image
not
available

Digitized by Google

BIBL. NAZ
Vitt. Emanuele III
164
M
21

Digitized by Google

SANCTI GREGORII PAPÆ I.

COGNOMENTO MAGNI,

OPERA OMNIA.

AD MANUSCRIPTOS CODICES ROMANOS, Gallicanos, Anglicanos emendata, aucta, & illuſtrata notis,

Studio & Labore MONACHORUM Ordinis Sancti Benedicti, è Congregatione Sancti Mauri.

TOMUS TERTIUS.

VENETIIS, MDCCXLIV.

Typis, & Sumptibus { ANGELI GEREMIÆ, CAROLI PECORÆ, & AUGUSTINI SAVIOLI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

B R

Digitized by Google

In prima parte Tomi Tertii continentur.

LIBER Sacramentorum S. Gregorii Papæ, ex Editione D. Hugonis Menardi. *pag.* 1.

Notæ & Obſervationes ejuſdem D. Hugonis Menardi in Librum Sacramentorum. 274.

Benedictiones quæ in Libro Sacramentorum deſiderantur, ex Lambecio. *622.*

Benedictionum Epiſcopalium aliud Supplementum, ex mſ. Theodericenſi. *626.*

Liber Antiphonarius S. Gregorii Papæ. *664.*

Liber Reſponſalis ſeu Antiphonarius, ex mſ. Compendienſi. 734.

PRÆFATIO
IN LIBRUM
SACRAMENTORUM.

Libri Sacramentorum quis auctor.

Cur S. Gregorio tribuatur.

I. *Sacramentorum librum ceteris ſancti Gregorii Magni operibus accenſemus, non quod primus ipſius fuerit patens (ſuperioribus enim Romanis Pontificibus, maximeque Gelaſio I. debetur) ſed quod ſumma cura meliorem in formam ipſum ſanctus Doctor redegerit, ut docet Johannes Diaconus lib. 2. cap. 17. Johanni conſentiunt Walafridus Strabo de Officiis divinis, ſeu de Rebus Eccl. cap. 22. & alii qui de hoc argumento ſcripſerunt plurimi; ut legere eſt in omnibus quæ libro Sacramentorum jam ſæpius edito præfixæ ſunt Præfationibus: neque enim placet jam dicta iterare, Gelaſianum codicem primigenium Romæ publicavit primus, in rebus liturgicis verſatiſſimus, Joſephus Maria Thomaſius, Clericus Regularis: Gelaſiani vero codicis a Gregoriano diſcrimen totum eſt in Orationum quas Collectas vocamus varietate ac numero, uti obſervat noſter Mabillonius de Liturgia Gallicana l. 1. c. 2. num. 5.*

Hujus libri editiones præcipuæ.

II. *Porro cum ad librum Sacramentorum a S. Gregorio collectum, correctum, ordinatum, auctum, novis typis edendum nos accingeremus, quem potiſſimum tot ex codicibus aut editis aut manu exaratis, qui penes nos ſunt plurimi, publicandum eligeremus, diu ſollicite quæſitum a nobis, & maturo conſilio deliberatum.*

Vaticana.

1°. *Se offerebat is quem Angelus Rocca ex vetuſtiſſimo Bibliothecæ Vaticanæ exemplari, ut in Præfatione teſtatur, excudendum curavit, quique in collectione operum S. Gregorii multoties eſt recuſus. At de laudati codicis antiquitate dubios nos fecit; quod obſervavit Hugo Menardus in Præfatione ſua, noſtræ mox ſubjicienda. Ad codicis etiam integritatem non pauca deſiderari, omiſſaſque fuiſſe præſertim Benedictiones, conſtat ex his quæ in feſto S. Pauli Apoſtoli leguntur:* Præfatio & Benedictio quæ ſuperius; *quod nimirum argumento eſt olim Benedictiones in Libro Sacramentorum extitiſſe; cum tamen in toto volumine ne unam quidem nunc legere licet.*

Pameliana.

2°. *Jacobi Pamelii editionem Tomo II. Liturgicon Eccleſiæ Latinæ plurimi factam a viris eruditis intellexeramus tamquam fontibus propiorem, ſi additamenta parentheſibus vel uncinis incluſa omittantur: eam ſic expurgatam aiunt convenire cum duobus vetuſtiſſimis codicibus olim bibliothecæ Reginæ Sueciæ, ſcriptis ſub Carolo Magno, vel Ludovico Pio ejus filio. Collata eſt hæc Pamelii editio cum uno ex laudatis codicibus, qui nunc in bibliotheca Vaticana numero 1275. aſſervatur; qua ex recenſione nobis compertum eſt eum a Pamelii edito, etiam ſepoſitis omnibus quæ intra parentheſes includuntur, ſæpe diſcrepare; non in verbis tantum, ſed etiam in Collectis aliiſque Orationibus, imo in Officiis integris.*

Menardi[illegible] præ[illegible]da.

Maximum [illegible] illuſtratur.

3°. *Sancti Eligii codicem a noſtro Hugone Menardo evulgatum, ac notis obſervationibuſque illuſtratum, maxima apud eruditos auctoritate valere, minime nos fugiebat. Et ſane perpenſis omnibus æquiori lance, nullum ipſi vel ob antiquitatem, vel ob integritatem præferendum duximus, lecta quam editioni ſuæ vir doctiſſimus præfixit, Præfatione. Ut autem hunc præ ceteris codicem ederemus, id nos potiſſimum movit, quod nulli alteri aptari potuiſſent Menardianæ obſervationes & notæ, quas melioribus formis recudere, rei tum ſacræ tum litterariæ non parum intererat. Ex tam copioſæ videlicet exquiſitarum annotationum ſuppellectilis acceſſione, plurimum aut utilitatis aut voluptatis ſtudioſum Lectorem percepturum haud dubitamus. Ut autem facilius & expeditius inveniri poſſint (quandoquidem illas columnis pro more noſtro ſubjicere integrum non erat, propter nimiam plurimarum prolixitatem) eas ſeorſim excuſas numeris diſtinguendas cenſuimus; & in libro Sacramentorum ſingula, quæ iis notis illuſtrantur & ornantur, totidem numeris in margine ſcriptis indicavimus.*

Hic a nobis cur additæ notæ.

III. *Quoniam vero poſt Hugonem Menardum multi de rebus Liturgicis egregie ſcripſerunt, in his Eminentiſſimus Cardinalis Johannes Bona, Joſephus Maria Thomaſius jam laudatus, Johannes Fronto S. Genovefæ Pariſienſis Canonicus Regularis; ex noſtris Johannes Mabillonius, qui Liturgiam veterem Gallicanam pene e tenebris eruit, & Edmundus Martene, qui de Eccleſiæ ritibus tria edidit volumina, in quibus quidquid præſertim ad Sacramentorum adminiſtrationem pertinet diligenter ſuſeque pertractat: quæcumque ex eorum lucubrationibus colligere licuit a Menardo prætermiſſa, unde argumento propoſito nonnihil lucis affulgere poſſet, ea in notulis ad columnarum calcem adtexsis obſervare curavimus.*

Quibus codicibus mſs. uſi fuimus.

IV. *Conſuluimus etiam plurimos codices manu tantum exaratos, de quibus perpauca hic attingemus & breviter delibabimus.*

Codex Reginæ Sueciæ.

Codicis Reginæ Sueciæ ante annos octingentos deſcripti variantes lectiones omnes, collatione facta cum Pamelii edito collegimus, unde utriuſque diſcrimen in multis advertimus. Certe ipſo in limine codex ordinationes Epiſcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum exhibet ante Natalis Chriſti vigiliam; quæ omnia deſunt apud Pamelium, ut de ceteris taceamus. Exaratum fuiſſe pro Eccleſia, ubi celebris erat S. Chladoaldi memoria, & quidem in agro Pariſienſi, inde conjicimus quod in oratione, Libera nos quæſumus, *quæ poſt* Pater noſter *dicitur, recitatis nominibus SS. Apoſtolorum Petri & Pauli atque Andreæ, addatur:* nec non & beato Dionyſio Martyre tuo atque Pontifice, cum ſociis ſuis Ruſtico & Eleutherio, & beato Chlodoaldo; *hinc vix dubitamus olim hunc codicem pertinuiſſe ad Eccleſiam Novigenti vulgo*: S. Cloud, *prope Pariſios.*

Calenſis.

Cum hoc Regio codice de antiquitate certare poteſt Calenſis; ſeu codex parthenonis B. Mariæ de Calis: hic ad noſtram editionem propius accedit, at contractior eſt, & pauciora continet Feſta.

Duo Theodericenſes.

Superiores omnes ætate vincere videntur duo Theodericenſes, ſeu monaſterii S. Theoderici non procul a Remis. Prior notatus 62. ob figuras quibus ornatur ſpectabilis, ſcriptus creditur octavo ſeculo deſinente, vel ineunte nono; quod in eo fiat mentio erutorum Leoni Papæ III. oculorum, tamquam facinoris non diu antea perpetrati. Sic enim legitur: Benedictio ad ſignum faciendum, &c. Miſſa de Inventione S. Stephani, quando Romani propter invidiam tulerunt oculos Domino Leoni Papæ. *Sedit hic ab anno 795. ad 816. Vim autem paſſus ab æmulis creditur anno 799. Hoc in codice præmittuntur ordinationes Lectoris &c. Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri, Epiſcopi. Sequuntur Benedictiones longe plures quam in vulgato Benedictionali, & in editione Menardi. Poſt orationem ſpecialem Exomologeſim ſeu confeſſionem, & plurimas alias, ſubjicitur Miſſa* de Transfiguratione. *Succedunt* Præfatio, Communicantes, &c. *Poſtea legitur,* nono Kal. Januarii in vigilia de Natali Domini, &c. *Eodem in codice ad marginem deſignantur quæ ſingulis in Miſſis cani debeant, ut in Antiphonaria præſcribitur: exempli gratia, pro prima Natalis Domini Miſſa aſſignatur* Antiph. *Dominus dixit ad me.* Pſalm. *Quare fremuerunt.* Reſp. *Tecum principium.* Verſ. *Dixit Dominus.* Allel. *Dominus dixit ad me.* Offert. *Lætentur cæli.* Verſ. *Cantate Domino.* Communio, *In ſplendoribus.*

Alter codex Theodericenſis notatus 63. ejuſdem fere videtur ætatis. Scriptus proculdubio fuit ad uſum Monaſterii B. Mariæ Sueſſionenſis; nam ibi legitur: Memento, Domine .... famularumque tuarum omnis congregationis B. Dei Genitricis Mariæ, ſanctorumque Confeſſorum Medardi & Eligii. *Tres in partes dividitur, quarum ultima Præfationes continet. In utroque Theod. plurimæ ſunt Miſſæ, ut nunc dici ſolent votivæ, quæ in editis non extant, ut* de Humilitate, de Miſericordia, de Fide, Spe & Caritate. *Sex habentur Miſſæ pro Abbate vel Congregatione. In Ordine ad benedicendum Abbatem, nihil de Mitra, Baculo Paſtorali, Annulo; nihil denique legitur de pompa quæ hanc hodie benedictionem comitatur. Continuo ſequitur Miſſa pro puero die oblationis ſuæ, ſcilicet juxta Regulam S. Benedicti; cetera omitto ut prolixiora. Ex his duobus codicibus antiquitate ſpectatiſſimis liquet non ſemper pro recentioribus habendos hujuſmodi ſacros libros, qui ampliores ſunt. Hos codices deſcribi juſſit Illuſtriſſimus Eccleſiæ Princeps Carolus Mauricius le Tellier Remorum Archiepiſcopus & Dux, atque ad nos tranſmittendos curavit, cui multa alia debemus.*

Gemeticenſis.

Laudatis codicibus ætate quidem inferior eſt Gemeticenſis quo uſi ſummus, at elegantia & integritate nulli cedit. In ignoto Angliæ Monaſterio Benedictini ritus in honorem ſanctæ Dei Genitricis, & ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli conſtructa exara-

exaratus eſt anno milleſimo, ut liquet ex Feſtorum mobilium tabula; Monaſterio vero Gemeticenſi dono datus a Roberto præfati cœnobii Anglicani prius Abbate, tunc Londinenſi Epiſcopo, anno 1045. *deinde Cantuarienſi Archiepiſcopo, qui Sede ſua pulſus, cum Roma quo religionis cauſa perrexerat, reverteretur, Gemetici obiit die* 26. *Maii an. circiter* 1052. *Hoc in codice plurima deſunt, quæ in vulgatis legimus. Sane libri hujus Anglicani magna præ ceteris habenda ratio videtur, quia Eccleſia Anglicana ab ipſo S. Gregorio Liturgiam ſtatim ſacroſque ritus accepit, cum tardius Ordo Romanus in omni Eccleſia Gallicana obtinuerit, hoc eſt Pipini & Caroli Magni temporibus.*

Neque tamen omnes illius codicis aut aliorum differentias exhibere integrum fuit; alioquin in immenſum opus hoc excreviſſet. Nam Librum Sacramentorum ſuos in uſus ita concinnarunt Occidentales Eccleſiæ, additis & detractis nonnullis, ut vix duo codices antiqui prorſus ſimiles reperiantur. Plura de hoc argumento ſuppeditavit noſter Edmundus Martene, qui libro de antiquis Eccleſiæ ritibus tom. 1. *de adminiſtratione Sacramenti Eccleſiæ, & incruenti Sacrificii celebratione plurimos diverſarum Eccleſiarum ordines, ſeu rituales libros exhibet.* Cur codicum illorum tanta diſcrepantia.

V. *Quo loco veteres librum Sacramentorum habuerint, patet ex eburneis, argenteis, imo etiam aureis tabulis quibus in nonnullis Eccleſiis veſtiebatur. Flodoardus lib.* 3. *Hiſt. Eccl. Rem. cap.* 9. *ſcribit:* Librum quoque Sacramentorum ſub eburneis tabulis auro præſignitis . . . . contulit. *Eum quaſi memoriter addiſcere tenebantur olim Presbyteri, ut colligere licet ex Burchardo lib.* 19. *cap.* 8. Nunc ergo, o Fratres, qui voluerit Sacerdotis nomen habere, in primis propter Deum cogitet ut diſcat ea quæ neceſſaria ſunt . . . . id eſt Pſalterium, Lectionarium cum Evangeliis, Sacramentorum Librum, &c. *Nec immerito ſane, cum hoc ex libro tota fere Chriſtianæ Religionis ratio repetatur. Hinc qui pro fide contra hæreticos olim decertarunt, ex ſolemnibus precibus eo in codice contentis argumenta depromſere, puta in controverſiis de Incarnatione contra Elipandum, de cultu ac uſu Imaginum, de Chriſti Corpore in Euchariſtia. Vide Menardi notas* 254. *&* 257. *Hæc Poſtcommunio:* Perficiant in nobis, quæſumus Domine, tua Sacramenta quod continent, &c. *ut in Sabbato quatuor temporum Septembris, laudatur a Gratiano de Conſecrat. diſt.* 2. *c.* 34. *& a Lanfranco, Guitmundo, & aliis realis præſentiæ aut impugnatoribus, aut defenſoribus. Unde vero præſertim Auguſtinus contra Pelagianos divinæ gratiæ neceſſitatem tuetur, niſi ex orationibus, quibus ejuſdem auxilium Eccleſia ſemper nobis adeſſe poſtulat?* Quanti fecerint majores noſtri Sacrament. librum.

Ut autem merito jure ordinem ritumque Romanum, quem hic liber Sacramentorum exponit, ubique tandem obtinuiſſe demonſtretur, ſatis eſt illum conferre cum Miſſalibus Gothico, Francico, & veteri Gallicano quæ edidit Mabillonius lib. 3. *de Liturgia Gallic. & cum Sacramentario Gallicano ejuſdem Mabillonii opera edito Muſei Italici tomo primo* 2. *parte. In his enim ſententiæ obſcuræ & abjectæ, ſermo barbarus, verba corruptiſſima, Deus bone! quam longe abſunt a gravitate & majeſtate libri Sacramentorum Gregorio adſcripti. Et hæc de ipſo ſufficiant: nunc vero de notis & obſervationibus in ipſum a Menardo lucubratis, hicque iterum editis breviter lector præmonendus.* Aliis libris Liturgicis quam anteponendus.

VI. *In iis laudat ſæpe vir eruditus quaſdam S. Ignatii martyris epiſtolas, quæ nunc pro ſpuriis habentur; qua in re communem ſuo ævo doctorum pene omnium ſententiam ſecutus eſt: idem dicendum de ſuppoſititiis Romanorum Pontificum epiſtolis decretalibus, ex quibus frequenter adducit teſtimonia vir multarum litterarum. Hæc autem mutare & corrigere non præſumſimus; ubi vero manifeſto errore prœli potius quam Scriptoris, quædam laudata invenimus ſecus ac debuiſſent, ea emendare non dubitavimus. Sic pag.* 104. *legitur:* Ecce merſiſti; veniſti ad Sacerdotem; tibi dixit? Deus, &c. *quod ſic reſtituimus:* Ergo merſiſti . . . . quid tibi dixit? Deus. *Pag.* 105. *prioris editi habes*, de ſancto Gelſino martyre, *legendum*, Gelaſino, *uti nunc extat in hac editione. Pagina* 115. *apud Menardum ſic profertur ille locus Deuteronomii* 6. 4. Audi, Iſrael, Dominus Deus tuus eſt. *Nunc autem col.* 363. Audi, Iſrael, Dominus Deus unus eſt. *Theodulphi Aurelianenſis Epiſcopi libellus de ordine Baptiſmi in notis Menardi excuſus pag.* 113. *& ſeq. multis mendis ſcatet. Multo emendatior prodiit cura Jacobi Sirmondi, ex cujus recenſione plurima errata correximus. Corrupta vero loca in quæ ſuas Menardus conjecturas propoſuit, aut notas adtexuit, relinquere intacta coacti ſumus, ut Menardianam edi-* Notæ Menardi in hunc librum.

tionem majori fide exprimeremus. Indulgendum autem viro docto qui in codicem corruptum incidit: non raro tamen ex conjectura Menardus quæ corrupta ſunt ſanat, & genuinam lectionem, quam poſtea Sirmondus amplexus eſt, reſtituit.

Aliæ Angeli Roccæ notæ ſuperadditæ.

Menardienis notis eas adjecimus quas Angelus Rocca Camers apoſtolici ſacrarii Præfectus, in librum Sacramentorum edit. Vatic. ſcripſit. His ſuccedunt Benedictiones Epiſcopales quæ in codice S. Eligii deſiderantur. Sequitur Gregorianus Antiphonarius, quæ in Miſſis canenda ſunt exhibens. Tandem librum Reſponſalem ſeu Officialem, in quo curſus Eccleſiaſticus, tam pro nocturnis quam pro diurnis horis in ordinem digeſtus continetur, ex veteri codice Compendienſi deſcriptum, ſubjunximus. Ita omnia fere quæ ad rem ſacram pertinent hic collecta reperiuntur, excepto dumtaxat Lectionario; quem addere non auſi ſumus, tum quia eum S. Gregorio nemo tribuit, ſed potius Hieronymo & Damaſo Papæ; tum quia jam non ſemel excuſus eſt, nimirum a Jacobo Pamelio tom. 2. Liturgicon, & longe emendatior a V. cl. Stephano Baluzio. Ceterum hoc in Lectionario tantum indicantur lectiones, tum ex Apoſtolo (paucis tamen aliunde ex veteri Teſtamento adductis) tum ex Evangelio; quæ fere omnes adhuc eædem in Miſſa recitantur. Quod vero ſpectat ad evangelicas, eas maxima ex parte ſuppeditant homiliæ in Evangelia tomo primo.

Omnia pene quæ ad rem ſacram pertinent hic collecta.

Hugonis Menardi elogium.

VII. *Quamvis ad Menardi laudem notæ ac obſervationes ab illo ſcriptæ in librum Sacramentorum ſatis eſſe videantur, de illo tamen ac de aliis ejuſdem lucubrationibus paucis jam eſt dicendum.*

Nicolaus Hugo Menardus Pariſiis anno 1585. honeſto loco natus, a puerili ætate pietati ſimul ac litteris operam dedit. Memoria erat acri atque adeo tenaci, ut quæ ſemel legerat, numquam oblivioni daret. Sicque Latine, Græce, ac Hebraice brevi facilique negotio doctus, ad ſacrarum litterarum ſtudium, totum ſe conferre conſtituit. Nec minus ſerio de vita ſancte ac pie inſtituenda cogitans, cum adhuc adoleſcens Regulæ S. Benedicti ſeſe [a] *obſtrinxiſſet in regali S. Dionyſii cœnobio: ut quæ Deo pollicitus fuerat, facilius præſtaret, annos jam natus 29. ſtrictiori ſe obſervantiæ addixit in Monaſterio & Congregatione S. Vitoni apud Virodunum die quinta Auguſti anno 1614. Inde Pariſios miſſus, in Collegio Cluniacenſi Rhetoricam multis annis docuit. Poſtea in Monaſterio S. Germani a Pratis reliquum vitæ egit, ſacris ſtudiis obſervantiæque regulari liberrimo in otio totus incumbens. Temporis jacturam præ ceteris deflebat. Hinc receſſus & ſolitudinis amantiſſimus paucis amicis contentus erat iiſque ſelectis, quos inter principem locum obtinuit Jacobus Sirmondus e Societate Jeſu Theologus, quo non alius fuit aut in litteras, aut in litteratos propenſior. Talium cenſorum judicio & criterio quidquid elucubraret, permittere ſolitus erat vir ſummæ in primis modeſtiæ.*

Eiuſdem Opera.

Prior ejus fetus fuit Martyrologium Benedictinum *notis illuſtratum, de quo opere retractando & ſecundis curis edendo ſollicitus erat, quando eum oppreſſit mors.*

Concordiam Regularum *Auctore S. Benedicto Anianæ Abbate, ex codice Floriacenſi eruit, & notis obſervationibuſque auctam publicavit Pariſiis anno 1638.*

Quatuor poſt annis Librum Sacramentorum *S. Gregorii in lucem emiſit, cum notis ſeorſim & animadverſionibus ampliſſimis.*

Anno ſequenti, ſuam de unico Dionyſio Areopag. Athenarum & Pariſior. Epiſcopo diatribam *tacito ſuo nomine vulgavit* adverſus Johannis Launoi diſcuſſionem Milletianæ reſponſionis.

Anno 1645. prodiit in publicum, opus ejus poſthumum, ſcilicet Epiſtola S. Barnabæ ex antiqua verſione, *cum doctiſſimis notis, inquit Guillelmus Cave in Scriptorum Eccleſiaſticorum hiſtoria litteraria.*

Anno vitæ quinquageſimo nono morte pene repentina, & quidem ex animi voto, correptus eſt die 20. Januarii anno 1644. cum ex alvi doloribus paucis horis decubuiſſet.

[a] Monachum induit die Dominica 3. Februarii ann. 1608. & profeſſionem emiſit die 10. Septembris ann. 1612.

D. HU-

D. HUGONIS MENARDI

EPISTOLA DEDICATORIA

Ad Eminentiſſimum S. R. E. Cardinalem Armandum Joannem, Ducem de Richelieu, & Parem Franciæ.

SAtis implevit Orbem Gregorius, Cardinalis Eminentissime, ut nemo neſciat magnitudinem illius, qui cum immenſi ponderis dignitatem ſuſtineret, & negotiorum turba circumfuſus, vix ab iis explicare ſe poſſe videretur: tamen ſingulis occurens, expedire difficilia, infeſta eluctari, ſalutaria conſtituere non deſinebat. Atque inter alia elucet quam verè Magnus aſſurrexerit in promovenda Religionis diſciplina, ſacrorumque cultu atque uſu: quæ numquam aut ad majeſtatem auguſtius, aut ad ſenſum pietatis ingerendum convenientius, quam poſt illius ſingularem operam exſplenduerunt. Quo mentem ac ſollicitudinem certe nihilo remiſſius appellebat, quam ſi unum id elaborandum ſibi fuiſſet otioſo de cæteris. Utque diligentiam hanc & ſollicitudinem teſtentur præclariſſima illius ſcripta, tamen hic Sacramentorum liber præſertim luculenta probatione demonſtrat: Qui cum nova quaſi parturitione in publicum prodeat, meis utcumque lucubratiunculis illuſtratus, in cujus nominis luce naſci oportuit, niſi Tui, Cardinalis Eminentissime; aut cujus niſi tui favoris, auſpicio? Si auctorem Gregorium ſpecto, non potuit, qui uſquequaque Magnus eſt, niſi ad illius purpuram venire, qui inter cæteros Eccleſiæ Principes eminet: neque clariſſimum lumen noſtri Ordinis debuit niſi ad illum deferri, cujus ope rurſus ad novum reparationis diem evigilat. Quod ſi ad operis dignitatem animum converto, & hoc nomine Tibi potiſſimum debetur; nam ſi Gregorius quanti faceret rem ſacram, hoc ſuæ ſingularis providentiæ ac pietatis fœtu, hoc, inquam, Sacramentorum libro demonſtravit: Tu quanti rem eamdem æſtimares, & propriis olim ingenii, doctrinæ, & zeli monimentis editis ſimiliter probaſti. Si partem ſuæ magnitudinis Gregorius invenit in cultu divino & cæremoniis Chriſtianam Religionem illuſtrantibus, quas dignitate extulit, concinnitate decoravit, ſanctione firmavit: Tu ex eodem divino cultu non minimam partem ſplendoris ad Purpuram tuam adjunxiſti; cum & hoſtes illius non uno modo repreſſiſti, & Hierarchas doctrina & pietate præſtan-

ſtantiſſimos tuo conſilio in adminiſtrationem rei Eccleſiaſticæ promoviſti, & in ipſis templorum operoſiſſimis, auguſtiſſimiſque ædificiis memoriam tuam ad æternitatem commendaſti. Denique ſi me Aſcetarum ultimum vel pauliſper attendo, cum ſim ejus Congregationis alumnus, quæ Te ſuum inſtauratorem agnoſcit, quæ ſub auſpiciis tuis numquam non ſecundis nova quotidie incrementa ſuſcipit, ac ſtatum ſub tua auctoritate hactenus tutum obtinuit, ex tua benevolentia florentem habet, ex tua felicitate propemodum beatum ſperat, Cui laborem hunc qualemcumque meum deferam potiori jure, quam Tibi, CARDINALIS EMINENTISSIME, qui ad cæteras tuas laudes iſtud adjicis, ut quemadmodum Gregorio huic noſtro nihil parvum, nihil indignum ſuis infulis videbatur, quod Chriſtianæ pietati accederet; ita neque tua EMINENTIA ea quæ vel minima cenſeri poſſunt, ſi de pietatis fonte proficiſcuntur, reſpuis. Quare & hoc munus inter innumera, quæ ad Purpuram tuam deferuntur benevolus accipe, tanquam ſymbolum magnitudinis tuæ ex Auctore Magno, zeli tui ex materia ſua, gratitudinis vero Congregationis Benedictinæ ex Commentatore ſuo, Eminentiæ tuæ, Devotiſſimo Fr. HUGONE MENARD, Benedictino.

D. HU-

D. HUGONIS MENARDI

PRÆFATIO

AD LIBRUM

SACRAMENTORUM.

PIGNUS æternæ ſalutis, & amoris ſui perpetui, candide Lector, corpus & ſanguinem ſuum Chriſtus jam jam moriturus ſuæ tradidit Eccleſiæ. Se totum quod erar dedit, ut cum toto ſanguine totum in nos effunderet amorem. Nec ſatis duxit ſe in noſtræ redemptionis pretium in ara Crucis Patri ſuo omnipotenti offerre; niſi ſe quotidie ipſe ſacerdos & hoſtia per ſacerdotum miniſterium offerret: non quidem in uno terræ angulo, ſed in univerſo terræ ambitu juxta Joelis prophetiam, cujus veritas & certitudo cotidiana patet experientia. Siquidem ex quo ſacrificium iſtud inſtitutum eſt, per univerſum orbem hæc hoſtia numquam deſtitit immolari; & quamvis diverſo ritn, res tamen ipſa ac veritas ſemper inconcuſſa permanſit. Difficile eſt enim univerſum orbem in eoſdem ritus, & cæremonias conſpirare, quamvis ipſa fides rituum diverſitate labefactari non poſſit. Hæc tamen diverſitas multis retro ſæcnlis, multis in regionibus ac præſertim occiduis, quæ jam pridem Romanum celebrandæ miſſæ ordinem amplexatæ ſunt, videtnr abrogata. Id olim fuerat in Hiſpania tentatum. Nam; Proſuturus Bracarenſis Pontifex rationem celebrandæ Miſſæ juxta Romanum ordinem a ſede Apoſtolica ſuſceperat, & ſub Lucretio ejus ſucceſſore in Concilio Bracarenſi primo, quod anno Chriſti DLXI. juxta Garſiam, vel DLXIII. juxta Baronium habitum eſt, can. 22. decretum fuerat, *Ur eodem ordine Miſſæ celebrentur, Proſuturus, quondam hujus Metropolitanæ Eccleſiæ Epiſcopus ab ipſa Apoſtolicæ ſedis auctoritate ſcriptum ſuſcepit*. Nimirum per totam Galliciam, cujus provinciæ hoc erat Concilium: cui ramen poſtea conſtitutioni per Miſſam Mozarabum derogatum eſt, quæ fuit in uſu per totam Hiſpaniam uſque ad tempora Gregorii VII. Pontificis maximi, qui eam abrogavit, juſſitque Hiſpanos ordinem ſequi Miſſæ Romanæ: Gallia vero ſuum olim habuir Miſſæ celebrandæ ritum, donec illo Pipini Regis diligentia antiquato, Miſſæ Romanæ ſuſcepit ordinem, ut clarum eſt ex Epiſtola Caroli Calvi Imperatoris ad Clerum Ravennatem: *Nam & uſque ad tempora abavi noſtri Pipini, Gallicanæ Eccleſiæ aliter, quam Romana & Mediolanenſis Eccleſia, celebrabant*. Quod etiam poſtea cautum eſt lib. 5. Capitul. Caroli & Ludovici Impp. cap. 219. *Ut unuſquiſque Presbyter Miſſam ordine Romano cum ſandalis celebret*. Confirmatque Carolus Calvus epiſt. citata: *ſed nos ſequendam ducimus Romanam Eccleſiam in Miſſarum celebratione*. Et merito quidem: eſt enim Eccleſia Romana aliarum mater, quam omnes aliæ imitari debent eique ſubjici. Quamobrem cum Miſſæ Romanæ dignitatem attentius ſpectarem, in mentem ſubiit eam pro virili parte illuſtrare; maxime vero occaſione nacta optimi atque vetuſtiſſimi libri Sacramentorum S. Gregorii Papæ, qui vulgo Miſſale S. Eligii nuocupatur: ioſuper ad id impulſus amici cujuſdam precibus, qui me obnixe rogavit ut hunc librum in lucem ederem, nec tantum theſaurum cum Chriſtianæ Religionis diſpendio diutius latere finerem. Hic igitur liber eſt Bibliothecæ monaſterii ſancti Petri de Corbeia in extrema Picardia, quem vulgo ferunt fuiſſe olim ſancti Eligii Noviomenſis Epiſcopi Miſſale. Nam in dorſo ejuſdem codicis ſcriptum habetur in hunc modum, *Miſſale S. Eligii*. Sed illius fuiſſe pauca quædam quæ in eodem codice reperiuntur, reclamare videntur; ut feſta ſancti Projecti, & ſancti Leonis II. qui aliquot annis poſt obitum ſancti Eligii floruerunt. Itaque arbitror librum quidem Sacramentorum ſancti Gregorii Papæ I. olim ſancto Eligio ab aliquo Romano Pontifice fuiſſe tranſmiſ-

Tom. III. ** ſum,

ſum, ſed poſtea tranſcriptum, eique paucula quædam addita fuiſſe, & nomen ſancti Eligii ob exemplar ex quo ſumptum eſt, retinuiſſe: Aut certe dicendum eſt, ideo librum hunc nuncupari ſancti Eligii, quod olim ad monaſterium ſancti Eligii Noviomi ſitum pertinuerit: quod tamen, cum id penitus non conſtet, aſſerere non auſim. Quidquid ſit, tamen certum eſt codicem mſ. eſſe vetuſtiſſimum. Illius characteres accedunt ad ſimilitudinem alterius libri mſ. Sacramentorum, quem olim ſcripſit quidam Presbyter nomine Rodradus, qui vixit anno Domini DCCCLIII. de quo infra: ſed apparent vetuſtiores cum ipſa libri forma. Accedit ad commendandam illius vetuſtatem, quod in eo pauciora feſta ſint, quam in aliis Sacramentariis, & ordinibus mſs. quæ ſunt penes nos, & in excuſis ex codice Vaticani. Nam proteſſu temporis feſta, & ſolemnitates accreviſſe nemo eſt qui ignoret. Hæc eadem hujus codicis vetuſtas colligi poteſt ex antiquis ſcriptoribus. In hoc codice ſancti Eligii ſunt quinque Dominicæ Adventus, & quæ remotior eſt a natali Chriſti dicitur quinta, & quæ hanc ſequitur appellatur quarta, & ſic deinceps. At Amalarius Fortunatus lib. 3. de officiis Eccleſiaſticis cap. 40. teſtatur hanc eſſe Dominicarum Adventus rationem in antiquis Miſſalibus, ut in eis ſcriptum reperiatur: *Hebdomada quinta ante natalem Domini*. In eodem codice ſancti Eligii ſcriptum eſt, *qui ſecum vivis & regnat Deus*, atque hæc verborum ſeries eſt antiquiſſimorum exemplarium, ut docet Micrologus cap. 6. de obſervationibus Eccleſiaſticis: *Sciendum eſt autem in illa uſitatiſſima concluſione, per Dominum noſtrum, quod Romanus ordo & antiquiſſima exemplaria exponunt, ubi dicitur, qui ſecum vivit & regnat Deus, &c.*

Et ſane quidam vir doctiſſimus, qui nuper Vaticanam, & illuſtriores Romiæ bibliothecas perluſtravit, mihi teſtatus eſt ſe nullum ibi librum Sacramentorum ſancti Gregorii vidiſſe, qui de antiquitate cum hoc ſancti Eligii Miſſali certare poſſit. Apparet etiam hunc librum fuiſſe ante Caroli Magni ſcriptum imperium, cum in illo nulla ſit Imperatoris mentio: quam tamen videre eſt in aliis libris Sacramentorum MSS. qui ſunt penes nos, de quibus ſtatim agendum erit.

Libri auctoritatem & dignitatem hæc verba commendant: *Ex authentico libro Bibliothecæ cubiculi ſcriptus*. Quæ etiam habentur in libro Sacramentorum ejuſdem ſancti Gregorii, qui ſub Clemente VIII. Pontifice Maximo ex Bibliotheca Vaticana prælo ſubjectus eſt cura & ſtudio R. & doctiſſimi P. Angeli a Rocca Papæ Sacriſtæ: nam ſignificant hunc codicem exſcriptum fuiſſe ex libro, qui ſervabatur olim in aliquo cubiculo, ſeu ſecretario Baſilicæ Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli cum aliis ſacris libris, quibus Romanus Pontifex ad divina utebatur officia.

Hunc igitur librum notis & obſervationibus illuſtravimus, ad quod præſtandum hæc præcipua nobis fuerunt adminicula, & in primis optimi alii libri Sacramentorum mſs. quorum primus eſt ex Bibliotheca inſignis Monaſterii ſancti Remigii Remenſis ſcriptus a quodam Lantberto ſacerdote & ſolitario, juſſu cujuſdam Gaudelgaudi Presbyteri, monachi, & Decani, ut ipſe Lantbertus in ſuo prologo docet; quem hic ſcripſiſſem, niſi crebra ſolœca, quibus ſcatet, obſtitiſſent. Illi in noſtris obſervationibus nomen codicis Remenſis attribuimus. In altera codicis pagina e regione Prologi apparet effigies ipſius Godelgaudi induti caſula ad normam antiquam efficta, medio capite raſo, mento orbiculariter attonſo ac veluti raſo, ſiniſtra librum clauſum tenente, cum hac circa caput inſcriptione GAUDELGAUDUS PRESBYTER. In adverſa pagina ſtat [a] effigies ſancti Gregorii Papæ cum caſula & tonſura ejuſdem formæ ac ipſius Godelgaudi, & Dalmatica manicis longis, & latis juxta antiquam formam, & pallio Archiepiſcopali albo ſine crucibus, ſiniſtra tenens librum: habetque hanc circa caput inſcriptionem, CKC ΓΡΕΓΩΡΙΟϹ ΠΑΠΑ. id eſt, *Sanctus Gregorius Papa*. In ſequenti pagina ſtat effigies ſancti Remigii Remorum Epiſcopi, eadem tonſura, pallio & habitu cum ſancto Gregorio tenens etiam librum manu ſiniſtra, cum hac circa caput inſcriptione CKC ΡΕΜΙΓΙΟϹ EPC. PEMP. id eſt, *Sanctus Remigius Epiſcopus urbis Remorum*. In fine prologi dicit ſe hoc opus incœpiſſe XI. Cal. April. indictione ſexta, & colophonem impoſuiſſe X. Cal. Aug. indictione octava, anno XXXI. REGNI DOMNI NRI. CAROLI GLORIOSISSIMI REGIS FRANCORUM.

Sed

[a] Has effigies habes col. 559. & 560. Gaudelgaugi vero effigiem exhibet Mabill. in Annal. Benedict. tom. 2. pag. 153.

Sed cum ejuſmodi indictiones non poſſint convenire Carolo Calvo, & Carolo Simplici, puto librum hunc ſcriptum fuiſſe tempore Caroli Magni. Nam indictio ſexta, qua hic liber inceptus eſt, incidit in annum triceſimum primum regni Caroli Magni, qui regnum iniit anno ſeptingenteſimo ſexageſimo octavo, ut manifeſtum eſt ex Eginhardo, & ex ejuſdem Caroli vita apud Pithœum: ita ut ſcriptor hujus libri videatur uſus hyperbato; ut annus triceſimus primus Caroli Magni referendus ſit ad indictionem ſextam qua liber inchoatus, non ad octavam qua perfectus eſt. In fine hujus codicis duæ ſunt imagines habitu Sacerdotali depictæ ſine inſcriptione, quæ videntur eſſe hujus Lantberti ſcriptoris, & ſequens pagella litteris Græcis exarata eſt, non Græcum tamen, ſed Latinum diſcurſum complectens inconditum valde, & ſolœcis confertum. In ipſa narratione profitetur ſe eſſe ſcriptorem & pictorem hujus codicis, incepiſſe anno 29. & abſolviſſe 31. regni Caroli Francorum Regis iiſdem Calendis ut ſupra, indictionibus ſuppreſſis; poſtea agit de ſcribendi difficultate, tandem poſcit Lectoris preces. Ibi ſemper ponit litteram, O, pro V, ut ſupra in effigie ſancti Remigii dixit, ORBIS, pro URBIS. Tandem in adverſa pagina, quæ eſt ultima libri, hæc verba reperire eſt: *Liber S. Remigii Remorum Pontificis a fratribus ejuſdem loci fruitur uſque hodie. Hincmarus Abbas.*

Secundus codex [a] mſ. Rodradi Presbyteri dicitur, qui fuit illius ſcriptor, Bibliothecæ ſupra dicti monaſterii ſancti Petri de Corbeia. Floruit anno Chriſti 853. nam in ſua præfatione dicit ſe fuiſſe ordinatum Sacerdotem eodem anno ab Hilmerado Epiſcopo. Hic autem Hilmeradus Epiſcopus fuit Ambianenſis, ut videre eſt in Conciliis, Turonenſi IV. anno 849. Sueſſionenſi II. anno 853. & Vermerienſi, eodem anno celebratis, quibus interfuit. Quæ ut clariora ſint, producemus duas ejuſdem codicis præfatiunculas, priorem proſa, alteram metro in hunc modum:

Ego Rodradus miſericordia Dei indigens, victus Hilmeradi antiſtitis juſſionibus, vinctuſque Epiſcopalis auctoritatis excommunicationibus IIII. nonas Martis Sacerdotalis miniſterii trepidus ſuſcepi officium, anno Incarnationis Dominicæ DCCCLIII. indictione I. Epacta VII. concurrente. VII. termino Paſchali, IIII. Kal. Apr. Quicumque hanc ordinationis meæ adnotatiunculam legeris, & per hunc codicem Dominici Corporis conſecrationem recitaveris, tuis quæſo precibus adjutus, dicatum Chriſto exhibere Sacerdotium, & ſupernæ viſionis conſequi bravium merear.

Altera præfatiuncula, quæ metricia eſt, ita ſe habet:

Hunc ego Hrodradus Sanctorum indignus alumnus
Compoſui librum Chriſti ſub honore dicandum,
Officiis ſacris agni dum victima digni
Religione pia ſacram mactatur ad aram.
Qui licet indignus meritorum dote bonorum
Deſtituor, noxa nimio ſub pondere vilis,
Saltem hujus ſtudii donet pietate placere
Altithrono Regi, ferimus quo judice cuncti
Pro merito noſtro mercedis præmia digna.
Te quoque ſuppliciter, Chriſti benedicte Sacerdos,
Codicis iſtius frueris qui forſitan uſu,
Inter ſacrorum ſolemnia ſis memor ipſe
Poſco mei, precibuſque Deum mihi conciliato,
Obſequio cujus cæleſtia munera libas.

Hic liber potiſſimum in duas partes dividitur. In prima continentur ea, quæ ipſe Rodradus exiſtimat tantum fuiſſe a ſancto Gregorio collecta, exceptis nonnullis quæ dicit ſe ad diſtinctionem virgulis jugulaſſe: in altera comprehendit ea, quæ a ſancto Gregorio prætermiſſa, ait ipſe Rodradus ſe ex iis, quæ *a probatiſſimis & eruditiſſimis magna diligentia exarata ſunt viris collegiſſe*, adjectis præfationibus & benedictionibus Epiſcopalibus: necnon & illud quod in præfato opere Beati Gregorii ad gradus inferiores in Eccleſia conſtituendos non habetur: ita enim ipſe loquitur in ſua præfatione poſt primam libri ſui partem: *Hucuſque præcedens Sacra-*

[a] Specimen ſcripturæ hujus codicis, vide lib. de re diplom. p. 363. Tom. II.

Digitized by Google

mentorum libellus a beato Gregorio conſtat eſſe editus, exceptis his quæ in eodem in quadrageſima virgulis ante poſitis lectoris invenerit jugulata, ſolertia. Nam ſicut quorundam relatu didicimus, Dominus Apoſtolicus in eiſdem diebus a ſtationibus penitus vacat, eo quod cæteris ſeptimanæ feriis ſtationibus vacando fatigatur, eiſdem requieſcit diebus, ob id ſcilicet, ut tumultuatione populari carens, & eleemoſynas pauperibus diſtribuere, & negotia exteriora liberius valeat diſponere. Miſſam vero præſtitutam in natale ejuſdem Beati Gregorii virgulis ante poſitis jugulatam a ſucceſſoribus ejus cauſa amoris, imo venerationis ſuæ eidem operi non dubium eſt eſſe interpoſitam, &c. ut apud Pamelium, qui eamdem præfationem refert ſub nomine Grimoldi Abbatis, etiam poſt priorem illam partem, quam Rodradus dicit eſſe ſancti Gregorii. Hanc præfationem excipit ſeries capitulorum ſecundæ partis, quæ apud Pamelium eadem prorſus eſt: ita ut hic liber ita diſtributus duos ſibi vendicet auctores, Rodradum Sacerdotem, & Grimoldum Abbatem. Nec tamen controverſia magna eſt. Nam quamvis ſit eadem utriuſque libri methodus, & unus ab altero præfationem emendicarit, non minimum tamen intercedit inter utrumque diſcrimen. Primo, ut miſſas faciam Orationes ſeu Collectas, in quibus aliquando Rodradi, & Grimoldi libri inter ſe diſſident, in prima parte Rodradi codicis exarata reperies quæ ſpectant ad ſuperiores ordines conſtituendos, exceptis quibuſdam rubricis, quorum nulla eſt mentio in toto codice Grimoldi. Secundo in ſecunda parte Rodradi habentur ea omnia quæ ſpectant ad inferiores ordines conferendos cum eorum rubricis: ſed nihil horum ſimile reperire eſt in codice Grimoldi, etſi in ejus præfatione hæc verba legere ſit: *Necnon & illud quod in præfato codice Beati Gregorii ad gradus inferiores in Eccleſia conſtituendos non habetur.* Tertio in codice Rodradi, in Sabbato ſancto deſcribuntur ritus, qui baptiſmum præcedunt, ſed contractius, quam in codice Grimoldi, cæteris in ſecundam partem rejectis, quibuſdam tamen ſub finem prætermiſſis. Quarto ſub finem primæ partis codicis Rodradi continetur baptiſmus infirmorum, & nonnulla alia, quæ in codice Grimoldi Abbatis deſiderantur. Quinto Benedictiones Epiſcopales in ſecunda parte Rodradi ſunt fere in omnibus feſtis Sanctorum; in Dominicis vero habentur duntaxat uſque ad diem Pentecoſtes incluſive: at in codice Grimoldi, in Dominicis extant benedictiones Epiſcopales uſque ad Dominicam undecimam poſt Pentecoſten incluſive; in ſolemnitatibus vero Sanctorum pauciores, videlicet de ſancta Cruce, in natali ſancti Joannis Baptiſtæ, in natali Apoſtolorum Petri & Pauli, in nativitate ſanctæ Mariæ, in martyrio ſancti Joannis Baptiſtæ, & in commemoratione omnium Sanctorum. Sexto, in ſecunda parte Rodradi habentur præfationes, quæ abſunt a codice Grimoldi, etſi in ſua præfatione illarum mentionem faciat. Pamelius tamen, qui primus hunc Grimoldi librum in lucem edidit, multas ſubjunxit præfationes ex libro Sacramentorum Alcuini. Tandem in codice Rodradi ſecundæ parti ſubjiciuntur appendicis inſtar multæ Miſſæ cum apologiis, & ratione conferendi extremam unctionem, quæ neutiquam extant in codice Grimoldi. Ex his omnibus facile colligitur Rodradi librum alium eſſe a Grimoldi codice, & hos auctores ſeorſim ſcripſiſſe, & collegiſſe ſuum Sacramentorum librum. Quis autem fuerit hic Grimoldus Abbas non ſatis conſtat. In vita ſancti Notkeri Balbuli apud Henricum Caniſium tom. *6.* antiquæ lectionis mentio fit Grimaldi cujuſdam, qui fuit Abbas Canonicus celeberrimi Cœnobii ſancti Galli, & Archicapellanus Ludovici pii Imperatoris, ſed an hic idem ſit cum Grimoldo quærendum eſt. Verum, ut ad eundem Rodradi librum noſtra revertatur oratio, ſi fidem habemus Micrologo, ſimilem librum contexuiſſe videtur Magiſter Albinus, qui vulgo Alcuinus dicitur. Sic enim ait cap. *6.* de Eccleſiaſticis obſervationibus. *Facit tamen idem Albinus in ſancta Eccleſia non contemnendum opus. Nam Gregorianas orationes in libris Sacramentorum, collegiſſe aſſeritur paucis aliis adjectis, quas tamen ſub obelo notandas eſſe indicavit: deinde alias orationes, ſive præfationes, etſi non Gregorianas, Eccleſiaſticæ tamen celebritati idoneas collegit, ſicut prologus teſtatur, quem poſt Gregorianas orationes in medio ejuſdem libri collocavit.* Quæ ſane verba indicant Albinum ſcripſiſſe librum Sacramentorum ſimilem Rodradi & Grimoldi codicibus. Nam utriuſque codicis ſupra notata præfatio eſt in medio operis inter primam & ſecundam partem. Nec poteſt eſſe error librarii, ut vult Pamelius, qui ſcripſerit *Albinus*, pro *Grimoldus*. Nam cum videamus

Rodra-

Rodradi librum diverſum eſſe a codice Grimoldi, fieri poteſt, ut ſuum etiam Albinus concinnarit. Sed miror, cur hæc diſtinctio, ſeu diviſio Officiorum, & Miſſarum his auctoribus in mentem venerit, ut una pars paucis quibuſdam exceptis, videatur eſſe ſancti Gregorii Papæ, altera vero minime. Siquidem in vita Sancti Gregorii a Johanne Diacono ſcripta, cum agit de Sacramentorum libro collecto a ſancto Gregorio, dicitur ſimpliciter: *Sed & Gelaſianum codicem de Miſſarum ſolemniis multa ſubtrahens, pauca convertens, nonnulla ſuperadjiciens in unius libelli volumine coarctavit.* Idem profert walfridus Strabo lib. de rebus Eccleſiaſticis cap. 22. Neque eſt ſimile vero Gelaſianom codicem, etſi in quibuſdam correctione indigeret, fuiſſe adeo mutilum, ut Miſſas quæ per totius anni curriculum dicendæ erant, non complecteretur. Quod etſi concederetur, non credibile eſt ſanctum Gregorium, qui Gelaſianum librum recenſuit, nonnullis detractis, quibuſdam vero aliis adjectis, librum Miſſarum quæ per totius anni circulum dicuntur, adeo mutilum reliquiſſe, ut major pars Dominicarum, ſeu miſſarum, quæ in Dominicis dici debeant, in eo deſideretur. Nam juxta doctrinam ſupra citatorum ſcriptorum in hoc Gregorii codice Miſſæ Dominicales, quæ interjectæ ſunt a Nativitate Domini uſque ad Adventum, exceptis Septuageſimæ, Sexageſimæ, & Quinquageſimæ, Paſchæ & illius octavæ, & Pentecoſtes, non ſunt S. Gregorii, quod dicere abſurdum eſt. Nam incredibile eſt in illis Dominicis tempore Gelaſii & S. Gregorii nullas Miſſas celebrari ſolitas: quod ſi celebrarentur, detur ratio quare non eſſent in codicibus Gelaſii & S. Gregorii deſcriptæ. Noſtram opinionem confirmat inſcriptio libri Sacramentorum tam in editis quam in codicibus noſtris manuſcriptis, imo in ipſis codicibus Rodradi, & Grimoldi, quæ eſt ejuſmodi: *Incipit liber Sacramentorum de circulo anni expoſitus a ſancto Gregorio Papa, qualiter Miſſa Romana celebratur.* Cujus tituli veritas ſtare non poteſt cum adverſariorum opinione, cum in eorum codicibus major pars Miſſarum Dominicalium deſit. Noſtram opinionem ſuadent codices manuſcripti ſancti Eligii & Remenſis, antiquiores ipſis Rodradi & Grimoldi voluminibus, qui ejuſmodi codicis Gregoriani ſeparationem non admittunt. Confirmat codex manuſcriptus Ratoldi Abbatis, de quo ſtatim agendum eſt, etſi poſterior ſit codicibus Rodradi, & forſan Grimoldi, qui ejuſmodi diviſionem non agnoſcit, quemadmodum nec liber Sacramentorum tempore Clementis VIII. ex Bibliotheca Vaticana editus.

Tertius liber Sacramentorum manuſcriptus quo uſi ſumus, eſt etiam Bibliothecæ Corbeienſis, quem nomine Ratoldi Abbatis indigitamus, quod ejus juſſu ſcriptus ſit, ut clarum eſt ex Calendario ejuſdem libri, in quo idibus Martiis hic diſtichus reperitur:

Abbatis domni ſtat mentio ſancta Ratoldi
Iſtum qui fecit ſcribere quippe librum.

Ratoldus autem fuit Abbas Corbeienſis vigeſimus ſextus, qui & mortem obiit anno Domini nongenteſimo octogeſimo ſexto Idibus Martiis: ex quo apparet hunc librum ſcriptum fuiſſe ante hunc annum. Hic codex optimus eſt, & correctiſſimus, plures habet cæremonias, dies feſtos, benedictiones epiſcopales, & præfationes, quam alii: quia recentior eſt.

Ad hos codices acceſſit liber manuſcriptus Bibliothecæ Tilianæ, qui eſt ordo Romanus, cujus mihi copiam fecit vir clariſſimus Johannes Tilius. Sunt tamen quædam in eo, quæ in ordine Romano non extant, ut in ordine Romano quædam reperire eſt, quæ in hoc codice Tiliano deſiderantur. Hic liber initio caret, priore quaternione avulſo. Videtur olim fuiſſe Eccleſiæ Sagienſis in Normania ſub Metropoli Rothomagenſi. Nam in eo codice ubi agitur de ordinibus, hæc habentur: *Salarienſis Eccleſia atque Epiſcopalis auctoritas tibi conceduntur, &c.* Salarienſis enim Eccleſia, & Sagienſis idem ſunt, & Sagium dictum fuit etiam Salarium, ut clarum eſt ex Orderico Vitali, qui libro 8. hiſt. Eccl. Serlonem antea Abbatem Monaſterii Sancti Ebrulphi ubi nominavit Epiſcopum Sagienſem lib. 12. ejuſdem hiſtoriæ in Epitaphio Rogeri, qui ſucceſſit Serloni in Abbatiam ſancti Ebrulphi, ait:

Præſule jam facto Serlone Salaribus, iſte
Cœnobii ſancti regimen ſuſcepit Ebrulphi.

Et infra: *Eodem menſe, venerandus Serlo poſtquam Salarienſem xxxij. annis rexit*

Eccleſiam, *&c.* Adde quod in hoc codice Tiliano paſſim habetur celebris memoria ſanctorum Martyrum Gervaſii & Protaſii, & in commemoratione Sanctorum, poſt orationem Dominicam his verbis, *Atque Andrea*, ſubjungitur: *nec non beatis Martyribus ſuis Gervaſio & Protaſio*. Quod quidem factum eſt, quod Eccleſia Sagienſis dedicata ſit ſub titulo Sanctorum martyrum Gervaſii & Protaſii: ut planum eſt ex Orderico Vitali libro citato, & Guillelmo Gemeticenſi lib. 7. hiſtor. cap. 13. & 15. Sub finem hujus codicis eſt ſucceſſio Romanorum Pontificum, quæ deſinit in Sergio tertio. Sequitur Cronicon ab orın mundi in cujus fine hæc habentur: *Et a Carlo, & Carlomanno uſque ad Carlum anni quatuor, & deinde domnus Carlus ſolus regnum ſuſcepit, & Deo protegente gubernat, uſque in præſentem annum feliciter, qui eſt regni ejus quadrageſimus ſecundus. Sunt autem totius ſummæ ab origine mundi, uſque ad præſentem annum IV. MDCCLXI.* In eodem codice ſeries habetur Regum Francorum, in cujus fine hæc ſcripta ſunt: *Mortuo Roberto Rege Henricus filius ejus, adhuc juvenculus, multas inſidias & calamitates perpeſſus eſt a principibus regni: auxilio Dei munitus omnes inimicos ſuos ſubjugavit ſuæ ſervituti.* Ex quibus planum eſt hunc codicem ſcriptum fuiſſe, Henrico illo, qui primus appellatur, in Francia regnante, qui regnum iniit anno Domini MXXXII. juxta Sigibertum in Chronico, quod etiam videtur forma characterum hujus libri ſuadere.

Uſi etiam ſumus ordine Romano vetuſtiſſimo manuſcripto Bibliothecæ Corbeienſis: ſed quia magna ex parte lacer eſt, pauca ex illo haurire potuimus.

Non mihi etiam parum profuit Ordo quidam manuſcriptus Bibliothecæ Monaſterii S. Germani a pratis prope Lutetiam Pariſiorum ſiti, in quo præſentem lucubratiunculam, Deo juvante, compoſui. Codex ſatis antiquus videtur, & ſcriptus ante quingentos annos: ad cujus calcem eſt ordo ungendi infirmi; ſed ſcripturæ a toto opere diſcrepantis, nec adeo vetuſtæ, ſiquidem trecentos annos vix ſuperare videtur, ſequiturque uſum extremæ unctionis recentiorem, habetque formam deprecatoriam, hodiernæque ſimilem, non indicativam, quam vetuſtiores codices manuſcripti agnoſcunt.

Inſuper collectanea quædam miſit ad me vir doctiſſimus Johannes le Prevoſt Canonicus & Bibliothecarius inſignis Eccleſiæ Rothomagenſis, ex duobus antiquis Sacramentariis ſeu Pontificalibus manuſcriptis, quæ in ejuſdem Eccleſiæ Secretario aſſervantur; quorum alterum videtur eſſe Anglicanum, ut ipſe opinatur, idque patet ex SanctisAnglicanis, qui paſſim in hoc libro nominantur, & ex coronatione Regum Angliæ, quæ in hoc codice extat. Alterum videtur fuiſſe olim Eccleſiæ Remenſis, quia in Litania coronationis Regum, quæ illic habetur, hi Sancti Eccleſiæ Remenſis nominantur: Nicaſius, Remigius, Sixtus, Sinicius, & Rigobertus.

Uſus ſum etiam codice manuſcripto mihi tradito ex Bibliotheca Monaſterii ſancti Remigii Remis fundati, ſcripto circiter annum Chriſti milleſimum, in quo præter alia multa quæ ad noſtrum propoſitum minime ſpectant, duo ſunt ordines, alter ad dandam pœnitentiam, alter ad viſitandum infirmum, qui mihi ad hæc duo Sacramenta illuſtrandâ non mediocrem lucem attulerunt.

Non mihi etiam parum contulit opis Martyrologium Sancti Hieronymi mſ. ex Bibliotheca Corbeienſi, quod quidem, ut libere dicam quid de eo ſentiam, non videtur purum: cum in eo multa Sanctorum, qui poſt ſanctum Hieronymum vixerunt, nomina adjecta videantur ab ipſo ſcriptore, qui ſane fuit monachus Corbeienſis. Siquidem ibi notatur translatio ſancti Præcordii, cujus corpus in dicto monaſterio ſervatur, obitus Theofredi primi Abbatis Corbeienſis, obitus Ratoldi Abbatis ejuſdem cœnobii, dedicatio Eccleſiæ ejuſdem loci, & nonnullorum ſacellorum, quæ adhuc Corbeiæ viſuntur. Codex tamen antiquus eſt, & videtur ſcriptus ante annos ſexcentos. Huic acceſſerunt cætera quædam Martyrologia, & Kalendaria manuſcripta quæ nobis etiam in hoc opere præluxerunt.

Non eſt hic omittendus [a] Ordo Romanus jampridem typis mandatus, quem etiam diligenter contulimus eum codice ſancti Eligii. Honorius Auguſtodunenſis lib. de Illuſtribus Eccleſiæ Scriptoribus, Ordinis Romani auctorem facit Bernol-

dum

a De Ordine Romano lege Commentarium prævium in ipſum D. Mabill. Tom. 11. Muſei Italici.

Digitized by Google

dum quemdam Eccleſiæ Conſtantienſis Presbyterum, qui floruit ſub Henrico IV. Imperatore; ita enim ait: *Bernoldus Conſtantienſis Eccleſiæ Presbyter Ordinem Romanum ſub quarto Henrico compoſuit*. Quod tamen non videtur uſquequaque verum. Siquidem hic Ordo Romanus eſt antiquior ipſo Bernoldo, & Henrico quarto Imperatore. Etenim Ordo Romanus citatur in libro Sacramentorum manuſcripto Ratoldi Abbatis, de quo ſupra egimus, in feria quinta in Cœna Domini, ubi agitur de pœnitentium reconciliatione, in hæc verba: *Faciatque ſermonem tam populis, quam pœnitentibus, ſicut Ordo præcipit Romanus*. Hic autem liber ſcriptus eſt ante annum *986*. nondum nato Bernoldo. Mentionem etiam illius facit Iſaac Lingonenſis Epiſcopus Can. 35. qui floruit tempore Caroli Calvi Imperatoris, longe ante Bernoldum natum: *Et ibi*, inquit, *ab Epiſcopo canonice & ordinabiliter, ſicut in Sacramentario, & Romano Ordine continetur, reconcilientur*. Citatur etiam ab Amalario, qui floruit tempore Ludovici Pii Imperatoris lib. 1. de officiis Eccleſ. cap. 12. *Reſtat unum in Ordine Romano, ubi præcipitur adhuc, ut a feria quinta uſque in Sabbato ſancto nuda ſint altaria*. Quod extat in Ordine Romano, feria quinta in Cœna Domini: *A veſpera autem hujus diei nuda ſint altaria uſque in mane Sabbati*; quare non proprie dici poteſt hic Bernoldus auctor Ordinis Romani, ſed tantum inſtaurator, qui illum recognovit quibuſdam detractis, & additis juxta uſum, quem in Eccleſia ſuo tempore videbat. Quod ſatis credibile eſt, cum ille Ordo Romanus, qui jampridem typis editus eſt, purus non ſit, quia in multis ab antiquis Sacramentorum libris deficit. Imo ipſe liber in ordine Sabbati ſancti ſub finem ordinationis Miſſæ citat Ordinem Romanum, & ab illius ritu recedit. *Deinde*, inquit, *dicit Diaconus, Ite miſſa eſt, ſecundum Romanum Ordinem: ſed uſus Eccleſiæ non vult hoc propter veſperos. In hac nocte de veſpertinali ſynaxi apud Romanos nihil agitur, neque ante miſſam, neque poſt miſſam. Apud nos autem unus de ſchola, cui juſſum fuerit, pro antiphona incipit* Alleluya *ad veſperam: & dum communicaverint, cantatur pro veſpera feſtinanter pſalmus* Laudate Dominum omnes gentes *&c.* ſecundum hodiernum uſum, qui poſtea invaluit etiam in Eccleſia Romana.

Hunc etiam codicem ſancti Eligii diligenter contuli cum edito Sacramentorum libro qui tempore Clementis VIII. exiit ex Bibliotheca Vaticana: ſed non minimum diſcrimen inter utrumque reperi, licet in multis conveniant. Nam codex manuſcriptus bibliothecæ Vaticanæ, unde editus tranſcriptus eſt, non videtur eſſe adeo antiquus, cum nonnulla complectatur, quæ antiquitatem non redoleant, ut plurima feſta quæ longo poſt tempore in uſu fuere: nullaſque in eo benedictiones Epiſcopales reperire eſt, quæ tamen adhuc uſitatæ erant tempore Honorii Auguſtodunenſis auctoris libri, qui inſcribitur *Gemma animæ*, in quo earum ratio & methodus deſcribitur, qui vixit anno 1120. juxta Trithemium, imo adhuc in quibuſdam Eccleſiis celebrantur. Quod tamen miror, quia in ejuſmodi edito ex Vaticano, in feſto S. Pauli ſcriptum habetur: *Præfatio & benedictio quæ ſuperius*, ut in codice ſancti Eligii. Unde fit, ut credam codicem illum manuſcriptum deſcriptum quidem fuiſſe ex alio antiquiſſimo exemplari, ſed quædam partim detracta fuiſſe, partim addita ab exſcriptore, prout videbat ille uſui temporis ſui convenire. Qui expunxit feſtum ſanctæ Mariæ ad Martyres, quod ſua ætate abrogatum erat. Nam cum ipſe ponat feſtum omnium Sanctorum, quod diu poſt feſtum ſanctæ Mariæ ad Martyres inſtitutum eſt, ſignum eſt eum non vixiſſe ante hujuſmodi feſti inſtitutionem, ſed poſt illius abrogationem. cum feſtum omnium Sanctorum duntaxat celebraretur, quod conſtat ex omnibus noſtris Sacramentariis manuſcriptis diu celebratum fuiſſe vigente adhuc feſto ſanctæ Mariæ ad Martyres. Quamvis autem quædam deſint in codice ſancti Eligii, quæ habentur in excuſo Sacramentario ex bibliotheca Vaticana, eſt tamen eo locupletior, ut dixi in libri programmate, longe enim plura, quam ille continet, & antiquioris notæ.

De ſcriptoribus Eccleſiaſticis.

Præterea illa quæ in his tribus Sacramentariis manuſcriptis Rodradi, Remenſis, & Ratoldi notatu digniora erant, maxime quoad Sacramentorum rationem & feſtorum celebritatem, in noſtris obſervationibus annotavi, illuſtravi & explicavi, quæque rariora erant in codice Tiliano in eaſdem tranſtuli diligenter cum codice ſancti Eligii collata. Quæ ſunt in appendice, ex noſtris obſervationibus detracta, ad libri calcem ſub appendicis titulo rejeci: ne in illis veluti ſepulta

jace-

Digitized by Google

jacerent. Sic autem in his obſervationibus me geſſi, ut illa quæ ſunt hodierni uſus, quantum in me ſitum ſuit, ad antiquos Eccleſiæ ritus revocarem: ab eorum tamen mente alienus, qui omnes Eccleſiaſticas inſtitutiones & ritus, atque etiam recentiores ad Apoſtolorum tempora omnibus remis & velis, ut aiunt, referre contendunt, quo nihil abſurdius eſſe ſemper judicavi. Nam ejuſmodi homines antiquiorum Patrum & Conciliorum verbis ac ſententiis vim inferre non dubitant, modo ſuis nugis in officina cerebri ſui cuſis colorem aliquem & ſucum tribuere poſſint: non eorum mentem ſequi, ſed eam ad ſincipitis ſui nebulas pertrahere cupientes, non ſine gravi antiquitatis eccleſiaſticæ, & veritatis diſpendio; non advertentes omnes tradltiones Eccleſiaſticas non fuiſſe ubique temporum & locorum eaſdem: ac proinde omnia confundunt, & peſſundant: & in hoc ſe belle putant Eccleſiæ auctoritati conſulere, cum eam hac ratione ſcribendi penitus convellant. Nemo eſt enim adeo ab omni judicio averſus, qui neſciat Concilia, Epiſcopos, ſummos Pontifices, quos Deus poſuit myſteriorum ſuorum diſpenſatores, poſſe vetera quædam abrogare, & nova ſtatuere, prout ſancti Spiritus impulſu ducti, Eccleſiaſticæ utilitati ac dignitati ea conducere providerint.

Tandem ritus & cæremonias utriuſque Eccleſiæ, Latinæ & Græcæ, ſtudioſe inter ſe contuli: in quo convenirent, ac diſcreparent, quantum in me fuit, diligentius annotavi.

Ne quis autem offendatur, quod dixerim mundum plenum eſſe vagis Sacerdotibus, profiteor id me non intelligere de honeſtis Sacerdotibus, qui aut certas ſedes habent, aut in Eccleſiis, & parochiis reſident, ſed de his duntaxat, qui per civitates vagantur, ἀνεφόκαλοι, Sacerdotio prorſus indigni.

Neminem etiam lædere debet illud quod annotavi ad quemdam extremæ Unctionis ritum, in quo, altero ungente, alter verba pronuntiat, cum dixi hoc favere eorum opinioni qui dicunt hunc valere baptiſmum, ſi uno infundente aquam, aut mergente, alter verba proferat. Non enim hoc ideo protuli, quaſi in ea ſim ſententia, quam vulgo repudiari non ignoro.

Hæc te monitum volebam, candide Lector. Si quid eſt in his meis lucubratiunculis, quod tibi ſapiat, utere libenter: ſi quid nævi, ac maculæ repereris, æquus ac benevolus excuſa.

SAN-

SANCTI GREGORII PAPÆ LIBER SACRAMENTORUM.

IN NOMINE DOMINI.

Nota 1. N. 2 N Hic Liber N Sacramentorum a de circulo anni b expoſitus, a S. Gregorio
a Papa Romano editus, N ex authentico libro Bibliothecæ c Cubiculi
N. 3 b ſcriptus, qualiter N Miſſa Romana celebratur, hoc eſt:
c

N. 4
N. 5 In primis N ad introitum A Antiphona, d qualis fuerit ſtatutis temporibus, ſive diebus feſtis, ſeu cotidianis.

N. 6 N Deinde KYRIE ELEISON.

N. 7 Item dicitur, N GLORIA IN EXCELSIS DEO. N Si Epiſcopus
N. 8 fuerit, tantummodo die Dominico, ſive diebus feſtis. N A presbyteris autem minime dicitur, niſi
N. 9 d ſolo in Paſcha. d Quando vero Litania agitur, neque *Gloria in excelſis Deo*, neque *Alleluia* cani-
N. 10. tur.

N. 11. N Poſtmodum dicitur oratio: deinde ſequitur N Apoſtolus.

N. 12 N Item Graduale, ſeu *Alleluia*.

N. 13. N. 14 Poſtmodum legitur N Evangelium, deinde N B Offertorium, & dicitur Oratio ſuper Oblata.

Qua completa, dicit Sacerdos excelſa voce PER OMNIA ſecula ſeculorum, ℟. Amen. Dicit: Dominus vobiſcum, ℟. Et cum ſpiritu tuo. Dicit: N. 15. N. 16
N Surſum corda. ℟. N Habemus ad Dominum. Di- N. 17
cit: N Gratias agamus Domino Deo noſtro. ℟. N. 18
Dignum N & juſtum eſt.

VERE dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, N. 19
nos tibi ſemper N & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per
Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem Majeſta- N. 20
tem tuam N laudant Angeli, adorant Dominationes; tremunt Poteſtates: Cæli, cælorumque Virtutes ac beata Seraphim ſocia exultatione concelebrant. Cum quibus & noſtras voces, ut admitti jubeas, deprecamur, ſupplici confeſſione dicentes:
N SANCTUS, SANCTUS, SANCTUS Domi- N. 21
nus Deus Sabaoth. Pleni ſunt cæli & terra gloria tua,
Oſanna in excelſis. N Benedictus, qui venit in no- N. 22. N. 23
mine Domini, N Oſanna in excelſis e. e

TE N IGITUR clementiſſime pater, per Jeſum N. 24
Chriſtum Filium tuum Dominum noſtrum, N ſup- N. 25 f
plices rogamus, & petimus, uti accepta habeas & N. 26
benedicas N hæc f dona, hæc munera, hæc ſancta N. 27. N. 28
ſacrificia N illibata: In primis N quæ tibi offerimus

a Per Sacramenta intelliguntur vel omnia novæ Legis Sacramenta, quo ſenſu Theologi *de Sacramentis* tractatum edunt: vel tria potiſſimum Sacramenta, quæ ſimul accipiebantur olim, ſcilicet Baptiſmus, Confirmatio, & Euchariſtia; de quibus ſcripti libri ſex, *de Sacramentis*, inter Ambroſii opera tom. 2. novæ edit. vel ſolum Euchariſtiæ ſacramentum, quod plurali numero, in ſingulis fere Miſſis deſignatur, tum propter duplicem panis & vini materiam, tum propter corpus & Sanguinem Chriſti quæ continet. Vide notam 2. Menardi.

b In ms. Theod. & in Val. cl. hic titulus legitur. *Incipit liber Sacramentorum de circulo anni a S. Greg. Papa Romano editus.*

c Vide Notam 3. Menardi; cui addere licent quod legitur de S. Leone I. in Rom. Pontificali: *hic etiam constituit & addidit ſuper ſepulcra Apoſtolorum . . . qui dicuntur Cubicularii.*

d Litania ad feſtum pertinet. Hinc Greg. arguit Johannem Ep. Ravennatem, quod in Litaniis, hoc eſt, *cineris & ciliciis tempore*, pallium pompatice deferret. Vide l. 3. al. 2. ind. xi. ep. olim 54. nunc 56. Eadem fuit ratio, cur in Litania ab hymno *Gloria in excelſis Deo* abſtineretur, & ab *Alleluia* e.

e In priori Theoder. ante *Te igitur* &c. extant plures orationes: unam tantum exſcripſimus poſt notam 23. Menardi.

f In mss. Theoder. & Gemet. hoc modo tres ſignantur cruces. ad hæc verba; *hæc dona ✠ hæc munera ✠ hæc ſancta ✠ ſacrificia illibata.*

N.29 N.30 pro [N] Ecclesia tua sancta Catholica, quam [N] A
N. 31 pacificare, custodire, [N] adunare, & regere di-
N. 32 gneris [N] toto orbe terrarum, una cum famu-
N.33.N.34 lo tuo Papa nostro *Ill.* & [N] Rege nostro *Ill.*
[N] & omnibus orthodoxis, atque Catholicæ & A-
postolicæ fidei cultoribus.

Memento, Domine, famulorum famularum-
N. 35 que tuarum, *Ill.* & *Ill.* & omnium [N] circum-
adstantium, quorum tibi fides cognita est, &
N. 36 nota devotio: [N] qui tibi offerunt hoc sacrifi-
cium laudis pro se, suisque omnibus, pro re-
demptione animarum suarum, pro spe salu-
N. 37 tis, & incolumitatis suæ, tibi reddunt [N] vota
a sua, æterno Deo, vivo, & vero [a].

N.38.N.39 [N] Communicantes, & memoriam veneran-
tes, in primis gloriosæ semper Virginis Mariæ ge-
nitricis Dei & Domini nostri Jesu Christi. Sed &
beatorum Apostolorum ac Martyrum tuorum,
Petri, Pauli, Andreæ, Jacobi, Johannis, Tho-
mæ, Jacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi,
N.40.N.41 Simonis, & [N] Taddei, Lini, Cleti, Clemen-
tis, [N] Syxti, Cornelii, Cypriani, Laurentii,
Chrysogoni, Johannis, & Pauli, Cosmæ, &
N. 42 Damiani, [N] Hilarii, Martini, Augustini, Gre-
gorii, Hieronymi, Benedicti, & omnium San-
N. 43 ctorum tuorum, [N] quorum meritis precibusque
concedas, ut in omnibus protectionis tuæ munia- C
mur auxilio. Per Christum Dominum nostrum.

Hanc igitur oblationem servitutis nostræ, sed
& cunctæ familiæ tuæ, quæsumus, Domine,
ut placatus accipias: [N] diesque nostros in tua pace
N. 44 disponas, atque ab æterna damnatione nos eri-
N. 45 pi, & in electorum tuorum jubeas grege numera-
ri, Per Christum Dominum nostrum.

Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæ-
N.46.N.47 sumus, benedictam, [N] adscriptam, [N] ratam,
N.48.N.49 [N] rationabilem, acceptabilemque facere digne-
ris, ut nobis cor✠pus, & san✠guis fiat dile-
ctissimi filii tui Domini Dei nostri Jesu Christi. D
N.50. N.51 [N] Qui pridie quam pateretur, [N] accepit pa-
nem in sanctas, ac venerabiles manus suas, [N]
N. 52 elevatis oculis in cælum ad te Deum patrem suum
omnipotentem, tibi gratias agens, bene✠dixit,
N. 53 fregit, [N] dedit discipulis suis, dicens: Accipite,
N.54 N.55 & manducate [N] ex hoc omnes; [N] HOC EST
ENIM CORPUS MEUM.

Simili modo, postea quam cœnatum est, acci-
N.56.N.57 piens & [N] hunc [N] præclarum calicem in sanctas
ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens,
N. 58 bene✠dixit, [N] dedit discipulis suis, dicens: Ac-
N. 59 cipite, & bibite ex eo omnes: [N] HIC EST
ENIM CALIX SANGUINIS MEI, NOVI ET E
N. 60 ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM
FIDEI, QUI PRO VOBIS ET PRO MULTIS
EFFUNDETUR IN REMISSIONEM PEC-
CATORUM.

Hæc quotiescumque feceritis, in mei memo-
riam facietis.

N. 61 [N] Unde & memores sumus, Domine, nos tui
servi, sed & plebs tua sancta, Christi filii tui Dei
nostri, tam beatæ passionis, necnon & ab inferis
resurrectionis, sed & in cælos gloriosæ ascensionis.
N. 62 Offerimus præclaræ Majestati tuæ de tuis do-
N. 63 nis, ac datis, [N] Hostiam ✠ puram, Hostiam

✠ sanctam, Hostiam ✠ [N] immaculatam, Pa- N. 64
nem sanctum vitæ æternæ, & Calicem ✠ sa-
lutis perpetuæ.

Supra quæ, propitio, ac sereno vultu respicere
digneris, & accepta habere, [N] sicuti accepta ha- N. 65
bere dignatus es munera pueri tui justi Abel, & sa-
crificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi
obtulit [N] summus sacerdos tuus Melchisedech [b] N. 66
sanctum sacrificium, immaculatam Hostiam. b

Supplices te rogamus, omnipotens Deus, [N] ju- N. 67
be hoc perferri per manus Angeli tui in [N] sublime N. 68
altare tuum, in conspectu Divinæ Majestatis tuæ,
ut, quotquot ex hac Altaris participatione sacro-
B sanctum filii tui ✠ Corpus, & ✠ Sanguinem sum-
serimus, omni benedictione cælesti, & gratia re-
pleamur, Per Cristum Dominum nostrum.

[N] Super Dyptycha. N. 69

N. 70

[N] Memento etiam, Domine, famulorum famu-
larumque tuarum *Ill.* qui nos præcesserunt cum si- N. 71
gno fidei, [N] & dormiunt in somno pacis, Ipsis, N. 72
Domine, & [N] omnibus in Christo quiescentibus,
locum refrigerii, lucis, & pacis, ut indulgeas,
deprecamur. [c] Per eumdem. c

Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de mul-
C titudine miserationum tuarum sperantibus, partem
aliquam & societatem donare digneris, cum tuis
sanctis Apostolis, & Martyribus, [N] cum Johan- N. 73
ne, [N] Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, N. 74
[N] Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Per- N. 75
petua, [N] Agathe [d], Lucia, [N] Agnete, Cæcilia, N.76.N.77
Anastasia, [N] [e] & cum omnibus sanctis tuis, in- N. 78
tra quorum nos consortium, non æstimator [N] N. 79
meriti, sed veniæ, quæsumus, largitor admitte. d
Per Christum Dominum nostrum. e

Per quem hæc omnia, Domine, semper bona N. 80
creas, sancti✠ficas, vivi✠ficas, bene✠dicis, N.81.N.82
& præstas nobis. Per [f] ip✠sum, & cum ✠ ipso & f
in ✠ ipso, est tibi Deo Patri omnipotenti in uni-
tate Spiritus sancti, omnis honor & gloria.

Per omnia secula, seculorum. Amen.

Oremus.

[N] Præceptis salutaribus moniti, & Divina in- N. 83
stitutione formati, audemus dicere:

[N] Pater noster, qui es in cælis, Sanctificetur N. 84
nomen tuum, Adveniat regnum tuum. Fiat
voluntas tua sicut in cælo, & in terra. Panem no-
strum cotidianum da nobis hodie. Et dimitte
nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus
debitoribus nostris. Et ne nos inducas in ten-
tationem, ℟. Sed libera nos a malo.

Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus
malis, præteritis, præsentibus, & futuris, & in-
tercedente beata & gloriosa semper Virgine Dei ge-
nitrice Maria, & beatis Apostolis tuis, Petro, & N. 85
Paulo, atque [N] Andrea, necnon & B. [N] Stephano N.86.N.87
Protomartyre tuo, [g] & omnibus sanctis, da pro- g
pitius pacem diebus nostris, ut ope misericordiæ
tuæ adjuti, & a peccato simus semper liberi,
& ab omni perturbatione securi. Per Domi-
num.

F Pax

a In co[d]. Theod. memento ... quorumque propinquorum meorum, & quorum eleemosynas suscepimus, seu qui mihi confessi sunt, nec non & quorum nomina super sanctum altare tuum scripta habentur.

b Ex lib. Pontific. in vita S. Leonis I, quem tom. 3. Conc. insertus est. 1290. & seq. S. Leo tu[l]? sionis ut inter additionem sacrificii diceretur, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.

c In cod. Pamel. & Reginæ Suec. per Christum Dom. nost.

d Pamel. Agatha, ut in aliis editis.

e In Gemet. hic inseruntur nomina Sanctarum Ætheldrythæ & Gertrudis.

f Cruces hic signatæ non videntur in Codice Reg. Suec.

g In cod. Reg. Suec. additur necnon & beato Dionysio Martyre tuo atque Pontifice cum sociis suis Rustico & Eleutherio, & beato Clodoald[o] Confess. & omnibus &c. In Pamel. ... Martire, & S. Martino Confess. & quæ in cod. Reg. Suec. desiderantur. In co[d]. Theoder. inseruntur hic nomina SS. Quintini, Nicasii, Gre-[g]orii, Medardi & Eligii.

Pax Domini ſit ſemper vobiſcum. ℟. Et cum Spiritu tuo.

N. 88. N Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miſerere nobis [a].

b [b] ix. Kalend. Januarii.

IN VIGILIA NATALIS DOMINI.

N. 89. *Ad* N *Nonam*.

N. 90. N DEus qui nos redemtionis noſtræ annua expectatione lætificas: N præſta, ut uni-

N. 91. genitum tuum quem Redemtorem læti ſuſcepimus, venientem quoque judicem ſecuri videamus Dominum noſtrum, Jeſum Chriſtum, filium

N. 92. tuum, N qui tecum vivit & regnat Deus in uni-

N. 93. tate Spiritus ſancti N per omnia ſecula ſeculorum.

N. 94. N *Super oblata*.

Da nobis, quæſumus omnipotens Deus, ut, ſicut adoranda filii tui natalia prævenimus, ſic ejus munera capiamus ſempiterna gaudentes. Per eumdem.

N. 95. c N *Præfatio* [c].

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper, & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Cujus hodie faciem in confeſſione prævenimus, & voce ſupplici exoramus: ut ſuperventuræ noctis officiis nos ita pervigiles reddat, ut ſinceris mentibus ejus percipere mereamur Natale venturum, in quo inviſibilis ex ſubſtantia tua, viſibilis per carnem apparuit in noſtra: tecumque unus non tempore genitus, non natura inferior, ad nos venit ex tempore natus. Per quem, &c.

N. 96. d N *Ad Complendum* [d].

Da nobis, Domine, quæſumus, Unigeniti filii tui recenſita Nativitate reſpirare, cujus cæleſti myſterio paſcimur, & potamur. N Per eum-

N. 97. dem, &c.

Ad Veſperos.

Præſta, miſericors Deus, ut ad ſuſcipiendum filii tui ſingulare Nativitatis myſterium, & mentes credentium præparentur, & non credentium corda ſubdantur. Per eumdem.

N. 98. N IN VIGILIA DOMINI IN NOCTE.

DEus qui hanc ſacratiſſimam noctem, veri luminis feciſti illuſtratione clareſcere, da quæſumus, ut cujus lucis myſteria in terra

A cognovimus, ejus quoque gaudiis in cælo perfruamur. Qui tecum vivit, &c.

e N *Super oblata*.

Accepta ſit tibi, Domine, quæſumus, hodiernæ feſtivitatis oblatio, ut tua gratia largiente, per hæc ſacroſancta commercia, in illius inveniamur forma, in quo tecum eſt noſtra ſubſtantia. Qui tecum vivit & regnat Deus in unitate.

Præfatio.

B Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, [f] per Chriſtum Dominum noſtrum. f

Cujus Divinæ Nativitatis potentiam, ingenita virtutis tuæ genuit magnitudo. Quem ſemper Filium, & ante tempora æterna genitum, quia tibi pleno, atque perfecto æterni Patris nomen non defuit, prædicamus, & honore, majeſtate, atque virtute æqualem tibi cum Spiritu ſancto confitemur, & N in trino vocabulo unicam cre- N. 99.

dimus Majeſtatem. Et ideo cum Angelis, & Archangelis, cum Thronis, & Dominationi-

C bus, cumque omni militia cæleſtis exercitus, Hymnum gloriæ tuæ canimus ſine fine dicentes.

Te igitur Clementiſſime Pater, &c.

N *Benedictio*. N. 100.

Omnipotens Deus qui incarnatione Unigeniti ſui mundi tenebras effugavit, & glorioſa nativitate hanc ſacratiſſimam noctem inradiavit; effuget a vobis tenebras vitiorum, & inradiet corda veſtra luce virtutum. Amen. Quique ejus ſacratiſſimæ nativitatis gaudium magnum paſtoribus ab Angelo voluit nuntiari, ipſe ſu-

D per vos benedictionis ſuæ gratiſſimum imbrem infundat: atque ipſo paſtore vos ad æternorum gaudiorum paſcua æterna perducat. Amen. Et qui per ejus incarnationem terrena cæleſtibus ſociavit, internæ pacis & bonæ voluntatis vos nectare repleat, & cæleſtis militiæ conſortes efficiat. Amen. Quod ipſe &c [g]. g

Ad Complendum.

Da nobis, quæſumus, Domine Deus noſter, ut, qui Nativitatem Domini noſtri Jeſu Chri-

E ſti nos frequentare gaudemus, dignis converſationibus ad ejus mereamur pertinere conſortium. Qui tecum vivit, &c.

Ad Matutinum.

Reſpice nos, miſericors Deus: & mentibus clementer humanis, naſcente Chriſto, ſummæ veritatis lumen oſtende. Qui tecum vivit & regnat.

a Poſt *Agnus*, in 9. Theod. ſequuntur tres orationes ex quibus ſecunda eſt: *Domine J. C. qui dixiſti Apoſtolis tuis, pacem relinquo vobis &c.* quæ legitur in hodiernis Miſſalibus. In C. Reg. Suec. ante *Agnus Dei*, ponitur benedictio Epiſcopalium; *adeſto ſuppl.* ut in Pontific. Rom. poſtea Conſecratio: *Deus bonorum dnorum.* Deinde ſuper oblata, *hæc hoſtia* &c. ut in Pontif. Rom. Præfatio, *hanc igitur* &c. Ad complendum, *hæc nos communio* &c. Hæc excipiunt ordinationes Presbyteri & diaconi.

b Hic non conſentiunt mſſ. niſi in duabus prioribus orationibus.

c Abeſt Præfatio a cod. Pamel. & Reg. Suec. In Gemet. aſſignatur Præfatio quæ in edit. Vatic. & Guſſanvil. ponitur pro tertia miſſa Natalis Domini.

d In cod. Reg. Suec. & apud Pamel. legitur, *poſt Communionem*. Sequitur apud Pamel. Oratio, *ſuper populum*, quæ abeſt a cod. Reg. Suec. ſicut alia, *ad veſperos*.

e In C. Pamel. *ſecreta*, contradicente cod. Reg. Suec.

f Apud Pamel. *quia per incarnati verbi myſterium* &c. ut in Miſſalibus hodiernis. Conſentiunt cod. Reg. Suec. Gemet. & Theoder. Poſt Præfat. Pamel. habet: *infra actionem*. *Communicantes & noctem ſacratiſſ. celebr.* ut in Miſſalis. Fevent mſſ. Theoder. & Gemet.

F Abeſt hoc a cod. Reg. Suec. Sic adeo diſcrepant codices ab invicem, ut immenſi prope laboris ſit omnes variantes lectiones obſervare.

g Hæc benedictio quæ hic non extat in cod. Vat. & alius poſter. eſt in benedictionali a Lambecio edito, quod habes in edit. Giſſanvil. Ibidem reperiuntur omnes aliæ benedictiones in codice Menardino, Miſſarum officiis inſertæ. Sic abſolvitur apud Lambecium: *quod ipſe præſtare dignetur cujus regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula ſeculorum. Amen. Benedictio Dei Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, & pax Domini ſit ſemper vobiſcum.*

N. 101. MISSA N IN MANE PRIMA NAT. DOM.

a *Sive Sanctæ a Anaſtaſiæ.*

N. 102. DA N quæſumus, omnipotens Deus, ut, qui nova incarnati Verbi tui luce perfundimur, hoc in noſtro reſplendeat opere, quod per fidem fulget in mente. Per eumdem.

Alia.

Da, quæſumus omnipotens Deus, ut qui beatæ Anaſtaſiæ martyris tuæ ſolemnia colimus, ejus apud te patrocinia ſentiamus. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Super Oblata.

Munera noſtra, quæſumus, Domine, Nativitatis hodiernæ myſteriis apta proveniant, ut,
N. 103. N ſicut homo genitus, idem refulſit Deus; ſic nobis hæc terrena ſubſtantia conferat, quod divinum eſt. Per eumdem.

Alia.

Accipe, quæſumus, Domine, munera dignanter oblata; & beatæ Anaſtaſiæ ſuffragantibus meritis, ad noſtræ ſalutis auxilium provenire concede. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum. Qui tecum vivit.

N. 104. *N Præfatio.*

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper, & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: quia noſtri Salvatoris hodie lux vera proceſſit, quæ clara nobis omnia & intellectu manifeſtavit, & viſu. Et ideo cum Angelis, & Archangelis, cum Thronis, & Dominationibus, cumque omni militia cæleſtis exercitus, hymnum gloriæ tuæ canimus, ſine fine dicentes.

Ad Complendum.

N. 105. N. 106. N. 107. N. 108. N Ejus nos, Domine, N Sacramenti ſemper N natalis inſtauret, cujus N Nativitas ſingularis humanam repulit vetuſtatem. Qui tecum vivit.

Alia.

Satiaſti, Domine, Familiam tuam muneribus ſacris, ejus, quæſumus, ſemper interventione nos refove, cujus ſolemnia celebramus. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, &c.

b *viij Kal. Januarii b.*

IN DIE NATALIS DOMINI.

N. 109. N CONcede, quæſumus, omnipotens Deus, ut nos Unigeniti Filii tui nova per carnem Nativitas liberet, quos ſub peccati jugo vetuſta ſervitus tenet. Qui tecum vivit.

Super Oblata.

Oblata, Domine, munera, nova Unigeniti
A tui Nativitate ſanctifica, noſque a peccatorum noſtrorum maculis emunda. Per eumdem, &c.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper, & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quia per incarnati Verbi myſterium nova mentis noſtræ oculis lux tuæ claritatis infulſit. Ut, dum viſibiliter Deum cognoſcimus, per hunc inviſi- N. 110.
bilium amore rapiamur. Et ideo cum Angelis.

Te igitur Clementiſſime pater, &c. *ut ſupra* c. C

B *Benedictio.*

Benedicat vobis omnipotens Deus, veſtramque ad ſuperna excitet intenſionem, qui hanc ſacratiſſimam diem Nativitate filii ſui fecit eſſe ſolemnem. Amen. Et qui eum qui panis eſt Angelorum, in præſepi Eccleſiæ cibum fecit eſſe fidelium animalium: ipſe vos & in præſenti ſeculo deguſtare faciat æternorum dulcedinem gandiorum, & in futuro perducat ad ſatietatem æternorum præmiorum. Amen. N Quique ejus N. 111.
infantiam vilibus voluit indui pannis, ipſe vos cæleſtium veſtimentorum induat ornamentis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, cujus regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula C ſeculorum. Amen. Benedictio Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Et pax Domini ſit ſemper vobiſcum.

Ad Complendum.

N Præſta quæſumus, omnipotens Deus, ut na- N. 112.
tus hodie Salvator mundi, ſicut Divinæ nobis generationis eſt auctor, ita & immortalitatis ſit ipſe largitor. Qui tecum vivit & regnat Deus.

D *Aliæ Orationes.*

Concede nobis, omnipotens Deus, ut Salutare tuum, nova cælorum luce mirabile, quod ad ſalutem mundi hodierna feſtivitate proceſſit, noſtris ſemper innovandis cordibus oriatur. Qui tecum.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui hunc diem per incarnationem Verbi tui, & partum Beatæ Mariæ Virginis conſecraſti, da populis tuis in hac celebritate conſortium, ut, qui tua gratia ſunt redemti, tua ſint adoptione ſecuri. Per E eumdem.

Alia.

Fundamentum fidei noſtræ Deus, N qui in N. 113.
mentibus ſanctis tamquam in excelſis montibus, æternitatis portas, juſtitia muniente, componis: concede nobis in te glorioſe credere, tuumque Filium Dominum noſtrum ad redemtionem animarum hominem factum prædicabiliter confiteri. Qui tecum, &c.

Alia.

Largire, quæſumus, Domine, famulis tuis, N fi- N. 114.
F dei, & ſecuritatis augmentum; ut, qui de Nativitate filii tui Domini noſtri gloriantur, & adverſa mundi, te gubernante non ſentiant, & quæ tempora-

a Aſſignatur quoque ſtatio, *ad S. Anaſtaſiam*, tum in pleriſque codd. tum in Kalend. Rom. In cod. Reg. Suec. duæ ſunt hujus miſſæ Præfationes, prior de S. Anaſtaſia, alia de Nativitate.
b In Kalend. Rom. ſicut in ed. Pamel. & pleriſque mſſ. legitur, *ad ſanctum Petrum*, ubi ſtatio indicatur.

c Apud Pamelium poſt Præfationem habes: *infra act. Communicantes & diem ſacratiſſ. celebr. quo B. M. intem. virginitas* (per errorem *nativitas*) &c. quæ leguntur in ed. Vatic. & Ouſſanuil. necnon in Gemet. Abeſt a cod. Reg. Suec.

poraliter celebrare deſiderant, ſine fine perci- A
piant. Per.

Alia.

Deus qui per Beatæ Mariæ Virginis partum
ſine humana concupiſcentia procreatum, in Fi-
N. 115. lii tui membra venientes [N] paternis feciſti præ-
N. 116. judiciis non teneri, præſta quæſumus, ut, [N]
hujus creaturæ novitate ſuſcepta, vetuſtatis an-
tiquæ contagiis exuamur. Per eumdem.

Alia.

N. 117. [N] Deus qui humanæ ſubſtantiæ dignitatem & B
mirabiliter condidiſti, & mirabilius reformaſti, da nobis, quæſumus, ejus divinitatis eſſe conſortes, qui humanitatis noſtræ fieri dignatus eſt particeps; Jeſus Chriſtus filius tuus, qui tecum vivit,

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui in Filii tui Domini noſtri Nativitate tribuiſti totius religionis initium perfectionemque conſtare, da nobis, quæſumus, in ejus portione cenſeri, in quo totius ſalutis humanæ ſumma conſiſtit. Qui tecum vivit & regnat Deus.

Alia.

Da, quæſumus, Domine, populo tuo inviolabilem fidei firmitatem, ut, qui Unigenitum
N. 118. tuum in tua tecum gloria ſempiternum, [N] in veritate noſtri corporis natum de matre Virgine confitentur, & a præſentibus liberentur adverſis & manſuris gaudiis inſerantur. Per eumdem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum, qui tecum.

vij. Kal. Januarii.

a

NATIVITAS S. STEPHANI.[a]

DA nobis, quæſumus, Domine, imitari quod colimus, ut diſcamus & inimicos diligere, quia ejus natalitia celebramus, qui novit etiam pro perſecutoribus exorare Dom.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, munera pro tuorum com-
N. 119. memoratione Sanctorum, [N] ut ſicut illos paſſio
glorioſos, ſic nos devotio reddat innocuos. Per
b Dominum [b].

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, Beati Stephani Levitæ ſimul & martyris natalitia recolentes; qui fidei, qui ſacræ militiæ, qui diſpenſationis & caſtitatis egregiæ, qui prædicationis miſerabiliſque conſtantiæ, qui confeſſionis ac patientiæ nobis exempla veneranda propoſuit. Et ideo Nativitatem Filii tui merito præ ceteris paſſionis ſuæ feſtivitate pro-
N. 120. ſequitur, [N] cujus gloriæ ſempiternæ primus
N. 121. martyr occurrit. [N] Per quem Majeſtatem, &c.

Benedictio.

Deus qui beatum Stephanum protomartyrem coronavit, & confeſſione fidei, & agone martyrii: mentes veſtras circumdet, & in præſenti ſeculo corona juſtitiæ, & in futuro perducat vos ad coronam gloriæ. Amen. Illius obtentu tribuat vobis Dei & proximi caritate ſemper exuberare, qui hanc ſtuduit etiam inter lapidantium impetus obtinere. Amen. Quo ejus exemplo roborati, & interceſſione muniti, ab eo quem ille a dextris Dei vidit ſtantem, mereamini benedici. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Ad Complendum.

Auxilientur nobis, Domine, ſumta myſteria, & intercedente Beato Stephano martyre tuo, ſempiterna protectione confirment. Per.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui primitias martyrum, in Beati Levitæ Stephani ſanguine dedicaſti, tribue, quæſumus, ut pro nobis interceſſor exiſtat, qui pro ſuis etiam perſecuto-
C ribus exoravit. Per.

Alia.

Deus qui nos Unigeniti tui clementer incarnatione redemiſti, da nobis patrocinia tuorum continuata Sanctorum, quibus capere valeamus ſalutaris myſterii portionem. Per eumdem.

Alia.

Gratias agimus, Domine, multiplicatis circa nos miſerationibus tuis, qui & Filii tui Nativitate nos ſalvas, & Beati Martyris Stephani
D deprecatione ſuſtentas. Per eumdem.

vj. Kal. Januarii[c]. c

NATIVITAS S. JOHANNIS EV.

[N] ECcleſiam tuam, Domine, benignus illu- N. 122.
ſtra, ut Beati Johannis Evangeliſtæ illuminata doctrinis, ad dona perveniat ſempiterna. Per.

Super Oblata.

Suſcipe munera, Domine, quæ in ejus tibi
E ſolemnitate deferimus, cujus [N] nos confidimus N. 123.
patrocinio liberari. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Beati Apoſtoli tui, & Evangeliſtæ Johannis veneranda natalitia recenſentes: qui Domini noſtri Jeſu Chriſti Filii tui vocatione ſuſcepta terrenum reſpuit patrem, ut poſſet invenire cæleſtem, adeptus in regno cælorum ſedem Apoſtolici culminis, qui
F tantum retia [N] carnalia contemſerat genitoris: qui- N. 124.
que ab Unigenito tuo ſic familiariter eſt dilectus, & immenſæ gratiæ muneribus approbatus, ut cum

a Apud Pamelium, *Martyris*, ut in editis Vatic. & Guſſanvil. Abeſt a cod. Reg. Suec. & a Kalend. Rom. ubi nulla ſtatio aſſignatur, ſed pro Evangelio indicatur. *Dicebat Jeſus turbis Judæorum*, uſque, *benedictus qui venit in nom. Dom.* Matth. 23.

b Poſt hanc orationem, apud Pamelium ſequitur oratio: *grata tibi ſint* &c. quæ deſideratur in cod. Reg. Suec. & abeſt ab edit. Vatic. Guſſanvil. &c.

c In Kalend. Rom. nulla fit mentio ſtationis. Evangelium idem notatur, quod in hodiernis Miſſalibus legimus. In cod. Pamel. aliæ præfus orationes aſſignantur. In una præmittitur, *ad S. Andream*. Aliquas ex illis habet codex Reg. Suec. ſed non omnes; imo tres priores deſunt.

N. 125. idem Dominus in cruce jam poſitus, ᴺ vicarium ſuæ Matri Virgini filium ſubrogaret: quatenus Beatæ Genitris integritati, probati, dilectique diſcipuli virginitas deſerviret. Nam & in cœnæ myſticæ ſacro-ſancto convivio ſuper ipſum vitæ fontem æternum, ſcilicet pectus recubuerat Salvatoris. De quo perenniter manantia cæleſtis hauriens fluenta doctrinæ, tam profundis, ac myſticis revelationibus eſt imbutus, ut omnem tranſgrediens creaturam, excelſa mente conſpiceret, & Evangelica voce proferret, quod In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Et ideo cum Aogelis.

Benedictio.

Omnipotens Deus dignetur vobis per interceſſionem beati Johannis Apoſtoli & Evangeliſtæ benedicere, qui per eum arcana verbi ſui voluit Eccleſiæ revelare. Amen. Concedat vobis, ut quod ille Spiritus ſancti munere afflatus veſtris auribus infudit, ejuſdem Spiritus dono capere mente valeatis. Amen. Quo ejus documento de divinitate noſtri Redemtoris edocti, & amando quod tradidit, & exſequendo quod juſſit, ad dona pervenire mereamini, quæ idem Jeſus Chriſtus Dominus noſter repromiſit. Quod ipſe præſtare dignetur. C

Ad Complendum.

Refecti cibo, potuque cæleſti, Deus noſter, te ſupplices deprecamur, ut in cujus hæc commemoratione percepimus, ejus muniamur & precibus. Per.

N. 126. *Ad Veſperos.*

Beati Johannis Evangeliſtæ, quæſumus, Domine, ſupplicatione placatus, & veniam nobis tribue, & remedia ſempiterna concede. Per Dominum noſtrum.

N. 127. ᴺ *Alia.*

Beati Evangeliſtæ Johannis, Domine, precibus adjuvemur, ut, quod poſſibilitas noſtra non obtinet, ejus nobis interceſſione donetur. Per.

N. 128. ᴺ *Alia.*

Sit, Domine, quæſumus, Beatus Johannes Evangeliſta noſtræ fragilitatis adjutor, ut pro nobis tibi ſupplicans, copioſius audiatur. Per.

Alia.

Deus qui per os Beati Apoſtoli tui Johannis, Verbi tui nobis arcana reſeraſti, præſta, quæſumus, ut, quod ille noſtris auribus excellenter infudit, intelligentiæ competentis eruditione capiamus. Per.

Alia.

Ommipotens ſempiterne Deus, qui hujus diei venerandam, ſanctamque lætitim Beati Apoſtoli tui Johannis & Evangeliſtæ feſtivitate tribuiſti, da Eccleſiæ tuæ, quæſumus, & amare quod credidit, & prædicare quod docuit. Per.

Alia.

Adſit Eccleſiæ tuæ Domine, quæſumus, Beatus Evangeliſta Johannes, ut, cujus perpetuus A doctor exiſtit, ſemper eſſe non deſinat ſuffragator. Per Dominum.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut excellentiam Verbi tui, quam Beatus Evangeliſta Johannes aſſeruit, & convenienter intelligere valeamus, & veraciter profiteri. Per eumdem.

v. Kalend. Januarii.

ᵃ NATALIS INNOCENTUM.

B DEus cujus hodierna die præconium innocentes Martyres non loquendo, ſed moriendo confeſſi ſunt, omnia in nobis vitiorum mala mortifica, ut fidem tuam, quam lingua noſtra loquitur, etiam moribus vita fateatur. Per.

Super Oblata.

Adeſto, Domine, muneribus Innocentum feſtivitate ſacrandis, & præſta, quæſumus, ut eorum ſinceritatem poſſimus imitari, quorum tibi dicatam veneramur infaotiam. Per.

Tærfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper, & ubique gratias agere: Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: ᴺ & in pretioſis mortibus parvulorum, quos N. 129.
propter noſtri Redemtoris infantiam beſtiali ſævitia Herodes funeſtus occidit, immenſa clementiæ tuæ dona prædicare, in quibus fulget ſola magis gratia, quam voluntas, ᴺ & clara eſt N. 130.
prius confeſſio, quam loquela, ᴺ ante paſſio, N. 131.
quam membra idonea paſſioni. Exiſtunt teſtes Chriſti, qui ejus nondum fuerant agnitores. O D infinita benignitas! O ineffabilis miſericordia, quæ pro ſuo nomine trucidatis, meritum gloriæ perire non patitur, ſed proprio cruore perfuſis & ſalus regenerationis adhibetur, & imputatur corona martyrii. Et ideo cum Angelis, &c.

Benedictio.

Omnipotens Deus pro cujus Unigeniti venerānda infantia, infantium innocentium catervas Herodis funeſti peremit ſævitia, ſuæ vobis benedictionis tribuat dona gratiſſima. Amen. Et E qui eis conceſſit, ut unicum filium ejus, Dominum noſtrum non loquendo, ſed moriendo confiterentur, concedat vobis, ut fidem veram, quam lingua veſtra fatetur, etiam mores probi, & vita inculpabilis fateatur. Amen. Quique eos primitivum fructum ſanctæ ſuæ ſuſcepit Eccleſiæ, cum fructu bonorum operum, vos faciat pervenire ad gaudia æternæ patriæ. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, cujus regnum.

Ad Complendum.

F ᴺ Votiva, Domine, dona percepimus, quæ N. 132.
Sanctorum nobis precibus, & præſentis, quæſumus, vitæ pariter & æternæ tribue conferre ſubſidium.

a Apud Pamel. Nat. *SS. Innocent.* Abeſt *ſanctorum*, a cod. Reg Suec. a Kalend Rom. & abeſt Vatic. & Ottobonil. In eodem Pamel. cod. legitur *ad S. Paulum*. Siletur de ſtatione in Kalend. Rom.

ᵃ Deus ubi Evangelium idem quod in hodierna SS. Innocentium Miſſa, deſignatur.

Alia.

a ª Deus, qui licet ſis magnus in magnis, mirabilia tamen glorioſius operaris in minimis, da nobis, quæſumus, in eorum celebritate gaudere; qui Filio tuo Domino noſtro teſtimonium præbuerunt etiam non loquentes. Per eumdem, &c.

Alia.

Ipſi nobis, Domine, quæſumus, poſtulent mentium puritatem, quorum innocentiam hodie ſolemniter celebramus. Per.

Alia.

Adjuva nos, Domine, quæſumus, eorum deprecatione Sanctorum, qui filium tuum humana necdum voce profitentes, cæleſti ſunt pro ejus Nativitate gloria coronati. Per eumdem.

Prid. Kalendas Januarii.

b NATIVITAS S. SILVESTRI ᵇ PAPÆ.

N. 131. *N Eodem die S. Fulgentii Epiſcopi.*

DA quæſumus, omnipotens Deus, ut Beati Silveſtri Confeſſoris tui, atque Pontificis veneranda ſolemnitas, & devotionem nobis augat, & ſalutem. Per.

Super Oblata.

Sanctorum tuorum nobis, Domine, pia non deſit oratio, quæ & munera noſtra conciliet, & tuam nobis indulgentiam ſemper obtineat. Per.

Ad Complendum.

Quæſumus, omnipotens Deus, ut hodiernæ munus ſolemnitatis acceptum, intercedente Beato Silveſtro Confeſſore tuo, & corporibus noſtris ſalutem præſtet & mentibus. Per Dominum.

Alia.

Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, nec eos ullis mentis & corporis patiaris ſubjacere periculis, quos Beati Silveſtri pontificis tui munit glorioſa confeſſio. Per.

Kalendis Januarii.

c N IN OCTAVIS DOMINI ᶜ.

N. 134. DEus qui ſalutis æternæ Beatæ Mariæ Virginitate fecunda, humano generi præmia præſtitiſti, tribue, quæſumus, ut ipſam pro nobis intercedere ſentiamus, per quam meruimus auctorem vitæ ſuſcipere Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Filium tuum.

Alia.

Deus qui nobis nati Salvatoris diem celebrare

A concedis octavum, fac, quæſumus, nos ejus perpetua divinitate muniri, cujus ſumus carnali commercio reparati. Qui tecum vivit, &c.

Super Oblata.

Præſta, quæſumus, Domine, ut per hæc munera, quæ Domini noſtri Jeſu Chriſti arcanæ Nativitatis myſterio gerimus, purificatæ mentis intelligentiam conſequamur. Per eumdem.

Præfatio.

B Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: cujus hodie Circumciſionis diem, & Nativitatis octavum celebrantes, tua, Domine, mirabilia veneramur, Quia, quæ peperit, & Mater & Virgo eſt: Qui natus eſt & infans & Deus eſt. Et ideo cum Angelis, &c.

Benedictio.

Omnipotens Deus, cujus Unigenitus hodierna C die, ne Legem ſolveret, quam adimplere venerat, corporalem ſuſcepit Circumciſionem, ſpiritali Circumciſione mentes veſtras ab omnibus vitiorum incentivis expurget: & ſuam in vos infundat benedictionem. Amen. Et qui Legem per Moyſen dedit, ut per Mediatorem noſtrum benedictionem daret, exuat vos mortificatione vitiorum & faciat perſeverare in novitate virtutum. Amen. Quo ſic in ſenarii numeri perfectione in hoc ſeculo vivatis; & in ſeptenario inter beatorum ſpirituum agmina requieſcatis. N Quatenus in octavo reſurrectione renovati, jubilei remiſſione ditati, ad gaudia ſine fine manſura perveniatis. Amen. Quod ipD ſe præſtare dignetur, cujus regnum. N. 132. N. 136.

Ad Complendum.

Præſta, quæſumus, Domine, ut quod Salvatoris noſtri iterata ſolemnitate percepimus, perpetuæ nobis redemtionis conferat medicinam. Per eumdem.

Super Populum.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui in Unigenito tuo novam Creaturam nos tibi eſſe feciſti, cuſtodi opera miſericordiæ tuæ, & ab omnibus nos E maculis vetuſtatis emunda, ut per auxilium gratiæ tuæ in N illius inveniamur forma, in quo tecum eſt noſtra ſubſtantia. Qui tecum vivit. N. 137.

N ᵈ DOM. I. POST NATAL. DOMINI. N. 138. d

OMnipotens ſempiterne Deus, dirige actus noſtros in beneplacito tuo, ut in nomine dilecti Filii tui mereamur bonis operibus abundare. Qui tecum.

Super Oblata.

Concede, quæſumus, Domine, ut oculis tuæ

Maje-

a Hæc oratio & ultima, *adjuva* &c. deeſt in cod. Reg. Suec.

b Abeſt, *Papæ*, à cod. Pamel. extat in cod. Reg. Suec. In neutro legitur quod hic de S. Fulgentio additum, uti nec in aliis vulgatis. In Kalend. Rom. ubi Papæ titulus S. Silveſtro non datur, nullaque fit S. Fulgentii memoria; præſcribitur Evangel. *dixit Jeſus diſcipulis ſuis: vigilate*, uſque *ſuper omnia bona ſua conſtituet eum*, ſine ulla ſtatione.

c Licet hoc feſtum a Circumciſione nomen haud accipiat in Kalendar. Rom. cui conſentiunt libri Sacramentorum codices ſive editi ſive manu exarati, aſſignatur tamen Evangelium de Circumciſione, *poſtquam conſummati ſunt*, quod protrahitur, uſque, *& gloriam plebis tuæ Iſrael*. Nulla ſtationis fit mentio. In editis

F tamen Pamelianis conſentiente cod. Reg. Suec. legitur, *ad S. Mariam ad Martyres*. In hoc cod. deſiderantur quatuor orationes ubi cunque apud Pamelium uncinis ( ) incluſæ: Præfatio & Benedictio quæ hic habentur, ubi Circumciſionis fit mentio, in Pamel. & Reg. Suec. codicibus non leguntur. In Kalendar. Rom. eodem die notatur, *natale S. Mariæ*, quod optime convenit cum S. Gregorii Antiphonario, ut a Pamelio exhibetur. Ea forte de cauſa etiam nunc feſti Circumciſionis officium, magna ex parte ad Beatiſſimam Virginem pertinet.

d Hujus Dominicæ nihil extat in Pamel. aut in Reg. Suec. codicibus, præter orationem, *omnipotens*, &c. In cod. Gemet. oratio eſt, *Deus qui ſal. æt. B. Mariæ Virg. f.*

Majeſtatis munus oblatum & gratiam nobis devotionis obtineat, & effectum beatæ perennitatis acquirat. Per Dominum noſtrum. A

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper, & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui peccato primi parentis hominem a ſalutis finibus exulantem, pietatis indulgentia ad veniam vitamque revocaſti, mittendo nobis unigenitum Filium tuum Dominum, & Salvatorem noſtrum; per quem Majeſtatem tuam, &c.

Benedictio.

Deus qui unigenitum ſuum miſit, ut mundum ſalvaret: ejuſdem ſalutis vos participes efficiat, & in ea perſeverabiles reddat, Amen. Iram quæ ſuper infideles maneat, a vobis amoveat, & ab ea vos in perpetuum liberos efficiat. Amen. Spiritum Filii ſui vobis adtribuat, ejuſque donis vos affatim exuberare concedat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur cujus regnum.

Ad Complendum.

Per hujus, Domine, operationem myſterii, & vitia noſtra purgentur, & juſta deſideria compleantur. Per Dominum, &c. C

ſuper populum.

Propitiare, miſericors Deus, ſupplicationibus noſtris; & populum tuum pervigili protectione cuſtodi, ut qui Unigenitum tuum in carne noſtri corporis Dominum natum eſſe fatetur, nulla poſſit diaboli falſitate corrumpi. Per eumdem.

Nonis Januarii.

N. 139. [N] IN VIGILIA [a] THEOPHANIÆ. D

Ad Veſperos.

CORda noſtra, quæſumus, Domine, venturæ feſtivitatis ſplendor illuſtret, quo mundi hujus tenebris carere valeamus, & perveniamus ad patriam claritatis æternæ. Per.

Super Oblata.

Tribue, quæſumus, Domine, ut præſentibus illi immolemus ſacrificiis, & ſumamus quæ venturæ ſolemnitatis pia munera præloquuntur. Per, &c. E

Præfatio.

Verum dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte Pater omnipotens, æterne Deus: Et te laudare mirabilem Dominum in omnibus operibus quibus ſacratiſſima regni tui myſteria revelaſti. Hanc etenim feſtivitatem Dominicæ apparitionis index ſtella præceſſit, quæ natum in terra cæli Dominum, Magis ſtupentibus, nuntiaret. Ut manifeſtandus mundo Deus & cæleſti denuntiaretur indicio, & temporaliter procreatus ſignorum temporalium miniſterio panderetur. Et ideo, &c.

Ad Complendum.

Inlumina, quæſumus, Domine, populum tuum, & ſplendore gratiæ tuæ cor ejus ſemper accende, ut Salvatoris mundi ſtella famulante, manifeſtata Nativitas mentibus eorum & reveletur, ſemper & creſcat. Per eumdem.

viij. Idus Januarii.

[N] IN [b] EPIPHANIA DOMINI. N. 140. b

B DEus, qui hodierna die Unigenitum tuum Gentibus [N] ſtella duce revelaſti, concede N. 141. propitius, ut qui jam te ex fide cognovimus, uſque ad contemplandam ſpeciem tuæ celſitudinis perducamur. Per eumdem, &c.

Super Oblata.

Eccleſiæ tuæ, quæſumus, Domine, dona propitius intuere, quibus non jam aurum, thus, & myrrha profertur, ſed quod eiſdem muneribus declaratur, immolatur, & ſumitur, Jeſus Chriſtus Dominus noſter.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper, & ubique gratias agere: Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quia cum Unigenitus tuus in ſubſtantia noſtræ N. 142. mortalitatis apparuit, [N] in novam nos immortalitatis ſuæ lucem reparavit. Et ideo cum Angelis, &c.

Te igitur Clementiſſime Pater, &c.

Benedictio.

Deus, lumen verum, qui unigenitum ſuum hodierna die ſtella duce Gentibus voluit revelare, ſua vos dignetur benedictione ditare. Amen. Quo exemplo [N] Magorum myſtica Domino Jeſu Chriſto N. 143. munera offerentes, ſpreto antiquo hoſte, ſpretiſque contagiis vitiorum, ad æternam patriam redire valeatis per viam virtutum. Amen. Deque vobis veram mentium innocentiam qui ſuper Unigenitum ſuum Spiritum ſanctum demonſtrare voluit per columbam, eaque virtute mentes veſtræ exerceantur ad intelligenda divinæ Legis arcana, qua in Cana Galileæ lympha eſt in vinum converſa. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad Complendum.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut quæ ſolemni celebramus officio, purificatæ mentis intelligentia conſequamur. Per.

Aliæ Orationes.

Omnipotens ſempiterne Deus, fidelium ſplendor animarum, qui hanc ſolemnitatem electionis F Gentium [N] primitiis conſecraſti, imple mundum N. 144. gloria tua, & ſubditis tibi populis per luminis tui appare claritatem. Per.

Alia

a Sic appellatur Epiphaniæ feſtum a S. Greg. hom. 38. in Evang. ubi; ut quia Natalem Dominicum ſive te feſti, ſanctam Theophaniam jam vocum factam.

b Hac die in ed. Pamel. ſtatio ſcribitur, ad S. Petrum; quod optime reſpondet titulo hom. 10. in Evang. Cum natus eſſet Jeſus in Bethlehem; ubi legitur habita in baſil. S. Petri. In Kalendario Rom. omittitur ſtatio, aſſignaturque tantum Evangelium, cum natus eſſet Jeſus &c. In eodem Kalend. poſt feſtum Theophaniæ tres dies feſti celebrantur; & in primo legitur ſtatio ad S. Petrum ad vincula.

Alia.

Deus, illuminator omnium Gentium, da populis tuis perpetua pace gaudere, & illud lumen ſplendidum infunde cordibus noſtris, quod trium Magorum mentibus adſpiraſti. Per.

Alia.

Da nobis, quæſumus, Domine, digne celebrare myſterium, quod in noſtri Salvatoris infantia miraculis coruſcantibus declaratur, & corporalibus incrementis manifeſta deſignatur humanitas. Per eumdem.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut Salvatoris mundi, ſtella duce, manifeſta Nativitas mentibus noſtris reveletur ſemper & creſcat. Per eumdem.

Alia.

Illumina, quæſumus, Domine, populum tuum & ſplendore gratiæ tuæ cor ejus ſemper accende: ut Salvatorem ſuum & inceſſanter agnoſcat, & veraciter adprehendat. Per Dominum noſtrum.

a *Dominica Prima.* [a]

POST THEOPHANIAM.

VOta, quæſumus, Domine, ſupplicantis populi, cæleſti pietate proſequere: ut & quæ agenda ſunt, videant: & ad implenda quæ viderint, convaleſcant. Per.

Super Oblata.

Oblatum tibi, Domine, ſacrificium vivificet nos ſemper & muniat. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Quia cum Unigenitus tuus in ſubſtantia noſtræ mortalitatis apparuit, in novam nos immortalitatis ſuæ lucem reparavit. Et ideo cum Angelis.

Benedictio.

Deus qui filii ſui temporalem pueritiam fecit eſſe mirabilem, ſpiritu prudentiæ corda veſtra illuſtrare ac docere dignetur. Amen. Quique illum parentibus temporaliter ſubdi voluit, ipſe vos humilitatis & pietatis muneribus miſeratus informet.

N. 145 Amen. Et qui cum ſapientia, ætate, & gratia proficere tribuit, ſpiritalium vobis profectuum incrementa propitius largiatur. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad Complendum.

Supplices te rogamus, omnipotens Deus, ut quos tuis reficis ſacramentis, tibi etiam placitis moribus dignanter deſervire concedas. Per Dominum.

Super populum.

Conſerva, quæſumus, Domine, familiam tuam, F

Tom. III.

A & benedictionum tuarum propitius ubertate purifica: ut eruditionibus tuis ſemper multiplicetur & donis. Per.

IN [b] OCTAVIS THEOPHANIÆ. N. 146. b

DEUS cujus Unigenitus in ſubſtantia noſtræ carnis apparuit, præſta quæſumus: ut per eum, quem ſimilem nobis foris agnovimus, intus reformari mereamur. Qui tecum vivit, &c.

Super Oblata.

B Hoſtias tibi, Domine, pro nati tui Filii apparitione deferimus, ſuppliciter exorantes, ut ſicut ipſe noſtrorum auctor eſt munerum, ita ipſe ſit miſericors & ſuſceptor Jeſus Chriſtus Dominus noſter, qui tecum vivit & regnat Deus.

Ad Complendum.

Cæleſti lumine, quæſumus, Domine, ſemper & ubique nos præveni: ut myſterium, cujus nos participes eſſe voluiſti, & puro cernamus intuitu, & digno percipiamus effectu. Per.

xix. Kalendas Februarii.

C

NAT. SANCTI FELICIS. [c] N. 147. c

CONCEDE, quæſumus, omnipotens Deus, ut ad meliorem vitam Sanctorum tuorum exempla nos provocent, quatenus quorum ſolemnia agimus, etiam actus imitemur. Per.

Super Oblata.

Hoſtias tibi, Domine, pro commemoratione Sancti Felicis Confeſſoris offerimus ſupliciter N. 148.
deprecantes: ut ſicut illi tribuiſti ſacræ fidei largitatem, ſic nobis indulgentiam largiaris & pacem. Per. D

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere; Domine ſancte; Pater omnipotens, æterne Deus: & confeſſionem ſancti Felicis memorabilem non tacere, qui nec hæreticis pravitatibus, nec ſeculi N. 149.
blandimentis a ſui ſtatus rectitudine potuit immutari: ſed inter utraque diſcrimina veritatis aſſertor, firmitatem ſuæ fidei non reliquit. Per.

E *Ad Complendum.*

Quæſumus, Domine, ſalutaribus repleti myſteriis, ut cujus ſolemnia celebramus, ejus ora- N. 150.
tionibus adjuvemur. Per Dominum.

[d] *Dominica ſecunda.* d

POST THEOPHANIAM.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui cæleſtia ſimul & terrena moderaris, ſupplicationes populi tui clementer exaudi, & pacem tuam noſtris concede temporibus. Per.

B *Alia.*

a Vacat hæc Dominica in cod. Pamel in mſ. Reg. Suec. omnia eſunt ab idibus Januarii, uſque ad xix. Kalend. Febr.
b Pro octava Epiph. nihil aſſignatur in Kalend. Rom.
c In Kalend. Rom. & in cod. Reg. Suec. quem ſequitur hic Pamel. additur, *in Pincis*. Conſule Bollandum tom. 1. Sanctorum Januarii; & Tillemontium tom. 4. Comment. Eccleſ. Hujus Sancti ſolemnitas notatur 14. Jan. in Kalend. Rom. & apud Pamel. at die 13. in cod. Reg. Suec.
d Omittitur in C. Pamel. & Reg. Suec. necnon in Kalend. Rom. cujus loco occurrit, *Fer. IV. poſt Theophaniam*.

Alia.

Adeſto, quæſumus, Domine, ſupplicantibus noſtris, & in tua miſericordia confidentes, ab omni nos adverſitate cuſtodi. Per.

Super Oblata.

Ut tibi grata ſint, Domine, munera populi tui ſupplicantis, ab omni, quæſumus, eum contagione perverſitatis emunda. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, B Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus; ſemperque virtutes & laudes tuas labiis exultationis effari, qui nobis ad relevandos iſtius vitæ labores diverſa donorum tuorum ſolatia, & munerum ſalutarium gaudia contuliſti, mittendo nobis Jeſum Criſtum Filium tuum Dominum noſtrum. Per quem.

Benedictio.

Deus qui ſua mirabili poteſtate aquam vertit in vinum, vos a vetuſtate ſubtractos in beatæ vitæ transferat novitatem. Amen. Et qui nuptiis intereſſe voluit, ut earum ſua præſentia compro- C baret bonum, ipſe vobis caſtitatis & ſobrietatis perpetuæ conferat donum. Amen. Ipſe vobis ſanctarum intelligentiam Scripturarum tribuat ſpiritalem; qui aquas in vina vertendo, hoc ipſum voluit deſignare. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, cujus.

Ad Complendum.

Augeatur in nobis, Domine, quæſumus, tuæ virtutis operatio: ut divinis vegetati ſacramentis, ad eorum promiſſa capienda tuo munere præparemur. Per.

D

Super populum.

Auxiliare, Domine populo tuo, ut ſacræ devotionis proficiens incrementis, & tuo ſemper munere gubernetur, & ad redemtionis æternæ pertineat, te ducente, conſortium. Per.

xviij. Kalendas Februarii.

NAT. [a] S. MARCELLI PAPÆ.

PRECES populi tui, quæſumus, Domine, clementer exaudi: ut Beati Marcelli Martyris tui atque Pontificis meritis adjuvemur, cujus E paſſione lætamur. Per Dominum noſtrum &c.

Super oblata

Suſcipe, quæſumus, Domine, munera dignanter oblata, & Beati Marcelli ſuffragantibus meritis, ad noſtræ ſalutis auxilium provenire concede. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui F glorificaris in tuorum confeſſione Sanctorum. Et non ſolum excellentioribus præmiis Martyrum

A tuorum merita glorioſe proſequeris: ſed etiam ſacra myſteria competentibus ſervitiis exſequentes, gaudium Domini ſui tribuis benignus intrare. Per Chriſtum Dominum.

Ad Complendum.

Satiaſti, Domine, familiam tuam muneribus ſacris, ſemper ejus, quæſumus, interventione nos refove, cujus ſolemnia celebramus. Per.

xv. Kalendas Februarii.

NAT. S. PRISCÆ VIRGINIS.

DA, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui Beatæ Priſcæ Martyris tuæ natalitia colimus, & annua ſolemnitate lætemur, & tantæ fidei proficiamus exemplo. Per.

Super Oblata.

Hoſtia, Domine, quæſumus, quam Sanctorum tuorum natalitia recenſentes offerimus, & vincula noſtræ pravitatis abſolvat, & tuæ nobis miſericordiæ dona conciliet. Per.

Ad Complendum.

Quæſumus, Domine, ſalutaribus repleti myſteriis, ut cujus ſolemnia celebramus, ejus orationibus adjuvemur. Per.

xiij. Kalendas Februarii.

[b] NATALE S. [N] FABIANI. N. 152 b

INfirmitatem noſtram reſpice, omnipotens Deus, & [N] quos pondus propriæ actionis gravat, Beati Fabiani Martyris tui atque Pontificis interceſſio glorioſa nos protegat. Per. N. 312

Super Oblata.

Hoſtias tibi, Domine, Beati Fabiani Martyris tui dicatas meritis benignus aſſume, & ad perpetuum nobis tribue provenire ſubſidium. Per Dominum.

Ad Complendum.

Refecti participatione muneris ſacri, quæſumus, Domine Deus noſter, ut cujus exſequimur cultum, ſentiamus effectum. Per.

Eodem die.

NAT. S. SEBASTIANI MARTYRIS.

DEUS qui beatum Sebaſtianum Martyrem tuum, virtute conſtantiæ in paſſione roboraſti, ex ejus nobis imitatione tribue pro amore tuo proſpera mundi deſpicere, & nulla ejus adverſa formidare. Per.

Super Oblata.

F Accepta ſit in conſpectu tuo, Domine, noſtra devotio, & ejus nobis fiat ſupplicatione ſalutaris, pro cujus ſolemnitate defertur.

Præ-

a Apud Pamel. notatur die 16. Januar. at in cod. Reg. Suec. die 16. ejuſdem menſis, conſentiente Kalend. Rom.

b In Kalend. Rom. feſtum S. Sebaſtiani eſt ante feſtum S. Fabiani; ſecus in cod. Pamel. ac Reg. Suec. & in Vat. ad. atque aliis. Poſtea utraque ſolemnitas in unam coaluit.

Præfatio. A

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quoniam Martyris Beati Sebaſtiani pro confeſſione nominis tui venerabilis ſanguis effuſus, ſimul & tua mirabilia manifeſtat, quo perficis in infirmitate virtutem, & noſtris ſtudiis dat profectum, & infirmis apud te præſtat auxilium. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad Complendum.

Sacro munere ſatiati ſupplices te, Domine, B deprecamur, ut quod debitæ ſervitutis celebramus officio, intercedente Beato Sebaſtiano Martyre tuo, ſalvationis tuæ ſentiamus augmentum. Per Dominum noſtrum.

xij. Kalend. Februarii.

N. 153. a NATALE S. N [a] AGNETIS.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui infirma mundi eligis, ut fortia quæque confundas, concede propitius, ut qui Beatæ Agnetis Martyris tuæ ſolemnia colimus; ejus apud te C patrocinia ſentiamus. Per.

Super Oblata.

Hoſtias, Domine, quas tibi offerimus, propitius ſuſcipe: & intercedente Beata Agnete Martyre tua, vincula peccatorum noſtrorum abſolve. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare nos tibi ſemper & ubique gratias agere, D Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne

N. 154. Deus: Et N diem beatæ Agnetis Martyrio conſecratam ſolemniter recenſere, quæ terrenæ generoſitatis oblectamenta deſpiciens, cæleſtem meruit dignitatem: ſocietatis humanæ vota contemnens, æterni Regis eſt ſociata, conſortio; & pretioſam mortem, ſexus fragilitate calcata,

N. 155. pro Chriſti confeſſione ſuſcipiens, N ſimul eſt facta conformis & ſempiternitatis ejus & gloriæ. Per quem Majeſtatem tuam.

Ad Complendum.

E

h [b] Sumentes, Domine, gaudia ſempiterna de participatione ſacramenti feſtivitatis ſanctæ Martyris Agnetis, ſupplicitur deprecamur, ut quæ ſedula ſervitute, donante te; gerimus, dignis ſenſibus tuo munere capiamus. Per.

xj. Kalendas Februarii.

NAT. S. VINCENTII MARTYRIS.

ADeſto, quæſumus, Domine, ſupplicationibus noſtris, ut qui ex iniquitate noſtra reos nos eſſe cognoſcimus, B. Vincentii Mar- F tyris tui interceſſione liberemur. Per.

Super Oblata.

Hodiernum, Domine, ſacrificium lætantes offerimus, quo Beati Vincentii cæleſtem victoriam recenſentes, & tua magnalia prædicamus, & nos acquiſiſſe gaudemus ſuffragia glorioſa. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Pro cujus nomine glorioſus Levita Vincentius, & miles invictus, rabidi hoſtis inſaniam interritus adiit, modeſtus ſuſtinuit, ſecurus irriſit: ſciens paratus eſſe, ut reſiſteret, neſciens elatus eſſe, N ut vinceret, in utroque, Domini ac Magiſtri N. 156. ſui veſtigia ſequens, qui humilitatis cuſtodiendæ, & de hoſtibus triumphandi, ſuis ſequenda exempla monſtravit. Per quem.

Ad Complendum.

Quæſumus, omnipotens Deus, ut qui cæleſtia alimenta percepimus, intercedente Beato Vincentio Martyre tuo, per hæc contra omnia muniamur. Per.

[c] CONVERSIO S. PAULI.

viij. Kalendas Februarii.

DEus qui univerſum mundum Beati Pauli Apoſtoli tui prædicatione docuiſti, da nobis N. 157. quæſumus, ut qui ejus hodie Converſionem colimus, per ejus ad te exempla gradiamur. Per.

Super Oblata.

Apoſtoli tui Pauli precibus, Domine, plebis tuæ dona ſanctifica, ut quæ tibi tuo grata ſunt inſtituto, gratiora ſiant patrocinio ſupplicantis. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et Majeſtatem tuam ſuppliciter exorare, ut Eccleſiam tuam beati Pauli Apoſtoli tui prædicatione edoctam, nulla ſinas fallacia violari: & ſicut nihil in vera religione manere dinoſcitur, N quod non ejus condierit diſciplina: ita N. 158. ad peragenda ea, quæ docuit, ejus obtentu fidelibus tribuatur efficacia: ſentiatque credentium gentium multitudo, eum pro ſe apud te interceſſorem, quem habere, cognovit Magiſtrum atque Doctorem. Per Chriſtum Dominum.

Benedictio.

Deus qui gratia ſua Beatum Paulum ex perſecutore fecit Apoſtolum, ipſe vobis compunctionis, piæque converſionis ſpiritum dignetur impertire. Amen. Quique ei ſecretorum cæleſtium myſteria dignatus eſt revelare, ipſe vobis Scripturarum ſuarum abdita dignetur aperire. Amen. Et qui ei per-

a In cod. Reg. Suec. *Sancta Agna*. In Kalend. Rom. *S. Agne de paſſione*. Legitur etiam, *Agne*, in antiquioribus miſſ. Homil. in Evang. ubi 11 eſt de hac S. Virg. & Mart.

b Hanc orationem eſſe duæ ſequuntur in cod. Pam. Tres abſunt a cod. Reg. Suec. Apud Pamelium uncinis clauduntur. Fere omnia quæ intra uncinos leguntur ibi, non extant in cod. Reg. Suec.

c Kalend. Rom. & cod. Reg. Suec. feſtum illud neſciunt. Ejus meminit cod. Pamel. ſed adhibita uncinorum nota. Ante ipſum in eo. Theoder. ponitur feſtum SS. Emerentianæ & Macarii Martyrum. In Gemet. nullæ hic aſſignantur Sanctorum feſtivitates.

ſeverantiam fidei, conſtantiamque in perſecutionibus inflexibilem dare dignatus eſt, eiſdem veſtram infirmitatem donis roborare atque munire dignetur. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur. A

Ad Complendam.

Sanctifica nos, Domine, quæſumus, ſalutari myſterio & pro nobis ejus non deſit oratio, cujus nos donaſti patrocinio gubernari. Per Dominum.

N. 159 *Eodem die.*

a NAT. [a] S PROJECTI MARTYRIS B

MARTYRIS tui Projecti nos, quæſumus, Domine, interventio glorioſa commendet, ut quod noſtris actibus non meremur, ejus precibus conſequamur. Per Dominum.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, propitius orationem noſtram cum oblationibus hoſtiarum ſuperimpoſitis, & martyris tui Projecti deprecatione pietati tuæ perfice benignus acceptas, & illam, quæ in eo flagravit fortem dilectionem, in nobis aſpira benignus. Per. C

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus; Et tuam miſericordiam deprecari, ut mentibus noſtris Beati
N. 160, N. 161. Martyris tui Projecti repetita ſolemnitate, ſpiritalis lætitiæ tribuas jugiter ſuavitatem. Concedaſque nobis, ut venerando paſſionis ejus triumphum, obtentu illius, & peccatorum remiſſionem & Sanctorum mereamur adipiſci conſortium. Per Chriſtum Dominum. D

Ad Complendam.

Votiva, Domine, pro B. Martyris tui Projecti paſſione dona percepimus; quæſumus, ut ejus precibus, & præſentis vitæ nobis pariter & æternæ tribuas conferre præſidium. Per.

v. Kalendas Februarii.

NATALE SANCTÆ AGNETIS DE [b] NATIVITATE. E

N. 162. b

DEUS qui nos annua Beatæ Agnetis Martyris tuæ ſolemnitate lætificas, da quæſumus, ut quam veneramur officio, etiam piæ converſationis ſequamur exemplo. Per.

Super Oblata.

Super has, quæſumus, Domine, Hoſtias benedictio copioſa deſcendat, quæ & ſanctificationem nobis clementer operetur; & de Martyrum nos ſolemnitate lætificet. Per. F

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, Beatæ Agnetis natalitia geminantes. Vere enim hujus honorandus eſt dies, quæ ſic terrena generatione proceſſit, ut ad divinitatis conſortium perveniret. Per Chriſtum.

Ad Complendum.

Sumſimus, Domine, celebritatis annuæ votiva ſacramenta, præſta quæſumus, ut & temporalis nobis vitæ remedia præbeant & æternæ. Per.

Super populum.

Adeſto nobis omnipotens Deus, Beatæ Agnetis feſta repetentibus, quam hodiernæ feſtivitatis prolatam exortu, ineffabili munere ſublevaſti. Per.

iv. Nonas Februarii.

PURIFICATIO [c] S. MARIÆ VIRGINIS. N. 163. c

Ad Collectam. N. 164.

[d] ERUDI, quæſumus, Domine, plebem tuam & quæ extrinſecus annua tribuis devotione venerari, interius aſſequi gratiæ tuæ luce concede. Per. N. 165. d

Ad Miſſam.

Omnipotens ſempiterne Deus, Majeſtatem tuam ſupplices exoramus, ut ſicut Unigenitus Filius tuus hodierna die cum noſtræ carnis ſubſtantia in templo eſt præſentatus, ita nos facias purificatis tibi mentibus præſentari. Per eumdem Dominum.

Super Oblata.

Exaudi, Domine, preces noſtras; &, ut digna ſint munera, quæ oculis tuæ Majeſtatis offerimus, ſubſidium nobis tuæ pietatis impende. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quia per incarnati Verbi myſterium, nova mentis noſtræ oculis lux tuæ claritatis effulſit, ut dum viſibiliter Deum cognoſcimus, per hunc inviſibilium amore rapiamur. Et ideo cum Angelis & Archangelis.

Benedictio.

Omnipotens Deus qui Unigenitum ſuum hodierna die in aſſumpta carne in templo voluit præſentari benedictionis ſuæ vos munere fultos bonis operibus faciat exornari. Amen. Et qui eum, ut Legem adimpleret, miniſtrum voluit effici Legis, men- N. 166.

a Vel, *Projecti*, ut exhibent Theod. mſſ. Hujus martyris non meminere Kalendar. Rom. aut cod. Pamel. & Reg. Suec. In edit. Vat. & al. illius fit mentio.
b Ita in Kalend. Rom. Hoc feſtum in cod. Pamel. notatur die 29. Januarii, & die 28. tum in cod. Reg. Suec. tum in Kalend. Rom.
c In duobus Theoder. *Ypapanti*; quod in multis aliis codicibus legitur. Abeſt a Kalend. Rom. ubi tantum habetur, *die* 11. (Februarii) *ſecundum Lucam*. Poſtquam ampl. c. *aſque* gloriam plebis tuæ Iſrael.
d In edit. Vat. & Guſſanvil. hæc oratio adhuc pertinet ad officium S. Agnetis, quod aliis cod. tam editis quam manu exaratis contrarium eſt. In cod. Pamel. præfigitur: *oratio ad Collectam ad S. Adrianum*. Et poſt antiphonam legitur, *ad miſſam ad S. Mar. majorem*. Idem extat in duobus Theod. & in cod. Reg. Suec. niſi quod in iſto pro, *ad miſſam*, habes, *miſſa*. In multis cod. ut obſervat Pamel. eſt benedictio cereorum. In Theod. notantur multæ Antiphonæ præſertim, *Adorna thal.*

Digitized by Google

mentes veſtra inſtruat legis ſuæ ſpiritalibus documentis. Amen. Quo ei & pro turturibus caſtitatis ſeu caritatis munera offerre valeatis: & pro pullis columbarum Spiritus ſancti donis exuberetis. Amen. Quod ipſe.

Ad Complendum.

Quæſumus, Domine Deus noſter, ut ſacroſancta myſteria, quæ pro reparationis noſtræ munimine contuliſti, intercedente Beata ſemper Virgine Maria, & præſens nobis remedium eſſe facias & futurum. Per.

Alia.

Perfice in nobis, quæſumus, Domine, gratiam tuam, qui juſti Simeonis expectationem impleſti: ut ſicut ille mortem non vidit priuſquam Chriſtum Dominum videre mereretur, ita & nos vitam obtineamus æternam. Per.

Nonis Februarii.

NAT. [a] S. AGATHÆ MARTYRIS.

DEus qui inter cetera potentiæ tuæ miracula, etiam in ſexu fragili victoriam martyrii contuliſti, concede propitius, ut cujus natalitia colimus, per ejus ad te exempla gradiamur. Per Dominum.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, munera, quæ in Beatæ Agathæ Martyris tuæ ſolemnitate deferimus, cujus nos confidimus patrocinio liberari. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere: Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Pro cujus nomine
N. 167. [N] pœnarum mortiſque contemtum in utroque ſexu fidelium cunctis ætatibus contuliſti, ut inter fe-
N. 168. licium Martyrum palmas [N] Agathen quoque beatiſſimam Virginem victrici patientia coronares. Quæ nec minis territa, nec ſuppliciis ſuperata, de diaboli ſævitia triumphavit, quia in tuæ Deitatis confeſſione permanſit. Et ideo.

Ad Complendum.

Beatæ Agathæ martyris tuæ, Domine, precibus confidentes; quæſumus clementiam tuam, ut per ea quæ ſumſimus, æterna remedia capiamus. Per.

Alia.

Indulgentiam nobis, Domine, beata Agathe
N. 169. martyr imploret, quæ tibi grata [N] ſemper extitit & merito caſtitatis, & tuæ profeſſione virtutis. Per Dominum noſtrum.

[b] Dominica Tertia.

POST THEOPHANIAM.

OMnipotens ſempiterne Deus, infirmitatem noſtram propitius reſpice, atque ad protegendum nos dexteram tuæ Majeſtatis extende. Per.

Super Oblata.

[N] Hæc Hoſtia, Domine, quæſumus, emundet noſtra delicta, & ſacrificium celebrandum ſubditorum tibi corpora menteſque ſanctificet. Per Dominum noſtrum. N. 170.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere: Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Et te omni tempore collaudare & benedicere, quia in te vivimus, & movemur, & ſumus. Et nullum tempus, nullumque momentum eſt, quod a beneficiis pietatis tuæ vacuum tranſigamus. Variis etenim ſolemnitatum cauſis, ſalutarium nobis operum tuorum & munerum memoria præſentis vitæ tempora exornat. Unde & nos vel innovante lætitia præteriti gaudii, vel permanentis boni tempus agnoſcentes, indefeſſas Majeſtati tuæ grates exſolvimus. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Benedictio.

Omnipotens Deus vos ab omnium peccatorum maculis emundet, qui leproſum ſupplicem tactu proprio dignatus eſt emundare. Amen. Quique centurionis ſervum non aſpernatus eſt viſitare, ipſe cordium veſtrorum hoſpitium dignetur miſericorditer introire. Amen. Sicque vos fidei ſuæ plenitudine informet, ut cum ſanctis ſuis in cælorum regno accumbere concedat. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad Complendum.

Quos tantis, Domine, largiris uti myſteriis, quæſumus ut effectibus nos eorum veraciter aptare digneris. Per.

Super populum.

Adſit, Domine, quæſumus, propitiatio tua populo ſupplicanti: ut quod te inſpirante fideliter expetit, tua celeri largitate percipiat. Per Dominum noſtrum.

Dominica Quarta.

POST THEOPHANIAM.

DEus qui nos in tantis periculis conſtitutos, pro humana ſcis fragilitate non poſſe ſubſiſtere, da nobis ſalutem mentis & corporis, ut ea, quæ pro peccatis noſtris patimur, te adjuvante vincamus. Per.

Super Oblata.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut hujus ſacrificii munus oblatum, fragilitatem noſtram ab omni malo purget ſemper & muniat. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare,

a In officio S. Agathæ multum diſcrepat edit. Pamel. a cod. Reg. Suec.

b In cod. Reg. Suec. & in edit. Pamel. omittitur hæc Dom. cum ceteris poſt Epiphaniam, quod mutilationis argumentum videtur. In Kalend. Rom. nulla Dominicarum facta mentione, aſſignantur decem hebdomadæ poſt Theophaniam cum ſingulis Evangeliis; & intra illas hebdomadas multæ ſæpe feriæ tamquam ſolemnes notantur, ut Fer. 4. Fer. 6. ſabbatum, in quibus etiam indicantur Evangelia.

tare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, A Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui genus humanum pro prævaricatione ſua in
N. 171 ipſius originis radice damnatum, [N] per florem virginalis uteri reddere dignatus es abſolutum; ut hominem, quem per Unigenitum creaveras, per Filium tuum Deum & hominem recreares; & diabo-
N. 172 lus, qui Adam in fragili carne deviceras, [N] conſervata juſtitia, a Deo carne vinceretur aſſumta. Per quem Majeſtatem tuam.

Benedictio.

Tentationum omnium a vobis Dominus pericula removeat, & perturbationum procellas mi- B ſeratus excludat. Amen. Tentatoris fraudes atque molimina diſſolvat: & vos adverſus eum cautos atque invincibiles faciat. Amen. Continuæ pacis vobis munera tribuat, & vos in portu tranquillitatis ac ſecuritatis propitiatus conſtituat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur:

Ad Complendum.

Munera tua nos, Deus, a delectationibus terrenis expediant, & cæleſtibus ſemper inſtruant alimentis. Per.

Dominica Quinta

POST THEOPHANIAM.

FAmiliam tuam, quæſumus, Domine, continua pietate cuſtodi, ut quæ in ſola ſpe gratiæ cæleſtis innititur, tua ſemper protectione muniatur. Per Dominum.

Super Oblata.

Hoſtias tibi, Domine, placationis offerimus, ut & delicta noſtra miſeratus abſolvas, & nutan- D tia corda tu dirigas. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: &
N. 173 tibi hanc immolationis Hoſtiam offerre, [N] quæ eſt ſalutifera & ineffabile Divinæ gratiæ ſacramen-
N. 174 tum, quæ offertur a plurimis, [N] & unum Chriſti corpus ſancti Spiritus infuſione perficitur: ſinguli
N. 175 accipiunt Chriſtum Dominum: & [N] in ſingulis
N. 176 portionibus totus eſt: nec [N] per ſingulos minuitur, E ſed integrum ſe præbet in ſingulis: Propterea ipſi qui ſumimus communionem hujus ſancti panis &
N. 177 calicis, [N] unum Chriſti corpus efficimur. Per ipſius itaque Majeſtatem Te ſupplices exoramus, ut nos ab omnibus emundes contagiis vetuſtatis, & in novitate vitæ perſeverare concedas. Per Chriſtum.

Benedictio.

Deus qui bonum ſemen in ſua Eccleſia ſerere conſuevit, in vobis illud conſervare atque multiplicare numquam deſiſtat. Amen. Zizaniorum ſuperſeminatorem a vobis procul repellat, & ſui ver- F bi pabulo vos indeſinenter reficiat. Amen. Quo cum dies judicii advenerit, a reprobis ſeparati, ad dexteram judicis ſiſtamini, & in beatiſſimo ipſius regno collocemini. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad Complendum.

Quæſumus, omnipotens Deus, ut illius ſalutaris capiamus effectum, cujus per hæc myſteria pignus accepimus. Per eumdem.

Super Populum.

Eccleſiæ tuæ, Domine, voces placatus admitte, ut deſtructis adverſitatibus univerſis, ſecura tibi ſerviat libertate. Per.

Dominica Sexta

POST THEOPHANIAM.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut ſemper rationabilia meditantes, quæ tibi ſunt placita, & dictis exequamur & factis. Per.

Super Oblata.

Hæc nos oblatio, Deus, mundet, quæſumus, & renovet & gubernet & protegat. Per Dominum.

Præfatio.

C Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus. Ad cujus immenſam pertinet gloriam, ut non ſolum mortalibus, tua pietate ſuccurreres, ſed de ipſa etiam mortalitate noſtra nobis remedium provideres, & perditos quoſque unde perierant, inde ſalvares. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Benedictio.

Deus qui mare ſuis pedibus fecit eſſe calcabile, vobis quidquid eſt noxium, ipſe ſubſternat. Amen. Contrarios immundorum ſpirituum motus compeſcat: & vos in ſua pace confirmet. Amen. Crucis ſuæ navi inter mundi fluctus gubernet: & in littus beatæ perennitatis perducat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad Complendum.

Cæleſtibus, Domine, paſti deliciis quæſumus, ut ſemper eadem, per quæ veraciter vivimus, appetamus. Per.

Super populum.

Conſerva populum tuum, Deus, & tuo nomini fac devotum, ut divinis ſubjectus officiis, & temporalia viriliter & æterna dona percipiat. Per Dominum noſtrum.

xvj. Kalendas Martii.

[N] NAT. S. VALENTINI [a] MARTYRIS. N. 178

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui B. Valentini martyris tui natalitia colimus, a cunctis malis imminentibus ejus interceſſione liberemur. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Oblatis, Domine, quæſumus, placare muneribus,

a Abeſt, *martyris*, a cod. Reg. Suec. In 1. Theodor. ante Natale S. Valentini notatur 7. Idus Febr. *Translatio S. Helenæ reginæ*, & 4. Idus Febr. *Natal. S. Scholaſticæ Virg.* Poſt feſtum S. Valentini ibidem additur: *eodem die Nat. SS. Vitalis, Feliculæ, & Zenonis.*

bus, & intercedente beato Valentino Martyre tuo, a cunctis nos defende periculis. Per Dominum noſtrum.

Ad Complendum.

Sit nobis, Domine, reparatio mentis & corporis cæleſte myſterium: ut cujus exſequimur actionem, ſentiamus effectum. Per.

xiij. Kalendas Martii.

N. 179. ## N * CATHEDRA S. PETRI. a

N. 180. DEus qui beato Apoſtolo tuo Petro, collatis clavibus regni cæleſtis, animas ligandi atque ſolvendi N Pontificium tradidiſti, concede ut interceſſionis ejus auxilio, a peccatorum noſtrorum nexibus liberemur. Qui vivis & regnas.

Super Oblata.

Eccleſiæ tuæ, quæſumus, Domine, preces & hoſtias Beati Petri Apoſtoli commendet oratio: ut quod pro illius gloria celebramus, nobis proſit ad veniam. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: & te laudare mirabilem Deum in Sanctis tuis, in quibus glorificatus es vehementer. Per quos Unigeniti tui ſacrum corpus exornas, & in quibus Ec-
N. 181. cleſiæ tuæ fundamenta conſtituis: quam N in Patriarchis fundaſti, in Prophetis præparaſti, in Apoſtolis condidiſti. Ex quibus Beatum Petrum Apoſtolorum Principem, ob confeſſionem Unigeniti Filii tui, per os ejuſdem Verbi tui confirmatum, in fundamento domus tuæ, mutato nomine, cæleſtium clauſtrorum præſulem cuſtodemque feci-
N. 182. ſti, Divino ei jure conceſſo, ut N quæ ſtatuiſſet in terris, ſervarentur in cælis: In cujus veneratione hodierna die Majeſtati tuæ hæc feſta perſolvimus, & gratiarum ac laudis Hoſtiam immolamus. Per quem Majeſtatem.

Ad Complendum.

Lætificet nos, Domine, munus oblatum, ut ſicut in Apoſtolo tuo Petro te mirabilem prædicamus, ſic per illum tuæ ſumamus indulgentiæ largitatem. Per.

Super populum.

Benedic, quæſumus, Domine, plebem tuam: & beati Petri Apoſtoli tui precibus tribue conſequi tuæ defenſionis auxilium. Per.

vj. Kalendas Martii.

N. 183. ## b NAT. N S. MATTHIÆ APOSTOLI. b

DEus qui Beatum Matthiam Apoſtolorum tuorum collegio ſociaſti, tribue, quæſumus, ut ejus interventione, tuæ circa nos pietatis ſemper viſcera ſentiamus. Per Dominum.

Super Oblata.

Deus qui proditoris apoſtatæ ruinam, ne Apoſtolorum tuorum N numerus ſacratus perfectione careret, B. Matthiæ electione ſuppleſti, præſentia munera ſanctifica, & per ea nos gratiæ tuæ virtute confirma. Per. N. 184.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: & te laudare mirabilem Deum in Beatis Apoſtolis tuis, in quibus glorificatus es vehementer. Per quos Unigeniti tui ſacrum corpus colligis, & in quibus Eccleſiæ tuæ fundamenta conſtituis: Unde poſcimus clementiam tuam, piiſſime omnipotens Deus, ut interceſſione B. Apoſtoli tui Matthiæ, cujus paſſionis triumphum ſolemniter celebramus, mereamur a peccatorum noſtrorum nexibus ſolvi, & æternæ vitæ felicitati reddi, atque Sanctorum tuorum cœtibus connumerari. Per quem.

Benedictio.

Deus qui vos in Apoſtolicis tribuit conſiſtere fundamentis, benedicere vobis dignetur, beati Apoſtoli ſui Matthiæ intercedentibus meritis. Amen. Defendatque vos a cunctis adverſis, Apoſtolicis præſidiis, qui vos eorum voluit ornari & munerari exemplis & documentis. Amen. Quo per eorum interceſſionem perveniatis ad æternæ patriæ hereditatem, per quorum doctrinam tenetis fidei integritatem. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad Complendum.

Præſta, quæſumus, omnipotens & miſericors Deus, ut per hæc ſancta, quæ ſumſimus, interveniente B. Matthia Apoſtolo tuo, veniam conſequamur & pacem. Per Dominum.

Super populum.

Percipiat, Domine, quæſumus, populus tuus, intercedente Beato Matthia Apoſtolo tuo, miſericordiam, quam depoſcit, & quam precatur humiliter, indulgentiam conſequatur & pacem. Per Dominum.

iv. Idus Martii.

NAT. S. GREGORII PAPÆ.

COncede, quæſumus, Domine, fidelibus tuis digne S. Gregorii Pontificis tui celebrare ſolemnia: ut ejus & hic experiantur auxilia, & æternis effectibus adprehendant. Per.

c Super Oblata.

Hoſtias, Domine, quas nomini tuo ſacrandas offerimus, Sancti Gregorii proſequatur oratio, per quam nos & expiari facias, & defendi. Per.

Præ-

a In cod. Vat. & Guſſanv. *Cathedra S. Petri in Roma*, quod minime habent alii codices editi aut mſſ. Recenter itaque additum ſuſpicamur, *in Roma*, ad diſtinctionem alterius Feſti Cathedræ S. Petri *Antiochiæ*, die 18 Januar. quod utrum antiquis cognitum, conſule obſervationem noſtram ad notam 173 Kalend. Rom. Joh. Frontonis utrumque Feſtum neſcit, ut & codex Reg. Suec.

b Omittitur hoc feſtum in Kalend. Rom. & in cod. Reg. Suec. In eo, Theodor. immediate poſt Nat. S. Matth. ſequitur Feſtum SS. Perpetuæ & Felicitatis.

c In cod. Reg. Suec. legitur hæc oratio: *Annue nobis, Domine ut animæ famuli tui Gregorii prodeſt oblatio, quam immolando totius mundi tribuiſti relaxari delicta.* Sic legi quibuſdam in codicibus obſervat Pamelius.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quia ſic tribuis Eccleſiam tuam Sancti Gregorii Pontificis tui commemoratione gaudere, ut eam illius & feſtivitate lætifices, & exemplo piæ converſationis exerceas, & Verbo prædicationis erudias, grataque tibi ſupplicatione tuearis. Per.

Ad Complendum.

N. 185. N Præſtent nobis, quæſumus, Domine, tua ſancta præſidium, quod, in erveniemtibus Beati Gregorii meritis, ab omnibus nos abſolvat peccatis. Per.

viij. Kalendas Aprilis.

N. 186. N a ANNUNTIATIO ANGELI AD B. MARIAM.

N. 187. Deus qui in N Beatæ Mariæ Virginis utero Verbum tuum, Angelo annuntiante, carnem ſuſcipere voluiſti: præſta ſupplicibus tuis, ut qui vere eam Genitricem Dei credimus, ejus apud te interceſſionibus adjuvemur. Per eumdem.

Ad Miſſam.

N. 188. N. 189. N. 190. Deus qui hodierna die, Verbum tuum in N B. Virginis alvo N incarnari voluiſti, fac nos ita præſentem N ſolemnitatem peragere, ut tibi placere valeamus. Per eumdem.

Super Oblata.

Altari tuo, Domine, ſuperpoſita munera Spiritus ſanctus aſſumat, qui hodie Beatæ Mariæ viſcera ſplendoribus ſuæ virtutis replevit. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Quem pro ſalute hominum naſciturum, Gabriel Archangelus nuntiavit, Virgo Maria Spiritus ſancti cooperatione concepit: ut quod Angelica nuntiavit ſublimitas, Virginea crederet puritas, ineffabilis perficeret Deitas. Illius itaque optamus, te opitulante, cernere faciem ſine confuſione, cujus Incarnationis gaudemus ſolemnitate. Per quem Majeſtatem.

Ad Complendum.

In mentibus noſtris, Domine, veræ fidei ſacramenta confirma: ut qui conceptum de Virgine Deum verum & hominem confitemur, per ejus ſalutiferæ reſurrectionis potentiam ad æternam mereamur pervenire lætitiam. Per.

Super populum.

Protege, Domine, famulos tuos ſubſidiis pacis: & beatæ Mariæ patrociniis confidentes a cunctis hoſtibus redde ſecuros. Per.

Alia.

Gratiam tuam, quæſumus, Domine, mentibus noſtris infunde, ut qui Angelo nuntiante Chriſti filii tui Incarnationem cognovimus, per paſſionem ejus & crucem ad reſurrectionis gloriam perducamur. Qui tecum vivit & regnat Deus.

Alia.

B Omnipotens ſempiterne Deus, qui coæternum tibi Filium hodie pro mundi ſalute ſecundum carnem Spiritu ſancto concipiendum Angelico miniſterio Beatæ Mariæ ſemper Virgini declaraſti, adeſto propitius populo tuo, ut ad ejus Nativitatem, N pace conceſſa, liberioribus animis occurramus. Per eumdem. N. 191.

Alia.

C Exaudi nos, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui per Beatæ Mariæ ſacri uteri N Divinæ gratiæ obumbrationem univerſum mundum illuminare dignatus es: & præſta, ut quod noſtris meritis non valemus obtinere, ejus adipiſci præſidiis mereamur. Per Dominum noſtrum. N. 192.

Alia.

Beatæ & glorioſæ ſemperque Virginis Dei genitricis Mariæ nos, Domine, quæſumus, merita conſequantur, & tuam nobis indulgentiam ſemper implorent. Per.

Alia.

D Porrige nobis, Deus, dexteram tuam, & per interceſſionem Beatæ & glorioſæ ſemperque Virginis Dei genitricis Mariæ, auxilium nobis ſupernæ Virtutis impende. Per eumdem.

IN N SEPTUAGESIMA b. N. 193. b

Concede quæſumus, omnipotens Deus, fragilitati noſtræ ſufficientiam competentem; ut ſuæ reparationis effectum, & pia converſatione recenſeat, & cum exultatione ſuſcipiat.

Super Oblata.

E Concede nobis, miſericors Deus, & digne tuis ſervire ſemper altaribus, & eorum perpetua participatione ſalvari. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quia per ea, quæ conſpiciuntur, inſtruimur quibus modis ad inviſibilia tendere debeamus. Denique commonemur, anni ducente ſucceſſu de præteritis ad futura, de vetuſtate in novitatem vi-

F tæ tranſire, N ut terrenis ſuſtentationibus expediti, cæleſtis doni capiamus deſiderabilius ubertatem. N. 194.

Et N per eum cibum, qui beneficiis prærogatur alternis N. 195.

a Obſervat Joh. Fronto in notis ad Kal. Rom. a Concilio Toletano X. an. 656 Can. 1. cautum eſſe, ut hoc feſtum octavo die ante Chriſti Nativitatem celebraretur, quod tempore Quadrageſimæ, *nihil de Sanctorum ſolemnitatibus ... conveniat celebrari*. Aſſignatur tamen hoc feſtum die 25. menſis Martii in Kal. Rom. in cod. Reg. Suec. apud Pamel. & in omnibus ed. libris Sacramentorum.

b In cod. Reg. Suec. & in 10. Theoder. *in Septuageſima*. In utroque additur, *ad ſanctum Laurentium*, & in Theoder. *foris murum*. In cod. Pamel. *Statio ad S. Laurentium*, ſine ullo additu. Eadem aſſignatur in Kalend. Rom. cum Evang. quod etiam nunc legitur. Prima oratio ubique eſt: *Preces populi tui* ut in officio Septuageſimæ nunc etiam habetur.

ternis perveniamus ad victum ſine fine manſurum, A
Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem.

Benedictio.

Omnipotens Deus ita ſtadium veſtri curſus dirigere dignetur, ut bravium vos æternæ vitæ comprehendere faciat. Amen. Et ita vos abſtinentiæ armis circumdet, ut nullis vitæ hujus oneribus a
N. 196. perventione retardemini. Amen. Quique vos vineam ſuam vocare, vobiſque ſanctos operarios mittere dignatus eſt, ipſe vos ſua gratia dignetur excolere, ut denario vitæ perennis munerare non abnuat. Quod ipſe præſtare. B

Ad Complendum.

Fideles tui, Deus, per tua dona firmentur: ut eadem & percipiendo requirant, & quærendo ſine fine percipiant. Per.

Super populum.

Preces populi tui, quæſumus, Domine, clementer exaudi: ut qui juſte pro peccatis noſtris affligimur, pro tui nominis gloria miſericorditer liberemur. Per Dominum. C

N. 197. N IN SEXAGESIMA a.

DEus qui conſpicis quia ex nulla noſtra actione confidimus: concede propitius, ut contra adverſa omnia Doctoris Gentium protectione muniamur. Per.

Super Oblata.

Intende, quæſumus, Domine, Hoſtias familiæ tuæ: & quam ſacri muneris facis eſſe participem,
N. 198. tribue N ad ejus plenitudinem pervenire. Per. D

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui rationalem creaturam, ne temporalibus dedita bonis, ad præmia ſempiterna non tendat, ea diſpenſatione dignaris erudire, ut nec caſtigatione deficiat, nec proſperitatibus inſoleſcat: ſed hoc potius fiat ejus glorioſa devotio, quo nullis adverſitatibus obruta ſuperetur. Per Chriſtum Dominum. E

Benedictio.

Det vobis Dominus noſſe myſteria regni Dei, qui jam dare dignatus eſt auditum verbi ſui. Amen. Sicque mentes veſtras ſeminis ſui copia repleat, ut in vobis illud ſibi placite fructificare concedat. Amen. Et ita ab omni tentatione muniat, quatenus
N. 199. N triceni, ſexageni, atque centeni fructus pro ſuæ gratiæ diſtributione, magnificentia muneret. Amen. Quod ipſe.

Ad Complendum.

N Adſit nobis, quæſumus, Domine, cibus ſacer, potiuſque ſalutaris, qui & temporalem vitam muniat, & præſtet æternam. Per Dominum noſtrum. N. 200.

Super populum.

Tuere, quæſumus, Domine, plebem tuam, & ſacram ſolemnitatem recolentem gratiæ cæleſtis largitate proſequere: ut viſibilibus adjuta ſolatiis, ad inviſibilia bona promtius incitetur. Per.

DOMINICA b IN QUINQUAGESIMA. b

PReces noſtras, quæſumus, Domine, clementer exaudi: atque a peccatorum vinculis abſolutos, ab omni nos adverſitate cuſtodi. Per.

Super Oblata.

Hæc Hoſtia, Domine, quæſumus, emundet noſtra delicta: N & ſacrificium celebrandum ſubditorum tibi corpora menteſque ſanctificet. Per. N. 201.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: & N Majeſtatem tuam cernua devotione exorare, N. 202. & 203.
ut modulum terrenæ fragilitatis aſpiciens, non in c
ira tua pro noſtra pravitate nos arguas, ſed immenſa clementia purifices, erudias, conſoleris. Qui cum ſine te nihil poſſimus facere, quod tibi ſit placitum, tua nobis gratia ſola præſtabit, ut ſalubri converſatione vivamus. Per. Chriſtum.

Benedictio.

Omnipotens Deus ſua vos benedictione confirmet, & imminenti quadrageſimali abſtinentiæ aptos efficiat. Amen. Quique cæco ſupplicanti per divinitatis potentiam lumen reſtituit, cæcitatem veſtri cordis clementiſſimus illuminator abſtergat: & lucis ſuæ radiis mentes veſtras benignus illuſtret. Amen. Quatenus vitiorum ſordibus emundati, & caritatis ardore ſolidati, cæleſtem hereditatem percipere valeatis illæſi. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

d *Ad Complendum.* d

Repleti ſumus, Domine, donorum participatione cæleſtium: præſta quæſumus, ut eadem & ſumamus jugiter, & inceſſabiliter ambiamus. Per.

Super populum.

De multitudine miſericordiæ tuæ, Domine, populum tibi protege confitentem, & corporaliter gubernatum, piæ mentis affectu, tuis muneribus aſſequendis effice promtiorem. Per Dominum noſtrum.

F

a Apud Pamelium, conſentientibus mſſ. noſtris, Statio eſt *ad S. Paulum*. Ita etiam in Ka end. Rom. ubi Evang. præſcribitur, *Cum turba plurima* &c. ut in hodiernis Miſſalibus. Porro quid intelligerent veteres per S[illegible] videtur Tertull. l. de orat. *Similiter*, inquit, *de Stationum diebus, non putant pleriſque ſacrificiorum orationibus interveniendum, quod ſtatio ſolvenda ſit accepto corpore Domini*. Conſule eruditorum notas ad hunc locum.

b Apud Pamel. & in codicibus noſtris mſſ. additur, *ad S. Petrum*. Ita in Kalend. Rom. ubi Evang. eſt: *Aſſumſit J. duodecim*, ut hodie quoque legitur. Homil. 2. S. Greg. in idem Evangelium habita fuit Dominica Quinquageſimæ, & in S. Petri Baſilica.

c Ita quoque in cod. Gemel. & in duobus Theod. In edit. Vat. & Guſſenvil. legitur, *congrua*.

d In cod. Reg. Suec. oratio, *ad compl.* eſt: *Quæſumus, omnip. Deus, ut qui cæleſtia alimenta percepimus, per hæc contra adverſa omnia muniamur*. Abeſt hæc oratio a cod. Pamel. quod obſervamus, ut eos aliquando minime convenire oſtendatur.

Feria iv.

N. 204. ^N CAPUT [a] JEJUNII.

N. 205. ^N *Ad* [b] *Collectam.*

COncede nobis, Domine, præſidia militiæ Chriſtianæ ſanctis inchoare jejuniis: ut contra ſpiritales nequitias pugnaturi continentiæ muniamur auxiliis. Per.

[c] *Ad Miſſam.*

Præſta, quæſumus, Domine, fidelibus tuis, B ut jejuniorum veneranda ſolemnia, & congrua pietate ſuſpiciant, & ſecura devotione percurrant. Per.

Super Oblata.

Fac nos, Domine, quæſumus, his muneribus offerendis convenienter aptari, quibus ipſius venerabilis ^N ſacramenti celebramus exordium. Per.

N. 206.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, C nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris & præmia. Per Chriſtum.

Ad Complendum.

N. 207. Percepta nobis, Domine, præbeant ſacramenta ^N ſubſidium, ut & tibi grata ſint noſtra jejunia, & nobis proficiant ad medelam. Per.

Super populum.

Inclinantes ſe, Domine, Majeſtati tuæ propitiatus intende: ut qui divino munere ſunt refecti, D cœleſtibus ſemper nutriantur auxiliis. Per Dominum noſtrum [d].

[e] *Feria v.*

INTRA QUINQUAGESIMAM.

DEus qui culpa offenderis, pœnitentia placaris, preces populi tui ſupplicantis propitius reſpice: & flagella tuæ iracundiæ, quæ pro peccatis noſtris meremur, averte. Per.

E

Super Oblata.

Sacrificiis præſentibus, Domine, quæſumus, intende placatus: ut & devotioni noſtræ proficiant & ſaluti. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, A Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quoniam illa feſta remeant, quibus noſtræ mortalitati procuratur immortale commercium, ac temporali vitæ ſubrogatur æternitas: Et ^N de N. 208 peccati pœna, peccata mundantur, miriſque modis conficitur de perditione ſalvatio, ut ſtatus conditionis humanæ qui per felicitatis inſolentiam venit ad triſtitiam, humilis & modeſtus ad æterna gaudia redeat per mœrorem. Per Chriſtum.

Ad Complendum.

Cœleſtis doni benedictione percepta, ſupplices te, Deus omnipotens, deprecamur, ut hoc idem nobis & ^N ſacramenti cauſa ſit & ſalutis. Per. N. 209.

Super populum.

Parce, Domine, parce populo tuo: ut dignis flagellationibus caſtigatus, in tua miſeratione reſpiret. Per.

Feria vj.

INTRA QUINQUAGESIMAM.

INchoata jejunia, quæſumus, Domine, benigno favore proſequere: ut obſervantiam, quam corporaliter exhibemus, mentibus etiam ſinceris exercere valeamus. Per Dominum.

Super Oblata.

Sacrificium, Domine, ^N obſervantiæ Paſchalis quod offerimus, præſta quæſumus, ut tibi & mentes noſtras reddat acceptas, & continentiæ promtioris nobis tribuat facultatem. Per Dominum. N. 210.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et Majeſtatem tuam ſuppliciter deprecari, ut intelligentiæ nobis ſpiritum benignus infundas, quo vel ipſi rationabiliter agenda cernamus, vel eis, qui ^N inutilia ſentiunt, indicemus eſſe ^N cenſendum: nec ſtudia noſtra ſectemur, ſed offerentibus meliora ſubdamur. Quoniam hæc apud te Sapientia eſt, quæ non ſuis inhæret vitiis, ſed undecumque prolatam diligit veritatem. Per Chriſtum Dominum. N. 211. N. 212.

Ad Complendum.

Spiritum nobis, Domine, tuæ caritatis infunde: ut quos uno cœleſti pane ſatiaſti, tua facias pietate concordes.

Super populum.

Guberna, Domine, quæſumus, plebem tuam, & tuis beneficiis ſemper accumula: ut & præſentis vitæ ſubſidiis gaudeat, & æternæ. Per.

Sab-

a Deeſt, *caput jejunii*, in cod. Reg. Suec. licet apud Pamel. legatur.

b In cod. Pamel conſentiente C. Reg. Suec. legitur: *collecta ad S. Anaſt. Concede nobis* &c. Et poſtea, *ad Miſſam ſtatio ad S. Sabinam*. In Kalandar. Rom. tantum extat, *Fer. iv. ad S. Sabinam*. Evang. eſt: *Dixit J. . . . Cum jejunatis*. In Gemet. & m. Theod. præmittitur benedictio cinerum.

c Id minime legitur in cod. Reg. Suec. in quo etiam multa deſunt quæ extant in cod. Pamel. in hac Fer. iv.

d In ed. Pamel. poſt omnes alias orat. una annotatur; *ad veſperos*, ſingulis Quadrag. diebus, quæ non ſolum in codd. aliis editis deſideratur, ſed etiam in mſſ. Reg. Suec. qui raro a Pamel. diſcrepat. Theoder. mſſ. exhibent hanc orat. ad *veſperas*.

e Officia Feriæ v. per totam Quadrageſimam inter ea ſunt quæ Grimoldus Abbas dicit olim fuiſſe ſingulis eam poſitis jugulatâ; inſtituta enim poſtea a Gregorio juniore taſetur Micrologus c. 49. hæc Pamelius. Idem fere ſentit Joh. Pinoto in Kalead Rom. ubi hæc feria cum ſequenti notatur, additis ſtationibus & indicatis Evangeliis, quæ adhuc leguntur iis diebus. De Sabbato ſiletur. Apud Pamelium Statio Fer. v. eſt ad S. Georgium, & Fer. vi. ad SS. Johannem & Paulum, quæ in Kalend. Rom. deſignatur titulo Pammachii. Codex Pamel. Pro Statione Sabbati habet, *ad S. Tryphonem*: codex Reg. Suec. nihil habet pro Sabbato.

Sabbato

INTRA QUINQUAGESIMAM.

EXaūdi nos, miſerator & miſericors Deus: & continentiæ ſalutaris propitius nobis dona concede. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Præpara nos, quæſumus, Domine, hujus abſtinentiæ feſtivis officiis: ut hæc ſacrificia veneranda ſobriis ſemper mentibus celebremus. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et Majeſtatem tuam ſuppliciter deprecari, ut mentem noſtram tibi placitam benignus efficias, quæ non tantum ſpeciem bonitatis oſtendat, ſed juſtitiæ fructibus illuminata clareſcat: tuæque ſemper dedita Majeſtati, beneficia deſiderata percipiat. Qui neceſſariis proſequi muneribus non omittis, quos tuo cultui præſtiteris convenienter intentos. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad Complendum.

Tribue nobis, omnipotens Deus, ut dona cæleſtia, quæ debito frequentamus obſequio, ſalutaria nobis jugiter ſentiamus. Per.

Super populum.

Tuere, Domine, populum tuum, & ab omnibus peccatis clementer emunda: quia nulla ei nocebit adverſitas, ſi nulla dominetur iniquitas. Per.

a

IN a QUADRAGESIMA.

Ad Miſſam.

DEus qui Eccleſiam tuam annua Quadrageſimali obſervatione purificas, præſta familiæ tuæ, ut quod a te obtinere abſtinendo

b nititur, b hoc bonis operibus exequatur. Per Dominum.

Super Oblata.

Sacrificium Quadrageſimalis initii ſolemniter immolamus, te, Domine, deprecantes, ut cum epularum reſtrictione carnalium, a noxiis quoque voluptatibus temperemus. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper et ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Qui continuatis quadraginta diebus & noctibus hoc jejunium non eſuriens dedicavit: poſtea enim eſuriit non tam cibum hominum quam ſalutem: nec eſcarum ſecularium epulas concupivit, ſed F animarum deſideravit potius ſanctitatem. Cibus

N. 213. namque ejus eſt redemtio populorum. N Cibus

A ejus eſt totius bonæ voluntatis effectus: Qui nos docuit operari, non cibum, qui terrenis dapibus apparatur, ſed eum, qui divinarum Scripturarum lectione percipitur. Per quem.

Benedictio.

Benedicat vobis omnipotens Deus, qui quadragenarium numerum in Moyſi & Eliæ, nec non & Mediatoris noſtri jejunio conſecravit: concedatque vobis ita tranſigere præſentis vitæ diſpenſationem, ut accepto a Patre familias remunerationis denario, perveniatis ad peccatorum omnium remiſſionem, & ad glorioſam

B cum Sanctis omnibus reſurrectionem. Amen. Detque vobis ſpiritalium virtutum * invictricia arma, quibus exemplo Domini devincere valeatis antiqui hoſtis ſagaciſſima tentamenta. Amen. Quo non in ſolo pane, ſed in omni verbo quod de ore ejus procedit, ſpiritalem ſumentes alimoniam, per jejuniorum obſervationem & cæterorum bonorum operum exhibitionem percipere mereamini immarceſſibilem gloriæ coronam. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

* Forte victricia.

Ad Complendum.

C Tui nos, Domine, ſacramenti libatio ſancta reſtauret: & a vetuſtate purgatos in myſterii ſalutaris faciat tranſire conſortium. Per.

Super populum.

In populum tuum, quæſumus, Domine, benedictio copioſa deſcendat, indulgentia veniat, conſolatio tribuatur, fides ſancta ſuccreſcat, redemtio ſempiterna firmetur. Per.

Alia.

D Da nobis, quæſumus, omnipotens Deus, æternæ promiſſionis gaudia quærere, & quæſita citius invenire. Per.

Alia.

Adeſto, quæſumus, Domine, ſupplicationibus noſtris: & in tua miſericordia confidentes, ab omni nos adverſitate cuſtodi. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut per annua Quadrageſimalis exercitia N ſacramen- N. 214.
E ti, & ad intelligendum Chriſti proficiamus arcanum, & effectus ejus digna converſatione ſectemur. Per.

N Per totam Quadrageſimam cotidianis die- " N. 215.
bus, finita Miſſa, Epiſcopus & clerici diſce- "
dunt, & exuuntur ſacris veſtibus, & tunc "
redeunt ad Veſperos. Et nullus Clericus in "
Eccleſia N ſtat operto capite, niſi habeat in- " N. 216.
firmitatem, ullo tempore.

Feria ij.

INTRA QUADRAGESIMAM. c

c

COnverte nos, Deus ſalutaris noſter: &, ut nobis jejunium Quadrageſimale proficiat, men-

tes

a Al. *in quadrageſimo*. Apud Pamel. additur, *ad S. Johannem in Laterani*. In Kaland. Rom. tantum, *ad Lateranis*, aſſignato Evang. *Ductus eſt Jeſus* &c. Hom. 16. S. Gregorii in Evang. legitur *habita in baſilica S. Johannis quæ dicitur Conſtantiniana, Dominica 1. in Quadrageſima*.

c Ita cod. Reg. Suec. conſentientibus aliis tum editis, tum mſſ. excepto Pamel. ubi habes, *hoc bonis moribus*. Hic cod. Reg. Suec. in multis diſcrepat a Pamel.

c Pamel. conſentiente Kalend. Rom. addit: *ad S. Petrum ad vincula*. In Kalendario non aliud aſſignatur Evang. quam quod nunc legitur.

tes noſtras cœleſtibus inſtrue diſciplinis. Per.

Super Oblata.

Accepta tibi ſit, Domine, noſtræ devotionis oblatio, quæ & jejunium noſtrum, te operante, ſanctificet, & indulgentiam nobis tuæ conſolationis obtineat, Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui das eſcam omni carni, & nos non ſolum carnalibus, ſed etiam ſpiritalibus eſcis reficis, ut non in ſolo pane vivamus, ſed in omni verbo tuo vitalem habeamus alimoniam; nec tantum epulando, ſed etiam jejunando paſcamur. Nam ut dapibus & poculis corpora, ſic jejuniis & virtutibus animæ ſaginantur. Magnam in hoc munere ſalubritatem mentis ac corporis contuliſti; quia jejunium nobis venerabile dedicaſti: ut ad paradiſum, de quo non abſtinendo decidimus, jejunando ſolemnius redeamus, Per Chriſtum Dominum noſtrum. B

Ad Complendum.

Salutaris tui, Domine, munere ſatiati, ſupplices exoramus, ut cujus lætamur guſtu, renovemur effectu. Per eumdem.

Super Populum.

Eſto, Domine, propitius plebi tuæ, & temporali conſolatione non deſeras, quam vis ad æterna contendere. Per Dominum.

[a] FERIA III.

RESpice, Domine, familiam tuam, & præſta, ut apud te mens noſtra tuo deſiderio fulgeat, quæ ſe carnis maceratione caſtigat. Per.

Super Oblata.

Oblatis, Domine, placare muneribus: & a cunctis nos defende periculis.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. In quo jejunantium fides alitur, ſpes provehitur, caritas roboratur. Ipſe enim eſt panis vivus & verus, qui ſubſtantia æternitatis, & eſca virtutis eſt. Verbum enim tuum, per quod facta ſunt omnia, non ſolum humanarum mentium, ſed ipſorum panis eſt Angelorum. Hunc panem miniſtrare nobis non deſinis: & ut eum indeſinenter eſuriamus, hortaris. Cujus carne dum paſcimur, roboramur: & ſanguine dum potamur, abluimur. Per quem.

Ad Complendum.

Sumſimus, Domine, celebritatis annuæ votiva ſacramenta: præſta quæſumus, ut & temporalis vitæ nobis remedia proveniant, & æternæ. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. N. 117.

Super populum.

Aſcendant ad te, Domine, preces noſtræ, & ab Eccleſia tua cunctam repelle nequitiam. Per.

[b] Feria iv. b

MENSIS PRIMI.

B PReces noſtras, quæſumus, Domine, clementer exaudi: & contra cuncta nobis adverſantia dexteram tuæ Majeſtatis extende. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Devotionem populi tui, Domine, quæſumus, benignus intende: ut qui per abſtinentiam macerantur in corpore, per fructum boni operis reficiantur in mente. Per Dominum.

Super Oblata.

C Suſcipe, Creator omnipotens Deus, quæ jejunantes de tuæ munificentiæ largitate deferimus: & pro temporali nobis collata præſidio, ad vitam converte propitiatus æternam. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui in alimentum corporis humani frugum copiam produci juſſiſti, & in alimentum animarum jejunii nobis medicinam indidiſti. Te itaque ſupplices invocamus, ut tibi ſit acceptabile jejunium noſtrum, & nos a cibis jejunantes, peccatis abſolvas. Per Chriſtum. D

Ad Complendum.

Tui, Domine, perceptione ſacramenti, & a noſtris mundemur occultis, & ab hoſtium liberemur inſidiis. Per Dominum.

Super populum.

E Mentes noſtras, quæſumus, Domine, lumine tuæ claritatis illuſtra: ut videre poſſimus quæ agenda ſunt, & quæ recta ſunt agere valeamus. Per Dominum noſtrum.

Feria [c] v. c

INTRA QUADRAGESIMAM.

SUſcipe, quæſumus, Domine, preces noſtras, & ad aures miſericordiæ tuæ poſtulationes ſacratæ tibi plebis admitte. Per Dominum.

Super Oblata.

F Sacrificia, Domine, quæſumus, iſta nos ſalvent, quæ medicinalibus ſunt inſtituta jejuniis. Per.

Præ-

a Statio hujus diei ex Pamel. & Kalend. Rom. eſt *ad S. Anaſtaſiam*. Idem Evangel. præſcribitur quod in hodierno officio extat. Idem intelligendum de cet. feriis, niſi aliter notet.

b Apud Pamel. *Fer. IV. Hebdomada I. Quadrag. ad S. Mar. majorem*. In Kalend. Rom. *menſe primo ad ſanctam Mariam*. Codex Reg. Suec. perumper diſſentit a Pamel.

c Kalend. Rom. *ad S. Laurentium. ad Formonſum*, quod Pamel. exhibet pro diverſa lect. Apud eum legitur: *ad S. Laur. foris murum*. Favet primus Theod. at ſecundus habet, *ad Laurent. in Formoſa*.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui competenter atque ſalubriter religioſa ſunt nobis inſtituta jejunia, ut corporeæ jucunditatis immoderatas coerceamus illecebras, & terrenæ delectationis inſolentia refrenata, purior atque tranquillior appetitus ad cæleſtia contemplanda myſteria fidelium reddatur animarum. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad Complendum.

Tuorum nos, Domine, largitate donorum, & temporalibus attolle præſidiis, & renova ſempiternis. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Da, quæſumus, Domine, populis Chriſtianis, & quæ profitentur agnoſcere, & cæleſte munus diligere quod frequentant. Per Dominum.

a *Feria vj.* [a]

INTRA QUADRAGESIMAM.

Esto, Domine, propitius plebi tuæ: & quam tibi facis eſſe devotam, benigno reſove miſeratus auxilio: Per Dominum noſtrum.

Ad Complendum.

Suſcipe, quæſumus, Domine, noſtris oblata ſervitiis: & tua propitius dona ſanctifica. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper, & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, Qui jejunii obſervatione, & eleemoſynarum gratiſſima largitione nos docuiſti noſtrorum conſequi remedia peccatorum. Unde tuam imploramus clementiam, ut his obſervationibus, & ceteris bonorum operum exhibitionibus muniti, ea operemur, quibus ad æterna gaudia conſequenda & ſpes nobis ſuppetat & facultas. Per Chriſtum.

Ad Complendum.

Per hujus, Domine, operationem myſterii, & vitia noſtra purgentur, & juſta deſideria impleantur. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Conſerva, quæſumus, Domine, populum tuum, & ab omnibus, quas meretur, adverſitatibus redde ſecurum: ut tranquillitate percepta, devota tibi mente deſerviat. Per.

N. 115. b *N Sabbato in* [b] *XII. Lectionibus.*

MENSIS PRIMI.

Populum tuum, Domine, quæſumus, propitius reſpice: atque ab eo flagella tuæ iracundiæ clementer averte. Per Dominum noſtrum.

A

Alia.

Deus qui delinquentes perire non pateris, ſed expectas, ut convertantur & vivant; debitam, quæſumus, peccatis noſtris ſuſpende vindictam: & præſta propitius, ne diſſimulatio cumulet ultionem, ſed potius per jejunium emendatio proſit ad veniam. Per.

Alia.

B Protector noſter aſpice, Deus, ut qui malorum noſtrorum pondere premimur, percepta miſericordia, libera tibi mente famulemur. Per.

Alia.

Adeſto, quæſumus, Domine, ſupplicationibus noſtris: ut eſſe, te largiente, mereamur & inter proſpera humiles & inter adverſa ſecuri. Per.

Alia.

C Actiones noſtras, quæſumus Domine, & aſpirando præveni, & adjuvando proſequere: ut cuncta noſtra operatio & a te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur. Per.

Ad Miſſam.

Deus qui tribus pueris mitigaſti flammas ignium: concede propitius ut nos famulos tuos non exurat flamma vitiorum. Per Chriſtum Dominum.

Super Oblata.

D Præſentibus ſacrificiis, Domine, jejunia noſtra ſanctifica: ut quod obſervantia noſtra profitetur extrinſecus, interius operetur. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, illuminator & Redemtor animarum noſtrarum, qui nos per primum Adam, abſtinentiæ lege violata, paradiſo ejectos, fortiores jejunii remedio ad antiquæ Patriæ beatitudinem per gratiam revocaſti. Noſque pia inſtitutione docuiſti, quibus obſervationibus a peccatis omnibus liberemur. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

E

Ad Complendum.

Sanctificationibus tuis, omnipotens Deus, & vitia noſtra curentur, & N remedia nobis æterna proveniant. Per Chriſtum Dominum noſtrum. N. 115.

Super populum.

F Ab omnibus nos, quæſumus, Domine, peccatis propitius abſolve: ut percepta venia peccatorum, liberis tibi mentibus ſerviamus. Per.

a Magno conſenſu hic Pamel. Kalend. Rom. cod. Reg. Suec. & duo Theod. notant pro ſtatione: *ad Apoſtolos*.

b Ita cod. omnes editi & manu exarati. Apud Pamelium & in Kalend. Rom. additur, *ad S. Petrum*. Cum in mſſ. habeatur, *XII. Lect.* ſuſpicatur Johannes Fronto legendum, *in duodecima lectione*, nimirum ex Evangelio, quæ poſt undecim alias ex variis ſacræ Scripturæ libris, fiebat. Ex Pamelio Sabbatum hoc, *duodecim lectionum* nuncupatur, *quod aut 12. ſolerent legi lectiones diverſæ, aut ſex eædem lectiones ſemel Græce & ſemel Latine*. Conſule Pamel. ad hunc locum.

1 [a] *Dominica II.*

IN QUADRAGESIMA.

DEus qui conſpicis omni nos virtute deſtitui, interius exteriuſque cuſtodi: ut & ab omnibus adverſitatibus muniamur in corpore, & a pravis cogitationibus mundemur in mente. Per Dominum.

Super Oblata.

Eccleſiæ tuæ, Domine, munera placatus aſſume, quæ & miſericors offerenda tribuiſti, & in noſtræ ſalutis potenter efficis tranſire myſterium. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et Majeſtatem tuam ſuppliciter exorare; ut mentibus noſtris medicinalis obſervantiæ munus infundas. Et qui negligentibus etiam ſubſidium ferre non deſinis, beneficia præbeas potiora devotis. Per Chriſtum Dominum.

Benedictio.

Omnipotens Deus, jejunii ceterarumque virtutum dedicator atque amator, ſua vos benedictione ſanctificet. Amen. Accendat in vobis piæ devotionis affectum, & præbeat ſupplicantibus ſuum benignus auditum. Amen. Quatenus mentes veſtræ ſinceris purgatæ jejuniis, bonorum omnium exuberent incrementis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad Complendum.

Refecti, Domine, pane cæleſti, ad vitam, quæſumus, nutriamur æternam. Per.

Super populum.

Familiam tuam, quæſumus, Domine, propitiatus illuſtra: ut beneplacitis inhærendo, cuncta quæ bona ſunt mereatur accipere. Per.

b [b] *Feria ij.*

IN HEBDOMADA SECUNDA.

N. 120. PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut familia tua, N quæ ſe affligendo carne, ab alimentis abſtinet, ſectando juſtitiam a culpa jejunet. Per.

Super Oblata.

Hæc Hoſtia, Domine, placationis & laudis, tua nos propitiatione dignos efficiat. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et pietatem tuam ſupplici devotione depoſcere, ut jejunii noſtri oblatione placatus, & peccatorum nobis concedas veniam, & nos a noxiis liberes inſidiis. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad Complendum.

Hæc nos Communio, Domine, purget a crimine, & cæleſtis remedii faciat eſſe conſortes. Per. B

Super populum.

Tuis, quæſumus, Domine, adeſto ſupplicibus: & inter mundanæ pravitatis inſidias fragilitatem noſtram ſempiterna pietate proſequere. Per.

[c] *Feria iij.* c

IN HEBDOMADA SECUNDA.

PErfice, quæſumus, Domine, benignus in nobis obſervantiæ ſanctæ ſubſidium, ut quæ te auctore facienda cognovimus, te operante impleamus. Per Dominum. C

Super Oblata.

Sanctificationem tuam nobis, Domine, his myſteriis placatus operare: quæ nos & a terrenis purget vitiis, & ad cæleſtia dona perducat. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus. Qui ob animarum medelam jejunii devotione caſtigari corpora præcepiſti: concede, quæſumus, ut corda noſtra ita pietatis tuæ valeant exercere mandata, ut ad tua mereamur, te opitulante, pervenire promiſſa. Per Dominum noſtrum. D

Ad Complendum.

Ut ſacris, Domine, reddamur digni muneribus: fac nos tuis, quæſumus, obedire mandatis. Per Dominum noſtrum.

Super populum. E

Præſta populo tuo, Domine, quæſumus, conſolationis auxilium, & diuturnis calamitatibus laborantem propitius reſpirare concede. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Feria [d] *iv.* d

IN HEBDOMADA SECUNDA.

POpulum tuum, Domine, propitius reſpice, & quos ab eſcis carnalibus præcipis abſtinere, a no-

F

[a] Apud Pamelium legitur hic, *Dominica vacat*. Sed legendum ex noſtris mſſ. & præſertim ex cod. Reg. Suec. *die Dominica vacat*. Sic quoque legitur in Kalend. Rom. Cur autem dicatur, *vacat*, ex Johanne Frontone repete. Certe in cod. Reg. Suec. in Gemet. in Theod. &c. officium hujus Dominicæ aſſignatur, ſicut in aliis Dominicis, excepta ſtatione. Fortaſſe ergo propter ſacros ordines veſpere Sabbati magno labore collatos, non fiebat proceſſio & ſtatio, nec homilia habebatur.

[b] Apud Pamelium conſentientibus mſſ. Reg. Sueciæ, Gemet. duobus Theod. necnon Kalend. Rom. ſtatio eſt, *ad S. Clementem*.

[c] In Kalend. Rom. cui ſuffragantur duo Theod. ſtatio eſt, *ad S. Balbinam*, cujus tituli mentio eſt in Synodo habita ſub S. Greg. ut obſervat Johan. Fronto. Apud Pamel. legitur, *ad S. Albinam*, & in cod. Reg. Suec. *Salbinam*.

[d] Statio hujus diei in Kalend. Rom. in cod. Pamel. & in mſſ noſtris eſt, *ad S. Cæciliam*; cujus tituli meminit Synodus Rom. ſub noſtro Gregorio.

Digitized by Google

a no vis quoque vitiis ceſſare concede. Per Dominum noſtrum. A

Super Oblata.

Hoſtias, Domine, quas tibi offerimus, propitius reſpice: & per hæc ſancta commercia, vincula peccatorum noſtrum abſolve. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem humani generis reconciliationem mirabili diſpenſatione operatus es, præſta, quæſumus, ut ſancto purificati jejunio, & tibi toto corde ſimus ſubjecti, & inter mundanæ pravitatis inſidias, te miſerante perſeveremus illæſi. Per quem Majeſtatem.

Ad Complendum.

N. 121 Sumtis, Domine, ſacramentis, ad [N] redemtionis æternæ, quæſumus, proficiamus augmentum. Per Dominum.

Super populum.

Deus innocentiæ reſtitutor & amator, dirige ad te tuorum corda ſervorum: ut ſpiritus tui fervore concepto, & in fide inveniamur ſtabiles, & in opere efficaces. Per Dominum.

[a] *Feria v.*

IN HEBDOMADA SECUNDA.

PRæſta nobis, Domine, quæſumus, auxilium gratiæ tuæ, ut jejuniis & orationibus convenienter intenti, liberemur ab hoſtibus mentis & corporis. Per Dominum. D

Super Oblata.

Accepta tibi ſint, Domine, quæſumus, noſtri dona jejunii, quæ & expiando nos tua gratia dignos efficiant, & ad ſempiterna promiſſa perducant. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et tuam cum celebratione jejunii pietatem devotis mentibus obſecrare, ut qui peccatis ingruentibus, malorum pondere premimur, & a peccatis omnibus liberemur, & libera tibi mente famulemur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. E

Ad Complendum.

Gratia tua nos, quæſumus, Domine, non derelinquat, quæ & ſacræ nos deditos faciat ſervituti, & tuam nobis opem ſemper acquirat. Per Dominum noſtrum. F

Super populum.

Adeſto, Domine, famulis tuis, & perpetuam benignitatem largire poſcentibus, ut his qui te auctore & gubernatore glorientur, & congregata reſtaures, & reſtaurata conſerves. Per Dominum.

[b] *Feria vj.* b

IN HEBDOMADA SECUNDA.

DA, quæſumus, omnipotens Deus, ut ſacro nos purificante jejunio, ſinceris mentibus ad ſancta ventura facias pervenire. Per Dominum noſtrum. B

Super Oblata.

Hæc in nobis ſacrificia, Deus, & ſanctificatione permaneant, & operatione firmentur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui delinquentes perire non pateris, ſed ut ad te convertantur & vivant hortaris. Poſcimus itaque pietatem tuam, ut a peccatis noſtris tuæ ſeveritatis ſuſpendas vindictam, & nobis optatam miſericorditer tribuas veniam: nec iniquitatum noſtrarum moleſtia provocet ad ultionem, ſed jejunii obſervatio & morum emendatio te flectat ad peccatorum noſtrorum remiſſionem. Per Chriſtum Dominum noſtrum. C

Ad Complendum.

Fac nos, quæſumus, Domine, accepto pignore ſalutis æternæ ſic tendere congruenter, ut ad eam pervenire poſſimus. Per Dominum.

Super populum.

Da, quæſumus, Domine, populo tuo ſalutem mentis & corporis: ut bonis operibus inhærendo, tuæ ſemper virtutis mereatur protectione defendi. Per.

[c] SABBATO IN HEBDOM. SECUNDA. c

DA, quæſumus, Domine, noſtris effectum jejuniis ſalutarem: ut caſtigatio carnis aſſumta ad noſtrarum vegetationem tranſeat animarum.

Super Oblata.

His ſacrificiis, Domine, concede placatus, ut qui propriis oramus abſolvi delictis, non gravemur [N] externis. Per Dominum noſtrum. N. 122.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſan-

a In hac Fer. ſtatio, juxta ed. Pamel. conſentientibus cod. Reg. Suec. & duobus Theod. eſt *ad S. Mariam trans Tiberim*. in Kal. Rom. additur, *Titulum Caliſti*. Obſervandum eſt, in his quadrageſimæ officiis, editiones Vatic. & Guſſanvil. parum, imo vix a noſtra diſcrepare.

b MſS. quibus conſentanea ſunt Pamelii edita, *ad S. Vitalem*. At in Kal. Rom. legitur: *Ad Apoſtolos inter Veſtias*; niſi forte pro *inter*, legendum ſit, *in tit.* ideſt, *in titulo Veſtinæ*; ut conjicit Joh. Fronto.

c Hic magno conſenſu legitur ſtatio, *ad SS. Marcellinum & Petrum*.

ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et tuam jugiter exorare clementiam, ut mentes noſtras, quas conſpicis terrenis affectibus prægravari, medicinalibus tribuas jejuniis exonerari, & per afflictinnem corporum proveniat nobis robur animarum. Per Chriſtum.

Ad Complendum.

Sacramenti tui, Domine, divina libatio penetralia noſtri cordis infundat, & ſui participes potenter efficiat. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Super populum.

Familiam tuam, quæſumus, Domine, continua pietate cuſtodi: ut quæ in ſola ſpe gratiæ cæleſtis innititur, cæleſti etiam protectione muniatur. Per eumdem.

a *Dominica III.*

IN QUADRAGESIMA.

QUæſumus, omnipotens Deus, vota humilium reſpice: atque ad defenſionem noſtram dexteram tuæ Majeſtatis extende. Per Dominum.

Super Oblata.

Suſcipe, quæſumus, Domine, devotorum munera famulorum, & tua divinis purifica ſervientes pietate myſteriis, quibus etiam juſtifi-
N. 223 cas N ignorantes. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te ſuppliciter exorare, ut cum abſtinentia corporali mens quoque noſtra ſenſus declinet illicitos.
N. 229 Et N quæ terrena delectatione carnalibus epulis abnegamus, humanæ voluntatis pravis intentionibus amputemus. Quatenus ad ſancta Sanctorum fideliter ſalubriterque capienda, competenti jejunio valeamus aptari. Tanto nobis certi propenſius jugiter adfutura, quanto fuerimus eorum inſtitutionibus gratiores. Per.

Benedictio.

b [b] Omnipotens Deus jejuniorum veſtrorum victimas clementer accipiat, & ſua vos benedictione dignos efficiat. Amen. Mentes veſtras ita parſimoniæ dono contra vitia muniat, præceptorum ſuorum doctrinis erudiat, caritatis dono repleat: ut vos in omnibus ſibi placere concedat. Amen. Quatenus præſentis Quadrageſimæ diebus devotiſſime celebratis, ad Paſchalia feſta purificatis cordibus accedere valeatis. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad Complendum.

Cunctis nos, Domine, reatibus & periculis propitiatus abſolve, quos tanti myſterii tribuis eſſe participes. Per Dominum noſtrum.

A *Super populum.*

Subjectum tibi populum, quæſumus, Domine, propitiatio cæleſtis amplificet, & tuis ſemper faciat ſervire mandatis.

c *Feria ij.*

IN HEBDOMADA TERTIA.

COrdibus noſtris, quæſumus, Domine, benignus infunde: ut ſicut ab eſcis corporalibus abſtinemus, ita ſenſus quoque noſtros a noxiis retrahamus exceſſibus. Per Dominum noſtrum.

B *Super Oblata.*

Munus quod tibi Domine noſtræ ſervitutis offerimus, tu ſalutare nobis perfice ſacramentum. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et clementiam tuam cum omni ſupplicatione precari, ut per hanc jejuniorum obſervationem
C creſcat noſtræ devotionis affectus, & noſtras actiones religioſus exornet effectus: quatenus, te auxiliante, & ab humanis ſemper retrahamur exceſſibus, & monitis inhærere valeamus, te largiente, cæleſtibus. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad Complendum.

Præſta, quæſumus, omnipotens & miſericors Deus, ut quæ ore contingimus, pura mente capiamus. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

D Conſerva, Domine, familiam tuam bonis ſemper operibus eruditam, & ſic præſentibus conſolare ſubſidiis, ut ad ſuperna perducas dona propitius. Per Dominum noſtrum.

d *Feria iij.*

IN HEBDOMADA TERTIA.

EXaudi nos, omnipotens & miſericors Deus: & continentiæ ſalutaris propitius nobis dona concede. Per.

Super Oblata.

E Per hæc veniat, quæſumus, Domine, ſacramenta N noſtræ redemtionis effectus, qui nos & ab humanis retrahat ſemper exceſſibus, & ad ſalutaria cuncta perducat. Per Dominum noſtrum. N. 225

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui peccantium non vis animas perire, ſed culpas; & peccantes non ſemper continuo judicas, ſed ad
F pœnitentiam provocatos expectas: Averte, quæſumus,

a Non minus conſentiunt codices editi & mſſ. in aſſignanda hodierna ſtatione, *ad S. Laurentium foris murum*. In Kalend. Rom. tamen ſimpliciter legitur, *ad S. Laurentium Martyrem*.
b Benedictio hæc abeſt ab ed. Vatic. & Guſſanvil. necnon omſſ. noſtris & a cod. Pamel.
c Statio in cod. Pamel. & mſſ. indicitur, *ad S. Marcum*, ut in Kalend. Rom. Obſervat Joh. Fronto S. Marcum de quo hic, eſſe Rom. Pontificem qui die 7. Octobris colitur, cujus nomine extat in urbe antiquus titulus. Admonet Pamelius hac feria fieri ſolitam denuntiationem primi ſcrutinii electorum ſive Catechumenorum, quod Feria 4. ſeq. celebrabatur.
d Additur in Kalend. Rom in cod. Pamel. Reg. Suec. & alii mſſ. *ad S. Potentianam*. Eadem eſt ac *S. Pudentiana*.

ſumus, a nobis quam meremur iram, & quam optamus ſuper nos effunde clementiam: ut ſacro purificati jejunio, electorum tuorum adſciſci mereamur collegio. Per Chriſtum Dominum noſtrum. A

Ad complendum.

Sacris, Domine, myſteriis expiati, & veniam ſequamur & gratiam. Per.

Super populum.

Concede, miſericors Deus, ut devotus tibi populus ſemper exiſtat, & de tua clementia, quod ei proſit, indeſinenter obtineat. B

a *Feria iv.* [a]

IN HEBDOMADA TERTIA.

PRæſta nobis, quæſumus, Domine, ut ſalutaribus jejuniis eruditi, a noxiis quoque vitiis abſtinentes, propitiationem tuam facilius impetremus. Per.

Super Oblata.

Suſcipe, quæſumus, Domine, preces populi tui cum oblationibus Hoſtiarum: & tua myſteria celebrantes ab omnibus nos defende periculis. Per. C

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Tuamque miſericordiam ſuppliciter exorare, ut jejuniorum noſtrorum ſacroſancta myſteria tuæ ſint pietati ſemper accepta: Concedaſque ut quorum corpora abſtinentiæ obſervatione macerantur, mentes quoque virtutibus, & cæleſtibus inſtitutis exornentur. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad complendum.

N. 226. Sanctificet nos, Domine, qua paſti ſumus, menſa cæleſtis: & a cunctis erroribus expiatos, ſupernis promiſſionibus reddat acceptos. Per Dominum.

Super populum.

Defende, Domine, familiam tuam, & toto tibi corde proſtratam ab hoſtium eruere formidine: nec bona tua difficulter inveniat, pro quibus & Sancti tui, & Angelicæ tibi ſupplicant poteſtates. Per Dominum noſtrum.

b [b] *Feria v.*

IN HEBDOMADA TERTIA.

COncede, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui protectionis tuæ gratiam quærimus, liberati a malis omnibus, ſecura tibi mente ſerviamus. Per.

Super Oblata.

Deus de cujus gratiæ rore deſcendit, ut ad myſteria tua, purgatis ſenſibus, accedamus: præſta, F quæſumus, ut in eorum traditione ſolemniter honoranda, competens deferamus obſequium. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et tuam immenſam clementiam ſupplici voto depoſcere, ut nos famulos tuos, & jejunii maceratione caſtigatos, & ceteris bonorum operum exhibitionibus eruditos, in mandatis tuis facias perſeverare ſinceros, & ad Paſchalia feſta pervenire illæſos; ſicque præſentibus ſubſidiis conſolemur, quatenus ad æterna gaudia pertingere mereamur. Per Chriſtum Dominum.

Ad complendum.

Sacramenti tui, Domine, veneranda perceptio, & myſtico nos mundet effectu, & perpetua virtute defendat. Per Dominum.

Super populum.

Conſerva, quæſumus, Domine, populum tuum: & gratiæ tuæ in eo dona multiplica: ut ab omnibus liber offenſis, & temporalibus non deſtituatur auxiliis, & ſempiternis gaudeat inſtitutis. Per Dominum noſtrum.

[c] *Feria vj.* c

IN HEBDOMADA TERTIA.

JEjunia noſtra, quæſumus, Domine, benigno favore proſequere: ut ſicut ab alimentis in corpore, ita a vitiis jejunemus in mente. Per.

Super Oblata.

Reſpice, Domine, propitius ad munera quæ ſacramus, ut & tibi ſint grata, & nobis ſalutaria ſemper exiſtant. Per. D

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui ad inſinuandum humilitatis ſuæ myſterium, fatigatus reſedit ad puteum: qui a muliere Samaritana aquæ ſibi petiit porrigi potum, qui in ea creaverat fidei donum. Et ita ejus ſitire dignatus eſt fidem, ut dum ab ea aquam peteret, in ea ignem divini amoris accenderet. Imploramus itaque tuam immenſam clementiam, ut contemnentes tenebroſam E profunditatem vitiorum, & relinquentes noxiarum hydriam cupiditatum, & te, qui fons vitæ & origo bonitatis es, ſemper ſitiamus, & jejuniorum noſtrorum obſervatione tibi placeamus. Per quem Majeſtatem. N. 227.

Ad Complendum.

Hujus nos, Domine, perceptio ſacramenti mundet a crimine, & ad cæleſtia regna perducat. Per.

Super populum.

Gaudeat, Domine, quæſumus, populus, tua ſemper benedictione confiſus, ut & temporalibus beneficiis adjuvetur, & erudiatur æternis. Per Dominum.

a Statio indicitur, *ad S. Xiſtum*; ſive, ut legitur in cod. Reg. Suec. *ad Syſtum*, cujus tituli mentio in Synodo Rom. ſub Greg. 2. an. 721.

b Jam ſæpe laudati codices ſive manu exarati, ſive editi, habent hic *ad SS. Coſmam & Damianum*.

c Statio eſt *ad S. Laurentium in luc. Lucinæ*, ſive ut habet Pamel. conſentiente cod. Reg. Suec. *in Lucina*.

a ª SABBATO IN HEBDOM. TERTIA.

PRæſta quæſumus, omnipotens Deus, ut dignitas conditionis humanæ per immoderantiam ſauciata, medicinalis parcimoniæ ſtudio reformetur. Per Dominum.

Super Oblata.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut hujus ſacrificii munus fragilitatem noſtram ab omni malo purget ſemper & muniat. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui jejunii Quadrageſimalis obſervationem in Moyſe & Elia dedicaſti, & in unigenito filio tuo, Legis & Prophetarum noſtroque omnium Domino exornaſti. Tuam igitur immenſam bonitatem ſupplices expoſcimus, ut quod ille jugi jejuniorum complevit continuatione, nos adimplere valeamus illius adjuti largiſſima miſeratione: & adimplentes ea quæ præcepit, dona percipere mereamur quæ promiſit. Per quem.

Ad Complendum.

Quæſumus, omnipotens Deus, ut inter ejus membra numeremur, cujus corpori communicamus & ſanguini. Per Dominum.

Super populum.

Prætende, Domine, fidelibus tuis dexteram cæleſtis auxilii: ut te toto corde perquirant, & quæ digne poſtulant, conſequi mereantur. Per Dominum noſtrum.

b ᵇ *Dominica IV.*

IN QUADRAGESIMA.

COncede, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui ex merito noſtræ actionis affligimur, tuæ gratiæ conſolatione reſpiremus. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, ſacrificium cujus te voluiſti dignanter immolatione placari: & præſta, quæſumus, ut hujus operatione mundati, beneplacitum tibi noſtræ mentis offeramus affectum. Per Dominum. E

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te Creatorem omnium de præteritis fructibus glorificare, & de venturis ſuppliciter exorare: ut, cum de perceptis non invenimur ingrati, de percipiendis non judicemur indigni; ſed exhibitis toties ſolemni devotione jejuniis, cum ſubſidiis corpora-

A libus profectum quoque capiamus animarum. Per Chriſtum Dominum.

Benedictio.

Deus [c] qui vos ad præſentium Quadrageſimalium dierum medietatem dignatus eſt perducere, ipſe vos ſua miſeratione dignetur benedicere. Amen. Abſtinentiam veſtram præteritam acceptet, futuram ſibi placitam reddat, ut ſicut ab illicitis cibis, ita vos etiam a vitiis omnibus abſtinere concedat. Amen. Quo de præteritis & futuris chariſmatum frugibus ei grates perſolventes, ad ſanctum Paſcha pervenire poſſitis [N] indemnes. N. 222.
B Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad Complendum.

Da nobis, miſericors Deus, ut ſancta tua, quibus inceſſanter explemur, ſinceris tractemus obſequiis, & ſemper fideli mente ſumamus. Per.

Super populum.

Deus qui in deſerti regione multitudinem populi tua virtute ſatiaſti; in hujus quoque ſeculi tranſeuntis excurſu, victum nobis ſpiritalem,
C ne deficiamus, impende. Qui vivis & regnas.

ᵈ *Feria ij.* d

IN HEBDOMADA QUARTA.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut obſervationes ſacras annua devotione recolentes, & corpore tibi placeamus & mente. Per.

Super Oblata.

Oblatum tibi, Domine, ſacrificium vivificet
D nos ſemper & muniat. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Et tuam ſuppliciter miſericordiam implorare, ut exercitatio veneranda jejunii ſalutaris, nos a peccatorum noſtrorum maculis purgatos reddat, & ad ſupernorum civium ſocietatem perducat: ut & hic devotorum actuum ſumamus augmentum, & illic æternæ beatitudinis percipiamus emolumentum. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Divini ſatiati muneris largitate, quæſumus, Domine Deus noſter: ut in hujus ſemper participatione vivamus. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Proficiat, quæſumus, Domine, plebs tibi dicata piæ devotionis affectu: ut ſacris actionibus eru-
F dita, quanto Majeſtati tuæ ſit gratior, tanto donis potioribus augeatur. Per Dominum.

ᵉ *Fe-*

a Legitur apud Pamel. & in Kalend. Rom. *ad S. Suſannam*, quibus favent mſs.

b In C. Pamel. habet pro ſtatione, *ad Jeruſalem*. Aſſentiuntur codd. Reg. Suec. & duo Theod. At in Kalend. Rom. legitur, *in Suſorio*, quod idem ſignificare putat Joh. Fronto, ac *in ſeſſorio*; ipſius notas ad hunc locum conſule.

c Benedictio hæc legitur in benedictionali; abeſt autem a cod. Theodor. ab ed. Tat.

d Magno conſenſu ſtatio hujus fer. eſt, *ad ſanctos quatuor coronatos*.

a *[a] Feria iij.*

IN HEBDOM. IV. QUADRAGESIMÆ.

SAcræ nobis, Domine, quæſumus, obſervationis jejunia, & piæ converſationis augumentum, & tuæ propitiationis continuum præſtent auxilium. Per Dominum.

Super Oblata.

Purifica nos, miſericors Deus: ut Eccleſiæ tuæ preces, quæ tibi gratæ ſunt, pia munera deferentis, fiant expiatis mentibus gratiores. B Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper et ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, per Mediatorem Dei & hominum, Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum: Qui mediante die feſto aſcendit in templum docere, qui de cælo deſcendit, mundum ab ignorantiæ tenebris liberare: Cujus deſcenſus genus humanum doctrina ſalutari inſtruit, mors a perpetua morte redemit, aſcenſio C ad cæleſtia regna perducit. Per quem, te ſumme Pater poſcimus, ut ejus inſtitutione edocti, ſalutaris parcimoniæ devotione purificati, ad tua perveniamus promiſſa ſecuri. Per quem Majeſtatem tuam.

Ad Complendum.

Cæleſtia dona capientibus, quæſumus, Domine, non ad judicium pervenire patiaris, quod fidelibus tuis ad remedium providiſti. Per.

Super populum.

b [b] Tueatur, quæſumus, Domine, dextra tua populum tuum deprecantem, & purificatum digganter erudiat: ut conſolatione præſenti ad futura bona proficiat. Per Dominum noſtrum.

c *[c] Feria iv.*

IN HEBDOMADA QUARTA.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui & juſtis præmia meritorum, & peccatoribus per jejunium veniam præbes: miſerere ſupplicibus, parce peccantibus; ut reatus noſtri confeſſio indulgentiam valeat percipere delictorum. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut quos jejunia votiva caſtigant, ipſa quoque devotio ſancta lætificet: ut terrenis affectibus mitigatis facilius cæleſtia capiamus. Per Dominum.

Super Oblata.

Supplices, Domine, te rogamus, ut his ſacrificiis peccata noſtra mundentur: quia tunc veram

A nobis tribuis & mentis & corporis ſanitatem. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui illuminatione ſuæ fidei tenebras expulit mundi, & genus humanum, quod primæ matris uterus profuderat cæcum, Incarnationis ſuæ myſterio reddidit illuminatum, fecitque filios adoptionis, qui tenebantur vinculis juſtæ damnationis. Per ipſum te petimus ut tales in ejus inveniamus juB ſtiſſima examinatione, quales facti ſumus in lavacri ſalutaris feliciſſima regeneratione: ut ejus Incarnationis medicamine imbuti, ſacroſancti lavacri ablutione loti, parcimoniæ devotione ornati, ad æterna gaudia perveniamus illæſi. Per quem Majeſtatem.

Ad Complendum.

Sacramenta quæ ſumſimus, Domine Deus noſter, & ſpiritalibus nos repleant alimentis, & corporalibus tueantur auxiliis. Per Dominum noſtrum.

C *Super populum.*

Pateant aures miſericordiæ tuæ, Domine, precibus ſupplicantium: &, ut petentibus deſiderata concedas, fac eos quæ tibi ſunt placita poſtulare. Per.

[d] Feria v. d

IN HEBDOMADA QUARTA.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui in tua protectione confidimus, cuncta nobis D adverſantia, te adjuvante, ſuperemus. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Efficiatur hæc Hoſtia, Domine, quæſumus, ſolemnibus grata jejuniis: &, ut tibi fiat acceptior, purificatis mentibus immoletur. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: E cujus bonitas hominem condidit, juſtitia damnavit, miſericordia redemit. Te humiliter exoramus ut ſicut per illicitos appetitus a beata regione decidimus, ſic ad æternam patriam per abſtinentiam redeamus. Sicque moderetur tua miſeratione noſtra fragilitas, ut & tranſitoriis ſubſidiis noſtra ſuſtentetur mortalitas, & per bonorum operum incrementa, beata acquiratur immortalitas. Per Chriſtum.

Ad Complendum.

Sancta tua nos, Domine, quæſumus, & vivificando renovent, & renovando vivificent. Per F Dominum noſtrum.

[a] Iſtius fer. ſtatio pari conſenſu, *ad S. Laurentium in Damaſo*, ſive ut habet cod. Reg. Suec. *in Damaſum*. In Kalend. Rom. legitur tantum, *in titulo Damaſi*, diſſimulato S. Laurentii nomine.

[b] Hæc oratio in cod. Pamelii legitur in officio feriæ præcedentis cum hoc titulo: *Ad veſperas*. Abeſt a cod. Reg. Suec. ad quem tamen multum accedit edit. Pameliana.

[c] Statio aſſignatur *ad S. Paulum* in omnibus libris noſtris, qui ſtationum meminerunt.

[d] Indicitur ſtatio, *ad S. Silveſtrum*, in laudatis ſupra codd. qui de ſtationibus agunt.

Super populum.

Populi tui, Deus, inſtitutor & rector, peccata quibus impugnatur expella: ut ſamper tibi placitus, & tuo munimine ſit ſecurus, Per eumdem Dominum.

a *Feria* [a] *vi.*

IN HEBDOMADA QUARTA.

DEus qui ineffabilibus mundum renovas ſacramentis: præſta quæſumus, ut Eccleſia tua & æternis proficiat inſtitutis, & temporalibus non deſtituatur auxilis. Per.

Super Oblata.

Munera nos, quæſumus, Domine, oblata purificent, & te nobis jugiter faciant eſſe placatum. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Qui eſt dies æternus, lux indeficiens, claritas ſempiterna. Qui ſic ſequaces ſuos in luce præcepit ambulare, ut noctis æternæ valeant caliginem avadere, & ad lucis patriam feliciter pervanire. Qui per humilitatem aſſumtæ humanitatis, Lazarum flevit, per Divinitatis potentiam vitæ reddidit, genuſque
N. 629 humanum quadrifida peccatorum mole obrutum, ad vitam reduxit. Per quem petimus, jejunii obſervatione, a peccatorum noſtrorum nexibus ſolvi, æternæ vitæ felicitati reddi, & Sanctorum cœtibus connumerari. Per quem.

Ad Complendum.

Hæc nos, quæſumus, Domine, participatio ſacramenti, & propriis reatibus indelinenter expediat, & ab omnibus tueatur adverſis. Per.

Super populum.

Da, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui infirmitatis noſtræ conſcii de tua virtute confidimus, ſub tua ſamper pietate gaudeamus. Per.

b [b] SABBATO IN HEBDOM. QUARTA.

FIat, Domine, quæſumus, per gratiam tuam fructuoſus noſtræ devotionis affectus: quia tunc nobis proderunt ſuſcepta jejunia, ſi tuæ ſint placita pietati. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Oblationibus, quæſumus Domine, placare ſuſceptis, & ad te noſtras, etiam rebelles, compelle propitius voluntates. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere; Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus:

A miſericordiæ dator & totius bonitatis auctor, qui jejuniis, orationibus, & eleemoſynis peccatorum remedia & virtutum omnium tribus incrementa. Te humili devotione precamur, ut qui ad ad hæc agenda ſaluberrimam dediſti doctrinam, ad complendum indefeſſam tribuas efficaciam: ut obedienter tua exequentes præcepta, feliciter tua capiamus promiſſa. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad Complendum.

Tua, nos, quæſumus, Domine, ſancta purificent, & operatione ſua perficiant eſſe placitos.
B Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Deus qui ſperantibus in te, miſereri potius eligis, quam iraſci; da nobis digna flere mala quæ fecimus, ut tuæ conſolationis gratiam invenire valeamus. Per.

Dominica V.

IN QUADRAGESIMA. [c] DE PASSIONE DOMINI. c

C QUÆſumus, omnipotens Deus, familiam tuam propitius reſpice: ut te largienta regatur in corpore, & te ſervante cuſtodiatur in mente. Per Dominum.

Super Oblata.

Hæc munera, Domine, quæſumus, & vincula noſtræ pravitatis abſolvant, & tuæ nobis miſericordiæ dona concilient. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vera dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere,
D Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Majeſtatem tuam propenſius implorantes, ut quanto magis dies ſalutiferæ feſtivitatis accedit, tanto devotius ad ejus digne celebrandum proficiamus Paſchala myſterium. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

[d] *Benedictio.* d

Accendat in vobis Dominus vim ſui amoris, & per jejuniorum obſervantiam infundat in vobis donum ſuæ benedictionis. Amen. Sic et parcimoniæ victimas offeratis, ut contriti ei cordis & humiliati ſacrificio placeatis. Amen. Quatenus oratio ve-
E ſtra jejunii & eleemoſynæ alis ſubvecta ad aures veſtri Conditoris aſcendat, ut vos æternæ beatitudinis heredes, & ſupernorum civium conſortes efficiat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad Complendum.

Adeſto, nobis, Domine, Deus noſter: & quos tuis myſteriis recreaſti, perpetuis defende [e] præſidiis. Per Dominum noſtrum. e

Super Populum.

Da, quæſumus, Domine, nobis perſeverantem
F in tua voluntate famulatum: ut in diebus noſtris, & me-

a In iiſdem ſupra laud. codd. legitur hic *ad S. Euſebium.*
b In Kalend. Rom. hic legitur, *ad ſanctum Laurentium ad Marcellum* licet in cod. Pam. & in noſtris mſſ. legatur, *ad S. Laur. foris murum.* Sic quoque legendum cenſet Joh. Fronto.
c Sic legitur in omnibus libris noſtris tam editis quam manu deſcriptis, ſi Kalendarium Rom. excipias; in quo ut in ceteris pro ſtatione legitur, *ad S. Petrum.*
d Hæc benedictio legitur in Benedictionali.
e In edit. Pamel. *defende ſubſidiis*, diſſentiente cod. Reg. Suec. qui habet, *præſidiis.*

& merito & numero populus tibi ſerviens augea- A tur. Per Dominum noſtrum.

[a] *Feria ij.*

a IN HEBDOMADA QUINTA.

SAnctifica, quæſumus, Domine, noſtra jejunia, & cunctarum nobis propitius indulgentiam largire culparum. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Concede nobis, Domine Deus noſter, ut hæc Hoſtia ſalutaris, & noſtrorum fiat purgatio deli- B ctorum, & tuæ propitiatio Majeſtatis. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Te ſuppliciter exorantes ut ſic noſtra ſanctificentur jejunia, quo cunctorum nobis peccatorum proveniat indulgentia: quatenus, appropinquante Unigeniti Filii tui paſſione, bonorum operum tibi placere valeamus exhibitione. Per quem Majeſtatem. C

Ad Complendum.

Sacramenti tui, quæſumus, Domine, participatio ſalutaris, & purificationem nobis præbeat & medelam. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Benedictio, quæſumus, Domine, in tuos fideles copioſa deſcendat, & quam ſubjectis cordibus expetunt, largiter conſequantur. Per.

Feria iij. D

b [b] IN HEBDOMADA QUINTA.

NOſtra tibi, quæſumus, Domine, ſint accepta jejunia, quæ nos & expiando [c] gratia c
N. 230. tua dignos efficiant, & ad [N] remedia perducant æterna. Per Dominum.

Super Oblata.

Hoſtias tibi, Domine, deferimus immolandas quæſumus, temporalem conſolationem nobis impendant, ut promiſſa certius non deſpere- E mus æterna. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te devotis mentibus ſupplicare, ut nos interius, exteriuſque reſtaures, & parcimonia ſalutari a peccatorum ſordibus purges. Et quos illecebroſis delectationibus non vis impediri, ſpiritalium virtutum facias vigore muniri: & ſic in rebus tranſitoriis foveas, ut perpetuis inhærere concedas. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad Complendum.

Da, quæſumus, omnipotens Deus, ut quæ divina ſunt, jugiter exequentes, donis mereamur cæleſtibus appropinquare. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Libera, quæſumus, Domine, a peccatis & hoſtibus tibi populum ſupplicantem: ut ſancta converſatione viventes, nullis inficiantur adverſis. Per eumdem Dominum noſtrum.

Feria [d] *iv.* d

IN HEBDOMADA QUINTA.

SAnctificato hoc jejunio, Deus, tuorum corda fidelium miſeratus illuſtra: & quibus devotionis præſtas affectum, præbe ſupplicantibus pium benignus auditum. Per Dominum.

Super Oblata.

Annue, miſericors Deus, ut hoſtias placationis & laudis ſincero tibi deferamus obſequio. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te ſupplici devotione exorare, ut per jejunia, quæ ſacris inſtitutis exequimur, a cunctis reatibus emundari mereamur: tuamque percipere valeamus propitiationem, qui præparamur ad celebrandam Unigeniti Filii tui paſſionem. Per quem Majeſtatem.

Ad Complendum.

Cæleſtis doni benedictione percepta, ſupplices te, Deus omnipotens, deprecamur, ut hoc idem nobis & [N] ſacramenti cauſa ſit & ſalutis. Per Dominum. N. 231.

Alia.

Exaudi, quæſumus, Domine, gemitum populi ſupplicantis: & qui de meritorum qualitate diffidimus, non judicium, ſed miſericordiam conſequi mereamur. Per Dominum.

[e] *Feria v.* e

IN HEBDOMADA QUINTA.

TRibue nobis, quæſumus, indulgentiam peccatorum: ut inſtituta jejunia tibi placitis ſenſibus operemur. Per Dominum.

Super Oblata.

Concede nobis, Domine, quæſumus, ut celebraturi ſancta myſteria, non ſolum abſtinentiam corporalem, ſed, quod eſt potius, habea- F mus mentium puritatem. Per.

 Præ-

a Statio feriæ hujus eſt; *ad S. Chryſogonum*.
b Apud Pamel. aſſentientibus mſſ. Reg. Suec. & Theoder. ſtatio eſt, *ad S. Cyriacum*. In Kalend. Rom. legitur, *ad S. Quiriacum*. Hujus tituli mentio eſt præſertim in Synodo Rom. ſub noſtro Greg. quæ in prius vulgatis eſt lib. 4. epiſt. 44. nunc ad Regiſtri calcem; huic enim Synodo ſubſcripſit *Aventius Presbyter S. Quiriaci*.
c Apud Pamel. *gratia tua dig.* Favent nobis mſſ. atque codex Reg. Suec.
d Apud Pamel. & in Kal. Rom. ſtatio aſſignatur, *ad S. Marcellum*, cum quibus convenit primus Theodor. In cod. Reg. Suec. *ad S. Marcellinum*. In ſecundo Theoder. *ad S. Mariam*.
e Pro ſtatione legitur in Kalend. Rom. & apud Pamel. *ad S. Apollinarem*. Id confirmant mſſ.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui ſic nos tribuis ſolemne tibi deferre jejunium, ut indulgentiæ tuæ ſperemus nos percipere ſubſidium: ſic nos inſtituis ad celebranda Paſchalia feſta, ut per hæc acquiramus gaudia ſempiterna. Per Chriſtum Dominum.

Ad Complendum.

Vegetet nos, Domine, ſemper, & innovet tuæ menſæ libatio, quæ fragilitatem noſtram gubernet & protegat, & in portum perpetuæ ſalutis inducat. Per Dominum noſtrum. B

Super populum.

Concede, miſericors Deus, ut ſicut nos tribuis ſolemne tibi deferre jejunium; ſic nobis indulgentiæ tuæ præbeas benignus auxilium. Per.

[a] *Feria vj.*

IN HEBDOMADA QUINTA. C

CORdibus noſtris, Domine, benignus infunde, ut peccata noſtra caſtigatione voluntaria cohibentes, temporaliter potius maceremur, quam ſuppliciis deputemur æternis. Per.

Super Oblata.

Præſta nobis, miſericors Deus, ut digne tuis ſemper ſervire altaribus mereamur, & eorum perpetua participatione ſalvari. Per Dominum.

Præfatio. D

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: N. 212 Cujus nos miſericordia prævenit ut bene agamus: ſubſequitur, ne fruſtra agamus: accendit intentionem, qua ad bona opera peragenda inardeſcamus: tribuit efficaciam, qua hæc ad perfectum perducere valeamus. Tuam ergo clementiam indeſſis vocibus obſecramus, ut nos jejunii victimis a peccatis mundatos, ad celebrandam Unigeniti Filii tui Domini noſtri paſſionem facias eſſe devotos. Per quem Majeſtatem. E

Ad Complendum.

Sumti ſacrificii, Domine, perpetua nos tuitio non relinquat, & noxia ſemper a nobis cuncta depellat. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Protege, Domine, populum tuum; & in Majeſtatis tuæ patrocinio confidentem, perpetua defenſione guberna. Per.

A SABB. [b] ANTE RAMOS PALMARUM. b

OMnipotens ſempiterne Deus clementiam tuam ſuppliciter exoramus, ut qui mala noſtra, ſemper prævenis miſerando, facias tibi placitos, & piis actionibus & jejuniis ſalubribus expiando. Per.

Super Oblata.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut jejuniorum placatus ſacrificiis, remiſſionis tuæ nos venia proſequaris. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Cujus nos fides excitat, ſpes erigit, caritas jungit. Cujus miſeratio gratuita purificat quos conſcientiæ reatus accuſat. Te igitur cum interno rugitu deprecamur, ut carnalis alimoniæ refrenatione caſtigati, ad celebrandum Paſchale myſterium inveniamur idonei. Per Chriſtum.

Ad Complendum.

Adeſto, Domine, fidelibus tuis: & quos cæleſtibus reficis ſacramentis, a terrenis conſerva periculis. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Plebs tua, Domine, quæſumus, benedictionis ſanctæ munus accipiat, per quod & noxia quæque declinet, & optata reperiat. Per Dominum.

DOM. IN RAMIS PALMARUM [c]. N. 213 c

OMnipotens ſempiterne Deus, qui humano generi ad imitandum humilitatis exemplum, Salvatorem noſtrum carnem ſumere & crucem ſubire feciſti: concede propitius, ut & patientiæ ipſius habere documenta, & Reſurrectionis conſortia mereamur. Qui tecum vivit.

Super Oblata.

Concede, quæſumus, Domine, ut oculis tuæ Majeſtatis munus oblatum, & gratiam nobis devotionis obtineat, & effectum beatæ perennitatis acquirat. Per.

[d] *Præfatio.* d

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem nobis indulgentia largitur, & pax per omne ſeculum prædicatur, traditur cunctis credentibus diſciplina, ut ſanctificatos nos poſſit dies venturus excipere. Et ideo cum Angelis.

Be-

a Hujus fer. ſtatio, juxta eoſdem codd. eſt, *ad S. Stephanum*.
b Apud Pamelium titulus eſt: *Sabbatum vacat. Dominus Papa eleemoſynam dat. Ad S. Petrum*. Ad marginem autem hæc habet: *Hunc eſſe verum titulum hujus diei, atque ideo ſequens officium non eſſe Gregorianum, patet ex ordine Romano pag. 41*. Reddit autem rationem hujus tituli Alcuinus, quod etſi a Pontifice omni tempore eleemoſyna detur, ſpecialius tamen id hodie faciat, quia Evangelium pauperum mentionem facit, cujus hiſtoria hoc die ante ſex dies Paſchæ contigit. In cod. Reg. Suec. legitur: *Sabbatum, ad S. Petrum quando eleemoſyna datur*. Conſentit huic lect. ſecundus Theod. prior autem eadem habet ac Pam. et in Kal. Rom. vero: *Sabbato datur fermentum in conſiſtorio Lateranenſi*. F

c In edit. Pamel. cui conſentiunt mſſ. *ad S. Johannem in Lateranis*. In Kalend. Rom. tantum legitur, *in Lateranis*. In cod. Reg. Suec. legitur hæc ramorum benedictio, quæ abeſt ab ed. Pam. & aliis. Eamdem exhibet primus Theod. *Deus cujus Filius pro ſalute generis humani de cælo deſcendit ad terras, & appropinquante hora paſſionis ſuæ Hieroſolymam in aſino venire, & a turbis Rex appellari ac laudari voluit: benedicere digneris hos palmarum ceterarumve frondium ramos: ut omnes qui eos laturi ſunt, ita benedictionis tuæ dono repleantur, quatenus & in hoc ſæculo hoſtis antiqui tentamenta ſuperare, & in futuro cum palma victoriæ & fructu bonorum operum tibi valeant apparere. Per eumdem*.
d Alias Prælat. habet edit. Angeli Roccæ ſeu Vaticana.

Benedictio.

Benedicat vobis omnipotens Deus, cui & jejuniorum maceratione, & præſentium dierum obſervatione placere ſtudetis. Amen. Concedat-
N. 234. que vobis, ut ſicut ei N cum ramis palmarum ceterarumve frondium præſentari ſtuduiſtis, ita cum palma victoriæ, & fructu bonorum operum poſt obitum apparere valeatis. Amen. Quique Unigeniti filii ejus paſſionem puro corde creditis, mente devota venerari ſtudetis, ad reſurrectionis ejus feſta, & veſtræ remunerationis præmia ipſius fulti munimine veniatis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Præſta nobis, omnipotens Deus, ut quia vitiis ſubjacet noſtra mortalitas, tua nos medicina purificet, & potentia tueatur. Per.

Super populum.

Da, miſericors Deus, ut quod in tui Filii paſſione mundus exercuit, ſalutare nobis fideliter ſentiamus. Per.

a

a FERIA II. POST PALMAS.

N. 235. N DA, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui in tot adverſis ex noſtra infirmitate deficimus, intercedente Unigeniti Filii tui paſſione reſpiremus. Qui tecum.

Alia.

Reminiſcere miſerationum tuarum, Domine, & famulos tuos æterna protectione ſanctifica: pro quibus Jeſus Chriſtus filius tuus per ſuum cruorem nobis inſtituit Paſchale myſterium. Qui tecum vivit.

Super Oblata.

Hæc ſacrificia nos, omnipotens Deus, potenti virtute mundatos, ad ſuum faciant puriores venire principium. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Cujus nos
N. 236. humanitas colligit, N humilitas erigit, traditio abſolvit, pœna redemit, crux ſalvificat, ſanguis emaculat, caro ſaginat. Per quem, te, ſumme Pater, cum jejuniorum obſequiis obſecramus, ut ad ejus celebrandam paſſionem purificatis mentibus accedamus. Per quem.

Ad Complendum.

Præbeant nobis, Domine, divinum tua ſancta fervorem: quo eorum pariter & actu delectemur & fructu. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Adjuva nos, Deus ſalutaris noſter, & ad beneficia recolenda, quibus nos inſtaurare dignatus

A es, tribue venire gaudentes. Per Dominum noſtrum.

FERIA III. POST b PALMAS. b

OMnipotens ſempiterne Deus, da nobis ita Dominicæ paſſionis N ſacramenta perage- N. 237.
re, ut indulgentiam percipere mereamur. Per eumdem.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui Chriſti tui beata paſſione nos reparas, conſerva in nobis
B opera miſericordiæ tuæ: ut in hujus celebritate myſterii perpetua devotione vivamus. Per.

Super Oblata.

Sacrificia nos, quæſumus, Domine, propen-
ſius iſta reſtaurent, N quæ medicinalibus ſunt N. 238.
inſtituta jejuniis. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus,
C per Chriſtum Dominum noſtrum: Cujus ſalutiferæ paſſionis, & glorioſæ Reſurrectionis dies appropinquare noſcuntur, in quibus & antiqui hoſtis ſuperbia triumphatur, & noſtræ Redemtionis myſterium celebratur. Unde poſcimus tuam immenſam clementiam, ut ſicut in eo ſolo conſiſtit totius noſtræ ſalvationis ſumma, ita per eum tibi ſit jejuniorum & actuum noſtrorum ſemper victima grata. Per quem.

Ad Complendum.

Repleti, Domine, ſacri muneris gratia, ſup-
D plices exoramus, ut quæ guſtu corporeo dulci veneratione contingimus, dulciora mentibus ſentiamus. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Tua nos miſericordia, Deus, & omni ſubreptione vetuſtatis expurget, & capaces ſanctæ novitatis efficiat. Per Dominum.

FERIA c IV. c

d HOra tertia Pontifex cum Clero, & or- „ d
dine ſuo procedit ad Altare in Eccle- „
E ſia majore: & dicit Orationes ſolemnes hoc „ N. 239.
ordine: N OREMUS. ET Diaconus: N FLE- „ N. 240.
CTAMUS GENUA. N Poſtquam oraverint, „ N. 241.
N dicit, LEVATE. Et Pontifex dat orationem. „ N. 242.
N. 243.

Deus a quo, & Judas reatus ſui pœnam, & confeſſionis ſuæ latro præmium ſumſit: concede nobis tuæ propitiationis effectum, ut ſicut in paſſione ſua Jeſus Chriſtus Dominus noſter diverſa utriſque intulit ſtipendia meritorum, ita nobis, ablato vetuſtatis errore, reſurrectionis ſuæ gratiam largiatur. Qui tecum.

Poſt, AMEN ſequitur, & dicit Orationes „
ſolemnes: N tantummodo pro ſe intermittit. „ N. 244.
F Alii vero Sacerdotes in ſuis Eccleſiis pro eo di- „
cunt. Et cum in ceteris flectant genua, N pro „ N. 245.
Judæis non flectant. „

Ore-

a In cod. Reg. Suec. & ſecundo Theod. ſtatio, *ad S. Praxedem*. Idem habet Pamelius. At in Kalend. Rom. & in primo Theoder. legitur, *ad SS. Nereum & Achilleum*.

b Conſentiunt codices omnes in aſſignanda ſtatione, *ad S. Priſcam*.

c Ubique legitur pro ſtatione *ad S. Mariam*, ſcilicet, *majorem*, ut habent omnes codd. excepto Kalend. Rom.

d Omnes orationes hic aſſignatæ nullibi leguntur in hac Fer. IV. præterquam in codd. Angeli Roccæ ſeu Vatic. apud Guſſanv. Propheta, & Menard.

Oremus, dilectiſſimi nobis, pro Eccleſia ſancta Dei; ut eam Deus & Dominus noſter pacificare, & cuſtodire dignetur toto orbe terrarum, ſubjiciens ei principatus & poteſtates, detque nobis quietam & tranquillam vitam degentibus, glorificare Deum Patrem omnipotentem.

„ OREMUS. Dicit Diaconus: FLECTAMUS „ GENUA. Poſtquam oraverint, dicit: LEVATE.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui gloriam tuam omnibus in Chriſto gentibus revelaſti, cuſtodi opera miſericordiæ tuæ, ut Eccleſia tua toto orbe diffuſa „ ſtabili fide in confeſſione tui nominis perſeverat. Per eumdem Dominum noſtrum.

Oremus & pro beatiſſimo Papa noſtro *Ill.* ut Deus & Dominus noſter, qui elegit eum in ordinem Epiſcopatus, ſalvum atque incolumem cuſtodiat Eccleſiæ ſuæ ſanctæ ad regendum populum ſanctum Dei.

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, cujus judicio univerſa ſundantur, reſpice propitius ad preces noſtras, & electum nobis Antiſtitem sua pietate conſerva; ut Chriſtiana plebs, quæ tali gubernatur Auctore, ſub tanto Pontifice, credulitatis ſuæ meritis augeatur. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Oremus & pro omnibus Epiſcopis, Presbyteris,
Diaconibus, Subdiaconibus, Acolythis, Exorci-
N. 246. ſtis, Lectoribus, Oſtiariis, [N] Confeſſoribus, [N]
N. 247. Virginibus, [N] Viduis, & pro omni populo ſan-
N. 248. cto Dei.

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, cujus ſpiritu totum corpus Eccleſiæ ſanctificatur & regitur, exaudi nos pro univerſis ordinibus ſupplicantes, ut gratiæ tuæ munere ab omnibus tibi gradibus fideliter ſerviatur. Per eumdem Dominum.

N. 249. Oremus & pro [N] Chriſtianiſſimo Rege noſtro
Ill. ut Deus & Dominus noſter ſubditas illi faciat omnes barbaras nationes, ad noſtram perpetuam pacem.

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus in cujus manu
ſunt omnium poteſtates, & omnia jura regno-
N. 250. rum, [N] reſpice ad Romanorum, atque Franco-
rum benignus Imperium: ut gentes, quæ in ſua feritate confidunt, potentiæ tuæ dextera comprimantur. Per.

Oremus & pro Catechumenis noſtris, ut & Deus & Dominus noſter adaperiat aures præcordiorum ipſorum, januamque miſericordiæ; ut per lavacrum regenerationis, accepta remiſſione omnium peccatorum, & ipſi inveniantur in Chriſto Jeſu Domino noſtro.

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui Eccleſiam tuam nova ſemper prole fœcundas, auge fidem, & intellectum Catechumenis noſtris: ut renati fonte baptiſmatis, adoptionis tuæ filiis aggregentur. Per.

Oremus, Dilectiſſimi nobis, Deum Patrem omnipotentem, ut cunctis mundum purget erroribus, morbos auferat, famem depellat, aperiat carceres, vincula diſſolvat, peregrinantibus reditum, infirmantibus ſanitatem, navigantibus portum ſalutis indulgeat.

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus mœſtorum conſolatio, laborantium fortitudo, perveniant ad te preces de quacumque tribulatione clamantium; ut omnes ſibi in neceſſitatibus ſuis miſericordiam tuam gaudeant adfuiſſe. Per.

Oremus & pro hæreticis atque ſchiſmaticis, ut Deus ac Dominus noſter eruat eos ab erroribus univerſis, & ad ſanctam matrem Eccleſiam Catholicam atque Apoſtolicam revocare dignetur.

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui ſalvas omnes, & neminem vis perire, reſpice ad animas diabolica fraude deceptas; ut, omni hæretica pravitate depoſita, errantium corda reſipiſcant, & ad veritatis tuæ redeant unitatem. Per Dominum noſtrum.

Oremus & pro perfidis Judæis, ut Deus & Dominus noſter auferat velamen de cordibus eorum, ut & ipſi agnoſcant Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui etiam Judaicam perfidiam a tua miſericordia non repellis, exaudi preces noſtras, quas pro illius populi obcæcatione deferimus, ut agnita veritatis tuæ luce, quæ Chriſtus eſt, a ſuis tenebris eruantur. Per eumdem Dominum noſtrum.

Oremus & pro paganis, ut Deus omnipotens auferat iniquitatem a cordibus eorum, & relictis idolis ſuis convertantur ad Deum vivum & verum, & unicum filium ejus Jeſum Chriſtum Deum & Dominum noſtrum, cum quo vivit & regnat cum Spiritu ſancto Deus. Per omnia ſecula ſeculorum.

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui non mortem peccatorum, ſed vitam ſemper inquiris, ſuſcipe propitius orationem noſtram, & libera eos ab idolorum cultura, & aggrega Eccleſiæ tuæ ſanctæ ad laudem & gloriam nominis tui. Per.

„ [N] Quibus expletis, oſculatur Altare, & egre- N. 251.
„ ditur. Poſtea vero [N] hora viiij ingrediuntur ad N. 252.
„ Miſſam hoc ordine: Dicit [N] Schola Antipho- N. 253.
„ nam ad Introitum. Qua finita „ dat orationem
„ Pontifex.

[N] [a] Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut N. 254.
qui noſtris exceſſibus inceſſanter affligimur, per a
Unigeniti tui paſſionem liberemur. Qui.

„ Deinde legitur Lectio una. Sequitur Reſp.
„ Poſtea dicatur altera.

Oratio.

Deus qui pro nobis Filium tuum crucis patibulum [b] ſubire voluiſti, ut inimici a nobis expelleres poteſtatem; concede nobis famulis tuis, ut Reſurrectionis gratiam conſequamur. Per eumdem.

„ [N] Sequitur altera Lectio, & poſtea Reſponſo- N. 255.
„ rium, DOMINE EXAUDI, cum ſuis verſi-
„ bus quinque. Deinde pronuntiatur a Diacono,
„ [N] PASSIO DOMINI NOSTRI JESU CHRI- N. 256.
„ STI SECUNDUM LUCAM. Qua perlecta ex-
„ pletur Miſſa ordine ſuo.

Su-

a Hic incipit Officium hujus feriæ in aliis codicibus ſive excuſis ſive ſcriptis.

b Apud Pamel. *ſubire feciſti*. Favet noſtræ lectioni codex Reg. Suec.

Super Oblata.

Suſcipe, quæſumus, Domine, munus oblatum, & dignanter operare, ut quod paſſionis Filii tui Domini noſtri myſterio gerimus, piis effectibus conſequamur. Per eumdem.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Qui innocens pro impiis voluit pati, & pro ſceleratis indebite condemnari. B Cujus mors delicta noſtra deterſit, & reſurrectio juſtificationem nobis exhibuit. Per quem tuam pietatem ſupplices exoramus, ut ſic nos hodie a peccatis emacules, ut cras venerabilis cœnæ dapibus ſaties: Hodie acceptes confeſſionem noſtrorum peccaminum, & cras tribuas ſpiritalium incrementa donorum: Hodie jejuniorum noſtrorum vota ſuſcipias, & cras nos ad ſacratiſſimæ cœnæ convivium introducas. Per quem.

Benedictio.

Omnipotens Deus qui Unigeniti ſui Paſſione C tribuit vobis humilitatis exemplum, concedat vobis per eamdem humilitatem percipere ſuæ benedictionis ineffabile donum. Amen. Ipſius Reſurrectionis percipiatis conſortia, cujus patientiæ veneramini documenta. Amen. Quo ab eo ſempiternæ vitæ munus percipiatis, per cujus temporalem mortem, æternam vos evadere creditis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

N. 257. N Largire ſenſibus noſtris, omnipotens Deus, ut per temporalem Filii tui mortem, quam myſteria veneranda teſtantur, vitam te nobis dediſſe perpetuam confidamus. Per eumdem.

Super populum.

Reſpice, Domine, quæſumus, ſuper hanc familiam tuam, pro qua Dominus noſter Jeſus Chriſtus non dubitavit manibus tradi nocentium, & crucis ſubire tormentum. Qui tecum vivit.

a FERIA V.

N. 258.
N. 259. INde Hora N tertia ingreſſi ſacrarium, induunt
„ N dalmaticas, tam Pontifex, quam omnes
„ Diaconi, vel omnia ornamenta, ſedente Pon-
N. 260. „ tifice in ſella ſua: & præparantur N ampullæ duæ
„ cum oleo, quarum melior defertur Pontifici, ut
N. 261. „ N accepto balſamo, & commiſcitato cum oleo,
„ manu ſua impleat eam. Illam vero aliam mini-
„ ſtri retineant plenam Et Pontifex lotis manibus,
N. 262. „ procedit cum ſeptem N cereoſtatis ad Miſſam.
„ Dicta Antiphona ad introitum, dicit, GLO-
„ RIA IN EXCELSIS DEO. Quo finito,
N. 263. „ dicit, N PAX VOBIS, & dat orationem
„ hanc. Et cetera omnia ſicut in alia ſolemni
„ Miſſa.

DEUS, a quo & Judas reatus ſui pœnam, & confeſſionis ſuæ Latro præmium ſumſit, concede nobis tuæ propitiationis effectum: ut ſicut in paſſione ſua Jeſus Chriſtus Dominus noſter diverſa utriſque intulit ſtipendia meritorum, ita nobis, ablaA to vetuſtatis errore, Reſurrectionis ſuæ gratiam largiatur.

„ TUNC legitur Epiſtola, & ſequitur Reſp.
„ Gradale & Tractum, ac deinde Evangelium;
„ quo lecto, peragitur Miſſa ordine ſuo.

Super Oblata.

IPSE tibi, quæſumus, Domine ſancte, Pater omnipotens, Deus, ſacrificium noſtrum reddat acceptum, qui diſcipulis ſuis in ſui commemorationem hoc fieri N hodierna traditione monſtravit N. 264. Jeſus Chriſtus Dominus noſter.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Quem in hac nocte inter ſacras epulas increpantem mens ſibi conſcia traditoris ferre non potuit, ſed Apoſtolorum relicto conſortio, ſanguinis pretium a Judæis accepit, ut vitam perderet quam N diſtraxit. N. 265. Cœnavit igitur hodie proditor mortem ſuam, & cruentis manibus panem de manu Salvatoris exiturus accepit, ut ſaginatum cibo major pœna conſtringeret, N quem nec ſacrati cibi collatio ab ſcelere revocaret. N. 266. Patitur itaque Dominus noſter Jeſus Chriſtus filius tuus cum hoſte noviſſimum participare convivium, a quo ſe noverat continuo eſſe tradendum, ut exemplum innocentiæ mundo relinqueret, & paſſionem ſuam pro ſeculi redemtione suppleret. Patitur mitis Deus immitem Judam, & ſuſtinet pius crudelem convivam, qui merito laqueo ſuo periturus erat, quia de Magiſtri ſanguine cogitarat. O Dominum per omnia patientem! O Agnum inter ſuas epulas mitem! Cibum ejus Judas in ore ferebat, & quibus eum traderet perſecutores advocabat. D Sed Filius tuus Dominus noſter, tamquam pia Hoſtia, & immolari ſe tibi pro nobis patienter permiſit, & peccatum, quod mundus commiſerat, relaxavit. Quæſumus igitur, ut qui pro ſalute noſtra ſe tradi permiſit, ipſe nos ſuæ gratiæ dono locupletet: Et qui per buccellam panis ſuum prodidit traditorem, ipſe nos ſui panis perceptione faciat ſibi inhærere: Quique diſcipulorum pedes eluere dignatus eſt hodie, ipſe nos ab omnibus delictis emaculet, & cœtui fidelium diſcipulorum adſociet. Per quem Majeſtatem &c.

TE IGITUR Clementiſſime pater, &c.

E Communicantes, & diem ſacratiſſimum celebrantes, N quo Dominus noſter Jeſus Chriſtus N. 267. pro nobis eſt traditus. Sed & memoriam.

Hanc igitur oblationem ſervitutis noſtræ, ſed & cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus ob diem in N qua Dominus noſter Jeſus Chriſtus tradidit N. 268. diſcipulis ſuis corporis & ſanguinis ſui myſteria celebranda, quæſumus, Domine, ut placatus.

Qui pridie quam pro noſtra omnium ſalute pateretur, hoc eſt, hodie, accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas.

„ N TUNC offertur Pontifici oleum, & bene- N. 269.
„ dicit eum, tam ipſe, quam omnes Presbyteri
F „ ad ungendum infirmum, his verbis:

b EMITTE, Domine, Spiritum ſanctum tuum paraclitum de cælis in hanc pinguedinem olivæ, b

Tom. III. E quam

a Hic variant codd. In Kalend. Rom. legitur *ad Lateranis conſtitutor abeſſus*. Apud Pamel. *ad S. Johannem in Laterano*. In primo Theoderic. *ſtatio ad S. Petrum*.

b In ed. Pam. hic præmittitur: *Benedictio olei*. Verum addendum ex cod. Reg. Suec. *ad Infirmum*. In eadem benedictione, *emitte* &c. deeſt apud Pamelium, *per quem hæc omnia, Domine* &c. quæ in cod. Reg. Suec. habentur.

quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectionem corporis, ut tua ſancta benedictione ſit omni hoc unguentum tangenti tutamentum mentis & corporis, ad evacuandos omnes dolores, omneſque infirmitates, omnem ægritudinem corporis. Unde unxiſti Sacerdotes, Reges, Pro-
N. 270. phetas, & Martyres, ᴺ chriſma tuum perfectum, Domine, a te benedictum in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Per quem hæc omnia, Domine, ſemper bona creas, ſan✠ctificas, vivi✠ficas, be✠nedicis, & præſtas nobis. Per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo eſt tibi Deo Patri omnipotenti, in unitate Spiritus ſancti, omnis honor & gloria.

Per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Oremus, Præceptis ſalutaribus moniti, & Divina inſtitutione formati, audemus dicere: Pater noſter, qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum, &c.

Sed libera nos a malo.

Libera nos, quæſumus, Domine, ab omnibus malis, præteritis, præſentibus, & futuris; & intercedente beata, & glorioſa ſemper Virgine Dei genitrice Maria, & beatis Apoſtolis tuis, Petro, & Paulo, atque Andrea, & omnibus Sanctis, da propitius pacem in diebus noſtris, ut ope miſericordiæ tuæ adjuti, & a peccato ſimus ſemper liberi, & ab omni perturbatione ſecuri. Per Dominum noſtrum.

Benedictio.

Benedicat vos Deus, qui per Unigeniti filii ſui paſſionem vetus Paſcha in novum voluit converti; concedatque vobis ut expurgato veteris fermenti contagio, nova in vobis perſeveret conſperſio. Amen. Et quia ad celebrandam Redemtoris Cœnam mente devota conveniſtis, æternarum dapum vobiſcum epulas reportetis. Amen. Ipſius quoque opitulante clementia mundemini a ſordibus peccatorum, qui ad inſinuandum humilitatis exemplum, pedes voluit lavare diſcipulorum. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, cujus regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula ſeculorum. Amen. Benedictio Dei Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, & pax Domini ſit ſemper vobiſcum. Et cum ſpiritu tuo.

„ TUNC communicat ſolus Epiſcopus, &
„ Diaconus offert ei calicem, illo tantummodo
„ die. Poſtquam communicaverit, ponit cali-
„ cem ſuper Altare, deinde acceptam a Subdia-
„ cono patenam, ponit juxta calicem de latere
„ ſiniſtro; & ſtatim cooperitur a duobus Dia-
„ conibus utrumque de ſindone munda, quam
„ prius præparaverant in ora Altaris, e regione
„ Pontificis poſt corporale expanſam. Et conti-
„ nuo duo Acolythi involutas ampullas cum ſin-
„ done alba ſerica, itaut videri poſſint a medio,
„ tenet in brachio ſiniſtro, projectis ſindonibus
„ ſuper ſcapulam ſiniſtram, itaut pertingant ſca-
„ pulam dextram, quatenus poſſint dependentia
„ retineri. A quibus ſub humero ſtantibus, ve-
„ nit Subdiaconus & accipit ampullam commix-
„ tam, una cum ſindone, & dat eam Archidiaco-
„ no, & ille defert Pontifici ante ſedem. Tunc
N. 271. „ Pontifex ſtans in ſede, & reſpiciens ad orien-
„ tem, Archidiacono tenente ante ipſum ampul-
„ lam in ſiniſtro brachio revoluta ſindone, ut ſu-
„ pra præfiximus, & halat in ipſa ampulla, & intrat
N. 272. „ ᴺ in conſecrationem chriſmatis excelſa voce:

A DOMINUS vobiſcum: Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda: Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro: Dignum & juſtum eſt.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui in principio inter cetera bonitatis & pietatis tuæ munera, terram producere fructifera ligna juſſiſti, inter quæ hujus pinguiſſimi liquoris miniſtræ oleæ naſcerentur: quarum fructus ſacro chriſmati deſerviret. Nam & David prophetico ſpiritu gratiæ tuæ ſacramenta prænoſcens, vultus noſtros in oleo
B exhilarandos eſſe cantavit. Et cum mundi crimina diluvio quondam expiarentur effuſo, ſimilitudinem futuri muneris columba demonſtrans, ᴺ N. 273.
per olivæ ramum pacem terris redditam nuntiavit. Quod in noviſſimis temporibus, manifeſtis eſt effectibus declaratum, cum baptiſmatis aquis omnium criminum commiſſa delentibus, hæc olei unctio vultus noſtros jucundos efficit ac ſerenos. Inde etiam Moyſi famulo tuo mandatum dediſti, ut Aaron fratrem ſuum prius aqua lotum, per infuſionem hujus unguenti conſtitueret Sacerdotem. Acceſſit ad hoc amplior honor, cum filius tuus Jeſus Chriſtus Dominus noſter lavari ſe a Johan-
C ne undis Jordanicis exegiſſet, ut, Spiritu ſancto in columbæ ſimilitudinem deſuper miſſo, Unigenitum tuum, in quo tibi optime complacuiſſet, teſtimonio ſubſequentis vocis oſtenderes: & hoc illud eſſe manifeſtiſſime comprobares, quod eum oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis ungendum David Propheta cecíniſſet. Te igitur deprecamur, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per eumdem Jeſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum, ut hujus creaturæ pinguedinem ſanctificare tua benedictione digneris, & ſancti Spiritus ei admiſcere virtutem, cooperante potentia Chriſti tui, a cujus ſancto nomine
D Chriſma nomen accepit: ᴺ unde unxiſti Sacer- N. 274.
dotes, ᴺ Reges, ᴺ Prophetas, & ᴺ Martyres, N. 275. N. 276.
ut ſpiritalis lavacri baptiſmo renovandis, creatu- N. 277.
ram chriſmatis in ſacramentum perfectæ ſalutis vitæque confirmes; ut ſanctificatione unctionis infuſa, corruptione primæ nativitatis abſorpta, ſanctum uniuſcujuſque templum acceptabilis vitæ, innocens odore redoleſcat: ut ſecundum conſtitutionis tuæ ſacramentum Regio & Sacerdotali Propheticoque honore perfuſi, veſtimento incorrupti muneris induantur: ut ſit his qui renati fuerint ex aqua & Spiritu ſancto Chriſma
E ſalutis, eoſque æternæ vitæ participes, & cæleſtis gloriæ facias eſſe conſortes. Per eumdem Dominum [a].

ᴺ Qua expleta, benedicit ampullam ordine N. 278.
quo ſupra declaratum eſt: & ſimiliter halat in ipſa, ſed tacite ipſam benedicit.

DOMINUS vobiſcum: Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Deus incrementorum & ᴺ profectuum ſpirita- N. 279.
lium, qui virtute ſancti Spiritus tui, imbecillarum mentium rudimenta confirmas, te oramus, Domine, ut venturis ad beatæ regenerationis lava-
F crum tribuas per unctionem iſtius creaturæ purgationem mentis & corporis, ut, ſi quæ illis adverſantium ſpirituum maculæ inhæſerunt, ad tactum ſanctificati olei hujus abſcedant. Nullus ſpiritalibus nequitiis locus: nulla ᴺ refugis virtutibus ſit N. 280.

ſacul-

a Poſt hanc benedictionem ſequitur apud Pamel. exorciſmus olei: *Deus qui virtute ſancti Spiritus &c.*

facultas: nulla inſidiantibus malis latendi licentia A
relinquatur; ſed venientibus ad fidem ſervis tuis,
& ſancti Spiritus tui operatione mundandis, ſit unctionis hujus præparatio utilis ad ſalutem: quam etiam cæleſtis regenerationis nativitata in ſacramento ſunt baptiſmatis adepturi. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum, qui venturus eſt judicare vivos & mortuos & ſeculum per ignem.

„ AMPULLA autem, quæ cum chriſmate eſt,
„ ſtatim ut benedicta fuerit cooperitur, ut a nemine videatur; ſed tenente eam Acolytho, omnes
„ eam per ordinem ſalutent: nam Epiſcopus, &
„ diaconi omnes eam nudam ſalutant. Hoc exple- B
N. 281. „ to, ablutis manibus, Pontifex vadit ante Alta-
N. 282. „ re, & [N] communicat omnis populus in ordine
„ ſuo, & [N] ſervant de ipſo ſacrificio in craſtinum,
„ unde communicent.

Ad complendum.

REFECTI vitalibus alimentis, quæſumus, Domine, Deus noſter, ut quod tempore noſtræ mor-
a talitatis exequimur, immortalitatis tuæ munere
conſequamur. Per Dominum noſtrum [a].

N. 283. b
[N] FERIA [b] VI.

N. 284. „ [N] HOra tertia conveniunt omnes Presbyte- C
„ ri tam civitatis, quam de ſuburbanis,
„ & omnis Clerus cum populo in Eccleſia ſtatuta
„ intra Urbem, non tamen in majori Eccleſia, &
„ expectant Pontificem, vel qui vicem illius te-
„ nuerit. Qui dum veniens de Sacrario, proceſ-
N. 285. „ ſerit ante altare, adorandum ordine quo in [N]
N. 286. „ Sacramentario continetur; mox ut ſurrexerit,
„ cum ſilentio [N] aſcendit ad ſedem. Quo ſedente
„ ſtatim Subdiaconus aſcendit ad legendum. Et
„ poſt hæc cantatur Canticum, DOMINE AU-
„ DIVI; deinde ſequitur altera Lectio: poſt quam
„ ſequitur Tractus, DEUS LAUDEM MEAM. D
„ Quo finito, legitur, PASSIO DOMINI NO-
„ STRI JESU CHRISTI SECUNDUM JO-
„ HANNEM. Hac expleta, venit Pontifex an-
„ te Altare, & dicit: OREMUS, Dilectiſſimi no-
c „ bis, pro Eccleſia ſancta Dei, &c. [N] Sicut in quar-
N. 287. „ ta feria habentur. Quas ut finierit, ſtatim duo
„ Diaconi nudant Altare ſindone, quæ prius fue-
„ rat ſub Evangelio poſita, & iſta omnia tacite: &
„ exeunt foras; Presbyteri vero Eccleſiarum, ſive
„ de Urbe, ſive de ſuburbanis vadunt per Eccle-
„ ſias ſuas, ut hoc ordine cuncta ad Veſperum fa-
„ ciant. Hoc tantum mutantes, ut ubi Pontifex
„ meminit Apoſtolicum, ipſi nominent Epiſco- E
„ pum ſuum. Ad Veſperum vero tam in Eccleſia,
„ in qua Pontifex dicit orationes, quam in ceteris
„ Presbyterorum, poſt orationes præparatur Crux
„ ante Altare, interpoſito ſpatio inter ipſam & Alta-
„ re, ſuſtentata hinc inde a duobus Acolythis. Poſi-
„ to ante eam in [N] Oratorio, venit Pontifex, [N] ado-
N. 288. „ ratam deoſculatur Crucem. Deinde Epiſcopi,
N. 289. „ Presbyteri, Diaconi, & ceteri per ordinem, dein-
„ de populus; Pontifex vero redit in ſedem uſque
„ dum omnes ſalutent: Presbyteri vero duo prio-
„ res, mox ut ſalutaverint, intrant in ſacrarium, A
„ vel ubi poſitum fuerit corpus Domini, quod pri-
„ die remanſit, ponentes illud in patena; & Sub-
„ diaconus teneat ante ipſos calicem cum vino non
„ conſecrato, & alter patenam cum corpore Do-
„ mini. Quibus, tenentibus, accipit unus Presby-
„ ter patenam, & [N] alter calicem, & deferunt ſuper
„ altare nudatum. Pontifex vero ſedet dum perſa- N. 290.
„ lutet populus Crucem: nam ſalutante Pontifi-
„ ce, vel populo Crucem, [N] canitur ſemper Anti- N. 291.
„ hona: ECCE LIGNUM CRUCIS. Dicitur
„ [N] Pſalmus 118. Qua ſalutata, & repoſita in N. 292.
„ loco ſuo, deſcendit Pontifex ante altare, & di-
„ cit:

B OREMUS. Præceptis ſalutaribus moniti, & divina inſtitutione formati audemus dicere: Pater noſter qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum: Adveniat regnum tuum: Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: & dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Et ne nos inducas in tentationem. *Reſp.* Sed libera nos a malo.

Libera nos, quæſumus, Domine, ab omnibus malis præteritis, præſentibus, & futuris: & intercedente beata & glorioſa ſemper virgine Dei genitrice Maria, & beatis Apoſtolis tuis Petro & Paulo
C atque Andrea, & omnibus Sanctis, da propitius pacem in diebus noſtris: ut ope miſericordiæ tuæ adjuti, & a peccato ſimus ſemper liberi & ab omni perturbatione ſecuri. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum, qui tecum vivit & regnat Deus in unitate Spiritus ſancti. Per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

„ CUM dixerint AMEN, ſumit de [N] ſancta, N. 293.
„ & ponit in calicem [N] nihil dicens. Et [N] com- N. 294.
„ municant omnes cum ſilentio, & [N] expleta ſunt N. 295.
„ univerſa. N. 296.
„ A feria V. veſpere [N] nuda ſint Altaria uſ-
D „ que mane ſabbati [d]. N. 297.
d

[N] [e] SABBATO SANCTO. N. 298.
e

„ HORA [N] octava veniunt omnes tam clerus, N. 299.
„ quam populus in Eccleſiam, & ingre-
„ diuntur clerici in Sacrarium, & induunt ſe veſti-
„ mentis, ſicut mos eſt, & tunc illuminantur duo
„ cerei, quos tenent duo [N] notarii, unus in dextro N. 300.
„ cornu Altaris, & alter in ſiniſtro, & aſcendit
„ lector in [N] ambonem pronuntians: N. 301.
„ Lectio Libri Geneſis: IN PRINCIPIO. Si-
„ militer & illas lectiones omnes. Ante IN PRIN-
„ CIPIO, non dicit orationem. Prima lectione
E „ finita, dicit hanc orationem:

DEUS qui mirabiliter creaſti hominem, & mirabilius redemiſti, da nobis contra oblectamenta peccati, mentis ratione perſiſtere: ut mereamur ad gaudia æterna pervenire. Per Dominum noſtrum.

Lectio Libri Geneſis: TENTAVIT Deus Abraham.

Deus qui in Abrahæ famuli tui opere, humano generi obedientiæ exempla præbuiſti; concede nobis, & noſtræ voluntatis pravitatem frangere, & tuorum præceptorum rectitudinem in omnibus adimplere. Per.

F

a In ed. Vat. ſeu Angeli Roccæ ſequitur: *Item oratio ad reconciliandum Pœnitentem*, cum quatuor aliis orat. in eadem rem. Hic ſubduntur 3. *ad miſſam*, *ſuper oblata*, & *ad complendum*, tres orationes.

b Apud Pamel. pro ſtatione tantum legitur, *in Jeruſalem*. In Kalend. Rom. *In Suſſorio*, *quod eſt in baſilica Jeruſalem*.

c In oratione pro imperatore & imperio, quæ habetur in aliarum feria quarta, mſ. Reg. Suec. habet, *reſpice ad Chriſtianum benignus imp.* primus Theod. *ad Chriſtianiſſ.* Pamelius, cui favet ſecundus Theod. *ad Romanum*.

d In fine officii hujus feriæ apud Pamelium ſequitur: *ordo ad faciendum catechumenum*, qui non reperitur in cod. Reg. Suec. magna ſaltem ex parte.

e Stationis hac die nulla fit mentio, niſi in Kalend. Rom. ubi legitur: *Sabbato ſancto*, *ad Lateranis*.

Lectio Libri Exodi: DIXIT Dominus ad Moyſen & Aaron.

Deus qui peccati veteris hereditariam mortem, in qua poſteritatis genus omne ſucceſſerat, Chriſti tui Domini noſtri paſſione ſolviſti: da ut conformes eidem facti, ſicut imaginem terreni naturæ neceſſitate portavimus, ita imaginem cæleſtis, gratiæ ſanctificatione portemus Chriſti Domini noſtri. Qui tecum vivit.

Lectio Libri Exodi: FACTUM eſt in vigilia matutina.

Canticum CANTEMUS.

Deus cujus antiqua miracula in præſenti quoque ſeculo coruſcare ſentimus: præſta, quæſumus, ut ſicut priorem populum ab Ægyptia liberaſti, hoc ad ſalutem Gentium per aquas baptiſmatis opereris. Per.

N. 302. Lectio [N] Iſaiæ Prophetæ: HÆC hereditas.

Deus qui Eccleſiam tuam ſemper gentium vocatione multiplicas; concede propitius, ut quos aqua baptiſmatis abluis, continua protectione tuearis. Per.

„ Lectio Iſaiæ Prophetæ: APPREHENDENT
„ ſeptem mulieres.

Canticum: CANTEMUS.

Deus qui nos ad celebrandum Paſchale ſacramentum, utriuſque teſtamenti paginis inſtruis: da nobis intelligere miſericordiam tuam, ut ex perceptione præſentium, firma ſit expectatio futurorum. Per.

„ Lectio Jonæ Prophetæ: FACTUM eſt Ver-
„ bum Domini.

Deus qui divitias miſericordiæ tuæ in hac præcipue nocte largiris, propitiare univerſo ordini ſacerdotalis officii, & omnes gradus famulatus noſtri perfecta delictorum remiſſione ſanctifica: ut miniſtraturos regeneratrici gratiæ tuæ, nulli eſſe obnoxios patiaris offenſæ. Per.

[a] Lectio Iſaiæ Prophetæ: HÆC DICIT DOMINUS in die illa radix Jeſſe.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui feſta Paſchalia agimus, cæleſtibus deſideriis accenſi, fontem vitæ ſitiamus. Per.

Tract. SICUT cervus deſiderat ad fontes.

Alia Oratio, in eodem Pſalmo.

Omnipotens ſempiterne Deus, reſpice propitius ad devotionem populi renaſcentis, qui, ſicut cervus, aquarum tuarum expetit fontem: & concede propitius, ut fidei ipſius ſitis, baptiſmatis myſterio, animam corpuſque ſanctificet. Per Dominum noſtrum.

N. 303. „ Expletis lectionibus, ſtatim [N] venit unus mi-
„ niſtrorum tenens ampullas in manibus ſuis, ſtat
„ in dextro cornu Altaris, qui præcedat Pontifi-
„ cem ad fontes. Tunc deinde Schola deſcendit ad
„ fontes ad Letaniam faciendam, expectantes pa-
„ rati Pontificem. Secundus vero Scholæ tenet
„ vas aureum in manu ſua ſiniſtra ſuper planetam,
„ unde Pontifex mittat chriſma in fontem, & juſſi
N. 304. „ faciunt [N] Letaniam ſeptenam: & cum jam prope
„ finem ejus fuerint, tunc procedit Pontifex cum
„ omni decore, ſuſtentatus a duobus Diaconibus:
N. 305. „ Et illa [N] duo cereoſtata, quæ antea fuerant il-
„ luminata, ſemper ante ipſum procedunt uſque
„ dum omnia finierit: Qui mox, ut venerit an-
N. 306. „ te fontes, [N] ſtans benedicit fontem, dicens ea
„ voce, qua alias orationes. Et prima oratio a
„ DOMINUS VOBISCUM incipit: & finitur
„ PER OMNIA SECULA SECULORUM, ſi-
„ cut alia oratio ad Miſſam.

„ DOMINUS vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, adeſto magnæ pietatis tuæ myſteriis, adeſto ſacramentis, & ad creandos novos populos, quos tibi fons baptiſmatis parturit, ſpiritum adoptionis emitte, ut quod noſtræ humilitatis gerendum eſt miniſterio, tuæ virtutis impleatur effectu. Per Dominum.

„ Conſecratio fontis canitur ſicut Præfatio, uſque
„ ET SPIRITUS SANCTI: & non incipit a VE-
„ RE DIGNUM. Deinde dicitur decantando.

DEUS qui inviſibili potentia ſacramentorum
tuorum, mirabiliter operaris effectum: & licet
nos tantis myſteriis exequandis ſimus indigni, tu
tamen gratiæ tuæ dona non deſerens, etiam ad
noſtras preces aures tuæ pietatis inclinas. Deus,
[N] cujus Spiritus ſuper aquas inter ipſa mundi pri- N. 307.
mordia ferebatur, ut jam tunc virtutem ſanctifi-
cationis aquarum natura [N] conciperet. Deus, qui N. 308.
[N] nocentis mundi crimina per aquas abluens, re- N. 309.
generationis ſpeciem in ipſa diluvii effuſione ſi-
gnaſti, ut unius ejuſdemque elementi myſterio,
& finis eſſet vitiis, & origo virtutibus; Reſpice
Domine in faciem Eccleſiæ tuæ, & multiplica
in ea regenerationes tuas, qui gratiæ tuæ affluen-
tis impetu, lætificas civitatem tuam, fontemque
baptiſmatis aperis; toto orbe terrarum [N] genti- N. 310.
bus innovandis, ut tuæ Majeſtatis imperio, ſu-
mat Unigeniti gratiam de Spiritu ſancto.

„ ✠ HIC CUM manu ſua dividit aquam in N. 311.
„ [N] modum Crucis.

QUI hanc aquam regenerandis hominibus præ-
paratam, arcana ſui luminis admixtione fecun-
det: ut ſanctificatione concepta, ab immaculato
divini fontis utero in novam renata creaturam
progenies cæleſtis emergat. Et quos aut ſexus in
corpore, aut ætas diſcernit in tempore, omnes
in unam pariat gratia mater infantiam. Procul
ergo hinc, jubente te Domine, omnis ſpiritus
immundus abſcedat, procul tota nequitia dia-
bolicæ fraudis abſiſtat. Nihil hic loci habeat con-
trariæ virtutis admixtio; non inſidiando circum-
volet, non latendo [N] ſubripiat, non inficiendo cor- N. 312.
rumpat. Sit hæc ſancta & innocens creatura libe-
ra ab omni impugnatoris incurſu, & totius ne-
quitiæ purgata diſceſſu: ſit fons vivus, aqua re-
generans, unda purificans; ut omnes hoc lavacro
ſalutifero diluendi, operante in eis Spiritu ſancto,
perfectæ purgationis indulgentiam conſequantur.

Unde benedico te creatura aquæ ✠, per
Deum vivum ✠, per Deum ſanctum qui te [N] in N. 313.
mundi creatione principio Verbo ſeparavit ab ari-
da, cujus [N] Spiritus ſuper te ferebatur, qui [N] te N. 314. N. 315.
de paradiſo manare, & in quatuor fluminibus to-
tam terram rigare præcepit: [N] qui te in deſerto N. 316.
amaram, ſuavitate indita, fecit eſſe potabilem,
& ſitienti populo de petra produxit. Bene✠dico te & per Jeſum Chriſtum filium ejus unicum Dominum noſtrum, qui te in Cana Galilææ, ſigno admirabili ſua potentia convertit in vinum, qui pedibus ſuper te ambulavit, & a Johanne in Jordane in te baptizatus eſt. Qui te una cum ſanguine ſuo de latere produxit, & diſcipulis ſuis juſſit, ut credentes baptizarentur in te, dicens: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos, In nomine ✠ Patris, & Filii ✠ & Spiritus ſancti.

HIC

[a] Hæc lectio cum oratione ſequenti omittur in ed. Vatic.

HIC MUTAT vocem quaſi lectionem legens: A
HÆC NOBIS præcepta ſervantibus, tu Deus
omnipotens, clemens adeſto, tu benignus aſpi-
ra, tu has ſimplices aquas tuo ore benedicito,
ut præter naturalem emundationem, quam la-
vandis poſſunt adhibere corporibus, ſint etiam
purificandis mentibus efficaces.
N. 317. „ N ET mittuntur prædicti duo cerei intus in
N. 318. „ baptiſterio. Hic N ſufflat tribus vicibus in aqua.
DESCENDAT, Domine, in hanc plenitudi-
nem fontis, virtus Spiritus tui: totamque hu-
jus aquæ ſubſtantiam, regenerandi fœcundet ef-
fectu. Hic omnium peccatorum maculæ delean-
tur, hic natura ad imaginem tuam condita, & B
ad honorem ſui reformata principii, vetuſtatis
cunctis ſqualoribus emundetur, ut omnis ho-
mo hoc ſacramentum regenerationis ingreſſus,
in veræ innocentiæ novam infantiam renaſcatur.
Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium
tuum: Qui venturus eſt judicare vivos, & mor-
tuos, & ſeculum per ignem.
N. 319. „ INDE accipiens vas aureum cum chriſma-
N. 320. „ te, N fundit chriſma in fonte, in N modum
„ crucis, & expandit aquam cum manu ſua.
„ Tunc baptizantur infantes, primum maſculi,
„ deinde feminæ: Et tenente eo infantem, a quo
„ ſuſcipiendus eſt, interrogat Pontifex, vel Sa- C
N. 321. „ cerdos ita: *Quis N vocaris?* Reſp. *Ill.* Item in-
N. 322. „ terrogat Sacerdos: N *Credis in Deum Patrem*
„ *omnipotentem, creatorem cæli & terræ?* Reſp. *Cre-*
„ *do.* Interrogat: *Et in Jeſum Chriſtum filium ejus*
„ *unicum Dominum noſtrum, natum, & paſſum?*
„ Reſp. *Credo.* Interrogat: *Credis & in Spiritum*
„ *ſanctum, ſanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum*
„ *Communionem, remiſſionem peccatorum, carnis reſur-*
„ *rectionem, vitam æternam?* Reſp. *Credo.* Interrogat:
N. 323. „ *Vis baptizari?* Reſp. *Volo:* Et dicit. *Et N ego baptizo*
„ *te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.*
„ Ut autem ſurrexerit a fonte, ille qui eum D
N. 324. „ ſuſcipit, offert eum uni presbytero, N qui
„ faciat ſignum crucis de chriſmate cum pol-
„ lice, in vertice ejus dicens...
N. 325. N DEUS omnipotens, Pater Domini noſtri
Jeſu Chriſti, qui te regeneravit ex aqua & Spi-
ritu ſancto, quique dedit tibi remiſſionem om-
nium peccatorum, ipſe te liniat chriſmate ſa-
lutis in vitam æternam. Reſp. Amen.
„ ET baptizantur: & ſunt parati, qui eos
N. 326. „ ſuſcepturi ſunt, N cum linteis in manibus eo-
„ rum, & accipiunt ipſos a presbyteris, qui
„ eos baptizant: Pontifex vero redit in ſacra-
N. 327. „ rium expectans, N ut cum veſtiti fuerint in- E
N. 328. „ fantes, confirmet eos. Qui N etiam non prohi-
„ bentur lactari ante ſacram Communionem, ſi
„ neceſſe fuerit. Induti vero ordinantur per ordi-
„ nem ſicut ſcripti ſunt. Et infantes quidem in bra-
N. 329. „ chiis dextris tenentur: N majores vero pedem po-
N. 330. „ nunt ſuper pedem N patrini ſui. Deinde Scola juſ-
„ ſa facit Litâniam quinam ad fontes, Pontifex vero
„ veniens ad infantes, tenente Archidiacono chri-
„ ma, involutis ſcapulis, & brachiis ex panno lineo,
N. 331. „ & N levata manu ſua ſuper capita omnium dicit:
N. 332. N OMNIPOTENS ſempiterne Deus, qui re-
generare dignatus es hos famulos tuos ex aqua
& Spiritu ſancto, quique dediſti eis remiſſionem F
omnium peccatorum, emitte in eos ſeptiformem
Spiritum tuum ſanctum paraclitum de cælis, Spi-
ritum ſapientiæ, & intellectus, Spiritum conſi-
lii & fortitudinis, Spiritum ſcientiæ & pietatis:
adimple eos Spiritu timoris tui, & conſigna eos
ſigno crucis in vitam propitiatus æternam. Per

Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum,
qui tecum vivit & regnat Deus in unitate ejuſdem
Spiritus ſancti. Per.
„ Et interrogantibus Diaconibus nomina ſingu-
„ lorum, N Pontifex tincto pollice in chriſma- N. 333.
„ te facit N crucem in fronte unius, ſimiliter per N. 334.
„ omnes ſingillatim. Quibus expletis, juſſi inci-
„ piunt in Eccleſia Litaniam ternam. Et cum
„ dixerint, AGNUS DEI, Magiſter Scholæ di-
„ cit, *Aſcendite:* Et illuminatur Eccleſia, &
„ procedit Pontifex de ſacrario cum duobus ce-
„ reoſtatis ſicut ſuperius, & ſtant, ſicut antea,
„ a dextris & a ſiniſtris Altaris. Litania exple-
„ ta, dicit Pontifex: N GLORIA IN EXCELSIS
„ DEO. Quo finito, dicit, PAX VOBISCUM.
„ Reſp. Et N cum ſpiritu tuo. ET dat orationem: N. 335.
DEUS, N qui hanc ſacratiſſimam noctem glo- N. 336.
ria Dominicæ Reſurrectionis illuſtras, conſerva
in nova familiæ tuæ progenie adoptionis ſpiritum, N. 337.
quem dediſti, ut corpore, & mente renovati,
puram tibi exhibeant ſervitutem. Per eumdem
Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum,
qui tecum vivit, & regnat Deus in unitate ejuſ-
dem Spiritus ſancti. Per.
Deinde legitur Apoſtolus, & canitur ALLE-
LUJA Quod primum Pontifex inchoat. CON-
FITEMINI DOMINO. Tract. LAUDATE
DOMINUM OMNES GENTES. Sequitur E- N. 338.
vangelium. N Non cantent offertorium, N neque N. 339.
Agnus Dei, neque Communionem.

Super Oblata.

Suſcipe, quæſumus, Domine, & plebis tuæ
& tuorum Hoſtias renatorum, ut & confeſſione
tui nominis, & baptiſmate renovati ſempiternam
beatitudinem conſequantur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare,
nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine
ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Te omni
quidem tempore, ſed in hac potiſſimum nocte
glorioſius collaudare & prædicare, per Chriſtum
Dominum noſtrum: Qui inferorum clauſtra diſ-
rumpens, victoriæ ſuæ clara vexilla ſuſcepit,
& triumphato diabolo, victor a mortuis reſur-
rexit. Et ideo cum Angelis.
TE IGITUR Clementiſſime Pater. &c.
Communicantes, & noctem ſacratiſſimam ce-
lebrantes Reſurrectionis Domini noſtri Jeſu Chri-
ſti ſecundum carnem. Sed & memoriam vene-
rantes, in primis glorioſæ ſemper Virginis Ma-
riæ, genitricis ejuſdem Dei & Domini noſtri Je-
ſu Chriſti.
Hanc igitur oblationem ſervitutis noſtræ, ſed
& cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus, pro
his quoque quos regenerare dignatus es ex aqua
& Spiritu ſancto, tribuens eis remiſſionem om-
nium peccatorum, quæſumus, Domine, ut pla-
catus accipias.

Benedictio.

Deus, qui Eccleſiæ ſuæ intemerato utero novos
populos producens, eam virginitate manente no-
va ſemper prole fœcundat; fidei, ſpei, & carita-
tis vos munere repleat, & ſuæ in vos benedictio-
nis dona infundat. Amen. Et qui hanc ſacratiſſi-
mam noctem Redemtoris noſtri Reſurrectione vo-

Digitized by Google

luit illuſtrare; mentes veſtras peccatorum tenebris mundatas virtutum copiis faciat coruſcare. Amen. Quo eorum, qui modo renati ſunt, innocentiam imitari certetis, & vaſcula mentium veſtrarum exemplo præſentium luminum illuſtretis; ut cum bonorum operum lampadibus, ad ejus ſponſi thalamum cujus reſurrectionem celebratis, cum prudentibus Virginibus intrare poſſitis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, cujus regnum.

Ad complendum.

B Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut divino munere ſatiati, & ſacris myſteriis innovemur & moribus. Per.

N. 340. a ᴺ IN ᵃ DIE SANCTO PASCHÆ.

DEus qui hodierna die per Unigenitum tuum æternitatis nobis aditum, devicta morte, reſeraſti: vota noſtra, quæ præveniendo aſpiras, etiam adjuvando proſequere. Per eumdem.

Super Oblata.

C Suſcipe, Domine, quæſumus, preces populi tui cum oblationibus hoſtiarum, ut paſchalibus initiata myſteriis, ad æternitatis nobis medelam, te operante, proficiant. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Te quidem omni tempore, sed in hac potiſſimum die glorioſius prædicare, cum Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Ipſe enim verus eſt Agnus,
N. 341. qui abſtulit peccata mundi. ᴺ Qui mortem noſtram moriendo deſtruxit, & vitam reſurgendo
D reparavit. Et ideo cum Angelis.

Communicantes, & diem ſacratiſſimum celebrantes, &c.

Hanc igitur oblationem ſervitutis noſtræ. Sed & cunctæ &c.

b ᵇ *Benedictio.*

Benedicat vos omnipotens Deus, hodierna interveniente Paſchali ſolemnitate, & ab omni miſeratus dignetur defendere pravitate. Amen. Et qui ad æternam vitam in Unigeniti ſui reſurrectione vos reparat, in ipſius adventu immortalitatis vos gaudiis veſtiat. Amen. Et qui expletis
E jejuniorum ſive Paſſionis Dominicæ diebus, Paſchalis feſti gaudia celebratis, ad ea feſta, quæ non ſunt annua, ſed continua, ipſo opitulante exultantibus animis veniatis. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Spiritum nobis, Domine, tuæ caritatis infunde, ut quos ſacramentis Paſchalibus ſatiaſti, tua facias pietate concordes.

c ᶜ *Ad Veſperos.*

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui reſurrectionis Dominicæ ſolemnia colimus,
F A innovatione tui Spiritus, a morte animæ reſurgamus. Per eumdem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, filium tuum, qui tecum vivit & regnat Deus in unitate ejuſdem Spiritus ſancti, per omnia ſecula ſeculorum.

Ad fontes.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui reſurrectionis Dominicæ ſolemnia colimus, ereptionis noſtræ ſuſcipere lætitiam mereamur. Per eumdem.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui gratiam Dominicæ reſurrectionis agnovimus, ipſi per amorem Spiritus a morte animæ reſurgamus. Per eumdem.

Alia.

Deus, qui Paſchale nobis remedium contuliſti, populum tuum cæleſti dono proſequere: ut inde poſt in perpetuum gaudeat, unde nunc temporaliter exultat. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

ᵈ FERIA II. IN ALBIS. d

DEus, qui ſolemnitate Paſchali mundo remedia contuliſti, populum tuum, quæſumus, cæleſti dono proſequere: ut, & perfectam libertatem conſequi mereatur, & ad vitam proficiat ſempiternam. Per.

Super Oblata.

Paſchales hoſtias recenſentes, quæſumus, Domine, ut quod frequentamus actu, comprehendamus affectu. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te ſuppliciter exorare, ut fidelibus tuis dignanter impendas, quo & Paſchalia capiant ſacramenta, & deſideranter expectent ventura: ut in myſteriis, quibus renati ſunt, permanentes, ad novam vitam his operantibus perducantur. Per Chriſtum.

„ TE IGITUR, ſicut in Paſcha.

ᵉ *Benedictio.* e

Deus, qui pro vobis ſuſcepit injuriam Crucis, lætitia vos innovet ſuæ Reſurrectionis. Amen. Et qui pendenti ſecum in Cruce latroni ᴺ omiſit N. 342.
delictum, vos ſalvet a cunctis nexibus peccatorum. Amen. Ut Redemtionis veſtræ myſterium & digne conſervetis in opere, & locupletius æternos perfruamini remuneratione. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Impleatur in nobis, quæſumus, Domine, ſacramenti Paſchalis, ſancta libatio, noſque de terrenis affectibus ad cæleſte transferat inſtitutum. Per.

Ad

a Apud Pameſium, *Dominica ſancta Paſcha*. Omittitur, *Paſcha*, in cod. Reg. Suec. In Kalend. Rom. legitur: *In Paſcha Dominica ſancta*. In omnibus ſtatio eſt *ad S. Mariam majorem ad Præſepe*. Abeſt, *majorem*, a Kalend. Rom. nec legitur in titulo Hom. 21. in Evang. ibidem hac die habitæ.

b Benedictio hæc in editis Pamel. & Angeli Roccæ non reperitur. Eſt in Benedictionali vulgato a Lambecio & Guſſanv.

c Huic orationi in ed. Pamel. præmittitur, *ad S. Johannem*, *ad Veſperos*. Sequenti, *Præſta . . . ut qui gratiam* &c. præfigitur, *ad S. Andream*.

d In Kalend. Rom. & apud Pamel. legitur, *ad S. Petrum*; convenit titulus Hom. 23. in Evangel. hac habitæ. Abeſt, *in albis*, a Kalend. Rom.

e Abeſt non ſolum ab aliis vulgatis, Pamel. Vatic. &c. ſed etiam a Benedictionali jam laudato.

Ad Veſperos.

A Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui peccatorum noſtrorum pondere premimur, a cunctis malis imminentibus, per hæc Paſchalia feſta liberemur. Per Dominum noſtrum.

Ad fontes.

Concede quæſumus, omnipotens Deus, ut feſta Paſchalia, quæ venerando colimus, etiam vivendo teneamus. Per Dominum noſtrum.

Alia.

B Deus qui populum tuum de hoſtis callidi ſervitute liberaſti, preces ejus miſericorditer reſpice, & adverſantes ei tua virtute proſterne. Per Dominum noſtrum.

a [a] FERIA III. IN ALBIS.

N. 143. DEus qui Eccleſiam tuam novo ſemper fœtu multiplicas, concede famulis tuis, ut [N] ſacramentum vivendo teneant, quod fide perceperunt. Per.

Super Oblata.

C Suſcipe, Domine, fidelium preces, cum oblationibus Hoſtiarum; ut per hæc piæ devotionis officia, ad cæleſtem gloriam tranſeamus. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper, & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Qui oblatione ſui corporis, remotis ſacrificiorum carnalium
N. 144. obſervationibus, [N] ſeipſum tibi ſacram Hoſtiam, Agnumque immaculatum ſummus Sacerdos pro ſalute noſtra immolavit. Per quem.

D » TE IGITUR, ſicut in Paſcha.

Benedictio.

Deus qui vos lavit aqua ſui lateris, & redemit effuſione cruoris, ipſe in vobis confirmet gratiam adeptæ Redemtionis. Amen. Per quem renati eſtis ex aqua & Spiritu ſancto, ipſe vos cæleſti conſociet regno. Amen. Quique dedit vobis initia ſanctæ fidei, ipſe conferat & perfectionem operis, & plenitudinem caritatis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

E Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut
N. 145. Paſchalis perceptio ſacramenti [N] continua in noſtris mentibus perſeveret. Per.

Ad Veſperos.

Concede, quæſumus, omnipotens, Deus, ut qui Paſchalis feſtivitatis ſolemnia colimus, in tua ſemper ſanctificatione vivamus. Per.

b [b] *Ad fontes.*

F Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut per hæc Paſchalia feſta, quæ colimus, devoti in tua ſemper laude vivamus. Per.

Alia.

Deus qui conſpicis familiam tuam omni humana virtute deſtitui, Paſchali inveniente feſtivitate, tui eam brachii protectione cuſtodi. Per.

[c] FERIA IV. IN ALBIS.

DEos qui nos Reſurrectionis Dominicæ annua ſolemnitate lætificas, concede propitius, ut per temporalia feſta, quæ agimus, pervenire ad gaudia æterna mereamur. Per eumdem.

Super Oblata.

Sacrificia, Domine, Paſchalibus gaudiis immolamus, quibus Eccleſia mirabiliter & [N] paſcitur & nutritur. Per. N. 146.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et pietatem tuam indeſeſſis precibus implorare, ut qui Paſchalis feſtivitatis ſolemnia colimus, in tua ſemper ſanctificatione vivamus. Quo per temporalis feſti obſervationem pervenire mereamur ad æternorum gaudiorum continuationem. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

TE IGITUR, ſicut in Paſcha.

[d] *Benedictio.* d

Dominus Deus noſter vos perducat ad arborem vitæ, qui eruit de lacu miſeriæ. Amen. Ipſe vobis aperiat januam paradiſi, qui confregit portas inferni. Amen. Ipſe vos eruat flagello, & in regnum ſuum perducat confitentes, qui pati dignatus eſt pro impiis innocens. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Ab omni nos, quæſumus, Domine, vetuſtate purgatos, ſacramenti tui veneranda perceptio in novam transferat creaturam. Per Dominum noſtrum.

Ad Veſperos.

Præſta, quæſumus, omnipotens, Deus, ut hujus Paſchalis feſtivitatis mirabile ſacramentum, & temporalem nobis tranquillitatem tribuat, & vitam conferat ſempiternam. Per.

Ad fontes.

Deus qui nos per Paſchalia feſta lætificas, concede propitius, ut ea, quæ devote agimus, te adjuvante, fideliter teneamus. Per.

Alia.

Tribue, quæſumus, omnipotens Deus, ut illuc tendat Chriſtianæ devotionis affectus, quo tecum eſt noſtra ſubſtantia. Per eumdem.

[e] FERIA V. IN ALBIS. e

DEus qui diverſitatem Gentium in confeſſione tui nominis adunaſti, da ut renatis fonte baptiſma-

a Statio hujus feriæ tam in editis quam in mſſ. n?, *ad S. Paulum*. Deſideratur *in albis*, in cod. Reg. Suec. tam hic, quam in ſequentibus feriis.

b In ed. Angeli Roccæ non inſcribitur hæc oratio, *ad fontes*, ut hic & in ed. Pamel. conſentientibus mſſ.

c Pro ſtatione additur in ed. Pamel. *ad S. Laurentium foris murum*. Duo ultima verba deſunt in Kalend. Rom. & in duobus Theod. notonn in tit. Rom. 24. in Evang. hodie habitæ.

d Benedictionale laudatum hanc bened. non exhibet.

e Unanimi conſenſu librorum noſtrorum tam excuſorum quam manu exaratorum, aſſignatur ſtatio, *ad Apoſtolos*.

ptiſmatis, una ſit fides mentium, & pietas actionum. Per. A

Super Oblata.

Suſcipe, quæſumus, Domine, munera populorum tuorum propitius: ut confeſſione tui nominis, & baptiſmate renovati, ſempiternam beatitudinem conſequantur. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui nos per Paſchale myſterium docuit vetuſtatem vitæ relinquere, & in novitate B ſpiritus ambulare, a quo perpetuæ mortis ſuperatur acerbitas, & æternæ vitæ fidelibus tribuitur integritas. Per quem Majeſtatem.

„ TE IGITUR, ſicut in Paſcha.

[a] *Benedictio.*

Omnipotentis Dei & Domini noſtri benedictionibus repleamini, cujus eſtis ſanguine pretioſo redemti. Amen. Ejus vos indeficiens repleat gratia, cujus ineffabilis plaſmavit potentia, [N] & qui
N. 347. vobis in hoc mundo præſtitit conditionem naſcendi, ipſe in regno æterno tribuat manſionem ſine C fine vivendi. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Exaudi, Domine, preces noſtras: ut Redemtionis noſtræ ſacroſancta commercia, & vitæ nobis conferant præſentis auxilium, & gaudia ſempiterna concilient. Per.

Ad Veſperos.

Deus qui in nobis ad celebrandum Paſchale ſacramentum liberiores animos præſtituiſti: doce
N. 348. nos & metuere [N] quod iraſceris, & amare quod D præcipis. Per.

b [b] *Ad fontes.*

Da, quæſumus, omnipotens Deus, ut Eccleſia tua, & ſuorum firmitate membrorum, & nova ſemper fœcunditate lætetur. Per Dominum noſtrum.

Alia:

Multiplica, quæſumus, Domine, fidem populi tui: ut cujus per te ſumſit initium, per te conſequatur augmentum. Per. E

c [c] FERIA VI. IN ALBIS.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui Paſchale ſacramentum in reconciliationis humanæ fœdere contuliſti: da mentibus noſtris, ut quod profeſſione celebramus, imitemur effectu. Per.

Super Oblata.

Hoſtias, quæſumus, Domine, placatus aſſume, quas & pro renatorum expiatione deferimus, & pro acceleratione cæleſtis auxilii. Per. F

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Qui ſecundum promiſſionis ſuæ incommutabilem veritatem, cæleſtis Pontifex factus in æternum, [N] ſo- N. 349.
lus omnium Sacerdotum peccati remiſſione non eguit, ſed [N] potius peccatum mundi idem verus N. 350.
Agnus abſterſit. Per quem.

„ TE IGITUR, ſicut in Paſcha.

[d] *Benedictio.* d

Benedicat vos de cælis omnipotens Deus, qui per crucem & ſanguinem Paſſionis ſuæ vos dignatus eſt redimere in terris. Amen. Ipſe vos renovet a vetuſtate peccati, qui pro vobis dignatus eſt crucifigi, voſque ad cæleſtia ſuſcitet, qui pro vobis inferos penetravit. Amen. Vitam ſuam Dominus vobis tribuat, qui mortem veſtram ſuſcepit, & perdidit. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

C Reſpice, quæſumus, Domine, populum tuum: & quem æternis dignatus es renovare myſteriis, a temporalibus culpis dignanter abſolve. Per Dominum noſtrum.

Ad Veſperos.

Deus per quem nobis & redemtio venit & præſtatur adoptio, reſpice in opera miſericordiæ tuæ; ut in Chriſto renatis & æterna tribuatur hereditas & vera libertas. Per eumdem.

Ad fontes.

D Adeſto, quæſumus, Domine, familiæ tuæ, & dignanter impende: ut quibus fidei gratiam contuliſti, & coronam largiaris æternam. Per Dominum noſtrum.

[e] SABBATO IN ALBIS. e

COncede, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui feſta Paſchalia venerando egimus, per hæc contingere ad gaudia æterna mereamur. Per.

Super Oblata.

Concede, quæſumus, Domine, ſemper nos
E per hæc myſteria Paſchalia gratulari: ut continua noſtræ reparationis operatio, perpetuæ nobis fiat cauſa lætitiæ. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Per quem ſupplices expoſcimus, ut cujus muneris pignus accepimus, manifeſta dona comprehendere valeamus. Et quæ nobis fideliter ſperanda Paſchale contulit ſacramentum, per Reſurrectionis ejus attingere mereamur ineffabile myſterium.
F Per quem.

„ TE IGITUR, ſicut in Paſcha.

Benedictio.

Ad

a Hujus bened. ne quidem Benedictionale meminit.
b Omittitur, *ad fontes*, in ed. Vatic. & Guſſanvil.
c Pro Statione legitur in Kalend. Rom. in cod. Pamel. &c. *ad S. Mariam ad martyres*.
d In nullis librorum noſtr. hæc occurrit.

e Pro ſtatione in ed. Pamel. legitur, *ad S. Johannem in Lateranis*. Abeſt *in Lateranis* a cod. Reg. Suec. & ab utroque Theoder. Kalend. Rom. tantum habet, *ad Lateranis*. In titulo hom. 26. in Evang. *cum fores eſſet* &c. quod hodie legitur juxta Kalend. Rom habes quoque factam eſſe in baſil. S. Johan. quæ dicitur Conſtantiniana.

Ad complendum.

Redemtionis noſtræ munere vegetati, quæſumus, Domine, ut hoc perpetuæ ſalutis auxi-
N. 151. lium fides ſemper vera [N] perficiat. Per.

Ad Veſperos.

Deus totius Conditor creaturæ, famulos tuos, quos fonte renovaſti baptiſmatis, quoſque gratiæ tuæ plenitudine ſolidaſti, in adoptionis ſorte facias dignanter adſcribi. Per Dominum noſtrum.

Ad fontes.

Deus, qui multiplicas Eccleſiam tuam in ſobole renaſcentium, fac eam gaudere propitius de ſuorum profectibus filiorum. Per Dominum noſtrum.

N. 152. [N] DOMINICA OCTAVAS [a] PASCHÆ.

a PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui Paſchalia feſta peregimus, hæc, te largiente, moribus & vita teneamus. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Suſcipe munera, quæſumus, Domine, exultantis Eccleſiæ: & cui cauſam tanti gaudii præſtitiſti, perpetuum fructum concede lætitiæ.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te ſuppliciter obſecrare, ne nos ad illum ſinas redire actum cui jure dominatur inimicus: ſed in hac potius facias abſolutione perſiſtere, per quam diabolus extitit, Filio tuo vincente, captivus. Et ideo cum Angelis.

b [b] *Benedictio.*

Deus, cujus Unigenitus diſcipulis ſuis januis clauſis dignatus eſt apparere, ſuæ vos benedictionis dono locupletare, & cæleſtis vobis regni januas dignetur aperire. Amen. Et qui ab eorum pectoribus a tactu ſui corporis vulnus amputavit dubietatis, concedat ut per fidem, qua eum reſurrexiſſe creditis, omnium delictorum maculis careatis. Amen. Et qui cum Thoma Deum & Dominum creditis, & cernuis vocibus invocatis, ab eo & in hoc ſeculo a malis omnibus tueri, & in futuro Sanctorum cœtibus adſciſci valeatis. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Quæſumus, Domine Deus noſter, ut ſacroſancta myſteria, quæ pro reparationis noſtræ munimine contuliſti, & præſens nobis remedium eſſe facias & futurum. Per.

Alia.

Deus qui nos feciſti hodierna die Paſchalia feſta celebrare, fac nos, quæſumus, in cæleſti regno gaudere. Per.

Ad Veſperos.

Deus qui nos exultantibus animis Paſcha tuum

A celebrare tribuiſti: fac nos, quæſumus, & temporalibus gaudere ſubſidiis, & æternitatis affectibus gratulari. Per Dominum noſtrum.

[N] ALIÆ [c] ORATIONES PASCHALES. N. 153. c

DEus, qui credentes in te fonte baptiſmatis innovaſti, hanc renatis in Chriſto concede cuſtodiam: ut nullo erroris incurſu gratiam tuæ benedictionis amittant. Per eumdem.

Alia.

Deus, qui ad æternam vitam in Chriſti Reſur-
B rectione nos reparas, erige nos ad conſedentem in dextera tua noſtræ ſalutis auctorem: ut qui propter nos judicandus advenit, pro nobis judicaturus adveniat Jeſus Chriſtus filius tuus Dominus noſter. Qui tecum vivit & regnat.

Alia.

Deus & reparator innocentiæ & amator, dirige ad te tuorum corda ſervorum: ut de infidelitatis tenebris liberati, nunquam a tuæ veritatis luce diſcedant. Per Dominum.

Alia.

C Deus, qui credentes in te populos gratiæ tuæ largitate multiplicas, reſpice propitius ad electionem tuam: ut qui ſacramento baptiſmatis ſunt renati, regni cæleſtis mereantur introitum. Per.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui humanam naturam ſupra primæ originis reparas dignitatem, reſpice pietatis tuæ ineffabile ſacramentum: & quos regenerationis myſterio innovare dignatus es, in his dona tua perpetuæ gratiæ protectione
D conſerva. Per.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, deduc nos ad ſocietatem cæleſtium gaudiorum, ut Spiritu ſancto renatos regnum tuum facias introire: atque eo perveniat humilitas gregis, quo præceſſit celſitudo Paſtoris. Qui tecum vivit.

Alia.

Deus, qui pro ſalute mundi ſacrificium Paſchale feciſti, propitiare ſupplicationibus noſtris: & interpellans pro nobis Pontifex ſummus, [N] nos per N. 154.
E id quod noſtri eſt ſimilis reconciliet; per id quod tibi eſt æqualis abſolvat Jeſus Chriſtus filius tuus.

Alia.

Præſta nobis, omnipotens & miſericors Deus, ut in Reſurrectione Domini noſtri Jeſu Chriſti percipiamus veraciter portionem. Qui tecum vivit.

Alia.

Deus qui ad æternam vitam in Chriſti Reſurrectione nos reparas, imple pietatis tuæ ineffabile ſa-
F cramentum: ut, cum in Majeſtate ſua Salvator noſter advenerit, quos feciſti baptiſmo regenerari, facias beata immortalitate veſtiri. Per eumdem.

Alia.

a Apud Pamelium ſolum ſubditur, *ad S. Pancratium*. Nulla ſtatio aſſignatur in Kalend. Rom. Secundus Theoder. habet, *ad SS. Coſmam & Damianum*, quod etiam præfigitur in cod. Reg. Suec. orationi ad Veſperos ejuſdem Dominicæ.

b Hæc benedictio nullibi nobis occurrit, præterquam in codice Grimoldi, quem Pamelius edidit Liturgic. Tomo 2. ubi tamen pro, *Et qui ab eorum*, legitur, *Ut qui ab eorum*, &c.

c Apud Pamelium longe plures aſſignantur orationes Paſchales, & pleræque a noſtris diverſæ.

Digitized by Google

A

Alia.

Deus humani generis Conditor, & Redemtor, da quæſumus, ut reparationis noſtræ collata ſubſidia, te jugiter inſpirante, ſectemur. Per.

Alia.

Deus, qui renatis ex aqua & Spiritu ſancto cæleſtis regni pandis introitum, auge ſuper famulos tuos gratiam, quam dediſti: ut qui ab omnibus ſunt purgati peccatis, nullis priventur promiſſis. Per.

Alia.

B

Conſerva in nobis, quæſumus, Domine, miſericordiam tuam: ut quos ab erroris liberaſti caligine, veritatis tuæ firmius inhærere facias documento. Per Dominum.

Alia.

Solita, quæſumus, Domine, nos pietate cuſtodi, ut qui Unigeniti tui Paſſione ſunt redemti, ejus Reſurrectione lætentur. Per eumdem.

Alia.

C

Omnipotens ſempiterne Deus, propenſius his diebus tuam miſericordiam conſequamur, quibus eam plenius, te largiente, cognovimus. Per.

xviij. Kalendas Maii.

a NAT. SS. TIBURTII, VALERIANI, [a] ET MAXIMI.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui ſanctorum tuorum Tiburtii, Valeriani, & Maximi ſolemnia colimus, eorum etiam virtutes imitemur. Per Dominum noſtrum.

D

Super Oblata.

Hoſtia hæc, quæſumus, Domine, quam Sanctorum tuorum natalitia recenſentes offerimus, & vincula noſtræ pravitatis abſolvat, & tuæ nobis miſericordiæ dona conciliet. Per.

Præfatio.

E

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te in ſanctorum Martyrum tuorum feſtivitate laudare, qui ſemper es mirabilis in tuorum commemoratione Sanctorum, & magnæ fidei largiris affectum, & tolerantiam tribuis paſſionum, & antiqui hoſtis facis ſuperari machinamentum: quo egregii Martyres tui ad capiendam ſupernorum beatitudinem præmiorum, nullis impediantur retinaculis blandimentorum. Per Christum.

Ad complendum.

F

Cæleſti munere ſaginati, quæſumus, Domine Deus noſter, ut hæc nobis [N] dona Martyrum tuorum interceſſio beata ſanctificet. Per.

N. 355.

ix Kalendas Maii.

NAT. S. GEORGII [b] MARTYRIS.

DEus, qui nos beati Georgii Martyris tui meritis & interceſſione lætificas: concede propitius, ut qui ejus beneficia poſcimus, [N] dona tuæ gratiæ conſequamur. Per. N. 356.

Super Oblata.

Munera, Domine, oblata ſanctifica: & interceedente Beato Georgio Martyre tuo, nos per hæc a peccatorum noſtrorum maculis emunda. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Pro cujus nominis veneranda confeſſione, Beatus Martyr Georgius diverſa ſupplicia ſuſtinuit, & ea devincens, coronam perpetuitatis promeruit. Per quem Majeſtatem tuam.

Ad complendum.

Beati Georgii Martyris tui, Domine, ſuffragiis exoratus, percepta ſacramenti tui nos virtute defende. Per.

vij. [N] [c] Kalendas Maii. N. 357.

NAT. S. MARCI EVANGELISTÆ. c

DEus, qui beatum Marcum Evangeliſtam tuum, Evangelicæ prædicationis gratia ſublimaſti: tribue, quæſumus, ejus nos ſemper & eruditione proficere & oratione defendi. Per.

Super Oblata.

Beati Marci Evangeliſtæ tui ſolemnitate tibi munera deferentes, quæſumus, Domine, ut ſicut illum prædicatio Evangelica fecit glorioſum, ita nos ejus interceſſio & verbo & opere tibi reddat acceptos. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Cujus gratia Beatum Marcum in Sacerdotium elegit, doctrina ad prædicandum erudiit, potentia ad perſeverandum confirmavit: ut per Sacerdotalem infulam [N] perveniret ad martyrii palmam; docenſque ſubditos, inſtruens vivendi exemplo, confirmans patiendo, ad te coronandus perveniret, qui perſecutorum minas intrepidus ſuperaſſet. Cujus interventus, nos, quæſumus, a noſtris mundet delictis, qui tibi placuit tot donorum prærogativis. Per quem Majeſtatem. N. 358.

[d] B. R. d

Ad complendum.

Tribuant nobis, quæſumus, Domine, continuum

a Deeſt, *Maximi*, In cod. Reg. Suec. In Kal. Rom. legitur, *Maximiani*. Obſervat Johan Fronto in Kalend. Rom. *Maximi* nomen in Antiphonario quoque omiſſum.

b Abeſt, *martyris*, a Kalend. Rom. In cod. Reg. Suec. poſt, *natal. S. Georgii*, legitur, *& S. Reguli Epiſcopi*.

c In Kal. Rom. & in edit. Pamel. conſentientibus mſſ. Reg. Suec. duab. Theod. & Gemet. *Litania major*, nulla S. Marci facta mentione, præterquam apud Pamel. ubi intra uncinos includitur, *officium S. Marci*, quod ſignificat in antiq. codicibus deſiderari.

d Id eſt, *benedictionem require*.

nuum tua ſancta præſidium, quod Beati Marci A Evangeliſtæ tui precibus nos ab omnibus ſemper tueatur adverſis. Per.

iv. Kalendas Maii.

N. 359. NAT. S. [a] VITALIS MARTYRIS.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut intercedente Beato Vitale Martyre tuo, & a cunctis adverſitatibus liberemur in corpore, & a pravis cogitationibus [b] mundemur in mente. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Accepta ſit in conſpectu tuo, Domine, noſtra devotio: & ejus nobis fiat ſupplicatione ſalutaris, pro cujus ſolemnitate defertur. Per.

Ad complendum.

Exultet, Domine, populus tuus in ſanctæ tui commemoratione Vitalis: & cujus votivo lætatur officio, ſuffragio relevetur optato. Per.

Kalendis Maii.

NAT. [c] SS. APOSTOLORUM PHILIPPI ET JACOBI.

DEus, qui nos annua Apoſtolorum tuorum Philippi & Jacobi ſolemnitate lætificas, præſta, quæſumus, ut quorum gaudemus meritis, inſtruamur exemplis. Per.

Super Oblata.

Munera, Domine, quæ pro Apoſtolorum tuorum Philippi & Jacobi ſolemnitate deferimus, propitius ſuſcipe: & mala omnia, quæ meremur, averte. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui Eccleſiam tuam in Apoſtolica ſoliditate firmaſti: de quorum conſortio ſunt Beati Philippus & Jacobus, quorum Paſſionis hodie feſta veneramur: poſcentes, ut ſicut eorum doctrinis inſtruimur, ita exemplis muniamur, & precibus adjuvemur. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

N. 360. [N] B. R.

Ad complendum.

Quæſumus, Domine, ſalutaribus repleti myſteriis, ut quorum myſteria celebramus, eorum orationibus adjuvemur. Per Dominum.

Super populum.

Beatorum Apoſtolorum Philippi & Jacobi honore continuo, Domine, plebs tua ſemper exultet: & his Præſulibus gubernetur, quorum & doctrinis gaudet & meritis. Per.

v. Nonas Maii.

NAT. SS. [N] ALEXANDRI, EVENTII, ET THEODOLI. N. 361.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut, qui ſanctorum tuorum Alexandri, Eventii, & Theodoli natalitia colimus, a cunctis malis imminentibus eorum interceſſionibus liberemur. Per Dominum.

Super Oblata.

Super has Hoſtias, Domine, benedictio copioſa deſcendat, quæ & ſanctificationem nobis clementer operetur, & de Martyrum nos ſolemnitate lætificet. Per.

Ad complendum.

Paſce nos, Domine, tuorum gaudiis ubique Sanctorum: quia noſtræ ſalutis augmenta ſunt, quoties illis honor impenditur, in quibus tu mirabilis prædicaris. Per.

Eodem die.

[N] [d] INVENTIO SANCTÆ CRUCIS. N. 362.

DEus qui in præclara ſalutiferæ Crucis Inventione, N. 363. paſſionis tuæ miracula ſuſcitaſti: concede, ut vitalis ligni pretio, æternæ vitæ ſuffragia conſequamur. Qui vivis & regnas.

Super populum.

Sacrificium, Domine, quod immolamus, placatus intende: ut ab omni nos exuat bellorum nequitia, & per vexillum ſanctæ Crucis Filii tui, ad conterendas poteſtatis adverſæ inſidias, nos in tuæ protectionis ſecuritate conſtituat. Per eumdem.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Qui [N] per N. 364. Paſſionem Crucis mundum redemit, & antiquæ arboris amariſſimum guſtum Crucis medicamine indulcavit: mortemque, quæ per lignum vetitum venerat, per ligni trophæum devicit, ut mirabili ſuæ pietatis diſpenſatione, qui per ligni guſtum a florigera ſede diſceſſeramus, per Crucis lignum ad paradiſi gaudia redeamus. Per quem.

[e] *Benedictio.*

Benedicat vobis omnipotens Deus, qui per Unigeniti ſui Domini noſtri Jeſu Chriſti Paſſionem & Crucis patibulum, genus redemit humanum. Amen. Concedatque vobis, ut cum omnibus Sanctis, [N] quæ ſit ejuſdem Crucis longitudo, latitudo, N. 365. ſublimitas, & profundum, mente devota comprehendere poſſitis. Amen. Quatenus vosmetipſos abnegando, crucemque geſtando, ita in præſentis vitæ ſtadio Redemptorem noſtrum poſſitis ſequi, ut ei inter choros Angelorum poſt obitum mereamini adſciſci. Amen. Quod ille præſtare, &c.

a Alibi, *martyris*, abeſt Pamel. & a Kal. d. Rom.
b Pamel. reluctante cod. Reg. Suec. & aliis mſſ. *liberemur in mente*.
c In edit. Vatic. & Goſtinv. *pridie celebratur vigilia Sanctorum illorum Apoſtolorum*.

d In kal. Rom. & in antiquis codicibus omnino extat hoc feſtum. Habetur tamen in ed. cujus Tuendo. & in edit. Pamelii, ubi lateatur abeſſe a tuo cod. [illegible]
e Reperitur in Benedicti mſſ. *in feſto inventæ S. Crucis*.

Ad Complendum.

Repleti alimonia cæleſti, & ſpiritali poculo recreati, quæſumus, omnipotens Deus, ut ab hoſte maligno defendas, quos per lignum ſanctæ Crucis filii tui, arma juſtitiæ pro ſalute mundi triumphare juſſiſti. Qui tecum.

Alia.

Deus qui omnia verbo tuo feciſti, ſupplices quæſumus ineffabilem clementiam tuam: ut quos
N. 366. per lignum ſanctæ crucis filii tui pio cruore [N] as dignatus redimere, omnibus in te credentibus diræ ſerpentis venena extinguas, & per gratiam Spi- B
ritus ſancti poculum ſalutis ſemper infundas. Per eumdem.

Pridie Nonas Maii.

N. 367. [a] NAT. [N] S. JOHANNIS ANTE PORTAM LATINAM.

a

DEus qui conſpicis quia nos undique mala noſtra perturbant: præſta, quæſumus, ut B. Johannis Apoſtoli tui interceſſio glorioſa nos protegat. Per.

C

Super Oblata.

b Muneribus noſtris, quæſumus, Domine, precibuſque [b] ſuſceptis, & cæleſtibus nos munda myſteriis, & clementer exaudi. Per Dominum.

Ad Complendum.

Refecti, Domine, pane cæleſti, ad vitam, quæſumus, nutriamur æternam. Per.

vj. Idus Maii.

NAT. S. [N] GORDIANI ET EPIMACHI. D

N. 368. DA, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui beatorum Gordiani atque Epimachi ſolemnia colimus, eorum apud te interceſſionibus adjuvemur. Per.

Super Oblata.

Hoſtias tibi, Domine, beatorum Martyrum Gordiani atque Epimachi dicatas meritis benignus aſſume, & ad perpetuum nobis tribue provenire ſubſidium. Per.

E

Ad Complendum.

Quæſumus omnipotens Deus, ut qui cæleſtia alimenta percepimus, intercedentibus ſanctis tuis Gordiano atque Epimacho, per hæc contra adverſa omnia muniamur. Per.

iv. [c] Idus Maii.

c

N. 369. NAT. [N] S. PANCRATII MARTYRIS.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui B. Pancratii Martyris tui natalitia coli- F
A mus, a cunctis malis imminentibus ejus interceſſionibus liberemur. Per Dominum.

Super Oblata.

Munera, quæſumus, Domine, tibi dicata ſanctifica; & intercedente B. Pancratio Martyre tuo, per eadem nos placatus intende.

[N] B. R. N. 370.

Super populum.

B Beati Pancratii Martyris tui, Domine, interceſſione placatus, præſta, quæſumus, ut quæ temporali celebramus actione, perpetua [N] ſalu- N. 371.
tatione capiamus. Per.

iij. Idus Maii.

[N] NAT. [d] SANCTÆ MARIÆ AD MARTYRES. N. 372.

d

COncede, quæſumus, omnipotens Deus, ad eorum gaudia æterna pertingere, de quorum nos virtute tribuis annua ſolemnitate gaudere. Per.

C

Super Oblata.

Super has, quæſumus, hoſtias, Domine, benedictio copioſa deſcendat, quæ & ſanctificationem nobis clementer operetur, & de martyrum nos ſolemnitate lætificet. Per.

Ad Complendum.

Supplices te rogamus, omnipotens Deus, ut quos tuis reficis ſacramentis, tibi etiam placitis moribus digne deſervire concedas. Per.

viij. Kalendas [e] Junii.

e

D

[N] NAT. S. URBANI PAPÆ. N. 373.

DA, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui B. Urbani Martyris tui atque Pontificis ſolemnia colimus; ejus apud te interceſſionibus adjuvemur. Per.

Super Oblata.

Hæc hoſtia, Domine, quæſumus, emundet noſtra crimina: & intercedente B. Urbano Martyre tuo, [N] ſacrificium celebrandum ſubditorum N. 374.
E tibi corpora menteſque ſanctificet.

Ad Complendum.

B. Urbani Martyris tui atque Pontificis, Domine, interceſſione placatus, præſta, quæſumus, ut quæ temporali celebramus actione, perpetua ſalvatione capiamus. Per Dominum noſtrum.

[f] Dominica Prima.

f

POST OCTAVAS PASCHÆ.

F DEus, qui in filii tui humilitate jacentem mundum erexiſti, fidelibus tuis perpetuam, lætitiam

a Omittitur hoc feſtum in Kal. Rom. Illius officium continetur in cod. Reg. Suec.
b Idem codex habet, *concepsis*.
c In Kalend. Rom. & ed. Pamel. *nat. SS. Nerei, & Achillei, et Pancratii*. Solius S. Pancratii meminit cod. Reg. Suec. Obſervandum eſt in Kalend. Rom. prius annotari feſtum SS. Nerei & Achillei, & poſtea S. Pancratii.

d In ſola edit. Pamel. *Dedicatio baſilicæ S. Mar*, &c. reluctante ipſo cod. Reg. Suec.
e Ante hoc feſtum, in ed. Pamel. legitur, *Aſcenſa Domini, ad S. Petrum*. Item *Dominica poſt Aſcenſa*. Denique *feſtum S. Potentianæ Virg.* Quod etiam exhibet Kalend. Rom. ad diem 19. Maii, ſed ſub nomine S. Pudentianæ.
f Hæc Dominica poſt Paſcha vacat cum cæteris in ed. Pamel.

tiam concede: ut quos perpetuæ mortis eripuſti . . . cibus, gaudiis facias ſempiternis perfrui. Per.

Super Oblata.

Digne nos tuo nomini, quæſumus, Domine, famulari ſalutaris cibus & ſacer potus efficiat; ut renovatio conditionis humanæ, quam myſteria continent, in noſtris jugiter ſenſibus offeratur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte Pater omnipotens, æterne Deus; Et immenſam bonitatis tuæ pietatem humiliter exo- B rare; ut ignorantiam noſtræ mortalitatis attendens, ex tua inſpiratione nos facias poſtulare quod rectum eſt, & tua clementia tribuas impetrare quod poſcimus. Per Chriſtum.

Benedictio.

a. Benedicat vos omnipotens Deus, qui vos gratuita miſeratione creavit, & in reſurrectione Unigeniti ſui ſpem vobis reſurgendi conceſſit. Amen. Reſuſcitet vos de vitiorum ſepulcris, qui eum reſuſcitavit a mortuis. Amen. Et cum eo ſine fine feliciter vivatis, quem reſurrexiſſe a mortuis veraciter creditis. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Paſchalia nobis, quæſumus Domine, remedia, digmanter impende; ut terrena deſideria reſpuentes, diſcamus amare cæleſtia. Per.

Super populum.

Familiam tuam, quæſumus, Domine, dextera tua perpetuo circumdet auxilio; ut Paſchali interveniente ſolemnitate, ab omni pravitate defenſa donis cæleſtibus proſequatur. Per.

Dominica ſecunda.

POST OCTAVAS PASCHÆ.

DEus qui errantibus, ut in viam poſſint redire juſtitiæ, veritatis tuæ lumen oſtendis; da cunctis qui Chriſtiana profeſſione cenſentur, & illa reſpuere quæ huic inimica ſunt nomini, & ea quæ ſunt apta ſectari. Per.

Super Oblata.

Deus qui ſolemnitate Paſchali cæleſtia mundo remedia benignus operaris, annua feſtivitatis hujus dona proſequere; ut obſervantia temporalis ad vitam nobis proficiat ſempiternam. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Qui de Virgine naſci dignatus, per Paſſionem & mortem a perpetua nos morte liberavit, & reſurrectione ſua æternam nobis vitam contulit. Per quem.

b *Benedictio.*

Deus qui per reſurrectionem Unigeniti ſui vobis contulit & bonum Redemtionis & decus adop-

A tionis, ſuæ vobis conferat præmia benedictionis. Amen. Et quo redimente percepiſtis donum perpetuæ libertatis, eo largiente conſortes efficiamini æternæ hereditatis. Amen. Et cui conſurrexiſtis in baptiſmate credendo, adjungi mereamini in cæleſti regione bene vivendo. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Quæſumus, omnipotens Deus, jam non teneamur obnoxii ſententiæ damnationis humanæ, cujus nos vinculis hæc Redemtio Paſchalis abſolvit.

Alia.

Fac, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui Paſchalibus remediis innovati ſimilitudinem terreni parentis evaſimus, ad formam cœleſtis transferamus auctoris. Qui tecum.

Dominica Tertia

POST OCTAVAS PASCHÆ.

DEus qui fidelium mentes unius efficis voluntatis, da populis tuis id amare quod præcipis, id deſiderare quod promittis, ut inter mundanas C varietates ibi noſtra fixa ſint corda, ubi vera ſunt gaudia. Per.

Super Oblata.

Exuberet, quæſumus, Domine, in mentibus noſtris Paſchalis gratia ſacramenti, ut donis ſuis ipſe nos dignos efficiat. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et N tuam miſericordiam muneris poſtulare, ut N. 375. D tempora, quibus poſt Reſurrectionem ſuam Dominus noſter Jeſus Chriſtus diſcipulis ſuis corporaliter apparuit, ſic N ipſo opitulante pie devotione tractemus, quatenus in his omnium vitiorum ſordibus careamus. Per. N. 376.

N. *Benedictio.* N. 337.

Ad Complendum.

Concede, quæſumus, miſericors Deus, ut quod Paſchalibus exequimur inſtitutis, ſalutiferum nobis omni tempore ſentiamus. Per Dominum noſtrum. B

Super populum.

Gaudeat, Domine, plebs fidelis; & cum propriæ recolit ſalvationis exordia, ejus promoveatur augmentis. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Dominica Quarta.

POST OCTAVAS PASCHÆ.

DEus a quo bona cuncta procedunt, largire ſupplicibus tuis, ut cogitemus te inſpirante quæ recta ſunt; & te gubernante eadem faciamus. Per.

Super Oblata.

Clementiam tuam, Domine, ſuppliciter exo-

F iij ra-

a Hæc benedictio in Benedictionali Greg. aſſignatur, De Reſurrectione, poſt benedictionem octavæ Paſchæ.

b Legitur in Benedictionali poſt præcedentem.

ramus, ut Paſchalis muneris ſacramentum, quod A fide recolimus, & ſpe deſideramus intenti, perpetua dilectione capiamus. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne
N. 377. Deus: Et [N] Majeſtatem tuam indeſeſſis precibus exorare, ut mentes noſtras bonis operibus ſemper informes. Quia ſic erimus præclari muneris prompta ſinceritate cultores, ſi ad meliora jugiter
N. 378. tranſeuntes, [N] Paſchale myſterium ſtudeamus habere perpetuum. Per Chriſtum.

Benedictio.

Ad complendum.

Præſta quæſumus, omnipotens Deus, ut percipientes Paſchali munere veniam peccatorum, deinceps peccata vitemus. Per Dominum noſtrum.

Feria 3.

N. 380. IN [N] [a] LITANIA MAJORE.

N. 381. MEntem familiæ tuæ, quæſumus Domine, C intercedente Beato *Ill.* & munere compunctionis aperi, & largitate pietatis exaudi. Per Dominum.

Alia.

Deus qui culpas delinquentium diſtricte feriendo percutis, fletus quoque lugentium non recuſes: ut qui pondus tuæ animadverſionis cognovimus, etiam pietatis gratiam ſentiamus. Per.

Alia.

N. 382. Parce, quæſumus, Domine, parce populo tuo: & nullis jam patiaris adverſitatibus [N] fatigari, quos D pretioſo Filii tui ſanguine redemiſti. Qui tecum.

Alia.

Deus qui culpas noſtras piis verberibus percutis, ut nos a noſtris iniquitatibus emundes, da nobis & de verbere tuo proficere, & de tua citius conſolatione gaudere. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris: & ſperantes in tua miſericordia, intercedente Beato Petro Apoſtolo tuo cæleſti protege benignus auxilio. Per. E

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut ad te toto corde clamantes, intercedente Beato Petro Apoſtolo tuo, tuæ pietatis indulgentiam conſequamur. Per [b].

AD MISSAM.

N. 383. [N] PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui in afflictione noſtra de tua pietate confidimus, contra adverſa omnia tua ſemper protectione muniamur. Per Dominum noſtrum. F

Super Oblata.

Sacrificium noſtræ pœnitudinis jejunantes, Domine, tibi perſolvimus, obſecrantes ut ejus virtute muniti, ſemper ad cæleſte convivium feſtinemus. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Et te auctorem & ſanctificatorem jejunii collaudare, per quod nos liberas a noſtrorum debitis pec- B catorum. Ergo ſuſcipe jejunantium preces: atque ut nos a malis omnibus propitiatus eripias, iniquitates noſtras, quibus merito affligimur, placatus abſolve. Per Chriſtum.

Benedictio. [c]

Omnipotens Deus devotionem veſtram dignanter intendat, & ſuæ vobis benedictionis dona concedat. Amen. Indulgeat vobis mala omnia quæ egiſtis, & tribuat veniam quam ab eo depoſcitis. Amen. Sicque [N] jejunii veſtri & precum vota ſuſcipiat, ut a vobis adverſa omnia, quæ peccatorum retributione meremini, avertat, & donum in vos Spiritus paracliti infundat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur. N. 384.

Ad complendum.

Vota noſtra, quæſumus, Domine, pio favore proſequere: ut dum dona tua in tribulatione percipimus, de conſolatione noſtra in tuo amore creſcamus. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Prætende nobis Domine, miſericordiam tuam: ut quæ votis expetimus, converſatione tibi placita conſequamur. Per.

FERIA III.

COnſerva, quæſumus, Domine, populum tuum, & ab omnibus, quas meretur, adverſitatibus redde ſecurum: ut tranquillitate perſpecta, devota tibi mente deſerviat. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Afflictionem familiæ tuæ, quæſumus, Domine, intende placatus, ut indulta venia peccatorum, de tuis ſemper beneficiis gloriemur. Per.

Alia.

Ab omnibus nos, quæſumus, Domine, peccatis propitiatus abſolve, ut percepta venia peccatorum, liberis tibi mentibus ſerviamus. Per Dominum.

Alia.

Precibus noſtris, quæſumus, Domine, aurem tuæ pietatis accommoda, & orationes ſupplicum, occultorum cognitor, benignus exaudi: ut te largiente, ad vitam perveniant ſempiternam. Per.

Alia.

Quæſumus, omnipotens Deus, ut qui [N] noſtris fati- N. 385.

a Apud Pam. & in Kalend. Rom. non hic aſſignatur Litan. Quæ vero exhibet Pamel. ad diem 25. Aprilis, ubi inſcribitur *Litania major*, a noſtris omnino diſcrepant. Prior Theodor. hoc loco meminit Litaniæ maj. & fere concordat cum edit. Pamel. ad diem 25. Aprilis.

b Poſt hanc orat. in ed. Angeli Roccæ, ſeu Vat. ſequuntur quatuor orationes quibus præmittitur, *Ad compom.*

c Extat in Benedictionali, & inſcribitur, *De jejunio.*

A tigamur offenſis, & merito noſtræ iniquitatis affligimur, pietatis tuæ gratiam conſequi mereamur. Per Dominum.

AD MISSAM.

DEus, qui nos conſpicis in tot perturbationibus non poſſe ſubſiſtere, afflictorum gemitum propitius reſpice, & mala omnia, quæ meremur, averte. Per.

Super Oblata.

N. 186. Offerentium, quæſumus, Domine, vota multiplica, & omnes ᴺ veræ credulitatis inſtrumentis B perluſtra. Sicque nobis per hoc ſacrificium adeſto placatus, ut nos & a peccatis & a periculis omnibus miſeratus abſolvas. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et Majeſtatem tuam ſuppliciter exorare, ut non nos noſtræ malitiæ, ſed indulgantiæ tuæ præveniat ſemper affectus, qui nos a noxiis voluptatibus in- C deſinenter expediat, & a mundanis cladibus dignanter eripiat. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Purifica, quæſumus, Domine, tuorum corda fidelium: ut a terrena cupiditate mundati, & præſentis vitæ periculis exuantur, & perpetuis donis firmentur. Per.

FERIA IV.

EXaudi, Domine, populum tuum tota tibi mente ſubjectum; ut corpore & mente prote- D ctus, quod pie credit, tua gratia conſequatur. Per.

Alia.

Subjectum tibi populum, quæſumus, Domine, propitiatio cæleſtis amplificet, & tuis ſemper faciat ſervire mandatis. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Miſerere jam, quæſumus, Domine, populo tuo, & continuis tribulationibus laborantem celeri propitiatione lætifica. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Auxiliare, Domine, quærentibus miſericordiam tuam, & ad veniam confitentibus, parce ſupplicibus: ut, qui noſtris meritis flagellamur, tua miſeratione ſalvemur. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut, qui iram tuæ indignationis agnovimus, miſericordiæ tuæ indulgentiam conſequamur. Per.

Ad Miſſam.

Intende, quæſumus, Domine, preces noſtras; & qui non operando juſtitiam, correptionem meremur, afflicti in tribulatione, clamantes reſpiremus auditi. Per.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Pater, ut noſtræ mentis intentio, quo ſolemnitatis hodiernæ glorioſus auctor ingreſſus eſt, ſemper intendat: &, quo fide pergit, converſatione perveniat. Per eumdem Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Jejunantium, Domine, quæſumus, ſupplicum vota propitius intuere; & munera præſentia ſanctificans, perceptione eorum occulta cordis noſtri remedio tuæ clarifica pietatis: ut nec opera carnalia, nec fluxa nos teneant, quos inſtitutor jejunii Chriſtus Dominus reparavit. Qui tecum.

Alia.

Sacrificium, Domine, pro Filii tui ſupplices venerabili, quam prævenimus, nunc Aſcenſione deferimus: præſta quæſumus, ut & nos per ipſum his commerciis ſacroſanctis ad cæleſtia conſurgamus. Per eumdem Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper et ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Ut quia tui eſt operis, ſi quod tibi placitum eſt, aut cogitemus, aut agamus: tu nobis ſemper & intelligendi quæ recta ſint, & exequendi tribuas facultatem. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad Complendum.

Tribue, Domine, quæſumus, ut per hæc ſacra, quæ ſumſimus, illuc tendat noſtræ devotionis affectus, quo tecum eſt noſtra ſubſtantia. Qui tecum vivit & regnat.

Super populum.

Familiæ tuæ, quæſumus, Domine, eſto protector: & miſericordiam tuam concede poſcenti, quo tibi ſemper fiat obediens, & tua dona percipiat. Per.

IN [a] ASCENSA ᴺ DOMINI. N. 186

Ad Miſſam.

ᴺ COncede, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui hodierna die Unigenitum tuum Redemtorem noſtrum ad cælos aſcendiſſe credi- N. 189.
E mus, ipſi quoque mente in cæleſtibus habitemus. Per eumdem.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, munera, quæ pro Filii tui Glorioſa Aſcenſione deferimus, & concede propitius, ut a præſentibus periculis liberemur, & ad vitam perveniamus æternam. Per eumdem.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, F Domine ſancta, Pater omnipotens, æterne Deus: per Chriſtum Dominum noſtrum: qui poſt Reſurrectionem ſuam omnibus diſcipulis ſuis manifeſtus apparuit, & ipſis cernentibus eſt elevatus in cælum, ut

a In Kalend. Rom. huic feſto aſſignatur vigilia, & poſtea legitur, *Fer. V. in Aſcenſa Dom.* Ibi nulla eſt ſtatio, at in ed. Pamel. legitur, *ad S. Petrum*, quod abeſt a cod. Reg. Suec.

ut nos divinitatis ſuæ tribueret eſſe participes. Et A ideo cum Angelis.

TE IGITUR CLEMENTISSIME PATER &c.

Communicantes, & diem ſacratiſſimum celebrantes, quo Dominus noſter Unigenitus Filius tuus unitam ſibi fragilitatis noſtræ ſubſtantiam, in gloriæ tuæ conlocavit. Sed dextera & memoriam &c.

Benedictio.

Benedicat vobis Deus, cujus Unigenitus hodierna die cælorum alta penetravit, & vobis ubi ille eſt, aſcendendi aditum patefecit. Amen. Conce- B dat propitius, ut ſicut poſt reſurrectionem ſuam diſcipulis viſus eſt manifeſtus, ita vobis in judicium veniens videatur placatus. Ameo. Et qui conſedere Patri in ſua majeſtate creditis, vobiſcum manere uſque in finem ſeculi ſecundum ſuam promiſſionem ſeotiat. Amen. Quod ipſe præſtare,

Ad complendum.

Præſta nobis, quæſumus, omnipotens & miſericos Deus, ut quæ viſibilibus myſteriis ſumenda percepimus, inviſibili conſequamur effectu. Per C Dominum noſtrum.

Alia.

Tribue, quæſumus, omnipotens Deus, ut munere feſtivitatis hodiernæ, illuc filiorum tuorum dirigatur intentio, quo in tuo Unigenito tecum eſt noſtra ſubſtantia. Qui tecum vivit & regnat,

Alia.

Adeſto, Dnmine, ſupplicationibus noſtris, ut ſicut humani generis ſalvatorem conſedere tecum D in tua Majeſtate confidimus; ita uſque ad conſummationem ſeculi manere nobiſcum, quemadmodum eſt pollicitus, ſentiamus Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Qui tecum,

Alia.

Da, quæſumus, omnipotens Deus, illuc ſubſequi tuorum membra fidelium, quo caput noſtrum principiumque præceſſit Jeſus Chriſtus Dominus noſter. Qui tecum vivit & regnat Deus.

Alia.

Deus cuius filius in alta cœlorum potenter aſcendens, captivitatem noſtram ſua duxit virtute ca-
N. 389. ptivam: tribue, quæſumus, ut N dona, quæ ſuis
N. 390. N participibus contulis, largiatur & nobis Jeſus Chriſtus filius tuus.

Dominica prima

POST ASCENSIONEM DOMINI.

OMnipotens ſempiterne Deus, fac nos tibi ſemper & devotam gerere voluntatem, & Majeſtati tuæ ſincero corde ſervire. Per. F

Super Oblata.

Sacrificia nos, Domine, immaculata purificent, & meotibus noſtris ſupernæ gratiæ dent vigorem. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Qui generi humano naſcendo ſubvenit, cum per mortem Paſſionis mundum devicit, per gloriam Reſurrectionis vitæ æternæ aditum patefecit, & per ſuam Aſcenſionem ad cælos nobis ſpem aſcendendi donavit, Per quem Majeſtatem.

[a] *Benedictio.*

Benedictionum ſuarum ſuper vos Dominus imbrem infundat, & caritatis ſuæ theſauros cæleſtes vobis aperiat. Amen. Faciat vos Dominus vitæ æternæ participes, & regni cæleſtis coheredes. Amen. Dignam in vobis habitationem Spiritus ſanctus inveniat, ut ejus glorioſa majeſtas placide in veſtris cordibus requieſcat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Repleti, Domine, muneribus ſacris, quæſumus, ut in gratiarum actione ſemper maneamus, Per Dominum noſtrum.

Alia.

Deus vita fidelium, gloria humilium, & beatitudo juſtorum, propitius reſpice ſupplicum preces: ut animæ, quæ promiſſiones tuas ſitiunt, de tua ſemper abundantia repleamur. Per Dominum noſtrum.

INCIPIUNT ORATIONES DE PENTECOSTE.

[b] *Die Sabbato N. ante deſcenſum Fontis.* b
N. 391.

Lectio Libri Geneſis, NOE, cum quingentorum eſſet annorum.

DEus, qui Eccleſiam tuam ſemper gentium vocatione multiplicas: concede propitius, ut quos aqua baptiſmatis abluis, continua protectione tuearis. Per Dominum.

„ Lectio Libri Deuteron. SCRISIT Moyſes
„ Canticum: ATTENDE CÆLUM.

Deus, qui nobis per Prophetarum ora præcepiſti, temporalia relinquere, atque ad æterna feſtinare: da famulis tuis, ut quæ a te juſſa cognovimus, implere cæleſti inſpiratione valeamus. Per Dominum noſtrum. E

Lectio Libri Levitici. CUM ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis.

Deus, qui diverſitatem omnium Gentium in confeſſione tui nominis adunaſti, da nobis & velle & poſſe quod præcipis: ut populo ad æternitatem vocato, una ſit fides mentium & pietas actionum. Per.

„ Lectio Iſaiæ Prophetæ. APPREHEN-
„ DENT ſeptem mulieres.
„ Canticum: VINEA.

Deus incommutabilis virtus & lumen æternum, reſpice propitius ad totius Eccleſiæ mirabile ſacramentum: & da famulis tuis, ot hoc, quod devote agimus, etiam rectitudine vitæ teneamus, Per Dominum noſtrum.

Can-

a Nullibi hanc benedictionem invenimus.
b Apud Pamel. *in Sabbato Pentecoſtes*, & in Kalend. Rom. *Die Sabbat. in Vigilia Pentecoſtes.*

Canticum de Pſal. XLI. SICUT CERVUS deſiderat ad fontes. A

Poſt Tractum.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui ſolemnitatem doni Spiritus ſancti colimus, cæleſtibus deſideriis accenſi, fontem vitæ ſitiamus. Per.

Oratio ad Miſſam poſt Aſcenſum Fontis.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut claritatis tuæ ſuper nos ſplendor effulgeat, & lux tuæ lucis corda eorum, qui per gratiam tuam renati ſunt, ſancti Spiritus illuſtratione confirmet. Per B Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum qui tecum vivit, & regnat Deus in unitate ejuſdem Spiritus ſancti.

Super Oblata.

Hoſtias populi tui, quæſumus, Domine, miſeratus intende: et ut tibi reddantur acceptæ, conſcientias noſtras ſancti Spiritus ſalutaris emundet adventus. Per Dominum. &c. in unitate.

Præfatio.

C

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine
N. 392. ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: [N] Qui ſacramentum Paſchale conſummans, quibus per Unigeniti tui conſortium filios adoptionis eſſe tribuiſti, per Spiritum Sanctum largiri dona gratiarum, & ſui cohæredibus Redemtoris jam nunc ſupernæ pignus hereditatis impendis: ut tanto ſe certius ad eum confidant eſſe venturos, quanto ſe ſciunt ab eo redemtos, & ſancti Spiritus infuſione ditatos. Et ideo cum Angelis:

TE IGITUR, &c.

N. 393. Communicantes, & [N] diem ſacratiſſimum Pentecoſtes prævenientes, quo Spiritus ſanctus Apoſtolos, plebemque credentium præſentia ſuæ Majeſtatis implevit. Sed & memoriam venerantes. &c.

Hanc igitur oblationem ſervitutis noſtræ, ſed & cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus, pro his quoque, quos regenerare dignatus es ex aqua & Spiritu ſancto, tribuens eis remiſſionem omnium peccatorum, quæſumus, ut placatus.

a *[a] Benedictio.*

Benedicat vobis omnipotens Deus, ob cujus paracliti Spiritus adventum mentes veſtras jejunii E obſervantia præparatis, & præſentem diem ſolemnibus laudibus honoratis. Amen. Inſtar modo renatorum infantium talem innocentiam habeatis, ut templum ſancti ſpiritus ipſo tribuente eſſe poſſitis. Amen. Atque idem Spiritus ſanctus ita vos hodie ſua habitatione dignos efficiat, ut cras ſe veſtris mentibus vobiſcum perpetim habitaturus infundat, & peracto præſentis vitæ curriculo vos ad cæleſtia dona perducat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

F Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut Spiritus ſanctus adveniens, Majeſtatem nobis Filii tui manifeſtando clarificet. Per eumdem. In unitate ejuſdem.

Alia.

Deus, cujus Spiritu totum corpus Eccleſiæ multiplicatur & regitur, conſerva in nova familiæ tuæ progenie ſanctificationis gratiam, quam dediſti: ut corpore & mente renovati, in unitate fidei ferventes, tibi Domino ſervire mereantur. Per Dominum noſtrum. In unitate ejuſdem.

DIE [b] SANCTO PENTECOSTES. b

DEus, qui hodierna die corda fidelium ſancti Spiritus illuſtratione docuiſti: da nobis in eodem Spiritu recta ſapere, & de ejus ſemper conſolatione gaudere. Per. In unitate ejuſdem.

Super Oblata.

Munera, Domine, quæſumus, oblata ſanctifica, & corda noſtra illuſtratione ſancti Spiritus emunda. Per. In unitate ejuſdem.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere: Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: per
Chriſtum Dominum noſtrum: Qui [N] aſcendens N. 394.
ſuper omnes cælos, ſedenſque ad dexteram tuam promiſſum Spiritum ſanctum hodierna die in filios adoptionis effudit. Quapropter profuſis gaudiis totus in orbe terrarum mundus exultat. Sed & ſupernæ virtutes, atque angelicæ poteſtates hymnum gloriæ tuæ concinunt, ſine fine dicentes.

TE IGITUR, &c.

Communicantes, & diem ſacratiſſimum Pentecoſtes celebrantes, quo Spiritus ſanctus Apo-
ſtolis [N] in igneis linguis apparuit. Sed & me- N. 395.
moriam.

D Hanc igitur oblationem ſervitutis noſtræ, ſed & cunctæ familiæ, tuæ, quam tibi offerimus, pro his quoque regenerare dignatus es ex aqua & Spiritu ſancto, tribuens eis remiſſionem omnium peccatorum, quæſumus, ut placatus.

[c] Benedictio. c

Deus, qui hodierna die diſcipulorum mentes Spiritus paracleti infuſione dignatus eſt illuſtrare, faciat vos ſua benedictione repleri, & ejuſdem Spiritus donis exuberare. Amen. Ille ignis, qui ſuper diſcipulos apparuit, peccatorum veſtrorum ſordes expurget, & ſui luminis infuſione corda veſtra perluſtret. Amen. Quique dignatus eſt diverſitatem linguarum in unius fidei confeſſione adunare, in eadem vos faciat fide perſeve-
rare, & per hanc [N] a ſpe ad ſpeciem perveni- N. 396.
re. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Sancti Spiritus, Domine, corda noſtra mundet infuſio: & ſui roris intima aſperſione fecundet. Per Dominum.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui Paſchale Sacramentum quinquaginta dierum voluiſti myſterio contineri: præſta, ut gentium facta diſperſio diviſione linguarum, ad unam confeſſionem

a Extat in Vigil. Pentecoſtes, in Benedictionali Greg.
b Apud Pamel. pro ſtatione ad S. Petrum.

c In Benedictionali aſſignatur etiam pro Pentecoſte.

nem tui nominis, cæleſti munere congregetur. Per Dominum.

Alia.

Deus, qui Sacramento feſtivitatis hodiernæ Eccleſiam tuam in omni gente & natione ſanctificas: in totam mundi latitudinem Spiritus tui dona diffunde. Per.

[a] FERIA II.

DEus, qui Apoſtolis tuis ſanctum dediſti Spiritum, concede plebi tuæ piæ petitionis effectum: ut quibus dediſti fidem, largiaris & pacem. Per.

Super Oblata.

Propitius, Domine, quæſumus, hæc dona ſanctifica: & Hoſtiæ ſpiritalis oblatione ſuſcepta, noſmetipſos tibi perfice munus æternum. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Qui promiſſum Spiritum paraclitum ſuper diſcipulos miſit: qui principio naſcentis Eccleſiæ cunctis gentibus imbuendis, & Deitatis ſcientiam inderet, & linguarum diverſitatem in unius fidei confeſſione ſociaret. Per quem Majeſtatem tuam ſupplices exoramus, ut cujus celebramus Adventum, ejus multimodæ gratiæ capiamus effectum. Per quem Majeſtatem.

Ad complendum.

Adeſto, Domine, quæſumus, populo tuo: & quem myſteriis cæleſtibus imbuiſti, ab hoſtium furore defende. Per.

Alia.

Deus, qui diſcipulis tuis Spiritum ſanctum paraclitum in ignis fervore mittere dignatus es, da populis tuis in unitate fidei eſſe ferventes: ut in tua ſemper dilectione permanentes, & in fide inveniantur ſtabiles, & in opere efficaces. Per Dominum.

[b] FERIA III.

ADſit nobis, Domine, quæſumus, virtus Spiritus ſancti, quæ & corda noſtra clementer expurget, & ab omnibus tueatur adverſis. Per Dominum.

Super Oblata.

Purificet nos, quæſumus, Domine, muneris præſentis oblatio, & dignos ſacra participatione perficiat. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Qui Spiritus ſancti infuſione replevit corda fidelium, ut ſua admirabili operatione, & ſui amoris in eis ignem accenderet, & per diverſitatem linguarum Gentes in unitate fidei ſolidaret: Cujus dono petimus, & illecebroſas a nobis excludi voluptates, & ſpiritales in nobis exſtrui plantarique virtutes. Per quem, Majeſtatem.

Ad complendum.

Mentes noſtras, quæſumus, Domine, Spiritus ſanctus divinis reparet ſacramentis, quia ipſe eſt remiſſio omnium peccatorum. Per Dominum.

[c] FERIA IV. MENSIS IV.

MEntes noſtras, quæſumus, Domine, Paraclitus, qui a te procedit, illuminet: & inducat in omnem, ſicut tuus promiſit Filius, veritatem. Qui tecum vivit & regnat in unitate ejuſdem.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens & miſericors Deus, ut Spiritus ſanctus adveniens, templum nos gloriæ ſuæ dignanter habitando perficiat. Per.

Super Oblata.

Accipe, quæſumus, Domine, munus oblatum, & dignanter operare: ut quod myſteriis agimus, pius effectibus celebremus. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem diſcipulis Spiritus ſanctus in terra datur ob dilectionem proximi, & de cælo mittitur propter dilectionem tui. Cujus infuſio, petimus, ut in nobis peccatorum ſordes exurat, tuis amoris ignem nutriat, & nos ad amorem fraternitatis accendat. Per quem, Majeſtatem tuam.

Ad complendum.

Sumentes, Domine, cæleſtia ſacramenta, quæſumus clementiam tuam; ut quod temporaliter gerimus, æternis gaudiis conſequamur. Per.

[d] N FERIA V. N. 300.

ILlo nos igne, quæſumus, Domine, Spiritus ſanctus inflammet, quem Dominus noſter Jeſus Chriſtus miſit in terram, & voluit vehementer accendi. Qui tecum vivit, & regnat Deus in unitate ejuſdem.

Super Oblata.

Virtute Spiritus ſancti, Domine, munera noſtra contingе; ut quod ſolemnitate præſenti, tuo nomini dedicavit, & intelligibile nobis faciat & æternum. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus; per Chri-

a Apud Pamel. & in Kalend. Rom. pro ſtatione legitur: *ad vincula.* In utroque Theodor. *Ad S. Petrum ad vincula.*
b Iiſdem in codicibus ſtatio eſt, *ad S. Anaſtaſiam.*
c Ed. Pamel. habet pro Stat. *ad S. Mariam maj. & ad S. Petrum.* Kalend. Rom. tantum, *ad S. Mariam.* Addunt duo Theod. *majorem.*

d Apud Pamel. ſtatio feriæ hujus eſt, *ad S. Laur. foris murum.* Iſtud officium Gregorii primi non eſſe, patet ex ord. Romano pag. 81 & Alcuino pag. 69. item Micrologo cap. 30. Neque fere in uno Colonienſium codicum habebatur, inquit Pamel. Abeſſe quoque a cod. Reg. Suec. obſervemus.

Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem pietatem tuam ſuppliciter petimus, ut Spiritus ſanctus corda noſtra expurget, & ſui luminis irradiatione perluſtret: ut in eo, qui gratiarum largitor eſt, recta ſapiamus, & de ejus conſolatione in perpetuum gaudeamus. Per quem majeſtatem tuam.

Ad Complendum.

Sacris cæleſtibus, Domine, ſancto Spiritu operante, vitia noſtra purgentur, ut muneribus tuis poſſimus ſemper aptari. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Præſta, quæſumus, Domine, ut a noſtris mentibus carnales amoveat Spiritus affectus, & ſpiritalia nobis dona potenter infundat. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum, qui tecum vivit & regnat, Deus, in unitate ejuſdem.

FERIA VI. [a] MENSIS IV.

N. 398. [N] DA, quæſumus, Eccleſiæ tuæ, miſericors Deus, ut ſancto Spiritu congregata, hoſtili nullatenus incurſione turbetur. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Sacrificia, Domine, tuis oblata conſpectibus, ille ignis divinus aſſumat, qui diſcipulorum Chriſti tui per ſpiritum ſanctum corda ſuccendit. Per eumdem Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et Majeſtatem tuam ſuppliciter exorare, ut Spiritus paraclitus adveniat, & nos, inhabitando, templum ſuæ Majeſtatis efficiat: Quod cum unigenito Filio tuo clementi reſpectu ſemper digneris inviſere, & tuæ inhabitationis fulgore in perpetuum perluſtrare. Per quem, Majeſtatem.

Ad complendum.

Sumſimus, Domine, ſacri dona myſterii, humiliter deprecantes: ut quæ in tui commemorationem nos facere præcepiſti, largiente ſancto Spiritu, in noſtræ proficiant infirmitatis auxilium. Per Dominum.

N. 399. *Super populum, [N] ſi in jejunio fuerit.*

Da nobis, quæſumus, Domine, per gratiam Spiritus ſancti, novam tui Paracleti ſpiritalis obſervantiæ diſciplinam, ut mentes noſtras ſacro purificante jejunio, cunctis reddantur ejus muneribus aptiores. Per Dominum. In unitate ejuſdem.

SABBATO *in XII.* [b] *Lectionibus.*

MENSES IV.

MEntibus noſtris, Domine, Spiritum ſanctum benignus infunde, cujus & ſapientia conditi ſumus, & providentia gubernamur. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Annue, miſericors Deus, ut qui divina præ-

A cepta violando, a Paradiſi felicitate decidimus, ad æternæ beatitudinis, duce ſancto Spiritu, redeamus acceſſum, per tuorum cuſtodiam mandatorum. Per. In unitate ejuſdem.

Alia.

Deus, qui ad animarum medelam, jejunii devotione caſtigari corpora præcepiſti, concede nobis propitius, & mente & corpore ſemper tibi eſſe devotos. Per.

Alia.

B Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut ſalutaribus jejuniis eruditi, ab omnibus etiam vitiis abſtinentes, propitiationem tuam facilius impetremus. Per.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ſic nos ab epulis carnalibus abſtinere, ut a vitiis irruentibus pariter jejunemus. Per Dominum noſtrum.

Alia. ad Miſſam.

C Deus, qui tribus pueris mitigaſti flammas ignium, concede propitius, ut nos famulos tuos non exurat flamma vitiorum. Per.

Super Oblata.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui non ſacrificiorum ambitione placaris, ſed ſtudia piæ devotionis intendis, da familiæ tuæ Spiritum rectum, & habere cor mundum: ut fides eorum hæc dona tibi conciliet, & humilitas oblata commendet. Per.

Præfatio.

D Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere: Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Et tuam omnipotentiam devotis precibus implorare, ut nos [N] Spiritus tui lumen infundat, N. 400.
cujus nos ſapientia creat, pietas recreat, & providentia gubernat. Qui cum a tua ſubſtantia nullo modo ſit diverſus, ſed tibi & Unigenito tuo conſubſtantialis & coæternus, diverſitate tamen donorum replet tuorum corda fidelium. Et ideo cum Angelis.

[c] Benedictio.

E Benedicat vobis omnipotens Deus, qui cuncta ex nihilo creavit, & vobis in baptiſmate per Spiritum ſanctum remiſſionem omnium peccatorum tribuit. Amen. Quique eumdem Spiritum ſanctum in igneis linguis diſcipulis ſuis dedit, ipſius illuſtratione corda veſtra perluſtret, atque in ſuum amorem jugiter accendant. Amen. Quatenus ejus dono a vitiis cunctis emundati, ipſius opitulatione ab omnibus adverſitatibus defenſi, templum ipſius effici mereamini. Amen. quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

F Præbeant nobis, Domine, divinum tua ſancta fervorem, quo eorum pariter & actu delectemur & fructu. Per.

a Indicitur ſtatio, *ad Apoſtolos*, in Kalend. Rom. conſentientibus edit. Pamel. codd. mſſ.

b Legitur in ed. Pamel. & in Kalend. Rom. *ad S. Petrum*.

c Hæc benedictio non legitur in aliis ed., nequidem in Benedictionali. Extat in 1 Theoderic.

N. 401. *Dominica* N a *octavas*.

a

PENTECOSTES.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui dediſti famulis tuis, in confeſſione vere fidei æternæ Trinitatis gloriam agnoſcere, & in potentia Majeſtatis adorare Unitatem: quæſumus, ut ejuſdem firmitata, ab omnibus ſemper muniamur adverſis. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Sanctifica, quæſumus, Domine Deus noſter, per Unigeniti tui virtutem, hujus oblationis Hoſtiam, & cooperante Spiritu ſancto; per eam noſmetipſos tibi perfice munus æternum. Per eumdem. In unitate ejuſdem. B

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere: Domine N. 402. ſancta, Pater omnipotens, æterne Deus: N Qui cum Unigenito Filio tuo & Spiritu ſancto unus es Deus, unus es Dominus: non in unius ſingularitate perſonæ, ſed in unius Trinitate ſubſtantiæ. Quod enim de tua gloria, revelente ta, credimus, hoc de Filio tuo, hoc de Spiritu ſancto ſine differentiæ diſcretione ſentimus: Ut in confeſſione vere, ſempiternæque Deitatis & in perſonis proprietas, & in eſſentia Unitas, & in Majeſtate adoretur æqualitas. Quam laudant Angeli. C

b *b Benedictio.*

Omnipotens Trinitas, unus & verus Deus, Pater, & Filius & Spiritus ſanctus, det vobis ſe deſiderare fideliter, agnoſcere veraciter, diligere ſinceriter. Amen. Æqualitatem atque incommutabilitatem ſuæ eſſentiæ ita veſtris mantibus infigat, ut ab ea numquem vos quibuſcumqua phantaſiis aberrare pemittat. Amen. Sicque vos in ſui fide, ſpe & caritate perſeverare concedat, ut per ea poſtmodum ad ſui manifeſtationem, viſionemque interminabilem introducat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur. D

Ad complendum.

Proficiat nobis ad ſalutem corporis & animæ, Domine, quæſumus, hujus ſacramenti perceptio, & ſempiterna ſanctæ Trinitatis, ejuſdemque individuæ unitatis confeſſio.

Super populum.

Domine Deus, Pater omnipotens, famulos tuæ Majeſtati ſubjectos, per unicum Filium tuum in virtute ſancti ſpiritus benedic & protege: ut ab omni hoſte ſecuri, in tua jugiter lauda lætemur. Per eumdem. E

Kalendas Junii.

N. 403. c

c DEDICATIO N. BASILICÆ S. NICOMEDIS.

DEus, qui nos beati Nicomedis martyris tui meritis & interceſſione lætificas, concede propitius: ut qui ejus beneficia poſcimus, dona tuæ gratiæ conſequamur. Per Dominum noſtrum. F A

Super Oblata.

Munera, Domine, oblata ſanctifica, & intercedente beato Nicomede Martyre tuo, nos per hæc a peccetorum noſtrorum maculis emunda. Per Dominum.

Ad complendum.

Supplices te rogamus, omnipotens Deus, ut quos tuis reficis Sacramentis, intercedente beato Nicomede Martyre tuo, tibi etiam placitis moribus dignanter tribuas deſervire. Per Dominum. B

iv. Nonas Junii.

NAT. SS. MARCELLINI ET PETRI d. d

DEus, qui nos annua Beatorum Martyrum tuorum Marcellini & Petri ſolemnitate lætificas; præſta quæſumus, ut quorum gaudemus meritis, provocemur exemplis. Per. C

Super Oblata.

Votiva, Domine, munera deferentes, in tuorum Marcellini & Petri Martyrum paſſione tuam magnificentiam veneramur, & per eam nobis imploramus tuæ pietatis auxilium. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Apud quem ſemper eſt præclera vita ſanctorum, quorum nos pretioſa mors lætificat & tuetur. Quepropter Martyrum tuorum Marcellini & Petri glorioſa recenſentes natalitia, laudes tibi refarimus & magnificentiam tuam ſupplices axoramus, ut quorum ſumus martyria venerentes, beatitudinis mereamur eſſe conſortes. Per Chriſtum Dominum noſtrum. D

Ad complendum.

Intercedentibus Sanctis tuis, Domine, Marcellino & Petro, plebi tuæ præſte ſubſidium: ut ab omnibus noxiis expedita, cuncta ſiba profutura perficiat. Per Dominum noſtrum.

v. Idus Junii. E

N NAT. SS. e PRIMI ET FELICIANI. N. 404. e

FAc nos Domine, quæſumus, Sanctorum tuorum Primi & Feliciani ſemper feſta ſectari, quorum ſuffragiis, protectionis tua dona capiamus. Per.

Super Oblata.

Fiat Domine, quæſumus, Hoſtia ſacranda placabilis F

a Male in edit. Vat. & Coll. *in noſtis Patr.* Forte priores editores ita legerunt pro *in Off.* additione litt. *a* Apud Pam. ſunt aliæ orationes. Ad marginem vero hæc habet: *Dominica vacat.* Officii quoque hujus titulus ſatis indicat Gregorianum non eſſe. De octava interim Pentecoſtes celebranda late tractat Berno de miſſa c. 3. & officium hoc authenticum eſſe idem probat c. 4, ex concordia harum orationum cum Antiphona & lectionibus in hac Dominica præſcriptis. Facit ejuſdem mentionem Micrologus c. 59. &c.

b De benedictione hac nihil invenio, niſi in 2. Theoderic.

c Apud Pamel. *dedicatio Nicomedis martyris.*

d Additur in Kalend. Rom. *vox Leucana.*

e Hoc officium cum ſequenti deſideratur in cod. Reg. Suec. & Calenſi. Exant utrumque in duobus Theod. Print exhibet codex Gemet. in quo præter feſta in aliis codd. contenta & a nobis obſervata, notantur multa alia Anglicanæ Eccleſiæ, ut *S. Dunſtani Archiepiſcopi 14. Kalendas Junii. S. Auguſtini Ep. 7. Kalendas Junii.* &c. In eodem cod. Gemet. habetur feſtum & officium, *S. Barnabæ Apoſtoli 3. Idus Junii*, quod nullibi nobis occurrit.

bilis, pretioſi celebritate martyrii, quæ & peccata noſtra purificet, & tuorum tibi vota conciliet famulorum. Per Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Quæſumus, omnipotens Deus, ut Sanctorum tuorum cæleſtibus myſteriis celebrata ſolemnitas, indulgentiam nobis tuæ propitiationis acquirat. Per.

Pridie Idus Junii.

a NAT. * SS. BASILIDIS, CYRINI, NABORIS ET NAZARII.

SAnctorum Baſilidis, Cyrini, Naboris, & Nazarii, quæſumus, Domine, natalitia nobis votiva reſplendeant: &
N. 405. [N] quod illis contulit excellentia ſempiterna, fructibus noſtræ devotionis adcreſcat. Per.

Super Oblata.

Pro ſanctorum Baſilidis, Cyrini, Naboris, & Nazarii ſanguine venerando, Hoſtias tibi, Domine, ſolemniter immolamus, tua mirabilia pertractantes:
N. 406. [N] per quam talis eſt perfecta victoria. Per

Ad complendum.

Semper, Domine, Sanctorum Martyrum Baſilidis, Cyrini, Naboris, & Nazarii ſolemnia celebremus: ut eorum patrocinia jugiter ſentiamus. Per.

xiv. Kalendas Julii.

NAT. SS. MARCI ET MARCELLIANI.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut, qui ſanctorum Marci & Marcelliani natalitia colimus, a cunctis malis imminentibus eorum [b]
b intercesſione liberemur. Per.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, munera tuorum populorum votiva, & Sanctorum Marci, & Marcelliani tibi precibus eſſe grata concede, pro quorum ſolemnitatibus offeruntur. Per.

Ad complendum.

Interceſſione Beatorum Martyrum tuorum Marci & Marcelliani, quæſumus, Domine, ut myſticis nos dapibus foveas ac reformes. Per Dominum noſtrum.

N. 407. c *[N] * Denuntiatio jejuniorum, primi, quarti, ſeptimi & decimi menſis.*

ANniverſariam, fratres cariſſimi, jejunii puritatem, qua & corporis acquiritur & animæ ſanctitas, nos commonet Ill. menſis inſtaurata devotio: quarta igitur & ſexta feria ſollicito convenientes occurſu, offeramus Deo ſpiritale jejunium.
N. 408. Die [N] vero Sabbati, apud Beatum Petrum Apoſtolum, cujus nos interceſſionibus credimus adjuvandos, ſanctas vigilias Chriſtiana pietate celebremus, ut per hanc inſtitutionem ſalutiferam, peccatorum ſordes, quas corporum fragilitate contrahimus, jejuniis & eleemoſynis abluamus, auxiliante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum.

Alia.

Ill. Menſis jejunia in hac hebdomada nobis ſunt tenenda. Ideoque hortamur ſanctam fidem veſtram, ut quarta, ſexta, vel ſeptima feria jejunemus, quatenus divinis inhærendo mandatis, propitiationem Dei noſtri perſeverantia debitæ ſervitutis obtineat, auxiliante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum.

[N] Menſis iv. Feria iv. N. 409.

[N] Si poſt Hebdomadam Pentecoſtes advenerit. N. 410.

Oratio ad Miſſam

OMnipotens & miſericors Deus, apta nos tuæ propitius voluntati: quo, ſicut ejus prætereuntes tramitem deviamus, ſic integro tenore dirigamur, ad illius ſemper ordinem recurrentes. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Da nobis mentem, Domine, quæ tibi ſit placita: quia talibus jugiter quidquid eſt proſperum miniſtrabis. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Solemnibus jejuniis expiatos, tuo nos, Domine, myſterio congruentes, hoc ſacro munere effice: quia tanto nobis ſalubrius aderis, quanto id devotius ſumſerimus. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quia poſt illos lætitiæ dies quos in honore Domini a mortuis reſurgentis, & in cælos aſcendentis exegimus, poſtque perceptum ſancti Spiritus donum, neceſſario nobis jejunia ſancta proviſa ſunt, ut pura converſatione viventibus, quæ divinitus ſunt Eccleſiæ collata permaneant. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Concede, quæſumus, Domine, populo tuo veniam peccatorum, ut quod meritis non præſumit, indulgentiæ tuæ celeri largitate percipiat.

Feria VI.

UT nobis, Domine, terrenarum frugum tribuas ubertatem, fac mentes noſtras cæleſti fertilitate fecundas. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Ut accepta tibi ſint, Domine, noſtra jejunia, præſta nobis, quæſumus, hujus munere ſacramenti purificatum tibi pectus offerre. Per Dominum noſtrum.

G iij Ad

a Abeſt a mſ. Calend.
b In cod. Reg. Suec. interceſſionibus.

c Hæc non extant in noſtris codd. mſſ. nec in Pamel aut Kal. Rom. ſunt inſerta.

Ad complendum. A

Annue, quæſumus, omnipotens Deus, ut ſacramentorum tuorum geſta recolentes, & temporali ſecuritate relevemur, & erudiamur legalibus inſtitutis. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Fideli populo, Domine, miſericordiam tuam placatus impende, & præſidia corporis copioſa tribue ſupplicanti. Per Dominum.

Sabbato in XII. Lect.

PRæſta, Domine, quæſumus, tales nos fieri tuæ gratiæ largitate, ut bona tua & fiducialiter impetremus, & ſine difficultate ſumamus. Per. B

Alia.

Da nobis, Domine, regnum tuum, juſtitiamque ſemper inquirere: ut quibus indigere nos perſpicis, clementer facias abundare. Per.

Alia.

Deus, qui nos de præſentibus adjumentis eſſe vetuiſti ſollicitos: tribue, quæſumus, ut pie ſectantibus, quæ tua ſunt, univerſa nobis ſalutaria condonentur. Per. C

Alia.

Deus, qui miſericordia tua prævenis non petentes, da nobis affectum Majeſtatem tuam jugiter deprecandi: ut pietate perpetua ſupplicibus potiora defendas. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Deus, qui non deſpicis corde contritos & afflictos miſeriis, populum tuum jejunii ad te devotione clamantem propitius exaudi: ut quos humiliavit adverſitas, attollat reparationis tuæ proſperitas. Per. D

N.412. [N] POST [a] BENEDICTIONES.

Ad Miſſam.

DEus, qui tres pueros de camino ignis, non ſolum illæſos, ſed etiam tuis laudibus conclamantes liberaſti: quæſumus, ut nos peccatorum nexibus obvolutos, velut de voragine ignis eripias; ut criminum flammas, operumque carnalium incendia ſuperantes, hymnum tibi debitum jure meritoque reddamus. Per. E

Super Oblata.

Domine Deus noſter, qui in his potius creaturis, quas ad fragilitatis noſtræ præſidium condidiſti, tuo quoque nomini munera juſſiſti dicanda conſtitui: tribue, quæſumus, ut & vitæ nobis præſentis auxilium, & æternitatis efficiant ſacramentum. Per.

Ad complendum.

Sumtum, quæſumus, Domine, venerabile ſacramentum, & præſentis vitæ ſubſidiis, nos foveat, & æternæ. Per. F

a Non legitur in od. Vat. *post benedictiones*: cætera ſunt ſimilia.
b In mſ. Calenſi: *viij. Kalend. Julii natal. S. Johannis Baptiſtæ: in prima miſſa*, Concede &c. Conſentiunt cod. Reg. Suec.

Super populum.

Proficiat, Domine, quæſumus, plebs tibi dicata piæ devotionis affectu: ut ſacris actibus erudita, quanto Majeſtati tuæ ſit gratior, tanto donis potioribus augeatur. Per.

xiij. Kalendas Julii.

NAT. [N] SS. GERVASII ET PROTASII. N. 413.

[N] SAnctorum Martyrum nos, Domine, Gervaſii & Protaſii confeſſio beata communiat, & fragilitati noſtræ ſubſidium dignanter exoret. Per Dominum noſtrum. N. 413.

Super Oblata.

Concede nobis, omnipotens Deus, ut his muneribus, quæ pro ſanctorum Martyrum Gervaſii & Protaſii honore deferimus, & te placemus exhibitis, & nos vivificemur acceptis. Per.

Ad complendum.

Tu, quæſumus, omnipotens Deus, ut myſteriorum virtute ſanctorum, & [N] interceſſione Beatorum Gervaſii & Protaſii Martyrum tuorum, N. 414.
vita noſtra [N] fulciatur. Per. N. 415.

ix. Kalendas Julii.

[N] VIGILIA S. JOHANNIS BAPTISTÆ. N. 416.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut familia tua per viam ſalutis incedat, & Beati Johannis Præcurſoris hortamenta ſectando, ad eum, quem prædixit, ſecura perveniat, Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Munera, Domine, oblata ſanctifica, & intercedente Beato Johanne Baptiſta, nos per hæc a peccatorum noſtrorum maculis emunda. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, [N] Exhibentes ſolemne jejunium, quo Beati Johan- N. 417.
nis Baptiſtæ natalitia prævenimus. Cujus genitor, dum eum dubitat naſciturum, ſermonis amiſit officium: & eo naſcente & ſermonis uſum, & prophetiæ ſuſcepit donum: Cujuſque genitrix ſenio confecta, ſterilitate multata, in ejus conceptu non ſolum ſterilitatem amiſit, fecunditatem acquiſivit, ſed etiam Spiritum ſanctum, quo Matrem Domini & Salvatoris agnoſceret, accepit. Per quem Majeſtatem.

Ad complendum.

Beati Johannis Baptiſtæ, nos, Domine, præclara comitetur oratio: & quem venturum eſſe prædixit, poſcat nobis favere placatum. Per Dominum noſtrum.

[N] IN [b] PRIMA MISSA DE NOCTE. N. 418. b

COncede, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui beati Johannis Baptiſtæ ſolemnia colimus,

Gemet. Theod. At in vet. Sacram. Gall. unica tantum hoc die extat Miſſa in *S. Johannis Baptiſtæ*. Sed poſtea habetur, *Miſſa in Johan paſſione*.

mus, ejus apud te interceſſione muniamur. Per A
Dominum.

Super Oblata.

Munera, Domine, oblata ſanctifica, & intercedente beato Johanne Baptiſta, nos per hæc a peccatorum noſtrorum maculis emunda. Per.

Ad complendum.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui cæleſtia alimenta percepimus; intercedente beato Johanne Baptiſta, per hæc contra omnia adverſa muniamur. Per Dominum. B

Super populum.

Præſta, quæſumus, Domine, ut populus tuus ad plenæ devotionis effectum, beati Johannis Baptiſtæ natalitiis præparetur, quem præmiſiſti filio tuo parare plebem perfectam, Jeſu Chriſto Domino noſtro, Qui.

Alia.

b Beati nos, Domine, Johannis oratio, & intelligere Chriſti tui myſterium poſtulet, & mereri. Per eumdem.

C

viij. Kalendas Julii.

NAT. S. JOHANNIS BAPTISTÆ.

DEus, qui præſentem diem honorabilem nobis in Beati Johannis nativitate feciſti: da populis tuis ſpiritalium gratiam gaudiorum, & omnium fidelium mentes dirige in viam ſalutis æternæ. Per.

Super Oblata.

D Tua, Domine, muneribus altaria cumulamus; illius nobis per hæc opem adeſſe poſcentes, & nativitatem honore debito celebrantes, qui Salvatorem mundi & cecinit adfuturum, & adeſſe monſtravit, Dominum noſtrum.

a *Præfatio.*

a Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et in die feſtivitatis hodiernæ, qua Beatus Johannes exortus eſt, tuam magnificentiam collaudare: Qui vocem matris Domini nundum editus ſenſit, & N adhuc clauſus utero, adventum ſalutis huma- E
N. 419. næ prophetica exultatione ſignificavit. N Qui
N. 420. & genitricis ſterilitatem conceptus abſtulit, & patris linguam natus abſolvit, ſoluſque omnium Prophetarum, Redemtorem mundi, quem prænuntiavit, oſtendit. Et ut ſacræ Purificationis effectum aquarum natura conciperet, ſanctificandis Jordanis fluentis ipſum baptiſmo baptiſmatis lavit Auctorem. Et ideo cum Angelis.

b *Benedictio.*

b Benedicat vobis omnipotens Deus, beati Johannis Baptiſtæ interceſſione, cujus hodie natalitia celebratis; concedatque, ut cujus ſolemnia F colitis, patrocinia ſentiatis. Amen. Illius obtentu ab omnibus adverſis tueamini, & bonis omnibus perfruamini, qui adventum Redemtoris mundi necdum natus cognovit, matris ſterilitatem naſcendo abſtulit, patris linguam natus abſolvit. Amen. Quatenus ipſius agni, quem ille digito oſtendit, cujus immolatione eſtis redemti, ita virtutum lanis veſtiri, & innocentiam valeatis imitari, ut ei in æternę patrię felicitate poſſitis adjungi. Quod ipſe pręſtare dignetur.

Ad complendum.

Sumat Eccleſia tua, Deus, Beati Johannis Baptiſtę generatione lętitiam, per quem ſuę regenerationis cognovit Auctorem, Dominum noſtrum. Qui tecum vivit.

c *Ad Matutinos.* c

Omnipotens, & miſericors Deus, qui Beatum Johannem Baptiſtam tua providentia deſtinaſti, ut perfectam plebem Chriſto Domino prępararet: da, quęſumus, ut familia tua hujus interceſſione pręconis, & a peccatis omnibus exuatur, & ad eum, quem prophetavit, pervenire mereatur, Dominum.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, da cordibus noſtris illam tuarum rectitudinem ſemitarum, quam Beati Johannis Baptiſtę in deſerto vox clamantis edocuit. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Deus, qui conſpicis, quia nos undique mala noſtra contriſtant; per Pręcurſorem gaudii corda noſtra lętifica. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Da, quęſumus, omnipotens Deus, intra ſanctę Eccleſię tuę uterum conſtitutos, eo nos Spiritu ab iniquitate noſtra juſtificari, quo Beatum Johannem intra viſcera materna docuiſti. Per Dominum noſtrum Jeſum.

Alia.

Deus, qui nos annua Beati Johannis Baptiſtę ſolemnia frequentare concedis: pręſta, quęſumus, ut & devotis eadem mentibus celebremus, & ejus patrocinio promerente, plenę capiamus ſecuritatis augmentum. Per.

vj. Kalendas Julii.

NAT. SS. JOHANNIS ET PAULI.

QUęſumus, omnipotens Deus, ut nos geminata lętitia hodiernę feſtivitatis excipiat, quę de Beatorum Johannis & Pauli glorificatione procedit, quos eadem fides & paſſio vere fecit eſſe germanos. Per.

Super Oblata.

Hoſtias altaribus tuis, Domine, placationis imponimus, potentiam tuam in Sanctorum tuorum paſſionibus honorando, & per eos nobis implorando veniam peccatorum. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine

a Eadem pene legitur in Sacram. Gallic.
b In Benedictionali extat, nec non apud Grimoldum a Pamelio editum.
c Forte legendum, *ad veſperas*, ut legitur in edit. Vatic.

A mine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: per Chriſtum Dominum noſtrum: Pro cujus amore glorioſi Martyres, Johannes & Paulus martyrium non ſunt cunctati ſubire: quos in naſcendi lege junxit germanitas: in gremio matris Eccleſiæ, fidei unitas: in paſſionis acerbitate ferenda, unius amoris ſocietas. Per quem nos petimus eorum precibus adjuvari, quorum feſta noſcimur venerari. Per quem, Majeſtatem.

Ad complendum.

Sumſimus, Domine, ſanctorum tuorum Johannis & Pauli ſolemnia celebrantes, cæleſtia ſacramenta: præſta quæſumus, ut quod temporaliter gerimus, æternis gaudiis conſequamur. Per Chriſtum Dominum.

iv. Kalendas Julii.

N. 421. ## N NAT. S. LEONIS PAPÆ.

DEus, qui Beatum Leonem Pontificem, Sanctorum tuorum meritis coæquaſti: concede propitius, ut qui commemorationis ejus feſta percolimus, vitæ quoque imitemur exempla. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

N. 422. a Annue nobis, Domine, ut N animæ famuli [a] tui Leonis hæc proſit oblatio, quam immolando totius mundi tribuiſti relaxari delicta. Per Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Deus, qui animæ famuli tui Leonis æternæ beatitudinis præmia contuliſti: concede propitius, ut qui peccatorum noſtrorum pondere premimur, ejus apud te precibus ſublevemur. Per.

Eodem die.

N. 423. ## N VIGILIA SANCTI PETRI, ET PAULI.

N. 424. „ N QUANDO Apoſtolicus duas Miſſas celebrat
N. 425. „ una die, inter eas N non lavat os, niſi poſt offi-
„ cium: Sed abſque intervallo, finita priore, in-
„ cipitur altera.

b [b] DEus qui nobis Apoſtolorum Beatorum Petri & Pauli natalitia glorioſa præire concedis: tribue, quæſumus, eorum nos ſemper & beneficiis præveniri, & orationibus adjuvari. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Munera, Domine, tuæ glorificationis offerimus, quæ tibi pro noſtris grata jejuniis, ſanctorum Apoſtolorum, quæſumus, deprecatio quorum ſolemnia prævenimus, efficiat. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Apud quem cum Beatorum Apoſtolorum continuata feſtivitas, triumphique cæleſtis perpetua & æterna ſit celebritas, nobis tamen eorum feſta annuis recurſibus tribuis frequentare: ut & illorum paſſioni ſit veneratio ex noſtra devotione, & nobis auxilium proveniat de eorum ſanctiſſima interceſſione. Per.

Ad complendum.

Sumtis, Domine, remediis ſempiternis, tuorum mundentur corda fidelium: ut Apoſtolici B Petri & Pauli natalis inſignia, quæ corporalibus officiis exequuntur, pia cordis intelligentia comprehendant. Per.

Super populum.

Deus, qui ligandi, ſolvendique licentiam tuis Apoſtolis contuliſti, da quæſumus: ut per ipſos æternis vitiis expediti, liberi poſſimus cæleſtibus intereſſe myſteriis. Per eumdem Dominum.

Ad Veſperos.

Apoſtolicis nos, Domine, quæſumus, Beatorum Petri & Pauli attolle præſidiis, ut quanto C fragiliores ſumus, tanto validioribus auxiliis foveamur. Per.

Ad [c] Matutinos. c

Deus qui Eccleſiam tuam N Apoſtoli tui Petri fide & nomine conſecraſti: quique Beatum illi Paulum ad prædicandum Gentibus gloriam tuam ſociare dignatus es: concede, ut omnes, qui ad Apoſtolorum tuorum ſolemnia convenerunt, ſpiritali remuneratione ditentur. N. 426.

iij. Kalendas Julii.

D

N NAT. EJUSDEM [d] PETRI ET PAULI. N. 427. d

Ad Miſſam.

DEus, qui hodiernam diem Apoſtolorum tuorum Petri & Pauli martyrio conſecraſti: da Eccleſiæ tuæ, eorum in omnibus ſequi præceptum, per quos religionis ſumſit exordium. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

E Hoſtias, Domine, quas nomini tuo ſacrandas offerimus, Apoſtolica proſequatur oratio, per quam nos expiari tribuas & defendi. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te ſuppliciter exorare, ut gregem tuum paſtor æterne non deſeras, ſed per Beatos Apoſtolos tuos continua protectione cuſtodias, ut iiſdem rectori- F bus gubernetur, quos operis tui Vicarios, eidem contuliſti præeſſe Paſtores. Et ideo cum Angelis & Archangelis.

Re-

a Apud Pamelium ſic mutata eſt hæc oratio: *ut interceſſione famuli tui Leonis hæc nobis proſit oblatio*. Fatetur tamen non conſentire mſſ. cod. huic mutationi. Favere tamen videtur ſecundus Theod. ubi legitur, *ut intercedente B. Leone &c.*

b Loco hujus orationis, legitur in edit. Pamel. conſentientibus mſſ. Reg. Suec. & Gemet. *Præſta quæſu omnip. D. ut nullis nos perturbationibus concuti, quos in Apoſt. confeſſionis petra ſolidaſti.* In Kal. Rom. habes, *Tranſlatio corporis B. Leonis*, utrum Leonis II aut alterius, conſule notas Joh. Frontonis ad hunc locum.

c In Col. legitur, *ad vigilias in noctе*.

d In vet. Sacram Gal. *Miſſa in natale Petri & Pauli*: poſt quam legitur *Miſſa S. Sigiſmundi Regis*.

a *Benedictio.*

Benedicat vobis omnipotens Deus, qui vos beati Petri ſaluberrima confeſſione in Eccleſiaſtica fidei fundavit ſoliditate. Amen. Et quos Beati Pauli ſanctiſſima inſtruxit prædicatione, ſua tueatur gratiſſima defenſione. Amen. Quatenus Petrus clave, Paulus ſermone, utrique interceſſione ad illam nos certent patriam introducere, ad quam illi, alter cruce, alter gladio, hodierna die pervenere. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

B Quos cæleſti, Domine, alimento ſatiaſti, Apoſtolicis interceſſionibus ab omni adverſitate cuſtodi. Per.

Super populum.

Familiam tuam, quæſumus, Domine, propitius intuere, & Apoſtolicis defende præſidiis: ut eorum precibus gubernetur, quibus nititur, te conſtituente, Principibus. Per.

Alia.

N. 428. Deus, qui Apoſtolo tuo Petro, collatis clavibus regni cæleſti, ligandi atque ſolvendi [N] Pontificium tradidiſti: concede, ut interceſſionis ejus auxilio, a peccatorum noſtrorum nexibus liberemur. Per Dominum. C

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui Eccleſiam tuam Apoſtolica ſoliditate fundatam, ab infernarum eruis terrore portarum: præſta, ut in tua veritate perſiſtens, nulla recipiat conſortia perfidorum. Per.

Alia.

Exaudi nos, Deus, ſalutaris noſter, & Apoſtolorum tuorum nos tuere præſidiis, quorum donaſti fideles eſſe doctrinis. Per.

Alia.

Eſto, Domine, plebi tuæ ſanctificator, & cuſtos: ut Apoſtolicis munita præſidiis, & converſatione tibi placeat, & ſecura deſerviat. Per.

Prid. Kalendas Julii.

N. 429. [N] NAT. S. PAULI.

Deus, qui multitudinem Gentium Beati Pauli Apoſtoli prædicatione docuiſti: da nobis, quæſumus, ut cujus natalitia colimus, ejus apud te patrocinia ſentiamus. Per.

Super Oblata.

Eccleſiæ tuæ, quæſumus, Domine, preces & Hoſtias Apoſtolica commendet oratio: ut quod pro illorum gloria celebramus, nobis proſit ad veniam. Per.

N. 430. b [N] Præfatio [b] & benedictio, quæ eſt ſuperius.

Ad complendum.

Perceptis, Domine, ſacramentis, Beatis Apo-

A ſtolis intervenientibus deprecamur: ut quæ pro illorum celebrata ſunt gloria, nobis proficiant ad medelam. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut nullis nos permittas perturbationibus concuti, quos in Apoſtolicæ confeſſionis petra ſolidaſti. Per.

vj. Nonas Julii.

NAT. SS. PROCESSI ET MARTINIANI.

Deus, qui nos ſanctorum tuorum Proceſſi & Martiniani confeſſionibus glorioſis circumdas & protegis: da nobis, & eorum imitatione proficere, & interceſſione gaudere. Per.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, preces & munera, quæ ut tuo ſint digna conſpectui, Sanctorum tuorum precibus adjuvemur. Per Dominum.

Ad complendum.

Corporis ſacri, & pretioſi ſanguinis repleti libamine, quæſumus, Domine, Deus noſter: ut quod pia devotione gerimus, certa redemtione capiamus. Per.

Pridie Nonas Julii.

OCTAVA APOSTOLORUM PETRI ET PAULI.

D Deus, cujus dextera Beatum Petrum ambulantem in fluctibus, ne mergeretur, erexit: & coapoſtolum ejus Paulum tertio naufragantem, de profundo pelagi liberavit: exaudi nos propitius, & concede, ut amborum meritis, æternitatis gloriam conſequamur. Per Dominum.

Super Oblata.

Hoſtias, quæſumus, Domine, ſuſcipe placitus oblatas, quæ meritis Apoſtolorum tuorum Petri & Pauli, te ſanctificante, nobis efficiantur ſalutares. Per.

E *Ad complendum.*

Beatorum Apoſtolorum tuorum, Domine, Petri & Pauli deſiderata ſolemnia recenſentes, præſta quæſumus: ut eorum ſupplicationibus muniamur, quorum regimur principatu. Per.

Super populum.

Protege, Domine, populum tuum, & Apoſtolorum tuorum patrocinio confidentem perpetua defenſione conſerva.

F

a Hanc exhibet Benedictionale.
b Idem legitur in edit. Vatic. & Guſſanv. quod ſignificat ſuperius in feſto SS. Apoſt. Petri & Pauli extare benedictionem, quæ minime tamen ibi reperitur.

vj. Idus Julii.

N. 432. NAT. N SEPTEM a FRATRUM.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui glorioſos Martyres fortes in ſua confeſſione cognovimus, pios apud te in noſtra interceſſione ſentiamus. Per.

Super Oblata.

Sacrificiis præſentibus, Domine, quæſumus, intende placatus: &, intercedentibus ſanctis tuis devotioni noſtræ proficiant, & ſaluti. Per.

Præfatio.

B Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: donari nobis ſuppliciter exorantes, ut ſicut Sancti tui mundum in tua virtute vicerunt, ita nos a mundanis erroribus poſtulent expediri. Per Chriſtum Dominum.

Ad complendum.

Quæſumus, omnipotens Deus, ut illius ſalutaris capiamus effectum, cujus per hæc myſteria pignus accepimus. Per Dominum noſtrum. C

viij. Kalendas Auguſti.

N. 433. N NAT. S. JACOBI APOSTOLI.

ESto, Domine, propitius plebi tuæ, ſanctificator & cuſtos; ut Apoſtoli tui Jacobi munita præſidiis, & converſatione tibi placeat, & ſecura deſerviat. Per.

Super Oblata.

Oblationes populi tui, Domine, quæſumus, Beati Apoſtoli tui Jacobi paſſio beata conciliet: & quæ noſtris apta non ſunt meritis, fiant tibi placita ejus deprecatione. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quia licet nobis ſemper ſalutem operetur divini celebratio ſacramenti, propenſius tamen nobis confidimus profuturam, ſi Beati Apoſtoli tui Jacobi interceſſionibus adjuvemur. Per Chriſtum. E

Ad complendum.

Beati Apoſtoli tui Jacobi, cujus hodie feſtivitate, corpore & ſanguine Filii tui nos refeciſti, quæſumus, Domine, interceſſione adjuva, pro cujus ſolemnitate percepimus tua dona, lætantes. Per eumdem. A

Super populum.

Solemnitatis Apoſtolicæ multiplicatione gaudentes clementiam tuam deprecamur, omnipotens Deus: ut tribuas jugiter nos eorum & confeſſione benedici, & patrociniis confoveri. Per Dominum.

iv. b Kalendas Auguſti.

N. 434. NAT. N SANCTI FELICIS.

INfirmitatem noſtram reſpice, omnipotens Deus: Et N quos pondus propriæ actionis gravat, Beati Felicis Martyris tui atque Pontificis interceſſio glorioſa nos protegat. Per Dominum noſtrum. N. 435.

Super Oblata.

Hoſtias tibi, Domine, pro commemoratione Sancti Felicis offerimus, quem a tui corporis unitate nulla tentatio ſeparavit. Per.

Ad complendum.

Spiritum nobis, Domine, tuæ caritatis infunde: ut quos uno pane cæleſti ſatiaſti, intercedente Beato Felice Martyre tuo, tua facias pietate concordes. Per.

iij. Kalendas Auguſti.

NAT. SS. ABDON ET SENNEN.

D DEus, qui ſanctis tuis Abdon & Sennen ad hanc gloriam veniendi copioſum munus gratiæ contuliſti: da famulis tuis ſuorum veniam peccatorum, ut Sanctorum tuorum intercedentibus meritis, ab omnibus mereamur adverſitatibus liberari. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Munera tibi, Domine, pro ſanctorum Martyrum Abdon & Sennen paſſione deferimus, qui dum finiuntur in terris, facti ſunt cæleſti luce perpetui: humiliter poſtulantes, ut eorum ſemper meritis muniamur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Et te

a In Kalend. Rom. *Septem Fratrum Apii & Salariæ*. At cenſet Joh. Fronto legendum, *via Appia & Salaria*. Septem fratrum nomina exhibet Pamelius; ut contra vet. mſſ. fidem. Poſt hoc feſtum, in codd. Gemet. & duobus Theoder. legitur, *Tranſlatio corporis* vel *natale S. Benedicti Abb.* cujus officium, ut eſt in utroque Theoder. hic exhibemus.

Oratio.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui per glorioſa exempla humilitatis, triumphum nobis oſtendiſti æternum: da, quæſumus, ut viam tibi placitæ obedientiæ, quam venerabilis Pater illæſus antecedebat Benedictus, nos præclaris ejus meritis adjuti ſine errore ſubſequamur. Per.

Secreta.

Sacris altaribus, Domine, Hoſtias ſuperpoſitas S. Benedictus, quæſumus, in ſalutem nobis provenire depoſcat. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et gloriam tuam profuſis precibus exorare; ut qui Beati confeſſoris tui Benedicti veneramur feſta, te opitulante, ejus ſanctitatis imitari valeamus exemplo. Et cujus meritis nequaquam poſſumus coæquari, ejus precibus mereamur adjuvari. Per Chriſtum.

Ad complendum.

F Protegat nos, Domine, cum tui perceptione ſacramenti, Beatus Benedictus Abbas pro nobis intercedendo: ut & converſationis ejus experiamur inſignia, & interceſſionis ipſius percipiamus ſuffragia. Per.

Alia.

Interceſſio nos, quæſumus, Domine, Beati Benedicti Abbatis commendet: ut quod noſtris meritis non valemus, ejus patrocinio aſſequamur. Per.

b Ante hoc feſtum in codd. Theod. & Gemet. occurrunt feſta S. Praxedis, & S. Apollinaris, Sanctorum vero Nicaſii & Sociorum Mart. in utroque Theod. & S. Pantaleonis in Gemet.

te laudare mirabilem Dominum in ſanctis tuis, quos ante conſtitutionem mundi, in æternam tibi gloriam præparaſti: ut per eos huic mundo veritatis tuæ lumen oſtenderes, quos ita ſpiritu veritatis armaſti, ut formidinem mortis per infirmitatem carnis evincerent. De quorum Collegio ſunt
N. 436. Martyres tui Abdon, N & Sennes, qui in Eccleſiæ tuæ prato ſicut roſæ & lilia floruerunt: Quos Unigeniti tui ſanguis in prælio confeſſionis, roſeo colore perfudit: & ob præmium paſſionis, niveo liliorum ſplendore veſtivit. Per quem Majeſtatem.

Ad complendum.

Populum tuum, Domine, perpetua munitione defende: nec difficulter, quod pie & juſte poſtulat, conſequatur, cuj Sanctorum tuorum merita ſuffragantur. Per.

Kalendis Auguſti.

N. 437. N AD SANCTUM PETRUM AD VINCULA.

DEus, qui Beatum Petrum Apoſtolum a vinculis abſolutum, illæſum abire feciſti: noſtrorum, quæſumus, abſolve vincula peccatorum, & omnia mala a nobis propitiatus exclude. Per.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, Hoſtiam redemtionis humanæ, interveniente Beato Petro Apoſtolo, & ſalutem nobis mentis & corporis operare placatus. Per.

Ad complendum.

Corporis ſacri, & pretioſi ſanguinis repleti libamine, quæſumus, Domine Deus noſter: ut quod pia devotione [a] gerimus, intercedente Beato Petro Apoſtolo tuo, certa redemtione capiamus.

iv. Nonas Auguſti.

NAT. S. STEPHANI EPISCOPI ET MARTYRIS.

DEus, qui nos Beati Stephani Martyris tui atque Pontificis annua ſolemnitate lætificas: concede propitius, ut cujus natalitia colimus, de ejuſdem etiam protectione gaudeamus. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Munera tibi, Domine, dicata ſanctifica: & intercedente Beato Stephano Martyre tuo atque Pontifice, per eadem nos placatus intende. Per Dominum.

Ad complendum.

Hæc nos communio, Domine, purget a crimine: & intercedente Beato Stephano Martyre tuo atque Pontifice, cæleſtis remedii faciat eſſe conſortes. Per.

viij. Idus Auguſti.

N. 438. [b] NAT. N S. SIXTI EPISCOPI.

DEus, qui conſpicis, quia ex nulla noſtra virtute ſubſiſtimus: concede propitius, ut, intercesſione Beati Sixti Martyris tui atque Pontificis, contra omnia adverſa muniamur. Per.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, munera propitiatus oblata, quæ Majeſtati tuæ Beatus Sixtus Sacerdos commendet & Martyr. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et in die feſtivitatis hodiernæ, qua Beatus Sixtus pariter Sacerdos & Martyr, devotum tibi ſanguinem exultanter effudit: Qui ad eamdem gloriam promerendam, doctrinæ ſuæ filios incitavit, & quos erudiebat hortatu, præveniebat exemplo. Per Chriſtum.

N Præfatio uvæ. N. 439.

Intra quorum nos conſortium, non æſtimator meriti, ſed veniæ, quæſumus, largitor admitte. Per Chriſtum.

N Benedictio uvæ. N. 440.

Benedic, Domine, & hos fructus novos uvæ, quos tu, Domine, rore cæli, & inundantia pluviarum, & temporum ſerenitate atque tranquillitate, ad maturitatem perducere dignatus es, & dediſti eos ad uſus noſtros, cum gratiarum actione percipi, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Per quem hæc omnia.

Ad complendum.

Præſta, quæſumus, Domine Deus noſter, ut cujus nobis feſtivitate votiva ſunt ſacramenta, ejus ſalutaria nobis interceſſione reddantur.

Eodem [c] die.

NAT. SS. FELICISSIMI ET AGAPITI.

DEus, qui nos concedis Sanctorum Martyrum tuorum, Feliciſſimi & Agapiti natalitia colere: da nobis in æterna lætitia de eorum ſocietate gaudere. Per.

Super Oblata.

Munera tibi, Domine, noſtræ devotionis offerimus, quæ & pro tuorum tibi grata ſint honore juſtorum, & nobis ſalutaria, te miſerante, reddantur. Per Dominum.

Ad complendum.

Præſta nobis, Domine, quæſumus, intercedentibus Sanctis tuis, Feliciſſimo & Agapito, ut quæ ore contingimus, pura mente capiamus. Per.

vj. Idus Auguſti.

NAT. N SANCTI CYRIACI. N. 441.

DEus, qui nos annua Beati Cyriaci Martyris tui ſolemnitate lætificas: concede propitius, ut

a In cod. Reg. Suec. *gerimus, certa redemtione capiamus. Per.* &c. In ed. Pamel. alia eſt oratio.
b Ex tractatu 27. S. Aug. in Johan. conſtat tunc S. Sixti feſtum eadem die fuiſſe celebratum.

c In Kalend. Rom. *Die V. menſis Aug. natal. S. Sixti, Feliciſſimi & Agapiti.* S. Sixtus idem eſt qui ſupra. In cod. Reg. Suec. natale S. Xiſti notatur quoque, non die ſexta, ſed quinta hujus menſis.

ut cujus natalitia colimus, virtutem quoque paſſionis imitemur. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, ſacrificium placationis & laudis: quod nos, interveniente Sancto tuo Cyriaco, & perducat ad veniam, & in perpetua gratiarum conſtituat actione. Per.

Ad complendum.

Quæſumus, Domine Deus noſter: ut interveniente Beato Cyriaco Martyre tuo, ſacroſancta myſteria, quæ ſumſimus, actu ſubſequamur & ſenſu. Per.

v. Idus Auguſti.

VIGILIA SANCTI LAURENTII.

ADesto, Domine, ſupplicationibus noſtris; & interceſſione Beati Laurentii Martyris tui, perpetuam nobis miſericordiam impende. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Hoſtias, Domine, quas tibi offerimus, propitius ſuſcipe; & intercedente Beato Laurentio Martyre tuo, vincula peccatorum noſtrorum abſolve. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et devotis mentibus natale Beati Martyris tui Laurentii prævenire: qui Levita ſimul Martyrque venerandus, & proprio claruit glorioſus officio, & memorandæ paſſionis refulſit Martyrio. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Da, quæſumus, Deus noſter, ut ſicut Beati Laurentii Martyris tui commemoratione, temporali gratulamur officio, ita perpetuo lætemur aſpectu. Per.

Alia.

Da, quæſumus, omnipotens Deus, ut triumphum Beati Laurentii Martyris tui, quem deſpectis ignibus conſummavit in terris, perpetua cælorum luce conſpicuum, digno fervore fidei veneremur. Per Dominum noſtrum.

Ad Matutinos.

Deus, mundi creator & rector, qui hunc diem in Beati Levitæ tui Laurentii Martyrio conſecraſti: concede propitius, ut omnes, qui martyrii ejus merita veneramur, interceſſionibus ejus, ab æternis gehennæ incendiis liberemur. Per.

N. 442. IN [N] [a] PRIMA MISSA DE NOCTE.

EXcita, Domine, in Eccleſia tua Spiritum cui Beatus Laurentius Levita ſervivit: ut eodem nos [N] replente ſtudeamus amare quod amavit & opere exercere quod docuit. Per. N. 443.

A

Super Oblata.

Sacrificium tibi, Domine, quæſumus, Beati Laurentii precatio ſancta conciliet: ut cujus honore ſolemniter exhibetur, meritis efficiatur acceptum. Per.

Ad complendum.

Supplices te rogamus, omnipotens Deus, ut quos donis cæleſtibus ſatiaſti, intercedente beato

B Laurentio Martyre tuo, perpetua protectione cuſtodias. Per.

iv. Idus Auguſti.

NAT. SANCTI LAURENTII.

DA nobis, quæſumus, omnipotens Deus, vitiorum noſtrorum flammas extinguere, qui Beato Laurentio tribuiſti tormentorum ſuorum incendia ſuperare. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

C Accipe, quæſumus, Domine, munera dignanter oblata; & Beati Laurentii ſuffragantibus meritis, ad noſtræ ſalutis auxilium provenire concede. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et præcipue [N] in die ſolemnitatis hodiernæ, qua N. 444.
Beatus Laurentius hoſtia ſancta viva tibi placens
[N] oblatus eſt: Qui igne accenſus tui amoris, con- N. 445.
ſtanter ignem ſuſtinuit paſſionis: & per immanitatem tormentorum pervenit ad ſocietatem civium

D ſupernorum. Per Chriſtum Dominum.

Ad complendum.

Supplices te rogamus, omnipotens Deus: ut quos donis cæleſtibus ſatiaſti, intercedente Beato Laurentio Martyre tuo, perpetua protectione cuſtodias. Per.

Super populum.

Deus, cujus caritatis ardore Beatus Laurentius edaces incendii flammas, contemto perſecu-

E tore, devicit: concede, ut omnes, qui martyrii ejus merita veneramur, protectionis tuæ auxilio muniamur. Per.

Alia.

Sancti Laurentii nos, Domine, ſancta precatio tueatur: & quod noſtra conſcientia non meretur, ejus nobis, qui tibi placuit, oratione donetur. Per.

Alia.

Adſit nobis, Domine, quæſumus, S. Laurentii Martyris tui in tua glorificatione benedictio, cujus nobis eſt hodie facta ſuffragium in tua virtute con-

F feſſio. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Præſta, quæſumus, Domine, ut ſemper nos Bea-

[a] Edit. Pamel. habet, *in primo mane*. Kalend. Rom. *in prima Miſſa*, ceteris omiſſis. Poſtea. *Die SS. ad Miſſa publica natal. S.*

[N] *Laurent.* Pro quo legitur apud Pam. *In die ad Miſſam*; ubi codex Reg. Suec. *item alia Miſſa*.

N. 446. Beati Laurentii lætificent [N] votiva martyria, A quæ ſemper eſſe non deſinunt admiranda. Per.

iij. Idus Auguſti.

N. 447. [N] NAT. S. TIBURTII [a] MARTYRIS.

a BEati Tiburtii nos Domine, foveant continuata præſidia: quia noo deſinis propitius intueri, quos talibus auxiliis concesſeris adjuvari. Per.

Super Oblata.

Adeſto, Domine, precibus populi tui, adeſto B muneribus: ut quæ ſacris ſunt oblata myſteriis, tuorum tibi placeant intercesſione Sanctorum. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere: Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus:
N. 448. Qui dum Beati Tiburtii merita glorioſa veneramur, [N] auxilium nobis tuæ protectionis adfore de-
N. 449. precamur, [N] quoniam credimus nos per eorum intercesſionem, qui tibi placuere, peccatorum noſtrorum veniam impetrare. Per Chriſtum. C

Ad complendum.

Sumſimus, Domine, pignus redemtionis æternæ: ſit nobis, quæſumus, interveniente Beato Tiburtio Martyre tuo, [N] vitæ præſentis auxi-
N. 450. lium pariter & futuræ. Per.

Idibus Auguſti.

N. 451. [N] NAT. S. HIPPOLYTI MARTYRIS.

SAncti Martyris tui Hippolyti, Domine, quæſumus, veneranda feſtivitas, ſalutaris auxilii nobis præſtet augmentum. Per; D

Super Oblata.

Reſpice, Domine, munera populi tui, Sanctorum feſtivitate votiva: & tuæ teſtificatio veritatis oobis proficiat ad ſalutem. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Do-
N. 452. mine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et [N] tuam clementiam votis ſupplicibus implorare: ut Beati Hippolyti intercesſio peccatorum noſtro- E rum nobis obtineat veniam, qui per tormenta pasſionis æternam pervenit ad gloriam. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Sacramentorum tuorum, Domine, communio ſumta nos ſalvet: et intercendente Beato Hippolyto Martyre tuo, in tuæ veritatis luce confirmet. Per

xix. Kalendas Septembris.

N. 453. b NAT. [N] S. EUSEBII [b] CONFESSORIS.

DEus, qui nos Beati Enſebii confesſoris tui annua ſolemnitate lætificas: concede propi- F tius, ut cujus natalitia colimus, per ejus ad te exempla gradiamur. Per.

Super Oblata.

Laudis tuæ, Domine, immolamus Hoſtias in tuorum commemoratione Sanctorum, quibus nos & præſentibus exui malis confidimus, & futuris. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & nbique gratias agere, Domine B ſaocte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et clementiam tuam pronis mentibus implorare, ut per Beati Euſebii Confesſoris tui intercesſionem, ſalutiferam in noſtris mentibus firmes devotionem. Concedaſque, ut ſicut te ſolum credimus Auctorem, & veneramur Salvatorem, ſic in perpetuum ejus interventu habeamus adjutorem. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Sancti Euſebii natalitia celebrantes, ſupplices te, Domine, deprecamur: ut hoc idem nobis ſemper indulgentiæ cauſa ſit & ſalutis. Per. C

Eodem die.

[N] [c] VIGILIA ASSUMTIONIS S. MARIÆ. N. 454. c

DEus, qui virginalem aulam Beatæ Mariæ, in qua habitares, eligere dignatus es: da, quæſumus, ut ſua nos defenſione munitos, jucundos N. 445.
[N] faciat ſuæ intereſſe feſtivitati. Qui vivis & regnas.

Super Oblata.

Magna eſt, Domine, apud clementiam tuam Dei Genitricis oratio, quam idcirco de præſenti ſeculo tranſtuliſti, ut pro peccatis noſtris apud te fiducialiter intercedat. Per eumdem Dominum.

Ad complendum.

Cæleſti munere ſatiatos, omnipotens Deus, tua nos protectione cuſtodi, & caſtimoniæ pacem mentibus noſtris atque corporibus, intercedente Beata Maria, propitiatus indulge: ut veniente ſponſo Filio tuo Unigenito, accenſis lampadibus, ejus E digne præſtolemur occurſum. Qui vivit, & regnat Deus in unitate Spiritus ſancti.

Alia.

Concede, miſericors Deus, fragilitati noſtræ præſidium: ut qui ſanctæ Dei Genitricis requiem celebramus, intercesſionis ejus auxilio, a noſtris iniquitatibus reſurgamus. Per eumdem.

Alia.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ad Beatæ Mariæ ſemper virginis gaudia æterna pertingere, de cujus nos veneranda Aſſumtione tribus F annua ſolemnitate gaudere. Per.

H iij xviij.

[a] In Kalend. Rom. additur *Die SS.* hoc eſt ſupra ſcripta *Natal. S. Suſannæ*. Die vero ſeq. legitur, *Die XII. Menſ. Aug. Natal. S. Eupli*.

[b] In Calenſi, *Presbyteri*. Ita quoque legitur in ed. Pamel. ſed *Presbyteri* deſideratur in cod. Reg. Suec.

[c] Cenſet Pamelius hoc officium & ſequens non eſſe S. Gregorii, licet Gregorio eſſe vetuſtiora, veriſimile ipſi videatur. Sane extant in cod. Reg. Suec. in utroque Theod. in Gemet. &c. etiam ſub *Aſſumtionis* titulo. Notatur hoc modo in Kalend. Rom. *Die xv. menſ. Aug. Solemnia de Pauſatione S. Mariæ*. Ubi quoque aſſignatur Evang. *intravit Jeſus in quoddam Caſtell.* Conſule Doctisſimi Johan. Frontonis notas ad hunc locum.

xviij. Kalendas Septembris.

N. 456. N ASSUMTIO SANCTÆ MARIÆ VIRGINIS.

N. 457. N VEneranda nobis, Domine, hujus eſt diei feſtivitas, in qua Sancta Dei Genetrix mortem ſubiit temporalem; nec tamen mortis nexibus deprimi potuit, quæ Filium Dominum noſtrum de ſe genuit incarnatum. Qui tecum vivit, & regnat Deus.

Ad Miſſam.

Famulorum tuorum, Domine, delictis ignoſce: & qui placere de actibus noſtris non valemus, B Genetricis Filii tui Domini noſtri interceſſione ſalvemur. Qui tecum vivit.

Super Oblata.

Subveniat, Domine, plebi tuæ, Dei Genitricis oratio, quam etſi pro conditione carnis migraſſe cognoſcimus, in cæleſti gloria apud te pro nobis orare ſentiamus. Per eumdem Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et C te in veneratione ſacrarum Virginum exultantibus N. 458. animis laudare, benedicere & prædicare: N Inter quas intemerata Dei Genitrix Virgo Maria, cujus Aſſumtionis diem celebramus, glorioſa effulſit: Quæ & Unigenitum tuum ſancti Spiritus obumbratione concepit, & virginitatis gloria permanente, huic mundo lumen æternum effudit, Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem.

a *Benedictio.*

N. 459. N Deus, qui per Beatæ Mariæ Virginis partum, D genus humanum dignatus eſt redimere, ſua vos dignetur benedictione locupletare. Amen. Ejuſque ſemper & ubique patrocinia ſentiatis, ex cujus intemerato utero auctorem vitæ ſuſcipere meruiſtis. Amen. Et qui ad ejus celebrandam feſtivitatem hodierna die devotis mentibus conveniſtis, ſpiritalium gaudiorum, & æternorum præmiorum vobiſcum munera reportetis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Menſæ cæleſtis participes effecti, imploramus clementiam tuam, Domine Deus noſter: ut qui E feſta Dei Genetricis colimus, a malis imminentibus, ejus interceſſionibus liberemur. Per eumdem.

Alia.

Porrige nobis, Domine, dexteram tuam, & per interceſſionem Beatæ, & glorioſæ ſemperque Virginis Genetricis Mariæ, auxilium nobis ſupernæ virtutis impende. Per eumdem.

xvij. Kalendas Septembris.

b NAT. S. AGAPITI b MARTYRIS.

N. 460. N SAncti Martyris tui Agapiti merita nos, Domine, pretioſa tueantur, in quibus tuæ Ma- F jeſtatis opera prædicantes, & præſens capiamus adjutorium & futurum. Per.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, munera, quæ in ejus tibi ſolemnitate deferimus, cujus nos confidimus patrocinio liberari. Per Dominum.

Ad Complendum.

Protegat, quæſumus, Domine, populum tuum, & participatio cæleſtis indulta convivii, & deprecatio collata Sanctorum. Per Dominum noſtrum.

xj. Kalendas Septembris.

NAT. N S. TIMOTHEI MARTYRIS. N. 461.

AUxilium tuum nobis, Domine, quæſumus, placatus impende, & intercedente Beato Timotheo Martyre tuo, dexteram ſuper nos tuæ propitiationis extende. Per.

Super Oblata.

Accepta tibi ſit, Domine, ſacratæ plebis oblatio pro tuorum honore Sanctorum, quorum ſe meritis percepiſſe de tribulatione cognoſcit auxilium. Per Dominum.

Ad complendum.

Divini muneris largitate ſatiati, quæſumus, Domine Deus noſter: ut, intercedente Beato Timotheo Martyre tuo, ejus ſemper participatione vivamus. Per.

ix. Kalendas Septembris.

NAT. N S. BARTHOLOMÆI APOSTOLI. N. 462. c

OMnipotens ſempiterne Deus, qui hujus diei venerandam, ſanctamque lætitiam Beati Apoſtoli tui Bartholomæi feſtivitate tribuiſti: da Eccleſiæ tuæ, quæſumus, & amare quod credidit, & prædicare quod docuit. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Beati Apoſtoli tui Bartholomæi, cujus ſolemnia recenſemus, quæſumus, Domine, auxilio tua beneficia capiamus, pro quo tibi Hoſtias laudis offerimus.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, Qui Eccleſiam tuam ſempiterna pietate N non deſeris: ſed per Beatos Apoſtolos tuos jugiter erudis, & ſine fine cuſtodis. Per Chriſtum Dominum noſtrum. N. 463.

Ad complendum.

Sumſimus, Domine, pignus ſalutis æternæ, celebrantes Beati Bartholomæi Apoſtoli tui votiva ſolemnia, & perpetua merita venerantes. Per Dominum noſtrum.

Super.

a Benedictio hæc in Benedictionali continetur.
b Deeſt, *Martyris*, in cod. Reg. Suecıæ. ſed in prima oratione legitur.
a Hoc feſtum omittitur in Kalend. Rom. in Calenſi & in cod. Reg. Suec. Extat in Gemet. ubi eodem die prius legitur: *Nat. S. Audoeni Epiſcopi*, ſc. Rotomagenſis VI. Kalendas Septembris. in utroque Theoderic. & in Gemet. aſſignatur, *Nat. S. Rufi martyris*.

Super populum.

A Protege, Domine, populum tuum; & Apoſtolorum tuorum patrocinio confidentem, perpetua defenſione conſerva. Per.

v. Kalendas Septembris.

a NAT. S. AUGUSTINI [a] EPISCOPI.

ADeſto ſupplicationibus noſtris, omnipotens Deus: & quibus fiduciam ſperandæ pietatis indulges, intercedente Beato Auguſtino Confeſſore tuo atque Pontifice, conſuetæ miſericordiæ tribue benignus effectum. Per Dominum noſtrum. B

Super Oblata.

Sancti Confeſſoris tui Auguſtini nobis, Domine, pia non deſit oratio, quæ & munera noſtra conciliet, & tuam nobis indulgentiam ſemper obtineat. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: C
N. 464. Qui Beatum [N] Auguſtinum Confeſſorem tuum, & ſcientiæ documentis repleſti, & virtutum ornamentis ditaſti: Quem ita multimodo genere pietatis imbuiſti, ut ipſe tibi, & ara, & ſacrificium, & ſacerdos eſſet & templum. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Ut nobis, Domine, tua ſacrificia dent ſalutem, Beatus Confeſſor tuus Auguſtinus, & Pontifex, quæſumus, precator accedat. Per Dominum noſtrum. D

Eodem die.

NAT. S. HERMETIS MARTYRIS.

N. 465. [N] INterceſſio, Domine, B. Hermetis Martyris tui, & tuam nobis non deſinat placare juſtitiam, & noſtrum tibi devotum jugiter efficere famulatum. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Munera, Domine, noſtra, quæſumus, propitiatus aſſume: &, ut digne tuis famulemur altaribus, ſancti tui nos Hermetis interceſſione cuſtodi. Per Dominum noſtrum. E

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere: Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quoniam fiducialiter laudis tibi immolamus Hoſtias,
N. 466. [N] quas ſancti Hermetis Martyris tui precibus tibi eſſe petimus acceptas. Per Chriſtum.

Ad complendum.

F Repleti, Domine, benedictione cæleſti, quæſumus clementiam tuam: ut intercedente Beato Hermete Martyre tuo, quod humiliter gerimus, ſalubriter ſentiamus. Per.

a Nihil quoque legitur de S. Aug. in prædictis codicibus Colb. & Reg. Suec. ſed extat ejus natale in mſſ. Gem. & Theod. poſt feſtum S. Hermetis.

A *iv. Kalendas Septembris.*

NAT. SANCTÆ SABINÆ.

EXaudi nos, Deus, ſalutaris noſter, ut ſicut ſanctæ Sabinæ feſtivitate gaudemus, ita piæ devotionis erudiamur effectu. Per. N. 467.

Super Oblata.

B Gratanter, Domine, ad munera dicanda concurrimus, quæ nomini tuo pro ſolemnitate ſanctæ Martyris tuæ Sabinæ ſuppliciter immolamus. Per Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Purificet nos, Domine Deus, & divini perceptio ſacramenti, & glorioſa deprecatio ſanctæ Sabinæ. Per.

Eodem die.

[b] DECOLLATIO SANCTI JOHANNIS BAPTISTÆ. b

C SAncti Johannis Baptiſtæ & Martyris tui, Domine, quæſumus, veneranda feſtivitas, ſalutaris auxilii nobis præſtet effectum. Per.

Super Oblata.

Munera tibi, Domine, pro ſancti Martyris tui Johannis Baptiſtæ paſſione deferimus, qui dum finitur in terris, factus eſt cæleſti ſede perpetuus: quæſumus, ut ejus obtentu nobis proficiant ad ſalutem. Per.

Præfatio.

D Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Qui præcurſorem Filii tui tanto munere ditaſti, ut pro veritatis præconio capite plecteretur: Et qui Chriſtum aqua baptizaverat, ab [N] ipſo in ſpiritu baptizatus, N. 468.
pro eodem proprio ſanguine tingeretur. Præco quippe veritatis, quæ Chriſtus eſt, Herodem a fraternis thalamis prohibendo, carceris obſcuritate detruditur: ubi ſolius divinitatis tuæ lumine [N] frueretur. N. 469.
Deinde [N] capitalem ſententiam ſubiit, & ad inferna Dominum præcurſurus deſcendit. N. 470.
Et quem in mundo digito demonſtravit, ad inferos pretioſa morte præceſſit. Et ideo cum Angelis.

E [c] *Benedictio.* c

Deus, qui nos beati Johannis Baptiſtæ concedit ſolemnia frequentare, tribuat vobis & eadem devotis mentibus celebrare, & ſuæ benedictionis dona percipere. Amen. Et qui pro legis ejus præconio carceralibus eſt retruſus in tenebris, interceſſione ſua a tenebroſorum operum vos liberet incentivis. Amen. Et qui pro veritate, quæ Deus eſt, caput non eſt cunctatus amittere, ſuo interventu ad caput noſtrum, quod Chriſtus eſt, eſt, vos faciat pervenire. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur. F

Ad complendum.

Conferat nobis, Domine, ſancti Johannis utrum-

b De hoc feſto fit die ſeq. in Kalend. Rom.
c Extat in Benedict. in feſto S. Johannis de Martyrio.

trumque ſolemnitas: ut & magnifica ſacramenta quæ ſumſimus, digne veneremur, & nobis ſalutaria ſentiamus. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Perpetuis nos, Domine, ſancti Johannis Baptiſtæ tuere præſidiis; & quanto fragiliores ſumus, tanto magis neceſſariis attolle ſuffragiis. Per.

iij. Kalendas Septembris.

NAT. SANCTORUM FELICIS ET ADAUCTI.

B MAjeſtatem tuam, Domine, ſupplices deprecamur; ut ſicut jugiter Sanctorum tuorum commemoratione lætificas, ita ſemper ſupplicatione defendas. Per.

Super Oblata.

Hoſtias, Domine, tuæ plebis intende: & quas in honore Sanctorum tuorum devota mente celebrat, proficere ſibi ſentiat ad ſalutem. Per Dominum noſtrum.

Ad complendum.

C Repleti, Domine, muneribus ſacris, quæſumus, ut, intercedentibus Sanctis tuis, in gratiarum tuarum ſemper actione maneamus. Per.

vj. Idus Septembris.

a NAT. S. MARIÆ VIRGINIS.

Orationes ad Matutinos.

D ADeſto nobis, omnipotens Deus, Beatæ Mariæ feſta repetentibus, quam hodiernæ feſtivitatis prolatam exortu, ineffabili munere ſublevaſti. Per.

N. 474. *Ad* N *Proceſſionem.*

Supplicationem ſervorum tuorum, Deus miſerator, exaudi; ut qui in nativitate Dei Genitricis & Virginis congregamur, ejus interceſſionibus, a te de inſtantibus periculis eruamur. Per eumdem Dominum noſtrum.

Ad Miſſam.

E Famulis tuis, Domine, cæleſtis gratiæ munus impartire; ut quibus Beatæ Mariæ Virginis partus extitit ſalutis exordium, nativitatis ejus votiva ſolemnitas pacis tribuat incrementum. Per.

Super Oblata.

Unigeniti tui, Domine, nobis ſuccurrat humanitas; ut qui natus de virgine, matris integritatem non minuit, ſed ſacravit, in nativitatis ejus ſolemniis, a noſtris nos piaculis exuens, oblationem noſtram tibi faciat acceptam. Qui tecum vivit.

Præfatio.

F Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus; Et præcipue pro meritis Beatæ Dei Genitricis, & perpetuæ Virginis Mariæ, gratia plenæ, tuam omnipotentiam laudare, benedicere, & prædicare. Per quem.

Ad complendum.

Sumſimus, Domine, celebritatis annuæ votiva ſacramenta: præſta, quæſumus, intercedente Beata ſemper Virgine Maria, ut & temporalis nobis vitæ remedia præbeant & æternæ. Per.

Super populum.

Adjuvet nos, quæſumus, Domine, ſanctæ Mariæ interceſſio veneranda, cujus etiam diem, quo felix ejus eſt inchoata nativitas, celebramus. Per.

Eodem die.

N NAT. b S. ADRIANI MARTYRIS. N. 478. b

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui Beati Adriani Martyris tui natalitia colimus, a cunctis malis imminentibus ejus interceſſionibus liberemur. Per.

Super Oblata.

Munera, quæſumus, Domine, tibi dicata ſanctifica: & intercedente Beato Adriano Martyre tuo, per eadem nos placatus intende. Per.

Ad complendum.

Beati Adriani Martyris, Domine, interceſſione placatus, præſta quæſumus: ut quæ temporaliter gerimus, perpetua ſalvatione capiamus. Per c. c

iij. Idus Septembris.

NAT. SS. N PROTI, ET HYACINTHI. N. 475.

BEati Proti nos, Domine, & Hyacinthi foveat pretioſa confeſſio, & pia jugiter interceſſio tueatur. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Pro ſanctorum tuorum Proti & Hyacinthi, munera, tibi Domine, commemoratione, quæ debemus, exolvimus: præſta quæſumus, ut remedium nobis perpetuæ ſalutis operentur. Per.

Ad complendum.

Ut perpetua nos, Domine, tua ſancta purificent, Beati Proti & Hyacinthi, quæſumus imploret oratio. Per.

xviij. Kalendas Octobris.

N EXALTATIO SANCTÆ CRUCIS. N. 474.

N DEus, qui Unigeniti tui Domini noſtri pretioſo ſanguine humanum genus redimere dignatus es; concede propitius, ut qui ad adorandam

a Idem ſenſit Grimoldus Abbas de hac, quod ſupra de officio Aſſumtionis Mariæ adnotavimus. Vetuſtum tamen eſſet patet ex ord. Rom. pag. 84. ubi etiam Stationis ad S. Adrianum fit mentio, ad quam prima hæc collecta pertinet: Miſſæ autem ad S. Mariam. Facit hujus orationis & coll mentionem Radulphus Tungr. c. 13. & 23. ubi inſtitutam juſſu hoc die a O. Gregorio Letaniam ſcribit a S. Adriano ad S. Mariam majorem, *Pamelius*. Hoc tamen feſtum & officium habet in cod. Reg. Suec. & in al. necnon in Kalend. Rom. ubi aſſignatur ad diem 9. Septembris, & præſcribitur Evange. *Exurgens Maria abiit in montana.*

b Abeſt a mſ. Cal.

c Poſt feſtum S. Adriani ſequitur, v. *Idus Septembris*; nat. *S. Gorgonii Mart.* in ed. Vatic. inventibus mſſ. Thead. & Gemet. De illo vero ſilent edit. Pamel. Kalendar. Rom. & cod Reg. Suec.

dam vivficam ejus Crucem adveniunt, a peccatorum ſuorum nexibus liberentur. Per eumdem.

Super Oblata.

N. 476. N Devotas, Domine, humilitatis noſtræ preces, & Hoſtias miſericordiæ tuæ præcedas auxilium: & ſalutem, quam per Adam in paradiſi ligno clauſerat temerata præſumtio, ligni rurſum fides ſperat. Per.

„ Præfationem, quæ eſt in inventione Sanctæ
„ Crucis, require in v. Nonas Maii.

Ad complendum.

N. 477. N Jeſu Chriſti Domini noſtri corpore et ſanguine ſaginati, per quam Crucis eſt ſanctificatum vexillum, quæſumus, Domine Deus noſter; ut ſicut adorare meruimus, ita perennitatis ejus gloriæ ſalutari potiamur effectu. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Adeſto familiæ tuæ, quæſumus, clemens, et miſericors Deus: ut in adverſis et proſperis ejus preces exaudias, et nefas adverſariorum per auxilium Sanctæ Crucis digneris conterere, ut portum ſalutis tuæ valeat apprehendere. Per.

Eodem die.

N. 478. a NAT. N SS. CORNELII ET [a] CYPRIANI.

N. 479. BEatorum Martyrum, pariterque Pontificum, Cornelii et Cypriani nos, quæſumus, Domine, feſta tueantur, et eorum commendet oratio veneranda. Per.

Super oblata.

Plebis tuæ, Domine, munera benignus intende, quæ Majeſtati tuæ pro Sanctorum Martyrum tuorum Cornelii et Cypriani ſolemnitatibus ſunt dicata. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus:
N. 480. N Tuamque in Sanctorum tuorum Cornelii ſimul, & Cypriani feſtivitate prædicare virtutem: quos diverſis terrarum partibus greges ſacros divino pane paſcentes, una fide, eademque die pari nominis tui confeſſione coronaſti. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Quæſumus, Domine, ſalutaribus repleti myſteriis: ut quorum ſolemnia celebramus, orationibus adjuvemur. Per.

xviij. Kalendas Octobris.

NAT. S. NICOMEDIS MARTYRIS.

N. 481. ADeſto, Domine, populo tuo: ut Beati Nicomedis Martyris tui merita præclara N ſuſcipiens, ad impetrandam miſericordiam tuam ſemper ejus patrociniis adjuvemur. Per.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, munera propitius oblata, quæ Majeſtati tuæ Beati Nicomedis Martyris commendet oratio. Per.

Ad complendum.

Purificent nos, Domine, ſacramenta quæ ſumſimus: & intercedente Beato Nicomede Martyre tuo, a cunctis efficiant vitiis abſolutos. Per.

xvij. Kalendas Octobris.

NAT. S. EUPHEMIÆ MARTYRIS.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui infirma mundi eligis, ut fortia quæque confundas: concede propitius, ut qui Beatæ Euphemiæ Martyris tuæ ſolemnia colimus, ejus apud te patrocinia ſentiamus. Per.

Super Oblata.

Præſta, quæſumus, Domine Deus noſter: ut ſicut in tuo conſpectu mors eſt pretioſa Sanctorum, ita eorum merita venerantium accepta tibi reddatur oblatio. Per.

Ad complendum.

Sanctificet nos, Domine, quæſumus, tui perceptio ſacramenti: & interceſſio Beatæ Martyris tuæ Euphemiæ tibi reddat acceptos. Per.

Eodem die.

NAT. SS. LUCIÆ [b] ET GEMINIANI. b

PRæſta, Domine, precibus noſtris cum exultatione proventum: ut quorum diem paſſionis annua devotione recolimus, etiam fidei conſtantiam ſubſequamur. Per.

Super Oblata.

Vota populi tui, Domine, propitiatus intende: ut quorum nos tribuis ſolemnia celebrare, facias gaudere ſuffragiis. Per.

Ad complendum.

Exaudi, Domine, preces noſtras: ut Sanctorum tuorum, quorum feſta ſolemniter celebramus, continuis foveamur auxiliis. Per.

xij. Kalendas Octobris.

[c] VIGILIA S. MATTHÆI EVANG. c

DA nobis, omnipotens Deus, ut Beati Matthæi Apoſtoli tui & Evangeliſtæ, quam prævenimus veneranda ſolemnitas, & devotionem nobis augeat & ſalutem. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

N Apoſtolici reverentia culminis offerentes tibi ſacra N. 482.

a Celeberrimi natalis S. Cypriani meminit Caſſiodorus Vigilius, lib. 4. ep. 33. & ipſe Greg. lib. 2. indict. 10. ep. 32. In Kalendario Rom. ſex hebdomadæ, quæ feſtum hoc ſequuntur, ab illo nomen acceperunt, quod celebritatis & ſolemnitatis [illegible] eſt argumentum. Apud Pamel. invenitur cod. Reg. Suec. feſtum S. Cypriani præmittitur ſolemnitati Exalt. S. Crucis, quæ eodem die occurrit.

b Non meminit S. Geminiani Kalend. Rom. [illegible] conſpiciatur in codd. [illegible] antiquiſſimis, quales ſunt cod. Reg. Suec. & in quos Pamelius conſuluit.

c De hac Vigilia ſiletur in edit. Pamel. & Kalend. Rom. antiquiſque codd. Imo in cod. Reg. Suec. & mſ. Calend. nullum de S. Matthæo [illegible]. [illegible] Pamel. reperitur, ſed [illegible] omnes concluſiones. Habetur in utroque Thom. & in Gemet.

ſacra myſteria, Domine, quæſumus: ut Beati A Matthæi Evangeliſtæ ſuffragiis, cujus natalitia
N. 483. præimus, N hic plebs tua ſemper & ſua vota depromat, & deſiderata percipiat. Per Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Beati Matthæi Evangeliſtæ, quæſumus, Domine, ſupplicatione placatus, & veniam nobis tribue, & remedia ſempiterna concede. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Sit, Domine, Beatus Matthæus Evangeliſta noſtræ fragilitatis adjutor: ut pro nobis tibi ſupplicans, copioſius audiatur. Per.

xj. Kalendas Octobris.

NAT. S. MATTHÆI APOSTOLI, ET EVANGELISTÆ.

BEati Matthæi, Evangeliſtæ, Domine, precibus adjuvemur: ut quod poſſibilitas noſtra non obtinet, ejus nobis interceſſione donetur. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Supplicationibus Apoſtolicis Beati Matthæi Evangeliſtæ, quæſumus, Domine, Eccleſiæ tuæ commendetur oblatio, cujus magnificis prædicationibus eruditur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui Eccleſiam tuam in tuis fidelibus ubique pollentem, Apoſtolicis facis conſtare doctrinis: præſta, quæſumus, ut per quos initium divinæ cognitionis accepit, per eos uſque in finem ſeculi
N. 484. capiat N regni cœleſtis augmentum. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Perceptis, Domine, ſacramentis, Beato Mattheo Apoſtolo tuo & Evangeliſta interveniente, deprecamur; ut quæ pro ejus celebrata ſunt gloria, nobis proficiant ad medelam. Per.

Alia.

N. 485. N Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui jugiter Apoſtolica defenſione munimur, nec ſuccumbamus vitiis, nec opprimamur adverſis. Per Dominum noſtrum.

a MENSE VII. FERIA IV.

MIſericordiæ tuæ remediis, quæſumus, Domine, fragilitas noſtra ſubſiſtat: ut quæ ſua conditione atteritur, tua clementia reparetur. Per.

Alia.

Præſta, quæſumus, Domine, familiæ ſupplicanti, ut dum a cibis corporalibus ſe abſtinent, a vitiis mente jejunent. Per.

Super Oblata

Deus fidelis, qui fidelia promiſſa confirmas, dum vocatas gentes ex fide juſtificas, tu cognitionem nobis individuæ tribue Trinitatis, ut pacifici converſemur inter filios unitatis: quo iſtius ſanctæ confeſſionis ſacrificio potenter oblato, viſitationem tuam jugiter mereamur ex alto. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus:
B Qui nos ideo collectis terræ fructibus, per abſtinentiam tibi gratias agere voluiſti, ut ex ipſo devotionis genere noſceremus, non hæc ad exuberantiam corporalem, ſed ad fragilitatis ſuſtentationem nos percepiſſe: ut quod ex his parcius ſumeremus, egentium proficeret alimentis; Et ſalutaris caſtigatio, mortalitatis inſolentiam mitigaret: Et pietas largitoris, nos tuæ benignitati commendatos efficeret: ſicque donis uteremur tranſitoriis, ut diſceremus inhiare perpetuis. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad complendum.

C Sumentes, Domine, dona cœleſtia ſuppliciter deprecamur: ut quæ ſedula ſervitute, donante te, gerimus, dignis ſenſibus tuo munere capiamus. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Quæſumus, omnipotens Deus, preces noſtras reſpice, & tuæ ſuper nos viſcera pietatis impende: ut qui ex noſtra culpa affligimur, ex tua pietate miſericorditer liberemur. Per.

b Feria VI.

D PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut obſervationes ſacras annua devotione recolentes, & corpore tibi placeamus & mente. Per.

Super Oblata.

Accepta tibi ſint, Domine, quæſumus, noſtri dona jejunii: quæ expiando nos tua gratia dignos efficiant, & ad ſempiterna promiſſa perducant. Per.

Præfatio.

E Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui juſto pioque moderamine, & pro peccatis flagella irrogas, & poſt flagella veniam propitiatus condonas, & peccatorum vitam potius volens quam mortem, non eos ad interitum condemnas, ſed ut corrigantur, miſeratus expectas. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad complendum.

F Quæſumus, omnipotens Deus; ut de perceptis muneribus gratias exhibentes, beneficia potiora ſumamus. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Sab-

a Apud Pamel. in mſ. Calenſ. & in Kal. Rad. [illegible] ad S. Mariam, addit Pamel [illegible]. Apud eumdem, conſentiente cod. Reg. Suec. prius annotatur Dominica, cujus ſtatio indicitur, ad S. Petrum [illegible]

b Feria hujus ſtatio eſt, ad Apoſtolos, juxta Kalend. Rom. edit. Pamel. & codd. mſſ.

a Sabbato in XII. Lectiones.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui per continentiam ſalutarem, & corporibus mederis & mentibus, Majeſtatem tuam ſupplices exoramus: ut pia jejunantium depracatione placatus, & præſentia nobis ſubſidia præbeas & futura. Per.

Alia.

Da nobis, quæſumus, omnipotens Deus, ut jejunando tua gratia ſatiemur; & abſtinendo, cunctis efficiamur hoſtibus fortiores. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Tuere, quæſumus, Domine, familiam tuam: ut ſalutis æternæ remedia, quæ, aſpirante, requirimus, te largiente conſequamur. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Tribue, quæſumus, Domine, fidelibus tuis: ut & jejunio convenienter aptentur, & ſuſcepta ſolemniter caſtigatio corporalis ad fructum noſtrarum tranſeat animarum. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Ut nos, Domine, tribuis ſolemne tibi deferre jejunium; ſic nobis, quæſumus, indulgentiæ præſta ſubſidium. Per.

Alia.

N. [illegible] *N* Deus, qui tribus pueris mitigaſti flammas ignium: concede propitius, ut nos famulos tuos non exurat flamma vitiorum. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Hæc Hoſtia, Domine, quæſumus, & vincula noſtræ iniquitatis abſolvat, & tuæ nobis miſericordiæ dona conciliet. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et tibi ſanctificare jejunium, quod nos ob ædificationem animarum & caſtigationem corporum ſervare docuiſti: quia *N* reſtrictis corporibus, animæ ſaginantur: in quo homo noſter affligitur exterior, dilatatur interior. Memento, quæſumus, Domine, jejuniorum noſtrorum & miſericordiarum tuarum, quas peccatoribus pie ſemper jejunantibus contuliſti; & præſta, ut non ſolum a cibis, ſed a peccatis omnibus abſtinentes, devotionis tibi jejunio placeamus. Per Chriſtum Dominum.

b Benedictio.

Deus fons indulgentiæ, ſuſcipiat propitius libationem abſtinentiæ veſtræ. Amen. Impleat corda veſtra ſuarum delectationibus hoſtiarum, & det vobis poſſe ſuis parere præceptis. Amen. Ut quod non poteſtis carnali ex infirmitate perficere, ipſius gratiæ ubertate mereamini adimplere. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

c Perficiant in nobis, Domine, quæſumus, tua ſacramenta quod continent: ut quæ nunc ſpecie gerimus, rerum veritate capiamus. Per.

Super populum.

Gaudeat, Domine, quæſumus, plebs tua beneficiis impetratis: & cui fiduciam ſperandę pietatis indulges, optatę miſericordię preſta benignus effectum. Per Dominum noſtrum.

v. Kalendas Octobris.

NAT. *d* SS. COSMÆ ET DAMIANI.

ADeſto, Domine, Martyrum deprecatione Sanctorum: & quos pati pro tuo nomine voluiſti, fac tuis fidelibus ſuffragari. Per.

Super Oblata.

Anticipa nos miſericordia tua priuſquam zelus irę deſęviat, miſericors Deus: & hęc dona ſanctifica, ut, adjuti patrociniis beatorum, quorum propter te ſanguis effuſus eſt, propitiationem tuam cùm peccatorum venia conſequamur. Per.

Ad complendum.

Sit nobis, Domine, ſacramenti tui certa ſalvatio: quæ cum Beatorum Martyrum tuorum Coſmæ & Damiani meritis imploratur. Per.

iij. Kalendas Octobris.

DEDICATIO *e* BASILICÆ S. MICHAELIS.

DEus, qui miro ordine Angelorum miniſteria, hominumque diſpenſas, concede propitius: ut quibus tibi miniſtrantibus in cælo ſemper aſſiſtitur, ab his in terra noſtra vita muniatur.

Super Oblata.

Hoſtias tibi, Domine, laudis offerimus, ſuppliciter deprecantes: ut eaſdem Angelico pro nobis interveniente ſuffragio, & placatus accipias, & ad ſalutem noſtram provenire concedas. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Sancti Michaelis Archangeli merita prædicantes: quamvis enim nobis ſit omnis Angelica veneranda ſublimitas, quæ in Majeſtatis tuæ conſiſtit conſpectu, illa tamen eſt propenſius honoranda, quæ in ejus ordinis dignitate, cæleſtis militiæ meruit principatum. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

f Benedictio.

Deus, qui ad ſalutem noſtram Angelorum ſuorum unitur miniſterio, eorum vos munimine communi

a Ex iiſdem libris ſtatio eſt *ad S. Petrum*.

b Hanc Benedictionem nullibi reperimus excuſam, ne in ipſo quidem Benedictionali.

c Hæc laudatur a Gratiano de conſecrat. diſt. 2. cap. 34. *Sperioſ?* necnon a Lanfranco, Guitmundo & aliis qui adverſus Berengarium decertarunt.

d Ante hoc feſtum in Kalend. Rom. legitur: *Die xj. m. Septembris S. Euſtochii*. ſed legendum, *Euſtachii*, cenſet Johan. Fronto. In nullis mſſ. noſtrum habetur.

e In Kalend. Rom. *Dedicatio Eccleſiæ Archangeli*. In mſ. Caleſiſ *S. Angeli*. In vet. Sacramentario Gallic. extat *Miſſa in honore S. Michael.* ab hac longe diſcrepans, in cujus præfatione ſeu conteſtatione dedicationis fit mentio.

f Benedictionem hanc neſciunt alii libri noſtri.

N. 488. muni [N] cuſtodias cuſtodia. Amen. Det vobis mentium puritatem, & jugem corporum caſtitatem, qui eorum electis omnibus repromiſit æqualitatem. Amen. Quique illis certiſſimam ſuæ permanſionis tribuit fiduciam, ipſe vos fidei, ſpei, caritatiſque perſeverabili virtute confirmet, atque ad eorum beatitudinis ſocietatem perducat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Beati Archangeli tui Michaelis interceſſione ſuffulti, ſupplices, te Domine, deprecamur: ut quos honore proſequimur, contingamus & mente. Per Dominum.

Super populum.

N. 489. [N] Adeſto plebi tuæ, miſericors Deus; & ut gratiæ tuæ beneficia potiora percipiat, Beati Michaelis Archangeli fac ſupplicem deprecationibus ſublevari. Per Dominum noſtrum.

Nonis Octobris.

N. 490. NAT. SANCTI [N] MARCI PAPÆ.

EXaudi, Domine, quæſumus, preces noſtras; & interveniente Beato Marco Confeſſore tuo atque Pontifice, ſupplicationes noſtras placatus intende. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Benedictio tua, Domine, larga deſcendat: quæ munera noſtra, deprecante Sancto Marco Confeſſore tuo atque Pontifice, tibi reddat accepta, & nobis ſacramentum redemtionis efficiat. Per Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Da, quæſumus, Domine, fidelibus populis Sanctorum tuorum ſemper veneratione lætari, & eorum perpetua ſupplicatione muniri. Per Dominum.

Pridie idus Octobris.

NAT. S. CALISTI PAPÆ.

DEus, qui nos conſpicis ex noſtra infirmitate deficere: ad amorem tuum nos miſericorditer per Sanctorum tuorum exempla reſtaura. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Myſtica nobis, Domine, proſit oblatio, quæ nos & a reatibus noſtris expediat, & perpetua ſalvatione confirmet. Per.

Ad complendum.

Quæſumus, omnipotens Deus, ut reatum noſtrum munera ſacrata purificent, & recte vivendi nobis operentur effectum. Per Dominum noſtrum.

xv. Kalendas Novembris.

a NAT. S. LUCÆ EVANGELISTÆ.

INterveniat pro nobis, Domine, quæſumus, Sanctus tuus Lucas Evangeliſta, qui Crucis mortificationem jugiter in ſuo corpore pro tui nominis honore portavit. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Donis nos cæleſtibus, da, quæſumus, Domine, libera mente ſervire: ut munera, quæ deferimus, interveniente Beato Evangeliſta tuo Luca, & medelam nobis operentur & gloriam. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te in tuorum Sanctorum meritis glorioſis collaudare, benedicere, & prædicare: Qui eos dimicantes contra antiqui ſerpentis machinamenta, & proprii corporis blandimenta, inexpugnabili virtute, Rex gloriæ, roboraſti. Ex quibus Beatus Lucas Evangeliſta tuus, [N] aſſumto ſcuto fidei, N. 491.
& galea ſalutis, & gladio Spiritus ſancti, & viriliter contra vitiorum incentiva pugnavit, & Evangelicæ nobis dulcedinis fluenta [N] manavit. N. 492.
Unde petimus immenſam, Domine, pietatem tuam, ut qui eum tot meritorum donaſti prærogativis, nos ejus & informes exemplis, & adjuves meritis. Per Chriſtum.

„ Benedictionem require, in * natali.

* Vide not. ſeq. Marci.

Ad complendum.

Præſta, quæſumus, omnipotens æterne Deus; ut id, quod de ſancto Altari tuo accepimus, precibus Beati Evangeliſtæ tui Lucę ſanctificet animas noſtras, per quod tuti eſſe poſſimus. Per.

vj. Kalendas Novembris.

VIGILIA APOSTOLORUM SIMONIS ET JUDÆ.

COncede, quæſumus, omnipotens Deus, ut ſicut Apoſtolorum tuorum Simonis & Judæ glorioſa natalitia prævenimus; ſic ad tua beneficia promerenda, majeſtatem tuam pro nobis ipſi præveniant.

Super Oblata

Muneribus noſtris, Domine, Apoſtolorum Simonis & Judæ feſta precedimus, humiliter poſtulantes: ut quę conſcientię noſtrę prepediuntur obſtaculis, illorum meritis grata reddantur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quia tu es mirabilis in omnibus ſanctis tuis, quos & nominis tui confeſſione præclaros, & ſuſcepta pro te feciſti paſſione glorioſos. Unde ſicut illi jejunando, orandoque certaverunt, ut hanc poſſent obtinere victoriam, ita nos [N] eorum exemplis in- N. 493.
formemur: ut ad celebranda præſentia feſta idonei inveniamur, & ad æterna percipienda eorum interventu digni judicemur. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Sumto, Domine, ſacramento, ſuppliciter deprecamur:

a In cod. Reg. Suec. poſt Officium de S. Calixto omnia omittuntur uſque ad Kalendas Novembris, in quibus non omnium ſanctorum feſtivitas, ſed ſolum S. Cæſarii natale celebratur. Codex Colbertinus neſcit feſta S. Lucæ SS. Simonis & Judæ, & S. Thomæ.

camur: ut intercedentibus Beatis Apoſtolis, quod temporaliter gerimus, ad vitam capiamus æternam. Per.

Ad Veſperos.

Omnipotens ſempiterne Deus, mundi Creator & Rector, qui Beatos Apoſtolos nominis tui gloria ſublimaſti: exaudi, quæſumus, Domine, populum tuum cum Sanctorum tuorum tibi patrocinus ſupplicantem: ut nobis & pacis donum tribuas, & continuatum proficiat ad fidei & caritatis augmentum. Per Dominum noſtrum.

v. Kalendas Nouembris.

NAT. S. APOSTOLORUM SIMONIS ET JUDÆ.

DEus, qui nos per Beatos Apoſtolos tuos ad agnitionem tui nominis venire tribuiſti: da nobis gloriam ſempiternam proficiendo celebrare, & celebrando proficere. Per.

Super Oblata.

Gloriam, Domine, Sanctorum Apoſtolorum perpetuam venerantes, quæſumus, ut eam ſacris myſteriis expiati, dignius celebremus. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Te in tuorum Apoſtolorum glorificantes honore, qui & illis tribuiſti beatitudinem ſempiternam, & infirmitati noſtræ talia præſtitiſti ſuffra-
N. 494. gia, per [N] quæ tua poſſimus adiſpici ſubſidia, & pervenire ad præmia repromiſſa. Per Chriſtum.
„ Benedictionem R. * Q.

* Id eſt, Require quæ ſupra.

Ad complendum.

Perceptis, Domine, ſacramentis ſuppliciter te rogamus: ut, intercedentibus Beatis Apoſtolis tuis, quæ pro illorum veneranda gerimus paſſione, nobis proficiant ad medelam. Per.

Alia.

Exaudi nos, Deus ſalutaris noſter: & Apoſtolorum tuorum nos tuere præſidiis, quorum donaſti fideles eſſe doctrinis. Per.

Pridie Kalendas Novembris.

VIGILIA OMNIUM SANCTORUM.

DOmine Deus noſter, multiplica ſuper nos gratiam tuam: & quorum prævenimus glorioſa ſolemnia, tribue ſubſequi in ſancta profeſſione lætitiam. Per.

Super Oblata.

Altare tuum, Domine Deus, muneribus cumulamus oblatis: da, quæſumus, ut ad ſalutem noſtram omnium Sanctorum tuorum precatione proficiant, quorum ſolemnia ventura præcurrimus. Per.

Ad complendum.

Sacramentis, Domine, & gaudiis optata celebritate expletis, quæſumus: ut eorum precibus

A adjuvemur, quorum recordationibus exhibentur. Per.

Super populum.

Erudi, quæſumus, Domine, populum tuum ſpiritalibus inſtrumentis: & quorum præſtas ſolemnia prævenire, fac eorum & conſideratione devotum, & defenſione ſecurum. Per.

Kalendis Novembris.

[N] NAT. [a] S. CÆSARII MARTYRIS. N. 495.

B [N] DEus, qui nos beati Martyris tui Cæſarii annua ſolemnitate lætificas, concede propitius: ut cujus natalitia colimus, etiam actiones imitemur. Per. N. 496.

Super oblata.

Hoſtias tibi, Domine, Beati Cæſarii Martyris tui dicatas meritis benignus aſſume, & ad perpetuum nobis tribue provenire ſubſidium. Per.

Ad complendum.

C Quæſumus, omnipotens Deus: ut, qui cæleſtia alimenta percepimus, intercedente Beato Cæſario Martyre tuo, per hæc contra omnia adverſa muniamur. Per Dominum.

Eodem die.

[N] NAT. [b] OMNIUM SANCTORUM. N. 497.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui nos omnium Sanctorum merita ſub una tribuiſti celebritate venerari, quæſumus: ut deſideratam nobis tuæ propitiationis abundantiam, multipli-
D catis interceſſionibus, largiaris. Per.

Super Oblata.

Munera tibi, Domine, noſtræ devotionis offerimus: quæ & pro cunctorum tibi grata ſint honore Sanctorum, & nobis ſalutaria, te miſerante, reddantur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper, & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus:
E Et clementiam tuam ſuppliciter obſecrare, ut cum exultantibus Sanctis in cæleſtis regni cubilibus gaudia noſtra ſubjungas. Et quos virtutis imitatione non poſſumus ſequi, debitæ venerationis contingamus affectu. Per Chriſtum.

Benedictio.

Sanctorum ſuorum meritis vos Dominus faciat benedici, & contra adverſa omnia eorum interceſſione muniri. Amen. Eorum efficiant ſuffragia felices, quorum feſtivitatis diem celebratis ovantes. Amen. Quo eorum imitantes exempla, ad cæleſtia poſſitis pervenire promiſſa.
F Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Sanctorum omnium glorioſa confeſſio, Deus, tribue

a Extat in codicibus noſtris & in mſ. Reg. Suec. qui ſolemnitatis omnium ſanctorum nuſquam meminit.
b Miramur hic annotatum a Pamelio (quod etiam in edit. Gaſſavii legitur) hujus diei officium in omnibus reperiri mſſ. Certe deeſt ipſo ſilatur in cod. Reg. Suec. in duobus aliis a Menardo hic edit. catis, & in Kalend. Rom.

tribue nobis, quæſumus, ut, per hæc ſancta A quæ ſumſimus, tuorum admixti conciliis, miſericordiæ tuæ dapibus ſaginemur. Per.

Alia.

Da, quæſumus, Domine, fidelibus populis omnium Sanctorum ſemper veneratione lætari, & eorum perpetua ſupplicatione muniri. Per.

N. 498. „ N QUATUOR CORONATORUM nomi-
„ na hæc ſunt: Servus, Severianus, Victorinus,
N. 499. „ & Carpophorus, N quorum dies natalis per in-
„ curiam neglectus minime reperiri poterat; ideo
„ ſtatutum eſt, ut in eorum Eccleſia, horum
„ quinque Sanctorum, qui in Miſſa recitantur, B
„ natalis celebretur, ut cum iſtis eorum quo-
„ que memoria pariter fiat.

vj. Idus Novembris.

NATIVIT. SS. QUATUOR CORONATORUM.

N. 500. PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui glorioſos Martyres, N Claudium, Ni-
N. 501. coſtratum, N Symphonianum, Caſtorium, atque Simplicium, fortes in ſua confeſſione cognovimus, pios apud te in noſtra interceſſione ſentiamus. Per. C

Super Oblata.

Benedictio tua, Domine, larga deſcendat, quæ & munera noſtra, deprecantibus Sanctis tuis, tibi reddat accepta, & nobis ſacramentum redemtionis efficiat. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: D celebrantes Sanctorum natalitia Coronatorum: Quia dum tui nominis per eos gloriam frequentamus, in noſtræ fidei augmento ſuccreſcimus. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Cæleſtibus refecti ſacramentis & gaudiis, ſupplices te, Domine, deprecamur, ut quorum gloriamur triumphis, protegamur auxiliis. Per.

v. Idus Novembris.

NAT. S. THEODORI MARTYRIS. E

DEus, qui nos Beati Theodori Martyris tui confeſſione glorioſe circumdas & protegis: præſta nobis ejus imitatione proficere, & oratione fulciri. Per.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, fidelium preces cum oblationibus Hoſtiarum; & intercedente Beato Theodoro Martyre tuo, per hæc piæ devotionis officia ad cæleſtem gloriam tranſeamus. Per.

Ad complendum.

Præſta nobis, Domine, quæſumus, intercedente Beato Theodoro Martyre tuo, ut quæ F ore contigimus, pura mente capiamus. Per.

iij. Idus Novembris.

NAT. S. MENNÆ MARTYRIS.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus; ut qui Beati Mennæ Martyris tui natalitia colimus, interceſſione ejus in tui nominis amore roboremur. Per.

Super Oblata.

Beati Mennæ Martyris tui, Domine, ſolemnia recenſentes, quæſumus: ut ejus auxilio, tua beneficia capiamus, pro quo tibi Hoſtias laudis offerimus. Per.

Ad complendum.

Benedictio tua, Deus, impleat corda fidelium: taleſque perficiat, qui & Martyrum honorificent paſſiones, & remedia ſalutis æternæ, eiſdem patrocinantibus, aſſequantur. Per.

Eodem die.

NAT. [a] S. MARTINI CONFESSORIS. a

DEus, qui conſpicis, quia ex nulla noſtra virtute ſubſiſtimus, concede propitius: ut interceſſione Beati Martini Confeſſoris tui atque Pontificis, contra omnia adverſa muniamur. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Beati Martini Pontificis, quæſumus, Domine, nobis pia non deſit oratio; quæ & munera noſtra conciliet, & tuam nobis indulgentiam ſemper obtineat. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Cujus N munere Beatus Martinus Confeſſor pariter N. 502. & ſacerdos, & bonorum operum incrementis excrevit, & variis virtutum donis exuberavit, & miraculis coruſcavit: Qui, quod verbis docuit, operum exhibitione complevit: & documento ſimul & exemplo ſubditis ad cæleſtia regna pergendi ducatum præbuit. Unde tuam clementiam petimus, ut ejus, qui tibi placuit, exemplis ad bene agendum informemur, meritis muniamur, interceſſionibus adjuvemur: qualiter ad cæleſte regnum, illo interveniente, te opitulante, pervenire mereamur. Per Criſtum.

Ad complendum.

Tua, Domine, ſancta ſumentes, ſuppliciter deprecamur; ut quorum veneramur confeſſionem, præſidia ſentiamus. Per.

Super populum.

Exaudi, Domine, populum tuum tota tibi mente ſubjectum, & Beati Martini Pontificis ſupplicatione cuſtodi: ut corpore & corde protectus, quod pie credit, appetat, & quod juſte ſperat, obtineat. Per.

x. Kalendas Decembris.

[b] NAT. SANCTÆ CÆCILIÆ. b

DEus, qui nos annua beatæ Cæciliæ Martyris tuæ ſolemnitate lætificas: da, ut quam vene-

a In Theod. & Martini feſtum ponitur ante nat. S. Mennæ, & vigilia ſolemni prævenitur.

b E priori Theod. hoc feſtum cum vigilia celebratur.

veneremur officio, etiam piæ converſationis ſe-
quamur exemplo. Per.

Super Oblata.

Hæc Hoſtia, Domine, placationis & laudis, quæſumus, ut, interveniente Beata Cæcilia Martyre tua, nos tua propitiatione dignos ſemper efficiat. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui in infirmitate virtutem perficis, & humani generis inimicum non ſolum per viros, ſed etiam per feminas vincis. Cujus munere Beata Cæcilia, & in virginitatis propoſito, & in confeſſione fidei roborata eſt; ut nec ætatis lubrico ab intentione mutaretur, nec blandimentis carnalibus demulceretur, nec ſexus fragilitate deterreretur, nec tormentorum immanitate vinceretur: ſed ſervando corporis ac mentis integritatem, cum virginitatis & martyrii palma æternam mereretur adipiſci beatitudinem. Per Chriſtum.

Ad complendum.

C Sic nos, Domine, gratia tua, quæſumus, ſemper exerceat; ut & divinis inſtauret noſtra corda myſteriis, & ſanctæ Cæciliæ Martyris tuæ commemoratione lætificet. Per Dominum noſtrum.

ix. Kalendas Decembris.

NAT. S. CLEMENTIS.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui in omnium Sanctorum tuorum es virtute mirabilis, da nobis in Beati Clementis annua ſolemnitate lætari, qui filii tui Martyr & Pontifex, quod miniſterio geſſit, teſtimonio comprobavit; & quod prædicavit ore, confirmavit exemplo. Per. D

Super Oblata.

Sacrificium tibi, Domine, laudis offerimus, pro ſancti celebritate Clementis; ut propitiationem tuam, quam noſtris operibus non meremur, per Suffragatoris interceſſionibus aſſequamur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et in hac die, quam Beati Clementis paſſio conſecravit, & nobis venerabilem exhibuit. Qui Apoſtolica prædicatione imbutus, doctrinis cæleſtibus educatus, ſucceſſionis dignitate conſpicuus, & Martyr inſignis & Sacerdos refulſit egregius. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Da, quæſumus, Domine Deus noſter, ut ſicut tuorum commemoratione Sanctorum temporali gratulamur officio, ita perpetuo lætemur aſpectu. Per.

Eodem die.

NAT. S. FELICITATIS.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut Beatæ Felicitatis Martyris tuæ ſolemnia recen-
A ſentes, meritis ipſius protegamur & precibus. Per.

Super Oblata.

Suſcipe vota tuorum, Domine, famulorum, & oblatum tibi, pro commemoratione Beatæ Felicitatis, pacifici libaminis ſacrificium propitiatus intende. Per.

Ad complendum.

B Supplices te rogamus omnipotens Deus; ut interveniențibus Sanctis tuis, & tua in nobis dona multiplices, & tempora noſtra diſponas. Per.

viij. Kalendas Decembris.

NAT. SANCTI CHRYSOGONI MARTYRIS.

ADeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris: ut, qui ex iniquitate noſtra reos nos eſſe cognoſcimus, Beati Chryſogoni Martyris tui interceſſione liberemur. Per.

Super Oblata.

Oblatis, quæſumus, Domine, placare muneribus: & intercedente Beato Chryſogono Martyre tuo, a cunctis nos defende periculis. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Qui nos aſſiduis Martyrum paſſionibus conſolaris, & eorum ſanguinem triumphalem, quem pro confeſſione nominis tui infidelibus præbuere fundendum, ad tuorum facis auxilium tranſire fidelium.

Ad complendum.

Tui, Domine, perceptione ſacramenti, & a noſtris mundemur occultis, & ab hoſtium liberemur inſidiis. Per.

iij. Kalendas Decembris. N. 193.

NAT. S. SATURNINI MARTYRIS.

DEus, qui nos Beati Saturnini Martyris tui concedis natalitio perfrui: ejus nos tribue
E meritis adjuvari. Per.

Super Oblata.

Munera tibi, Domine, dicata ſanctifica: & intercedente Beato Saturnino Martyre tuo, per eadem nos placatus intende. Per Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Sanctificet nos, Domine, quæſumus, tui perceptio ſacramenti, & interceſſione Sanctorum tibi reddat acceptos. Per.

F *Eodem die.*

VIGILIA SANCTI ANDREÆ.

QUæſumus, omnipotens Deus, ut Beatus Andreas Apoſtolus tuum nobis imploret auxilium: ut a noſtris reatibus abſoluti, a cunctis etiam periculis exuamur. Per Dominum noſtrum.

Super

Super Oblata.

N. 504. N Sacrandum tibi, Domine, munus offerimus, quo Beati Andreæ ſolemnia recolentes, purificationem quoque noſtris mentibus imploramus. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus:
N. 505. Et N Majeſtatem tuam ſuppliciter exorare; ut qui Beati Andreæ Apoſtoli feſtum ſolemnibus jejuniis, & devotis prævenimus officiis, illius apud Majeſtatem tuam, & adjuvemur meritis, & inſtruamur exemplis. Per Chriſtum. B

Ad complendum.

Perceptis, Domine, ſacramentis, ſuppliciter exoramus: ut intercedente Beato Andrea Apoſtolo tuo, quæ pro illius veneranda gerimus paſſione, nobis proficiant ad medelam. Per.

Alia.

Tuere nos, miſericors Deus, & Andreæ Apoſtoli tui, cujus natalitia prævenimus, ſemper guberna præſidiis. Per Dominum noſtrum. C

Ad Veſperos.

Adjuvet Eccleſiam tuam tibi, Domine, ſupplicando, Beatus Andreas Apoſtolus: & pius interventor efficiatur, qui tui nominis extitit prædicator. Per Dominum.

Ad Matutinas.

Deus, qui es Sanctorum tuorum ſplendor mirabilis; quique hunc diem Beati Andreæ martyrio conſecraſti: da Eccleſiæ tuæ de ejus natalitio ſemper gaudere, ut apud miſericordiam tuam exemplis ejus protegamur & meritis. Per. D

Pridie Kalendas Decembris.

NATALE a SANCTI ANDREÆ.

MAjeſtatem tuam ſupplices, Domine, exoramus: ut ſicut Eccleſiæ tuæ Beatus Andreas Apoſtolus extitit Prædicator & Rector, ita apud te ſit pro nobis perpetuus interceſſor. Per.

Super Oblata. E

Sacrificium noſtrum tibi, Domine, quæſumus, Beati Andreæ precatio ſancta conciliet; ut cujus honore ſolemniter exhibetur, meritis efficiatur acceptum. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus:
N. 506. N Quoniam adeſt nobis dies magnifici veneranda myſterii, qua venerandus Andreas Apoſtolus germanum ſe glorioſi Apoſtoli tui Petri, tam prædicatione Chriſti tui, quam conversatione monſtra- F
N. 507 b vis: ut id, b quod libera prædicaverat voce, N nec pendens taceret in Cruce: Auctoremque vitæ perennis tam in hac vita ſequi, quam in mortis genere meruit imitari: ut, cujus præcepto terrena in ſemetipſo crucifixerat deſideria, ejus exemplo ipſe patibulo figeretur. Utrique igitur germani piſcatores, ambo cruce elevantur ad cælum: ut, quos in hujus vitæ curſu gratia tua tot vinculis pietatis obſtrinxeras, hos immarceſcibilis in regno cælorum necteret corona. Et quibus erat una cauſa certaminis, una retributio eſſet & præmii. Per quem, Majeſtatem tuam.
N. 508. N Benedictionem require, N in natali.

Ad complendum.

Sumſimus Domine, divina myſteria, Beati Andreæ feſtivitate lætantes: quæ ſicut tuis ſanctis ad gloriam, ita nobis, quæſumus, ad veniam prodeſſe perficias. Per Dominum.

Ad Veſperos.

Da nobis, quæſumus, Domine Deus noſter, Beati Apoſtoli tui Andreæ interceſſionibus ſublevari: ut N per quos Eccleſiæ tuæ ſuperna muneris rudimenta donaſti, per eos ſubſidia perpetuæ ſalutis impendas. Per Dominum noſtrum. N. 509.

Alia.

Exaudi, Domine, populum tuum cum Sancti Apoſtoli tui Andreæ patrocinio ſupplicantem: ut tuo ſemper auxilio ſecura tibi poſſit devotione ſervire. Per.

Idibus Decembris.

NAT. S. LUCIÆ VIRGINIS.

EXaudi nos, Deus ſalutaris noſter: ut ſicut de Beatæ Luciæ feſtivitate gaudemus, ita pie devotionis erudiamur affectu. Per.

Super Oblata.

Quæſumus, virtutum cæleſtium Deus, ut ſacrificia pro Sanctæ tuæ Luciæ ſolemnitate delata, deſiderium nos temporale doceant habere contemptum, & ambire dona faciant cæleſtium gaudiorum. Per.

Ad complendum.

Lucis, Domine, ſumſimus ſacramenta cæleſtia; quæ, intercedente pro nobis Beata Lucia Martyre tua, ad vitam nobis proficiant ſempiternam. Per Dominum.

Alia.

Interceſſio nos, Domine, quæſumus, Sanctæ Luciæ Martyris tuæ votiva conſoveat: ut ejus ſacrata natalitia & temporaliter frequentemus, & conſpiciamus æterna. Per Dominum noſtrum.

xii Kalendas Januarii.

NAT. c S. THOMÆ APOSTOLI.

DA nobis, quæſumus, Domine, Beati Apoſtoli tui Thomæ ſolemnitatibus gloriari: ut ejus ſemper

a In Kalend. Rom. præſcribitur Evangel. *Ambulans Jeſus juxta mare*, in quod homilia v. S. Greg. legitur habita.
b Ex his corroborantur acta S. Andr. quidquid quorumdam non ita ſeculi conſenſui fuerit eorum publicationem.
c Nihil habetur de S. Thoma in codice Reg. Suec. & Colbert. & in Kalend. Rom. ubi aſſignatur poſt feſtum S. Luciæ, *quatuor Dominica ante natale Domini*. Apud Pamelium conſentiente ms. Colbert. legitur: *De adventu Domini, Dominica I.* & conſequenter *Dominica II.* &c. Poſt Sabbatum *in xii. Lectionibus* ſeu quatuor temp. apud Pamelium interſeritur officium de S. Thoma, ſed intra uncinos comprehenditur. De Dominicis Adventus infra habetur officium in ed. Angeli Roccæ & in altera Hugonis Menardi, quam ſequimur.

per & patrociniis ſublevemur, & fidem congrua devotione ſectemur. Per.

Super Oblata.

Debitum, Domine, noſtræ reddimus ſervitutis, ſuppliciter exorantes: ut ſuffragiis Beati Thomæ Apoſtoli in nobis tua munera tuearis, cujus honorando confeſſionem, laudis tibi hoſtias immolamus. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Qui Eccleſiam tuam in Apoſtolicis tribuiſti conſiſtere fundamentis, de quorum Collegio Beati Thomæ Apoſtoli tui ſolemnia celebrantes, tua, Domine, præconia non taceamus. Per Dominum noſtrum.

R. Q. Bened. in natali.

Ad complendum.

Conſerva, Domine, populum tuum: & quem Sanctorum tuorum præſidiis non deſinis adjuvare, perpetuis tribue gaudere remediis. Per.

Super populum.

Da, quæſumus, Domine, populo tuo, Spiritum veritatis & pacis: & intercedente Beato Thoma Apoſtolo tuo, & te tota mente cognoſcat, & quæ tibi ſunt placita, toto corde ſectetur. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

N. 510. ## N INCIPIT [a] ORDO AD ECCLESIAM DEDICANDAM.

PRIMITUS enim antequam Pontifex intro-
N. 511. eat Eccleſiam, N illuminentur XII. candelæ per
circuitum Eccleſiæ: & induant ſe veſtimentis ſacris. Et cum venerint ad oſtium Eccleſiæ, per-
N. 512. cutiat Pontifex ter ſuperliminare de N cambutta
ſua, dicens ante portam Antiphonam, N TOL-
N. 513. LITE portas principes veſtras. Et canant ipſum
N. 514. Pſalmum totum ante oſtium, N & aperto oſtio
intrantes dicant, PAX huic domui. Deinde incipiat Clerus Litaniam. Et cum venerint Sacer-
N. 515. dotes, N vel Levitæ ante altare, proſternant ſe
N. 516. N ſuper ſtramenta cum Pontifice uſque dum dicatur, AGNUS DEI. Ut autem ſurrexerint ab oratione, non dicat Pontifex, DOMINUS vobiſcum; Sed, OREMUS, tantum. Et Diaconus dicat, FLECTAMUS genua; Poſtquam oraverint, dicat, LEVATE. Et ſequitur oratio.

MAgnificare, Domine Deus noſter, in ſanctis tuis, & in hoc templo ædificationis tuæ appare: ut qui omnia in filiis adoptionis operaris, ipſe ſemper in tua hereditate lauderis. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum.

N. 517. N DEINDE incipiat Pontifex de ſiniſtro an-
N. 518. gulo ab Oriente ſcribens per pavimentum cum
cambutta ſua, N A, B, C, uſque in dextrum angulum Occidentis; incipiens iterum ſimiliter a dextro angulo Orientis, A, B, C, ſcribit
uſque in ſiniſtrum angulum Occidentis Baſilicæ. N. 519.
DEINDE N veniens ante altare dicat: DEUS in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me feſtina. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto. Sicut erat in principio, & nunc
& ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen, N abſ- N. 520.
que, ALLELUIA. Deinde N ſequitur exor- N. 521.
ciſmus aquæ. N. 522.
N DISCEDE, immunde Spiritus, ab omnibus,
quibus fides noſtra uſura eſt, Religioſi officii N N. 523.
Sacramentis. Nec prætendas culpam criminis, qui agnoſcis potentiam Salvatoris. Non eſt meriti confidentia, ſed præcepti: licet ipſa poteſtas miniſterii dignitas ſit miniſtri. Te igitur per communem Deum, aquæ creatura, convenio: ut conſervato motu ſenſibilitatis, intelligens ſubjici ſervitio, quo placere Deo nitimur, non recuſes. Omnem a te communionem dæmonum, omne collegium iniquitatis expurges. Totam phantaſmatis labem capax dominicæ protectionis extermines: ut gratia ſanctificationis indepta, tuo noſtroque pariter creatori debito famulatu deſerviens, omnem Spirituum pravorum nequitiam quocumque loco fueris aſperſa dejicias, & ſanctæ copiam benedictionis infundas. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui venturus eſt judicare vivos & mortuos, & ſeculum per ignem.

DEINDE dicat hanc orationem.

N SANCTIFICARE per verbum Dei unda cæ- N. 524.
leſtis, ſanctificare aqua Chriſti calcata veſtigiis. Quæ montibus preſſa non clauderis, quæ ſcopulis illiſa non frangeris, quæ terris diffuſa non deficis. Tu ſuſtines aridam, portas montium pondera, nec dimergis. Tu cælorum vertice contineris, circumfuſa per totum lavas omnia, nec lavaris. Tu fu-
gientibus populis Hebræorum in N molem durata N. 525.
conſtringeris, tu rurſum ſalſis reſoluta vorticibus Nili accolas perdis, & hoſtilem globum freto ſæviente perſequeris. Una eademque es ſalus fidelibus, & ultio criminoſis. Te per Moyſem percuſſa rupes evomuit, nec abdita cautibus latere potuiſti, cum Majeſtatis imperio juſſa prodires. Tu
geſtata nubibus imbre jucundo arva fecundas. N. 526.
N Per te aridis æſtu corporibus dulcis ad gratiam, ſalutaris ad vitam potus infunditur. Tu intimis ſcaturiens venis, aut ſpiritum incluſa vitalem, aut ſuccum fertilem præſtas: ne ſiccatis examinata viſceribus, ſolemnes neget terra proventus. Per te initium, per te finis exultat: vel potius ex Deo tuum eſt, ut terminum neſciamus. At tu, Domine omnipotens Deus, cujus virtutum non neſcii, dum aquarum merita promimus, operis inſignia prædicamus, benedictionis auctor, ſalutis origo, te ſupplices deprecamur & quæſumus: ut imbrem gratiæ tuæ ſuper hanc domum cum abundantia tuæ benedictionis infundas, bona omnia largiaris, proſpera tribuas, adverſa repellas. Malorum fautorem dæmonem deſtruas, Angelum lucis amicum, bonorum propiſorem defenſoremque conſtituas. Domum in tuo nomine cœptam, te adjutore, perfectam benedictio tua in longum manſura confirmet. Tuum hæc fundamenta præſidium, cul-

[a] De Eccleſiæ Dedicatione non agunt hoc loco mſſ. noſtri; ſed alibi fuſiſſime; maxime Gemet. ubi etiam deſcribitur totum officium nocturnum de Dedicatione, aſſignatis duodecim Pſalmis cum ſingulis Antiphonis ex præſcripto Reg. S. Bened. Pſalmi autem non ſumuntur de feria, ſed ex diverſis um feriarum Pſalmis delecti ſunt. Unde liquet quomodo ſunt intelligeretur quod decernitur c. 14. Reg. S. Bened. *In Sanctorum feſtivitatibus, vel omnibus ſolemnitatibus, ſicut diximus Dominico die agendum, ita agatur: excepto quod Pſalmi aut Antiphonæ vel Lectiones ad ipſum diem pertinentes dicantur.* In e lit. Pamel. contractius eſt officium in Dedicatione, omnimoque diverſum. Pauciora adhuc habet codex Reg. Suec. At uterque Thuan. longe plura & longiora. In his legitur benedictio, *ad ſignum Eccleſiæ*; quod appellatur *vaſculum ad invitandos filios Eccleſiæ præpoſitum, & ut ubicumque ſonuerit ejus tintinnabulum, longe recedat virtus inimicorum.* Infra ſignum quod benedicitur appellatur, *tintinnabulum*: Similia non habentur in benedictione ſigni quam ex cod. Gemet. noſter Edmundus Martene ſuis antiquis Eccleſiæ ritibus inſeruit Tom. 3. l. 2. pag. 269.

mina tegumentum, oſtia introitum, penetralia me- A
reantur acceſſum. Sit per luſtrationem vultus tui
utilitas hominum, ſtabilitas parietum; ſit poſitis
crux invicta liminibus; utrique poſtes gratiæ tuæ
inſcriptione ſignentur, ac per multitudinem propi-
tiationis tuę viſitatoribus domus hujus ſit pax cum
abundantia, ſobrietas cum modeſtia, redundan-
tia cum miſericordia. Inquietudo omnis & calami-
tas longe recedat, inopia, peſtis, morbus, lan-
guor, incurſuſque malorum ſpirituum tua ſemper
viſitatione diſcedat. Et ita fuſa in hoc loco noſtræ
ſupplicationis oratio extenſos ejus terminos & a-
tria circumjecta percutiat; ſicque per cunctos an-
gulos ac receſſus data benedictio hujus gurgitis pu- B
rificatione perlabatur; ut ſemper hic lætitia quie-
tis, gratia hoſpitalitatis, abundantia frugis, re-
verentia religionis, copia ſit ſalutis. Et ubi invo-
catur ſanctum tuum nomen, bonorum ſuccedat co-
pia, malorum tentamenta procul effugiant. Et
mereamur Angelum pacis, caſtitatis, & veritatis,
qui nos ſemper ab omnibus malis cuſtodiat, pro-
tegat atque defendat. Per Dominum.

Benedictio aquæ.

N. 527. ᴺ Domine Deus, Pater omnipotens, ſtatutor
& conditor omnium elementorum, qui per Jeſum C
Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum ele-
mentum hoc aquæ in ſalutem humani generis eſſe
voluiſti, te ſupplices deprecamur: ut, exauditis
orationibus noſtris, eam tuæ pietatis reſpectu ſan-
ctifices; atque ita omnium ſpirituum immundo-
rum ab ea recedat incurſio, ut ubicumque fuerit
in nomine tuo aſperſa, gratia tuæ benedictionis ad-
veniat, & mala omnia, te propitiante, procul
recedant. Per eumdem Dominum noſtrum Je-
ſum Chriſtum.

a *Exorciſmus Salis.*

N. 528. ᴺ Exorcizo te, creatura ſalis, in nomine Patris D
& Filii & Spiritus ſancti, qui te per Eliſeum in a-
N. 529. qua mitti juſſit, ut ſanarentur aquæ ſteriles: ᴺ qui
N. 530. divina oris ſui voce ait diſcipulis ſuis: Vos eſtis
ſal terræ: & ᴺ per Apoſtolum ſuum vas electio-
nis; SERMO veſter ſale ſit conditus. Ideoque ef-
ficeris ſal exorcizatum, ut ſis in remiſſionem pecca-
torum, & ſanitatem mentium, in protectionem
animæ atque corporis, in confirmationem ſalutis,
ad expellendas, & excludendas omnes dæmonum
tentationes, in nomine Dei Patris omnipotentis, E
& Jeſu Chriſti Filii ejus, & ſpiritus ſancti viventis
in ſecula ſeculorum.

Benedictio Salis.

Virtutis tuæ invictam fortitudinem depreca-
mur, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne
Deus, qui inter omnia neceſſaria, quæ per Jeſum
Chriſtum Dominum noſtrum procreari juſſiſti,
non minimam gratiam conferre dignatus es ſali, ut
ex illo poſſent univerſa condiri, quæ omnibus ad
eſcam per eumdem tuum Filium Dominum no-
ſtrum procreaſti. Ideoque te ſupplices exoramus,
ut hoc ſal digneris aſpicere, quatenus ex Majeſtatis
tuæ virtute contra omnes ſpiritus immundos valo-
rem poſſit accipere. Expellat ab omni loco, ubi F
tua fuerit invocatione aſperſum, quidquid poteſt
eſſe peſtiferum ut exhibeat plenum ſalutis effectum,
Deterreat omnes præſtigias inimici, & omnia
N. 5. monſtruoſorum genera longius faciat effugari. ᴺ
Gravedines omnes, phantaſiaſque compeſcat, &
per ſignum Crucis Filii tui Domini noſtri Jeſu
Chriſti tutelam fideliſſimam deſiderantibus præ-
ſtet. Qui tecum vivit & regnat Deus.
„ ᴺ ET miſcetur ſal & cinis; facienſque ter N. 532.
„ inde crucem ſuper ipſam aquam, dicat hanc
„ orationem.

Oremus.

ᴺ Æterne omnipotens Deus, qui nobis a te con- N. 533.
ditam creaturam aquæ in fide diſtinxiſti; ut liquo-
rem ſimplicem ad lavacrum, ſalſam ſoliditatem
præberes ad condimentum: quatenus & ſordida
poſſent ablui, & fatua imbui: quo & noxa tollere-
tur originalis & corrigeretur error ad viam ſalutis:
te officii noſtri functione immeriti deprecamur, ut
hæc ſalis & aquæ in tuo nomine facta permixtio,
clementiæ tuæ ſanctificetur obtutu. Quodque my-
ſterialiter Baptiſmo commodum, culpæ ᴺ traduci N. 534.
inimicum, ſapientiæ aptum, errori præſtas adver-
ſum, Sancti Spiritus tui ſanctitate reddas ſanctifica-
tum; nec ullo contagio reddatur immundum, quod
tua fieri credimus majeſtate beatum. Sed ita per te
præbeat plenum ſanctificationis effectum; ut ubi-
cumque invocato nomine tuo fuerit manu emiſ-
ſum, vel quolibet modo aſſumtum, expulſis &
exploſis omnibus inſidiis contrariæ poteſtatis, &
cuncta dæmonum machinamenta ex eodem loco
fugata deficiant, & ſanctorum Angelorum cuſto-
dia ſemper inibi manſuram conſiſtat. Per.
„ DEINDE miſcetur vinum cum aqua, & di-
„ cit hanc orationem.

Oremus.

N. 535.
ᴺ Creator & conſervator humani generis, dator
gratiæ ſpiritalis, largitor æternæ ſalutis, tu Do- N. 536.
mine, ᴺ permitte Spiritum ſanctum tuum ſuper N. 537.
vinum hoc aquæ mixtum, ut ᴺ armati virtute
cœleſtis defenſionis ad conſecrationem hujus Eccle-
ſiæ vel altaris proficiant. Per Dominum noſtrum
Jeſum Chriſtum. N. 538.
„ INDE facit crucem de digito ſuo cum ipſa a- N. 539.
„ qua in dextera parte, ᴺ per quatuor cornua alta- N. 540.
„ ris. Inde veniens ante altare ᴺ cum hyſſopo aſ-
„ pergit ipſum altare ſeptem vicibus canendo An-
„ tiphonam, ASPERGES me, Domine, hyſſopo N. 541.
„ & mundabor, ᴺ cum ipſo Pſalmo. Et vadit in cir-
„ cuitu altaris ſpargendo. Deinde in dextera parte N. 542.
„ per parietes Eccleſiæ, ᴺ uſque dum veniens an-
„ te altare, ſpargit iterum deſuper in circuitu alta- N. 543.
„ ris ᴺ vel Eccleſiæ, canendo Antiphonam, E-
„ XURGAT Deus, cum ipſo Pſalmo; uſque dum
„ veniens iterum ante altare aſpergit deſuper, & N. 544.
„ in circuitu Eccleſiæ ᴺ canendo Antiphonam,
„ SANCTIFICAVIT Dominus tabernaculum
„ ſuum, quia hæc eſt; Pſalmum, DEUS Deus
„ noſter, &, ECCE nunc. E mittit ex miniſtris N. 545.
„ aut Clericis duos vel tres ᴺ qui extrinſecus Ec-
„ cleſiæ parietes una voce pſallent. Interim ipſe
„ Pontifex vadit de ipſo altari ſpargendo per
„ medium Eccleſiæ in longum & latum, ᴺ facien- N. 546.
„ do crucem ſuper pavimentum cum Antiphona,
„ DOMUS mea domus orationis vocabitur, cum
„ verſu, NARRABO nomen tuum fratribus meis
„ Item verſus, DOMINE dilexi, cum Gloria:
„ & veniens in medio Eccleſiæ dicit: OREMUS.
„ Et dicit Diaconus, FLECTAMUS genua, po-
„ ſtea dicit, LEVATE. Et dicit orationem.
ᴺ DEUS, qui loca nomini tuo dicata ſanctificas, N. 547.
effunde deſuper hanc ſanctificationis domum gra-
tiam

a Hic exorciſmus cum benedictione ſeq. legitur in vet. Sacram. Gallic. præmittiturque *Exorciſmus ad ſalis ſparſum faciendum.*

tiam tuam, ut ab omnibus hic invocantibus
te, auxilium tuæ miſericordiæ ſentiatur Per Do-
minum noſtrum Jeſum Chriſtum.
„ ITERUM dicit, OREMUS, & Diaco-
„ nus, FLECTAMUS genua, poſtea dicit,
N. 142. „ LEVATE. ^N Et ſequitur oratio.
DEUS ſanctificationum, omnipotens domina-
tor, cujus pietas ſine fine ſentitur; Deus, qui cæ-
leſtia ſimul, & terreſtria moderaris, ſervans mi-
ſericordiam tuam populo tuo ambulanti ante con-
ſpectum gloriæ tuæ, exaudi preces ſervorum tuo-
rum; ut ſint oculi tui aperti ſuper domum iſtam
die ac nocte. Hancque baſilicam, in honore ſan-
cti *Ill.* ſacris myſteriis inſtitutam, clementiſſimus B
dedica, miſeratus illuſtra, proprio ſplendore cla-
rifica. Omnemque hominem venientem adorare in
loco hoc placatus admitte, propitius dignare reſpi-
cere, & propter nomen tuum magnum, & manum
tuam fortem & brachium excelſum in habitaculo
hoc ſupplicantes libens protege, dignanter exaudi,
æterna defenſione conſerva: ut ſemper felices, ſem-
per tua religione lætantes conſtanter in ſanctæ Tri-
nitatis fide Catholica perſeverent. Per Dominum
noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum, qui tecum
vivit & regnat Deus in unitate ejuſdem.
N. 149. „ ^N IPSA expleta incipit Antiphonam, IN- C
„ TROIBO ad altare Dei mei, ipſam canendo,
N. 150. „ cum ipſo Pſalmo. Vadit ante altare, ^N & fun-
„ dit quod remanſit de ipſa aqua ad baſim altaris.
N. 151. „ Et extergitur altare de linteo; ^N poſtea offert
N. 552. „ incenſum, & mittit oleum ſuper altare, ^N in
„ medio crucem faciens, & ſuper quatuor angulos
„ cum Antiphona canendo, EREXIT Jacob,
N. 553. „ cum Pſalmo, ^N FUNDAMENTA ejus; ^N &
N. 554. „ unguit cum manu ſua ipſum lapidem, ſemper in-
„ cenſum in circuitu ipſius altaris alio Sacerdote
N. 555. „ faciente. Poſt ^N, expleto Pſalmo, mittit iterum
„ oleum ſimiliter ſicut prius canendo Antipho-
„ nam, ^N MANE ſurgens Jacob, cum Pſalmo, BO- D
N. 556. „ NUM eſt confiteri Domino. Ipſo expleto ^N mit-
N. 557. „ tit Chriſma ſimiliter canendo Antiphonam, EC-
„ CE odor filii mei, cum Pſalmo, LAUDA Je-
„ ruſalem Dominum. Item Antiphonam, UN-
„ XIT te Dominus, Pſalmum, ERUCTAVIT
„ cor meum. Deinde in circuitu Eccleſiæ per pa-
N. 558. „ rietes ^N dextro in dextro faciens crucem
„ cum pollice de ipſo Chriſmate cum Anti-
„ phona, SANCTIFICAVIT Dominus; Pſal-
„ mum, MAGNUS Dominus, &, ECCE nunc.
„ Item dicit Antiphonam, LAPIDES pretioſi:
N. 559. „ Pſalmum, LAUDA Jeruſalem. ^N Inde faciens
„ crucem incenſi ſuper altare dicit, OREMUS E
„ Diaconus, ut ſupra. Et dicit orationem ſuper
„ altare.
DEI Patris omnipotentis miſericordiam, dile-
ctiſſimi fratres, deprecemur, ut hoc altare ſacri-
ficiis ſpiritualibus conſecrandum, vocis noſtræ exo-
ratus officio præſenti benedictione ſanctificet: ut in
eo ſemper oblationes famulorum ſuorum ſtudio
ſuæ devotionis impoſitas benedicere & ſanctificare
dignetur, & ſpiritali placatus incenſo precanti fami-
liæ ſuæ promtus exauditor aſſiſtat. Per Dominum
noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum qui ventu-
rus. Iterum dicit, OREMUS. Diaconus ut ſupra.

Sequitur Benedictio. F

Deus omnipotens, in cujus honore altare hoc
N. 560. ^N ſub invocatione tui nominis, indigni conſecra-
mus, clemens & propitius preces noſtræ humilita-
tis exaudi: & præſta, ut in hac menſa ſint tibi li-
A bamina accepta, ſint grata, ſint pinguia, & Spiri-
tus ſancti tui ſemper rore perfuſa: ut omni tempo-
re in hoc loco ſupplicantis tibi familiæ tuæ anxie-
tates releves, ægritudines cures, preces exaudias,
vota ſuſcipias, deſiderata confirmes, poſtulata
concedas. Per Dominum.
„ DEINDE dicit Antiphonam, CONFIR-
„ MA hoc Deus, cum GLORIA.
„ ^N DEINDE tenentibus Subdiaconis vel Acoly- N. 561.
„ this linteamina, vel omnia ornamenta Eccle-
„ ſiæ, ſeu vaſa ſacra quæcumque ad cultum Dei &
„ Eccleſiæ pertinere videntur, benedicit ea Pon-
„ tifex.

Benedictio ^N ad linteamina, vel ad omnia in uſum Ba- N. 562.
ſilicæ.

^N Omnipotens, & miſericors Deus, qui ab ini- N. 563.
tio utilia & neceſſaria hominibus creaſti, templa-
que manu hominum facta nomini ſancto tuo dica-
ri, tuæque habitationis loca vocari voluiſti; qui-
que per famulum tuum Moyſen veſtimenta Ponti-
ficalia, & Sacerdotalia, ſeu Levitica, & alia quæ-
que diverſi generis ornamenta ad cultum & deco-
rem Tabernaculi, & altaris tui fieri decreviſti;
exaudi propitius preces noſtras, & omnia hæc di-
verſarum ſpecierum ornamenta, in uſum tuæ hujus
baſilicæ vel altaris ad honorem & gloriam tuam
præparata, ^N purificare & ſanctificare, benedicere N. 564.
& conſecrare per noſtræ humilitatis ſervitutem di-
gneris: ut & divinis cultibus ſacriſque miniſteriis
apta exiſtant, & his confectioni corporis & ſangui-
nis Jeſu Chriſti Filii tui Domini noſtri, dignis pa-
reatur famulatibus. Qui tecum vivit & regnat.

Alia.

^N Omnipotens ſempiterne Deus, a quo omnia N. 565.
D immunda purgantur, & in quo omnia purgata clare-
ſcunt, ſupplices famuli tui, tuam omnipotentiam
invocamus: ut ab hoc vaſe, vel veſtimento, quæ
tibi offerunt famuli tui, *Ill.* omnis ſpiritus immun-
dus, confuſus longe diſcedat; & per fidei bene-
dictionem huic ſancto altari tuo ſint perfecta, &
utilia ad opus miniſterii tui, te juvante ſanctificata
permaneant. Per Dominum noſtrum Jeſum.

^N [a] *Benedictio ſuper munus, quod quis Eccle-* N. 566. a
ſiæ offert.

Deus, cujus verbo & potentia facta ſunt om-
E nia, cujus dono percipimus, quæ ad vitæ reme-
dium poſſidemus, te ſupplices nixis precibus exo-
ramus, ut de ſede Majeſtatis tuæ huic oblationi fi-
delium ſanctificator accedas. Suſcipe de manu fa-
mulorum tuorum *Ill.* munus oblatum, quod a tua
clementia benedictum, in hujus ſanctuarii tui uſum
maneat conſecratum. Sint hæc in conſpectu tuo
libenter accepta, ſicut quondam Abel alumni tui,
vel Melchiſedech munera tibi placuerunt oblata.
Et quia ob honorem tui amoris Eccleſiam tuam
ſummis nituntur decorare obſequiis tui eis Domine
magna pro pravis recompenſa, ut devotionem eo-
rum accipiens, peccata dimittas, fide eos repleas,
F indulgentia foveas, miſericordia protegas, adver-
ſa deſtruas, proſpera concedas. Habeant in hoc
ſeculo bonæ actionis documentum, caritatis ſtu-
dium, ſancti amoris effectum, & in futuro cum
ſanctis Angelis adipiſcantur perpetuum regnum.
Per Dominum.

 Alia.

a Hæc benedictio iiſdem pene verbis legitur in vet. Sacram. Gall.

Alia.

Exaudi nos Domine, quæſumus, ut hæc lintea- mina, aliaque indumenta, necnon & vaſa ſancto altari tuo atque Eccleſiæ tuæ, cunctoque ſacri miniſterii uſui præparata, benedicere & ſanctificare digneris. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

N. 567. N. 568. *Ad* N *conſecrandam Patenam.*

a N Conſecramus & ſanctificamus hanc Patenam, a ad conficiendum in ea Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti patientis crucem pro ſalute noſtra omnium, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat per cuncta ſecula ſeculorum. Amen.

N. 569. „ N Inde faciens ſignum Crucis de oleo ſan- „ cto ſuper Patenam, dicit.

Conſecrare & ſanctificare digneris, Domine, patenam hanc per iſtam unctionem & noſtram benedictionem, in Chriſto Jeſu Domino noſtro, qui vivis, &c.

N. 570. N *Benedictio patenæ.*

Domine, Deus omnipotens, qui per Moyſen famulum tuum tabernaculi altare, & vaſa omnia divino cultui mancipaſti, clementiam tuam ſupplices deprecamur, ut hoc vas aptum cultibus tuis, dignumque altaribus reddas: ut ſanctificatum in C nomine tuo, corporis tui pretioſum ferculum deputetur. Qui vivis & regnas cum Patre in unitate Spiritus ſancti, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

N. 571. b N *Ad Calicem* b *benedicendum.*

Oremus, dilectiſſimi Fratres, ut Dominus Deus noſter Calicem in uſum ſui miniſterii conſecrandum, cæleſtis gratiæ inſpiratione ſanctificet: & ad humanam benedictionem plenitudinem divini favoris accommodet. Per Dominum.

Item alia.

Oremus.

N. 572. Dignare, Domine, Calicem iſtum in uſum miniſterii tui, pia famuli tui ILL. devotione formatum, ea ſanctificatione perfundere, qua Melchiſedech famuli tui ſacratum Calicem perfudiſti. Et quod arte, vel metallo effici non poteſt altaribus tuis dignum, fiat tua benedictione pretioſum. Per.

c *Item* c *alia.*

N. 573. N Deus, qui Moyſi famulo tuo in Oreb monte ſervanda populo tuo præcepta diſponens, templum ſanctum tuum qualiter ædificaret inſtituiſti; ſacra quoque vaſa, quæ inferri altari tuo deberent, ad inſtar vaſorum cæleſtium docuiſti: precamur, ut hunc Calicem, in quo celebraturi ſumus ſacroſancta myſteria, emiſſione ſancti Spiritus tui cæleſti benedictione ſanctifices, gratumque & acceptabilem habeas, atque benedicas, ac digne ſociatum vaſculis tuis & acceptabilem deferat famulatum, & digne tuis myſteriis conſecretur. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum.

N. 574. „ N DEINDE vadunt ad eum locum, in quo „ reliquiæ præterita nocte cum vigiliis fuerint, „ & elevent eas.

Oratio quando elevantur Reliquiæ.

Oremus.

N. 575. N Aufer a nobis, quæſumus, Domine, ini- A quitates noſtras, ut ad Sancta ſanctorum puris mereamur mentibus introire. Per Dominum.

Alia.

Fac nos, Domine, ſanctorum tuorum ſpecialiter dicata membra contingere, quorum cupimus patrocinia inceſſanter habere. Per Dominum.

„ FINITA hac oratione elevent eas cum fere- „ tro, & cum magno honore cantando has Anti- „ phonas: N AMBULATE Sancti Dei. Antipho- N. 576. „ nam, DE JERUSALEM. Antiphonam, EC- „ CE populus. Antiphonam, CUM jucunditate. N N. 577. „ Cum crucibus, & thuribulis, & candelabris B „ multiſque luminaribus. Et veniant ad baſilicam, „ in qua deponendæ ſunt: & mox, ut intro pe- „ dem intulerint, dicat hanc orationem:

Oremus.

N Domum tuam, quæſumus, Domine, clementer ingredere, & in tuorum tibi cordibus fidelium perpetuam conſtitue manſionem: ut cujus ædificatione ſubſiſtit, hujus fiat habitatione præclara. Per Dominum. N. 578.

Alia. Oremus.

Deus qui ſacrandorum tibi auctor es munerum, effunde ſuper hanc orationis domum benedictionem tuam: ut ab omnibus hic invocantibus nomen tuum, defenſionis tuæ auxilium ſentiatur. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium.

„ DEINDE pergant ad altare, ubi condendæ „ ſunt: & extenſo velo inter eos & populum, & re- N. 579. „ condat Pontifex propria manu ipſas reliquias N in „ loco altaris, canendo Antiphonam, EXULTA- N. 580. „ BUNT Sancti in gloria, N cum Pſalmo, LAU- „ DATE Dominum de cælis. Item Antiphonam, N. 581. „ CANTATE Domino canticum novum, Pſal- D „ mum ipſum. Item Antiphonam, SUB altare „ Dei ſedes accepiſtis: Pſalmum, LAUDATE „ Dominum in Sanctis ejus. Finito hoc dicat „ hanc orationem.

Oremus.

Deus, qui ex omni coaptatione Sanctorum æternum tibi condis habitaculum, da ædificationi tuæ incrementa cæleſtia: ut quorum hic reliquias pio amore complectimur, eorum ſemper meritis adjuvemur. Per Dominum.

E „ N POST hæc veſtiatur altare N cum Anti- N. 582. „ phona, IN velamento alarum tuarum. Pſal- N. 583. „ mum, DEUS, DEUS meus, ad te luce vigi- „ lo. Et dicatur hæc oratio:

Oremus.

Deſcendat, quæſumus, Domine, Deus noſter, Spiritus ſanctus tuus ſemper hoc altare: qui & populi tui dona ſanctificet, & ſumentium corda dignanter emundet. Per Dominum.

„ INDE N revertatur Pontifex in ſacrarium N. 584. „ cum ordinibus ſuis, & induant ſe veſtimen- F „ tis aliis ſolempnibus. Interim ornetur Eccle- „ ſia, & accendantur luminaria multa: & in- „ cipiat cantor Antiphonam ad introitum; „ TERRIBILLIS eſt locus iſte. Et procedat

a In duobus Theod. *ad confringendum in ea corpus*, &c.
b Hæc oratio cum duabus ſequentibus legitur in utroque Theod.
c In vet. Sacram. Gallic. hæc oratio, nonnullis immutatis, adhibetur, *ad benedictionem calicis & patenæ, & turris ſimul.* Turris hæc uſus erat ad ſacrum miniſterium deferendum. Ipſum Chriſti corpus in turre geſtari ſolitum docet Mabill. in Liturgia Gallic. & in Commentario in Ordinem Rom. §. 20. cujus ſententia confirmatur ex Greg. Tur. l. de gloria Mart. c. 86. *Arcepitque turrem Diaconus in qua myſterium Dominici corporis habebatur.*

„ dat Pontifex de ſacrario cum ordinibus ſuis, ſi- A
N. 185. „ cut conſuetudo eſt in feſtivitatibus. N Celebre-
„ tur ibi ſolemniter miſſa more ſolito, ordine ſuo,
N. 185. „ cum GLORIA in excelſis Deo. N Tota vero
„ hebdomada Miſſæ publicæ in Eccleſia fient.

Orationes ad Miſſas in Dedicatione Eccleſiæ.

Deus, qui invifibiliter omnia contines, & tamen pro ſalute generis humani ſigna tuæ potentiæ viſibiliter oſtendis; templum hoc Majeſtate tuæ inhabitationis illuſtra: ut omnes quicumque huc deprecaturi convenerint, ex quacumque ad te tribulatione clamaverint, conſolationis tuæ beneficia conſequantur. Per Dominum.

Super Oblata.

Omnipotens ſempiterne Deus, altare nomini tuo dicatum cæleſtis virtutis benedictione ſanctifica, & omnibus in te ſperantibus auxilii tui munus oſtende: ut hic ſacramentorum virtus, & votorum obtineatur effectus. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Per quem te ſupplices deprecamur, ut altare hoc ſanctis uſibus præparatum cæleſti dedicatione ſanctifices. Et ſicut Melchiſedech Sacerdotis præcipui oblationem dignatione mirabili ſuſcepiſti; ita impoſita huic novo altari munera ſemper accepta ferre digneris: ut populus, qui in hanc Eccleſiæ domum ſanctam convenerit, per hæc libamina cæleſti ſanctificatione ſalvatus, animarum quoque ſuarum ſalutem perpetuam conſequatur. Per quem Majeſtatem.

Item Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui cum ubique ſis totus, & cum univerſa tua Majeſtate contineas, ſacrari tamen tibi loca tuis myſteriis apta voluiſti: ut ipſæ orationum domus ſupplicum mentes ad invocationem tui nominis incitarent. Effunde, quæſumus, ſuper hunc locum gratiam tuam, & omnibus te invocantibus auxilii tui munus oſtende; ut hic ſacramentorum virtus omnium fidelium corda confirmet. Per eumdem Dominum.

a *Benedictio.*

Benedicat & cuſtodiat vos omnipotens Dominus, domumque hanc ſui muneris præſentia illuſtrare, atque ſuæ pietatis oculos ſuper eam die ac nocte dignetur aperire. Amen. Concedatque propitius, ut omnes, qui ad dedicationem hujus Baſilicæ devote convenistis, intercedente beato *Ill.* & ceteris ſanctis ſuis, quorum reliquiæ hic pio venerantur amore, vobiſcum, hinc veniam peccatorum veſtrorum reportare valeatis. Amen. Quatenus eorum interventu ipſi templum ſancti Spiritus, in quo ſancta Deus Trinitas jugiter habitare dignetur, efficiamini: & poſt hujus vitæ labentis excurſum ad gaudia æterna feliciter pervenire mereamini. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

a Benedictionem hanc non habet Benedictionale.

A *Ad complendum.*

Quæſumus, omnipotens Deus, ut in hoc loco, quem nomini tuo indigni dicavimus, cunctis petentibus aures tuæ pietatis accommodes. Per.

Alia.

Sanctorum tuorum, Domine, precibus confidentes, quæſumus: ut per ea quæ ſumſimus, æterna remedia capiamus. Per.

Super populum.

Copioſa beneficia, quæſumus, Domine, Chri-
B ſtianus populus aſſequatur: ut qui in honorem Sanctorum tuorum ſacrandis tibi liminibus devotus occurrit, & vitæ ſubſidia præſentis accipiat, & gratiam ſempiternæ redemtionis inveniat. Per.

Alia.

Dona, Domine, virtutem populo tuo, & effice nos templum Spiritus ſancti: ut tibi de corde puro holocauſtum acceptabile præparamus. Per.

N IN ANNIVERSARIO DEDICATIONIS BASILICÆ. N. 287.

C DEus, qui nobis per ſingulos annos, hujus ſancti templi tui conſecrationis reparas diem, & ſacris ſemper myſteriis repræſentas incolumes: exaudi preces populi tui, & præſta, ut quiſquis hoc templum beneficia petiturus ingreditur, cuncta ſe impetraſſe lætetur. Per Dominum.

Super Oblata.

Annue, quæſumus, Domine, precibus noſtris, ut quicumque intra templi hujus, cujus anniverſarium dedicationis diem celebramus, ambitum continemur, plena tibi atque perfecta corporis & ani-
D mæ devotione placeamus; ut, dum hæc præſentia vota reddimus, ad æterna præmia te adjuvante pervenire mereamur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et pro annua devotione tabernaculi hujus honorem tibi debitum referre, per Chriſtum Dominum noſtrum; cujus virtus magna, pietas copioſa. Reſpice, quæſumus, de cælo, & vide, & viſita domum iſtam; ut ſi quis in ea nomini tuo ſupplicaverit, li-
E benter exaudias, & ſatisfacientibus libenter ignoſcas. Hic tibi Sacerdotes tui ſacrificium laudis offerant, hic fidelis populus vota perſolvat, hic peccatorum onera deponantur, hic fides ſancta ſtabiliatur, hic pietas abſoluta redeat, hic iniquitas emendata diſcedat. Inveniat apud te, Domine, locum veniæ, quicumque ſatisfaciens huc confugerit, & conſcio dolore victus altaria tua rivis ſuarum eluerit lacrimarum. Hic, ſi quando populus tuus triſtis mœſtuſque convenerit, adquieſce rogari, & rogatus indulge petentibus. Per quem.

Ad complendum.

F Multiplica, Domine, quæſumus, per hæc ſancta, quæ ſumſimus, veritatem tuam in manibus noſtris: ut te in templo ſancto jugiter adoremus, & in conſpectu tuo cum ſanctis Angelis gloriemur. Per.

A

Super Oblata.

Deus, qui Eccleſiam tuam unigeniti tui ſponſam vocare dignatus es, utque haberet gratiam per fidei devotionem, haberet etiam ex nomine pietatem: da, ut omnis hæc plebs nomini tuo ſerviens, hujus vocabuli conſortio digna eſſe mereatur. Et Eccleſia tua in templo, cujus anniverſarius dedicationis dies celebratur, tibi collecta, te timeat, te diligat, te ſequatur: ut dum jugiter, per ejus veſtigia graditur, ad cœleſtia promiſſa, ipſo ducente, pervenire mereatur. Qui tecum.

N. 513. ᴺ IN VIGILIA APOSTOLORUM.

Concede nobis, quæſumus, omnipotens Deus, venturam Apoſtoli tui *Ill.* ſolemnitatem congruo prævenire honore, & venientem digna celebrare devotione. Per.

Super Oblata.

Accepta tibi ſit, Domine, noſtræ devotionis oblatio, & ad Apoſtolicam puriores faciat nos venire feſtivitatem. Per.

Præfatio.

C Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et venientem natalem Beati Apoſtoli tui *Ill.* debita ſervitute prævenire, ſuppliciter obſecrantes, ut ipſum nos apud tuam clementiam ſentiamus habere patronum, quem, tua gratia largiente, meruimus æternæ ſalutis ſuſcipere miniſtrum. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Præſta nobis, æterne largitor, ejus ubique protegi oratione, cujus natalitia per hæc ſancta, quæ ſumſimus, votivo prævenimus obſequio. Per. D

Ad Veſperos.

Sancti tui nos, quæſumus, Domine, *Ill.* Apoſtoli ſolemnitas, quam prævenimus, tueatur: quia tanto fiducialius tuo nomini ſupplicamus, quanto frequentius Apoſtolorum interceſſionibus confovemur. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Deus, tuorum gloria juſtorum, præſta quæſumus: ut ſancti tui *Ill.* cujus diem paſſionis celebrando prævenimus, ſentiamus auxilium. Per. E

Ad Matutinos.

Deus, qui es omnium Sanctorum tuorum ſplendor mirabilis, quique hunc diem Beati Apoſtoli tui *Ill.* martyrio conſecraſti: da Eccleſiæ tuæ de natalitio tantæ feſtivitatis lætari, ut, quæ Apoſtolorum tuorum prædicatione floruit, eorum exemplis muniatur, & interceſſionibus adjuvetur. Per Dominum [a].

MISSA IN VIGILIA UNIUS MARTYRIS. F

N. 539. Quæſumus, omnipotens Deus, ut noſtra devotio, quæ natalitia Beati *Ill.* ᴺ Martyris antecedit, patrocinia nobis ejus accumulet. Per.

Super Oblata.

Magnifica, Domine, Beati *Ill.* ſolemnia recenſemus, quæ promtis cordibus ambientes, oblatis muneribus & ſuſcipimus & præimus. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et glorioſi *Ill.* Martyris pia certamina præcurrendo, cujus honorabilis annua recurſione ſolemnitas, &
B perpetua ſemper & nova eſt: quia & in conſpectu tuæ Majeſtatis permanet mors tuorum pretioſa juſtorum, & ᴺ reſtaurantur incrementa lętitię, cum felicitatis ęternę recoluntur exordia. Per Chriſtum. N. 590.

Ad complendum.

Sancta tua, Domine, in Beati *Ill.* Martyris ᴺ pretioſa paſſione, quam pręimus, nos reſoveant: quibus & jugiter ſatiamur, & ſemper deſideramus expleri. Per Dominum. N. 552.

Super populum.

Pręſta, quęſumus, omnipotens Deus, ut qui Sancti Martyris tui *Ill.* ſolemnia pręimus, ejus etiam virtutes imitemur. Per.

Ad Veſperos.

Deus, qui nobis Beati *Ill.* Martyris tui natalitia glorioſa pręire concedis, tribue quęſumus, ejus nos ſemper & beneficiis pręveniri, & orationibus adjuvati. Per.

Alia.

Deus, qui nos Beati Martyris tui *Ill.* concedis natalitia pręvenire, ejus nos tribue meritis adjuvari. Per.

Ad Matutinos.

Omnipotens ſempiterne Deus, fortitudo certantium, & Martyrum palma, ſolemnitatem hodiernę diei propitius intuere, & Eccleſiam tuam continua fac celebritate lętari: ut quod meritis non pręſumit, interceſſione Beati Martyris tui *Ill.* aſſequi mereatur. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Deus, mundi Creator & Rector, qui hunc diem in Beati *Ill.* martyrio conſecraſti: concede propitius, ut omnes, qui martyrii ejus merita venerantur, interceſſionibus ejus ab æternis gehennę incendiis liberentur. Per.

MISSA IN NAT. UNIUS MARTYRIS.

ᴺ Votivos, Domine, quæſumus, Beati Martyris tui *Ill.* natalis nos ſemper excipiat: qui & jucunditatem nobis ſuę glorificationis infundat, & tibi nos reddat acceptos. Per Dominum noſtrum. N. 592.

Super Oblata.

Præſentia munera, quęſumus, Domine, ita ſerena pietate intuere, ut ſancti Spiritus perfundantur benedictione, & in noſtris cordibus eam dilectio-

a Nulla hic Miſſa de communi Apoſtolorum legitur ſicut infra de communi martyrum; fortaſſe quod omnes Apoſtoli Miſſam haberent propriam.

ctionem validius infundant, per quam Sanctus A Martyr Ill. omnia corporis tormenta devicit. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et in præſenti feſtivitate Sancti Martyris tui Ill. tibi confitendo laudis Hoſtias immolare: Tuamque immenſam pietatem implorare, ut ſicut illi dediſti cæleſtis palmam triumphi, ſic, eo ſuffragante, nobis emendationem ac veniam concedas peccatis; ut in ta exultemus in miſericordia, in quo ille lætatur in gloria. Per Chriſtum.

Item alia Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterna Deus: Et te in omnium Martyrum triumphis laudare. Quoniam tuis donis atque muneribus Beati Martyris tui Ill. paſſionem hodierna ſolemnitate veneramur: qui pro confeſſione Jeſu Chriſti filii tui Domini noſtri diverſa ſupplicia ſuſtinuit, & eadem vincens, coronam perpetuitatis promeruit. Per quem.

N. 593. *N Item alia Præfatio.*

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus; per Chriſtum Dominum noſtrum: Cujus gratia Beatum Ill. in ſacerdotium elegit, doctrina ad prædicandum erudiit, potentia ad perſeverandum confirmavit, ut per ſacerdotalem infulam perveniret ad martyrii palmam. Docenſque ſubditos, inſtruens vivendi exemplo, confirmans patiendo, ad te coronandus perveniret, qui perſecutorum minas intrepidus ſuperaſſet. Cujus interventus nos, quæſumus, a noſtris mundet delictis, qui tibi placuit tot donorum prærogativis. Per quem Majeſtatem.

a Benedictio.

Beati Martyris ſui Ill. interceſſione vos Dominus benedicat, & ab omni malo defendat. Amen. Extendat in vos dexteram ſuæ propitiationis, qui eum ſuſcepit per ſupplicia paſſionis. Amen. Quo ejus in cælo mereamini habere conſortium, cujus devotis mentibus in terra celebratis triumphum. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, cujus regnum.

Ad complendum.

Sumſimus, Domine, Sancti Ill. Martyris ſolemnitate cæleſtia ſacramenta: cujus ſuffragiis, quæſumus, largiaris, ut quod temporaliter gerimus, æternis gaudiis conſequamur. Per.

Super populum.

Fac, quæſumus, Domine Deus noſter, intercedente Beato Martyre tuo Ill. populum tuum in tua devotione gaudere: quia perpetua eſt & plena felicitas, ſi bonorum omnium ſerviamus Auctori. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Aliæ Orationes.

Sancti Ill. Martyris tui, Domine, nos oratio ſancta conciliet, quæ ſacris virtutibus veneranda refulget. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Beati Martyris tui Ill. quæſumus, Domine, precibus adjuvemur; & ejus digne ſolemnia celebrantes tuo nomini fac nos ſemper eſſe devotos. Per.

Alia.

Beati Martyris tui Ill. quæſumus, Domine, nos patrocinium collatum non deſerat: quod fragilitatem noſtram & precibus tueatur & meritis. Per.

Alia.

B Deus, qui ſanctam nobis hujus diei ſolemnitatem pro commemoratione Beati Martyris tui Ill. feciſti, adeſto familiæ tuæ precibus: & da, ut cujus hodie feſta celebramus, ejus meritis & interceſſionibus adjuvemur. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Plebs tua, Domine, ſancti Martyris tui Ill. te glorificatione magnificet: & eodem ſemper precante, te mereamur habere Rectorem. Per Dominum noſtrum.

C MISSA N IN VIGILIA PLURIMORUM MARTYRUM. N. 594.

BEatorum Martyrum Ill. & Ill. natalitia veneranda, quæſumus, Domine, Eccleſia tua devota ſuſcipiat, & fiat magnæ glorificationis amore devotior. Per.

Super Oblata.

Hæc Hoſtia, Domine, quæſumus, emundet noſtra delicta, & ad venturam feſtivitatem b tantorum Martyrum tuorum Ill. celebrandam, ſubditorum ſibi corpora menteſque ſanctificet. Per.

D *Præfatio.*

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Miſericordiæ dator, & totius bonitatis auctor, qui jejuniis, orationibus, & eleemoſynis, peccatorum remedia, & virtutum omnium tribuis incrementa; te humili devotione precamur, ut qui ſanctis tuis Ill. quorum feſta prævenimus, martyrii dediſti coronam, interceſſionibus eorum ad hæc agenda nobis tribuas indefeſſam efficaciam. Per Chriſtum.

E *Ad complendum.*

Paſce nos, Domine, tuorum gaudiis ubique Sanctorum: quia noſtræ ſalutis augmenta ſunt, quoties illis honor impenditur, in quibus tu mirabilis prædicaris. Per.

Super populum.

Protege, Domine, plebem tuam: & quam Martyrum tuorum Ill. aſſidua tribuiſti feſtivitate devotam, tibi ſemper placitam fieri precibus concede juſtorum. Per.

Alia.

F Sint tibi, Domine, quæſumus noſtri munera grata jejunii: quia tunc eadem in Sanctorum Ill. digna commemoratione deferimus, ſi & actus illorum pariter ſubſequamur. Per.

Alia.

a Legitur in Benedictionali, ubi aſſignatur, *in nativitate unius martyris.*

b In Vatic. & Guſſanv. edit. legitur, *ſanctorum.*

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut populus tuus ad plenæ devotionis affectum, Beatorum Martyrum *Ill.* natalitiis præparetur: & eorum patrocinio promerente, plenæ capiat ſecuritatis augmentum. Per Dominum.

Alia.

Deus, qui nos annua Beatorum Martyrum tuorum *Ill.* ſolemnia freqnentare concedis: præſta quæſumus, ut & devotis eadem mentibus celebremus, & eorum interceſſionibus adjuvemur. Per Dominum noſtrum.

Ad Matutinos.

Deus, qui hodiernam diem Sanctorum tuorum *Ill.* martyrio conſecraſti, da nobis ſalutem mentis & corporis: ut & illorum paſſioni ſit veneratio ex noſtra devotione, & nobis auxilium proveniat de eorum ſanctiſſima interceſſione. Per.

IN NAT. PLURIMORUM MART.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui per glorioſi bella certaminis ad immortales triumphos martyres extuliſti: da cordibus noſtris dignam pro eorum commemoratione lætitiam, ut quorum memoriam pio amore amplectimur, eorum precibus adjuvemur.

Super Oblata.

Munera tibi, Domine, noſtræ devotionis offerimus, quæ & pro tuorum tibi grata ſint honore juſtorum, & nobis ſalutaria, te miſerante, reddantur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui Sanctorum Martyrum tuorum pia certamina ad copioſam perducis victoriam, atque perpetuum eis largiris triumphum, ut Eccleſiæ tuæ ſemper ſint in exemplum: præſta nobis, quæſumus, ut per eorum interceſſionem, quorum feſta celebramus, pietatis tuæ munera capiamus. Per Chriſtum.

Benedictio.

[a] Benedicat vobis Dominus Beatorum Martyrum ſuorum *Ill.* ſuffragiis, & liberet ab adverſitatibus cunctis. Amen. Commendet vos eorum interceſſio glorioſa, quorum in conſpectu ejus eſt mors pretioſa. Amen. Ut ſicut illi per diverſa genera tormentorum cæleſtis regni ſunt ſortiti hereditatem, ita vos eorum mereamini conſortium per bonorum operum exhibitionem. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Præſta nobis, Domine, quæſumus, ut quæ pro Martyrum tuorum *Ill.* beata paſſione peregimus, ipſorum nobis fiant interceſſione ſalutaria, in quorum natalitiis ſunt exultantes impletæ. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui in Sanctorum tuorum cordibus flammam tuæ dilectionis accen-

A dis: da mentibus noſtris eamdem fidei & caritatis virtutem, ut quorum gaudemus triumphis, proficiamus exemplis. Per.

Alia.

Ad defenſionem fidelium, Domine, quæſumus, dexteram tuæ Majeſtatis extende: &, ut perpetua pietatis tuæ protectione muniantur, interceſſio pro his non deſit Martyrum continuata ſanctorum. Per.

Alia.

Omnipotens & miſericors Deus, fidelium lu-
B men animarum, adeſto votis ſolemnitatis hodiernæ, & Eccleſiæ tuæ gaudiis de Beatorum Martyrum *Ill.* gloria conceptis benignus aſpira: ut & corda noſtra paſſione ipſorum [N] igniantur, & apud miſericordiam tuam eorum juvemur meritis, quorum gaudemus exemplis. Per Dominum noſtrum. N. 525.

Alia.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut Sanctorum Martyrum tuorum, quorum celebramus victorias, participemus & præmiis. Per Dominum noſtrum.

C
IN VIGILIA UNIUS [N] CONFESSORIS. N. 526.

COncede nobis, quæſumus, omnipotens Deus, venturam Beati Confeſſoris tui *Ill.* ſolemnitatem congruo prævenire honore, & venientem digna celebrare devotione. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Accepta tibi ſit, Domine, noſtræ devotionis oblatio, & ad Sancti Confeſſoris tui *Ill.* puriores faciat nos venire feſtivitatem. Per.

Præfatio.

D Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et Majeſtatem tuam ſuppliciter exorare, ut qui Beati *Ill.* Confeſſoris tui feſtum ſolemnibus jejuniis, & devotis prævenimus officiis, illius apud Majeſtatem tuam & adjuvemur meritis, & inſtruamur exemplis. Per.

Ad complendum.

Beati Confeſſoris tui *Ill.* Domine, ſuffragiis exoratus, percepta nos ſacramenti tui virtute defen-
E de. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Benedictionis tuæ, Domine, gratiam, intercedente ſancto Confeſſore tuo *Ill.* ſuſcipiamus: ut cujus præveniendo gloriam celebramus, ejus ſupplicando auxilium ſentiamus. Per Dominum noſtrum.

Ad Veſperos.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut ad meliorem vitam Sancti Confeſſoris tui *Ill.* exempla nos provocent; quatenus cujus ſolemnia præ-
F venimus, etiam actus imitemur, & interceſſionibus adjuvemur. Per.

Alia.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut ſicut

a In Benedictionali, ubi hæc leguntur, *benedicat vos*.

cut Confeſſoris tui *Ill.* glorioſa natalitia præveni- A mus; ſic ad tua beneficia promerenda, Majeſtatem tuam pro nobis ipſe præveniat. Per.

Ad Matutinos.

Adeſto, Domine, populo tuo: ut Beati Confeſſoris tui *Ill.* merita præclara ſuſcipiens, ad impetrandam miſericordiam tuam ſemper ejus patrocinius adjuvetur & meritis. Per Dominum noſtrum.

Alia.

B Abſolve, quæſumus, Domine, tuorum delicta populorum: & a peccatorum nexibus, quæ pro noſtra fragilitate contraximus, intercedente Beato Confeſſore tuo *Ill.* liberemur. Per Dominum noſtrum.

MISSA IN NAT. UNIUS CONFESSORIS.

MIſericordiam tuam, quæſumus, Domine, nobis, interveniente Beato Confeſſore tuo *Ill.* clementer impende; & nobis peccatoribus ipſius propitiare ſuffragiis. Per.

Super Oblata.

C Propitiare, quæſumus, Domine, ſupplicationibus noſtris: & interveniente pro nobis Sancto *Ill.* Confeſſore tuo, his ſacramentis cæleſtibus ſervientes, ab omni culpa liberos eſſe concede: ut purificante nos gratia tua, iiſdem, quibus famulamur, myſteriis emundemur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: D Et in hac die, quam tranſitu ſacro Beati Confeſſoris tui *Ill.* conſecraſti: Quæſumus ergo clementiam tuam, ut des nobis illam ſequi doctrinam, quam ille & verbo docuit, & opere complevit: quatenus nos adjuvari apud miſericordiam tuam, & exemplis ejus ſentiamus & meritis. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Alia Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: E Et te in Sanctorum tuorum virtute laudare, quibus pro meritis ſuis beatitudinis præmia contuliſti. Quoniam ſemper in manu tua ſunt, & non tanget illos tormentum mortis, quos, te cuſtodiente, beatitudinis ſinus intercludit: ubi perpetua ſemper exultatione lætantur, ubi etiam Beatus Confeſſor tuus *Ill.* ſociatus exultat. Petimus ergo, ut memor ſit miſeriarum noſtrarum, & de tua miſericordia nobis impetret beatitudinis ſuæ conſortium. Per Chriſtum.

Benedictio.

Omnipotens Deus det vobis copiam Benedi- F ctionis, qui beatum *Ill.* ſibi adſcivit virtute confeſſionis. Amen. Et qui illum fecit coruſcare miraculis, vos exornet bonorum operum incrementis. Amen. Quo ejus & exemplis eruditi, & interceſſione muniti, cujus depoſitionis diem celebratis, illi poſſitis in cæleſti regione adjungi. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

A *Ad complendum.*

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut de perceptis muneribus gratias exhibentes, intercedente Beato Confeſſore tuo *Ill.* beneficia potiora ſumamus. Per.

Super populum.

Aures pietatis tuæ, quæſumus, Domine, precibus noſtris inclina: ut qui peccatorum noſtrorum flagellis percutimur, intercedente Beato Confeſſore tuo *Ill.* miſerationis tuæ gratia liberemur. Per.

B *Alia.*

Sancti Confeſſoris tui *Ill.* nos, quæſumus, Domine, tuere præſidiis: ut ejus ſemper interceſſionibus adjuvemur. Per.

Alia.

Adeſto, quæſumus, Domine, precibus noſtris, quas in Sancti Confeſſoris tui *Ill.* commemoratione deferimus: ut qui noſtræ juſtitiæ fiduciam non habemus, ejus, qui tibi placuit, precibus adjuvemur. Per Dominum noſtrum.

C *Alia.*

Exultemus, quæſumus, Domine, Deus noſter in ſolemnitate Beati Confeſſoris tui *Ill.* ut ejus ſacra natalitia celebrantes, ad impetrandam miſericordiam tuam, ſemper ejus patrociniis adjuvemur. Per.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, cui cuncta famulantur elementa, exaudi propitius, intercedente pro nobis Confeſſore tuo *Ill.* orationem noſtram, & tribue nobis miſericordiam tuam: & quæcumque præcipis, ut agamus, ipſe adjuva ut D implere poſſimus. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Sancti Confeſſoris tui *Ill.* tribue nos, Domine, ſupplicationibus foveri: ut cujus depoſitionem annuo celebramus obſequio, ejus apud te interceſſionibus & meritis adjuvemur. Per.

MISSA IN VIGILIA PLURIMORUM CONFESSORUM.

E BEatorum Confeſſorum tuorum, Domine, *Ill.* natalitia præeuntes, ſupplices te rogamus: ut quos cæleſti gloria ſublimaſti, tuis adeſſe concedas fidelibus. Per.

Super Oblata.

Sacrificium, Domine, quod pro Beatis Confeſſoribus tuis *Ill.* offert noſtra devotio, eorum meritis augeat nobis, te donante, ſuffragium. Per.

Præfatio.

F Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Sanctorum tuorum *Ill.* ſolemnitatem prævenientes concede propitius, ut qui donis tuis ita extiterunt glorioſi, apud te noſtris exiſtant nominibus idonei interventores. Per Chriſtum.

A *Ad complendum.*

Quæſumus, Domine, ſalutaribus repleti myſteriis: ut quorum ſolemnitatem præimus, eorum orationibus adjuvemur. Per.

Super populum.

Conſerva, quæſumus, Domine, familiam tuam, & benedictionum tuarum propitius ubertate purifica: ut per interceſſionem Beatorum Confeſſorum tuorum *Ill.* & eruditionibus tuis ſemper multiplicetur, & donis. Per Dominum noſtrum.

B *Alia.*

Propitiare, miſericors Deus, ſupplicationibus noſtris, & populum tuum pervigili protectione cuſtodi: ut qui Beatorum Confeſſorum tuorum *Ill.* ſolemnia prævenimus, tribuas nobis ex eorum imitatione proſpera mundi deſpicere, & nulla ejus adverſa formidare. Per.

Alia.

Deus, qui Beatos Confeſſores tuos *Ill.* Sanctorum tuorum meritis coæquaſti, da nobis in eorum celebritate gaudere: ut quorum commemorationem agimus, eorum imitatione proficiamus, & C interceſſionibus ſublevemur. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

IN NAT. PLUR. CONFESSORUM.

PRæſta, Domine, quæſumus, ut ſicut Sanctorum tuorum *Ill.* nos natalitia celebranda non deſerunt, ita jugiter ſuffragiis comitentur. Per

Super Oblata.

Munera, Domine, plebis tuæ, quæſumus, Beatorum Confeſſorum tuorum *Ill.* ſiant grata ſuffragiis: & pro quorum triumphis tuo nomini of- D feruntur, ipſorum digna perficiantur & meritis. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et Majeſtatem tuam ſupplici devotione exorare, ut Beatorum Confeſſorum tuorum *Ill.* quorum hodie feſta celebramus, obtentu, mereamur tuum obtinere auxilium. Per Chriſtum.

E *Alia Præfatio.*

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te in tuorum honore Sanctorum *Ill.* glorificare, qui & illis pro certaminis conſtantia beatitudinem tribuiſti ſempiternam, & infirmitati noſtræ talia præſtitiſti ſuffragia, quæ pro eorum meritis poſſis audire dignanter. Per Chriſtum.

[a] *Benedictio.*

Sanctorum ſuorum Confeſſorum *Ill.* meritis vos Dominus faciat benedici, & contra adverſa omnia eorum interceſſione muniri. Amen. Eorum ef- F ficiat ſuffragio felices, quorum feſtivitatis diem celebratis ovantes. Amen. Quo eorum imitantes exempla, ad cæleſtia pervenire poſſitis promiſſa. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Et natalitiis Sanctorum, Domine, & ſacramenti munere vegetati, quæſumus: ut bonis, quibus per tuam gratiam nunc fovemur, perfruamur æternis. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Adeſto, Domine, precibus populi tui cum Sanctorum *Ill.* patrocinio ſupplicantis: ut quod propria fiducia non præſumit, ſuffragantium meritis conſequatur. Per.

Alia.

Magnificantes, Domine, miſericordiam tuam ſuppliciter exoramus: ut qui nos Sanctorum tuorum frequentibus facis natalitiis intereſſe, perpetuis tribuas intereſſe conſortiis. Per.

Alia.

Da nobis, omnipotens Deus, in Sanctorum tuorum te ſemper commemoratione laudare: quia refovere curabis, quos in honore tuo perſeverare concedis. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Sanctorum tuorum *Ill.* Domine, ſuffragiis imploramus, ut a cunctis liberemur offenſis. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Exaudi nos, omnipotens & miſericors Deus, & Sanctorum tuorum nos ubique tuere præſidiis. Per.

Alia.

Tribue, quæſumus, Domine, Sanctos tuos jugiter orare pro nobis: & ſemper eos clementer digneris audire. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Sancti tui, quæſumus, Domine, jugiter nobis a te & veniam poſtulent, & profectum. Per.

IN VIGILIA VIRGINUM.

SAnctæ Martyris tuæ *Ill.* Domine, ſupplicationibus tribue nos foveri; ut cujus venerabilem ſolemnitatem prævenimus obſequio, ejus interceſſionibus commendemur & meritis. Per Chriſtum.

Super Oblata.

Muneribus noſtris, Domine, Sanctæ *Ill.* Martyris tuæ feſta præcedimus, præſta quæſumus: ut, quæ peccatorum noſtrorum præpediuntur obſtaculis, illius meritis reddantur accepta. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te Beatæ *Ill.* natalitia præveniendo, laudare, prædicare, & benedicere: quam tanto munere ſublimaſti, ut ei conferres & virginitatis coronam & martyrii palmam. Cujus interventus nos, quæſumus, a noſtris mundet delictis, & ſupernorum civium faciat adſciſci conſortiis. Per Chriſtum.

Alia.

a Iiſdem verbis habetur in Benedictionali pro nativitate plurimorum Confeſſorum.

Digitized by Google

Alia Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et te Beatæ *Ill.* natalitia præveniendo, landare, prædicare, & benedicere: quam tanto munere ſublimaſti, ut ei conferres virginitatis coronam, & martyrii palmam: ſicque virtute fidei, & decore pudicitiæ polleret, ut ad cæleſtia regna Virgo pariter & Martyr intraret. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Quæſumus, omnipotens Deus, ut quorum nos tribuis communicare memoriis, eorum facias veraciter imitatores. Per.

IN NAT. VIRGINUM.

DEus, qui inter cerera potentiæ tuæ miracula, etiam in ſexu fragili victoriam martyrii contuliſti: concede propitius, ut cujus natalitia colimus, per ejus ad te exempla gradiamur. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

In Sanctæ Virginis *Ill.* feſtivitare pretioſa, tua, Domine, mirabilia prædicantes, munera votiva deferimus: præſta quæſumus, ut ſicut ejus tibi grata ſunt merita, ſic noſtræ ſervitutis accepta reddantur officia. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſaltare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum. Quem Beata Virgo pariter & Martyr *Ill.* & diligendo timuit, & timendo dilexit: Illique conjuncta eſt moriendo, cui ſe conſecraverat caſte vivendo: Et pro eo temporalem ſtuduit ſuſtinere pœnam, ut ab eo perciperet gloriam ſempiternam. Quæ, dum duplicem vult ſumere palmam in ſacri certaminis agone, & de corporis integritate, & de fidei puritate, laborioſius duxit longa antiqui hoſtis ſuſtinere tentamenta, quam vitam præſentem cito amittere per tormenta. Quoniam cum in martyrio proponantur ea, quæ terreant, in carnis vero delectamentis ea, quæ mulceant, moleſtius ſuſtinetur hoſtis occultus, quam ſuperatur infeſtus. Cum ergo in utroque, tui ſit muneris quod vicit, quia nihil valet humana fragilitas, niſi tua hanc adjuvet pietas; pro nobis, quæſumus, tuam pietatem exoret, quæ a te accepit, ut vinceret. Et quæ Unigeniti tui intrare meruit thalamum, intercesſione ſua inter mundi hujus adverſa nobis præſtet auxilium. Per quem, Majeſtatem tuam.

Alia Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſaltare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Cujus caritatis ardore, iſta, & omnes Sanctæ Virgines, a Beata Maria exemplum Virginitatis accipientes, præſentis ſeculi voluptates ac delicias contemſerunt. Quoniam tuo dono actum eſt, *N* ut poſtquam Virgo
N. 597. N. 598. de Virgine prodiit, ſexus fragilis eſſet fortis: & *N* in quo fuit peccandi facilitas, eſſet vincendi felicitas. Antiquuſque hoſtis, qui per antiquam Virginem genus humanum ſe viciſſe gloriabatur, per ſanctas nunc Virgines, ſequaces potius Mariæ, quam Evæ, vincatur. Et in eo major ei confuſio creſcat, quod de eo etiam ſexus fragilis jam triumphat. Quapropter immenſam pietatem tuam humiliter expoſcimus, ut per earum intercesſionem, quæ & ſexum vicerunt & ſeculum, tibique placuerunt & virginitatis decore, & paſſionis vigore, nos mereamur & inviſibilem hoſtem ſuperare, & Unigenito tuo Domino noſtro adhærere. Per quem, Majeſtatem.

Tom. III.

[a] *Benedictio.*

Benedicat vobis Dominus qui Beatæ Virgini *Ill* conceſſit, & decorem Virginitatis, & gloriam paſſionis. Amen. Et cujus opitulatione illa meruit, & ſexus fragilitatem, & perſequentium rabiem devincere, vos poſſitis & veſtrorum corporum illecebras, & antiqui hoſtis machinamenta ſuperare. Amen. Quo ſicut illa ſexu fragili virile auſa eſt certamen adire, & poſt certamen de hoſtibus triumphare: ita vos in hac mortalitate viventes valeatis & antiquum hoſtem devincere, & ad regna cæleſtia pervenire. Amen. Quod ipſe præſtare.

Alia Benedictio.

Omnipotens Dominus, intercedentibus ſanctis Virginibus ſuis *Ill.* vos dignetur benedicere, qui de antiquo hoſte non ſolum per viros, verum etiam per feminas voluit triumphare. Amen. Et qui illis voluit centeſimi fructus donum decore Virginitatis & agone Martyrii conferre, vos dignetur & vitiorum ſqualoribus expurgare, & virtutum lampadibus exornare. Ameo. Quatenus virtutum oleo ita pectorum veſtrorum lampades poſſint repleri, ut cum eis cæleſtis ſponſi thalamum valeatis ingredi. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, cujus regnum & imperium.

Ad complendum.

Auxilientur nobis, Domine, ſumta myſteria, & intercedente Beata *Ill.* Martyre tua, ſempiterna protectione confirment. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Indulgentiam nobis, Domine, Beata *Ill.* Martyr imploret, quæ tibi ſemper grata extitit, & merito caſtitatis, & tuæ profeſſione virtutis. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum.

N Alia Miſſas. N. 599.

DEus, qui nos hodie Sanctæ Virginis *Ill.* annua ſolemnitare lætificas: concede propitius, ut ejus adjuvemur meritis, cujus caſtitatis irradiamur exemplis. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Grata ſit tibi, Domine, hæc oblatio plebis tuæ, quam tibi offerimus in honorem Sanctæ *Ill.* Virginis: ut cunctis proficiat ad ſalutem. Per.

Ad complendum.

Adjuvent nos, quæſumus, Domine, & hæc myſteria ſancta, quæ ſumſimus, & Beatæ *Ill.* Virginis interceſſio veneranda. Per.

L ij Be-

a Hæc bened. aſſignatur in Benedictionali pro nat. unius Virginis; & ſequens, in nativitate plurim. Virginum.

N. 601. *Benedictio veſtium Virginis, [N] vel viduæ.*

Deus, æternorum bonorum fideliſſime promiſſor, & certiſſime perſolutor, qui veſtimentum ſalutare, & indumentum æternæ jucunditatis tuis fidelibus promiſiſti, clementiam tuam ſuppliciter exoramus: ut hæc indumenta humilitatem cordis, & contemtum mundi ſignificantia, quibus famula tua *Ill.* ſancto viſibiliter eſt informanda propoſito, propitius bene✠dicas; & beatæ caſtitatis habitum, quem, te inſpirante ſuſceperit, te protegente cuſtodiat: & quam veſtibus venerandæ profeſſionis induis temporaliter, beata facias immortalitate veſtiri. Per Dominum noſtrum.

Item alia.

Deus, bonarum virtutum dator, & omnium benedictionum largus infuſor, exaudi preces noſtras: & hanc veſtem, qua famula tua *Ill.* pro conſervandæ caſtitatis ſigno, ſe adoperiendam expoſcit, bene✠dicere & ſanctificare digneris. Per Dominum.

Benedictio veſtis Virginis.

Exaudi, omnipotens Deus, preces noſtras, & hanc veſtem, qua famula tua *Ill.* ſe adoperiendam expoſcit, uberrimæ benedictionis imbre perfunde, ſicut perfudiſti oras veſtimentorum Aaron benedictione profluente a capite in barbam unguenti. Et ſicut benedixiſti veſtes omnium religioſorum tibi per omnia placentium, ita eam benedicere dignare; ac præſta, clementiſſime Pater, ut ſupradictæ famulæ tuæ hæc ſit veſtis ſalubris protectio, hæc cognitio religionis, hæc initium ſanctitatis, hæc contra omnia tela inimici robuſta defenſio, ut centeſimi muneris opulentia perſeveranti continentia ditetur. Per Dominum noſtrum.

N. 602. ^ BENEDICTIO Virginis ab [N] Epiſcopo di-
N. 602. „ cenda, [N] quæ fit in Epiphania, ^ vel ſecun-
N. 603. „ da feria Paſchæ, aut ^ quando Apoſtolorum
N. 604. „ natalitia celebrantur; & [N] veſtimenta nigra
N. 605. „ forinſecus geſtant.
N. 606.

RESPICE, Domine, propitius ſuper hanc famulam tuam *Ill.* ut ſanctæ virginitatis propoſitum, quod, te inſpirante, ſuſcepit, te gubernante, cuſtodiat. Per.

Conſecratio.

Deus, caſtorum corporum benignus inhabitator, & incorruptarum amator animarum, qui humanam ſubſtantiam in primis hominibus diabolica fraude vitiatam, ita in Verbo tuo, per quod omnia facta ſunt, reparas, ut eam non ſolum ad primæ originis innocentiam revoces, ſed etiam ad ex-
N. 607. perientiam [N] quorumdam bonorum, quæ in ^ no-
N. 608. vo ſeculo ſunt habenda, perducas, & obſtrictos adhuc conditione mortalium, jam ad ſimilitudinem provehas Angelorum: reſpice ſuper hanc fa-
N. 609. mulam tuam *Ill.* ^ quæ tibi devotionem ſuam of-
N. 610. fert, a quo & ipſa idem [N] votum aſſumſit. Sit in ea, Domine, per donum Spiritus tui, prudens modeſtia, ſapiens benignitas, gravis lenitas, caſta libertas: ferveat in caritate, & nihil extra te diligat, laudabiliterque vivat, & laudari non appetat, te timeat, tibi amore ſerviat: Tu ei honor, tu gaudium, tu in mœrore ſolatium, tu in ambiguitate conſilium, tu in injuria defenſio, in tribulatione patientia, in paupertate abundantia, [N] in N. 611.
jejunio cibus, in infirmitate ſis medicina: Per te, quem diligere ſuper omnia appetit, quod eſt profeſſa cuſtodiat, ut & hoſtem antiquum devincat, & vitiorum ſqualores expurget: ^ Quatenus cen- N. 612.
teſimi fructus dono virginitatis decorari, virtutumque lampadibus exornari, & electarum Virginum tuarum conſortio, te donante, mereatur uniri. Per eumdem.

MISSA IN CONSECRATIONE VIRGINIS.

DA, quæſumus, Domine, famulæ tuæ *Ill.* quam virginitatis honore dignatus es decorare, inchoati operis conſummatum effectum: & ut perfectam tibi offerat plenitudinem, initia ſua perducere mereatur ad finem. Per.

Super Oblata.

Oblatis Hoſtiis, Domine, quæſumus, præſentis famulæ tuæ *Ill.* perſeverantiam perpetuæ virginitatis accommoda: ut apertis januis, ſummi Regis in adventu, regnum cæleſte cum lætitia mereatur intrare. Per.

Ad complendum.

Reſpice, Domine, famulæ tuæ *Ill.* debitam ſervitutem: ut inter humanæ fragilitatis incerta, nullis adverſitatibus opprimatur, quæ de tua protectione confidit. Per.

Oratio ad Abbatiſſam faciendam.

Exaudi, Domine, preces noſtras, & ſuper hanc famulam tuam *Ill.* Spiritum tuæ benedictionis emitte: ut cæleſti munere ditata, & tuæ gratiam poſſit Majeſtatis acquirere, & bene vivendi aliis exemplum præbere. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Oratio [N] ad [a] ancillas Dei velandas. N. 613.

Famulas tuas, Domine, tuæ cuſtodia muniat pietatis: ut Virginitatis ſanctæ propoſitum, quod, te inſpirante, ſuſceperunt, te protegente illæſum cuſtodiant. Per Dominum.

[N] Oratio ad Abbatem faciendum. N. 614.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, & famulum tuum *Ill.* quem ad regimen animarum elegimus, gratiæ tuæ dono proſequere: ut, te largiente, cum ipſa tibi noſtra electione placeamus. Per Dominum.

[b] [N] *Hebdomada II.* N. 615.

POST PENTECOSTEN.

DEus, in te ſperantium fortitudo, adeſto propitius invocationibus noſtris: & quia ſine te nihil poteſt mortalis infirmitas, præſta auxilium gratiæ tuæ; ut in ſequendis mandatis tuis, & voluntate tibi & actione placeamus. Per.

Su-

a In vet. Sacram Gall. extat *ordo ad conſecrandas monachas*, & ad velandam Virg. Sequitur *Benedictio Abbatiſſæ*, & *ſuper viduam veſte mutandam*.

b In edit. Pamel. nihil de Dominicis poſt Pentecoſten occurrit. Sed poſt officium dedicationis Eccl. ſequitur, *in natali Papæ. In ordinatione presbyteri. Ad ſponſam benedicendam. Orationes pro peccatis* &c. Sic etiam legitur in cod. Reg. Sueciæ, ex quo multa editionis Pamelianæ errata emendari poſſunt; ut pag. 184. in oratione *ad capillaturam*: *Ad novam tondendi gratiam vocare dignatus es pro*, *Ad comam tondendi* &c. uti exhibet hic codex mſ. Omittuntur quoque Dominicæ poſt Pentecoſten in Kal. Rom. Earum Miſſæ aſſignantur eodem ordine in duobus Theod. ac in noſtris editis. In codice vero Gemet. reperiuntur immediate poſt octavam Pentecoſtes.

Super Oblata.

Oblationem noſtram, quæſumus, Domine, miſericorditer acceptare, & ſanctificare digneris: ut ejus ſanctificatione nobis ſalus proveniat, & defenſio ſempiterna. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancta, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui Eccleſiæ tuæ filios ſicut non ceſſas erudire, ita non deſinis adjuvare: ut ſcientiam, te miſerente, recta ſequendi, & poſſibilitatem capiant exequendi. Per Chriſtum.

a [a] *Benedictio.*

Benedicat vobis Dominus, & cuſtodiat vos. Amen. Illuminet faciem ſuam ſuper vos, & miſereatur veſtri. Amen. Convertat vultum ſuum ad vos, & donet vobis pacem. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, cujus regnum & imperium ſine fine permanet, per omnia ſecula ſeculorum. Amen. Benedictio Dei Patris & Filii & Spiritus ſancti, & pax Domini ſit ſemper vobiſcum. Et cum ſpiritu tuo.

Ad complendum.

Tantis, Domine, repleti muneribus, quæſumus: ut & ſalutaria dona capiamus, & a tua numquam laude ceſſemus. Per.

Super populum.

Fideles tuos, Domine, benedictio deſiderata confirmet, quæ eos & a tua voluntate faciat numquam diſcrepare, & tuis ſemper indulgeat beneficiis gratulari. Per eumdem Dominum noſtrum.

Hebdomada III.

POST PENTECOSTEN.

SAncti nominis tui, Domine, timorem pariter & amorem fac nos habere perpetuum: quia numquam tua gubernatione deſtituis, quos in ſoliditate tuæ dilectionis inſtituis. Per Dominum.

Super Oblata.

Oblatio nos, Domine, tuo nomini dicanda purificet, & de die in diem ad cæleſtis vitæ transferat actionem. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gretias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Per quem, Majeſtatem tuam ſuppliciter exoramus, ut ab Eccleſia tua quidquid eſt noxium tu repellas, & quod eidem ſalutare eſt, largiaris: noſque contra ſuperbos ſpiritus humilitatem tribuas rationabilem cuſtodira, cum gratiam tuam clementer nobis impendis: nec humani incertos conſilii derelinquas, ſed tua, quæ falli non poteſt, gubernatione diſponas. Per quem.

b [b] *Benedictio.*

Propitietur Dominus cunctis iniquitatibus veA ſtris, & ſanet omnes languores veſtros. Amen. Redimat de interitu animam veſtrem, & ſatiet in bonis deſiderium veſtrum. Amen. Auferat a vobis cor lapideum, & det vobis cor carneum. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Sumtis muneribus, Domine, quæſumus: ut cum frequentatione myſterii, creſcat noſtræ ſalutis effectus. Per Dominum.

Super populum.

Deus, qui te in rectis ac ſinceris manere pectoB ribus aſſeris, da nobis tua gratia tales exiſtere, in quibus habitare digneris. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Hebdomada IV.

POST PENTECOSTEN.

DEprecationem noſtram, quæſumus, Domine, benignus exaudi: & quibus ſupplicandi præſtas affectum, tribue defenſionis auxilium. Per Dominum.

C

Super Oblata.

Munere, Domine, oblata ſanctifica, ut tui nobis Unigeniti corpus & ſanguis fiant. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancta, Pater omnipotens, æterne Deus: Cujus hoc mirificum opus ac ſalutare myſterium fuit, ut perditi dudum atque proſtrati, de diabolo & mortis aculeo, ad hanc gloriam vocaremur,
D qua nunc genus electum, ſacerdotiumque regale, populus acquiſitionis, & gens ſancta vocaremur. Agentes igitur indeſeſſas gratias, ſanctamque munificentiam tuam prædicantes, Majeſtati tuæ hæc ſacre deferimus, quæ nobis ipſe ſalutis noſtræ auctor Chriſtus inſtituit. Per quem, Majeſtatem tuam.

[c] *Benedictio.* c

Benedicat vobis Dominus noſtri oris alloquio, & cor veſtrum ſinceri amoris copulet nexu perpetuo. Amen. Floreatis rerum præſentium copiis, juſtitia acquiſitis, gaudeatis perenniter fructibus
E ſinceriſſimæ caritatis. Amen. Tribuat vobis Dominus dona perennia, ut [N] poſt tempora feliciter N. 616.
dilatata, percipiatis gaudia ſempiterna. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Sacris muneribus, Domine, perceptis, quæſumus: ut nos eorum virtute, & a vitiis omnibus expies, & donis tuæ gratiæ jugiter repleas. Per Dominum noſtrum.

F

Super populum.

Tempore noſtra, quæſumus, Domine, pio favore proſequere; & quibus curſum tribuis largiorem, præſta continuum benignus auxilium. Per Dominum noſtrum.

L iij Heb-

a Legitur in Benediction. inſcribiturque, *Benedictio quotidianis diebus*.
b Benedictionem hanc nullibi legi.

c Hæc quoque aliis ex codicibus minime nota. De ceteris, quæ ſequuntur, eadem dicta ſunto, niſi aliter rem ſe habere moneamus.

Hebdomada V.

POST PENTECOSTEN.

PRotector in te ſperantium Deus, ſine quo nihil eſt validum, nihil ſanctum, multiplica ſuper nos miſericordiam tuam: ut te Rectore, te Duce, ſic tranſeamus per bona temporalia, ut non amittamus æterna. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Reſpice, Domine, munera ſupplicantis Eccleſiæ; & saluti credentium perpetua ſanctificatione ſumenda concede. Per.

B

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Et omnipotentiam tuam jugiter implorare, ut nobis & præſentis vitæ ſubſidium, & æternæ tribuas præmium ſempiternum. Quo ſic mutabilia dona capiamus, ut per hæc ad incommutabilia dona pervenire valeamus: ſic temporalis lætitiæ tempora tranſeant, ut eis gaudia ſempiterna ſuccedant. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

C

Benedictio.

Emundet Dominus conſcientias veſtras ab omni malitia, & repleat ſanctificatione perpetua. Amen. Vota veſtra clementer intendat, & peccata omnia propitiatus indulgeat. Amen. Quæ pie optatis miſeratus adtribuat, ac quæ paveſcitis, pius propugnator procul repellat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Sancta tua nos, Domine, ſumta vivificent, & miſericordiæ ſempiternæ præparent expiatos. Per Dominum noſtrum.

D

Super populum.

Reſpice, Domine, propitius plebem tuam; & toto tibi corde ſubjectam, præſidiis invictæ pietatis attolle. Per Dominum.

Hebdomada VI.

POST PENTECOSTEN.

E

DA nobis, quæſumus, Domine, ut & mundi curſus pacifice nobis tuo ordine dirigatur, & Eccleſia tua tranquilla devotione lætetur. Per Dominum.

Super Oblata.

Aſcendant, quæſumus, Domine, preces humilitatis noſtræ in conſpectu clementiæ tuæ: & deſcendat ſuper hæc oblata virtus tuæ divinitatis, quam noſtris quoque purificandis mentibus largiaris. Per Dominum.

F

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Majeſtatem tuam ſuppliciter deprecantes, ut opem

A tuam petentibus dignanter impendas, & deſiderantibus benignus tribuas profutura. Per Chriſtum Dominum.

[a] Benedictio.

Omnipotens Deus ſua vos clementia benedicat, & ſenſum vobis ſapientiæ ſalutaris infundat. Amen. Catholicæ fidei vos documentis enutriat, & in ſanctis operibus perſeverabiles reddat. Amen. Greſſus veſtros ab errore convertat, & viam vobis pacis & caritatis oſtendat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Myſteria nos, Domine, ſancta purificent, & ſuo munere tueantur. Per.

Super populum.

Exaudi nos, Deus ſalutaris noſter, & dies noſtros in tua pace diſpone: ut a cunctis perturbationibus liberati, tranquilla tibi ſervitute famulemur.

Hebdomada VII.

POST PENTECOSTEN.

DEus, qui diligentibus te bona inviſibilia præparaſti, infunde cordibus noſtris tui amoris affectum: ut te in omnibus, & ſuper omnia diligentes, promiſſiones tuas, quæ omne deſiderium ſuperant, conſequamur. Per.

Super Oblata.

Propitiare, Domine, ſupplicationibus noſtris, & has oblationes famulorum famularumque tuarum benignus aſſume: ut quod ſinguli obtulerunt ad honorem nominis tui, cunctis proficiat ad ſalutem. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Verum æternumque Pontificem, & N ſolum ſine peccati macula ſacerdotem. N. 167. Cujus ſanguine, fidelium corda mundantur: cujus inſtitutione, placationis tibi Hoſtias non ſolum pro delictis populi, ſed etiam pro noſtris offenſionibus immolamus: tuam poſcentes clementiam, ut omne peccatum, quod carnis fragilitate contraximus, ipſo ſummo pro nobis Antiſtite interveniente, ſolvatur. Per quem.

Benedictio.

Amoveat a vobis Dominus totius maculas ſimultatis, & imbuat vobis munera puræ dilectionis. Amen. Subjuget in vobis reluctationem carnis & ſanguinis, & opem conferat perpetuæ caſtitatis. Amen. Idque vos in præſenti ſeculo diligere faciat, quod a cæleſtis paradiſi hereditate non dividat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Quos cæleſti, Domine, dono ſatiaſti, præſta, quæſumus: ut a noſtris mundemur occultis, & ab hoſtium liberemur inſidiis. Per.

Su-

a Extat in Benedict. poſt Benedictionem quotidianis diebus.

Super populum. A

Protegat, Domine, quæſumus, tua dextera populum ſupplicantem; ut præſentem vitam ſub tua gubernatione tranſcurrens, mereatur invenire perpetuam. Per Dominum noſtrum.

Hebdomada VIII.

POST PENTECOSTEN.

N. 618. DEus virtutum, N cujus eſt totum, quod eſt optimum, inſere pectoribus noſtris amorem tui nominis, & præſta in nobis religionis augmentum: ut quæ ſunt bona nutrias, ac pietatis ſtudio quæ ſunt nutrita cuſtodias. Per. B

Super Oblata.

Propitiare, Domine, ſupplicationibus noſtris, & has populi tui oblationes benignus aſſume: &, ut nullius ſit irritum votum, & nullius vacua poſtulatio, præſta, quæſumus, ut quod fideliter petimus, efficaciter conſequamur. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, C nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et
N. 619. tibi vovere contriti ſacrificium cordis, N tibi litare humiliati victimam pectoris; a quo omne bonum ſumimus, omnem jucunditatem haurimus. Precamur itaque, ut tibi conſcientia noſtra famuletur, & ut in te de die in diem meliorata proficiat, tuæ gratiæ intemerata ſubdatur. Noſtris nos, quæſumus, Domine, evacua malis, tuiſque reple per omnia bonis, ut percepta gratia, quam noſtra non exigunt merita, a cunctis adverſitatibus liberati, & in bonis omnibus confirmati, ſupernis civibus mereamur conjungi. Per Chriſtum. D

a *Benedictio.*

Inclinet Dominus aurem ſuam ad preces veſtræ humilitatis, & det vobis gratiam ſuæ benedictionis, & præmium ſempiternæ ſalutis. Amen. Semper & ubique Dominum propitium habeatis, & in ejus laudibus exultetis. Amen. Omnium peccatorum veſtrorum vincula ſolvat, & ad gloriam ſempiternam pervenire vos faciat. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Repleti, Domine, muneribus tuis, quæſumus: E ut eorum & mundemur effectu, & muniamur auxilio. Per eumdem.

Super populum.

Da nobis, quæſumus, Domine, ut in tua gratia veraciter confidentes, & quæ digna ſunt poſtulemus, & jugiter poſtulata ſumamus. Per.

Hebdomada IX.

POST PENTECOSTEN.

DEus, cujus providentia in ſui diſpoſitione non F fallitur, te ſupplices exoramus: ut noxia cuncta ſubmoveas, & omnia nobis profutura concedas. Per.

Super Oblata.

Deus, qui legalium differentias Hoſtiarum unius ſacrificii perfectione N ſanxiſti, accipe ſacrificium a devotis tibi famulis, & pari benedictione, ſicut munera Abel, ſanctifica: ut, N quod ſinguli obtulerunt, ad Majeſtatis tuæ honorem, cunctis proficiat ad ſalutem. Per Dominum noſtrum. N. 620. N. 621.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Et tuam miſericordiam totis niſibus exorare, ne pro noſtra nos iniquitate condemnes, ſed pro tua pietate in via recta ſemper diſponas: nec ſicut meremur, delinquentibus iraſcaris, ſed fragilitati noſtræ invicta bonitate ſubvenias. Per Chriſtum.

Benedictio.

Sanctificet vos Domini gratia, & ab omni malo cuſtodiat. Amen. Arceat a vobis omne quod malum eſt, & ſpiritus veſtros corporaque purificet. Amen. Alliget vos ſibi vinculo caritatis, & pax ejus abundet in cordibus veſtris. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Tua nos, Domine, medicinalis operatio, & a noſtris perverſitatibus clementer expediat, & ad ea, quæ ſunt recta, perducat. Per.

Super populum.

Plebis tuæ, quæſumus, Domine, ad te ſemper corda converte, ut quam tantis facis patrociniis adjuvari, perpetuis non deſinas gubernare præſidiis. Per.

Hebdomada X.

POST PENTECOSTEN.

LArgire nobis, Domine, quæſumus, ſemper N ſpiritum cogitandi quæ recta ſunt, propitius & agendi, ut qui ſine te eſſe non poſſumus, ſecundum te vivere valeamus. Per. N. 622.

Super Oblata.

Suſcipe munera, quæſumus, Domine, quæ de tua largitate deferimus; ut hæc ſacroſancta myſteria, gratiæ tuæ operante virtute, & præſentia vitæ nos converſatione ſanctificent, & ad gaudia ſempiterna perducant. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et tuam miſericordiam exorare, ut te annuente valeamus, quæ mala ſunt, declinare; & quæ bona ſunt, conſequenter explere: & quia nos feciſti ad tua ſacramenta N pertinere, tu clementer in nobis N. 623.
eorum munus operare. Per Chriſtum.

b *Benedictio.*

Multiplicet in vobis Dominus copiam ſuæ benedictionis, & confirmet vos in ſpe regni cæleſtis. Amen. Actus veſtros corrigat, vitam emendet, mo-

a Habetur in Benedictionali verſus finem.
b In Benedictionali locum habet, inter illas quæ de communi leguntur.

mores componat, & vos ad cæleſtis paradiſi hereditatem perducat. Amen. Taliſque intentione repleri valeatis, qua ei in perpetuum placeatis. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Sumtis, Domine, tuæ inſtitutionis muneribus, quæſumus; ut nos eorum & munditia purges, & potenti virtute defendas. Per Dominum.

Super populum.

N. 624. Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut viam tuam devota mente currentes, N ſubripientium delictorum laqueos evadamus. Per Dominum noſtrum,

Hebdomada XI.

POST PENTECOSTEN.

PRæſta, quæſumus, omnipotens & miſericors Deus, ut inter hujus vitæ caligines, nec ignorantia fallente mergamur, nec præcipiti ſtudeamus voluntate peccare; ſed quibus fiduciam ſperandæ pietatis indulges, optatæ miſericordiæ præſta benignus effectum. Per.

Super Oblata.

N. 624. Concede nobis hæc, quæſumus, Domine, digne frequentare myſteria: quia quoties hujus Hoſtiæ commemoratio celebratur, N opus noſtræ redemtionis exercetur: Per.

Præfatio.

N. 626. Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper, & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et tibi debitam ſervitutem, per miniſterii hujus impletionem perſolvere: quia non ſolum peccantibus veniam tribuis, ſed etiam præmia petentibus impertiris. Et quod perpeti malis operibus promeremur, magnifica pietate depellis, ut nos ad tuæ reverentiæ cultum, & N terrore cogas, & amore perducas. Per Chriſtum.

Benedictio.

Deus, qui eſt vita mortalium, ſaluſque peccatorum, auferat a vobis omnes maculas delictorum. Amen. Induat vos decore virtutum, ſanctificet mentes, purificet voluntates, & donet vobis ſanctorum conſortium Angelorum. Ut probabiles fide, & opere immaculati, perveniatis ad æternam gaudiorum cæleſtium hereditatem. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Tui nobis, Domine, communio ſacramenti, & purificationem conferat, & tribuat unitatem. Per.

Super populum.

Conſerva, quæſumus, Domine, tuorum corda fidelium, & gratiæ tuæ virtute corrobora: ut & in tua ſint ſupplicatione devoti, & mutua dilectione ſinceri. Per Dominum noſtrum.

Hebdomada XII.

POST PENTECOSTEN.

DEus, qui omnipotentiam tuam parcendo maxime, & miſerando manifeſtas, multiplica A ſuper nos miſericordiam tuam: ut ad tua promiſſa currentes, cæleſtium bonorum facias eſſe conſortes. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Tibi, Domine, ſacrificia dicata reddantur, quæ ſic ad honorem nominis tui deferenda tribuiſti, ut eadem remedia fieri noſtra præſtares. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, B nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Cujus primum tuæ pietatis indicium eſt, ſi tibi nos facias toto corde ſubjectos, & ſpiritum nobis tantæ devotionis infundas, ut propitius largiaris conſequenter auxilium. Per Chriſtum.

a Benedictio.

Devotionem veſtram Dominus dignanter intendat, & ſuæ vobis benedictionis dona concedat. Amen. Taliſque vos in præſenti ſeculo ſubſidio muniat, ut paradiſi vos in futuro habitatores efficiat. C Amen. Sicque corda veſtra ſanctificando benedicat, & benedicendo ſanctificet: ut vobiſcum, imo in vobis eum habitare delectet. Amen. Quod ipſe præſtare

Ad complendum.

Quæſumus, Domine Deus noſter: ut quos divinis reparare non deſinis ſacramentis, tuis non deſtituas benignus auxiliis. Per.

Super populum.

Fideles tuos, Domine, quæſumus, corpore D pariter & mente purifica: ut tua inſpiratione compuncti, noxias delectationes vitare prævaleant; atque, ut earum non capiantur illecebris, tua ſemper ſuavitate paſcantur. Per.

Hebdomada XIII.

POST PENTECOSTEN.

E OMnipotens ſempiterne Deus, qui abundantia pietatis tuæ, & merita ſupplicum excedis & vota: effunde ſuper nos miſericordiam tuam, ut dimittas quæ conſcientia metuit, & adjicias quod oratio non præſumit. Per.

Super Oblata.

Reſpice, Domine, quæſumus, noſtram propitius ſervitutem: ut quod offerimus, ſit tibi munus acceptum, ſit noſtræ fragilitatis ſubſidium. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui nos F caſtigando ſanas, & refovendo benignus erudis, dum magis vis ſalvos eſſe correctos, quam perire dejectos. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Benedictio.

Gratia ſua vos Dominus locupletet, & cæleſti benedictione multiplicet. Amen: Ab omni vos adver-

a Exhibetur in Benedictionali inter communes, ſeu nulli diei adſ'ctas.

verſitate defendat, & pia ſemper miſeratione cuſtodiat. Amen. Petitiones veſtras placatus intendat, & culparum omnium vobis veniam clementer attribuat. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Sentiamus, Domine, quæſumus, tui perceptione ſacramenti ſubſidium mentis & corporis: ut in utroque ſalvati, cæleſtis remedii plenitudine gloriemur. Per.

Super populum.

Tuere, Domine, populum tuum: & ſalutaribus præſidiis ſemper adjutum, beneficiis attolle continuis & mentis & corporis. Per.

Hebdomada XIV.

POST PENTECOSTEN.

N. 617. OMnipotens ſempiterne Deus, per quem cœpit eſſe, quod non erat, & [N] factum eſt viſibile, quod latebat, ſtultitiam noſtri cordis emunda: & quæ in nobis ſunt vitiorum ſecreta purifica: ut poſſimus tibi Domino pura mente ſervire. Per Dominum.

Super Oblata.

Offerimus tibi, Domine, Hoſtiam placationis & laudis, humiliter implorantes: & eam placabili pietate reſpicias, & offerentium preces clementi largitate exaudias. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper, & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Quia tu in noſtra ſemper faciens infirmitate virtutem, N. 618. [N] Eccleſiam tuam inter adverſa creſcere tribuiſti: ut cum putaretur oppreſſa, tunc potius prævaleret exaltata: dum ſimul & experientiam fidei declarat afflictio, & victorioſiſſima ſemper perſeveret, te adjuvante, devotio. Per Chriſtum.

Benedictio.

Det vobis Dominus munus ſuæ benedictionis, & repleat vos ſpiritu veritatis & pacis. Amen. Quatenus ſic per viam ſalutis devota mente curratis, ut ſubrepentium delictorum laqueos ſalubriter evadatis. Amen. Sicque efficiamini in ejus ſupplicatione devoti, & in mutua dilectione ſinceri, ut ad cæleſte regnum pervenire poſſitis ſecuri. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Vivificet nos, quæſumus, Domine, hujus participatio ſancta myſteriis: & pariter nobis expiationem tribuat & munimen. Per.

Super populum.

Omnipotens & miſericors Deus, de cujus munere venit, ut tibi a fidelibus tuis digne & laudabiliter ſerviatur: tribue, quæſumus, nobis, ut ad promiſſiones tuas ſine offenſione curramus. Per.

Hebdomada XV.

POST PENTECOSTEN.

OMnipotens ſempiterne Deus, da nobis fidei, ſpei & caritatis augmentum: & ut mereamur

aſſequi quod promittis, fac nos amare quod præcipis. Per.

Super Oblata.

Propitiare, Domine, populo tuo, propitiare muneribus: ut hac oblatione placatus, & indulgentiam nobis tribuas, & poſtulata concedas. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui nos de donis bonorum temporalium ad perceptionem provehis æternorum, & hæc tribuis & illa largiris, ut & manſuris jam incipiamus inſeri, & prætereuntibus non teneri. Tuum eſt enim quod vivimus: quia licet peccati vulnere natura noſtra ſit vitiata, tui tamen eſt operis, ut terreni generati ad cæleſtia renaſcamur. Per Chriſtum.

Benedictio.

Benedictio vos Domini comitetur ubique, ſibique ſemper faciat adhærere. Amen. Ipſe vos ſua benedictione ſalvificet, qui dignatus eſt plaſmare potenter. Amen. Atque ita vos præſtet feliciter vivere, ut cæleſtis beatitudinis efficiat coheredes. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Cæleſtibus, Domine, donis ſatiatos, quæſumus; ut & voluntate pie recteque vivendi, & virtute atque efficacia perficiendi, nos jugiter donare digneris. Per Dominum.

Super populum.

Conſerva, quæſumus, Domine, populum tuum: & quem ſalutaribus præſidiis non deſinis adjuvare, perpetuis tribue gaudere beneficiis & mentis & corporis. Per Dominum noſtrum.

Hebdomada XVI.

POST PENTECOSTEN.

CUſtodi, Domine, quæſumus, Eccleſiam tuam propitiatione perpetua: & quia ſine te labitur humana mortalitas, tuis ſemper auxiliis & abſtrahatur a noxiis & ad ſalutaria dirigatur. Per Dominum.

Super Oblata.

Hoſtiam ſacrificii ſingularis tibi, Domine, deferentes petimus: ut ejus virtute nos & a peccatis emacules, & tua ſanctificatione dignos efficias. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: per Chriſtum Dominum noſtrum: Qui æternitate Sacerdotii ſui, omnes tibi ſervientes ſanctificat Sacerdotes: quoniam mortali carne circumdati, ita quotidianis peccatorum remiſſionibus indigemus, ut non ſolum pro populo, ſed etiam pro nobis ejuſdem te Pontificis ſanguis exoret. Per quem.

a Benedictio.

Concedat vobis omnipotens Deus, munus ſuæ benedictionis, qui veſtræ eſt conſcius infirmitatis. Amen. N. 629. Et N qui vobis tribuit ſupplicandi effectum, tribuat conſolationis auxilium. Amen. Ut ab eo & præſentis & futuræ vitæ ſubſidium capiatis, cujus vos bonitate creatos eſſe creditis. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Præſta nobis, miſericors Deus, ut placationem tuam promtis mentibus exoremus: & per ſacramenta, quæ ſumſimus, peccatorum veniam conſequentes, a noxiis liberemur incurſibus. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Propitiare, Domine, populo tuo, & ab omnibus illum abſolve peccatis: ut quod noſtris offenſionibus promeremur, tua indulgentia repellatur. Per.

Hebdomada XVII.

POST PENTECOSTEN.

ECcleſiam, tuam, Domine, miſeratio continuata mundet & muniat: & quia ſine te non N. 630. poteſt ſalva conſiſtere, tuo ſemper N munere gubernetur. Per Dominum.

Super Oblata.

Tua nos, Domine, ſacramenta cuſtodiant: & contra diabolicos tueantur ſemper incurſus. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Et te inceſſanter precari, ut qui te auctore ſubſiſti- N. 631. mus, te diſpenſante dirigamur. Non N noſtris ſenſibus relinquamur, ſed ad tuæ reducti ſemper tramitem veritatis, hæc ſtudeamus exercere quæ præcipis, ut poſſimus dona percipere quæ promittis, Per Chriſtum.

Benedictio.

Omnipotens Deus peccatorum veſtrorum maculas purget, & ſua vos benedictione illuſtret. Amen. Repleat vos ſpiritalium donis virtutum, & perſeverare faciat in bonis propoſitum veſtrum. Amen. Sicque humilitatem veſtram benignus accepet, ut ſuæ vos pietatis remuneratione locupletet, Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Mentes noſtras & corpora poſſideat, Domine, N. 632. quæſumus, doni cæleſtis operatio: N ut non noſter ſenſus in nobis, ſed jugiter ejus præveniat effectus. Per Dominum.

Super populum.

Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, & nihil de ſua conſcientia præſumentibus, ineffabili miſeratione ſuccurre: ut quod non habet fiducia meritorum, tua conferat largitas invicta donorum. Per.

Hebdomada XVIII.

POST PENTECOSTEN.

ABſolve, quæſumus, Domine, tuorum delicta populorum: & a peccatorum noſtrorum nexibus, quæ pro noſtra fragilitate contraximus, tua benignitate liberemur. Per.

Super Oblata.

Pro noſtræ ſervitutis augmento ſacrificium tibi laudis offerentes, quæſumus, Domine: N ut quod N. 633. immeritis contuliſti, propitius exequaris. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus; Quia cum laude noſtra non egeas, grata tibi tamen eſt tuorum devotio famulorum: nec te augent noſtra præconia, ſed nobis proficiunt ad ſalutem, Quoniam ſicut fontem vitæ præterire cauſa moriendi eſt, ſic eodem jugiter redundare, effectus eſt ſine fine vivendi. Per Chriſtum.

Benedictio.

Omnipotens Deus cæleſti vos protectione circumdet, & ſuæ benedictionis dono locupletet. Amen. Concedatque vobis, ut qui in ſola ſpe gratiæ cæleſtis innitimini celeſti etiam protectione muniamini. Amen. Quatenus & in præſenti ſeculo mortalis vitæ ſolatia capiatis, & ſempiternæ gaudia comprehendere valeatis. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Salutaris Hoſtiæ participatione recreati, quæſumus, omnipotens Deus: ut ejus potentia ſingulari nos ipſos tibi holocauſtum facias ſempiternum. Per.

Super populum.

Da, quæſumus, Domine, populo tuo & mentem, qua tibi devotus exiſtat; & intellectum, quo juſta depoſcat; & propitiationem tuam, qua pie deſiderantibus profutura perficias. Per.

Hebdomada XIX.

POST PENTECOSTEN.

OMnipotens ſempiterne Deus, miſericordiam tuam oſtende ſupplicibus: ut qui de N meri- N. 634. torum qualitate diffidimus, non judicium tuum, ſed indulgentiam ſentiamus. Per Dominum.

Super Oblata.

Hujus te, Domine, muneris oblatione placemus, & perpetuæ vitæ participes hujus operatione reddamur. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Qui vicit diabolum.

a Extat in Benedictionali, ſcilicet in ſerie benedictionum de communi ſeu quotidianarum.

bolum & mundum, hominemque paradiſo reſti- A
tuit, & vitę jantas credentibus pateſecit. Per quem.

a [a] *Benedictio.*

Omnipotens Deus dexterę ſuę perpetuo vos circumdet auxilio, & benedictionum ſuarum repleat dono. Amen. Ab omni vos pravitate defendat, & doois cæleſtibus exuberare concedat. Amen. Quo corpore mundati ac mente, talem ei exhibeatis ſervitutem, per quam ſuam conſequi valeatis propitiationem. Amen. Quod ipſe.

Ad complendum, B

Cæleſtis menſæ, quæſumus, Domine, ſacroſancta libatio corda noſtra purget ſemper & paſcat. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Adeſto, Domine, populis tuis in tua protectione fidentibus: & tuæ ſe dexteræ ſuppliciter inclinantes, perpetua defenſione conſerva. Per.

Hebdomada XX.

POST PENTECOSTEN. C

FAc oos, Domine, quæſumue, promta voluntate ſubjectos: & ad ſupplicandum tibi, noſtras ſemper excita voluntates. Per.

Super Oblata.

Munda nos, Domine, ſacrificii præſentis effectu: & perfice miſeratus in nobis, ut ejus mereamur eſſe participes. Per

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratia agere, Domine D ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et tuam Majeſtatem humiliter implorare, ut Jeſus Chriſtus filios tuus Dominus noſter ſua nos gratia protegat & conſervet: &, quia ſine ipſo nihil recte valemus efficere, ipſius munere capiamus, ut tibi ſemper placere poſſimus. Per quem Majeſtatem.

b [b] *Benedictio.*

Purificet omnipotens Deus veſtrorum cordium arcana, & benedictionis ſuæ vobis tribuat incrementa. Amen. Ab omnibus vitæ præſentis periculis exuamini, & virtutum ſpiritualium ornamentis induamini. Amen. Quo illius adjutorio fulti ſic ei E ſerviatis in terris, ut ei conjungi valeatis in cœlis. Amen. Quod ipſe.

Ad complendum.

Purifica, Domine, quæſumus, mentes noſtras benignus, & renova cæleſtibus ſacramentis: ut conſequenter & corporum præſens pariter & futurum capiamus auxilium. Per.

Super populum.

Reſpice, propitius Domine, ad debitam tibi F populi ſervitutem: ut inter humanæ fragilitatis incerta, nullis adverſitatibus opprimatur, qui de tua protectione confidit. Per Dominum noſtrum.

Hebdomada XXI.

POST PENTECOSTEN.

DA, quæſumus, Domine, populo tuo diabolica vitare contagia, & te ſolum Dominum puro corde ſectari. Per.

Super Oblata.

Majeſtatem tuam, Domine, ſuppliciter deprecamur, ut hæc ſancta, quæ [N] gerimus, & præte- N 635.
ritis nos delictis exuant & futuris. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et ſuppliciter te exorare, ut ſic nos bonis tuis inſtruas ſempiternis, ut temporalibus quoque conſolari digneris: ſic præſentibus reſovere, ut ad gaudia nos manſura perducas. Per Chriſtum.

Benedictio.

Omnipotens Deus [c] univerſa a vobis adverſa ex- c
cludat, & ſuæ ſuper vos benedictionis dono propitiatus infundat. Amen. Corda veſtra efficiat ſacris intenta doctrinis, quo poſſint repleri beneficiis ſempiternis. Amen. Quatenus & exequenda intelligentes & intellecta exequentes, & inter adverſa mundi inveniamini [N] indemnes, & beato- N. 636.
rum ſpirituum efficiamini coheredes. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Sacrificium, quod tuæ, Domine Deus, obtulimus pietati, nobis ad veniam noſtrorum proficiat peccatorum, & tuæ miſerationis ſemper tribuat ſolatium. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Super populum.

Benedictionem tuam, Domine, populus fidelis accipiat: qua corpore ſalvatus ac mente, & gratam tibi ſemper exhibeat ſervitutem, & propitiationis tuæ beneficia ſemper inveniat. Per Dominum noſtrum.

Hebdomada XXII.

POST PENTECOSTEN.

DIrigat corda noſtra, Domine, quæſumus, tuæ miſerationis operatio, quia tibi ſine te placere non poſſumus. Per Dominum.

Super Oblata.

Deus, qui nos per hujus [N] ſacrificii veneranda N. 637.
commercia, unius ſummæque divinitatis participes efficis, præſta, quæſumus: ut & tuam cognoſcamus veritatem, & eam dignis mentibus ac moribus aſſequamur. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquom & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui propterea jure punis errantes, & clementer reſo-

a Eſt in Benedict. loco jam deſignato.
b Hæc Benedictio præcedenti ſubjicitur in Benedictionali.

c In ed. deeſt *univerſa*, quod addidimus ex Mſ. & ex Benedictionali.

ves caſtigatos, ut nos a malis operibus abſtrahas, & ad bona facienda convertas: Quia non vis invenire, quod damnes, ſed eſſe potius quod corones. Qui cum pro noſtris meritis jugiter mereamur affligi, ut tamen judicium ad correctionem temperas, non perpetuam exerces ad pœnam. Juſte enim corrigis, & clementer ignoſcis: in utroque verax, in utroque miſericors. Qui nos ea lege diſponis, ut coercendo in æternum perire non ſinas, & parcendo ſpatium tribuas corrigendi. Qui ideo malis præſentibus nos flagellas, ut ad bona futura perducas: ideo bonis temporalibus conſolaris, ut de ſempiternis facias certiores. Quo te & in proſperis & in adverſis pia ſemper confeſſione laudemus. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

a Benedictio.

Omnipotens Deus dies veſtros in ſua pace diſponat, & ſuæ vobis benedictionis dona concedat. Amen. Ab omnibus vos perturbationibus liberet, & mentes veſtras ſuæ pacis tranquillitate conſolidet. Amen. Quatenus ſpei, fidei & caritatis gemmis ornati, & præſentem vitam tranſigatis illæſi, & ad æternam perveniatis ſecuri. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Gratias tibi referimus, Domine, ſacro munere vegetati, tuam miſericordiam deprecantes: ut dignos nos ejus participatione perficias. Per Dominum.

Super populum.

Familiæ tuæ, quæſumus, Domine, eſto protector: & miſericordiam tuam concede poſcenti, qua tibi ſemper fiat obediens, & tua dona percipiat. Per.

Hebdomada XXIII.

POST PENTECOSTEN.

Omnipotens & miſericors Deus, univerſa nobis adverſantia propitiatus exclude: ut mente, & corpore pariter expediti, quæ tua ſunt, liberis mentibus exequamur. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Da, quæſumus, omnipotens Deus, ſic nos ſacris muneribus tuam veniam promereri; ut noſtros corrigamus exceſſus: ſic fatentibus relaxare delictum, ut coerceamus in ſuis pravitatibus obſtinatos. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et clementiam tuam ſuppliciter exorare, ut Filius tuus Jeſus Chriſtus Dominus noſter, qui ſe uſque in finem ſeculi ſuis promiſit fidelibus adſuturum, N. 638. & præſentiæ corporalis myſteriis non deſerat quos redemit, & Majeſtatis ſuæ beneficiis non relinquat. Per quem, Majeſtatem.

Benedictio.

Benedictionis Domini gratia vos ſemper protegat, & ab omni malo defendat. Amen. Mundet vos ab omni crimine peccatorum, & ſibimet placere faciat in æternum. Amen. Ubique vobis Dominus placatus occurrat, & ſuæ benedictionis opem dignanter attribuat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Tua nos, Domine, medicinalis operatio, & a noſtris perverſitatibus clementer expediat, & tuis faciat ſemper inhærere mandatis. Per.

Super populum.

Familiam tuam, quæſumus, Domine, dextera tua perpetuò circumdet auxilio: ut ab omni pravitate defenſa, donis cæleſtibus proſequatur. Per Dominum noſtrum.

Hebdomada XXIV.

POST PENTECOSTEN.

Largire, quæſumus, Domine, fidelibus tuis indulgentiam placatus & pacem: ut pariter ab omnibus mundentur offenſis, & ſecura tibi mente deſerviant. Per.

Super Oblata.

Cæleſtem nobis præbeant hæc myſteria, quæſumus, Domine, medicinam: & vitia noſtri cordis expurgent. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vare dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Majeſtatem tuam ſuppliciter deprecantes, ut expulſis azymis vetuſtatis, illius agni cibo ſatiemur & poculo, qui & noſtram imaginem reparavit, & ſuam nobis gratiam repromiſit, Jeſus Chriſtus filius tuus.

Benedictio.

Omnipotens Dominus adaperiat cor veſtrum in lege ſua, & humiliet animas veſtras ad capienda mandata cæleſtia. Amen. Quidquid vobis pro ſalute animarum veſtrarum os mortalitatis noſtræ enarrat, acceptum vobis pietas divina efficiat. Amen. Ut divinis ſermonibus animati cum eis qui pro vobis invigilant, ad æternam beatitudinem mereamini pervenire illæſi. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Sacrificium ſalutis noſtræ tibi offerentes, quæſumus, Domine Deus noſter; ut concedas nobis purificatis mentibus ſemper tuæ pietatis celebrare myſterium. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Da ſalutem, Domine, quæſumus, populo tuo mentis & corporis, & perpetuis conſolationibus tuorum reple corda fidelium: ut tua protectione relevati, & pia tibi devotione complaceant, & tua ſemper beneficia conſequantur. Per Dominum noſtrum.

* Heb-

a In Benedictionali eſt ultima.

a * *Hebdomada XXV.*

POST PENTECOSTEN.

DEus, qui nos regendo conſervas, parcendo juſtificas: & a temporali tribulatione nos eripe, & gaudia nobis æterna largire. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, propitiatus Hoſtias, quibus & te placari voluiſti, & nobis ſalutem potenti pietate reſtitui. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Per quem ſanctum & benedictum nomen Majeſtatis tuæ ubique veneratur, adoratur, prædicatur, & colitur: Qui eſt origo ſalutis, via virtutis, & tuæ propitiatio pietatis. Per quem.

N. 639. „ N Req. Ben.

Ad complendum.

Immortalitatis alimoniam conſecuti, quæſumus, Domine: ut quod ore percepimus, mente ſectemur. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Familiam tuam, quæſumus, Domine, continua pietate cuſtodi, ut a cunctis adverſitatibus te protegente ſit libera, & in bonis actibus tuo nomini ſit devota. Per Dominum.

Hebdomada XXVI.

POST PENTECOSTEN.

DEus, refugium noſtrum & virtus, adeſto piis Eccleſiæ tuæ precibus auctor ipſe pietatis: & præſta, ut quod fideliter petimus, efficaciter conſequamur. Per.

Super Oblata.

Da, miſericors Deus, ut hæc ſalutaris oblatio & a propriis nos reatibus indeſinenter expediat, & ab omnibus tueatur adverſis. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Et tibi debitas laudes pio honore deferre, & mirabilium tuorum inenarrabilia præconia devotæ mentis veneratione celebrare. Teque ineffabilem atque inviſibilem Deum laudare, benedicere, adorare. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

„ Req. Ben.

Ad complendum.

Cæleſti lumine, quæſumus, Domine, ſemper & ubique nos præveni: ut myſterium, cujus nos

A participes eſſe voluiſti, & puro cernamus intuitu, & digno percipiamus affectu. Per.

Super populum.

Protector in te ſperantium, Deus, ſalva populum tuum: ut a peccatis liber, & ab hoſte ſecurus, in tua ſemper gratia perſeveret. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Hebdomada XXVII.

POST PENTECOSTEN.

B EXcita, Domine, quæſumus, tuorum fidelium voluntates: ut divini operis fructum propenſius exequentes, pietatis tuæ remedia majora percipiant. Per Dominum.

Super Oblata.

Propitius eſto, Domine, ſupplicationibus noſtris: & populi tui oblationibus, precibuſque ſuſceptis, omnium noſtrum ad te corda converte: ut a terrenis cupiditatibus liberi, ad cæleſtia deſideria tranſeamus. Per.

Præfatio.

C Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Cujus eſt operis, quod conditi ſumus; muneris, quod vivimus; pietatis, quod tua erga nos dona cognoſcimus. Quamvis enim natura noſtra peccati vitiata ſit vulnere, a terrenis tamen ad cæleſtia provehitur tuo inenarrabili munere. Per Chriſtum.

„ Req. Ben.

Ad complendum.

D Concede nobis, Domine, quæſumus, ut quidquid in noſtra mente vitioſum eſt, ſacramenti quod ſumſimus medicatione curetur. Per.

Super populum.

Excita, Domine, tuorum corda fidelium: ut ſacris intenta doctrinis, & intelligant quod ſequantur, & ſequendo fideliter apprehendant. Per Dominum noſtrum.

N b *Hebdomada V.* N. 640. b

ANTE NAT. DOMINI.

E N EXcita, Domine, potentiam tuam, & veni: & quod Eccleſiæ tuæ promiſiſti, uſque in finem ſæculi clementer operare. Qui vivis & regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus ſancti Deus. Per omnia. N. 641.

Super Oblata.

Sacrificium tibi, Domine, celebrandum placatus intende, quod & nos a vitiis noſtræ conditionis emundet, & tuo nomini reddat acceptos. Per.

Præfatio.

F Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus:

 per

a In Calenſi aſſignantur tantum Dominicæ 24. *poſt Pentecoſt.* In Gemet. 25. *poſt octavas Pentecoſt.* In priori Theod. 25. *poſt Pentecoſt.* in altero 26.

b In Kalendario Rom. quatuor tantum Hebdomadæ aſſignantur ante natale Domini. Et totidem in *mſ.* Calenſi. Nec plures invenio in Gemet. et Theod.

N. 642. per Chriſtum Dominum noſtrum: Cujus N primi adventus myſterium, ita nos facias dignis laudibus & officiis celebrare, præſentemque vitam inculpabilem ducere, ut ſecundum valeamus interriti expectare. Per quem Majeſtatem. A

Benedictio.

Concedat vobis Dominus præmium ſinceræ caritatis, ut eum omnibus ſemper in pace vivatis. Amen. Inimicorum omnium inſidias ſuperetis, & præſentem vitam ſinceriſſime peragatis. Amen. Sitis etiam a reatu conſcientiæ liberi, ut nihil metuatis in die judicii poſtfuturi. Quod ipſe. B

Ad complendum.

Animæ noſtræ, quæſumus, omnipotens Deus, hoc potiantur deſiderio, ut a tuo Spiritu inflammentur: ut ſicut lampades divino munere ſatiati, ante conſpectum venientis Chriſti filii tui velut clara lumina fulgeamus. Per eumdem.

Super populum.

Preces populi tui, quæſumus, Domine, clementer exaudi: ut qui de adventu Unigeniti filii tui ſecundum carnem lætantur; in ſecundo, cum venerit in Majeſtate ſua, præmium æternæ vitæ percipiant. Per. C

Hebdomada IV.

ANTE NAT. DOMINI.

EXcita, quæſumus, Domine, potentiam tuam & veni: ut ab imminentibus peccatorum noſtrorum periculis, te mereamur protegente eripi, te liberante, ſalvati. Qui vivis & regnas.

Super Oblata.

D Intende, quæſumus, Domine, ſacrificium ſingulare: ut hujus participatione myſterii, quæ ſperanda credimus, expectata ſumamus. Per Dominum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus:
N. 643. N Cui proprium eſt & ſingulare quod bonus es, &
nulla umquam a te es commutatione diverſus: propitiare, quæſumus, ſupplicationibus noſtris, E
& Eccleſiæ tuæ miſericordiam tuam quam deprecatur, oſtende; manifeſtans plebi tuæ, Unigeniti tui & incarnationis myſterium, adventus admirabile ſacramentum: ut in univerſitate na-
N. 644. tionum N conſtet eſſe perfectum, N quod Va-
N. 645. N. 646. tum oraculis fuit ante promiſſum: N percipiantque dignitatem adoptionis, quos exornat confeſſio veritatis. Per quem.

Benedictio.

Omnipotens Deus, cujus Unigeniti adventum, & præteritum creditis, & futurum expectatis, ejuſdem adventus vos illuſtratione ſanctificet, & F
ſua benedictione locupletet. Amen. In præſentis vitæ ſtadio vos ab omni adverſitate defendat, & ſe vobis in judicio placabilem oſtendat. Amen. Quo a cunctis contagiis peccatorum liberati, illius tremendi examinis diem expectetis interriti. Amen. Quod ipſe.

Ad complendum.

A Suſcipiamus, Domine, miſericordiam tuam in medio templi tui: & reparationis noſtræ ventura ſolemnia congruis honoribus præcedamus. Per.

Super populum.

Da, quæſumus, Domine, populo tuo Spiritum veritatis & pacis: ut & te per adventum Unigeniti tui tota mente cognoſcat, & quæ tibi ſunt placita, toto corde ſectetur. Per eumdem Dominum noſtrum.

B *Hebdomada III.*

ANTE NAT. DOMINI.

EXcita, Domine, corda noſtra ad præparandas Unigeniti tui vias, ut per ejus adventum purificatis tibi mentibus ſervire mereamur. Qui tecum vivit & regnat Deus.

Super Oblata.

Placare, Domine, quæſumus, humilitatis noſtræ precibus & Hoſtiis: & ubi nulla ſuppetunt
C ſuffragia meritorum, tuæ nobis indulgentiæ ſuccurre præſidiis. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: N. 647.
Qui N tuo inenarrabili munere præſtitiſti, ut natura humana ad ſimilitudinem tui condita, diſſimilis per peccatum & mortem effecta, nequaquam in æterna damnatione periret: ſed unde peccatum mortem contraxerat, inde vitam tua pietas immenſa repararet: & N antiquæ Virginis facinus, N. 648.
D nova & intemerata Virgo Maria piaret. Quæ ab Angelo ſalutata, ab Spiritu ſancto obumbrata, illum gignere meruit, qui cuncta naſci ſuo nutu conceſſit: quæ mirabatur & corporis integritatem, & conceptus fecunditatem: gaudebatque ſuum paritura parentem, Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem.

Benedictio.

N Deus cujus adventus incarnationis præteri- N. 649.
tus creditur, & judicii venturus expectatur, vos, antequam veniat, expiet ab omni contagione delicti. Amen. Prius in vobis diluat omne quod
E illa futura examinatione puniturus eſt: ut cum juſtus advenerit judex, non in vobis inveniat quod condemnet. Amen. Quo veniente non incurratis ſupplicium æternum, ſed remuneremini donariis ſempiternis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Repleti cibo ſpiritalis alimoniæ, ſupplices te, c
Domine, deprecamur: ut hujus participatione myſterii, doceas nos terrena deſpicere, & amare cæleſtia. Per Dominum noſtrum.

Super populum.

Da, quæſumus, omnipotens Deus, cunctæ familiæ tuæ hanc voluntatem, Chriſto filio tuo Domino noſtro venienti, in operibus juſtis aptos occurrere: ut ejus dexteræ ſociati, regnum mereantur poſſidere cæleſte. Per eumdem Dominum noſtrum.

Heb-

ANTE NAT. DOMINI.

AUrem tuam, quæſumus, Domine precibus noſtris accommoda, & mentis noſtræ tenebras gratia tuę viſitationis illuſtra. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Devotionis noſtrę tibi, quęſumus, Domine, Hoſtia jugiter immoletur, quę & ſacri peragat inſtituta myſterii, & ſalutare tuum nobis mirabiliter operetur. Per eumdem Dominum noſtrum. B

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Cujus incarnatione ſalus facta eſt mundi, & paſſione redemtio procurata eſt hominis procreati: ipſe nos, quęſumus, ad ęternum perducat prœmium, qui redemit de tenebris infernorum, juſtificetque in adventu ſecundo, qui nos redemit in primo. Quatenus illius nos a malis omnibus defendat ſublimitas, cujus nos ad vitam erexit humilitas. Per C quem Majeſtatem tuam.

Benedictio.

Omnipotens Deus vos placato vultu reſpiciat, & in vos donum ſuæ benedictionis infundat. Amen. Et qui hos dies incarnatione Unigeniti ſui fecit ſolemnes, a cunctis præſentis & futuræ vitæ adverſitatibus reddat indemnes. Amen. Ut qui de adventu Redemtoris noſtri ſecundum carnem devota mente lætamini, in ſecundo, cum in majeſtate venerit, præmiis æternæ vitæ ditemini. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur. D

Ad complendum.

Imploramus, Domine, clementiam tuam; ut hæc divina ſubſidia a vitiis expiatos, ad feſta ventura nos præparent. Per.

a MENSIS X. a FERIA IV.

PRæſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut redemtionis noſtræ ventura ſolemnitas, & præſentis nobis vitæ ſubſidia conferat, & æternæ beatitudinis præmia largiatur. Per Dominum. E

Alia.

Feſtina, quæſumus, Domine, ne tardaveris, & auxilium nobis ſupernæ virtutis impende: ut adventus tui conſolationibus ſubleventur, qui in tua pietate confidunt. Qui vivis & regnas.

Super Oblata.

Grata tibi ſint, Domine, munera, quibus F myſteria celebrantur noſtræ libertatis & vitæ. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Qui ab antiquis Patribus expectatus, ab Angelo nuntiatus, a Virgine conceptus, in fine ſeculorum hominibus eſt præſentatus. Qui appropinquante Nativitatis ſuæ Feſto, ita, quæſumus, ſit nobis placatus, qualiter tecum, & cum Spiritu ſancto ad nos veniat nobiſcum perpetim permanſurus. Per quem.

Ad complendum.

Conſervent nos, quæſumus, Domine, munera tua: & per adventum Unigeniti tui tribuant nobis vitam æternam. Qui tecum.

Super populum.

Gratiæ tuæ, quæſumus, Domine, ſupplicibus tuis tribue largitatem: ut mandata tua, te opitulante, ſectantes, conſolationem præſentis vitæ percipiant & futuræ. Per Dominum.

b *Feria VI.* b

EXcita, quæſumus Domine, potentiam tuam & veni: ut hi qui in tua pietate confidunt, ab omni citius adverſitate liberentur. Qui vivis & regnas.

Super Oblata.

Præſta, Domine, quæſumus, ut dicato muneri congruentem noſtræ devotionis offeramus effectum. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui ſanctificator & inſtitutor es abſtinentiæ, cujus nullus finis, nullusque eſt numerus, effunde, quęſumus, ſuper nos, in diebus jejuniorum noſtrorum, Spiritum gratiæ ſalutaris, & ab omnibus nos perturbationibus ſeculi hujus, tua defenſione conſerva: ut qui Unigeniti tui celebramus adventum, continuum ejus ſentiamus auxilium. Per quem Majeſtatem tuam.

Ad complendum.

Proſint nobis, Domine, ſumta myſteria; pariterque nos & a peccatis exuant, & pręſidiis tuę propitiationis attollant. Per Dominum noſtrum.

c *Sabbato in XII. Lect. Menſis X.* c

DEus, qui conſpicis quia ex noſtra pravitate affligimur, concede propitius, ut ex tua viſitatione conſolemur. Per.

Alia.

Concede, quęſumus, omnipotens Deus, ut quia ſub peccati jugo ex vetuſta ſervitute deprimimur, expectata Unigeniti Filii tui nova nativitate liberemur. Qui tecum vivit & regnat Deus.

Alia.

a In Kal. nd. Rom. ſtatio eſt, *ad S. Mariam.* Evangelium, *Miſſus eſt*, [illegible] hodie [illegible]. [illegible] ſtatio in Calend.
b [illegible] & end. [illegible] ſtatio fit, *ad Apoſtolos.* Hujus [illegible] Evangel. [illegible], *Exurgens Maria abiit in mont.*

c In Kalend. Rom. ſtatio indicitur, *ad S. Petrum.* P[illegible] tur legendum Evang. *Anno xv. Imperii Tiberii.* Hom. 20. S. Greg. in hanc Evangelii lectionem dicitur habita in Baſilica S. Joh. Bapt. In Cal. poſt hoc Sabb. legitur, *Domin. vacat.*

Alia.

Indignos nos, quæſumus, Domine, famulos tuos, quos actionis propriæ culpa contriſtat, Unigeniti Filii tui adventu lætifica. Qui tecum.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut Filii tui ventura ſolemnitas, & præſentis nobis vitæ remedia conferat, & præmia æterna concedat. Per eumdem.

Alia.

Preces populi tui, quæſumus, Domine, clementer exaudi: ut qui juſte pro peccatis noſtris affligimur, pietatis tuæ viſitatione conſolemur. Per Dominum.

N. 630. [N] *Alia Ad Miſſam.*

Deus, qui tribus pueris mitigaſti flammas ignium, concede propitius: ut nos famulos tuos non exurat flamma vitiorum. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Eccleſiæ tuæ, Domine, munera ſanctifica: & concede, ut per hæc veneranda myſteria, pane cæleſti refici mereamur. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui non ſolum peccata dimittis, ſed ipſos etiam juſtificas peccatores, & reis non tantum peccata relaxas, ſed dona largiris & præmia: Cujus nos pietatem ſupplices exoramus, ut qui jejuniis & votis ſolemnibus nativitatem Unigeniti tui prævenimus, illius dono & præſentis vitæ perturbationibus careamus, & æterna munera capiamus. Per quem Majeſtatem tuam.

Ad complendum.

Quæſumus, Domine Deus noſter, ut ſacroſancta myſteria, quæ pro reparationis noſtræ munimine contuliſti, & præſens nobis remedium eſſe facias & futurum. Per.

N. 631. [N] *Dominica I.*

ANTE NAT. DOMINI.

EXcita, Domine, potentiam tuam & veni, & magna nobis virtute ſuccurre: ut per auxilium gratiæ tuæ, quod noſtra peccata præpediunt, indulgentia tuæ propitiationis acceleret. Qui vivis & regnas, cum Deo Patre in unitate Spiritus ſancti, Deus. Per omnia.

Super Oblata.

Hæc tibi, Domine, oblata benignus ſanctificanda aſſume libamina: ut eorum perceptione expiemur a crimine, & adventus Filii tui gloriam mereamur interriti præſtolari. Per eumdem Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſaluta-A re, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum: Quem Johannes præceſſit naſcendo, & in deſertis eremi prædicando & in fluentis Jordanis baptizando, & ad inferna deſcendendo: Cujus venerandæ nativitatis proxime ventura ſolemnitas ita nos, quæſumus tibi placitos reddat, ut cum fructu bonorum operum ad regna cæleſtia introducat, ut parando in cordibus noſtris viam Domino, fructuſque dignos pœnitentiæ faciendo, per prædicationem Johannis obtemperemus monitis noſtri Salvatoris. Sicque perveniamus per Filium Sterilis, ad Filium Vir-B ginis: per Johannem hominem magnum, ad eumdem Domioum noſtrum hominem Deum: qui ſicut venit ad nos redimendum occultus, ita juſtificet, cum ad judicandum venerit manifeſtus. Per quem.

Benedictio.

Deus, qui vos & prioris adventus gratia reparavit, & in ſecundo daturum ſe vobis regnum cum ſanctis Angelis repromiſit, adventus ſui vos illuſtratione ſanctificet. Amen. Vincula veſtra diſſolvat, antequam veniat, ut liberati a vinculis peccatorum, interriti tremendum ejus expe-C ctetis adventum. Amen. Et quem veniſſe in terris pro veſtra ſalute creditis, venturumque ad judicium ſuſtinetis, ejus adventus gloriam impavidi mereamini contueri. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur.

Ad complendum.

Tribue nobis, Domine, cæleſtis menſæ virtute ſatiatis, & deſiderare quæ recta ſunt, & deſiderata percipere. Per.

Super populum.

D Adjuva, Domine, fragilitatem plebis tuæ: ut ad votivum magnæ feſtivitatis effectum, & corporaliter gubernata recurrat, & ad perpetuam gratiam devota mente perveniat. Per.

[N] [a] *Orationes de adventu Domini quotidianis diebus.* N. 632. a

COncede, quæſumus, omnipotens Deus, ut magnæ feſtivitatis ventura ſolemnia proſpero celebremus effectu: pariterque reddamur & intenti cæleſtibus diſciplinis, & de noſtris tem-E poribus lætiores. Per.

Alia.

Conſcientias noſtras, quæſumus, Domine, viſitando purifica: ut veniens Jeſus Chriſtus filius tuus Dominus noſter, paratam ſibi in nobis inveniat manſionem. Qui tecum.

Alia.

Prope eſto, Domine, omnibus expectantibus te in veritate: ut in adventu Filii tui Domini no-F ſtri placitis tibi actibus præſentemur. Per eumdem Dominum noſtrum.

Alia.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, hanc gratiam plebi tuæ, adventum Unigeniti tui cum ſum-

a In edit. Vatic. & Ouſſanvil. oratio.

ſumma vigilantia expectare: ut, ſicut ipſe auctor A noſtræ ſalutis docuit, velut fulgentes lampadas, in ejus occurſum noſtras animas præparemus. Per.

Alia.

Mentes noſtras, quæſumus, Domine, lumine tuæ viſitationis illuſtra: ut eſſe, te largiente, mereamur & inter proſpera humiles, & inter adverſa ſecuri. Per Dominum.

Alia.

B Præſta, quæſumus, omnipotens Deus: ut Filii tui ventura ſolemnitas, & præſentis vitæ nobis remedia conferat, & præmia æterna concedat. Qui tecum vivit, & regnat Deus.

Alia.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus: ut quia ſub peccati jugo ex vetuſta ſervitute deprimimur, expectata Unigeniti Filii tui nova nativitate liberemur. Qui tecum.

Alia.

C Quæſumus, omnipotens Deus, preces noſtras reſpice, & tuæ ſuper nos viſcera pietatis impende: ut qui ex noſtra culpa affligimur, Salvatore noſtro adveniente, reſpiremus. Qui tecum vivit.

Alia.

Voci noſtræ, quæſumus, Domine, aures tuæ pietatis accommoda, & cordis noſtri tenebras lumine tuæ viſitationis illuſtra. Qui vivis.

Alia.

Porrige nobis, Domine, dexteram tuæ venerationis, & veni: & peccata noſtra propitiatus abſolve. Qui vivis & regnas.

Alia.

D Feſtinantes, omnipotens Deus, in occurſum Filii tui Domini noſtri, nulla impediant opera actus terreni ſed cæleſtis: Sapientiæ eruditio faciat nos ejus eſſe conſortes. Qui tecum.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus: ne quia pro peccatis noſtris meremur affligi, per adventum Filii tui a cunctis adverſitatibus liberemur. Per.

Alia.

E Deus, qui noſtra nos conſpicis ſemper infirmitate deſtitui, adventus Filii tui nos viſitatione cuſtodi. Qui tecum vivit & regnat.

Alia.

Adeſto, quæſumus, omnipotens Deus; atque in cunctis actionibus noſtris, & adſpirando nos præveni, & adjuvando cuſtodi. Qui vivis.

Alia.

F Præveniat nos, quæſumus, omnipotens Deus, tua gratia ſemper, & ſubſequatur: ut per adventum Unigeniti tui, quem ſummo cordis deſiderio ſuſtinemus, & præſentis vitæ ſubſidia & futuræ etiam conſequamur. Qui tecum vivit & regnat Deus.

Alia.

A Deus, qui conſpicis, quia in tua pietate confidimus: concede propitius, ut per adventum Unigeniti tui, de cæleſti ſemper protectione gaudeamus. Qui tecum vivit, & regnat Deus.

Alia.

B Subveniat nobis, Domine, miſericordia tua: ut ab imminentibus peccatorum noſtrorum periculis, te mereamur veniente ſalvari. Qui vivis & regnas.

Alia.

Excita, Domine, potentiam tuam, & veni: ut tua propitiatione ſalvemur. Qui vivis.

Alia.

Feſtina, ne tardaveris, Domine Deus noſter, & a diabolico furore nos potenter libera. Qui vivis.

Alia.

C Exultemus, quæſumus, Domine Deus noſter, omnes recti corde in unitate fidei congregati: ut veniente Salvatore noſtro Filio tuo, immaculati occurramus illi in ejus Sanctorum comitatu. Qui tecum.

Alia.

Fac nos, quæſumus, Domine, mala noſtra toto corde reſpuere: ut veniente Filio tuo Domino noſtro, bona ejus capere valeamus. Qui tecum vivit.

Alia.

D Præcinge, quæſumus, Domine Deus noſter, lumbos mentis noſtræ divina tua virtute potenter: ut veniente Domino noſtro Jeſu Chriſto Filio tuo, digni inveniamur æternæ vitæ convivio, & vota cæleſtium dignitatum ab ipſo percipere mereamur. Qui tecum vivit & regnat.

Alia.

Fac nos, quæſumus, Domine Deus noſter, pervigiles atque ſollicitos adventum expectare Chriſti Filii tui Domini noſtri: ut dum venerit pulſans, non dormientes peccatis, ſed vigilantes, E & in ſuis inveniat laudibus exultantes. Qui tecum vivit & regnat Deus.

a *Incipiunt* N *Orationes pro peccatis.* N 653. a

SUccurre, quæſumus, Domine, populo ſupplicanti, & opem tuam tribue benignus infirmis: ut ſincera tibi mente devoti, & præſentis vitæ remediis gaudeant, & futuræ. Per Dominum.

Alia.

F Deus, qui juſte iraſceris, & clementer ignoſcis, afflicti populi lacrymas reſpice; & iram tuæ indignationis, quam juſte meremur, propitiatus averte. Per Dominum.

Alia.

a In edit. Pamel. ſunt etiam orationes multæ pro peccatis, ſed a noſtris prorſus diſcrepantes, paucis exceptis. Etſi vero codex Reg. S. Pam. editus plerumque aſſentiatur, non pauca tamen ſunt in quibus variæ ſunt diverſæque lectiones. Sic in orat. 6. pag. 373. ubi legitur: *liberis ſibi moribus ſerviamus*, legendum ex cod. mſ. *de tuis ſemper beneficiis glorіemur*. Orat. 8. eadem pag. ubi ed. habet *diurnis calamis*. melius legitur in mſ. *diuturnis cal.* Pag. 374. l. 18. *ut de merito gaudium tua miſericordia*, &c. ubi ex cod. laudato reſtituendum, *ut de mœrore gaudium* &c. Hæc pauca obſervavimus, ut palam fieret, in edit. Pamel. ex codice Reg. S. cujus penes nos variantes lectiones habemus, multa poſſe corrigi. In mſ. Cal. hoc quoque loco exhibentur orationes, *pro peccatis*, *matutinales*, *quotidianæ* &c. necnon in aliis mſſ. noſtris.

Alia.

Quæſumus, omnipotens Deus, ut qui noſtris fatigamur offenſis, & merito noſtræ iniquitatis affligimur, pietatis tuæ gratiam conſequi mereamur. Per.

Alia.

Deus, cui proprium eſt miſereri ſemper, & parcere, ſuſcipe deprecationem noſtram; & quos delictorum catena conſtringit, miſeratio tuæ pietatis abſolvat. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Da nobis, quæſumus, Domine, de tribulatione lætitiam: ut, qui diu pro noſtris peccatis affligimur, intercedente beato *Ill.* martyre tuo, in tua miſericordia reſpiremus. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Alia.

Clamantium ad te, quæſumus, Domine, preces dignanter exaudi: ut ſicut Ninivitis in afflictione poſitis pepercisti; ita & nobis in præſenti tribulatione ſuccurras. Per.

Alia.

Tribulationem noſtram, quæſumus, Domine, propitius reſpice, & iram tuæ indignationis, quam juſte meremur propitiatus averte. Per Dominum.

Alia.

Deus, qui peccantium animas non vis perire, ſed culpas: contine, quam meremur, iram, & quam precamur, ſuper nos effunde clementiam: ut de mœrore gaudium tuæ miſericordiæ conſequi mereamur. Per.

Alia.

Quæſumus, omnipotens Deus, afflicti populi lacrymas reſpice, & iram tuæ indignationis averte: ut qui reatum noſtræ infirmitatis agnoſcimus, tua conſolatione liberemur. Per.

Alia.

Deus, qui culpa offenderis, pœnitentia placaris, preces populi ſupplicantis propitius reſpice; & flagella tuæ iracundiæ, quæ pro peccatis noſtris meremur, averte. Per Dominum.

Alia.

Parce, Domine, parce populo tuo; ut dignis flagellationibus caſtigatus, in tua miſeratione reſpiret. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Alia.

Deus, refugium pauperum, ſpes humilium, ſaluſque miſerorum, ſupplicationes populi tui clementer exaudi: ut quos juſtitia verberum fecit afflictos, abundantia remediorum faciat conſolatos. Per.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui

A offenſam noſtram per flagella cognoſcimus, tuæ conſolationis gratiam ſentiamus. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Ne deſpicias, omnipotens Deus, populum tuum in afflictione clamantem, ſed propter gloriam nominis tui tribulatis ſuccurre placatus. Per.

Alia.

Exaudi, Domine, gemitum populi tui; nec plus apud te valeat offenſio delinquentium, quam
B miſericordia tua indulta fletibus ſupplicantium. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Omnipotens Deus, miſericordiam tuam nobis placatus impende: ut qui te contemnendo, culpam incurrimus, confitendo veniam conſequamur. Per.

Alia.

Moveat pietatem tuam, quæſumus, Domine, ſubjectæ tibi plebis affectus; & miſericordiam
C tuam ſupplicatio fidelis obtineat. Per.

Alia.

Averte, quæſumus, Domine, iram tuam propitiatus a nobis; & facinora noſtra, quibus indignationem tuam provocamus, expelle. Per Dominum.

Alia.

Memor eſto, quæſumus, Domine, fragilitatis humanæ; & qui juſte verberas peccatores, parce propitiatus afflictis. Per.

Alia.

D Aures tuæ pietatis, quæſumus, Domine, precibus noſtris inclina: ut qui peccatorum noſtrorum flagellis percutimur, miſerationis tuæ gratia liberemur. Per.

N a Incipiunt Orationes Quotidianæ. N. 654. a

VOx clamantis Eccleſiæ ad aures, Domine, quæſumus, tuæ pietatis aſcendat: ut percepta venia peccatorum, te fiat operante devota, te protegente, ſecura. Per Dominum noſtrum.

Alia.

E Propitiare, Domine, ſupplicationibus noſtris, & exorabilis tuis eſto ſupplicibus: ut conceſſa venia, quam precamur, perpetuo miſericordiæ tuæ munere glorìemur. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Noſtris, Domine, quæſumus, propitiare temporibus: ut tuo munere dirigatur, & Romana ſecuritas, & devotio Chriſtiana. Per Dominum noſtrum.

Alia.

F Dies noſtros, quæſumus, Domine, placatus intende: pariterque nos & a peccatis abſolve propitius, & a cunctis eripe benignus adverſis. Per.

Alia.

a In ed. Pamel. *orationes quotidianis diebus*. At in cod. Reg. S. titulus eſt idem ac in ed. Menard licet in ceteris fere cum ed. Pam. conſentiat. Ex eo tamen multa quæ hac in edit. deficiunt, reſtitui poſſunt. Sic pag. 376. lin. antepenult. legitur: *& cui ſperanda pietatis indulges*. At ſupplendum ex mſ. *cui fiduciam ſp. piet.* In edit. Angeli Roccæ, quæ Vaticanis typis excuſa eſt, ac ſæpe alibi recuſa, noviſſime vero cura Petri Guſſanv. hæc longe orationum quotidianarum, Veſpertinalium, Matutinalium &c. ſeries reperitur, paucis dumtaxat exceptis.

Alia.

Quæſumus, omnipotens Deus, ne nos tua miſericordia derelinquat, quæ & errores noſtros ſemper amoveat, & noxia cuncta depellat. Per.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus: ut inter innumeros vitæ præſentis errores, tuo ſemper moderamine dirigamur. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Perpetua, quæſumus, Domine, pace cuſtodi, quos in te ſperare donaſti. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Adeſto nobis, miſericors Deus, & tuæ pietatis nobis propitius dona concede. Per.

Alia.

Rege noſtras, Domine, propitius voluntates: ut nec propriis iniquitatibus implicentur, nec ſubdantur alienis. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Comprime, Domine, quæſumus, noxios ſemper incurſus; & ſalutarem temporibus noſtris propitius da quietem. Per.

Alia.

Ab omnibus nos defende, quæſumus, Domine, ſemper adverſis; & continuis tuere præſidiis. Per Dominum.

Alia.

Da, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui infirmitatis noſtræ conſcii de tua virtute confidimus, ſub tua ſemper pietate gaudeamus. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Fac nos, quæſumus, Domine Deus noſter, in tua devotione gaudere: quia perpetua eſt, & plena felicitas, ſi bonorum omnium ſerviamus Auctori. Per.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, fac nos tibi ſemper & devotam gerere voluntatem, & Majeſtati tuæ ſincero corde ſervire. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Deus, a quo cuncta bona procedunt, largire ſupplicibus: ut cogitemus, te inſpirante, quæ recta ſunt, & te gubernante, eadem faciamus. Per.

Alia.

Vox noſtra, te Domine, ſemper deprecetur, & ad aures tuæ pietatis aſcendat. Per Dominum.

Alia.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut liberis tibi mentibus ſerviamus. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Ut tuam, Domine, miſericordiam conſequamur, fac nos tibi toto corde eſſe devotos. Per.

A

Alia.

Suſcipe, Domine, preces noſtras, & clamantium ad te pia corda propitius intende. Per.

Alia.

Cunctas, Domine, ſemper a nobis iniquitates repelle: ut ad viam ſalutis æternæ ſecura mente curramus. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Redemtor noſter, aſpice, Deus; & tibi nos jugiter ſervire concede. Per Dominum noſtrum.

B

Alia.

Deus, cæli terræque dominator, auxilium nobis tuæ defenſionis benignus impende. Per.

Alia.

Præſta, quæſumus, miſericors Deus, ut tibi placita mente ſerviamus. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Purificet nos indulgentia tua, Deus, & ab omni ſemper iniquitate cuſtodiat. Per.

C

Alia.

Adeſto nobis, miſericors Deus, & tua circa nos propitiatus dona cuſtodi. Per.

Alia.

A cunctis iniquitatibus noſtris exue nos, Domine, & in tua fac pace gaudere. Per.

Alia.

Vincula, Domine, quæſumus, humanæ pravitatis abrumpe: ut ad confitendum nomen tuum libera mente curramus. Per.

D

Alia.

Tua nos, Domine, quæſumus, gratia benedicat, & ad vitam perducat æternam. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Vide, Domine, infirmitates noſtras, & celeri nobis pietate ſuccurre. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Fac nos, Domine, quæſumus, mala noſtra toto corde reſpuere: ut bona tua capere valeamus. Per.

E

Alia.

Eſto nobis propitius, Deus: ut tua nos miſericordia ſubſequatur. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Præveniat nos, quæſumus, Domine, miſericordia tua; & voces noſtras clementia tuæ propitiationis anticipet. Per.

F

Alia.

Celeri nobis, quæſumus, Domine, pietate ſuccurre: ut devotio ſupplicantium ad gratiarum tranſeat actionem. Per.

Alia.

Delicta noſtra, Domine, quibus adverſa domi-nan-

mantur, abſterge: & tua nos ubique miſeratione A cuſtodi. Per.

Alia.

Abſolve, Domine, quæſumus, noſtrorum vincula peccatorum: & quidquid pro eis meremur, averte. Per.

Alia.

Aſcendant ad te, Domine, preces noſtræ: & ab Eccleſia tua cunctam repelle nequitiam. Per.

Alia.

Clamantes ad te, meus, dignanter exaudi: ut nos de profundo iniquitatis eripias, & ad gaudia æterna perducas. Per.

Alia.

Concede nobis, quæſumus, Domine, veniam delictorum; & eos qui te impugnare moliuntur, expugna. Per.

Alia.

Tua nos, Domine, quæſumus, gratia ſemper & præveniat, & ſequatur: ac bonis operibus jugiter præſtet eſſe intentos. Per.

Alia.

Reſpice nos, miſericors Deus, & nomini tuo perfice veraciter obſequentes. Per.

Alia.

Tuere nos, ſuperne moderator, & fragilitatem noſtram tuis defende præſidiis. Per.

Alia.

Ut a noſtris exceſſibus, Domine, temperemus, tua nos præcepta concede jugiter operari. Per. D

Alia.

Aufer a nobis, quæſumus, noſtras, Domine, pravitates: ut non indignationem tuam, ſed indulgentiam ſentiamus. Per.

Alia.

Ut cunctis nos, Domine, foveas adjumentis, tuis apta propitius diſciplinis. Per.

Alia.

Oculi noſtri ad te, Domine, ſemper intendant: ut auxilium tuum, & miſericordiam ſentiamus. E Per.

Alia.

Peccata noſtra, quæſumus, Domine, memor humanæ conditionis abſolve: & quidquid eorum retributione meremur, averte. Per.

Alia.

Porrige nobis, Deus, dexteram tuam, & auxilium nobis ſupernæ virtutis. Per.

Alia.

Exaudi nos, Domine Deus noſter: & Eccleſiam tuam inter mundi turbines fluctuantem, clementi gubernatione moderare. Per.

Alia.

Intende, Domine, quæſumus, ſupplices tuos, & pariter nobis indulgentiam tribue benignus & gaudium. Per.

Alia.

Reſpice nos, omnipotens, & miſericors Deus, & ab omnibus tribulationibus propitiatus abſolve. Per.

Alia.

B Iniquitates noſtras ne reſpicias, Deus, ſed ſola nobis miſericordia tua proſit indignis. Per.

Alia.

Fac nos, momine Deus noſter, tuis obedire mandatis: quia tunc nobis proſpera cuncta provenient, ſi te totius vitæ ſequamur auctorem. Per.

a *Orationes* N *aliæ veſpertinales.* N. 655. a

C OMnipotens ſempiterne Deus, veſpere, & mane, & meridie Majeſtatem tuam ſuppliciter deprecamur: ut expulſis de cordibus noſtris peccatorum tenebris, ad veram lucem, quæ Chriſtus eſt, nos facias pervenire. Per.

Alia.

Veſpertinæ laudis officia perſolventes, clementiam tuam, Domine, humili prece depoſcimus: ut nocturni inſidiatoris fraudes, te protegente, vincamus. Per.

Alia.

Propitiare, Domine, veſpertinis ſupplicationibus noſtris: & fac nos ſine ullo reatu matutinis tibi laudibus præſentari. Per.

Alia.

Exaudi, Domine, famulos tuos veſpertina nomini tuo vota reddentes: & quos per ſingula diei momenta ſervaſti, per noctis quietem cuſtodire dignare. Per.

N *Orationes ad Crucem.* N. 656.

QUæſumus, Domine Deus noſter: ut per vexillum ſanctæ Crucis Filii tui, ad conterendas adverſariorum inſidias, nos in tuæ protectionis ſecuritate conſtituas. Per eumdem.

Alia.

Supplices clementiam tuam quæſumus, omnipotens Deus: ut ab hoſte maligno defendas, quos per lignum Sanctæ Crucis Filii tui, arma juſtitiæ, pro ſalute mundi triumphare juſſiſti. Per eumdem Dominum.

Alia.

Deus, qui pro nobis Filium tuum Crucis patibulum ſubire voluiſti, ut inimici a nobis expelleres poteſtatem: concede nobis famulis tuis, ut F antiqui hoſtis inſidias tanti virtute myſterii ſuperantes, ſincerriſſima tibi perpetuo mente famulemur. Per eumdem Dominum.

Alia.

a In edit. Pamel. præcedunt orat. Matutinales, & quidem longe plures quam hic, penèque diverſæ. In vet. Sacram. Gall. leguntur tantum duæ ex his orationibus, ſc. prima, *Omnipotens &c.* & 6. *Propitiare &c.*

Alia.

Deus, cujus Filius per trophæum Crucis, mundum redimere dignatus eſt, concede propitius: ut qui de redemtione lætamur, æternis gaudiis perfrui mereamur. Per eumdem Dominum.

Alia.

Deus, qui per ſanguinem Crucis Domini noſtri Jeſu Chriſti Filii tui dediſti pacem hominibus, & cæleſtium collegium Angelorum: da nobis & tuæ pacis ubertate repleri, & Angelicæ ſocietatis unitate lætari. Per eumdem Dominum.

N. 457. *Orationes ad Completorium.*

ORiatur in nobis, Domine, naſcentibus tenebris, aurora juſtitiæ: ut peracto die, tibi ſuppliciter gratias agentes, etiam mane dignanter reſpicias vota ſolventes. Per.

Alia.

Gratias tibi agimus, Domine, cuſtoditi per diem, grates tibi exolvimus cuſtodiendi per noctem: repræſenta nos, quæſumus, Domine, matutinis horis incolumes, ut nos omni tempore habeas laudatores. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Illumina, quæſumus, Domine, tenebras noſtras, & totius noctis inſidias tu repelle propitius. Per.

Alia.

Quæſumus, Domine Deus noſter, diei moleſtias, noctis quiete ſuſtenta: ut neceſſaria temporum viciſſitudine ſuccedente, noſtra reficiatur infirmitas. Per.

Alia.

Adeſto, Domine, precibus noſtris, & die noctuque nos protege: ut quibuslibet alternationibus temporum, tua ſemper incommutabilitate firmemur. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Deus, qui illuminas noctem, & lucem poſt tenebras facis: concede nobis ut hanc noctem ſine impedimento Satanæ tranſeamus, atque matutinis horis ad altare tuum recurrentes, tibi Deo gratias referamus. Per.

Alia.

Tuus eſt dies, Domine, & tua eſt nox, concede nobis ut hanc noctem &c. *ut in ſuperiori.*

Alia.

Tuus eſt dies, Domine, & tua eſt nox: concede ſolem juſtitiæ permanere in cordibus noſtris, ad repellendas tenebras cogitationum iniquarum. Per.

N. 458. *Incipiunt Orationes Matutinales.*

ILlumina, Domine, quæſumus, in te corda credentium: ut tuo ſemper monimine, & tuo auxilio protegamur. Per.

Alia.

Tua nos, Domine, veritas ſemper illuminet, & ab omni pravitate defendat. Per Dominum.

Alia.

Salva nos, omnipotens Deus, & lucem nobis concede perpetuam. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Exaudi nos, miſericors Deus, & mentibus noſtris gratiæ tuæ lumen oſtende. Per.

Alia.

Matutina ſupplicum vota, Domine, propitius intuere, & occulta cordis noſtri remedio tuæ clarifica pietatis: ut deſideria tenebroſa non teneant, quos lux cæleſtis gratiæ reparavit. Per.

Alia.

Emitte, quæſumus, Domine, lucem tuam cordibus noſtris: ut mandatorum tuorum lege percepta, in via tua ambulantes, nihil patiamur erroris. Per.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, apud quem nihil obſcurum eſt, nihil tenebroſum, emitte lucem tuam cordibus noſtris, &c. *ut in ſuperiori.*

Alia.

Deus, qui vigilantes in laudibus tuis cæleſti mercede remuneras, tenebras de cordibus noſtris auferre digneris: ut ſplendore luminis tui ſemper gaudeamus. Per.

Alia.

Exurgentes de cubilibus noſtris, auxilium gratiæ tuæ matutinis, Domine, precibus imploramus: ut diſcuſſis tenebris vitiorum, ambulare mereamur in luce virtutum. Per.

Alia.

Te lucem veram, & lucis Auctorem, Domine, deprecamur: ut digneris a nobis tenebras depellere vitiorum, & clarificare nos luce virtutum. Per.

Alia.

Auge in nobis, Domine, quæſumus, fidem tuam, & Spiritus ſancti lucem in nobis ſemper accende. Per.

Alia.

Deus, qui tenebras ignorantiæ verbi tui luce depellis, auge in cordibus noſtris virtutem fidei, quam dediſti: ut ignis, quem gratia tua fecit accendi, nullis tentationibus poſſit extingui. Per.

Alia.

Auribus percipe, Domine, quæſumus, verba oris noſtri, clamoremque matutinum pius ſcrutator intellige: ut orandi ad te nobis ſit fida devotio, tuaque donetur nobis diluculo contemplatio, & peccatorum omnium exoptata remiſſio. Per.

Alia.

Veritas tua, quæſumus, Domine, luceat in cordibus noſtris, & omnis falſitas inimici deſtruatur. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Senſibus noſtris, quæſumus, Domine, lumen ſanctum tuum benignus infunde: ut tibi ſemper ſimus

ſimus devoti, cujus ſapientia creati ſumus, & providentia gubernamur. Per. A

N. 659. *Item N ad Matutinos, luceſcente die.*

DEus, qui diem diſcernis a nocte, actus noſtros a tenebrarum diſtingue caligine: ut ſemper quæ ſancta ſunt meditantes, in tua jugiter luce vivamus. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Gratias tibi agimus, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui nos de tranſacto noctis ſpatio ad matutinas horas perducere dignatus es: B quæſumus, ut dones nobis diem hunc ſine peccato tranſire; quatenus ad veſperum, & ſemper tibi Deo gratias referamus. Per.

Alia.

Gratias agimus inenarrabili pietati tuæ, omnipotens Deus, qui nos depulſa noctis caligine ad diei hujus principium perduxiſti, & abjecta ignorantiæ cæcitate, ad cultum tui nominis atque ſcientiam revocaſti: illabere ſenſibus noſtris, omnipotens Pater; ut in præceptorum tuorum lumine gradientes, te ducem, ſequamur & principem. Per. C

Alia.

Deus, qui nos ad principium hujus diei pervenire feciſti, da nobis hunc diem ſine peccato tranſire: ut in nullo a tuis ſemitis declinemus; ſed ad tuam juſtitiam faciendam noſtra ſemper procedant eloquia. Per.

Ad primam.

Dirigere dignare, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, hodie corda & corpora noſtra in opera mandatorum tuorum: ut in hac die D ad nullum declinemus peccatum, ſed ſemper quæ ſancta ſunt meditemur, atque opere compleamus, & tuo ubique auxilio muniamur. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Filium tuum, qui tecum vivit & regnat Deus in unitate ejuſdem Spiritus.

Miſſa pro Peccatis.

EXaudi, quæſumus, Domine, ſupplicum preces, & confitentium tibi parce peccatis: ut pariter nobis indulgentiam tribuas benignus & pacem. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata. E

Adeſto, nobis quæſumus, Domine, & preces noſtras benignus exaudi: ut quod fiducia non habet meritorum, placatio obtineat Hoſtiarum. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Suppliciter implorantes, ut nos ab omnibus peccatis clementer eripias, & a cunctis protegas benignus inimicis. Per Chriſtum.

Infra actionem. F

Hanc igitur oblationem, Domine, quam tibi offerimus, pro peccatis, atque offenſionibus noſtris, ut omnium delictorum noſtrorum remiſſionem conſequi mereamur, quæſumus, Domine, ut placatus accipias, dieſque noſtros in tua pace diſponas.

Ad complendum.

Præſta nobis, æterne Salvator, ut percipientes hoc munere veniam peccatorum, deinceps peccata vitemus. Per Dominum.

Alia.

Sancta tua nos, Domine, quæſumus, a peccatis exuant, & cæleſtis vitæ vigore confirment. Per.

Orationes tempore belli.

Omnipotens & miſericors Deus, a bellorum B nos, quæſumus, turbine fac quietos: quia bona nobis cuncta præſtabis, ſi pacem dederis & mentis & corporis. Per.

Alia.

Omnipotens Deus, Chriſtiani nominis inimicos virtute, quæſumus, tuæ comprime Majeſtatis: ut populus tuus & fidei integritate lætetur, & temporum tranquillitate ſemper exultet.

Miſſa in tempore belli.

C DEus, regnorum omnium, regumque dominator, qui nos & percutiendo ſanas, & ignoſcendo conſervas, prætende nobis miſericordiam tuam: ut tranquillitate pacis, tua poteſtate firmata, ad remedia correctionis utamur. Per

Alia.

Deus, cujus regnum, regnum eſt omnium ſeculorum, ſupplicationes noſtras clementer exaudi: & Chriſtianorum regnum tibi ſubditum protege, ut in tua virtute fidentes, & tibi placeant, & ſuper omnia regna præcellant. Per.

Item alia.

D Deus, qui conteris bella, & impugnatores in te ſperantium potentia tuæ defenſionis expugnas: auxiliare implorantibus miſericordiam tuam, ut omnium Gentium feritate compreſſa, indefeſſa te gratiarum actione laudemus. Per.

Super Oblata.

Sacrificium, Domine, quod immolamus, intende: ut ab omni nos exuat bellorum nequitia, & in tuæ protectionis ſecuritate conſtituat. Per Dominum.

E *Præfatio.*

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Te toto corde proſtrati ſuppliciter exorantes, ut & præteritorum nobis concedas veniam delictorum, & ab omni mortalitatis incurſu continua nos miſeratione protegas. Quia tunc defenſionem tuam non diffidimus adfuturam, cum a nobis ea, quibus te offendimus, dignanter expuleris. Per Chriſtum.

Ad complendum.

F Sacroſancti corporis & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti refectione vegetati, ſupplices te rogamus, omnipotens Deus: ut hoc remedio ſingulari ab omnium peccatorum nos contagione purifices, & a periculorum munias incurſione cunctorum. Per eumdem.

Alia.

Alia.

Protector noſter aſpice, Deus, & ab hoſtium nos defende periculis: ut omni perturbatione ſubmota, liberis tibi mentibus ſerviamus. Per Dominum.

Item alia Miſſa.

HOſtium noſtrorum quæſumus, Domine, elide ſuperbiam, & dexteræ tuæ virtute proſterne. Per.

Super Oblata.

Hujus, Domine, quæſumus, virtute myſterii, & a noſtris mundemur occultis, & ab inimicorum liberemur inſidiis. Per. B

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Qui ſubjectas tibi glorificas poteſtates, ſuſcipe, quæſumus, propitius preces noſtras, & vires adde Principibus noſtris, ut qui ſe dextera tua expetunt protegi, nulla poſſint adverſitate ſuperari: fidelem quoque populum tuum potentiæ tuæ muniat invicta defenſio, ut pio ſemper tibi devotus affectu, & ab C infeſtis liberetur inimicis, & in tua jugiter gratia perſeveret. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Vivificet nos, quæſumus, Domine, participatio tui ſancta myſterii, & pariter nobis expiationem tribuat & munimen. Per Dominum noſtrum.

Item alia Miſſa.

DEus, qui providentia tua cæleſtia ſimul & terrena moderaris, propitiare Chriſtianorum rebus, & regibus: ut omnis hoſtium fortitudo, te D pro nobis propugnante, frangatur. Per Dominum.

Alia.

Deus, ſervientium tibi fortitudo regnorum, propitius Chriſtianorum adeſto ſemper Principibus: ut quorum tibi ſubjecta eſt humilitas, eorum ubique excellentior ſit poteſtas. Per.

Super Oblata.

Propitiare, Domine, precibus, & Hoſtiis famulorum tuorum, & propter nomen tuum Chriſtiani nominis defende Rectores: ut ſalus ſervientium tibi Principum, pax tuorum poſſit eſſe populorum. E

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Sub cujus poteſtatis arbitrio omnium regnorum continetur poteſtas, te humiliter deprecamur, ut Principibus noſtris propitius adeſſe digneris, ut qui tua expetunt protectione defendi, omnibus ſint hoſtibus fortiores. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Protege, Domine, famulos tuos ſubſidiis pacis F & corporis, & ſpiritualibus enutriens eos alimentis, a cunctis hoſtibus redde ſecuros. Per.

Miſſa pro pace.

DEus, a quo ſancta deſideria, recta conſilia, & juſta ſunt opera, da ſervis tuis illam, quam A mundus non poteſt dare pacem: ut & corda noſtra mandatis tuis dedita, & hoſtium ſublata formidine, tempora ſint tua protectione tranquilla. Per.

Alia.

Deus conditor mundi, ſub cujus arbitrio ſeculorum ordo decurritur, adeſto invocationibus noſtris, & tranquillitatem pacis præſentibus concede temporibus; ut in laudibus miſericordiæ tuæ, inceſſabili exultatione lætemur. Per.

Super Oblata.

B Deus, qui credentes in te populos nullis finis concuti terroribus, dignare preces & Hoſtias dicatæ tibi plebis ſuſcipere: ut pax tua pietate conceſſa Chriſtianorum fines ab omni hoſte faciat eſſe ſecuros. Per Dominum.

Ad complendum.

Deus auctor pacis & amator, quem noſſe, vivere; cui ſervire, regnare eſt; protege ab omnibus impugnationibus ſupplices tuos: ut qui in defenſione tua fidimus, nullius hoſtilitatis arma timeamus. Per.

C

Alia.

Deus, qui miſericordiæ tuæ potentis auxilio, & proſpera tribuis, & adverſa depellis, univerſa obſtacula, quæ ſervis tuis adverſantur, expugna: ut remoto terrore bellorum & libertas ſecura, & religio ſit quieta. Per.

MISSA.

Pro quacumque tribulatione.

DEus infinitæ miſericordiæ, & bonitatis immenſæ, propitiare iniquitatibus noſtris, & omni-
D bus animarum noſtrarum medere languoribus: ut peccatorum noſtrorum remiſſione percepta, ſemper in tua benedictione lætemur. Per.

Super Oblata.

Tuere nos, Domine, divinis propitius ſacramentis: &, ut his congrue famulemur, eorum præſta potenter effectu. Per eumdem.

Benedictio.

Deus, mœſtorum ſolatium, tribulatorum refu-
E gium, ſuo vos brachio foveat; & ab imminentibus periculis illæſos miſeratus efficiat. Amen. Dexteræ ſuæ vos omnipotentis clypeo muniat, & muro ſuæ inexpugnabili fortitudinis ab inſtanti tribulatione circumtegat. Amen. Iram ſuæ animadverſionis a vobis propitiatus avertat, & portum vobis ſalutis indulgens in ſuæ vos protectionis interritos ſecuritate conſtituat. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Muniat, quæſumus, Domine, fideles tuos ſumti vivificatio ſacramenti: & a vitiis omnibus expeditos, in ſancta faciat eſſe devotione currentes. Per.

Item alia Miſſa.

DEus, ſub cujus oculis omne cor trepidat, & omnes conſcientiæ paveſcunt, propitiare omnium doloribus gementium, & cunctorum medere vulneribus: ut ſicut nemo noſtrum liber a culpa eſt, ita nemo ſit alienus a venia. Per.

Alia.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui timore ſentiris, dilectione coleris, confeſſione placaris, miſericordiam tuam effunde ſupplicibus: ut qui de meritorum qualitate diffidimus, non judicium tuum, ſed indulgentiam ſentiamus. Per.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, propitiatus Hoſtias, quibus & te placari voluiſti, & nobis ſalutem patientia pietatis tuæ reſtitui. Per.

Ad complendum.

Quos munere cœleſti reficis, Domine, divino tuere præſidio: ut tuis myſteriis perfruentes, nullis ſubdamur adverſis. Per.

Item alia Miſſa.

DEus humilium conſolator, & fidelium fortitudo, propitius eſto ſupplicibus: & da ut humana fragilitas, quæ per ſe proclivis eſt ad labem, per te ſemper reparetur ad veniam, Per.

Alia.

Suſcipe, miſericors Domine, ſupplicum preces, & ſecundum multitudinem indulgentiarum tuarum ab omnibus nos abſolve peccatis: ut ad omnia pietatis opera, te parcente, reparemur; & quos venia feceris innocentes, auxilio facias efficaces.

Super Oblata.

Hæc Hoſtia, Domine, quæſumus, & ab occultis Eccleſiam tuam reatibus ſemper expediat, & manifeſtis convenienter expurget. Per.

Ad complendum.

Purificent nos, Domine, ſacramenta quæ ſumſimus, & a cunctis efficiant vitiis abſolutos. Per.

Item alia Miſſa.

QUæſumus clementiam tuam, omnipotens Deus: ut ubi nulla fiducia ſuppetit actionum, gratia tua copioſa reſplendeat, & cum delicta remittit indignis, & cum beneficia præſtat immeritis. Per Dominum.

Alia.

Miſericors & miſerator Domine, qui nos parcendo ſuſtentas, & ignoſcendo ſanctificas, dona E veniam peccatis noſtris: & ſacramentis cœleſtibus ſervientes, ab omni culpa liberos eſſe concede. Per Dominum.

Super Oblata.

Hoſtias tibi, Domine, placationis offerimus, ut & delicta noſtra miſeratus abſolvas, & nutantia corda tu dirigas. Per Dominum.

Ad complendum.

Supplices, te rogamus, omnipotens Deus: ut quos tuis reficis ſacramentis, tibi placitis moribus F dignanter informes. Per Dominum.

Oratio tempore (quod abſit) mortalitatis.

ECcleſiæ tuæ, quæſumus, omnipotens Deus placatus intende conventum; & miſericordia tua nos potius quam ira præveniat: quia ſi ini-

A quitates noſtras obſervare volueris, nulla poterit creatura ſubſiſtere: ſed admirabili pietate, qua nos feciſti, ignoſce peccantibus, ut opera manuum tuarum non facias interire. Per.

Alia.

Exaudi, Domine, preces noſtras, & ne velis cum ſervis tuis adire judicium: quia ſicut in nobis nulla juſtitia reperitur, de qua præſumere valeamus; ita te fontem pietatis agnoſcimus, a quo & a peccatis noſtris nos abſolvi, & a neceſſitatibus liberari confidimus. Per Dominum.

B

Super Oblata.

Per hæc, quæſumus, veniat, Domine ſacramenta noſtræ redemtionis effectus, qui nos & ab humanis retrahat ſemper exceſſibus, & ad ſalutaria cuncta perducat. Per Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Hujus operatio nos, Domine, ſacramenti, quæſumus, purificet ſemper & muniat. Per.

Item alia Miſſa.

C DEus, cujus miſericordia cæleſtium quoque virtutum indigent poteſtates, & in cujus conſpectu nullus eſt hominum abſque ſorde & pœna peccati: delicta populi, quæſumus, averte propitiatus, ut quos propriæ conſcientiæ reatus accuſat, bonitatis tuæ patientia faciat veniam promereri. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Deus, cujus tanta eſt excellentia pietatis, ut uno peccatore converſo, maximum gaudium facias in cælis haberi: reſpice in exiguam populi D portionem, ut omni depulſa vexatione hereditas tua & numero augeatur, & devotione proficiat. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Protegat nos, Domine, quæſumus Hoſtia ſalutaris: & quæ ad honorem nominis tui immolatur, nobis proſit ad veniam. Per.

Ad complendum.

Sancta tua, nos, Domine, ſumta vivificent, & miſericordiæ ſempiternæ præparent expiatos. Per Dominum.

Item alia Miſſa.

EXaudi, Domine, quæſumus, populum tuum de tua miſericordia malorum ſuorum veniam ſupplicantem: & quia potens es dimittere peccata, ſupplicia, quæ noſtris meremur operibus, potentia tuæ pietatis averte. Per.

Alia.

Iram tuam, quæſumus, Domine, a populo tuo miſeratus averte, quam noſtris quidem meremur operibus, ſed humana fragilitate ſuſtinere non poſſumus: illa nos itaque contine pietate, quam præſtare ſoles indignis. Per.

Super Oblata.

Concede nobis, Domine, quæſumus, ut hæc Hoſtia ſalutaris, & noſtrorum fiat purgatio peccatorum, & tuæ propitiatio poteſtatis. Per.

Ad

A

Ad complendum.

Plebem nomini tuo ſubditam, Domine, propitius intuere: & ei tuas conſolationes jugiter per cæleſtem gratiam dignanter operare. Per Dominum.

Item alia Miſſa.

DEus, qui non mortem, ſed pœnitentiam deſideras peccatorum, populum tuum, quæſumus, ad te converte propitius; ut dum tibi devotus extiterit, iracundiæ tuæ ab eo flagella amoveas. Per.

Alia.

B

Populum tuum, quæſumus, omnipotens Deus, ab ira tua ad te confugientem paterna recipe pietate: ut qui tuæ Majeſtatis flagella formidant, de tua mereantur venia gratulari. Per.

Super Oblata.

Subveniat nobis, Domine, quæſumus, ſacrificii præſentis operatio: quæ nos & ab erroribus univerſis potenter abſolvat, & a totius eripiat perditionis incurſu. Per Dominum.

Ad complendum.

C

Tuere nos, Domine, quæſumus, tua ſancta ſumentes, & ab omni propitius iniquitate defende. Per.

Alia.

Exaudi nos, Domine Deus noſter: & intercedente Beato Martyre tuo *ill.* populum tuum & ab iracundiæ tuæ terroribus libera, & miſericordiæ tuæ fac largitate ſecurum. Per Dominum noſtrum.

Orationes ad pluviam poſtulandam.

D

TErram, Domine, quam videmus noſtris iniquitatibus tabeſcentem, cæleſtibus aquis infunde; atque irriga beneficiis gratiæ ſempiternæ. Per Dominum.

Alia.

Da nobis, Domine, quæſumus, pluviam ſalutarem, & aridam terræ faciem fluentis cæleſtibus dignanter infunde. Per Dominum noſtrum.

Alia.

E

Omnipotens ſempiterne Deus, qui ſalvas omnes, & neminem vis perire, aperi fontem benignitatis tuæ, & terram aridam aquis fluenti cæleſtis dignanter infunde. Per.

Alia.

Delicta noſtra, Domine, nos ipſi cognoſcimus, ut ipſius terræ fœditas monſtrat tranſgreſſionis exceſſus: tu autem, piiſſime Pater, qui cælum clauſiſti contumacibus & ingratis, reſeratum humilibus & contritis, concede deprecantibus ſubſidia pluviarum, & largire mœrentibus abundantiam. Per Dominum.

Alia.

F

In afflictione maxima conſtitutis conſolationem tribue, fons largiſſimæ pietatis: deſcendat, quæſumus, pluvia ſalutaris, ut omnia quæ ſub cælo ſunt, irrigentur ab aquis; paſce ſervos tuos imbribus conſitetis, quos ad laudem tuæ creare dignatus es Majeſtatis. Per.

Alia.

Omnipotens Deus, qui ſolus aquas emittis e cælis, dona ſervis tuis beneficium pluviæ ſalutaris: ut quod facinore noſtro ſuſpenditur, tuo jam gratuito munere prorogetur. Per.

MISSA.

Ad pluviam poſtulandam.

DEus, in quo vivimus, movemur, & ſumus, pluviam nobis tribue congruentem: ut præſentibus ſubſidiis ſufficienter adjuti, ſempiterna fiducialius appetamus. Per.

Alia.

Delicta fragilitatis noſtræ, Domine, quæſumus, miſeratus abſolve: & aquarum ſubſidia præbe cæleſtium, quibus terrena conditio vegetata ſubſiſtat. Per.

Super Oblata.

Oblatis, Domine, placare muneribus, & opportunum nobis tribue pluviæ ſufficientis auxilium. Per Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Tuere nos, quæſumus, Domine, tua ſancta ſumentes, & ab omnibus propitius abſolve peccatis. Per Dominum.

Item alia Miſſa.

OMnipotens ſempiterne Deus, cujus munere elementa omnia recreantur, reminiſcere miſerationum tuarum: & ſalutiferos imbres humano generi concede propitius, quatenus fecunditatis tuæ alimoniis terra lætetur. Per.

Super Oblata.

Placare, Domine, muneribus ſemper acceptis; & diuturnam tempera diffuſis imbribus ſiccitatem. Per Dominum noſtrum.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Obſecrantes miſericordiam tuam, ut ſqualentes agri fœcundis imbribus irrigentur: quibus pariter æſtivi mitigentur ardores, & ſævientium morborum reſtinguatur accenſio, ac ſalus hominibus, jumentiſque proveniat; atque ut hæc, te largiente, mereamur, peccata, quæ nobis adverſantur, relaxa: qui pluis ſuper juſtos & injuſtos, etiam noſtris offenſionibus relaxatis, expectata nubium munera largiaris, quibus & ſalus nobis, & alimenta præſtentur. Per Chriſtum.

Ad complendum.

Precibus populi tui, quæſumus, Domine, placatus aſpira: ut veniam tribuas humanis exceſſibus, & opem miſeris benignus impendas. Per Dominum noſtrum.

Orationes ad poſcendam ſerenitatem.

DOmine Deus, qui in miniſterio aquarum ſalutis tuæ nobis ſacramenta ſanxiſti, exaudi orationem populi tui: & jube terrores inundantium ceſſare pluviarum, flagellumque hujus ele-

elementi, ad effectum tui converte myſterii: ut qui ſe regenerantibus aquis gaudent renatos, gaudeant his caſtigantibus eſſe correctos. Per.

Alia.

Quæſumus, omnipotens Deus, clementiam tuam, ut inundantiam coerceas imbrium, & hilaritatem tui vultus nobis impertiri digneris, Per Dominum.

MISSA.

Ad poſcendam ſerenitatem.

AD te nos, Domine, clamantes exaudi, & aeris ſerenitatem nobis tribue ſupplicantibus: ut qui pro peccatis noſtris juſte affligimur, miſericordia tua præveniente clementiam ſentiamus. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Præveniat nos, quæſumus, Domine, tua gratia ſemper, & ſubſequatur: & has oblationes, quas pro peccatis noſtris nomini tuo conſecrandas deferimus, benignus aſſume: ut per intercesſionem Sanctorum tuorum cunctis nobis proficiant ad ſalutem. Per.

Ad complendum.

Plebs tua, Domine, capiat ſacræ benedictionis augmentum; & copioſis beneficiorum tuorum ſublevetur auxiliis, quæ tantis interceſſionum deprecationibus adjuvatur. Per.

Oratio ad repellendam tempeſtatem.

Deus, qui omnium rerum tibi ſervientium naturam per ipſos motus aeris ad cultum tuæ Majeſtatis inſtituis, tranquillitatem nobis miſericordiæ tuæ, remotis largire terroribus: ut cujus iram expavimus, clementiam ſentiamus. Per.

Oratio contra fulgura.

Omnipotens ſempiterne Deus, parce metuentibus, & propitiare ſupplicibus: ut poſt noxios ignes nubium, & vim procellarum, in materiam tranſeat laudis comminatio poteſtatis. Per.

Alia.

Deus, cujus imperio nihil non verbo regitur, nihil non oratione mutatur, parce metuentibus, propitiare ſupplicibus: ut poſt noxios ignes nubium, & turbines procellarum, in materiam tranſeat laudis comminatio poteſtatis. Per Dominum noſtrum a

Oratio pro fratribus in via dirigendis.

Deus, qui diligentibus te miſericordiam tuam ſemper impendis, & a ſervientibus tibi nulla es regione longinquus, dirige viam famuli tui *Ill.* in voluntate tua; ut te protectore, et te præduce, A per juſtitiæ ſemitas ſine offenſione gradiatur. Per Dominum.

Alia.

Exaudi, Domine, preces noſtras, & iter famuli tui *Ill.* propitius comitare, eique miſericordiam tuam, ſicut ubique es, ita ubique largire: quatenus ab omnibus adverſitatibus tua opitulatione defenſus, juſtorum deſideriorum potiatur effectibus, et tibi gratiarum referat actionem. Per.

Alia.

Deus qui ad vitam ducis, et confidentes in B te paterna protectione cuſtodis, quæſumus, ut præſenti famulo tuo a nobis egredienti angelicum tribuas comitatum: ut ejus auxilio protectus, nullius mali concutiatur formidine, nullo comprimatur adverſitatis angore, nullis irruentis inimici moleſtetur inſidiis; ſed, ſpatiis neceſſarii itineris proſpero greſſu peractis, propriiſque locis feliciter reſtitutus, univerſos reperiat ſoſpites, ac debitas exſolvat tuo nomini gratias. Per Dominum.

C

MISSA

Pro iter agentibus.

ADeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, et viam famuli tui *Ill.* in ſalutis tuæ proſperitate diſpone, ut inter omnes viæ, et vitæ hujus varietates, tuo ſemper protegatur auxilio. Per Dominum.

Super Oblata.

Propitiare, quæſumus, Domine, ſupplicationibus noſtris, et oblationes has, quas tibi offerimus pro famulo tuo *Ill.* benignus aſſume: ut D viam illius, et præcedente gratia tua dirigas, et ſubſequente comitari digneris: ut de actu atque incolumitate ejus ſecundum miſericordiæ tuæ præſidia gaudeamus. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus; A quo deviare, mori; coram quo ambulare, vivere eſt. Qui fideles tuos in tua via deducis, et miſeratione gratiſſima in veritatem inducis; Qui Abrahæ, Iſaac, et Jacob in præſentis viæ, et vitæ curE riculo, cuſtos, dux, et comes eſſe voluiſti; et famulo tuo Tobiæ Angelum prævium præparaſti: Cujus immenſam miſericordiam humillimis precibus imploramus, ut iter famuli tui *Ill.* cum ſuis in proſperitate dirigere, eumque inter viæ et vitæ hujus varietates digneris cuſtodire: quatenus Angelorum tuorum præſidio ſultus, interceſſione quoque Sanctorum tuorum munitus, a cunctis adverſitatibus tua miſeratione defenſus, profectionis et reverſionis ſuæ felicitate potitus, et compos reddatur juſtorum votorum, & de ſuorum lætetur remiſſione peccatorum. Per Chriſtum.

Bene-

a Cum nullæ hic aut alibi habeantur orationes contra terræ motum, viſum eſt nobis appendicis loco attexere collectam a Sanctiſſimo D. N. Clemente Papa XI. elegantiſſime compoſitam, cum ineunte an. 1703. Italiæ pars maxima, Romaque ipſa terræ motibus quateretur, ac ruinis ſudaretur.

Collecta tempore terræ motus.

Oratio.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui reſpicit terram & facis eam tremere, parce metuentibus, propitiare ſupplicibus: ut cujus iram terræ fundamenta concutientem expavimus, clementiam contritiones ejus ſanantem jugiter ſentiamus. Per Dominum.

F

Secreta.

Deus, qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, ſuſcipe oblationes & preces populi tui, ac trementis terræ periculis penitus amotis, divinæ tuæ iracundiæ terrores, in humanæ ſalutis remedia converte; ut qui de terra ſunt & in terram revertentur, gaudeant ſe fieri ſancta converſatione cæleſtes. Per Dominum.

Poſtcommunio.

Tuere nos, Domine, tua ſancta ſumentes; & terram, quam vidimus noſtris iniquitatibus trementem, ſuperno munere firma, ut mortalium corda cognoſcant, a te indignante talia flagella prodire & te miſerante ceſſare. Per Dominum.

Benedictio. A

Dirigat iter veſtrum Dominus in beneplacito ſuo, vobiſque inſeparabiliter benigniſſimus cuſtos inhæreat. Amen. Ducem vobis Archangelum Raphaelem adhibeat, & omnem a vobis incommoditatem contrarietatemque propitiatus amoveat. Amen. Deſideriorum veſtrorum pia vota clementer impleat: ut & hic bona conſequi, & ad æternam beatitudinem pervenire feliciter mereamini. Amen. Quod ipſe præſtare.

Ad complendum.

Deus infinitæ miſericordiæ & Majeſtatis im- B menſæ, quem nec ſpatia locorum, nec intervalla temporum, ab his, quos tueris, disjungunt, adeſto famulo tuo *Ill.* in te ubique fidenti, & per omnem, quam iturus eſt, viam, dux ei & comes eſſe dignare: nihil illi adverſitatis noceat, nihil difficultatis obſiſtat: cuncta ei ſalubria, cuncta ſint proſpera: & ſub ope dexteræ tuæ, quidquid juſto expetierit deſiderio, celeri conſequatur effectu. Per.

N. 660. *Orationes ad* [N] *Clericum faciendum.*

OREmus, dilectiſſimi Fratres, Dominum no- C ſtrum Jeſum Chriſtum pro hoc famulo ſuo *Ill.* qui ad deponendam comam capitis ſui pro ejus amore feſtinat: ut donet ei Spiritum ſanctum, qui habitum religionis in eo perpetuum conſervet, & a mundi impedimento, vel ſeculari deſiderio cor ejus defendat: ut ſicut immutatur in vultu, ita manus dextera ejus ei virtutis tribuat incrementa, & ab omni cæcitate ſpiritali oculos ejus aperiat, & lumen ei æternæ gloriæ concedat. Qui vivit cum Deo Patre in unitate ejuſdem Spiritus ſancti Deus: Per omnia ſecula ſeculorum.

Item alia. D

Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, & hunc famulum tuum benedicere dignare, cui in tuo ſancto nomine habitum ſacræ religionis imponimus: ut, te largiente, & devotus in Eccleſia perſiſtere, & vitam percipere mereatur æternam. Per Dominum.

„ Dum tondes eum dicis Antiphonam, Tu
„ es, Domine, qui reſtitues mihi hereditatem
„ meam. Verſ. DOMINUS pars hereditatis meæ,
„ & Gloria. Item alia Antiphona, HÆC eſt
„ generatio, & Gloria. Item alia Antiphona,
„ HIC accipiet benedictionem.

Oratio poſt tonſionem. E

Præſta, omnipotens Deus, huic famulo tuo *Ill.* cujus hodie capitis comam pro divino amore depoſuimus, ut in tua dilectione perpetuo maneat: & eum ſine macula in ſempiternum cuſtodias. Per Dominum.

N. 661. a *Orationes & preces ſuper* [N] *pœnitentem* [a] *confitentem peccata ſua more ſolito.*

N. 662. [N] EXaudi, Domine, preces noſtras, & tibi confitentium parce peccatis: ut quos con- F ſcientiæ reatus accuſat, indulgentia tuæ miſerationis abſolvat. Per Dominum.

Alia.

[N] Præveniat hunc famulum tuum, quæſumus, N. 663. Domine, miſericordia tua: ut omnes iniquitates ejus celeri indulgentia deleantur. Per.

Alia.

[N] Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, N. 664. nec ſit ab hoc famulo tuo clementiæ tuæ longinqua miſeratio. Sana vulnera, ejuſque remitte peccata: ut nullis a te iniquitatibus ſeparatus, tibi Domino ſemper valeat adhærere. Per.

Alia.

[N] Domine Deus noſter, [N] qui offenſione no- N. 665. N. 666. ſtra non vinceris, [N] ſed ſatisfactione placaris, re- N. 667. ſpice, quæſumus, ad hunc famulum, qui ſe tibi peccaſſe graviter confitetur. Tuum eſt ablutionem criminum dare, & veniam præſtare peccantibus, qui dixiſti pœnitentiam te malle peccatorum, quam mortem. Concede ergo, Domine, hoc, [N] ut tibi pœnitentiæ excubias celebret; & N. 668. correctis actibus ſuis, conferri ſibi a te ſempiterna gaudia gratuletur. Per.

Alia.

[N] Precor, Domine, [N] clementiam tuæ Ma- N. 669. N. 670. jeſtatis ac nominis; ut huic famulo tuo peccata & facinora ſua confitenti veniam dare, & præteritorum criminum debita relaxare digneris; qui humeris filii tui ovem perditam reduxiſti [N] ad N. 671. caulas; [N] qui Publicani precibus vel confeſſione N. 672. placatus es. Tu etiam, Domine, & huic famulo tuo placare, tu ejus precibus benignus [N] aſſi- N. 673. ſte: ut in confeſſione flebili [N] permanens, cle- N. 674. mentiam tuam celeriter exoret; & [N] ſanctis al- N. 675. taribus reſtitutus, ſpei rurſus æternæ, & cæleſti gloriæ [N] reformetur. Per eumdem Dominum N. 676. noſtrum.

[N] *Orationes ad reconciliandum Pœnitentem.* N. 677.

[N] ADeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, N. 678. & me, qui etiam miſericordia tua primus indigeo, clementer exaudi: & quem non electione meriti, ſed dono gratiæ tuæ conſtituiſti operis hujus miniſtrum, da fiduciam tui muneris exequendi; & ipſe in noſtro miniſterio quod tuæ pietatis eſt, operare. Per Dominum.

Alia.

[N] Præſta, quæſumus, Domine, huic famulo N. 679. tuo dignum pœnitentiæ fructum: ut Eccleſiæ tuæ ſanctæ, a cujus integritate deviarat peccando, admiſſorum reddatur innoxius veniam conſequendo. Per Dominum noſtrum.

Item alia.

Deus, humanis generis benigniſſime Conditor, & miſericordiſſime reformator, qui hominem invidia diaboli ab æternitate dejectum, unici Filii tui ſanguine redemiſti, vivifica hunc famulum, quem tibi nullatenus mori deſideras, & qui non derelinquis devium, aſſume correctum. Moveant pietatem tuam, quæſumus, Domine, hujus famuli tui lacrymoſa ſuſpiria. Tu ejus medere vulneri-

a Multæ Confeſſionis formulæ a nobis olim collectæ legi poſſunt in Tract. Gallico de *Confeſſ.* 1. Parte cap. 12. 24. 25. Magnam vero fuiſſe olim librorum Pœnitentialium copiam, quibus & confeſſionis & abſolutionis ſacerdotalis ritus docerentur probavimus præſertim cap. 22. Quamplurimos autem Ordines ad dandam pœnitentiam reconciliandoſque pœnitentes, a noſtro D. Edmundo Martene collectos libro de Antiquis Eccleſiæ ritibus, ſecunda parte cap. 6. articulo 7. conſulere licet ſi libeat.

Digitized by Google

bus, tu jacenti manum porrige ſalutarem; ne A Eccleſia tua aliqua ſui corporis portione vaſtetur, ne grex tuus detrimentum ſuſtineat, ne de familiæ tuæ damno inimicus exultet, ne renatum lavacro ſalutari mors ſecunda poſſideat. Tibi ergo, Domine, ſupplices preces, tibi fletum cordis effundimus, tu parce confitenti: ut ſic in hac mortalitate peccata ſua, te adjuvante, defleat, qualiter in tremendi Judicii die ſententiam damnationis æternæ evadat; & neſciat quod terret in tenebris, quod ſtridet in flammis: atque ab erroris via ad iter reverſus juſtitiæ, nequaquam ultra vulneribus ſaucietur; ſed integrum ſit ei atque perpetuum, & quod gratia tua contulit, B & quod miſericordia reformavit. Per eumdem Dominum noſtrum Jeſum.

N. 840. a *Miſſa* [N] [a] *pro Epiſcopo defuncto.*

DA nobis Domine, ut animam famuli tui *Ill.* Epiſcopi, quam de ſeculi educis laborioſo certamine, Sanctorum tuorum cœtui tribuas eſſe conſortem. Per.

Super Oblata.

Annue nobis Domine, ut animæ famuli tui *Ill.* Epiſcopi hæc proſit oblatio, quam immolando C totius mundi tribuiſti relaxari delicta. Per Dominum noſtrum.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus pro commemoratione depoſitionis animæ famuli tui *Ill.* Epiſcopi, quæſumus, Domine, ut placatus accipias: & quem in corpore conſtitutum ſedis Apoſtolicæ gubernaculo præeſſe voluiſti, in electorum tuorum numero conſtitue Sacerdotum; Dieſque noſtros.

Super Dyptica.

Memento etiam, Domine, famulorum tuorum *Ill.* qui nos præceſſerunt, & dormiunt in ſomno pacis.

N. 451. [N] *Item poſt lectionem.*

Iſtis, Domine, & omnibus in Chriſto quieſcentibus, locum refrigerii, lucis, & pacis indulgentiam deprecamur. Per Chriſtum.

Ad complendum.

His ſacrificiis, quæſumus, omnipotens Deus, purgata anima famuli tui *Ill.* Epiſcopi ad indulgentiam & refrigerium ſempiternum pervenire E mereatur.

Item Miſſa pro Epiſcopo defuncto.

DEus, qui inter Apoſtolicos Sacerdotes famulum tuum *Ill.* Epiſcopum cenſeri feciſti, præſta quæſumus: ut quorum vicem gerebat ad horam in terris, eorum perpetuo conſortio lætetur in cælis. Per.

Super Oblata.

Hæc oblatio, Domine, quæſumus, animam famuli tui *Ill.* Epiſcopi omnibus vitiis humanæ F conditionis abſolvat, quæ totius mundi tulit etiam immolata peccatum. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Devotis clementiam tuam mentibus obſecrantes, ut animam *Ill.* Epiſcopi in electorum tibimet Pontificum numero jubeas conſiſtere gaudentem; ut qui hic tuo pro eis ſupplex deſerviebat Altari, glorioſa illic cum eis tua gratuletur & laude. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem ſervitutis noſtræ, quam tibi offerimus pro commemoratione animæ famuli tui *Ill.* Epiſcopi, quæſumus, Domine, placatus accipias, & cum præſulibus Apoſtolicæ dignitatis, quorum eſt ſecutus officium, habere tribuas ſempiternæ beatitudinis portionem, atque inter Summi Paſtoris efficias præcipua membra cenſeri; Dieſque noſtros.

Ad complendum.

Da veniam, Domine, quæſumus, per hæc ſancta myſteria, animæ famuli tui *Ill.* Epiſcopi: ut occurſu non terreatur malo, ſed tuo protegatur auxilio. Per.

Alia.

Præſta quæſumus, omnipotens Deus: ut anima famuli tui *Ill.* Epiſcopi, quam in hoc ſeculo commorantem ſacris muneribus decoraſti, cæleſti ſede glorioſa exultet. Per Dominum.

Item alia pro Epiſcopo defuncto.

SUſcipe, Domine, quæſumus, preces noſtras pro anima famuli tui *Ill.* Epiſcopi: ut in Pontificum tibimet placitorum perpetua ſede læ- D tetur. Per.

Super Oblata

Offerimus, Domine, hoſtias placationis, & laudis: ut perpetuæ miſericordiæ largitate, animam famuli tui *Ill.* Epiſcopi in lucis æternæ facias regione gaudere.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Ineffabilem tuæ clementiæ potentiam ſuppliciter exorantes, ut famulus tuus *Ill.* Beatorum tabernaculis conſtitutus, evaſiſſe ſe carnales glorietur anguſtias, diemque judicii cum voto gratulationis expectet. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus pro anima famuli tui *Ill.* Epiſcopi, quæſumus, Domine, ut placatus accipias; & quem tuis Altaribus ſervire tribuiſti, ad Beatorum pertinere jubeas conſortia Sacerdotum: Dieſque noſtros.

Ad complendum.

Quæſumus, omnipotens Deus, ut animam famu-

li

a Eadem Miſſa legitur in ed. Pamel. conſentiente cod. Reg. S. ubi mendoſa non eſt edit. lectio; quod ſane ſæpe contingit. Sic in orat. quæ ſequitur, legitur apud Pamel. *educeur*, pro *educis* vel *eduxiſti*, ut habet cod. Reg. S. Supra in orat. ultima *ad mor. animalium*, ubi legitur *ut ſine quibus non habetur hum. conditio*, deficiente ſenſu, ſcriptum eſt optime quidem: *ut ſine quibus non alitur hum.* &c. In veteri Sacram. Gal. extrat una Miſſa in depoſitione Sacerdotis, & altera, pro defunctis quibuſlibet.

li tui *Ill.* Epiſcopi in congregatione juſtorum æternæ beatitudinis jubeas eſſe conſortem. Per Dominum noſtrum. A

Alia Miſſa pro Epiſcopo defuncto.

DEus, qui inter Apoſtolicos Sacerdotes famulum tuum *Ill.* Sacerdotali feciſti dignitate vigere; præſta quæſumus, ut eorum quoque perpetuo aggregetur conſortio. Per.

Super oblata.

Suſcipe, Domine, quæſumus, pro anima famuli tui *Ill.* ſacerdotis, quas offerimus hoſtias: ut Pontificale cui donaſti meritum, dones & præmium. Per Dominum.

Ad complendum.

Preces noſtras, quæſumus, Domine, quas in famuli tui *Ill.* Epiſcopi depoſitione deferimus, propitiatus exaudi: ut qui nomini tuo miniſterium fidele dependit, perpetua Sanctorum ſocietate lætetur. Per Dominum.

Miſſa pro Epiſcopo defuncto.

DEus, qui inter Apoſtolicos Sacerdotes famulum tuum *Ill.* Pontificali feciſti dignitate vigere; præſta, quæſumus, ut eorum & perpetuo aggregetur conſortio. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Hæc oblatio, Domine Deus, animam famuli tui *Ill.* ab omnibus vitiis humanæ conditionis abſolvat, quæ totius mundi tollit etiam immolata peccatum. Per.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: Devotis clementiam tuam mentibus obſecrantes, ut animam famuli tui *Ill.* in electorum tibimet Pontificum numero gaudeas conſiſtere gaudendo: ut qui tuo pro eis ſupplex deſerviebat altari, glorioſa illic cum eis gratuletur laude. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ad complendum.

Deus, cujus miſericordiæ non eſt numerus, ſuſcipe pro anima famuli tui *Ill.* Sacerdotis preces noſtras: & lucis ei lætitiæque regionem in Sanctorum tuorum ſocietate concede. Per Dominum noſtrum.

Miſſa pro ſacerdote defuncto.

PRæſta, quæſumus, Domine, ut anima famuli & Sacerdotis tui *Ill.* quam in hoc ſeculo commorantem ſacris muneribus decoraſti, cæleſti ſede glorioſa ſemper exultet. Per Dominum.

Super Oblata.

Suſcipe, Domine, quæſumus, hoſtias pro anima famuli & Sacerdotis tui *Ill.* ut cui Pontificale donaſti præmium, dones & meritum. Per Dominum.

Ad complendum.

Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut animam famuli & Sacerdotis tui *Ill.* in congregatione juſtorum æternæ beatitudinis jubeas eſſe conſortem. Per Dominum.

Miſſa unius defuncti.

OMnipotens ſempiterne Deus, cui numquam ſine ſpe miſericordiæ ſupplicatur, propitiare animæ famuli tui *Ill.* ut qui de hac vita in tui nominis confeſſione diſceſſit, B Sanctorum tuorum numero eum facias aggregari. Per Dominum noſtrum.

Super Oblata.

Propitiare, quæſumus, Domine, animæ famuli tui *Ill.* pro qua tibi hoſtias placationis offerimus: & quia in hac luce in fide manſit Catholica, in futura vita ejus retributio condonetur. Per Dominum noſtrum.

Ad complendum.

C Præſta, quæſumus, omnipotens Deus: ut animam famuli tui *Ill.* ab Angelis lucis ſuſceptam, in præparata habitacula deduci facias Beatorum. Per Dominum.

Miſſa [a] *in die depoſitionis defuncti.* a N. 61a.
N Sive III. VII. Trigeſimoque.

ADeſto, Domine, quæſumus, pro anima famuli tui *Ill.* cujus in depoſitione ſua officium commemorationis impendimus: ut ſi aliqua ei ſecularis macula inhæſit, aut vitium mundiale infecit, dono tuæ pietatis indulgeas, & extergas. Per Dominum noſtrum. D

Alia.

Quæſumus, Domine, famulo tuo *Ill.* cujus tertium, vel VII. ſive XXX. obitus ſui diem commemoramus, Sanctorum tuorum atque electorum largire conſortium; & rorem ei miſericordiæ tuæ perennem infunde. Per.

Super Oblata.

Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, & hanc oblationem, quam tibi offerimus ob E diem depoſitionis tertium, vel ſeptimum, ſive trigeſimum pro anima famuli *Ill.* placatus ac benignus aſſume.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere: Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: per Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem ſalus mundi, per quem vita hominum, per quem reſurrectio mortuorum. Per ipſum te, Domine, ſuppliciter deprecamur, ut animę famuli tui *Ill.* cujus diem depoſitionis tertium vel ſeptimum F ſive trigeſimum celebramus, indulgentiam largiri digneris perpetuam, atque contagiis mortalitatis exutam in ęternę ſalvationis partem reſtituas. Per quem Majeſtatem.

a Hæc fere habent duo Theod. quoad titulum: at diverſæ omnino ſunt orationes & præfatio.

Ad complendum.

Omnipoteos ſempiterne Deus, collocare dignare corpus & animam famuli tui *Ill.* cujus diem depoſitionis III. aut VII. vel XXX. celebramus in ſinibus Abrahæ, Iſaac, & Jacob: ut cum dies agnitionis tuæ venerit, inter Sanctos & electos tuos eum reſuſcitari præcipias. Per Dominum noſtrum.

Miſſa in anniverſario unius defuncti.

PRæſta, Domine, quæſumus, ut anima famuli tui *Ill.* cujus anniverſarium depoſitionis diem celebramus, his purgata ſacrificiis, indulgentiam pariter & requiem capiat ſempiternam. Per Dominum.

Super Oblata.

Propitiare, Domine, ſupplicationibus noſtris pro anima & Spiritu famuli tui *Ill* cujus hodie annua dies agitur, pro qua tibi offerimus ſacrificium laudis: ut eam Sanctorum tuorum conſortio ſociare digneris. Per Dominum.

Ad complendum.

Suſcipe, Domine, preces noſtras, pro anima famuli tui *Ill.* ut ſi quæ ei maculæ de terrenis contagiis adhæſerunt, remiſſionis tuæ remedio deleantur.

Miſſa plurimorum defunctorum.

PRopitiare quæſumos, Domine animabus famulorum famularumque tuarum *Ill. & Ill.* miſericordia ſempiterna: ut mortalibus nexibus expeditas, lux eas æterna poſſideat. Per.

Super Oblata.

Hoſtias tibi, Domine, humili placatione deferimus: ut animæ famulorum famularumque tuarum per hæc placationis officia tuam miſericordiam conſequantur. Per.

Ad complendum.

Inveniant, quæſumus, Domine, animæ famulorum famularumque tuarum *Ill. & Ill.* omniumque in Chriſto quieſcentium; lucis æternæ conſortium, qui in hac luce poſiti, tuum conſecuti ſunt ſacramentum. Per.

N. 683. N. 684. *N a Incipit ordo N ad Sacros Ordines benedicendos.*

N. 685. „ N MAjores gradus, ante Evangelium; Mi-
„ nores vero poſt Communionem dan-
N. 686. „ tur: & N Minores quidem Dominicis diebus,
„ ſi neceſſe eſt: N Majores vero in Sabbatis duo-
N. 687. „ decim lectionum per quatuor tempora tan-
„ tummodo.

Ordinatio b Oſtiarii.

N. 688. „ N OSTIARIUS cum ordinatur, poſtquam
N. 689. „ N ab Archidiacono inſtructus fuerit, qualiter
„ in domo Dei debeat converſari, ad ſuggeſtio-
„ nem Archidiaconi N tradat ei Epiſcopus claves N. 690.
„ Eccleſiæ, dicens: SIC age, quaſi redditurus
„ Deo rationem pro his rebus, quæ iſtis clavi-
„ bus recluduntur. N Et tradat ei Diaconus o- N. 691.
„ ſtium Eccleſiæ.

Præfatio Oſtiarii.

N Deum patrem omnipotentem ſuppliciter de- N. 692.
precemur, ut hunc famulum ſuum *Ill.* benedicere
dignetur, quem in officium Oſtiarii eligere dignatus eſt: ut ſit ei fideliſſima cura in diebus ac noctibus, N ad diſtinctionem horarum certarum ad in- N. 693.
vocandum nomen Domini, adjuvante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum eo vivit, & regnat Deus in unitate Spiritus ſancti, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

N Benedictio ejuſdem. N. 694.

Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, benedicere digneris hunc famulum tuum,
Ill. Oſtiarium: ut inter janitores Eccleſiæ N paret N. 695.
obſequia, & inter electos tuos partem tuæ mereatur habere mercedis. Per Dominum noſtrum.

Ordinatio Lectoris.

„ N LEctor, cum ordinatur, faciat N de illo N. 696.
„ verbum Epiſcopus ad plebem, indicans N. 697.
„ ejus fidem ac vitam, atque ingenium: poſt
„ hæc, ſpectante plebe, N tradat ei codicem, N. 698.
„ de N quo lecturus ſit, dicens: N. 699.
N ACCIPE, & eſto verbi Dei relator, habi- N. 700.
turus, ſi fideliter & utiliter impleveris officium, partem cum his, qui verbum Dei miniſtraverunt. Eligunt te fratres tui, ut ſis Lector in domo Dei tui, & agnoſcas officium tuum, & impleas illud: potens eſt enim Deus, ut augeat tibi gratiam.

Benedictio Lectoris.

N Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne N. 701.
Deus, benedicere digneris famulum tuum hunc
in officium Lectoris: ut aſſiduitate lectionum, N N. 702.
diſtinctus atque N ordinatus, & agenda dicat, & N. 703.
dicta opere compleat, & in utroque ſanctæ Eccleſiæ conſulat. Per Dominum.

Ordinatio Exorciſtæ.

„ N EXorciſta, cum N ordinatur, accipiat de N. 704.
„ manu Epiſcopi libellum, in quo ſcripti N. 705.
„ ſunt exorciſmi, dicente ſibi Epiſcopo.
N ACCIPE, & commenda memoriæ, & N ha- N. 706.
beto poteſtatem imponendi manum ſuper energu- N. 707.
menum, ſive baptizatum, ſive cathecumenum.

N Præfatio Exorciſtæ. N. 708.

N Deum patrem omnipotentem ſupplices de- N. 709.
precemur, ut hunc famulum ſuum *Ill.* benedicere dignetur in officium Exorciſtæ: ut ſit ſpiritalis imperator ad abjiciendos dæmones de corporibus obſeſſis, cum omni nequitia eorum multiformi, adjuvante Domino noſtro Jeſu Chriſto. Qui cum eo vivit & regnat Deus in unitate Spiritus ſancti.

Be-

a Eadem leguntur deinceps in edit Vat. & Guſſanv. Qui plura de hoc argumento voluerit, conſulat noſtrum Edm. Martene de Antiquis Eccl. Ritibus cap. 8. de Ritibus ad Sacramentum Ordinis ſpectantibus art. 11. ubi exhibet 25 Ordines ex libris mſſ. potiſſimum excerptos, quibus docetur quomodo Eccleſiæ miniſtri ordinentur apud Latinos, Græcos, Maronitas, Syros Jacobitas, & Euthychianos, ac Cophtas.

b Pene hæc omnia extant in primo Theod. ubi mutilus non eſt: legitur tamen in plurali *Ord. Lectorum, Exorciſtarum &c.*

Benedictio Exorciſtæ.

N 710. N Domine ſancte, Pater omnipotens, æter-
ne Deus, benedicere digneris hunc famulum
tuum *Ill.* in officium Exorciſtæ; & ad impoſi-
tionem manuum & oris officium eum eligere
N 711. digneris: ut imperium habeat N ſpirituum im-
N 712. mundorum coercendorum, & N probabilis ſit
N. 713. medicus Eccleſiæ, N gratiæ curationum virtute
confirmatus. Per Dominum.

ORDINATIO ACOLYTHI.

N. 714. „ N ACOLYTHUS, cum ordinatur, N primum
N. 715. „ ab epiſcopo doceatur, qualiter in of-
N. 716. „ ficio ſuo agere debeat; ſed N ab Archidiacono
„ accipiat ceroferarium cum cereo, ut ſciat ſe
N 717. „ ad N accendenda Eccleſiæ luminaria mancipa-
N. 718. „ ri, N ita ſibi dicente.
N. 719. N Accipite hoc geſtatorium luminis, ut per
illud valeatis adverſariorum tenebras effugare, &
veriſſimum lumen, quod illuminat omnem ho-
minem venientem in mundum, fideliter invenire.
N 720. N Accipiat & urceolum vacuum N ad fun-
N 721.
N. 722. dendum N vinum in Euchariſtia Corporis.

Benedictio Acolythi.

N. 723. N Omnipotens ſempiterne Deus, fons lucis, & origo bonitatis, qui per Jeſum Chriſtum filium tuum, lumen verum, mundum illuminaſti, ejuſque paſſionis myſterio redemiſti, benedicere dignare hunc famulum tuum, quem in Acolythi officium conſecramus, poſcentes tuam clementiam: ut ejus mentem & lumine ſcientiæ illuſtres, & pietatis tuæ rore irriges; ut ita perceptum miniſterium peragat, qualiter ad æternam remunerationem pervenire mereatur. Per eumdem Dominum noſtrum.

N. 724. N ORDINATIO SUBDIACONI.

Capitulum S. Gregorii.

N. 725. N SICUT, qui invitatus renuit, quæſitus refu-
N. 726 a git, ſacris eſt Altaribus N a removendus,
ſic qui ultro ambit, vel importunum ſe ingerit, eſt proculdubio repellendus: nam qui nititur ad altiora conſcendere, quid agit, niſi ut creſcendo decreſcat? Cur non perpendit, quia benedictio illi in maledictum convertitur, qui ad hoc, ut fiat hæreticus, promovetur?
N 727. „ N Subdiaconus cum ordinatur, quia manus
N 728. „ impoſitionem non accipit, N Patenam de ma-
„ nu Epiſcopi accipiat vacuam, & calicem va-
N 729. „ cuum: de manu Archidiaconi accipiat N ur-
N 730.
N 731. „ ceolum cum N aquamanili, ac N manutergium.
„ Exhibeatur in conſpectu Epiſcopi patena &
„ calix vacuus, & dicat Epiſcopus.
N 732. N Vide, cujus miniſterium tibi traditur: &
ideo ſi uſque nunc fuiſti tardus ad Eccleſiam, amodo debes eſſe aſſiduus: ſi uſque nunc ſomnolentus, amodo vigil: ſi uſque nunc ebrioſus, amodo ſobrius: ſi uſque nunc inhoneſtus, amodo caſtus. Oblationes, quæ veniunt in Altare, panes propoſitionis appellantur. De ipſis oblationibus tantum debet in Altari poni, quan-
tum populo poſſit ſufficere, ne aliquid putridum
in ſacrario remaneat. Pallæ vero N quæ ſunt in N. 733.
ſubſtratorio, in alio vaſe debent lavari, in N alio N. 734.
corporales pallæ. Ubi pallæ corporales lavatæ fuerunt, nullum linteamen ibidem aliud debet lavari; ipſa aqua in baptiſterio debet vergi. Ideo te admoneo: tu talem te exhibe, ut Deo placere poſſis.
„ Et tradat ei Calicem & patenam.

Ordinatio Subdiaconi.

N Oremus Deum ac Dominum noſtrum, ut N. 735.
ſuper ſervum ſuum *Ill.* quem ad Subdiaconatus officium vocare dignatus eſt, infundat benedictionem & gratiam ſuam: ut in conſpectu ſuo fideliter ſerviens, prædeſtinata Sanctis præmia conſequatur, auxiliante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum eo vivit & regnat Deus.

Benedictio Subdiaconi.

N Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne N. 736.
Deus, benedicere digneris famulum tuum hunc, quem ad Subdiaconatus officium eligere dignatus es, uti eum ſacrario tuo ſancto ſtrenuum ſollicitumque cæleſti militiæ inſtituas, & ſanctis Altaribus fideliter ſubminiſtret, & requieſcat ſuper eum Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis. Repleas eum Spiritu timoris tui, & eum miniſterio divino confirmes, ut obediens facto, atque dicto parens, tuam gratiam conſequatur. Per Dominum noſtrum, &c. in unitate ejuſdem.

N Ordo b qualiter in Romana Eccleſia Diaconi & Presbiteri ordinandi ſunt. N. 737 b

„ Menſis primi, quarti, ſeptimi, & decimi „ Sabbatorum die in duodecim lect. ad Sanctum „ Petrum, ubi Miſſæ celebrantur; poſtquam „ Antiphonam ad Introitum dixerint, data ora„ tione, venit Archidiaconus, & offert eum, „ qui ordinandus eſt, Pontifici, ita dicens.

Poſtulat ſancta mater Eccleſia Catholica, ut hunc præſentem Subdiaconem, ad onus Diaconii, vel Diaconum ad onus Presbyterii ordinetis.

„ Interrogat Epiſcopus: Scis illum dignum „ eſſe? Reſpondet offerens:

Quantum humana fragilitas noſſe ſinit: & ſcio, & teſtificor ipſum dignum eſſe ad hujus onus officii.

„ Et tunc annuntiat Pontifex populo, dicens: Auxiliante Domino Deo & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto.

Iterum dicit.

Auxiliante Domino Deo & Salvatore noſtro
Jeſu Chriſto, eligimus in ordinem Diaconii, ſi-
ve Presbyterii *Ill.* Subdiaconum, ſive Diaconum
de N titulo *Ill. Ill.* Presbyterum N de titulo *Ill.* N. 738. N. 739.
Si N quis autem habet aliquid contra hos viros, N. 740.
pro Deo & propter Deum cum fiducia exeat; &
dicat. Verumtamen memor ſit conditionis ſuæ.
„ Et poſt modicum intervallum mox N inci- N. 741.
„ piunt omnes Kyrie eleiſon, cum Litania. Hac
„ expleta aſcendunt ipſi electi ad ſedem Pontifi-
„ cis, & benedicit eos ad quod vocati ſunt: & de-
„ ſcendentes ſtant in ordine ſuo, benedictione per-
„ cepta

a Ita legit Hugo Menardus, ut ex ejus nota liquet. In editis tamen Vatic. & Guſſanv. legitur, *admovendus*; quam lectionem confirmant Epiſtolæ S. Greg. ſive excuſæ ſive manu deſcriptæ. Adde quod Menardi editionis lectioni vix ullus aptari poſſit ſenſus.

b In primo Theod. hæc omnia omittuntur, uſque ad: *Oremus dilectiſſimi &c.* col. ſeq. cui præmittitur, *Orationes ad Ordinandos Diaconos.* Eodem ritu cætera pro Ordin. Presbyteri & Epiſcopi habentur.

N. 742. » cepta. Diaconus cum ordinatur, [N] ſolus Epiſcopus, qui eum benedicit, manum ſuper » caput illius ponat, quia non ad Sacerdotium, » ſed ad miniſterium conſecratur. Ad ordinan» dum Diaconum & Presbyterum, prima Ora» tio dicitur lengendo. Et ſequitur Oratio. Et » non dicitur, Vere dignum, in conſecratione.

Orationes.

N. 743. Oremus [N], dilectiſſimi, Deum Patrem omnipotentem, ut ſuper hunc famulum ſuum, quem in ſacrum ordinem dignatur aſſumere, benedictionis ſuæ gratiam clementer effundat, eique donum conſecrationis indulgeat: per quod eum ad præmia æterna perducat, auxiliante Domino noſtro Jeſu Chriſto. Qui cum eo vivit & regnat.

Oremus.

N. 744. [N] Exaudi, Domine, preces noſtras, & ſuper hunc famulum tuum Spiritum tuæ benedictionis emitte: ut cæleſti munere ditatus, & tuæ gratiam poſſit Majeſtatis acquirere, & bene vivendi aliis exemplum præbere. Per Dominum noſtrum, &c. in unitate ejuſdem.

Conſecratio.

N. 745.
N. 746. [N] Adeſto, quæſumus, omnipotens Deus, [N] honorum dator, ordinum diſtributor, officiorumque diſpoſitor. Qui in te manens innovas omnia, & cuncta diſponens per Verbum, Virtutem, Sapientiamque tuam Jeſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum, ſempiterna providentia præparas, & ſingulis quibuſque temporibus aptanda diſpenſas. Cujus corpus, Eccleſiam tuam cæleſtium gratiarum varietate diſtinctam, ſuorumque connexam diſcretione membrorum, per Legem mirabilem totius compagis unitam in augmentum templi tui, creſcere dilatarique largiris, ſacri muneris ſervitutem trinis gradibus miniſtrorum nomini tuo militare conſtituens. Electis ab initio Levi filiis, qui in myſticis operationibus domus tuæ fidelibus excubiis permanentes, hereditatem benedictionis æternæ ſorte perpetua poſſiderent. Super hunc quoque famulum tuum, quæſumus, Domine, placatus intende, quem tuis ſacrariis ſerviturum in officium Diaconi ſuppliciter dedicamus. Et nos quidem tamquam homines divini ſenſus & ſummæ rationis ignari, hujus vitam, quantum poſſumus, æſtimamus. Te autem, Domine, ea quæ nobis ſunt ignota, non tranſeunt: te occulta non fallunt: Tu cognitor ſecretorum, tu ſcrutator es cordium, tu ejus vitam cæleſti poteris examinare judicio, quo ſem-
N. 747. per prævales, & admiſſa purgare, & [N] ea quæ ſunt agenda concedere. Emitte in eum, Domine, quæſumus, Spiritum ſanctum, quo in opus miniſterii fideliter exequendi, ſeptiformis gratiæ tuæ munere roboretur. Abundet in eo totius forma virtutis, auctoritas modeſta, pudor conſtans, innocentiæ puritas, & ſpiritalis obſervatio diſciplinæ: in moribus ejus præcepta tua fulgeant, ut ſuæ caſtitatis exemplo imitationem ſancta plebs acquirat: & bonum conſcientiæ teſtimonium proferens, in Chriſto firmus, & ſtabilis perſeveret: digniſque ſucceſſibus, de inferiori gradu per gratiam tuam capere potiora mereatur. Per eumdem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

N. 748. „ [N] Quando ſtolam eum induis, ſic dices.

Per hoc ſignum vobis Diaconatus officium humiliter imponimus, ut firmamentum menſæ divinæ tamquam ſuſtentacula columnarum eſſe poſſitis, & præcones regis cæleſtis irreprehenſibiliter exiſtere mereamini.

[N] Presbyter cum ordinatur, Epiſcopo eum benedicente, & manum ſuper caput ejus tenente, etiam omnes Presbyteri, qui præſentes ſunt, manus ſuas juxta manum Epiſcopi ſuper caput illius teneant. N. 749.

Oratio ad Presbyteros ordinandos.

[N] ORemns, Dilectiſſimi, Deum Patrem omnipotentem, ut ſuper hunc famulum ſuum, quem ad Presbyterii munus elegit, cæleſtia dona multiplicet: & quæ ejus dignatione ſuſcipit, ipſius exequatur auxilio, auxiliante Domino noſtro Jeſu Chriſto. N. 750.

Oremus.

[N] Exaudi nos, quæſumus, Domine Deus noſter: & ſuper hunc famulum tuum benedictionem ſancti Spiritus, & gratiæ ſacerdotalis effunde virtutem; ut quem tuæ pietatis aſpectibus offerimus conſecrandum, perpetua muneris tui largitate conſequaris. Per Dominum. N. 752.

[N] *Conſecratio.* N. 752.

[N] Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, [N] honorum auctor, & diſtributor omnium dignitatum, per quem proficiunt univerſa, per quem cuncta firmantur, amplificatis ſemper in melius naturæ rationalis incrementis per ordinem congrua ratione diſpoſitum. Unde & Sacerdotales gradus atque officia Levitarum, ſacramentis myſticis inſtituta creverunt: ut cum [N] Pontifices ſummos regendis populis præfeciſſes, ad eorum ſocietatis & operis adjumentum, ſequentis ordinis viros & ſecundæ dignitatis eligeres. Sic in eremo per ſeptuaginta virorum prudentium mentes Moyſi ſpiritum propagaſti, quibus ille adjutoribus uſus, in populo innumeras multitudines facile gubernavit. Sic in Eleazaro & Ithamar filiis Aaron, paternæ plenitudinis abundantiam transfudiſti, ut ad Hoſtias ſalutares, & frequentioris officii ſacramenta miniſterium ſufficeret Sacerdotum: Hac providentia, Domine, Apoſtolis Filii tui, doctores fidei, comites addidiſti, quibus illi orbem totum ſecundis prædicatoribus impleverunt. Quapropter infirmitati quoque noſtræ, Domine, hæc adjumenta largire: quia quanto magis fragiliores ſumus, tanto his pluribus indigemus. Da, quæſumus, omnipotens Pater, in hunc famulum tuum Presbyterii dignitatem: innova in viſceribus ejus Spiritum ſanctitatis: & acceptum a te, Deus, ſecundi meriti munus obtineat, cenſuramque morum exemplo ſuæ converſationis inſinuet. Sit probus cooperator ordinis noſtri, & luceat in eo totius forma juſtitiæ: ut bonam rationem diſpenſationis ſibi creditæ rediturus, æternæ beatitudinis præmia conſequatur. Per eumdem Dominum.
N. 753.
N. 754.
N. 755.

[N] *Hic veſtis ei caſulam.* N. 756.

Benedictio Patris, & Filii, & Spiritus ſancti deſcendat ſuper te, ut ſis benedictus in ordine ſacerdotali, & offeras placabiles Hoſtias pro peccatis atque offenſionibus populi omnipotenti Deo. Cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum.

Conſe-

Conſecratio manus.

N. 757. [N] Conſecrentur manus iſtæ, quæſumus, Domi-
ne, & ſanctificentur per iſtam unctionem, & no-
ſtram benedictionem: ut quæcunque benedixe-
rint, benedicta ſint, & quæcumque ſanctificave-
N. 758. rint, ſanctificentur. Per[a].
N. 759. „ [N] Epiſcopus cum ordinatur, duo [N] Epiſcopi
„ ponant & teneant Evangeliorum codicem ſuper
„ caput ejus: & uno ſuper eum fundente benedi-
N. 760. „ ctionem, [N] reliqui omnes Epiſcopi, qui adſunt,
N. 761. „ [N] manibus ſuis caput ejus tangant.

N. 762. [N] *Oratio ad ordinandos Epiſcopos.*

N. 763. [N] ORemus, dilectiſſimi nobis, ut his viris [N] ad
N. 764. utilitatem Eccleſiæ providendam electis, be-
nignitas omnipotentis Dei gratiæ ſuæ tribuat lar-
gitatem: Per Dominum noſtrum.

Benedictio Epiſcoporum.

N. 765. [N] Adeſto ſupplicationibus noſtris, omnipotens
Deus: & quod humilitatis noſtræ gerendum eſt
miniſterio, tuæ virtutis impleatur effectu. Per.

Alia.

N. 766. [N] Propitiare, Domine, ſupplicationibus noſtris:
& inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu gra-
tiæ Sacerdotalis, benedictionis tuæ in eo effunde
virtutem. Per.

b [b] *Conſecratio.*

N. 767. [N] Deus honorum omnium, [N] Deus omnium di-
N. 768. gnitatum, quæ gloriæ tuæ ſacratis famulantur or-
dinibus. Deus, qui Moyſen famulum tuum ſecre-
ti familiaris affatu inter cetera cæleſtis documenta
culturæ, de habitu quoque indumenti Sacerdota-
lis inſtituens, electum Aaron myſtico amictu ve-
ſtiri inter ſacra juſſiſti, ut intelligentiæ ſenſum de
exemplis priorum caperet ſecutura poſteritas, nec
eruditio doctrinæ tuæ ulli deeſſet ætati. Cum &
apud veteres reverentiam ipſa ſignificationum ſpe-
cies obtineret, & apud nos certiora eſſent experi-
menta rerum, quam ænigmata figurarum. Illius
namque Sacerdotii anterioris habitus noſtræ men-
N. 769. tis ornatus eſt, & [N] Pontificalem gloriam non jam
nobis honor commendat veſtium, ſed ſplendor a-
N. 770. nimarum: [N] quia & illa, quæ tunc carnalibus blan-
diebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipſis erant
intelligenda, poſcebant. Et idcirco huic famulo
tuo, quem [N] ad ſummi Sacerdotii miniſterium ele-
N. 771. giſti, hanc, quæſumus, Domine, gratiam largia-
N. 772. ris; ut [N] quidquid illa velamina in fulgore auri, in
nitore gemmarum, in multimodi operis varietate
ſignabant, hoc in ejus moribus actibuſque clare-
N. 773. „ ſcat. [N] HIC accipis chriſma. COMPLE, Domi-
ne, in Sacerdote tuo, myſterii tui ſummam: & or-
N. 774. namentis totius glorificationis inſtructum, [N] cæ-
N. 775. „ leſtis unguenti flore ſancti✠fica. [N] HIC fundis ſu-
„ caput ejus. HOC, Domine, copioſe in ejus caput
✠ influat, hoc in oris ſubjecta ✠ decurrat, hoc
in totius corporis extrema deſcendat, ut tui Spiri-
tus virtus, & interiora ejus repleat, & exteriora
circumtegat. Abundet in eo conſtantia fidei, pu-
N. 776. ritas dilectionis, [N] ſinceritas pacis: [N] tribuas ei,
N. 777.

a In ed. Vatic. & aliis, hic ante orat. ad ord. Ep. ponitur. *Examinatio in ordinatione Epiſcopi ante Litaniam facienda.* Nimirum qui ordinandus eſt Epiſcopus, de fidei articulis interrogatur.

A Domine, cathedram Epiſcopalem ad regendam
Eccleſiam tuam, & plebem univerſam. Sis ei au-
ctoritas, ſis ei firmitas, ſis ei poteſtas. Multiplices
ſuper eum benedictionem & gratiam tuam, ut ad
exorandam ſemper miſericordiam tuam, tuo mu-
nere ſemper idoneus, tua gratia poſſit eſſe devo-
tus. Per.

[N] *Si Papa [c] ordinatus eſt, hac addi debent in* N. 778.
loco ubi ſcriptum eſt: c

Et idcirco huic famulo tuo, quem Apoſtolicæ
ſedis Præſulem [N] & Primatem omnium qui in or- N. 779.
B be terrarum ſunt Sacerdotum, ac univerſalis Ec-
cleſiæ tuæ doctorem dediſti, & ad ſummi Sacerdo-
tii miniſterium elegiſti, hanc, quæſumus, Domine
gratiam largiaris.

Super Oblata.

Hæc Hoſtia, Domine, quæſumus, emundet
noſtra delicta, & [N] ſacrificium celebrandum ſubdi- N. 780.
torum tibi corpora menteſque ſanctificet. Per Do-
minum noſtrum.

Infra actionem.

[N] Hanc igitur oblationem ſervitutis noſtræ, ſed N. 781.
C & cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus, etiam
pro famulo tuo *Ill.* quem ad Epiſcopatus ordinem
promovere dignatus es, quæſumus, Domine, ut
placatus accipias, & propitius in eo tua dona cu-
ſtodias: ut quod divino munere conſecutus eſt, di-
vinis effectibus exequatur. Dieſque noſtros, &c.

Ad complendum.

[N] Hæc nos communio, Domine, purget a cri- N. 782.
mine, & cæleſtis remedii faciat eſſe conſortes. Per
Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

D *Oratio in* [N] *Nat. Papa.* N. 783.

DEus, qui licet ſis magnus in magnis, mirabilia
tamen glorioſus operaris in minimis, concede
mihi indigno famulo tuo, ſacris convenienter ſer-
vire myſteriis: atque in omnibus tua miſericordia
protegat, quem conſcientiæ reatus accuſat. Per.

Alia.

Deus, qui populis tuis indulgentia conſulis, &
amore dominaris, da Spiritum ſapientiæ, quibus
dediſti regimen diſciplinæ: ut de profectu ſancta-
rum ovium fiant gaudia æterna Paſtorum. Per Do-
E minum noſtrum.

Super Oblata.

Hoſtiam tibi, Domine, laudis exolvo, ſuppli-
citer implorans: ut quod immerito mihi contuli-
ſti, intercedente Beato Petro Apoſtolo tuo, pro-
pitius exequaris.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſaluta-
re, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Do-
mine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: ut
F quia in manu tua dies noſtri vitaque conſiſtit, ſi-
cut honorem nobis indignis largiris miniſterii, ſic
quoque tribuas rationabilis obſequii propitius in-
crementum. Et tua dona in nobis cuſtodias, ut

b Ante conſecrationem iſtam referuntur in laudatis edit. orationes, *ad annulum dandum, & ad baculum* (ſc Paſtoralem) *dandum.*
c Ipſa ed. Rom. ſeu Vaticana, mantiſſa iſta caret.

ejus ſuffragiis apud te ſemper reddar acceptus, cu- A
jus me vice hodie Eccleſiæ tuæ præeſſe voluiſti.
Per Chriſtum.

Ad complendum.

Corporis ſacri & pretioſi ſanguinis repleti libamine, quæſumus, Domine Deus noſter: ut gratiæ tuæ monus, quod nobis immeritis contuliſti, intercedente Beato Petro Apoſtolo tuo, propitius muniendo cuſtodias. Per Dominum noſtrum.

N. 784. *Miſſa propria* [N] *in die ordinationis ſuæ.* B

DEus, qui non propriis ſuffragantibus meritis, ſed ſola ineffabilis gratiæ largitate, me familiæ tuæ præeſſe juſſiſti; tribue tibi digne perſolvere miniſterium ſacerdotalis officii, & Eccleſiaſticis convenienter ſervire miniſteriis, plebemque commiſſam, te in omnibus protegente, gubernare concede. Per.

Alia.

Deus, mundi Creator & Rector, ad humilitatis meæ preces placatus intende; & me famulum tuum, quem nullis ſuffragantibus meritis, ſed immenſa largitate clementiæ tuæ cæleſtibus myſteriis ſervire tribuiſti, dignum ſacris Altaribus fac miniſtrum: ut quod mea celebrandum voce depromitur, tua ſanctificatione firmetur. Per Dominum noſtrum. C

Super Oblata.

Ad gloriam, Domine, tui nominis, annua feſta repetentes Sacerdotalis exordii, Hoſtiam tibi laudis offerimus, ſuppliciter exorantes; ut cujus miniſterii vice tibi ſervimus immeriti, ſuffragiis ejus reddamur accepti. Per.

Infra actionem. D

Hanc igitur oblationem, quam tibi offero ego tuus famulus & ſacerdos ob diem, in quo me dignatus es miniſterio ſacro conſtituere ſacerdotem, obſecro, Domine, placatus ſuſcipias: Majeſtatem tuam ſupplex exorans, ut in me, quod largiri dignatus es, propitius cuſtodire digneris. Per.

[a] *Benedictio.*

Omnipotens Deus, qui in populo ſuo miniſterio utitur Sacerdotum, conferat vobis ſuæ propitiationis, & benedictionis donum. Amen. Quique me indignum, nullis exiſtentibus meritis, ſed gratuita ſua pietate huic Eccleſiæ præeſſe voluit, ſuffragiis Sanctorum ſuorum me ab omnibus vinculis peccatorum abſolvat, ſanctiſque ſuis Altaribus ſtrenuum dignumque miniſtrum efficiat. Amen. Quatenus per exempla ſanctorum Sacerdotum, qui in hac ſede, & in hoc miniſterio ei placuerunt, gradientes, gregemque commiſſum ſecundum ſuam voluntatem, eo opitulante, regentes ab omnium Paſtorum Paſtore Chriſto Domino præmia Sanctis promiſſa una cum ſubditis percipere, & F in electorum numero mereamur adjungi. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur. E

Ad complendum.

Repleantur conſolationibus tuis, Domine, quæſumus, tuorum corda fidelium: pariterque etiam & de Eccleſiæ Præſule, & de ſuorum votorum plenitudine gratiarum referant actionem. Per.

Orationes pro adepta dignitate.

DEus, cui omnis poteſtas & dignitas famulatur, da famulo tuo *Ill.* proſperum ſuæ dignitatis effectum, in qua te ſemper timeat, tibique jugiter placere contendat. Per Dominum.

Alia.

Omnium, Domine, fons bonorum, juſtorumque provectuum, tribue, quæſumus, *Ill.* famulo tuo adeptam bene gerere dignitatem; & a te ſibi præſtitam bonis operibus comprobare. Per Dominum noſtrum.

[N] *Oratio* [b] *ad Abbatem faciendum.* N. 785. b

Quæſumus, omnipotens Deus, famulum tuum *Ill.* quem ad regimen animarum elegimus, gratiæ tuæ dono proſequere; ut te largiente cum ipſa tibi noſtra electione placeamus. Per.

[N] [c] INCIPIUNT APOLOGIÆ. N. 786. c

[N] IMpellit miniſtrandi officium [N] hoſtia salu- N. 787.
taris populi pro delicto, terret conſcientia N. 788.
indebiti Sacerdotii pro reatu. Si a me omnium Sa-
cerdotum [N] peripſema ſacrificium offeratur, pol- N. 789.
lutæ conſcientiæ crimen augetur. Si tantæ Maje-
ſtati, univerſæ carnis judici non offertur, negli-
gentiæ reatus adſcribitur. Inter hæc tuæ, omni-
potens, libramen pietatis imploro, cujus ultionis
diem accuſante conſcientia pertimeſco. [N] Ne indi- N. 790.
gnum, quæſo, miſericordia tua judices, quem a
tempore pœnitentiæ non excludis. [N] Suſpende ſe- N. 791.
curim, donec cultor vineæ admoveat cofinum
ſtercoris infructuoſæ arboris ad radicem. Parce
mihi, Domine clementiſſime, pœnitenti, qui Da-
vid poſt lapſum clementer ad veniam revocaſti;
qui Petri miſericors amare flentis lacrymas re-
ſpexiſti; qui latronem in Crucis patibulo tanti fa-
cinoris reum divina gratia illuſtraſti; cui mox ob-
tinuit confeſſio [N] perſpicue Dei Filium, fides præ- N. 792.
mium, pœna veniam, lamenta gaudia ſempiter-
na: [N] dum confeſſor in cruce, poſſeſſor extitit pa- N. 793.
radiſi poſt crucem. Sed quia verba venia tuæ pie-
tatis indigent, quæ indigni Sacerdotis opera non
commendant, ſaltim adſtantium vota ſuſcipe: ut
& mihi ſuis apud te precibus veniam, & eorum
meritis ſacrificia noſtrorum vulnerum ſalubriter
nobis conferant medicinam: [N] ut quia omnipotens N. 794.
pro omnibus factus es hoſtia pro peccatis, adſis
nobis ſanctificatio in ſacrificio pro delictis, Chriſte,
Salvator mundi, qui cum æterno Patre una cum
Spiritu ſancto vivis & regnas Deus. Per omnia ſe-
cula ſeculorum.

Item Apologia.

[N] Ante oculos tuos, Domine, reus conſcientiæ N. 795.
teſtis aſſiſto: Rogare vix [N] audeo, quod impetra- N. 796.
re

a In Benedictionali legitur alia pro anniverſario conſecrationis Epiſcopi.
b Abeſt ab aliis editis.

c Hæc apologia cum ſequenti in ed. Vatic. & Guſſanvil continetur. In vet. Miſſ. Gallic. alia reperitur apologia, licet quoad ſenſum vix diſcrepet.

N. 797. re non mereor. Tu N enim ſcis, Domine, om- A
N. 798. nia quæ aguntur in nobis. N Erubeſcimus confi-
N. 799. teri, quod N per nos non timamus N admittere.
N. 800. Verbis tibi tantum obſequimur, corde mentimur: & quod velle nos dicimus, nolle noſtris actibus approbamus. N Parce, Domine, confitentibus igno-
N. 801. ſce. Peccavimus, miſerere, te rogamus. Et quia in Sacramentis tuis meus ſenſus N infirmus eſt, præ-
N. 802. N. 803. ſta, quæſumus; N ut qui ex nobis duri cordis ver-
N. 804. N. 805. ba non ſuſcipis, N per te nobis veniam largiaris. N Per Dominum.

Item Apologia.

N. 806. NConſcientia quidem trepidi, omnipotens Deus, B ad altare tuum accedimus, ſed fiduciam de tuæ pietatis miſericordia retinemus. Et licet ad celebran-
N. 807. da ſacrificia ſemper inveniamur indigni: N ſed ſi recedimus, veremur de inobedientia condemnari.
N. 808. Pro N qua re dignare nos pietate paterna placito vultu reſpicere, & cordis noſtri interiora purgare.
N. 809. N Et ſi nos pondere peccatorum noſtrorum ac reatu conſtringimur, noſtrarum tamen precum obtentu tibi ſint, quæſumus, Domine, in omnibus placita myſteria conſecranda. Per.

Item Apologia.

N. 810. N Ignoſce, Domine, ignoſce, N quod dum ro- C
N. 811. gare compellor, dum per immunda labia nomen
N. 812. ſanctum tuum aſſumo, & N cum pudendorum a-
N. 813. ctuum ſecreta confiteor, N non habeo apud te nec verba ſine crimine. Tu enim conſcientiæ meæ vul-
N. 814. nera, & N cogitationum mearum occulta noſti, & immunditias meas tu ſolus agnoſcis. Miſerere mihi, Domine, miſerere mihi, ignoſce myſterii tui ſecreta tractanti: nec indignum miſericordia tua judices, quem pro aliis rogare permittis: & in quo teſtimonium boni operis non agnoſcis, officium
N. 815. ſaltem diſpenſationis creditæ non recuſes. Per N Dominum noſtrum.

Item alia.

N. 816. N Rogo te, Deus Sabaoth altiſſime, Pater ſan-
N. 817. cte, N uti me tunica caſtitatis digneris accingere, lumboſque meos balteo tui amoris ambire, ac renes cordis mei igne tuæ caritatis urere: ut pro peccatis meis poſſim intercedere, & adſtantis populi peccatorum veniam promereri, ac pacificas ſingulorum hoſtias immolare, me quoque tibi audaciter accedentem non ſinas perire; ſed dignare lavare, ornare, & leniter ſuſcipere. Per Dominum noſtrum Jeſum.

Item alia.

N. 818. N Ante æterni regis Chriſti præſentiam noſtra indigna accedunt præconia, quæ valent populi im-
N. 819. petrare delicta. N Livore torquetur conſcientia, quia ſacris myſteriis offerendis ſe ingerit criminoſam; & dum reſpicit admiſſa, terretur tuis conſpectibus adſtare confuſa. Sed quæſo humilis reus, quia ad te poſt lapſum redeo devius, jaceo ſaucius, in te vilis reſpiro, bone medice, vulneratus: ut qui ſacrificia Altaribus tuis munda offerri præcipis, cum offerentium meritis, ſacerdotis indigni labia polluta ſanctifices, qui indigere me miſerum tua, Chriſte Salvator inclyte, miſericordia recognoſcis. Qui vivis & regnas.

Item alia in feſtivitate Sanctorum.

N Eripiat nos, quæſumus, Domine, tuorum N. 820.
deprecatio Sanctorum: & ſicut per Moyſem famulum tuum peccata populi dimiſiſti: ita per interceſſionem Sanctorum tuorum noſtra omnium jubeas relaxari delicta. Per Dominum.

Item Apologia quotidiana Sacerdotis propria.

N Mordacis [a] conſcientiæ ſtimulis, & delictorum N. 821. a
noſtrorum recordatione commoniti N, te Deum in- N. 822.
dulgentiæ deprecamur: ut quidquid dicto, facto,
cogitatione N peccatum eſt, ſive lubricæ ætatis im- N. 823. N. 824.
pulſu, ſive ignorantiæ errore N commiſſum, pie- N. 825.
tas Domini noſtri Jeſu Chriſti N reſolvere ac indulgere dignetur. Per.

Item alia.

N Indignum me. Domine, ſacris tuis eſſe fateor N. 826. N. 827.
qui innumeris quotidie peccatis fuſcor. N Quid ego te blandis verbis rogare præſumo, quem improbis ſæpiſſime factis offendo? tu enim mihi medicinam N. 828.
N ingeris, ego N ſanitati meæ contraria ago. Legem N. 829.
tuam ſacris inditam paginis lego, ſanam vero diſciplinam infelix negligo. Ad tuum quidem Altare quaſi devotus accedo, ſed a præceptis tuis contu-
C maci corde N recedo. Da ergo mihi, Domine, cor N. 830.
compunctum, quo veraciter odio habeam peccatum. Meum eſt, ſi donaveris, delicta deflere:
tuum eſt etiam N nubem eam cito delere, ut N qui N. 831.
hanc palmam amiſerim inimico fraudante, N ad ve- N. 832. N. 833.
niam ſaltem pertineam, te Domino miſerante. N N. 734.
Tibi enim Deo eſt honor Regum Regi cunctorum per cuncta regnanti ſecula ſeculorum.

Item alia.

N Projectis nobis, Domine, in condemnationem N. 735.
operum noſtrorum, da capiti noſtro aquam, & oculis noſtris fontem infunde lacrymarum; ut
D peccati maculas abluendo, ultrices pœnarum flam-
mas fletuum ubertate vincamus. N Quia tibi non N. 836.
ſunt occulta quæ N gerimus. Sit N in nobis, Domi- N. 837. N. 838.
ne, non oris tantum confeſſio, ſed & doloris: non
excuſatio criminum, ſed lamentatio peccatorum. N. 839.
N Caſtos enim noſtri corporis oculos laſciviæ N N. 840.
mundi violavit aſpectus. N Mores corrupti, diſci- N. 841.
plina vitiata, ſimulatio in vultu, fallacia in verbis, dolus in corde, volubilitas in lingua, operatio
ſtulta, mens dubia, concupiſcentia carnalis, N N. 842.
ſollicitudo carnis, oblivio animæ, negligentia ſanctitatis, ſuper hæc autem mortis timor increvit. Miſerere nobis, Domine, miſerere nobis.
E Da N præteritis veniam, præſentibus emendatio- N. 843.
nem, futuris largire cuſtodiam. Per.

Item alia.

N Ita, Domine, immenſi criminis rei, conſcientia N. 844.
teſte, confundimur, ut ad officium tuum nec ſecuri poſſimus venire, nec liberi. Quis enim pen-
ſans peccatum ſuum, N nec ſe a facie tua vellet ab- N. 845.
ſcondere, ſi liceret tantæ majeſtatis oculos declinare, ſi aut evaſurus lateret, aut occultatus evaderet? Aut quis non magis videre te cuperet, ſi non jam
hinc N quodcumque peccantem proſpicis, plus ti- N. 846.
F meret? Ergo quia tu ubique nos invenis, ad te confugimus, quem fugere non valemus. Reſtat miſeris non latebras intervenire, ſed lacrymas. Fo-

a Legitur in laudatis edit. cum duabus ſequentibus, *Mordacis* &c. &, *Indignum me*, &c. Prior Theod. exhibet etiam hujuſmodi apologias partim ſimiles, partim diverſas. In his notanda venit quæ adhuc nobis familiaris eſt, paucis immutatis: *Aperi, Domine, os meum ad benedicendum nomen tuum: mundaque cor meum ab omnibus vanis & nequiſſimis cogitationibus, ut exaudiri merear deprecans te pro populo quem elegiſti.*

veat indulgentia, quos terret offenſa. Minatur po- A
tentia, ſed miſericordia conſoletur. Ex te eſt, qui
liberet, per te eſt qui excuſet. Parce, Pater omni-
potens; & quos aſpicis humiles per reatum, ere-
ctos munerare digneris in præmio. Et quos intelli-
gis per confeſſionem miſeros, non facias in exami-
natione confuſos. Per Dominum.

N. 847 *[N] Item alia [a] in tribulatione.*

N. 848 [N] Si ante oculos tuos, Domine, culpas quas fe-
N. 849 cimus, & [N] plagas quas excipimus conferamus;
N. 850 minus eſt quod patimur, majus eſt [N] quod mere-
mur. Peccati pœnam ſentimus, & peccandi perti-
naciam non vitamus. In flagellis tuis fragilitas no- B
N. 851 ſtra [N] frangitur, & iniquitas non mutatur. Mens
ægrota torquetur, & cervix dura non flectitur.
N. 852 Vita in dolore ſuſpirat, & [N] in opere non [N] emen-
N. 853 dat. Si expectas, [N] non corrigimur: ſi vindicas, non
N. 854 duramus. Confitemur [N] in correptione quod feci-
N. 855 mus, obliviſcimur in viſitatione quod flevimus. Si
N. 856 [N] impreſſeris manum, facienda promittimus: ſi
ſuſpenderis gladium, promiſſa non facimus: ſi fe-
N. 857 rias, clamamus ut parcas: ſi [N] parcas, iterum te
N. 858 [N] provocamus ut ferias: Si [N] anguſtiæ veniunt,
N. 859 tempus petimus pœnitendi: ſi miſericordia ſubve-
niat, abutimur patientia, quæ pepercit. Adhuc C
plaga illata vix præterit, etiam non recolit mens
ingrata quod pertulit. Si citius nos audias, ex mi-
ſericordia inſoleſcimus; ſi tardius, ex impatientia
murmuramus. Te, Domine, volumus ſervare
N. 860 quod feceris, [N] non timemus obſervare quod juſſe-
ris. Habes, Domine, confitentes reos; parce,
N. 861 quia pius es. [N] Novimus, quod niſi dimittas, recte
N. 862 nos [N] punias. Sed apud te eſt multa miſeratio, &
propitiatio perabundans. Præſta ſine merito quod
N. 863 rogamus, qui feciſti [N] ex nihilo, [N] qui rogarent.
N. 864 Clamantibus nobis ad te, Domine, miſerere: mo-
veat miſericordiam tuam vox fidelis & flebilis; at-
que illa, de qua totum ſperamus, pietas non reputet D
quod offendimus, dum reſpicit quod rogamus: &
cum grandis ſit miſeria eſſe nos reos, major tibi ſit
N. 865 clementia eſſe nos miſeros. Tuo [N] ſupplices auxilio
ante te & criminis noſtri mala ponimus, & dolores;
te precando miſericordiam, quam peccando repu-
limus, expectamus. Præſtetur his de indulgen-
N. 866 tia, [N] quod rogaris accipere, quos agnoſcis fidu-
N. 867 ciam de [N] tua juſtitia non habere. Erige nos, Do-
mine Deus noſter, & alleva in miſericordia tua, ut
communione ſalutis, & gaudio caritatis, dum ip- E
ſi ſalvari ex munere tuo cupimus, etiam fide & pa-
N. 868 ce [N] cuncta regentium gaudeamus. Per Domi-
num.

Item alia.

N. 869 [N] Ignoſce, Domine, [N] commaculatæ viæ con-
N. 870 ſcientiæ ſordido, & criminum confuſione captivo,
N. 871 [N] qui pro me obtinere nihil mereor, pro aliis ro-
gaturus adſiſto. Profero ad te, ſi digneris, Domi-
ne, gemitus captivorum, tribulationes plebium,
N. 872 pericula populorum, [N] anguſtias pauperum, neceſ-
ſitates peregrinorum, inopias debilium, deſpera-
tiones languentium, defectus ſenum, ſuſpiria ju-
N. 873 venum, vota virginum, [N] lamenta viduarum. Et
N. 874 [N] quoniam me eadem, quæ populum tuum cate- F
N. 875 na conſtringit, [N] communes lugeo paſſiones, non
obſit populo tuo oratio ſubjugata peccatis. Per me
N. 876 tibi offertur [N] votum, per te meum compleatur of-
ficium. Per.

Alia.

[N] Deus, ad quem accedere mundi deſideramus, N. 877
& ob cujus gloriam in honorem tuorum marty-
rum expiari depoſcimus, in vivam nos tibi præpa-
ra hoſtiam; cordium quoque noſtrorum abdita om-
ni crimine lava, & ſpiritali reple lætitia. Quique
coram te, & pro noſtris, & pro fratrum delictis
ingemiſcimus, exaudiri a te quantocius merea-
mur; ut nec noſtro puniamur, nec alieno pecca-
to; ut juſtitia & ſanctitate veſtiti, præſentemur ti-
bi indemnes in die judicii.

Alia.

[N] Dimitte, Deus, [N] quidquid per intemperan- N. 878
tiam mordacis linguæ incauta oris noſtri increpatio N. 879
momordit in ſubditos. Quidquid minus de boni
perfectione diximus, parce: quidquid incongruum,
vel minus temperate protulimus, tu ignoſce. Non
incautum præſumtio puniat, ſed agnoſcentem me
iniquitates meas pietas miſerationis tuæ abſolvat.
Et quia non mihi alibi eſt fiducia, niſi in miſericor-
dia tua, tu & os meum præconio veritatis [N] perar- N. 880
ma [*], & opus pleniori ubertate ſanctifica; ut & in- * In inf. perarma.
dignum me ſalves, & commiſſum mihi gregem pro
tua pietate [N] juſtifices. Quidquid in illis vitiatum [N] N. 881
reſpicis ſana; quidquid in me vitioſum inſpicis, cu- N. 882
ra. Si [N] quam vitio tepiditatis meæ, vel incuria con- N. 883
traxerunt, vel contrahunt labem, omitte. Si quo
etiam, me ignorante, vel [N] cognito, deciderunt in N. 884
crimine, atque ſi exempli mei offendiculo prorue-
runt, [N] ignoſce: & pro culpis talibus miſero mihi N. 885
ultionis non reſtituas vicem. His tamen, quibus
increpationis viſus ſum adhibere judicium, & [N] in- N. 886
crepatio ipſa eis proficiat ad ſalutem, & oratio hæc
interpellans commiſſo eos revocet ab errore: ut non
perferant tartareos cruciatus, quibus, ut pote [N] N. 887
mortales, pœnitentiæ indiximus leges; quo [N] utro- N. 888
rumque incommodis parcens, illorum iniquitati-
bus tribuas veniam, & meam abluas contractam de
gerendi incommoditate offenſam. Præbe, Deus,
aurem ſacrificiis noſtris, & me mihique commiſ-
ſos tuis adſcribe in paginis; quo cum grege mihi
credito, & a cuncto eluar crimine, & ad te merear
pervenire in pace. Pacatum redde, Deus, noſtro-
rum cordium habitaculum, expulſione carnalium
vitiorum. Et [N] qui in ſubditis conor ſummam exer- N. 889
re virtutum, pacatis mentium corporumque in-
commodis pacificus merear, te judicante, coronari
cum Angelis. Fac ergo, quæſumus, nos, pie Deus,
aſpicientes in conſpectu tuo, [N] flammeſcentes tuæ N. 890
gratiæ dono; ut zelus tuæ domus nos comedat. At-
que ita per vigorem ſancti Spiritus regentes ſubdi-
tos temperemus; [N] ut & diſciplinis noſtri regimi- N. 891
nis obtineant lucrum, & illorum duritia frangatur,
ac vita ſanctificetur. Suſcipe, Domine, noſtro-
rum votorum libamina: & per hæc quidquid in
ſubditos correctionis verbo, vel merito imperti-
mus, non ad diſcordiam noſtri, ſed ad perpetuum
dulcedinis gaudium, & nobis, & illis profeciſſe [N] N. 892
lætemur. Ablue [N] nos, Deus, & alieno & noſtro N. 893
delicto: ut in utroque ſpiritalis gratiæ efficientiam
capientes, fiducialius tuo nomini ſupplicemus. Per
Dominum.

[N] Orationes ad viſitandum infirmum. N. 894

» INprimis faciant ſacerdotes aſperſo ſale aquam N. 895
» benedictam, & [N] aſpergant eam [N] cum an- N. 896
» tipho-

[a] Hæc Apologia nonnullis immutatis legitur in vet. Sacrament. Gal.

„ tiphona & orationibus ſuper ipſum infir- A
„ mum, & ſuper domum ejus.

N. 597. *N Exorciſmus ſalis.*

Exorcizo te, creatura ſalis, per Deum vivum, per Deum verum, per Deum, qui te per Eliſæum Prophetam in aquam mitti juſſit, ut ſanaretur ſterilitas aquæ: ut efficiaris ſal exorcizatum in ſalutem credentium, & ſis omnibus te ſumentibus ſanitas animæ & corporis: & effugiat, atque diſcedat ab eo loco, quo aſperſus fueris, omnis phantaſia & nequitia, vel verſutia diabolicæ fraudis, omniſque Spiritus immundus adiuratus per eum qui venturus eſt judicare vivos & mortuos, B
& ſeculum per ignem.

Benedictio ſalis.

Immenſam clementiam tuam, omnipotens æterne Deus, humiliter imploramus, ut hanc creaturam ſalis, quam in uſum generis humani tribuiſti, benedicere & ſanctificare tua pietate digneris, ut ſit omnibus ſalus mentis & corporis: ut quidquid eo tactum vel reſperſum fuerit, careat omni immunditia, omnique impugnatione ſpiritalis nequitiæ. Per.

Exorciſmus aquæ. C

Exorcizo te, creatura aquæ, in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Jeſu Chriſti filii ejus Domini noſtri: ut fias aqua exorcizata, ad effugandam omnem poteſtatem inimici, & ipſum inimicum eradicare, & explantare valeas cum Angelis ſuis apoſtaticis: per virtutem Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui venturus eſt judicare vivos & mortuos, & ſeculum per ignem.

Benedictio aquæ.

Deus, qui ad ſalutem humani generis, maxi- D
ma quæque ſacramenta in aquarum ſubſtantiam condidiſti, adeſto invocationibus noſtris, & elemento huic multimodis purificationibus præparato virtutem tuæ benedictionis effunde: ut creatura myſterii tui tibi ſerviens ad abjiciendos dæmones, morboſque pellendos divinæ gratiæ ſumat effectum: ut quidquid in domibus vel in locis fidelium hæc unda reſperſerit, careat immunditia, liberetur a noxia. Non illic reſideat ſpiritus peſtilens, non aura corrumpens: diſcedant omnes inſidiæ latentis inimici: & ſi quid eſt quod aut incolumitati habitantium invidet, aut quieti, aſperſione hujus aquæ effugiat: ut ſalubritas per E
invocationem tui nominis expetita, ab omnibus ſit impugnationibus defenſa. Per.

Benedictio ſalis & aquæ pariter.

„ Hic mittitur ſal in aquam.

a Deus invictæ virtutis auctor, & [a] inſeparabilis imperii rex, ac ſemper magnificus triumphator, qui adverſæ dominationis vires reprimis, qui inimici rugientis ſævitiam ſuperas, qui hoſtiles nequitias potens expugnas, te, Domine, trementes ac ſupplices deprecamur, ac petimus: ut hanc creaturam ſalis & aquæ dignanter accipias, beni- F
gnus illuſtres, pietatis tuæ more ſanctifices, ut ubicumque fuerit aſperſa, per invocationem ſancti tui nominis omnis infeſtatio immundi ſpiritus abjiciatur, terrorque venenoſi ſerpentis procul pellatur, & præſentia ſancti Spiritus nobis miſericordiam poſcentibus ubique adeſſe dignetur. Per Dominum.

Oratio, quando aqua ſpargitur in domo.

EXaudi nos, Domine ſancte, Pater omnipotens, ſempiterne Deus, & mittere dignare Angelum tuum ſanctum de cælis, qui cuſtodiat, foveat, protegat, viſitet, & defendat omnes habitantes in hoc habitaculo. Per.

Benedictio domus.

Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris: & hanc domum ſerenis oculis tuæ pietatis illuſtra. Deſcendat ſuper habitantes in ea gratiæ tuæ larga benedictio: ut in his manufactis habitaculis cum ſalubritate manentibus, ipſi tuum ſemper ſint habitaculum. Per Dominum.

Alia.

Exaudi nos, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: ut ſi qua ſunt adverſa, ſi qua contraria in hac domo famuli tui *Ill.* auctoritate majeſtatis tuæ pellantur. Per.

N Benedictio uvæ vel N favæ. N. 898. N. 899.

Benedic, Domine, hos fructus novos uvæ, ſive favæ, quos tu, Domine, per rorem cæli, & inundantiam pluviarum, & tempora ſerena atque tranquilla ad maturitatem perducere dignatus es, ad percipiendum nobis cum gratiarum actione in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Qui tecum.

Benedictio ad fructus novos.

Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui cælum & terram & omnia creaſti, te ſupplices quæſumus: ut hunc fructum novum benedicere, & ſanctificare digneris, & multiplicare abundanter offerentibus tibi: ut repleas eorum cellaria cum fortitudine frumenti, & vini: ut lætantes in eis referant tibi Deo omnipotenti laudes & gratias. Per.

Benedictio ad omnia quæ volueris.

Benedic, Domine, creaturam iſtam: ut ſit remedium ſalutare generi humano: & præſta per invocationem nominis tui, ut quicumque ex ea ſumſerit, corporis ſanitatem & animæ tutelam percipiat. Per.

Benedictio N panis. N. 900.

Benedic, Domine, creaturam iſtam panis, ſicut benedixiſti quinque panes in deſerto: ut omnes guſtantes ex eo, accipiant tam corporis, quam animæ ſanitatem. Qui vivis cum Deo Patre in unitate.

[b] Oratio ad N capillaturam. N. 901.
b

N OMnipotens ſempiterne Deus, reſpice propitius ſuper hunc famulum tuum *Ill.* quem N. 502.
[c] ad novam tondendi gratiam evocare dignatus es, c
tribuens ei remiſſionem omnium peccatorum, N N. 903.
atque cæleſtium donorum conſortium eſſe præceptorum. Per.

a Ita in codice, ubi tamen Pamelius exiſtimat legendum *inſuperabilis*. Paulo poſt legitur etiam in cod. Camuldi, more, non rore, ut in vulgatis miſſalibus.

b Eadem legitur in edit. Pamel. ſed longe alio ordine.
c In cod. Reg. Suec. *ad comam tondendi gratiam.*

N. 904. *Oratio* [a] *ad* N *barbas tondendas.*

Deus, cujus ſpiritu creatura omnis adulta congaudet, exaudi preces noſtras ſuper hunc famulum tuum *Ill.* juvenili ætate decore lætantem, & primis auſpiciis, ad tondendum, exaudi, Domine: ut in omnibus protectionis tuæ munitus auxilio, cæleſtem benedictionem accipiat, & præſentis vitæ præſidiis gaudeat & æternæ. Per.

N. 905. *Oratio ad* N *infirmum ungendum.*

Inungo te de oleo ſancto, ſicut unxit Samuel David in Regem & Prophetam. Operare, creatura olei in nomine Patris omnipotentis: ut non lateat illic ſpiritus immundus, neque in membris illius, neque in medullis, neque in ulla compagine membrorum: ſed in te habitet virtus Chriſti altiſſimi, & Spiritus ſancti. Per eumdem.

Oratio ad viſitandum infirmum.

N. 906. N Deus, qui famulo tuo Ezechiæ ter quinos annos ad vitam donaſti: ita & famulum tuum illum a lecto ægritudinis tua potentia erigat ad ſalutem. Per.

Alia.

Reſpice, Domine, famulum tuum in infirmitate ſui corporis laborantem, & animam refove, quam creaſti: ut caſtigationibus emundata, continuo ſe ſentiat tua medicina ſalvatum. Per.

Alia.

Deus, qui facturæ tuæ pio ſemper dominaris affectu, inclina aurem tuam ſupplicationibus noſtris: & famulum tuum *Ill.* ex adverſa valetudine corporis laborantem placatus reſpice, & viſita in ſalutari tuo, ac cæleſtis gratiæ præſta medicinam. Per.

Alia.

Deus, qui humano generi, & ſalutis remedium, & vitæ æternæ munera contuliſti, conſerva famulo tuo *Ill.* tuarum dona virtutum: & concede, ut medelam tuam non ſolum in corpore, ſed etiam in anima ſentiat. Per.

Alia.

Virtutum cæleſtium Deus, qui ab humanis corporibus omnem languorem & omnem infirmitatem præcepti tui poteſtate depellis, adeſto propitius huic famulo tuo *Ill.* ut fugatis infirmitatibus, & viribus receptis, nomen ſanctum tuum inſtaurata protinus ſanitate benedicat. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui fragilitatem conditionis noſtræ infuſa virtutis tuæ dignatione confirmas: ut ſalutaribus remediis pietatis tuæ corpora noſtra & membra vegetentur, ſuper hunc famulum tuum *Ill.* propitiatus intende: ut omni neceſſitate corporeæ infirmitatis excluſa, gratia in eo priſtinæ ſanitatis perfecta reparetur. Per Dominum.

,, Deinde a ſacerdote dicatur hæc Oratio:

N. 907. Domine Deus, N qui per Apoſtolum tuum locutus es, *Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo ſancto in nomine Domini: & oratio fidei ſalvabit infirmum, & allevabit eum Dominus: & ſi in peccatis eſt, dimittentur ei*: Cura, quæſumus, Redemtor noſter, gratia Spiritus ſancti languores iſtius infirmi, & ſua ſana vulnera, ejuſque dimitte peccata, atque dolores cunctos cordis & corporis expelle, plenamque ei interius exteriuſque ſanitatem miſericorditer redde: ut ope miſericordiæ tuæ reſtitutus & ſanatus, ad priſtina pietatis tuæ reparetur officia. Per.

,, ET ſic N flectat genu vel genua qui eſt langui- N. 918.
,, dus, & ſtet ad dexteram ſacerdotis, & ſic de-
,, cantetur hæc Antiphona:

Dominus N locutus eſt diſcipulis ſuis: *In nomine meo dæmonia ejicite: & ſuper infirmos manus veſtras imponite, & bene habebunt.* Pſal. *Deus Deorum Dominus locutus eſt.* ET repetit: *In nomine meo, &c.* N. 919.

Sequitur Oratio.

Oremus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & cum omni ſupplicatione rogemus; ut hunc famulum ſuum *Ill.* per Angelum ſanctum ſuum viſitare, lætificare & confortare dignetur.

Sequitur Antipona.

,, Succurre, Domine, infirmo iſto *Ill.* & medi-
,, ca eum ſpiritali medicamine; ut in priſtina ſa-
,, nitate reſtitutus, gratiarum tibi ſanus referat
,, actiones. *Pſal.* N Ad Dominum cum tribularer. N. 920.
,, SEQUITUR alia Ant. SANA, Domine, in-
,, firmum iſtum, cujus oſſa turbata ſunt, & cujus
,, anima turbata eſt valde: ſed tu, Domine, con-
,, vertere, & ſana eum, & eripe animam ejus.
,, *Pſal.* Domine, ne in furore tuo arguas me, cum
,, Gloria; ET repetent: SANA Domine.
,, Et N ſic perungat infirmum de oleo ſanctifi- N. 921.
,, cato, cruces faciendo in collo & gutture, &
,, inter ſcapulas, & in pectore: ſeu in loco, ubi
,, plus dolor imminet, amplius perungatur: &
,, ſupplicando, dum ungitur infirmus, dicat unus
,, ex ſacerdotibus hanc orationem.

Sequitur Oratio.

N. 922. N Inungo te de oleo ſancto in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti: ut non lateat in te ſpiritus immundus, neque in membris, neque in medullis, neque in ulla compagine membrorum: ſed in te habitet virtus Chriſti altiſſimi, & Spiritus ſancti: quatenus per hujus operationem myſterii, & per hanc ſacrati olei unctionem, atque noſtram deprecationem, virtute ſanctæ Trinitatis medicatus, ſive fotus, priſtinam & immelioratam recipere merearis ſanitatem. Per eumdem.

Sequitur hac Oratio.

N. 923. Domine N Deus, Salvator noſter, qui es vera ſalus, & medicina, & a quo omnis ſanitas, & medicamentum venit, quique nos Apoſtoli documento inſtruis, ut languentes olei liquore orantes tangeremus: reſpice propitius ſuper hunc famulum tuum *Ill.* & quem languor curvat ad exitum, & virium defectus trahit ad occaſum, medela tuæ gratiæ reſtituat in ſalutem. Sana quoque, quæſumus, omnium medicator, ejus febrium, & cunctorum languorum cruciatus, ægritudinemque,

a Extat in vet. Sacr. Gall. *Benedictio ſuper eum qui in Eccleſia primitus tondetur*; cujus ſenſus idem fere eſt ac hujus orationis.

que, & dolorum omnium diſſolve tormenta, viſcerumque ac cordium interna medica, medullarum quoque & cogitationum: ſana diſcrimina ulcerum, vanitatumque putredines evacua, conſcientiarumque atque plagarum obducito cicatrices veteres, immenſaſque remove paſſiones: carnis ac ſanguinis materiam reforma, delictorumque cunctorum veniam tribue: ſicque illum tua pietas jugiter cuſtodiat, ut nec ad correptionem aliquando ſanitas, nec ad perditionem nunc, te auxiliante, perducat infirmitas; ſed fiat illi hæc olei ſacra perunctio, morbi & languoris præſentis expulſio, atque peccatorum omnium optata remiſſio. Per Dominum noſtrum.

Alia.

N. 914. [N] Propitietur Dominus cunctis iniquitatibus tuis, & ſanet omnes languores tuos, redimatque de interitu vitam tuam, & ſatiet in bonis deſiderium tuum, qui ſolus in Trinitate unus Deus vivit & regnat per immortalia ſecula ſeculorum. Amen.

„ [N] DEINDE communicet eum Corpore &
N. 915. N. 916. Sanguine Domini. Et [N] ſic faciant illi per ſeptem dies, ſi neceſſitas fuerit, tam de communione, quam & de alio officio: & ſuſcitabit eum Dominus, &, ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei.

„ [N] DEBENT etiam ſacerdotes & miniſtri ſan-
N. 917. ctæ Eccleſiæ, cum ſumma reverentia infirmis decantare per ſingulos dies veſperas & matutinos cum hymno: [N] CHRISTE cæleſtis medi-
N. 918. cina Patris, *& reliq.* & cum Antiphonis, & reſponſoriis, ſive lectionibus & orationibus ad hoc pertinentibus.

„ [N] Multi enim ſacerdotum infirmos [N] perun-
N. 919. N. 920. guent inſuper in quinque ſenſus corporis, id eſt in ſuperciliis oculorum, & in [N] naribus deintus,
N. 921. & in narium ſummitate ſive exterius, & in labiis exterius, & in manibus exterius, id eſt deforis. In omnibus ergo his membris crucem fa-
N. 922. ciant de oleo ſacrato dicentes: In nomine Pa✠tris, & Fi✠lii, & Spiri✠tus Sancti.

„ HOC enim faciant, ut ſi in quinque ſenſus mentis & corporis aliqua macula inhæſit, hac medicina Dei ſanetur.

Oratio in conſummationem hujus Officii.

N. 923. [N] Omnipotens ſempiterne Deus, qui ſubvenis in periculis & neceſſitate laborantibus, Majeſtatem tuam ſupplices exoramus: ut mittere digneris ſanctum Angelum tuum, qui famulum tuum *Ill.* in anguſtiis & neceſſitatibus laborantem, conſolationibus tuis attollat, quibus & de præſenti conſequatur auxilio, & æterna remedia comprehendat. Per Dominum noſtrum.

Miſſa pro Epiſcopo vel Congregatione.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui facis mirabilia magna ſolus, prætende ſuper famulum tuum *Ill.* & ſuper cunctos illi commiſſos ſpiritum gratiæ ſalutaris: & ut in veritate tibi complaceant, perpetuum eis rorem tuæ benedictionis infunde. Per Dominum.

Super Oblata.

Hoſtias, Domine, famuli tui *Ill.* & omnium ſibi commiſſorum placatus intende: & quas in honorem nominis tui devota mente pro eis celebramus, proficere ſibi ſentiant ad medelam. Per Dominum.

Ad complendum.

Famulum tuum *Ill.* & omnes ſibi commiſſos per hæc cæleſtia munera perpetuo, Domine, comitare præſidio: eoſque fovere non deſinens, dignos fieri ſempiterna redemtione concede. Per.

Alia Miſſa.

OMnipotens ſempiterne Deus, miſerere famulo tuo, & dirige eum ſecundum tuam clementiam in viam ſalutis æternæ: ut, te donante, tibi placita cupiat, & tota virtute perficiat. Per.

Super Oblata.

Proficiat, quæſumus, Domine, hæc oblatio quam tuæ ſupplices offerimus Majeſtati; ad ſalutem famuli tui *Ill.* ut tua providentia ejus vita inter adverſa & proſpera ubique dirigatur. Per.

Ad complendum.

Sumentes, Domine, perpetuæ Sacramenta ſalutis, tuam deprecamur clementiam: ut per ea famulum tuum ab omni adverſitate protegas. Per.

Ad complendum.

Famulum tuum, quæſumus, Domine, tua ſemper protectione cuſtodi: ut libera tibi mente deſerviat, & te protegente a malis omnibus ſit ſecurus. Per.

[a] *Miſſa votiva.*

DEus, qui juſtificas impium, & non vis mortem peccatorum, Majeſtatem tuam ſuppliciter deprecamur: ut famulum tuum *Ill.* de tua miſericordia confidentem cæleſti protegas benignus auxilio, & aſſidua protectione conſerves: ut tibi jugiter famuletur, & nullis tentationibus a te ſeparetur. Per.

Super Oblata.

Hujus, Domine, quæſumus, virtute myſterii & a propriis nos munda delictis, & famulum tuum *Ill.* ab omnibus abſolve peccatis. Per.

Ad complendum.

Purificent nos, Domine, quæſumus ſacramenta quæ ſumſimus, & famulum tuum *Ill.* ab omni culpa liberum eſſe concede: ut quia conſcientiæ reatu conſtringitur, cæleſtis remedii plenitudine glorietur. Per.

Miſſa ſpecialis Sacerdotis.

FAc me, quæſo, omnipotens Deus, ita juſtitia indui, ut in Sanctorum tuorum merear exultatione lætari: quatenus emundatus ab omnibus ſordibus peccatorum, conſortium adipiſcar placentium ſacerdotum, meque tua miſericordia a vitiis omnibus exuat, quem reatus propriæ conſcientiæ gravat. Per.

Super Oblata.

Deus, qui te præcipis a peccatoribus exorari, tibique ſacrificium contriti cordis offerri; hoc ſacrificium, quod indignis manibus meis offero, acceptare dignare: ut & ipſe tibi hoſtia, & ſacrificium eſſe merear, miſeratus concede, quo per mi-

[a] In hod. Cal. multæ ſunt Miſſæ votivæ, ſc. de S. Trinitate: de Sapientia: ad poſtulandam gratiam Spirit. in honore S. Mariæ: ad poſtulanda angelica ſuffragia. De S. J. Bapt. De S. Petro. De S. Stephano. De S. Cruce &c. Miſſa ſpec. Sacerdotis. Pro ſalute vivorum. Pro familiaribus. Pro Rege. &c.

miniſterii hujus exhibitionem, peccatorum omnium percipiam remiſſionem. Per.

Ad complendum.

Hujus mihi, Domine, ſacramenti perceptio ſit peccatorum remiſſio, & tuæ pietatis optata propitiatio: ut per hæc, te opitulante, efficiar ſacris myſteriis dignus, quæ de tua pietate confiſus frequentare præſumo indignus. Per.

Miſſa pro ſalute vivorum.

PRætende, Domine, miſericordiam tuam famulis & famulabus tuis *Ill.* dexteram cæleſtis auxilii: ut te toto corde perquirant, & quæ digna poſtulant, aſſequantur, & medelam tuam non ſolum in corpore, ſed etiam in anima ſentiant. Per.

Super Oblata.

Propitiare, Domine, ſupplicationibus noſtris, & has oblationes famulorum famularumque tuarum, quas tibi pro incolumitate eorum offerimus, benignus aſſume: & ut nullius ſit irritum votum, nullius vacua poſtulatio, præſta, quæſumus, ut quod fideliter petimus, efficaciter conſequamur. Per.

Ad complendum.

Da famulis & famulabus tuis, quæſumus, Domine, in tua fide & ſinceritate conſtantiam: ut in caritate divina firmati, nullis tentationibus ab ejus integritate vellantur. Per.

Miſſa pro familiaribus.

DEus, qui caritatis dona, per gratiam ſancti Spiritus, tuorum cordibus fidelium infudiſti, da famulis tuis, pro quibus tuam deprecamur clementiam, ſalutem mentis & corporis; ut te tota virtute diligant, & quæ tibi placita ſunt, tota dilectione perficiant. Per.

Super Oblata.

Miſerere, quæſumus, Domine Deus, famulis tuis, pro quibus hoc ſacrificium laudis tuæ offerimus Majeſtati: ut per hæc ſancta ſupernæ benedictionis gratiam obtineant, & gloriam æternæ beatitudinis acquirant. Per.

Ad complendum.

Divina libantes myſteria, quæſumus, Domine, ut hæc ſalutaria ſacramenta illis proficiant ad proſperitatem & pacem, pro quorum dilectione hæc tuæ obtulimus Majeſtati. Per Dominum.

Miſſa [a] *quotidiana pro Rege.*

N. 924. [N] QUæſumus, omnipotens Deus, ut famulus tuus *Ill.* qui tua miſeratione ſuſcepit regni

N. 925. gubernacula, virtutum etiam [N] omnium percipiat incrementa: quibus decenter ornatus, & vitiorum monſtra devitare, & ad te, qui via, veritas, & vita es, gratioſus valeat pervenire. Per.

Super Oblata.

Munera, Domine, quæſumus, oblata ſanctifica: ut & nobis Unigeniti tui Corpus & Sanguis

N. 926. fiant, & [N] *Ill.* Regi ad obtinendam animæ corpo-

N. 927. riſque ſalutem, & [N] peragendum injunctum officium, te largiente, uſquequaque proficiant. Per Dominum.

Ad complendum.

Hæc, Domine, [N] oratio ſalutaris famulum N. 928.
tuum *Ill.* ab omnibus tueatur adverſis: quatenus & Eccleſiaſticæ pacis obtineat tranquillitatem, & poſt iſtius temporis decurſum ad æternam perveniat hereditatem. Per.

Miſſa pro pace.

DEus, a quo ſancta deſideria, recta conſilia, & juſta ſunt opera, da ſervis tuis illam, quam mundus dare non poteſt, pacem: ut & corda noſtra mandatis tuis dedita, & hoſtium ſublata formidine, tempora ſint tua protectione tranquilla. Per.

Super Oblata.

Deus, qui credentes in te populos nullis ſinis concuti terroribus, dignare & preces & Hoſtias dicatæ tibi plebis ſuſcipere: ut pax tua pietate conceſſa, Chriſtianorum fines ob omni hoſte faciat eſſe ſecuros.

Ad complendum.

Deus, auctor pacis & amator, quem noſſe vivere, cui ſervire regnare eſt, protege ab omnibus impugnationibus ſupplices tuos: ut qui in defenſione tua confidimus, nullius hoſtilitatis arma timeamus. Per.

Miſſa pro quacumque tribulatione.

INeffabilem miſericordiam tuam, Domine, nobis clementer oſtende: ut ſimul nos & a peccatis exuas, & a pœnis quas pro his meremur, eripias. Per.

Super Oblata.

Purificet nos, Domine, quæſumus, muneris præſentis oblatio, & dignos ſacra participatione perficiat. Per.

Ad complendum.

Præſta, Domine, quæſumus, ut terrenis affectibus expiati, ad ſuperni plenitudinem ſacramenti, cujus libavimus ſancta, tendamus. Per.

Miſſa pro infirmis.

OMnipotens ſempiterne Deus, ſalus æterna credentium, exaudi nos pro famulis tuis *Ill.* quibus miſericordiæ tuæ imploramus auxilium: ut reddita ſibi ſanitate, gratiarum tibi in Eccleſia tua referant actionem. Per Dominum.

Super Oblata.

Deus, ſub cujus nutibus vitæ noſtræ momenta decurrunt, ſuſcipe preces & Hoſtias famulorum tuorum, pro quibus ægrotantibus miſericordiæ tuæ imploramus auxilium: ut de quorum periculis metuimus, de eorum ſalute lætemur. Per Dominum.

Ad complendum.

Deus, infirmitatis humanæ ſingulare præſidium, auxilii tui ſuper infirmos noſtros oſtende virtutem: ut ope miſericordiæ tuæ adjuti, Eccleſiæ tuæ ſanctæ repræſentari mereantur. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum.

AP-

[a] In vet. Sacram. Gallic. habetur Miſſa pro Principe.

APPENDIX
AD
LIBRUM SACRAMENTORUM
S. GREGORII PAPÆ.

VETUS MISSA.

Ex codice Ratoldi Abbatis Corbeienſis.

Dominica in die ſancto Paſchæ.

„ PRIMO antequam Epiſcopus Miſſam celebret, ingredietur quoddam oratorium, & ſecundum cordis compunctionem ſe ipſum libamine orationis Deo offerat. Dicat hanc orationem:

N. 929. Via N Sanctorum omnium Jeſu Chriſte, qui ad te venientibus claritatis gaudium cootuliſti, introitum templi iſtius, Spiritus ſancti luce perfunde: qui locum iſtum ſanctorum tuorum Martyrum nomine, vel ſanguine conſecraſti: præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut om- B
N. 930. nes N iſti intercedentes obtineant veniam pro delictis, ab omnibus liberentur anguſtiis, impetrent quidquid petierint pro neceſſitatibus ſuis, placere ſemper prævaleant coram oculis tuis: quatenus per te & per S. Petrum militem tuum muniti, mereamur aulam paradiſi introire. Per.

N. 932. „ HORA vero diei tertia N arma ſibi deferantur Sacerdotalia, quæ induet extra cho-
N. 933. rum ſiniſtræ partis in loco N Secretarii. Dum introierit in Secretarium, dicat hanc orationem:

Omnipotens & miſericors Deus, qui Sacer- C
dotum miniſterio, ad tibi ſerviendum & ſupplicandum, uti dignaris; quæſumus immenſam clementiam tuam, ut quidquid modo viſitamus, viſites; quidquid benedicimus, benedicas: ſitque ad noſtræ humilitatis introitum, Sanctorum tuorum meritis, fuga dæmonum, Angeli pacis ingreſſus. Per.

N. 933. „ PRIMO quidem N miniſter deferat caligas, uſque ad genu tendentes, & dicat: TU DOMINE, optamus, jubeas benedicere omnes. Reſpondet Epiſcopus.

Totius honeſtatis auctor omnipotens Deus, D
ad reprimendas antiqui hoſtis verſutias, per
* Forte miniſterium. noſtræ ſervitutis * myſterium jube ſanctificari has caligas: ut & in greſſu reſplendeat Evangelii veritas, & mente fidei exerceatur integritas. Per omnia.

N. 934. „ DEINDE miniſter det N ſandalia, & dicat, *ut ſupra*. Reſpondet Epiſcopus:

Indue me, Domine, calceamentis juſtitiæ, A
quem Johannes vidit veſtitum podere: ut poſſim tibi omni tempore cum timore ſervire. Per omnia.

„ POST hæc vero ornet ſe cæteris indumentis, & miniſter adminiſtret N ſuperhumerale, & dicat: JUBE Domine benedicere. Reſpondet Epiſcopus: N. 935.

Virtus ſumma Deus, cunctorum rector opimus,
Tu benedic noſtrum, quo nunc ornamur, amictum:
Ut ſervire tibi valeamus corde pudico. Per omnia.

B „ POSTEA miniſtret ei albam N & dicat, *ut ſupra*. N. 936.

Veſtibus angelicis induti, rex pietatis,
Poſſimus libare pii libamen odoris,
Clemens & pravis purges contagia mentis, N. 937.
Ac citius delenda N malæ contagia mentis.
Per omnia.

„ POSTEA miniſtret ei N cingulum, & dicat *ut ſupra*. N. 938.

Scrutator cordis, & caſtæ mentis amator,
Tu lumbos præcinge meos, Deus intime judex,
Mortificans pravos in caſto corpore geſtus.
Per omnia.

C „ POSTEA detur ei baltheum N pudicitiæ, & dicat miniſter, *ut ſupra*. Reſpondet Epiſcopus: N. 939.

Rogo te, altiſſime Deus Sabaoth, Pater ſancte, ut me caſtigare digneris, accingere, & meos lumbos baltheo tui timoris ambire, ac renes cordis mei tuæ caritatis igne urere: ut pro peccatis meis poſſim intercedere, & adſtantis populi peccatorum veniam promereri, ac pacificas ſingulorum hoſtias immolare. Per.

D TUM miniſter offerat ei ſtolam jucunditatis, gerens vitam geminæ contemplationis. Et dicat, *ut ſupra*. Reſpondet Epiſcopus:

Colla jugo ſubdenda tuo, Deus alme, ſacrato,
Ad cujus dignum pretioſa morte ſepulcrum,
Virtus angelica conſoderat ordine mundo.
Per omnia.

N. 939. » SUPER hæc itaque miniſtretur ei N tunica
* leg. miriſtra. » gyris N in tintinnabulis * A mirice refecta, &
N. 940. » dicat miniſter, *ut ſupra*. Reſpondet Epiſcopus:
Sanctifica tunicam, qua nunc ſuperinduor, iſtam,
Omnipotens æterne Deus: ſine numine cujus
Nil humana valet devoti condere virtus,
Et qui me ſacris voluiſti veſtibus uti,
Da ſervire tibi, judex pie, mente fideli. Per omnia.

» DEINDE miniſtretur ei aqua ad manus, » & pecten ad caput, & dicat miniſter, *ut ſupra*. Reſpondet Epiſcopus:

Omnipotens & miſericors Deus, precor clementiam tuam: ut iſte audacter accedentem non ſinas perire, ſed dignare lavare, ornare, & leniter ſuſcipere. Per omnia.

N. 941. » TUNC miniſtrentur ei manicæ, *ut ſupra*.
Digna manus noſtras Chriſti cuſtodia ſervet,
Ut tractare queant noſtræ monumenta ſalutis. Per omnia.

N. 942. » POSTEA N detur ei annulus in dextera » manu deſuper manica. Dicat miniſter, *ut ſupra*. Reſpondet Epiſcopus:
Pignore me fidei ſignatum pacis & arthæ,
Cuſtodi dextra, rex benedicte, tua. Per omnia.

N. 945. N. 946. * Forte junctum. » POSTEA miniſtretur ei N caſula: tandem » vero N rationale cohærens * vinctim ſuper » humerali. Et dicat miniſter, *ut ſupra*. Reſpondet Epiſcopus:
Spes æterna, Deus, cunctorum certa, ſaluſque,
Tu memor eſto mei toto te corde petenti,
Exequar ut dignus cæleſtis munia vitæ.
Dumque meis manibus tractatur myſtica virtus,
Diſpereat quidquid contraxerat ordo veternus: Per omnia.

N. 947. » DETURQUE manui lævæ N manipulus » caſtitatis, & dicat miniſter: JUBE, Domine, benedicere. Reſpondet Epiſcopus:
Qui ſuper aſtra ſedes, qui regni ſceptra tueris,
Summus adeſto, Deus, mihimet tua juſſa ſequenti,
Ac levem capiti complexibus adhibe dextram,
Auxiliumque mihi tribuas per cuncta benignus,
Ut valeam caſta tibi ſiſtere perpeti vita. Per omnia.

N. 948. N. 949. N. 950. » CUM omni quoque diligentia Epiſcopus » veneretur a ſuis. Eo autem rationabiliter N » flamineato, accedat ordinatim omnis N proceſſio. VII. aut V. aut III. N etſi non Presbyter, & Diaconus. Presbyter quoque ad dexteram & Diaconus ad ſiniſtram. Subdiaconus vero ante oculos ejus teneat Evangelium: qui etiam ſtipatus ſit duobus Acolythis, aut pluribus cum candelabris & thuribulis. Interim ſane præparet ſe ſchola, & Cantor eorum
N. 951. » medius N annuente Epiſcopo inchoat Antiphonam. RESURREXI. Pſal. DOMINE probaſti me. Properante Epiſcopo ad templi veſtibulum, & ad oſtium ſecretarii, oſculetur Evangelium: & poſtea cum omni diligentia incedant. Finitoque Introitu ingrediatur medius Pontifex cum Collegio proceſſionis. Eo autem aſtante & orante dicat hanc orationem:

N. 952. N Suſcipe confeſſionem meam, unica ſpes ſalutis meæ Domine Deus meus: quia gula, ebrietate, fornicatione, libidine, acedia, triſtitia, ſomnolentia, negligentia, ira, cupiditate, invidia, malitia, odio, detractione, perjurio, falſitate, mendacio, vana gloria, levitate, ac ſuperbia perditus ſum: & omnino cogitatione, locutione, actione, atque omnibus ſenſibus extinctus: qui juſtificas impios & vivificas mortuos, vivifica me, & reſuſcita me, & miſerere mei, Deus meus.

» ANNUENTE Epiſcopo N incipiatur Pſalmus » a Cantore, cum Introitu reciprocante. N Interim quoque oſculetur omnes ſibi circumdatos, incipiens N ſiniſtre, alternatimque veniens N dextra. N. 953. N. 954. N. 955. N. 956.

» HOC autem expleto, N Epiſcopus ſigno » digiti ſui, inchoet Cantor, GLORIA PATRI. Et properet Epiſcopus ad Altare ſtipantibus miniſtris, dicat hanc orationem: N. 957.

Indignum N me, Domine, ſacris tuis eſſe fateor, qui innumeris quotidie peccatis fuſcor. Quid ego blandis te, Domine, verbis rogare præſumo, quem improbis ſæpiſſime factis offendo? Tu enim, Domine, mihi medicinam ingeris ægro; ego ſanitati meæ contraria ago: legem tuam, Domine, ſacris paginis inditam lego; ſanam vero diſciplinam infelix negligo. Ad tuum quidem Altare quaſi devotus accedo: ſed a præceptis tuis contumaci corde recedo. Da ergo mihi, Domine, quæſo, cor compunctum, quod veraciter odio habeat peccatum. Meum eſt, ſi donaveris, delicta deflere: tuum eſt ea ut nivem cito delere. Et licet palmam amiſerim inimico fraudante, ad veniam ſaltem perveniam te miſerante. Tibi Deo eſt honor, regnum regi cunctorum cuncta regnanti in ſecula ſeculorum. Amen. N. 958.

» MORA quidem orationis facta, ſicut ordinati ſunt, alter alterutrum Presbyteri & Diaconi oſculentur Altaris cornua. Et ultimus Epiſcopus, miniſtrantibus illis, oſculetur Evangelium ab ipſis elevatum & apertum, a Subdiacono ſcilicet in Altaris medio poſitum. Et tunc canatur, KYRIE ELEISON. Et ipſis ducentibus, perveniat Epiſcopus ad ſolium. N Et tunc incipiat, GLORIA IN EXCELSIS DEO. Poſt hæc autem canatur Miſſa ſecundum ſui * viſum. Et annuntiat Epiſcopus: PAX vobis. Reſp. ET CUM SPIRITU TUO. N. 959. * Forte uſum.

Oratio.

Deus, qui hodierna die per unigenitum tuum &c.

» EXINDE procedat Subdiaconus in ambonem, & legat Epiſtolam. EXPURGATE. N Reſp. HÆC dies. Alleluia, PASCHA noſtrum. N. 960. N. 961.

» INCEDAT ſiquidem Diaconus cum thuribulo, aliuſque miniſter cum thure genuflectentes ad genua ſedentis Epiſcopi: & mittat incenſum, fumum ſuavis odoris, & dicat:

Mitto incenſum in odorem ſuavitatis, & in nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis.

» ET Diaconus poſtulans, inclinato capite benedictionem, & dicat: N JUBE, Domine, benedicere. Reſpondet Epiſcopus: DOMINUS ſit in corde tuo, & in ore ad proferendam Evangelii lectionem. N. 962.

» ACCIPIENS ipſe Evangelium & deoſculetur eum & Altare. Et aſcendat in ambonem * adnuntiandi verba æternæ felicitatis. Legatur Evangelium. N MARIA Magdalene. Finito Evangelio porretur Evangelium a Subdiacono, ut oſculetur Epiſcopus, & omnes poſt illum. Et dicat Epiſcopus, DOMINUS VOBISCUM. Reſp. ET CUM SPIRITU TUO. N OREMUS. Tunc incipiat offertorium: N TERRA tremuit: * ad enuntiandum. N. 963. N. 964. N. 965. N. 966. N. 967.

Eo

N. 968. „ Eo autem finito, & ᴺ oblatione recepta ᴺ
N. 969. „ cum omni proceſſione revertatur ad ſolium: &
N. 970. „ exuat ᴺ manicas, ᴺ lavetque manus, & ſic in-
N. 971. „ grediatur propitiatorium, & ᴺ omnis proceſſio
N. 972. „ offerat ſibi oblationem, & ᴺ ad ultimum incen-
N. 973. „ ſum, & dicat has orationes dum incenſatur:
Domine Deus noſter, ſupplici devotione depoſcimus: ut ſicut ſuſcepiſti munera Abel, Noe, Aaron, Zachariæ, & Samuel, & omnium Sanctorum tuorum; ſic manu noſtra peccatrice ſuſcipere digneris incenſum iſtud in odorem ſuavitatis, & remiſſionem omnium peccatorum noſtrorum. Per Dominum.

Alia.

Placetur, Domine, hoc thymiamate vel incenſo furor tuus contra me, & contra locum iſtum, & contra populum iſtum; & præſta propitius, ut ſumus boni odoris tibi ſimus ad capiendam vitam æternam. Per.

„ POSTEA vero ordinent ſe more Eccleſiaſti-
„ co. Hoc eſt, Diaconi ante altare, Subdiaconi
„ retro, Epiſcopus in medio, quia in ore duo-
„ rum vel trium ſtat omne verbum, inclinantes
„ capita quouſque dicatur: PER OMNIA SE-
„ CULA SECULORUM. Reſp. AMEN. Et
N. 974. „ dicat hanc orationem ſuper oblata: ᴺ SUSCI-
„ PE, Domine, quæſumus, preces populi tui
„ cum oblationibus hoſtiarum. REQUIRE re-
„ tro in Sabbato ſancto. Tunc vero poſt hanc eri-
„ gunt ſe: Et Acolythi miniſtrent aquam ad ma-
N. 975. „ nus ᴺ Diaconum, & manutergium; & dicat
„ Pontifex alta voce: PER OMNIA SECULA
„ SECULORUM. Reſp. AMEN. SURSUM
„ CORDA. Reſp. HABEMUS ad Dominum.
„ GRATIAS agamus Domino Deo noſtro.
„ Reſp. DIGNUM & juſtum eſt.

Præfatio.

Vere dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare: Te quidem omni tempore, *ut ſupra.*

„ DUM dicatur, Sanctus, inclinant ſe omnes;
„ & Epiſcopus dicat hanc orationem interim:
N. 976. ᴺ Deus, qui non mortem, ſed pœnitentiam deſideras peccatorum, me miſerum fragilemque peccatorem a tua non repellas pietate: neque aſpicias ad peccata, & ad ſcelera mea, & immundas turpeſque cogitationes meas, quibus flebiliter a tua disjungor voluntate: ſed ad miſericordiam tuam, & ad fidem devotionemque eorum, qui per me peccatorem tuam expetunt miſericordiam. Et quia me indignum medium inter te & populum tuum fieri voluiſti, fac me dignum talem; ut poſſim tuam exorare miſericordiam pro me, & pro eodem populo tuo. Et adjunge voces noſtras vocibus ſanctorum Angelorum tuorum: ut ſicut illi te laudant inceſſanter & infatigabiliter in æterna beatitudine; ita nos quoque eorum interventu mereamur laudare te inculpabiliter in hac peregrinatione. Per Dominum.

TE IGITUR, clementiſſime Pater.

Communicantes, & memoriam venerantes, *ut ſupra.*

Hanc igitur oblationem ſervitutis noſtræ, *ut ſupra.*

„ Antequam dicatur, per quem hæc omnia,
N. 977. „ ᴺ Benedictio carnis:
Deus univerſæ carnis, qui Noe, & filiis ejus.
Per quem hæc omnia, Domine, ſemper bona creas, ſancti✠ficas, vivi✠ficas.

„ ACOLYTHUS vero cum patena ſtet retro
„ Diaconos inclinans ſe cum diaconibus, uſque
„ dicat Epiſcopus, NOBIS QUOQUE PECCA-
„ TORIBUS. Diaconus igitur qui Evangelium
„ legit, ᴺ inde præcavens quod ſuper calicem E- N. 978.
„ piſcopus faciat ſignum crucis, & ᴺ præveniat ſi- N. 979.
„ bi ᴺ ſublevans calicem in conſpectu Domini: & N. 980.
„ revertatur ad locum ſuum cito. Siquidem, ſub-
„ diaconi a retro altari, ubi memoriam ᴺ vel no- N. 981.
„ mina vivorum & mortuorum nominaverint,
„ vel recitaverunt, procedunt poſt Diaconum in-
„ clinantes capita. Dominica oratione finita acci-
„ piat ſubdiaconus patenam de manu Acolythi, &
„ det Diacono, & ille deferat Epiſcopo: & poſt
„ hæc ſtabilientur in loco quo erant, antequam
„ legeretur Evangelium, quouſque benedictio &
„ pacis oſculum fuerint finita. Deinde dum dicat
„ Epiſcopus: PER OMNIA SECULA SECU-
„ LORUM: Reſp. AMEN. Poſt Dominicam
„ orationem dum finierit. LIBERA NOS A MA-
„ LO; Annuente Epiſcopo ᴺ dicat Diaconus. ᴺ N. 982.
„ HUMILIATE VOS AD BENEDICTIO- N. 983.
„ NEM; Et populus reſp. DEO GRATIAS. Et
„ Epiſcopus dicat hanc benedictionem:
ᴺ Benedicat vos omnipotens Deus hodierna in- N. 984.
terveniente Paſchali ſolemnitate, &c.

ET inde accipiens partem corporis Domini &
dicat, PAX ᴺ DOMINI SIT SEMPER VO- N. 985.
BISCUM. Reſp. ET CUM SPIRITU TUO. ET
annuente Epiſcopo dicat Cantor: AGNUS DEI,
QUI TOLLIT PECCATA MUNDI. ᴺ Interim N. 986.
oſculetur Archidiaconum & ceteros. Inde vertens
ſe ad altare dicat hanc orationem: DOMINUS
VOBISCUM. Reſp. ET CUM SPIRITU TUO.
ᴺ Hæc ſacro-ſancta commixtio corporis & ſan- N. 987.
guinis Domini noſtri Jeſu Chriſti fiat, ᴺ omnibus N. 988.
ſumentibus ſalus mentis & corporis: & ad vitam capiendam æternam præparatio ſalutaris. Per Dominum.

Dum frangitur Corpus:

Emittere digneris, Domine, ſanctum Angelum tuum ad ſacrum & immortale myſterium, ſcilicet Corpus & ſanguinem tuum: nos enim frangimus, Domine, illud: tu dignare benedicere; & præſta: ut immaculatis ſenſibus, & manibus illud tractare valeamus, & digne ſumere. Per Dominum noſtrum. Emitte Angelum tuum, Domine ut dignetur.

„ POST hæc itaque ᴺ communicent ſe omnes N. 989.
„ ſingillatim, Epiſcopus quoque; ᴺ eoque com- N. 990.
„ municato dicat orationes has:
Perceptio corporis & ſanguinis tui, Domine Jeſu Chriſte, quam ego indignus præſumo ſumere, non mihi veniat ad judicium & condemnationem, ſed pro tua pietate proſit mihi ad tutamentum mentis & corporis, qui cum Patre in unitate.

Alia.

Domine Jeſu Chriſte, fili Dei vivi, qui ex voluntate Patris, cooperante Spiritu ſancto, per mortem tuam mundum vivificaſti, libera me per hoc ſacrum corpus & ſanguinem tuum a cunctis iniquitatibus & univerſis malis meis, & fac me tuis obedire præceptis, & a te numquam in perpetuum ſeparari. Qui cum Patre.

Alia.

Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, da mihi hoc corpus & ſanguinem Domini noſtri Je-

ſu Chriſti ita ſumere, ut merear per hoc remiſſio- A
nem omnium peccatorum meorum accipere, &
tuo ſancto Spiritu repleri: quia tu es benedictus,
& præter te non eſt alius, cujus regnum glorioſum permanet in ſecula ſeculorum. Amen.

N. 991 ,, ET N Epiſcopus communicet Presbyteros &
N. 992. ,, Diaconos cum oſculo pacis, N ſicco tamen ſacri-
N. 993. ,, ficio: & ſubdiaconos ſine oſculo, mixto N ſa-
,, crificio. Et Diaconi & Presbyteri ſummatim
,, goſtent cum calice, tenente ſubdiacono, de ip
,, ſo ſanguine. Interim Cantor incipiat annuente
N. 994. ,, Epiſcopo. N COM. Paſcha noſtrum. Pſalm.
,, Domine probaſti me, cum GLORIA. Hoc
,, autem expleto, ſedeat Epiſcopus in ſolio, & B
,, lotis manibus tertio, revertatur ad altare, &
,, dicat Collectam.

Ad complendum.

,, SPIRITUM nobis, Domine. Poſtea dicat
,, Epiſcopus convertens ad populum. DOMI-
,, NUS VOBISCUM. Reſp. ET CUM SPIRI-
,, TU TUO. Annuente Epiſcopo dicat Diaco
,, ous: ITE N MISSA EST. Reſp. Deo gratias. N. 995.
,, Ipſe autem Epiſcopus deoſculatur Altare, cum
,, ſilentio dicit hanc orationem:

Oremus.

N Placeat tibi ſancta Trinitas. *Ad S. Johan. ad Veſp.* Concede quæſumus omnipotens Deus. *Ad fontes.* Præſta quæſumus omnipotens Deus. *Ad S. Andream.* Præſta quæſumus omnipotens Deus: ut qui gratiam. *Hactenus Miſſæ Paſchalis.* N. 996.

ALIA MISSA VETUS

Ex codice Tiliano.

N. 997. ,, N INcipit Ordo Pontificis, quando præparat
N. 998. ,, ſe ad Miſſam. N Quando lavat manus,
,, dicat hanc orationem:

LARGIRE ſenſibus noſtris, omnipotens Pater, ut ſicut exterius abluuntur inquinamenta manuum: ſic a te mundentur interius pollutiones mentium, & creſcat in nobis ſanctarum augmentum virtutum. Per. C

N. 999. ,, POSTEA N ſe incipit ſandalia Epiſcopus cal-
,, ciare, & dicit orationem hanc:

CALCIA, Domine, pedes meos in præparatione Evangelii pacis: & protege in velamento alarum tuarum.

N. 1000. ,, N DEINDE cantet cum circumſtantibus
,, hos Pſalmos:

QUAM dilecta. Benedixiſti, Domine. Inclina Domine, *Cum precibus*. Exurge, Domine. Fiat miſericordia tua, Domine. Deus tu converſus. Oſtende nobis, Domine. Ne intres in judicium. Propitius eſto peccatis noſtris, Domine exaudi orationem. D

Aures tuæ pietatis, mitiſſime Deus, inclina precibus meis, & gratia ſancti Spiritus illumina cor meum: ut tuis miniſteriis digne miniſtrare valeam, ac te æterna caritate diligere merear. Per.

Oratio ſacerdotis ad Miſſam præparandi.

Obumbra, Domine, caput meum umbraculo ſanctæ fidei: & expelle a me nubila ignorantiæ. Amen. E

Ad albam.

Indue me, Domine, veſtimento ſalutis, & circumda me lorica fortitudinis. Amen.

Ad zonam.

Domine, accinge in me cuſtodiam mentis meæ, nec ipſa meos inflectatur ſpiritu elationis. Amen.

Ad ſtolam.

Stola juſtitiæ circumda, Domine, cervicem meam: & ab omni corruptione peccati purifica mentem meam. Amen. F

Ad caſulam.

Indue me, Domine ornamento caritatis & pacis: ut undique munitus virtutibus, poſſim reſiſtere vitiis, & hoſtibus mentis & corporis.

Poſtquam ad manipulum.

Da mihi, Domine, ſenſum rectum, & vocem puram: ut implere poſſim laudem tuam.

,, POSTQUAM intrat in Eccleſiam, N oſcule- N. 1001.
,, tur duos Presbyteros, & duos Diaconos, N in- N. 1002.
,, cipiens per ſe. INTROIBO ad Altare Dei, cum
,, Pſalmo, JUDICA me Deus. Interim dum can-
,, tetur verſus ad introitum, dicit has orationes:
,, N AUFER a nobis iniquitates noſtras: ut ad N. 1003.
,, ſancta ſanctorum puris mentibus * introire. *Lege mereamur.*

Alia Oratio.

N Omnipotens Deus, qui me peccatorem ſacris altaribus aſtare voluiſti, & ſancti nominis tui laudare potentiam: concede, quæſumus, per hujus ſacramenti myſterium, meorum veniam peccatorum: ut tuæ Majeſtati digne miniſtrare merear. Per. N. 1004.

,, N DEINDE cum oſculabitur Evangelium, N. 1005.
,, dicat:

PAX Chriſti quam nobis per Evangelium ſuum tradidit, confirmet, & conſervet corda noſtra & corpora in vitam æternam. Amen.

N CONFESSIO Sacerdotis ante Altare.

SUSCIPE confeſſionem meam unica ſpes ſalutis meæ, Domine Deus meus. Gula, ebrietate, fornicatione, libidine, triſtitia, acedia, ſomnolentia, ira, cupiditate, invidia, malitia, odio, detractione, perjurio, falſitate, mendacio, vana gloria, levitate ac ſuperbia perditus ſum: & omni cogitatione, locutione, actione, atque omnibus malis extinctus ſum: ſed tu, qui juſtificas impios, & vivificas mortuos, vivifica me & reſuſcita me, Deus meus. N. 1006.

Oratio ſacerdotis ante Altare priuſquam Miſſam incipiat.

Deus, propitius eſto mihi peccatori: quia tu es Deus immortalis, & ſine peccato ſolus. Domine Deus meus indigno mihi famulo tuo indulge: quia peccator ſum & indignus, qui præſumo ad ſanctum Altare tuum accedere, & invocare te, qui peccavi coram te, & coram Angelis tuis: ſed tribue

buе indulgentiam delictorum meorum, & confirma me in ſancta Eccleſia tua, in fide orthodoxorum, & doce me facere voluntatem tuam omnibus diebus vitæ meæ. Qui vivis:

N. 1007. *N Item oratio interim dum Gloria in excelſis Deo cantatur.*

Domine Jeſu Chriſte, Redemtor mundi, propitius eſto mihi peccatori, omnibus modis in peccato jacenti: quia tu ſolus Domine Deus noſter immortalis es & ſine peccato, indulge mihi miſerrimo præſumenti accedere ad Sanctum Altare tuum & invocare te: quia peccavi ab infantia mea, uſque nunc coram te, & coram omnibus Sanctis tuis: ſed per illorum interceſſionem tribue mihi divina clementia veniam peccatorum meorum, & doce me facere voluntatem tuam omnibus diebus vitæ meæ. Qui vivis & regnas.

N. 1008. „ N POST collectam uſque ad Evangelium pro-
„ ut ſibi videatur, dicit has orationes:

DEUS, qui de indignis dignos facis, de peccatoribus juſtos, de immundis mundos: munda corpus meum, & cor meum ab omni contagione & ſorde peccati, & fac me dignum ſanctis Altaribus tuis miniſtrum, & concede propitius, ut in hoc Altari, ad quod indignus accedo, hoſtias placabiles offeram pietati tuæ pro peccatis & offenſionibus meis, & innumeris quotidianiſque exceſſibus, & grege mihi commiſſo, & famulo tuo N. conjugeque, ac populo ſibi ſubjecto, & omnibus circumadſtantibus, omnibuſque mihi familiaritate conjunctis, atque omnibus me odio execrabili inſectantibus, & Eccleſiæ tuæ commiſſæ adverſantibus, cunctis fidelibus ſimul Chriſtianis. Et per eum ſit tibi meum votum, atque ſacrificium acceptabile, qui ſe tibi Deo Patri obtulit in ſacrificium Jeſus Chriſtus Dominus noſter.

Ignoſce, Domine, quod te rogare compellor, dum per immunda labia mea nomen ſanctum tuum aſſumo: ut cum pudendorum actuum meorum ſecreta confiteor. Non habeo apud te verba ſine crimine. Tu enim conſcientiæ meæ vulnera, to cogitationum mearum occulta noſti, & immunditiam meam tu ſolus agnoſcis. Miſerere mihi, Domine, miſerere mihi: Ignoſce myſterii tui ſecreta tractanti: nec indignum miſericordia tua judices, quem pro aliis rogare permittis: & in quo teſtimonium boni operis non agnoſcis, officium ſaltem diſpenſationis creditæ non recuſes, Salvator mundi. Qui vivis:

N. 1009. „ CUM N incenſum, antequam legatur Evan-
„ gelium, mittit in thuribulum, dicat:

ODORE cæleſtis inſpirationis ſuæ accendat, & impleat Dominus corda noſtra ad audienda & implenda Evangelii ſui præcepta. Qui vivit.

N. 1010. „ N DEINDE inclinanti Diacono dicat Sacer-
„ dos:

DOMINUS in corde tuo, & in labiis tuis: ut annunties competenter Evangelium pacis:

N. 1011. „ N PERLECTO autem Evangelio, affera-
„ tur ad ſalutandum Epiſcopo, & dicat:

PER iſtos ſermones ſancti Evangelii Filii tui Domini noſtri Jeſu Chriſti, indulgeat Dominus peccata noſtra.

N. 1012. „ CUM N autem ornatum fuerit Altare, ante-
„ quam ſuſcipiat Præſul oblationes Presbytero-
„ rum, & Diaconorum, dum canuntur Offerto-
„ ria, aſcendat ad Altare, & humillime dicat
„ hanc orationem:

A Ante oculos tuos, Domine, reus, conſcientiæ teſtis aſſiſto. Rogare non audeo, quod impetrare non mereor. Tu enim ſcis, Domine, quæ aguntur in nobis. Erubeſcimus confiteri, quod non timemus admittere. Verbis tibi tantum obſequimur, corde mentimur: & quod velle nos dicimus, nolle noſtris actibus approbamus. Sed parce, Domine, confitentibus, ignoſce peccantibus, miſerere rogantibus. Et quia meus ſenſus in ſacramentis tuis infirmus eſt, & apud te peccatores non habent verba ſine crimine: præſta, Domine, ut ſi ex nobis indignis & peccatoribus duri cordis verba non ſuſcipis, per temetipſum nobis veniam largiaris. Qui vivis & regnas Deus & ſemper, & in æterna ſecula ſeculorum.

„ TUNC N convertat ſe ad ſuſcipiendas obla- N. 1013.
„ tiones offerentium Presbyterorum vel Diaco
„ norum, N & dicat unuſquiſque hanc oratio- N. 1014.
„ nem:

TIBI Domino Deo Creatori meo hoſtiam offero pro remiſſione omnium peccatorum, & cunctorum fidelium tuorum.

„ CUM Diaconus libamen calicis accipit, di-
„ cat:

ACCEPTUM ſit omnipotenti Deo ſacrificium iſtud.

„ TUNC redeat Sacerdos ad Altare; & coram
„ altari, antequam ſecretam dicat, N accuſet ſe N. 1015.
„ prius flebiliter, & dicat hanc orationem:

N ANTE conſpectum divinæ majeſtatis tuæ reus aſſiſto, qui invocare nomen ſanctum tuum præſumo. Miſerere mihi, Domine, homini peccatori, ignoſce indigno ſacerdoti, per cujus manus hæc oblatio videtur offerri, parce labe peccatorum præ ceteris capitalium polluto. Et ne intres in judicium cum ſervo tuo ſcilicet vitiis ac voluptatibus carnis aggravato. Recordare, Domine, quod caro ſum. In tuo conſpectu etiam cæli non ſunt mundi, quanto magis nos homines mortales. Indignus ſum, ut ſim vivens. Tu qui non vis mortem peccatoris, da mihi veniam in carne conſtituto: ut per pœnitentiæ labores vita æterna perfruar in cælis per te, Jeſu Chriſte. N. 1016.

„ N TUNC puro corde offerat Domino obla- N. 1017.
„ tas Altari ſuperpoſitas, dicens:

N SUSCIPE, ſancta Trinitas, hanc oblationem, quam tibi offero pro me peccatore, & noſtræ congregationis ſalute, & pro omni populo Chriſtiano, & pro omnibus eleemoſynas nobis facientibus, & pro his etiam qui ſe commendaverunt in noſtras orationes; & qui noſtri memoriam in ſuis orationibus habent: ut hic veniam recipiamus peccatorum, ut in futuro præmia conſequi mereamur æterna. Amen. N. 1018.

N Suſcipe, ſancta Trinitas, hanc oblationem, quam offero inprimis, ut juſtum eſt, in memoriam incarnationis, nativitatis, paſſionis, reſurrectionis, aſcenſioniſque Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in honorem omnium Sanctorum tuorum, qui tibi placuerunt ab initio mundi, & quorum nomina & reliquiæ hic continentur, & eorum, quorum feſtivitas celebratur in terris; ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad ſalutem; ut illi omnes interceder dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. N. 1019.

N Suſcipe, ſancta Trinitas, hanc oblationem, N. 1020.
quam tibi offero pro N anima famuli tui, quatenus N. 1021.
te donante, percepta venia peccatorum, vitæ quoque ſempiternæ immenſa gaudia percipere mereatur.

N. 1022. N Suſcipe, ſancta Trinitas, hanc oblationem, A
quam tibi offero pro animabus famulorum tuorum, & famularum: ut per hoc ſalutare ſacrificium purgatæ, Sanctorum tuorum conſortio mereantur N adjungi.

N. 1023. N. 1024. „ N TUNC Diaconus calicem offerat Sacer-
„ doti ſuper Altare, & dicat:

IMMOLA Deo ſacrificium laudis, & redde Altiſſimo vota tua. Sit Dominus adjutor tuus, mundum te faciat; dum oraveris ad eum, exaudiat te.

N. 1025. „ ET N Epiſcopus calicem offerens Domi-
„ no dicat:

N. 1026. N DOMINE Jeſu Chriſte, qui in cruce paſ- B
ſionis tuæ de latere tuo ſanguinem & aquam, unde tibi Eccleſiam conſecrares, manare voluiſti, ſuſcipe hoc ſacrificium altari tuo ſuperpoſitum; & concede, clementiſſime, ut pro redemtione noſtra, & etiam pro totius mundi in conſpectu divinæ Majeſtatis tuæ cum odore ſuavitatis tuæ aſcendat, Jeſu Chriſte.

N. 1027. „ AD N. miſcendum vinum cum aqua.

DEUS, qui humanæ ſubſtantiæ dignitatem mirabiliter condidiſti, & mirabilius reformaſti, da nobis, quæſumus, per hujus aquæ & vini myſterium, ejus divinitatis eſſe conſortes, qui humanitatis noſtræ N dignatus es fieri particeps C
N. 1028. Jeſu Chriſte.

N. 1029 N TUNC elevata manu benedicat utrumque.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit ſacrificium iſtud immaculatum, & a te Deo vivo & vero adunatum & benedictum.

„ N POSTEA incenſum accipiens ponat in
N. 1030. „ thuribulum, dicens:

PER interceſſionem ſancti Gabrielis Archangeli ſtantis a dextris Altaris incenſi, & omnium electorum ſuorum, incenſum iſtud Dominus dignetur benedicere, & in odorem ſuavitatis accipere.

N. 1031. „ N TUNC ponat incenſum ſuper ſacrifi- D
„ cium, & in circuitu Altaris dicat;

INCENSUM iſtud a te benedictum aſcendat ad te, Domine, & deſcendat ſuper nos miſericordia tua. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.

N. 1032. „ N QUANDO odor ejuſdem incenſi Epiſco-
„ po vel ceteris porrigitur, unuſquiſque dicat:

ACCENDAT in nobis Dominus ignem ſui amoris, & flammam æternæ caritatis.

„ N TUNC Sacerdos humillime convertat
N. 1033. „ ſe ad circumſtantes, & dicat.

ORATE pro me miſero peccatore ad Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum: ut meum ſacrificium ac veſtrum ſit acceptabile in conſpe- E
ctu divinæ pietatis.

N. 1034. „ N TUNC dicatur a ſingulis:

ORENT pro te omnes Sancti Dei. Memor ſit Dominus omnis ſacrificii tui, & holocauſtum tuum pingue fiat. Exaudiat te Dominus pro nobis orantem. Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata tua.

„ N POSTQUAM Sacerdos TE IGITUR
N. 1035. „ incipit, Diaconi & Subdiaconi cantent iſtos
„ Pſalmos;

EXAUDIAT te Dominus. AD te, Domi- F
ne, levavi. MISERERE mei Deus. QUI habitat. *Cum precibus*. SALVUM fac ſervum tuum. DESIDERIUM cordis. VITAM petiit a te. OCULI Domini ſuper juſtos. FIAT miſericordia. DOMINE exaudi orationem.

Oratio pro Sacerdote.

Gaudeat, Domine Deus, famulus tuus beneficiis impetratis: & cui fiduciam ſperandæ pietatis tribuiſti, optatæ miſericordiæ præſta benignus effectum.

Item pro omnibus oratio.

Precibus noſtris, quæſumus, Domine, aures tuæ pietatis accommoda, & orationes ſupplicum, occultorum cognitor, benignus exaudi: ut te largiente ad veniam perveniamus æternam.

„ N EXPLETA ſecreta, & N oratione Domi- N. 1036.
„ nica, cum dixerit, PAX Domini ſit ſemper vo- N. 1037.
„ biſcum, Miſceatur Corpus Domini cum San-
„ guine.

HÆC ſancta commixtio corporis & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti fiat omnibus nobis mentis & corporis ad æternam vitam capeſſendam, præparatio ſalutaris. Per.

„ N POSTQUAM autem benedictio Epiſcopalis N. 1038.
„ expleta eſt, accipiens partem quam antea effre-
„ git, tenenſque ſuper calicem frangat & dicat:

SANCTI ſanguinis commixtio cum ſancto corpore Domini noſtri Jeſu Chriſti, proſit omnibus ſumentibus ad vitam æternam.

„ N QUANDO corpus Domini in manus N. 1039.
„ accipit dicat: PANEM cæleſtem accipiam,
„ & nomen Domini invocabo.

„ AD ſumendum corpus Dominicum.

N PERCEPTIO corporis tui, Domine Je- N. 1040.
ſu Chriſte, quod indignus ſumere præſumo, non mihi proveniat in judicium, & condemnationem, ſed per tuam pietatem proſit mihi ad tutamentum mentis & corporis. Qui vivis.

„ N QUANDO calicem accipit, dicat: N. 1041.

QUID retribuam Domino, &c. *Ut in Miſſ. Rom.*

POST ſumtum, ſecrete,

COMMUNICATIO & confirmatio ſancti ſanguinis tui, Domine Jeſu Chriſte, proſit mihi in remiſſionem omnium peccatorum, & conſervet me in vitam æternam.

N DOMINE Jeſu Chriſte, Fili Dei vivi, N. 1042.
qui ex voluntate Patris N cooperante * San- N. 1043. * *leg. Spiritu ſancto.*
ctorum per mortem tuam mundum vivificaſti, libera me per hoc ſacrum corpus, & ſanguinem tuum, quatenus non ſit mihi ad judicium, neque ad condemnationem, ſed ad remedium proficiat animæ meæ: & a cunctis iniquitatibus meis libera me Deus, & fac me tuis obedire mandatis, & a te, & a Sanctis tuis numquam in perpetuum ſeparari. Qui vivis.

N Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne N. 1044.
Deus, da mihi hoc corpus & ſanguinem Filii tui Domini noſtri Jeſu Chriſti ita ſumere; ut merear per hoc remiſſionem peccatorum accipere, & tuo ſancto Spiritu repleri: quia tu es, & præter te non eſt alius, cujus glorioſum nomen permanet in ſecula ſeculorum. Amen.

„ N DEINDE cum ceperit communicare cle- N. 1045.
„ rum ſive populum, dicat ſingulis.

N PERCEPTIO corporis Domini noſtri ſit N. 1046.
tibi vita & ſalus, & redemtio omnium tuorum peccatorum.

Oratio ſancti Gregorii Papæ.

Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti proſit mihi in remiſſionem omnium peccatorum ad vitam æternam.

„ N FINITA Miſſa poſtquam Diaconus dicit, N. 1047.
ITE

ITE Miſſa eſt, veniat Sacerdos ante Altare, & oſculato dicat:

Placeat tibi, ſancta Trinitas, obſequium ſervitutis meæ, & præſta ut hoc ſacrificium quod oculis tuæ majeſtatis indignus obtuli, ſit tibi placens, mihique & omnibus, pro quibus illud obtuli, ſit, te miſerante, propitiabile. Qui vivit.

N. 1048. N Alia Oratio.

Meritis & interceſſionibus omnium Sanctorum ſuorum miſereatur nobis omnipotens Dominus.

N. 1049. „ N EXPLETIS omnibus, Epiſcopus rediens ad „ ſecretarium cum Diaconibus & ceteris cantet „ Hymnum trium puerorum, & LAUDATE N. 1050.
„ Dominum in Sanctis ejus. N Poſtea preces. CONFITEANTUR tibi, Domine, omnia opera tua, & Sancti tui. EXULTABUNT juſti. EXULTENT juſti. NON nobis, Domine, non nobis. SACERDOTES induant. NE intres in. DOMINE Deus virtutum. BENEDICAT nos Deus Deus. DOMINE exaudi. N Deinde Oratio, N. 1051.
Deus, qui tribus pueris mitigaſti flammas ignium, concede propitius per interventum eorum, & eorum, & omnium Sanctorum, ut nos famulos tuos non exurat flamma vitiorum. Per.

RITUS ANTIQUUS
CELEBRANDÆ MISSÆ.

*Vulgo Sauſſeuſe.
*Ex antiquo Codice manuſcripto * Salicoſani apud Veloeaſſes, Ordinis Sancti Auguſtini Canonicorum, non longe a Vernone. Cujus Codicis initium eſt.*

Domino vere ſancto & meritis honorando N MAURILIO, venerabili S. Rotomagenſi Eccleſiæ Archiepiſcopo, N JOHANNES Abrincacenſis omnium Epiſcoporum meritis infimus; corpore & ſpiritu totius obedientiæ munus, &c.

N. 1052.
N. 1053.

MIſſa diei hoc ordine celebretur. In primis in ferialibus diebus duæ campanæ pulſentur, in feſtis omnes. AD GLORIA Patri, Choro Introitum a B. Cæleſtino inſtitutum canente Sacerdos
N. 1054. N in veſtiario, ceterique miniſtri ſanctis veſtibus juſta ordinem induantur, ſcilicet Alba, Stola, & Dalmatica Diaconus: Alba, & Tunica, & Manipulo Subdiaconus: reliqui tantum Albis, ſcilicet duo Acolythi, unus qui cantet Graduale, & deferat thuribulum. Pſalmo dicto, incipiente Choro GLORIA Patri, Sacerdos ceterique miniſtri ſic ad Altare procedant. Diaconus præcedat Presbyterum, Subdiaconus præcedens Diaconum ferat Evangelium, Ceroferarius cum cereo præcedat Subdiaconum, portitor thuribuli Ceroferarium. Dum ergo ante Altare venerint, Subdiaconus Evangelium ponat ſuper dextrum cornu Altaris, ubi uſque ad Evangelium manebit. Per Altare Jeruſalem deſignatur, in qua ab initio adventus Domini Evangelica doctrina retonuit, & inde uſque ad publicum exivit, ut ſcriptum eſt: DE SION exibit lex, & Verbum Domini de Jeruſalem. Poſtea Subdia-
N. 1055. conus ad ſiniſtram Sacerdotis tranſeat, Diaconus ad dexteram: ubi confeſſione invicem facta, N Diaconum & Subdiaconum oſculetur Sacerdos. Primitus enim Christus pacem Apoſtolis dedit, per eos Orbi tranſmiſit. Poſt quæ Sacerdos, ceterique mi-
N. 1056. niſtri retro coram Altari breviter orent, ſtantes ordine ſuo: deinde primum ab oratione N ſurgens inclinanti ſibi inclinet Diacono, Diaconus inclinanti Subdiacono, Subdiaconus inclinanti ſibi Choro.
N. 1057. Diaconus vero poſt inclinationem utraque Altaris cornua deoſculans N Sacerdoti medium Altaris oſculanti Evangelium oſculandum offerat. Evangelio enim Chriſtus prævaricationis Chirographum delens, pacem mundo dedit; cujus præconibus utrumque populum, Judaicum quippe & Gentilem, ſibi reconciliavit. Quod Altare Sacerdos oſculatur, ſignificat gentem Judæam in Jeruſalem morantem, quam Chriſtus ſibi reconciliavit per Evangelium, & gentilem populum. Dehinc pergit Sacerdos ad dexterum cornu Altaris: dexteram enim Chriſtus ſemper tenet vitam; dextera enim vita acquiritur cæleſtis gloria. Diaconus poſt eum eamdem imitando vitam conſiſtat, quouſque ei ſedere
innuat. Seſſio Epiſcopi juſta decreta Urbani Papæ N. 1058.
& Carthaginenſe Concilium ceteri celſior debet fieri, in qua cathedra Pontificalis honorifice conſti-
tuatur, &c. N Ceroferarii vero uſque ad Kyrieeleiſon N. 1059.
ſon ab Auſtro ad Aquilonem candelabra teneant, quo incepto ibidem dimittant. Per Auſtrum qui eſt ventus calidus, Spiritus ſancti fervor deſignatur, qui veri Solis ortu ab oriente ad Occidentem mundum illuminando diffunditur. Unus vero tertius in medio ponatur, per quem ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine Domini, Dominum adeſſe deſignatur. Per hoc quod, incepto KYRIE, cerei deponuntur, nondum Dominum exoraſſe, contrito corde humiliari oportere demonſtratur. Salutante Presbytero populum, iterum ibidem teneant. Oratione finita ab Oriente ad Occidentem collocent. Duobus enim teſtamentis illuminantur quatuor partes mundi. Septem candelabra in Feſtis ſignificant ſeptem dona Spiritus ſancti. Incipiente Subdiacono Epiſtolam, Sacerdos juxta Altare ſedeat; & Diaconus in loco ſuo ſedere innuat; Subdiaconus vero, excepto tempore miniſtrationis ſuæ, in choro maneat. Propinquante Evangelii termino Sacerdos thymiama in thuribulo ponat, quo incenſato Altari ante Evangelium deferatur. Per thuribulum quod fragrantiam odoris emittit, fama bonorum operum quæ Chriſti doctrinam præceſſit. Diaconus benedictione a Sacerdote accepta, ab Altari Evangelium accipiens ſuper ſiniſtram autem im-

imponat. Per ſiniſtrum enim armum vita tempo-
ralis deſignatur, qua oportet Evangelium prædi-
cari. Et Subdiaconus ante eum pulvinar deferat.
Per pulvinar quod præcedit, Lex figuratur quæ
Evangelium præceſſit: per plumas quæ intus oc-
cultantur, myſteria quæ in lege continebantur:
per levitatem plumæ præcepta veteris Legis le-
via ad compaſſionem novæ: in illa enim dici-
„ tur, Non occides. In nova vero, Qui iraſcitur
N. 1060. „ fratri ſuo, reus erit judicio. N Sicque præceden-
tibus Ceroferario thuribuliq ue latore, cum Pro-
ceſſione ad pulpitum pergat, & poſito Evangelio
ac incenſato, verſus Aquilonem, Evangelium
legat: per Aquilonem enim infidelitas Gentium
deſignatur, quibus Evangelium ab Apoſtolis igne
Spiritus ſancti accenſis prædicatur. Quo lecto can-
delabra extinguantur. Immolatione enim veri A-
gni, typici ceſſavit immolatio, & cetera myſteria
quæ in Lege continebantur & Prophetis per can-
delabra deſignatis. Incenſum Sacerdoti in thu-
ribulo offeratur, & Evangelium primum a Sub-
diacono ſibi porrectum oſculetur, quod poſt a
Diacono oſculetur. Et in feſtivis diebus a Sub-
diacono omni clero, incenſo præcedente, præ-
ſentetur. Evangelio lecto populus a Sacerdote
N. 1061. N. 1062. ſalutetur: N Offerenda incipiatur, quam finitam
verſus N ſequatur. Interim vero panis & vini
oblatio a Subdiacono Diacono, a Diacono offe-
ratur Presbytero. Cantor aquam linteo cooper-
tam in fillis Diacono deferat, quam Diaconus
vino miſceat. Dulci enim Cantoris modulatio-
ne, populus pia devotione & divino amore ac-
cenditur, & ſic ad Dominum currit, & unum
corpus in Chriſto efficitur. Per vinum Chri-
ſtus, per aquam populus, per linteam cooper-
turam aquæ labor modulationis Cantoris, quo
N. 1063. liberatur populus a cogitationum pravitate: hic
enim labor exprimitur. N Aqua mixta vino, po-
pulus adunatur Chriſto. Aliis diebus miniſtret
N. 1064. cum Acolythus. N Sacerdos oblationem ita com-
ponat: ut in dextera parte hoſtiæ calicem conſti-
tuat: a dextro enim latere Domini ſanguis deflu-
xit & aqua. Sicque corporale cooperta inconſutum
deſuper offerat, & ſic Diacono præbeat. Diaconus
vero in circuitu Altaris deferat, poſtea ſacerdoti,
deinde miniſtro reddat; ut clero populoque defe-
rat. Præterea accipiens patenam de Altari, Subdia-
cono porrigat. Subdiaconus vero ſi fuerit, Acoly-
tho. Non liceat enim quidquam ſacri ab Altari au-
N. 1065. ferre alicui niſi Diacono vel Sacerdoti. N Tunc
coram Altari oret inclinatus Sacerdos ſolus, po-
ſtulando ut dignus poſſit accedere ad Altare & inſi-
ſtere cultibus divinis. Ceteri vero miniſtri ſtent in
oratione in ordine ſuo. Poſt quæ verſus ad popu-
lum orare moneat, converſuſque ad Altare ſecre-
„ tam Orationem dicat: qua completa, VERE
„ DIGNUM &c. devotamente dulcique voce pro-
„ ferat, in cujus fine Hymnum SANCTUS, San-
ctus, Sanctus, a B. Sixto inſtitutum Chorus reſpon-
„ deat. Diaconus & miniſtri ad TE IGITUR &c.
„ perſeverent retro ſacerdotem uſque SED LIBE-
RA NOS inclinati. Domino enim patienti mœro-
re & timore ſui compatiebantur Apoſtoli. Per in-
clinationem Diaconorum ſignificatur mœſtitia A-
poſtolorum: per Subdiaconorum, ſanctarum mu-
lierum. Subdiaconi vero ſimiliter inclinati ſint in
aſpectu Sacerdotis, per quos exprimuntur ſanctæ
mulieres, quæ patiente Domino, fugientibus di-
ſcipulis, licet timore & mœrore percuſſis in his quæ
de eo fiebant, erant intendentes: ſed Domino de
cruce depoſito ac ſepulto, inde receſſerunt, & aro-

A mata ſepulturæ paraverunt: ita Subdiaconi ab eo
loco diſcedant, & Corpori ac Sanguini Chriſti
miniſtrare ſatagant, offerentes patenam per ma-
num Diaconi Sacerdoti ad frangendum in ea Cor-
pus Domini, &c. Ubi ergo ad hæc verba venerit,
ſcilicet, PER quem hæc omnia Domine ſemper
bona, tunc Diaconus accedat, & dextera manu de-
xtrum cornu corporalis accipiat, cum Sacerdote
diſcooperiat. Sacerdos PER IPSUM &c. dicendo,
N oblata quatuor partes calicis tangat. Immolatio-
ne enim Corporis Chriſti redempta ſunt quatuor N. 1066.
climata mundi. N Item oratione finita N uterque ca- N. 1067. N. 1068.
licem levent, & ſimul ponant, & cooperiant. In-
B de Altare Diaconus oſculetur, deinde dextram Sa-
cerdotis ſcapulam. Per ſcapulam Sacerdotis lapis
deſignatur, in quo Angelus ad ſepulcrum reſe-
dit. Semper enim Angelus credendus eſt adeſſe
immolationi Corporis Chriſti. Per N Diaconum N. 1069.
Joſeph exprimitur, per ſacerdotem Nicodemus,
per elevationem de altari hoſtiæ depoſitio Chriſti
de cruce; per depoſitionem iterum in Altari ſe-
pultura Chriſti. Poſt quæ Sacerdos Orationem
Dominicam alta voce proferat; Per exaltatio-
nem Dominicæ Orationis demonſtratur noſtræ
unitas fraternitatis. Deus enim Pater noſter,
pacis & concordiæ Magiſter, ſic nos unum pro
C omnibus orare docuit, quomodo in uno om-
„ nes portavit. Clero, SED libera nos a ma-
„ lo, reſpondente, N Officium conſecrationis N. 1070.
„ perficiat. SED libera, dicto, Diaconus & Sub-
diaconus ſe erigant, & oculos in Dominici cor-
poris conſecrationem intendant. Ait enim Evange-
liſta, quia noti ejus a longe ſtabant, ſua pectora
percutientes. Ubi ergo ad locum DA propitius
pacem, venerit, N qui mantili indutus tenuerat N. 1071.
* Subdiacono, Subdiaconus Diacono, Diaconus * Forte leg. Patenam.
Sacerdoti offerat, in qua Sacerdos corpus Domini
tripliciter dividat: quarum partium unam Sacer-
D „ dos calici immittens, PAX Domini alta voce N. 1072.
„ dicendo, protinus ſubdat ſecreto, N FIAT
„ commixtio ſimul corporis & ſanguinis Domi-
„ ni nobis accipientibus in vitam æternam. A-
„ lia ſi. Diaconum, Subdiaconumque commu- N. 1073.
nicet. Tertiam, N viaticum, ſi opus fuerit, in pa-
tena uſque ad finem Miſſæ reſervet. Per parti-
culam oblatæ immiſſæ in calicem, oſtenditur
corpus Chriſti quod reſurrexit a mortuis: per
comeſtam a Sacerdote vel populo vivificantem
eos in Deo, Chriſti cum diſcipulis ſuis poſt re-
ſurrectionem converſatio. Tertiam, quæ rema-
net in Altari vocat ſancta Eccleſia viaticum mo-
E rientis: ut oſtendatur non eos debere deputari
morientes, ſed dormientes, qui in Chriſto moriun-
tur, dum tali tantoque ductore ad æternam vitam
perducuntur. Si autem opus non fuerit, tertiam
Sacerdos aut unus miniſtrorum accipiat. Non au-
tem intincto pane, ſed N juxta diffinitionem To- N. 1074.
letani Concilii ſeorſum corpore, ſeorſum ſangui-
ne, Sacerdos communicet, N excepto populo, quem N. 1075.
intincto pane, non auctoritate, ſed ſumma neceſ-
ſitate timoris ſanguinis Chriſti effuſionis permitti-
tur communicare. Dum ergo Sacerdos miniſtris
communionem porrigit, unumquemque primitus
oſculetur: & poſt qui communicandus eſt manu
F Sacerdotis oſculata, communionem ab eo accipiat.
N Poſtremo vero particulam quæ in calice reman- N. 1076.
ſit, Sacerdos ſumat: & poſt Diacono calicem ad
mundandum & ſumendum quod remanſit porri-
gat, qui in ſiniſtrum cornu Altaris calicem cum pa-
tena deferat, ubi partem ſibi accipiat, & partem
Subdiacono tribuat. Poſt mundato utroque utri-
que

quæ participent. Acolythus vero alterum calicem A Sacerdoti ad mundandos digitos deferat. Subdiaconus autem ad mundandum calicem & patenam Diacono ſerviat. Poſt mundationem patenæ & calicis Acolythus utrumque mantili involutum teneat uſque ad completionem primæ Poſtcommunionis, ſuaque ceteri miniſtri Officia. Sacerdos, ut ſupra diximus, partito corpore Domini, PAX Domini alta voce proferat, a quo onus Canonicorum pacem accipiat, quam in utroque Choro majoribus diſtribuat. Ipſi autem ceteris ita porrigant, ut nullus de loco moveatur, ſed a ſuperiori accipiat, & inferiori tribuat. Unus minorum utriuſque Chori a majoribus accipiat, & juxta præſcriptum ordinem ceteris diſtribuat. Hoc autem firmiter teneant juxta Apoſtolum, honore invicem prævenientes, ut dantes pacem & recipientes ſemper inclinent. Per oſculum pacis deſignator noſtræ utilitas Fidei. Chorus vero pſallat, AGNUS Dei, quod Sergius Papa tempore confractionis corporis Domini cantare præcepit: cujus Agni immolatio mundum redemit. Quo incepto candelabra illuminentur: Agni paſſione illuminatus eſt mundus, &c.

RITUS OLIM OBSERVATUS
IN UNCTIONE REGUM FRANCORUM.

Ex codice Ratoldi Abbatis.

„ INcipit percunctatio ſive electio Epiſcoporum B
N. 1077. „ ac Clericorum, necnon populorum [a] ad Regem conſecrandum ſive ad benedicendum.

„ ADMONITIO Epiſcoporum vel Clericorum ſeu populorum ad Regem dicenda ita legatur ab uno Epiſcopo coram omnibus:

N. 1078. N A vobis perdonari petimus, ut unicuique de nobis, & Eccleſiis nobis commiſſis canonicum privilegium ac debitam legem atque juſtitiam conſervetis, & defenſionem exhibeatis. ſicut rex in ſuo regno unicuique Epiſcopo & Eccleſiæ ſibi
N. 1079. commiſſæ N per rectum exhibere debet.

N. 1080. *N Reſponſio Regis:* C

Promitto vobis & perdono, quia unicuique de vobis & Eccleſiis vobis commiſſis canonicum privilegium & debitam legem atque juſtitiam ſervabo, & defenſionem quantum potuero, adjuvante Domino, exhibebo, ſicut Rex in ſuo regno unicuique Epiſcopo & Eccleſiæ ſibi commiſſæ per rectum exhibere debet.

N. 1081. „ N DEINDE alloquantur duo Epiſcopi populum in Eccleſia inquirentes eorum voluntatem,
N. 1082. „ tem, & ſi concordes fuerint, N agant Deo
N. 1083. „ gratias omnipotenti N decantantes, TE Deum laudamus. Et duo Epiſcopi accipiant eum per D manus, & deducant ante Altare, & proſternet ſe uſque ad finem, TE Deum laudamus.

N. 1084. *N Invocatio ſuper Regem.*

Te invocamus, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus: ut hunc famulum tuum N. quem tuæ divinæ diſpenſationis providentia in primordio plaſmatum, uſque ad hunc præſentem diem juvenili flore lætantem creſcere conceſſiſti, eum tuæ pietatis dono ditatum plenumque gratia veritatis de die in diem coram Deo & hominibus
N. 1085. ad meliora ſemper proficere facias: N ut ſummi regiminis ſolium gratiæ ſupernæ largitate gaudens ſuſcipiat, & miſericordiæ tuo muro ab hoſtium adverſitate undique munitus, plebem ſibi commiſſam cum pace propitiationis, & virtute victoriæ feliciter tegere mereatur. Per Dominum.

Item Oratio.

N Deus, qui populis tuis virtute conſulis, & amore dominaris, da huic famulo tuo Spiritum ſapientiæ cum regimine diſciplinæ: ut tibi toto corde devotus in regni regimine maneat ſemper idoneus, tuoque munere N ipſius temporibus ſecuritas Eccleſiæ dirigatur, & in tranquillitate devotio Chriſtiana permaneat: ut in bonis operibus perſeverans ad æternum regnum te duce valeat pervenire. Per. N. 1086.
N. 1087.

Alia.

In diebus ejus oratur omnibus æquitas & juſtitia, amicis adjutorium, inimicis obſtaculum, humilibus ſolatium, elatis correctio, divitibus doctrina, pauperibus pietas, peregrinis pacificatio, propriis in patria pax & ſecuritas, unicuique ſecundum ſuam menſuram moderate gubernans, N ſeipſum ſedulus diſcat; ut tua irrigatus compunctione, toti populo tibi placita præbere vitæ poſſit exempla, & per viam veritatis cum grege gradiens ſibi ſubdito, opes frugales abundantes adquirat ſimul ad ſalutem non ſolum corporum, ſed etiam cordium a te conceſſam cuncta accipiat. Sicque in te cogitatum animi conſiliumque omne componens, plebis gubernacula cum pace ſimul & ſapientia, ſemper invenire videatur; teque auxiliante præſentis vitæ prolixitatem percipiat; & per tempora bona uſque ad ſummam ſenectutem perveniat; hujuſque fragilitatis finem perfectum ab omnibus vitiorum vinculis tuæ pietatis largitate liberatus, & infinitæ proſperitatis præmia perpetua, Angelorumque æterna commercia conſequatur. Per. N. 1088.

N Conſecratio Regis. N. 1089.

E Omnipotens ſempiterne Deus, Creator & gubernator cæli & terræ, Conditor & diſpoſitor Angelorum & hominum, Rex regum & Dominus dominorum, qui Abraham fidelem famulum tuum de hoſtibus triumphare feciſti, Moyſi & Joſue populo tuo prælatis multiplicem victoriam tribuiſti: humilem quoque David puerum tuum regni faſti-

a In primo Theod. ſunt, *Orationes ad benedicendum regem*. At cum noſtris nullo pacto conveniunt. In his hæc notatu digna quæ inſcribitur; *Oratio quo benedixit Domnus Apoſtolicus Johannes* (octavus) *Ludovicum* (cognomento Balbum) *Junioris Caroli Imperatoris filium*, *Trecas civitatis*. Spiritum ſanctificationis, quæſumus Domine Lud. Regi noſtro prop. infunde &c.

gio ſublimaſti, cumque de ore leonis, & de manu A
beſtiæ atque Goliæ, ſed & de gladio maligno Saul,
& omnium inimicorum ejus liberaſti, & Salomo-
nem ſapientiæ, paciſque ineffabili munere ditaſti:
reſpice propitius ad preces noſtræ humilitatis, &
ſuper hunc famulum tuum, quem ſupplici devo-
N. 1090. tione in [N] regnum N. Albionis totius videlicet
Francorum pariter eligimus, benedictionum tua-
rum dona multiplica, eumque dextera tuæ poten-
tiæ ſemper ubique circumda: quatenus prædicti
Abrahæ fidelitate firmatus, Moyſi manſuetudine
fretus, Joſue fortitudine munitus, David humili-
tate exaltatus, Salomonis ſapientia decoratus, tibi
in omnibus complaceat, & per tramitem juſtitiæ B
inoffenſo greſſu ſemper incedat: & totius Albio-
nis Eccleſiam deinceps cum plebibus ſibi annexis
ita enutriat, ac doceat, muniat, & inſtruat, con-
traque omnes viſibiles, & inviſibiles hoſtes idem
potenter regaliterque tuæ virtutis regimine ad-
N. 1091. miniſtret, [N] ut regale ſolium videlicet Francorum
ſceptra non deſerat, ſed ad priſtinæ fidei paciſque
concordiam eorum animos te opitulante reformet;
ut utrorumque horum populorum debita ſubje-
ctione fultus, condigno amore glorificatus, per
longum vitæ ſpatium paternæ apicem gloriæ tua
miſeratione unatim ſtabilire, & gubernare merea-
tur: tuæ quoque protectionis galea munitus, & C
ſcuto inſuperabili jugiter protectus, armiſque cæ-
leſtibus circumdatus, optabilis victoriæ trium-
phum de hoſtibus feliciter capiat, terroremque ſuæ
potentiæ infidelibus inferat, & pacem tibi militan-
tibus lætanter reportet: virtutibus necnon quibus
præfatos fideles tuos decoraſti multiplici honoris
benedictione condecora, & in regimine regni ſu-
blimiter colloca, & oleo gratiæ Spiritus ſancti per-
N. 1092. „ unge. HIC [N] ungatur oleo. Ant. UNXERUNT
„ Salomonem Sadoc Sacerdos, & Nathan Prophe-
„ ta regem in Gion, & accedentes læti dixerunt,
„ vivat Rex in æternum. Unde unxiſti Sacerdo-
tes, Reges & Prophetas, ac Martyres, qui per D
fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, at-
* Leg. adepti. que * ademti ſunt promiſſiones. [N] Cujus ſacratiſ-
N. 1093. ſima unctio ſuper caput ejus defluat, atque ad inte-
riora deſcendat, & cordis illius intima penetret: &
promiſſionibus, quas adepti ſunt victorioſiſſimi re-
ges, gratia tua, dignus efficiatur: quatenus, &
in præſenti ſeculo feliciter regnet, & ad eorum con-
ſortium in cæleſti regno perveniat per Dominum
noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum, qui unctus
eſt oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis, & virtute
Crucis poteſtates aereas debellavit, tartara deſtru-
xit, regnumque diaboli ſuperavit, & ad cælos vi- E
ctor aſcendit; in cujus manu victoria, omnis glo-
ria, & poteſtas conſiſtunt, & tecum vivit & re-
gnat Deus in unitate ejuſdem Spiritus. Per.

Alia.

N. 1094. [N] Deus electorum fortitudo & humilium celſi-
tudo, qui in primordio per effuſionem diluvii cri-
mina mundi caſtigare voluiſti, & per columbam
ramum olivæ portantem pacem terris redditam de-
monſtraſti; iterumque Aaron famulum tuum per
unctionem olei ſanxiſti, & poſtea per hujus un-
guenti infuſionem ad regendum populum Iſraeli- F
ticum Sacerdotes, & Reges, & Prophetas perfeci-
ſti, vultumque Eccleſiæ in oleo exhilarandum per
propheticam famuli tui vocem David eſſe prædixi-
ſti: ita, quæſumus, omnipotens Pater, per hu-
jus creaturæ pinguedinem, hunc ſervum tuum
ſanctificare tua benedictione digneris, [N] eumque
in ſimilitudine columbæ pacem ſimplicitatis popu- N. 1095.
lo ſibi commiſſo præſtare, & exempla Aaron in
Dei ſervitio diligenter imitari, regnique faſtigia
in conſiliis ſcientiæ, & æquitate judicii ſemper aſ-
ſequi, vultumque hilaritatis per hanc olei unctio-
nem, [N] te adjuvante, totius plebis paratum ha- N. 1096.
bere facias.

Alia.

Deus [N] Dei Filius Chriſtus Dominus noſter, N. 1097.
qui a Patre oleo exultationis unctus eſt præ partici-
pibus ſuis, ipſe per præſentem ſacri unguinis infu-
ſionem, Spiritus Paracliti ſuper caput tuum infun-
dat benedictionem, eamdemque uſque ad interio-
ra cordis tui penetrare faciat; quatenus hoc viſibi-
li & tractabili dono inviſibilia percipere, & * tem- * Leg. temp. regno, ut in coronatione Henr. IV.
poralia regna juſtis moderaminibus executo, æ-
ternaliter cum eo regnare merearis. Per.

Hic [N] detur annulus. N. 1098.

[N] Accipe annulum, ſignaculum videlicet ſanctæ N. 1099.
fidei, ſoliditatem regni, augmentum potentiæ per
* quæ ſcias triumphali potentia hoſtes repellere, * Leg. quem, ut in coronatione Henr. IV.
hæreſes deſtruere, ſubditos coadunare, & Catho-
licæ fidei [N] perſeverabilitati connecti. Per. N. 1100.

[N] Oratio poſt annulum datum. N. 1101.

Deus, cujus eſt omnis poteſtas & dignitas, da
famulo tuo pro Spiritu ſuæ dignitatis effectum,
in qua te remunerante permaneat, ſemperque ti-
meat, tibique jugiter placere contendat. Per.

Hic [N] cingatur ei gladius ab Archiepiſcopo. N. 1102.

[N] Accipe hunc gladium cum Dei benedictione N. 1103.
tibi collatum, in quo per virtutem Spiritus ſancti
reſiſtere, & ejicere omnes inimicos tuos valeas, &
cunctos ſanctæ Dei Eccleſiæ adverſarios, regnum-
que tibi commiſſum tutari, atque protegere caſtra
Dei per auxilium invictiſſimi triumphatoris Do-
mini noſtri Jeſu Chriſti, qui cum Patre in unitate
Spiritus ſancti vivit & regnat in ſecula ſeculorum.

[N] Oratio poſt gladium. N. 1104.

Deus, qui providentia tua cæleſtia ſimul, & N. 1105.
terrena moderaris, propitiare [N] Chriſtianiſſimo
Regi noſtro: ut omnis hoſtium ſuorum fortitudo
virtute gladii ſpiritalis frangatur, ac te pro illo
pugnante penitus conteratur. Per.

Hic [N] coronetur. N. 1106.

[N] Coronet te Deus corona gloriæ, atque juſtitiæ N. 1107.
honore, & opere fortitudinis; ut per officium no-
ſtræ benedictionis cum fide recta, & multiplici bo-
norum operum fructu, ad coronam pervenias re-
gni perpetui, ipſo largiente, cujus regnum per-
manet in ſecula ſeculorum.

Oratio poſt coronam.

Deus perpetuitatis dux virtutum, cunctorum
hoſtium victor, benedic hunc famulum tuum tibi
caput ſuum inclinantem, & prolixa ſanitate, &
proſpera felicitate eum conſerva, & ubicumque
pro quibus auxilium tuum invocaverit, cito adſis,
& protegas, atque defendas. Tribue ei, quæſumus,
Domine, divitias gratiæ tuæ. Comple in bonis
deſiderium ejus; corona eum in miſeratione, &
miſericordia, tibique Domino pia devotione fa-
muletur. Per Dominum noſtrum.

Hic

Hic detur ſceptrum.

N. 1108. *N* Accipe ſceperum, regiæ majeſtatis inſigne, virgam ſcilicet rectam regni, virgam virtutis, qua te ipſum bene geras, ſanctam Eccleſiam populumque Chriſtianum tibi a Deo commiſſum regiâ virtute ab improbis defendas: pravos corrigas, rectos pacifices: & ut viam rectam tenere poſſint, tuo juvamine dirigas; quatenus de temporali regno ad æternum regnum pervenias: ipſo adjuvante, cujus regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula ſeculorum.

Oratio poſt ſceptrum.

Omnium, Domine, fons bonorum, cunctorumque Deus inſtitutor profectuum, tribue, quæſumus, famulo tuo *Ill.* adeptam bene gerere dignitatem, & a te ſibi præſtitutum honorem dignare corroborare. Honorifica eum præ cunctis regibus terræ: uberi cum benedictione locupleta, & in ſolio regni firma ſtabilitate conſolida: viſita eum in ſobole, præſta ei prolixitatem vitæ, in diebus ejus ſemper oriatur juſtitia: ut cum jocunditate & lætitia æterno glorietur in regno. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Tunc datur ei virga.

N. 1109. *N* Accipe virgam virtutis atque æquitatis, qua intelligas mulcere pios, & terrere reprobos. Erranti viam doce, lapſiſque manum porrige, diſperdaſque ſuperbos, & releves humiles: & aperiat tibi oſtium Jeſus Chriſtus Dominus noſter, qui de ſeipſo ait: *Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſalvabitur.* Et ipſe, qui eſt clavis David, & ſceptrum domus Iſrael, qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit ſit tibi adjutor, qui educit vinctum de domo carceris ſedentem in tenebris & umbra mortis: ut in omnibus ſequi merearis eum, de quo Propheta David cecinit: *Sedes tua Deus, ſeculum ſeculi, virga æquitatis, virga regni tui:* & imitando ipſum, qui dicit: *Diligas juſtitiam, & odio habeas iniquitatem. Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ:* ad exemplum illius, quem ante ſecula unxerat præ participibus ſuis, Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Tunc dicatur Benedictio.

N. 1110. *N* Extendat omnipotens Deus dexteram ſuæ benedictionis, & effundat ſuper te donum ſuæ protectionis, & circumdet te muro felicitatis, ac cu-
N. 1111. ſtodia ſuæ propitiationis, ſanctæ Mariæ, *N* ac beati
N. 1112. Petri Apoſtolorum Principis, *N* ſanctique Grego-
N. 1113. rii *N* Angelorum Apoſtolici, atque omnium Sanctorum intercedentibus meritis, indulgeat tibi Do-
N. 1114. minus omnia mala quæ geſſiſti. Amen.

Et *N* tribuat tibi gratiam & miſericordiam quam humiliter ab eo depoſcis, & liberet te ab adverſitatibus cunctis, & ab omnibus viſibilium & inviſibilium inimicorum inſidiis. Amen.

Angelos ſuos bonos ſemper & ubique qui te præcedant, comitentur, & ſubſequantur, ad cuſtodiam tui ponat: & a peccato ſeu gladio, & ab omnium periculorum diſcrimine ſua potentia liberet. Amen.

N Inimicos tuos ad pacis caritatiſque benignitatem convertat, & bonis omnibus te gratioſum, & amabilem faciat; pertinaces quoque in tui inſectatione & odio, confuſione ſalutari induat; ſuper te autem ſanctificatio ſempiterna floreat. Amen. N. 1115.

Victorioſum te atque triumphatorem de inviſibilibus atque viſibilibus hoſtibus ſemper efficiat: & ſancti nominis ſui timorem, & amorem continuo cordi tuo infundat, & in fide recta, ac bonis operibus perſeverabilem reddat, & pace in diebus tuis conceſſa, cum palma victoriæ te ad perpetuum regnum perducat. Amen.

Et qui te voluit ſuper populum ſuum conſtituere regem, & in præſenti ſeculo felicem, æternæ felicitatis tribuat eſſe conſortem. Amen.

Quod ipſe præſtare dignetur.

Item alia Benedictio.

N Benedic, Domine, *N* hunc Præſulem prin- N. 1116.
cipem, qui regna omnium regum a ſeculo mo- N. 1117.
deraris. Amen.

Et tali eum benedictione glorifica; ut * Da- * *al.* Davidi-
vitica teneat ſublimitate ſceptrum ſalutis, & ſan- ca.
ctificæ propitiationis munere reperiatur locupletatus. Amen.

Da ei a tuo ſpiramine regere populum, ſicut Salomonem feciſti regnum obtinere pacificum: Amen.

Quod ipſe præſtare dignetur.

Regis ſtatus deſignatur.

Sta *N* & retine *N* amodo quem hucuſque pa- N. 1118.
terna *N* ſuggeſtione tenuiſti hereditario jure tibi de- N. 1119.
legatum per auctoritatem Dei omnipotentis, & per N. 1120.
præſentem traditionem noſtram omnium ſcilicet Epiſcoporum, ceterorumque Dei ſervorum: & quanto clerum ſacris altaribus propinquiorem proſpicis, tanto ei potiorem in locis congruis honorem impendere memineris: quatenus Mediator Dei & hominum te Mediatorem Cleri, & plebis in hoc regni ſolio confirmet, & in regnum æternum ſecum regnare faciat Jeſus Chriſtus Dominus noſter Rex regum, & Dominus Dominantium, qui cum Patre & Spiritu ſancto

N Rectitudo Regis eſt noviter ordinati, & N. 1121.
in ſolium ſublimati hæc tria populo Chriſtiano ſibi ſubdito præcipere, in primis ut Eccleſia Dei & omnis populus Chriſtianus veram pacem ✠ ſervans in omni tempore. Aliud eſt, ut rapacitates, & omnes iniquitates omnibus gradibus interdicat. Tertium eſt, ut in omnibus judiciis æquitatem & miſericordiam præcipiat; ut illi & nobis indulgeat ſua miſericordia clemens, & miſericors Deus, qui cum Patre,

„ Et *N* tunc deoſculetur omnem Clerum po- N. 1122.
„ pulumque: *N* & dicat unuſquiſque VIVAT REX N. 1123.
„ FELICITER IN SEMPITERNUM, tribus
„ vicibus: VIVAT REX, ut ſupra. Et poſt E-
„ vangelium *N* offert Rex ad manum Archiepiſco- N. 1124.
„ pi oblationem & vinum, & ſic peragatur Miſſa
„ ſuo ordine. Deinde communicetur ab Ar-
„ chiepiſcopo corpore & Sanguine Chriſti: *N* N. 1125.
„ & ſic referant Deo gratias, poſt pergant ad
„ menſam.

N. 1126. # N ITEM AD REGINAM BENEDICENDAM.

„ DEbet enim adduci in Ecclesiam, & proſter-
„ ni ante Altare. Elevata ab oratione ab E-
„ piſcopis, & inclinato capite, dicat Archiepi-
„ ſcopus hanc Orationem:

N. 1127. N Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris; & quod humilitatis noſtræ gerendum eſt miniſterio, tuæ virtutis impleatur effectu. Per.

N Tunc debet caput ejus ungi oleo.

N. 1128. In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti proſit tibi hæc onctio olei in honorem & confirmatioonem æternam.

Sequitur oratio poſt unctionem.

Omnipotens, ſempiterne Deus, affluentem Spiritum tuæ benedictionis ſuper famulam tuam
N. 1129. nobis orantibus propitiatus infunde; N ut quæ per manus noſtræ impoſitionem hodie Regina inſtituitur, ſanctificatione tua digna, & electa permaneat; ut numquam poſtmodum de tua gratia ſeparetur indigna. Per.

N. 1130. *N Tunc debet ei annulus mitti digito.*

Accipe fidei ſignaculum ſanctæ Trinitatis, quo
A poſſis omnes pravitates hæreticas devitare, &
N barbaras gentes virtute tibi præſtita ad agnitionem veritatis advocare. N. 1131.

Sequitur Oratio.

Deus, cujus eſt omnis poteſtas, & dignitas, da famulæ tuæ *ill.* ſigno tuæ fidei proſperum ſuæ dignitatis effectum; qua tibi ſemper firma maneat, tibique jugiter placere comendat.

N Tunc debet imponi corona in capite. N. 1132.

B N Accipe coronam gloriæ, honorem jocunditatis: ut ſplendida fulgeas, & æterna exultatione coroneris. Per Dominum. N. 1133.

Item Oratio.

Omnium, Domine, fons bonorum, & cunctorum dator provectuum, tribue famulæ tuæ *ill.* adeptam bene gerere dignitatem; & a te ſibi præſtitam in ea bonis operibus corrobora gloriam. Per Dominum.

BENEDICTIO NUPTIARUM

Ex codice Remenſi.

Incipit actio N a nuptialis.

N. 1134. a
A[a]Deſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, & inſtitutis tuis, quibus propagationem humani generis ordinaſti, benignus aſſiſte: ut quod, te auctore, jungitur, te auxiliante ſervetur. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Item alia.

Quæſumus, omnipotens Deus, inſtituta providentiæ tuæ pio favore comitare: & quos legima ſocietate connectis, longæva pace cuſtodi. Per Dominum.

Super Oblata.

N. 1135. b
Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, & N hanc oblationem b famularum tuarum illarum, quam tibi offerimus pro famula tua illa, quam ad ſtatum maturitatis, & ad diem nuptiarum perducere dignatus es, placidus, ac benignus aſſume: ut quod tua diſpoſitione expetitur, tua gratia compleatur. Per Dominum noſtrum.

V. D. qui fœdera nuptiarum blando concordiæ
E jugo, & inſolubili pacis vinculo nexuiſti, ut multiplicandis adoptionum Filiis ſanctorum connubiorum fecunditas pudica ſerviret. Tua enim, Domine, providentiæ tuæ gratia ineffabilibus modis
C utrumque diſpenſas: ut quod generatio ad mundi edet ornatum, N generatio ad Eccleſiæ perducat augumentum. Per Chriſtum. N. 1136. c

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem famularum tuarum illarum, quæſumus, Domine, placatus accipias, pro qua majeſtatem tuam ſupplices exoramus: ut ſicut eam ad ætatem nuptiis congruentem pervenire tribuiſti, ſic eam conſortio maritali tuo munere copulatam, deſiderata ſobole gaudere perficias N atque d oblatam ſeriem cum N. 1137. d
D ſuo conjuge provehas benignus annorum. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Quam oblationem tu Deus.

Infra N e actio. Ad triceſimum, vel annualem nuptiarum. N. 1138. e

Hanc igitur oblationem Domine, famulorum tuorum illorum, & illarum, quam tibi offerunt ob diem triceſimum conjunctionis ſuæ, vel annoalem, quo die eos jugali vinculo ſociare dignatus es, placatus ſuſcipias, deprecamur. Ob hoc igitur reddant tibi vota ſua Deo vero, & vivo, pro quibus tremendæ pietati tuæ ſupplices fundimus preces: ut pariter bene ac pacifice ſeneſcant, & videant filios filiorum ſuorum uſque ad tertiam, & quartam progeniem, & te benedicant omnibus diebus vi- tæ

a Obſervatione dignum videtur in vet. Sacram. Gall. occurrere orationem ſeu benedictionem ſuper eos qui ſecundo nubunt, etſi hujuſmodi nuptiæ in Eccleſia benedici non ſolerent.

b Noſter Edmundus Martene qui hæc eadem exhibet ex Gelaſiano Miſſali & mſſ. codicibus Remenſi & Gellonenſi l. 1. de antiq. Eccl. ritibus c. 9. de Sacram. Matrim. Art. 3. legit *famulorum*: Alias emendationes ab ipſo factas attexemus.

c Idem legit, *regeneratio*.

d Lege, *optatam*, ex eodem Martene.

e Ibid. *infra actionem*.

tæ ſuæ. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Quam A
oblationem.
„ Percomples canonem plenarium, & N di-
N. 1139. „ cis Orationem Dominicam, & a ſic N eam
N. 1140. „ benedicis his verbis:
a

Oratio.

N. 1141. N Deus, qui mundi creſcentis exordium mul-
tiplicata prole benedicis, propitiare ſupplicatio-
N. 1142. nibus noſtris: & N ſuper hanc famulam tuam
illam opem benedictionis infunde, ut in con-
N. 1143. jugali conſortio, affectu compari, mente con-
* *l ex. ſancti-tate mutua.* ſimili * N ſanctitatem ut b tua copulentur.
b

Item Oratio.

Pater mundi Conditor, naſcentium genitor,
N. 1144. multiplicandæ originis N inſtitutor, qui Adæ
comitem tuis manibus addidiſti, cujus ex oſſi-
bus oſſa creſcentia parem formam admirabili di-
verſitate ſignarent: hinc ad totius multitudinis
incrementum conjugalis thori juſſa conſortia,
N. 1145. totum inter N c ſeculum colligarent, humani
c generis fœdera nexuerant. Sic enim tibi, Do-
mine, placitum fuit, ſic enim neceſſarium fuit;
N. 1146. N ut quia longe eſt & infirmus, d quod ho-
d mini ſilem, quam quod tibi Deo feceras, ad-
ditur fortiore ſexus infirmior, ut unum effice-
N. 1147. ras ex duobus, & pari pignore ſoboles N mix-
N. 1148. ta maneret: tunc per ordinem flueret egeſta
poſteritas, ut N in prioris ventura ſequerentur,
nec ullum ſibi finem in tam brevi termino,
quamvis eſſent caduca, proponerent. Ad hæc
e e igitur N datæ ſint legis inſtituta ventura.
N. 1149. Quapropter hujus f familiæ tuæ, Pater, rudi-
f menta ſanctifica, ut bono & bene proſpero ſo-
g ciata conſortio legis æternæ g jura cuſtodiat;

memineritque, Domine, non tantum ad licen-
tiam conjugalem, ſed ad obſervantiam fidei N N. 1150.
ſanctorum pignorum h diligata N fidelis & ca- h
ſta, nubat in Chriſto imitatrixque ſanctarum N. 1151.
permaneat feminarum. Sit N amabilis ut Ra- N. 1152.
chel viro ſuo, ſapiens ut Rebecca, longæva
& fidelis ut Sara. N Nihil ex hac N ſubdolus N. 1153.
ille auctor prævaricationis uſurpet, nexa fidei N. 1154.
N mandatiſque permaneat N feminarum, ſer- N. 1155.
viens N Deo verò devota N muniat infirmita- N. 1156.
tem ſuam robore diſciplinæ, uni thoro juncta N. 1157.
contactus vitæ illicitos fugiat. i Sit N verecun- N. 1158.
i
da, gravis pudore, venerabilis, doctrinis cæle- N. 1159.
B ſtibus erudita, N ſit fecunda ſobolem, ſit N pro- N. 1160.
bata, & innocens, & ad Beatorum requiem N. 1161.
uſque ad cæleſtia regna perveniat.
„ Poſt hæc dic PAX vobiſcum, & ſic eos
„ communica. Deinde poſteaquam communi-
„ caverint, dicis ſuper eos Benedictionem his
„ verbis:

Domine ſancte, Pater omnipotens, iteratis
ritibus te ſupplices exoramus, pro quibus apud
te ſupplicatus eſt Chriſtus N k conjunctionis fa- N. 1162.
mulorum tuorum fovere digneris, N benedi- N. 1163.
k
ctiones tuas excipere mereantur: l ut filiorum l
ſucceſſibus fecundentur, ſicut N plurimi omnes N. 1164.
C confirmare dignare. Avertantur ab eis inimici N. 1165.
inſidiæ, N omnipotens, ut N ſanctitatem Pa- N. 1166.
trem etiam in ipſo conjugio imitentur, qui
providentia tua, Domine, conjungi meruerunt.
Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Poſt Communionem.

Exaudi nos, Domine ſancte, Pater omnipo-
tens, æterne Deus, ut m quod N non miniſtren- N. 1167.
tur officio, tua benedictione potius impleantur. m
Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

D

a Apud eumdem Martene, & *ſic cantas benedictionis oratio-nem his verbis.*
b Ita etiam reſtituit laudatus ſcriptor.
c Mart. *inſtitutor.*
d Idem, *quod homine ſimilem, quam quod tibi feceras, addi-tus fortiore ſexus infirmior, ut unum efficeris ex duobus .... & priores ventura ſequerentur.* Ubi forte mendo typographico legi-tur, *ſimilem* pro *ſimile*, & *efficeris*, pro *effiteres*.
e Ibid. *datæ ſint legis inſtituta ventura.* Potior videtur Me-nardi reſtitutio, quam habes in notis.
f Melius Martene, *hujus famulæ tuæ.*
g Idem, *juſſa.*
h Ibid. *diligatum: fidelis & caſta* &c.
i Mart. *ſit verecundia gravis, pudore venerabilis ... ſit fecunda in ſobole.*
k Idem, *conjunctiones fam.*
l Ibid. *& filiorum ſucceſſibus fecundentur: ut plurimi omnes ſtru-ti primi hominis confirmare dignare. Avertantur ab eis inimici omnes inſidiæ, ut ſanctitatem Patrum etiam.*
m Idem, *ut quod noſtro miniſtratur off. tuæ: bened. potius im-pleatur.*

R iij ELEN-

ELENCHUS CAPITULORUM
HUJUS LIBRI SACRAMENTORUM.

Ordo Miſſæ.	Col. 1.
Canon Miſſæ.	2.
Vigilia natalis Domini ad nonam.	5.
Vigilia Domini in nocte.	5.
Miſſa in mane prima natalis Domini, ſive ſanctæ Anaſtaſiæ.	7.
Dies natalis Domini.	7.
Natale S. Stephani.	9.
Natale S. Johannis Evangeliſtæ.	10.
Natale Innocentium.	12.
Natale S. Sylveſtri, eodem die S. Fulgentii Epiſcopi.	13.
In octavis Domini.	13.
Dominica prima poſt natale Domini.	14.
Vigilia Theophaniæ.	15.
Epiphania.	16.
Dominica prima poſt Theophaniam.	17.
In octavis Theophaniæ.	18.
Natale S. Felicis.	18.
Dominica ſecunda poſt Theophaniam.	18.
Natale S. Marcelli Papæ.	19.
Natale S. Priſcæ Virginis.	20.
Natale S. Fabiani.	20.
Natale S. Sebaſtiani.	20.
Natale S. Agnetis.	21.
Natale S. Vincentii.	21.
Converſio S. Pauli.	22.
Natale S. Projecti.	23.
Natale S. Agnetis, de Nativitate.	23.
Purificatio S. Mariæ Virginis.	24.
Natale S. Agathæ Martyris.	25.
Dominica III. poſt Theophaniam.	25.
Dominica IV. poſt Theophaniam.	26.
Dominica V. poſt Theophaniam.	27.
Dominica VI. poſt Theophaniam.	28.
Natale S. Valentini Martyris.	28.
Cathedra S. Petri.	29.
Natale S. Matthiæ Apoſtoli.	29.
Natale S. Gregorii Papæ.	30.
Annuntiatio Angeli ad B. Mariam.	31.
In Septuageſima.	32.
In Sexageſima.	33.
Dominica in Quinquageſima.	34.
Feria IV. caput Jejunii.	35.
Feria V. intra Quinquageſimam.	35.
Feria VI. intra Quinquageſimam.	36.
Sabbato intra Quinquageſimam.	37.
In Quadrageſima.	37.
Feria II. intra Quadrageſimam.	38.
Feria III.	39.
Feria IV. menſis primi.	40.
Feria V. intra Quadrageſimam.	40.
Feria VI. intra Quadrageſimam.	41.
Sabbato in XII. lectionibus menſis primi.	41.
Dominica II. in Quadrageſima.	43.
Feria II. in Hebdomada II.	43.
Feria III. in Hebdomada II.	44.
Feria IV. in Hebdomada II.	44.
Feria V. in Hebdomada II.	45.
Feria VI. in Hebdomada II.	46.
Sabbato in Hebdomada II.	46.
Dominica III. in Quadrageſima.	47.
Feria II. in Hebdomada III.	48.
Feria III. in Hebdomada III.	48.
Feria IV. in Hebdomada III.	49.
Feria V. in Hebdomada III.	49.
Feria VI. in Hebdomada III.	50.
Sabbato in Hebdomada III.	51.
Dominica IV. in Quadrageſima.	51.
Feria II. in Hebdomada IV.	52.
Feria III. in Hebdomada IV.	53.
Feria IV. in Hebdomada IV.	53.
Feria V. in Hebdomada IV.	54.
Feria VI. in Hebdomada IV.	55.
Sabbato in Hebdomada IV.	55.
Dominica V. in Quadrageſima de Paſſione Domini.	56.
Feria II. in Hebdomada V.	57.
Feria III. in Hebdomada V.	57.
Feria IV. in Hebdomada V.	58.
Feria V. in Hebdomada V.	58.
Feria VI. in Hebdomada V.	59.
Sabbato ante ramos palmarum.	60.
Dominica in ramis palmarum.	60.
Feria II. poſt palmas.	61.
Feria III. poſt palmas.	62.
Feria IV.	62.
Feria V.	65.
Feria VI.	69.
Sabbato.	70.
In die ſancto Paſchæ.	75.
Feria II. in albis.	76.
Feria III. in albis.	77.
Feria IV. in albis.	78.
Feria V. in albis.	78.
Feria VI. in albis.	79.
Sabbato in albis.	80.
Dominica Octav. Paſchæ.	81.
Aliæ orationes Paſchales.	82.
Natale SS. Tiburtii & Valeriani & Maximi.	83.
Natale S. Georgii Martyris.	84.
Natale S. Marci Evangeliſtæ.	84.
Natale S. Vitalis.	85.
Natale SS. Apoſtolorum Philippi & Jacobi.	85.
Natale SS. Alexandri, Evantii & Theodoli.	86.
Inventio S. Crucis.	86.
Natale S. Johannis ante portam Latinam.	87.
Natale SS. Gordiani & Epimachi.	87.
Natale S. Pancratii Martyris.	87.
Natale S. Mariæ ad Martyres.	88.
Natale S. Urbani Papæ.	88.
Dominica I. poſt octavas Paſchæ.	88.
Dominica II. poſt octavas Paſchæ.	89.
Dominica III. poſt octavas Paſchæ.	90.
Dominica IV. poſt octavas Paſchæ.	90.
Feria II. in Litania majore.	91.
Ad Miſſam.	91.
Feria III.	92.

Ad

Ad Miſſam. 93.
Feria IV. 93.
In Aſcenſu Domini ad Miſſam. 94.
Dominica I. poſt Aſcenſionem Domini. 95.
Incipiunt orationes de Pentecoſte. Die Sabbato ante deſcenſum fontis. 96.
Die ſancto Pentecoſtes. 98.
Feria II. 98.
Feria III. 99.
Feria IV. menſis IV. 100.
Feria V. 100.
Feria VI. menſis IV. 101.
Sabbato in XII. lectionibus menſe IV. 101.
Alia ad Miſſam. 102.
Dominica in octava Pentecoſtes. 103.
Dedicatio Baſilicæ S. Nicomedis. 103.
Natale SS Marcellini, & Petri. 104.
Natale SS. Primi & Feliciani. 104.
Natale SS. Baſilidis, Cyrini, Naboris & Nazarii. 105.
Natale SS. Marci & Marcelliani. 105.
Denuntiatio jejuniorum primi, quarti, ſeptimi, & decimi menſis. 105.
Menſis IV. Feria IV. ſi poſt Hebdomadem Pentecoſtes advenerit. 106.
Feria VI. 106.
Sabbato in XII. lectionibus. 107.
Poſt Benedictiones ad Miſſam. 107.
Natale SS. Gervaſii & Protaſii. 108.
Vigilia S. Johannis Baptiſtæ. 108.
In prima Miſſa de nocte. 108.
Natale S. Johannis Baptiſtæ. 109.
Natale SS. Johannis & Pauli. 110.
Natale S. Leonis Papæ. 111.
Vigilia SS. Petri & Pauli. 111.
Natale ejuſdem Petri & Pauli. 112.
Natale S. Pauli. 113.
Natale SS. Proceſſi & Martiniani. 114.
Octava Apoſtolorum Petri & Pauli. 114.
Natale ſeptem Fratrum. 115.
Natale S. Jacobi Apoſtoli. 115.
Natale S. Felicis. 116.
Natale SS. Abdon & Sennen. 116.
Ad S. Petrum ad vincula. 117.
Natale S. Stephani Epiſcopi & Martyris. 117.
Natale S. Sixti Epiſcopi. 117.
Natale SS. Feliciſſimi & Agapiti. 118.
Natale S. Cyriaci. 118.
Vigilia S. Laurentii. 119.
In prima Miſſa de nocte. 119.
Natale S. Laurentii. 120.
Natale S. Tiburtii Martyris. 121.
Natale S. Hyppolyti Martyris 121.
Natale S. Euſebii Sacerdotis. 121.
Vigilia Aſſumtionis S. Mariæ. 122.
Aſſumtio S. Mariæ Virginis. 123.
Natale S. Agapiti Martyris. 133.
Natale S. Timothei Martyris. 124.
Natale S. Bartholomæi Apoſtoli. 124.
Natale S. Auguſtini Epiſcopi. 125.
Natale S. Hermetis Martyris. 125.
Natale S. Sabinæ. 116.
Decollatio S. Johannis Baptiſtæ. 126.
Natale SS. Felicis & Adaucti. 127.
Nativitas S. Mariæ Virginis. 127.
Natale S. Adriani Martyris. 128.
Natale SS. Proti & Hyacinthi. 128.
Exaltatio S. Crucis. 128.
Natale SS. Cornelii & Cypriani. 129.
Natale S. Nicomedis Martyris. 129.
Natale S. Euphemiæ Martyris. 130.
Natale SS. Luciæ & Geminiani. 130.
Vigilia S. Matthæi Evangeliſtæ. 130.
Natale S. Matthæi Apoſtoli & Evangeliſtæ. 131.
Menſe VII. Feria IV. 131.
Feria VI. 132.
Sabbato in XII. lectionibus. 133.
Natale SS. Coſmæ & Damiani. 134.
Dedicatio Baſilicæ S. Michaelis Archangeli. 134.
Natale S. Marci Papæ. 135.
Natale S. Caliſti Papæ. 135.
Natale S. Lucæ Evangeliſtæ. 135.
Vigilia Apoſtolorum Simonis, & Judæ. 136.
Natale Apoſtolorum Simonis, & Judæ. 137.
Vigilia omnium Sanctorum. 137.
Natale S. Cæſarii Martyris. 138.
Natale omnium Sanctorum. 138.
Nativitas SS. quatuor Coronatorum. 139.
Natale S. Theodori Martyris. 139.
Natale S. Mennæ Martyris. 140.
Natale S. Martini Confeſſoris. 140.
Natala S. Cæciliæ. 140.
Natale S. Clementis. 141.
Natale S. Felicitatis. 141.
Natale S. Chryſogoni Martyris. 142.
Natale S. Saturnini Martyris. 142.
Vigilia S. Andreæ. 142.
Natale S. Andreæ. 143.
Natale S. Luciæ Virginis. 144.
Natale S. Thomæ. 144.
Ordo ad Eccleſiam dedicandam. 145.
Benedictio ad linteamina, vel ad omnia in uſum Baſilicæ. 150.
Benedictio ſuper munus quod quis Eccleſiæ offert. 150.
Ad conſecrandam patenam. 151.
Ad calicem benedicendum. 151.
Oratio quando elevantur Reliquiæ. 152.
Orationes ad Miſſas in Dedicatione. 153.
In Anniverſario dedicationis Baſilicæ. 154.
In Vigilia Apoſtolorum. 155.
Miſſa in Vigilia unius Martyris. 155.
Miſſa in Natale unius Martyris. 156.
Miſſa in Vigilia plurimorum Martyrum. 158.
In Natale plurimorum Martyrum. 159.
In Vigilia unius Confeſſoris. 160.
Miſſa in Natali unius Confeſſoris. 160.
Miſſa in Vigilia plurimorum Confeſſorum. 162.
In Natali plurimorum Confeſſorum. 163.
In vigilia Virginum. 164.
In Natale Virginum. 165.
Alia Miſſa. 166.
Benedictio veſtium Virginis vel viduæ. 167.
Benedictio veſtis Virginis. 167.
Benedictio Virginis ab Epiſcopo dicenda. 167.
Miſſa in conſecratione Virginis. 168.
Oratio ad Abbatiſſam faciendam. 168.
Oratio ad Ancillas Dei velandas. 168.
Oratio ad Abbatem faciendum. 168.
Hebdomada II. poſt Pentecoſten. 168.
Hebdomada III. poſt Pentecoſten. 169.
Hebdomada IV. poſt Pentecoſten. 170.
Hebdomada V. poſt Pentecoſten. 171.
Hebdomada VI. poſt Pentecoſten. 171.
Hebdomada VII. poſt Pentecoſten. 172.
Hebdomada VIII. poſt Pentecoſten. 173.
Hebdomada IX. poſt Pentecoſten. 173.
Hebdomada X. poſt Pentecoſten. 174.
Hebdomada XI. poſt Pentecoſten. 175.
Hebdomada XII. poſt Pentecoſten. 175.
Hebdomada XIII. poſt Pentecoſten. 176.
Hebdomada XIV. poſt Pentecoſten. 177.

Heb-

Hebdomada XV. poſt Pentecoſten. 177.
Hebdomada XVI. poſt Pentecoſten. 178.
Hebdomada XVII. poſt Pentecoſten. 179.
Hebdomada XVIII. poſt Pentecoſten. 180.
Hebdomada XIX. poſt Pentecoſten. 180.
Hebdomada XX. poſt Pentecoſten. 181.
Hebdomada XXI. poſt Pentecoſten. 182.
Hebdomada XXII. poſt Pentecoſten. 182.
Hebdomada XXIII. poſt Pentecoſten. 183.
Hebdomada XXIV. poſt Pentecoſten. 184.
Hebdomada XXV. poſt Pentecoſten. 185.
Hebdomada XXVI. poſt Pentecoſten. 185.
Hebdomada XXVII. poſt Pentecoſten. 186.
Hebdomada V. ante Natale Domini. 186.
Hebdomada IV. ante Natale Domini. 187.
Hebdomada III. ante Natale Domini. 188.
Hebdomada II. ante Natale Domini. 189.
Menſis X. Feria IV. 189.
Feria VI. 190.
Sabbato in XII. lectionibus Menſis X. 190.
Dominica I. ante Natale Domini. 191.
Orationes de Adventu Domini quotidianis diebus. 192.
Orationes pro peccatis. 194.
Orationes quotidianæ. 196.
Orationes aliæ veſpertinales. 200.
Orationes ad Crucem. 200.
Orationes ad Completorium. 201.
Orationes Matutinales. 201.
Item ad Matutinos luceſcente die. 203.
Miſſa pro peccatis. 203.
Orationes tempore belli. 204.
Miſſa in tempore belli. 204.
Item alia Miſſa. 205.
Item alia Miſſa. 205.
Miſſa pro pace. 205.
Miſſa pro quacumque tribulatione. 206.
Item alia Miſſa. 206.
Item alia Miſſa. 207.
Item alia Miſſa. 207.
Oratio tempore (quod abſit) mortalitatis. 207.
Item alia Miſſa. 208.
Item alia Miſſa. 208.
Item alia Miſſa. 209.
Orationes ad pluviam petendam. 209.
Miſſa ad pluviam poſtulandam. 210.
Item alia Miſſa. 210.
Orationes ad poſcendam ſerenitatem. 210.
Miſſa ad poſcendam ſerenitatem. 211
Oratio ad repellendam tempeſtatem. 211.
Oratio contra fulgura. 211.
Oratio pro fratribus in via dirigendis. 211.
Miſſa pro iter agentibus 212.
Orationes ad Clericum faciendum. 213.
Orationes & preces ſuper pœnitentem confitentem peccata ſua. 213.
Orationes ad reconciliandum pœnitentem. 214.
Miſſa pro Epiſcopo defuncto. 215.
Alia Miſſa pro Epiſcopo defuncto. 215.
Item alia Miſſa pro Epiſcopo defuncto. 216.
Alia Miſſa pro Epiſcopo defuncto. 217.
Miſſa pro Epiſcopo defuncto. 217.
Miſſa pro Sacerdote defuncto. 217.
Miſſa unius defuncti. 218.
Miſſa in depoſitione defuncti. 218.
Miſſa in Anniverſario unius defuncti. 219.
Miſſa plurimorum defunctorum. 219.
Ordo ad ſacros ordines benedicendos. 219.
Ordinatio oſtiarii. 220.
Ordinatio Lectoris. 220.
Ordinatio Exorciſtæ. 220.
Ordinatio Acolythi. 222.
Ordinatio Subdiaconi. 221.
Ordo qualiter in Romana Eccleſia Diaconi & Presbyteri ordinandi ſunt. 222.
Oratio ad Presbyteros ordinandos. 224.
Oratio ad Epiſcopos ordinandos. 224.
Oratio in Nat. Papæ. 226.
Miſſa propria in die ordinationis ſuæ. 227.
Orationes pro adepta dignitate. 228.
Oratio ad Abbatem faciendum. 228.
Incipiunt Apologiæ. 229.
Orationes ad viſitandum infirmum. 231.
Oratio quando aſpergitur in domo. 234.
Benedictio uvæ, vel favæ. 234.
Benedictio ad fructus novos. 234.
Benedictio ad omnia quæ volueris. 234.
Benedictio panis. 234.
Oratio ad capillaturam. 234.
Oratio ad barbas tondendas. 235.
Oratio ad infirmum ungendum. 235.
Orationes ad viſitandum infirmum. 235.
Oratio in conſummatione hujus officii. 237.
Miſſa pro Epiſcopo vel congregatione. 237.
Alia Miſſa. 238.
Miſſa votiva. 238.
Miſſa ſpecialis Sacerdotis. 238.
Miſſa pro ſalute vivorum. 239.
Miſſa pro familiaribus. 239.
Miſſa quotidiana pro Rege. 239.
Miſſa pro pace. 240.
Miſſa pro quacumque tribulatione. 240.
Miſſa pro infirmis. 240.

Appendix ad Librum Sacramentorum.

VEtus Miſſa. 241.
Alia Miſſa vetus. 247.
Ritus antiquus celebrandæ Miſſæ. 253.
Ritus olim obſervatus in unctione Regum Francorum. 257.
Item ad Reginam benedicendam. 263.
Benedictio Nuptiarum. 263.

NOTÆ

Digitized by Google

NOTÆ
ET OBSERVATIONES
IN LIBRUM SACRAMENTORUM
SANCTI GREGORII PAPÆ.

Auctore D. HUGONE MENARDO, *Monacho Benedictino*.

a NOTA 1. HIC [a] LIBER. In excuſis legitur, *Incipit liber.*

Nota 2. LIBER SACRAMENTORUM.

Ita in codicibus noſtris mſſ. Rodradi, Remenſi, & Ratoldi Abbatis. Ita appellatur in Concilio Remenſi apud Burchardum lib. 3. cap. 97. *Expleta Miſſa calix cum patena; & Sacramentorum liber cum veſtibus Sacerdotalibus, in mundo loco ſub ſera recondantur.* Idem videre eſt apud eumdem Burchardum libro decimo-nono, capite octavo. *Nunc ergo, o Fratres, qui voluerit Sacerdotis nomen habere, imprimis propter Deum cogitet, ut diſcat ea quæ neceſſaria ſunt, antequam manus Epiſcopi caput ejus tangat: id eſt, Pſalterium, Lectionarium cum Evangeliis, Sacramentorum librum, Baptiſterium, & Computum cum cyclo, &c.* Ubi τὸ baptiſterium eſt conferendi baptiſmi ratio. Apud Flodoardum lib. 3. hiſt. Eccl. Rem. cap. 9. *Librum quoque Sacramentorum ſub eburneis tabulis argento præfignitis, ſed Lectionarium ad Miſſas librum pari decore venuſtatum ibidem contulit.* Ita appellat Micrologus cap. 6. de obſervationibus Eccleſiaſticis: *Fecit autem idem Albinus in ſancta Eccleſia non contemnendum opus: nam Gregorianas orationes in libris Sacramentorum collegiſſe aſſeritur paucis aliis adjectis, &c.* Berno Abbas Augenſis cap. 1. libri de quibuſdam rebus ad Miſſam ſpectantibus: *Quia ſicut Papa Gregorius Librum Sacramentorum diligentiſſime ad veritatis limam correxit.* Johannes Diaconus in vita S. Gregorii citatus ab eodem Bernone capite eodem: *Unde & in vita ipſius legimus: Sed & Gelaſianum codicem de Miſſarum ſolemniis multa ſubtrahens, pauca convertens, nonnulla ſuperadjiciens in unius libelli volumine coarctavit, quod volumen librum Sacramentorum prætitulavit.* Ita apud Johannem Diaconum.

b [b] Sed ultimum hujuſce loci membrum ex ejus textu a neſcio quo avulſum eſt. Vvalfridus libro de rebus Eccleſiaſticis cap. 22. *Curavit B. Gregorius rationabilia quæque coadunare, & ſecluſis iis, quæ vel nimia vel inconcinna videbantur, compoſuit librum, qui dicitur Sacramentorum, ſicut ex titulo ejus manifeſtiſſime declaratur.* Ita etiam appellat Gennadius quamvis de alio libro loquatur, lib. de viris illuſtribus, cap. de Voconio Caſtellanenſi Epiſcopo: *Compoſuit etiam Sacramentorum volumen*, & cap. de Muſæo Maſſilienſi Preſbytero: *Compoſuit Sacramentorum egregium, & non parvum volumen per membra quidem pro opportunitate officiorum & temporum, pro lectionum textu, Pſalmorumque ſerie; ſed ſupplicandi Deo, & conteſtandi beneficiorum ejus ſoliditate ſui conſentaneum.* Ita etiam Miſſa ab Illyrico edita, *Incipit ordo Sacramento-*

A *rum.* Quare non aſſentior iis qui ſcribunt titulum hujus libri eſſe τὸ *Sacramentarium*, non vero, *Liber Sacramentorum.* Cum etiam contrarium pateat ex hoc Sacramentorum libro, in quo manifeſte *Sacramentarium* a libro *Sacramentorum* diſtinguitur. Siquidem ibi feria 6. Majoris Hebdomadæ citatur Sacramentarium: *Qui dum venerit de ſacrario proceſſit ante altare ad orandum, ordine quo in Sacramentario continetur. Mox ut ſurrexerit, &c.* Nec obeſt, quod Albinus, Amalarius, & alii nonnulli hunc librum appellarint Sacramentarium, cum ſatis ex ſupradictis conſtet τὸ *Liber Sacramentorum*

B eſſe verum ac germanum hujus operis titulum: etſi non diffitear hanc vocem *Sacramentarium*, vel, *Sacramentarius* eſſe antiquam: ſiquidem Gennadius in Paulino ea uſus eſt: *Fecit*, inquit, *& Sacramentarium & Hymnarium.* Aptiſſime autem hoc opus, liber Sacramentorum dicitur, quia in eo officia Miſſarum liturgice recte diſpoſita continentur; quæ Sancti Patres olim Sacramenta appellarunt, quemadmodum Optatus Milevitanus lib. 2. contra Parmenianum: *Nam quis dubitet vos illud legitimum in Sacramentorum myſterio præterire non poſſe? offerre vos dicitis pro Eccleſia, quæ una*

C *eſt.* Et lib. 6. *Inter Sacramenta velamen potuit tangi, non lignum*, id eſt in Miſſarum celebratione potuit tangi velamen altaris, non ipſum altare; quod lignum appellatur, quia ligneum erat, qua de re infra dicetur. S. Ambroſius lib. 3. de Virginibus: *An quid eſt indignius, quam oracula divina circumſtrepi, ne audiantur, ne credantur, ne revelentur? circumſonare Sacramenta confuſis vocibus, ut impediatur oratio pro ſalute depromta omnium?* S. Auguſtinus epiſt. 59. ad Paulinum: *Ut precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione Sa-* Nota 159.

D *cramentorum, antequam illud quod eſt in Domini menſa incipiat benedici.* Et lib. de dono perſeverantiæ cap. 13. *Quod ergo in Sacramentis fidelium dicitur, ut ſurſum cor habeamus ad Dominum, munus eſt Domini.*

Nota 3. EX AUTHENTICO LIBRO BIBLIOTHECÆ CUBICULI SCRIPTUS.

In aliis codicibus noſtris mſſ. hæc verba deſiderantur, quæ non parum faciunt ad auctoritatem hujus codicis. Habentur in editis excepto hoc vocabulo, LIBRO. Cubiculum eſt quoddam ſecretarium, cella, ſeu domus juxta Eccleſiam S. Petri, in

E qua excubabant ii qui ad cuſtodiam corporum SS. Apoſtolorum Cubicularii dicti ſunt: in qua etiam erat Bibliotheca ſacrorum librorum, eorum præſertim qui ad officium Eccleſiaſticum, & divina myſteria peragenda ſpectant. Quod videre eſt etiam

[a] Hic titulus legitur in vetuſtiſſimis Sacramentorum libris, præſertim in Harlæano antiquiſſimo, cujus Scripturæ ſpecimen lege apud Mabill. de re Diplomat. pag. 365.

[b] In mſſ. Johannis Diaconi, etiam antiquioribus Bernone, qui floruit ineunte ſeculo xi. verba hæc non extant; neque ulla ſuperſunt abraſionis veſtigia.

in Baſilica Nolæ a S. Paulino ædificata, ubi a parte ſiniſtra apſidis fecit Secretarium libris ſacris condendis aptum, quod ipſa inſcriptio ſignificat,

Si quem ſancta tenet meditandi in lege voluntas,
Hic poterit reſidens ſacris intendere libris.

Ut teſtatur idem S. Paulinus epiſt. 12.

Nota 4. Missa.

Antiqui Patres fere utuntur hoc vocabulo in numero plurali: habetur tamen apud ſanctum Ambroſium ſingulare libro quinto [a] Epiſt. 33. ad Marcellinam ſororem: *Sequenti die (erat autem Dominica) poſt lectiones & tractatum dimiſſis Catechumenis, Symbolum aliquibus Competentibus in baptiſteriis tradebam Baſilicæ. Illic nuntiatum eſt mihi comperto, quod ad Portianam Baſilicam de palatio Decanos miſiſſent, & vela ſuſpenderent, populi partem convergere. Ego tamen manſi in munere, Miſſam facere cœpi. Dum offero, raptum cognovi a populo Caſtulum quemdam, quem Presbyterum dicerent Ariani. Hunc autem in platea offenderant tranſeuntes. Amariſſime flere & orare in ipſa oblatione Deum cœpi, ut ſubveniret.* Ubi verbum *Offero*, & nomen *oblatio*, aperte indicant Miſſam hoc loco eſſe de ſacrificio corporis & ſanguinis Chriſti liturgico intelligendam.

Nota 5. Ad Introitum Antiphona, qualis fuerit.

Ita in [b] Antiphonario Gregoriano mſ. Bibl. Corbeienſis, atque etiam in editis. Ita loquuntur Walafridus Strabo de rebus Eccleſ. cap. 22. & Micrologus cap. 1. de obſervationibus Eccleſiaſticis: *Interim cantatur Antiphona ad Introitum, quæ ab introitu Sacerdotis ad altare hoc nomen meruit habere.* Vulgo *Introitus* appellatur, & habetur in codicibus mſſ. Rodradi Presbyteri, & Ratoldi Abbatis, & in editis; id etiam videre eſt apud Amalarium lib. 3. de officiis cap. 5. *Officium quod vocatur Introitus Miſſæ, habet initium a prima Antiphona, quæ dicitur Introitus: & finitur in oratione quæ dicitur a Sacerdote ante lectionem.* Nulla hic eſt mentio Pſalmi: ſed ſatis intelligitur, cum fit mentio Antiphonæ, quæ ei præmitti ſolet in Miſſa. Hic Pſalmus olim canebatur integer; unde in Antiphonariis Gregorianis, & in Miſſali Romano poſt Antiphonam ponitur Pſalmi principium. Quod ſi primus Pſalmi verſiculus eſt Antiphona, tum illam ſubſequitur ſecundus Pſalmi verſiculus, etſi quidam recentiores novarum Miſſarum concinnatores hoc præ ignorantia minus obſervent. Itaque olim a pſalmodia Miſſa ducebat initium, ut modo fit, ut planum eſt ex S. Dionyſio cap. 3. Hierarchiæ Eccleſiaſticæ. Ubi primum Pontifex ducto ab altari ſuffitionis initio, chori ambitum cum ſuffitione perluſtravit, reverſus ad altare ἀπάρχεται τῆς ἱερᾶς τῶν ψαλμῶν μελῳδίας, &c. id eſt, ſacram incipit Pſalmorum melodiam, omni ordine Eccleſiaſtico ſacram ipſi pſalmodiam ſuccinente. Cui videtur ſuffragari S. Baſilius lib. de Spiritu Sancto ad Amphilochium cap. 27. cum ait quædam præmitti lectioni Apoſtoli & Evangelii: οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀρκούμεθα ὧν ὁ Ἀπόστολος, ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχύν. id eſt, non tantum contenti ſumus his quorum meminerunt Apoſtolus & Evangelium: ſed alia quædam præmittimus & ſubjungimus, tamquam multum momenti ad hoc myſterium habentia. Alcuinus tamen lib. de Offic. divinis cap. de veſtimentis, & Amalarius lib. 3. de Eccl. Officiis cap. 5. ſcribunt hoc inſtitutum manaſſe tantum a Cæleſtino Papa, qui inſtituit, ut Pſalmi CL. ante ſacrificium canerentur, quod antea non fiebat, cum Miſſa tantum exordium duceret ab lectione Apoſtoli, & Evangelii. Hæc illi & recte. Nam tempore S. Juſtini Martyris, qui diſcipulis Apoſtolorum coævus fuit, Miſſa incipiebat a lectionibus, ut ipſe teſtatur in Apologia ſecunda pro Chriſtianis ſub finem: *Et Solis qui dicitur die, omnium qui vel in oppidis, vel ruri, degunt, in eumdem locum conventus fit.* καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων, ἢ τὰ συγγράμματα τῶν Προφητῶν ἀναγινώσκεται μέχρις ἐγχωρεῖ. id eſt, & commentaria Apoſtolorum, aut ſcripta Prophetarum, quantum hora permittit, leguntur, Deinde Lectore quieſcente, &c. Apud S. Cyrillum quidem Catech. 5. Myſtagogica, ubi ordo Miſſæ recenſetur, primo fit mentio lotionis manuum, deinde oſculi pacis, quorum rationem myſticam reddit: ſed non puto tunc Miſſam caruiſſe lectione ſacra; nam idem Cyrillus Catecheſi 4. hortatur legendum eas Scripturas dumtaxat, quæ in Eccleſia leguntur. Si vero nullam fecit mentionem lectionis Scripturarum Catech. 5. myſtag. in promtu cauſa eſt, quia facilis erat ratio cum Scripturæ legerentur in conventu; aliorum vero myſteriorum non item, quam enucleatius explicat in hac catecheſi. Idem initium Miſſæ a Scripturis diu perſeveravit in Eccleſia. Nam vigebat adhuc tempore S. Ambroſii, ut planum eſt ex Epiſt. 33. lib. 5. *Sequenti die, erat autem Dominica, poſt lectiones atque tractatum, dimiſſis Catechumenis, Symbolum aliquibus Competentibus in baptiſteriis tradebam Baſilicæ, &c.* Nunc 20. I. Claſſis.

Et Carthagine tempore S. Auguſtini uſus Pſalmorum ante oblationem tantum receptus eſt, ut patet ex lib. 2. Retractationum cap. 11. *Inter hæc Hilarius quidam vir tribunitius & Catholicus, neſcio unde adverſus Dei miniſtros, ut fieri aſſolet, irritatus, morem, qui tunc eſſe apud Carthaginem cœperat, ut Hymni ad altare dicerentur de Pſalmorum libro ſive ante oblationem, ſive cum diſtribueretur populo quod fuiſſet oblatum, maledica reprehenſione lacerabat, aſſerens fieri non oportere.* Unde poſtea videmus Pſalmorum mentionem fieri in ipſis Liturgiis, ut clarum eſt ex Gennadio in Muſæo Maſſilienſi qui librum Sacramentorum compoſuit Pſalmorum ſerie, & decantatione diſcretum. Sed hic Pſalmorum uſus tempore Muſæi Maſſilienſis, & poſtea ubique in Gallia minime receptus erat. Nam tempore Theodeberti regis Treviris Miſſæ exordium adhuc a lectionibus ducebatur, ut patet ex S. Gregorio Turonenſi in vitis Patrum, in S. Nicetio Trevirorum Pontifice. *Advenit dies Dominicus: & ecce Rex cum his, qui ab hoc Sacerdote communione abeſſe juſſi fuerant, Eccleſiam eſt ingreſſus; lectis igitur lectionibus, quas Canon ſanxit antiquus, oblatis muneribus ſuper altare Dei, ait Sacerdos: non hic hodie Miſſarum ſolemnia conſummabuntur; niſi communione privati prius abſcedant.* Quæ cum ita ſint, dicendum eſt priſcis illis temporibus non fuiſſe unum eumdemque uſum: ſed alios Miſſæ exordium duxiſſe a pſalmodia, alios vero a lectionibus.

Nota 6. Dainde Kyrie eleison.

Antiqua fuit plane conſuetudo Eccleſiæ Romanæ canere *Kyrie eleiſon* tam in Miſſis, quam in ceteris divinis officiis, ut planum eſt ex Concilio Vaſenſi, quod celebratum fuit Decio juniore V. C. Conſule an. Chriſti DXXIX. can. 3. *Et quia tam in ſede Apoſtolica, quam etiam per totas Orientales atque Italiæ Provincias dulcis & nimium ſalutaris conſuetudo eſt intromiſſa, ut Kyrie eleiſon cum grandi affectu & compunctione dicatur; placuit etiam nobis, ut in omnibus Eccleſiis noſtris iſta tam ſancta conſuetudo, & ad Matutinos & ad Miſſas, & ad Veſperam Deo propitio intromittatur.* Ex quo patet immerito a quibuſdam Græcis notatum fuiſſe S. Gregorium Papam, quaſi ut Eccleſiam Conſtantinopolitanam opprimeret, tum primum inſtituerit, ut in Miſſa Romana *Kyrie eleiſon* caneretur; ut ipſe teſtatur [c] lib. 7. Regeſti, epiſt. 64. ubi affirmat ſe numquam id ab Eccleſia Conſtantinopolitana emendicaſſe

a In noviſſima edit. eſt 20. Ep. primæ Claſſis.

b S. Gregorii Antiphonarium mox editi ſumus. Mſſ. Theoder. præter collectam, orationem, ſuper oblata, præfationem &c. quæ exhibent omnes libri Sacram. aſſignant ſingulis in miſſis Antiphonam, ſeu Introitum, Pſalmum huic Antiphonæ reſpondentem, Reſponſorium cum verſu quæ gradualis nomine modo intelliguntur, Alleluia, Offertorium cum pluribus verſibus, & Communionem cum Pſalmo. quæ omnia complectitur Antiphonarius.

c Nunc l. 9. ind. 2. Ep. 12. Ceterum hujus Epiſtolæ verba non ſatis efficacius mihi videntur Menardus. Nemo enim umquam cenſuſus eſt Gregorium Conſtantinop. Eccleſiam voluiſſe opprimere, illius ritus emendicando, & in Romanam Eccleſiam invehendo, cum id potius Conſtant. Sedi foret perhonorificum. Sed nonnulli mirati ſunt, Gregorium eo ipſo tempore quo C. P. Patriarcha protanum œcumenici titulum uſurpans obſiſtebat & , ut immerito clamitabant ejus Patroni, Conſtantinopolitanam Eccleſiam opprimere & ſpoliare ſatagebat; voluiſſe tamen ipſius ritibus Romanam Eccleſiam ſubdare. Sic igitur accipienda ſunt verba hæc laudatæ Epiſtolæ: *Quomodo Eccleſiam Conſt. deſpicit comprimere, qui ejus conſuetudines per omnia ſequitur.* Quaſi diceretur: *Ecce qui Eccleſia C. P. infenſiſſimus eſt; cum tamen bonum ſummo afficit, ejus ritibus Romanam Eccleſiam ſubjiciendo.*

Digitized by Google

caſſe, alioque ritu hanc ſupplicationem a Roma Eccleſia cantari: *Kyrie eleiſon autem* (inquit) *nos neque diximus, neque dicimus, ſicut a Græcis dicitur: quia in Græcis ſimul omnes dicunt: apud nos autem a Clericis dicitur, a populo reſpondetur, & totidem vicibus etiam Chriſte eleiſon dicitur, quod apud Græcos nullo modo dicitur*. Hæc ille. Quod ſpectat ad illa verba, *quia in Græcis ſimul omnes dicunt*; ritus notus eſt ex Liturgiis S. Marci, S. Jacobi & ſimilibus, in quibus populus dicit *Kyrie eleiſon*. In Liturgia vero S. Johan. Chryſoſtomi, Chorus; quæ vox hoc loco ſumitur pro univerſo cœtu ſeu Eccleſiaſtico ſeu Laico, quemadmodum & vox *populus*, ſumi debet in citatis Liturgiis. Quod attinet ad illa verba, *Et totidem vicibus etiam Chriſte eleiſon dicitur*, ritus notandus eſt, quo olim toties dicebatur *Chriſte eleiſon*, quoties *Kyrie eleiſon*, qui non eſt amplius in uſu; quia modo in Miſſa *Chriſte eleiſon* ter dumtaxat, & *Kyrie eleiſon* ſexies repetitur. Itaque cum in tranſlatione Græca Miſſæ Gregorianæ circa hanc precationem auctore Georgio Codino ſervetur modernus uſus, ſignum eſt ei ad ſuam verſionem antiqua & pura exemplaria defuiſſe. In tribus vero codicibus noſtris mſs. nihil eſt quod huic loco S. Gregorii adverſetur, cum ſemel in eis tantum *Kyrie eleiſon* brevitatis, ut arbitror, cauſa ſcriptum ſit. Cum autem S. Gregorius ſcribit, *Chriſte eleiſon* a Græcis non cantari, veritas hujus ſententiæ patet ex antiquis Græcorum Liturgiis, in quibus *τὸ Chriſte eleiſon* non reperitur.

Nota 7. Item Gloria In Excelsis.

Vulgo fertur inſtitutum eſſe a Teleſphoro Papa, ut hic Hymnus Angelicus in Miſſa caneretur: Hanc illi inſtitutionem attribuunt, Anaſtaſius Bibliothecarius in ejus vita, VValfridus Strabo de rebus Eccleſiaſticis cap. 22. Amalarius Fortunatus lib. 3. de Off. Eccleſ. cap. 8. & Alcuinus de divin. Off. cap. *Quid ſignificet veſtimenta*: qui tamen eodem libro cap. ſeq. ait hunc Hymnum poſtea auctum fuiſſe & conſummatum a S. Hilario Pictavienſi. Quod ſi ita eſt, videtur Alcuinus non ſibi conſtare. Sed puto in priori loco locutum eſſe tantum de verbis hujus Hymni, quæ extant in Evangelio. Concilium Toletanum IV. can. 13. *Reliqua quæ ibi ſequuntur Eccleſiaſticos Doctores compoſuiſſe* ſcribit. In Liturgia S. Jacobi Angelica ſeu Evangelica verba ter dicuntur: quo præbuit anſam quibuſdam ſcribendi, hunc Hymnum in Miſſa dici conſuevisse ex traditione Apoſtolica, quod tamen non poteſt evidenter colligi ex eadem Liturgia; quia aliud eſt loqui de ipſis verbis Angelicis ſeu Evangelicis præciſe, aliud de toto Hymno, etſi integer extet in conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 7. cap. 4. nam in ejuſmodi conſtitutionibus multa poſtea addita fuiſſe omnes docti norunt. Olim hic Hymnus Angelicus in Laudibus Matutinis canebatur, ut notavimus ad Concordiam Regularum S. Benedicti Abbatis Anianenſis.

Nota 8. Si Episcopus fuerit.

Ita in editis, & in codibus Rodradi & Ratoldi: in quibuſdam male legitur, *affuerit*, ut ex ſequentibus conſtat.

Nota 9. A Presbyteris autem minime dicitur nisi in solo Pascha.

Idem iſtitutum videre eſt apud Bernonem Augienſem cap. 2. de quibuſdam rebus ad Miſſam ſpectantibus, etſi adverſari videatur: *Cur non liceat omni die Dominico, vel natalitiis Sanctorum Preſbyteris illum Hymnum canere, quem nato in carne Domino Angeli cecinere dicentes: Gloria in excelſis Deo. Quod ſi conceſſum eſt illum canere in Paſcha ſecundum præſtitulationem Miſſalis, non multo minus licitum puto in Nativitate Domini, quando primum cœpit audiri ab hominibus in terris, qualiter ab Angelis canebatur in cœlis. Proferant contradictores in medium, ubinam ſit a Sanctis Patribus, vel ab ipſo ſanctiſſimo Papa Gregorio interdictum.* Sed ei ſufficere debebat ſui Miſſalis auctoritas inſtituti olim a Sanctis Patribus, & ab ipſo ſanctiſſimo Gregorio recogniti, quod etiam videre eſt in cod. mſſ. Rodradi, & Ratoldi. Sed tandem inſtitutio mutata.

Nota 10. Postmodum dicitur Oratio.

In hoc S. Eligii codice, ut in codicibus Rodradi & Ratoldi, atque in editis, & in Ordine Romano, unica habetur oratio, ſeu collecta in prima parte Miſſæ ante Evangelium, raro duæ. In codice Remenſi duas reperire eſt, raro unicam. Itaque non aſſentior iis, qui aſſerunt in Eccleſia Romana a temporibus Apoſtolicis uſitatam fuiſſe trium orationum in hac prima Miſſæ parte recitationem, exceptis feſtis duplicibus, totidemque ſuper Oblata, & poſt Communionem. Olim apud Græcos quinque orationes peragebantur ante pacem datam, quam ſequebatur oblatio myſteriorum. Id videre eſt in Concilio Laodiceno can. 19. quem quia inutile admodum a quodam viro docto citatus eſt, integrum fere producam, ut palam ſit omnis illius doctrina: περὶ τοῦ δεῖν ἰδίᾳ μετὰ τὰς ὁμιλίας τῶν Ἐπισκόπων, καὶ τῶν κατηχουμένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι, καὶ μετὰ τὸ ἐξελθεῖν τοὺς κατηχουμένους, τῶν ἐν μετανοίᾳ τὴν εὐχὴν γίνεσθαι, καὶ τούτων προσελθόντων ὑπὸ χεῖρα, καὶ ὑποχωρησάντων, οὕτως τῶν πιστῶν τὰς εὐχὰς γίνεσθαι τρεῖς, μίαν μὲν τὴν πρώτην διὰ σιωπῆς, τὴν δὲ δευτέραν, καὶ τρίτην διὰ προσφωνήσεως πληροῦσθαι, εἶθ' οὕτως τὴν εἰρήνην δίδοσθαι. Id eſt, quod oporteat ſeorſum primum, poſt Epiſcoporum ſermones Catechumenorum orationem peragi, & poſt Catechumenorum exceſſum, Pœnitentium fieri orationem: & cum hi ſub manum acceſſerint, & exceſſerint, tres fidelium preces fieri; unam quidem ſcilicet primam ſilentio, ſecundam autem & tertiam clara voce impleri, deinde ſic pacem dari. Quæ ſane tres orationes dabantur poſt Evangelium, nam Catechumeni & Pœnitentes non dimittebant niſi illo cantato. Sanctus Johannes Chryſoſtomus homilia ſeptuageſima ſecunda in Matthæum trium orationum dumtaxat mentionem facit, quæ ante pacem videlicet dicebantur, καὶ πρώτη ἡ δὲ ἐλέους γέμει, ὅταν ὑπὲρ τῶν ἐνεργουμένων παρακαλῶμεν, καὶ ἡ δευτέρα πάλιν ὑπὲρ ἑτέρων τῶν ἐν μετανοίᾳ πολὺ τὸ ἔλεος ἐπιζητοῦσα, καὶ ἡ τρίτη δὲ πάλιν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν. Id eſt, & prima (Miſſæ) oratio plena eſt miſericordiæ qua pro arreptitiis precamur; ſecunda, qua pro Pœnitentibus oratur, multam quærit miſericordiam; tertia rurſus pro nobis ipſis recitatur, hoc eſt, fidelibus. Idem Homil. 18. in 2. Epiſt. ad Corinthios mentionem facit orationum, quæ in ſacro-ſancto opere Liturgico pro Energumenis & Pœnitentibus effunduntur. Ex quibus locis ſatis colligitur Græcos in ejuſmodi ritu quodammodo a ſe invicem diſcrepaſſe, & multo magis a Latinis: nec mihi probatur illa explicatio, qua dicitur præfatis S. Johannis Chryſoſtomi locis Energumenos ſumi pro Catechumenis. Ceteraque ad rationem collectarum ſpectant, require in obſervationibus noſtris ad Concordiam regularum cap. 25. §. 8.

Nota 11. Deinde sequitur Apostolus.

Id eſt, lectio ex [a] Apoſtolo, vulgo Epiſtola. Optima lectio, quæ etiam habetur in codicibus editis, & in mſſ. Rodradi, & Ratoldi. Ita loquitur Concilium Toletanum primum, can. 2. *ita ut Evangelia aut Apoſtolum non legant*; & can. 4. *ita ut Evangelium & Apoſtolum non legat*. Ita etiam Codinus de officiis Palatii Conſtantinopolitani: καὶ μετὰ τὸν τρισάγιον ὕμνον ἀναγινώσκεται ὁ Ἀπόστολος. id eſt, & poſt triſagium Hymnum legitur Apoſtolus. Et paulo ante: καὶ ἡ μὲν λειτουργία ψάλλεται ὑποχαμαὶ μέχρι τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἀποστόλου, id eſt, Liturgia pſallitur ſubmiſſe, uſque ad lectionem Apoſtoli. Ita paſſim in Euchologio Græcorum; quare non opus eſt, ut codices noſtri puriores emendentur a quibuſdam codicibus mſſ. in quibus habetur τὸ *Epiſtola*. Antiqua autem conſuetudo eſt legendi Epiſtolas Apoſtolorum, Sed maxime S. Pauli in Miſſarum celebritate, ut conſtat ex S. Baſilio cap. 27. libri de Spiritu ſancto ad Amphilochium: οὐ γὰρ τούτοις ἀρκούμεθα ὧν ἁ Ἀπόστολος ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ὑπεμνήσθη. id eſt,

Tom III.

S ij   non

[a] Antiquum Lectionarium Epiſtolas, ut modo ſolemus appellare, ac Evangelia per annum continentem, vide apud Pamel. Tom. 2. Liturgic. Antiquiſſimum Lectionarium, ad vet. Miſſam Gallic. pertinentem edidit quoque noſter D. J. Mabil. ex mſ. Luxovienſi ante annos mille exarato.

non ſumus contenti his quæ Apoſtolus aut Evangelium commemorant; & ex S. Juſtino Martyre; cum agit de ſacra Liturgia, Apologia 2. pro Chriſtianis, καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων, ἢ τὰ συγγράμματα τῶν Προφητῶν ἀναγινώσκεται μέχρις ἐγχωρεῖ. id eſt, & commentaria Apoſtolorum vel ſcripta Prophetarum leguntur quoad tempus fert. Qui tamen locus poteſt etiam de Evangelio intelligi.

Nota 12. Gradale. Ita in codd. Rodradi; & Ratoldi. In editis, & in vulgatis Miſſalibus, *Graduale*.

Nota 13. Legitur Evangelium.

Ex antiquo ritu Eccleſiæ, ut manifeſtum eſt ex S. Baſilii loco paulo ante citato, quo etiam referri poteſt locus S. Juſtini paulo ante productus. Id etiam ſuadetur ex Epiſtola S. Cypriani 34. *Et plebi univerſæ pro honoris ſui claritate conſpicuus, legat præcepta & Evangelium Domini*. Et paulo poſt, *nihil eſt in quo magis Confeſſor Fratribus proſit, quam dum Evangelica lectio de ore ejus auditur*. Porro nulla hic Symboli poſt Evangelium mentio; de quo tamen commodius infra ad Miſſam Paſchalem dicetur.

Nota 14. Deinde Offertorium.

Ita in codd. noſtris mſſ. Rodradi & Ratoldi, quæ tamen deſiderantur in editis: Offertorium Antiphona eſt, quæ dum cantaretur, populus ſua dona in altari offerebat juxta antiquum morem, de quo infra ad Miſſam Paſchalem dicetur.

Nota 15. Sursum corda.

Hic incipit Præfatio, de quo vocabulo infra. Hæc autem verba non ſunt novellæ inſtitutionis: ſiquidem habentur in Liturgiis SS. Jacobi, Baſilii, & Chryſoſtomi, quorum & mentionem facit S. Cæſarius Arelatenſis Homil. 12. *Pene omnes recitatis lectionibus exeunt de Eccleſia: cui dicturus eſt Sacerdos, Surſum corda?* D. Auguſtinus lib. de dono perſeverantiæ cap. 13. *Quod ergo in Sacramentis fidelium dicitur, ut ſurſum cor habeamus ad Dominum, munus eſt Domini*; & de bono viduitatis cap. 16. *Quia & illud quod inter ſacra myſteria cor habere ſurſum jubemur, ipſo adjuvante id valebis*, & multis aliis locis. S. Anaſtaſius Sinaita Sermone de Synaxi: ταῦτα διαμαρτύρεται ὁ ἱερεὺς λέγων, Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας. id eſt, hæc teſtatur Sacerdos dicens, Surſum habeamus corda. S. Cyrillus Alexandrinus Catecheſi 5. myſtagogica μετὰ τοῦτο βοᾷ ὁ ἱερεύς, Ἄνω τὰς καρδίας. id eſt, poſtea Sacerdos clamat, Surſum corda. Et S. Cyprianus lib. de oratione Dominica: *Et ideo Sacerdos ante orationem parat fratrum mentes dicendo, Surſum corda*.

Nota 16. Habemus ad Dominum.

Præter antiquas Liturgias, etiam præfati Patres horum verborum meminerunt. S. Cæſarius Homil. 16. *Et Sacerdote dicente, ſurſum corda, cum ſecura conſcientia reſpondeamus, nos habere ad Dominum*. S. Cyrillus eadem Catecheſi, καὶ ἀποκρίνεσθε, Ἔχομεν πρὸς τὸν Κύριον. id eſt, deinde reſpondetis, habemus ad Dominum. S. Cyprianus libro citato: *Ut dum reſpondet plebs, habemus ad Dominum*. Et S. Anaſtaſius Sinaita Serm. citato: εἶτα τί πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμεθα, ἔχομεν πρὸς τὸν Κύριον. id eſt, deinde quid ad hæc nos reſpondemus, habemus ad Dominum? Et infra ἰδοὺ πρὸ βραχέων συνέθεσθε, ἔχομεν πρὸς Κύριον τὰς καρδίας. id eſt, ecce & paulo ante conſenſiſtis, habemus ad Dominum corda.

Nota 17. Gratias agamus Domino Deo nostro.

Huc ſpectant illa S. Auguſtini lib. de dono perſeverantiæ cap. 13. *De quo munere ipſi Domino Deo noſtro gratias agere a Sacerdote poſt hanc vocem, quibus dicitur, admonemur*. & lib. de bono viduitatis cap. 16. *Et ideo ſequitur, ut de tanto bono ſurſum levati cordis non nobis gloriam quaſi noſtrarum virium, tribuamus; ſed Domino Deo noſtro gratias agamus*. & Serm. 21. de diverſis: *Norunt fideles, ubi & quando dicatur; gratias agamus Domino Deo noſtro. Quis autem gratias agit Deo, niſi qui ſurſum cor habet ad Dominum?* Et Epiſt. ad Honoratum mox citanda. Et illa S. Cyrilli Catecheſi citata: εἶτα ὁ ἱερεὺς λέγει, Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ. id eſt, deinde Sacerdos dicit, gratias agamus Domino. Quapropter S. Johan. Chryſoſtomus infra mox citandus hanc orationem εὐχαριστίαν, id eſt gratiarum actionem appellat.

Nota 18. Dignum et justum est.

Hæc verba tangunt S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 5. myſtagogica, εἶτα λέγετε, Ἄξιον καὶ δίκαιον. id eſt, deinde dicitis, dignum & juſtum eſt. S. Johan. Chryſoſt. Serm. 18. in 2. Epiſt. ad Cor καὶ τὰ τῆς εὐχαριστίας πάλιν κοινά, οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνος (ὁ ἱερεὺς) εὐχαριστεῖ μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς ἅπας, πρότερον γὰρ αὐτῶν λαβὼν φωνήν, εἶτα συντιθεμένων, ὅτι ἀξίως καὶ δικαίως γίνεται, τότε ἄρχεται τῆς εὐχαριστίας. Id eſt, rurſus quæ ad gratiarum actionem ſpectant, communia ſunt, non enim ille (*Sacerdos*) ſolus gratias agit, ſed etiam omnis populus anticipata eorum voce, deinde illis conſentientibus, quia hoc digne & juſte fit, tunc incipit gratiarum actionem. *Et* S. Auguſtinus libro de dono perſeverantiæ cap. 13. *Et dignum & juſtum eſſe reſpondent*; & libro de bono viduitatis cap. 16. *Hoc enim continuo commonemur, quia hoc dignum eſt, hoc juſtum eſt recordari*. His autem probat S. Auguſtinus adverſus Pelagianos, quod omnia Deo referre debeamus accepta. Nam cum plebs reſpondet habere ſe cor ſurſum ad Dominum, tum monita a Sacerdote ut de tanto munere ac beneficio ſurſum levati cordis Deo gratias agat, ſtatim in gratiam tanti beneficii reſpondet, dignum & juſtum eſt.

Nota 19. Nos tibi semper et ubique gratias agere.

Hujus gratiarum actionis meminit S. Irenæus lib. 4. cap. 34. *Et hanc oblationem Eccleſia ſola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura ejus*. & S. Johan. Chryſoſt. paulo ante citatus: τότε ἄρχεται τῆς εὐχαριστίας. id eſt, tunc incipit gratiarum actionem. Hæc autem gratiarum actio non tantum fiebat, quod ſurſum haberemus corda, ſed & pro beneficiis omnibus a Deo receptis, ut docet S. Auguſtinus Epiſt. 120. ad Honoratum: *Omnia largitur & præſcit, ſed peccata prædicit, ſupplicia minatur, beneficia pollicetur. Filii ergo promiſſionis, filii beneficii. Hæc eſt gratia, quæ gratis datur, non meritis operantis, ſed miſeratione donantis. Hinc gratias agimus Domino Deo noſtro: quod eſt magnum Sacramentum in ſacrificio novi teſtamenti, quod ubi, & quando, & quomodo offeratur, cum fueris baptizatus, invenies*. Celebratur etiam hæc gratiarum actio ratione tanti myſterii ac beneficii, ut patet ex S. Juſtino Martyre Apol. 2. pro Chriſtianis: *Deinde ei qui fratribus præeſt, offertur panis & poculum aquæ & vini: quibus ille acceptis*, αἶνον καὶ δόξαν τῷ Πατρὶ τῶν ὅλων διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἀναπέμπει, καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ, ἐπὶ πολὺ ποιεῖται. id eſt, *Laudem & gloriam rerum univerſarum Patri per nomen Filii & Spiritus ſancti offert, & gratiarum actionem pro eo quod nos hiſce donis ſuis dignatus ſit, prolixe exequitur*. Eadem repetit infra: & expreſſe habetur in Liturgia S. Johan. Chryſoſtomi: εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ ὑπὲρ τῆς λειτουργίας ταύτης, ἣν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας. id eſt, gratias agimus tibi pro hac Liturgia, quam de manibus noſtris ſuſcipere dignatus es.

Nota 20. Laudant Angeli, &c.

Mos eſt antiquus Eccleſiæ in Miſſæ Præfatione mentionem facere cæleſtium illorum Spirituum, qui Deum ſine intermiſſione laudant in cælis, ut clarum ex Liturgiis SS. Jacobi & Chryſoſtomi, ex S. Cæſario quæſt. 44. dialogi primi, ὃν ὑμνοῦσι οἱ τὴν θείαν τελετὴν ἱερεῖς ἀναφωνοῦντες, Σοὶ τὸν ὕμνον ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, θρόνοι, κυριότητες, ἀρχαί, ἐξουσίαι, δυνάμεις. id eſt, quem divini ſacrificii ſequentes Sacerdotes Deo clamant, te laudant angeli, archangeli, throni, dominationes, principatus, poteſtates, virtutes. & S. Cyrillo, Catecheſi ſæpius citata, καὶ μετὰ ταῦτα μνημονεύομεν, &c. ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, δυνάμεων, κυριοτήτων, ἀρχῶν, ἐξουσιῶν, θρόνων, τῶν χερουβίμ, &c. id eſt, facimus deinde mentionem, &c. angelorum, archangelorum, virtutum, dominationum, principatuum, poteſtatum, thronorum, cherubim, &c. Idem apparet ex S. Iſidoro mox citando. Sed Præfatio videtur contracta. Nam in Liturgia ſancti Jacobi fit mentio ſolis & lunæ, ſiderum & univerſæ creaturæ, quod etiam videre eſt Catech. citata S. Cyrilli: & teſtatur S. Iſidorus lib. 1. de Off. Eccleſ. cap. 15. *In qua etiam*

ad

ad *Dei laudem terreſtrium creatura, virtutumque cæleſtium univerſitas provocatur,*

Nota 21. Sanctus, Sanctus, Sanctus.

Antiquus eſt hujus hymni uſus in ſacroſanctis myſteriis, at videre eſt can. 3. Concilii II. Vaſenſis provinciæ Viennenſis, celebrati anno Domini 529. Homil. 12. S. Cæſarii Arelatenſis: *Cum enim maxima pars populi, imo quod pejus eſt, pene omnes recitatis Lectionibus exeunt de Eccleſia, cui dicturus eſt Sacerdos Surſum corda? aut quid reſpondere poſſunt, quando deorſum in plateas & corpore ſimul & corde diſcedunt? & qualiter cum timore ſimul & gaudio clamabunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus?* Oratione S. Gregorii Nyſſeni de non differendo baptiſmo: *Me tui pudet, quod cum ſenueris adhuc ejiciaris cum Catechumenis, &c. unire populo myſtico, & arcanos diſce ſermones.* φθέγξαι μεθ' ἡμῶν ἐκεῖνα ἃ καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφὶμ μετὰ τῶν χριστιανῶν ὑμνοῦντα λέγει. id eſt, *Dic nobiſcum ea quæ ſex alas habentia Seraphim cum Chriſtianis dicunt.* Catecheſi quinta myſtagogica S. Cyrilli Jeroſolymitani, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος σαβαὼθ. διὰ τοῦτο γὰρ τὴν παραδοθεῖσαν ἡμῖν ἐκ τῶν Σεραφὶμ ταύτην θεολογίαν λέγομεν, ὅπως κοινωνοὶ τῆς ὑπερκοσμίου ταῖς ὑπερκοσμίοις γενώμεθα στρατιαῖς. id eſt, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus exercituum. Propterea enim traditam nobis hanc Seraphicam theologiam dicimus, ut cum cæleſti militia in hymnodia communicemus. Hic hymnus in liturgiis appellatur ἐπινίκιος, id eſt, victorialis. Quapropter hunc hymnum quidam male confundunt cum Triſagio, quod eſt hujuſmodi, ἅγιος ὁ θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος. id eſt, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis. Siquidem in Liturgiis diſtinguuntur: canitur- C que Triſagium ut primum accedit Sacerdos ad altare, ut teſtatur Jobius lib. 15. cap. 6. apud Photium num. 222. διὸ καὶ τοῦτο ἅμα τὸ πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἰσιέναι τοὺς ἱερεῖς, ὁ ἱεροψάλτης ἄνωθεν ἀναβοᾷ ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος. id eſt, quapropter ſimul atque Sacerdotes ingrediuntur ad altare, ſacer Cantor de ſuperiore loco clamat, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis: hoc eſt enim Triſagium. Id etiam videre eſt apud Codinum de officiis palatii Conſtantinop. καὶ αὐτίκα ἀνοίγουσι τὰς τῆς Ἐκκλησίας θύρας, καὶ μετὰ τὸν τρισάγιον ὕμνον, ἀναγινώσκεται ὁ Ἀπόστολος, καὶ καθεξῆς τελεῖται ἡ θεία λειτουργία. id eſt, ſtatim aperiunt portas Eccleſiæ, & poſt cantatum triſagium hymnum, legitur Apoſtolus, perficiturque ordine Liturgia. At hymnus Victorialis canitur poſt Præfationem, quæ omnia videre eſt in Liturgiis. Horum hymnorum diffe- D rentia internoſcitur ex S. Cæſario fratre S. Gregorii Nazianzeni, interrog. 29. οὔτε τὰ ἅγια χερουβὶμ ἁγιασμὸν προστίθησι τῇ θείᾳ Τριάδι, τὸ ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος ἄνω ἀπαύστως, οὔτε πάλιν ἡμεῖς ἐν τῷ τρισαγίῳ ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος ἐκβοῶντες, ἁγιασμὸν ἢ ἰσχὺν, ἢ ἀθανασίαν ὁ θεὸς αἰτεῖται. id eſt, neque ſancta Cherubim aliquid ſanctitatis addunt ſanctæ Trinitati, cum in cælo ſine intermiſſione clamant, Sanctus, Sanctus, Sanctus: ſic rurſus nobis clamantibus in Triſagio, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, nihil ſanctitatis, fortitudinis, & immortalitatis Deo adjicitur. Nec obeſt quod a S. Johan. Damaſceno & aliis quibuſdam, hymnus Victorialis appelletur Triſagios; quia loquuntur de ipſo extra ſacrificium Miſſæ, qui etſi poſſit dici Triſagios, vulgo tamen in ſacris hanc denominatio- E nem non ſortitur. Nec refert quod in Liturgia Ambroſiana dicatur *Triſagium*; quia cum hæc Liturgia non ſit pura Ambroſiana, propter nonnulla detracta atque addita, non conſtat an hæc appellatio a S. Ambroſio manaverit. Sed, ut aliquid amplius de Triſagio dicamus, non mihi arridet eorum opinio qui ſcribunt, tum primum inſtitutum a Proclo Patriarcha Conſtantinopolitano, ut hic hymnus in Sacra Liturgia caneretur, cum regnante Theodoſio juniore, multis a Deo plagis caſtigata Conſtantinopoli, atque inſuper A gravi terræ motu conquaſſata, ac propterea populo urbe ſecedere coacto, atque in campum recepto, exorantéque divinam clementiam, ut tantis malis eriperetur, puer quidam ſub omnium conſpectu in cælum raptus eſt, & Angelico miniſterio hunc hymnum edoctus in terras demiſſus eſt: ac omni multitudine hunc hymnum concinente Deus placatus eſt: quemadmodum refertur a S. Johan. Damaſceno lib. 3. de fide orthodoxa cap. 10. Georgio Cedreno in compendio Hiſtoriarum anno 32. Theodoſii junioris, Theodoro Balſamone in can. 82. Conc. Trullenſis, & Jobio, qui refert hunc hymnum tum ab Angelis cantatum fuiſſe. Sed inſtitutio eſt antiquior, nam illius mentionem facit S. Cæſarius ſupra citatus, & Concilia Nicænum I. & Conſtantinopolitanum I. ut ſcribit Aſclepiades B Trallium Epiſcopus in epiſt. ad Petrum Knapheum. Neque in ea unquam fuit opinione S. Johan. Damaſcenus, ut quidam objiciunt: non enim ſcribit inſtitutum fuiſſe a Proclo, ut Triſagium in Liturgia caneretur; ſed tantum probat auctoritate hujus hiſtoriæ, & Concilii Chalcedonenſis non debuiſſe Petrum Knapheum huic hymno hæc verba addere, *Qui crucifixus es pro nobis*. Hic enim Petrus Knapheus, id eſt fullo Pontifex Antiochenus adjecit huic hymno, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς; id eſt, qui crucifixus es pro nobis, ut referunt Theodorus Lector lib. 1. collectaneorum, S. Johan. Damaſc. cap. citato, Aſclepiades Trallium Epiſcopus epiſt. citata, Felix Papa epiſt. ad eumdem Petrum, & Theodorus Balſamon in canonem citatum; atque hoc additamento Trinitatem pro nobis crucifixam eſſe volebat, ut ſatis clarum eſt ex Ephræmio Theopolitano antiſtite in epiſt. ad Zenobium Scholaſticum Emiſſenum, in Bibliotheca Photii num. 228. & in ſacro Triadis myſterio inducebat quartam perſonam, ut vult S. Johan. Damaſc. cap. citato. At Acacius Epiſcopus Conſtantinopolitanus in epiſt. ad eumdem Petrum dicebat eum inducere duos filios; cum poſt τὸ ἰσχυρὸς, adderet σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, eumque aſſerere Spiritum ſanctum fuiſſe crucifixum juxta hæreſim Manichæorum, cum ad τὸ ἀθάνατος adjiceret eadem verba. Porro Ephræmius ſupra laudatus ait hunc hymnum Chriſto ab Orientalibus attribui; ac proinde nihil eos peccare, ſi addant, *Qui crucifixus es*; at Conſtantinopolitanos & Occidentales hunc hymnum ſanctæ Trinitati accommodantes hæc verba omnino repudiare; & in multis Europæ provinciis hæc quidem verba reſpui, ſed adjici ἁγία Τριὰς ἐλέησον ἡμᾶς. Id eſt, Sancta Trinitas miſerere nobis. Sed Calandio Epiſcopus Antiochenus addidit Triſagio, χριστὲ βασιλεῦ, propter eos qui addiderant, *Qui crucifixus es pro nobis*, ut refert Theodorus Lector collectaneorum lib. 2.

Nota 22. Benedictus,

Non habetur in editis. Reperitur tamen in Liturgiis Græcis, & mentio fit a S. Cæſario Arelatenſi homil. citata: *Et quali cum tremore ſimul & gaudio clamabunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Benedictus qui venit in nomine Domini.* In editis ſequitur hæc oratio: *Facturas memoriam ſalutaris hoſtiæ totius mundi, &c.* quæ non extat in noſtris cod. mſs. b

Nota 23. Osanna in excelsis.

Meminit S. Iſidorus lib. 1. de Off. Eccleſ. cap. 15. *Et Oſanna in excelſis cantatur, quod Salvatore de genere David naſcente ſalus mundo uſque ad excelſa pervenerit.*

Nota 24. Te igitur, Clementissime Pater, &c.

Hujus orationis meminit Haymo in 1. ad Tim. c. 2. Hæc oratio vulgo appellatur *Canon*, quæ denominatio habetur apud S. Gregorium lib. 7. Regeſti, *Nunc l. 9. ep. 12.* epiſt. 64. *Quia orationem Dominicam poſt Canonem dici ſtatuiſtis*, qui & ibidem appellat precem, aitque compoſitam eſſe a quodam Scholaſtico. Quiſnam autem fuerit ille Scholaſticus incertum eſt. Qui-

In Biblioth. [margin note beside "ad altare, ut teſtatur Jobius"]

Dialogo 1. [margin note beside "rentia internoſcitur ex S. Cæſario"]

a In Græcis deſumtum videtur quod legitur in vet. Sacramentario Gallicano: *Hoc dicatur poſt Hoſanna.* Tu ſummus Deus, Hoſanna, ipſe ſanctus &c.

b Abeſt quoque a mſ. Reg. Sueciæ, a Gemet. &c. In primo Theoderic. tamen loco hujus orationis legitur, *oratio ante Miſſam. Poſtea ante altare veniens ſic dicat orationem hanc.* Placeat tibi ſancta Trinitas Deus hoc obſequium ſervitutis meæ, & præſta ut hoc ſacrificium laudis quod oculis tuæ majeſtatis indignus offeram, tibi ſit acceptabile, mihique & omnibus pro quibus illud offeram ſit te miſerante propitiabile. Qui vivis & regnas, Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

dam attribuunt Voconio, Caſtellani Mauritaniæ oppidi Epiſcopo, nonnulli Muſæo Maſſilienſi preſbytero, qui libros Sacramentorum compoſuerunt, de quibus Gennadius in Catalogo de viris illuſtribus; ſed neutri aſcribenda, quia illis antiquior eſt: ſiquidem ex illa multa refert S. Ambroſius, & nonnulla Optatus Milevitanus, ut infra videbitur, qui ante præfatos auctores vixerunt. Appellatur hæc oratio, ut diximus, Canon, atque etiam Actio. Utriuſque nominis rationem profert Vualfridus Strabo cap. 22. de rebus eccleſiaſticis: *Actio dicitur ipſe Canon, quia in eo Sacramenta Dominica conficiuntur: Canon vero eadem Actio nominatur, quia in ea eſt legitima & regularis Sacramentorum confectio.*

Nota 25. Supplices rogamus, &c.

Hæc vocabula deſunt apud Haymonem in 1. ad Timoth. cap. 2. *Ubi incipit Sacerdos conſecrare myſteria corporis & ſanguinis Domini, inquiens: Te igitur, Clementiſſime pater, petimus.*

Nota 26. Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia.

Poteſt eſſe hic ſynonymia. Vetus expoſitio Canonis Miſſæ mſ. Bibl. Corb. ita hæc nomina diſtinguit: *Dona ſunt, quæ voluntarie donantur: munera ſunt, quæ pro aliquo munere vel mercede offeruntur, ſicut nos offerimus Deo, ut peccata noſtra dimittantur; ſacrificia ſunt, quæ eam orationibus conſecrantur.* Vetus tractatus ſuper Miſſam mſ. ejuſdem Bibliothecæ ita diſtinguit: *Donum dantis eſt, munus accipientis; quia illud a dando, hoc a muniendo dicitur: tamen proprie dona dicuntur, quæ Deo dantur; munera vero omnium ſunt, quia manibus dantur vel accipiuntur: in hoc tamen loco & dona & munera Deo offeruntur, Sacrificia, id eſt ſacra facta; quia prece myſtica conſecrantur.* Quæ fere ſumta ſunt ex S. Iſidoro lib. 6. Orig. cap. 19. ubi addit munera dici obſequia, quæ pauperes divitibus loco munerum offerant. Ad hæc alludere videtur Fortunatus lib. 4. de vita S. Martini.

Immaculata Deo cum dona imponeret aræ,
Et patet attonitus ceremonia diva ſacraret:
Munera vel Chriſti benediceret ore Sacerdos.

Ubi ceremonia ſunt ſacrificia. Gloſſæ veteres mſs. *Ceremonia, Sacra Deorum vel templa.* Ibi ergo vides dona, munera & ſacrificia.

Nota 27. Illibata, Id eſt, integra, non contaminata.

Nota 28. Quæ tibi offerimus; &c.

Horum canonis verborum mentionem facit Agobardus in Epiſtola ad Ludovicum Pium Imperatorem. *Denique beatus Pelagius Papa, cum quoſdam redargueret Epiſcopos, eo quod nomen ejus reticerent in Actione ſacri myſterii, in ſolemniis Miſſarum, in principio ſcilicet, ubi dicere ſolemus:* Inprimis quas (id eſt quæ) tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, quam pacificare, custodire, adunare, et regere digneris toto orbe terrarum, una cum famulo tuo Papa nostro: *Ait ad eoſdem Epiſcopos: Diviſionem veſtram a generali Eccleſia, quam tolerabiliter ferre non poſſum, vehementer ſtupeo.*

Nota 29. Pro Ecclesia tua sancta Catholica.

Afri in ſuo Canone addebant: *quæ eſt una*; ut planum eſt ex Optato Milevitano lib. 2. *Nam quis dubitet vos illud legitimum in Sacramentorum myſterio præterire non poſſe? Offerre vos dicitis pro Eccleſia, quæ eſt una: hoc ipſum mendacii eſt pars, unam te vocare, de qua feceris duas.*

Nota 30. Pacificare.

Ita in Liturgia S. Baſilii, *Memento, Domine, Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, &c.* καὶ εἰρήνευσον αὐτήν. Huc ſpectant illa S. Cyrilli Catecheſi ſupra citata: παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης. id eſt, deprecamur Deum pro communi Eccleſiarum pace.

Nota 31. Adunare. Ut omnium credentium ſit cor unum, & anima una.

Nota 32. Toto orbe terrarum.

Huc ſpectant illa Optati Milevitani lib. 2. *Et offerre vos dicitis pro una Eccleſia, quæ ſit in toto terrarum orbe diffuſa.*

Nota 33. Pro rege nostro.

Oratio pro regibus, imperatoribus & principibus extat in omnibus Liturgiis juxta antiquum morem, quem tangit S. Cyrillus Catecheſi ſupra citata. παρακαλοῦμεν, &c. ὑπὲρ τῶν βασιλέων. id eſt, precamur, &c. pro regibus. Tertullianus lib. ad Scapulam. *Itaque ſacrificamus pro ſalute Imperatoris, ſed Deo noſtro, & ipſius.* Et S. Ambroſius lib. 4 de Sacramentis cap. 4 *Conſecratio igitur quibus verbis eſt, & quibus ſermonibus? Jeſu Chriſti. Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur. Oratione petitur pro populo, pro regibus, pro ceteris.* Idque juxta doctrinam ſancti Pauli 1. ad Timotheum cap. 2.

Nota 34 Et omnibus orthodoxis, &c.

Hæc verba deſunt in mſ. Pontificali Rothomagenſi, in feria V. in Cœna Domini: & Micrologus in obſervationibus eccleſiaſticis cap. 23. ſcribit hæc verba in Canone eſſe ſuperflua: *Item poſt nomen Domini Papæ, ſive proprii Epiſcopi adjiciunt, & omnibus Orthodoxis atque Catholicæ & Apoſtolicæ fidei cultoribus; ſed ſuperflue. Nam ordo ſtatim in ſequenti verſu, ubi dicitur, Memento, Domine, famulorum famularumque tuarum, nobis concedit, ut omnium vivorum commemoremus quoſcumque voluerimus.* & cap. 23. deſcribens Canonem, hæc verba miſſa facit, ſed immerito; nam habentur in noſtris codd. mſs. Rem. Rodradi, atque hujus S. Eligii, atque etiam verſione Græca Georgii Codini. Nec ratio Micrologi valet. His enim verbis, *& omnibus Orthodoxis, &c.* fit commemoratio generalis omnium fidelium viventium; at in ſequentibus, *Memento, &c.* ſpecialis eſt commemoratio offerentium & quorumdam particularium, quorum nomina olim de diptychis legebantur.

Nota 35. Circumadstantium.

Ita in editis, in cod. Tiliano, in Miſſa Illyrici, & in omnibus codicibus noſtris mſs. Ita in expoſitione vetuſtiſſima mſ. Canonis Miſſæ Bibliothecæ Corbeienſis, & in tractatu etiam mſ. vetuſtiſſimo ejuſdem Bibliothecæ ſuper Miſſam. Ita apud Burchardum l. 3. cap. 68. ex Concilio Nannetenſi: *Cui enim dicit, Dominus vobiſcum, aut Surſum corda, Gratias agamus Domino Deo noſtro, cum nullus ſit, qui reſpondeat? & in Canone; & omnium circumadſtantium, cum nemo ſit?* Ita in expoſitione Miſſæ Magiſtri Flori: *Deinde ſubjungitur, & omnium circumadſtantium.* Et in gloſſis mſs. de Ordine Romano ex Bibliotheca Thuana, *adjungens, & omnium circumadſtantium.* In vulgatis Miſſalibus legitur, *circumſtantium.*

Nota 36. Qui tibi offerunt.

Ita in omnibus codicibus noſtris mſs. ita in editis, & in utroque tractatu mſ. paulo ante citato ex Bibliotheca Corbeienſi. Ita apud Micrologum cap. 23. de obſervationibus eccleſiaſticis: *& nota devotio, qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis*, qui hanc lectionem confirmat cap. 13. repudians id quod vulgo habetur, *Pro quibus tibi offerimus.* Sic enim ait: *Item poſt pauca addunt, pro quibus tibi offerimus, cum in antiquioribus & veracioribus Sacramentariis, non niſi ſub tertia perſona offerentes ibi reperiantur.* Uſus tamen obtinuit, ut in Miſſalibus Romanis & aliis vulgatis, legatur: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt*: ubi particula disjunctiva *vel*, uſurpatur pro copulativa *&*, quod ſæpe contingit, ut non ſemel obſervavimus in noſtris Notis ad Concordiam regularum.

Nota 37. Vota sua.

Quid votum hoc loco ſignificet, docet S. Auguſtinus epiſt. 59. ad Paulinum: *Porro ſi uſitatius, ut dixi, in Scripturis votum appellatur* εὐχή, *excepto nomine orationis, ea proprie intelligenda eſt oratio, quam facimus ad votum*, id eſt, πρὸς εὐχήν. *Voventur autem omnia quæ offeruntur Deo, maxime ſancti altaris oblatio, quo Sacramento prædicatur noſtrum aliud votum maximum, quo nos vovimus in Chriſto eſſe manſuros, utique in compage corporis Chriſti:* Nunc 49.

ſti. Et vota ſunt ſacræ preces etiam apud Ethnicos; A

—— ceſſis in vota proceſque.

Nota 38. COMMUNICANTES.

Memoriæ Sanctorum videlicet: quia militans Eccleſia cum triumphante communicat.

Nota 39. ET MEMORIAM VENERANTES.

In Liturgiis omnibus habetur commemoratio Sanctorum juxta antiquum morem. Hoc enim ſacrificium non poteſt offerri, niſi in communione Sanctorum, quorum memoriæ communicamus tanquam filii Patrum, ſectatores præcedentium, ut docet Alcuinus cap. 1. de Officiis eccleſiaſticis. Hunc morem videre eſt Catecheſi 5. myſtagogica ſancti Cyrilli Jeroſolymitani: *καὶ ταύτην προσφέρομέν σοι θυσίαν, ἵνα μνημονεύωμεν τῶν κεκοιμημένων, πρῶτον Πατριαρχῶν, Προφητῶν, Ἀποστόλων, Μαρτύρων ὅπως ὁ Θεὸς ταῖς εὐχαῖς αὐτῶν καὶ πρεσβείαις προσδέξηται ἡμῶν δέησιν.* ideſt, & hoc ſacrificium tibi offerimus, ut meminerimus etiam eorum, qui ante nos dormierunt; B inprimis Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, & Martyrum: ut Deus orationibus illorum, & deprecationibus ſuſcipiat preces noſtras. Hinc capienda ſunt illa Optati lib. 3. de Marculo & Donato interfectis a Macario, quos Donatiſtæ in Martyrum ſuorum album referebant: *Invitus cogor hoc loco, etiam illorum, quorum nolo, hominum mentionem facere, quos vos inter Martyres ponitis: per quos tamquam per unicam religionem veſtræ communionis homines jurant: quos quidem vellem ſilentio præterire: ſed ratio veritatis ſe ſileri non patitur, & ex ipſis nominibus contra veritatem inconſiderate latrat invidia.* Senſus eſt: vellem ipſos pſeudo-martyres miſſos facere: ſed invidia veſtra inconſiderate latrat adverſus Eccleſiam Catholicam ex ipſis nominibus, recitando videlicet in veſtris ſacrificiis horum pſeudo-martyrum nomina.

Nota 40. TADDÆI.

Ita in cod. Ratoldi, & Rodradi. In cod. Rem. C *Tatdei*. In editis *Tatthæi*, male.

Nota 41. SIXTI. De hoc vocabulo infra dicetur.

Nota 42 HILARII, MARTINI, &c.

In cod. Rem. hæc nomina adduntur: *Dionyſii, Ruſtici & Eleutherii, Hilarii, Martini, Remigii, Auguſtini, Gregorii, Hieronymi, Benedicti.* In codice Ratoldi: *Nicaſii, Hilarii, Martini, Benedicti, Gregorii, Amandi, Remigii.* a In Liturgiis S. Baſilii, & ſancti Johannis Chryſoſtomi additur nomen Sancti illius, cujus eo die memoria, ſeu feſtus dies celebratur: *ἁγίου τοῦδε, οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν.* id eſt, & Sancti illius cujus etiam memoriam agimus. Ita olim fuit aliquando in Eccleſia Latina uſitatum, * ut videre eſt in tractatu qualiter quædam orationes & cruces in *Te igitur* agendæ ſunt, in cod. Tiliano & apud Hittorpium: *Si fuerit natalis Sanctorum, hic dicat, ſed & diem natalitii Beatorum illorum, aut Beati illius.* At Gregorius III. Papa hæc adjicienda præcepit: *Quorum ſolemnitas hodie in conſpectu majeſtatis tuæ celebratur, Domine Deus noſter, in toto orbe terrarum*: ut refert Ordericus Vitalis libro ſecundo hiſt. Eccl.

* Vide notam a infra poſitam.

Nota 43. QUORUM MERITIS.

Ita in verſione Codini: in Liturgia quæ S. Petro tribuitur: *ὧν ταῖς πρεσβείαις.* id eſt, quorum interceſſione.

Nota 44. DIESQUE NOSTROS IN TUA PACE DISPONAS.

b Hæc verba ferunt fuiſſe a S. Gregorio Canoni inſerta. In cod. Remenſi legitur *diſpone*.

Nota 45. ERIPI.

Ita vulgo habetur. Alcuinus legit *τὸ ereptos*. Codex Remenſis, *eripe*.

Porro in Miſſa ab Illyrico edita Canon in multis a Canone communi multum diſcrepat, hoc modo:

Infra Actionem.

In primis una cum famulo tuo Papa noſtro N. & pro omnibus Orthodoxis atque Apoſtolicæ fidei cultoribus, Pontificibus, Abbatibus, gubernatoribus: & rectoribus Eccleſiæ ſanctæ Dei, & pro omni populo ſancto Dei.

Memento Domine, famulorum famularumque tuarum, cunctorum ſcilicet conſanguinitate mihimet, vel familiaritate & amicitia conjunctorum, cunctorumque ſua mihi peccata confitentium, meque in tuo nomine bonis reficientium, & omnium circumadſtantium.

Hanc etiam oblationem humilitatis meæ & devotionis, quam tibi offero pro peccatis meis, & criminoſis actionibus meis caſtigandis & diminuendis, pro cæca; & lapidea cordis mei duritia diſſolvenda & illuminanda, quæſo, Domine, ut placatus accipias; & ſinum pietatis ſuper me expandas, meque illumines, ſenſum aperias, Spiritum corrigendi tribuas, & ad te miſero mihi redeundi aditum per lamenta pænitentiæ concedas. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Quam oblationem, tu Deus, in omnibus quæſumus.

Hactenus Miſſa Illyrici, ubi tamen *τὸ infra Actionem*, deberet præfigi his verbis: *Hanc etiam oblationem, &c.* Ut in aliis Canonibus habetur.

Nota 46. BENEDICTAM.

Id eſt, *conſecratam*. Benedicere eſt conſecrare, juxta illud Pauli 1. ad Cor. 10. *Calix benedictionis, cui benedicimus, &c.*

Nota 47. ASCRIPTAM.

Id eſt, in numerum beneplacitorum tuorum receptam, ut exponit Mag. Florus, quem ſequitur ſupra citata expoſitio Præfationis & Canonis Miſſæ Biblioth. Corb. *Hoc eſt, adſignatam, ut tibi placeat.* Tractatus ſupra citatus mſ. ita explicat: *Menſæ cæleſti adſignatam.* Hoc autem vocabulum habetur in excuſis, & in omnibus cod. noſtris mſſ. ſicut in Miſſalibus Romanis, atque etiam in verſione Græca Georgii Codini, quemadmodum & apud S. Ambroſium lib. 4. de Sacramentis cap. 5. In Liturgia, quæ S. Petri eſſe creditur, non ita recte legitur, *ἀπεριγράπτον*, id eſt incircumſcriptam, incomprehenſibilem. Heſychius *ἀπερίγραπτον, ἀπερινόητον.* id eſt, incomprehenſibilem.

Nota 48. RATAM.

Id eſt, immobili firmitate perpetuam, ita Florus. In tractatu citato mſ. ſuper Miſſam, *Firmiter ſolidatam*, & in citata expoſitione mſ. Præfationis & Canonis: *Hoc eſt, judicatam, ut illam dignam judicet in conſpectu ſuo offerri.* Ita legitur in editis, & in noſtris mſſ. codicibus, ut in Miſſali Romano, & apud Micrologum. c Non exſtat apud S. Ambroſium. Sic munera altaris appellavit *rata* Fortunatus lib. 4. de vita Sancti D Martini:

Munera vel Chriſti benediceret ore Sacerdos,
Impoſita altari rata corporis atque cruoris.

In verſione Codini habetur, *βεβαίαν*. id eſt, firmam, ratam. In Liturgia, quæ vulgo dicitur S. Petri, eſt *ἐράσμιον*. id eſt, *gratam, amabilem*. Ex quo patet hujuſmodi Liturgiæ interpretem vel auctorem uſum fuiſſe codice mendoſo, in quo legeretur *gratam*, pro *ratam*.

Nota 49. RATIONABILEM.

Ita in editis, Miſſali Rom. & in omnibus codicibus noſtris. Ita apud S. Ambroſium cap. citato. In verſione Codini, *λογικήν*, id eſt rationabilem. In Liturgia quæ S. Petri nomine circumfertur, *ἀναπολόγητον*, id eſt excuſabilem. Ita explicatur hoc vocabulum in Gloſſis veteribus Græco-Latinis *ἀναπολόγητος, excuſabilis*. Sed quid ſibi velit E in hac Liturgia hoc vocabulum non ſatis capio. Quod ſpectat ad *τὸ rationabilem*, tractatus ſupra citatus exponit *cum ratione actam*. Expoſitio præfationis & canonis ſupra citata explicat in hunc modum:

a In Gemet. *Coſmæ & Dam. Georgii, Benedicti, Martini, Gregorii, & omnium SS.* In primo Theod. *Coſmæ & Dam. & illorum quorum hodie ſolemnitatis in conſpectu gloriæ tuæ celebratur triumphus.* In ſecundo Theod. *Coſmæ & Dam. Hilar. Mart. Bened. Gregorii, Amandi, Medardi, Elegii.*

b Id præſertim docet Beda lib. 2. hiſt. cap. 1.

c Nunc exſtat hæc vox, reſtituta videlicet a nobis in nova edit. ex plur. mſſ. Ad Canonis verba, lege not. in lib. de Sacramentis apud Ambroſium tom. 2. col. 365. & ſeq.

dum: *Id eſt, juſta ratione plenam facere dignetur*. Quidam interpretantur, *Cum ratione & diſcretione oblatam*, Florus exponit plenam videlicet rationis, plenam myſterii. Hæc autem omnia vocabula ita interpretatur Paſchaſius libro de corpore & ſanguine Chriſti cap. 12. *Rogamus hanc oblationem*, inquit, *benedictam, per quam nos benedicamur; adſcriptam, per quam nos omnes in cœlo conſcribamur; ratam, per quam in viſceribus Chriſti cenſeamur; rationabilem, per quam a beſtiali ſenſu exuamur; acceptabilemque facere dignetur: quatenus & nos per quod in nobis diſplicuimus, acceptabiles in ejus unico filio ſimus*. Porro in hoc cod. S. Eligii, in his verbis & aliis hujus Canonis nullæ ſunt cruces depingi ſolitæ. Nonnullas tamen repoſui prout reperi in editis. Extant tamen in codicibus Remenſi, & Rodradi, [a] atque etiam in aliis Canonibus hujus codicis S. Eligii, qui in quibuſdam feſtis reperiuntur, in eiſdem locis videlicet quibus in Miſſali Romano depictæ ſunt & aſſignantur apud Micrologum, & nonnullos alios auctores, qui de Miſſa ſcripſerunt: & recte quidem; nam vetus eſt Eccleſiæ conſuetudo, ut oblata per ſignum crucis benedicantur, quemadmodum videre eſt apud Sanctum Auguſtinum ſerm. 19. de Sanctis: *Crucis charactere Baſilicæ dedicantur, altaria conſecrantur, altaris Sacramenta cum interpoſitione Dominicorum verborum conficiuntur*. Et ſerm. 18. de tempore; *Hoc enim ſigno crucis conſecratur Corpus Dominicum*. Tractatu 118. in Johannem: *Quod ſignum niſi adhibeatur, ſive frontibus credentium*, & paulo poſt, *ſive ſacrificio quo aluntur, nihil eorum rite perficitur*. Hinc capiendum illud Fortunati lib. 3. de vita ſancti Martini:

Cum holocauſta ſacræ manibus benediceret aræ.

Id videre eſt in Epiſt. Epiſcoporum e ſynodo apud Cariſiacum, miſſa ad Ludovicum Germaniæ regem cap. 15. *Manus enim Chriſmate ſacro peruncta, quæ de pane & vino aqua mixto per orationem & crucis ſignum conficit corpus, & Chriſti ſanguinis Sacramentum, abominabile eſt (quidquid ante ordinationem fecerit) ut poſt ordinationem Epiſcopatus ſæculare tangat ullo modo Sacramentum*. Et Ivo Carnotenſis Epiſt. 233. meminit crucium poſt conſecrationem: *Cum vero cum hoſtia jam conſecrata intra vel ſupra calicem ſignum crucis imprimitur, a latere calicis orientali uſque ad occidentalem, & ſeptentrionali uſque ad auſtralem, hoc ſignificari intelligimus quod ante paſſionem Dominus diſcipulis ſuis prædixit in commendationem ſuæ paſſionis: cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipſum. Hoſtia quoque quæ juxta calicem conſignatur, ſic debet eſſe poſita, ut ſua & calicis poſitione dextrum Chriſti latus repræſentet*. Qua ratione fiant ejuſmodi cruces, docetur in antiqua Synodo, quæ vulgo tribuitur S. Uldarico Auguſtano Epiſcopo, inventa in codice mſ. Monaſterii Nereſheimenſis exarato, anno Chriſti MIX. cap. 19. *Calicem & oblatam recta cruce ſignate. Id eſt, non in circulo & variatione digitorum, ut plurimi veſtri faciunt: ſed ſtrictis duobus digitis, & pollice intus recluſo, per quos Trinitas innuitur. Hoc ſignum recte facere ſtudete, non enim aliter quidquam poteſtis benedicere*.

Nota 50. QUI PRIDIE QUAM PATERETUR. Ita S. Ambroſius cap. citato.

Nota 51. ACCEPIT PANEM IN SANCTAS AC VENERABILES MANUS SUAS.

S. Ambroſius cap. citato, *In ſanctis manibus ſuis accepit panem*.

Nota 52. ELEVATIS OCULIS, &c.

S. Ambroſius cap. citato: *Reſpexit in cælum ad te, Pater omnipotens, æterne Deus*. In Miſſali Rom. in interpretatione Codini, & in codice Rodradi præmittitur conjunctio copulativa; ſed in Miſſa quæ S. Petri nomine circumfertur, & in aliis codicibus noſtris mſs. minime. Hic autem ritus a Chriſto obſervatus habetur in Liturgiis SS. Petri, Jacobi, & Marci; recte quidem. Nam Chriſtus gratias acturus Patri, oculos in cœlum tollere ſolebat, ut videre eſt Matth. 14. Luc. 9. Marc. 6. & Johan. 11. Quare non eſt dubium, quin idem in hac ſacratiſſima fecerit actione; etſi in novo Teſtamento id non reperiatur ſcriptum.

Nota 53. DEDIT.

Ita in editis & in aliis codicibus noſtris mſs. & in Miſſa S. Petri. At in Miſſali Rom. & Matth. 26. legitur, *deditque*. Et in verſione Codini interſeritur conjunctio copulativa.

Nota 54. EX HOC OMNES.

Ita apud S. Ambroſium. Non extant in Liturgia ſancti Petri, neque in verſione Codini, neque in novo Teſtamento.

Nota 55. [b] HOC EST ENIM CORPUS MEUM.

Hæc particula *enim*, extat apud ſanctum Ambroſium cap. citato. & in Liturgia ſancti Marci. Abeſt tamen ab aliis Liturgiis, ſacra Scriptura & verſione Codini.

Nota 56. HUNC.

Hoc vocabulum non extat in ſacra Scriptura, nec apud ſanctum Ambroſium, neque in Liturgiis; ſed extat in verſione Codini. Additur vero ad ſignificandum Sacerdotem idem ſacrificium facere quod fecit Chriſtus, juxta illud Pauli 1. ad Cor. 10. *De uno pane, & de uno calice participamus*. Eſt namque in Eccleſia unum altare, & unum ſacrificium.

Nota 57. PRÆCLARUM.

In verſione Codini λαμπρότατον. Non extat apud ſanctum Ambroſium, nec in Liturgiis, nec in novo Teſtamento. Sumtum tamen epitheton eſt ex Pſalm. 22. *Calix meus inebrians, quam præclarus eſt*.

Nota 58. DEDIT.

Ita in editis & in aliis codicibus noſtris mſs. & in Miſſa ſancti Petri. In Miſſali Rom. habetur, *deditque*. Matth. 26. *& dedit*, ut in verſione Codini.

Nota 59. HIC EST ENIM CALIX SANGUINIS MEI, &c.

Particula *enim* extat Matth. 26. Hæc autem verborum formula qua calix benedicitur, non eſt in Sacra Scriptura, nec in Liturgiis. Extat in verſione Codini: eſtque optima: quia continet ſenſum aliarum formularum, quæ ſunt apud Evangeliſtas & ſanctum Paulum. Apud ſanctum Ambroſium cap. citato hæc habetur forma conſecrationis calicis: *Hic eſt enim ſanguis meus*, ex Matth. 26. & Marci 14.

Nota 60. MYSTERIUM FIDEI.

Hæc verba non extant in Ordine Romano. Habentur in verſione Codini, *τὸ μυστήριον τῆς πίστεως*.

Nota 61. UNDE ET MEMORES SUMUS.

Apud ſanctum Ambroſium lib. 4. de Sacramentis cap. 6. deeſt particula *&*, cum verbo *ſumus*. Quod tamen verbum extat in codicibus Remenſi & Tiliano, & in tractatu ſuper Miſſam Biblioth. Corb. & in expoſitione Magiſtri Flori: & illa verba, *glorioſæ Aſcenſionis*, puncto circumſcribenda ſunt. Hæc autem commemoratio Paſſionis, Reſurrectionis Chriſti, &c. habetur in omnibus Liturgiis, eamque tangit S. Ambroſius cap. citato: *Et Sacerdos dicit: ergo memores glorioſiſſimæ ejus Paſſionis, & ab inferis Reſurrectionis, & in cœlos Aſcenſionis*.

Nota 62. DE TUIS DONIS AC DATIS.

In Liturgiis SS. Baſilii & Chryſoſt. *τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν*, id eſt tua ex tuis tibi offerimus. Ad quod alludere videtur Juſtinianus Imperator in inſcriptione menſæ quam fecit ex omnibus pretioſis, quæ in terra marique ſunt: *τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν οἱ δοῦλοί σου, Χριστέ, Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα*, id eſt tua ex tuis tibi offerimus ſervi tui, Chriſte, Juſtinianus & Theodora; ut ſcribit Cedrenus.

Nota

[a] Adde & in Gemet. duobuſque Theoderic. Deſunt in codice Reginæ Sueciæ.

[b] Abs re forte non erit obſervare auctorem libri de Sacramentis, qui hic laudatur, Euchariſtiæ conſecrationem & panis ac vini converſionem in corpus & ſanguinem Chriſti, clare adſcribere his verbis, *Hoc eſt enim corpus meum*, & iſtis: *hic eſt enim ſanguis meus*. Prævenerat Tertull. qui lib. 4. adverſus Marcionem cap. 40. ait: *acceptum panem & diſtributum diſcipulis, corpus illum ſuum fecit, hoc eſt corpus meum, dicendo*.

Nota 63. Hostiam puram, &c.

In citato ſancti Ambroſii capite ſic habetur: *Hanc immaculatam hoſtiam, rationabilem hoſtiam, incruentam hoſtiam, hunc panem ſanctum, & calicem vitæ æternæ.*

Ibid. Hostiam puram.

S. Irenæus lib. 4. adverſus hæreſes cap. 34. *& hanc oblationem Eccleſia ſola puram offert.*

Nota 64. Hostiam immaculatam.

Fortunatus lib. 4. de vita ſancti Martini huc reſpicere videtur.

Immaculata Dei cum dona imponeret aræ.

Nota 65. Sicuti accepta habere dignatus es. S. Ambroſius cap. citato: *Sicut ſuſcipere dignatus es.*

Nota 66. Summus Sacerdos tuus.

Apud ſanctum Ambroſium cap. citato deeſt pronomen *tuus*.

Nota 67. Jube hæc perferri.

Non ipſum Chriſti corpus, ſed memoriam paſſionis; fidem, preces, & vota fidelium. Aliter Paſchaſius lib. de corpore & ſanguine Chriſti cap. 12. *Ut quid perferenda illuc ea depoſcit, niſi ut intelligatur, quod in ejus Sacerdotio iſta fiant?*

Nota 68. In sublime altare tuum.

S. Ambroſius cap. citato ſic habet, *Suſcipias in ſublime altare tuo.* Altare hoc loco ſumitur metaphorice.

Nota 69. Supra diptycha.

a Hæc vocabula a quæ hic deſiderabantur, repoſui ex editis. Diptycha Gloſſæ veteres mſſ. Bibliothecæ Corbejenſis tabulas explicant: *Diptica* (leg. dypticha) *tabulæ*, proprie ſunt tabulæ duas plicas habentes, Auſonio epigr. 137. *Bipatens pugillar.* Diptycha ſacra tabellæ ſunt, in quibus ſcripta erant nomina vivorum & defunctorum fidelium, quorum commemoratio in Miſſa fiebat. Vide obſervationes noſtras ad Concordiam Regularum cap. 4. §. 4.

Nota 70. Memento.

Neque hæc defunctorum commemoratio extat in hoc cod. ſancti Eligii, ſed repoſui ex editis: extat tamen in hoc codice mſ. ſancti Eligii, in alio Canone, qui habetur feria quinta de Cœna Domini. Hæc autem defunctorum commemoratio habetur in omnibus Liturgiis, juxta antiquum morem Eccleſiæ, cui ſemper oratio pro fidelibus defunctis in hoc Liturgico ſacrificio curæ fuit, ut videre eſt Catecheſi S. Cyrilli toties citata; *εἶτα καὶ ὑπὲρ τῶν προκεκοιμημένων ἁγίων Πατέρων καὶ πάντων ἁπλῶς τῶν ἐν ἡμῖν προκεκοιμημένων μεγίστην ὄνησιν πιστεύοντες ἔσεσθαι ταῖς ψυχαῖς, ὑπὲρ ὧν ἡ δέησις ἀναφέρεται τῆς ἁγίας καὶ φρικωδεστάτης προκειμένης θυσίας.* id eſt, deinde pro defunctis SS. Patribus & Epiſcopis, deinde pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi ſunt, maximum eſſe credentes animarum juvamen, pro quibus offertur precatio ſancti illius ac tremendi, quod in altari propoſitum eſt, ſacrificii. Et apud ſanctum Auguſtinum libro de cura pro mortuis gerenda cap. 1. *In Macchabæorum libris legimus oblatum pro mortuis ſacrificium. Sed etſi nuſquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parva eſt univerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret, auctoritas, ubi in precibus Sacerdotis, quæ ad altare Domino Deo funduntur, locum ſuum habet & commendatio mortuorum;* & lib. 9. Confeſſ. cap. 11. S. Monica dicit: *tantum illud rogo, ut ad altare Domini memineritis mei, ubi fueritis* b.

Nota 71. Et dormiunt in somno pacis.

Dicuntur animæ pro quibus hic oratur, dormi-

A re in ſomno pacis, non quia exemtæ ſint cruciatu purgatorii: ſed quia nulla jam animi perturbatione vexantur, nullis vitiorum ſtimulis lancinantur, vitam æternam omni cum ſecuritate expectantes.

Nota 72. Et omnibus in Christo quiescentibus.

Superior memoria eſt eorum, quorum nomina de diptychis recitata ſunt: hæc autem eorum eſt, quorum nulla eſt apud homines recordatio, parentum, aut amicorum defectu: de qua ſanctus Auguſtinus lib. de cura pro mortuis habenda cap. 4. *Non ſunt prætermittendæ ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Chriſtiana Catholica ſocietate defunctis; etiam tacitis nominibus quorumcumque, ſub generali commemoratione ſuſcepit Eccleſia: ut quibus ad iſta deſunt parentes aut filii, aut quicumque cognati, vel* B *amici, ab una eis exhibeantur matre communi.*

Nota 73. Johanne.

Hic videtur intelligendus S. Johannes Baptiſta, cujus etiam mentio fit in Liturgiis SS. Baſilii & Chryſoſtomi poſt conſecrationem.

Nota 74. Stephano.

S. Stephanus præponitur hic S. Matthiæ, quia ante illum paſſus, qui etiam reputatur par Apoſtolis.

Nota 75. Alexandro. Hic eſt Alexander primus, Papa & Martyr.

Nota 76. Agathe, Lucia. Huc ſpectat illud S. Aldelmi Schirburnenſis Epiſc. cap. 25. lib. de Virginitate: *Mihi quoque operæpretium videtur, ut ſanctæ Agathæ rumores; caſtiſſimæ Virginis Luciæ præconia ſubſequantur, quas præceptor & pædagogus noſter Gregorius in Canone quotidiano, quando Miſſarum ſolemnia celebrantur, pariter copulaſſe cognoſcitur, hoc modo in catalogo martyrum ponens,* C *Felicitate, Anaſtaſia, Agatha, Lucia, &c.* Noſter autem codex dicendo c *Agathe*, ſequitur flexionem Græcam. c

Nota 77. Agne. Ita in codice Remenſi, de quo vocabulo infra dicetur.

Nota 78. Anastasia.

In cod. Tiliano additur, *Euphemia*. In Liturgia quam ſancti Petri eſſe ferunt, adduntur, *Barbara, Juliana* d. d

Nota 79. Meriti.

Id eſt, demeriti, peccati. Nam ſtatim ſequitur, *Sed veniæ largitor.* Huic interpretationi aſtipulatur vetus expoſitio mſ. Præfationis & Canonis Miſſæ Bibl. Corb. *Non retributionem peccatorum æſtimet; ſed ipſe ſit veniæ largitor.* Et quandoque D meritum ſumitur pro peccato. S. Auguſtinus lib. de cura pro mortuis gerenda cap. 1. *Quorum tam mala ſunt merita.*

Nota 80. Hæc omnia bona. Quæ his altaribus conſecrantur, ait Florus.

Nota 81. Sanctificas.

Ex terrena ſubſtantia ſanctam facis. Sic Firmilianus Epiſcopus in Epiſt. ad Cyprianum dixit, *Sanctificare panem*, & ipſe ſanctus Cyprianus Epiſt. 63. dixit, *Sanctificare calicem.*

Nota 82. Vivificas.

Id eſt, panem inanimatum convertis in corpus Chriſti vivum, inquit Odo Cameracenſis in Canonem Miſſæ.

Nota 83. Præceptis salutaribus moniti, &c.

E Hanc formulam ad Orationem Dominicam præambulam tangit ſanctus Hieronymus l. 3. contra Pelagianos; *Sic docuit Apoſtolus ſuos, ut quotidie in corporis*

T

a Hæc deſiderantur quoque in duobus Theod. In utroque, & in Gemet. ante, *Memento etiam* &c. legitur hæc oratio: *Memento mei, quæſo, Domine, & miſerere; licet hæc ſancta indigne tibi, ſancte Pater omnipotens, æterne Deus, meis manibus offerantur ſacrificia, qui nec invocare ſanctum, ac venerabile nomen tuum dignus ſum: ſed quoniam in honore laudis & memoria glorioſiſſimi dilectique filii tui Domini Dei noſtri Jeſu Chriſti offeruntur, ſicut incenſum in conſpectu divinæ majeſtatis tuæ cum odore ſuavitatis accendantur, Per Chriſtum Dominum noſtrum.*

b Addere licet inſignem hunc Cypriani locum Ep. 1. in edit. nova, olim 66. *Epiſcopi antecesſores noſtri..... cenſuerunt ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac ſi quis hoc feciſſet, non offerretur pro eo, nec ſacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari, in ſacerdotum prece, qui ab altari ſacerdotes & miniſtros voluit avocare.* &c. Vides morem Cypriano longe antiquiorem. Et ſane illius meminit Tertull. lib. de Coron. mil. cap. 3. lib. de exhortat. caſtit. cap. 2. lib. de Monogamia cap. 10.

c In vet. Sacrament. Gallic. legitur quoque *Agathe*, *Agne*, ordine tamen inverſo, nam Agnes Agatham præcedit hoc in cod. In antiquo Kalendario Carthag. edito ad calcem Act. Mart. a noſtro Theod. Ruinart legitur; *Non. Febr. S. Marc. Agathæ.*

d In cod. Gemet. poſt *Anaſtaſia* leguntur nomina *SS. Æbeldrytæ & Genrudis.* Vet. Sacram. Gallic. poſt S. Luciam nominat ſolam Eugeniam.

res illius ſacrificio credentes audeant loqui, Pater noſter, &c. Ex quo antiquitas hujus formulæ conſtat.

Nota 84. PATER NOSTER, &c.

Vetus & Apoſtolica eſt conſuetudo, ut Oratio Dominica ſuper Chriſti corpus recitetur: ut notum eſt ex omnibus Liturgiis, ſancto Gregorio a lib. 7. Regeſti, Epiſt. 63. ſancto Hieronymo paulo ante citato. Uſus etiam illius apparet ex ſancto Ambroſio lib. 5. de Sacramentis cap. 4. Ex ſancto Anaſtaſio Sinaita ſerm. de ſynaxi: ποίαν γὰρ ἔχει ταύτην καταδίκην ἄνθρωπος τὸ μὴ μόνον ψεύδεσθαι τῷ Χριστῷ κατ' ἐκείνην τὴν φοβερὰν ὥραν τῆς θείας συνάξεως, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μνησικακεῖν; καὶ τὸ ὁρᾶν λέγοντα ἐν προσευχῇ τό, καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, &c. id eſt, quanta eſt hæc deſtructio non ſolum Chriſto mentiri tremenda iſla divinæ ſynaxeos hora, ſed adverſus fratres ſuos iram tenere? etſi dicant in oratione: *Dimitte nobis debita noſtra, &c.* S. Auguſtino Epiſt. 59. ad Paulinum: *Ut precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione Sacramentorum, antequam illud quod eſt in Domini menſa incipiat benedici: orationes, cum benedicitur & ſanctificatur & ad diſtribuendum comminuitur, quam totam petitionem fere omnis Eccleſia oratione Dominica concludit.* Optato Milavitano l. 2. contra Parmenianum: *Etenim inter vicina momenta, dum manus imponitis, & delicta donatis, mox ad altare converſi, Dominicam orationem prætermittere non poteſtis, & utique dicitis: Pater qui es in cælis, dimitte nobis debita & peccata noſtra.* Ex S. Cypriano lib. de oratione, cum ait illi orationi Dominicæ ob reverentiam præmitti præfationem, quæ ſane tantum in Miſſæ ſacrificio dicebatur. Et ex Tertulliano lib. de oratione, in quo poſt orationis Dominicæ expoſitionem cetera ad Miſſæ ſacrificium ſpectant: & ex S. Cæſario Arelatenſi homil. 12. ubi agens de ſacrificio Miſſæ hæc ait: *Aut quando oratio Dominica dicitur, quis eſt qui humiliter aut veraciter clamet, dimitte nobis debita noſtra?* Recte autem commemorationi defunctorum in his Sacramentariis hæc oratio poſtponitur, quia id vetus poſtulat conſuetudo, quam videre eſt apud S. Cyrillum Catecheſi 5. myſtagogica, μετὰ ταῦτα τὴν εὐχὴν λέγομεν ἐκείνην, ἣν ὁ Σωτὴρ παρέδωκε τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ μαθηταῖς. id eſt, poſt hæc (nempe commemorationem fidelium defunctorum) dicimus orationem illam, quam Salvator ſuis tradidit diſcipulis: ac proinde in omnibus Liturgiis Canoni ſubjungitur; quia, ut optime notat S. Auguſtinus loco citato, *totam petitionem fere omnis Eccleſia oratione Dominica concludit.* Huic orationi Sacerdos olim ſubjungebat hæc quæ non habentur in hoc Canone, ſed referuntur a S. Ambroſio lib. 6. de Sacramentis cap. 5. *Quæ ſequuntur, audi, audi quid dicat Sacerdos: Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, in quo tibi eſt, cum quo tibi eſt honor, laus, gloria, magnificentia, poteſtas cum Spiritu ſancto a ſeculis, & nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.* Ubi nota hanc formulam *& nunc & ſemper*, eſſe juxta ritum Græcorum, qui non præmittebant hæc verba, *ſicut erat in principio*, ut notavimus ad Concordiam regularum. In Liturgiis SS. Jacobi, Baſilii & Chryſoſtomi, hæc verba huic orationi ſubjiciuntur: ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. id eſt, quoniam tuum eſt regnum & poteſtas & gloria Patris, & Filii, & Spiritus ſancti nunc & ſemper: & in ſecula ſeculorum. Hinc capiendus eſt S. Cæſarius Dial. 1. qu. 29. τῷ δὲ Ἀγγέλῳ ἑπόμενοι, καὶ ἡμεῖς ὅσον ἐφικνούμεθα, ἀναφωνοῦμεν τὸν Χριστὸν ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας τῶν μυστικῶν τελετῶν, βοῶντες ὅτι σοῦ τὸ κράτος, καὶ ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα. id eſt, hunc Angelum imitantes, & nos quantum poſſumus victorioſe Chriſtum, in tempore myſtici ſacrificii clamantes, quia tua eſt fortitudo, & regnum, & poteſtas, & gloria.

Nota 85. ET BEATIS.

Ita in codicibus Rodr. & Rat. In Miſſ. Rom. *cum beatis.*

Nota 86. ATQUE ANDREA.

In cod. Tiliano additur, *necnon & beatis Martyribus tuis Gervaſio & Protaſio.* Qui ſunt Patroni illius Eccleſiæ, cujus olim erat hic codex Tilianus. nempe Salarienſis, ut in præfatione diximus. b

Nota 87. non extant in editis. Sed olim poſt hæc verba, *atque Andrea*, licebat addere quoslibet Sanctos, ut clarum eſt ex codice Tiliano. *Libera nos, uſque Petro & Paulo, hic nominatim quales voluerit, vel quantos commemorat.* Ubi τὸ *quantos*, eſt, *quot*; & Micrologo cap. 25. *atque Andrea. Hic nominat quotquot ſanctos voluerit.*

Nota 88. AGNUS DEI.

Hanc orationem Sergius Papa I. in Miſſa cantari juſſit, ut refert Anaſtaſius in ejus vita: *Hic ſtatuit, ut tempore confractionis Dominici corporis, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miſerere nobis, a Clero & populo decantaretur.* Idem ſcribit Walfridus Strabo lib. de rebus Eccl. cap. 22. Hic autem deſinit ordo Miſſæ tam in noſtro cod. S. Eligii, quam in cod. Rodradi, & in excuſis c.

His ita expoſitis non abs re erit quædam ſubnectere ex codice Tiliano, quæ ad cæremonias antiquas in hujus Canonis recitatione pertinent, in hunc modum:

„Te igitur, clementiſſime Pater, *uſque*, habeas & benedicas hæc dona: *Hic ſignat oblatam & calicem tribus vicibus, non tamen ſub una cruce, ſed ſeparatim ſingulis, ſingulas faciens cruces.* Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata, *uſque* Memento, Domine. *Hic nomina vivorum memorentur ſi voluerit, ſed non Dominica die, niſi ceteris diebus.* Et omnium circumadſtantium, *uſque*, Coſmæ & Damiani. *Si fuerit natalis Sanctorum, hic dicat:* ſed & diem natalitii Beatorum illorum, aut Beati illius; & omnium Sanctorum, *uſque*, per Chriſtum Dominum. *Hic inclinat ſe uſque ad altare, dicens:* Hanc igitur oblationem, *uſque* jubeas grege numerari: Per Chriſtum Dominum. *Hic erigit ſurſum. Oblatam ſolam hic benedicit:* Quam oblationem, tu Deus, in omnibus, quæſumus Benedictam, Adſcriptam, Ratam, Rationabilem, Acceptabilemque facere digneris. *Hic ambo ſignat, id eſt, oblatam, & calicem:* ut nobis corpus & ſanguis, *uſque*, omnipotentem, tibi gratias agens benedixit, fregit, dedit diſcipulis ſuis dicens: *uſque*, item tibi gratias agens benedixit. *Hic quatuor vicibus ſolam oblatam,* * *ſanctificet. In quinta vice ſuper calicem ſolum crucem faciens;* hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ, *uſque*, immaculatam hoſtiam. *Hic inclinat ſe iterum juxta altare dicens:* ſupplices te rogamus omnipotens Deus. *Hic orat apud ſe quod voluerit. Deinde dicit:* jube hæc perferri per manus, *uſque* in conſpectum. *Hic ſe erigit hæc verba dicens:* ut quotquot ex hac altaris participatione, *uſque* per Chriſtum. *Hæ orationes duæ dicuntur, una ſuper diptychos, altera poſt lectionem nominum; & hoc quotidianis, vel in agendis tantummodo diebus.* Memento, Domine, & eorum nomina, qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis. *Et recitantur nomina. Deinde poſtquam recitata fuerunt, dicat:* ipſis, Domine, & omnibus in Chriſto quieſcentibus locum refrigerii, lucis, & pacis, ut indulgeas deprecamur. Per eumdem. Nobis quoque peccatoribus, *uſque*, ſed veniæ, quæſumus, largitor, admitte. *Hic erigens ſe Archidiaconus veniet, & involvens calicem mappula, levat illum contra domnum Papam.* Per quem hæc omnia, Domine, ſemper bona creas. *Hic ambo ſignat, id*

* Lege, ſignet.

a Nunc lib. 9. ep. 12.

b In ſecundo Theod. poſt, *atque Andrea*, ſubjungitur, *necnon & ſanctis Martyribus tuis Stephano, Quintino, atque Nicaſio, ſed & beatis Confeſſoribus tuis Gregorio, Medardo, atque Eligio, cum omnibus &c.*

c In cod. Reg. Suec. deeſt, *Agnus Dei* &c. In cod. Gemet. poſt *Agnus Dei*, *Explicit Canon Miſſæ.* In priori vero Theod. additur, *Agnus Dei qui qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem..... Hæc ſacroſancta commixtio corporis & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti, fiat mihi & omnibus ſumentibus, ſalus mentis & corporis, & ad capeſſendam vitam æternam præparatio ſalutaris. Amen..... Poſt pacem dicat in corde: Pax Dei quæ exſuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda noſtra & intelligentias noſtras. Amen...., ad dandam pacem.... Pax tecum... Poſt pacem, Pax & caritas Dei maneat ſemper in cordibus noſtris. Amen.*

Oratio. [illegible]

Domine Jeſu Chriſte qui dixiſti Apoſtolis tuis &c. Ut in Miſſali. Sequuntur quatuor Orationes.

„ *id eſt, oblatam & calicem tribus vicibus ſingulis ſingulas faciens cruces*; ſanctificas, vivificas, benedicis, & præſtas nobis. *Hic levat domnus Papa oblatas duas uſque ad oram calicis, & tangens eum de oblationibus, tenente illum Archidiacono, dicit*, per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo tibi Deo Patri omnipotenti, in unitate Spiritus ſancti, omnis honor & gloria. *Tunc dicit in altum*, per omnia ſecula ſeculorum. *Tunc reponit in altari, & dicit in altum*, oremus. *Deinde dicit*, præceptis ſalutaribus moniti, & *uſque*, ſed libera nos. *Tunc dicit domnus Papa, interveniente nullo ſono, hanc orationem*, libera nos, *uſque* Petro & Paulo. *Hic nominatim quales voluerit Sanctos, vel, quantos commemorat. Deinde infert*, cum omnibus ſanctis, da propitius pacem, *uſque* per omnia ſecula ſeculorum. Amen. *Deinde dicit*; pax Domini. *Deinde dat pacem altari vel patinæ, & ſic ſibi dat pacem. Cum vero domnus Papa dicit*: pax Domini ſit ſemper vobiſcum, *non mittit partem de Sancta in calicem, ſicut ceteris Sacerdotibus mos eſt. Dum confringit*, Agnus Dei, *dicit. Et expleta confractione quando communicat domnus Apoſtolicus, partem ſibi mordet, & reliquam in calicem mittit, faciens crucem de ea tribus vicibus ſuper calicem nihil dicens, & ſic confirmatur de calice, tenente calicem Archidiacono. Quando vero domnus Apoſtolicus deſcendit ab altari, incipit communicare populus, & dicitur Antiphona ad communionem. Expleta communione & Antiphona, tunc ſurgit domnus Papa, & veniens ad altare ſalutat, altius dicens*, Dominus vobiſcum: & cum Spiritu tuo. *Deinde orationem dicit*: Quod ore ſumſimus, Domine, mente capiamus: & de munere temporali fiat nobis remedium ſempiternum. Hactenus codex Tilianus, quæ tamen habentur etiam apud Hittorpium.

Nota 89. Ad Nonam.

Ita in editis & in cod. Rem. In cod. Ratoldi legitur, *Hora nona*. Olim in ſemijejuniis Miſſæ tenebantur hora nona. Conſule obſervationes noſtras ad Concordiam Regularum.

Nota 90. Deus.

Pater videlicet, ad quem dirigenda eſt oratio in Miſſæ ſacrificio, juxta decretum Concilii Carthag. 3. can. 23. *& cum altari adſiſtitur, ſemper ad Patrem dirigatur oratio*. Interdum tamen dirigitur ad filium.

Nota 91. Præſta ut Unigenitum tuum, &c.

Hæc citantur ab Alcuino lib. 7. contra Felicem Urgelitanum Epiſcopum: *In Miſſa namque humanæ Nativitatis ejuſdem Domini noſtri, ita cantare ſolemus; præſta ut Unigenitum tuum, quem Redemtorem læti ſuſcipimus, &c.*

Nota 92. Qui tecum vivit et regnat Deus.

Nota olim in concluſione orationum ſeu collectarum vocabulum, *Deus*, proxime ſecutum fuiſſe verbum *regnat*, quemadmodum videre eſt in Miſſa Ambroſiana, in cod. Tiliano, & in aliis codicibus noſtris mſs. & in expoſitione mſ. Præfationis & Canonis, Bibl. Corbeienſis: *Cum dicit, qui tecum vivit & regnat Deus in unitate Spiritus ſancti, vult populum credere & intelligere, &c.* Quod confirmat Micrologus cap. 6. de obſervationibus Eccleſiaſticis: *Sciendum autem in illa uſitata concluſione per Dominum noſtrum, quod Romanus Ordo & antiqua exemplaria nomen Dei interponunt, ubi dicitur, qui tecum vivit & regnat Deus. Quod tamen moderni poſt nomen Spiritus ſancti ſubjungere ſolent. Et hæc utique conſuetudo etiam apud Romanos adeo invaluit, ut antiquæ traditionis executio non ſine ſcandalo locum habere poſſit*. Ubi vides ſeriem illam verborum quæ eſt in noſtris codicibus mſs. fuiſſe antiquum uſum.

Nota 93. Per omnia sæcula sæculorum.

Antiqua hæc orationis formula apud Chriſtianos, ut videre eſt apud ſanctum Irenæum lib. 1. adverſus hæreſes cap. 1. ἀλλ' ἐν ὁμολογίαις ... id eſt, atque adeo nos, cum in gratiarum actione dicimus, in ſecula ſeculorum; cui ſimile eſt illud quod refert Tertullianus lib. de ſpectaculis, εἰς αἰῶνας ἀπ' αἰῶνος. *alii omnino dicere niſi Deo & Chriſto*.

Nota 94. Super oblata.

Ita in codicibus Rem. Rodradi, & Ratoldi. In cod. Tiliano habetur, *Secreta*, ut in editis; ſæpiſſime, *Super oblata*. In appendice Rodradi, [a] *Secreta*. Dicitur *Super oblata* hæc Oratio, quia ſuper panem & vinum oblata in Miſſa recitatur.

Nota 95. Præfatio.

Eſt [b] Oratio ſeu gratiarum actio, quæ Canoni præmittitur, qua diſponitur Sacerdos & populus ad tremendorum myſteriorum confectionem: cujus mentionem facit S. Cyprianus lib. de Oratione. *Ideo & Sacerdos ante Orationem, Præfatione præmiſſa parat Fratrum mentes; dicendo: Surſum corda*; & in Concilio Milevitano 2. can. 9. *Placuit etiam illud ut preces, vel Orationes, ſeu Miſſæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, ſive Præfationes, ſive commendationes, ſive manuum impoſitiones, ab omnibus celebrentur*. A S. Johan. Chryſoſtom. homil. 3. in epiſt. ad Coloſſ. excuſa tempore Clementis ſeptimi Papæ, dicitur προοίμιον. In cod. Rem. dicitur *conteſtata*, multis in locis: unde in expoſitione Miſſæ mſs. Biblioth. Thuanæ: *Vere dignum & juſtum eſt, &c. conteſtatur vero Sacerdos fixam ac veram profeſſionem populi. Id eſt, gratias referre Deo eſſe dignum*.

Multæ autem hic ponuntur Præfationes, ut in editis, & in codicibus Remenſi, Ratoldi, & in ſecunda parte codicis Rodradi: novem tamen ſeruntur dumtaxat receptas a Pelagio Papa II. quibus nunc utitur Eccleſia Romana, ut videre eſt in ejus Epiſtola apud Burchardum lib. 3. cap. 69. Sed decretum non tenuiſſe ſatis notum eſt ex noſtris codicibus, & ex editis; atque etiam ex his verbis Guitmundi lib. 2. de corpore & ſanguine Chriſti: *Præfationem iſtam quæ per totum pene orbem Latinum inter Epiphaniam & Septuageſimam in quadam die Dominica habetur, hic ſuppoſui hæc continentem: Æterne Deus, & tibi hanc immolationis hoſtiam offerre, quæ eſt ſalutifera & ineffabile divinæ gratiæ Sacramentum, quæ offertur a plurimis, & unum corpus Chriſti ſancti Spiritus infuſione perficitur: ſinguli accipiunt Chriſtum Dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt*. Et Algeri lib. 1. de veritate corporis & ſanguinis Dominici cap. 15. *Item Ambroſius Dominica v. poſt Epiphaniam ſinguli accipiunt Chriſtum Dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt: nec per ſingulas minuitur, ſed integrum ſe præbet in ſingulis*. Quæ verba extant in Præfatione ejuſdem Dominicæ quintæ poſt Epiphaniam in editis Sacramentariis, & in noſtris cod. mſs. nec eſt inter illas quæ excipiuntur a Pelagio Papa. Ex quo fit vix ante quadringentos annos Eccleſiam Romanam ab ejuſmodi Præfationibus abſtinuiſſe. Novem Pelagii Præfationibus additæ duæ.

Nota 96. Ad complendum.

Ita in codicibus Rod. & Ratol. Siquidem olim ita appellabatur ultima Oratio Miſſæ, ut teſtatur Walfridus cap.

a *Secreta* dici a ſecretione donorum & oblationum, quorumdam eruditorum eſt ſententia: hinc eadem oratio quæ in nonnullis cod. libri Sacramentorum dicitur, *ſuper oblata*, in aliis eſt, *ſecreta*, quod videre eſt hic in cod. Pamel. & Vatic. Huic ſententiæ obſtare videtur, quod legimus in cod. vetuſtiſſimo lib. Sacr. Eccleſiæ Turon. ubi pro, *ſecreta*, habetur *arcana*. Et in appendice Ord. Rom. ex Amalarii Ecloga in eumdem Rom. Ordinem n. 24. de *ſecreta*, ſic habetur: *ſecreta dicitur, eo quod ſecretam orationem dat Epiſcopus ſuper oblationem* &c. Vide etiam n. 27. apud Mabill. Tom. 2. Muſei Ital. pag. 558. & 559.

b In vet. Sacramentario, Gallic. vocatur, *conteſtatio*, uti in Miſſali Gallic. & in Gothico a doctiſſimis Thomaſio & Mabillonio vulgatis. In Gothico dicitur etiam aliquando, *immolatio*. Nomine *Præfationis* in veteribus illis Miſſalibus intelligitur prima Liturgiæ pars, quæ eſt quædam adhortatio ad populum, ut Deo exorando attentius incumbat, ut obſervat Mabill. lib. 2. de Liturg. Gallic. cap. 3. n. 17. In Miſſalis Francorum extat integra Præfatio communis Miſſalis Romani. De Præfatione celebris eſt Canon 9. Concilii 2. Milevit. *Placuit etiam illud ut preces vel orationes ſeu Miſſæ quæ probatæ fuerint in Concilio, ſive Præfationes .... ab omnibus celebrentur.*

cap. 22. de rebus Eccl. *Eſt autem legitimum tempus communicandi ante ultimam Orationem, quæ dicitur ad complendum.* Ita appellatur, quod ſit complementum & concluſio totius Miſſæ. S. Auguſtinus epiſt. 59. ad Paulinum appellat, *Gratiarum actionem: quibus peractis*, inquit, *& participato tanto Sacramento, gratiarum actio cuncta concludit.* In cod. Remenſi appellatur, *Poſt communionem*. In Miſſali Romano, unico vocabulo, *Poſtcommunio*.

Nota 97. Per eumdem Dominum, &c.

Concluditur Oratio per Filium: quia Mediator eſt Dei & hominum, per quem acceſſum habemus ad Patrem, inquit Apoſtolus; idque juxta antiquum ritum, cujus meminit Optatus lib. 3. *Paganum vocas eum, qui Deum Patrem per Filium ante ejus aram rogaverit.* Haymo in cap. 7. ep. ad Hebr. *Unde & Sacerdotes Eccleſiæ altari aſſiſtentes dicunt: Suſcipe, Domine ſancte Pater, preces populi tui, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Filium tuum.*

Nota 98. In vigilia Domini in nocte.

Ita in editis, & in codice Remenſi, *In vigilia natalis Domini in nocte*, quod perinde eſt. Ita dicitur propter vigiliam nocturnam. Nam ſuperior vigilia ad nonam eſt, quod vulgo pervigilium dicitur, pridie videlicet ipſius feſti. In cod. Rodradi, Natalis *Domini ad Sanctam Mariam majorem*; In cod. Ratoldi, *Nocte ad Sanctam Mariam*. Apud Pamelium, *Media nocte ad Sanctam Mariam majorem*: [a] ſed illud τὸ *media*, videtur additum a quodam correctore.

Nota 99. In trino vocabulo.

Ita in editis, & in codicibus Rodradi & Remenſi, non excluſis tamen perſonis. Ita aliquando locuti ſunt antiqui Patres, S. Cyprianus Ep. 73. *Quod qui baptizatus ſit, graniam conſequi potuerit, invocata Trinitate nominum*, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. *Prudentius in Pſychomachia.*

Unum namque Deum colimus de nomine trino.

Nota 100. Benedictio [b].

Antiqua olim fuit conſuetudo, ut Epiſcopus, antequam Euchariſtiam perciperet, populum benediceret quibuſdam conceptis precationibus, ut in toto hoc Sacramentorum libro videre eſt, necnon in codicibus Rodradi, Rem. Ratoldi & Tiliano, atque etiam in Ordine Romano, ſicut & in veteri Pontificali Romano dedicato Leoni X. Pont. Maximo, in quibus plurimas benedictiones reperire eſt; conſtatque ex S. Auguſtino mox citando, & ex Haymone in cap. 2. Epiſt. 1. ad Timotheum: *Poſtulationes ſunt benedictiones Epiſcopales, quas dicit Epiſcopus ſuper populum, invocans nomen Domini ſuper illum.* Idque juxta mentem ſancti Auguſtini mox citandi. Præciſe autem dabatur illa benedictio dicta clauſula Orationis, *Libera nos quæſumus. Per omnia ſecula ſeculorum*, ut liquido conſtat ex Ordine Romano: *Cumque Epiſcopus Pater noſter finierit, accipiens Archiſubdiaconus patenam ab Acolytho, offerat eam Archidiacono. Ille autem, ut Epiſcopus dicit, Da propitius pacem, patenam illi accommodans, humerum ejus oſculetur, ſtatimque Epiſcopo dicente, Per omnia ſecula ſeculorum, accipiat benedictionalem librum, & converſus ad populum dicat, Humiliate vos ad benedictionem, & Clero reſpondente, Deo gratias, porrigat Epiſcopo librum. Expleta autem benedictione, veniens Presbyter accipiat benedictionem ab Epiſcopo.* Idem videre eſt in Miſſa Paſchali codicis Ratoldi: *Poſt Dominicam Orationem dum finierint, libera nos a malo, annuente Epiſcopo dicat Diaconus, humiliate vos ad benedictionem, & populus reſp. Deo gratias. Et Epiſcopus dicat hanc benedictionem; Benedicat vos, &c. Et inde accipiens partem corporis Domini, dicat, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum.* Ubi hæc verba, *dum finierint, Libera nos a malo*, non ita ſumenda ſunt, quaſi præciſe his dictis benedicat Epiſcopus, ſed quæ ſequuntur ſubaudienda ſunt, uſque ad *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum*. Ita etiam in Pontificali mſ. Eccl. Rothomagenſis Feriæ 5. in cœna Domini: *Libera nos, &c. Per omnia ſecula ſeculorum, Amen. Tunc dicat Diaconus, Humiliate vos ad benedictionem. Et Epiſcopus verſus populum dicat: Benedicat vos omnipotens Dominus, &c.* Idem clarum eſt ex Miſſa ab Illyrico edita: *Non mittat Epiſcopus in calicem partem oblatæ, ut Presbyteri ſolent; ſed expectet, donec finita benedictione Epiſcopus communicare debeat: & tunc accipiens partem, quam antea fregerat, tenenſque ſuper calicem immittens dicens: Sacri ſanguinis commixtio, &c.*

In ſecundo ordine proceſſionis.

At in Hiſpania dabatur hæc benedictio tantum poſt commixtionem corporis & ſanguinis, ut planum eſt ex Miſſa Muzaraba: *Libera nos quæſumus Domine. Et tundendo pectus dicit: Pone, Domine, finem peccatis. Qua finita, accepta particulam, quæ dicitur regnum, præmiſſa Oratione, ponit ſuper calicem; non addita alia immittit in illum. Poſt hæc dicit: Humiliate vos benedictioni: & certis quibuſdam formulis benedicit populo.* Quod ſtatuitur in Concilio Toletano 4. can. 17. *Sed poſt Orationem Dominicam, & conjunctionem panis & calicis, benedictio in populum ſequatur.*

Fiebat autem hæc benedictio per manuum impoſitionem, ut notum eſt ex ſancto Auguſtino Epiſt. 59. ad Paulinum, qu. 5. *Interpellationes autem, ſive, ut noſtri codices habent, poſtulationes fiunt cum populus benedicitur. Tunc enim antiſtites velut advocati, ſuſceptos ſuos per manuum impoſitionem miſericordiſſimæ offerunt poteſtati: quibus peractis & participato tanto Sacramento, gratiarum actio cuncta concludit.* Et ſane olim benedictio dabatur per manuum impoſitionem. Sanctus Ambroſius lib. 1. de pœnitentia cap. 7. *Cur ergo manus imponitis, & benedictionis opus creditis.* Hinc capiendus eſt ſanctus Hieronymus epiſt. ad Euſtochium: *Extenta manu, ut benedicere eos putes, ſi neſcias, pretia accipiunt ſalutandi.* Etſi non inficier olim uſitatum fuiſſe ſignum crucis ad benedicendum. Hinc fit, ut in Conc. Milevitano 2. can. 12. memoratarum benedictionum formulæ manuum impoſitiones appellentur: *Placuit etiam illud, ut preces, vel Orationes, vel Miſſæ, quæ probatæ fuerint in concilio, ſive Præfationes, ſive commendationes, ſive manuum impoſitiones ab omnibus celebrentur*. Nec iſtæ impoſitiones ad pœnitentes ſpectant, quibus etiam imponebantur manus inter Miſſarum ſolemnia. Cum vero hic agatur de precationibus quæ ad Miſſam pertinent: de quarum numero ſunt benedictiones, ejuſmodi impoſitiones manuum potius explicandæ ſunt de ejuſmodi benedictionibus, quam de impoſitionibus quæ fiunt ſuper pœnitentes, quæ non ſunt Miſſæ partes, ſed fiunt tantum pœnitentium gratia; qui ſi non eſſent, ejuſmodi impoſitionibus manuum minime opus eſſet. Ejuſmodi autem benedictiones tribus capitulis conſtant & concluſione, ut docet Honorius Auguſtodunenſis in Gemma. Quod etiam clarum eſt ex ipſiſmet benedictionibus, quas videre eſt in hoc ſancti Eligii codice, & in codicibus Rem. Rodr. & Ratol. atque etiam apud *Pamelium*. Nihilominus tamen in cod. Ratoldi quædam paucæ quatuor capitulorum reperiuntur.

Eſt etiam alia benedictio, quæ datur in fine Miſſæ, de qua Concilium Agathenſe can. 47. *Miſſas die Dominico a ſecularibus totas teneri ſpeciali ordinatione præcipimus: ita ut ante benedictionem Sacerdotis populus egredi non præſumat.* Nam ſi hæc benedictio non daretur in fine Miſſæ, ſed ante Communionem, illa data, populus egrediens, non intereſſet integræ Miſſæ, quia ante Communionem diſcederet: & ita capienda ſunt verba

a Non legitur in cod. Reg. Suec. nec in Gemet. Eſt in cod. Vatic. & Guſſanv. quibus conſentiunt duo Theod. In iiſdem legitur ut in ed. Pamel. *Ad ſanctam Mariam majorem*. In Kalendario Rom. a Johanne Frontone illuſtrato tantum habetur, *ad ſanctam Mariam*.

b De benedictionibus quæ paſſim occurrunt in S. Eligii codice quem Menardus edidit, conſule monitum quod Benedictionali infra edendo præmittemus. In Miſſali Gothico lib. 3. de Liturg. Gallic. Mabillonii cura edito, nullæ fere occurrunt Miſſæ in quibus non legantur benedictiones, verum a noſtris plane diverſæ. In Miſſali Gallicano vet. ibidem vulgato, aliquæ ſunt etiam benedictiones, ut aliæ proſſus & breviores.

verba ſancti Cæſarii Arelatenſis, qui dicto Concilio præfuit, homil. 12. *Ideo qui vult Miſſas ad integrum cum lucro animæ ſuæ celebrare, uſquequo Oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore & compuncto corde debet ſe in Eccleſia continere.* Valfridus Strabo cap 22. lib. de rebus Eccleſiaſticis locum concilii, quod Aurelianenſe nominat pro Agathenſi, explicat de ultima Sacerdotis Oratione, quam ſupra diximus appellari Orationem ad complendum: *Statutum eſt Aurelianenſi concilio, ut populus ante benedictionem Sacerdotis non egrediatur de Miſſa. Quæ benedictio intelligitur illa ultima Sacerdotis Oratio*; de qua nimirum ſupra locutus eſt eodem cap. Amalarius lib. 3. de Officiis Eccl, cap. 36. agit de hac ultima benedictione, ſed quibus verbis fiat, non declarat: *Hunc morem tenet Sacerdos, ut poſt omnia Sacramenta conſummata benedicat populo, atque ſalutet. Deinde revertitur ad Orientem, ut ſe commendet Domini Aſcenſioni: dicitque Diaconus, Ite Miſſa eſt.* Rabanus lib. 1. de Inſtitutione Clericorum cap. 33. *Poſt Communionem ergo, & poſt ejuſdem nominis Canticum, data benedictione a Sacerdote ad plebem, Diaconus prædicat Miſſæ Officium eſſe peractum, dans licentiam abeundi.* Ex quibus verbis, ſi attentius expendantur, liquido conſtabit Rabanum eſſe in eadem mente cum Vvalfrido. Nam Canticum ejuſdem nominis cum communione nihil aliud eſt, quam illa Antiphona, ſeu reſponſorium quod dicitur *Communio*. Cum autem Rabanus proxime ſubjiciat benedictionem huic Antiphonæ, non eſt dubium, quin per benedictionem intelligat ultimam Orationem ad complendum vocitatam, quæ & tempore illius in uſu erat, & ſequitur proxime Antiphonam, ſeu Reſponſorium quod *Communio* dicitur. Nihilominus tamen, C etſi in antiquis noſtris Miſſis, & codicibus noſtris mſſ. nulla reperiatur in fine Miſſæ benedictio, exiſtimo tamen Canonem Concilii Agathenſis intelligendum eſſe de benedictione, quæ daretur in fine Miſſæ, diſtincta ab Oratione ad complendum. Nam cum in eodem Concilio prohibeatur Presbytero benedictionem impertire, non eſt rationi conſentaneum, eum arcere ab ultimæ collectæ recitatione, quæ juxta S. Auguſtinum eſt gratiarum actio, quæ ſane non eſt prætermittenda, ſive a Preſbytero, ſive ab Epiſcopo. Sed exiſtimo fuiſſe diverſum Eccleſiæ uſum circa hanc benedictionem in fine miſſæ, quæ, ut dixi, non habetur in antiquis miſſis a nobis productis, nec in noſtris codicibus mſs. neque in Ordinibus Miſſæ a Melchiore Hittorpio editis, Sed in illis omnibus poſt Orationem ad complendum, Diaconus dimittit populum dicendo, *Ite Miſſa eſt*, quemadmodum eſt D in Ordine proceſſionis, quando Epiſcopus Miſſam celebrare voluerit feſtivis diebus, quæ extat in codice Tiliano, ubi ſic habetur: *Cumque Epiſcopus collectam finierit; & Diaconus, Ite Miſſa eſt; & Clerus, Deo gratias dixerit; duo Diaconi accipientes manum Epiſcopi, &c. Cum omni proceſſione ad ſacrarium reducant.* At apud Amalarium ſupra citatum videtur hæc benedictio ultima in fine Miſſæ, & in Ordine Miſſæ a ſancto Petro inſtituto cum ſua expoſitione, in codice Tiliano: *De manu orantes cantant Poſtcommunionem cantores, ut oſtendat Chriſtum in populo corpore & ſanguine corroborato manere. Et hinc a Preſbytero poſtulatur æterna benedictio, quia Chriſtus coram diſcipulis manducans & bibens cum ſurrexiſſet a mortuis, reliquias eis dedit, elevatiſque manibus ipſis benedixit.* Hæc citatus Ordo cod. Tiliani, in quo non habetur prior benedictio, quæ datur ante Communionem. Illa autem benedictio in fine Miſſæ dabatur, antequam Dia- E conus diceret, *Ite Miſſa eſt*, ut clarum eſt ex tractatu mſ. ſuper Miſſam, Bibliothecæ Corbeienſis: *Deinde Orationes a Sacerdote ſacræ Communionis peraguntur: & benedictio ſuper populum, ut a nobis digne percepta ſtabiles in fide & mundo corde maneamus, & nos ſalutem animarum & corporum habere credamus. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui cum Patre vivit & regnat Deus una cum Spiritu ſancto in ſecula ſeculorum. Amen. Deinde a Diacono populo pronuntiatur, dicendo: Ite Miſſa eſt.* Idem patet ex gloſſis mſſ. in

A Ordinem Romanum Bibliothecæ Thuanæ: *Epiſcopus data benedictione revertitur ad propria, poſtea annuntiat Diaconus, Ite Miſſa eſt.* Supradictæ autem benedictiones Epiſcopales quæ ante Communionem dabantur, ſunt adhuc in uſu in quibuſdam Eccleſiis, & extant ex eis nonnullæ ad calcem Pontificalis Romani excuſi tempore Leonis XI. quæ ex recentioribus Pontificalibus expunctæ ſunt.

Nota 101. MISSA IN MANE PRIMA.

In cod. Ratoldi, & in editis legitur, *Miſſa primo mane ad ſanctam Anaſtaſiam*, quemadmodum apud Pamelium. In cod. Rodradi: *Nocte ad ſanctam Anaſtaſiam.* In codice Remenſi poſt Miſſam de nocte ſequitur altera Miſſa ſub hoc titulo: *In natali ſanctæ Anaſtaſiæ.*

B *Nota* 102. DA QUÆSUMUS DEUS, &c.

In cod. Rodradi [a] Orationes de S. Anaſtaſia præcedunt Orationes de natali Domini, quemadmodum & Præfatio de ſancta Anaſtaſia.

Nota 103. SICUT HOMO GENITUS IDEM REFULSIT DEUS. Ita Corippus lib. 4. de laudibus Juſtini minoris.

Natus homo eſt, veruſque Deus non deſtitit eſſe,

Nota 104. PRÆFATIO.

Natalis Domini. In codicibus Rod. & Rat. & in excuſis additur, *Præfatio ſanctæ Anaſtaſiæ, quæ eſt de communi Virginum.*

Nota 105. EJUS.

Ita in editis, & in codice Rodradi. Apud Pamelium, & in codicibus Remenſi & Ratoldi legitur *hujus*. Sed exiſtimo τὸ *ejus* rectius eſſe, ut referatur ad Chriſtum, quia ſequitur, *cujus nativitas*.

C *Nota* 106. SACRAMENTI.

Sacramentum hoc loco eſt ſolemne feſtum quo aliquod Chriſti myſterium, ſeu Nativitatis, ſeu Paſſionis, ſive Aſcenſionis repræſentatur, ut docet ſanctus Auguſtinus epiſt. 118. ad Januarium agens de Sacramentis non ſcriptis: *Illa autem quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſervantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata, atque ſtatuta, retineri, ſicuti quod Domini Paſſio & Reſurrectio, & Aſcenſus in cælum, & Adventus de cælo Spiritus ſancti, anniverſaria ſolemnitate celebrantur, & ſi quid tale occurrerit, quod ſervatur ab univerſa, quacumque ſe diffundit, Eccleſia.* Hinc expiendus eſt S. Hieronymi locus epiſt. 48. ad Sabinianum Diaconum: *Poſt* D *Apoſtoli Petri Baſilicam in qua Chriſti Flammeo conſecrata eſt, poſt crucis, & Reſurrectionis & Aſcenſionis Sacramenta, in quibus rurſum ſe in Monaſterio victuram ſpoponderat.*

Nota 107. NATALIS.

Ita in codicibus Remenſi, & Rodradi. In editis, & in cod. Ratol. & apud Pamelium, legitur, *Novitas natalis*, aptius ad ſenſum, tum propter paronomaſiam inter hæc vocabula, *Novitas*, & *Nativitas*. Sed arbitror, τὸ *natalis* redundare.

Nota 168. NATIVITAS. In codicibus Rodradi, & Remenſi legitur, *nobilitas*, non ita recte.

Nota 109. CONCEDE Q.ÆSUMUS, OMNIPOTENS De s, UT NOS.

Hujus Orationis mentionem facit Alcuinus lib. 3. contra Felicem Urgelitanum Epiſcopum: *Et in die natalis Domini: concede quæſumus omnipotens* E *Deus, ut nos unigeniti tui nova per carnem Nativitas liberet.*

Nota tto. INVISIBILIUM AMORE RAPIAMUR.

Ita in codicibus Rodradi, & Ratoldi, atque apud Pamelium, quam lectionem ſe in uno cod. mſ. reperiſſe ſcribit Angelus Rocca. In Miſſali Romano legitur *in inviſibilium amorem rapiamur*, quam etiam lectionem ſe in tribus cod. mſſ. vidiſſe auctor citatus ait.

Nota ttt. QUIQUE EJUS INFANTIAM, &c. Eſt præclara antitheſis.

a In cod. Reg. Suec. oratio, *ſuper oblata*, pro S. Anaſtaſia præceditque orationem de Natali Domini. Cetera conveniunt cum cod. Rodradi.

Nota 112. PRÆSTA QUÆSUMUS OMNIPOTENS DEUS. A

Hanc Orationem in cod. Ratoldi ſequitur altera benedictio, hoc modo: *Deus, qui genus humanum vulneratum in protoplaſto, novo recuperaſti antidoto, &c.* Sed non eſt proprius illius locus: debet enim proxime ſequi priorem ejuſdem codicis.

Nota 113. QUI IN MENTIBUS, &c. Eſt elegans paronomaſia.

Nota 114. FIDEI ET SECURITATIS AUGMENTUM. Ita in cod. Remenſi & Rodradi: & hanc lectionem teſtatur Angelus Rocca ſe in uno codice reperiſſe. In cod. mſ. Ratoldi Abbatis, & apud Pamelium legitur: *Fidei, ſpei, & caritatis augmentum.* Quæ lectio videtur plauſibilior: nec tamen prior eſt contemnenda, cum ſit antiquorum codicum, nec ſuo ſenſu careat.

Nota 115. PATERNIS. Id eſt, patris Adæ.

Nota 116. HUJUS CREATURÆ NOVITATE SUSCEPTA. B

Id eſt, in novam creaturam transformati, juxta illud Pauli ad Gal. 6. *In Chriſto Jeſu, neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed nova creatura.*

Nota 117. DEUS QUI HUMANÆ, &c.

Hac Oratione utitur modo Eccleſia Romana in commixtione vini & aquæ his vocabulis interpoſitis: *Per hujus aquæ & vini myſterium.*

Nota 118. IN VERITATE CORPORIS.

Hæc ponuntur adverſus Manichæum, qui Chriſto corpus phantaſticum; & adverſus Valentinum, C qui cæleſte tribuebant; alioſque ejuſdem farinæ hæreticos, qui Chriſto corpus humanum & carneum minime tribuebant.

Nota 119. UT SICUT ILLOS PASSIO GLORIOSOS, SIC, &c.

In cod. Rodradi: *Ut quia illos Paſſio glorioſos, nos devotio, &c.* In cod. Ratold. *Ut quod illos Paſſio glorioſos, nos devotio, &c.* In editis & apud Pamelium: *Ut quod illos Paſſio,* [a] *fecit glorioſos, nos devotio, &c.* Sed lectio codicis ſancti Eligii videtur præſtabilior. In codice Remenſi non eſt hæc Oratio, ſed alia: *rata tibi ſint Domine, munera, quæſumus, devotionis hodiernæ, &c.*

Nota 120. CUJUS GLORIÆ SEMPITERNÆ PRIMUS MARTYR OCCURRIT. Præclare Ennodius Hymno 4. de S. Stephano. D

Hic primus intravit viam.
Nullis ſubactam greſſibus.

Nota 121. PER QUEM.

Deeſt in editis, & apud Pamelium. Et in prima Oratione apparet eraſa in cod. S. Eligii.

Nota 122. ECCLESIAM TUAM, &c.

Ita in editis, & in codicibus Ratoldi, Rodradi, & Rem. Sed in hoc ultimo ponitur ſecunda. Nam prior eſt, *Deus qui per os beati Apoſtoli tui* [b] *Johannis verbi tui nobis arcana reſeraſti, &c.* Porro in cod. Ratoldi ſunt duæ Miſſæ de S. Johanne Evangeliſta, quemadmodum apud Pamelium. Secunda inſcribitur, *Item in die.* Ita ut prima diceretur, *Primò mane*, juxta titulum qui ei præfigitur apud eumdem Pamelium, ſecunda vero in die. E

Nota 123. NOS CONFIDIMUS. in editis τὸ *nos* deſideratur. In cod. Remenſi legitur, *nos ſcimus.*

Nota 124. CARNALIA. leg. *Carnalis*, ut referatur ad τὸ *genitoris.*

Nota 125. VICARIUM SUÆ MATRI.

Simile eſt illud S. Ambroſii in Miſſa ſancti Johannis, etſi non ſit eadem Præfatio: *Vicarium pro ſe matri filium clementer attribuit.*

Nota 126. AD VESPEROS.

Ita in editis, apud Pamelium, & in cod. Ratoldi. In cod. Rodradi additur *ubi ſupra.*

Nota 127. ALIA. In cod. Rodradi, & apud Pamelium legitur, *Ad fontes* [c].

Nota 128. ALIA. In eodem cod. & apud Pamelium legitur, *Ad ſanctum Andream.*

Nota 129. ET IN PRETIOSIS, &c.

Hæc Præfatio extat in Miſſa Ambroſiana, ſed in quibuſdam variat.

Nota 130. ET CLARA EST PRIUS CONFESSIO, &c.

S. Auguſt. ſerm. 9. de Sanctis: *Beata ætas, quæ necdum Chriſtum poteſt loqui, & jam pro Chriſto meretur occidi.*

Nota 131. ANTE PASSIO, &c.

Ita ſanctus Auguſtinus ſerm. citato: *Nondum opportuna vulneri, & idonea Paſſioni.* Tom. 1.

Nota 132. VOTIVA DONA.

Votiva dona dicuntur Sacramenta corporis & ſanguinis Chriſti, *Quia voventur omnia quæ Deo offeruntur*, ut ſupra ex S. Auguſtino docuimus.

Nota 133. EODEM DIE S. FULGENTII EPISCOPI.

Hæc in aliis noſtris cod. mſſ. non extant, [d] neque in editis, neque apud Pamelium. Hic S. Fulgentius fuit ex Monacho Ruſpenſis Epiſcopus in Africa, cujus acta vide apud Sur. Kal. Januarii. Nulla autem hic eſt peculiaris Miſſa de S. Fulgentio, quia Miſſa de S. Sylveſtro ei eſt applicanda, cum utrique conveniat.

Nota 134. IN OCTAVIS DOMINI. Sic Corippus lib. 4.

Lux octava novo naſcentis lumine Chriſti.

Dies octavus ſolemnitatis a Græcis dicitur ἀπόλυσις, ut videre eſt apud ſanctum Baſilium Seleucienſem lib. de miraculis S. Theclæ cap. 18. ἐν ᾗ τῆς μάρτυρος αὐτῆς ἑορτὴ, καὶ ἡ τελευταία τῆς ἑορτῆς ἡμέρα, ἣν δὴ καὶ ἀπόλυσιν καλεῖν ἡμῖν ἔθος, ὡς ἂν οὐ καὶ πέρας ἐχούσης τῆς ἑορτῆς. id eſt, feſtum erat martyris & poſtremus feſtivitatis dies, quam nobis appellare ἀπόλυσιν, id eſt, diſceſſionem, mos eſt, quod feſtum deinceps finem accipiat.

Hic autem uno eodemque die octava celebratur Natalis Domini ejuſdemque Circumciſion. Nativitatis octava apparet ex titulo feſti in omnibus codicibus noſtris mſſ. & in editis; [e] Circumciſionis dies ex Præfatione & benedictione, cujus celebritas eſt antiqua, nam illius mentio fit in Concilio Turonenſi 2. can. 17. *Et hora octava in ipſis Kalendis Circumciſionis Miſſa Deo propitio celebretur.* Porro in cod. Remenſi eodem die ſequitur Miſſa ſic inſcripta: *Miſſa prohibendam ab idolis.* ſed deeſt particula, *ad*, & legendum, *Miſſa ad prohibendum ab idolis*, ad quod ſpectant ejuſdem Miſſæ collectæ.

Ratio Miſſæ hujus inſtituendæ eſt, quia olim Kalendis Januariis homines multis Paganorum ſuperſtitionibus erant obnoxii, de quibus conſule obſervationes noſtras ad Concordiam regularum cap. 50. §. 13. In has invehitur ſanctus Petrus Chryſologus ſerm. 155.

Nota 135. QUATENUS IN OCTAVO, &c.

Per octavum diem, ſeu octavam, deſignatur ſupremus Reſurrectionis dies, & ſempiternæ felicitatis ævum ultimum, evoluta hujuſce ſeculi Hebdomade. S. Anaſtaſius Sinaita expoſitione in Pſalm. 6. Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ περὶ ὀγδόης, ὀγδόην ἐκάλεσεν ἡ γραφὴ σημαίνων τὴν μετὰ τὴν ἑβδόμην τοῦ παρόντος αἰῶνος ζωὴν, καὶ ἀναγωγὴν, ἣν προσημαίνουσιν ἡ ἐν ὀγδόῃ γενομένη περιτομή. id eſt, Pſalmus David pro octava. Octavam ſolet appellare Scriptura vitam illam, quæ poſt ſeptimam hujus ſeculi ſequitur, quam octavo die facta Cir-

a A cod. Reg. S. abeſt quoque, *fecit*. Et quidem Angelus Rocca, in Scholiis fatetur ſe addidiſſe verbum *fecit*, quod in cod. mſ. deſiderabatur. Gemetic. convenit cum cod. Rodradi, duo vero Theod. noſtram lectionem exhibent.

b In Miſſali Gothico hac die celebratur feſtum Apoſtolorum Jacobi & Johannis ſimul. Vide notam Mabillonii ad hunc locum.

c Ita legitur in cod. Reg. Suec.

d Eadem de noſtris mſſ. ſunt dicenda.

e Circumciſionis feſtum notatur in veteri Lectionario apud Mabill. de liturgia Gallic. lib. 2. pag. 112. & ſequent. Ibid. legitur, *Dominica poſt circumciſionem.* Libro 3. habes in Miſſali Gothico Miſſam, *In circumciſione Domini noſtri Jeſu Chriſti.*

Circumciſio præſignavit. S. Gregorius Nyſſenus ex- A poſitione in Pſalmum 6. διότι τὸ ἑβδοματικὸν συμπεραιουμένου χρόνου ἐνίσταται ἡμέρα ὀγδόη μετὰ τὴν ἑβδόμην· ὀγδόη μὲν λεγομένη, ὅτι μετὰ τὴν ἑβδόμην γίνεται· ἐκείνη δὲ τὸν ἀριθμὸν ἀδιάδοχον ἐφ' ἑαυτῆς δεχομένη, &c. id eſt, propterea quod ſeptenario tempore finito, poſt ſeptimum inſtabit dies octavus: qui octavus quidem dicitur, quia poſt ſeptimum exiſtit: numeri vero viciſſitudinem in ſeſe non amplius admittit. Unus enim in perpetuum nulla unquam caligne diremtus permanet. Alius enim eum efficit ſol, qui veram ſuo fulgore lucem edit: qui poſtquam nobis ſemel illuxerit, ut inquit Apoſtolus, deinceps occaſo non occultatur. S. Baſilius cap. 27. libri de Spiritu ſancto ad Amphilochium: *Sed quod is dies videatur aliquo modo imago venturi ſeculi: eoque cum ſit principium dierum, non primus a Moſe, ſed unus appellatus eſt: Et factum eſt veſpere, & mane dies unus: tamquam qui ſæpe recurrat*, ὡς μία τυγχάνων ἡ αὐτή, καὶ ὀγδόη, ἣν καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἔν τισι τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ψαλμῶν ἐπεσημήνατο, δι' ἑαυτῆς B ἐμφανίζουσα τὴν μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατάστασιν, τὴν ἄπαυστον ἡμέραν, τὴν ἀνέσπερον, τὴν ἀδιάδοχον, τὸν ἀλήκτον ἐκεῖνον καὶ ἀγήρω αἰῶνα. id eſt, *Ut unus ſit idem & octavus, unum illum ſingularem & verum octavum, cujus Pſalmiſta alicubi in quibuſdam Pſalmorum titulis meminit, per ſe ſignificans diem, inquam, poſt hodium temporum ſtatum numquam finiendum, ac veſperæ neſcium, nec ſucceſſori cedentem, hoc eſt æternitatem, quæ nec finem habet, nec ſenium novit.*

Hujus rei notitiam aliquam habuiſſe videtur Plato rerum Hebraicarum haud plane ignarus, qui ſcripſit ſanctos viros, emenſo hujus vitæ curriculo, ubi ſeptem dies in prato amœniſſimo conſtiterint, inde octavo die migraturos ad cælum per ſeptem planetarum orbes. ἡ δὲ μετὰ τοὺς πλανωμένους τοπικὴ ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἄγει, τουτέστι, τὴν ὀγδόην κίνησίν τε καὶ ἡμέραν. id eſt, quod autem poſt errantes illos orbes iter ſuſcipitur, recta perducit ad cælum: is enim octavus eſt motus C & dies, apud Clementem Alexandrinum lib. 5. Stromatum. Hoc autem in hac Præfatione dicitur ratione Circumciſionis, quæ die octavo nativitatis cujuſque Hebræis fieri lege Moſaica præcipitur, quæ juxta rationem allegoricam Reſurrectionis diem ſignificat, in quo perfecta erit omnium vitiorum & animi motuum ac perturbationum mortificatio, ut teſtatur S. Athanaſius Sermone de Sabbato, & Circumciſione. διὰ τοῦτο καὶ ὀγδόῃ ἡ περιτομὴ παραδίδοσθαι ἐκέλευσεν ὁ νόμος, καὶ ἀπαράβατος ἦν ἡ ἐντολή, σημαίνουσα τὴν μετὰ τὴν ἑβδόμην ἀναγέννησιν πάντων. id eſt, ideo octavo die circumcidi imperatum fuit a Lege, neque id unquam violabatur mandatum, ſignificans poſt ſeptimum diem omnium regenerationem. Ita S. Anaſtaſius Sinaita ſupra citatus. Notandum tamen hanc Præfationem diſſidere quodammodo a patribus citatis, qui ſeptimam diem univerſum hujuſce ſeculi curriculum adpellant, illa vero ſenarium numerum hoc omne ſeculum nominat, D ſeptenarium requiem beatarum mentium, quæ poſitis corporis exuviis Reſurrectionem expectant.

Nota 136. Ad gaudia sine fine mansura perveniatis.

Cum videlicet Beati perfecta tum animi, tum corporis beatitudine perfruentur, quia ante reſurrectionem ſola animi felicitate potiebantur.

Nota 137. In illius inveniamur forma.
Nempe glorificata.

Nota 138. Dominica prima post Natale Domini.

In codicibus Ratoldi, & Rem. officium hujus Dominicæ a diſſentit a cod. noſtro hoc S. Eligii: ſed Dominicæ primæ poſt octavas natalis officium in cod. Ratoldi convenit tum quoad Præfationem & Benedictionem, tum quo ad Orationes, cum hac Dominica, præter ultimam: *Propitiare miſericors Deus*, &c. quæ non extat in eodem cod. Ratoldi.

Nota 139. In Vigilia Theophaniæ.

Theophania, ἡ τοῦ Θεοῦ φανέρωσις, id eſt Dei apparitio, inquit Suidas. Dicitur & θεοφάνια in plurali neutraliter, & Theophaniorum ſacri, quod celebre erat paganis, meminit Syneſius in Calvitii encomio. Vulgo Epiphania. Hæc autem vigilia jejunio caret: quia ob natalis Chriſti lætitiam duodecim illi dies, qui a natali Chriſti uſque ad Epiphaniam intercidunt, olim jejunio vacabant: illudque dierum ſpatium Græci δωδεκαήμερον. id eſt, duodecim dies, appellant, excepto triduo Kalend. Januarii, quo in multis locis, & in Gallia maxime ad calcandam gentilium conſuetudinem Litaniæ fiebant, ut ſtatuitur Concil. Turonenſis 2. can. 17. Hæc vigilia non extat in cod. Rodradi, neque in vetuſtiſſimo codice Colonienſi b ut notat Pamelius.

Nota 140. In Epiphania Domini.

Hoc feſtum celebratur menſe Januario ex antiquo ritu, qui patet ex Ammiano Marcellino lib. 21. cum loquitur de Juliano Imperatore, tum in Galliis agente. *Et ut hæc interim celarentur feriarum die, quem celebrantes menſe Januario Epiphaniam dictitant, progreſſus in Eccleſiam ſolemniter numine adorato diſceſſit.* Epiphania autem, ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνανθρώπησις. id eſt, Servatoris noſtri Jeſu Chriſti incarnatio, inquit Suidas. Hoc die a Græcis recitatur ſequentia magnæ ſanctificationis, omnibus ad fontes convenientibus cum lampadibus, & thure; ibique multis precibus aqua benedicitur tum ad baptiſmum; tum ad varios uſus Chriſtianorum. Sacerdos ſanctam crucem rectam in aquam mergit, & ex eadem aqua templum & populum aſpergit, ut fuſe habetur in Euchologio. Hujus ritus meminit Theodorus lector in ſecunda Ecloga: καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ὕδατι ἐν τοῖς Θεοφανίοις ἐπίκλησιν ἐν τῇ ἑσπέρᾳ γίνεσθαι. id eſt, & invocationem ſuper aquam in die Theophaniorum veſpere fieri juſſit. Agit ibi de Petro Cnapheo Epiſcopo Antiocheno, quem ait hanc benedictionem veſperi fieri juſſiſſe.

Nota 141. Stella duce.

Diodorus Tharſenſis Epiſcopus lib. 5. contra fatum cap. 53. ſcribit ſtellam illam, quæ nato Domino Magis viſa eſt, non unam è multis in cælo fuiſſe, ſed δύναμίν τινα θειοτέραν ἀστέρος μὲν σχηματιζομένην. id eſt, poteſtatem quamdam diviniorem in ſtellæ ſimilitudinem efformatam. Sanctus Iſidorus Peluſiota Epiſtolis 377. & 378. lib. 1. ſcribit fuiſſe quidem eam veram ſtellam, ſed curſum præter ceterarum conſuetudinem tenuiſſe, & eo perculſos ſapientes illos Magos Dominum quæſiviſſe.

Nota 142. In novam nos immortalitatis suæ lucem reparavit.

Ita in Dominica prima poſt Epiphaniam, & in editis. Senſus bonus eſt. In codicibus mſs. Ratoldi Dominica 1. poſt Epiphaniam, Remenſi, & Rodradi, & apud Pamelium legitur: *In nova nos immortalitatis ſuæ luce reparavit*: ex quo tandem, ſublata præpoſitione, exiit illud, quod eſt in Miſſali Romano, *Nova nos immortalitatis ſuæ luce reparavit*.

Nota 143. Magorum.

Magos Suidas ſcripſit apud Perſas eſſe homines φιλοσόφους καὶ φιλοθέους id eſt, Sapientiæ ſtudioſos, & Dei amatores. Heſychius Magum interpretatur Theologum. Hos autem Magos qui Chriſtum infantem adoraverunt, Sanctus Epiphanius in expoſitione fidei Catholicæ refert ortos fuiſſe ex filiis Ceturæ, quibus pater dedit munera, aurum, thus, & myrrham, quæ a Sodomorum & Gomorrhæ regibus acceperat: ac propterea cum habitarent in Magodia Arabiæ regione, eadem munera Chriſto infanti obtuliſſe. Diodorus Tharſenſis cap. citato ſcribit eos Perſas fuiſſe, & a Chaldæis de ſtella Servatorem omnium in carne natum juxta vetus Balaam vaticinium nuntiatura edoctos fuiſſe.

Nota 144. Primitiis. In editis legitur, *Primitus*, male.

Nota 145. Qui cum sapientia, &c.

Ita in codice Ratoldi. Communis eſt Theologorum E ſententia Chriſto ſtatim ab ipſo conceptionis ſuæ momento, datam fuiſſe omnem ſapientiam, ac ceteras animi dotes, virtuteſque ſibi ratione unionis hypoſtaticæ debitas: cum in ipſo conceptionis puncto comprehenſor fuerit, & nonquam viator, ut vocant, hoc eſt intuitivam Dei viſionem habuerit. Cum ergo in hac benedictione precatur Pontifex, ut fidelibus ſpiritu-

a De noſtris mſſ. idem intellige.

b Neque etiam in cod. Reg. Suec.

ritalium incrementa virtutum largiatur Deus, quemadmodum Chriſtus ſapientia, ætate, & gratia profecit, hæc capienda ſunt juxta modulum & rationem perſonarum inter ſe collatarum: ut quemadmodum Chriſtus crevit ſapientia & gratia experimentali, ſic illi creſcant nova acquiſitione virtutum.

Nota 146. IN OCTAVIS THEOPHANIÆ.

In cod. Rodradi, & apud Pamelium hæc ſolemnitas vacat. [a] In cod. Ratoldi legitur, *Octavas Epiphaniæ, & depoſitio ſancti Hilarii*. Ubi ſecunda oratio eſt de ſancto Hilario: *Deus cujus miſeratione delinquentes mutantur ad veniam, &c.* Super oblata oratio prima eſt de ſancto Hilario: *Univerſitatis conditor, & humani generis reformator, &c.* Præfatio de ſancto Hilario, nulla de octava, hoc modo: *Qui beatum Hilarium Confeſſorem tuum præelegiſti tibi ſacratæ Confeſſionis tuæ antiſtitem, &c.* Benedictio vero de octava, nulla de ſancto Hilario. *Deus qui præſentem diem dignatus es eligere; ut & eum eligeres, tot miraculis demonſtrares, &c.* Secunda oratio ad Complendum eſt de ſancto Hilario. *Deus fidelium remunerator animarum, &c.*

Nota 147. S. FELICIS.

Hic eſt S. Felix Nolæ Preſbyter, cujus acta eleganti verſu ſcripſit ſanctus Paulinus Nolæ Epiſcopus. In codicibus Rodradi, Rem. & Rat. atque apud Pamelium additur, *in Pincis*: Locus eſt Romæ, [b] in quo ſancti Felicis Eccleſia ædificata eſt.

Nota 148. CONFESSORIS.

Ita appellatur S. Felix in omnibus codicibus noſtris, non martyr. Ita appellatur in Martyrologio mſ. Bibliothecæ Corbeienſis. *XIX. Kalend. Februar. apud Nolam Campaniæ S. Felicis Preſbyteri, & confeſſoris*. Et a ſancto Auguſtino lib. de cura pro mortuis gerenda cap. 1. *ut ſcilicet in beatiſſimi Felicis Confeſſoris Baſilica poneretur*, quemadmodum apud ipſum Uſuardum excuſum. Recte. Nam olim Confeſſores appellabantur ii qui multis pro Chriſti fide tormentis ſuperatis, tandem divina voluntate liberati, tot agonibus ſuperſtites tranquillam mortem obierunt, ut clarum eſt epiſt. 46. S. Cypriani, & alibi paſſim: inter quos hic S. Felix enituit. In Concilio Toletano 4. Sancta Leocadia, quæ non ferro, aut tormentis, ſed carceris ſquallore & fame obiit, Confeſſor appellatur.

Ita in editis, & in codicibus noſtris mſſ. Hæc vox improprie ſumitur [c] pro τὸ *ethnicis*. Et ſanctus Fructuoſus c. 1. ſuæ Regulæ quoſdam pſeudomonachos proprio viventes arbitrio appellavit hæreticos. *Hos tales, ubi repereritis, non monachos, ſed hypocritas & hæreticos eſſe credatis.*

Nota 150. CELEBRAMUS.

In editis legitur, *colimus*. Porro XIV. Kalend. Februar. in cod. Rodradi ſequitur, *Natale Mariæ & Marthæ*: in cod. Rem. *Natale ſanctæ Mariæ & Marthæ*: in cod. Ratoldi, *Natale ſanctorum Mariæ & Marthæ*: ubi τὸ *Sanctorum*, ſumitur ſubſtantive in plurali, & ſæpe occurrit in noſtris mſſ. & in Miſſ. Rom. In noſtris codicibus citatis ſimiles extant orationes de eiſdem Sanctis in hunc modum: EXAUDI, Domine, populum tuum cum Sanctorum tuorum tibi patrocinio ſupplicantem; ut temporalis vitæ nos tribuas pace gaudere, & æternæ reperire ſubſidium. Per Dominum. *Super oblata*: PRECES, Domine, tuorum reſpice oblationeſque fidelium; ut & tibi gratæ ſint pro tuorum feſtivitate Sanctorum, & nobis conferant tuæ propitiationis auxilium. Per Dominum. *Poſt Commu-*
A *nionem*. SANCTORUM tuorum, Domine, interceſſione placatus præſta quæſumus, ut quæ temporali celebramus actione, perpetua ſalvatione capiamus. In quibus orationibus τὸ *Sanctorum*, ſumendum eſt etiam ſubſtantive, ut ſupra dictum eſt. In Martyrologiis Romano, & Adonis, eodem die annotatur natale SS. Marii & Marthæ, conjugum, &c. Sed hæc noſtrorum Sacramentariorum Miſſa intelligenda eſt de ſanctis ſororibus Lazari, Maria, & Martha, primo quia in ea martyres non appellantur. Secundo id ſuadet Martyrologium mſ. ſancti Hieronymi, ubi eodem die hæc videre eſt: *Hieroſolyma, Marthæ & Mariæ ſororum Lazari*.

Idem habetur in Martyrol. m. Biblioth. Corb. *Hieroſolyma, Marthæ & Mariæ*. Cetera ſcalpta
B ſunt a quodam (ut credere par eſt) nugatore, ſed quodammodo apparet ſcriptum fuiſſe, *Sororum Lazari*. In parvulo Martyrologio mſ. quod aſſutum eſt Sacramentario Rem. ubi eodem die legitur, *Hieroſolyma, Marthæ & Mariæ ſorores Lazari*. In Kalendario codicis Ratoldi, in quo eodem die legitur, *Hieroſolymis, Marthæ & Mariæ*. In altero parvulo Martyrologio mſ. Biblioth. Corb. XIV. *Kalend. Febr. in Africa, Quinti Pauli, Geronti, Maria & Martha*. In Martyrologio Rabani eodem die, *Hieroſolyma, Natale Marthæ & Mariæ ſororum Lazari*, & in Martyrologio Notkeri XIV. Kalend. Febr. *Hieroſolymis, Nativitas Marthæ & Mariæ ſororum Lazari*. Poſtridie vero in eiſdem Martyrologiis ſancti Hieronymi, majoris Corbeienſis, Rabani & Notkeri, quemadmodum & in
C Martyrologio Uſuardi, annotatur dies SS. Martyrum Marii & Marthæ conjugum, &c. Ex quibus apparet, quam recte in dictis Sacramentariis aſſignetur Miſſa Mariæ & Marthæ XIV. Kalend. Febr. & quod hæc nomina ſint intelligenda de ſororibus Lazari [d].

Nota 151. FABIANI.

In cod. Ratoldi eſt unica Miſſa de SS. Fabiano & Sebaſtiano cum diverſis tamen Orationibus, præcedente ubique ſancti Sebaſtiani Oratione, cujus eſt ſola Præfatio, non diſcrepans a Præfatione codicum Rod. & Rem. Benedictio eſt utriuſque ſancti, *Deus qui triumphantibus pro te Martyribus regiam cæleſtis aulæ, potentia dextra pandis*. Ubi τὸ *regia*, januam ſignificat, ut in Regula Magiſtri cap. 83. *& exuti rebus Monaſterii dumtaxat ſine*
D *gravi injuria clauſa regia excludantur*. conſule obſervationes noſtras ad Concordiam Reg. cap. 67. §. 2.

Nota 152. ET QUOS PONDUS.

Optima lectio. In cod. Rodradi: *& quia nos pondus*: & in fine repetitur *ut nos* in hunc modum *nos protegat*. In cod. Ratoldi & apud Pamelium legitur: *& quia pondus*, ut in Miſſali Romano.

Nota 153. SANCTÆ AGNETIS.

In cod. Rodradi, *S. Agnes*, Juxta formam Græcorum. ut videre eſt Ecloga 2. Theodori Lectoris ſub finem ἀπετέθησαν τὰ λείψανα τῶν ἁγίων Στεφάνου, καὶ Λαυρεντίου καὶ Ἀγνῆς. id eſt, depoſitæ ſunt reliquiæ Sanctorum Stephani & Laurentii & Agnes. Ita loquitur S. Ambroſius libro primo de off. cap. 41. Ita Prudentius in Periſtephano,

E *Agnes ſepulcrum eſt Romulea in domo.*
Fortis puellæ martyris inclitæ.

Ipſa tamen ponit τὸ *Agnes*, in nominandi caſu.

Haud, inquit Agnes, immemor eſt ita
Chriſtus ſuorum.

Et ſæpe infra [e].

Nota

a Ita in Kalendar. Rom. & in cod. Calenſi. At in Gemet. ac in utroque Theod. feſtum hoc notatur. In iiſdem codd. ſeorſim habetur feſtum S. Hilarii cum Orationibus & Præfatione ſibi aſſignatis. In primo Theod. alia plurima feſta præcedunt ſcilicet S. Baſilii Epiſcopi & Confeſſoris ac Doctoris II. Kalend. Januarii, eodemque die S. Columbæ Virginis: S. Genovefæ III. nonas Januarii: S. Remigii Epiſcopi & Confeſſoris. Idibus Januar. quo die quoque annuntiatur feſtum S. Hilarii.

b Id optime probat Johan. Fronto in notis ad Kalend. Rom. hoc loco adverſus Roſweidum.

c Hæc interpretatio minime placet Doctiſſimo Tillemontio, rejicitque nota 3. in S. Felicis hiſtoriam, quem conſule. Lege quoque noſtrum Theod. Ruinart in actis Martyrum pag. 450. Ceterum non video quid adeo torqueat in explicandis his Præfationis verbis: *qui nec hæreticis pravitatibus, nec ſeculi blandimentis a ſui ſtatus rectitudine potuit immutari*. Nam S. Felicis tempore nulli extitiſſent hæretici, imo vero plurimos fuiſſe conſtat. *Sed*, inquiet, *quis ſibi facile perſuadeat Felicem presbyterum Nolanum, tam egregie adverſus hæreticos decertaſſe, idque a S. Paulino aut ignoratum, aut ſaltem omiſſum fuiſſe?* Verum de S. Felicis certaminibus adverſus hæreticos ne verbum quidem in hac de qua diſputatur Præfatione.

d In Gemet. ad diem 14. Kalend. Februar. legitur tantum, *ſanctorum Mariæ & Marthæ*. Prius autem notatur *natal. S. Mauri Abb.* 19. Kalend. Febr. & *Depoſitio Antonii*, 16. Kalend. ejuſdem menſis.

e In Gemet. legitur *S. Agne*. In utroque Theod. *S. Agnetis*.

Nota 154. ET DIEM B. AGNETIS MARTYRIO CONSECRATAM SOLEMNITER RECENSERE.

Codex Rem. habet: *Recenſentes enim diem B. Agnetis Martyrio conſecratum.*

Nota 155. SIMUL EST FACTA CONFORMIS, &c.

In Miſſa Ambroſiana legitur: *Simul eſt ejus facta conformis, ut ſempiternitati ejus ſociaretur & gloriæ.*

Nota 156. UT VINCERAT.

In cod. Rodradi, & apud Pamelium, *quo vinceret*, cui debet affigi accentus gravis, ut ſit, *quò*; & idem erit ſenſus. In editis & in cod. Ratoldi, *quod vinceret*, & bonus etiam ſenſus erit, ſi particulæ *quod* apponatur accentus. In cod. Ratoldi reperitur hæc benedictio: *Benedicat vobis Dominus cælorum rector & conditor*, &c.

Porro habetur in cod. Rem. *x. Kalend. Febr. Natale Sanctorum Mercatiani & Macarii Martyrum.* Sed lege *Emerentianæ*, quæ eſt virgo & martyr collactanea S. Agnetis. [a] In parvo Martyrologio aſſuto Remenſi Sacramentario, eodem die ſit horum mentio Martyrum: *x. Kalend. Sanctorum Emerentiani* (leg. *Emerentianæ*,) *& Macbari, & Paſſio S. Aſclæ.* In Kalendario quod præmittitur Sacramentario Ratoldi *x. Kalend. Natale ſanctæ Emerentianæ virginis & ſancti Macharii, & Paſſio Parmenæ Diaconi.* Item in Martyrologio mſ. ſancti Hieronymi eodem die: *Et alio loco, Paſſio Sanctorum Eugenii, Emerentianæ & Macharii, Pubvii Martyrum.* f. leg. *Publii*, Itaque Macharius, de quo eſt præſens Miſſa, cum eodem die conjungatur in dicto Martyrologio cum ſancto Eugenio Martyre: is eſt Macarius qui a Juliano Apoſtata in Oaſim Arabiæ oppidum relegatus, ibidem cum ſancto Eugenio ſecuri percuſſus eſt, ut ſcribit Metaphraſtes in ſancto Artemio. Eodem die Macarii & Eugenii meminit Rabanus in Martyrologio. Emerentianæ & Macarii miſſa eſt ejuſmodi in cod. Rem. *Majeſtati tuæ nos, Domine, Martyrum ſupplicatio beata conciliet*, &c. *Martyrum tuorum nos, Domine, ſemper feſta lætificent*, &c. Super oblata, *Accepta tibi ſit, Domine, ſacratæ plebis oblatio*, &c. Poſtcomm. *Jugiter nos, Domine, Sanctorum tuorum vota lætificent*, &c. [b]

Nota 157. DEUS QUI UNIVERSUM MUNDUM BEATI PAULI PRÆDICATIONE DOCUISTI, &c.

S. Paulus univerſum mundum ſua prædicatione docuit, ut teſtatur S. Clemens in epiſt. 1. ad Corinthios διὰ ζῆλον ὁ Παῦλος ὑπομονῆς βραβεῖον ἀπέσχεν, ἑπτάκις δεσμὰ φορέσας, φυγαδευθεὶς, λιθασθεὶς, κήρυξ γενόμενος ἔν τε τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἐν τῇ δύσει τὸ γενναῖον τῆς πίστεως κλέος ἔλαβεν, δικαιοσύνην διδάξας, ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐπὶ τέρμα τῆς δύσεως ἐλθών. id eſt: Paulus propter zelum in vinculis ſepties conjectus; verberibus cæſus, lapidatus, patientiæ præmium reportavit, in Oriente & in Occidente verbi præco factus, illuſtrem fidei gloriam ſortitus eſt, juſtitiam per mundum univerſum docens, ad Occidentis terminos veniens. Et ſanctus Gregorius Nyſſenus Orat. de occurſu Domini: ὁ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ, μᾶλλον δὲ μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς φανεῖσα ἀστραπὴ, ὁ τῆς θείας βροντῆς ἐν τῷ μυστικῷ τοῦ Εὐαγγελίου τροχῷ κατὰ πάσης κυκλοῦντι τῆς οἰκουμένης, ὁ διαπρυσίως καὶ μεγαλόθρους φωνή. id eſt: fulgur illud ab Jeruſalem, & circumjacentibus regionibus uſque ad Illyricum, imo uſque ad terminos terræ fulgens; illa divini tonitrui in myſtica Evangelii rota, quæ per orbem terræ volvebatur, clariſſima, maximeque ſonora vox. Agit enim hoc loco de ſancto Paulo Apoſtolo. Et S. Johan. Chriſoſt. hom. 13. in epiſt. 2. ad Cor. agens de S. Paulo: *Contemplare ergo ſtatuam auream, &c.* ἀλλ' ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ τρέχοντα, καὶ εἰς Σπανίαν ἀπιόντα, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης καθάπερ ὑπόπτερον φερόμενον. id eſt, ab Jeruſalem uſque ad Illyricum currentem, in Hiſpaniam abeuntem, & tamquam alatam totum orbem pervagantem.

Nota 158. QUOD NON EIUS CONGRUERIT DISCIPLINA.

In cod. Rem. legitur, *Quod ejus non convenerit diſciplinis.* [c] Poſt quæ hæc ſequuntur in eodem codice: *Quem hodie vas factum electionis, magiſtrum, & doctorem gentium vocandarum mutato nomine contulisti per Chriſtum Dominum.* His prætermiſſis, quæ ſunt in hoc codice ſancti Eligii, & aliis codicibus noſtris. Ubi nota quod dicitur mutatum fuiſſe nomen ſancto Paulo die converſionis ſuæ.

Nota 159. EODEM DIE S. PROJECTI [d].

In cod. Rem. legitur etiam *S. Projecti.* Vulgo, *Præiecti*, ut in cod. Rodradi, nempe in collectione Præfationum, Gallice *S. Prix.* Fuit Epiſcopus Arvernæ, trucidatus cum Abbate Amarino a loci proceribus, anno 670. juxta Sigebertum. De eo agit Uſuardus in Martyrologio hac die & mſ. Martyrologium Biblioth. Corb. ſupra citatum. Ejus acta vide apud Surium eodem die.

Nota 160. REPETITA.

Ita in cod. Rodradi. In cod. Rem. præponitur præpoſitio *in.* Hæc autem verba, *repetita ſolemnitate*, arguunt duplicem feſtum ſancti Projecti, qui adhuc in Gallia perſeverat.

Nota 161. CONCEDASQUE NOBIS, &c.

Ita in cod. Rodradi, uſque ad Præfationis finem; quæ deſunt in cod. Rem. Sed illorum loco poſt illa verba, *tribuas jugiter ſuavitatem*, hæc ſequuntur: *Quod nobis, Domine, petimus benignus impertias; ut amemus ejus meritum paſſionis; & indulgentiam nobis ſemper fidelis Patronus Martyr tuus Projectus obtineat. Per Chriſtum Dominum noſtrum.*

Nota 162. DE NATIVITATE.

Ita codex Remenſis: quod deeſt in cod. Rodradi; pro quo in cod. Ratoldi, & apud Pamelium habetur, *ſecundo.*

Nota 163. PURIFICATIO S. MARIÆ VIRGINIS.

In codicibus Rodradi; & Ratoldi ΥΠΑΠΑΝΤΙ, [e] apud Pamelium, ΥΠΑΝΤΙ, quod perinde eſt, id eſt occurſus. Cauſam reddit S. Hildephonſus ſerm. de Purificatione: *Quia cum Dominus hodierna die in templum a parentibus fuiſſet delatus, a Sanctis, quos plurimos Jeroſolymis fuiſſe non dubium eſt, eis obviari credimus.* Denominatio a Græcis eſt derivata, qui hoc feſtum ſic indigitarunt. Ita appellatur a Codino Curopalate lib. de Officiis Conſtantinopolis, κατὰ τὴν τῆς Ὑπαπαντῆς ἑορτήν. id eſt, in feſto occurſus, Cedreno in Juſtino, & in novellis Emanuelis Comneni Imperatoris, quam profert Theodorus Balſamo in cap. 1. tit. 6. Nomocanonis Photii: ἡ β' τοῦ Φευρουαρίου διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ὑπαπαντήν. id eſt, ſecunda Februarii ob Salvatoris occurſum. Hoc feſtum a Theophylacto Simocatta lib. 8. hiſt. cap. 4. dicitur τεσσαρακοστὴ ἡμέρα τῆς γενεθλιακῆς πανηγύρεως τοῦ μεγάλου Θεοῦ Ἰησοῦ. id eſt, quadrageſima dies celebritatis natalium magni Dei Jeſu. In cod. Rem. hoc feſtum appellatur *ſancti Simeonis.*

In eo feſto fiunt cum cereis ardentibus rogationes ſeu proceſſiones, ex ſatis antiquo more, ſuperſtitione veteri, qua Romani hoc menſe in honorem Februi Dei, id eſt Plutonis, cum cereis ardentibus luſtrabant urbem, in piam ac ſanctam mutata religionem: ſiquidem harum mentionem facit ſanctus Hildephonſus qui floruit anno 644. ſerm. ſupra citato: *Agitur hæc feſtivitas menſe Februario, quem Romani adhuc pagani a Februo, id eſt Plutone, ſic vocaverunt*, &c. *quam luſtrandi conſuetudinem congrue & religioſe Chriſtiana mutavit conſuetudo: cum eodem menſe, hoc eſt hodierna die in honore ſanctæ Dei genetricis, & perpetuæ Virginis Mariæ non ſolum Clerus, ſed omnis*

a In Priori Theod. legitur, *x. Kalend. Febr. SS. Emerentianæ & Macarii.* In Gemet. ſcribitur per abbreviationem *SS. Emerentianæ & Macarii.*

b Eadem aſſignatur Miſſa in jam laudatis codd.

c Ita quoque in priori Theod.

d In mſ. Calend. nulla exiat S. Praiecti memoria.

e Et in Cal. necnon in duobus Theod.

plebs Eccleſiarum loca cum cereis & diverſis hymnis luſtrantes circumeunt. Idem ſcribit ſanctus Eligius homil. 2. *Nunc igitur vanæ ſuperſtitionis errorem, pulchre Chriſtiana devotio ad veram convertit religionem, cum jam non poſt quinquennium, nec ut olim, circa finem menſis Februarii una luſtratur civitas Romana ob honorem Februi qui falſo luſtrationum, id eſt purgationum potens putabatur, & Deus infernorum, & ob dignitatem ejus, quo jam ceſſavit, terreni Romanorum imperii: ſed per ſingulos annos circa initium ejuſdem menſis, univerſa Dei civitas, ſancta videlicet Eccleſia illuſtratur, fidei lumen, quod filiorum ſuorum fulget in cordibus, deſignans cereorum lumine, quod eorumdem geſtatur manibus*, &c. Apud Alcuinum, Amalarium, & VValfridum nulla extat cereorum benedictio; Sed Alcuinus tantum ait cereos dari a Pontifice. At in cod. Ratoldi extat unica benedictio ſub hoc titulo: *Benedictio ſuper candelas*, quæ habetur in Ordine & Miſſali Romano, ſed in quibuſdam variat, ſicque incipit: *Domine Jeſu Chriſte, Creator cæli & terræ, Rex regum & Dominus dominantium*, [a] &c. Purificationis ſolemnitatem ortum habuiſſe Conſtantinopoli anno 9. Juſtini magni, quo Antiochia gravi terræ motu corruit, refert Cedrenus. Theophanes lib. 1. hiſt. refert ad annum 15. Imperii Juſtiniani feſti hujus inſtitutionem: *Anno decimo quinto Imperii Juſtiniani, menſe Octobri, facta eſt mortalitas Byzantii, & eodem anno Hypapante Domini ſuſcepit initium, ut celebraretur apud Byzantium ſecunda die Februarii menſis.* Qui auctores intelligendi ſunt de tempore, quo primum ortum eſt ejuſdem feſtum Byzantii: eſt enim longe antiquior hujus in Eccleſia feſti inſtitutio; nam celebre erat tempore ſancti Gregorii Nyſſeni, ut planum eſt ex ſermone quem de occurſu Domini compoſuit, καὶ γὰρ ὅτε κατὰ τὸν ἀρχέτυπον καιρὸν, ὡς ἂν τις εἴποι, τῆς παρούσης ἑορτῆς, &c. id eſt, *etenim quando circa tempus quod eſt archetypum (ut ſic dixerim) præſentis feſti; is qui forma divina præditus erat & formam ſervi ſumſerat, Mediator inter Deum & homines factus, legis præceptum exequens, quadraginta dies natus infans ſempiternum illud verbum, una cum genitrice conveniebatem atque præſcriptam hoſtiam portante ad templum pergebat*, &c. ὅτινος ἡμεῖς τὴν τοῦ μυστηρίου ἑορτάζοντες μνήμην, &c. id eſt, *cujus nos hodie myſteriis memoriam celebrantes*, &c. Quare hujus ſolemnitatis celebrandæ viam non aperuit Gelaſius Papa, cum Lupercalia ſuſtulit: tum etiam quia juxta citatos Patres Hildephonſum & Eligium non ex occaſione Lupercalium hoc feſtum natum eſt, ſed luſtrationis urbis quæ Romæ agebatur, in honorem deorum infernalium, maxime vero Februi, id eſt Plutonis, ſuperſtitione in veram mutata religionem. Etſi enim Lupercalia fierent menſe Februario, inferiæ tamen ſeu Plutonis ſacra eodem menſe celebrabantur, & hic menſis a deis inferis, ſeu Plutone eſt denominatus, non vero a Lupercalibus, ut videre eſt apud Varronem lib. 5. de lingua Latina, *A Deis inferis Februarius appellatus, quod his parentetur.* Ovidium lib. 2. Faſtorum,

Aut quia placatis ſunt tempora pura ſepulcris,
Tunc cum ferales præteriere dies.

Macrobium lib. 1. Saturn. cap. 13. *Secundum* (menſem) *dicavit Deo Februo; qui luſtrationum potens dicitur. Luſtrari enim eo menſe civitatem neceſſe erat, quo ſtatuit ut juſta diis Manibus ſolverentur*; & ſanctum Iſidorum lib. 5. Orig. c. 32. *Februarius nuncupatur a Februo, id eſt Plutone, cui eo menſe ſacrificabatur: nam Januarium Dii ſuperis, Februarium Diis Manibus conſecrarunt.* Ex quibus omnibus locis luſtrationem urbis, & inferias menſe celebratas Februario, eumdemque menſem a Februo, id eſt Plutone appellatum fuiſſe facile cognoſcitur. His quadrant quæ ſcribit Cedrenus ad annum mundi VCIↃCCLXXXI. Ἀνύσιος ἐν τῷ περὶ μηνῶν, φεβρουάριον τὸν καταχθόνιον τῇ Θούσκων φωνῇ, λέγει. ὁ δὲ Λαβεὼν, ἀπὸ τοῦ πένθους λέγει κληθῆναι τὸν φεβρουάριον· φέβριν γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τὸ πένθος προσαγορεύεται· κατ᾽ αὐτὸν δὲ τοὺς κατοιχομένους ἐτίμων, καὶ φεβρουάριον τὸ καθαίρειν. id eſt, Anyſius lib. de menſibus, Etruſca lingua Februum appellari ait, eum qui eſt apud inferos. Labeo Februarium a dolore dictum autumat, quia Februs Romanis dolor dicatur: eo menſe defunctos honorabant, Februare porro eſt purgare. Nihilominus tamen ſanctus Auguſtinus lib. 18. contra Fauſtum cap. 5. ſcribit Februarium nominari a ſacris Februis Lupercorum: a qua ſententia non multum abeſt Feſtus, qui ſcribit Februarium a Junone Februata, quam alii Febr　ualem, Romani Februlim vocant, dici; & ejus ferias eſſe Lupercalia, quo die mulieres februabantur a Lupercis amiculo Junonis, id eſt pelle caprina. Sed ſuperior opinio potior videtur.

Nota 164. AD COLLECTAM.

Per [b] Collectam hoc loco quidam arbitrantur ſignificari collectionem eleemoſynarum, & hanc Miſſam inſcribi, *Ad Collectam*; quia diebus ſolemnioribus fiebant eleemoſynæ. Quod etſi admiſerim, non opinor tamen hoc loco per collectam ſignificari eleemoſynam: ſed conventum & ſynaxim ad divinum officium peragendum, & communes preces fundendas, atque etiam ipſum divinum officium. Sanctus Hieronymus in Epitaphio Paulæ, *quo ſigno vocabantur ad collectam.* Sanctus Epiphanius epiſt. ad Johannem Epiſcopum Hieroſolymitanum: *Cum igitur celebraretur collecta in Eccleſia villæ, quæ eſt juxta monaſterium noſtrum.* Sanctus Pachomius in Regula ex interpretatione ſancti Hieronymi art. 107. *Sex orationes facient veſpertinas juxta exemplum majoris collectæ.* Art. 121. *Si quis tulerit rem non ſuam, ponetur ſuper humeros ejus, & aget pœnitentiam publice in collecta.* Hujus loci explicatio patet ex Ordine Romano. Nam ibi narratur, ut in hac celebritate clerus & populus colligitur, ſeu congregatur, ad ſanctum Adrianum expectans Pontificem: Pontifex ingreſſus ſacrarium induit ſe nigris veſtibus, & ſchola cantat *Exurge*: tunc ſequitur Oratio ad Collectam *Exaudi*, ſeu, *Erudi*, ut in quibuſdam ex noſtris Sacramentariis legitur; poſtea cerei benedicuntur. Benedictione expleta, proceditur ad ſanctam Mariam, ubi Miſſa celebratur. Id confirmatur ex Miſſa Nativitatis S. Mariæ in hoc codice, in qua orationem ipſius alia præcedit, cui præfigitur hic titulus, *Ad proceſſionem.* Ubi proceſſio ſumta ſaltem, pro ſuo termino, id eſt procedentium, cum ad Eccleſiam pervenerint, cœtu, nihil aliud eſt, quam id quod collecta in hac Purificationis celebritate appellatur.

Nota 165. ERUDI.

Ita in editis, & in cod. noſtris mſſ. & apud Pamelium. In Ordine & Miſſali Rom. legitur *Exaudi*, Et ſane, quamvis τὸ *exaudi*, non ſit rejiciendum, τὸ *erudi* huic orationi optime congruit: quaſi populus per exteriorem cultum eruditus poſſit gratiam aſſequi interiorem, quæ exteriori illo cultu deſignatur.

Nota 166. MINISTRUM.

Servum, ſubditum, quia Chriſtus ſingulari humilitatis exemplo ſe Legi ſubjecit: & qui infinito ſanguinis ſui pretio mundum venerat redempturus, puſillis quinque ſiclis redimi voluit.

Nota 167. POENARUM.

In cod. Remeoſi, *peccatorum.* id eſt, tortorum, carnificum, tyrannorum.

Nota 168. AOATHEM.

Ita in aliis codd. noſtris mſſ. juxta formam Græcam, ἀγαθόν.

Nota 169. SEMPER EXTITIT. In editis deeſt τὸ *ſemper*.

Nota 170. HÆC HOSTIA.

Non ſimplex panis & vinum, ſed Chriſtus, qui ſub ſpeciebus panis & vini eſt immolandus. Hæc enim vocabula, non ſunt nude conſideranda, ſed prout ad Chriſtum referuntur.

Nota 171. PER FLOREM VIRGINALIS UTERI.

Id eſt Chriſtum, florem verum, qui ſuſus eſt ex utero Virginis. Juxta illud Iſaiæ cap. 11. *Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet.*

Nota

a Hæc benedictio legitur in Gemet. ſed tres aliæ antecedunt.
b Varias Collectæ ſignificationes repete ex Scholiis Angeli a… cæ ad hunc locum, in edit. Vatic. & Guſſanvil.

Nota 172. CONSERVATA JUSTITIA, &c.

Juſtum enim erat, ut Adami carne victa a Diabolo caro Chriſti Diabolum vinceret; ut elatus de carne proſtrata a carne ſterneretur.

Nota 173. QUÆ EST SALUTIFERA, ET INEFFABILE DIVINÆ GRATIÆ SACRAMENTUM.

Ita in cod. Ratoldi, & apud Guitmundum infra citandum. In Sacramentis Ambroſianis & cod. Rodradi: *quæ ſalutifero, & ineffabili divinæ gratiæ Sacramento offertur*. In cod. Rem. *quæ eſt mira rurſus, & ineffabilis divina gratia Sacramenti*. Sed legendum puto, *& ineffabile divinæ gratiæ Sacramentum*.

Nota 174. ET UNUM CHRISTI CORPUS SANCTI SPIRITUS INFUSIONE PERFICITUR.

Recte. Siquidem Spiritui ſancto veteres attribuunt productionem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, per quamdam appropriationem videlicet. Sanctus Cyrillus Hieroſ. Catech. 5. myſtagogica παρακαλοῦμεν τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν, τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐξαποστεῖλαι ἐπὶ τὰ προκείμενα· ἵνα ποιήσῃ τὸν μὲν ἄρτον σῶμα Χριστοῦ, τὸν δὲ οἶνον αἷμα Χριστοῦ. πάντως γὰρ οὗ ἂν ἐφάψαιτο τὸ ἅγιον πνεῦμα, τοῦτο ἡγίασται καὶ μεταβέβληται. Id eſt, rogamus Deum benignum ut ſuper ipſa propoſita ſanctum Spiritum emittat: ut panem quidem faciat corpus Chriſti, vinum vero ſanguinem Chriſti. Omnino enim quod attigerit Spiritus ſanctus, hoc ſanctificatur & tranſmutatur. Theophyl. in 5. cap. Johan. μεταποιεῖται ἀπορρήτοις λόγοις ὁ ἄρτος οὗτος διὰ τῆς μυστικῆς εὐλογίας, καὶ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς σάρκα τοῦ κυρίου. Id eſt, tranſformatur arcanis verbis panis iſte per myſticam benedictionem & infuſionem ſancti Spiritus in carnem Domini. Idem ſcribit ſanctus Johannes Damaſcenus lib. 4. de fide Orthodoxa cap. 14. ubi docet panem & vinum transformari in corpus & ſanguinem Chriſti, per illapſum Spiritus ſancti, quemadmodum verbum Dei incarnatum eſt in utero Virginis per ejuſdem Spiritus ſancti infuſionem: *Quomodo fiet iſtud, dicit ſancta Virgo, quoniam virum non cognoſco? Reſpondet Gabriel Archangelus; Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi*. καὶ νῦν ἐρωτᾷς, πῶς ὁ ἄρτος γίνεται σῶμα Χριστοῦ, καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ αἷμα Χριστοῦ; λέγω σοι κἀγώ. Πνεῦμα ἅγιον ἐπιφοιτᾷ, καὶ ταῦτα ποιεῖ τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν. Id eſt, *& nunc interrogas, quomodo panis fit Corpus Chriſti, & aqua & vinum ſanguis Chriſti? Ego quoque dico tibi; Spiritus ſanctus ſupervenit, & hæc operatur ſupra quam dici & intelligi poteſt*. Ita etiam docet ſanctus Germanus Patriarcha Coſtantinopolitanus in myſtica Theoria: *Unde & ſanctus Spiritus beneplacita Patris, & voluntate Filii inviſibiliter preſens præmonſtrat divinam confectionem, & manu Sacerdotis obſignat*: καὶ μεταβάλλει, καὶ τελεῖ τὰ προκείμενα ἅγια δῶρα εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Id eſt, *& convertit, & conficit propoſita ſancta dona in corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti*. Id etiam apparet ex veteri inſcriptione altaris lignei argento obducti, quondam ædificati munificentia Rogerii Epiſcopi Elloronenſis:

Res ſuperimpoſitas commutat Spiritus almus,
Fit de pane caro, ſanguis ſubſtantia vini.

ut habetur lib. 5. hiſt. Bearnenſis cap. 18. auctore clariſſimo ac doctiſſimo viro Petro de Marca.

Quare olim quibuſdam ſanctiſſimis viris hæc ſacro-ſancta myſteria conficientibus, ſancti Spiritus præſentia ſub quodam viſibili ſigno apparere ſolebat; ut quondam ſancto Johanni Abbati cognomento Chozebitæ, qui poſtea fuit Cæſareæ Palæſtinæ Epiſcopus, ut refert Johannes Moſchus in Limonario cap. 25. & cap. 27. idem ſcribit de quodam Presbytero cujuſdam in Cilicia pagi nomine Mardardus, qui non prius Miſſam incipiebat, quam videret Spiritum ſanctum altari obumbrantem; & cap. 150. ſcribit de quodam Rumelli prope Romam Epiſcopo, qui ad orationem oblationis ſole-

Tom. III.

A bat videre deſcenſum Spiritus ſancti, & celebrans coram Papa Agapeto, amoto quodam Diacono, qui ei erat impedimento, ipſe cum Papa vidit adventum Spiritus ſancti.

Nota 175. IN SINGULIS PORTIONIBUS TOTUS EST.

Huic doctrinæ quadrat illud ſancti Baſilii epiſt. ad Cæſariam Patriciam ταὐτὸν τοίνυν ἐστὶ δυνάμει, εἴτε μίαν μερίδα δέξεταί τις, εἴτε πολλὰς μερίδας ὁμοῦ. Id eſt, idem igitur eſt poteſtate, ſive quis unam particulam accipiat, ſive multas ſimul. Unde præclare dicit ſanctus Cæſarius dial. 3. interr. 169. τὸ ἐπὶ τῆς θείας τραπέζης ἱερουργούμενον· καὶ τῷ διαθέσει παντὶ ἀτμήτως διαιρούμενον καὶ ἀλείπτως μετεχόμενον. Id eſt,

B quod in ſacra menſa conſecratur, & univerſo cœtui ſacro indiviſe dividitur, & ſine defectu participatur. Hujus autem Præfationis meminit Guitmundus lib. 1. de corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia veritate: *Ne autem me quis exiſtimet hanc ſententiam ex mea ſenſu commentatum, Præfationem iſtam, quæ per totum pene orbem Latinum inter Epiphaniam & Septuageſimam in quaddam die Dominica habetur, hic ſuppoſui hæc continentem: Æterne Deus, & tibi hanc immolationis hoſtiam offerre, quæ eſt ſalutifera, & ineffabile divinæ gratiæ Sacramentum: quæ offertur a plurimis; & unum Chriſti Corpus ſancti Spiritus infuſione perficitur. Singuli accipiunt Chriſtum Dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt, nec per ſingulas minui-*

C *tur, ſed integrum ſe præbet in ſingulis*, &c. Et Algerus lib. 1. de eodem Sacramento cap. 15. hæc ejuſdem Præfationis quam ſancto Ambroſio attribuit, verba citat: *Item Ambroſius Dominica quinta poſt Epiphaniam. Singuli accipiunt Chriſtum Dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt; nec per ſingulas minuitur, ſed integrum ſe præbet in ſingulis*. Quæ verba etiam habentur in Liturgia Ambroſiana.

Nota 176. PAR SINGULOS.

Ita in codicibus Rodradi, & Ratoldi, apud Guitmundum, & in Liturgia Ambroſiana. In cap. citato Algeri legitur, *Per ſingulas*. Non male; quia ad τὸ *portionibus*, poteſt referri.

Nota 177. UNUM CHRISTI CORPUS EFFICI-

D MUR.

Juxta doctrinam ſancti Auguſtini tractatu 27. in Johannem: *Hoc ergo nos docuit & admonuit myſticis verbis, ut ſimus in ejus corpore ſub ipſo capite in membris ejus edentes carnem ejus, non relinquentes unitatem ejus*. Porro in codice Remenſi ſequitur. *iv. Idus Febr. Natale ſanctorum Antici, Hiſcynthi, Herennii*, ubi legendum *Irenæi*, ut apud Uſuardum, & in Martyr. mſ. Bibl. Corb. hac die. In Martyrol. S. Hier. mſ. *Romæ, Sotheris, Zotici, Jacinthi, Hirenei, Dionyſii*. Pro quo ultimo apud Uſuardum, & in Martyrol. mſ. citato habetur, *Amantii*. Miſſa eſt hujuſmodi. Oratio. *Domine Deus noſter, multiplica ſuper nos gratiam tuam*, &c. Super

E oblata. *Suſcipe, Domine, populi tui pro Martyrum feſtivitate Sanctorum*, &c. Sed videtur deeſſe τὸ *Hoſtias*, vel τὸ *ſacrificium*, aut quid ſimile. Poſtcomm. *Sacramenti tui Domine, quæſumus, ſumpta benedictio*, &c.

Nota 178. NATALE S. VALENTINI [a] MARTYRIS.

Ita in editis, apud Pamelium & in codicibus noſtris mſſ. excepto Rem. in quo habetur: *Natale Sanctorum Valentini, Vitalis, Filiculæ, & Zenonis*. Qui ſancti omnes ocurrunt eodem die in Martyrologio Uſuardi. *Romæ Natalis B. Valentini Presbyteri*, &c. *Item Romæ, Sanctorum Vitalis, Feliculæ, & Zenonis*. Idem habetur in Martyrol. Notkeri & in Martyrol. mſ. Corb. Biblioth. in quo male legitur *Fe-*

F *niculæ*. Horum Miſſa eſt hujuſmodi. Oratio. *Tuorum nos, Domine, quæſumus, precibus tuere Sanctorum*, &c. Super oblata. *Ad Martyrum tuorum, Valentini Vitalis, Feliculæ, & Zenonis, Domine, feſta venientes*, &c. Poſtcomm. *Protege Domine plebem tuam*, &c.

a Abeſt *Martyris* in Caleſi. Ante hoc feſtum in Gemet. multa alia aſſignantur, ſcilicet S. Vedaſti Conf. viii. idus Febr. S. Scholaſticæ Virg. iv. id. Febr. & S. Sotheris Virg. eodem die. Denique S. Eormenhildæ Virg. idibus ejuſdem menſis.

&c. In eodem cod. Rem. ſequitur *xiv. Kalend. Mart.* A *Nat. Sanctæ Julianæ*. Hæc eſt Juliana Virgo & Martyr, quæ Nicomediæ paſſa eſt, de qua Martyrologium ſancti Hieronymi eodem die: *Nicomediæ, Paſſio ſanctæ Julianæ Virginis & Martyris.* Apud Uſuardum, & in Martyrol. toties citato: *Cumis S. Julianæ Virginis, quæ poſt varia tormenta*, &c. Sed locum nominant translationis, non paſſionis, ut ex Martyrologiis Notkeri & Rabani notum eſt his: *quæ paſſa eſt quidem in Nicomedia, ſed poſt paucum tempus, Deo diſponente, in Campaniam tranſlata.* Miſſa autem eſt ejuſmodi. Oratio: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui eligis infirma mundi, ut fortia quæque confundas, &c.* Super oblata: *In ſanctæ Martyris tuæ Julianæ paſſione pretioſa*, B &c. Poſtcomm. *Libantes, Domine*, &c.

Nota 179. [a] CATHEDRA S. PETRI.

Sine adjuncto, ut apud Pamelium, in cod. Rodradi, in 2. parte. & in cod. Rem. & in parvulo Martyrol. mſ. qui eſt ad calcem ejuſdem libri. In editis additur. *in Roma*. In cod. Ratoldi habetur, *in Antiochia Cathedra S. Petri*. Apud ſanctum Auguſtinum inter ſermones de Sanctis extat ſermo 15. de cathedra ſancti Petri, in quo in Paganorum ſuperſtitionem ita invehitur: *Cum ſolemnitatem hanc Eccleſiæ merito religioſa obſervatio introduxerit, miror, cur apud quoſdam infideles* (lege, fideles) *hodie tam pernicioſus error increverit, ut ſuper tumulos defunctorum cibos & vina conferant, quaſi egreſſa de corporibus animæ carnales cibos requirant.* Et C in Concil. Turon. 2. can. 22. fit mentio ejuſdem feſtivitatis & ſimilium ſuperſtitionum: *Sunt etiam qui in feſtivitate Cathedræ domni Petri Apoſtoli, cibos mortuis offerant. Redeuntes ad domos proprias ad Gentilium revertuntur errores, & poſt Corpus Domini ſacratas dæmoni accipiunt eſcas. Conteſtamur illam ſollicitudinem tam paſtores, quam presbyteros gerere; ut quemcumque in hac fatuitate perſiſtere viderint, vel ad neſcio quas petras, aut arbores, aut ad fontes, deſignata loca Gentilium perpetrare, quæ ad Eccleſiæ rationem non pertinent, eos ab Eccleſia, ſancta auctoritate repellant.* In his locis de die feſti, & mente tacetur; ex verbis tamen citatis ſatis conjicere datur agi de Cathedra S. Petri, quæ menſe Februario celebratur. Primo enim mentio D fit eorum qui paganorum ritu mortuis parentabant, eorumque ſepulcris dapes inferebant, quod olim fiebat in Feralibus, quæ in priſco Kalendario Romano incipiunt die 20. Februarii, & durant fere uſque ad finem ejuſdem menſis, in quibus Manes placabantur, eorum tumulis, cibo quo veſcerentur, appoſito, ut conſtat ex Ovidio lib. 2. Faſt. qui eſt de menſe Februario.

Nunc animæ tenues, & corpora functa ſepulcris
Errant, nunc poſito paſcitur umbra cibo.
Nec tamen hoc ultra, quam quot de menſe ſuperſunt
Luciferi, quot habent carmina noſtra pedes.
Hanc quia juſta ferunt dixere Feralia lucem. E

De hac ſuperſtitione ſcribit Varro lib. 5. de lingua Latina: *Feralia ab Inferis & ferendo, quod ferunt tum epulas ad ſepulcrum, quibus jus ibi parentare.* Secundo in citato Concilio arguuntur ii qui ad neſcio quas petras agunt ea quæ ad Eccleſiam non pertinent: quæ ſane petræ nihil aliud ſunt, quam termini agrorum quos olim ſub Dei Termini nomine colebant: & feſtum appellabant Terminalia Pagani, quod, ut Cathedra S. Petri Antiochiæ, incidit in 22. Februarii, ut clarum eſt ex antiquo Kalendario Romano, hoc modo: TER N'. de quo etiam canit Ovidius libro ſupra citato, eodem F menſe.

Nox ubi tranſierit ſolito celebretur honore,
Separat indicio qui Deus arva ſuo:
Termine ſive lapis, ſive es defoſſus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque nomen habes.

De eo etiam agit Varro libro citato. Quare cum in hoc Concilio, & in codicibus mſſ. ſupra citatis nominetur Cathedra S. Petri ſine adjuncto, puto olim hoc 22. die Februarii ſolemnitatem utriuſque Cathedræ celebratam fuiſſe, & decurſu temporis Cathedræ ſoli Antiochenæ devolutum fuiſſe. Præterea notandum in noſtris codicibus mſſ. nullum eſſe feſtum Cathedræ S. Petri Romæ, ut neque in editis, neque apud Pamelium.

Nota 180. PONTIFICIUM.

Pontificium hoc loco eſt poteſtas, auctoritas, Legis Burgundionum tit. 19. §. 6. *quod ſi intra tres menſes ſoluto debito pignora ſua non habebit.* & tit. 40. §. 1. *hujus vero actionis pontificium circa manumiſſores tantum de libertis ſuis præcipimus cuſtodiri.* Ita apud Marculphum formula 23. *& alicubi ipſam alienare pontificium non habeas*; & formula 27. *ea ſcilicet ratione, ut nihil exinde penitus de qualibet re alienandi aut minuendi pontificium non habeamus*; & apud Arnobium in Pſalm. 68. *accipiunt Pontificium judicandi & corripiendi.*

Nota 181. IN PATRIARCHIS FUNDASTI.

Ita in omnibus codicibus noſtris mſſ. & in edit. apud Pamelium, ac proinde hæc lectio *mundaſti*, quam quidam aſtruere volunt, eſt explodenda. Recte enim dici poteſt Eccleſiam fundatam eſſe in Patriarchis, quia primis illis Chriſtus revelatus eſt, & fides eorum eſt noſtræ præambula. Deinde τὸ *mundaſti*, nullum rectum ſenſum efficere poteſt, cum dici non poſſit Eccleſiam, quæ nondum erat, in Patriarchis fuiſſe mundatam.

Nota 182. UT QUÆ STATUISSET IN TERRIS.

Explicat id quod olim Chriſtus Petro allegorice dixerat; *& dabo tibi claves regni cælorum.* &c.

Nota 183. S. MATTHIÆ. Hæc feſtivitas non extat in aliis codicibus noſtris mſſ.[b] b

Nota 184. NUMERUS SACRATUS.

Duodenarius videlicet Apoſtolici Collegii olim ſignificatus per duodecim Patriarchas, per duodecim fontes aquarum & duodecim portas cæleſtis Jeruſalem. Porro in cod. Rem. ſequitur: *Non. Martii Natale ſanctarum Perpetuæ & Felicitatis*: de quibus eodem die agit Martyrol. mſ. Biblioth. Corbeienſis: *Mauritania civitate Tuburtanorum Paſſio ſanctorum Martyrum Perpetuæ & Felicitatis, & cum eis Revocati, Saturnini & Secundoli.* In Martyrologio Uſuardi: *In Mauritania civitate Tuburtanorum, Natalis ſanctarum Martyrum Perpetuæ & Felicitatis; & cum eis Revocati, Saturnini & Secundoli; quorum ultimus in carcere quievit, reliqui omnes ad beſtias ſunt traditi ſub Severo Principe*; E & in Martyrologio mſ. S. Hieronymi: *In Mauritania civitate Turbitanorum, Paſſio ſanctarum Perpetuæ & Felicitatis*; & ibidem ſupra eodem die fit mentio *Saturnini, Revocati, Secundili* (leg. *Secundoli*) poſt alios Sanctos, qui aſſignantur Antiochiæ, Sed puto omiſſum eſſe τὸ *in Africa*, ſaltem ante τὸ *Saturnini*. Plura vide apud Baronium hoc die. Miſſa eſt ejuſmodi. Oratio: *Da nobis, Domine Deus noſter, ſanctarum Martyrum palmas inceſſabili veneratione venerari*, &c. Super oblata: *Intende, Domine, munera, quæſumus altaribus tuis*, &c. Poſtcommunio: *Præſta nobis, Domine, quæſumus intercedentibus Sanctis, ut quæ ore contigimus*, &c[c]. c

F *Nota* 185. PRÆSTENT NOBIS DOMINE, &c.

In

a Omittitur in cod. Cal. In Sacramentario Gallic. quod edidit D. Mab. ex cod. ante mille ann. exarato muſæi Ital. Tom. 1. parte 2. extat quædam Miſſa Romenſis dicta, cujus prima oratio eadem eſt ac feſti Cathedræ S. Petri: *Deus qui B. Petr. Apoſt. collatis clavibus* &c. etſi in tota Miſſa nulla amplius S. Petri mentio fiat. In veteri Lectionario Luxov. præſcribuntur legenda hoc in feſto, & in Miſſali Gothico aſſignatur Miſſa in Cathedra S. Petri Apoſtoli. Feſtum hujus Cathedræ in Januario apud Gallos olim celebratum fuiſſe optime probat Mabil. lib. 2. de Liturgia Gallic. pag. 120.

b Neque in mſſ. Reg. Suec. & Cavenſi. Continetur in Gemet. ac Theoderic.

c Eadem Miſſa aſſignatur in Gemet. ac Theod. hoc ipſo die, ſcilicet Nonis Martii.

In Rodr. & Rat. dictis codicibus: *Deus qui B. Gregorium*, &c. Porro in cod. Ratoldi ſequitur feſtum *S. Cutberti Epiſcopi* [a]: is fuit Epiſcopus Lindisfarnenſis, cujus vitam ſcripſit Beda, proſa, metroque: de quo etiam agit lib. 4. hiſt. Anglorum. Vita S. Cutberti, quæ a Beda verſu ſcripta eſt, extat apud Henricum Caniſium tomo 5. antiquæ lectionis. [b] Miſſa eſt hujuſmodi: Oratio: *Sanctus & glorioſus Cutbertus Martyr.* Super oblata: *Hoc ſacro Chriſti corpore, & omnium ſanctorum Martyrum* &c. Præfatio: *In hac die migrationis ad Chriſtum ſanctiſſimi Sacerdotis Cutberti*, &c. Benedictio: *Domine Deus omnium gratiarum, reſpice omnem hunc populum tuum, qui in honore tuo divinis famulatur officiis; & quidquid ſancto Martyri tuo Cutberto hodierna die profuit ad beatitudinem, proſit huic Eccleſiæ ad exemplum. Amen.* &c. Ad complendum. *Satiatis, Domine, munerum tuorum donis*, &c. In hac Miſſa cur S. Cutbertus Martyr appelletur rationem non video, cum nihil tale de eo ſcripſerit Beda, nec Uſuardus hoc die. Huic codici Ratoldi favet Martyrologium mſ. Bibliothecæ Corbeienſis, ubi eodem die ſic habetur; *In Britannis natale S. Cutberti Martyris*: In [c] eodem codice Ratoldi ſequitur, XII. Kalend. April. *Natale S. Benedicti Abbatis*. Cujus Miſſa eſt hujuſmodi: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui glorioſi Benedicti exempla* (leg. exemplar) *& humilitatis triumphale nobis oſtendiſti*, &c. Præfatio: *Honorandi Patris Benedicti glorioſam celebrantes diem*, &c. Benedictio, ut in Miſſa S. Cutberti. Ad complendum: *Perceptis, Domine noſter, ſalutaribus Sacramentis*, &c. Super populum: *Plebem nominis tui ſubditam*, &c.

Nota 186. Annuntiatio Angeli ad Sanctam Mariam.

Ita in excuſis ex Vaticano: ſed in aliis codicibus noſtris mſſ. legitur: [d] *Annuntiatio ſanctæ Mariæ*. Hoc feſtum in Concilio Trullenſi can. 52. appellatur ἡ ἁγία τοῦ ἀγγελισμοῦ ἡμέρα. id eſt, Sancta Annuntiationis dies. In Novella Manuelis Comneni Imperatoris apud Theodorum Balſamonem in caput primum tituli ſeptimi Nomocanonis Photii: τοῦ θεομήτορος ἀγγελισμοῦ. id eſt, Dei matris Annuntiatio. In Chronico Alexandrino, Olympiade CCCLI. ἡ ἡμέρα τοῦ ἀγγελισμοῦ τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς θεοτόκου. id eſt; dies Annuntiationis Dominæ noſtræ Dei genetricis. A Codino Curopalate in libro de officiis abſolute dicitur ἀγγελισμός. id eſt, Annuntiatio.

Nota 187. In Beatæ Virginis utero.

Ita in codice Rodradi Presbyteri, & apud Pamelium. Recte. Nam Matthæi 1. 20. legitur, *de beata*, &c. Hæc autem Oratio videtur eſſe ad Proceſſionem ſeu Collectam, &c. etenim alia notatur ad Miſſam.

Nota 188. In B. Virginis alvo.

Ita in codice Rodradi. Recte. In codice Ratoldi, in editis, & apud Pamelium deeſt præpoſitio, *in*.

Nota 189. Incarnari.

Ita in codice Rodradi. Optime. In codice Ratoldi, in editis, & apud Pamelium legitur, [e] *Coadunare*. Quam lectionem ſi quis probare velit, neceſſe eſt præpoſitionem *in*, quæ excidit ex prænominatis codicibus, reſtitui, legendo, [f] *In B. Virginis alvo coadunare*, ut ſenſus ſit: Deus, qui in beatæ Virginis alvo Verbum tuum humanæ noſtræ naturæ videlicet coadunare voluiſti; alioqui ſenſus hic ſequeretur Deum voluiſſe coadunare Verbum ſuum B. Virginis alvo, qui eſt abſurdiſſimus.

Nota 190. Præſentem ſolemnitatem.

In codice Rodradi legitur [g] *præſentem celebritatem*. In editis & in codice Ratoldi legitur: *Fac nos ita peragere*. Male.

Nota 191. Pace concessa. Non tam externa, quam interna.

Nota 192. Divinæ gratiæ. Quam Angelus Lucæ 1. appellat virtutem Altiſſimi.

Nota 193. In Septuageſima.

De Septuageſima conſule notas & obſervationes noſtras ad Concordiam Regularum S. Benedicti Abbatis Anianæ cap. 56. §. 7.

Nota 194. Ut terrenis ſuſtentationibus expoliti.

Quia tunc olim Eccleſiaſticorum hominum jejunia incipiebant.

Nota 195. Et per eum cibum, &c.

Quia juxta temporum diverſitatem a Deo cibus terrenus & ſpiritalis datur; terrenus extra jejunium; ſpiritalis in jejunio; id eſt, cum jejunant homines, ſpiritali cibo magis abundant.

Nota 196. Perventione. Ad vitam æternam.

Nota 197. In Sexageſima.

Concilium Aurelianenſe 4. can. 2. prohibet Presbyteris indicere Sexageſimam & Quinquageſimam: *Hoc etiam decernimus obſervandum, ut Quadrageſima ab omnibus Eccleſiis æqualiter teneatur; neque Quinquageſimam aut Sexageſimam ante Paſcha quilibet Sacerdos præſumat indicere.* Sed Concilium non interdicit officio ejuſmodi dierum, ſed jejunio duntaxat: quia ii qui in Sexageſima, & Quinquageſima jejunabant, jejunium Sabbati in Quadrageſima minime ſervabant: & in ſupplementum dierum Sabbatinorum, & Dominicorum in Sexageſima, & Quinquageſima jejunabant. Unde Concilium ſubjungit: *Sed neque per Sabbata abſque infirmitate quiſquam ſolvat Quadrageſimæ jejunium, niſi tantum die Dominico prandeat.* Quod quidem Sabbati jejunium in Quadrageſima, in Concilio Agathenſi olim præceptum fuerat can. 12. *Placuit etiam, ut omnes Eccleſiæ filii, exceptis Dominicis, in Quadrageſima, etiam die Sabbato, Sacerdotali ordinatione, & diſtrictionis comminatione jejunent.* Sed cum hoc decretum nullo loco poneretur, in Conc. Aurelianenſi 4. renovatum eſt, propter Gothos maxime, qui cum fidem ab Orientalibus accepiſſent, Sabbati jejunium ex eorum more minime ſervabant, & in hanc conſuetudinem cohabitatores Gallos trahebant.

Nota 198. Ad ejus plenitudinem.

Plenitudo ſacri muneris eſt gratia, quam Euchariſtia plene & abundanter confert.

Nota 199. Quatenus triceni.

Juxta Evangelii verba Matth. 13. quæ ita exponit S. Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum circa principium: *Triginta referuntur ad nuptias: Nam & ipſa digitorum conjunctio quaſi molli complexans oſculo, & fœderans maritum pingit, & conjugem. Sexagima vero ad viduas, eo quod in anguſtia & tribulatione ſunt poſitæ; unde & ſuperiori digito deprimuntur: quantoque major eſt difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abſtinere, tanto majus eſt præmium. Porro centeſimus numerus (diligenter, quæſo, lector, attende) de ſiniſtra transfertur ad dexteram, & iiſdem quidem digitis, ſed non eadem manu, quibus in læva, nuptæ ſignificantur, & viduæ, circulum faciens exprimit virginitatis coronam.* Et ſpecialius a Beda libro de numerandi ratione exprimuntur. Triceſimus numerus de digitorum conjunctione ita explicatur; *Cum dicis triginta, ungues indicis & pollicis blando conjunges amplexu.* Sexageſimus in hunc modum: *Pollicem, ut ſupra curvatum indice circumflexo diligenter a fronte præcinges.* Centeſimos ita; *centum vero in dextera, quomodo in læva decem, facies.* At decem ita fiunt auctore eodem Beda ſupra: *cum dicis decem, unguem indicis in medio figes artu pollicis.* Dicit autem S. Hieronymus centeſimum de ſiniſtra transferri ad dexteram; quia prima computatio fit in lævæ manus digitis, uſque ad cen-

[a] Conſentit cod. Gemet.

[b] Miſſa omnino eſt diverſa in cod. Gemet. nec in orationibus aut in Præfatione vocatur umquam martyr.

[c] Ex Gemet. & Theod. hoc feſtum celebratur cum Vigilia ſolemni.

[d] Sic habet codex Calenſis, conſentiuntque Gemet. ac Theod.

[e] Ita quoque legitur in Gemet.

[f] Particula *in* deeſt in cod. Gemet.

[g] Ita in priori Theod. At in Gemet. legitur: *fac nos ita hunc diem peragere.*

teſimum; quibus decurſis fit tranſitus ad dexteram, io qua computatio incipit a centeſimo. Unde Juvenalis Satyra decima de homine longævo dixit:

Felix nimirum, qui per tot ſecula mortem
Diſtulit, atque ſuos dextera jam computat annos.

Et cum ventum eſt ad decem millia, io læva denuo computatur, cum ſupma in medio pectoris apponitur, ait Beda. Unde jocus Nicarchi poetæ lib. 2. Anthologiæ in quamdam anum vivacem admodum;

——— ἡ χρεὶ λαιῇ
Γῆρας ἀριθμεῖσθαι δεύτερον ἀρξαμένη.

Id eſt, quæ læva denuo manu ſenectutem incipit computare [a].

Nota 200. Adsit nobis. In codice Remenſi legitur, *ſit nobis*.

Nota 201. Et sacrificium celebrandum.

Ita in codicibus Rodradi, & Ratoldi, & apud Pamelium. In editis & in Miſſali Romano legitur, *& ad ſacrificium celebrandum*. [b] In codice Remenſi eſt alia oratio: *Sacrificium, Domine, obſervantiæ Paſchalis offerimus*, &c. Ubi obſervantia Paſchalis eſt jejunium quadrageſimale, quia illud eſt quædam ad Paſchalis Feſti celebritatem diſpoſitio. Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus in epiſt. mſ. Monaſterii S. Remigii Remis ſiti, jejunium quadrageſimale Paſchale appellat: *& qui jejunia*, inquit, *Paſchalia incuoſiis, ame oculos habete, quid in Paſcha, id eſt in tranſitu ſuo ex hoc mundo ad Patrem Dominus Jeſus, tradendo corpus & ſanguinem ſuum diſcipulis ſuis de reprobo diſcipulo dixit*. Sed hac de re infra.

Nota 202. Et majestatem tuam cernua devotione exorare. Hæc verba deſiderantur in codice Remenſi.

Nota 203. Cernua.

Cernuus dicitur proprie inclinatus, quaſi quod terram cernat, inquit Nonius Marcellus cap. 1.

Nota 204. Caput jejun. I.

Hanc celebritatem ſeu Miſſam adjectam eſſe poſt obitum S. Gregorii certum eſt; cum illius tempore quatuor illos ante Quadrageſimam dies nulla jejunii lex involveret, ut clarum eſt ex ipſo S. Gregorio, Homil. 16. in Evangelia, cum ſcribit: *A præſenti enim die uſque ad Paſchalis ſolemnitatis gaudia ſex hebdomadæ veniunt, quarum videlicet dies quadraginta duo ſunt: ex quibus dum ſex dies Dominici abſtinentiæ ſubtrahuntur, non plus in abſtinentia, quam triginta & ſex dies remanent. Dum vero per trecentos & ſexaginta quinque dies annus ducitur, nos autem per triginta & ſex dies affligimur, quaſi anni noſtri decimas Deo damus.* Cum igitur hoc loco aſſignet S. Gregorius numerum dierum, quibus in Quadrageſima jejunium ſervandum ſit, nec quatuor hi dies Quadrageſimam præcedentes hoc dierum intervallo circumſcribantur, certum eſt illos nullis tum jejuniis fuiſſe obnoxios. Nec obeſt, quod paulo ante exemplo Chriſti, Moſis, Eliæ, de quadraginta diebus agat: nam etſi olim multi quadraginta completis diebus non jejunarent, ſed paucioribus; tamen dicebantur quadraginta dies, & quadrageſimam jejunare, ut notat Socrates lib. 5. hiſt. Eccl. cap. 21. Eamdem dierum decimationem obſervabant olim Orientales, & Ægyptii, ut docet Caſſianus Collatione 21. capitibus 25. & 27. & S. Dorotheus, doctrina 15. Qui præfatæ decimationi adjungebant dimidiam noctem Dominicæ ſanctæ Paſchatis: jejunantibus enim illis Sabbato Sancto ante gallicinium Dominicæ jejunium ſolvere nefas erat. Qui vero diebus Dominicis & Sabbati, excepto Sancto, non jejunabant, ſeptem hebdomadas obſervabant. Qui vero inter Græcos quadraginta dies integros jejunabant, per octo hebdomadas Quadrageſimam protelabant, ut docet S. Dorotheus ibidem. Non enim una fuit olim jejunii Quadrageſimalis obſervandi ratio, ſive apud catholicos, ſive apud hæreticos, ut palam eſt ex Socrate lib. 5. hiſt. Eccleſiaſticæ cap. 21. Sozomeno lib. 7. hiſt. Eccl. cap. 19. Johanne Chryſoſtomo Homil. 16. ad populum Antiochenum, Bibliotheca Photii n. CVII. & S. Leone Papa ſerm. 4. in Quadrageſima. Socrates capite citato ſcribit Romæ jejunium Quadrageſimæ fuiſſe dumtaxat trium ſeptimanarum continuarum ante Paſcha, Sabbatis & Dominicis exceptis. Sed cum excipit Sabbata a jejunio, puto textum ejus fuiſſe corruptum, & legendam eſſe ἐν νέᾳ Ῥώμῃ, id eſt, in nova Roma, hoc eſt, Conſtantinopoli. Siquidem olim Conſtantinopoli tempore S. Johannis Chryſoſtomi, ut ipſe ſcribit Homilia ſupra citata, ab omnibus integra Quadrageſima non jejunabatur, aliis duas hebdomadas, aliis tres dumtaxat, aliis omnes jejunantibus; ita ut poſt obitum S. Johannis Chryſoſtomi, jejunii quadrageſimalis ratio ad tres hebdomadas redacta fuerit, alioqui ſecum pugnaret Socrates, qui infra eodem capite ſcribit: ἐν Ῥώμῃ καὶ σάββατον νηστεύουσι. id eſt, Romæ omni Sabbato jejunant. Et ſane Romani omni Sabbato jejunabant, Græci minime, excepto Sabbato Sancto.

Nota 205. Ad collectam.

Nempe ad S. Anaſtaſiam, quo procedebatur. Hac autem feria olim cineres pœnitentibus imponebantur: ſed hac de re infra.

Nota 206. Sacramenti.

Id eſt, obſervationis, celebritatis, quadrageſimalis videlicet.

Nota 207. Suasidium.

In codicibus Rodradi, & Ratoldi legitur, *præſidium*. In codice Remenſi neutrum eorum extat, ſed utrumvis reponendum eſt.

Nota 208. De peccati poena. Id eſt, de pœnitentia.

Nota 209. Sacramenti.

Id eſt, gratiæ Sacramentalis, metonymia, cauſa pro effectu.

Nota 210. Observantiæ Paschalis.

Hoc loco obſervantia Paſchalis eſt jejunium Quadrageſimæ, & ab Hincmaro in epiſtola mſ. ſupra citata jejunium Quadrageſimæ appellatur jejunium Paſchale, & ita appellatur a Timotheo Epiſcopo Alexandrino in interrogationibus, ut recte ibi explicat Theodorus Balſamo, interr. 7. γυνὴ ἐὰν γεννήσῃ, τὸ Πάσχα ὀφείλει νηστεύειν; id eſt, mulier, ſi peperit, deberne jejunare Paſcha? & interrog. 9. *ſi quis ægrotus, & ex vi morbi valde tabefactus*, καὶ ἔλθῃ τὸ ἅγιον Πάσχα. &c. id eſt, *& veniat ſanctum Paſcha, debetne jejunare?*

Nota 211. Inutilia sentiunt. Subaudi, eſſe agenda.

Nota 212. Censendum: Subaudi, rationabiliter.

Nota 213. Cibus ejus est totius bonæ voluntatis, &c.

His verbis quadrat illud Johan. 4. *cibus meus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me.*

Nota 214. Sacramenti.

Id eſt, myſterii, arcani, ſub cujus involucro aliquid myſticum latet, nempe ratio cur voluerit Chriſtus hunc quadraginta dierum numerum ſuo jejunio conſecrare.

Nota 215. Per totam Quadragesimam, &c.

Hæc verba deſunt in editis & in aliis codicibus noſtris mſſ. & apud Pamelium [c].

Nota 216. Stat operto capite.

Cum ſit oratio, videlicet, juxta antiquum Chriſtianorum morem, cujus meminit Tertullianus in Apologetico: *illuc ſuſpicientes Chriſtiani manibus expanſis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubeſcimus; denique ſine monitore, quia de pectore oramus pro omnibus imperatoribus*. At contra pagani oper-

a Quæ collegit hic eruditiſſimus Menardus egregie confirmant a nobis dicta in not. ad Hom. v. lib. 2. in Ezech. num. 14.

b Ita quoque in cod. Reg. Sueciæ.

c Minime quoque leguntur in mſſ. noſtris.

operto & velato capite orabant. S. Cyprianus oratione de lapſis: *Ab impio ſceleratoque velamine, quo illic velabantur ſacrificantium capita captiva, caput veſtrum liberum manſit.*

Nota 217. REMEDIO.

Pro, *ad remedium*: & ſenſus eſt, præſta ut votiva Sacramenta nobis proveniant ad remedium vitæ temporalis, recte peragendæ videlicet, & æternæ, adipiſcendæ nimirum. Vulgo legitur, *remedia*.

Nota 218. SABBATO IN DUODECIM LECTIONIBUS.

Hoc primum quatuor temporum jejunium olim non ſemper occurrebat prima hebdomade Quadrageſimæ; ſed de hac re infra.

Nota 219. REMEDIA NOBIS ÆTERNA.

Remedia æterna ſunt, quæ conducunt ad vitam æternam conſequendam: eſt metonymia, ut pallida mors.

Nota 220. QUÆ SE AFFLIGENDO CARNE.

a Optima lectio, quam agnoſcit codex Rodradi, id eſt ſe affligendo in carne. Vulgo legitur, *carnem*.

Nota 221. REDEMTIONIS ÆTERNÆ.

Id eſt, gratiæ, quæ nobis conciliat redemtionem æternam. Eſt metonymia, effectus pro cauſa.

Nota 222. EXTERNIS.

Id eſt, alienis; eſt enim antitheton, & opponuntur peccata propria alienis.

Nota 223. IGNORANTES, id eſt peccatores.

Nota 224. ET QUÆ TERRENA DELECTATIONE.

Locus corruptus, ſicque, ut arbitror, caſtigandus: *Et qui terrenæ delectationi carnales epulas abnegamus, humanæ voluntatis pravas intentiones amputemus.*

Nota 225. NOSTRÆ REDEMTIONIS EFFECTUS.

Id eſt, gratia quam Chriſtus nobis acquiſivit ſuo ſanguine. Infra in Præf. CONTINUO; id eſt, ſtatim, protinus.

Nota 226. SUPERNIS PROMISSIONIBUS REDDAT ACCEPTOS.

Id eſt, nos tibi reddat acceptos & gratos ad ſupernas promiſſiones obtinendas.

Nota 227. HYDRIAM.

Quid ſit hydria, explicat auctor veteris etymologici, *ὑδρία κυρίως τὸ εἰς ὕδωρ ἐπιτήδειον ἀγγεῖον*. id eſt, hydria proprie vas eſt ad aquam aptum. S. Auguſtinus tractatu 15. in Johannem; *Vas erat unde aqua hauriebatur. Græco nomine appellatur hydria: quoniam Græce ὕδωρ aqua dicitur: tanquam ſi aquarium diceretur*, S. Iſidorus lib. 20. Orig. cap. 6. *Hydria vaſis genus aquatilis per derivationem vocata: ὕδωρ enim Græci aquam dicunt.* Non ſolum erat vas aquarium, ſed etiam vinarium, ut teſtatur Julius Pollux lib. 10. Onomaſt. cap. 20. *ὥστε οὐ μόνον ὕδατος ἀλλὰ καὶ οἴνου ἀγγεῖον ἡ ὑδρία ἦν.* id eſt, quare non ſolum aquæ, ſed etiam vini vas hydria erat; & recte quidem: quia illæ hydriæ quarum uſus fuerat in nuptiis, in Cana Galilææ Johan. 2. plenæ erant vino, quibus exhauſtis, Chriſtus eas impleri aqua juſſit, ut eam in vinum converteret. In hac autem Præfatione hydria metaphorice ſumitur.

Nota 228. INDEMNES. id eſt, nulli reatui peccatorum obnoxii.

Nota 229. QUADRIFIDA PECCATORUM MOLE.

Alludit ad quatriduanam Lazari corruptionem. Quadrifida peccatorum moles ſunt præcipua peccata, ſuperbia, avaritia, luxuria, & gula.

Nota 230. ET AD REMEDIA PERDUCANT ÆTERNA.

Id eſt, perducant ad Paſchale Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti, quod recte dicitur æternum remedium, quia illius beneficio vitam æternam conſequimur.

Nota 231. SACRAMENTI. id eſt, gratiæ Sacramentalis, ut ſupra notatum eſt.

Nota 232. CUI & NOS MISERICORDIA PRÆVENIT UT BENE AGAMUS, &c.

Ita & S. Auguſtinus in Enchiridio cap. 28. *nolentem prævenit, ut velit; volentem ſubſequitur, ne fruſtra velit.* Circa quod notandum eſt, etſi non raro a Theologis per gratiam prævenientem idem plane intelligatur quod per excitantem, & per ſubſequentem idem prorſus quod per adjuvantem: tamen ſæpe per gratiam prævenientem intelligi omnes gratias, excitantem, adjuvantem, habitualem, prout per eas juſti reddimur: per ſubſequentem vero omnes etiam intelligi; ſed prout accepta juſtitia per eas roboratur, augetur, & ad finem uſque conſervatur. Unde S. Auguſtinus lib. de natura, & gratia cap. 31. *Prævenit Deus, ut ſanemur; ſubſequitur, ut ſanati vegetemur; Prævenit, ut vocemur; ſubſequitur, ut glorificemur; Prævenit, ut pie vivamus; ſubſequitur, ut cum illo ſemper vivamus.* S. Fulgentius lib. 1. ad Monymum cap. 11. *Prævenit impium, ut fiat juſtus; ſubſequitur, ne fiat impius. Prævenit cæcum, ut lumen donet; ſubſequitur videntem, ut lumen quod contulit, ſervet. Prævenit eliſum, ut ſurgat; ſubſequitur elevatum, ne cadat.* Caſſiodorus in pſalmum XXII. *ſubſequitur utique ad juſtitiam, præcedit ad gratiam conferendam. Nam ſi ſolum ſequeretur, nemo donata perciperet; ſi tantum præcederet, nemo poſſet collata ſervare. Graviores ſunt enim inſidiæ, quas a tergo diabolus parat; & niſi Domini miſericordia ſubſequatur, facillime humana fragilitas decipitur. Tunc enim quando ſe aliquis vitium tranſiſſe credit, menti magis ignorantia decipitur. Unde nimis neceſſarium eſt, ut ſemper nos & gratia Domini præcedat, & miſericordia ſubſequatur.* Et S. Gregorius lib. 9. Moralium cap. 29. *Dominus ea qua nos miſericordia ad bene vivendum prævenit, & ſubſequenter cuſtodit: niſi enim miſericordiam ſubroget, ſervari non valet vita, quam præbet.* Et hæc doctrina fundatur in Scriptura Pſal. 58. *miſericordia ejus præveniet me.* Pſal. 22. *miſericordia tua ſubſequatur me.* Cum ergo hic dicitur, *prævenit, ut bene agamus; ſubſequitur, ne fruſtra agamus*, intelligitur gratiam prævenientem dari ad bene agendum, at ſubſequentem ad conſervandum bonum conceſſum, & in eo perſeverandum. Et ita ille fruſtra non agit, qui in bono, quod incepit, perſeverat: & ſic gratia ſubſequens datur, ne fruſtra agatur.

Nota 233. DOMINICA IN RAMIS PALMARUM.

A Codino Curopalate in libro de Officiis dicitur: *ἑορτὴ τῶν βαΐων*, id eſt, Feſtum palmarum.

Nota 234. UT SICUT ET CUM RAMIS PALMARUM, &c.

Nota antiquitatem ſolemnitatis palmarum, in qua fit proceſſio cum ramis arborum benedictis. Quæ ſane antiquiſſima eſt: illius enim meminit S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 10. *ὁ φοῖνιξ ὁ ἐν τῇ φάραγγι, μαρτυρεῖ, τὰ βαΐα παρασχὼν τοῖς τότε ὑμνοῦσιν.* id eſt, Palma quæ eſt in valle teſtatur, ramos exhibens his, qui tunc benedicunt. Ejuſdem ſolemnitatis meminit S. Aldhelmus orientalium Saxonum Epiſcopus lib. de laudibus virginitatis cap. 15. agens de S. P. N. Benedicto: *Haud fruſtra vocabuli* (Benedicti) *privilegium participavit cum Advocato, & Redemtore noſtro: de quo lactentes Evangelici conſona vocis harmonia pſallentes concorditer cecinerunt: Benedictus qui venit in nomine Domini. Cujus rei regulam noſtra quoque mediocritas* (*authentica veterum auctoritate ſubnixi*) *in ſacroſancta Palmarum ſolemnitate, binis claſſibus, canora voce concrepans, & geminis concentibus, Oſanna perſultans cum jucunda jubilationis melodia concelebrat.* In codice Ratoldi extat benedictio Palmarum, Alcuinus lib. de divinis Officiis cap. 14. totam Proceſſionis rationem deſcribens ſub finem ait: *Hac finita inchoantur a duobus Cantoribus quidem verſus;*

Iſrael es tu Rex.

Reſpondet chorus aſpiciens, ſeu inclinans ſe ad ſupra ſcriptum ſanctum Evangelium:

Gloria laus & honor tibi ſit.

Et

a Hæc lectio confirmatur auctoritate codd. Pamel. Reg. Sueciæ Gemet. & utriuſque Theoder.

Et ordine ſequuntur alii verſus. Sanctum Evangelium, cujus hic mentio fit, illud eſt, quod in quodam feretro poſitum geſtabatur in illa proceſſione, ut ſcribit idem Alcuinus ſupra eodem capite. In loco citato notandi ſunt ii verſus, *Iſrael es tu Rex*, &c. *Gloria laus*, &c. Quos vulgo dicunt a Theodulpho Epiſcopo Aurelianenſi, Andegavis in carcere compoſitos. Is enim, ut ferunt, cum inſimulatus eſſet conjurationis, adverſus Ludovicum Pium Imperatorem cum Bernardo, Italiæ Rege, Andegavis dicti Imperatoris juſſu in cuſtodiam datus eſt, ubi hos verſus compoſuit, quos cum in die Palmarum in ipſo carcere decantaret, illac forte tranſiens Imperator carminum melodia captus Theodulphum carcere liberavit, & ad ſedem remiſit. Hoc ſcripſiſſe quidam auctores non adeo antiqui, quos erroris locus ſupra citatus Alcuini, in quo horum verſuum fit mentio, convincit: cum Alcuinus obierit anno octingenteſimo quarto, longe ante conjurationem Bernardi, ut teſtatur Oderannus Monachus S. Petri Vivi in Chron. Anno DCCCIV. *obiit Alcuinus Philoſophus Abbas S. Martini*. Sed apud antiquos ſcriptores, qui de geſtis Ludovici Pii Imperatoris ſcripſere, mirum eſt de ejuſmodi hiſtoria, ſeu potius fabella ſilentium, & quod ipſi ſcribunt de Theodulpho, & aliis conjuratoribus huic commento prorſus adverſatur. Nam Imperator eodem anno DCCCXVIII. captis conjuratoribus, Aquiſgranum reverſus eſt, tranſactoque Quadrageſimali jejunio paucis poſt Paſcha diebus conjurationis auctores, & Bernardum regem judicio Francorum capitali ſententia condemnatos luminibus tantum juſſit orbari: Epiſcopos Synodali ſententia depoſitos, monaſteriis mancipari: ceteros prout quiſque vel nocentior, vel innocentior apparebat, vel exilio proſcribi, vel detonderi, atque in Monaſteriis converſari, ut ſcribit Eginhardus ad eumdem annum. Idem ſcribit Theganus lib. de geſtis Ludovici Pii Imperatoris num. 22. ſolius depoſitionis Epiſcoporum, nulla in Monaſteriis detruſionis mentione facta. Idem teſtatur quidam anonymus antiquus ſcriptor in vita Ludovici Pii, ubi refert Theodulphum, & ceteros Epiſcopos fuiſſe depoſitos, & Monaſteriis obtruſos nempe in exilio. Siquidem ſe in exilium actum fuiſſe teſtatur ipſe Theodulphus, epiſtola ad Modoinum Epiſcopum:

Hoc Modoine, tibi Theodulphus dirigit exul.
Summo Pontificum cernuus ecce melos.

Et in Epiſtola ad Aigulphum Epiſcopum:

Hoc, Aigulphe, tibi, præſul ſanctiſſime, mitto
Theodulphus carmen exul, ab exilio.

Et in epiſtola citata ad Modoinum conqueritur ſe non faſſum injuſte fuiſſe Epiſcopatu abdicatum, idque ſine auctoritate Romani Pontificis:

Non ibi ceſſis ineſt, judex nec idoneus ullus:
Non aliquod crimen ipſe ego faſſus eram.
Eſto: forem faſſus, cujus cenſura valeret
Dedere judicii congrua frena mihi?
Solius illud opus Romani præſulis extat,
Cujus ego accepi pallia ſancta manu.

Quæ videre eſt Henricum Caniſium tomo 5. antiquæ lectionis, parte 2. Ex his patet, cum jam eſſet condemnatus paulo poſt ſolemnitatem Paſchæ Theodulphus, eum non fuiſſe vinculis ſolutum in ramis palmarum ab Imperatore, ejus melodia delectato, qui tum erat Aquiſgrani: Ivit poſtea Ludovicus Imperator in Britanniam minorem, hoc eſt Armoricam, ut compeſceret Mormanum, qui ſibi in Britones regiam poteſtatem arrogaverat, quo ad ordinem redacto rediens, Andegavos venit, ubi *Irmingardis Regina conjux ejus, quam proficiſcens ibi ægrotantem dimiſerat, duobus diebus, poſtquam ipſe ad eam venit, morbo invaleſcente v. nonas Octobris diſceſſit*, ut ſcribit Eginhardus ad eumdem annum; id etiam teſtantur Theganus & Anonymus ſupra citati. Bis eo anno fuit Andegavis Imperator eundo in Armoricam, & redeundo; nec tamen potuit ſolvere Theodulphum, qui tantum poſt Paſcha Andegavos, profectus eſt & reverſus eſt menſe Octobri, & paulo poſt abiit, Tandem pius ille Imperator & miſericors, anno DCCCXXI. in conventu generali apud Theodonis Villam, cum celebrarentur nuptiæ Lotharii filii ſui, & Irmingardis Hugonis Comitis filiæ, accerſitis conjuratoribus injuriam condonavit, eiſque omnia bona facultateſque reſtituit, ut teſtatur Æginhardus ad præfatum annum: *Emicuit in hoc palatio piiſſimi Imperatoris miſericordia ſingularis, quam oſtendit ſuper eos, qui cum Bernardo nepote ſuo in Italia contra caput ac regnum ſuum conjuraverunt. Quibus ſibi ad præſentiam venire juſſis non ſolum vitam & membra conceſſit, verum etiam poſſeſſiones judicio legis in fiſcum redactas magna liberalitate reſtituit.* Idem teſtatur ſupra ſcriptus Anonymus in vita Ludovici Pii. Ex quibus patet non donatum fuiſſe crimen ipſi Thodulpho Andegavis in carce exiſtenti. Et certè valde erat infenſus ipſi Theodulpho Ludovicus, nec parcere volebat, niſi prius crimen fateretur, ut ſcribit Modoinus Epiſcopus ad ipſum Thodulphum:

Commiſſum ſcelus omne tibi dimittere mavult,
Si peccaſſe tamen te memorare velis.
Nam prodeſſe tibi confeſſio pura valebat,
Si te voce probas criminis eſſe ream.

Et paulo poſt:

Nullo alio ſuperare modo puto principis iram
Poſſe, probes niſi te criminis eſſe reum.

Hæc refert Henricus Caniſius libro ſupra citato. Sed pius Imperator poſtea ſententiam mutavit, ut paulo ante diximus, & omnibus conjuratoribus pro ſua clementia ſingulari pepercit.

Quidam Anonymus, qui vixit tempore Philippi Auguſti Francorum regis cap. 3. libri de tranſlatione Reliquiarum S. Mamantis in Gallias, hos verſus tribuit Reinaldo Epiſcopo Lingonenſi, & ſimilia ferme narrat iis quæ falſo de Theodulpho credita fuiſſe ſupra ſcripſimus: *Procedente tempore aſſumtus ad regimen urbis Lingonicæ Reinaldus Epiſcopus piæ recordationis, qui decimus ſedit ante venerabilem VVilhelmum, qui nunc eſt electus noſter. Vir ille quidem ſpectabilis genere fuit; ſed nobilitatem generis honeſtas morum, & multiplex litterarum ſcientia illuſtrabat. Non ſolum liberalibus ſtudiis eruditus fuit, ſed utriuſque teſtamenti paginis ſufficienter inſtructus. Ipſa enim eius opera teſtimonium perhibent veritati. Nam cum ipſe teneret comitatum Tornodorenſem, & comitatum Barri ſuper Sequanam pro ſuis nepotibus, qui erant adhuc parvuli, propter diſcordias quaſdam, ſicut dicitur, Rex Francorum, qui tunc erat, ipſum tenuit in Novioменſi civitate, in turri juxta portam: ubi non fractus adverſitate, ſed gaudens, quia intelligebat quod filium quem diligit flagellat Deus, fecit hymnum, & modulatis vocibus decantavit cum pueris in ramis palmarum, ſcilicet,* GLORIA LAUS. *Ipſe etiam vitam beati Martyris* (Mamantis) *tranſtulit de Græco in Latinum.* Hæc ille, quem ſequendum putarem, niſi mentio illorum verſuum apud Alcuinum obſtaret.

Nota 235. DA QUÆSUMUS OMNIPOTENS DEUS, UT QUI IN TOT ADVERSIS, &c.

Alcuinus lib. 2. contra Elipandum Toletanum Epiſcopum citat hanc orationem, ſed eam adſcribit Miſſæ ad palmas: *Ait enim in Miſſa ad Palmas, in oratione quadam: Da, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui in tot adverſis ex infirmitate noſtra deficimus*, &c.

Nota 236. HUMILITAS ERIGIT.

Præclare S. Auguſtinus lib. 1. de Symbolo ad Cathecumenos: *Exaltavit ſe homo, & cecidit: humiliavit ſe Deus, & erexit. Humilitas Chriſti quid eſt? Manum Deus homini jacenti porrexit. Nos cecidimus, ille deſcendit: nos jacebamus, ille ſe inclinavit. Prendamus, & ſurgamus ut non in pœnam cadamus.*

Nota 237. SACRAMENTA. id eſt, feſta.

Nota 238. QUÆ MEDICINALIBUS SUNT INSTITUTA JEJUNIIS.

id eſt,

Id eſt, quæ ſunt inſtituta in medicinalibus jejuniis celebranda.

Nota 239. Et dicit orationes solemnes.

Ex more antiquo, quem videre eſt apud Alcuinum lib. de divinis Officiis cap. de feria quarta majoris Hebdomadæ: *Dicit orationes ſolemnes, ſicut in ſexta feria*. Et rationem ſubjungit, quia hac feria conſilium inierunt Judæi de Jeſu capiendo: & apud Amalarium lib. 1. de Offic. Eccl. cap. 11. *intimat ſupra dictus libellus* (Romanus Ordo) *in Romana conſuetudine debere eadem die ante publicum officium orationes, quæ ſolemus in ſexta feria agere, recitari*. Hoc videre eſt in Ordine Romano, in ordine de feria 4. Hebdomadæ majoris: *Et dicit orationes ſolemnes. Oremus, dilectiſſimi nobis, in primis pro Eccleſia Dei, & ceteras per ordinem; tantummodo pro ſe intermittit. Poſtea vero dicit orationem pro Rege Francorum, ſive pro Imperatore. Ad ultimum pro Judæis non flectuntur genua*. Is mos etiam videtur in cod. Tiliano, qui olim fuit Eccleſiæ Salarienſis, hoc eſt Sagienſis, ut in Præfatione notavimus. Ita enim in hoc codice ſcriptum eſt, in ordine feriæ 4. majoris Hebdomadæ: *Expectantes pontificem, qui ſemper (ipſe) in Eccleſia majore orationes ſolemnes ipſa die, ſicut in Sacramentorum libro continetur, hoc continet ordine*. Et paulo poſt: *Poſt Amen dicit orationes ſolemnes: oremus, dilectiſſimi nobis, in primis pro Eccleſia &c. & ceteras per ordinem; tantummodo pro ſe intermittit, poſt Imperatorem vero dicit pro Rege Francorum. Ad ultimum pro Judæis non flectuntur genua*. Hujuſmodi orationes habentur etiam in editis hac eadem feria quarta, ſed non extant in aliis codicibus noſtris mſſ. neque apud Pamelium. Sed nec modo dicuntur hac feria IV.

Nota 240. Oremus.

Græci dicunt τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Id eſt, Oremus Dominum, ut planum eſt ex Liturgia S. Johannis Chryſoſtomi, & ex Enchologio Græcorum paſſim. Diciturque a Diacono, non a Sacerdote, ut clarum eſt ex eadem S. Johan. Chryſoſt. Liturgia: ὁ Διάκονος, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. id eſt, Diaconus, Oremus Dominum, & ex eodem Euchologio paſſim. Nota quod in hac feria, ut in ſexta ſequenti, in his orationibus non ſolum ſacerdos annuntiat orationem dicendo duntaxat, *Oremus*, pro more ſolito: ſed inſuper monet pro quibus, & quid orandum ſit: quemadmodum olim uſitatum erat in omnibus aliarum Miſſarum orationibus, cum ſacerdos populum de oratione moneret, ut manifeſtum eſt ex S. Auguſtini epiſt. 217. ad Vitalem: *Exerce contra orationes Eccleſiæ diſputationes tuas, & quando audis Sacerdotem Dei ad altare exhortantem populum Dei orare pro incredulis, ut eos Deus convertat ad fidem; & pro Catechumenis, ut eis deſiderium regenerationis inſpiret; & pro fidelibus, ut in eo quod eſſe cœperunt, ejus munere perſeverent. Subſanna pias voces, & dic te non facere quod hortatur*.

Nota 241. Flectamus genua.

Vetus eſt conſuetudo Eccleſiaſtica, ut Diaconus clamet, *Flectamus genua*: quam videre eſt hom. 34. S. Cæſarii Arelatenſis: *Nam duo frequenter, ſicut oportet, & diligenter attendo, clamante Diacono*, Flectamus genua, *maximam partem populi ſicut columnas erectas ſtare conſpicio, quod Chriſtianis, dum in Eccleſia oratur, non licet, nec expedit*. Et in fine Homiliæ: *& quotieſcumque Diaconus clamaverit; ut in oratione genua flectere, aut benedictioni inclinare capita debeatis, obedienter & fideliter cum vera humilitate faciatis*.

Nota 242. Poſtquam oraverint.

Olim poſtquam Diaconus clamaverat: *flectamus genua*, populum orabat. Jeſſe Ambianenſis in epiſtola de baptiſmo: *Poſtmodum admoneantur a Diacono, Orate, Electi, flectite genua: & poſtquam oraverint, dicit: levate*. Orabaturque ſub ſilentio. Unde in cod. Rem. *Et nuntiat Diaconus: flectamus genua, & populus ſilet*.

Nota 243. Dicit levate.

Diaconus oratione completa olim clamabat, *levate*: quod videre eſt loco citato Jeſſe Ambianenſis: *Poſtquam oraverint, dicat, levate*. Et in cod. Rem. feria 6. majoris Hebdomadæ: *Et nuntiat Diaconus, flectamus genua, & populus ſilet. Dicit, levate; & dat orationem*. Quæ ultima verba, *& dat orationem*, intelligenda ſunt de Pontific. & apud Alcuinum lib. de divinis Officiis cap. de feria ſexta, quæ & paraſceve dicitur: *Dicit, oremus; & Diaconus, flectamus genua: item Diaconus, levate: & Pontifex dat orationem*. Et in cod. Tiliano, ubi agitur de hac feria ſexta: *Et dicat oremus, & Diaconus: flectamus genua; & oret diutiſſime; & Diaconus dicat: levate*. Hodie vero τὸ *levate*, dicitur a Subdiacono. Præterea notandum eſt in Ordine Romano, in ordine de feria ſexta, in his ſolemnibus orationibus, *Oremus, dilectiſſimi nobis, pro Eccleſia ſancta Dei*, &c. tantum dici a Diacono, *levate*, in fine cujuſque orationis, quo dicto dicit Sacerdos *per Dominum*, in hunc modum: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui gloriam tuam*, &c. *Levate. Per eumdem. Omnipotens ſempiterne Deus, cujus judicio*, &c. *Levate, Per Dominum*.

Nota 244. Tantummodo pro se intermittit, &c.

Ita Alcuinus cap. ſupra citato de feria 4. majoris Hebdomadæ: *Hos ſcientes, ut quod Pontifex pro ſe intermittit, ibi illum commemorent*.

Nota 245. Pro Judæis non genuflectant.

In cod. Til. *Ad ultimum pro Judæis non flectantur genua*. Hanc rationem profert Alcuinus lib. de divinis Officiis cap. de feria ſexta, quæ & paraſceve: *Et per omnes alias orationes genuflectimus, ut per hunc habitum corporis, mentis humilitatem oſtendamus; excepto quando pro perfidis Judæis oramus. Illi enim genu flectebant Domino, opus bonum male operantes, quia illudendo hoc faciebant*.

Nota 246. Confeſſoribus.

Confeſſores hoc loco ſunt Cantores, & Pſalmiſtæ, qui ſunt in inferiori Clericorum gradu, can. 11. Concilii 4. Carthag. Id ſatis patet e Concilio Tolet. 1. can. 9. *Nulla profeſſa vel vidua, abſente Epiſcopo vel Presbytero, in domo ſua Antiphonas cum Confeſſore vel ſervo ſuo faciat*. Et ita capiendus eſt canon ſextus ejuſdem Concilii: *Itemque puella Dei nec familiaritatem habeat cum confeſſore*. Ita dicti, quia confiteri paſſim in ſacra Scriptura eſt, Dei laudes decantare. Cum igitur in hoc Sacramentarii loco mentio fiat omnium perſonarum Dei cultui mancipatarum, par eſt credere in eo per confeſſores intelligi Cantores ſeu Pſalmiſtas.

Nota 247. Virginibus.

Intelliguntur Virgines devotæ, ſeu profeſſæ, hoc eſt quæ Deo virginitatem devoverint, de quibus infra.

Nota 248. Viduis.

Similiter intelliguntur illæ Viduæ, quæ viduitatem ſolemni ritu profeſſæ fuerint, de quibus etiam infra.

Nota 249. Pro Christianiſſimo rege noſtro.

Ita in editis. In b codice Remenſi legitur, *Pro Chriſtianiſſimo Imperatore, vel rege noſtro*. In codicibus Rodradi, & Ratoldi, & apud Pamelium: *Et pro Chriſtianiſſimo Imperatore noſtro*. In Ordine Romano hæc habentur: *Poſtea vero dicit pro Rege Francorum, ſive pro Imperatore*. In codice Tiliano feria IV. ſic habet: *Poſt Imperatorem vero dicit pro Rege Francorum*. Sed nullæ aſſignantur particulares orationes, nec in feria VI.

Nota 250. Respice ad Romanorum atque Francorum benignus imperium.

Ita in excuſis. In codice Remenſi legitur: *Reſpice* pro-

Tom. III. X

a In pſalt. Theod. in officio Feriæ VI. hujuſmodi orationibus titulus hic præmittitur: *Incipiunt orationes quæ dicenda ſunt quarta & ſexta feria*.

b In Gemet. quoque legitur, *pro Chriſtianiſſimo imperatore noſtro*, licet infra ſcriptum ſit: *reſpice ad Anglorum benignus regnum*.

propitius ad Romanorum, ſive Francorum benignus imperium. In codice Rodradi, & apud Pamelium: *Reſpice ad Romanorum benignus imperium*. [a] In codice Ratoldi: *Reſpice ad Romanorum, ſive Francorum benignus imperium*.

Nota 251. Quibus expletis, &c.

Nota hac die has orationes dici quidem olim ſolitas proxime ante Miſſam, ſed aliquo intervallo.

Nota 252. Hora octava.

Id eſt, ſecunda poſt meridiem juxta antiquam incipiendi diei & horarum numerandarum rationem.

Nota 253. Schola.

Schola in Ordine Romano, & in libris Sacramentorum eſt collegium Cantorum. Siquidem olim Clerici omnes in Eccleſia non cantabant; ſed erant quidam Cantores a ceteris Clericorum gradibus diſtincti, huic muneri obeundo deputati, ut videre eſt in Concilio Carthag. 4. can. 10. quos tamen Theologi noſtri inter eos qui proprie ordinibus initiantur, non ſolent recenſere; & in Concil. Laodiceno can. 15. περὶ τοῦ μὴ δεῖν πλὴν τῶν κανονικῶν ψαλτῶν τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων, &c. id eſt, Quod non oportet præter canonicos Cantores, qui ſuggeſtum aſcendunt, & qui ex membrana pſallunt, aliquos alios canere in Eccleſia. Ubi canonici Cantores ſunt ii qui canonice, & legitime, ad hoc munus obeundum ſunt inſtituti. Apud S. Ignatium epiſt. Ad Antiochenos, in qua recenſens gradus Clericales, inter eos Pſaltes ſeu Cantores commemorat: & in Conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 8. in Miſſa S. Clementis, in qua oratur pro Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, & Viduis. Nec dicendum eſt hunc gradum priſcis illis temporibus non fuiſſe a ceteris gradibus minoribus diſtinctum, ſed ex eis, maxime ex Lectoribus, aſſumtos fuiſſe Cantores. Contrarium enim apparet ex locis ſupra citatis: & maxime ex Concilio Carthaginenſi 4. ubi Pſaltæ, ſeu Cantori aſſignatur poſt alios ſua peculiaris benedictio: quæ ſane eſt alicujus perſonæ diſtinctæ, quæ nondum ſit alicui ordini initiata; cum hic gradus ſit poſtremus omnium: nec videamus lege ordinaria eum qui ad ſuperiorem aliquem promotus ſit gradum, ad inferiorem ordinari. Præterea Canones Apoſtolorum diſtinguunt Lectores a Cantoribus; igitur ut plurimum Cantores non aſſumebantur ex Lectoribus. Etenim can. 26. datur libertas ducendi uxorem Lectoribus & Cantoribus. Canone 43. prohibetur Hypodiacono, Lectori, & Cantori aleis & ebrietati vacare: & can. 69. ſtatuitur, ut Epiſcopus, vel Preſbyter, vel Diaconus, vel Hypodiaconus, vel Lector, vel Cantor, qui ſanctam Quadrageſimam, aut feriam IV. vel paraſceven non jejunaverit, deponatur. Poſtea tamen Pſaltæ, ſeu Cantores ex Subdiaconis, & aliis minoribus ordinibus aſſumti ſunt, qui Cantorum Scholam, cujus eſt hic mentio, componerent. Nam in Concilio Bracarenſi I. can. 29 videmus Lectores Pſaltarum officio fungi: & in Concilio Romano ſub S. Gregorio primo ſtatuitur, ut deinceps Cantores aſſumantur ex Subdiaconis, vel aliis minoribus ordinibus, ut videre eſt epiſt. 44 lib. 4. Regeſti; [b] *Qua de re* (inquit Papa) *decreto conſtituo, ut in ſede hac ſacri altaris miniſtri cantare non debeant, ſolumque lectionis Evangelicæ officium inter Miſſarum ſolemnia exſolvant: Pſalmos vero & reliquas lectiones cenſeo per Subdiaconos, vel, (ſi neceſſitas fuerit) per minores ordines exhiberi*. His ita conſtitutis dicendum tamen quædam olim ab aliis Clericis, atque etiam a Laicis cantari ſolita; ut *Kyrie eleiſon, habemus ad Dominum, & cum Spiritu tuo, Amen*, & ſimilia.

Nota 254. Præſta quæſumus, &c.

Alcuinus lib. 2. adverſus Elipantum Toletanum Epiſcopum citat hanc orationem: *Item IV. feria ejuſdem Hebdomadis; Præſta quæſumus, omnipotens Deus, ut qui noſtris exceſſibus inceſſanter affligimur*, &c. & lib. 7. contra Felicem Urgelitanum Epiſcopum: *Item IV. feria ante Paſcha; Quæſumus, omnipotens Deus, ut per Unigeniti tui paſſionem liberemur*. Iis quæ in medio orationis interjacent, prætermiſſis.

Nota 255. Sequitur altera lectio, &c.

Hæc rubrica deſideratur in editis, in aliis codicibus noſtris mſſ. & apud Pamelium.

Nota 256. Paſſio Domini.

Ita in codice Tiliano, ut in ordine librorum &c. qui leguntur, & de feriis IV. V. VI. & VII. ante Paſcha codicis mſ. Bibliothecæ Corbeienſis. Et infra, feria VI. in paraſceve ſancta, præſcribitur legenda Paſſio ſecundum Johannem, nulla mentione facta Paſſionum ſecundum Matthæum, quæ Dominica in palmis, & ſecundum Marcum, quæ feria III. leguntur; quas prætermiſſas fuiſſe arbitror, quia in illis diebus ſcriptor hujus libri ſecutus eſt tantum communem rationem aliarum Miſſarum. Legendæ Paſſionis in Eccleſia uſus antiquus eſt, nam illius meminit S. Auguſtinus ſerm. 144. de tempore: *Paſſio autem quia uno die legitur, non ſolet legi, niſi ſecundum Matthæum. Volueram aliquando, ut per ſingulos annos ſecundum omnes Evangeliſtas etiam paſſio legeretur; factum eſt: non audierunt homines quod conſueverunt, & perturbati ſunt*. Ubi nota 1. olim Paſſionem uno die tantum legi ſolitam, & quamquam diem non exprimat, credibile eſt eam fuiſſe ſanctam paraſceven: deinde a S. Auguſtino inſtitutum fuiſſe, ut quatuor Evangeliſtarum Paſſiones quotannis in Eccleſia legerentur; idque diverſis diebus, etſi hoc non exprimat, nam quatuor Paſſionum lectio tædioſa fuiſſet: & credere par eſt id ab eo fuiſſe ordinatum juxta rationem Hebdomadis in octavis Paſchæ, in qua juxta eumdem ſermone citato, legitur per ſeptem dies reſurrectio Dominica ſecundum omnes Evangeliſtas.

Nota 257. Largire ſenſibus, &c.

Hæc oratio citatur ab Alcuino lib. 7. contra Felicem Urgelitanum Epiſcopum: *Et alia oratione: Largire, omnipotens Deus, ut per temporalem filii tui mortem, quam myſteria veneranda teſtantur*, prætermiſſo fine; & his vocabulis, *ſenſibus noſtris*.

Nota 258. Hora tertia ingreſſi ſacrarium.

Agebantur olim Miſſarum ſolemnia hora tertia, hoc eſt nona matutina, feruntque ita inſtitutum eſſe a S. Teleſphoro Papa. Sed hanc inſtitutionem non ita antiquam eſſe puto. Illis enim primitivæ Eccleſiæ temporibus Miſſarum ſolemnia de nocte celebrabantur: ut liquet ex Tertulliano lib. de corona militis: *Eucharistiæ Sacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum a Domino etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quam præſidentium ſumimus*. Quod ſane ſolum fiebat inter Miſſarum ſolemnia. Noti ſunt illi cœtus antelucani ex Plinio oratore ad Trajanum apud eumdem Tertullianum in Apologetico. Lib. 10 epiſt. 101. Inde calumniæ paganorum, infanticidia, & everſores luminum canes, lenones ſcilicet tenebrarum, & libidinum impiarum inverecundiam procurantes apud eumdem Tertullianum eodem lib infra. Hæc ſacra myſteria Chriſtiani de nocte peragebant, ut ſibi, & eorum majeſtati ac dignitati conſulerent adverſus invidiam & furorem paganorum, idque etiam poſt tempora Teleſphori Papæ, qui floruit Antonio Pio Imperatore. Itaque hæc Miſſarum celebrandarum hora tertia inſtitutio longe poſterior fuit: quæ tamen celebrabantur hora octava, ſeu nona, aut veſpere tempore jejuniorum, ut ad Concordiam regularum docuimus. Hoc vero die Cœnæ Domini anticipatur hora propter benedictionem olei, & Chriſmatis, pœnitentium reconciliationem, & lotionem pedum; non vero propter jejunii relaxationem: ne deſit vel numerus ſex & triginta dierum juxta S. Gregorium, vel quadraginta, juxta poſteriorem inſtitutionem: quamvis olim multi non jejunarent in Cœna Domini ſecundum Eccleſiæ ſuæ ritum, ut videre eſt apud S. Auguſtinum epiſt. 118. Eadem hora tertia, hoc die incipiendum ſtatuitur officium in veteri Pontificali mſ. quod ſervatur in Sacriſtia Eccleſiæ Rothomagenſis, videturque olim fuiſſe Eccleſiæ Remenſis. In Concilio Rotho-

ma-

a Ita in ſecundo Theoder. In altero, *ad Chriſtianiſſimum benignus imperium*.

b Nunc ad calcem Regiſtri leguntur Geſta & Canones hujus Rom. Synodi.

magenſi celebrato, anno Domini 1072. apud Orde- ricum Vitalem lib. 4. hiſt. Eccl. ſtatuitur can. 1. *ut Chriſmatis, & olei baptiſmatis, & unctionis conſecratio competenti horæ, id eſt poſt nonam, ſecundum ſtatuta Patrum fiat.* Quæ conſecratio inter Miſſarum ſolemnia celebratur, ut ex noſtris Sacramentariis planum eſt.

Nota 259. DALMATICAS.

Quid ſit Dalmatica docet S. Iſidorus lib. 19. Origin. cap. 22. *Dalmatica, veſtis primum in Dalmatia provincia Græcia texta, eſt tunica ſacerdotalis cum clavis ex purpura.* Et Gloſſæ veteres: *Dalmata* (lege, Dalmatica) *veſtis ſacerdotalis candida cum clavis purpureis.* Quid autem ſit clavus, explicant Gloſſæ Cyrilli. πορφύρα ὑφασμένη. *clavus, plurale non habet.* Id eſt, purpura veſti aſſuta, ſeu intexta. Sed quod dicit non habere plurale, adverſatur locis citatis. Sunt igitur clavi notæ, plagulæ quædam ex purpura togis olim Senatorum aſſutæ, Græcis σημεῖα: & ab ejuſmodi latis clavis veſtis Senatoria dicitur laticlavium, ſeu latus clavus, πλατύσημος, & πλατυσήμιον. Gloſſæ Cyrilli: πλατύσημον, *laticlavium.* Onomaſticon vetus: *latus clavus*, πλατύσημον. Lexicon vetus: *latus clavus*, πλατύσημον. Et ab anguſtis clavis anguſticlavia. Idem Lexicon: *anguſti-clavia*, ψιλόσημα. Plura vide in commentariis doctiſſimi viri Johannis Savaronis ad epiſt. 9. lib. 1. Apollinaris. Dalmaticam aliter deſcribit Alcuinus lib. de Offic. divinis, antiquo ritu mutato. Eſt inconſutilis, formam habet crucis, in ſiniſtra parte fimbriæ ſunt, largas habet manicas, ſeu brachia, ut ille loquitur. Amalarius lib. 2. de Officiis Eccl. cap. 21. addit duas lineas coccineas retro, ſimiliterque in anteriori parte, atque etiam in utroque humero. Id videre eſt in oratione Sacerdotis Dalmaticam inducentis in Miſſa antiqua a Matthia Illyrico edita: *Indumento hoc typico priſcorum Patrum rita in modum crucis, tramitibus purpureis contexto veſtitus poſtulo,* &c. Ita hunc locum interpungo; ut veſtis ſit in modum crucis juxta præfatos auctores, & tramitibus purpureis contexta, ſecundum Amalarium. Fuit indumentum Epiſcoporum & Diaconorum, ut ſcribit auctor quæſtionum utriuſque teſtamenti inter opera S. Auguſtini quæſt. 46. *quaſi non hodie Diaconi Dalmaticas induantur, ſicut Epiſcopi.* At Subdiaconi tunicis induebant iiſque lineis, ut conſtat ex lib. 7. Regeſti [a] S. Gregorii epiſt. 63. *aut habent ergo hodie, ut Subdiaconi lineis tunicis procedant, niſi quia hoc a matre ſua Romana Eccleſia perceperunt?* Ubi nota diſtinctos olim habitus Diaconi & Subdiaconi. Siquidem Diaconus induebatur Dalmatica, Subdiaconus tunica. Quod etiam videre eſt in antiquo ritu celebrandæ Miſſæ Iohannis Abrincatenſis Epiſcopi, in appendice hujus libri Sacramentorum.

Cap. quid ſignificet veſtimento.

Nota 260. AMPULLÆ.

Quid ſit ampulla docet S. Iſidorus lib. 20. Orig. cap. 5. *Ampulla quaſi ampla bulla. Similis eſt enim rotunditate bullis quæ ex ſpumis aquarum fiunt, atque ita inflantur vento.* Gloſſæ veteres: *Ampulla*, λήκυθος. Λήκυθος autem eſt ἀγγεῖον ἐλαιοδόχον, inquit auctor veteris etymologici, id eſt vas in quo oleum reconditur. Unde *Lecythus olei* 3. Regum cap. 17. Bene igitur in ampullis reconditur oleum, ſeu Chriſma juxta morem antiquum, quem videre eſt apud Optatum Milevitanum lib. 2. adverſus Parmenianum: *ampullam quoque Chriſmatis per feneſtram, ut frangerent, jactaverunt.* Porro olim liberum fuit Epiſcopis ſacrum Chriſma omni die conficere, ut patet ex Concilio Toletano 1. can. 20. *Epiſcopo ſane certum eſt, quod omni tempore licet Chriſma conficere.* Poſtea tamen mos invaluit, ut dumtaxat in Cœna Domini conficeretur, ut planum eſt ex omnibus noſtris Sacramentariis, & Euchologia Græcorum. Idem videre eſt in Homilia 8. S. Eligii de Cœna Domini: *& quia in hac die ſacratiſſima fiunt plurima in ſancta Eccleſia, quæ neceſſario debet ſcire veſtra induſtria, ſicut pœnitentium reconciliatio, ſacri olei benedictio, ſancti Chriſmatis confectio, fraterna pedum ablutio.* Et in Sermone de unctione Chriſmatis inter opera S. Cypriani: *dies iſta multiplicibus myſteriis honoratur. Hac die primum com-*
A *mendata eſt nobis fractio panis, Hodie in Eccleſia cum ceteris unctionibus ad populum acquiſitionis ſanctificandum, in participationem dignitatis & nominis ſacrum Chriſma conficitur.* Et ſtatuitur in Concilio Meldenſi can. 46. *ut nemo ſacrum Criſma, niſi in quinta feria majoris Hebdomadæ, id eſt in Cœna quæ ſpecialiter appellatur Dominica, conficere præſumat.*

Nota 261. UT ACCEPTO BALSAMO, &c.

Chriſma non eſt ſimplex oleum; ſed ei balſamum admiſcetur, ut liquet ex ſupra citato Sermone de unctione Chriſmatis: *Sacrum Chriſma conficitur, in quo mixtum oleo balſamum regiæ & ſacerdotalis gloriæ exprimit unitatem;* Gregorio magno expoſitione in cap. 2. Cantici canticorum: *In Engaddi balſamum gignitur, quod cum oleo Pontificali benedictione Chriſma efficitur, quo dona Spiritus ſancti exprimuntur.* Et Concilio
B Cabillonenſi cap. 9. apud Burchardum lib. 4. cap. 93. *quidam fratres dixerunt antiquæ conſuetudinis fuiſſe, ut pro balſamo emendo ad Chriſma faciendum, ſive pro luminaribus Eccleſiæ concinnandis, binos vel quaternos denarios Preſbyteri darent.* Græci in Chriſmatis confectione diverſas fragrantis odoris materias admiſcent, ut teſtatur S. Dionyſius cap. 4. Eccl. Hierarchiæ: ἡ τοῦ μύρου σύνθεσις ἀπαγωγή τίς ἐστιν εὐπνόων ὑλῶν. id eſt, Unguenti ſeu Chriſmatis compoſitio quædam collectio eſt fragrantium materiarum. Admiſcent autem præter vinum & oleum ſufficiens, ſex & triginta genera ſeu aromatum, ſeu herbarum, ut habetur in eorum Euchologio.

Nota 262. CEREOSTATIS.

Cereoſtata ſunt candelabra quorum uſus eſt in altaribus. Hanc vocem ſæpius videre licet apud Anaſta-
C ſium Bibliothecarium in vitis Pontificum Romanorum.

Nota 263. PAX VOBIS.

Formula eſt ſalutationis qua utitur Pontifex in ſacris maxime. Pontifex enim in Eccleſia inter ipſa ſacra ſæpius populo dabat pacem: ſive diceret, *Pax vobis*, ſeu, *pax vobiſcum*, ſeu, *pax omnibus.* Optatus Milevitanus lib. 3. adverſus Parmenianum: *Non enim unamquamque domum ſimel* (legendum, *ſimul*) *ſeducere potuiſtis: ſed aut ivit uxor* (nempe ad Eccleſiam veſtram) *aut reſedit maritus: aut parentes ſeducti ſunt, & filii ſequi voluerunt: aut ſtetit frater ſorore migrante: perſuaſionibus veſtris diviſa ſunt corpora, & nomina pietatis. Et non potuiſtis prætermittere quod legitimum eſt: atque dixiſtis, Pax vobiſcum;* nempe in
D conventibus & ſacrificiis Eccleſiaſticis. Dicit autem *legitimum*, id quod in ipſis ſacris ſancitum eſt faciendum: in lib. 2. adverſus Parmenianum: *non quis dubitet vos illud legitimum in Sacramentorum myſterio præterire non poſſe? offerre vos dicitis pro Eccleſia.* Quod fruſtra quidam interpretantur Canonem Miſſæ. Quod ſi ita eſſet, dicendum erat, *illud legitimi.* S. Johannes Chryſoſtomus Homil. 3. in Epiſtolam ad Coloſſenſes: ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰρήνην ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἐν προσρήσεσιν, καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς, καὶ τρὶς, καὶ πολλάκις αὐτὴν δίδωσιν ὁ τῆς Ἐκκλησίας προεστὼς, εἰρήνη ὑμῖν λέγων. Id eſt, in Eccleſiis pacem in precibus, in Præfationibus, & ſemel, & bis, & ter, & ſæpe dat Eccleſiæ Præſul dicens, pax vobis. Ubi tamen non legendum eſt, ὑμῖν, ſed πᾶσι. Nam paulo poſt dicit: καὶ ὁ λέγων ὁ τῆς
E Ἐκκλησίας προεστὼς, εἰρήνη ὑμῖν ἁπλῶς, ἀλλὰ εἰρήνη πᾶσι. id eſt, & non dicit Eccleſiæ præpoſitus, pax vobis ſimpliciter, ſed, pax omnibus. Cauſamque ſubjungit: quia non cum uno, aut altero pax habenda eſt; ſed cum omnibus: ita ut etiam in mente noſtra omnia tranquilla, & pacata ſint. Quod confirmatur ex Homilia 16. in epiſt. primam ad Corinth. εἰρήνην καὶ νῦν πᾶσιν ὁ τῆς Ἐκκλησίας προεστὼς ἐπεύχεται. id eſt, & nunc pacem omnibus deprecatur Eccleſiæ Præſul. Et in Liturgiis Sanctorum Baſilii & Chryſoſtomi Sacerdos dicit: εἰρήνη πᾶσιν id eſt, pax omnibus, ut in Liturgiis SS. Jacobi, & Marci, & in Liturgia Præſanctificatorum. Quod confirmatur ex Theoria myſtica S. Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani, in qua hæc verba enarrans dicit: εἰρήνη πᾶσι. ὁμογνωμοσύνην καὶ ἀγάπην καὶ ταυτότητα σημαίνει, &c. id eſt, *Pax omnibus; concordiam*

[a] Nunc. lib. 9.

& diſtinctionem & eumdem ſenſum inter nos invicem A *coaptantes Domini imitationem accipimus, pacem ſuam relinquentis & dantis.* Sed illud, *pax omnibus*, Græcorum eſt, ut citati loci teſtantur; at τό *pax vobis*, ſeu, *pax vobiſcum*, eſt Latinorum, ut ex Optato Milevitano ſupra citato, libro noſtro Sacramentorum, & codice Ratoldi mox citando manifeſtum eſt. Aliquando olim, in Occidente, & maxime in Hiſpania dictum fuit: *Dominus ſit vobiſcum*, ut videre eſt in Concilio Bracarenſi 1. can. 21. ſecundæ conſtitutionis: *Item placuit, ut non aliter Epiſcopi, aliter Preſbyteri, ſed uno modo ſalutent, dicentes: Dominus ſit vobiſcum.* Ubi cum poſtea ſcribit, *omnis retinet Oriens*, legendum puto, *Occidens*. Quia in Eccleſia Orientali alium fuiſſe uſum teſtimonia producta ſuris manifeſtant. Circa hanc ſalutationem, *Pax vobiſcum*, hæc notanda veniunt ex codice Ratoldi Abbatis: *Poſtea, pax vobiſcum; etiamſi non ſoleat dicere Epiſcopus, niſi tantum diebus feſtis.*

Porro ante Miſſam in codice Remenſi habetur reconciliatio Pœnitentium, de qua infra commodius dicetur. Poſt Miſſam ſequitur: *Item feria v. Miſſa Chriſmalis.* Oratio: *Domine Deus, qui in regenerandis plebibus tuis*, &c. Secunda: *Da nobis, omnipotens Deus, remedium conditionis humanæ*, &c. Super Oblata; *Hujus ſacrificii potentia, Domine, quæſumus*, &c. Præfatio; *Clementiam tuam ſuppliciter exorare, ut ſpiritalis lavacri baptiſmo renovandis, creaturam Chriſmatis in Sacramentum*, &c. Infra Actionem: *communicantes*, &c. ut in codice S. Eligii. Item alia: *Hanc igitur oblationem famulorum famularumque tuarum, quam tibi offerunt ob diem, in qua Dominus noſter Jeſus Chriſtus tradidit diſcipulis ſuis corporis & ſanguinis ſui myſteria celebranda, quæſumus, Domine, placatus accipias, & pietate concedas, ut per multa curricula annorum ſalvi & incolumes munera ſua tibi Domino mereantur offerre. Quam oblationem*, &c. Tandem ſequitur: *Item in ultimo antequam dicatur: per quem hæc omnia, Domine, benedicis oleum pro infirmis, ſive pro populo, his verbis*, &c. Benedictione completa olei, & Chriſmatis, dicitque in Miſſa, quæ ſequuntur. Poſt Communionem: *Concede, Domine, ut per eaptum* (lege, *perceptum*) *novi Sacramenti myſterium*, &c. Super populum: *Præſta, quæſumus, Domine, ut ſicut de præteritis*, &c. Sequitur: *Item in oleo exorcizato conſecto, Exorcizo te creatura olei*, &c. Deinde ſequitur hæc Præfatio: *Qui myſteriorum ſecreta revelans*, &c. Tandem: *Ad Miſſam ſero: Deus, Deus, a quo & Judas*, &c. ut in hoc codice S. Eligii. Hactenus codex Remenſis, in quo tres Miſſæ notandæ ſunt hac feria quinta. Prima Pœnitentium, ſecunda Chriſmatis, tertia ſerotina. Olim in quibuſdam Eccleſiis hac eadem feria duæ Miſſæ celebrabantur; altera mane propter eos qui hac feria non jejunabant, ſed lavabant & relaxabant; altera ſero propter eos qui jejunabant, ut notat S. Auguſtinus epiſt. 118. ad Januarium agens de hac ſolemnitate, *& quia*, inquit, *nonnulli etiam jejunium cuſtodiunt, mane offertur propter prandentes; quia jejunia ſimul & lavacra tolerare non poſſunt: ad veſperam vero propter jejunantes.*

Nota 264. HODIERNA TRADITIONE. Corporis & ſanguinis ſui videlicet.

Nota 265. DISTRAXIT.

Id eſt, vendidit. Diſtrahere enim interdum vendere ſignificat: Nonius Marcellus cap. 4. *Diſtrahere eſt vendere*. Lucilius lib. 29. *dividant, differant, diſſipent, diſtrahant*. Regula Magiſtri cap. 85. *cum unaquæque ars aliquid perfectum ſupervacaneum uſibus monaſterii habuerit, vel necceſſariarum Eulogiarum abundaverit, interrogata qualitate pretii, quantum a ſecularibus diſtrahi poteſt, tantum infra nummorum minori ſemper diſtrahatur pretio.* In Concordia Regularum cap. 64. §. 4.

Nota 266. QUEM NEC SACIATI CIAT COLLATIO.

Cum ceteris Apoſtolis in ultima cœna corpus & ſanguinem ſuum Dominus noſter Jeſus Chriſtus Judæ traditori porrexit. a Hoc multi Patres aſſerunt: S. Auguſtinus lib. 2. adverſus litteras Petiliani cap. 106. *aut communicaverant furta, & ſcelera Judæ prædeceſſores ejus Apoſtoli: quia cum eo jam Domini venditore ſacroſanctam cœnam communicarunt.* Auctor quæſtionum mixtim ex utroque teſtamento inter opera S. Auguſtini, quæſt. 102. *Judas ergo cum eſſet inter diſcipulos, contagione ſua non eos maculavit, diſſentientes utique a furtis ejus; & Euchariſtiam inter eos accipiens non polluit innocentes, nec Dominus ei, quem latronem ſciebat, corpus ſuum denegavit.* S. Leo Serm. 3 de paſſione Domini: *Expectaſſes conſummationem criminis tui, & donec ſanguis Chriſti pro omnibus funderetur peccatoribus, informis lethi ſuſpendium diſtuliſſes: cumque conſcientiam tuam tot Domini miracula, tot dona torquerent, illa ſaltem te a præcipitio* B *tuo Sacramenta revocaſſent, quæ in Paſchali cœna jam de perfidia tua ſigno divinæ ſcientiæ detectus acceperas.* S. Eligius Homil. 8. *quam multi de altari accipiunt, & moriuntur! Unde & dicit Apoſtolus: judicium ſibi manducat, & bibit. An non bucella Domini venenum fuit Judæ?* S. Johannes Chryſoſtomus Homil. 27. in Epiſtolam 1 ad Cor. καὶ οὐδὲ τοῦτον ἐξέβαλεν, ἀλλ' αὐτῷ μετέδωκε, καὶ τῆς τραπέζης κοινωνὸν αὐτὸν ἐποίησεν. id eſt non illum (Judam) exegit, ſed eum fecit menſæ participem, ac myſteriorum. S. Anaſtaſius Sinaita Sermone de Synaxi: οὐχ ὁρᾷς πῶς Ἰούδας ἀναξίως, καὶ δολίως τῶν ἀχράντων μεταλαβὼν τοῦ δεσποτικοῦ σώματος κατεκρίθη; id eſt, nonne vides quomodo Judas, cum indigne ac fraudulenter corpus Chriſti ſumſiſſet, ſtatim condemnatus eſt? Hincmarus Archiepiſcopus Remenſis in epiſt. mſ. Biblioth. Monaſterii S. Remigii C Remenſis: *Ac deinde dictum eſt: poſt bucellam introivit in eum ſatanas: quia cum intravit ſanctus panis in plenum de iniquitate ventrem, intravit hoſtis antiquus, qui dicitur diabolus, & ſatanas, in crudelem & impiam mentem.*

Nota 267. QUO D. N. J. C. PRO NOBIS TRADITUS EST.

Ita in editis, & in aliis codicibus noſtris mſs. ut apud Pamelium.

Nota 268. IN QUA D. N. J. C. TRADIDIT DISCIPULIS SUIS, &c. Ita in codicibus citatis.

Nota 269. TUNC OFFERTUR PONTIFICI OLEUM.

Incipit conſecratio olei infirmorum, quæ proxime fit ante illa verba: *per quem hæc omnia ſemper bona creas*, ut videre eſt in hoc codice S. Eligii. Nec credendum eſt proxime poſt illa verba, *accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus* D *ſuas*, conſecrari; quamvis hæc verba, *tunc offertur Pontifici oleum*, &c. ſequantur. Quod idem ſcriptor fecit, quia totum nolebat ſcribere Canonem.

Nota 270. CHRISMA.

Hoc vocabulum non ita ſtricte & proprie hoc loco uſurpatur.

Nota 271. ET RESPICIENS AD ORIENTEM.

Antiquus & laudabilis mos Eccleſiæ fuit, atque a temporibus Apoſtolicis ad nos uſque deductus, ut orantes Chriſtiani obverſum Orienti faciem habeant. S. Baſilius lib. de Spiritu ſancto ad Amphilochium cap. 27. agens de traditionibus Apoſtolicis: τὸ κατὰ ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσευχὴν ποῖον ἡμᾶς ἐδίδαξε γράμμα; id eſt, converti ad Orientem in oratione quæ Scriptura nos docuit? Auctor quæſtionum ad Orthodoxos inter opera S. Juſtini Martyris quæſt. 118. in reſponſione hac de E re agens ita ſcribit: τοῦτο δὲ παρὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. id eſt, hoc vero manat a ſanctis Apoſtolis. S. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Theoria myſtica, τὸ κατ' ἀνατολὰς εὔχεσθαι παραδεδομένον ἐστι, ὡς καὶ τὰ λοιπά, ἐκ τῶν Ἀποστόλων. id eſt, Orientem verſus orare traditum eſt, ut & reliqua, ab Apoſtolis. Hujus conſuetudinis meminit Tertullianus in Apologetico: *Denique inde ſuſpicio quod innotuerit nos ad Orientis regionem precari*; & lib. 1. ad Nationes: *alii plane humanius ſolem Chriſtianorum Deum exiſtimant, quod innotuerit ad Orientis partem facere nos precationem.* S. Auguſtinus lib.

a Paulo infra ubi legitur; *pariter mitis Dominus* &c. In mſ. Fiſcanenſi habet: *paſcit igitur mitis Dominus.*

lib. 2. de Sermone Domini in monte cap. 9. *cujus rei ſignificandæ gratia, cum ad orationes ſtamus, ad Orientem convertimur*. De hac re pluribus agunt S. Johannes Damaſcenus l. 4. de fide Orthodoxa c. 13. & auctor quæſtionum ad Antiochum. Meminit etiam Gregentius Archiepiſcopus in diſputatione cum Herbano Judæo: *κατ᾽ ἀνατολὰς ἐδιδάχθημεν προσκυνεῖν*. id eſt; Orientem verſus orare didicimus. Duas ſubjungit cauſas: quia invenimus Deum illic Hominem creaſſe, & Paradiſum feciſſe. S. Baſilius cap. citato aliam profert, quæ tamen a ſecunda non multum diſcrepat, quia veterem quærimus Patriam Paradiſum, quem Deus plantavit in Eden ad Orientem. Cui ſuffragantur S. Johannes Damaſcenus cap. citato, auctor quæſtionum ad Antiochum quæſtione citata, & S. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus libro citato: qui aliam etiam profert rationem: propterea quod ſpiritalis Sol juſtitiæ Chriſtus Deus noſter in terra apparuit, in Orientalis Solis ſenſibilis partibus. Aliam profert auctor quæſtionum ad Orthodoxos quæſt. citata, quia *τιμιωτέρα ἐστὶν ἡ ἀνατολὴ τῶν ἄλλων μερῶν τῶν ἁπάντων*. id eſt, nobilior eſt Oriens aliis mundi partibus. Alias producit auctor quæſtionum ad Antiochum quæſt. citata: quia ſteterunt pedes Chriſti in monte olivarum, & quia Deus lumen verum eſt. Alias profert S. Johannes Damaſcenus cap. citato: quia Deus eſt lux intelligibilis Sol juſtitiæ, & Oriens in Scripturis nominatur Chriſtus: quia antiquum Moyſi tabernaculum ad Orientem habebat velum, & propitiatorium: & tribus Juda, ut honorabiliſſima, ad Orientem caſtra ponebat: & in famigerato Salomonis Templo porta Domini Orienti erat obverſa. Quia Chriſtus crucifixus eſt reſpiciens Occidentem: & ſic illum adoramus ad eum aſpirantes. Tandem quia Chriſtus aſſumtus in cælum ad Orientem ferebatur, ut habetur Pſal. 67. *Pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cælum cæli ad Orientem*: & ſic eum Apoſtoli adoraverunt. Hinc factum eſt, ut ſacræ ædes Orientem ſpectarent utplurimum, juxta S. Paulinum ep. 12. id videre eſt apud a Apollinarem lib. 2. ep. 10.

Inter opera S. Athanaſii.

> *Ædes celſa nitet, nec in ſiniſtram*
> *Aut dextrum trahitur: ſed ara frontis*
> *Ortum proſpicit æquinoctialem.*

Sic olim Chalcedone ſacrarium in quo ſepulcrum S. Euphemiæ reconditum erat, Orientalem plagam reſpiciebat, ut teſtatur Evagrius lib. 2. hiſt. cap. 3. *ἔσω δὲ τοῦ δόμου, πρὸς τὰ ἑῷα ἀφορῶν ἐστι σηκός, ἔνθα τὸ πανάγιον τῆς μάρτυρος ἀπόκειται λείψανον.* id eſt, intra teſtudinem ad Orientem eſt ſacrarium, in quo ſunt ſanctiſſimæ Martyris reliquiæ.

Id patet etiam ex Socrate lib. 5. Hiſt. Eccl. cap. 21. ubi ſcribit Antiochiæ baſilicam contrarium aliis habere ſitum; cum ejus altare non ad Orientem, ſed ad Occidentem reſpiciat: & ex Stephano Tornacenſi epiſt. 105. ubi agens de baſilica S. Benedicti Pariſiis ſita: *Eccleſiæ illius* (inquit) *forma diſſimilis eſt, & diſſidens ab aliis Eccleſiis; a parte ſanctuarii reſpicit Occidentem, ab introitu Orientem*. Si igitur eccleſia Antiochiæ, & baſilica S. Benedicti Pariſiis ſita, olim ortum ſolis non reſpiciebant, contrario aliis ſacris ædibus ſitu, ſed occaſum; ſignum eſt alias Eccleſias, aut ſaltem maximam partem earum Orienti obverſas fuiſſe. Poſtea tamen ita compoſita eſt præfata S. Benedicti baſilica, ut modo a parte Sanctuarii reſpiciat Orientem, ab introitu Occidentem, ut ab aliis ſitu non diſcreparet. Nunc vero mutatur antiquus uſus; maxime Pariſiis. Siquidem in tanta multitudine ædium ſacrarum, quæ in illa civitate XL. ab hinc annis ædificatæ ſunt, vix unam aut alteram, quæ Orienti ſit obverſa, repereris: cum etiam ibidem nonnullas veteres olim regionem ſpectantes Orientis, jam mutata facie Occidentem reſpicere videamus. Quod ſpectat ad Paganorum Templa (ut de illis aliquid dicamus) illa etiam utplurimum erant Orienti obverſa. Ita enim templa conſtruenda docet Vitruvius lib. 4. de Architectura cap. 5. *Regiones autem*, inquit, *quas debent ſpectare ædes ſacræ Deorum immortalium, ſic erunt conſtituendæ uti, ſi nulla ratio impedierit, liberaque fuerit poteſtas ædis, ſignum quod erit in cella collocatum, ſpectet ad veſpertinam cæli regionem: ut hi qui adierint aram immolantes aut ſacrificia facientes ſpectent ad partem cæli Orientis, & ſimulacrum quod erit in æde: & ita vota concipientes contuantur ædem, & Oriens cælum: ipſaque ſimulacra videantur exorientia contueri ſupplicantes, & ſacrificantes: quod aras omnes Deorum neceſſe eſſe videatur ad Orientem ſpectare*. Cui ſubſcribit S. Iſidorus l. 15. Orig. cap. 4. *Sed & locus deſignatus ad Orientem a contemplatione templum dicebatur; cujus partes quatuor erant, antica ad Ortum, poſtica ad Occaſum, ſiniſtra ad Septentrionem, dextra ad Meridiem ſpectans. Unde & quando templum conſtruebant, Orientem ſpectabant æquinoctialem: ita ut lineæ ab Ortu ad Occidentem miſſæ, fierent partes cæli dextra ſiniſtra æquales: ut qui conſuleret ac deprecaretur, rectum aſpiceret Orientem*. Sed hæc potiſſimum de ſacris Romanorum ædibus ſunt intelligenda: nam priſcorum Græcorum Templa utplurimum altaria ad Occidentem, januas ad Orientem habebant converſa, ut ſcribit Porphyrius in libro de antro Nympharum. Quod ſpectat ad Judæos, Templum Salomonis ad Occidentis regionem reſpiciebat, ut clarum eſt ex cap. 8. Ezechielis: *& introduxit me in atrium domus Domini interius: & ecce in oſtio templi Domini inter veſtibulum & altare, quaſi viginti quinque viri dorſa habentes contra templum Domini & facies ad Orientem. & adorabant ad ortum ſolis.* Et ſane Judæi ad Solis occidentalem converſi regionem Deum orabant, ut teſtatur Gregentius Archiepiſcopus in diſputatione ſupra citata, ita loquens Herbano Judæo: *ἐπὶ τὰς δυσμὰς γὰρ ὑμεῖς προσκυνεῖτε*. id eſt, vos enim verſus Occidentem adoratis; quod ideo faciebant ne viderentur, quemadmodum gentiles, Solem adorare.

Nota 272. IN CONSECRATIONE CHRISMATIS.

Antiquus eſt Eccleſiæ mos ſanctum Chriſma benedicere & conſecrare. S. Cyprianus epiſt. 70. *Porro Euchariſtia & unde baptizati unguntur, oleum in altari ſanctificatur*. Optatus Milevitanus lib. 7. adverſus Parmenianum: *oleum nominant, illum ſcilicet liquorem qui ex nomine Chriſti conditur; quod Chriſma, poſtquam conditum eſt, nominatur*. Baſilius lib. de Spiritu ſancto ad Amphilochium cap. 27. qui ritum ad tempora Apoſtolorum refert *εὐλογοῦμεν τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἔλαιον τῆς χρίσεως*. id eſt, benedicimus aquam Baptiſmatis & oleum unctionis. Quod & confirmatur auctoritate Dionyſii magni, qui de Chriſmatis conſecratione pluribus agit cap 4. l. de Hierarchia Eccleſiaſtica.

Nota 273. PER OLIVÆ RAMUM PACEM TERRIS REDDITAM NUNTIAVIT.

Ita Tertullianus lib. de Baptiſmo: *quemadmodum poſt aquas diluvii quibus iniquitas antiqua purgata eſt poſt baptiſmum (ut ita dixerim) mundi, pacem cæleſtis iræ præco columba terris adnuntiavit demiſſa ex arca, & cum olea reverſa; quod ſignum etiam apud nationes paci prætenditur: eadem diſpoſitione ſpiritalis effectus terræ, id eſt carni noſtræ emergenti de lavacro poſt vetera delicta columba ſancti Spiritus advolat, pacem Dei afferens emiſſa de cælis, ubi Eccleſia eſt arca figurata*. Caſſiodorus in Pſalmum 22. *Sed quid eſt, quod ſpecies ipſa benedictionis ſancta frequenter adhibetur: unxit Prophetas, conſecravit Reges. Non immerito: quia arbor ipſa pacis etiam præſtabat indicium; quod ejus ſpecialiter munus noſcitur eſſe divinum, liquor arboreus, pinguedo lætificans, unguentum gratia dignitatum: cujus folia in viriditatis ſuæ pulchritudine perſeverant. Hæc etiam Noe per columbam nuntiavit terris redditam ſoſpitatem: ut merito tantæ benedictionis caput eſſe videatur, quæ fructus ſui magno decore ſimul & utilitate perfruitur*. S. Johannes Damaſcenus l. 4. de fide Orthodoxa cap. 13. *Et miſericordiam Dei nobis annuntiant per Spiritum ſanctum*. *ἐπεὶ καὶ κάρφος ἐλαίας τοῖς ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ διασωθεῖσιν ἡ περιστερὰ κεκόμικεν*. id eſt, *poſtquam & ramum olivæ ſervatis ex dilu-*

a Nimirum Sidonium Apollin.

vio columba obtulit. Quare in Græcorum Euchologio hic ramus recte appellatur *καταλλαγῆς σύμβολον, σωτηρίας ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ χάριτος μυστήριον.* id eſt, reconciliationis Smbolum, ſalutis & gratiæ poſt diluvium myſterium.

Nota 274. UNDE UNXISTI SACERDOTES.

Levitici 8. ubi Aaron a Moſe unctus eſt in Sacerdotem; ritus hujus mentio fit Exodi cap. 29. *veſtem autem ſanctam qua utetur Aaron habebunt filii ejus poſt eum, ut ungantur in ea, & conſecrentur manus eorum.*

Nota 275. REGES,

Unctionis regum mentio fit lib. 1. Reg. cap. 9. *& unges eum ducem ſuper populum meum Iſrael.* & cap. 10. *Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput ejus, & deoſculatus eſt eum, & ait: Ecce unxit te Dominus ſuper hereditatem ſuam in principem.* Et alibi paſſim in libris Regum.

Nota 276. PROPHETAS.

Unctionis Prophetarum mentio fit lib. 3. Reg. cap. 19 *Eliſeum autem filium Saphat qui eſt de Abelmeula, unges Prophetam pro te.*

Nota 277. ET MARTYRES.

Percipiendo Confirmationis Sacramentum, cujus beneficio divinitus robur ad reſiſtendum Diabolo ejuſque ſatellitibus perceperunt.

Nota 278. QUA EXPLETA BENEDICIT AMPULLAM OLEI.

Hoc oleum benedicitur ad ungundum Catechumenum accedentem ad ſanctum regenerationis lavacrum: ut conſtat ex ſubjecta oratione, & codice Ratoldi; *Deinde recipiat Subdiaconus ab Acolytho oleum ad baptizandum.* Hoc autem oleum benedicitur juxta antiquum morem, cujus meminit S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. 2. myſtag. *οὕτω καὶ τὸ ἐπορκιστὸν ἔλαιον ἐπικλήσει Θεοῦ καὶ εὐχῇ δύναμιν τοιαύτην λαμβάνει.* id eſt, ſic & exorcizatum oleum per invocationem Dei & orationem tantam virtutem accipit. De hac unctione agitur in quæſtionibus ad Orthodoxos, quæ extant inter opera S. Juſtini Martyris quæſt. 137. Meminit Fortunatus carmine 4. lib. 5 de Judæis a S. Avito Arverniæ Epiſcopo baptizatis:

Hinc oleati ovium perfunditur unguine vellus:
Aſperſuque ſacro fit gregis alter odor.

Apud Latinos ungitur baptizandus in pectore, ſcapulis, & inter ſcapulas. Jeſſe Ambianenſis in epiſtola de baptiſmo: *tangitur etiam de oleo ſancto pectus; ut immundo Spiritui prohibeatur introitus. Scapulæ enim ſignantur oleo, ut undique munitione Crucis firmetur:* & paulo poſt, *inter ſcapulas tangitur; ut conſecratus humerus cum ſcapulis totum ſe ſubjiciat pietati Dei.* Theodulphus Aurelianenſis Epiſcopus lib. mſ. Biblioth. Corbeienſis de ordine baptiſmi cap. 10. meminit tantum unctionis ſcapularum & pectoris: *unde etiam hii, qui baptizandi ſunt: pectus de oleo, & ſcapulæ tanguntur.* Rationem ſubjicit; ut homo ſit retro & ante munitus. Ita etiam in codicibus Remenſi, & Ratoldi Abbatis. At Græci totum corpus ungunt: ut videre eſt in eorum Euchologio, & apud Severum Patriarcham Alexandrinum libro de ritibus baptiſmi: *& ponit ſacerdos oleum olivarum in vola manus ſuæ, totum corpus ejus, qui baptizatur, ungit.* Apud S. Cyrillum Hieroſolym. Catech. 2. myſtag. *εἶτα ἀποδυθέντες ἠλείφεσθε ἐπορκιστῷ ἐλαίῳ ἀπὸ ἄκρων τριχῶν κορυφῆς ἕως τῶν κάτω.* id eſt, deinde exuti veſtibus oleo exorcizato uncti eſtis a ſummis verticis capillis uſque ad infimos pedes. Id etiam planum eſt ex S. Dionyſio lib. de Hierarchia Eccl. cap. 2. *Dum vero miniſtri eum penitus exuunt, ſacrum oleum offerunt ſacerdotes.* ὁ δὲ τῆς χρίσεως ... τὸ ... τρὶς ἐπαρξάμενος, τὸ λοιπὸν τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα χρισθησόμενον παραδοὺς. id eſt, *Pontifex vero ut trino ſignaculo inchoavit unctionem ſacerdotibus hominem tradit toto corpore ungendum.* Id etiam teſtatur S. Johannes Chryſoſtomus Hom. 6. in epiſt. ad Coloſſenſes: *Ungitur, ſicut athletæ ſtadium ingreſſus; ſimul enim naſcitur: & non ſicut primus ille, qui paulatim, ſed ſtatim: non ſicut olim ſacerdotes ſolo capite, imo vero amplius; nam illi quidem capite, aure, dextra manu, ut ad obedientiam, & bona opera excitaret eum:* οὗτος δὲ τὸ πᾶν. οὐ γὰρ διδαχθησόμενος ἔρχεται, ἀλλ᾽ ἀθλήσων, καὶ γυμνασθησόμενος. id eſt, hic autem totus ungitur. Non enim ſolum venit, ut doceatur; ſed etiam ut certet, & exerceatur. Eamdem rationem profert S. Dionyſius capite citato. De eadem unctione explicanda ſunt verba Johannis Moſchi cap. 3. prati ſpiritalis, *αὐτὸς ἔχριε καὶ ἐβάπτιζεν.* id eſt, ille ungebat & baptizabat. Et infra *τῇ ἐπαύριον χρίσας ἐβάπτισεν τὴν Περσίαν.* id eſt, in craſtina cum unxiſſet Perſiam puellam, eam baptizavit. Et hæc puella nuda inungenda erat, ut videmus in interpretatione Latina: *quadam vero die venit puella ex Perſide, quæ ita ſpecioſa erat, ac tantæ pulchritudinis, ut non poſſet Presbyter nudam eam oleo ungere.* In qua ſane interpres agnovit vocabulum *γυμνήν*, id eſt, nudam, quod ex Græca editione excidit. Ibi enim agitur de quodam Conone Monacho Presbytero, cui Archiepiſcopus baptizandi provinciam demandaverat; qui cum gravem tentationem pateretur in feminarum unctione, ſæpius de monaſterio deſerendo cogitaverat, ex quo tandem cum abiiſſet, rediit a S. Johanne Baptiſta non ſine miraculo hac tentatione carnis ſanatus. At ſi ejuſmodi feminæ erant dumtaxat ungendæ in vertice, nulla ſubeſſe poterat tantæ occaſio tentationis, quæ potius excitanda fuiſſet in ipſa merſione, quam in unctione verticis. Præterea in verbis citatis videmus unctionem præmitti baptiſmo; igitur de hac totius corporis unctione, Orientalium more, intelligenda ſunt potius, quam de verticis unctione, quæ baptiſmo poſtponitur. Si autem baptizaret Epiſcopus, prius ab eo Catechumenus ungebatur trino ſignaculo, poſtea toto corpore a ſacerdotibus ungendus, ut notat S. Dionyſius loco ſupra citato. Tandem notandum tria in Cœna Domini ſanctificari ab Epiſcopo, oleum infirmorum, ſanctum Chriſma, & oleum baptizandorum, ſeu Catechumenorum, ut planum eſt ex noſtris Sacramentariis. Unde in Concilio Meldenſi apud Ivonem 1. parte decret. cap. 269. *ſtatuit, ut Presbyter in cœna Domini ampullas tres ſecum deferat, unam ad Chriſma, alteram ad Catechumenos ungendos, tertiam ad infirmos juxta ſententiam Apoſtolicam; ut quando quis infirmatur, inducat presbyteros Eccleſiæ.*

Nota 279. PROFECTUUM SPIRITUALIUM.

In excuſis & in codice Remenſi additur τὸ *remunerator.* In codice Ratoldi Abbatis his omiſſis legitur, *Deus qui virtute ſancti Spiritus tui imbecillarum mentium rudimenta confirmas.*

Nota 280. REFUGIS VIRTUTIBUS.

Id eſt, Apoſtatis Angelis, ſeu dæmonibus. Siquidem refuga eſt Apoſtata, deſertor. Prudentius Ode 1. Periſtephani:

Ductor aulæ mundialis
Ire ad aram juſſerat,
Idolis litare nigris,
Eſſe Chriſti refugas.

S. Pacianus in exhortatione ad pœnitentiam: *Dei refugæ aut extra Eccleſiam conſtituti,* &c. S. Auguſtinus l. 20. de civitate Dei cap. 19. *quoniam niſi venerit refuga primum, & revelatus fuerit homo peccati:* & paulo poſt, *nulli dubium eſt eum de Antichriſto iſta dixiſſe, diemque judicii. Hunc enim diem Domini non eſſe venturum, niſi prior ille venerit, quem refugam vocat, utique a Domino Deo. Quod ſi de omnibus impiis dici poteſt, quanto magis de iſto?* Ubi nota interpretem loci citati à S. Auguſtino ex 2. ep. ad Theſſ. cap. 2. legiſſe *ἀποστάτης.* id eſt, refuga, deſertor, non *ἀποστασία,* id eſt *diſceſſio*, ut vulgo in textu Græco habetur, & in verſione communi. S. Valerius Abbas de genere monachorum; *Et Domino, cujus fideliſſimos ſervos perſequuntur, odiunt inimici, refugæ odibiles, & exteri ſunt.* Conſule obſervationes noſtras ad Concordiam regularum cap. 6. §. 7.

Nota 281. ET COMMUNICAT OMNIA POPULUS ORDINE SUO.

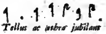
Ita

Ita in editis. Hæc populi communio hac feria v. in A Cœna Domini habetur etiam in codice Ratoldi. Olim populus in triduo Paſchæ communicabat, ut videre eſt in Capitulari Theodulphi cap. 41. *Singulis diebus Dominicis in Quadrageſima, præter hos qui excommunicati ſunt, ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti ſumenda ſunt, & in Cœna Domini, & paraſceve; & in vigilia Paſchæ*. In hoc codice S. Eligii in magna paraſceve jubentur omnes communicare; in Sabbato ſancto ſola fit mentio communionis eorum qui baptizantur. Ibi tamen non diffinitur, an hæc communio ad ſolos recens baptizatos ſpectet.

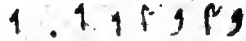
Nota 282. ET SERVANT DE IPSO SACRIFICIO IN CRASTINUM.

Ita in excuſis, & in codicibus Rameuſi, & Ratoldi. Quia in paraſceve majoris Hebdomadis B non conſecratur corpus Chriſti: Sed ſacerdos in Miſſa utitur præſanctificatis, id eſt hoſtiis antea conſecratis tam pro ſe, tum pro omni populo. Quod per totam Quadrageſimam obſervant Græci, exceptis Dominicis, Sabbatis & feſto Annuntiationis, in quibus peragunt corporis & ſanguinis Dominici ſacrificium ea antiquo more, quem reperire eſt in can. 52. ſextæ Synodi: *In omnibus ſanctæ Quadrageſimæ jejunii diebus, præterquam Sabbato & Dominica, & ſancto Annuntiationis die*, γινέσθω ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερὰ λειτουργία. id eſt, *fiat ſacra præſanctificatorum liturgia*. Idem reperire eſt in can. 49. Concilii Laodiceni, in quo tamen nulla fit mentio præſanctificatorum. Ὅτι οὐ δεῖ τῇ τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν, εἰ μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ. C id eſt, quod non oportet in Quadrageſima panem offerre, niſi in Sabbato, & Dominica. Ad quos dies transferunt ſolemnitates Martyrum in Quadrageſima occurrentes juxta canonem 51. ejuſdem Concilii. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ μαρτύρων γενέθλια ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων μνείας ποιεῖν ἐν τοῖς Σαββάτοις καὶ Κυριακαῖς. id eſt, quod non oportet in Quadrageſima natalium Martyrum celebrare, ſed in Sabbatis, & Dominicis diebus eorum memoriam facere. Hæc autem ita apud Græcos inſtituta ſunt; quia Sabbatis & Dominicis diebus non jejunant, ut notat Theodorus Balſamon in hunc Canonem. Inter Liturgias Græcorum extat D Liturgia προηγιασμένων. id eſt, Præſanctificatorum. Liturgiæ Præſanctificatorum mentio fit in Chronico Alexandrino, ſeu, ut alii loquuntur in faſtis Siculis, Olympiade 348. anno v. poſt conſulatum Heraclii, cum ſcribitur, quod ſub Sergio Patriarcha Conſtantinopolitano a prima Hebdomade Quadrageſimæ, Indictione IV. poſt τὸ κατευθυνθήτω. id eſt, *dirigatur*; dum Præſanctificata dona e ſacrario ad altare inferuntur, & Sacerdos dixit κατὰ τὴν δωρεὰν τοῦ Χριστοῦ σου. id eſt, *juxta donum Chriſti tui*, cœptum eſt pſalli a populo νῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σὺν ἡμῖν ἀοράτως λατρεύουσιν. Ἰδοὺ γὰρ εἰσπορεύεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. Ἰδοὺ θυσία μυστικὴ τετελειωμένη δορυφορεῖται. πίστει καὶ φόβῳ προσέλθωμεν, ἵνα μέτοχοι ζωῆς αἰωνίου γενώμεθα. ἀλληλούϊα. id eſt, *nunc virtutes cœlorum nobiſcum inviſibiliter Deum adorant. Ecce enim ingreditur Rex gloriæ. Ecce ſacrificium myſticum offertur. Cum fide & timore accedamus, ut vitæ ſimus participes æternæ. Alleluia*. E Hæc quidem Chronicon Alexandrinum; ſed in Liturgia Præſanctificatorum eſt aliqua diverſitas. Siquidem in illa poſt τὸ κατευθυνθήτω. id eſt, *dirigatur*, non ſequuntur proxime hæc verba Sacerdotis κατὰ τὴν δωρεάν, &c. ſed multa ſunt interjecta. Secundo id, quod pſallitur a populo in eadem Liturgia non eſt integrum, ſed poſt τῆς δόξης poſito Alleluia, cetera deſunt. Tertio in eadem Liturgia Sacerdos aſſumit ſancta, & in altare transfert poſt decantata ſuperiora illa verba a populo, & poſtquam Sacerdos F dixit: *ſicut prodigus filius*, &c. At in citato Chronico transferuntur ſacra, cum populus præfatam Odem canit. Ex quibus clarum eſt in ejuſmodi Liturgia nonnulla fuiſſe addita, detracta, & immutata a recentioribus. In cod. Ratoldi Abbatis ſequitur: *Pulſantur ſigna, veſpertinæ canuntur. Et Cantor incipit* Antiph. *Calicem*. Pſ. *Credidi*. Antiph. *Cum his, qui oderunt*, Pſ. *Ad Dominum cum tribularer*. Antiph. *Ab hominibus iniquis* Pſ. *Eripe me*. Antiph. *Cuſtodi me a laqueo*: Pſ. *Domine, clamavi*. Antiph. *Conſiderabam*. Pſ. *Voce mea*. Antiph. *De manu filiorum*. Pſ. *Benedictus Dominus*. ℣. *Chriſtus factus eſt pro nobis*, IN EVANGELIO. *cœnantibus autem*. Antiph. *Accepto pane*. Antiph. *Si male locutus ſum*. AD COMPLENDUM: *Refecti vitalibus alimentis*, &c. DICAT EPISCOPUS: *Dominus vobiſcum*. ℟. *Et cum ſpiritu tuo*. ET DIACONUS: *Ite miſſa eſt*. ℟. *Deo gratias*. Hactenus codex Ratoldi. Ubi nota 1. * Veſpertinam Synaxim includi in ipſa miſſa, ut in Sabbato ſancto. 2. ipſas veſperas ſex Antiphonis & totidem Pſalmis comprehendi quos verſiculus ſequitur, 3. hæc verba, *in Evangelio*, ſignificare, *ad magnificat*. 4. ad ipſum Canticum tres dici Antiphonas. * Infra in Pontificali Rothomagenſi.

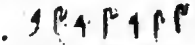
In eodem codice Ratoldi hæc ſequuntur: *Et fiat unuſquiſque ad menſam. Deinde poſt refectionem prandii lavantur pedes. Et dum hæc aguntur, canantur hæ Antiphonæ reciprocis Pſalmis*. Mandatum novum. *Pſ.* Beati immaculati. *Antiph.* In diebus illis. *Pſ.* Magnus Dominus. *Antiph.* Poſtquam ſurrexit Dominus. *Pſ.* Deus miſereatur noſtri. *Antiph.* Ante diem feſtum. *Antiph.* Vos vocatis me. *Antiph.* Si ego Dominus & Magiſter. *Pſ.* Beati immaculati in via. *Antiph.* Diligamus nos invicem. *Pſ.* Ecce quam bonum. *Antiph.* In hoc cognoſcent omnes. *Pſ.* Magnus Dominus. *Hymnus de paſſione Domini* (quem hic ponimus cum antiquis cantus notulis.)

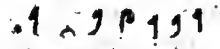
Tellus ac æthra jubilant

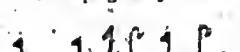
In magni cœna principis,

Quæ protoplaſti pectora

Vitæ purgavit ferculo.

Hac nocte factor omnium,

Potenti ſat myſterio,
Carnem ſuam cum ſanguine
In eſcam transfert animæ.

A celſis ſurgens dapibus,
Præbens formam mortalibus,
Humilitatis gratia,
Petri petens veſtigia.

Pallet ſervus obſequio.
Cum Angelorum Dominum
Ferendo lympham linteo
Cernit cœno procumbere.

Permitte, Simon, ablui,
Acta figurant myſtica,

Dam

Trux lupe Juda peſſime,
Fers agno miti baſia,
Dans membra loris regia,
Quæ ſorde tergunt ſecula.

Nexi ſolvuntur hodie
Carnis ac cordis carcere;
Unguen ſacratur Chriſmatis
Spes inde creſcit miſeris,

Victori mortis inclytam
Pangamus laudis gloriam
Cum Patre Sancto Spiritu
Qui nos redemit obitu.

Hac expleta, oſculetur Epiſcopus Evangelium, & omnes qui circum eum ſtant. Deinde dicant Dominicam orationem tacite. Finita, dicat Epiſcopus, & ne nos inducas in tentationem. Ecce quam bonum. Suſcepimus Deus. Tu mandaſti. Tu lavaſti pedes Diſcipulorum, opera manuum tuarum. Adeſto, quæſumus, Domine, officiis noſtræ ſervitutis, qui dignatus es lavare pedes tuis Diſcipulis, &c.

Porro lotionis pedum quæ in cœna Domini ſervatur in Eccleſia, meminit S. Eligius Serm. 8. *Sancti Chriſmatis confectio, fraterna pedum ablutio;*
E & Magiſter in regula cap. 43. *In cœna Domini mittant manus pro benedictione ad lavandos pedes Abbatis, & poſtea omnibus præpoſitis cum ſolatio fratrum. Inchoando tamen Abbas lavet ſimul & oſtiarius*, &c. Idem videre eſt in Concilio Toletano 17. can. 3. ubi omnibus Galliciarum Eccleſiis hoc ſanctum opus lotionis pedum in Cœna Domini peragendum præcipitur, ob quaſdam Eccleſias, quæ illud intermiſerant. Meminit etiam S. Auguſtinus epiſt. 119. ad Januarium ubi ſcribit: multos illo die non lavaſſe pedes, ne lotio pertinere videretur ad baptiſmum. Conſtantinopoli olim eadem feria Imperator duodecim pauperibus ſolebat lavare pedes. Ritum deſcribit Codinus de Officiis, &c. in hunc modum: πρὸ τῆς λειτουργίας τῇ ε΄ τῆς μεγάλης ἑβδομάδος γίνεται ὁ νιπτὴρ οὕτω, &c.
F „ id eſt, ante Liturgiam die ejuſdem magnæ Hebdomadis quinto, lotio pedum fit in hunc modum: Præparantur pauperes duodecim, & induuntur eis ſubuculæ, ſive tunicæ, brevia tibialia, & ſoleæ; poſitoque in cella Imperatoris polubro, Protopapa foris illius ad januam agens

A „ canit, *Benedictum*; & dicit Triſagium. Deinde legente eodem Evangelium, quando dicit: *aquam mittit in pelvim*, infundit Imperator aquam in polubrum. Poſtea pauperes illos præparatos adducunt ſigillatim quemque ferentem cereum accenſum. Protopapa, ut dictum eſt, legente Evangelium & dicente: *cœpit Jeſus lavare pedes Diſcipulorum*, idque perſæpe videlicet uſque dum omnes loti fuerint. Lavat Imperator dextrum cujuſque pedem; & ubi ſindone quæ pendet ante ipſum, abſterſerit lotum pedem, oſculatur eum. Et hoc facto, conſummantur ea quæ ad ritum lotionis pedum pertinent. Et dantur unicuique eorum aurea numiſmata tria. Poſt illud, Liturgia celebratur. Hæc Codinus.

B His ſubjungere non pigebit antiquum ordinem ſeu ritum olim in Eccleſia Rothomagenſi, ſeu Remenſi ſervatum in feria quinta Cœnæ Domini, quem ex veteri Pontificali mſ. qui aſſervatur in ſacriſtia Eccleſiæ Rothomagenſis mihi tranſmiſit vir doctiſſimus *Johannes le Prevoſt* ejuſdem Eccleſiæ Rothomagenſis Canonicus, & Bibliothecarius, quia multa notatu digna continet, quæ non ſunt hodierni uſus.

Incipit ordo in die cœnæ Domini, feria quinta Majoris Hebdomadæ; id eſt in Cœna Domini.

Mane primo Manſionarii ordinent omnia quæ
C „ ſunt neceſſaria ad conſecrationem Chriſmatis, ampullas tres de oleo mundiſſimo plenas ponentes in ſacrario: unam ad oleum pro infirmis, alteram ad Chriſma, tertiam vero ad oleum ad Catechumenos ungendos. Chriſma debet, * fieri de albo ſerico, alias autem de alio ſerico cooperias. Et Pontifex provideat de balſamo. Hora tertia ſonet ſignum, ut omnes veniant in Eccleſiam, in qua Chriſma debet conſecrari. Ipſo die ſonentur campanæ ad Miſſam & ad ceteras horas, ſicut mos eſt diebus feſtis, & ſic ſileant uſque in Sabbato ſancto, Presbyteri vero & ceteri Clerici induant ſe veſtimentis ſolemnibus, & Diaconi Dalmaticis, & Subdiaconi * Albis ſericis: & ſtent in ordine ſuo
D „ ſinguli in Eccleſia, expectantes uſque dum veniat Pontifex cum proceſſione plenaria ad Miſſam, ſicut diebus ſolemnibus ſolet cum ſeptem Diaconibus, thuribulis cum incenſo.

* Leg. cooperiri.

* Ita in ordine Romano.

„ Stans autem Pontifex & Presbyteri cum ceteris in ordine ante altare, dicunt: *Confiteor Deo omnipotenti*, &c. Interim Cantor & Schola, ut juſſum fuerit, imponant introitum ad Miſſam: *Nos autem*, &c. *Deus miſereatur*, &c. & iterum: *Nos autem*, &c. *Gloria Patri*. iterum: *Nos autem. Kyrie eleiſon*. III. *Chriſte eleiſon*. III. *Kyrie eleiſon*. III. Deinde incipiat Pontifex, *Gloria in excelſis* cum Presbyteris. Dum cantatur, *Gloria in excelſis* ſonat totum Claſſicum, donec finiat. Quo finito dicat Pontifex cum Presbyteris: *Pax vobis, Oremus. Deus a quo & Judas*, &c. Alia oratio in conſecratione Chriſmatis: *Deus qui regenerandis plebibus tuis miniſterio uteris Sacerdotum: tribue nobis perſeverantem in tua voluntate famulatum; ut dono gratiæ tuæ in diebus noſtris & merito & numero ſacratus tibi populus augeatur. per. Ad Corinthios, Fratres. Convenientibus vobis*, &c. ℟. *Chriſtus*, &c. ℣ *Propter quod*, &c. Ante Evangelium aſcendat pulpitum ſolus Diaconus qui lecturus eſt Evangelium cum Subdiacono, præeunte Cruce & candelabro & thuribulo: *Sequentia S. Evangelii ſecundum Johannem. In illo tempore, ante diem feſtum Paſchæ*, &c. Perlecto Evangelio dicat Pontifex cum Presbyteris: *Cre-*
F „ *do in unum Deum*, &c. Tunc dicat Pontifex cum Presbyteris: *Dominus vobiſcum, & cum Spiritu tuo. Oremus, Off. Dextera Domini*, &c. Presbyteri & ceteri qui voluerint: Tunc * peracto calice cum vino & aqua & oblatis, de quibus communicent Presbyteri & Diaconi & ceteri: & de quibus ſervetur uſque mane die paraſceve, inclinati ante altare Pontifex & Presbyteri

* Id eſt, adducto.

byteri perſequuntur ſecreta Miſſæ dicentes: *in Spiritu humilitatis & in animo contrito ſuſcipiamur a te, Domine, & ſic fiat ſacrificium noſtrum, ut a te ſuſcipiatur hodie, & placeat tibi, Domine Deus meus. Suſcipe, ſancta Trinitas, hanc oblationem, quam tibi offero in memoriam incarnationis, nativitatis, paſſionis,* &c. *Jeſu Chriſti, & in honore omnium Sanctorum tuorum, qui tibi placuerunt ab initio mundi, & eorum quorum hodie feſta celebrantur: & quorum hic nomina & reliquiæ habentur, ut illis,* &c. *ad ſalutem; ut illi omnes pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. Per eundem Dominum noſtrum. Orate, fratres, pro me ad Dominum, ut meum & veſtrum in conſpectu ejus fiat acceptum ſacrificium.* Secreta: *Ipſe tibi, Domine,* &c. Alia Secreta: *Oremus. Hujus ſacrificii potentia, quæſumus, ut vetuſtatem noſtram clementer abſtergat, & novitatem nobis augeat & ſalutem. Per. Dominus vobiſcum. Surſum corda,* &c. *Quem in hac nocte inter ſacras epulas increpantem,* &c. *Te igitur,* &c. *Cum famulo tuo Papa noſtro. Ill. & antiſtite noſtro Ill.* * *Memento, Domine,* &c. *tibi reddunt vota ſua æterno,* &c. *Simili modo, poſtquam cœnatum eſt; benedixit, dedit diſcipulis.* &c. *Unde & memores, Domine, nos ſervi tui,* &c. *Domini Dei noſtri tam beatæ,* &c. *Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum Ill. Ipſis & omnibus fidelibus defunctis,* &c. *largitor admitte. Per Chriſtum Dominum noſtrum.*

* *Et ergo noſtro Ill.*

Tunc offeratur Pontifici oleum ad ungendos tam infirmos, quam energumenos. Et benedicat illud tam * ipſi, quam omnes Presbyteri, qui adſunt. De auctoritate Apoſtolica, quam habemus de oleo infirmorum. De oleo quo unguntur infirmi auctoritatem habemus Apoſtolicam, dicente B. Jacobo Apoſtolo: *Infirmatur quis in vobis; inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum: & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei.* Unde patet ab ipſis Apoſtolis hunc morem ſanctæ Eccleſiæ eſſe traditum, ut energumeni vel alii quilibet ægroti ungantur oleo, pontificali benedictione conſecrato. Conſecratur enim in ipſo officio conſecrationis corporis & ſanguinis Domini. Non enim habet proprium officium. Id eſt, non in capite verba ſalutationis, hoc eſt Dominus vobiſcum, nec, Oremus. Nec in fine concluditur, ut ceteræ orationes, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſed tantum, in in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. In eo vero loco ubi ſolemus uvas benedicere, conſecratur oleum pro infirmis, conclusditurque concluſione, *per quem hæc omnia ſemper, Domine, bona creas,* &c. Unde intelligimus * emboliſm eſſe ſupradicti Officii. De eodem oleo ſic continetur in Sacramentario. Antequam dicatur: *per quem hæc omnia, Domine, ſemper bona creas,* levantur de ampullis, quas offerunt populi, & benedicat tam Dominus Papa, quam omnes Presbyteri. * Mos eſt Romanæ Eccleſiæ, ut in confectione corporis & ſanguinis Domini adſint Presbyteri & ſimul cum Pontifice verbis & manibus conficiant. Oportet ut ſimili modo ſimul cum Pontifice oleum Presbyteri conficiant. *Exorciſmus olei pro infirmis & pro populo,* Antequam dicatur: *per quem hæc omnia, Domine, ſemper bona creas,* exorcizetur oleum, ut tantum poſſit a circumſtantibus audiri, ita: *Exorcizo te, immundiſſime Spiritus,* &c. Item benedictio ejuſdem: *Oremus. Emitte, Domine,* &c. Tunc oleum reportetur, & in loco ſuo honorifice reſervetur. Pontifex autem & Presbyteri proſequantur: *Per quem hæc omnia, Domine,* &c. *Per omnia* &c. *Libera nos,* &c. *Per omnia ſecula ſeculorum, Amen.* Tunc dicat Diaconus, *humiliate vos ad benedictionem.* Et Epiſcopus verſus ad populum, dicat: *Benedicat vos omnipotens Deus, qui per Unigeniti Filii ſui paſſionem,* &c. Tunc verſus ad altare more ſolito ſancta tenens, dicat: *Et pax ejus ſit ſemper vobiſcum, & cum Spiritu tuo.* Schola cantet: *Agnus Dei.*

* *Forte leg. ipſe.*

* *Id eſt, id quod interjicitur ſeu interponitur.*

* *Nota.*

III. Non datur pax. Oratio, quando Sancta mittit: *Hæc ſacro-ſancta commixtio corporis & ſanguinis D. N. J. C. fiat nobis & omnibus ſumentibus ſalus mentis & corporis, & ad vitam capeſſendam æternam præparatio ſalutaris. Per eundem C. D. N.* Oratio ad Patrem: *Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, da mihi hoc corpus & ſanguinem Chriſti,* &c. Oratio ad Filium: *Domine Jeſu Chriſte, Fili Dei vivi,* &c. Tunc communicet ſolus Pontifex, & non frangat oblatas; niſi eam ſolam, unde ille communicat. De ſanguine autem reſervet in calice ad communionem Presbyterorum, & reliqui Cleri. Oratio quando ſumit: *Perceptio corporis & ſanguinis,* &c. Alia: *Quod ore ſumſi, Domine, mente capiam: ut de corpore & ſanguine Domini noſtri Jeſu Chriſti, fiat mihi remedium ſempiternum. Per eundem C. D. N. Amen.* Tunc cooperiatur calix cum ſanguine, & oblatæ: & Dominus Epiſcopus adhibeat Presbyteros & Diaconos, qui ſollicite cuſtodiant.

Tunc Dominus Epiſcopus vadat ad ſedem ſuam cum Diaconibus & expectet: expectante vero in ſede ſua Pontifice, veniant ad ſacrarium duodecim Presbyteri, & ceteri Clerici, quantum opus ſit, ad deferendum cum omni decore oleum Chriſmale, & etiam oleum Catechumenorum, & Neophytorum uſque in Eccleſiam, ante Epiſcopum. Sint enim parati iidem Presbyteri, & cum eis ceteri Clerici caſulis & ſolemnibus veſtimentis. Tunc duo Acolythi accipientes duas illas ampullas, quæ ad Chriſma & ad oleum Catechumenorum conſecrari debent, * & procedant; & ordinent ſe illi Presbyteri & prædicti Clerici, rite, & ordinaliter, ita ut primum ambulent duo Acolythi cum candelabris, & ardentibus cereis. Deinde portentur duæ cruces, & inter illas medium Chriſmale oleum. Poſt eas portentur duo thuribula cum incenſo, & inter illa medium oleum Catechumenorum. Deinde portetur Evangelium, ut impleatur omne donum. Poſtea ſequantur bini illi duodecim Presbyteri teſtes & cooperatores ejuſdem ſacro-ſancti Chriſmalis myſterii: Acolythi & Subdiaconi, &c. Stent in ordine ſuo ſecundum gradum eorum, ubi aſcenditur ad altare, tantum ut Diaconus ſit ſextus in eminentiori loco, & juxta Archidiaconum, qui Evangelium legebat: & ita involutam ampullam ſuſcipientes per ordinem ut aſcendat: & cum pervenerit ad Archidiaconum, ille perferat eam ita involutam ante Pontificem. Interim autem unus Subdiaconus deferens vaſculum cum balſamo alii Diacono offerat, & ille Pontifici.

* *Ita in Ordine Romano.*

Tunc ordinentur circa Epiſcopum hinc & hinc eadem candelabra, & cruces & thuribula atque Evangelium; necnon & prædicti duodecim Presbyteri teſtes & adjutores ejuſdem myſterii: ita ut Diaconi poſt dorſum Epiſcopi ſtent, Presbyteri vero a dextris & a ſiniſtris; cruces vero & cetera utrinque inter illos media.

* *Idem ſerv... in Concil. Ro... apud Ord. Ita... ... Ecch.*

His ita ſtatutis, convertat ſe Epiſcopus, aut cui ille præcepit, tam ad Clerum, quam ad populum, & faciat ſermonem de conſecratione Chriſmatis congruentem. Tunc convertat ſe Epiſcopus, & intret in conſecrationem principalis Chriſmatis, & miſceat balſamum cum oleo. Deinde halat ter ſuper ipſam ampullam: & dicat lenta voce exorciſmum Chriſmalis olei. Exorciſmus ſacri olei: *Exorcizo te,* &c. Tunc dicat Epiſcopus cum Presbyteris alta voce: *Per omnia ſecula,* &c. *Vere dignum,* &c. *Qui in principio inter cetera,* &c. Finita autem benedictione Dominus Epiſcopus ſalutat Chriſma nudum, & qui juxta eum ſunt dicendo: *Ave ſanctum Chriſma.* Et iterum per ordinem deſcendit, ſicut aſcendit, & deferatur omnibus cooperta ad ſalutandam. Hoc facto ſummo honore procuretur, uſque dum altera ampulla aſcendat, & iterum deſcendat; ut ambæ honorifice ad locum ſuum redeant. De eo quod ampulla quibuſdam nuda, quibuſdam vero coo-

perta ad ſalutandum defertur; dicit libellus Romani Ordinis in conſecratione, Chriſmatis. Continuo duo Acolythi involutas duas ampullas cum ſindone albo de ſerico teneant in brachio ſiniſtro, ita ut videri poſſint a medio. Ampulla antequam veniat ad Epiſcopum ad altare, media pars ejus eſt cooperta, & media nuda. Ampulla cum Chriſmate * quomodo ſignificat corpus Domini ſumtum de Virgine, quod antequam tranſiret ad altare crucis, aliquo tempore erat coopertum, aliquo nudum. Primo tempore erat coopertum, quando ita fugit in Ægyptum, quaſi non eſſet rex regum; & quando ita portatus eſt in templum, quaſi non eſſet omnipotens, & quando ita erat ſubditus parentibus, quaſi auctor non eſſet parentum. In his & ſimilibus coopertum latebat. Nudum erat poſtquam miracula cœpit facere, ſimulque prædicare, & ſe Deum demonſtrare, ut inquit: *Ego & Pater unum ſumus*. In his & aliis nudum erat. Ampulla vero poſtquam benedicta fuerit, ab altari redit, quæ a Pontifice & miniſtris altaris viſibilis & nuda ſalutatur. Hoc ſignificat, quod Chriſtus poſtquam ab altari crucis exivit, præſentiam corporalem eis præbuit, quos teſtes ſuæ reſurrectionis eſſe voluit. Quod ceteris inviſibilis & cooperta ad ſalutandum defertur, ſignificat quod Chriſtus rediens in cælum, inviſibilis hominibus factus eſt, ut ipſe teſtatur: *Exivi à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Nos vero quamvis præſentiam ejus corporalem non videamus; tamen venerando quotidie eum ſalutamus.

* L. quodam modo.

Incipit Exorciſmus olei, quo ungendi ſunt Catechumeni. Deſcendente autem ampulla cum Chriſmate, ſtatim alia cum oleo Catechumenorum aſcendat, ſicut prior, uſque ante Epiſcopum; & halet in ipſam, ſicut in priorem: & in primis faciat ei exorciſmum, & benedicat eam quaſi legens lectionem. Exorciſmus Græce, Latine conjuratio ſeu ſermo increpationis eſt adverſus diabolum, ut diſcedat; & concluditur per D. N. J. C. F. tuum, qui venturus eſt judicare vivos & mortuos & ſeculum per ignem. In illo oleo unguntur Catechumeni: ut ſi quæ maculæ adhæſerunt corpori aut menti, poſtquam ad ſcrutinium accesserunt, recedant, * deinceps munimentum habeant per hanc unctionem: ut non poſſit diabolus repedare; ut hæc verba orationis demonſtrant dicendo: *Ut ſi quæ illis adverſantium ſpirituum inhæſerint maculæ, ad tactum ſancti olei hujus omnes abſcedant.* Exorciſmus ejuſdem olei: *Exorcizo te, creatura olei*, &c. Tunc dicatur: *Dominus vobiſcum. Et cum Spiritu tuo: Oremus. Deus incrementorum*, &c. Tunc Dominus Pontifex & qui juxta eum ſunt, ſalutent prædictum ampullam, dicendo: *Ave ſanctum oleum*. Et deſcendat per ordinem, ſicut altera, & deferatur omnibus ad ſalutandum.

* Adde per unctionem, &c.

His ita peractis eodem ordine, & ductore, quo aſcenderunt in Eccleſiam, redeant ambo ad ſacrarium. Tunc Pontifex lavet manus, & Diaconi vadant ad altare, & diſcooperiant ſancta, & Pontifex veniens ad altare dividat oblatas ad frangendum: & ſumat de ipſis oblatas integras ad reſervandum mane die paraſceves; de quibus communicent abſque ſanguine Domini. Sanguis vero eadem die penitus conſummatur. Et Schola dicat communionem: *Dominus Jeſus*, &c. Fractis oblatis communicent Presbyteri & Diaconi, & ceteri omnes, & ita perficiatur Miſſa in ordine ſuo. Tunc dicantur Veſperæ. Antiph. *Calicem*, &c. Pſ. *Credidi*. Antiph. *Cum his*, &c. Pſ. *Ad Dominum*. Antiph. *Ab hominibus iniquis*, &c. Pſ. *Eripe me*. Antiph. *Cuſtodi*, &c. Pſ. *Domine clamavi*. Antiph. *Conſiderabam ad dexteram*, &c. Pſ. *Voce mea*. Antiph. *Cœnantibus*, &c. Pſ. *Magnificat*. Tunc vertat ſe Pontifex & dicat: *Dominus vobiſcum. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.* Poſtcommunionem: *Refecti vitalibus alimentis*, &c. Alia poſtcommun: *Oremus. Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut perceptum novi Sacramenti myſterium & corpore ſentiamus & mente. Per Dominum noſtrum.* &c. *Dominus vobiſcum*, &c. *Diaconus: Ite Miſſa eſt. Deo gratias.* Oratio poſt Miſſam ante altare: *Placeat tibi, Domine Deus ſancta Trinitas, obſequium ſervitutis meæ; & præſta, ut hoc ſacrificium, quod oculis tuæ majeſtatis indignus obtuli, tibi ſit acceptabile; mihique, & omnibus, pro quibus oblatum eſt, ſit, te miſerante, propitiabile. Per Dominum.* Tunc Pontifex depoſitis Pontificalibus indumentis, deſcendat in ſacrarium mandans Presbyteris quod voluerit. Hactenus ritus feriæ v. in Cœna Domini ex Pontificali Rothomagenſi mſ.

Nota 283. Feria sexta.

Deſcribitur ſolemnitas ſanctæ paraſceves; cujus cæremoniæ eædem ferme habentur apud Alcuinum lib. de divinis Officiis cap. de feria vi.

Nota 284. Hora tertia conveniant omnes Presbyteri.

Ita in editis. Sed nihil ſimile habetur in aliis codicibus noſtris mſſ.

Nota 285. In Sacramentario.

Nota diſtinctionem inter Sacramentariam & librum Sacramentorum. Cum enim hic codex S. Eligii inſcribatur liber Sacramentorum, citetque Sacramentarium, nemo eſt qui non videat Sacramentarium a libro Sacramentorum diſtingui.

Nota 286. Ascendit ad sedem.

Pontifex dicitur ad ſedem aſcendere: eo quod ſedes ſive ſella Epiſcopi ceteris eſſe debeat eminentior in Eccleſia, ut fert mos antiquus Eccleſiæ, quem videre eſt apud Burchardum lib. 11. cap. 10. Ex Epiſtola Urbani Papæ, in qua moris hujus cauſa profertur: *Quod autem ſedes Epiſcoporum in Eccleſia excelſæ conſtitutæ, & præparatæ eſſe inveniuntur, in throno ſpeculationem & poteſtatem judicandi, ſolvendi, atque ligandi a Domino ſibi datum materiæ docent.* Ita docet S. Ambroſius lib. de dignitate Sacerdotali cap. 6. *Nam quid aliud interpretatur Epiſcopus, niſi ſuper inſpector? maxime cum in ſolio, in Eccleſia, editiore ſedeat.* Et S. Auguſtinus in Pſalmum 126. *Nam ideo altior locus poſitus eſt Epiſcopis, ut ipſi ſuperintendant.* Ita ſtatuitur in Concilio Carthag. iv. cap. 35. *Ut Epiſcopus in Eccleſia in conſeſſu Presbyterorum ſublimior ſedeat.* Id videre eſt apud Euſebium lib. 10. hiſt. Eccl. cap. 4. in deſcriptione magnifici illius templi, quod Tyri a Paulino Epiſcopo ædificatum eſt: ἀλλ᾽ γὰρ ὧδε ἤδη τὸν νεὼν ἐπιτελέσας, θρόνοις τε τοῖς ἀνωτάτω εἰς τὴν τῶν προέδρων τιμὴν, &c. id eſt, porro templo hoc ita abſoluto atque perfecto, thronique quibuſdam in altiſſimo loco ad præſidum Eccleſiæ honorem collocatis, ſubſelliis præterea ordine ceteræ Clericorum turbæ diſpenſatis decenter exornato. Et apud Prudentium in paſſione S. Hippolyti, ubi appellatur tribunal, quemadmodum apud S. Iſidorum l. 15. Origin. cap. 4.

Fronte ſub adverſa gradibus ſublime tribunal
Tollitur, antiſtes prædicat inde Deum.

Nec obſtant hæc Sulpitii Severi verba Dialogo 2. *Sicut quemdam nuper (teſtor Dominum) non ſine magno pudore vidi ſublimi ſolio, quaſi regio tribunali, celſa ſede reſidentem.* Nam cujuſdam Epiſcopi faſtum ibi damnat, qui hac in re modum excedebat, nec tamquam Epiſcopus, ſed tamquam Rex in Eccleſia ſedebat: ut S. Martini humilitatem extollat, qui ſolebat in humili ſella, in templo ſedere. Idem dicendum eſt de excelſo throno quem ſibi in Eccleſia ſtatuerat Paulus Samoſatenſis, ob quem in epiſtola Epiſcoporum reprehenditur; nam ille thronus excedebat modeſtiam Epiſcopalem, non ut Chriſti diſcipulum decet, ſed ut mundi principem ſecretum habens, & nominans, ut loquitur Euſebius lib. 7. hiſt. Eccl. cap. a 24.

Nota 287. Sicut in quarta feria habentur.

Hæc

a In edit. Henrici Valeſii eſt cap. 30

Hæc addidi ex editis: quia in hoc S. Eligii co- A dice omnes iſtæ orationes hic repetuntur.

Nota 288. IN ORATORIO.

Ita in excuſis; lege tamen *in orario*, ut apud Alcuinum. Eſtque oblongus tapes inſtar orarii, qui ſubſternitur Crucem adoraturis, pertinens a loco, ubi Crux poſita eſt, uſque ad medium chorum circiter: quod etiam hoc tempore fieri ſolet in quibuſdam Eccleſiis.

Nota 289. ADORATAM DEOSCULATUR CRUCEM.

Mos antiquus fuit adorare Crucem die magnæ paraſceves. Idque olim fiebat Hieroſolymæ, cum eadem die Epiſcopus Crucem Chriſti veram populo adorandam exhiberet, ut teſtatur S. Paulinus ep. 11. *Experimento reſurrectionis inventa & probata Crux Chriſti eſt, dignoque mox ambitu conſecratur, condita in loco baſilicæ, quæ, auratis co- B ruſcat laquearibus, arcano poſitam ſacrario Crucem ſervat: quam Epiſcopus urbis ejus, quotannis, cum Paſcha Domini agitur, adorandam populo princeps ipſe venerantium promit: neque præter hunc diem, qua Crucis ipſius myſterium celebratur, ipſaque Sacramentorum cauſa eſt, quaſi quoddam ſacræ ſolemnitatis inſigne profertur; niſi interdum religioſiſſimi poſtulent, qui ea tantum cauſa illo peregriaati advenerint, ut ſibi ejus revelatio, quaſi in pretium longinquæ peregrinationis deferatur.* Ubi hæc verba, *neque præter hanc diem, qua ipſius Crucis myſterium celebratur*, ſatis indicant τὸ Paſcha hoc S. Paulini loco pro ſolemnitate ſanctæ paraſceves uſurpari.

Nota 290. ET ALTER.

Ita in editis. Apud Alcuinum cap. citato additur τὸ *Subdiaconus*.

Nota 291. CANITUR SEMPER. C

Repoſui τὸ *ſemper*, ex editis, cum in codice noſtro male ſcriptum eſſet τὸ *ſuper*.

Nota 292. PSAL. CXVIII.

Apud Alcuinum hæc adduntur: *Item Crucem tuam adoramus*, &c. Pſ. *Deus miſereatur*. Alia: *dum fabricator*. At in codice Ratoldi plura habentur, quæ quia notanda, & ab hodierna conſuetudine non parum diſſident, non pigebit hic ſubjicere: *Poſt has orationes pergant duo Diaconi in ſacrarium aut retro altare. Cantant:* Popule meus. *Presbyteri vero duo ſtant ante Crucem, cum ſalutatione reſpondeant:* Agios o Theos. *Item chorus:* Sanctus Deus, ſanctus Fortis. *Deportetur Crux paululum in antea, & iterum cantant Diaconi:* Ego quidem eduxi te per deſertum. *Presbyteri vero*, Agios o Theos. *Et chorus iterum*, Sanctus Deus, ſanctus Fortis. *Item deportatur paululum:* Quid ultra debui facere. Agios. *Item.* Sanctus Deus. *Iterum tertio deportetur Crux ante altare, & diſcooperietur linteo, quo erat præcincta, a duobus Presbyteris: & dicant ipſi, elevata cruce, Antiph.* Ecce lignum Crucis. *Pſ.* Deus miſereatur. *Tunc veniens Pontifex cum duobus Diaconibus, proſternens D ſe ter, & adorantes Crucem more ſolito. Poſt hos ſequuntur ſacerdotes & Levitæ. Deinde omnis Clerus, exinde omnis populus, femineuſque ſexus. Interim cantant has Antiphonas:* Crucem tuam adoramus, Domine. *Pſ.* Beati immaculati. *Antiph.* Adoramus Crucis. *Antiph.* Dum fabricator mundi. *Hymnus Fortunati*, Pange lingua glorioſi. Hactenus codex Ratoldi. Ubi ante hæc verba, *quid ultra debui facere*, ſupplenda ſunt iſta, *& iterum cantant Diaconi*; & ante, *Agios*, ſubaudi, *Presbyteri vero*; & ante, *Sanctus Deus*, ſubaudi, *& chorus iterum*. Hæc autem verba, *proſternens ſe ter*, &c. corrupta ſunt, & ſic legenda, *proſternent ſe ter adorantes Crucem*. E

Nota 293. DE SANCTA.

Ita in editis. Apud Alcuinum: *ſumitur de ſancto pane*. Cujus verba ſequentia notanda, & explicanda ſunt: *Sanctificatur autem vinum non conſecratum per ſanctificatum panem*. Hæc enim non ita capienda ſunt, quaſi vinum non conſecratum per ejuſmodi admixtionem tranſeat in ſanguinem Chriſti, ſed quod ſanctificationem quamdam exteriorem ex ejuſmodi commixtione percipiat. Ex quo notanda eſt antiqua conſuetudo, quæ adhuc viget, quod nimirum Celebrans in ſancta paraſceve ſub unica dumtaxat panis ſpecie communicaret.

Nota 294. NIHIL DICENS.

Apud Alcuinum legitur: *ſilendo*; qui hæc ſubjungit. *Pax Domini non dicit; quia non ſequuntur oſcula circumſtantium.*

Nota 295. ET COMMUNICANT OMNES.

Tam Clerici quam laici, ut ſupra ex Theodulpho probatum eſt. Olim in monaſterio cujuſdam antiqui monachorum patris, qui in ſua regula Magiſter appellatur, & floruit non multo poſt S. Gregorium I. Papam, Monachi eodem ſanctæ paraſceves die communicabant, ut clarum eſt ex cap. 43. regulæ ejus in Concordia regularum cap. 56. §. 4 *Sacramenta vero altaris in patena majore vitrea finiantur: ut cum feria ſexta Judæi ad paſſionem Chriſtum quæſierint, ſit ipſo die mentibus noſtris recluſus; ut Sabbato nobis per reſurrectionem in novo Sacramento appareat. Jam qui ſexta feria refecturi ſunt, ſine communione reficiant: ut agnoſcatur jamque ſexta feria injuſte refici ſine Chriſto.* At ſecus olim in Hiſpania. Siquidem illo die nec Miſſarum ſolemnia, nec communio peragebantur: ut manifeſtum eſt ex Concilio Toletano 4. can. 6. ubi de feria ſexta Paſſionis Dominicæ hæc ſtatuuntur: *Ideoque oportet eodem die myſterium Crucis, quod ipſe Dominus cunctis annuntiandum voluit, prædicari: atque indulgentiam criminum clara voce omnem populum poſtulare; ut pœnitentiæ compunctione mundati, venerabilem diem Dominicæ reſurrectionis remiſſis iniquitatibus ſuſcipere mereamur, corporiſque ejus & ſanguinis Sacramentum mundi a peccato ſumamus.* Ubi vides hoc die Paſſionis poſtulandam eſſe criminum indulgentiam; ut Dominicæ reſurrectionis die corpus & ſanguis Domini ſumantur. Id etiam clarum eſt ex Concilio Toletano 16. can. 8. *Excepto Paſſionis Dominicæ die, quando altaria nudata perſiſtunt, nec cuiquam in eodem die Miſſarum licet ſolemnia celebrare.*

Ne quis autem dicat non licere quidem eo die corpus & ſanguinem Chriſti conſecrare, ſed poſſe cum præſanctificatis celebrari, obſtant hæc verba, *quando altaria nudata perſiſtunt*. Non poteſt enim celebrari, etiam cum præſanctificatis, nudato altari. Si autem illo die Miſſa non celebratur, nec communio: quæ olim in baſilicis ſeu Eccleſiis extra Miſſarum ſolemnia non ſumebatur.

Nota 296. ET EXPLETA SUNT UNIVERSA.

In editis hæc ſequuntur: *Hoc facto dicit Pontifex: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*; quæ in nullis codicibus noſtris mſſ. reperiuntur.

Nota 297. NUNA SINT ALTARIA.

Nudatio altarium olim fiebat hac VI. feria, ut videre eſt in regula Magiſtri mſ. cap. 43. in Concordia Regularum cap. 56. §. 4 *in qua feria ſexta altaris velamen, vel diverſus Oratorii ornatus ſubtrahatur; ſimul & lucernæ, & excendeli totum intra monaſterium negetur aſpectus.* Ubi particula, *vel*, ſumitur copulative. Sed fuit diverſa conſuetudo. Nam olim etiam in quibuſdam locis nudabantur in Cœna Domini, ut nunc; quemadmodum videre eſt in Ordine Romano de hac feria: *ſtatim duo acolythi parati cum nigris caſulis incipiant nudare altaria*. Et ex Alcuino lib. de Offic. divinis, cap. de Cœna Domini: *his finitis nudantur altaria jam circa noctem*. Quod videtur etiam can. 8 Concilii Toletani 16. ubi agens de ſancta paraſceve dicit: *quando altaria denudata perſiſtunt*; nam τὸ *perſiſtunt*, indicat eo die non fuiſſe denudata, ſed pridie juxta morem, qui etiam confirmatur ex Concilio Toletano 17. can. 2. *Ita ut niſi in Cœnæ Domini celebritate, quando more ſolito altaria debent deveſtiri, eadem debeant oſtia reſerari.* Id etiam probatur ex lotione altarium, quæ olim fiebat eodem die ſimul cum lotione parietum, ac pavimenti templi, & vaſorum; de quibus hic breviter agemus.

Supra in eodem capite Regulæ Magiſtri cum agit

Digitized by Google

de feria ſexta majoris Hebdomadæ, hæc habentur: *Lotio vero rerum, vel apparatus Paſchalis ipſo die procuretur.* Quæ intelligenda ſunt de lotione altarium, parietum, & pavimentorum templi, & ſacrorum vaſorum purificatione quæ etſi in patria ipſius Magiſtri, & fortaſſe alibi fierent in ſancta paraſceve, tamen Romæ fiebant feria 5. in Cœna Domini, ut conſtat ex Ordine Romano, ubi agit de hujus diei ſolemnitate: *Eodem die altaria templi & parietes, ſive pavimenta Eccleſiæ laventur, & vaſa Domino ſacrata purificentur.* In Gallia, ut planum eſt ex octava S. Eligii Noviomenſis Epiſcopi Homilia de Cœna Domini: *Et propter humilitatis formam commendandam, eo die pedes eorum lavit: & hinc eſt quod eodem die altaria templique parietes lavantur & vaſa purificantur.* In Hiſpania, ut clarum eſt ex S. Iſidoro lib. 1. de Offic. Eccl. cap. 28. cum de eadem feria ſcribit: *Hinc eſt quod eodem die altaria, templique parietes, & pavimenta lavantur, vaſaque purificantur, quæ ſunt Domino conſecrata.*

Porro in codice Ratoldi in fine hujus ſolemnitatis hæc notanda ſunt; *Et expleta ſunt univerſa. Et poſt paululum veſperam dicit unuſquiſque privatim: & ſic vadunt ad menſam.* Eadem habentur in Ordine Romano, cum agitur de hac feria ſexta. Quod fit hodie in quibuſdam Eccleſiis, Clericis ſive Monachis in ipſo choro genibus flexis ſub ſilentio privatim veſperas recitantibus.

Nota 298. SABBATO. Deſcribitur ſolemnitas Sabbathi Sancti.

Nota 299. HORA OCTAVA.

Id eſt, ſecunda poſtmeridiana. Aliter in Concilio Rothomagenſi ſupra citato: *Item ſtatutum eſt, ut in Sabbato Paſchæ Officium ante nonam non incipiatur.*

Nota 320. NOTARII.

Notarii hoc loco ſunt ſcribæ Epiſcopi, qui utplurimum, aſſumebantur ex Lectorum collegio. Ita in Bibliotheca Photii num. 256. in Politia SS. Metrophanis & Alexandri, videmus Paulum Lectorem & Notarium Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, qui poſtea fuit ejuſdem Eccleſiæ Patriarcha; & apud Ennodium in vita S. Epiphanii Epiſcopi Ticinenſis. Nam ubi ſcripſit eum allectum fuiſſe in Lectorum ſodalitium, paulo poſt ſubjungit: *Notarum in ſcribendo compendio, & figuris varias verborum multitudinem comprehendentes brevi aſſecutus, in Exceptorum numero dedicatus enituit.* Ubi Exceptores ſunt Notarii dicti ab illis Notarum compendiis, de quorum in ſcribendo velocitate Martialis lib. 14

Currant verba licet, manus eſt velocior illis,
Nondum lingua ſuum, dextera peregit opus.

Et Auſonius Epigrammate 137.

Puer Notarum præpetum
Sollers miniſter advola,
Bipatens pugillar expedi,
Cui multa fandi copia,
Punctis peracta ſingulis,
Ut una vox abſolvitur, &c.

S. Hieronymus epiſt. ad Julianum tomo primo: *Et tamen ille appoſito Notario cogebat loqui, quæ velociter edita conſequeretur manus & linguæ celeritatem prenderent ſigna verborum.* Et epiſt. ad Principiam tom. 3. [a] *quem Notarium poſſumus intelligere, quodam ſignorum compendio breviatum Evangelii ſtrictumque ſermonem enoravit.* Unde in Gloſſis Philoxeni: Notarius, σημειογράφος, id eſt, Notarum ſcriptor, qui a Syneſio epiſt. 61. ταχυγράφος. id eſt, velociter ſcribens: & a Philoſtrato l. 1. de vita Apollonii cap. 13. ὡς τάχος γράφων dicitur.

Ceterum in Ordine Romano, in codicibus Rem. & Ratoldi, & in quibuſdam aliis Sacramentariis hic ante Lectiones extat benedictio cerei Paſchalis, cujus præludium eſt: *Exultet jam Angelica turba cœlorum.* quod quidem extat in Ordine Miſſæ Ambroſianæ, ſed reliqua benedictionis formula multum ab uſitata diſcrepat. In codicibus Rodradi & Remenſi formula benedictionis in duobus a vulgari differt: primo quia diffuſe ſatis apum laudes perſequitur in hunc modum: [b] *Apes ceteris quæ ſubjecta ſunt homini, animantibus antecellit; cum ſit minima corporis parvitate, ingentes animos anguſto verſat in pectore: viribus imbecillis, ſed fortis ingenio. Hæc explorata temporum vice, cum canitiem pruinoſa hyberna poſuerunt, & glaciale ſenium verni temporis moderata deterſerint, ſtatim prodeundi ad laborem cura ſuccedit, diſperſæque per agros libratis paululum pennis, cruribus ſuſpenſionis inſidunt, partim ore legere floſculos, partim oneratæ victualibus ſuis ad caſtra remeant: ibique aliæ ineſtimabili arte cellulas tenaci glutino inſtruunt, aliæ liquentia mella ſtipant, aliæ vertunt flores in ceram, aliæ ore natos fingunt, aliæ collectis e foliis nectar includunt. O vere beata, & amabilis apes, cujus nec ſexum maſculi violant, fœtus non quaſſant, nec filii deſtruunt caſtitatem: ſicut ſancta concepit virgo Maria, virgo peperit, virgo permanſit.* Deinde ſequitur: *O vere beata nox, quæ expoliavit Ægyptios,* &c. Secundo in fine benedictionis nominatur tantum Papa, nulla mentione facta Epiſcopi, Regis, aut Imperatoris.

[Margin: b Virgil. 4. Georg.]

Hujus benedictionis cerei mentio fit in Concilio Toletano 4. cap. 8. *Lucerna & cereus in privilegiis Paſchæ apud quaſdam Eccleſias non benedicuntur, & cur a nobis benedicuntur, inquirunt. Propter glorioſum enim noctis ipſius ſacramentum ſolemniter hæc benedicimus: ut ſacræ reſurrectionis Chriſti myſterium, quod tempore hujus votivæ noctis advenit, in benedictione ſancti Luminis ſuſcipiamus.* Ita in ſecunda editione Garſiæ: nam in prima τὸ *Paſchæ* deſideratur: ſed parum refert; ſiquidem ſequentia ſatis indicant Canonem eſſe de cerei Paſchalis benedictione intelligendum.

Hanc inſtitutionem Alcuinus lib. de Officiis divinis cap. de Sabbato ſancto, & Amalarius lib. de Offic. Eccl. cap. 18. Papæ Zoſimo tribuunt, quibuſdam reclamantibus qui illam Zoſimo antiquiorem eſſe contendunt: quod extet apud Prudentium, qui ante Zoſimum floruit, Hymnus de cereo Paſchali; ſed immerito: nam ille Hymnus non eſt de cereo Paſchali, ſed Hymnus veſpertinus eſt de lumine, quod olim veſpere quotidie in Eccleſia ſolemni quodam ritu accendebatur, ut fuſe docuimus ad §. 2. cap. 24. Concordiæ regularum. Sed quidquid ſit, ritus ſane antiquus eſt, ſiquidem apud Ennodium Ticinenſem Epiſcopum, qui obiit anno poſt Chriſtum natum DXXI. duæ cerei Paſchalis extant benedictiones eleganti ſane ſtilo conſcriptæ in opuſculis miſcellaneis 9. & 10. quibus tamen non præmittitur ſupra memorata Præfatio, [c] *Exultet jam Angelica turba cœlorum.* In Ordine Miſſæ Ambroſianæ habetur etiam cerei Paſchalis benedictio, ſed an ab ipſo ſancto doctore ſit compoſita, non mihi compertum eſt. Præterea notandum eſt in codice Ratoldi ad hæc verba, *incenſi hujus*, ſuper τὸ *hujus*, Crucem eſſe depictam: ſimiliter ad hæc verba, *in honorem nominis tui conſecratus*, ſuper etiam τὸ *conſecratus* quæ in codice Rodradi depicta eſt ſuper τὸ *nominis*.

De Myſticis cerei Paſchalis ſignificationibus conſule Alcuinum, Amalarium, Bartholomæum Gavantum, & ceteros, qui de officiis ſeu ritibus Eccleſiaſticis ſcripſerunt.

Sed non ſunt omittendi ritus benedicendi Paſchalis ce-

a In edit. nova Tomo 2. col. 684. explicat S. Doctor Pſalm. 44. & ad hunc verſum: *lingua mea calamus ſcribæ*, &c. ait: *mea autem lingua in ſimilitudinem ſcribæ velocis, quem notarium poſſumus intelligere, quodam* &c.

b Eadem leguntur tum in noſtris codd. mſſ. tum in Miſſalibus Gothico & Gallicano editis a Mabill. lib. de Liturg. Gallic.

c Legitur eadem fere in Galaſ. & in duobus Theod. At in Gemet. prolixior eſt ab his verbis, *apis*: ſive, ut legitur in mſ. *apes mater eduxit*; multaque [illegible] in apum laudem. In vet. Sacram. Gallic. de cujus antiquitate conſule Mabill. Muſei Italici Tom. 1. parte 2. legitur: Benedictio cerei S. Auguſtini Epiſcopi cum adhuc Diaconus eſſet, [illegible] dicens: *Exultet*, &c. ut in editis, nonnullis tamen additis.

cerei qui extant in codicibus Remenſi, & Ratoldi. In illo quidem ita habetur: *Primitus enim octava hora diei mediante procedunt ad Eccleſiam & ingrediuntur in ſacrarium, & induunt ſe veſtimentis, ſicut mos eſt: & incipit Clerus Letaniam, & procedit ſacerdos de ſacrario cum ordinibus ſacris: veniunt ante altare, ſtant inclinato capite, uſque dum dicant Agnus Dei. Deinde veniens ſacerdos ab oratione, vadit retro altare: accipiens de lumine quod ſexta feria abſconſum fuit, faciens Crucem ſuper cereum & illuminans eum, completur his orationibus.* In hoc vero ſic: *Hora ſexta ingrediatur Pontifex in ſacrarium cum Levitis & miniſtris, & induant ſe ſacris veſtibus, & ordinent ſe ſicut in craſtina die Paſchæ continetur: & jubeat adquiri novum ignem cum ampulla a ſole illuminatum, ſive a ſilice excuſſum. Deinde faciant crucem de incenſo in cereo: & ſcribatur annus Domini, atque A & Ω, & tunc portetur cereus ante Epiſcopum cum proceſſione, cum candelabris, & thuribulis, tamen ſine lumine. Et ſic ſtipatus incedat Epiſcopus in medio choro, & ibi ponatur cereus. Epiſcopus autem finita oratione pergit ad altare, & ibi hora ſeſſionis ſedeat. Non aſcendat ad ſedem uſque ad tempus, dum dicat:* GLORIA IN EXCELSIS DEO. *Inde Levita poſtulans benedictionem ab Epiſcopo eat ad cereum, & conſecret. Proceſſio vero dividet ſe, pars in dextera, & pars in ſiniſtra. Interim Epiſcopus ſedendo benedicat ignem & incenſum, ut audiant circumſtantes. Cereus vero non illuminetur, uſque dum pervenerit Diaconus,* IGNIS ACCENDIT. Hactenus codex Ratoldi. Hæc autem verba in codice Remenſi *completur his orationibus*, intelliguntur de orationibus quibus ſupradictum ritum concludit Epiſcopus, quas ſequitur cerei benedictio, *Exultet*, &c. quæ tamen ibidem non extant. Ordo proceſſionis *ad altare* qui hic præcipitur in codice Ratoldi, ut in craſtina Paſchæ, habetur ſupra ad finem libri Sacramentorum. Oratio cujus eſt hic mentio, eſt prima Miſſæ oratio. Proceſſio quæ debet dividi eſt cœtus Presbyterorum, Diaconorum & Miniſtrorum, qui comitati ſunt eumdem Epiſcopum e ſacrario ad *altare*, debentque toto Miſſæ tempore illi aſſiſtere. His verbis, *ut audiant*, videtur præponenda particula *ita*.

In Ordine Romano ſunt alii ritus, qui etiam ab hodiernis diſcrepant, inter quos ille eſt; nam ut primum Pontifex e ſacrario proceſſit, accenditur quidam cereus in loco mundo, & Pontifex, ſive Presbyter faciens ſuper eum crucem, benedicit eum humili voce, Schola interim cantante ſeptem Pſalmos pœnitentiæ, hoc modo incipiens: Dominus vobiſcum, &c. Oremus. Deus mundi conditor, auctor luminis, &c. Quæ benedictio etiam habetur in veteri libro Sacramentorum mſ. cujus mihi copiam fecit vir doctiſſimus Johan. Aubertus litterarum Græcarum Regius interpres, & ſuccedit vulgari cerei Paſchalis benedictioni, tamquam illius altera benedictio. Quam, quia prolixior eſt præfata benedictione Ordinis Romani, & in quibuſdum variat, hic apponere placuit:

„ Deus mundi conditor, auctor luminis, ſide-
„ rum fabricator, Deus, qui jacentem mundum
„ in tenebris luce perpetua retexiſti, Deus per
„ quem ineffabili potentia omnis claritas ſumſit
„ exordium, te in tuis operibus invocantes in hac
„ ſacratiſſima noctis vigilia de donis tuis cereum
„ tuæ ſuppliciter offerimus majeſtati, non adipe
„ carnis pollutum, nec profana unctione vitia-
„ tum, non ſacrilego igne contactum, ſed cera,
„ oleo, atque [a] papyro contructum, in tui no-
„ minis honore ſuccenſum obſequio religioſæ de-
„ votionis offerimus. Magnum igitur myſterium,
„ & noctis hujus mirabile Sacramentum dignis
„ neceſſe eſt laudibus cumulare, in quo Dominicæ
„ reſurrectionis miraculo diem ſibi introductum
„ tenebræ inveteratæ ſenſerunt; & mors quæ o-
„ lim fuerat æterna nocte damnata, inſerto veri
„ fulgoris lumine, captivam ſe trahi Dominicis
„ triumphis obſtupuit. At quod prævaricanti primo
A „ plaſto tenebroſa præſumtione fuerat in ſervitute
„ damnatum, hujus noctis miraculum ſplendore li-
„ bertatis irradiat. Ad hujus ergo feſtivitatis reve-
„ rentiam fervore ſpiritus deſcendentes, quantum
„ devotio humana exigit, tibi Deo fulgore flam-
„ marum placida luminaria exhibemus, ut dum
„ hæc fide integra perſolvuntur, creaturæ tuæ etiam
„ præconia extolluntur. Flammæ lux quippe di-
„ cenda eſt, per quam poteſtas deitatis Moyſi ap-
„ parere dignata eſt. Quæ de terra ſervitutis po-
„ pulo exeunti ſalutifero lumine ducatum exhibuit:
„ quæ in tribus pueris in camino ſententia tyranni
„ depoſitis, vitam blandimentis mollioribus reſer-
„ vavit. Nam ut præcedente hujus luminis gratia
„ tenebrarum horror excluditur: ita, Domine, lu-
„ ceſcente majeſtatis tuæ imperio peccatorum ſar-
B „ cinæ diluuntur. Cum igitur hujus ſubſtantiæ mi-
„ ramur exordium, apum neceſſe eſt laudemus o-
„ riginem. Apes vero ſunt frugales in ſumtibus, in
„ procreatione caſtiſſimæ, ædificant cellulas cereo
„ liquore fundatas, quarum humanæ peritiæ ars
„ magiſtra non exæquat. Legunt pedibus flores,
„ & nullum damnum in floribus invenitur; partus
„ non edunt, ſed ore legentes concepti fœtus red-
„ dunt examina. Sicut exemplo mirabili Chriſtus
„ ore paterno proceſſit. Fœcunda eſt ſine partu
„ virginitas, quam utique Dominus dignatus car-
„ nalem ſe Matrem habere virginitatis amore con-
„ ſtituit. Talia igitur, Domine, digna ſacris alta-
C „ ribus tuis munera offeruntur, quibus te lætari
„ Chriſtiana religio non ambigit. Veniat ergo om-
„ nipotens Deus, ſuper hunc incenſum larga tuæ
„ benedictionis infuſio, & hunc nocturnum ſplen-
„ dorem inviſibilis regnator intende: ut non ſolum
„ ſacrificium, quod hac nocte litatum eſt, arcana
„ luminis tui admixtione refulgeat: ſed quocumque
„ loco ex hujus aliquid ſanctificationis fuerit my-
„ ſterio deportatum, expulſa diabolicæ fraudis ne-
„ quitia virtus tuæ majeſtatis aſſiſtat. Per Dominum.

Hactenus Cerei benedictio: circa quam notandum eſt primo olim papyrum, hoc eſt juncum ſeu cannam, quæ in riparum marginibus creſcit, adhibitam fuiſſe in cereorum, lucernarum, & lampadum uſum. Ennodius in benedictione prima cerei Paſchalis; *papyrum ad alimenta ignium lympha tranſmiſit*. S. Gregorius Turonenſis in vitis Patrum
D capite 8. *Lychni in ea jugiter accenduntur. Unus igitur ex his per quadraginta dies totidemque noctes, ut ipſe ædit
uus aſſerit, abſque ullius fomenti adjutorio perduravit ſplendens, in quo nec papyrus addita, nec gutta olei eſt ſtillantis adjecta*. In his verbis, *quarum humanæ peritiæ*, deeſſe videtur, τὸ *induſtriam*, vel, quid ſimile: ut legatur, *quarum induſtriam*. De apum induſtria in fingendo melle, cellulis componendis, deque earum virginitate lege S. Ambroſium lib. 5. in Hexameron cap. 21. Ariſtotelem, Plinium, Ælianum, Virgilium & alios. Hæc autem verba, *ſed quocumque loco ex hujus aliquid ſanctificationis myſterio*, &c. intelligenda ſunt de particulis cerei Paſchalis, quas Chriſtiani domi aſſervabant, ut earum beneficio adverſus tempeſtates, & diabolicos incurſus tuti
E eſſent, ut liquet ex Ennodio Benedictione prima: *Et ſi quis hinc ſumſerit adverſus flabra ventorum, adverſus ſpiritus procellarum tua juſſa faciens, ſit illi ſingulare profugium; ſit murus ab hoſte fidelibus*. Et benedictione ſecunda: *Tu reſurrectionis tuæ tempore, quo renatæ animæ reviviſcentis infantia, ſumtam ex hoc contra procellas, & omnes incurſus fac dimicare particulam*. Eamdem vim habebant agni cerei, qui olim in Sabbato ſancto loco cerei Paſchalis Romæ ab Archidiacono benedicebantur. Siquidem olim in Romana Eccleſia cereus Paſchalis non benedicebatur: ſed mane primo Sabbati ſancti, Archidiaconus ingrediebatur Eccleſiam, ceramque in mundo vaſe liquefactam cum oleo miſcebat, eamque benedicens in agnorum ſimilitudinem efformabat: quos in octava Paſchæ poſt communionem fidelibus diſtribuebat: qui eos pro quacumque neceſſitate in

Y iij ſuis

[a] De papyro ad lucernas adhibita, conſule notam B. in cap. 5. libri primi Dialog.

ſuis ædibus ad fumigandum incendebant, ut docent Ordo Romanus in ordine de Sabbato ſancto, Alcuinus, Amalarius capitibus citatis. Sed hic ritus tantum incœpit, cum deſiit Romæ benedicendi cerei Paſchalis conſuetudo: quæ videtur aſſe inſtaurata a Theodoto Papa; quod forte anſam præbuit nonnullis dicendi eum fuiſſe hujus ritus auctorem, quod quam falſum ſit, benedictiones ſupra ex Ennodio, qui multis annis ante hunc Papam vixit, prolatæ convincunt. Aut ſi mavis dicere a Zozimo quidem inſtitutum fuiſſe, ut cereus Paſchalis benediceretur per parochias, ut teſtatur Pontificale Damaſi: at vero decretum fuiſſe a Papa Theodoto ut infra Romanam civitatem ſeu Romæ benediceretur.

Nota 301. IN AMBONEM.

Græcis proprie *ἄμβωνες λέγονται ὀρεινοὶ καὶ ὑψηλοὶ τόποι*. id eſt, umbones dicuntur montani, & excelſi loci. Et *ἄμβων προσανάβασις, καὶ ὑπεροχὴ καὶ ὄρους λόφος*. id eſt, ambon, aſcenſus, excellentia, & montis vertex, inquit auctor veteris etymologici: & Heſychio *ἄμβωνες αἱ προσαναβάσεις τῶν ὀρῶν*. id eſt, aſcenſus montium; inde translatum nomen eſt ad ſignificandum Eccleſiæ pulpitum ſive ſuggeſtum, qui eſt locus in Eccleſia excelſus, de quo Lectores divinas Scripturas legebant, & Pſaltæ canebant. Concilium Laodicenum can. 15. *πλὴν τῶν κανονικῶν ψαλτῶν τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων*. id eſt, exceptis canonicis Pſaltis in ambonem aſcendentibus. Sozomenus lib. 9. hiſt. Eccl. cap. 2. *εἰκάζω αὐτὴν κεῖσθαι περὶ τὸν ἄμβωνα, βῆμα δὲ τοῦτο τῶν ἀναγνωστῶν*. id eſt, conjicio eam jacere circa ambonem, quod eſt ſuggeſtum Lectorum. Cedrenus in Leone Baſilii filio: *Jamque ei ingreſſuro, & ſacris foribus ſuccedenti, ἄνθρωπός τις ἐκπηδήσας τοῦ ἄμβωνος*, &c. id eſt, homo quidam ex umbone proſiliens, craſſo & valido fuſte ictum in caput ingerit: eoque ictu Imperatorem necaſſet, niſi inter feriendum fuſte in ſuſpenſum impacto candelabrum violentiam ictus nonnihil remiſiſſet. Ubi vides ambonem eſſe locum editum & ſublimem in Eccleſia. Latini pulpitum appellant. Gloſſæ mſſ. Bibliothecæ Corbeienſis: *Ambo, pulpitum*. Id videre eſt in epiſt. 34. S. Cypriani: *Hunc ad nos, fratres dilectiſſimi, cum tanta Domini dignatione venientem teſtimonio & miraculo ejus ipſius; qui ſe perſecutus fuerat, illuſtrem, quid aliud, quam ſuper pulpitum, id eſt ſuper tribunal Eccleſiæ oportebat imponi, ut loci altioris dignitate ſubnixus, & plebi univerſæ pro honoris ſui claritate conſpicuus, legat præcepta & Evangelium Domini, quæ fortiter, & fideliter ſequitur.*

Nota 302. LECTIO ISAIÆ PROPHETÆ. HÆC HEREDITAS. [a] Hæc deſiderantur in excuſis.

Nota 303. VENIT.

Hoc verbum deeſt in excuſis: quod tamen non adeo neceſſarium eſt.

Nota 304. LITANIAM SEPTENAM.

Litania ſeptena eſt, quæ fit a ſeptem choris, [b] ut videre eſt apud S. Gregorium cap. 2. Regeſti lib. 11. *Proinde, fratres cariſſimi, contrito corde, & correctis operibus, craſtina die, primo diluculo ad ſeptiformem litaniam juxta diſtributionem inferius deſignatam devota mente cum lacrymis veniamus*. Poſtea enumerat ſeptem choros hujus Litaniæ, primam Clericorum, ſecundam virorum, &c.

Nota 305. ET ILLA DUO CEREOSTATA.

Antiquus mos fuit Eccleſiæ, ut cerei ardentes præferantur Epiſcopis. Theodoretus lib. 5. hiſt. Eccl. cap. 34 agens de reditu S. Johannis Chryſoſtomi: *ἅπαντες γὰρ ὑπήντησαν τὰς ἐκ κηροῦ λαμπάδας ἀνάπτοντες*. id eſt, omnes enim cum cereis accenſis ei obviam fiunt. Et geſtator lampadis ante Pontificem dicitur: *λαμπαδάριος*. Vide Lexicon Græco-Barbarum Johannis Meurſii.

Nota 306. ET STANS BENEDICIT FONTES.

Vetus Eccleſiæ eſt conſuetudo, ut aqua eorum qui baptizandi ſunt, ſolemni ritu ab Epiſcopo benedicatur. S. Dionyſius lib. de Eccl. Hierar. cap. 2. *καὶ τὸ τούτου ὕδωρ ταῖς ἱεραῖς ἐπικλήσεσι καθαγιάσας*. id eſt, cujus aquam poſtquam ſanctis invocationibus ſanctificavit. S. Baſilius lib. de Spiritu ſancto ad Amphilochium cap. 27. *εὐλογοῦμεν δὲ τό τε ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος*. id eſt, benedicimus aquam baptiſmatis: & recenſet inter traditiones Apoſtolicas. S. Ambroſius [a] lib. de iis qui initiantur cap. 5. *Quare prior Chriſtus deſcendit, poſtea Spiritus ſanctus? cum forma baptiſmatis, & uſus hoc habeat, ut ante fons conſecretur, & tunc deſcendat qui baptizandus eſt. Nam ubi primum ingreditur ſacerdos, exorciſmum facit, ſecundo ſuper* [c] *creaturam aquæ, invocationem, poſtea & precem defert, ut ſanctificetur fons, & adſit præſentia Trinitatis æternæ*. S. Cyprianus epiſt. 70. ad Januarium: *Oportet ergo mundari & ſanctificari aquam prius a ſacerdote, ut poſſit baptiſmo ſuo peccata hominis, qui baptizatur, abluere*. S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. 3. *οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ λιτὸν ὕδωρ Πνεύματος ἁγίου καὶ Χριστοῦ καὶ τὴν ἐπίκλησιν λαβὸν δύναμιν, ἁγιότητος ἐπιτυγχάνει*. id eſt: ſic aqua nuda ad invocationem Spiritus ſancti & Chriſti virtutem accipiens, ſanctitatem conſequitur. S. Gregorius Nyſſenus Oratione in baptiſmum Chriſti: *μὴ τοίνυν ἀπίστει καὶ παρ' ὑμῖν τὸ ὕδωρ εὐλογούμενον καθαίρειν καὶ φωτίζειν τὸν ἄνθρωπον*. id eſt, contra igitur audi nos quomodo aqua benedicta purgat, & illuminat hominem. Victor Uticenſis lib. 2. de perſecutione Vandalica: *Et illa hora, qua benediceret fontem, ut baptizentur accedentes ad fidem, contingeret oculos tuos & aperientur, & videbis lumen*. Et paulo poſt: *Attendens quoque Eugenius inverecundam credulitatem, ut quia jam tempus urgebat, pergit cum eo comitante officio Clericorum ad fontem: ubi, fixis genibus cum ingenti gemitu pulſans ſingultibus cælum, criſpantem benedixit alveum fontis*.

Porro aquæ benedictæ inſtitutionem ad Alexandrum primum, nonnulli referant; conſtitutiones Apoſtolicæ, ad S. Matthæum Apoſtolum. Et antiquus mos eſt ſtatuere in Eccleſiæ veſtibulo vas aqua benedicta plenum ad populi ingredientis purificationem, ut videre eſt apud Syneſium epiſt. 121. *οὐ δέ γε τὸ δημόσιον ξίφος οὐχ ἧττον, ἢ τὸ ἐν τοῖς προτεμενίσμασι χέρνιβον, πόλεως καθαρτήριον*. id eſt, ſiquidem publicus gladius non minus, quam luſtralis aqua, quæ in templorum veſtibulis, civitatis eſt piaculum; ubi *χέρνιβον* proprie eſt vas aquæ luſtralis, quod hic ſumitur metonymice pro ipſa aqua luſtrali, alias *χερνιβόξεστον*. id eſt, malluvium politum. *χέρνιβον* autem dicitur a *χέρνιψ* quod barytonum aquam luſtralem ſignificat apud Ethnicos; cujus conficiendæ rationem & uſum ita deſcribit Athenæus lib. 9. *ἦν δὲ ὕδωρ εἰς ὃ ἀπεβάπτετο δαλὸν ἐκ τοῦ βωμοῦ λαμβάνοντες, ἐφ' οὗ τὴν θυσίαν ἐπετέλουν, καὶ τούτῳ περιῤῥαίνοντες τοὺς παρόντας ἥγνιζον*. Id eſt, aqua in qua mergebant titionem ex ara raptum, in qua ſacrificium perfecerant, illaque adſiſtentes aſpergentes purificabant. Quod etiam clarum eſt ex Euripide, in Hercule furente, Actu IV.

Μέλλοντα δ' αὐτοῦ δαλὸν ἐν χεροῖν φέρειν,
Εἰς χέρνιβ' ὡς βάψειεν Ἀλκμήνης τόκος.

Id eſt, cumque jam torrem laturus eſſet dextera, ut in aquam luſtralem filium Alcmeaæ mergeret: & ex Ariſtophane in Pace: *οἶσε δὴ τὸ δᾳδίον, τὸ δ' ἐμβάψω λαβών*. id eſt, affer torrem, illumque cum accepero, immergam. Meminit Sophocles in Oedipode Tyranno.

—— *μήτε χέρνιβας νέμειν*.

Neque luſtralis aquæ participem eſſe, & Æſchytus in Eumenibus.

Ποῖα

Marginal notes: [a] *Imo lib. 1. de Sacramentis cap. 5.* — L. 2. c. 21.

a Leguntur in mſ. Calenſi.

b Hæc S. Gregorii oratio nunc habetur ad calcem tom. 2. poſt Homilias in Evang.

c Hoc eſt, *ſuper creaturam aquæ*, ſic enim in his binis Omnibus & exorciſmis legitur: *Benedico te creatura aquæ. Exorciſo te creatura aquæ*. In noviſſima quoque editione locus hic ita nunc legitur: *Exorciſmum facit ſecundum* (hoc eſt prope) *creaturam aquæ, invocationem poſtea* &c. Vide notam in hunc locum.

Ποῖα δὲ χέρνιβ᾽ ἑταιρίων προσδέξεται;

Id eſt, qualis ſodalium aquæ luſtralis ſuſcipiet? χέρνιψ vero oxytonum malluvium ſignificat apud eumdem Athenæum lib. citato. χέρνιψ etiam barytonum eſt *τὸ κατὰ χειρὸς ὕδωρ*. id eſt, aqua ad manus, ut notat ex Homero Julius Pollux lib. 2. Onomaſt. cap. 2.

Nota 307. CUJUS SPIRITUS SUPER AQUAS.

Ita S. Ambroſius lib. de iis, qui myſteriis initiantur cap. 3.

Nota 308. CONSPERSIT. In editis legitur, *reciperet*, male.

Nota 309. QUÆ NOCENTIS MUNDI CRIMINA.

Ita Ambroſius capite citato, & lib. 2. de Sacramentis cap. 1.

Nota 310. GENTIBUS INNOVANDIS.

Ita Lucianus, ſive quis alius antiquior in Philopatri agens de baptiſmo: *δι᾽ ὕδατος ἡμᾶς ἀνεκαίνισεν*. id eſt, per aquam nos innovavit.

Nota 311. IN MODUM CRUCIS.

Antiqua eſt Eccleſiæ conſuetudo, ut aqua baptiſmalis per ſignum crucis benedicatur, ut conſtat ex Sermone S. Auguſtini 181. de tempore: *Hoc enim ſigno crucis conſecratur corpus Dominicum, ſanctificatur fons baptiſmatis*. Et tractatu 118. in Johan. *Quod ſignum niſi adhibeatur ſive frontibus credentium, ſive ipſi aquæ ex qua regenerantur*, &c.

Nota 312. SUBRIPIAT. Id eſt, ſubrepat a.

Nota 313. IN MUNDI CREATIONE.

Hæc verba non extant in editis, nec in Ord. Romano.

Nota CUJUS SPIRITUS SUPER TE FEREBATUR.

Optatus Milevitanus lib. 7. contra Parmenianum. *O aqua, quæ dulcis a Deo creata es, ſuper quam ante ipſius natalem mundi ſanctus Spiritus ferebatur*.

Nota 315. QUI TE DE PARADISO MANARE. Hæc non habentur in editis.

Nota 316. QUI TE IN DESERTO AMARAM.

Optatus libro citato: *O aqua quæ ſub Moyſe, ut naturalem amaritudinem perderes, indulcata ligno, tot populorum pectora ſuaviſſimis hauſtibus ſatiaſti*. S. Ambroſius lib. de his, qui myſteriis initiantur cap. 3. & lib. 1. de Sacramentis cap. 4. & S. Gregorius Nyſſenus Orat. de non differendo baptiſmo.

Nota 317. HIC MITTANTUR DUO CEREI INTUS IN BAPTISTERIO.

Hoc loco baptiſterium eſt aqua baptiſmatis; nam in Ordine Romano dicitur: *Hic deponitur benedictus cereus in fontem*; & in cod. Rem. *Hic deponunt cereos in fontes*. Alias baptiſterium eſt quoddam ædificium juxta Eccleſiam, in quo olim fideles baptizabantur, de quo infra.

Nota 318. SUFFLAT TRIBUS VICIBUS IN AQUAM.

Hanc ſufflationem videre eſt in tractatu Severi Alexandrini Patriarchæ de ritibus baptiſmi, per quam deſignatur adventus Spiritus ſancti in aquas, quemadmodum Chriſtus Johannis 20. dans ſuis Diſcipulis Spiritum ſanctum inſufflavit. Hic autem ritus in cod. Rem. ſequitur hæc verba: *Plenitudinem fontis virtus Spiritus Sancti*. In cod. Ratoldi iſta: *tu benignus aſpiras*. In cod. Rodradi iſta: *purificatis mentibus efficaces*.

Nota 319. FUNDITUR CHRISMA IN FONTE.

In fontem baptiſmalem infundi Chriſma mos eſt antiquus, ut conſtat ex S. Dionyſio mox citando, S. Gregorio Turonenſi lib. 1. de gloria Martyr. c. 24. *Tunc cum exorciſmo ſanctificatum, conſperſum deſuper Chriſma omnis populus cum devotione haurit*. Et lib. 1. hiſt. cap. 31. *Baptiſterium componitur, balſama diffunduntur*. Hincmaro in vita S. Remigii: *De quo Chriſmate fundit venerandus Pontifex in fontem ſacratum*. Porro in loco citato S. Gregorii Turonenſis ex lib. 1. de miraculis diſcimus, populum haurire aquam benedictam, jam Chriſmate ſacro perfuſam, quod poſtea tamen prohibitum eſt, ut palam eſt ex lib. 6. Capitul. Caroli & Ludovici Imperatorum tit. 77. *Quod in Sabbato ſancto Paſchæ vel in Sabbato Pentecoſtes, ſi qui velint aquam conſecratam ad aſperſionem ad domus ſuas recipere, ante Chriſmatis infuſionem accipiant*.

Nota 320 IN MODUM CRUCIS.

Chriſma infunditur in aquam baptiſmalem in modum crucis ex more antiquo, quem videre eſt apud Dionyſium magnum cap. 2. & 4. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ, *ὅθεν οἶμαι ἐν τῇ καθαρτικῇ κολυμβήθρᾳ τὸ μύρον ἐν σταυροειδέσι βολαῖς ἐπιχέων ὁ ἱεράρχης*. id eſt, onde, ut opinor, unguentum in expiatorium baptiſterium immiſſionibus in formam crucis expreſſis fundens Pontifex: idque faciunt Græci & Orientales tribus vicibus, ut conſtat ex eodem Dionyſio cap. 2. Eccl. Hierarchiæ: *καὶ τὸ ὕδωρ ταῖς ἱεραῖς ἐπικλήσεσι καθαγιάσας, τρισὶ τοῦ παναγεστάτου μύρου σταυροειδέσι χύσεσι τελειώσας αὐτό*. id eſt, cujus aquas poſtquam ſacris invocationibus ſanctificavit; illaſque tribus ſacratiſſimi unguenti infuſionibus perfecit: Idem apparet ex Euchologio Græcorum, in ſequentia ſancti Baptiſmi. *τρεῖς σταυροὺς ποιεῖ μετὰ τοῦ ἐλαίου ἐν τῷ ὕδατι*. id eſt, tres facit cum oleo cruces in aqua, ubi oleum ſumitur pro unguento vel Chriſmate. Ita enim aliquando a Patribus uſurpatur, ut infra apparebit ex locis Prudentii & S. Auguſtini citandis. Idem ritus videtur in libro Severi Patriarchæ Alexandrini de ritibus baptiſmi. Idem etiam facere conſueverunt Æthiopes, ut ex ordine baptiſmi Eccleſiæ Æthiopicæ clarum eſt.

Nota 321. QUIS VOCARIS?

Ex hac interrogatione palam eſt, olim nomina non in ipſo baptiſmo, ſed ante illum fuiſſe infantibus, ſeu pueris impoſita. Siquidem cum baptiſmus celebraretur tantum in diebus Paſchæ & Pentecoſtes, & in multos annos ſæpe rejiceretur, non eſt credibile tunc infantes nomine caruiſſe; niſi forſan id aſſerendum velimus de infantibus illis, qui octavo, vel ante octavum natalis ſui diem baptizabantur, de quibus nobis infra dicendum erit. Credibile eſt enim tunc illis in ipſo baptiſmate nomina impoſita fuiſſe. Quare cum videamus apud Gregorium Turonenſem lib. 2. hiſt. infantes Ingomerem & Clodomerem filios Clodovæi Regis, & lib. 10. Clotharium ſecundum filium Chilperici Regis, in ipſo baptiſmate nomina accepiſſe, id contigiſſe certum eſt, quia extra prædicta tempora, non multo poſt natalium ſuorum dies ſacris tincti ſunt aquis.

Olim apud Romanos nono ab ipſo natali die maribus, & octavo fœminis nomina imponebantur, iique dies a luſtrandis pueris Luſtrici appellabantur. Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 16. *Eſt etiam Nundina Romanorum Dea a nono die naſcentium nuncupata, qui luſtricus dicitur. Eſt autem luſtricus dies, quo infantes luſtrantur, & nomen accipiunt; ſed is maribus nonus, octavus eſt fœminis*. Feſtus: *Luſtrici dies infantium appellantur: puellarum octavus, puerorum nonus; quia his luſtrantur, atque eis nomina imponuntur*. Græci decimo die nomina infantibus imponebant, ut teſtatur Heſychius: *δεκάτην θύομεν. τῇ δεκάτῃ ἡμέρᾳ τὰ ὀνόματα τοῖς βρέφεσιν ἐτίθεσαν. οἱ δὲ Ἀριστοτέλης τῇ ἑβδόμῃ φησί*. id eſt, decimam ſacrificamus. Decima die nomina imponebant. Ariſtoteles autem dicit ſeptima. Quod fiebat obſervatis quibuſdam ſuperſtitionibus, quæ a quibuſdam circa focum cyris ἀμφιδρόμια appellabantur, ut notant Heſychius, Harpocration, Suidas, & auctor veteris etymologici. Veteres Franci infantibus nono die nomen imponebant, ut colligere eſt ex lege Salica tit. 26. §. 5. *Si quis infantem in ventre matris ſuæ, aut natum, antequam nomen habeat, infra novem noctes occiderit*. Itaque puto antiquos Chriſtianos in imponendis nominibus ſua conſuetudine uſos fuiſſe, poſita omni ſuperſtitione paganica. Hodie Græci nomina infantibus imponunt octavo natalis eorum die, ipſis

ab

a In aliis S. Gregorii operibus, ut mſſ. cod. repræſentantur, nihil frequentius occurrit quam, *ſurripere*, pro *ſubrepere*.

Digitized by Google

ab obſtetricibus ante fores Eccleſiæ allatis, & a Presbytero ſignatis in fronte, ore, & pectore, ut videre eſt in eorum Euchologio.

Quidam nobis opponunt canonem 30. primi Nicæni Concilii, eorum videlicet, qui ex Arabica lingua converſi ſunt, in quo oppoſitum noſtræ ſententiæ ſtatuitur. Sed cum hic canon & hujus ſimiles ſint dubiæ fidei, nec vulgo recepti, noſtram ſententiam minime labefactare poſſunt. Objiciunt etiam locum Dionyſii Alexandrini apud Euſebium lib. 7. hiſt. Eccleſiaſticæ cap. 2. ubi ſcribit infantes a parentibus accipere nomina Petri vel Pauli, vel Johannis; ſed fruſtra, nam eo loci nulla fit baptiſmi mentio. Nec valet id quod producunt ex S. Dionyſio cap. 2. lib. de Eccl. Hierar. ubi dicit in baptiſmo nomen dari. Sed nunquam ita S. Dionyſius ſcripſit, ſed iſta, *καὶ τοῦ ἱερέως ἐκ τῆς ἀπογραφῆς αὐτόν τε καὶ τὸν ἀνάδοχον ἀνακηρύξαντος*. id eſt, cum Sacerdos quidam e ſcripto illum & ſuſceptorem proclamaverit; ad quæ verba optime S. Maximus ſcribit: *σημείωσαι περὶ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ βαπτιζομένου, καὶ τοῦ ἀναδόχου*. id eſt, nota deſcriptionem baptizati, & ſuſceptoris. Siquidem olim Competentes, id eſt Catechumeni illi, qui diu ſatis inter Audientes converſati baptiſmum petebant, dies aliquot ante baptiſmum nomina ſua referenda in matriculam dabant. Id planum eſt ex S. Auguſtino lib. de cura pro mortuis habenda cap. 12. *Paſcha jam appropinquabat, dedit nomen inter alios Competentes*. Et lib. de fide & operibus cap. 6. *Hoc fit multo diligentius & inſtantius iis diebus, quibus Competentes vocantur, cum ad percipiendum baptiſma nomina jam dederunt*. S. Cyrillus Hieroſ. in præfatione *ὀνομάτων ἀπογραφὴ ὑμῖν γέγονε*. id eſt, jam nominum inſcriptio facta eſt. S. Gregorio Nyſſeno Oratione de iis qui baptiſmum differunt: *δότε μοι τὰ ὀνόματα, ἵνα ἐγὼ αὐτὰ ταῖς αἰσθηταῖς ἐγχαράξω βίβλοις, καὶ γράψω τῷ μέλανι, Θεὸς δὲ ἀφθάρτοις πλαξὶν ἐνσημαίνεται*. id eſt, date mihi nomina, ut ego ea in ſenſibilibus ſcribam libris; Deus vero in tabulis ſignet incorruptibilibus. Ita ſtatuit Concil. Carthag. 4. can. 85. *Baptizandi nomen ſuum dent*.

Scribebantur etiam nomina infantium, ut liquet ex codice Remenſi: *Ut autem venerint ad Eccleſiam, ſcribuatur nomina infantium ab Acolytho; & vocantur in Eccleſia per nomina ſua, ſicut ſcripti ſunt*, &c. & in codice Ratoldi: *Ut autem venerint ad Eccleſiam, ſcribuntur nomina infantium ab Acolytho, & vocantur ante oſtium Eccleſiæ per nomina, ſicut ſcripti ſunt*. Idem videre eſt in epiſtola Jeſſe Ambianenſis Epiſcopi de baptiſmo: *Tertia Hebdomada in quadrageſima, ſecunda feria, hora tertia veniant ad Eccleſiam, & antequam in Eccleſiam introeant, ſcribantur nomina infantium, & eorum, qui eos ſuſcepturi ſunt ab Acolytho: & tunc vocantur ipſi infantes ab Acolytho infra Eccleſiam*, &c. Ex his patet infantes ante baptiſmum nomina olim habuiſſe, ac proinde in ipſo baptiſmo non accepiſſe. Quare cum idem Jeſſe infra in eadem epiſtola dicit: *Ubi etiam nominantur infans ſicut Johannes in Apocalypſi*. Hæc infantis nominatio nihil aliud eſt, quam nominis prius impoſiti repetitio, quæ certe non ubique vigebat: nam in codicibus Ratoldi, & Remenſi, in quibus baptiſmi cæremoniæ enucleate deſcribuntur, nihil ſimile repereris. a Locus videtur intelligi de mutatione nominis, & novi impoſitione, ut videntur innuere hæc verba: *Sicut Johannes in Apocalypſi*. Et olim ſi quando nomen mutandum eſſet, mutabatur in baptiſmo; ut de Eudocia Theodoſii junioris conjuge refert Theophanes lib. 14. ad annum 1177. *Quam cum Imperator ducturus eſſet uxorem, Chriſtianam Atticus facit Epiſcopus; & in baptiſmate, cum prius vocaretur Athenais, Eudocia nomen impoſuit*.

Nota 322. CREDIS IN DEUM PATREM, &c.

Hæc & ſimiles interrogationes ſunt juxta priſcum Eccleſiæ morem, quem tangit Dionyſius Alexandrinus epiſt. ad Xiſtum Papam apud Euſebium lib. 7. hiſt. Eccl. cap. 8. agens de quodam, qui ab hæreticis baptizatus, & in Eccleſia receptus, *καὶ τῶν ἐπερωτήσεων, καὶ ἀποκρίσεων ἐπακούσας*. id eſt, cum interrogationes & reſponſiones audiſſet, voluit iterum baptizari: & S. Cyrillus teſtatur Catech. 2. myſtag. *καὶ ἠρωτᾶτο ἕκαστος, εἰ πιστεύει εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς*, &c. id eſt, & interrogatus eſt unuſquiſque, ſi credit in nomen Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, & confeſſi eſtis ſalutarem confeſſionem & ter merſi eſtis. S. Cyprianus epiſt. 70. *Sed & ipſa interrogatio quæ fit in baptiſmo, teſtis eſt veritatis. Nam cum dicimus, credis in vitam æternam, & remiſſionem peccatorum per Eccleſiam*, &c. & epiſt. 75. *Baptizaret quoque multos uſitata & legitima verba interrogationis uſurpans, ut nihil diſcrepare ab Eccleſiaſtica regula videretur .... maxime cui nec Symbolum Trinitatis, nec interrogatio legitima, & Eccleſiaſtica defuit*. Optatus Milevitanus lib. 5. adverſus Parmenianum: *Quoque enim interrogante qui credidit, Deo credidit: & poſt unum illius Credo, tu exigis alterum Credo*. Ita loquitur: quia cum Donatiſtæ refugas iterum baptizarent, eos ante baptiſmum rurſus de Symbolo interrogabant, & ab eis alterum Credo exigebant, cum antea illud in Eccleſia Catholica reſpondiſſent. S. Ambroſius lib. 4. de Sacramentis cap. 7. infra citandus. S. Hieronymus Dialogo adverſus Luciferianos: *Præterea cum ſolemne ſit, & in Lavacro poſt Trinitatis confeſſionem interrogare, credis ſanctam Eccleſiam? credis remiſſionem peccatorum?* S. Auguſtinus l. 5. contra Donatiſtas cap. 20. *Et ubique cum baptizatur etiam de ſancta Eccleſia interrogatur*: lib. de anima & ejus origine cap. 10. *Et ideo cum baptizatur etiam de ſancta Eccleſia, interrogatur*: lib. de anima & ejus origine cap. 10. *Et ideo cum baptizantur, etiam Symbolum reddunt, & ipſi pro ſe ad interrogata reſpondent*.

Si vero parvuli rationis uſum nondum adepti baptizarentur, pro illis ſuſceptores interrogati reſpondebant. S. Auguſtinus epiſt. 23. ad Bonifacium: *Interrogamus eos a quibus offeruntur, & dicimus, credit in Deum; de illa ætate, quæ utrum ſit Deus, ignorat, reſpondent, credit*. Tertullianus lib. de baptiſmo, etſi morem vellicare videatur: *Itaque pro cujuſque perſonæ conditione, ac diſpoſitione, etiam ætate cunctatio baptiſmi utilis, præcipue tamen circa parvulos. Quid enim neceſſe ſponſores etiam periculo ingeri? quia & ipſi per mortalitatem deſtituere promiſſiones ſuas poſſunt, & proventu malæ indolis falli*. Auctor de dogmatibus Eccleſiæ inter opera S. Auguſtini. *Si vero parvuli ſunt, vel hebetes, qui doctrinam non ſapiunt, reſpondeant pro illis, qui eos offerunt juxta morem baptizandi*.

Nota 323. ET EGO BAPTIZO TE, &c.

Ita in editis, in Ordine Romano, cod. Ratoldi, & apud Pamelium. Particula &, additur propter emphaſim: quæ deſideratur in cod. Remenſi, ut ſequens pronomen *ego*. Hic autem & in editis eſt unica merſio. At in aliis codicibus noſtris mſs. Remenſi, & Ratoldi; in Ordine Romano tum edito, tum mſ. Bibliothecæ Corbeienſis, & apud Pamelium, quemadmodum & apud Alcuinum lib. de divinis Officiis cap. de Sabbato ſancto, Theodulphum Aurelianenſem cap. 13. libri de Ordine baptiſmi, & Jeſſe Ambianenſem Epiſcopum epiſtola ſupra citata, eſt a trina immerſio juxta priſcum Eccleſiæ morem, quem videre eſt in can. 50. Apoſtolorum, & apud antiquos Patres S. Dionyſium lib. de Hierarchia Eccl. cap. 2. Tertullianum lib. de corona militis, cap. 3. qui ritum refert inter veteres Eccleſiæ traditiones: *dein ter mergitamur, amplius aliquid reſpondentes, quam Dominus in Evangelio determinavit*. S. Cyrillum Hieroſolymitanum Catech. 2. myſtag. *καὶ κατεδύετε τρίτον εἰς ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνεδύετε*. id eſt, ter merſi eſtis in aqua, & rurſus emerſiſtis. S. Gregorium Nyſſenum oratione catechetica, cap. 35. *ἡ δὲ εἰς ὕδωρ κάθοδος, καὶ τὸ τρὶς ἐν αὐτῷ*

zeni-

a Ita quoque in cod. Gemet. ac Thuod. In cod. Reg. Sueciæ nulla aut indicatur trinæ merſionis fit mentio. Mſ. Colbertinus cum editis convenit.

γενέσθαι τὸ ἀνθρώπῳ ἐμπεριέχει μυστήριον id eſt, deſcenſus vero in aquam, & quod ter in eam ſit homo demiſſus, habet myſterium. S. Baſilium lib. de Spiritu ſancto ad Amphilochium cap. 27. qui hunc ritum inter traditiones Apoſtolicas recenſet: τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον πόθεν; id eſt, jam ter immergi hominem unde? Et apud S. Leonem epiſt. 4. qui cum SS. Cyrillo & Gregorio Nyſſeno ſupra citatis ſcribit hac triduana immerſione & ab aquis elevatione ſignificari triduanam Chriſti ſepulturam, & poſt triduum reſurrectionem. Alia eſt etiam hujus ritus ratio, nempe Trinitatis perſonarum memoria, ut vult S. Gregorius Papa epiſt. 41. a lib. 1. Regeſti. Unde Eunomium, quod ſanctam Trinitatem non crederet, unicam immerſionem invexiſſe ferunt.

Aliis tamen placet unicæ hujus merſionis auctores fuiſſe Theophronium Cappadocem & Eutychium prius Eunomii Sectatores. ut videre eſt apud Sozomenum lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 26. Et Eunomienos unica merſione baptizatos jubet iterum baptizari Concil. Conſtantinopolitanum primum can. 7. quia falſa baptiſmi forma utebantur, quam videre eſt apud S. Epiphanium lib. 3. hæreſi 56. Quare prædicti Concilii decretum non involvit Catholicos, qui recte de Trinitate ſentientes, & recta baptiſmi forma utentes, unica merſione baptizari ſunt. Quam in Hiſpanis Catholicis probavit S. Gregorius Papa epiſt. ſupra citata ad S. Leandrum; quamvis huic unicæ merſioni multum adverſetur Alcuinus. Siquidem, iſte epiſt. 69. ad Lugdunenſes, damnat Hiſpanos, quod unica dumtaxat merſione in baptiſmo uterentur. Et epiſt. ſeq. & 81. in eamdem unicam merſionem invehitur: & quia ſe urgeri videt epiſtola S. Gregorii, illam in dubium revocat. Sic enim ait epiſt. 10. *Epiſtolam vero quam a B. Gregorio de ſimpla merſione dicunt eſſe conſcriptam, in epiſtolari ſuo libro, qui de Roma nobis allatus eſt, non invenimus: alias vero omnes perſpeximus in eo libro, quem ad occidentalium partium Eccleſias, Pontifices, vel reges ſcripſerat; ideo dubii ſumus an illius ſit, an ab aliquo hujus ſectæ auctore ſub illius nomine ſcripta ſit.* Hæc ille; ſed immerito. Nam hujus epiſtolæ ſtilus idem eſt cum aliis S. Gregorii epiſtolis. Et quamvis exemplar epiſtolarum S. Gregorii Roma ipſi Alcuino allatum, hanc epiſtolam non habuerit, id efficere non poteſt ut de ea dubitemus. Nam Johannes Diaconus auctor vitæ S. Gregorii, qui Romæ hanc vitam ſcripſit tempore Caroli Calvi; ac proinde non adeo remotus ab Alcuini ætate, cap. 53. vitæ ejuſdem, hanc eamdem epiſtolam agnoſcit tamquam verum & germanum S. Gregorii fœtum: qui ſane cum Romæ ſcriberet hanc vitam, non habebat exemplar ex Hiſpania avectum. Sed & Concilium Tolet. IV. can. 5. cui præfuit S. Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus frater S. Leandri, cui miſſa fuit hæc epiſtola, idem teſtatur: *Beatæ ergo memoriæ Gregorius Romanæ Eccleſiæ Pontifex, qui non ſolum partes Italiæ illuſtravit, ſed et longe exiſtentes Eccleſias ſua doctrina perdocuit, efflagitante ſanctiſſimo Leandro Epiſcopo de hac Hiſpaniæ diverſitate, quid potius eſſet ſequendum, inter cætera reſcribens ſic ait: de trina vero merſione baptiſmatis nihil reſponderi verius poteſt, quam ipſi ſenſiſtis*, &c.

Porro in trina merſione ſemel dumtaxat forma proferebatur: & Alcuinus epiſt. 81. redarguit eos, qui ter eam repetebant: ſed ad ſingulas merſiones ſingulæ perſonæ nominabantur, ut patet ex codice Ratoldi Abbatis: *Deinde baptizat ſacerdos ſub trina merſione tantum ſanctam Trinitatem ſemel invocans, et dicens: et ego baptizo te in nomine Patris (et mergat ſemel) et Filii (et mergat iterum) et Spiritus ſancti. (mergat tertio.)* Itaetiam habetur in veteri Ordine mſ. Biblioth. Corb. His eſtipulentur Ordo Romanus & Alcuinus lib. de divinis Officiis cap. de Sabbato ſancto. Nec abhorret Euchologium Græcorum in ſequentia ſancti

A baptiſmatis: βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, ἀμήν. καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀμήν. καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀμήν. Νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. Ἑκάστῃ προσρήσει κατάγων, αὐτὸν, καὶ ἀνάγων id eſt, baptizatur ſervus Dei *Ill.* in nomine Patris, Amen. & Filii, Amen. & Spiritus ſancti, Amen. Nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen; ad ſingulas appellationes, perſonarum videlicet, demergens eum & attollens. Hunc ritum clare ſatis videmus apud Tertullianum lib. adverſus Praxeam: *Et noviſſime mandans ut tinguerent in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, non in unum, nam nec ſemel, ſed ter ad ſingula nomina in ſingulas perſonas tinguimur.* Tamen fuit aliquando uſitatum apud Græcos, ut ter ipſa forma repeteretur, quod videtur apud Cedrenum in compen-

B dio hiſtoriæ ſub M. Antonino, ἐκ τρίτου ἐπέχεεν ὕδωρ τῇ κεφαλῇ, τρίτον λέγων, βαπτίζεται Θεόδωρος, &c. id eſt, ter infundit ſuper caput ter dicens, baptizatur Theodorus, &c. Apud S. Ambroſium lib. 4. de Sacramentis. cap. 17. his merſionibus interponuntur interrogationes in hunc modum: *Interrogatus es, credis in Deum Patrem omnipotentem? dixiſti, credo: merſiſti. Interrogatus es, credis in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & in Crucem ejus: dixiſti, credo: & merſiſti, &c. Tertio & interrogatus es, credis & in Spiritum ſanctum? dixiſti, credo: tertio merſiſti.* Hæc ille; qui quamvis nullam formæ mentionem facit, eam tamen ſatis innuit lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 18. *Quomodo igitur non omnia habet, quæ Dei ſunt, qui cum Patre & Filio a ſacerdotibus in baptiſmo nominatur.*

C An vero hæc vocabula, *ego baptizo te*, ſpectent ad neceſſitatem formæ hujus Sacramenti, an invocatio ſola perſonarum ſanctiſſimæ Trinitatis ad validitatem hujus Sacramenti ſufficiat, dicendo tantum, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*, diſputat Stephanus Tornacenſis epiſt. 5. Cum enim quidam viæ diœceſis Claromontanæ inopia Sacerdotis filium ſuum *audeſiaſſet* (ut ipſe loquitur) eumque immergendo his verbis omiſſis, *ego baptizo te*, dixiſſet tantum, *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*, hæc reſciens Petrus Claromontanus Epiſcopus conſuluit venerabilem Mauritium Pariſiorum Epiſcopum; qui ut reſpondit, nullum eſſe ejuſmodi baptiſmum, non contentus Petrus ſcripſit Stephano Tornacenſi Epiſcopo, qui reſcripſit ejuſmodi formam eſſe ſufficien-

D tem, & ejuſmodi verba, *ego baptizo te*, non ſpectare ad eſſentiam formæ baptiſmalis; ac proinde ejuſmodi baptiſma validum fuiſſe; hocque nervis omnibus probare nititur. Hæc tamen opinio Theologorum Scholæ adverſatur.

Græci nominationi trium perſonarum ſanctiſſimæ Triadis præmittunt hæc verba, βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, id eſt, baptizatur ſervus Dei, & nomen illius qui baptizatur, ut clarum eſt ex eorum Euchologio ſupra citato, formaque eſt indicativa, ut liquet etiam b ex Severo Johan. Moſcho, cap. 176, Prati ſpiritalis: βαπτίζεται Θεόδωρος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, id eſt, baptizatur Theodorus in nomine Patris, &c. Theodoro Lectore Ecloga 2. βαπτίζεται Βάρβας εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς, &c. id eſt, baptizatur Barbas in nomine Patris, &c. b

E Cedreno loco ſupra citato, βαπτίζεται Θεόδωρος &c. & ſub Anaſtaſio Imperatore: βαπτίζεται Βάρβαρος, lege, Βάρβας.

Ex quibus locis nota conſenſum priſcorum, & recentiorum Græcorum in hac forma baptiſmi indicativa. Unde miror, cur quidam Scholaſtici ſcripſerint Græcos proferre ſolitos, *baptizetur*. Nota præterea ex locis citatis priſcos Græcos non protuliſſe hæc vocabula in forma baptiſmi, ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ. id eſt, ſervus Dei, ſed e recentioribus addita fuiſſe.

Notandus eſt etiam error Cedreni, cum hiſtoriam Theodori Judæi, qui primo arena baptizatus eſt, deinde aqua, ad tempus Marci Antonini Imperatoris refert, cum multis poſt annis contigerit.

a Nunc eſt 93.
b Forte legendum *Everate* quo cognomine Johannes Moſchus apud Græcos notus.

gerit. Nam Johannes Moſchus qui eamdem hiſtoriam cap. citato refert, vixis circa annum Domini ſexcenteſimum, ſcribitque Patrem quemdam Andream huic baptiſmati interfuiſſe, & cum eo aliquando collocutum fuiſſe. Tandem obſervandum Græcos ad cujuſque perſonæ S. Triadis appellationem reſpondere, Amen. Idque ex antiquo more, quem videre eſt apud Johannem Moſchum cap. citato: *ἡμῶν ἐπιφωνούντων τὸ ἀμὴν καθ' ἑκάστου ὀνόματος τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς Τριάδος*· id eſt, nobis reſpondentibus *Amen*, per ſingula nomina ſanctæ & conſubſtantialis adorandæ Trinitatis. Ita etiam habetur in tractatu Severi Alexandrini Patriarchæ.

Nota 324. QUI FACIAT SIGNUM CRUCIS DE CHRISMATE CUM POLLICE IN VERTICE.

Ita in codicibus Remenſi, Rodradi, & Ratoldi: & apud Pamelium. Fuitque vetus conſuetudo, ut baptizati ſtatim Chriſmate in vertice ungerentur. Id teſtatur Jeſſe Ambianenſis Epiſcopus in epiſt. ad Sacerdotes de baptiſmo: *Baptizato autem facit Preſbyter ſignum Crucis de Chriſmate in vertice*; & infra, *tunc Chriſmate caput perungitur.* Theodulphus Epiſcopus Aurelianenſis lib. ms. de ordine baptiſmi cap. 15. *Baptizatorum itaque capita Chriſmate liniuntur;* * *& in regno & Sacerdotio Eccleſiæ delibuti, & Chriſtiani nominis prærogativam accipiant; & ejus membra, qui eos redemit, & eorum caput eſt, effici valeant.* Id etiam liquet ex Fortunato lib. 5. carm. 4. ubi agit de Judæis à S. Avito Epiſcopo Arvernæ baptizatis:

* leg. ut.

Vincet Ambroſios ſuavi ſpiramine odores,
Vertice perfuſo Chriſmatis efflat odor.

S. Ambroſio lib. 3. de Sacramentis cap. 1. *Accepiſti autem myſterium, hoc eſt unguentum ſupra caput: quia ſenſus ſapientis in capite ejus, Salomon ait.* Hac de re agunt S. Iſidorus lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 25. & 26. S. Innocentius in epiſt. ad Decentium Epiſcopum, & alii nonnulli.

Nota 325. DEUS OMNIPOTENS PATER, &c.

Hæc eadem in unctione formula, ſaltem juxta ſenſum, extat apud S. Ambroſium lib. 2. de Sacramentis cap. 7. *Ergo merſiſti, veniſti ad ſacerdotem, quid tibi dixit? Deus*, inquit, *Pater omnipotens, qui te regeneravit ex aqua & Spiritu ſancto, conceſſitque tibi peccata tua, ipſe te ungat in vitam æternam.*

Nota 326. CUM LINTEIS IN MANIBUS.

Ad involvendos baptizatos, ut primum e fonte pedem extulerint, juxta antiquam conſuetudinem. Nudi enim e lavacro ſurgentes a ſuſceptore linteo involvebantur, ut clarum eſt ex Victore Uticenſi lib. 3. hiſt. Vandalicæ perſecut. *Qui cum, Elpidoforo ſedente & fremente, honorabilis ſenior cœpiſſet extendi, priſquam exueretur, clam furto neſcientibus cunctis, illa quibus eum ſuſcipiens de fonte dudum texerat ſabana bajulabat; quibus ventilatis, ſimulque in oſtenſione cunctorum extenſis, in his verbis totam ad fletum & lacrymas commoviſſe dicitur civitatem. Hæc ſunt linteamina, Elpidofore, miniſter erroris, qui te accuſabunt, dum Majeſtas venerit, cuſtodiente diligentia mea, ad teſtimonium tuæ perditionis ad demergendum te in abyſſo putei. Hæc te immaculatum cinxerunt de fonte ſurgentem.* Et Epiſt. 6. Pauli Papæ ad Pipinum regem: *ſabanum videlicet in quo noſtra dulciſſima atque amantiſſima ſpiritalis filia ſacratiſſimo lavacro abluta ſuſcepta eſt.* Sabanum autem eſt linteum. Gloſſæ veteres mſſ. Bibliothecæ Corbeienſis: *Sabanum linteum villoſum.* De hoc vocabulo conſule obſervationes noſtras ad Concordiam regularum cap. 41. §. 11.

Nota 327. UT CUM VESTITI FUERINT.

Albis videlicet. Nam educti e fonte baptiſmali induebantur albis veſtimentis in ſignum candoris & puritatis mentis, de quibus agunt Dionyſius magnus cap. 2. Eccl. Hierar. S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. 4. S. Ambroſius lib. de his qui myſteriis initiantur cap. 7. S. Paulinus epiſt. 12. ad Severum:

Inde parens ſacro ducit de fonte Sacerdos,
Infantes niveos corpore, corde, habitu.

Fortunatus lib. 3. carm. 7. de Saxonibus a Felice Epiſcopo baptizatis:

Fulgentes animas veſtis quoque candida ſignat:
Et grege de niveo gaudia paſtor habet.

Et lib. 5. carm. 4. de Judæis baptizatis ab Avito Arvernæ Epiſcopo:

Lacteolis hinc veſtis color eſt, hinc lampade fulgor
Ducitur, & vario lumine picta dies.

Johannes Moſchus cap. 207. *οἱ οὖν γείτονες ἰδόντες αὐτὴν λευκοφοροῦσαν, εἶπον αὐτῇ· τίς σε ἐβάπτισε*, id eſt, vicini videntes eam albatam, dixerunt ei: quis te baptizavit? S. Gregorius Turonenſis lib. 2. hiſt. cap. 29. *In ipſis ſicut regeneratus fuerat, albis obiit.* Jobius lib. 3. de Verbo incarnato cap. 18. *διὰ τοῦτο φωτιζόμενοι ἑπτὰ ἡμέρας λευκοφοροῦσι*. id eſt, propterea ii qui baptizantur, ſeptem dies candidas gerunt veſtes. Et infra eodem capite: *τὸ μέντοι λευκοφορεῖν τοὺς βαπτιζομένους, τῆς ἀγγελικῆς ἐστι σύμβολον λαμπρότητος, τὸ καθαρὸν ἐκείνοις τοῦ νοῦ καὶ ἄμικτον τῆς ὕλης καὶ τῶν παθῶν ἐμφαινούσης.* id eſt, quod baptizati candidis veſtibus utantur, ſignum eſt candoris Angelici, ſignificantis eam, quæ ſit illis inest, puritatem mentis, & ſeparationem a materia & paſſionibus. Theodulphus lib. ms. de ordine baptiſmi cap. 14. *Et nos albis poſt baptiſmum induimur veſtibus, ut munditiem teneamus in opere, quam accepimus in regeneratione; ſervantes & noſtram innovationem, & Angelici ſplendoris decorem.* Jeſſe Ambianenſis epiſt. citata: *Tunc albis induitur veſtimentis propter gaudium regenerationis, caſtitatem vitæ, & Angelici ſplendoris decorem.*

In Biblioth. Photii n. 222.

Nota citatorum auctorum rationes. Idem videre eſt apud Socratem lib. 7. hiſt. Eccl. cap. 17. In quo agitur de baptiſmo cujuſdam Judæi: *ἐνδῦσαι δὲ αὐτῷ λαμπρὰν ἐσθῆτα.* id eſt, cum emiſſet ei veſtem candidam. Et in Chronico Alexandrino de S. Gelaſino martyre, qui in Theatro per riſum baptizatus, ad Chriſtum converſus eſt: *βαπτισθεὶς, καὶ ἀνελθὼν ἐκ τῆς κολυμβήθρας φορέσας ἱμάτιον λευκόν.* id eſt, baptizatus, & egreſſus e labro alba veſte indutus, noluit deinceps mimum agere, dicens: Chriſtianus ſum.

Nota 328. QUI ETIAM PROHIBEANTUR LACTARI ANTE SACRAM COMMUNIONEM.

Ita in excuſis. Aliter præcipitur in cod. Remenſi: *Illud tamen providentes, ut poſt quam baptizati fuerint, nec ablactentur, antequam communicent.* Quemadmodum in cod. Ratoldi: *Illud autem providendum eſt baptizatis, ut nullus cibum accipiat, nec ablactetur atque communicet, niſi poſt miſſas.* Non puto tamen pueros & infantes communicaſſe jejunos, cum officium Sabbati magni in his Sacramentorum libris incipiat tantum hora octava, id eſt ſecunda poſt meridiem: ſed alicubi obſervatum fuiſſe, ut poſt ſuſceptum baptiſmum nullum ſumerent cibum vel lac ante Euchariſtiæ ſumtionem, reverentiæ cauſa. Olim autem Euchariſtiæ Sacramentum cum ipſo baptiſmo ſumebatur, ut planum eſt ex S. Ambroſio libro de iis qui myſteriis initiantur cap. 8. S. Juſtino martyre Apologia 2. pro Chriſtianis; cum ſcribit diebus Dominicis celebrato baptiſmo divina myſteria Corporis & Sanguinis confici, & adſiſtentes communicare; & Origene homil. 4. in cap. 43. Joſue: *Si vero ad myſticum baptiſmi veneris fontem, & conſiſtente ſacerdotali & levitico ordine initiatus fueris venerandis illis magnificiſque ſacramentis, quæ norunt illi quibus noſſe fas eſt, tunc etiam ſacerdotum miniſteriis, Jordane digreſſo, terram promiſſionis intrabis.*

Nec ſoli adulti, ſed etiam ipſi infantes ſimul cum baptiſmo ſumebant Euchariſtiæ Sacramentum. Id teſtantur codices S. Eligii, Ratoldi, & Remenſis. S. Dionyſius cap. 7. de cæleſti Hierarchia:

chia: μεταδιδόασι δὲ τῷ παιδὶ τῆς ἱερᾶς συμβόλων ὁ ἱεράρχης, &c. id eſt, *Porro pontifex puerum conſortem facit ſacrorum myſteriorum, ut in eis educetur, neque agat vitam aliam, quam eam, quæ divina ſemper ſpectet*. Ibi autem loquitur de puero, qui careat uſu rationis, nam paulo ante agit de illius ſuſceptore, qui ſpondere pro illo debeat, & ad ſingulas abrenuntiationes & interrogationes reſpondere. S. Paulinus epiſt. 12. ad Severum:

Inde parens ſacro ducit de fonte Sacerdos
Infantes niveo corpore, corde, habitu.
Circumdanſque rudes ſacris altaribus agnos,
Cara ſalutiferis imbuit ora cibis.

S. Auguſtinus epiſt. 102. ad Vitalem Pelagianum: *Unde & ipſi, ſicut dixi, ſi in illa parva ætate moriuntur, utique ſecundum ea quæ per corpus geſſerunt, id eſt tempore quo in corpore fuerunt, quando per corda & ora geſtantium crediderunt, vel non crediderunt: quando baptizati, vel non baptizati; quando carnem Chriſti manducaverunt, vel non manducaverunt: quando & ſanguinem biberunt, vel non biberunt*. Auctor libri de Eccl. dogmatibus inter opera S. Auguſtini cap. 52. *Si vero parvuli ſunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiant, reſpondeant pro illis, qui eos offerunt juxta morem baptizandi: & ſic manus impoſitione Chriſmate communiti, Euchariſtiæ myſteriis admittuntur*: Jeſſe Ambianenſis epiſtola toties citata: *Noviſſime autem corpore, & ſanguine Chriſti confirmatur infans ne ejus poſſit eſſe membrum, qui pro eo paſſus eſt, & reſurrexit, ipſo Domino atteſtante, qui dixit: qui manducat meam carnem, in me manet*.

Nota 329. MAJORES VERO PEDEM PONUNT SUPER PEDEM PATRINI SUI.

Hujus ritus viſuntur adhuc quædam antiquæ imagines,

Nota 330. PATRINI SUI.

Patrini ſunt qui offerunt baptizandos, eoſque baptizatos de ſacro fonte ſuſcipiunt: Gallice *parreins*. Concilium ſextum Arelatenſe can. 9. *Et patrini eos, quos de lavacri fonte ſuſcipiunt*, &c. Capitulum Herardi Turonenſis Archiepiſcopi cap. 27. *ut patres & patrini filios ſuos & filiolos erudiant*. Qui & dicti ſunt ſuſceptores. Jeſſe Ambianenſis Epiſcopus epiſt. citata: *Et ſignet ipſos infantes in frontibus eorum ſuſceptores viri vel feminæ, id eſt patrini, vel matrinæ*. Dicuntur & ſponſores. Tertullianus lib. de baptiſmo: *Quid enim neceſſe ſponſores etiam periculo ingeri*. S. Dionyſius cap. 2. & 7. Eccl. Hierar. appellat ἀναδόχους, id eſt ſuſceptores.

Nota 331. LEVATA MANU SUPER CAPITA OMNIUM.

Ita in excuſis. In Ordine Romano: *Elevata & impoſita manu ſuper capita omnium*. In codice Tiliano: *Elevata & compoſita manu ſuper capita omnium*. Apud Alcuinum cap. de Sabbato ſancto, *dat Pontifex ſuper eos orationem, impoſita ſcilicet manu ſuper capita eorum*, &c. In Pontificali Romano: *tunc extenſis verſus confirmandos manibus dicit*. Quæ verba ſunt prætermiſſa in Cæremoniali Epiſcoporum auctore Andrea Piſcara Caſtaldo lib. 2. ſect. 15. Sic enim *Tunc depoſita mitra ſurgit, & converſus ad confirmandos, junctis manibus ante pectus, dicit: Spiritus ſancti gratia*, &c. *Deinde ſignans ſe a fronte ad pectus, dicit verſ. Adjutorium, ſubdens poſtea verſus & orationem: Omnipotens*, &c. Quod miror, nam ad hanc impoſitionem ſeu extenſionem manuum per orationem Pontificis Spiritus ſanctus advocatus & invitatus accipitur, ut clarum erit ex auctoribus citandis: Tertulliano lib. de baptiſmo; *dehinc manus imponitur per benedictionem advocans Spiritum ſanctum*; & lib. de reſurrectione carnis: *caro manus impoſitione adumbratur; ut & anima Spiritu illuminetur*. S. Cypriano epiſt. 72. *eo quod parum ſit eis manus imponere ad accipiendum Spiritum ſanctum, niſi accipiant & Eccleſiæ baptiſmum*; & epiſt. 73. ad Jubaianum: *Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Eccleſia baptizantur, præpoſitis Eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationem & manus impoſitionem Spiritum ſanctum conſequantur, & ſignaculo Dominico conſignentur*. S. Auguſtino lib. 15. de Trinitate cap. 26. *Neque aliquis diſcipulorum ejus dedit Spiritum ſanctum. Orabant quippe ut veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipſi eum dabant, quem morem in ſuis Præpoſitis etiam nunc ſervat Eccleſia*. Quæ ſane verba notanda ſunt, & mirum in modum illuſtrant hunc veterum Sacramentariorum, Ordinis, & Pontificalis Romani locum, in quo clare videmus manus imponi & invocari Spiritum ſanctum a Pontifice, dicendo orationem ſubjectam: *Omnipotens ſempiterne Deus*, &c Unde præclare S. Iſidorus lib. 2. de Officiis divinis cap. 26. ſcribit: *Spiritum autem ſanctum accipere poſſumus, dare autem non poſſumus, ſed ut detur, Deum invocamus*. Id palam eſt ex cap. Act. 8. *Qui cum veniſſent, oraverunt pro ipſis, ut acciperent Spiritum ſanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat, ſed baptizati tantum erant in nomine Domini Jeſu: Tunc imponebant manus ſuper illos & accipiebant Spiritum ſanctum*. Theodulphus tamen & multi alii dicunt Spiritum ſanctum dari a Pontifice: ſed id facit non ut cauſa principalis, ſed ut inſtrumentalis.

Nota 332. OMNIPOTENS SEMPITERNE DEUS, &c.

Habetur in Ordine & Pontificali Romano; in quibus ad ſingulas combinationes donorum Spiritus ſancti, interponitur, *Amen*. In cod. Rodradi præfigitur hic titulus: *Oratio ad infantes conſignandos*. Apud Amalarium Fortunatum lib. 1. de Officiis Eccl. cap. 27. hæc oratio incipit tantum a verbo, *emitte*. Illam videtur innuere S. Ambroſius lib. 2. de Sacramentis cap. 3. cum ait: *Sequitur ſpiritale ſignaculum, quod audiſtis hodie legi; Quia poſt fontem ſupereſt ut perfectio fiat, quando ad invocationem ſacerdotis infunditur Spiritus ſapientiæ & intellectus; Spiritus conſilii atque virtutis; Spiritus cognitionis atque pietatis; Spiritus ſancti timoris*.

Nota 333. PONTIFEX TINCTO POLLICE IN CHRISMATE, &c.

Ita apud Alcuinum cap. de Sabbato ſancto, & in excuſis Sacramentariis. Unctionis Chriſmatis mentio fit apud S. Dionyſium cap. 2. & 4. Eccl. Hierar. S. Cyrillum Hieroſolymitanum Catech. 3. myſtag. quemdam anonymum in Sermone de Chriſmate inter opera S. Cypriani, Tertullianum lib. de baptiſmo, & de reſurrectione carnis, S. Auguſtinum lib. 15. de Trinitate cap. 26. & aliis locis infra citandis, Concilium Hiſpalenſe can. 7. infra citando, auctorem lib. de dogmatibus Eccleſiaſticis inter opera S. Auguſtini, Innocentium Papam epiſt. ad Decentium Eugubinum Epiſcopum, S. Iſidorum lib. 2. de divinis Officiis cap. 26. Jeſſe Ambianenſem Epiſcopum: *confirmet eum Epiſcopus in fronte de Chriſmate*. Theodulphum Epiſcopum Aurelianenſem lib. citati cap. 17. *nam Preſbyteris ſive abſentibus, ſive præſentibus Epiſcopis baptizare, & baptizatos Chriſmate ungere licet; ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratum; nec tamen frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur Epiſcopis cum tradunt Spiritum ſanctum*. S. Gregorium Papam lib. 3. Regeſti cap. 26. a S. Gregorium Turonenſem lib. 2. hiſt. cap. 3. & multos alios.

Vides ergo hic duplicem hujus Sacramenti ritum, primum manus impoſitionem, alterum unctionem Chriſmatis in fronte, qui comprehendit ſignationem, quia ungendo imprimitur ſignum crucis. Hos duos actus diſtinguit Alcuinus lib. de Officiis Eccleſiaſticis cap. de Sabbato ſancto toties citato, conformiter Ordini, & Pontificali Romano, & noſtris Sacramentariis: *Et poſtquam induti fue-*

a Nunc lib. 4. Ep. 26.

fuerint, dat Pontifex ſuper eos orationem, impoſita ſcilicet manu ſuper capita eorum cum invocatione ſeptiformis gratiæ Spiritus ſancti. Oremus. *Omnipotens ſempiterne Deus, qui regenerare. Hac finita facit crucem de Chriſmate cum pollice in frontibus eorum, dicens.* Guillelmus Pariſienſis lib. de Sacramentis: *præmiſſa enim oratione ſuper confirmandos pingitur ſignum crucis de Chriſmate in frontibus eorum: & impoſitis manibus ſuper capita eorum dicitur eis: Pax tecum. Siquidem ad impoſitionem manuum Apoſtolorum ſolebat dari Spiritus ſanctus, & datur modo ad impoſitionem manuum Epiſcoporum.* Concilium Hiſpalenſe II. can. 7. *Nec licet eis* (Presbyteris) *per impoſitionem manus fidelibus baptizatis, vel converſis ex hæreſi paracletum Spiritum tradere: nec Chriſma conficere, nec baptizatorum frontes ſignare.* S. Cyprianus epiſtol. 73. ad Jubaianum: *quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Eccleſia baptizantur, Præpoſitis Eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationem & manus impoſitionem Spiritum ſanctum conſequantur, & ſignaculo Dominico conſignentur.* Tertullianus lib. de reſurrectione carnis: *ſcilicet caro abluitur, ut anima emaculetur, caro ungitur, ut anima conſecretur; caro ſignatur, ut anima muniatur; caro manus impoſitione adumbratur, ut & anima ſpiritu illuminetur.* Ubi & diverſos effectus unctioni, & manuum impoſitioni attribuit. Ex illo etiam textu obſervandum aliquando manus impoſitionem fuiſſe unctioni poſtpoſitam, quod videtur etiam in loco ſupra ex Guillelmo Pariſienſi citato.

Hæc autem Chriſmatis unctio fuit tempore Apoſtolorum, quemadmodum & manus impoſitio, quamvis Jacobus de Vitriaco cap. 37. hiſt. occidentalis contrarium aſſeruerit: *Hoc Sacramentum partim inſtitutum eſt ab Apoſtolis, quantum ad manus impoſitionem, partim ab Eccleſia, quantum ad unctionem Chriſmatis, quod non legimus Apoſtolos feciſſe.* Contrarium enim apparet ex S. Paciano antiquiſſimo ſcriptore. Siquidem ille epiſtola 1. ſcribit ad Epiſcopos ligandi & ſolvendi auctoritatem fluxiſſe ab Apoſtolis, ſicut baptiſmatis & Chriſmatis. *Hæc ergo* (inquit) *ſuperædificavimus, quod Apoſtolorum doctrina fundavit. Denique & Epiſcopi Apoſtoli nominantur: ſicut de Epaphrodito Paulus diſſerit; fratrem & commilitonem* (inquit) *meum, veſtrum autem Apoſtolum. Si ergo & lavacri & Chriſmatis poteſtas majorum & longe chariſmatum ad epiſcopos inde deſcendit, & ligandi quoque adfuit, atque ſolvendi.* Et paulo poſt: *Ergo nec Chriſma, nec baptiſma, nec criminum remiſſio, nec innovatio corporis ſanctæ poteſtati ejus indulta eſt: quia nihil propria uſurpatione mandatum eſt, totumque, ut ex Apoſtolico jure, defluxit.* * Immo & praxim fuiſſe oſtenditur tempore Apoſtolorum, ut notum eſt ex hiſtoria, quam ex Clemente Alexandrino refert Euſebius lib. 3. hiſt. Eccl. cap. 17. ubi de quodam Epiſcopo, qui baptizaverat quemdam juvenem ſibi a S. Johanne Apoſtolo commendatum, ſcribit: ὡς τὸ τέλειον αὐτῷ φυλακτήριον ἐπιστήσας τὴν σφραγῖδα τοῦ Κυρίου. id eſt, ubi ſignaculo Domini tamquam perfecta animi cuſtodia ſignaſſet. Quod non poteſt aliter intelligi, quam de Chriſmatione, quæ eo quod fiat in modum crucis in ipſa fronte, ut poſtea dicetur, recte ſignaculum Domini appellatur: quemadmodum & in Ecloga vitæ S. Athanaſii in Bibliotheca Photii num. 258. τούτους ἐγχρίσας δι' αὐτοῦ ἐν χριστοῦ σφραγῖδος ἐτελείωσεν. id eſt, qui cum eos inunxiſſet, Chriſti ſignaculo conſummavit. Agitur enim ibi de pueris illis a puero Athanaſio baptizatis, quibus poſtea S. Alexander Pontifex Confirmationis Sacramentum contulit. Unde & dicuntur ſignari Chriſtiani apud S. Athanaſium epiſt. 1. ad Serapionem. οἱ δὲ κτίσματα ἐν τούτῳ χρίονται καὶ σφραγίζεται. id eſt, ſi creaturæ in illo (Spiritu ſancto) unguntur & ſignantur. Et apud Tertullianum lib. de reſurrectione carnis: *Caro ſignatur; ut & anima muniatur:* & lib. de præſcriptionibus hæreticorum; ubi probat diabolum ſimiam eſſe divinorum myſteriorum: *& ſi adhuc memini, mithra ſignat illic in frontibus milites ſuos,* quod etiam ſatis indicat τὸ φυλακτήριον. id eſt, cuſtodia: ſignatio enim illa eſt robur & cuſtodia animæ; unde recte Tertullianus ſubjunxit: *ut & anima muniatur.* Et merito Clemens adjunxit epitheton τέλειον, id eſt perfectum, quia hujus unctionis & ſignationis eſt perficere & conſummare baptizatos; quocirca a S. Dionyſio dicitur τελεστικὴ χρίσις. cap. 4. Eccl. Hierar. id eſt conſummans & perfectiva unctio. Et in citata Ecloga vitæ S. Athanaſii dicitur, δι' αὐτοῦ ἐν χριστοῦ σφραγῖδος ἐτελείωσεν. id eſt, Chriſti ſignaculo conſummavit.

Accedit auctoritas S. Auguſtini, qui hunc chriſmationis ſive ſignationis ritum appellat Sacramentum; ergo ab Apoſtolis manavit, quia a Chriſto inſtitutum eſt. Siquidem ita nos docet lib. 2. contra litteras Petiliani cap. 104. *Et in hoc unguento Sacramentum Chriſmatis interpretari vultis, quod quidem in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt ſicut ipſe baptiſmus.* & in Pſalmum 141. *Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus; quædam, ſicut noſtis, ore accipimus, quædam per totum corpus accipimus, quædam fronte per ſignum crucis.*

Nota 334. Facit crucem in fronte.

Unctio Chriſmatis fit in fronte in modum crucis ex antiqua Eccleſiæ conſuetudine: S. Auguſtinus in Pſalmum 141. *inſultet illic Crucifixo; videam ego in frontibus regum crucem Crucifixi;* & paulo poſt: *multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus, quædam, ſicut noſtis, ore,* &c. S. Gregorius Papa lib. 3. Regeſti cap. 26. [a] Bachiarius epiſt. ad Januarium: *reſtruatur porta in Anathoth, quæ interpretatur reſpondens ſignum, quod ſuſpicamur eſſe frontis patibulum, ubi ſignum ſalutis noſtræ, & Dominicæ ſocietatis accipimus, quod eſt aurea lamina ubi pontifex nomen Domini ſcriptum mandatur accipere tetragrammaton. Vis ſcire quia non incongrue portam Anathoth, quæ interpretatur reſpondens ſignum, pro patibulo frontis accipimus? Jungit Propheta hanc portæ unguentariorum loca, quæ per etymologias nominum ab aliis virtutibus dicuntur eſſe reſtructa. Unguentariorum autem loca quæ ſunt, niſi illa quæ Chriſmatis ſanctificatione tanguntur?* Victor Uticenſis lib. 1. de perſecutione Vandalica: *Et frontem, in qua Chriſtus vexillum ſuæ fecerat crucis, rugatam deſcendentes atque rigentes oſtenderent nervi.* S. Gregorius Turonenſis lib. 2. hiſt. cap. 3. *Igitur rex omnipotentem Deum in Trinitate confeſſus baptizatus eſt in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, delibutuſque ſacro Chriſmate cum ſignaculo crucis Chriſti.* Prudentius in Pſychomachia:

Poſt inſcripta oleo frontis ſignacula, per quæ
Unguentum regale datum eſt, & Chriſma perenne.

In Cathemerino, hymno qui inſcribitur pro omni hora:

Dic trophæum Paſſionis,

Dic triumphalem Crucem,

Pange vexillum notatis

Quod refulget frontibus.

Et in Apotheoſi:

Ipſe quoque exanimis poſito diademate princeps
Pallet, & aſtantes circumſpicit; ecquis ad lumina
Chriſmatis inſcripto ſignaret tempora ſigno,
Qui Zoroaſtræos turbaſſet fronte ſuſurros.

Agit

a Nunc lib. 4. Ep. 26.

Agit de Juliano apoſtata, qui eum ſacris magicis A operam daret, ob præſentiam cujuſdam juvenis ſatellitis baptizati turbati dæmones, nullo dato reſponſo, aufugerunt. Jeſſe Ambianenſis epiſtola ſupra citata: *Poſt hæc confirmet eum Epiſcopus de Chriſmate in fronte.* Hinc capiendus eſt Tertullianus lib. de præſcriptionibus hæreticorum: *tingit & ipſe quoſdam utique credentes & fideles ſuos, expoſitionem delictorum de lavacro repromittit: & ſi adhuc memini, mithra ſignat illic in frontibus milites ſuos.* Et hic quidem ritus Latinorum.

At Græci olim non ſolum frontem ungebant, ſed etiam aures, nares, & pectus, ut docet S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. myſtag. καὶ πρῶτον ἐχρίεσθε ἐπὶ τὸ μέτωπον, ἵνα ἀπαλλαγῆτε τῆς αἰσχύνης, ἣν ὁ πρῶτος παραβάτης ἄνθρωπος πανταχοῦ περιέφερε, B &c. id eſt, *Et primo ungimini in fronte; ut amoveatur a vobis pudor, quem primus tranſgreſſor homo circumferebat: ſimulque ut poſſitis amoto velo a fronte gloriam Domini inſpicere. Deinde vero aures unguntur, ut aures ad divina myſteria percipiatis; de quibus Iſaias dixit: & addidit mihi Dominus ad audiendum: & Dominus in Evangelio, qui habet aures audiendi, audiat. Poſtea in naribus, ut divinum percipientes unguentum dicatis: Chriſti bonus odor ſumus, & in iis qui ſalvantur. Tum vero in pectore, ut induti thoracem juſtitiæ, fortes adverſus inſultus diaboli conſiſtatis.*

Cap. 9. Marc. 7. 2. Cor. 2.

In libro Severi Patriarchæ Alexandrini de baptiſmate ſignantur & unguntur Chriſmate omnia C eorum membra, frons vero tribus vicibus. Apud Æthiopes vero omnia fere eorum membra unguntur, frons, oculi, nares, & labia; aures, dorſum, & granum pectoris, ſeu os ſtomachi; tibiæ, & ulnæ; genua, & omnes juncturæ; ſola pedum & ſpina, ut clarum eſt ex Ordine myſteriorum, quod vocant. Hodie apud Græcos unguntur frons, oculi, nares, os, aures, pectus, manus, & pedes; ut videre eſt in eorum Euchologio. Et hæc de unctione, ſeu ſignatione.

Tandem notandum eſt in hoc noſtro codice S. Eligii nulla extare verba, ſeu formam, quæ inter ungendum proferantur, quemadmodum [a] nec in editis, nec in vetuſto Pontificali mſ. quod aſſervatur in Eccleſia Rothomagenſi, putaturque eſ- D ſe Anglicanum. Olim tamen invocationem ſanctiſſimæ Trinitatis adhibitam fuiſſe videmus apud Alcuinum lib. de divinis Officiis cap. de Sabbato ſancto. Idque ex praxi Eccleſiæ Romanæ: *De hac re Apoſtolicus apud Romanos ita agit: Poſtquam Pontifex baptizaverit, vel quibus juſſerit ipſe, levant ipſos infantes in manibus,* &c. Infra: *Et poſtquam induti fuerint, dat Pontifex ſuper eos orationem, impoſita ſcilicet manu ſuper capita eorum cum invocatione ſeptiformis gratiæ Spiritus ſancti.* Oremus: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui regenerare. Hac finita, facit crucem de Chriſmate cum pollice in ſingulorum frontibus, ita dicendo: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Pax tibi. Reſpondent omnes: Et cum Spiritu tuo.* Apud E Amalarium lib. 1. de Offic. Eccl. cap. 2. idem habetur: *Dicit Romanus libellus, de quo ſæpe commemoravimus. Oratione expleta facit crucem cum pollice ex Chriſmate in ſingulorum frontibus, ita dicendo: in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Pax tibi, & cum Spiritu tuo.* In Ordine Romano præmittuntur hæc verba: *Confirmo te. Oratione expleta interrogantibus Diaconibus nomina ſingulorum, Pontifex, tincto pollice in Chriſmate, faciat crucem in frontibus ſingulorum, ita dicendo: Confirmo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. ℟. Amen. Pax tecum. ℟. & cum Spiritu tuo.* In Ordinibus mſs. Tiliano, & S. Germani a pratis ſic habetur: *Confirmo te & ſigno in no-* F *mine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, Amen. Pax tecum, & cum Spiritu tuo.* Apud Guillelmum Pariſienſem lib. de Sacramentis hanc formulam recipere eſt: *Conſigno te, & cruce confirmo te. Quia* A *autem (inquit) Pontifex dicit, pingendo characterem, conſigno te, & cruce confirmo te, intelligenda eſt conſignatio.* Apud Albertum magnum mſ. Bibliothecæ S. Victoris in Suburbio Pariſienſi in 4. ſent. pag. 234. hæc forma confirmationis extat: *Confirmo te ſigno crucis, & Chriſmate ſalutis in nomine Patris, & Filii & Spiritus ſancti.* In alio Pontificali mſ. quod aſſervatur in Eccleſia Ruthomagenſi hæc videre eſt: *tunc faciat crucem in fronte eorum Chriſma* (lege, *Chriſmate*) *dicens; Conſigno te ſigno crucis & confirmo Chriſmate ſalutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, Amen. Pax vobiſcum, vel tecum. Et cum ſpiritu tuo.* Tandem in Pontificali Ro- B mano ſic habetur: *Signo te ſigno crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; ut implearis Spiritu ſancto, & habeas vitam æternam. ℟. Amen.* Græci vero præmiſſa hac oratione, ut habetur in eorum Euchologio αὐτὸς δέσποτα παμβασιλεῦ εὔσπλαγχνε χάρισαι αὐτῷ καὶ τὴν σφραγῖδα, &c. id eſt, tu Domine, omnium Rex & miſericors, dona ei & ſignaculum largitionis ſancti, & omnipotentis adorandique tui Spiritus. Inter ungendum dicunt σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. id eſt, ſignaculum doni Spiritus ſancti. Quæ quidem formula extat in can. 7. Concilii primi Conſtantinopolitani, in quo ſtatuit Concilium, ut Novatiani, Macedo- C niani, Appollinariſtæ, & quidam alii hæretici, qui abjurata hæreſi Eccleſiæ Catholicæ reconciliantur, Chriſmate unguntur in fronte, oculis, naribus, ore, & auribus, dicendo: σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Apud Severum Patriarcham Alexandrinum lib. de ritibus baptiſmi hanc formam videre licet: *Chriſmate ſancto ſuavitatis odoris Chriſti Dei, ſigillo veræ fidei, complemento pignoris Spiritus ſancti obſignatur talis. N. in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti ad vitam ſeculi ſeculorum, Amen.*

Hactenus de Sacramentis baptiſmi, & confirmationis. Sed quia multa quæ ad baptiſmi ritus ſpectare videntur, prætermiſimus, non abs re erit ſi his quæ ſcripſimus libellum Theodulphi Epiſco- D pi Aurelianenſis de ordine baptiſmi ſubjiciamus; quem mſ. ex Bibliotheca Corbeienſi habuimus, in quo omnia quæ ad Sacramentum baptiſmi ſpectant, enucleate ſatis cum myſtica interpretatione exponuntur: cui etiam elucidationis gratia quaſdam notationes adjungemus.

Theodulphi libellus de ordine baptiſmi.

REVERENTISSIMO ATQUE CARISSIMO FRATRI JOHANNI EPISCOPO, THEODULPHUS SALUTEM. Præceptum tuum, vir venerabilis JOHANNES, peregi; etſi non ſolerti efficacia, plena tamen obedientia. Præcepiſti enim mihi, immo per te caritas præcepit, ut quibuſdam quæſtionibus de ordine baptiſmi a Domino, & glorioſo Imperatore Carolo tibi tranſmiſſis breviter, & cito reſponderem. Coartantibus itaque me hinc brevitate, E qua cogebar brevi ſermone res magnas expedire; illinc temporis anguſtia, qua cito quod juſſeras adimplere volebam quod juſſiſti. [a] Quod opus utinam eſſet tam efficaciter expletum, quam eſt libenter ſuſceptum. Quamquam ergo mihi ſpatioſe tractandi, & Patrum volumina revolvendi, quibuſdam occupationibus præpedientibus, facultas nulla ſuppeteret, & me ad juſſionem implendam caritas promoveret; de ſingulis, quæ mihi occurrere potuerunt, celeri curſu ſcripſi, & veſtræ fraternitati miſi; ut ſi non habuerint reſponſa amolumentum, ſaltim obedientia habeat fructum. Quæſtiones interea iſtæ, ut ego te noſſe certus ſum, a regali celſitudine non ſunt factæ neceſſi- F tate diſcendi, ſed ſtudio docendi: nec, ut ipſe his abſolutis de neſciteis valeat imbui, ſed ut alii de ſomno deſidioſi corporis ad rerum abſolvendarum utilitatem valeant excitari; quippe cui hoc ſem-

 per

[a] Inedit. Vatic. & Guſſanvil. conſentientibus mſs. & Theodor. legitur: *ut autem ſurrexerit a fonte, illa qui eum ſuſcipit offerat eum uni Presbytero, qui faciat ſignum crucis de Chriſmate cum pollice, in verticem ejus, dicens:* Deus omnipotens, Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui te regeneravit ex aqua & Spiritu ſancto, cuique dedit tibi remiſſionem omnium peccatorum; *ipſe te liniat* Chriſmate ſalutis in vitam æternam. *Reſp.* Amen.

per familiare eſt, ut exerceat præſules ad ſanctarum ſcripturarum indagationem & ſanam ſobriamque doctrinam, omnem clerum ad diſciplinam, philoſophos ad rerum divinarum humanarumque cognitionem, monachos ad religionem, omnes generaliter ad ſanctitatem, primates ad conſilium, judices ad juſtitiam, milites ad armorum experientiam, prælatos ad humilitatem, ſubditos ad obedientiam, omnes generaliter ad prudentiam, juſtitiam, fortitudinem, temperantiam, atque concordiam. His & ſimilibus rebus ille virorum optimus Deo ſibi propitio ſanctæ Eccleſiæ faſtigium adcumulare non ceſſat, & admirabili in rerum Eccleſiaſticarum ſive civilium adminiſtratione ſtrenuus, & ſapientiæ fonte redundat, & * virtus exhibitione triumphat.

* Leg. virtutis.

Incipiunt capitula.

I. Cur infans catecuminus efficitur. II. Quid ſit catecuminus. III. Cur exſufflatur. IV. Cur exorcizatur. V. Cur catecuminus accipit ſalem. VI. Quæ ſit interpretatio Symboli ſecundum Latinos. VII. De credulitate, quomodo credendum ſit in Deum Patrem omnipotentem, & in Jeſum Chriſtum filium ejus natum & paſſum, & in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam Catholicam, & cetera quæ ſequuntur in eo Symbolo. VIII. De ſcrutinio. IX. Cur tanguntur de ſputo nares & aures. X. Cur pectus de oleo ungitur, vel ſcapulæ ſignantur, vel liniuntur. XI. Quid ſit abrenuntiatio. XII. De abrenuntiatione Satanæ & omnibus operibus ejus, atque pompis, vel, quæ opera diaboli, & pompæ. XIII. De Sacramento baptiſmi. XIV. Cur albis induitur veſtibus. XV. Cur ſacro Chriſmate caput perungitur. XVI. Cur myſtico tegitur velamine. XVII. Cur ab Epiſcopo confirmetur * per manus impoſitionem accipiat ſeptiformis gratiæ Spiritum. XVIII. Cur Corpore & Sanguine Dominico confirmetur.

* Et per.

Quomodo infantes catecumini efficiuntur.

I. Antiquus mos ſervatur, quicumque enim ad Apoſtolos credentes baptizandi adveniebant, inſtruebantur & docebantur ab eis, & inſtructi, & docti de Sacramento baptiſmatis & de ceteris regulis fidei, accipiebant ſacro ſanctum myſterium baptiſmatis. Unde ait Apoſtolus: *An ignoratis, Fratres, quia quicumque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus.* In quibus verbis oſtenditur non eos ignoraſſe Sacramenti baptiſmatis arcana, qui baptizabantur. Sed & Dominus non utcumque ait: Ite, baptizate; ſed, *ite & docete omnes gentes, baptizantes eos*, ut noſſe poſſimus primum inſtruere, & docere eum, qui baptizandus eſt, & poſtea baptizare. Infantes ergo, & audientes & catecumini fiunt, non quo in eadem ætate & inſtrui, & doceri poſſint; ſed ut antiquus mos ſervetur, quo Apoſtoli eos quos baptizaturi erant, primum docebant & inſtruebant, ſicut jam dictum eſt.

II. Catecuminus autem audiens, ſive inſtructus interpretatur. Genus enim humanum audit, & inſtruitur antequam ad baptiſmum veniat, & quod per Moyſen quondam audierit: *Audi, Iſrael, Dominus Deus unus eſt.* Et per Legem & Prophetas inſtruebatur ad unius veri Dei cultum: modo per Sacerdotum miniſterium & audiens * efficiatur, * & inſtrui valeat: ut relicto ritu, quo creaturæ deſerviebat, ſoli Creatori Deo deſerviat. Sic enim Catecumini in Chriſtum credunt, ut adhuc ſua peccata portent: de quibus puto in Evangelio dictum, qui dum crederent in Jeſum, ipſe Jeſus non ſe credebat eis. Quicumque ergo a Johanne docebantur, ſive inſtruebantur, quia baptiſmum ejus peccata delere non poterat, catecuminorum * typhum prætuliſſe noſcendi ſunt.

* Leg. efficitur.
* Leg. et.
* Leg. typum.

III. In quorum etiam facie a Sacerdote per exſufflationem ſignum crucis fit, ut & diabolus fugetur, & Chriſto via præparetur, ut qui illecebroſa perſuaſione ſua generis humani, quod in primordio ſui ſpiraculum vitæ acceperat, habitator erat, ejus virtute & ſacratiſſimo ſigno per miniſterium Sacerdotum, * ut exire cogatur: qui & in diſcipulos ſuos inſufflaſſe, & Spiritus immundos increpaſſe legitur.

IV. Unde & exorcizatur idem malignus Spiritus, ut exeat & recedat ab illo * plaſmato, quod jamdudum per peccatum primi hominis poſſidebat. Et quia *non eſt*, juxta Apoſtolum, *conventio Chriſti ad Belial, nec ſocietas luci ad tenebras*, egrediebantur tenebræ, & lux vera Chriſtus ingrediebatur. Qui & in Zacharia typice propter peccata noſtra, quæ in corpore ſuo portavit, ſordida veſtimenta habuiſſe legitur: & increpans * Satan Jeruſalem elegit ſanctam, videlicet Eccleſiam, quæ eſt viſio pacis, quam quotidie prole nova fecundat, cui per Prophetam dicitur: *Filii tui de longe venient, & filiæ tuæ in latere ſurgent.* Exorciſmus præterea eſt ſermo increpationis. Unde in Actibus Apoſtolorum Exorciſtæ fuiſſe leguntur, & ſancta Eccleſia inter gradus Eccleſiaſticos Exorciſtarum etiam miniſterium habet. Sciendum namque eſt, quia cum exorcizatio fit, ille proculdubio exorcizatur, qui & baptiſmo, & ſaluti fidelium, & omnibus virtutibus ejus contrarius eſt. Illo enim exorcizato ſive expulſo, divini verbi condimentum credentibus datur.

* Leg. plaſmate.
* Leg. Satanam.

V. Et idcirco hi qui baptizandi ſunt, ſalem in Sacramento accipiunt; ut ejusguſtu condimentum ſapientiæ percipiant, neque a ſapore Chriſti deſipiant, & ſint inſulſi & fatui. Qui enim dixit diſcipulis ſuis: *Vos eſtis ſal terræ*, ipſe dixit: *nemo mittens manum ſuam in aratro, & reſpiciens retro, regno cælorum aptus eſſe poteſt.* Ut autem qui baptizantur, regno cælorum apti ſint, & ne præterita peccata iterantes reſpiciant retro, & efficiantur ſtatua ſalis, & remanentes inſenſati exemplo pœnæ ſuæ alios condiant, debent accipere ſalem ſapientiæ, ut quidquid in eis fluxum & fluidum eſt verbi Dei ſale curetur, & juxta Apoſtolum memores eſſe uxoris Loth. Et ſicut Heliſæus ſalis immiſſione ſterilitatem aquæ curavit, ita nimirum verus Heliſæus Dominus noſter Jeſus Chriſtus verbi ſui ſapore fluidam generis humani ſterilitatem ad dulcem fidei & bonorum operum ſaporem perducit: cujus fidei firmitas tunc jam clare luceſcit, cum is qui audierat ſolius Dei cultum eſſe tenendum, unde audiens vocatus eſt: & inſtrui cœperat de veræ religionis cultu, unde catecuminus vocatus eſt: & per exſufflationem, & exorcizationem, & maligno * Spiritu erutus eſt: & in datione ſalis jam habere cœpit guſtum divini verbi. * Tradatur ei ſymbolum, id eſt veræ fidei integra & inconvulſa confeſſio; ut domus * priſco habitatore derelicta, fide ornetur; & de qua ſpinæ incredulitatis evulſæ ſunt, incipiant in ea veræ fidei documenta plantari. Prius enim evellendæ ſunt incredulitatis ſuæ vitiorum ſpinæ, & poſtea plantanda ſunt fidei & bonorum operum rudimenta. Unde & Dominus ante faciem filiorum Iſrael ſeptem gentes * a typhum vitiorum tenentes contrivit, in quarum loco in * typho virtutum Iſraeliticum populum collocavit. Et ad Jeremiam Prophetam dicit: *Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna, ut evellas, & deſtruas, & diſſipes, & diſperdas, & ædifices, & plantes.* Prius enim dixit evulſionem, & deſtructionem, & diſſipationem, & diſperſionem; & poſtea ſubjecit ædificationem, & plantationem. Et per eumdem Prophetam ait: *Sicut vigilavi ſuper eum, ut evellerem, & demolirer, & diſſiparem & diſpergerem, ſic vigilabo ſuper eos, ut ædificem, & plantem.* Et hoc ideo, quia poſt exorcizationem & exſufflationem Symboli, ſequitur traditio.

* Leg. Spiritu.
* Leg. traditur.
* Leg. a priſco.
* Leg. ſeptem.
* Leg. typo.

VI. Quod Symbolum Latine, indicium vel ſignum vel conlatio interpretatur. Indicium, quia per id indicatur fidei integritas; ſignum, quod ab eo bene retento, & intellecto fideles ab infidelibus diſcernuntur: conlatio, quia in eo Apoſtoli omnem fidei integritatem contulerunt. Quod autem omnes pari fidei ſinceritate corde retinebant, ore confeſſi ſunt, & ſinguli proprias ſententias conferentes Symbolum, id eſt totius fidei conlationem ediderunt. Diſceſſuri enim ab invicem normam futuræ prædicationis

* De uſurpatione vocis *typi*, pro *typho*, & vice verſa, lege quæ diximus lib 25. Moral. num. 15.

nis in commune ſtatuerunt: ne localiter ab invicem diſcedentes, diverſum aliquid vel diſſonum prædicarent. Decentiſſimum namque & utile erat, ut quibus erat una anima & cor unum in Domino, & quos ſancti Spiritus afflatus vegetabat, unius etiam fidei confeſſio exornaret. Nec enim dirimi in aliquo vel poterant, vel debebant, qui unius fidei vinculo nectebantur. * Plerumque interea Verbum adbreviatum, per Iſaiam prophetam, in Symbolo & Oratione Dominica intelligi volunt. In altero enim fidei, in altero precum continetur integritas; ut & in duodecim verbis duodecim Apoſtolorum doctrina, & in ſeptem petitionibus omne contineatur quidquid ad præſentis & futuræ vitæ pertinet diſpenſationem. Quamvis etiam totius doctrinæ verbum dici poſſit adbreviatum; quia quod prius Lex & Prophetæ continebant, in latitudine præceptorum veniens Dominus pronuntiavit, & dixit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & proximum tuum tamquam teipſum. In duobus mandatis tota Lex pendet & Prophetæ.* In quo evidenter Prophetas & Legem duobus his ſermonibus breviavit. Hæc de Symbolo & nomine ejus dicta ſunt.

* Leg. plerique.

VII. Ceterum fides quæ in hoc Symbolo continetur, ita ab his qui baptizandi ſunt intelligi debet, ut credant in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem omnium viſibilium & inviſibilium, qui ſolus, quia non eſt de alio, ideo appellatur ingenitus: & Jeſum Chriſtum Filium ejus, per quem omnia facta ſunt, verum Deum, Unigenitum, verumque Dei filium, non factum, aut adoptivum; ſed genitum, & unius cum Patre ſubſtantiæ, atque ita per omnia æqualem Deo Patri, ut nec tempore, nec gradu, nec poteſtate eſſe poſſit inferior, tantumque eſſe illum qui eſt genitus, quantus eſt ille qui genuit. Credant etiam eum natum de Spiritu ſancto, & Maria ſemper Virgine, id eſt ut Spiritu ſancto cooperante, verum ſibi corpus ex Virgine, id eſt Dei filius aſſumſerit: ut qui erat in divinitate Dei Patris filius, ipſe factus ſit in humanitate hominis matris filius. Credant etiam eum deſcendiſſe ultimo tempore pro redemtione mundi a Patre, qui numquam deſiit eſſe cum Patre; & hominem verum factum, ut humanum genus homo liberaret: & ipſe qui ab initio æternitatem cum Patre & Spiritu ſancto poſſidet, in fine ſeculorum perfectum naturæ noſtræ hominem ſuſceperit, & Verbum caro factum ſit, aſſumendo humanitatem, non permutando divinitatem. Credant etiam eum pertuliſſe paſſionem & mortem non in virtute Divinitatis, ſed in infirmitate humanitatis: mortuum vera carnis morte, reſurrexiſſe vera carnis reſurrectione, & reſurrectione ſua ſpem nobis reſurrectionis conſuliſſe; ita dumtaxat ut ſicut ille tertio die reſurrexit vivus a mortuis, ita & nos in fine ſeculorum reſurgamus in eadem qua nunc vivimus carne. Credant etiam eum in eodem corpore quod de virgine aſſumſit & paſſionem ſuſtinuit & reſurrexit, aſcendiſſe in cælum, & in eodem & nunc eſſe, & ad judicium venturum eſſe, & reſuſcitatis omnibus, dare aliis pro peccatis ſupplicii æterni ſententiam, aliis pro juſtitiæ meritis æternæ beatitudinis præmium. Credant & in Spiritum ſanctum Deum verum a Patre Filioque procedentem, æqualem per omnia Patri & Filio voluntate, poteſtate, æternitate, ſubſtantia; nec eſſe in hac ſancta Trinitate ullos gradus, quibus aliquis inferior ſuperiorve dici poſſit. Credant etiam ſanctam Eccleſiam Catholicam, id eſt Univerſalem; non in ſanctam Eccleſiam, ut credentes in Trinitatem. Credant ejuſdem ſanctæ Trinitatis domum eſſe ſanctam Eccleſiam; a cujus communione diſcedentes Schiſmatici & hæretici vocantur, * æterna damnatione puniuntur. In ejus vero communione permanentes, & membra Chriſti eſſe, & remiſſionem peccatorum percipere, * ut ad vitam æternam pertinere. Quia ergo parvuli necdum ratione utentes hæc minime capere poſſunt, oportet, ut cum ad intelligibilem ætatem pervenerint, doceantur, & fidei Sacramentis, & confeſſionis ſuæ myſteriis, ut ea & veraciter credant, & diligenti cura cuſtodiant. Confeſſionem ſuam plane diximus, quia quamvis illi necdum loqui poſſint, pro illis & confitentur & loquuntur, qui eos de lavacro fontis ſuſcipiunt: nec immerito; dignum eſt, ut qui aliorum peccatis obnoxii ſunt, aliorum etiam confeſſione per myſterium baptiſmatis remiſſionem originalium percipiant peccatorum.

* Leg. & in æterna.

* Leg. &

VIII. Qui vero illius ſunt jam ætatis, ut rationem credulitatis ſuæ reddere poſſint, diligenti examine ſcrutandi ſunt, utrum veraciter credant, an alicujus falſitatis in eis macula celetur, * necdum aut timore aut favore terrenarum poteſtatum, aut adquiſitione quarumdam rerum ad baptiſmatis Sacramentum ignorantibus miniſtris Eccleſiæ perveniunt; tradatur ſanctum canibus, & margaritæ mittantur inter porcos, & lupi ovina pelle veſtiantur. Hinc enim morem Eccleſia ſervare conſuevit, ut per aliquod dierum ſpatium hi qui in ſolemnitate Paſchali baptizandi ſunt, ſcrutentur: ut inſtructis, & doctis, & ſimplici corde ad fidem veram venientibus vitæ Sacramenta impertiantur; quibus ut aptiores inveniantur baptiſmatis Sacramento, & eorum fides probabilior ſit, quædam ſunt corporaliter, quæ ſpiritali guſtu deguſtata myſticum quid, & ſpiritale ſapiant.

* Leg. ne dum.

IX. Tangantur itaque de ſputo nares, & aures, & dicis, Effeta: nares, ut Chriſtum in odore unguentorum ſequantur, & dicant: *trahe me, poſt te curremus:* & cum Apoſtolo profiteantur dicentes: *Chriſti bonus odor ſumus Deo:* & illius membra efficiantur, cui dicitur: *& odor veſtimentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Quem odorem tunc bene habere * poterit, ſicut Maria, quæ interpretatur domina, ſive luminatrix, alabaſtrum unguenti, hoc eſt ſacræ fidei puritatem, * & ungueant pedes Jeſu, Apoſtolorum videlicet monita complentes, vel prædicatorum quorumlibet, per quos Chriſtus inambulat; & domus, mundus videlicet, ſive univerſitas ſanctæ Eccleſiæ eorum bona opinione, quaſi quodam dulci, & ſuavi odore repleatur; & quia plerumque odoris ſuavitas & diverſa thymiamata diſſolutis & amatoribus conveniunt, iſti e contrario & continentes, & amatores effecti, illius ſolummodo ſalutiferum ſemper amplectantur odorem. Tangantur & aures, ut audientes verba Dei, & facientes ea, ſimiles ſint ſecundum Evangelium *viro ſapienti, qui ædificavit domum ſuam ſupra petram;* & ſpiritali auditu ſemper ſpiritalia auſcultent: ut cum David dicere poſſint: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus;* & cum Iſaia: *Dominus Deus aperuit mihi aurem; ego autem non contradico, retrorſum non abii:* ut quæ ſpiritaliter dicuntur audientes, ad ſpiritalium operum emolumenta perveniant. Cum itaque Dominus in Evangelio dicit: *qui habet aures audiendi, audiat,* & Johannes in Apocalypſi ſua, *qui habet aures audiendi, audiat quid Dominus dicat Eccleſiis;* hic non aures carnales, ſed ſpiritales quæruntur, & per aurium nomen interioris hominis auditus deſignatur. In ſacro etenim eloquio plerumque per membra corporis ſpiritalis animæ virtutes intelliguntur. Quia ergo divinitas hominem aſſumens quoddam ex commiſtione duarum ſubſtantiarum in una Dei Filii perſona collyrium fecit, unde genus humanum, quod cæcum a primis parentibus natum erat, illuminaret, * non ab ſputo aures tanguntur, & nares, ut exponens linguam muti tetigerat, & ſputo lutum fecerat, & oculos cæci nati aperuerat; nunc per miniſterium Sacerdotum & auditum ſpiritalem his qui baptizati ſunt, tribuat, & recte loquendi, id eſt fidem veram confitendi facultatem præbeat: & nares; quibus bonum Chriſti odorem capiant, aperiat. Pectus enim illius qui baptizatur, refertum ſemper eſſe debet, & divini odoris nectare, & ſpiritali unctione delibutum.

* Leg. poterunt.

* Leg. ut ungant.

* Leg. nunc.

X. Unde etiam hi qui baptizandi ſunt, pectus de oleo, & ſcapulæ tanguntur, ut illius olei ſancti videlicet Spiritus unctione liniti, de quo Apoſtolus ait, *ſicut unctio ejus docet nos de omnibus,* ante & retro muniti, id eſt contra omnia proſpera ſive adverſa ſint circumſpecti, & cæleſtium animalium imitatione ante & retro pleni ſint oculis, id eſt præ-

præteritum & futurum reſpicientes, ſalutis ſuæ cuſtodiam non amittant. Tangitur eis pectus, ut cum David dicere poſſint: *& miſericordia ejus præveniat me*. Tanguntur ſcapulæ, ut cum eodem dicant: *& miſericordia ejus ſubſequatur me*. Id eſt, anteriora, ut bene velint; poſteriora, ne fruſtra velint. Bene autem velle & perficere a Deo nobis datur, a quo eſt omne datum optimum, & omne donum perfectum. Et quoniam in cordis nomine ſæpè mens deſignatur, ſicut eſt illud, *in toto corde meo exquiſivi te*, & in olei nomine intelligitur unctio ſancti Spiritus, ſive opera luminis & miſericordiæ, cordis locus unctione utrimque munitur, id eſt anterius & poſterius, ut undique mens Chriſtiani & pinguedine ſancti Spiritus, & operibus luminis & miſericordiæ exuberet.

XI. Quibus bene exuberat, ſi abrenuntiando diabolo, & operibus ejus, dominationem illius aſpernetur: & jugum quod ſe premebat, illius olei unctione fatiſcat: & impleatur illud propheticum: *computreſcet jugum a facie olei*. Abrenuntiare etenim poni ſolet pro eo quod eſt ſpernere, rejicere, contradicere, ſive aliud quidquid hoc verbo in hoc ſenſu exprimi poteſt. Quamvis enim illius verbi quod eſt, *nuntio*, ſenſus in promtu ſit cum ſine præpoſitione profertur, & accepta præpoſitione interdum a ſua ſignificatione non longe recedat, ut eſt illud, *narrabo & renuntiabo*: interdum vero in alium ſenſum vertatur, ut eſt illud: *ſic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus*: abrenuntiare tamen ſemper in eo ſenſu poni conſuevit, quem ſuperius diximus. Abrenuntiare etenim ſe fatetur Satanæ, & omnibus operibus ejus, & omnibus pompis ejus. Quam abrenuntiationem recte confeſſio ſanctæ Trinitatis ſequitur: ut ubi abundavit peccatum, ſuperabundet gratia: & ubi computruit jugum diaboli a facie unctionis Spiritus ſancti, adveniat illius jugum, qui dixit: *diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris: jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve*. Satanas enim qui & diabolus nuncupatur, a fidelibus abrenuntiatur, ut Domino Salvatori liberius ſerviatur: quia juxta ejuſdem Domini vocem, *nemo poteſt duobus Dominis ſervire*.

I. xi 14.

XII. Abrenuntiatur etiam operibus ejus: quia opera illius contraria ſunt operibus Salvatoris: & quia ille armis ſuis, id eſt vitiis genus humanum ſibi ſubjecit: Dominus armis ſuis, id eſt virtutibus illum debellavit. In illius enim militia, id eſt peccatis noſtris ſervitus * permanens accepit mortem: in iſtius militia, id eſt virtutibus, accipimus vitam æternam. Septem itaque principalia vitia, quibus diabolus genus humanum infeſtat, non incongrue opera Satanæ dicere poſſumus: quibus opponuntur ſeptem principales virtutes, quæ opera ſunt procul dubio ſalutaria. Nec minus interea pompis ejus abrenuntiatur, quæ utique opera ſunt Satanæ. Sed eo quaſi diſcerni videntur a ceteris operibus ejus: quia in ejus ſuperbia, cujus ille auctor, & quæ eum dejecit, quodammodo deſignatur. Pompæ igitur ejus ſunt ambitio, arrogantia, vana gloria, & cetera hujuſcemodi, quæ de fonte ſuperbiæ procedere dignoſcuntur. Pompam enim ambitionem ſive jactantiam & his ſimilia intelligi debere propheticus ſermo demonſtrat, cum dicit: *Væ qui opulenti eſtis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates capita populorum, ingredientes pompatice domum Iſrael*. Sed & Clemens Prudentius diſertiſſimus atque chriſtianiſſimus Poeta in hac ſignificatione pompam poſuit in libro Pſychomachia, ubi ait:

*Leg. permanentem.

> *Pompa oſtentatrix vani ſplendoris inani*
> *Exuitur nudata peplo.*

In pugna luxuriæ & ſobrietatis.

Quamvis ergo omne peccatum ſuperbia dici poſſit: quia quando quis peccat, Deo qui peccare prohibuit contraire videtur: aliud tamen eſt deſidioſe, aliud malitioſe, aliud ſcienter, aliud ignoranter, aliud negligenter; aliud arroganter peccare. Quolibet autem modo quis peccet, ſi pœnitere contemnit, in magnum ſe ſuperbiæ baratrum immergit: de quo nonniſi per confeſſionem peccatorum ſuorum, & emendationem morum, & ſalutaris pœnitentiæ adminiculum egredi poteſt. Duobus enim modis homo Deo ſuperbit; cum aut præceptis ejus inobediens exiſtit, ea quæ prohibita ſunt committit, aut commiſſa pœnitere negligit. Unde ſive hi qui baptizandi ſunt, ſive nos qui baptiſmi Sacramentum jam percepimus, ante oculos ponere debemus pactum quod cum Deo in baptiſmate fit, ubi abrenuntiatur Satanæ, & operibus ejus, & pompis ejus: quod pactum tunc irritum fit, ſi aut in fide quis permanendo vitiis, aut a fide exorbitando, idolorum cultibus aut hæreſum erroribus ſubdatur.

XIII. Quia igitur conſtat pactiones credentium eſſe duas, unam in qua abrenuntiatur diabolo, & pompis ejus, & omnibus operibus ejus: in altera qua ſe credere confitentur in Patrem, & Filium, & in Spiritum ſanctum; oportet has inconvulſæ mentis intentione teneri, & ut * temerate cuſtodiri poſſint, illius ſemper adjutorium quærere qui baptiſmi Sacramentum ad ſalutem generis humani contulit, cujus myſterium, & in veteri teſtamento per Moyſen præfiguratum eſt; cum populus in nube, & in mari baptizatus eſt, & in novo per Mediatorem Dei & hominum apertiſſime demonſtratum. Ipſe enim ait, *quoniam niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poterit introire in regnum cælorum*. Et Johannes de eo ait: *Ego baptizo vos: veniet autem &c. ipſe vos * baptizavit in Spiritu ſancto, & igni*. Per hoc qui naſcimur mundo, renaſcimur Deo, & qui per peccatum eramus filii iræ, per gratiam efficimur filii Dei. Hac enim unctione & hoc lavacro Eccleſia vegetatur. Ex oſſe parentis protoplaſti mulier ædificata eſt; ex latere Chriſti in cruce dormientis Eccleſia formata eſt. Profluxerunt enim ex ejus latere ſanguis & aqua, duo ſanctæ Eccleſiæ præcipua Sacramenta, ut in altero conſecratio, in altero mundatio eidem tribueretur Eccleſiæ. Regeneramur namque ex lavacro, ut conſecramur & ſanguine. Unde & populus mare rubrum tranſiit, quia baptiſmus Chriſti Sanguine conſecratur. Quia ergo elementum aquæ in hoc mundo omnibus elementis purgandi, vivificandi, recreandi gratia aptius eſt, non immerito ei baptiſmi dignitas confertur: quia & regenerandorum hominum efficaciam cum Spiritus Dei in mundi primordio ſuper id ferebatur, concipiebat, & purgandorum, cum ex latere Chriſti proflueret, dignitatem capiebat. Per hoc etenim viſibile elementum res illa inviſibilis ſignatur, ut ſicut aqua purgatur exterius corpus, ita latenter ejus miniſterio per Spiritum ſanctum purificetur & animus. Invocato namque Deo, deſcendit Spiritus ſanctus de cælis, & ſanctificatis aquis, tribuit eis vim purgationis. Inde homo ad imaginem reparatus ſanctæ Trinitatis, ad quam conditus fuerat, expellitur; & qui vetus in eas per peccatum primi hominis intraverat, novus ex eis per Chriſti gratiam egreditur, & Spiritu gratiæ in melius immutatus longe aliud quam fuerat, efficitur. Fœdus enim erat deformitate peccatorum, ibi redditur pulcher dealbatione virtutum. Nullatenus itaque baptiſmi myſterium perfici poteſt, niſi ſub invocatione ſanctæ Trinitatis: quia & Dominus ad Apoſtolos dixit; *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*. Et idem Dominus hoc Sacramentum firmavit, cum in ſuo baptiſmate Pater declaratus eſt in voce, Filius in corpore, Spiritus ſanctus in columbæ oſtenſione. O præclarum & admirabile Sacramentum, quod de filiis iræ facit filios Dei, de veteribus novos, de fœdis pulchros: in quo & regeneramur, & purgamur, & exemplum mortis Chriſti imitamur. Quomodo ergo hoc exemplum imitemur, dicat Apoſtolus: *An ignoratis*, inquit, *quia quicumque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Conſepulti ergo ſumus cum illo per baptiſmum in morte: ut quemadmodum reſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus*. Morimur ergo peccato, quando abrenuntiamus diabolo, & omnibus, quæ ejus ſunt. Conſepelimur Chriſto, cum ſub invocatione ſanctæ Trinitatis ſub trina merſione in fontem lavacri, quaſi in quoddam ſepulcrum deſcendimus. Conſurgimus Chriſto cum exuti omnibus peccatis de fonte,

*leg. intemerate.

*id eſt, baptizabit.

ſonte, quaſi de ſepulcro egredimur. Sed neque myſterium trium dierum ac noctium, quibus in ſepulcro Jeſus fuiſſe legitur, præteritur, cum * invoti ſancta Trinitate, quæ utique vera lux eſt, in fontem deſcendimus. Lux eſt enim Pater, & in lumine ejus, qui eſt Filius, lumen videmus Spiritum ſanctum. Facimus autem & tres noctes, cum tenebrarum & ignorantiæ * Patre, una * commendatio, quod ex eo natum eſt, quod mendax eſt, ſicut & Pater ejus, contradicimus. Sed & tertio loco ſpiritum erroris deſtruimus, qui inſpirat Pſeudoprophetas, ut dicant: Hæc dicit Dominus, quos Dominus non miſit. Deſtruimus enim hæc, & conculcamus, ſi conſepulti ſumus Chriſto, etiam ſecundum illud quod ipſe dicit: *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.* Quæ ſingula ita ſunt contraria ſanctæ Trinitati, ut nox diei, & tenebræ luci, ut mendacium veritati. Fons quoque baptiſmi ſimilitudinem gerit ſepulcri Chriſti, quod novum fuiſſe legitur. Quia quicumque in eo conſepelitur Chriſto, & ei conſurgit, ſecundum eumdem Apoſtolum, in novitate vitæ ambulare debet. Cujus fontis ſeptem gradus, tres in deſcenſu tres noctes, & tres in aſcenſu tres dies ſignificare videntur, de quibus ſuperius dictum eſt. Septimus vero, qui & quartus, ille eſt de quo quidam ait: *Et aſpectus quarti ſimilis filio Dei*, qui fornacem ignis extinguit, qui eſt ſtabilimentum pedum, fundamentum aquæ: in quo juxta Apoſtolum, inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Idcirco autem baptiſmus non iteratur, quia & Chriſtus non amplius quam ſemel moritur. Peccata enim quæ poſt baptiſmum committuntur, pœnitentiæ lacrymis, eleemoſynis, & ceteris bonorum operum exhibitionibus, non baptiſmatis iteratione delentur. Dominico interea corpori ſepeliendo mundiſſima linteamina, & aromata adhibentur: quia & is qui Chriſto conſepeliri deſiderat, ſi jam ætas permittit, quamvis mortuus ſit per originale peccatum, quod adhuc portat, debet tamen bonorum operum exhibitione flagrare, mundis indui veſtibus, de quibus Propheta Sacerdotes indui orat cum dixit: *Sacerdotes tui induantur juſtitiam.* Si ergo antequam renaſcatur, & originali peccato purgetur, & Chriſto conſepeliatur, debet flagrare, odorem præſtare, & mundiſſimis veſtibus indui; quanto magis renatus, purgatus, Chriſto convivificatus, in novitate vitæ ambulans, nova creatura effectus, & odoris flagrantia exuberare, & candidorum veſtimentorum clareſcere debet nitore?

(* leg. invocata. * leg. Patri. * leg. cum mendacio.)

XIV. Ut ergo nos, qui mundo morimur, Chriſto conſurgimus, bonorum operum nitore induamur, & cœleſtium gaudiorum ſpe confirmemur, decentiſſima ratione Angelus, qui ejus reſurrectionem nuntiat, in albis veſtibus ſedere deſcribitur; & qui ejus reditum Apoſtolis nuntiant, in albis veſtibus apparent, & nos albis poſt baptiſmum induimur veſtibus, ut munditiam teneamus in opere, quam accepimus in regeneratione, ſervantes & noſtram innovationem, & Angeli ſplendoris decorem: * dentur nobis ſingulæ ſtolæ albæ, ſpes videlicet immortalitatis, & æternæ felicitatis, ut cum Propheta dicere poſſimus: *Gaudens gaudebo in Domino; & exultavit Spiritus meus in Deo meo: quia induit me veſtimentum ſalutis, & indumentum juſtitiæ circumdedit me.* Ille veſtimenta iſta nos cuſtodire faciat, qui ea dedit: ut de nobis dici poſſit, quod in Apocalypſi ſcriptum eſt: *Beatus qui vigilat, & cuſtodit veſtimenta ſua.* Quia ergo omnia in baptiſmi ratione redolent myſteriis, & exuberant Sacramentis, opportunum erat, ut novus homo nova acciperet veſtimenta, & purgatus veteris noxæ colluvione, candidarum veſtium indueretur nitore. Moyſes enim Aaron & filios ejus prius aquis lavit, & poſt lineis induit veſtimentis: quia & noſter verus Moyſes, qui populum de Ægyptia ſervitute, de gentilitatis videlicet errore liberat, qui eſt Mediator Dei & hominum, ſui nos inenarrabili Sacramenti unda purificat, & bonorum operum indumentis exornat. Cujus facies, manifeſtatio videlicet Divinitatis ejus, teſtimonio Legis & Prophetarum in monte Eccleſiæ, ut ſol, reſplendet, & veſtimenta ejus, id eſt Sancti omnes efficiuntur, ſicut * luna alba, vel ſicut nix. Cui cum Apocalypſi gratias agamus, qui lavit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit * noſtrum regnum * Sacerdotes Deo & Patri ſuo, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum. Hoc etenim regnum, & ſacerdotium, & viſibili Chriſmatis unguento per miniſterium ſacerdotum, & inviſibili Spiritus ſancti gratia a Domino linitur.

(* leg. ut. * leg. lana. * leg. nos. * leg. & Sacerdotes.)

XV. Cujus unguenti Sacramentum a Moyſe primum, jubente Domino, in Exodo legitur compoſitum, & in novo Teſtamento a Domino veraciter declaratum, qui unctus eſt a Patre oleo lætitiæ præ conſortibus * tuis, cui non ad menſuram dat Deus Spiritum; quoniam in ipſo habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter. Ipſi enim Eccleſia dicit: *Oleum effuſum eſt nomen tuum, ideo adoleſcentulæ dilexerunt te.* Quid videlicet & a Chriſmate Chriſti, & a Chriſto Chriſtianorum nomen exortum eſt. Ante adventum etenim ejus Reges ſolummodo ungebantur & Sacerdotes, qui etiam Chriſti vocabantur: poſt adventum vero ejus non ſolum Reges & Sacerdotes, ſed omnis hac unctione conſecratur Eccleſia: quia conſtat eam eſſe regnum & Sacerdotium, & filios ejus reges, & Sacerdotes. Baptizatorum itaque capita Chriſmate liniuntur, * & in regno & ſacerdotio Eccleſiæ delibuti, & Chriſtiani nominis prærogativam accipiant, & ejus membra qui eos redemit & eorum caput eſt, effici valeant.

(* leg. ſuis. * leg. ut.)

XVI. Quia igitur idem Redemtor noſter Rex eſt cui per Prophetam dicitur: *Regnum tuum, Domine, regnum omnium ſeculorum, & dominatio tua in omni generatione & generatione*, qui diabolum, mortem, & mundum mirifice triumphavit; & * Sacerdotes, cui per eumdem Prophetam dicitur: *Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*, qui ſe Deo Patri in ſacrificium obtulit: decentiſſimum eſt, ut ſancta ejus Eccleſia, quæ utique corpus ejus eſt, & regnum ſit & Sacerdotium, & nos in ea regenerati, qui ejus membra ſumus, reges ſimus & Sacerdotes: reges, ut & contra diabolum viriliter dimicemus, & adminiſtrationem vitæ noſtræ admirabili diſpenſatione gubernemus: & Sacerdotes, ut in templo Dei ſancto, quod ſumus nos, altare fidei ædificantes bonorum operum ei hoſtias pacificas offeramus, & cum Apoſtolo dicamus: *Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus, in Chriſto.* De quo altari fumus orationum noſtrarum ei quotidie aſcendat, juxta illud quod ait Propheta: *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.* Capita itaque eorum, qui regenerantur ex aqua & Spiritu ſancto, myſtico velamine tegunt; ut eis per Petrum dicatur: *Vos eſtis genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta, populus adquiſitionis.* Ut hoc velamine, & diadema regium, & Sacerdotalis capitis velamentum ſignificetur: & quia per caput mens plerumque in ſacro eloquio accipi ſolet, juxta illud: *Reſpicite & levate capita veſtra*, mens renatorum & regiæ dignitatis habeat ornamenta, & Sacerdotalis verticis habeat tegumentum: ut & contra vitia Sacerdotali velamine muniatur, & virtutum gemmis ſpiritaliter exornetur, & unctione ſacro-ſancti Chriſmatis liniatur: quibus etiam ſeptiformis gratiæ Spiritus, per Chriſmatis unctionem conceditur, ut non ſolum ſancti Spiritus, qui unius eſt cum Patre & Filio ſubſtantiæ, ſed totius ſanctæ Trinitatis habitaculum effici mereantur.

(* leg. Sacerdos eſt.)

XVII. Quod ergo Presbyteris baptizatos Chriſmate ungere licet, Spiritum vero ſanctum per manus impoſitionem tradere non licet, antiquus iſte mos ab Apoſtolis Eccleſiæ eſt traditus. Sic enim ſcribitur in Actibus Apoſtolorum: *Factum eſt autem cum Apollo eſſet Corinthi, ut Paulus peragratis ſuperioribus partibus veniret Epheſum, & inveniſſet quoſdam Diſcipulos; dixitque ad eos: Si Spiritum ſanctum accepiſtis credentes? At illi dixerunt ad eum: ſed neque ſi Spiritus ſanctus eſt, audivimus. Ille vero ait: in quo ergo baptizati eſtis? qui dixerunt: in Johannis baptiſmate. Dixit autem Paulus: Johannes baptizavit baptiſmo pœnitentiæ populum dicens: in eum qui venturus eſt poſt ipſum, ut crederent, hoc eſt*

in Jeſum. His auditis baptizati ſunt in nomine Domini Jeſu: & cum impoſuiſſet manus Paulus, venit Spiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Item alio loco: *Cum audiſſent Apoſtoli, qui erant Hieroſolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum, & Johannem: qui cum veniſſent, oraverant pro ipſis, ut acciperent Spiritum ſanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat; ſed baptizati tantum erant in nomine Domini. Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum.* Denique ſciendum eſt, quia ſicut cetera baptiſmatis Sacramenta per Sacerdotes viſibiliter fiunt, per Deum inviſibiliter conſecrantur: ita nimirum & Spiritus ſancti gratia per impoſitionem manuum, & miniſterium Epiſcoporum fidelibus traditur. Presbyteri vero, licet ſint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem ſolis Pontificibus deberi ut vel ſignent, vel Paraclitum Spiritum tradant, non ſolum conſuetudo Eccleſiaſtica demonſtrat, verum & ſuperior illa lectio Actuum Apoſtolorum, quæ aſſerit Petrum & Johannem eſſe directos, qui jam baptizatis traderent Spiritum ſanctum. Nam Presbyteris, ſive abſentibus ſive præſentibus Epiſcopis, baptizare, & baptizatos Chriſmate ungere licet, ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratum: nec tamen frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur Epiſcopis, cum * tradant Spiritum Paraclitum. Qui Spiritus Paraclitus ſeptiformis etiam gratiæ dicitur, propter ſeptenarii numeri myſterium, in quo ſumma perfectio intelligitur. Eſt enim compoſitus ex toto primo pari, & toto primo impari: ex toto primo pari, qui dividi poteſt, & ex toto primo impari, qui dividi non poteſt. Habet enim in * ſeptenario myſterium Trinitatis, in quaternario Evangelii. Sive enim tres per quatuor, ſive quatuor per tres multiplicentur, ad duodenarium numerum ſurgit. Quia myſterium ſanctæ Trinitatis, & doctrina Evangelii per XII. Apoſtolos in quatuor mundi partes, orientem videlicet & occidentem, ſeptentrionem & meridiem derivata eſt. Hic enim numerus in ſacro eloquio pro perfectione poni conſuevit. Conſummatis enim Deus operibus ſuis, ſeptimo die requievit. Et Enoch, qui ſeptimus eſt ab Adam, cum Domino ambulavit, & ejus translatio ſpem nobis æternæ requiei contulit. Unde & Jubilæus annus, in quo plenaria requies ſignatur, ſeptem hebdomadibus conficitur. Septies enim ſeptem fiunt XLIX. qui monade addito noſtræ adunationis impletur. Hujus numeri perfectionem Propheta commendat, cum dicit: *Septies in die laudem dixi tibi.* Quod in alio Pſalmo quaſi exponens aperit, cum dicit: *Semper laus ejus in ore meo.* Nam & Johannes in Apocalypſi ſua quod ſeptem ſcribit Eccleſiis, generaliter univerſæ Catholicæ creditur ſcripſiſſe Eccleſiæ. Unde ipſe ait: *Qui habet aures audiendi, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis.*

* leg. tradunt.

* leg. ternario.

De ſeptenario interea numero, qui in quibuſdam Scripturæ locis univerſitatem ſeu perfectionem, in quibuſdam vero ſeptiformis gratiæ ſpiritum ſignificat, multa & in veteri & in novo teſtamento habentur, quæ perſequi longum eſt. Nunc videamus, qualiter Iſaias Propheta ejuſdem Spiritus ſeptiformis dona enumeret. Cum enim de Chriſto, qui eſt virga virtutis Domini, prophetaret, ait: *Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet, & requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus; Spiritus conſilii, & fortitudinis; Spiritus ſcientiæ, & pietatis; & replebit eum Spiritus timoris Domini.* Super hunc florem, qui de virga Jeſſe, id eſt beatæ Mariæ ſemper Virginis partu egreſſus eſt, requievit Spiritus Domini. Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem divinitatis habitare corporaliter. Nequaquam per * parentes, ut in ceteris Sanctis, quibus alii datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ, alii gratia virtutum, & cetera quibus unicuique datur ſecundum menſuram; ſed pleniſſime. Unde & Apoſtolus ait: *Non ad menſuram dat Deus ſpiritum.* Et Propheta: *Ecce puer meus quem elegi, electus meus, in quo complacuit*

* leg. partes

A *animæ meæ: ponam Spiritum meum ſuper eum, judicium gentibus proferet.* Ut enim in eo perpetua habitatione requieſceret, ad eum venit juxta Johannis Baptiſtæ teſtimonium, qui ait: *Vidi Spiritum deſcendentem, quaſi columbam de cælo, & manſit ſuper eum, & ego neſciebam illum: ſed qui miſit me baptizare, ille mihi dixit: ſuper quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, ipſe eſt qui baptizat in Spiritu ſancto.* Qui * Spiritus Domini a adimpleatur, & Spiritus ſapientiæ: quia de Chriſto, qui eſt ſapientia Dei, ſcriptum eſt: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil;* & * Pſalmis canitur: *Quam magnificata ſunt opera tua; Domine, omnia in ſapientia feciſti.* Et in alio loco, ubi Trinitas aperte demon-

B ſtratur, ſcriptum eſt: *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Quia per Chriſtum, qui eſt Verbum Domini, id eſt Patris, de quo ſcriptum eſt: *In principio erat verbum,* cæli videlicet, ſancti Prædicatores, qui enarrant gloriam Dei, facti ſunt, & Spiritu ſancto, qui eſt eorum conſubſtantialis, qui ab utroque procedit, omnis virtus eorum. Quia omnium Sanctorum ornatus Spiritus ſancti inſpiratione ſubſtat. Et Apoſtolus ſcribit: *Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia.* Et in Proverbiis legitur: *Deus in ſapientia ſua fundavit terram, & paravit cælos in prudentia.* Et quomodo idem ſermo Domini vocatur lux & vita & reſurrectio; ſic Spiritus ſapientiæ &

C intellectus, conſilii & fortitudinis, & ſcientiæ & pietatis, ac timoris Domini nuncupatur. Non quod diverſus ſit juxta differentias numinum: ſed unus atque idem cunctarum virtutum fons ſit atque principium. Abſque Chriſto igitur nec ſapiens quis eſſe poteſt, nec intelligens, nec conſiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec plenus timore Domini. Et hoc ſciendum eſt quod Spiritus Domini, ſapientiæ & intellectus, conſilii & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis, ac timoris Domini, id eſt ſeptenarius numerus, qui ſeptem oculi in uno lapide dicuntur Zachariæ, requieſcat ſuper virgam ac florem, qui de Jeſſe, ac per * hoc ſtirpe David ſurrexit. Hunc enim Spiritum, qui a Patre Filioque procedit, idem Dominus Apoſtolis, & per Apoſtolorum &

D eorum ſucceſſorum miniſterium ſanctæ ſuæ tribuit Eccleſiæ: cujus dona, quamquam * eximius b Spiritus fonte procedant, videntur quodammodo quaſdam habere proprietates. Aliud enim eſt ſapere, aliud intelligere. Quia multi æterna quidem ſapiunt, ſed hæc intelligere minime poſſunt. Sapientia ergo mentem quam inſederit, de æternorum ſpe c æternitudine replet. Intellectus eo quod ſecreta penetrat, cor quod tetigerit, reficiendo, ejus tenebras illuſtrat. Conſilium dum eſſe aliquem præcipitem prohibet, ratione animum replet. Fortitudo vero cum adverſa non metuit, trepidanti menti fiduciam præbet. Scientia cum ignorantiam fugat, lumine ſuo eum quem repleverit, illuſtrat. Pietas miſericordiæ operibus eum quem repleverit, exuberare concedit.

E Timor dum premit mentem, ne de præſentibus ſuperbiat, de futuris illam ſpei refectione confortat. Sic enim quodam adminiculo ſui invicem ſibi ſuccurrunt, ut dum alia aliæ ſuffragatur, vitæ ordo & ſtatus decentiſſime componatur. Minor quippe eſt ſapientia ſi intellectu careat, & valde inutilis intellectus eſt, ſi ex ſapientia non ſubſiſtat: quia cum altiora ſine ſapientiæ pondere penetrat, ſua illum levitas gravius ruituram levat. Vile eſt conſilium, cui robur fortitudinis deeſt: quia quod tractando invenit, carens viribus uſque ad perfectionem operis non perducit: & valde fortitudo deſtruitur, niſi per conſilium fulciatur, quia * quod plus ſe poſſe conſpicit, eo virtus ſine rationis moderatione deterius in præceps ruit.

F Nulla eſt ſcientia, ſi utilitatem pietatis non habet: quia dum bona cognita exequi negligit, ſe ad judicium arctius ſtringit. Et valde inutilis eſt pietas, ſi ſcientiæ diſcretione caret: quia dum nulla hanc ſcientia illuminat, quomodo miſereatur, ignorat. Timor quoque ipſe has etiam virtutes ſi non habuerit, ad nullum opus proculdubio bonæ actionis ſurgit;

qui

* Forte leg. qui Spiritu a Spiritu ſapientiæ.

* leg. in Pſ. a

* leg. hunc.

* leg. eximii. b

c

* leg. quo.

a Legendum, *appellatur*, ut in editione Sirmondi.

b Legendum, *ex unius ſpiritus fonte.*

c Lege, *& certitudine.*

qui dum ad cuncta trepidat', ipſa ſui formidine A bonis omnibus torpens vacat.

Summopere itaque obſervandum eſt, & ipſius ſancti Spiritus adjutorium implorandum, ne ſapientia elever; ne intellectus, dum ſubtiliter currit, aberret; ne conſilium, dum ſe multiplicat, confundat; ne fortitudo, dum fiduciam præbet, præcipitet; ne ſcientia, dum novit * ut non diligit, inflet; ne pietas, dum ſe extra rectitudinem inclinat, intorqueat; ne timor, dum plus juſto trepidat, in deſperationis foveam mergat.

[* leg. &.]

Sciendum ſane, quod hæ donorum ſpiritalium diſtributiones in corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, his fulciantur adminiculis; in eo vero, qui eſt fons luminis & origo bonitatis, plene atque perfecte incomparabiliter, atque ineffabiliter B regnent. Sapientia namque, quæ & in Virginis utero ſibi corpus, & in mundo Eccleſiam ædificavit, habet Spiritum ſapientiæ, quo omnia ſapienter; intelligentiæ, quo cuncta arcana ſecretorum rimatur; conſilii, quo cuncta cum magna diſpenſatione gerit, quia eſt magni conſilii Angelus; fortitudinis, quia attingit omnia a fine uſque ad finem fortiter, & a nullo vinci poteſt; ſcientiæ, quia nihil ignorat, exceptis his, quibus dicturus eſt, neſcio vos; pietatis, quia hominem, a quem * bonitatem creavit, in juſtitia damnavit, pietate redemit; timoris, propter eos qui timore Domini indigent, quia parvuli ſunt, quibus per Prophetam dicit: *Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos*. Quia ergo ille ad infirma noſtra C deſcendens, exinanivit ſemetipſum; formam ſervi accipiens, humiliavit ſemetipſum uſque ad mortem, & inclinavit ſemetipſum, ut nos jacentes ad ſe erigeret; non inconvenienter Spiritus Domini, qui ſuper eum requieſcit, a ſapientia incipit, & per decentiſſimos gradus ad timorem uſque deſcendit. Nos vero a timore quem foras caritas mittit, venientes ad timorem caſtum qui permanet in ſeculum ſeculi, b pervenimus, * ad pietatem, ut pietatis operibus exornati veniamus ad ſcientiam non quæ inflat, ſed quam caritas ædificat, a ſcientia ad fortitudinem, ut ſcientiæ decore exornati fortiter contra vitia dimicemus; a fortitudine ad conſilium, ut ea quæ fortiter agi- D mus, conſilii gravitate muniamus; ut actibus noſtris conſilio * obtemperatis, ad arcana intellectus intrantes ad eam veniamus ſapientiam, quæ initium habet timorem Domini: ut ſapienter omnia complentes, & intellectum bonum faciendo habentes, illi ſapientiæ admitti valeamus, per quam facta ſunt omnia, quæ & ante ſecula a Patre ineffabiliter genita eſt, & in fine ſeculorum carnem noſtræ ſalutis cauſa, dignata eſt accipere: cum carnem fidelibus ſuis edendam tribuit, cum dixit: *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*.

[* leg. per bonitatem. a]

[* leg. a pietate. b]

[* leg. ottemperatis.]

XVIII. Propter hanc vitam adipiſcendam & baptizamur, & ejus carne paſcimur, & ejus ſangui- E ne potamur. Quia nequaquam poſſumus in ejus corpus tranſire, niſi his Sacramentis imbuamur. Sic enim ipſe ait: *Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus: & qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo*. In illo eſt enim ſacrificium ſalutare. Quod & in veteri teſtamento Melchiſedech Rex Salem in typo corporis & ſanguinis Domini obtulit, & in novo idem Mediator Dei & hominum antequam traderetur, adimplevit, cum accipiens panem & calicem, & benedicens eis, & tradens Diſcipulis ſuis, hæc in ſui commemorationem fieri præcepit. Hoc ergo myſterium offerre de * ſacrificii relictis ac finitis veteribus ho- F ſtiis Eccleſia celebrat, offerens panem propter panem vivum, qui de cælo deſcendit, vinum pro eo qui dixit: *Ego ſum vitis vera*: * & per viſibilem ſacerdotum oblationem, & * viſibilem Spiritus ſancti conſecrationem, panis & vinum in corporis & ſanguinis Domini tranſeant dignitatem. Cui ſanguini admiſcetur aqua, ſive quia de latere Domini cum ſanguine fluxit; quia, ut majores intelligi volunt, ſicut per vinum Chriſtus, ita & per aquam populus ſignificatur. Vinum enim & aqua inſeparabiliter in calice miſcentur: quia & Eccleſia capiti ſuo inſeparabiliter injuncta cohæret. Morem ergo accipiendæ Euchariſtiæ a Domino traditum Eccleſia tenet: ut cum ex aqua & Spiritu ſancto quis renaſcitur, corpore Chriſti trajecto ille maneat, & Chriſtus in eo: ut iſtius cibi fortitudine roboratus, exemplo Heliæ, veniat uſque ad montem Dei, Chriſtum videlicet, qui mons domus Domini præparatus in vertice montium, & ejus dono ad æternæ beatitudinis gloriam peraccedat; ubi ſatietur in bonis deſiderium ejus, & cum Propheta dicere poſſit: *Ego autem cum juſtitia apparebo in conſpectu tuo, ſatiabor cum manifeſtabitur gloria tua*. Hactenus Theodulphus de ordine baptiſmi, in quem paucula hæc notare libuit.

[c]

[* leg. ut.]

[* leg. inviſibilem.]

Tom. III.

In epiſtola dedicatoria auctor ſe Theodulphum nominat, qui ſane non eſt alius quam Theodulphus Epiſcopus Aurelianenſis, qui doctrina & pietate floruit, imperantibus Carolo Magno (cujus meminit in hac epiſtola,) & Ludovico Pio. Johannes ille cui libellum dedicat Theodulphus, fuit Epiſcopus Arelatenſis ipſi Theodulpho æqualis ſub iiſdem Imperatoribus. Illius mentio fit in præfatione Concilii Arelatenſis VI. ſub Carolo Magno celebrati. Mittitur cum Theodulpho præfato a Ludovico Pio obviam Stephano IV. Papæ Remos appropinquanti, ut teſtatur auctor vitæ Ludovici Pii, quem nonnulli Ademarum eſſe putant. In eadem epiſtola hæc vocabula, c *quod juſſiſti*, redundare videntur. Primates ſunt regni proceres, magnates, ſummates: legis Vviſigothorum lib. 3. titul. 2. l. 5. *ut quicumque ex palatii noſtri primatibus*.

Cap. 1. agitur de Catechumenis. Quid ſit Catechumenus, docet S. Iſidorus lib. 8. Orig. cap. 14. *Catechumenus dictus pro eo quod adhuc doctrinam fidei audit, necdum tamen baptiſmum percepit; nam Κατηχούμενος Græce auditor dicitur*. Quod etiam clarum eſt ex Luciano in Philopatri, ἀλλὰ κατηχούμενος παῖδευ παρ᾽ ἐμοὶ, ἀπερζῆν χρῄζεις εἰς τὸν αἰῶνα. id eſt, & Catechumenus factus a me perſuadearis, ſi in ævum vivere cupis. Quare a Latinis Patribus Catechumenus dicitur, *auditor*, & *audiens*. Ita loquitur Tertullianus lib. de pœnitentia: *nemo ergo ſibi adulotur, quia inter Auditorum tyrocinia deputetur*. Et paulo poſt: *Hæc enim prima Audientis intinctio eſt, metus integer*. & paulo poſt: *Itaque Audientes optare intinctionem, non præſumere oportet*. Et S. Cyprianus epiſt. 13. *Audientibus etiam, ſi qui fuerint periculo præventi, & in exitu conſtituti, vigilantia veſtra non deſit*. Et epiſt. 24. *Optatum inter Lectores doctorem Audientium conſtituimus*. Erant & alii Audientes, ſed pœnitentes, qui erant in ſecundo pœnitentium gradu, ut infra docebitur. Duplex fuit olim Catechumenorum gradus; primus eſt incipientium, rudium, & imperfectiorum; ſecundus eſt perfectiorum; qui competentes dicebantur, omneſque ii tum competentes tum incipientes in Eccleſia Scripturas audiebant. Incipientes & rudes erudiebantur ſummatim tantum de Dei operibus, de mundi atque hominis creatione, de iis præſertim quæ ſunt in utroque Teſtamento admirabiliora, & de caritate pura, & minime ficta, ut planum eſt ex cap. 3. libri S. Auguſtini de catechizandis rudibus: *Narratio plena eſt, cum quiſque primo catechizatur ab eo quod ſcriptum eſt, fecit Deus cælum & terram, uſque ad præſentia tempora Eccleſiæ: non tamen propterea debemus totum Pentateuchum, totoſque Judicum & Regnorum & Eſdræ libros, totumque Evangelium & Actus Apoſtolorum, vel ſi ad verbum ea edidicimus, memoriter reddere, vel noſtris verbis omnia quæ his continentur voluminibus, narrando volvere & explicare, ſed nec tem-*

Aa ij

a In ed. Sirm. *quem bonitate creavit, juſtitia damnavit*.

b Lectio hæc mihi præferenda videtur, neque placet notata in margine animadverſio.

c Quæ ſupra aſteriſco deſignantur.

tempus capit, nec ulla neceſſitas poſtulat, ſed cun-cta ſummatim generatimque complecti; itaut eligantur quæ mirabiliora, quæ ſuavius audiantur, &c. Hæc patent etiam ex Luciano in Philopatri, ubi Triephon Chriſtianus ea quæ quondam a S. Paulo edoctus fuerat, quemdam Critiam, qui Chriſtianus fieri cupit, docet in hunc modum: ἐγὼ γάρ σε διδάξω τί τὸ πᾶν, καὶ τίς ὁ πρὸ πάντων, καὶ τί τὸ σύστημα τοῦ παντός. id eſt, docebo te quid ſit univerſum, & quis fuerit ante omnia, & quæ ſit univerſi conſtitutio, &c. & infra: TRIEPHON: *Legiſtine aliquando Ariſtophanis Comici fabulam, aves?* CRITIAS: *atque admodum*. TRIEPHON: *Scriptum ab eo tale quippiam ibi eſt.*

Χάος ἦν, νὺξ, Ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον, καὶ Τάρταρος εὐρύς·
Γῆ δ' οὐδ' ἀὴρ, οὐδ' οὐρανὸς ἦν.

Id eſt, *a principio chaos erat, & nox & tenebræ nigræ erant, & tartarus altus: nulla autem terra, aer, aut cælum adhuc.* CRITIAS: *Recte dicis, quid autem poſtea?* TRIEPHON: ἦν φῶς ἄφθιτον, ἀόρατον, ἀκατάληπτον, ὃ λύει τὸ σκότος, &c. id eſt, *Erat lux incorruptibilis, incomprehenſibilis, quæ diſſolvit tenebras, & informitatem abegit, verbo ſolo dicto ab ipſa, quemadmodum tardiloquus iſte* (Moyſen intelligit) *deſcripſit. Terram firmavit ſuper aquas, cælum explanavit, ſtellas formavit fixas, curſum ordinavit, quas tu veneraris, ut Deus. Terram autem & floribus exornavit, hominem ex nihilo ad eſſentiam perduxit, eſtque in cælo aſpiciens juſtos pariter, & injuſtos: & in libris deſcribens cujuſque res & actiones*, &c. & infra; *bona verba, neque quidquam contemtum, & vile de Deo dextero loquaris, ſed* κατηχούμενος *perſuadearis a me, ſi cupis in ævum vivere*; εἰ ἐθέλεις ἐς δηρὸν ἐπιβιῶναι, ἦν γὰρ οὐρανὸν ὡς δέρριν ἐξετάνυσε, &c. id eſt, *nam ſi cælum explanavit ut pellem, terram autem firmavit ſuper aquas, ſtellas formavit, hominem ex nihilo produxit, quid mirum adeo, ſi res quoque omnium ita deſcribantur*: Audiebant quidem myſteria, ſed non intelligebant: audiebant Scripturas, ſed ſenſum earum ignorabant, ut planum eſt ex S. Cyrillo in Præfatione Catecheſeon. Perfecti autem erant, qui primo gradu defuncti, dato nomine, tamquam Dei militiæ inſcripti, divina myſteria docebantur, ut clarum eſt ex eodem Cyrillo Præfatione citata. Eis ſymbolum tradebatur, hoc eſt omnes illius articuli enucleatius illis exponebantur, ut videre eſt quatuor libris S. Auguſtini de Symbolo ad Catechumenos: quod non fit in libro de catechizandis rudibus, cum prioris gradus Catechumenorum gratia dumtaxat ſcriptus ſit. Id etiam planum eſt ex S. Johanne Chryſoſtomo Catecheſi prima, in qua ſcribit perfectiores poſt annum catechumenatus triginta dierum ſpatio μυσταγωγεῖσθαι, id eſt, myſteriis imbui religionis. Hujuſmodi Catechumeni dicebantur Competentes, eo quod baptiſmum peterent, ut ſcribit S. Iſidorus lib. 1. de Offic. Eccl. cap. 27. & lib. 2. cap. 21. & lib. 7. Orig. cap. 14. *Competens vocatur, qui poſt inſtructionem fidei competit gratiam Chriſti, unde & a petendo competens vocatur.* Sed cum dicit: *poſt inſtructionem fidei*, intelligendus eſt de illa rudiorum Catechumenorum inſtructione, quibus audire myſteria nefas erat. Et S. Auguſtinus lib. de fide & operibus cap. 6. *Cum fontis illius Sacramenta peteremus, atque ab hoc Competentes etiam vocaremur.* Competentium meminit S. Ambroſius lib. 5. epiſt. 33. *Symbolum aliquibus competentibus in baptiſteriis tradebam baſilicæ.*

Fiebant autem Catechumeni per ſignum crucis quo in frontibus ſignabantur, ut palam eſt ex S. Auguſtino lib. 1. Confeſſionum cap. 11. infra citando & lib. 2. de Symbolo ad Catechum. *Nondum adhuc per ſacrum baptiſmum renati eſtis, ſed per crucis ſignum in utero ſanctæ matris Eccleſiæ jam concepti eſtis.* Et lib. 4. *Dum per ſacratiſſimum crucis ſignum vos ſuſcepit in utero ſancta mater Eccleſia, quæ, ſicut & fratres veſtros ſumma cum lætitia ſpiritaliter pariet*; Lib. de catechizandis rudibus cap. 20. *Cujus paſſionis & crucis ſigno in fronte tamquam in poſte ſignandus es, omneſque Chriſtiani ſignantur*; & cap. 26. ejuſdem lib. *quod ſi reſpondérit ſolemniter, utique ſignandus eſt, & Eccleſiæ more tractandus*; & l. 2. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 26. mox citando. In codice Ratoldi ſignatur Catechumenus in fronte & in pectore, ut habetur in his ejuſdem codicis formulis: SIGNUM SALVATORIS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI IN FRONTE TUA PONO. SIGNUM SALVATORIS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI IN PECTORE TUO PONO. Ita etiam in codice Remenſi, in formula faciendi Catechumeni ex gentilitate converſi, quæ unica eſt in hunc modum: ACCIPE SIGNUM CRUCIS TAM IN FRONTE QUAM IN CORDE, &c.

Præter ſignum crucis manus impoſitio etiam adhibebatur, ut teſtatur S. Auguſtinus l. 2. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 26. *Nam & Catechumenos ſecundum quemdam modum ſuum, per ſignum crucis & orationem manus impoſitionis puto ſanctificari.* Idem patet ex codice Remenſi, in creatione Catechumeni ex gentilitate converſi, ubi & mentio fit ſufflationis: *Gentilem hominem cum ſuſcipere* (ſubaudi τὸ vis) *in primis catacizas eum divinis ſermonibus, & das ei monita, quemadmodum poſt cognitionem veritatis vivere debeat: & poſt hæc facis eum Caticuminum, & ſufflas in faciem ejus, & facis ei crucem, & ponis manum ſuper caput ejus in his verbis: Accipe ſignum*, &c. ſupra. Hæc manus impoſitio non extat in codice Ratoldi.

Sal etiam in os Catechumeni immittebatur: ſed de hac re infra. Cap. 2. Hierarch. Eccl. Dionyſii mentio fit ſigni crucis, & manus impoſitionis, quæ tamen ibi non adhibentur ineunte catechumenatu, ſeu fidei tyrocinio, cum tyro Chriſtianus primis religionis imbuitur elementis, ſed cum accedit ad baptiſmum, ut ibidem videre eſt.

In cap. 3. fit ſignum crucis per exſufflationem. Inſufflationis ſeu exſufflationis meminere Dionyſius cap. citato, Cyrillus Catecheſi 2. myſtag. S. Auguſtinus l. 4. de ſymbolo ad Catechumenos, & multi alii. Ter inſufflatur Satanas converſo Catechumeno ad plagam occidentalem, ut ſcribit S. Dionyſius cap. citato. Hac inſufflatione ſignificatur Chriſtianum execrari & abominari Satanam. Sed duplex hujus exſufflationis apparet modus; nam apud Dionyſium cap. citato Catechumenus a Pontifice juſſus ipſum Satanam exſufflat: ἐμφυσῆσαι μὲν αὐτῷ τρὶς ἐπικελεύεται τῷ Σατανᾷ. id eſt, ter Satanam inſufflare jubet. At apud Alcuinum cap. de Sabbato ſancto lib. de Offic. divinis & in epiſt. ad Carolum Magnum, Theodulphum hoc loco, & in codice Remenſi, exſufflatio fit a Sacerdote, ſeu Clericis. Quod etiam teſtatur auctor libri de Eccleſiaſticis dogmatibus inter opera S. Aug. cap. 31. *Illud etiam quod circa baptizandos in univerſo mundo ſancta Eccleſia uniformiter agit, non otioſo contemplamur intuitu, cum ſive parvuli, ſive juvenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorciſmis & exſufflationibus Clericorum ſpiritus ab eis immundus abigatur.* Quod ſatis innuere videtur S. Cyrillus, cum ait citata Catech. ὥσπερ γὰρ τὰ ἐμφυσήματα τῶν ἁγίων, &c. id eſt, *nam ut inſufflationes Sanctorum & nominis Dei invocatio tamquam vehementiſſima quædam flamma urit dæmonas, & in fugam convertit.* Utrumque modum nunc obſervant Græci, ut manifeſtum eſt ex eorum Euchologio; ubi primo Sacerdos ter in Catechumeni faciem inſufflat, & poſt tertium exorciſmum idem Sacerdos inſufflat in os, frontem, & pectus Catechumeni, & poſt abrenuntiationem jubetur Catechumenus inſufflare & conſpuere Satanam. In Concilio Conſtantinopolitano primo, can. 7. mentio fit inſufflationis, & inſufflatur Catechumenus in faciem & in aures. In eodem capite Theodulphi, in his verbis, *ut exire*, τὸ *ut*, redundat. His verbis, *qui & diſcipulos ſuos*, &c. hæc ſunt præponenda vocabula, *exemplo Chriſti*, aut his ſimilia.

Cap. 4. agitur de exorciſmo, quem ipſe Theodulphus ſcribit eſſe ſermonem increpationis; juxta S. Iſidorum l. 2. de Offic. divinis cap. 20. quia exorciſtæ diabolum multis increpationibus laceſſunt. Exorciſmorum ante baptiſmum meminere S. Cyrillus in Præfatione Catecheſeon, S. Gregorius Theologus

logus Orat. in ſacrum lavacrum: μὴ ἀθετήσῃς ἐξορκισμοῦ θεραπείαν. id eſt, ne rejicias exorciſmi medicinam. S. Auguſtinus lib. de fide & operibus, lib. 4. de ſymbolo ad Catechumenos, & nonnullis aliis libris. S. Johannes Chryſoſt. Catech. 1. S. Ambroſius lib. 1. de Sacramentis cap. 5. *Nam ubi primum Sacerdos ingreditur, exorciſmum facit.* Et multi alii. Nulla tamen habetur mentio explicita cap. 2. Hierar. Eccl. Dionyſii. Quidam tamen putant orationem illam quam dicit a Pontifice una cum tota Eccleſia abſolvi, eſſe exorciſmum: cum videamus in Euchologio Græcorum tertium exorciſmum eſſe in modum orationis. Qui exorcizabantur, velata facie audiebant exorciſmos, ut ſcribit S. Cyrillus in præfatione Catecheſeon ἐσκέπασται σου τὸ πρόσωπον. Id eſt, ſua velatur facies; & rationem reddit, ne vagis oculis mens etiam vagetur: ſtabant diſcincti, ablata veſte, cum ſola tunicella, & nudis pedibus, ut videre eſt Catecheſi ſupra citata S. Johannis Chryſoſtomi; ὑπολύσαντες ὑμᾶς, καὶ ἀποδύσαντες γυμνοὺς καὶ ἀνυποδέτους μετὰ τοῦ χιτωνίσκου μόνου πρὸς τὰς τῶν ἐξορκιζόντων παραπέμπουσι φωνάς. id eſt, diſcingentes vos, & exuentes, & ſine calceis cum ſola tunicella mittunt ad exorcizantium voces. Cap. 2. Eccl. Hierar. S. Dion. ἀποδύουσιν αὐτόν, καὶ ἀπαμφιεννῦσι διὰ τῶν λειτουργῶν. id eſt, diſcingit eum, & exuit per miniſtros, & infra in Theoria, γυμνὸν καὶ ἀνυπόδετον ἵστησι πρὸς δυσμὰς ἀφορῶντα. id eſt, nudum & diſcalceatum ſtatuit reſpicientem ad Occidentem.

Hanc pedum nuditatem S. Auguſtinus infra citandus appellat humilitatem pedum. Quod etiam hodie obſervant Græci, ut ex eorum Euchologio manifeſtum eſt. In pedes erigebantur, ut colligitur ex S. Baſilio in exhortatione ad baptiſmum: οὐκ ἐπὶ πόδας ὀρθοῦται. id eſt, non in pedes erigi; ibi loquitur de Clinicis, qui morbi gravitate coacti baptiſmum accipiebant; nec, ut ſtatutum erat, poterant pedibus ſtare, qui & in oratione genu flectebant, ut ibidem videre eſt, οὐ κλίνει γόνυ εἰς τὴν προσκύνησιν. id eſt, nec genu flectere in adoratione. Quid ſimile videtur in epiſtola Jeſſe Ambianenſis, & in codicibus Remenſi & Ratoldi: *Et admonentur a Diacono: Orate Electi, Flectite genua. Poſtquam oraverint, iterum dicit: Levate*.

Capite 5. agitur de ſale, quod ibi Sacramentum Catechumenorum appellatur. Hæc verba, *ut ejus guſtu condimentum ſapientiæ percipiant, neque a ſapore Chriſti deſipiant*, ſumta ſunt ex S. Iſidoro lib. 2. de Offic. Eccleſiaſticis cap. 20. ex quo repoſui verbum *deſipiant*, cum in cod. mſ. noſtro legatur corrupte *decipiantur*, & ſubaudiendum eſt τὸ *alieni*, vel quid ſimile. Hujus ritus meminit Iſidorus cap. citato, & S. Auguſtinus lib. 1. Confeſſ. cap. 11. *Audieram enim ego adhuc puer de vita æterna nobis promiſſa per humilitatem filii tui Domini Dei noſtri deſcendentis ad ſuperbiam, & ſignabar jam ſigno crucis, & condiebar ejus ſale.* Etſi nonnulli hæc ultima vocabula de ſale divinæ gratiæ interpretentur, qua nimirum ille conditus erat, quod non ita facile admiſerim; etenim ſi adhibito maturo judicio res penſitetur, ibi de ſuo catechumenatu agit S. Auguſtinus, qui conſiſtit in his ritibus, quæ hic recenſentur, auditu, ſigno crucis, & ſalis ſuſceptione, quo divinæ ſapientiæ ſal, quo debet conditi Catechumenus, ſignificatur, abſtinendo a vitiis per Dei gratiam, & virtutes amplectendo, a qua vitæ ratione multum aberrabat ipſe Auguſtinus, ob ejus pueritiam multis vitiis conſpurcatam, ut videre eſt antecedentibus & conſequentibus ejuſdem libri capitibus, quiſquidem ſal materiale ſuſceperat, & ab eo quod per illud ſignificatur, toto cælo receſſerat, ſale mundi jam infatuatus. Mentio etiam extat in Concilio Carth. 3. can. 5. *Item placuit, ut etiam per ſolemniſſimos Paſchales dies Sacramentum Cathechumenis non detur, niſi ſolitum ſal: quia ſi fideles per illos dies Sacramentum non mutant, nec Catechumenis oportet mutari.* Hinc capiendus eſt S. Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis, & remiſſione cap. 26. *Et quod accipiunt, quamvis non ſit corpus Chriſti, ſanctum eſt tamen, & ſanctius quam cibi quibus alimur, quoniam Sacramentum eſt.* Et cap. 26. libri de catechizandis rudibus: *de Sacramento ſane quod accepit, cum ei bene commendatum fuerit ſignacula quidem rerum divinarum eſſe viſibilia, ſed res ipſas viſibiles eis honorari.* Nec credendum eſt duobus his ſancti Auguſtini locis intelligi Eulogias, hoc eſt panem benedictum, nam ex Concilio ſupra citato unicum erat Catechumenorum Sacramentum nempe ſal, quod nunquam mutari debet, neque per ſolemniſſimos Paſchales dies, quia fideles, hoc eſt baptizati per dies illos non mutant Sacramentum. Neque hoc concilio panis benedictus prohibitus eſt Catechumenis, ſed ne mutetur eorum Sacramentum etiam per dies Paſchales, quia his diebus baptizati non mutant. Cum igitur S. Auguſtinus his duobus locis non explices quid ſit Sacramentum Catechumenorum, rite per citatum concilii locum explicatur quid ſit Catechumenorum Sacramentum apud S. Auguſtinum. Nec dicendum eſt morem hunc fuiſſe tempore S. Auguſtini dari Catechumenis panem benedictum Sacramenti loco, quia id manifeſte repugnat concilio, cui S. Auguſtinus interfuit, in quo ſal ſolitum dicitur eſſe Catechumenorum Sacramentum; ſed abuſus qui ſenſim introducebatur, ab eo tollitur. Sacramentum autem his locis citatis non ſumitur pro Sacramento proprie dicto; ſed pro eo quod myſticum eſt. Græci hoc ritu carent; qui non invenitur apud antiquos eorum Patres, nec in libro Severi Alexandrini Patriarchæ, neque in eorum Euchologio in ſequentia de baptiſmo.

Cap. 6. agit Theodulphus de ſymboli ſignificatione, illiuſque inſtitutione juxta Rufini lib. de expoſitione ſymboli, & S. Iſidori lib. 2. Eccl. Offic. cap. 1. doctrinam. Hoc ſymbolum dabatur Competentibus, hoc eſt illis Catechumenis quibus fidei myſteria explicare fas erat, ut teſtatur S. Iſidorus cap. citato. Traditionis ſymboli meminit S. Auguſtinus lib. 2. de ſymbolo ad Catechumenos: *Purgata itaque familia Redemtoris, poſteaquam cantavit canticum ſalutis, accepit ſymboli remedium contra antiqui ſerpentis venenum; ut ſi quando voluerit adverſarius diabolus denuo inſidiari, noverit redemptus cum ſymboli Sacramento & crucis vexillo ei debere occurri*; & S. Ambroſius lib. 5. epiſt. 33. *ſequenti die (erat autem Dominica) poſt lectiones atque tractatum dimiſſis catechumenis ſymbolum aliquibus Competentibus in baptiſteriis tradebam baſilicæ.* Tradebatur ſymbolum Competentibus in Dominica Palmarum, ut refert S. Iſidorus lib. 1. de Offic. Eccl. cap. 27. additque rationem: *Hac die Competentibus traditur propter confinem Dominicæ Paſchæ ſolemnitatem; ut quia jam ad Dei gratiam percipiendam feſtinant, fidem quam confiteantur agnoſcant.* In Gallia idem fere mos olim ſervabatur; nam ante octo dies Paſchæ Competentibus ſymbolum tradebatur, ut ſtatuitur in Concilio Agathenſi, can. 12. *Symbolum etiam placuit in omnibus Eccleſiis una die, id eſt ante octo dies Dominicæ reſurrectionis publice in Eccleſia Competentibus tradi.* Hæc autem traditio ſymboli nihil aliud eſt, quam myſteriorum, quæ in eo continentur, expoſitio. Dicit Theodulphus fidei noſtræ ſymbolum ab Apoſtolis fuiſſe compoſitum, quod præter Rufinum, & Iſidorum ſupra citatos confirmat S. Hieronymus epiſt. ad Pammachium adverſus errores Johannis Hieroſolymitani: *In ſymbolo fidei, & ſpei noſtræ, quod ab Apoſtolis traditum, non ſcribitur in charta & atramento, &c.*

Cap. 7. exponit fidem Theodulphus, quæ in ſymbolo continetur. Sed cum ait Chriſtum non eſſe filium Dei adoptivum, oſtendit ſe eſſe orthodoxum, nec conſentire hæreſi ſuo tempore in Hiſpania natæ, quam Elipantus Toletanus, & Felix Urgelitanus Pontifices defendebant, aſſerentes Chriſtum eſſe filium Dei adoptivum, quos multis libris refutavit Alcuinus. Dicit Theodulphus Chriſtum natum eſſe de Spiritu ſancto; quia olim in quibuſdam exemplaribus ſymboli ita ſcriptum fuit, ut videre eſt apud S. Auguſtinum lib. 1. & 2. de ſymbolo, & apud Rufinum in expoſitione ſymboli. Sed ſtatim mentem ſuam aperit Theodulphus, *id eſt ut Spiritu ſancto cooperante verum*

ſibi corpus ex virgine Dei filius adſumſerit. Hæc verba, *id eſt Dei filius*, corrupta ſunt, & legendum eſt, *qui eſt Dei filius*. Notandum etiam illud eſt quod infra ſcribit Spiritum ſanctum ex Patre Filioque procedere: in quo etiam ſe oſtendit orthodoxum: maxime cum illius ætate mota quæſtio eſſet de proceſſione Spiritus ſancti a Johanne monacho Hieroſolymitano, qui negabat Spiritum ſanctum a Patre Filioque procedere; cujus rei cauſa Carolus Magnus anno Domini DCCCIX. concilium Epiſcoporum Aquiſgrani coegit, miſitque Bernharium Epiſcopum, & Adalardum Abbatem Corbeienſem ad Leonem III. Papam, hujus quæſtionis definiendæ gratia, ut ſcribunt Eginhardus in geſtis Caroli Magni, quidam monachus Egoliſmenſis in vita Caroli Magni, Anonymus in vita ejuſdem Imperatoris, & Annales Fuldenſes ad præfatum annum.

Cap. 8. agitur de ſcrutinio, hoc eſt de examine, ut vocat S. Auguſtinus, baptizandorum: non temere olim dabatur baptiſmus, ſed baptizandorum vita & intentio diligentius examinabantur, ut teſtatur Tertullianus lib. de baptiſmo: *Ceterum baptiſmum non temere credendum eſſe ſciunt, quorum officium eſt. Omni petenti te dato, ſuum habet titulum, proinde ad eleemoſynam pertinentem. Immo illud potius perſpiciendum, nolite ſanctum dare canibus, & porcis projicere margarita veſtra.* S. Auguſtinus lib. de fide & operibus, ſcrutinii meminit, cum ait: *Quales ſint ipſis diebus, quibus catechizantur, ſcrutantur, exorcizantur, ſcrutantur.* Vide eumdem lib. de catechizandis rudibus. Subjungit Theodulphus: *Hunc enim morem Eccleſia conſervare conſuevit, ut per aliquod dierum ſpatium*, &c. His verbis agit de Competentibus qui Dominica Palmarum nomen ſuum dabant, & ſcrutinium ſubire tenebantur, ut ſupra docuimus. Hi ſe conferebant in Eccleſiam, humiliata cervice proſtrato cilicio nudis pedibus, inſufflabantur, exorcizabantur, Satanæ renuntiabant ejuſque pompis & operibus, ſymbolum eis tradebatur, id eſt exponebatur, jejunia eis indicebantur, quæ uſque ad baptiſmi diem ſervare deberent cum abſtinentia ab uxoribus, quæ omnia plana fient ex ſubjectis S. Auguſtini locis, & primo quidem ex lib. 2. de ſymbolo ad Catechumenos cap. 1. *Quid eſt, dilectiſſimi, quod in vobis celebratum eſt? quid eſt quod hac nocte circa vos actum eſt? quod præteritis noctibus actum non eſt, ut ex locis ſecretis ſinguli produceremini in conſpectu totius Eccleſiæ, ibique cervice humiliata, quæ male antea fuerat exaltata, in humilitate pedum cilicio ſubſtrato in vobis celebraretur examen, atque ex vobis extirparetur diabolus ſuperbus, dum ſuper vos invocatus eſt humilis altiſſimus Chriſtus. Omnes itaque humiles eratis, humiliterque petebatis, orando, pſallendo, atque dicendo, Proba me, Deus, & ſcito cor meum; probavit, examinavit corda ſervorum ſuorum.* Et cap. 1. lib. 4. *Omnia Sacramenta quæ acta ſunt & aguntur in vobis per miniſterium ſervorum Dei, exorciſmis, orationibus, canticis ſpiritalibus, inſufflationibus, cilicio, inclinatione cervicum, humilitate pedum, pavor iſte omni ſecuritate appetendus*, &c. & lib. de fide & operibus cap. 6. *quo ſine dubio non admitteretur, ſi per ipſos dies, quibus eamdem gratiam percepturi, ſuis nominibus datis, abſtinentia, jejuniis, exorciſmiſque purgantur, cum ſuis legitimis & veris uxoribus ſe concubituros profiterentur, paucis ipſis ſolemnibus diebus nullam continentiam ſervaturos.* Traditionis nominis hoc loco fit mentio, traditionis ſymboli lib. 2. de ſymbolo cap. 1. *purgata itaque familia Redemtoris, accepit ſymboli remedium contra antiqui ſerpentis venenum*; & lib. 4. cap. 1. *accepiſtis & ſymbolum protectionem parturientis contra venena ſerpentis.* Renuntiationis diabolo meminit lib. 1. de ſymbolo ad Catechumenos cap. 1. *Si adjutorium veſtrum in nomine ejus eſt, renuntiemus diabolo & pompis & Angelis ejus. Hoc audiſtis, hoc & vos profeſſi eſtis renuntiare vos diabolo, & pompis & Angelis ejus.* Pœnitentiæ ante baptiſmum meminit etiam Tertullianus lib. de baptiſmo ſub finem: *Ingreſſuros baptiſmum orationibus crebris & jejuniis geniculationibus & pervigiliis orare oportet, & cum confeſſione omnium retro delictorum*; & Concilium Carthaginenſe 4. can. 85. *baptizandi nomen ſuum dent, & diu ſub abſtinentia vini, & carnium* &c. ubi legendum puto, a *aliquandiu*, pro, *diu*. Nam. S. Auguſtinus cap. 6. libri de fide & operibus dixit: *Paucis ipſis ſolemnibus diebus*; cui ſubſcribit S. Iſidorus lib. 1. de Offic. cap. 27. cum ait Competentes creari Dominica palmarum, ii enim erant qui exorciſmis & ejuſmodi pœnitentiæ ſubjiciebantur, ut videre eſt apud S. Auguſtinum eodem capite: ac proinde liquido conſtat hanc pœnitentiam non fuiſſe diuturnam; quod ſatis innuit Tertullianus loco citato, cum dixit *ingreſſuros*.

Apud Orientales ſeu Græcos fuit hæc quadraginta dierum pœnitentia, ut planum eſt ex præfatione S. Cyrilli ad eos Catechumenos, qui nomen dederant, ut baptiſmum ſuſciperent: *πολὺ ἀνεῖ ἡ προθεσμία, τεσσαράκοντα ἡμερῶν μετάνοιαν ἔχεις.* id eſt, tempus præſcriptum tibi multum eſt, quadraginta dierum pœnitentiam habes. Ibi S. Cyrillus loquitur ad eos Catechumenos, qui dato nomine baptiſmum appetebant, admonens eos quanta cum puritate cordis hoc Sacramentum ſuſcipere debeant; quod ſi forte peccandi voluntatem non omnino exuerint hortatur, ut dum quadraginta dierum tempus pœnitentiæ præſtitutum habent, omnem prorſus peccati affectum a ſe procul amendent. Nec dicendum eſt ejuſmodi hominum baptiſmum in Pentecoſten uſque perendinari, quo ſapere diſcant, ac proinde hos quadraginta dies eſſe de illis quadraginta diebus qui ſunt ante Pentecoſten intelligendos: eo quod hæc præfatio paucis ante Paſcha diebus a S. Cyrillo recitata ſit. Sed prior ſententia potior eſt: 1. quia probari non poteſt ejuſmodi præfationem fuiſſe paulo ante Paſcha a S. Cyrillo recitatam. 2. ſi paucos dies ſaltem hebdomaden ſumamus ante Paſcha, ab initio illius hebdomades ſeptem & quinquaginta dies intercedent uſque ad Pentecoſten. 3. vocabulum *προθεσμία*, quod tempus præſcriptum ſeu præſtitutum ſignificat, contrariæ ſententiæ adverſatur. Si enim tempus quadraginta dierum præſcriptum eſt Catechumenis baptiſma petentibus ad eos inſtruendos & agendam pœnitentiam, ſignum eſt omnes huic præſcripto obnoxios fuiſſe. Sed hoc XL. dierum ſpatium amplius probatur ex ipſo Cyrillo: ſiquidem Catech. 1. adhortans baptiſmum petentes ad ea, quæ mundi ſunt, ableganda, ſic ait: *mundana hæc omnino poſtpone, parva enim ſunt quæ relinquis, maxima vero quæ dantur a Domino. Relinque præſentia, & crede futura. Tot annorum circulos tranſegiſti, mundo fruſtra operam navans: καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας οὐ σχολάσεις τῇ προσευχῇ* &c. id eſt, *& quadraginta diebus non vacabis orationi propter animam tuam.* Catech. 4. ſectione 1. ad eoſdem: *ante vero fidei traditionem præclare nobiscum actum videtur, ſi nunc ſummatim dogmatum neceſſariorum capita repetam, ne dicendorum multitudo, καὶ τὸ μεταξὺ διάστημα τῶν ἡμερῶν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἁπάσης.* id eſt, *& intercedentium dierum ſanctæ Quadrageſimæ totius intervallum oblivionem inducat noſtrarum rerum earum quæ ad cogitandum ſunt ſolidiores.* Quod confirmatur ex Catecheſi 18. quæ eſt ultima illarum Catecheſeon, ubi ſic ſcribit: *De tradita namque vobis ad profitendum ſancta & Apoſtolica fide, quantum Catecheſis capere potuit, per Dei gratiam diximus, ἐν ταῖς παρελθούσαις ταύταις τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέραις.* id eſt, *præteritis hiſce Quadrageſimæ diebus.* & paulo poſt ſubjungit, *ἐνισταμένης λοιπὸν τῆς ἁγίας τοῦ Πάσχα ἡμέρας*, &c. id eſt, inſtante autem deinceps ſancto Paſchate, & veſtra in Chriſto regeneratione. Itaque cum prædicta præfatio ad ſupra memoratas Catecheſes pertineat, ſignum eſt eam initio quadraginta illorum dierum, qui inſtitutionis plenioris & pœnitentiæ cauſa baptiſmum petentibus concedebantur, recitatum fuiſſe. Hi autem dies videntur initium duxiſſe paulo ante jejunium quadrageſimale.

Verum etſi quadraginta dies Competentibus Græcis præſtitutas fuiſſe ex S. Cyrillo conſtet, tamen apud S. Johannem Chryſoſtomum triginta tantum Cate-

a In noviſſima Conciliorum recenſione & editione, ſervatum eſt, *diu*, quamvis *aliquandiu* præferendum videtur.

Digitized by Google

Catecheſi prima videre licet: ἀλλ' ἔτι τριάκοντα ἡμέραι. id eſt, *Sed ſuperſunt adhuc triginta dies, & revocabit nos non Pharao, ſed cælorum Rex ad ſupernam patriam.* Et infra loquens de eorumdem annorum ſpatio: *quare igitur Patres præterito toto anno,* ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ μυστηρίων τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμελήσατε; id eſt, *hoc tempore (triginta dierum) ſecretioribus myſteriis Eccleſiæ filios imbui voluerunt?* Sed non fuit una ubique conſuetudo. Per hos dies ejuſmodi Competentes omnia retroactæ vitæ peccata confitebantur, ut patet ex S. Cyrillo Catecheſi 1. ἐξομολογοῦ τὰ πεπραγμένα τὰ ἐν λόγῳ, τὰ ἐν ἔργῳ, τὰ ἐν νυκτὶ, τὰ ἐν ἡμέρᾳ. id eſt, confitere actus tuos ſive in verbo, ſive in opere, ſive noctu, ſive interdiu.

Id etiam ſupra de Latinis notavimus ex Tertulliano. Sed hæc confeſſio quemadmodum & pœnitentia, non erat Sacramentalis; quia nullum Sacramentum ante baptiſmum conferetur, ut vulgo docent Theologi. Siquidem tum confeſſio tum pœnitentia erant tantum quædam diſpoſitio ad baptiſmum rite, & ut par eſt, ſuſcipiendum. Alia erat Catechumenorum ſive perfectorum, ſeu imperfectorum pœnitentia, ſi forte in ipſo Catechumenatus curriculo capitale crimen aliquod admiſiſſent, de qua agitur in Conciliis Nicæno 1. can. 14 & Neocæſarienſi can. 5.

Cap. 9. declaratur qualiter fiat ſcrutinium, nempe cum tanguntur ſaliva nares & aures, quod fit juxta uſum Eccleſiæ Romanæ, ut videre eſt apud Alcuinum lib. de Offic. capite de Sabbato ſancto, cum ritum Romanæ Eccleſiæ in dando baptiſmo explicat: *Inde vero tangit ei nares, & aures de ſputo, & dicit ad aurem dextram:* Ephpheta, *quod eſt, adaperire; ad nares: in odorem ſuavitatis.* Juxta alium uſum apud eumdem Alcuinum capite citato tanguntur tantum aures & nares ſine ſputo, quemadmodum apud S. Ambroſium cap. 1. libri de his qui myſteriis initiantur: *Aperite igitur aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere Sacramentorum carpite; quod vobis ſignificavimus, cum apertionis celebrantes myſterium diceremus,* Ephpheta, *id eſt adaperire.* Et rationem ſubjungit: *ut venturus unuſquiſque ad gratiam, quid interrogaretur, cognoſceret; quid reſponderet, meminiſſe deberet.* Et l. 1. de Sacramentis cap. 1. *Ideo ergo tibi ſacerdos aures tetigit, ut aperirentur aures tuæ & ad eloquium ſacerdotis.* Et infra: *ideo propter gratiam operis & muneris non tangit os Epiſcopus, ſed nares. Quare nares? ut bonum odorem accipiat pietatis æternæ, ut dicas: Chriſti enim bonus odor ſumus Deo, quemadmodum dixit Apoſtolus ſanctus, & ſit in te fidei devotionisque plena fragrantia.* Hoc ritu Græci carent, non enim extat in eorum Euchologio, nec Patres Græci meminere. Theodulphus tantum meminit tactus narium & aurium, agens de ſcrutinio, quaſi ſolus ille adhiberetur: ſed inſufflatio, exorcizatio, abrenuntiatio, & unctio ſcapularum & pectoris, ſunt etiam ſcrutinii ritus.

Erant autem ſeptem ſcrutinia; primum incipiebat tertia Dominica Quadrageſimæ juxta Ordinem Romanum & codicem Ratoldi, vel quarta Dominica Quadrageſimæ juxta codicem Rhemenſem, ultimum Sabbato ſancto fiebat; eaque inter Miſſarum ſolemnia, ſed poſt lectiones dimittebantur baptizandi cum ceteris Cathecumenis. Olim in Hiſpania hoc ſcrutinium fiebat viginti diebus ante baptiſmum, ut ſtatuitur in Concilio Bracarenſi 2. can. 2. *Sin autem minime, docere debent ignaros, & hoc modis omnibus præcipere. ſicut antiqui canones jubent, ut ante dies viginti baptiſmi ad purgationem exorciſmi concurrant Catechumeni, in quibus viginti diebus omnes Catechumeni ſymbolum, quod eſt, credo in Deum Patrem omnipotentem, ſpecialiter doceantur.* Cum enim præcipit Concilium Catechumenis, ut accedant ad Eccleſiam ad purgationem exorciſmi, haud dubie loquitur de ſcrutinio, cum exorciſmus inter præcipua ſcrutinia cenſendus ſit. Sed temporibus S. Auguſtini, & S. Iſidori incipiebat ſcrutinium Dominica palmarum, ut ſupra docuimus. Apud Græcos fiebant per quadraginta, aut triginta dies, ut ſupra notavimus. In ipſis ſcrutiniis ſeparabantur mares a feminis, ut habetur in præfatis codicibus, & apud S. Cyrillum Hieroſolymitanum in præfatione: ἄνδρες μετὰ ἀνδρῶν, καὶ γυναῖκες μετὰ γυναικῶν. id eſt, maſculi cum maſculis, feminæ cum feminis. Mares in parte dextra, feminæ in ſiniſtra collocabantur, ut teſtantur citati codices. Cum autem eſſent juxta fontes, ſtatim baptizandi ſtabant trementes, demiſſo vultu, ſe mutuo manibus tenentes: ut habetur in ſynodo Conſtantinopolitana ſub Mena, actione 5. in formata adverſus Petrum Apameæ Epiſcopum, ἵστανται τὸ σχῆμα τοῦ ἀγῶνος ἀποτυπούμενοι, κάτω νεύοντες καὶ τὰς χεῖρας συμπλέκοντες, καὶ τρέμοντες ἀτενίζειν, &c. id eſt, ſtant ſpeciem certaminis explicantes, innuentes, diabolique invidæ aſtutiæ reſiſtentes. In verſione Latina legitur, *non reſiſtens*, ſed negatio abeſt a Græco. In eodem capite Theodulphi notanda ſunt hæc verba, *Per membra corporis ſpiritales animæ virtutes intelliguntur.* Sic Vincentius Victor, qui optime ſentiebat Deum non eſſe corporeum, cum nomina membrorum, quæ paſſim in Scripturis Deo tribuuntur, ei objicerentur, recte dicebat per hæc incorporeas intelligendas eſſe virtutes. At cum ille diceret animam hominis eſſe corpoream, ſuamque opinionem ſtabiliret ex quibuſdam membrorum nominibus, quæ in Scripturis animæ hominis tribuuntur, S. Auguſtinus l. 4. de anima & ejus origine adverſus eum agens retorquendo ſolutionem ſic inſit: *Quia Deum rectiſſime defendis non eſſe corporeum, quid igitur cauſæ eſt, cur nomina iſta membrorum in Deo tibi corpus non faciant, in anima faciant? An vero quando de creatura hæc dicuntur, proprie accipienda ſunt: quando autem de Creatore, tropice atque tranſlate.*

In eodem capite notanda ſunt hæc verba, *quia ergo Divinitas hominem adſumens.* Ita ſupra locutus eſt cap. 7. *perfectum naturæ noſtræ hominem ſuſceperit*, juxta communem loquendi uſum ſanctorum Patrum, qui dicunt filium Dei aſſumſiſſe hominem, nec ideo aſtruunt duas Chriſto perſonas, ſed nihil aliud intelligunt per τὸ hominem, quam naturam humanam. Unde ſtatim ſubjungit Theodulphus eodem cap. 7. *Et verbum caro factum ſit adſumendo humanitatem*, id eſt, naturam humanam, Cum autem dicit, *perfectum hominem*, id propter Apollinarem facit, qui, ut ſcribit Vincentius Lirinenſis cap. 17 libri pro Catholicæ fidei antiquitate & univerſitate, dixit: *In ipſa Salvatoris noſtri carne, aut animam humanam penitus non fuiſſe, aut certe talem fuiſſe, cui mens & ratio non eſſet:* vel, ut ſcribit S. Paulinus epiſt. 25. *hominem a Deo aſſumtum animam mentis humanæ vacuam, qualis eſt pecorum & jumentorum habuiſſe.* Quod ſi ita eſſet, Chriſtus homo perfectus non eſſet.

Tandem in hoc capite 9. notandum eſt, cum Theodulphus dicit, ex commiſſione duarum ſubſtantiarum in una filii Dei perſona factum eſſe collyrium, eum non intelligere duas ſubſtantias in Chriſto divinam & humanam inter ſe permixtas in tertiam coaluiſſe, ut in mixtis uſu venire ſolet, quod blaſphemum eſt: ſed uſum fuiſſe vocabulo commixtionis improprie ratione allegoriæ ex collyrio ſumtæ. Nam ſupra capite 7. dixit Filium Dei verum hominem factum fuiſſe, omnique perfectum naturæ noſtræ hominem ſuſcepiſſe, juxta ſuperiorem interpretationem, & Verbum carnem factum fuiſſe aſſumendo humanitatem, non permutando divinitatem, quæ omnia commixtioni duarum ſubſtantiarum adverſantur, & a Monophyſitarum hæreſi longe abalienata ſunt. Admittunt quidem Theologi in Chriſti perſona compoſitionem, at commixtionem negant. Vide D. Thomam 3. p. quæſt. 2. art. 4. Adverſus hanc commixtionem fuſe diſputat Boetius lib. de duabus naturis, & de una perſona Chriſti.

Cap. 10. agit Theodulphus de unctione pectoris & ſcapularum, de qua fuſe ſatis a nobis actum eſt ſupra.

Cap. 11. agit de abrenuntiatione, per quam Catechumenus abrenuntiat diabolo, operibus ejus, & pompis. Hujus abrenuntiationis meminit Optatus Milevitanus lib. 5. adverſus Parmenianum, Tertullianus lib. de ſpectaculis: *Cum aquam ingreſſi*

greſſi Chriſtianam fidem in Legis ſuæ verba profite- A *mur, renuntiaſſe nos diabolo, & pompæ, & Angelis ejus ore noſtro conteſtamur*. Et libro de corona militis: *Aquam adituri ibidem & aliquanto prius in Eccleſia ſub antiſtitis manu conteſtamur nos renuntiare diabolo, & pompæ, & Angelis ejus*. S. Auguſtinus lib. 2. de ſymbolo ad Catechumenos: *Hoc audiſtis, hoc profeſſi eſtis renuntiare vos diabolo ..... & Angelis ejus*. S. Cyprianus epiſt. 7. & alibi paſſim dixit ſeculo renuntiare, brevitatis gratia: *ſeculo*, inquit, *renuntiaveramus, cum baptizati ſumus*. Apud Theodulphum renuntiatur diabolo, pompis, & operibus ejus, quemadmodum & in codicibus Remenſi, & Ratoldi. Apud Salvianum lib. 6. de providentia Dei, renuntiatur diabolo, pompis, ſpectaculis, & operibus ejus: *Quæ eſt enim* B (inquit) *in baptiſmo ſalutari Chriſtianorum prima confeſſio? quæ ſcilicet, niſi ut renuntiare ſe diabolo ac pompis ejus atque ſpectaculis, & operibus proteſtentur*; & paulo poſt: *Abrenuntio* (inquit) *diabolo, pompis, ſpectaculis, & operibus ejus*. Et hic pompas, & ſpectacula pro uno eodemque ſumit. S. Auguſtinus, & Tertullianus ſupra citati, & S. Cyrillus mox citandus pompas diaboli interpretantur ſpectacula, hoc eſt theatri laſciviam, amphitheatri crudelitatem, clamores, & inſaniam circi.

Vulgo terna fit abrenuntiatio, ut habetur capite 2. Hierar. Eccl. S. Dionyſii, in Græcorum Euchologio, in codicibus Remenſi, & Ratoldi. S. Cyrillus Catecheſi 1. myſt. addit renuntiationem quartam, nimirum cultui diaboli: C *Verumtamen*, inquit, *audi quod manu extenſa tamquam ad præſentem dicitur*, ἀποτάσσομαί σοι σατανᾶ· id eſt, renuntio tibi Satanæ; & infra: *doceris mox alteram renuntiationis partem addere*, καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις σου· id eſt, & omnibus operibus tuis, infra: *deinde dicis*: καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτοῦ (lege σου) & omni pompæ tuæ; & infra: *dicis præterea*: καὶ πάσῃ σου λατρείᾳ, id eſt, & omni cultui tuo. Ubi per cultum diaboli intelligit omnem qui idolis exhibetur, honorem, auguria, auſpicia, artes magicas, & ſcelerata ſacrificia. Apud S. Ambroſium lib. 1. de Sacramentis cap. 2. duplex dumtaxat habetur abrenuntiatio: *Quando te interrogavit, abrenuntias diabolo, & operibus ejus? quid reſpondiſti? Abrenuntio. Abrenuntias ſeculo & operibus ejus? quid reſpondiſti? Abrenuntio. Memor* D *eſto cautionis tuæ, & numquam tibi excidat tuæ ſeries cautionis*. Quæ ultima verba confirmant duplicem hanc renuntiationem, quæ tunc erat in Eccleſia Ambroſiana. Renuntians convertebatur ad Occidentem, ut ſcribit S. Dionyſius cap. ſupra citato, S. Hieronymus mox citandus, & S. Cyrillus Catech. 1. myſtagogica: *Primum ingreſſi eſtis in porticum domus baptiſterii*, καὶ πρὸς τὰς δυσμὰς ἑστῶτες, &c. id eſt, *& ſtantes verſus Occidentem*, &c. Ita habetur in Euchologio Græcorum. Apud Dionyſium, renuntians Satanæ manus obtrudit; apud Cyrillum & in Euchologio, extendit. Abrenuntiatione facta vertebatur ad Orientem, ut patet ex eodem Dionyſio cap. citato, S Hieronymo in cap. E 6 Amos Prophetæ: *Unde & in myſteriis primum renuntiamus ei qui in Occidente eſt, nobiſque moritur cum peccatis: & ſic verſi ad Orientem pactum inimus cum ſole juſtitiæ, & ei ſervituros nos eſſe promittimus*. Et S. Cyrillo Catecheſi citata, qui hanc hujuſce ritus cauſam profert. Cum enim baptizandus renuntiavit Sathanæ principi tenebrarum reſciſſis pactis antiquis, convertitur ad Orientem ubi eſt paradiſus, quem Deus in Oriente plantavit. Sic converſus manus tollebat ſurſum, ut docet S. Dionyſius cap. citato, & S. Baſilius in exhortatione ad baptiſmum, qui dixit: χεῖρας ἄραι εἰς οὐρανόν. id eſt, tollere manus in cælum, & ſic profitebatur ſe Chriſto ſerviturum, & adhæſurum, quod vocant F Græci συντάσσεσθαι S. Dionyſius, Euchologium, & S. Gregorius theologus, qui oratione de baptiſmo dixit: ὅλῃ θεότητι συντασσόμενος. id eſt, toti divinitati adjunctus, adhærens. S. Baſilius Oratione citata dixit: Θεῷ συνθέσθαι. id eſt, paciſci cum Deo: niſi legendum ſit συντάσσεσθαι, cui contrarium eſt ἀποτάσσεσθαι. id eſt, renuntiare, abrenuntiare apud præfatos auctores, & Palladium in Lauſiaca.

His ita rite peractis baptizandus recitat ſymbolum, ut habetur in Euchologio Græcorum, idque ex antiqua conſuetudine, quam videre eſt apud S. Cyrillum Catech. 1. myſtag. *Tunc admonebaris, ut diceres*: πιστεύω εἰς τὸν πατέρα, καὶ εἰς τὸν υἱὸν, καὶ εἰς τὸ πνεῦμα ἅγιον, καὶ εἰς βάπτισμα μετανοίας. id eſt, credo in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, & in baptiſma pœnitentiæ. Et cum ſubjungit: *De quibus in ſuperioribus Catecheſibus, quantam divina conceſſit gratia, latius diſſeruimus*, ſatis innuit totum reddendum eſſe ſymbolum: quia ſupra Catecheſi 4. totum illud expoſuit. Id etiam notum eſt ex Salviano lib. 5. de providentia Dei: *Abrenuntio enim* (inquis) *diabolo, pompis, ſpectaculis, & operibus ejus, & quid poſtea? Credo* (inquis) *in Deum Patrem omnipotentem & in Jeſum Chriſtum Filium ejus. Ergo primum renuntiatur diabolo, ut credatur*. Et ex S. Auguſtino lib. de anima & ejus origine cap. 10. *Ideo cum baptizatur, ſymbolum reddunt, & ad interrogata reſpondent*. Hinc capiendus eſt Optatus lib. 5. adverſus Parmenianum: *Contra nos peccatores (ut vultis) interrogemus alterum gentilem, an renuntiet diabolo, & credat, &c. & dicat, renuntio & credo*. Et Rufinus in libro de expoſitione ſymboli: *Et mos ibi ſervatur antiquus, eos qui gratiam baptiſmi ſuſcepturi ſunt, publice, id eſt fidelium populo audiente, ſymbolum reddere*. Quod ſymbolum Theodulphus appellat profeſſionem ſanctæ Trinitatis.

In Euchologio Græcorum poſt abrenuntiationes, & reſponſa ad aliquot interrogationes, baptizandus recitat ſymbolum. Apud S. Dionyſium cap. 2. Eccl. Hierar. trinam facit profeſſionem, quæ nihil aliud eſt, quam ſymboli recitatio. In codice Remenſi ſacerdos ipſe recitat ſymbolum: *Poſtea vero tanges ei pectus, ut inter ſcapulas de oleo exorcizato, & vocato nomine ejus, ſingulis dicens*: ABRENUNTIAS SATANÆ? R. ABRENUNTIO. ET OMNIBUS OPERIBUS EJUS? R. ABRENUNTIO. ET OMNIBUS POMPIS EJUS? R. ABRENUNTIO. ET EGO LINIO TE OLEO SALUTIS IN CHRISTO JESU DOMINO NOSTRO. *Inde vero dicis ſymbolum impoſita manu ſuper capita eorum*. Hæc autem manus impoſitio habetur apud Dionyſium capite citato poſt trinam illam profeſſionem: *Et eam ter profeſſam eſſe*, ἐπευξάμενος εὐλογεῖ, καὶ χειροτονεῖ. id eſt: oratione facta benedicit, & manum imponit.

Cap. 12. explicat Theodulphus quid ſint pompæ, & opera diaboli, dicitque per ea ſeptem intelligi capitalia peccata.

Cap. 13. cum dicit per ſanguinem & aquam quæ de Chriſti latere fluxerunt, ſignificari duo præcipua Eccleſiæ Sacramenta; per ſanguinem quo conſecramur, intelligit Euchariſtiam quæ olim una cum baptiſmo dabatur. Quidam intelligunt per aquam & ſanguinem omnia Sacramenta, quidam Eccleſiam. Vide Cyrillum Catech. 13. In eodem capite ſequuntur hæc verba, *Invocato namque Deo deſcendit Spiritus ſanctus de cælis*, &c. Tertullianus lib. de baptiſmo: *Igitur omnes aquæ de priſtina originis prærogativa Sacramentum ſanctificationis conſequuntur, invocato Deo. Supervenit enim ſtatim Spiritus de cælis, & aquis ſuperest, ſanctificans eas de ſemetipſo: & ita ſanctificatæ vim ſanctificandi combibunt*. Ubi iſti duo auctores dicunt per Dei invocationem, id eſt formam, aquam ſanctificari, & per eam vim ſanctificationis conſequi.

In eodem capite fit mentio trinæ merſionis de qua ſupra. Qui vero baptizabantur, ita in fontem olim demergebantur, ut etiam totum caput mergeretur. S. Hieronymus dial. adverſus Luciferianos: *Nam & multa alia quæ per traditionem in Eccleſiis obſervantur, auctoritatem ſibi ſcriptæ Legis obſervarunt, velut in lavacro ter caput mergitare*. Quod ſatis innuit S. Cyrillus Cath. 17. cum ait: ὥσπερ γὰρ ὁ ἐνδύνων ἐν τοῖς ὕδασι καὶ βαπτιζόμενος πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ὑδάτων περιβάλλεται. id eſt, ut enim is qui ſubit aquas, & baptizatur, undique ab aquis circumdatur.

Tandem notandum eſt quod dicit de fonte baptiſmi, ſeu baptiſterio, cui ſimile eſt illud S. Iſidori

dori lib. 15. Orig. cap. 4. *Frons autem in delabris locus regeneratorum eſt; in quo ſeptem gradus in Spiritus ſancti myſterio formantur; tres in deſcenſu, tres in aſcenſu; ſeptimus vero is eſt, qui & quartus, id eſt ſimilis filio hominis, extinguens fornacem ignis ſtabilimentum pedum, fundamentum aquæ; in quo plenitudo divinitatis habitat corporaliter.*

Ex his Iſidori & Theodulphi locis notandum eſt olim fuiſſe in baptiſteriis ſeptem gradus, tres per quos aſcenſus ad illud erat, tres per quos in illud deſcenſus; ſeptimum vero fuiſſe in medio baptiſterii, in quo fons ipſe fundatus erat, in quo ſtabant ii quorum opera baptiſmo erat neceſſaria: unde appellatur fundamentum aquæ & ſtabilimentum pedum. Super ipſum fontem erat appenſa columba aurea vel argentea Spiritum ſanctum repræſentans, ut videre licet in Synodo Conſtantinopolitana ſub Mena, actione 5. in ſupplicatione Clericorum & Monachorum Antiochiæ ad Johannem Patriarcham, &c. *Præſumtum eſt autem ab ipſo & hoc: nam columbas aureas & argenteas in formam Spiritus ſancti ſuper divina lavacra & altaria appenſas, una cum aliis ſibi appropriavit.*

Cap. 14. agit Theodulphus de veſtibus albis, quibus poſt ſanctum lavacrum Neophyti induebantur, & de quibus ſupra ſuſe ſatis a nobis actum eſt.

Cap. 15. agit de unctione Chriſmatis quæ fit a Preſbyteris in recens baptizatorum vertice, de qua etiam ſupra ſcripſimus. Sed quia multi Patres agunt de unctione Chriſmatis confuſe ſatis, non diſtinguendo inter unctionem Chriſmatis, quæ fit in vertice a Preſbytero, & inter eam quæ fit in fronte ab Epiſcopo, quam quidem ferunt, ut habetur in Pontificali Damaſi, inſtitutam fuiſſe a S. Sylveſtro Papa, ut Preſbyter liniat Chriſmate levatum de aqua.

Dico Patres omnes, qui ante S. Sylveſtrum locuti ſunt de unctione Chriſmatis, eſſe intelligendos de ea unctione quæ fit in fronte ab Epiſcopo, & ſpectat ad Sacramentum Confirmationis, etſi aliquando utuntur olei nomine; nam illis locis oleum ſive a Græcis Patribus ſive a Latinis pro unguento ſeu Chriſmate uſurpatur.

Secundo notandum eſt, quoniam Græci ea unctione quæ fit a Preſbytero in vertice carent, omnes eorum antiquos Patres, cum de unctione Chriſmatis agunt, de illa unctione quæ fit ab Epiſcopo in fronte eſſe intelligendos.

Tertio, quia rara eſt apud ſanctos Patres mentio unctionis Chriſmatis quæ fit a Preſbytero in vertice, dico cum ſimpliciter & ſine adjuncto de Chriſmate ſeu illius unctione agunt, eſſe de illo Chriſmate ſeu unctione quæ ad Confirmationis Sacramentum ſpectant, intelligendos: maxime ſi ex nulla circumſtantia deprehendi poſſit, eos fuiſſe locutos aut de Chriſmatis unctione qua utuntur Preſbyteri, aut de ea, qua nonnulli hæretici ad Eccleſiam redeuntes reconciliantur. Nec obſtant variæ interpretationes myſticæ, nam una eidem unctioni non ſemper attribuitur, ſed non raro indifferenter, quemadmodum & unctioni quæ baptiſmum præcedit.

Et ut omnis ambiguitas tollatur, notandum eſt olim quando baptizabat Epiſcopus, quod ſæpe ſæpius contingebat (rarius enim baptizabant Preſbyteri & Diaconi) ſtatim conferebat Sacramentum Confirmationis, in fronte ungendo Chriſmate neophytum; ut videre eſt apud S. Ambroſium, Cyrillum, Dionyſium, Severum, auctorem quæſtionum inter opera S. Juſtini, quæſt. 137. ad orthodoxos, & alios: nec ungebatur neophytus in vertice a Preſbytero, cum ejuſmodi unctio inſtituta ſit ob defectum Epiſcopi; etſi poſtea adhibita fuerit neophyto e fonte levato quam mox ſubſecutura eſſet unctio Chriſmatis in fronte ab Epiſcopo, ut videre eſt in noſtris Sacramentariis mſſ. & in Ordine Romano. Quod ideo notavi quia hic a nonnullis recentioribus unctionem verticis, cum unctione frontis confundi animadverto in locis Patrum qui vulgo citantur a tractatoribus.

Cap. 16. agit Theodulphus de myſtico velamine, quo recens baptizati caput poſt unctionem verti-

A cis tegitur, de quo agunt Jeſſe Ambianenſis in epiſtola de baptiſmo, & Alcuinus lib. de Officiis divinis cap. de Sabbato ſancto: *Tunc ſacro Chriſmate caput perungitur, & myſtico tegitur velamine, ut intelligat ſe diadema regni & ſacerdotii dignitatem portare juxta Apoſtolum: vos eſtis genus electum, regale, ſacerdotale, offerentes voſmetipſos Deo vivo hoſtiam ſanctam & Deo placentem.* Sed cum Theodulpho dicitur ſignificari hoc velamine ſacerdotalis capitis operimentum, ad antiquæ Legis ſacerdotes reſpicere videtur: ſiquidem illius ætate novæ Legis antiſtites nondum in ſacris velamento capitis utebantur.

Cap. 17. de manus impoſitione, de dignitate chriſmationis, & ſeptenarii numeri, & maxime de ſeptem Spiritus ſancti donis tractat. Hæc verba, *nec tamen frontem ex eodem oleo ſignare*, &c. ſatis indicant chriſmationem ab impoſitione manuum diſtingui, ut ſupra probavimus, ſatiſque B declarat Optatus Milevitanus lib. 4. adverſus Parmenianum: *Lotu cum in Johannis manibus haberetur, ſecutus eſt ordo myſteriis, & complevit Pater quod rogaverat filius, & quod nuntiaverat Spiritus ſanctus. Apertum eſt cælum Deo Patre ungente, ſpiritale oleum ſtatim in imagine columbæ deſcendit, & inſedit capiti ejus, unde cœpit dici Chriſtus, quando unctus eſt a Deo Patre: cui ne manus impoſitio deeſſe videretur, vox addita eſt Dei de nube dicentis: Hic eſt filius meus, de quo bene ſenſi, hunc audite.* Quæ autem hic dicuntur de numero ſeptenario, ſumta videntur ex S. Gregorio cap. 6. expoſitionis lib. 1. in Job & homil. 7. in Ezechielem. Quod dicitur de Jubilæo ob quinquagenarium numerum, qui ex monade & numero ſeptenario ſepties revoluto conſtat, id etiam dicunt S. Auguſtinus epiſt. CXIX. ad Januarium, & S. Baſilius lib. de Spiritu ſancto ad Amphilochium cap. 27. de Pentecoſte, id eſt de illo numero quin- C quagenario, qui inter Chriſti reſurrectionem & adventum Spiritus ſancti interjacet.

Tandem multa eaque præclara de donis Spiritus ſancti ſubjungit Theodulphus: & merito ſane; quia Sacramenti Confirmationis hoc proprium eſt, peculiari & excellenti quodam modo, Spiritus ſancti dona animæ fideli conferre, quorum beneficio in ſtatu Chriſtiani illa maxime perficitur. Eſt enim Confirmationis Sacramentum hominis Chriſtiani perfectivum, ut ſupra ex ſanctis Patribus docuimus. Illud enim Confirmationi tribuitur, quod baptiſmi gratiam perficit; qui enim per baptiſmum Chriſtiani effecti ſunt quaſi infantes modo geniti teneritatem adhuc & mollitiem quamdam habent, ac deinde Chriſmatis Sacramento adverſus omnes carnis, mundi, & diaboli impetus robuſtiores fiunt, & eorum animus fide omnino confirmatur D ad confitendum & glorificandum nomen Domini Jeſu Chriſti. Et huic Sacramento nomen impoſitum eſt, quod hujus Sacramenti virtute Deus in nobis id confirmat, quod baptiſmo operari cœpit, noſque ad Chriſtianæ ſoliditatis perfectionem adducit. Nec vero confirmat ſolum, ſed etiam auget, de quo Melchiades ita teſtatur: Spiritus ſanctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præſtat ad gratiam. Deinde non auget modo, ſed admirabili quadam ratione auget. Hæc omnia oſtendunt quanta ſit hujus Sacramenti dignitas, utilitas, & neceſſitas.

Quare ii graviter peccant qui hoc Sacramentum cum id commode fieri poteſt, ſuſcipere negligunt: & gravius Epiſcopi, qui omnem diligentiam non adhibent, ut ſibi commiſſi Sacramentum hoc percipiant.

E Sed ii non mediocriter hallucinantur, qui ſcribunt ejuſdem eſſe virtutis chriſmari ſeu ungi in vertice a Preſbytero, ac chriſmari in fronte ab Epiſcopo. Hæc enim chriſmatio verticis non eſt Sacramentum, nec gratiam ex opere operato conferre, nec Spiritum ſanctum donare valet: ſed datur, ut intelligat baptizatus ſe albeo die Chriſto capiti tamquam membrum conjunctum eſſe, atque ejus corpori inſitum, & ea re Chriſtianum a Chriſto, Chri-

Par. 2. c. 4. ſect. 71. ſtum vero a Chriſmate appellari, ut habetur in A catechiſmo Romano, & docet Theodulphus cap. 15. *Baptizatorum itaque capita Chriſmate liniuntur, ut in regno & ſacerdotio Eccleſiæ delibuti, & Chriſtiani nominis prærogativam accipiant, & ejus membra, qui eos redemit & eorum caput eſt, effici valeant*. Sed de his ſatis: plura vide in defenſione Eccleſiaſticæ Hierarchiæ doctiſſimi viri Franciſci Hallier cap. 2.

Cap. ultimo agit Theodulphus de corpore & ſanguine Chriſti, quæ olim cum baptiſmo ſumebantur, etiam ab infantibus, ut ſupra fuse docuimus, & conſtat etiam ex Theodori Antiocheni opere contra aſſerentes peccare homines natura, non voluntate, in Biblioth. Photii, num. 177. & de aqua in calice miſcenda. Hæc autem verba, *Hoc ergo ſacrificium offerre de ſacrificii relictis*, &c. B corrupta ſunt, & expuncto verbo *offerre* quod redundat, legendum eſt: *Hoc ergo myſterium derelictis ac finitis veteribus ſacrificiis & hoſtiis Eccleſia celebrat*, &c.

Sequitur de miſcenda aqua vino in calice ſanctificando, qua de re agit S. Cyprianus epiſt. 63. adverſus eos, qui ſola aqua ſine vino myſterium ſanguinis Chriſti peragebant, qui poſtea ſunt appellati Hydroparaſtatæ, in can. 32. Synodi ſeatæ. Fuerunt, alii, Armeni videlicet, qui ſolo vino in ſanguinis Chriſti myſteriis uſi ſunt, quos damnat eadem Synodus canone eodem. Sed his ſic ad Theodulphum notatis redeamus ad propoſitum.

Nota 335. Gloria in excelsis.

Ita ſtatuitur in Concilio Rothomagenſi apud C Ordericum Vitalem lib. 4. hiſt. Eccl. cum agitur de Miſſa hujus Sabbati ſancti: *Ob cujus reverentiam*, a *Gloria in excelſis Deo & Alleluia cantatur*.

Nota 336. Et cum spiritu tuo.

Vox eſt populi ex antiquo ritu Eccleſiæ, cum Pontifici ſibi bene precanti reſpondens viciſſim illi bene precatur; ut videre eſt in Concilio Bracarenſi 1. can. 21. *Et ut reſpondeatur a populo: Et cum ſpiritu tuo*. Et apud S. Johannem Chryſoſtomum Homilia 18. in epiſtolam 2. ad Corinthios: *ἐν αὐτοῖς τοῖς φρικωδεστάτοις μυστηρίοις ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς τῷ λαῷ, καὶ ἐπεύχεται ὁ λαὸς τῷ ἱερεῖ, τὸ γὰρ, μετὰ τοῦ πνεύματός σου, οὐδὲν ἐστιν, ἢ τοῦτο*. id eſt, in ipſis tremendis myſteriis bene precatur Pontifex populo, & populus bene precatur Pontifici: illud enim, *cum ſpiritu tuo*, nihil aliud eſt, quam hoc. In Liturgiis D SS. Jacobi, Marci, & Petri interdum hæc reſponſio populi effertur in dandi caſu: Καὶ τῷ πνεύματί σου. id eſt, Et ſpiritui tuo. Quam etiam agnoſcit S. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Theoria Myſtica, cum eam ſic exponit: *καὶ τῷ πνεύματί σου, τουτέστι τὴν πρὸς σε ἀδιάσπαστον ἕνωσιν δὸς ἡμῖν, ἵνα τῷ πνεύματι εἰρηνεύοντες, ἀχώριστοι τυγχάνωμεν*. id eſt, & ſpiritui tuo, id eſt tecum unionem individuam da nobis, ut ſpiritu pacem agitantes, inſeparabiles ſimus. Et S. Johan. Chryſoſt. Hom. 33. in Matth. *Et cum dixero: Pax vobis, εἶτα εἴπητε, καὶ τῷ πνεύματί σου*, id eſt, *deinde dixeritis: & ſpiritui tuo*.

Nota 337. Deus qui hanc sacratissimam noctem.

Ita apud Alcuinum: quia Sabbati ſancti Officium, *Ad noctem Dominicæ, reſurrectionis reſpicit*, ut habetur in Concilio Rothomagenſi apud Ordericum Vitalem lib. 4. hiſt. Eccl. Siquidem paraſceve & Sabbato Hebdomadæ ſanctæ non celebratur corporis & ſanguinis Chriſti Sacramentum, ut docetur in eodem Concilio ex libro Officialis: *Narrat liber Officialis, quod in hoc biduo non fit Sacramenti celebratio. Vocat autem hoc biduum ſextam feriam & Sabbatum, in quo recolitur luctus & mæſtitia Apoſtolorum*. Li- A ber Officialis eſt Antiphonarius, ut docet Agobardus epiſt. ad Cantores Lugdun.

Nota 338. Non cantent offertorium.

Alcuinus rationem reddit cap. citato: *Quod autem poſt Evangelium non cantatur Offerenda, & Cantores tempore ſacrificii ſilent, ad memoriam reducitur ſacrificium, ſeu ſilentium mulierum*.

Porro in cod. Ratoldi extat benedictio lactis & mellis in hunc modum: *Benedic, Domine, hanc creaturam lactis & mellis*, &c. ut in Ord. Rom. Deinde ſequitur: *Per quem hæc omnia, Domine, ſemper bona creas*. Id autem fiebat propter recens baptizatos, qui poſt ſanctum lavacrum lac & mel guſtare jubebantur quaſi modo geniti infantes; quo ritu ſignificabatur Chriſtianis, omni exuta malitia, ſimplicitatem infantis eſſe amplectendam. Id videre eſt in ordine myſteriorum Æthiopum, ut vocant, in quo, baptizatis ſacro perunctis Chriſmate, hæc legere eſt: *Diaconus deinde dat illis lac & mel: & dicit lac & mel immaculatum in regenerationem, Amen. Sacerdos autem dicit: lac & mel immaculatum in regenerationem per Jeſum Chriſtum, Amen*. Apud S. Hieronymum Dialogo adverſus Luciferianos: *Velut in lavacro ter caput mergitare, deinde egreſſos lactis & mellis prægustare concordiam ad infantiæ ſignificationem*. Et apud Tertullianum lib. de Corona militis: *Inde ſuſcepti lactis & mellis concordiam deguſtamus*. Hinc capienda ſunt illa Concilii Carthaginienſis Græci can. 40. *ἀπαρχαὶ δὲ εἴτε μέλι, εἴτε γάλα, ὡς εἴωθεν, προσφερέσθω ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἰδίᾳ εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον*. id eſt, primitiæ ſive lac offerantur uno die conſueto ad infantium myſterium. Agitur enim hic de mellis & lactis benedictione in Altari. Hæc autem verba, *Ad myſterium infantium*, ſignificant ideo a baptizatis deguſtandum eſſe lac & mel, quod per baptiſma omni poſita malitia debeant ſemper infantium ſimplicitatem ſervare. Alia ratio profertur in ipſa benedictione: quia baptizati, relicto Ægypto, id eſt ſeculo, ingrediuntur in Eccleſiam, terram melle & lacte manantem, id eſt omnibus deliciis ſpiritalibus affluentem.

Nota 339. Neque agnus Dei.

Ita apud Alcuinum. Nota vero nullas hic eſſe veſperas, quemadmodum nec in codicibus Rodradi & Remenſi juxta antiquum morem de quo Alcuinus cap. de Sabbato ſancto: *In hac nocte de veſpertinali ſynaxi apud Romanos nil agitur neque ante Miſſam, neque poſt Miſſam, quia ſecundum Auguſtinum & alios doctores iſtud Sabbatum non habet veſperam*. Reperire eſt tamen in codice Ratoldi Abbatis, in quo poſt benedictionem Epiſcopalem ſic habetur: *Interim dum communicat populus, incipiat Cantor Alleluia*. Pſalm. *Laudate Dominum omnes gentes*. Antiph. ad Evangelium: *Veſpere autem*. Pſal. *Magnificat*. *Poſt hæc ſurgat Epiſcopus de ſede ſua, pergat ad Altare, & dicat Collectam: Spiritum nobis, Domine, tuæ caritatis infunde: ut quos Sacramentis Paſchalibus ſatiaſti, tua facias pietate concordes. Per Dominum. Et poſt hæc dicit* E *Diaconus: Ite, Miſſa eſt*.

Nota 340. In die sancto Paschæ.

Appellatur ſanctum Paſcha ob diei reverentiam; qua de re conſule obſervationes noſtras ad concordiam Regularum cap. 56. §. 1. In cod. Ratoldi hic habetur Miſſa integra Paſchalis cum ſuis ritibus & cæremoniis, quam rejecimus in appendicem.

Nota 341. Qui [b] mortem nostram moriendo destruxit, &c. b

Morte Chriſti mors noſtra deſtructa eſt, & reſurrectione vita reparata eſt. Corippus lib. 4. de laudibus Juſtini minoris:

Cal-

a Hymnus hic angelicus, ut modo cantur, legitur integer in Sacramentario Gallicano Muſei Italici D. J. Mabill. Tom. 1. parte 2. col. 281.

b Hæc Præfatio longe prolixior eſt in duobus Theod. & omnino diſcrepat a Præfatione Sabbati ſancti, cujus initium tantum reperitur in vulgatis. Conteſtatio ſeu Præfatio quæ pro die S. Paſchæ in Sacramentario Gallic. tam ſæpe laudato aſſignatur, eſt etiam omnino diverſa ab editis. Pro Sabbato S. vero præſcripta eadem ipſa eſt quæ modo legitur: *Te quidem, Domine, omni temp. ſed in hac potiſſ. nocte gl. præd. cum Paſcha noſtrum &c.*

Calcavit mortem moriens, vitamque reſurgens

Viva dedit cunctis in ſe credentibus ipſe.

Et præclare Ennodius Hymno 7.

Necavit ante funera,

Lethum ſepultus expulit.

Mors mortis impulſu ruit,

Cantate factum ſecula.

Funus ſubegit tartarum,

Vicit peremtus exitum:

Mors inde luget pallida,

Præſumſit unde gaudium.

Nota 342. OMISIT.
Id eſt, dimiſit, ut infra in Apologia ultima: *Si quam vitio tepiditatis meæ, vel incuria contraxerunt, vel contrahunt labem, omitte*

Nota 343. SACRAMENTUM VIVENDO TENEANT.
Id eſt, gratiam Sacramentalem recte vivendo conſervent. Eſt metonymia, cauſa pro effectu. Nam Sacramentum, eſt cauſa gratiæ Sacramentalis.

Nota 344. SEIPSUM TIBI SACRAM HOSTIAM, &c.
Præclare S. Paulinus epiſt. 5. ad Severum: *Ipſe enim pro nobis & animam & carnem ſuam poſuit, & recepit; qui & ſacerdos & hoſtia, & agnus & paſtor eſt; qui pro ovibus ſuis paſtor, & pro paſtoribus ſuis agnus occiſus eſt. Ipſe enim Dominus hoſtia omnium ſacerdotum eſt, qui ſemetipſum pro omnium reconciliatione Patri libans, victima ſacerdotii ſui, & ſacerdos ſuæ victimæ fuit.*

Nota 345. CONTINUA IN NOSTRIS MENTIBUS PERSEVERET. Per ſuum effectum, & pium affectum.

Nota 346. NASCITUR.
Quia qui ſumit corpus Chriſti, vitam habet in ſemetipſo, juxta illud Johan. 6. *Niſi manducaveritis*, &c. *non habebitis vitam in vobis*; in Miſſ. Rom. legitur, *paſcitur*.

Nota 347. ET QUI VOBIS.
Ibi incipit tertium membrum hujus benedictionis; ac proinde his verbis præponendum τὸ *Amen*.

Nota 348. QUOD IRASCERIS.
Id eſt quo, vel ob quod iraſceris. Eſt Helleniſmus.

Nota 349. SOLUS OMNIUM SACERDOTUM PECCATI REMISSIONE NON EGUIT.
Ut ad Hebr. cap. 7. *Talis enim decebat, ut nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatoribus*, &c.

Nota 350. POTIUS. Ita in codice Remenſi; lege, *ocius*.

Nota 351. PERFICIAT. Id eſt, faciat. Sæpe apud Tullium.

Nota 352. DOMINICA OCTAVAS PASCHÆ.
Id eſt, Dominica octavæ Paſchæ, ſeu in octava Paſchæ. Et τὸ *octavas* eſt indeclinabile juxta uſum illorum temporum. Sic in vetuſtis codicibus paſſim legitur, *vitas Patrum*, id eſt, vitæ Patrum. In cod. Rem. legitur, *octabas*, *b*, pro *u*, ſecundum uſum antiquum ſcribendi, ut notavimus ad Concordiam Regularum. In codicibus

A Rodradi & Ratoldi hic titulus ita habetur: *Die Dominico poſt albas*. Recte in Miſſa Ambroſiana ſcribitur, *Dominica in albis depoſitis*. Quia pridie a baptizatis albæ ſeu alba veſtimenta deponebantur. Alcuinus lib. de Offic. Eccl. cap. de Sabbato in albis: *Hodie albati, qui in Sabbato ſancto baptizati fuerant, veſtibus albis exuuntur*. Quare cum in Miſſali & Breviario Romano ſcribitur, *Dominica in albis*, ſubaudi τὸ *depoſitis*.

Nota 353. ALIÆ ORATIONES PASCHALES.
Hic codices variant; in aliis plures, in aliis pauciores ſunt orationes.

Nota 354. NOS PER ID QUOD NOSTRI EST SIMILIS, &c.
B Id eſt, humanitate ſua nos reconciliet, divinitate abſolvat. Illud autem, *quod*, id eſt *quo*, phraſis Græca eſt, ut illud Virgilii:

Os humeroſque Deo ſimilis, &c.

Sumtum ex Homero Iliad. B.

Ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ.

Porro in codicibus Ratoldi, Rodradi in appendice, & Remenſis ſequitur; *Idus Aprilis Natale ſanctæ Euphemiæ* [a]. Hæc eſt illa Euphemia celebris Virgo & Martyr Chalchedonenſis, cujus natalis eodem die annotatur in Martyrol. mſ. Biblioth. Corb. *Idus Aprilis in Calcedonia, Natale ſanctæ Euphemiæ Virginis & Martyris*. Idem habetur in Kalendario præfixo codici Ratoldi, & in Martyrologio mſ. S. Hieronymi: *Idus Aprilis in Calcedone Natale ſanctæ Euphemiæ*. In parvulo Martyrolog. mſ. ad calcem codicis Rem. *Idus Aprilis in Calcedonia Natale ſanctæ Euphemiæ*. In Martyrologio Rabani: *Idibus Aprilis in civitate Chalcedonia Natalis Euphemiæ*. Et in Martyrolog. Notkeri eodem die: *In Calcedone ſanctæ Euphemiæ*. In Novella Emmanuelis Imperatoris ejus ſolemnitas annotatur 11. Junii, quo die paſſa eſt, ut videre eſt in Menologio Græcorum. In Martyrol. Romano annotatur 16. Septembris. D Miſſam ſanctæ Euphemiæ excipit in eodem codice Ratoldi *Miſſa in Paſcha annotinum*. Quæ extat etiam in codice Rodradi, in appendice, & in codice Remenſi.

Quid ſit Paſcha annotinum ita explicat Micrologus lib. de Eccleſiaſticis obſervationibus cap. 56. *Romani annotinum Paſcha quaſi anniverſarium Paſcha dicunt: quia antiquitus apud illos, qui in priori Paſcha baptizati erant, in ſequenti anno eodem die ad Eccleſiam convenere, ſuæque regenerationis anniverſarium diem cum oblationibus ſolemniter celebraverunt*. Hæc ille. Non puto tamen hoc Paſcha annotinum celebrari ſolitum in Sabbato, quo die illi baptizabantur; quia unica duntaxat Miſſa eodem die, & nocte quidem celebraE batur. Sed exiſtimo ejuſmodi Paſcha fuiſſe poſt Dominicam in albis celebratum, maxime cum in codicibus noſtris mſſ. ejus Miſſa aſſignetur tantum poſt prædictam diem. In [b] codice Remenſi extat: *Tertio Idus Aprilis Natale S. Leonis Papæ*. Hic eſt S. Leo primus, de quo tamen nihil extat in codicibus S. Eligii, Rodradi, & Ratoldi, & apud Pamelium.

Nota 355. HÆC NOBIS DONA BEATA SANCTIFICET.
Eſt hypallage, id eſt nos his donis beatis ſanctificet.

Nota 356. DONA.
Ita in editis, & in codicibus Rodradi & RaF toldi, & apud Pamelium. In Miſſali Romano legitur, *dono*.

Nota 357. VII. KALEND. MAII NAT. S. MARCI.

[a] Conſentiunt Gemet. & duo Theodericenſes.

[b] Eodem die in priori Theod. & in Gemet. notatur feſtum S. Leonis. In utroque vero Theod. ac in Gemet. habetur Miſſa de S. Georgio Martyre. Codex Calenſ. hæc omnia feſta, imo etiam S. Marci diem Natal. omittit. Idem dic de Gallicano Sacrament. Mabillonii, in quo pauciſſimæ ſunt Miſſæ de Sanctis, quas ſuo loco indicabimus.

a Ita in editis, in quibus nulla a eſt etiam Litaniæ mentio; ſed in aliis codicibus noſtris mſſ. ut apud Pamelium hoc die annotatur Litania major, cujus Officium vide in Rogationibus.

In codicibus Remenſi & Ratoldi ſequuntur Miſſæ pro ſecunda & tertia die. In cod. Rem. adduntur tres orationes pro quarta die. In iiſdem vero codicibus Rodradi, Remenſi, & Ratoldi nulla habetur Miſſa de S. Marco, quemadmodum nec Rogationes ante Aſcenſionem.

Noto 358. PERVENIRET AD MARTYRII PALMAM.

Ex hoc loco diſcimus S. Marcum Martyrem fuiſſe. Ita docet Gelaſius Papa in Synodo Romana; & S. Gregorius Turonenſis lib. 1. hiſt. cap. B 24. *Tunc & Jacobus frater Domini; & Marcus Evangeliſta pro Chriſti nomine glorioſo Martyrio coronati ſunt*. Idem patet ex Miſſa Ambroſiana: *Deus qui hunc diem S. Marci Evangeliſtæ & Martyris tui ſanguinis roſeo conſecraſti cruore perfuſum*; & ex Liturgia Æthiopica: *Ac S. Marci Evangeliſtæ & Martyris, & S. Stephani Archidiaconi protomartyris*. Conſentiunt Rabanus & Notkerus in ſuis Martyrologiis, qui etiam ejus Martyrium deſcribunt.

Noto 359. VITALIS.

b In Miſſa Ambroſiana additur b ſancta Valeria, & Miſſa eſt de pluribus Martyribus.

Nota B. R.

Id eſt, benedictionem require, nempe in feſto SS. Apoſtolorum Petri & Pauli.

Nota 361. SS. ALEXANDRI.

In codice Remenſi eodem die Miſſa de S. Juvenale habetur, quæ horum Sanctorum Miſſam præcedit. Extat etiam in appendice codicis Rodradi.

c *Nota* 362. c INVENTIO SANCTÆ CRUCIS.

Hoc feſto Græci carent; nulla enim illius mentio fit in eorum Menologiis, nec in ſanctione Emmanuelis Comneni Imperatoris de feſtis apud Theodorum Balſamonem in Nomocanonem Photii tit. D 7. cap. 1.

Nota 363. PASSIONIS TUÆ MIRACULA SUSCITASTI.

Quia in crucis inventione, ut crux Domini ab aliis internoſci poſſet, mortuus homo Dominicæ cruci admotus revixit quemadmodum in Chriſti paſſione multa corpora Sanctorum multis in ſancta civitate viſa ſunt, ut teſtatur S. Paulinus epiſt. 11. *Poſtremo Dominicam crucem prodit reſurrectio: & ad ſalutaris ligni tactum, morte refuga, funus excuſſum & corpus erectum eſt*. Idem ſcribit Severus Sulpitius lib. 2. hiſt. *Duabus prius fruſtra crucibus admotis, ubi Chriſti patibulo attactum eſt, dictu mirabile, trepidantibus cunctis funus excuſſum, & inter ſpectatores aſſiſtit*; & Sozomenus lib. E 2. hiſt. Eccl. cap. 1.

Nota 364. QUI PER PASSIONEM CRUCIS, &c.

In codicibus Rodradi, & Remenſi eſt alia Præfatio longe prolixior: *Præcipue in iſta die, in qua Filii tui Unigeniti a Judæis abditus glorioſus inventus eſt triumphus*, &c. Ubi τό *triumphus* crucem Chriſti ſignificat. Ita capit S. Ambroſius in obitu Theodoſii: *Tria patibula confuſa reperit quæ ruina contexerat, inimicus abſconderat; ſed non potuit obliterari Chriſti triumphus*.

A *Noto* 365. QUÆ SIT EJUSDEM CRUCIS LATITUDO, &c.

Ex 3. cap. ad Epheſios; quem locum ita de cruce explicat S. Auguſt. tract. 118. in Johan. *Lata quippe eſt in transverſo ligno quo extenduntur pendentis manus; & ſignificat opera bona in latitudine caritatis. Longa eſt a transverſo ligno uſque ad terram, ubi dorſum pedeſque figuntur: & ſignificat perſeverantiam in longitudine temporis uſque ad finem. Alta eſt in cacumine, quod transverſum lignum ſurſum verſus excedit: & ſignificat ſupernum finem, quo cuncta opera referuntur. Quoniam cuncta, quæ latitudine & longitudine bene ac perſeveranter fiunt, propter altitudinem divinorum facienda ſunt præmiorum. Profunda eſt in ea parte, quæ in terram figitur; ibi quippe & occulta eſt, nec videri poteſt; ſed cuncta apparentia, & eminentia inde conſurgunt, ſicut bona noſtra de profunditate gratiæ Dei, quæ comprehendi & dijudicari non poteſt, univerſa procedunt*.

Noto 366. DIGNATUS ES REDIMERE.

In codicibus Remenſi & Rodradi hæc ſequuntur: *Tu qui es lignum vitæ, paradiſi reparator*.

Nota 367. NATALIS S. JOHANNIS, &c. Hoc feſtum d non extat in excuſis. d

Nota 368. SS. GORDIANI ET EPIMACHI.

In codice Ratoldi legitur, *Gordiani, Cyrilli, C atque Epimachi*. Sed in Miſſa nulla fit Cyrilli mentio. De illo agit Martyrologium S. Hieronymi eodem die; *Item Cyrilli, Dionyſii*. In codice Remenſi legitur: *Natalis S. Gordiani*, nulla facta mentione S. Epimachi: & Miſſa eſt de ſolo S. Gordiano.

Nota 369. S. PANCRATII.

In codicibus Remenſi & Ratoldi, & apud Pamelium adduntur Achilleus & Nereus, quibus in Miſſali Rom. adjicitur Domitilla. Sed in codice Ratoldi duæ ſunt Miſſæ, prior de S. Pancratio, altera de ſanctis Achilleo & Nereo: At apud Pamelium prior Miſſa eſt de SS. Achilleo & Nereo, ſecunda de S. Pancratio.

D *Nota* 370. R. B.

Id eſt, require benedictionem, infra videlicet in communi de uno Martyre.

Noto 371. SALUTATIONE. Lege, *ſalvatione* e. e

Noto 372. NAT. SANCTÆ MARIÆ AD MARTYRES.

Hæc feſtivitas non extat in excuſis. f Habetur in omnibus aliis noſtris mſſ. codicibus. In f codice Remenſi eſt ſub hoc titulo: *Dedicatio Eccleſiæ B. Mariæ ad Martyres*. Hoc feſtum olim inſtituit Bonifacius IV. Papa, converſo Romano Pantheo in Eccleſiam S. Mariæ, & omnium E Martyrum. Qua de re agit Paulus Diaconus lib. 4. hiſt. Longob. cap. 37. & lib. 5. cap. 11. Hoc Pantheum ædificatum eſt a Marco Vipſanio Agrippa: quod ita appellatum eſt, vel quod in ſimulacris Martis & Veneris multas Deorum imagines acciperet, vel quod forma convexa faſtigiatum cæli ſimilitudinem oſtenderet, inquit Dio Caſſius lib. 53. hiſt. In eo templo fuiſſe Veneris ſimulacrum conſtat etiam ex Macrobio lib. 3. Saturnal. cap. 17. *Diſſectuſque eſt, & factæ ex una margarita duæ, impoſitæque ſimulacro Veneris, ut monſtruoſæ magnitudinis in templo, quod Pantheon dicitur*.

Olim in pago Bethelia dicto prope Gazam Palæſti-

F

a In noſtris mſſ. ſi Calenſem excipias, litaniarum fit mentio, In Sacram. Gallic. occurrit, *Miſſa in Letanias decenda*, & paulo *ex litanias legenda*, ſed immediate ante Aſcenſionem. Pamelio qui meminit Litaniæ majoris concinit codex Reg. Sueciæ. At ubi legitur apud Pamel. *ad Pontem Olbi*, legitur in codice *molbi*, quo nomine intelligendus forte Pons Milvius. In Theod. legitur quoque *molvi*.

b In noſtris codd. nulla niſi S. Vitalis fit memoria.

c Sacrament. Gallic. exhibet Miſſam, *in inventione S. Crucis*, ſed a vulgata prorſus diverſam.

d Habetur in utroque Theod, & in Gemet. Iidem codices meminerunt SS. Gordiani & Epimachi, minime autem S. Cyrilli & S. Domitillæ, ubi infra Miſſa de SS. Nereo, Achilleo & Pancratio exhibetur.

e Sic legitur apud Pamel. & in ed. Vatic. ad quam excuſa eſt Guſſ.

f Ita quoque in noſtris; in Gemet. legitur *Dedicatio S. Mariæ*.

læſtione civitatem, fuit etiam templum in arce manufacta collocatum; quod Pantheon appellatum eſt, ut refert Sozomenus lib. 5. hiſt. Eccl. cap. [a] 14. Fuit olim Athenis θεοῖς τοῖς πᾶσιν ἱερὸν κοινόν, id eſt, diis omnibus commune templum, quod ædificavit Adrianus Imperator, ut ſcribit Pauſanias in Atticis.

[b] *Nota* 373. S. URBANI. Hoc feſtum non extat in codice Remenſi.

Nota 374. SACRIFICIUM. In Miſſali Romano legitur: *Ad ſacrificium.*

Nota 375. ET TUI MUNERIS MISERICORDIAM POSTULARE.

In codice Remenſi legitur: *de tuo munere poſtulantes.*

Nota 376. IPSO OPITULANTE. In codice Remenſi hæc vocabula deſiderantur.

Nota 377. BENEDICTIO. Superioris Dominicæ videlicet.

Nota 378. ET MAJESTATEM TUAM INDEFESSIS PRECIBUS EXORARE. Hæc verba deſunt in codice Remenſi.

Nota 379. PASCHALE MYSTERIUM STUDEAMUS HABERE PERPETUUM.

Id eſt; ſempiternam in cœlis ſtudeamus habere felicitatem.

Nota 380. FERIA SECUNDA IN LETANIA MAJORE.

[c] Hæc [c] Litania major eſt Rogationum, quæ in triduo ante Dominicam Aſcenſionem celebrandæ inſtitutæ ſunt a S. Mamerto Viennenſi Pontifice, ut ſcribit S. Gregorius Turonenſis lib. 2. hiſt. cap. 34. *Referens (Avitus) in quadam homilia, quam de Rogationibus ſcribit, has ipſas Rogationes, quas ante Aſcenſionis Dominicæ triumphum celebramus, a S. Mamerto ipſius Viennenſis urbis Epiſcopo qui & hic eo tempore præerat, inſtitutas fuiſſe, dum urbs illa multis terreretur prodigiis.*

Sed ipſa verba S. Aviti, Sermone de Rogationibus audiamus. Qui poſtquam deſcripſit varias urbis ſuæ calamitates, tandem ſic ait: *Tracta ſunt hæc inter rumores publicos & rumores privatos uſque ad imminentem ſolemnium noctem vigiliarum, quam celebrari feſtum Dominicæ reſurrectionis annua conſuetudo poſcebat. Siquidem hanc horam laborum opem, malorum finem, metuentium ſecuritatem communibus animis operiebantur. Adfuit igitur nox illa venerabilis, quæ ad ſpem publicæ abſolutionis votorum ſolemne patefecerat. Sed mox, illic multo vehementior ſtrepitus, ictus flagelli gravius ſævientis inſonuit; utpote quem jam emenſis gradibus ſuperlativum nihil ſequi aliud, quam chaos intelligeretur. Ædes namque publica, quam præcelſo civitatis vertice ſublimitas immenſiter faſtigiata prætulerat, flammis terribilibus conflagrare crepuſculo cœpit. Interpellatur nuntio diſcriminis jucunditas ſolemnitatis: pleno timoribus populo Eccleſia vacuatur. Omnes namque ſimilem facultatibus, vel domibus propriis caſum de præeminentis incendii arce metuebant. Perſtitit tamen coram feſtivis altaribus invictus antiſtes; & calore fidei ſuæ accedens, flumine lacrymarum, permiſſam ignibus poteſtatem, igne abſcedente, compeſcuit. Deſperatione depoſita reditur ad Eccleſiam, reſtincta flammarum luce, clareſcit luminum pulchritudo. Nec ſane ulterius trahitur de arripiendo compunctionis medicamine mora. Prædeceſſor namque meus, & ſpiritalis mihi a baptiſmo pater* [alias Mamercus.] *Mamertus ſacerdos cui ante non paucos annos pater carnis meæ accepto, ſicut Deo viſum eſt, ſacerdotii tempore ſucceſſit,* [Leg. totas.] *totas in ea, quam ſupra diximus vigiliarum nocte concepit animo Rogationes, atque ibi cum Deo tacitus definivit, quidquid hodie Pſalmis, ac precibus mundus inclamat. Evoluta ſolemnitate Paſchali, non jam quid, ſed quomodo, aut quando fieri debeat, ſecreta primum collatione tractatur. Putabatur a quibuſdam Viennenſis Senatus, cujus tunc numeroſis illuſtribus Curia florebat, inventis non poſſe* [d] *adici, cum vix adquieſceret legitimis inclinari. Sed pius ac ſollicitus paſtor ſapientiæ ſalibus largus manſuefaciendarum ovium prius orando animum, quam perorando, mollivit auditum. Pandit igitur diſpoſitionem, indicit ordinem, exponit ſalubritatem. Et* [Leg. viso.] *verum tam religioſi, quam ſolertis ingenii parum fuit, ſi obedientibus propoſitum tantummodo inſtitutionis promeret: niſi inter initia etiam vinculum conſuetudinis aſſignaret. Inſpirante igitur compunctionem cordibus Deo, auditur a cunctis, confirmatur, adtollitur. Eligitur pro tempore triduum præſens, quod inter Aſcenſionis ſacræ cultum diemque Dominicum, quaſi quodam opportunitatis propriæ limbo, circumpoſitis ſolemnitatibus marginaretur.* Et paulo poſt: *Secutæ ſunt ſucciduo tempore quædam Eccleſiæ Gallicarum rem tam probabilis exempli: ſic tamen quod hoc ipſum non apud omnes iiſdem diebus quibus penes nos inſtitutum fuerat,* [Leg. celebraretur.] *celebretur. Nec porro magni intererat quod triduum, dummodo Pſalmorum officia lacrymarumque functionibus annuis perſolverentur. Tamen cum dilectione Rogationum etiam ſacerdotum creſcente concordia, ad unum tempus, id eſt ad præſentes dies, univerſalis obſervantiæ cura conceſſit.* Hæc Avitus; quæ tranſcripſi ex codice mſ. Bibliothecæ Floriacenſis, quamvis hic ſermo jam pridem a Johanne Gagneio editus fuerit.

Idem teſtatur Apollinaris Sidonius lib. 1. epiſt. 7. ad S. Mamercum: *Solo tamen invectarum te auctore Rogationum palpatum auxilio,* &c. & epiſt. 14. lib. 7. *quidquid illud eſt, quod otio vel negotio vacat, in urbem tamen (niſi fallimur) Rogationum contemplatione revocabere, quarum nobis ſolemnitatem primus Mamercus pater & Pontifex reverentiſſimo exemplo, utiliſſimo experimento invenit, inſtituit, invexit.* Quibus verbis nihil clarius dici poteſt.

Ita docet Aimoinus lib. 1. de geſtis Francorum. Similia referuntur a Burchardo lib. 13. cap. 7. ex Conc. Aurelianenſi. Ita docent alii veteres, qui conſtanter aſſerunt harum triduanarum ante Aſcenſionem Domini Rogationum auctorem fuiſſe ſanctum Mamertum: non vero inſtauratorem, ut nonnullis recentioribus placet ob ſequentia Sidonii verba: *Quippe prius (quod ſalva fidei pace ſit dictum) vagæ infrequentesque, utque ſic dixerim, oſcitabundæ ſupplicationes.* Quæ tamen aſſertioni noſtræ minime nocent. Etſi enim ante S. Mamertum fuerint Rogationes, hoc eſt ſupplicationes, ſeu proceſſiones, aut Litaniæ, ut vocant, erant tamen vagæ, id eſt non ſtatæ, nec certa die ſtabiles, ſed indictæ, quas ob varias calamitates deſcriptas a SS. Avito & Gregorio Turonenſi, & aliis, pridie ante Aſcenſionem Domini inſtituit celebrandas. Itaque τὸ *vagæ*, non ita capiendum eſt, quaſi olim populus in Rogationibus circa templa vagaretur equitando.

Neque huic explicationi favent ea quæ habentur apud Burchardum cap. citato: *Nemo ibi equitare præſumat, ſed diſcalceatis pedibus omnes incedant.* Et in Concilio Moguntino cap. 33. *Placuit, ut Litania major obſervanda ſit a cunctis Chriſtianis diebus tribus, ſicut legendo reperimus, & ſicut ſancti Patres noſtri inſtituerunt, non equitando, nec pretioſis veſtibus induti.* Nam aliud eſt vagari circa templa, aliud eſt in ipſa proceſſione

Bb iij equi-

a In editione ab Henrico Valeſio adornata nunc iſta leguntur cap. 15. in hunc modum: *Pantheon cœli eidem manu facto velut orbi impoſitum.*

b Abeſt a duobus Thuan. non autem a Gemet. ubi prius notatur *Natale S. Dunſtani*, ac 7. Kalend. Junii *S. Auguſtini Epiſcopi*, ſc. Cantuarienſis.

c Hæc Litania dicitur etiam major in noſtris codd. In Miſſali Gothico Thomaſii tres ſunt Miſſæ de Rogationibus pro triduo ante Aſcenſionem Domini. Miſſale vet. Gallicanum unicam habet. De Rogationibus plurima ſcitu digna legeſis apud Mabill. De Liturgia Gallic. maxime lib. 2. pag. 158 & ſeq.

d Id eſt, *adjici*; ſic enim in mſſ. legitur.

A equitare; præterea ejuſmodi Concilia ſunt poſteriora ætate S. Mamerti. Nec valet quod dicunt S. Auguſtinum ſerm. 173. meminiſſe hujuſmodi Rogationum, ſiquidem hic ſermo non eſt Auguſtini, qui etiam in quibuſdam ejus codicibus non extat, nec illius ſtilum ſapit; ſed eſt S. Cæſarii Arelatenſis: habeturque inter ejus Sermones trigeſimus ſeptimus. Imo Rogationes hujuſmodi S. Auguſtini doctrinæ adverſantur; quod patet ex illius epiſt. 119. ad Januarium, ibi enim abunde ac diſerte agit de vacatione a jejunio, quæ contingit inter Paſcha & Pentecoſten, rationemque dierum illorum quinquaginta enucleatius explicat, quam triduanum illud jejunium intercidens prorſus labefactaret. Sic enim ait: *Qui dies quinquageſimus habet aliud Sacramentum, quod ſepties ſeptem quadraginta novem fiant; & cum reditur ad*
B *initium, quod eſt octavus, qui & primus dies, quinquaginta complentur poſt Domini reſurrectionem jam in figura non laboris, ſed quietis: propter quod & jejunia relaxantur, & ſtantes oramus, quod eſt ſignum reſurrectionis.* Quare Amalarius Fortunatus in lectione S. Auguſtini apprime verſatus lib. 1. de Offic. Eccl. cap. 37. præclare dicit: *Sequitur una varietas inter octavas Paſchæ & vigilias Pentecoſtes, hoc eſt jejunium triduanum in vigilia Aſcenſionis Domini. Miror quomodo inolevit conſuetudo præſentis jejunii in noſtra Eccleſia, quæ tamen non tenetur per omnes Orientales Eccleſias; cum ſancti Patres, quos memoravimus, Ambroſius,*
C *Hieronymus & Auguſtinus dicant relaxanda jejunia tempore Pentecoſtes, necnon etiam venerabilis Presbyter Beda.* Poſtea refert inſtitutionem ad S. Mamertum, quemadmodum & Ordo Romanus, qui inſuper addit eam a Gallis ad Romanos fluxiſſe.

Quoniam autem hic agitur de Litania majore, non erit abſurdum his ſubjicere veterem Litaniæ formulam, quæ extat in codice mſ. Bibliothecæ Corbejenſis octingentis abhinc annis circiter ſcripto, cujus titulus eſt: *Incipit ordo orationum.*

Incipit Litania.

Kyrie eleiſon. *tribus.*
Chriſte eleiſon. *tribus.*
Chriſte audi nos. *tribus.*
Chriſte miſerere nobis.
Sancte Sanctorum Deus, miſerere nobis.
Sancta Virgo Virginum, intercede pro nobis.
Sancta Dei genitrix, intercede pro nobis.
Sancta Maria ora.
Sancte Petre ora.
Sancte Paule ora.
Sancte Andrea ora.
Sancte Jacobe ora.
Sancte Johannes ora.
Sancte Thoma ora.
Sancte Jacobe ora.
Sancte Philippe ora.
Sancte Bartholamæe ora.
Sancte Matthæe ora.
Sancte Simon ora.
Sancte Taddæe ora.
Sancte Mathia ora.
Sancte Barnaba ora.
Sancte Luca ora.
Sancte Marce ora.
Sancte Stephane ora.
Sancte Clemens ora.
Sancte Sixte ora.
Sancte Laurenti ora.
Sancte Dionyſi ora.
Sancte Ruſtice ora.
Sancte Eleutheri ora.
Sancte Quintine ora.
Sancte Luciane ora.
Sancte Firmine ora.
Sancte Criſpine ora.
Sancte Criſpiniane ora.
Sancte Maurici cum ſociis tuis ora.
A Sancte Silveſter ora.
Sancte [a] Elari ora.
Sancte Martine ora.
Sancte Caſſiane ora.
Sancte Remegi ora.
Sancte Medarde ora.
Sancte Eligi ora.
Sancte Vædaſte ora.
Sancte Germane ora.
Sancte Gaurice ora.
Sancte Amande ora.
Sancte Eligi ora.
Sancte Benedicte ora.
Sancta Felicitas ora.
Sancta Perpetua ora.
Sancta Agatha ora.
B Sancta Lucia ora.
Sancta Agnes ora.
Sancta Cecilia ora.
Sancta Anaſtaſia ora.
Sancta Eufemia ora.
Sancta Columba ora.
Sancta Genofeva ora.
Sancta Aldegundis, ora.
Sancta Gertrudis ora.
Omnes Sancti, orate pro nobis.
Propitius eſto, parce nobis, Domine.
Propitius eſto, libera nos, Domine.
Ab omni malo, libera nos, Domine.
Ab omni tentatione diabolica, libera nos Domine.
C Ab omni cogitatione mala, libera nos Domine.
Ab omni iniquitate, libera.
Ab omni immunditia, libera.
Per Crucem tuam, libera.
Peccatores, te rogamus audi.

Ut pacem nobis donare digneris, Domine Jeſu, te rogamus.

Ut tranquillitatem pacis Eccleſiæ tuæ largiri digneris, Domine, te rogamus.

Ut iram tuam a populo Chriſtiano amovere digneris, te rogamus.

Ut ab hoſtium periculis nos defendere digneris, te rogamus.

Ut indulgentiam delictorum noſtrorum nobis donare digneris, te rogamus.

D Ut remiſſionem peccatorum noſtrorum nobis donare digneris, Domine Jeſu, te rogamus.

Ut gratiam ſancti Spiritus cordibus noſtris clementer infundere digneris, Domine Jeſu, te rogamus.

Ut interceſſionem Sanctorum tuorum nobis donare digneris, Domine Jeſu, te rogamus.

Ut fidem rectam nobis donare digneris, Domine Jeſu, te rogamus.

Ut ſpem firmam in tua bonitate nobis donare digneris, Domine Jeſu, te rogamus.

Ut vitam æternam nobis donare digneris, Domine Jeſu, te rogamus.

Ut lumen perpetuum nobis donare digneris, Domine Jeſu, te rogamus

E Ut nobis laudem Sanctorum nomini tuo donare, Fili Dei, te rogamus, audi nos.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere.
Chriſte audi nos III.
Kyrie eleiſon. III.
Chriſte eleiſon. III.
Kyrie eleiſon. III.
Pater noſter.

Oratio poſt Litaniam.

Deus exercituum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob, Deus Patriarcharum, Deus Prophetarum, Deus Apoſtolorum, Deus Martyrum, Deus Confeſſorum, Deus Virginum, Deus omnium Sanctorum,
F quem trinum in perſonis, unum in ſubſtantia confitemur, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, &c.

Circa hanc Litaniam obſervandum eſt ad τὸ *tribus*, ſubaudiendum eſſe τὸ *vicibus*, & ad τὸ *miſerere*, ſupplendum eſſe, τὸ *nobis*, & ad τὸ *ora*, τὸ *pro nobis*; & in precibus, ubi non eſt τὸ *Domine Jeſu*, illud eſſe ſubintelligendum.

[a] *Leg. ilari.*

Tam-

Tandem ex his notandum eſt olim non dici ſolitum *audi nos*, ad illud *te rogamus*, niſi in his duabus ſupplicationibus, *Fili Dei*, &c, *Peccatores*. Quod videre eſt etiam in Litania Ratperti, etſi verſibus ſcripta, apud Caniſium tom. 5. antiq. lect. p. 2.

Nos peccatores audi, te, Chriſte, rogamus.
Ut pacem nobis dones, te, Chriſte, rogamus.
Crimen ut omne tuis ſolvas, te, Chriſte, rogamus.
Auræ temperiem dones, te, Chriſte, rogamus.
Ut fruges terræ dones, te, Chriſte, rogamus.
Ut populum cunctum ſalves, te, Chriſte, rogamus.
Eccleſiamque tuam firmes, te, Chriſte, rogamus.
Fili celſithroni, nos audi, te rogamus.

Ubi vides ad illas precationes, *Peccatores*, &, *Fili Dei*, tantum interſeri verbum, *audi*, quod poterat fieri etiam in aliis precationibus, ſublatis quibuſdam vocabulis, ſalva ſenſus & carminum integritate, verbi gratia:

Ut pacem dones, audi, te, Chriſte, rogamus.
Ut crimen ſolvas, audi, te, Chriſte, rogamus,

Et ſic de ceteris. Et ſane clarior ſenſus eſt, cum ab his precibus abeſt τὸ *audi nos*. Apud Arnoldum Vvionem lib. 4. ligni vitæ cap. 12. habetur Litania, quam teſtatur ille eſſe S. Gregorii Magni, ſeque in codice mſ. Caſinenſis monaſterii reperiſſe. Sed nemo eſt vel leviter antiquitatis Eccleſiaſticæ ſtudiis imbutus, qui ejuſmodi Litaniam illius eſſe arbitretur; ut omittam de invocatione ejuſdem S. Gregorii, & quorumdam Sanctorum adhuc cum habita eſt, viventium, quæ in illa continetur.

Nota 381. Mentem familiæ tuæ, &c.

Hæc & ſimiles orationes ante Miſſam dicuntur ad collectam ſeu proceſſionem, id eſt in loco ad quem Clerus & populus pervenere.

Nota 382. Fatigare.

Id eſt, percuti. Nonius Marcellus cap. 4. *Fatigare, percutere. Virgilius lib. 9.*

——Verſaque juvenum
Terga fatigamus haſta.——

Et ita non ſemel uſurpatur in hoc Sacramentorum libro, ut infra feria 3. *Noſtris fatigamur offenſis*. Id eſt, ob noſtra delicta percutimur.

Nota 383. Præſta quæſumus omnipotens Deus, &c.

In excuſis ſequuntur orationes in campo, quæ non extant in codicibus noſtris mſſ. nec apud Pamelium.

Nota 384. Jejunii veſtri et precum vota.

Id eſt, devotas oblationes jejunii veſtri & precum.

Nota 385. Noſtris fatigamur offenſis.

Id eſt, ob delicta noſtra corripimur, & percutimur.

Nota 386. Veræ credulitatis inſtrumentis.

Id eſt, veræ fidei ſcripturis, libris, id eſt doctrinis. Eſtque metonymia continens pro contento. Inſtrumentum autem aliquando pro libro uſurpatur. Tertullianus lib. 5. adverſus Marcionem: *Quantas autem foveas in iſta vel maxime epiſtola Marcion fecerit, auferendo quæ voluit, de noſtri inſtrumenti integritate patebit*. In Apologetico: *Primam inſtrumentis iſtis auctoritatem ſumma antiquitas indicat*. Et infra: *ſed quoniam edidimus antiquiſſimis Judæorum inſtrumentis ſectam iſtam eſſe ſuffultam*.

Nota 387. In aſcenſa Domini.

Aſcenſa, id eſt aſcenſio. Magiſter in regula mſ. cap. 28. *Quia aſcenſa Domini ipſo die omni tempore occurrit*. Hæc autem lectio habetur in codicibus Rem. & Rodradi.

Nota 388. Concede quæſumus, &c.

Alcuinus lib. 2. adverſus Elipantum Archiepiſcopum Toletanum hanc orationem citat, ut probet Jeſum Chriſtum eſſe verum Dei filium, non adoptivum: *Item in Aſcenſione Domini. Concede, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui hodierna die Unigenitum tuum ad cælos aſcendiſſe credimus*.

Nota 389. Dona. Id eſt, Spiritum ſanctum.

Nota 390. Suis participibus. Id eſt, Apoſtolis.

Nota 391. Ante deſcenſum fontis.

Id eſt, ante deſcenſum in fontem, baptiſmi celebrandi gratia videlicet, juxta vetus Eccleſiæ inſtitutum, quo in ſolemnitatibus Pentecoſtes & Paſchæ baptiſmus conferebatur, ut docet Tertullianus lib. de baptiſmo: *Diem baptiſmo ſolemniorem Paſcha præſtat*. Et paulo poſt: *Exinde Pentecoſte ordinandis lavacris latiſſimum ſpatium eſt*. Id etiam notum eſt ex epiſt. 4 & 8. S. Leonis, hiſtoria Socratis, & Conciliis mox citandis. De baptiſmo Paſchali luculentum habemus teſtimonium apud Fortunatum lib. 3. carm. 7. ubi agens de ſolemnitate Paſchali hæc ſub carminis finem ſcribit:

Rex ſacer ecce tui radiat pars magna triumphi,
Cum puras animas ſacra lavacra beant.
Candidus egreditur nitidis exercitus undis,
Atque vetus vitium purgat in amne novo.
Fulgentes animas veſtis quoque candida ſignat,
Et grege de niveo gaudia paſtor habet.

De baptiſmo Pentecoſtes hæc habet idem Fortunatus lib. 5. carm. 4. agens de Judæis a S. Avito Arvernæ Epiſcopo ipſo die baptizatis:

Ecce dies aderat, quo Spiritus almus ab alto
Miſſus Apoſtolicis fluxit in ora viris.
Res ſacra ruricolas, urbanos excitat omnes,
Certatimque aditus ad pia feſta ferunt.
Abluitur Judæus odor baptiſmate divo,
Et nova progenies reddita fertur aquis.

Idem videre eſt apud S. Hieronymum epiſt. ad Pammachium adverſus errores Johannis Hieroſolymitani: *Nos ſcadimus Eccleſiam, qui ante paucos menſes circa dies Pentecoſtes, cum obſcurato ſole, omnis mundus jamjamque venturum judicem formidaret, quadraginta diverſæ ætatis & ſexus Presbyteris tuis obtulimus baptizandos*. Et paulo poſt mentionem facit baptiſmi Paſchalis. Conſtantinus Magnus Imperator ipſe Pentecoſtes baptizatus eſt die, ut teſtatur Euſebius in ejus vita cap. 64. Quia vero in ipſo ſolis occubitu ſolemnitas Paſchatis incipiebat olim, hoc eſt veſpere Sabbati, & ipſa nocte baptiſma celebrabatur, ut conſtat ex Officio Sabbati ſancti, & epiſtola Paſchaſini Lilybetani ad S. Leonem Papam; hinc fit, ut juxta vulgarem loquendi modum dicatur baptiſma in ipſo Sabbato Paſchæ celebrari: & ita loquitur S. Gregorius lib. 4. dial. cap. 32. *Quidam Curialis ſacratiſſimo Paſchali Sabbato juvenculam cujuſdam filiam in baptiſmate ſuſcepit*. Idemque de Sabbato Pentecoſtes dicendum eſt.

Poſtea vero quidam baptizaverunt in ſolemnitatibus Martyrum; quod tandem prohibitum eſt a S. Leone Papa ep. 80. & a Concilio Matiſconenſi 2. can. 3. Quidam etiam baptizaverunt in ſolemnitate Epiphaniæ; quem morem, cum in Sicilia inoleviſſet, ſuſtulit S. Leo Papa ep. 4. Qui etiam cum in Gallia obrepſiſſet, ſaltem in Neuſtria, ſeu Normania, ſublatus eſt in Concilio Rothomagenſi celebrato, Anno Domini 1072. *Vigilia, vel die Epiphaniæ, ut nullus, niſi infirmitatis neceſſitate baptizetur, omnino interdicimus*.

Hæc tamen conſuetudo poſt S. Leonem Papam perſeveravit in Africa, ut notum eſt ex Victore Uticenſi, lib. 2. de perſecutione Vandalica, tempore S. Eugenii Epiſcopi Carthaginienſis, qui non multo poſt S. Leonem floruit: *Fuit* (inquit) *in eadem civitate, id eſt Carthagine quidam cæcus civibus*

Digitized by Google

vibus civitatique notiſſimus, nomine Felix. Hic vi-ſitatur a Domino, prædicitürque ei nocte per viſum: (dies enim Epiphaniorum illuceſcebat) Surge, vade ad ſervum meum Eugenium Epiſcopum, & dices ei, quia ego te ad illum dirigo; & illa hora, qua benedicit fontem, et baptizentur accedentes, continget oculos tuos & aperientur. Olim etiam in Lycia baptiſmus celebratus eſt in die Epiphaniæ, ut ex his Johannis Moſchi cap. 214. Prati ſpiritualis videre licet: *Soruba vicus quidam eſt ad radices montis, in quo ſita eſt Caanenſium civitas: in eo baptiſterium eſt, quod in ſanctis Epiphaniis ſudat, qui ſudor per tres horas continuis incrementis augetur, & poſt baptiſma peractum decreſcere incipit, & tribus aliis horis ſenſim deficit.* Quod autem præfatus vicus ſit in Lycia idem Moſchus teſtatur capite ſequenti.

Tom. 1. Conc. Galliæ edit. Sirmondi.

In quibuſdam vero Galliæ partibus baptiſmi celebritas videtur uſitata in natali Domini. Signidem Clodovæus, primus Francorum Rex Chriſtianus, eodem die baptizatus eſt, ut teſtatur Avitus Epiſcopus Viennenſis ep. ad eumdem regem: *Si quidem & occiduis partibus in rege non novo novi jubaris lumen effulgurat; cujus ſplendorem congrue Redemtoris noſtri nativitas inchoavit: at conſequenter eo die ad ſalutem regenerari ex unda vos pateat, quo natum redemtioni ſuæ cæli Dominum mundus accipit. Igitur qui celeber eſt natalis Domini, ſit & veſtri, quo vos ſcilicet Chriſto; quo Chriſtus ortus eſt mundo: in quo vos animam Deo, vitam præſentibus, famam poſteris conſecraſtis.* Hæc ille; etſi Fredegarius cap. 11. hiſt. Francorum, & Hincmarus in vita S. Remigii citata ab Heriveo Archiepiſcopo Remenſi in ep. ad Vitonem Archiepiſcopum Rothomagenſem, ſcribant eum in die Paſchæ fuiſſe baptizatum; tamen potior eſt Aviti, quippe Clodovæo æqualis, auctoritas. Sententiam hanc confirmat miraculum, quod Ebreduni olim in natali Domini, & in cœna Dominica quotannis contingebat circa baptiſterium ædificatum a S. Marcellino quondam illius urbis Epiſcopo. Illis namque diebus quotannis in illo lavacro ſeu baptiſterio aqua divinitus oriebatur, de quo etiam ad aliud lavacrum, baptiſmi gratia, aqua deferebatur, ut ſcribit S. Gregorius Turonenſis cap. 69. libri de gloria Confeſſorum. Quod ſane miraculum in natali Domini non contigiſſet, ſi baptiſma illo die conferri non debuiſſet. Sic olim in Sicilia in poſſeſſione, quæ Meltinus dicitur, fons baptiſterii quotannis in die Paſchæ divinitus implebatur, ut refert Paſchaſinus Epiſcopus Lilybetanus in ep. ad S. Leonem Papam.

Si tamen intercidiſſet mortis periculum, citra prædictas ſolemnitates baptizabantur ægroti, ut planum ex epiſtolis SS. Cornelii & Cypriani mox citandis, ex Concilio Matiſconenſi ſupra citato, ex epiſtola Gregorii II. ad Clerum & plebem Turingorum, & ex Concilio Antiſiodorenſi can. 8. *Non licet abſque Paſchæ ſolemnitate alio tempore baptizare, niſi illos, quibus mors vicina eſt, quos grabatarios dicunt.* Ubi nota grabatorios eſſe eos, qui in lecto ſeu grabato per aſperſionem aut perfuſionem aquæ ob mortis periculum baptizabantur, quos aliter clinicos, a κλίνη, id eſt lectus, vocant, ut manifeſtum eſt ex ep. 73. S. Cypriani, qui hanc baptizandi rationem merito defendit, etſi de ea Cornelius Papa dubitare videatur in ep. ad Fabium Epiſcopum Antiochenum apud Euſebium lib. 6. hiſt. Eccl. cap. 35. Erant tamen ejuſmodi baptizati irregulares, ut loquuntur, nec ad Clerum adſciſci poterant, ut teſtatur Cornelius Papa epiſtola citata.

Sed Theſſalorum ſeverior, quam par erat, diſciplina fuit, qui extra ſolemnitatem Paſchalem neminem prorſus baptizabant, ita ut paucis exceptis omnes ſine baptiſmate è vivis excederent, ut ſcribit Socrates lib. 5. hiſt. Eccl. cap. 21. Si vero de infantibus ſermo ſit, uſitatum fuit aliquando priſcis illis temporibus, ut citra ſolemnitatem Paſchæ & Pentecoſtes baptiſmum ſuſciperent, ut diſcimus ex S. Cypriano ep. 59. ubi diſputat in quemdam, qui aſſeverabat infantes non eſſe tertio aut altero natalis ſui die baptizandos, ſed quemadmodum in circumciſione, octavum diem eſſe expectandum. Si enim ſtum moris fuiſſet in parvulis illis Paſchæ & Pentecoſtes protelare diem, fruſtra S. Cyprianus eos ante octavum natalitiorum diem poſſe baptizari contenderet.

Nota 392. QUI SACRAMENTUM.

In aliis codicibus noſtris mſs. habetur Præfatio; *Qui aſcendens ſuper omnes cælos*, &c. ut in Miſſali Romano.

Nota 393. ET DIEM SACRATISSIMUM PENTECOSTES PRÆVENIENTES.

Ita in editis & in codicibus Ratoldi & Rem. & apud Pamelium. In codice Rodradi legitur: *Et diem Sacratiſſimum Pentecoſtes celebrantes.* Optime, quia cum in ipſa nocte, quæ luceſcit in Dominica hæc Miſſa olim celebraretur; poſt Veſperam videlicet Sabbati, jam ipſe Pentecoſtes dies inceptus erat juxta morem Eccleſiæ, ut ſupra de Paſchate dictum eſt, non vero juxta ſeculi conſuetudinem.

Nota 394. QUI ASCENDENS SUPER OMNES COELOS, &c.

In codice Rem. eſt alia [a] Præfatio: *Qui hodie ſancti Spiritus celebramus adventum*, &c. ut in Miſſa Ambroſiana, in qua rectius legitur, *vi quia*, his in ejus fine additis, *quapropter profuſis gaudiis totus in orbe terrarum mundus exultat*; quæ deſiderantur in cod. Rem. In eadem Ambroſiana Miſſa legitur: *Diſtributor idem & ſidei unus effector*, cum in dicto cod. Rem. ſcriptum ſit, *diſtributor idem, & unus effector.*

Nota 395. IN IGNEIS.

Optime. In editis, & aliis codicibus noſtris mſs. & apud Pamelium legitur, [b] *innumeris.*

Nota 396. A SPE AD SPECIEM PERVENIRE.

Eſt paronomaſia, id eſt a ſpe ad fruitionem æternorum bonorum pervenire, ad contemplationem faciei Dei: nam ſpecies faciem ſignificat. Nonius Marcellus cap. 4. *Species dicitur effigies, facies. Livius Ægiſto: Jamne oculis ſpecie læta viri opſebili.* Unde cap. 1. ait: *Ut ab aſpectu ſpecies, & a fingendo figura, ita a factura corporis facies.* Species ergo hoc loco eſt clara Dei viſio. Ita apud Tertullianum lib. de reſurrectione carnis: *Itaque confiſi ſemper & ſcientes, quod cum immoramur in corpore, peregrinamur a Domino; per fidem enim incedimus, non per ſpeciem.*

Nota 397. FERIA V.

Hæc feria non eſt in codicibus Rodradi & Remenſi, de qua ita monent Ordo Romanus, & Alcuinus. *v. feria deeſt officium & Miſſa; & ideo debes cantare de Dominica Pentecoſtes.* In cod. Ratoldi Abbatis Miſſa hujus feriæ quintæ eſt ut in feria VI. hujus codicis S. Eligii.

Nota 398. DA QUÆSUMUS ECCLESIÆ TUÆ, &c.

In codice Ratoldi Abbatis eſt hic alia Miſſa, Præfatione excepta.

Nota 399. SI IN JEJUNIO FUERIT.

Hæc verba deſiderantur in editis & in aliis codicibus noſtris mſs. & apud Pamelium. Notanda tamen; quia olim jejunium quarti menſis non ſemper cadebat in hebdomadem Pentecoſtes; qua de re infra.

Nota 400. UT NOS SPIRITUS TUI LUMEN INFUNDAT.

Id eſt, ut nobis Spiritus tui lumen infundatur. Eſt hypallage.

Nota 401. DOMINICA OCTAVAS PENTECOSTES.

In editis legitur, *Dominica in octo Pentecoſtes.* Sed quid hæc ſibi velint non ſatis capio. In cod. Rodradi ita habetur: *Die Dominico vacat.* Aſſidi,

a Eſt etiam omnino diverſa in vet. Sacram. Gallic. ubi feſtum hoc appellatur, *in quinquageſimo*; at eadem in codice Reg. Sueciæ & in aliis mſſ. noſtris.

b In cod. Reg. Suec. legitur: *Apoſtolos plebemque credentium præſentia ſua majeſtatis implevit.*

gnantur tamen tres orationes in hunc modum: *Deprecationem noſtram, Domine, quæſumus, exaudi*, &c. Super Oblata: *Munera, Domine, oblata ſanctifica*, &c. Ad completa: *Hæc nos communio, Domine, purget a crimine.* Verum in appendice ejuſdem codicis habetur: *Dominica in octavis Pentecoſtes*; cujus orationes ſunt ut in codicibus Ratoldi & Remenſi, in quibus nulla eſt mentio ſanctiſſimæ Trinitatis: ſed in ſerie præfationum ejuſdem codicis Rodradi in octavis Pentecoſtes extat præfatio de ſancta Trinitate eadem cum Miſſali Romano & hoc S. Eligii codice, quam etiam reperire eſt in codicibus Ratoldi & Remenſi. In benedictione codicis Ratoldi primus verſiculus meminit ſanctiſſimæ Trinitatis in hunc modum: *Benedicat vos Trinitatis divinæ majeſtas, & una Deitas, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: taleſque inveniat dies examinationis, quales emiſit fons regenerationis. Amen.* At in benedictione codicis Remenſis, ne verbum quidem de Sacratiſſima Trinitate videre eſt.

Hæc diverſitas Officii inde manavit, quod quidam affirmarent octavam Pentecoſtes eſſe celebrandam, aliis negantibus: quam controverſiam in Gallia diverſatus Berno Abbas Augienſis, ut ipſe teſtatur cap. 3. libri de quibuſdam rebus ad Miſſam ſpectantibus, agitari vidit: & in fine capitis tandem concludit celebrandam eſſe octavam Pentecoſtes.

Micrologus cap. 16. libri de Eccl. obſervationibus negat plane celebrandum eſſe feſtum ſanctiſſimæ Trinitatis, quia Dominici dies ejus honori deputati ſunt, ſcribitque officium de ſancta Trinitate fuiſſe compoſitum a Stephano Leodienſi, illudque repudiatum fuiſſe a ſede Apoſtolica; & Alexandrum Papam requiſitum de die ſanctæ Trinitatis, reſpondiſſe, juxta Ordinem Romanum nullum diem ſpecialiter adſcribi debere ſolemnitati Sanctæ Trinitatis, ſicut nec ſanctæ Unitatis, præcipue cum in omni Dominica, imo quotidie, utriuſque memoria celebretur. Tamen, cum hoc feſtum habeatur in noſtro codice S. Eligii, & in Sacramentariis editis ex Vaticano, non eſt dubium quin fuerit olim celebratum, ſed poſtea intermiſſum; tandemque a Romanis Pontificibus inſtauratum. Et miror ſane id quod ſcribitur ab eodem Micrologo de Præfatione ſanctæ Trinitatis a Pelagio Papa inſtituta, cum ait illam diebus Dominicis frequentari: nam in omnibus noſtris Sacramentariis mſſ. & in editis ex Vaticano, ejuſmodi Præfatio in nulla Dominica (ſi octavam Pentecoſtes exceperis) reperitur; ſed ſingulis Dominicis propria ſua tribuitur Præfatio: qui ſane codices mſſ. ipſo Micrologo ſunt antiquiores, qui proinde ſolam ſuæ tempeſtatis uſus in quibuſdam itaque locis rationem habuiſſe videtur, non ſatis explorato uſu antiquiore. Quare ex his quæ ſupra notata ſunt, ejuſmodi [a] Præfatio videtur a Pelagio inſtituta ob feſtum ſanctæ Trinitatis.

Nota 402. QUI CUM UNIGENITO FILIO, &c.

Recte Corippus lib. de laudibus Juſtini minoris:

— Illic pia creditur eſſe,
Indiviſa manens Patris, Genitique poteſtas,
Spiritus & ſanctus ſubſtantia creditur una.
Tres ſunt perſonæ, ſubſiſtunt, nomina fulgent,
Utque Pater Deus eſt, Genitus Deus æquus honore:
Spiritus & ſanctus pariter Deus.

Nota 403. DEDICATIO BASILICÆ S. NICOMEDIS.

Hæc Miſſa non habetur in editis, extat tamen in omnibus aliis codicibus noſtris mſſ. & apud Pamelium, [b] in quo deeſt τὸ *Baſilicæ*. In codice Remenſi obrepſit error in titulo; legitur enim, *Nicodimi*, qui tamen abeſt ab orationibus ejuſdem codicis, in quibus legitur τὸ *Nicomedius*, & *Nicomede*.

Hæc dedicatio eodem die extat in Martyrologiis Bedæ, Uſuardi, & Adonis: & in Martyrologio mſ. Biblioth. Corb. *Romæ dedicatio S. Nicomedis Martyris, cujus Martyrium XVII. Kalend. Octobris ibidem celebratur.* In Martyrologio Rabani: *Kalend. Juniis S. Nicomedis Martyris Eccleſiæ Dedicatio*, & in Martyrologio Notkeri eodem die; *Romæ dedicatio S. Nicomedis Preſbyteri & Martyris, cujus Martyrium XVII Kalend. Octobris celebratur.* In Martyrol. mſ. S. Hieronymi fit quidem eodem die mentio S. Nicomedis, ſed non Dedicationis Eccleſiæ: *Romæ Juvenci, Nicomedis Martyris, Exuperantii, Eraclıæ.* In parvulo Martyrologio mſ. cod. Rem. aſſuto: *Kalend. Junii Dedicatio S. Nicomedis in Theſſalonica.* Ubi hæc verba, *in Theſſalonica*, non ſpectant ad hanc dedicationem: ſed quia hujus Martyrologii dies ſinguli unica linea comprehenduntur, cum ad finem lineæ perventum eſt, cetera a ſcriptore ſunt omiſſa, quæ ad hæc vocabula ſpectant, quod planum eſt ex Martyrologio Rabani, in quo proxime poſt Dedicationem S. Nicomedis ſequitur: *In Theſſalonica natale Octavii*, & ex Martyrologio S. Hieronymi, in quo ſtatim poſt nominatos S. Nicomedem & ceteros ſubjungitur: *in Theſſalonica Luciæ Virginis*, &c. cum priorem nominaſſet in limine iſtarum Kalendarum S. Octavium, *in Theſſalonica S. Octavii*. Hujus Eccleſiæ S. Nicomedis mentio fit in Concilio Romano 1. ſub Symmacho Papa. Porro in codice Ratoldi Abbatis habetur, VI. *Idus Junii Natale B. Medardi Confeſſoris.*

Nota 404. NATALE SANCTORUM PRIMI ET FELICIANI.

Hic dies feſtus non extat in cod. Rodradi, quemadmodum nec ſequens.

Nota 405. ET QUOD ILLIS CONTULIT EXCELLENTIA SEMPITERNA.

Legitur in cod. Remenſi, *Et quod illis contulit excellentiam ſempiternam*, id eſt, meritum paſſionis illorum, quod eis gloriam contulit ſempiternam, fructibus noſtræ devotionis applicetur.

Porro in codicibus Ratoldi & Remenſi habetur XVII. Kalend. Julii Natale S. Viti, cui in Miſſali Romano adjunguntur Modeſtus & Creſcentia.

Nota 406. PER QUAM.

Lege ut in cod. Ratoldi, *per quem*, ut referatur ad τὸ *Domine*: vel *per quæ*, ut in cod. Remenſi, ut referatur ad τὰ *mirabilia*.

Nota 407. DENUNTIATIO JEJUNIORUM.

Denuntiatio illa jejuniorum olim fiebat in Miſſa poſt illa verba: *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, & cum Spiritu tuo*; ut videre eſt in codice Remenſi in orationibus quotidianis ad Miſſam: *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, & cum ſpiritu tuo. Poſt hæc commonenda eſt plebs pro jejunio I. IV. VII. & X. menſis temporibus.*

Nota 408. DIE VERO SABBATI, &c.

Juxta S. Leonem Papam ſerm. 9. de Jejunio 7. menſis: *Sabbato vero apud B. Petrum Apoſtolum vigilias celebremus.*

a Multi codd. mſſ. noſtris habent Præfationem hanc Dominica ſeu Hebdomada ſecunda poſt Pentecoſten.

b In cod. Calenſi legitur; *Natale S. Nicomedis Mart.* conſentiente ſecundo Theod. In Gemet: *Dedicatio S. Nicomedis Mart.* In primo Theod. *Dedicatio Eccl. S. Nicom.* In cod. Reg. Suec. *Dedicatio baſilicæ S. Nicomedis.*

Nota 409. MENSIS IV. FERIA IV.

In editis male legitur: *Feria* IV. *menſis ſeptimi, hoc eſt Septembris.*

Nota 410. SI POST HEBDOMADAM PENTECOSTAS ADVENERIT.

Hæc non reperiuntur in editis, nec in aliis codicibus noſtris mſſ. Quæ tamen ſcripta ſunt juxta morem illorum temporum, in quibus celebrabatur jejunium menſis quarti Hebdomade ſecunda Junii, ex quo ſæpe contingebat hoc jejunium peragi poſt Hebdomaden Pentecoſtes, ut videre eſt in Concilio Moguntino ſub Carolo Magno, in quo 30. Epiſcopi, & 25. Abbates convenerunt, can. 34. *Similiter in menſe Junio Hebdomada, ſecunda feria* IV, *&* VI. *&* *Sabbato jejunetur uſque ad horam nonam.* Quod citatur a Burchardo lib. 2. cap. 14. ſed contractius; & a Micrologo cap. 24. & 25. de obſervationibus Eccl. Sed videtur intelligere aliud Concil. Moguntinum, cum ait illud fuiſſe ſub Henrico ſecundo celebratum, eique interfuiſſe duodecim Epiſcopos. Idem ſtatuitur in Concilio Rothomag. celebrato anno 1072. *Item quatuor temporum obſervatio competenti tempore ſecundum divinam inſtitutionem communi obſervantia a nobis ſervetur, id eſt prima Hebdomada Martii, ſecunda Junii,* &c. ut refert Ordericus lib. 4. hiſt. Eccl. Hæc pro ratione temporum illorum. Fuit ſane antiquior uſus jejunii hujus celebrandi in ipſa Pentecoſtes Hebdomade, ut clarum eſt ex S. Iſidoro lib. 1. de Offic. Eccl. cap. 37. & S. Leone Papa, Serm. 1. 2. 3. & 4. de jejunio Pentecoſtes: qui tandem in Eccleſia revixit auctoritate Gregorii VII. ut docet Micrologus cap. 25. & Urbani II. in Concilio Claromontano, in quo ſic ſtatuitur: *Jejunium ſecundum ſemper in Hebdomade Pentecoſtes celebretur*, ut refert Ordericus Vitalis lib. 9. hiſt. Eccl. Sic olim jejunium primum quatuor temporum peragebatur in Hebdomade prima menſis Martii, ut videre eſt eodem can. Concilii Moguntini ſupracitati: *Conſtitutum eſt ut quatuor tempora anni ab omnibus cum jejunio obſerventur, id eſt in menſe primo, Hebdomada prima*, &c. & Concilio Rothomagenſi ſupra citato: *Communi obſervantia obſervetur a nobis, id eſt prima Hebdomada Martii*. Sed poſtea idem Gregorius VII. tranſtulit illud in Hebdomadem primam Quadrageſimæ, ut docet Micrologus cap. 24. & ita ſtatutum eſt in Concilio citato Claromontano: *Omni tempore primum jejunium quatuor temporum prima Hebdomada Quadrageſimæ celebretur*; ut refert Ordericus Vitalis libro citato.

Nota 411. POST BENEDICTIONES.

Id eſt, poſt recitatum hymnum trium puerorum: *Benedicite omnia opera Domini Domino*, &c.

Nota 412. NATALE SS. GERVASII ET PROTASII.

In codicibus Remenſi & Ratoldi, pridie hujus feſti, eſt vigilia eorumdem Sanctorum cum eodem officio in utroque codice, cujus prima oratio & ſuper Oblata ſunt ut in Miſſa Ambroſiana, in vigilia eorumdem Sanctorum.

Nota 413. SANCTORUM MARTYRUM, &c. In codicibus Rodradi & Ratoldi eſt alia Miſſa a.

Nota 414. INTERCESSIONE BEATORUM, &c.

In Miſſa Ambroſiana legitur: *Protaſio & Gervaſio Martyribus*. Ubi nota *Protaſium* priorem Gervaſio nominari, quod ſemper fit in utraque Miſſa Liturgiæ Ambroſianæ, & in codice Rodradi, etſi vulgo S. Gervaſius præponatur. In cod. Remenſi hæc verba, *& interceſſione*, deſiderantur.

Nota 415. FULCIATUR.

In Miſſa Ambroſiana, & in codice Remenſi legitur, *firmetur*.

Nota 416. VIGILIA b S. JOHANNIS BAPTISTÆ.

In cod. Remenſi legitur, *In jejunio ſancti Johannis Baptiſtæ*.

Nota 417. EXHIBENTES SOLEMNE JEJUNIUM, &c.

In codice Remenſi habetur quidem eadem Præfatio, ſed paulo fuſior, multiſque verbis immutatis.

Nota 418. IN PRIMA MISSA DE NOCTE.

Ita in cod. Rem. In cod. Rodr. & Rat. legitur, *in prima mane*; apud Pamelium, *in mane prima*. Miſſa non extat in editis nec in Liturgia Ambroſiana. Alcuinus lib. de Offic. Eccl. cap. de ſancto Johanne ait tres Miſſas in feſto S. Johannis Baptiſtæ celebrari, inter quas recenſet Miſſam de Vigilia, quæ proinde, & quia jejunium celebre erat, dicebatur poſt ſolis occubitum, in quo pro more Eccleſiaſtico dies feſti tunc incipiebant; rationemque reddit in hunc modum: *Ideo tres Miſſæ celebrantur in feſtivitate ſancti Johannis, quia tribus inſignibus triumphis excellenter refulſit: ad hoc enim venit, ut viam Domino præpararet exemplo ſuæ converſationis: qui triumphus celebratur in Vigilia ejuſdem. Per miniſterium baptiſmi claruit inſignis: hujus miniſterii triumphus in prima Miſſa recolitur. Nazaræus permanſit in utero matris: hoc donum recolitur in die*. Idem videtur in Ordine Romano: *Ideo tres Miſſæ celebrantur*; id eſt, *una in Vigilia ejuſdem, duæ in die nativitatis ejus: quia tribus triumphis refulſit inſignis*; id eſt, *officio Præcurſoris, Baptiſtæ miniſterio, & quia Nazaræus in utero matris remanſit*.

Nota 419. ET ADHUC CLAUSUS IN UTERO, &c.

Ita præclare Ennodius in Dictione Maximo Epiſcopo miſſa: *Cujus ſenior gratia, quam natura: dum ante lucis ingreſſum pii vatis impleſſet officium, lumen vitæ hujus virtute ſignavit*. Et Prudentius in Apotheoſi:

Primus & infantem non natus nuntiat infans.
Jam noſtrum vagire ſibi nam paſſio nondum
Norat, & ora Deo reſerabat garrula Chriſto.

Nota 420. QUI ET GENITRICIS, &c.

Præclare Ennodius Dictione ſupra citata: *Nam uno eodemque tempore & matrem fœcunditate nobilem fecit, & ſilentioſa genitoris labia in loquelam priſtinam uſu remeante commovit*. In cod. Rem. ſequitur Vigilia SS. Johannis & Pauli, quæ in aliis codicibus noſtris mſſ. deſideratur.

Nota 421. NATALE S. LEONIS PAPÆ.

Hoc feſtum a cod. Remenſi.

Nota 422. UT ANIMÆ FAMULI TUI LEONIS HÆC PROSIT OBLATIO.

Ita in editis, in codice Ratoldi, & apud Pamelium. Subaudi *Ad gloriam*, vel, *Ad honorem*; ut explicat Innocentius III. de celebratione Miſſarum cap. 6. § 3. In codice Rodradi legitur, *Ut intercedente B. Leone hæc nobis proſit oblatio*. In Miſſali Romano, *ut interceſſione B. Leonis*, &c.

Nota 423. VIGILIA S. PETRI.

In codicibus Rodradi, Ratoldi, & Remenſi duplex

a Et in cod. Reg. Suec. In ed. Pamel. hæc legitur, ſed intra uncinos incluſa.

b Ante hanc vigiliam legitur in vet. Sacramentario Romano, ſæculo nono ſaltem exarato, nunc in Bibliotheca Vallicellana PP. Oratorii Romæ aſſervato: *Menſe Junio die* XXI. *Sanctorum Martyrum* MCCCCLXXX. *quorum Vigilia cum ſilentio & jejunio eſt celebranda: & conceſſum eſt eis pro illo uno die annum dimittere in pœnitentia*. Quod obſervo ob antiquum indulgentiæ conceſſæ exemplum.

plex extat Vigilia. Secunda eſt *in nocte*. Geminas hujus feſti Vigilias notat Amalarius lib. de Ordine Antiphonarii cap. 69. *Ex Romano Antiphonario poſui duas Vigilias in noſtro Antiphonario. Primam ſolet Apoſtolicus facere in initio noctis, quæ fit ſine Invitatorio: quoniam ea hora non invitatur populus ad Vigilias. Populus enim invitatur ad Vigilias ea hora noctis, de qua dicebat David Propheta, præveni in maturitate, & clamavi.* Ubi maturitas accipitur pro media nocte, ut idem explicat Amalarius ex S. Auguſtino.

Nota 424. QUANDO APOSTOLICUS, &c.

Hæc verba deſiderantur in excuſis, & in aliis codicibus noſtris mſſ. Hæc autem verba huic diei conveniunt, in quo eſt duplex Miſſa, tum S. Leonis, tum vigiliæ Apoſtolorum; & Pontifex aliquando duas Miſſas, aliquando unam pro devotione faciebat. Olim enim uni ſacerdoti plures Miſſas canere licebat. Sic Papa olim, ut infra videbitur in ſolemnitate Apoſtolorum Petri & Pauli duas Miſſas faciebat, alteram apud S. Petrum, alteram apud S. Paulum. Nec obſtat quod S. Leo Epiſt. 80. Miſſarum celebrationem eodem die iterari prohibeat, niſi ob anguſtias Eccleſiæ omnis populus ſacrificio intereſſe non potuerit; nam ejuſmodi decretum videtur eſſe de una & eadem Eccleſia, quod etiam non erat amplius in uſu tempore quo hic liber Sacramentorum ſcriptus eſt.

Nota 425. NON LAVATOS.

Non tam propter periculum, ne pauxillum aquæ caſu interfluat, quam quia id minime neceſſarium eſt. Si enim propterea a ſancta communione eſſet abſtinendum, hoc ſæpe Sathanæ malitia contingeret, ut ſcribit Timotheus Patriarcha Alexandrinus in canone, interrogatione 15.

Nota 426. APOSTOLI TUI PETRI FIDE ET NOMINE CONSECRASTI.

Cum videlicet Chriſtum Dei vivi filium eſſe confeſſus eſt, & Petri nomen a Chriſto accepit, Matth. 16. ubi in textu Græco πέτρος eſt petra: nam apud Græcos πέτρος petram ſignificat, ut clarum eſt ex Heſychio, & videtur apud Sophoclem in Oedipode Colonæo circa initium:

Οὐ κῶλα κάμψον τοῦ δ' ἐπ' ἀξέστου πέτρου.

Id eſt, ibi ſede ſuper hac aſpera petra. Et τὸ Petrus Latinum recte a Græco deflexum eſt.

Nota 427. NATALE EJUSDEM PETRI ET PAULI. D

In cod. Rodradi legitur, *Natale S. Petri*. In cod. Rem. *Natale S. Petri proprie*.

Nota 428. PONTIFICIUM.

Pontificium eſt poteſtas. Vide ſuperius obſervata.

Nota 420. NATALE S. PAULI.

Ita in editis & in aliis codicibus noſtris mſſ. quemadmodum & in Ordine Romano. At in Miſſali Romano eſt *Commemoratio S. Pauli Apoſtoli*. Micrologus cap. 42. hujus feſti translationem attribuit S. Gregorio; id eſt cum olim utraque ſolemnitas in die S. Petri ageretur. Etenim Papa eo die bis olim ſacris operabatur, primo in baſilica S. Petri, ſecundo in baſilica S. Pauli, ut liquet ex Prudentio in Periſtephano, carm. 12.

Transtyberina prius ſolvit ſacra pervigil ſacerdos,

Mox huc recurrit, duplicatque vota.

Erat etiam frequens ad utramque baſilicam populi concurſus, ut apparet ex eodem Prudentio ibidem:

Aſpice, per biſidas urbs Romula funditur plateas.

Lux in duabus fervet una feſtis.

Tom. III.

A Quare in hymno S. Ambroſii, ubi ſcriptum eſt:

Trinis celebratur viis

Feſtum tantorum Martyrum.

Haud dubie legendum eſt τὸ *binis*.

Nota 430. PRÆFATIO ET BENEDICTIO QUÆ SUPRA.

Ita in excuſis, in quibus nulla eſt hic benedictio, ſicut nec in toto volumine [a].

Nota 532. OCTAVA APOSTOLORUM, &c.

Hæc Octava non extat in codice Rodradi. Porro in codice Ratoldi Abbatis, IV. Nonas Julii B ſequitur: [b] *Tranſlatio ſancti Martini*, quo die celebratur etiam ejuſdem ſancti ordinatio, & Eccleſiæ ejuſdem dedicatio, ut videre eſt in Kalendario affixo huic Ratoldi Sacramentario: IV. *Nonas, tranſlatio S. Martini, & ordinatio & Dedicatio baſilicæ ipſius*; & in Martyrologio Rabani eodem die: IV. *Nonas in Gallia Turonis civitate, ordinatio Epiſcopatus; & tranſlatio corporis S. Martini Epiſcopi & Confeſſoris, & dedicatio baſilicæ ipſius*. Itaque ex doctrina S. Gregorii Turonenſis, qui lib. 2. hiſt. Franc. cap. 14. ſcribit triplicem hanc ſolemnitatem hoc die celebrari: *Solemnitas enim ipſius baſilicæ triplici virtute pollet, id eſt dedicatione templi, tranſlatione corporis ſancti, ordinatione ejus Epiſcopatus. Hanc enim IV. Nonas Julias obſervabis, depoſitionem vero ejus tertio Idus* C *Novembris eſſe cognoſces*. Qui idem ſcribit lib. 4. de miraculis S. Martini cap. 6. Ita in Martyrologio Adonis; ſed in Martyrologio Uſuardi nulla fit mentio dedicationis Eccleſiæ.

Hæc autem Eccleſia S. Martini eſt, quam ædificavit S. Perpetuus Turonenſis Epiſcopus ſuper ſepulcrum S. Martini, deturbata priori Eccleſia, quod anguſtior eſſet, ut docet idem S. Gregor. Turonenſis cap. citato & lib. 10. cap. 31. & Sidonius lib. 4. epiſt. 18. qui ad preces ejuſdem ſancti Perpetui compoſuit epigramma hujus templi parietibus incidendum, cujus clauſula eſt ejuſmodi:

Dumque venit Chriſtus populos qui ſuſcitat omnes,

Perpetuo durent culmina Perpetui.

Tranſlatio vero corporis eſt, cum ex illius ſepulcro in abſidem majoris Eccleſiæ ab eodem S. Perpetuo tranſlatum eſt, ut ſcribit S. Gregor. Turon. lib. 10. hiſt. Franc. c. 31. *Hic* (Perpetuus) (*ſubmota baſilica, quam prius Briccius Epiſcopus ædificaverat ſuper S. Martinum, ædificavit aliam ampliorem miro opere: in cujus abſida beatum corpus ipſius venerabilis Sancti tranſtulit*. Miſſa autem ſic habetur in cod. Ratoldi: *Oratio*: Deus, qui nobis diei hujus ſolemnitatem in honore S. Martini Confeſſoris tui atque Pontificis conſecraſti, adeſto familiæ tuæ precibus, ut cujus feſta colimus, ejus meritis auxilio ſublevemur. *Super Oblata*: Reſpice, Domine, populum tuum ad * viam Sacramenta E currentem in præſenti feſtivitate Confeſſoris tui atque Pontificis Martini, * quod in honore nominis tui detulerunt, cunctis proſit ad veniam. *Præfatio*: V. ET JUSTUM EST. Qui B. Martinum Confeſſorem tuum atque Pontificem lætificas in regeneratione, in beatitudine ſempiterno fine: ut omnia poſſit videre in tua claritate cum omnibus Sanctis, ubi temperantia ſpiritalis, & ſuavitas mirabilis, ubi refrigerium mirabile, & lætitia inenarrabilis, ubi præſentia ſalutaris filii tui Domini noſtri, in quo ſemper lætantes * proficere deſiderant Angeli, adorant. *Ad complendum*: Gratias agimus tibi,

* Leg. viæ.
* Leg. ut quod.
* Leg. proſpicere.

a Cum hæc etiam legantur in edit. Vatic. & in Guſſanv. in quibus tamen nullæ reperiuntur Benedictiones, inde neceſſario colligitur codicem, ex quo prius prodiit liber Sacramentorum accurante Angelo Roccâ, mutilum fuiſſe, aut ejus juſſu a Typographis omiſſas fuiſſe Benedictiones, quas noſter codex habet.

b In cod. Gemet. idem legitur; ſed officium eſt diverſum. In utroque Theod. hoc feſtum notatur, at in ſecundo dicitur: *Natale S. Martini*. In illo Miſſa eadem eſt ac in Gemet. in priori vero, utraque, ſcilicet tam quæ habetur in cod. Ratoldi, quam quæ in Gemet. continetur.

tibi, Domine ſancte, Pater omnipotens, qui nos cæleſti medela reparare dignatus es; da peccatis noſtris veniam, ſicut B. Martino Confeſſori tuo dediſti ſedem Pontificatus. Per.

Nota 432. SEPTEM FRATRUM.

Filiorum S. Felicitatis videlicet. In Miſſali Romano adduntur ſanctæ Rufina & Secunda ſorores; quæ non habentur in excuſis, neque apud Pamelium, neque in aliis codicibus noſtris mſs.

In codice Ratoldi eodem die ſequitur: *Vigilia S. Benedicti Abbatis.* Oratio: *Concede, quæſumus, Domine, alacribus animis, B. Benedicti Confeſſoris tui ſolemnia celebrare*, &c. Super Oblata. *Oblatio Confeſſoris tui Benedicti honore*, &c. Ad complendum: *Quos cæleſtibus, Domine, recreas alimentis*, &c. In eodem codice die ſequenti ita habetur: v. *Idus Julii Natale S. Benedicti*; quemadmodum in codicibus Remenſi & Rodradi, in quibus Miſſa eſt de communi unius Abbatis, *interceſſio*, &c. cum reliquis, ut in Miſſali Romano. At in codice Ratoldi hæc habetur Miſſa: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui hodierna luce carnis eductum ergaſtulo ſanctiſſimum Confeſſorem tuum Benedictum ſublevaſti ad cælum*, &c. Super oblata: *Oblatis, Domine, ad honorem B. Benedicti Confeſſoris tui placare muneribus*, &c. Præfatio: *& gloriam tuam profuſis precibus exorare*, &c. Ad complendum: *Fidelium tuorum, quæſumus, Domine, vota ſerenus intende; & interventu B. Benedicti, cujus depoſitionis diem celebramus*, &c. Non tamen propterea existimandum eſt natale S. Benedicti in hanc diem fuiſſe translatum propter Quadrageſimam: quia in eodem codice Ratoldi extat ejuſdem S. Benedicti natale XII. Kalend. Aprilis ſub hoc titulo XII. *Kalend. Aprilis Natale ſancti Benedicti Abbatis*. [a] In Præfatione Miſſæ fit commemoratio obitus illius: *Honorandi Patris Benedicti glorioſum celebrantes diem, in quo hoc ſeculum triſte deſerens ad cæleſtis patriæ gaudia migravit æterna* &c. Quemadmodum & in oratione poſt communionem: *Perceptis, Domine Deus noſter, ſalutaribus Sacramentis, humiliter deprecamur, ut intercedente beato Confeſſore tuo Benedicto atque Abbate, quæ pro illius venerando agimus obitu nobis proficiant ad ſalutem.*

Quare ſciendum eſt olim in die translationis reliquiarum diem depoſitionis celebratum fuiſſe, nulla translationis facta mentione, ut infra videbitur in translationibus ſanctorum Remigii & Vedaſti: ac proinde orationes ſive Miſſa ſuperius productæ opinionem de translatione corporis S. Benedicti in Floriacenſe monaſterium labefactare non poſſunt, de qua fuſe egimus in noſtris obſervationibus ad Martyrologium Benedictinum. In eodem codice Ratoldi Dominicam quartam poſt Pentecoſten excipit Octava S. Benedicti, cujus Miſſa eſt de communi unius Abbatis, ut in Miſſali Romano. In eodem codice ſequitur: XII. [b] *Kalend. Auguſti natale ſanctæ Praxedis*, quæ in prima Miſſæ oratione Martyr appellatur: *Da, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui beatæ Praxedis Martyris tuæ natalitia colimus*, &c. Aliter tamen vulgo exiſtimatur. In eodem cod. ſequitur X. *Kalend. Auguſt. Nat. S. Apollinaris.*

Nota 433. S. JACOBI APOSTOLI.

In Miſſali Rom. hic habetur commemoratio S. Chriſtophori Martyris, cujus nulla mentio fit in noſtris codicibus tam editis, quam mſs.

In cod. Ratoldi hæc ſequuntur: *Eodem die Natalis S. Cucuphatis Martyris.* Martyrium paſſus eſt Barcinone in Hiſpania. Unde Prudentius in Periſtephano;

Barcinon claro Cucuphate freta
Surget.

A Primo Miſſæ oratio: *Deus per quem fides ignem non ſentit, & infidelitas ſine igne exuritur, qui B. Cucuphati Martyri tuo flamma tui Spiritus ſuccenſo ſuperare tribuiſti incendia tormentorum*, &c. Super oblata: *Sacrificium laudis*, &c. Hæc oratio prolixior eſt ſolito. Poſt communionem: *Sit nobis, Domine, intercedente B. Cucuphate*, &c. Ex prima oratione diſcimus hunc ſanctum Martyrem flammarum incendio excruciatum fuiſſe, quod teſtatur Notkerus in Martyrologio: *In Hiſpania, civitate Scyllitana oriundus fuit, Barcinone ſub Galerio proconſule & Maximiano & Rufino paſſus; primo graviſſime tortus & cæſus, deinde catenis adſtrictus; in craticula ſuperextenſus, aceto &* B *ſinapi perfuſus aſſari juſſus eſt. Cumque ab igne & flammarum globis illæſus apparuiſſet, ex precepto impii judicis extra civitatem ductus, in ignem copioſum iterum projectus eſt: quo, divino nutu, extincto, iterum ferro vinctus in cuſtodiam detruſus eſt. Ubi divino ſplendore conſolatus, iterum carduis ferreis & taureis crudeliſſime cæſus, in ultimo, gladio perimente, conſummatus eſt.* Hæc ille. Ubi tamen hæc verba: *Sub Galerio proconſule, & Maximiano, & Rufino paſſus*, tranſpoſita ſunt, & legendum: *Sub Rufino proconſule, & Galerio Maximiano paſſus.*

Ejus corpus poſtea translatum eſt in monaſterium S. Dionyſii ſecundo a Lutetia Pariſiorum lapide, ubi adhuc videtur in capſa, in apſide C ejuſdem Eccleſiæ conditum, ejuſque paſſio extat in breviario, & veteribus lectionariis ejuſdem cœnobii. De hac translatione agit Notkerus ibidem: *Cujus corpus a Chriſtianis ibidem tunc temporis ſepultum, ſed poſtmodum inde translatum non longe a civitate Pariſiaca in Eccleſia beatorum Martyrum Dionyſii, Ruſtici, & Eleutherii translatum, & uſque ad hæc Normanorum tempora omni cum honore cultum eſt.* Hujus Martyris mentio fit in Martyrologio mſ. S. Hieronymi: *In Hiſpania Barcilona civitate paſſio S. Cucufatis Martyris.*

Nota 434. S. FELICIS.

Ita in excuſis: In cod. Rodradi. [c] *S. Felicis, & Simplicii, Fauſtini, & Beatricis.* Miſſa tamen c eſt tantum de S. Felice, eadem cum codice S. E- D ligii. In cod. Rem. habetur: V. *Kalendas Auguſti Natale SS. Simplicii, Fauſtini.* In eorum orationibus reperitur etiam nomen ſanctæ Beatricis. Poſtea ſequitur in eodem codice IV. *Kalend. Auguſti Natale S. Felicis*, cum ſua Miſſa, cujus prima oratio eſt: *S. Felicis, Domine, Martyris tui Confeſſio recenſita conferat nobis piæ devotionis augmentum*, &c. Super Oblata: *Hoſtias pro commemoratione S. Felicis*, &c. Ubi legendum eſt: *Hoſtias tibi, Domine, pro commemoratione*, &c. Poſt communionem: *Repleti cibo potuque cæleſti*, &c. At in cod. Ratoldi habetur, IV *Kalend. Auguſt. Natale SS. Felicis, Simplicis* (lege, *Simplicii*) *Fauſtini, & Beatricis*, cum iiſdem orationibus, quæ E ſunt in cod. Rem. Poſtea ſequitur in eodem codice Ratoldi: *Item propria Miſſa ſancti Felicis*, cujus oratio ſuper Oblata eſt ejuſmodi: *Accepta ſit conſpectu tuo, Domine, noſtra devotio*, &c. Reliqua, ut in cod. S. Eligii.

Hic autem Felix [d] eſt S. Felix II. ſubrogatus d Liberio exulanti, Papa, qui a Conſtantio Conſtantini Magni filio Ariano ob fidem Catholicam a ſua ſede dejectus Martyrio coronatus eſt, ut videre eſt in Martyrologiis Romano, Uſuardi, Rabani, & Notkeri, qui duo ultimi ſcribunt eum fuiſſe capite truncatum. De eo hæc habet Martyrologium mſ. Bibliothecæ Corbeienſis: *Romæ via Aurelia S. Felicis Epiſcopi & Martyris, ſub Conſtantino* (lege, *Conſtantio*) *filio Conſtanti-* F *ni.* In Martyrologio S. Hieronymi nulla fit illius mentio hac die, ſed tantum cujuſdam in Africa Felicis. Sed his contraria leguntur in excer-

a In noſtris quoque mſſ. duplex S. Bened. feſtum aſſignatur: ejus ſc. Depoſitio, XII. Kal. Aprilis; & v. idus Julii Natale ſeu translatio.

b Noſtri codices exhibent hoc feſtum. In Theod. aſſignatur alia Miſſa.

c Ita quoque in Calenſi & in cod. Reg. Suec. In Gemet. poſt feſtum S. Felicis, legitur: *eodem die Nat. SS. Simplicii, Fauſtini et Beatricis.* Ita ſe habet edit. Pamel. Jungitur S. Felix cum ceteris in Kalend. Rom.

d In Kalend. Rom. dicitur, *S. Felicis Papa.*

ceptis ex vita S. Athanaſii in Bibliotheca Photii n. CCLVIII. καὶ ἀντιχειροτονεῖται Φῆλιξ, ὃ παραχρῆμα μὲν θεοῦ δίκῃ τῇ τῶν ὀφθαλμῶν πηρώσει ὑποβάλλεται. ὕστερον δὲ καὶ λοιμικῇ νόσῳ καταχωσθεὶς ἀποθνήσκει. id eſt, pro illo (Liberio) ordinatur Felix, qui ſtatim divinitus immiſſa oculorum cæcitate plectitur, & poſtea peſte conſumtus interiit. Sed hæc falſitatis ſuſpicione non carent; quia veteres hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores Socrates, Theodoretus, & Sozomenus nihil ſimile ſcripſerunt. Vide Baronium tom. 3. Annal. ad ann. 357.

Nota 435. ET QUOS.

Optime. Et ſic conſtruendum, *Et nos quos propriæ actionis pondus*, &c. In Miſſali Romano legitur, *& quia*.

Nota 436. SENNAS.

In nominandi caſu recte ſatis. Siquidem in Martyrologiis S. Hieronymi, Rabani, & Notkeri, in genitivo legitur, *Sennis*. Itaue hoc nomen ſit pro cujuſque arbitrio aut declinabile, aut indeclinabile. [a] Porro in cod. Ratoldi ſequitur, II. *Kalend. Auguſti Nat. S. Germani*. Quod de S. Germano antiſtite Antiſiodorenſi eſt intelligendum.

Nota 437. AD S. PETRUM AD VINCULA.

In cod. Rem. additur, *Et catenæ ejus oſculantur ipſo die*. In appendice Rodradi, *Et catenas ejus oſculando*. (leg. *oſculantur*.) *Item ipſo die natale Maccabæorum*: In Martyrologiis Rom. Bedæ, & Uſuardi: *Dedicatio S. Petri ad vincula*. In Martyrologiis S. Hieronymi & Rabani: *Romæ dedicatio primæ Eccleſiæ a B. Petro Apoſtolo conſtructæ & conſecratæ*. In Martyrologio Notkeri: *Romæ ſtatio ad S. Petrum ad vincula, quam Eccleſiam ipſe primus in Europa primam conſtruxit, & conſecravit*. Hinc capienda ſunt illa S. Leonis Papæ ſerm. de Maccabæis: *Duplex enim cauſa lætitiæ eſt, in qua & natalem Eccleſiæ colimus, & Martyrum paſſione gaudemus*.

In cod. Ratoldi hic habetur Miſſa duplex: prior S. Petri, altera SS. Maccabæorum, ut in cod. Rodr. Sed Miſſa Maccabæorum eſt in appendice. In cod. Remenſi una habetur Miſſa Maccabæorum, nulla S. Petri, etſi titulus ſolemnitatis S. Petri in eo præcedat titulum celebritatis Maccabæorum [b].

Nota 438. S. SIXTI.

Ita legitur in codicibus Remenſi, Rodradi, & Ratoldi; & ita legit S. Hieronymus lib. 1. adverſus Pelagianos: *Quod librum Xyſti Pythagorici hominis abſque Chriſto atque Ethnici, immutato nomine Sixti Martyris & Romanæ Eccleſiæ Epiſcopi, prænotavit*. Ita etiam ſcribitur in Martyrol. mſ. S. Hieronymi. Ita etiam in Martyrol. mſ. Biblioth. Corb. & in Martyrologiis Rabani, & Notkeri; vulgo tamen dicitur [c] Xyſtus, ut in parvulo Martyrol. mſ. Biblioth. Corb. & apud Euſebium lib. 7. hiſt. Eccl. cap. 8. ξύστος.

Nota 439. PRÆFATIO UVÆ.

Id eſt, Præfatio ad uvam benedicendam; quæ tamen Præfatio hic deſideratur, quemadmodum etiam in cod. Rodradi Presbyteri, [d] quamvis hæc eadem verba in eo reperiantur; quæ deſiderantur in codicibus Ratoldi, & Remenſi.

Nota 440. BENEDICTIO UVÆ.

Hæc deſunt in codice Remenſi. In cod. Ratoldi additur, *ſive fabæ*. Eodem die in Græcorum Euchologii fine extat uvæ benedictio ſub eadem fere verborum formula.

Conſuetudo ſane vetus fuit Eccleſiæ uvam maturam & fabas benedicere in altari ex Inſtitutione Eutychiani Papæ, ut patet ex Pontificali Damaſi: *Hic inſtituit fruges fabæ & uvæ in altario benedici*, & ex Martyrologiis Rabani & Notkeri. In Concilio Carthag. 3. c. 3. frumenti & uvæ mentio fit, quæ in altari benedicantur, juxta verſionem Græcam & veteres codices, quemadmodum in Concilio Trullenſi can. 28. *Primitiæ uvæ & frumenti offerantur in altari benedicendæ ſua peculiari benedictione*. Et in can. 3. Apoſtolorum juxta veterem interpretationem: *Offerre non liceat aliquid ad altare, præter novas ſpicas vel uvas*. Conſtantinopoli offeruntur uvæ in altari templi Blachernarum a Patriarcha in die dormitionis S. Mariæ, ut refert Theodorus Balſamo in citatum Canonem. Porro in cod. Rem. 7. Idus Auguſt. habetur Miſſa de S. Donato Epiſcopo.

Nota 441. CYRIACI MARTYRIS.

Ita in excuſis & in aliis codicibus noſtris mſſ. In Miſſali Rom. adduntur Largus & Smaragdus.

Nota 442. IN PRIMA MISSA DE NOCTE.

Hæc Miſſa non extat in excuſis. Habetur tamen in aliis codicibus noſtris mſſ. & apud Pamelium. In cod. Ratoldi legitur, *in prima*, tantum. In codicibus Rodradi & Rem. *In prima Miſſa*. Apud Pamelium, *In primo mane*. Itaque illud, *de nocte*, non ita ſtricte accipiendum eſt.

Nota 443. REPLENTE.

Recte. Ita in aliis codicibus noſtris mſſ. vulgo habetur, *Repleti*.

Nota 444. IN DIE SOLEMNITATIS HODIERNÆ.

In cod. Rem. *In die ſolemnitatis hodiernæ, qua B. Laurentius hoſtiam tibi placitam, & caſtam corporis*, &c. leg. *& holocauſtum corporis* [e].

Nota 445. OBLATUS EST.

Ita in codice Ratoldi Abbatis. In excuſis legitur, *Oblata eſt*, non ita recte.

Nota 446. VOTIVA.

Id eſt, devota, Deo oblata, & conſecrata.

Nota 447. S. TIBURTII. In Miſſ. Rom. additur Suſanna.

Nota 448. AUXILIUM NOBIS TUÆ PROPITIATIONIS ADFORE PRECAMUR.

In cod. Rem. legitur, *Auxilium nobis tuæ propitiationis adquirimus*.

Nota 449. QUONIAM CREDIMUS; &c.

In eodem cod. legitur: *Nec deſperamus de venitate, quam per eos, qui tibi placuere, depoſcimus*. Ubi vo *venitate*, id eſt, venia, aut certe legendum eſt, *venia, quam a te per eos qui tibi placuere, depoſcimus*: itaut hæc ab amanuenſi confuſa fuerint.

Nota 450. VITÆ PRÆSENTIS AUXILIUM ET FUTURÆ.

Id eſt, auxilium ad præſentem vitam recte ducendam, & ad futuram capeſſendam.

Nota 451. S. HIPPOLYTI.

In Miſſali [f] Romano ei S. Caſſianus Martyr Fori Sempronii adjungitur, de quo Prudentius in Periſtephanu.

Nota 452. ET TUAM CLEMENTIAM, &c.

In cod. Rem. eſt alia Præfatio: *Quia non ſolum malis noſtris bona retribuis, ſed & miſeris uberiora dona concedis, qui digne pro nobis poſſint intercedere, contuliſti; ut quod noſtra ſcientia non habebit, interceſſio ſupplicaret gratia juſtorum*. Sed hæc corrupta ſunt, & primo legendum eſt: *Sed ut miſeris uberiora dona concedas, Sanctos tuos, qui digne*, &c. Secundo pro, *ſcientia*, legendum eſt, *ſufficientia*.

Nota 453. EUSEBII CONFESSORIS.

Quia multis tormentis pro fide orthodoxa toleratis ſuperſtes fuit, eadem ratione Confeſſor appellatur, qua ſupra S. Felix Nolanus.

a In Kalend. Rom. legitur, *Nat. SS. Abdon & Sennes*.

b In cod. Reg. Suec. nulla eſt Machab. memoria, nec in Kal. Rom. In Gemet. & altero Theod. legitur: VII. *Fratrum Martyr. cum matre*, diſſimulato Maccabæorum nomine.

c Sic legitur in cod. Reg. Suec. & apud Pamelium, necnon in vet. Miſſali Gothico, ubi extat, *Miſſa in natale S. Sixti Papæ urbis Romæ*.

d In duobus Theod. legitur etiam *Præfatio uvæ*; nec tamen habetur. Eodem modo legitur apud Pamel. & in cod. Reg. Suec. ubi tamen præfatio deeſt. Benedictionem autem uvæ continent laudati codices.

e In priori Theod. legitur eadem Præfatio, ubi nihil mutandum mihi videtur, optimo enim ſenſu legitur: *hoſtiam tibi placitam & caſtam corporis ... ſuſcepiſti*. At male codex Remenſis habet, *caſtam*. Ex his diſcimus non facile mutandos correctionis gratia veteres libros.

f Non ita noſtris in codicibus.

Nota 454. VIGILIA ASSUMPTIONIS, &c. Hæc Vigilia in codice Remenſi deſideratur.

Nota 455. FACIAT.

Ita in editis & in codicibus Rodradi, & Ratoldi, & apud Pamelium. In Miſſali Romano legitur, *facias*.

Nota 456. ASSUMPTIO S. MARIÆ.

a Hoc feſtum a a Codino lib. de Officiis palatii, & a Theodoro Balſamone in canonem tertium Apoſtolorum dicitur: κοίμησις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, id eſt, dormitio ſanctiſſimæ Deiparæ: in novella Emmanuelis Comneni Imperatoris appellatur ὑπερένδοξος τῆς ἁγίας Θεοτόκου μετάστασις. id eſt, glorioſiſſima ſanctæ Dei matris emigratio, & in Euchologio Græcorum ἡ σεβασμία μετάστασις τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. id eſt, emigratio veneranda ſanctiſſimæ Dominæ noſtræ Dei genitricis & ſemper Virginis Mariæ.

Nota 457. VENERANDA NOBIS, &c.

Hæc oratio eſt ad proceſſionem ſeu Collectam; cum poſtea ſequatur oratio ad Miſſam.

Nota 458. INTER QUAS INTEMERATA, &c. Hæc contractius habentur in codice Remenſi.

Nota 459 DEUS QUI PER, &c.

Ita in cod. Ratoldi in quo tamen quarta pars adjicitur ante concluſionem præter conſuetudinem harum benedictionum Epiſcopalium; quod & alibi non ſemel in eodem codice occurrit.

Porro in codice Remenſi ſequitur Octava S. Laurentii. Orationes ut apud Pamelium. Præfatio: *B. Laurentii natalia repetentes, cui fidem confeſſionemque non abſtulit ignis ingeſtus*, &c. ut in Liturgia Ambroſiana. Habetur etiam hæc Octava in cod. Ratoldi cujus prima oratio: *Iterata feſtivitate B. Laurentii*, &c. aliæ orationes, & Præfatio ut in codice Rem.

Nota 460. S. MARTYRIS TUI AGAPITI, &c.

In codicibus Rodradi & Ratoldi habetur hæc oratio: *Lætetur Eccleſia*, &c. ut in Miſſali Romano.

b Porro in codicibus Remenſi & Ratoldi ſequitur XIV. *Kalend. Septemb. Natale S. Magni*. b Eodem die in Martyrologio Romano: *Anagniæ S. Magni Epiſcopi & Martyris, qui in perſecutione Decii necatus eſt*. Fuit & alius Magnus tantum Martyr, non Epiſcopus, de quo eodem die agit Petrus in catalogo lib. 7. cap. 76. & Martyrologium mſ. S. Hieronymi: *Et Natale S. Magni Martyris*. Hic & Andreas appellatur, cumque multis aliis paſſus eſt, ut videre eſt in Martyrologio Uſuardi: *Natale S. Magni ſeu S. Andreæ Martyris cum ſociis ſuis duobus millibus quingentis nonaginta ſeptem*. Et in Martyrol. mſ. Biblioth. Corb. *Natale S. Magni, ſeu Andreæ Martyrum* (lege, *Martyris*) *cum ſociis ſuis duobus millibus quingentis nonaginta ſeptem*. In Kalendario libri Sacramentorum Ratoldi Abbatis mentio fit etiam ejuſdem S. Magni Martyris, ſed Andreæ nomine ſuppreſſo, *S. Magni cum ſociis ſuis duorum mille* D. *&* XCVII. Qui quamvis hic Martyr non appelletur, id tamen internoſci poteſt ex circumſtantiis. In parvulo Martyrologio codicis Remenſi aſſuto mentio fit S. Magni ſine adjuncto, in hunc modum: *Et natale S. Magni*. De hoc autem ultimo puto noſtra Sacramentaria eſſe capienda, cum in eorum Collectis Martyr dumtaxat appelletur, Epiſcopus nequaquam. Collectæ utriuſque codicis ſimiles ſunt & communes.

Nota 461. S. TIMOTHEI MARTYRIS.

Ita in excuſis & in codicibus Rod. & Rem. Sed in cod. Rat. hic duæ ſunt Miſſæ, prior S. Timothei, altera S. Symphoriani, nulla facta mentione S. Hippolyti, de quo in Miſſali Romano conjunctim cum aliis.

A *Nota* 462. IX. KALEND. SEPTEMB. S. BARTHOLOMÆI.

Hoc feſtum hoc die annotatur in omnibus antiquis Martyrologiis, & in codicibus noſtris mſs. Rodradi & Rem. Sed in cod. Rat. aſſignatur VIII. Kalend. Sept. quo Romæ celebratur, quod eo die corpus ejus ſit tranſlatum in inſulam Tyberinam; qua de re vide Baronium. Puto tamen codici Ratoldi mendum obrepſiſſe unius notæ defectu: quia in ejus Kalendario hoc feſtum notatur IX. Kalend. Septemb.

Nota 463. NON DESERIS.

Ita in codice Ratoldi. At in cod. Rem. legitur, *Non deſerens*. Porro in codicibus Rem. & Ratoldi ſequitur: VI. *Kalend. Septemb. Natalis S. Rufi*. c Idem officium eſt in utroque codice, & c orationes ſunt vulgares. In oratione ſuper oblata

B utriuſque codicis hic S. Rufus Martyr appellatur: *Oblatis, quæſumus, Domine, placare muneribus, & intercedente B. Rufo Martyre tuo*, &c.

Hic Martyr fuit Capuæ, diſcipulus S. Apollinaris primi Ravennatis Epiſcopi. De eo Martyrologium Uſuardi hoc die: *Apud Capuam Natale S. Rufi Martyris, quem docuit B. Apollinaris Petri Apoſtoli diſcipulus, cum eſſet Patriciæ dignitatis*. Martyrologium Adonis addit, *& baptizavit*. Martyrologium Notkeri: *Apud Capuam Nativitas S. Rufi Martyris docti & baptizati a ſancto Apollinare*. Martyrolog. mſ. Biblioth. Corb. *Apud Capuam Natale S. Rufi Martyris*. Martyrologium mſ. S. Hieronymi: *In Capua ſanctorum Rufi, Magni*. Kalendarium mſ. Sacramentarii Ratoldi Abbatis: *In Capua Natale S. Rufini*, (lege *Rufi*) *Martyris*. Quæ omnia non diſſident

C a memorati hujus S. Rufi Miſſa, in qua dumtaxat Martyr (ut antea monui) appellatur, non Epiſcopus: etſi in Martyrologio Romano Epiſcopus & Martyr appelletur: *Capuæ in Campania S. Rufi Epiſcopi & Martyris*, &c. In quo ſtatim ſubjungitur: *Ibidem, ſanctorum Martyrum Rufi, & Carpophori. qui ſub Diocletiano & Maximiano paſſi ſunt*. Sed alibi non legitur hunc Rufum Epiſcopum fuiſſe nec in vita S. Apollinaris apud Surium: nec duos Rufos illius civitatis Martyres fuiſſe.

Nota 464. B. AUGUSTINUM, &c.

In codice Remenſi eſt alia Præfatio in hunc modum: *Et omni loco & tempore omnipotentiæ tuæ gloriam celebrare: per quod pietatis officium in commemoratione B. Auguſtini Confeſſoris tui atque Pontificis ſacrificium tibi laudis offerimus, & magnifi-*

D *centiam tuam in mortificatione ipſius adoramus, tua in omnibus operante virtute, ut, nullis illecebris corporis, nulla promiſſa blandimentorum fallacium virtute, tuo ignitus Spiritu vinceretur amore*, &c. ut in noſtro codice S. Eligii. Hæc autem ultima verba corrupta ſic caſtiganda ſunt: *Ut nullo promiſſorum blandimentorum fallacium, virtute tui ignitus Spiritus, vinceretur amore*.

Nota 465. INTERCESSIO, DOMINE, &c.

In codicibus Rodradi & Ratoldi alia extat oratio: d *Deus, qui B. Hermetem Martyrem tuum* d *virtute conſtantiæ*, &c. ut in Miſſali Romano. Hujus meminit Agobardus epiſt. ad Imper. Ludovicum: *Penſate, penſate, fratres, quam longe eſt mens veſtra ab illa petitione, qua in celebrationibus Miſſarum ſoletis dicere Deo, non voluntate ſed vo-*

E *ce: da nobis pro amore tuo proſpera mundi deſpicere, & nulla ejus adverſa formidare*.

Nota 466. QUAS S. HERMETIS, &c.

In codice Remenſi legitur: *Quas S. Hermetis Confeſſoris tui confeſſione præſenti confidimus adjuvandas. Per Chriſtum*.

Nota 467. EXAUDI NOS DEUS, &c.

In

a Hoc feſtum olim celebratum eſſe 15. Kal. Febr. hoc eſt 18. Januarii optime probat Mabillonius lib. 2. de Liturgia Gallic. pag. 118. In Lectionario Luxov. notatur poſt Dominicam ſecundam ab Epiphania, & in Miſſali Gothico inter Epiphaniam & S. Agnetis natale. Conſule notas & obſervationes Mabillonii.

b In priori Theod. habetur feſtum ſeu nat. S. Magni Mart. at IX. Kalend. Septembris. In Gemet. vero XIV. Kalend. ejuſdem menſis.

c Codices noſtri meminerunt quoque S. Rufi

d Habetur in utroque Theod.

In codicibus Rodradi, & Ratoldi ſunt aliæ in hac Miſſa oratinnes, eæque vulgares.

Nota 468. AB IPSO IN SPIRITU BAPTIZATUS.

Nota S. Johannem Baptiſtam ab ipſo Chriſto fuiſſe baptizatum.

Nota 469. FRUERETUR. In codice Remenſi legitur, *ſervaretur*.

Nota 470. DEINDE CAPITALEM SENTENTIAM SUBIIT, &c.

[a] In eodem cod. hæc aliter leguntur: *Exinde capite plectitur qui plus erat quam Propheta. Quia Judei Chriſtum, qui Dominus & caput Prophetarum eſt, miſerunt Johannes autem & fidelis pronuntiatus implevit officium præcurſoris; ut Redemtorem mundi, quem ſuperius digito demonſtraverat, etiam ad inferos pretioſa morte præcederet.*

In eodem codice, & in cod. Ratoldi ſequitur: *Kalend. Septemb. Natale S. Priſci.* [a] Hic S. Priſcus Martyr eſt, ut conſtat ex collectis utriuſque codicis. Fuit unus ex Septuaginta duobus Chriſti diſcipulis, qui paſſus eſt Capuæ, via Aquaria. De quo hac die in Martyrologiis Romano, Uſuardi, & Notkeri: & in Martyrolog. mſ. ſæpius citato Bibliothecæ Corb. & in parvulo Martyrologio mſ. codici Remenſi affixo, & in Martyrologio mſ. S. Hieronymi, in quo ſic legitur: *In Capua aquaria Natale S. Priſci Martyris.*

Nota 471. AD PROCESSIONEM.

Id eſt, ad Collectam, ſynaxim, cœtum. Nam proceſſio hic nihil aliud eſt, quam id quod ſupra in Purificatione ſanctæ Mariæ Virginis Collecta dicitur. Hoc ſatis indicat oratio ad proceſſionem, quæ non dicitur in ipſo inceſſu, ſeu deambulatione, ſed in ipſo templo, populo jam in eo collecto & congregato.

Quod etiam palam eſt ex Concilio Laodicenſi can. 17. *In proceſſionibus Pſalmos non connectere.* Nam ibi proceſſiones non ſunt ſolemnes illæ deambulationes, ſeu luſtrationes, quæ modo fiunt feſti alicujus gratia, ſive publicæ neceſſitatis cauſa, quas vulgo vocant ſupplicationes, rogationes, proceſſiones; ſed conventus, cœtus populi in Eccleſia, ut ex Græco textu ejuſdem Concilii perſpicuum eſt: *περὶ τοῦ μὴ δεῖν συνάπτειν ἐν ταῖς συνάξεσι τοὺς ψαλμούς*. id eſt, quod non oportet connectere Pſalmos in conventibus. Ubi vides in illa veteri interpretatione Concilii, proceſſiones eſſe ſynaxes, id eſt cœtus ſeu conventus. Quod etiam ex ſequentibus liquet: *ἀλλὰ διὰ μέσου καθ' ἕκαστον ψαλμὸν γίνεσθαι ἀνάγνωσιν*. id eſt, ſed ad unumquemque Pſalmum interjectis ſpatiis lectionum fieri: nam in ipſa Eccleſia, non vero inter eundum lectiones fiunt.

Quare optime Theodorus Balſamon totum hunc canonem explicat de conventu Eccleſiaſtico, in quo divina officia peraguntur. Et ita capiendus eſt locus epiſt. 81. S. Leonis Papæ ad Dioſcorum Epiſcopum Alexandrinum: *Quapropter quod remeanti filio Poſſidonio Presbytero hanc ad fraternitatem tuam Epiſtolam dedimus perferendam, qui noſtris proceſſionibus atque ordinationibus frequenter interfuit, & toties admiſſus, quid in omnibus Apoſtolicæ auctoritatis teneremus, agnovit.* In hac enim epiſtola agitur de Miſſarum celebratione, & Clericorum ordinatione. Et verbum procedere eſt ad Eccleſiam convenire juxta antiquam loquendi formulam. S. Auguſtinus lib. 22. de civitate Dei cap. 8. *Inde ad me curritur, ubi ſedebam, jam proceſſurus*, nempe in Eccleſiam. Unde paulo poſt ſubjungit: *Procedimus ad populum, plena erat Eccleſia.*

Ennodius in vita S. Epiphanii Ticinenſis Epiſcopi: *Procedendum cenſuit omnibus in quolibet aeris errore maturius: itaut vigiliarum formam Lectoribus antecedens ad Eccleſiam præberet Epiſcopus.* Ubi vides procedere, eſſe ad Eccleſiam ire. S. Hieronymus epiſt. 22. tom. 1. ad Euſtochium: *Rarus ſit egreſſus in publicum, Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo: numquam cauſa deerit procedendi, ſi ſemper, quando neceſſe eſt, proceſſura ſis.* Redarguit Virginem, quod ſæpius quam par eſſet, ad templa Martyrum ſe conferret. In ea enim deſiderabat raros excurſus: cum procedendi ad Eccleſiam videlicet, cauſa deeſſe non poſſet, ſi quando neceſſe eſſet, nempe verbi Dei audiendi, aut Euchariſtiæ ſumendæ gratia, id faceret.

Quare id quod opponitur ex Tertulliano lib. 2. ad uxorem: *Si procedendum eſt, numquam magis familiæ occupatio obvenit*, infirmum eſt. Etenim ibi ſermo non eſt de circuitionibus, & rogationibus illis, quæ vulgo proceſſiones appellantur, quæ ſane tempore Tertulliani nondum erant in uſu, cum tum Chriſtiani in latibulis, cryptis, & locis occultis ſacra peragerent Paganorum metu, qui ſane Chriſtianos per plateas canentes trucidaſſent; quod ſi factum fuiſſet, nullæ umquam Martyrum hiſtoriæ conticuiſſent: ſed prædicti loci explicatio eſt emendicanda ex altero loco Tertulliani, libro de cultu feminarum, (qui ſane omnino adverſatur ejuſmodi publicis luſtrationibus) ubi agens de tribus cauſis ob quas debeant procedere Chriſtiani, ſic ait: *Nam nec templa circuitis, nec ſpectacula poſtulatis, nec feſtos gentilium noſtis. Propter enim ipſos conventus, & mutuum videre & videri, omnes pompæ in publicum proferuntur: aut ut luxuria negotietur, aut gloria inſoleſcat. Vobis autem nulla procedendi cauſa non tetrica, aut imbecillus aliquis ex fratribus viſitatur, aut ſacrificium offertur, aut Dei ſermo adminiſtratur.* Quæ tria poſtrema cum olim fierent a Chriſtianis clanculum & ſine pompa, non indigebant in his mulieres ornatu ad oſtentationem. Itaque hæc verba Tertulliani lib. 2. ad uxorem; *ſi procedendum eſt*, referenda ſunt ad tres illas proceſſionis cauſas: aut cum viſitandus erat infirmus frater, aut ſacrificium offerendum, aut verbum Dei audiendum: quæ Chriſtiana mulier pagano nupta ob crebra familiæ impedimenta vix obire poterat.

Nec ad rem facit id quod objicitur ex *ep.* 63. S. Baſilii, in qua ſcribit tempore S. Gregorii Neocæſarienſis Epiſcopi Litanias in Eccleſiis fuiſſe uſitatas. Quod admitto quidem: ſed hoc loco Litaniæ ſunt quædam preces, nempe Kyrie eleiſon, &c. quales habentur in Regula S. Benedicti cap. 9. *Poſt hos lectio Apoſtoli ſequatur ex corde recitanda: & verſus & ſupplicatio Litaniæ*, id eſt *Kyrie eleiſon. Et ſic finiantur vigiliæ nocturnæ.* Et cap. 17. non vero luſtrationes aut obambulationes, quarum nullus erat tempore præfati Gregorii in Eccleſia uſus, ob ſupra dictam cauſam; qui ſane primo cœpit Conſtantinopoli ſub S. Johan. Chryſoſtomo ad frangendum Arianorum faſtum, qui diluculo portis civitatis egreſſi hymnos quoſdam hæreſi ſuæ aptos decantando contendebant ad loca, ubi conventus agebant, ut refert Sozomenus lib. 6. hiſt. cap. 8.

Notandum tamen a S. Avito, ſermone de rogationibus, proceſſiones uſurpari pro his ſolemnibus & ſupplicationibus.

Nota 472. S. ADRIANI.

Ita in editis, Sed in aliis codicibus noſtris mſſ. nulla hic S. Adriani nec Miſſa nec mentio [b] eſt. Porro in editis & in codice Ratoldi habetur Natale S. Gorgonii Martyris v. Idus Septembris, quod abeſt a codicibus S. Eligii, & Rodradi.

Nota

a Ita in Gemet. & Theod.

b In Kalend. Rom. notatur hoc feſtum, & in utroque Theod. necnon in Gemet. Abeſt ab ed. Pamel. licet in cod. Reg. Suec. contineatur.

Nota 473. Beati Proti, &c.

Ita in omnibus aliis codicibus noſtris mſſ. Vulgo, *Beatorum Proti*, &c.

Nota 474. Exaltatio S. Crucis.

Ita appellatur a Græcis ὕψωσιν. id eſt, exaltatio, ut palam eſt ex Novella Emmanuelis Comneni Imperatoris, apud Theodorum Balſamonem in Photii Nomocanonem tit. 7. cap. 1. ὕψωσις τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ. id eſt, exaltatio vivificæ crucis: & apud Codinum lib. de Officiis Conſtantinopolis, dicitur & σταυροφανεια. id eſt, crucis manifeſtatio, ut clarum eſt ex Chronico Alexandrino: τούτοις τοῖς ὑπάτοις γέγονε τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου σταυροῦ τῆς οἰκοδομηθείσης ὑπὸ Κωνσταντίνου ἐπὶ Μακαρίου Ἐπισκόπου μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ιζ΄. Ἐντεῦθεν ἤρξατο ἡ σταυροφάνεια. id eſt, his Conſulibus (Dalmatio, & Acicio Paulino) facta ſunt encænia Eccleſiæ S. crucis ædificatæ a Conſtantino, ſub Macario Epiſcopo Septemb. 17. Inde incœpit feſtum manifeſtationis S. crucis. Sed puto errorem eſſe in notis arithmeticis, & legendum ιδ΄. id eſt, 14. Ubi nota feſtum exaltationis S. crucis initium ſumſiſſe imperante Conſtantino Magno poſt illius inventionem. Quod etiam clarum eſt ex Menologio Græcorum apud Henricum Caniſium tom. 2. antiq. lect. *Exaltatio pretioſæ & vivificæ crucis, ſub Imperatore Conſtantino Magno.*

B

Nota 475. Deus qui Unigeniti tui, &c.

a In codice Remenſi, *Deus qui nos hodiernæ die exaltationis*, a &c. ut in Miſſali Romano.

Nota 476. Devotas, Domine, &c.

In codice Ratoldi nulla hic habetur oratio ſuper Oblata, quæ ſane omiſſa fuit ab amanuenſe aliud forſitan agente. In eodem codice extat hæc benedictio: *Deus, qui redemiſti genus humanum per beatæ crucis patibulum*, &c.

C

Nota 477. Jesu Christi, &c.

In codice Remenſi ſequitur, *Ad crucem ſalutandam, Deus, qui Unigeniti tui*, &c. ut ſupra. Apud Pamelium orationem ſuper populum multæ excipiunt orationes, quarum ultima eſt ejuſmodi: *Deus, qui Unigeniti tui Domini noſtri Jeſu Chriſti vivificæ Crucis vexillum ſanctificare voluiſti*, &c. Quam citat Alcuinus lib. 2. adverſus Elipantum: *Item ad elevationem ſanctæ Crucis: Deus, qui Unigeniti tui pretioſo ſanguine vivificatæ crucis vexillum ſanctificare voluiſti.* Ubi legendum eſt, *vivificæ*, ut apud Pamelium.

D

Olim eo die ſub finem Miſſæ a Pontifice Crux extollebatur, ut a populo adoraretur; & hæc vel ſimilis collecta recitabatur, quod ex codice Remenſi colligere eſt, ubi ſub finem Miſſæ extat oratio ad crucem ſalutandam; conſtatque ex loco citato Alcuini.

Nota 478. Eodem die Natale Sanctorum Cornelii, &c.

In excuſis, & in omnibus aliis codicibus noſtris mſſ. & apud Pamelium, horum feſtum Martyrum eodem die exaltationis ſanctæ crucis ſolemnitas peragitur; qui eſt paſſionis illorum dies. Sed poſtea tranſlatum eſt in diem XVI. Kalend. Octobris, ut videre eſt in Miſſali Romano.

E

Nota 479. Beatorum Martyrum, &c.

b In codicibus Rodradi, & Ratoldi: b *Infirmitatem noſtram, quæſumus, Domine, propitius reſpice, & mala omnia, quæ juſte meremur, Sanctorum tuorum interceſſione averte. Per.*

A Nota 480. Tuamque in Sanctorum tuorum, &c.

In codice Ratoldi hanc Præfationem excipit altera propria S. Cypriani: *Beati Cypriani natalitia recenſentes: ut qui in conſpectu tuo clarus extitit dignitate ſacerdotii, & palma Martyrii: & in præſenti ſeculo ſua nos interceſſione foveat, & ad miſericordiam ſempiternam pius interventor perducat. Per Chriſtum.*

At in appendice Rodradi extat Miſſa propria S. Cypriani in hunc modum: Oratio: *Salutarem nobis edidit hodierna feſtivitas B. Cypriani ſacerdotis & Martyris in tua, Domine, virtute lætitiam*, &c. Secreta: *Sacrificium noſtrum, Domine, quæſumus, ipſa tibi ſit actione placabile.* Poſt communionem: *Satiati Domine, muneribus ſacris, cunctis nobis quæſumus adeſſe præſidium*, &c.

B

Nota 481. Suscipiens, id eſt, colens, venerans.

Nota 482. Apostolici Reverentia culminis offerentes tibi sacra mysteria.

In codicibus Remenſi & Ratoldi aliter legitur: *Apoſtolicæ reverentiæ culmen offerimus ſacris myſteriis imbuendum, præſta, Domine, quæſumus*, &c. Sed exiſtimo lectionem codicis noſtri S. Eligii, quæ cum editis conſpirat, longe præſtare. In codice Rodradi aliud eſt hujus orationis initium, nempe, *Præſta, quæſumus, ut B. Matthæi*, &c.

Nota 483. Hic. Hoc vocabulum deeſt in co-

C dice Rodradi.

Nota 484. Regni Cælestis.

Id eſt, honoris & cultus Dei, per quem Deus in anima fideli regnat.

Nota 485. Præsta quæsumus omnipotens Deus, &c.

In cod. Rem. *Sit, Domine, B. Matthæus Evangeliſta noſtræ fragilitatis adjutor*, &c. quam excipit altera: *Præſta, quæſumus*, &c. Ut in hoc codice S. Eligii.

In cod. Ratoldi ſequitur: *x. Kalend. Octob.* c *natale Sanctorum* (lege, *ſancti*) Mauricii *cum ſociis*. Miſſa eſt ejuſmodi: Oratio: *Annue, quæſumus, omnipotens Deus, ut nos ſanctorum Mauricii, Exuperii, Candidi, Victoris, Innocentis, & Vitalis, & ſociorum eorumdem lætificet feſtiva ſolemnitas*, &c. Super Oblata: *Reſpice, quæſumus, munera quæ in SS. Martyrum tuorum Mauricii, Exuperii, Candidi, Victoris, Innocentis, & Vitalis, & ſociorum eorumdem commemoratione deferimus*, &c. Præfatio: *Quoniam cognovimus, quantum apud te ſit præclara vita Sanctorum*, &c. Ad complendum: *Cæleſtibus repleti Sacramentis & gaudiis*; &c. In eodem codice ſequitur altera Miſſa eorumdem Martyrum: *Omnipotens & miſericors Deus, qui ſanctis Martyribus tuis Mauritio, Exuperio, Candido, & Victori cum ſociis eorum coronam Martyrii præſtitiſti*, &c. Super oblata: *Hoſtias quæſumus, Domine, ſolemniter immolandas*, &c. Ad complendum: *Sumtis, Domine, cæleſtibus Sacramentis, & præmiorum gaudiis*; in prima autem Miſſa pro, d *Innocentis*, legendum eſt, *Innocentii*, ut in Martyrologio mſ. S. Hieronymi, Romano, & aliis nonnullis. S. Vitalis meminit Ordericus Vitalis lib. 12. hiſt. Eccl. ſub finem, ſcribitque unum eſſe ex S. Mauricii ſociis: *Nomenque Vitalis pro angelico vocamine, quod Normannis abſonum cenſebatur, mihi impoſitum eſt; quod ab uno ſodalium S. Mauricii Martyris, cujus tunc Martyrium celebratur, mutuatum eſt.*

Nota

a In Gemet. ac utroque Theod. leguntur duæ orat. hic aſſignatæ. In cod. Reg. Suec. extat tantum prior.

b In Gemet. eadem legitur. Ipſam exhibent Theod. at ſecundo loco. Prior Miſſa differt ab ea quam habent libri vulgati; ſcilicet *ſalutarem*, &c. ut infra ex appendice Rod.

c In Gemet. quoque, *Sanctorum Mauricii cum ſociis.*

d Sic nihilominus legitur in Gemet.

Nota 486. Deus qui tribus pueris, &c.

In codice Remenſi: *Deus, cujus adorandæ potentia majeſtatis, flammæ ſævientis incendium ſanctis tribus pueris in ſplendorem mutatum eſt*, &c. Cui orationi in eodem codice præfigitur τὸ *poſt benedictiones*, id eſt, poſt Canticum *Benedicite omnia opera Domini*, &c.

Nota 487. Resrectis. In codice Remenſi legitur, *ſtrictis*.

Nota 488. Custodiat custodia, τὸ *cuſtodia* redundat.

Nota 489. Adesto plebi tuæ, &c.

In codicibus Remenſi & Ratoldi ſubjungitur: *Perpetuum nobis, Domine, tuæ miſerationis præſta ſubſidium*, &c. ut apud Pamelium. Quam in codice Ratoldi ſequitur alia: *Da nobis, omn. DS. B Michaelis Archangeli*, &c.

Porro in excuſis, & in codice Ratoldi ſequitur: 15. *Kalend. Octob.* [a] *Natale S. Hieronymi*: ſed diverſæ ſunt orationes, quæ in codice Ratoldi ſunt ejuſmodi: *Sancti tui Hieronymi nos, Domine, quæſumus, interventio glorioſa commendet*. Super oblata: *Suſcipe, Domine, propitius orationem noſtram*, &c. Præfatio: *Et tuam miſericordiam deprecari: ut membris noſtris B. Hieronymi Presbyteri repetita ſolemnitate ſpiritalis lætitiæ tribuat jugiter ſuavitatem*, &c. Ubi hæc verba, *repetita ſolemnitate*, ſubindicant olim in Eccleſia fuiſſe duplicem [b] S. Hieronymi ſolemnitatem: etſi in hoc Ratoldi codice ſit unica dumtaxat. Ad complendum: *Votiva, Domine, B. Hieronymi dona percepimus*, &c.

In eodem codice Remenſi ſequitur: *Pridie Kalend. Octob.* [c] *Vigilia S. Remigii*. Oratio: *Hæc nobis ſolemnitas beatiſſimi Remegii Confeſſoris tui atque Pontificis meritis inchoata*, &c. Super oblata: *Deſcendat, quæſumus, Domine, ſuper hoc ſacrificium miſericordia tua*, &c. Conteſtada. V. D. *quo igitur interveniente B. Remegio Confeſſore tuo ſupplices pietatis tuæ miſericordiam poſtulamus*, &c. Poſt communionem: *Credimus magnum iſtam pietatis myſteriam*. Ubi notandum eſt in multis mſſ. codicibus ſcribi, *Remegii*, pro *Remigii*, ut in hoc codice. Unde & in multis codicibus mſſ. & antiquis excuſis mutato *g*, in *d*, ſcribitur *Remedii*; ita ut hic Pontifex *Remigius* & quidem uſitatius, interdum *Remegius*, aliquando *Remedius*, dicatur.

Præterea notandum eſt hoc vocabulum [d] *Conteſtada*, quod non memini me in alio codice legiſſe, hic pro Præfatione uſurpari, ut ſupra notatum eſt.

In eodem codice Remenſi ſequitur, *Kalend. Octob. Natale S. Remegii Epiſcopi & Confeſſoris*. Oratio: *Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut intercedente B. Remegio Confeſſore tuo*, &c. Super oblata: *Ut hæc oblatio accepta ſit, Domine*, &c. Præfatio: *Semper gratias agere, atque in laudibus tuis cum lætitia & exultatione, S. Remegii Confeſſoris tui præconia dicere, laudes attollere, atque jugiter exaltare, cujus hodie annua ſolemnitate depoſitionis feſta celebramus*, &c. Poſt communionem: *Præſta, quæſumus, ut intercedente ſancto antiſtite tuo cujus hodierna die in conſpectu majeſtatis tuæ beatitudinis gloriam dignis laudibus celebramus*, &c. Super plebem: *Exaudi nos, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, meritis ſancti Antiſtitis & Confeſſoris tui Remegii hanc plebem tua ſolita miſeratione cuſtodi*, &c.

Quamvis autem huic Miſſæ præfigatur, *Natale S. Remegii*, & in Præfatione hæc verba habeantur: *Depoſitionis feſta celebramus*, & in oratione poſt communionem: *Beatitudinis gloriam dignis laudibus celebramus*, non tamen eſt hic dies natalis, ſeu obitus S. Remigii, qui Idibus Januarii obiit, ut teſtatur Flodoardus lib. 1. hiſt. Eccl. Remenſis cap. 17. & omnia Martyrologia, ſed eſt dies tranſlationis ſacri illius corporis, quo bis Kalend. Octobris, non eodem anno tranſlatum eſt. Prima tranſlatio facta eſt Angelorum miniſterio in novam cryptam poſt altare, ut teſtatur Flodoardus ejuſdem lib. 1. cap. 20. Secunda ab Hincmaro Archiepiſcopo Remenſi tempore Caroli Calvi Imperatoris; quod teſtatur Hincmarus his verſibus apud Flodoardum ejuſdem libri cap. 21.

Tertius & Carolus regni componeret actus,

Octember primam cum daret atque diem.

Ex quo confirmatur quod ſupra dictum eſt, olim in die tranſlationis Sanctorum non ipſam tranſlationem celebratam fuiſſe, ſed eorum natale, ſeu depoſitionis diem.

In eodem codice Ratoldi habetur, *Kalend. Octobris Natale S. Vedaſti*. Et in Martyrologio Notkeri eodem die, *Atrebatis civitate B. Vedaſti Epiſcopi*. qui eſt dies tranſlationis reliquiarum illius, ut videre eſt in Martyrologio mſ. codicis Biblioth. Corb. Kalendis Octobris: *Eodem die tranſlatio corporum ſanctorum Confeſſorum Remigii Remenſis Epiſcopi, & Vedaſti Atrebatenſis*. Et in Kalendario Sacramentarii Ratoldi eodem die: *Nobiliaca Monaſterio tranſlatio S. Vedaſti*. Conſule notas doctiſſimi viri Georgii Colvenerii ad caput 19. libri 1. Chronici Cameracenſis mox citandum.

In eodem codice Ratoldi habetur altera Miſſa de S. Vedaſto VIII. Idus Februarii. Hæc autem tranſlatio facta eſt ex æde ſanctæ Mariæ ad Nobiliacum monaſterium vere nobile, quod nunc de nomine hujus ſancti Antiſtitis appellatur, a S. Autberto Cameracenſi Epiſcopo, & S. Audomaro Tarvanenſi Pontifice, ut ſcribunt Alcuinus in vita S. Vedaſti, & Baldricus lib. 1. Chronici Cameracenſis capitibus 9. & 19. Miſſa autem eſt ejuſmodi: Oratio: *Deus, qui nos devota B. Vedaſti Confeſſoris tui atque Pontificis inſtantia ad agnitionem nominis tui vocare dignatus es*, &c. Super oblata: *Hoſtias, Domine, laudis tuis altaribus adhibemus*. &c. Præfatio: *Diemque natalitium B. Vedaſti ſumma cum devotione venerari ſuppliciter obſecrantes, ut ipſum apud tuam miſericordiam*, &c. Ad complendum: *B. Vedaſti Confeſſoris tui atque Pontificis, Domine, precibus confidentes*, &c. Alia: *Deus, qui nos Sanctorum tuorum temporali tribuis commemoratione gaudere*, &c. In qua Miſſa (ut in ſuperiori de S. Remigio notatum eſt) vides in Sanctorum tranſlatione non ipſam tranſlationem, ſed natalitium diem celebrari juxta temporum illorum conſuetudinem, de qua ſupra ad menſem Julium egimus.

Nota 490. Marce Papæ.

In Miſſali Romano adduntur Sergius, Bacchus, Marcellus, & Apuleius Martyres. In codice Remenſi ſequitur, [e] *Eodem die natale Sanctorum Marcelli, & Apulei*. Quod deſideratur in aliis codicibus noſtris mſſ. ut in excuſis & apud Pamelium.

[a] Feſtum hoc notatur in mſſ. noſtris.

[b] In prædi. Theod. legitur, *nonis Octob. octava S. Hieronymi*, quæ poteſt appellari *repetita ſolemnitas*.

[c] Conſentiunt Theod. In Gemet. nulla aſſignatur Vigilia feſti S. Remigii, cui junguntur alii tres ſancti Confeſſores, ſc. Germanus, Vedaſtus, & Bavo. In Theod. quoque poſt officium de S. Remigio ſequitur alia Miſſa de quatuor illis Sanctis.

[d] *Conteſtada*, idem eſt ac *Conteſtatio*, quod in veteri Sacram. Gallic. ſemper legitur pro *Præfatio*.

[e] Conſentiunt mſſ. Theod. & Gemet. in quo ante S. Marci Miſſam habetur, *vj. non. Octobr. S. Leodegarii Ep.*

In eodem codice, & in codice Ratoldi habetur, a VII. *Idus Octobris Vigilia Sanctorum Dionyſii, Ruſtici, & Eleutherii*: & ſequenti die Natale eorumdem Sanctorum. Miſſæ diverſæ ſunt in utroque codice. *Et* VIII. *Kalend. Novembris* in eodem Ratoldi codice habetur Octava eorumdem Sanctorum.

Nota 491. ASSUMTO SCUTO FIDEI, &c.

In codice Remenſi hæc aliter leguntur: *Qui adſumens ſcutum fidei quo inimici jacula ignea extingueret, & galeam ſpem ſalutis, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum tuum, fortiter oppugnantibus paſſionibus vitiorum reſtitit. Ideoque precamur, exercituum Domine, qui eum poſt mortificationem corporis, ſtigmata perferentem remunerasti, ejus triumphalibus & informemur exemplis, & meritis adjuvemur. Per Chriſtum*.

Nota 492. MANAVIT. Mano hoc loco ſumitur tranſitive.

Nota 493. NOS EORUM EXEMPLIS INFORMEMUR, &c.

In codice Remenſi hæc aliter leguntur: *Ita nos etiam quæ exercuere ſectantes convenientius eorum natalitia celebremus. Et ideo cum Angelis*, &c.

Nota 494. QUÆ TUA POSSIMUS, &c.

In codice Remenſi aliter: *Quæ audere poſſis pro nobis. Per Chriſtum*.

Nota 495. NATALE S. CÆSARII.

Hoc feſtum extat in excuſis, & in codicibus noſtris mſs. Remenſi & Ratoldi.

Hujus S. Cæſarii acta b extant apud Surium eodem die. Ubi dicitur paſſus *tempore illo, quo Claudius necavit matrem*. Quæ verba, ſi ſana ſunt, de nullo alio Imperatore, quam de Claudio Nerone intelligi poſſunt. Fuit natione Afer, dignitate Diaconus; paſſus eſt Tarracinæ cum Juliano Presbytero, ut eadem acta teſtantur. Martyrologia Uſuardi, Rabani, Adonis, & illud quod nomine Bedæ circumfertur, dicunt illum ſub Claudio Imperatore paſſum eſſe.

Difficultas eſt tamen non mediocris in actis SS. Nerei, Achillei, & Domitillæ, in quibus Cæſarius Diaconus dicitur ſepeliſſe Tarracinæ corpora ſanctæ Domitillæ, & ſociarum ejus, quæ ſub Trajano paſſæ ſunt. Ex quo quidam efficiunt S. Cæſarium non fuiſſe paſſum ſub Claudio Imperatore, ſive intelligas Claudium Neronem matricidam, ſeu intelligas Claudium illum Imperatorem, quem mirum in modum laudat Trebellius, qui ejus vitam ſcripſit: eo quod vixerit S. Cæſarius ſub Trajano Imperatore. Quod ſane mihi vix ac ne vix quidem perſuadere poſſum. Quia auctoritas vitæ S. Cæſarii & aliorum auctorum citatorum, ſi me non fallit animus, non videtur poſtponenda ſolis actis SS. Nerei & Achillei, quæ ſi non ſunt hac in parte mendoſa, duos olim Cæſarios Tarracinæ floruiſſe diverſo tempore dicendum eſt.

Quare cum apud Surium dicitur S. Cæſarius paſſus *tempore illo quo Claudius necavit matrem*, credendum eſt hunc locum ab ignaro quodam homine fuiſſe corruptum.

Nota 496. DEUS QUI NOS, &c.

Huic orationi in codicibus Remenſi & Ratoldi hic titulus præfigitur: *Ad Miſſam*. In quibus huic orationi præponitur altera, cujus titulus eſt in codice Remenſi: *Ad Collectam, ad ſanctum Coſmam & Damianum*. In codice Ratoldi, c *Collecta ad ſanctum Coſmam & Damianum*. Rectius: *Ad Collectam*, &c. Oratio autem eſt ejuſmodi: *Adeſto, Domine, Martyrum deprecationi ſanctorum: & quos pati pro tuo nomine tribuiſti, fac tuis fidelibus ſuffragari. Per*. Ubi per ſanctos Martyres intelligendi ſunt Coſmas & Damianus, in quorum Eccleſia recitabatur hæc oratio ad Collectam ſeu proceſſionem, juxta rationem a nobis ſupra explicatam.

Nota 497. NATALE OMNIUM SANCTORUM.

De hac ſolemnitate nihil d extat in codicibus Rodradi & Remenſi. Hoc feſtum inſtituit Gregorius tertius Pontifex maximus, ut ſcribit Uſuardus in Martyrologio: *Tertius vero Gregorius Pontifex poſtmodum decrevit eamdem in honore omnium Sanctorum ſolemniter obſervari perpetuo ab omni Eccleſia*. Quod in Gallia celebratum eſt ſub Ludovico Pio, ut teſtatur Ado in Martyrologio mſ. *Monente ſanctæ recordationis Gregorio Pontifice piiſſimo, Ludovicus Imperator omnibus regni & imperii ſui Epiſcopis conſentientibus, ſtatuit ut ſolemniter feſtivitas omnium Sanctorum in præfata die annuatim perpetuo ageretur*.

Hic autem Gregorius quartus eſt hujus nominis, ut teſtatur Sigebertus ad annum Chriſti 835. Quod tamen decretum non ſtatim ubique tenuit. Etenim in codice Rodradi, qui ſcriptus fuit tempore Caroli Calvi Imperatoris, nullum extat hujus ſolemnitatis officium.

Dicendum eſt tamen ante Ludovicum Pium Imperatorem hoc feſtum in nonnullis Galliæ locis fuiſſe celebratum. Siquidem illius officium aſſignatur ab Alcuino in libro de divinis Officiis, qui tempore Caroli Magni floruit in Gallia; quamvis ſub Carolo Magno nullum eſſet de hujus ſolemnitatis obſervatione decretum. Nam in Concilio Moguntino, quod eodem Carolo imperante, celebratum eſt, can. 36. in quo de feſtorum obſervatione agitur, nulla eſt feſti Sanctorum omnium mentio.

Nota 498. QUATUOR CORONATORUM NOMINA HÆC SUNT, &c.

Ita in editis. In aliis codicibus noſtris mſs. & apud Pamelium hic titulus deſideratur e.

Nota 499. QUORUM DIES NATALIS PER INCURIAM NEGLECTUS, &c.

Ita in editis. Aliter in Ordine Romano: *Quatuor Coronatorum nomina per incuriam neglecta, Deo revelante hæc ſunt: Severus, Severianus, Victorinus, & Carpophorus; ſolemnitas tamen eorum ut ſtatuta fuerat, in aliorum Sanctorum nomine celebris permanſit*; nempe quinque Martyrum, qui in hac Miſſa nominantur. Ita fere Uſuardus in Martyrologio hac die: *Horum nomina cum minime potuiſſent reperiri (quæ Domino revelante interjectis annis poſtea oſtenſa ſunt) ſtatutum eſt, ut anniverſaria dies ipſorum ſub nominibus ſupradictorum quinque Martyrum recoleretur*.

His ſuffragatur Martyrologium Romanum: *Horum autem nomina (quæ poſtmodum, interjectis annis Domino revelante, oſtenſa fuere) cum minime reperiri tunc potuiſſent*, &c. Ita etiam Ado in Martyrologio apud Surium: *Cum autem nomina minime reperirentur, ſtatuit B. Melchiades Epiſcopus, ut anniverſaria quatuor Coronatorum dies ſub nominibus ſanctorum quinque Martyrum recoleretur*.

Sed qui fieri poteſt, ut horum quatuor Coronatorum nomina oblivioni mandarentur tempore Melchiadis Papæ, cum tum illorum recens eſſet Romæ memoria? Illi enim paſſi ſunt ſub Diocletiano, quo imperante B. Melchiades ſedebat, eorum actis extantibus ſalvis & integris: multis præterea ſuperſtitibus Chriſtianis, qui eos noverant.

Alcuinus cap. 38. de divinis Officiis aliter, qui nec ſolum mentionem oblivionis nominum, ſed etiam diei paſſionis facit: *Quatuor Coronatorum nomina hæc ſunt, Severus, Severianus, Victorinus, & Carpophorus: quorum nomina & dies natalis per incuriam neglectus minime reperiri poterat; ideo ſtatutum eſt, ut in eorum Eccleſia quinque*

a Hæc vigilia in duobus Thead. & Calenſi notatur 8. Idus Octobris. In Gemet. nulla aſſignata Vigilia legitur, 7. *Idus Octobris Nat. SS Martyrum Dionyſii* &c.

b De his actis male ſentit doctiſſimus Tillemontius tomo 6. Commentariorum ad hiſt. Eccleſiaſt. pertinentium pag. [illegible] nota 4. *de S. Cæſario*. Saniora non judicat alia acta SS. Nerei, Achillei, &c. unde in illis conciliandis fruſtra laborari cenſet.

c Ita in edit. Pamel. conſentiente cod. Reg. Suec.

d Habetur in Calenſi, Gemet. & Thead.

e Legitur hic titulus in utroque Thead. In omnibus vero tam excuſis quam manu exaratis libris Miſſa SS. 4. Coronatorum extat.

que cæterorum Martyrum, qui in Miſſa recitantur, id eſt Claudii, Nicoſtrati, Symphoriani, Caſtorii, atque Simplicii: ut cum iſtis eorum quoque memoria pariter fieret. Quæ ſane deſcripta videntur ad verbum ex libro Sacramentorum. Unde illa vocabula, *nomina*, &, videntur ab aliquo oſcitante interpoſita; quæ ſi amputentur, locus ſolœco carebit: qui etiam ad calcem hujus capituli dubio procul hæc adjecit: *Poſtea vero eorum nomina revelata ſunt: ſolemnitas tamen, ut ſtatuta fuerat, in aliorum Sanctorum nomine celebris permanſit*. Quorum membrum ultimum exſcriptum eſt ex Ordine Romano.

At in veteri Martyrologio mſ. Biblioth. Corb. quod videtur eſſe Adonis, nihil de ejuſmodi nominum, & diei natalis oblivione reperitur: *Ipſo die natale ſanctorum quatuor Coronatorum, id eſt Severi, Severiani, Carpophori, & Victorini. Hi cum impellerentur ad ſacrificandum reluctantes, nec omnino conſenſum impiis præbentes, perſtiterunt in fide. Nuntiatum eſt Diocletiano Imperatori: quos illico juſſit, ut ante ſimulacrum Aſclepii ictibus plumbatarum cæſi deficerent. Quorum corpora juſſit in platea canibus jactari, quæ jacuerunt ibi diebus quinque. Tunc pii Chriſtiani venerunt, & collecta corpora ſanctorum Martyrum ſepelierunt in via Lavicana, miliario ab urbe tertio, in arenario juxta corpora ſanctorum Martyrum Claudii, Nicoſtrati, Semproniani, Caſtoris & Simplicii*. Nihil etiam tale repereris in Martyrologio mſ. ejuſdem Bibliothecæ toties a nobis citato: *Ipſo die ſanctorum quatuor Coronatorum, id eſt Severi, Severiani, Carpophori, & Victorini*. Quemadmodum nec in Martyrologio mſ. S. Hieronymi: *Et quatuor Coronatorum Severi, Severiani, Carpophori, & Victorini*.

Ex quibus omnibus planum eſt lectionem codicis noſtri S. Eligii, & Sacramentarii ex Vaticano editi non eſſe omnino rejiciendam.

Circa hos Martyres exurgit altera difficultas ex Anaſtaſio Bibliothecario, qui in Leone IV. diſtinguere videtur *quatuor Coronatos* a ſanctis Severo, Severiano, Carpophoro, & Victorino. Nam (inquit) *& corpora ſanctorum Martyrum quatuor Coronatorum ſolerti cura inquirens reperit; pro quorum deſiderabili amore baſilicam quæ Sanctorum nomini fuerat conſecrata, quam ipſe, dum ad Pontificii deductus eſt apicem, prudentiſſimo moderamine rexit: quæ per olitana curricula temporum quaſſata vetuſtatis defectu, & pene ruinis confracta diu antiquitus videbatur & convulſa, ſupernæ virtutis annuente clementia ſplendidiorem pulchrioremque ſtatum a fundamentis conſtruxit: & ad laudem Dei eorum ſacratiſſima corpora cum Claudio, Nicoſtrato, Semproniano, & Caſtorio, & Simplicio: necnon Severo, Severiano, Carpophoro, & Victorino, &c. collocavit*. Sed cum hic liber mendis ſcateat, de hujus loci depravatione nihil dubitandum eſt, his quatuor ultimis nominibus a neſcio quo perperam additis.

Nota 500. Claudium, Nicostratum, &c.

Ita in editis & in omnibus codicibus noſtris mſs. juxta hujus feſti rubricam: *Ideo ſtatutum eſt ut in eorum Eccleſia horum quinque ſanctorum, qui in Miſſa recitantur, natalis celebretur*.

Nota 501. Symphonianum.

In codice Remenſi legitur, *Simphronianum*. In codicibus Rodradi & Ratoldi, [a] *Simphorianum*. In Martyrologio S. Hieronymi appellatur Symphronius. Apud Anaſtaſium, & in Martyrologiis mſs. Uſuardi Bibliothecæ S. Germ. & Adonis Biblioth. Corb. dicitur *Sympronianus*.

Nota 502. Cujus munere beatus Martinus, &c.

In codice Remenſi extat alia Præfatio in hunc modum: *Te in B. Martini Pontificis atque Confeſſoris tui laudibus adorare: qui ſancti Spiritus tui dono ſuccenſus, ita in ipſo tyrocinio fidei perfectus inventus eſt ut Chriſtum tegeret in paupere, & veſtem quam egenus acceperat, mundi Dominus indueret. Digne ei Arianorum ſubjacuit feritas, digne tanto amore Martyrii perſecutoris tormenta non timuit. Quanta putamus erit gloriatio Paſſionis, quando pars chlamydis ſic extitit glorioſa? Quid erit pro oblatione integri corporis recepturus, qui pro quantitate veſtis exiguæ, & veſtire Dominum meruit & videre*.

Porro his verbis: *Et veſtem, quam egenus acceperat*, &c. ſimile eſt illud Ennodii Hymno 20. de S. Martino:

Qua veſte nudum texerat,

Hac Rex nitebat ætheris.

Per hæc verba, *Digne ei Arianorum ſubjacuit feritas*; ſignificatur ab eo fuiſſe Arianorum tormenta ſuperata, a quibus flagellatus eſt. Unde Ennodius Hymno citato:

Flagella paſſus eſt libens,

Quibus coronam nexuit.

Nota 503. III. Kalendas decembris Nat. S. Saturnini.

In cod. Rem. additur, [b] *& Chryſanthi*; & communes ſunt utriuſque Martyris collectæ: & recte quidem. Nam ita habetur in Martyr. mſ. Biblioth. Corb. ad tertium Kalend. Decembris: *Ipſo die Romæ Natale ſanctorum Chryſanthi & Dariæ Virginis*. In Martyrolog. mſ. S. Hieronymi: III. *Kalendas Decembris Romæ Aroſonis, Saturnini, Chryſanthi, Dariæ, Mauri, & aliorum* LXXII. In Adonis Martyrol. ad eumdem diem: *Ipſo die, Romæ Natale S. Chryſanthi, & Dariæ Virginis*. In Kalendario codicis Ratoldi Abbatis ad eumdem diem: *Romæ paſſio S. Saturnini, Criſanti, Dariæ Virginis*. In parvulo Martyrol. mſ. ad calcem codicis Remenſis: III. *Kalendas Decembris. Nannetis civitate Natale ſanctorum Saturnini, Criſanti, Eulaliæ, Dariæ*. Ubi miror ſcriptum eſſe, *Nannetis civitate*. Quod extat etiam in Martyrologio Rabani: *Nannetis Saturnini Epiſcopi & Martyris*. Ubi continuo narratur paſſio S. Saturnini Toloſani Epiſcopi; quæ eodem die contingit, ut planum eſt ex omnibus Martyrologiis. Sed puto utrobique mendum eſſe, & poſt τὸ *Nannetis* interſerendum eſſe nomen alicujus ſancti, qui ad hanc Aremoricæ regionis civitatem pertineat.

Præterea notandum in omnibus his Martyrologiis nominatis, Rabani excepto, nihil de SS. Chryſantho & Daria annotari VIII. Kalendas Novembris; qui eſt vulgaris eorum dies.

Quod autem ſpectat ad officium hujus feſti, diverſæ ſunt in codice Remenſi orationes a codicibus S. Eligii, Rodradi, & Ratoldi. Sed in codice Ratoldi habetur hæc Præfatio: *Cujus gratia B. Saturninum elegit in ſacerdotium, doctrina ad prædicandum erudiit, potentia ad perſeverandum confirmavit: ut per ſacerdotalem infulam perveniret ad Martyrii palmam, docenſque ſubditos prædicando, inſtruens vivendi exemplo, confirmans patiendo: ut ad te coronandus perveniret, qui perſecutorum minas intrepidus ſuperaſſet: cujus interventu, nos quæſumus, a noſtris mundet delictis, qui tibi placuit tot donorum prærogativis. Per quem*, &c. Quæ Præfatio extat etiam inter Præfationes codicis Rodradi. Ex qua ſole clarius eſt Miſſam quæ eſt in his codicibus Rodradi & Ratoldi ſpectare ad S. Saturninum Toloſatium An-

a Sic enim legitur in mſſ. noſtris, præſertim in cod. Reg. Suec. cui concinit editio Pamel.

b In Theod. poſt Natale S. Saturnini legitur: *eodem die Nat. SS. Saturnini & Chryſanti*.

tiſtitem & Apoſtolum Martyrii laurea etiam coronatum, cum neutiquam convenire poſſit S. Saturnino Romæ paſſo, cum Siſinoio Diacono ſub Maximiano; qui numquam fuerit Presbyter, nec Epiſcopus. Quamvis non inficias ierim Miſſas codicum S. Eligii & Remenſis, ſpectare ad hunc S. Saturninum Romæ paſſum.

Nota 504. SACRANDUM.

a In codice Ratoldi Abbatis legitur, *ſacrificandum*.

Nota 505. ET MAJESTATEM TUAM SUPPLICITER ADORARE, &c.

In cod. Remenſi eſt alia Præfatio: *Reverentiæ tuæ dicato jejunio gratulantes, quod Apoſtolica B. Andreæ merita deſiderantibus prævenimus officiis: ut ad eadem celebranda ſolemniter præparemur;* quæ tamen corrupta & tranſpoſita ita ſunt caſtiganda: *Ut qui Apoſtolica B. Andreæ merita deſiderantibus prævenimus officiis, ad eadem*, &c.

B

Nota 506. QUONIAM ADEST NOBIS, &c.

Initium hujus Præfationis corruptum eſt in codice Remenſi.

Nota 507. NEC PENDENS TACERET IN CRUCE.

Quia in ipſa cruce bidoo fidem Chriſti prædicavit, ut in ejus actis ſcriptum eſt.

Nota 508. IN NATALI.

Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli.

Nota 509. PER QUOS. Apoſtolos videlicet.

Nota 510. INCIPIT ORDO AD ECCLESIAM DEDICANDAM.

Habetur Eccleſiæ dedicatio in codicibus Remenſi & Ratoldi Abbatis. Non extat in codice Rodradi, in editis, & apud Pamelium.

C

Nota 511. ILLUMINENTUR DUODECIM CANDELÆ.

Ita in codicibus Remenſi & Ratoldi, in Ordine & Pontif. Rom. & in cod. Tiliano. Ita docet Petrus Damiani Serm. 1. de Dedicatione Eccleſiæ, & Ivo Carnotenſis Serm. de Dedicatione: *Cum Eccleſia dedicatur, duodecim candelæ ſunt accenſæ interius.*

Per ejuſmodi candelas duodecim intelliguntur Apoſtoli, qui ſunt Eccleſiæ luminaria, & juxta Chriſti effatum lux mundi. Codex autem Ratoldi, qui, ut recentior, plures addit cæremonias, ſic incipit: *Primitus enim decet ut Epiſcopus cum ceteris miniſtris eat ad Eccleſiam antiquam, & ibi recondant veſpertino tempore Reliquias: & jubeat exercere ibi Vigilias per totam noctem. In craſtina autem eat Pontifex ad Eccleſiam, quæ ſacranda eſt, & ordinet in ea quæ ordinanda ſunt: & illumineatur juſſu ſuo duodecim candelæ; & expellantur omnes foras, niſi ſolus Archidiaconus clauſo oſtio ibi maneat. Tunc Pontifex cum ſacro ordine redeat ad antiquam Eccleſiam, & induant ſe ſacris veſtibus, & faciant Letaniam prout hora dictaverit: qua expleta dicat hanc orationem*: Oremus: Actiones noſtras, quæſumus, Domine, aſpirando præveni, &c. *Et tunc incipiens Reſponſorium*: Domine, ſi converſus fuerit populus tuus. *Item aliud*: Exaudiſti, Domine, orationem ſervi tui. *Item aliud*: Tu Domine univerſorum, qui nullam habes indigentiam.

D

Ex his notandum eſt primo Epiſcopum cum Clericis agere Vigilias in baſilica aliqua veteri coram Reliquiis in baſilica nova collocandis, deinde ſe ad baſilicam novam conferre, qua conſecrata, reverti ad veterem baſilicam & inde Reliquias ſublatas ſolemni proceſſione in novam Eccleſiam transferre; quod videre eſt cap. 20. lib. de gloria Confeſſorum S. Gregorii Turonenſis; *Qua diligenter compoſita, & altari ex more locato, ad baſilicam ſanctam vigiliis noctem unam ducentes, mane vero venientes ad cellulam, altare quod erexeramus ſanctificavimus, egreſſique ad baſilicam, ſanctas ejus reliquias cum Saturnini Julianique*

E

A *Martyrum, vel etiam B. Illidii, exinde ſolemniter radiantibus cereis crucibuſque admovemus.*

Nota 512. DE CAMBUTTA SUA.

Cambutta, ſeu cambuta eſt virga paſtoralis Epiſcoporum. Gloſſæ veteres mſſ. Bibliothecæ Corbejenſis: *Cambata, baculus Epiſcoporum*. Eſt etiam Abbatum. Acta S. Galli Abbatis apud Surium: *Qui & baculum ipſius, quem vulgo cambotam vocant*, &c. Ordericus Vitalis lib. 6. hiſt. Eccleſiaſticæ agens de tranſlatione S. Ebrulphi Abbatis Uticenſis in diœceſi Lexovienſi: *Herluinus quidem, quia Sacerdos erat, & Abbas Canonicorum S. Petri, & capellæ Ducis capellanorum maximus, caput & majorem partem oſſium S. Ebrulphi, librum quoque & arculam argento coopertam, & cambutam atque cinctorium, chartaſque donationum ſibi retinuit.*

B Eſt enim cambuta baculus flexus, & ſuſtentamen. Papias in vocabulario mſ. *Cambuta ſuſtentamen, vel baculus flexus, pedum, vel crocia*, Gallice, *croce*. Et baculus quo ſuſtentantur claudi & debiles. Petrus Diaconus in ſupplemento Chron. Caſin. cap. 76. *Ob ejus facti memoriam cambutta claudi ante fores Eccleſiæ ſancti Benedicti ſuſpenſæ ſunt.*

Baculi autem Epiſcoporum mentio fit in Concilio Toletano. 4. can. 27. *Si Epiſcopus eſt, orarium, annulum, & baculum.*

Nota 513. TOLLITE PORTAS, &c.

In codice Ratoldi ſequitur: *Pſalmus*, Domini eſt terra. *Deintus autem miniſter reſpondens dicat:* Quis eſt iſte rex gloriæ? *Et ſic pergat omnis legio in circuitu Eccleſiæ, ter cantando hanc Antiphonam cum Pſalmo & cum gloria. Tertio autem percuſſo oſtio ab Epiſcopo, & dicto*, Tollite portas, C *& reſponſo ter a miniſtro:* Quis eſt iſte Rex gloriæ? *Reſpondeat Pontifex:* Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ. *Et aperto oſtio intrans dicat ter:* Pax huic domui, Crux pellit hoſtem, Crux Chriſti triumphat.

Hic autem fit mentio circuitus Eccleſiæ, quem fuiſſe ternum cum aquæ benedictæ aſperſione ſcribit Ivo Carnotenſis in ſermone de Dedicatione. Hic vero ritus aperiendæ Eccleſiæ eſt etiam a Græcis uſitatus, appellaturque ἄνοιξις, & ἀνοῖξαι, id eſt, apertio, ut videre eſt apud Theodorum Balſamonem in can. 31. ſextæ Synodi, & in can. 7. Synodi ſeptimæ.

Nota 514. ET APERTO OSTIO INTRANTES DICANT: PAX, &c.

In cod. Rat. *Et aperto oſtio intrans dicat ter:* pax, &c. In Ordine Rom. *Tunc ſtatim oſtio aperto* D *intrans Eccleſiam cum miniſtris duobus, vel tribus; & cum Manſionario & Acolytho dicat:* pax huic domui.

Nota 515. VEL LEVITÆ. In codice Remenſi legitur, *vel leute*; male.

Nota 516. STRAMENTA.

Sunt tapetes qui ſubſternuntur, a ſternendo. Et S. Benedictus cap. 55. Regulæ dixit ſtramenta lectorum, ea quæ in lecto ſternuntur. *Stramenta lectorum*, inquit, *ſufficiant matta, ſagum, lena, & capitale.*

Nota 517. DEINDE INCIPIAT PONTIFEX DE SINISTRO ANGULO, &c.

In cod. Ratoldi hæc ita habentur: *Deinde incipiat Pontifex de ſiniſtro angulo ab Oriente* E *ſcribens per pavimentum cum cambuta ſua hæc elementa A, B, C, & dicat hanc Antiphonam:* Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis a templo ſancto tuo, quod eſt in Hieruſalem; Alleluia. *Pſalmus:* Exurgat Deus, *cum gloria. Tum vadens ad dextrum angulum Occidentalem incipiens iterum a dextro angulo Orientali A, B, C, ſcribens uſque in ſiniſtrum Occidentalem angulum, canendo Antiphonam aliam:* Emitte ſpiritum tuum, &

a In cod. Reg. Suec. eſt Præfatio ab his duabus diſcrepans. In editione autem Pamel. nulla.

& creabuntur, & renovabis faciem terræ, Alleluia, alleluia. *Pſalmus:* Benedic anima mea Domino, Domine Deus meus.

Nota 518. A, B, C.

Ita in codice Ratoldi. In codice Remenſi habetur, AACTUBIUM, quod perinde eſt; ex quibus notandum has tres literas dumtaxat in dedicatione baſilicæ depingi olim ſolitas. Nunc deſcribuntur duo alphabeta, alterum Græcum, alterum Latinum; id eſt, omnia elementa, tum Græca, tum Latina; ut in Ordine & Pontificali Romano, & in codice mſ. Tiliano.

Quidam olim Epiſcopi adjiciebant alphabetum Hebraicum, ut planum eſt ex Sermone mſ. cujuſdam anonymi ſupra citato de Eccleſiæ Dedicatione, in quo etiam cauſa redditur: *Veruntamen quia Eccleſiaſtica doctrina Hebraico, Græco, Latinoque ſermone utitur, maxime ideo a quibuſdam Epiſcopis tria hæc alphabeta conſcribuntur.* Petrus Damiani B Sermone citato generatim hæc ſcribit: *Alphabeta ex tranſverſo quadrangula ratione deſcribit.* Quæ intelligenda ſunt ſecundum hodiernum uſum de alphabetis Græco & Latino, nam in eo Sermone remittit lectorem ad Ivonem Carnotenſem, ut infra probabitur, qui in opere ſuo de Eccleſiæ Dedicatione hæc duo alphabeta tantum agnoſcit.

Nota 519 DEINDE VENIENS ANTE ALTARE.

τὸ *Altare* aberat ab hoc codice S. Eligii, ſed illud ſupplevi ex codicibus Remenſi & Ratoldi.

Nota 520. ABSQUE ALLELUIA.

Ita in Ord. Rom. & in codicibus Remenſi, & Ratoldi, & in Serm. mſ. ſupra citato, in quo cauſa additur: *Quia nondum eſt domus Domini.*

Nota 521. DEINDE SEQUITUR EXORCISMUS AQUÆ.

In cod. Rem. legitur: *Benedictio ſalis & aquæ.* C In cod. Ratoldi: *Deinde benedicens ſalem & aquam cum cinere: & dicat hanc orationem: Deus qui ad ſalutem humani generis,* &c. at in benedictione aquæ diebus Dominicis, extatque in codice Remenſi.

Nota 522. DISCEDE, IMMUNDE SPIRITUS.

Formula eſt dæmonis exorcizandi, cujus ſimilis hæc eſt apud Optatum Milevitanum lib. 4 adverſus Parmenianum: *Vos rebaptizando exorcizatis hominem fidelem; & dicitis Deo habitanti; Maledicte, exi foras.* In codicibus præfatis Rem. & Rat. ad exorciſmum aquæ habentur hæc verba: *Exorcizo te creatura aquæ,* &c. Quæ quodammodo conveniunt cum illis exorciſmis, quibus utitur Eccleſia diebus Dominicis in aquæ benedictione.

D Hic autem aqua benedicitur, quæ Eccleſiæ Dedicationi inſerviat. Eſt enim antiqua conſuetudo, ut Eccleſia aquæ exorciatæ ſeu benedictæ aſperſione ſanctificetur; quam videre eſt apud S. Gregorium [a] lib. 9. epiſt. 71. *Aqua benedicta fiat, & in eiſdem fanis aſpergatur, altaria conſtruantur, reliquiæ ponantur.* Mentio fit in epiſt. 2, Vigilii Papæ, ubi tamen ait id minime eſſe neceſſarium.

Nota 523. SACRAMENTIS.

Olim vocabantur Sacramenta non ſolum ſeptem illa a Chriſto Domino inſtituta, quæ ſunt vaſa gratiæ ſanctificantis; ſed etiam quivis ritus qui ad aliqualem ſanctificationem ſpectant, quæ vulgo Sacramentalia dicuntur, Conſule S. Auguſtinum epiſt. 118. ad Januarium.

Nota 524. SANCTIFICARE, &c.

E Hæc oratio non extat in codicibus Remenſi & Ratoldi.

Nota 525. IN MOLEM DURATA.

Ita S. Ambroſius lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 4. *Ut tamquam congelaſcentibus fluctibus in medio* A *maris aquarum quidam murus inſurgeret ad tranſitum Judæorum.*

Nota 526. PER TE ABIDIS.

Hæc verba uſque ad illa, *at tu Domine*, ſumta ſunt ex S. Ambroſio cap. 22. lib. 10. in Lucam: ſed ibi fuſius, hic vero contractius.

Nota 527. DOMINE, DEUS PATER, &c.

Hæc Præfatio non extat in præfatis codicibus, & in Ordine Romano.

Nota 528. EXORCIZO TE CREATURA SALIS, &c.

Hic exorciſmus deſideratur in codicibus præfatis & in Ordine Romano.

Nota 529. DIVINA ORIS VOCE, &c. Ita in Ordine Romano.

Nota 530. ET PER APOSTOLUM SUUM, &c. Ita etiam in Ordine Romano.

Nota 531. GRAVEDINES.

Gravedo eſt dolor, triſtitia, moleſtia. Gloſſæ veteres: *Gravedo, ἀχθηδών.* id eſt, moleſtia, triſtitia, dolor.

Nota 532. ET MISCETUR SAL ET CINIS, &c.

Ita in Ordine Romano, & in codicibus Remenſi, & Ratoldi. Sed in cod. Rem. τὸ *ter* deſideratur. Infra autem mentio fit vini. Petrus Damiani Serm. citato addit hyſſopum: *Tunc benedicit aquam ſale, cinere, vino, hyſſopoque conſperſam.*

Nota 533. ÆTERNE OMNIPOTENS DEUS, &c.

In cod. Ratoldi alia extat oratio: *Deus invictæ virtutis auctor,* &c. ut in aquæ benedictione die Dominica, quæ habetur etiam in Ordine Romano. In codice Rem. nulla extat oratio.

Nota 534. TRADUCE.

Id eſt, quæ a protoparente ad poſteros tradu- C cta eſt, & manavit.

Nota 535. CREATOR.

In cod. Rat. legitur: *Deus Creator.* In Ordine & Pontifica Romano: *Omnipotens ſempiterne Deus Creator.*

Nota 536. PERMITTE.

Ita legitur in codicibus Rem. & Ratoldi; in Ordine Romano, *mitte.* In Pontificali, *emitte.* Itaque *permitte*, hoc loco idem eſt quod, *emitte*; de quo vocabulo infra.

Nota 537. ARMATA.

Ita in cod. Rem. In codice Ratoldi legitur *arma*, corrupte.

Nota 538. INDE FACIT CRUCEM DIGITO SUO, D &c.

Ita in cod. Remenſi. In codice Ratoldi hæc præmittuntur: *Et mittat in eam Chriſma: & condat ex ipſa aqua calcem, & faciat maldam, unde recludere debet ipſas Reliquias.* Ubi lego τὸ *maltham.*

Maltha autem eſt calx aqua ſubacta cum pice liquida & axungia, Gallice *ciment*, ad parietes, tecturas, vel ſimilia reſarcienda; de qua agit Palladius lib. 1. de re ruſtica cap. 17. Eſt etiam pix cum cera mixta, ut ſcribit Feſtus. Unde in Gloſſis Philoxeni, *maltana* (lege, *maltha*) πισσόκηρον id eſt, reſina ceræ commixta. Dicitur etiam apud Julium Pollucem lib. 10. Onomaſt. cap. 14 ὁ δ' ἐπὶ τῷ πινακίῳ κηρὸς, ἡ μάλθα. id eſt, cera tabulæ adhærens, maltha. Et apud Heſychium μάλθη μεμαλαγμένος κηρός. id eſt, cera ſubacta, macerata. Ibidem μάλθα, ῥύπος κηρός. id eſt, maltha, cera fic- E ca. Hic autem eſt calx aqua ſubacta.

Porro in Ordine & Pontificali Rom. antequam fiant cruces in cornubus altaris, fit crux de eadem aqua in medio altaris.

Nota 539. PER QUATUOR CORNUA ALTARIS.

Dd iij Ias

[a] Nunc lib. 11. ep. 76.

Ita in cod. Rem. In codice Ratoldi additur, *Canendo Antiphonam: Aſperges me, Domine, hyſſopo, & mundabor.*

Nota 540. CUM HYSSOPO ASPERGIT IPSUM ALTARE SEPTEM VICIBUS.

Ita Petrus Damiani Sermone citato: *Altare ſepties ex eadem aqua reſpergit.* Is autem Auctor in eo Sermone ſæpius citato, poſtquam ritus quoſdam dedicationis attigit, tandem ſubjungit: *Quis abyſſi caliginem ſermonis claritate poſſit illuminare? Attigiſſemus tamen quantumcumque, niſi noſtris temporibus quidam, qui Carnotenſi præſidet Eccleſiæ, vivaciſſimo mentis igne lucidius omnia declaraſſet.*

Hic autem Epiſcopus Carnotenſis, de quo loquitur, eſt Ivo Carnotenſis, qui ſcripſit Sermonem de Sacramentis dedicationis, quem videre eſt cum aliis auctoribus, qui de divinis Officiis ſcripſerunt, Coloniæ editis anno Dom. MDLXVIII. cura Melchioris Hittorpii; quique æqualis eſt ipſi Petro Damiani. Uterque enim floruit ſub Henrico IV. Imperatore & Gregorio VII. Non vero Fulbertus Epiſcopus Carnotenſis, qui claruit Roberto Francorum Rege, anno MXXXIII. ut ſcribit Glaber lib. 4. hiſt. c. 4. qui nihil ſcripſit de Eccleſiæ Dedicatione: nequidem in Epiſtola ad Deodatum, quamvis nonnulli contrarium teneant.

Nota 541. CUM IPSO PSALMO.

Nempe. *Miſerere mei Deus*, ut habetur in cod. Rem. In cod. Ratoldi deſideratur, *cum ipſo*.

Nota 542. USQUE DUM VENIENS ITERUM ANTE ALTARE, &c.

Ita in cod. Rem. In cod. Ratoldi aliter in hunc modum: *Et tunc ſparget aquam per pavimentum in modum crucis, in longitudine & in latitudine, canendo Antiphonam:* Fundamenta templi hujus ſapientia ſua fundavit Deus, &c. & *Pſalm.* Fundamenta. *Deinde per parietes intrinſecus Eccleſiæ, canendo Antiphonam:* Sanctificavit Dominus tabernaculum ſuum, &c. *Pſalm.* Magnus Dominus. *Antiph.* In dedicatione hujus templi, &c. *Pſalm.* Laudate Dominum de cælis. *Antiph.* Lapides pretioſi, &c. *Pſalm.* Lauda Hieruſalem Dominum. *Antiph.* Erit mihi Dominus in Deum, &c. *Pſalm.* Deus noſter. *Antiph.* Hæc eſt domus Domini, &c. *Pſalm.* Ecce quam bonum.

Porro ex his & ſequentibus patet multos Pſalmos in baſilicæ Dedicatione cantari, atque ex antiqua conſuetudine, quam videre eſt etiam in epiſt. 16. S. Paulini, qui quoſdam profert, qui tamen non extant in codicibus noſtris mſſ. nec in Ordine Rom. *Fatemur*, inquit, *venerandæ pietati tuæ*; & paulo poſt: *Ita exultaſſe Spiritum noſtrum in Deo ſalutari noſtro, ut tamquam in præſenti, dedicationum cœtibus intereſſemus, & illa de Pſalmis prophetici gaudii verba cantaremus: Exultate Deo adjutori noſtro; ſumite Pſalmum, & date tympanum. Tollite hoſtias, & introite in atria Domini, adorate Dominum in aula ſancta ejus: vel illud ejuſdem Prophetæ: Surge, Domine, in requiem tuam, tu & arca ſanctificationis tuæ. Sacerdotes tui induant ſalutarem, & Sancti tui exultent.*

Nota 543. VEL ECCLESIÆ.

Particula *vel* hic ſumitur copulative.

Nota 544. CANENDO ANTIPHONAM, SANCTIFICAVIT.

In cod. Rem. legitur, *Canendo Antiphonam:* Qui habitat in adjutorio altiſſimi, *cum ipſo Pſalmo.*

Nota 545. QUI EXTRINSECUS ECCLESIÆ PARIETES UNA VOCE PSALLANT,

Locus corruptus; lege ut in codice Remenſi: *Qui extrinſecus Eccleſiæ parietes una voce pſallentes ſpargunt.* In cod. Ratoldi habetur in hunc modum: *Deinde pergat extra Eccleſiam cum omni Schola, ſpargendo ter parietes in circuitu, & deſuper canendo Antiphonam:* Benedic, Domine, domum iſtam, & *Pſalm.* Deus miſereatur noſtri. *Antiph.* Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. *Pſalm.* Beati immaculati in via. *Antiph.* Benedic, Domine, domum iſtam, &c. *Finito hoc, ingreditur Pontifex in Eccleſiam cum omni Schola,*

A *& incipiat Antiphonam:* O quam metuendus eſt locus iſte, &c. *Pſalm.* Verba mea. *Antiph.* Qui habitat in adjutorio Altiſſimi. *Pſalm. idipſum. Antiph.* Beati qui habitant in domo tua, Domine. *Pſalm.* Quam dilecta. *Et tunc ponat incenſum in acerra, & dicat hanc orationem*, &c. Hactenus Ratoldi codex.

Quid ſit acerra docet Feſtus: *Acerra, ara quæ ante mortuum poni ſolebat, in qua odores incendebantur. Alii dicunt arculam eſſe thurariam, ſcilicet, ubi thus reponebant.* Hic ſumitur pro thuribulo.

Nota 546. FACIENDO CRUCEM SUPER PAVIMENTO.

B Olim baſilicas ſigno crucis adhibito dedicari certum eſt: ut videmus Serm. 19. inter opera D. Auguſtini: *Cum ejuſdem crucis charactere baſilicæ dedicantur.* In quibuſdam editionibus hic Sermo eſt 75. de diverſis.

Nota 547. DEUS QUI LOCA NOMINI TUO, &c.

Poſt hanc orationem in cod. Ratoldi hæc ſequuntur: *Et tunc, cum incenſo boni odoris infumat totum Eccleſiam; & ſtans in medio dicat Antiphonam:* Domus mea domus orationis. *Verſus:* Narrabo nomen tuum, *cum Gloria.*

Nota 548. ET SEQUITUR ORATIO.

C In cod Remenſi legitur; *Et ſequitur oratio conſecrationis Eccleſiæ.* In cod. Ratoldi poſt hanc orationem ſequitur: *Præfatio in medio Eccleſiæ.* Surſum corda, &c. Adeſto precibus noſtris, adeſto Sacramentis, &c. ut in Ordine Romano.

Nota 549. IPSA EXPLETA INCIPIT ANTIPHONAM, &c.

Eccleſiæ Dedicationem excipit altaria conſecratio. In codice Ratoldi antequam altare conſecretur, extenditur velum pſallendo Antiphonam: *Introibo ad altare Dei.*

D De conſecratione autem altaris inſignis hic locus S. Gregorii Nyſſeni oratione in Chriſti baptiſmum notandus venit: ἐπεὶ καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦτο, ᾧ παρεστήκαμεν, λίθος ἐστὶ κατὰ φύσιν κοινὸς, οὐδὲν διαφέρων τῶν ἄλλων πλακῶν αἳ τοὺς τοίχους ἡμῶν οἰκοδομοῦσι, καὶ καλλωπίζουσι τὰ ἐδάφη· ἐπειδὰν δὲ καθιερώθη τῇ τοῦ Θεοῦ θεραπείᾳ καὶ τὴν εὐλογίαν ἐδέξατο, ἐστὶ τράπεζα ἁγία, θυσιαστήριον ἄχραντον. id eſt, & hoc altare ſanctum, cui aſſiſtimus, lapis eſt ſua natura communis, nihil differens ab aliis cruſtis, ex quibus noſtri extruuntur parietes, & pavimenta ornantur. Sed quoniam Dei cultui conſecratum eſt, & benedictionem accepit, menſa ſancta eſt, altare immaculatum.

Nota 550. ET FUNDIT QUOD REMANSIT DE IPSA AQUA, &c.

Ita in cod. Rem. & in Ord. Rom. In cod. Ratoldi, legitur: *Et fundat aquam ſuper altaria, & abſtergat linteo, & benedicat tabulam ex aqua ſancta.* Sequunturque ibi hæ duæ orationes: *Sin-*

E *gulare illud propitiatorium*, &c. Item alia: *Deus omnipotens univerſarum rerum rationabilis artifex*, &c. ut in Ordine Romano.

Nota 551. POSTEA OFFERT INCENSUM.

Thurificationis uſus in Eccleſia antiquus eſt; illius meminit S. Dionyſius cap. 3. Hierarchiæ: ὁ μὲν ἱεράρχης εὐχὴν ἱερὰν ἐπὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου τελέσας, ἐξ αὐτοῦ τοῦ θυμιᾶν ἀρξάμενος ἐπὶ πᾶσαν ἔρχεται τὴν τοῦ ἱεροῦ χώρου περιοχήν. id eſt, Sacerdos ſacra precatione in ipſo altari perfecta, & ab eo thurificationis initio ducto, univerſum circuit ſacri loci ambitum. S. Johannes Chryſoſtomus in Liturgia: ὁ δὲ διάκονος θυμιᾷ κύκλῳ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ δίπτυχα. id eſt, Diaconus per circuitum incenſat ſacram menſam & diptycha. Canon 3. Apoſtolorum: *ne liceat autem aliquid aliud ad altare offerre, quam oleum ad lucernam*, καὶ θυμίαμα τῷ καιρῷ τῆς ἁγίας προσφορᾶς. id eſt, & incenſum tempore ſanctæ oblationis.

Concilium Chalcedonenſe actione 3. in libello Iſchyrionis Diaconi Alexandrinæ Eccleſiæ, ubi conqueritur de Dioſcoro Patriarcha Alexandrino, qui

qui pecunias a clariſſima femina Periſteria legatas A in pauperum ſubſidium, ſcortis & mimis diſtribuerat, *Ut neque incenſum ex oblatione illius clariſſimæ memoriæ Periſteriæ (quantum ad eum pertinuit) Deo offerretur*. Gregorius Turonenſis in vitis Patrum, in vita S. Lupicini: *Diſpoſitis initinere pſallentium turmis cum crucibus, cereis, atque odore fragrantis thymiamatis*; & Coryppus lib. 2. de laudibus Juſtini minoris:

Hinc angelici pergens ad limina templi,

Impoſuit pia thura focis, cereoſque micantes

Obtulit. B

Unde Coſroes Perſarum Rex, inter alia donaria Eccleſiæ S. Sergii Martyris, thuribulum aureum miſit, ob prolem ejus interceſſione ſuſceptam, ut ſcribit Theophylactus Simocatta libro 5. hiſt. cap. 14.

Nota 552. IN MANTO CRUCEM FACIENS, ET SUPER QUATUOR ANGULOS.

Antiquus ritus eſt, quem olim obſervavit S. Germanus Autiſiodorenſis Epiſcopus, cum Encoliſmæ in Aquitania altare de nomine Apoſtolorum principis dedicaret, ut refert Erricus in ſupplemento mſ. miraculorum ejuſdem Pontificis, cap. 3. *Ubicumque & quoties per altaris cornua mediumque crucis effigiem ſanctificati unguinis liquore ſignavit, ita marmor impreſſione pollicis liqueſactum ſubterfugit, ut ad impulſum digiti niveam putares ceſſiſſe mollitiem.* C

Quod autem olim altaria cum ſigno crucis ſolerent conſecrari, clarum eſt tum ex citato loco, tum ex Sermone ſupra citato S. Auguſtini: *Cum ejus crucis caractere baſilicæ dedicantur, altaria conſecrantur.*

Nota 553. FUNDAMENTA.

In cod. Ratoldi, *quam dilecta*. In cod. Rem, *quam amabilia*; quod perinde eſt.

Nota 554. ET UNGUIT CUM MANU SUA IPSUM LAPIDEM.

Unctionis altarium uſus antiquus eſt. Illius mentio eſt in Epiſtola S. Damaſi Papæ ad Nu- D midiæ Epiſcopos: *Nec altare erigere, nec ungere, nec ſacrare*; & in epiſt. 88. quæ vulgo S. Leoni tribuitur: *Sicut conſtitutio altaris, ac benedictio, vel unctio.*

Idem videre eſt in decreto Felicis IV. apud Burchardum libro 4. capite 58. *Et menſis Domino ſacratis, & ſacra unctione a Pontificibus delibatis*; & in epiſtola Iſidori junioris ad Luitfridum: *Ad Epiſcopum pertinet baſilicarum conſecratio, unctio altaris*. Et in ſupplemento ſupra citato, & aliis auctoribus infra de Chriſmatis unctione laudandis.

Nota 555. EXPLETO PSALMO MITTIT ITERUM OLEUM, &c.

Ita in codice Remenſi; quæ tamen deſunt in E codice Ratoldi.

Nota 556. MANE SURGENS JACOB; CUM PSALMO: BONUM EST, &c.

Aliter in codice Remenſi: *Sanctificavit Dominus tabernaculum ſuum; cum Pſalmo: Deus noſter refugium.*

Nota 557. MITTIT CHRISMA.

Ita in codice Remenſi & in Ordine Romano. In cod. Ratoldi ſic habetur: *Poſt hæc ponat incenſum & Chriſma, dicat:* Ecce odor filii mei, ſicut odor agri, cui benedixit Dominus. *Pſalm.* Ecce quam bonum. *Antiph.* Erit mihi Dominus in Deum, &c. *Pſalm.* Deus noſter. *Antiphona.* Vidit Jacob ſcalam *Pſalm.* Fundamenta. F

Hic autem altare Chriſmate perungitur juxta veterem Eccleſiæ conſuetudinem, quæ clara eſt ex Concilio Agathenſi can. 14. *Altaria placuit non ſolum unctione Chriſmatis, ſed etiam Sacerdotali benedictione ſacrari*. Ex Concil. Epaonenſi can. 26. *Altaria non lapidea Chriſmatis unctione non ſacrentur*. Ex S. Dionyſio cap. 4. Eccl. Hierar. *Hæc etiam ſancte obſervat, ut ſacratiſſimorum illa lex myſteriorum altaris conſecrationem* τοῖς τοῦ ἱερωτάτου μύρου τελεωτικαῖς ἐπιχύσεσιν, id eſt, *ſacratiſſimi unguenti ſanctiſſimis perficit infuſionibus*. Petrus vero Damiani Sermone ſupra citato de Eccleſiæ Dedicatione ita ſcribit: *Altare vero mixtura Chriſmatis oleique perungit*. Sic enim loquitur: quia altare prius oleo, deinde Chriſmate perungitur, ut ex noſtris Sacramentariis liquet, & ex Ivone Serm. de Sacramentis Dedicationis.

Nota 558. DEXTRO IN DEXTRO.

Hic deſideratur particula, *de*; quæ extat in cod. Rem. Sed legendum eſt, *De dextro uſque in dextrum*. In codice Rat. ſic legitur: *Deinde faciens cruces per parietes in circuitu de ipſo Chriſmate cum pollice dicat Antiphonam*: Sanctificavit. *Alia Antiph.* Lapides pretioſi. *Pſalm.* Lauda Hieruſalem. *Antiph.* Mane ſurgens Jacob. *Et tunc in circuitu intrinſecus mittat incenſum boni odoris, & dicat:* Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus, effunde ſuper hunc locum gratiam tuam, &c. *Item alia:* Deus qui de vivis & electis lapidibus, &c. In Ord. Romano aliter habetur: *Deinde in circuitu Eccleſiæ vadat Pontifex, & faciat crucem per parietes cum pollice ſuo de ipſo Chriſmate in duodecim locis, tres in Oriente, tres in Auſtrali, tres in Occidente, tres in Septentrione: primo in dextra parte, & ſic in circuitu dicens per ſingulas cruces, ſanctificetur hoc templum*, &c. Hæc Ordo Romanus.

Sed notandum eſt ex Petro Damiani Sermone primo de Eccleſiæ Dedicatione impreſſas fuiſſe in interioribus templi parietibus cruces duodecim, quæ a Pontifice Chriſmate ungerentur: *Cruces duodecim*, inquit ille, *in interiori circuitu Eccleſiæ imprimuntur*: Et paulo poſt: *Cruces Chriſmate, altare vero mixtura Chriſmatis oleique perungit*. Ita etiam Ivo Carnotenſis in Sermone de Sacramentis Dedicationis: *Hinc eſt quod conſecrato altari chriſmantur in parietibus illæ duodecim cruces, quæ typum gerunt Apoſtolicum, qui & primitias Spiritus acceperant, & crucis myſterium populis & gentibus manifeſtare ſtuduerunt*. Quod paulo ante eorum ætatem videtur eſſe inſtitutum: cum Ordo Romanus aliter ſcribat; niſi forte ipſe Ordo hac in parte mutationem aliquam ſubierit.

Græci etiam ipſum templum Chriſmate perungunt, quod clarum eſt ex Theodoro Balſamono in canon. 7. Synodi ſeptimæ: καὶ ἅπασα τελείωσις αὐτοῦ διὰ ἁγίου μύρου χρισθεῖσα: id eſt, & omnis illius (templi) perfectio ſacro Chriſmate inuncta.

Nota 559. INDE FACIENS CRUCEM INCENSI SUPER ALTARE.

In codice Remenſi deeſt particula, *inde*. In Ordine Romano ſic habetur: *Tunc iterum redeat ad altare, & offerat ibidem crucem incenſi ſuper illud, & dicat Antiphonam: Ecce odor filii mei*, &c. In codice Ratoldi nulla crucis mentione facta hæc reperire eſt: *Tunc eat ad altare, & ponat incenſum, & dicat: Oremus Dei Patris omnipotentis miſericordiam*, &c. *Alia: Deus omnipotens, in cujus honore altare hoc*, &c. *Præfatio ſuper altare*, ut in Ordine Romano. Deinde ſequitur: *Majeſtatem tuam, Domine, imploramus humiliter*, &c. ut in Ordine Romano.

Nota 560. SUB INVOCATIONE NOMINIS TUI.

Altaria per invocationem nominis Dei conſecrantur, & ſanctificantur. Optatus Milevitanus lib. 6. contra Parmenianum: *Nam ſi ſit invocatio nominis Dei, ipſa invocatio ſanctificat & quod pollutum eſſe videbatur*. Ibi enim agit de altaribus aut raſis, aut remotis, aut fractis a Schiſmaticis.

Nota 561. DEINDE TENENTIBUS, &c.

In codice Ratoldi Abbatis additur: *Cum aqua ſancta & incenſo.*

Nota 562. LINTEAMINA.

Altaris videlicet, quorum antiquus eſt in Eccleſia uſus, qui videtur apud Optatum Milevitanum lib.

lib. 6. adverſus Parmenianum: *Quis fidelium neſcit in peragendis myſteriis ipſa ligna linteamine cooperiri?* Ubi ligna ſunt ipſa altaria lignea, quæ tum in Africa erant uſitata, ut clarum eſt ex eodem Optato ſupra eodem libro: *Sed, ut exiſtimo, alio loco copia lignorum frangi juſſit; alio, ut raderent, lignorum inopia imperavit; ut removerentur, ex parte verecundia juſſit.* Nam refert cauſas cur Schiſmatici alibi altaria fregerint, alibi raſerint, alibi removerint. Cur in quibuſdam locis fregerint, in cauſa fuit lignorum copia: quare alibi raſerint, lignorum inopia, nam forſitan novis altaribus erigendis ligna deeſſent; cur demum in quibuſdam locis tantum removerint, id fecit verecundia. Et paulo poſt: *Quid perditorum conductam referam multitudinem, & vinum in mercedem ſceleris datum? quod ut immundo ore a ſacrilegis hoſtibus biberetur, calida de fragmentis altarium facta eſt.* id eſt, calefecerunt aquam de fragmentis altarium; & infra, *inter Sacramenta*, (id eſt, inter Miſſarum ſolemnia) *velamen potuit tangi, non lignum: aut ſi tactu potuit penetrari velamen, ergo penetrantur & ligna*, &c. Ibi refert cauſam, cur non debuerint radere altaria: quia tacta non ſunt a Sacerdotibus Catholicis, ſed tantum velamen inter offerendum. Quod ſi tactu potuit penetrari velamen, ergo lignum; quod ſi lignum, ergo & terra; ac proinde concludit quod debuerint Schiſmatici terram ipſam, in qua fundata ſunt altaria, radere, ſeu effodere.

Hinc capiendus eſt S. Auguſtinus lib. 5. de bapt. contra Donatiſtas cap. 20. *Cur ergo ad verba, quæ procedunt ex ore homicidæ, poſſit tamen Deus oleum ſanctificare, & in altari quod haeretici poſuerunt, non poſſit? neſcio; niſi forte quem cor hominis fallaciter converſum intus non impedit, lignum fallaciter poſitum impedit foris, quominus Sacramentis ſuis adeſſe dignetur, nullis hominum falſitatibus impediens?* Ubi τὸ *lignum* ſumitur metonymice pro altari ligneo.

Olim etiam in Gallia quibuſdam in locis fuit uſus altarium ligneorum: nam in Concilio Epaonenſi, can. 26. cautum eſt, *Ut altaria, niſi lapidea, Chriſmatis unctione ſacrarentur.* Fuerunt etiam olim in Oriente, tempore S. Athanaſii Magni, altaria lignea. ut ex ejus Epiſtola ad Solitarios perſpicuum eſt: ἁρπάσαντες τὰ συμψέλλια, καὶ τὸν θρόνον, καὶ τὴν τράπεζαν, ξυλίνη γὰρ ἦν, καὶ τὰ βῆλα τῆς Ἐκκλησίας, id eſt, cum rapuiſſet ſubſellia, & cathedram, & menſam (erat enim lignea) & vela Eccleſiæ.

Nota 563. OMNIPOTENS ET MISERICORS DEUS, &c.

Hæc oratio deſideratur in codice Remenſi, & in Ordine Romano.

Nota 564. PURIFICARE, SANCTIFICARE, BENEDICERE.

In codice Ratoldi Abbatis ad ſingula verba hæc ſingulæ cruces apponuntur.

Nota 565. OMNIPOTENS SEMPITERNA DEUS, A QUO OMNIA, &c.

Hæc oratio non extat in codicibus Ratoldi, & Rem. Sed loco illius hæc habetur: *Domine Deus omnipotens, ſicut ab initio hominibus utilia*, &c. ut in Ordine Romano: in qua hæc verba ſequentia notanda veniunt: *Hæc linteamina in uſum altaris tui, ad tegendum involvendumque corpus & ſanguinem Filii tui Domini noſtri Jeſu Chriſti*; quibus intelliguntur pallæ corporales, quæ Corporalia vulgo dicuntur: quæ ita olim amplæ erant, ut involverent ipſum Chriſti corpus & calicem; de quibus conſule obſervationes noſtras ad concordiam regularum, in can. 66. §. 1.

Porro in codice Ratoldi ſequitur: *Benedictio ad omnia ornamenta Eccleſiæ: Dignare, Domine Deus omnipotens, Rex regum*, &c. In codice Remenſi ſequitur ordo inferendarum Reliquiarum in baſilicam.

Nota 566. BENEDICTIO SUPER MUNUS QUODVIS.

Munus hoc loco intelligitur de his omnibus, quæ a fidelibus offeruntur ad Eccleſiæ ornatum, ut videre eſt in ipſa benedictionis formula, quæ abeſt a codicibus Ratoldi, & Remenſi, & ab Ordine Romano. Siquidem olim in ipſa templi dedicatione omnia ejus donaria, ſeu munera in uſum templi a fidelibus oblata, ab Epiſcopis conſecrabantur, ut factum eſt in dedicatione templi, quod Conſtantinus Imperator Hieroſolymæ ædificavit, quemadmodum teſtatur Sozomenus lib. 2. hiſt. cap. 25.

Nota 567. AD CONSECRANDAM PATENAM.

In codice Ratoldi legitur: *Conſecratio patenæ, fac crucem de oleo.*

Nota 568. CONSECRAMUS, &c.

Hæc formula conſecrationis patenæ non extat in Ordine Romano.

Nota 569. INDE FACIENS SIGNUM CRUCIS DE SANCTO OLEO, &c.

Ita in codice Rodradi & Remenſi. Sed in codice Ratoldi aliter; *Item benedictio patenæ. Et fac crucem de Chriſmate.* Conſecrare, &c. Et nota in hoc codice adhiberi oleum & Chriſma, at in Ordine Romano Chriſma tantum.

Nota 570. BENEDICTIO PATENÆ. DOMINE DEUS OMNIPOTENS, &c.

Hæc non extant in codicibus Ratoldi & Remenſi, neque in Ordine Romano.

Nota 571. AD CALICEM BENEDICENDUM.

In Ordine Romano legitur: *Præfatio calicis.* Conſecrationis ſeu benedictionis Vaſorum altaris habetur mentio apud Burchardum lib. 3. cap. 58. ex epiſt. Felicis IV. *Eaque divinis precibus, & ſanctis unctionibus cum altaribus & vaſis; veſtibus quoque & reliquis ad divinum cultum explendum utenſilibus devote & ſolemniter ſacrare.* Hic tamen notandum nullam in benedictione calicis adhiberi unctionem, ut in codicibus Remenſi, Rodradi, & Ratoldi: cum tamen in Ordine Romano unctio Chriſmatis adhibeatur.

Nota 572. PIA FAMULI TUI ILL. DEVOTIONE.

In cod. Ratoldi hæc vocabula, *pia famuli tui ill.* non extant. Poſt hanc orationem in Ordine Romano hæc habentur: *Et faciat crucem de Chriſmate ſuper ipſum calicem per latera*: quæ non extant in codicibus noſtris mſs. Eligii, Rodradi, Remenſi, & Ratoldi.

Nota 573. DEUS, QUI MOYSI FAMULO TUO, &c.

Non extat in codicibus Remenſi, & Ratoldi: ſed in cod. Rem. ſequitur: *Præfatio chriſmalis: Oremus, Fratres cariſſimi, ut Deus omnipotens hoc miniſterium corporis Filii ſui Domini noſtri Jeſu Chriſti gerulum benedictionis, ſanctificationis tutamine, defenſionis donatione implere dignetur orantibus nobis. Per.* Ubi Chriſmalis, ſeu Chriſmal, ſive Chriſmale ſumitur pro vaſe, in quo Chriſti corpus ſervatur. Quod clarum eſt ex Ordine Romano, ubi hic titulus præfigitur: *Præfatio vaſculi in quo Euchariſtia reconditur.* Ibi vaſculum haud dubie pro Chriſmali uſurpatur. Id etiam patet ex lib. 6. Halitgarii mſ. Biblioth. Corb. *Qui autem perdiderit ſuum Chriſmal, aut ſolum ſacrificium in regione qualibet*, &c.

Sumitur etiam pro Corporali, ſeu palla corporali, ut notum eſt ex Glabro lib. 5. hiſt. cap. 1. *De Chriſmale etiam, quod a quibuſdam Corporale appellatur, plurimum expertum eſt præſtare remedia.* Et paulo poſt: *Apud Monaſterium Reomanſe, tempore venerabilis Vuillelmi Abbatis contigit, ut incendium circumjacentia Monaſterii popularetur: arripientes autem ejuſdem loci fratres Chriſmale conto impoſitum elevarunt illud contra incendii flammas dire flagrantes; ſtatim vero idem ignis in ſeſe retorquens, minime amplius quam invaſerat, nocere valuit: pannus tamen ille Dominicus, aura flante a contulo elapſus plus minus duabus milliariis avolavit*, &c.

In eadem Præfatione codicis Chriſmale dicitur miniſterium, recte. Nam miniſterium pro vaſe ſumitur & vaſa

aurea

aurea vel argentea Eccleſiæ dicuntur miniſterium. In A Concilio Remenſi can. 22. apud Flodoardum lib. 2. hiſt. Eccl. Remenſis cap. 5. *Si Epiſcopus (excepto ſi evenerit ardua neceſſitas pro redemtione captivorum) miniſteria ſancta frangere pro qualicumque conditione præſumſerit, ab officio ceſſabit Eccleſiæ.* In epiſtola a 20. S.
a
Gregorii lib. 2 Regiſtri: *Ut tam miniſteria Eccleſiarum, quam aſuale argentum, & quidquid aliud, idem Brevis a vobis conſcriptus, veraciter verum facta inſpectione, contineat.* Et lib. b 3. epiſt. 15. *Pervenit ad nos*
b
diverſos Italiæ Sacerdotes in Siciliam confugientes plurima ſecum Eccleſiarum ſuarum miniſteria detuliſſe. Concilii Arvernenſis can. 8. *Ne ad nuptiarum ornatum miniſteria divina præſtentur.* Concil. Aurelianenſis 3. can. 23. *De rebus Eccleſiaſticis, vel de ſacro miniſterio alienare.* Apud S. Gregorium Turonenſem lib. de B gloria Confeſſorum cap. 21. *Ac ipſe ſacerdos pelago operitur, habens ad collum cum Evangeliorum libro miniſterium quotidianum, id eſt patenulam parvam cum calice.* Apud Fortunatum lib. 1. carm. 15.

Muneribuſque piis ditaſti altaria Chriſti,

Cum tua vaſa ferunt munera ſancta Dei.

Nam cruor & corpus Domini libamina ſummi

Rite miniſterio, te tribuente, venit.

Id eſt, corpus & ſanguis Domini in miniſterio collo- C cantur, te largiente. Unde a S. Paulino epiſt. 12. *Sacri pompa miniſterii* pro vaſis omnibus altaris ſive aureis ſive argenteis; quæ in Eccleſiæ Secretario ſervantur, ſumitur:

Hic locus eſt veneranda penus, qua conditur, & qua

Ponitur alma ſacri pompa miniſterii.

Ita capiendus eſt hic locus, non pro Euchariſtia, quæ in altari, non in Secretario, ſervatur: vaſa autem altaris ſervari ſolita eſſe in Secretario ſeu ſacrario, lippis & tonſoribus notum eſt. Et in libris ethnicorum ſumitur miniſterium pro vaſis aureis ſeu argenteis, quæ D ſternendo triclinio ſunt neceſſaria, ut videre eſt apud Lampricium in Alexandro Severo: *Ducentarum librarum argenti pondus miniſterium ejus numquam tranſiit.* Hujus vocabuli mentio fit in Gloſſis veteribus, ſed metonymice ſumitur pro abaco ſeu menſa, quæ ipſa vaſa continet. *Abaci* (lege, *abacus*) *delfica μανσίγιον, οἱ δὲ λουβοτέλλοι.* id eſt, miniſterium, ut Juvenalis. Locus illius extat Satyra xiiij.

Lectus erat Codro Procula minor: urceoli tres

Ornamentum abaci; necnon & parvulus infra

Cantharus, & recubans ſub eodem marmore E

Chiron.

Unde in Gloſſis veteribus mſſ. Biblioth. Corb. abacus ſumitur pro menſa marmorea calices continente. *Abacus vel abax pars capitelli, vel tabula laſorin, vel menſa marmorea, in qua antiqui mittebant calices.* Quæ verba illuſtrant locum Juvenalis, qui abacum marmor appellavit, id eſt menſam marmoream.

Uſurpatur etiam miniſterium pro tapetibus, palliis, & ſimilibus Eccleſiæ ornamentis, ut videre eſt in Concilio Arvernenſi can. 3. *Obſervandum ne palliis vel miniſteriis divinis de ſanctorum corpora obvolvantur.* Tandem in eodem codice Remenſi ſequitur: *Item alia, Omnipotens Deus, Trinitas inſeparabilis, manibus noſtris opem tuæ benedictionis infunde: ut per noſtram benedictionem hoc vaſculum ſanctificetur, & corporis Chriſti novum ſepulcrum Spiritus ſancti gratia perficiatur. Per Dominum noſtrum.*

Nota 574. DEINDE VADUNT AD LOCUM IN QUO RELIQUIÆ, &c.

Deſcribit ritum inferendarum Reliquiarum in templum. Antiquum eſt Eccleſiæ inſtitutum, baſilicas Reliquiarum ſanctarum illatione & appoſitione dedicare, quarum præſentia Eccleſia ſanctificatur. S. Ambroſius lib. 10. epiſt. 85. ad Marcellinam ſororem: *Nam cum baſilicam dedicaſſem, multi tamquam uno ore interpellare cœperunt, dicentes: ſi in Romana baſilica dedices? reſpondi: faciam, ſi Martyrum Reliquias invenero.* S. Paulinus epiſt. 11. ad Severum: *Teſtis eſt autem Dominus, quod ſi vel ſcrupulum ſacri cineris habuiſſemus ſupra quam nobis ad baſilicam, quæ proxime in nomine Domini conſummabitur, dedicandam neceſſarium erat, miſiſſemus unitati veſtræ.* Et paulo poſt: *Invenimus quod digne & ad baſilicæ ſanctificationem vobis & ad cineram cumulandam benedictionem mitteremus, particulam de ligno divinæ crucis.* Et Epiſt. ſequenti: *Verum hanc quoque baſiliculam de benedictis Apoſtolorum & Martyrum Reliquiis ſacris cineribus in nomine Chriſti Sanctorum Sancti, Martyrum Martyris, & dominorum Domini conſecrabam.* S. Gregorius c lib. 5. epiſt. 145. *Baſilicam beati Stephani Martyris quam fraternitas veſtra incendio aſſerit concrematam, quam etiam nuper eſſe inſtauratam commemorat, facultatem etiam tribuimus dedicandi, in quam etiam Reliquiarum ſanctuaria ejuſdem beati Stephani Martyris volumus collocari.* S. Gregorius Turonenſis lib. de gloria Confeſſorum C c. 20. *Regreſſique ad baſilicam, ſanctus ejus Reliquias cum Saturnini, Julianique Martyrum, vel etiam B. Illidii exinde ſolemniter radiantibus cereis crucibuſque admovimus.* Ibi enim agitur de Oratorii dedicatione. Teophanes in Juſtiniano Imperatore lib. 16. *Poſt, Junio menſe, facta ſunt encænia Apoſtolorum apud Conſtantinopolim, & recondita ſunt λείψανα Andreæ & Lucæ Apoſtolorum. Et tranſiit Menas Epiſcopus cum ſanctis λειψάνοις ſedens in carruca aurea Imperatoria lapidibus inſignita, tenens tres thecas ſanctorum Apoſtolorum in genibus ſuis; & ita encænia celebravit.*

Ita S. Gaudentius Epiſcopus Brixienſis cum haberet multas Reliquias Sanctorum, & maxime SS. Quadraginta Martyrum Cæſarea Cappadociæ ad- D vectas, Eccleſiam dedicavit, quam ideo Concilium Sanctorum appellari juſſit, ut clarum eſt ex tractatu ejuſdem de Eccleſiæ Dedicatione. Et ita ſtatuitur Synodi ſeptimæ can. 7. *ὅσοι οὖν σεπτοὶ ναοὶ καθιερώθησαν ἐκτὸς ἁγίων λειψάνων μαρτύρων, ὁρίζομεν ἐν αὐτοῖς κατάθεσιν γίνεσθαι λειψάνων μετὰ καὶ τῆς συνήθους εὐχῆς. ὁ δὲ ἄνευ ἁγίων λειψάνων καθιερῶν ναὸν καθαιρείσθω, ὡς παραβεβηκὼς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις.* id eſt, quæcumque ergo templa conſecrata ſunt abſque Reliquiis Martyrum, in eis fieri ſtatuimus Reliquiarum depoſitionem cum ſolitis orationibus. Qui vero templum ſine ſanctis Reliquiis conſecraverit, deponatur tamquam traditionum Eccleſiaſticarum tranſgreſſor. Hæ autem Reliquiæ ſolemni pompa transferebantur in baſilicam, ut ex E loco Theophanis ſupra citato clarum eſt, & ex actibus S. Virgilii Epiſcopi Arelatenſis, in chron. ſanctorum Lirinenſium.

Nota 575. AUFER A NOBIS, &c.

Non extat in codice Remenſi, nec in Ordine Romano. Habetur in codice Rodradi, atque etiam codice Ratoldi, in quo præmittitur Litania.

Nota 576. AMBULATE, &c.

Ita in cod. Ratoldi, quæ non extant in codice Remenſi. Plura in Ordine Romano reperire eſt.

Nota 577. CUM CRUCIBUS ET THURIBULIS, ET CANDELABRIS, MULTISQUE LUMINARIBUS, &c.

Ita in codice Remenſi. In codice Ratoldi nulla mentio luminarium eſt; in Ordine Romano nihil de thuribulis. Similem pompam in inferendis in baſilicam recens conſecratam Sanctorum Reliquiis videmus apud S. Gregorium Turonen-

No- ſem

a Nunc ep. 25. olim erat 19.
b Eſt modo 16. lib 4. ind. 12. ep. 10.
c Nunc lib. 6. ep. 45.

ſem lib. de gloria Confeſſorum cap. 20. *Regreſſique ad baſilicam, ſanctas ejus Reliquias cum Saturnini Julianique Martyrum, vel etiam B. Illidii, exinde ſollemniter, radiantibus cereis crucibuſque, admovimus.* Ibi enim agitur de oratorii dedicatione.

Notandum hic quod non ſolum cerei, ſed etiam cruces radiantes appellantur. Nam olim in publicis proceſſionibus ipſis crucibus cerei accenſi imponebantur, ut clarum eſt ex eodem S. Gregorio lib. de gloria Confeſſorum cap. 79. *Accenſiſque ſuper cruces cereis atque ceroferalibus, dant voces in canticis, circumeunt urbem cum vicis.* Idque ex inſtitutione S. Johannis Chryſoſtomi, ut teſtatur Socrates lib. 6. hiſt. Eccl. cap. 8. *ἐπενοήθησαν γὰρ παρ' αὐτοῦ σταυροὶ ἀργυροῖ φέροντες φῶτα ἐκ τῶν κηρίνων λαμπάδων.* id eſt, cruces enim argenteæ excogitatæ ſunt ab eo, quibus lucernæ cereæ imponebantur: & ita capiendus eſt Sozomenus lib. 8. hiſt. Eccl. cap. 8. *καὶ γὰρ δὴ καὶ σταυροῦ ἀργυρᾶ σημεῖα ὑπὸ κηροῖς ἡμμένοις προηγοῦντο αὐτοῖς.* id eſt, ſiquidem crucium argentea ſigna ſub cereis ardentibus eos præcedebant. Quare non ſatis bene expreſſit interpres cum dixit dumtaxat, *facibus ardentibus*; & Sozomenus qui eamdem profert hiſtoriam, nihil aliud, quam Socrates, intelligit.

Nota 578. DOMUM TUAM DEUS, &c.

In Ordine Romano & in codice Remenſi hæc deeſt oratio. In codice Ratoldi ad oſtium novæ Eccleſiæ hæc præmittuntur: *Deus, qui in omni loco dominationis tuæ dedicator adſiſtis, exaudi nos,* C *quæſumus, ut inviolabilis hujus Eccleſiæ permaneat conſecratio, ut beneficia tui muneris, quæ ſupplicat, mereatur.* Item alia cum Antiphona: *Benedic Deus domum, tabernaculum hoc ingredere, quæſumus, omnipotens Deus ſempiterne, &c. Hac expleta ſuſcipiat Epiſcopus Reliquias a Presbytero, & ponat eas in altario novo, extenſa vela, &c.*

Nota 579. ET EXTENSO VELO INTER NOS ET POPULUM.

Olim ad cancellos ſacrarii ſeu chori, in quo ſtabant Clerici, erat appenſum velum, cujus meminit S. Dionyſius in epiſtola ad Demophilum: *καὶ προϊόντες ἀγαθοειδῶς ἐπὶ τὰ ἔξω τῶν θείων παραπετασμάτων.* id eſt, procedenteſque benevole ad ea loca quæ ſunt extra vela divina. Ejuſmodi ve- D li meminit etiam S. Johannes Chryſoſtomus ſerm. 3. in epiſt. ad Epheſios: *ὅταν ἀκούσῃς, δεηθῶμεν πάντες κοινῇ, ὅταν ἴδῃς ἀνελκόμενα τὰ ἀμφίθυρα,* &c. Cum audieris, oremus, communiter, & vela trahi videris, tunc diduci cælum exiſtimas. Quamvis haud ignorem *ἀμφίθυρα* aliquando valvas biſores, ut Ovidius loquitur ſignificare, tamen pronomen *ἀνελκόμενα*, ita interpretari vetat.

Confirmatur interpretatio noſtra ex Evagrio lib. 6. cap. 20. & Theophylacto Simocatta lib. 5. cap. 14. in epiſtola Coſroæ Perſarum regis ad S. Sergium Martyrem, in qua recenſentur dona quæ Rex ille S. Sergio mittit, nempe crux & thuribulum aurea, *καὶ ἀμφίθυρον οὐννικὸν κεκοσμημένον χρυσίῳ.* id eſt, & Hunnicum velum ornatum auro; E non eſt enim ſimile vero, fores ad claudendum ſacrarium ab ipſo rege fuiſſe miſſas, ſed potius magni pretii aliquod velum.

Nota 580. IN LOCO ALTARIS.

Reliquias Sanctorum in ipſo altari recondere mos eſt antiquus, de quo S. Paulinus epiſt. 12. ad Severum de baſilicæ dedicatione: *Quorum venerandus cinis ſi ſine crucis conſortio ſubjiciatur altaribus, hic opertos titulus indicabit:*

Pignora Sanctorum divina gloria menſæ
Velat Apoſtolicos edita corporibus.

Et infra de baſilicæ Fundanæ dedicatione:

Ecce ſub accenſis altaribus oſſa priorum
Regia purpureo marmore cruſta tegit.

In codice Ratoldi legitur, *In confeſſione altaris.* Ubi Confeſſio locus eſt altaris cavatus in quo ab Epiſcopo Reliquiæ Sanctorum reconduntur. Alias quid A ſit Confeſſio, vide in obſervationibus noſtris ad Concordiam regularum cap. 66. §. 31.

In eodem Ratoldi codice hæc ſequuntur: *Et faciat crucem intus ex Chriſmate in quatuor angulis ita dicendo: In nomine Patris; & Filii, & Spiritus ſancti. Pax tibi.* ℟. *Et cum ſpiritu tuo;* ut in Ordine Romano. At Græci Reliquias Sanctorum recondentes, eas ſacro perfundunt Chriſmate, ut videre eſt in eorum Euchologio: *ἐπιχέει τούτοις (λειψάνοις) ὁ ἱερεὺς μύρον.* id eſt, infundit ipſis (Reliquiis) unguentum Sacerdos. Præterea ſequitur in eodem codice: *Et ponat tres portiones corporis Domini intus, & tres de incenſo. Recludantur tunc Reliquiæ, canentes Antiph.* Exultabunt Sancti in gloria. *Pſalm.* Laudate Dominum de cæ- B lis. *Antiph.* Sub altari Domini ſedes accepiſtis. *Pſalm.* Beati immaculati in via. Quod autem dicitur hic de tribus portionibus corporis Domini & incenſi, in Confeſſione ſimul cum Reliquiis Sanctorum reponendis, idem habetur in utraque dedicatione Ordinis Romani.

Tandem in eodem codice Ratoldi hæc ſequuntur: *Et tunc ponatur tabula, ſuper quam faciet cruces quatuor ex olea & ſancto Chriſmate: & deſignantur per quatuor angulos cum cultra, & dicat Pontifex orationem hanc: Deus, qui ex omni coaptatione Sanctorum,* &c. Aliter in Ordine Rom. ſic habetur: *Tunc ponat tabulam ſuper Reliquias, & dat orationem hanc: Oremus. Deus, qui ex omni coaptatione Sanctorum,* &c. *Deinde liniat eam cum calce, quæ antea fuerat præparata: & poſtquam linita fuerit, faciat crucem deſuper cum Chriſmate dicendo ſicut prius: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Amen. Pax tecum.* ℟. *Et cum ſpiritu tuo. Et mittat Chriſma per quatuor cornua altaris, ipſa ſupraſcripta verba dicendo & crucem faciendo; & cantent Antiphonam: Corpora Sanctorum in pace ſepulta ſunt, & vivent nomina eorum in æternum, cum Gloria.* Hæc in prima quidem dedicationis deſcriptione: ſed in ſecunda paulo aliter in hunc modum: *Et accipiens tabulam, quæ ſuper Reliquias poni debet, antea confirmet eam ſubtus cum Chriſmate, dicendo: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Et ponat tabulam ſuper Reliquias, & dicat hanc orationem: Oremus. Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum. Deinde liniat eam cum calce, quæ ante fuerat præparata. Et poſtquam fuerit linita, faciat crucem deſuper cum Chriſmate dicendo, ut ſupra: & faciat crucem ſimiliter cum Chriſmate per quatuor angulos altaris deſuper, dicendo ut ſupra.*

Nota 581. CUM PSALMO, LAUDATE DOMINUM DE CÆLIS, &c.

In codice Remenſi hæc deſunt uſque ad illa verba; *Inde revertatur Pontifex in ſacrarium.*

Nota 582. POST HÆC VESTIATUR ALTARE.

In cod. Ratoldi additur, *Cum aqua benedicta & incenſo.* Veſtitur autem altare pallis linoſtimis, atque etiam palliis ſericis, ut factum eſt in dedicatione templi Hieroſolymitani ſub Conſtantino Magno, ut ſcribit Theodoretus lib. 1. hiſt. cap. 31. Et apud Syneſium epiſt. 67. inter ea quæ ad baſilicam neceſſaria ſunt dedicandam, recenſetur *καταπέτασμα μυστικόν.* id eſt velum myſticum.

Nota 583. CUM ANTIPHONA.

Pro his in cod. Ratoldi habetur: *Dicat Epiſcopus Antiphonam:* Ornaverunt templum coronis aureis, &c. *Antiph.* Zachæe feſtinans deſcende, &c. *Dum ornantur altaria, cantatur hæc, Pontifex dicat orationem:* Deſcendat, quæſumus, Domine Deus noſter, Spiritus ſanctus tuus ſuper hoc altare, &c.

Nota 584. REVERTATUR PONTIFEX IN SACRARIUM.

Horum loco hæc in codice Ratoldi reperire eſt: *Deinde incipiat Cantor Antiphonam:* Terribilis eſt locus iſte. *Deinde:* Gloria in excelſis Deo. *Collecta ad Miſſam:* Deus qui ſacrandorum tibi auctores munerum, &c. *Lectio libri Apocalypſis Johannis Apoſtoli:* In diebus illis, vidi civitatem ſanctam Hieruſalem. ℟. Locus iſte a Deo factus eſt.

eſt. ℣. Deus cui adſtat Angelorum chorus. *Allel.* Adorabo ad templum. [a] *S. Lucam.* In illo tempore dixit Jeſus Diſcipulis ſuis, non eſt arbor bona. *Offert.* Domine Deus in ſimplicitate. ℣. Majeſtas. ℣. Fecit Salomon. *Super Oblata:* Omnipotens ſempiterne Deus, aſtare nomini tuo dicatum. *Præfatio:* Per quem te ſuppliciter deprecamur ut altare hoc. *Benedictio:* Benedicat & cuſtodiat vos omnipotens Deus, domumque hanc ſui * nominis præſentia illuſtrare, &c. *Communio:* Domus mea, domus orationis vocabitur. *Ad complendum:* Quæſumus, omnipotens Deus, ut in hoc loco, &c. *Inde procedens ad fontes & conſecret:* Omnipotens ſempiterne Deus, hoc baptiſterium cæleſti viſitatione dedicatum, Spiritus ſancti tui illuſtratione ſanctifica; ut quoſcumque fons iſte lavaturus eſt, trina ablutione purgati indulgentiam omnium delictorum tuo munere conſequantur. Per. *Item alia:* Multiplica, Domine, benedictionem tuam, & Spiritus tui munere fidem noſtram corrobora; ut qui in hæc fluenta deſcenderint, in libro vitæ adſcribi mereantur. Per.

*In mſ. numeris.

Hæc conſecratio baptiſterii ſeu fontium baptiſmalium eſt breviuſcula, fuſiorem in Ordine Romano require. Conſecrationis baptiſterii meminit Sidonius lib. 4 epiſt. 15. *Nam baptiſterium quod olim fabricabamini, ſcribitis poſſe jam conſecrari.* Baptiſterium autem eſt ædificium prope Eccleſiam in quo erat piſcina ſeu fons, ſive naturalis ſive artificioſus, baptizandis Chriſtianis idoneus. Prudentius in Periſtephano baptiſterium deſcribens, in loco ubi quondam Martyres paſſi fuerant:

Electus Chriſto locus eſt, ubi corda probata
Provehat ad cælum ſanguis, purget aqua.

Fortunatus lib. 2. carm. 12. de baptiſterio Moguntiæ ædificato:

Ardua ſacrati baptiſmatis aula coruſcat,
Qua delicta Adæ Chriſtus in amne lavat.

Paulinus epiſt. 12. ad Severum de ejus baptiſterio:

Dives opum Chriſti, pauper ſibi pulchra Severus
Culmina ſacratis fontibus inſtituit.

Ennodius Epigrammate CXLIX. *De fonte baptiſterii S. Stephani, & aqua quæ per columnas venit:*

En ſine nube pluit ſub tectis imbre ſereno,
Et cæli facies pura miniſtrat aquas.
Profluа marmoribus decurrunt marmora ſacris,
Atque iterum rorem parturit ecce lapis.
Arida nam liquidos effundit pergula fontes,
Et rurſus vatis unda ſuperna venit.
Sancta per æthereos emanat lympha receſſus,
Euſtorgi vatis ducta miniſterio.

Id etiam patet Concil. Tolerano 18. can. 3. *Licet initio Quadrageſimæ baptizandi generaliter claudatur myſterium; tamen, ut Eccleſiaſticæ conſuetudinis ordo depoſcit, neceſſe eſt ut oſtia baptiſterii eodem die die Pontificali manu & annulo ſignata claudantur.*

Nota 585. CELEBRETUR IBI SOLEMNITER MISSA.

Juxta decretum Evariſti Papæ apud Ivonem 3. p. c. 32. *Omnes baſilicæ cum Miſſa ſemper debent dedicari.* Sic in conſecratione templi Hieroſolymitani ſub Conſtantino Magno, quidam Epiſcopi θυσίαις ἀναίμοις καὶ μυστικαῖς ἱερουργίαις τὸ θεῖον ἱλάσκοντο id eſt, ſacrificiis incruentis, & myſticis conſecrationibus numen divinum placabant, ut ſcribit Eubius lib. 4. de vita Conſtantini cap. 45. Conſule epiſtolam ſecundam Vigilii Papæ.

Nota 586. TOTA VERO HEBDOMADE MISSÆ PUBLICÆ IN EA FIANT.

Ita in codice Ratoldi in quo hæc ſequuntur: *Et in ipſis octo diebus ibi luminaria ante altare, aut de cera, aut de oleo debent eſſe, abſque luminaribus & officiis nocturnis diurniſque, in prædictis octo diebus allo modo reperiatur, uſque dum octo dies compleantur.* Ubi lege: *Nullo modo reperiatur;* ſuppl. *baſilica.*

Ex quibus notare oportet ad celebriorem dedicationis ſolemnitatem, olim per octo integros dies dedicationis feſtum tum ſacris concionibus, tum ſacrificiis incruentis, aliiſque divinis officiis fuiſſe celebratum. Quod ſatis innuunt hæc Apollinaris verba lib. 9. epiſt. 3. *Cum in Lugdunenſis Eccleſiæ dedicatæ feſtis hebdomadalibus collegarum ſacroſanctorum rogatu exoraveris, ut perorares.* Nam feſta hebdomadalia dedicatæ Eccleſiæ nihil aliud ſunt, quam quod illa per integram hebdomadem fuere celebrata.

Nota 587. IN ANNIVERSARIO DEDICATIONIS BASILICÆ.

Anniverſarius Dedicationis baſilicæ dies ex veteri conſuetudine celebratur in Eccleſia: de qua Felix Papa IV. in epiſt. apud Burchardum lib. 3. cap. 58. *Solemnitates vero Dedicationum Eccleſiarum & ſacerdotum per ſingulos annos ſolemniter ſunt celebrandæ, ipſo Domino exempla dante, qui ad feſtum Dedicationis templi, omnibus faciendum dans formam, cum reliquis populis celebraturus venit.* Quod etiam patet ex Sozomeno lib. 2. hiſt. Eccl. cap. 25. ubi ſcribit dedicationis templi Hieroſolymitani, conditi olim a Conſtantino Magno, diem Anniverſarium, per octo dies quotannis celebrari ſolitum ἐξ ἐκείνου δὲ εἰς τόδε τὴν ἑορτὴν λαμπρῶς μάλα ἄγει ἡ τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησία, &c. id eſt, quo tempore Eccleſia Hieroſolymitana hoc feſtum quotannis ſplendide admodum celebrat: adeo ut eo initiationes ſacrorum peragantur, & dies octo deinceps conventus fiat.

Porro his ita de baſilicæ Dedicatione notatis, ſubjungendus eſt ordo in benedictione ſigni, hoc eſt nolæ, ſeu campanæ, qui extat in codicibus Remenſi & Ratoldi Abbatis. In codice igitur Remenſi ita habetur: *Ad ſignum Eccleſiæ benedicendum:* Benedic, Domine, hanc aquam benedictione cæleſti, &c. In cod. Ratoldi: *Ad ſignum Eccleſiæ benedicendum. In primis intingue ter in aqua, & laves in ea quæ benedicenda eſt his verbis:* Benedic, Domine, hanc aquam benedictione cæleſti, &c. ut in Ordine Romano: *Poſt hæc cantabis Pſalmos ſex, id eſt: Lauda, anima mea, Dominum; uſque ad finem Pſalterii. Interim laves eum de aqua* (benedicta videlicet, ut præcipitur in cod. Remenſi,) *cum oleo, & ſale; & dic:* Deus, qui per Moyſen legiſerum tubas argenteas fieri præcepiſti, &c. ut in Ord. Rom. *Tunc extergis eum linteo, & dicas verſ.* Vox Domini ſuper aquas, Deus majeſtatis intonuit, Dominus ſuper aquas multas, *uſque in finem Pſalmi. Poſt hæc tangis eum de Chriſmate ſeptem vicibus foris, intus quaternis. Oratio:* Omnipotens ſempiterne Deus, qui ante arcam fœderis, &c. ut in Ordine Rom. (In codice Remenſi legitur in hunc modum: *Et dicis Antiphonam cum capite,* vox Domini, &c.) *Tunc pones incenſum in acerna* (lege, *acerra*, id eſt, thuribulo,) *& myrrham; & faciat fumum intus, & extra; & cantes:* ℣. Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ, *uſque ad finem Pſalmi.* Omnipotens Dominator Chriſte, cui (lege, *quo*) ſecundum aſſumtionem carnis dormiente in navi, &c. ut in Ordine Romano. In codice Remenſi ſic habetur: *Tunc imponis incenſario, & thymiamata, & myrrham, & erigis Cloccam, & dicis Antiphonam,* Deus in ſancto via tua, quis Deus magnus ſicut Deus noſter. ℣. Viderunt te aquæ Deus, *uſque ad finem Pſalmi, & dicis collectam:* Omnipotens Dominator Chriſte, &c. Et hæc de ſigni benedictione.

Clocca autem cujus eſt in codice Remenſi mentio, ſignum eſt, nola, campana, Gallice *Cloche*. Ita docet Otholonus lib. 2. de vita S. Bonifacii Epiſcopi Moguntini: *Interea ſignum Eccleſiæ quod vulgo appellari ſolet*

[a] Id eſt, ſecundum Lucam.

let Glocca (lege, *Clocca*) *abſque humano motu ſonare cæpit*. Mentio fit in Epiſtola Gutberti ad S. Lullium, quæ LXXXIX. eſt inter Epiſtolas ejuſdem S. Bonifacii: *Cloccam, qualem ad manum habui, tuæ paternitati mittere curavimus*.

Nota 588. IN VIGILIA APOSTOLORUM.

Sequitur Commune Sanctorum, ut vocant, in cujus initio hæc reperire eſt in codice Remenſi: *Denuntiatio Natalis unius Martyris. Noverit veſtra devotio; ſanctiſſimi fratres, quod B. Martyris illius Anniverſarius dies intrat.: quod diaboli tentationis exuberant* (lege, *quo diaboli tentationes exuperans*) *univerſitatis Creatori glorioſa paſſione conjunctus eſt. Per pluralitatem* (id eſt, ſi ſolemnitas plurimorum ſit denuntianda) *quod* (lege, *quo*) *diaboli tentamenta vincentes univerſitatis Creatori glorioſa paſſione conjuncti ſunt. Ideoque Dominum conlaudemus, qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, ut qui illis victoriæ coronam contulit, nobis eorum meritis delictorum indulgentiam largiatur: In illo igitur loco, vel in illa villa, illa feria hanc eamdem feſtivitatem ſollicita devotione celebremus*.

Hæc eſt antiqua formula feſti alicujus annuntiandi antequam Martyrologia publice in Eccleſia legerentur: cujus lectionis mentio fit in additione prima Capitularis Ludovici Imperatoris tit. 69. *Ut ad capitulum primitus Martyrologium legatur: & dicatur verſus, deinde regula, aut homilia qualibet legatur: deinde, Tu autem Domine, dicatur*. Sed vix ante hujus Ludovici Pii ætatem, lectionem Martyrologii in uſu fuiſſe crediderim; ut patet ex his, quæ ex codice Remenſi, qui tempore Caroli Magni ſcriptus eſt, produxi; in quo, ut obiter id notem, a nihil extat de Communi Apoſtolorum.

Nota 589. MARTYRIS ANTECEDIT.

In codice Remenſi legitur: *Martyris Confeſſor antecedit*. Sed τὸ *Confeſſor* redundat.

Nota 590. RESTAURANTUR. In eodem codice corrupte legitur, *reſtaurator*.

Nota 591. PRETIOSA PASSIONE QUAM PRÆIMUS.

In eodem codice male legitur: *Pretioſa paſſione, & ſolemnia*. Sed legendum eſt, ut in codice Rodradi, *Pretioſa paſſione & ſolemnitate*.

Nota 592. VOTIVOS.

Id eſt, devotos, Papias: *Votivus, devotus*, id eſt, promtus & alacris ad Dei cultum.

Nota 593. ITEM ALIA PRÆFATIO. Hæc tertia Præfatio eſt pro Martyre Pontifice.

Nota 594. IN VIGILIA PLURIMORUM MARTYRUM.

Hæc Vigilia deeſt in codice Remenſi. Sed & alia Miſſa eſt in Natali plurimorum Martyrum.

Nota 595. IONIANTUR. Id eſt, inflammentur.

Nota 596. CONFESSORIS.

Confeſſores illos vocat Eccleſia, qui pietate inſignes, virtutibus & miraculis illuſtres, ſine Martyrio tranquilla & placida morte in Chriſto quieverunt. Sidonius lib. 4. epiſt. 18. *Baſilicam ſancti Pontificis Confeſſoriſque Martini, Perpetuus Epiſcopus digniſſimus tanto prædeceſſore ſucceſſor, multum priori, quæ fuit hactenus, capaciorem novavit*. Et infra:

Quæ Confeſſori non erat æqua ſuo.

Nota 597. UT POSTQUAM VIRGO DE VIRGINE PRODIIT, &c.

Id eſt, poſtquam Chriſtus Virgo de Maria Virgine prodiit, tum Virginis partu victa eſt libido, ut præclare canit Prudentius in Pſychomachia:

Numquid & intactæ poſt partum Virginis ullum

Fas tibi jam ſupereſt.

Et infra:

Nec mea poſt Mariam potis es confringere jura.

Nota 598. ET IN QUO FUIT PECCANDI FACILITAS, &c. Elegans eſt paronomaſia.

Nota 599. ALIA MISSA.

Deeſt in codice Remenſi. In cod. Rodradi legitur: *Miſſa in Natali Virginis Confeſſæ*. Ubi nota Confeſſam appellari ſanctam Virginem, quæ non ſit Martyr, quemadmodum appellantur Confeſſores viri ſancti non Martyres. Quod tamen vocabulum aliquando ſanctis mulieribus attributum fuiſſe videmus: nam in Concilio Toletano quarto editionis Garſiæ, ſancta Leocadia Confeſſor appellatur.

Nota 600. VEL VIDUÆ.

Hæc verba non extant in editis. De viduæ profeſſione, & veſtis impoſitione ab Epiſcopo, hæc habet Concilium Arauſicanum primum can. 27. *Viduitatis ſervandæ profeſſionem coram Epiſcopo in ſecretorio habitam, impoſita ab Epiſcopo veſte viduali indicandam*, &c.

Nota 601. BENEDICTIO VIRGINIS.

Virgines Deo ſacrare antiquus mos eſt Chriſtianorum, quem etiam tangit Ammianus Marcellinus, licet paganus, lib. 18. ſub finem: *Inventas tamen alias Virgines Chriſtiano ritu cultui divino ſacratas cuſtodire intactas, & religioni ſervire, ſolito more, nullo vetante, præcepit*.

Nota 602. AB EPISCOPO DICENDA.

Epiſcopi eſt Virgines conſecrare. S. Hieronymus epiſt. ad Demetriadem lib. 1. *Scio quod ad imprecationem Pontificis flammeum Virginale ſanctum operuerit caput*. Et epiſt. 83. ad Oceanum lib. 2. *Heri Catechumenus, hodie Pontifex; veſpere in circo, nunc in altario; dudum fautor hiſtrionum, nunc Virginum conſecrator*. Id etiam patet ex Concil. Carthagin. 2. can. 3. *Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt, ut Chriſmatis confectio, & puellarum conſecratio a Preſbyteris non fiant*. Quod ſi aliquando faciant Preſbyteri, id inconſulto Epiſcopo facere non debent, ut habetur in Concil. Carthag. 3. can. 36. *Ut Preſbyter, inconſulto Epiſcopo, Virgines non conſecret*.

Nota 603. QUÆ FIT IN EPIPHANIA.

Ita in editis, in codice Remenſi, & in Ordine Romano. Ita etiam ſtatuitur in Epiſtola Gelaſii Papæ ad Epiſcopos Lucaniæ: *Devotis quoque Deo Virginibus niſi aut in Epiphaniarum die, aut in albis Paſchalibus, aut in Apoſtolorum natalitiis, ſacrum minime velamen imponant*.

Nota 604. VEL SECUNDA FERIA PASCHÆ.

In Ord. Romano, *Vel in albis Paſchalibus*. Ita in præfata Gelaſii Epiſtola. Apud S. Ambroſium ipſa Reſurrectionis Dominicæ ſolemnitate. Lib. ad Virginem lapſam cap. 5. *Non es recordata diei ſanctæ Dominicæ Reſurrectionis, in quo divino altari te obtuliſti velandam*.

Nota 605. AUT QUANDO APOSTOLORUM NATALITIA CELEBRANTUR.

Juxta decretum Gelaſii Papæ Epiſtola ſuper citata.

Nota 606. ET VESTIMENTA NIGRA FORINSECUS GESTANT.

Hæc deſunt in Ordine Romano, & in codice Remenſi. Olim Virgines Deo ſacræ pulla veſte induebantur. S. Hieronymus epiſt. 15. lib. 1. de laudibus Aſellæ: *Et tunicam fuſciorem quam a matre impetrare non poterat, induta*. Et Epiſtola ad Gaudentium lib. 2. *Solent quidam cum futuram Virginem ſpoponderunt, pulla tunica eam & furvo operire pallio*; ut videlicet a teneris unguiculis aſſueſcat hujus generis veſtimento.

Nota

a In utroque Theod. Gemet. & Col. ſunt Miſſæ in Natali unius Apoſtoli. Item in Nat. plurimorum Apoſtolorum. ideo de communi. In Theod. ſunt Miſſæ tum de Vigilia, tum de Natali unius Evangeliſtæ, quas ſequitur Miſſa in Nat. SS. Doctorum.

Nota 607. QUORUNDAM BONORUM.

Nempe caſtimoniæ, cujus excellentia in cælo magis perfecta erit; ut ſequentia ſatis indicant.

Nota 608. IN NOVO.

Ita in codice Remenſi, & in Ordine Romano. In editis legitur, *in hac*, male.

Nota 609. QUÆ TIBI DEVOTIONEM SUAM OFFERT.

Id eſt, quæ tibi propoſitum & firmam tibi perpetuo ſerviendi voluntatem offert.

Nota 610. VOTUM. Id eſt, deſiderium & voluntatem.

Nota 611. IN JEJUNIO CIBUS.

Spiritalis videlicet, quo mens paſcatur, dum caro jejunat. Nam devotis virginibus olim fuere:

Et raræ tenueſque epulæ, & mens ſobria ſemper.

Inquit Prudentius de illis ſcribens lib. 2. contra Symmachum.

Nota 612. QUATENUS CENTESIMI FRUCTUS, &c.

Ita Prudentius lib. citato, de Virginibus agens:

Hinc decies deni rediguntur in horrea fructus.

Vide ſuperius annotata.

Nota 613. AD ANCILLAS DEI VELANDAS.

Olim Virgines Deo ſacræ ſolemni ritu velabantur. Præter locos ſupra citatos, id etiam videre eſt apud S. Hieronymum lib. 1. epiſt. 48. ad Sabinianum: *Poſt Apoſtoli Petri baſilicam, in qua Chriſto flammeolo conſecrata es*. Et Prudentium lib. citato:

Sunt & Virginibus pulcherrima præmia noſtris,

Et pudor, & ſancto tectus velamine vultus.

Id autem fiebat poſt diuturnam Virginitatis probationem, eo quod in ejuſmodi velatione propria quædam ſit Virginis conſecratio, & ſtrictiſſima cum Chriſto Sponſo conjunctio. Quocirca olim Virgines ante annum ætatis ſuæ quadrageſimum non velabantur, ut ſtatuitur in Concilio Agathenſi can. 19. *Sanctimoniales, quamlibet vita earum & mores probati ſint, ante annum ætatis ſuæ quadrageſimum non velentur*; & in Concilio Cæſar-Auguſtano can. 8. *Item lectum eſt non velandas eſſe Virgines, quæ ſe Deo voverint, niſi XL. annorum probata ætate*, & in Novella Majoriani: *Sancimus filias quas pater materve a ſeculari permixtione tranſlatas, Chriſtianæ fidei ſervare præcepta continuata Virginitate cenſuerint, non ante ſuſcepto honorata velamine conſecrare, quam quadraginta annos ætatis emenſæ, talibus infulis inoffenſa meruerint obſervatione decorari.*

Nec obſtat id quod ſtatuit S. Baſilius epiſt. 1. ad Amphilochium can. 18. ut Virginum ὁμολογία id eſt, profeſſio excipiatur anno ætatis 16. vel 17. Siquidem ſuſceptio veli a profeſſione ſeu voto Virginitatis diſtincta eſt: nec ſemper eodem tempore iſta agebantur, ſed aliquando diverſis temporibus, ut clarum eſt ex Concilio Cæſarauguſtano ſupra citato, in quo votum Virginitatis, & ſuſceptio veli diſtinguuntur. Et ex epiſt. 1. S. Innocentii Papæ ad Victricium Rothomagenſem Epiſcopum cap. 12. & 13. *Item quæ Chriſto ſpiritualiter nupſerunt, & velari a ſacerdote meruerunt, ſi poſtea vel publice nupſerint, vel ſe clanculo corruperint: non eas admittendas eſſe ad agendam pœnitentiam, niſi is, cui ſe conjunxerant, de ſeculo deceſſerit*, &c. *Hæ vero quæ nondum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito Virginitatis ſemper manere promiſerint, licet velatæ non ſint, ſi forte nupſerint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia eſt*, &c.

Præter velum ſolebant mitra ſeu mitrella Virgines ornare caput, quæ erat ex lana, auro, purpuraque contexta, ut videre eſt apud Optatum Milevitanum lib. 2. adverſus Parmenianum: *Intera ſupra memoratus Felix inter crimina ſua & facinora neſanda, ab eo comprehenſam puellam, cui mitram ipſe impoſuerat, a qua paulo ante Pater vocabatur, neſario inceſtare minime dubitavit*. Et lib. 6. *Idem illud quam ſtultum, quam vanum, quod ad voluntatem, & quaſi ad dignitatem veſtram vocare voluiſti: ut Virgines Dei agerent pœnitentiam diſcentes; ut jamdudum profeſſa ſigna voluntatis capitibus poſtea, vobis jubentibus, immutarent: ut mitellas aureas projicerent, alias acciperent*. Et paulo poſt: *Nec ulla ſunt præcepta conjuncta, vel de qua lana mitrella fieret, aut de qua purpura pingeretur; non enim in panno hoc poteſt Virginitas adjuvari*. Idque faciebant ad ſponſarum imitationem; ut repudiatis ſeculi viris ſe Chriſto nupſiſſe indicarent, ut conſtat ex eodem Optato ibidem: *Et tamen Virginitas ſi illæſa ſit, ſine mitrella tuta eſſe poteſt. Spiritale nubendi hoc genus eſt; in nuptias Sponſi jam venerant voluntate & profeſſione ſua, & ut ſecularibus nuptiis ſe renuntiaſſe monſtrarent.*

Aliam cauſam profert S. Iſidorus lib. 2. de Offic. Eccl. cap. cap. 16. ubi & velum a mitra diſtinguit: *Quæritur cur feminæ Virgines in benedictione velentur, quarum hæc cauſa eſt. In gradibus enim vel Officiis Eccleſiaſticis feminæ nullatenus præſcribuntur. Nam neque permittitur eis loqui in Eccleſia, vel docere; ſed neque tingere, vel offerre aliquid virilis muneris, aut ſacerdotalis officii ſortem ſibi vindicare. Ideoque hoc tantum, quia Virgo eſt, & carnem ſuam ſanctificare propoſuit, idcirco venia fit illi, ut in Eccleſia notabilis vel inſignis introeat, & honorem ſanctificati corporis in libertate capitis oſtendat, atque mitram quaſi coronam Virginalis gloriæ præferat in vertice*. Quæ omnia fere ſumta ſunt ex Tertulliano lib. de velandis Virginibus, & male apud S. Iſidorum legitur: *Contingere*, pro, *tingere*.

De Virginum mitra illud ejuſdem Iſidori lib. 19. Originum cap. 31. intelligendum eſt: *Mitra eſt pileum phrygium caput protegens, quale eſt ornamentum capitis devotarum*. Ubi devotæ ſunt Virgines Deo dicatæ & conſecratæ, quemadmodum in Concilio Toletano 1. can. 16. *Devotam peccantem non recipiendam in Eccleſiam, niſi peccare deſierit*. Et can. 19. *Epiſcopi, ſive Presbyteri, ſive Diaconi filia, ſi devota fuerit, & peccaverit, & maritum duxerit*, &c. Unde Virgo devota, & Virginitas devota Auſonio dicitur in Parentalibus epig. 7.

Æmilia Hilaria matertera Virgo devota:
Feminei ſexus odium tibi ſemper, & inde
Crevit devotæ Virginitatis amor.

Quia vero mitra appellatur *pileum phrygium*, inde factum eſt, ut mitra, ſeu tiara Romani Pontificis appellata ſit *frigium*, vel potius *phrygium*, juxta correctiorem orthographiam. Sugerius Abbas S. Dionyſii in vita Lodovici Groſſi Francorum Regis agens de Alexandro Papa ſecundo: *Cumque Turonis apud S. Martinum, ut mos eſt Romanis, Frigium ferens, Lætare Hieruſalem celebraſſet*. Ubi male legitur, *Frigum*. Et infra agens de Calixto II. Papa, ubi deſcribitur ejuſmodi phrygium: *Ibique more Romano ſeipſos præparantes miro & mirabili ornatu, circumdantes capiti ejus Fuginum* (leg. *Frigium*) *ornamentum imperiale inſtar galeæ circulo aureo circumcinctum imponunt*.

Tandem Virginum crines ſparſi & ſoluti erant inſtar ſponſarum, ut manifeſtum eſt ex eodem Optato lib. 6. *Spiritali Sponſo ſolverant crinem, jam cæleſtes celebraverant nuptias*; & infra: *Inveniſtis igitur hujuſmodi Virgines quæ jam ſpiritaliter nupſerant: quaſi ſecundas coegiſtis ad nuptias; ut crines iterum ſolverent, imperaſtis*. Nam Schiſmatici Catholicas Virgines ad ſuas partes raptas vel allectas, pœnitentia prius impoſita, iterum conſecrabant. Ex hoc Optati loco manifeſtum eſt olim Virgines non fuiſſe tonſas, quod etiam confirmatur ex S. Ambroſio cap. 8. lib. ad Virginem lapſam: *Amputentur crines qui per vanam gloriam*

occaſionem luxuriæ præſtiterunt. Ibi enim injungit Virgini lapſæ pœnitentiam acturæ de peccato crinium tonſionem, juxta priſcum morem, quem etiam obſervare eſt ex lib. 6. Optati, quod ſignum eſt eam ante lapſum intonſam fuiſſe; & ex S. Hieronymo epiſt. ad Sabinianum, ubi refert de quadam Virgine Romæ profeſſa, quæ cum Bethlehem veniſſet ut morem gentis ſervaret, tonſa eſt, crinemque amatori Sabiniano dedit. Et ex Concilio Gangrenſi can. 17. *εἴ τις γυνὴ διὰ τὴν νομιζομένην ἄσκησιν ἀποκείροιτο τὰς κόμας*, &c. *ἀνάθεμα ἔστω*. id eſt, ſi qua mulier propter eam quæ exiſtimatur exercitatio, id eſt ob vitam monachicam tondeat comam, &c. excommunicetur.

At contrarius uſus fuit in partibus Ægypti & Syriæ: ſiquidem illic olim ſanctimoniales ſeu virgines ſeu viduæ tondebantur, ut docet S. Hieronymus epiſt. citata: *Moris eſt Ægypti & Syriæ monaſteriis, ut tam Virgo, quam vidua, quæ ſe Deo voverint, & ſeculo renuntiantes omnes delicias ſeculi conculcarint, crinem monaſteriorum matri offerant deſecandum*. Refertque cauſam, ne a pediculis opprimantur, quia balnea non adeunt, nec oleo unguntur. Quod hodie apud nos obſervatur, etiam apud Græcos, ut ſcribit Theodorus Balſamon in canonem citatum.

Nota 614. ORATIO AD ABBATEM FACIENDUM.

Ritum ordinandi tum Abbatis, tum Abbatiſſæ, quære in Ordine Romano.

Nota 615. HEBDOMADA SECUNDA.

Sequitur Ordo Hebdomadarum per annum a Pentecoſte uſque ad Adventum Domini. In editis legitur: *Dominica II. III. IV.* & ſic deinceps.

Nota 616. POST TEMPORA FELICITER DILATATA.

Id eſt, poſt vitam longam feliciter ductam.

Nota 617. ET SOLUM SINE PECCATI MACULA SACERDOTEM.

Juxta illud Apoſtoli ad Hebræos. 7. *Talis enim decebat ut nobis eſſet Pontifex ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatoribus*, &c.

Nota 618. CUJUS EST TOTUM, QUOD EST OPTIMUM.

Tò *optimum* hoc loco bonum ſignificat, eſtque phraſis Græca, ſuperlativum pro poſitivo. Etenim omne bonum, in quocumque gradu & differentia conſideretur, Dei eſt, & a Deo eſt. Unde Jacobi cap. 1. juxta textum Græcum, omne datum bonum, & omne donum perfectum deſurſum eſt: *Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι*. id eſt in verſione communi, omne datum optimum, pro poſitivo, ut habetur in textu Græco. Et optime S. Jacobus datum bonum, & datum perfectum, id eſt optimum, Deo attribuit. Quia omne bonum, qualecumque ſit, Dei eſt, & a Deo eſt. Unde Marcus Philoſophus Imperator dicere ſolebat *πάντα ἄνωθεν*. id eſt, omnia deſurſum, ut refert Dio Pruſæus.

Nota 619. TIBI LITARE.

Litare eſt ſacrificare hoc loco a *λιτή*, id eſt, oratio, ut docet Feſtus.

Nota 620. SANXISTI.

Hoc eſt, ſanctificaſti. Sancire aliquando eſt ſanctificare. Tertullianus libro de reſurrectione carnis: *Anima non lavatione, ſed reſponſione ſancitur*. Et lib.º de jejunio, ex Joele: *Joel exclamavit: ſancite jejunium*. Nam ſacrificia veteris Legis ſuam dignitatem & ſanctitatem emendicant ab Euchariſtico novæ Legis ſacrificio, ut figura a ſuo prototypo.

Nota 621. UT QUOD SINGULI OBTULERUNT.

Ita loquitur, quia fideles in Miſſarum ſolemniis communicaturi, ſinguli panem & vinum in ſuam communionem offerebant; qua de re infra.

Nota 622. SPIRITUM COGITANDI QUÆ RECTA SUNT.

Recte Spiritum cogitandi quæ recta ſunt petit Eccleſia, quia nulla eſt ſine Dei auxilio in homine bona cogitatio, juxta illud Pauli 2. ad Cor. cap. 3. *Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt*. Ubi in his verbis, *non quod*, eſt anaſtrophe, pro, *quod non*. Nam reddit cauſam cur fiduciam debeamus habere per Chriſtum ad Deum, eo quod non ſimus ſufficientes cogitare aliquid recti vel ſancti, videlicet a nobis, quaſi ex nobis. Ita diffinitur in Concilio Arauſicano 2. can. 7. *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare, ut expedit, aut eligere, ſive ſalutari, id eſt Evangelicæ prædicationi conſentire poſſe affirmat, abſque illuſtratione & inſpiratione Spiritus ſancti, qui dat omnibus ſuavitatem in conſentiendo, & credendo veritati, hæretico ſpiritu fallitur*.

Nota 623. PERTINERE. Id eſt, pertingere.

Nota 624. SUBRIPIENTIUM.

Pro *τὸ ſubrepentium*, quod paſſim occurrit in veteribus codicibus manuſcriptis.

Nota 625. OPUS NOSTRÆ REDEMTIONIS EXERCETUR.

Tum quoad repræſentationem, quia ſacrificium altaris incruentum, eſt rememorativum ſacrificii cruenti, quod in ara crucis conſummatum eſt: tum quoad applicationem, quia per altaris ſacrificium, nobis applicatur paſſionis Chriſti meritum.

Nota 626. ET TERRORE COGAS.

Non quod Deus per terrorem inferat vim voluntati; tollatque liberi uſum arbitrii: ſed juxta vulgarem loquendi modum hæc dicuntur, ut cum minitando alicui dicimus: niſi id ſponte feceris, invitus facies.

Nota 627. ET FACTUM EST VISIBILE QUOD LATEBAT.

Nempe mundus, qui cum in divinis Ideis lateret, a Deo creatus, viſibilis factus eſt.

Nota 628. ECCLESIAM TUAM INTER ADVERSA CRESCERE TRIBUISTI.

Id tot Martyriorum experientia patet, teſtaturque S. Juſtinus Martyr, in dialogo cum Tryphone Judæo, ubi Eccleſiam pulchre viti comparat, ex qua ſi quis excidat fruticantes ſurculos, ut alios virides & fructiferos palmites proferat, efficiet. Tertullianus ad Scapulam: *Nec tamen deficiet hæc ſecta; quam tu magis ædificari ſcias, cum cædi videtur*. Et S. Nilus homil. 2. de Chriſti Aſcenſione: *τὰ τῆς Ἐκκλησίας κατατεμνόμενα κλήματα, καὶ ὁ τῆς πίστεως μᾶλλον ἐπεδίδου καρπὸς, καὶ ἄνθος ἀμάραντον ἔφερε*. id eſt, Eccleſiæ palmites ſuccidebantur, & fructus fidei magis progreſſus eſt, & florem immarceſſibilem ferebat.

Nota 629. ET QUI VOBIS TRIBUIT SUPPLICANDI AFFECTUM.

Supplicandi affectus a Deo tribuitur, quia ſine Dei gratia Deo ſupplicare poteſt nemo. Quo ſpectat illud Concilii Arauſicani II. can. 3. *Si quis ad invocationem humanam gratiam Dei poſſe conferri, non autem ipſam gratiam facere ut invocetur a nobis, contradicit Iſaiæ Prophetæ, vel Apoſtolo idem dicenti: inventus ſum a non quærentibus me: palam apparui his, qui me non interrogabant*.

Nota 630. MUNERE. Id eſt, gratia.

Nota 631. NOSTRIS SENSIBUS.

Id eſt, noſtris opinionibus plerumque fallacibus & erroneis.

Nota 632. UT NON NOSTER SENSUS IN NOBIS, &c.

Id eſt, ut non ducamur noſtris cupiditatibus, ſed cæleſtis gratiæ operatione. *In nobis*, id eſt *nos*: phraſis Hebraica.

Nota 633. UT QUOD IMMERITIS CONTULISTI, &c.

Id eſt, ut bonam voluntatem tibi ſerviendi, quam nobis contuliſti, per tuam gratiam, ad effectum redigas.

Nota 634. MERITORUM. Id eſt, peccatorum. Vide ſupra in Canonis Miſſæ expoſitione.

Nota

Nota 635. Gerimus. Id eſt, adminiſtramus, operamur.

Nota 636. Indamnas.

Id eſt, nulli damnationi ob aliquod crimen aut reatum obnoxii, hujuſce mundi adverſis patienter propter Deum toleratis.

Nota 637. Per hujus sacrificii veneranda commercia.

Hæc metaphorice dicta ſunt. Et ſenſus eſt per ſacrificia, vel pro ſacrificiis quæ Deo offerimus, veluti mutuo quodam commercio, ille nos ſummæ ſuæ divinitatis participes facit.

Nota 638. Et præsentiæ corporalis mysteriis non deserat, &c.

Hæc duo verba *deſerat* & *relinquat*, videntur hoc loco ſumi pro deſtituat, privet.

Nota 639. Req. Ben.

Id eſt, require benedictionem, nempe in Hebdomade præcedente.

Nota 640. Hebdomada V. ante Natale Domini.

Ita in excuſis. In codice Remenſi habentur etiam quinque Dominicæ ſeu Hebdomadæ de adventu Domini eodem numerandi ordine, de quibus hæc habet Amalarius lib. 3. de Offic. Eccleſiaſt. cap. 40. de Adventu: *In antiquis libris Miſſalium, & Lectionariorum, reperitur ſcriptum: Hebdomada quinta ante Natalem Domini. Totidem enim lectiones habentur in Lectionario, & totidem Evangelia a tempore memorato per dies Dominicos uſque ad Nativitatem Domini*. In codicibus Rodradi & Ratoldi, & apud Pamelium ſunt [a] quatuor dumtaxat Hebdomadæ & Dominicæ de eodem Adventu Domini, converſo numerandi ordine: itaut ea quæ remotior eſt a Natali Domini prima Dominica, ſeu Hebdomada appelletur; quæ vero proxima eſt, dicatur quarta. Et Berno Augienſis cap. 4. libri de quibuſdam rebus ad Miſſam ſpectantibus, ſcribit hanc eſſe Dominici Adventus rationem in Gregorianis codicibus: quod tamen vix mihi perſuadere poſſum, cum editi ex Vaticano, Remenſis, & S. Eligii codices, qui Gregoriani ſunt, reclament. In Miſſis Ambroſianis apud Pamelium ſex videre eſt Dominicas de Adventu Domini: quia ibi Dominica prima Adventus proxime ſequitur feſtum S. Martini. Quod etiam teſtatur Radulphus Tungrenſis propoſitione XVI. *Ambroſianus Adventus habet ſex Septimanas, & incipit Dominica poſt Martini*. Hoc officium inſtitutum eſt pro reverentia Natalis Domini, quemadmodum & jejunium, quod varium fuit pro diverſitate temporum & locorum. S. Perpetuus Turonenſis Epiſcopus, inter cetera jejunia per anni curriculum inſtituit: *A depoſitione domni Martini uſque Natale Domini terna in ſeptimana jejunia*, ut refert S. Gregorius Turonenſis lib. 9. hiſt. In Concilio Matiſconenſi I. celebrato ſub Gunttanno Rege, anno 581. can. 9. *Statuitur, ut a feria S. Martini ad Natale Domini ſecunda, quarta, & ſexta ſabbati jejunetur*. Lib. 6. Capitul. Regum Caroli & Ludovici tit. 183. ſtatuitur jejunium quadraginta dierum ante Natale Domini: *Quare admoneant ſacerdotes ut jejunia tria legitima in anno agantur, id eſt quadraginta dies ante Nativitatem Domini, & quadraginta ante Paſcha, ubi decimas anni ſolvimus, & poſt Pentecoſten quadraginta dies*. De eodem jejunio agit Rabanus lib. 2. de inſtitutione Clericorum cap. 22. *Hac ergo auctoritate divinæ Scripturæ Eccleſia morem obtinuit, & univerſale jejunium hac obſervatione celebrat. Quod tamen jejunium incipitur a nono menſe in decimum extenditur, id eſt uſque ad Natalem. Congrua itaque diſpoſitione a magiſtris Eccleſiæ hoc loco jejunium quadrageſimale conſtitutum eſt, ut ante diem Natalis Domini jejunio & abſtinentia nos caſtigemus*.

In Kalendario quod præfigitur Sacramentario Ratoldi Abbatis XVIII. Kalendas Novembris notatur Quadrageſima ante Natale Domini. S. Cutbertus Lindisfarnenſis Epiſcopus quadraginta ante Natale Domini dies jejunare ſolebat, ut ſcribit Beda in ejus vita cap. 42.

Eamdem etiam jejunii conſuetudinem obſervant Græci, ut manifeſtum eſt ex Georgio Codino, libro de Officiis palatii Conſtantinopolitani, ubi agens de cæremoniis menſæ Imperatoriæ in Natali Domini ſic ſcribit: *καὶ ποιῶν εὐχὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης διὰ τὸ τὴν τεσσαρακοστὴν παρελθεῖν, ἀρχὴν δὲ κρεωφάγου λαβεῖν, λαμβάνει ἄρτον καὶ μίνσον*. id eſt, & facta oratione ad menſam; quia præterita Quadrageſima, principium temporis quo eduntur carnes advenit, accipit panem & miſſum. Ad cujus diſtinctionem ab eodem Codino infra Quadrageſima Paſchalis appellatur *ἁγία καὶ μεγάλη τεσσαρακοστή*. id eſt, ſancta & magna Quadrageſima. Quod tamen jejunium Quadrageſimale ante Natalem Domini non eſt apud Græcos adeo antiquum. Non erat enim tempore Concilii Trullenſis, imo nec Theodori Balſamonis ætate, qui floruit anno Domini 1191. Ita enim ſcribit ad can. 52. præfati Concilii: *σημείωσαι οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι κυρίως μία ἐστὶ τεσσαρακονθήμερος*, &c. id eſt, *Nota autem ex hoc canone, quod proprie eſt una Quadrageſima. Si enim alia eſſet, cautum fuiſſet ne in illa fieret ſacrum myſterium per perfectum ſacrificium, ſed per præſanctificata; quemadmodum quoque cautum eſt ne fiat in magni Paſchæ Quadrageſima*. Hæc ille, quæ ſane non ſcripſiſſet, ſi tum Natalis Domini Quadrageſima apud Græcos in uſu fuiſſet.

Alter olim monachi in Gallia. Siquidem in Concilio Turonenſi celebrato anno 567. ſub Chariberto Rege, decernitur ut monachi, juxta antiqua ſtatuta, *de Decembri uſque ad Natale Domini omni die jejunent*. Romani olim exordium Adventus a Dominica poſt feſtum ſanctæ Catharinæ Virginis ducebant, ut teſtatur Radulphus Tungrenſis propoſitione 16. *Adventus Domini apud Romanos incipit Dominica prima poſt craſtinum Catharinæ*. Quod etiam de jejunio intelligendum eſt. Nam paulo poſt ſubjungit: *Apud Romanos etiam in Adventu Domini jejunium agitur*. Sed hoc Adventus ſpatium non adeo antiquum eſt apud Romanos, cum feſtum S. Catharinæ non reperiatur in antiquis Sacramentariis: ut nec hodiernum, quod conſtat tribus Hebdomadibus integris & aliquot diebus ſequentis: quodque proinde fruſtra quidam putant ita fuiſſe inſtitutum a S. Petro. Huic enim ſententiæ adverſantur antiquiora Sacramentaria ſupra citata, in quibus Adventus Domini eſt quinque Dominicarum.

Nec audiendus eſt quidam recentior, qui, ut probet antiquitatem Adventus Domini, hunc producit locum S. Johannis Chryſoſtomi ex homil. 3. in epiſt. ad Epheſios: *Si ingrueret, inquit, ſolemnis Epiphaniæ dies: adde etiam ſi tempus Adventus Domini ſacri, nedum Epiphaniæ, & Quadrageſimæ*. Sed iſta nihil efficiunt, nec ſenſum auctoris aſſequuntur, ut conſtabit ex textu Græco: *ἂν ἐπιστῇ, φησὶν, ὁ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς καιρὸς, οἷος ἂν ᾖ τις, μετέχει τῶν μυστηρίων· ἂν ἐπιστῇ τῆς Ἐπιφανείας ἡμέρα, καιρὸς ἱερὸς οὐ τοῦτο προσιδεῖν. οὐ Ἐπιφανεία, οὐ τεσσαρακοστὴ ποιεῖ ἀξίους τοῦ προσιέναι, ἀλλὰ ψυχῆς εἰλικρίνεια καὶ καθαρότης*. id eſt, ſi advenerit, inquit, tempus Quadrageſimæ, qualiſcumque quiſpiam fuerit, myſteriorum ſit particeps. Si advenerit dies Epiphaniæ. Atqui hoc in tempore accedendi minime ſitum eſt. Non Epiphania, non Quadrageſima dignos faciunt, qui accedant. Hoc in loco invehitur in illos, qui raro Euchariſtiam ſumebant, dicebantque ſe eam in Epiphania & Quadrageſima ſumturos: quibus reſpondet hoc in tempore quo acceditur ad ſacram menſam, ſitum non eſſe; cum ejuſmodi homines quales fuerint ſive in Epiphania ſive in Quadrageſima, ad communionem accedere ſoleant: & Epiphaniam, & Quadrageſimam non facere dignos, ſed ſinceritatem & puritatem animæ. Eſt ergo hic dialogiſmus inter deſidem qui moram trahit in ſumenda Euchariſtia, & S. Johannem Chryſoſtomum. Piger enim ait, ſi venerit tempus Quadrageſimæ, ad ſacram menſam accedam videlicet; reſpondet S. Doctor,

qualis

a In vet. Sacram. Gallic. ſunt tantummodo tres.

qualis quiſque tum fuerit, ſit myſteriorum particeps. Dicit piger, in Epiphania; ſubaudi, accedam ad communionem. Reſpondet S. Doctor, hoc in tempore accedendi minime poſitum eſt: nam Epiphania & Quadrageſima non dignos faciunt, &c.

Nota 641. EXCITA, DOMINE, POTENTIAM TUAM, &c.

In codice Remenſi adjicitur altera. *Conſcientias noſtras, quæſumus, omnipotens Deus, quotidie purifica*, &c. ut in Miſſali Romano.

Nota 642. PRIMI ADVENTUS MYSTERIUM, &c.

In codice Remenſi eſt alia Præfatio: *Qui nos tamquam nutrimentis inſtrues parvulorum, diſpenſatis mentis & corporis alimentis*, &c.

Nota CUI PROPRIUM AC SINGULARE QUOD BONUS ES.

Per eſſentiam videlicet. In codice Ratoldi Abbatis eſt Præfatio ſuperioris Miſſæ.

Nota 644. CONSTET ESSE PERFECTUM.

In eodem codice pro his verbis legitur, *proficiatur*, Corrupte. Sed legendum eſt, *perficiatur*.

Nota 645. QUOD VATUM ORACULIS FUIT ANTE PROMISSUM.

In codice Remenſi legitur, *Quod per verbi Dei Evangelium promiſiſti*.

Nota 646. PERCIPIANT DIGNITATEM ADOPTIONIS. &c.

In eodem codice aliter legitur, in hunc modum: *Et habeat plenitudo adoptionis quod portabit teſtificatio veritatis*. Et in eodem codice ſequuntur aliæ tres Miſſæ, quæ deſunt in excuſis, & in codicibus noſtris mſſ.

Nota 647. QUI TUO INENARRABILI MUNERE PRÆSTITISTI, &c.

In cod. Ratoldi eſt alia Præfatio: *Cui proprium eſt, & ſingulare, quod bonus es*, &c. ut ſupra. Item in codice Remenſi: *Cui proprium eſt veniam delictis impendere*, &c. ut in Ordine Miſſæ Ambroſianæ, Dominica IV. Adventus.

Nota 648. ANTIQUÆ VIRGINIS.

Id eſt, Evæ; quia Paradiſus terrenus omni libidinis contagione caruit, ut vulgo theologi docent.

Nota 649. DEUS CUJUS ADVENTUS, &c.

Id codice Ratoldi deeſt vocabulum, *Deus*.

Nota 650. ALIA AD MISSAM.

In codice Remenſi legitur, *Poſt benedictiones*, id eſt poſt Canticum, *Benedicite omnia opera Domini*.

Nota 651. DOMINICA PRIMA ANTE NAT. DOM.

In codicibus Remenſi, Rodradi, & Ratoldi legitur, [a] *Dominica vacat*.

Nota 552 ORATIONEE DE ADVENTU.

In cod. Rem. pauciores quam hic, reperiuntur. Non [b] extant in codicibus Rod. & Ratoldi.

Nota 653. ORATIONES PRO PECCATIS.

Plures ſunt in codice Rodradi Presbyteri: ſed in codicibus Remenſi & Ratoldi Abbatis nullas reperire eſt.

Nota 654. ORATIONES QUOTIDIANÆ.

Non extant in codicibus Remenſi & Ratoldi. Plures ſunt in codice Rodradi. Exiſtimo has orationes olim dictas fuiſſe in feriis communibus.

Nota 655. ORATIONES VESPERTINALES.

In codice Rodradi legitur: *Orationes matutinas, ſeu veſperinales*. In quo, etſi multo plures ſint quam hic, nulla tamen harum quatuor extat: & quæ ibi habentur, a ſuo titulo diſſident. In codicibus Remenſi & Ratoldi nullæ ſunt.

Nota 656. ORATIONES AD CRUCEM.

Deſiderantur in aliis codicibus noſtris mſſ.

Nota 657. ORATIONES AD COMPLETORIUM.

Neque iſtæ reperiuntur in aliis codicibus noſtris mſſ.

Nota 658. ORATIONES MATUTINALES.

Pauciores ſunt in codice Rodradi, nullæ in codicibus Remenſi & Ratoldi Abbatis.

Nota 659. AD MATUTINOS LUCESCENTE DIE.

Iſtæ orationes deſiderantur in aliis codicibus noſtris mſſ. ut & ſequens oratio ad primam.

Nota 660. AD CLERICUM PACIENDUM.

Mos eſt vetuſtus Eccleſiæ Romanæ, ut clericalis dignitas per comæ tonſuram tribuatur. Unde Arator Epiſt. ad Parthenium:

Namque ego Romanæ caulis permixtus amœnis

Eccleſiæ, tonſo vertice, factus ovis.

Idque ante ullam ordinum ſuſceptionem, ut clarum eſt ex vita S. Germani Autiſiodorenſis Epiſcopi, auctore Conſtantio Presbytero: *Glomerata ſecum turba Clericorum atque nobilium, injiciens manus apprehendit Germanum, et invocato nomine Domini cæſariem ejus capitis detrahens, habitu Religionis, rejectis ſecularibus ornamentis, cum promotionis honore induit*. Et S. Patrocli Abbatis, auctore S. Gregorio Turonenſi: *Abiit ad Arcadium Bituricæ urbis Epiſcopum, petiitque ſibi comam capitis tonderi acciri que in Ordinem Clericorum; quod Epiſcopus, Domino volente, ſine mora complevit: nec multo poſt primus Diaconatus officium ſumens*. Unde in teſtamento S. Remigii dicitur: *Et ſi quis in Ordine Clericali a Presbytero uſque ad tonſum*, &c. Aliter Græci; nam apud eos in Lectoris ordinatione, qui gradus modo ex minoribus ſolus ordinibus apud eoſdem confertur, tonſura clericalis datur, ut videre eſt in eorum Euchologio in Lectoris ordinatione: *προσαγόμενος τῷ Ἀρχιερεῖ ὁ τοιοῦτος, εἰ μὲν κοσμικός ἐστι μετὰ ἱματίου, εἰ δὲ μοναχός, μετὰ μανδύου καὶ σφραγίζεται τρίτον τὴν κεφαλὴν παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως, καὶ κείρεται παρ' αὐτοῦ σταυροειδῶς, λέγοντος*, &c. id eſt, talis adducitur ad Pontificem, ſi quidem ſecularis eſt, cum veſtimento ſuo; ſi vero monachus, cum pallio monachico: & ter ſignatur in capite a Pontifice, & tondetur ab eo in modum crucis, dicente, &c. Id patet etiam ex vita S. Euthymii Abbatis: *Cum eum baptizaſſet, & pilos, qui ex Lege tondentur pueris, totondiſſet, in gradum Lectorum eum cooptat*. Apud Sur. 20. Januar.

Mos tamen ille non videtur univerſalis, quia in ſeptima Synodo can. 14. videmus pueros per tonſuram in Clerum allectos fuiſſe, qui tamen Lectores non erant per manuum impoſitionem ab Epiſcopo ordinati, etſi de ſuggeſtu publice in Eccleſia legerent, quod vetat Synodus, ſtatuens ne deinceps ejuſmodi Clerici in Eccleſia legere præſumant, niſi prius Lectores ab Epiſcopo fuerint inſtituti.

Tonſuræ Eccleſiaſticæ auctor fuit S. Petrus Apoſtolorum Princeps, ut teſtatur S. Gregor. Turonenſis lib. 1. de miraculis cap. 28. *Petrus Apoſtolus ad humilitatem docendam caput deſuper tonderi inſtituit*: idque ad inſtar coronæ ſpineæ Domini noſtri, ut docet Beda lib. 5. hiſt. Angl. cap. 22. quam coronæ formam improbans quidam recentior, & locum Bedæ miſero diſtorquens, eo devenit ut ſcriberet tempore S. Iſidori: *Duas clericos habuiſſe tonſuras, alteram in ſummo vertice, alteram inferius circum tempora: illaque tiaram ſacerdotalem, hæc vero regium diadema*,

[a] In noſtris mſſ. ita legitur.

[b] In Theod. & Gemet. multæ ſunt orationes de Adventu a vulgatis plerumque diſcrepantes. Verum ab iſtis Manuſcriptorum codicum differentiis enotandis abſtinendum duximus.

dema ſignificari, idque auctoritate ipſius S. Iſidori, & apertiſſime quidem, ut loquitur. Sed illius hallucinationem ipſa S. Iſidori verba lib. 2. de Officiis Ec. cap. 2. apertiſſime demonſtrant: *Quod vero detonſo capite ſuperius, inferius circuli corona relinquitur, ſacerdotium regnumque Eccleſiæ in eis exiſtimo ſignari. Tiara enim apud veteres conſtituebatur in capite Sacerdotis, hæc ex byſſo confecta rotunda erat, quaſi ſphæra media; & hoc ſignificatur in parte capitis tonſa. Corona autem latiùs eſt auro circuli, quæ regum capita cingit.* Ubi, amabo, hic tonſura duplex? Unica ſane eſt, capitis ſuperius videlicet detonſi quo tiara exprimitur, non ſummi apicis, ut hodie fit, at vero inferior circulus capillorum coronam ſignificat.

Hæc eſt ſane antiqua corona S. Petri & priſcorum Clericorum referens coronam Chriſti ſpineam, quam etiam videre eſt in Concilio Toletano 4. can. 40. *Omnes Clerici vel Lectores ſicut Levitæ & Sacerdotes detonſo ſuperius capite toto, inferius ſolam circuli coronam relinquant. Non ſicut huc uſque in Galliciæ partibus facere Lectores videntur, qui prolixis, ut laici, comis in ſolo capitis apice modicum circulum tondent*, &c. Quæ verba nihil aliud ſonant quam S. Iſidori dicta, quæ ſane clara ſunt ac manifeſta, neque a Bedæ ſententia diſſident, qui unicam agnoſcit in Clericis tonſuram, non duplicem. Conſule obſervationes noſtras ad Concordiam Regularum cap. 62. §. 10.

Nota 661. ORATIONES ET PRECES, SUPER POENITENTEM CONFITENTEM, &c.

Hæ orationes non ſunt in loco ſibi debito, qui eſt feria quarta Quinquageſimæ, in capite jejunii, ut in cod. Rod. & Rat. & in Ord. Rom. Unde in cod. Rod. rectè additur, *Feria IV. in Quinquageſima*. In qua dicebantur hujuſmodi orationes ſuper eum qui peccata ſua confeſſus eſſet, ut videre eſt in Ord. Rom. & in codice Ratoldi ex quo hanc aſſumendæ pœnitentiæ rationem proferimus: *Feria IV. capue jejunii. Incipit ordo ad dandam pœnitentiam. Pſal.* Domine, ne in furore tuo. *II. Per totum.* Exaudi, Domine, ſupplicum preces, & confitentium tibi parce peccatis, &c. *Inde dicit alium Pſalmum*: Benedic anima mea Domino, *uſque*, renovabitur ut aquilæ juventus tua. *Oratio*: Adeſto, quæſumus, Domine, huic famulo tuo inſpiratio gratiæ ſalutaris. *Pſalm.* Miſerere mei, Deus, *uſque*, redde mihi lætitiam. *Oratio*: Præveniat hunc famulum tuum, &c. *Pſalm.* Quid gloriaris in malitia, *uſque*: videbunt Juſti. *Oremus*: Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, nec ſit ab hoc famulo tuo clementiæ tuæ longinqua miſeratio; &c. *Pſalm.* Deus in nomine tuo, *totum*. *Oremus*. Domine, Deus noſter, &c. *Deinde Oratio*: Pater noſter, & *Verſ.* Miſerere mei, Domine, quoniam infirmus ſum. Et anima mea turbata eſt valde. Convertere, Domine, & eripe animam meam. Domine, vide humilitatem meam & laborem. Illuſtra faciem tuam ſuper ſervum tuum. Salvum fac ſervum tuum. Mitte ei, Domine, auxilium de ſancto. Domine, exaudi. *Oremus*. Da quæſumus, Domine, huic famulo tuo continuam purgationis ſuæ obſervantiam, &c. *Alia oratio*: Deus cujus indulgentia nemo non indiget, &c. *Modo ſurgendi ſunt. Benedictio cineris*: Deus, qui non mortem, ſed pœnitentiam deſideras peccatorum, fragilitatem conditionis humanæ benigniſſime reſpice; &c. *Alia*: Omnipotens ſempiterne Deus, parce metuentibus, propitiare ſupplicibus, & mittere digneris ſanctum Angelum tuum de cælis, qui ✠ benedicat & ✠ ſanctificet cineres iſtos, &c. *Hic mittit cineres ſuper capita eorum cum aqua benedicta; & expellentur extra Eccleſiam. Incip. Reſp.* In ſudore. Et proſternent ſe ante oſtium, *Pſalm.* Inclina, Domine. *Oratio*: Precor, Domine, clementiæ & miſericordiæ tuæ majeſtatem, &c. *Et poſtmodum eant in circuitu Eccleſiæ cantando Antiphonam.*

In codice Remenſi hæc habentur eadem feria: *De agentibus publicam pœnitentiam feria IV. mane in capite Quadrageſimæ. Et cooperit eum cilicio, orat pro eo, & includit uſque ad cœnam Domini. Qui eodem die in gremio præſentatus Eccleſiæ, & proſtrato eo omni corpore in terram; & dat orationem Pontifex ſuper eum ad reconciliandum in quinta feria, Cœna Domini. Orationes & preces ſuper pœnitentem*, ſubaudi confitentem peccata ſua. De hac pœnitentiæ aſſumtione feria IV. in capite jejunii agitur in Concilio Meldenſi cap. 76. ubi præſcribitur, ut nemo Comitum, aut quiſquam ex judiciaria poteſtate, placitum aut mallum tenere præſumat: *Poſt quartam feriam, quæ caput jejunii nominatur, in qua omnes pœnitentes manuum impoſitionem, ad vacandum ſolum pœnitentiæ & divinis Officiis, accipiunt.* Idem videre eſt apud Burchardum lib. 19. cap. 2. *Presbyteri admonere debent plebem ſubjectam, ut omnis qui ſe ſentit mortifero peccati vulnere ſauciatum, feria IV. ante Quadrageſimam cum omni feſtinatione recurrat ad vivificatricem matrem Eccleſiam; ubi quod male commiſit, cum omni humilitate & contritione cordis ſimpliciter confeſſus, ſuſcipiat remedia pœnitentiæ ſecundum modum canonicis auctoritatibus præfixum.* Quæ quidem citantur ex divo Auguſtino, ſed falſo. Nam iſta nihil minus, quam Auguſtinum ſapiunt, tum propter ſtilum, tum quia tempore S. Auguſtini non expectata hac feria IV. omni tempore pœnitentia offerebatur. In Ordine Romano eadem feria IV. habetur etiam ordo ad dandam pœnitentiam. In codice mſ. Monaſterii S. Remigii extat: *Ordo ad pœnitentiam dandam, ſicut ſancti Patres conſtituerunt.* Incipitque ab interrogationibus circa fidem: *Credis in Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum*, &c. ut apud Burchardum lib. 19. cap. 4.

Quod autem ſupra in codice Ratoldi ſcriptum eſt, cineres immitti in capita pœnitentium, eoſque aqua benedicta luſtrari, id fit ex antiquo more qui habetur in Concilio Agathenſi apud Burchardum lib. 19 cap. 26. & Ivonem par. 15 decreti cap 45. *Tunc ſurgens ab oratione, juxta quod Canones jubent, manus eis imponat; aquam benedictam ſuper eos ſpargat; cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat.* Et videtur apud Optatum Milevitanum lib. 6. adverſus Parmenianum, ubi agens de Schiſmaticis, qui Virgines Catholicas pœnitentiam ſuſcipere cogebant: *Cum conſecratas Deo aſperſiſtis immundis cineribus, crines juſſiſtis etiam aqua falſa perfundi.* Etſi enim Schiſmatici eſſent, tamen quoad ritus ſacros ab Eccleſia non diſſidebant. Idem patet de cinere ex Tertulliano lib. de pœnitentia: *In aſperitudine ſacci & horrore cineris*: S. Iſidoro lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 16. *Cinere autem aſperguntur, ut ſint memores, quia cinis & pulvis ſunt.* Et codice Tiliano: *Deinde mittendus eſt cinis ſuper caput pœnitentis, dicendo: memento homo, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Ex quo manavit ritus imponendi cineres capitibus Chriſtianorum in feria IV. in capite jejunii, dicendo: *memento homo*, &c. qui utinam cum vera cordis contritione ſuſciperentur.

In cod. Rem. ſupra laudato pœnitentes cilicio induuntur, quod eſt pœnitentium veſtis. Idem videre eſt in loco citato Concilii Agathenſis: *Deinde cilicio capita eorum cooperiat.* Et apud S. Eligium ſerm. 8. *Cur ego in ſiniſtra parte Eccleſiæ poſiti eſtis? Non ſine cauſa uſus Eccleſiæ hoc obtinuit. Verum quia Dominus in judicio oves, hoc eſt juſtos a dextris, hædos vero, id eſt peccatores a ſiniſtris ponet. Hædi enim ſignificant peccatores. Unde & cilicia quæ ſunt indumenta pœnitentium, e pilis hædorum & caprarum ſiunt.*

Tandem pœnitentes capillos & barbam promittebant, ut liquet ex capite ſupra citato S. Iſidori: *Hi vero qui pœnitentiam agunt, proinde capillos & barbam nutriunt.* Ex Orderico Vitali lib. 8. hiſt. Eccl. *Olim pœnitentes, & capti, & peregrini intonſi erant.* Hinc capienda ſunt hæc verba Pœnitentialis mſ. S. Columbani Abbatis Luxovienſis: *Pœnitentes fratres, quamvis opera difficilia & ſordida efficiant, non lavent capita niſi in die Dominico, id eſt octavo. Sin autem, niſi in quintodecimo, aut certe propter ſluentium capillorum incrementum.*

Id autem fiebat juxta conſuetudinem priſcorum Ro-

Romanorum, qui in luctu crines & barbam pro- A mittebant. Aliam cauſam profert S. Iſidorus capite ſupra citato: quia hoc ſigno peccatorum multitudo notatur. Contrarium tamen ritum videmus in Concilio Agathenſi ſub Alarico Rege, can. 15. *Pœnitentes tempore quo pœnitentiam petunt, impoſitionem manuum & cilicium ſuper caput a Sacerdote, ſicut ubique conſtitutum eſt, conſequantur. Si autem comas non depoſuerint, aut veſtimenta non mutaverint, abjiciantur*. Sed hæc facile conciliari poſſunt. Nam quæ ſcripta ſunt ab Iſidoro, Columbano, & Orderico, juxta communem Eccleſiæ conſuetudinem ſcripta ſunt: at quæ in Concilio Agathenſi decreta ſunt, ea Gothorum gratia, in quorum regione celebratum eſt, conſtituta fuere: Siquidem illi ex more gentis, ad decorem & majeſtatem promiſſis gaudebant crinibus, & in prolixa cæſarie triumphabant, & exultabant, ut clarum eſt ex Sidonio lib. 1. epiſt. 2. cum Theodo- B rici Gotthorum in Gallia Regis formam & habitum deſcribit: *Sicut mos gentis eſt, crinium ſuperjacentium flagellis operiuntur*. Ex Claudiano lib. de bello Getico;

Crinigeri ſedere patres, pellita Getarum

Curia ——

Et Jornande, libro de rebus Gothicis: *Reliquam vero gentem capillatos dicere. Quod nomen Gothi pro magno ſuſcipientes, adhuc in ſuis cantionibus reminiſcuntur.* Cum igitur eſſet e re pœnitentium, ut omni cultu & decore corporis poſito, in ſordibus jacerent, ſtatutum eſt a Concilio, ut comam & omnem crinium ornatum a ſe amandarent.

Tandem in eodem codice Ratoldi eliminantur Eccleſia pœnitentes, canentibus Clericis Reſponſorium, *In ſudore vultus tui*, juxta conſuetudinem antiquam, quæ appareret in Concilio citato apud præfatos auctores Burchardum & Ivonem: *Et cum gemitu & crebris ſuſpiriis eis dicantes, quod ſicut Adam projectus eſt de Paradiſo: ita & ipſi ab Eccleſia pro peccatis abjiciuntur. Poſt hæc jubeat miniſtris, ut reos extra januas Eccleſiæ expellant. Clerus vero proſequatur eos cum Reſponſorio: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*. Arcentur impii & ſcelerati Eccleſia, templo, ſacris, & communi hominum ſocietate, juxta priſcum Eccleſiæ morem, qui etiam fuit antiquorum Gentilium multis in nationibus communis, ut Græcorum, quemadmodum videtur apud Euripidem in Hercule furente, actu 5.

—— αὐτοῖς μοι φίλοις

Θήβας ἐνοικεῖν ὅσιον, ἢν δὲ καὶ μένω,

Ἐς ποῖον ἱερὸν, ἢ πανήγυριν φίλων

Εἶμι —— id eſt,

—— *Nec adamatis mihi*

Thebis habitare fas eſt: & ſi autem manſero

In quod templum, aut conventus eam amicorum,

Ibi enim deflet Hercules cædem liberorum a ſe patratam, ob quam, ſi revertatur Thebas, dicit ſibi nullum fore ad templa, & amicorum conventum aditum. Et apud Theonem Sophiſtam: διὰ τοῦτο χερνίβων εἴργεσθαι (homicidam) σπονδῶν, κρατήρων, ἀγορᾶς, ἱερῶν. id eſt, propterea aqua luſtrali arceatur (homicida) fœderibus, conviviis, foro, templis. Et apud Sophoclem in Oedipode Tyranno: *Prohibeo, ne quis hujus terræ in qua impero, ejuſmodi hominem, quiſquis ſit:*

Μήτ' εἰσδέχεσθαι, μήτε προσφωνεῖν τινά,

Μήτ' ἐν Θεῶν εὐχαῖσι, μήτε θύμασι

Κοινὸν ποιεῖσθαι, &c. —— id eſt,

Suſcipiat, nec alloquatur, neque participem faciat

Precum divinarum, & ſacrificiorum.

Hic mos etiam apud Gallos ex Druidum inſtitutione in uſu fuit, ut teſtatur Julius Cæſar, ſeu Celſus lib. 6. de bello Gallico: *Siquis aut privatus, aut populus eorum* (Druidum) *decreto non ſteterit, ſacrificiis interdicunt. Hæc pœna apud eos eſt graviſſima. Quibus ita eſt interdictum, ii numero impiorum ac ſceleratorum habentur, ab iis omnes decedunt; aditum eorum ſermonemque defugiunt: ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque iis petentibus jus redditur; neque honos ullus communicatur*. Atque etiam in Germania, ut ſcribit Cornelius Tacitus libro de moribus Germanorum: *Nec ſacris adeſſe, nec Concilium inire ignominioſo fas eſt*.

ᵃ Nota. 661. *SECUNDA PARS*: POENITENTEM CONFITENTEM PECCATA SUA.

Confeſſio ejuſmodi pœnitentium erat ampla admodum, varia, & multa peccata complectens, quæ vix in uno homine reperiri queant. Quam videre eſt in Ordine Romano in hunc modum: *Confiteor tibi, Domine cæli & terræ, tibique bone & benigniſſime Jeſu, una cum ſancto Spiritu coram ſanctis Angelis tuis, & coram Sanctis tuis, coram hoc altari, & Sacerdote tuo; quia in peccatis conceptus, & in peccatis natus, & in peccatis nutritus, & in peccatis poſt baptiſma uſque ad hanc horam ſum converſatus. Confiteor etiam, quia peccavi nimis in ſu-* C *perbia, inani gloria, in extollentia tam oculorum quam veſtium, & omnium actuum meorum, in invidia, in odio, in avaritia tam honoris, quam pecuniæ, in ira, in triſtitia, in acedia, in ventris ingluvie, in luxuria ſodomnica, in ſacrilegiis*, &c. Similem reperire eſt priſcorum Germanorum apud Goldaſtum libro de rebus Germanicis.

Extat etiam confeſſio S. Iſidori Hiſpalenſis Epiſcopi, litteris conſignata a Redempto ejus Clerico, cum impendente morte, palam confeſſus eſt in æde S. Vincentii generatim dumtaxat; nihil particulatim exprimens.

Extat etiam confeſſio Rotberti Cenomanenſis Epiſcopi, edita a doctiſſimo viro Jacobo Sirmondo S. J. tom. 3. Conciliorum Galliæ, quam morti proximus miſit per Epiſtolam, ad Epiſcopos qui erant in obſidione urbis Andegavenſis cum Carolo Calvo Im- D peratore; in qua etiam nullum ſpeciale crimen confitetur: ſed tantum ſe abominabilem, & execrandum peccatorem eſſe profitetur.

In vetuſtiſſimo codice mſ. Bibliothecæ Corbeienſis, cui titulus eſt, ORDO ORATIONUM, habetur confeſſio S. Fulgentii, quam hic ſubjicere non pigebit.

Incipit ᵃ Confeſſio S. Fulgentii Epiſcopi ad pœnitentiam dandam.

EGo confiteor tibi, Domine, Pater cæli & terræ coram hoc altari tuo ſancto, & iſtius loci reliquiis, & coram hoc Sacerdote tuo, omnia peccata mea, & omnia quæcumque Dei pietas ad memoriam reducit de cogitationibus turpibus, ſive ſermonibus otioſis, & immundis, & quod ego contra præceptum Dei feci. Confiteor etiam omnia E cordis & corporis mei vitia, ᵇ ſacrilegium, invidias, detractiones, perjuria, furta, maledicta, convitia, turpiloquia, ſcurrilitates, mendacia, irriſiones, inſultationes, ſimulationes, murmorationes, adulationes, triſtitias, vigilias inutiles & Deo deſpicabiles, carnales concupiſcentias peſſimas: & propter corporis mei ſuavitatem & delectationem, Dei præcepta poſtpoſui, & tranſgreſſus ſui per ſuperbiam & elationem, & deſidiam & pigritiam. ᶜ Voluntates immundas perpetravi, fornicationes, pollutiones, luxurias, ebrietates, comei-

ᵇ Leg. ſacrilegia.

ᶜ Leg. voluptates,

ᵃ Ad hanc Confeſſionis formulam multas obſervation… a nobis olim factas in tractatu Gallico de Confeſſione, adverſus Dalimum … parte cap … conſulere poterit pius & eruditus lector.

Comeſſationes; homicidia manifeſta & occulte in A corpore & animo peregi. Patri meo, & matri meæ, fratribus, & ſororibus, patruis & amitis, & conſobrinis, ſive omnibus propinquis, & parentibus meis ſecundum Dei præceptum & Dei voluntatem honoris obſequium non exhibui. Seniorem carnalem, & amicos plus in malo, quam in bono auſcultavi, & obediens fui. Omnes Chriſtianos, ſicut Deus præcepit, non dilexi. Semper aliis malum, non bonum exemplum & documentum præbui & oſtendi: Dominicos dies & ſolemnitates Sanctorum non digne, nec Deo acceptabiliter duxi, nec cuſtodivi: & neſcientibus non annuntiavi, ſed B ebrioſe & luxurioſe in ipſis me pollui, & alios ad hoc incitavi. Latrocinium & * fructum abſcondi & comedi, & abſcondentibus conſenſi. Infirmos & in carcere poſitos non viſitavi, nudos non operui. Hoſpites propter Deum non ſuſcepi, nec eorum pedes lavi; eſurientes non refeci; dolentes, & flentes non conſolatus ſum: inter ſe diſcordantes, ſive parentes, ſive omnes Chriſtianos rixantes plus ad iram, quam ad pacem provocavi. Ego confiteor, quia multum peccavi in viſu, auditu, guſtu, odoratu, & tactu: & multa mala cogitavi & perpetravi. Ego confiteor, quia in ſancta Eccleſia multa mala cogitavi, & locutus ſui inordinate & ſuperbe: in ſancta Eccleſia ſteti, ſedi, oſculatus ſum, aſpexi, perrexi, jacui, conſenſi. C Vaſa ſancta, & omne miniſterium ſanctum pollutus tetigi. Oſculo neſando pollutus ſum. Et ſuper ſanctum altare, & in conſecrata Eccleſia, & in benedicta cruce, & ſuper ſanctas Reliquias juravi, & verba * perjeria, & mendacia protuli, & perjuravi. Confiteor etiam, quia tibi omnipotenti Deo, & omnibus Sanctis, & omnibus bonis hominibus inobediens fui, & interius exteriuſque infidelis & moleſtus fui, contentioſus, odioſos, invidus, iracundus, avarus, cupidus, rapax, incredulus, immitis. Et meam orationem negligenter in conſpectu Dei effudi propter cogitationes inanes, & duro corde. Ego corpus Domini, & ſanguinem ejus polluto corde & corpore ſine confeſſione & pœnitentia ſciens indignus accepi: Epiſcopos, & * probos Abbates, Mo- D nachos, Canonicos, & omnem Clerum Eccleſiæ Dei non amavi, non dilexi, nec eis obſequium honoris præbui, ſicut Deus præcepit. Meipſum per carnalia deſideria, & per malas cogitationes, & per malam voluntatem, & per mala opera contaminavi, dehoneſtavi, perdidi, & voluntate diabolo conſenſi. De his omnibus & aliis innumerabilibus, quæ propter multitudinem peccatorum, criminum, & ſcelerum meorum recordari non ſufficio: & quod ego contra Dei voluntatem, & omnium Sanctorum, & Legem Chriſtianam feci, & duro corde perpetravi, ſive ignoranter, ſive ſcienter, ſive in cogitatione mala, ſive in verbo, ſeu in opere, vel etiam aſſiduitate vel delectatione peccati, ſive in die, ſive in nocte, horis atque momentis, ſive vigilans, ſive dormiens, ſeu E qualicumque cauſa cogitaſſem aut facere voluiſſem, & opere perpetraſſem contra Dei voluntatem. Sic ergo hodie omnia tibi Deo, ac Domino cæli & terræ confiteor coram ſancto altari tuo in pura & vera confeſſione, & voluntate ad emendandum, & hæc peccata deinceps dimittenda; ut tu Deus omnipotens, qui dixiſti: nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat, miſerearis, & parcas, & remittas, & deleas omnia peccata, crimina, atque facinora, & delicta mea præterita, præſentia, & futura, & perducas me ad vitam æternam. Amen. Supplico te, Dei Sacerdos, ut de his omnibus ſis mihi teſtis in die judicii: ne gaudeat de me inimicus meus; & dignare pro me Dei miſericordiam deprecari: ut F donet mihi veniam indulgentiæ, & omnium peccatorum meorum remiſſionem.

* Leg. furtum.
* Leg. perjura.
* Leg. Presbyteros.

Reſponſio Sacerdotis.

Misereatur tui omnipotens Deus, & donet tibi veram indulgentiam de peccatis tuis, & ulciſcatur te de omnibus inimicis tuis inviſibilibus, donet tibi Deus conſilium in iſto ſeculo, & perducat te feliciter ad vitam æternam.

Hactenus Confeſſio S. Fulgentii Epiſcopi. Sed ex duobus celebribus Fulgentiis, cujus ſit hæc Confeſſio, an S. Fulgentii Epiſcopi Ruſpenſis in Africa, an S. Fulgentii Aſtigitani Epiſcopi in Hiſpania, fratris ſanctorum Leandri & Iſidori, non in promtu eſt dicere. In ſupra citato codice mſ. Monaſterii S. Remigii, Remis ſiti, eſt alia [a] Confeſſio huic ſimilis; ſed quia eadem habetur in Ordine Romano, a qua tantum pauciſſimis verbis diſcrepat, non mihi viſum eſt illam hic exſcribere. Hanc in eodem codice mſ. excipit hæc unica Responsio sacerdotis.

Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni opere malo, conſervet te in omni opere bono, & perducat te per interceſſionem omnium Sanctorum ad gloriam ſempiternam. Amen.

In eodem codice mſ. S. Remigii hæc ſequuntur. Item cum venerit pœnitens ad Sacerdotem, projiciat ſe ad pedes ejus humiliter veniam poſtulans. Cumque hoc facto eum ſurgere ſacerdos præceperit, dicat ei ut expectet modicum donec intret in cubiculum ſuum ad orationem. Si autem locus cubiculi defuerit, tunc Sacerdos in corde ſuo dicat hanc orationem:

Oratio.

Domine Deus omnipotens, propitius eſto mihi peccatori, ut condigne poſſim tibi gratias agere, &c. ut infra in Pœnitentiali Romano.

Tandem in eodem codice mſ. Monaſterii S. Remigii hæc ſequuntur:

Interim itaque dum Sacerdos intrat in cubiculum ad orationem, dicat pœnitens qui venerit ad confeſſionem, hanc orationem:

Conditor & Redemtor meus Chriſte, omnipotens Domine Deus, propitius eſto mihi peccatori, qui me redemiſti tuo ſanguine pretioſo: & da mihi tua inæſtimabili miſericordia peccata mea pleniter cognoſcere, digne deflere, puriter confiteri, veraciter pœnitere, dignos pœnitentiæ fructus agere, omniumque peccatorum pleniſſimam indulgentiam mihi digneris, quæſo, tua pietate tribuere, atque a malis omnibus liberatum Sanctorum conſortio ſociare. Omnibus quoque mihi familiaritate, & conſanguinitate conjunctis ex quorum eleemoſynis ſuſtentor, vel quandocumque ſuſcepi, & pro quibus orare juſſus ſum, vel ipſe diſpoſuit, cunctiſque fidelibus tuis dimitte omnia peccata ſua. Libera eos ab omni malo, conſerva in omni bono, & perduc ad gaudia ſempiterna. Illis vero qui me quocumque modo inquinati ſunt, perfectam remiſſionem delictorum ſuorum concede: & ut eos ſecundum mandatum tuum diligere, illiſque ex animo poſſim remittere, cor meum, peto, digneris tua benignitate ſolita mollificare. Cunctis etiam familiaribus & conſanguineis meis, & quorum eleemoſynis ſuſtentor, & quandocumque ſuſcepi, & pro quibus orare juſſus ſum, vel ipſe diſpoſui, quorum tu, Domine, noſti nomina, qui in libro vitæ Sanctorum tuorum ſcribis vocabula: omnibuſque in nomine tuo defunctis humillime deprecor * perpetuam miſericordiam vitam largiaris æternam.

* Leg. per tuam.

Item alia Confeſſio.

Confiteor Domino, & tibi, Pater, in toto corde meo: quia ego miſer peccator & infelix, peccavi nimium coram Deo & ſanctis Angelis ejus, in ſuperbia, inobedientia, & contentione, in gula, in crapula, & ebrietate ante horam & poſt horam ſine licentia & benedictione: in

a Similes Confeſſiones collegit noſter D. Edm. Martene, de antiquis Eccleſiæ ritibus in Sacramentorum adminiſtratione, parte 1. cap. 6. art. 7.

in fornicatione, & adulterio, & in peccatis ſodomiticis, & in omnibus modis quibuſcum potui, meipſum coinquinavi infelix per cogitationem immundam, per viſum, per tactum, per oſculum, per amplaxum. Propriis manibus etiam frequenter memetipſum jejunus, & ebrius pollui. Ipſa die quo accepi Euchariſtiam cecidi in fornicationem. Diebus Dominicis & feſtis, & præcipuis quadrageſimis oblationem obtuli immundam, & communicavi ante confeſſionem & pœnitentiam per innumeros dies, & annos. In avaritia, in furto, in invidia, in ira, in mendacio, & perjurio, in triſtitia, in rancore animi & deſperatione, in tædio cordis, & ſomnolentia, & pigritia boni operis, in vana gloria, in hypocriſi, in diſcordia & detractione, in dando & accipiendo contra præceptum Regulæ, & in cunctis vitiorum generibus, viſu, auditu, guſtu, odoratu, & tactu; cogitatione, ſive locutione atque actione perditus ſum infelix. Multa quidem & innumerabilia ſunt peccata mea, quæ recordari nequeo, in factis, in dictis, in cogitationibus: pro quibus omnibus miſera mens mea compungitur, & acri interdum pœnitentia cruciatur. Ideoque conſilium, immo judicium tuum; qui ſequeſter, ac medius inter Deum & peccatorem hominem ordinatus es, ſupplex deprecor, & ut pro eiſdem peccatis meis interceſſor exiſtas humiliter imploro.

Reſponſio Sacerdotis.

Misereatur tui omnipotens Deus, & donet tibi veram indulgentiam, & emendationem, & veniam de peccatis tuis, & remiſſionem, & ulciſcatur te de omnibus inimicis tuis viſibilibus, & inviſibilibus; donetque tibi Deus verum conſilium in iſto ſeculo, & perducat te feliciter ad vitam æternam. Amen.

Hactenus codex mſ. Monaſterii S. Remigii. Hæc autem Confeſſio eſt Monachorum; quod patet primo ex his verbis: *Ante horam, & poſt horam* (refectionis videlicet) *ſine licentia & benedictione*. Quia non licet Monachis extra horam refectionis comedere, vel bibere, ut liquet ex cap. 43. Regulæ S. Benedicti: *Nec quiſquam præſumat ante ſtatutam horam vel poſtea quidquam cibi, aut potus præſumere*. Vide cap. 52. Concordiæ Regularum. Secundo hæc verba, *In dando & accipiendo contra præceptum Regulæ*, id etiam teſtantur: notas eſt enim monacho dare aut accipere aliquid, niſi permiſſus fuerit a Abbate, ut cautum eſt cap. 33. Regulæ S. Benedicti: *Ne quis præſumat aliquid dare, aut accipere ſine juſſione Abbatis*. Vide cap. 42. Concordiæ Regularum.

Poſſem his addere nonnullas alias confeſſionis formulas, ſed quia nihil aut parum a ſupra memoratis diſcrepant, & brevitati ſtudendum eſt, ab earum relatione ſuperſedeo. Notandum tamen eſt has & ſimiles confeſſionis formulas ſuggillari ab auctore operis de viſitatione infirmorum, lib 2. cap. 5. tom. 9. operum S. Auguſtini: *Ne quidem*, inquit, *ſicut quidam faciunt, cum quadam calliditate alloquaris Preſbyterum: quoniam talis allocutio tui ipſius foret deceptio. Accedunt ſiquidem deceptioſi ad Sacerdotes, ita eis præſentibus confitentes: Ego peccator, Domine Sacerdos, peccavi perjurando, adulterando, fornicando, hominem occidendo, mentiendo, ſacrilegium committendo, furando, rapiendo. Hæc omnia commiſi mea culpa, vel opere vel voluntate*. Hæc ille. Quamvis ſuperiores formulæ confitendi non eſſent deceptioſæ, quia fuerunt ab Eccleſia inſtitutæ, ſane non mihi multum probarentur, niſi alia confeſſio præcedere conſueviſſet, in qua numerus peccatorum cum neceſſariis circumſtantiis declaratur: quam videre eſt in Ordine Romano, cum ait: *Deinde jubeat eum ſedere Sacerdos contra ſe, & colloqui cum eo de ſupraſcriptis vitiis, ſive exhortationibus: ne forte præ verecundia, aut ignavia, ſive oblivione aliquid putridum in corde remaneat, per quod iterum diabolus ad peccati vomitum reducat*, &c. Et paulo poſt: *De qualitate etiam peccatorum, & hominum, inter continentem, & non continentem, utrum voluntate, vel caſu, vel in abſcondito, quali compunctione emendet, neceſſitate vel voluntate, loca vel tempora diſcernat*. &c.

Tandem in eodem Ordine Romano Sacerdos interrogat pœnitentem de articulis fidei, an libenter inimicis ſuis parcat, & de quibuſdam aliis, ut ibidem videre eſt. Quibus ita peractis pœnitens recitat ſupra memoratam formulam confeſſionis: *Confiteor tibi, Domine, Pater cœli & terræ*, &c. Quod etiam liquet ex Burchardo, apud quem non eſt illa Confeſſionis formula, ſed Sacerdos pœnitentem ſua jam peccata confeſſum interrogat de multis aliis criminibus enucleate ſatis; quas omnes interrogationes videre eſt apud eumdem lib. 19. decretorum cap. 5. ubi ſic ait: *Videns autem Sacerdos eum verecundantem, rurſus proſequatur. Fortaſſis, Cariſſime, non omnia quæ geſſiſti, ad memoriam modo veniunt. Ego te interrogabo: Tu cave ne, diabolo ſuadente, aliquid celare præſumas. Et tunc eum ita per ordinem interroget. Feciſti homicidium voluntarie ſine neceſſitate, non in hoſte, ſed per tuam cupiditatem*, &c. ubi vo *hoſtis*, ſive *oſtis*, Gallice, *oſt*, ſignificat exercitum, ut infra in eodem capite. Conſule Gloſſarium Friderici Lindembrogii.

Sane viguit olim in Eccleſia conſuetudo confitendi peccata ſua particulatim, & non confuſe, quam videre eſt apud Socratem lib. 5. hiſt. cap. 19. ubi agens de nobili quadam muliere Conſtantinopolitana ſic ſcribit: *καὶ κατὰ μέρος ἐξομολογῆσαι τὰς ἁμαρτίας*, &c. id eſt, *Et peccata, quæ poſt baptiſma commiſerat, particulatim confitetur*.

Nota 662. Exaudi Domine preces noſtras, &c.

Ita in codicibus Remenſi & Rodradi, & in Ordine Romano. In editis hæc & ſequentes orationes deſiderantur.

Nota 663. Præveniat hunc famulum tuum, &c. Ita in Ordine Romano.

Nota 664. Adesto Domine, &c.

Ita in codicibus Remenſi & Rodradi, & in Ordine Romano.

Nota 665. Domine Deus noster, &c.

Ita in eiſdem codicibus.

Nota 666. Offensione nostra non vinceris, &c.

Ita in codicibus Remenſi, & Rodradi. In Ordine Romano legitur: *Peccatis noſtris offenderis*.

Nota 667. Sed. Hæc particula deeſt in Ordine Romano.

Nota 668. Ut tibi Pœnitentiæ excubias.

In Ordine Romano legitur: *Ut famulus tuus Pœnitentiæ tibi excubias*.

Nota 669. Precor, Domine, &c.

Hæc oratio etiam extat apud Burchardum lib. 19. cap. 7. nec apud Henricum Caniſium tom. 5. antiquæ Lectionis nec lib. 6. Halitgarii Epiſcopi mſ. Bibliothecæ Corbeienſis, & in codice Ratoldi.

Nota 670. Clementiam tuæ majestatis ac nominis.

Apud Caniſium & Burchardum locis citatis. In codice Ratoldi, & in lib. 6. Halitgarii mſ. legitur: *Clementia & miſericordia tuæ majeſtatem*.

Nota 671. Ad caulas. In citatis libris hæc vocabula deſunt.

Nota 672. Qui publicani precibus vel confessione placatus es.

Ita in codice Remenſi. In libro 6. Halitgarii legitur: *Qui publicani precibus* (lege, *preces*) *confeſſione placatus exaudiſti*. Apud Henricum Caniſium: *Publicani preces confeſſione placatus exaudiſti*. In codice Ratoldi hæc deſiderantur.

Nota 673. Adesto.

In codice Remenſi & Ratoldi, quemadmodum & apud auctores citatos legitur, *Aſpira*.

Nota 674. Permanens clementiam tuam celeriter exoret.

Ita

Ita in codice Remenſi. In codice Ratoldi, & A apud auctores citatos legitur, *permaneat ſtetus ejus, & petitio perpetuam clementiam tuam exorare exoret.*

Nota 675. Sanctis altaribus.

In codice Remenſi legitur: *Sanctis & ſacris altaribus*. In codice Ratoldi: *Sanctis altaribus, & ſacris*. Lib. 6. Halitgarii, *Sanctiſque altaribus, & ſacrificiis*. Apud Caniſium: *Sanctiſque altaribus & ſacrariis*.

Nota 676. Reformemur.

Ita in codice Remen. In codice Ratoldi, & in auctoribus citatis legitur: *Mancipetur*. Reformare eſt reſtituere; de quo verbo conſule obſervationes noſtras ad Concordiam Regularum cap. 38. §. 3.

Nota 677. Orationes ad reconciliandum B poenitentem.

In excuſis codicibus orationes ad reconciliandum pœnitentem reperire eſt in quinta feria, in Cœna Domini. Eſtque ille proprius earum locus. Nam vetus olim fuit Eccleſiæ Romanæ conſuetudo, feria V. in Cœna Domini abſolvere, & reconciliare pœnitentes. Idque videtur in Ordine Romano, & in codicibus Remenſi & Ratoldi, in quibus ea quæ ad pœnitentium reconciliationem ſpectant, eadem feria deſcribuntur. Et notum eſt ex Epiſtola Innocentii I. Papæ ad Decentium Eugubinum Epiſcopum: *De pœnitentibus autem, qui ſive ex gravioribus commiſſis, ſive ex levioribus pœnitentiam gerunt, (ſi nulla intervenit ægritudo) quinta feria ante Paſcha eis remittendum Romana Eccleſiæ conſuetudo demonſtrat.* C Id etiam videre eſt in Canone 35. Iſaac Lingonenſis Epiſcopi tom. 3. Conciliorum Galliæ: *Statutum eſt, & in ſanctis Canonibus prohibitum, ut nullus Presbyter pœnitentiam publice, inconſulta Epiſcopo, reconciliare præſumat: ſed omnes publice pœnitentes quinta feria ante Paſcha, quæ eſt Cœna Domini, ad civitatem in cinere & cilicio in præſentiam Epiſcopi proſtrato vultu conveniant, & ibi ab Epiſcopo canonice & ordinabiliter, ſicut in Sacramentario & Romano Ordine continetur, reconcilientur*, &c. Apud Alcuinum lib. de Divinis Officiis cap. de Cœna Domini, & in Homilia 4 S. Eligii de Cœna Domini, qui hac in re morem Romanum ſecuti ſunt, videmus pœnitentes eadem feria reconciliari: *Ut igitur audivit veſtra dilectio, hac omnis pedum lotio, noſtrorum peccatorum eſt* D *purgatio. Unde non incongrue hac ipſa die, ſicut Eccleſiæ tenet conſuetudo, pœnitentium fit reconciliatio.*

Hoc etiam conſtat ex ſermone de unctione Chriſmatis inter opera S. Cypriani: *Hac die primum commendata eſt nobis fractio panis*, &c. Et paulo poſt: *Hodie reconciliantur Eccleſiæ peccatores, & ejecti foras ad matris ubera reducuntur, & excluſi a cœtu Sanctorum ad communionem, qua caruerant, revertuntur.* Et ex cap. 71. libri 5. Capitularis Caroli & Ludovici Imperatorum: *Duobus etiam annis oblationes modis omnibus non ſinantur offerre: ſed populo tantummodo in oratione ſocientur, ut perfectionem ſeptimo, in Cœna Domini, conſequantur anno, id eſt per Epiſcopi, vel ejus juſſu, ſi ipſe abeſt, aliorum ſacerdotum manus im-* E *poſitionem, abſolutione ſacerdotalium precum communionis Catholicæ gratiam recepturi.* Idem teſtatur Guillelmus Pariſienſis lib. de Sacramento pœnitentiæ cap. 5. Hactenus de die abſolutionis, & reconciliationis; cujus totam rationem & modum huc ex Ratoldi codice proferre non erit inutile.

Lecto Evangelio, Ante diem feſtum Paſchæ, &c. *Poſtea ſedeat Epiſcopus in ſede juxta altare, & non dicat: Dominus vobiſcum: ſed Archidiaconus legat coram eo & populo rotulam, in qua continentur quædam indicia de pœnitentium reconciliatione. Poſt hoc oret Epiſcopus ante ſanctum altare. Hoc expleto pergat ad ambonem & aſcendat ad eum, faciatque ſermonem tam populis, quam pœnitentibus, ſicut Ordo præcipit Romanus. Tunc redeat ante altare, & proſternens ſe tam ille, quam* A *omnis populus, etiam pœnitentes, tam illi qui intus ſunt, quam extra; & cantent ſeptem Pſalmos. Finitis his Pſalmis ſurgat ſolus, & dicat has orationes tam pro ſe, quam pro populo: Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris*, &c. ut in Ordine & Pontificali Romano.

Alia: *Præſta, quæſumus, Domine*, &c. ut in Ord. & Pontif. Rom.

Absolutio: *Sicut principali ſententia conſtat*, &c. ut in Ordine Romano.

Alia: *Deus humani generis benigniſſime Conditor*, &c. ut in Pontificali Romano, & in libro VI. Halitgarii.

Item alia: *Precor, Domine, clementiam tuam*, &c. ut in Pontificali Romano, ſed in quibuſdam variat.

B Item alia: *Deus, qui juſtitia tuæ legis, miſericordiæ ſemper multiplicationem moderaris, dum delinquentibus pœnitentium, dum ab his etiam providentia tua dona non ſubtrahis, & vindictam miſerando ſuſpendis. Per.*

Alia: *Deus miſericors, Deus clemens, qui ſecundum multitudinem miſerationum tuarum*, &c. ut in Pontificali Romano. In Ordine quidem habetur; ſed in fine variat.

Alia: *Majeſtatem tuam, Domine, ſupplices deprecamur*, &c. Ut in Pontificali Romano. In Ordine quidem habetur; ſed in medio, & in fine variat.

Item alia: *Abſolvimus vos vice B. Petri Apoſtolorum Principis, cui Dominus ligandi atque ſolvendi poteſtatem dedit, & quantum ad vos perti-* C *net accuſatio, & ad nos remiſſio. Sit vobis Deus omnipotens vita & ſalus, & omnium peccatorum veſtrorum indultor: & qui vobis compunctionem cordis dedit, det veniam peccatorum, longævamque vobis atque felicem vitam in hoc ſeculo largiatur, & in futuro cum Chriſto, & omnibus Sanctis ejus ſine fine manentem. Per eumdem Dominum noſtrum.* Hactenus codex Ratoldi de pœnitentium abſolutione. Circa hæc quædam notanda ſunt.

Primo hanc abſolutionem fieri in Miſſa proxime poſt Evangelii lectionem. Quod etiam videtur in codice Remenſi, in quo, perfecta pœnitentium reconciliatione, ſubſequitur oratio ſuper Oblata. Priſcis temporibus abſolvebantur etiam inter Miſſarum ſolemnia pœnitentes, ſed proxime ante orationem Dominicam, ut conſtat ex D Optato Milevitano lib. 2. adverſus Parmenianum: *Etenim inter vicina momenta, dum manus imponitis, & delicta donatis, mox ad altare converſi Dominicam orationem prætermittere non poteſtis: Pater noſter qui es in cœlis, dimitte nobis debita & peccata noſtra.*

Secundo, ſeptem hic eſſe orationes ad reconciliandum pœnitentem, ſi duabus orationibus prioribus omiſſis quæ dicuntur pro Epiſcopo, & populo, numeraveris ab illa oratione, cui titulus eſt, *Abſolutio*; quod videtur eſſe ſecundum antiquum ritum, qui etiam tempore Ludovici Pii in Gallia vigebat, ut clarum eſt ex vita ejuſdem Ludovici: *Et inter Miſſarum celebrationem, ſeptem Archiepiſcopi ſeptem reconciliationis Eccleſiaſticæ orationes ſuper eum cecinerunt.*

E Tertio notandum eſt id quod ſcriptum eſt: *Archidiaconus legat coram populo rotulam*, &c. Et quæ in eadem rotula continentur, nempe: *Adeſt, o venerabilis Pontifex, tempus acceptum, dies propitiationis divinæ*, &c. ut in Ordine Romano.

Quarto notanda ſunt hæc verba: *Sicut Ordo præcipit Romanus*, & quæ ibi ſcripta ſunt, cum agitur de ſermone, quem habet Epiſcopus ad pœnitentes: quia in Ordine Romano, qui nunc extat, nulla fit ſermonis hujus mentio. Ex quo patet etſi hic Ordo Romanus, qui nunc extat, ſit antiquus, in eo tamen quædam fuiſſe partim detracta, partim immutata, partim addita, ut in Præfatione obſervavimus. In codice Remenſi fit etiam mentio ſermonis hujus, ſeu exhortationis in hunc modum: *Poſt hæc admonetur ab Epiſcopo, ſive ab alio Sacerdote, ut quod pœnitendo diluit, iterando non revocet.* Quemadmodum & in Ponti-

ficali Romano: *His dictis Pontifex ſurgens accedit cum miniſtris ad oſtium Eccleſiæ, Choro non ſe movente, & ſtans in medio oſtii facit brevem exhortationem.*

Quinto notanda eſt hæc forma abſolutionis: *Abſolvimus vos vice B. Petri*, &c. quæ non extat in hoc codice S. Eligii, nec in codicibus Remenſi, & Rodradi, neque in lib. 6. Halitgarii mſ. toties citato, neque apud Henricum Caniſium libro ſupra citato. In his enim omnibus pœnitentium reconciliationi orationes tantum adhibentur. Quod etiam videre eſt apud Alcuinum cap. de Cœna Domini. Sed in Ordine Romano, & in codice Tiliano mſ. hæc formula Abſolutionis ſeu reconciliationis extat, quæ cum formula codicis Ratoldi ſatis convenit: *Nos etiam ſecundum auctoritatem nobis indignis a Deo commiſſam abſolvimus vos ab omni vinculo delictorum veſtrorum: ut mereamini habere vitam æternam. Per eum qui vivit.* Non extat in Pontificali Romano.

Hic ſubjiciam aliam abſolutionis formulam notatu dignam, nuper inventam Petrachoricis in quodam ſepulcro Abbatiæ S. Frontonis, quam profert R. P. Johannes *du Puy* Franciſcanus Recollectus in libro de ſtatu Eccleſiæ Petrachoricenſis, in Guillelmo de Montebrulpho Epiſcopo. Effoſſis in dicta Abbatia quibuſdam veteribus ſepulcris plumbea crux inventa eſt, in cujus altera parte hæc ſunt ſculpta reperta:

SACRO FONTE BAPTISMATIS ILLIANTE DONATUR, ELIE VOCATUR, OBIIT AUTEM KALENDAS MAII, ANNO DOMINI MILLESIMO SEPTUAGESIMO PRIMO, REGNANTE PHILIPPO FRANCORUM REGE.

In ejus medio hæc duo elementa: O. N. inciſa ſunt; in altera parte hæc ſunt exarata:

DOMINUS DEUS OMNIPOTENS, QUI POTESTATEM DEDIT SANCTIS APOSTOLIS SUIS LIGANDI ATQUE SOLVENDI, IPSE TE DIGNETUR ABSOLVERE F. ELIA A CUNCTIS PECCATIS TUIS, ET QUANTUM MEÆ FRAGILITATI PERMITTITUR SIS ABSOLUTUS ANTE FACIEM ILLIUS, QUI VIVIT ET REGNAT IN SECULA SECULORUM.

Hæc non poſſunt intelligi de abſolutione ab excommunicatione: quia ibi nulla eſt talis abſolutionis mentio, ſed de abſolutione a peccatis. Neque huc referri poteſt canon 39. Concilii primi Arauſicani: *Qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit ſine reconciliatoria manu eos communicare*, &c. Nam in ejuſmodi abſolutione nihil ſimile repereris. Deinde hic canon, regnante Philippo Francorum Rege, primo videlicet, de quo præfata verba intelligenda ſunt, jam obſoleverat. Puto ergo hunc monachum pio quodam devotionis motu voluiſſe baptiſmatis ſui, & abſolutionis exemplar in hac cruce exaratum ſecum in ſepulcro recondi. Hæc autem verba, *ſis abſolutus*, æquipollent noſtræ formæ, *ego te abſolvo*.

Interceſſit olim controverſia inter S. Thomam & quemdam doctorem de abſolutionis forma: hoc aſſerente eam eſſe deprecatoriam: *Et quod vix triginta anni eſſent, quod omnes hac ſola forma utebantur: Abſolutionem & remiſſionem tribuat tibi omnipotens Deus*: illo contra contendente formam abſolutionis eſſe enuntiativam ſeu indicativam per hæc verba, *ego te abſolvo*, &c. quæ judiciariam Sacerdotis poteſtatem indicant. Quem vide opuſculo XXII.

Alexander de Ales quæſt. 60. art. 3. membro 2. ſcribit fuiſſe indicativam vel deprecatoriam; *Sed contra ſi objiciatur quod abſolutio Sacerdotis, quæ fit expreſſione talium verborum, ego abſolvo te, vel Dominus abſolvat te, magis exprimit abſolutionem a peccato, quam confeſſio pœnitentis.*

Fuit etiam aliquando hæc forma uſitata, *Ego dimitto tibi peccata tua*, ut clarum eſt ex Radulpho Ardente, concione in Litania majore: *Confeſſio vero venialium alterutrum, & cuilibet, etiam minori poteſt fieri: quoniam propter venialia non ſeparatur homo a Deo, niſi ultra modum per incuriam excedat: ſicut nec per ſcabiem vel impetiginem aliquis in Lege ſeparabatur a caſtris. Fit autem hæc confeſſio, non quod poſſit a peccatis abſolvere, ſed quia propter propriam humiliationem, & peccatorum noſtrorum accuſationem, & fratris orationem mundamur a peccatis. Unde & non dicimus*, EGO DIMITTO TIBI PECCATA TUA, *ſed dicimus orando, miſereatur tui omnipotens Deus*, &c. Ubi vides, eum ait in mundatione venialium non proferri, *dimitto tibi peccata tua*, ſed orando, *miſereatur tui omnipotens Deus*, ſignum eſt hanc fuiſſe formam abſolutionis a mortalibus, *dimitto tibi peccata tua*, quæ nihil aliud ſonat, quam forma noſtra vulgaris, *ego te abſolvo*, &c.

Græci in abſolutione a peccatis utuntur multis formulis deprecatoriis, quas videre eſt in eorum Euchologio; cum tamen prius faciant mentionem poteſtatis abſolvendi ſibi divinitus conceſſæ: *σὺ ὁ δέσποτα*, &c. id eſt, *Tu, Domine, per ſanctos Apoſtolos tuos donaſti iis, qui in ſancta Eccleſia ſucceſſive per tempora ſacerdotali funguntur officio, facultatem in terris dimittendi peccata, ligandi atque ſolvendi omne vinculum injuſtitiæ: obſecramus itaque pro Fratre noſtro N. qui coram te aſtat, tribue ei tuam miſericordiam, diſrumpens vinculum peccatorum*. Et paulo poſt: *Omnia voluntaria, & involuntaria peccata condona*. Et paulo poſt: *Hunc ſervum tuum a ligamine libera peccatorum*, &c. In quibuſdam exemplaribus, quæ continent Canones ex quorum rigore injunguntur pœnitentibus ſatisfactiones, reperitur hujuſmodi forma: *Dominus noſter Jeſus Chriſtus, qui dedit Apoſtolis ſuis poteſtatem, quæ per illos tranſiit ad nos, συγχωρήσοι σε*. id eſt, *abſolvat te*. Tamen præter formulas illas deprecatorias dicunt, *ἔχω σε συγκεχωρημένον*. id eſt, habeo te venia donatum. Et Petrus Arcudius lib. 4. de Sacramento Pœnitentiæ cap. 3. exiſtimat in his verbis ſitam eſſe formam abſolutionis a peccatis apud Græcos, probatque nihil aliud ſignificari, quam *Ego te abſolvo a peccatis tuis*. Chriſtus abſolvens paralyticum, & peccatricem mulierem, dixit Matth. 9. Mar. 2. Luc. 5. & 7. *Dimittuntur tibi peccata tua*, &, *remittuntur tibi peccata tua*.

Tandem notandum eſt olim non dari ſolitam abſolutionem non modo ab excommunicatione, ſed etiam a peccatis ante peractam integram pœnitentiam ſeu ſatisfactionem (niſi in mortis articulo: aut ad preces Martyrum ſeu Confeſſorum aliquid de ea Epiſcopi remitterent, & indulgerent) ut manifeſtum eſt ex Ordine Romano, codice Tiliano, codicibus Remenſi, Ratoldi, lib. 6. Halitgarii mſ. epiſt. S. Innocentii ſupra citata ad Decentium Epiſcopum, epiſt. 91. S. Leonis: *Mediator enim Dei, & hominum, homo Chriſtus Jeſus, hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, ut & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eoſdem ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent*. Ex Sozomeno lib. 7. hiſt. Eccl. cap. 16. *Stant autem in eo mœſti & veluti lugentes: finitoque demum Dei ſacrificio, participes non facti, quorum participes fieri puros Dei cultores fas erat, cum planctu & lamentatione ſemetipſos in terram pronos abjiciunt. Tum ex adverſo lamentabundus Epiſcopus accurrens, conſimiliter humi cum ejulatu collabitur: ac tota denique Eccleſiæ multitudo lacrymis ſuffunditur. Poſt Epiſcopus primus exurgit, & jacentes erigit, & quantum ſatis eſt, pro peccatoribus pœnitentias agentibus precatus, eos dimittit. Privatim deinde ſponte ſua quiſque vel jejuniis, vel lotionum ciborumque abſtinentia, vel aliis, quibus juſſus eſt, ſeipſum affligens, tempus expectat, in quantum Epiſcopus præſtituit. Elapſo demum præfinito die, pœna jam quaſi debito quopiam exoluta, τῆς ἁμαρτίας ἀνίεται, καὶ μετὰ τοῦ λαοῦ ἐκκλησιάζει. id eſt, a peccatis abſolvitur, & populo in Eccleſia conjungitur*. Hæc ille: idque juxta uſum Eccleſiæ Romanæ, & Occidentalium, ut ſupra docet.

Id etiam conſtat ex edicto illo Romani Pontificis, quod ſuggillat temere Tertullianus lib. de pudicitia: *Audio etiam edictum eſſe propoſitum, & qui-*

quidem peremtorium. Pontifex ſcilicet Maximus, quod eſt, Epiſcopus Epiſcoporum edicit: Ego & mœchiæ & fornicationis delicta pœnitentia functis dimitto.

Cum eſſent autem quinque gradus Pœnitentiæ, ut videre eſt in epiſtola Canonica S. Gregorii Neocæſarienſis Epiſcopi can. ultimo, 1. πρόσκλαυσις, id eſt, fletus, eorum qui extra portam Eccleſiæ ſtantes in luctu pœnitentiæ flebant, & exeuntium fidelium genibus obvoluti eos, ut pro ſe orarent, enixius deprecabantur, 2. ἀκρόασις, id eſt, auditio, eorum qui intra portam in narthece ſtabant, & divinas Scripturas audiebant, & cum Catechumenis exibant. 3. ὑπόπτωσις, id eſt, ſubſtratio, eorum qui ſubſternebant ſe, & capita ſupponebant Epiſcoporum manibus, & cum Catechumenis templo excedebant. 4. σύστασις, id eſt, eorum qui cum fidelibus orabant, nec cum Catechumenis exibant, non tamen Euchariſtiæ participes erant, qui quoad precum participationem non erant excommunicati, ſed tantum quoad Euchariſtiæ perceptionem. 5. μέθεξις τῶν ἁγιασμάτων, id eſt, eorum qui expleta pœnitentia Euchariſtiæ participes erant, qui non jam pœnitentes, quam Eccleſiæ Sacramentis reſtituti dicendi ſunt: quæritur in quo gradu, an in tertio, qui eſt ſubſtratio, an in quarto qui eſt conſiſtentia, peccatorum remiſſionem & omnimodam ab excommunicatione abſolutionem conſequerentur.

Ego, ſalvo meliori judicio, exiſtimo pœnitentes ejuſmodi abſolutionem conſecutos fuiſſe in fine quarti gradus, hoc eſt, συστάσει. Nam apud Sozomenum capite ſupra citato, illi pœnitentes, qui Miſſæ intererant, nec tamen Euchariſtiæ participes erant, & finitis Miſſarum ſolemniis cum planctu & fletu in terram corruebant, quibus occurrens Pontifex ſimiliter cum lacrymis collabebatur, & eos erigens pro illis orabat, quique deinde privatim jejuniis vel ſimilibus pœnis ſe affligebant, quibus completis peccati veniam conſequebantur, non erant in quarto gradu, hoc eſt ſubſtrati, ſiquidem illi cum Catechumenis e templo exibant. 2. ſubſtrati, etſi ſe ſubſternerent impoſitioni manuum Pontificis, illis, de quibus hic loquitur Sozomenus, manus a Pontifice non imponebantur; ergo reſtat ut locus intelligatur de conſiſtentibus, qui non exibant cum Catechumenis, ſed erant participes precum cum fidelibus, ſine tamen ſumtione Euchariſtiæ; non ſecus ac ii, de quibus hoc capite Sozomenus ſcribit, qui in fine conſiſtentiæ, ut diximus, abſolvebantur. Quamvis autem ſubſtrati impoſitionem manuum acciperent a Pontifice, non tamen hæc erat abſolutio, ſed tantum quædam precatio & benedictio, qua accepta cum Catechumenis diſcedebant, & ita capiendus eſt Canon 80. Concilii 4. Carthag. *Omni tempore jejunii manus pœnitentibus a Sacerdotibus imponatur*. Et illud Canonis 19. Synodi Laodicenæ, καὶ τούτων προσελθόντων ὑπὸ χεῖρα, καὶ ὑποχωρησάντων. &c. id eſt; *& cum ii ſub manum acceſſerint, & diſceſſerint* (e templo videlicet) *fidelium preces fieri*.

Nota 678. Adesto Domine, &c.

Hæc & ſequentes orationes habentur in codicibus Rodradi; & Remenſi.

Nota 679. Præsta quæsumus huic famulo tuo, &c.

In cod. Remenſi hæ tres orationes adduntur: *Omnipotens ſempiterne Deus, confitenti tibi hunc famulo tuo, &c. Omnipotens & miſericors Deus, qui peccatorum indulgentiam in confeſſione celeri poſuiſti. &c.* Ubi celer confeſſio eſt promta, parata, devota; non invita & coacta. *Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, reſpice ſuper hunc famulum, &c.* Quarum duæ priores extant apud Henricum Caniſium, & Halitgarium mſ. lib. 6. qui Pœnitentialis dicitur, qui nondum editus eſt. Nam Caniſius tom. 5. antiquæ Lectionis quinque dumtaxat Halitgarii libros in lucem edidit. Hujus ſexti libri mentio fit in ejuſdem operis mſ. Præfatione; quæ ſub finem mutila eſt apud Caniſium: *Sextus quoque* (inquit Halitgarius) *ponetur libellus ad pœnitentiam, qui non eſt ex labore noſtræ excerptionis, ſed aſſumtus de ſcrinio Romanæ Eccleſiæ, in quo multa & diverſa continentur, quæ in Canonibus non habentur: tamen ſimplicioribus, qui majora non valent capere, oportet prodeſſe.* Hujus autem Præfatio ſexti libri ſic incipit: *Addimus & huic operi excerptionis noſtræ Pœnitentialem Romanum alterum, quem de ſcrinio Romanæ Eccleſiæ adſumſimus.* In hoc libello inprimis reperiuntur ea quæ ad pœnitentiam dandam, & ad reconciliandum pœnitentem ſpectant; quæ omnia, exceptis tribus capitulis, videre eſt apud Henr. Caniſium in fine 5. libri, quæ vir doctus optime conjecit eſſe Halitgarii. Hanc priorem partem excipit altera, cui hujuſmodi titulus præfixus eſt: *Incipit judicium pœnitentis*, quæ decem capitibus abſolvitur. His adſtipulatur Flodoardus lib. 2. hiſt. Eccl. Remenſis cap. 19. *Hujus præſulis* (Ebbonis Archiepiſcopi Remenſis) *hortatu, Alitgarius Cameracenſis Epiſcopus ſex libellos de remediis peccatorum, & ordine, & judicii Pœnitentiæ conſcripſit, ad quem talis ejus extat epiſtola.* Deinde ſubjungit epiſtolam Ebbonis, poſtea reſponſionem Halitgarii ad Ebbonem. Subſcribit Baldricus lib. 1. Chron. Cameracenſis cap. 38. *Hildouvardo vero Halitbarius* (ita enim ubique ſcribit hoc nomen) *ſucceſſit vir doctrina Apoſtolicus, & fide Catholicus. Hic precibus Ebbonis Remenſis Archiepiſcopi ſex libellos de remediis peccatorum, & ordine & judiciis pœnitentiæ conſcripſit: ad quem Ebbonis talis extat epiſtola.* Deinde addit Ebbonis epiſtolam, cui ſubnectit reſponſionem Halitgarii, prout extant apud Caniſium & in noſtro codice mſ. Biblioth. Corbeienſis.

Hic Halitgarius fuit Epiſcopus Cameracenſis, ut docet Baldricus ſupra citato capite. Vixit temporibus Ludovici Pii, & Caroli Calvi, a quo ultimo miſſus eſt Conſtantinopolim ad Michaelem Imperatorem; unde multas reliquias Sanctorum attulit, quibus ſuam Eccleſiam ditavit, ut ſcribit Baldricus cap. 40. libri citati. Hunc autem ſextum librum hic communicamus in gratiam ſtudioſorum cum quibuſdam caſtigationibus & notis, ob nonnullos errores qui obrepſerunt. Burchardus in ſuo decretorum opere citat quædam ex Romano Pœnitentiali quæ partim hic reperiuntur, partim minime. Ex quo conjicere quis poſſit, aut duos olim fuiſſe Pœnitentiales Romanos, aut eum, quem excripſit Halitgarius, non eſſe integrum: niſi forte dicamus eum fuiſſe mutilatum. Sane illius, quem damus, finis deſiderari videtur. Erant & alii libri Pœnitentiales, ut Theodori Anglorum Epiſcopi, & Bedæ, quos ſæpe citat Burchardus. Quia vero multi non erant authentici, in Concilio Turonenſi 3. can. 22. ſtatuitur ut, *Cum omnes Epiſcopi ad ſacrum palatium congregati fuerint, ab eis doceatur, cujus antiquorum liber Pœnitentialis potiſſimum ſit ſequendus.* Et in Conciliis Cabillonenſi 2. can. 38. & Pariſienſi 3. can. 32. libelli pœnitentiales ſine certo auctore pervulgati, quique potius pœnitentes palpabant, quam curabant, interdicuntur. At ſecus ſe habet is, quem modo evulgamus.

Præfatio Halitbgarii.

Addimus etiam huic operi exceptionis noſtræ Pœnitentialem Romanum alterum, quem de ſcrinio Romanæ Eccleſiæ adſumſimus: attamen a quo ſit editus ignoramus. Idcirco adnectendum præſcriptis Canonum ſententiis decrevimus: ut ſi forte hæ prolatæ ſententiæ alicui ſuperfluæ ſunt viſæ: aut penitus, quæ deſiderat, ibi de ſingulorum criminibus nequiverit invenire; in hac talitem brevitate noviſſima omnium ſcelera forſitan inveniet explicata. Pœnitentiale Romanum ſextum Halitgarii.

Incipit qualiter ſuſcipere debeant pœnitentem Epiſcopi, vel Presbyteri.

Quotiescumque Chriſtiani ad Pœnitentiam accedunt, jejunia damus, & nos communicare

care cum eis debemus jejunio unam aut duas ſeptimanas, aut quantum poſſumus; ut non dicatur nobis quod Judæorum Sacerdotibus dictum eſt a Domino Salvatore: *Væ vobis, Legiſperiti, qui adgravatis homines, & imponitis ſuper humeros eorum onera gravia; ipſi autem uno digito veſtro non tangitis ſarcinas ipſas.* Nemo autem poteſt ſublevare cadentem ſub pondere niſi inclinaverit ſe, ut porrigat manum: neque ullus medicorum vulnera infirmantium poteſt curare, niſi fœtoribus particeps fuerit: ita quoque nullus ſacerdotum vel Pontifex, peccatorum vulnera curare poteſt, aut animabus peccata auferre niſi præſtante ſollicitudine, & oratione lacrymarum. Neceſſe eſt ergo nobis, fratres cariſſimi, ſollicitos eſſe pro peccantibus, quia ſumus alterutrum membra: & ſi quid patitur unum membrum, compatiuntur alia membra. Ideoque & nos, ſi viderimus aliquem in
B peccatis jacentem, feſtinemus eum ad pœnitentiam per noſtram doctrinam vocare: & quotieſcumque dederis conſilium peccanti, ſimulque da illi pœnitentiam ſtatim, quantum debeat jejunare & redimere peccata ſua: ne forte obliviſcaris, quantum eum oporteat pro ſuis peccatis jejunare: tibique neceſſe ſit, ut iterum exquiras ab eo peccata. Ille autem forſitan erubeſcens iterum peccata ſua confiteri, & invenietur jam amplius judicari. Non enim omnes Clerici hanc ſcripturam uſurpare, aut legere debent, qui inveniunt eam, niſi ſoli illi, quibus neceſſe eſt, hoc eſt Presbyteri. Sicut enim ſacrificium offerre non debent niſi Epiſcupi, & Presbyteri, quibus claves regni cælorum traditæ ſunt, ſic nec judicia iſta alii uſurpare debent. Si autem neceſſitas evenerit, & Presbyter non fuerit præſens, ſuſcipiat Diaconus pœnitentem ad ſanctam Communionem. Sicut
C ergo ſuperius diximus, humiliare ſe debent Epiſcopi, ſive Presbyteri, & cum triſtitia, gemitu, lacrymiſque orare, non ſolum pro ſuis delictis, ſed etiam pro Chriſtianorum omnium, ut poſſint cum B. dicere Paulo: *Quis infirmatur, & ego non infirmor, quis ſcandalizatur, & ego non uror?* Cum ergo venerit aliquis ad Sacerdotem confiteri peccata ſua, mandet ei Sacerdos ut expectet modicum, donec intret in cubiculum ſuum ad orationem. Si autem cubiculum non habuerit, tamen tunc Sacerdos in corde ſuo dicat hanc orationem:

OREMUS.

Domine Deus omnipotens, propitius eſto mihi peccatori, ut condigne poſſim tibi gratias agere, qui me indignum propter tuam miſericordiam mi-
D niſtrum feciſti officii Sacerdotalis, & me exiguum humilemque Mediatorem conſtituiſti ad adorandam & intercedendum ad Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum pro peccantibus, & ad pœnitentiam revertentibus. Ideoque, Dominator Domine, qui omnes homines vis ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: qui non vis mortem peccatorum, ſed ut convertantur & vivant, ſuſcipe orationem meam, quam fundo ante conſpectum clementiæ tuæ, pro famulis & famulabus tuis, qui ad pœnitentiam venerunt. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Videns autem ille, qui ad pœnitentiam venit, Sacerdotem triſtem & lacrymantem pro ſuis facinoribus, magis ipſe timore Dei perculſus, amplius triſtatur, & exhorreſcet peccata ſua. Et unumquemque hominem accedentem ad pœniten-
E tiam ſi videris acriter & aſſidue ſtare in pœnitentia, ſtatim ſuſcipe eum. Qui vero poteſt jejunare quod impoſitum eſt ei, noli prohibere, ſed permitte. Magis enim laudandi ſunt hi qui celeriter debitum pondus perſolvere feſtinant, quia jejunium debitum eſt. Et ſic date mandatum his qui pœnitentiam agunt. Quia ſi jejunaverit, & compleverit quod illi mandatum eſt a Sacerdote, purificabitur a peccatis. Quod ſi iterum ad priſtinam conſuetudinem (vel) peccati reverſus fuerit, ſic eſt quomodo canis qui revertitur ad proprium vomitum. Omnis itaque pœnitens non ſo-
A lum debet jejunare quod illi mandatum eſt a Sacerdote, verumetiam poſtquam compleverit ea quæ illi juſſa ſunt, debet, quantum ipſi viſum fuerit, jejunare ſive tetradas, ſive * paraſceve. Si enim egerit ea quæ illi Sacerdos præceperit, peccata ejus remittentur: ſi vero poſtea ex ſua voluntate jejunaverit, mercedem ſibi acquiret & regnum cælorum. Qui ergo tuta ſeptimana jejunaverit pro peccatis, Sabbato & Dominica die manducet, & bibat quidquid aptum fuerit. Cuſtodiat tamen ſe a crapula, vel ebrietate: quia omnis luxuria de ebrietate naſcitur. Ideo B. Paulus prohibuit dicens: *Noli inebriari vino, in quo eſt luxuria.* Non quia in vino eſt luxuria, ſed in ebrietate. EXPLICIT PROLOGUS.

* Leg. paraſcevas.

Si quis forte non potuerit jejunare, & habet unde dare ad redimendum, ſi dives fuerit, pro
B ſeptem Hebdomadibus det ſolidos xx. Si autem non habuerit tantum unde dare, det ſolidos x. Si autem multum pauper fuerit, det ſolidos iij. Neminem vero conturbet, quia juſſimus viginti ſolidos dare, aut minus; quia ſi dives fuerit, facilius eſt illi dare ſolidos xx. quam pauperi ſolidos iij. Sed unuſquiſque adtendat, cui dare debet, ſive pro redemtione captivorum, ſive ſuper ſancto altari, ſive pauperibus Chriſtianis erogandum. Et hoc ſcitote, fratres, ut dum venerint ad vos ſervi vel ancillæ, quærentes pœnitentiam, non eos gravetis, neque cogatis tantum jejunare, quantum divites; quia non ſunt in ſua poteſtate; ideoque medietatem pœnitentiæ eis imponite.

Incipit ratio ad dandam Pœnitentiam.

IN primis dicit Pſalmum trigeſimum ſeptimum totum: *Domine, ne in furore tuo arguas me.*
C Et poſtea dicit: *Oremus.* Et dicit Pſalmum centeſimum ſecundum: *Benedic, anima mea, Domino,* uſque, *renovabitur ſicut aquila juventus tua.* Et dicit Pſalmum quinquageſimum: *Miſerere mei, Deus,* uſque, *iniquitates meas dele.* Poſt hæc dicit Pſalmum LIII. *Deus in nomine tuo.* Et dicit: *Oremus.* Et dicit Pſalmum LI. *Quid gloriaris,* uſque, *videbunt juſti & timebunt;* & dicit:

OREMUS.

Deus, cujus indulgentia nemo non indiget, memento, Domine, famulo tuo illo, & qui lubrica terræque corporis fragilitate nudatus, quæſumus, ut des veniam confitenti; parce ſupplici, ut qui noſtris meritis accuſamur, tua miſeratione ſalvemur. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Alia.

D Deus ſub cujus oculis omne cor trepidat, omneſque conſcientiæ contremiſcunt, propitiare omnium gemitibus, & cunctorum medere vulneribus; & ſicut nemo noſtrum liber eſt a culpa, ita nemo ſit alienus a venia. Per Dominum.

Alia.

Deus infinitæ miſericordiæ, veritatiſque immenſæ, propitiare iniquitatibus noſtris, & omnibus animarum noſtrarum medere languoribus; ut miſerationum tuarum remiſſione percepta, in tua ſemper benedictione lætemur. Per Dominum.

Alia.

Precor, Domine, clementiæ & miſericordiæ tuæ Majeſtatem: ut famulo tuo illi peccata & facinora ſua confitenti veniam relaxare digneris, & præteritorum criminum culpas indulgeas, qui humeris tuis ovem perditam reduxiſti, qui Publicani precibus confeſſione placatus exaudiſti. Tu
E etiam huic famulo tuo placare, Domine, tu ejus precibus benignus aſpira, ut in confeſſione placabilis permaneat. Fletus ejus & petitio perpetuam clementiam tuam celeriter exoret, ſanctiſque altaribus & ſacrificiis reſtitutus, ſpei ruſum æternæ cæleſtis gloriæ mancipetur. Per Dominum.

Item oratio manus impoſitionis.

DOMINE Sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui per Jeſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum vulnera noſtra curare dignatus

es,

es, te ſupplices rogamus, & petimus nos humiles A tui Sacerdotes, ut precibus noſtris aurem tuæ pietatis inclinare digneris, remittaſque omnia crimina, & peccata univerſa condones, deſque huic famulo tuo pro * ſupplicibus veniam, pro mœrore lætitiam, pro morte vitam. Ipſe cæleſtis apicis devolutus eſt, & de tua miſericordia confidens ad bonam pacem præmiis tui atque cæleſtia pervenire mereatur ad vitam æternam. Per Dominum.

* Leg. ſupplicis.

* Lege promet.

Incipit reconciliatio Pœnitentis Feria V. in cœna Domini.

IN primis dicit Pſalm L. cum Antiphona: *Cor mundum.*

Deus, humani generis benigniſſime Conditor, & B miſericordiſſime reformator, qui in reconciliatione lapſorum etiam me, qui miſericordia tua primus indigeo, ſervire effectibus gratiæ tuæ per miniſterium Sacerdotale voluiſti, ut ceſſante meritò ſupplicis, mirabilior fieret clementia Redemtoris. Per Dominum noſtrum.

Omnipotens ſempiterne Deus, confitenti tibi huic famulo tuo pro tua pietate peccata relaxa, ut non plus ei noceat conſcientiæ reatus ad pœnam, quam indulgentia tuæ pietatis ad veniam. Per Dominum.

Alia.

Omnipotens, & miſericors Deus, qui peccatorum indulgentiam in confeſſione celeri poſuiſti: ſuccurre lapſis, miſerere confeſſis; ut quod deli- C ctorum catena conſtringit, magnitudo tuæ pietatis abſolvat. Per Dominum.

Oratio ſuper infirmum.

Deus, qui famulo tuo Ezechiæ ter quinos annos ad vitam donaſti: & famulum tuum a lecto ægritudinis tua magnitudo erigat ad ſalutem. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

I. *Incipit judicium Pœnitentis.*

SI quis Epiſcopus aut aliquis ordinatus, homicidium fecerit, ſi quis Clericus homicidium fecerit, decem annos pœniteat, tres ex his in pane & aqua. Si laicus, tres annos pœniteat, unum ex D his in pane & aqua. Subdiaconus, ſex. Diaconus, ſeptem. Preſbyter, decem. Epiſcopus, duodecim. Si quis ad homicidium conſenſerit, ſeptem annos pœniteat, tres ex his in pane & aqua. Si quis voluit, & non potuit facere, tres annos pœniteat, unum ex his in pane & aqua. Si quis laicus homicidium fecerit voluntarie, ſeptem annos pœniteat, tres ex his in pane & aqua. Si quis infantem oppreſſerit, tres annos pœniteat, unum ex his in pane & aqua: ſimiliter & Clericus obſervet.

II. *De fornicatione.*

SI quis fornicaverit ſicut Sodomitæ, decem annos pœniteat, tres ex his in pane & aqua. Si E quis Clericus adulterium commiſerit: idem cum uxore vel ſponſa alterius, ſi filium genuerit, ſeptem annos pœniteat: ſi vero filium non genuerit, & in notitia hominum non venerit, ſi Clericus eſt, tres annos pœniteat; unum ex his in pane & aqua. Si Diaconus aut monachus, ſeptem annos pœniteat, tres ex his in pane & aqua. Epiſcopus duodecim, quinque in pane & aqua. a Si quis Clericus, id eſt cujus ſuperior gradus eſt, qui uxorem habet, & poſt converſionem, vel honorem, iterum eam cognoverit, ſciat ſe adulterium commiſiſſe: idcirco, ut ſuperius conſtitutum eſt, pœniteat. Si qui fornicaverit cum ſanctimoniale, vel Deo dicata, cognoſcat ſe adulterium commiſiſſe; ſecundum ſuperiorem ſententiam unuſquiſque juxta F ordinem ſuum pœniteat. Si quis per ſemetipſum fornicaverit, aut cum jumento, aut cum qualibet quadrupede, tres annos pœniteat. Si gradum aut votum, tres annos pœniteat'. Si quis concupiſcit mulierem, & non potuerit peccare, id eſt quia non ſuſcepit eum mulier, dimidium annum pœniteat in pane & aqua, & toto abſtineat ſe anno a vino & carne. Si quis Clericus poſtquam ſe Deo voverit, ad habitum ſecularem redierit, ſicut canis ad proprium vomitum, vel uxorem duxerit, ſex annos pœniteat, tres ex his in pane & aqua, & poſtea in conjugio non copuletur. Quod ſi noluerit, ſancta ſynodus, vel Sedes Apoſtolica ſeparabit eos a communione Catholicorum. Similiter & mulier poſtquam ſe Deo voverit, ſi tale ſcelus commiſerit, pari ſententiæ ſubjacebit. Si quis Laicus fornicaverit, ſicut Sodomitæ, ſeptem annos pœniteat. Si quis de alterius uxore filium genuerit, id eſt adulterium commiſerit, ac torum proximi ſui violaverit, tres annos pœniteat, & abſtineat a cibis luculentioribus, & a propria uxore, dans inſuper pretium pudicitiæ marito uxoris violatæ. Si quis adulterare voluerit, & non potuerit, id eſt non fuerit ſuſceptus, quadraginta dies pœniteat. Si quis fornicaverit cum mulieribus, id eſt viduis, vel puellis: ſi cum viduis, annum unum pœniteat: ſi cum puellis, duos annos pœniteat. Si quis virgini conjunctus fuerit, ſi voluerint parentes, ſit uxor ejus; tamen unum annum pœniteat, & ſint conjugales. Si quis cum jumento fornicaverit, annum unum pœniteat. Si uxorem non habuerit, dimidium annum pœniteat. Si quis virginem, vel viduam rapuerit, tribus annis pœniteat. Si quis ſponſam habens, ſorori ejus forſitan vitium intulerit, & cohæſerit tamquam ſuæ, hanc autem uxorem duxerit, id eſt deſponſatam, illa vero quæ vitium paſſa eſt, ſi forte necem ſibi intulerit, omnes hi qui in hujus facti conſenſu ſunt, decem annos in pane & aqua redigantur, ſecundum ſtatuta canonum. Si qua de mulieribus, quæ fornicatæ ſunt, interfecerit quæ naſcuntur, aut feſtinat avortivos facere, primum conſtitutum uſque ad exitum verat, * id quod verum definitum humanius aliquid conſequantur, conſtituimus eos decennii tempore ſecundum gradus quæ ſunt conſtituta pœniteat.

III. *De Perjurio.*

Si quis Clericus perjuraverit, ſeptem annos pœniteat, tres ex his in pane & aqua. Laicus tres. Subdiaconus ſex. Diaconus ſeptem. Preſbyter decem. Epiſcopus duodecim. Si quis vero coactus pro qualibet neceſſitate, aut neſciens perjuraverit, tres annos pœniteat, unum in pane & aqua: & animam pro ſe reddat, id eſt ſervum, vel ancillam de ſervitute abſolvat, & eleemoſynas multas faciat. Si quis perjuraverit per cupiditatem, totas res ſuas vendat, & donet in pauperibus, & tondeatur, & intret in monaſterium, & ibi deſerviat uſque ad mortem.

IV. *De furto.*

Si quis Clericus furtum fecerit capitale, id eſt quadrupedum: vel caſam ruperit, vel fregerit, vel * qualibet meliorum præſidium furaverit, ſeptem annos pœniteat. Laicus quinque. Subdiaconus ſex. Diaconus ſeptem. Preſbyter decem. Epiſcopus duodecim annos pœniteat. Si quis vero de minoribus ſemel, aut bis furtum fecerit, reddat proximo ſuo, & anno uno pœniteat in pane & aqua; & ſi reddere non potuerit, tres annos pœniteat. Si quis ſepulcrum violaverit, ſeptem annos pœniteat, tres in pane & aqua. Si quis Laicus furtum fecerit, reddat proximo ſuo quod furaverit, tres quadragenas in pane & aqua: ſi reddere non potuerit, anno uno, & tres quadragenas in pane & aqua pœniteat; & eleemoſynam de ſuo labore in pauperibus. & Sacerdotis judicio jungatur altari.

V. *De Maleficio.*

Si quis maleficio aliquem perdiderit, ſeptem annos pœniteat, tres in pane & aqua. Si quis pro amore maleficus ſit & neminem perdiderit, ſi Laicus eſt, dimidium annum pœniteat; ſi Clericus, annum unum pœniteat in pane & aqua: ſi Diaconus, tres annos, unum in pane & aqua: ſi Sacerdos, quinque annos, duos in pane & aqua. Si autem per hoc mulieris partus quis deceperit, ſex quadragenas unuſquiſque inſuper augeat: ne homicidii reus ſit.

a Eadem pene leguntur in judicio Pœnitentiali veteris Sacramentarii Gallic. ex quo a alia hic videntur deprompta.

Si quis immiſſor tempeſtatum fuerit, ſeptem annos pœniteat, tres in pane, & aqua, A

VI. *De Sacrilegio.*

*Leg. quod.

Si quis ſacrilegium fecerit, id eſt * quos aruſpices vocant, qui auguria colunt, ſuperauguriaverit, aut quocumque malo ingenio, tres annos in pane & aqua. Si quis ariolus fuerit, quod divinos vocant, aliquas divinationes fecerit: quia hoc dæmoniacum eſt, quinque annos pœniteat, tres in pane & aqua. Si quis in Kalendis Januarii, quod multi faciunt, & in cervulo * ducunt, aut in vetula vadit, tres annos pœniteat. Si quis ſortes habuerit, quas Sanctorum * contrarationem vocant, vel aliquas ſortes habuerit, vel qualecumque malo ingenio ſortitus fuerit, vel divinaverit, tres annos pœniteat, unum in pane & aqua. Si quis ad arbores, vel ad fontes, vel ad cancellum, vel ubicumque excepto in Eccleſia, votum voverit, aut exſolverit, tres annos cum pane & aqua pœniteat: & hoc ſacrilegium eſt, vel dæmoniacum. Qui vero ibidem ederit, aut biberit, unum annum pœniteat in pane & aqua. Si quis Mathematicus, id eſt per invocationem dæmonum hominis mentem tulerit, quinque annos pœniteat, unum in pane & aqua. Si quis ligaturas fecerit, quod deteſtabile eſt, tres annos pœniteat, unum in pane & aqua. Si qui ſimul edunt feſtivitatem in locis abominandis gentilium, & ſuam eſcam deferentes, comederint, placuit eos biennio ſubjacere, & ſic ſuſcipi, * quæ obedire oportet: & poſt oblationem unumquemque ſpiritum probare, & vitam ſingulorum cognoſcere. Si quis manducaverit, aut biberit juxta fanum; ſi per ignorantiam, promittat deinceps, quod numquam reiteret, & quadraginta diebus in pane & aqua pœniteat: ſi vero per contemtum hoc fecerit, id eſt poſtquam Sacerdos ei prædicavit quod ſacrilegium hoc erat, menſæ dæmoniorum communicaverit, * ſinguli tantum vitium hoc fecerit, tres quadragenas in pane & aqua pœniteat. Si vero pro cultu dæmonum, & honore ſimulacri hoc fecerit, tres annos pœniteat. Si quis ſecundo & tertio * immolatus per vim, tres annos ſubjaceat, & duobus ſine oblatione communicet, tertio ad perfectum ſuſcipiatur. Si quis manducaverit ſanguinem, aut morticinum, aut idolis immolatum, & non fuit ei neceſſitas, jejunet hebdomadas duodecim.

*Leg. ducit. — *Leg. immolaverit.

VII. *De quibuſdam Capitulis.*

Si quis * quoquolibet membrum ſibi voluntarie truncaverit, tres annos pœniteat, unum in pane & aqua. Si quis avortum fecerit voluntarie, tres annos pœniteat, unum in pane & aqua. Si quis uſuras undecumque exegerit, tres annos pœniteat, unum in pane & aqua. Si quis per poteſtatem, aut quolibet ingenio res alienas malo ordine invaſerit, vel tulerit, ſuper * jure ſententia ſimiliter pœniteat, & eleemoſynas multas faciat. Si quis ſervum, aut quemcumque hominem quolibet ingenio in captivitatem duxerit, vel tranſmiſerit, ſicut ſupra pœniteat. Si quis aream, vel domum voluntarie igne cremaverit, ſicut ſupra pœniteat. Si quis per iram alium percuſſerit, & ſanguinem fuderit, aut debilitaverit, ſolvat ei primo mercedem, & medicum quærat: ſi Laicus eſt, quadraginta diebus: Clericus duas quadragenas: Diaconus, ſeptem menſibus: Presbyter annum unum. Si quis venationes exercuerit, Clericus annum unum pœniteat, Diaconus duos, Presbyter tres annos pœniteat. Si quis de miniſterio ſanctæ Eccleſiæ * qualecumque opus quidlibet fraudaverit, vel neglexerit, ſeptem annos pœniteat, tres in pane & aqua. Si quis cum animalibus peccaverit, qui amplius quam triginta annorum fuerit, quindecim annos ſubjaceat, * communionem mereatur. * Requiratur autem qualis ſit eorum vita, ſi mereatur humanius aliquid, * inceſſanter ad peccandum. Si perſeveraverit, longam habeat pœnitentiam. Qui autem ſuperiore ætate, & uxores habentes, introierunt in hoc peccatum, viginti quinque annis ſubjaceant: ita ut poſt quinque, communionem cum oblatione mereantur. Si autem aliqui & uxores habentes, & amplius quinquaginta annorum, hoc peccatum fecerint, in exitu vitæ mereantur viaticum accipere.

*Leg. vol-[illegible]

VIII. *De ebrietate.*

Inebriatur igitur quis a vino ſive cerviſia contra indictum Salvatoris, ac Apoſtolorum ejus; quod ſi votum ſanctitatis habuerit, quadraginta diebus in pane & aqua culpam diluat: laicus vero ſeptem diebus pœniteat. Epiſcopus faciens fornicationem degradetur, & ſexdecim annos pœniteat. Presbyter autem & Diaconus fornicationem naturalem faciens * prælato ante monachi votum tres annos pœniteat. Veniam omni hora roget, ſuperpoſitionem unaquaque hebdomada, exceptis quinquageſimis diebus faciat.

IX. *De minutis cauſis.*

Si cauſa negligens quis ſacrificium perdat, relinquens foris, & ab aliquo devoratur, quadraginta diebus pœniteat: ſin vero, annum unum pœniteat. Si communicaverit ignorans excommunicatis ab Eccleſia, diebus quadraginta pœniteat. Si ſacrificium terra tenus negligendo ceciderit, ſuperpoſitio ſi. Pro bonis rebus offerre debemus, pro malis nequaquam. Presbyteri vero pro ſuis Epiſcopis non probentur offerre. Qui præbet ducatum barbaris, tres annos pœniteat. Qui monaſteria expoliat falſo ſe * dicere captivos redimere, tres annos pœniteat: & omnia quæ abſtraxit pauperibus donet. Qui manducat carnem animalium, quorum mortem neſcit, tertiam partem anni pœniteat. Priorum inſtituta patrum noſtrorum * pro manus: pueri ſoli fermocinantes & tranſgredientes inſtituta ſeniorum tribus ſuperpoſitionibus emendentur. Oſculum ſimpliciter facientes, * ſeptem ſuperpoſitiones. Illecebroſum oſculum ſine inquinamento viij. ſuperpoſitiones: cum inquinamento, autem; * ſive amplexu * xv. ſuperpoſitionibus corrigantur.

*leg. dicens: — *leg. promamus. — *In Pœnit. Rom. quinque — *leg. ſine. — *In Pœnit. Rom. decem.

X. * *De diſſenſibus ſacrificium.*

Qui non bene cuſtodit ſacrificium, & mus comederit, quadraginta diebus pœniteat. Qui autem perdiderit ſuum chriſmal, aut ſolum ſacrificium in regione qualibet, ut non inveniatur, tres quadragenas vel annum pœniteat. Perfundens aliquis calicem ſuper altare, quando auferuntur linteamina, ſeptem diebus pœniteat. Si ceciderit ſacrificium intra menſam, ſeptem diebus pœniteat. Ut ſumens gravatus ſacrificium ſaturitate ventris, viginti diebus pœniteat. Diaconus obliviſcens oblationem offerre ſine linteamine, donec offeruntur, ſimiliter pœniteat. Si autem in farina, aut in aliquo ſiccato cibo, ſive in melle, ſive in lacte inveniantur iſtæ beſtiolæ, quod circa illorum corpora eſt, foras projiciatur. Qui negligentiam, circa ſacrificium fecerit, ut ſit a vermibus conſumtum, quod ad nihilum deveniat, tres quadragenas pœniteat. Si integrum ſit inventum, & in eo fuerit vermis, comburatur; & ſic cinis ejus ſub altare abſcondatur; & qui negligens quadraginta diebus pœniteat. Si ceciderit ſacrificium de manu offerentis terra tenus, & inveniatur aliqid, omne quodcumque inventum fuerit in loco in quo ceciderit, comburatur; & cinis ſub altare abſcondatur: & ſacerdos medium annum pœniteat; & ſi inventum fuerit, ut ſupra mundetur; & quadraginta diebus pœniteat. Si uſque ad altare tantum fuerit lapſum, ſuperponat. Si de calice per negligentiam ſtillaverit aliquid in terram, lingua lambatur, & tabula radatur, & in igne comburatur, & quadraginta diebus pœniteat. Si ſupra altare ſtillaverit calix, ſorbeat miniſter: & linteamen quod tetigit ſtillam, abluatur * vicibus, & tribus diebus pœniteat. Si titubaverit ſacerdos ſuper orationem Dominicam, quæ dicitur periculoſa, una vice quinquaginta Pſalmos, ſecunda vice, centum plagis. Si autem duxerit viduam patris, vel fratris ſui, iſti talas non poſſunt judicari, niſi prius ſeparentur ab invicem. Si aliquis expeditione publica occidit hominem ſine cauſa, jejunet hebdomadas viginti unam: ſi autem forſitan ſe defendendo, aut parentes ſuos, aut familias ſuas, occidiſſet aliquem, ille non erit reus: ſi voluerit jejunare, in illius poteſtate eſt qui coactus hoc fecit. Si homicidium in pace fecerit, & non fuerit turbata * pro poteſtatem aut inimicitiæ cauſam, ut res ejus capiat, jejunet hebdomadas xxviij. & res ejus

*leg. per.

quem

quem occidit, reddat oxori vel filiis. Si quis autem ad pœnitentiam venit, & ægritudo evenerit, & non potuerit adimplere quod illi mandatum eſt a Sacerdote, ſuſcipiatur ad ſanctam communionem: & ſi voluerit eum Deus ſalvare, jejunet poſtea. Si quis pœnitet, & forſitan ceciderit in ægritudinem, & quæſierit communicare, non prohibeatur, ſed date ei ſanctam communionem, & mandate ei, ut ſi placuerit Dei miſericordiæ, & evaſerit de ipſa ægritudine, poſtea omnia ſit confeſſus, & ſic pœniteat. Si autem aliquis excommunicatus fuerit mortuus, qui jam ſit confeſſus; & non occurrit, ſed occupavit eum mors; ſive in via, ſive in domo: ſi eſt aliquis ex parentibus ejus, pro eo aliquid offerat ad ſanctum altare, aut ad redemtionem captivorum, aut ad commemorationem animæ ejus. Si quis accepit filiam uxoris * hic non poteſtis judicare, niſi prius ſeparentur. Poſtquam ſeparati fuerint, unicuique eorum imponas hebdomadas quatuordecim, & iterum numquam ſe jungant. Si autem voluerint nubere, ſive vir; ſive mulier, poteſtatem habeat, ſed non * illa qui dimiſit. Si quis acceperit cognatam, aut novercam, aut avunculi viduam; & hic qui uxorem patris ſui, aut ſororem ſuæ uxoris, grande judicium canonice damnetur. Si qui (aliquis) dum infans eſt, per ignorantiam guſtaverit de iis quæ fuerint immolata idolis, aut morticinum, aut aliquid abominabile, idem jejunet hebdomadas tres. Propter fornicationem autem multi neſciunt numerum muliarum cum quibus fornicati ſunt: illi jejunent hebdomadas quinquaginta. Si autem neſciens manducavit idolis immolatum, aut morticinum, dabitur illi venia, quoniam neſciens hoc fecit: tamen jejunet hebdomadas tres. Si quis nolendo parentibus occidit hominem, jejunet hebdomadas octo. Si quis per neceſſitatem furaverit cibaria, vel veſtem, ſive quadrupedem, per famem aut per nuditatem; illi venia datur. Jejunet hebdomadas quatuor. Si reddiderit, non cogatis jejunare. Si quis caballum, aut bovem aut jumentum, vel vaccam furaverit, ſive cibaria, aut pecora, quæ totam familiam nutriunt, jejunet ut ſupra. Si qua mulier deceperit matris ſuæ maritum, illa non poteſt judicari, donec relinquat eum. Cum ſeparati fuerint, jejunent hebdomadas quatuordecim. Si quis legitimam uxorem habens dimiſerit illam, & aliam duxit, illa quam duxit non eſt illius. Non manducet neque bibat, neque omnino in ſermone ſit cum illa, quam male accepit; neque cum parentibus illius. Ipſi tamen ſi conſenſerint, ſint excommunicati. Si mulier ſuaſerit alteri mulieri maritum, ſit excommunicata a Chriſtianis. Si quis Chriſtianorum Chriſtianum viderit ambulantem, vel obertantem parentem ſuum vendiderit, ille non eſt dignus inter Chriſtianos requiem habere, donec redimat eum. Si autem non potuerit invenire locum ubi ſit, pretium quod accepit, det pro eo, & alium redimat de ſervitute, & jejunet hebdomadas viginti octo. Si cujuslibet hominis mortua fuerit uxor, habet poteſtatem accipere alteram, ſimiliter & mulier. Si tertium acceperit, jejunet hebdomadas tres; ſi quartum aut quintum acceperit, jejunet hebdomadas viginti & unam. Si quis comas incidit, aut faciem ſuam laniaverit cum gladio, aut * ungulas poſt mortem parentum, jejunet hebdomadas quatuor: & poſtquam jejunaverit, ſic communicet. Si qua mulier prægnans voluerit jejunare, poteſtatem habet. Herbarius vir aut mulier interfectores infantum, in extremum vitæ cum venerint, ſi quæſierint pœnitentiam cum luctu ac fletu lacrymarum. * Si ceſſaverit ſuſcipere eum, jejunet hebdomadas quinquaginta. Si quis canis aut vulpis, ſive acceptor mortificaverit: ſive de fuſte, ſive de lapide, ſive ſagitta, quæ non habet ferrum, mortuum fuerit, hæc omnia ſuffocata ſunt, non manducentur: & qui manducaverit, jejunet hebdomadas ſex. Si quis ſagitta percuſſerit cervum, ſive aliud animal, & poſt tertium diem inventum fuerit, & forſitan ex eo lupus, urſus, canis, aut vulpis guſtaverit, nemo manducet, & qui manducaverit, jejunet hebdomadas quatuor. Si gallina in puteo mortua fuerit, puteus evacuetur: ſi ſciens ex eo biberit, jejunet hebdomada una. Si quis mus aut gallina, aut aliquid ceciderit in vino, aut in * aliqua, de hoc nullus bibat. Si in oleum aut mel ceciderit, oleum expendatur in lucernam, mel vero in medicinam, vel in aliam neceſſitatem. Si piſcis mortuus fuerit in piſcina, non manducetur; qui manducaverit, jejunet hebdomadas quatuor. Si porcus vel gallina manducaverit de corpore hominum, non manducetur, neque ſervetur ad ſemen; ſed occidatur, & canibus tradatur. Si quis lupus plagaverit animal, & mortuum fuerit, nemo manducet: & ſi vixerit, & poſtea eum homo occiderit, manducetur. Sive cum capra, ſive cum pecore, aut cum alio animali ſi peccaverit homo cum * ea, nemo manducet carnem ejus: ſed occidatur, & canibus tradatur. Si voluerit pro anima ſua dare eleemoſynam de his pecuniis, * quod fuit de præda ſuam egit pœnitentiam, poteſtatem habet, *Explicit.*

* Leg. hos
* Leg. ungulis.
* Leg. aqua.
* Leg. eo.

Hactanus Pœnitentialis Romanus, circa quem nonnulla notanda & obſervanda veniunt.

In Præfatione hæc vox, *alterum*, notanda. Hunc Pœnitentialem Romanum alterum dicit, quia antea libro 4. poſuit Pœnitentialem ex antiquorum Conciliorum canonibus excerptum.

Primum caput citat Burchardus lib. 19. cap. 33. uſque ad hæc verba: *Non enim ſumus Clerici*, ex Pœnitentiali Theodori Anglorum Epiſcopi paulo contractius. Hæc verba, *Conſilium dederis pœnitenti*, ſic exponenda ſunt, id eſt monueris pœnitentem; qua ratione deinceps ſit in peccatis vitandis cautior. Poſtea dicit injungendam eſſe pœnitentiam a Sacerdote, dum confeſſorum peccatorum recordatur: ne ſi nolit pœnitens peccata retexere, ſeverius judicetur a Sacerdote. Hæc verba, *Suſcipiat Diaconus pœnitentem ad communionem*, ſic explicanda ſunt; quod urgenta neceſſitate, præſertim periculo mortis, debeat Diaconus pœnitenti, quem ex profuſione lacrymarum, vel ſimilibus ſignis non ficte pœnitere novit, porrigere ſanctam Euchariſtiam, quamvis defectu Sacerdotis non fuerit abſolutus. Hunc locum profert Burchardus lib. 19. cap. 154. ex Pœnitentiali Romano. Idem prorſus ſtatuitur in Ordine Romano iiſdem plane verbis in Ordine feriæ IV. in capite jejunii; & quid ſimile factum legimus apud Euſebium lib. 6. hiſt. Eccl. cap. 36. quamvis non Diaconi miniſterio, in perſona cujuſdam Serapionis, qui vi tormentorum victus cum idolis immolaſſet, ab Eccleſia ejectus eſt, & facti pœnitens fruſtra ad communionem fidelium admitti efflagitavit: Qui tandem gravi morbo conflictatus, triduo deinceps omni ſenſuum & vocis uſu caruit, & ad ſe reverſus, vociſque compos factus, nocte nepotem ſuum ad Presbyterum miſit, rogans eum, ut quantocyus ad ſe veniret: ſed Presbyter morbo præpeditus cum ad ſenem ægrotum accedere non poſſet, ejus nepoti particulam Euchariſtiæ dedit, præcipiens ut eam madefactam in os ſenis infunderet; quod cum ille a Presbytero reverſus feciſſet, illico ſenex in pace quievit. Tria hæc verba: *Humiliare ſe debent Epiſcopi, vel Presbyteri*, &c. reperire eſt etiam apud Burchardum lib. 19. cap. 2. Idem præſtabat S. Ambroſius, ut teſtatur Paulinus Presbyter in ejus vita: *Si quidem quotieſcumque illi aliquis ad percipiendam pœnitentiam lapſus ſuos confeſſus eſſet, ita flebat, ut & illum flere compelleret. Videbatur etiam ſibi cum jacente jacere.* Ita olim cum Miſſarum ſolemniis expletis Pœnitentes lacrymis perfuſi ad Pontificis pedes corruerent, ſic Pontifex lacrymis madefactus, Pœnitentium etiam pedibus provolvebatur, ut teſtatur Sozomenus lib. 7. hiſt. Eccl. cap. 16. Quarto, is ritus, *mandet ei Sacerdos*, &c. extat etiam cap. ſupra citato, & in Ordine mſ. Biblioth. S. Remigii Rem. ad pœnitentiam dandam, cum oratione ſubſequente; in qua, ut in præfato Ordine S. Remigii, male legitur, *ad adorandum*; ſed legendum eſt, *ad orandum*, ut apud Burchardum.

Sequens capitulum extat apud Burchardum, cap. 32. citatum ex Pœnitentiali Romano, aliodbi mutilum, non eſt in citato Ordine mſ. S. Remigii. Vocabulum, *Tetradas*, eſt a recto, *Tetras* id eſt, quarta feria cujuſque ſeptimanæ, ut paraſceve ſexta, in quibus jejunant Chriſtiani, præſertim Orientales ex antiquo more, ut fuſe docuimus in notis & obſervationibus ad Concordiam regula-rum

rum. Infra in eodem capite dicitur, *Sabbato & Dominica die manducet*. Ita apud Burchardum; ſed τὸ *Sabbato*, additum videtur ab iis qui morem Græcorum ſecuti, Sabbatis non jejunabant: maxime cum hic libellus Pœnitentialis ſit Eccleſiæ Romanæ, ut clarum eſt Burchardo, qui ſæpe illum ſub hoc nomine citat. Tandem in fine hujus capituli hæc verba extant, *explicit prologus*, ſed puto eſſe ad finem capitis ſequentis rejicienda, quod videtur membrum eſſe ſuperioris. Hæc verba, *Si quis non potuerit jejunare*, uſque ad illa, *& hoc ſcitote*, citantur a Burchardo cap. 22. ex Pœnitentiali Theodori. Solidus apud veteres Romanos eſt nummus aureus: cujus valorem notat Caſſiodorus lib. 1. Var. epiſt. 10. *Sex millia denariorum ſolidum eſſe voluerunt*. Solidus Francicus olim quadraginta denariorum numero computabatur, ut docet Hincmarus in lib. de vita S. Remigii, patetque ex Synodo Remenſi 2. can. 41. Tandem ad duodecim denariorum valorem redactus eſt.

Sequuntur quidam Pſalmi ad dandam pœnitentiam, qui etiam extant apud Burchardum lib. 19. cap. 7. ſed ibi integri dicendi. Orationes totidem ſunt, ſed ſecunda & tertia diverſæ ſunt. Apud Caniſium non habetur τὸ *Oremus*, ſed, *dic orationem*.

Sequitur oratio impoſitionis manus, quæ apud Burchardum ſecunda eſt inter orationes prælatas. Hæc oratio dicitur *impoſitionis manus*, quia olim Sacerdos dando pœnitentiam, manum capiti pœnitentis imponebat, orationem hanc vel aliam ſimilem recitando. Concilium Agathenſe, can. 15. *Pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, impoſitionem manuum, & cilicium ſuper caput a Sacerdote, ſicut ubique conſtitutum eſt, conſequantur.* Oratio ſequens non eſt integra apud Henr. Caniſium: integram habes in Ordine Romano, in Ordine feriæ v. in cœna Domini. Reſpoſui, *etiam me*; in noſtro cod. mſ. quemadmodum apud Caniſium male legitur, *etiam ego*. In oratione tertia legitur, *ut quod*, quemadmodum & apud Caniſium: at apud Burchardum, in Ordine Romano legitur, *ut quos*.

In primo capite ſecundæ partis, hæc verba, *Si Clericus homicidium fecerit*, videntur eſſe ſuperflua. Ad hæc verba, *Si laicus*, ſubaudi, *non voluntarie*; quia paulo poſt agit de homicidio voluntario laici.

In ſecundo capite Clericus, *Cujus gradus eſt altior*, eſt Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus. Ad illa verba, *Si gradum, aut votum*, ſubaudi τὸ *habuerit*. Finis capitis corruptus eſt, & ita, ut arbitror, caſtigandus: *Si qua de mulieribus, quæ fornicatæ ſunt, interfecerit quæ naſcuntur, primam conſtitutum uſque ad exitum vetat,* (ſupple) *communicare. Verum, ut juxta id quod definitum eſt, humanius aliquid conſequatur, conſtituimus ut eam decennii tempore, ſecundum gradus qui conſtituti ſunt, pœniteat.* Et hæc nihil aliud ſunt, quam canon 21. Concilii Ancyrani.

Cap. 3. de perjurio, 1. hæc verba, *Si quis vero coactus pro neceſſitate*, &c. a Buchardo lib. 11. cap. 6. citantur ex Pœnitentiali Romano: *Tamen Pœnitentiale Romanus præcipit*, &c. *Si quis coactus pro vita redimenda, vel pro qualibet cauſa vel neceſſitate ſe pejerat, quia plus corpus, quam animam dilexerat, tres Quadrageſimas, alii judicant tres annos, unum ex his in pane & aqua pœniteat.* 2. Hæc etiam verba, *Si quis perjuravit per cupiditatem*, &c. citantur a Burchardo lib. 19. cap. 7. ex Pœnitentiali Romano in hunc modum: *Tamen Pœnitentiale Romanus præcepit, ſi quis per cupiditatem ſe perjuraverit, omnes res ſuas vendat, & pauperibus diſtribuat, & monaſterium ingreſſus jugi pœnitentiæ ſe ſubdat.*

Cap. 4. τὸ *quadrupedem*, legendum, *furaverit*, vel quid ſimile. Hæc verba *vel qualibet meliorem præſidium*, corrupta ſunt, & legendum arbitror, *Vel quamlibet meliorem pecudum, ſi præſidium*. Hoc autem caput 4. citatur a Burchardo lib. 11. cap. 58. ex Pœnitentiali Theodori, ſed contractius, ex quo, ſi cui prior emendatio forte non placuerit, illud corrigemus; legendum itaque: *Si quis Clericus furtum fecerit capitale; id eſt quadrupedia tulerit, vel caſam ruperit, vel fregerit, vel præſidium furaverit.* Ubi præſidium eſt ſubſtantia, quam quis in bonis mobilibus poſſidet. Concilium Aurelianenſe 1. can. 14. *Præſidiis de omni commoditate in Epiſcoporum poteſtate durantibus*. Concilium Pariſienſe 4. can. 8. *Comperimus, deficiente Abbate, Presbytero, vel his qui per titulos deſerviunt, præſidium quodcumque in mortis periculo dereliquerint, ab Epiſcopo vel Archidiacono diripi*. Gregor. Tur. lib. 6. hiſt. cap. 4. *Irruerunt in domos Lupi, & direptoque omni præſidio fingentes ſe illud in theſauro regis recondere, ſuis cum domibus intulerunt*. Marculphus formula 67. de hereditatis inter parentes diviſione: *Accepit itaque ill. villas nuncupatas ill. ſitas ibi cum mancipiis tantis ill. De præſidio vero drappos, fabricaturas, vel omne ſupellectile domus quidquid dici vel nominari poteſt æquivalentia inter ſe viſi ſunt diviſiſſe.* Et formula 69. dixit: *Præſidium utriuſque ſexus*. Per quæ verba intelligere videtur ſervos & ancillas. Sequitur pœna in ſepulcrorum violatores, qui, ut eruerent theſauros mortuis pro more temporum illorum conſepultos, ſepulcra violabant, ut videre eſt apud Caſſiodorum lib. 4. epiſt. 18. de quodam Laurentio Presbytero; qui ſepulcrum, ut inde aurum raperet, violaverat. In quod ſcelus olim multis ac diverſis pœnis a legibus fuit animadverſum. Edicto Theodorici regis cap. 110. *Qui ſepulcrum deſtruxerit, occidatur*. L. Salicæ tit. 17. lib. 2. *Si quis hominem mortuum effoderit, & expoliaverit octo denariis, qui faciunt ſolidos ducentos, culpabilis judicetur*. Legis Longobardorum lib. 1. tit. 12. l. 2. *Si quis ſepulturam hominis mortui ruperit, & corpus expoliaverit, componat parentibus mortui ſolidos octoginta*. Hæ leges & multæ aliæ ſimiles latæ ſunt ob theſauros, qui in ſepulcris recondebantur, & pretioſas mortuorum veſtes, de quibus infra.

Cap. 5. per hæc verba, *Si quis pro amore maleficus ſit*, intelligitur is qui philtris ſeu incantationibus amatoriis ad ſe trahit amorem mulierum aut puerorum, ut videmus in pharmaceutriis Theocriti, & Virgilii, & in Pſeudomante Luciani, qui eas vocat τὰς χάριτας ἐπὶ τοῖς ἐρωτικοῖς. id eſt, veneres, ſeu gratias ad amorem conciliandum. Maxima autem pars hujus capitis profertur ab Ivone Carnotenſi p. 15. cap. 116. ex Pœnitentiali Theodori; ſed in quibuſdam variat. In fine capitis adverſus immiſſorem tempeſtatum pœna ſtatuitur, quemadmodum apud Burchardum lib. 10. cap. 28. ex Romano Pœnitentiali. Sed ejuſdem libri cap. 8. ex eodem Pœnitentiali Romano ſtatuitur pœna in eum, qui credit eſſe aliquos tempeſtatum immiſſores, quæ ſecum pugnare videntur. Agobardus Lugdunenſis Epiſcopus libellum edidit, in quo damnat eos qui credunt eſſe aliquos tempeſtatum immiſſores; & auctor quæſtionum inter opera S. Juſtini Martiris, quæſt. 41. ſcribit non hæc poſſe fieri magorum induſtria: atque ejuſmodi homines appellari νεφοδιώκτας: Latini vocant *tempeſtarios*, ut ſcribunt Agobardus ibidem, & Benedictus Levita lib. 1. Capit. tit. 64. & hæc tempeſtas dicitur, *aura levatitia*, ut ſcribit Agobardus.

Cap. 6. notanda ſunt hæc verba; [a] *Si quis in Kalendis Januariis, quod multi faciunt, & in cervulo ducit, aut in vetula vadit*, quæ ſumta ſunt ex Concilio Antiſiodorenſi can. 1. *Non licet Kalendis Januarii vetula aut cervolo facere*. Meminit Burchardus lib. 19. cap. 5. *Feciſti aliquid tale, quod pagani fecerunt, & adhuc faciunt in Kalendis Januarii in cervolo & vegula. Si feciſti, triginta dies in pane & aqua pœniteas.* Et S. Pacianus Epiſcopus Barcinonenſis Parænesi ad pœnitentiam: *Hoc etiam*

a In Jud. Pœnit. habet art. 31. *Si quis Kalendas Januarias in cervolo vel vitulo vadit, tres annos pœniteat.* Conjicit autem doctiſſ. Mabill. legendum, *vitola*, pro *vitulo*. Aliam ejuſdem conjecturam vide ibidem Muſei Italici pag. 394.

etiam puto proxima cervulus ille profecit, ut eo diligentior fieret, quo impreſſius notabatur: & tota illa reprehenſio expreſſi, ac ſæpe repetiti non compreſſiſſe videatur, ſed erudiiſſe luxuriam; me miſerum! quid ego facinoris admiſi? Puto, neſcierant cervulum facere, niſi illis reprehendendo monſtraſſem. Hæc erat ſuperſtitio, ut Kalendis Januarii homines, ferarum & pecudum formis aſſumtis, huc & illuc petulantius diſcurſarent, ut docuimus in notis & obſervationibus ad Concordiam regularum cap. 50. §. 4. In eodem capite noſtri Pœnitentialis hæc ſequuntur: a *Si quis ſortes habuerit quae Sanctorum contrarationem vocant.* His ſimilia refert Burchardus lib. 10. cap. 9. ex Pœnitentiali Romano in hunc modum: *Auguria vel ſortes quæ dicuntur falſa Sanctorum, vel divinationes, qui eas obſervaverint, vel quarumcumque ſcripturarum: vel votum voverint, vel perſolverint, ad arborem, vel ad lapidem, vel ad quamlibet rem, excepto ad Eccleſiam, omnes excommunicentur.* Sequitur, *Si quis ad arbores vel fontes*, &c. Hæc b ſunt ex Conciliis Agathenſi, can. 42. Turonenſi 2. can. 22. & Autiſiodorenſi, can. 3. & 4. Sequitur, *Si quis mathematicus*, &c. Ibi τὸ *mathematicus* eſt magus. Proprie tamen is eſt, qui hora nativitatis inſpecta, quæ cuique ventura ſunt, perſcrutatur. S. Auguſtinus l. 2. de doctrina Chriſtiana c. 21. *Qui genethliaci propter natalium dierum inſpectiones, nunc autem vulgo mathematici vocantur.* Spartianus in Severo: *Tunc in quadam civitate Africana ſollicitus mathematicum conſuluiſſet, poſitaque hora ingentia vidiſſet aſtrologus.* Lampridius in Antonio Diadumeno: *His diebus, quibus ille natus eſt, mathematici, accepta genitura ejus, exclamaverunt, & ipſum filium Imperatoris eſſe, & ipſum Imperatorem.* Et eorum ars dicitur matheſis. Spartianus in Ælio Vero, & in Severo: *Genituras ſponſarum inquirebat, ipſe quoque matheſeos peritiſſimus.* Mentem hominis tollere, eſt vim imaginativam ejus ita turbare, ut ſe exiſtimet jumentum eſſe aut aliquod brutum, ut mulier illa apud Palladium, quæ ſe jumentum eſſe credebat, quam B. Macarius Ægyptius ſanavit, & quondam Prœti filiæ, & ii quos Circe dementaverat, quemadmodum olim Poetæ fabulati ſunt. Lib. 6. Legis Wiſigothorum tit. 2. l. 3. dicitur: *Et hi qui per invocationem dæmonum mentes hominum conturbant.* Sequitur ligaturarum prohibitio, de quibus agit S. Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap. 20. *Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ, atque remedia, quæ medicorum quoque diſciplina condemnat, ſive in quibuſdam notis, quas characteres vocant, ſive in quibuſdam ſuſpendendis, atque illigandis.* Et cap. 29. *Aliud eſt enim dicere tritam iſtam herbam ſi biberis, venter non dolebit; & aliud eſt dicere iſtam herbam collo ſi ſuſpenderis, venter non dolebit.* Meminit Ammianus Marcellinus lib. 15. *Si quis remedia quartanæ vel doloris alterius collo geſtaret*, &c. & S. Bonifacius epiſt. ad Zachariam Papam: *Dicunt quoque ſe ibi vidiſſe mulieres pagano ritu phylacteria & ligaturas in brachiis & cruribus habere.* Conſule quæ de phylacteriis & amuletis ſcripſimus ad Concordiam regularum cap. 3. §. 6. Id quod ſequitur, *Si qui ſimul edunt feſtivitatem*, &c. nihil aliud eſt quam Canon. 7. Synodi Ancyranæ, ubi *biennio ſubiacere*, ſignificat eſſe in tertio gradu Pœnitentium qui ὑποπίπτουσι, id eſt, ſubſtratio dicitur; qua Pœnitentes hujus gradus ſubſternunt ſe Epiſcopis, cum eis Epiſcopi manus imponunt, ut ſupra notatum eſt. Hæc autem verba, *Et ſic ſuſcipi*, ſic explicanda ſunt, ut ille poſt gradum ſubſtrationis ſuſcipiatur in gradu conſiſtentiæ, ut oret in Miſſa cum fidelibus, ut ſupra dictum eſt. Iſta autem, *Quæ obedire oportet, & poſt oblationem*, &c. corrupta ſunt, & ita ex eadem Synodo caſtiganda: *Et poſtea an eum oblatione ſint admittendi, oportet uniuſcujuſque ſpiritum probare, & vitam ſingulorum cognoſcere.* Hæc verba, *Singuli tantum vitium hoc fecerit*, corrupta ſunt, & legendum eſt, *Si gulæ tantum vitio hoc fecerit.* Hæc verba, *Sine oblatione communicet*, capienda ſunt de communione in oratione & precibus, aſſiſtendo Miſſæ integræ cum fidelibus, ſine tamen oblatione, hoc eſt ſine Euchariſtiæ ſumtione. Sequitur tandem, *Si quis manducaverit ſanguinem*, &c. Ferunt Act. 15. cap. ſanguinis comeſtionem prohibitam fuiſſe, ut etiam poſtea in 6. Synodo, cap. 67. ubi prohibetur comeſtio ſanguinis cujuſcumque animalis, non ſolum quamvis arte conditi, ſed etiam quocumque modo comedatur; & hæc pro more Eccleſiæ Orientalis. Quod etiam aliquando in Eccleſia Occidentali fuit obſervatum, ut liquet ex epiſt. Eccleſiarum Lugdunenſis & Viennenſis ad Eccleſias Aſiæ & Phrygiæ apud Euſebium lib. 5. hiſt. Eccl. cap. 1. in qua Biblis Martyr reſpondens calumniæ paganorum dicit: πῶς ἂν παιδία φάγοιεν οἱ τοιοῦτοι, οἷς μηδὲ ἀλόγων ζώων αἷμα φαγεῖν ἐξόν; id eſt, quomodo illi infantes comederent, quibus ratione carentium animalium ſanguinem edere non licet? Sed ubique uſitatum in Occidentali Eccleſia non fuit. Nam quidam Actorum locum interpretantur de homicidio, & ſanguinis humani effuſione, ut S. Pacianus Epiſcopus Barcinonenſis in Paræneſi ad Pœnitentiam.

Cap. 7. ſtatutum adverſus membrorum ſui ipſius mutilationem ſumtum eſt ex canone 23. Apoſtolorum, in quo ſtatuitur, ut laicus ſeipſum mutilans excommunicationi ſubjaceat tribus annis. Quod ſpectat ad avorſum voluntarie factum, hoc facinus capitali pœna plectitur lib. 39. ff. de pœnis, & can. 92. Synodi Trullenſis. Uſurarum prohibitio ſumta eſt ex canone 17. Synodi 1. Nicænæ, in quo uſuræ prohibentur. Servi, alieni videlicet, & ingenui venundatio interdicitur lib. 5. legis Wiſigothorum tit. 4. l. 11. & 17. In Pœnitentiali Theodori apud Burchardum lib. 19. cap. 85. tribus annis pœnitentiæ hoc facinus animadvertitur. Hæc verba, *Si quis aream*, &c. ita citantur a Burchardo lib. 19. cap. 86. ex Pœnitentiali Romano: *Si quis domum vel aream cujuſcumque voluntarie igne cremaverit, ſublata vel incenſa omnia reſtituat, & tribus annis pœnitentiam agat.* Et apud eumdem l. 4. ejuſdem libri in examine pœnitentis hæc habentur: *Concremaſti domum vel aream alterius odii meditatione? ſi feciſti, redde damnum, & annis tribus per legitimas ferias pœniteas.* Hoc decretum, *Si quis per iram*, &c. in hunc modum ex Pœnitentiali Romano a Burchardo refertur lib. 19. cap. 10. d *Qui per iram ictu debilem vel deformem hominem fecerit, reddat impenſas medici, & medium annum pœniteat. Si laicus per dolum ſanguinem effuderit, reddat illi tantum quantum nocuit: & ſi non habet unde reddat, ſolvat in opera proximi ſui, quamdiu ille infirmus eſt; & poſtea, quadraginta dies in pane & aqua pœniteat.* Sequitur, *Si quis de miniſterio Eccleſiæ*, &c. Ubi miniſterium ſanctæ Eccleſiæ ſunt vaſa ſacra ſeu argentea. Deinde poſt τὸ *Eccleſiæ*, videtur deeſſe præpoſitio *ad*; legendum igitur, c *Si quis de miniſterio Eccleſiæ, ad qualecumque opus*, &c. Tandem ſequitur, *Si quis cum animalibus peccaverit*, &c. Quod nihil eſt aliud quam canon XVI. Synodi Ancyranæ, ubi legitur εἰκοσαετίαν, id eſt, viginti annorum, hic vero *triginta annorum*. Cetera mutila ſunt. In his verbis *communionem mereatur*, deeſt τὸ *orationum*. Poſtea adde, *Cum in communione quinque annos perſeveraverit, oblationis ſit particeps.* Pro, *eorum*, lege, *ejus*. Hæc verba, *Inceſſanter ad peccandum*, redundant. His verbis, *Subjaceant*, adde, *& communionem precum conſequantur.* Ad hæc verba, *quinque*, ſubaudi, *annos*.

Cap. 8. hæc conſtitutio, *Epiſcopus faciens fornicationem*, &c. habetur can. 25. Apoſtolorum, & apud Burchardum lib. 17. cap. 39. ex Pœnitentiali Theodori. Sed hic locus, *Prælato ante monachi votum*, corruptus eſt, & ſic legendum eſt ex eodem Pœnitentiali Theodori, *Preſbyter autem prælato mona-*

a In judicio Pœnit. Sacramentarii Gellon. art. 26. *Si quis ſortes Sanctorum contra rationem vocaverit*, &c. ubi obſervat noſter Mabillonius ejuſmodi ſortes fieri per ſacros codices. Quæ hic ſequuntur id non obſcure innuunt.

b Idem fere habetur in laudato Judicio Pœnit. art. 27. *Si quis ad arbores, vel ad fontes, aut cancellos ... votum voverit ... tres annos pœniteat* &c.

c In Jud. Pœnit. legitur art. 22. *Si quis aliquid de miniſterio ſanctæ Eccleſiæ fraudaverit vel neglexerit, ſeptem annos pœniteat*, &c.

monachi vero, id eſt, qui nulli voto monachatus obnoxius eſt. Superpoſitio autem hoc loco abſtinentia eſt a cibo die ſolido; & ſuperponere, eſt integro die a cibo abſtinere, eſt & jejunii ſuperadditio, dilatatio; ſuperponere, aſt dilatare jejunium, Græce, ὑπέρθεσις. id eſt, ſuperpoſitio, quo vocabulo utitur S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. 18. *Propter labores autem provenientes.* ἕνεκα τῶν ὑπερθέσεων τῶν νηστειῶν τῆς παρασκευῆς καὶ τῆς ἀγρυπνίας. id eſt, ex ſuperpoſitione, dilatatione, ſuperadjectione jejunii paraſceves, & vigiliis. & ὑπερτίθεσθαι, id eſt ſuperponere, dilatare jejunium, ſuperaddere; quo vocabulo utuntur Dionyſius Alexandrinus [in epiſtola ad Baſilidem, & S. Epiphanius in expoſitione fidei. Tandem hoc vocabulum, *Quinquageſimis*, corruptum eſt, & legendum, *Quinquageſimæ*, intelligiturque Quinquageſima Paſchalis, id eſt dies illi quinquaginta, qui intercedunt inter utramque ſolemnitatem Paſchatis & Pentecoſtes, qui ex more antiquo jejunio vacant.

Cap. 9. *Si cauſa negligens*, lege, *ſi cauſa negligentia*. In his verbis, *pro bonis rebus offerre*, τὸ *rebus*, redundare videtur. Sed de hoc loco infra. Sequitur, *Si quis præbet ducatum barbaris*. Aliter apud Burchardum, & fuſius hæc proferuntur lib. 19. cap. 103. ex Pœnitentiali Romano: *Si quis præbet ducatum ſuper Chriſtianos, ut deprædentur, & non acciderit ſtrages Chriſtianorum; tres annos pœniteat: ſin vero, relictis armis, uſque ad mortem mundo mortuus vivat.* Poſtea prohibetur manducare carnem animalium, quorum mors ignoratur: ne forte morticinium, aut ſuffocatum comedatur. Hæc verba, *Pueri ſermocinantes*, &c. uſque ad finem capitis citantur ex Pœnitentiali Romano a Burchardo lib. 17. cap. 56. ubi legitur, *Pueri ſoli ſermocinantes*, nempe de fornicatione cinædica, *intra ſemetipſos*, ut paulo ante dixit: Poſt τὸ *oſculum*, in loco citato ponitur particula, *non*, quod peccatum ibidem quinque ſuperpoſitionibus animadvertitur.

Caput 10. ſequitur, cujus titulus corruptus eſt, & legendum, *De defectibus circa ſacrificium*. Quædam ex his peccatis circa ſacrificium Miſſæ extant in Pœnitentiali mſ. S. Columbani Abbatis Luxovienſis in Burgundia. Hoc autem caput prolixum eſt. Sed puto unico plura titulo comprehendi, & exſcriptorem hujus Pœnitentialis uſum fuiſſe corrupto codice, aut certe ipſi defuiſſe diligentiam exſcribendi. Quæ vero in hoc capitulo ſpectant ad ſacrificium Miſſæ, extant apud Burchardum lib. 5. capitibus 51. & 52. ex Pœnitentiali Romano; ſed in quibuſdam variant. Quid ſit Chriſmal ſupra dictum eſt agendo de baſilicæ dedicatione. Hæc verba, *Ut ſi mane gravatus*, &c. corrupta ſunt, & legendum, *ut ſumens ſacrificium gravatus ſaturitate ventris*, &c. Sequentia, *Diaconus obliviſcens oblationem offerre*, &c. corrupta ſunt. Apud Burchardum cap. 51. libri citati legitur: *Diaconus obliviſcens oblationem offerre, donec offeratur linteamen, quando recitantur nomina pauſantium, ſimiliter pœniteat.* Sequitur, *Si autem in farina*, &c. videntur ante hæc verba quædam deeſſe. Pro *quadragenas*, apud Burchardum legitur, *quadrageſimas*. Poſt τὸ *negligens*, adde, *fuerit*. Apud Burchardum legitur: *Et qui neglexerit, quaternis diebus ſuam negligentiam ſolvat*. Loco [a] iſtorum verborum, *Et inveniatur aliquid*, apud Burchardum legitur, *Ut non inveniatur*. Prior lectio potior eſt, quia declaratur quid faciendum ſit, cum aliquid de ſacrificio invenitur. At hæc verba, *Et ſi inventum fuerit*, aliter leguntur apud Burchardum: *Si vero ſacrificium inventum fuerit, locus ſcopis mundetur, & ſtramen, ut ſupra, igne tur, & cinis, & ſupra, recondatur, & Sacerdos viginti dies pœniteat*; ubi legendum, *igni detur*. Quod ſequitur, *Si de calice per negligentiam*, &c. extat apud Burchardum lib. 5. cap. 47. ex decretis Pii Papæ cap. 3. ubi corrupte legitur, *linguabitur*, ſed ſcribendum, *lingua lambatur*. In ſequenti articulo, ubi τὸ *vicibus*, ſcribitur, deeſt vocabulum numerum exprimens. In capite citato Burchardi deeſt τὸ *vicibus*. Appellatur hic oratio Dominica *periculoſa*, quia olim illam in Miſſa cum tanta reverentia & cautela recitabant Sacerdotes, ut grande piaculum ſe admiſiſſe crederent, ſi inter recitandum vel leviter [b] titubaſſent. Hæc verba, *Si quis non pœnitet*, intelliguntur de his qui, dum ſani ſunt, ad pœnitentiam non veniunt, ſed eam in infirmitate petunt. Hi autem tres articuli de pœnitentia ſumti ſunt ex Conc. Carthagin. 4. Canonibus 76. 77. 78. & 79. Hæc verba, *Sed non illa, qui dimiſit*, corrupta ſunt, & legendum, *Sed non illi, quam dimiſit*. id eſt, a qua ſeparatus eſt. Hæc verba, *Si quis nolendo parentibus occidit hominem*, ita exponenda ſunt: ſi quis præter voluntatem ſuam, cognatorum, aut propinquorum ſuorum ſervum occiderit. Nam hoc loco parentes ſunt propinqui & cognati, & homo is eſt, qui ſervilis eſt conditionis, de quo vocabulo conſule Cujacium feud. lib. 1. & Fredericum Lindenbrogium in Gloſſario, & in notatis ad Paulum Vvarnefridum l. 4. de geſtis Longobardorum c. 3. Hæc verba, *Si qua mulier ſuaſerit alteri mulieri maritum*, mutila ſunt, ſed addendum eſt τὸ *dimittere*, vel *relinquere*, vel quid ſimile. Hæc, *ſi quis Chriſtianorum Chriſtianum viderit ambulantem, vel oberrantem, & non monſtraverit ei viam, ſit excommunicatus*, vel quid ſimile reponendum eſt; quemadmodum ſequentibus verbis, *parentem ſuum vendiderit*, hæc ſunt præponenda, *ſi quis*, ut legatur *ſi quis parentem ſuum vendiderit*.

Hæc conſtitutio, *Si tertium acceperit*, &c. notanda: quamvis enim bigamos, trigamos, &c. permittat Eccleſia, quia tamen hæc polygamia ſeu nuptiarum repetitio aliquid incontinentiæ in homine notat, ejuſmodi homines præter irregularitatis notam quibuſdam aliis pœnis olim ſubjacere voluit. S. Baſilius epiſt. 1. canonica ad Amphilochium, digamos duobus annis, trigamos quinque a fidelium ſocietate ſegregavit. Conſtitutio Conſtantini Porphyrogennetæ Imperatoris facta anno mundi ↀↀↀↀDCCCCXXIX. quadrigamos, dum in hoc ſtatu permanſerint, ab omni cœtu Eccleſiaſtico ſeparari, & templi ingreſſu arceri jubet, ut refert Theodorus Balſamo ad epiſt. citatam. Quid ſane ſtatuiſſet ille Imperator de illo homine qui Romæ tempore S. Hieronymi viginti uxoribus ſuperſtes fuerat, & de illa muliere, quæ jam duo & viginti maritos compoſuerat? qui tandem ſimul matrimonio conjuncti ſunt, expectantibus ſummo ſtudio Romanis quis e duobus alterum efferret; quod cum viro contigiſſet, coronatus ille & palmam ferens uxoris feretrum præceſſit, ut ſcribit S. Hieronymus epiſt. ad Ageruchiam. Leo Philoſophus Imperator Eccleſia ejectus eſt, quod quadrigamus eſſet, ut ſcribit Cedrenus.

Quod ſequitur, *Si quis comas inciderit*, &c. Propter ſuperſtitionem paganicam ſtatuitur. Nam pagani dum mortuos efferebant, & ſepeliebant, mercede conducebant mulieres, quæ mortuum flerent, laudarent, alioſque ad hoc excitarent, ſibique crines inciderent, ac genas laniarent, quæ Præficæ dicebantur. Nonius Marcellus cap. 1. *Præficæ dicebantur apud veteres, quæ adhiberi ſolent funeri, ut flerent, & fortia facta laudarent*. Gloſſæ veteres: *Præfica* ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη, θρηνῳδὸς ἐν ἐκφορᾷ. id eſt, quæ lectum præcedens in elatione mortui laniatur, quæ in elatione mortui lugubre carmen canit. Gloſſæ veteres mſſ. Biblioth. Corbeienſis harum meminere: *Præficæ principes planctus*. Hunc morem nobis declarat Servius in XII. Æneidos: *Moris fuit apud veteres, ut ante rogos humanus ſanguis effunderetur vel captivorum, vel gladiatorum, quorum ſi forte copia non fuiſſet, laniantes*

a Judic. Pœnitential. art. 46. ita habet. *Sacerdos qui offert, & ceciderit de manibus ejus Euchariſtia in terra, & non invenerit eam, ſcopa mundo ſcopet, & comburat igne*, &c.

b Jud. Pœnit. *ſi tuſſiaverit Sacerdos ſuper orationem Domini. Sic uno ſupone & aqua.* Vide notam Mabillon. ad hunc locum. *Tuſſiaverit*, hic idem eſt ac *titubaverit*.

nantes genus ſuum effundebant. Idqua videtur in Lege XII. tabularum apud Ciceronem lib. 2. de legibus, ubi ejuſmodi inſania prohibetur: *mulieres genas ne radunto, neve leſſum funeris ergo habento.* Ubi leſſus eſt carmen funebre quod alias nænia dicitur. Ejuſmodi mulieres etiam capillos ſcindebant, ut hic prohibetur; hoc palam eſt ex Lucilio XXII. apud Nonium loco citato, *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere multæ, & capillos ſcindunt*. Tonſuræ & raſura capillorum in funeribus etiam Græcis uſitata fuit luctus cauſa. Euripides in Alceſtide actu 1,

—ἢ τεμεῖ τρίχα
καὶ μέλανα στολμὸν πέπλων
ἀμφιβαλοίμεθ' ἤδη;

Id eſt, num comam ſecem, aut pullo cultu veſtium jam indui oportet? Et actu 2,

Πένθος γυναικὸς τῆσδε κοινοῦσθαι λέγω
Κουρᾷ ξυρήκει, καὶ μελαμπέπλῳ στολῇ.

Id eſt, hujus mulieris luctus jubeo eſſe participes comæ raſura, & pullis amiculis. Sic olim apud Ægyptios in quacumque domo canis mortuus fuerat, omnes domeſtici univerſo corpore raſo magno luctu afficiebantur, ut ſcribit Euſebius lib. 2. de præparatione Evangelica cap. 1. Ungulæ, quarum io hoc capitis loco fit mentio, ſunt inſtrumenta ferrea præcurva, & acuta in modum unguis lacerandæ carni idonea, quibus carnifices olim io Martyrum ſuppliciis utebantur, quæ & fidiculæ dicuntur, ut clarum eſt ex S. Iſidoro lib. 5. Originum cap. 27. *Ungulæ dictæ quod effodiant; hæ & fidiculæ; quia his rei in eculeo torquentur, ut fides inveniatur.* Idem patet ex Gloſſis Cyrilli: *ὄνυχες οἱ ἐπὶ τῶν βασανιστηρίων fidiculæ.* id eſt, ungues ſeu ungulæ, quarum eſt uſus in torturis, ſeu quæſtionibus. Idem facile colligitur ex Prudentii Periſtephano de S. Romano Martyre:

—*Cum furens interferit*
Aſclepiades, vertat illum carnifex
In os loquentis, inque maxillas manum
Sulcoſque acutos, & fidiculas transferat.

Et paulo poſt:

Implet jubentis dicta lictor improbus
Charaxat ambas ungulis ſcribentibus
Genas —

Ubi vides, cum imperavit præſes genas Martyris lacerari fidiculis: poſtea a Poeta ſubjungi genas Martyris a miniſtris ungulis charaxari ſcribentibus: ex quo liquido conſtat hæc vocabula ejuſdem eſſe ſignificationis. Iſidorus a fide nomen deducit; ſed verbale eſt a præterito *fidi*, verbi *findo*. Hujuſmodi ungulæ erant biſulcæ, ſeu bifidæ, id eſt duos mucrones habebant incurvos, ut clarum eſt ex eodem Hymno:

— *Sponte nudas offerens*
Coſtas biſulcis exſecandas ungulis.

Unde infra appellatur ungulæ hiulcus mucro,

Scindunt utrumque milites teterrimi
Mucrone hiulco penſilis latus viri.

Et hæc de ungulis. *vel Herbarius*, quod ſequitur, eſt veneficus, ob herbas maleficas & herbarum venena, quibus veneficus utitur. Unde vocabulum A Gallicum *enherber*, id eſt veneno aliquem necare. Vetus Poeta:

Soubs giſt le frais Serpent en herbe,
Fuyez, enfans, car il enherbe,

Ante hæc verba: *Si ceſſaverit ſuſcipere eum*, deſunt nonnulla: non enim cohærent iſta ſuperioribus. Vocabulum, *acceptor*, correptum eſt; lege, *accipiter*. Hic pœnitentia datur ob morticini, & ſuffocati eſum, qui etiam prohibetur can. 63. Apoſtolorum, & can. 67. ſextæ Synodi. Huc ſpectat illud Burchardi cap. 5. libri 19. *Comediſti morticina, id eſt animalia, quæ a lupis, ſeu a canibus* B *dilacerabantur, & ſic mortua inventa ſunt: ſi feciſti, decem dies in pane & aqua pœnitere debes. Comediſti aves quas oppreſſerat accipiter, & non prius occidiſti eas ferro aliquo? ſi feciſti, quinque dies in pane & aqua pœniteas.* Sequitur, *Si gallina in puteo mortua fuerit*, &c. His fere ſimilia referuntur a Burchardo lib. 19. cap. 106. ex Pœnitentiali Romano: *Si quis dederit alicui liquorem in quo mus, vel muſtela mortua inventa ſunt; ſi laicus eſt, ſeptem dies pœniteat: ſi in cœnobiis contigerit, trecentos Pſalmos cantet. Qui poſtea noverit quod talem potum biberit, ſexaginta Pſalmos cantet.* Sequitur. *Si quis mus, aut gallina*, &c. haud abſimile eſt id quod refertur a Burchardo, C ex eodem Pœnitentiali Romano: *Qui comedit, vel bibit intinctum a familiari beſtia, id eſt cane, vel cato, & ſcit, centum Pſalmos cantet: ſi neſcit, duos dies jejunet: vel ſi redimere voluerit, quinquaginta Pſalmos cantet.* Sequitur, *Si piſcis mortuus fuerit in piſcina*, &c. Huic ſimile eſt illud Burchardi lib. 19. cap. 5. *Comediſti piſcem, qui mortuus eſt in flumine inventus? ſi feciſti, tres dies in pane & aqua pœniteas.* In his verbis, *Nemo manducet carnem ejus*, τὸ *ejus* refertur ad τὸ *animalis*, cum quo homo coierit. Sequentia, *Si voluerit pro anima ſua dare*, &c. hæc corrupta ſunt, nec ſatis ſuperioribus cohærent, & ſic legenda arbitror: *Si voluerit pro anima ſua dare eleemoſynam de his pecuniis quæ fuerunt de præda, & ſuam* D *egit pœnitentiam, poteſtatem habet.*

Huc uſque codex Corbeienſis, in quo, ut arbitror, finis hujus Pœnitentialis deſideratur. Hæc autem breviter perſtrinximus, ut aliquam lucem huic Pœnitentiali afferre poſſemus. Nec plura de antiquorum pœnitentia Chriſtianorum ſcribimus, cum ante nos multi docti viri in hoc campo decurrerint, ac præſertim Gabriel Albaſpinæus Epiſcopus Aurelianenſis lib. 2. obſervationum, Johannes d' Artis Juris in Univerſitate Pariſienſi Anteceſſor & Profeſſor regius, in libro de Canonica Eccleſiæ diſciplina circa Sacramenta, &c. & Dionyſius Petavius Societatis Jeſu in animadverſionibus in ſanctum Epiphanium ad hæreſim LIX. E quæ eſt Novatianorum: nec eſt noſtræ conſuetudinis omnia doctorum ſcripta congerere, ut faciunt hodie nonnulli immanium voluminum conſarcinatores, qui librorum mole non tam muſas ornant, quam Bibliothecas, & Bibliopolarum officinas onerant. Sed redeamus ad propoſitum.

Nota 680. MISSA PRO EPISCOPO DEFUNCTO.

Sequuntur Miſſæ a pro defunctis, quarum mentio eſt in Concilio Bracarenſi. 1. cap. quarum cauſa aliquid de exequiis defunctorum dicemus duobus hic deſcriptis exequiarum officiis, uno ex codice mſ. Remenſi, altero ex codice mſ. Ratoldi Abbatis. Sic igitur Remenſis codex:

Incipit officium pro defunctis. In primis cantatur Pſalmus. In exitu Iſrael, *cum Antiphona, vel* F Alleluia: *Deinde has orationes cantat Presbyter:*

Piæ recordationis affectu, fratres cariſſimi, commemorationem faciamus cari noſtri *ill.* quem Dominus de tentationibus ſeculi aſſumſit, obſecrantes

a De defunctorum memoria, & pro eorum quiete orationibus, vide apud Epiphanium, de expoſitione fidei n. 23. *Jam vero quod ad mortuos ſpectat, nominatim illorum fit mentio; ac preces & ſacrificia, myſteriaque frequentantur.* Conſule animadverſiones doctiſſ. Petavii Tom. 2. p. 367. Plura de hoc argumento lege in notis ad lib. 4. Dialog. Cap. 55. De eleemoſynis ad mortuorum refrigerium lege Paulinum Ep. 33 ad Alethium: *Benedicta conjugis ſuæ animam refeciſti, in illam transfundente Chriſti manu, quæ tua pauperibus erogabantur.* Et in fine ejuſdem epiſtolæ: *Jam paſcitur tuis panibus, et affluit tuis opibus.*

tes miſericordiam Dei noſtri, ut ipſi retribuere dignetur placitum, quietam manſionem: remittat omnes lubricæ temeritatis offenſas: ut conceſſa plenæ indulgentiæ veniæ, quidquid in hoc ſecolo proprius error attulit, totum ineffabili pietate ac benignitate ſua compenſet. Per Dom. *Collecta ſequitur:* Diri vulneris novitate perculſi & quodammodo cordibus ſauciati miſericordiam tuam, mundi Redemtor, fidelibus vocibus imploramus: ut cari noſtri animam, &c. *Collecta ſequitur:* Tu nobis, Domine, auxilium præſtare digneris, tu opem, tu miſericordiam largiaris, Spiritum etiam famuli tui *ill.* ac cari noſtri, &c. *Item alia:* Suſcipe, Domine, animam ſervi tui revertentem ad te de Ægypti partibus, proficiſcentem ad te. Emitte Angelos tuos ſanctos in obviam illi, & vias juſtitiæ demonſtra ei, &c. *Item Præfatio defunctorum:* Antiqui memores chirographi, fratres dilectiſſimi, quo primi hominis peccato, & corruptioni addicta eſt humana conditio, ſub cujus leges ibi unuſquiſque formidat, quod alii accidiſſe videt, Omnipotentis Dei miſericordiam deprecemur pro Spiritu cari noſtri, cujus hodie depoſitio celebratur; ut eum in æterna requie ſuſcipiat, & beata reſurrectione repræſentet. Per. *Collecta nunc ſequitur:* Deus, qui juſtis ſupplicationibus præſto es, qui pia vota dignaris intueri, da famulo tuo N. cujus diem depoſitionis hodie officia pia præſtamus, cum ſanctis atque electis tuis beati muneris portionem. *Dicuntur capitula. In memoria. & rel. Ne tradas beſtiis. & rel. Exultent ſancti. & rel. Pretioſa eſt. & rel. Exultabunt ſancti. & rel. Item Oratio antequam ad ſepulcrum deferatur. Præfatio.* Deum judicem univerſitatis, Deum cæleſtium & terreſtrium & infernorum Dominum deprecemur pro Spirito cari noſtri *ill.* ut eum Deus in requiem collocare dignetur, & in parte primæ reſurrectionis reſuſcitet. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. *Collecta ſequitur:* Te, Domine ſancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, ſupplices deprecamur pro ſpiritu famuli tui illius, quem ab originibus hujus ſeculi ad te arceſſire præcepiſti, &c. *Item nunc Præfatio:* Omnipotentis miſericordiam deprecemur, cujus judicio aut naſcimur aut finimur, ut ſpiritum fratris noſtri *ill.* quem Domini pietas de incolatu mundi hujus tranſire præcepit, requies æterna ſuſcipiat, & cum beata reſurrectione præſentet, & in ſinibus Abrahæ, Iſaac, Jacob collocare dignetur. Per Dominum noſtrum. *Collecta ſequitur:* Deus qui univerſorum Creator & Conditor es, qui cum ſis tuorum beatitudo Sanctorum, præſta nobis petentibus, &c. *Item Oratio ad ſepulcrum priuſquam ſepeliatur:* Oremus, fratres cariſſimi, pro ſpiritu cari noſtri *ill.* quem Dominus de laqueo hujus ſeculi liberare dignatus eſt, cujus corpuſculum hodie ſepulturæ traditur: ut eum Domini pietas inter Sanctos & Electos ſuos, id eſt in ſinu Abrahæ, & Iſaac, & Jacob collocare dignetur. & partem habeat in prima reſurrectione ad quam factus eſt, orantibus nobis per Dominum. *Collecta ejuſdem ſequitur:* Opus miſericordiæ tuæ eſt, Pater omnipotens, æterne Deus, rogare pro aliis, qui nobis non ſufficimus. Suſcipe, Domine, animam ſervi tui *ill.* &c. *Præfatio poſt ſepulturam:* Debitum humani corporis ſepeliendi officium fidelium more complentes, Deum cui omnia vivunt fideliter deprecemur, ut hoc corpus a nobis in infirmitate ſeptum, in virtute & ordine Sanctorum reſuſcitet: ut ejus ſpiritum & fidelibus jubeat aggregari, cuique in judicio miſericordiam tribuat, quemque morte redemtum, * debitum ſolutum Patri reconciliatum, boni paſtoris humeris reportatum, Spiritu ſancto prorectum, in comitatu æterni regis perenni gaudio & Sanctorum conſortio perfrui concedat. Per Dominum. Omnipotens æterne Deus, qui humano corpori a te ipſo animum inſpirare dignatus es, &c. Redemtor animarum Deus, æternitatem conceda ſunctis, &c. Commendamus tibi, Domine, animam fratris noſtri *ill.* &c. Migrantium in nomine tuo de hac inſtabili & tam incerta ſempiternam illum vitam ac lætitiam cæleſtibus præſta ſalvam. Per Dominum noſtrum.

* Leg. debito

Hactenus officium ſepulturæ ex codice Remenſi. In quod hæc paucula notanda ſunt, & in primis hæc verba *vel alleluia*; ex quibus conſtat olim hanc lætitiæ vocem in defunctorum officiom non fuiſſe prætermiſſam, ob lætitiam quæ toti Eccleſiæ ex morte Juſtorum obvenit: ut videre eſt apud S. Hieronymum in epitaphio Fabiolæ: *Et jam fama volans tanti prænuntia luctus, totius urbis populum ad exequias congregabat: ſonabant Pſalmi, & aurata tecta templorum in ſublime quatiebat alleluia.* [a] Hæc lætitiæ vox a Græcis canitur in Liturgia *εἰς κοιμηθέντας*, id eſt, de his, qui dormierunt, finita Epiſtolæ lectione. Poſt hæc verba, *Cantat Presbyter*, videtur deeſſe *τὸ Præfatio*, quia non eſt hæc Oratio, ſed orationis denuntiatio, quemadmodum infra ſcriptum eſt: *Item Præfatio defunctorum:* ſiquidem eſt denuntiatio ſeu invitatio Presbyteri per quam invitat populum ad orandum, quemadmodum ſupra notavimus ad feriam quartam majoris hebdomades.

Itaque in ſacris hoc nomen Præfatio bifariam uſurpari notandum eſt, primo pro illa Præfatione, ſeu gratiarum actione, & diſpoſitione ad conſecrationem, quæ Canoni Miſſæ præmitti ſolet: ſecundo pro illa denuntiatione, ſeu invitatione ad orandum a Presbytero pronuntiata, quæ Collectæ ſeu Orationi præponi ſolet, ut in hoc defunctorum officio facile eſt animadvertere. Poſtea ſequuntur capitella qui ſunt verſiculi quidam, ut ex ipſomet Officio conſtat. Idem patet ex Concilio Agathenſi can. 33. *Et in concluſione matutinarum vel veſpertinarum Miſſarum, poſt hymnos capitella de Pſalmis dicantur. & plebs collecta oratione ad veſperam ab Epiſcopo cum benedictione dimittatur.* Sumitur etiam pro Collecta ſeu Oratione. Gregorius Turonenſis lib. 1. de miraculis S. Martini cap. 5. *Nam noveritis fratrem meum Martinum Sacerdotem egreſſum fuiſſe de corpore, me autem ejus funeri obſequium præbuiſſe, peractoque ex more ſervitio, capitellum vobis excitantibus non explevi.* Teridius in regula monachorum n. XXI. *Perfectis Miſſis dicite matutinos directaneo.* Exaltabo te, Deus meus & Rex. *Deinde.* Confitemini. *Inde*, Cantemus Domino. Lauda, anima mea, Dominum. *Benedictionem* (leg. *benedictiones*) Laudate Dominum de cælis. Te Deum laudamus. Gloria in excelſis. *Et capitello.* (*lege, capitellum*) *omni Dominica ſic dicatur.* Poſt hæc verba, *Priuſquam ſepeliatur*, videtur deſiderari *τὸ Præfatio*. Nam hæc quæ ſequitur, Oratio non eſt, ſed Præfatio.

His ita elucidatis exſcribendum eſt officium ſepulturæ ex cod. mſ. Ratoldi Abbatis in hunc modum: *Incipiunt orationes in agenda mortuorum. Cum anima in agone ſui exitus diſſolutione corporis viſa fuerit laborare, convenire ſtudebant fratres, vel ceteri quique fideles: & canendi ſunt ſeptem pœnitentiæ Pſalmi. id eſt duo*, Domine, ne in furore tuo, *& duo*, Domine exaudi. Beati quorum. *&*, De profundis, *&*, Miſerere mei, Deus, *Atque agenda eſt Letania, prout permiſerit ratio temporis, ſecundum quod in cauſa egreſſuri perſpici poterit, vel æſtimari. Finitis autem Sanctorum nominibus, mox incipiatur ab omnibus reſponſus:* Subvenite ſancti Dei. *Quo finito, dicat ſacerdos hanc orationem ſive commendationem pro eo: Oratio*, Tibi, Domine, commendamus animam famuli tui ill. ut defunctus ſeculo tibi vivat, &c. *Alia:* Miſericordiam tuam, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, pietatis affectu rogare pro aliis cogimur, &c. *Si autem quidem ſupervixerit, canantur alii Pſalmi, vel agatur letania, uſquequo anima corpore corruptionis abſolvatur: In cujus egreſſu dicatur Antiphona:* Suſcipiat te Chriſtus, qui vocavit te, & in ſinum Abrahæ Angeli deducant te. *Pſal.* In exitu Iſrael. *Sequitur Oratio:* Om-

[a] Ad hæc referri poteſt, quod legitur apud Vict. Vit. hiſt. Vandal. perſec. cap. 5. *Quis vero ſuſtineat, ac poſſit ſine lacrymis recordari, cum præciperet noſtrorum corpora defunctorum, ſine ſolemnitate hymnorum, cum ſilentio ad ſepulturam perduci?*

Omnipotens ſempiterne Deus, qui humano corpori animam ad ſimilitudinem tuam inſpirare dignatus es, &c. *Item Antiphona*: Chorus Angelorum te ſuſcipiat, & in ſinu Abrahæ te collocet; ut cum Lazaro quondam paupere æternam habeas requiem. *Pſalm.* Dilexi quoniam, *uſque*, Ad Dominum cum tribularer. *Sequitur Oratio*: Diri vulneris novitate perculſi, & quodammodo cordibus ſauciati, &c: *Tunc rogat pro eo Sacerdos orare*: Et ne nos inducas in tentationem. Requiem æternam. Anima ejus in bonis demorabitur. Et non intres in judicium. A porta inferi. Partem beatæ reſurrectionis obtineat, vitamque æternam habere mereatur in cælis, per te Chriſte Jeſu, qui vivis & regnas Deus per omnia ſecula ſeculorum. *Alia*: Deus, cui ſoli competit medicinam præſtare poſt mortem, &c. *Tunc lavatur corpus defuncti. Oratio poſt lavationem corporis antequam de domo efferatur*: ORATIO. Suſcipe, Domine, animam ſervi tui N. quam de ergaſtulo hujus ſeculi vocare dignatus es &c. *Alia*: Suſcipe, Domine, animam ſervi tui N. ad te revertentem; veſtem cæleſtem induc eam, & lava eam ſancto fonte vitæ æternæ, &c. *Tunc cum Reſponſo*, Subvenite, Sancti Dei, *& aliis Reſponſis defunctorum deportatur: & cum adpropinquatum fuerit Eccleſiæ, canitur Pſalmus*, Miſerere mei, Deus, *cum Antiphona*, Requiem æternam. *In Eccleſia autem requieſcet corpus defuncti, quoadusque pro ejus anima Miſſa cantatur, & offeratur ab omnibus, quibus fuerit viſum. Incipiunt Miſſæ. Oratio*: Quæſumus, Domine, pro tua pietate miſerere animæ famuli tui *ill.* & a contagiis mortalitatis exutam, &c. *Lectio Epiſtolæ Beati Pauli Apoſtoli ad Theſſalonicenſes.* Fratres, Nolumus autem vos ignorare de dormientibus, &c. *Sequitur ſecundum Johannem*. In illo tempore dixit Martha ad Jeſum: Domine, ſi fuiſſes hic, &c. *Super oblata*: Animam famuli tui *ill.* Domine, ab omnibus vitiis & peccatis conditionis humanæ hæc abſolvat oblatio, quæ totius mundi tulit immolata peccatum. Per Dominum, *Præfatio*; æterne Deus, Quoniam quamvis humano generi mortis illata conditio * pectora humana menteſque contriſtet, & tamen clementiæ tuæ dono ſpe futuræ immortalitatis erigimur: ac memores ſalutis æternæ non timemus lucis hujus ſuſtinere jacturam. Quoniam beneficio gratiæ tuæ fidelibus vita non tollitur, ſed mutatur: atque animæ corporeo ergaſtulo liberatæ horrent mortalia, dum immortalia conſequuntur. Unde quæſumus ut famulus tuus *ill.* beatorum tabernaculis conſtitutus, evaſiſſe ſe carnales glorietur anguſtias, diemque judicii cum fiducia voto glorificationis expectet. *Infra actionem*: Hanc igitur oblationem quam tibi pro anima famuli tui *ill.* offerimus, quem hodie carnali corruptione liberaſti, quæſumus, Domine, placatus accipias; & quidquid humanæ conditionis obreptione contraxit, expedias: ut tuis purificata remediis, ad gaudium ſempiternum perveniat. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. *Ad complendum*: Proſit, Domine, quæſumus, animæ famuli tui *ill.* *Poſt celebrationem denique Miſſæ ſtat Sacerdos juxta ferètrum & dicit hanc orationem*: Non intres in judicium cum ſervo tuo, Domine, *ill.* quoniam nullus apud te juſtificabitur homo, niſi per te omnium peccatorum tribuatur remiſſio &c. *Sequitur Reſponſorium*: Subvenite Sancti Dei. *Verſus*: Chorus Angelorum eam ſuſcipiat, & in ſinu Abrahæ eam collocet. *Et ter*: Kyrie eleiſon. *Item Oratio*: Deus, cui omnia vivunt, & cui non pereunt moriendo corpora noſtra, ſed mutantur in melius, &c. *Sequitur Reſponſorium*: Antequam naſcerer, noviſti me. *Verſus*: Commiſſa mea paveſco. *Et ter*: Kyrie eleiſon. *Item Oratio*: Fac quæſumus, Domine, hanc cum ſervo tuo defuncto *Ill.* miſericordiam, &c. *Tunc rogat pro eo orare Sacerdos*: Et ne nos inducas. Requiem æternam. A porta inferi. *Oratio*: Inclina, Domine, aurem

* In mſ. peccata noſtra contriſtet; tamen. Sed error eſt manifeſtus.

A tuam ad preces noſtras, quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur, &c. *Et ſic levatur de Eccleſia cum Antiphona*: Aperite * illi portas juſtitiæ, *& Pſalmo*. CXVII. Id eſt, Confitemini Domino quoniam bonus. *Et deportatur uſque ad ſepulcrum. Oratio ante ſepulcrum*: Piæ recordationis affectu, fratres cariſſimi, commemorationem faciamus cari noſtri *ill.* quem Dominus de tentationibus hujus ſeculi aſſumſit, &c. *Sequitur Antiphona*: Ingrediar in locum tabernaculi. *Pſalm.* Quemadmodum deſiderat. *Oratio*: Obſecramus miſericordiam tuam, omnipotens æterne Deus, qui hominem ad imaginem tuam creare dignatus es; &c. *Sequitur Antiphona*: Hæc requies mea in ſeculum ſeculi. *Pſalm.* Memento, Domine David. *Oratio*: Deus apud quem mortuorum ſpiritus vivunt, & in quo Electorum animæ, depoſito carnis onere, plena felicitate lætantur, &c. *Sequitur Antiphona*: De terra plaſmaſti me. *Pſalm.* Domine probaſti me. *Et ponitur in ſepulcro corpus defuncti. Orationes poſt ſepultum corpus*; Oremus, Fratres cariſſimi, pro ſpiritu cari noſtri *ill.* &c. *Alia*: Deus, qui juſtis ſupplicationibus ſemper præſto es, qui pia vota dignaris intueri, &c. *Item alia oratio*: Deus vitæ dator, & humanorum corporum reparator, qui te a peccatoribus exorari voluiſti, &c. *Item alia*: Deus, qui humanarum animarum æternus amator es, &c. *Alia*: Deus, qui juſtis ſupplicationibus ſemper præſto es &c. *ut ſupra*, ſed ſuperiore diffuſior eſt. *Item alia*: Temeritatis quidem eſt, Domine, ut homo hominem, mortalis mortalem, cinis cinerem tibi Domino Deo noſtro audeat commendare, &c. *Alia*: Debitum humani corporis ſepeliendi officium fidelium more complentes, Deum, cui omnia vivunt, * ſuppliciter deprecemur, &c. *Tunc rogat pro eo orare Sacerdos, & dicit capitula ſicut ſuperius*: Et partem beatæ reſurrectionis obtineat, vitamque æternam habere mereatur in cælis, per te Chriſte Jeſu, qui cum Deo Patre in unitate Spiritus ſancti vivis & regnas Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen. *Pſalm.* Miſerere mei, Deus, ſecundum magnam. Requiem æternam. *Sequitur Oratio*: Abſolve, Domine, animam famuli tui *ill.* ab omni vinculo delictorum, ut in reſurrectionis gloria inter Sanctos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Dominum noſtrum, &c. Amen. Requieſcat in pace. Amen.

* In mſ. illi, & eſt manu ſupra inter lineas, mihi.

* In mſ. ſimiliter, ſed male.

Hactenus officium exequiarum ex codice Ratoldi: In quo primo notandum eſt a Agendam ſumi pro officio divino. S. Benedictus cap. 13. Regulæ: *Plane agenda matutina vel veſpertina non tranſeat aliquando*, &c.

Secundo commendationem eſſe orationem pro mortuis. Meminit Concilium Milevitanum 2. can. 12. *Sive præfationes, ſive commendationes, ſive manuum impoſitiones ab omnibus celebrentur*. Et Concilium Toletanum 4 can. 12. *Componuntur Miſſæ, ſive preces vel orationes, ſive commendationes*. Eſt etiam officium pro defunctis. Concilium Carthagin. 3. can. 29. *Nam ſi aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, ſive Epiſcoporum, ſeu Clericorum, ſive ceterorum commendatio facienda eſt, ſolis orationibus fiat, ſi illi qui faciunt jam pranſi inveniantur.*

Tertio notanda eſt lotio corporis defuncti juxta antiquam Chriſtianorum conſuetudinem, qui defunctis omnia pietatis officia exhibere ſolent, præſertim ob ſpem futuræ reſurrectionis, quæ ab Apoſtolis ad nos manavit, ut videre eſt Act. 9. de Tabitha Joppenſi mortua, quæ S. Petri miniſterio revixit: *Quam cum laviſſent, poſuerunt eam in cœnacula*. Hujus lotionis mentio eſt apud Euſebium lib. 7. hiſt. Eccl. cap. 17. ex Dionyſio Alexandrino: *Quin etiam Sanctorum corpora, manibus erectis ſupiniſque excipere, gremio ſuo reponere, occludere oculos, ora obturare, illis adhæreſcere, complecti*, λουτροῖς καὶ περιβολαῖς κατακοσμοῦντες. id eſt, *lavare, & veſtibus induere non gravati ſunt*.

Hh Apud

a In edit. Pamel. legitur: in Agenda mortuorum orationes. In cod. Reg. Suec. item alia orat. in Agenda mortuorum. Patro Doctiſſimus Queſnellius cenſet Agendam, in libris liturgicis, idem ſignificare ac Miſſam; & actionem in Canone eſſe conſecrationem ipſam, laudatque Eminentiſſimum Card. Bona l. 1 cap. 3. Rerum Liturg. Lege integram notam a Queſn. edit. ad Ep. 22. S. Leonis.

A Apud Gregorium Turonenſem cap. 3. lib. de vita Patrum, de S. Gallo Arvernæ Epiſcopo: *Exinde ablutus atque veſtitus in Eccleſiam defertur*. Et multis aliis locis. Nihil agitur hic de mortui corporis unctione, quæ tamen apud multos olim uſitata fuit; ut clarum eſt ex Prudentio in Cathemerino hymno de exequiis defunctorum:

Aſperſaque myrrha Sabæo
Corpus medicamine ſervat.

Corippo lib. 3. in laudem Juſtini minoris:

Centum aliæ ſpecies, unguentaque mira feruntur,
Tempus in æternum ſacrum ſervantia corpus.

B Quod ſane etiam in primordiis naſcentis Eccleſiæ factitatum fuiſſe conſtat ex Tertulliano in Apologetico: *Thura plane non emimus. Si Arabiæ queruntur, ſciant Sabæi pluris & carioris ſuas merces Chriſtianis ſepeliendis profligari, quam Diis fumigandis.*

Fuit alia defunctorum unctio, sed inter ipſas exequias cum divinis hymnis decantatis μετὰ τὸν ἀσπασμὸν ἐπιχέει τῷ κεκοιμημένῳ τὸ ἔλαιον ὁ ἱεράρχης, id eſt, poſt ſalutationem defuncto oleum infundit Pontifex, inquit Dionyſius cap. 7. Hierar. Eccl. Quæ quidem unctio non ad cadaveris conſervationem in uſu erat, ſed ad declarandum eum, qui defunctus eſt, jam ſacris certaminibus eſſe functum, quemadmodum ante baptiſmum oleo fuerat unctus in ſignum ſubeundorum ejuſmodi certaminum, ut ſcribit idem Dionyſius. C Extiterunt olim quidam hæretici, quos Theodoretus in libro 1. de hæretic. fabul. hæreſi 15. Aſcodrytas vocat, qui defunctos ſuos ungebant, ſed vana quadam ſuperſtitione ducti, quam notat S. Irenæus lib. 1. adverſus hæreſes cap. 18. *Alii ſunt, qui mortuos redimunt, in fine defunctionis mittentes eorum capitibus oleum & aquam, ſive ſupra dictum unguentum* (opobalſamum) *cum aqua, & cum ſupradictis invocationibus, ut incomprehenſibiles, & inviſibiles principibus & poteſtatibus fiant, ut ſuperaſcendat ſuper inviſibilia interior ipſorum homo, quaſi corpus quidem ipſorum in creatura mundi relinquatur, anima vero projiciatur Demiurgo.* Unctos veſtibus induebant, ut conſtat ex Johanne Moſcho cap. 78. Limonarii de quadam puella, D quæ ἐτάφη μετὰ πολλῶν τοῦ ἱματίων, id eſt, ſepulta eſt cum multis veſtibus; illæque pretioſæ erant pro qualitate perſonæ videlicet. S. Hieronymus in fine vitæ S. Pauli: *Cur & mortuos veſtros auratis obvolvitis veſtibus? cur ambitio inter luctus lacrymaſque non ceſſat?* S. Auguſtinus lib. 9. Confeſſ. cap. 13. *Namque illa imminente die reſolutionis ſuæ, non cogitavit corpus ſuum ſumtuoſe contegi.* Gregorius Turonenſis lib. 8. hiſt. cap. 21. *In baſilica urbis Metenſis ſepulta eſt cum grandibus ornamentis & multo auro.* Conſtantini magni corpus purpurea imperialique veſte & diademate ornatum & in aurea capſa incluſum ſepultum eſt, ut ſcribit Euſebius lib. 4. de vita Conſtantini cap. 66. Quali veſte ornatus Imperator Juſtinianus ſepultus fuerit, ſic deſcribit Corippus lib. 1. in laudem Juſtini minoris:

Et tulit intextam pretioſo murice veſtem,
Juſtinianorum ſeries ubi tota laborum
Necto auro inſignita fuit, gemmiſque coruſca.
Illic barbaricas flexa cervice phalanges,
Occiſos reges, ſubjectaſque ordine gentes
Pictor acu tenui, multa formaverat arte.
Fecerat & fulvum diſtare coloribus aurum,
Omnis ut aſpiciens ceu corpora vera putaret.
Effigies auro, ſanguis depingitur oſtro.
Ipſum autem in media victorem pinxerat aula
Effera Vandalici calcantem colla tyranni,
Plaudentem Libyam fruges laurumque ferentem.
Addidit antiquam tendentem brachia Romam,
Exerto & nudam geſtantem pectore mammam
Altricem imperi libertatiſque parentem.
Hæc ideo fieri vivax Sapientia juſſit,
Ornatum ut propriis funus regale triumphis
Auguſtum in tumulum fatalis duceret hora.

Non diſpare ſepultus eſt ornatu Carolus Magnus, ut ſcripſit quidam monachus Engoliſmenſis in ejus vita: *Corpus ejus aromatizatum eſt, & in ſede aurea poſitum eſt in curvatura ſepulcri, enſe aureo accinctus, Evangelium aureum tenens in manibus, reclinatis humeris in cathedra, & capite honeſte erecto ligato aurea cathena ad diadema: & in diademate lignum ſanctæ Crucis poſitum eſt. Et repleverunt ſepulcrum ejus aromatibus, pigmentis, balſamo & muſco, & theſauris multis in auro. Veſtitum eſt corpus ejus veſtimentis imperialibus, & ſudario ſub diademate facies ejus operta eſt. Cilicium ad carnem ejus poſitum eſt, quod ſecreto ſemper induebatur; & ſuper veſtimentis imperialibus pera peregrinalis aurea poſita eſt, quam Romam portare ſolitus erat. Sceptrum aureum & ſcutum aureum, quod Leo Papa conſecraverat, ante eum poſita ſunt dependentia. Et clauſum & ſigillatum eſt ſepulcrum ejus.* S. Gregorius Nyſſenus in Epiſt. ad Melitinenſem Epiſcopum de ſepulcrorum violatoribus agens, ſepultorum meminit ornamenti. Unde olim tot leges in ſepulcrorum violatores. Non tamen hic mos ita fuit Eccleſiæ univerſalis, quin alicubi defunctorum corpora linteo candido involverentur; quod innuit Prudentius hymno ſupra citato.

Candore nitentia claro

Tendere lintea mos eſt.

Epiſcopi defuncti veſtibus induebantur ſacerdotalibus ſeu Pontificalibus. Beda apud Amalarium capite mox citando agens de ſepultura S. Cutberti Lindisfarnenſium Antiſtitis: *Veſtimento ſacerdotali indutus.* Flodoardus lib. 4. hiſt. Eccl. Rem. cap. 48. agens de inventione S. Merolilani Scoti: *Conſpiciunſque videt corpus integram ſacerdotalibus infulis redimitum.* Credibile eſt enim hunc ſanctum virum Epiſcopum fuiſſe, quia peregrini Scoti illi Clerici, ut plurimum, erant Epiſcopi, regionarii videlicet, ſine titulo conſecrati. Idem legitur de S. Birino Epiſcopo Dorceſtrenſi apud Surium tertio Decembris: *Inventus eſt quoque annulus, item crux plumbea, calix parvus, particula veſtimentorum ejus*, quæ ſane Pontificalia ſunt, ut ex circumſtantiis clarum eſt; & de S. Gebhardo Epiſcopo Conſtantienſi lib. 1. vitæ illius cap. 22. *Cum ergo lotus, & ſacerdotalibus, ut moris eſt, veſtibus indutus, & feretro impoſitus ad Eccleſiam fuiſſet deportatus.* Apud Henr. Can. tit. 6. ant. lect. Hinc capiendus eſt S. Gregorius Turonenſis cap. 3. libri de vita Patrum, E de S. Gallo Arvernæ Epiſcopo; *Exinde ablutus & veſtitus in Eccleſiam defertur.* Et cap. 4. de S. Gregorio Lingonum Epiſcopo; *Sed nec de ipſo veſtimento, quod cum eo poſitum fuit, aliquid oſtenſum eſt diminutum.* Sed & aliquando uſitatum fuit, ut ſacrum Chriſti corpus, quod Euchariſtiam, ſeu oblatum vocant, ſuper Epiſcopi defuncti pectus in ſepulcro collocaretur, ut docet Amalarius Fortunatus lib. 4. de Offic. Eccl. cap. 42. ex Beda; *Aperte Dominus Beda declarat in exequiis S. Cutberti, quomodo veſtiri oporteat Epiſcopum defunctum. Ita enim ſcribit de ejus exequiis. Poſtquam ergo ſanctæ memoriæ Cutbertus Epiſcopus, percepta communione, elevatis oculis ac manibus ad Deum, commendans ei animam ſuam & emittens ſpiritum, ſedenſque ſine gemitu obiit in via Patrum, a navigantibus ad inſulam noſtram delatus, toto corpore levato, capite ſudario circumdato,*

oblata

oblata ſuper ſanctum pectus poſita, veſtimento ſacerdotali indutue, in obviam Chriſti calceamentis ſuis præparatus, in ſindone cerata involutus animam habens cum Chriſto gaudentem. Subjungit Amalarius haud dubie hunc eſſe morem Eccleſiæ Romanæ, quod Angli ab illa per S. Auguſtinum S. Gregorii diſcipulum fidem acceperint: qui tamen locus cum apud Bedam non reperiatur, nec libro 4. hiſt. Anglorum, in quo fuſe de S. Curberto ſcribit, neque in vita S. Cutberti ab eo ſcripta, exiſtimo aliquid in excuſis Bedæ exemplaris deeſſe: quia non arbitror adeo vecordem fuiſſe Amalarium, qui mendaciter ea finxerit. Id etiam videtur in vita S. Baſilii, quæ nomine S. Amphilochii circumfertur: *Et dividens panem in tres portiones, unam quidem ſuſcepit cum timore multo, aliam vero ſervavit ad conſepeliendum ſibi, tertiam vero ſuper columbam argenteam ſuſpendit ſuper altare.* Neque hoc vetitum fuit in Concilio Carthag. 3. can. 6. *Item placuit, ut corporibus defunctorum Euchariſtia non detur; dictum eſt enim a Domino, Accipite & edite; cadavera autem nec accipere poſſunt, nec edere.* Neque a Concilio Autiſiodorenſi, can. 12. *Non licet mortuis nec Euchariſtiam, nec oſculum tradi.* Nam hæc Concilia agunt in eos, qui Euchariſtiam in os defunctorum gratia communionis inferebant. Unde Concilium Carthaginenſe recte ſubjungit: *Dictum eſt enim a Domino, Accipite & edite*, &c. & Autiſiodorenſe, *nec oſculum tradi:* quia ſumturi Euchariſtiam ſe mutuo oſculabantur. Cum igitur loci ex Beda & Amphilochio citati nullo modo ſpectent ad mortui communionem, ſed ad collocationem Euchariſtiæ ſuper illius pectus, nihil extat in illis, quod citatis conciliis adverſetur. Unde S. P. N. Benedictus ſacrorum canonum haud ignarus, ut quem bis evomuerat terra puerum monachum repentina morte raptum in ædibus parentum, quos ſine Abbatis benedictione convenerat, reciperet, ejus parentibus *manu ſua protinus communionem corporis Dominici dedit, dicens: Ite, & hoc Dominicum corpus ſuper pectus ejus cum magna reverentia ponite, & ſic ſepulturæ eum tradite:* quod cum factum eſſet, terra puerum non amplius evomuit, ut ſcribit S. Gregorius lib. 2. dial. cap. 24.

Idem videre eſt in citata S. Bitrnsi vita.

Secundo in hoc Officio Ratoldi Abbatis ſequitur elatio cadaveris cum cantu, quam etiam videmus apud Corippum lib. 3. in laudem Juſtini minoris:

——Nil plura moratus
Auguſtus juſſit tolli ſublime feretrum
Imperat, & tota populus proceſſit ab aula.
Omnis in exequias ſexus convenit & ætas.
Quis numerare poteſt tantæ miracula pompæ,
Hinc Levitarum venerabilis ordo canentum,
Virgineus tonat inde chorus, vox æthera pulſat.

Tertio ſuper ipſum corpus in Eccleſiam delatum, antequam terræ mandetur, celebratur ſacrum Miſſæ ſacrificium juxta antiquum morem, qui patet ex S. Auguſtino lib. 9. Confeſſ. cap. 12. *Cum corpus elatum eſt, imus & redimus ſine lacrymis: nam neque in eis precibus, quas fudimus, cum offerretur pro ea ſacrificium pretii noſtri, juxta ſepulcrum poſito cadavere, priuſquam deponeretur, ſicut illic fieri ſolet.* Concilio Valentino Hiſpaniæ cap. 4. *Poſt oblatum in ejus commendationem ſacrificium Deo, mox ſepulturæ tradat diligentiſſime.* S. Gregorio Turonenſi in vitis Patrum de S. Lupicino: *Celebratis miſſis, cum ſummo honore gaudioque ſepultus eſt:* & multis aliis, quorum teſtimonia producere tædioſum eſſet.

Quarto nota cani *Kyrie eleiſon*, juxta uſum veterem prout præcipitur in quodam Concilio Arelatenſi apud Severinum Binium poſt Concilium 3. Arelatenſe. Poſtquam enim Concilium prohibuit in exequiis defunctorum carmina diabolica & prophana, ſubjungit: *Si quis autem cantare deſiderat, Kyrie eleiſon cantet.*

Quinto notanda ſunt hæc verba, *Et ſic levatur de Eccleſia*, cadaver ſcilicet, quod deportandum erat extra Eccleſiam; ex quo apparet olim omnibus non fuiſſe licitum in Eccleſiis ſeu baſilicis ſepulturam conſequi. Id plane vetat Concilium Nannetenſe can. 6. *Prohibendum etiam ſecundum majorum inſtituta, ut in Eccleſia nullatenus ſepeliantur, ſed in atrio aut in porticu, aut extra Eccleſiam. Infra Eccleſiam vero aut prope altare, ubi corpus Domini & ſanguis conficitur, nullatenus habeat licentiam ſepeliendi.* 13. quæſt. 2. cap. *Præcipiendum* idem decretum profertur ex Concilio Vaſenſi: *Nulli in Eccleſiis ſepeliantur, ſed in atrio, aut in exedris Eccleſiæ.* Sed hoc decretum deſideratur in duobus Conciliis Vaſenſibus. Extat in Concilio Bracarenſi 1. cap. 36. *Item placuit ut corpora defunctorum nullo modo intra baſilicam Sanctorum ſepeliantur: ſed ſi neceſſe eſt, deforis circa murum baſilicæ uſque adeo non abhorret.* Concilium Moguntinum ſub Carolo Magno celebratum can. 52. excipit quaſdam perſonas: *Nullus mortuus infra Eccleſiam ſepeliatur, niſi Epiſcopi, Abbates, aut digni Presbyteri, vel fideles Laici, qui per vitæ meritum talem vivendo ſuis corporibus locum acquiſierint.* Hæc poſteriora verba, *Qui per vitæ meritum*, &c. non extant in tomo 2. Conciliorum Galliæ. Verum ante Concilium 1. Bracarenſe liberum fuit Chriſtianis intra ſepta Eccleſiarum ſepeliri. Id clarum eſt ex quæſtione illa S. Paulini, qui interpellavit S. Auguſtinum, *Utrum proſit alicui poſt mortem, quod corpus ejus apud Sancti alicujus memoriam ſepeliatur:* cui S. Auguſtinus reſpondens, egregium illum de cura pro mortuis agenda librum compoſuit. De his plura vide lib. 1. p. 3. cap. 14. reverentiſſimi ac doctiſſimi viri Henrici Spondani Apamiarum Epiſcopi de cœmeteriis ſacris.

Sexto notandum eſt hic ad finem cujuſque Pſalmi, qui ante ſepulcrum canitur, Orationem ſeu Collectam interponi; quod fit ex priſca conſuetudine, quam videre eſt apud Caſſianum lib. 2. de nocturnis orationibus cap. 7. *Apud illos* (monachos Ægypti) *non item; ſed antequam flectant genua, pauliſper orant, & ſtantes ſupplicatione majorem temporis partem expendunt. Itaque puncto breviſſimo procidentes humi, velut adorantes tantum divinam clementiam, ſumma velocitate conſurgunt. Et rurſus erecti expanſis manibus, eodem modo, quo prius ſtantes oraverant, ſuis precibus inſtantius immorantur.* Et paulo poſt: *Cum autem is qui orationem collecturus eſt, e terra ſurrexerit, omnes pariter eriguntur.* Ibi enim agitur de orationibus quæ in ipſis Pſalmorum interſtitiis dicuntur.

In eodem codice Ratoldi Abbatis in Miſſa pro Sacerdote vel Abbate, poſt Evangelium hæc oratio notanda venit: *Suſcipe, ſancta Trinitas, hanc oblationem, quam tibi offero pro anima famuli tui* ill. *ut requiem æternam dones ei inter Sanctos & Electos tuos, ut in illorum conſortio vita fruatur æterna. Per.* Quam ſequitur oratio ſuper oblata.

In eodem codice poſt ſupra memoratam Miſſam ſequitur: MISSA PRO VIVIS VEL DEFUNCTIS SANCTI AUGUSTINI. (ubi *vel*, ſumitur copulativo,) *Omnipotens ſempiterne Deus, qui vivorum dominaris ſimul & mortuorum, omniumque miſereris, quos tuos fide & opere futuros eſſe prænoſcis, te ſuppliciter exoro, ut pro quibus effundere preces decrevi* &c. ut in Miſſali Romano in Quadrageſima. SECRETA: *Deus cui ſoli cognitus eſt numerus Electorum in ſuperna felicitate locandus, tribue, quæſo, ut univerſorum, quos in oratione commendatos ſuſcepi, vel omnium fidelium nomina beatæ prædeſtinationis liber aſcripta retineat.* POST COMMUNIONEM: *Purificent nos, quæſumus, omnipotens & miſericors Deus, Sacramenta quæ ſumſimus*, &c. ut in Miſſali Romano ibidem.

Nota 681. ITEM POST LECTIONEM. Nominum fidelium defunctorum videlicet.

Nota 682. SIVE TERTII, SEPTIMI, &c.

Conſule obſervationes noſtras ad Concordiam regularum cap. 7. ſ. 11.

Nota 683. Incipit ordo, &c.

Jam diſpoſitis quæ ad Miſſas & ad alia quædam ſpectant, agitur de Ordinibus Eccleſiaſticis.

Nota 684. Ad sacros Ordines benedicandos.

Ita in excuſis. In codice Remenſi legitur, *Pro ſacris Ordinibus benedicendis*. Ubi nota omnes Ordines tam majores quam minores, appellari ſacros: quia per illos Clerici ad ſummam illam latriam, quæ divinæ majeſtati per Miſſæ ſacrificium exhibetur, ordinantur & conſecrantur; alii ut Miſſam ipſam faciant, alii ut miniſtrent, aut quoquo modo inſerviant. Diuturnus tamen uſus obtinuit, ut alii ſacri Ordines, alii non ſacri appellentur; alii majores, alii minores.

Nota 685. Majores gradus ante Evangelium, &c.

Ita in excuſis. Hodie contrarius eſt uſus: quia minores priori loco dantur, ſecundo majores; quemadmodum etiam in codice Ratoldi Abbatis, cujus ſeriem hic apponam. In Sabbato duodecim lectionum primi menſis, id eſt Martii, dicta oratione, *Populum tuum, quæſumus Domine, propitius reſpice*, &c. ordinantur Oſtiarii. Deinde perlecta Deuteronomii lectione, cantato Reſponſorio, & dicta Oratione, *Deus qui nos in tantis periculis conſtitutos*, &c. fit Lectorum ordinatio. Tum demum perlecta lectione Deuteronomii, cantato Reſponſorio, & dicta oratione, *Protector noſter aſpice, Deus*, &c. ordinantur Exorciſtæ. Poſt lectionem Machabæorum & dictam orationem, ordinantur Acolythi. Lectionem libri Sapientiæ, Reſponſorium, & Collectam, *Preces populi tui, quæſumus, clementer exaudi*, &c. excipit Subdiaconorum ordinatio. Lectione item & Reſponſorio finitis, & dicta oratione, *Quæſumus, omnipotens Deus, vota humilium reſpice*, &c. ordinantur Diaconi. Poſt ordinationem Diaconi interſeritur Miſſa in ordinatione Diaconi, quæ tamen, ut arbitror, tunc non dicebatur. Tandem Collectam, *Deus, qui tribus pueris mitigaſti flammas ignium*, &c. ſequitur ordinatio Presbyterorum: qua perfecta legitur epiſtola, & ſic deinceps Miſſa abſolvitur. Hæc Raroldi codex. In codicibus Remenſi & Rodradi minime exploratum eſt, quis ordo teneatur: quia in illis Ordinum ratio extra Miſſarum ſolemnia deſcribitur.

Nota 686. Minores quidem Dominicis diebus.

Ita in excuſis: Sed hæc jampridem antiquata ſunt.

Nota 687. Majores vero in Sabbatis duodecim lectionum.

Nempe in exordio noctis Sabbati, quæ in prima Sabbati luceſcit, id eſt incipit, ita ut olim ineunte veſpere Sabbati, quo juxta veterem Eccleſiæ conſuetudinem dies Dominicus incipit, Sacerdotales & Levitici ordines celebrarentur, & ſuſciperentur. Ita ſtatuit ex antiquo more S. Leo Papa 1. Epiſt. 81. ad Dioſcorum Epiſcopum Alexandrinum: *Quod ergo a Patribus noſtris propenſiore cura novimus obſervatum, a vobis quoque volumus cuſtodiri, ut non paſſim diebus omnibus ſacerdotalis vel levitica ordinatio celebretur; ſed poſt diem Sabbati, ejus noctis, quæ in prima Sabbati luceſcit, exordia deligantur, hoc eſt ſub lege divini officii ſubſtituantur, in quibus his, qui conſecrandi ſunt, jejunis, & a jejunantibus ſacra benedictio conferatur*. Et Epiſt. 89. *Nec ſibi conſtare ſtatus ſui noverit firmitatem, qui non die Sabbati veſpere, quod luceſcit in primam Sabbati, vel ipſo Dominico die fuerit ordinatus. Solum enim majores noſtri reſurrectionis Dominicæ diem honore dignum judicavere, ut Sacerdotes qui ſumuntur, hoc die potiſſimum tribuantur*. Ubi primo nota, cum dicitur, *vel ipſo Dominico die*, ita capiendum eſt, ut fiat hæc ordinatio Dominico die, ſi Sabbati fuerit jejunium continuatum, ut ſcripſit Epiſt. 81. *Quod ejuſdem obſervantiæ erit, ſi mane ipſo Dominico die continuato Sabbati jejunio celebretur.*

A Quod etiam manifeſtum eſt ex Concilio Claromontano ſub Urbano II. Pont. Max. apud Ordericum Vitalem lib. 9. hiſt. Eccl. *Ordines omni tempore in veſpera Sabbati, aut perſeverante jejunio, Dominica celebrentur*. Et ex Concilio Rothomagenſi ſub Metropolita Johanne anno Domini 1072. ex doctrina ejuſdem S. Leonis Papæ, can. 7. *Hoc etiam ſtatutum eſt, ne in dandis ſacris Ordinibus Apoſtolicæ auctoritatis violatores inveniantur. Legitur enim in decretis Leonis Papæ, quod non paſſim diebus omnibus ſacri Ordines celebrentur*, &c. *quod ejuſdem obſervantiæ erit, ſi mane ipſo Dominico die continuato Sabbati jejunio celebretur*, &c. ut apud Ordericum Vitalem lib. 4. hiſt. Eccl. Secundo notandum apud S. Leonem per diem reſurrectionis non præciſe diem Paſchæ intelligi, ſed diem Dominicum, qui in memoriam reſurrectionis Chriſti celebratur. Unde Epiſt. 81. ſtatim ſubjungit: *A*
B *quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt, quam ad diem reſurrectionis, ſicut etiam in Paſcha Domini declaratur, pertinere non dubium eſt*. Unde etiam infra in eadem Epiſtola poſtquam dixit: *Nunquam benedictiones, niſi in die reſurrectionis Dominicæ tribuantur*, ſcribit: *In hac denique promiſſus a Domino Apoſtolis Spiritus ſanctus advenit, ut cæleſti quadam regula inſinuatum & traditum noverimus, in illa die celebranda nobis eſſe myſteria ſacerdotalium benedictionum, in qua collata ſunt omnia dona gratiarum*. Nam ibi recenſet diei Dominicæ prærogativas, quod Chriſtus illa die reſurrexerit, quod ſit prima dierum, in qua cælum & terra creata ſunt, & quod eadem illa die Spiritus ſanctus in Apoſtolos miſſus fuerit, ratione quarum in illa die Ordines ſacri celebrari debeant. Et hi loci debent intelligi de Dominicis
C quatuor temporum, ſive ordines celebrentur veſpere Sabbati, ſive Dominica mane, continuato jejunio, ut notavimus. Quod etiam ſtatuit Gelaſius Papa Ep. ad Epiſcopos Lucaniæ: *Ordinationes autem Presbyterorum & Diaconorum, niſi certis temporibus & diebus exercere non debent; id eſt, quarti menſis jejunio, ſeptimi & decimi, ſed & etiam quadrageſimalis initii, & mediana Quadrageſimæ die, Sabbati jejunio circa veſperam noverint celebrandas*. Hodiernus tamen uſus, quo Ordines tam majores quam minores, ſimul in Sabbatis duodecim lectionum, id eſt IV. temporum conferuntur, antiquus eſt. Nam Chrodegangus, qui floruit temporibus Caroli Majoris * Pipini regis; Epiſcopus Metenſis, ita facere ſolebat, ut ſcribit Paulus Diaconus in libro de Epiſcopis Metenſibus: *Hic conſecravit Epiſcopos quamplurimos per diverſas civitates: Presbyteros nihilominus ac Dia-*
D *conos, ceteroſque Eccleſiaſticos Ordines, ſicut moris eſt Romanæ Eccleſiæ in diebus Sabbatorum quaternis temporibus anni.*

* Forte & Pipini.

Nota 688. Oſtiarius.

Oſtiariorum mentio extat in Epiſtola S. Cypriani 34. & in Epiſt. S. Ignatii ad Antiochenos, in Epiſt. Cornelii Papæ ad Fabium Epiſcopum Antiochenum, apud Euſebium lib. 6. hiſt. cap. 35. in quibus πυλωροὶ Græce appellantur: in Concilio Laodiceno can. 34. & apud S. Epiphanium in expoſitione fidei Catholicæ a quibus θυρωροὶ dicuntur. De Oſtiariorum ordinatione agitur in Concilio Carthag. 4. infra citando.

Nota 689. Poſtquam ab Archidiacono inſtructus fuerit, &c.

Ita in excuſis & in codicibus mſſ. Remenſi, & Rodradi, ita in Concilio Carthagin. 4. can.
E 9. In codice Ratoldi, & in Ordine Romano hæc plurali numero efferuntur. In Pontificali Rom. ſic habetur: *Deinde Pontifex accipit, & tradit omnibus claves Eccleſiæ, quas ſucceſſive manu dextra ſinguli tangant, Pontifice dicente: ſic agite*, &c.

Nota 690. Tradat ei Epiſcopus claves Eccleſiæ.

In aliis codicibus noſtris mſſ. additur, *de altari*, ut in Concilio Carthag. 4. ubi legitur, *de altario*.

Nota 691. Et tradat ei Diaconus.

Ita

Ita in editis & in codicibus Remenſi & Rodradi; ſed videtur legendum τὸ *Arcediaconus*, ut in Ordine & in Pontificali Rom. & in codice Ratoldi, in quo hæc habentur: *Et ducat eos Archidiaconus ad oſtium Eccleſiæ, & dicat; Per hoc oſtium traditur vobis miniſterium, ut ſitis janitores templi, habeatiſque poteſtatem recipiendi bonos, & rejiciendi indignos.* Ad quæ verba videtur illudere S. Iſidorus lib. 2. de Officiis Eccl. cap. 15. *Habent enim in poteſtate tam bonos recipiendi, quam rejiciendi indignos.* Quæ quidem verba non extant in Concilio 4. Carthagin. De Officio Oſtiarii hæc habet Iſidorus junior in Epiſt. ad Luitfridum Cordubenſem Epiſcopum: *Ad Oſtiarium pertinent claves Eccleſiæ, ut claudat & aperiat templum Dei, & omnia quæ ſunt intus extraque cuſtodiat: fideles recipiat, infideles & excommunicatos rejiciat.*

Nota 692. Deum Patrem omnipotentem, &c.

Ita in codicibus Rodradi & Remenſi. In excuſis, in codice Ratoldi, in Ordine & Pontificali Romano hæc pluraliter efferuntur.

Nota 693. Ad distinctionem certarum horarum.

Quia veteres obſervabant horas ad ſiderum curſus, ut notavimus ad Concordiam Regularum cap. 54. §. 11. etiam ad umbram corporis humani, quod videre eſt apud Bedam. lib. de ratione temporum, qui hac de re compoſuit horologium, quod etiam extat in veteri codice mſ. Bibliothecæ Corbeienſis, unde librum Theodulphi de Ordine baptiſmi, & Pœnitentiale Romanum eruimus, ad cujus calcem hæc habentur: *Studeant ſummopere Canonici prædictas horas vigilantiſſime cura cuſtodire, & in his divinum Officium humiliter ac devote perſolvere. Mox enim ut datum fuerit ſignum, feſtinato omnes ad Eccleſiam conveniant, ſigna certis temporibus pulſent.* Horologium autem eſt ejuſmodi in dicto codice mſ.

Januar. & Decemb. hora I. *&* XI. *pedes* XXIX. *hora* II. *&* X. *pedes* XIX. *hora* III. *&* IX. *pedes* XVII. *hora* IV. *&* VIII. *pedes* XV. *hora* V. *&* VII. *pedes* XIII. *hora* VI. *pedes* XI.

Februar. & Novemb. hora I. *&* XI. *pedes* XXVII. *hora* II. *&* X. *pedes* XVII. *hora* III. *&* IX. *pedes* XV. *hora* IV. *&* VIII. *pedes* XIII. *hora* V. *&* VII. *pedes* XI. *hora* VI. *pedes* IX.

Mart. & Octob. hora I. *&* XI. *pedes* XXV. *hora* II. *&* X. *pedes* XV. *hora* III. *&* IX. *pedes* XIII. *hora* IV. *&* VIII. *pedes* XI. *hora* V. *&* VII. *pedes* IX. *hora* VI. *pedes* VII.

April. & Septemb. hora I. *&* XI. *pedes* XXIII. *hora* II. *&* X. *pedes* XIII. *hora* III. *&* IX. *pedes* XI. *hora* IV. *&* VIII. *pedes* IX. *hora* V. *&* VII. *pedes* VII. *hora* VI. *pedes* V.

Maio & Auguſt. hora I. *&* XI. *pedes* XXI. *hora* II. *&* X. *pedes* XI. *hora* III. *&* IX. *pedes* IX. *hora* IV. *&* VIII. *pedes* VII. *hora* V. *&* VII. *pedes* V. *hora* VI. *pedes* III.

Jun. & Jul. hora I. *&* XI. *pedes* XIX. *hora* II. *&* X. *pedes* IX. *hora* III. *&* IX. *pedes* VII. *hora* IV. *&* VIII. *pedes* V. *hora* V. *&* VII. *pedes* III. *hora* VI. *pedem* I. Sed in diverſis parallelis variat umbra.

Series autem horarum ſumitur hic ab ortu ſolis. Nam minores umbræ ſemper contingunt hora ſexta, quæ eſt meridies.

Nota 694. Benedictio.

Hujus vocabuli paſſim uſus in ſacris ordinationibus. Hinc capiendum eſt illud Concil. Hiſpalenſis 2. can. 5. *Et Presbyter quidam illis contra Eccleſiaſticum Ordinem benedictionem dediſſe.* Et Sidonii lib. 7. Epiſt. 6. *Si benedictione ſuccidua non accipiant dignitatis heredem.*

Nota 695. Paret obsequia.

Ita in codicibus Rod. & Rem. In editis legitur, *Parent obſequia.* In cod. Ratoldi *Pareant obſequia.* In Ordine & Pont. Rom. *Tuo pareant obſequio*, rectius.

Nota 696. Lector.

Anagnoſtes. Lectorum mentio extat in can. 43. Apoſtol. in Epiſt. S. Ignatii ad Antiochenos, in Epiſt. Cornelii Papæ ad Fabium Antiochenum Epiſcopum apud Euſebium capite ſupra citato, in Epiſt. S. Cypriani mox citanda, in Concilio Arelatenſi 1. ſub S. Sylveſtro, in Concilio Laodiceno can. 24. in Conciliis Carthag. 3. & 4. mox citandis, apud S. Epiphanium in Expoſitione fidei Catholicæ, in Concilio Toletano 1. infra citando, & in geſtis purgationis Cæciliani & Felicis. Lectores olim non ſolum maturioris ætatis, ſed etiam pueriles fuere, utpote impuberes: cum viſum fuit Eccleſiæ, ut dociles, & bonæ indolis pueri jugo Eccleſiaſtico maturius aſſueſcerent. Id clarum eſt ex Concilio Carthag. 3. can. 19. *Placuit ut Lectores cum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.* Suffragatur Victor Uticenſis lib. 4. hiſt. Vandalicæ: *Tunc etiam Eugenio Paſtore in exilio conſtituto univerſus Clerus Eccleſiæ Carthaginis cæde inediaque maceratur, fere quingenti vel amplius, inter quos quamplurimi erant Lectores infantuli, qui gaudentes in Domino exilio traduntur.* Ubi τὸ *infantuli*, non ſumendum eſt, pro his parvulis, qui rationis uſu carerent, & loqui non poſſent, ſed pro his qui jam depoſita infantia ad puerilem ætatem pervenerant. Nec credendum eſt Lectores hic pro Pſalmiſtis uſurpari, ut quidam explicant, lato modo Lectoris nomine ſumto, his Victoris fulti verbis: *De multitudine autem pergentium confeſſorum ſuggerente quodam Eulectore Teucharæ perdito, quos ille noverat vocales ſtrenuoſque modulis cantilenæ duodecim infantulos ſeparari, quos ille, dum Catholicus eſſet, diſcipulos habuit.* Nam quamvis illi duodecim infantuli eſſent apti modulis cantilenæ, nihil obeſt quin Lectores ex Pſalmiſtis ordinati fuerint. Præterea ſi illi duodecim fuere vocales, alii utique non erant: ſiquidem præter eos alii erant Lectores infantuli, cum dicat Victor quamplurimos Lectores infantulos, ergo plures duodecim. Nec valet illa lectio, *Lectores, & infantuli*: quia non eſt apud Victorem & Uſuardum conjunctio copulativa.

Noſtram aſſertionem verba Zozimi Papæ in Ordine Romano confirmant: *Hæc autem ſingulis gradibus obſervanda ſunt tempora. Si ab infantia Eccleſiaſticis miniſteriis ſtudium dederit, inter Lectores uſque ad vigeſimum ætatis annum continuata obſervatione perduret.* Id etiam videre eſt in Concilio Vaſenſi 2. can. 1. ubi Lectores juniores ſub Presbyteri cura conſtituuntur; & in fine Canonis ſubjungitur: *Cum vero ad ætatem perfectam pervenerint, ſi aliquis eorum pro carnis fragilitate uxorem voluerit, poteſtas ei ducendi conjugium non negetur.* Ubi vides eadem ſtatui ac in Concilio Carthaginenſi ſupra citato. Id etiam patet ex S. Paulino lib. 4. de vita S. Felicis Martyris:

*Seſeque a puero pia meas cæleſtibus * edens*
Inſtituit ſervire Deo, nec gratia pauper
** Abſuit, * & quantum ſitiebat corde capaci*
Lucis hians animus, tam largiter influa traxit
Dona Dei, primis Lector ſervivit in annis.

* Leg. addens,
* Leg. adfuit.
* Leg. at.

Epiſt. 25. lib. 4. Sidonii: *Sanctam Johannem virum honeſtate, humanitate, manſuetudine inſignem (Lector hic primum, ſic miniſter altaris idque ab infantia, &c.) collegam ſibi conſecrarunt.* Et ex Ennodio in vita S. Epiphanii Ticinenſis Epiſcopi, *qui ſub deceſſore ſuo viro integerrimo Criſpino Pontifice, militiæ cæleſtis tyrocinium ſortitus annorum ferme octo Lectoris Eccleſiaſtici ſuſcepit officium.* Nec obſtat quod in Africa tempore S. Cypriani, ut notum eſt ex ejus Epiſtolis 33. & 34. & nonnullis aliis, ſolis provectæ ætatis hominibus, meritis &. doctrina inſignibus, Lectoris munus demandaretur. Nam aliud eſt loqui de ætate S. Cypriani, aliud de ævo citatorum a nobis Auctorum & Conciliorum. Si uſus obtinuit in ſuperiore ſeculo, non item in poſteriore.

Nota 697. Faciat de illo sermonem Episcopus ad plebem, &c.

Ita in Concilio Carthag. 4. can. 8. & apud ſanctum Iſidorum lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 11. *Primum de eorum converſatione Epiſcopus verbum facit ad populum. Denique coram plebe tradit eis codicem apicum divinorum, ad Dei verbum annuntiandum.*

Nota 698. Tradat ei codicem.

In codice Ratoldi Abbatis legitur; *Tradat eis codicem Iſaiæ Prophetæ.*

Nota 699. De quo lecturus est,

Lectoris munus docet Iſidorus junior Epiſtola ſupra citata: *Ad Lectorem pertinet lectiones pronuntiare, & ea quæ Prophetæ vaticinarint populis prædicare.* Priſcis illis Eccleſiæ temporibus Lectores in Eccleſia legebant Evangelium, & Epiſtolam, ut ex ſubjectis auctoritatibus notum eſt, S. Cypriano Epiſt. 33. de Aurelio Confeſſore in Lectorem ordinato: *Quia & nihil magis congruit voci, quæ Dominum glorioſa confeſſione confeſſa eſt, quam celebrandis divinis lectionibus perſonare ſublimem, quæ Chriſti martyrium prolocuta ſunt, Evangelium Chriſti legere, unde Martyres fiunt.* Et ſequenti de S. Celerino Confeſſore in Lectorem etiam creato: *Hunc ad nos, fratres dilectiſſimi, cum tanta Domini dignatione venientem teſtimonio, & miraculo ejus ipſius, qui ſe perſecutus fuerat, illuſtrem, quid aliud ſuper pulpitum, id eſt ſuper tribunal Eccleſiæ oportebat imponi, ut loci altioris celſitate ſubnixus, & plebi univerſæ pro honoris claritate conſpicuus legat præcepta, & Evangelium Domini, quæ fortiter & fideliter ſequitur? Vox Dominum confeſſa in his quotidie quæ Dominus locutus eſt, audiatur? Viderit an ſit ulterior gradus, ad quem profici in Eccleſia poſſit?* Concil. Toletano I. can. 2. *Item placuit, ut pœnitens non admittantur ad Clerum, niſi tantum ſi neceſſitas, aut uſus coegerit; & tunc inter Oſtiarios deputentur, vel inter Lectores; itaut Apoſtolum aut Evangelium non legant.* Quod fruſtra prohibitum eſſet pœnitentibus poſtea in Lectores adſcitis, niſi Lectorum munus fuiſſet legere Evangelium, & Apoſtolum, ſive Epiſtolam, ut vulgo loquuntur.

Idem videre eſt can. 4 ubi Subdiaconus bigamus rejicitur inter Oſtiarios & Lectores; itaut Evangelium & Apoſtolum non legat. Non enim prohibetur Subdiacono bigamo inter Lectores rejecto Evangelium legere, ut hoc honore privetur, quem habuiſſet antea ratione Subdiaconatus: quia numquam Subdiaconi fuit legere Evangelium: ergo ea tione gradus Lectoratus, in quem rejicitur; ut careat honore legendi Evangelii propter bigamiam, quem ſibi poſſet gratia Lectoratus aſſumere. Ita loquitur Concilium: *Subdiaconus autem defuncta uxore, ſi uxorem aliam duxerit, ab officio in quo ordinatus fuerat, removeatur, & habeatur inter Oſtiarios & Lectores: itaut Evangelium & Apoſtolum non legat.* Hæc tamen ita ſcribo, ut non inficias ierim alium uſum aliquando fuiſſe, ut infra de Diaconis agendo dicemus. Munus etiam Lectorum fuit ſacros codices ſervare, ut videre licet in actis purgationis Cæciliani & Felicis: *Cum ab eodem Marte quærerentur codices omnes, negavit ſe habere; tum Victor dedit nomina omnium Lectorum;* & infra: *Paulus Epiſcopus dixit, Scripturas Lectores habent;* & infra: *Proferte Scripturas quas habetis. Catulinus, & Marcuclius dixerunt, plus non habemus; quia Subdiaconi ſumus: ſed Lectores habent codices.* Nam pagani judices ſacros utriuſque Teſtamenti codices perquirebant, ut eos igni traderent.

[illegible] Turonenſi [illegible]

Nota 700. Accipe, et esto verbi Dei relator, &c.

Ita in editis, in canone citato Concilii Carthag. & in codicibus Remenſi & Rodradi. In Pontif. & Ordine Romano, & in codice Ratoldi hæc plurali numero efferuntur.

Nota 701. Domine sancte Pater, &c.

Hæc benedictio ita habetur in aliis codicibus noſtris, mſs. & in Pontif. Romano. In Ordine variat in quibuſdam: in quo, quemadmodum & in Pontificali Romano præmittitur hæc oratio ſeu præfatio: *Oremus, fratres cariſſimi, Deum omnipotentem,* &c.

Nota 702. Districtus.

Ita in editis; & in codicibus Remenſi, Rodradi, & Ratoldi, ſed in hoc pluraliter effertur. In Ordine Romano ſcribitur *apti*; in Pontificali *inſtructi*.

Nota 703. Atque ordinatus.

Ita in editis. In codice Ratoldi legitur, *atque ordinati*. In codicibus Remenſi & Rodradi, *atque ornatus*.

Nota 704. Exorcista.

Recte creationem Lectoris ſequitur Exorciſtæ ordinatio juxta antiquum morem, qui patet ex lib. 4 ſancti Paulini de vita ſancti Felicis, ubi videmus ſanctum hunc Martyrem primo ordinatum fuiſſe Lectorem, deinde Exorciſtam:

—— *primis Lector ſervivit in annis,*

Inde gradum cœpit, cui munus voce fideli

Adjurare malos, & ſacris pellere verbis.

In Epiſt. Firmiliani Epiſcopi ad ſanctum Cyprianum, mentio Exorciſtarum fit, in Epiſtola Cornelii Papæ ad Fabium Pontificem Antiochenum apud Euſebium lib. 6. hiſt. Eccleſiaſt. cap. 31. In epiſtola ſancti Ignatii ad Antiochenos, in ſubſcriptionibus Concilii Arelatenſis 1. ſub ſancto Sylveſtro Papa, in Concilio Laodiceno can. 24. in Concilio Carthagin. IV. mox citando, apud ſanctum Hilarium lib. de Synodis apud ſanctum Epiphanium in expoſitione fidei Catholicæ, Severum Sulpitium cap. 3. de vita ſancti Martini, & multos alios. Ex paganis Lucianus meminit Ep. 30. etſi pro more veteranor ille ſacra æque ac prophana contemnens irrideat.

Δαίμονα πολλὰ κακὸν ὀξόστομος ἐξορκιστὴς

Ἐξέβαλ' οὐχ ὅρκοις, ἀλλὰ κόπρου δυνάμει.

Et Julius Firmicus lib. 3. Matheſeos cap. 5. *Erunt autem omnibus dæmonibus terribiles, quorum adventum pravi dæmonum ſpiritus fugiunt, & qui ſic laborantes homines non vi verborum, ſed ſola ſui oſtenſione liberent: & quamvis ſit violentus dæmon, qui corpus hominum animumque quatiat, ſive ille aereus ſit, ſive terrenus, aut infernus, iſtius hominis juſſione fugiet: quia præceptis ejus cum quadam veneratione terrebitur. Hi ſunt qui a vulgo Exorciſtæ dicuntur.* Hæc gentilis ille Dei virtutem ad conſtellationes revocans, qui cum tantam vim in dæmones attribuat Exorciſtis, non dubium eſt quin ad Chriſtianos Exorciſtas iſta pertineant, non ad paganos, qui numquam tanta in dæmones auctoritate valuere, etſi quibuſdam incantamentis illuſoriis dæmones corporibus humanis abigere aliquando viſi ſunt. Et cap. 9. ejuſdem libri: *In nono loco Mercurius cum ſole in horoſcopo pariliter conſtitutus faciet Exorciſtas, & qui laborantes dæmonum incurſione homines aptis remediis liberent, unde ex his artibus maxima illis ſubſtantia confertur.* Hoc vocabulum etiam in ſacris reperire eſt Scripturis Act. 19. 13. *Tentaverunt autem quidam de circumeuntibus Judæis Exorciſtis, invocare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos nomen Domini Jeſu, dicentes, Adjuro vos per Jeſum quem Paulus prædicat.*

Inter epiſtolas S. Cypriani.

Nota 705. Cum ordinatur, &c.

Ita in Concilio Carthag. 4. can. 7. & in omnibus aliis codicibus noſtris mſs. Idem videre eſt apud ſanctum Iſidorum lib. 2. de offic. Eccleſ. cap. 13. *Hi enim cum ordinantur, ſicut ait Canon, accipiant de manu Epiſcopi libellum in quo ſcripti ſunt Exorciſmi, accipientes poteſtatem manus imponendi ſuper energumenos ſive baptizatos, ſive catechumenos.*

Nota 706. Accipe et commenda memoriæ.

Ita in Canone citato, ut in codicibus Remenſi & Rodradi.

Nota

Nota 707. HABETO POTESTATEM MANUM IMPONENDI, &c.

In citato Concilio Carthag. 4. can. 9. ſtatuitur: *Omni die Exorciſtæ energumenis manus imponant*. Et hoc eſt proprium eorum munus, ut videre eſt apud ſanctum Iſidorum capite ſupra citato, & lib. 7. Originum cap. 12. & apud Iſidorum juniorem epiſtola ſupra citata.

Nota 708. PRÆFATIO EXORCISTÆ.

In codice Ratoldi legitur, *Conſecratio Exorciſtarum*: male, nam hæc eſt Præfatio, non conſecratio: & in eodem codice ſtatim ſequitur benedictio, id eſt conſecratio.

Nota 709. DEUM PATREM, &c.

Ita in codicibus Remenſi & Rodradi. In aliis ſupra memoratis hæc habentur in numero plurali.

Nota 710. DOMINE SANCTE PATER, &c.

Ita in codicibus Rodradi & Remenſi. In excuſis & in codice Ratoldi atque in Pontificali & Ordine Romano hæc pluraliter efferuntur.

Nota 711. SPIRITUUM IMMUNDORUM COERCENDORUM.

In Ordine & Pontificali Romano legitur, *ſpiritus immundos coercendi*.

Nota 712. PROBABILIS.

Id eſt, bonus. Regula cujuſdam Patris cap. 21. *Poſtea ſi probabilis ejus pœnitentia cognoſcatur, tunc demum intra ſepta monaſterii recipiatur*. Concilium Toletanum 4. can. 4. *Probabilis vita atque doctrina extiterit*.

Nota 713. GRATIÆ CURATIONUM, &c.

Sic lib. 8. Conſt. Apoſt. cap. 27. dicitur Exorciſta gratiam accipere ſanitatum.

Nota 714. ACOLYTHUS.

Acolythorum mentio eſt apud ſanctum Cyprianum epiſt. 55. in epiſtola Cornelii Papæ ſupra citata. Quid ſit Acolythus ita explicat auctor veteris etymologici, Ἀκόλουθος σημαίνει τὸν ὀπίσω τὴν κέλευθον ποιοῦντα, id eſt, Acolythus ſignificat eum qui retro iter facit. Heſychius: Ἀκόλουθος ὁ νεώτερος παῖς, id eſt, Acolythus junior ſervus. Gloſſæ veteres: Ἀκόλουθος, *ſequator, pediſſequus conſequens*, ab Ἀκολουθῶ, id eſt ſequor. Quod ſpectat ad Eccleſiam, de Acolythis hæc docet S. Iſidorus lib. 7. Orig. cap. 12. *Acolythi Græce Latine ceroferarii dicuntur a deportandis cereis, quando Evangelium legendum eſt, aut ſacrificium offerendum: tunc enim accenduntur luminaria ab eis & deportantur, non ad fugandas tenebras, cum ſol eo tempore rutilet: ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandam; ut ſub typo luminis corporalis illa lux oſtendatur, de qua in Evangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat*, &c. Subſcribit Papias: *Acolythi Græce, Ceroferarii Latine dicuntur a deportandis cereis*.

Nota 715. PRIMUM AB EPISCOPO DOCEATUR.

Ita in Concil. Carthag. 4 can. 6. in Ordine Romano, & in aliis codicibus noſtris mſſ.

Nota 717. AB ARCHIDIACONO ACCIPIAT CEROFERARIUM, &c.

Ita in editis, in Concil. Carthag. can. citato, Ordine Romano; & in aliis codicibus noſtris mſſ. Aliter in Pontificali Romano: *Pontifex accipit & tradit omnibus candelabrum cum candela extincta, quod ſucceſſive manu dextra ſinguli tangunt; Pontifice dicente*, *Accipite ceroferarium*, &c. Ubi τὸ ceroferarium pro candelabro neutraliter ſumendum eſſe arbitror, nam ceroferarius maſculine Acolythus eſt. Ceroferale dicitur a Gregorio Turonenſi lib. de gloria Confeſſ. cap. 79.

Nota 717. AD ACCENDENDA ECCLESIÆ LUMINARIA.

Sanctus Iſidorus loco citato: *Tunc enim accenduntur luminaria ab eis, & deportantur*. Iſidorus junior Epiſt. ſupra citata: *Ad Acolythum pertinet præparatio luminarium in ſacrario*.

Nota 718. ITA SIBI DICENTE.

In Pontificali Romano & in codice Ratoldi deeſt pronomen, *ſibi*.

Nota 719. ACCIPITE HOC GESTATORIUM LUMINIS, &c.

Ita in codice Ratoldi. At in canone ſupra citato Concilii Carthag. & in codicibus Rodradi & Remenſi, quemadmodum & in editis, nulla hic verborum formula habetur; in Ordine & Pontificali Romano extat quidem, ſed contractior in hunc modum: *Accipite ceroferarium cum cereo, ut ſciatis vos ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipari*.

Nota 720. ACCIPIAT ET URCEOLUM, &c.

Ita in excuſis, in codicib. Remenſi & Rodradi, quemadmodum & in canone 6. Concilii Carthag. 4. At in Ordine Romano hæc adduntur: *Dicente ſibi Epiſcopo, accipite urceolum ad ſuggerendum vinum & aquam in Euchariſtiam corporis Chriſti*. Quæ formula extat etiam in Pontificali Romano. In cod. Ratoldi legitur: *Detur eis urceum vacuum: accipite urceum ad effundendum* (lego, *fundendum*) *vinum in Euchariſtia corporis Chriſti*.

Nota 721. AD FUNDENDUM.

Ita in editis, & in cod. Rodradi. At in cod. Remenſi, & præfato Concilio, quemadmodum & in forma Ordinis & Pontif. Romani legitur, *ad ſuggerendum*; cui convenit illud Iſidori junioris in epiſt. ad Luidfredum: *Ipſe ſuggeſta pro Euchariſtia Subdiaconis miniſtrat*.

Nota 722. VINUM.

Ita in editis, & in cod. Rodradi, atque etiam in Canone citato Concil. Carthag. At in codicibus Remenſi & Ratoldi, atque in ipſa * Forma Ordini & Pontificali Romano additur τὸ *& aquam*.

* *Forte Forma in Ordine & Pontificali Rom. vel Forma Ordinis in Pontif. Rom.*

Nota 723. OMNIPOTENS SEMPITERNE DEUS, &c.

Ita in editis & in codice Rodradi. Sed in Pontificali Romano tres orationes huic benedictioni præponuntur. In codice Ratoldi additur ſecunda, *Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui per Jeſum Chriſtum*, &c. ut in Ordine & Pontif. Romano, quæ eſt unica in codice Remenſi.

Nota 724. ORDINATIO SUBDIACONI.

Subdiaconorum mentio fit can. 43. canonum Apoſt. in Epiſt. Cornelii, ſæpius citata, in Epiſt. ſancti Ignatii ad Antiochenos in Epiſt. 24. S. Cypriani, apud ſanctum Epiphanium in expoſitione fidei, in Concilio Laodiceno can. 21. 22. & 25. ubi dicuntur ὑπηρέται, id eſt, miniſtri, & in Carthag. Concilio mox citando. Nota hic Subdiaconum habere locum inter minores Ordines, quemadmodum in excuſis, etſi ſanctus Gregorius lib. [a] 4. Epiſt. 88. Subdiaconos a minoribus Ordinibus diſtinguat. Hoc ideo factum eſſe arbitror, quia olim Subdiaconatus ſacer Ordo non erat, quod clarum eſt ex Concilio Laodiceno, can. 21. in quo Subdiaconis ſacra vaſa tangere prohibetur. Quod confirmatur auctoritate Petri Cantoris qui vixit anno 1197. is enim in libro manuſcripto de verbo mirifico Biblioth. monaſterii ſancti Germani a Pratis cap. 54. ſcribit non ita pridem, ut Subdiaconatus Ordo ſacer eſſet, inſtitutum eſſe: *Prima autem manus impoſitio*, inquit, *debetur Diaconibus ordinandis: de novo enim inſtitutum eſt Subdiaconatum eſſe ſacrum Ordinem*.

Nota 727. SICUT QUI INVITATUS, &c.

Hæc [b] habentur epiſt. 110. lib. 7. Gregorii, ſed non continue: ſiquidem verbis quibuſdam interpoſitis hæc ſequuntur, *cur non purpurandit*, &c. Hæc autem in Ordine Romano deſiderantur.

Nota 726. REMOVENDUS, &c.

Ita in aliis codicibus noſtris mſs. in editis legitur τὸ *admovendus*, ut apud ſanctum Gregorium Epiſt. citata; quæ quidem lectio videtur plauſibilior, etſi prior non ſit omnino abſurda: invitus enim ordinandus eſt nemo.

Nota

a Nunc geſta hujus Synodi quæ prius loco Epiſtolæ 44. l. 4. habebantur, ad calcem Epiſtolarum ſunt rejecta.

b Nunc lib. 9. Ep. 105.

Nota 727. SUBDIACONUS CUM ORDINATUR, QUIA MANUS IMPOSITIONEM NON ACCIPIT, &c.

Ita in excuſis, & in aliis codicibus noſtris mſſ. Ita in Concilio Carthag. 4. can. 5. In Ord. Romano, & apud ſanctum Iſidorum lib. 2. de Officiis Eccl. cap. 40. & in codice Tiliano.

Nota 728. PATENAM DE MANU EPISCOPI ACCIPIAT, &c.

Idem videre eſt in Concilio Toletano 4. can. 27. *Si Subdiaconus patenam & calicem*. Ibi enim agitur de reſtitutione degradati, qui juxta idem Concilium in ſua reſtitutione recipit, quod prius acceperat in ſua ordinatione.

Nota 729. URCEOLUM.

Apud Iſidorum legitur, *Scyphum aquæ*. Urceolus diminutivum eſt ab urceo. Papias: *Urceus vas aquarum; unde urceolus diminutivum*. Hic tamen non ſumitur pro vaſe aquarum. Notandum eſt in citato Concilio Toletano nullam fieri urceoli, & aquamanilis, & manutergii mentionem in reſtitutione degradati Subdiaconi.

Nota 730. AQUAMANILE.

In citato Concilio Carthag. legitur, corrupte, *aqua & mantile*. Gloſſæ veteres, *aquamanile*, χερνιβεῖον, id eſt, vas abluendis manibus aptum.

Nota 731. MANUTERGIUM.

Eſt mantile tergendis manibus idoneum. Græce χειρόμακτρον ut clarum eſt ex Julio Polluce lib. 6. cap. 14. Quod etiam liquet ex Athenæo lib. 9. χειρόμακτρον δὲ καλεῖται ᾧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο ὠμόλινον id eſt, chiromactron appellatur mantile lineum humeris impoſitum, quo manus tergebat. Meminerunt Moſchopulus de Schedis, & Heſychius, χειρόμακτρον, μανδύλιον. Auctor veteris etymologici & Suidas, χειρόμακτρον ὃ παρὰ Ῥωμαίοις καλεῖται μανδύλιον. Quod autem dicunt a Romanis vocari μανδύλιον, intelligendum eſt de iis Romanis novæ Romæ, id eſt Conſtantinopolis incolis: eſt enim μανδύλιον apud eos, mantile, ut planum eſt ex Codino libro de Officiis, ὁ ὁ πιγκέρνης αὐτίκα τὸ τῆς οἰνοχόης φέρει σκουτέλλιον, κρατῶν καὶ μανδύλιον, id eſt, pincerna vero ſtatim affert vinariæ capidis ſcutellam etiam mantile tenens: aut certe iſti Grammatici Græci hallucinati ſunt, aut ubique in locis citatis legendum eſt μαντίλιον id eſt, mantile.

Nota 732. VIDE CUJUS MINISTERIUM TIBI TRADITUR, &c.

Ita in codicibus noſtris mſſ. ſed in cod. Ratoldi pluraliter efferuntur ut in Ordine Romano, in quo tamen hæc contractius referuntur. Sed Pontificale Romanum totam hanc formulam contraxit hoc modo: *Videte cujus miniſterium vobis traditur; ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere poſſitis*. Cetera vero tranſlata ſunt in admonitionem quam poſtea facit Pontifex Subdiaconis. Concilium Carthag. iſta omnia prætermiſit brevitatis gratia.

Nota 733. PALLÆ QUÆ SUNT IN SUBSTRATORIO.

Has pallas diſtinguit a pallis corporalibus quæ vulgo corporale appellantur. Illæ igitur pallæ ſunt mappæ altaris, ut dicimus, vel mantilia, ut veteres appellarunt, quæ alias appellantur pallæ altaris; ut docuimus ad Concordiam Regularum: Subſtratorium eſt id quod alicui ſubſternitur, ut hodie in altari groſſiores telæ, quæ pallis altaris ſubſternuntur.

Nota 734. IN ALIO CORPORALES PALLÆ.

Ita in Concilio Meldenſi apud Burchardum lib. 4. cap. 13. *Similiter ad corporale lavandum; & ad pallas altaris propria vaſa habeantur, in quibus nihil aliud fiat*. Et in Concil. Remenſi apud eumdem lib. 3. cap. 48. *Vel quando abluitur* (corporale) *a Sacerdote, Diacono, vel Subdiacono, primo in Eccleſia in loco & vaſe ad hoc præparato abluatur; eo quod ex Dominico corpore & ſanguine infectum ſit*.

Nota 735. OREMUS DEUM AC DOMINUM, &c.

A Ita in codicibus Rodr. & Remenſi. Sed in cod. Ratoldi, in Ordine & Pont. Romano, hæc plurali numero enuntiantur.

Nota 736. DOMINE SANCTE, PATER OMNIPOTENS, &c.

Ita in codicibus Rodr. & Remenſi. Sed in Ordine & Pont. Romano, hæc pluraliter enuntiantur: quemadmodum & in cod. Ratoldi, in quo tamen hæc ita habentur: *Spiritu ſapientiæ & intellectus, amen: Spiritu conſilii & fortitudinis, amen: Spiritu ſcientiæ & pietatis, amen*. In Ordine Romano ſequitur: *& Epiſcopus det eis mappulas, dicendo in veſtitione harum mappularum: Subnixe te, Domine, deprecamur*, &c. In Ordine mſ. S. Germ. habetur porrectio mappulæ in hunc modum: B *Hic dat eis Epiſcopus mappulam dicens: Accipe mappulam, imple miniſterium tuum; potens eſt enim Deus, ut augeat tibi gratiam*. Ubi mappula nihil eſt aliud, quam manipulus quem immittit Epiſcopus in brachium ſiniſtrum cuilibet Subdiacono dicens: *Accipe manipulum, per quem deſignatur fructus bonorum operum*: ut videre eſt in Pont. Romano. Geſtabaturque olim mappula ad oculorum & narium pituitam detergendam, ut docet Alcuinus lib. de Offic. Eccleſ. cap. de veſtimentis. In eodem Pontificali Romano Subdiaconi, accepto manipulo, induuntur tunica a Pontifice ſub hac verborum formula: *ſtola jucunditatis*, &c. Poſtea accipit & tradit ſingulis librum Epiſtolarum, C manu dextra ipſum ſimul tangentibus, dicens: *Accipite librum Epiſtolarum*, &c. Quæ libri Epiſtolarum porrectio non extat in Concilio Carthag. 4. ſupra citato, neque in Ordine mſ. ſancti Germani a Pratis, neque in Pontificali mſ. quod eſt in ſacrario Eccleſiæ Rothomag. quodque putatur eſſe Anglicanum, neque in Ordine Romano, nec in Sacramentariis excuſis, nec in codicibus noſtris mſſ. neque in cod. Tiliano, neque apud ſanctum Iſidorum, neque apud Rabanum lib. 1. cap. 8. de Inſtitutione Clericorum, neque apud Amalarium Fortunatum lib. 1. de Offic. Eccleſiaſt. cap. 1. ex cujus verbis clarum eſt olim Epiſtolarum librum non tradi ſolitum Subdiacono in ejus promotione: *Miror*, inquit, *qua de re ſumtus uſus in Eccleſia* D *noſtra, ut Subdiaconus frequenter legat lectionem ad Miſſam; cum hoc non reperiatur ex miniſterio ſibi dato in conſecratione commiſſum, neque ex litteris canonicis, neque ex nomine ſuo Subdiaconus, ut monſtratum eſt, quia ſub Diacono poſitus eſt*, &c. Neque etiam habetur in Concil. Toletano IV. cap. 26. in reſtitutione Subdiaconi degradati.

Nota 737. ORDO QUALITER IN ROMANA ECCLESIA, &c.

Ita in editis & in cod. Ratoldi. At in cod. Remenſi additur, *Subdiaconi*, quia in illo codice hæc præfiguntur *Ordinationi Subdiaconi*.

Nota 738. DE TITULO ILL. ET ILL.

Ita in excuſis: & in cod. Remenſi. Sed in cod. E Ratoldi iſtorum verborum loco hæc habentur: *Illum Subdiaconum, vel Diaconum. Tunc nominat illos de titulo ſanctæ Mariæ, vel ſancti Petri & aliorum*. Sed nihil ejuſmodi repereris in Ordine Romano & in cod. Tiliano. In Pontificali Romano hæc conſuetudo antiquatur. Hæc autem ſpecialiter intelligenda videntur de titulis, qui Romæ exiſtunt, ad quos ordinantur Diaconi vel Presbyteri Cardinales, qui ita appellantur, quod ſuis titulis ſeu Eccleſiis ſint veluti incardinati atque infixi, hoc eſt ſtabiles.

Mos etiam olim inoleverat, ut nulli Clerici ordinarentur niſi ad certam quamdam Eccleſiam, Martyrium, ſeu monaſterium alicujus civitatis, F aut pagi, ut ſtatuitur can. 6. Concil. Chalcedonenſis. Quod ſi hoc tempore, quo mundus vagis Sacerdotibus plenus eſt, obſervaretur, ad quantam gloriam & decus ſe res Eccleſiaſtica attolleret, dici non poteſt.

Nota 739. PRESBYTERUM DE TITULO ILL.

Ita in editis. In codicibus Ratoldi & Remenſi, hæc

verba

verba deſunt, & rectius, ut arbitror. Nam hic tantum quæſtio eſt de promotione Subdiaconi ad Diaconium, & Diaconi ad Preſbyterium.

Nota 740. SI QUIS HABET ALIQUID, &c.

Olim de ordinandorum moribus, ingenio, & capacitate diligenter perquirebatur, ut manifeſtum eſt ex edicto Theophili mox citando, ex S. Leone Epiſt. 88. *Expectarentur ſane vota civium, teſtimonia populorum, quæreretur honoratorum arbitrium, quæ in Sacerdotum ſolent ordinationibus ab his qui norunt patrum regulas cuſtodiri, ut Apoſtolicæ auctoritatis norma in omnibus ſervaretur, quæ præcipit ut Sacerdos Eccleſiæ præfuturus non ſolum atteſtatione fidelium, ſed etiam eorum qui foris ſunt, teſtimonio muniatur.* Concil. Carthag. III. can. 22. *Ut nullus ordinetur Clericus, niſi probatus vel Epiſcopi examine, vel populi teſtimonio.* S. Cypriano Epiſt. 33 *In ordinationibus Clericis, fratres cariſſimi, ſolemus vos ante conſulere, ac mores & merita ſingulorum communi conſilio ponderare.* Idem habetur Epiſt. 68. & apud ſanctum Baſilium Epiſt. 181. ubi hæc materia fuſius tractatur. Idem videre licet apud Lampridium in Alexandro Severo: *Ubi aliquos voluiſſet vel Rectores provinciis dare, vel præpoſitos facere, vel procuratores,* id eſt *rationales ordinare; nomina eorum proponebat hortans populum ut ſi quis quid haberet criminis, probaret manifeſtis rebus: ſi non probaſſet, ſubiret pœnam capitis. Dicebatque grave eſſe quod id Chriſtiani & Judæi facerent in prædicandis Sacerdotibus qui ordinandi ſunt, non fieri in provinciarum Rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita.*

Quare & publice ordinandi ſunt Clerici, ut Epiſcopus de his palam ſciſcitetur a populo, ut in noſtris codicibus manuſcriptis videtur, juxta antiquum morem, quem notare licet in edicto Theophili Patriarchæ Alexandrini can. 6. *De his qui ordinandi ſunt, hæc erit forma; ut quicquid eſt ſacerdotalis ordinis conſentiat & eligat, & tunc Epiſcopus examinet, vel ei etiam aſſentiente Sacerdotali ordine,* χειροτονείτω ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας παρόντος τοῦ λαοῦ, καὶ προσφωνοῦντος τοῦ Ἐπισκόπου, εἰ καὶ ὁ λαὸς δύναται αὐτῷ μαρτυρεῖν. χειροτονία δὲ λαθραίως μὴ γινέσθω, id eſt, *Ordinet præſente populo, & Epiſcopo alloquente, an poſſit, & populus ei ferre teſtimonium. Ordinatio autem non fiat clanculum.*

Nota 741. INCIPIUNT OMNES, KIRIE ELEISON, CUM LITANIA.

In codice Remenſi, & in Ordine Romano, nihil tale extat. Hæc Litania olim erat breviuſcula, quam hic ſubjiciam ex codice Ratoldi.

Kyrie eleiſon.
Kyrie eleiſon.
Chriſte audi nos.
Sancta Maria, ora pro nobis.
Sancte Michael, ora.
Sancte Gabriel, ora.
Sancte Raphael, ora.
Omnes ſancti Angeli, orate.
Sancte Johannes, ora.
Sancte Petre, ora.
Sancte Paule, ora.
Sancte Andrea, ora.
Omnes ſancti Apoſtoli, orate.
Sancte Stephane, ora.
Sancte Line, ora.
Sancte Clete, ora.
Omnes ſancti Martyres, orate.
Sancte Sylveſter, ora.
Sancte Leo, ora.
Sancte Ambroſi, ora.
Sancte Auguſtine, ora.
Omnes ſancti Confeſſores, orate.

A Sancta Felicitas, ora.
Sancta Agnes, ora.
Sancta Agatha, ora.
Omnes ſanctæ Virgines, orate.
Omnes Sancti, orate.
Propitius eſto, libera nos Domine.
Per adventum tuum, libera Domine.
Per nativitatem tuam, libera Domine.
Per circumciſionem tuam, libera Domine.
Per baptiſmum tuum, libera Domine.
Per jejunium tuum, libera nos.
Per Crucem tuam, libera.
Peccatores, te rogamus.
Ut Apoſtolicum noſtrum. Ut Regem noſtrum.
Ut Epiſcopum noſtrum. Fili Dei, te rogamus.
B III. Agnus Dei qui tollis. III. Chriſte audi nos. III.

Nota ſuperiorem Litaniam, quam edidimus, eſſe antiquioris formæ hac præſenti: in qua ubi *ei nos* deſideratur, ſupplendum eſt.

Nota 742. SOLUS EPISCOPUS QUI EUM BENEDICIT, MANUS SUPER CAPUT ILLIUS PONAT.

Ita in editis, in codicibus Rodradi, & Ratoldi, & in Concilio Carthag. IV. can. 4. Hunc tamen ritum improbat Amalarius lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 12. vultque manum imponi Diacono non ſolum ab Epiſcopo, ſed a ceteris Preſbyteris: *Eſt libellus quidam,* inquit, *apud nos de ſacris Ordinibus, neſcio cujus auctoritatis, qui dicit ſolum Epiſcopum debere manus imponere ſuper Diaconum: quia non ad ſacerdotium conſecratur, ſed ad miniſterium. Numquid ſcriptor libelli doctior atque ſanctior Apoſtolis; qui poſuerunt plures manus ſuper Diaconos, quando conſecrabantur.* Quod miror: quia Concilium Carthag. IV. Ordo Romanus (ut librum Pontificalem omittam) libri Sacramentorum tam editi, quam mſſ. conveniunt cum ipſo libello; neque ratio Amalarii multum cogit: quia cum hæc prima Ordinatio fieret ab Apoſtolis ſimul congregatis, æquum erat ut omnes manus imponerent, quamvis id minime eſſet neceſſarium, cum unicus ſufficere potuiſſet. Sed & communi huic doctrinæ favet magnus Dionyſius cap. 5. lib. de Eccleſiaſt. hierarch. ὁ δὲ λειτουργὸς ἐπὶ τοῖν ποδοῖν κλίνας ἐπὶ θατέρου τοῖν δυοῖν ... ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὴν τοῦ τελοῦντος αὐτὸν ἱεράρχου δεξιὰν, τελειούμενος ὑπ' αὐτοῦ ταῖς τῶν λειτουργῶν τελεστικαῖς ἐπικλήσεσιν. id eſt, Diaconus vero genu altero flexo ante altare, dexteram manum Pontificis, qui eum conſecrat, ſuper caput habet, ab eo conſecratus iis precationibus quibus Diaconi conſecrari ſolent.[a] Opinioni Amalarii favere videtur Pontificale mſ. quod eſt in Secretario Eccleſiæ Rothomagenſis, videturque eſſe Anglicanum, in quo hæc adduntur: *Reliqui vero Sacerdotes juxta manum Epiſcopi caput illius tangant; quia non ad Sacerdotium,* &c.

E *Nota* 743. OREMUS, DILECTISSIMI, &c.

Ita in editis, & in cod. Ratoldi, atque in Ordine Romano. In cod. Remenſi ſicut in Pontificali Romano hæc oratio paulo prolixior habetur; quam præcedit, tum in Ordine, tum in Pontificali Romano ejuſmodi allocutio Pontificis: *Commune votum,* &c. Quæ in codice Remenſi extat poſt conſecrationem, *Adeſto, quæſumus, omnipotens Deus,* &c. & ei præfigitur hic titulus: *Ad conſummandum Diaconatus officium.* In codice Ratoldi habetur in fine Ordinationis ſub eodem titulo.

Nota 744. EXAUDI, DOMINE, PRECES NOSTRAS, &c.

F Ita in editis, in Ordine Romano, & in codicibus Rodradi & Ratoldi; extat in Pontificali Romano.

[a] Circa ritum hunc variant codices mſſ. alii enim ſolum Epiſcopum ordinando Diacono manum imponere præcipiunt, ut Gemet. & vetuſtiſſimum Pontificale Egberti Eborac. Arch. ante annos 900, litteris Saxonicis ſcriptum: alii jubent aſtantes Preſbyteros, poſt impoſitionem manuum Epiſcopi caput ordinandi tangere, ut codices Noviomenſis & Reg. Noſtrum Edm. Martene conſule de antiq. Eccleſ. Ritibus cap. 8. de Ritib. ad Sacram. Ord. ſpectantibus.

Nota 745. ADESTO, QUÆSUMUS, OMNIPOTENS DEUS, &c.

In editis præfigitur, *vere dignum*, &c. ut in Pontificali Romano; quod non habetur in aliis codicibus noſtris mſs. nec in Ord. Rom. Unde ſupra in hoc codice S. Eligii ſcriptum eſt: *Et non dicitur, vere dignum, in conſecratione.*

Nota 746. HONORUM.

Ita in omnibus aliis codicibus noſtris mſs. & in Pontificali Rom. Sed in excuſis, in cod. Tiliano, & in Ordine Romano legitur, *honorum*, non ita recte. Hæc enim vox *honor* dicitur de tribus excellentioribus Ordinibus Diaconatu, Presbyteratu, & Epiſcopatu. Ennodius in Euchariſtico: *Ordinaſti ut per officium Levitarum coactus ſanarer, & impactis honoris ſarcina, quod premebat, a me pondus amoveret.* Et in vita ſancti Epiphanii Ticinenſis: *Poſt ad Diaconii evectus infulas viceſimum annum ætatis aſcendit, turbabatur ſuſcepti honoris tyrocinio.* Sanctus Cyprianus Epiſt. 34. *Ceterum Presbyterii honorem deſignaſſe nos illis, ut ſciatis.* Epiſt. 65. *Fungeris circa eum poteſtate honoris tui, ut eum vel deponas, vel abſtineas.* Et Epiſt. 68. *Ab Ordinatione autem Cleri atque Sacerdotali honore prohiberi.* Optatus Milevitanus lib. 2. adverſus Parmenianum: *Honore nominis ſui ſpoliati ſunt Sacerdotes.* Et infra agens de Donatiſtis qui Diaconos, Presbyteros, & Epiſcopos Catholicos abdicaverant, & pœnitentiam agere coegerant: *Et cum poſſetis eſſe filii Dei, filii hominum eſſe voluiſtis, & ad infigendum morſum honoribus alienis, linguas acuiſtis in gladios. Impleſtis in vobis quod in Pſalmo lvj. ſcriptum eſt: Filii hominum dentes eorum, arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Ergo linguas veſtras acuiſtis in gladios, quas moviſtis in mortes non corporum, ſed honorum; jugulaſtis non membra, ſed nomina. Quid prodeſt, quia vivi ſunt homines, & occiſi ſunt honores a vobis: valent quidem membris, ſed crepta portant funera dignitatis.* Et infra: *Eſuriſtis honores innocentium Sacerdotum.* Et paulo poſt: *Gutturi veſtro honorum funera non ſufficiunt.* Sanctus Auguſtinus lib. 2. adverſus Epiſtolam Parmeniani cap. 11. *Et cum expedire non videatur Eccleſiæ ut Præpoſiti eorum venientes ad Catholicam ſocietatem honores ſuos ibi non adminiſtrent, non eis tamen ipſa Ordinationis Sacramenta detrahuntur, ſed manent ſuper eos.* Concilium Arelatenſ. IV. can. 1. *Epiſcopatus vero vel Presbyterii honorem nullum laicus ante præmiſſam converſionem, vel ante XXX. ætatis annos accipiat.* Et can. 2. *Sed nec reliqui Pontifices Presbyterii vel Diaconatus honorem conferre præſumant,* &c.

Ita apud Græcos de his tribus Ordinibus dicitur vox τιμὴ, id eſt honor. Concilium Nicænum can. 8. ὁ δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις Καθαροῖς ἐπίσκοπος τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἕξει, id eſt, qui autem apud eos qui Cathari dicuntur, Epiſcopus nominatur, Presbyteri honorem habebit. Concil. Ancyranum can. 2. διακόνους ὁμοίως θύσαντας, μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπαλαίσαντας, τὴν μὲν ἄλλην τιμὴν ἔχειν, id eſt Diaconos ſimiliter qui ſacrificaverint, poſtea autem reluctati ſint, alium quidem honorem habere. Et can. 18. ἐὰν δὲ στασιάζωσι πρὸς τοὺς καθεστῶτας ἐκεῖ ἐπισκόπους, ἀφαιρεῖσθαι αὐτοὺς τὴν τιμὴν τοῦ πρεσβυτερίου, id eſt, Quod ſi adverſus eos, qui illic Epiſcopi conſtituti ſunt, ſeditiones moverint, honorem Presbyterii ab eis auferri. Syneſius Epiſt. 67. agens de Epiſcopis: πραγματεύονται δὲ τὰς τιμὰς, id eſt, ſtruuntur honoribus, eo vagantes ubi majus compendium eſt. Et infra, τάχυ γὰρ ἂν ἐπανέλθοιεν, εἰ περὶ τῆς τιμῆς ὑποδειδίοιεν, id eſt, nam citius ad ſua loca reverterentur, ſi honoris ſui jacturam metuant.

Cum autem Diaconatus ſit honor in Eccleſia & ſupra ſacer Ordo appelletur, ex hoc internoſcere poſſumus quanta ſit hujus Ordinis dignitas, quæ in hoc maxime conſiſtit, ut proxime aſſiſtat Sacerdoti ſacra facienti, ſitque ejus in tanti myſterii celebratione adjutor, cui juxta ſanctum Ambroſium libro primo de Officiis cap. 41. commiſſa eſt Dominici corporis & ſanguinis conſecratio. Quod ſic intelligendum eſt, Petro Cantore interprete lib. mſ. de verbo myſtico cap. 41. *Experire etenim utrum miniſtrum idoneum elegeris, cui commiſiſti Dominici corporis & ſanguinis conſecrationem: non ad conficiendum, ſed ad aſſiſtendum: qui ſicut ſecretarius altaris particeps eſt confectionis Euchariſtiæ: non quia ſumat, & conficiat: non quia hoc ſine eo non poſſit fieri; ſed quia celebrius, & in majori reverentia conficitur corpus Domini cum præſentia miniſtri & teſtimonio ejus.* Ex quo Petri textu manifeſtum eſt locum [a] S. Ambroſii eſſe corruptum: nam in veteribus & recentioribus illius editionibus deeſt τὸ *corporis*, & in recentioribus τὸ *conſecrationem* mutatum eſt in τὸ *diſpenſationem*. Cum in veteribus ſit τὸ *conſecrationem*, Baſileæ editis anno 1492. ut in cod. mſ. Biblioth. Corbeienſis in quo non eſt τὸ *corporis*.

Nota 747. QUÆ SUNT AGENDA CONCEDERE.

In Pontificali Romano hæc ſequuntur interpoſita: *Hic ſolus Pontifex manum dexteram extendens ponit ſuper caput cuilibet ordinando, & nullus alius: quia non ad ſacerdotium, ſed ad miniſterium conſecratur, dicens ſingulis: Accipe Spiritum ſanctum ad robur, & ad reſiſtendum diabolo & tentationibus ejus in nomine Domini.* Quæ priora verba, *Hic ſolus Pontifex*, &c. aut ſaltem ſimilia non habentur hoc loco in excuſis, nec in codicibus Remenſi & Ratoldi, nec in codice Tiliano, nec in Ordine Romano, ſed præmittuntur Orationi huic: *Oremus, dilectiſſimi, Deum Patrem omnipotentem,* &c. In codice vero Rodradi nuſquam habentur, quia in eo nullæ ſunt rubricæ in Ordinationibus Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi. Poſteriora vero illa verba, *Singulis dicens, accipe Spiritum ſanctum ad robur,* &c. nullatenus extant in editis, nec in aliis codicibus noſtris mſs. hoc eſt, Rhemenſi, Rodradi, & Ratoldi, nec in Ordine Romano, nec in codice Tiliano.

Nota 748. QUANDO STOLAM INDUIS, PER HOC SIGNUM VOBIS DIACONATUS OFFICIUM, &c.

Hæc deſiderantur in codice Rodradi. In codice Ratoldi formula verborum ſingulariter effertur. In Ordine & Pontificali Romano ſtola induitur ſub alia verborum formula. In eodem Ordine Romano ſequitur traditio lib. Evangeliorum ſub hac forma: *Accipite poteſtatem legendi Evangelium*, &c. ut in Pontificali Romano, & in codice Tiliano.

Sed hæc porrectio libri Evangeliorum cum ſua forma abeſt ab editis, & a codicibus Remenſi, Rodradi, & Ratoldi: nec habetur in Concilio Carthaginenſi IV. nec apud ſanctum Iſidorum, Amalarium, Alcuinum, & Rabanum: nec erat olim in antiquiſſimo Ordinario Eccleſiæ Anicienſis quo utebatur Durandus in Ordinum collatione, ut ipſe teſtatur in 4. ſent. diſt. 24. quæſt. 3. *Sed contra hoc argui poteſt; quia illud in quo imprimitur character, debet obſervari, & probabile eſt quod obſervetur in omni Eccleſia, ſed traditio libri in Ordinatione Diaconi non obſervatur in omni Eccleſia: nec antiquitus forſitan obſervabatur in aliqua Eccleſia. Unde ſecundum Ordinarium antiquiſſimum Eccleſiæ Anicienſis, cui præſumus, liber Evangeliorum non tradebatur Diacono in Ordinatione ſua: ſed nos volentes nos conformare ceteris Eccleſiis, poſuimus de manu noſtra in margine dicti Ordinarii, quod liber Evangeliorum tradatur cum conſueta forma verborum. Quare non videtur quod in traditione libri imprimatur character Diaconatus. Et ideo alia opinio eſt, quod character imprimitur in impoſitione manuum. Per quod datur intelligi, quia applicatur*

[a] Conſule novam operum Ambroſii editionem ad hunc locum, qui ſic profertur. *Cui commiſiſti Dominici ſanguinis conſecrationem.* Favent tamen lectioni Petri Cantoris decem codd. mſs. Gallic. & unus Vatic. De mutatione vocis *conſecrationem*, in *diſpenſationem*, lege notam eruditiſſimorum editorum, qua locus hic luculentiſſime illuſtratur.

catur ad magnum miniſterium. Et huic videtur ea- non concordare 23. diſtinctione ubi dicitur quod cum ordinatur Diaconus, ſolus Epiſcopus ei manum impo- nit, eo quod ad miniſterium applicetur. Quare mihi videtur frigida reſponſio illorum (quæ nec in mentem Durandi venit) qui dicunt Eccleſiam Anicienſem in hoc erraſſe: cum manifeſtam videamus conformitatem hujus veteris Ordinarii præfatæ Eccleſiæ cum ſupra citatis Sacramentorum codicibus, Auctoribus, & Concilio Carthag. IV. Nec obſtat quod Diaconi ex veteri conſuetudine legant Evangelium, ut apparet ex Epiſt. ſancti Hieronymi ad Sabinianum: *Evangelium Chriſti quaſi Diaconus lectitabas*, non enim ſemper & ubique in Eccleſia fuit, ut clarum eſt ex his quæ ſupra de Lectoribus docuimus ex ſancto Cypriano, & Conc. Toletano I. Quod confirmatur ex Sozomeno lib. 7. cap. 19. *ταύτην τὴν ἱερὰν βίβλον (εὐαγγέλιον) ἀναγινώσκει ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μόνος ὁ Ἀρχιδιάκονος, παρὰ δὲ ἄλλοις διάκονοι, ἐν πολλαῖς δὲ ἐκκλησίαις οἱ ἱερεῖς μόνοι, ἐν δὲ ἐπισήμοις ἡμέραις Ἐπίσκοποι, ὡς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἀναστασίμου ἑορτῆς*, id eſt, Sacrum hunc librum (Evangelium) legit hic (Alexandriæ) ſolus Archidiaconus, apud alios vero Diaconi, in multis Eccleſiis ſoli Sacerdotes; diebus autem ſolemnibus, Epiſcopi, ut Conſtantinopoli prima feria reſurrectionis Dominicæ. Nec dicendum eſt hos Presbyteros & Epiſcopos, etiam Diaconos fuiſſe, Id enim minime certum eſt: cum olim prætermiſſo Diaconio multi Epiſcopi & Presbyteri crearentur.

Huic doctrinæ favet quod cum Diaconi primum inſtituti ſunt, nondum erant ſcripta Evangelia. Tandem in Concilio Toletano IV. can. 27. Diaconus degradatus accipit tantum orarium & albam cum ſuæ dignitati reſtituitur: *Si Diaconus*, inquit Concilium, *orarium & albam*, nulla facta libri Evangeliorum mentione: recipit enim id quod prius in ſua ordinatione acceperat, ut eſt in eodem canone, qui ita ſe habet: *Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus, ſi a gradu ſuo injuſte dejectus, in ſecunda ſynodo innocens reperiatur, non poteſt eſſe quod fuerat, niſi gradus amiſſos recipiat coram altario de manu Epiſcoporum; ſi Epiſcopus eſt, orarium, annulum & baculum; ſi Presbyter, orarium & planetam; ſi Diaconus, orarium & albam; ſi Subdiaconus, patenam & calicem. Sic & reliquos gradus ea in reparationem ſui recipiant quæ, cum ordinarentur, perceperant.* Ubi hæc verba: *Niſi amiſſos gradus recipiat*, non ita capienda ſunt, quaſi ejuſmodi ſeu Epiſcopus, ſeu Presbyter, ſeu Diaconus, ſeu Subdiaconus degradatus gradu ſuo penitus privatus ſit: ſed hæc amiſſio gradus intelligitur dumtaxat quoad facultatem miniſtrandi in tali Ordine, & quoad communionem clericalem: itaut ejuſmodi dejectus non poſſet amplius fungi Ordinis ſui miniſterio, nec communicare cum Clericis, ſed cum laicis tantum. Quare reſtitutio ejuſmodi inſtrumentorum non eſt iterata Ordinatio, ſed tantum ritus quidam exterior, quo ſignificatur ejuſmodi dejectum poſſe jam ſuo miniſterio fungi, & communicare cum Clericis: alioqui iteranda fuiſſet manus impoſitio quæ his Ordinibus eſt eſſentialis, (ſi Subdiaconatum exceperis, qui per manus impoſitionem non confertur) quod tamen hic non apparet. In Pontificali mſ. ſupra citato quod Anglicanum eſſe creditur, extat libri Evangeliorum traditio ſub hac forma: *Accipe iſtud volumen Evangelii, lege & intellige, & tu opere adimple.*

Tandem poſt indutam ſtolam in Ordine Romano, & in codice Remenſi ſic habetur: *Sequitur benedictio: Domine ſanctæ fidei, ſpei, gratiæ*, &c. In codice Ratoldi: *Benedictio poſt ſtolas ſuper omnes: In nomine ſanctæ Trinitatis, & unicæ divinitatis. Alia: Domine ſanctæ fidei, ſpei, gratiæ*, &c. *Ad conſummandum Diaconatus officium. Commune votum permaneat, communis oratio proſequatur*, &c.

In citato Pontificali Anglicano mſ. poſt traditionem libri Evangeliorum Diaconi manus unguntur: ita enim habetur: *Conſecratio manuum Diaconi de oleo atque Chriſmate. Conſecrentur manus iſtæ, quæſumus, Domine, & ſanctificentur per iſtam unctionem tuamque benedictionem, ut quæcumque benedixerint, benedicta ſint; & quæcumque ſanctificaverint, ſanctificata ſint. Per.* Et ſane olim in Gallia hic mos inoleverat ut manus Diaconi ungerentur: quod manifeſtum eſt ex Epiſtola Nicolai Papæ I. ad Rodulphum Archiepiſcopum Bituricenſem: *Præterea ſciſcitaris utrum ſolis Presbyteris, an Diaconibus debeas, cum ordinantur, manus Chriſmatis liquore perungi.* Quod non interrogaſſet Pontificem Maximum Rodulphus, niſi id moris eſſe in Diaconorum ordinatione alicubi in Gallia compertum habuiſſet.

Tom. III. Conc. Gallic.

Nota 749. PRESBYTER CUM ORDINATUR, &c.

Ita in editis, & in manuſcriptis noſtris codicibus Remenſi, Ratoldi, Tiliano, & S. Germani a Pratis. In Ordine Romano, & in Concilio Carthag. IV. can. & in Pontificali mſ. quod Anglicanum eſſe putatur, pro his verbis, *ſuper ejus caput teneant*, legitur *ſuper illius ponat caput.* In Pontificali Romano hæc omnia aliter in hunc modum habentur: *Pontifex ſtans ante faldiſtorium cum mitra, & nulla oratione nulloque cantu præmiſſis, imponit ſimul utramque manum ſuper capita cujuſlibet ordinandi ſucceſſive, nihil dicens; idemque faciunt poſt eum omnes Sacerdotes qui adſunt.*

Nota 750. OREMUS DILECTISSIMI, &c.

Ita in editis & in cod. Rodradi & Ratoldi: ita etiam in codic. Rem. & in Ordine Romano, in quibus præmittitur allocutio ad populum in hunc modum: *Quoniam, dilectiſſimi fratres*, &c. In Pontificali Romano hæc oratio plurali numero enuntiatur.

Nota 751. EXAUDI NOS, QUÆSUMUS, DOMINE DEUS NOSTER, &c.

Ita in excuſis, & in codicibus Remenſi, Rodradi, & Ratoldi, atque etiam in Ordine & Pontificali Romano, in quibus præmittitur, *Flectamus genua, levate.*

Nota 752. CONSECRATIO.

Ita in editis, & in codice Ratoldi. In codicibus Remenſi & Ratoldi additur *τὸ Presbyteri.* In Pontificali Romano hæc duo vocabula deſiderantur. In Ordine Romano legitur, *conſecratio eorumdem.*

Nota 753. DOMINE SANCTE, PATER OMNIPOTENS, &c.

In codice Ratoldi hæc præmittuntur, *Dominus vobiſcum*, &c. *ſurſum corda*, &c. Pontificali Romano his præmittitur, *Per omnia ſecula ſeculorum.* In codice Remenſi hanc orationem hæc ſequuntur: *Conſummatio Presbyteri ſit nobis, fratres, communis oratio. Item Benedictio: Deus ſanctificationum auctor.* Quæ non extant in excuſis, neque in codice Rodradi. Habentur quidem in codice Ratoldi, ſed poſt unctionem manuum & capitis: in Ordine etiam Romano, ſed poſt indutam caſulam. At in Pontificali deſideratur, *Conſummatio Presbyteri, ſit nobis, fratres, communis oratio*, &c. Sed poſt indutam caſulam dicitur, *Deus ſanctificationum auctor.*

Nota 754. HONORUM.

In editis, & in Ordine Romano legitur *τὸ bonorum*, non ita recte. Vide paulo ante annotata.

Nota 755. PONTIFICES SUMMOS.

Id eſt, Epiſcopos. Ita enim appellati ſunt Epiſcopi. Fortunatus lib. 11. epigr. 13.

Pontifici ſummo nos commendare precamur:
Regibus & Dominis ferte ſalutis opes.

Intelligit enim ibi ſanctum Germanum Pariſiorum Epiſcopum. Confule obſervationes noſtras ad Martyrologium Sanctorum Ordinis S. Benedicti; & Johannem Savarodem ad Epiſt. 11. lib. 9. Sidonii. Hanc autem orationem in codice Ratoldi ſubjecta ſequuntur: *Modo convertat ſtolam in collo, & induatur caſula. Per hæc indumenta ſtolam & caſulam ſalutis indui merearis, & æternæ perpetuitatis plenitudinem cum ſanctis Sacerdotibus Chriſto miniſtrante capeſſere valeas.* In Ordine quidem & Pon-

tificali Romano idem ritus extat, ſed ſub alia verborum formula: *Accipe jugum Domini*, &c. Extatque idem ritus in Euchologio Græcorum in Ordinatione Presbyteri, ὃς αἴρει τὸ ὄπισθεν ὠράριον αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν τοῦ δεξιοῦ μέρους, id eſt, & poſteriorem orarii illius partem transfert ad anteriorem ea parte dextra. Hinc capiendus eſt locus Concilii Bracarenſis III. can. 3. *Scilicet, ut cum Sacerdos ad ſolemnia Miſſarum accedit, aut per ſe Deo ſacrificium oblaturus, aut Sacramentum corporis & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti ſumturus, non aliter accedat quam orario utroque humero circumſeptus, ſicut & tempore Ordinationis ſuæ dinoſcitur conſecratus; itaut de uno eodemque orario cervicem pariter & utrumque humerum premens, ſignum in ſuo pectore *præparet Crucis. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi ſubjaceat.*

* alibi præfera.

Orarium autem eſt quod vulgo ſtolam dicimus, de quo vide Johannem Meurſium in Lexico Græco-Barbaro, & Iſaacium Caſaubonum ad Flavium Vopiſcum in vita Aureliani. Quod orarium ſive ſtola detur in ſua Ordinatione Presbyteris, patet etiam ex Concilio Toletano IV. can. 27. Græcia dicitur ἐπιτραχήλιον, ut clarum eſt Theoria myſtica ſancti Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani, quia circum collum componitur.

Nota 756. HIC VESTIS ET CASULAM. BENEDICTIO PATRIS, ET FILII, &c.

Ita in editis, & in codice Remenſi. In Ordine & Pontificali Romano habetur: *Accipe veſtem ſacerdotalem*, &c. In codice Ratoldi legitur: *Benedictio poſt caſulas ſuper omnes. Benedictio Dei Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, deſcendat ſuper vos, & his ſacerdotalibus veſtibus induti, protecti, & muniti eſſe valeatis ab omnibus impugnationibus malignorum ſpirituum, & ſitis benedicti in nomine Domini noſtri & in virtute Spiritus ſancti in Ordine Sacerdotali, & offeratis hoſtias placabiles pro peccatis atque offenſionibus omnipotenti Deo, cui eſt honor & gloria.* In Concilio Toletano IV. can. 27. Presbytero in ſua ordinatione Planeta datur, quæ idem eſt, ac Caſula.

Nota 757. CONSECRENTUR MANUS ISTÆ. &c.

Ita in editis, & in cod. Remenſi. In codice Ratoldi legitur: *Conſecrentur manus iſtæ, quæſumus, Domine, de Oleo ſancto, & de Chriſmate ſancto*, &c. In codice Tiliano, Ordine & Pontificali Romano, ſic habetur: *Conſecrare, & ſanctificare digneris, Domine, manus iſtas.* In codice Rodradi hæc manuum unctio deſideratur. De unctione manuum Presbyteri in ejus ordinatione hæc reperire eſt apud Burchardum lib. 2. cap. 55. ex dictis ſancti Auguſtini loquentis ad Presbyteros: *Unde oportet vos ſemper memores eſſe tantæ dignitatis, memores veſtræ conſecrationis, memores ſacræ, quam in manibus ſuſcepiſtis, unctionis; ut nec ab eadem degeneretis, ne manus ſacro unguine delibutas peccando polluatis.* Apud Amalarium lib. 1. de Offic. Eccl. cap. 13. *Hunc morem tenent Epiſcopi noſtri, manus Presbyterorum ungunt de oleo.* Illius mentio fit in epiſtola Nicolai Papæ I. ad Rodulphum Bituricenſem Archiepiſcopum, in qua dicit eam non eſſe in Eccleſia Romana uſitatam, dubitatque an uſpiam fuerit aliquando; quod miror propter auctoritates ſupra citatas, & quoſdam ex codicibus noſtris mſſ. qui uſum Romanum ſequuntur, ipſo Nicolao Papa antiquioribus: tum maxime quia remittit ipſum Rodulphum ad Epiſtolam Innocentii I. ſcriptam ad Decentium Eugubinum, in qua, de hac re, ut de Ordinationibus ne γρῦ quidem, quarum tamen Nicolaus mentionem facit.

Hæc autem manuum unctio fiebat in modum crucis, ut planum eſt ex Ordine Romano: *Expleta autem oratione accipiens Oleum ſanctum, faciat Crucem ſuper ambas manus*, &c. Hæc unctio aliter fit in Pontificali Romano. In codice Ratoldi additur unctio capitis ſub hoc titulo, & formula: UNGATUR CAPUT. *Ungatur caput tuum & conſecretur cæleſti benedictione in Ordine ſacerdotali, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, amen. Pax tibi.* Idem videre eſt in Pontificali mſ. quod ſervatur in Secretario Eccleſiæ Rothomagenſis,

A putaturque eſſe Anglicanum: CONSECRATIO CAPITIS CUM OLEO. *Ungatur & conſecretur Caput tuum cæleſti benedictione in Ordine ſacerdotali, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, amen. Pax tibi,* ℟. *Et cum Spiritu tuo.* Quæ quidem unctio capitis cum ſua formula non extat in editis, neque in aliis codicibus noſtris mſſ. neque in Ordine & Pontificali Romano.

Sequitur in codice Ratoldi: ITEM BENEDICIT MANUS SACERDOTUM. *Benedic, Domine, has manus, & ſanctifica Sacerdotem ill. ad conſecrandas hoſtias quæ pro delictis atque negligentiis populi offeruntur: & ad cetera benedicenda, quæ ad uſus populi neceſſaria ſunt: & præſta, quæſumus, ut quæcumque benedixerint, benedicantur; & quæcumque ſacraverint, ſacrentur, Salvator.* Tandem in Pontificali Romano ſequitur traditio pateræ cum hoſtia ſuper- B poſita, & calicis cum vino & aqua ſub hac verborum forma: *Accipe poteſtatem offerre ſacrificium Deo, tam pro vivis quam pro defunctis, in nomine Domini.*

In Ordinibus mſſ. ſancti Germani a Pratis, & Tiliano, & in Ordine Romano extat ejuſmodi inſtrumentorum traditio cum ſua forma, quæ tamen ibi pluraliter effertur: *Accipite poteſtatem*, &c. nec in eis ulla fit aquæ mentio. Sed hæc traditio cum ſua forma deeſt in Sacramentariis excuſis, ut in codicibus mſſ. Remenſi, Rodradi, ſancti Eligii, & Ratoldi, atque etiam in Pontificali mſ. quod putatur eſſe Anglicanum. Non habetur etiam in Concilio Carthag. IV. toties citato, nec in Concilio Toletano IV. can. 27. neque ulli antiqui Patres mentionem aliquando fecerunt; non ſanctus Iſidorus, non Amalarius, non Rabanus, non Conſtitutiones Apoſtolicæ lib. 8. cap. 16. & ſeqq. non omnium antiquiſſimus Dionyſius magnus, qui de C ſacris Ordinibus dedita opera, & ex profeſſo tractavere; nihilque ſimile in ſacris Scripturis reperiris: neque Chriſtus in ſuprema illa cœna Apoſtolos inſtituens Sacerdotes, illis ejuſmodi porrexit inſtrumenta; neque tum tradidit eis panem & vinum, ſed corpus ſuum & ſanguinem ſub ſpeciebus panis & vini. His conſentit Eccleſia Orientalis, ſeu Græca, quæ ejuſmodi inſtrumentorum traditione in Presbyterorum Ordinatione non utitur, ut palam eſt ex eorum Euchologio, quod infra ſumus producturi: nec tamen Eccleſia Romana umquam eorum Ordinationem improbavit, quæ permittit ut apud nos Græci Presbyteri Miſſas faciant, nobis eas audientibus: quemadmodum etiam in eorum regione facimus, illis celebrantibus; quod eſſet intolerabilis idololatria, ſi non eſſent vere ordinati. Neque in Concilio Florentino, D in quo Græci cum Eccleſia Romana ſunt reconciliati, umquam de eorum Ordinationibus dubitatum eſt: neque in unione Armenorum, cum ipſis Armenis Eugenius IV. tradidit ritum Eccleſiæ Romanæ in Ordinationibus obſervandum, priſtinas eorum Ordinationes irritavit, neque Clemens VIII. Ruſſorum Epiſcopos, Presbyteros, & Diaconos, qui ritum Græcorum ſervabant etiam in ſuis Ordinationibus, cum eos in gratiam Eccleſiæ Romanæ recepit, iterum ordinari cenſuit. Itaque dicendum eſt materiam eſſentialem Diaconatus, Presbyteratus, & Epiſcopatus in manus impoſitione ſitum eſſe.

Nihil aliud ſonat Scriptura Actorum 6. in ſeptem Diaconorum Ordinatione: *Orantes impoſuerunt eis manus.* 1. ad Timoth. cap. 4. *Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per Prophetiam cum impoſitione manuum Preſbyterii.* Et cap. E 5. *Manus cito nemini impoſueris.* 2. ad Timoth. cap. 1. *Propter quam cauſam admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.* Confirmatur auctoritate Dionyſii magni cap. 5. Hierar. Eccl. qui ex profeſſo agens de præfatis tribus Ordinibus, nihil præter manuum impoſitionem ad eorum materiem requirit.

Hoc patet etiam ex S. Hieronymo cap. 58. Iſaiæ: *Ordinatio non ſolum ad imprecationem vocis, ſed etiam ad impoſitionem impletur manuum.* D. Ambroſio lib. de dignitate Sacerdotali cap. 5. *Homo imponit manum, Deus largitur gratiam; Sacerdos imponit ſupplicem*

dexte-

dexteram, Deus benedicit potenti dextera. Concil. Hiſpalenſi II. can. 5. *Quinto judicio ad agnitionem noſtri examinis Agabienſis Diaconi relatu deductum eſt de quibuſdam ipſius Eccleſiæ Clericis, quorum dum unus ad Presbyterium, duo ad Levitarum miniſterium ſacrarentur, Epiſcopus eorum oculorum dolore detentus fertur manum ſuam ſuper eos tantum poſuiſſe, & Presbyter quidam illis contra Eccleſiaſticum Ordinem benedictionem dediſſe*. Quæ Ordinationes a Concilio irritantur, quia benedictio fuerat a Presbytero pronuntiata. Quod etiam liquet ex Syneſio Epiſt. 66. ὑπὸ τῆς ἐκείνου χειρὸς ἐπίσκοπος ἀνεδείχθη τῆς Βιθυνῶν Βασινουπόλεως, id eſt, illius manibus Epiſcopus Baſinopolis in Bithynia conſecratus eſt. Et Epiſt. 76. καὶ δὲ τοῦ δευτέρου χειρὶ πρεσβύτερος ἀνεδέδεικτο, id eſt, quorum alterius manu Presbyter ſacratus fuerat.

Multos alios prætermitto brevitatis cauſa. Non tamen multus & nimius ero, ſi auctoritatem recentioris ſcriptoris viri graviſſimi & doctiſſimi Mariani Victorii, Epiſcopi Amerini, protulero, qui ad epiſtolam ſancti Epiphanii, quæ extat inter epiſtolas ſancti Hieronymi tom. 2. ſic ait: *Ordinatio autem fiebat cum oratione, & manus impoſitione, quemadmodum nunc Eccleſia utitur*, &c.

Hic igitur vides Ordinationem ad manuum impoſitionem impleri, & ad eamdem Spiritus ſancti gratiam conferri: ac proinde efficitur manuum impoſitionem non eſſe Ordinationi accidentariam, nec eſſe ſolam diſpoſitionem ad gratiam, ut quidam volunt. Præterea non eſt credibile Concilia & Patres tantum de his quæ ſunt Ordinationi contingentia locutos fuiſſe, de his vero quæ ſunt illi eſſentialia tacuiſſe: præſertim Concilium Carthaginenſe IV. quod enucleatius omnia, quæ ad Ordinum materiem ſpectant, deſcribit.

Nec valet id quod quidam reſpondent Concilium non omnia poſuiſſe, quia librum Pontificalem non ſcribebat. Nam etſi Concilium librum Pontificalem non ſcriberet, non erat tamen adeo difficile ac tædioſum traditionem inſtrumentorum in trium illorum Ordinum hierarchicorum explanatione annotare; cum id una aut altera linea fieri potuiſſet, ut in inferioribus Ordinibus factum fuerat. Præterea libri Sacramentorum a nobis producti, erant libri Pontificales, quibus utebantur Pontifices in Ordinum collatione, ergo in illis omnes eſſentiales materiæ aſſignantur: at nihil aliud continent, quam Concilium Carthaginenſe IV. Igitur in ipſo Concilio omnes Ordinum materiæ eſſentiales continentur. Cum autem Concilium in hac parte mire conveniat cum ſacra Scriptura, aliis antiquis Conciliis Patribus, ac libris Sacramentorum, neceſſario concluditur illud quoad materiæ eſſentialis aſſignationem in tribus illis Ordinibus nihil prætermiſiſſe. Deinde ſi Concilium materias eſſentiales inferiorum Ordinum tam diligenter aſſignavit, cur idem in aliis Ordinibus quæ ſunt gravioris ponderis & momenti, non præſtiterit? Si dicas ideo prætermiſſas fuiſſe, quia vulgares & notæ ſunt, idem etiam de materiis inferiorum Ordinum, quæ ſunt æque vulgares ac notæ, dicendum erit.

Tandem hæc doctrina manifeſte colligitur ex eodem Concilio, can. 5. ubi agens de Ordinatione Subdiaconi ſic ait: *Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impoſitionem non accipit, patenam de manu Epiſcopi accipiat vacuam, & calicem vacuum*, &c. Si igitur traduntur inſtrumenta Subdiacono, quia non ei manus imponuntur, recte ſequitur tribus illis ſuperioribus Ordinibus non eſſe neceſſariam inſtrumentorum traditionem, quia manus illis imponuntur, ac proinde nihil de materia illis eſſentiali a Concilio fuiſſe prætermiſſum. Quare quemadmodum inferiores Ordines ſola inſtrumentorum porrectione ſine manuum impoſitione: ſic tres illi ſuperiores ſola manuum impoſitione ſine inſtrumentorum traditione perfici poſſunt, & par utrobique ratio a contrario.

His accedit auctoritas Facultatis Theologicæ Pariſienſis aliarum facile principis, in cujus theſibus publicis hæc doctrina vulgo defenditur; ut in quadam theſi VII. Junii anno CIↃIↃCXXXIII. quam profert R.

A ac doctiſſimus Pater Jacobus Sirmondus cap. 8. Antirrhetici, cui inditum eſt: *Quibus Ordinibus impoſitio eſt manuum, his ſolam ſufficere ad valorem firmitatemque Sacramenti*. In theſibus Jacobi de Mont-rouge Pariſini Baccalaurei Navarrici, Eccleſiæ Andegavenſis Canonici, Ordinarii Reginæ Eleemoſinarii die 19. Januarii, anno CIↃIↃCXXXVIII. pro majore Ordinaria in Scholis Theologorum Regiæ Navarræ, præſide S. M. N. Alberto de S. Gilles doctore Pariſienſi, apud Carmelitas Theologiæ Profeſſore, dedicatis illuſtriſſimo viro Auguſtino Potier Bellovacenſium præſuli, & magno Reginæ Eleemoſynario, in quarum octava poſitione hæc habentur: *In Ordinatione miniſtrorum reperitur Symbolum ſeu ritus externus,* B *ſcilicet manus impoſitio, quæ in Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis; ut eſſentialis deſignatur; cætera ad integritatem materiæ dumtaxat ſpectant*. In theſibus Renati Robeville Baccalaurei Theologi, & Rectoris Univerſitatis ſtudiorum XXI. Junii, eodem anno in exterioribus Sorbonæ Scholis pro majore Ordinaria Præſide S. M. N. Jacobo Charton Doctore Theologo, & Socio Sorbonico, Eccleſiæ Pariſienſis Canonico, & Pœnitentiario Presbytero, dedicatis illuſtriſſimo viro Domino Petro Seguier Franciæ Cancellario, in quarum VIII. poſitione hæc videre licet: *Impoſitio manuum eſſentialis materia, librorum aut vaſorum porrectio acceſſoria*. In theſibus Johannis Helyes Bajocenſis C Baccalaurei Navarrici pro majore Ordinaria, in aula Regiæ Navarræ XIII. menſis Octobris eodem anno præſide S. M. N. Joanne Nicolai apud Prædicatores Theologiæ Profeſſore, dedicatis illuſtriſſimo viro Domino Henrico Ludovico Habert de Mont-mort Marchioni, Comiti, &c. In quarum ultima poſitione hæc ſcripta ſunt: *In Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis integrans materia inſtrumentorum porrectio, eſſentialis manus impoſitio*. In theſibus Michaelis de Beauharnois Aurelianenſis, Baccalaurei Sorbonici 10. Decembris anno 1639. pro minore Ordinaria, in exterioribus Sorbonæ Scholis Præſide S. M. N. Jacopo Peretyret Doctore Theologo, & Profeſſore Navarrico, dedicatis ſanctæ memoriæ Roberto de Sorbona, in quarum V. poſitione hæc continen- D tur: *Populus omnis Chriſtianus ita eſt gens ſancta & regale ſacerdotium, ut non tamen quilibet fidelis offerendi ſacrificii habeat poteſtatem, ſed qui divina vocatione conſecratus eſt in Presbyterum per Epiſcopalem manuum impoſitionem, quam Hierarchicorum Ordinum eſſentialem arbitror materiam*. In theſibus Antonii Arnaud Pariſini, Baccalaurei Sorbonici, Eccleſiæ Virodunenſis Canonici, pro majore Ordinaria die 13. Januarii anno CIↃIↃCXL. in Scholis Sorbonicis, Præſide S. M. N. Juliano Joubert apud Prædicatores Pariſienſes Theologiæ Profeſſore, dedicatis verum Iſraelem vero de cœlo pane paſcenti, in quibus hæc reperire eſt poſitione III. *Eſſentialis ad Diaconatum, ceteroſque ſuperiores Ordines materia manus impoſitio eſſe videtur*. Plures alias ejuſmodi theſes producere poſſem; ſed E ne ſim nimius, ſuperſedeo.

Nec eſt quod quis nobis opponat Bullam Eugenii IV. in qua videtur materiam Diaconatus & Presbyteratus in traditione inſtrumentorum conſtituere; ſiquidem explicanda eſt de materia acceſſoria, vel de integrante, ut aliis placet. Nonnulli dicunt materias fuiſſe dilatatas. Si vero Pontifex nullam facit mentionem impoſitionis manuum, id factum eſt quia jam erat in uſu apud Armenos, quibus peculiarem Eccleſiæ Romanæ ritum tradere volebat. Plura vide apud Petrum Arcudium lib. 6. de Sacramento Ordinis, cujus opus Romæ approbatum eſt auctoritate Pauli V. Pontificis maximi.

His autem ita conſtitutis, quid ſit manus, ſeu manuum impoſitio (quandoquidem de illa controver- F titur) quærendum eſt. Manus impoſitio eſt poſitio manus ſuper caput alicujus: id palam eſt ex ſancto Dionyſio cap. 5. Eccl. Hierar. ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων τὰ θεοπαράδοτα λόγια καὶ τὴν ἱεραρχικὴν χεῖρα, id eſt, ſuper caput habet divinitus tradita oracula, id eſt Evangelium, & manum Pontificis; & paulo poſt de Presbyteri Ordinatione: *Sacerdos flexis genibus ante divinum altare*, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὴν ἱεραρχικὴν δεξιὰν,

 id eſt,

id eſt, Pontificis dexteram ſuper caput habet; & ſimiliter de Ordinatione Diaconi ſcripſit: *Miniſter uno poplite flexo ante divinum altare*, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων τὴν τοῦ τελοῦντος αὐτὸν ἱεράρχου δεξιάν, id eſt, dexteram illius qui eum initiat ſuper caput habet. Conſentiunt Apoſtolicæ Conſtitutiones lib. 8. cap. 16. & ſequentibus, ubi dicitur, τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιτίθημι αὐτοῦ, id eſt, manum ſuper caput ipſe impone. Clarum eſt etiam cap. 3. Concilii Carth. IV. de Ordinatione Presbyteri: *Epiſcopo eum benedicente, & manum ſuper caput ejus tenente*; & can. 4. *Solus Epiſcopus qui eum benedicit, manum ſuper caput illius ponat*. Idem patet ex Sacramentariis editis, & mſs. ſancti Eligii, Ratoldi, Remenſi, ex Ordinibus mſs. Tiliano, & ſancti Germani a Pratis, & ex Ordine & Pontificali Romano, in quibus omnibus nulla eſt manus impoſitio, niſi manus ponatur ſuper caput. Id etiam planum eſt ex his Metaphraſtæ verbis, cum agit de S. Johannis Chryſoſtomi in Presbyterum creatione: *Ut autem acceſſerunt ad ſacrum Altare, & ipſe, ut lex eſt*, ὑπέκυψε τῷ ἱεράρχῃ τὴν κεφαλήν, τοῦ δὲ χεῖρας ἐπιτεθέντος, id eſt, Pontifici caput ſubmiſiſſet, illius vero manus impoſitæ fuiſſent. Id ſuadet verſio Syra Actorum 6. in qua legitur, *poſuerunt ſuper eos manus* cum in Vulgata interpretatione, juxta textum Græcum legatur, *impoſuerunt eis manus*.

Lib. 6. de Sacramento Ordinis cap. 7.

Quæ cum ita ſint, Petrus Arcudius nobis venit refutandus, qui ſcribit ipſam inſtrumentorum porrectionem eſſe manuum impoſitionem: quia Pontifex eo ipſo quod tradat inſtrumenta, manum imponit: & imprimi characterem, non tam propter inſtrumenta, quam propter actionem, & porrectionem ipſius Pontificis, quam manuum impoſitionem appellat. Quod ſi verum eſt, dicendum erit baptiſmum conferri per manus impoſitionem; nam is qui baptizat ſeu merſione, ſeu aquæ infuſione juxta ſenſum Arcudii, manum imponat neceſſe eſt. Idem etiam de Extrema-unctione fatendum erit; nam qui ungit corpus, manum imponit, cum tamen hactenus hæc duo Sacramenta per manus impoſitionem conferri ſcripſerit nemo. Nec valet objectio de Confirmatione; etenim hoc Sacramentum manuum impoſitionem diſtinctam habes ab unctione, ut ſupra dictum eſt. Præterea ex ejuſmodi explicatione impoſitionis manuum ſequitur optime inferiores Ordines in manuum impoſitione conſiſtere: cum enim porrigit Epiſcopus calicem & patenam Subdiacono, librum Exorciſtæ & Lectori, Oſtiario claves, æque illis manus imponit ac Presbytero, cum ei offert inſtrumenta tangenda, quod tamen ſine controverſia veritati minime conſentaneum eſt. Hæc enim adverſatur Concilio Carthaginenſi IV. Ordini & Pontificali Romano, & antiquis Sacramentorum libris, in quibus manifeſta inter traditionem inſtrumentorum & manuum impoſitionem apparet differentia, & hæc ad ſuperiores Ordines, illa ad inferiores ſpectat. Imo ejuſmodi doctrina a communi ſenſu & uſu loquendi abhorret; nam ſequeretur eum qui porrigit pomum puero, aut panem pauperi, illis imponere manum; quod tamen hactenus eſt inauditum.

Nec obeſt illud quod opponitur ex Mar. 7. cum Chriſtus quibuſdam rogantibus, ut imponeret manus Lunatico, linguam & aures tetigit. Non enim inde ſequitur ejuſmodi contactum eſſe manus impoſitionem, qualem hic requirimus; etſi enim illi Chriſtum rogarent, ut pro more ſuo manum ægroto imponeret, non tamen ille tenebatur hanc inire viam & rationem, nec eorum erat illi hanc legem imponere, qui myſterii cujuſdam gratia, alia, quam illi putabant, ratione uti voluit in hujus curatione lunatici, ac proinde non inde efficitur contactum linguæ & aurium eſſe manus impoſitionem.

His ita perfectis breviter agendum eſt in eos, qui dicunt manuum impoſitionem eſſe meram electionem, quæ fiebat per manus elationem, vel extenſionem, non vero eſſe aliquem conſecrandi ritum, quam ideo veteres appellabant χειροτονίαν, id eſt, electionem, & χειροτονίαν. Fateor quidem in inſtrumentis ethnicalium ſcripturarum iſta vocabula ſignificare electionem, & eligere aliquem, in magiſtratum videlicet; & ita interdum uſurpari a Conciliis & ſanctis Patribus, cum agunt de electione Epiſcoporum, ſed non ſemper. Nam χειροτονία, Actorum cap. 14. eſt conſtituere Epiſcopum ſolemni ritu impoſitione manus. χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν. Quod confirmatur Act. 6. καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας, *& orantes impoſuerunt eis manus*. Hic enim locus priorem explicat, nam ἐπιτιθέναι τὰς χεῖρας, id eſt, manus imponere, nullo modo ſignificat extendere manus, ſive eligere, ut infra docebimus.

Confirmatur ex primo canone Apoſtolorum; Ἐπίσκοπος χειροτονείσθω ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν, id eſt, Epiſcopus ordinetur a duobus Epiſcopis vel tribus. Atque pleni ſunt Sanctorum libri, eligi Epiſcopum olim ſolitum a Clero & populo, a tribus vero Epiſcopis conſecrari; & can. 2. Πρεσβύτερος ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου χειροτονείσθω, id eſt, Presbyter ab uno Epiſcopo ordinetur, & can. 4. Concil. Nicæni. Epiſt. 67. Syneſii ubi agitur de Siderio Epiſcopo Palæbiſcæ non legitime creato a Philone Cyrenenſi Epiſcopo, quia non fuerat Alexandriæ ordinatus, nec a tribus Epiſcopis, κἂν τὸ σύνθημα τῆς χειροτονίας ἐκεῖθεν ἐδέδοτο, id eſt, etſi illic eſſet ordinandi facta poteſtas. Ubi χειροτονία, non ſumitur pro electione, quæ ſupponitur facta, cum petitur ab Alexandrino Patriarcha facultas ordinandi, ſine cujus licentia id fieri non poterat, ut conſtat ex canone 6. Concilii Nicæni. Quod clarum eſt etiam ex Epiſt. 76. nam cum Antonius quidam Presbyter omnium Epiſcoporum & populi, qui convenerant, ut Olbiatis vici Epiſcopum eligerent, ſuffragia tuliſſet, ſcribit Syneſius Theophilo, ἑνὸς δὴ ἔτι δεῖ, τῆς ἱερωτάτης μέντοι τῆς ἱερᾶς σου χειρός, id eſt, unum igitur id opus eſt, ſacra tua ſcilicet manus. Hæc differentia videtur etiam apud Sozomenum lib. 8. hiſt. Eccl. cap. 19. ubi, Epiſcopo civitatis exiguæ Geras defuncto, cives ſuffragiis ſuis decreverunt Nilammonem civitati ſuæ præficere Epiſcopum: qui cum nervis omnibus obniteretur; accedens ad eum Patriarcha Theophilus rogatus a civibus, συμβουλεύει καταδέξασθαι παρ' αὐτοῦ χειροτονίαν, id eſt, hortatur, ut ordinationem a ſe acciperet. En electio civium & χειροτονία diſtinctæ: quæ aliter dicitur χειροθεσία, id eſt, impoſitio manus, & ἐπίθεσις τῶν χειρῶν, id eſt, impoſitio manuum, 2. ad Timoth. 1. & manus imponere ἐπιτιθέναι τὰς χεῖρας Act. 6. Nec dicendum iſta ſignificare electionem, vel eligere: nam citato loco Actuum, eligere & manus imponere diſtinguuntur; *Et elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu ſancto, &c. Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & impoſuerunt eis manus*. Ubi primo vides electionem, deinde ordinationem per manuum impoſitionem. Sed de impoſitione manuum ſatis.

In Pontificali Romano hæc quæ præcedunt prolationem horum verborum: *Accipe poteſtatem offerre ſacrificium Deo*, &c. notanda veniunt: *Pontifex manus lavat & tergit: tum tradit cuilibet ſucceſſive calicem cum vino & aqua; & patenam ſuperpoſitam cum hoſtia, & ipſi illa accipiunt inter indices & medios digitos, & cuppam calicis & patenam ſimul tangunt, Pontifice ſingulis dicente*, &c. Ita in veteri editione Pariſienſi anni 1520. legitur, & recte; nam hoc pronomen *illa* ad ea quæ tangenda ſunt ſeu mediate, ſeu immediate, refertur. Quod ſi legas, *illam*, ut in quibuſdam recentioribus, & apud Cataldum in cæremoniali Epiſcoporum legitur, non video horum verborum ſenſum, cum non poſſit ad ſolum nomen *hoſtiam* referri. Senſus eſt enim ut omnia quæ offeruntur, accipiantur; & poſtea modus acceptationis declaratur, nempe inter indices, & medios digitos, itaut cuppa calicis & patena ſimul tangantur. Quæ cum ita ſint, non illi audiendi, qui dicunt hoſtiæ ſeu panis contactum eſſe de præcepto in Pontificali, cum nihil tale in illo appareat; & multo minus ii qui ſcribunt contactum

tactum panis eſſe de neceſſitate Sacramenti; itaut qui panem non tetigerit, ſit rurſum ordinandus. Nam moraliter loquendo ille acceptare dicitur, qui inſtrumenta ſeu vaſa, in quibus ſunt ea quæ offeruntur, accipit, ſeu tangit: ut ille vere oblata poma acceptat, qui caniſtrum aut vas in quo ſunt, accipit ſine pomorum contactu: hancque ſententiam multi graves auctores ſequuntur, prætermiſſis illis qui inſtrumentorum ſeu vaſorum contactum non eſſe de neceſſitate Sacramenti aſſerunt, inter quos Albertus Magnus mſ. in 4. ſent. pag. 313. col. 3. Bibliothecæ monaſterii S. Victoris Pariſiis, in reſponſione ad 1. *Dicitur quod non exigitur niſi porrectio; & tactus eſt de bene eſſe, quia in hoc Sacramento eſt forma ſignificans traductionem poteſtatis, & hoc ſignificatur in porrectione tota, non expreſſe diſſentiente eo cui porrigitur. Intelligitur enim accepiſſe, quando non diſſenſiſſe ſe oſtendit, quando ad acceptandum eſt præſentatus.*

B

Tandem in eodem Pontificali Romano expleta communione, &c. denuo Pontifex imponit manus ſuper capita ſingulorum dicens: *Accipe Spiritum ſanctum; quorum remiſeris peccata*, &c. Qui ritus cum ſua forma non extat in Concilio Carthaginenſi IV. neque in noſtris Sacramentariis tam editis quam mſſ. neque in codice Tiliano, neque in Pontificali mſ. quod Anglicanum eſſe putatur, neque in Ordine mſ. S. Germani a Pratis: quæ poſtea tamen addita ſunt in hujus codicis margine, ſed alia manu. Nec etiam reperire eſt apud S. Iſidorum, Amalarium, & Rabanum, nec in Ord. Rom.

Tandem in cod. Ratoldi poſt manuum benedictionem ſequitur: *Conſummatio Presbyterorum. Sit nobis communis oratio, fratres, ut hi qui in adjutorium & utilitatem veſtræ ſalutis eliguntur*, &c. Deinde. Item alia: *Sanctificationum omnium auctor, cujus vera conſecratio, cujus plena benedictio eſt, tu Domine, ſuper hos famulos tuos* ill. *quos Presbyteratus honore dedicamus, gratiam tuæ benedictionis infunde.* &c. Hac completa oratione ſequitur in eodem codice: *Modo legatur Epiſtola, Tractus, & Evangelium, & tunc offerant omnes ſacras oblatas.* Ubi legendum puto, *ſacrandas*, loco, *ſacras*. Nam olim omnes panem & vinum, de quibus eſſent communicaturi, in altari offerebant. Quod patet ex eodem codice Ratoldi in conſecratione Epiſcopi, ubi poſt unctionem Epiſcopi hæc ſequuntur: *Legatur Evangelium ſecundum Lucam. In illo tempore facta eſt contentio. Et tunc offerat panem & vinum ipſe & omnes.* Ubi τὸ *ipſe*, eſt Epiſcopus qui ordinatur, & τὸ *omnes*, ſunt alii Epiſcopi aſſiſtentes, & ceteri Clerici.

C

Nota 758. Episcopus cum ordinatur.

In editis ante hæc verba habetur. examen ſeu interrogationes, eæque ſecundum uſum Gallorum, ut notant codex Tilianus & Ordo Romanus, quæ in Concilio Carthag. IV. diverſæ ſunt. At in Sacramentariis noſtris mſs. nullæ ſunt. Epiſcopus juxta interpretationem S. Ambroſii cap. 6. libri de dignitate Sacerdotali eſt ſuperiuſpector, id eſt ſpeculator, cuſtos. Apud Plutarchum in Numa τῶν παρθένων ἱερῶν Ἐπίσκοπος, id eſt, Sacrarum virginum cuſtos, de ſummo Pontifice. Apud Juriſconſultos in legem ult. ff. de munere & honore Epiſcopi, eſt qui præeſt pani, ceteriſque rebus venalibus. Apud Athenienſes præfectus & cuſtos urbis alicujus illis ſubditæ, ad eam miſſus inſpiciendi gratia ea quæque a ſingulis geruntur, qui a Laconibus Ἁρμοστὴς appellatur, ut docet Harpocration, meminit Julius Pollux lib. 8. cap. I. Ad cujus ſimilitudinem apud nos, qui in unaquaque civitate rebus divinis & ſacris præeſt, dicitur Epiſcopus. In codice Ratoldi quædam præmittuntur, quæ huc transferre, quia non ſunt contemnenda, mihi viſum eſt:

D

E

*Electio quomodo a Clero & a populo eligitur Epiſcopus in propria ſede cum conſenſu Regis, Archipræſuliſque, * omnique populo.*

Domino Francorumque meritis. coæquando * Pari Patrum Domino, N. Præſuli ſummo

*Leg. omniſque populi.
*Forte coæquari.

A cunctus Clerus, omniſque populus ſanctæ *ill.* Eccleſiæ multimodam in Domino optamus ſalutem. Igitur quoties aliqua plebs veſtræ ditioni ſubdita a proprio fuerit viduata Paſtore, non aliunde niſi a vobis eſt implorandum auxilium: quem ad hoc divina præordinavit majeſtas: ut non ſolum veſtros ſpecialiter paſcatis filios, ſed etiam Rectores non habentibus; & ſpiritali pabulo indigentibus Paſtores tribuatis. Quapropter ad veſtræ ſanctitatis paternitatem fiducialiter noſtras fundimus preces, poſcentes videlicet, ut hunc *ill.* ſummæ honeſtatis humilem veſtrum famulum nobis Pontificem ordinare * indigemini. Cujus converſationem & mores, in quantum cognovimus, laudamus, & ad tam dignum opus idoneum teſtificamus. Et quamdiu * ad benedictionem Epiſcopali immunes ſumus, ejus doctrina & exemplo roborati, ad viam ſalutis, Domino miſerante, quaſi perdita * onus & inventa redituros nos credimus. Quod decretum noſtris manibus roboratum *ill.* Eccleſiæ veſtræ vobis dirigere ſtatuimus. Anno Incarnationis Domini, & Epiſcopatus veſtri, & Regi *ill.* annorum illorum Indictione tale, datarum tale.

*Leg. dignemini.
*Leg. a benedictione.
*Leg. ovis.

Oratio ab Archiepiſcopo dicenda poſt electionem ſuper electum & ſuper ſe.

Oremus, Fratres, ut Deus & Dominus noſter Jeſus Chriſtus nos & electum noſtrum gratia Spiritus ſancti illuſtrare dignetur. Per.

*Sequitur ammonitio * Epiſcopi.*

Hæc * ſolita mente, & ſtudio vigilanti conſerva, & tibi commiſſis nota facere cura: ut unanimes uno ore collaudetis Deum de ſuis erga vos beneficiis; cui exhibendus eſt honor & gloria. Per omnia.

*Leg. Archiepiſcopi.
*Leg ſolida.

Promiſſio.

In nomine altithroni Conditoris Regis æterni, ego N. humilis Chriſti famulus licet indignus ad Epiſcopalem *ill.* Eccleſiæ ſedem electus ad regendam eam Deoque * ſervatam, ſupplicitor confiteor cum omnipotentis Dei auxilio, & quantam voluerit mihi gratiam ſuperna ſapientia revelare, & vitam commodare in hoc ſeculo, quod ego, ſancte Salvator mundi, *ill.* & venerando Patri Archiepiſcopo *ill.* ejuſque ſucceſſoribus, quem ſuperna providet gratia, & nobis prædeſtinat in patrem, devota & fideli mente ſemper deſervire & obedire deſidero, ſtabilemque me eſſe permanentem ſine aliqua diſſimulatione, & deceptatione omnibus diebus, quamdiu ſpiritus erit in naribus meis, & vita comis fuerit, numquam ad dexteram, neque ad ſiniſtram ab illa ſede *ill.* Eccleſiæ, quæ caput eſt, * ſed ſine aliquo ſcrupulo diabolicæ fraudis, & humili devotione, & ſincera mente illo præfato Patri *ill.* & ſucceſſoribus ejus, quem divina gratia ad illam ſanctam ſedem prædeſtinavit Epiſcopum, deſervire & obedire omnibus viribus meis Deo omnipotenti confiteor. Et illam ſanctam Apoſtolicam fidem, quam Patres noſtri digne ſervaverunt, cum omni humilitate & obedientia divina ſimul & humana ſicut prædeceſſores mei ipſæ ſede ſancta Eccleſiæ Chriſti ſubjuncti ſunt, ſemper ſervare me velle humiliter per omnia fateor. Et quod illi hic & ibi juſte plebi Dei prædicaverunt, & cuſtodiendo impleverunt, hoc prædicare & obſervare non ceſſo, favente & volente pio Domino, & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto.

*Leg. ſervandam.
*Leg. declinabo.

Item ammonitio poſt promiſſionem.

Memor ſis ſponſoris & deſponſationis Eccleſiaſticæ, & dilectionis Domini Dei tui in die qua aſſecutus es hunc honorem, cave ne obliviſcaris illius.

Benedictio ad anulum Epiſcopi.

Creator & conſervator humani generis, dator gratiæ ſpiritalis, largitor æternæ ſalutis; tu, Domine, permitte tuam benedictionem ſuper hunc anulum; ut * armata virtute cæleſtis defenſionis proficiat * illis ad æternam ſalutem. Per.

*Leg. armatus.
*Leg. illi.

Hic detur anulus in digito.

Accipe ergo anulum diſcretionis, &c. ut in Ord. Rom.

Bene-

Benedictio baculi.

Tu baculus noſtræ & rector per ſecula vitæ,
Iſtum ſanctifica pietatis jure bacillum,
Quo mala ſternantur, quo ſemper recta regantur.

Hic detur Baculus Paſtoralis.

Accipe baculum ſacri regiminis, &c. ut in Ordine Romano.

Item alia datio.

Accipe baculum Paſtoralis officii. Et ſis in corrigendis vitiis ſæviens, in ira judicium ſine ira tenens; cum iratus fueris, miſericordiæ reminiſcens. Per.

Modo ſurgendi ſunt, & incipiatur Introitus.

Elegit te Dominus ſibi in Sacerdotem. *Pſalm.* Exaudiat te Dominus. Ad ℟. Mittat tibi. Alia *Antiph.* Sicut fui cum Moyſe. *Pſalm.* Exaudiat te Dominus. *Antiph.* Benedixit te hodie Deus. *Pſalm.* Deus Deorum, Oratio ad Missam in die. Oremus, dilectiſſimi nobis, ut huic viro, &c. ut infra in codice S. Eligii. Epistola: Cariſſimi, fidelis ſermo, ſi quis Epiſcopatum deſiderat. ℟. Memor ſit omnis ſacrificii tui. ℣. Mittat tibi Dominus. ℟. Immola Deo. Tr. Deſiderium. All. Diſpoſuit. All. Diffuſa eſt gratia.

Hic ordinandus eſt Epiſcopus antequam legatur Evangelium poſt All. & tunc debent duo Epiſcopi deducere illum per manus extra Secretarium in præſentia Archiepiſcopi ante altare: & proſternens ſe & ceteri faciant Letaniam. Finita tenentes librum Evangelii ſuper ſcapulas, & Archiepiſcopus benedicat eum.

Hactenus Ratoldi codex de Epiſcopi ordinstione, in cujus titulo apparet, olim tempore Regum in Gallia fuiſſe Epiſcopos Cleri & populi ſuffragiis electos, adhibito Regis conſenſu, qui non raro auctoritata ſua quem vellet Epiſcopum ordinari impersbat: ita ut, illa ſæpius prævalente, debiles admodum eſſent electioaes. Id paſſim teſtatur Gregorius Turonenſis in hiſtoriis Francorum, & in vitis Patrum, atque alii Francorum hiſtoriæ ſcriptores: tandem per Concordata inter Leonem X. Pontificem Maximum & Franciſcum I. Francorum Regem prorſus avulſæ ſunt, auctoritate nominationis penes Regem, & confirmationis penes Pontificem remanente. In ceteris Eccleſiæ Occidentalis regionibus eadem electionum libertas Clero & populo ſalva & integra permanſit, dum excuſſo Romanorum Imperatorum jugo, eorum Reges haud imparem Francorum Regibus circa electiones auctoritatem ſibi vindicarunt. Apud Græcos quidem ſeu Orientales perſeverant electiones, ſed excluſo Clero & populo, jus electionis ad ſolos comprovinciales Epiſcopos devolutum eſt. Theodorus Balſamon contendit ita ſtatutum fuiſſe can. 4 Concilii Nicæni primi; quæ quidem ſententia non mihi placet: quia Canon citatus non de electione, ſed manus impoſitione haud dubie intelligendus eſt: quia cum dicat conſtitutionem faciendam eſſe a comprovincialibus Epiſcopis, ſtatim ejuſmodi conſtitutionem appellat χειροτονίαν. id eſt, manus impoſitionem, quam vult ſaltem a tribus Epiſcopis fieri, ſi aliis Epiſcopis per aliquod impedimentum adeſſe non liceat, qui tamen per litteras conſenſum præbeant. Confirmatur ex Canone 6. Concilii Sardicenſis ſub Conſtantio Imperatore poſt dictum Nicænum Concilium celebrati: τὸ δὲ πλῆθος συναθροισθέντα παρακαλοίη γίνεσθαι τὴν κατάστασιν τοῦ παρ' αὐτῶν ἐπιζητουμένου Ἐπισκόπου. id eſt, congregata autem multitudo roget ut fiat conſtitutio Epiſcopi a ſe requiſiti. Ibi enim agitur de conſtitutione, hoc eſt ordinatione Epiſcopi jam plebis ſuffragiis electi: ad cujus ordinationem ſi quis ex Epiſcopis comprovincialibus non convenerit, ſtatuit Concilium ut per litteras moneatur. Ubi cum κατάστασις ſit ordinatio, & eodem vocabulo utatur canon Concilii Nicæni; ſignum eſt Concilium Nicænum fuiſſe de ordinatione locutum, non vero de electione; ac proinde Cleri, & plebis ſuffragia in Epiſcoporum electionibus ab eo non fuiſſe repudiata. Imo ipſum Concilium Nicænum mentem ſuam explicat in Epiſtola Synodica ad ſanctas Dei Eccleſias per Alexandriam, Ægyptum, Pentapolim, &c. in cauſa Patriarchæ Alexandrini adverſus Meletianos, μόνον εἰ ἄξιοι φαίνοιντο, καὶ ὁ λαὸς αἱροῖτο, &c. id eſt, *Tantum ſi digni ſunt, & populus elegerit, conſentiente ipſis, & confirmante Epiſcopo Catholicæ Alexandriæ.* Id etiam palam eſt ex undecima Concilii Calchedonenſis actione, in qua Anatolius Patriarcha Conſtantinopolitanus, in depoſitione Baſſiani & Stephani Epiſcoporum, qui, contra canones, fuerant Epheſiorum Eccleſiæ Pontifices ordinati, ſic ait: *Dabitur autem Epheſiorum Metropoli Epiſcopus a Deo monſtratus;* ὑπὸ πάντων τῶν μελλόντων ποιμαίνεσθαι ψηφιζόμενος. id eſt, *& ab omnibus, qui paſcendi ſunt, electus.*

Sed & innumera propemodum ejuſmodi per Clerum & plebem electionis, etiam poſt dictum Concilium Nicænum, proſtant exempla. Petrus Epiſcopus Alexandrinus, prius a S. Athanaſio deſignatus, ab omnibus, tam Eccleſiaſticis quam Magiſtratibus ſuffragantibus, electus eſt; ut ſcribit Theodoretus lib. 4. hiſt. Eccleſ. cap. 18. Apud Syneſium, Epiſt. 76. Antonius Presbyter in Olbiatis vici Epiſcopus, non ſolum Epiſcoporum, qui aderant, ſed etiam totius populi, qui convenerat, ſuffragiis eligitur. Epiſtola ejuſdem Syneſii 67. nihil aliud ſonat. Apud Sozomenum, lib. 8. hiſt. Eccleſ. cap. 19. Nilammon exiguæ civitatis Geras a plebe Epiſcopus electus eſt. Mortuo Paulino Antiochiæ Pontifice, Evagrius populi ſuffragiis illi ſubrogatur, ut ſcribit Socrates lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 15. Timotheo Æluro Pontifice Alexandrino in exilium acto, Timotheus alter civium Alexandrinorum calculis in ejus locum ſuffectus eſt, ut ſcribit Evagrius lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 51. S. Johannes Chryſoſtomus communibus Cleri & populi votis, aſſentiente etiam Imperatore, Conſtantinopolitanus Epiſcopus electus eſt, ut ſcribit Sozomenus lib. 8. hiſt. Eccleſ. cap. 2.

Nec obeſt Synodi Laodicenæ canon 13. quo ſtatuitur, quod non oporteat permittere turbis, ut eligant eos qui in Sacerdotium alleguntur: ſiquidem ibi non rejiciuntur Clericorum & honorabilium civium ſuffragia, ſed eorum, qui ſunt ex fæce plebis, qui non raro in ejuſmodi comitiis tumultus, & ſeditiones excitant.

Nota 759. Duo Episcopi ponant et teneant Evangeliorum codicem super caput ejus.

Ita in editis. In Concilio Carthagin. iv. can. 1. & in codice Remenſi legitur: *Super caput & cervicem ejus.* In codice Tiliano: *Super verticem ejus & inter ſcapulas clauſam.* In Ordine Romano: *Super cervicem ejus, & inter ſcapulas clauſam.* In Pontificali Romano, *Super cervicem & ſcapulas*, juxta quod liber apertus eſſe debet.

Ritus autem imponendi libri Evangeliorum ſuper caput Epiſcopi, cum ordinatur, eſt antiquiſſimus, de quo agit S. Dionyſius cap. 5. Eccl. Hierarchiæ ὁ ἱεράρχης ἐπὶ τὴν ἱεραρχικὴν τελείωσιν ἀγόμενος, ἀμφοτέρω τὼ πόδε κλίνας ἐπὶ πρόσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὰ θεοπαράδοτα λόγια καὶ τὴν ἱεραρχικὴν χεῖρα. id eſt, Pontifex qui ad initiationem Pontificiam accedit, utroque genu flexo ante altare, ſupra caput habet eloquia divina manumque Pontificiam; ubi per eloquia divina facile intelligitur Evangelium, ut clarum eſt ex multis locis Georgii Pachymeræ in paraphraſi hujus capitis. S. Johannes Chryſoſtom. in oratione quæ inſcribitur: Quod idem ſit legislator veteris ac novi teſtamenti: διὸ τοῦτο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν ταῖς χειροτονίαις τῶν ἱερέων τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ κεφαλὴν τίθενται. id eſt, quocirca in Eccleſia in ordinationibus Epiſcoporum, Evangelium Chriſti eorum capiti imponitur. Petrus Damiani ſerm. 1. de dedicatione: *Ponitur & Evangelica pagina ſuper caput illius recumbentis; ut verbo vitæ ſentiat excedere rationem, & oculi ejus deficiant in eloquium Domini.* Idem videre licet in Concilio citato Carthag. iv. & in Sacramentariis & Ordinibus

In ordinatione Epiſcopi.

nibus ſupra citatis: atque etiam in Euchologio Græcorum *ἀναπτύσσει τὸ εὐαγγέλιον ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ ἐπιτίθησι τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ τραχήλῳ τοῦ χειροτονουμένου συνεφαπτομένων καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων*. id eſt, aperit Evangelium Pontifex, & imponit capiti & cervici illius qui ordinatur, aliis Pontificibus ſimul una tangentibus.

Sed his adverſatur Amalarius lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 14. *Dicit libellus ſecundum cujus ordinem celebratur ordinatio apud quoſdam, ut duo Epiſcopi teneant Evangelium ſuper caput ejus, quod neque vetus auctoritas intimat, neque Apoſtolica traditio, neque canonica auctoritas.* Sed iſta omnia ex citatis locis ſatis refutantur, imo ipſe quamvis ejuſmodi impoſitionem libri Evangeliorum minime probet, tamen illius myſticam interpretationem ſtatim ſubjungit: *Poteſt tamen Evangelii impoſitio ſuper caput, monere tenentes, aut quo Dominus idem Evangelium firmet in corde ejus, deprecentur: aut ut moneant eum, qui conſecratur, recordari ſe amplius eſſe ſub jugo Evangelii, quam foret.* Alias rationes refert S. Johannes Chryſoſtomus oratione citata, ut diſcat is qui ordinatur ſe veram Evangelii tiaram accipere: & ut diſcat, etſi omnium ſit caput, ſe tamen ſubditum eſſe legibus. Aliam addit S. Dionyſius cap. citato, quia vis perfectiva atque ſcientia Pontificibus divinitus conceditur, qui eam in alios ſint transfuſuri. Porro in omnibus noſtris Sacramentariis, Ordinibus, Concilio Carthaginienſi, & Euchologio ſupra citatis, liber Evangeliorum ab Epiſcopis imponitur: ſed apud Clementem lib. 8. Conſtit. cap. 4. a Diaconis; in Pontificali Romano ab uno ex capellanis.

Nota 760. Reliqui omnes Episcopi.

Multi Epiſcopi ad unius ordinationem convenire ſolent, illi videlicet qui ſunt ejuſdem Provinciæ in qua Epiſcopus conſecratur, ut ſtatuitur in Concilio Sardicenſi can. 6. & Antioch. can. 9. Quod ſi omnes adeſſe non potuerint, a tribus ſaltem, ceteris per litteras conſentientibus, ordinandus eſt, ut decernitur can. 4. Concilii Nicæni. Canon 18. Concilii Toletani IV. idem ſtatuit. Canon primus Apoſtolorum ſtatuit ut Epiſcopus a duobus vel tribus ordinetur. Syneſius Epiſt. 67. ait Siderium Palæbiſcæ non fuiſſe legitimum Epiſcopum, quod a tribus Epiſcopis non fuerit ordinatus. Ita in Concilio Arelatenſi II. ſtatuitur can. 20. Concilium Arauſicanum I. can. 21. prohibet ne Epiſcopus a duobus Epiſcopis ordinetur.

Nota 761. Caput ejus tangant.

In cod. Ratoldi, & in cod. qui Anglicanus eſſe creditur, nullus eſt capitis contactus, nec manus impoſitio. In editis hæc ſequuntur: *Hoc facto accipiat patenam cum oblatis, & calicem cum vino, & det ei, dicens: Accipe poteſtatem offerre ſacrificium tam pro vivis atque defunctis.* Quæ cum non extent in codicibus noſtris mſſ. neque in cod. Tiliano, neque in Ordine & Pontificali Romano, videntur eſſe ſuppoſititia. In cod. Remenſi ſequitur exhortatio ad populum: *Servanda eſt, dilectiſſimi fratres*, &c.

Nota 762. Oratio, &c.

In cod. Angl. habetur: *Et hae dicant Epiſcopi ſuper ipſum orationes.*

Nota 763. Oremus, dilectissimi, &c.

Ita in editis & in cod. Remenſi, Abeſt a codice Rodradi. In cod. Ratoldi non habetur hoc loco, ſed prima eſt oratio Miſſæ in qua ſacratur Epiſcopus, plurali numero in ſingularem mutato. In Ord. & Pontif. Rom. poſtponitur ſequenti orationi.

Nota 764. Ad utilitatem providendam electis.

In Ord. & Pontif. Rom. legitur: *Utilitati Eccleſiæ provideas*. In cod. Ratoldi: *Ad utilitatem Eccleſiæ provehendo*. Optime quidem in Ord. & Pontif. Romano, ſed diverſo ab aliis ſenſu.

Nota 765. Adesto, Domine, supplicationibus nostris, &c.

Ita in editis, & in codicibus Rodradi & Ratoldi & Ord. Rom. In cod. Remenſi alia eſt oratio, ſed ſub eodem ſenſu: *Exaudi, Domine, ſupplicum preces, ut quod noſtro gerendum eſt miniſterio, tua potius virtute firmetur. Per Dom.* Non extat in Pontif. Romano.

Nota 766. Propitiare, Domine, &c.

In Pontificali Romano ante hanc orationem habentur hæc verba, *Accipe ſpiritum ſanctum*; quæ non ſunt in editis, neque in codicibus noſtris mſſ. neque in Ordine Romano, neque in cod. Tiliano.

Nota 767. Deus honorum omnium.

Ita in omnibus aliis codicibus noſtris mſſ. In editis legitur *Deus bonorum*, &c. male; vide ſupra annotata. In cod. Tiliano, & Ord. & Pontificali Rom. *Deus honor omnium*.

Nota 768. Deus omnium dignitatum.

Ita in editis & in codicibus mſſ. Rodradi & Ratoldi. A cod. Remenſi τὸ *Deus*, abeſt.

Nota 769. Et pontificalem gloriam non jam nobis honor commendat vestium, &c.

Id teſtatur Fortunatus lib. 2. Epigr. 10. de S. Germano Pariſiorum Pontifice:

In medio Germanus adeſt antiſtes honore
Qui regit hinc juvenes, ſubrigit inde ſenes.
Levitæ præeunt, ſequitur gravis ordo canentum,
Hos gradiendo movet, hos moderando trahit:
Ille tamen ſenſim incedit, velut alter Aaron,
Non de veſte nitens, ſed pietate placens.
Non lapides, coccus, clarum aurum, purpura, byſſus
Exornant humeros, ſed micat alma fides.

Ubi in editis legitur *cidarim*, ſed nullus eſt ſenſus; in cod. mſ. S. Germani a Pratis habetur *Cidar*; ſed ei eadem ſcriptura legitur τὸ *Clar.* ſuperpoſitum, linea vocabulo *Cidar* ſubducta, ad erroris notam; quare ex illo *Clar*, feci τὸ *clarum*, & clarus eſt ſenſus.

Nota 770. Quia et illa, quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius quæ in ipsis erant intelligenda poscebant.

Ita in omnibus codicibus toties ſupra citatis; in quibus arbitror τὸ *quam*, deſiderari, in hunc modum, *Quia & illa, quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quam quæ in ipſis erant intelligenda, poſcebant*. Id eſt populus ille carnalis plus veſtium fulgore delectabatur, quam myſteriis, quæ hoc ſplendore ſignificabantur.

Nota 771. Summi sacerdotii.

Summum Sacerdotium eſt Epiſcopatus, ut ſummus Sacerdos Epiſcopus, quemadmodum ſupra notatum eſt.

Nota 772. Ut quidquid illa velamina in fulgore auri, &c.

Quod præclare præſtitit ſupra nominatus S. Germanus Pariſiorum Pontifex, ut de eo cecinit Fortunatus carmine ſupra citato:

Iſte ſatis melior veteri quam lege Sacerdos;
Hic quia vere colit quod prius umbra fuit.

Nota 773. Hic accipis chrisma. Hæc verba deſunt in editis.

Nota 774. Cælestis unguenti flore sanctificare, &c.

Ungitur Pontifex in modum crucis, quemadmodum videtur in codice Rodradi.

In aliis codicibus noſtris mſſ. non ſunt depictæ cruces, non tantum in ordinatione Epiſcopi, ſed nec etiam in aliorum graduum collatione, quæ tamen olim in omnibus gradibus adhibebantur, ſicut etiam hodie, ut apparet ex Pontificali Ro-

mano & Euchologio Græcorum: quod manifeſtum eſt ex S. Auguſtino, Sermone 181. de tempore: *Hoc enim ſigno crucis conſecratur corpus Dominicum, ſanctificatur fons baptiſmatis, initiantur etiam Preſbyteri, & ceteri gradus Eccleſiaſtici*. Sanctus Dionyſius cap. 5. de Hierarchia Eccleſiaſtica id teſtatur de Epiſcopo, Preſbytero, & Diacono, quandoquidem de trium horum dumtaxat graduum conſecratione ſcripſit: *Ἑκάστῳ δὲ αὐτῶν ὁ σταυροειδὴς ἐνσημαίνεται πρὸς τοῦ τελοῦντος ἱεράρχου σφραγίς*, id eſt, unicuique eorum ſignum crucis a conſecrante Pontifice imprimitur. Sanctus Johannes Chryſoſtomus Homilia 55. in Matthæum loquitur indifferenter: *κἂν ἀναγεννηθῆναι δέῃ, σταυρὸς παραγίνεται, κἂν τραφῆναι τὴν μυστικὴν ἐκείνην τροφὴν, κἂν χειροτονηθῆναι*, id eſt, nam crux Domini adeſt, cum nos regenerari, cum myſtico cibo ali, cum ordinari oportet.

Nota 775. HIC FUNDAT IN CAPUT EJUS.

Nempe Chriſma. In codice Ratoldi legitur: *Hic ponatur oleum ſuper caput ejus*. In codice Tiliano, & in Ordine Romano habetur: *Hic mittat Chriſma in caput Epiſcopi in modum crucis: ungatur, & conſecretur*, &c. Hæc unctio capitis in ordinatione Epiſcopi fit ex more veteri, quem cognoſcere licet ex Amalario lib. 2. de Officiis cap. 14. ubi agit de Pontificis ordinatione: *Additur etiam ad conſecrationem ejus infuſio olei ſuper caput*. Ex Optato Milevitano lib. 2. adverſus Parmenianum, ubi agens de Schiſmaticis, qui Catholicos Epiſcopos degradarunt, & ad pœnitentiam dejecerunt, ſcribit: *Et vocem Dei auribus non admittitis veſtris, qui in CIV. Pſalmo ſic ait: ne tetigeritis unctos meos, neque in Prophetas meos manum miſeritis. Unctos autem eſſe Reges & Sacerdotes & libri Regnorum indicant; & David in Pſalmo CXXXII. ſic ait: Sicut unguentum quod deſcendit in barbam Aaron, & tamen vos eorum iiſdem viribus conati eſtis præcepta contemnere, quibus, qui Dominum timent, mandata conantur implere. Docete, ubi vobis mandatum eſt radere capita Sacerdotum, cum e contrario ſint tot exempla propoſita fieri non debere. Saul antequam peccaret, ungi meruit: poſt unctionem non leviter offendit. Hoc Deus cum videret, propter oleum non tangendum, volens exemplum proponere, pœnitentiam ſuam profeſſus eſt: ſic enim legitur dixiſſe Dominum, Pœnitet me unxiſſe Saul in regem. Et utique potuit Deus oleum, quod dederat, auferre: ſed eam voluit docere non debere contingi oleum etiam in peccatore, ipſe qui dederat, pœnitentiam geſſit. Igitur Deus ſi, ut te doceret, quod dedit auferre non potuit, per quod noluit: tu quis es qui auferas quod non dediſti? & qui parare debebas aures ad audiendum, paraſti novaculam ad delinquendum*. Ibi conqueritur Optatus quod Schiſmatici ſacrilegas manus capitibus Epiſcoporum immiſerint, ut auferrent ſacrum oleum ſive Chriſma, hoc eſt degradarent: & de honore Epiſcopali deiicerent, radendo capita eorum; opponens illis Dei exemplum, qui a Saule rege impio oleum quod dederat, non abſtulit.

Itaque ejuſmodi raſura hic non eſt ad pœnitentiam, ſed ad degradationem: & quamvis demiſſi fuerint Catholici Epiſcopi ad pœnitentiam per Schiſmaticos, conſtat etiam degradatos fuiſſe & honore dejectos; nam ſupra ait: *Honore nominis ſui ſpoliati ſunt Sacerdotes*. Et infra: *Ergo linguas veſtras acuiſtis in gladios, quas moviſtis in mortes non corporum, ſed honorum: Inveniſtis Diaconos, Presbyteres, Epiſcopos; feciſtis laicos*. Idem docet Petrus Damiani ſerm. de dedicatione Eccleſiæ agens de Pontificis conſecratione: *Ungitur illius caput oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis, in illius figuram, qui thalamo virginali ſpirituali balſamo profuſius irroratus, oleum benedictionis ſuper filios hominum diſtillavit*. Hinc capiendus eſt locus ſancti Gregorii lib. 4. Comment. in lib. 1. Regum cap. 5. *Hac profecto unctione exprimitur quod in ſancta Eccleſia nunc etiam materialiter exhibetur: quia qui in culmine ponitur, Sacramenta ſuſcipit unctionis: quia vero ipſa unctio Sacramentum eſt, is qui pro-*

A *movetur bene foris ungitur, ſi intus virtute Sacramenti roboretur*. Quemadmodum & locus hic ſancti Gregorii Nazianzeni, oratione in laudem magni Baſilii: *νέος ἐπανήκει, ἄδεταις ἄνω βλέπων, ῥωσθεὶς ἐκ χειρὸς καὶ τοῦ χρίσματος*, id eſt, Juvenis redit, robuſtus ſurſum reſpiciens, conſortatus ex manus impoſitione & unctione. Idem de hoc Simeonis Metaphraſtæ loco in vita S. Johannis Chryſoſtomi cenſendum eſt: *τῷ ἱερατικῷ χρίσματι τελειοῦται, καὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας ὕψει σεμνύνεται*, id eſt, ſacro Chriſmate initiatur, & in excelſo Eccleſiæ loco ſtabilitur, ac propterea Sacerdos, id eſt Pontifex appellatur unctus a Paciano Epiſt. 3. ad Sympronianum: *Veſtræ plebi unde ſpiritus, quam non conſignat unctus Sacerdos*.

Nota 776. SINCERITAS PACIS.

Ab his verbis uſque ad illa, *tribuas ei Domine*,
B multa interponuntur in codicibus Ratoldi, & Remenſi, atque etiam in Ordine & Pontificali Romano, quæ deſunt in hoc codice ſancti Eligii, in codice Rodradi, & in editis.

Nota 777. TRIBUAS EI, DOMINE, CATHEDRAM EPISCOPALEM, &c.

Hunc locum tangit Amalarius lib. 2. de Officiis Eccleſ. cap. 14. *Hoc ſonant verba conſecrationis ejus: Tribuas ei cathedram Epiſcopalem ad regendam Eccleſiam tuam & plebem univerſam*. In codice Ratoldi hanc conſecrationem altera excipit ſub hoc titulo: *Item alia ſuper Epiſcopo*. Conſecratio vero ita ſe habet: *Pater ſancte, omnipotens Deus, qui per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ab initio cuncta creaſti, & poſtmodum in fine temporum ſecundum pollicitationem, quam Abraham Patriarcha noſter acceperat, Eccleſiam quoque Sanctorum congregatione fundaſti*, &c. quæ abeſt
C ab aliis codicibus noſtris mſs. atque etiam ab editis, & Ordine & Pontificali Romano.

In eodem Ratoldi codice ſequitur unctio manuum de oleo & Chriſmate in hunc modum: *Tunc debet ei manus ungere: Unguantur manus iſtæ & ſanctificentur, & in te Deo deorum ordinentur. Ungo has manus oleo ſanctificato, & Chriſmate unctionis purificato, ſicut unxit Moyſes verbo oris ſui manus ſancti Aaron germani ſui, & ſicut unxit Spiritus ſanctus per ſuos flatus manus omnium Sacerdotum, & ſicut Jeſus Salvator omnium noſtrorum, ſanctas manus ſuorum Apoſtolorum; ita unguantur manus, & ſanctificentur, & conſecrentur; ut in omnibus ſint perfectæ in nomine tuo, Pater, Filique, atque æterne Spiritus ſancte, qui es unus & ſummus Deus omnium vivorum & mortuorum manens in ſecula ſeculorum*. Idem reperire eſt in
D Pontificali mſ. quod Anglicanum eſſe creditur. Hæc eadem unctio manuum habetur etiam in codice Remenſi, & in Ordine & Pontificali Romano, & in codice Tiliano, ſub hac verborum formula & quidem breviori, quæ ita habetur in codice Romano: *Unguantur manus iſtæ de oleo ſanctificato, & Chriſmate ſanctificationis: ſicut unxit Samuel David Regem & Prophetam, ita unguantur & conſummentur*. (Ita in Ordine. In Pontificali legitur, *Confirmentur*. In codice Tiliano, *Conſecrentur*) *in nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus ſancti* (ita in Ordine Romano, & codice Tiliano. Sed in Pontificali, cuique perſonæ apponuntur cruces) *Facientes imaginem ſanctæ crucis Salvatoris Domini noſtri, qui nos a morte redemit, & ad regna cælorum perduxit. Exaudi nos, pie Pater, omnipotens, æterne Deus: & præſta quod te rogamus et oramus. Per*. In Ordine & Pon-
E tificali, & codice Tiliano legitur: *Et præſta, ut quod te rogamus, exoremus*. In Pontificali mſ. quod ſervatur in ſacriſtia Eccleſiæ Rothomagenſis & putatur eſſe Eccleſiæ Remenſis, eſt etiam manuum unctio. Iſtius etiam meminit Guillelmus Pariſienſis; ſed non extat in codice ſancti Eligii, neque in editis, neque in codice Rodradi. Hujus unctionis mentio fit in epiſtola Epiſcoporum in Synodo apud Cariſiacum ad Ludovicum Germaniæ Regem cap. 15. *Manus enim Chriſmate ſacro perunctæ, quæ de pane & vino aqua mixto per orationem et crucis ſignum conficit corpus et Chriſti ſanguinis ſacra-*

men-

mentum, abominabile eſt (quicquid ante Ordinatio-nem fecerit) ut poſt Ordinationem Epiſcopatus ſæculare tangat ullo modo Sacramentum. Idem videre eſt apud B. Petrum Damiani ſerm. 5. de ſancto Sevaro Ravennate Epiſcopo, ubi agit de columba in ejus Ordinatione ſopes eum volitante: *Et quid aliud fuit*, inquit, *eamdem columbam a ſe exturbando, manibus tangere, niſi Eccleſiaſticæ inſtitutionis Ordine, in ipſis manibus oleum ſanctæ unctionis accipere? nam quod columba in ſanctiſſimi viri caput illapſa deſcendit, officium manus impoſitionis implevit: quod autem ſacris ſe manibus tangi permiſit, ipſas manus ſancti Spiritus unctione ſignavit.* Et ſerm. 1. de Eccleſiæ dedicatione, cum de Ordinatione Epiſcopi agit: *Liniuntur & manus, ut quidquid benedixerint benedicatur, & acceptum ſit divinæ majeſtatis aſpectui.*

Ad hanc unctionem alluſio fit in vita ſancti Aquilini Epiſcopi Ebroicenſis apud Surium 19. Octobris: *Cujuſque manibus gratia ſacerdotali perunctis*, &c.

Quidam olim addidere unctionem pollicis: quam videre eſt apud Guillelmum Pariſienſem libro de Sacramentis, capite de Extrema-unctione: *Quemadmodum in conſecratione Pontificum perfectio & plenitudo legitur: ſicut in unctionibus capitis, manuum, & pollicis, pinguedo internæ unctionis.* Quæ quidem unctio fiebat in dexteræ manus pollice, ut conſtat ex Pontificali mſ. quod ſervatur in ſacriſtia Eccleſiæ Rothomagenſis, videturque eſſe Eccleſiæ Remenſis: *Et confirmet pollicem dexteræ manus dicendo cum Chriſmate: Deus, & Pater Domini*, &c.

Porro in Pontificali, quod Anglicanum eſſe creditur, duplex eſt unctio capitis, prior cum oleo & Chriſmate, ſeconda poſt manuum unctionem cum oleo tantum: *Hic mittatur oleum ſuper caput ejus; ungatur*, &c. Et in codice Ratoldi, ubi ſequitur: *Tunc debes ei caput ungere: Ungatur, & conſecretur caput tuum cœleſti benedictione in Ordine Pontificali, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Pax tibi. ℞. Et cum Spiritu tuo.* Quæ non ſunt in editis & aliis codicibus noſtris mſſ. Altera hæc capitis unctio peculiaris eſt his codicibus; quam excipit hæc oratio: *Domine Jeſu Chriſte, tu præelegiſti Apoſtolos tuos, ut doctrina nobis præeſſent: ita etiam vice Apoſtolorum, Epiſcopos doctrinam docere, & benedicere, & erudire digneris, ut immaculatam vitam, & illæſam conſervent, quatenus Spiritus ſanctus ſeptiformis veniat ſuper eos, & ſuper nos omnes, & virtus Altiſſimi ſine peccato una cuſtodiat nos, & omnis benedictio, quæ in Scripturis ſanctis ſcripta eſt, ſuper nos pariter veniat, & confirmet nos Deus Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, ut habeamus vitam æternam in ſecula ſeculorum.* Quæ oratio non extat in editis, neque in aliis codicibus noſtris mſſ. neque in Ordine & Pontificali Romano, neque in codice Tiliano. In eodem codice Ratoldi ſequitur: *Et tunc legitur Evangelium ſecundum Lucam*, In illo tempore facta eſt contentio: *Et tunc offerat panem & vinum ipſe, & omnes. Offertorium*: Inveni David ſervum meum, Memor ſit Dominus. *Offertorium*: Gloria & honore. Et hæc de Ordinatione Epiſcopi juxta ritum Latinorum, qui etiam ſecundum eos ordinatur in die Dominica, ut palam eſt ex Concilio Toletano IV. can. 18. *Aut certe a tribus in Sacerdotem die Dominica conſecrabitur.*

Nota 77. SI PAPA ORDINANDUS EST,

Hæc deſunt in editis, & in aliis codicibus noſtris mſſ. neque habentur in Pontificali Romano. De ritu ordinandi Papæ hic ſubjiciam quæ legi in vetuſtiſſimo Ordine Romano mſ. Bibliothecæ Corbeienſis.

ORDINATIO ROMANI PONTIFICIS.

Pſallent ſecundum conſuetudinem. Procedit Electus de ſacrario cum cereſtatis ſeptem, et venit ad Confeſſionem. Et poſt Litaniam aſcendunt ad ſedem ſimul Epiſcopi, Presbyteri. Tunc Epiſcopus Albanenſis dat orationem primam: deinde Epiſcopus Portuenſis dat orationem ſecundam. Poſtmodum adducuntur Evangelia, & aperiuntur & tenentur ſuper ca-

A *put Electi a Diaconibus. Tunc Epiſcopus Oſtienſis conſecrat eum Pontificem. Poſt hoc Archidiaconus mittit ei pallium; deinde aſcendit ad ſedem, & dat pacem omnibus Sacerdotibus; & dicit: Gloria in excelſis Deo.* Hactenus codex mſ. Corbeienſis.

Idem habetur in Ordine Romano edito, in quo notantur orationes, ut in ordinatione Epiſcopi. Ubi nota primo, Confeſſionem eſſe tabernaculum quoddam vario opere exornatum, in quo corpora ſanctorum Apoſtolorum quieſcunt, de quo vocabulo vide Onufrium Panvinum, Julium Cæſarem Bulengerum in opuſculis, & obſervationes noſtras ad Concordiam Regularum. Secundo, nota librum Evangeliorum non teneri ab Epiſcopo, ut fit in ordinatione aliorum Epiſcoporum, ſed a Diaconis, quemadmodum in Conſtitutionibus Apoſtolorum, in ordinatione aliorum Epiſcoporum.
B Obſerva tertio Papam conſecrari ab Epiſcopo Oſtienſi ex antiquo more, quo ſolet Epiſcopus Oſtienſis Romanum Pontificem ordinare, ut teſtatur ſanctus Auguſtinus in Collatione tertii diei cum Donatiſtis cap. 16. *Et quod non expectaverit Cæcilianus, ut Princeps a Principe ordinaretur: cum aliud habeat Eccleſiæ Catholicæ conſuetudo, ut non Numidiæ, ſed propinquiores Epiſcopi Epiſcopum Eccleſiæ Carthaginis ordinent: ſicut nec Romanæ Eccleſiæ ordinat aliquis Epiſcopus Metropolitanus, ſed de proximo Oſtienſis Epiſcopus.*

Nota 779. ET PRIMATEM OMNIUM, &c.

Nota præclarum Romani Pontificis elogium, cui Primatus Eccleſiæ univerſæ deberetur. Unde præclare Caſſiodorus lib. 11. Variarum Epiſt. 2. *Vos enim ſpeculatores Chriſtiano populo præſidetis: vos Patris nomine univerſa diligitis. Securitas ergo plebis ad veſtram reſpicit famam, cui divinitus*
C *eſt commiſſa cuſtodiri. Quapropter vos decet cuſtodire aliqua, ſed vos omnia.* Et infra: *Sedes illa toto orbe mirabilis proprios tegat affectione cultores; quæ licet generalis mundo ſit præſtita, vobis etiam cognoſcitur & localiter attributa.* Omitto cetera Patrum & Conciliorum elogia.

Nota 780. ET SACRIFICIUM CELEBRANDUM

Ita in codice Ratoldi, quod etiam ſupra in eadem oratione notatum eſt. In Miſſali Romano legitur: *Et ad ſacrificium*, &c.

Nota 781. HANC IGITUR OBLATIONEM, &c.

Eadem habentur in codice Ratoldi, & in Ordine Romano. In codice Ratoldi ſequitur: *Benedictio Epiſcopalis in die: Deus qui populis indulgendo conſuleris (conſulis) & amore dominaris; da ſpiritum ſapientiæ quibus tradidiſti regimen diſciplinæ. Amen*, &c. ut in Ordine Romano; in quo tamen hæc benedictio in quibuſdam deerat.
D In eodem codice Ratoldi ſequitur: *Et tunc communicant omnes Epiſcopi ad manus Archiepiſcopi.* At in Ordine Romano hæc notanda veniunt: *Cum autem venerit ad communicandum; Dominus Pontifex porrigit ei formatam, atque ſacratam oblationem integram. Suſcipienſque eam Epiſcopus, ipſe ex ea communicat ſuper altare; quod vero reſiduum fuerit, ſibi reſervet denuo ad communicandum unoquoque die uſque quadraginta dies expletos. Et poſtmodum juſſus a Domino Pontifice communicat populum cum ceteris Epiſcopis.* Ubi *Formata* eſt diploma ſeu litteræ Archiepiſcopi, quibus ille teſtatur Ill. Epiſcopum a ſe ordinatum eſſe ill. Eccleſiæ; quorum exemplar ibidem ſubjicitur: *Dilectiſſimis fratribus & filiis, Presbyteris, Diaconibus, Honoratis, Clericis, & poſſeſſoribus, vel cunctæ plebi ill. Eccleſiæ, N. nos auxiliante Domino Archiepi-*
E *ſcopus ſanctæ ſedis Catholicæ ill. electionem veſtram Deo acceptiſſimam comprobantes, virum venerabilem N. in primo Ordine vobis conſecravimus Sacerdotem*, &c. Meminit ſanctus Pacianus Epiſt. 2. ad Sympronianum (& appellat Epiſtolam agens de Novatiano:) *Cognoſco radicem legis antiquæ fontem populi antiqui reliquiſſe Cornelio invidentem; Novati inſaniæ commodatum, ſine conſecratione legitima Epiſcopum factum, ideoque nec factum per Epiſtolam eorum, qui ſe Confeſſores eſſe ſimularent.* Quid ſit Formata, diſces ex Marculpho ſub finem formularum; quod-

que hæc ex Ordine Romano producta proprie Formata non ſit. In qua tamen notandum quod in primo Ordine Sacerdos eſt Epiſcopus, ut ſecundi ordinis Sacerdos eſt Presbyter, ut clarum eſt ex epiſt. 54. Sidonii libro 4. ubi agens de electione Johannis in Epiſcopum Cabillonenſem ſcribit: *Poſt, laborum temporumque proceſſu Archidiaconus, in quo ſeu gradu ſeu miniſterio multum retentus propter induſtriam, diu dignitate non potuit augeri, ne poteſtate poſſet abſolvi. Attamen hunc jam ſecundi ordinis Sacerdotem, &c. collegam ſibi conſecravere.* Neque ex his verbis effici, ut quidam volunt, poteſt, Archidiaconum eſſe ordinis ſecundi Sacerdotem, ratione iſtorum verborum, *Attamen hunc jam ſecundi ordinis Sacerdotem*, &c. Nam ſi ita eſſet, viderentur eſſe ſuperflua, cum Sidonius ſupra ſatis declaraverit ipſius Johannis gradum; & illud, *attamen*, ſatis manifeſtet Sacerdotem ſecundi ordinis ab Archidiacono eſſe diſtinguendum. Nam Sidonius declarans Johannis merita, dicit primo eum fuiſſe Lectorem, & miniſtrum altaris pene ab infantia, poſtea Archidiaconum, & in eo munere diu perſtitiſſe, quod eſſet valde idoneus. Attamen cum jam ſecundi ordinis Sacerdos eſſet, id eſt, Presbyter, fuiſſe ordinatum Epiſcopum; alioqui ſenſus verborum iſtorum minus idoneus eſſet. Johannes diu retentus eſt in miniſterio Archidiaconatus, attamen hic jam Archidiaconus, creatus eſt Epiſcopus. Noſtram interpretationem ſatis declarat hic Optati locus l. 2. *Quid* (commemorem) *Diacones in tertio, quid Presbyteros in ſecundo Sacerdotio conſtitutos.* Ubi vides Presbyterum eſſe in Sacerdotio ſecundo conſtitutum, non vero Archidiaconum, qui tantum eſt in tertio Sacerdotio conſtitutus, quia Diaconus eſt.

Tandem notandum eſt illud quod dicitur Epiſcopum ordinatum ſuſcipere de manu Pontificis ſacram oblationem, de qua ſit communicaturus in præſentiarum, & quadraginta dies continuos, de reſiduo ejuſdem Hoſtiæ. Idem de Sacerdotibus ſeu Presbyteris ſcribit Fulbertus Epiſcopus Carnotenſis Epiſtola ad Finardum: *Ante hos paucos dies, ut meminiſſe licet, mihi veſpertinis horis ſupervenienti, & repentina inquiſitione me permoviſti de Hoſtia, quam paulo ante promotus ad Sacerdotium de manu Epiſcopi ſuſcepiſti, quæ ratio ſit, videlicet uſque ad quadrageſimum diem, uſu quotidiano conſumere.* Et infra: *Noſtri Epiſcopi provinciales in hujuſmodi ritum omnes conſentiunt. Porro noſtro tempore quidam inter ceteros ad ſacerdotalem gradum admiſſus, hoſtiam quoque, ſicut & alii, de manu Epiſcopi ſuſcepit, quam in pergameno in hos uſus parato involutam quotidiana celebratione ſolvebat, & portiunculam parvam juxta inſtantium dierum numerum computatam ſumebat. Accidit vero, ut quadam die expletis myſteriis, dum veſtimenta cum ſyndone altaris incautius colligeret, immemor Hoſtiæ ſacræ, diligentiam nequaquam adhibens, theſaurum cœleſtem infelix amitteret. Veniens ad diverſorium, quæ- que neceſſaria curat, tranſigitur dies in craſtinum repetita celebratione. Frater ille inſtante hora communicandi turbatus nimium & conſternatus, ſurſum deorſum curſitans, nec etiam ſignum aliquod invenire potuit.* Et infra ritus hujus reddens rationem ſcribit: *Nam & Epiſcopus, qui vices Chriſti tenet, ſacerdotales viros in plebem ſubjectam miſſurus, ſancti corporis Euchariſtiam per quadragenos dies ſumendam diſtribuit: ut dum* (verbi gratia) *quotidie cœleſtis panis alimonia reficiuntur, tempus illud in mentem habeant, quo per quadraginta dies Dominus diſcipulis apparens & converſans, deſideratæ viſionis ſatietate refecit.* In eodem codice Ratoldi ſequitur: *Et tunc communicant omnes Epiſcopi ad manus Archiepiſcopi. Communio:* Lætificabimur in ſalutari tuo, & in nomine Domini Dei noſtri magnificabimur. *Communio:* Beatus ſervus. Ubi nota duas Communiones.

Nota 782. Hæc nos communio, Domine, &c. In codice Ratoldi: *Plenum, quæſumus, Domine, in nobis remedium tuæ miſerationis operare*, &c. ut in Ordine Romano. In eodem codice Ratoldi ſequitur:

Tunc mittendus eſt in cathedra, & hæc dicenda Oratio.

Omnipotens Pater ſancte, Deus æterne, tu omnem ordinem dignatus es in cœleſtibus ſedibus ordinare, ut ait Pſalmiſta, *Domine in æternum permanet verbum tuum in cœlo*, Angelos & Archangelos ſuo tibi ordine mancipari; in veteris Teſtamenti privilegio Moyſen, & Aaron, & Samuel inter eos in Sacerdotibus ſuis, qui invocant nomen ejus, Patriarchas, Prophetas perungui, ordinaſti; in novo per Filium tuum Jeſum Chriſtum Apoſtolos ſanctos ſuis ordinibus elegiſti, primum Petrum Apoſtolum in cathedra honoris, & Mathiam ejuſdem conſortis in Apoſtolatum, atque in cathedra honoris enumeraſti, & in numero ſanctorum omnium Apoſtolorum evocaſti, ut Spiritus ſanctus ait per Prophetam, *in cathedra ſeniorum laudent Dominum*, divino nutu æque de aliis hæc illis contigerunt. Et tu, Domine, pro tua immenſa miſericordia in noſtris temporibus da ſimilem gratiam fratri noſtro ill. ad inſtar ſanctorum Apoſtolorum tuorum ſedentium in cathedra honoris, & dignitatis; ut in conſpectu majeſtatis tuæ dignus honore appareat. *Per eumdem.* Ex his notandum eſt olim in uſu fuiſſe ut Epiſcopus conſecratione perfecta in ſede ſeu throno Epiſcopali ſolemniter collocaretur, ut videre eſt apud Fortunatum lib. 1. de vita ſancti Martini:

Eligitur, trahitur, ſacratur, in arce locatur.

Ubi in arce, id eſt in throno; & ſupra in conſecratione Romani Pontificis: *Tunc Epiſcopus Oſtienſis conſecrat eum Pontificem, Archidiaconus mittit ei Pallium; deinde aſcendit ad ſedem.* In Conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 8. c. 5. ordinatus Epiſcopus in ſua ſede collocatur. In eodem codice Ratoldi ſequitur: *Orationes quæ dicendæ ſunt a Domno Papa ſuper Archiepiſcopum ante Pallium.* Deus omnipotens Pater, qui non propriis ſuffragantibus meritis, &c. ut in Ordine Romano. *Item alia:* Deus, innocentiæ reſtitutor & amator, dirige hunc famulum tuum ill. Spiritus tui fervore, &c. *ut in eodem Ordine. Hic detur Pallium: Conſecratio poſt Pallium:* Domine ſancte, Pater omnipotens, Rex regum, & Dominus dominantium, clementiam tuam humiliter exoramus, &c. *ut in Ordine Romano.* Hæc Ratoldi codex.

Pallium ita deſcribit Innocentius III lib. 1. myſteriorum Miſſæ cap. 63. *Pallium fit de candida lana, contextum habens deſuper circulum humeros conſtringentem, & duas lineas ſive faſcias ex eodem panno ab utraque parte dependentes: quatuor autem cruces purpureas ante & retro, a dextris & a ſiniſtris: ſed a ſiniſtris Pallium eſt duplex, ſimplex a dextris: cui in tres partes conciſo, tres acus infiguntur* (*ſpinas vocant alii*) *quibus conſuitur.* A Græcis dicitur, ὠμοφόριον: ſed non plane eadem eſt illius forma & Pallii: neque olim in Pallio cruces inerant, ut videre eſt in antiquiſſimis imaginibus S. Gregorii, & S. Remigii quas in hoc libro excudendas curavi. Plura de Pallio, vide quæ ſcripſerunt doctiſſimi viri Andreas du Sauſſey in libro de ſcriptoribus myſticis IV. ritu, libello de Pallio ſacro, & Franciſcus Florens Anteceſſor Aurelianenſis ad titulum VIII. de uſu & auctoritate Pallii.

Nota 783. In natali Papæ.

Die quo in ſummum totius orbis Pontificatum promotus eſt. Solebant enim quondam Summi Pontifices & Epiſcopi anniverſarium ordinationis ſuæ diem ſolemniter celebrare; qua de re conſule Baronium in Annotationibus ad Martyrologium Romanum 18. Januarii.

Nota 784. In die Ordinationis suæ.

Subaudi, *anniverſaria*; quod ſatis indicant hæc verba orationis ſuper oblata: *annua feſta repetentes Sacerdotalis exordii.* Hæc autem ordinatio de Epiſcopi, non de Papæ initiatione intelligenda eſt, ut ex hac Miſſa palam eſt. Et hæc de collatione ordinum juxta normam Eccleſiæ Latinæ; cui ſubjungere non pigebit ritum Eccleſiæ Græcæ ſeu Orientalis in ordinibus conferendis, ex Græcorum

corum Euchologio: ac primum occurrit ordo qui ſervatur in conſtitutione Lectoris & Pſalmiſtæ, quandoquidem minores alios conferre non ſolent.

Ordinandus igitur ſiſtitur ante Pontificem; ſi ſecularis eſt, cum veſtimento; ſi vero Monachus, cum Pallio monachico; & ter a Pontifice caput ejus, ſigno crucis ſignatur, & tondetur ab illo in modum crucis, dicente in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, adſiſtentibus ad ſingulas invocationes acclamantibus, Amen. Deinde a quodam perfecte in Clerici normam tondetur, & ſic rurſus Pontifici ſiſtitur, & accepto phænolio eum induit; & ter ejus caput cruce ſignans imponit ei manum, & ſic orat: *Domine omnipotens, elige hunc ſervum tuum, et ſanctifica eum*, &c. Et poſt exclamationem, *amen* videlicet, dat Lectori librum Apoſtolicum, & parumper legens accipit a Pontifice pacem. Si vero Cantor eſt qui ordinatur, recitat aliquid ex Pſalterio. B
Si vero plures ſunt qui ordinantur Lectores, ſimul ordinantur, & invocatio pluraliter recitatur. Et hæc de Lectoris & Pſalmiſtæ ordinatione.

Sequitur ordo in creatione Subdiaconi ſervandus. Pontifice ad portam ſpecioſam ſedente, antequam Liturgiam incipiat, adducitur ad Pontificem is qui Subdiaconus ordinandus eſt: ſi eſt ſecularis, cum phænolio, id eſt penula; ſi vero Monachus, cum Pallio monachico. Jubet vero Pontifex eum exuere penulam, & ſticarium, id eſt ſtrictam tunicam induere & cingere; afferri vero aquamanile, & mantile. Deinde ter caput ejus cruce ſignans, manumque ſuam imponens dicente Diacono, *Deum oremus*, dicit Pontifex hanc orationem: *Domine Deus noſter per unum & eumdem ſpiritum dividens unicuique eorum, quos elegiſti, gratias*, &c. Et poſt reſponſionem *amen*, accipiens Pontifex mantile imponit humero ſiniſtro illius qui ordinatur. Similiter dat ei C
& aquamanile; ille vero accipiens, illius manum oſculatur, mittit aquam in manus ejus, & lavatur, dicens, *ἄξιος, ἄξιος*. Et ſic accepta benedictione ſtat ante ſacras fores, &c. Si vero plures ſunt ordinandi, oratio pluraliter effertur.

Sequitur ordo in Diaconi creatione. Poſtquam dixit Pontifex hanc exclamationem: *Et erunt miſericordiæ magni Dei Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus vobis*. Egreſſi duo Diaconi Sanctuarium, accipiunt ordinandum Diaconum ſtantem in Solea, & introducunt eum in Sanctuarium, ter ſanctam menſam circumeuntes, illud canentes, *Sancti Martyres qui bene certaſtis*. Deinde accedens ad Pontificem, ter cruce ſignatur in capite, eumque diſtingi jubet, & tolli mantile. Deinde is qui ordinatur in ſacra menſa frontem ſuſtentat, & genu dextrum flectit, & cum Archidiaconus exclamavit, *Attendamus*, Pontifex impoſitam habens manum capiti illius qui ordinatur, exclamat: *Divina gratia ſemper infirma curans, imperfecta perficiens, promovet in Diaconum hunc piiſſimum Subdiaconum. Oremus igitur pro eo, ut veniat ſuper eum gratia ſanctiſſimi Spiritus*. Et ſtatim ter canitur, *Kyrie eleiſon*, tum ab eis qui ſunt intra ſanctuarium, tum ab eis qui foris ſunt, & Pontifex ſignat ter caput illius ſigno crucis, & Diacono dicente, *Dominum oremus*, Pontifex habens manum impoſitam ſic precatur: *Domine Deus noſter in præſcientia tua ſancti tui Spiritus auxilium mittens*, &c. Dicto, *Amen*, Archidiaconus tenui voce ita ut audire & reſpondere poſſint præſentes Diaconi, recitat hæc Diaconica: *In pace Deum oremus pro ſuperna pace......pro ſervo Dei illo, qui nunc Diaconus promovetur, & pro ſalute illius Deum precemur*, &c. Pontifex habens manum impoſitam E
precatur ſic: *Deus Salvator noſter, qui incorrupta tua voce Apoſtolis legem Diaconatus ſanxiſti*, &c. Et dicto, *amen*, imponit ordinato Orarium circa humerum ſiniſtrum dicens, *dignus*; & juxta conſuetudinem canitur ter, *dignus*, ab iis qui ſunt in Sanctuario, & ter a Cantoribus. Deinde dat ei Epiſcopus flabellum, dicens ſimiliter, *dignus*. Et eum ſalutant omnes Diaconi, ille vero accepto flabello ſtat a latere dextero ſacræ menſæ, &c. Et tempore communionis, is qui ordinatus eſt prior communicat, & dicit Diaconica, &c.

Sequitur ordo in Presbyteri ordinatione. Expleto

A hymno cherubico, ordinandus Presbyter in Solea ſtat, & duo exeuntes Diaconi accipiunt illum ex utroque latere, & deducunt eum uſque ad ſacras portas; ibi vero dimittunt illum Diaconi, & accipiunt duo Presbyteri primus & ſecundus, & circumeunt ſacram menſam, & canunt illud, *Sancti Martyres, qui fortiter decertaverunt*. Ubi gyros compleverunt, inclinant ſe coram Pontifice ſtante ante ſacram menſam in ſuo throno, & is qui ordinatur oſculatur genu Pontificis ſupra humerale. Deinde Pontifice ſurgente, ei ſiſtitur is qui ordinatur, & ter ſignatur ab eo in capite; & frontem admovens ſacræ menſæ, flectit utrumque genu. Et Diacono exclamante, *attendamus*, ſtatim exclamat Sacerdos habens etiam dexteram manum illius capiti impoſitam: *Divina gratia ſemper infirma ſanans, & imperfecta perficiens, promovet illum piiſſimum Diaconum in Presbyterum. Oremus igitur pro eo, ut veniat in eum gratia ſanctiſſimi Spiritus*: & dicunt, *Kyrie eleiſon* ter ii qui ſunt intra Sanctuarium, ſimiliter & Cantores. Rurſus igitur ter eum ſignans, & manum impoſitam habens, dicente Diacono: *Dominum oremus*, dicit Pontifex hanc orationem myſticè: *O Deus qui ſine principio, & fine*, &c. Dicto, *amen*, Protopapas tenui voce ita ut audire poſſint, & reſpondere præſentes, dicit hæc Diaconica: *In pace Dominum oremus, pro ſuperna pace......pro ſervo Dei N. qui nunc Presbyter ordinatur & ſalute illius Deum oremus*, &c. Pontifex vero habens manum impoſitam ſic orat: *O Deus magna potentia, & inveſtigabilis ſapientia*, &c. Dicto, *amen*, erigit illum, & poſteriorem Orarii illius partem transfert ad anteriorem ex parte dextera, dicens, *dignus*: deinde induens eum phænolium exclamat rurſus, *dignus*. Et idem canunt ii qui ſunt intra ſanctuarium, & Pſaltæ: & ſic Pontificem & Presbyteros ſalutat; & abiens ſtat inter Presbyteros legens contacium. Et Diaconus ſtat in conſueto loco dicens, *impleamus Domino precationem noſtram*. Sacris vero perfectis cum dicturus eſt Pontifex ut ſiant ſumentibus, accedens ordinatus Pontifex ei ſacrum panem porrigit, ſic dicens: *Accipe hoc depoſitum, & ſerva illud uſque ad præſentiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, quando abs te debet illud repetere*. Accipiens vero oſculatur manum Pontificis, & ad locum priſtinum tranſit; & poſitis ſuper ſacram menſam manibus apud ſe dicit, *Domine miſerere, & miſerere mei, Deus*. Cum vero Pontifex dicturus eſt, *Sancta Sanctis*, ordinatus reddit ſacrum panem, & primus inter ceteros Presbyteros de manu Pontificis communicat, & recitat orationem; quæ poſt ambonem dici ſolet.

Tandem ſequitur ordo ſervandus in creatione E-
D piſcopi. Finito Triſagio, aſcendit Pontifex ad cre-pidinem quæ eſt ante ſacram menſam; & is qui ordinandus eſt coram eo ſiſtitur a tribus Epiſcopis ex parte dextra. Chartophylax autem ex parte ſiniſtra dat ei chartam, in qua hæc ſcripta ſunt, (ſi Patriarcha ordinator eſt:) *Suffragio & approbatione ſacratiſſimorum Metropolitarum & Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum*; ſi vero Metropolita; hæc: *Suffragio & approbatione a Deo dilectorum Epiſcoporum & piiſſimorum Presbyterorum, divina gratia, quæ ſemper infirma ſanat, & imperfecta perficit, promovet N. a Deo dilectiſſimum Presbyterum, Epiſcopum a Deo ſalvandæ urbis N. Precemur igitur pro illo, ut veniat in illum gratia ſanctiſſimi Spiritus*. Et ii qui ſunt intra Sanctuarium & extra, ter canunt *Kyrie eleiſon*. Data igitur ejuſmodi charta Archiepiſcopo, & Chartophylace vel Archidiacono dicente, *attendamus*, Epiſcopus legit litteras audientibus circumadſtantibus, atque omnibus clamantibus, *Kyrie eleiſon*, ut declaratum eſt. Aperit Evangelium Epiſcopus, & imponit capiti & cervici illius qui ordinatur, aliis Epiſcopis ſimul tangentibus. Deinde faciens tres cruces ſuper caput illius, & habens manum ipſi impoſitam ſic orat; *Magiſter Chriſte, Deus noſter, qui nobis per glorioſiſſimum Apoſtolum tuum Paulum graduum & ordinum ſeriem præſcripſiſti*, &c. Et dicto *amen*, dicit unus Epiſcoporum ordinantium tenui voce, ita ut audiatur, & reſpondeatur a congregatis Epiſcopis, hæc Diaconica: *In pace Dominum deprecemur, pro ſuperna pace*

& ſalute ...... pro ſervo Dei N. qui nunc promovetur Epiſcopus, & pro ſalute ejus Dominum deprecemur, ut hominum amator Deus immaculatum ei et irreprehenſibilem præſulatum largiatur, Dominum deprecemur, &c. Pontifex habens ſic vertici illius, qui ordinatur, manum impoſitam, ſic precatur: *Domine Deus noſter, qui eo quod humana natura divinitatis eſſentiam ſufferre nequeat, ſua providentia ſimilis nobiſcum conditioni obnoxios magiſtros conſtituiſti*, &c. Dicto *amen*, tollit Evangelium & ponit ſuper ſacram menſam, & ſic imponit ordinato humerale dicens, *dignus*; ſimiliter & Clerus dicit. Deinde tunc ordinatum ſalutat Ordinator. Et, facta ſolita acclamatione fauſta, aſcendunt ſimul in ſuos thronos; primuſque ſedens is qui ordinatus eſt, dat pacem in Apoſtolum, id eſt recitata lectione Apoſtoli dicit, *Pax tibi*: primuſque inter alios fit particeps corporis & ſanguinis Domini, & ordinanti, aliiſque porrigit. Et hæc de Ordinationibus juxta ritum Orientalis Eccleſiæ, circa quas quædam obſervare operæ pretium eſt.

In primis igitur hic notandum eſt quid ſit phænolium. Φαινόλιον, ſeu φελόνιον, eſt genus pallii, penula ſeu veſtis exterior quæ ſtichario, id eſt tunicæ ſtrictæ ſuperinduitur, ut videre eſt apud Codinum: φορῶν μὲν τὸ συνήθες αὐτῷ στιχάριον, φορῶν δὲ ἐπ' αὐτῷ δὲ φελόνιον, id eſt, ferens ſibi conſuetam tunicellam, & ſuper ipſam ſuum phænolium. Auctor veteris Etymologici, φαινόλης χιτών. οἱ δὲ παλαιοὶ ἐφεστρίδα παρὰ τὸ φαίνεσθαι ὅλον, id eſt, tunica. Priſci vero dixere Epheſtridem, ab eo quod tota appareat. Recte quidem; quia veſtis eſt exterior, ſicut Epheſtris. Et paulo poſt, φελόνιον, χιτώνιον; id eſt, tunicella. Porro Patriarchæ phenolium album erat, & multis ſparſum crucibus, quod proinde dicebatur πολυσταύριον, a crucium multitudine. Conſule Gloſſarium Græco-Barbarum doctiſſimi viri Johannis Meurſii.

II. Nota Lectorem ordinari per manus impoſitionem; juxta Conſtitutiones Apoſtolicas lib. 8. cap. 22. & ſeptimam ſynodum can. 14. ubi improbat ſynodus pueros tonſuratos in Eccleſia legentes, μήπω παρ' Ἐπισκόπου χειροθεσίαν λαβόντας, id eſt, qui nondum manus impoſitionem ab Epiſcopo acceperunt.

III. Nota Hypodiaconum etiam ordinari per manus impoſitionem: quod videre eſt etiam in Conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 8. cap. 21.

IV. Notandum eſt Subdiaconum accepta benedictione ſtatim ante ſacras fores ſtare, quoniam earum cuſtodia quæ olim Diaconis apud Græcos committebatur, ut notum eſt ex S. Dionyſio cap. 5. Eccl. Hierarchiæ, modo creditur Subdiaconis, quod etiam ætate S. Maximi uſitatum erat, ut ex illius ad S. Dionyſium Scholiis manifeſtum eſt, σημείωσαι, ὅτι οἱ διάκονοι τότε τὰς θύρας εἶχον, νῦν δὲ οἱ ὑποδιάκονοι, id eſt, nota tum Diaconos fores cuſtodiſſe, nunc vero id Subdiaconos præſtare. Sacræ fores hic ſunt fores cancellorum Sacrarii: ut colligere eſt ex ordinatione Preſbyteri.

V. Nota Diaconum in ſua ordinatione genu dexterum flectere juxta S. Dionyſium cap. 5. Eccl. Hierarchiæ, ſed utrum flecti debeat, ibi non exprimitur.

VI. Notandum Diaconica eſſe quoſdam verſus, quos preces vocamus, quæ a Diaconis decantantur; qui & εἰρηνικὰ id eſt, pacifica dicuntur. Liturgia Præſanctificatorum: *Poſtquam dictum eſt ab illo, ut & ipſi*, λεγομένων καὶ τούτων τῶν διακονικῶν, ἤγουν εἰρηνικῶν; id eſt, *dicuntur & hæc Diaconica*, id eſt *Pacifica*. Pacifica autem a Diaconis dici ſolita, palam eſt ex S. Johann. Chryſoſtomi Liturgia. Infra in ordinatione Epiſcopi dicuntur Diaconica ab Epiſcopis, quia illa ſpectant ad ordinationem Epiſcopi.

VII. Obſervandum eſt hanc vocem, *dignus*, etiam proclamari in Imperatoris coronatione apud Codinum in lib. de offic. Aulæ.

VIII. Flabellum Diacono porrigitur: quia apud Græcos dum ſacra myſteria celebrantur, Diaconi ſuper eis movent flabella ex plumis concinnata, in ſymbolum ſex alatorum ſanctorum Seraphim. Jobius lib.

A cap. 25. *Addit inſuper cum corpus Dominicum in ſacra menſa propoſitum eſt, ideo qui ab utroque latere ſacris operantibus adſtant*, ῥιπίδας πτερῶν πεποιημένας τοῖς προκειμένοις φρικτοῖς ἐπισείειν, &c. id eſt, *Super propoſita tremenda myſteria movere flabella ex pennis in ſymbolum ſex alatorum, ne ſinant initiatos rebus viſis immorari*. S. Germanus Conſtantinop. in Theoria myſtica: ῥιπίδες εἰς τύπον εἰσὶ τῶν χερουβίμ, id eſt, flabella vero ſunt in typum Cherubim: & infra, τὰ δὲ ῥιπίδια καὶ οἱ διάκονοι ἐμφαίνουσι τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφίμ, &c. id eſt, flabella vero & Diaconi ſignificant ſex alas geſtantia Seraphim, & multi oculorum Cherubim effigiem. Johannes Moſchus capite 96. agens de B pueris paſtoribus vici cujuſdam, qui Thorax dicitur, circa partes Apameæ in ſecunda Syria, divinorum myſteriorum celebrationem imitantibus: *Aſſtantque, unus quidem, qui fungebatur officio Preſbyteri, medius; duo vero alii hinc & hinc veluti Diaconi. Et ille quidem ſanctæ oblationis verba dicebat*, οἱ δὲ τοῖς σουδαρίοις ἐρρίπιζον, id eſt, *illi vero faſciolis, tamquam flabellis auram faciebant*. Et ſupra cap. 150. agens de quodam Epiſcopo celebrante divina myſteria coram S. Agapeto Romano Pontifice: ἀλλὰ τὸν διάκονον τὸν κατέχοντα τὸ ῥιπίδιον, &c. id eſt, ſed Diaconum qui tenet flabellum, remove ab altari. Ubi nota hujus flabelli uſum aliquando Romæ fuiſſe. Vita S. Epiphanii apud Metaphraſtem, πρῶτον ὑπέχει τῷ ἐξ ἀριστερῶν διακόνῳ C τῷ ῥιπίδιον κατέχοντι τὸ λειτουργικόν, id eſt, primum obſervat a ſiniſtris Diaconum, qui flabellum tenebat liturgicum. Meminit Chronicon Alexandrinum Olympiade cccli. *Hoc anno, menſe Artemiſio, qui Romanis eſt Maius, indictione xiv. Sergio Patriarcha Conſtantinopolitano cœptum eſt pſalli, poſteaquam ſacra myſteria perceperunt*, ἐν τῷ μέλλειν τοὺς κληρικοὺς ἐπὶ τὸ σκευοφυλάκιον ἀποκομίζειν τὰ τίμια ῥιπίδια, id eſt, *cum Clerici referrent in ſacrarium veneranda flabella*. Praxis videtur in Liturgia S. Johannis Chryſoſtomi: καὶ ῥιπίζει ἐπάνω τῶν ἁγίων μετὰ ῥιπιδίου εὐλαβῶς, id eſt, & ventilat (Diaconus) ſuper ſancta cum flabello reverenter.

IX. Videndum eſt quid ſit Solea in ordinatione Preſbyteri & Diaconi, ἡ σολέα, ὁ σωλέας, & τὸ σωλεῖον, & σωλεῖον, nam varie ſcribitur hoc nomen; D a nonnullis explicatur eminentius Eccleſiæ pavimentum, a quibuſdam chorus, ab aliis ſolum. Ego vero puto eſſe pavimentum Eccleſiæ quod eſt ante fores ſacrarii inter chorum & ſacrarium in quo eſt altare.

Quod apparet ex hoc Euchologii loco; ubi duo Diaconi exeuntes, de Sacrario videlicet, ſtantem in Solea illum qui preſbyter eſt ordinandus, deducunt uſque ad ſacras portas, & inde accipientes eum duo Preſbyteri cum eo ſacram menſam circumeunt. Et apud Codinum libro de officiis Aulæ, dicitur Imperator deſcendere de ambone, ab ea parte quæ tendit ad Soleam, & ſanctum altare. Eſtque pavimentum eminentius Eccleſiæ, eo quod elatum ſit, & pulcris lapidibus ornatum; quod in magna Conſtan. Eccl. ex lapide E onychite ſtratum erat, ut ex Cedreno manifeſtum eſt.

X. Videndum eſt, quid ſit Protopapa, qui juxta Codinum eſt, ἔκδικος, καὶ πρῶτος τοῦ βήματος, καὶ φέρων τὰ δευτερεῖα τοῦ Ἀρχιερέως, id eſt, defenſor, & primus altaris, & ſecundas ab ſummo Sacerdote obtinens. Iſque eſt Eccleſiæ Protopapa. Nam Imperator ſuum etiam habebat Protopapam, ut docet Codinus lib. de offic. Conſtantinop. ἔχει μὲν γὰρ ὁ βασιλεὺς πρωτοπαπᾶν εἰς τὸν κλῆρον αὐτοῦ. ἔχει δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία, id eſt, habet enim Imperator Cleri ſui Protopapam, habet etiam Eccleſia. Interdum vero unus Protopapa utrique Clero præſidebat, ait idem Codinus.

XI. Videndum eſt quid eſt Contacium. Arcudius Contacium interpretatur Liturgiam quam recitat recens ordinatus, cum ceteris qui adſunt Preſ F byteris. Sed Contacium duo ſignificat: primo tomum, volumen. Manuel Moſchopulus de Schedis, τόμος, τὸ κοντάκιον, unde apud Codinum lib. de Offic. Aulæ, cum de Hieromnemone agit, τὸ κοντάκιον τῆς χειροτονίας, id eſt, volumen in quo ordinationes continentur. Secundo eſt quoddam Cantici genus, ut planum eſt ex eodem Codini libro, ψάλλουσι μετ' αὐτὸ τὸ κοντάκιον, ἡ παρθένος σήμερον, &c. id eſt, dein-

In Biblioth. Patr. tom. ...

Digitized by Google

deinde canentes Contacium; virgo hodie, &c.

XII. Quod ſpectat ad Epiſcopi ordinationem, ejus qui ordinatur nullus aſſignatur ſitus, an videlicet ſedere aut ſtare, aut genua flectere debeat. Qui ſane olim utrumque pedem flectebat], ut planum eſt ex S. Dionyſio cap. 5. de Hierarchia Eccleſiaſtica; & ex S. Gregorio Nazianzeno in oratione funebri patris ſui, cum ait in ejus baptiſmo omen futuræ in eo dignitatis Epiſcopalis a multis obſervatum fuiſſe, eo quod juxta conſuetudinem eorum qui baptizantur, minime ſteterit, ſed genu flexerit, ut uſu venire ſolet in Epiſcopis, dum ordinantur: ſed mos antiquus mutatus eſt; quod etiam obſervat ſanctus Maximus ad hæc S. Dionyſii verba; *ἀμφοτέρω τὼ πόδε*, cum ait, *νῦν ἑτέρως ἐπιτελεῖται*, id eſt, nunc aliter conſectatur. Itaque miror, cur Petrus Arcudius ſuæ interpretationi hæc addiderit, *ibi fronte incumbens ſacræ aræ utrumque genu flectit*, cum non extent in textu Græco quem profert, nec in editione veteri Venetiarum, qua nos uſi ſumus, non reperiantur.

XIII. Diſcendum eſt ex Codino libro citato circa initium, quid ſit Chartophylax: Ὁ χαρτοφύλαξ, *κρατῶν τὰ Ἐκκλησιαστικὰ χαρτῷα δικαιώματα*, &c. id eſt, qui tabulas habet chartaceas ad jura Eccleſiaſtica pertinentes, judex eſt omnium cauſarum Eccleſiaſticarum, cognoſcit de cauſis nuptialibus, & defenſor in ceteris Clericorum cauſis, *ὡς δεξιὰ τοῦ Ἀρχιερέως χείρ*, id eſt; veluti manus ſummi Sacerdotis dextera.

XIV. Quid ſit *ὠμοφόριον*, ſeu humerale, videndum eſt, quod commune eſt omnibus Epiſcopis ornamentum cujuſvis gradus ſint, oblongis ſudariis ſimile, quod in Patriarchis & Archiepiſcopis deſignat ſtolam Aaronis circa humerum ſiniſtrum compoſitam & jugum mandatorum Chriſti. In Epiſcopis vero ſignificat ovem perditam, quam Dominus ſuper humeros reportavit; habetque cruces, quia Chriſtus humeris ſuis crucem bajulavit: & qui volunt Chriſtum imitari, crucem humeris ſuis tollunt, quod eſt adverſitatum tolerantia. Ita docet ſanctus Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Theoria myſtica. Meminit S. Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſt. 135. *τὸ δὲ τοῦ Ἐπισκόπου ὠμοφόριον ἐξ ἐρίου ὂν, ἀλλ' οὐ λίνου, τὴν τοῦ προβάτου δορὰν σημαίνει*, id eſt, Epiſcopi humerala ex lana, non ex lino ſignificat pellem ovis errantis, quam Dominus humeris ſuis ſuſtulit. Mentio fit in Synodo ad quercum in Bibliotheca Photii n. 59. ubi accuſatur S. Johannes Chryſoſtomus, quod tribus Diaconis Acacio, Edaphio, & Johanni, *ὡς τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ κλέψαντας*, id eſt, tamquam ejus humerale furto ſuſtulerint, diem dixerit.

XV. Obſervandum eſt, cum ſignatur ordinandus Epiſcopus, olim dici ſolitum: *σφραγίζεται ὁ δεῖνα ἀπὸ πρεσβυτέρου εἰς Ἐπίσκοπον ἐν ὀνόματι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος*, id eſt, ſignatur N. ex Presbytero in Epiſcopum, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Similiter in Presbyteri, & Diaconi ordinatione, ut docet ſanctus Maximus in Scholiis ad cap. 5. S. Dionyſii, quæ tamen verba non extant in Euchologio, quæ ſanctus Maximus appellat *ἀνάρρησιν*, quæ eſt veluti quædam prædicatio ex nomine. Ejuſmodi autem ſignationes ſumtæ ſunt ex S. Dionyſio capite citato.

XVI. Notanda ſunt hæc verba, *ἡ θεία χάρις*, &c. uſus enim eorum ſatis antiquus eſt; ſiquidem illorum meminit ſanctus Maximus in caput citatum S. Dionyſii: *Hæc autem recitationem vocat, quando in ipſa ordinatione pronuntiat, τὸν χειροτονούμενον ἡ θεία χάρις προχειρίζεται τὸν δεῖνα τὸν δεῖνα*, id eſt, *divina gratia hunc qui ordinatur, promovet ad hunc ordinem.*

XVII. Notanda ſunt hæc verba, *pro verbo Dei*: nam olim aliter habebatur, ut conſtat ex eodem Maximo in caput citatum: *Quæ eſt in ordinationibus declaratio, verbi gratia in ordinatione Epiſcopi, ὑπὲρ τοῦ ἁγίου πατρὸς τοῦ δεῖνα ἐπὶ δὲ πρεσβυτέρου, ὑπὲρ τοῦ δεῖνα πρεσβυτέρου. ἐπὶ δὲ διακόνου, ὑπὲρ τοῦ δεῖνα ἀδελφοῦ ἡμῶν, τοῦ δεῖνα διακόνου*, id eſt, *pro ſancto Patre Epiſcopo N. in Presbyteri, pro Presbytero N. in Diaconi, pro fratre noſtro N. Diacono.*

XVIII. Nota ſalutationem, cujus hic crebra A mentio eſt, non eſſe ſimplicem ſalutationem; ſed eam eſſe, quæ cum amplexu, amicitiæ gratia, fiat. Nam *ἀσπάζεσθαι*, non eſt ſimpliciter ſalutare: ſed cum amplexu, *διὰ τῆς φιλίας ἑνοῦσθαι*, id eſt, per amicitiam conjungi, ait etymologicum vetus. Quare, ut inquit ſanctus Dionyſius cap. 5. Eccl. hierar. unde hæc eſt emendicata ſalutatio, ejuſmodi ſalutatione ſignificatur ſacra communio, amabiliſque lætitia mentium bene inter ſe convenientium.

XIX. Obſervandum eſt nullas eſſe in hoc Euchologio unctiones in ordinationibus Epiſcopi & Presbyteri, quod contigiſſe quidem arbitror, quia ferme in omnibus ſequitur ſanctum Dionyſium, qui capite toties citato nullam in his ordinationibus unctionis fecit mentionem, quæ tamen olim etiam apud B Græcos in uſu fuiſſe videtur, quia ſupra citati ſanctus Grægorius Nazianzenus & ſanctus Johannes Chryſoſtomus illius meminere: niſi dicere malis eos juxta myſticum ſenſum fuiſſe locutos.

Nota 785. Oratio ad Abbatem faciendum.

In benedictione Abbatis non adhibetur manus impoſitio, ſed ſimplex oratio, ut docet Ivo Carnotenſis Epiſt. 57. *Quid ergo eſt diſceptandum in benedictione Abbatis, a quocumque Epiſcopo eam fuerit conſecutus, in qua nec fit manus impoſitio, nec conſecratio, ſed ſimplex oratio*, &c. Quod ab Ordine Romano non diſſidet, qui tamen addit quaſdam cæremonias, quas ibidem videre eſt: in quo tamen conſecratio ſumitur latius pro benedictione. C Ita in Eccleſia Latina; ſecus in Græca. In ea enim Abbas per impoſitionem manus Epiſcopalis creatur, ut apparet ex Synodi vii. can. 14. *Lectoris autem manuum impoſitionem licet in proprio monaſterio etiam ſoli unicuique monaſterii Præfecto facere; εἰ αὐτοῦ τῷ ἡγουμένῳ χειροθεσία ἐπετέθη παρὰ Ἐπισκόπου πρὸς προεδρίαν ἡγουμένου* &c. id eſt, *ſi ipſi Præfecto ab Epiſcopo manus eſt impoſita, ad Abbatis præſidentiam ſeu dignitatem, ſummodo illum Presbyterum eſſe conſtet.*

Nota 786. Incipiunt Apologiæ.

Apologia hoc loco eſt excuſatio, & purgatio, qua Sacerdos excuſat ſe, eo quod indignus ad tam veneranda & tremenda myſteria accedat. Gloſſæ veteres mſs. *Apologia vel Apologeſis excuſatio. Hinc* D *Apologeticus ſermo excuſativus.* Gloſſæ veteres Græco-Latinæ, *ἀπολογία excuſatio, purgatio, ſatisfactio.* Ubi ſatisfactio eſt excuſatio, ut apud ſanctum Ambroſium ſerm. 46. *Ergo Petrus prorupit ad lacrymas, nihil voce precatus. Invenio quod fleverit, non invenio quid dixerit. Lacrymas ejus lego, ſatisfactionem non lego. Recte ſane Petrus flevit, & tacuit; quia quod defleri ſolet, non ſolet excuſari; & quod defendi non poteſt, ablui poteſt.* Quæ verba ſatis oſtendunt ſatisfactionem ſumi pro excuſatione: Ibi enim confertur Adam qui ſe excuſavit, cum S. Petro qui non ſe excuſavit, ſed flevit. Et verbum *ἀπολογοῦμαι*. Eædem Gloſſæ, *ἀπολογοῦμαι, excuſo me.* Itaque in codice Rodradi modo dicitur Apologia, E modo excuſatio. Has & ſimiles Apologias dicebat Sacerdos in ipſa Miſſa ante Offertorium & Conſecrationem, rarius poſt, dum chorus cantaret, ut videre eſt ſupra in Miſſa codicis Tiliani.

In codicibus editis & Rodradi reperiuntur nonnullæ Apologiæ, ſed pauciores, quam in hoc codice. Prior codicis Rodradi ſub hoc titulo: *Hanc orationem beatus Ambroſius compoſuit; & antequam Miſſam celebraret, veniam pro ſuis peccatis poſtulando canere ſolebat hoc modo, dicens: Ante conſpectum divinæ majeſtatis tuæ reus aſſiſto*, &c. in codice Tiliano, ſed in quibuſdam variat: ubi etiam recitatur ante Offertorium: & ita accipiendus eſt titulus Rodradi, ubi dicitur hanc orationem a S. Ambroſio ſolitam recitari ante Miſſam. Nam F Miſſa proprie incipit ab Offertorio, ut clarum eſt ex ipſo S. Ambroſio lib. 5. epiſt. 33. ad Marcellinam: *Sequenti die (erat autem Dominica) poſt lectiones & tractatum, dimiſſis Catechumenis, Symbolum aliquibus Competentibus in baptiſterii tradebam baſilicæ. Illic nuntiatum eſt mihi comperto quod ad Portianam baſilicam de palatio decanos miſiſſent, & vela ſuſpenderent, populi partem*

to

to pergere: ego tamen manſi in munere, Miſſam facere cœpi: Dum offero raptum cognovi à populo Caſtulum quemdam, quem Preſbyterum dicerent Ariani. Ubi vides Miſſam incipi dimiſſis Catechumenis traditoque eis ſymbolo, qui tamen tantum dimittebantur dicto Evangelio. Competentes enim ſunt illi Catechumeni, qui baptiſmum petebant; de quibus ſupra actum eſt.

Nota 787. IMPELLIT MINISTRANDI OFFICIUM, &c.

Hæc Apologia in Miſſa a Matth. Illyrico edita recitatur a Pontifice cum nonnullis aliis, Choro gradale, alleluia, & ſequentiam canente, ubi legitur, *impellit me peccatorem*.

Nota 788. HOSTIA SALUTARIS.

B Locus corruptus; lege ut in Miſſa Illyrici: *Hoſtiam ſalutarem offerre*, & clarus eſt ſenſus.

Nota 789. PARIPSEMA.

Ita in Miſſa Illyrici, eſt antiptoſis; nam dicendum erat, *peripſemate*. Quid ſit peripſema docet Heſychius his verbis, *περίψημα, περικατάμαγμα, ἀντίλυτρα; ἀντίψυχα, ἢ ὑπὸ τὰ ἴχνη πάντων*, id eſt, ejectamentum, ſeu purgamentum, pretium redemtionis, piaculum, vel id quod eſt ſub veſtigiis omnium, quod omnium pedibus conculcatur. Gloſſæ veteres mſſ. Biblioth. Corb. *Peripſema, limatura metalli, & purgamenta pomi, & quiſquiliæ domus, & raſura cujuſque rei.* Uſurpatur hic, ut olim a S. Paulo pro re vili, & abjecta.

C *Nota* 790. NE INDIGNUM.

In Miſſa Illyrici legitur, *ne me indignum*.

Nota 791. SUSPENDE SECURIM.

In eadem Miſſa legitur, *ſuſpende precor interventu iſtorum, & omnium Sanctorum meritis ſecurum*; ſed lege, *ſecurim*; utrobique.

Nota 792. PERSPICUE.

Lege, *Propitium*, ut in Miſſa Illyrici.

Nota 793. DUM CONFESSOR IN CRUCE, POSSESSOR.

Eſt paranomaſia.

Nota 794. UT QUIA.

In Miſſa Illyrici legitur, *at quia*.

Nota 795. ANTE OCULOS TUOS, DOMINE, &c.

D Hæc Apologia habetur in Miſſa codicis Tiliani, diciturque ibi a Sacerdote ſeu Pontifice, finito Evangelio, dum ornatur altare, antequam ſuſcipiat Sacerdos oblationes offerentium. Bis extat in Miſſa Matthiæ Illyrici: & primo recitatur inter Epiſtolam & Evangelium cum quibuſdam aliis. Secundo cum fuerit ornatum altare, antequam Sacerdos ſuſcipiat oblationes offerentium. Habetur in codice Rodradi, & in editis.

Nota 796. VIX AUDEO.

In Miſſa Illyrici legitur: *non audeo*.

Nota 797. TU ENIM SCIS, DOMINE, OMNIA QUÆ AGUNTUR IN NOBIS.

In Miſſa Illyrici legitur: *tu ſcis, Domine, quæ aguntur in nobis.*

E *Nota* 798. ERUBESCIMUS CONFITERI, &c.

Ita Ovidius in epiſtolis:

Quæ feciſſe juvat, facta referre pudet.

Nota 799. PER NOS.

Deeſt in Miſſa Illyrici, & in codice Tiliano.

Nota 800. ADMITTERE.

In codice Rodradi legitur, *admitti*.

Nota 801. PARCE, DOMINE, CONFITENTIBUS, &c.

F In Miſſis Tiliana & Illyrici legitur: *Sed parce, Domine, confitentibus, ignoſce peccantibus, miſerere te rogantibus.* In prima tamen apud Illyricum legitur, *confidentibus*, loco, *confitentibus*, &, *precantibus*, pro, *peccantibus*.

Nota 802. INFIRMUM EST.

In Miſſis Tiliana & Illyriciana hæc adduntur: *Et apud te non habent peccatores verba ſine crimine.*

A *Nota* 803. UT QUI EX NOBIS.

In præfatis Miſſis ita legitur: *Ut ſi ex nobis indignis & peccatoribus.* In prima Illyriciana τὸ *& peccatoribus*, deſideratur.

Nota 804. PER TE NOBIS.

In Miſſa Illyrici legitur, *per temetipſum veniam*, &c. In codice Tiliano, *per temetipſum nobis*, &c.

Nota 805. PER DOMINUM.

In Miſſa Illyrici: *qui vivis & regnas*, &c. In Miſſa Tiliana; *qui vivis & regnas Deus nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum.*

Nota 806. CONSCIENTIA QUIDEM TREPIDI, &c.

B In Miſſa Illyrici hæc oratio recitatur, cum ornatum eſt altare, antequam Sacerdos ſuſcipiat oblationes offerentium. Non extat in Miſſis Tiliana & Ratoldi Abbatis, nec in codice Rodradi, nec in editis.

Nota 807. SED SI RECEDIMUS.

In Miſſa Illyrici legitur, *tamen ſi recedimus*, quæ quidem lectio præſtare videtur.

Nota 808. PRO QUA RE DIGNARE NOS, &c.

In Miſſa Illyrici legitur, *Pro qua re pietate paterna omnipotens Deus, atque placabili vultu cordis noſtri interiora purgare digneris.*

C *Nota* 809. ETSI NOS REATU PECCATORUM, &c.

In Miſſa Illyrici hæc ita contracta leguntur, & corrupta: *Precamur etiam (etſi culpabiles ſimus) noſtrorum, tamen tibi placita myſteria conſecrata.* Nam τὸ *noſtrorum*, ibi redundat, & τὸ *conſecrata*, non ita recte legitur: quia dum hæc oratio recitatur à Pontifice, nondum ſunt myſteria conſecrata, ſed conſecranda.

Nota 810. IGNOSCE, DOMINE, IGNOSCE.

In codice Tiliano hæc oratio recitatur a Sacerdote cum altera poſt collectam, uſque ad Evangelium prout ei placuerit. In Miſſa Illyrici recitatur, dum populus communicat: *Interim dum communicant dicat, Ignoſce, Domine.* Porro in
D præfatis Miſſis non repetitur τὸ *ignoſce*. Hæc Apologia habetur in codice Rodradi.

Nota 811. QUOD DUM ROGARE COMPELLOR.

Ita in Miſſa Illyrici. In codice Tiliano; *quod te rogare compellor.*

Nota 812. ET DUM PUDENDORUM ACTUUM.

In Miſſa Tiliana legitur: *Ut cum pudendorum*, &c. In Miſſa Illyrici, *& immundorum actuum.*

Nota 813. NON HABEO APUD TE, NEC VERBA SINE CRIMINE.

In codice Tiliano legitur, *non habeo apud te*, &c. In Miſſa Illyrici deeſt particula, *nec*.

Nota 814. ET COGITATIONUM.

E In miſſa Illyrici legitur, *tu cogitationum*.

Nota 815. PER DOMINUM NOSTRUM JESUM.

In Miſſa Illyrici legitur, *Salvator miſerere mei.* In Miſſa Tiliana: *Salvator mundi qui vivit*; lege, *vivis*. In codice Rodradi: *Salvator mundi, qui cum Patre, & Spiritu ſancto vivis & regnas per omnia ſecula ſeculorum. Amen.*

Nota 816. ROGO TE, DEUS SABAOTH, &c.

Hæc Apologia non extat in Miſſa Illyrici, neque in editis, neque in cod. Tiliano, nec in aliis codicibus noſtris manuſcriptis.

Nota 817. UTI.

Id eſt, *ut*.

F *Nota* 818. ANTE ÆTERNI REGIS PRÆSENTIAM, &c.

Neque hæc Apologia extat in Miſſa Illyrici, neque in aliis codicibus ſupra citatis.

Nota 819. LIVORE TORQUETUR.

Id eſt, contabeſcit.

Nota

Nota 820. Eripiat nos, &c.

Hæc &, duæ ſequentes Apologiæ habentur in editis, & ſub eiſdem titulis. Hæc autem prior non extat in Miſſa Illyrici, nec in cod. Tiliano, nec in aliis codicibus noſtris manuſcriptis.

Nota 821. Mordacis conscientiæ stimulis, &c.

Hæc Apologia in Miſſa Illyrici dicitur tempore Gradalis, Alleluyæ, & Sequentiæ. Non extat in codice Tiliano, neque in aliiscodicibus noſtris manuſcriptis,

Nota 822. Te Deum.

In Miſſa Illyrici, prætermiſſo pronomine, *te*, legitur, *Dominum*.

Nota 823. Peccatum est.

In eadem Miſſa legitur, *deliquimus*.

Nota 824 Commissum.

In eadem Miſſa legitur, *commiſimus*.

Nota 825. Resolvere, ac indulgere dignetur.

In eadem Miſſa *Solvere, ac perdonare digetur*. Poſt quæ in eadem Miſſa hæc ſequuntur: *Ut te, Domine, annuente valeamus, quæ mala ſunt, declinare; & quæ bona ſunt, conſequenter ſuſpicere. Et quia nos feciſti ad tua Sacramenta pertinere, tu clementer in nobis eorum munus operare: omnibuſque errantibus indulge juxta magnitudinem pietatis tuæ*.

Nota 826. Indignum me, Domine, &c.

Hæc oratio in Miſſa Illyrici recitatur cum quibuſdam aliis, poſtquam in altari Pontifex confeſſionem perfecit, Habetur etiam in Miſſa Ratoldi, recitaturque ibi ut primum Pontifex acceſſit ad altare,

C

Nota 827. Quia ego te blandis.

Ita in codice Ratoldi. In Miſſa Illyrici legitur: *Nam qui te blandis*.

Nota 828. Ingeris.

In Miſſa Illyrici & in codice Ratoldi additur, *ægra*.

Nota 829. Sanitati meæ.

In Miſſa Illyrici additur, *indeſinenter*.

Nota 830. Recedo.

In Miſſa Illyrici additur: *Quaſi dignum me in oculis hominum oſtendo; ſed in tuo conſpectu, quem occulta non fallunt, diverſis ſceleribus pollutas fordeo. Sed tuum eſt, Domine Deus, dare, peccatori cor compunctum fontemque lacrimarum, quo digne valeam abluere multitudinem ſcelerum*.

D

Nota 831. Nubem ea cito delere.

Ita in codice noſtro mſ. S. Eligii, ſed inter τὸ *ea*, apparent veſtigia duorum, *M*, abraſorum. In edita legitur, *nubem cito delere*. In Miſſa Illyrici rectius, *ea ut nubem, cito delere*. In codice Ratoldi, *ea ut nivem cito delere*, optime.

Nota 832. Ut qui hanc palmam amiserim.

In codice Ratoldi legitur, *& licet palmam amiſerim*. Ita in Miſſa Illyrici, in qua tamen additur τὸ, *innocentiæ*.

E

Nota 833. Ad veniam saltem pertingam, &c.

In cod. Ratoldi legitur, *perveniam*. In Miſſa Illyrici legitur: *Saltem per confeſſionem veniam merear, te miſerante*.

Nota 834. Tibi enim Deo sit, &c.

In Miſſa Illyrici legitur, *ut tibi ſit gloria, laus, & honor, cuncta regnati in ſecula ſeculorum, amen*.

Nota 835. Projectis nobis, &c.

Hæc Apologia cum multis aliis in Miſſa Illyrici recitatur a Pontifice ſeu Sacerdote tempore Gradalis, Alleluiæ, & Sequentiæ, hoc eſt, inter Epiſtolam & Evangelium.

F

Nota 836. Quia tibi.

In Miſſa Illyrici præponitur copulativa, *&*, rectius.

Nota 837. Gerimus.

In Miſſa Illyrici legitur, *geſſimus*, rectius.

Nota 838. Sit in nobis, Domine, &c.

In Miſſa Illyrici hæc aliter leguntur in hunc

A modum: *Concede, ut in nobis non oris ſit tantum confeſſio, ſed etiam cordis*.

Nota 839. Castos enim.

In Miſſa Illyrici legitur, *ſiquidem caſtos*.

Nota 840. Mundi.

Hoc vocabulum deeſt in Miſſa Illyrici.

Nota 841. Mores.

In Miſſa Illyrici legitur, *ſunt mores*.

Nota 842. Sollicitudo carnis.

In Miſſa Illyrici legitur, *ſollicitudo terrena*.

Nota 843. Da de præteritis veniam, &c.

In Miſſa Illyrici hæc in hunc modum leguntur: *Et da de præteritis malis veniam, de præſentibus emendationem, de futuris cautelam, qui vivis*, &c.

Nota 844 Ita, Domine, immensi crimi-

B nis rei.

Hæc Apologia non eſt in editis, neque in Miſſis Illyrici, Ratoldi, & Tiliana, neque in codice Rodradi.

Nota 845. Nec se a facie tua.

Lege, *non a facie tua*.

Nota 846. Quodcumque.

Lege, *quod quomque*.

Nota 847. Item alia in tribulatione.

Hæc Apologia recitatur a Pontifice ſeu Sacerdote in Miſſa Illyrici tempore Gradalis, Alleluyæ, & Sequentiæ, Nuper edita eſt juſſu S. P. N. Urbani VIII. Papæ, ſed dimidia circiter parte brevior. Non extat in editis Sacramentariis, neque in cod. Tiliano, neque in aliis codicibus noſtris manuſcriptis.

Nota 848. Si ante oculos tuos, &c.

Ita in Miſſa Illyrici. In edita hæc aliter fuſius leguntur in hunc modum: *Ante oculos tuos, Domine, culpas noſtras ferimus; & plagas quas accepimus, conferimus, ſi penſamus malum, quod fecimus*, &c.

Nota 849. Et plagas, quas excipimus, conferamus.

In Miſſa Illyrici legitur: *Plagas, quas vel durisſimas in hanc vita pati poſſumus, conferamus*.

Nota 850. Quod meremur.

In edita hæc adduntur, *gravius eſt quod commiſimus, levius eſt quod toleramus*.

Nota 851. Frangitur.

In edita legitur, *teritur*.

Nota 852. Et in opere.

In Miſſa Illyrici legitur, *& tamen in opere*.

Nota 853. Non emendat.

Ita in Miſſa Illyrici, & hæc phraſis non ſemel occurrit in Regula S. Benedicti. In edita legitur, *non ſe emendat*.

Nota 854. Si expectas.

Ita in edita. In Miſſa Illyrici legitur, *ſi expectamur*.

Nota 855. In correptione.

Ita Miſſa Illyrici. In edita legitur, *in correctione*.

Nota 856. Si impresseris.

Ita in Miſſa Illyrici. In edita legitur, *ſi extenderis*.

Nota 857. Si pascas.

In edita legitur, *ſi peperceris*. In Miſſa Illyrici, *ſi parcis*.

Nota 858. Te provocamus.

Ita in Miſſa Illyrici. In editis deeſt pronomen *te*.

Nota 859. Si angustiæ veniunt, &c.

Ita in Miſſa Illyrici. In edita hæc deſunt, uſque ad hæc verba: *habet, Domine, confitentes reos*.

Nota 860. Non timemus observare.

Particula, *non*, videtur redundare. In Miſſa Illyrici legitur, *non timemus negligere*, recte.

Nota 861. Novimus.

In Miſſa Illyrici legitur, *vovimus*, male.

Nota 862. Nos punias.

Ita in Miſſa Illyrici. In edita legitur, *non perimas*, ſed lego, *nos punias*.

Nota 863. Ex nihilo.

Hæc deſunt in Miſſa Illyrici.

Nota 864. Qui rogabent.

In Miſſa Illyrici legitur, *cui rogarent*: non ita recte.

recte. In edita, *qui te rogarent*; quæ in hoc vocabulo deſinit.

Nota 865. Tuo ſupplices auxilio.

Hæc uſque ad illa verba, *erige nos, Domine*, deſiderantur in Miſſa Illyrici.

Nota 866. Quod rogaris accipere.

Id eſt, quod rogaris ut a te accipiant, nempe remiſſionem peccatorum.

Nota 867. De tua juſtitia.

Quam vehementer timent ob peccatorum gravitatem & multitudinem. Aut certe legendum, *de ſua juſtitia*.

Nota 868. Cuncta regentium.

Locus corruptus; lege, *cunctarum gentium*, ut in Miſſa Illyrici.

Nota 869. Ignoſce, Domine, &c.

Hæc Apologia extat in Miſſa Illyrici, recitaturque a Pontifice ſeu Sacerdote, cum ornatum fuerit altare antequam ſuſcipiat oblationes.

Nota 870. Commaculatæ conſcientiæ ſordido.

In Miſſa Illyrici legitur: *Quem maculatæ vitæ conſcientiæ trepidum, & criminum moerarum confuſio fecit captivum.*

Nota 971. Qui pro me obtinere nihil mereor.

In Miſſa Illyrici legitur, *Qui pro me veniam obtinere non valeo.*

Nota 872. Anguſtias pauperum.

Hæc verba deſiderantur in Miſſa Illyrici.

Nota 873. Lamenta viduarum.

In Miſſa Illyrici additur *vel deſolationes Eccleſiarum.*

Nota 874. Et quoniam in eadem, &c.

In Miſſa Illyrici legitur, *Sed quoniam me eadem, quæ populum, catena peccati conſtringit.*

Nota 875. Communes lugeo paſſiones.

In Miſſa Illyrici legitur, *ideo omnes lugeo paſſiones*. Sed prior lectio præſtare videtur.

Nota 876. Votum.

Id eſt, Oratio ſacra & divina.

Nota 877. Deus ad quem accedere, &c.

Hæc Apologia deſideratur in Miſſa Illyrici, & in cod. Tiliano, quemadmodum in editis, & in aliis codicibus noſtris manuſcriptis.

Nota 878. Dimitte Deus, &c.

Hæc Apologia recitatur in Miſſa Illyrici a Pontifice ſeu Sacerdote, inter Epiſtolam & Evangelium, id eſt tempore Gradalis, Alleluiæ, & Sequentiæ, eique hic titulus præfigitur, *Oratio Paſtoris dicenda pro ſe & pro ſubditis.*

Nota 879. Deus.

In Miſſa Illyrici legitur, *Domine Deus omnipotens.*

Nota 880. Perenna.

Perennare hoc loco ſumitur active, id eſt perpetuare, id eſt efficere ut aliquid in perpetuum duret. Alcimi Epitaphium:

Quem pietas, quem larga fides, quem fama perennat.

Alias ſumitur intranſitive. Tertul. lib. de reſurrectione carnis: *Sed & dentes incorruptos perennavo*. Eſt autem hic hypallage pro, *perenna præconium veritatis in ore meo*. In Miſſa Illyrici legitur, *per arma*, ſed prior lectio prævalet.

Nota 881. Inſtipices.

In Miſſa Illyrici legitur, *ſanctifices*, quod perinde eſt.

Nota 882. Reſpices.

In Miſſa Illyrici legitur *vel eſt*: ſed prior lectio præſtare videtur: etenim ſequitur τὸ *inſpicis*, ut ſit elegans paronomaſia.

Nota 883. Si quam, &c.

In Miſſa Illyrici legitur, *Si quia vitio tepiditatis meæ, vel incuria contraxerunt delicta propitius admitte*: ſed τὸ *admitte*, mendoſum eſt, & legendum, *omitte*, id eſt dimitte, ut in noſtro codice. Nam omitto eſt dimitto, ut ſupra notatum eſt; vel legendum eſt, *amitte*, id eſt amove, amanda, ablega, ut apud Terentium.

A *Nota* 884. Vel cognito.

Lege, *vel cognoſcente*. In Miſſa Illyrici legitur, *vel ſciente.*

Nota 885. Ignoſce.

In Miſſa Illyrici legitur, *manu miſericordiæ tuæ inde eripe.*

Nota 886. Et increpatio ipſa.

In Miſſa Illyrici hæc vocabula, *& ipſa*, deſiderantur.

Nota 887. Mortales.

Eſt Solœcophanes. In Miſſa Illyrici legitur, *mortalibus.*

Nota 888. Utrorumque.

B Tum eorum quibus auſam præbui peccati, tum eorum quos ſubjeci pœnitentiæ legibus.

Nota 889. Et qui.

In Miſſa Illyrici legitur, *& quia.*

Nota 890. Flammeſcentes.

In Miſſa Illyrici legitur, *flammeſcere.*

Nota 891. Ut et diſciplinis, &c.

In Miſſa Illyrici legitur, *ut ex diſciplina noſtri regiminis capiant lucrum.*

Nota 892. Lætemur.

In Miſſa Illyrici legitur, *gaudemus.*

Nota 893. Ablue nos Deus, &c.

In Miſſa Illyrici legitur; *Ablue nos, omnipotens Deus, & alieno & proprio delicto.*

C *Nota* 894. Orationes ad viſitandum infirmum.

Viſitatio ſeu unctio infirmorum, quam extremam unctionem dicunt, ultimum Chriſtianæ Legis Sacramentorum, cujus beneficio anima adverſus cacodæmonis inſultus in ſupremo agone circumvallatur, peccata dimittuntur, atque interdum ſanitas corpori reſtituitur, promulgatur a S. Jacobo: *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros* Epiſt. c. 5. *Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini*, &c. Maxima fuit olim Chriſtianis cura viſitandi infirmos, quam viſitationem ponit Tertullianus inter tres cauſas procedendi in publicum libro 2. de cultu feminarum: *Vobis autem nulla procedendi cauſa non tetrica: aut imbe-* D *cillus aliquis ex fratribus viſitatur, aut ſacrificium offertur, aut Dei ſermo miniſtratur*; meminitque lib. 2. ad uxorem: *Libere æger viſitatur, egens ſuſtentatur*. De hac unctione agitur ab Innocentio I. Epiſt. ad Decentium Eugubinum, ubi notat hoc Sacramentum non conferri pœnitentibus; quia, ut ille docet, nullum Sacramentum datur pœnitentibus. Sed poſtea uſus mutatus eſt, ut patet ex Ivonis Carnotenſis Epiſt. 257. *Unctio enim infirmorum publicæ pœnitentiæ eſt Sacramentum*. Quæ tamen verba Ivo protulit ex ſui temporis conſuetudine. Apud Burchardum lib. 18. cap. 2. de hoc Sacramento agitur ex decreto Calixti Papæ. Sed citatio corrupta eſt. Nam decretum illud non poteſt intelligi de Callixto primo, quia ibi E mentio fit Innocentii primi, qui longe poſt Callixtum primum floruit; non de ſecundo Callixto, qui centum circiter annis poſt Burchardum vixit: nam Burchardus creatus eſt Vormacienſis Epiſcopus anno 1008. ut docet Sigebertus in Chron. at Callixtus ſecundus renuntiatus eſt Pontifex Maximus anno 1120. ut docet Anſelmus Abbas in ſupplemento Sigeberti. Itaque apud Burchardum loco horum verborum, *ex decreto Calixti Papæ*, legendum eſt, *ex Beda*; nam quæ hic citantur, videre eſt in Bedæ commentario ad Epiſt. S. Jacobi Apoſtoli.

Nota 895. Aſpergant eam.

Cum primum Sacerdos accedit ad viſitandum infirmum, aſpergit eum ipſamque domum aqua F benedicta, ut videre eſt in Concilio Nannetenſi can. 4. *Cum Sacerdos audierit aliquem infirmari in ſua plebe, quam citius ad eum pergat, & ingreſſus cubiculum aquam benedictam ſuper eum & per omne cubiculum aſpergat*. Et apud Burchardum l. 18. cap. 1. Quod etiam ſatis clarum eſt ex verbis Alcuini cap. de infirmis: *Quotieſcunque aliquis infirmatur, ingrediuntur fratres ad ægrotum cum*

aqua

aqua benedicta, & cum cereis, ſive incenſo ante oleum ſanctum. Id etiam elarum eſt ex codice Rodradi: *In primis faciant Sacerdotes aquam benedictam, & ſpargant eam cum Antiphona & oratione ſuper ipſum infirmum & domum ejus. Deinde a Sacerdote hæc oratio dicatur: Domine Deus, qui per Apoſtolum tuum locutus es*, &c. In codice Ratoldi ſunt aliæ cæremoniæ quas infra producemus.

Nota 896. Cum Antiphona et Orationibus.

Nempe: *Aſperges me, Domine, hyſſopo*, &c. ℣. *Exurgat Deus*, &c. Deinde dicit orationem: *Deus qui Sacerdotibus tuis tantam gratiam*, &c. ut eſt in citato Concil. & apud Buschardum eodem cap. Ubi, ut primum Sacerdos ingreditur ægroti domum, dicere debet: *Pax huic domui & omnibus habitantibus in ea*.

Nota 897. Exorcismus salis.

Enorcizatur ſal, ut aquæ benedictæ immiſceatur, ut ſupra notatur: *In primis faciant Sacerdotes aſperſo ſale aquam benedictam*. Sequentes autem orationes pro exorciſmo & benedictione ſalis & aquæ, habentur etiam in cod. Rodradi ſecunda parte. In quibus, ut hic, non apponuntur ſolitæ cruces. Quod miror: eſt enim antiquus Eccleſiæ mos, ut aqua ſigno crucis adhibito benedicatur, ut videre eſt apud S. Epiphanium lib. 1. adverſus hæreſes tom. 2. de Joſepho Comite: *Et cum præcepiſſet afferri aquam, & accepiſſet vas aquæ coram omnibus magna voce, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος σφραγῖδα ἐπιθεὶς τῷ ἀγγείῳ διὰ τοῦ ἰδίου δακτύλου καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα Ἰησοῦ*, id eſt, *vir ille ſuo digito ſignaculum crucis vaſi impoſuiſſet invocato nomine Jeſu*. Et apud Theodoretum lib. 5. hiſt. Eccl. cap. 21. *Hæc & alia ſimilia locutus, καὶ ἐπιθεὶς τοῦ σταυροῦ τὸν τύπον τῷ ὕδατι*, id eſt, *cum aquam ſigno crucis ſignaſſet*.

Nota 838. Benedictio uvæ.

Vide ea quæ ſupra obſervata ſunt.

Nota 899. Favæ.

Pro *Fabæ*, ſæpe in antiquioribus codicibus mſſ. ſcribitur, *v*, loco, *b*.

Nota 900. Benaoictio panis.

De pane benedicto, vide obſervationes noſtras ad Concordiam regularum cap. 71. §. 1.

Nota 901. Ao capillaturam.

Subaudi, *incidendam*, quod vocabulum habetur in Ordine Romano. Hæc autem tonſura non eſt illa Clericalis de qua ſupra egimus; ſed puerorum, cum primum tondebantur eorum capilli. Nam in Sacramentariis aliæ extant orationes ad tonſuram Clericalem.

Nota 902. Omnipotans sempiterna Deus, &c.

Ita in codicibus Rodradi, & Ratoldi. In Ordine Romano huic orationi duæ aliæ præmittuntur.

Nota 903. Atque coelestium donorum consortium asse praeceptorum.

Ita in codice Rodradi. Prima parte legendum puto, *perceptorem*. In codice Ratoldi, & in Ordine Romano legitur: *Atque ad cœleſtium donorum pervenire conſortium*.

Nota 904. Oratio ao barbas tondendas.

Nempe in prima juvenilis barbæ tonſione. Hæc eadem oratio extat in codicibus Remenſi & Ratoldi, & in Ordine Romano.

Nota 905. Oratio ad infirmum unguendum.

Hæc oratio infra repetitur; nec videtur eſſe hic proprius illius locus.

Nota 906. Daus qui famulo tuo Ezechiæ, &c.

Hæc & ſequentes orationes extant apud Burchardum lib. 18. ſub finem poſt collatam unctionem. In editis Sacramentariis habentur tantum tres priores.

Nota 907. Daus qui per Apostolum tuum.

Hæc oratio habetur in codice Rodradi.

Nota 908. Et sic flectat genu, &c.

Ita in codicibus Rodradi & Tiliano, in Ord. mſ. cod. Corb. legitur: *Tunc ſtet ad dexteram Sacerdotis, & flectet genua qui eſt languidus*.

Nota 909. Dominus locutus est,

Ita in codice Rodradi. In codice Tiliano quædam alia præcedunt. In cod. Rodradi hæc ſequuntur: *Hic ponant manus ſuper infirmum omnes Sacerdotes & miniſtri eorum*. ℣. *Deus Deorum*, &c. Hæc manuum impoſitio videtur etiam in cod. Tiliano: *Imponant manus ſuper infirmum omnes Sacerdotes, jubente vel tantum permittente Epiſcopo, quia canonicus ſic docet ordo*. Nota hic plures adeſſe Preſbyteros in adminiſtratione hujus Sacramenti juxta ſanctum Jacobum, *inducat Preſbyteros Eccleſiæ*: quod tamen non eſt adeo neceſſarium; cum ab unico Sacerdote hoc Sacramentum conferri poſſit, cujus rei praxis videtur in Concilio Nannetenſi ſupra citato cap. 4. apud Burchardum lib. In Sacramentariis editis, & in cod. Ratoldi infra citando, quamvis Simeon Theſſalonicenſis huic ſententiæ adverſetur, quem refutat Petrus Arcudius lib. 5. de Extrema-unctione cap. 3.

Nota 910. Ad Dominum cum tribularer.

In codice Rodradi ſubjungitur: *Et repetatur, ut in priſtinu. Sequitur oratio, Deus, qui famulo tuo Ezechiæ*; &c.

Nota 911. Et sic perungat infirmum de oleo sanctificato, cruces faciendo in collo, in guttura, &c. Ita in codice Rodradi & Tiliano. Et supplicando dum ungitur infirmus, dicat unus hanc orationem.

Ita in codice Rodradi. Notandum ungente Sacerdote formam ab alio proferri; quod favet eorum opinioni qui dicunt hunc validum eſſe baptiſmum, ſi uno verba proferente alter mergat, aut aquam infundat.

Nota 912. Inunoo te de oleo sancto, &c.

Ita in codice Rodradi. Olim forma hujus Sacramenti fuit indicativa, ut hic apparet, (quamvis hic appelletur oratio, ſed improprie, vere enim oratio non eſt) & clare conſtat etiam ex codicibus mſſ. Ratoldi, & Tiliano, monaſterii S. Remigii, & Manuali excuſo Eccleſiæ Sueſſionenſis, quæ indicativam habent, deprecatoriam ignorant, ut infra videtur: & ex forma Ambroſiana, quam profert S. Bonaventura in 4. diſt. 23. quæſt. 4. *Ungo te oleo ſanctificato in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti ut more militis uncti præparatus ad certamen, aerias poſſis ſuperare poteſtates*, quæ etiam habetur infra in codicibus Ratoldi, & Tiliano: quam Richardus de media villa in 4. diſt. 23. art. 1. quæſt. 4. non improbat, ſed dumtaxat ait formam deprecativam eſſe convenientiorem ob textum S. Jacobi; neque eam rejicit in reſponſione ad ſecundum, ut nec Bonaventura reſponſione ad ſecundum cum ait: *Objicitur, quod non eſt eadem forma. Dicendum quod ſecundum id quod eſt neceſſarium, & eſſentiale Sacramento, eamdem oportet eſſe; ſed forma verbi non eſt neceſſaria ratione vocis exterioris, ſed prout eſt expreſſiva verbi interioris*. Quare Durandus eadem diſtinctione quæſt. 3. utramque formam defendit problematice. Nam poſtquam aſſeruit formam deprecativam, tandem ſubjungit: *Et ſi quis vellet tenere quod forma indicativa, qua dicitur uſus fuiſſe D. Ambroſius, qui fuit de primitivis doctoribus, poſſet reſponderi ad rationes alterius partis. Beatus enim Jacobus loquens de oratione forte non intendit de forma Sacramenti, ſed de ſupplicatione, quæ fit per orationem præcedentem, aut ſequentem, per quam apud Deum ſublevatur infirmus, & commendatur*. Eamdem formam probat Paludanus in 4. diſt. 23. quæſt. 1. *Si aliquæ Eccleſiæ habeant ſolam formam indicativi modi, ſicut Ambroſiana ſaltem tempore Ambroſii ut dicitur, non eſt dicendum quod nihil ſit actum*. Sed & Aureolus in 4. diſt. 23. art. 1.

quamvis non meminerit hujus formæ: *Inungo te oleo ſancto*, &c. dicit poſſe eſſe indicativam in hunc modum: *Per iſtum ſanctam unctionem parcit tibi Dominus*, &c. *Sed de forma eſt dubium, quare ſit optativa. Reſpondeo, in quibuſdam Eccleſiis forma iſta eſt indicativa, puta: Per iſtam ſanctam unctionem parcit tibi Dominus. In aliis eſt imperativa. Sed verba Jacobi videntur habere formam optativam, dicit enim:* Et oratio fidei alleviabit infirmum, *quaſi forma ſit per modum orationis optativæ. Ideo dicendum eſt, quod forma verborum indifferenter poteſt eſſe indicativa & optativa, ſicut forma verborum baptiſmi, quæ eſt apud Latinos indicativa, ſed apud Græcos optativa: & ideo conſuetudo in talibus eſt ſervanda, & peccaret graviter qui conſuetudinem immutaret.* Hæc ille. Accedit auctoritas libri Sacramentorum editi ex Bibliotheca Vaticana, in quo unicam hanc formam reperire licet: *Inungo te de oleo ſancto, ſicut unxit Samuel David in Regem & Prophetam. Operare creatura olei in nomine Dei Patris omnipotentis, ut non lateat hic Spiritus immundus neque in membris tuis, neque in medullis, neque in ulla compagine membrorum: ſed in te habitet virtus Chriſti altiſſimi & Spiritus ſancti. Per.* Neque hanc formam reprobat Facultas Pariſienſis Theologica, ut conſtat ex theſibus Ludovici de Machault, Baccalaurei Sorbonici, Prioris S. Petri de Abbatis-Villa, agitatis 13. Febr. anno 1635. in exterioribus Sorbonæ Scholis pro majore Ordinaria, præſide S. M. N. D. Stephano Tonnelier doctore Navarico, S. Euſtachii Pariſiis Paſtore, dedicatis eminentiſſimo Cardinali de Richelieu Duci & Pari Franciæ: in quarum poſitione 7. hæc legere eſt: *Etiam unica olei unctione in neceſſitate, verbiſque indicative prolatis perfici poſſe videtur*: & ex theſibus Dom. Jacobi *Hebes* ſupra citatis, in quibus defenditur formam extremæ-unctionis eſſe indicativam, vel deprecatoriam. Sic enim ait poſitione octava: *Extremæ-unctionis Sacramentum materiam habet ſacram unctionem: formam habet vel indicativam, vel deprecatoriam.* Quare non valet reſponſio Petri Ledeſmæ cap. 3. de forma hujus Sacramenti, cum ait hanc formam indicativam eſſe tantum quoddam præambulum ad Sacramentum extremæ unctionis. Nam citati Theologi, cum hæc ſcripſerunt, non erant adeo ſtupidi ut ignorarent ſi præter formam indicativam, aliam haberet deprecatoriam Ambroſiana Eccleſia. Præterea ut nemo dixerit, cum quis infundens aquam profert hæc verba, *Ego te baptizo*, &c. hanc formam eſſe præambulam ad baptiſmi Sacramentum; ita abſurdum eſt dicere, cum ungitur ægrotus oleo ſanctificato, & proferuntur hæc verba, *ungo te*, &c. ejuſmodi formam eſſe quid præambulum ad extremam unctionem. Quare Durandus ſupra citata quæſt. cum profert ritum quarumdam Eccleſiarum quæ utuntur utraque forma indicativa & deprecativa, non dixit formam indicativam eſſe quid præambulum ad hoc Sacramentum. Et poſtea cum retulit formam Eccleſiæ Ambroſianæ, eam non repudiavit. Neque hæc doctrina adverſatur Concilio Tridentino, cum ait ſeſſ. 14. cap. 1. *Formam deinde eſſe illa verba, Per iſtam unctionem*, &c. Nam Concilium deprecatoriam non ita aſtruit, ut rejiciat indicativam, quam olim in uſu fuiſſe luce meridiana clarius eſt. Ut nec ita aſtruit illa verba, *per iſtam unctionem*; ut deſtruat formam Græcorum, quæ licet deprecatoria ſit, ejuſmodi verba non tamen agnoſcit. Tandem, antequam hinc manum referam, notandum eſt apud Burchardum libro citato nullam reperiri formam. Nam reſponſioni infirmi ad interrogationes Sacerdotis ſubjungit: *Poſtea ungatur. Poſt confeſſionem, & fidem redditam, & unctionem dicatur Antiphona*: In veritate tua exaudi me, Domine. *Pſalmus*: Domine exaudi orationem meam, auribus percipe. *Deinde*: Kyrie eleiſon, *cum* Pater noſter, & *precibus*, &c.

Nota 913. Domina Deus Salvator noster, &c.

In codice Rodradi hæc oratio in duas dividi- A tur, & ſecuoda ab his verbis incipit: *Sana quoque, quæſumus, omnium medicator.*

Nota 914. Propitietur Dominus, &c.

Ita in codice Rodradi.

Nota 915. Deinde communicet cum corpore et sanguine Domini.

Ita in codice Rodradi, & Ratoldi, & Tiliano, & S. Remigii, & S. Germani a Pratis, in quibus datur Euchariſtia poſt ipſam unctionem. Quod valde notandum eſt: quia olim ungebatur infirmus antequam ſumeret viaticum corporis & ſanguinis Domini. Id videre eſt in decreto Euſebii Papæ apud Burchardum lib. 15. cap. 35. B *Sacerdos impleat omnia ſicut ſupra circa ægrotum pœnitentem ſcriptum eſt, id eſt orationes dicat, & ungat eum oleo ſancto, & Euchariſtiam ei donet.* Apparet etiam ex Pœnitentiali Theodori apud Burchardum lib. eodem cap. 14. & Ivonem lib. 15. cap. 36. *Et ideo ſecundum Canonicam auctoritatem, ne illis janua pietatis clauſa videatur, orationibus & conſolationibus ſacra cum unctione olei animati, ſecundum ſtatuta ſanctorum Patrum, communione viatici reficiantur.* Praxis videtur in vita Caroli Magni ex editione Pithœi: *Oleo autem ſancto inunctus* (Carolus Imperator) *ab Epiſcopis & Viatico ſumto, & omnibus ſuis diſpoſitis, commendans Domino ſpiritum ſuum, obiit in pace.* In vita S. Ot- C thonis Archiepiſcopi Bebambergenſis lib. 3. cap. 45. *Interea languor magis magiſque ſpiritum luctantem urgebat, riteque diſpoſitis omnibus quæcumque poſt ſe victuris præſtare potuit, ſupplex & pura confeſſione præmiſſa; olea illa & placida, & ſacra unctione ſacri olei delibuta, propitiabile viaticum corpus Domini percepit.* Apud Arnoldum Lubecenſem lib. 3. hiſt. Slavorum cap. 3. de obitu S. Henrici Epiſcopi Lubecenſis: *Sic confortatus in Domino, convocatis fratribus dicebat ſe jam reſolvi: & accipiens ſancti olei unctionem manus ipſe porrigebat, pedes extendebat, cum pſallentibus pſallebat: ſumtoque viatico Dominici corporis dixit, o Rex gloriæ veni cum pace.* Et apud Theodoricum lib. 5. vitæ ſanctæ Eliſabet uxoris Ludovici Lant- D gravii Turingiæ cap. 5. ubi agens de morte ejuſdem Landgravii ſic ait: *Videns igitur quod ſibi mortis periculum immineret, vocato Patriarcha Hieroſolymitano, ab ipſo ſacræ unctionis Sacramentum accepit; qui ut officium ſolemne hoc perageret, Epiſcopum de ſancta Cruce cooperatorem aſſumſit. Peruncta unctione, ſacroſancti corporis Domini noſtri Jeſu Chriſti ſibi viaticum tradiderunt, quod cum fide Catholica & ſincera devotione ſuſcepit.* In vita S. Adalheidis lib. 1. cap. 16. *Reſumtis aliquantulum viribus corporis, muniri ſe rogavit attentius myſteriis Eccleſiaſticis. Tunc ſacri olei unctione peruncta, Sacramentum Dominici corporis humiliter & devotiſſime adorando percepit.* Id etiam videre eſt in vita S. Hugonis Abbatis Cluniacenſis apud Su- E rium April. 29. ubi agitur de viſione S. Godeſcedi Epiſcopi Ambianenſis: *Rogarique a Fratribus ut Abbatem Hugonem oleo ſancto inungeret; & Epiſcopali redimitus infula Miſſas celebrans, Dominici corporis & ſanguinis ei viaticum miniſtraret.* Id ſtatuunt Conſtitutiones Riculphi Sueſſionenſis Epiſcopi: *Item oportet, ut Preſbyteri infirmos ſuos per confeſſionem et reconciliationem oleo ſancto perungant, et tunc eos communicent.* Hoc etiam conſtat ex vita S. Adalardi Abbatis Corbejenſis apud eumdem Surium Janu. 2. qui ſancta unctione delibutus poſtridie mane ſacro Viatico paſtus eſt. Forſitan aliquis obex interjectus fuerat, quominus illud eodem die ſuſciperet. Nam olim tria Sacramenta, Pœnitentia, Unctio ſuprema, & F Euchariſtia infirmis ſimul conferebantur, ut clarum eſt ex codicibus mſſ. noſtris ſupra citatis.

Henricus Caniſius tom. 4. ant. lect.

Henricus Caniſius ead. tom.

Nota 916. Et sic faciant illi per septem dies, si necessitas fuerit tam de communione, quam de alio officio.

Ita in codice mſ. monaſterii S. Remigii. Nota curam quam Sacerdotes olim gerebant circa infirmos.

mos. Ubi *τὸ de alio officio*, ſignificatur de unctione, quam Matthæus Galenus in promtuario Theologico Catecheſi 18a. reſtringit ad partes laborantes: quia, ut vult, Sacramentum non repetebatur. *Ad hæc*, inquit, *non fiebat illud perſanctorie & properanter; ſed ubi æger non convaleſcebat, redibant eodem Sacerdotes per ſeptiduum augentes: non quidem Sacramentum toties repetentes, ſed ſtatis precibus unctione curantes laborantia membra, præbenteſque ſanctam Euchariſtiam.* Hæc ille. Verum id quod ait non repeti olim ſolitum unctionis extremæ Sacramentum, in eodem videlicet morbo, non videtur probabile, quia hæc verba, *quam de alio officio*, ſunt generalia, nec poſſunt reſtringi ad unctionem membrorum affectorum. Et quamvis hodie in eodem morbo non repetatur hoc Sacramentum; ſi tamen antiquus valeret uſus, id non eſſet abſurdum: quia non ceſſante morbo, homine adhuc exiſtente in peccatis, ob peccata ſaltem venialia quæ nobis quotidie obrepunt, quia *ſepties in die cadit juſtus*, jure poſſet hoc Sacramentum ſæpius in eodem morbo repeti, ipſis cauſis manentibus, ob quas hoc Sacramentum conferri ſolet. Præterea ſi unctio illa partium morbidarum non eſſet Sacramentum, non poſſet conferre ſanitatem, ac proinde fruſtra adhiberetur. Præterea non aliud adhibebant oleum, quam ab Epiſcopo ſanctificatum.

Nota 917. Debent etiam Sacerdotes et Ministri sanctæ Ecclesiæ, &c.

Ita in codicibus Rodradi, & S. Remigii. Nota curam & ſtudium priſcorum Sacerdotum erga infirmos.

Nota 918. Christe coelestis medicina Patris.

Ita etiam in codice Rodradi.

Nota 919. Multi enim Sacerdotum, &c.

Ita in codice Rodradi. Particula *enim*, hoc loco ſumitur pro particulis *vero*, ſeu *autem*. Regula Magiſtri mſ. cap. 8a. *Hoc enim ne ſit in aliquo, frequenter omnes ſcrutentur a Præpoſitis.* In libro ſexto Halitgarii ſupra ſub initium: *Non enim omnes Clerici hanc ſcripturam uſurpare aut legere debent.* Hic autem deſcribitur alia a ſuperiori ungendi infirmi ratio, ſeu conſuetudo nonnullorum Presbyterorum, qui ungebant infirmos in quinque ſenſibus.

Nota 920. Perunguent.

In codice Rodradi, *perungant*, Sed legendum puto, *perungunt*.

Nota 921. In naribus.

Lege, *in auribus*, ut in codice Rodradi. Nam poſtea dicit: *In narium ſummitate ſive interius.* Tum quia nulla mentio fieret unctionis aurium, quæ tamen neceſſaria eſt: nam ſcripſit ſupra, *perunguent inſuper in quinque ſenſus corporis.*

Nota 922. Dicentes, In nomine Patris, &c.

Ita in codice Rodradi, neque ulla mentio habetur vulgaris iſtius formæ: *Per iſtam ſanctam unctionem*, & c.

Nota 923. Omnipotens sempiterne Deus, qui subvenis in periculis, &c.

Ita in codice Rodradi. Porro ut hujus extremæ unctionis antiqua ratio clarius innoteſcat, hic ſubjiciam tres antiquos hujus Sacramenti ritus; primum quidem ex codice Ratoldi; alterum ex codice Tiliano; tertium ex codice monaſterii S. Remigii.

Antiquus extremæ unctionis conferendæ ritus ex codice mſ. Ratoldi Abbatis.

INcipit ordo unctionis infirmi: *Hic dicat Sacerdos ad infirmum: Quid me advocaſti, frater? Ille ait: ut mihi unctionem tradas. Dicit Sacerdos ad eum: Donet tibi Dominus noſter Jeſus Chriſtus veram facilemque unctionem; * tam ſi te reſpexerit, & ſanaverit te Deus, cuſtodies illam? Reſpondet, Cuſtodiam. Tunc Sacerdos faciet crucem ex cinere cum aqua ſuper pectus ejus, & imponit ciliciam deſuper, dicens: Si quis infirmatur, agat pœnitentiam, etiam ex neceſſitate, quia miſericors eſt Deus;*

* Leg. tamen. Et in Ordine Romano mſ. Colb. Apud Burch. L. 18. cap. 4.

A *quia miſericordia Dei nec menſuras, nec tempora habet, dicente Dei Spiritu * Prophetam: cum converſus ingemueris, tunc ſalvus eris; & alibi: dic iniquitates tuas prior, ut juſtificeris. Ant.* Succurre, Domine, infirmo huic, & medica eum ſpiritali medicamine, ut in priſtina ſanitate reſtitutus, gratiarum tibi referat actiones. *Pſal.* Domine ne in furore tuo, *cum* Gloria. *Antiph.* Quia apud Deum miſericordia, & copioſa apud eum redemtio, & multiplex Dei miſericordia, ita & lapſis ſubvenit humanis: ut non ſolum per baptiſmi, & conſummationis gratiam; ſed etiam per pœnitentiæ atque unctionis medicinam ſpes vitæ reparetur humanæ. *Ant.* Cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. *Pſalm.* Miſerere mei Deus, *totum cum Gloria, & * repetatur Antiphona. Collectam require. Ant.* Opem ferat huic infirmo Deus ſuper lectum doloris ejus: & ipſe confirmet eum & vivificet. *Pſalm.* Beatus qui intelligit, *collectam require. Ant.* Dominus locutus eſt Diſcipulis ſuis, in nomine meo dæmonia ejicient: ſuper infirmos manus veſtras imponite, & bene habebunt. *Pſalm.* Deus Deorum. *Ant.* Salvum fac ſervum tuum, Deus meus ſperantem in te; cuſtodi animam ejus, quia in te ſperavit. *Pſalm.* Inclina, Domine. *Ant.* Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis, tibi autem nullum adpropinquat malum. *Pſalm.* Qui habitat. *Ant.* Propitietur Deus iniquitatibus tuis, & ſanet omnes ægritudines tuas, & renovetur ut aquilæ juventus tua. *Pſalm.* Benedic. 1. *Ant.* Domine, libera animam meam a labiis iniquis, & a lingua doloſa. *Pſalm.* Ad Dominum cum tribularer. *Oratio.* Omnipotens ſempiterne Deus, qui per Jacobum Apoſtolum tuum introducere C Presbyteros Eccleſiæ, & ungere oleo infirmos præcepiſti: præſta quæſumus, ut digneris per manus noſtras hunc famulum tuum ill. infirmum de oleo ſanctificato ungere, & benedicere. Hoc autem quod nos exterius tua chariſmata fideliter complectimur, hoc interius ſpiritaliter divina virtus, ac mirabiliter tuæ magnanimitatis * operaretur virtutem. Per Dominum noſtrum.

* Leg. per Prophetam.

* Forte leg. repetatur, vel, computatur.

* Leg. operatur.

Ungo oculos tuos de oleo ſanctificato: ut quicquid illicito viſu deliquiſti, hujus olei unctione expietur. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Alia.

Ungo aures has ſacrati olei liquore, ut quicquid delectatione noxia auditus admiſſum eſt, medicina ſpiritalis evacuet. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Ungo has nares de oleo ſacrato: ut quicquid noxie contractum eſt * odoratus ſuperfluo, iſta mundet medicatio. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Ungo labia iſta conſecrati olei medicamento, ut quicquid otioſa vel criminoſa peccaſti locutione, divina clementia miſerante, expietur hac unctione. Per.

Alia.

Ungo pectus tuum de oleo ſancto, ut hac unctione protectus, fortiter præſtare valeas adverſus æthereas catervas. Per Dominum.

Alia.

Ungo has ſcapulas ſive medium ſcapularum de oleo ſacro, ut ex omni parte ſpiritali protectione munitus, jacula diabolici impetus viriliter contemnere, ac procul poſſis cum robore juvaminis repellere. Per Dominum.

Alia.

Ungo has manus de oleo conſecrato, ut quicquid illicito, vel noxio opere egerunt, per hanc unctionem evacuetur. Per Dominum.

 Alia.

Alia.

Ungo hos pedes de oleo benedicto: ut quicquid ſuperfluo, vel noxio inceſſu commiſerunt, iſta deleat perunctio. Per Dominum.

Alia.

Ungo te oleo ſanctificato in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; ut more militis uncti præparatus ad * luctum, poſſis aereas ſuperare catervas. Per.

Alia.

Ungo te oleo ſanctificato in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; ſicut unxit Samuel David Regem & Prophetam; ut non lateat in te Spiritus immundus, neque in membris, neque in medullis, neque in ulla compagine membrorum: Sed te inhabitet virtus Chriſti altiſſimi, & Spiritus ſancti: quatenus per hujus operationem myſterii, & per hanc ſacri olei unctionem, atque noſtram deprecationem, virtute ſanctæ Trinitatis medicatus ſive fotus, priſtinam & melioratam recipere merearis ſanitatem. Per eum, ejuſdem.

Alia.

Ungo te de oleo ſancto invocata magna Creatoris majeſtate, qui juſſit Samuelem Prophetam ungere David Regem, operare * creaturam,

Alia.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ſit tibi hæc unctio olei ſanctificati ad purificationem mentis & corporis, & ad munimen & defenſionem contra jacula immundorum ſpirituum. Amen.

Hic communicet.

Corpus & Sanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti in vitam æternam te perducat, & in die judicii (&) ad ſanctam requiem te reſuſcitet.

Alia.

Unum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum unanimiter confitentes, oramus ut voluntas ejus auxiliante gratia perficiatur (vitæ) in vobis. Per.

Alia.

Dominus Jeſus Chriſtus apud te ſit, ut te defendat: intra te ſit, ut te reficiat: circa te ſit, ut te conſervet: ante te ſit, ut te deducat: poſt te ſit, ut te juſtificet: ſuper te ſit, ut te benedicat. Qui cum. *Ant.* Virtutum omnium Deus, qui ab humanis corporibus infirmitates * expelle, miſerere ſervo tuo, & viſita in ſalutari tuo, & cœleſtis gratiæ tribue medicinam. *Pſal.* Beatus, qui intelligit.

* Leg. luctam.
* Leg. creaturæ.
* Leg. expelles.

Hactenus codex Ratoldi de unctione infirmorum, circa quam hæc notanda veniunt. In illa Oratione: *Omnipotens ſempiterne Deus*: hæc verba, *ac mirabiliter tuæ magnanimitatis virtutem*, redundare videntur. 2. Notandæ veniunt interrogationes Sacerdotis ad infirmum, illiuſque reſponſiones ad Sacerdotem, quæ etiam extant in veteri Ordine Romano mſ Biblioth. Corbeienſis. 3. Signum crucis ex cinere cum aqua ſuper infirmi pectus, cum cilicii impoſitione, quæ habentur etiam in Ordine citato, in hæc verba: *Tunc Sacerdos facit crucem ex cinere cum aqua ſuper pectus ejus: & imponit cilicium deſuper, dicens, ſi quis infirmatur agat pœnitentiam*, &c. ut in codice Ratoldi, niſi quod in fine horum verborum dicti Ordinis hæc adduntur: *reſpondet infirmus, Deo gratias*. In hoc Ordine nullæ ſunt unctionum formulæ, uno aut altero folio avulſo. 4. In unctione tertia hæc corrupta ſunt: *noxie contractum eſt odoratus ſuperfluo*; ſed legendum eſt, ut in codice Tiliano, *noxio contractum eſt odorata, vel ſuperfluo*. 5. In quinta unctione male legitur, *fortiter præſtare*; legendum eſt, *fortiter certare*, ut in eodem cod. Tiliano. 6. In ſexta unctione, ubi legitur, *cum robore juvaminis*, legendum eſt, ut in cod. Tiliano, *cum robore ſuperni juvaminis*. 7. Notandum eſt octavam formulam: *Ungo te oleo ſanctificato*, &c. eamdem eſſe cum formula Ambroſiana. 8. Obſervandum eſt hanc novam for-

A mulam: *Ungo te oleo ſanctificato, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ſicut unxit Samuel David*, &c. videri eſſe ad unctionem omnium compagum membrorum: nam in codice Tiliano in formula hujus unctionis hæc verba habentur, quæ etiam in hac formula codicis Ratoldi continentur: *Ut non lateat hic in te ſpiritus immundus, neque in membris, neque in medullis, neque in ulla compagine membrorum*. 9. In decima formula poſt hæc verba *operare creatura*, videtur deeſſe τὸ *olei*, ut habetur in editis, & in codicibus ſancti Eligii & Tiliano. 10. In oratione communionis ad illa verba, *& ad ſanctam requiem*, particula, *&*, videtur redundare, quemadmodum in ſequenti oratione ad hæc verba, B *perficiatur vita in vobis*, τὸ *vita*, redundat.

His ita expoſitis ſequitur ſecundus ritus conferendæ unctionis extremæ ex codice Tiliano.

Ordo ad unguendum infirmum.

Antequam ungatur infirmus, confiteatur omnimodis Deo & Sacerdoti ſuo pariter omnia peccata ſua, & reconciliationem ab eo percipiat plenam: ut ulceribus vitiorum per confeſſionem * a purtus, adapertis dignus proficiat ei unctioni ſpiritalis medendo nequitiarum putredinem interius latitantem. Et tunc in primis faciant Sacerdotes aſpergi ſalem, & aquam benedi- C ctam; & aſpergant eam cum Antiphona, *Aſperges me Domine, Miſerere mei Deus*.

* Leg. puteus. a

Domine Deus, qui per Apoſtolum tuum locutus es: *Infirmatur quis in vobis*, &c.

Et ſic flectat genua ſua, qui eſt languidus: & ſtet ad dexteram Sacerdotis, & cantetur hæc Antiphona: *Sana, Domine, infirmum iſtum cujus oſſa conturbata ſunt*, &c. *Domine, ne in furore tuo arguas me.*

Sequitur.

Oremus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & cum omni ſupplicatione rogemus, &c.

Dominus locutus eſt condiſcipulis ſuis, In nomine meo dæmonia ejicite, & ſuper infirmos ma- D nus veſtras imponite, & bene habebunt. Deus Deorum: *Imponant manus ſuper infirmum omnes Sacerdotes, jubente, vel tantum permittente Epiſcopo, quia canonicus ſic docet ordo.* Deus, qui non vis mortem peccatorum, &c. *Ant.* Succurre Deus infirmo iſti, & medicare ei ſpiritali medicamine, ut in priſtinam ſanitatem reſtauratus, gratiarum tibi referat actiones. Ad Dominum cum tribularer, *cum* Gloria. Oremus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum pro fratre noſtro, N. quem dure ad præſens malum languoris affligit: ut eum Domini pietas cœleſtibus dignetur medicinis curare; ut qui dedit vitam, det & ſalutem. Per Dominum.

Deus, qui humano generi ſalutis remedium, E & vitæ æternæ munera contuliſti, conſerva famulo tuo tuarum dona virtutum: & concede, ut medelam tuam non ſolum in corpore, ſed etiam in anima ſentiat. Per.

Et ſic perungant ſinguli Sacerdotes infirmum de oleo ſanctificato, cruces faciendo in collo, & gutture, & pectore, & inter ſcapulas, ſeu in loco ubi dolor plus imminet: & in quinque ſenſibus corporis, & in ſupercilis oculorum, & in naribus intus & foris, & in aurium ſummitate exterius, ſive interius, & in labiis exterius, & manibus exterius, id eſt de foris: ut ſi quinque ſenſibus mentis & corporis aliqua macula inhæſit, medicina ſpiritali ſanetur, & Domini miſericordia impetretur. Dum F *igitur Sacerdos ungit infirmum, dicat hanc orationem moroſius inungendo:*

Adeſto, Domine, quæſumus, humilitatis noſtræ obſequiis, eiſque benignus coopera, &c.

Unctio ſacrati Olei ad caput.

Ungo caput tuum oleo ſanctificato in nomine Pa-

a Lege potius *puteus*, ut apud noſtrum Edm. Martene Tom. 2. de antiq. Eccleſ. Ritib. p. 100. Ibid. optime legitur: *puteus adapertis dignius proficiat ei unctio ſpiritalis, medendo*, &c.

Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ut more militis uncti præparatus ad luctam, ſuperare poſſis aerias catervas. Per.

Ad oculos.

Ungo oculos tuos, &c. ut ſupra in codice Ratoldi.

Ad aures.

Ungo aures has ſacrati olei liquore in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; ut quicquid peccati nocivo auditu, &c. ut ſupra.

Ad nares.

Ungo has nares oleo ſancto in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ut quicquid noxio contractum eſt odoratu vel ſuperfluo, iſta emaculet medicatio.

Ad labia.

Ungo labia iſta, &c. ut ſupra in codice Ratoldi; hic tamen legitur, *expurgetur*, pro *expietur*.

Alia.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ſit tibi hæc unctio olei ſanctificati ad purificationem mentis & corporis, & ad munimen, & ad defenſionem contra jacula inimicorum ſpiritalium. Per.

In gutture.

Inungo te in gutture de oleo ſancto in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; ut non lateat ſpiritus immundus, neque in membris, neque in medullis, neque in ulla compagina membrorum: ſed habitet in te virtus Chriſti altiſſimi & Spiritus ſancti: quatenus per hujus operationem myſterii, & per hanc ſacrati olei unctionem; atque noſtram deprecationem, virtute ſanctæ Trinitatis medicatus ſive ſotus, priſtinam & melioratam percipere merearis ſanitatem. Per.

Ad pectus.

Ungo pectus tuum, &c. ut ſupra in codice Ratoldi, ubi male legitur *præſtare*, pro *certare*.

Ungo locum cordis oleo divinitus ſanctificato, cœleſti munere nobis attributo in nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis: ut ipſa te interius exteriuſque ſanando vivificet: quæ univerſam conditionem ſuam, ne pereat, continet. Per. Ubi τὸ *conditionem*, eſt, τὸ *creaturam*.

Ad ſcapulas.

Ungo has ſcapulas ſive medium ſcapularum de oleo ſacrato, in nomine Patris, &c. ut in codice Ratoldi, in quo tamen deeſt τὸ *ſuperni*, ante τὸ *juvaminis*.

Ad manus.

Ungo has manus oleo ſacrato, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, &c. ut in codice Ratoldi.

Ad pedes.

Ungo hos pedes de oleo benedicto, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, &c. ut in eodem codice.

Ubi plus imminet.

Ungo te de oleo ſancto, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, obſecrans miſericordiam ipſius unius Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut fugatis omnibus doloribus vel incommoditatibus corporis tui, recuperetur vitæ virtus & ſanitas; quatenus per hujus operationem myſterii, & per hanc ſacrati olei unctionem, atque noſtram deprecationem virtute ſanctæ Trinitatis medicatus, priſtinam & magis robuſtam recipere merearis ſanitatem. Per.

Ad omnes compages membrorum.

Ungo te de oleo ſancto, invocata magni Creatoris majeſtate, qui juſſit per Samuelem Prophetam ungui David Regem. Operare, creatura olei, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ut non lateat hic Spiritus immundus, neque in membris, neque in medullis, neque in ulla compagine membrorum: ſed inhabitet in te virtus Chriſti altiſſimi Filius, & ſanctificatio Spiritus ſancti.

Sed hic finis corruptus eſt, & legendum, *virtus Altiſſimi, Filius, & ſanctificatio Spiritus ſancti*, vel ut ſupra, & in codice Ratoldi, *virtus Chriſti Altiſſimi, & Spiritus ſancti*.

Item alia unctio.

Inungo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, oleo ſancto atque ſacrato, ut virtute Spiritus ſancti tribuat tibi hæc ſacra unctio ſanitatem animæ & corporis, in remiſſionem omnium peccatorum, & vitam æternam.

Impoſitio manuum.

Deus Salvator noſter, qui es vera ſalus & medicina, & a quo omnis ſanitas, & medicamentum venit: qui Apoſtoli tui voce nos inſtruis, ut languidos olei liquore tangentes tuæ poſtulemus miſericordiam pietatis, &c.

Deinde Orationes ſubſcriptas pro infirmis.

Poſt hæc communicet eam Sacerdos corpore & ſanguine Domini: & ſic ſeptem continuos dies, aſi neceſſitas contigerit, tam de communione, quam de alio officio ſe abſtineat; & ſuſcitabit eum Dominus ad ſalutem, & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei, ut Apoſtolus ait. In hac autem rubrica quædam videntur corrupta: primo in illis verbis, *& ſic ſeptem*, legendum ut in codice ſancti Eligii, *& ſic faciant illi ſeptem*. In ſequenti membro nullus eſt ſenſus, & in dicto codice hæc verba, *niſi neceſſitas contigerit ſe abſtineat*, deſiderantur. Sed legendum puto: *& ſic faciant illi ſeptem continuos dies, tam de communione, quam de alio officio* (nempe unctione) *aſi neceſſitas contigerit, ut ſe abſtineat*, nempe ab hac repetitione.

Oratio ad perceptionem Euchariſtiæ.

Corpus & Sanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam. Amen.

Pax & communicatio Corporis & Sanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam.

Poſt aſſumtam Euchariſtiam.

Domine Jeſu Chriſte & Salvator noſter, exaudi nos pro fratre noſtro N. te rogantes, ut tua ſancta Euchariſtia ei ſit ad tutelam animæ & corporis, & ad capeſſendam vitam æternam, qui vivis.

Abſolutio manuum.

Debent etiam ex miniſtris ſanctæ Dei Eccleſiæ cum ſumma reverentia infirmis decantare per ſingulos dies & noctes veſpertinales & matutinales laudes pleniter, ſicut mos eſt in Eccleſia.

Hæc autem verba, *abſolutio manuum*, videntur redundare, aut legendum, *ablutio manuum*.

Oratio ſuper infirmam ante faciendam abſolutionem.

Domine ſancte Pater, univerſitatis* actor, omnipotens æterne Deus, cui cuncta vivunt, qui vivificas mortuos, & vocas ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt, tuum ſolitum auxilium, qui es magnus artifex, pie exerce in hoc tuo plaſmate, rogamus.

*Leg. auctor.

Abſolutio cum impoſitione manuum.

Deus qui peccatores & ſcelerum oneratos & vulneratos Sacerdotibus tuis ſe oſtendere juſſiſti; Deus, qui Diſcipulis tuis, ut bene habeant, manus ſuper infirmos ponere præcepiſti, &c. Omnipotens ſempiterne Deus, criminum abſolutor, & indultor peccaminum, qui Apoſtolis tuis Apoſtolorumque ſucceſſoribus dixiſti, ſine me nihil poteſtis facere, &c.

Bene-

Benedictiones Epiſcopales.

Dominus Jeſus Chriſtus, qui dignatus eſt Diſcipulis ſuis dicere: *Quæcumque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata, et in cælo: et quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta et in cælo:* de quorum numero, quamvis indignum & peccatorum vinculis aſtrictum; me eſſe ſua dignatione voluit; ipſe te largifluo pietatis dono, ac meæ ſimul parvitatis miniſterio abſolvere dignetur ab omnibus fragilitatis tuæ exceſſibus interius exteriuſque humanitus contractis. ℟. Amen.

Et ſicut peccata totius mundi ſua traditione atque immaculati ſanguinis effuſione dignatus eſt expurgare; ita quoque tuorum peccaminum maculas miſericorditer ne dedignetur emundare ejuſdem ſanguinis interventione, qui effuſus eſt in B remiſſionem peccatorum. ℟. Amen.

Devotionem quoque tuam deinceps adjutorio gratiæ ſuæ non dedignetur corroborare: quatenus & in hoc ſeculo ſubrepentium laqueos delictorum valeas evadere, & in futuro vitam æternam Chriſti Sanguine comparatam ſine fine poſſidere. ℟. Amen.

Adjuvante eodem Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui nos fecit, cum non eſſemus; & redemit, cum perditi eſſemus, ad laudem & gloriam ſui nominis. Per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Orationes unde ſupra.

Deus qui mundum in peccati fovea jacentem miſericorditer erexiſti; Deus, qui leproſos mundari præcepiſti, &c.

Item alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, conditor humani generis, qui ex nihilo creaſti cuncta, & hominem ad ſimilitudinem tuam formare dignatus es, &c.

Alia.

Deus qui confitentium tibi corda purificas, & accuſantes conſcientias ſuas ab omni vinculo iniquitatis abſolvis, &c.

Alia.

Domine ſancte Pater cæli & terræ, protege famulum tuum, & dimitte illi omnia peccata, &c.

Alia.

Dominus ſit tibi adjutor & protector, & peccatorum indultor. Et Deus miſericordiæ & pietatis det tibi correctionem tuorum peccaminum; & concedens locum pœnitentiæ, tribuat tibi digna mala * jacta deflere, gaudiaque vitæ æternæ feliciter obtinere. Per.

* Leg. ſ.-cta.

His ita expletis, Sacerdotes dicant orationes, benedictiones ſuper infirmum unuſquiſque ſuum. Si autem adſit Epiſcopus, ipſius officium hoc erit:

Hactenus codex Tilianus de viſitatione infirmorum, ſeu extrema unctione. Sequitur tertius ritus ex codice mſ. monaſterii S. Remigii Remis fundati, qui ita incipit:

Ordo ad ungendum infirmum.

E CUm ingreditur Sacerdos domum infirmi, facta aqua benedicta, primo dicendum ab introeuntibus: Pax huic domui, *ter*; Et aſpergatur aqua benedicta, cum odore thymiamatis, vel alterius incenſi, dicendo: *Antiph.* Benedic, Domine, domum iſtam. *Pſalm.* Deus miſereatur noſtri. *Oratio:* Benedic, Domine Deus omnipotens, locum iſtum, ut ſit habitantibus in eo ſanitas, & ſanctitas; virtus & caſtitas; victoria & ſanctimonia, &c. *Alia:* Exaudi nos, Domine ſancte, Pater omnipotens, ſempiterne Deus, & mittere dignare Angelum tuum ſanctum de cœlis, qui cu-

A ſtodiat, foveat, &c. *Alia:* Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, & hanc domum ſerenis oculis tuæ pietatis illuſtra, &c. *Alia:* Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, & famulos tuos quos vocati caritatis viſitamus officiis, &c. *Alia:* Præſta, Domine, nobis famulis tuis per hanc creaturam ſacræ aſperſionis, &c. *Alia:* Exaudi nos, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, & humilitatis noſtræ officiis gratiam tuæ viſitationis admiſce, &c.

Orationes ad ſupervenientes infra domum dicendæ: Deus humilium viſitator, &c. Deus qui nobis famulis tuis præſentiæ tuæ ſigna manifeſtas, &c. *Tunc Sacerdos ad infirmum dicat:* Vocaſti. *Infirmus dicat:* Deſideravi tecum loqui, ut mihi pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum tradas. *Sacerdos dicat:* Det tibi Dominus Jeſus Chriſtus veniam; tamen ſi Deus in te reſpexerit, cuſtodies illam? *Infirmus reſpondet:* Cuſtodio. *Deinde Sacerdos audiat confeſſionem ejus, ſicut melius inquirere poterit, aut ſcriptis, aut verbis. Tunc faciat crucem ex cinere ſuper pectus infirmi, & imponit cilicium ſuper caput ejus. Poſt hæc ſequuntur pœnitentiales Pſalmi ſeptem, id eſt Pſalm.* Domine ne in furore tuo. II. Miſerere mei Deus. Domine exaudi. De profundis. Domine exaudi. *Oratio:* Parce, Domine, parce famulo tuo ill. quem redemiſti, Chriſte, ſanguine tuo: ne in æternum iraſcaris ei, qui venturus es judicare vivos & mortuos, & ſeculum per ignem.

Incipit Litania.

Kyrie eleiſon. *ter.*
Chriſte eleiſon. *ter.*

C Sancta Maria,	ora pro nobis.
Sancta & perpetua Virgo, ſuccurre in anguſtiis conſtituto.	
Sancta Maria Dei genitrix,	ora pro famulo tuo.
Sancte Michael,	ora pro illo.
Sancte Gabriel,	ora pro illo.
Sancte Raphael,	ora pro illo.
Omnes ſancti Archangeli,	orate pro illo.
Omnes ſancti Patriarchæ,	orate.
Omnes ſancti Prophetæ,	orate.
Sancte Johannes,	ora.
Sancte Petre,	ora.
Sancte Paule,	ora.
Sancte Andrea,	ora.
Sancte Jacobe,	ora.
Sancte Johannes,	ora.
Sancte Thoma,	ora.
D Sancte Jacobe,	ora.
Sancte Philippe,	ora.
Sancte Bartholomæe,	ora.
Sancte Mathæe,	ora.
Sancte Simon,	ora.
Sancte Tadæe,	ora.
Sancte Marce,	ora.
Sancte Luca,	ora.
Sancte Barnaba,	ora.
Sancte Timothee,	ora.
Omnes ſancti Apoſtoli,	orate.
Sancte Stephane,	ora.
Sancte Clemens,	ora.
Sancte Dionyſi,	ora.
Sancte Ruſtice,	ora.
Sancte Eleutheri,	ora.
Sancte Maurici cum ſociis tuis,	ora.
Sancte Gereon,	ora.
E Sancte Xyſte,	ora.
Sancte Laurenti,	ora.
Sancte Quintine,	ora.
Sancte Tiburti,	ora.
Sancte Valeriane,	ora.
Sancte Gervaſi,	ora.
Sancte Protaſi,	ora.
Sancte Cirice,	ora.
Sancte Salvi,	ora.
Sancte Nazari,	ora.
Sancte Sebaſtiane,	ora.
Sancte Nicaſi,	

Omnes

Omnes ſancti Martyres, orate.
Sancte Hilari, ora.
Sancte Martine, ora.
Sancte Sylveſter, ora.
Sancte Auguſtine, ora.
Sancte Hieronyme, ora.
Sancte Remigi, ora.
Sancte Medarde, ora.
Sancte Vedaſte, ora.
Sancte Amande, ora.
Sancte Elegi, ora.
Sancte Bavo, ora.
Sancte Caſſiane, ora.
Sancte Benedicte, ora.
Sancte Paule, ora.
Sancte Antoni, ora.
Sancte Gregori, ora.
Sancte Euſebi, ora.
Sancte Ultane, ora.
Sancte Achari, ora.
Sancte Richari, ora.
Sancte Goar, ora.
Sancte Arſeni, ora.
Sancte Bertine, ora.
Omnes ſancti Confeſſores, orate.
Sancta Felicitas, ora.
Sancta Perpetua, ora.
Sancta Agatha, ora.
Sancta Agnes, ora.
Sancta Lucia, ora.
Sancta Anaſtaſia, ora.
Sancta Tecla, ora.
Sancta Savina, ora.
Sancta Suſanna, ora.
Sancta Chriſtina, ora.
Sancta Juſtina, ora.
Sancta Juliana, ora.
Sancta Praxedis, ora.
Sancta Priſca, ora.
Sancta Columba, ora.
Sancta Schulaſtica, ora.
Sancta Eugenia, ora.
Sancta Aldegundis, ora.
Sancta Gertrudis, ora.
Sancta Euſebia, ora.
Sancta Godoberta, ora.
Sancta Amalberga, ora.
Sancta Radegundis, ora.
Omnes Sancti ab initio mundi uſque ad præſens, orate pro nobis, & pro hoc infirmo.
Propitius eſto, parce nobis, & iſti, Domine.
Propitius eſto, libera eum, Domine.
Ab omni malo, libera eum, Domine.
Ab hoſte malo, libera eum, Domine.
Ab inſidiis diaboli, libera eum, Domine.
A cruciatu & morte perpetua, libera eum, Domine.
Ab ira tremenda, libera eum, Domine.
A cogitatione immunda, libera eum, Domine.
Ab omni iniquitate, libera eum, Domine.
Ab immunditia cordis & corporis, libera eum, Domine.
A cunctis erroribus, libera eum, Domine.
A vinculis diaboli, libera eum, Domine.
A poteſtate tenebrarum, libera eum, Domine.
Per adnuntiationem tuam, libera eum, Domine.
Per adventum tuum, libera eum, Domine.
Per incarnationem tuam, libera eum, Domine.
Per nativitatem tuam, libera eum, Domine.
Per circumciſionem tuam, libera eum, Domine.
Per apparitionem tuam, libera eum, Domine.
Per paſſionem tuam, libera eum, Domine.
Per crucem tuam, libera eum, Domine.
Per reſurrectionem tuam, libera eum, Domine.
Per aſcenſionem tuam, libera eum, Domine.

A Per adventum ſancti Spiritus tui a Patre, libera eum.
Per adventum judicii tui, libera eum, Domine.
Per doctrinam tuam, libera eum, Domine.
Per virtutem tuam, libera eum, Domine.
Peccatores, te rogamus, audi nos.
Ut pacem perpetuam ei dones, te rogamus, audi nos.
Ut compunctionem cordis ei dones, te rogamus, audi nos.
Ut fontem lacrimarum ei dones, te rogamus, audi nos.
Ut cogitationes pravas ab eo auferre digneris, te rog.
Ut illicitas voluptates ab eo abſcidere digneris, te.
Ut ſpatium pœnitentiæ, ſi fieri poteſt, ei dones, te.
B Ut gratiam ſancti Spiritus cordi illius infundere digneris, te rogamus, audi nos.
Ut ſpem, fidem, & caritatem ei dones, te rogamus.
Ut murmurationem & impatientiam ei abſcidas, te.
Ut gratiam tuam ei concedere digneris, te rogamus.
Ut in præſenti periculo ei ſuccurrere digneris, te.
Ut repellas ab eo omnes principes tenebrarum, te.
Ut ad gaudia æterna eum perducere digneris, te rog.
Ut nos exaudire digneris, te rogamus, audi nos.
Fili Dei, te rogamus, audi nos.
Agne Dei, qui tollis peccata mundi, parce nobis & iſti, Domine.
Agne Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere no-
C bis, & iſti, Domine.
Agne Dei, qui tollis peccata mundi, dimitte peccata ejus, Domine.
Chriſte, audi nos. *ter.* Kyrie eleiſon. *ter.* Chriſte eleiſon. *ter.* Kyrie eleiſon. *ter.* Pater noſter.

Preces.

Salvum fac ſervum tuum, Deus meus, ſperantem in te.
Dominus conſervet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum ejus.
Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris ejus; univerſum ſtratum ejus verſavit in infirmitate ejus.
D Perfice greſſus illius, Domine, in ſemitis tuis, ut non moveantur veſtigia ejus.
Angelis tuis manda de illo, ut cuſtodiant eum in omnibus viis ejus.
Mitte ei, Domine, auxilium de ſancto, & de Sion tuere eum.
Nihil proficiat inimicus in eum, & Filius iniquitatis.
Delicta juventutis ejus, & ignorantias ejus ne memineris, Domine, ſecundum magnam miſericordiam tuam.
Eſto illi, Domine, turris fortitudinis a facie inimici.
Averte faciem tuam, Domine, a peccatis illius, & omnes iniquitates illius dele.
Cor mundum crea in eo, Deus, & Spiritum rectum innova in viſceribus ejus.
E Ne projicias eum, Domine, à facie tua, Spiritum ſanctum tuum ne auferas ab eo.
Redde ei lætitiam Salutaris, & Spiritu principali confirma eum.
Dies ſuper dies adjicias, annos ejus uſque in diem generationis & generationis.
Permaneat in æternum in conſpectu tuo, miſericordiam & veritatem tuam quærimus.
Convertere, Domine, uſquequaque, & deprecabilis eſto ſuper ſervos tuos.
Domine, ne memineris iniquitatum noſtrarum an-

Mm tiqua-

a In Litanis ad ungendum infirmum, quæ legitur in codice Gemet. poſt omnes ſanctos Martyres, legitur: *Sancte Benedicte. S. Martine. S. Hilari. S. Sylveſter. S. Gregori. S. Auguſtine. S. Birine.* (is fuit Epiſcopus Dorceſtrenſis.) *S. Cuthbert* (fuit Epiſcopus Lindisfarnenſis.) *S. Audoen. S. Remegi. S. Columbane.* Ex loco quem in hoc Sanctorum Ordine ſanctus Benedictus obtinet, conſtat Gemet. codicem ſcriptum fuiſſe pro monaſterio, ubi Regula ſancti Benedicti obſervabatur. Neque tamen ſancti Benedicti commemoratio, etiam in canone Miſſæ, probat libros Sacramentorum ubi reperitur, ad Benedictinos monachos pertinuiſſe, cum in vetuſtiſſimis Cathedralium Eccleſiarum libris eadem etiam occurrat, ut in canone Eccleſiæ Mediolan. ante ann. 600. deſcripto; imo etiam in edito Miſſali per ſanctum Carolum reformato. Conſule Mabill. in Præf. ad Sacrament. Gallic. num. 9.

tiquarum, cito anticipet nos miſericordia tua, quia pauperes, &c.

Adjuva nos, Deus, Salutaris noſter, propter gloriam nominis tui libera nos, & hunc infirmum, Domine,

Propitius eſto peccatis noſtris & illius, propter nomen tuum.

Exurge, Domine, adjuva nos & eum, & libera nos & eum propter nomen tuum.

Tunc Pſalmum, Inclina, Domine, *totum. Oratio.*

Omnipotens & miſericors Deus, quæſumus immenſam pietatem tuam, ut ad introitum humilitatis noſtræ hunc famulum tuum ill. in hoc tabernaculo feſſum jacentem ſalutifere viſitare digneris, &c.

Sequitur confeſſio infirmi.

Domine, miniſter Chriſti Domini noſtri, comprehendi nullius valet ſolertia, quibus a diebus adoleſcentiæ meæ vicibus execrabilia contraxi opera; excedunt enim pluralitate ſui numerorum fines: quia & comparatione meorum peccaminum nullus invenitur iniquus. Nullum quippe genus peccati inveniri poteſt, cui me non ſubdiderim, cujuſque facibus & loris non ſim circumdatus. Nunc quoque dies meæ reſulutionis inſtant, quibus hominem * exire compellor: nunc ultimum vocationis meæ diem ingemiſcens expaveſco, quia quæ male carni conſentiens perpetravi, digna ultione puniri pertimeſco, & niſi Dei clementia * toleret, merito me jam pro meis ſceleribus ultrix vindicta ulciſceretur. Idcirco feſſis artubus, diſſolutiſque corporis baſibus, * omnia viſcerum meorum valentia amiſſa, pietatis tuæ miſericordiam ſingultu interpoſito implorare non ceſſo; quatenus poteſtate cœlitus tibi collata vincula meorum piaculorum enodes, & precum tuarum ſtudiis commiſſa mea pies: ut cum reprobis non ducar ad tartara; quin potius tuo interventu cœleſtia merear ſublimari ad gaudia ſempiterna.

* Forte exuere;
* Leg. tolerare.
* Leg. omni.

Abſolutio.

Si principali ſententia conſtat, quia in multis offendimus omnes, unde ingemiſcimus, ita principali ſententia conſolamur; quia ſi confiteamur peccata noſtra, fidelis & juſtus eſt, * quin Jeſus Chriſtus Conditor & Redemtor, ac Salvator noſter, quem habemus advocatum juſtum apud Patrem, & eſt propitiatio pro peccatis noſtris, & interpellat pro nobis fideliter confitentibus, & dimittit nobis peccata noſtra, & emundat ab omni iniquitate. Quapropter, frater noſter, confitenti tibi peccata tua per Eccleſiaſticam Apoſtolicæ auctoritatis poteſtatem, quam Dominus noſter Jeſus Chriſtus tradidit Diſcipulis & Apoſtolis ſuis dicens: *Accipite Spiritum ſanctum; quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*: & per eoſdem Apoſtolos ſuos ipſorum ſucceſſoribus, quorum vices licet indigni tenemus; etſi non merito, tamen nomine atque officii ſuſceptione eamdem poteſtatem donavit: & in ſe credenti fideliter dixit: *Fiat tibi ſecundum fidem tuam*, gratia & potentia ſua, virtute ſancti Spiritus, qui eſt remiſſio omnium peccatorum, dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, conſervet te in omni opere bono, & perducat te ad vitam æternam, & ad Sanctorum conſortium ſupernorum civium. Amen.

Exhortatio Sacerdotis ad circumſtantes.

Oremus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, fratres cariſſimi, & cum omni ſupplicatione rogemus, ut hunc famulum ſuum illum per Angelos ſanctos ſuos viſitare, lætificare, & confortare dignetur, qui vivit & regnat. *Sequitur Ant.* Succurre, Domine, infirmo huic, & medica eum ſpirituali medicamine; ut in priſtina ſanitate a te reſtitutus gratiarum tibi ſanus referat actionem. *Pſal.* Ad Dominum cum tribularer. *Orationes*: Deus, qui famulo tuo Ezechiæ, &c. *Alia*: Omnipotens mitiſſime Deus, reſpice propitius preces noſtras, &c. *Alia*:

A Deus, qui illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum, &c. *Alia*: Reſpice, Domine, famulum tuum ill. in infirmitate corporis ſui laborantem, &c. *Alia*: Deus, qui facturæ tuæ pio ſemper dominaris affectu, &c. *Alia*: Deus, qui humano generi & ſalutis remedium, & vitæ æternæ munera contuliſti, &c. *Alia*: Virtutum cœleſtium Deus, qui ab humanis corporibus omnem languorem & omnem infirmitatem præcepti tui poteſtate depellis, &c. *Alia*: Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui fragilitatem conditionis noſtræ infuſa virtutis tuæ dignatione confirmas, &c. *Alia*: Reſpice, Domine, de cœlo, & vide, & viſita famulum tuum ill. &c. *Alia*: Dimitte, Domine, peccata noſtra, & tribue nobis miſericordiam tuam, &c.

His ita factis, roget Sacerdos confeſſor infirmi alios
B *Sacerdotes, ut dicant orationes quæ ſunt de reconciliatione pœnitentis ad mortem.*

Deus miſericors & clemens, qui ſecundum multitudinem miſerationum tuarum peccata pœnitentium deles, &c. *Alia*: Majeſtatem tuam, Domine, ſupplices deprecamur, ut famulo tuo ill. longo ſqualore pœnitentiæ macerato, &c. *Alia*: Majeſtatem tuam, quæſumus, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui non mortem, ſed peccatorum ſemper vitam inquiris, &c. *Tunc Pſalm.* Domine, quid multiplicati ſunt, *totus cum Gloria, Pater noſter, & preces.* Illumina faciem tuam ſuper ſervum tuum, ſalvum eum fac in miſericordia tua, Domine, ne confundamur, quoniam invocamus te. *Oratio*: Precamur, Domine, clementiam tuam, ut huic famulo tuo ill. peccata ſua & facinora confitenti
C donare veniam, & præteritorum criminum culpas relaxare digneris, &c. *Ant.* Juſtificeris, Domine. *Pſal.* Miſerere ei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam, & ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitates ejus. Amplius lava eum, Domine, ab iniquitate ſua, & a peccato ejus munda eum, Quoniam iniquitatem ſuam ipſe agnoſcit, & peccatum ſuum contra eum eſt ſemper, Tibi ſoli peccavit, & malum coram te fecit; ut juſtificeris, Domine, in ſermonibus tuis, & vincas cum judicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus eſt, & in peccatis concepit illum mater ſua. Ecce enim veritatem dilexiſti; incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti ei. Aſperges eum, Domine, hyſſopo, ut mundetur: lavabis eum, ut ſuper nivem dealbetur. Auditui ejus dabis gaudium, & lætitiam; ut exultent oſſa ejus humi-
D liata. Averte faciem tuam a peccatis ejus, & omnes iniquitates ejus dele, Gloria Patri,

Kyrie eleiſon, Pater noſter, & preces.

Ut quid, Domine, receſſiſti longe? Deſpicis in opportunitatibus, in tribulatione? Reſpice in ſervos tuos, & in opera tua, & dirige filios eorum, & ſit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos, *& reliq. Oratio*: Oremus Dominum Deum noſtrum, pro fratre ill. quem * duri ad præſens malum languoris * adulcerat, &c. *Item Antiph.* Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicias. *Pſalm.* Miſerere mei, Deus. Gloria Patri. *Pater noſter, preces*: Libera eum de ſanguinibus Deus Deus noſter; ut exultent linguæ noſtræ ex juſtitia tua. Benigne fac, Domine, in bo-
E na voluntate tua; ut ædificentur muri Jeruſalem. *Oratio*: Deus qui non vis mortem peccatoris, &c. *Oratio antequam unguatur.* Deus qui per Apoſtolum tuum locutus es, *infirmatur quis in vobis*, &c.

* Leg. Burch. dura.
* Leg. Burch. afflige.

Tunc Symbolum palam dicitur, hoc eſt Credo in Deum Patrem, *uſque* vitam æternam. *Deinde a Sacerdote dicatur ad infirmum*: Credis, frater, quod diximus Symbolum. *Cum reſponderit, aut nutu ſignificaverit,* Credo, *unguatur a Sacerdote, vel plurimis Sacerdotibus de oleo ſanctificato, facientibus cruces ſingulis in dextro tempore & ſiniſtro, non in fronte, nec in vertice; dicendo:*

Ungo caput tuum oleo ſanctificato, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; ut more militis uncti præparatus ad luctamen, poſſis aerias ſuperare catervas. Per eumdem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui cum Patre,

Dom

Item in ſuperciliis & ſubciliis juxta angulos oculorum dicendo:

Ungo oculos tuos de oleo ſanctificato; ut quicquid illicito viſu deliquiſti, per hujus olei unctionem expietur. Per eumdem qui cum Patre.

Item aures intus & foris in ſummitate crucis ſigna recipiant, dicendo:,

Ungo has aures corporis tui, ut per has feneſtras recipias auditum gratiæ remiſſionis Chriſti in vitam æternam. Per eumdem qui cum Patre.

Item nares in ſummitate & ſubtus unguantur crucis modo.

Ungo has nares de oleo ſacro; ut quicquid noxæ ex his ſuperfluo contractum eſt odoratu, iſta medicatio emaculet. Per eumdem qui cum Patre.

Item labia, dicendo, & exterius crucem ſuper mentum, & guttur faciendo.

Ungo labia iſta conſecrati olei medicamento; ut quicquid otioſa, vel etiam criminoſa peccaſti locutione, divina clementia miſerante, expurgetur hac unctione. Per eumdem qui cum Patre.

Item ſuper humeros duos, hoc eſt ſcapulas, non in pectore, neque inter ſcapulas.

Ungo has ſcapulas de oleo ſacrato; ut ex omni parte ſpirituali protectione munitus, jacula diabolici impetus viriliter contemnere, ac procul cum robore ſuperni juvaminis repellere poſſis. Per eumdem qui cum Patre.

Item ſuper manus, & ſi Presbyter eſt, non infra: ſin aliter, & infra; & ſuper pedes, & ſub plantis cruces fiunt, dicendo:

Uno has manus de oleo benedicto; ut quicquid illicito vel noxio opere peregerunt, per hanc unctionem evacuetur. Per eumdem qui cum Patre.

Item ſuper pedes, & ſub plantis cruces fiunt, dicendo:

Ungo & hos pedes ex oleo conſecrato; ut quicquid ſuperfluo, vel nocivo inceſſu commiſerunt, Sanctorum interceſſionibus iſta * oboleat unctio. Per eumdem Dominum noſtrum, qui cum Patre.

* Leg. aboleat.

Concluſio unctionum.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ſit tibi hæc unctio olei ſanctificati ad purificationem mentis & corporis, & ad munimen & defenſionem contra jacula immundorum ſpirituum. Amen.

Tunc Pſalm. Domine clamavi, *totus.* Gloria. Kyrie eleiſon. Pater noſter. Oratio. *Tunc ceteri Sacerdotes, vel Laici inviſentur. Sacerdos alius dicat, aut Confeſſor:* Dominus vobiſcum. ℟. Oremus.

Abſolutio à Fratribus.

Deus qui peccatores & ſcelerum onere vulneratos Sacerdotibus tuis oſtendere juſſiſti; qui diſcipulis tuis, ut bene haberent, manus ſuper infirmos ponere præcepiſti; qui Apoſtolos tuos pro infirmis orare docuiſti, & impoſitionem manuum Sacerdotum, cum invocatione ſancti nominis tui peccata relaxare voluiſti: exaudi orationes noſtras, & da huic famulo tuo *ill.* infirmitatis noxa deprehenſo per hoc ſacrum miniſterium, quod nos indignos famulos tuos agere docuiſti, remiſſionem omnium peccatorum; quatenus per hanc ſacrati olei unctionem, & per manuum impoſitionem cuncta facinora Spiritus ſancti gratia relaxentur: fomenta etiam medicinæ tuæ eum interius exteriuſque imbuant, & ſanent; ut non tantum ei noceat conſcientia reatus ad pœnam, quam * indulgentia, & reconciliatio tuæ pietatis ac remiſſionis ad veniam. Qui vivis, & regnas.

Hinc ſequitur unctio alia. Oratio.

Per iſtam unctionem Dei, & per miniſterium noſtrum, & Dei benedictionem, mundentur & ſanctificentur ab omni ſorde, et contagione peccati caput tuum & ſenſus tui, viſus, auditus, odoratus, guſtus, & tactus; ut quicquid in humeris, vel in manibus aut pedibus, ſive toto corpore, cogitatione, locutione, & opere peccaſti, miſericordia Salvatoris noſtri expietur: ut idoneus efficiaris ad invocandum Dominum & benedicendum atque ſanctificandum & ſacrificandum in nomine ejuſdem Domini noſtri Jeſu Chriſti: reddatque tibi lætitiam Salutaris ſui, & Spiritu principali confirmet te, & Spiritum ſanctum innovet in viſceribus tuis, & ne auferat illum à te: ſed benedictio Patris, & Filii, & Spiritus ſancti deſcendat ſuper te, quæ copioſe ſuper caput tuum defluat, & in extrema totius corporis tui deſcendat, interius exteriuſque repleat, atque circumdet, & ſit ſemper tecum. Amen.

Item alia ab alio Presbytero dicenda.

Ungo te oleo ſancto invocata magni Creatoris majeſtate, qui juſſit Samuelem Prophetam * ungui David in Regem, operare creatura olei, &c.

* Leg. ungere. Ut ſupra in cod. S. Eligii.

Item alia.

Ungo te de oleo ſanctificato, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, &c.

Ut ſupra ex Ord. Tiliano.

Unctio infirmo a ſingulis ſingulæ dici poſſunt. Oratio poſt unctionem.

Domine, Jeſu Chriſte, qui es ſalvatio & redemptio noſtra, & qui es vera ſalus & medicina, a quo omnis ſanitas, & medicamentum venit, &c.

Sequitur reconciliatio ante communionem ipſa die.

Deus miſericors, Deus clemens, qui indulgentiam tuam nulla temporum lege concludis, ſed pulſanti miſericordiæ tuæ januam aperis; pœnitentes etiam ſub ipſo vitæ hujus termino non repellis, reſpice propitius ſuper famulum tuum *ill.* remiſſionem ſibi omnium peccatorum tota cordis confeſſione poſcentem. Renova in eo piiſſime Pater, quod actione, quod verbo, quod ipſa denique cogitatione, diabolica fraude vitiatum eſt: & unitati corporis Eccleſiæ membrum redemptionis annecte. Miſerere gemituum, miſerere lacrymarum, & non habentem fiduciam, niſi in tuá miſericordia, ad Sacramentum tuæ reconciliationis admitte, quia nullius animæ in hoc corpore conſtitutæ difficilis apud te, aut tarda curatio eſt. Fidelis enim es in verbis tuis, qui converſum peccatorem non * longa temporum ſpatia differendum; ſed mox ut ingemuerit, dixiſti eſſe ſalvatum. Per. *Alia:* Majeſtatem tuam, Domine, ſupplices, *ut ſupra. Alia:* Majeſtatem tuam, quæſumus, Domine ſancte, Pater, *ut ſupra.*

* Leg. . . ad.

Tunc auferatur cilicium quod ſuper caput infirmi poſitum fuerat, & dicatur:

Ant. Heu me! quia incolatus meus prolongatus eſt. *Pſalm.* Ad Dominum cum tribularer. *Ant.* Unde veniet auxilium mihi. *Pſal.* Levavi oculos meos. *Ant.* In domum Domini lætantes ibimus. *Pſal.* Lætatus ſum. *Ant.* Qui habitas in cœlo, miſerere nobis. *Pſal.* Ad te levavi oculos. *Ant.* Benefac, Domine, bonis & rectis corde. *Pſalm.* Qui confidunt. *Tunc Sacerdos dicat:*

Propitietur Dominus cunctis iniquitatibus tuis, &c.

Ut ſupra in cod. S. Eligii.

Communicet infirmum, tunc dicens:

Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti, cuſtodiat te in vitam æternam.

Sanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti, redimat te in vitam æternam.

Pax Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Sanctorum communio ſit tecum & nobiſcum in vitam æternam. Amen.

Oratio in conſummationem.

(Ut in codice S. Eligii.) Omnipotens ſempiterne Deus, qui ſubvenis in periculis, & neceſſitatibus ſuccurrentibus, &c.

Et ſeptem dies, vel multo plures, ſi neceſſitas fuerit, tam de communione, quam de alio officio erga infirmum fiat: ut ſicut Apoſtolus dicit, immo per eum Spiritus ſanctus ait: Si in peccatis fuerit, dimittentur ei. *Debent etiam ex Miniſtris ſanctæ Eccleſiæ procurare * in Canonici curſus circa eum decantetur, id eſt matutinæ, prima, tertia, ſexta, nona, veſperum, completorium. Quod ſi Epiſcopus affuerit, benedictionem dabit; ſi non, ſinguli Sacerdotes ſingulas has orationes dicant:*

(* Leg. ut)

Dominus Jeſus Chriſtus apud te ſit, ut te defendat; intra te ſit, ut te conſervet; ante te ſit, ut te deducat; poſt te ſit, ut te juſtificet; ſuper te ſit, ut te benedicat, qui cum Patre, & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus.

Benedictio.

Benedicat te Deus Pater, ſanet te Dei Filius, illuminet te Spiritus ſanctus, &c.

Alia.

Benedicat te Deus Pater, adjuvet te Chriſtus Filius Dei: corpus tuum in ſuo ſervitio cuſtodiri & conſervari faciat, &c.

Alia.

Benedicat te Deus Pater, qui in principio cuncta creavit; benedicat te Deus Filius, qui de ſupernis ſedibus pro nobis Salvator deſcendit; benedicat Deus Spiritus ſanctus, qui in ſimilitudine columbæ in flumine Jordanis ſuper Chriſtum requievit, &c.

Omnipotens Dominus in viſitatione ſuæ miſericordiæ tibi propitietur; & ab infirmitate, qua detineris, relevando tui miſereatur. Amen. Voluntatem tuam in ſuo beneplacito amplificare, & * orationibus, ac benefactis tuis te ſibimet reconciliando acceptare dignetur. Amen. Addat etiam, ut omnium virtutum cœleſtium & reliquorum Sanctorum interceſſionibus inter omnes ſeculares anxietates cuſtodiaris, & eorum participio, abſolutus carnali carcere, interponi merearis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, qui propter liberationem hominum homo dignatus eſt fieri Deus, & Dominus noſter Jeſus Chriſtus, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat per immortalia ſecula ſeculorum. Amen.

(* Leg. [illegible])

Alia.

Benedicat te Deus Pater, cuſtodiat te Jeſus Chriſtus, illuminet te Spiritus ſanctus omnibus diebus vitæ tuæ. Amen. Confirmet te virtus Chriſti, indulgeat tibi Dominus univerſa delicta tua. Amen. Beatæ & glorioſæ ſemperque Virginis Dei genitricis Mariæ, omniumque ſimul Sanctorum, quæſumus, interceſſio glorioſa te protegat, & ad vitam æternam perducat. Amen.

Miſſa pro infirmo.

Antiphona: Virtutum omnium Deus, qui ab humanis corporibus infirmitatem expellis, miſerere ſervo tuo, & viſita in ſalutari tuo, & cœleſtis gratiæ tribue medicinam. *Pſalm.* Domine exaudi. *Item Ant.* Juſtus es, Domine. *Pſalm.* Beati immaculati. *Oratio:* Omnipotens ſempiterne Deus, ſalus æterna credentium, exaudi nos pro famulo tuo *ill.* pro quo miſericordiæ tuæ imploramus auxilium, &c.

(Ut in Miſſali Romano.)

Lectio Epiſtolæ beati Jacobi Apoſtoli. Cùm enim triſtatur aliquis veſtrum, oret æquo animo & pſallat, &c.

Grad. Exurge, Domine, ſuccurre huic infirmo, & medica eum, & ſana ejus languorem. ℣. Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione opem tuam tribue benignus infirmo. All. Mitte ei, Domine, auxilium de ſancto, & de Sion tuere eum. ℣. Auribus percipe. All. De profundis, &c.

Sequentia ſancti Evangelii ſecundum Lucam.

In illo tempore: Intravit Jeſus Capharnaum. Centurionis autem cujuſdam ſervus malè habens, &c.

Offert. Domine, qui Publicani precibus & oratione placatus es, qui ſocrum Petri ex febre valida liberaſti; & nobis pro infirmo ſupplicantibus clementi miſeratione adeſto, Domine.

Item Offert. Domine, mirifica eum ſecundum eloquium tuum, ut ſciat teſtimonia tua. ℣. 1. Fac cum ſervo tuo. ℣. 2. Da illi intellectum, ut diſcat mandata tua, & voluntaria oris ejus fac illi in beneplacito, Domine.

Super oblata: Deus cujus nutibus vitæ noſtræ momenta decurrunt, &c.

Præfatio: Æterne Deus, qui famulum tuum ideo corporaliter verberas, ut mente proficiat: potenter oſtendens quod ſit pietatis tuæ præclara ſalvatio, dum præſtas ut operetur nobis etiam ipſa infirmitas ſalutem. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Comm. Succurre, Domine, infirmo huic, & medica eum ſpirituali medicamine; ut in priſtina ſanitate à te reſtitutus, gratiarum tibi ſanus referat actionem.

Item Comm. Redime eum Deus Iſrael, ex omnibus anguſtiis ſuis.

Ad complendam: Deus, infirmitatis humanæ ſingulare præſidium, &c.

Oratio pro reddita ſanitate.

Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui benedictionis tuæ gratiam ægris infundendo corporibus facturam tuam multiplici pietate gubernas, &c.

Miſſa pro infirmo, qui proximus eſt morti.

Ant. Circumdederunt me gemitus mortis. *Pſalm.* Diligam te, Domine. Omnipotens ſempiterne Deus, conſervator animarum, qui quos diligis, corripis & recipis, piè ad emendationem coerces, &c.

Lectio Iſaiæ Prophetæ: In diebus illis locutus eſt Iſaias Propheta, dicens: Quærite Dominum, dum inveniri poteſt.

Grad. Miſerere mihi, Domine, quoniam infirmus ſum. ℣. Conturbata ſunt.

Item Grad. Adjutor meus, & liberator meus. ℣. Confundantur, & revereantur, &c.

Secundum Marcum. In illo tempore, reſpiciens Jeſus Diſcipulos ſuos dixit: Habete fidem Dei, &c.

Offert. Miſerere mihi, Domine, ſecundum magnam miſericordiam.

Item Offert. Exaudi Deus orationem meam, & ne deſpexeris, &c.

Super oblata. Adeſto, Domine, pro tua pietate ſupplicationibus noſtris, & ſuſcipe Hoſtiam, quam tibi offerimus pro famulo tuo *ill.* jacente in grabato, &c.

Præfatio; Vere dignum .... æterne Deus, implorantes tuæ majeſtatis miſericordiam; ut famulo tuo *ill.* veniam ſuorum largiri digneris peccatorum, quatenus ab omnibus inimici vinculis liberatus, tuis toto corde inhæreat mandatis, & te ſolum ſemper tota virtute diligat, & ad tuæ quandoque beatitudinis viſionem pervenire mereatur. Per Chriſtum.

Ad complendum: Gratias agimus multiplicibus largitionibus tuis, ex quibus animas in te ſperantium ſatiare conſueſti, &c.

Item ſicut reconciliatio.

Deus miſericors, ut ſupra. *Al.* Majeſtatem tuam, & reliqua. *Tunc etiam Symbolum, ſicut ante prædictum eſt, & communio corporis.*

Item abreviatio.

Cum vero ingravari cœperit, ad ſuccurrendum, facta aqua benedicta, dicatur Oratio hæc:

Do-

Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui es via, veritas, & vita, exaudi nos, & conſerva famulum tuum *ill.* hunc, quem vivificaſti, & redemiſti pretio & magno munere ſanguinis Filii tui, qui tecum vivit & regnat.

Tunc ungatur oleo.

Ungo te de oleo ſanctificato; ut ſalveris æternaliter in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Amen.

Collecta.

Concede, Domine, nobis famulis tuis, ut orantes cum fiducia dicere mereamur: Pater noſter, libera nos ab omni malo, cuſtodi nos ſemper in bono, qui regnas in ſecula ſeculorum.

Communicet dicens:

Corpus & Sanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti, cuſtodiat animam tuam in vitam æternam. Amen

Poſt hæc dicendum eſt.

Agamus Deo noſtro omnipotenti gratias, quod terrenæ nos originis atque naturæ Sacramenti ſui dono in cœleſtem vivificaverit demorationem, qui cum Filio, & Spiritu ſancto vivit & regnat.

Hactenus codex mſ. monaſterii ſancti Remigii Remis fundati de viſitatione infirmorum, ſeu extrema unctione, circa quem paucula quædam notanda veniunt.

I. Notanda crux ex cinere ſuper pectus, quæ eſt juxta quoſdam Ordines & Sacramentarios ſupra citatos.

II. Circa Litaniam notandum eſt eam eſſe ſatis antiquam, ſi cum hodiernis conferatur; primam tamen quam ſupra ex libro, qui inſcribitur Ordo orationum, tranſumpſimus, eſſe antiquiorem.

III. Notanda eſt confeſſio infirmi, quæ ſupra tranſcriptis confeſſionibus haud abſimilis eſt, quæ tamen unica non erat ægroti confeſſio, ſed hanc præcedebat enucleatior, quæ numerum peccatorum & neceſſarias circumſtantias promeret, ut ſupra agendo de pœnitentia docuimus; quod etiam ex eodem codice ſancti Remigii confirmatur, in quo paulo ante Litaniam hæc reperire eſt: *Deinde Sacerdos audiat confeſſionem ejus, ſicut melius inquirere poterit, aut ſcriptis, aut verbis.* Quæ ſane verba aliam a memorata confeſſionem poſtulant, & doctrinam a nobis ſupra ſtabilitam mirum in modum illuſtrant.

IV. Sequitur exhortatio Sacerdotis ad circumſtantes. Hæc exhortatio alias appellatur Præfatio, qua movet Sacerdos adſtantes ad orationem, de qua ſupra egimus, juxta morem veterem.

V. Notanda eſt fidei profeſſio, quam æger facere debeat ante unctionem, quæ extat apud Burchardum lib. 18. in hunc modum: *Credis in Deum Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum?* Reſponſio: *Credo. Credis quod iſtæ tres perſonæ unus Deus ſit?* Reſpon. *Credo. Credis quod in ipſa iſta carne, qua nunc es, reſurgere habes in die judicii, & recipere ſive bonum, ſive malum quod geſſiſti?* Reſponſio: *Credo.*

VI. Nota unctionem renum, quæ in noſtris aliis codicibus non reperitur; ſed cum in Sacramentariis editis, & in codice Tiliano unctio capitis præcipitur, puto ungenda eſſe tempora: prohibetur ungi frontem, & verticem capitis, quia frontis unctio ſpectat ad Confirmationis Sacramentum, unctio verticis ad cæremonias baptiſmi.

VII. Nota infirmum ungi a multis Sacerdotibus, quod videtur etiam in codice Tiliano: *Et ſic perungant ſinguli Sacerdotes infirmum de oleo ſanctificato.*

VIII. Nota verba, *non in pectore.* Nam in codicibus S. Eligii, Ratoldi, Rodradi, & Tiliano, & in Manuali Sueſſionenſi ungitur pectus; id etiam in quibuſdam Eccleſiis fieri teſtatur Johannes Altenſtaig infra citandus. Ita etiam faciunt Græci; ut teſtatur Petrus Arcudius lib. 5. de Sacramentis cap. 7.

IX. Notanda ſunt hæc verba, *neque inter ſcapulas.* Nam aliter fit in codicibus Rodradi, & Tiliano, cum dicitur: *Ungo has ſcapulas ſive medium ſcapularum.*

X. Et hæc verba: *Et ſi Presbyter eſt, non infra:* nam non extant in aliis codicibus noſtris manuſcriptis.

XI. Notandum eſt hanc formulam: *Per iſtam unctionem,* &c. deſiderari in aliis codicibus noſtris mſſ. & dici ſolitam in unctione Sacerdotis ob hæc verba: *Ad invocandum Dominum, & benedicendum, atque ſanctificandum, & ſacrificandum in nomine ejuſdem Domini noſtri Jeſu Chriſti.*

XII. Nota communionem completa unctione, ut etiam habetur in aliis codicibus noſtris manuſcriptis.

XIII. Nota continuationem unctionis per ſeptem & plures dies, quæ etiam extat in Sacramentario S. Eligii; ſimulque recitationem Officii divini coram ægroto, quæ etiam habetur in dicto Sacramentario, & in codice Ratoldi Abbatis.

XIV. Hæc oratio: *Omnipotens Dominus, viſitatione ſua miſericordiæ,* &c. cum ſubſequenti, eſt benedictio Epiſcopalis, quæ etiam habetur in codice ſancti Eligii, ſed ſub alia verborum formula. Secundæ benedictioni deeſt concluſio.

XV. In Miſſa pro infirmo nota duas Antiphonas ſeu Introitus cum duobus Pſalmis, duplex Gradale, duplex Offertorium, & duplicem Communionem: ut in Miſſa pro infirmo, qui proximus eſt morti duplex Gradale, & duplex Offertorium ſine Communione.

XVI. Nota hæc verba, *item fiat reconciliatio,* &c. eſſe breviorem conferendæ unctionis extremæ rationem infirmo, qui proximus eſt mortis.

XVII. Nota hæc verba, *item abreviatio,* &c. Eſt enim breviuſcula conferendæ unctionis extremæ ratio, cum videtur infirmus ita aggravatus, ut jure timeatur, ne in ipſius Sacramenti collatione expiret. Unde adhibetur unica unctio, quæ eorum opinionem qui dicunt in ejuſmodi periculo unicam ſufficere unctionem, confirmat.

XVIII. Nota formulam, *Corpus & ſanguis,* &c. Quia ob imminens periculum corpus ſanguini intinctum ægroto porrigebatur; qua de re infra. Tamen in Concil. Tolet. XI. ſtatuitur, ut ii qui præ nimia imbecillitate corpus Chriſti deglutire non valent, ſolo ſanguinis hauſtu ſint contenti.

XIX. Nota nullam hic eſſe renum unctionem, quemadmodum nec in codice Tiliano, nec in aliis codicibus noſtris mſſ. neque apud Græcos, neque in Manuali Sueſſionenſi. Illius tamen meminit Richardus de Media villa, quæſt. ſupra citata, & Joannes Altenſtaig Mindelhaimenſis in vocabulario Theologiæ, qui etiam meminit unctionis umbilici; *Quidam,* inquit, *addunt pectus & renes & umbilicum, in quibus eſt delectatio venerea, licet non oporteat.* In Sacramentariis editis ex Vaticano ungitur caput: unctiones aliæ ſunt indeterminatæ. Græci ungunt frontem, mentum, ambas genas, deinde pectus, tum manus, idque ex utraque parte, poſtremo pedes, ut teſtatur Petrus Arcudius lib. 5. de Sacramentis cap. 7. In codicibus ſancti Eligii, & Rodradi, in deſcriptione primi ritus, ungitur infirmus in collo, & gutture, inter ſcapulas, & in pectore, & ubi plus dolor imminet; in ſecunda deſcriptione unguntur quinque ſenſus. In hoc codice S. Remigii unguntur tempora & locus ſuper mentum præter alia loca. Nota diverſitatem.

His tandem accedat ratio ungendi infirmi ſecundum uſum inſignis Eccleſiæ Sueſſionenſis, depromta ex Manuali ſeu Inſtructorio veteri Curatorum ejuſdem Eccleſiæ typis mandato ſeu impreſſo octoginta ab his circiter annis, nam in ipſo libro annus minime annotatur; quæ non abhorret a codicibus Ratoldi & Tiliano. Omiſſis precibus multis quæ præmittuntur, hæc ſubjecta dumtaxat exſcripſi.

Poſtea ungatur infirmus. Primum ad aurem dexteram fac crucem † dicens:

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: ſit tibi hæc unctio olei ſanctificationis ad purificationem mentis & corporis in vitam æternam. Amen.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: accipe ſanitatem in nomine Domini. Amen.

Ad aurem ſiniſtram.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: ungo aures tuas ſacrati olei liquore, ut quicquid peccati delectatione nocivi auditus admiſſum eſt, medicina ſpiritalis evacuet. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Ad oculos.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: ungo oculos tuos de oleo ſanctificato, ut quicquid illicito viſu deliquiſti, hujus olei unctione expietur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Ad nares.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: ungo has nares de oleo ſacro, ut quicquid noxæ contractum eſt odoratu ſuperfluo, iſta evacuet medicatio. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Ad labia.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: ungo labia iſta conſecrati olei medicamento: ut quicquid otioſa[a] *ſus*, vel etiam locutione criminoſa *ſus* peccaſti, divina clementia miſerante, expurgetur hac unctione. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui te, &c. Oremus.

Oratio.

Dominus Jeſus Chriſtus apud te ſit, ut te defendat. Reſpondeat. Amen. In te ſit †, ut te reficiat. Amen. Circa te ſit †, ut te conſervet. Amen. Poſt te ſit †, ut cuſtodiat. Amen. Super te ſit †, ut benedicat. Amen. Qui cum Patre, & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus. Per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Ad pectus.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: ungo pectus tuum de oleo ſancto, ut hac unctione perunctus *ta*, fortiter certare valeas adverſus aereas catervas. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Ad ſcapulas.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: in uno quoque loco, ungo has ſcapulas, ſive medium ſcapularum de oleo ſacro; ut ex omni parte ſpiritali protectione munitus *ta*, jacula diabolici impetus viriliter contemnere, ac procul poſſis cum robore ſuperni juvaminis repellere. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Ad manus.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: ungo has manus de oleo conſecrato: ut quicquid de illicito vel noxio opere peregerunt, hac unctione evacuetur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Ad pedes.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: accipe ſanitatem in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, *ſurge & ambula*. In nomine Domini, ungo hos pedes de oleo benedicto, ut quicquid ſuperfluo, vel nocivo inceſſu commiſerunt, iſta aboleat perunctio. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Alia Oratio.

Ungo te oleo benedicto, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ut hac unctione corroboratus *ta*, aereas valeas ſuperare catervas. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Alia Oratio.

Unxi te de oleo ſanctificato, ſicut unxit Samuel David in Regem & Prophetam, * operante creatura olei: in nomine Dei Patris omnipotentis: ut non lateat Spiritus immundus, neque in membris tuis, neque in medullis, &c. ut in aliis codicibus noſtris manuſcriptis.

* al. *operare.*

Sequuntur quædam aliæ Orationes, ſeptem Pſalmi, Litania, cum multis ſuffragiis, quibus hæc ſubjunguntur: *Poſtea communicet eum his verbis, ſi communicare infirmus voluerit; ſin autem, prætermiſſis his quatuor orationibus, quæ ſequuntur, dicat iſtas duas:* Benedicat te Deus, &c. Propitietur Dominus. Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti conſervet animam tuam in vitam æternam. Amen. &c.

Hactenus Manuale Eccleſiæ Sueſſionenſis in[a] quo tamen quid ſignificent illæ particulæ, *ſus*, & *ta*, litteris rubris exarata, non ſatis capio.

Nota 924. QUÆSUMUS, OMNIPOTENS DEUS, UT FAMULUS TUUS ILL. &c.

Hæc Miſſa celebrata eſt in coronatione Caroli Calvi Imperatoris: ſed ſingulis his tribus orationibus ſingulæ præmittuntur orationes de S. Gorgonio Martyre: quia eodem die nempe v. Idus Septembris Carolus Calvus Metis coronatus eſt; ut videre eſt in ejus capitulis.

Nota 925. OMNIUM.

Hæc vox deeſt in Miſſa citata.

Nota 926. ET ILL. REGI.

In Miſſa citata legitur: *Et Carolo Regi noſtro*, quia in ejus coronatione dicitur.

Nota 927. ET PERAGENDUM INJUNCTUM OFFICIUM.

Ita in codice Ratoldi Abbatis. In Miſſa citata hæc vocabula deſiderantur.

Nota 928. ORATIO.

In Miſſa citata ex Capitulis Caroli Calvi legitur, *Communio*, rectius, ut arbitror.

Nota 929. VIA SANCTORUM, &c.

Hæc Oratio in quibuſdam Eccleſiis recitatur poſt proceſſionem Dominicæ.

[a] *Nota* 930. ISTI INTERCEDANTES.

Hic in te credentes, ut in quibuſdam libris editis.

Nota 931. ARMA.

Id eſt, ornamenta, veſtimenta.

Nota 932. SECRATARII.

Id eſt, ſacratii.

Nota 933. MINISTER.

Per Miniſtrum, intelligit aliquem minoribus ordinibus initiatum.

Nota 934. SANDALIA.

Horum meminit Alcuinus lib. de Officiis divinis cap. de veſtimentis, & Leo Oſtienſis infra citandus.

Nota 935. SUPERHUMERALE.

Meminit Alcuinus cap. citato. Græci dicunt, ὠμοφόριον, de quo vide ſuperius annotata. Sed hoc humerale ut ex rationali, quod ei infra annectitur, non eſt ſimile omophorio.

Nota 936. ALBAM.

Talare eſt veſtimentum lineum quod poderis dicitur. Alcuinus cap. citato. Albæ mentio fit in Concilio Carthag. IV. can. 4. *Ut Diaconus tempore oblationis tantum, vel lectionis, alba utatur.*

Nota 937. DALANDA MALÆ.

Legendum videtur: *Dele inde mala.*

Nota 938. CINGULUM.

Cinguli meminit Alcuinus cap. citato.

Nota 939. BALTHEUM.

Proprie cingulum eſt militare, de quo Varro lib. 4. de lingua Latina, & ſanctus Iſidorus lib. 19. Originum cap. 33.

Nota 940. TUNICA.

Quam

[a] Significant proculdubio, quando ungitur maſculus, legendum eſſe *otioſus*; quando femina, *otioſa*. Item in unctione maſculi, legendum, *perunctus*, *munitus*: in unctione vero feminæ, *peruncta*, *munita*.

Digitized by Google

Quam Alcuinus, & Amalarius lib. 2. cap. 17. A Dalmatic..m appellant, Miſſa ab Illyrico edita Palmaticam, ſed legendum, *Dalmaticam*.

Nota 941. IN TINTINNABULIS].

Ad ſimilitudinem Sacerdotis Aaronici.

Nota 942. MYRICE.

Lege, *Mirifice*.

Nota 943. MANICÆ.

Sunt chirothecæ. Nam infra in eadem Miſſa Paſchali: *Et exuat manicas, lavetque manus*. In Miſſa ab Illyrico edita legitur: *Ad induendas manus*. Meminit Leo Oſtienſis lib. 2. Chron. Caſin. cap. 82.

Nota 944. DETUR EI ANNULUS.

In Miſſa Illyrici, *ad annulum*. In codice Ratoldi, quemadmodum & in Sacramentariis editis in ordinatione Epiſcopi datur ei annulus. Quod etiam videre eſt in Concilio Toletano IV. can. 27. *Si Epiſcopus eſt, orarium, annulum, & baculum*. Mentio fit in vita S. Birini Epiſcopi Dorceſtrenſis apud Surium 3. Decembris de ejus corporis detectione: *Inventus eſt quoque annulus, item que crux plumbea*. Mirum tamen de eo ſilentium eſt apud Alcuinum, Amalarium, & Rabanum: quod ſatis indicat diverſum olim fuiſſe ritum pro diverſitate temporum, & locorum.

Nota 945. CASULA.

De caſula Hugo a S. Victore lib. 1. de Sacramentis cap. 50. *Caſula quæ planeta dicitur, omnibus indumentis ſuperponitur, per quam caritas intelligitur, quæ omnibus virtutibus eminentior videtur. Hæc ſuper dextrum brachium levatur, ut amici in Deo amentur: replicaturque ſuper ſiniſtrum, ut inimici propter Deum diligantur*. Cetera vide in obſervationibus noſtris ad concordiam regularum.

Nota 946. RATIONALE.

Eſt ornamentum quoddam pectorale, ad ſimilitudinem illius quo utebantur olim legales Sacerdotes.

Nota 947. MANIPULUS.

Alias mappula apud Alcuinum, & phanon apud Rabanum.

Et hæc de ornamentis Pontificum, quæ ſatis accurate hic recenſentur, nulla tamen mitræ facta mentione: cujus etiam in Sacramentariis noſtris mſs. in Ordinibus Romano, & Tiliano, in Pontificali mſ. quod ſervatur in ſacriſtia Eccleſ. Rothom. & putatur eſſe Remenſe, Miſſa ab Illyrico edita, apud Alcuinum, Amalarium, Rabanum, & alios antiquos ſcriptores, qui de Officiis divinis tractavere, & ornamenta Pontificalia recenſent, mirum eſt ſilentium: itaut exiſtimem vix ante annum poſt Chriſtum natum milleſimum mitræ uſum in Eccleſia fuiſſe, quem poſtea clare videmus apud Petrum Damiani ſerm. 1. de dedicatione, S. Bernardum Epiſt. 40. Hugonem a S. Victore lib. 1. de Sacramentis cap. 55. & multos alios, qui poſtea floruerunt. Quare non aſſentior iis qui dicunt mitræ uſum ab ipſis fluxiſſe Apoſtolis, & antiquos Epiſcopos corona uſos fuiſſe, quod ſuadere conatur ex epigrammata 77. Ennodii de vita & moribus S. Ambroſii:

Serta redimitus geſtabat lucida fronte,
Diſtinctum gemmis ore parabat opus.

Ita enim legendum eſt: Quæ ſane nemo eſt, qui non videat metaphorice dici de pudore, verecundia, modeſtia, gravitate, & ſimilibus virtutibus, quæ in ore hujus ſanctiſſimi Pontificis emicabant, quæque inter concionandum ob divinam viri eloquentiam maxime effulgebant, quod ſatis ex his verbis

Diſtinctum gemmis ore parabat opus.

manifeſtum eſt, quæ etiam patent ex ſuperiore

A *Roſcida regifico, cui fulſit murice lingua,*
Vere ſuo pingens germina quæ voluit.

Nec ſane magnum fuit Ambroſio laudis argumentum gemmatam in capite geſtare coronam: quod etſi convenire poſſit aliis Mediolani Epiſcopis, quos poſtea laudat Ennodius, nihil tamen ſimile illis attribuit. Nec obſtant illa quæ ex Euſebio producuntur lib. 10. Hiſt. Eccl. cap. 4 in oratione panegyrica: *Amici Dei & Sacerdotes, qui ſacroſancto podere indumento cœleſti, gloriæ corona, divina unctione, & ſancta ſancti Spiritus ſtola circumveſtiti*. Et in Apologetica ſancti Gregorii Na- B zianzeni: *Idcirco me Pontificem ungis, & podere cingis, capitique cidarim imponis, atque ſpiritualis holocauſti altari admoves*. Nam iſta commemorantur ad veteris Sacerdotii ſimilitudinem. Nec nos morantur laminæ illæ aureæ, quas in fronte geſtaſſe ferunt SS. Johannem & Jacobum, tum quia non ſunt coronæ, nec cidaris, nec mitra; tum quia, ut in eis incœpere, ſic in eis deſiere. Ad illud vero quod objicitur ex Ammiano Marcellino lib. 29. ubi ſcribit Firmum in Africa victum, ut ſibi quodammodo Theodoſium Imperatorem conciliaret, ſigna militaria, & coronam ſacerdotalem cum ceteris manubiis, quæ regionem illam depopulando rapuerat, reſtituiſſe, ut præceptum C eſt: dico locum eſſe de corona Sacerdotis alicujus ethnici intelligendum, nondum omnino tum avulſa gentilitate. Coronatos olim Sacerdotes gentilium in ſacris fuiſſe norunt omnes. Id planum eſt ex Tertulliano libro de corona militis: *Ipſæ denique fores, & ipſæ hoſtiæ, & aræ, ipſi Miniſtri & Sacerdotes eorum coronantur*. Et lib. de Spectaculis: *An Deo placebit auriga ille tot animarum inquietator, tot furiarum miniſter, tot ſtatuarum velut Sacerdos coronatus*; & S. Cypriano in oratione de lapſis: *Frons cum ſigno Dei pura, diaboli coronam ferre non potuit*; ibi enim agitur de ſacris idolorum. Et ex concilio Eliberitano can. 55. *Sa-* D *cerdotes qui tantum ſacrificantium coronam portant, nec ſacrificant, nec de ſuis ſumptibus aliquid idolis præſtant, placuit poſt biennium accipere communionem*. Olim in ſacris Cereris Hierophantes, & Hierophantides, & Daduchus, hoc eſt lampadem geſtans, aliæque ſacrificulæ myrtea corona cingebantur, ut ex Iſtro refert Scholiaſtes Sophoclis ad Oedippum Colonæum. Immo ipſe Tertul. lib. citato de corona militis negat prorſus Apoſtolos, Evangeliſtas, & Epiſcopos fuiſſe coronatos, quod contrariæ ſententiæ adverſatur: *Non denique*, inquit, *Patriarches, Levites, aut Sacerdos, aut Archon. Quis vel poſtea Apoſtolus, aut Evangeli-* E *ſta, aut Epiſcopus invenitur coronatus?* Scilicet tam antiquus doctor ignorabat traditionem Apoſtolicam? Itaque fruſtra oſtendunt quidam nonnullorum priſcorum Epiſcoporum mitras, quia illorum fuiſſe probari non poteſt, imo in quibuſdam apparent ſigna prætentæ antiquitati derogantia. Qualis autem fuerit antiquorum mitra ſic docet, auctor veteris etymologici: Μίτραι κυρίως οἱ ἀπὸ φασκιῶν καὶ ὠαρίων γινόμεναι ςέφανοι, ἐν καταχρήσει δὲ πᾶς ςέφανος μίτρα λέγεται, id eſt, mitræ proprie coronæ ſunt ex faſciis & orariis compactæ; per abuſionem vero omnis corona appellatur mitra. Ubi vox ὠαρίων corrupta eſt, pro qua legendum ὠραρίων, ut legitur apud Euſtathium in Iliadem Δ. φασὶ μὲν τοι F δὲ μίτραι κυρίως οἱ ἀπὸ φασκιῶν καὶ ὠραρίων ςέφανοι, id eſt, dicentes mitras eſſe ex faſciis, & orariis compoſitas. Oraria autem ſunt textilia quædam oblonga. Vide quam diſpares ſunt hodiernæ mitræ Pontificum.

Nota 948. FLAMINEATO.

Id eſt, ſacris veſtibus induto. Ut autem quæ ſupra dicta ſunt, clariora ſint, hæc damus veterem imaginem ſancti Remigii a ex codice Remenſi.

No-

a Veterem etiam ſancti Gregorii imaginem, quam ex cod. mſ. in limine ſuæ edit. delineari curavit Menardus, huc revocavimus: tum ut ea quæ dicta ſunt claritatem quoque ex ipſa accipiant; tum quia elegantior ſancti Doctoris effigies initio primi operum omnium voluminis appoſita, hanc in limine hujus tomi prohibet recudi; ut pote minus compertam, ſoliuſque explicationis gratia depictam.

Nota 949. PROCESSIO:
Eſt cœtus Clericorum ipſum Pontificem ad altare concomitantium, eique adſiſtentium.

Nota 950. ETSI NON PRESBYTER, ET DIACONUS.
Id eſt, etſi quidam non ſint Presbyteri, nec Diaconi. D

Nota 951. ANNUENTE EPISCOPO INCHOAT ANTIPHONAM.
Nota in iſtis Miſſis nihil incipi à Cantore, niſi ab Epiſcopo præcipiatur.

Nota 952. SUSCIPE CONFESSIONEM MEAM, &c.
Hæc confeſſionis formula habetur etiam in antiquiſſimo codice mſ. Bibliot. Corb. qui inſcribitur, *Ordo orationum*, in codice Tiliano, & Miſſa ab Illyrico edita. In eadem Miſſa Illyrici altera habetur in hunc modum: *Confiteor tibi peccata mea, æterne Pontifex, & Sanctorum miniſter, & veri tabernaculi Sacerdos*, &c. Cujus initium notandum: quia olim ejuſmodi confeſſiones ab hoc verbo *Confiteor*, ducebant exordium, & qui hoc vocabulum proferebant, tundebant pectus, ut videre eſt apud S. Auguſtinum ſerm. 8. de verbis Domini ſecundum Matthæum: *Secutus eſt etiam ſonus tunſionis pectoris, audito ſcilicet quod Dominus ait*, Confiteor tibi, Pater, *in ipſo quod ſonuit*, Confiteor, *pectora tutudiſtis. Tundere autem pectus quid eſt, niſi arguere quod latet in pectore, & evidenti pulſu occultum caſtigare peccatum? Quare hæc feciſtis, niſi quia audiſtis*, Confiteor tibi, Pater. *Confiteor audiſtis, qui confitetur, non attendiſtis. Nunc vero advertite, ſi*, Confiteor, *Chriſtus dixit, a quo eſt longe omne peccatum. Non ſolius peccatoris, ſed etiam laudatoris.* Ex longo enim habitu tundendi pectoris, cum in confeſſione hoc vocabulum proferebant, ut primum illud audierunt, ſua pectora tutuderunt. Huc ſpectat illud ejuſdem Auguſtini Tractatu de diſciplina Chriſtiana cap. 20. *Erubeſcamus ſaltem, confiteamur, & pectora tundamus: non ut ſuper peccata noſtra pavimentum ſolidemus. Nam qui tundit pectus & non corrigitur, ſolidat peccata, non tollit. Tundamus pectus, & cædamus nos, & corrigamur a nobis.*

Nota 953. PSALMUS.
Domine, probaſti me, ut ſupra.

Nota 954. INTERIM QUOQUE OSCULETUR OMNES SIBI CIRCUMDATOS.
In Miſſa Tiliana, & Illyrici oſculatur tantum Presbyteros, & Diaconos; in Ordine Romano 1. Presbyteri, ſive Diaconi oſculantur manus Pontificis.

Nota 955. SINESTRE.
Id eſt, a ſiniſtra.

Nota 956. DEXTEE.
Id eſt, a dextera.

Nota 957. EPISCOPUS SIGNO DIGITS SUI.
Locus corruptus, & mutilus, lege: *Epiſcopo ſigno digiti ſui annuente.*

Nota 958. INDIGNUM ME, &c.
Hæc Apologia extat etiam in Miſſa a Mathia Illyrico edita, ibique recitatur in altari a Pontifice poſt confeſſionem.

Nota 959. ET TUNC INCIPIAT, GLORIA IN EXCELSIS.
E Nota incipi hymnum, *Gloria in excelſis*, a Pontifice, idque ex antiquo more, ut videmus in vita Caroli Magni auctore Sangallenſi quodam monacho cap. 20. de quodam Epiſcopo: *Cumque præmiſſis melodiis juxta miniſterium ſuum imponere debuiſſet hymnum angelicum.* Idem videre eſt in primo, & tertio Ordine Romano, qui mos hodie perſeverat.

Nota 960. LEGAT EPISTOLAM.
Olim in multis Eccleſiis lectioni Epiſtolæ Propheticæ lectio præmittebatur, ut videre eſt apud ſanctum Gregorium Turonenſem lib. 1. miraculorum S. Martini cap. 5. *Cui celebranti feſta Dominici diei iſta erat conſuetudo, ut veniens lector cum libro non antea legere præſumeret, quam ſanctus nutu juſſiſſet. Factum autem eſt, ut illa Dominica*, pre-

prophetica lectione jam lecta, ante altarium ſtante, qui lectionem beati Pauli proferret, &c. Hoc etiam clarum eſt ex Paraphraſi Georgii Pachymeris, qui exponens hoc S. Dionyſii cap. 3. Hierar. Eccl. cap. 3. ἐγγεγραμμένων δέλτων ἀνάγνωσις, id eſt, lectio tabularum ſanctarum Scripturarum, ſic ſcribit: ἔπειτα δὲ διὰ τῶν ἀναγνωστῶν (τούτους γὰρ λέγει λειτουργούς) τῶν θείων γραφῶν, τῶν προφητικῶν, καὶ ἀποστολικῶν, καὶ θείου εὐαγγελίου ἡ ἀνάγνωσις γίνεται, id eſt, deinde per Lectores (illos enim vocat liturgos, id eſt miniſtros) divinarum Scripturarum, Prophetiarum, Apoſtoli, & divini Evangelii fit lectio. Ex quibus duobus locis confirmatur id quod ſupra diximus Lectorum olim partes fuiſſe legere Epiſtolam, & Evangelium in Miſſa.

Nota 961. RESP. HÆC DIES.

Reſponſorium hoc loco eſt gradale. Olim Pſalmus, ut clarum eſt cantabatur, ex S. Auguſtino ſerm. 10. de verbis Apoſtoli: *Hoc de Apoſtolica lectione percepimus: deinde cantavimus Pſalmum, exhortantes nos invicem una uno corde dicentes*: Venite adoremus, & proſternamur ei, & fleamus coram Domino qui fecit nos, & ibi præveniamus faciem ejus in confeſſione, & in Pſalmis jubilemus ei. *Poſt hac Evangelica lectio*. Sermone 33. de verbis Domini ſecundum Lucam: *In Apoſtolica lectione gratia agnatur de fide gentium; in Pſalmo diximus*: Deus virtutum converte nos; oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus. Serm. 7. de verbis Apoſtoli: *Apoſtolum audivimus, Pſalmum audivimus, Evangelium audivimus; conſonant omnes divinæ lectiones*. Serm. 49. de tempore: *Audivimus Apoſtolicam lectionem*. Et paulo poſt, *Audi Pſalmum interiora dicentem*, Tibi ſoli peccavi. *Audiſtis & Evangelium iſtis lectionibus concordare.*

Nota 962. JUBE, DOMINE, BENEDICERE.

Id eſt, velis benedicere, id eſt benedic. Nam jubere eſt aliquando velle, ut notat Nonius Marcellus cap. 4. Quemadmodum ad nutum Epiſcopi, ſeu Presbyteri celebrantis legebatur olim Evangelium, ſicut hodie conſuetudo perſeverat, ſic olim Epiſtola niſi ad Epiſcopi aut Presbyteri Miſſam facientis nutum non legebatur, ut patet ex lib. 1. S. Gregorii Turonenſis de miraculis S. Martini cap. 5. *Cui celebranti feſta Dominici diei iſta erat conſuetudo, ut veniens Lector cum libro non auderet legere præſumeret, quam Sanctus antea juſſiſſet. Factum autem eſt ut illa Dominica, prophetica lectione jam lecta, ante altarium ſtante qui lectionem beati Pauli proferret*, &c. Et paulo poſt: *Exclamaverunt dicentes, jam hora præterit, jubeat Dominus Lectori Lectionem legere.*

Nota 963. AD NUNCIANTI.

Lege, *Ad nuntiandum.*

Nota 964. MARIA MAGDALENE.

Hic mos hodie perſeverat, ut primo die Paſchæ legatur Evangelium ſecundum Marcum: olim tamen, id eſt tempore ſancti Auguſtini ſaltem in Africa, primo die legebatur Evangelium ſecundum Matthæum, altero ſecundum Marcum, tertio ſecundum Johannem: & tota illa octava, ut etiam hodie fit, reſurrectio ſecundum omnes Evangeliſtas recitabatur. Id teſtatur S. Auguſtinus ſerm. 144. de tempore: *Reſurrectio Domini noſtri Jeſu Chriſti, & hodie recitata eſt, ſed de altero libro Evangelii, qui eſt ſecundum Lucam. Primo enim lecta eſt ſecundum Matthæum, heſterna autem die ſecundum Marcum, hodie ſecundum Lucam. Sic habet ordo Evangeliſtarum, ſicut enim paſſio ipſius ex omnibus Evangeliſtis conſcripta eſt, ſic dies iſti, ſeptem vel octo durant ſpatium, ut ſecundum omnes Evangeliſtas reſurrectio recitetur.*

Nota 965. ET OMNES POST ILLUM.

Clerici videlicet. Nota hoc loco nullum cantari ſymbolum, cujus in noſtris Sacramentariis, tam editis, quam mſs. nulla fit mentio, neque etiam in Ordine Tiliano, quemadmodum nec apud Alcuinum, Amalarium, Rabanum, qui enucleate de ordine Miſſæ ſcripſerunt: neque etiam apud Remigium Autiſiodorenſem; ſic enim ait cap. 4. de celebratione Miſſæ: *Poſt recitatum Evangelium nerum Sacerdos populum ſalutat*. Fuit quidem illius uſus in Eccleſiis antiquorum Græcorum; ut conſtat ex S. Dionyſio cap. 3. Hierarchiæ Eccleſiaſticæ, cum proferens diverſas opiniones circa hymnum, qui in ſacris Myſteriis cantatur, ſic ait: τὸν ὕμνον δὲ τοῦτον, οἱ μὲν ὑμνολογίαν καλοῦσιν. οἱ δὲ τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, ἄλλοι, ὡς οἶμαι, θειότερον, ἱεραρχικὴν εὐχαριστίαν, id eſt, hunc autem hymnum alii laudis canticum, alii religionis ſymbolum, alii, mea quidem ſententia, divinius, Hierarchicam Euchariſtiam. At in Eccleſia Romana illius uſus non fuit ante annum Chriſti 1014 teſte Bernone Augienſi cap. 2. libri de quibuſdam rebus ad Miſſam pertinentibus: *Nam ſi ideo, ut ſæpe dictum, illum angelicum hymnum prohibemur in feſtivis diebus canere, eo quod Romanorum Presbyteri non ſolent eum cantare; poſſumus ſimili modo poſt Evangelium ſymbolum reticere, quod Romani uſque ad hæc tempora divæ memoriæ Henrici Imperatoris nullo modo cecinerunt. Sed ab eodem interrogati cur ita agerent, me coram aſſiſtente, audivi eos hujuſmodi reſponſum reddere, videlicet quod Romana Eccleſia non fuiſſet aliquando ulla hæreſeos fæce infecta: & ideo magis his neceſſarium eſſe illud ſymbolum ſæpius cantando frequentare, qui aliquando ulla hæreſi potuerunt maculari. At Dominus Imperator non antea deſiit, quam omnium conſenſu id Domino Benedicto Apoſtolico perſuaſit, ut ad publicam Miſſam illud decantarent.* Hæc Berno præfatus. Nec eſt quod aliqui reſpondeant Bernonis verba eſſe de ſymbolo Conſtantinopolitano vel Nicæno intelligenda. Nam ſi tum Romæ fuiſſet ſymboli alicujus uſus, tenebatur Berno dicere de quo ſymbolo Imperator Pontificem Romanum rogaſſet. Nec facit quod opponunt ex Rufino in expoſitione ſymboli: *In Eccleſia tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum, quod ego propterea eſſe arbitror quod neque hæreſis ulla illic ſumſit exordium, & mos ibi ſervatur antiquus, eos qui gratiam baptiſmatis ſuſcepturi ſunt, publice, id eſt fidelium populo audiente ſymbolum reddere.* Non enim ibi agitur de recitatione ſymboli in Miſſa, ſed de recitatione ſymboli a Catechumenis audiente populo; ubi & rationem reddit, quare Eccleſia Romana ſymbolo Apoſtolorum nihil addiderit. Confirmatur noſtra ſententia ex codicibus, & auctoribus initio citatis, & ex duobus Ordinibus Romanis apud Hittorpium, nempe in tertio: *Finito Evangelio dicit Pontifex, pax tibi, Dominus vobiſcum, & cum Spiritu tuo.* Et in quarto: *Poſtquam finitum fuerit Evangelium, dicit Pontifex, Pax tibi, Dominus vobiſcum: ſequitur reſponſio, & cum Spiritu tuo.* At in ſecundo Ordine apud eumdem, dicitur tantum ſymbolum cum Pontifex non vult concionari. Quare non audiendum eſſe puto Walfridum, qui cap. 22. de rebus Eccleſiaſticis ſcribit uſum canendi ſymboli Conſtantinopolitani in Miſſa Romana a Græcis manaſſe. Hiſpani illud in Miſſa cantare cœperunt in Concilio Toletano 3. can. 2. in decretis Concilii, ſub Recaredo Rege, in quo Gothi hæreſim Arianam ejurarunt.

Nota 966. OREMUS, TUNC INCIPIAT OFFERTORIUM.

Hic invitat Pontifex populum ad orationem, qui tamen non dicit orationem, quod notat Alcuinus lib. de Offic. Eccl. cap. de celebratione Miſſæ: *Et invitat illum ſecum pariter ad orationem dicens, Oremus. Sed licet apud nos tunc collecta inter Offerendam & Evangelium non dicatur, apud Græcos tamen dicitur.* Id quod dicit Alcuinus de Græcis, videtur in Liturgia S. Johannis Chryſoſtomi, in qua inter Offerendam & Evangelium dicuntur plures orationes a Pontifice.

Nota 967. TERRA TREMUIT.

Olim ante Oblationem in Africa canebatur Pſalmus; quod incœpit Carthagine tempore S. Auguſtini, ut ipſe teſtatur lib. 2. retractationum cap. 11. *Morem qui tunc eſſe apud Carthaginem cœperat, ut hymni ad altare dicerentur de Pſalmorum libro hoc ante Oblationem*, &c.

Nota 968. OBLATIONE RECEPTA.

Quam pro ſui communione eſt conſecraturus Sacerdos.

Nota 969. CUM OMNI PROCESSIONE.

Id eſt, cum Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, & ceteris Clericis, qui ei aſſiſtunt in altari.

Nota 970. MANICAS.

Id eſt, chirothecas.

Nota 971. LAVETQUE MANUS.

Lectionibus peractis & oblatione facta, facturus Pontifex divina myſteria, lavat manus ex antiquo more, quem videre eſt apud Fortunatum. In vita S. Marcelli Epiſcopi Pariſienſis: *Itaque cum Subdiaconali miniſterio fungeretur, in die Epiphaniorum, hauriens aquam de fluvio Sequanæ, dans beato Prudentio Epiſcopo manibus abluendis offerret, mutatis elementis, vini ſapor inventus eſt: quo viſo obſtupefactus Pontifex, juſſit ex ipſo urceo in calicem ſacrum fundi, unde univerſus populus, Miſſa celebrata, ad communionem accepit.* Et infra: *Itaque cum vir ſanctiſſimus quadam vice ex officii ſui ſervitute aquam manibus venerabili Epiſcopo porrexiſſet, mox inde balſama cœpere fragrare.* Apud Græcos non ſolus Epiſcopus, ſed etiam circumſtantes altare Presbyteri manus lavant, ut liquet ex Catech. 5. myſtagogica S. Cyrilli Hieroſolymitani Epiſcopi: *ἑωράκατε τοίνυν τὸν διάκονον τὸν νίψασθαι διδόντα τῷ ἱερεῖ, καὶ τοῖς κυκλοῦσι τὸ θυσιαστήριον τοῦ θεοῦ πρεσβυτέροις*, id eſt, vidiſtis igitur Diaconum aquam manibus lavandis porrigentem Pontifici & circum altare ſtantibus Presbyteris: & S. Dionyſio cap. 3. Eccl. Hierar. *καὶ νιψαμένων τὰς χεῖρας ὕδατι τοῦ ἱεράρχου καὶ τῶν ἱερέων*, id eſt, poſtquam Pontifex, & Presbyteri manus laverunt. Id autem fiebat in ſymbolum puritatis animæ quæ ad tanta myſteria tractanda requiritur.

Apud Surium Kal. Novemb.

Nota 972. ET OMNIS PROCESSIO OFFERAT SIBI OBLATIONEM.

Olim in Miſſa communicaturi ſeu Clerici ſeu laici, ad altare ſuam oblationem, hoc eſt panem & vinum ad ſui communionem offerebant, ut clarum eſt ex Concilio Matiſconenſi 1. can. 4. *Propterea decernimus ut in omnibus Dominicis diebus, altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus offeratur; ut per has immolationes peccatorum ſuorum faſcibus careant, & cum Abel & ceteris juſte offerentibus promereantur eſſe conſortes.* Ex Joh. Diacono in vita S. Gregorii Papæ lib. 2. cap. 41. *Matrona quædam D. Gregorio per ſtationes publicas Miſſarum ſolemnia celebranti ſolitas oblationes obtulerat: cui poſt myſteria traditurus cum diceret:* Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti conſervet animam tuam, *laſciva ſubriſit. Ille vero dexteram ab ejus ore convertens partem illam Dominici corporis ſuper altare depoſuit. Expletis vero Miſſarum ſolemniis coram populo inquiſivit, quamobrem corpus Dominicum ſumtura ridere præſumſerit. At illa diu muſſitans tandem prorupit; quia panem, inquiens, quem propriis manibus me feciſſe cognoveram, tu corpus Dominicum perhibebas.* Id etiam notum eſt ex ſancto Gregorio Turonenſi libri de gloria Confeſſorum cap. 65. ubi refert, quod mulier quædam pro defuncti mariti ſui requie, *ſemper ſextariam gazeti vini præbuit in ſacrificium baſilicæ ſanctæ; ſed Subdiaconus nequam reſervans gulæ gazetam, acetum vehementiſſimum offerebat in calice, muliere non ſemper ad communicandi gratiam accedente.* Tandem revelata Subdiaconi fraude à viro nocte per viſum mulierem admonente: *Expergefacta admirans viſionem, eamdemque oblivioni non tradens, ad matutinam ſecundum conſuetudinem ſurrexit. Quibus expletis celebratiſque Miſſis, accedit ad poculum ſalutare, quæ tam fervens acetum hauſit, ut putaret dentes excuti.* Vides ergo manifeſte vinum in ſacrificium oblatum fuiſſe pro ſancta communione Sanguinis Chriſti. Et ita capiendus eſt locus S. Cypriani lib. de operibus & eleemoſynis: *Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis; quæ corbanam omnino non reſpicis, quæ in Dominicum ſine ſacrificio venis, quæ partem de ſacrificio, quod pauper obtulit, ſumis:* & ita vulgo explicatur hic locus. Quare non aſſentior cuidam viro docto, qui ſcripſit locum hunc intelligendum eſſe de iis quæ offerebantur ad altare in uſum pauperum, & eulogiarum, quæ mittebantur Chriſtianis per diverſas parœcias, quas accipiebant in ſignum communionis in una eademque fide cum ſuo Epiſcopo, & ita hunc locum eſſe intelligendum, quod probare nititur his paulo poſt ſequentibus verbis: *Cumque univerſa quæ dantur pupillis & viduis conferantur*; quæ tamen ejus opinioni adverſantur. Nam ſi univerſa quæ dantur, conferuntur viduis, pupillis, & pauperibus, qui fieri poteſt ut ea benedicantur in uſum eulogiarum, quæ per totam Diœceſim omnibus fidelibus diſtribuendæ mittuntur? Præterea verba illa dicuntur de vidua illa a Chriſto laudata, quæ olim duo minuta miſerat in gazophylacium, ut patet ex antecedentibus, & etiam his ſequentibus, *dat illa, quam oportebat accipere.* Itaque in ſupra citato loco S. Cypriani apparet oblatio duplex, una conſecranda in corpus Chriſti, altera benedicenda ad uſus pauperum, ut indicant iſta, *quæ corbanam omnino non reſpicis.* Quare ut demonſtret amplius divitis avaritiam, non tantum ei exprobrat quod nihil mittat in corbanam ad uſum pauperum; ſed etiam quod de oblatione pauperis communicet. Et ita etiam capiendus eſt locus S. Auguſtini ſerm. 215. de tempore: *Oblationes, quæ in altario conſecrentur, offerte. Erubeſcere debet homo idoneus, ſi de aliena oblatione communicaverit.* Hæc doctrina patet etiam ex canone 6. Concilii Toletani 16. ubi damnans eos qui rotundam cruſtulam ſumtam de panibus ſuis uſibus præparatis cum vino & aqua offerebant, ſic ſtatuit: *Unde temeritatis hujus aut neſcientiæ cupientes terminum ponere, id unitatis noſtræ delegit conventus, ut non aliter panis in altari Domini ſacerdotali benedictione ſanctificandus proponatur, niſi integer & nitidus, qui ex ſtudio fuerit præparatus; neque grande aliquid, ſed modica tantum oblata, ſecundum quod Eccleſiæ conſuetudo retentat.* Erat autem ille panis rotundus, circularis formæ, ut clarum eſt ex Epiphanio in Ancorato circa medium: *τοῦτο γάρ ἐστι στρογγυλοειδές*, id eſt, hoc enim eſt rotundæ formæ, inquit, cum ibi de pane qui in altari ſanctificatur, agit: & ex Iſone cap. 3. de miraculis S. Othmari: *Panis rotulæ, quæ oblatæ dicuntur.*

Nota 973. ET AD ULTIMUM INCENSUM.

Subaudi offeratur à Pontifice, juxta antiquum morem, cujus meminit S. Hippolytus in libro de conſummatione mundi, & de Antichriſto: *πενθοῦσι δὲ καὶ αἱ ἐκκλησίαι πένθος μέγα, διότι οὔτε προσφορὰ οὔτε θυμίαμα ἐπιτελεῖται*, id eſt, lugebunt etiam Eccleſiæ luctu magno; quia nec oblatio, nec ſuffitus fiat. Et S. Ephræm in ſuo teſtamento: *Ora vos quoque, dilectiſſimi, ne cum aromatibus me ſepeliatis.* Et paulo poſt: *Date vaporationem fumi boni odoris in domo Domini; me orationibus veſtris comitamini, & aromata Deo offerte.* Et S. Ambroſius in cap. 1. Lucæ: *Utinam nobis quoque adoleantibus altaria, & ſacrificium deferentibus aſſiſtat Angelus, imo præbeat ſe videndum.*

Nota 974. SUSCIPE, QUÆSUMUS, DOMINE, &c.

Videtur Primaſius in cap. 4. ad Hebr. ad hanc orationem reſpicere, cum ſcribit: *Unde Sacerdotes Eccleſiæ altari aſſiſtentes dicunt: Suſcipe, Domine, preces populi tui. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Filium tuum.* Oratio autem dicitur ante Præfationem ex more antiquo, quem tangit S. Auguſtinus ſerm. 83. de diverſis: *Primo*, inquit, *poſt orationem admonemini ſurſum habere cor.*

Nota 975. DIACONUM.

Id eſt, Diaconorum, a recto Diacon, in dativo plurali, Diaconibus.

Nota 976. DEUS QUI NON MORTEM, &c.

Eſt Apologia, quæ in Miſſa a Matthia Illyrico edita dicitur etiam hoc loco a Pontifice: *Tunc incipiat Secreta: quibus finitis, & Præfatione dicta, quando alii, Sanctus, ſanctus, ſanctus decantant, hæc oratio curſim dicenda eſt a Sacerdote: Domine Deus qui non mortem, ſed pœnitentiam deſideras peccatorum*, &c.

Nota 977. BENEDICTIO CARNIS.

Habetur in Ordine Romano quam in eodem Or-

Ordine præcedit a agni benedictio. In eodem die Paſchæ, in Euchologio Græcorum extat etiam benedictio carnis, quam ſequitur benedictio caſei & ovorum.

Nota 978. INDE PRÆCAVENS QUOD.

Legendum videtur: *Inde præcavens quando*.

Nota 979. ET PRÆVENIAT SIBI.

Legendum videtur: *Et præveniat ibi*, nempe ad illa verba: *Per quem omnia, Domine, ſemper bona creas*, &c. ut ex ſequentibus liquet.

Nota 980. SUBLEVANS CALICEM IN CONSPECTU DOMINI.

Juxta antiquum morem Diaconus primarius, ſeu Archidiaconus, cum dixerit Pontifex hæc verba, *per ipſum, & cum ipſo*, levabat Calicem, & tenebat eum exaltans coram Pontifice, ut videre eſt in primo Ordine Romano: *Cum dixerit*, Per quem hæc omnia, Domine, *erigit ſe Archidiaconus ſolus: & cum dixerit*, per ipſum & cum ipſo, *levat cum Offertorio calicem per anſas, & tenet exaltans illum juxta Pontificem*. Ita in 3. & 4. Ordinibus, *cum dixerit*, per quem omnia, Domine, *ſurgit Archidiaconus ſolus: cum dixerit*, per ipſum & cum ipſo, *levat Archidiaconus cum Offertorio calicem per anſas*, &c. Cetera vide infra in notis ad ritum celebrandæ Miſſæ Johannis Abrincatenſis. Nunc vero in Eccleſia Latina ſimulatque panis & vinum conſecrata ſunt, levantur in altum, ut a populo circumadſtante adorentur; quem ritum non puto adeo eſſe antiquum, cum in noſtris Sacramentariis mſſ. & excuſis, & apud Pamelium nihil ſimile reperire ſit, quemadmodum nec in veteribus Ordinibus Romanis, nec apud Alcuinum, Amalarium, Walfridum, & Rabanum, qui ordinem Miſſæ enucleare perſecuti ſunt: neque apud Micrologum, qui in eadem materia egregiam operam navavit, quod luce meridiana clarius eſt ex cap. 15. libri quem ille ſcripſit de Eccleſiaſticis obſervationibus. *Deinde panis in manus accipitur, & antequam reponatur in altari, benedicitur: item & calix elevatus ante depoſitionem benedicitur. Nam & ipſe Dominus in Evangelio utramque legitur benedixiſſe, antequam dimitteret e manibus. Accepta enim in manibus benedixit, poſtea Diſcipulis dedit. Item, ubi dicitur: Hoſtiam puram, Hoſtiam ſanctam*, &c. Hæc ille, qui ſane hunc ritum, ſi ejus tempore viguiſſet, numquam prætermiſiſſet, qui poſtea elevationis corporis quæ fit ſimul cum calice, antequam oratio Dominica recitetur, mentionem facit; *Et cum dicimus*, Per omnia ſecula ſeculorum, *corpus cum calice levamus*. Idem clarius patebit ex cap. 23. ejuſdem Auctoris. Excipienda eſt Miſſa Mozaraba (ſi tamen ei nihil additum fuerit) in qua duplex habetur Hoſtiæ elevatio, prima ſtatim poſt conſecrationem, altera ſubſequitur hæc verba: *fidem quam corde credimus, ore dicamus*. Græci & ceteri Orientales attollunt corpus Chriſti poſt orationem Dominicam, aliaſque preces, communione ſtatim ſubſecutura, ut manifeſtum eſt ex Liturgia ſancti Jacobi, *Diaconus cum timore Dei: attendamus*, ὁ ἱερεὺς ὑψῶν τὸ δῶρον λέγει καθ᾽ ἑαυτὸν, ἅγιε, &c. id eſt, *Sacerdos elevans donum dicit apud ſe, Sancte*, &c. Et ex Liturgia S. Johannis Chryſoſtomi: *Cum autem Diaconus viderit Sacerdotem extendentem manus, & tangentem ſanctum panem*, πρὸς τὸ ποιῆσαι τὴν ὕψωσιν, ἐκφωνεῖ, πρόσχωμεν, καὶ ὁ ἱερεὺς, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, id eſt, *ad faciendum elevationem, clamat, attendamus; & Sacerdos, ſancta ſanctis*. Hæc enim omnia ibi ſequuntur orationem Dominicam & nonnullas preces, ex S. Anaſtaſio Sinaita orat. de ſancta Synaxi, qui poſtquam mentionem fecit orationis Dominicæ ſubjungit: *Hæc dicamus, (videlicet dimitte nobis debita, ſicut & nos, &c.) Hæc quotidie precemur, dum tremendæ ſynaxi aſſiſtimus; quod cognoſcens Sacerdos poſt conſecrationem ſacrificii illius incruenti*, ἀνυψοῖ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, καὶ πᾶσιν αὐτὸν ἐπιδεικνύει. εἶτα φωνεῖ διάκονος, καὶ λέγει, πρόσχωμεν, id eſt, *Et panem vitæ in altum elevat, & ipſum omnibus oſtendit. Deinde exclamat Diaconus, & dicit, attendamus*. Quod ex ſequentibus verbis confirmatur; ἀπὸ ἐπάγωσι ὁ ἱερεὺς λέγει, καὶ λέγει, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, id eſt, deinde ſtatim ſubjungit Sacerdos, & dicit, *ſancta ſanctis*. Nam hæc verba S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. 5. Myſtag. ſcribit expleta oratione Dominica a Pontifice proferri: *Tum expleta oratione dicit, amen, obſignans per amen (quod ſignificat, fiat) totam hanc, quam a Deo didicimus orationem*: μετὰ ταῦτα λέγει ὁ ἱερεὺς τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, id eſt, *Sacerdos poſtea dicit, ſancta ſanctis*. Idem etiam colligere licet ex his Georgii Codini verbis, libro de officiis aulæ Conſtantinopolitanæ: *Rurſumque ad anabathram veniens ſedet Imperator*, ἀνιστάμενος μόνον ἔν τε τῇ ἀναγνώσει τοῦ ἁγίου συμβόλου, καὶ ἐν τῇ τὸ ΠΑΤΕΡ ΗΜΩΝ Ο ΕΝ ΤΟΙΣ ΟΥΡΑΝΟΙΣ ἐκφωνήσει, καὶ ἐν τῇ ὑψώσει τοῦ δεσποτικοῦ, καὶ ἁγίου σώματος. γενομένης δὲ τῆς ὑψώσεως, &c. id eſt, *Exurgens ſolum in lectione ſymboli, & in oratione Dominica, & in elevatione Dominici & ſancti corporis. Facta autem elevatione, ſi ad communionem paratus non eſt Imperator, ſedet in throno ſuo uſque ad finem ſanctæ liturgiæ: ſi autem paratus eſt, advocant ipſum duo Diaconi, quos ante diximus, ingrediturque cum eis in altare ſanctum*. Hactenus Codinus, ubi nota primo hic elevationem corporis Chriſti nominari poſt orationem Dominicam; ſecundo ſimulatque elevatum eſt corpus Chriſti, Imperatorem (ſi ad communionem paratus eſt) a duobus Diaconis accerſitum in altare ſanctum ad ſacram communionem ingredi. Eamdem conſuetudinem in ſua Liturgia imitantur Æthiopes. Siquidem Sacerdote & populo mox communicaturis, *Diaconus dicit*: Inſpiciamus. *Sacerdos*: Sanctum date ſanctis. *Populus dicit*: Unus Pater ſanctus, unus Filius ſanctus, unus eſt Spiritus ſanctus. *Sacerdos dicit*: Dominus vobiſcum. *Populus*, Et cum ſpiritu tuo. *Sacerdos elevans Sacramentum dicit alta voce*: Domine Jeſu Chriſte, miſerere noſtri. Statimque Sacerdos, & populus communicant. Eſtque unica in illa Miſſa corporis Chriſti elevatio, quemadmodum in Liturgiis citatis. Id etiam videre eſt in vita S. Baſilii auctore Amphilochio: *Et poſt finem orationum exaltavit panem proline orans & dicens*: Attende, Domine Jeſu Chriſte, de ſancto habitaculo tuo, &c. ut in Liturgiis ejuſdem S. Baſilii, & S. Chryſoſtomi, in quibus hæc oratio dicitur paulo ante hæc verba, *Sancta ſanctis*, poſt orationem Dominicam. Quidam tamen duas olim fuiſſe elevationes exiſtimant, priorem quæ etiam fiebat a Sacerdote ſtatim poſt conſecrationem juxta ritum hodiernum; alteram de qua ſupra dictum eſt, idque ſuadere conantur ex his S. Dionyſii verbis cap. 3. Eccleſiaſt. Hierarchiæ: καὶ τὰ θεῖα ἱερουργεῖ, ὁ ἱεράρχης ὑμνήσας, ἱερουργεῖ τὰ θειότατα, καὶ ὑπ᾽ ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα διὰ τῶν ἱερῶν προκειμένων συμβόλων καὶ τὰς δωρεὰς τῶν θεουργιῶν ὑποδείξας, εἰς κοινωνίαν αὐτῶν ἱερῶς αὐτός τε ἔρχεται, id eſt, Ubi Sacerdos ſacra Dei opera cecinit & collaudavit, conſecrat myſteria, ſub aſpectum quæ celebrata ita ſunt, ducit per ſacroſancta propoſita ſymbola, oſtenſiſque divinæ operationis muneribus ad divinam eorum communionem tum ipſemet accedit. Nam illa intelligenda ſunt de illa oſtenſione quæ, ut diximus, fiebat paulo ante communionem, ut ſuis verbis S. Dionyſius innuit, & optime declarat in ſcholiis S. Maximus, καὶ ὑπ᾽ ὄψιν, (μᾶλλον τότε ἔμενον κεκαλυμμένα τὰ θεῖα δῶρα ἕως καιροῦ τῆς ἁγίας μεταλήψεως, καὶ τοῦτο δηλοῖ μετ᾽ ὀλίγα. ὁ τοῦτο ἀποδοὺς, ὅτι ἀνυψοῖ ὁ ἱεράρχης τὸν ἅγιον ἄρτον, δεικνὺς τὴν ἀναγίαν, λέγων τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, id eſt, *Et ſub aſpectum*, Magis tunc divina dona manebant obtecta uſque ad tempus ſanctæ ſumtionis, uti paulo poſt declarat.) Certe manifeſtum eſt quod attollens Pontifex ſanctum panem, oſtendebat benedictionem, dicens, Sancta Sanctis. Idque juxta Liturgias SS. Jacobi, Baſilii, & Chryſoſtomi, aliaſque Græcorum in quibus hæc ſtatim poſt conſecrationem Hoſtiæ elevatio non reperitur: & in textu S. Dionyſii objecto eſt unica elevatio; quæ ſi conſecrationem ſequitur, id fit quia S. Dionyſius omiſit ea, quæ inter conſecrationem & elationem interjacent, quæ videre eſt in Liturgiis, & in auctoribus citatis. Sacerdos autem attollens Hoſtiam

a In vet. Sacram Gallic. legitur, *Benedictio ad agnum benedicendum in Paſcha*; quam ſequitur, *Benedictio omni creaturæ pomorum*, fortaſſe pro *rumis*.

ter cum ea in aere ſignum crucis faciebat, ut docet S. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Theoria myſtica: *Elatio autem in altum venerandi corporis repræſentat crucis elationem, et mortem in ea, et ipſam reſurrectionem:* τὸ δὲ ὑψῶσαι τὸν ἱερέα τὸν ἄρτον καὶ τύπον σταυροῦ τρὶς ποιῆσαι ἐν τῷ ἀέρι μετὰ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ ἄρτου τοῦτο αἰνίττεται, id eſt, *Quod autem Sacerdos panem attollit, et ſignum crucis ter facit in aere cum venerando et vivificante pane hoc ſignificat.* Exaltationis Hoſtiæ in Miſſa mentio fit in 5. reſponſione Synodi Conſtantinopolitanæ ſub Nicolao Patriarcha.

Nota 981. VEL NOMINA VIVORUM.

Ut in Græcorum Liturgiis & Catecheſi S. Cyrilli ſupra citata, ubi poſt conſecrationem commemoratio fit vivorum & mortuorum ſimul.

Nota 982. DICAT DIACONUS, &c.

Diaconi partes ſunt monere populum ante communionem, ut ſe humiliet, ſive inclinet ad benedictionem Epiſcopalem percipiendam, ut clarum eſt ex homil. 34. S. Cæſarii Arelatenſis: *Et illud ſimiliter admoneo, fratres cariſſimi, quotieſcumque Diaconus clamaverit ut vos ad benedictionem inclinare debeatis, corpora et capita fideliter inclinetis.* Et ſub finem: *Et quotieſcumque Diaconus clamaverit, ut aut in oratione genua flectere, aut benedictioni inclinare capita debeatis, obedienter et fideliter cum vera humilitate faciatis.* In Ordine Romano id fit ab Archidiacono.

Nota 983. HUMILIATE VOS AD BENEDICTIONEM.

Ita in Ordine Romano, & in Miſſa Mozaraba. Vide ſupra quæ de his benedictionibus Epiſcopalibus a nobis obſervata ſunt. Earum uſus adhuc viget in quibuſdam Eccleſiis.

Nota 984. BENEDICAT VOS, &c.

Hanc benedictionem integram non exſcripſi, quia ſupra habetur in ſolemnitate Paſchali libri Sacramentorum.

Nota 985. PAX DOMINI SIT SEMPER VOBISCUM.

Olim hoc loco dicebatur, *pax vobiſcum*, ut liquet ex S. Auguſtino, ſerm. de diverſis 83. *Ecce ubi eſt peracta ſanctificatio, dicimus orationem Dominicam, quam accepiſtis et reddidiſtis. Poſt ipſam dicitur:* Pax vobiſcum; *et oſculantur ſe Chriſtiani in oſculo ſancto.*

Nota 986. INTERIM OSCULETUR ARCHIDIACONUM ET CETEROS.

Statim communicaturus Pontifex dat pacis oſculum juxta ritum Eccleſiæ Romanæ, ſeu Latinæ, ſi Hiſpanum exceperis antiquum, de quo Innocentius Papa I. Epiſt. ad Decentium Eugubinum Epiſcopum: *Pacem modo aſſeris ante confecta myſteria quoſdam populis imperare, vel ſibi inter ſe Sacerdotes tradere, cum poſt omnia quæ aperire non debeo, pax ſit neceſſario indicenda, per quam conſtet populum ad omnia quæ in myſteriis aguntur, atque in Eccleſia celebrantur, præbuiſſe conſenſum, & finita eſſe pacis oſculo demonſtrentur.* Hinc capiendus eſt Tertullianus lib. de oratione ſub finem: *Alia jam conſuetudo invaluit; jejunantes habita oratione cum fratribus ſubtrahunt oſculum pacis, quod eſt ſignaculum orationis.* Quem locum mire illuſtrant verba Innocentii Papæ. Confirmatur auctoritate S. Auguſtini ſermone 83. de diverſis: *Ecce ubi eſt peracta ſanctificatio, dicimus orationem Dominicam, quam accepiſtis & reddidiſtis, Poſt ipſam dicitur,* Pax vobiſcum: *& oſculantur ſe Chriſtiani oſculo ſancto, quod eſt ſignum pacis,* &c. Et lib. 2. adverſus litteras Petiliani cap. 23. *Cui pacis oſculum inter Sacramenta copulabatis, in cujus manibus Euchariſtiam ponebatis, cui viciſſim danti porrigebatis.* Alio ritu Græci utuntur: nam apud eos ubi manus ablutæ fuerint, datur oſculum pacis ante Præfationem, & myſticas preces, & conſecrationem, ut clarum eſt ex S. Cyrillo Hieroſolymitano, Catech. 5. myſtag. εἶτα βοᾷ ὁ διάκονος, ἀλλήλους ἀπολάβετε, καὶ ἀλλήλους ἀσπαζώμεθα, id eſt, Deinde clamat Diaconus, invicem amplectimini, invicem oſculemur, &c. Explicato oſculi myſterio ſubjungit: *Poſtea clamat Sacerdos, Surſum corda,* &c. Ex S. Dionyſio libro de cœleſti Hierarchia cap. 3. καὶ ἀσπασαμένων ἀλλήλους ἁπάντων, &c. id eſt, Et cum ſe omnes oſculati fuerint, myſtica ſacrorum voluminum recitatio peragitur. Ex S. Juſtino Martyre Apologia 2. pro Chriſtianis, ἀλλήλους φιλήματι ἀσπαζόμεθα, id eſt, invicem nos oſculamur. Deinde ſubjungit, quomodo offertur Pontifici panis, & poculum aquæ & vini ad conſecrationem. Id etiam conſtat ex Concilio Laodiceno can. 19. *Quod oportet ſeorſum primum poſt Epiſcoporum ſermones Catechumenorum orationem peragi: & poſtquam exierint Catechumeni, eorum qui pœnitentiam agunt, fieri orationem, & cum ſub manum acceſſerint,* (id eſt, cum manus eis ab Epiſcopo fuerint impoſitæ,) *& ſeceſſerint, fidelium preces ſic fieri; unam quidem ſcilicet primam ſilentio, ſecundam autem & tertiam alta voce impleri,* εἶτα οὕτω τὴν εἰρήνην δίδοσθαι, id eſt. *Deinde pacem dari.* Et paulo poſt, καὶ οὕτω τὴν ἁγίαν προσφορὰν ἐπιτελεῖσθαι, *Et ſic ſanctam oblationem peragi.* Ex S. Johanne Chryſoſtomo homil. 18. in 2. Epiſt. Pauli ad Corinthios, ubi enarratis orationibus quæ dicuntur pro arreptitiis, pœnitentibus, & aliis, qui non communicant, ſubjungit; ὅταν εἰρήνην πάλιν μεταλαμβάνειν, ἢ μεταδιδόναι δέῃ, πάντες ὁμοίως ἀσπαζόμεθα, id eſt; Ad hæc cum pax danda, viciſſimque accipienda eſt, omnes æque nos invicem oſculamur. Tandem addit Pontificem bene precari populo, & populum viciſſim Pontifici, cum ei reſpondet, *Et cum Spiritu tuo,* & Pontifici, gratias agenti aſſentiri populum reſpondentem, digne & juſte fieri: & tum demum Pontificem gratiarum actionem, id eſt Præfationem auſpicari. Huc ſpectant illa Timothei Patriarchæ Alexandrini, reſponſione ad interrogationem VIII, ἐν δὲ τῇ ἀναφορᾷ ὁ διάκονος προσφωνεῖ πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ, οἱ ἀκοινώνητοι περιπατήσατε, id eſt, In oblatione Diaconus ante ſalutationem clamat, *Qui non communicatis, abite.* Ubi nota cum ſacris arceantur Catechumeni ante ſalutationem, id eſt oſculum pacis, facile concludi ejuſmodi ſalutationem apud Græcos fieri ante divinorum myſteriorum conſecrationem: nam ſi ea peracta fieret, ut apud nos, poſſent expelli Catechumeni ante ſalutationem, qui tamen interfuiſſent conſecrationi contra Eccleſiæ decreta. Vult ergo Timotheus expelli Catechumenos ante ſalutationem, quia illa completa ſe quamprimum Sacerdos ad myſteriorum ſanctificationem accingit & præparat. Græcorum ritum olim ſecuta eſt antiqua Hiſpaniæ Eccleſia, ut clarum eſt ex S. Iſidoro lib. 1. de offic. Eccl. cap. 15. Ubi quartam orationem ſcribit dici pro oſculo pacis, quam ſequitur quinta, quæ ex illius textu eſt Oblatio, & Præfatio.

Nota 987. HÆC SACROSANCTA COMMIXTIO, &c.

In Miſſali Romano, & apud Micrologum cap. 23. additur, *& conſecratio.* In miſſa Illyrici, in ſecunda precatione legitur, *Fiat commixtio, & conſecratio corporis & ſanguinis,* juxta id quod ſtatuitur can. 17. Concilii primi Arauſicani: *Et calix offerendus eſt, & admixtione Euchariſtiæ eſt conſecrandus,* quod de quadam exteriori conſecratione intelligendum eſt, cum antea conſecratus fuerit per verba Chriſti. Quare hoc vocabulum, *conſecratio,* non ſignificat præcedentem conſecrationem per verba Chriſti factam, ut quidam male explicant. Hæc commixtio corporis & ſanguinis habetur etiam in Liturgia S. Jacobi, & in Concil. Tol. IV. can. 17. *Conjunctionem panis & calicis,* &c.

Nota 988. FIAT OMNIBUS SUMENTIBUS, &c.

Aliter in Miſſali Romano.

Nota 989. COMMUNICENT SE.

τὸ *ſe*, redundat.

990. EOQUE COMMUNICATO, DICAT ORATIONES HAS.

In Miſſali Romano hæ duæ priores orationes præmittuntur communioni, & in quibuſdam variant.

Nota 991. ET EPISCOPUS COMMUNICET PRESBYTEROS, &c.

Epiſcopus porrigit communionem juxta morem antiquum, ut videre eſt apud Tertullianum lib. de corona militis: *Euchariſtiæ Sacramentum, & in tempore victus, & in omnibus mandatum a Domino etiam antelucanis cœtibus: nec de aliorum manu, quam de præſidentium ſumimus.* Quæ conſuetudo non fuit univerſalis, ſi quidem ætate S. Juſtini Martyris, quæ ſuperior eſt Tertulliani, Diaconi fidelibus corpus & ſanguinem Domini porrigebant, ut conſtat ex illius Apologia 2. pro Chriſtianis, *οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος*, id eſt, ii qui apud nos Diaconi appellantur, omnibus adſtantibus panem & vinum & aquam conſecrata porrigunt. De porrectione calicis a Diacono inſignis extat locus apud S. Cyprianum Epiſtola de lapſis: *Ubi vero ſolemnibus adimpletis calicem Diaconus offerre præſentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus ejus advenit, faciem ſuam parvula inſtinctu divinæ majeſtatis avertere, os labiis obturantibus premere, calicem recuſare. Perſtitit tamen Diaconus, & reluctanti licet, de Sacramento calicis infudit.* Sed neque id prohibuit Concilium Nicænum 1. can. 18. ſed abrogat tantum pravam illam conſuetudinem quorumdam locorum in quibus Diaconi Presbyteris Euchariſtiam porrigebant; cum abſurdum ſit, ut hi qui non offerunt, iis qui offerunt, Euchariſtiam porrigant. In Concil. Carth. IV. can. 36. prohibetur Diacono Euchariſtiam populo erogare præſente Presbytero, niſi neceſſitate id facere jubeatur.

Nota 992. SICCO SACRIFICIO.

Id eſt, Corpore Chriſti ſeparatim a ſanguine dato.

Nota 993. MIXTO TAMEN SACRIFICIO.

Id eſt, Corpore Chriſti ſanguini ejus immixto. Etenim quondam multis in locis mos inoleverat ut corpus Chriſti in ſacro ſanguine tinctum daretur: quod patet ex multis decretis diverſis temporibus ad hunc morem antiquandum factis, Julii Papæ I. apud Ivonem Carnotenſem part. 2. decreti cap. 85. *Illud quod pro complemento communionis quidam intinctum tradunt Euchariſtiam populis, non hoc prolatum ex Evangelio teſtimonium receperant, ubi Apoſtolis corpus & ſanguinem ſuum Dominus commendavit. Seorſum enim panis & calicis commendatio commemoratur.* Concilii Bracarenſis 3. can. 1. id etiam prohibetur, quia, ut ibi notatur, Chriſtus ſeorſum corpus & ſanguinem ſuum dedit Apoſtolis; & Concilii Claromontani ab Urbano II. celebrati apud Ordericum Vitalem lib. 9. Hiſt. Eccl. ad annum 1095. cum ſtatuitur ut corpus Dominicum, & ſanguis ſingulatim ſumatur, in hunc modum; *Corpus Dominicum, & ſanguis Dominicus ſingulatim accipiatur.* Et hic canon prout ſic ab Orderico refertur, clarus eſt, nec ullam patitur difficultatem. Sed faceſſit negotium prout refertur a doctiſſimo Baronio in Eccl. Annal. tom. 11. ex ſchedis Antonii Auguſtini Epiſcopi Tarraconenſis, hoc modo; *Ne quis communicet de altari, niſi corpus ſeparatim, & ſanguinem ſimiliter ſumat: niſi per neceſſitatem & cautelam.* Quæ quidem poſtrema verba, *niſi per neceſſitatem & cautelam*, non extant apud Ordericum Vitalem, quæ tamen nihil aliud ſonant quam quod ſpecies commixtæ ſimul dari poſſint, ſi interveniat aliqua neceſſitas aut cautela; qualis eſt cum populus in Miſſa ſolemni communicat, ne præ multitudine ſanguis effundatur, ut videre eſt in antiquo ritu Miſſæ celebrandæ Johannis Abrincatenſis Epiſcopi: *Excepto populo, quem intincto pane, non auctoritate ſed ſumma neceſſitate timoris ſanguinis Chriſti effuſionis permittitur communicare.* Qualis eſt etiam in eis ægrotis quos vires omnino deficiunt, qui corpus Domini vix præ imbecillitate ſumere poſſunt, nec ſacrum calicem ſine effuſionis periculo; tunc ejuſmodi languentibus juxta Concilii mentem corpus Domini in ſanguine Dominico intinctum, in cochleari dari poſſet, ut facile illud ſorbere poſſent:

A ut videre eſt in viſitatione infirmorum codicis mſ. monaſterii S. Rem. Remis fundati: nam ibi cum poſt unctionem communicat infirmus, quem vis morbi non ad tantam virium imbecillitatem adduxit, dicitur utraque formula: *Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam. Sanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti redimat te in vitam æternam*; quæ diſtinctam ſumtionem indicant; at dum communicat infirmus, qui *ingravari cœperit*, unica tantum formula recitatur in hunc modum: *Corpus & Sanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam*, quia corpus Domini in ſacro ſanguine tinctum, in cochleari infirmo porrigitur.

Nota 994. COMMUNIO: PASCHA NOSTRUM. PSAL. DOMINE PROBASTI ME, &c.

In hac communione ſunt Antiphona & Pſalmus, quæ B canuntur. Tempore communionis olim cantabatur Pſalmus, ut clarum eſt ex S. Auguſtino lib. 2. Retractationum cap. 11. *Ut Hymni ad altare dicerentur de Pſalmorum libro, ſive ante oblationem, ſive cum diſtribueretur populo quod fuiſſet oblatum*, &c. Græci Clericis communicatis, cum referunt muſcaria, ſeu flabella, diſcos, calices, & alia vaſa ſacra, quædam pſallere cœperunt, quibus repoſitis cani cœptus eſt ultimus verſus, *τὸν κοινωνικόν*, deinde *τροπάριον*, ſeu verſiculus, *πληρωθήτω τὸ στόμα ἡμῶν αἰνέσεώς σου, Κύριε*, &c. id eſt, impleatur os noſtrum laude, Domine, ut pſallamus gloriam tuam, quia dignatus es nos ſanctorum myſteriorum participes fieri. Serva nos in ſanctificatione tota die meditantes juſtitiam tuam. Alleluia, idque Olympiade CCCLI. menſe Maio, indictione XII. auctore Sergio Patriarcha Conſtantinopolitano, ut refert Chronicon Alexandrinum. C Sed hoc non apparet in hodiernis Liturgiis: niſi quod Troparium, *impleatur*, in Liturgia S. Johannis Chryſoſtomi canitur, cum deferuntur ſancta in Propoſitionem.

Nota 995. ITA MISSA EST.

In Liturgiis Græcorum ſunt aliæ formulæ, *ite in pace: procedamus in pace: in pace Chriſti eamus*, quæ pronuntiantur etiam a Diacono.

Nota 996. PLACEAT TIBI SANCTA TRINITAS, &c.

Hæc oratio extat etiam in Miſſa codicis mſ. Tiliani, & Miſſa Illyrici, quæ in paucis variant.

Nota 997. INCIPIT ORDO PONTIFICIS, &c.

Hanc ſecundam Miſſam ſeu potius ordinem Miſſæ adjecimus ex cod. mſ. Tiliano toties a nobis ſupra citato, quamvis ſuperior Miſſa ex codice Ratoldi Abbatis producta videatur antiquior: quia D tamen multa ſunt in ea memorabilia & ſcitu digna, piaculum exiſtimavi ſi eam prætermitterem: maxime cum ſit quam ſimillima [a] Miſſæ antiquæ a Matthia Illyrico viro Lutheranæ ſectæ ex Bibliotheca Palatina editæ, ut ex utriuſque collatione quam in his obſervationibus ſubjiciemus, clarum erit, ſi prius quibuſdam objectis ab Illyrico in ſua præfatione, quibus Miſſam Romanam vellicat, reſponderimus.

Primo ille ſuæ Miſſæ antiquitatem ad tempora S. Gregorii I. revocat, dicitque illius ætate, vel aliquot poſt annis in Eccleſia fuiſſe uſitatam. Quod mihi ſane perſuadere non poſſum, tum quia multa ſunt in ea, quæ longe poſt ſanctum Gregorium inſtituta ſunt, quæ non extant in Miſſa ſuperiori ex codice Ratoldi, quæ ſcripta eſt aliquot annos ante annum 986. quæ tamen reperiſe eſt in Miſſa Tiliani codicis, qui multis annis E poſt codicem Ratoldi ſcriptus eſt, regnante videlicet Henrico primo Francorum Rege: quamvis non inficias ierim multa eſſe in Miſſa ab Illyrico edita, quæ redoleant antiquitatem. II. Ut præferat Miſſam a ſe editam Miſſæ Romanæ, dicit olim unicam fuiſſe celebrandæ Miſſæ rationem, quemadmodum apud Græcos, & ſuam ita eſſe compoſitam ut ſit pro omni neceſſitate, nec olim fuiſſe Miſſas de Sanctis & Feſtis. Sed hujus ſententiæ falſitatem ex ipſa Miſſa Illyriciana convincere licet, in qua Introitus, Epiſtola, Gradua-

[a] De Miſſa hac conſule doctiſſimum Mabill. lib. 1. Liturg. Gallic. cap. 3.

le, Evangelium, Offertorium, Secreta, Præfatio, Communio, & Poſtcommunio, non ſpeciatim & particulatim, ſed tantum generatim nominantur ſine ulla ſpecificatione aut aſſignatione alicujus particularis ſeu Introitus, ſeu Epiſtolæ, & ſimilium, quod confirmant hæc ejuſdem Miſſæ verba: *Finita Angelica laude, Miſſalem dicat orationem Sacerdos, deinde Lectio recitetur.* Ubi Miſſalis orario nulla eſſe potest, quam quæ hymnum Angelicum ſequitur. Quæ cum ita ſint, quare nullus Introitus, Epiſtola, Evangelium, &c. particulariter aſſignantur? Quare cum tot orationes, ſeu Apologiæ in illa Miſſa integræ reperiantur, nulla Oratio Miſſalis, nulla Secreta, oratio poſt communionem ibi deſcripta appareat? Nulla ſane horum reddi poteſt ratio, quam varietas Feſtorum, & ſolemnitas Sanctorum, quæ pro ſui diverſitate, diverſas poſtulant orationes Miſſales, Epiſtolas, Evangelia, Secretas, & ſimilia feſto aut ſolemnitati Sancti convenientia, quæ ſi omnia in ordine Miſſæ collocarentur, multis confuſionum labyrithis celebrans involveretur: qui ut vitentur, ordo Miſſæ quotidianus ſeorſum ponitur, (ut videre eſt in Miſſa Illyriciana, cujus titulus eſt hujuſmodi: *Incipit ordo Sacramentorum*, & finis, *Explicit ordo de officio Miſſæ*. Cetera vero pro varietate feſtorum, & temporum pulchro ordine diſponuntur, ut uſu venire ſolet in libris Sacramentorum & Miſſalibus. Quaſi vero Apoſtoli, & veteres illi Pontifices, qui nobis ſanctimonia & eruditione præluxerunt, feſta Natalis Domini, Epiphaniorum, Paſchæ, & Pentecoſtes celebraverint, prætermiſſa commemoratione tantorum beneficiorum, quæ nobis Deus optimus maximus illis diebus impertivit, cum maxime in eorum recordationem, & grati animi propterea in Deum ſignificationem inſtituta ſint; non ſecus ac olim Deus feſta Paſchæ, Pentecoſtes, Tabernaculorum & ſimilia Judæis obſervare præcepit, ut præclare notat S. Iſidorus Peluſiota lib. 2. Epiſt. 116. *μὴ ἀγνόει δ' ὅτι ὁ Θεὸς ταῖς ἑορταῖς καὶ τότε καὶ νῦν ἐγκατέδησε τῶν εὐεργεσιῶν τὰ ὑπομνήματα, ἵνα οἱ πανηγυρίζοντες ἔναυλον τὴν τούτων μνήμην ἔχοντες μὴ εἰς μέθην, ἀλλ' εἰς εὐχαριστίαν, καὶ τὴν ἀρετὴν τρέπωνται*, id eſt, Illud autem ne ignores Deum beneficiorum ſuorum commemorationem feſtis & olim & nunc adſtrinxiſſe: ut qui feſtos dies celebrant auribus ſuis memoriam inſonantem habentes, non ad temulentiam, ſed ad gratiarum actionem ſe convertant. Antiqua praxis nota eſt ex S. Auguſtino, Prologo in 1. Epiſt. Johan. *Meminit Sanctitas veſtra Evangelium ſecundum Johannem ex ordine lectionum nos ſolere tractare; ſed quia nunc interpoſita eſt ſolemnitas ſanctorum dierum, quibus certas ex Evangelio lectiones oportet in Eccleſia recitari, quæ ita ſunt annuæ, ut aliæ eſſe non poſſint, ordo ille quem ſuſceperamus, neceſſitate paululum intermiſſus eſt, non omiſſus.* Tractatu 9. in Epiſtolam Johannis: *Intercesſerunt ut intermitteremus textum hujus Epiſtolæ, quædam pro diebus feſtis ſolemnia lectionum, quæ non potuerunt niſi legi, & ipſa tractari.* Et ſerm. 144 de tempore: *Reſurrectio Domini noſtri Jeſu Chriſti hodie recitata eſt, ſed de altero libro Evangelii, qui eſt ſecundum Lucam: primo enim lecta eſt ſecundum Matthæum, heſterno autem die ſecundum Marcum, hodie ſecundum Lucam. Sic habet ordo Evangeliſtarum; ſicut enim paſſio ipſius ex omnibus Evangeliſtis conſcripta eſt, ſic dies iſti, ſeptem vel octo durant ſpatium, ut ſecundum omnes Evangeliſtas reſurrectio recitetur. Paſſio autem quia uno die legitur, non ſolet legi, niſi ſecundum Matthæum. Volueram aliquando, ut per ſingulos annos ſecundum omnes Evangeliſtas etiam paſſio legeretur. Factum eſt: non audierunt homines quod conſueverunt, & turbati ſunt.* Ex Gennadio catalogo de illuſtribus viris, de Muſæo Maſſilienſis Eccleſiæ Presbytero: *Compoſuit Sacramentorum egregium, & non parvum volumen, per membra quidem pro opportunitate officiorum & temporum,*

A *pro lectionum textu, Pſalmorumque ſerie & decantatione diſcretam.* Ex Sidonio lib. 4. Epiſt. 11. de Claudiano Mamerti Epiſcopi Viennenſis fratre:

Pſalmorum hic modulator & phonaſcus
Ante altaria, fratre gratulante,
Inſtructas docuit ſonare claſſes,
Hic ſolemnibus annuis paravit
Quæ quo tempore lecta convenirent.

Et ex Epiſtola 2. Vigilii Papæ: *Ordinem quoque precum in celebritate Miſſarum nullo nos tempore, nulla feſtivitate ſignificamus habere diverſum, ſed ſemper eodem tenore oblata Deo munera conſecrare. Quoties vero Paſchalis Domini, vel Pentecoſtes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda feſti-*
B *vitas, ſingula capitula diebus apta conjungimus, quibus commemorationem ſanctæ ſolemnitatis, aut eorum faciamus quorum natalitia celebramus: cetera vero ordine conſueto proſequimur.* Ubi ordo precum eſt ratio celebrandæ Miſſæ, non canon Miſſæ, ut ex citato textu clarum; qui canon ſubſequenter dicitur ibidem textus canonicæ precis. Si ſpectemus horas canonicas, in iis etiam varietatem pro diverſitate ſolemnitatum, & feſtorum videre licet; nam ſupradictus Muſæus, ut refert Gennadius: *Excerpſit ex ſanctis Scripturis lectiones totius anni feſtivis aptas diebus, reſponſoria, etiam Pſalmorum capitula tempori & lectionibus congruentia.* Id manifeſtum eſt etiam ex regula S. Benedicti cap. 14. *In Sanctorum feſtivitatibus, vel omnibus ſolemnitatibus, ſicut diximus Dominico die, agendum eſt: excepto quod Pſalmi aut Antiphonæ, vel Lectiones ad ipſum diem pertinentes dicantur.*

C Nec valet quod dicit Illyricus Græcos hodie etiam habere unicam Miſſæ formam. Nam etſi Liturgiæ Græcorum quas nunc habemus, ſint veluti quædam Miſſæ communes, tamen in eorum Euchologio aliiſque eorum ritualibus diverſæ Miſſæ pro feſtorum, ſolemnitatum & temporum diverſitate reperiuntur.

Tandem codex mſ. unde ſuam Miſſam exſcripſit Illyricus, non eſt adeo antiquus, ſiquidem ter in ea repetitur littera N. quæ vulgo ponitur loco nominis proprii, cum ejuſmodi figura cœperit paulo ante annum poſt Chriſtum natum milleſimum. Nam in antiquioribus codicibus mſs. pro hac littera N. ponitur hæc nota *Ill.* cum tranſverſa linea, ut videre eſt in antiquiſſimis noſtris libris Sacramentorum mſs. S. Eligii, Remenſi & Rodradi: quemadmodum & in formulis Marculphi, & in quibuſdam aliis libris modo excuſis, qui ex
D vetuſtiſſimis codicibus mſs. excuſi ſunt.

Dicit etiam Illyricus ante Caroli Magni ætatem Miſſas pro defunctis in uſu non fuiſſe: ſed facile convincitur [a] ex Concilii Vaſenſis 2. can. 43. in quo contrarium apparet: *In omnibus Miſſis ſeu Matutinis, ſeu in quadrageſimalibus, ſive in illis quæ pro defunctorum commemoratione fiunt, ſemper* Sanctus, ſanctus, ſanctus, *eo ordine quomodo ad Miſſas publicas dicitur, dici debeat.* In Conc. Brac. 1. can. 16. *Sed ſecundum ſectam Priſcilliani feſtivitatem ipſius diei* (Feriæ v. in cœna Domini) *ab hora tertia per Miſſas defunctorum ſoluto jejunio, colit, anathema ſit.* Ibi enim prohibetur feria v. in cœna Domini, hora tertia ſoluto jejunio Miſſas defunctorum celebrare; quod ſignum eſt illo die poſt nonam non ſoluto jejunio potuiſſe celebrari. Et in Conc. Bracarenſi 2. can. 10.
E ubi ſtatuitur ne quis Miſſas mortuorum etiam poſt acceptum merum & oblationem audeat conſecrare, ut a jejunis Miſſæ celebrentur.

Nec interrogatio S. Bonifacii, quam objicit Illyricus, noſtræ ſententiæ obeſſe poteſt: nam interrogatio S. Bonifacii eſt tantum de oblationibus pro defunctis in Miſſa, non de Miſſis defunctorum, quales nunc celebramus. Quod objicit Illyricus, de communione & oblationibus, non facit ſuam

[a] In vet. Sacram. Gallic. ex codice Bobienſi ante annos mille deſcripto plures extant Miſſæ pro defunctis, ut videre eſt Muſæi Italici tomo 1. pag. 384. & ſequentibus.

ſuam Miſſam aliis antiquiorem, cùm iſta etiam habeantur in Miſſa codicis Tiliani, qui ſcriptus eſt tempore Henrici I. Francorum Regis, ut dictum eſt.

Nota 998. QUANDO LAVAT MANUS.

Hæc lotio manuum extat etiam in Miſſa ab Illyrico edita cum eadem oratione, *Largire ſenſibus noſtris*, &c.

Nota 999. POSTEA SE INDUIT SANDALIA, &c.

In Miſſa Illyrici induitur Pontifex ornamentis Pontificalibus; ſed induendi ordo diverſus eſt, diverſæ orationes: & plura ornamenta videre eſt in Miſſa Illyrici, quæ ſunt hujuſmodi, alba, cingulum, præcinctorium, ſtola, ſubtile, dalmatica, caſula, mappula, chirothecæ, annulus, & rationale.

Nota 1000. DEINDE CANTET CUM CIRCUMSTANTIBUS, &c.

In Miſſa Illyrici habetur: *Hos Pſalmos interim dum paratur Epiſcopus, circumſtantes Clerici cantent*: Quam dilecta tabernacula. Benedixiſti, Domine, terram tuam. Inclina, Domine, aurem tuam. Loco precum ſequuntur alii quatuor Pſalmi.

Nota 1001. OSCULETUR DUOS PRESBYTEROS, &c.

In Miſſa Illyrici: *Deinde in eodem loco Presbyteris & Diaconis cum deducentibus præbeat oſculum pacis.*

Nota 1002. INSIPIENS PER SU, &c.

Ita correxi. In Miſſa Illyrici ſic habetur: *Et dum perveniat ad altare, imponat per ſe Antiphonam*: Introibo ad altare Dei, &c. cum Pſalmo: Judica me, Deus, &c. & ſequuntur aliæ preces.

Nota 1003. AUFER A NOBIS, &

In Miſſa Illyrici hæc oratio præcedit Antiphonam: Introibo ad altare Dei. *Poſt vò mentibus*, lege, *mereamur*.

Nota 1004. OMNIPOTENS DEUS, QUI ME PECCATOREM, &c.

In Miſſa Illyrici habetur quidem hæc oratio, ſed recitatur ad oſculum altaris.

Nota 1005. DEINDE CUM OSCULABITUR EVANGELIUM, &c.

In Miſſa Illyrici: *Tunc ſalutat Evangelium dicens*: Pax Chriſti, &c.

Nota 1006. CONFESSIO SACERDOTIS ANTE ALTARE.

In Miſſa Illyrici: *Poſt hæc ſecreto dicat hanc confeſſionem*: Suſcipe confeſſionem meam, unica ſpes ſalutis meæ, &c. Deinde ſequuntur decem Orationes ſeu Apologiæ in eadem Miſſa, quarum decima eſt hujuſmodi: *Deus meus, propitius eſto mihi peccatori*, &c. prout habetur in hac Miſſa Tiliana, in qua dicitur ante altare antequam Sacerdos incipiat Miſſam.

Nota 1007. ITEM ORATIO INTERIM. &c.

In Miſſa Illyrici: *Hæc ſequens oratio dicitur ab Epiſcopo interim donec hymnus Angelicus finiatur.* Sed habetur alia oratio, ſeu Apologia: *Deus qui juſte iraſceris*, &c.

Nota 1008. POST COLLECTAM USQUE AD EVANGELIUM.

In Miſſa Illyrici hæc habentur: *Finita Angelica laude, Miſſalem orationem dicat Sacerdos: deinde Lectio recitetur; & inter Lectionem & Evangelium, id eſt tempore Gradalis & Alleluia, & ſequentia, dicat Epiſcopus has orationes.* Sed aliæ ſunt orationes, & numero ſexdecim, quarum nonnullæ ſunt prolixæ ſatis. Oratio vero Miſſæ Tilianæ, *Deus qui de indignis dignos facis*, &c. In Miſſa Illyrici recitatur a Pontifice, dum canitur Offertorium.

Nota 1009. CUM INCENSUM, ANTEQUAM LEGATUR EVANGELIUM, &c.

In Miſſa Illyrici, *Cum incenſum antequam legatur Evangelium in thuribulum mittitur, dicat Sacerdos*: Odore cœleſtis inſpirationis ſuæ, &c. Ubi ſequitur *Benedictio ejuſdem*: In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti benedicatur incenſum iſtud, & acceptabile fiat in odorem ſuavitatis.

Nota 1010. DEINDE INCLINANTI DIACONO DICAT SACERDOS, &c.

In Miſſa Illyrici: *Deinde inclinanti Diacono ſe* (adde, *ad*) *benedictionem Dei dicat*: Benedictio Dei Patris omnipotentis, & Filii, & Spiritusſancti, deſcendat ſuper te, & aperiat Chriſtus Dominus os tuum, ad digne idoneeque pronuntiandum ſanctum Evangelium ſuum. Dominus Deus ſit in ore tuo, &c. Sed prior benedictio deſideratur in codice Tiliano. Sequitur in Miſſa Illyrici: *Diaconus accipiendo vel oſculando Evangelium dicat*: Da mihi, Domine, ſermonem rectum, & bene ſonantem in os meum: ut placeant tibi verba mea, & omnibus audientibus propter nomen ſanctum tuum in vitam æternam, Amen. *Perlecto autem Evangelio Diaconus dicat*: Per iſtos ſermones S. Evangelii tui indulge mihi, Domine, omnia peccata mea: *& ceteri dicant*: Pax tibi.

Nota 1011. PERLECTO AUTEM EVANGELIO, &c.

In Miſſa Illyrici paulo aliter: *Tunc allato incenſo ſimulque Evangelio ad ſalutandum dicant*; Per iſtos ſermones Evangelii Domini, &c. Deinde in eadem Miſſa ſequitur; *Quando incenſum offertur dicant ſinguli*: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, Domine. *Tunc Sacerdos incipiat Symbolum*, id eſt Credo in unum Deum. Illud autem ſymbolum eſt Conſtantinopolitanum, quod ibi integrum ponitur. In eadem Miſſa hæc ſequuntur: *Finito ſymbolo Apoſtolorum dicit Sacerdos*: Dominus vobiſcum. *Deinde lavat manus, hanc orationem dicens*: Largire ſenſibus noſtris, &c. ut ſupra in Miſſa Tiliana.

Nota 1012. CUM AUTEM ORNATUM FUERIT ALTARE. &c.

In Miſſa Illyrici: *Cum autem ornatum fuerit altare, antequam oblationes accipiat, has orationes humillime ante altare ſe flebiliter accuſans dicat*: Ante oculos tuos, Domine, & Hanc ſequuntur aliæ ſex Apologiæ ſeu orationes: poſt quas in eadem Miſſa Illyrici ſequitur: *Tunc accedens ad altare, & oſculando illud dicat*: Oro te, Domine, omnipotens Deus; ut per merita Sanctorum tuorum quorum reliquiæ hic continentur, eorum intercesſionibus indulgere digneris mihi omnia peccata mea, qui vivis & regnas, &c. Nota hic ornari altare Evangelio dicto, id eſt ſterni linteaminibus, & pallis.

Nota 1013. TUNC CONVERTAT SE, &c.

In Miſſa Illyrici: *Tunc convertat ſe ſuſcipere oblationes Presbyterorum aliorumque.*

Nota 1014. ET DICAT UNUSQUISQUE HANC ORATIONEM.

Cum offert ſuam oblationem, ut in Miſſa Illyrici: *Quando quis oblationem in manum Epiſcopi, vel Presbyteri offert, dicat*: Tibi Domino Creatori meo, &c. In fine additur, *vivorum & defunctorum*. Tum ſequitur, *pro ſemetipſo & cuncto populo Chriſtiano*: Tibi Domino offero Hoſtiam placationis, &c. *Pro Rege & Antiſtite noſtro, & pro cuncto clero, & pro omni populo Chriſtiano*: Tibi Domino Creatori meo offero Hoſtiam placationis & laudis, &c. *Epiſcopus vero vel Presbyter oblationes accipiens dicat*: Suſcipe, ſancta Trinitas, hanc oblationem, quam tibi offert famulus tuus N. & præſta, ut in conſpectum tuum tibi placens aſcendat: qui vivis, &c. *Poſt acceptas oblationes a clero, vel plebe, accipiat Diaconus de manu Subdiaconi oblatam, ita dicendo*: Acceptum ſit omnipotenti Deo & omnibus Sanctis ejus ſacrificium tuum. *Veniensque Diaconus ante Epiſcopum offerens dicat hoc Offertorium*: Suſcipe, Domine, ſancte Pater hanc oblationem, &c. *Et Epiſcopus accipiens oblationem a Diacono dicat*: Acceptabilis ſit omnipotenti Deo oblata tua: *Tunc puro corde offerat Domino oblatam ita dicens*; Suſcipe, ſancte Pater, omnipotens, æterne Deus, &c. *Alia*: Suſcipe, clementiſſime Pater, Hoſtias placationis, &c.

Nota 1015. ACCUSET SE PRIUS FLEBILITER.

In Miſſa Illyrici ſupra: *Se flebiliter accuſans dicat*

Nota

Nota 1016. ANTE CONSPECTUM DIVINÆ MAJESTATIS TUÆ, &c.

Habetur ſupra In Miſſa Illyrici quarta inter Apologias ſeu orationes, quæ ibi a Sacerdote recitantur, cum ornatum fuerit altare, antequam oblationes accipiat.

Nota 1017. TUNC PURO CORDE OFFERAT DOMINO, &c.

In Miſſa Illyrici ſic habetur: *Iſtæ orationes, cum oblationes offeruntur ad altare, dicendæ ſunt; & eſt hæc prima quotidiana generalis*: Suſcipe, ſancta Trinitas, hanc oblationem quam tibi offero in memoriam incarnationis, nativitatis, &c.

Nota 1018. SUSCIPE SANCTA TRINITAS, &c.

Hæc oblationis oratio quinta eſt in Miſſa Illyrici.

B

Nota 1019. SUSCIPE SANCTA TRINITAS, &c.

Secunda hæc oblationis oratio prima eſt in Miſſa Illyrici.

Nota 1020. SUSCIPE, SANCTA TRINITAS, &c.

Tertia hæc oblationis oratio octava eſt Miſſæ Illyricianæ.

Nota 1021. ANIMÆ.

In Miſſa Illyrici legitur, *ſalute*.

Nota 1022. SUSCIPE, SANCTA TRINITAS, &c.

Quarta hæc oblationis oratio decima eſt Miſſæ Illyrici, quæ tamen eſt pro unico defuncto.

C

Nota 1023. ADJUNGI.

In Miſſa Illyriciana legitur, *condonari*. Tandem in Miſſa Illyrici poſt quartam oblationis orationem, ſeu offerendam ſequitur *Apologia Sacerdotis*: Suſcipe confeſſionem meam, unica ſpes ſalutis meæ, &c. ut ſupra in Miſſa Tiliana. Sequitur in eadem Miſſa Illyrici: *Tunc imponat oblatam altari, & dicat*: Sanctifica, Domine, hanc oblationem, ut nobis Unigeniti Filii tui Domini noſtri Jeſu Chriſti corpus fiat. *Deinde Diaconus accipiat a Subdiacono vinum cum aqua in calice dicens*: Deus qui humanæ ſubſtantiæ dignitatem, &c.

D

Nota 1024. TUNC DIACONUS CALICEM OFFERAT, &c.

In Miſſa Illyrici: *Tunc Diaconus offerat calicem super altare, & Epiſcopo dicat*: Immola Domino, &c.

Nota 1025. EPISCOPUS CALICEM OFFERENS DOMINO DICAT.

In Miſſa Illyrici: *Et Sacerdos calicem offerens dicat Offertorium illud*: Offerimus tibi, Domine, calicem ſalutaris, & deprecamur clementiam tuam, *&c. ut in Miſſali Romano*.

Nota 1026. DOMINE JESU CHRISTE, &c.

In Miſſa Illyriciana: *Domine Jeſu Chriſte, qui in cruce paſſionis tuæ*, &c. In qua ſequitur: *poſito calice ſuper altare dicat Sacerdos*: Oblatum tibi, Domine, calicem ſanctifica, ut nobis Unigeniti tui Domini noſtri Jeſu Chriſti fiat ſanguis. Qui tecum, &c.

E

Nota 1027. AD MISCENDUM VINUM CUM AQUA: DEUS QUI; &c.

In Miſſa Illyrici: *Deinde Diaconus accipiat a Subdiacono*, &c. Deus qui humanæ ſubſtantiæ, &c.

Nota 1028. DIGNATUS ES, &c.

In Miſſa Illyrici legitur: *Dignatus eſt fieri particeps Jeſus Chriſtus*. Porro de mixtione aquæ cum vino conſecrando ſupra egimus. Græci, inſtante communione, in ſacrum ſanguinem aquam ferventem infundunt, ut videre eſt in Liturgiis SS. Baſilii & Chryſoſtomi, tum quia aqua calida exivit e latere Chriſti, tum quia per ejuſmodi aquæ fervorem intelligi volunt fervorem S. Spiritus, ut docent Germanus Conſtantinopolitanus Patriarcha in Theoria myſtica, & Theodorus Balſamon ad canonem 31. ſextæ Synodi.

F

Nota 1029. TUNC ELEVATA MANU BENEDICAT UTRUMQUE.

In Miſſa Illyrici: *Tunc benedicat utroſque elevata manu, & dicat*. Sed habetur alia benedictio in hunc modum: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti ſit ſignatum, ordinatum, ſanctificatum, & benedictum hoc ſacrificium novum*. Sequitur: *adjungat*, ſupple ſequentem benedictionem: *Veni, Sanctificator omnipotens, æterne Deus, benedic hoc ſacrificium tibi præparatum. Qui vivis & regnas in ſecula ſeculorum*.

A

Nota 1030. POSTEA INCENSUM ACCIPIENS PONAT IN THURIBULUM, ET DICAT: PER INTERCESSIONEM S. GABRIELIS ARCHANGELI, &c.

In Miſſa Illyrici: *Poſtea accipiens Epiſcopus thus a Diacono, ponat in thuribulum dicens*: Per interceſſionem S. Gabrielis Archangeli, &c. In Miſſali Romano habetur τὸ, *Michaelis*. In eadem Miſſa Illyrici ſequitur: *Hæc oratio dicenda eſt, dum incenſo miſſo in thuribulum, ipſum thuribulum ſuper panem circumducitur*. Memores ſumus, æterne Deus, Pater omnipotens, glorioſiſſimæ paſſionis Filii tui, reſurrectionis etiam ejus, & aſcenſionis ejus in cœlum, &c.

Nota 1031. TUNC PONAT INCENSUM SUPER SACRIFICIUM, &c.

In Miſſa Illyrici proxime facta eſt mentio thurificationis oblatorum; tum ſequitur: *Circumiens autem altare cum incenſo Epiſcopus aut Preſbyter dicat*: Incenſum iſtud, &c. *Sequitur*, Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, Domine.

Nota 1032. QUANDO ODOR EJUSDEM INCENSI, &c.

In Miſſa Illyrici: *Quando odor incenſi porrigitur Sacerdoti, dicat unuſquiſque*: Accendat in nobis, &c.

Nota 1033. TUNC SACERDOS HUMILLIME CONVERTAT SE, &c.

In Miſſa Illyrici: *Tunc Sacerdos humillime ſe convertens ad circumſtantes dicens*: Orate pro me, fratres & ſorores, ut meum ac veſtrum ſacrificium acceptum fiat Deo omnipotenti ante conſpectum ſuum.

Nota 1034. TUNC DICATUR A SINGULIS, ORANT PRO TE, &c.

In Miſſa Illyrici: *Tunc reſpondeatur a ſingulis*: Suſcipiat omnipotens Deus de manibus tuis ſacrificium, & orationes tuæ aſcendant in memoriam ante Dominum, ipſeque te exaudiat, qui te conſtituit interceſſorem pro peccatis noſtris. Orent pro te ſancti & Electi Dei, &c. Immola Domino ſacrificium laudis & redde Altiſſimo vota tua. Exaudiat te Dominus orantem, miſereatur tui, &c. *Tunc converſus Sacerdos ad altare fundat pro ſemetipſo hanc orationem ante Secreta*: Domine Jeſu Chriſte, fides & fiducia noſtra, &c. *Tunc incipiat Secreta; quibus finitis & Præfatione dicta, quando alii*, Sanctus, Sanctus, Sanctus; *decantant, hæc oratio curſim dicenda eſt a Sacerdote*: Domine Deus, qui non mortem, ſed pœnitentiam deſideras peccatorum, &c. ut ſupra in Apologiis. *Hac oratione finita antequam Sacramenta incipiantur, iterum ſe commendet Domino dicens*: Facturus memoriam ſalutaris hoſtiæ totius mundi. Hic τὸ *Secreta*, in plurali, eſt oratio quam vulgo *ſecretam* vocamus, olim, *ſuper oblata*; ex quo vocabulo etiam colligitur non adeo eſſe antiquum codicem mſ. unde hunc Miſſæ ordinem exſcripſit Illyricus.

Nota 1035. POSTQUAM SACERDOS, TE IGITUR INCIPIT, DIACONI, ET SUBDIACONI, &c.

In Miſſa Illyrici: *Deinde cum ſumma reverentia incipiat*: TE IGITUR, *& miniſtrantes in gradibus canant iſtos Pſalmos, uſque dum*, TE IGITUR *finiatur*. Exaudiat te Dominus, &c. *Deinde preces*: Salvum fac ſervum tuum, &c. *Oratio pro Sacerdote*: Gaudeat, quæſumus Domine, famulus tuus. *Alia communis*: Precibus noſtris, quæſumus Domine, &c. Sequitur, *infra actionem*: Inprimis una cum famulo tuo Papa noſtro N. &c. Memento, Domine, famulorum famularumque tuarum, cunctorum ſcilicet conſanguinitate mihimet, &c.

Hanc

Hanc igitur oblationem humilitatis meæ & devotionis, quam tibi offero pro peccatis meis, &c. Quam oblationem tu, Deus, in omnibus, quæſumus, Domine, &c. *Iſtud præfer in eodem canone, quando concilium, vel conſilium aliquod agitur, poſtquam dixeris, æterno Domino vivo & vero.* Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus, pro hujus negotii qualitate, de quo in præſenti diſputationis actione ventilatur, &c. Communicantes & memoriam venerantes. *Pro ſemetipſo:* Memento mei, Domine, miſerere mei: multi enim & mali ſunt languores mei, &c. Nobis quoque peccatoribus. *Pro ſalute vivorum & mortuorum:* Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum, &c. *Hic recites nomina quorum velis.* Iſtis & omnibus in fide Catholica quieſcentibus locum pacis & quietis indulgeas deprecamur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Nobis quoque peccatoribus. Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum N. qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, &c. Nobis quoque peccatoribus. Hic ordo Miſſæ Illyricianæ, in quibus recitatio nominis Papæ notanda eſt, quemadmodum etiam extat in omnibus Sacramentariis noſtris tam mſs. quam excuſis, juxta decretum Concilii Vaſenſis 2. cap. 4. *Et hoc nobis viſum juſtum eſt, ut nomen Domini Papæ, quicumque Sedi apoſtolicæ præfuerit in noſtris Eccleſiis recitetur.*

Nota 1036. Expleta secreta.

Per ſecretam hoc loco intelligitur Oratio myſtica: *Te igitur*, &c. Ita loquitur ordo Miſſæ Illyricianæ *expleta ſecreta.* Quæ quidem oratio cum verbis conſecratoriis olim in quibuſdam locis alta & clara voce proferebatur, ut teſtatur Johannes Moſchus cap. 196. Prati ſpiritalis, *ἐπειδὴ δὲ ἔν τισι τόποις ἐκφωνεῖν μεγάλως εἰώθασιν οἱ πρεσβύτεροι, ἀφ' ἑαυτῶν τὰ παιδία ἤδη τὰς ἁγίας ἀναφορὰς ἐκμεμαθηκότα*, id eſt, Quoniam in quibuſdam locis clara voce pronuntiare ſolent orationem oblationis Presbyteri, factum eſt ut eam pueri didicerint. Id patet etiam ex Liturgiis SS. Jacobi & Marci; SS. Baſilii & Johannis Chryſoſtomi, in quibus verba conſecratoria elata voce pronuntiantur: & in his chorus, in illis populus reſpondet, *Amen.* Quod etiam fiebat olim in Eccleſia Ambroſiana, ſiquidem ejuſdem reſponſionis, *Amen*, ad verba conſecratoria meminit S. Ambroſius libri de his qui myſteriis initiantur cap. 9. *Ante benedictionem verborum cæleſtium alia ſpecies nominatur, poſt conſecrationem Corpus Chriſti ſignificatur. Ipſe dicit ſanguinem ſuum. Ante conſecrationem aliud dicitur; poſt conſecrationem ſanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen, hoc eſt, verum eſt*, &c.

Nota 1037. Oratione Dominica, &c.

In Miſſa Illyrici: *Et oratione Dominica, cum dixerit:* Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, *miſceatur Corpus Dominico ſanguini, & dicatur:* Hæc ſacroſancta commixtio corporis & ſanguinis, &c. *Sequitur:* Fiat commixtio & conſecratio corporis & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti omnibus accipientibus nobis in vitam æternam.

Nota 1038. Postquam autem benedictio Episcopalis expleta est, &c.

In Miſſa Illyriciana: *Non mittat Epiſcopus in calicem partem oblatæ, ut Presbyteri ſolent; ſed expectet donec finita benedictione Epiſcopus communicare debeat: & tunc accipiens partem, quam antea fregerat, tenenſque ſuper calicem, immittat dicens:* Sacri Sanguinis commixtio, &c. Sequitur, *Oratio:* Concede, Domine Jeſu Chriſte, ut ſicut hæc Sacramenta Corporis & Sanguinis tui fidelibus tuis ad remedium contuliſti, &c. *Poſt hæc dicta oſculetur altare dicens:* Domine Jeſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis pacem relinquo vobis, &c. *Deinde convertat ſe ad circumſtantes, pacemque ferat dicendo:* Habete vinculum pacis & caritatis, ut apti ſitis ſacroſanctis myſteriis. *Et ipſi invicem ſe pacificando dicant:* Pax Chriſti & Eccleſiæ abundet in cordibus noſtris.

Nota 1039. Quando Corpus Domini in manus accipit, &c.

In Miſſa Illyrici: *Quando Corpus Dominicum in manus accipit, dicat:* Panem cœleſtem, &c.

Nota 1040. Perceptio Corporis tui, &c.

In Miſſa Illyrici, *ſequitur oratio:* Perceptio corporis tui, Domine Jeſu Chriſte, &c. *Alia:* Fiat mihi, obſecro, hoc Sacramentum tuum. *Cum Corpus ſumitur:* Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit mihi remedium ſempiternum in vitam æternam.

Nota 1041. Quando calicem accipit, &c.

In Miſſa Illyrici: *Quando calicem in manus accipit Sacerdos, dicat:* Quid retribuam Domino, &c. *Sequitur oratio, communicatio, & confirmatio corporis*, &c.

Nota 1042. Domine Jesu Christe, &c.

In Miſſa Illyrici: *Poſt perceptam communionem:* Domine, Jeſu Chriſte, Fili Dei vivi &c. ut in Miſſali Romano, uno aut altero vocabulo mutato. *Alia:* Corpus tuum, Domine, quod accepi, & calix quem potavi, adhæreant in viſceribus meis; & præſta ut nulla ibi remaneat peccati macula, ubi tua ſancta introierunt Sacramenta. *Deinde Presbyteris & Diaconibus corpus in manus accipientibus, & communicantibus dicitur ſingulis:* Pax tecum. R. Et cum Spiritu tuo. *Alia:* Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis. *Calicem vero cum ſacroſancta communione dando, unicuique dicat:* Perceptio Corporis & Sanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti ſanctificet corpus & animam tuam in vitam æternam. Amen.

In his autem, primo nota dari Corpus Dominicum Presbyteris & Diaconis communicaturis in manus, juxta morem Eccleſiæ antiquum, quem videre eſt in Ordine Romano, in ordine proceſſionis, quando Epiſcopus feſtivis diebus Miſſam celebrare voluerit: *Presbyteri vero, & Diaconi oſculando Epiſcopum corpus Chriſti ab eo manibus accipiant, in ſiniſtra parte altaris communicaturi. Subdiaconi vero oſculando manum Epiſcopi, ore accipiant corpus Chriſti ab eo.* Sed priſcis Eccleſiæ temporibus omnes fideles corpus Chriſti acceptum manu ori inferebant, ut clarum eſt ex Euſebio lib. 7. hiſt. Eccl. cap. 8. *καὶ τραπέζῃ παραστάντα, καὶ χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείναντα*, id eſt, Qui menſæ aſtitiſſet; & manus ad ſuſceptionem ſacri alimenti porrexiſſet; S. Cyrillo Hieroſolymitano mox citando; S. Baſilio Epiſt. 289. ad Cæſariam Patriciam, *καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δὲ ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδωσι τὴν μερίδα, καὶ κατέχει αὐτὴν ὁ ὑποδεχόμενος μετὰ ἐξουσίας ἁπάσης, καὶ οὕτω προσάγει τῷ στόματι τῇ ἰδίᾳ χειρί*, id eſt: Nam & in ipſa Eccleſia Sacerdos particulam tradit, & illam apprehendit qui percipit, cum omni libera poteſtate, & ſic manu ſua eam ori ingerit. Ex S. Auguſtino lib. 2. adverſus litteras Petiliani cap. 23. *Cui pacis oſculum inter Sacramenta copulabatis, in cujus manibus Euchariſtiam ponebatis, cui viciſſim danti porrigebatis.* Ex Codino libro de officiis Conſtantinopolis: *ὁ δὲ πατριάρχης μετὰ τὸ κοινωνῆσαι τοῦ τιμίου σώματος, δίδωσι τῷ βασιλεῖ εἰς χεῖρας μερίδα τοῦ δεσποτικοῦ σώματος*, id eſt: Patriarcha poſtquam communicavit, dat Imperatori in manus particulam Dominici corporis.

Modum accipiendi tradit S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 5. myſtagogica: *Accedens autem ad communionem non expanſis manuum volis accede, neque cum disjunctis digitis; ἀλλὰ τὴν ἀριστερὰν θρόνον ποιῶν τῇ δεξιᾷ ὡς μελλούσῃ βασιλέα ὑποδέχεσθαι, καὶ κοιλάνας τὴν παλάμην δέχου τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ*, id eſt: Sed ſiniſtram velut ſedem quamdam ſubjicias dexteræ, quæ Regem ſuſceptura eſt, & concava manu ſuſcipe corpus Chriſti. Mulieres non nuda manu, ſed ſuppoſito linteo accipiebant. Sanctus Auguſtinus ſerm. 25. *Omnes mulieres exhibent ſua linteamina, ubi corpus Chriſti accipiant.* Quod quidem corpus Chriſti, aut ſtatim ori inſerebant, aut domum, ibi communicaturi, deferebant, ut planum eſt ex Tertulliano lib. de oratione ſub finem: *Accepto corpore Domini & reſervato, utrumque ſalvum eſt, & participatio ſacrificii & executio officii.* Sanctus Baſilius Epiſt. citata dicit morem communicandi in ſuis ædibus viguiſſe tantum tem-

pore perſecutionis paganicæ; & ſua ætate uſitatum fuiſſe in monaſteriis, & Alexandriæ, & in Ægypto. Qui mos tamen perſeverabat Seleuciæ circa annum Chriſti 550. ut conſtat ex Johanne Moſcho cap. 79. Limonarii, ubi narratur de quodam ſervo qui feria 5. in cœna Domini, eum ſumtam Euchariſtiam in Eccleſia in armario domus heri ſui incluſiſſet, ea viſa eſt in viridantes ſpicas commutata. Romæ etiam uſitatus erat S. Hieronymi tempore, ut palam eſt ex ejus Apologia ad Pammachium: *Scio Romæ hanc eſſe conſuetudinem, ut fideles ſemper Chriſti corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo: unuſquiſque enim in ſuo ſenſu abundet: ſed ipſorum conſcientiam convenio: qui eodem die poſt coitum communicant, & juxta Perſium*

Perſius ſat. 2.

———*Noctem flumine purgant*,

Quare ad Martyres ire non audent? quare non ingrediuntur Eccleſias? an alius in publico, alius in domo Chriſtus eſt: quod in Eccleſia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clauſum eſt, & tenebræ quoque lucent apud eum. Et ſane fuit hæc Romanorum conſuetudo, ut nocturno concubitu ſeu * illicito polluti, craſtina die Eccleſiam non adirent, eo quod eos divina maneret ultio, ut videre eſt apud ſanctum Gregorium lib. 1. Dialog. cap. 10.

* Legendum tam licito, ut patet ex duplici Hieronymi, & Gregorii teſtimonio.

Notandum ſecundo in hac Illyrici Miſſa non dari tantum Sanguinem Presbyteris, & Diaconis, ſed corpori Chriſti commixtum.

Nota 1043. COOPERANTE SANCTORUM.

Locus corruptus, lege: *Cooperante Spiritu ſancto.*

Nota 1044. DOMINE SANCTE PATER, &c.

In Miſſa Illyrici ſupra: *Alia ad utrumque*: Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, da mihi corpus & ſanguinem Filii tui ita ſumere, &c. *Cum ſanguis ſumitur:* Sanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat me in vitam æternam.

Nota 1045. DEINDE CUM COEPERIT COMMUNICARE CLERUM ET POPULUM, DICAT SINGULIS: PERCEPTIO, &c.

In Miſſa Illyrici: *Populo communicando dicat:* Corpus & Sanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti proſit tibi in remiſſionem omnium peccatorum, & in vitam æternam. Amen. *Deinde dum communicant, dicat:* Ignoſce, Domine, quod rogare compellor, &c. Hæc Apologia habetur ſupra inter alias Apologias codicis S. Eligii: quam tum recitat Sacerdos dum clerus & populus communicant, id eſt comedunt id quod ſibi a Sacerdote in os immiſſum eſt. Non enim potuiſſet Sacerdos hanc orationem, ſeu Apologiam recitare, ſimulque ſingulis dicere, *Corpus & Sanguis*, &c. Sequitur: *Poſt perceptam communionem*: Quod ore ſumſimus, mente capiamus, &c. In Miſſali Romano dicitur, *pura mente*, &c. In Miſſa Illyrici ſequitur. *Oratio*: Obſecro te, piiſſime omnium auxiliator &c. *Alia*: Conſervent nos, Domine, munera tua, & æternam vitam tribuant nobis. Per. *Alia:* Cuſtodi intra nos, Domine, gloriæ tuæ munus: ut adverſus omnia præſentis & futuri ſeculi mala, Euchariſtiæ, quam percepimus, viribus & virtute muniamur. Qui vivis. *Alia:* Præſta, Domine Jeſu Chriſte, Fili Dei vivi, ut qui corpus & ſanguinem proprium, pro nobis indignis datum edimus & bibimus, fiat nobis ad ſalutem, & ad redemtionis remedium ſempiternum omnium criminum noſtrorum. Per.

Nota 1046. PERCEPTIO CORPORIS DOMINI, &c.

Formula eſt dandæ communionis, quæ varia fuit pro ratione temporum. Tempore S. Gregorii I. hæc erat uſitata, *Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti conſervet animam tuam*, ut videre eſt apud Johannem Diaconum lib. 2. de vita S. Gregorii cap. 41. *Cui poſt myſteria traditurus cum diceret, Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti conſervet animam tuam.* Apud Alcuinum cap. de Sabbato ſancto hæc reperitur: *Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam, amen*, ut in codice mſ. monaſterii S. Remigii, in ordine de viſitatione infirmorum. In codice Ratoldi, ubi agitur de viſitatione infirmorum hanc reperire eſt: *Corpus & ſanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti in vitam æternam te perducat, & in die judicii ad ſanctam requiem te reſuſcitet.* In codice Tiliano, in ordine de viſitatione infirmorum hæc habetur: *Corpus & ſanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam, amen.* Quæ eſt noſtra vulgaris, ſi demſeris τὸ *& ſanguis.* Alia fuit olim in Gallia tempore Roberti Regis, videlicet: *Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit tibi ſalus animæ & corporis*, ut manifeſtum eſt ex Helgaldo in ejus vita: *Præſuli cuidam de Domino non bene ſentienti, & quærenti pro quibuſdam cauſis probationem in corpore Domini noſtri Jeſu Chriſti, indigne tulit Rex amator bonitatis. Cum ſit tibi lumen ſcientiæ, & luceat in te lumen ſapientiæ, miror qua ratione quæſierit pro tuis nequiſſimis imperiis, & pro infeſtato Dei odio, quod erga Dei ſervos habes, examinationem in corpore & ſanguine Domini; & cum hoc ſit quod a dante Sacerdote dicitur*, Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit tibi ſalus animæ & corporis, *cur tu temerario ore & polluto dicas, ſi dignus es, accipe.*

Sed apud antiquos Patres non erant uſitatæ ejuſmodi formulæ; ſed Sacerdos porrigens Euchariſtiam dicebat, *Corpus Chriſti*, & accipiens reſpondebat, *Amen*, ut clarum eſt ſancto Ambroſio lib. 4. de Sacramentis cap. 5. *Ergo non otioſe cum accipis, tu dicis, amen. Dicit tibi Sacerdos, Corpus Chriſti; & tu dicis, amen: hoc eſt, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.* S. Auguſtino ſerm. ad infantes de Sacram. *Vos eſtis corpus Chriſti & membra; myſterium veſtrum in menſa Domini poſitum eſt: myſterium Domini accipitis. Ad id quod eſtis, amen, reſpondetis, & reſpondendo ſubſcribitis. Audis ergo, Corpus Chriſti; & reſpondes, amen.* Ex lib. 8. Conſtitutionum apoſtolicarum cap. 13. *Atque Epiſcopus tribuat oblationem, dicens:* σῶμα Χριστοῦ· καὶ ὁ δεχόμενος λεγέτω, ἀμήν, id eſt, *Corpus Chriſti, & accipiens dicat, Amen. Diaconus vero teneat calicem; & tribuat dicens:* αἷμα Χριστοῦ ποτήριον ζωῆς, ὁ δὲ πίνων λεγέτω, ἀμήν, id eſt, *Sanguis Chriſti poculum ſalutis, & bibens dicat, Amen.* Cyrillo Hieroſolymitano Catech. 5. Myſtag. καὶ κοιλάνας τὴν παλάμην δέχου τὸ σῶμα Χριστοῦ ἐπιλέγων, ἀμήν, id eſt, Et concava manu ſuſcipe corpus Chriſti ſubjungens, amen. Id etiam videre eſt in Epiſtola Cornelii Papæ ad Fabium Epiſcopum Antiochenum Pontificem de Novato Schiſmatico apud Euſebium lib. 6. Hiſt. Eccl. cap. 35. Etenim Novatus, ut ibi narratur, cum ſuis Euchariſtiam porrigeret, ab eis per Sacramentum exigere ſolebat, quod numquam ab ſe deficerent, neque ad partes Cornelii tranſirent: καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν λαμβάνοντα τὸν ἄρτον ἐκεῖνον, τὸ ἀμήν, οὐκ ἔτι ἀνήξω πρὸς Κορνήλιον, λέγει, id eſt, Et qui illum panem accipit, pro, amen, quod dicere debet, hoc dicit, non deinceps ad Cornelium revertar.

Nota 1047. FINITA MISSA, &c.

In Miſſa Illyrici: *Poſtquam Diaconus dixit*, Ite Miſſa eſt: *Veniat Sacerdos ante altare, & eo oſculando dicat*: Placeat tibi ſancta Trinitas, &c. ubi habetur etiam, *ſit tibi placens*, pro, *tibi ſit acceptabile.*

Nota 1048. ALIA ORATIO, MERITIS, &c.

In Miſſa Illyrici: *Finita Miſſa accedat ad altare, dicens*: Meritis, & interceſſionibus beatæ Mariæ ſemper Virginis, & iſtorum, atque omnium Sanctorum miſereatur noſtri omnipotens Deus, qui vivit & regnat.

Nota 1049. EXPLETIS OMNIBUS EPISCOPUS, &c.

In Miſſa Illyrici: *Expletis omnibus Epiſcopus de altari ad ſecretarium vadens cum Diaconibus, & ceteris quibus voluerit, cantet hymnum trium puerorum*: Benedicite omnia opera. Laudate Dominum omnes gentes. Laudate Dominum in Sanctis ejus.

Nota 1050. POSTEA PRECES, CONFITEANTUR &c.

In

In Miſſa Illyrici, *& preces:* Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua. Exultabunt juſti in gloria. Exultent juſti. Non nobis, Domine, non nobis. Sacerdotes tui induantur juſtitia. Non intres in judicium cum ſervis ſuis, Domine. Domine Deus virtutum, &c.

Nota 1051. DEINDE ORATIO, DEUS QUI TRIBUS PUERIS, &c.

In Miſſa Illyrici, *ſequitur oratio:* Deus, quem omnia opera benedicunt, &c. *Alia:* Deus, qui tribus pueris mitigaſti flammas ignium, concede propitius per interceſſionem eorum, & merita omnium Sanctorum tuorum, ut nos famulos tuos non exurat flamma vitiorum atque tormentorum. Per. *Alia:* Actiones noſtras, quæſumus, Domine, aſpirando præveni, &c.

Et hæc quæ notanda erant de Miſſa Tiliana, deque illius collatione cum Miſſa Illyrici; ex qua patet, ſi plures Apologias exceperis & paucos quoſdam ritus, Miſſam Tilianam Illyricianæ Miſſæ eſſe quam ſimillimam.

Nota 1052. MAURILIO VENERABILI, &c.

Sanctus Maurilius Rothomagenſis Archiepiſcopus Remis ortus eſt, Leodii operam litteris navavit, Florentiæ in Italia Deo ſub Regula S. Benedicti militavit, & invidia quorumdam Monachorum, qui ejus ſanctimoniam æquo animo ferre non poterant, in Normanniam, ut eorum inſidias fugeret, ſeceſſit; ubi a monachis Fiſcanenſibus in fratrem receptus eſt; & tandem Archiepiſcopus Rothomagenſis ordinatus eſt: obiitque anno Chriſti 1067. De eo agunt Guillelmus Gemmericenſis lib. 7. hiſt. Norm. cap. 26. & 36. Ordericus Vitalis lib. 4. & 5. hiſt. Eccl. & Guillelmus Malmesburienſis lib. 5. de geſtis Regum Angliæ.

Nota 1053. JOHANNES ABRINCATENSIS.

Hic Johannes Abrincatenſis Epiſcopus, poſtea Rothomagenſis, filius fuit Radulphi Comitis Bajocenſium fratris uterini Richardi Senioris ducis Normanorum: *Vir ingenuitate plurimum conſpicuus, ſapientia ſpirituali feliciter imbutus, prudentia ſeculari ſumme præditus*, inquit Guillelmus Gemmericenſis. Primo fuit Epiſcopus Abrincatenſis, deinde defuncto S. Maurilio, Archiepiſcopus Rothomagenſis, cum ſedem Abrincatenſem rexiſſet ſeptem annis, & tribus menſibus. Præfuit Concilio Rothomagenſi, quod anno Domini 1072, in eadem urbe celebravit: obiit anno Domini 1079. De eo agunt Guillelmus Gemmericenſis lib. 7. cap. 38. & 44. hiſt. Norm. & Ordericus Vitalis lib. 3. 4 & 5. hiſt. Eccl.

Nota 1054. IN VESTIARIO.

Veſtiarium locus eſt veſtimentis recondendis idoneus, Sed proprie in quo cuſtodiuntur Regia ſeu Imperatoris veſtimenta. Manuel Moſchopulus lib. de ſchedis, *βέστα παρὰ Ῥωμαίοις τὰ ἱμάτια· ἐξ οὗ τὸ βεστιάριον κυρίως, ἐν ᾧ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα φυλάσσονται*, id eſt, Veſtes apud Romanos ſunt indumenta, ex quod veſtiarium proprie, in quo regiæ veſtes ſervantur. At hoc loco veſtiarium eſt ſacrarium ſeu ſecretarium, in quo non ſolum vaſa ſacra, ſed etiam ſacræ Eccleſiæ veſtes reconduntur. Ita in reſtitutione Ebbonis Archiepiſcopi Remenſis: *Ductus eſt etiam ſæpe dictus Ebbo Epiſcopus in veſtiarium & indutus Epiſcopalibus veſtimentis; ſimiliter & alii Epiſcopi proceſſerunt cum eo ad celebrationem Miſſæ*. Quemadmodum olim in veſtiario non ſolum Imperatoris veſtes, ſed etiam vaſa aurea & argentea, quæ dabantur in Miſſis, cuſtodiebantur, ut clarum eſt ex Codino lib. de officiis Aulæ.

Nota 1055. DIACONUM ET SUBDIACONUM OSCULETUR SACERDOS.

Id videre eſt ſupra in Miſſis Tiliana & Illyrici.

Nota 1056. SURGENS.

Nempe Sacerdos.

Nota 1057. SACERDOTI MEDIUM ALTARIS DEOSCULANTI.

Oſculum altaris videtur in Miſſa Illyrici.

Nota 1058. SESSIO EPISCOPI JUXTA DECRETA URBANI PAPÆ, &c.

Vide ſupra, in obſervationibus.

Nota 1059. CEROFERARII VERO, &c.

Ex hoc colligitur alios præſto fuiſſe Ceroferarios, quia in proceſſione Epiſcopi ad altare unus dumtaxat præibat Ceroferarius.

Nota 1060. SICQUE PRÆCEDENTIBUS CEROFERARIO, &c.

Hic unicus extat Ceroferarius qui præeat Evangelio, tamen paulo poſt dicitur, *candelabra extinguantur*. Quare aut legendum eſt τὸ *Ceroferarii*, aut τὸ *candelabrum extinguatur*. Ex antiquo Eccleſiæ inſtituto accenduntur luminaria ad lectionem Evangelii in Miſſa. Itaque teſtatur de Orientali Eccleſia S. Hieronymus lib. 2. contra Vigilantium: *Nam & abſque Martyrum reliquiis per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Evangelium, accenduntur luminaria, jam ſole rutilante: non utique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum*. Hujus ritus meminit Alcuinus de divinis Officiis cap. Quid ſignificent veſtimenta.

Nota 1061. OFFERENDA.

Eſt illa Antiphona, quam vulgo Offertorium dicimus. Ita ſumit Alcuinus cap. citato.

Nota 1062. VERSUS SEQUATUR.

Supra in Miſſa pro infirmo poſt viſitationem infirmorum codicis mſ. monaſterii S. Remigii duo verſus ſequuntur Offertorium. Quo ſpectat illud Alcuini lib. de divinis Officiis cap. de celebratione Miſſæ: *Sequitur deinde Offerenda, quæ inde hoc nomen accepit, quod tunc populus ſua munera offerat. Sequuntur Verſus a vertendo dicti, quod in Offerenda revertuntur, dum repetitur Offerenda.*

Nota 1063. AQUA MIXTA VINO POPULUS ADUNATUR CHRISTO.

Ex S. Cypriano Epiſt. 63. *Quando autem in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur; & credentium plebs ei in quem credidit, copulatur & conjungitur.*

Nota 1064. SACERDOS OBLATIONEM ITA COMPONAT, &c.

Ita Ivo Carnotenſis Epiſt. 233. *Hoſtia quoque quæ juxta calicem conſignatur, ſic debet eſſe poſita, ut ſua & calicis poſitione dextrum Chriſti latus repræſentet, de quo manavit ſanguis redemtionis, & aqua baptiſmatis.*

Nota 1065. TUNC CORAM ALTARI INCLINATUR SACERDOS SOLUS, &c.

Dicenda unam ex Apologiis. In Miſſa Illyrici habetur hæc Apologia, ſeu oratio: *Domine Jeſu Chriſte, fides & fiducia noſtra*, &c. Sed dicitur a Sacerdote, poſtquam populum de oratione monuit.

Nota 1066. OBLATA QUATUOR PARTES CALICIS TANGAT, &c.

Ivo Carnotenſis epiſt. citata: *Cum vero cum Hoſtia jam conſecrata intra vel ſupra calicem ſignum crucis imprimitur a latere calicis Orientali uſque ad Occidentalem, & a Septentrionali uſque ad Auſtralem, hoc figurari intelligimus, quod ante paſſionem Dominus Diſcipulis ſuis prædixit:* Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipſum.

Nota 1067. ITEM ORATIONE FINITA.

Ita in aliis Ordinibus, ut ſupra notatum eſt in Miſſa Ratoldi his verbis *per ipſum & cum ipſo*, &c. a Pontifice pronontiatis.

Nota 1068. UTERQUE CALICEM LEVENT.

Levatur calix a Sacerdote & Diacono ſimul & deponitur. Verum non ſolus calix, ſed etiam Hoſtia, in patena calici ſuperpoſita videlicet, ut planum eſt ex Ivo Carnotenſi epiſt. citata: *Cum autem panis & calix adhibito Diacono elevatur, exaltatio Chriſti corporis in cruce commemoratur.* Et infra: *At cum cooperante Diacono calix deponitur, & Hoſtia in ſuo loco reponitur*, &c. in Miſſa Ratoldi, & Ordinibus Rom. ſupra citatis hæc exaltatio fit a ſolo Diacono, ſeu Archidiacono. At in Ordine ſecundo levatur a Pontifice & Diacono.

Nota 1069. PER DIACONUM, JOSEPH EXPRIMITUR, &c.

Hæc ita breviter exprimit Ivo Carnotenſis epiſt. A ſupra citata: *Hoc commemoratur quod Joſeph & Nicodemus, accepta licentia a Pilato, corpus Chriſti de cruce depoſuerunt, & venerabiliter ſepulturæ mandarunt.*

Nota 1070. OFFICIUM CONSECRATIONIS PERFICIAT.

Conſecratio hoc loco non ſumitur pro conſecratione oblatarum (hoc eſt panis & vini) jam enim conſecratæ ſunt, ſed pro ipſo myſterio Liturgico, quod perficiendum eſt per confractionem, commiationem, & communionem; & ita ſumitur B vocabulum paulo poſt repetitum.

Nota 1071. QUI MANTILE INDUTUS TENUERAT.

Locus corruptus, deeſſe videtur *τὸ patenam*, ut ex ſequentibus manifeſtum eſt.

Nota 1072. FIAT COMMIXTIO.

Deeſt *τὸ conſecratio*, ut in Miſſis Ratoldi; & Tiliana.

Nota 1073. VIATICUM.

Pro ægrotis periclitantibus, ut ex ſequentibus clarum eſt: *Tertiam quæ remanet in altari vocat ſancta Eccleſia Viaticum morientis.*

Nota 1074. JUXTA DIFFINITIONEM CONCILII TOLETANI.

Puto hic eſſe lapſum memoriæ; nam id in aliquo C Concilio Toletano me legiſſe numquam memini. Prohibitio extat in Concilio Bracarenſi 3. ut ſupra notavi.

Nota 1075. EXCEPTO POPULO, QUEM INTINCTO PANE, &c.

Hoc intelligitur in Miſſa ſolemni, quæ olim illis temporibus fere unica celebrabatur, & tum propter multitudinem populi communicantis cum periculum eſſet ne ſanguis Chriſti effunderetur, corpus ſanguini intinctum, non ſeparatum a ſanguine dabatur. Dicitur id neceſſitate fieri, non auctoritate: quia nullum antea Concilium id permiſerat tali occurrente neceſſitate. Et Concilium Claromontanum, quod juxta exemplar Antonii Auguſtini hoc permittere videtur, nondum celebratum D erat; quia hic Johannes Abrincatenſis Epiſcopus obiit anno Chriſti 1079. & Concilium Claromontanum celebratum eſt anno Chriſti 1095.

Nota 1076. POSTREMO VERO PARTICULAM, QUÆ IN CALICE REMANSIT, &c.

Senſus eſt ut populo communicato Sacerdos particulam, quam in calicem miſerat, ſumat; non tamen integram, ut reliquam partem Diaconus & Subdiaconus inter ſe dividentes ſumant.

Nota 1077. AD REGEM CONSECRANDUM, SIVE AD BENEDICENDUM.

Ea fuit antiqua pietas Imperatorum & Regum Chriſtianorum, ut imperium ſeu regnum inituri, id auſpicato facerent; cum ſe a ſacris Pontificibus ſacro & ſolemni ritu palam in Eccleſia benedici E & coronari voluerunt. Primus ex Imperatoribus qui ſacro & ſolemni ritu a Pontifice inauguratus eſt, fuit Theodoſius Junior Imperatorum Conſtantinopolitanorum optimus ac ſanctiſſimus, qui a Proclo Patriarcha Conſtantinopolitano coronatus eſt, ut teſtatur Theodorus Ecloga 2. ſub finem. *ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου*, id eſt, coronatus ab illo Patriarcha. Nam ſupra illius ætatem nihil ſimile de Imperatoribus Chriſtianis legitur, ut arbitror. Juſtinus minor coronatus eſt ab Eutychio Patriarcha, ut ſcribit Theophanes lib. 16. anno ab Incarnatione Domini DLVIII. De hac coronatione ſcribit Corippus lib. 2. de ejuſdem Juſtini laudibus: F

Poſtquam cuncta videt ritu perfecta priorum,
Pontificum ſummus plenaque ætate venuſtus
Adſtantem benedixit eum, cœlique potentem
Exorans Dominum, ſacro diademate juſſit
Auguſtum ſancire caput, ſummoque coronam
Imponens capiti feliciter ****.

Qui tamen antea priſco ritu in clypeo ſublevatus fuerat, ut canit ſupra eodem libro Corippus:

Quatuor ingentem clypeis ſublimior orbem
Attollunt lecti juvenes, manibuſque levatus
Ipſe miniſtrorum ſupra ſtetit, ut ſua rectus
Littera, quæ ſigno ſtabili non flectitur unquam
Nominibus ſacrata tribus, qui viribus æquis
Imperium rexere ſuum ——

Ubi per litteram intelligit, J. quæ eſt prima nominis Juſtini littera, eſtque nominibus ſacrata tribus nempe Juſtino majori, Juſtiniano, & Juſtino B minori. Et hæc de Juſtini minoris coronatione. Poſt eum Tiberius Imperator fuit etiam coronatus ab Eutychio Patriarcha, ut docet ſupra citatus Theophanes lib. 17. anno Incarnationis Domini DLXXI. Sic Mauricius Imperator, & uxor ejus Auguſta die nuptiarum coronati ſunt a Johanne Patriarcha Conſtantinopolitano, ut ſcribit Theophylactus Simocatta lib. 1. hiſt. cap. 10. *καὶ ἔπειτα τὰς κορωνὰς τῶν βασιλέων ταῖς κεφαλαῖς καθίδρυσε*, id eſt, Capitibuſque Regis & Reginæ coronas imponit. Heraclius Imperator coronatus eſt a Sergio Patriarcha in oratorio S. Stephani in palatio ſito. Coronata eſt eodem die Eudocia ſponſa ejus in Auguſtam, & accepit uterque a Sergio C Patriarcha nuptiarum coronas: & uno eodemque die Imperator ſimul & ſponſus oſtenditur, inquit Theophanes lib. 18. anno ab Incarnatione Domini DCII. & infra. Tertio anno Imperii Heraclii coronata eſt Epiphania filia Heraclii a Sergio Patriarcha in oratorio palatii. Eodem vero anno prima indictione coronatus eſt Heraclius junior filius Heraclii, qui & Conſtantinus, a prædicto Patriarcha: & ſic deinceps alii multi, quos imitati ſunt Chriſtiani Reges; ſed maxime Francorum Reges, primuſque eorum Clodovæus, ut clarum eſt ex teſtamento S. Remigii apud Flodoardum lib. 1. hiſt. Eccleſiæ Remenſis, cap. 18. Ivo Carnotenſis Epiſt. 70. ſcribit poſt Clodovæum nepotes ejus Charibertum, & Gumtrannum ab Epiſ- D copis ſuarum provinciarum ſacratos fuiſſe.

Nota 1078. A VOBIS PERDONARI PETIMUS, &c.

Ita in Ordine mſ. S. Germani a Patris prope Lutetiam Pariſiorum; habeturque in coronatione Ludovici ſecundi inter capitula Caroli Calvi, ſed fuſius. Ita etiam in coronatione Henrici IV. dicti Magni, Francorum Regis, deſcripta a reverendiſſimo Nicolao Thuano Epiſcopo Carnotenſi, qui eumdem Henricum Carnoti in Regem unxit. *Perdonari* eſt concedi. Cum autem hic dicimus coronationem Henrici IV. deſcriptam fuiſſe a Nicolao Thuano Epiſcopo Carnotenſi, non intelligimus formulas, orationes conſecrationis, & ſimilia fuiſſe ab eo compoſita, quas ille ſumſit ex antiquo E aliquo codice mſ. ſed ab eo compoſitum fuiſſe libellum omnes ritus, qui in coronatione præfati Regis obſervati ſunt, continentem.

Nota 1079. PER RECTUM.

Rectum eſt rectitudo regni, quæ habetur infra in fine conſecrationis.

Nota 1080. RESPONSIO REGIS; PROMITTO VOBIS ET PERDONO, &c.

Ita in Ordine mſ. Monaſterii S. Germani a Pratis, & in præfata coronatione Henrici IV. In coronatione Ludovici ſecundi, quam inter capitula Caroli Calvi Imperatoris reperire eſt, fuſior habetur. In Ordine Romano Rex facit fidei F profeſſionem: ſimiliter Imperator Conſtantinopolitanus apud Codinum in libro de officiis Aulæ Conſtantinopolitanæ.

Nota 1081. DEINDE ALLOQUANTUR DUO EPISCOPI POPULUM IN ECCLESIA, INQUIRENTES, &c.

Hanc locutionem Epiſcoporum ad populum in Eccleſia, qui de ejus conſenſu quærunt, videre eſt in Ordinibus Rom. & S. Germani a Pratis, in conſecratione ſecunda Caroli Calvi, quæ Metis celebrata eſt, & in coronatione Henrici II. & Henrici IV. Regum Francorum.

Hæc

Hæc allocutio Epiſcoporum ad populum extat A etiam in coronatione Hermitrudis conjugis Caroli Calvi in ejuſdem Caroli capitulis ſub finem, ſed ſub alia formula. Idem conſenſus reperitur apud Petrum Damiani ſerm. 1. de dedicatione: *Prius autem quum imperatoriis cultibus veſtiatur, requiritur ſuper eo cleri voluntas & populi.*

Nota 1082. AGANT DEO GRATIAS.

Ita Hincmarus ſub finem allocutionis ad populum in ſecunda coronatione Caroli Calvi in ejuſdem capitulis, cap. 35. *Non incongruum videtur iſtis venerabilibus Epiſcopis, ſi veſtræ communitati placet, ut in obedientia regni, unde vos ad illum ſponte convenitis, ſacerdotali miniſterio ante hoc altare coronetur, & ſacra unctione Deo conſecretur. Quod ſi vobis placet, propriis vocibus conſonate. Et in hoc clamantibus omnibus, dixit idem Epiſcopus: Agamus ergo unanimiter Deo gratias, decantantes: Te Deum laudamus.* B

Nota 1083. DECANTANTES, TE DEUM LAUDAMUS.

Nota morem decantandi hymni, *Te Deum laudamus*, in publicis gratiarum actionibus. In coronatione Caroli Calvi ſupra citata: *Agamus ergo unanimiter Deo gratias, decantantes, Te Deum laudamus.* In vita Ludovici pii, cum receptus eſt Stephanus Papa Remis ab eodem Ludovico Imperatore: *Ultimus Imperator miliario proceſſit a monaſterio S. Confeſſoris Remigii, & tamquam Petri vicarium honeſtiſſime ſuſcepit, deſcendentemque ex equo excepit, & in Eccleſiam intrantem manu propria ſuſtentavit: præcinentibus pro tanta exultatione variis Eccleſiæ ordinibus, Te Deum laudamus.* Et in reſtitutione Ebbonis Archiepiſcopi Remenſis: *His ita peractis, iterum reboantibus ſignis, & vociferante omni Eccleſia, Te Deum laudamus, da-* C *ctus eſt ſæpe dictus Ebbo Epiſcopus in veſtiarium.* Olim loco hujus hymni in gratiarum actionibus canebatur hymnus: *Gloria in excelſis Deo.* Sanctus Johan. Chryſoſtomus homil. 3. in cap. 1. ad Coloſſ. Ἀλλὰ τοῦτο δὴ χαριστήριον λέγωμεν, δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Victor Uticenſis ſub finem lib. 3. in paſſione ſanctorum Martyrum, qui Carthagine ſub Hunnerico Rege paſſi ſunt VI. nonas Julii: *Procedebant itaque cum fiducia ad ſupplicium quaſi ad epulas concurrentes voce per ambitus platearum Domino decantantes: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Gregorius Turonenſis lib. 1. de gloria Martyrum cap. 63. de inventione corporis S. Mallofi Martyris: *At ille cum fodiſſet quaſi ſeptem pedes, attigit nares ejus odor immenſi aromatis, & ait: Credo in Chriſto, quod oſtendit mihi* D *Martyrem ſuum quando me hæc ſuavitas circumdedit. Et fodiens reperit corpus illæſum, & emittens voce magna, Gloria in excelſis Deo, omnem clerum pariter pſallere fecit. Dictoque hymno, corpus ſanctum in baſilicam tranſtulit.* Anaſtaſius Bibliothecarius in Leone III. agens de occurſu ejuſdem Pontificis & Caroli Magni, *& pariter ſe amplectentes cum lacrymis ſe oſculati ſunt. Et prædicto Pontifice* Gloria in excelſis Deo *inchoante, & cuncto clero ſuſcipiente, oratio ſuper cuncto populo data eſt.* Alcuinus Epiſt. 71. ad fratres in provincia Gothorum: *Et cantate Deo veſtro in concordia pacis, & unanimitate caritatis perpetuæ canticum laudis, & cum militia cæleſti laudate Deum, & dicite: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Huic hymno ſucceſſit hymnus, *Te Deum laudamus*, ut notum eſt ex auctoribus ſupra citatis: qui tamen in quibuſdam Gal- E liæ locis videtur fuiſſe uſitatus in ſolemni gratiarum actione tempore Pipini Ducis, qui poſtea Francorum Rex creatus fuit: nam in translatione corporis S. Germani Pariſiorum Pontificis, quæ ſub hujus Pipini ducatu contigit, hic hymnus in gratiarum actionem ſolemniter eſt decantatus, ut palam eſt ex narratione hujus translationis quam profert Surius Julii 25. ſi tamen auctor hujus narrationis in omnibus ſapit. Hoc inſtitutum vulgo refertur ad SS. Ambroſium & Auguſtinum qui in ejuſdem S. Auguſtini baptiſmo hunc hymnum ex tempore ediderint & decantaverint; profeſturque hujus opinionis auctor & aſſertor S. Dacius Epiſcopus Mediolanenſis in Chronico, qui floruit tempore Juſtiniani Imperatoris, cujuſque meminit S. Gregorius lib. 3. dial. cap. 4. Sed quidquid ſit de veritate hujus hiſtoriæ, certum eſt hoc Chronicon non eſſe hujus Dacii, quia probari non poteſt ullum Chronicon ab eo ſcriptum fuiſſe, nedum citatum, tum quia non redolet ſtilum temporum illorum, tum quia falſum eſt quod ibi continetur, quod S. Auguſtinus *Audiens ſanctum Ambroſium de incarnatione ad populum tractantem & prædicantem, tremens ac pallens, omnibus qui aderant videntibus, obriguerit: ac etiam finita monitione, quam ad populum B. Ambroſius populo miniſtrabat, primus ad eum Auguſtinus pervenerit*, &c. Adverſatur enim S. Auguſtini, & Poſſidii ſcriptis, nec potuit in mentem viri alicujus eruditi ac ſapientis viri, qualis fuit hic Dacius, venire. Quare ante S. Benedictum, & Teridium S. Cæſarii Arelatenſis Epiſcopi Diſcipulum, qui de hoc hymno in ſuis regulis locuti ſunt, nullus veterum illius mentionem fecit.

Myræus de Canonicis regul. cap. 2.

Nota 1084. INVOCATIO SUPER REGEM, TE INVOCAMUS, DOMINE, &c.

In coronatione Caroli Calvi quæ Metis facta eſt ante altare S. Stephani, ſeptem Epiſcopi ſinguli ſingulas benedictiones, ſeu invocationes ſuper Regem fuodunt ante ipſam unctionem. In Ordine Romano, cum ordinatur Imperator, tres funduntur orationes, prima ab Epiſcopo Albanenſi, ſecunda ab Epiſcopo Portuenſi, tertia ab Epiſcopo Oſtienſi, dum ei brachium ſiniſtrum ungit, atque inter ſcapulas. In coronatione Imperatoris Conſtantinopolitani apud Georgium Codinum libro de officiis Aulæ, ſolus Patriarcha Conſtantinopolitanus preces ante unctionem legit partim clara partim ſubmiſſa voce. Hæc autem invocatio ſuper Regem extat in officio ad ducem conſtituendum, quod vir doctiſſimus Andreas du Cheſne ad calcem Normanicorum edidit.

Nota 1085. UT SUMMI REGIMINIS SOLIUM.

In officio ad conſtituendum ducem legitur, *ut ſuam ducatus ſolium*, legendum putarem, *ſummi*, pro, *ſuam*.

Nota 1086. DEUS QUI POPULIS TUIS, &c.

Hæc oratio extat in coronatione Ludovici II & Caroli Calvi, una aut altera linea, quam hic contractior. Extat etiam in prædicto officio.

Nota 1087. IPSIUS TEMPORIBUS.

In dicto officio deeſt τὸ *temporibus*, male.

Nota 1088. SEIPSUM SEDULUS DISCAT.

Id eſt, quamvis in altiſſima poteſtatis arce collocatus, tamen memor ſit conditionis humanæ, quantis adverſis obnoxia ſit regia ſublimitas. Eſt enim regni πρόσωπον ἡδὺ, id eſt, facies blanda juxta Euripidem in Ione, & Senecam in Oedipo, quæ regem facile decipiat, qui ſe bene non noverit.

Nota 1089. CONSECRATIO REGIS. OMNIPOTENS SEMPITERNE DEUS.

Hæc oratio extat in conſecratione Henrici IV. Francorum Regis, & in coronatione Ludovici II. ſed multo contractior, inſcribiturque, *ſacri olei infuſio.* Recte quidem: nam hæc oratio dicitur, quando Rex inungitur. Habetur etiam in Ordine Romano, uſque ad hæc verba, *virtutibus*, *nec non quibus*, quibuſdam vocabulis ſubinde mutatis. Extat etiam in Pontificali Romano, ſed multo contractior: neque recitatur ibi in olei infuſione, neque etiam in Ordine Romano.

Nota 1090. IN REGNUM N. ALBIONIS TOTIUS.

Et paulo poſt: *Et totius Albionis Eccleſiam deinceps cum plebibus ſibi annexis ita enutriat & doceat*, &c. Quæ quidem verba ſatis manifeſtant aliquem Francorum Regem id temporis in Anglorum Regem unctum fuiſſe: quod tamen eſt difficile ſcitu, cum nihil tale in hiſtoricis antiquis cum Francorum, tum Anglorum reperetis, per quos huic difficultati lucem afferre quis poſſit. Nemini autem dubium eſt quam Albion, cujus hic men-

mentio eſt, ſit Britannia major. Id teſtantur veteres omnes recentioreſque Geographi. Quod ſpectat ad formulam conſecrationis, credibile eſt primo eum qui ſub hac formula fuit inauguratus prius fuiſſe regni Francorum honore decoratum, his verbis: *Et totius Albionis Eccleſiam deinceps cum plebibus ſibi annexis ita enutriat, ac doceat; muniat, & inſtruat; contra omnes viſibiles & inviſibiles hoſtes idem potenter regaliterque tuæ virtutis regimine amminiſtret: ut regale ſolium, videlicet Francorum ſceptra, non deſerat; ſed ad priſtinæ fidei pacisque concordiam eorum animos te opitulante reformet.* Quis fuerit autem ex Regibus Francorum ſub hac formula in Regem Anglorum unctus, dicere obſcurum eſt. a Ex hoc tamen apparet antiquum jus Regibus Francorum in regnum Angliæ fuiſſe. Quod etiam videtur in coronatione Henrici IV. Francorum Regis. Nam in ſupra citata formula hæc videre eſt; *Ut regale ſolium videlicet Saxonum, Merciorum, Nordanimbrorum ſceptra non deſerat*, &c. Confirmatur ex Ordine ml. Monaſterii S. Germani a Pratis, in coronatione Regis Francorum, in quo hæc eadem verba reperire eſt. Saxones autem Anglos appellari, Mercios vero & Nordanimbros eſſe populos Angliæ lippis & tonſoribus notum eſt. In eadem conſecratione littera N. videtur tranſpoſita, & referenda in hunc modum ad hæc verba, *hunc famulum tuum* N. ut ponatur proprii nominis loco, ut uſu venire ſolet.

Nota 1091. Ut regale solium, videlicet Francorum sceptra, non deserat.

Hæc verba, ut jam ſupra notatum eſt, ſupponunt eum, qui ſub hac formula in Regem Albionis ungitur, in Regem Francorum fuiſſe prius evectum.

Nota 1092. Hic ngatus oleo.

Hoc vocabulum *ri oleo*, non de ſimplici ac vulgari oleo, ſed de ſacro, quod Epiſcopali benedictione conſecratum ſit, intelligendum eſt, quo olim Reges ungi ſolebant. Unde in coronatione Ludovici II. ſupra citata huic orationi ſeu conſecrationi hæc verba præfiguntur; *ſacri olei infuſio*. Idem videre eſt in Ordine Romano, in ordinatione tum Regis, tum Imperatoris, & apud Petrum Damiani ſerm. 1. de Eccleſiæ dedicatione: *Et tunc cauitur veſtimentis ſuis, & oleo ſanctificationis aſpergitur, ut typico rore perfuſus cœleſtis unguenti plenitudine glorietur.* Nam oleum ſanctificationis juxta idiotiſmum Hebraicum eſt oleum ſanctificatum. Unde optime ab Eginhardo in annalibus ad annum DCCL. hæc unctio ſacra dicitur: *Hoc anno ſecundum Romani Pontificis ſanctionem Pipinus Rex Francorum appellatus eſt, & ad hujus dignitatem honoris unctus ſacra unctione manu ſanctæ memoriæ Bonifacii & Martyris.* Imo & Chriſmate ſacro unctos fuiſſe Reges Francorum certum eſt, ut habetur in teſtamento S. Remigii apud Flodoardum lib. 1. hiſt. Remenſis Eccleſiæ cap. 18. *Generi tantummodo regio, quod ad honorem ſanctæ Eccleſiæ & defenſionem pauperum una cum fratribus meis, & Epiſcopis omnibus Germaniæ, Galliæ, atque Neuſtriæ in regiæ majeſtatis culmen perpetuo regnaturum ſtatuens elegi, baptizavi, a ſacro fonte ſuſcepi, donoque ſeptiformis Spiritus conſignavi, & per ejuſdem ſacri Chriſmatis unctionem ordinato in Regem parcens ſtatuo*, &c. Idem videre eſt in epiſtola ſynodi apud Cariſiacum miſſa ad Ludovicum Germaniæ Regem cap. 15. *Maxime autem nobis neceſſe loqui cum illis Archiepiſcopis & Epiſcopis, qui conſenſu & voluntate regni iſtius dominum noſtrum* (Carolum Calvum) *fratrem veſtrum unxerunt in Regem ſacro Chriſmate, traditione divina.* In libello proclamationis Domini Caroli Regis adverſus Vuenilonem Archiepiſcopum Senonenſem: *Sed & poſt hanc electione ſua aliorumque Epiſcoporum, & ceterorum fidelium regni voluntate, conſenſu, & acclamatione cum Archiepiſcopis, & Epiſcopis Vuenilo in diœceſi ſua apud Aurelianis civitatem in baſilica ſanctæ crucis me ſecundum traditionem Eccleſiaſticam Regem conſecravit, & in regni regimine Chriſmate ſacro perunxit.* In epiſtola Artholdi Remorum Archiepiſcopi ad Synodum Engilenheimenſem apud Flodoardum lib. 4. hiſt. Eccl. Rem. cap. 35. *Poſtquam Ludovicum Regem favente Hugone, cunctiſque regni principibus, Gerbergam quoque reginam benedixeram, & ſacro perfuderam Chriſmate.* Et in ſecunda coronatione Caroli Calvi, cum Metis coronatus eſt in regno Lotharii anno Domini DCCCLXIX. *ad iſta verba, coronet te Dominus, iunxit eum Hincmarus de Chriſmate.* Et ita capiendus eſt locus cujuſdam anonymi de unctione Chriſmatis inter opera S. Cypriani: *Nec tamen ceſſantibus his, quæ ritu antiquo moleverant, cum in populo Chriſtiano circumciſio videretur damnabilis, & ſacrificia idololatriæ imputarentur, unctionis myſterium religio Chriſtiana contempſit; ſed ceteris generali Sanctorum conſenſu damnatis, non ſolum in Regibus, & Sacerdotibus unctionis honor permanſit, ſed in omnem populum Catholicum effuſa eſt hujus gratiæ plenitudo.* Nam in hoc ſermone agitur de unctione Chriſmatis; & Sacerdotes, id eſt Epiſcopi in ſua ordinatione, & cetera plebs Catholica in Confirmatione Chriſmate inunguntur. Quamobrem ſacrum oleum e cœlo miſſum, unde in Regem unctus eſt Clodovæus, primus inter Reges Francorum Chriſtianus, & multi ſucceſſorum ejus Chriſma appellatur. Ita in Capitulis Hincmari Archiepiſcopi Remenſis in ſecunda coronatione Caroli Calvi: *In vigilia Paſchæ, in Remenſi Metropoli baptizati, & cœlitus ſumto Chriſmate, unde adhuc habemus, perunctí, & in Regem ſacrati.* Ita appellavit Guillelmus Brito lib. 1. Philippidos agens de Philippi Auguſti coronatione:

Jamque dies aderat cunctis optata, Novembris
Quæ caput eſt menſis, qua cunctis ſanctificata
Jamdudum Sanctis, nunc longe ſanctior extat,
In qua ſceptrifero ſalſit redimitus honore
Magnanimus ſacro Rex delibutus olivo;
Quo Deus angelicis manibus, virtute parato
Divina, noſtris conceſſit regibus uti;
Ut ſacrentur eo ſoli ſpecialiter illi,
Qui ſucceſſive Francorum ſceptra capeſſunt.
Dignior ut vere Rex noſter Rege ſit omni,
Quem ſacrare ſuis Remorum Metropolites
Cum compræſulibus habet illo Chriſmate ſacro.
Hoc ad opus ſolum quod cœlica fundit oliva.
Hoc, & non alio perfundit membra liquore
Carolidæ noſtro Guillelmus præſul in urbe
Remenſi, Patrum ſervato more ſacrum,
Impoſuitque ſacro capiti diadema verendum,
Conveniente ſimul cleri populique favore,
Tam ſpeciale decus Chriſti dignatio præſtat
Nobis, Francorum qui congaudemus honori.
Sic Regem noſtrum ſibi Rex cœleſtis amicat,
Sic ſuperexaltat terreæ præ Regibus illum,
Quem facit ut ſolum ſacra conſecret unctio cœli,
Unguine cum reliqui ſacrentur materiali.

In conſecratione Henrici II. Regis Francorum miſcetur liquor ille cœleſtis ab Angelo quondam S. Re-

a Forte conſecratio hæc in Ludovici IV. cognomento ultra-Marini filii Caroli ſimplicis inauguratione fuit adhibita, qui cum ob Ogivam matrem, ex Angliæ Regum ſtirpe eſſet oriundus, in ſpem hujus regni vocatus potuit ſimul ungi in Regem Angliæ & Franciæ. Quibus non placebit conjectura hæc, meliorem ſuppeditent; doceántque quis ex Galliæ Regibus ante mortem Ratoldi Abbatis qui ann. 986. obiit, potiori jure in Regem Angliæ ungi & conſecrari potuerit.

Remigio delatus, ſacro Chriſmati. Henricus IV. Rex Francorum Carnoti unctus eſt alio liquore cœleſti, qui quondam S. Martino Turonum Epiſcopo ab Angelo cœlitus allatus eſt, cum a Nicolao Thuano Carnotenſi Epiſcopo conſecrante liquor ille cœleſtis Chriſmati ſacro admixtus fuiſſet, ut habetur in ſæpius citata illius coronatione. Fuit mos etiam olim apud Græcos ut Imperatores Conſtantinopolitani non ſimplici oleo conſecrarentur, ſed unguento, quod eſt Chriſma ſacrum, ut ex Georgio Codino mox citando patebit. Vulgo Reges non Chriſmata, ſed oleo inunguntur; ut videre eſt cap. *cum veniſſet*, de ſacra unctione. Hodie Imperator oleo exorcizato, Rex vero oleo Catechumenorum inunguntur, ut eſt in Pontificali Romano.

Nota 1093. Cujus sacratissima unctio super caput ejus defluat.

Ex his verbis patet caput eſſe partem illam quæ inungi debeat. Olim Imperatori Conſtantinopolitano in ejus conſecratione caput ungebatur in modum crucis, ut teſtatur Codinus lib. de officiis Aulæ Conſtantinop. *ὁ δὲ Πατριάρχης χρίει σταυροειδῶς τὴν κεφαλὴν τῷ θειοτάτῳ μύρῳ*, id eſt, Patriarcha ungit ad formam crucis Imperatorem divino unguento. Interea Patriarcha hanc profert *ἅγιος*, id eſt, ſanctus, quam tertio repetunt tam hi qui ſunt in ambone, quam cetera multitudo. In ſecunda coronatione Caroli Calvi quæ Metis celebrata eſt, inunctus fuit ille ad dextram auriculam, & in fronte uſque ad ſiniſtram auriculam, & in capite, ut habetur in Capitulis ejuſdem Caroli in hunc modum: *Ad iſta verba*, coronet te Dominus, *inunxit eum Hincmarus Archiepiſcopus de Chriſmate ad dextram auriculam, & in fronte uſque ad ſiniſtram auriculam, & in capite*. In Ordine Romano unguntur pectus, ſcapulæ, brachiorum internodia, & manus. In conſecratione Regum Francorum adduntur aliæ duæ unctiones, in vertice, & inter ſcapulas, ut videre eſt in conſecrationibus Henrici II. & Henrici IV. Conſtantinus Manaſſes in Chronica Synopſi ſcribit Carolum Magnum unctum fuiſſe à Leone III. a vertice ad pedes uſque:

> Οὐ μὴν ἀλλὰ χρίσας ἐλαίῳ κατὰ νόμους Ἰουδαίων,
>
> Καὶ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν ἔλαιον ἐπιχέας.

Id eſt, Verum uſus Judæorum legibus, a capite uſque ad pedes oleo unxit eum. Idem teſtatur Theophanes in Chronico: *ἔστεψεν αὐτὸν εἰς βασιλέα Ῥωμαίων ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου, χρίσας ἐλαίῳ ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν*; id eſt, Coronavit eum in Regem Romanorum, ungens eum oleo a capite uſque ad pedes. Sed in Ordine Romano Imperator Romanorum ungitur in brachio dextro, & inter ſcapulas dumtaxat. Similis eſt Principis unctio cap. *cum venisset*, de ſacra unctione: *Sed ubi Jeſus Nazarenus* (inquit ibidem Innocentius III.) *quem unxit Deus Spiritu ſancto, ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur, unctus eſt oleo pietatis præ conſortibus ſuis, qui ſecundum Apoſtolum eſt caput Eccleſiæ, quæ eſt corpus ipſius, Principis unctio a capite ad brachium eſt translata: ut Princeps ex tunc non ungatur in capite, ſed in brachio ſive humero vel armo, in quibus principatus congrue deſignatur, &c. Ad quod etiam ſignificandum, Samuel fecit poni armum ante Saul; cui dedit locum in capite ante eos qui fuerant invitati. In capite vero Pontificis Sacramentalis eſt delibutio conſervata: quia perſonam capitis in Pontificali officio repræſentat. Differt autem inter Pontificis & Principis unctionem: quia caput Pontificis Chriſmate conſecratur, brachium vero Principis oleo delinitur; ut oſtendatur quanta ſit differentia inter auctoritatem Pontificis & Principis*. Hæc ille: Ubi notanda ſunt quæ de humero ſeu armo dixit. Nam etiam pars illa victimæ apud Ethnicos honorabilior viſa eſt, & quæ maxime Regem decebat. Quare olim Eteocles, & Polynices cum ſacrificarent, Oedippo patri armum victimæ tamquam Regi & præſtantiori mittere ſolebant: qui neſcio quo caſu cum ei aliquando coxam victimæ non armum miſiſſent; ille ſe ab eis ſperni ratus ſupra modum excandeſcens diris eos devovit, ut refert Scholiaſtes Sophoclis in Oedippum Coloneum ex auctore circulatis Thebaidos;

> Ἰσχίον ὡς ἐνόησε, χαμαὶ βάλεν, εἶπέ τε μῦθον·
> Ὤ μοι ἐγώ, παῖδές μ' ὀνειδίζοντες ἔπεμψαν.
> Εὖκτο Διὶ βασιλῆϊ, καὶ ἄλλοις ἀθανάτοισι
> Χερσὶν ὑπ' ἀλλήλων καταβήμεναι Ἄϊδος εἴσω.

Id eſt, Ut cognovit miſſam ſibi eſſe coxam, in terram jecit, & dixit: hei miſero mihi, pueri me ſpernentes hoc mihi miſerunt. Precatus eſt Regem Jovem, & ceteros Deos immortales, ut mutuis interfecti gladiis in orcum deſcenderent. In Pontificali Romano ſic etiam ungitur Imperator, ſed in modum crucis: Rex vero inter commiſſuras manus & cubiti, & inter ſcapulas etiam in modum crucis. Ex quibus clarum eſt non fuiſſe ſemper eumdem ritum.

Nota 1094. Deus electorum fortitudo, et humilium celsitudo, &c.

Hæc oratio extat in coronatione Judith filiæ Caroli Calvi, quæ nupſit Edelulpho Anglorum Regi. Habetur ibi inſtar præfationis, & tantum uſque ad hæc verba: *Itaque, quæſumus, omnipotens Pater, per hujus creaturæ pinguedinem*. Cetera diſſimilia ſunt. Habetur etiam in coronatione Henrici IV. Francorum Regis.

Nota 1095. Eumque in similitudine columbæ, &c.

In ſupra memorata coronatione Judith hæc leviter, ut ſubjecto congruant, immutata ſunt in hunc modum: *Ut per hujus creaturæ pinguedinem columbæ pace, ſimplicitate, ac pudicitia decoram efficias*.

Nota 1096. Te adjuvante, &c.

Lege, ut in coronatione Henrici IV. *tuamque benedictionem, te adjuvante, toti plebi*.

Nota 1097. Deus Dei Filius Jesus Christus, &c.

Hæc oratio extat in coronatione Henrici IV. Deſideratur in officio ad conſtituendum Ducem, & in Ordine Romano.

Nota 1098. Hic detur annulus.

Hæc annuli traditio extat in coronatione Henrici II. & Henrici IV. Regum Francorum; atque etiam in Ordine Romano, ſed poſt gladii accinctionem.

Nota 1099. Accipe annulum, &c.

Hæc formula extat in officio ad Ducem conſtituendum, & in coronatione Henrici IV. Francorum Regis. Alia extat in Ordine Romano.

Nota 1100. Perseverabilitate.

Ita in officio ad conſtituendum Ducem.

Nota 1101. Oratio post annulum.

Extat in officio ad conſtituendum Ducem. Deſideratur in Ordine Romano.

Nota 1102. Hic cingatur gladius ab Archiepiscopo.

Accinctio gladii extat in Ordine Romano, in coronatione Henrici II. & Henrici IV. Regum Francorum, & in officio ad Ducem conſtituendum: videturque in vita Ludovici Pii cum in regnum reſtituitur in Eccleſia ſancti Dionyſii: *Sed Dominica quæ in craſtinum advenit in Eccleſia S. Dionyſii, Epiſcopali miniſterio voluit reconciliari, & per manus Epiſcoporum armis accingi conſenſit*. Petrus Damiani ſerm. ſupra citato accinctionis gladii nulla mentione facta, ait: *Præfertur & gladius in oculis ejus, ut cognoſcat quia vindex eſt iræ Dei in hoc ipſum conſtitutus*. Quod convenit coronationibus Henrici II. & Henrici IV. in quibus etiam gladius ante illos præfertur.

Nota 1103. Accipe gladium, &c.

In Ordine Romano extat alia formula. In officio ad conſtituendum Ducem codicis noſtri formulæ hæ præmittuntur: N. *Conſortare & eſto vir, & obſerva cuſtodias Domini Dei tui*, &c.

Nota

Nota 1104. Oratio post gladium.

Extat in officio ad Ducem conſtituendum. Abeſt ab Ordine Romano.

Nota 1105. Christianissimo Regi nostro.

Chriſtianiſſimi appellatio Regum Francorum eſt propria, & ſane antiquiſſima. Ita appellatur Pipinus Rex Francorum ab Anaſtaſio Bibliothecario in Stephano III. *Quo peracto, & eo in venerabili monaſterio cum jam facto Chriſtianiſſimo Pipino conjungente, Domino annuente, poſt aliquos dies idem Chriſtianiſſimus Pipinus Rex ab eodem ſanctiſſimo Papa Chriſti gratia cum duobus filiis ſuis Reges uncti ſunt Francorum.* In Stephano IV. cum agit de Carolo, & Carlomanno: *Dirigentes ſcilicet ipſi Chriſtianiſſimi Reges duodecim Epiſcopos ex eiſdem Francorum regionibus.* Idem videre eſt in capitulis Caroli Calvi, cap. 35. §. 3. *Ut ex ejus ore audiamus quod a Chriſtianiſſimo Rege fideli, & unanimi in ſervitio illius populo unicuique in ſuo ordine convenit audire.* In Epiſtola Carlomanni apud palatium Vernis: *Præcipue illa quæ contra malum rapinæ & deprædationis a ſanctis Patribus ſunt promulgata, & a Chriſtianiſſimis Regibus auctoritate confirmata.*

Nota 1106. Hic coronetur.

Nulla eſt impoſitio coronæ in officio ad conſtituendum Ducem.

Nota 1107. Coronet te Deus corona gloriæ, &c.

Hæc formula non extat in Ordine Romano. Habetur in coronatione Ludovici II. & Henrici IV. Regum Francorum. Extat etiam in conſecratione Caroli Calvi, ſed contractior. Coronæ impoſitionis meminit Petrus Damiani ſerm. citato: *Ponitur & corona aurea ſuper caput ejus, expreſſa ſigno ſanctitatis, gloria honoris; & opus fortitudinis.* Metropolitani eſt imponere coronam, ut videre eſt in Ordine & Pontificali Romano. Sic a Remenſi Metropolitano Guillelmo imponitur corona capiti Philippi Auguſti Regis Francorum, ut docet Guillelmus Brito loco ſupra citato:

Hoc & non alio perfudit membra liquore
Carolidæ noſtro Guillelmus præſul in urbe
Remenſi, patrum ſervato more ſuorum.
Impoſuitque ſacro capiti diadema verendum.

A Papa Leone III. Romæ impoſita eſt corona Carolo Magno cum Imperator creatus eſt, ut teſtatur Theophanes in Chronico: *ἔστεψεν αὐτὸν εἰς βασιλέα Ῥωμαίων ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου*, id eſt, Coronavit eum in Regem Romanorum in templo S. Petri Apoſtoli. Et paulo poſt, *καὶ περιβαλὼν βασιλικὴν ἐσθῆτα καὶ στέμμα*, id eſt, Cum poſuiſſet ei regiam veſtem & coronam. Idem teſtatur Conſtantinus Manaſſes in Chronico:

Καὶ στέφει περιθέμενος, ὡς οἱ Ῥωμαίων νόμοι.

Eumque corona cingit more Romano. At vero in coronatione Imperatoris Conſtantinopolitani olim, ſi novi Regis ſeu Imperatoris pater adeſſet, ipſe pater, & Patriarcha ei ſtemma imponebant; quod ſi pater abeſſet, ſolus Patriarcha, ut teſtatur Codinus lib. de officiis Aulæ, *εἰ οὖν ὡς εἴπομεν, πάρεστιν ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτοῦ, αὐτός τε καὶ ὁ πατριάρχης λαβόντες τὸ στέμμα, ἐπιτιθέασι τῇ κεφαλῇ τοῦ νέου βασιλέως*, &c. id eſt, Si igitur, ut diximus, adeſt Imperator & pater ejus, ipſe & Patriarcha accipientes ſtemma imponunt capiti novi Imperatoris: & pronuntiat Patriarcha hanc vocem, *dignus*. Quod ſi non eſt pater ipſius, hoc faciat ſolus Patriarcha. Quemadmodum autem prius in ungenti applicatione vocem, *ſanctus*, excipiebant, ſic etiam hanc vocem, *dignus*, qui in ſacro ſuggeſto ſunt, & reliqua populi multitudo acclamant tertio. Hæc ille, quid ſit autem ſtemma, docet idem Codinus ſupra eodem libro: *Χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι ὅπερ καλεῖται νῦν στέμμα, ὠνομάζετο πάλαι διάδημα. τοῦτο δὲ ἦν βλαττίον μετὰ λίθων καὶ μαργάρων κατὰ τὸ τοῦ βασιλέως μέτωπον τιθέμενον, δεσμούμενον δὲ ὄπισθεν περὶ τὸν ἐγκέφαλον, διὸ καὶ ἐκαλεῖτο διάδημα, ὅπερ ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν ἀμειφθὲν ἐγένετο οἷον ὁρᾶται τὸ σήμερον, καὶ ὀνομάζεται στέμμα*, id eſt, Noſſe autem oportet quod nunc appellatur ſtemma, id olim nominatum eſſe Diadema. Id autem erat textile purpureum cum lapillis & margaritis poſitum ad Imperatoris frontem & pone revinctum cerebrum verſus; quamobrem dicitur Diadema: quod ex eo paulatim mutatum effectum quale videtur hodie, & nominatur ſtemma. Ex quibus poſterioribus verbis intelligi datur ſtemma non omnino eſſe quod Diadema; ſed aliquid immutatum fuiſſe. In hoc textu *βλαττίον*, Interpres reddidit textile aureum, ego vero, textile purpureum. Nam blata, ſeu blatta eſt purpureus color. Gloſſæ veteres Mſs. Bibl. Corbeienſis, *blata purpura: hinc blatea camiſia linea*, Sidonius carm. 5.

Pontus Caſtorea, blattam Tyrus, æra Corinthus;

Et carm. 11.

Tantus honor, geniuſque comis, epilata rubori
Pallida blatta latet.

Unde apud eumdem in carmine epiſt. ultimæ lib. 9. dicitur *Blattifer ſenatus*. Eſt genus exquiſitiſſimæ purpuræ.

Sed, ut redeamus unde digreſſi ſumus, in ſecunda coronatione Caroli Calvi, quæ Metis celebrata eſt in regno Lotharii, corona capiti ejus a Epiſcopis impoſita eſt, ut habetur in ejus capitulis: *Ad iſta verba*, coronet te Dominus, *miſerunt illi Epiſcopi coronam in capite.* In coronatione Henrici IV. quæ facta eſt Carnoti, corona impoſita eſt illi a Nicolao Thuano ejuſdem civitatis Epiſcopo, qui univerſum celebritatis hujus ritum perfecit defectu Archiepiſcopi, ſeu Metropolitani, Senonenſi tunc ſede vacante: etſi Reginaldus de Beaune Archiepiſcopus Bituricenſis ad Sedem Senonenſem a Rege nominatus, hanc conſecrationem ad ſe ſpectare contenderet; ſed quia nondum a Papa confirmatus fuerat, Epiſcopo cedere coactus eſt. Nec Rex poterat hujus rei gratia ſe Remos conferre, urbe tunc a factioſis occupata.

Nota 1108. Accipe sceptrum regiæ majestatis, &c.

Hæc formula habetur in coronatione Ludovici II. & in coronatione Henrici IV. Francorum Regis. Sed in Pontificali & Ordine Romano non extat, ſed ſequens: *Accipe virgam virtutis*, &c. ut in codice Ratoldi ad porrectionem virgæ.

Nota 1109. Accipe virgam virtutis, &c.

Hæc formula extat in coronatione Henrici IV. toties memorata. In Ordine Romano pronuntiatur ad traditionem ſceptri & baculi. Notandum eſt hic traditionem virgæ a ſceptri porrectione diſtingui, quod etiam in coronatione Henrici II. & Henrici IV. videre eſt, & in coronatione Ludovici Regis filii Philippi I. apud Aimoini continuatorem lib. 5. cap. 5. *Qui in die inventionis ſancti Protomartyris ſacratiſſimæ unctionis liquore delibutum Regem, Miſſis gratiarum agens, abjectoque ſecularis militiæ gladio, Eccleſiaſtico ad vindictam malefactorum eum accingens diademate regni, gratanter coronavit: necnon & ſceptrum & virgam, & per hæc Eccleſiarum & pauperum defenſionem, & quæcumque regni inſignia, approbante clero & populo, devotiſſime contradidit.* Hæc autem virga eſt quam vocamus manum juſtitiæ; & ita appellatur in coronatione Henrici II. & Henrici IV. eique palma manus præfixa eſt, quod innuere videntur hæc verba hujus formulæ: *Erranti viam doce, lapſiſque manum porrige.* At in coronatione Caroli Calvi non traditur ei virga eſt, ſed palma cum ſceptro, ut in ejuſdem Caroli capitulis habetur: *Ad iſta verba*, Det tibi Dominus velle, *dederunt illi palmam & ſceptrum.* In ſignum videlicet victoriæ perſeverantis quo perveniat ad palmam gloriæ ſempiternæ: quod ſignificatur in formula ejuſmodi traditionis: *Det tibi Dominus velle & poſſe quæ præcipit: & in regni regimine, ſecundum voluntatem ſuam proficiens cum palma perſeverantiæ victoriæ ad palmam pervenias gloriæ ſempiternæ,* gra-

gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui vivit. Nam palma manus non eſt victoriæ perſeverantis ſymbolum, ſed palma arbor, ut omnibus notum eſt. Alias ſupereſt ritus qui non extat in hoc codice Ratoldi, per quem Rex ſive Imperator ſuis veſtibus exutus, regia purpura a Pontifice induitur, ut notum eſt ex Theophane in Chronico, ubi agit de Caroli Magni coronatione in Imperatorem a Leone III. *καὶ περιβαλὼν βασιλικὴν ἐσθῆτα*, id eſt, Et cum induit eum veſte regia; & Petro Damiani ſerm. ſupra citato: *Induitur denique purpura, quod eſt regiæ majeſtatis inſigne*.

Nota 1110. Extendat omnipotens Deus, &c.

Hæc benedictio extat in Ordine mſ. Monaſterii ſancti Germani a Pratis in coronatione Henrici IV. & in coronatione Caroli Calvi, quæ facta eſt Metis; ſed ei interjicitur hoc membrum: *Coronet te Dominus corona gloriæ*, &c. ad quod injungitur ab Archiepiſcopo Hincmaro, & in fine benedictionis adjicitur hoc membrum; *Clerum ac populum quem ſua voluit opitulatione tuæ ſubdere ditioni*, &c. Extat alia benedictio in Ordine Romano. Primus hic articulus extat in benedictione coronationis Ludovici II. cujus eſt hoc initium, *Dominus Deus omnipotens*, paucis verbis immutatis, juxta ſupra citatam benedictionem, quæ extat in coronatione Caroli Calvi.

Nota 1111. Ac B. Petri Apoſtolorum Principis.

Hæc verba deſunt in coronationibus ſupra citatis Caroli Calvi, & Ludovici II.

Nota 1112. Sanctique Gregorii.

Ita in Ordine ſupra citato monaſterii S. Germani a Pratis. Deſunt in coronationibus ſupra memoratis. In coronatione Henrici IV. loco iſtorum verborum legitur: *Sancti Dionyſii, B. Martini & Remigii*.

Nota 1113. Angelorum Apoſtolici.

Lege, *Anglorum Apoſtoli*: quia S. Gregorius Papa eſt Anglorum appellatus Apoſtolus, quibus miſit fidei prædicatores Auguſtinum, & quoſdam alios ſui monaſterii monachos.

Nota 1114. Et tribuat tibi gratiam, &c.

In coronationibus Caroli Calvi & Ludovici II. hic articulus incipit à ſuperioribus verbis: *Indulgeat tibi Dominus omnia mala quæ geſſiſti*.

Nota 1115. Inimicos tuos ad pacis caritatiſque benignitatem convertat.

Ita in benedictionibus ſupra memoratis. In officio ad Ducem conſtituendum corrupte legitur: *Inimicos tuos caritatiſque benignitatem convertat*. Ubi hæc benedictio ab hoc articulo initium ducit, hocque articulo & duobus poſtremis contenta eſt.

Nota 1116. Benedic, Domine, &c.

Hæc benedictio extat in Ordine mſ. Monaſterii S. Germani a Pratis. Habetur etiam in coronatione Henrici IV. Francorum Regis, ſed prolixior in coronatione Judith Anglorum Reginæ filiæ Caroli Calvi. Prior articulus benedictionis hujus primus eſt in benedictione ejuſdem Reginæ in hunc modum; *Benedic, Domine, famulam tuam, qui regna regum a ſeculo moderaris*, *Amen*.

Nota 1117. Hunc præſulem principem.

In coronatione Henrici IV. loco iſtorum verborum legitur, *Regem noſtram*.

Nota 1118. Sta et retine amodo, &c.

Hæc regni ſtatus deſignatio extat in codice mſ. ſupra citato Monaſterii S. Germani a Pratis, & in coronatione Henrici IV. ſed paulo brevior in Pontificali Romano quibuſdam verbis mutatis: pronuntiaturque cum Rex in ſolio collocatur. Extatque etiam in Ordine Romano, in quo ante hæc verba, *in hoc regni ſolio*, hæc habentur: *In hoc loco Dominus Metropolitanus ſedere eum faciat ſuper ſedem ſuam dicendo: in hoc regni ſolio*, &c.

Nota 1119. Amodo.

Adde, *& locum*, ut habetur in Ordine Romano.

Nota 1120. Suggeſtione.

Lege, *ſucceſſione*, ut in Ordine Romano.

Nota 1121. Rectitudo Regis, &c.

Hæc verba titulo carent, quæ nihil aliud ſunt, quam ſumma eorum quæ a Rege in recta regni adminiſtratione præſtanda ſunt. Extant in Ordine mſ. Monaſterii ſancti Germani a Pratis; deſunt in coronatione Henrici IV. Habentur in officio ad Ducem conſtituendum, ſed ſub forma juramenti in hunc modum: *Hæc tria populo Chriſtiano, & mihi ſubdito, in Chriſti nomine juro. In primis, ut Eccleſiæ Dei, & omni populo Chriſtiano veram pacem meo arbitrio omni tempore ſervabo. Aliud, ut rapacitates & omnes iniquitates omnibus gradibus interdicam. Tertium, ut in omnibus judiciis æquitatem & miſericordiam præcipiam: ut mihi & vobis indulgeat miſericordiam ſuam clemens & miſericors Deus, qui vivit, & regnat*: ubi vò *ut*, ad quodlibet juramentum pro particula *quod*, uſurpatur.

Nota 1122. Et tunc oſculatur omnem clerum populumque.

Datur oſculum pacis ad imitationem Samuelis, qui Saulem a ſe unctum oſculatus eſt lib. 1. Regum cap. 10. Illudque videtur in Ordine Romano; *Poſtque det ei oſcula pacis*, nempe Metropolitanus, ut illic habetur, nulla mentione facta cleri & populi. In coronatione Henrici IV. Rex oſculatur tantum Pontificem & Pares Franciæ. Ordo mſ. Monaſterii S. Germani a Pratis cum Ratoldi codice convenit.

Nota 1123. Et dicat unuſquiſque: Vivat Rex.

Ita habetur in Ordine mſ. Monaſterii S. Germani a Pratis ad priſcorum imitationem. Si quidem in ſublimatione Salomonis ad regnum Judæorum acclamatum eſt, *Vivat Rex Salomon*, lib. 3. Regum c. 1. Similem acclamationem videre eſt in coronatione Juſtini minoris apud Corippum l. 2. de laudibus illius, ut primum coronatus eſt a Patriarcha Conſtantinop.

Intonuit patrum ſubitus fragor, inde clientum
Clamores creſcunt, clamoribus adſonat æquor.
Laudibus innumeris regnantum nomina tollunt.
Juſtino vitam ter centum vocibus optant.
Auguſtæ totidem Sophiæ plebs alta acclamat,
Mille canunt laudes vocum diſcrimine mille,
Juſtinum Sophiamque pares duo lumina mundi
Eſſe ferunt: regnare pares in ſecula, dicunt;
Felices annos Dominis felicibus orant.
Inſonuit vox illa diu, tandemque quievit.

Idem obſervare eſt in coronatione Philippi Auguſti Francorum Regis apud Rigordum in ejus vita: *Cum omnibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, ceteriſque regni Principibus & univerſo clero, & populo clamantibus, Vivat Rex, vivat Rex*. Similes acclamationes extant in coronatione Henrici II. & Henrici IV. Regum Francorum.

Nota 1124. Offert Rex ad manum Archiepiſcopi oblationem.

Panem & vinum, ad communicandum videlicet. Idem eſt in Ordine mſ. Monaſterii S. Germani a Pratis.

Nota 1125. Et hic referant Deo gratias.

Ita in toties citato Ordine mſ. Monaſterii S. Germani a Pratis, canendo videlicet Hymnum, *Te Deum laudamus*, ut in Ordine Romano.

Nota 1126. Item ad Reginam benedicendam.

In eodem codice Ratoldi Abbatis Regis coronationem excipit Reginæ benedictio.

Nota 1127. Adeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, &c.

Hæc Oratio extat in coronatione Claudiæ Roma-

næ Franciæ primæ conjugis Franciſci primi.

Nota 1128. Dunc debet caput ejus ungi oleo.

Hæc capitis unctio in Reginæ coronatione extat in Ordine mſ. Monaſterii S. Germani a Pratis, in coronatione prædictæ Reginæ Claudiæ, in coronatione Eleonoris ſecundæ uxoris dicti Franciſci I. & in coronatione Catharinæ Mediceæ conjugis Henrici II. At in Pontificali Romano non ungitur Reginæ caput, ſed brachium dexterum inter manus commiſſuram, & brachii internodium, ut ſupra de unctione Regum ex eodem Pontificali obſervatum eſt.

Nota 1129. Ut quæ per manus noſtræ impoſitionem hodie Regina inſtituitur.

Hæc eadem verba extant in ſupra citato Ordine mſ. S. Germani a pratis; & credibile eſt hanc impoſitionem manus fieri ſolitam unctione completa; cum hæc oratio recitaretur: *Omnipotens ſempiterne Deus, affluentem Spiritum ſuper famulam tuam*, &c. quod ſane valde notandum eſt, quia in Regum ordinatione nihil ſimile ſupra ſcriptum eſt. Id tamen fuit olim obſervatum in coronatione Aidani Regis Hiberniæ, ut teſtatur Adamnanus in vita ſancti Columbæ Abbatis lib. 2. *Sanctus verbo obſecutus Domini ad Jovam tranſnigravit inſulam, ibidem Aidanum iiſdem adventantem diebus in Regem ſicut juſſus fuerat, ordinavit; & inter ordinationis verba de filiis & nepotibus, pronepotibuſque ejus futura prophetizavit, imponenſque manum ſuper caput ejus ordinans benedixit.*

Nota 1130. Tunc debet ei annulus mitti digito.

Inimiſſio annuli in digitum habetur in coronatione prædictarum Reginarum. Sed de ea nihil reperire eſt in Ordine & Pontificali Romano.

Nota 1131. Et barbaras gentes virtute tibi præſtita ad agnitionem veritatis advocare.

C Hæc eadem verba extant in coronatione præfatæ Claudiæ Reginæ Franciæ: quibus ſignificatur has eſſe Reginæ partes converſionis infidelium curam gerere, dum earum viri pro patriæ ſalute militant. Plena ſunt Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ monumenta piarum Reginarum, quæ pro fide Chriſtiana propoganda non mediocriter laborarunt.

Nota 1132. Tunc debet imponi Corona in capite.

Sequitur coronæ impoſitio, quæ in Pontificali Romano a Metropolitano imponitur ſeu Reginæ ſeu Imperatori. Olim Conſtantinopolitanæ Imperatricis capiti a viro ſuo Imperatore ſtemma de D manu Patriarchæ acceptum prius ab eo benedictum imponebatur, ut refert Codinas lib. de officiis Palatii Conſtantinopolitani: [illegible] id eſt: Deſcendens itaque de ſuggeſto ſacro Imperator & vir ejus, accipit de manu Patriarchæ ſtemma prius ab eo benedictum, & imponit capiti uxoris ſuæ.

Nota 1133. Accipe Coronam gloriæ.

In Ordine & Pontificali Romano ad coronæ impoſitionem aliæ ſunt formulæ. In capitulis Caroli Calvi Judith, ejuſdem Caroli filia uxor Adelulphi Anglorum Regis, ſub hac verborum formula coronatur: *Gloria & honore coronet te Dominus, & ponat ſuper caput tuum coronam de ſpiritali lapide pretioſo: ut quidquid in fulgore auri, & in vario nitore gemmarum ſignificatur, hoc in tuis moribus & actibus ſemper refulgeat. Quod ipſe præſtare dignetur, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum.* In Pontificali Romano ſceptrum E Reginæ traditur. Sed hæc ſceptri traditio, neque hic, neque in Ordine Romano, & S. Germani, reperitur.

Nota 1134. Actio nuptialis.

Id eſt, celebritas nuptiarum, quæ fit inter Miſſarum ſolemnia, ex more veteri, quem etiam videre eſt apud Tertullianum lib. 2. ad uxorem ſub

A finem: *Unde ſufficiamus ad enarrandam felicitatem hujus matrimonii, quod Eccleſia conciliat, confirmat oblatio, & obſignat benedictio, Angeli renuntiant, Pater rato habet.*

Nota 1135. Hanc oblationem famularum tuarum.

Lege, *famulæ tuæ* ill.

Nota 1136. Generatio ad Eccleſiæ, &c.

Legendum puto, *regeneratio*, quæ fit per baptiſmum videlicet ad augmentum Eccleſiæ, ut ad ornatum mundi generatio naturalis.

Nota 1137. Oblatam.

Hoc vocabulum corruptum eſt, & ſenſum perturbat: lege, *ad latam*.

Nota 1138. Infra actio ad xxx. vel annualem nuptiarum.

B Ita correxi, cum in dicto codice Remenſi mſ. legatur, Infra xxx. &c. Nota devotionem majorum, qui triceſimum & anniverſarium matrimonii diem celebrabant oblatione ſacrificii incruenti, & participatione ejuſdem ſacri myſterii.

Nota 1139. Et dicis orationem Dominicam, &c.

Hæc ſponſæ benedictio fit poſt orationem Dominicam, & omnia alia inter Miſſarum ſolemnia olim benedicebantur, ut clarum eſt ex noſtris Sacramentariis. Tamen Judith filia Caroli Calvi nubens Edelulpho Anglorum Regi, ante Præfationem benedicitur.

Nota 1140. Eam benedicis.

Non eſt novellæ inſtitutionis benedictio matrimonii in Eccleſia, ſed antiquæ [illegible] tum eſt ex loco Tertulliani ſupra [illegible] *Eccleſia conciliat, confirmat oblatio, & [illegible] nedictio*: Epiſt. Sotheri Papæ cap. 5. [illegible]
C *& ſponſa cum precibus & oblationibus [illegible] benedicantur*: Epiſt. Hormiſdæ P[illegible] cap. 6. *Ut nullus fidelis cujuſque conditionis ſit, occulte nuptias faciat, ſed benedictione a Sacerdote accepta, publice nubat in Domino*: Concilio Valentino apud Burchardum lib. 9. cap. 5. *Sponſus & ſponſa cum benedicendi ſunt a Sacerdote, a parentibus vel a paranymphis in Eccleſia Sacerdoti offerantur; & cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipſius benedictionis, in virginitate permaneant.* Ex Hilario Diacono in cap. 4. Epiſt. 4 ad Timotheum: *Homini enim unam uxorem decrevit Deus, cum qua benedicatur: nemo enim cum ſecunda benedicitur*: Sancto Iſidoro lib. 2. de Eccleſ. offic. cap. 19. *Nam quod in ipſa conjunctione connubii a Sacerdote benedicantur, hoc a Deo in ipſa prima conjunctione hominis factum.* Johannes Patriarcha Con-
D ſtantinopolitanus rogatus ab Imperatore Mauricio, ejus benedixit nuptias in palatio, ut teſtatur Theophylactus Simocatta lib. 1. hiſt. Mauricianæ cap. 10. [illegible] id eſt, Ille Imperatoris voluntatem officioſe complexus eſt, fuſis ad Deum precibus, & acceptas Imperatoris & Imperatricis manus invicem copulavit, & deprecatoriis verbis Imperatoris nuptias benedixit. Idem videre eſt lib. 7. Capitul. Caroli, & Ludovici Imp. tit. 363. *Et ſuo tempore ſacerdotaliter, ut mos eſt, cum precibus & oblationibus a Sacerdote benedicatur.* Et in capitulis Caroli Calvi, ubi ſunt benedictiones nuptiales Judith filiæ Caroli Calvi & Hermintrudis Reginæ.

E *Nota* 1141. Deus qui mundi creſcentis, &c.

Hæc oratio extat in benedictione nuptiali præfatæ Judith, ſed prolixior.

Nota 1142. Et ſuper hanc famulam tuam illam.

In præfata oratione legitur: *Et huic famulo tuo, & huic famulæ tuæ.*

Nota 1143. Sanctitatem ſit tua.

Locus corruptus; lege, ut in prædicta oratione, *ſanctitate mutua.*

Nota

Nota 1144. INSTITUTIO. Lege, *Inſtitutor*.

Nota 1145. INTER SECULUM. Lege, *Inter ſe ſeculum*.

Nota 1146. UT QUIA LONGE EST, &c.

Hæc ſunt corrupetiſſima, & ſic caſtiganda: *Ut quia longe eſt infirmius, quod homini ſimile, quam quod tibi Deo feceras, additur fortior ſexus infirmiori; ut unum efficeres ex duobus.*

Nota 1147. MIXTA. Lege, *Mixtum*.

Nota 1148. UT IN PRIORIS.

Deeſt τὸ *locum*. Lege igitur, *ut in prioris locum*. γάμοι γὰρ διαδοχῆς ἀναγκαίας ἀλύτου φάρμακα. id eſt, Nuptiæ enim ſucceſſionis neceſſariæ ſunt ioventa remedia, inquit Lucianus in amoribus.

Nota 1149. DATA SINT LEGIS INSTITUTA VENTURA.

Lege, *Data ſunt legis inſtituta venturæ*: id eſt, legis novæ, quæ connubii vincula ad perfectiorem ſtatum adduxit.

Nota 1150. SANCTORUM PIGNORUM DILIGATA.

Locus corruptus; legendum arbitror: *Et ad ſanctorum pignorum educationem diligentem ſe eſſe lignatam*, ut tota hæc periodus ſic cohæreat: *Memineritque, Domine, non tantum ad licentiam conjugalem, ſed ad obſervantiam fidei, & ad ſanctorum pignorum educationem diligentem ſe eſſe lignatam.*

Nota 1151. FIDELIS ET CASTA NUBAT, &c.

Hæc verba uſque ad finem extant in Ordine Romano, & in benedictione Hermintrudis Reginæ, & in ſupra citatis Caroli Calvi capitulis.

Nota 1152. SIT AMABILIS UT RACHEL VIRO SUO, &c.

Hæc ſunt ad ſimilitudinem ſeniorum illorum, qui bene precati ſunt Ruth Moabitidæ, cum nuberet Booz proavo Davidis, ut habetur Ruth cap. 4.

Nota 1153. NIHIL EX HAC.

In Ordine Romano, & in benedictione Hermintrudis Reginæ legitur: *Nihil in ea ex actibus ſuis*.

Nota 1154. SUBDOLUS ILLE.

Hæc vocabula deſiderantur in Ordine Romano, & in benedictione Hermintrudis Reginæ.

Nota 1155. MANDATISQUE.

Ita in Ordine Romano; particula *que*, deſideratur in benedictione Hermintrudis Reginæ.

Nota 1156. FEMINARUM.

Hoc vocabulum videtur redundare, neque extat in Ordine Romano, & benedictione Hermintrudis Reginæ. Aut certe legendum: *Harum feminarum modo*, vel, *more*, vel *inſtar*, nempe Rachelis, Rebeccæ, & Saræ.

Nota 1157. SERVIENS DEO VERO DEVOTA.

Hæc verba deſunt in prædictis benedictionibus Ordinis Rom. & Hermintrudis.

Nota 1158. MUNIAT INFIRMITATEM SUAM ROBORE DISCIPLINÆ.

Hæc verba in dictis benedictionibus poſtponuntur his verbis: *Uni thoro juncta contactus illicitos fugiat.*

Nota 1159. VERECUNDA.

Lege, *Verecundia*, ut in præfatis benedictionibus.

Nota 1160. SIT FOECUNDA SOBOLEM.

Lege, *Sit fœcunda in ſobole*, ut in Ordine Romano. In benedictione Hermintrudis Reginæ hæc verba ſunt.

A

Nota 1161. SIT PROBATA ET INNOCENS.

Hæc etiam deſunt in benedictione Hermintrudis Reginæ.

Nota 1162. CONJUNCTIONIS. Lege, *ut conjunctionem*.

Nota 1163. BENEDICTIONES. Lege, *ut benedictiones*.

Nota 1164. PLURIMI OMNES. Lege, *plurimorum*; *ad omnes*, redundat.

Nota 1165. OMNIPOTENS. Hoc vocabulum videtur redundare.

Nota 1166. UT SANCTITATEM PATREM.

Lege, *ut te ſanctitatum Patrem*.

Nota 1167. UT QUOD NON MINISTRENTUR OFFICIO.

B Locus corruptus. Legendum videtur: *Ut quod noſtro non miniſtratur officio, tua benedictione potius impleatur.*

Et hæc de nuptiis earumque ritibus pauca quidem: nam plura alia refert S. Iſidorus lib. 2. de Eccl. offic. cap. 19. ac primo de velo quo ſponſæ in nuptiis velantur: *Quod vero*, inquit, *eædem feminæ, dum maritantur, velantur: ſcilicet ut noverint per hæc ſe viris ſuis eſſe ſubjectas, & humiles.* Et infra: *Hinc etiam & nuptæ dictæ eo quod vultus ſuos velent: obnubere enim operire dicitur, Unde & nubes dictæ, eo quod æthera obtegant.* Idem patet ex S. Ambroſio in exhortatione ad Virgines: *Nubes itaque ſunt, & graves nubes quæ nupſerint. Nam a nubibus verbum nubentium tractum arbitror. Denique operiantur ut nubes, cum acceperint nupturæ velamina.* Qui mos fuit priſcorum Romanorum ut clarum eſt ex Feſto: *Quia*

C *flammeo caput nubentis obvolvatur, quod antiqui obnubere vocarunt.* Et infra: *Obnubit, caput operit; unde nuptiæ dictæ a capitis opertione.* Qui mos cum civilis ſit, & non ſuperſtitioſus, facile traductus eſt ad Chriſtianos. Secundo S. Iſidorus ſcribit nubentes poſt benedictionem vittæ colore candido & purpureo mixtæ vinculo copulari, rationemque profert in hunc modum: *Quod autem nubentes poſt benedictionem, vittæ invicem vinculo copulantur, videlicet ne compagem conjugalis unitatis diſrumpant. At vero quod eadem vitta candido purpureoque colore permiſcetur. Candor quippe ad munditiam vitæ, purpura ad ſanguinis poſteritatem adhibetur: ut hoc ſigno continentiæ lex tenenda ab utriſque ad tempus admoneatur, & poſt hæc ad reddendum debitum non negetur. Quod enim dicit Apoſtolus conjugatis*, abſtinete vos ad tempus, ut vacetis oratio-

D *ni, hoc ille candor vittæ inſinuat: quod vero ſubjungit*, & iterum revertimini in idipſum, *hoc purpureus color ille demonſtrat.* Tertio agit de annulo, qui a ſponſo ſponſæ datur; rationemque ſubjungit: *Hoc fit nimirum vel propter mutuæ fidei ſignum, propter id magis, ut eodem pignore eorum corda jungantur.* Hic ritus videtur in nuptiis Judith Caroli Calvi filiæ, in ejuſdem Caroli capitulis: *Accipe annulum fidei & dilectionis ſignum, atque conjugalis conjunctionis vinculum; ut non ſeparet homo, quos conjungit Deus.* Qui ſane eſt antiquiſſimus in Eccleſia, nam illius meminit Tertullianus lib. de Idololatria: *Neque annulus, aut conjunctio maritalis de alicujus idoli honore deſcendit.*

SCHOLIA
IN
LIBRUM SACRAMENTORUM
B. GREGORII MAGNI,

a F. Angelo Rocca, *Camerte, ſacrarii Apoſtolici Præfecto conſcripta.*

De libri nomine & Auctore.

ANTEQUAM Scholia in Gregorii Magni Sacramentorum Librum aggrediamur, duo potiſſimum ſcitu digna videntur; atque illud in primis, cur ſcilicet hujus generis Codex, preces & orationes complectens, Liber Sacramentorum, vel potius Sacramentarium, ſive Sacramentarius liber nuncupetur. Olim namque, ut Pamelius teſtatur, ſacramenta vocitabantur non ſolum Miſſæ ſacrificium, verumetiam Miſſarum orationes, quæ Euchariſtiæ ſacramentum in primis circumſpiciunt, quæque Collectæ item dicuntur ob rationes ſuo loco aſſignandas. Hinc Codex, quem præ manibus habemus, Liber Sacramentorum, vel potius & rectius fortaſſe, ſalvo meliori judicio, Sacramentarius inſcribi ſolet, ut videre eſt apud veteres & probatiſſimos Catholicæ Eccleſiæ Scriptores; e quorum numero ſunt Albinus Flaccus Alcuinus de Eccleſiaſticis officiis, cap. de Quadrageſima in Sabbato ante Palmas, & Feria ſexta in Paraſceve: Amalarius Fortunatus lib. 1. in ſecunda Præfatione, non ſemel; & cap. 1. 9. 12. 23. & lib. 3. cap. 40. & lib. 4. cap. 23. 30. 42. Micrologus cap. 13. 24. 25. 31. 42. 47. 55. Hi omnes dictis in locis non libri Sacramentorum, ſed Sacramentarii voce ſemper uſi ſunt. Ex recentioribus autem Scriptoribus, itemque probatiſſimis, Jo. Franciſcum de Paviuis in Canonizatione ſancti Bonaventuræ, ante art. 1. part. 1. tom. 7. Jo. Stephanum Durantum, lib. 2. de ritibus Eccleſiaſticis cap. 17. num. 8. Cæſarem Caronium S. R. E. Cardinalem in Martyrologio die 18. Januarii, & Jacobum Pamelium in Præfatione ad Micrologum, Sacramentarii nomine uſos fuiſſe inveni. Nam tametſi Pamelius in ſecundo tomo Liturgicon in Prolegom. de beati Gregorii Sacramentorum codice, rectius Sacramentorum librum, quam Sacramentarium inſcribi affirmat; in loco tamen citato dictum librum Sacramentarium abſolute nuncupavit. Quamvis itaque ſolus Vualafridus Strabo huic ſcribendi modo C ſuis in ſcriptis adverſari videatur; & exemplaria mſſ. quæ a Librariorum arbitrio plerumque pendent, Vualafrido ſavere videantur: tamen ad ambiguitatem ſaltem vitandam, Sacramentarium, quam librum Sacramentorum rectius inſcribi debere videtur. Si enim hujus generis opus, a B. Gregorio conſcriptum, Liber Sacramentorum inſcribatur, ſeptem Sacramenta Eccleſiæ in eo comprehendi facile quis illico ſuſpicabitur. Si autem Sacramentarium, vel Sacramentarius nuncupetur, non ſacramenta, ſed ſacramentalia, quæ circa Euchariſtiæ ſacramentum verſantur, in eo contineri quiſque poterit non ab re judicare. Utcumque autem ſit; opus, de quo loquimur, liber Sacramentorum inſcriptum non inconſulto relictum eſt, ob codices mſs. Vaticanos, qui Sacramentorum libri nomine prænotantur, & præſertim ille, ceteris inſignior, quem impreſſimus.

A Reliquum eſt ut ſecundo loco a nobis propoſitum explicemus: nam hujus generis codicem opus Gelaſii Papæ nomine prius editum invenio; deinde a Gregorio Magno reformatum, & nonnullis rebus ab aliis poſtremo auctum, ut Vualafridus Strabo in lib. de rebus Eccleſiaſticis cap. 22. teſtatur in hanc verborum formam: *Gelaſius Papa tam a ſe, quam ab aliis compoſitas preces dicitur ordinaſſe: & Galliarum Eccleſiæ ſuis orationibus utebantur, quæ & adhuc a multis habentur. Et quia tam incertis auctoribus multa videbantur inſerta, & ſenſus integritatem non habentia, curavit B. Gregorius rationabilia quæque coadunare, & ſeclaſis iis, quæ vel nimia, vel incencinna videbantur, compoſuit Librum, qui dicitur Sacramentorum, ſicut ex titulo ejus manifeſtiſſime declaratur. In quo ſi aliqua inveniuntur ad hunc ſenſum claudicantia, non ab illo inſerta, ſed ab aliis minus diligentibus poſtea credenda ſunt ſuperaddita.* Hæc Vualafridus; cujus verba ad verbum hoc loco recitavimus, ne B ipſa amplius tamquam Scholiis hiſce pro quibuſdam locis dilucidandis, frequenter deſervientia, repetamus. De hac item re luculentiſſimum extat teſtimonium Johannis Diaconi in vita ipſius Gregorii Magni lib. 2. cap. 17. in quo ait hunc in modum; *Sed & Gelaſianum codicem de Miſſarum ſolemniis multa ſubtrahens, pauca convertens, nonnulla adjiciens, pro exponendis Evangelicis lectionibus, in unius libri volumine coarctavit.* Hæc de libri Sacramentorum nomine & auctore, pro ſolutione dubitationum, quæ alicui ſeſe offerre poſſent.

Scholia.

Col. 1. *A. Item dicitur*, Gloria in excelſis Deo. *Si Epiſcopus fuerit*, &c. Alii codices habent, *affuerit*. Sed prior lectio videtur magis congruere verbis ſubſequentibus, quæ ſunt: *A Presbyteris autem minime dicitur niſi ſolo in Paſcha*. Nunc autem alius viget uſus.

C Ibidem legitur; *Deinde ſequitur Apoſtolus*. Alii codices mſs. habent: *Deinde legitur Epiſtola*. Hæc autem lectio eſt prioris declarativa, ipſam emendans.

Col. 2. *B.* In prima canonis parte, quæ incipit hiſce verbis; *Te igitur*, aliquot conſignationes crucis, quæ nunc fiunt in ipſo canone, inter illa verba: *Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata*; & inter alia illa: *Benedictam, aſcriptam, ratam*, &c. atque aliis in locis, non extant, negligentia fortaſſe Librariorum prætermiſſæ. Hæ namque crucis conſignationes omnes antiquæ ſunt, & myſteriorum plenæ, quæ dictis in locis & alibi deſiderantur; quia non ſolum ante conſecrationem ad ſanctificandum oblata; ſed etiam poſt conſecrationem ad Chriſti Salvatoris paſſionem ac mortem repræſentandam toties in Canone repetuntur, ut aperta docent S. Auguſtinus l. de Spiritu ſancto, Micrologus de Eccl. obſerv. cap. 15.

Am-

Amalar. Fortun. lib. 3. de Eccl. offic. c. 24. Ivo Carnoten. ſerm. de Convenientia veter. & nov. Sacrificij, S. Tho. 3. part. q. 83. art. 5. S. Bonavent. in expoſit. Miſſæ, Gabriel Biel in Can. Miſſæ; Gulielmus Durandus lib. 4. de divin. offic. in expoſi. Can. Stephanus Durantus de ritibus Eccleſ. & alii permulti. Hæ tamen conſignationes ſuis in locis repoſitæ non ſunt, ut textus, prout jacet, fideliter oſtendatur, apertiſſimis mendis, & innumeris quidem, tum ad punctuationem, & ad orthographiam, tum etiam ad voces ipſas pertinentibus, exceptis, quæ ſine ulla hæſitatione corrigi debebant.

Col. 3. B. Legitur in codicibus mſſ. Vaticanis *Tathei*, pro *Thaddæi*. Hanc enim vocem Tathæus per aphæreſim figuram, originem a fonte Hebraico trahere ſuſpicari poſſumus, hoc eſt ab eo nomine, quod eſt Mattathias, id eſt Donatus a Domino, vel Donum Domini; hæc namque vox, quæ componitur ex *Matthat*, quod eſt donum, vel donans; & *Ia*, Deus, vel Dominus, quaſi Donum Dei vel Domini interpretatur. Eamdem ſignificationem habet Matthias per ſignum ſyncopen, ſyllaba media detracta, necnon Matthæus, id eſt Donatus. Græci enim *ai* in *ae* diphthongum convertunt, dum aliquid ab aliis linguis transferunt in ſuam: eam autem Græcorum diphthongum Latini per *ae* pronuntiare ſolent. Quare hi nonnihil a Græcis in formandis vocibus mutuantes ex *α* & *ι*. formant diphthongum *ae* dicentes, Matthæus. Hinc Tathæus per aphæreſim quaſi Mattathæus, vel Mattathias, *Mat* ſyllaba detracta, formatur. Cum vox igitur, *Tathæus*, tam belle ad Hæbraicam vocem accedat; hanc dictionem, non illam, retinendam eſſe duxi. Adde etiam, quod Pamelius in Sacramentorum item libro, quem ſub Gregorii Magni nomine impreſſit, hanc vocem, *Tathæi*, hoc loco invenit, & reliquit: ſed in margine, *Taddæi*, appoſuit cum aſteriſco. Thaddæus autem, Laudans, ſive Confitens, Latine dicitur.

Col. 3. D. Qui pridie quam pateretur. Hoc in loco deſiderantur duæ particulæ, quæ in Miſſali nunc extant; ſed ea non inconſulto relictæ videntur. Legitur enim *Elevatis*, ſine conjunctione *&*; ita etiam *Dedit*, abſque particula enclytica iſta, *que*.

Col. 4. B. Super Diptycha. Mendoſe legebatur, Dyptitia. *Diptychum* enim ſive *δίπτυχον*, *Diptychon* Græce, duplicatum Latine dicitur, a *δὶς*, *bis*, & *πτύξ*, vel *πτυχὴ*, plica. *Diptychum* autem pro duabus tabulis, quarum una vivorum, altera vero mortuorum nomina continebat, quæ in Miſſa publice recitabantur, hoc ſumitur loco. Vivorum enim nomina in illa Canonis parte, quæ incipit, *Memento, Domine*, poſt illa verba: *famulorum, famularumque tuarum*, *&c.* Defunctorum autem poſt illa verba: *Qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis*; recitabantur. De more hoc in Eccleſia ſancta perantiquo, hoc eſt de commemoratione tam vivorum, quam defunctorum in Miſſæ ſacrificio; quorum nomina in Tabulis conſcripta erant, mentionem faciunt Gelaſius Papa ſcribens ad Anaſtaſium Auguſtum, ut videre licet in 2. Tomo concil. longe poſt medium Epiſtolæ; Innocentius primus epiſt. ad Decentium Eugubinum Epiſcopum: idque legitur de conſecratione diſt. 1. cap. 73. S. Cyprianus epiſt. 10. Tom. 1. ubi offerri nomen, & epiſt. 66. nominari in Sacerdotum prece pro Tabularum recitatione dixit; S. P. Auguſtinus ad Clerum Hipponen. ep. 137. & habetur 2. q. 1. c. 12. *Nomen.* Et. 11. q. 3. c. 50. *Quid obeſt?* Gregorius item in Regiſtro lib. 3 ep. 37. & alii permulti. Non deſunt etiam, qui de Diptychis expreſſe ſcribant. Dionyſius enim Areopagita lib. de Eccl. Hierarchia cap. 3, expreſſam facit mentionem de ſacrarum Tabularum myſtica recitatione. Nam quamvis in Latino textu legatur, *Myſtica ſanctorum recitatio*, nulla penitus de ſacris Tabulis mentiona facta: Græca tamen litera habet *ἱερῶν πτυχῶν* hoc eſt, *ſacrarum tabularum*; id quod ab interprete fuit prætermiſſum, vel ob carentiam hujus vocis, *πτυχῶν*, in ejus exemplari: aut quia de Sanctorum tantum recitatione in Miſſæ ſacrificio fieri ſolita Dionyſium loqui putavit, ut Pamelius opinatur. Innoc. item ad Arcadium Imp. necnon Eudo-

A xia Imperatrix ad eumdem Innocent. mentionem de Diptychis expreſſam faciunt. Has autem litteras videre eſt apud Gregorium Alexandriæ Archiepiſc. in vita Chryſoſtomi, ut refert Steph. Durant. Vigilius quoque Papa *diptychorum* meminit in damnatione Theodori Epiſcopi Cæſareæ Cappadociæ, ut legitur 2. Tom. Concil. inter Decreta ejuſdem Papæ. Fit etiam mentio de iiſdem diptychis apud Theodorum in hiſtoria Eccl. quam vocant Tripartitam, lib. 10. c. 25. in quo de Chryſoſtomo legitur: *Is ergo Pontifex Johannis Magni vocabulum Eccleſiaſticis διπτύχοις primum inſeruit.* Alcuinus inſuper de celeb. Miſſæ longe poſt medium, *Diptychorum* meminit hiſce verbis: *Poſt ergo illa verba, quibus dicitur*, in ſomno pacis,

B *uſus fuit antiquorum, ſicut etiam uſque hodie Romana agit Eccleſia, ut ſtatim recitarentur ex Diptychis, id eſt, Tabulis, nomina defunctorum.* Idem fere legitur apud Florum Magiſt. in expoſit. Miſſæ. Fit etiam mentio de ſacris Diptychis in Liturgia S. Marci, nec non in Synodica Procli Archiepiſcopi Conſtantinopolitani ad Domnum Epiſcopum Antiochenum epiſt. ante med. quæ extat in 2. Tom. Concil. Act. 14 Concilii Chalcedonenſis, In quinta item Synodo generali, Conſtantinopol. II. Tom. 2. Concil. Confeſſ. vel Coll. 1. in literis Juſtiniani Imp. ad Synodum ſcriptis de Theodoro, qui Mopſueſtiæ Epiſcopus fuit, legitur hunc in modum; *Deletum eſt nomen ejus a ſacris Diptychis Eccleſiæ, cujus fuit Epiſcopus.* Et infra: *Hortamur*

C *autem etiam illud diſceptare, quod vane profertur ab eis, qui dicunt non oportere poſt mortem hæreticos anathematizari; & ſequi in hoc doctrinam ſanctorum Patrum, qui non ſolum viventes hæreticos condemnaverunt, ſed & poſt mortem, utpote in ſua impietate mortuos anathematizaverunt, ſicut eos, qui injuſte condemnati ſunt, revocaverunt poſt mortem, & in ſacris diptychis ſcripſerunt. Quod factum eſt in Johanne (ſcilicet Chryſoſtomo) & in Flaviano religioſæ memoriæ Epiſcopis Conſtantinopolitanis.* Hæc fere omnia in Decreto Gratiani 24 q. 2. c. 6. quod incipit; *Sane profertur a quibuſdam, qui dicunt oportere, &c.* Quæ quidem ſententia ab Juſtiniani litteris deſumta, eumdem ſenſum habet cum eo,

D qui in iiſdem litteris extat; ſed inſulſa videtur & mutila, verbis quibuſdam a Compilatore demtis; quibuſdam vero mutatis. Nam dictio illa *ſane*, loco illius adverbii *vane* poſita, negatione ablata, non ſignificat *bene & ſapienter*; ut Gloſſa hunc locum interpretatur; ſed ſolum affirmantis eſt vox, niſi dicatur, *Sane bene profertur, &c.* vel, *Vane ſatis profertur a quibuſdam, qui dicunt non oportere, &c.* negatione in ſuum locum repoſita. Sed de his hactenus, ut ad *diptycha*, unde, occaſione ſuadente, digreſſi ſumus, revertamur. Hic ſane de *diptychis* locus in Decreto Gratiani depravatus olim extabat, ſed Romæ ſuperioribus annis ex dicto Concilio fuit emendatus: nam prius pro *diptychis*, *Diſticis*, legebatur. Hinc gloſſa dictionem

E illam, *Diſticis*, corruptam explicans, ait, *Diſticas* eſſe tabulas, a *dico dicis*, nuncupatas: atque hunc in modum textui mendoſo mendoſe Gloſſa reſpondebat. Hujuſce namque verſus Auctor, voce falſa pro vera utens, mediamque ſyllabam producens, dixit:

Clerice, diſticam lateri ne demſeris unquam.

Verſum hunc depravatum, quem Gloſſa Martiali adſcribit in Martiali reperire non potui, atque hunc in modum reſtituendum cenſeo:

Clerice, Diptychium lateri ne demſeris unquam.

Verſus enim a Gloſſa citatus textui nunc emendato non reſpondet; ſed hoc modo reſtitutus, rectam etymologiam, genuinum ſenſum, & ſyllabarum quantitatem conſervat: nam vox, *Diptycha*, vel *diptychium*, cum *pty*, ſyllaba correpta,

F ut initio hujuſce Scholii explicatum eſt, aliam habet etymologiam, a complicatione duarum ſcilicet tabularum dictam. *Diptycha* enim, ut omnes interpretantur, erant Tabulæ ex quavis materia confectæ, ſive chartæ, vel columnæ, in quibus imagines Patrum in ſuo catalogo ponebantur: Et quia *diptichum* Græce, duplicatum Latine interpretatur, ut dictum eſt; duplices illæ Tabulæ

Digitized by Google

Eccleſiaſticæ, quarum una vivorum, altera defunctorum erat, hanc fortaſſa vocem ſortitæ ſibi ſunt, translato vocabulo ab duplicibus oſtreorum teſtis, quas B. Ambroſius lib. 5. Hexaemeron c. 8. Tomo 1. *diptycham*, ſatis belle appellat: quia duplices illæ Tabulæ inſtar forſitan teſtarum oſtreorum erant ita complicatæ, ut una ſuper alteram contracta, clauderentur. Hac itaque, ut reor, translatione litteræ a quovis Principe emiſſæ, & ſignis obſignatæ, a duplicatis Tabellis, Briſſonio teſte, Diplomata dicta credantur, quales ſunt etiam Literæ patentes, ſive Bullæ Pontificiæ, eaſque litteras complicatas, ſive duplicatas, & ligno trajecto obſignatas fuiſſe dicunt: quod enim Græci διπλοῦν dicunt, Latini *duplam* vocant. Hinc duplicatæ Tabellæ, Diplomata, & *diptycha* nuncupantur. Hac item ratione *Pugillares*, ſive Pugillaria, id eſt Tabellæ cereæ, ligneæ, vel alterius materiæ, in quibus ſtylo ſcribitur, variis nominibus apud veteres vocitabantur. Aliæ enim quintuplices, vel Pentaptycha, πεντάπτυχα: aliæ triplices, vel Triptycha, τρίπτυχα: aliæ duplices, vel Diptycha δίπτυχα, dicebantur. Quare ſicut a Suetonio in Auguſto Diplomata, vel *diptycha*, duplices Tabellæ dictæ ſunt: ita *diptychum* ab Auſonio bipatens Pugillar nuncupatum fuit. In Codice autem Th. ut doctiſſimus refert Briſſonius in lib. 4. de verborum ſignificatione, duplices Tabellæ *diptycha* Imperatorum nominantur: quæ etiam *diptychia* non inſulſe dici poſſe autumo, auctoritate S. Patris Auguſtini perſuaſus: ipſe enim in lib. 15. contra Fauſtum Manichæum c. 4 ſub perſona Fauſti, &c. in reſponſione contra eumdem, duas Tabulas illas Moyſis lapideas, (quarum una complectitur tria præcepta ad Deum pertinentia, ſeptem vero ad proximum) *diptichium lapideum* non ſemel appellavit. Duplices igitur Tabulæ illæ Eccleſiaſticæ, quarum una vivorum, altera vero defunctorum nomina in Miſſæ Sacrificio recitanda continebat, *diptycha* jure ſuo dicebantur, non *diptycia*, ut mendoſe ob incuriam Librariorum in exemplari legitur Vaticano. Nec ſilentio prætereundum videtur, quod frequenter ſeſe offert in hoc Sacramentorum libro de locis, in quibus vivorum ac defunctorum, ſive etiam Sanctorum nomina ſunt recitanda. Ubi enim aliquorum memoria nominatim fieri ſolet, in vetuſtiori Vaticano Codice non invenitur litera N. nominis exprimendi ſignum, ſed hæ literæ ILL. quæ ad Codicis antiquitatem repræſentandam relictæ ſunt.

Col. 4. *C.* Parte illa, quæ incipit: *Nobis quoque peccatoribus*, legitur Agathe & Agne in ſexto caſu, Græcæ declinationis forma retenta, pro Agatha, & Agnete; ut Agathe, es; & Agnes, es; id quod apud multos Latinos erat in uſu, & præſertim apud S. Ambroſium, & quidem frequenter. Hinc Prudentius in Periſteph. utitur declinatione Græca hunc in modum:

Agnes ſepulcrum eſt Romulea in domo
Fortis puellæ, Martyris inclytæ.

Hoc enim in loco ponitur Agnes pro Agnetis: nonnulli tamen Codices habent Agnis ſepulcrum: ſed Agni, Agnis, eſt declinatio omnino Græca, litera η, per ι, non per e prolata, ut γραμματική, ῆς, ῥητορική, ῆς, quas voces Latini in ſuam vertentes linguam, dicunt Grammatice, es: Rhetorice, es, &c. Agathe igitur pro Agatha, & Agne pro Agnete ponuntur. Id quoque videre eſt, & copioſius in feſtis earumdem Sanctarum.

Col 3. *D.* In eodem Sacramentario ſunt qui legunt Agna, Agnæ, ut habetur in Pamelii Adnotationibus.

Col. 8. *A.* In Præfatione Codex unus mſ. habet: *Per hunc inviſibilium amore rapiamur.* Sed tres mſſ. concordant cum Miſſali Romano, in quo legitur: *Per hunc in inviſibilium amorem rapiamur.* Quam ſane lectionem veluti magis congruam, quam priorem, in hoc Sacramentorum libro reponendam eſſe cenſui.

Col. 8. *E.* In Oratione, *Largire quæſumus*, legebatur, *Fidei, Spei & ſecuritatis augmentum*, idque tantum in uno Codice mſ. At ceteri habent, *Fidei, Spei & Charitatis augmentum*: ſed quia prior lectio de mendo ſuſpecta eſt, ſecundam retinendam eſſe judicavi.

Col. 9. *D.* In Secreta legebatur: *Suſcipe, Domine, &c. Ut quod illos paſſio glorioſos, nos devotio reddat innocuos*, In prima clauſula deſideratur verbum *fecit*, quod, ne locutio mutila relinqueretur, repoſui; cum præſertim in Miſſali legatur, *Efficit*, & in Pamelii Adnotationibus *Fecit*: quod etiam in alio MS. invenitur.

Col. 21. *B.* 22. *D.* 24. *A.* 29. *D.* Videre eſt Miſſam SS. Virginum & Martyrum Agnes & Agathes: quarum nomina more Græco declinata aperte cernuntur, ut ſuperius copioſe oſtenſum eſt initio hujus col.

Col. 24. *B.* Poſt orationes ad complendum, quæ nunc in Miſſali dicitur, Poſtcommunio, ponitur oratio, quæ in Codice Vaticano a nobis impreſſo *ad Collectam* inſcripta reperitur. Eſt autem inſtar orationis, quæ ſuper populum dici ſolet; & nuncupatur collecta, eo quod, ut ait S. Bonaventura in expoſit. Miſſæ, cap. 2. Tom. 7. omnes adſtantes Miſſæ, ſe debeant devote colligere, & cum Sacerdote fideliter orare: vel ut aliqui dicunt, quia Miſſarum orationes, collecto populo, celebrari ſolent. Quæ ſane ſententia mihi non arridet: propterea quod omnia, quæ in Miſſa dicuntur, Collectæ hac ratione dici poſſent. Quare cum Walafrido Strabone c. 22. *Collectas nuncupari dicimus, quia neceſſarias orationum petitiones compendioſa brevitate colligimus, ſive concludimus.* Vel quia *Sacerdos, qui legatione fungitur pro populo ad Dominum, omnium petitiones in orationibus colligit, atque concludit*, ut cap. 3. de Eccleſ. obſervationibus ſentit Micrologus, qui ibidem, quænam magis proprie nuncupentur collectæ, docet hiſce verbis: *Illæ tamen ſpecialius Collectæ vocari videntur, quæ apud Romanos ſuper Collectam populi fiunt, dum colligitur, ut procedat de una Eccleſia in aliam ad Stationem faciendam, ut in capite jejunii illa oratio*, Concede nobis Domine, *apud S. Anaſtaſiam ſupra Collecta populi dicitur, qui Stationem apud S. Sabinam celebraturus eſt.* Hæc Micrologus. Dicta oratio reperitur hodie in Miſſali poſt Cinerum benedictionem ac dationem ante Miſſam. Antiquitus enim in feria IV. Cinerum colligebatur populus apud S. Anaſtaſiam, ubi dicta oratio recitabatur, deinde ad S. Sabinam pro Statione celebranda procedebatur; ſicut in die Aſſumtionis B. Mariæ ſemper Virginis legebatur hæc oratio, *Veneranda nobis Domine*, in Statione, qua cum imagine Chriſti, ut legitur in Ordine Romano pag. 84. procedebatur a Sancta Maria minore (quæ eſt in foro Boario ad Arcum Veſpaſiani, nunc Eccleſia S. Mariæ novæ nuncupata) ad S. Adrianum, ubi fiebat Statio: Miſſa vero ad S. Mariam Majorem: & in die Nativitatis ejuſdem recitabatur oratio *Supplicationem ſervorum*, *&c.* quando Litania a S. Adriano ad S. Mariam exibat juxta B. Gregorii Papæ Magni conſuetudinem, ut Radulphus Tungrenſis ait de Canonum obſervantia, propoſ. 13. & fuſius propoſ. 23. ubi de his tribus Collectis ac Stationibus loquitur.

Col. 29. *B.* In die Febr. 22. in qua celebrari ſolet Cathedra S. Petri in Antiochia, legitur titulus Miſſæ hunc in modum: *Cathedra S. Petri in Roma*. Locum vitio Librariorum mendoſum eſſe reor, cum Roma pro Antiochia ponatur. De Cathedra Antiochena, quæ die 22. Febr. celebratur, mentionem facit Ordo Romanus pag. 24. Antiphonarius B. Gregorii Micrologus cap. 48. & Ivo Carnotenſis Epiſcopus. Cathedra Romana quæ ſub die 18. Januarii nunc celebratur, nec in Antiphonariis, nec in Lectionariis, nec in Sacramentariis tam mſſ. quam impreſſis invenitur, nec de ea apud veteres Scriptores de ritibus Eccleſiaſticis fit ulla mentio, propterea quod divinum de Cathedra Romana officium inſtitutum fuit a Paulo IV. per Bullam ſub die 18. Januarii M. D. LVIII. Romæ, VIII. Idus Jan. anno ſui Pontificatus III. Hinc in Breviariis antiquis ante Pauli IV. Pontificatum impreſſis, Cathedra Romana, quæ ſub die 18. Januarii celebratur, non reperitur, quod ſciam: extat tamen in Martyrologiis, quæ de hac Cathedra luculentiſſimum reddunt teſtimonium. Non deſunt hac etiam de re alia teſtimonia, & quidem permulta, quæ Cæſar Baronius S. R. E. Card. vir ſane eruditiſſimus, & in hiſtoriis Eccleſiaſticis mirifice verſatus, in ſua notatione

Vide Hugonem Menardum in notis, 179. & 180.

tione ad Martyrologium Romanum ſub die 18. Januarii copioſe atque inſigniter recenſet. In Gallia tamen & Hiſpaniæ partibus ante Pauli IV. Decretum, hæc Romanæ Cathedræ feſtivitas colebatur, ut in ipſamet Bulla 40. enarratur.

De Miſſa Cathedræ, quæ in codicibus MSS. Vaticanis ſub die 22. Februarii extat, Card. Baronius mentionem facit, eamque ſub die 18. Januarii in eadem notatione in Martyrologium Romanum citat tamquam Cathedræ Romanæ Miſſam: propterea quod collecta, quæ habetur in alia Miſſa ejuſdem diei, ad Cathedram item Romanam pertinere videtur. Cathedra tamen Antiochena in inſigniori MS. Sacramentario ſub die 22. Februarii extat nomine Cathedræ Romanæ; cujus Miſſæ Præfationem idem Card. Baronius fere ad verbum recitat, hac dictione (*Mundaſti* pro *Fundaſti*) excepta. Legitur enim in exemplaribus mſſ. Vaticanis in hanc verborum formam: *Quam* (*ſcilicet Eccleſiam*) *in Patriarchis fundaſti, in Prophetis præparaſti, in Apoſtolis condidiſti, &c.*

Col. *1339 *A.* In oratione, quæ incipit: *Omnipotens ſempiterne Deus, &c.* multa deſunt, quæ in alio exemplari reperiuntur, ut videre eſt apud Card. Baronium Tom. 1. Annal. Eccl. pag. 328. D. Ut autem id planum fiat, orationem ipſam hoc loco apponere viſum fuit. In exemplari Vaticano ita jacet:

* Edit. Guſſ. hæc autem deſiderantur in mſſ.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui ineffabili ſacramento Apoſtolo tuo Petro Principatum in Romani nominis arce poſuiſti: præſta; ut quod in orbem terrarum ejus prædicatione inchoavit, Chriſtianæ devotionis ſequatur univerſitas. Per, &c.

Hæc ex codice MS. Vaticano.

Baronius ita legit:

Omnipotens ſempiterne Deus, qui ineffabili ſacramento Apoſtolo tuo Petro Principatum Romæ urbis tribuiſti, unde ſe evangelica veritas per tota mundi regna diffunderet; præſta, quæſumus, ut quod in orbem terrarum ejus prædicatione emanavit, univerſitas Chriſtiana devotione ſequatur.

Hæc ex Baronio, qui in primo Annal. Tomo, & in Martyrologio preces hasce in antiquis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Ritualibus libris, ſive Breviariis ſe inveniſſe teſtatur.

Col. 29. *B.* In prima oratione Miſſæ in Cathedra S. Petri, *Animas ligandi atque ſolvendi Pontificium tradidiſti.* Hæc in illuſtriori vaticano codice mſ. extant, ſed in aliis mſſ. ejuſdem Bibliothecæ, atque in codice Liturgicon impreſſo a Pamelio, hæc dictio, *Animas*, deſideratur; quamvis ſine ipſa particula, quæ in Miſſali Romano reperitur, lectio eumdem etiam ſenſum habere queat.

Ibidem hac in Miſſa ſeſe conſiderandum offert, cur in fine poſt orationem ad complendum, quæ nunc Poſtcommunio in Miſſali Romano dicitur, addatur Collecta ſuper populum, quæ nunc non niſi in feriis tantum Quadrageſimæ uſque ad quartam feriam majoris hebdomadæ incluſive dici ſolet, ut in Miſſali videre eſt. De hoc ritu Micrologus de Eccleſiaſticis obſervationibus c. 51. rationem reddit, dicens: *Oratio poſt communionem pro ſolis communicantibus ſolet orare. Populus autem etſi quotidie in Quadrageſima conveniat, non tamen quotidie ut deberet, communicat. Ne ergo populus ita oratione, ut communione careret, adjecta eſt oratio ſuper populum, in qua non de communicatione, ſed pro populi protectione ſpecialiter oratur. In Dominicis tamen diebus non dicitur, quia genuflexio vitatur, quæ buic orationi a populo antiquitus perſolvebatur; vel potius ideo, quia omnes juxta atteſtationem S. Ambroſii, in Dominicis diebus communicare deberent: quibus & oratio poſt communionem pro benedictione ſufficere poſſet.* Hæc Micrologus qui tacitæ item objectioni infra reſpondet; cur ſcilicet in Dominicis ac feſtis diebus, in quibus genuflexio admitti non ſolet, oratio ſuper populum fuerit adjecta: (ut videre eſt in hoc Sacramentorum libro) deinde conſuetudo hæc poſtremo inoleverit, ſicut Miſſale Romanum id aperte demonſtrat. Micrologus itaque hunc ait in modum: *Beatiſſimi quoque Patres noſtri, Ambroſius lib. 4. De Sacram.* *cap. 4. & de Conſecr. d. 2. cap. 56. & Aug. ſerm. 28. De verbis Domini, Tom. 10. ad quotidianam nos hortantur communionem. Sed quia hoc modo nec ab omnibus Preſbyteris in Quadrageſima, nedum a laicis obſervatur; congrue adjecta eſt oratio ſuper populum, ut vel eo tempore ultima benedictione populus non careret, dum tamen communicare non ſoleret. Hanc quoque & illa conſuetudo apud modernos, quæ non fuit apud antiquos, inoleviſſe videtur, ut & in aliis temporibus, etiam Preſbyteri poſt finem Miſſæ benedicant, ne populum ita benedictione, ut communione privatum diſcedere permittant.* Hæc de oratione, quæ ad complendam inſcribitur, quia Miſſa eſt completa. Eadem vero appellatur Poſtcommunio, quia poſt communionem pro ſolis communicantibus dici ſolet, ſicut ſoli communicantes divinis myſteriis antiquitus intereſſe ſolebant: Catechumeni vero & pœnitentes, ut qui nondum ad communicandum ſe paraverunt, ante oblationem exire jubebantur, eodem Micrologo teſte in loco citato.

Col. 30. *D.* Hoc loco extat Miſſa B. Gregorii Papæ. Unde aperte dignoſcitur multa, ut in Præfatione dictum eſt, poſt tempora Gregorii Magni huic Sacramentorum libro adjecta fuiſſe. De hac Miſſa idem fere dixit Grimoldus in Præfatione in ſuum Sacramentorum librum.

Col. 39. *D.* In præfatione codex Vaticanus habet: *Fides additur.* Sed in codice a Pamelio legitur: *Fides alitur.* At quoniam hanc lectionem congruentiorem eſſe ratio docet, hanc retinendam cenſui. Legitur enim ibi: *In quo* (ſcilicet *Chriſto*) *jejunantium Fides alitur, provehitur; Charitas roboratur; Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Quæ in codicibus Vaticanis non extant, reddunt tamen lectionem clariorem, & verbis, quæ ſequuntur congruentiorem. Prior autem lectio non improbatur, præſertim cum videatur conſona iis, quæ habentur in Evangelio: *Domine, adauge nobis fidem.*

Col. 41. *E.* Sabbato in XII. *Lect. menſis primi, hoc eſt, Martii.* Unumquodque Sabbatum Quatuor temporum in hoc Sacramentorum libro inſcribitur, *Sabbatum duodecim Lectionum*, ſive *in duodecim Lectionibus*, quia in ſingulo quoque Sabbato Quatuor temporum duodecim Lectiones Scripturæ ſacræ legi ſolebant, ſicut in Sabbato ſancto Majoris hebdomadæ nunc fieri ſolet, ſi numerus Lectionum obſervetur: nam tunc temporis ſex tantum lectiones legebantur; ſed illæ ſex dicebantur duodecim, quia illæ ſex Latine & Græce in Romana Eccleſia a duodecim Lectoribus legebantur, propter rationes quas aſſignat Alcuinus cap. in Sabbato. De duodecim Lect. Amalarius lib. 2. cap. 1. Bernò de Miſſa cap. 7. & Micrologus cap. 28. Nunc autem duodecim lectiones Latinæ leguntur in Sabbato ſancto Paſchatis; in ceteris vero Sabbatis Quatuor temporum ſex tantum item Latinæ legi ſolent.

Col. 51. *B.* Codex unus Vaticanus habet: *Noſtroque omnium Domino*; alius autem: *Noſtrorum que Domino*; ſed quia utraque lectio bonum reddit ſenſum, priorem reliquimus.

Col. 57. *D.* Super Secretam. Hac in oratione ſunt duæ lectiones, quarum una eſt: *Quæ temporali nos conſolatione lætificent, ut promiſſa certius non deſperemus æterna.* Altera eſt: *Quæ temporalem conſolationem ſignificent.* Codices varii ſunt; hinc priorem lectionem tamquam clariorem, magiſque congruam retinendam cenſui.

* *Col.* 58. *A.* In ultima Collecta ad complendum duæ ſunt lectiones, quarum una eſt: *nullis inficiantur adverſis.* Altera eſt: *Nullis afficiantur adverſis.* Utraque bonum reddit ſenſum, ſed priorem, quæ in illuſtriori mſ. Vaticano extat, retinendam exiſtimavi.

Col. 62. *D.* Hic die, quæ eſt Feria IV. Majoris hebdomadæ, ponuntur orationes pro quocumque ſtatu, eædemque leguntur in Feria V. in ceteris autem codicibus nonniſi in feria VI. De hac re nihil certi habetur, ſed conjicere poſſumus, bis in Majori hebdomada pro omnium ſtatu orandi ritum fuiſſe in Eccleſia ſancta antiquiore, cum in ſexta tantum Feria hujus generis orationes recitentur.

Col.

Col. 65. *B.* Præfatio quamvis variis lectionibus non careat juxta varios codices mſſ. eas tamen tamquam parvi momenti hoc loco apponere non libuit. Unam autem vocum varietatem ponendam cenſui, quæ eſt de Juda proditore, & novisſima Chriſti cœna, hunc in modum juxta codices Vaticanos: *Pattar mitis Domiaas immitem Judam, & ſuſtinet pius crudelem conbivam.* Codex autem a Pamelio impreſſus habet; *Paſcit igitur mitis Dominus immitem Judam, &c.* Utraque lectio bona eſt; licet hæc lectio probabilior videatur, cum de cœna, vel de convivio hac in Præfatione ſermo ſit, ut inibi videre eſt; priorem tamen lectionem, tamquam magis communem ac receptam, retinuimus, ne temere fiat mutatio, neceſſitate id non poſtulante.

Ibid. C. A verbo *relaxavit*, excluſive, uſque ad finem Præfationis, multa ex iis non reperiuntur in aliis codicibus, majori ac celebriori Vaticano excepto.

Col. 67. *A.* In oratione pro benedictione olei, ultima dictio videtur mutila: *unde unxiſti Sacerdotes, Reges, Prophetas, & Martyres, Chriſma perfectum tuum, Domine, a te benedictum &c.* Hæc in Vaticano codice. Codex autem a Pamelio impreſſus ita legit: *Unde unxiſti Sacerdotes, Reges, Prophetas, Martyres, Chriſma perfectum tuum, Domine, & a te benedictum, permanens in viſceribus noſtris, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Quæ etiam lectio videtur trunca & mutila, cum deſit aliquod verbum ad finem.

Col. 69. *C. & D.* Feria 6. Majoris hebdomadæ in prima & ſecunda rubrica ſunt nonnullæ voces adeo obſcuræ ob ſcriptionem ipſam, ſenſumque earum, ut ſi quæ ex iis compendiariæ (quas breviaturas Italice vocitamus) diſſolvantur, ſive explicentur, nihil certi, quod congruentem reddat lectionem, elicitur. Notis autem abbreviata ſunt hæ; *Sacrãrio*, & *Pbrũm*, quæ ſi pro *Sacramentario*, & *Preſbyterorum* ſumantur, quid hoc in loco ſibi velint, non ſatis conſtat; præſertim vero pro *Sacramentario*; niſi hic aliud compendioſum citetur Sacramentarium, unde hoc deſcriptum ſit, & *Preſbyterorum Eccleſiæ* pro Eccleſiis non cathedralibus accipiantur, ut videre eſt in Ordine Romano ad officium Paraſceves. Quod ſi hoc modo accipiendum erit, interpunctura aliter facienda videtur, ut ſuo loco videre eſt.

Col. 69. *E. Poſito ante eam*, id eſt Crucem, *Oratorio*, &c. Oratorium hoc in hoc loco pro quanam re ſumatur, nihil adhuc invenire libuit; quod ſi pro Oratorio intelligatur, nec ſic quidem ad rem facere videtur. Oratorium namque eſt locus, in quo oratur; id autem ante Crucem locari non ſolet in die Paraſceves, dum Crux adoratur. Alcuinus tractans ritum adorationis in die Paraſceves, recitat eadem verba, quæ leguntur in Sacramentario; ſed pro Oratorio, *Orario*, leg. Idem legitur in Ordine Romano; dum ritus adorandæ Crucis in die Paraſceves enarratur. Orarium autem, ab orando dictum, pro ſtola quam Oratores, id eſt Prædicatores ad collum geſtant, ſumi ſolet, ut ait Alcuinus, Rabanus, & Beda. Quæ ſane res huic loco non congruit, niſi Oratorium etiam ab orando dictum, ſumatur pro aulæo, aut tapete ante Crucem ſtrato, ſuper quo, genibus flexis, oratur, & Crux denique adoratur.

Col. 121. *C.* Oratio, quæ dicitur Secreta, in feſto beati Leonis mutata eſt, quia ubi olim in Sacramentario antiquo legebatur: *Annue nobis, Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc proſit oblatio, &c.* Hodie legitur in Miſſali: *Ut interceſſione B. Leonis hæc nobis proſit oblatio*; quæ ſane ſecreta hodie in Miſſa S. Greg. Papæ legitur. Hæc autem mutatio facta videtur ad clariorem expreſſionem, & intelligentiam rei, cum Sancti noſtris orationibus non indigeant, ſed nos potius eorum interceſſionibus opus habeamus; immo qui pro Sanctis oraret, eis injuriam faceret, ut Auguſtinus & alii Doctores affirmant. Auguſt. ſerm. 17. De verbis Apoſtoli, To. 10.

De hac mutatione fit mentio in Decretalibus lib. 3. tit. 41. De Celebratione Miſſarum cap. 6. *Cum Marthæ*, §. Tertio loco, ubi Innocentius III. reſpondens Archiepiſcopo Lugdunenſi, de hujuſmodi mutatione olim facta, ait: *Unde quod in pleriſque orationibus continetur, proſit vel proficiat huic Sancto, vel illi, talis oblatio ad gloriam & honorem, ita debet intelligi, ut ad hoc proſit, quod magis a fidelibus glorificetur in terris. Licet plerique reputent non indignum, Sanctorum gloriam uſque ad judicium augmentari; & ideo Eccleſiam interim ſane poſſe augmentum eorum glorificationis optare.* Hæc Innocentius. Quare ſatis conſtat hanc orationem, de qua nunc agitur, non eſſe immutandam, tum quia ſenſu bono non caret, tum maxime, quod ex hac re hujus Exemplaris antiquitas comprobatur; cum ante Innocentii tempora, qui circa ann. 1208. vixit, hæc lectio, quam in hoc Sacramentario reperimus legeretur. Hujus autem nodi ſolutio quamvis mihi perſpecta eſſet, ubi primum difficultas mihi ſeſe obtulit, ut meis olim Collegis in Typographia Vaticana degentibus reipſa oſtendi; locum tamen Canonis, quo ſolutio mirum in modum illuſtratur, Franciſcus Toletus S. R. E. Cardinalis, vir undequaque doctus, mihi in memoriam revocavit.

Col. 122. *C.* De Vigiliæ Aſſumptionis B. Mariæ, in prima oratione, quæ ad Deum Chriſtum de B. Maria Virgine directa eſt, legitur hunc in modum: *Da, quæſumus, ut ſua nos defenſione* (beata ſcilicet Virgo) *jucundos faciat ſuæ intereſſe feſtivitati.* *faciat* igitur; non *Facies*: ſalvo tamen meliori judicio, legendum videtur.

Col. 138. *C.* Natale omnium Sanctorum in Oratione prima legitur; *multiplicatis interceſſionibus.* Hoc loco licet in Miſſali Romano legatur, *interceſſoribus*; prior tamen lectio non eſt contemnenda.

Col. 139. *B.* Sanctorum quatuor Coronatorum Miſſa extat, ut in Rubrica legitur, in qua etiam redditur ratio cur de quinque Sanctis mentio fiat in oratione, *Claudio* videlicet, *Nicoſtrato*, *Symphoriano*, *Caſtorio*, atque *Simplicio*. In titulo autem de quatuor tantum, *Severo* videlicet, *Severiano*, *Victorino*, & *Carpophoro*. Ad hanc rem comprobandam facit Titulus Eccleſiæ, quæ nomine Sanctorum quatuor Romæ vocitatur; & die 8. Novemb. ſanctorum quatuor Coronatorum feſtus dies agitur. Rubrica Sacramentarii ſic jacet: *Quatuor Coronatorum nomina hæc ſunt: Severus, Severianus, Victorinus, & Carpophorus; quorum dies natalis per incuriam negligentius minime reperiri poterat; ideo ſtatutum eſt, ut in eorum Eccleſia, horum quinque Sanctorum, qui in Miſſa recitantur, natalis celebretur, ut cum iſtis quoque eorum memoria pariter fiat.* Hac in Rubrica habetur Sermo de ignoratione diei natalis quatuor Coronatorum; ſed in Breviario Romano, de nominum eorumdem Sanctorum ignoratione in hanc legitur verborum formam: *Extat in Urbe Eccleſia ſanctorum Quatuor Coronatorum, quorum diu ignota nomina divinitus poſtea patefacta ſunt; ubi non ſolum illorum quatuor, ſed etiam quinque Martyrum corpora honorifice ſepulta ſunt; & eorum Feſtivitas vi. Idus Novembris celebratur eodem die.* De quatuor Coronatis, & quinque aliis, Beda, Uſuardus, Ado, Surius, Baronius, & alii loquuntur, affirmantes quatuor Coronatorum nomina diu incognita fuiſſe, ob idque ſtatutum ut anniverſaria dies ipſorum una cum quinque illis ſub nomine Quatuor Coronatorum recoleretur. Surius ex Martyrologio Adonis de Quatuor Coronatis ait hunc in modum: *Severus, Severianus, Carpophorianus, & Victorinus, ſepulti ſunt milliario ab urbe tertio, in Arenario, juxta corpora SS. Martyrum; Claudii, Nicoſtrati, Symphoriani, Caſtorii, & Simplicii. Paſſi ſunt autem vi. Idus Novembris, poſt duos tamen annos paſſionis horum quinque Martyrum. Cum autem nomina minime reperirentur, ſtatuit B. Melchiades Epiſcopus, ut anniverſaria Quatuor Coronatorum dies, ſub nominibus ſanctorum quinque Martyrum recoleretur. Intercurrentibus tamen annis, cuidam ſancto viro etiam nomina eorum revelata ſunt. Feſtivitas vero, ut fuerat ſtatuta, celebris in aliorum Martyrum feſtivitate permanſit; ut locus Quatuor Coronatorum nomine inſignis.* Hæc Surius. Quatuor Coronatis Eccleſiam erexit Honorius Papa, eamque, Baronio teſte, reſtituit, dictorumque ſanctorum omnium, quos ſuperius nominavimus corpora, Leo IV. invenit: & ficut

Tabula

Tabula item lapidea ad altare majus ejuſdem Eccleſiæ affixa docet, inibi ea condens collocavit.

Col. 226. *B.* In illa ſacri Canonis parte, quæ incipit, *Communicantes*, & communiter inſcribitur, *Infra actionem*, hoc in loco titulus eſt, *Intra actionem*: quamvis enim ad col. * 247. (*Infra actionem*) ſemper legatur; ab hoc tamen loco ad finem uſque Sacramentarii, titulus, ſive rubrica eſt: *Intra actionem*, & rectius quidem; facer enim Canon, qui a quibuſdam in quinque partes, ab aliis in quindecim dividi ſolet, incipit a verbis illis: *Te igitur, clementiſſime Pater*, &c. & finem habet ad eum uſque locum: *Memento etiam, Domine*. Vel ſecundum alios uſque ad illud: *Oremus, præceptis ſalutaribus moniti*. Vel ſecundum alios & majus ad illa uſque verba: *Libera nos, quæſumus, Domine*. Et quatuor ſibi ſortitur nomina, Biele teſte lect. 15. in Can. Miſſæ; quia non ſolum dicitur Canon, id eſt regula ad venerabilis Euchariſtiæ conſecrationem ordinata; vel ut ait Walafridus Strabo cap. 22. & Micrologus cap. 12. quia in eo eſt legitima & regularis Sacramenti confectio; ſed etiam Secretum appellatur, quoniam, ut ait Biel, ſignificat ſacratiſſima fidei myſteria, & ſacratiſſimæ ibi fiunt operationes omni creato intellectui incomprehenſibiles, & quia Canon ſecreto dicitur. Appellatur etiam Sacrificium, quia offertur Deo Patri ſummum ſacrificium, Unigenitus ſcilicet Filius ſub ſpecie Sacramentali occultus. Dicitur denique *Actio*, quia, ut ait Walafridus, in ea conficiuntur Dominica Sacramenta: vel quia gratiarum actionem continet; nam totum fere Miſſæ ſacrum eſt gratiarum actio, ut ex Irenæo lib. 4. c. 34. colligi poteſt. Vel, ut ait Biel, dicitur *Actio*, quia in ipſa ſacratiſſimum Chriſti myſterium peragitur, quo ipſe ſuam ob immenſam caritatem, carnem ſuam in cibum, ſuumque ſanguinem in potum ſub velamine ſpecierum panis & vini ſpirituali refectione fidelibus elargitur. Quoniam vero hæc nonniſi miſericordia & libera Dei voluntate fiunt, hæc pars recte dicitur *Actio*, quatenus contra factionem, ut ait Biel, diſtinguitur. Vel dicitur *Actio*, eodem Biele teſte, quia ibi agitur noſtra cauſa coram ſummo Judice, Chriſto Deo, per Sacerdotem, tamquam per nuntium intermedium inter ipſum & ſponſam, Chriſtum ſcilicet, atque Eccleſiam. Cum igitur Canon dicatur *Actio*, quod intra Canonem extat, rectius *Intra*, quam *Infra actionem*, dicendum videtur. Ego itaque ab hujuſce Sacramentarii medio ad finem uſque, titulum hunc (*Intra actionem*) ſicuti ſcriptum inveni, relinquendum cenſui.

a Extat B. Auguſtini communis Miſſa, quæ in ſingulis Quadrageſimæ diebus hodie recitatur; & in oratione illa, quæ modo Poſtcommunio, modo autem Ad Complendum nuncupatur: quia ea oratio eſt ad finem Miſſæ, præter alias lectiones varias legitur, *Abolitio ſcelerum*: pro quo *Ablutio ſcelerum* nunc legitur in Miſſali. In fine autem legitur: *Sit vivorum atque mortuorum remiſſio omnium delictorum*, ſine dictione *Fidelium*, quæ in Miſſali habetur.

b *Miſſa pro defunctis deſiderantibus pœnitentiam, & minime conſequentibus*; hic titulus iis, qui ſacram Theologiam non norunt, ſcrupulum aliquem injicere poſt. Hoc enim loco non eſt ſermo de iis, qui abſque pœnitentiæ virtute vel ſine caritate ex ea vita deceſſerunt, & orationum, ſive ſuffragiorum capaces non ſunt, etiam quia Eccleſia pro his non intendit orare, ſicut neque pro iis qui in hæreſi vel in excommunicatione obierunt; ſed de iis qui in mortis articulo deſideraverunt, ac petierunt Sacramentum, & nonniſi in voto conſequi potuerunt, ut rubrica, necnon Orationes hujuſce Miſſæ omnes præ ſe ferunt. Neque hoc in loco ſermo eſt de pœnitentiæ venia per veram contritionem impetranda, ſicut legitur in cap. 12. Epiſt. ad Hebræos de Eſau, qui, teſte Apoſtolo, *pœnitentiæ locum non invenit, quamvis cum lacrymis inquiſiſſet eam*: necnon de Antiocho, in Machab. 9. *qui* quidem, ut Scriptura narrat, *ſcelestus Dominum orabat, miſericordiam ab eo non conſecuturus*. In his enim duobus locis non habetur ſermo de vera contritione, quæ oritur ex amore juſtitiæ; ſed de ea, quæ naſcitur ex mœrore damni temporalis; nam Deus neminem repellit, ſi recta intentione convertatur ad eum: *Quis enim*, ut in cap. 20. Eccleſiaſt. legitur, *Deum invocavit, & deſpexit eum*? Titulus ergo Miſſæ intelligendus eſt eo modo, quem initio hujuſce Scholii explicavimus.

c In Præfatione ad exorciſmum ad aquam benedicendam multæ lectionum varietates inveniuntur in mſſ. & impreſſis codicibus, ſed eas brevitatis cauſa prætermittemus, tria tamen in medium conſideranda proferentes. Primum eſt: *Ipſa te cognovit Altiſſima Salus, & Reſpector perpetuus, ad quem humiles rogamus, ut exaudias*, &c. Eſt locutio nimis dura, ac tricis non carens; ſi verborum conſtructio perpendatur: ſermo enim eſt ad aquam, & paucis hiſce verbis abſque ullo medio fit tranſitus ad Deum ſub ſecunda perſona. Quod ſane non niſi nimium licenter ſtare poteſt. Codex autem impreſſus, liber ſcilicet Sacerdotalis ſanctæ Romanæ apoſtolicæ Eccleſiæ inſcriptus & auctoritate Leonis, habet: *Te igitur omnipotens Deus, Altiſſima Salus & Reſpector perpetuus, humiliter rogamus, ut exaudias*, &c. Quæ ſane lectio, quamvis bona & accommoda ſit atque perſpicua, priorem tamen lectionem relinquere viſum fuit, ne tanta fieret mutatio.

Ibidem dicens: *Qui te arcanis & limpidis, vehementibus ventis pluere præcepit*, &c. Hæc item locutio ſatis obſcura, non ſolum in cod. Vaticano mſ. ſed etiam in impreſſo libro Sacerdotali, quem ſupra citavimus, reperitur, dictione *limpidis* excepta.

Ibid. *Expellas omnem umbram, omnem Sathanam, & omnes machinationes ſpirituum immundorum, ſive Bithonatum, ſive errantium ex invocatione magicæ artis*, &c. Hæc autem locutio eſt ad aquam directa pro expellendis dæmonibus, eorumque machinationibus vertendis; ſed particula *Bithonatum*, pro-

Tom. III. Qq

a Quia orationes illæ in noſtra editione deſiderantur, eas hoc loco addendas duximus.

Miſſa communis Sancti Auguſtini.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui vivorum ſimul dominaris & mortuorum, omniumque misereris, quos tuos fide & opere futuros eſſe prænoſcis: te ſuppliciter exoramus, ut pro quibus effundere preces decrevimus, quoſque vel præſens ſeculum adhuc in carne retinet, vel futurum jam exutos corpore ſuſcepit, intercedentibus omnibus Sanctis tuis, pietatis tuæ clementia delictorum ſuorum veniam conſequantur. Per Dominum.

Poſtcommunio.

Purificent nos, quæſumus, omnipotens & miſericors Deus, ſacramenta quæ ſumſimus; & præſta, ut hoc tuum ſacramentum non ſit nobis reatus ad pœnam, ſed interceſſio ſalutaris ad veniam, ſit abolitio ſcelerum, ſit fortitudo fragilium, ſit contra mundi pericula firmamentum, ſit vivorum atque mortuorum remiſſio omnium delictorum. Per Dominum noſtrum.

b Omittitur quoque hæc Miſſa in noſtra editione; quam idcirco hic damus.

Miſſa pro defunctis deſiderantibus pœnitentiam, & minime conſequentibus.

Si quis pœnitentiam petens, dum Sacerdos venit, fuerit officio linguæ privatus, conſtitutum eſt ut ſi idonea teſtimonia hoc dixerint, & ipſe per motus aliquos ſatisfacit, Sacerdos impleat omnia circa pœnitentem, ut mos eſt.

Ad Miſſam.

Omnipotens & miſericors Deus, in cujus poteſtate conditio humana conſiſtit, animam famuli tui *Ill.* ab omnibus abſolve peccatis: ut pœnitentiæ fructum, quam voluntas ejus optavit, præventus mortis non perdat. Per Dominum noſtrum.

Secreta.

Satisfaciat tibi, Domine, quæſumus, pro anima famuli tui *Ill.* ſacrificii præſentis oblatio, & peccatorum veniam quam quæſivit, inveniat; & quod officio linguæ implere non potuit, deſideratæ pœnitentiæ compenſatione percipiat. Per Dominum.

Intra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus pro anima famuli tui *Ill.* cujus depoſitionis diem *Ill.* celebramus, quæſumus, Domine, ut placatus accipias, & ineffabili pietate concedas, ut quod exequi præventus conditione mortali miniſterio linguæ non potuit, mereatur indulgentia ſempiterna. Dieſque noſtros, &c.

Ad Complendum.

Deus a quo ſperatur humani corporis omne quod bonum eſt, tribue per hæc ſancta, quæſumus, ut ſicut animæ famuli tui *Ill.* pœnitentiam velle donaſti, ſic indulgentiam tribuas miſeratus optatam. Per Dominum.

c Hanc Præfationem non continet Codex S. Eligii, quem poſt Menardum edidimus. Videri autem poteſt in Edit. Ouſſanvill. col. 2551. & ſeq. Ex hac etiam Præfat. deſumuntur, quæ in duobus ſubſequentibus notis illuſtrat Angelus Rocca.

nihil profecto ſignificativum ſonare poteſt, niſi vox corrupta eſſe dicatur, duabus particulis Græci conſtans, hoc eſt, *Biathanatôn*, vel *Biothanatorum*; nam *Biathanatos*, vel *Biathanatus* eſt, qui violenta occubuit morte, dictus a *βία*, quæ eſt violentia, & *θάνατος*, mors. Hunc locum cum aliis Sacramentariis Vaticanis mſſ. conferre non potui, cum hæc Præfatio, ad exorciſmum pertinens, in iis non extet. Vidi tamen ipſum in Sacerdotali ſuperius citato ad Scholium * p. 243. ubi loco dictionis *Bithonatum*, inveni *Biotanateram* ſine adſpiratione: ſed quia etymologia hujuſce dictionis ſenſui exorciſmi contra ſpiritus immundos, & contra invocationem magicæ artis ſatisfacere non videbatur (ei etiam adſpiratione addita) ob temporis inter imprimendum anguſtiam, relicta fuit vox *Bithonatum*, hoc loco maturiorem poſtulante conſiderationem; quia etſi mea de voce *Biathanatorum* conjectura eſt rationi contentanea, & certitudini, ut ſic dixerim, proxima; eam tamen abſque alicujus Scriptoris, aut exemplaris auctoritate, dicto in loco apponere auſus non fui, præſertim vero ob frequentem Scriptorum uſum, qui vocem *Biothanatorum* pro iis qui violenter occubuerunt, contra vocis etymologiam frequenter uſurparunt; *Biothanatas* enim a *βίος* quæ eſt vita: & *θάνατος*, mors, dictus, mortalem ſonat vitam. In paſſione S. Andreæ Apoſtoli apud Surium die 30. Novembris Tomo 6. a Preſbyteris & Diaconibus Eccleſiarum Achaiæ conſcripta, invenio Ægeam Proconſulem, qui S. Andream cruci affigi mandavit, ex hoc Decreto a dæmone ſtatim arreptum, & in medio foro civitatis volutatum expiraſſe. Hinc Stratocles Ægeæ frater, ad Chriſtum converſus, juſſit ſervis ſuis, *ut inter Biothanatos ſepelirent eum*. Hæc ex Surio in ſupradictæ Paſſionis. Caſſianus item in Coll. 2. c. 5. de morte Heronis ſenis uſus eſt hac dictione *Biothanatos*, pro iis qui violenta occubuerunt morte. Hic enim Hero quinquaginta annorum ſpatio in eremo ſingulari continentiæ rigore commoratus diabolica tandem illuſione deceptus, in puteum ſeſe præcipitem dedit: indeque illæſus a fratribus extractus, ſed pene exanguis, ac deinde in ſuæ deceptionis obſtinatione perſeverans, tertia die obiit. Hinc Caſſianus de Herone ait: *Vix a Preſbytero Abbate Paphnutio potuit obtinere, ut non (inter Biothanatos reputatus) etiam memoria & oblatione Pauſantium judicaretur indignus*. Lampridius in Heliogabalo Imp. adoleſcente impuriſſimo, qui a ſcurris anno ætatis ſuæ 16. occiſus fuit, hunc in modum de eo ſcribit: *Et prædictum eidem erat a Sacerdotibus Syris Biothanatum ſe futurum*. Hac denique voce in eumdem item ſenſum uſurpata Julius Firmicus ſuis ad res Aſtrologicas pertinentibus uſus eſt, & quidem frequentiſſime. Ego itaque cum hac in re perplexus forem, num ſcilicet vox *Biothanatorum*, vel *Biathanatorum* dictum in locum reponenda eſſet, pertractans Tertulliani librum de Anima, (ſed aliud agens) incidi in cap. 33. non procul a libri fine, in quo diſceptatur, an demorentur hic animæ poſt mortem, vel ab inferis commeent; & præſertim in eum deveni locum, in quo de magica invocatione, necnon de exorciſmorum antiquitate diſputatur; ibique dicto in loco de violenta morte præreptis mentionem facit: quos non *Biothanatos*, nec *Biathanatos*, ſed *Biæothanatos* dictos, hoc eſt, violenter mortuos, a *βιαίως*, adverbio Græco, quod eſt violenter, appellat in hanc verborum formam: *Itaque invocantur quidem Aori & Biæothanati ſub illo fidei argumento, quod credibile videatur, eas potiſſimum animas ad vim & injuriam facere, quas per vim & injuriam ſævus & immaturus finis extorſit, quaſi ad vicem offenſæ, dæmones operantur ſub obtentu earum*, &c. Hæc Tertullianus. Tertulliana itaque lectio cum propria & genuina eſſe videatur, ipſam vocem *Biæothanatorum*, dictis omnibus in locis reſtituendam eſſe reor: vel *Biathanatorum*, ut mea fert opinio: Si autem vox, *Biothanatorum*, reponenda cenſeatur, hanc per figuram ſyncopam, ac diphthongo detracta, ſcriptam & pronuntiatam eſſe dicas oportet.

Col. 233. *A.* In exorciſmo ſalis, ut videre eſt in titulo, & in exorciſmo ipſo, fit mentio de vetuſta ſpargendi ſalis conſuetudine ad quæque noxia effuganda.

Col. 234. *B.* Inter alias novarum frugum benedictiones extat benedictio uvæ vel fabæ, & vetuſto more ſcriptum reperitur *fava*, pro *faba*. Veteres enim illi, B. ſcilicet Gregorii ſeculo, *v* pro *b*, & *b* pro *v*, ad arbitrium uti ſolebant; modo uſum Græcorum, ſed inepte quidem; modo Gothorum & Longobardorum ceterarumque nationum exterarum ſcribendi pronuntiandique formam ac barbariem imitantes, uti eruditi viri & permulti ſane affirmant, hujus generis in Latina lingua jacturam fatentes. Scribebant autem contra venerandæ antiquitatis uſum, *lavor* pro *labor*, *venefìcium* pro *beneficium*, *vonum* pro *bonum*, & alia id genus permulta: ita etiam *vivere* pro *bibere*, & *bibere* pro *vivere*, necnon *bita* pro *vita*. Qui profecto ſcribendi pronuntiandique modus in Hiſpania, præſertim vero in Provincia Caſtellæ, & alibi apud multos in hanc uſque diem remanſit. De aliquot exemplis ſuperiori loco appoſitis luculentiſſimum extat teſtimonium per Tabulam illam lapideam ſatis grandem, Romæ in Xiſto, ſive in Porticu S. Petri ad parietem Eccleſiæ affixam, & ad calcem Scholiorum appoſitam: in qua recenſentur multa olivveta, quæ B. Gregorius SS. Apoſtolis, & ad eorumdem SS. Apoſtolorum luminaria concinnanda dicavit: in qua ſcilicet Tabula, *olibetum* pro *olivetum*, & ſemper quidem, necnon *parba* pro *parva*, & *ſilbula* pro *ſilvula*, & *averibus* pro *aberibus*, & *devitorem* pro *debitorem*, uſurpantur. Hinc nos ad Codicis Vaticani vetuſtatem comprobandam, vocem *Favæ*, pro *Fabæ* retinendam cenſuimus: Id quod etiam a Pamelio factum eſſe conſtat, cum hanc eandem lectionem retinuerit, & in margine ſcriptum reliquerit dicens; *More veterum* cenſeo *favæ*, pro *fabæ legi*.

Hujus autem generis ſcribendi pronuntiandique uſus varius, ortum fortaſſe habuit a vario uſu ſcribendi pronuntiandique ſecundam Alphabeti Græci litteram. Ætas enim Latinorum illa græciſſans, hoc eſt Græcorum linguam imitari affectans, multas voces a fonte Græco originem trahentes, Græcis litteris ſcribere ſolebat, & frequenter quidem hunc in modum: IHC XPC, IHΣ XPΣ; Latinas item nonnullas ad imitationem Græcorum pronuntiare ſtudebant, ut patet per exempla ſuperius aſſignata, in quibus utebantur littera *b* pro *v*, & *v* pro *b*. Hæc autem varietas fiebat ob varias opiniones, ſicut dictum eſt de littera *Beta*, Græci Alphabeti ſecunda. Veteres enim Latini, ſicut ad hanc uſque diem multi, opinantur B ſecundam Alphabeti Græci litteram vim ac naturam habere quam littera *v* apud Latinos, eamque per *v* exprimebant, vocitabantque *Vita*, ratione forſan ducti, quod Græci ſcriptores cum ſcribunt nonnulla Latinorum nomina, ut *Valerius* & *Virgilius*, modo *B*, modo OT uti ſolent, ut Βαλέριος, & Οὐαλέριος & Βιργίλιος & Οὐίργιλιος. Quod faciunt neceſſitate compulſi, nullam habentes litteram, ut recte ait Adolphus Mekerchus, vir quidem eruditus, quæ noſtram conſonantem reddat; cum *V* vocalis, & *V* conſonans apud nos unum nomen & unam habeant figuram. Ob id Ptolomæus in omnibus nominibus apud Latinos ab *V* incipientibus, ut *Verona*, Οὐήρωνα; Vicentia, Οὐικετία; vel Οὐιμρία, & id genus alias per Οὐ, quod ſonat *V* Latinum, non per *B*, ſcribit. Suidas item quando *V*, pronuntiare ſtudet, non per *B*, ſed per OT id facit, ut Οὐάλης, Valens Romanorum Imperator, & Οὐαλεντινιανός, Valentinianus Romanorum item Imperator; necnon Οὐᾶρος, Varus, Laodicenſis Sophiſta; atque hunc ſemper in modum alia id genus nomina ab eo ſcribuntur. Eodem quoque modo interjectio doloris *væ*, ſcripta reperitur apud Matthæum 18. dicentem: Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται, hoc eſt, Væ homini illi, per quem ſcandalum venit.

Idem alibi apud eumdem, & apud alios Evangeliſtas non ſemel, & aliis locis novi Teſtamenti. Hinc nonnulli Latinorum, ſed perpauci, rectius ſentientes, exiſtimaverunt *b* Græcum eamdem habere vim & pronuntiationem, quam *b* Latinum, & *beth* Hebraicum habent; & Græce *βῆτα*, *bita*, vel Latine *beta*, juxta Hebraicam fere pronuntiationem, *beth*, quam ſibi Græcus ab Hebræo non mutavit, non *vita*, dicendum, reipſa demonſtrant. Quo in

in genere ſunt Juvenalis Satyra 14. & Martialis A lib. 4. Epigram. Quibus in locis *Beta* pro *Vita* ſcriptum reliquerunt. Idem ſenſit Plautus, qui in Pſeudolo interjectionem admirantis, *Βαβαι*, pro qua Latini *Papæ*, Græcam retinuit dicentes: *Babæ, nunc mihi demum animus in tuto eſt loco*. Et in Aſin. pro eo quod Latini dicunt, *incedis*, vel *vadit*, uſurpavit hanc vocem *badizat*, dicens: *Demum Hercle jam de hordeo, tolutim ni badizas*. Quod autem *b* Græcum habeat eumdem ſonum, quem habet *b* Latinum, non ſolum de verbo *badizo*, verum etiam ex ipſo ovium balatu, luce clarius dignoſci poſſe teſtantur eruditi viri, Johannes ſcilicet Chekus Anglus, & Adolphus Mekerchus Brugenſis in commentario de vera ac recta linguæ Græcæ pronuntiatione, dum Euſtathii in Homerum opinionem Cratini referunt dicentis, *b* vocis aut ſoni ovium B imitativum & ſignificativum eſſe; citantque ex eodem Euſtathio hunc ejuſdem Cratini verſum, & interpretantur:

Ο δ' ἠλίθιος ὥσπερ πρόβατον βῆ βῆ λέγων βαδίζει, hoc eſt,

Hic fatuus tamquam ovis, Be Be ſonans badizat.

Inditum eſt enim ovibus a natura, ut belatum ſuum (quem Latini, *e* in *a* vertentes, balatum vocant) non per hunc ſonum, *ve. ve*; ſed per illum *be, be*, labris per ſpiritus impetum recluſis, oreque aperto exprimant, & *B* Latinum optime omnium declarent. Hinc Pierius Valerianus 46. Hieroglyphicorum libro, cap. de litteris ſeptem, *B* Latinum per pictam pecudem repræſentari poſſe ait. Eo- C dem modo voces illæ, quas Latini a Græcis ſibi mutuarunt, ſcribuntur, ac pronuntiantur per *be* Latinum, ut *brachium, balneum, boo, bos, barbarus, baptizo*, & aliæ id genus innumeræ, non Vrachium, Valneum, *voo, vos, varvarus*, nec *vaptizo*. Ex quibus omnibus liquido conſtat, cur *b* pro *v*, & *v* pro *b* apud veteres reperiantur.

a [a] *Col. 1554. & ſequenti*. Multarum rerum benedictiones videre eſt, quæ nunc in uſu frequenti non ſunt. Sed pag. 1558. extant in *Lardario, & in Caminata* benedictiones. Lardarium autem, ut aiunt, vox eſt deſumta a Gallis qui rem ipſam *Lardier*, vocitare ſolent. *Caminata* vero pro camino ab iiſdem uſurpatur Gallis, qui hunc in modum ſcribunt, *Cheminée*, adſpirationem haudquaquam pronuntiantes.

b [b] *Col. 1559. D.* Extat hujus generis nota ÷ quam olim Librarii pro *eſt*, uſurpabant, & frequentiſſime quidem, ut in codicibus mſ. quingentis abhinc annis videre eſt. Vidi olim ego hanc notam in multis codicibus manuſcriptis antiquis; ſed poſtremo in Bibliotheca Vaticana, in qua extat liber antiquiſſimus notarum Ciceronis Grammatici ac Senecæ inſcriptus. In hoc enim libro inter plurima diverſarum notarum genera reperitur nota ipſa, de qua nunc habetur ſermo, ad varias ſubſtantivi verbi voces conſcribendas, modo cum uno tantum puncto ſubſcripto, modo cum uno tantum ſuperſcripto, vel ad lineæ finem appoſito excogitata. Hoc ſcribendi genus per notas, quas dicunt per ipſas, vel per litteras commutatas, ſeu per ſitum litterarum immutatum, hoc eſt, *a* poſt *b*, &c. tam apud Ciceronem, Senecam, quam etiam apud alios, ſive hodie multis modis fieri ſolet, inventum fuit, ut res conſcriptæ, ſi litteræ ad abſentes miſſæ interciperentur, ab aliis non intelligantur. Compendioſo autem ſcribendi genere tam Notarii, a notis ipſis nuncupati, quam Amanuenſes ac Librarii velociter ſcribendi cauſa utebantur. Hanc ſcribendi velocitatem de Notario, vel Amanuenſe ac Librario, qui calamo verba dictantis excipiebant, aperto indicat carmen illud Martialis dicentis:

Nondum lingua ſuam, dextra peregit opus.

Quamvis autem hoc in loco hujuſmodi ſignum dicti verbi intellectum habere non queat, illud tamen ipſum relictum eſt ad codicis item antiquitatem comprobandam, niſi dicamus notam hanc additamenti eſſe ſignum: quæ enim poſt notam hanc ÷ ad verbum uſque, *formaſti*, excluſive, leguntur; in ceteris codicibus mſſ. & impreſſis non reperiuntur. Hoc item ſignum ad hanc rem præſtandam in uſu olim fuiſſe B. Hieronymus teſtatur, ſcribens ad Paulam, & Euſtochium, & Suniam, & Fretellam: & hujus generis ſignum, obelus ab eo nuncupatur: quæ ſane virgula a Latinis veru vocitatur, quo oſtenditur jugulandum eſſe & confodiendum quod in authenticis libris non invenitur.

Ibidem C. in oratione admodum prolixa variæ ſunt lectiones, quæ brevitatis cauſa prætermittuntur. Illud tamen ſubticendum non eſt, *urgueo* pro *urgeo*, & *contremeſco* pro *contremiſco* olim dici ſolitum, ut non ſemel dicta in oratione & alibi, *anguo* pro *ungo* ſcriptum reperimus, ac retinuimus eamdem ob cauſam aſſignatam. De primo extat Parmæ inſcriptio marmori inciſa, in qua legitur, *urguente fato*. Et Caper grammaticus auctor ſatis antiquus, De Auct. Latin. verb. *tinguere* non *tingere* dicendum affirmat; quoniam eſt verbum *tinguo*, ais; & ut ipſe ait de uſu loquendi ſua ipſius ætate, & a verbo *anguo, unguentum*, & *unguentarias* derivari affirmat. Unguentarius autem a verbo *ungo, ungis*, ut legitur in lapideis inſcriptionibus. Idem dicit Conradus de lingua Lat. De ſecundo autem, hoc eſt de littera *E* pro *I* multa extant exempla ex lapidibus, ut videre eſt in orthographia Aldina. Antiquitus enim *ſene* pro *ſine*, & *ſebi* pro *ſibi*, & *pertenet pertinet*, & alia id genus innumera dicebantur.

[c] *Col. 1562. E.* In oratione ſuper feminas, multa deſunt, quæ in mſ. Bibliothecæ Montis Regalis Panhormi, & in Sacerdotali Romano impreſſo, leguntur. In codice Vaticano hæc ita jacent: *Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob, qui tribus Iſrael monuiſti, & Suſannam de falſo crimine liberaſti*, &c. In codice Montis Regalis: *Deus Abraham, &c. Deus, qui tribus pueris Iſrael de Ægyptiaca ſervitute liberaſti, per Moyſem famulum tuum de cuſtodia mandatorum tuorum in deſerto monuiſti, & Suſannam de falſo crimine liberaſti*, &c. In codice Montis Regalis, dictio (*Pueris* vacat, cum *tribus*, accuſandi caſum eſſe ſatis conſtet; & dictio (*Pueris*) cum verbo *monuiſti*, ſtare non poſſit. In Sacerdotali autem Romano recenter impreſſo hæc oratio in ordine baptizandi legitur hunc in modum: *Deus Abraham, &c. Deus, qui tribus Iſrael de Ægyptiaca ſervitute liberaſti: & per Moyſem famulum tuum de cuſtodia mandatorum tuorum in deſerto monuiſti: & Suſannam de falſo crimine liberaſti, te ſupplices exoramus*, ut, &c. Hæc oratio quamvis integra & perſpicua ſit, lectionem tamen Vaticanam, etſi mutilam, retinuimus, ne tanta fieret mutatio in codice, qui in Eccleſia publicæ lectioni deſervire non poteſt.

[d] *Col. 1562 B. Quem ad fontem Baptiſmatis donum vocare dignatus eſt*. Hic locus in codice mſ. Vaticano depravatus videtur, & ex Sacerdotali Romano impreſſo correctus eſt hunc in modum: *Quem ad fontem baptiſmatis dono ſuæ gratiæ vocare dignatus eſt* (ſcilicet *Chriſtus*) quæ ſane correctio a codice Pamelii noſt eſt aliena.

Col. 1564. C. In rubrica extat vox iſta, *Excarpſatum*; quæ quid ſibi velit, ſciri haud potuit: ſed vox corrupta vitio Scriptoris judicatur. Verba enim rubricæ ſunt hæc: *Et reliqua fiant in illo ſuperiori ordine excarpſatum eſt*, &c. Sed videtur probabiliter legendum,

a Scilicet in editione Guſſanvil. Hujuſmodi Benedictiones plurimas legimus, tum in editis, tum etiam in variis mſſ. ſed eas non adm... noſter codex Eligianus; quod ejus antiquitatis eſt argumentum.

b Nimirum ejuſdem edit. Guſſanv. Oratio vero ubi hoc extat, eſt ſecunda ſuper dæmoniacum: Et Deus conditor & defenſor generis humani, qui hominem ad imaginem & ſimilitudinem tuam ÷ manibus tuis ſanctis, & proprio tuæ divinitatis ore formaſti.

c Hæc vide in edit. Guſſanv. loco aſſignato.

d Hæc require loco indicato in edit. Guſſanv. necnon verba *Excarpſatum*, & *adſcendo* de quibus ſunt duæ notæ ſequentes.

pro (*Excarpſatam*) *ennaratum* , ſive *exaratam*; A hoc enim pacto ipſa locutio ſenſu non caret congruenti. Vel fortaſſe, & quidem melius, *exorcizatum*, legendum eſt: ibi namque de exorcizandi modo agitur: nos autem mendoſum reliquimus locum, certam conjecturam non habentes. De hac igitur re judicent eruditiores. Vel, *charaxatam* legi debet, a verbo *charaxo*, id eſt ſcribo dictum, quo uſus eſt B. Greg. etiam in Regiſt. lib. 5. ep. 40. *Charaxo* autem a voce *Character* dicitur, ut Huguitioni & Papienſi placet. Hinc *characatus* & *charaxatus*, a Græco *χαράξ* & *χάρττω*, id eſt ſculpo, fingo.

Col. 1568. *A. Adſcendo*, legitur cum *d*, more veterum Latinorum, ſicut etiam adſciſco, ne ſecunda littera præpoſitionis *ad*, omnino pereat, quæ in compoſitione vel remanet, ut *adſicio*, vel B immutatur ut *afficio*, *affluo*, & ſimilia. Pamelius autem legit duplici *ſ*, *Aſſenſio*, & *Aſſcaſa Domini*, & hoc modo *d* in *ſ* converſum videtur.

Col. 201. *A.* a *Tropæum crucis*, pro *Trophæum crucis*, adſpiratione prætermiſſa, relicta eſt. Veteres enim Latini, Græcos, qui *Τρόπαιον* dicunt, imitantes, ſine adſpiratione ſcribebant. Hi namque, teſte Cicerone in lib. de Oratore longe poſt medium, aſpiratione nonniſi in vocali utebantur, dicentes, *triumpus* & *tropæum*, & id genus alia, ut in antiquis inſcriptionibus videre eſt. Id præſertim legebatur in veteri baſe Obeliſci, qui nunc ad S. Johannis Lateranenſis cernitur: ſed modo baſis illa, quam ego vidi, non extat.

Col. 228. *C. Incipiunt Apologiæ*. Sunt nonnullæ orationes in dicta pagina & ſequenti, quæ nomi- C ne Apologiæ inſcriptæ reperiuntur in cod. mſ. Vaticano: b ſed in ceteris codicibus mſs. Apologiæ nomen nec hic nec alibi præfixum invenitur. Quamvis autem Apologiæ vis non niſi in defenſione vel excuſatione conſiſtat, hoc tamen loco orationes ipſæ, ut reor, nomine Apologiæ ſolam peccatoris comprehendunt accuſationem, quæ apud Deum vim excuſationis habet. Qui enim apud divinam Majeſtatem ſeſe accuſat, ſuas culpas detegendo, hic ſecundum Auguſtinum pro accuſatione excuſationem, ſive impunitatem meretur, juſtificati nomen recipiens, cum juſtus, ut Sapiens ait, prior ſit accuſator ſui, exemplo illius Publicani Evangelici, qui poſt accuſationem rediit juſtificatus in domum ſuam, juxta illud Proverb. 18. & Matth. 9. *Qui ſe accuſat, cum peccaverit, juſtus eſt*. Et Iſa. 43. *Dic tu prius iniquitates tuas, ut juſtificeris*. Huc ſpectare videtur liber S. Ambroſii de Apologia David, quæ eſt accuſatio peccantis David coram Deo, & accuſatio contra detractores.

Ibidem legitur *periphima*, pro *peripſema*, & *neglegentia*, pro *negligentia*, more Antiquorum. *Peripſema* enim apud Græcos, eſt purgamentum ferri vel pomi, & quidquid de qualibet materia, ut purgata reddatur, abjicitur. Hunc ſenſum habent verba B. Pauli 1. Cor. 4. *Tamquam purgamenta hujus mundi facti ſumus omnium peripſema uſque adhuc*. Antiquitus autem dicebatur *Peripſema*, more Græcorum, qui ſcribunt *περίψημα*, quamvis apud Latinos *ita*, *η* Græcum, in *e* longum converti ſoleat. *Neglegentia*, pro *negligentia*, apud etiam veteres Latinos dicebatur, ut ex lapidibus & libris E mſs. videre eſt.

c *Col.* 1572. *E.* In Miſſa pro febricitante fit mentio de S. Sigiſmundo martyre Burgundiæ Rege, per quem febricitantibus ſanitatem redditam fuiſſe Sigebertus Gemblacenſis Monachus in Chronicis teſtatur. De hoc Beda, Uſuardus, Ado, Gregorius Turonenſis, & Baronius ſcribunt. In prima hujus Miſſæ oratione legitur: *Typas quartanas, & quotidianas*, pro quodam, ut conjectura fert, termino febris, quæ quadam forma, ſeu regula, ſibi quaſi præfixa, hominem corripit; aut termino, ſive ordine quodam, qui typus nuncupatur. Nam Galenus de typo cap. 1. loquens ait: *Typus eſt ordo intenſionum, ac remiſſionum*. Vel ſic: *Typus eſt ordinata intenſionum, remiſſionumque redditio*. Vel: *Typus eſt affectus, cui acceſſio & remiſſio ordine quodam accidit*. Galenus in lib. def. med. Hinc typicæ febres ſunt, in quibus acceſſio & remiſſio ſtatis vicibus accedunt; atque his erraticæ plane contrariæ ſunt; quæ nec ſtatum tempus, neque ullum ordinem acceſſionum & remiſſionum ſervant, ſicut ſunt illæ, quæ oriuntur ex atra bili, quæ in quibuſdam partibus movetur; in quibuſdam vero immota manet; in aliis putreſcit, aut fervere incipit, auctore Galeno lib. 3. Prognoſt. com. 29. ex quo hæc decerpſi ad verbum, ut hic Sacramentarii locus explicaretur.

Col. 1578. *D.* In prima oratione legitur: *Ut piis noſtris precibus clemens ac propitius aſpiras, ſicut & illi miſericordiam largiaris*. Textus Vaticanus ſic jacet, & fortaſſe menda non caret, niſi legatur *aſpiras*, pro *aſpirans*, ſicut *elegas*, pro *elegans*; & *meſa*, pro *menſa*, non ſine ratione, ut in lapidibus legitur antiquis; vel *aſpires* legendum eſt. Sed quomodocumque legatur, conſtructio verborum non ſatis perſpicua videtur.

Ibidem E. Oratio, quæ dicitur, *Ad complendum*, eſt omnino mutila, & ſenſus congruere non videtur: nec aliud exemplar haberi potuit pro hac re dilucidanda. Id quod aliis item in rebus nobis evenit. Multa enim hoc in Exemplari, quod impreſſimus, reperiuntur, quæ in codicibus tam mſs. C quam impreſſis non extant; præſertim vero a col. 1573. B. ad finem uſque nihil penitus in ceteris exemplaribus invenitur.

Col. 1580. *A.* In Miſſa pro Papa fit mentio de B. Silveſtro, & orationes ſunt illæ, quæ in Miſſa pro Papa recitantur, ac tempore B. Silveſtri videntur uſurpatæ, cum ejus nomine ſint inſignitæ: niſi dicamus hoc factum eſſe a Librario, vel a quopiam alio, ad majeſtatem Pontificiam inſinuandam, quæ vires ſuas tempore B. Silveſtri ſuſcepit.

d *Ibidem*, Hymnos B. Gregorii in tomo v. imprimendos curavi, ut ne quid in Vaticana editione ex operibus ejuſdem Sancti deſideraretur. Quamvis autem Clicthovæus in ſuo Elucidatorio Eccleſiaſtico, quatuor tantum B. Gregorio adſcribat, hoc D eſt, *Primo dierum omnium*; *Nocte ſurgentes*; *Ecce jam noctis*; & *Lucis Creator optime*; octo tamen ſub ejuſdem Sancti nomine hac in editione impreſſi ſunt, quia aliter de hac re ſenſerunt.

Ego Franciſcus Peres Collado Doctor Theologus, juſſu Reverendiſſimi Patris Bartholomæi de Miranda, Magiſtri ſacri Palatii, perlegi hæc Scholia in Sacramentarium B. Gregorii, a Reverendo Patre Magiſtro Angelo Rocca a Camerino ex collatione codicis mſ. ſumma diligentia elaborata: & in eis nihil fidei, aut bonis moribus repugnans inveni; ſed omnia digna ut typis excudantur, quæ & Auctoris induſtriam, & labores ab eodem ſuſceptos in ipſorum Scholiorum conſcriptione teſtantur, & B. Gregorii difficilibus & implicatis locis magnam lucem afferunt. In quorum fidem ſubſcripſi die ſeptimo Februarii, anni 1594.

FRANCISCUS PARES Collado, *ut ſupra*.

Librum hunc accurate, & omni adhibita diligentia vidi, nihilque in eo, quod fidei Catholicæ adverſetur, reperi.

LÆLIUS LANDUS

a In noſtris editione legitur *trophæum*.
b Secus in noſtris codicibus, ubi ſic legitur. Vide loco indicato, & conſule notas Menardi.
c Hæc adhuc require in editione Guſſanv. aut Vaticana. Eadem dicta intellige de tribus notis immediate ſequentibus.
d Edit. ſcilicet Vaticana. In noſtra autem illos reperies in Appendice ad Antiphonarium.

DE LIBRO SACRAMENTORUM
INSIGNE TESTIMONIUM,

Ex Petri Lambecii Tomo ſecundo Bibliothecæ Cæſareæ Cap. V. pag. 298. num. XIV.

Secundus *auguſtiſſimæ Bibliothecæ Cæſareæ codex ad vitam & res geſtas Imperat. Caroli Magni pertinens eſt inter mſs. codices Theologicos Latinos 360. & continet præcipue S. Gregorii Magni Papæ I. Librum Sacramentorum. Idcirco autem dixi eum codicem ad hiſtoriam vitæ Caroli Magni pertinere, quia hic eſt ille ipſe quem ſummus Pontifex Hadrianus I. Carolo Magno, ad petitionem ipſius, dono miſit, uti videre eſt ex epiſtola 82. collectionis epiſtolarum veterum, ſtudio & cura ipſius Caroli Magni adornatæ, quippe ubi Papa Hadrianus iſtius codicis mentionem facit his verbis:* De Sacramentario a ſancto prædeceſſore noſtro Deifluo Gregorio Papa diſpoſito jampridem Paulus Grammaticus a nobis eum pro vobis petiit, & ſecundum ſanctæ noſtræ Eccleſiæ traditionem per Johannem Monachum atque Abbatem civitatis Ravennatium veſtræ regali emiſimus Excellentiæ; quatenus optantes pro veſtra regali invictiſſima Excellentia eumdem Dei Apoſtolum veſtrumque protectorem, poſcentes quæſumus ut ſemper ubique vos comitans victores ſuper omnes barbaras nationes efficiat, & una cum Domna ſpiritali filia noſtra excellentiſſima Regina, veſtræque proſapiæ nobiliſſima prole, longiori ævo in hoc regnantes mundo, in vitam æternam cum Sanctis omnibus regnare ſine fine ejus interventionibus faciat. Incolumem Excellentiam veſtram gratia ſuperna cuſtodiat. *Huc uſque clauſula epiſtolæ Papæ Hadriani I. in qua libri Sacramentorum S. Gregorii Magni ad Carolum Magnum tranſmiſſi fit mentio. Titulus autem ejuſdem libri in ipſo codice mſ. ita ſe habet:*

IN NOMINE. DÑI.
INCIPIT. LIBER. SA
CRAMENTORUM. DE
CIRCULO. ANNI. EXPO
SITUS. A STO. GREGO
RIO. PAPA. ROMANO.
EDITUS. EX AUTHENTI
CO.LIBRO.BIBLIOTHECÆ
CUBICULI. SCRIPTUS.

MONITUM.

IN *nonnullis libris Sacramentorum mſs. codicibus, attexitur S. Gregorii* Benedictionale, *ſeu ſolemnium ab Epiſcopis dicendarum Benedictionum ordo & ſeries: quod de ſupra laudato Cæſareæ Bibliothecæ codice maxime teſtatur Lambecius, loco jam citato, his verbis:* In eodem venerandæ vetuſtatis codice poſt jam memoratum Librum Sacramentorum extat etiam ejuſdem S. Gregorii Magni *Benedictionale*, ſive ſyntagma ſolemnium ſacrarum benedictionum in ſancta Eccleſia Catholica ante mille & 60. annos uſitatarum; quod quoniam tam in Antuerpienſi quam in Romana operum S. Gregorii Magni editione deſideratur, operæpretium me facturum arbitror, ſi integrum illud hic inſeruero; ne tam rarum & fructuoſum primitivæ Eccleſiæ Chriſtianæ monumentum diutius lateat.

*Ineditum hoc opuſculum rebatur Lambecius, cum de ipſo evulgando cogitavit. Verum errorem ſuum poſtea correxit, viſo libro Sacramentorum cura noſtri Menardi edito, in quo ſcilicet illæ Benedictiones, ſaltem plurimæ ſparſim ſuis locis occurrunt: hinc nobis ſatis viſum eſt, loco Appendicis, ſubjicere reliquas in editione Menardi & noſtra omiſſas. At quia ampliorem hujuſmodi Benedictionum ſegetem, nobis ſuppeditavit codex S. Theoderici prope Remas, quem aiunt ante annos ferme *nongentos ſcriptum, non abs re eſſe cenſuimus eas mantiſſæ loco adjicere.*

Porro de Benedictionibus, earumque in Miſſis ſolemnibus uſu, lege notam centeſimam noſtri Menardi in librum Sacramentorum, & Jacobi Pamelii Prolegomena in ſecundum tomum Liturgicon. Hic Benedictionum Epiſcopalium per anni circulum *libellum, quas a Grimaldo Abbate collectas putat, eodem tomo edidit, a noſtris pene ſemper diſcrepantes. In Miſſali Gothico Joſephi Thomaſii prius, deinde noſtri Mabillonii opera vulgato, ſunt Benedictiones in ſingulis fere ſolemnitatibus, verum prorſus diverſæ. Liber Sacramentorum Ratoldi, ſeculo decimo deſcriptus, plures continet Benedictiones quam alii,* quia recentior eſt, *inquit Menardus in Præfatione; cui minime tamen concedimus, majorem numerum Benedictionum minoris antiquitatis argumentum eſſe; alioquin dicendum foret Miſſale Gothicum, tam venerandæ antiquitatis, &* Theodericenſem *codicem recentioris ætatis notam præferre. In nonnullis ſane vetuſtis libri Sacramentorum codicibus deſiderantur Benedictiones, ut in codice Reginæ Sueciæ, in Calenſi, Gemet. Theoderic. &c. ſæpe in notis ad librum Sacramentorum, laudatis. At cur deſint non alia eſt ratio, quam quia in alio ſeorſim volumine continebantur, quod, ubi opus erat, Epiſcopo legendum porrigebat Archidiaconus. Id ex mſs. Theodericenſibus conſtat; in neutro enim reperiuntur hujuſmodi benedictiones Epiſcopales; at in codice ſeparato notato a tergo 62. exhibentur. In codice Gemet. nongentorum circiter annorum, qui omnia ab Epiſcopo recitanda (unde Pontificalis dicitur) comprehendit, exhibentur etiam Benedictiones in lib. Sacram. ſparſæ, ac longe plures quam quæ in vulgatis leguntur. De eo ſæpe infra. Porro non agimus hoc loco de Benedictionibus aquæ, ferri, &c. quibus olim mos erat explorare innocentiam eorum, quibus objiciebantur crimina; quæ tum in Pontificali laudato, tum in aliis plurimæ continentur; legique poſſunt lib. 3. de antiq. Eccleſ. ritibus cap. 7. auctore noſtro D. Ed. Martene. Cetera quæ ad hoc argumentum pertinent, lege in ampliſſima Menardi nota centeſima, ubi pro ſuo more cumulatiſſime ac eruditiſſime ea de re diſſerit.*

BE-

BENEDICTIONES QUÆ IN LIBRO SACRAMENTORUM DESIDERANTUR.

Ex Benedictionali a LAMBECIO *edito.*

a *Benedictio in Annuntiatione ſanctæ Mariæ.*

DOMINUS JESUS CHRISTUS, qui in ſeculorum fine proceſſit ex virgine, cor veſtrum virginitatis incorruptæ corona clarificet. Amen.

Et qui annuntiante Angelo virginis ingreſſus eſt uterum, ejus vos miniſterii & inſtruat & muniat Sacramento. Amen. Quique hodie Virginis Conceptionem devotiſſime celebratis, ad Nativitatem noſtri Redemtoris exultantibus animis & mundo corde perveniatis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Benedictio in Septuageſima.

b Deus omnipotens, qui unicuique noſtrum ita currere ut comprehendamus juſſit per Apoſtolum ſuum, infundat cordibus veſtris Paraclitum Spiritum, quo & feliciſſimum valeatis conſummare curſum, & in ejus vinea licet diverſis vocationibus laborantes, promiſſæ tamen ab eo mercedis mereamini recipere ſummum. Amen. Ejuſdem ſancti Spiritus illuſtrati gratia, vegetati clementia, taliter flagitia relinquatis; atque plangatis præterita, devitetis præſentia, & dignius etiam conſummetur ſacratiſſimæ Quadrageſimæ abſtinentia ventura. Amen. Quatenus peragentes competenter ipſum tempus Quadrageſimale, purificatis mentibus ab omni vitiorum labe, mereamini mundi venire ad celebrandum feſtum Paſchale. Amen.

Benedictio ſanctæ Euchariſtiæ.

c Omnipotens Deus, opifex totius fabricæ mundi, qui in principio condidit omnia opera ſua perfectione ſenarii numeri, dignetur vobis per ineffabilem gratiam ſuam largiri, ut omni vitæ veſtræ tempore continua ſuæ benedictionis mereamini protectione muniri. Amen. Concedatque vobis illa opera per ſex dierum curricula patrare, per quæ in ſeptimo tantam & talem gratiam ejus valeatis impetrare, ut & ipſius poſſitis laudibus delectabiliter vacare, & ſine crimine ſinceriſſima devotione ſacroſancto corpori & ſanguini Domini ad remedium communicare. Amen. Quo ſpiritali alimonia recreati, ejus optabili cuſtodia tutati, perpetualiter placeatis ei ab omni opere ſervili penitus liberati, & ab univerſo facinore pariter mundati. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Benedictio de Reſurrectione.

d Benedicat vos omnipotens Deus, qui vos gratuita miſeratione creavit, & in Reſurrectione unigeniti ſui ſpem vobis reſurgendi conceſſit. Amen. Reſuſcitet vos de vitiorum ſepulcris, qui eum reſuſcitavit a mortuis. Amen. Ut cum eo ſine fine feliciter vivatis, quem reſurrexiſſe a mortuis veraciter creditis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Alia.

Deus qui per reſurrectionem unigeniti ſui vobis contulit & bonum redemtionis, & decus adoptionis, ſuæ vobis conferat præmia benedictionis. Amen. Et quo redimente percepiſtis donum perpetuæ libertatis, eo largiente conſortes efficiamini

A æternæ hereditatis. Amen. Et cui conſurrexiſtis in baptiſmate credendo, adjungi mereamini in cæleſti regione bene vivendo. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Nativitate S. Johan. Baptiſtæ.

Benedicat vos omnipotens Deus, qui unigeniti filii ſui per beatum Johannem, tandem noſtri miſertus nuntiavit in terris adventum. Amen. Ipſe Spiritus ſanctus qui eum replevit clauſum in utero matris, & patris linguam ſolvit a vinculo, faciat vos ſua benedictione repleri, & ſpiritalibus donis abundanter exuberare. Amen. Accendat vota deprecantis Præcurſoris ad aures clementiſſimi Patris, qui mundi Redemtorem ante novit confiteri quam

B naſci, quique auctorem lavacri ſacris manibus ſuis tinxit in fonte, maculas delictorum veſtrorum clementer ſua interceſſione expurget, atque copiis virtutum fecundet. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Benedictio in Aſſumtione S. Mariæ.

Deus qui beatiſſimam Virginem Mariam Domini noſtri Jeſu Chriſti glorioſiſſimam genitricem hodierna die ad cælos voluit evocare, & ſuper choros Angelorum ſublimiter exaltare, ſuæ vos benedictionis gratia per interceſſionem ejus & merita dignetur taliter ditare, qualiter a vitiis ad virtutes mereamini tranſmigrare. Amen. Concedatque vo-

C bis ex hoc ſeculo ſic fide vigere, ſpe gaudere, & caritate pollere, caſtitatis jugiter eminentia fulgere, & humilitatis etiam excellentia ſplendere, quo ipſi per omnia bonis operibus adornati valeatis placere. Amen. Faciatque vos omnia præterita flagitia & facinora, ita die noctuque gemitibus & fletibus expiare, præſentia & futura tam ſalubriter evitare, quatenus cum ipſa poſſitis æternaliter in cæleſtibus emicare. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Item alia, De Adventu.

Benedicat vos ineffabilis gratia & pietas Dei vivi, & annuat vobis per admirabilem & ſalutarem adventum filii ſui, ne ſub dominatione peccati remaneatis, quod abſit, captivi. Amen. Ab omni vos

D miſeria tam potenter liberare, & in ſua miſericordia tam clementer dignetur perſeveranterque confirmare, ut ſibi vos faciat in præſenti ſeculo taliter deſervire, qualiter ad eum in futuro gaudentes mereamini pervenire. Amen. Quique pro nobis eumdem unigenitum ſuum in Adventu primo voluit incarnari, ipſe vos in ſecundo faciat ab injuſtorum conſortio ſeparari, & juſtorum commercio ſecum perenniter manſuros aggregari. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Item alia.

Benedicat vobis Deus omnipotens, Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, Salvatoris atque Redemtoris mundi, & ita vos benedicendo juſtificet at-

E que ſanctificet illuſtratione primi Adventus ejuſdem unigeniti ſui, ne in ſecundo coram ipſo appareatis immundi. Amen. Fundet vos ejus gratia tam firmiter in humilitate vera, & ſolidet tam ſtabiliter in caritate ſincera, quo taliter vobis diſpliceant ea quę ſunt mundi, & placeant jugiter ea quę ſunt Dei, ut in cæ-

a Abeſt hæc Benedictio a mſ. Theod. & ab editione Pamel.
b Hæc quoque deſideratur in laudato codice, qui plures alias continet de Septuageſima.

c Nec iſta Benedictio habetur in Theod.
d Idem de hac dicendum.

cæleſti beatitudine pariter cum Sanctis cohæreatis. A Amen. Quique pro ſalute ſervorum eumdem filium ſuum tantum voluit humiliari, ut intra maternum uterum naturæ noſtræ in unitatem perſonæ copulando dignaretur uniri, intra vos in hoc primo adventu ſplendore ſuæ viſitationis atque inhabitationis faciat illuſtrari, quatenus in ſecundo mereamini eum ipſo perpetim gloriari. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Benedictio in nativitate unius Apoſtoli.

a Deus qui vos in apoſtolicis tribuit conſiſtere fundamentis, benedicere vos dignetur beati Apoſtoli ſui N. intercedentibus meritis. Amen. Defendatque vos a cunctis adverſis, apoſtolicis præſidiis, qui vos eorum voluit ornari & muniri exemplis & documentis. Amen. Quo per eorum interceſſionem perveniatis ad æternæ patriæ hereditatem, per quorum doctrinam tenetis fidei integritatem. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

In anniverſario Dedicationis Eccleſiæ Benedictio.

Deus omnipotens qui hoc ſanctum templum ſuo glorioſiſſimo nomini in honor beati N. Apoſtoli ſui voluit dedicari, ipſe vos precibus & meritis illius benedictione ſua juſtificari & illuſtratione viſitationis atque inhabitationis ſuæ faciat ſanctificari. Amen. Quatenus qui fuiſtis aliquando ſicut & ceteri, C domicilia hoſtis antiqui, & ſub ejus dominatione captivi, mereamini ſinguli gratiſſima fieri templa Dei vivi, per ejus gratiam effecti de ſervis filii adoptivi. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur. &c.

In anniverſario Conſecrationis Epiſcopi.

Omnipotens Deus qui me quamvis indignum, per immenſam ſuæ pietatis affluentiam, in numerum Antiſtitum, ad miniſtrandum altari ſuo laudis hoſtias immolando dignatus eſt deputare, atque tam ad cæleſtis menſæ ſacramenta quam etiam ad perennis vitæ alimenta populo ſuo eroganda deſtinare; ipſe benedictionis copia dignetur locupletare, & ſanctificando gratia ſancti Spiritus corda veſtra miſeri- D corditer vegetare. Amen. Dignetur etiam vos ab omnimoda nequitia clementer expiare, & in ſuæ pietatis excellentia potenter confirmare. Amen. Concedat quoque vobis de malis ad bona, & de bonis ad meliora quotidie proficiendo tranſmigrare, & poſt hujus terminum vitæ ad æternorum gaudia præmiorum feliciter tranſmigrare. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

b *Benedictio* [b] *quotidianis diebus.*

Benedicat vobis Dominus, & cuſtodiat vos. Amen. Illuminet faciem ſuam ſuper vos, & miſereatur veſtri. Amen. Convertat vultum ſuum ad vos, & donet vobis pacem. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Item alia.

E Omnipotens Deus ſua vos clementia benedicat, & ſenſum in vobis ſapientiæ ſalutaris infundat. Amen. Catholicæ fidei vos documentis enutriat, & in ſanctis operibus perſeverabiles reddat. Amen. Greſſus veſtros ab errore convertat, & viam vobis pacis & caritatis oſtendat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Alia.

Inclinet Dominus aurem ſuam ad preces veſtræ humilitatis, & det gratiam vobis ſuæ benedictionis, & præmium ſempiternæ ſalutis. Amen. Semper & ubique Dominum propitium habeatis, & F in ejus laudibus exultetis. Amen. Omnium peccatorum veſtrorum vincula ſolvat, & ad gloriam ſempiternam pervenire vos faciat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Alia.

Multiplicet in vobis Dominus copiam ſuæ benedictionis, & confirmet vos in ſpe regni cæleſtis. Amen. Actus veſtros corrigat, vitam emendet, mores componat, & vos ad cæleſtis Paradiſi hereditatem perducat. Amen. Talique intentione repleri valeatis, qua ei in perpetuum placeatis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Alia.

Devotionem veſtram Dominus dignanter intendat, & ſuæ vobis benedictionis dona concedat. Amen. Talique vos in præſenti ſeculo ſubſidio muniat, ut Paradiſi vos in futuro habitatores ef- B ficiat. Amen. Sicque corda veſtra ſanctificando benedicat, & benedicendo ſanctificet, ut vobiſcum, imo in vobis eum jugiter habitare delectet. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Alia.

Omnipotens Deus det vobis gratiam ſuæ benedictionis, & repleat vos ſpiritu veritatis & pacis. Amen. Quatenus ſic per viam ſalutis devota mente curratis, ut ſubrepentium delictorum laqueos ſalubriter evadatis. Amen. Sicque efficiamini in ejus ſupplicatione devoti, & in mutua dilectione ſinceri, ut ad cæleſte regnum pervenire poſſitis ſecuri. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Alia.

Concedat vobis omnipotens Deus munus ſuæ benedictionis, qui veſtræ eſt conſcius infirmitatis. Amen. Et qui vobis tribuit ſupplicandi affectum, tribuat conſolationis auxilium. Amen. Ut ab eo & præſentis & futuræ vitæ ſubſidium capiatis, cujus vos bonitate creatos eſſe creditis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Item alia.

Omnipotens Deus, dextræ ſuæ perpetuo vos circumdet auxilio, & benedictionum ſuarum repleat dono. Amen. Ab omni vos pravitate defendat, & donis cæleſtibus exuberare concedat. Amen. Quo, corpore mundati ac mente, talem ei exhibeatis ſervitutem, per quam ſuam conſequi valeatis propitiationem. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Item alia.

Purificet omnipotens Deus veſtrorum cordium arcana, & benedictionis ſuæ vobis tribuat incrementa. Amen. Ab omnibus vitæ præſentis periculis exuamini, & virtutum ſpiritalium ornamentis induamini. Amen. Quo illius adjutorio fulti ſic ei ſerviatis in terris, ut ei conjungi valeatis in cælis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Item alia.

Omnipotens Deus univerſa a vobis adverſa excludat, & ſuæ ſuper vos benedictionis dona propitiatus infundat. Amen. Corda veſtra efficiat ſacris intenta doctrinis, quo poſſint repleri beneficiis ſempiternis. Amen. Quatenus & exequenda intelligentes, & intellecta exequentes, & inter adverſa mundi inveniamini indemnes, & beatorum Spirituum efficiamini coheredes. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Item alia.

Omnipotens Deus dies veſtros in ſua pace diſponat, & ſuæ vobis benedictionis dona concedat. Amen. Ab omnibus vos perturbationibus liberet, & mentes veſtras in ſuæ pacis tranquillitate conſolidet. Amen. Quatenus fidei, ſpei, & caritatis gemmis adornati, & præſentem vitam tranſigatis illæſi, & ad æternam perveniatis ſecuri. Amen.

Quod ipſe præſtare dignetur, cujus regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula ſeculorum. Amen,

ALIUD

a Eſt in codice Gemet. ſecundo loco.

b In codice Gemet. notantur Benedictiones pro ſingulis feriis. Pro feria 2. *Omnipotens Deus ſua vos cl.* ut infra. *Inclinet* pro feria 3. *Devotionem* pro feria 4. *Concedat*, vel *Det vobis omnipotens Deus*, pro feria 5. Pro feria 6. duæ aſſignantur quæ non ſunt editæ. Quæ pro Sabbato ponitur, non eſt etiam in editis.

A L I U D

BENEDICTIONUM EPISCOPALIUM SUPPLEMENTUM.

Ex Codice pervetuſto S. Theoderici prope Remos.

A

Benedictio de ſanctiſſima Trinitate.

a a BENEDICAT vos Trinitas ſancta, unaque & individua Deitas, Patris & Filii & Spiritus ſancti; & tribuat vobis remiſſionem omnium peccatorum. Amen. Concedat vobis ſanitatem mentis & corporis, & liberet vos ab adverſitatibus cunctis. Amen. Quatenus a cunctis vitiis emundati, ipſiuſque protectione muniti, ad cæleſtem gloriam pervenire mereamur. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, cujus regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula ſeculorum. Amen. Benedictio Dei Patris, qui eſt trinus in perſonis, unus quoque in eſſentia deitatis repleat.

Item alia.

Deus corda noſtra repleat ſacræ fidei documentis, & informet nos ad vitam æternæ ſalutis. Amen. Quique ſe in Patre, & Patrem in ſe eſſe prædixit, dignetur nobis largiri dona quæ ſe diligentibus repromiſit. Amen. Quatenus cooperante Spiritus ſancti gratia, ita mereamur trinæ majeſtatis exequi dicta, quo ad percipienda æternitatis præmia potentiæ ejus mereamur benedici dextera. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Benedictio in Vigilia Natalis Domini.

Omnipotens Deus, &c. *ut in edit.*

Benedictio de Natali Domini in nocte.

Deus qui ideo apparuit in carne, ut electos ſuos adſcriberet in æternitate, ſua vos ſanctificans benedictione, nomina veſtra ſcribat in libro vitæ. Amen. Quique ex Maria Virgine naſci dignatus eſt in civitate Bethlehem, vos faciat pervenire poſt mortem in cæleſtem Jeruſalem. Amen. Ut ibi gloriam Deo in excelſis cum Angelis decantetis, & cæleſti pace totius bonæ voluntatis perfrui valeatis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Item alia Benedictio.

D

Infans & Deus Chriſtus, cujus præſepia mirati ſunt paſtores, in hac die nativitatis ſuæ, claritate benedictionis veſtras repleat mentes. Amen. Quique pro vobis Deum & hominem hodie creditis natum, ipſius ſemper ſentiatis ſalutare præſidium. Amen. Quatenus exemplo B. Mariæ Virginis omnia verba & mandata Chriſti in corde conſervetis, & eum laudando & glorificando, ſicut boni Paſtores exultetis. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Bened. primo mane.

b b Populum tuum, quæſumus, Domine, pio favore proſequere, pro quo dignatus es in hoc ſacratiſſimo E die tuam mundo præſentiam exhibere. Ameo. A cunctis eum adverſitatibus paterna pietate cuſtodi, pro quo in mundo hoc tempore dignatus es ex Virgine naſci. Amen. Ut te Redemtorem ſuum ſemper intelligat, & tuam veraciter gratiam comprehendat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

a In edit. Pamel. Tomo 2. p. 508. & ſeq. multæ leguntur Benedictiones de ſanctiſſima Trinitate, inter quas hæc non reperitur.

b In Pontific. Gemet. legitur *Benedict. in galli cantu.* Populum, *&c.*

Alia Benedictio.

c c Deus qui non ſolum genus humanum condere, ſed etiam te naſcente voluiſti hominem de terris ad aſtra tranſire; reſpice preces ſupplicum, qui te poſt longas tenebras hodie natum lumen agnoſcunt. Amen. Complectere hunc populum in Eccleſiæ ſinu, qui nobis proceſſiſti Mariæ de thalamo. Amen. Sit hæc plebs tuis præceptis obediendo amabilis, ſicut eſt partus Virginis in origine ſingularis; ut cum dies tui fulgoris effulſerit, invenias in illis quod recondas in horreo, pro quibus dignatus es in carne venire de cælo. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

B Poſtea ſequitur: *Benedictio in die natalis Domini.* Benedicat vobis omnipotens Deus, utramque, &c. *ut in edit.*

Benedictio in natali S. Stephani Mart.

Deus qui Beatum, &c. *ut in editis. & in Gemet. aliiſque manuſcriptis.*

Alia.

Aperi, quæſumus, Domine, cælos tuos, aperi oculos noſtros, inde nobis tua dona deſcendant, hinc te corda noſtra reſpiciant. Amen. Pateat nobis ſedes tua in accipiendis beneficiis quæ precamur. Pateat ti-
C bi mens noſtra in reddendis ſervitiis quæ jubemur. Amen. Habeat ſanctum tuum Stephanum pius iſte populus patronum, quem etiam ille habuit impius advocatum. Amen. Accedat ad te vox illa intercedens pro populo, quæ orabat pro inimicis in ipſo martyrio; ut ſe obtinente, & te remunerante perveniat illuc plebs acquiſita per gratiam; ubi te cælis apertis ipſe vidit in gloria. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in natali S. Johan. Evang.

Omnipotens Deus dignetur, &c. *ut in editis, & in Cod. Gemet. aliiſque manuſcriptis.*

Alia.

Deus qui tuos Apoſtolos pretioſa gentium lumina præparaſti, qui Jacobum & Johannem ad illuſtrandas animas, inter vaſa Eccleſiæ, candelabra fidei prætuliſti; fac plebem tuam imitari, quod unus exorando formavit, alter evangelizando eructavit. Amen. Fructificet in populo quod ſeminavit iſte verbo, plantavit ille martyrio. Amen. Ut eorum interventu, hæc turba illius reficiatur dulcedine, ſuper cujus pectus carus Johannes accubuit præ amore. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Benedictio in Natali Innocentum.

Omnipotens Deus, pro cujus unigeniti veneranda infantia, innocentum, &c. *ut in edit. conſentientibus manuſcriptis Gemet. & aliis.*

Alia Benedictio.

Concede, quæſumus, Domine, plebi tuæ innocentum gratiam, qui tibi conſecraſti primitias martyrum

c Extat in Pontif. Gemet. cum alia vulgata pro die Natalis D. *Benedicat vos omnipotens Deus.*

ab innocentia parvulorum. Amen. Servetur hic populus purgatus baptiſmate, qui tibi placitam feciſti innocentiam in cruore. Amen. Ut illuc ſuo interventu grex accedat poſt lavacrum, ubi felices parvuli perfuſi tore ſanguinis, gloriantur in perpetuum. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Dominica I. poſt Nat. Domini. Benedictio.

a Deus qui unigenitum ſuum miſit, ut mundum ſalvaret, &c.

Benedictio in Vigil. octavæ Domini.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui per incarnatum Verbum unigenitum tuum, dediſti lumen in ſeculum; ejus miſericordiam ſuppliciter exoramus; ut qui ex gentibus ſanctam Eccleſiam ſecundavit in grege, ab omni eam gentilitatis errore abſolvat. Amen. Et qui in ſequenti die ut Legis tolleret jugum, per Legem eſt carnaliter circumciſus, hujus populi ſpiritaliter dignetur circumcidere corda, atque omnia amputare radicitus vitia; ut ſobrietatis ſtudium & non ebrietatis ſectentur incommodum. Amen. Sint ſemper tua omnes protectione ſalvati, ut dum carnalem deſiderant circumciſionem, tua ſint firmati benedictione; ut callidi ſerpentis venena poſſint evadere, & ad æternam beatitudinem te prævio feliciter valeant pervenire. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Benedictio in octava Nat. Domini.

Omnipotens Deus, &c. *ut in editis.*

In Dominica II. poſt nat. Domini.

Deus qui filii ſui temporalem pudicitiam fecit eſſe mirabilem, Spiritu prudentiæ corda veſtra illuſtrare ac docere dignetur. Amen. Quique illum parentibus temporaliter ſubdi voluit; ipſe vos humilitatis & pietatis muneribus miſeratus informet. Amen. Et qui eum ſapientia, ætate, & gratia proficere voluit, ſpiritualium vobis profectuum incrementa propitius largiatur. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Benedictio in Theophania.

Deus, lumen &c. *ut in edit.*

Benedictio Dom. III. poſt. nat. Domini.

Deus qui ſua mirabili poteſtate aquam vertit in vinum, vos a vetuſtate ſubtractos, in beatæ vitæ transferat novitatem. Amen. Et qui nuptiis intereſſe voluit, ut earum ſua præſentia comprobaret bonum; ipſe vobis caſtitatis & ſobrietatis perpetuæ conferat donum. Amen. Ipſe vobis ſanctarum intelligentiam Scripturarum tribuat ſpiritualem, qui aquas in vina vertendo, hoc ipſum voluit deſignare. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Oct. Epiphaniæ.

Deus qui præſentem diem ita dignatus es eligere, & ut eligeres tot miraculis demonſtrare, in quo te ad adorandum ſtella nova magos perduxit, & Jordanis tuo baptiſmo ſanctificari meruit; nec non & aquæ pallor in Cana Galileæ vina produxit; eſto, quæſumus, tuæ familiæ ipſe lux itineris, qui ſtella indice clarificatus es rex ſalutis. Amen. Da plebi tuæ Redemtoris ſui plenum cognoſcere fulgorem, ut per ejus incrementa ad perpetuam claritatem perveniat. Amen. Da plebi tuæ Redemtoris ſui plenum cognoſcere fulgorem, ut per ejus incrementa ad perpetuam claritatem perveniat. Amen. Converte ad te quærendum corda fidelium, ut juncta cum Angelis in excelſis, tibi Deo canret gloriam plebs devota. Amen. Et qui dignatus es hodie a Jordanis fonte, fons aquæ vivæ, deſcendere, & tuo baptiſmare ſanctificare, tribue populis tuis perpetua pace gaudere, & ſplendore gratiæ tuæ cor eorum ſemper accendere. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. IV. poſt Nat. Domini.

b Omnipotens Deus vos ab omnium peccatorum maculis emundet. Qui leproſum ſupplicem tactu proprio dignatus eſt emundare; ipſe conſinum veſtrorum hoſpitium dignetur miſericorditer introire. Amen. Sicque vos fidei ſuæ plenitudine informet, ut cum Sanctis ſuis in cælorum regno accumbere concedat. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Purificatione S. Mariæ.

Omnipotens Deus, qui, &c. *ut in editis.*

Benedictio Dom. V. poſt nat. Domini.

c Tentationum omnium a vobis Dominus pericula removeat, & perturbationum procellas miſeratus excludat. Amen. Tentatoris fraudes atque molimina diſſolvat, & vos adverſus eum cautos atque invincibiles faciat. Amen. Continuæ pacis vobis munera tribuat, & vos in portu tranquilitatis ac ſecuritatis propitiatus conſtituat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Benedictio Dom. VI. poſt Nat. Domini.

d Deus qui bonum ſemen in ſua Eccleſia ſerere conſuevit; in vobis illud conſervare atque multiplicare numquam deſiſtat. Amen. Zizaniorum ſuperſeminatorem a vobis procul repellat, & ſui verbi pabulo vos indeſinenter reficiat. Amen. Quod cum dies judicii advenerit, a reprobis ſeparati, ad dexteram judicis ſiſtamini, & in beatiſſimo ipſius regno collocemini. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. VII. poſt Nat. Domini.

e Deus qui mare ſuis pedibus fecit eſſe calcabile, vobis quidquid eſt noxium ipſe ſubſternat. Amen. Contrarios immundorum ſpirituum motus compeſcat, & vos in ſua pace confirmet. Amen. Crucis ſuæ navi inter mundi fluctus gubernet, & in littus beatæ perennitatis perducat. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Septuageſima.

Omnipotens Deus ita ſtudium veſtri curſus dirigere dignetur, &c. *ut in edit. Conſentientibus manuſcriptis, Gemet. & aliis.*

Alia Benedictio.

Reſpice Domine de cælo, & vide & viſita vineam iſtam, quam plantavit dextera tua; ſpirituales exhibeant fructus, & cæleſtes diligant actus, & ſine vitio in hoc ſeculo tranſigant vitam, ut poſſint promereri perpetuam. Amen. Fragilem ſolida, contritum releva, invalidum robora, validumque confirma; pietate alleva, caritate ædifica, caſtitate munda, ſapientia illumina, miſericordia ſerva. Amen. Proficiant huic præcepto fidei vigilantia, amoris tui perſeverantia, morum temperantia, miſericordiæ providentia, actuum diſciplina; ut poſt conceſſam miſerationis indulgentiam, non abjicias eos promiſſionis tuæ munificentia; ſed perducas ad veniam, quos hic tibi adoptaſti per gratiam. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Sexageſima.

Det vobis Dominus noſſe myſterium regni Dei, *ut in editis.*

Alia Benedictio.

Aſpiciat in vos Rect. æternus, atque conſervet in vobis gratiam quam profudit. Amen. Mentem regat, vias dirigat, cogitationes ſanctas interveat, actus probet, ope-

a In Gemet. *Deus qui unigenitum ſuum miſit in mundum, ut eum ſalvaret, &c.*
b Inſcribitur in Gemet. *In Domin.* III. ſcilicet poſt Epiphaniam. Et quæ ſupra aſſignatur pro Dom. III. poſt natale D. eſt pro Dom. II. poſt Epiphan.

c Aſſignatur in Gemet. pro Dom. IV. poſt Epiph. & ſequens pro Dom. V.
d In Gemet. *qui bonorum ſemen.*
e Extat in Gemet. pro Dom. VI. poſt Epiph.

operа confirmet, præterita indulgeat, præſentia emendet, futura moderetetur. Amen. Sit manus Domini auxiliatrix veſtri, & brachium ſanctum illius upituletur vobis. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Quinquageſima.

Omnipotens Deus ſua vos benedictione confirmet, & imminenri quadrageſimali [a] abſtinentiæ aptos efficiat. Amen. &c. *ut in edit.*

Alia Benedictio.

Benedic, Domine, hunc populum tuum, fructibus bonis, & operibus benedictis. Amen. Fac eum tali ſubole germinare, ut in paradiſi tui permaneat dignitate. Amen. Planta eum in ſinu matris Eccleſiæ radicibus firmis, quò poſſit palatia regni introire cæleſtis. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in capite jejunii.

Benedicat vos Dominus Jeſus Chriſtus, qui ſe a vobis voluit benedici. Amen. Et qui hoc quadragenariu circulo, cujus hodie inchoatis exordium, ſuo dedicavit jejunio, veſtrum ſuſcipiat jejunium, omnique vos repleat bono. Amen. Det vobis fidem integram, & abſtinentiam tam ſalubrem, ut nec caro eſcis devicta luxuriet, nec mens afflicta degeneret. Amen. Sed ita ſit vobis ſanctificatum in diviuu timore jejunium, ut vitiis pariter atque corporibus abſtinentiæ frena imponatis, & * tuti ſemper ab infeſtationibus inimici maneatis illæſi; & pax jugiter quieta permaneat in habitaculis veſtris. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

* Forte tuti.

Benedictio infra Hebdomad.

[b]Reſpice, Paſtor bone, ſuper hunc gregem, & tribue ut qui terrenis abſtinent cibis, ſpiritualibus paſcantur alimoniis; & quem divinis reficere tribuis ſacramentis, ab omnibus propitius abſolve peccatis. Amen. Da eis ſic in diebus jejuniorum ſuam componere vitam, ut non inveniantur voluntates eorum a tua voluntate diſſimiles, ſed ſint ſemper in omnibus tuis præceptis obtemperantes. Amen. Et ita omnem hanc familiam tua benedictione ſanctifica, ut eorum jejunia oculis tuæ pietatis ſint ſemper accepta, & ad deſideratum ſanctæ reſurrectionis tuæ diem, eus mundo corde & corpore, pro tua pietate jubeas præſentari. Amen. Quod ipſe præſtare &c.

Benedictio Dom. II. in Quadrageſima.

Omnipotens Deus, jejunii ceterarumque, &c. *In edit. Guſanvill. abſolvitur ad hæc verba* Benignus auditum. Amen. *Omiſſio eſt in aliis excuſis & manu exaratis ſupplenda; ubique enim legitur:* Quatenus mentes noſtræ, *&c. ut in libro Sacram.*

Benedictio infra Hebdomad.

Deus qui es cuſtos animarum & corporum, dignare hanc familiam tuam brachio tuæ defenſionis protegere, ut nullis inimicorum antiquorum hoſtium inſidijs, corpora noſtra patiaris illudi; ſed ſemper cum Domino noſtro Jeſu Chriſto filio tuo maneamus illæſi. Amen. Da huic familiæ tuæ fidei calorem, continentiæ rigorem, fraternitatis amorem, abſtinentiæ virtutem. Et ſic quidquid dictu, facto, vel cogitationibus peccaverunt, pietas ac benignitas clementiæ ac miſericordiæ tuæ reſolvere ac indulgere dignetur. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. III. in Quadrageſ.

Omnipotens Deus, jejuniorum. &c *ut in editis.*

Alia.

Omnipotens Deus det vobis copiam ſuæ benedictionis, & conferat in vobis præmium ſempiternæ ſalutis. Amen. Sicque quadrageſimalis obſervantiæ inchoata jejunia ſibi reddat placabilia, ut ab eo immarceſſibilia valeatis percipere dona repromiſſa. Amen. Concedatque hoc ſacræ Trinitatis atque individuæ unitatis clementia, cujus regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula ſeculorum. Amen.

Benedictio Dom. IV. in Quadrageſ.

Deus qui vos ad præſentinm, &c. *ut in editis.*

Alia Benedictio infra Hebdomadam.

Benedicat vos omnipotens Deus, & ad omnem rectam obſervantiæ plenitudiuem tutius honeſtatis inſtituat. Amen. Sit in vobis caſtitatis ſtudium, modeſtia morum, innocentis vitæ ſinceritas, fidei integritas, concordiæ caritas, continentiæ virtus, benignitas affectus. Ad te oculos tendant, de te cæleſtia ſumant, ut te votis expetant ſe claris actibus ornent. Amen. Ut conſequenter cum Sanctis præmia horum & multorum probitate conſecuti, referamus Deo gratias, & præſentium bonorum largitori. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio [c] in aurium apertione.

Adeſto, omnipoteus Deus, huic populo tuo verbis hodie myſticis iuformato, ut fiat illis illuminatio mentis, & reparatiu cordis. Amen. Proficiat in eis illapſa benedictio tua plenius ad ſalutem, qui in hac die de ſacris tuis cordis & corporis ſuſceperunt inaures. Amen. Sis illis protector & Dominus in æternum, ſicut fuiſti Iſraeliticis, præmunente Muyſe, in ſubſidio, & Ægytiis in exterminiu; ut non premereutur oneroſo ſervitio. Amen. Et ne ulterius graventur mole peccaminum, dignare circa eos divinum impertiri præſidium, ut tibi famulari valeant in æternum. Amen. Quod ipſa præſtare, &c.

Benedictio Dom. V. in Quadrageſ.

Accendat in vobis, &c. *ut in editis.*

Benedictio infra Hebdomad.

Benedicat vos omnipotens Deus, & mentes veſtras ad boni actus intelligentiam benignus inſtitutor erudiat, & præſtet vobis velle quæ præcepit; inſpiret quæ diligit; & tribuat quod oportet; atque omni vos bonu ſpiritualium munerum, cum præſentium rerum ſubminiſtratione locupletet. Amen. Et vos in fide firmet, & in tentatione adjuvet, in converſatione caſtiget, in virtute multiplicet, in infirmitate relevet, in anxietate lætificet. Amen. In proſperitate præparet, in iniquitate emendet, in tranquillitate ſublimet; infundat gratiam, indulgeat offenſam, ingerat diſciplinam. Amen. Quod ipſe præſtare. &c.

Benedictio in die ſancto Paſchæ.

Benedicat vos omnipotens Deus, &c. *ut in editis.*

Benedictio Feriæ II.

Deus, qui pro vobis ſuſcepit injuriam, &c. *ut in editis.*

Benedictio Feriæ III.

Deus, qui vos lavit aqua ſui lateris, &c. *ut in edit.*

Benedictio Feriæ IV.

Dominus Deus noſter vos perducat, &c. *ut in edit.*

a In Gemet. *abſtinentia.*

b Habetur in Gemet. præmittiturque. *Incipit qualiter ſuſcipere debeant pœnitentes Epiſcopi & Presbyteri.* Ubi ſine obſervatione non prætereundum, quod legitur: *Sicut ſacrificium offerre non debeat, niſi Epiſcopi & Presbyteri, quibus claves regni cœleſtis tradita ſunt, ſic nec judicia iſta alii uſurpare debent. Si autem neceſſitas evenerit, & presbyter non fuerit præſens, Diaconus ſuſcipiat pœnitentem ad ſanctam Communionem.* Poſt hoc Commonitorium ſubjiciuntur Orationes & Pſalmi ſuper pœnitentes dicendi, & poſtea cinerum benedictio.

c De hoc antiquo ritu vide notas ad lib. Sacrament. col. 366. & 381.

A

Benedictio Feriæ v.

Omnipotentis Dei & Domini noſtri benedictionibus, &c. *ut in editis.*

Benedictio Feriæ vi.

a — [a] Benedicat vobis de cælis omnipotens Deus, &c. *ut in editis.*

Benedictio in Sabb. in Albis.

b — [b] Deus qui peracto ſenario numero, die ſacro Sabbati, ab omnibus operibus quieviſti, volens ut in homine condito ubi requieſceres tibi domicilium præparares; exaudi preces ſupplicum ad dona tuæ clementiæ fideliter occurrentium. Amen. Præpara ſenſus B eorum ad te ſuſcipiendum; ut ipſi tibi proprie mereantur effici templum. Amen. Et ita præſentes famulos in hac vita protegas, ut in æternam requiem tecum dominator admittas. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. in octava Paſchæ.

Deus, cujus unigenitus, &c. *ut in edit.*

Alia Benedictio.

Deus, qui per reſurrectionem unigeniti, &c. *ut in edit.*

Benedictio Dom. I. poſt Paſcha.

Benedicat vos omnipotens Deus qui vos gratuita miſeratione creavit, &c. *ut in editis.*

C

Benedictio de jejunio.

Omnipotens Deus, devotionem, &c. *ut in editis.*

Item alia Benedictio.

Reſpice, Domine, ſuper hanc familiam tuam ſubjectam tibi, Benedictionum tuarum dona poſcentem; rege eam de ſuperioribus tuis, & ubertatem frugum ei largire. Amen. Libera eam a diebus malis, & a perturbatione bellorum; & da ei tempora tranquilla atque pacifica; ut te cuſtode pervigili ac Paſtore æterno, & in præſenti tempore conſiſtat ſecura, & ad æterna gaudia perveniat. Amen. Et qui quondam miſericors miſertus es turbæ tecum triduo permanenti; D ſimili nunc dignatione huic miſerere plebi, tibi jejuniis & hymnis innixius ſupplicanti. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. II. poſt Paſcha.

c — [c] Deus qui dignatione miſericordiæ, majeſtate potenti, ut ſuccurreres homini, terras cælitus viſitaſti; & in carne ſuſtinens pœnam patibuli, rumpens legem tartari, ad cælos ab inferis aſcendiſti; præſta familiæ tuæ ita hanc vitam tranſigere, ut in illam perpetuam te ducente poſſint intrare. Amen. Tantum habeant fervorem Catholicæ fidei, ut ſancti adventus tui ſint expectatione ſecuri. Amen. Et quicumque meruerunt hic purgari unda baptiſmi, præſentari valeant tibi pio judici candidati. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. III. poſt Paſcha.

Omnipotens Deus, qui de diverſis floribus, tuam ſemper exornas Eccleſiam, da plebi tuæ ad cæleſtem gloriam & immortalitatis honorem renatæ, dignum mentis regenerationis ſuæ ornatum. Amen. Cuſtodi eam a diri ſerpentis incurſu pietate ſolita, ut tuo famulatui ſemper poſſit eſſe continua. Amen. Quo & in præſenti ſæculo ſic te opitulante ſuam vitam dirigere & tuam miſericordiam valeat exorare ut ad æterna gaudia ſine fine manſura, te Paſtore ac duce poſſit feliciter pervenire. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. IV. poſt Paſcha.

Benedic, quæſumus Domine, univerſam familiam tuam ad gaudia perpetuæ reſurrectionis feliciter evocatam. Amen. Rectiſſimum catholicæ fidei tramitem teneant, & in una Trinitatis profeſſione conſiſtant. Amen. Nulla eos a rectitudine Eccleſiaſtici dogmatis, pravæ aſſertionis impietas deviet; & ne ſub prætextu nominis Chriſtiani veritatis præſidio nudet, ſed in eadem unitatis fide manentes effici mereantur regni cæleſtis heredes. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in die Aſcenſionis.

Benedicat vobis Deus, &c. *ut in editis.*

Benedictio Dominica poſt Aſcenſionem Domini.

Benedictionum ſuarum ſuper vos Dominus imbrem infundas, &c. *ut in excuſis, pro Dominica I. poſt Aſcenſ. Dom.*

Alia Benedictio.

Deus qui tartara fregiſti reſurgens, aperuiſti cælos aſcendens, ut populi illuc per fidem aſcenderent, ubi te Apoſtoli intrare viderunt: reſpice aſcendens cælum, propter quos dignatus es deſcendere in infernum. Amen. Sis eis quod te exaltaſti protectio, quibus fuit unicum quod te humiliaſti remedium. Amen. Ut in die judicii non ſint ſiniſtri numero, qui te ſedere ad patris dexteram confitentur in cælo. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Pentecoſte.

Deus qui hodierna die, &c. *ut in editis.*

Benedictio in hebdom. Pentecoſtes.

Omnipotens Deus qui quinquageſimum diem futuræ remiſſionis munere figuraſti, quo gratia Spiritus Sancti inebriati Apoſtoli mente una locuti ſunt ore diverſo: reſpice hanc Eccleſiam quam ex gentibus congregari linguarum varietate ſignaſti. Amen. Da conſolationem inter preſſuras ſeculi; qui nobis æqualem tibi ipſi conſolatorem Spiritum miſiſti. Amen. Et te propitiante ſit ipſe nunc plebis hujus cuſtodia; qui dedit diſcipulis tunc doctrinam. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in XII. Lect. menſe quarto.

[d] Benedicat vobis omnipotens Deus qui cuncta ex nihilo creavit, *ut in libro Sacram. a nobis edito, pro Sabbato in* XII. *Lect. Menſe* IV. *In Gemet. eadem aſſignatur pro tota hebdomada.* — d

Benedictio Octavæ Pentecoſtes.

Omnipotens Trinitas, unus & verus Deus, &c. *ut in editis.*

Alia Benedictio.

Domine Jeſu Chriſte, qui diſcipulis tuis ſanctum dediſti Spiritum, Eccleſiæ tuæ Catholicæ dona largi- E re; ut quicumque ſunt ex aqua & Spiritu ſancto renati, ſemper ſint ejus protectione muniti. Amen. Redundet in eis caritas diffuſa per Spiritum ſanctum, quæ operiat ac ſuperet omnem multitudinem peccatorum. Amen. Et requieſcat in iſtis propitius, qui quondam requievit in Apoſtolis glorioſus. Amen. Quod ipſe præſtare. &c.

Benedictio Dom. I. poſt octavas Pentecoſtes.

Benedic, Domine, iſtam omnem familiam, quæ gratiam benedictionis tuæ deſiderat invenire: propriam manum e cælis emitte; & capita ſingulorum continge. Amen. Deſcendat ſuper hos omnes gratia bene-

[a] In Gemet. *Benedicat vos Deus de cælis omnipotens*, &c.
[b] In edit. lib. Sacramentorum nulla aſſignatur Benedictio. Quæ legitur in cod. Gemet. pro hujus diei officio, prorſus ab hac diſcrepat.

[c] Pro Dominicis poſt Paſcha codex Gemet. exhibet Benedictiones omnino diverſas ab iſtis & a vulgatis.
[d] Hoc eſt, in Sabbato XII. lectionum.

benedictionis tuæ, ſicut deſcendit ros ſuper faciem A terræ. Amen. Manus tuæ ſentiant tactum, Spiritus ſancti percipiant gaudium: ut benedicti permaneant in æternum. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. II. *poſt Pentecoſten.*

Propitietur Dominus cunctis iniquitatibus veſtris, &c. *ut in edit. Dominica* 3. *poſt Pentec.*

Benedictio Dom. III. *poſt Pentecoſten.*

Benedicat vobis Dominus noſter oris alloquio, &c. *ut in Dominica* 4. *poſt Pentec.*

Benedictio Dom. IV *poſt Pentecoſten.*

Emundet Dominus conſcientias veſtras, &c. *ut* B *in Dominica* 5. *poſt Pentec.*

Benedictio Dom. V. *poſt Pentecoſten.*

Agnoſcat in vobis Dominus propriam ſignum & ſuæ vobis miſericordiæ conferat donum. Amen. Bella comprimat, famem auferat, pacem tribuat, inimici inſidias longe repellat. Amen. Mœrentiam gemitus videat; vocem veſtri doloris exaudiat, & lacrymas ab omni facie tergat. Amen. Æternam vobis dilectionem indulgeat, & perfectam caritatem concedat. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. VI. *poſt Pentecoſten.*

Amoveat a vobis Dominus totius maculas ſimultatis, &c. *ut in Dom.* 7. *poſt Pentec.* C

Benedictio Dom. VII. *poſt Pentecoſten.*

Benedicat vos omnipotens Deus, & per abundantiam miſericordiæ ſuæ cor veſtrum corroboret. Amen. Mentem ſanctificet, vitam amplificet, caſtimoniam decoret, atque ſenſus veſtros in bonis operibus ſemper ædificet: proſpera tribuat; pacem concedat; ſalutem conferat; quietem nutriat; caritatem uniat; & ab omnibus diabolicis & humanis inſidiis ſua ſemper vos protectione & virtute defendat. Amen. Et ita devotionem veſtram placatus ſemper ſuſcipiat; ut quæque ab eo poſtulaveritis clementer concedat. Auferat mala omnia quæ geſſiſtis; & tribuat gratiam quam ſemper rogatis. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. VIII. *poſt Pentecoſten.*

Sanctificet vos Domini gratia &c. *ut in edit. Dom.* 9. *poſt Pentec.*

Benedictio Dom. IX. *poſt Pentecoſten.*

Populi tui, Domine, poſtulationes exaudi, & in calamitatibus conſtitutis velociter ſubveni. Amen. De ſua fac liberatione gaudere, quos cernis ſub pondere nimium laborare. Exultent & lætentur in te, dum ſe viderint ſalvari per te. Amen. Mitte eis, Domine, defenſionis tuæ ſemper arma * invictricia, quibus faciant univerſa bella proſtrata. Amen. Auxilio tuo momentis omnibus viſitentur, ut, ſuperatis inimicorum viribus, roborentur. Amen. Quod ipſe præſtare, &c. E

* Forte victricia.

Benedictio Dom. X. *poſt Pentecoſten.*

Deus qui eſt vita mortalium, ſaluſque peccatorum, &c. *ut in edit. Dom.* 11. *poſt Pent.*

Benedictio Dom. XI. *poſt Pentecoſten.*

Tribuat vobis Dominus caritatis donum, indulgentiæ fructum, & vitæ æternæ conſortium. Amen. Abſtergat a vobis omnes maculas peccatorum, ut eum vigilanter mereamini agnoſcere, fideliter colere, & deſiderabiliter expectare. Amen. Illuminet gratiam ſuam ſuper vos, & miſereatur veſtri, ſicut illuminavit Moyſen & filius Iſrael, in columna ignis & nubis. Donet vobis gratiæ perpetuæ donum, & conferat gaudium Angelorum. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. XII. *poſt Pentecoſten.*

Gratiæ ſuæ dono vos Dominus locupletet, & cœleſti benedictione cuſtodiat, &c. *ut in edit. lib. Sacrament. ubi tamen, conſentiente cod. Gemet. legitur*: gratia ſua vos Dominus locupletet.

Benedictio Dom. XIII. *poſt Pentecoſten.*

Benedicat vobis Dominus, cœlorum Rector & Conditor, & det vobis tranquillitatem temporum, ſalubritatem corporum, ſalutemque animarum. Amen. Tribuatque vobis frugalitatis gaudium, æternitatis præmium, lumen clariſſimum ſempiternum. Amen. Et concedat vobis ſuæ pietatis auxilium, ut cum cogitatione mens videat, lingua voce proferat, actio facti non defendat? Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. XIV. *poſt Pentecoſten.*

Benedictio vos Domini comitetur, &c. *ut in editis Dom.* 15. *poſt Pentec.*

Benedictio Dom. XV. *poſt Pentecoſten.*

Benedic, Domine, hanc plebem tuam, atque hos omnes concordes, quietos, pacificos, & ſoſpites ſerva. Amen. Tribue eis ut ſectentur non interitum ſed vitam, non carnem ſed ſpiritum, non temporalia ſed æterna. Amen. Ut operibus ſuis non ſolum abſoluti, verumetiam juſtificati, digni ſint vitam & gloriam promereri. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. XVI. *poſt Pentecoſten.*

Omnipotens Deus peccatorum veſtrorum maculas purget, &c. *ut in edit. Dom.* 17. *poſt Pentec.*

Benedictio Dom. XVII. *poſt. Pentecoſten.*

Benedic, Domine, populum tuum, & devotum reſpice, humilitatem vide, gemitus ſuſcipe, dolentes paterna pietate jube conſolari. Amen. Proſtratum alleva, diſperſum congrega, adunatumque conſerva, eſurientem ciba, ſitientem pota, omneſque ſimul cæleſtibus donis irriga. Dele in eis omnem peccati maculam, ut, te gubernante, ad gloriam perveniant ſempiternam. Amen. Humiliata tibi omnium capita dexteræ tuæ Benedictione ſanctifica ac benedi- D cendo peccata relaxa. Sanctique Spiritus effunde chariſmata. Ut ſine ulla offenſione majeſtatis tuæ præcepta adimpleant; & ad vitam æternam, te auxiliante, perveniant. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedict. Sabb. in XII. *Lect. Menſ.* VII. *& Fer.* IV.

Deus fons indulgentiæ, ſuſcipiat propitius litationem abſtinentiæ veſtræ. Amen. Impleat corda veſtra ſuorum delectationibus hoſtiarum, & det vobis poſſe ſuis parere præceptis. Amen. Ut quod non poteſtis carnali ex infirmitate perficere; ipſius gratiæ ubertate mereamini adimplere, Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. XVIII. *po Pentecoſten.*

Benedicat vos Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, & reſpectu miſericordiæ cæleſtis protegat vos ſub umbra virtutis. Amen. Detque vobis animarum compunctionem, immaculatam fidem, conſcientiæ puritatem. Amen. Senſus veſtros dirigat; corda compungat; in proſperis aſſiſtat; in adverſis manum porrigat; in laboribus ſolatium ferat. Amen. Virtutum ſuorum merita multiplicet, ſecta conſilia advocet; terrenarum rerum a vobis pondera auferat. Amen. Repleat corda veſtra ſpiritualibus donis, & abundare faciat ſemper perfectæ gratiæ incrementis. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. XIX. *poſt Pentecoſten.*

Deus inviſibilis, inæſtimabilis, infinite, perennis, immenſe, auctor noſter, redemtor noſter, & principii io natura alienus & termini: tu celebrem populi hujus conventum, tamquam proprii ſanguinis

pignus illuſtra. Amen. Rege ſenſus canos viduarum, ſollicitudines Virginum, vota nuptarum, deſideria pupillorum, neceſſitates puerorom, lapſus infantium parvulorum. Amen. Quoniam tu es bonorum ſenſuum requies, felicium juvenum cuſtos, ſanctarum virginum ſponſus fidelium viduarum defenſor, honeſtorum conjugum fides, pupillorum laborantium pater, puerorum proficientium doctor; infantium & ſuſceptor pariter & nutritor. Amen. In te ſenecta ætas initiet, adulta corroboret, longæva conſummet. Per te gaudeat integritas non corrumpi; per te ſciat caſtitas reparari, fides pura non deſtrui, vita diſplicens emendari, miſericordia fieri, continentia ſervari, innocentia non evinci. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. xx. poſt Pentecoſten.

Benedicat vos Trinitatis divinæ majeſtas, & una deitas, Pater & Filius & Spiritus ſanctus: taleſque inveniat dies examinationis, quales emiſit fons regenerationis. Amen. Benedicat vos Domiuus, qui auctor eſt omnium, & conditor ſempiternus. Corpus veſtrum ſervet immaculatum, & animas veſtras miſericorditer rueatur. Amen. Sicque vos ab omni crimine peccatorum reddat innoxios, ut in vobis maneat Spiritus ſanctus, & ſecuri præſtolemini adventum ejus. Amen. Ille vobis benedicat de cœlis, qui vos Sacro-ſancto ſanguine redimere dignatus eſt in terris. Amen. Benedictio Dei Patris, &c.

Benedictio Dom. xxi. poſt Pentecoſten.

Domine Jeſu Chriſte, Paſtor bone, qui animam tuam pro ovibus poſuiſti, ſanguinis tui defende commercium, gregem tuum propitius viſitare dignare; eſurientem paſce, ſitientem pota; quod perierat require, quod errat converte, contritum colliga, invalidum confirma, validumque conſerva. Amen. Fac eos ante conſpectum tuum cum juſtitia vivere, & cum miſericordia, ſi ſe cuſtodierint, judicari. Tribue eis in fide credulitatem, in labore virtutem, in affectu devotionem, in actu proſperitatem, in victu abundantiam, in pace lætitiam, in converſatione gratiam, in luctatione victoriam. Amen. Ut in beneplacito conſpectui tuo tramite gradientes, & præſens tempus cum felicitate percurrant, & venturum cum hilaritate ſuſcipiant. Amen. Quod ipſe præſtate, &c.

Benedictio Dom. xxii. poſt Pentecoſtea.

Benedictionis Domini vos gratia ſemper protegat, &c. *ut in edit. Dominica 23. poſt Pentec.*

Benedictio Dom. xxiii. poſt Pentecoſtea.

Omnipotens Dominus adaperiat cor veſtrum in lege ſua, &c. *ut in edit. Dom. 24. poſt Pentec. in Gemot. eſt pro Dom. 23.*

Benedictio Dom. xxiv. poſt Pentecoſten.

Aſpiciat & benedicat vos Dominus, ex omni parte cuſtodiat rex æternus. & det vobis Angelum lucis, & conſervet in vobis gratiam quam profudit. Amen. Mentem regat, vias dirigat, cogitationes ſanctas inſtruat, actus* præbet, opera confirmet, præterita indulgeat, præſentia emendet, futura moderetur. Amen. Sit manus Domini auxiliatrix veſtri, & brachium ſanctum illius opituletur vobis: fiat miſericordia ejus ſuper vos, & pietas illius ſubſequatur vobis. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

* Forte, probet.

Benedictio Dom. xxv. poſt Pentecoſtea.

Benedicat vos & ſanctificet Dominus ex Sion, qui fecit cœlum & teram in ſapientia, ſua benedictione æterna, qua benedixit omnes ſanctos Patres & Patriarchas noſtros Abeaham, Iſaac & Jacob. Amen. Multiplicet in vobis gratiam ſpiritualem, ſicut multiplicavit ſemen eorum, tamquam ſtellas cœli; & velut arenam quæ eſt in littore maris. Amen. Ipſe vos protegat atque defendat omnibus diebus vitæ veſtræ, & perducat in regnum gloriæ ſuæ. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. xxvi. poſt Pentecoſten.

Populi tui, Deus, inſtitutor & rector, peccata quibus impugnatur expelle. Cuſtodi illum perpetua tuitione, atque ab omni adverſitate defende. Amen. Viſita eum interventu Sanctorum omnium, ſicut Moyſen in rubo, Joſue in agro, Samuelem in templo, atque illa eum ſapientia perfunde, quam Beatus David Rex in Pſalterio, Salomon in filio, te largiente, percepit a cælo. Amen. Et ita poſtremo paterna pietate conſerva, ut quæque prava ſunt reſpuens, ſancta converſatione firmetur, & a peccatis liber, nullis adverſitatibus atteratur. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. xxvii. poſt Pentecoſten.

Benedicat vos Deus Pater, qui in principio cuncta creavit ex nihilo. Amen. Benedicat vos Dei Filius, qui a ſuperna ſede deſcendit humillimus. Amen. Benedicat vos Spiritus ſanctus qui in ſimilitudine columbæ Jordanis in flumine requievit in Chriſto, ipſeque in Trinitate ſanctificet, quem omnes gentes venturum expectant. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. xxviii. poſt Pentecoſten.

Quæſumus, Domine, ſuper populum tuum benedictio copioſa deſcendat. Amen. Indulgentia veniat, conſolatio tribuatur. Amen. Fides ſancta ſuccreſcat, redemtio ſempiterna firmetur. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. v. ante Nat. Domini.

Concedat vobis Dominus præmium ſinceriſſimæ caritatis, &c. at *in editis.*

Benedictio Dom. iv. poſt Nat. Domini.

Omnipotens Deus, cujus unigeniti adventum, &c. *ut in edit.*

Alia Benedictio.

Aperi, Domine, januas cœli, & veni, & viſita plebem tuam in pace. Emitte Spiritum tuum de alto, & irriga terram, & germinet ſpiritualem fructum. Amen. Sanctifica plebem tuam, Domine, qui datus es nobis ex Virgine, & benedic hereditatem tuam in pace. Amen. Præſta eis ſemper tempora ſalutis, quæ ante tuum adventum prædixit ſanctus Propheta Johannes, ut hic fideliter accipiant & in futuro cum ſanctis & electis tuis vitam, & regnum conſequantur æternum. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. iii. ante Nat. Domini.

Deus, cujus adventus Incarnationis, &c. *ut in editis.*

Alia Benedictio.

Dominus Jeſus Chriſtus qui ſacratiſſimo adventu ſuo ſubvenire dignatus eſt mundo, animas veſtras corporaque purificet a delicto. Amen. Det vobis legis ſuæ præcepta virtute Spiritus ſancti apprehendere, ut poſſitis adventum ejus intetriti præſtolari. Amen. Sicque vos ab omni reatu immunes efficiat, ut cum advenerit, non in terrore diſcutiat, ſed in gloria remunerandos aſſumat. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. ii. ante Nat. Domini.

Omnipotens Deus vos placito vultu reſpiciat, &c. *ut in editis.*

Alia Benedictio.

Excita, Domine, potentiam tuam, & veni ad ſalvationem populi tui, quem acquiſiſti ſanguine tuo; ne in ejus perditione ſævus ille exultet humani generis inimicus, quem adventus tui potentia dudum liberaſti per gratiam. Amen. Sit fortitudo dexteræ tuæ ad protectionem hujus familiæ tuæ, per quam dignatus es hoc tempore carnem induere virginalem. Amen. Et dum infirmitatem noſtram tua clementia non ignorat, ita omnem hanc Eccleſiam tuam

Digitized by Google

tuam tuæ divinitatis clypeo protege, ut de ſævi illius antiqui hoſtis tentatione nos liberes, & gentium feritatem ira mitiges, ut nihil eorum jacula, tuorum poſſint generare diſpendia. Amen. Sed tu, Paſtor bone, qui temetipſum noſtri cauſa dediſti pro pretio, ita ſanguinis tui defende commercium, ut & hic te ſemper ſentiant prævium, & in æterna beatitudine te remunerante mereantur accipere præmium. Amen. Tu ergo eos, omnipotens Domine Jeſu Chriſte, benedictionum rore perfunde, ut & in præſenti via poſiti, de omnibus inimicis te habeant ereptorem, & hic & in æternum ſemper ſentiant protectorem. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio Dom. 1. ante Nat. Domini.

Deus qui vos & prioris adventus, &c. *ut in editis*.

Alia Benedictio.

Deus qui per tuum Angelum nuntiaſti Chriſtum venturum in ſeculo, præſta, quæſumus, ut nunc venienti occurrere populus mereatur cum gaudio. Amen. Dirigat veſtra corda per tempora qui dixit, Lux fiat, ante ſecula. Amen. Tribuatque ille vobis veniam peccatorum, qui pro ſalute humana fudit in cruce ſanguinem proprium. Amen. Ille vos benedicat de cœlis qui per crucem paſſionis ſuæ nos redimere venit in terris. Amen. Benedictio Dei Patris.

VIII. Kal. Febr. Converſio S. Pauli.

Deus qui gratia ſua Paulum, &c. *ut in editis*.

Benedictio in Purificatione S. Mariæ.

Omnipotens Deus, qui, &c. *ut in editis*.

a *Benedictio in Nat. S. Agathæ.*

Sanctifica, Domine, Eccleſiam, tuam, qui beatam Agathen Virginem & Martyrem acquiſiſti fide, honoraſti pudore, glorificaſti certamine: Amen. Repleatur hic populus illo ſpiritu qui Martyri tuæ adfuit Agathæ, cum eam ignis torreret, & cum ungula raderet, cum aculeus infigeret, cum mamillam torqueret. Amen. Ut dum ſe ſibi pro tuo amore abnegat, tua collocet in dextera, cujus eſt electione vocata in gloriam. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

b *Benedict. in Cathedra S. Petri VIII. Kal. Martii.*

Deus qui beatum Petrum Apoſtolum tuum ita reddidiſti præcipuum, ut ſortiretur inter ipſos fidei Principes principatum, & accepta poteſtate confeſſus in ſeculo, cœli fieret janitor; ut quos vult intromittat cives in regno; reſpice plebem tuam pietate ſolita, qui ſacroſancto Apoſtolo greſſum firmaſti per lubrica, & culpas abluiſti per lamenta. Amen. Obtineat apud te pro corrigendis delictis, qui clando fuit medela pro dirigendis veſtigiis. Amen. Et ipſo interveniente & remunerante, illuc grex ſibi commiſſus introducatur venia, quo Paſtor idemque Janitor tecum remuneratus exultat in gloria. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in nat. S. Matthiæ Apoſt. VI. Kal. Martii.

Deus qui vos in apoſtolicis tribuit conſiſtere fundamentis, &c. *ut in editis. Abeſt a Gemet.*

Benedictio in Inventione S. Crucis.

Benedicat vos omnipotens Deus, qui per unigenitū, &c. *ut in editis*.

Benedictio in Nativitate S. Medardi.

c Deus c fundator fidei, indultor Sacerdotii, congregatio plebis, ſanctificatio Confeſſoris; qui beatum Medardum ad hoc armaſti virtute ut tibi militaret in fide: concede huic familiæ pro ſe hunc interceſſorem, quem dediſti Pontificem. Amen. Sit apud te nunc pro nobis aſſiduus interceſſor, qui contra hæreticos pro te extitit tunc aſſertor. Amen. Ut te retribuente populo creſcat innumero, quod Sacerdos ſudavit in fide. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

d *Benedictio in vigil. S. Johan. Baptiſtæ.*

Deus qui beatum Johannem Baptiſtam magnum nuntiaſti per Angelum, maximum declaraſti per Verbum, qui clauſus in utero reddidit obſequium Domino, matrem replevit gaudio, patris linguam ſolvit a vinculo, cerne placato vultu frequentantem hodie populum ad tanti præconis occurſum. Amen. Aſcendat vox illius ad aures Altiſſimi, qui maternis viſceribus ante mundi Dominum novit confiteri quam naſci. Amen. Ut eo intercedente purgetur hæc plebs a crimine, cujus auctorem lavacri ſacra dextera tinxit in fonte. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Nat. Apoſtolorum Petri & Pauli.

Benedicat vos, &c. *ut in edit.*

Item alia Benedictio.

Deus qui in membris Eccleſiæ velut geminatum lumen, quo caveantur tenebræ, feciſti Petri lacrymas, Pauli litteras coruſcare: concede huic familiæ tuæ felicia dona ſuis indefeſſis petitionibus obtinere. Amen. Atque eam de ſupernis ſedibus placatus ſuſpice, qui cælos feciſti aperire Petro in clave, Paulo in dogmate. Amen. Ut præviantibus ducibus illuc grex poſſit accedere, quo pervenerint ipſi pariter, tam ille Paſtor per ſuſpendium, quam iſte Doctor per gladium. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Natali S. Laurentii Mart.

e Corrobora gregem tuum, turris fortitudinis, qui beatum Laurentium prius ornaſti pectore, poſt ſermone, aure decoraſti profeſſione quam funere. Amen. Infunda circumſtantibus credulitatis ſpiritum, qui confitenti aderas, ne facerent plagæ trepidum, pœna feſſum, flamma devictum. Amen. Ut ipſo interveniente, ac te remuneranſe, illa luce plebs radiet, qua Levita fulſit in carcere, illa fide micet qua cœlis victor Martyr intravit hodierna die. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Bened. in Aſſumtione S. Mariæ.

Deus qui beatæ Mariæ Virginis partu genus humanum dignatus eſt redimere, &c. *ut in Lib. Sacr.*

Benedictio in Natali ſancti Bartholomæi.

f Deus qui Eccleſiam tam in apoſtolicis tribuiſti conſiſtere fundamentis, quæſumus, ut beatus Bartholomæus pro nobis imploret Apoſtolus, ut a noſtris reatibus abſoluti a cunctis etiam periculis exuamur. Amen. Infunde ſenſibus noſtris apoſtolicæ retinere dogmata, quibus te contemplemur mente ſerena. Amen. Concede propitius circumſtanti plebi, ut in illo tremendo diſcuſſionis tempore eorum defenſetur præſidio, quorum eſt edocta præcepto. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Decollatione ſancti Johannis Bapt.

Deus qui nos B. Johannis Bapt. concedit, &c. *ut in edit.*

Item alia.

Rege, Domine, corda plebis tuæ per arma juſtitiæ, vitæ attentæ diligens, fugiat laſcivia carnis iniquæ. Amen.

a Extat in codice Gemet. ubi immediate ſubjicitur benedictio in natali S. Vedaſti.
b Habetur in eodem Gemet. cod.
c Eadem eſt quæ in codice Gemet. aſſignatur pro feſto S. Vedaſti, mutato tantum Sancti nomine.
d Legitur in codice Gemet.
e Alia in codice Gemet aſſignatur, ſcilicet: *Sancta Trinitatis ſuper vos benedictio deſcendat*, &c.
f Extat in codice Gemet.

A Amen. Ablue culpas ejus obtentu Baptiſtæ tui qui pro te interemtus in ergaſtulo, tecum exultat in regno. Amen. Sitque apud te interceſſor pro populo, quem exæquaſti Eliæ meritis, quem præfeciſti inter cunctos ſobolis mundialis. Amen. Inſpice pius arbiter ad deſideria plebis vultu potius remiſſoris, quam judicis. Amen. Exigat a te munera indulgentiæ, qui devote populis pœnitentiam prædicavit, ut illo poſtulante, & te impertiente, cœlis aulæ palatia mereantur introire. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Natali S. Mariæ.

a Deus, qui cum te non capiant cœli dignatus es in templo uteri virginalis includi, ut mater integra haberet & fructum de Spiritu, & incorruptionem de partu: da huic plebi Angelum cuſtodem, qui filium Mariæ fide concipiente prædixit. Amen. Sanctificet gregem tuum illa benedictio, quæ ſine ſemine humano Redemtorem Virginis formavit in utero. Amen. Ut te protegente exultet Eccleſia de congregato populo, ſicut Maria meruit gloriam de fructu ſacrato. Amen. Et qui hac die nativitatem ſacratiſſimæ Virginis tuæ genitricis Mariæ celebramus devoti, quam ſuper choros Virginum paradiſi ſedibus collocaſti, ejuſdem nos ſuffragiis poſt abjectam carnis ſarcinam, ad æterna jubeas regna perduci. Amen. Quod ipſe præſtare, &c. B

Benedictio in Exaltatione ſanctæ crucis.

b Deus qui redemiſti genus humanum per beatæ crucis patibulum, ut quod prius erat ſceleſtis ad pœnam, ſit converſis redemtis ad vitam: concede plebi tuæ ejus ſalvari præſidio, cujus eſt armata vexillo. Amen. Sit ei crux fidei fundamentum, ſpei ſuffragium, in adverſis defenſio, in proſperis juvamentum. Amen. Perſeveretque in hoſte victoria, in civitate concordia, in campo cuſtodia, in domo fultura, ut gregem in futuro conſervet incolumem, quæ nobis agno vincente verſa eſt in ſalutem. Amen. Quod ipſe præſtare, &c. C

Benedictio in Natali SS. Cornelii & Cypriani.

Exaudi, Domine, preces ſupplicum, remuneratio gentium, recuperatio confitentium. Amen. Sint huic familiæ tuæ dona ſalutis acquirere, tuæ majeſtati vota vocis offerre. Amen. Ut interceſſione beatorum Cornelii & Cypriani Martyrum, illuc plebs occurrat devota per veniam, quo iidem Martyres meruerunt accedere per tormenta. Amen. Quod ipſe præſtare, &c. D

Benedictio in Dedicatione Baſilicæ S. Michaelis.

Deus qui ad ſalutem veſtram Angelorum ſuorum uti miniſterio, &c. *ut in editis.*

Alia Benedictio.

Adeſto plebi tuæ, miſericors Deus, ad hodiernam ſolemnitatem devotiſſime confluenti: & ut gratiæ tuæ beneficia potiora percipiat, B. Michaelis Archangeli cujus ſolemnia celebrantur, fac ſupplicem deprecationibus ſublevari. Amen. Ab omni eos labe peccatorum defenſa, & ad tua æterna deduc promiſſa. Amen. Amove ab eis peſtifera ſerpentis blandimenta, & inſere ſemper cordibus eorum præceptis tui ſalubria mandata. Amen. Actus eorum in tua dirige voluntate, quo poſſint te auxiliante, attingere præmia æternæ vitæ. Amen. Poſtremo tu ſis eis lux, tu ſalus, tu pius ſemper in omni adverſitate protector eſſe dignare; & ad hæc omnia impetranda beatus Michael Archangelus, cujus frequentamus ſolemnia, tibi, Domine, precator accedat in ſecula. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c. E

Benedictio in Nat. SS. Remigii, Germani, Vedaſti, & Bavonis.

c Deus qui beatos Confeſſores tuos Remigium, Germanum, Vedaſtum, atque Bavonem clarificaſti ſic merito, ut multa per miracula vivant in gloria: annue propitius circumſtanti familiæ, ut ſentiat tua beneficia, quæ colit hodie ſanctorum Pontificum feſta. Amen. Influe Spiritum ſanctum pectoribus ſupplicum, quos felicium exemplis edoces, quos confeſſorum præſidiis muneraris; ut qui in beatorum Confeſſorum tuorum virtutibus polles, poteſtate præcellis, omnibus hoſtibus proſtratis populum tuum ab incurſu ſatanæ ſalvare digneris. Amen. Et eorum interceſſione hæc plebs conſequatur veniam, qui te remunerante pervenerunt ad gloriam ſempiternam. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Nativit. omnium Sanctorum.

Sanctorum omnium ſuorum meritis, &c. *ut in edit. Abeſt a Gemet. ubi tres hac die Benedictiones prorſus diverſæ ab excuſis, & a ſequenti codice Theod. aſſignantur.*

Alia Benedictio.

Reſpice, quæſumus, Domine, de altithrono magnitudinis tuæ, qui vulnere proprio paſſionis congregaſti Eccleſiam de redemtis. Amen. Protege eam ſub tui nominis gubernaculo, ut poſſis beatæ vitæ meritis acquirere populum. Amen. Dilatetur cruce tua, ut coram te pulcherrima niteat ac præclara. Amen. Et quæ de hodierna omnium Sanctorum tuorum ſolemnitate perſultat, ab hujus ſeculi tentamentis impreſſa non obruat. Amen. Præſta ergo, Domine, ut omnes hi qui ſub oris noſtri benedictione curvantur, te protegente a malis omnibus liberentur. Amen. Sint in tuis præceptis ſtrenui, in adverſis fortiſſimi, in proſperis moderati; ut Sanctorum omnium quorum hodie ſolemnia feſta celebramus effecti participes, gloriam conſequantur regni cœleſtis heredes. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Benedictio in Natali ſancti Martini.

d Omnipotens Deus qui beatum Martinum præſulem tuum ita prædeſtinaſti, ut gratiæ tuæ perenniter juberes adſtringi, erige vota populi, qui præſtitiſti glorioſa merita tuo confeſſori. Amen. Proficiat bis ad fructum quidquid in Sacerdote pro laude tui nominis amplectuntur: & hæc plebs ejus interceſſione conſequatur veniam, qui, te remunerante, felici ſervitio pervenit ad gloriam. Amen. Sit ipſe Confeſſor hujus populi aſſiduus cultos, qui te vocante hodie penetravit cœlos. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Natali S. Andreæ Apoſtoli.

e Deus qui Eccleſiam tuam in apoſtolicis tribuiſti conſiſtere fundamentis, quæſumus ut beatus Andreas pro nobis imploret Apoſtolus, ut a noſtris reatibus abſoluti, a cunctis etiam periculis exuamur. Amen. Infunde ſenſibus noſtris apoſtolica dogmata, quibus te contemplemur mente ſerena. Amen. Concede propitius circumſtanti plebi, ut in illo tremendo diſcuſſionis tempore, eorum defenſetur præſidio, quorum eſt ſecuta præceptum. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Natali S. Eligii.

Deus, qui beatiſſimum Eligium præſulem tuum tanta familiaritate tibi junxiſti, ut etiam cum adhuc corpore habitaret in terris, jam tunc corde totus eſſet in cœlis; reſpice vota præſentis familiæ, quæ ſe gaudet

a Aſſignatur quoque Benedictio pro hac ſolemnitate in Pontificali Gemet. ſed alia quæ ſic incipit: *Omnipotens Deus, qui per incarnatum Verbum unigenitum*, &c. Additur & altera: *Omnipotens Deus, ſua vos dignetur protectione bened.*

b Legitur eadem in Gemet.

c Habetur in Gemet. iiſdem verbis.

d Extat in Gemet cod. paucis immutatis.

e In Pontificali Gemet. extat alia Benedictio, tam pro vigilia, quam pro die natali S. Andreæ.

A

det tanti patroni ſolemnia celebrate. Amen. Dignare ejus interceſſione ſuper eam illas petitiones effundere, quas eligis libenter implere. Amen. Et feſtivitatem hanc veniſſe in terris ſentiat, quam videre votis in cœlis exoptat. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

Benedictio in nativitate S. Nicaſii.

Deus qui triumphantibus per te Maryribus regiam cœleſtis aulæ potenti dextera pandis; quique pro te dimicantes ſic decoquis in corporeis ærumnis, ut velut aurum rutilans excipias in ſupernis; exaudi vota præſentis populi, qui ſancto martyri tuo Nicaſio in certamine victoriam præſtitiſti. Amen. Sit plena huic gloria pro ejus triumpho; obtineat ipſius paſſio veniam pro delicto, & effunde ſuper eos ſpiritualium dona virtutum, ut nihil in eos inimicus aut violentia ſurripiat, aut fraude decipiat. Amen. Et obtinente apud te beato Martyre tuo Nicaſio, cujus hodie paſſionis feſta celebramus, per bonæ converſationis perſeverationem ad tuam mereamur pertingere gratiam. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

B

Benedictio in nativ. S. Thomæ Apoſtoli.

Domine Deus omnium gratiarum, reſpicere dignare omnem hunc populum tuum, qui in honore tuo divinis famulatur officiis; & quidquid ſancto Apoſtolo tuo Thomæ hodierno die profuit ad beatitudinem, proſit huic Eccleſiæ ad exemplum, Amen. Ut ipſo intercedente fit in eis fides recta, imitabilis forma, caſta ſobrietas, hoſpitalis caritas, ſpiritualis prudentia, alta ſapientia, mens humilis, vita ſublimis. Amen. Et cum anta tremendum judicii diem in conſpectu tuo adſtiterint, non damnandam ſed mitem ex ore tuo audiant abſolutionis ſententiam. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

C

Benedictio in nativitate unius Confeſſoris.

Omnipotens Deus det vobis, &c. *ut in editis.*

Benedictio in Dedicatione Eccleſiæ.

Benedicat & cuſtodiat vos omnipotens Dominus, domumque hanc ſui muneris præſentia illuſtrare, &c. *ut in editis.*

D

Alia Benedictio.

Deus qui ſuper myſticam petram apoſtolicæ poteſtatis, ædificatæ principaliter Eccleſiæ tuæ portas inferi numquam prævalituras eſſe promiſiſti, conctos ab eadem remove placatus errores, ut quod adverſus eam præſumtio falſitatis extollat, ſpiritus veritatis evincat. Amen. Dirige eam diſpenſatione cœleſti, ut quæ ante mundi principium in tua ſemper eſt præſentia præparata, uſque ad planitudinem gloriæ promiſſæ, te moderante perveniat. Amen. Domum hanc, quæſumus, propitius dignare ingredi, & in tuorum cordibus fidelium perpetuam tibi conſtrue manſionem, ut plebs hæc quæ dejecto in terra vultu benedictionis tuæ poſtulat donum, æternum a te percipiat præmium. Amen. Præſta, Domine, ut hæc E baſilica, cujus hodie initiamus encœnia, aut cujus dedicationem colimus, vel hæc plebs quæ ad ejus convenit ſolemnia, quæ tua ædificatione ſubſiſtit, tua ſempea fiat habitatione præclara. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in anniverſario Dedicationis Eccleſiæ.

Benedic, Domine, hanc familiam tuam pretioſi ſanguinis effuſione redemtam, & baptiſmate ſacroſancto renatam. Amen. Da ei, Domine, hoc munus gratiæ tuæ, ut te amet, te diligat, te ſequatur. Amen. Mala reſpuat, bona ſectetur, cupiat ſempiterna, terrena deſpiciat, caduca contemnat, cœleſtia concupiſcat. Amen. Et dum ad hanc diem dedicationis templi hujus in tuo ſancto nomine devotis F mentibus congregatur, ad locum habitationis gloriæ tuæ, te moderante, perveniat. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in quotidianis diebus.

Det vobis Dominus munus ſuæ benedictionis, & repleat vos, &c. *ut in ſuperiori appendice, ubi pro* Det vobis Dominus munus, &c. *legitur*, Omnipotens Dominus det vobis gratiam, &c.

Alia.

Omnipotens Deus cœleſti vos protectione circumdet, & ſuæ benedictionis dono locupletet. Amen. Concedatque vobis, ut qui in ſola ſpe gratiæ cœleſtis innitimini, cœleſti etiam protectione muniamini. Amen. Quatenus & in præſenti ſeculo mortalis vitæ ſolatia capiatis, & ſempiterna gaudia comprehendere valeatis. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Alia.

Omnipotens Deus dexteræ ſuæ, &c. *ut in Appendice.*

Alia.

Purificet omnipotens Deus, &c. *ut in dicta Appendice.*

Alia.

Omnipotens Deus univerſa, &c. *ut in præf. Appendice.*

Alia.

Omnipotens Deus dies veſtros, &c. *ibid.*

Benedictio ſuper Regem.

Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te: & ſicut te voluit ſuper populum ſuum conſtituere Regem, ita & in præſenti ſeculo felicem, & æternæ felicitatis tribuat eſſe conſortem. Amen. Clerum ac populum, quem ſua voluit opitulatione & tua ſanctione congregari, ſua diſpenſatione, & tua adminiſtratione, per diuturna tempora faciat feliciter gubernari. Amen. Quatenus divinis monitis parentes, adverſitatibus omnibus carentes, bonis omnibus exuberantes, tuo miniſterio felici amore obſequentes, & in præſenti ſeculo pacis tranquillitate fruantur, & tecum æternorum civium conſortio potiri mereantur. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in quacumque tribulatione.

Deus mæſtorum ſolatium, tribulatorum refugium, ſuo vos brachio foveat, & ab imminentibus periculis illæſos miſeratus efficiat. Amen. Dexteræ ſuæ vos omnipotentis clypeo, & muro inexpugnabili ſuæ fortitudinis ab inſtanti tribulatione circumtegat. Amen. Iram ſuæ animadverſionis a vobis propitiatus avertat, & portum vobis ſalutis indulgens in ſuæ vos protectionis interritos ſecuritate conſtituat. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Alia Benedictio.

Populi tui, Deus, inſtitutor & rector, peccata quibus impugnatur expelle; ut ſemper tibi placitus, & tuo munimine ſit ſecurus. Amen. Da plebi tuæ piæ ſemper devotionis affectum; ut quæque prava ſunt reſpuens, ſancta converſatione firmetur, & a peccatis libera, nullis adverſitatibus atteratur. Amen. Succurre, Domine, quæſumus populo ſupplicanti, & opem tuam tribue benignus infirmis, ut ſincera mente tibi devotus & præſentis vitæ remediis gaudeat & futuræ. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in dedicatione Baptiſterii.

Deus qui ſacri Baptiſmatis dono fidelium pectora ſpe animas, fide firmas, caritate corroboras; te in hac baptiſterii domo cujus initiamus ſolemnia, fuſis precibus deprecamur, ut gratiam quam huic populo tribuiſti per lavacrum, conſerves uſque in ſempiternum. Amen. Et quos undis ſalutaribus irrigaſti per gratiam, Sanctorum cœtibus adjunge per miſericordiam; atque omnes quos ab aqua refectionis eduxiſti innocuos, per infuſionem parachti ſpiritus, ſanctis tuis jube fieri coæternos. Amen. Recordare, exaudi

preces, vota perfice famulantium, & in libro vitæ ſcribe nomina te quærentium; ut omni conſecratione præſentiam altaris, quam populi templique, ac baptiſterii non vox aut lingua mortalis, ſed virtus tua operetur, cui ſervimus. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Conventu Epiſcoporum.

Deus, qui poſt illum glorioſæ reſurrectionis aſcenſum, nunquam te deeſſe tuis cultoribus promiſiſti, largire nobis Sacerdotibus tuis, *vel* huic Sacerdoti, illam gratiam qua ſimus perfecti, *vel* qua ſit perfectus, regimine ferventes, *vel* fervens, in caritate. Amen. Indulge horum, *vel* hujus, obtentu populis veniam, qui juſtos * efficeris ad coronam. Erudi eos, *vel* eum, ſanctis dogmatibus, & multiplica in operibus eorum, *vel* ejus, juſtitiæ fructus. Amen. Ut Paſtoris cura muniti, *vel* munitus, evadant, *vel* evadat, ſupplicia tartarorum, adipiſci mereantur, *vel* mereatur, regni gloriam ſempiterni. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio cum ſanctamonialis virgo benedicitur; & cum in Monaſterio puellarum Miſſa celebratur.

Effunde, Domine, cæleſtem benedictionem tuam ſuper hunc populum tibi proſtratum, vel ſuper hanc virgineam turmam, quæ ſe humiliat ſub dextera tua; protege eas protectione divina, ut fugiant univerſa delicta, & tua ſemper ſtudeant adimplere præcepta. Amen. Sciant ſibi bona deſideria præparata, ut cœleſte regnum ſancto conquirant loco; pareant ſemper divinis præceptis, & te adjuvante vincant incendia carnis. Amen. Omnem libidinem pravæ voluptatis ſuperent amore honeſtæ caritatis. Habeant in ſe ſemper oleum ſanctitatis, ut lætentur in adventu ſponſi cum lampadibus ſuis. Amen. Geſtent in manibus ſuis faculas facias, ut cum ſapientibus virginibus duce Chriſto introire cum eo mereantur ad nuptias. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio ſuper ancillas Dei.

Domine Deus æterne, qui utrumque ſexum de interitu perpetuæ mortis per Jeſum Chriſtum filium tuum de Maria ſemper virgine natum miſericorditer redemiſti, has famulas tuas tibi devotis mentibus ſervientes, omni benedictione cœleſti benedicere digneris. Amen. Ut in te integram fidem habeant, & in præceptis legis tuæ ſemper perſeverent: terrena & tranſitoria deſpiciant, interna & inviſibilia interna meditatione perquirant. Amen. Atque in numero ſanctarum Virginum permaneant, ut cœleſti ſponſo cum lampadibus inextinguibilibus fiducialiter occurrere valeant. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio pro iter agentibus.

Dirigat iter veſtrum Dominus in beneplacito ſuo, vobiſque inſeparabiliter benigniſſimus cuſtos inhæreat. Amen. Ducem vobis Archangelum Raphaelem adhibeat, & omnem a vobis incommoditatem contrarietatemque propitiatus amoveat. Amen. Deſideriorum veſtrorum pia vota clementer impleat, ut & hic bona conſequi, & ad æternam beatitudinem pervenire feliciter mereamini. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Alia Benedictio.

Proſperum iter faciat vobis Deus ſalutarium noſtrorum, perducatque in vias directas per ardua montium, convexa vallium, plana camporum, vada fluminum, ſecreta ſilvarum; protegatque vos auxilium Domini, ut nihil vobis prævaleat ſcandalum inimici. Amen. Per diem vos ſalutaris Domini umbra circumtegat; per noctem amica quies ipſis gratiam relatura confoveat; deducatque vos mirabiliter dextera Domini, & præbeat ante faciem veſtram divinæ pacis Angelum comitem. Amen. Abſit a vobis in via diabolus, cauſa diſpendii, ruina peccati, caſus incommodi, ſors periculi; ſoluſque trinitatis in-

A dividuæ Deus, in auxilium veſtrum atque præſidium educi curam habeat & reduci. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Alia Benedictio.

Deus, qui diligentibus te omnia cooperaris in bonum, & a ſervientibus tibi nulla es regione longinquus, effunde ſuper hanc familiam tuæ benedictionis gratiam, & dirige famulum tuum N. in tua voluntate pergentem. Amen. Præſta ergo, Domine, ut hæc plebs te ſemper mereatur habere protectorem, & præfatus famulus tuus in hac vita poſitus itineribus comitem. Amen. Ut tam prædicta plebs, quam qui hoc iter carpunt, tuo uterque auxilio præventi, per juſtitiæ ſemitas gradiantur, ſine offenſione delicti.
B Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Alia Benedictio.

Benedicat vos, Dominus, munere ſuæ divinitatis, ut progrediamini proſpere ad actus firmiſſimæ ſecuritatis. Amen. Iter veſtrum inſpiciat, ſubſequens præcedat; greſſus dirigat, & ad juſtæ diſpenſationis loca ſine offenſione perducat. Amen. Quatenus ejus gloriam in ſeculi hujus itinere fideliter veneremini, & ad paradiſi patriam redeuntes in choris angelicis ſine fine lætemini. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in tempore belli.

C Populi tui, quæſumus, omnipotens Deus, propitiare peccatis, & totius hoſtilitatis a nobis terrores averte; ut Chriſtiani nominis ſecura libertas, in tua devotione ſemper exultet, & tibi ſubdito famulatu deſerviat. Amen. Elide omnium adverſariorum noſtrorum ſuperbiam, & virtute dexteræ tuæ proſterne hoſtium contumaciam. Amen. Fidelem hunc populum potentiæ tuæ muniat invicta defenſio, ut pio ſemper tibi devotus affectu, & ab infeſtis liberetur inimicis, & in tua jugiter gratia perſeveret. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio ad pluviam poſtulandam.

Inclina, quæſumus, Domine, aures pietatis tuæ ad populi tui preces, & faciem totius terræ largis im-
D bribus irrigare dignare. Amen. Tribue auras ſalubres, atque ægris reſtitue priſtinam ſanitatem; ut animæ quæ promiſſiones tuas ſitiunt, de tua ſemper caritate abundantius repleantur. Amen. Da nobis, quæſumus, pluviam ſalutarem, & aridam faciem terræ fluentis cœleſtibus dignanter infunde. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio ad ſerenitatem poſtulandam.

Magnificentiam tuam, Domine, ſuppliciter imploramus; ut qui imminentibus pluviarum periculis populum tuum terruiſti potenter, eumdem ſub tui oris benedictione proſtratum conſolari jubeas, ſerenitate conceſſa temporum. Amen. Ut humanarum re-
E rum proſperitate percepta, terrenis conſolationibus gratulemur. Amen. Neque gaudia quærere ceſſemus ſuperna, ſed & quidquid lætitiæ temporalis faſce impeditur, eruditione potius ſempiterna pellatur. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio tempore, quod abſit, mortalitatis.

Deus qui non mortem ſed pœnitentiam deſideras peccatorum, populum tuum ſub potentia manus tuæ proſtratum ad te converte propitius, & ab imminente morte defende placatus. Amen. Ut dum tibi devotus extiterit, iracundiæ ab eo flagella amoveas, atque a mortifero vaſtatore defendas. Amen. Præſta ergo, Domine, ut ſicut ſanctus Michael Archangelus in conſpectu tuo glorioſus aſſiſtit, ita & ibi pro popu-
F lo tuo exorare dignetur, ut ubique gratiam tuam ſemper præſentem habere mereatur. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio cum oblatio votiva offertur.

Miſericordia divina, paterna pietas, immenſa majeſtas, te ſupplices deprecamur, ut tua ſit benedictio ſuper famulos tuos, qui tibi cervices ſuas humiliant,

liant, & dona eis largam benedictionis tuæ petitionem quam ſibi devota mente depoſcunt. Amen. Da & famulo tuo pro quo tibi votiva ſacrificia offerimus, mentem tuis conſpectibus puram, caritatem perfectam, continentiam mundiſſimam, atribuaſque ei, Domine, pariter cum his omnibus criminum remiſſionem, fructuum ubertatem, fraternam caritatem. Amen. Adde ei, Domine, in opere virtutem, in actibus ſinceritatem, in moribus diſciplinam; atque ita eos paterna cuſtodi pietate, ut numquam ulterius noxia ulla conentur admittere. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

*Benedictio novi fruct. cum * ſacrat.*

*Forte, cum ſacratur.

Tibi, piiſſime Deus, ſupplices fundimus preces, ut familiam tuam ſub potentia dexteræ tuæ proſtratam benedicendo ſanctifices. Amen. Fidem in eis, pacem & humilitatem impertiendo multiplica, ut clementiæ tuæ dono cuſtodientes quæ præcipis, mereantur obtinere quæ promittis. Amen. Ac per illuſtrationem unici Filii tui Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Spiritus ſancti benedictionem ſanctifica, ut depulſis atque abjectis vetuſti hoſtis inſidiis, ſalubriter ex hujus diei anniverſaria ſolemnitate de univerſis terræ edendis germinibus, primitias tibi offerentes ſumant, atque in tuo ſancto nomine cuncta deinceps edant. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio cum navi aſcenditur.

Hic populus tuus, Domine, tuo gubernetur auxilio, & tuæ majeſtatis protegatur brachio: non pelagi furentis unda turbetur, nec a tempeſtatis facie terreatur. Amen. Navim ſalutis eis conſtitue, ut eos eorum impleatur fidei ſalutaris augmento; Catholicæ fidei anchoram teneant, ut undas ſeculi ſævientis ſecuri pertranſeant. Amen. Mercimonia divinæ converſationis peragant, & fidem promiſſionis ſuæ ſemper adimpleant; manum eorum reple muneribus tuis, ut locum habeant in Sanctorum converſationibus. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio in Miſſa Sacerdotis defuncti.

Deus qui es confitentium te largus remunerator, & pia propitiatio defunctorum, exaudi ſupplices familiæ tuæ preces, & præſta ut famulus tuus N. Epiſcopus qui nomini tuo miniſterium fidele dependit, perpetua Sanctorum tuorum ſocietate lætetur. Amen. Ac ſicut Beati N. ſedem vicario eſt ſecutus officio, ita, tua gratia largiente, perpetuam dignitatis gloriæ percipiat portionem. Amen. Hic quoque populus, qui tibi fidelibus pro eo inſiſtit excubiis, benedictionis tuæ largitate perfuſus, gratiam quam expoſcit, abundantem reportet. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

a *a Benedictio Regalis quando elevatur in Regem.*

Proſpice, omnipotens Deus, ſerenis obtutibus hunc glorioſum Regem N. & ſicut benedixiſti Abraham, Iſaac, & Jacob, ſic illum largis benedictionibus ſpiritualis gratiæ cum omni plenitudine, tua potentia irrigare, atque perfundere digneris, ut tribuas ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini, & olei, & omnium frugum opulentiam, ex largitate divini muneris, longa per tempora. Amen. Ut illo regnante ſit ſanitas corporum in patria, & ſit in regno pax inviolata, & dignitas glorioſa, Regalis Palatii maximo ſplendore regiæ poteſtatis oculis omnium luce clariſſima coruſcare, atque ſplendeſcere quaſi ſplendidiſſima fulgora maximo lumine videantur perfuſa; & tribuas ei, omnipotens Deus, ut ſit fortiſſimus protector patriæ, & conſolator Eccleſiarum atque cœnobiorum ſanctorum, maxima cum pietate regalis munificentiæ; ſit etiam fortiſſimus regni triumphator hoſtium, ad opprimendas rebelles & paganas omnium nationes. Amen. Sitque inimicis ſuis ſatis terribilis, proxima fortitudine regalis potentiæ, optimatibus quoque, atque præcellentibus proceribus ac fidelibus ſui regni ſit munificus

A & amabilis & pius, & ab omnibus timeatur atque diligatur. Reges quoque de lumbis ejus per ſucceſſiones temporum futurorum egrediantur regnum regere Francorum, & poſt glorioſa tempora atque felicia præſentis vitæ, gaudia ſempiterna habere mereatur in beatitudine perpetua. Amen. Qod ipſe præſtare, &c.

Item alia Benedictio Regalis.

Deus Pater gloriæ ſit adjutor tuus, & omnipotens benedicat tibi. Amen. Preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam longitudine dierum adimpleat. Amen. Thronum regni tui jugiter firmet, & gentem populumque tuum in æternum conſervet. Amen. Inimicos tuos confuſione induat, & ſuper te Chriſti ſan-
B ctificatio floreat. Amen. Ut qui tibi tribuit in terris imperium, ipſe in cœlis conferat meritum Angelorum. Amen. Qvod ipſe præſtare, &c.

Benedictio pro iter gentibus.

Benigniſſimus cuſtos vobis inſeparabiliter inhæreat; & iter veſtrum beneplacito ſuo miſericorditer dirigat. Amen. Ducem vobis Archangelum Raphaelem adhibeat, &c. *ut ſupra.*

Benedictio poſt Cœnam.

Immittat in vobis Dominus quietem ſancti ſoporis,
C & ut oculi pupillam vos cuſtodiat alis ſuæ protectionis. Amen. Quatenus in corpore dormiatis ſic quieſcentes carne, ut cordibus & mentibus Deo digne vigilare poſſitis. Amen. Et cum vobis adfuerit hora de ſomno ſurgere, divina poſſitis vos virtute præcingere. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Oratio ad infantes conſignandos.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui regenerare dignatus es hunc famulum tuum, ſeu hos famulos tuos, & has famulas tuas ex aqua, & Spiritu ſancto, quique dediſti ei *ſive* eis remiſſionem omnium peccatorum; emitte in eum *ſive* in eos & in eas ſeptiformem Spiritum tuum ſanctum paraclitum de cœlis, Spiri-
D tum ſapientiæ & intellectus, Spiritum conſilii & fortitudinis, Spiritum ſcientiæ & pietatis: adimple eum *ſive* eos *aut* eas ſpiritu timoris tui, & conſigna eum *ſive* eos *aut* eas ſigno crucis Chriſti in vitam propitiatus æternam. Per eumdem, &c. In unitate ejuſdem, &c. Conſigno & confirmo te ſigno crucis, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Pax tecum. ℟. Et cum Spiritu tuo. Deus qui Apoſtolis tuis ſanctum dediſti Spiritum, & per eos, eorumque ſucceſſores, ceteris fidelibus tradendum eſſe voluiſti: reſpice ad humilitatis noſtræ famulatum, & præſta ut cujus, *ſive* quorum *aut* quarum frontem, *ſive* frontes ſacroſancto Chriſmate delinivimus, & ſigno crucis confirmavimus, *ſive* conſignavimus, ejus *ſive* eorum aut earum mentem Spiritus ſanctus adveniens, templum gloriæ
E ſuæ dignanter inhabitando perficiat, qui vivit & regnat in unitate ejuſdem, &c.

Alia Benedictio.

Benedicat tibi *vel* vobis omnipotens Deus, qui cuncta ex nihilo creavit; & tibi *vel* vobis, in baptiſmate per Spiritum ſanctum remiſſionem peccatorum tribuat. Amen. Quique eumdem Spiritum in igneis linguis diſcipulis ſuis dedit, cor tuum *vel* corda veſtra ipſius illuſtratione irradiet, atque in ſui amorem jugiter accendat. Amen. Quatenus ejus dono a vitiis omnibus emundatus *vel* emundati, ipſiuſque opitulatione ab omnibus adverſitatibus defenſus *vel* defenſi,
F templum ejus effici merearis *vel* mereamini. Amen. Quod ipſe præſtare, &c. Benedictio Dei Patris.

Benedictio in Nat. B. Theoderici Abbatis.

Deus qui ad celebrandam annuam * ſancti Confeſſoris tui Theoderici hunc populum aggregaſti, ejus ſuſ-

*Supplendum *ſolemnitatem*.

a In Gemet. plurima ſupprimuntur *ſuper Regem*, ab his omnino diverſa.

ſuffragan tibus merititis ab omnibus nos abſolve peccatis. Amen. Virtutum germine ita excreſcant ut in bonis operibus perſeverabiles inveniri mereantur. Amen. Quatenus bona cuncta exequendo, cum Sanctorum collegio, æternæ beatitudinis præmia feliciter valeant conſequi coronam. Amen. Quod ipſo præſtare, &c.

Alia Benedictio.

Deus qui ad exorationem Moyſi famuli tui peccanti populo pepercisti: ita intercedente confeſſore tuo Theoderico, cujus hodie celebramus * geſta, noſtra abſolve peccata. Amen. Reſpice, quæſumus, hanc familiam tuam, ſerenitatis tuæ oculis, & largiter eam benedictionibus perfunde. Amen. Dirige greſſus illius in viam ſalutis æternæ quatenus ſacramenta fidei, ſincera proſequatur ſervitute. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

*Forte, feſta.

Benedictio in Ordinatione Papæ.

Omnipotens Deus, qui in populo ſuo miniſterio ſtitur Sacerdotum, conferat vobis ſuæ propitiationis & benedictionis donum. Amen. Quique me indignum nullis exiſtentibus meritis, ſed gratuita ſua pietate huic Eccleſiæ præeſſe voluit, ſuffragiis Sanctorum ſuorum me ab omnibus vinculis peccatorum abſolvat, ſanctiſque ſuis altaribus ſtrenuum dignumque miniſtrum efficiat. Amen. Quatenus per exempla ſanctorum Sacerdotum qui in hac Sede & in hoc miniſterio ei placuerunt gradientes, gregemque commiſſum ſecundum ſuam voluntatem eo opitulante regentes, ab omnium Paſtorum Paſtore Chriſto Domino præmia Sanctis promiſſa unacum ſubditis percipere, & in electorum numero mereantur adjungi. Amen. Quod ipſe præſtare, &c.

Benedictio pro Defuncto dicenda.

Dominus Jeſus Chriſtus, qui ſe a peccatoribus exorari præcepit, ipſe quid rogetur, inſpiret; & in hac ſpeciali oblatione famulum ſuum ab inferorum cruciatibus liberet. Amen. Illum paradiſi amœnitate confoveat, vos morum probitate componat. Amen. Illi poſt funera carnis, det loca beatitudinis, vobis in longinquitate peregrinationis indulgentiam tribuat criminis. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, &c.

AD

Digitized by Google

AD ANTIPHONARIUM S. GREGORII.

PRÆFATIO.

QUOD de *Sacramentorum Libro jam diximus, ipſius videlicet collectorem & correctorem potius S. Gregorium extitiſſe quam auctorem, id quoque de Libro Antiphonario qui nomen ejus præfert eſt intelligendum. Quod ſignificare videtur Johannes Diaconus, cum lib. 2. vitæ S. Gregorii cap. 6. cui titulus eſt:* Antiphonarium centonizans, Cantorum conſtituit ſcholam, *ait:* More ſapientiſſimi Salomonis, propter muſicæ compunctionem dulcedinis, Antiphonarium Centonem Cantorum ſtudioſiſſimus nimis utiliter compilavit. *Quæ de ſchola cantorum ab eodem ſanctiſſimo Pontifice inſtituta, de lectulo in quo recumbans modulabatur, de flagello quo pueris minabatur, & de authentico ejuſdem Antiphonario Romæ magna veneratione aſſervatis refert Johannes Diaconus, ibidem legi poſſunt.*

Cum Centonem *vocet Antiphonarium Gregorianæ vitæ ſcriptor, eumdemque ſimul compilatum aſſerit, ſatis innuit non unum ipſius eſſe parentem; ſed plurimorum qui præceſſerant, fortaſſe Romanorum Pontificum, partim eſſe fœtum. Nimirum longe antiquior noſtro Gregorio eſt Eccleſiaſticus cantus; imo pene ab Reipublicæ Chriſtianæ exordio receptum illum docuerunt Socrates lib. 6. cap. 8. & alii. Qua de re conſulendi ſunt, qui de divinis Officiis olim ſcripſerunt, Iſidorus lib. de Eccleſiaſt. Offic. Rabanus lib. 2. de Inſtitutione Clericorum, & alii: noſtra vero ætate Cardinalis Bona lib. de divina Pſalmodia, & Joh. Mabill. in diſquiſitione de curſu Gallicano §. 1.*

*Quædam in Eccleſia canebantur olim alternis vicibus, ut etiam modo fit; alia vero ſimul & adunatis choris. Primum canendi modum veteres appellarunt ἀντίφωνον ὑμνῳδίαν, alterum σύμφωνον. Prioris modi meminit Socrates loco laudato; utriuſque autem S. Gregorius Nazianzenus in carmine * Iambico de virtute, ſub finem. Hinc Antiphonæ nomen ad Latinos derivatum, & ex Antiphona dictus liber Antiphonarius. Eumdem etiam appellatum Officialem obſervat ex Agobardo noſter Hugo Menardus in nota 337. ad Librum Sacramentorum.*

Porro quamvis Antiphonarius Romanus ſeu Gregorianus, non ſolum Antiphonam, ſed etiam quæcumque in Miſſa chorus canit, complectatur: nomen tamen hoc ſortitus eſt ab Antiphona quæ præcinitur, quam nunc Introitum appellamus, quia ad Introitum præmittitur. In ipſo Libri Sacramentorum limine: In primis ad Introitum Antiphona qualis fuerit, ſtatutis temporibus. *Cetera fere priſtinum nomen retinuerunt, ſi Graduale excipiamus, quod olim dicebatur Reſponſorium. Quamquam etiam Gradale vocaretur aliquando, ut ex initio Libri Sacramentorum liquet:* Poſtmodum dicitur Oratio, deinde ſequitur Apoſtolus, item Gradale. *Hinc ab ipſo Antiphonarium Gradualem appellatum obſervamus apud Micrologum, ut ex notis ad feſtum S. Pauli, & ad Officium S. Appollinaris conſtat.*

Inſtitutam a noſtro Gregorio cantandi methodum per Occidentem propagarunt ſanctiſſimi Patris alumni, maxime qui Auguſtino pergenti in Britanniam, comites ſeſe adjunxerant, ut docet Johannes Diaconus lib. 2. cap. 8. De Anglis quidem luculentum habemus venerablis Bedæ teſtimonium lib. 5. hiſt. cap. 21. De Acca Epiſcopo Cantorem quoque egregium, *inquit*, nomine *Maban*, qui a ſucceſſoribus diſcipulorum beati Papæ Gregorii in Cantia fuerat cantandi ſonos edoctus, ad ſe ſuoſque inſtituendos accerſiit. *Nec minus perſpicue idem elicitur ex S. wilfrido Eboracenſi Epiſcopo: qui apud Eddium ejus vitæ ſcriptorem gloriatur,* Quod poſt obitum primorum procerum a S. Gregorio directorum, docuiſſet totam Ultraumbrenſium gentem: quomodo, juxta uſum primitivæ Eccleſiæ, conſono vocis modulamine, binis aſtantibus choris perſultare Reſponſoriis, Antiphoniſque reciprocis. Act. SS. Ord. S. Benedict. ſec. 4. Part. 1.

Corruptum lapſu temporis apud Anglos, Gallos, alioſque Occidentales populos Ec-

 cleſia-

* Vide in Præfatione P. Guſſanvillæi quam huic ſubjecimus.

Johan. Diac. lib. 2. cap. 8. *cleſiaſticum cantum, reſtituit Johannes quidam Romanus cantor, qui ſecutus fuerat Theodorum a Vitaliano Papa in Britanniam miſſum, & Dorobernienſi al. Cantuarienſi Eccleſiæ totius Angliæ Metropolitanæ præpoſitum. Hinc dum Romanarum Antiphonarum uſum ex Romana Eccleſia in Gallicanam invectum eſſe per Pipinum legimus, cui ſcilicet Paulus Papa* Antiphonale, & Reſponſale ex urbe direxit; *id fortaſſe potius de illius uſus reſtitutione intelligendum, quam de prima inſtitutione. Quamquam non diffiteamur plurimas in Gallis Eccleſias ſuos veteres uſus uſque ad Caroli Magni tempora retinuiſſe.*

Vide Mabill. de curſu Gall. p. 398.

Hic Imperator, diſſonantia Romani & Gallicani cantus Romæ offenſus, altercantibus invicem Romanis & Gallis, viſo authentico Antiphonario, ita litem compoſuit, ut Romanam cantandi methodum Gallicanæ longe anteponendam cenſeret. Ideoque duos ſuorum induſtrios Clericos Adriano tunc Epiſcopo dereliquit; quibus tandem ſatis eleganter inſtructis, Metenſem Metropolim ad ſuavitatem modulationis priſtinæ revocavit, & per illam, totam Galliam ſuam correxit, *inquit Johannes Diaconus lib. 2. cap. 9.*

Metenſis Antiphonarii fama uſque ad S. Bernardi tempora viguit, ut liquet ex tractatu ejuſdem, de cantu ſeu correctione Antiphonarii tomo II. opuſculo XIII. *pag. 693. noviſſimæ editionis. Cum enim priores Patres Ciſtercienſes nihil antiquius haberent, quam in divinis laudibus id cantare, quod magis authenticum inveniretur; miſerunt qui Metenſis Eccleſiæ Antiphonarium (nam id Gregorianum eſſe dicebatur) tranſcriberent & afferrent, ut refert ſanctus Bernardus. Verum illum codicem & cantu, & littera depravatum: ac incompoſitum probarunt.*

Romanum hunc Gregorianumque Antiphonarium jam a Pamelio editum tomo II. Liturgicon, & Vaticanæ poſtea operum ſancti Gregorii editioni inſertum, atque in Guſſanvillaana recuſum, denuo recenſuimus ad codices mſſ. duos Theodericenſes in quibus compendioſe ſimul cum libro Sacramentorum continetur, ad codicem Vallis-claræ, ac præſertim ad exemplar Compendienſe ſancti Cornelii mire depictum & litteris purpureis ac aureis regia munificentia ornatum. In eo autem multa occurrunt notis muſicis ſuperſcriptis ad cantum comparata. In titulo legitur: Gregorius Præſul meritis & nomine dignus, ſummum conſcendens honorem, renovavit monimenta Patrum priorum, & compoſuit hunc libellum, muſicæ artis, ſcholæ cantorum per anni circulum. Incipit Dominica prima de adventu Domini. *Ætatem inſignis illius codicis, tum ex ſcriptura, tum ex proſa quadam de beata Maria, quam exhibuimus in Appendice, explorare licet. Scriptura ſane nono convenit ſeculo: ex proſa vere eamdem manu deſcripta liquet tunc Normannos per Galliam graſſatos eſſe; quæ Caroli Calvi Imperatoris, Compendienſis Monaſterii fundatoris, tempora deſignant. Ex eodem codice ſubjicienus Antiphonas, Verſus, Reſponſoria, quæ ad antiquum curſum Eccleſiaſticum pertinent. Plura de S. Gregorii Antiphonario dicere ſuperſedemus, quia præfationem eruditiſſimi Petri Guſſanvillæi huic attexendam judicavimus, ex qua multa ſcitu digna hauriri poterunt, qui copia & varietate delectantur.*

PETRI GUSSANVILLÆI PRÆFATIO.

JOANNES Diaconus trecentis fere poſt S. Gregorium annis ſcribens, lib. 2. de vita ejusdem cap. 6. hunc quem edimus Antiphonarium S. Gregorio tribuit, cujus codicem, an autographum? an apographum? Romæ in Lateranenſi Patriarchio reperiri teſtatur. Sit penes eum ejuſque ſequaces fides: non auſim ego reclamare, quamvis iſta aſſertio nonnullis poſſe videatur nubeculis obſcurari. Aliud porro eſt Antiphona facere; aliud ordinare, diſtinguere, recenſere, quibusdam de novo additis. Plerique Auctores de Antiphonis multa hinc inde mendicata non ceſſant obtrudere, nihil penſi habentes vocem ambiguam explicare, rituſque varios ſeparare; qui ſub iſtius vocis cortice latentes, inepte confunduntur. Itaque pauca cum de voce, tum de uſu vocis annotabo. Vox eſt origine Græca *ἀντίφωνος*, contraſonans: *ἀντιφωνέω*, contraſono. Anacreon Poeta, Ode I.

Κἀγὼ μὲν ᾖδον ἄθλους
Ηρακλέους· λύρη δὲ
Ερωτας ἀντεφώνει, id est:

Ego labores canebam Herculis: Lyra autem contraſonabat amores. Apud Eccleſiaſticos Auctores Græcos ac Latinos non idem ſemper fuit iſtius vocis uſus. Primitus *ἀντιφωνεῖν* erat Pſalmos aut Prophetias aut Hymnos alternis vicibus canere, & quaſi chorum choro reſpondere. Sic apud Iſai. cap. 6. *Clamabant* Angeli *alter ad alterum*. Sic Pſal. 67. verſ. 18. pro eo quod vulgo legimus *millia lætantium* שנאן *ſchinan*, Rabbi Salomon & Eugubinus interpretantur, *alternantium*, a radice שנה *ſchanah*, quæ ſignificat *iterare*, *duplicare*, quaſi Angeli alternis Deum cantibus laudent. Sic noſtro more Pſalmodos Davidicos & Hymnos quoſcumque noſtris inſertos Breviariis, Proſas Miſſalibus, etiamnum concinimus. Ex Philone apud Euſebium hiſt. lib. 2. cap. 17. Niceph. lib. 2. cap. 15. uni ex omnibus ſurgenti pſallentique, alii circa finem accinebant. Sed præſtat legere ipſum Philonem lib. de vita contemplativa. Ex hiſt. tripartita, lib: 10. cap. 9. Nicep. lib. 13. cap. 8. hunc alternandi morem ab Angelis accepit ſanctus Ignatius. Theodoretum hiſt. lib. 2. cap. 24. non ſatis expenderunt qui de Antiphonis ſcripſere; indico, non exſcribo: ſcilicet conciliandæ forent hiſtoriæ, ut quidpiam certi aſſeratur. Equidem reor Antiphonum non verba fuiſſe quæ canebantur, ſed modum ipſum canendi ſive Pſalmos, ſive Prophetias, ſive Hymnos, ſive Reſponſoria, aut quid ſimile. Apud Sozom. lib. 8. cap. 8. *κατὰ τῶν ἀντιφώνων τρόπον ἔψαλλον*, *Antiphonorum ad inſtar pſallebant*: de Arianis loquitur, quorum fraudes S. Joannes Chryſoſtomus prudenti imitatione diſſipavit. Haimo ad Pſal. 7. notat ex diverſis quandoque Pſalmis vel Laudibus Antiphonas conjungi. Joannes Caſſianus de Antiphonis apud Monachos agens lib. 2. Inſtit. veterem eorum morem agnoſcit & quaſi damnat; c. 2. recipit; c. 8. de matutinis res erat. Concil. Turonenſe II. c. 18. ann. 567. de Antiphonis quædam ſancit ſubobſcuriora nobis. Et c. 23. de Ambroſianis Hymnis. Ex S. Auguſt. retract. lib. 2. cap. 11. liquet tunc morem Carthagine cœptum dicendi ad altare Hymnos de Pſalmorum libro, ſive ante oblationem, ſive cum oblata populo diſtribuerentur. Epiſt. etiam 119. ad Jan. cap. 18. de Hymnis & Pſalmis canendis agitur. Legimus etiam retract. cap. 19. Pſalmum & Hypopſalma a ſancto viro facta adverſus Donatiſtas. Quid autem interſit inter Pſalmos, Hypopſalmata, Hymnos, Reſponſoria, Tractus, Offertorium, Graduale, Introitus, Ephymnia, Typica, Troparia, necnon Antiphona, neſcio an quiſquam hucuſque aperte dixerit: at multi cofunderunt perperam. In Sabæ typico obſervare eſt diſcrimen inter Antiphona ac Typica. Idem fere exhibet S. Joannis Chryſoſtomi Liturgia, *μετὰ τὰ εἰρηνικὰ ὁ χορὸς ψάλλει τὸ πρῶτον ἀντίφωνον, ἢ τὰ τυπικά, εἰ ἐστὶ κυριακή*, &c. Occurrunt in Miſſa Molarabum, & in myſteriis Præſanctificatorum 1. 2. 3. Antiphonum ſancti Germani Conſt. Patr. In rerum Eccl. Theoria, meminit 1. 2. 3. Antiphoni: & paulo ante ait, Antiphona eſſe Prophetarum prædictiones: &c. Scilicet de-

ſume-

ſumebantur ut plurimum ex ſacris Scripturis. Ita Laodic. c. ult. Bracar. I. c. 30 At Concil. Toler. IV. Patres c. 12. minus ſevere ſtatuunt de Hymnis; & multa tum in iſto canone, tum in 12.13.14.15. reperire eſt ad rem qua de agimus pertinentia, ſi modo veterem morem non ex noſtro metiamur: nam Antiphonæ hodiernæ non alternis canuntur ut antiquitus. Faciunt plerique ſanctum Ambroſium primum inter Latinos Antiphonorum Auctorem; non repugno, explicent modo prius quid per *Antiphona* intelligant; an Hymnos, quales edidit & carmina de quibus teſtatur epiſt. 32. Equidem laudes de quibus Tolet. IV. c. 11. & Hymnos de quibus Theodoret. in Publio c. 5. hiſt. SS. Patrum, Pſalmos & Hymnos de quibus Tertul. ad uxorem lib. 2. c. & 9. Pſalmodiam de qua S. Baſil. epiſt. 63. ad Neocæſar. interpretatur *Antiphona*, ſi alternus erat cantus. Idipſum dicerem de loco S. Gaudentii tract. 4. de lect. Exodi, ubi explicat quod ſanctus Paulus ad Epheſ. 5. & Coloſſ. 3. habet de Hymnis & Canticis ſpiritualibus. De Antiphonis, Collectionibus, Capitellis, &c. legendus can. 30. Concil. Agath. ann. 506. S. Gregorio necdum nato. Itaque Antiphonarium non erat tunc temporis recens inventum; quinimò jam tum abutebantur iſta voce contra primigenium inſtitutum non ſemper habita cantus alterni ratione, de qua Auguſt. myſtice ad titul. Pſal. 87. necnon hiſtorice S. Gregor. Nazianzen. de Nazaræis loquens in carmine Iambico. *de virtute*, paulo ante finem:

Ορᾶς ἀγρύπνους πρὸς Θεὸν ψαλμῳδίας
Ἀνδρῶν, γυναικῶν, φύσεως λελησμένους,
Οἵων δ' ὅσων τε ϗ ὅσον θεωμένων,
Σύμφωνον ἀντίφωνον ἀγγέλων στάσιν
Δισσὴν ἄνω τε ϗ κάτω πεπηγμένην
Θείας ὑμνῳδοὺς ἀξίας ϗ φύσεως.

Nectune cernis ut canat laudes Deo,
Naturæ uterque ſexus oblitus ſuæ?
Quot, quamque ſancti? cernis Angelicum chorum;
Qui nunc ſimul, nunc vicibus alternis canit,
Partim deorſum poſitus, & partim ſupra,
Sine fine ſummi concinens laudes Patris?

Quem locum fortaſſis non viderat Caſſianus: de quo velim admonitos ejus qui auctoritate ducti uſum iſtum volunt ſerius in Monaſteriis fuiſſe receptum.

SANCTI

SANCTI GREGORI PAPÆ LIBER ANTIPHONARIUS.

Ordinatus per circulum anni.

a [a] *Dominica prima Adventus Domini.*

ANtiphona. Ad te Domine, levavi animam meam: Deus meus, in te confido, non erubeſcam: neque irrideat me inimicus meus: Etenim univerſi, qui te expectant, non confundentur. *Pſalmus*. Vias tuas, Domine, demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me. *Reſponſorium*. Univerſi qui expectant, non confundentur. *Verſus*. Vias tuas, Domine, notas fac mihi, & ſemitas tuas edoce me. *Alleluia*. Oſtende nobis, Domine, miſericordiam tuam, et ſalutare tuum da nobis. *Offertorium*, Ad te, Domine levavi animam: Deus meus, in te confido, non erubeſcam. Neque irrideant me inimici mei: etenim univerſi qui te expectant, non confundentur. *Verſus I.* Dirige me in virtute tua, et doce me: quia tu es Deus ſalutaris meus, et te ſuſtinui tota die. *Verſ. II.* Reſpice in me, et miſerere mei, Domine, cuſtodi animam meam, et eripe me: non confundar, quoniam invocavi te. *Ad Communionem*. Dominus dabit benignitatem, et terra noſtra dabit fructum ſuum. *Pſalmus* Benedixiſti, Domine.

Dominica ſecunda de adventu.

Antiph. Populus Sion, ecce Dominus veniet ad ſalvandas gentes: & auditam faciet Dominus gloriam vocis ſuæ in lætitia cordis veſtri. *Pſal.* Qui regis Iſrael intende, qui deducis velut ovem Joſeph. *Reſp.* Ex Sion ſpecies decoris ejus, Deus manifeſtus veniet. *Verſ.* Congregate illi Sanctos ejus,

A qui ordinaverunt teſtamentum ejus ſuper ſacrificia. *All.* Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus. *Verſ. I.* Stantes erant pedes noſtri, in atriis tuis Jeruſalem. *Verſ. II.* Rex noſter adveniet Chriſtus, quem Johannes prædicavit agnum eſſe venturum. *Off.* Deus, tu converſus vivificabis nos, & plebs tua lætabitur in te. Oſtende nobis, Domine, miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis. *Verſ. I.* Benedixiſti, Domine, terram tuam, avertiſti captivitatem Jacob, remiſiſti iniquitatem plebis tuæ. *Verſ. II.* Miſericordia & veritas obviaverunt ſibi: veritas de terra orta eſt, & juſtitia de cælo proſpexit. *Ad Com.* Jeru-
B ſalem ſurge, & ſta in excelſo, & vide jucunditatem quæ veniet tibi a Deo tuo. *Pſal.* Qui regis Iſrael.

In natali S. Luciæ.

Antiph. Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. *Pſ.* Eructavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi. *Reſp.* Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem. *Verſ.* Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. *All.* Diffuſa eſt gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in æternum. *Off.* Offe-
C rentur regi virgines: proximæ ejus offerentur tibi in lætitia & exultione, adducentur [b] in templum regi Domino. *Verſ. I.* Eructavit cor meum. [c] *Verſ. II.* [d] Specie tua. *Ad Com.* [e] Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. *Pſal.* ut ſupra. b c d e

f [f] *Dominica tertia.*

Antiph. Gaudete in Domino ſemper: iterum dico, Gaudete: Modeſtia veſtra nota ſit omnibus

a In mſ. Compend. additur, *Statio ad S. Andream ad præſepe.* Itaq; etiam in codice 600 annorum Bibliothecæ Angelicæ, niſi quod pro, *ad præſ.* legitur *poſt præſepe.* Ad quem locum Angelus Rocca Camers olim Epiſcopus Tagaſtenſis, ex Auguſtinianorum familia lectus, & præfectus Apoſtolici Sacrarii, ejuſdem Bibliothecæ parens, hæc annotavit: *Re diligenter inſpecta an. ... hac ædicula S. Andreæ Ap. olim dicata, hodie intra eccleſiam S. Antonii Atrium, prope S. Mariæ majoris baſilicam, profanata cernitur, & in hominum uſum converſa.* Simul obſervat vir antiquitatis præſertim ſacræ ſtudioſiſſimus, abſidem illam ædiculæ antiquæ, in qua imagines opere muſivo olim factæ cernebantur, fuiſſe quoque pro-
D fanatam. Tempore Angeli Roccæ ſemidirutæ & collapſæ videbantur illæ imagines; *jam vero*, inquit Mabillonius, itinere Italico, *pag. 91.* nihil penitus ſupereſt ex illo muſivo.
b Compend. *in templa Regis.*
c In eodem cod. completur hic verſus cum ſequenti *Lingua m.* & reſumitur, *adducentur.*
d Pro hoc verſu aſſignatur in Comp. *Diffuſa eſt gratia ... propterea benedixit te Deus in æter.*
e Poſt hanc Communionem in eod. Comp. ſequitur, Pſ. *Eructavit &c. & All.* verſus *Specie tua.*
f Subjicitur in Comp. *ad S. Petrum*, ſubauditur *Statio.*

hominibus. Dominus prope eſt, nihil ſolliciti ſitis; ſed in omni oratione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum. *Pſal.* [a] Benedixiſti, Domine, terram tuam: avertiſti captivitatem Jacob. *Reſp.* Qui ſedes Domine, ſuper Cherubim, excita potentiam tuam, & veni. *Verſ.* Qui regis Iſrael, intende, qui deducis velut ovem Joſeph. *All.* Excita, Domine, potentiam tuam & veni, ut ſalvos facias nos. *Off.* Benedixiſti Domine, terram tuam; avertiſti captivitatem [b] plebis tuæ. *Verſ. I.* Operuiſti omnia peccata eorum: mitigaſti omnem iram tuam. [c] *Verſ. II.* Oſtende nobis Domine, miſericordiam tuam: & ſalutare tuum da nobis. *Com.* Dicite: Puſillanimes [d] conſortamini, & nolite timere: ecce Deus noſter veniet, & ſalvabit nos. *Pſal.* Benedixiſti, Domine, *ut ſupra*.

[e] *Feria quarta.*

Antiph. Rorate cæli deſuper, & nubes pluant juſtum: aperiatur terra, & germinet ſalvatorem. *Pſal.* Cæli enarrant gloriam Dei: & opera manuum ejus annuntiat firmamentum. [f] *Reſp.* Tolitte portas principes veſtras, & élevamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. *Verſ.* Quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto ejus? Innocens manibus, & mundo corde. *Reſp.* Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum, omnibus qui invocant eum in veritate. *Verſ.* Laudem Domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomini ſancto ejus. *Off.* Conſortamini, & jam nolite timere: ecce enim Deus noſter retribuet judicium, ipſe veniet, & ſalvos nos faciet. *Verſ. I.* Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient: tunc aſcendet claudus ſicut cervus, & clara erit lingua mutorum. *Verſ. II.* Audite itaque [g] domus Jacob, num puſillum vobis, certamen præſtare hominibus, quoniam Dominus præſtat certamen; propterea dabit Dominus vobis ſignum. Ecce virgo in utero [h] concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel. [i] (*Off.* Ave Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. *Verſ. I* Quomodo fiet in me hoc? *Verſ. II.* Ideoque quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.) *Com.* Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. [k] *Pſal.* Cæli enar. *Reſp.* In ſole poſuit.

[l] *Feria ſexta.*

Antiph. Prope es tu, Domine, et omnes viæ tuæ veritas: initio cognovi de teſtimonijs tuis, quia in æternum tu es. *Pſal.* Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. [m] *Reſp.* Oſtende nobis, Domine, miſericordiam tuam, et ſalutare tuum da nobis. *Verſ.* Benedixiſti, Domine, terram tuam: avertiſti captivitatem Jacob. [n] *Off.* Deus tu converſus vivificabis nos: et plebs tua lætabitur in te. *Com.* Ecce Dominus veniet, et omnes Sancti ejus cum eo: et erit in die illa lux magna. [o] *Pſal.* Beati immaculati. *Reſp.* Tu mandaſti.

[p] *Sabbato in XII. Lect.*

Antiph. Veni, et oſtende nobis faciem tuam, Domine, qui ſedes ſuper Cherubim, et ſalvi erimus. *Pſal.* Qui Regis Iſrael, intende, qui deducis velut ovem Joſeph. [q] *Reſp.* A ſummo cælo egreſſio ejus, et occurſus ejus uſque ad ſummum ejus. *Verſ.* Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. *Reſp.* In ſole poſuit tabernaculum ejus, et ipſe tamquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. *Verſ.* A ſummo cœlo egreſſio ejus, et occurſus ejus uſque ad ſummum ejus. *Reſp.* Domine virtutum converte nos, et oſtende faciem tuam, et ſalvi erimus. *Verſ.* Excita, Domine, potentiam tuam, et veni, ut ſalvos facias nos. *Reſp.* Excita, Domine, potentiam tuam, et veni, ut ſalvos facias nos. *Verſ.* Quis regis Iſrael, intende, qui deducis velut ovem Joſeph: qui ſedes ſuper Cherubim, appare coram Ephraim, Benjamin et Manaſſem. [r]

Hymnus trium puerorum. Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum: Et laudabilis, et glorioſus in ſecula.

Et benedictum nomen gloriæ tuæ, quod eſt ſanctum: Et laudabilis et glorioſus in ſecula.

Benedictus es in templo ſancto gloriæ tuæ: Et laudabilis et glorioſus in ſecula.

Benedictus es ſuper thronum ſancti regni tui: Et laudabilis et glorioſus in ſecula.

Benedictus es ſuper ſedem ſanctam Deitatis tuæ Et laudabilis et glorioſus in ſecula.

Benedictus es ſuper ſceptrum divinitatis tuæ: Et laudabilis et glorioſus in ſecula.

Benedictus es qui ſedes ſuper Cherubim, intuens abyſſos: Et laudabilis et glorioſus in ſecula.

Benedictus es qui ambulas ſuper pennas ventorum: Et laudabilis et glorioſus in ſecula.

Benedicant te omnes Angeli et ſancti tui: Et laudent te et glorificent in ſecula.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui ſancto:

Et laus, et honor, et poteſtas, et imperium.

Sicut erat in principio, et nunc et ſemper, et in ſecula ſeculorum. Amen.

Et laus, et honor, et poteſtas, et imperium.

Tractus. Qui regis Iſrael, intende: qui deducis velut ovem Joſeph. *Verſ.* Qui ſedes ſuper Cherubim [s] appare coram Ephraim, Benjamin et Manaſſe. *Verſ.* Excita, Domine, potentiam tuam, et veni: ut ſalvos facias nos. *Off.* Exulta ſatis, filia Sion, prædica filia Jeruſalem, ecce rex tuus venit tibi ſanctus & ſalvator. *Verſ.* Loquetur pacem gentibus, et poteſtas ejus a mari uſque ad mare, et a flumine uſque ad terminos orbis terræ. *Verſ.* Quia ecce venio, et habitabo in medio tui, dicit Dominus omnipotens, et confugient ad te in illa die omnes gen-

a Poſt hunc verſum in Compend. legitur litteris aureis *AR*, quæ fortaſſe ſignificant, *aliter*, tum ſubjicitur *Oſtende nobis &c. Reſp. qui ſedes.*

b Compend. *Plebi tuæ*. c In Landato codice additur, *remiſiſti*, &c.

d Compend. *Puſillanimis.*

e Ibid annotatur *ad S. Mariam ad præſepe.*

f In Compend. *AR, in ſole poſuit*, &c.

g Ibidem *Omnes David.* h Ibid. *Accipiet.*

i Quæ inter uncinos comprehenduntur a mſſ. abſunt. Apud Pamelium legitur hoc duplex Offertorium.

k In editis Pamel. & aliis, *Pſ. ut ſupra*. Eadem ſuperius annotata leguntur in fine Miſſæ, tum Natalis S. Luciæ, tum Dominicæ tertiæ, optimo quidem ſenſu: hoc enim ſignificat inter communicandum cantari ſolere Pſalmum integrum, de quo Antiphona deſumta eſt. At in Feria 4. hæc Antiphona ad Communionem ex Evangelio deſumitur; proindeque per errorem in ed. irrepſit contra mſſ. fidem. *Pſ. ut ſupra.*

l In mſ. Statio ad SS. Apoſtolos.

m In mſ. ante hoc Reſp. legitur. *AR. Tu mandaſti.*

n Ibid. Additur verſ. 11. *Miſericordia et veritas.*

o In vulgatis à Pamelio & aliis, *Pſ. ut ſupra*. Quod ex mſ. emendavimus. *Videin ſupra notam* e.

p In mſ. *Ad S. Petrum*. Quid vero ſignificet in mt. lectionibus, repete ex libro Sacram in Sabbato menſis 1. ſeu quatuor temp. Quadrageſimæ, *col.* 41.

q Additur in mſ. *AR. Excita*. Semper aliquid hujuſmodi interſeritur in mſ. Comp. inter Pſalmum qui ſubjicitur Antiphonæ, quam appellamus Introitum, & Reſponſorium quod modo Gradualis nomine magis notum. Olim etiam hoc nomine aliquando deſignatum fuiſſe patet in lib. Sacram in ipſo fere exordio: *Deinde ſequitur Apoſtolus. Item Graduale.* Vide notam 11. ad lib. Sacram.

r Deſideratur Hymnus hic in mſ.

ſ Hic & ſupra in mſ. *appareas*. Infra iſ. *ſequatur*.

gentes, & erunt tibi in plebem. *Com.* Exultavit ut gigas ad currendam viam, a ſummo cælo egreſſio ejus, & ocurſus ejus uſque ad ſummum ejus. *Pſal.* Cæli enarrant.

[a] *Dominica vacat.*

Memento noſtri, Domine, in beneplacito populi tui: viſita nos in ſalutari tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum, in lætitia gentis tuæ, ut lauderis cum hereditate tua. [b] *Pſal.* Peccavimus cum patribus noſtris, injuſte egimus, iniquitatem fecimus. *Reſp.* Prope eſt Dominus. *Verſ.* Veni Domine, & noli tardare: relaxa facinora plebis tuæ. *Off.* Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. *Verſ. I.* Quomodo in me fiet hoc, quæ virum non cognoſco? Spiritus Domini ſupervenier in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. *Verſ. II.* Ideoque quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. *Com.* Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.

[c] *Vigilia Nativitatis Domini.*

Antiph. Hodie ſcietis quia veniet Dominus, & ſalvabit vos, & mane videbitis gloriam ejus. *Pſal.* Domini eſt terra & plenitudo ejus, orbis terrarum & univerſi qui habitant in eo. *Reſp.* Hodie ſcietis quia veniet Dominus, & ſalvabit vos: & mane videbitis gloriam ejus. *Verſ.* Qui regis Iſrael, intende, qui deducis velut ovem Joſeph, qui ſedes ſuper Cherubim, appare coram Ephraim, Benjamin & Manaſſe: *Si in* [d] *Dominica evenerit ipſa vigilia.* Alleluia *de adventu Domini, quale volueris, dic: ſin antem, non cantatur.* *Offert.* Tollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. *Verſ. I.* Domini eſt terra & plenitudo ejus, orbis terrarum & univerſi qui habitant in eo. *Verſ. II.* Ipſe ſuper maria fundavit eum, & ſuper flumina præparavit eum. *Com.* Revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro ſalutare Dei noſtri. *Pſal.* Domini eſt terra, *ut ſupra.*

[e] *In media nocte Nativitatis Domini.*

Antiph. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. *Pſal.* Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? *Reſp.* Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus Sanctorum, ex utero ante luciferum genui te. *Verſ.* Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. *All.* Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. *Offert.* Lætentur cæli, & exultet terra ante faciem Domini, quoniam venit. *Verſ.* Cantate Domino canticum novum, [f] benedicite nomen ejus; bene nuntiate de die in diem ſalutare ejus. *Verſ. II.* [g] Confeſſio & pulchritudo in conſpectu ejus, fortitudo & magnificentia in ſanctificatione ejus. *Com.* In ſplendoribus Sanctorum ex utero ante luciferum genui te. *Pſal.* Dixit Dominus Domino meo.

[h] *Miſſa in primo mane Nativitatis Domini.*

Antiph. Lux fulgebit hodie ſuper nos, quia natus eſt nobis Dominus, & vocabitur Admirabilis, Deus, Princeps pacis, Pater futuri ſeculi, cujus regni non erit finis. *Pſal.* Dominus regnavit, decorem indutus eſt: indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe virtute. *Reſp.* Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, & illuxit nobis. *Verſ.* A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. *All.* Dominus regnavit, decorem, &c. *Off.* Deus enim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur; parata ſedes tua, Deus, ex tunc, a ſeculo tu es. *Verſ. I.* Dominus regnavit, decorem. *Verſ. II.* Mirabilis in altis Dominus. *Com.* Exulta, Sion, lauda filia Jeruſalem, ecce rex tuus venit juſtus, & Salvator mundi. *Pſal. ut ſupra.*

[i] *In Die natalis Domini.*

Antiph. Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cujus imperium ſuper humerum ejus: & vocabitur nomen ejus, magni conſilii Angelus. *Pſal.* Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit. *Reſp.* Viderunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. Jubilate Deo omnis terra, cantate & exultate & pſalite. *Verſ.* Notum fecit Dominus ſalutare ſuum: ante conſpectu gentium revelavit juſtitiam ſuam. *All.* Dies ſanctificatus illuxit nobis: venite gentes, & adorate Dominum, quia hodie deſcendit lux magna ſuper terram. *Off.* Tui ſunt cæli, & tua eſt terra, orbem terræ & plenitudinem ejus tu fundaſti. [k] *Verſ. I.* Magnus & metuendus ſuper omnes qui in circuitu ejus ſunt. Domine Deus virtutum, quis ſimilis tibi? potens es, Domine, & veritas tua in circuitu tuo: tu dominaris [l] poteſtati maris, motum autem fluctuum ejus tu mitigas. *Verſ. II.* Miſericordia & veritas præcedent ante faciem tuam, beati populi qui ſciunt jubilationem. *Verſ. III.* Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum; in virtute brachii tui diſperſiſti omnes inimicos tuos. *Com.* Viderunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. *Pſal.* Cantate Domino, *ut ſupra.*

[m] *Die ſancti Stephani.*

Antiph. Etenim ſederunt principes, & adverſum me loquebantur, & iniqui perſecuti ſunt me: adjuva me, Domine Deus meus, quia ſervus tuus exercebatur in tuis juſtificationibus. *Pſal.* Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. *Reſp.* Sederunt principes, & adverſum me loquebantur & iniqui perſecuti ſunt me. *Verſ.* Adjuva me, Domine Deus meus, propter miſericordiam tuam. *All.* Video cælos apertos, & Jeſum ſtantem a dextris virtutis Dei. *Off.* In virtute tua, Domine, lætabitur juſtus, & ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer: deſiderium animæ ejus tribuiſti ei. *Verſ. I.* Vitam petiit a te, & tribuiſti ei longitudinem dierum in ſeculum ſeculi. *Verſ. II.* Magna eſt gloria ejus in ſalutari tuo; gloriam & magnum decorem impones ſuper eum. *Com.* Video cælos apertos, & Je-

a Quid hæc inſcriptio ſignificet, diſce ex nota a ad Dominicam 21. Quadrageſ. lib. Sacram. col. 43.

b In mſ. *Pſ. Confitemini.* AR. *Quis loquetur* Reſp. *Prope eſt D.* Verſ. *Laudem Domini loq.* Alleluia. *Veni . . . relaxa.*

c Additur in mſ. Val-cl. *hora nona.* In Comp. *hora nona,* & notatur *Statio ad S. Mariam.*

d Hæc rubrica, ut ajunt, non legitur in Theoderic. & in Compend. parumper variat. Theoderic. codices quos hic laudamus, ſunt illi mſſ. libri Sacramentorum, quos ſupra ſæpe laudavimus: nam in margine exhibent, quæ ad Antiphonarium ſpectant, ſed ſummatim.

e In Val-cl. *In Vigilia primo galli cantu,* in Compend. ſtatio aſſignatur ad S. Mar. *ad præſepe.*

f Compend. *Cantate Domino omnis terra.*

g Ibid. Verſ. II. *Cantate Dom. Bened. nom. ejus, bene nuntiate,* &c.

h Compen. & Val-cl. *mane primo.* In Compend. ſtatio *ad S. Anaſtaſiam.*

i In Comp. ſtatio *ad S. Petrum.*

k Pauca diſcrepant a communi lectione illorum verſuum, in Comp.

l Mſ. *poteſtates.*

m Val-cl. *Proto mart. Stephani.*

Jeſum ſtantem a dextris virtutis Dei. Domine Deus, accipe ſpiritum meum, & ne ſtatuas illis hoc peccatum, quia neſciunt quid faciunt. *Pſal.* Beati, *ut ſupra*.

Sancti Johannis in Miſſa prima.

Antiph. Ego autem ſicut oliva[a] fructifera in domo Dei. *Pſal.* Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? *Reſp.* Juſtus ut palma florebit, ſicut cedrus Libani multiplicabitur in domo Domini. [b] *Verſ.* Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo, Altiſſime. *Off.* Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum, Domine. *Verſ. I.* Domine Dominus noſter. *Verſ. II.* [c] Quid eſt homo? *Com.* Magna eſt gloria ejus in ſalutari tuo. *Pſalm.* Domine, in virtute.

In ſecunda.

Antiph. In medio Eccleſiæ aperuit os ejus, & implevit eum Dominus ſpiritu ſapientiæ & intellectus, ſtolam gloriæ induit eum. *Pſal.* Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo, Altiſſime. *Reſp.* Exiit ſermo inter fratres, quod diſcipulus ille non moritur. *Verſ.* Sic eum volo manere donec veniam: tu me ſequere. *All.* Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibuit de his, & ſcimus quia verum eſt teſtimonium ejus. *Off.* Juſtus [d] ut palma florebit: ſicut cedrus quæ in Libano eſt multiplicabitur. *Verſ. I.* Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo, Altiſſime. *Verſ. II.* Ad annuntiandum mane miſericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. *Verſ. III.* Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri florebunt. *Com.* Exiit ſermo inter fratres quod diſcipulus ille non moritur, & non dixit Jeſus: Non moritur, ſed ſic eum volo manere donec veniam. *Pſal.* Bonum eſt, *ut ſupra*.

[e] *In Natali Innocentium.*

[f] Gloria in excelſis Deo, *non cantur*, *neque* Alleluia: *ſed quaſi præ triſtitia, dies illa deducitur*.

Antiph. Ex ore infantium, Deus, & [g] lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos, ut deſtruas inimicum & ultorem. *Pſal.* Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra. *Reſp.* Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium. *Verſ.* Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus: adjutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram. *Off.* Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium. *Verſ. I.* Niſi quia Dominus erat in nobis, Dicat nunc Iſrael, niſi quia Dominus erat in nobis: cum exurgerent homines in nos forte vivos deglutiſſent nos: cum iraſceretur furor eorum in nos, forſitan velut aqua abſorbuiſſent nos. *Verſ. II.* Torrentem pertranſiit anima noſtra: forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. *Com.* Vox in Rama audita eſt, ploratus & ululatus. Rachel plorans filios ſuos, noluit conſolari, quia non ſunt. *Pſal.* Domine Dominus noſter.

Natale S. [h] *Sylveſtri.*

Antiph. Sacerdotes tui, Domine, induant juſtitiam, & ſancti tui exultent. Propter David ſervum tuum, non avertas faciem Chriſti tui. *Pſal.* Memento, Domine David, & omnis manſuetudinis ejus. *Reſp.* Ecce Sacerdos magnus qui in diebus ſuis placuit Deo, & inventus eſt juſtus. *Verſ.* Non eſt inventus ſimilis illi, qui conſervaret legem Excelſi. *All.* Inveni David ſervum meum, oleo ſancto meo unxi eum. *Off.* Inveni David ſervum meum, & in oleo meo ſancto unxi eum: manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum [i] confortabit eum. *Verſ. I.* Potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo. [k] *Verſ. II.* Veritas mea & miſericordia mea cum ipſo, & in nomine meo exaltabitur cornu ejus. *Com.* Beatus ſervus, quem cum venerit Dominus, invenerit vigilantem. Amen dico vobis, ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. [l] *Pſ. ut ſupra.*

[m] *De ſancta Maria in octava Domini.*

Antiph. Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis: adducentur regi virgines poſt eam: proximæ ejus adducentur tibi in lætitia & exultatione. *Pſ.* Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. *Reſp.* Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. *Verſ.* Propter veritatem & manſuetudinem & juſtitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua. *All.* Poſt partum virgo. *Off.* Offerentur regi virgines. *Pſal.* Eructavit cor meum. *Verſ.* Diffuſa eſt gratia. *Com.* Simile eſt regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas: inventa una pretioſa margarita, dedit omnia ſua, & comparavit eam. *Pſal.* Eructavit, *ut ſupra*.

Dominica poſt natale Domini.

Antiph. Dum medium ſilentium tenerent omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus, Domine, de cælis a regalibus ſedibus venit. *Pſal.* Dominus regnavit, decorem indutus eſt: indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe virtute. *Reſp.* Speciosus forma præ filiis hominum: diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. *Verſ.* Eructavit cor meum verbum bonum: d .co ego opera mea regi: lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. *All.* Dominus regnavit, decorem. *Off.* Deus enim firmavit orbem terræ. *Com.* Tolle puerum & matrem ejus, & vade in terram Juda: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. *Pſal. ut ſupra.*

[n] *Vigilia Epiphaniæ.*

Antiph. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. *Pſal.* Quare fremuerunt gentes.

a Compend. *Fructificavi in domo Domini, ſperavi . . . & expect. n. t. quoniam bonum eſt in conſpectu Sanctorum tuorum.*

b Compend. verſ. 1 *Ad annuntiandum*, &c.

c Compend. *Quid eſt homo quia viſ. eum*, *aut*, *&c. Viſitas eum diluculo*, *&c.* & reſumitur ex altero verſu, *& conſtituiſti eum* &c.

d Multa hoc loco complevimus ex mſ. in vulgatis omiſſa.

e Hoc officium & ſuperius explicatur ab Alcuino, pag. 90. ubi nominatim Antiphonarium citat. *Pamel.*

f Hoc nominatim citatur ex Antiphonario per Amalar. l. 1. c. 41. & Microlog. c. 36.

g Compend. *lactantium*.

h Feſti S. Sylveſtri mentionem facit nominatim Micrologus, cap. 35. *Pamel.*

i Compend. *Confortavit*.

k Ibid additur, ex dixiſſi, *poſui adjutorium ſuper potentem, & exaltavi electum de plebe mea*. Verſ. II *Et ponam in ſeculum ſec. ſedem ejus, & thronus ejus ſicut dies cæli.*

l Pſalmus &c. deeſt in mſ.

m Authenticum eſſe hoc officium, & Graduali libro ſeu Antiphonario S. Gregorii contineri, teſtatur Micrologus c. 39. Conſentit etiam exemplar utrumque. *Pamel.* Non ita conſentiunt mſſ. noſtri. In Comp. quidem legitur, *Kal. Jan. natale S. Martinæ Martyris & Virginis* Antiph. *Vultum tuum*. In Theodericenſibus vero *Kalendis Januarii octava*, &c. Sed in Val-cl. *Kal. Januarii octava Domini. Statio ad S. Mariam ad Martyres*. Ant. *Puer natus eſt, &c.* ut in Offic. Nat. Domini.

n Non eſt in Comp. nec in Val-cl. Notatur in Theoderic. ſed aſſignatur Miſſa, *dum medium ſilentium*; ut ſupra in Dominica.

tes. *Resp.* Tecum principium de die virtutis tuæ in ſplendoribus Sanctorum, ex utero ante luciferum genui te.

[a] *Epiphania Domini. In die ſancto ad Miſſam.*

Antiph. Ecce advenit dominator Dominus, & regnum in manu ejus, & poteſtas, & imperium. *Pſal.* Deus, judicium tuum Regi da, & juſtitiam tuam filio Regis. *Resp.* Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes. *Verſ.* Surge & illuminare Jeruſalem, quia gloria Domini ſuper te orta eſt. *All.* Vidimus ſtellam ejus in Oriente, & venimus cum muneribus adorare Dominum. *Off.* Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent: & adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes ſervient ei. *Verſ. I.* Deus, judicium tuum Regi da, & juſtitiam tuam filio Regis: judicare populum tuum in juſtitia, & pauperes tuos in judicio. *Verſ. II.* Orietur in diebus ejus juſtitia, & abundantia pacis, donec extollatur luna: & dominabitur a mari uſque ad mare. *Verſ.* Suſcipiant montes pacem populo tuo, & colles juſtitiam. *Com.* Vidimus ſtellam ejus in Oriente, & venimus cum muneribus adorare Dominum. *Pſal.* Deus, judicium tuum Regi da, *ut ſupra*.

Dominica poſt [b] *Epiphaniam.*

Antiph. In excelſo throno vidi ſedere virum, quem adorat multitudo Angelorum pſallentium in unum, ecce cujus imperii nomen eſt in æternum. *Pſal.* Jubilate Deo omnis terra, pſalmum dicite nomini ejus, date gloriam laudi ejus. *Resp.* Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia fecit mirabilia magna ſolus a ſeculo. *Verſ.* Suſcipiant montes pacem populo, & colles juſtitiam. *All.* Jubilate Deo omnis terra, ſervite Domino in lætitia. *Off.* Jubilate Deo omnis terra, ſervite Domino in lætitia. Intrate in conſpectu ejus, in exultatione: quia Dominus ipſe eſt Deus. *Verſ. I.* Ipſe fecit nos, & non ipſi nos. *Verſ. II.* Laudate nomen ejus, quoniam ſuavis eſt Dominus. *Com.* Fili, quid feciſti nobis ſic? ego & pater tuus dolentes quærebamus te. Et quid eſt quod me quærebatis? an neſciebatis, quia in his quæ patris mei ſunt oportet me eſſe? *Pſal.* Jubilate Deo omnis terra, pſalmum dicite nomini ejus, date gloriam laudi ejus, *ut ſupra*.

[c] *Octava Epiphaniæ ut in die.*

Nat. S. Felicis [d] *in Pincis.*

Antiph. Os juſti meditabitur ſapientiam, & lingua ejus loquetur judicium: lex Dei ejus in corde ipſius. *Pſal.* Noli æmulari in malignantibus; ne zelaveris facientes iniquitatem. *Resp.* Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. *Verſ.* Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis. *All.* Juſtus non conturbabitur. *Off.* Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum, Domine. *Comm.* Poſuiſti, Domine, in capite ejus coronam de lapide pretioſo, *Pſalm. xx.*

Dominica II. poſt Epiphaniam.

Antiph. Omnis terra adoret te, Deus, & pſallat tibi, pſalmum dicat nomini tuo, Altiſſime. *Pſal.* Jubilate Deo omnis terra, pſalmum dicite nomini ejus, date gloriam laudi ejus. *Resp.* Miſit Dominus verbum ſuum, & ſanavit eos, & eripuit eos de interitu eorum. *Verſ.* Confitentur Domino miſericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum. *All.* Laudate Dominum omnes Angeli ejus. Laudate eum omnes virtutes ejus. *Off.* Jubilate Deo univerſa terra, pſalmum dicite nomini ejus. Venite & audite, & narrabo vobis [e] omnes qui timetis Deum, quanta fecit Dominus animæ meæ. *Verſ. I.* Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea. *Verſ. II.* Locutum eſt os meum in tribulatione mea, holocauſta medullata offeram tibi. *Com.* Dicit Dominus: Implete hydrias aqua, & ferte architriclino: cum guſtaſſet architriclinus aquam vinum factam, dixit ſponſo: Servaſti bonum vinum uſque adhuc. Hoc ſignum fecit Jeſus primum coram diſcipulis ſuis. *Pſal. ut ſupra.*

[f] *Nat. S. Marcelli.*

Antiph. Statuit ei Dominus teſtamentum pacis, & principem fecit eum, ut ſit illi Sacerdotii dignitas in æternum. *Pſal.* Miſericordias Domini in æternum cantabo. *Resp.* Inveni David ſervum meum &c. *Verſ.* Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis [g] non apponet nocere ei. *All.* Inveni David ſervum meum. *Off.* Veritas mea, & miſericordia mea cum ipſo, & in nomine meo exaltabitur cornu ejus. *Verſ. I.* Poſui adjutorium meum ſupra potentem, & exaltavi electum de plebe mea: manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum. *Verſ. II.* [h] Miſericordia mea *Com.* Domine, quinque talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. Euge ſerve bone & fidelis, quia in pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, [i] dicit Dominus. *Pſal.* Miſericordias Domini, *ut ſupra*.

[l] *Natal. ſanctæ Priſcæ.*

Antiph. Loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu regum, & non confundebar, & meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi nimis. *Pſal.* Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. *Resp.* Specie tua & pulchritudine tua intende, proſpere procede, & regna. *Verſ.* Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. *All.* Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea bene-

di-

a Abeſt a noſtris mſſ. *in die ſancto*. Statim in Compend. & Theodoric. eſt ad S. Petrum

b Aliter, *poſt Theophaniam*, ut legitur in Val-cl.

c Non inſcribitur in mſſ. Compend. & Val-cl.

d Deeſt *in Pincis*, in mſ. Compend. In Val-cl. *S. Felicis Preſbyteri & Conf.*

e Compend. *vobis omnibus ... allel. allel.*

f In mſs. XVII. *Kal. Febr. S. Marcelli Papæ.*

g Compend. *non nocebit eum.*

h Compend. *miſericordiam meam non diſp. ab eo, ſedes ejus in conſpectu meo.*

i Ibid. *intra in gaud. Dom. tui.*

l Scilicet XV. Kal. Febr. ut notatur in mſs. Hac die nunc celebratur feſtum Cathedræ S. Petri, quod non annotatur in mſs. noſtris, nec in Libro Sacram. nec in Kal. Rom. Frontonis, nec in Bedæ Martyrologio, aliiſque pluribus ſimilibus monumentis. Apud Uſuardum tamen & Adonem ſignatur; imo etiam in antiquo Martyrologio nomen Hieronymi præferente, & in alio nongentorum annorum cujus meminit Mabill. de Liturgia Gallic. p. 121. Facile aſſentimur his qui putant olim Cathedram ſeu Epiſcopatum S. Petri non uno eodemque die celebrari conſuevisse; ſed menſe Januario in Galliis, & Februario Romæ. Hinc duplicem Cathedræ ſancti Petri ſolemnitatem celebrandi data occaſio. Cumque prius eadem Cathedra, idem Epiſcopatus ab his 18 Januario, ab illis in Februario celebraretur: poſtea 18. Januarii dies conſecratus eſt memoriæ Rom. Cathedræ, & 22. Februarii, Antiochenæ. Ex his liquet Paulum IV. feſtum Rom. Cathedræ 18. Januarii non tam inſtituiſſe, quam reſtituiſſe, ut ipſe profitetur in litteris hujus reſtitutionis ann. 1558. In conſtitutionibus S. Perpetui Turon. Ep. de Vigiliis legitur: *Natali ſancti Joannis ad baſilicam Domini Martini. Natali ſancti Petri Epiſcopatus ad ipſius baſilicam.*

dixit te Deus in æternum. *Off.* Filiæ regum in honore tuo. *Verſ. I.* Eructavit cor meum verbum bonum. *Verſ. II.* Specie tua. *Com.* Feci judicium et juſtitiam. *Pſal. ut ſupra.*

[a] *Nat. Sanctorum Mart. Fabiani, & Sebaſtiani.*

Antiph. Intret in conſpectu tuo, Domine, gemitus compeditorum: redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum: vindica ſanguinem ſervorum tuorum qui effuſus eſt. *Pſal.* Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam: polluerunt templum ſanctum tuum, poſuerunt Jeruſalem in pomorum cuſtodiam. *Reſp.* Glorioſus Deus in Sanctis ſuis, mirabilis in majeſtate ſua. *Verſ.* Dextera tua, Domine, magnificata eſt in virtute, dextera manus tua confregit inimicum. *All.* Sancti tui, Domine. *Off.* Lætamini in Domino, et exultate. *Verſ. I.* Beati quorum. *Verſ. II.* Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno. *Com.* Multitudo languentium et qui vexabantur a ſpiritibus immundis, veniebant ad eum, quia virtus de illo exibat, et ſanabat omnes. *Pſal.* Deus venerunt gentes.

[b] *Natal. ſanctæ Agnetis.*

Antiph. Me expectaverunt peccatores ut perderent me; teſtimonia tua Domine, intellexi: omnis conſummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. *Pſal.* Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. *Reſp.* Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. *Verſ.* Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. *All.* Specie tua & pulchritudine tua, propterea benedixit te Deus in æternum. *Off.* Offerentur tibi. *Com.* Quinque prudentes virgines. *Pſal. ut ſupra.*

Dominica III. poſt Epiphaniam.

Antiph. Adorate Deum omnes Angeli ejus. Audivit, & lætata eſt Sion, & exultaverunt filiæ Judæ. *Pſal.* Dominus regnavit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ. *Reſponſ.* Timebunt gentes nomen tuum, Domine, et omnes reges terræ gloriam tuam. *Verſ.* Quoniam ædificavit Dominus Sion, & videbitur in majeſtate ſua. [c] *All.* Exultate Deo adjutori noſtro, jubilate Deo Jacob, canite pſalterium cum cithara. *Off.* Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me: non moriar, ſed vivam, & narrabo opera Domini. *Verſ. I.* In tribulatione invocavi Dominum, & exaudivit me in latitudine, quia Dominus adjutor meus eſt. *Verſ. II.* Impulſus verſatus ſum ut caderem, & Dominus ſuſcepit me & factus eſt mihi in ſalutem. *Comm.* Mirabantur omnes de his quæ procedebant de ore Dei. *Pſal.* Dominus regnavit, exultet terra.

[d] *Natal. ſancti Vincentii.*

Antiph. Lætabitur juſtus in Domino, & ſperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde. *Pſalm.* Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor: a timore inimici eripe animam meam. *Reſp.* Poſuiſti, Domine, in capite ejus coronam de lapide pretioſo. *Verſ.* Deſiderium animæ ejus tribuiſti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum. *Allel.* Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. *Off.* Gloria et honore coronaſti eum, et conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum, Domine. *Verſ.* Domine Dominus noſter. *Comm.* Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, et tollat crucem ſuam, et ſequatur me. *Pſal.* Exaudi, Deus.

[e] *Sanctæ Agnetis ſecundo.*

Antiph. Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis. *Pſal.* Eructavit cor meum verbum bonum. *Reſp.* Specie tua. *Verſ.* Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. *All.* Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. *Offert.* Diffuſa eſt gratia. *Comm.* Simile eſt regnum cœlorum. *Pſal. ut ſupra.*

[f] *Purificatio S. Mariæ, ad Proceſſionem.*

Antiph. [g] Χαῖρε κεχαριτωμένη, Ave gratia plena, Θεοτόκε παρθένε, Dei genitrix Virgo, ἐκ σοῦ γὰρ ἀνέτειλεν, ex te enim ortus eſt, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, Sol juſtitiæ, φωτίζων τοὺς ἐν σκότει, illuminans qui in tenebris ſunt: εὐφραίνου καὶ σύ, lætare et tu: πρεσβῦτα δίκαιε, ſenior juſte, δεχόμενος ἐν ἀγκάλαις, ſuſcipiens in ulnis, τὸν ἐλευθερωτὴν, liberatorem, τῶν ψυχῶν ἡμῶν animarum noſtrarum, χαριζόμενον ἡμῖν, donantem nobis, καὶ τὴν ἀνάστασιν et reſurrectionem. *Verſ.* Κατακόσμησον τὸν θάλαμόν σου Σιών, Adorna thalamum tuum, Sion, καὶ ὑπόδεξαι τὸν βασιλέα Χριστὸν, et ſuſcipe regem Chriſtum, ἀσπάζου τὴν Μαρίαν, amplectere Mariam, τὴν οὐράνιον αὐλήν, quæ eſt cæleſtis porta: αὕτη γὰρ βαστάζει τὸν βασιλέα τῆς δόξης, ipſa enim portat regem gloriæ, νεοφύτου φωτὸς ὑπάρχει παρθένος, novi luminis ſubſiſtit virgo φέρουσα ἐκ χερσὶν υἱὸν πρὸ ἑωσφόρου, adducens in manibus filium ante luciferum, ὃν λαβὼν Συμεὼν ἐν ἀγκάλαις αὐτοῦ, quem accipiens Simeon in ulnis ſuis, ἐκήρυξεν τοῖς λαοῖς prædicavit populis, δεσπότην αὐτὸν εἶναι, Dominum eum eſſe, ζωῆς καὶ θανάτου, vitæ et mortis, καὶ σωτῆρα τοῦ κόσμου, et Salvatorem mundi. *Verſ.* Reſponſum accepit Simeon a Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini.

Ad introitum.

Antiph. Suſcepimus, Deus, miſericordiam tuam in medio templi tui; ſecundum nomen tuum, Deus, ita et laus tua in fines terræ; juſtitia plena eſt dextera tua. *Pſ.* Magnus Dominus, et laudabilis nimis, in civitate Dei noſtri, in monte ſancto ejus. *Reſp.* Suſcepimus, Deus, miſericordiam tuam. *Verſ.* Sicut audivimus, ſic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei noſtri, Deus fundavit eam in æternum. *All.* Adorabo ad templum ſanctum tuum, et confitebor nomini tuo in timore tuo. Adducentur Regi. *Si poſt Septuageſimam evenerit.* [h] *Tract. ſequens dicetur:* Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. Specie tua, et pulchritudine tua intende, proſpere procede, et regna. Propter veritatem et manſuetudinem, et juſtitiam, et deducet te mirabiliter dextera tua. Di-

a Aſſignatur in mſs. XIII. *Kal. Febr.*
b In mſs. XII. *Kalend. Febr. Nat. S. Agnæ.*
c In Compend. *All. Dominus regn. exultet terra, læt. inſ. multæ.*
d In mſs. XI *Kal. Febr. S. Vinc.* In Val-cl. additur, *Diac. & Mart.*
e Nimirum IV. *Kal. Febr.* In Val-cl. legitur, *Octava S. Agnæ de Nativitate.*

f In Compend. IV. *Non. Febr. Purifi. Mariæ, collecta ad S. Adrianum.* In Val-cl. *Nat. S. Simeonis; collecta ad ſanctum Adrian. ſtatio ad S. Mariam.* In Theod. *Ypapanti ſtatio ad S. M. coll. ad S. Adr.*
g Quæ hic Græce leguntur, deſiderantur in mſs.
h Nullus aſſignatur Tractus in Comp. In Val-cl. Legitur, *Si in Septuageſima evenerit, Tractus, Jubilate.*

A Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviſcere populum tuum, & domum patris tui. Et concupiſcet rex decorem tuum, quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Adducentur regi virgines poſt eam, proximæ ejus afferentur tibi. Adducentur in lætitia & exultatione, adducentur in templum Regi Domino. *Offert.* Diffuſa eſt gratia. *Verſ. I.* Eructavit cor meum verbum bonum. *Verſ. II.* Specie tua & pulcritudine tua. *Comm.* Reſponſum accepit Simeon a Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi B videret Chriſtum Domini. *Pſal. ut ſupra.*

[a] *Natal. ſanctæ Agathæ.*

Antiph Gadeamus omnes in Domino, diem feſtum celebrantes [b] in honore Agathæ martyris: de cujus paſſione gaudent Angeli, & collaudant filium Dei. *Pſal.* Eructavit cor meum. *Reſp.* Adjuvabit eam Deus vultu ſuo: Deus in medio ejus non commovebitur. *Verſ.* Fluminis impetus lætificat civitatem Dei, ſanctificavit tabernaculum ſuum Altiſſimus. *Tract.* Qui ſeminant in lacrymis, [c] in exultatione metent. Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua: C Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. *Offert.* Offerentur Regi virgines poſt eam. *Comm.* Qui me dignatus eſt ab omni plaga curera, & mamillam meam meo corpori reſtituere, ipſum invoco Dominum vivum. *Pſal. ut ſupra.*

Natal. ſancti Valentini.

Antiph. In virtute tua, Domine, lætabitur juſtus, &c. *Pſal.* [d] Vitam petiit. *Reſp.* Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. *Verſ.* Potens in terra erit ſemen ejus, D generatio rectorum benedicetur. *Tract.* Deſiderium animæ ejus tribuiſti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum, &c. *Offert.* In virtute tua, Domine, lætabitur juſtus. *Comm.* Magna eſt gloria ejus. *Pſal.* 20.

[e] *Cathedra ſancti Petri.*

Antiph. Statuit ei Dominus. *Pſalm* Miſericordias Domini. *Reſp.* Juravit: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. *Verſ.* Et portæ inferi non prævalebunt adverſus eam, & tibi dabo claves regni cœlorum. *Verſ.* Et quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum E & in cœlis. *Verſ.* Et quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. *Offert.* Veritas mea. *Comm.* Tu es Petrus. *Pſal. ut ſupra.*

Adnuntiatio S. Mariæ.

Antiph. Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis. *Pſal.* Eructavit. *Reſp.* Diffuſa eſt gratia. *Verſ.* Propterea. *Offert.* Ave Maria gratia plena, *Verſ. I.* Quomodo in me fiet hoc? *Verſ. II.* Ideo quod naſcetur ex te. *Com.* [f] Ecce Virgo concipiet. *Pſalm ut ſupra.*

Dominica [g] *in Septuageſima.*

Antiph. [h] Circumdederunt me gemitus mortis, dolores inferni circumdederunt me, & in tribulatione mea invocavi Dominum, & exaudivit de templo ſancto ſuo vocem meam. *Pſal.* Diligam te, Domine, fortitudo mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum. *Reſp.* Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione: ſperent in te, qui noverunt te, quoniam non derelinquis quærentes te, Domine. *Verſ.* Quoniam non in finem oblivio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in æternum. Exurge, Domine, non prævaleat homo. *Tract.* [i] De profundis clamavi ad te, Domine: Domine, exaudi vocem meam. *Verſ.* Fiant aures tuæ intendentes in orationem ſervi tui. *Verſ.* Si iniquitates obſervaveris, Domine; Domine, quis ſuſtinebit? *Verſ.* Quia apud te propitiatio eſt, & propter legem tuam ſuſtinui te, Domine. *Off.* Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo, Altiſſime. *Verſ. I.* Quam magnificata ſunt opera tua, Domine! nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ! *Verſ II.* Ecce inimici tui, Domine, peribunt, & diſpergentur omnes qui operantur iniquitatem. *Verſ. III.* Exaltabitur ſicut unicornis cornu meum, & ſenectus mea in miſericordia uberi: quia reſpexit oculus meus inimicos meos, & inſurgentes in me malignantes audivit auris tua. *Comm.* Illumina faciem tuam ſuper ſervum tuum, & ſalvum me fac in tua miſericordia, Domine: non confundar, quoniam invocavi te. *Pſal.* In te, Domine, ſperavi.

[l] *Dominica in Sexageſima.*

Antiph. Exurge, quare obdormis, Domine? exurge, & ne repellas in finem: quare faciem tuam avertis? oblivisceris tribulationis noſtræ. Adhæſit in terra venter noſter: exurge, Domine, adjuva nos, & libera nos. *Pſal.* Deus, auribus noſtris audivimus: patres noſtri annuntiaverunt nobis. *Reſp.* Sciant gentes, quoniam nomen tibi Deus, tu ſolus altiſſimus ſuper omnem terram. *Verſ.* Deus meus, pone illos ut rotam, & ſicut ſtipulam ante faciem venti. *Tract.* Commoviſti, Domine, terram, & conturbaſti eam: ſana contritiones ejus, quia mota eſt. *Verſ.* Ut fugiant a facie arcus, ut liberentur electi tui. *Off* Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, ut non moveantur veſtigia mea: inclina aurem tuam, & exaudi verba mea. Mirifica miſericordias tuas, qui ſalvos facis ſperantes in te, Domine, *Verſ. I.* Exaudi, Domine, juſtitiam meam: intende deprecationem meam: auribus percipe orationem meam. *Verſ. II.* Cuſtodi me, Domine, ut pupillam oculi: ſub umbra alarum tuarum protege me: eripe me, Domine, ab impio. *Verſ. III.* Ego autem cum juſtitia apparebo in conſpectu tuo: ſatiabor, dum manifeſtabitur gloria tua. *Comm.* Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam. *Pſal.* Judica me, Deus.

F a In Comp. *Nonas Febr. Paſſio S. Agat. virg. & mart.* In Val-cl. *Nat. S. Agath. virg. & mart.* In Theod. dicitur tantum martyr.

b Compend. *ſub honore.*

c Compend. *in gaudio metent.* Et infra, *portantes ſemina ſua,* pro, *mittentes ſemina ſua.*

d Ibid. Pſalm. *Domine in virtute tua,* &c.

e Abeſt a mſ. Val-cl. & Compend. ſed poſt Nat. S. Valentini legitur, *iv. Id. Martis Nat. S. Gregorii.* Extat feſtum Cathedr. ſancti Petri in Theod. ubi etiam aſſignantur ſeptem Dominicæ poſt Epiphaniam ante Septuageſimam. Ibid notantur tum vigilia, tum Natale S. Benedi ſcilicet xii. Kal Martii & xii.

f In Compend. Com. *Dilexiſti juſtitiam: Pſ. ut ſupra.*

g In Compend. *Statio ad ſanctum Laurentium.* Additur in Theod. *foris murum.*

h Ad hanc Dominicam citat Alcuinus Antiphonarium pag. 41. & pag. 42. hoc ipſum Officium interpretatur. Qui etiam ſequentia Officia explicat paginis ſequentibus. *Pamel.*

i Tractus unde dicatur, & cur omittatur Alleluya tempore Septuageſimæ tractat Amalarius Antiphonarium citans; ubi etiam hoc Officium explicat, & ſequentia cap. ſequenti. *Pamel.*

l In Compend. & Theod. *Statio ad ſanctum Paulum.*

[a] *Dominica in Quinquageſima.*

Antiph. Eſto mihi in Deum protectorem, et in locum refugii, ut ſalvum me facias. Quoniam firmamentum meum; et refugium meum es tu; et propter nomen tuum dux mihi eris, et enutries me. *Pſal.* In te Domine, ſperavi non confundar in æternum, in juſtitia tua libera me, et eripe me. *Reſp.* Tu es Deus qui facis mirabilia ſolus, notam feciſti in gentibus virtutem tuam. *Verſ.* Liberaſti in brachio tuo populum tuum, filios Iſrael et Joſeph. *Tract.* Jubilate Domino, omnis terra, ſervite Domino in lætitia. *Verſ.* Intrate in conſpectu ejus in exultatione. *Verſ.* Scitote quod Dominus ipſe eſt Deus [b]. *Verſ.* Nos autem populus ejus. *Off.* Benedictus es, Domine, doce me juſtificationes tuas, in labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui. *Verſ. I.* Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui ſcrutantur teſtimonia ejus, in toto corde exquirunt eum. Aufer a plebe tua opprobrium et contemtum, quia mandata tua non ſumus obliti, Domine. *Verſ. II.* In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus divitiis. *Verſ. III.* Viam iniquitatis, Domine, amove a me; et de lege tua miſerere mei. Viam veritatis elegi; judicia tua, [c] juſtitiam tuam non ſum oblitus. Viam mandatorum tuorum cucurri, [d] dum dilatares cor meum. *Comm.* Manducaverunt, et ſaturitati ſunt nimis; deſiderium eorum attulit eis Dominus, non ſunt fraudati a deſiderio ſuo. *Pſal.* Attendite populus meus legem meam.

[e] *Caput jejunii. Ad benedictionem cinerum.*

Antiph. [f] Exaudi nos, Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua: ſecundum multitudinem miſerationum tuarum reſpice nos. *Pſal.* Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ uſque ad animam meam. *Antiph.* Immutemur habitu in cinere et cilicio; jejunemus et ploremus ante Dominum, quia multum miſericors eſt dimittere peccata noſtra Deus noſter. *Antiph.* Juxta veſtibulum et altare plorabant Sacerdotes et Levitæ miniſtri Domini, dicentes. Parce Domine, parce populo tuo; et ne diſſipes ora clamantium ad te, Domine. [g]

Ad Miſſam.

Antiph. Misereris omnium, Domine, et nihil odiſti eorum quæ feciſti, diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam: et parcens illis, quia tu es Dominus Deus noſter. *Pſal.* Miſerere mei, Deus, miſerere mei, quoniam in te confidit anima mea. *Reſp.* Miſerere mei, Deus, miſerere mei, quoniam in te confidit anima mea. *Verſ.* Miſit de cœlo, et liberavit me: dedit in opprobrium conculcantes me. [h] *Tract.* Domine, non ſecundum peccata noſtra facias nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuas nobis. *Verſ.* Domine, ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum: cito anticipent nos miſericordiæ tuæ, quia pauperes facti ſumus nimis. *Verſ.* Adjuva nos, Deus ſalutaris noſter, & propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos, & propitius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum. *Off.* Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, nec delectaſti inimicos meos ſuper me: Domine, clamavi ad te, & ſanaſti me. *Verſ. I.* Domine, abſtraxiſti ab inferis animam meam; ſalvaſti me a deſcendentibus in lacum. *Verſ. II.* Ego autem dixi in mea abundantia: Non movebor in æternum. Domine, in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem, [i] *Comm.* Qui meditabitur in lege Domini die ac nocte, dabit fructum ſuum in tempore ſuo. *Pſal.* Beatus vir.

[l] *Feria quinta.*

Antiph. [m] Dum clamarem ad Dominum, exaudivit vocem meam ab his qui appropinquant mihi, & humiliabit eos, qui eſt ante ſecula, & manet in æternum. Jacta cogitatum tuum in Domino, & ipſe te enutriet. *Pſal.* Exaudi, Deus, orationem meam, & ne deſpexeris deprecationem meam. *Reſp.* Jacta cogitatum tuum in Domino, & ipſe te enutriet. *Verſ.* Dum clamarem ad Dominum, exaudivit vocem meam ab his qui appropinquant mihi. *Off.* Ad te, Domine, levavi animam meam: Deus meus, in te confido, non erubeſcam. *Verſ. I.* Dirige me in veritate tua, & doce me: quia tu es Deus ſalvator meus, & te ſuſtinui tota die. *Verſ. II.* Reſpice in me, et miſerere mihi, quia unicus & pauper ſum ego. *Comm.* Acceptabis ſacrificium juſtitiæ, oblationes & holocauſta [n] ſuper altare tuum vitulos. *Pſal.* 50.

[o] *Feria quinta.*

Antiph. Audivit, & miſertus eſt mihi Dominus: factus eſt adjutor meus. *Pſal.* Exaltabo te, Domine, quoniam ſuſcepiſti me, nec delectaſti inimicos meos ſuper me. [p] *Reſponſ.* Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini. *Verſ.* Ut videam voluntatem Domini, & protegar a templo ſancto ejus. *Off.* Domine, vivifica me ſecundum eloquium tuum, ut ſciam teſtimonia tua. *Verſ. I.* Fac cum ſervo tuo, Domine, ſecundum magnam miſericordiam tuam: & ne auferas de ore meo verbum veritatis. *Verſ. II.* Servus tuus ſum ego, da mihi intellectum, Domine, ut diſcam mandata tua: & voluntaria oris mei [q] fac mihi in beneplacito. *Comm.* Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: apprehendite diſciplinam, ne pereatis de via juſta. *Pſal.* 2.

Dominica I. Quadrageſimæ, Statio [r] *ad Lateranum.*

Antiph. Invocavit me, & ego exaudiam eum: eripiam eum, & glorificabo eum, longitudine dierum adimplebo eum. *Pſal.* Qui habitat in adjutorio

a In mſſ. *Statio ad ſanctum Petrum.*
b Additur in Compend. *Ipſe fecit nos, & non ipſi nos.* Et in Verſu *Nos autem,* &c. ſubjungitur, *& oves paſcuæ ejus.*
c Duo hæc verba deſiderantur in mſ. Compend. ſunt in ed. Pam.
d Compend. *Dum dilataſti cor meum. Aufer,* &c.
e Deeſt in mſ. Comp. *Ad Bened. cin.* In ſecundo Theod. legitur *Statio ad ſanctam Anaſtaſiam:* In Comp. *Ad S. Sabinam.* Fortaſſe una erat ſtatio pro benedictione cinerum, & altera pro Miſſa.
f Antiphonarium ad benedictionem cinerum, fit nominatim mentio in Ordine Romano, uti & Antiph. ad Proceſſionem: *Juxta veſtibulum.* Item apud Alcuinum p. 52. citat etiam Micrologus tamquam Gregorii cap. 41. *Pamel.*
g In Compend. hic reſumitur Antiph. *immutemur.*
h Tractum hunc non tam ex Romano Ordine, quam conſuetudine dici adnotat Micrologus cap. 50. *Pamel.*
i In Compend. repetitur hic, *Domine clamavi,* &c.
l Compend. & Theoderic. *Statio ad ſanctum Gregorium.*
m Officia quintæ Feriæ per totam Quadrageſimam, non a Gregorio I. ſed II. compoſita, & maxime ex æſtivalibus Dominicis collecta, teſtatur Micrologus cap. 50. *Pamel.*
n Compend. *Super altare tuum, Domine.*
o In Compend. & Theod. indicitur ſtatio, *ad ſanctos Joban. & Paulum.*
p In Compend. *Super me, Domine, refugium factus es nobis,* &c. *priuſquam montes fierent, aut formaretur terra,* &c. *unam petii.*
q Compend. *fac mihi beneplacito, Domine.*
r In Theod. *Ad ſanctum Johannem.* In Compend. *ad ſanctum Johannem ad Lateranum.*

torio Altiſſimi, in protectione Dei cæli commorabitur. *Reſp.* [a] Tenuiſti manum dexteram meam, in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria aſſumſiſti me. *Verſ.* Quam bonus Iſrael Deus rectis corde! mei autem pene moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei, quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns. *Tract.* Qui habitat in adjutorio Altiſſimi, in protectione Dei cæli commorabitur. *Verſ.* Dicet Domino: Suſceptor meus es tu, & refugium meum, Deus meus: ſperabo in eum. *Verſ.* Quoniam ipſe liberabit me de laqueo venantium, & a verbo aſpero. *Verſ.* Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis ejus ſperabis. *Verſ.* Scuto circumdabit te veritas ejus: non timebis a timore nocturno. *Verſ.* A ſagitta volante per diem, a negotio perambulante in tenebris, a ruina & dæmonio meridiano. *Verſ.* Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis: tibi autem non appropinquabit. *Verſ.* Quoniam Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis. *Verſ.* In manibus portabunt te, ne umquam offendas ad lapidem pedem tuum. *Verſ.* Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. *Verſ.* Quoniam in me ſperavit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognovit nomen meum. Invocavit me, & ego exaudiam eum; cum ipſo ſum in tribulatione. *Verſ.* Eripiam eum, & glorificabo eum. *Verſ.* [b] Longitudine dierum adimplebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum. *Off.* Scapulis ſuis obumbrabit tibi Dominus, & ſub pennis ejus ſperabis. Scuto circumdabit te veritas ejus. *Verſ. I.* Dicet Domino; Suſceptor meus es, non timebis a timore nocturno, a ſagitta volante per diem. *Verſ. II.* Quoniam Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te, ne umquam offendas ad lapidem pedem tuum. *Verſ. III.* Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem; quoniam in me ſperavit, liberabo eum. [c] *Com.* Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis ejus ſperabis. Scuto circumdabit te veritas ejus. *Pſal. ut ſupra.*

[d] *Feria ſecunda.*

Antiph. Sicut oculi ſervorum in manibus dominorum ſuorum, ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri: miſerere nobis, Domine, miſerere nobis. *Pſal.* Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cælis. *Reſp.* Protector noſter aſpice, Deus, & reſpice ſuper ſervos tuos. *Verſ.* Domine Deus virtutum, exaudi preces ſervorum tuorum. *Off.* Revela oculos meos, & conſiderabo mirabilia tua, Domine, ut doceas me juſtitiam tuam: da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua. *Verſ. I.* Legem pone mihi, Domine, & viam juſtificationum exquiram, & in præceptis tuis exercebor. *Verſ. II.* Veniant ſuper me miſerationes tuæ, quia lex tua meditatio mea eſt: et conſolatio mea juſtificationes tuæ ſunt. *Com.* Voce mea ad Dominum clamavi, et exaudivit me de monte ſancto tuo, non timebo

millia populi circumdantis me. *Pſal. iij.*

[e] *Feria tertia.*

Antiph. Domine, refugium factus es nobis a generatione & progenie: a ſeculo & in ſeculum tu es. *Pſal.* Priuſquam montes fierent, aut firmaretur terra, a ſeculo & uſque in ſeculum tu es Deus. *Reſp.* Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, Domine. *Verſ.* Elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. *Off.* In te ſperavi, Domine. Dixi: Tu es Deus meus, in manibus tuis tempora mea. *Verſ. I.* Illumina faciem tuam ſuper ſervum tuum, & ſalvum me fac propter miſericordiam tuam. Domine non confundar, quoniam invocavi te. *Verſ. II.* Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti timentibus te! perfeciſti autem ſperantibus in te, in conſpectu filiorum hominum. *Com.* Cum invocarem te, exaudiſti me, Deus [f] juſtitiæ meæ: in tribulatione dilataſti me. Miſerere mihi, Domine, exaudi orationem meam. *Pſal.* [g] Miſerere mei, Domine.

[h] *Feria quarta.*

Antiph. [i] Reminiſcere miſerationum tuarum, Domine, & miſericordiæ tuæ quæ a ſeculo ſunt: ne umquam dominentur nobis inimici noſtri: libera nos, Deus Iſrael, ex omnibus anguſtiis noſtris. *Pſal.* Ad te, Domine, levavi animam meam, Deus meus, in te confido non erubeſcam. *Reſp.* Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt: de neceſſitatibus meis eripe me, Domine. *Verſ.* Vide humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea. *Tract.* De neceſſitatibus meis eripe me, Domine. Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea. *Verſ.* Ad te, Domine, levavi animam meam; Deus meus in te confido, non erubeſcam: neque irrideant me inimici mei. *Verſ.* Etenim univerſi qui te expectant, non confundentur: confundantur omnes [l] facientes vana. *Off.* Meditabor in mandatis tuis quæ dilexi valde, & levabo manus meas ad mandata tua quæ dilexi. *Verſ. I.* Pars mea, Domine: dixi cuſtodire legem tuam. Precatus ſum vultum tuum in toto corde meo. *Verſ. II.* Deprecatus ſum faciem tuam, Miſerere mei ſecundum eloquium tuum: quia [m] cogitavi vias tuas, & converti pedes meos in teſtimonia tua. [n] *Com.* Intellige clamorem meum: intende voci orationis meæ, Rex meus et Deus meus, quoniam ad te orabo, Domine. *Pſal.* Verba mea.

[o] *Feria quinta.*

Antiph. Confeſſio et pulchritudo in conſpectu ejus; ſanctitas et magnificentia in ſanctificatione ejus. *Pſal.* Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra. *Reſp.* Cuſtodi me, Domine, ut pupillam oculi: ſub umbra alarum tuarum protege me. *Verſ.* De vultu tuo judicium meum prodeat: oculi tui videant æquitatem. *Off.* [p] Emittet Angelum Dominus in circuitu timentium eum, et eripiet eos: guſtate et videte quoniam ſuavis eſt Do-

a Sic quidem vetuſtiſſimus mſ. Blandinienſis, ſed Ultrajectinus habet: *Reſponſ. Angelis ſuis Deus mand. de te, ut cuſt. te in omnibus viis, & Verſ. In manib. port. te, ne forte off. ad lap. ped. tuum.* Cui etiam conſentit Alcuinus pag. 47. *Pamel.* Ita quoque legitur in mſſ. Compend. & Theod.

b Compend. *Longitudinem dierum adimpl. eum.* Sic etiam legitur in Antiphona ſuperiori ad Introitum: *Invocavit.*

c Repetitur in Comp. *Scuto circumdabit* &c.

d In Compend. *Ad vincula, ad S. Petrum.* In Theod. *Statio ad S. Petrum ad vincula.*

e In Theod. *Statio ad S. Anaſtaſiam.* In Comp. *ad S. Anaſtaſiam.*

f Omittitur, *juſtitiæ meæ*, in Compend.

g Compend. *Pſal. Filii hominum.*

h In Theod. *Statio ad S. Mariam Majorem.* In Compend. *ad S. Mariam ad præſepem.*

i Hujus officii, ac feriæ ſextæ, & Sabbati hujus hebdomadæ, disertis verbis fit mentio apud Micrologum, c. 24. & tamquam ex Antiph. S. Gregorii, *Pamel.*

l Compend. *facientes mala.*

m Compend. *cogitavi vias meas.*

n Hic reſtituitur in Compend. *& levabo manus meas.*

o In 1. Theod. ſeria. legitur, *Statio ad S. Laurent. foris murum.* In altero *ad S. Laurentium in formoſa*, Conſentit Compend.

p Compend. *Immittit Angelum Dominus.*

Dominus. *Verſ. I.* Benedicam Domino in omni tempore: ſemper laus ejus in ore meo. *Verſ. II.* In Domino laudabitur anima mea: audiant manſueti, & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen ejus in invicem. *Verſ. III.* Accedite ad eum, & illuminamini: & vultus veſtri non erubeſcant: iſte pauper clamavit, & Dominus exaudivit eum: ex omnibus tribulationibus
a ejus liberavit eum. [a] *Com.* Panis quem ego dedero, caro mea eſt pro ſeculi vita. *Pſal. ut ſupra.*

b [b] *Feria ſexta.*

Antiph. De neceſſitatibus meis eripe me, Domine, vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea *Pſal.* Ad te, Domine, levavi animam meam: Deus meus, in te con-
c fido, non erubeſcam. [c] *Reſp.* Miſerere mei, Domine, quoniam infirmus ſum, ſana me, Domine. *Verſ.* Conturbata ſunt omnia oſſa mea, & anima mea turbata eſt valde. *Off.* Benedic anima mea Domino, & noli obliviſci omnes retributiones ejus, & renovabitur ſicut aquilæ juventus tua. *Verſ. I.* Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, & redimet de interitu vitam tuam, qui coronat te in
d miſeratione & miſericordia. [d] *Verſ. II.* Miſerator & miſericors Dominus, patiens & multum miſericors. *Com.* Erubeſcant & conturbentur omnes inimici mei: avertantur retrorſum & erubeſcant valde velociter. [e] *Pſal. vj.*

e

f [f] *Sabbato in xij. lect.*

Antiph. Intret oratio mea in conſpectu tuo: inclina aurem tuam ad precem meam, Domine. *Pſal.* Domine Deus ſalutis meæ, in die clamavi & nocte
g coram te [g] *Reſp. I.* Protector noſter aſpice Deus, & reſpice ſuper ſervos tuos. *Verſ.* Domine Deus virtutum, exaudi preces ſervorum tuorum. *Reſp. II.* Propitius eſto. *Verſ.* Adjuva. *Reſp. III.* Dirigatur, *Verſ.* Elevatio. *Reſp. IV.* Salvum fac populum. *Verſ. V.* Ad te, Domine, clamavi. *Hymn.* Benedictus es, Domine Deus patrum noſtrorum, & laudab. *ſive* Benedictus es in firmamento cæli. *Verſ.* Benedicite omnia opera Domini Domino, benedicite cæli Domino, benedicite Angeli Domini Domino. *Verſ.* Benedicite aquæ quæ ſuper cælos ſunt Domino, benedicite omnes virtutes Domini Domino, benedicite ſol & luna Domino. *Verſ.* Benedicite ſtellæ cæli Domino, benedicite imber & ros Domino, benedicite omnes ſpiritus Domino. *Verſ.* Benedicite ignis & æſtus Domino, benedicite noctes & dies Domino, benedicite tenebræ & lumen Domino. *Verſ.* Benedicite frigus & cauma Domino, benedicite pruina & nives Domino, benedicite fulgura & nubes Domino. *Verſ.* Benedicat terra Domino, benedicite montes & colles Domino, benedicite omnia naſcentia terræ Domino. *Verſ.* Benedicite maria & flumina Domino, benedicite fontes Domino, benedicite cete & omnia quæ moventur in aquis, Domino. *Verſ.* Benedicite volucres cæli Domino, benedicite beſtiæ & univerſa pecora Domino, benedicite filii hominum Domino. *Verſ.* Benedicat Iſrael Dominum, benedicite Sacerdotes Domini Domino. *Verſ.* Benedicite ſpiritus & animæ juſtorum Domino, benedicite ſancti & humiles corde Domino. *Verſ.* Benedicite Ananias, Azarias, Miſael Domino. *Verſ.* Hymnum dicentes. *Tract.* Laudate Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi. *Verſ.* Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia ejus, & veritas Domini manet in æternum. *Off.* Domine Deus ſalutis meæ, in die clamavi & nocte coram te. Intret oratio mea in conſpectu tuo, Domine. *Verſ. I.* Inclina aurem tuam ad precem meam; Domine, longe feciſti notos a me: clamavi ad te Domine, tota die expandi manus meas ad te. *Verſ. II.* Et ego ad te, Domine, clamavi, & mane oratio meo præveniet te. Egens ſum ego in laboribus a juventute mea. *Verſ. III.* Factus ſum ſicut homo ſine adjutorio inter mortuos liber, traditus ſum & non egrediebar. *Com.* Domine Deus meus, in te ſperavi: libera me ab omnibus perſequentibus me, & eripe me. *Pſal.* Ipſe.

Dominica vacat. Dominica ſecunda Quadrageſ.

Antiph. [h] Reminiſcere miſerationum tuarum, Domine. *Pſal.* Ad te, Domine, levavi. *Tractus.* De neceſſitatibus meis. *Verſ.* Ad te, Domine. *Verſ.* h
Etenim. *Tract.* Dixit Dominus mulieri Cananææ: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus ad manducandum. *Verſ.* At illa dixit: Utique, Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. *Verſ.* Ait illi Jeſus: O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut petiſti. *Off.* Meditabor. *Com.* Intellige clamorem.

[i] *Feria ſecunda.* i

Antiph. Redime me, Domine, & miſerere mei: pes enim meus ſtetit in via recta, in Eccleſiis benedicam Domino. *Pſal.* Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum; & in Domino ſperans, non infirmabor. *Reſp.* Adjutor meus & liberator meus eſto, Domine, ne tardaveris. *Verſ.* Confundantur et revereantur inimici mei, qui quærunt animam meam. *Off.* Benedicam Domino qui mihi tribuit intellectum, providebam Deum in conſpectu meo ſemper, quoniam a dextris eſt mihi, ne commovear. *Verſ.* Conſerva me, Domine, quoniam in te ſperavi. Ego dixi: Deus meus es tu: Dominus pars hereditatis meæ. *Verſ.* Notas feciſti mihi vias vitæ: adimplebis me lætitia cum vultu tuo, et delectationes in dextera tua uſque in finem. *Com.* Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra! *Pſal.* Ipſe.

[l] *Feria tertia.* l

Antiph. Tibi dixit cor meum: Quæſivi vultum tuum: vultum tuum Domine requiram: ne avertas faciem tuam a me. *Pſal.* Dominus illuminatio mea et

a In Compend. repetitur hic, *guſtate & videte, &c.*
b In Theoderic. & Compend. *Statio ad Apoſtolos*, vel *ad Apoſt.*
c In Compend. Reſp. *Salvum fac ſervum tuum, Deus meus, ſperantem in te.* Verſ. *Auribus percipe Dom. orat. m.* Reſp. *Miſerere.*
d In Compend. *Verſ. II. Juſtitia ejus ſuper fil. fil. cuſtodientibus teſtam. ejus & mand. ejus ut fac. ea. Dom. in cælo par. ſed. ſuam & reg. ejus omnium dominabitur & [illegible], &c.*
e In Comp. *Pſ. Domine Dominus noſter*, in edit. Votic. & Guſſ. ſimpliciter legitur *Pſalmus*. Adjeci numerum ex Pamel.
f In Comp. & Theod. *Statio ad S. Petrum.*

g In Comp. titulus hic legitur: *Reſp. quatuor ad ipſum diem pertinentia & benedictionem.* Reſponſoria vero hæc authentica eſſe patet ex Micrologo.
h Hujus Dominicæ officium non legitur in Comp. Vat. cl. & Theoderic. in quibus tamen aſſignantur collecta, & aliæ orationes ad Miſſam pertinentes. Forte hac Dominica Miſſa quidem celebrabatur, ſed ob nimium Sabbati præcedentis laborem, nihil canebatur.
i In Compend. & Theoder. *Statio ad S. Clementem.*
l In laudatis mſſ. *Statio ad S. Balbinam.*

& ſalus mea, quem timebo? *Reſp.* Jacta cogitatum.
Off. Miſerere mihi, Domine, ſecundum magnam
miſericordiam tuam: dele, Domine, iniquitatem
meam. *Verſ. I.* Quoniam iniquitatem meam ego
agnoſco, & delictum meum coram me eſt ſemper.
Verſ. II. Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci:
a miſerere mei, [a] ut juſtificeris, Domine, in ſermoni-
bus tuis. *Com.* Narrabo omnia mirabilia tua, lætabor
& exultabo in te, pſallam nomini tuo, Altiſſime.
Pſal. Confitebor tibi, Domine.

b [b] *Feria quarta.*

Antiph. Ne derelinquas me, Domine. Deus
meus, ne diſcedas a me: intende in adjutorium
meum, Domine, virtus ſalutis meæ. *Pſal.* Domi-
ne, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua
corripias me. *Reſp.* Salvum fac populum tuum,
Domine, & benedic hereditati tuæ. *Verſ.* Ad te,
c Domine, [c] clamavi: Deus meus, ne ſileas a me:
& ero ſimilis deſcendentibus in lacum. *Off.* Ad te,
d Domine, levavi. [d] *Com.* Juſtus Dominus, & juſti-
tias dilexit: æquitatem vidit vultus ejus. *Pſal.* *x.*

e [e] *Feria quinta.*

Antiph. Deus, in adjutorium meum intende:
Domine, ad adjuvandum me feſtina. Confundan-
tur & revereantur inimici mei, qui quærunt ani-
mam meam. *Pſal.* Avertantur retrorſum & reve-
reantur, qui volunt mihi mala. *Reſp.* Propitius
eſto, Domine, peccatis, ne quando dicant gen-
tes: Ubi eſt Deus eorum? *Verſ.* Adjuva nos Deus
ſalutaris noſter, & propter honorem nominis tui,
Domine, libera nos. *Off.* Precatus eſt Moyſes in
conſpectu Domini Dei ſui, & dixit: Quare, Do-
f mine, iraſceris in populo tuo? [f] parce iræ animi
tui. Memento Abraham, Iſaac, & Jacob, quibus
juraſti dare terram fluentem lac & mel. Et placatus
factus eſt Dominus de malignitate, quam dixit face-
re populo ſuo. *Verſ. I.* Dixit Dominus ad Moyſen:
Inveniſti gratiam in conſpectu meo; & ſcio te præ
omnibus. Et feſtinans Moyſes, inclinavit ſe in ter-
ram, & adoravit dicens: Scio quia miſericors es in
millibus, auferens iniquitatem & peccata. *Ver. II.*
g [g] Dixit Moyſes & Aaron ad omnem ſynagogam
filiorum Iſrael: Accedite ante Deum. Majeſtas
Domini apparuit in nube, & exaudivit murmura-
tionem veſtram in tempore. *Com.* Qui manducat
carnem meam & bibit ſanguinem meum, in me
manet, & ego in eo, dicit Dominus. *Pſal.* Deus
in adjutorium meum intende.

h [h] *Feria ſexta.*

Antiph. Ego autem cum juſtitia apparebo in
conſpectu tuo: ſatiabor, dum manifeſtabitur glo-
ria tua. *Pſal.* Exaudi, Domine, juſtitiam meam:
intende ad deprecationem meam. *Reſp.* Ad Domi-
num, cum tribularer, clamavi; & exaudivit me.
Verſ. Domine, libera animam meam a labiis ini-
quis, & a lingua doloſa. *Off.* Domine in auxilium
meum reſpice: confundantur & revereantur, qui

A quærunt animam meam, ut auferant eam. *Verſ. I.*
Avertantur retrorſum & erubeſcant, qui cogitant
mihi mala. *Verſ. II.* Expectans expectavi Domi-
num, & reſpexit me, & exaudivit deprecationem
meam. [i] *Com.* Tu, Domine, ſervabis nos, & cuſto- i
dies nos a generatione hac in æternum. *Pſal.* *xj.*

[l] *In Sabbato.* l

Antiph. Lex Domini irreprehenſibilis, conver-
tens animas: teſtimonium Dei fidele, ſapientiam
præſtans parvulis. *Pſal.* Cæli enarrant gloriam Dei,
& opera manuum ejus annuntiat firmamentum.
B *Reſp.* Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere no-
mini tuo, Altiſſime. *Verſ.* Ad annuntiandum mane
miſericordiam tuam, & veritatem tuam per no-
ctem. *Off.* Illumina oculos meos, ne quando ob-
dormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus:
Prævalui adverſus eum. *Verſ. I.* Uſquequo, Do-
mine, oblivisceris me in finem? quamdiu ponam
conſilia in anima mea? *Verſ. II.* Reſpice in me &
exaudi me: cantabo Domino qui bona tribuit mi-
hi. *Com.* Oportet te, fili, gaudere, quia frater
tuus mortuus fuerat, & revixit: perierat, [m] &
inventus eſt. *Pſal.* *ut ſupra.* m

C [n] *Dominica tertia Quadrageſ.* n

Antiph. Oculi mei ſemper ad Dominum, quia
ipſe evellet de laqueo pedes meos: reſpice in me,
& miſerere mei, quoniam unicus & pauper ſum
ego. *Pſal.* Ad te, Domine, levavi animam meam:
Deus meus, in te confido, non erubeſcam. *Reſp.*
Exurge, Domine, non prævaleat homo, judicen-
tur gentes in conſpectu tuo. *Verſ.* In convertendo
inimicum meum retrorſum, infirmabuntur & peri-
bunt a facie tua. *Tract.* Ad te levavi oculos meos,
qui habitas in cælis. *Verſ.* Ecce ſicut oculi ſervorum
D in manibus dominorum ſuorum. *Verſ.* Et ſicut ocu-
li ancillæ in manibus Dominæ ſuæ. *Verſ.* Ita oculi
noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſe-
reatur noſtri. *Verſ.* Miſerere nobis, Domine, miſe-
rere nobis. *Off.* Juſtitiæ Domini rectæ lætificantes
corda, & dulciora ſuper mel & favum; nam &
ſervus tuus cuſtodiet ea. *Verſ. I.* Præceptum Do-
mini lucidum, illuminans oculos: timor Dei ſan-
ctus, permanens in ſeculum ſeculi: judicia Domi-
ni vera. [o] *Verſ. II.* Et erunt ut complaceant eloquia o
oris mei, & meditatio cordis mei in conſpectu tuo
ſemper. [p] *Com.* Paſſer invenit ſibi domum, & tur- p
tur nidum, ubi reponat pullos ſuos. Altaria tua,
E Domine virtutum, Rex meus & Deus meus. Beati
qui habitant in domo tua: in ſeculum ſeculi lauda-
bunt te. *Pſal.* Quam dilecta.

[q] *Feria ſecunda.* q

Antiph. In Deo laudabo verbum, in Domino
laudabo ſermonem, in Deo ſperavi: non timebo
F quid faciat mihi homo. *Pſal.* Miſerere mei, Deus,
quoniam conculcavit me homo: tota die impu-
gnans, tribulavit me. *Reſp.* Deus vitam meam nun-
tiavi tibi: poſuiſti lacrymas meas in conſpectu tuo.

a Compend. *Ut juſtificeris miſerationibus tuis Domine.*
b In mſſ. *Statio ad S. Cæciliam.*
c Compend. *Clamabo.*
d In eodem duo verſus ſubjiciuntur. *I. Dirige. II. Reſpice.*
e In mſſ. *Statio ad S. Mariam trans Tiberim.*
f Compend. *Parce ira animæ tuæ.*
g In hoc cod. legitur, *Dixit Moyſes ad Aaron*, Ita etiam vſ. Exodi
v. 9. *Dixit quoque Moyſes ad Aaron: dic univerſæ Congreg.*
h In mſſ. *Statio ad S. Vitalem.*
i In Compend. repetitur bis: *Domine, in auxilium meum reſpice.*

l Statio eſt *ad SS. Marcellinum & Petrum*, juxta mſſ. In Compend. legitur, *feria ſeptima pro Sabbato.*
m In Compend. *& inventus eſt in æternum.*
n Hæc Dominica dicitur *ſecunda* in Compend. non alia ratione, quam quia Dominica vacat, ut etiam legitur in excuſis. Hujus Dominicæ ſtatio in mſſ. eſt, *ad ſanctum Laurentium.* Additur in Theoderic. *foris murum.*
o In Compend. additur, *& dulciora.*
p Ibid. additum, *& dulciora.*
q In mſſ. eſſignatur, *Statio ad S. Marcum.*

Verſ. Miſerere mihi, Domine, quoniam conculca- A
vit me homo: tota die bellans, tribulavit me. *Off.*
Exaudi, Deus, orationem meam, & oc deſpexeriè
deprecationem meam: intende in me, & exaudi
a me. *Verſ. I.* [a] Conturbatus ſum a voce inimici, &
a tribulatione peccatoris: & expectabam enm qui
me ſalvum faceret. *Verſ. II.* Ego autem ad Deum
b elamavi, libera animam meam [b] & extendes ma-
c num in retribuendo illis. *Com.* [c] Et dabit ax Sion
ſalutare Iſrael: cum averterit Dominus captivita-
tem plebis ſoæ, exultabit Jacob, & lætabitur Iſrael.
[d] *Pſal. lij.*
d

e [e] *Feria tertia.*

Antiph. Ego elamavi, quoniam exaudiſti me,
Deus: inclina aurem tuam, & exaudi verba mea:
cuſtodi me, Domine, ut pupillam oculi: ſub um-
bra alarum tuarum protege me. *Pſal.* Exandi, Do-
mine, juſtitiam meam, intende deptecationem
meam. *Reſp.* Ab occultis meis munda me, Domine,
& ab alienis parce ſervo tuo. *Verſ.* Si mei non fue-
rint dominati, tunc immaculatus ero, & emunda-
bor a delicto maximo. *Off.* Dextera Domini fecit
virtutem. *Verſ. I.* In tribulatione invocavi Domi-
f num. *Verſ. II.* [f] Impulſus. *Com.* Domine, quis ha-
bitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcit in
monte ſancto tuo? qui ingreditur ſine macula, &
operatur juſtitiam. *Pſal. xiv.* C

g [g] *Feria quarta.*

Antiph. Ego autem in Domino ſperavi: exulta-
bo & lætabor in tua miſericordia, quia reſpexiſti
humilitatem meam. *Pſal.* In te, Domine, ſperavi,
non confundar in æternum: in juſtitia tua libera
me. *Reſp.* Miſerere mai, Domine, quoniam infir-
mus ſum, ſana me, Domine. *Verſ.* Conturbata ſunt
oſſa omnia mea, & anima mea turbata eſt valde.
Off. Domine, fac mecum miſericordiam tuam pro-
pter nomen tuum, quia ſuavis eſt miſericordia
tua. *Verſ. I.* Deus, laudem meam ne tacueris, quia
os peccatoris & doloſi ſuper me apertum eſt. *Verſ.* D
II. Pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi:
h ego autem orabam. [h] *Verſ. III.* Locuti ſunt adver-
ſum me lingua doloſa, & ſermonibus odii cir-
cumdederunt ma, & expugnaverunt me gratis.
Com. Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me
lætitia cum vultu tuo, Domine. *Pſal. xj.*

i [i] *Feria quinta.*

Antiph. Salus populi ego ſum, dicit Dominus:
De quacumque tribulatione clamaverint ad me,
exaudiam eos, & ero illorum Dominus in per-
petuum. *Pſal.* Attendite, populus meus, legem
meam, inclinata autem veſtram in verba oris E
mei. *Pſal.* Oculi omnium in te ſperant, Domi-
ne, & tu das illis eſcam in tempore opportuno.
Verſ. Aperis tu manum tuam, & imples omne ani-
mal benedictione. *Off.* Si ambulavero in medio
tribulationis, vivificabis me, Domine, & ſuper
iram inimicorum meorum axtendes manum tuam:
& ſalvum me fecit dextera tua. *Verſ. I.* Io quacum-
que dia invocavero te, exaudi ma, Domine: mul-
A tiplicabis in anima mea virtutem tuam. *Verſ. II.* A-
dorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor
nomini tuò, Domina, ſuper miſericordiam tuam
& veritatem tuam. *Com.* Tu mandaſti mandata tua
cuſtodiri nimis. Utinam dirigantur viæ meæ ad
cuſtodiendas juſtificationes tuas. *Pſal.* Beati im-
maculati.

[l] *Feria ſexta.* l

Antiph. Fac mecom, Domine, ſignum in bo-
num: ut videant qui me oderunt, & confundan-
tur, quoniam tu, Domine, adjuviſti me, et conſo-
latus es me. *Pſal.* Inclina, Domine, aurem tuam,
& exaudi me: quoniam inops & pauper ſum ego.
B *Reſp.* In Deo ſperavit cor meum, & adjutus ſum:
& refloruit caro mea, at ex voluntate mea confite-
bor illi. *Verſ.* Ad te, Domine, clamavi: Deus meus,
ne ſileas, ne diſcedas à me. *Off.* Intende voci ora-
tionis meæ, Rex meus & Deus meus: quoniam ad
te orabo, Domine. *Verſ. I.* Verba mea auribus per-
cipe, Domine: intellige clamorem meum, & exau-
di me. *Verſ. II.* Dirige in conſpectu tuo [m] viam m
meam, & lætentur omnes qui ſperant in te, Do-
mine: in æternum glòriabuntur, qui diligunt no-
men tuum, Domine. *Com.* Qui biberit aquam quam
ego dabo ei, [n] dicit Dominus, fiet in eo fons aquæ n
ſalientis in vitam æternam. *Pſal. ut ſuprà.*

C [o] *Sabbato.* o

Antiph. Verba mea auribus percipe, Domine:
intellige clamorem meum, intende voci orationis
meæ. *Pſal.* Quoniam ad te orabo, Domine, mane
axaudies vocem meam. *Reſp.* Si ambulem in medio
umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu me-
cum es, Domine. *Verſ.* Virga rua & baculus ruus,
ipſa me conſolata ſunt. *Off.* Greſſus meos dirige ſe-
cundum eloquium tuum, ut non dominetur omnis
injuſtitia, Dominc. *Verſ. I.* Declaratio ſermonum
tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis. *Verſ.*
II. Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua: &
in veritate tua humiliaſti me, ut non dominetur
D mei omnis injuſtitia, Domina. *Com.* Nemo te con-
demnavit, mulier? Nemo, Domine: Nec ego
te condemnabo, jam amplius noli peccare. *Pſal.*
ut ſupra.

[p] *Dominica quarta Quadrageſ.* p

Antiph. Lætate Jeruſalem, et conventum facite
omnes qui diligitis eam: gaudete cum lætitia, qui
in triſtitia fuiſtis, ut exultetis, et ſatiemini ab ube-
ribus conſolationis veſtræ. *Pſal.* Lætatus ſum in his
quæ dicta ſunt mihi: In domum Domini ibimus.
Reſp. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi: In
domum Domini ibimus. *Verſ.* Fiat pax in virtute
tua, et abundantia in turribus tuis. *Tractus:* Qui
E confidunt in Domino ſicut mons Sioo, non com-
movebitur in æternum, qui habitat in Jeruſalem.
Verſ. Montes in circuitu ejus, et Dominus in cir-
cuitu populi ſui, ax hoc nunc et uſque in ſeculum.
Off. Laudate Dominum, quia benignus aſt Domi-
nus: pſallite nomini ejus, quoniam ſuavis eſt: om-
nia quæcunque voluit fecit in cælo et in terra.
Verſ. I. Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus
Dei noſtri: quia ego cognovi, quod magnus eſt
Do-

a Compend. *Conturbata ſunt a voce, &c.*
b Idem cod. *Et extendens manum tuam in retrib. &c.*
c In Compend. *Quis dabit ex Sion.*
d Ibid. *Pſ. Dixit inſipiens.*
e In mſſ. *Statio ad S. Potentianam.*
f Compend. *Impulſus verſatus ſum.*
g Mſſ. *Statio ad S. Sixtum.*
h In Comp. additur, *quia ſuavis eſt miſericordia.* Hoc in codice
multæ ſunt ſimiles repetitiones, de quibus infra nihil adjicimus.
i In mſſ. aſſignata Statio ad SS. Coſmam & Damianum.
l In mſſ. *Statio ad S. Laurentium.* Addatur in Theodericenſi-
bus, *in Lucina.*
m Compend. *Vias meas.*
n Idem, *dicit Dominus Samaritanæ.*
o Mſſ. aſſignant pro Statione *ſanctam Suſannam.*
p In mſſ. legitur, *ad Jeroſalem.*

Digitized by Google

Dominus, & Deus noſter præ omnibus diis. *Verſ. II.* Domine, nomen tuum in æternum, & memoriale tuum in ſecula ſeculorum. Judicabit Dominus populum ſuum, & in ſervis ſuis conſolabitur. *Verſ. III.* Qui timetis Dominum, benedicite eum. Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jeruſalem. *Com.* Jeruſalem quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipſum: illuc enim aſcenderunt tribus, tribus Domini, ad confitendum nomini tuo, Domine. *Pſal.* Lætatus ſum.

[a] *Feria ſecunda.*

Antiph. Deus in nomine tuo ſalvum me fac, & in virtute tua judica me. Deus, exaudi orationem meam. [b] *Pſal.* Ecce enim Deus. Averte mala inimicis meis, & in veritate tua diſperde illos. *Reſp.* Eſto mihi in Deum protectorem, & in locum refugii, ut ſalvum me facias. *Verſ.* Deus, in te ſperavi: Domine, non confundar in æternum. *Off.* Jubilate Deo omnis terra. [c] *Com.* Ab occultis meis munda me, Domine, & ab alienis parce ſervo tuo. [d] *Pſal. xviij.*

[e] *Feria tertia.*

Antiph. Exaudi, Deus, orationem meam, & ne deſpexeris deprecationem meam: intende in me, & exaudi me. *Pſal.* [f] Contriſtatus ſum in exercitatione mea, & conturbatus ſum a voce inimici. *Reſp.* Exurge, Domine, fer opem nobis, & libera nos propter nomen tuum. *Verſ.* Deus, auribus noſtris audivimus, Patres noſtri annuntiaverunt nobis opus quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis. *Off.* Expectans expectavi Dominum, & reſpexit me, & exaudivit deprecationem meam: & immiſit in os meum canticum novum, hymnum Deo noſtro. *Verſ. I.* Statuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos. *Verſ. II.* Multa feciſti tu, Deus meus, mirabilia tua: & cogitationibus tuis non eſt ſimilis tibi. Bene nuntiavi juſtitiam tuam in Eccleſia magna. *Verſ. III.* Domine Deus, tu cognoviſti: [g] juſtitiam tuam non abſcondi in corde meo, veritatem tuam & ſalutare tuum dixi: Adjutor meus, Domine, & protector meus. *Com.* Lætabimur in ſalutari tuo, & in nomine Domini Dei noſtri magnificabimur. [h] *Pſal. xix.*

[i] *Feria quarta.*

Antiph. Dum ſanctificatus fuero in vobis, congregabo vos de univerſis terris: & effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & dabo vobis ſpiritum novum. *Pſal.* Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo. *Reſp.* [l] Venite, filii, audite me: timorem Domini docebo vos. *Verſ.* Accedite ad eum, & illuminamini: & facies veſtræ non confundentur. *Reſp.* Beata gens, cujus eſt Dominus Deus eorum: populus quem elegit Dominus in hereditatem ſibi. *Verſ.* Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum. *Off.* Benedicite, gentes, Dominum Deum noſtrum; [m] & obaudite voci laudis ejus, qui poſuit animam meam ad vitam, & non dedit commoveri pedes meos. Benedictus Dominus, qui non amovit deprecationem meam & miſericordiam ſuam a me. *Verſ. I.* Jubilate Deo omnis terra. Pſalmum dicite nomini ejus, date gloriam laudi ejus. *Verſ. II.* In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui: omnis terra adoret te, & pſallat tibi, Altiſſime. *Verſ. III.* Venite, & videte opera Domini, quam terribilis in conſiliis ſuper filios hominum. Ad ipſum ore meo clamavi, & exultavi ſub lingua mea. Propterea exaudivit me Deus, & intendit voci orationis meæ. *Com.* Lutum fecit ex ſputo Dominus, & linivit oculos meos, et abii, & lavi, et vidi, et credidi Deo. *Pſal. ut ſupra.*

[n] *Feria quinta.*

Antiph. Lætetur cor quærentium Dominum: quærite Dominum et confirmamini: quærite faciem ejus ſemper. *Pſal.* Confitemini Domino, et invocate nomen ejus: annuntiate inter gentes opera ejus. *Reſp.* Reſpice, Domine, in teſtamentum tuum, et animas pauperum tuorum ne obliviſcaris in finem. *Verſ.* Exurge, Domine, judica cauſam tuam: memor eſto opprobrii ſervorum tuorum. *Off.* [o] Domine ad adjuvandum me reſpice: confundantur et revereantur, qui quærunt animam meam, ut auferant eam. *Verſ. I.* Avertantur retrorſum & erubeſcant, qui cogitant mihi mala. *Verſ. II.* Expectans expectavi Dominum, & reſpexit me, et exaudivit deprecationem meam. *Com.* Domine, memorabor juſtitiæ tuæ ſolius. Deus, docuiſti me a juventute mea: et uſque in ſenectam et ſenium, Deus, ne derelinquas me. *Pſal.* In te, Domine, ſperavi.

[p] *Feria ſexta.*

Antiph. Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper, Domine, adjutor meus et redemptor meus. *Pſal.* Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. *Reſp.* Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine. Bonum eſt ſperare in Domino, quam ſperare in principibus. *Verſ.* Ad annuntiandum mane miſericordiam tuam, et veritatem tuam per noctem. *Off.* Populum humilem ſalvum facies, Domine, et oculos ſuperborum humiliabis: quoniam quis Deus præter te, Domine? *Verſ. I.* Clamor meus in conſpectu ejus introivit in aures ejus. *Verſ. II.* Liberator meus de gentibus iracundis, ab inſurgentibus in me exaltabis me. *Com.* Videns Dominus flentes ſorores Lazari ad monumentum, lacrymatus eſt coram Judæis: [q] et clamabat: Lazare, veni foras. Et prodiit ligatis manibus et pedibus, qui fuerat quatriduanus mortuus. *Pſal. xxj.*

[r] *In Sabbato.*

Antiph. Sitientes, venite ad aquas, dicit Dominus: et qui non habetis pretium, venite: [ſ] bibite cum

a Ibid. pro ſtatione legitur, *ad quatuor ſanctos coronatos*.
b Compend. *Pſal. ipſe*.
c Poſt Offertorium in Compend. aſſignantur duo verſus; I. *Ipſe fecit nos*. II. *Laudate*.
d In eodem cod. *Pſ. Cæli enarrant*.
e In utroque Theod. *Statio ad S. Laurentium in Damaſcum*. Sed error eſt, & legendum, *in Damaſum*, ut etiam habet codex Compend. vel potius *in Damaſo*.
f Compend. *Conturbatus ſum in exitu*.
g Compend. *Juſtitiam meam*.
h Ibid. *Pſalm. Exaudiat te*. Ita in Theod.
i Statio eſt, *ad ſepulcrum*, ex cod. Compend. & *ad S. Paulum*, ex duobus Theodericenſ.
l Citat hæc Reſponſ. Amalarius lib. iij. cap. 8. *Pamel.*
m Comp. *& obaudite vocem laudi ejus*.
n Conſentiunt mſſ. in aſſignanda Statione, *ad ſanctum Sylveſtrum*.
o In mſſ. Theod. & Comp. *Domine, in auxilium meum reſpice*.
p In iiſdem codicibus pro Statione legitur *ad S. Euſebium*.
q Ita mſſ. et in ed. Pamel. Vatic. Guſſ. *Exclamabat*, legitur pro *& clamabat*.
r Pro Statione indicatur in utroque Theod. *ad S. Laurentium foris murum*. In Compend. legitur, *Sabbatum ad corpus S. Laurentii*.
ſ Compend. *Edite cum lætitia*.

cum lætitia. *Pſal.* Attendite, populus meus, legem A meam: inclinate aurem veſtram in verba oris mei. *Reſp.* Tibi, Domine, derelictus eſt pauper, pupillo tu eris adjutor. *Verſ.* Ut quid, Domine, receſſiſti longe, deſpicis in opportunitatibus in tribulatione? dum ſuperbit impius, incenditur paupec. *Off.* Factus eſt Dominus firmamentum meum, et refu-
a gium meum, et liberator meus: [a] ſperabo in eum. *Verſ. I.* Perſequar inimicos meos, et comprehendam illos: et non convertar, donec deficiant. *Verſ. II.* Et præcinxiſti me fortitudine ad bellum, et ſupplantaſti inimicos meos ſubtus me, et inimicorum meorum dediſti mihi dorſum, et odientes me diſperdidiſti. *Com.* Dominus regit me, et nihil mihi deerit: in loco paſcuæ ibi me collocavit, ſuper B
b aquam refectionis educavit me. [b] *Pſal.* Ipſe.

c [c] *Dominica quinta Quadrageſ.*

Antiph. Judica me, Deus, et diſcerne cauſam meam de gente non ſancta: ab homine iniquo et doloſo eripe me: quia tu es Deus meus et fortitudo mea. *Pſal.* Emitte lucem tuam, et veritatem tuam, ipſa me deduxerunt et adduxerunt in montem ſanctum tuum, et in tabernacula tua. *Reſp.* Eripe me, Domine, de inimicis meis: doce me facere voluntatem tuam. *Verſ.* Liberator meus, Domine, de gentibus iracundis: ab inſurgentibus in me exaltabis me, a viro iniquo eripies me. *Tract.* C Sæpe expugnaverunt me a juventute mea. *Verſ.* Dicat nunc Iſrael: Sæpe expugnaverunt me a juventute mea. *Verſ.* Etenim non potuerunt mihi: ſupra dorſum meum fabricaverunt peccatores. *Verſ.* Prolongaverunt iniquitatem ſibi: Dominus juſtus concidet cervices peccatorum. *Off.* Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo. Retribue ſervo tuo, vivam, et cuſtodiam ſermones tuos: vivifica me ſecundum verbum tuum, Domine. *Verſ. I.* Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui ſcrutantur teſtimonia ejus, in toto corde exquirunt eum. *Verſ. II.* Viam veritatis elegi, da mihi intellectum, et ſcrutabor legem tuam, et cuſtodiam illam in toto corde meo. Inclina cor D meum in teſtimonia tua, et non in avaritiam. In via tua vivifica me, judicia enim tua jucunda. Deprecatus ſum vultum tuum in toto corde meo, quia dilexi legem tuam. *Com.* Hoc corpus quod pro vobis traditur. Hic calix novi teſtamenti eſt in meo ſanguine, dicit Dominus. Hoc facite, quotieſcumque ſumitis, in meam commemora-
d tionem. [d] *Pſal. ut ſupra.*

e [e] *Feria ſecunda.*

Antiph. Miſerere mei, Domine, quoniam conculcavit me homo: tota die bellans tribulavit me. *Pſal.* Conculcaverunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes adverſum me. *Reſp.* Deus, exaudi orationem meam, auribus percipe verba oris mei. *Verſ.* Deus, in nomine tuo ſalvum me fac, et in virtute tua judica me. *Off.* Domine, convertere, et eripe animam meam: ſalvum me fac propter miſericordiam tuam. *Verſ. I.* Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. *Verſ. II.* Miſerere mei, Domine, quoniam infirmus ſum: ſana me, Domine, quoniam conturbata ſunt omnia oſſa mea. *Com.* Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ. [f] *Pſal.* Ipſe. f

[g] *Feria tertia.* g

Antiph. Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum. *Pſal.* Dominus illuminatio mea & ſalus mea: quem timebo? *Reſp.* Diſcerne cauſam meam, Domine: ab homine iniquo & doloſo eripe me. *Verſ.* Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipſa me deduxerunt & adduxerunt in montem ſanctum tuum. *Off.* Sperent in te omnes qui noverunt nomen tuum, Domine, quoniam non derelinquis quærentes te. Pſallite Domino qui habitat in Sion: quoniam non eſt oblitus orationem pauperum. *Verſ. I.* Sedes ſuper thronum qui judicas æquitatem: increpaſti gentes, & periit impius. Judicabit populum cum juſtitia, & factus eſt refugium pauperum. *Verſ. II.* Cognoſcetur Dominus judicia faciens, quoniam patientia pauperum non peribit in finem: deſiderium pauperum exaudivit Deus. *Com.* Redime me, Deus Iſrael, ex omnibus anguſtiis meis. [h] *Pſal.* Ad te Domine levavi. h

[i] *Feria quarta.* i

Antiph. Liberator meus de gentibus iracundis: ab inſurgentibus in me exaltabis me: a viro iniquo eripies me, Domine. *Pſal.* Diligam te, Domine virtus mea, Dominus firmamentum meum & refugium meum. *Reſp.* Exaltabo te, Domine, quoniam ſuſcepiſti me: nec delectaſti inimicos meos ſuper me. *Verſ.* Domine Deus meus, clamavi ad te, & ſanaſti me. Domine, abſtraxiſti ab inferis animam meam: ſalvaſti me a deſcendentibus in lacum. *Off.* Eripe me de inimicis meis, Deus meus, & ab inſurgentibus in me libera me, Domine. *Verſ. I.* [l] l Quia ecce captaverunt animam meam, & irruerunt fortes in me. *Verſ. II.* Quia factus es adjutor meus & refugium meum in die tribulationis meæ. *Com.* Lavabo inter innocentes manus meas, & circuibo altare tuum, Domine: ut audiam vocem laudis tuæ, ut enarrem univerſa mirabilia tua. [m] *Pſal. XXV.* m

[n] *Feria quinta.* n

Antiph. Omnia quæ feciſti nobis, Domine, in vero judicio feciſti, quia peccavimus tibi, & mandatis tuis non obedivimus: ſed da gloriam nomini tuo, & fac nobiſcum ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ. *Pſal.* Magnus Dominus & laudabilis nimis in civitate Dei noſtri, in monte ſancto ejus. *Reſp.* Tollite hoſtias, & introite in atria E ejus: adorate Dominum in aula ſancta ejus. *Verſ.* Revelabit Dominus condenſa, & in templo ejus omnes dicent gloriam. *Off.* Super flumina Babylonis illic ſedimus & flevimus, dum recordaremur tui, Sion: *Verſ. I.* In ſalicibus in medio ejus ſuſpendimus organa noſtra: quoniam illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos,

a ver-

a Poſt hæc verba in Compend. legitur, *Verſ. I. Præcinxiſti me virt. ad bell. & ſuppl. inimic. eu. ſubtus me: & inimicorum meorum dediſti mihi dorſum, & odientes, &c. Verſ. II. Perſequar inimicos meos, & non convertar, &c.*

b Compend. *Pſalm. deduxit me.*

c Mſſ. unanimiter, *Statio ad S. Petrum*, ubi etiam hæc Dominica dicitur, *in Paſſione.*

d Scilicet, Pſ. *Judica me, Deus*, ut explicatur in Theoder.

e In mſſ. *Statio ad S. Chryſogonum.*

f In Theoder. *Pſal. Domini eſt terra.*

g In mſſ. *Statio ad S. Cyriacum.*

h Ita legitur in mſſ. cum vulgati, tum Pamel. tum Vatic. & Guiſ. tantum habeant, *Pſalmus*, nullo deſignato.

i Juxta mſſ. Statio eſt *ad S. Marcellum.*

l Hic Verſus non eſt in Compend. eſt in Theod. ſed ſecundus; & *Quia factus eſt, &c.* eſt primus.

m In Compend. Pſalm. *Eripe me de inimicis*: in Theoderic. *Pſal. Judica me.*

n In Compend. & in ſecundo Theod. *Statio ad S. Apollinarem.* In primo Theod. *Statio ad S. Mariam.*

[a] verba cantionum : & qui abduxerunt nos, [b] hymnum cantate nobis de canticis Sion : quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? *Verſ. II.* Si oblitus fuero tui, Jeruſalem, oblivifcatur me dextera mea : adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi tui non meminero. Qui dixerunt : Super flumina Babylonis. *Verſ. III.* Memento, Domine, filiorum Edom in die Jeruſalem. Qui dixerunt. *Com.* Memento verbi tui ſervo tuo, Domine, in quo mihi ſpem dediſti. Hæc me conſolata eſt in humilitate mea. *Pſal.* Beati immaculati.

[c] *Feria ſexta.*

Antiph. Miſerere mihi, Domine, quoniam tribulor : libera me, & eripe me de manibus inimicorum meorum, & a perſequentibus me : Domine, non confundar, quoniam invocavi te. *Pſal.* In te Domine, ſperavi, non confundar in æternum : in juſtitia tua libera me. *Reſp.* Pacifice loquebantur mihi inimici mei, & in ira moleſti erant mihi. *Verſ.* Vidiſti, Domine, Deus meus : ne ſileas, ne diſcedas a me. *Off.* Benedictus es, Domine, doce me juſtificationes tuas, & non tradas calumniantibus me ſuperbis, & reſpondebo exprobrantibus mihi verbum. *Verſ. I.* Vidi non ſervantes pactum, & tabeſcebam : Domine, quando facies de perſequentibus me judicium? *Verſ. II.* Appropinquaverunt perſequentes me iniquitati : confundantur & revereantur, quia injuſte iniquitatem fecerunt in me. *Com.* Ne tradideris me, Domine, in animas tribulantium me, quia ſurrexerunt in me teſtes iniqui : & mentita eſt iniquitas ſibi. [d] *Pſal. xxvij.*

[e] *Sabbatum vacat.* [f] *Dominica in palmis.*

Antiph. Domine, ne longe facias auxilium tuum a me, ad defenſionem meam aſpice. Libera me de ore leonis [g] & a cornibus unicornium humilitatem meam. *Pſal.* Deus, Deus meus, reſpice in me : quare me dereliquiſti? *Reſp.* Tenuiſti manum dexteram meam : in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria aſſumſiſti me. *Verſ.* Quam bonus Iſrael Deus D rectis corde? Mei autem pene moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei. Quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns. *Tract.* Deus, Deus meus, reſpice in me, quare me dereliquiſti? *Verſ.* Longe a ſalute mea verba delictorum meorum. *Verſ.* Deus meus, clamabo per diem, nec exaudies : & nocte, & non ad inſipientiam mihi. *Verſ.* Tu autem in ſancto habitas, laus Iſrael. In te ſperaverunt patres noſtri : ſperaverunt & liberaſti eos. *Verſ.* Ad te clamaverunt, & ſalvi facti ſunt : in te ſperaverunt, & non ſunt confuſi. *Verſ.* Ego autem ſum vermis, & non homo : opprobrium hominum, & abjectio plebis. *Verſ.* Omnes qui videbant me, aſpernabantur me : locuti ſunt labiis, & moverunt E caput. *Verſ.* Speravit in Domino, eripiat eum : ſalvum faciat eum, quoniam vult eum. *Verſ.* Ipſi vero conſideraverunt, & conſpexerunt me, diviſerunt A ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. *Verſ.* Libera me de ore leonis, & a cornibus unicornium humilitatem meam. *Verſ.* Qui timetis Dominum, laudate eum : univerſum ſemen Jacob magnificate eum. *Verſ.* Annuntiabitur Domino generatio ventura, & annuntiabunt cæli juſtitiam ejus. *Verſ.* Populo qui naſcetur, quem fecit Dominus. *Off.* Improperium expectavit cor meum, & miſeriam : & ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit : conſolantem me quæſivi, & non inveni : & dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto. *Verſ. I.* Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ uſque ad animam meam. *Verſ. II.* Adverſum me exercebantur qui B ſedebant in porta : & in me pſallebant qui bibebant vinum. *Verſ. III.* Ego vero orationem meam ad te, Domine : tempus beneplaciti, Deus, in multitudine miſericordiæ tuæ. *Comm.* Pater, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum, fiat voluntas tua. *Pſ. ut ſupra.*

[h] *Feria ſecunda.*

Antiph. Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me, apprehende arma & ſcutum, & exurge in adjutorium meum, Domine virtus ſalutis meæ. *Pſal.* [i] Effunde frameam, & concludе adverſus eos qui perſequuntur me. *Reſp.* E- C xurge, Domine, & intende judicium meum, Deus meus & Dominus meus in cauſam meam. *Verſ.* Effunde frameam, & conclude qui me perſequuntur. *Off.* Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi : doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu. *Verſ.* Exaudi me in tua juſtitia, & ne intres in judicium cum ſervo tuo, Domine. *Ad Comm.* Erubeſcant & revereantur ſimul, qui gratulantur malis meis : induantur pudore et reverentia, qui maligna loquuntur ſuper me. [l] *Pſal. xxxiv.*

[m] *Feria tertia.*

Antiph. Nos autem gloriari oportet in cruce D Domini noſtri Jeſu Chriſti, in quo eſt ſalus, vita, et reſurrectio noſtra : per quem ſalvati et liberati ſumus. *Pſal.* Deus miſereatur noſtri, et benedicat nobis : illuminet vultum ſuum ſuper nos, et miſereatur noſtri. *Reſp.* Ego autem dum mihi moleſti eſſent, [n] induebar cilicio : et humiliabam in jejunio animam meam, et oratio mea in ſinum meum convertetur. *Verſ.* Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me, apprehende arma et ſcutum, et exurge in adjutorium mihi. *Off.* Cuſtodi me, Domine, de manu peccatoris, et ab hominibus iniquis eripe me, Domine. *Verſ. I.* Eripe me, Domine, ab homine malo : a viro iniquo libera me. *Verſ. II.* Qui cogitaverunt ſupplantare greſſus E meos, abſconderunt ſuperbi laqueum mihi. *Verſ. III.* Dixi Domino, Deus meus es tu : exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ. *Com.* Adverſum me exercebantur, qui ſedebant in porta : et in me pſallebant

qui

a Compend. *verba canticorum.*
b Compend. *hymnum cantate Dei,*
c In mſſ. *Statio ad S. Stephanum.*
d Ibid. *Pſalm. Dominus illuminatio mea.*
e In Compend. *Sabbato vacat quando Rom. Papa eleemoſynam dat.* In Theod. 1. *Sabbato vacat. Domnus Papa eleemoſyn dat:* In altero, *Sabbati ſtatio ad S. Petrum, quando eleemoſyna datur.* Val-clar. conſentit editis. Obſervat Pameſius ita prætitulari hanc feriam (Sabbatum vacat) in Antiphonario, teſte Amalario, l. 1. c. 8. In Theod. etſi nihil præſcribatur canendum, aſſignantur tamen Orationes omnes ad miſſam pertinentes, ut in ceteris diebus.
f Antiph. ad Proceſſionem, vide in Ord. Rom. pag. 46. 47. & 45. & apud Alcuinum, p. 55. *Pamel.* In Compend. *Statio ad Lateranis*, in Theod. *ad S. Johan. In Lateranis*, in Theod. primo, ante titulum hunc habet : *Benedictio palmarum vel frondium.* Hæc benedictio ex parte eſt etiam in altero Theod. ſed non hoc loco.
g In Compend. conſentiente edit. Pamel. *&* *a cornibus unicornuorum.* Ita quoque legitur infra in Tractu.
h In mſſ. *Statio ad SS. Nereum & Achilleum.* In Theod. ſecundo tamen aſſignatur, *ad S. Prax. ſem.*
i Compend. *Effunde, framea*, quaſi ad frameam ſermo converteretur, & ſanguinem effundere juberetur.
l In Theod. *Pſ. Judica me.* In Compend. *Pſ. Judica, Domine, nocentes me.*
m Conſentiunt mſſ. in aſſignanda Statione, *ad S. Priſcam.*
n Compend. *Induebam me cilicio.* Ita opinamur legi in aliis mſſ. ſed eorum diverſas lectiones compendioſe tantum habemus.

qui bibebant vinum, ego vero orationem meam A ad te, Domine: tempus beneplaciti, Deus, in multitudine miſericordiæ tuæ. [a] *Pſal. lxxuj.*

[b] *Feria quarta.*

Antiph. [c] In nomine Domini omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium & infernorum: quia Dominus factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: ideo Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris. *Pſal.* Domine, exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. *Reſp.* Ne avertas faciem tuam a puero tuo, quoniam tribulor, velociter exaudi me. *Verſ.* Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ uſque ad animam meam: infi- B xus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. *Tract.* Domine, axaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. *Verſ.* Ne avertas faciem tuam a me: [d] in quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. *Verſ.* In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me. *Verſ.* Quia defecerunt ſicut fumus dies mei; & oſſa mea ſicut in frixorio confrixa ſunt. *Verſ.* Percuſſus ſum ſicut fenum, & aruit cor meum, quia oblitus ſum manducare panem meum. *Verſ.* Tu axurgens, Domine, miſereberis Sion, quia venit tempus miſerendi ejus. *Off.* Domine, exaudi orationem meam, & clamor meus ad te perveniat. *Verſ. I.* Ne avertas faciem tuam a C me. *Verſ. II.* Quia oblitus ſum manducare panem meum. *Verſ. III.* Tu exurgens miſereberis Sion, quia tempus miſerendi ejus, quia venit tempus. *Com.* Potum meum cum fletu temperabam, quia elevans alliſiſti me, & ego ſicut fenum arui: tu autem, Domine, in æternum permanes, tu exurgens miſereberis Sion, quia venit tempus miſerendi ejus. [e] *Pſal.* 101.

[f] *Feria quinta de cœna Domini.*

Antiph. Nos autem gloriari oportet in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, in quo eſt ſalus, vita & reſurrectio noſtra: per quem ſalvati & liberati ſumus. *Pſal.* Cantate Domino. *Reſp.* Chriſtus factus eſt pro nobis obediens uſ- D que ad mortem, mortem autem crucis. *Verſ.* Propter quod & Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. *Off.* Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me: non moriar, ſed vivam, & narrabo opera Domini. *Verſ. I.* In tribulatione mea invocavi Dominum, & exaudivit me in latitudine Dominus. *Verſ. II.* Impulſus, everſus ſum ut caderem, & Dominus ſuſcepit me. *Com.* Dominus Jeſus poſtquam cœnavit cum diſcipulis ſuis, lavit pedes eorum, & ait illis: Scitis quid fecerim vobis? Ego Dominus & magiſter exemplum dedi vobis, ut & vos ita E faciatis. *Pſal.* Beati immaculati.

Feria ſexta in Paraſceve.

Antiph. Domine, audivi auditum tuum, & timui: conſideravi opera tua, & expavi. *Verſ. I.* In medio duorum animalium innoteſceris: dum appropinquaverint anni, cognoſceris: dum advenerit tempus, oſtenderis. *Verſ. II.* Operuit cælos majeſtas ejus, & laudis ejus plena eſt terra. *Verſ. III.* Deus a Libano veniet, & ſanctus de monte umbroſo, & condenſo. *Verſ. IV.* In eo dum conturbata fuerit anima mea, in ira miſericordiæ memor eris. [g] *Tract.* Eripe me, Domine, ab homine malo, a viro iniquo libera me. *Verſ.* Qui cogitaverunt malitias in corde, tota die conſtituebant prælia. *Verſ.* Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes: venenum aſpidum ſub labiis eorum. *Verſ.* Cuſtodi me, Domine, de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis libera me. *Verſ.* Qui cogitaverunt ſupplantare greſſus meos, abſconderunt ſuperbi laqueos mihi. *Verſ.* Et funes extenderunt in laqueum pedibus meis, juxta iter ſcandalum poſuerunt mihi. *Verſ.* Dixi Domino, Deus meus es tu: exaudi Domine, vocem orationis meæ. *Verſ.* Domine, Domine, virtus ſalutis meæ, obumbra caput meum in die belli. *Verſ.* Ne tradas me a deſiderio meo peccatori: cogitaverunt adverſum me: ne derelinquas me, ne umquam exaltentur. *Verſ.* Caput circuitus eorum, labor labiorum ipſorum operiet eos. *Verſ.* Verumtamen juſti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo. [h]

Antiph. ad crucem adorandam.

[i] Crucem tuam adoramus, Domine, & ſanctam reſurrectionem tuam laudamus, & glorificamus: ecce enim propter crucem venit gaudium in univerſo mundo. *Pſal.* Deus miſereatur noſtri. *Antiph.* Ecce lignum crucis, in quo ſalus mundi pependit. Venite adoremus. *Pſal.* Beati immaculati in via. *Antiph.* [l] Dum fabricator mundi mortis ſupplicium pateretur in cruce, clamans voce magna, tradidit ſpiritum: & ecce velum templi diviſum eſt, monumenta aperta ſunt: terræ motus enim factus eſt magnus, quia mortem filii Dei clamabat mundus ſe ſuſtinere non poſſe. *Verſ.* Aperto ergo militis lancea latere crucifixi Domini, exivit ſanguis & aqua in redemtionem ſalutis noſtræ. *Verſ.* O admirabile pretium, cujus pondere captivitas redemta eſt mundi, tartarea confracta ſunt clauſtra inferni, aperta eſt nobis janua regni. *Hymn.* Pange lingua glorioſi prælium certaminis: & ſuper crucis trophæum dic triumphum nobilem, qualiter redemtor orbis immolatus vicerit. *Verſ.* De parentis protoplaſti fraude factor condolens, quando pomi noxialis morſu in mortem corruit; ipſe lignum tunc notavit, damna ligni ut ſolveret. *Verſ.* Hoc opus noſtræ ſalutis ordo depopoſcerat, multiformis proditoris ars ut artem falleret, & medelam ferret inde, hoſtis unde læſerat. *Verſ.* Quando venit ergo ſacri plenitudo temporis, miſſus eſt ab arce Patris natus orbis conditor, atque ventre virginali homo factus prodiit. *Verſ.* Vagit infans inter arcta conditus præſepia: membra pannis involuta, virgo mater alligat, & pedes manuſque, crura ſtricta cingit faſcia. *Verſ.* Luſtra ſex qui jam peracta, tempus implens

a In mſſ. *Pſal. Salvum me fac Deus.*
b Mſſ. *Statio ad S. Mariam.* Additur in Theod. *majorem.*
c Hujus Officii fit nominatim mentio in Ord. Romano, pag. 49. & ſequentium etiam Officiorum paginis ſequentibus. Item apud Alcuinum, p. 54. & ſeq. & Amalarium l. 1. c. 11. & ſequentibus. Pam.
d Comp. *In quacumque die tribulor, velociter exaudi me. Verſ. Quia defecerunt.*
e Compend. Pſal. *Domine exaudi orat. & clamor.* Theodeticus. Pſ. *Domine exaudi.* 1. hoc eſt primus qui ita incipit; & eſt. 101.
f In ſolo Theod. 1. legitur *Statio ad S. Petrum*
g Tractus deſiderabatur in Blandinienſi cod. hunc vero habebat Ultrajectinus cod. ſed ut in Romano primum cantari [illegible] *Tract.*

Qui habitat, ut ſupra in die Palmarum, patet ex Ord. Rom. p. 66. & Alcuino p. 58. qui addit Tractum hunc, *Eripe me*, nuperrime fuiſſe compilatum. Item ex Amalar. l. 1. cap. 13. ac lib. 4. c. 14.
h In Comp. immediate poſt hunc verſum ſequitur; *Ant. Ecce lignum crucis: in quo ſal. m. pep. ven. ad Pſal. Beati immac.* &c. *Beati qui ſcrutantur*, &c. *quantum neceſſe eſt*: ſcilicet quamdiu fiet crucis adoratio. Poſtea ſequitur; *Item Crucem tuam ador.* &c. Pſ. *Deus, miſereatur*, &c. *Pange lingua.*
i Antiphonas has reperire eſt etiam in Ord. Rom. p. 65. & 66. Mentio etiam hymni fit, & adorationis crucis apud Alcuin. de div. Offic. pag. 57. & ſeq. & Amalar. de Eccleſ. Off. l. 1. cap. 14. Pamel.
l Hanc in Comp. [illegible]

lens corporis, ſe volente natus ad hoc, paſſioni deditus, agnus in crucis levatur immolandus ſtipite. *Verſ.* Hic acetum, fel, arundo, ſputa, clavi, lancea: mite corpus perforatur: ſanguis, unda profluit, terra, pontus, aſtra, mundus, quo lavantur flumine, *Verſ.* Flecte ramos, arbor alta, tenſa laxa viſcera: & rigor lenteſcat ille, quem dedit nativitas, ut ſuperni membra regis ſint mittenda ſtipite. *Verſ.* Sola digna tu fuiſti ferre pretium ſeculi, atque portum præparare nauta mundo naufrago, quem ſacer cruor perunxit fuſus agni corpore. *Verſ.* Gloria & honor Deo uſquequo Altiſſimo, una Patri Filioque, inclyto Paraclito, cui laus eſt & poteſtas per æterna ſecula.

[a] *Cantica in Sabbato ſancto.*

Cant. in Ex. 1. Cantemus domino: glorioſe enim honorificatus eſt, equum & aſcenſorem projecit in mare: adjutor & protector factus eſt mihi in ſalutem. Hic Deus meus, [b] & honorificabo eum: Deus Patris mei, & exaltabo eum: Dominus conterens bella. Dominus nomen ejus.

Cant. in Deut. 2. Attende, cælum, & loquar: & audiat terra verba ex ore meo: expectetur ſicut pluvia eloquium meum, & deſcendant ſicut ros verba mea, & ſicut nix ſuper fenum, ſicut imber ſuper gramina, quia nomen Domini invocavi: date magnitudinem Deo noſtro, Deus vera opera ejus, & omnes viæ ejus judicia. Deus fidelis in quo non eſt iniquitas, juſtus & ſanctus Dominus.

Cant. in Iſ. 3. Vinea facta eſt dilecto in cornu in loco uberi, [c] & maceria circumdedi & circumfodi: & plantavi vineam Soreth, & ædificavi turrem in medio ejus, & torcular fodi in eam: vinea enim Domini Sabaoth, domus Iſrael eſt.

Ca. ex Pſ. xlj. 4. Sicut cervus deſiderat ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te, Deus. Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei mei? Fuerunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte, dum dicitur mihi [d] per ſingulos dies: Ubi eſt Deus tuus?

Miſſa in Sabbato ſancto. Gloria in excelſis Deo.

[e] *Allel.* Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia ejus. *Tract.* Laudate Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi: quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia ejus, & veritas Domini manet in æternum. *Non cantatur nec Off. nec Agnus Dei, nec Communio: ſed omnibus expletis, dicitur:* Ite, Miſſa eſt.

[f] *Dominica Paſchæ ad S. Mariam.*

Antiph. Reſurrexi, & adhuc tecum ſum, alleluia, poſuiſti ſuper me manum tuam, alleluia, mirabilis facta eſt ſcientia tua, allel. *Pſal.* Domine, probaſti me, & cognoviſti me: tu cognoviſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam. *Reſp.* Hæc dies quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea. *Verſ.* Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia ejus. *Verſ. I.* Dicat nunc Iſrael quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia ejus. *Verſ. II.* Dicat nunc domus Aaron, quoniam in ſeculum miſericordia ejus. *Verſ. III.* Dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in ſeculum miſericordia ejus. *Verſ. IV.* Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me. *Verſ. V.* Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: a Domino factum eſt, & eſt mirabile in oculis noſtris. *Verſ. VI.* Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, & illuxit nobis. *Allel.* Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. *Verſ.* Epulemur in azymis ſinceritatis & veritatis. *Off.* Terra tremuit & quievit, dum reſurgeret in judicio Deus, alleluia. *Verſ. I.* Notus in Judæa Deus, in Iſrael magnum nomen ejus, alleluia. *Verſ. II.* Et factus eſt in pace locus ejus, & habitatio ejus in Sion, alleluia. *Verſ. III.* [g] Ideo confregit potentias, arcum, ſcutum, gladium, & bellum: illuminans tu mirabiliter a montibus æternis, alleluia. *Com.* Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: itaque epulemur in azymis ſinceritatis & veritatis, alleluia. [h] *Pſalm. ut ſupra.* Expurgate.

[i] *Feria ſecunda.*

Antiph. Introduxit vos Dominus in terram fluentem lac & mel, alleluia, & ut lex Domini ſemper ſit in ore veſtro, allel. allel. *Pſal.* Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia ejus. *Reſp.* Hæc dies. *Verſ.* Dicat Iſrael. *Allel.* Dominus regnavit, decorem. *Off.* Angelus Domini deſcendit de cælo, & dixit mulieribus: Quem quæritis ſurrexit, ſicut dixit, alleluia. *Verſ. I.* Euntes in Galilæam, dicite diſcipulis ejus: Ecce præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis, ſicut dixit, alleluja. *Verſ. II.* Jeſus ſtetit in medio eorum, & dixit: Pax vobis: videte quia ego ipſe ſum, alleluia. *Ad Com.* Surrexit Dominus, & apparuit Petro, alleluia. *Pſalm. ut ſupra.*

[k] *Feria tertia.*

Antiph. Aqua ſapientiæ potavit eos, alleluia: confirmabitur in illis, & non flectetur, alleluia: & exaltabit eos in æternum, alleluia, alleluia. *Pſalm.* Confitemini Domino quoniam bonus. *Reſp.* Hæc dies, *Verſ.* Dicat nunc domus Aaron. [l] *Allel. quale volueris. Offert.* Intonuit de cælo Dominus, & Altiſſimus dedit vocem ſuam, & apparuerunt fontes aquarum, alleluia. *Verſ. I.* Diligam te, Domine, virtus mea, Dominus firmamentum meum & refugium meum, & liberator meus. *Verſ. II.* Liberator meus de gentibus iracundis, ab inſurgentibus in me exaltabis me, a viro iniquo eripies me. *Ad Com.* Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, alleluia, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt, ſapite, alleluia. [m] *Pſal. ut ſupra.*

a Ordine per nos hic annotato citantur quatuor hæc cantica nominatim ab Ord. Rom. pag. 73. Alcuino pag. 62. & 63. & Amalar. l. 1. c. 28. [illegible] Ad marginem indicavimus unde ſumta ſint hæc cantica, ut legitur in Comp.

b Compend. *Et honorabo.* Et infra, *Dominus eſt nomen ejus.*

c Compend. *Et maceriam circumdedi.*

d In Compend. omittitur, *per ſingulos dies.*

e In edit. Pamel. & ceteris deeſt *Alleluia*, quod revocavimus ex mſſ.

f In Compend. & priori Theod. *Statio ad ſanctam Mariam.* In altero Theod. *Statio ad ſanctum Johannem.*

g Ita ed. Pamel. Vatic. Guſ. &c. In mſſ. autem noſtris, *ibi confregit.* Compendienſis habet, *confregit cornu, arcum, ſcutum & gladium illuminans*, &c.

h Scilicet, *Domine, probaſti me*, ut in Compend. deſignatur. Additur ibidem: *nam & omnes vias meas*, Hoc eſt, addendus eſt hic verſus.

i Duo Theod. *Statio ad ſanctum Petrum.*

k In omnibus mſſ. *Statio ad ſanctum Paulum.*

l Ita in omnibus editis. In Compend. *All. Redemptionem miſit Dominus populo ſuo.* In Theod. nihil aſſignatur.

m In Compend. *Pſ. Cantate Domino I.*

[a] *Feria quarta.*

Antiph. Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, alleluia, quod vobis paratum eſt ab origine mundi, alleluia, alleluia, alleluia. *Pſal.* Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra. *Reſp.* Hæc dies. *Verſ.* Dicant qui timent Dominum. [b] *Allel. quale volueris.* *Off.* Portas cæli aperuit Dominus, & pluit illis manna ut ederent, panem cæli dedit eis, panem Angelorum manducavit homo, alleluia. *Verſ. I.* Attendite, populus meus, legem meam, inclinate aurem veſtram in verba oris mei. *Verſ. II.* Aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio ſeculi. *Ad Com.* Chriſtus reſurgens ex mortuis jam non moritur, alleluia: mors illi ultra non dominabitur, alleluia, alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

[c] *Feria quinta.*

Antiph. Victricem manum tuam, Domine, laudaverunt pariter, alleluia: quia ſapientia aperuit os muti, & linguas infantium fecit diſertas, alleluia, alleluia. *Pſal.* [d] Dominus regnavit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ. *Reſp.* Hæc dies. *Verſ.* [e] Dextera Domini fecit virtutem. *Allel.* [f] Lauda, Jeruſalem, Dominum, lauda Deum tuum, Sion. *Off.* In die ſolemnitatis veſtræ, dicit Dominus, inducam vos in terram fluentem mel & lac, alleluia. *Verſ. I.* Audi populus meus, & loquar: Iſrael, ſi me audieris, dabo vobis deſideria cordis veſtri. *Verſ. II.* [g] Non adorabitis Deum alienum, quia ego ſum Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Ægypti. *Ad Com.* Populus acquiſitionis, annuntiate virtutes ejus, alleluia, qui vos de tenebris vocavit in admirabile lumen ſuum, alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

Feria ſexta [h] *ad S. Mariam.*

Antiph. Eduxit eos Dominus in ſpe, alleluia, & inimicos eorum operuit mare, alleluia, alleluia. *Pſal.* Attendite popul. *Reſp.* Hæc dies. *Verſ.* [i] Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. [k] *All. quale volueris.* *Off.* Erit vobis hic dies memorialis, alleluia: & diem feſtum celebrabitis, ſolemnem Domino in progenies veſtras, legitimum ſempiternum diem, alleluia. *Verſ. I.* In mente habete diem iſtum, in quo exiſtis de terra Ægypti, de domo ſervitutis, in manu enim potenti liberavit vos Dominus. *Verſ. II.* Dixit Moyſes populo: Bono animo eſtote, & veniet vobis ſalus a Domino Deo, & pugnabit pro vobis. *Ad Com.* Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra, alleluia: euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, alleluia, alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

[l] *Feria ſeptima ſive Sabbato.*

Antiph. Eduxit Dominus populum ſuum in exultatione, alleluia, & electos ſuos in lætitia, alleluia, alleluia, alleluia. *Pſal.* Confitemini Domino, & invocate nomen ejus. *Reſp.* [m] Hæc dies: *Verſ. I.* Laudate, pueri, Dominum, laudate nomen Domini: ſit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & uſque in ſeculum. *Offert.* Benedictus qui venit in nomine Domini, benediximus vos de domo Domini: Deus Dominus, & illuxit nobis, alleluia, alleluia. *Verſ. I.* [n] Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: a Domino factum eſt, & eſt mirabile in oculis noſtris. *Verſ. II.* Hæc dies quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea. *Ad Comm.* Omnes qui in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis, alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

[o] *Dom. octavæ Paſchæ.*

Antiph. Quaſi modo geniti infantes, alleluia: rationabiles, ſine dolo, lac concupiſcite, alleluia, alleluia, alleluia. *Pſal.* Exultate Deo adjutori noſtro: jubilate Deo Jacob. *Ad Reſp.* Et cibavit illos. [p] *All. quale volueris.* *Off.* Angelus Domini. *Ad Comm.* Mitte manum tuam, & cognoſce loca clavorum, alleluia, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis, alleluia, alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

Dominica I. poſt Oct. Paſchæ.

Antiph. Miſericordia Domini plena eſt terra, alleluia, verbo Dei cæli firmati ſunt, alleluia, alleluia, *Pſalm.* Exultate juſti in Domino, rectos decet collaudatio. [q] *Allel. II. quale volueris.* *Off.* Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo, & in nomine tuo levabo manus meas, alleluia. *Verſ. I.* Sitivit in te anima mea, quam multipliciter & caro mea, ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam. *Verſ. II.* In matutinis meditabor in te, quia factus es adjutor meus, et in velamento alarum tuarum exultabo. *Ad Com.* Ego ſum paſtor bonus, alleluia, et cognoſco oves meas, et cognoſcunt me meæ, alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

Dom. II. poſt Octav. Paſchæ.

Antiph. Jubilate Deo omnis terra, alleluia: Pſalmum dicite nomini ejus, alleluia; Date gloriam laudi ejus, alleluia, alleluia, alleluia. *Pſal.* Dicite Deo, quam terribilia ſunt opera tua, Domine: in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Jubilate. [r] *Allel. quale volueris.* *Offert.* Lauda, anima mea, Dominum, laudabo Dominum in vita mea, pſallam Deo meo quamdiu fuero, alleluia. *Verſ. I.* Qui cuſtodit veritatem in ſeculum, facit judicium injuriam patientibus, dat eſcam eſurientibus. *Verſ. II.* Dominus erigit eliſos, Dominus ſolvit compeditos, cuſtodit Dominus pupillum et advenam, et viduam ſuſcipiet, et vias peccatorum exterminabit: regnabit Dominus in æternum, Deus tuus, Sion, in ſeculum ſeculi. *Ad Com.* Modicum, et non videbitis me, alleluia: iterum modicum, et videbitis me, quia vado ad Patrem, alleluia, alleluia.

Dom.

a In omnib. mſſ. *Statio ad ſanctum Laurentium.*
b Theod. Allel. *Venite benedicti.* Comp. Allel. *Dominus regn. exultet ter. læt. inſ. multæ.*
c Mſſ. *Statio ad Apoſtolos.*
d Theod. *Pſ. Cantate Domino II.* id eſt ſecundus. In Comp. *Pſ. Confitemini.*
e Ita edit. Pamel & al. ſed in mſſ. Verſus eſt: *Lapidem quem reprobaverunt*, &c. Pamelius ait in cod. Ultraject. legi Verſ. *Benedictus qui venit*, & recte quidem ex Micrologo, c. 54.
f In Compend. *Allel. Quoniam Deus magn. Dom. & rex magn. ſup. om. ter.* In Theod. *Allel. in die reſurrect. m.*
g In ed. *Non adorabis.* Emendavimus ex mſſ. quibus alia multa ſuffragantur.
h Ita mſſ. Addunt Theoderic. *Ad martyres.*
i In omnibus mſſ. *Benedictus qui venit in nom. Dom. Deus Dom. & illuxit nobis.* Pamel.
k In Compend. *Allel. Lauda Jeruſalem Dom. lauda Deum tuum Sion.* In Theod. *All. Angelus Domini.*
l In mſſ. *Statio ad ſanctum Johannem.*
m In Theod. ſunt duo Allel. 1. *Hæc dies.* 2. *Eduxit Dominus.*
n In Comped. 1. Verſus eſt *Hæc dies* 2. *Lapidem.*
o In ſecundo Theod. vocatur, *Dom. poſt albas*, & Statio aſſignatur, *ad SS. Coſmam & Damianum.*
p In mſſ. 1. *Allel. Hæc dies.* 2. *Paſcha noſtrum.*
q In Com. *All. Surrexit Altiſſimus de ſepulcro, qui pro nobis pep. in lig.* Item *Allel. Dom. regn. decor. ind.*
r Ibid. *Allel. Laudate pueri Dominum, ut ſupra.*

Domin. III. poſt Oct. Paſchæ.

Antiph. Cantate Domino canticum novum, alleluia: quia mirabilia fecit Dominus, alleluia: ante conſpectum gentium revelavit juſtitiam ſuam, alleluia, [a] alleluia. *Pſal.* Salvabit ſibi dextera ejus, & brachium ſanctum ejus. [a] *All.* Paratum cor meum, *All.* Confitebor tibi, Dominine, *quale volueris.* *Off.* Jubilate Deo univerſa terra. *Verſ. I.* Reddam tibi vota, *Verſ. II.* Locutum eſt os meum. *Ad Comm.* Dum venerit paracletus ſpiritus veritatis, ille arguet mundum de peccato, & de juſtitia, et de judicio, alleluia, alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

Domin. IV. poſt Oct. Paſchæ.

Antiph. Vocem jocunditatis annuntiate, et audiatur, alleluia: nuntiate uſque ad extremum terræ, liberavit Dominus populum ſuum, alleluia, alleluia. *Pſal.* Jubilate Deo omnis terra, cantate et exultate et pſallite. [b] *All.* I. Quoniam Deus magnus Dominus et Rex magnus, *All.* II. *quale volueris.* *Off.* Benedicite gentes Dominum Deum noſtrum, *Verſ. I.* Jubilate Deo omnis terra, *Verſ. II.* In multitudine virtutis tuæ, *Verſ. III.* Venite et videte opera Domini. *Com.* Cantate Domino, allel. Cantate Domino, benedicite nomen ejus, bene nuntiate de die in diem ſalutare, allel. all. *Pſal.* ipſe.

Nat. ſanctorum Mart. Tiburtii & Valeriani.

Antiph. Sancti tui, Domine, benedicent te gloriam regni tui dicent, alleluia. *Pſal.* Exaltabo te, Deus meus Rex, et benedicam nomini tuo in ſeculum, et in ſeculum ſeculi. [c] *Offert.* Lætamini in Domino, et exultate juſti, et gloriamini omnes recti corde. *Verſ.* Pro hac orabit ad te omnis Sanctus in tempore opportuno. *Com.* Gaudete juſti in Domino, allel. rectos decet collaudatio, allel. *Pſal.* ipſe.

Nat. ſancti Georgii.

Antiph. Protexiſti me, Deus, a conventu malignantium, alleluia: a multitudine operantium iniquitatem, alleluia, alleluia. *Pſal.* Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor, a timore inimici eripe animam meam. [d] *Off.* Confitebuntur cæli mirabilia tua, Domine, et veritatem tuam in Eccleſia Sanctorum, alleluia, alleluia. *Verſ. I.* Miſericordias tuas, Domine, in æternum cantabo, in generatione et progenie annuntiabo veritatem tuam in ore meo, alleluia. *Verſ. II.* Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? aut quis ſimilis erit Deo inter filios Dei? Deus qui glorificatur in concilio Sanctorum, alleluia. *Comm.* Lætabitur juſtus in Domino, et ſperabit in eo: et laudabuntur omnes recti corde alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

In Litania majore, collecta ad ſanctum Laurentium in Lucina.

Ad Proceſſionem Antiphonæ.

[e] Exurge, Domine, adjuva nos, & libera nos propter nomen tuum, alleluia: ſalvum fac populum.

A Surgite, Sancti, de manſionibus veſtris, loca ſanctificate, plebem benedicite, et nos humiles peccatores in pace cuſtodite, alleluia.

Cum jocunditate exibitis, et cum gaudio deducemini: nam et montes et colles exibunt, expectantes vos cum gaudio, alleluia.

De Jeruſalem exeunt reliquiæ, et ſalvatio de monte Sion: propterea protectio erit huic civitati, et ſalvabitur propter David famulum ejus, allel.

Ambulate, Sancti, viam quam elegiſtis, feſtinate ad locum qui vobis præparatus eſt: nos in terra canimus, Sanctorum laudes dicimus: nos Sanctos portamus, in cælis gaudent Angeli, alleluia.

In nomine Domini Dei noſtri ambulabimus nos, et omnes populi: quoniam in Sion facta
B eſt lex, et verbum Domini de Jeruſalem, regnabit Dominus in æternum, alleluia.

Ego ſum Deus patrum veſtrorum, dicit Dominus: videns vidi afflictionem populi mei, & gemitum ejus audivi, et deſcendi liberare eos, alleluia.

Populus Sion, convertimini ad Dominum Deum noſtrum, et dicite ei: Potens es, Domine, dimittere peccata noſtra, ut non inveniant nos iniquitates noſtræ, Deus noſter, alleluia.

Domine Deus noſter, qui cum patribus noſtris mirabilia magna feciſti: et noſtris glorificare temporibus, qui miſiſti manum tuam de alto, et liberaſti nos, alleluia.

Confitemini Domino, filii Iſrael, quia non eſt alius Deus præter eum: ipſe liberabit nos pro
C pter miſericordiam ſuam, aſpicite quæ fecit nobiſcum, et enarremus omnia mirabilia ejus, alleluia.

Declamemus ad Dominum, dicentes: Peccavimus tibi, Domine, patientiam habe in nobis, et erue nos a malis quæ quotidie accreſcunt ſuper nos, alleluia.

Parce, Domine, parce populo tuo quem redemiſti, Chriſte, ſanguine tuo, ut non in æternum iraſcaris nobis, alleluia, alleluia.

Domine, imminuti ſumus propter peccata noſtra hodie, ſed in animo contrito et ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur, et fac nobiſcum ſecundum manſuetudinem tuam: quia non eſt confuſio confidentibus in te, all. all.

Iniquitates noſtræ, Domine, multiplicatæ
D ſunt ſuper capita noſtra: delicta noſtra creverunt uſque ad cœlos: parce, Domine, et inclina ſuper nos miſericordiam tuam.

Timor & tremor in Niniven civitatem magnam, per quem ſceleratæ plebi indicitur jejunium, & fluctuoſa turba induit cilicio. Contigit autem & regem nobilem de ſolio ſuo deſcendere; ut eſſet humilior cunctis lugentibus: & præcepit per univerſum regnum: Omnes viri & ſexus femineus non guſtent quidquam, bos & pecora non paſcantur herbis terræ, pueri & vituli non ſugant matrum ubera, ſed clament ad Deum in fortitudine ternis diebus, ne periclitemur ut Sodoma. Sed tu Deus omnipotens, miſericors & miſerator miſertus es miſeris: nos ſumus opera
E tua quæ dediſti filio tuo hereditatem ſibi. Noli claudere aurem tuam ad preces noſtras, ſed ſubleva clemens afflictionem noſtram, illud revolvens quod nobis pollicitus es, dicens: Convertimini ad me, & ego revertar ad vos, alleluia.

Oremus, dilectiſſimi nobis, Deum Patrem omnipotentem ut cunctis mundum purget erroribus,

a In Comp. *Allel.* *Venite, bened. Patris mei percip. reg. cum gaudio.* 2. Allel. *Quoniam Deus magnus.*
b In Comp. *Allel. 1 Redemptionem, Allel. 2 Qui ſanat contritos.*
c In Compend duplex aſſignatur, *Allel.* Primum *Sancti tui. Domine.* Secundum, *Gaudete juſti in Domino recti, decet collaud.* In Theod. unicum, *Sancti tui.*

d Ante Offert. in Theod. aſſignatur, *Allel. Beatus vir.*
e Hæ omnes abſunt a mſ. Compend. uſque ad Natal. S. Vital. Quædam tamen ex his Antiphonis alibi in fine reperiuntur, ut, *De Jeruſalem exeunt reliq. Ambulate Sancti,* & ſimiles. In eodem mſ. nulla fit mentio S. Marci Sicut in Theodorico.

morbos auferat, famem repellat, aperiat carcerem, vincula diſſolvat, peregrinantibus reditum, infirmantibus ſanitatem, navigantibus portum ſalutis indulgeat; & pacem tribuat in diebus noſtris, inſurgenteſque repellat inimicos: & de manu inferni libera nos propter nomen tuum, all. all.

Convertimini ad Deum omnes ſimul mundo corde & animo, in orationibus, in jejuniis, in vigiliis multis. Fundite preces veſtras cum lacrymis, ut deleantur chirographa peccatorum veſtrorum, priuſquam nobis repentinus ſuperveniat interitus, antequam nos profundum mortis abſorbeat: ut cum Creator noſter advenerit, paratos nos inveniat, alleluia.

Dimitte nobis, Domine, debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, & ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos a malo, ab omni malo, amen, alleluia.

Cognoſcimus, Domine, quia peccavimus: veniam petimus, quam non meremur: manum tuam porrige lapſis, qui latroni confitenti paradiſi januam aperuiſti, alleluia.

Propitius eſto, Domine, peccatis noſtris propter nomen tuum, ne quando dicant gentes: Ubi eſt Deus eorum?

Super populum tuum, quæſumus, Domine, benedictio copioſa deſcendat, indulgentia veniat, conſolatio tribuatur, fides ſancta ſuccreſcat, redemtio ſempiterna firmetur, alleluia.

Salvator mundi, ſalva nos omnes. Sancta Dei genitrix, ſemper Virgo Maria, ora pro nobis. Precibus quoque Apoſtolorum Martyrumque omnium & Confeſſorum, atque ſanctarum Virginum, ſuppliciter petimus, ut a malis omnibus eruamur, boniſque omnibus nunc & ſemper perfrui mereamur, alleluia.

Libera, Domine, populum tuum de manu mortis, & plebem iſtam protegat dextera tua, ut viventes, benedicamus te, Domine Deus noſter.

Domine Deus Rex omnipotens, libera nos propter nomen tuum, & da nobis locum pœnitentiæ:

Domine, non eſt alius Deus præter te, & quia tibi de omnibus cura eſt, & quod omnium Dominus es, parce populo tuo, qui das peccantibus largitatem, ut convertantur a malitia in bonitatem.

Miſerere, Domine, plebi tuæ ſuper quam invocatur nomen tuum, ut ſciant omnes qui habitant terram, quia tu es Deus populorum tuorum.

Dimitte, Domine, peccata populi tui ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ, ſicut propitius fuiſti patribus noſtris, propitius eſto & nobis.

Clementiſſime exaudi, Domine, populum tuum. Deus miſereatur. Adimplebitur gloria univerſa terra.

Omnipotens Deus, mœſtorum conſolatio, laborantium fortitudo, perveniant ad te preces de quacumque tribulatione clamantium, ut omnes ſibi in neceſſitatibus ſuis, miſericordiam tuam gaudeant adfuiſſe, alleluia.

Deprecamur te, Domine, in omni miſericordia tua, ut auferatur furor tuus, & ira tua a civitate tua iſta, & de domo ſancta tua, quoniam peccavimus, alleluia.

Salvator mundi, ſalva nos ſupplices tuos, defende populum tuo ſanguine redemtum: libera nos, Chriſte, a periculis, donans nobis vitam æternam.

Chriſte, qui regnas in cælis, & ſedes ad dexteram Patris, & habitas inter Angelos & Archan- A gelos, Thronos & Dominationes. Et Apoſtoli tui te laudant, & Martyres tibi hymnum cantant. Confeſſores in paradiſo voce concordant, et dicunt: O beati omnes, qui gloriam Deo dicunt, et habitant cum eo in pace, quia omnes qui propter Deum laboraverunt in terrenis, illos perducis ad cæleſtia regna: nos autem oportet te laudare, te benedicere, quia nos de terra ad cælos vocare dignatus es, all.

Domine Rex, Deus Abraham, dona nobis pluviam ſuper faciem terræ, ut diſcat populus iſte, quia tu es Dominus Deus noſter. Numquid eſt in idolis gentium qui pluat, niſi tu Deus? non cæli poſſunt dare pluviam, niſi tu volueris. Tu es Dominus Deus noſter, quem B expectabamus, dona nobis pluviam.

Ibunt Sancti de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum, alleluia, in Sion. Juxta veſtibulum. Immutemur.

Peccavimus, Domine, peccavimus tibi: parce peccatis noſtris, et ſalva nos: qui gubernaſti Noe ſuper undas diluvi, exaudi nos: qui Jonam de abyſſo revocaſti; libera nos: qui Petro mergenti manum porrexiſti, auxiliare nobis, Chriſte Fili Dei.

Exaudi nos, Domine, qui exaudiſti Jonam de ventre ceti: exaudi nos clamantes, qui exaudiſti David proſtratum et jacentem in cilicio, clamantes et dicentes: Parce, parce, defende plaſma tuum, Deus noſter, alleluia.

Ambulate, Sancti Dei, ad locum deſtinatum; C qui vobis præparatus eſt ab origine mundi: ambulate, Sancti Dei, ingredimini in civitatem Domini: ædificata eſt enim vobis Eccleſia nova, ubi populus adorare debeat majeſtatem Domini.

Ambulabat Petrus ſuper undas maris, venit ventus validus, turbata eſt aqua: præ timore clamat: Jube me venire ad te. Ait illi Jeſus: Veni modicæ fidei, quare dubitaſti?

Placet Jeruſalem civitas ſancta, ornamento martyrum decorata, cujus plateæ ſonant laudes de die in diem.

Tu es, Domine Salvator: qui paralyticum longo tempore jacentem, ſolo ſermone ſanaſti: jube ergo, Domine, ut liberemur a tempore malo: peccavimus tibi; precamur nunc, da nobis D indulgentiam, piiſſime Pater, alleluia.

Cum venerit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, et cœperit judicare ſeculum per ignem, tunc aſſiſtet ante eum omnis chorus Angelorum, et congregabuntur ante eum omnes gentes; tunc dicet his qui a dextris erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete præparatum vobis regnum a conſtitutione mundi. Et ibunt impii in ſupplicium æternum, juſti autem in vitam æternam, & regnabunt cum Deo in ſecula.

Annuntiate inter gentes gloriam ejus, alleluia: quoniam magnus eſt Dominus, alleluia: gaudebunt.

In Sanctis glorioſus eſt Deus noſter: quis ſimilis tibi? ſanctimonium tuum, Domine, quod E præparaverunt manus tuæ, Domine, qui regnas in æternum & in ſeculum & adhuc, & omnia quæ in eis ſunt, alleluia.

Sicut paſtor portabat ovem perditam, ſic portabam & complectebar vos, dicit Dominus: ego feci, ego feram vos: ego creavi vos, ego redemi vos, ego reficiam vos: ego ſuſtinui, ego dimittam peccata veſtra. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, qui per Spiritum ſanctum deſcendit in uterum Virginis, & natus eſt Dei Filius, redemtor Iſrael.

Sal-

Digitized by Google

Salvum fac populum tuum, Domine, & benedic hereditati tuæ: & rege eos, & extolle illos uſque in æternum, alleluia.

Omnipotens Deus, ſupplices te rogamus & petimus, ut interceſſio Archangelorum ſit pro nobis ad Dominum, Michaelis, & Gabrielis, & Raphaelis, ut digni offeramus Domino hoſtias ad altare, & appareamus ante Salvatorem per interceſſionem novem ordinum Angelorum. Throni, & Dominationes, & Principatus, & Poteſtates, Cherubim quoque & Seraphim interccedant pro nobis, qui non ceſſant clamare voces: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, qui regnas ſine fine, dignare famulos tuos hodie exaudire, alleluia.

Benedicat nos trina Majeſtas Domini, benedicat nos Spiritus ſanctus, qui in ſpecia columbæ in Jordane fluvio ſuper Chriſtum requievit: ille nos benedicat, qui de cælis dignatus eſt deſcendere in terras, & de ſuo ſancto ſanguine nos redemit, benedicat Dominus ſacerdotium
a noſtrum & introitum noſtrum, alleluia.[a]

Nat. S. Vitalis.

b *Antiph.* Protexiſti me, Deus. *Pſalm.* Exaudi.[b] *Allel.* Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. *Allel.* Juſtus non conturbabitur, quia Dominus firmat manum ejus. *Off.* Repleti ſumus mane miſericordia tua, & exultamus & delectati ſumus, alleluia. *Verſ. I.* Domine, refugium factus es nobis a generatione & progenie *Verſ. II.* Priuſquam montes fierent, aut formaretur orbis terræ, a ſeculo & in ſeculum tu es Deus, alleluia. *Comm.* Ego ſum vitis vera, & vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, alleluia. *Pſal.* Exaudi, Deus, deprecationem.

Nat. Sanctorum Apoſtolorum Philippi & Jacobi.

Antiph. Exclamaverunt ad te, Domine, in tempore afflictionis ſuæ, & tu de cælo exaudiſti eos, alleluia, alleluia. *Pſalm.* Exultate juſti in
c Domino, rectos decet collaudatio.[c] *Allel.* Confitebuntur. *Allel.* Nimis honorati ſunt. *Offert.* Confitebuntur cæli mirabilia tua, Domine, & veritatem tuam in Eccleſia Sanctorum. *Verſ. I.* Miſericordias tuas, Domine. *Verſ. II.* Quoniam quis in nubibus. *Com.* Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognoviſtis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem, alleluia. Non credis quia ego in Patre, & Pater in me eſt? alleluia, alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

d ## [d] *Inventio ſanctæ crucis.*

e f *Antiph.*[e] Nos autem gloriari oportet. *Pſal.*[f] Dominus regnavit, decorem induit: indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe virtute.
g *Allel.*[g] Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit a ligno. *Off.* Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me: non moriar, ſed vivam, & narrabo opera Domini.[h] *Ad Comm.* Nos autem gloriari oportet in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti. h

Eodem die Nat. Sanctorum Juvenalis, Alexandri, & Eventii.

Antiph. Clamaverunt juſti, & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos. *Pſalm.* Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo. *Reſp.* Glorioſus Deus in Sanctis, mirabilis in majeſtate, faciens prodigia. *Verſ.* Dextera tua, Domine, glorificata eſt in virtute, dextera manus tua confregit inimicum.[i] *Off.* Repleti ſumus mane miſericordia tua. *Verſ. I.* Domine, refugium. *Verſ. II.* Priuſquam montes fierent. *Com.*[k] Juſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum malitiæ, viſi ſunt oculis inſipientium mori, illi autem ſunt in pace. *Pſal.* Exultate juſti in Domino.

Nat. Sanctorum Gordiani & Epimachi.

Antiph. Sancti tui, Domine, benedicent te. *Pſal.* Exaltabo te, Deus meus Rex, & benedicam nomen tuum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi. *Reſp.* Juſtorum animæ in manu Dei ſunt. *Verſ.* Viſi ſunt oculis.[l] *All.* Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. *Off.* Mirabilis Deus in Sanctis ſuis: Deus Iſrael ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ, benedictus Deus. *Verſ. I.* Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus, & fugiant qui oderunt eum, a facie ejus. *Verſ. II.* Pereant peccatores a facie Dei, & juſti epulentur, exultent in conſpectu Dei, delectentur in lætitia. *Ad Com.* Juſtorum animæ. *Pſal. ut ſupra.*

Nat. Sanct. Nerei, Achillei, & Pancratii.

Antiph. Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, ſperantes in miſericordia ejus, alleluia, ut eripiat a morte animas eorum, quoniam adjutor & protector noſter eſt, alleluia, alleluia.[m] *Pſal.* Exultate juſti in Domino. *Reſp.* Clamaverunt juſti, et Dominus exaudivit eos, et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos. *Verſ.* Juxta eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde, et humiles ſpiritu ſalvabit.[n] *Allel.* Sancti tui, Domine, benedicent te, gloriam regni tui dicent. *Off.* Confitebuntur cæli. *Verſ. I.* Miſericordias tuas, Domine. *Verſ. II.* Quoniam quis in nubibus. *Ad Com.* Gaudete juſti in Domino, *Verſ.* Fiat miſericordia tua, Domine.

[o] *Dedicatio baſilicæ ſanctæ Mariæ.*

Antiph. Terribilis eſt locus iſte: hic domus Dei eſt, et porta cæli, et vocabitur aula Dei, alleluia. [p] *Pſalm.* Dominus regnavit, decorem. *Reſp.* Locus iſte a Deo factus eſt ineſtimabile ſacramentum, irreprehenſibilis eſt. *Verſ.* Deus cui adſtat Angelorum chorus, exaudi preces ſervorum tuorum.

a In ediſ. Pamel. poſt hanc benedictionem ſequitur Miſſa, *Exaudivit*, *&c.* ut in feſto S. Marci & in Rogationibus. Poſt hanc Miſſam in illa edit. ſequitur vigiliæ Aſcenſionis. Præ eſſerunt eutem feſta ſeu natal. S. Vitalis, & SS. Apoſt. Philippi & Jacobi, &c.

b Duo *Alleluia*, quæ ſequuntur non ſunt in Compend. In Theoderic. eſt unicum, ſc. *Beatus vir*

c Hæc quoque duo *Alleluia* deſiderantur in Compend. In Theod. unicum legitur Allel. *Confitebuntur*.

d In mſſ. præmittitur Officium SS. Alexandri, Eventii, & Theoduli, poſtea legitur: *Eodem die inventio S. crucis*. Nulla ſit mentio S. Juvenalis.

e Compend. *Nobis autem glor. oportet.*

f Idem mſ. *Deus miſereatur noſtri*, &c.

g Ante *Allel.* in Compend. legitur *Reſp. Chriſtus factus eſt pro nobis obed. &c.* Verſ. *Propter quod & Deus, &c.* Poſtea. *Allel. Dominus regn. a lig.*

h Poſt Offertor. ibidem ſubjiciuntur duo Verſus.

i Theoderic. poſt Reſp. & Verſum habent, *Allel. Sancti tui.*

k Communio in Theod. eſt *Juſti autem*

l Abeſt a Compend. hoc *All.* legitur in Theoderic.

m In Compend. *Pſ. Benedicam Dominum.*

n Ibid. *Allel. Fulgebunt juſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent in æterno.*

o Additur in mſſ. *ad martyres*. De hoc feſto lege notam 372. ad Librum Sacrament.

p In Theodèr. *Pſal. Fundamenta in mont. ſanctis.*

Ant. Adorabo ad templum. *Offert.* Domine Deus, in ſimplicitate cordis mei lætus obtuli univerſa, & populum tuum qui reſpectus eſt, vidi cum ingenti gaudio: Deus Iſrael, cuſtodi hanc voluntatem. Domine Deus. *Verſ. I.* Majeſtas Domini ædificavit templum, & omnes filii Iſrael videbant gloriam. [a] *Verſ. II.* Fecit Salomon ſolemnitatem in tempore illo [b] *Ad Comm.* Domus mea domus orationis vocabitur, dicit Dominus: in ea omnis qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulſanti aperietur. *Pſal. ut ſupra.*

Nat. Sanctæ Potentianæ.

Antiph. Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem. *Pſalm.* Eructavit cor meum. *Reſp.* Dilexiſti juſtitiam. *Verſ.* Propterea unxit. *Allel.* Specie tua. *Off.* Offerentur regi virgines. [c] *Ad Comm.* Diffuſa eſt gratia.

Ad Miſſam in Litania majore & in Rogationibus.

Antiph. Exaudivit de templo ſancto ſuo vocem meam, alleluia; & clamor meus in conſpectu ejus introivit in aures ejus, alleluia; alleluia. *Pſal.* Diligam te, Domine fortitudo mea: Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. *Allel.* Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia ejus. *Offert.* Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum, qui adſtitit ad dexteram pauperis: ut ſalvam faceret a perſequentibus animam meam, alleluia. *Verſ. I.* Adjuva me, Domine Deus meus, ſalvum me fac propter miſericordiam tuam, ut ſciant quia manus tua hæc: tu, Domine, feciſti eam. *Verſ. II.* Qui inſurgunt in me, confundantur, ſervus tuus lætabitur: induantur, qui detrahebant mihi, reverentia. *Ad Comm.* Petite, & accipietis: quærite, & invenietis: pulſate, & aperietur vobis: omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulſanti aperietur, alleluia.

Vigilia Aſcenſionis Domini.

Antiph. [d] Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis *Pſal.* Subjecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris. *Allel.* Omnes gentes. *Off.* Viri Galilæi, quid admiramini aſpicientes in cælum? Hic Jeſus qui aſſumtus eſt a vobis in cælum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cælum, alleluia. *Verſ.* Cumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri adſtiterunt juxta illos in veſtibus albis, qui & dixerunt: Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cælum, alleluia. [e] *Ad Comm.* Pater, cum eſſem cum eis, ego ſervabam eos, quos dediſti mihi, alleluia. Nunc autem ad te venio: non rogo ut tollas eos de mundo, ſed ut ſerves eos a malo.

Die ſancto Aſcenſionis.

Antiph. Viri Galilæi, quid admiramini aſpicientes in cælum? alleluia, quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cælum, ita veniet, alleluia, alleluia, alleluia. *Pſalm.* Omnes gentes, plaudite manibus, jub. *Ad Reſp.* Aſcendit Deus in jubilo, & Dominus in voce tubæ. *Verſ.* Pſallite Deo noſtro pſallite, pſallite ſapienter. *Allel.* Aſcendit Deus in jubilatione, & Dominus in voce tubæ. *Item aliud Allel.* Dominus in Sina in ſancto, aſcendens in altum, captivam duxit captivitatem. *Off.* Aſcendit Deus in jubilatione, Dominus in voce tubæ, alleluia. *Verſ. I.* Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis. *Verſ. II.* Quoniam Dominus ſummus, terribilis, Rex magnus ſuper omnem terram. *Verſ. III.* Subjecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris. [f] *Item aliud. Off.* Viri Galilæi, quid admiramini aſpicientes in cælum? *Verſ.* Cumque intuerentur, *ut ſupra.* *Ad Comm.* Pſallite Domino qui aſcendit ſuper cælos cælorum ad Orientem, alleluia. [g] *Ad Reſp.* Date gloriam Deo ſuper Iſrael.

Dominica poſt Aſcenſionem.

Antiph. Exaudi, Domine, vocem meam qua clamavi ad te, alleluia; tibi dixit cor meum: Quæſivi vultum tuum: vultum tuum, Domine, requiram: ne avertas faciem tuam a me, alleluia, alleluia. *Pſal.* Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? [h] *All.* Qui confidunt in Domino. [i] *Off.* Lauda anima mea Dominum. *Ad Com.* Pater, cum eſſem,

Natal. S. Urbani.

Antiph. Sacerdotes tui, Domine, [k] induantur juſtitiam, & Sancti tui exultent. Propter David ſervum tuum non avertas faciem Chriſti tui. *Pſal.* Memento, Domine, David, & omnis manſuetudinis ejus. *Reſp.* Inveni David ſervum meum, oleo ſancto meo unxi eum: manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum. *Verſ.* Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non nocebit ei. *Allel.* Memento, Domine, David, &c. *Off.* Veritas mea & miſericordia mea cum ipſo, & in nomine meo exaltabitur cornu ejus. *Verſ.* Poſui adjutorium in potente, & exaltavi electum de plebe mea. [l] *Ad Comm.* Fidelis ſervus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, ut det illis in tempore tritici menſuram. *Pſal. ut ſupra.*

Sabbato in Vigil. Pentecoſt. Statio ad ſanctum Johannem.

Ad Introitum [m] *Litania. Deinde.*

[n] *Reſp.* Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia ejus. *Tractus.* Lau-

a In Compend. additur; *gloriam Domini deſcendentem ſuper domum, & adoraverunt & collaudaverunt Dominum dicentes: Deus Iſrael*, &c.

b Subditur in Comp. *& proſperatus eſt, & apparuit ei Domin. Deus Iſrael.*

c In Compend additur, *Verſ. I. Eructavit. Verſ. II. Adducentur*: & poſt Communionem ſubjicitur, *Pſal. Eructavit.*

d Micrologus putat hac die Antiphonam, *Vocem jucunditatis*, legi debere, c. 40. & 57 quod in vigilia aliud ſeruandum ſolitum tradit, cap. 55. *Pamel.*

e MS. Compend. & Theod. pro Comm aſſignant *Non vos relinquam.*

f In MS. non eſt duplex Offertorium; omniaque hæc omittuntur uſque ad Comm.

g Hæc etiam minime reperiuntur in MS. ſed poſt Comm. legitur, *Pſal. Exurgat Deus.* Apud Pamelium vero poſt *ad Orientem, allel.* ſequitur, *Pſal.* 67. *Ad Reſp. Date glor. Deo ſuper Iſrael.*

h In Comp. ſunt duo *Alleluia*, Primum, *Regnavit Dom. ſuper omnes.* Alterum, *Dominus regnavit decor, ind.* In Theodr. quoque duplex eſt *allel.* ſed omnino diverſum, nam prius eſt, *Aſcendit Deus*, poſterius, *Dominus in Sina.*

i Offertorium in Compend. eſt duplex: 1. *Viri Gal, quid admir. aſpic. in cæl Quemadmodum, &c.* 2. eſt, *Lauda*. ut in editis, hoc ſolum aſſignant Theod.

k Compend. *Induant.*

l Secundus Verſus eſt in Compend ſcilicet, *Miſericordia.*

m Meminit etiam Litaniæ Ordo Rom. pag. 82.

n In Comp. *Alleluia, Confitemini.*

Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. *Varſ.* Quoniam confirmata eſt ſuper oos miſericordia ejus, & veritas Domini manet in æternum. *Off.* Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ: ſit gloria Domini in ſecula. *Verſ. I.* Benedic, anima mea, Domino: Domine Deus meus, magnificatus es vehementer. [a] *Verſ. II.* Confeſſionem & decorem induiſti, amictus lumine ſicut veſtimento. *Verſ. III.* Extendens cælos ſicut pellem, qui tegis in aquis ſuperiora ejus, qui ponis nubem aſcenſum tuum. *Ad Com.* Ultimo feſtivitatis die dicebat Jeſus: Qui in me credit, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum, alleluia, alleluia. *Pſal.* Benedic, anima mea, Domino.

Dominica Pentecoſtes.

Antiph. Spiritus Domini replevit orbem terrarum, alleluia: & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis, alleluia, alleluia, alleluia. *Pſal.* 67. *Ad Reſp.* Confirma hoc, Deus. *All.* Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur: & renovabis faciem terræ. [b] *Reſp.* Hæc dies quam. *Off.* Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis: a templo tuo quod eſt in Jeruſalem, tibi offerent reges munera. *Verſ. I.* Cantate Domino: [c] pſalmum dicite nomini ejus, iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum, Dominus nomen illi. *Verſ. II.* In Eccleſiis benedicite Domino Deo de fontibus Iſrael. [d] *Verſ. III.* Regna terræ, cantate Deo, pſallite Domino, qui aſcendit cælos cælorum ad Orientem. *Ad Com.* Factus eſt repente de cælo ſonus, advenientis ſpiritus vehementis, ubi erant ſedentes, allel. & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, loquentes magnalia Dei, alleluia, alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

[e] *Feria ſecunda.*

Antiph. Cibavit eos ex adipe frumenti, alleluia: & de petra melle ſaturavit eos, alleluia, alleluia, alleluia. *Pſal.* Exultate Deo adjutori noſtro, jubilate Deo Jacob. *All.* Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo ſalutari noſtro. *Verſ.* Præoccupemus faciem ejus in confeſſione, & in pſalmis jubilemus ei. [f] *All.* Laudate, pueri, Dominum. *Off.* Intonuit de cælo Dominus, & Altiſſimus dedit vocem ſuam, & apparuerunt fontes aquarum, alleluia. *Verſ. I.* Diligam te, Domine, fortitudo mea, Dominus firmamentum meum & refugium meum, & liberator meus. *Verſ. II.* Liberator meus de gentibus iracundis. *Ad Com.* Spiritus ſanctus docebit vos, alleluia, quæcumque dixero vobis, allel. *Pſal.* 80.

[g] *Feria tertia.*

Antiph. Accipita jocunditatem [h] lætitiæ veſtræ, allel. gratias agentes Deo, allel. qui vos ad cæleſtia regna vocavit, allel. allel. allel. *Pſal.* Attendite, populus meus, legem meam, inclinate aurem veſtram in verba oris mei. *Allel.* [i] Lauda, Jeruſalem, Dominum, lauda Deum tuum, Sion. *Allel.* Lauda, anima mea, Dominum, laudabo Dominum in vita mea, pſallam Deo meo quamdiu ero. *Off.* Portas cæli aperuit Dominus, & pluit illis manna ut ederent: panem cæli dedit illis, panem Angelorum manducavit homo. *Verſ. I.* Attendite, populus meus, legem meam. *Verſ. II.* Aperiam in parabola os meum, loquar propoſitiones ab initio. *Ad Comm.* Spiritus qui a Patre procedit, alleluia, ille me clarificabit, alleluia, alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

[k] *Feria quarta.*

Antiph. [l] Deus cum egredereris coram populo tuo, alleluia, iter faciens eis, alleluia. habitans in illis, alleluia, alleluia. *Pſal.* Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus: & fugiant, qui oderunt eum, a facie ejus. [m] *All. Quale volueris, ſi in diebus jejunii evenerit.* *Reſp.* [n] Protector noſter. *Verſ.* Domine Deus virtutum. *Reſp.* Convertere, Domine. *Verſ.* Domine, refugium. *Off.* Meditabar in mandatis tuis quæ dilexi. *Verſ.* Pars mea, Dominus, dixi cuſtodire legem tuam. *Ad Comm.* Pacem meam do vobis, alleluia, pacem relinquo vobis, alleluia, alleluia. *Pſal. ut ſupra.*

[o] *Feria quinta vacat.*

[p] *Feria ſexta.*

Antiph. Repleatur os meum a laude tua, alleluia: ut poſſim cantare, alleluia: gaudebunt labia mea, cum cantavero tibi, alleluia, alleluia. *Pſal.* In te, Domine, ſperavi, non confundar in æternum: in juſtitia tua libera me, & eripe me. *Allel.* [q] *Quod volueris, ſi in diebus jejunii evenerit.* *Reſp.* [r] Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo, Altiſſime. *Verſ.* Ad annuntiandum mane miſericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. *Offert.* Lauda, anima mea, Dominum, laudabo Dominum in vita mea, pſallam Deo meo quamdiu ero. *Verſ. I.* Qui cuſtodit veritatem in ſeculum facit judicium injuriam patientibus, dat eſcam eſurientibus. *Verſ. II.* Dominus erigit eliſos, Dominus diligit juſtos. *Ad Comm.* Spiritus ubi vult, ſpirat, & vocem ejus audis, alleluia: & neſcis unde veniat, & quo vadat, alleluia, alleluia, alleluia. *Pſalm. ut ſupra.*

[ſ] *Sabbato in XII Lect.*

Antiph. Cariras Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, alleluia, per inhabitantem ſpiritum ejus in nobis, alleluia, alleluia. *Pſalm.* Domine Deus ſalutis meæ, in die clamavi & nocte coram te. *Reſponſ.* Pro-

a In fine hujus Verſus ac ſequentis repeti debet, *ſit gloria Dom. in ſecula*, ſecundum mſ. Compend.
b Mſſ. exhibent ſecundum, *Allel. Spiritus Dom. rep. orbem ter. & hoc quod cont. om. ſcientiam habet vocis.*
c Comp. *Benedicite nomini ejus.*
d Hic Verſus abeſt a mſ. Compend.
e In Theoderic. *Statio ad ſanctum Petrum ad vincula.* In Compend. legitur tantum, *ad vincula.*
f In mſſ. *Allel.* eſt, *Emitte Spiritum.*
g In mſſ. *Statio ad S. Anaſtaſiam.*
h Compend. *Gloriæ veſtræ.*
i Ib. *All. Spiritus Dom. replevit.* In Theod. legitur, *quale volueris.*
k In mſſ. *Statio ad S. Mariam*, ſcilicet Majorem, ut etiam monent Theoderic.
l Harum feriarum iv. vi. & Sabbati (Off.) citat quidem ex Antiph. D. Gregorii Microlog c. 25. & 98. ſed loco Offertor. *Meditabar*, adſtruit legi *libera*, *Emitte Spiritum tuum*, ſicut etiam infra in Sabbato, loco Offert. *Domine Deus.* Pamelius.
m In Comp. *Allel. Sit gloria Domini.* Theod. etc. conſentiunt cum edit.
n In Compend. deſideratur hoc Reſp. & cetera uſque ad Offert. ſecus in Theod.
o In Compend. nihil etiam aſſignatur pro hac feria, ſed in Theod. Antiphonæ, Reſponſoria, Alleluia, &c quæ notantur in editis pro feria vi. ſunt pro feria v. & Officium feriæ vi. deſumitur ex feria iv. præcedenti. Vide hac de re Microl. c. 50.
p Statio eſt ad Apoſtolos, ex mſſ.
q Ita etiam Theod. at in Comp. aſſignatur, *All. Emitte Spirit. tuum.*
r Reſponſor. hoc cum Verſ. ſeq. abeſt a Comp.
ſ In mſſ. *Statio ad S. Petrum.*

a [a] Protector noſter. *Verſ.* Domine Deus virtutum. A
Reſp. Propitius eſto, Domine. *Verſ.* Adjuva nos
Deus ſalutaris noſter. *Reſp.* Convertere, Domine.
Verſ. Domine, refugium factus es nobis. *Reſp.* Di-
rigatur oratio. *Verſ.* Elevatio manuum mearum ſa-
crificium veſpertinum. *Reſp.* Benedictionem, & *Off.*
Domine Deus ſalutis meæ, in die clamavi & nocte
coram te: intret oratio mea in conſpectu tuo, Do-
mine. *All.* Inclina aurem tuam ad precem meam,
quia repleta eſt malis anima mea, & vita mea in
inferno appropinquavit: æſtimatus ſum cum deſ-
cendentibus in lacum. *Verſ. I.* Factus ſum ſicut ho-
mo ſine adjutorio inter mortuos liber. *Verſ. II.* Sicut
vulnerati dormientes in ſepulcris, quorum non es
memor amplius, & ipſi de manu tua repulſi ſunt.
Ad Comm. Non vos relinquam orphanos, veniam B
ad vos iterum, alleluia, & gaudebit cor veſtrum,
alleluia, alleluia. *Pſalmus.* Attendite, populus
meus.

b [b] *Nat. SS. Mart. Marcellini & Petri.*

Antiph. Clamaverunt juſti, & exaudivit eos, &
ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.
Pſal. Benedicam Dominum in omni tempore, ſem-
per laus ejus in ore meo. *Reſp.* Clamaverunt juſti.
Verſ. Juxta eſt Dominus his qui tribulato ſunt cor-
de, & humiles ſpiritu ſalvabit. *Allel.* Sancti tui,
c Domine, benedicent te, gloriam regni tui dicent.
Off. [c] Lætamini Domino, exultate juſti, et glo-
d riamini omnes recti corde. [d] *Ad Comm.* Juſtorum C
animæ in manu Dei ſunt, et non tanget illos tor-
mentum malitiæ, viſi ſunt oculis inſipientium mo-
ri, illi autem ſunt in pace.

Nat. SS. Mart. Primi & Feliciani.

Antiph. Sapientiam Sanctorum narrent populi,
et laudem eorum nunciet Eccleſia, nomina autem
eorum vivent in ſeculum ſeculi, alleluia. *Pſalm.*
Exultate, juſti, in Domino, rectos decet collau-
datio. *Reſp.* Exultabunt Sancti in gloria, lætabun-
tur in cubilibus ſuis. *Verſ.* Cantate Domino canti-
cum novum, laus ejus in Eccleſia Sanctorum. *All.*
Gaudete, juſti, in Domino, rectos decet collau-
datio. *Off.* Mirabilis Deus in Sancti ſuis, Deus Iſ- D
rael ipſe dabis virtutem et fortitudinem plebi ſuæ,
benedictus Deus, alleluia. *Verſ. I.* Exurgat Deus,
et diſſipentur inimici ejus: et fugiant qui oderunt
eum, a facie ejus. *Verſ. II.* Pereant peccatores a fa-
cie Dei: juſti epulentur, exultent in conſpectu
Dei, delectentur in lætitia. *Ad Com.* Ego vos elegi
de mundo ut eatis, et fructum afferatis, et fructus
veſter maneas.

a [e] *Nat. ſancti Baſilidis Martyris.*

Antiph. Gloria et honore coronaſti eum, Domi-
ne, et conſtituiſti eum ſuper opera manum tua- E
rum. *Pſal.* Domine, in virtute tua lætabitur Rex,
et ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer. *Off.*
In virtute tua, Domine, lætabitur juſtus. *Verſ. I.*
Vitam petiit. *Verſ. II.* Magna eſt gloria ejus in ſa-
lutari. *Ad Comm.* Poſuiſti, Domine, in capite ejus
coronam de lapide pretioſo.

Eodem die Nat. SS. Cyrini, Naboris, & Nazarii.

Antiph. Intrent in conſpectu tuo, Domine, ge-
mitus compeditorum: redde vicinis noſtris ſeptu-
plum in ſinu eorum: vindica, Domine, ſanguinem
Sanctorum tuorum, qui effuſus eſt. *Pſal.* Deus, ve-
nerunt gentes in hereditatem tuam: polluerunt
templum ſanctum tuum, poſuerunt Jeruſalem in
pomorum cuſtodiam. *Reſp.* Vindica, Domine,
ſanguinem Sanctorum tuorum, qui effuſus eſt.
Verſ. Poſuerunt mortalia ſervorum tuorum, e-
ſcas volatilibus cæli: carnes Sanctorum tuorum
beſtiis terræ. *Allel.* [f] Exultabunt Sancti in gloria, f
lætabuntur in cubilibus ſuis. *Off.* Exultabunt San-
cti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis, exul-
tationes Dei in faucibus eorum. *Verſ.* Cantate
Domino canticum novum, laus ejus in Eccle-
ſia Sanctorum, lætetur Iſrael in eo qui fecit
eum, & filiæ Sion exultent in rege ſuo. *Ad
Com.* Poſuerunt mortalia ſervorum tuorum, Do-
mine, eſcas volatilibus cæli, carnes Sanctorum
tuorum beſtiis terræ: ſecundum magnitudinem
brachii tui poſſide filios morte punitorum.

Natal. ſanctorum Marci & Marcelliani.

Antiph. Salus autem juſtorum a Domino, &
protector eorum eſt in tempore tribulationis.
Pſal. Noli æmulari in malignantibus, neque
zelaveris facientes iniquitatem. *Reſp.* Juſtorum
animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos
tormentum malitiæ. *Verſ.* Viſi ſunt oculis inſi-
pientium mori, illi autem ſunt in pace. *All.*
[g] Sancti tui, Domine. *Off.* Anima noſtra ſicut g
paſſer erepta eſt de laqueo venantium: laqueus
contritus eſt, & nos liberati ſumus. *Verſ. I.*
Niſi quia Dominus. *Verſ. II.* Torrentem per-
tranſiit anima noſtra. *Ad. Comm.* Amen dico
vobis, quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi
feciſtis. Venite, benedicti Patris mei, poſſidete
[h] præparatum vobis regnum ab initio ſeculi. *Item* h
alia: Ego vos elegi de mundo, ut eatis, & fru-
ctum afferatis, & fructus veſter maneat. *Pſ. ut ſupra.*

Natal. ſanctorum Gervaſii & Protaſii.

Antiph. Loquetur Dominus pacem [i] in populo i
ſuo, & ſuper Sanctos ſuos, & in eos qui conver-
tuntur ad ipſum. *Pſal.* Benedixiſti, Domine, ter-
ram tuam, avertiſti captivitatem Jacob. *Reſp.* Glo-
rioſus Deus in Sanctis ſuis, mirabilis in majeſtate,
faciens prodigia. *Verſ.* Dextera tua, Domine, glo-
rificata eſt in virtute: dextera manus tua confregit
inimicos. [k] *Allel.* Gaudete, juſti, in Domino. *Off.* k
Lætamini in Domino, & exultate juſti, & gloria-
mini omnes recti corde. [l] *Verſ.* Pro hac orabit ad l
ſe

a In Comp. non leguntur quatuor hæc Reſp. cum ſuis Verſibus, ſed tantum annotatur: *Reſponſor.* IIII. *ad ipſum diem pertin. & Bened.* quod ſignificat quatuor dicenda Reſponſoria & hymnum Benedictus, ut in aliis Sabbatis quatuor temp. In Theod. legitur *R. qual. vel.* hoc eſt, ut conjicio, *Reſponſoria qualia volueris*. Hoc loco ita monet Pamel. Micrologus adſtruit pro his *Reſp.* legi debere, *Allel.* nempe *Spiritus Domini Paracletus. Emitte. Verbo. Veni S. Spirit.* Idem Pamel. in fine Officii hujus diei ita monet. Deſiderari hic octavam Pent. ſatis indicat Berno l. de Miſſ. c. 5. Omiſſam autem conſtat, eo quod idem ſit Antiphon. Officium cum die Pentecoſt.

b Ante feſtum hoc in Theodor. aſſignatur *Kalendis Junii Dedicatio Eccl. S. Nicomedis.* In ſecundo Theod. legitur, *Nat. S. Nicomed.*

c In Comp. ſequitur, Verſ. I. *Beati quorum.* Verſ. II. *Pro hoc orabit.*

d In Theod. ad Comm. *Juſti autem.*

e Abeſt a mſ. Comp. officium S. Baſilidis ſeorſim; ſed illius mentio fit in feſto ſequenti, ubi legitur, *Natale SS. Baſilidis, Cyrini, &c.* Ita quoque habent Theodor.

f In Compend. *Allel. Juſti epulentur*, de toto hujus diei officio notat Pamelius illud abeſſe a cod. Blandin.

g In Compend. *All. Vindica, Domine, ſang... qui effuſus eſt ſup. ter.* Theod. *Allel. Servi tui.* Fortaſſe legendum *Sancti*, ut in vulgatis.

h Comp. *Poſſidete paratum vobis regn. ab origine mundi.*

i Compend. *in plebem ſuam.*

k In Compend. *Allel. Exultabunt Sancti in glor. lætab. in cub. ſuis.* In Theod. *Allel. Gaudete juſti*, ut habent Pamel. & edit. Vatic. Guſſanvill. *Gaudete in Domino.*

l Hic Verſus omittitur in Compend.

te omnis ſanctis in tempore opportuno. *Ad Comm.* Poſuerunt mortalia.

In Vigilia ſancti Johannis Baptiſtæ.

Antiph. Ne timeas, Zacharia: exaudita eſt oratio tua, & Elizabeth uxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Johannem: & erit magnus coram Domino, & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ, & multi in nativitate ejus gaudebunt. *Pſal.* Domine, in virtute tua lætabitur Rex, & ſuper Salutare tuum exultabit vehementer. *Reſp.* Fuit homo miſſus a Deo, cui nomen erat Johannes, hic venit. *Verſ.* Ut teſtimonium perhiberet de lumine, & pararet Domino plebem perfectam. *Off.* Gloria & honore. *Verſ.* Domine Dominus noſter. [a] *Ad Com.* Magna eſt gloria ejus. *Pſal. ut ſupra.*

In prima Miſſa de nocte.

Antiph. Juſtus ut palma florebit, ſicut cedrus Libani multiplicabitur. Plantatus in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri. *Pſal.* Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo, Altiſſime. *Reſp.* Juſtus ut palma florebit, ſicut cedrus Libani multiplicabitur in domo Domini. *Verſ.* Bonum eſt. *Off.* In virtute tua, Domine. *Ad Comm.* Poſuiſti, Domine. *Pſal.* 20.

viij. Kal. Julii. In Natali unde ſupra.

Antiph. De ventre matris meæ vocavit me Dominus nomine meo, & poſuit os meum ut gladium acutum: ſub tegumento manus ſuæ protexit me, qui poſuit me quaſi ſagittam electam. *Pſal.* Bonum eſt confiteri Domino. *Ad Reſp.* Juſtus ut palma. *Reſp.* Priuſquam te formarem in utero, novi te: & antequam exires de ventre, ſanctificavi te. *Verſ.* Miſit Dominus manum ſuam, & tetigit os meum, & dixit mihi. *Allel.* Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. *Off.* Juſtus ut palma florebit. *Verſ. I.* Bonum eſt. *Verſ. II.* Ad annuntiandum mane. *Verſ. III.* Plantati in domo Domini. [b] Item *Off.* Ingreſſus eſt Zacharias Sacerdos in domo Domini ad horam incenſi. Dixit ad eum Angelus: ne timeas, quia exaudita eſt oratio tua, & Elizabeth uxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Johannem: quia in nativitate ejus multi gaudebunt, alleluia. *Verſ.* Elizabeth venit tempus pariendi, & peperit filium, quia magnificavit Dominus miſericordiam ſuam, cum veniſſent ad circumcidendum puerum, & vocabant eum nomine patris ſui, reſpondente matre ejus: Nequaquam. Innuebant patri ejus, quem vellet vocari eum, ſcripſit, dicens: Johannes nomen ejus erit: & mirati ſunt omnes, quia apertum eſt os ejus & lingua ejus, & loquebatur, benedicens Deum: quia in nativitate ejus multi gaudebunt. *Ad Com.* Tu puer, Propheta Altiſſimi vocaberis; præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus. *Verſ.* Ad dandam ſcientiam.

In Nat. ſanctorum Johannis & Pauli Mart.

Antiph. Multæ tribulationes juſtorum: & de his omnibus liberavit eos Dominus: Dominus cuſtodit omnia oſſa eorum: unum ex his non conteretur. *Pſalm.* Benedicam Domino in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo. *Reſp.* Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum: ſicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. *Verſ.* Mandavit Dominus benedictionem & vitam uſque in ſeculum. [c] *All. quale volueris.* *Off.* Gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum, quoniam tu, Domine, benedicis juſtis. Domine, ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti eos. *Verſ. I.* Verba mea auribus percipe, Domine, intellige clamorem meum: intende voci orationis meæ, Rex meus & Deus meus. *Verſ. II.* Quoniam ad te orabo, Domine, quoniam ad te clamabo, Domine, mane, & exaudies vocem meam. *Ad Com.* Etſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, Deus tentavit eos: tamquam aurum in fornace probavit eos, & ſicut holocauſta accepit eos. *Pſal. ut ſupra.*

Vigilia ſancti Petri.

Antiph. Dicit Dominus Petro: Cum eſſes junior cingebas te, & ambulabas ubi volebas: cum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit, ſignificans qua morte clarificaturus eſſet Deum. *Pſal.* Cæli enarrant gloriam Dei. *Reſp.* In omnem terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Verſ.* Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum. *Off.* Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum. *Verſ. I.* Domine, probaſti me, & cognoviſti me, tu cognoviſti ſeſſionem meam et reſurrectionem meam. [d] *Verſ. II.* Intellexiſti cogitationes meas a longe, ſemitam meam et directionem meam inveſtigaſti. *Verſ. III.* Ecce tu, Domine, cognoviſti omnia noviſſima et antiqua, tu formaſti me, et poſuiſti ſuper me manum tuam. *Ad Com.* Tu es Petrus, et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.

iij. Kal. Julii. Nat. S. Petri.

Antiph. Nunc ſcio vere, quia miſit Dominus Angelum ſuum, et eripuit me de manu Herodis, et de omni expectatione plebis Judæorum. *Pſalm.* Domine, probaſti me. *Reſp.* Conſtitues eos principes ſuper omnem terram, memores erunt nominis tui, Domine. *Verſ.* Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii, propterea populi confitebuntur tibi. [e] *All.* Tu es Petrus, et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. *Item All.* Nimis honorati ſunt amici tui, Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum. *Off.* Conſtitues eos principes ſuper omnem terram, memores erunt nominis tui in omni progenie et generatione. *Verſ. I.* Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi. *Verſ. II.* Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis, ſpecioſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis. *Verſ. III.* Propterea benedixit te Deus in æternum, accingere gladio tuo circa femur, Potentiſſime. *Ad Com.* Simon Johannis, diligis me plus his? Domine, tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te. Paſce oves meas. *Pſal. ut ſupra.*

Pridie Kal. Jul. Nat. S. Pauli.

Antiph. Scio cui credidi, et certus ſum, quia potens eſt, depoſitum meum ſervare in illum diem. *Pſal.*

a Poſt hunc Verſum in Comp. aſſignatur: Verſ. II. *Quid eſt homo, quod memor es.*
b Offertorium hoc & Verſus ſeq. *Elizabeth*, non leguntur in Compend.
c In mſſ. noſtris, *Allel. Gaudete juſti in Dom. rectos decet collaud.*
d Compend. Verſ. II. *Ecce Domine, tu cognov. &c.* Verſ. III. *Intellexiſti cogitat. meas de longe: ſem. meas inveſtigaſti.*
e In Compend. *All. Beatus es, Simon Barjona, quia caro & ſang. non revel. tibi: ſed Pa. meus qui eſt in cæl.* Thcod. conveniunt cum vulgatis.

Pſal. Domine, probaſti *Reſp.* Qui operatus eſt Petro A in apoſtolatum, operatus eſt & mihi inter Gentes, & cognoverunt gratiam Dei, quæ data eſt mihi. *Verſ.* Gratia Dei in me vacua non fuit, ſed gratia ejus ſemper in me manet. [a] *All.* Gaudete juſti in Domino, rectos decet collaudatio. *Off.* Mihi autem nimis. [b] *Ad Comm.* Amen dico vobis, quod vos qui reliquiſtis omnia, & ſecuti eſtis me: centuplum accipietis, & vitam æternam poſſidebitis. *Pſal. ut ſupra.*

Natal. SS. Proceſſi & Martiniani.

Antiph. Judicant Sancti gentes, & dominantur populis, regnabit Dominus Deus illorum in perpetuum. *Pſal.* Exultate juſti in Domino. *Reſp.* Exultabunt Sancti in gloria. B *Verſ.* Cantate Domino. [c] *All.* Mirabilis Dominus noſter in Sanctis ſuis. *Off.* Gloriabuntur in te omnes. *Verſ.* Verba mea. *Ad Com.* Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium. *Pſal.* Niſi quia Dominus.

Pridie nonas Jul. Octava beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli.

Antiph. Sapientiam Sanctorum narrent populi, & laudes eorum nuntiet Eccleſia: nomina autem eorum vivent in ſeculum ſeculi. [d] *Pſal.* Exultate juſti in Domino. *Reſp.* Juſtorum animæ. *Verſ.* Viſi C ſunt oculis. *All.* Sancti tui, Domine, benedicent te: gloriam regni tui dicent. *Off.* Exultabunt Sancti in gloria. [e] *Ad Com.* Juſtorum animæ in manu Dei ſunt. *Pſal. ut ſupra.*

[f] *Sanctorum ſeptem Fratrum.*

Antiph. Laudate, pueri, Dominum, laudate nomen Domini, qui habitare facit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem. *Pſal.* Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & uſque in ſeculum. *Reſp.* Anima noſtra. *Verſ.* Laqueus contritus eſt. *All.* [g] Laudate, pueri, Dominum. *Off.* Anima noſtra. *Verſ.* Niſi quia Dominus. *Ad Com.* Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt, dicit Dominus. *Pſal. ut ſupra.*

[h] *Natal. Sancti Benedicti.*

Antiph. Juſtus ut palma. *Pſal.* Bonum eſt confiteri. *Reſp.* Inveni David ſervum meum, oleo ſancto meo unxi eum: manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum. *Pſal.* Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non nocebit ei. *All.* Diſpoſui teſtamentum electis meis, juravi David ſervo meo. *Off.* Inveni David. *Ad Comm.* Beatus ſervus quem cum venerit Dominus, invenerit illum vigilantem: amen dico vobis, ſuper omnia bona ſua conſtituet eum.

Sanctæ Praxedis.

Antiph. Loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu regum, & non confundebar: & meditabar in mandatis tuis quæ dilexi nimis. *Pſal.* Beati immaculati in via. *Reſp.* Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem. *Verſ.* Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo juſtitiæ. [i] *All.* Specie tua & pulchritudine tua intende, proſpere procede, & regna. *Offert.* Diffuſa eſt gratia. [k] *Ad Comm.* Simile eſt regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas: inventa una pretioſa margarita, dedit omnia ſua, & comparavit eam. *Pſalm. ut ſupra.*

Natal. S. Apollinaris.

Antiph. [l] Sacerdotes Dei, benedicite, Domino, ſancti & humiles corde, laudate Deum. *Pſalm.* [m] Memento, Domine, David, & omnis manſuetudinis ejus. *Reſp.* Inveni David ſervum meum: *Verſ.* Nihil proficiet inimicus in eo. [n] *Allel.* Memento, Domine, David. [o] *Off.* Veritas mea & miſericordia. *Ad Comm.* Semel juravi in ſancto meo, ſemen ejus in æternum manebit: & ſedes ejus ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum, & teſtis in cælo fidelis. *Pſalm.* Miſericordias Domini.

[p] *Nat. S. Felicis.*

Antiph. Sacerdotes ejus induantur juſtitia, & Sancti ejus exultatione exultabunt. *Pſalm.* Memento, Domine, David. *Reſp.* Ecce Sacerdos magnus, qui in diebus ſuis placuit Deo. *Verſ.* Non eſt inventus ſimilis illi qui conſervaret legem excelſi. *Off.* Veritas mea & miſericordia mea cum ipſo, & in nomine meo exaltabitur cornu ejus. *Ad Comm.* Beatus ſervus. *Pſal. ut ſupra.*

[q] *Eodem die Nat. SS. Simplicii, Fauſtini, & Beatricis.*

Antiph. Sapientiam Sanctorum narrent populi. D *Pſalm.* Exultate juſti in Domino. *Reſponſ.* Clamaverunt juſti, & Dominus exaudivit eos: & de omnibus tribulationibus eorum liberavit eos. *Verſ.* Juxta eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde, & humiles ſpiritu ſalvabuntur. *All.* Sancti tui, Domine. *Off.* Gloriabuntur in te omnes. *Ad Com.* Ego vos elegi.

Natal. Sanctorum Abdon & Sennes.

Antiph. Intrent in conſpectu tuo, Domine, gemitus compeditorum. *Pſalm.* Deus, venerunt gentes. *Reſp* Glorioſus Deus in ſanctis ſuis. *Verſ.* Dextera tua, Domine. *Allel.* Sancti tui, Domine. *Off.* Mira-

E

a Compend. *All. Cæli enarrant.* Thood. habent ut excuſi.

b In Compend. tres aſſignantur Verſus, I. *Domine prob.* II. *Intellexiſti.* III. *Ecce tu Domine.* Ex officio hujus diei obſervat Pamelius illud nominatim citari ex Graduali & Sacram. D. Gregorii libris, a Micrologo c. 42.

c Comp. *All. Exultabunt ſancti.* Theod. *All. Sancti tui, Domine.*

d Compend. *Pſal. Cæli enarrant.*

e Huic Offertorio ſuccedit in Compend. Verſus: *Cantate Domino canticum novum, laus ejus in Eccl. ſanct. Læt. Iſr. in eo qui fecit eum & filiæ Sion exult. in rege ſuo: exultabunt.* Annotat Pamelius Micrologum meminiſſe hujus Octavæ, cap. 44.

f Natale Sanctorum VII. Mart. in Pamel. edit. præcedit Octavam SS. Apoſtol.

g Hoc Allel. abeſt a mſſ. Compend.

h Neque hoc Officium habet codex Blandiniensis. *Pamel.* Abeſt quoque a mſſ. Compend.

i Deſideratur hoc Allel. in Compend.

k Ibid. poſt Offertor. legitur: Verſ. I. *Eructavit.* Verſ. II. *Specie tua.*

l Hoc Officium ex Graduali D. Gregorii libro citat Micrologus. c. 43. *Pamel.*

m In Compend. *Pſalm. Benedicite omnia opera.*

n Hoc Alleluia non eſt in Comp.

o Poſt hoc Offert. in laudatis mſſ. ſunt Verſ. I. *Poſui adjut.* Verſ. II. *Miſericordia.*

p Etiam hoc Officium ibidem citat Micrologus, c. 43. *Pamel.* Abeſt tamen natale hoc a mſſ. Compend.

q Hoc quoque (Officium) non habet codex Blandin. *Pamel.* Extat feſtum hoc ſeu natale in eod. Compend. ſed aliud eſt officium, ſcilicet: Antiph. *Sacerdotes ejus ind. ſalut.* Pſal. *Memento Domine David.* Reſp. *Ecce Sacerd. magn.* Verſ. *Non eſt inv.* Allel. *Exultabunt* Offert. *Lætamini.* Comm. *Juſtorum animæ.*

Mirabilis Deus in Sanctis ſuis. [a] *Ad Com.* [b] Poſuerunt mortalia Sanctorum. *Pſal.* [c] Deus venerunt.

[d] *S. Petri ad vincula.*

Antiph. Salus populi. *Pſalm.* Attendite populus meus legem meam. *Reſp.* Salvum fac populum. *Verſ.* Ad te, Domine, clamavi. *All.* Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. *Off.* Populum humilem ſalvum facies, & oculos ſuperborum humiliabis. *Ad Com.* Domine, ſi tu es.

Natal. ſancti Stephani Papæ.

Antiph. Juſtus ut palma. *Pſal.* Bonum eſt confiteri Domino. *Reſp.* Juſtus non conturbabitur, quia Dominus firmat manum ejus. *Verſ.* Tota die miſeretur & commodat, & ſemen ejus in benedictione erit. *All.* Diſpoſui teſtamentum electis meis, juravi David ſervo meo. *Off.* Inveni David ſervum meum. *Ad Com.* Domine, quinque talenta tradidiſti mihi: ecce alia quinque ſuperlucratus ſum: euge ſerve fidelis, quia in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam: intra in gaudium Domini tui.

Alia.

Antiph. Sacerdotes ejus induam Salutari. *Pſal.* Memento, Domine, David. *Reſp.* Os juſti meditabitur ſapientiam, & lingua ejus loquetur judicium. *Verſ.* Lex Dei ejus in corde ipſius, & non ſupplantabuntur greſſus ejus. *Off.* Inveni David. *Verſ. I.* Potens es, Domine, *Verſ. II.* Veritas mea & miſericordia mea. *Ad Comm.* Domine, quinque talenta tradidiſti mihi. *Pſal. ut ſupra.*

Natal. S. Xyſti Papæ.

Antiph. Sacerdotes Dei, benedicite Domino. *Pſal.* Memento, Domine, David. [e] *Reſp.* Sacerdotes ejus induam Salutari, & Sancti ejus exultatione exultabunt. *Verſ.* Illuc producam cornu David, paravi lucernam Chriſto meo. *All.* Inveni David. *Off.* Inveni David. *Ad Com.* Fidelis ſervus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, ut det illi in tempore tritici menſuram. *Pſal. ut ſupra.*

Eodem die Natal. SS. Feliciſſimi, & Agapiti.

Antiph. Salus autem juſtorum a Domino, et protector eorum eſt in tempore tribulationis. *Pſ.* Noli æmulari in malignantibus. [f] *Reſp.* Juſtorum animæ in manu Dei ſunt. *Verſ.* Viſi ſunt oculis inſipientium mori. *All.* Cantate Domino canticum novum, laus ejus in Eccleſia Sanctorum. *Off.* Gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum, quoniam tu, Domine, benedices juſto: Domine, ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos. *Verſ. I.* Verba mea auribus. *Verſ. II.* Quoniam ad te orabo, Domine. *Ad Com.* Ego elegi vos de mundo. *Pſal. ut ſupra.*

Natal. ſancti Cyriaci.

Antiph. Timete Dominum, omnes Sancti ejus, quoniam nihil deeſt timentibus eum: divites eguerunt, & eſurierunt: inquirentes autem Dominum, [g] non deficient omni bono. *Pſal.* Benedicam Domino in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo. *Reſp.* Timete Dominum omnes Sancti ejus, quoniam nihil deeſt timentibus eum. *Verſ.* Inquirentes autem Dominum, non deficient omni bono. [h] *All.* Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. *Off.* Lætamini in Domino, & exultate. *Verſ. I.* Beati quorum remiſſæ. *Verſ. II.* Pro hac orabit ad te omnis Sanctus. *Ad Com.* Signa eos qui in me credunt, hæc ſequentur: Dæmonia ejicient, ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt.

Vigilia ſancti Laurentii.

Antiph. Diſperſit, dedit pauperibus: juſtitia ejus manet in ſeculum ſeculi, cornu ejus exaltabitur in gloria. *Pſal.* Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. *Reſp.* Diſperſit, dedit pauperibus: juſtitia ejus manet in ſeculum ſeculi. *Verſ.* Potens in terra erit ſemen ejus, generatio rectorum benedicetur. *Off.* Oratio mea munda eſt, & ideo peto ut detur locus voci meæ in cælo: quia ibi eſt judex meus, & conſcius meus [i] in excelſo: aſcendat ad Dominum deprecatio mea. *Verſ.* Probavit me Dominus ſicut aurum, vias ejus cuſtodivi, & a præceptis ejus non diſceſſi. [l] *Item aliud: Off.* Gloria & honore. *Ad Com.* Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum: & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. *Pſal. ut ſupra.*

In natal. ſancti Laurentii.

[m] *Antiph.* Confeſſio & pulchritudo in conſpectu ejus, ſanctitas & magnificentia in ſanctificatione ejus. *Pſal.* Cantate Domino. *Reſp.* Probaſti, Domine, cor meum, & viſitaſti nocte. *Verſ.* Igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas. *Allel.* Beatus vir. *Off.* Confeſſio & pulchritudo. *Verſ. I.* Cantate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra. *Verſ. II.* Cantate Domino, & benedicite nomini ejus: annuntiate de die in diem Salutare ejus. *Ad Comm.* Qui mihi miniſtrat, me ſequatur: & ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit. *Pſal. ut ſupra.*

Natal. ſancti Tiburtii.

Antiph. Juſtus ut palma florebit: [n] ſicut cedrus quæ eſt in Libano, multiplicabitur. *Pſal.* Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo, Altiſſime. *Reſp.* Os juſti meditabitur ſapientiam. *Verſ.* Lex Dei ejus in corde. [o] *All.* Gloria & honore coronaſti eum, Domine. *Off.* In virtute tua lætabitur juſtus. *Ad Comm.* Poſuiſti, Domine, in capite ejus. *Pſal.* Domine, in virtute tua.

Natal. S. Hippolyti & ſociorum.

Antiph. Juſti epulentur, & exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia. *Pſal.* Exurgat Deus, & diſ-

a In Comp. ſequuntur duo verſus, *Exurgat Deus, & pereant.*
b Ibid. *Comm. Beati mundo corde.*
c Ibid. *Pſalm. Beati immaculati.*
d Hoc feſtum cum ſeq. omittitur in cod. Compend. utrumque habent Theoderic.
e In Comp. *Reſp. Os juſti medit. ſap. Verſ. Lex Dei ejus. Off. Veritas.*
f In Comp. *Reſp. Exultabunt. Verſ. Cantate Dom. All. Sancti tui, Domine.* Idem *Alleluja* aſſignant Theod. qui in ceteris conveniunt cum vulgatis.
g Compend. *non deficientur omni bono.*
h Ibid. *All. Gaudete juſti in Domino*, cum Theodericenſibus convenit edit.
i Compend. *in æternum.*
l Abeſt a miſ.
m Præmittitur in Compend, & in ſecundo Theoderic. *In prima Miſſa.* In Compend. vero hæc Miſſa eſt: *Antiph. Probaſti cor … & non eſt inv. in me iniq. Pſalm. Exaudi. Dom. in'iſtitiam m. Reſp. Juſtus ut palma ſi Verſ. Ad annuntiandum. Offert. In virtute tua. Verſ. Vitam petiit. Comm. Magna eſt gloria ejus.* Altera Miſſa in die eſt, *Confeſſio, &c.*
n Compend. *ſicut cedrus Libani.*
o Ita Theod. et Compend. *All. Diſpoſui.*

& diſſipentur inimici ejus: & fugiant, qui oderunt eum, a facie ejus. [a] *Reſp.* Juſtorum animæ. *Verſ.* Viſi ſunt oculis inſipientium mori. *All.* Sancti tui, Domine. *Off.* Anima noſtra ſicut paſſer. *Ad Com.* Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui vos perſequuntur. *Item alia*: Amen dico vobis, quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. *Pſ. ut ſupra.*

[b] *Natal. ſancti Euſebii.*

Antiph. Os juſti meditabitur ſapientiam, & lingua ejus loquetur judicium: lex Dei ejus in corde ipſius. *Pſal.* Noli æmulari in malignantibus. *Reſp.* Os juſti meditabitur. *Verſ.* Lex Dei ejus. [c] *Allel.* Juſtus non conturbabitur. *Off.* Deſiderium animæ. *Verſ. I.* Vitam petiit. *Verſ. II.* Lætificabis eum. *Verſ. III.* Inveniatur manus tua. *Ad Com.* Beatus ſervus. *Pſal. ut ſupra.*

[d] *Aſſumtio ſanctæ Mariæ.*

Antiph. Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis; adducentur regi virgines poſt eam, proximæ ejus adducentur tibi in lætitia & exultatione. *Pſal.* Eructavit cor meum verbum bonum. *Reſp.* Propter veritatem & manſuetudinem, & juſtitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua. *Verſ.* Audi, filia, & vide, & inclina aurem tuam, quia concupivit Rex ſpeciem tuam. *All.* Specie tua & pulchritudine tua intende, proſpere procede, & regna. *Off.* Offerentur Regi virgines poſt eam, proximæ ejus offerentur tibi. *Ad Com.* Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus meus. *Pſal. ut ſupra.* [e]

[f] *Octava ſancti Laurentii.*

Antiph. Probaſti, Domine, cor meum, & viſitaſti nocte: igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas. *Pſal.* Exaudi, Domine, juſtitiam meam, intende deprecationem meam. [g] *Reſp.* Poſuiſti, Domine, ſuper caput ejus coronam de lapide pretioſo. *Verſ.* Deſiderium animæ ejus tribuiſti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum. *All.* Gloria & honore coronaſti eum Domine. *Off.* In virtute tua, Domine, lætabitur juſtus, & ſuper Salutare tuum exultabit vehementer. Deſiderium animæ ejus tribuiſti ei. *Ad Com.* Qui vult venire poſt me. *Pſal. ut ſupra.*

Natal. ſancti Agapiti.

Antiph. Lætabitur juſtus in Domino, & ſperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde. *Pſal.* Exaudi, Deus, orationem meam, cum deprecor, a timore inimici eripe animam meam. [h] *Reſp.* Juſtus non conturbabitur. *Verſ.* Tota die miſeretur & commodat. [i] *All.* Beatus vir qui timet Dominum. *Off.* In virtute tua lætabitur. *Ad Com.* Beatus ſervus. *Pſal. ut ſupra.*

Natal. SS. Timothei & Symphoriani.

Antiph. Salus autem juſtorum. *Pſal.* Noli æmulari in malignantibus. *Reſp.* Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus. *Verſ.* Credidi, propter quod locutus ſum, ego autem humiliatus ſum nimis. *All.* Sancti tui, Domine. *Off.* Mirabilis Deus in Sanctis ſuis, Deus Iſrael ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ, benedictus Deus, alleluia. *Ad Com.* Ego vos elegi de mundo.

[l] *Natal. ſancti Geneſii.*

Antiph. Gloria et honore coronaſti eum, Domine, et conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. *Pſal.* Domine Dominus noſter. *Reſp.* Domine, prævenisti eum. *Verſ.* Vitam petiit. *All.* Juſtus non conturbabitur, quia Dominus firmat manum ejus. *Off.* Deſiderium animæ ejus tribuiſti ei, Domine, et voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum: poſuiſti in capite ejus coronam de lapide pretioſo. *Ad Com.* Qui vult venire.

Natal. ſancti Auguſtini.

Antiph. Dicit Dominus: Sermones mei, quos dedi in os tuum, non deficient de ore tuo. Adeſt enim nomen, et munera tua accepta erunt ſuper altare meum. *Pſal.* Domine, exaudi. *Reſp.* Juravit Dominus. *Verſ.* Dixit Dominus Domino meo. *All.* Memento, Domine, David, et omnis manſuetudinis ejus. *Off.* Inveni David. *Ad Comm.* Fidelis ſervus.

Natal. ſancti Hermetis.

Antiph. Juſtus non conturbabitur, quia Dominus firmat manum ejus: tota die miſeretur et commodat, et ſemen ejus in benedictione erit. *Pſal.* Noli æmulari in malignantibus. [m] *Reſp.* Juſtus ut palma florebit. *Verſ.* Ad annuntiandum mane miſericordiam. *All.* Beatus vir qui ſuffert tentationem. *Off.* In virtute tua, Domine. *Ad Com.* Multitudo languentium, et qui vexabantur a ſpiritibus immundis, veniebant ad eum, quia virtus de illo exibat, et ſanabat omnes. *Pſal. ut ſupra.*

[p] *Decoll. S. Johannis Baptiſtæ.*

Antiph. In virtute tua, Domine, lætabitur juſtus. *Pſal.* Vitam petiit. *Reſp.* Domine, prævenisti. *Verſ.* Vitam petiit. *All.* Beatus vir. *Off.* Juſtus ut palma. *Ad Com.* Magna eſt gloria ejus.

Natal. S. Sabinæ.

Antiph. Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua, et in veritate tua humiliaſti me: confige timore tuo carnes meas, a mandatis tuis non me repellas. *Pſal.* Beati immaculati in via. [q] *Reſp.* Specie tua. *Verſ.* Propter veritatem et manſuetudinem. *All.* Diffuſa eſt gratia. *Off.* Filiæ regum in honore tuo: adſtitit regina a dextris tuis in veſtitu de-

a Compend. *Reſp. Clamaverunt juſti. Verſ. Juxta eſt. Allel. Gaudete juſti in Domino.* In Theod. ſit tantum Officium S. Hippolyti mart. *Antiph. Juſtus ut palma. Pſal. Exurgat Deus. Reſp. Juſtorum animæ*, &c. ut in excuſis.

b Compend. *Depoſitio S. Euſebii Conf.* In Theod. *Natal. S. Euſebii Sacerdotis.*

c Abeſt hoc Allel. a Compend. eſt in Theod.

d Sicut infra notandum eſt lib. Sacram. antiquitus videtur hoc feſtum D. Gregor. olim *Dormitionis* appellatum. *Pamel.* Dicitur *Aſſumtio*, in cod. Compend. & aliis.

e Poſt hoc offic. in Compend. aliud ſequitur ſc. *Ant. Gaudeamus. Pſal. Eructavit. Reſp. Propter verit. Verſ. Audi fil. Allel. Adducentur. Offert. Diffuſa eſt. Com. Breve et longo.*

f In Comp. hic & alibi ſemper legitur *Octabas*, non *Octava*.

g Compend. *Reſp. Juſtus ut palma. Verſus, Ad annunt. All. Juſtus non conturb.*

h Compend. *Reſp. Poſuiſti. Verſ. Deſiderium.*

i Hoc Allel. abeſt a Comp. In Theod. idem Officium aſſignatur, ut in excuſis.

l Hoc Officium & ſequens non habent cod. Bland. & Compend.

m In Comp. *Reſp. Juſtus non conturbabitur. Verſ. Tota die. Allel. Inveni. Comm. Poſuiſti.*

n Obſervat Pamel. hoc Offic. deſiderari in cod. Blandin. Idem de Compend. dicendum.

o In Compend. *Reſp. Dilexiſti juſtit. Verſ. Propterea. Allel. Adducentur.* Theod. ſicut excuſis.

deaurato, circumdata varietate. *Ad Comm.* Principes perſecuti ſunt me gratis, & a verbis tuis formidavit cor meum: lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui invenit ſpolia multa: concupivit anima mea teſtimonia tua, Domine, & dilexit ea vehementer. *Pſal. ut ſupra.*

Natal. SS. Felicis & Adaucti.

Antiph. Sapientiam Sanctorum. *Pſal.* Exultate juſti in Domino. [a] *Reſp.* Glorioſus Deus in Sanctis ſuis. *Verſ.* Dextera tua, Domine. *All.* Gaudete juſti in Domino, rectos decet collaudatio. *Off.* Lætamini juſti in Domino *Ad Com.* Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, dicit Dominus: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.

[b] *Natal. S. Mariæ.*

Antiph. Vultum tuum, Domine. *Pſal.* Eructavit cor meum. *Reſp.* Dilexiſti juſtitiam. *Verſ.* Propter veritatem. *Allel.* Adducentur regi virgines poſt eam, proximæ ejus offerentur tibi in lætitia, *Off.* Offerentur regi. *Ad Com.* Diffuſa eſt gratia.

Natal. ſancti Adriani.

Antiph. Lætabitur juſtus in Domino. *Pſalm.* Exaudi, Deus, orationem. *Reſp.* Domine, prævenisti. *Verſ.* Vitam petiit a te. *All.* [c] Beatus vir. *Off.* Gloria & honore coronaſti eum, *Ad Comm.* Poſuiſti, Domine.

[d] *Natal. ſancti Gorgonii.*

Antiph. Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. *Pſalm.* Domine Dominus noſter. *Reſp.* Poſuiſti, Domine. *Verſ.* Deſiderium animæ. *All.* Gloria & honore. *Off.* Poſuiſti, Domine, in capite ejus coronam de lapide pretioſo, vitam petiit a te, & tribuiſti ei. *Verſ.* Deſiderium animæ ejus tribuiſti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum. *Verſ.* Magna eſt gloria ejus in ſalutari tuo: gloriam & magnum decorem impones ſuper eum. *Ad Com.* Poſuiſti, Domine.

Natal. ſanctorum Proti & Hyacinthi.

Antiph. Judicant Sancti gentes, & dominabuntur populis: regnabit Dominus eorum in perpetuum. *Pſal.* Exultate juſti in Domino. *Reſp.* [e] Vindica, Domine, ſanguinem Sanctorum tuorum, qui effuſus eſt. *Verſ.* Poſuerunt mortalia ſervorum tuorum eſcas volatilibus cæli, carnes Sanctorum tuorum beſtiis terræ. *All.* Gaudete juſti in Domino, rectos decet collaudatio. *Off.* Gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum, quoniam tu, Domine, benedices juſto: Domine, ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos. *Ad Com.* Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium. *Vel.* Qui vult venire poſt me.

[f] *Exaltatio S. crucis.*

Antiph. Nos autem gloriari oportet in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, in quo eſt ſalus, vita & reſurrectio noſtra, per quem ſalvati & liberati ſumus. *Pſal.* Dominus regnavit, decorem. *Reſp.* Chriſtus factus eſt. *Verſ.* Propter quod & Deus. [g] *All.* Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit a ligno. *Off.* Dextera Domini. *Ad Com.* Nos autem gloriari oportet.

Natal. ſanctorum Cornelii & Cypriani.

Antiph. Sacerdotes Dei. *Pſal.* [h] Memento, Domine, David. *Reſp.* Sacerdotes ejus. Illuc producam cornu David. *All.* [i] Diſpoſui teſtamentum electis meis. *Off.* Veritas mea. *Ad Com.* Domine, quinque talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum: euge ſerve fidelis, quia in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui. *Pſal. ut ſupra.*

Natal. S. Nicomedis.

Antiph. Lætabitur juſtus in Domino. *Pſalm.* [l] Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. *Reſp.* Poſuiſti, Domine. Deſiderium animæ ejus. *All.* [m] Juſtus non conturbabitur. *Off.* Gloria & honore. *Ad Comm.* Qui vult venire poſt me. *Pſal. ut ſupra.*

Natal. S. Euphemiæ, ac ſanctorum Luciæ & Geminiani.

Antiph. Vultum tuum deprecabuntur. *Pſalm.* Eructavit cor meum. *Reſp.* Diffuſa eſt gratia. *Verſ.* Propter veritatem & manſuetudinem. *All.* Specie tua. *Off.* [n] Offerentur regi virgines. *Ad Com.* Simile eſt regnum cælorum. [o] *Item alia:* In ſalutari tuo anima mea. *Pſalm.* Beati immaculati in via.

Vigilia S. Matthæi.

Antiph. Ego autem ſicut oliva [p] fructifera in domo Domini, ſperavi in miſericordia Dei mei, & expectabo nomen tuum, quoniam bonum eſt ante conſpectum Sanctorum tuorum. *Pſal.* Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? *Reſp.* Juſtus ut palma florebit. *Verſ.* [q] Bonum eſt confiteri Domino. *Off.* Gloria & honore. *Ad Com.* Poſuiſti, Domine.

Nat. S. Matthæi.

Antiph. Os juſti meditabitur ſapientiam, & lingua ejus loquetur judicium, lex Dei ejus in corde ipſius. *Pſalm.* Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem. *Pſal.* Beatus vir qui timet Dominum. *Verſ.* Potens in terra erit ſemen ejus. *All.* Inveni David. *Off.* Poſuiſti, Domine. *Verſ. I.* Deſiderium animæ ejus. *Verſ. II.* Magna eſt gloria. *Ad Com.* Magna eſt gloria. *Pſ. xx.*

[r] *Natal. S. Mauricii.*

Antiph. Intret in conſpectu tuo, Domine. *Pſal.* Deus, venerunt gentes. *Reſp.* Glorioſus Deus. *Verſ.* Dextera tua, Domine, *All.* Exultabunt Sancti in gloria. *Off.* Lætamini in Domino. *Ad Com.* Poſuerunt mortalia.

a Compend. *Reſp. Exaltabunt. Verſ. Cantate Dom.* Theod. non diſcrepant ab excuſi.: ubi diſſentient, annotabimus.
b Non invenitur in Compend. Extat in Theod.
c In Compend. *All. Juſtus ut palma*, infra, *Offert. Deſiderium.*
d Hoc Officium deſideratur in cod. Blandin. Pamel. Extat in Comp. ubi pro Verſu, *Deſiderium*, eſt Verſ. *Vitam petiit*. Allel. eſt, *Juſtus non conturbabitur*. *Ad Comm. Magna eſt.*
e In Compend. *Reſp. Juſtorum animæ. Verſ. Viſi ſunt. Allel. Juſti epulentur. Offert. Gloria & hon. Ad Comm. Qui vult venire.*
f In Theod. Natal SS. Corn. & Cypr. præcedit feſtum Exalt. S. crucis, licet eodem die concurrant.

g In Compend. *Allel. Dominus regn. decorem ind. Offertor. Deus enim firmavit.*
h Compend. *Pſal. Benedictus.*
i Hoc Allel. non eſt in Compend.
l In Compend. *Pſal. Exaudi Deus* &c.
m Abeſt a Compend.
n Compend. *Afferentur*, &c.
o Codex Compend. hæc non habet.
p Compend. *Fructificavi.*
q Ibid. *Verſ. Ad annuntiandum.*
r Abeſt a Comp. & a Blandin. ut obſervat Pamel.

Natal. ſanctorum Coſmæ, & Damiani.

Antiph. Sapientiam Sanctorum narrent populi. *Pſal.* Exultate juſti in Domino. *Reſp.* Clamaverunt juſti, & Dominus exaudivit eos. *Verſ.* Juxta eſt Dominus. *All.* Sancti tui, Domine. *Off.* Gloriabuntur. *Ad Comm.* Poſuerunt mortalia.

Dedicatio baſilicæ ſancti Michaelis.

Antiph. Benedicite Dominum omnes Angeli ejus, potentes virtute, qui facitis verbum ejus, ad audiendam vocem ſermonum ejus. *Pſal.* Benedic, anima mea, Domino, & omnia quæ intra me ſunt, nomini ſancto ejus. *Reſp.* Benedicite Domino omnes Angeli ejus, potentes virtute, qui facitis verbum ejus. *Verſ.* Benedic, anima mea, Domino, & omnia interiora mea nomini ſancto ejus. *All.* Laudate Dominum omnes Angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus. [a] *All.* Confitebor tibi, Domine. *Offert.* [b] In conſpectu Angelorum pſallam tibi. *Verſ. I.* Confitebor tibi, Domine. *Verſ. II.* Confiteantur tibi, Domine, omnes Reges terræ. *Ad Com.* Benedicite omnes Angeli Domini Domino, [c] hymnum dicite, & ſuperexaltate eum in ſecula.

Natal. ſancti Marci.

Antiph. Sacerdotes Dei, benedicite Domino. *Pſal.* Benedicite omnia opera Domini Domino. *Reſp.* Inveni David. *Verſ.* Nihil proficiet. [d] *All.* Memento David. *Off.* Veritas mea. *Ad Com.* Beatus ſervus.

[e] *Vigil. SS. Dionyſii, & ſoc. ejus.*

Antiph. Salus autem juſtorum a Domino, & protector eorum eſt in tempore tribulationis. *Pſal.* Noli æmulari in malignantibus. *Reſp.* Vindica, Domine. *Verſ.* Poſuerunt mortalia.

Natal. ſancti Dionyſii.

Antiph. Intret in conſpectu tuo, Domine. *Pſal.* Deus, venerunt gentes. *Reſponſ.* Glorioſus Deus. *Verſ.* Dextera tua, Domine. *All.* [f] Gaudete juſti in Domino. *Off.* Mirabilis Deus. *Ad Comm.* Anima noſtra.

[g] *Natal. S. Callixti.*

Antiph. Sacerdotes ejus. *Pſal.* Memento, Domine, David. *Reſp.* Sacerdotes ejus. *Verſ.* Illuc producam cornu. *Allel.* Inveni David ſervum meum. *Off.* Inveni David ſervum. *Ad Com.* Beatus ſervus.

Vigil. Apoſt. Simonis, & Judæ.

Antiph. Intret in conſpectu. *Pſal.* Deus venerunt gentes. *Reſp.* Vindica, Domine, ſanguinem ſervorum tuorum. *Verſ.* Poſuerunt mortalia ſervo-

A rum tuorum. *Offert.* Exultabunt Sancti. *Ad Comm.* Juſtorum animæ.

Ad Miſſam.

Antiph. Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui, Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum. *Pſal.* Domine, probaſti me, & cognoviſti me, tu cognoviſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam. *Reſp.* Nimis honorati ſunt amici tui, Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum. *Verſ.* Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur. [h] *All.* Sancti tui, Domine. *Off.* In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Verſ.* Cæli enarrant gloriam Dei, &
B opera manuum ejus annuntiat firmamentum. *Ad Com.* Vos qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes, judicantes duodecim tribus Iſrael. *Pſal. ut ſupra.*

Kal. Novemb. Natal. S. Cæſarii.

Antiph. Confeſſio & pulchritudo in conſpectu ejus. *Pſal.* Cantate Domino. *Reſp.* Juſtus non conturbabitur, quia Dominus firmat manum ejus. *Verſ.* Quotidie miſeretur & commodat, & ſemen ejus in benedictione erit. [i] *Offert.* In virtute tua, Domine. *Ad Comm.* Qui vult venire poſt me. *Pſal. ut ſupra.*

C

[l] *Vigil. omnium Sanctorum.*

Antiph. [m] Judicant Sancti gentes. *Pſal.* Exultate juſti in Domino. *Verſ.* Glorioſus Deus. *Verſ.* Dextera tua, Domine. *Offert.* Exultabunt Sancti in gloria. *Ad Com.* Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui vos perſequuntur.

In die ad Miſſam.

Antiph. Gaudeamus omnes in Domino, diem feſtum celebrantes ſub honore Sanctorum omnium: de quorum ſolemnitate gaudent Angeli, & collaudant filium Dei. *Pſal.* [n] Exultate juſti in Domino, rectos decet collaudatio. *Reſp.* Timete Dominum
D omnes Sancti ejus, quoniam nihil deeſt timentibus eum. *Verſ.* Inquirentes autem Dominum non deficient omni bono. *All.* [o] Juſti epulentur, & exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia. [p] *Off.* Deus in Sanctis ſuis. *Ad Com.* Gaudete juſti in Domino.

V. Idus Nov. Natal. IV. Coronatorum.

Antiph. Intret in conſpectu tuo, Domine, gemitus. *Pſal.* Deus, venerunt gentes. *Reſp.* Vindica, Domine, ſanguinem ſervorum tuorum. *Verſ.* Poſuerunt mortalia. *All.* Sancti tui, Domine. *Offert.* Anima noſtra ſicut. *Ad Com.* Poſuerunt mortalia.

E

Natal. ſancti Theodori.

Antiph. In virtute tua, Domine. *Pſalm.* Vitam petiit. *Reſp.* Domine, prævenisti. *Verſ.* Vitam petiit. *Allel.* [q] Beatus vir. *Offert.* Gloria & honore. *Ad Comm.* Poſuiſti, Domine.

Antiph.

a In Compend. deſideratur hoc *Allel.*

b [illegible] *Offertor.* [illegible] *juxta aram templi, habens thuribulum aureum in manu ſua, & data ſunt ei incenſa multa, & aſcendit fumus aromatum in conſpectu Dei.* Allel. *Verſ. I. In conſpectu Angelorum pſallam tibi Domine, & adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo Domine, & aſcendit, &c.*

c Compend. *Benedicite [illegible] & ſuper.* Additur in fine, *Pſal. Benedicite omnia.*

d In Compend. *Allel. Diſpoſui, ut ſupra.*

e Duo hæc officia Gallicana ſunt, quare recte omiſſa in cod. Bland. [illegible] *Pamel.*

f In Compend. *All. Exultabunt Sancti.*

g Abeſt hoc a cod. Compend.

h Ibid. *All. Nimis honorati ſunt.*

i In eodem mſ. ante *Offert.* aſſignatur. *Allel. Inveni David.* Et poſt Offert. duo verſus ſequuntur: *Vitam petiit, & Magna eſt.*

l Hæc quoque Officia duo ſequentia tamquam recentiora Gregorio, prætermittuntur in Blandin. cod. *Pamel.*

m In Compend *Ant. Sapientiam Sanctorum*, ut ſupra *Reſp. Timete Domin. Verſ. Inquirentes. All. Juſti epulentur. Ad Com. Juſtorum an.*

n In cod. Compend. *Pſal. Exultavit. Reſp. Glorioſus. Verſ. Dextera tua, Domine.*

o Abeſt a noſtro cod. Compend.

p Offert. *Lætamini*, cum Verſ. 1. *Beati quorum*, & Verſ. 2. *Peccatum*, aſſignatur in Compend.

q In Comp. *All. Sancti tui. Offertor. Poſuiſti, Domine, in capite* cum verſibus, *Deſiderium, & Magna eſt.* In Theod. omnia ut in vulgatis annotantur, præter Alleluya, *Beatus ſervus.*

Natal. S. Mennæ.

Antiph. Os juſti meditabitur. *Pſal.* Noli æmulari in malignantibus. [a] *Reſponſ.* Gloria & honore. *Verſ.* Et conſtituiſti eum. *Allel.* Juſtus non conturbabitur. *Off.* Deſiderium animæ ejus. *Ad Com.* Magna eſt gloria ejus.

[b] *Eadem die Natal. S. Martini.*

Antiph. Sacerdotes tui. *Pſal.* Memento, Domine, David. *Reſp.* Inveni David. *Verſ.* Nihil proficiet. *Allel.* Diſpoſui teſtamentum. *Off.* Inveni David ſervum meum. *Ad Com.* Domine, quinque talenta tradidiſti mihi.

Natal. S. Ceciliæ.

Antiph. Loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu regum, & non confundebar: & meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi nimis. *Pſal.* Beati immaculati in via. *Reſp.* Audi, filia, & vide. *Verſ.* Specie tua. [c] *Off.* Offerentur regi virgines. *Ad Com.* Confundantur ſuperbi, quia injuſte iniquitatem fecerunt in me: ego autem in mandatis tuis exercebor in tuis juſtificationibus, ut non confundar. *Item alia*: Feci judicium & juſtitiam: Domine, non calumnientur mihi ſuperbi: ad omnia mandata tua dirigebar, omem viam iniquitatis odio habui.

Natal. S. Clementis.

[d] *Antiph.* Dicit Dominus: Si quis teſtimonium meum ſervaverit. *Pſalm.* Miſericordias Domini in æternum cantabo. *Reſp.* Juravit Dominus. *Verſ.* Dixit Dominus Domino meo. *Allel.* [e] Diſpoſui. *Off.* Veritas mea & miſericordia mea. *Ad Com.* Beatus ſervus. *Item alia*: Domine, quinque talenta. *Pſalm. ut ſupra.*

Natal. S. Chryſogoni.

Antiph. Lætabitur juſtus. *Pſalm.* Exaudi, Deus, orationem meam, cum deprecor. *Reſp.* [f] Beatus vir. *Verſ.* Potens in terra. *Allel.* Juſtus non conturbabitur. *Off.* Gloria & honore. *Com.* Poſuiſti, Domine.

Vigil. S. Andreæ Apoſt.

Antiph. Dominus ſecus mare Galileæ vidit duos fratres, Petrum & Andream, & vocavit eos: Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum. *Pſalm.* Cæli enarrant. *Reſp.* Nimis honorati ſunt. *Verſ.* Dinumerabo eos. *Off.* Gloria & honore. *Ad Com.* Venite poſt me, [g] faciam vos piſcatores fieri hominum. *Pſalm. ut ſupra.*

In Natal. ejuſdem.

Antiph. Mihi autem nimis. *Verſ.* Domine, probaſti me. *Reſp.* Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram: memores erunt nominis tui, Domine. *Verſ.* Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii; propterea populi confitebuntur tibi. *Allel.* Nimis honorati ſunt amici tui, Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum. *Off.* Mihi autem nimis. *Ad Com.* Dicit Andreas Simoni fratri ſuo; Invenimus Meſſiam, qui dicitur Chriſtus, & adduxit eum ad Jeſum. *Pſalm. ut ſupra.*

[h] *In Ordinatione Pontificis.*

Antiph. Invocavit me. *Pſal.* Qui habitat in adjutorio Altiſſimi. *Reſp.* Inveni David. [i] *Off.* Inveni David ſervum meum. *Ad Comm.* Fidelis ſervus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam.

[l] *In Ordinatione Epiſcopi.*

Antiph. Elegit te Dominus. *Pſal.* Exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Jacob. *Reſp.* Memor ſit Dominus omnis ſacrificii tui, & holocauſtum tuum pingue fiat. *Verſ.* Mittat tibi auxilium de ſancto, & de Sion tueatur te. *All.* Elegit te Dominus. *Si in Quadrageſima evenerit.* *Tract.* Deſiderium animæ ejus tribuiſti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum. *Off.* Memor ſit Dominus. *Verſ.* Exaudiat te Dominus. *Ad Com.* [m] Unguentum in capite.

Item alia.

Antiph. Sicut fuit cum Moyſe. *Pſal.* Exaudiat te Dominus. *Reſp.* Mittat tibi Dominus. *Verſ.* Exaudiat te Dominus. *All.* Diſpoſui teſtamentum electis meis, juravi David ſervo meo. *Off.* Veritas mea & miſericordia mea cum ipſo. *Ad Com.* Lætabimur.

Item alia.

Antiph. Benedixit te hodie. *Pſalm.* Deus deorum Dominus locutus eſt, & vocavit terram. *Reſp.* Immola Deo ſacrificium laudis, & redde Altiſſimo vota tua. *Verſ.* Congregate illi Sanctos ejus, qui ordinant teſtamentum ejus ſuper ſacrificia. *Allel.* Diffuſa eſt gratia. *Si in Quadrageſima evenerit*, *Tract.* Deſiderium animæ ejus. *Off.* Benedic, anima mea, Domino, & omnia quæ intra me ſunt, nomini ſancto ejus. *Ad Com.* Euntes prædicate Evangelium omni creaturæ: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.

In Ordinatione plurimorum Epiſcoporum.

Antiph. Congregate illi. *Pſalm.* Deus deorum Dominus locutus eſt. *Reſp.* Immola Deo ſacrificium laudis. *Verſ.* Congregate illi Sanctos. *Allel.* Sancti tui, Domine. *Off.* Benedic anima. *Ad Com.* Meſſis quidem multa, operarii vero pauci. Rogate ergo Dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam. [n]

Heb-

a In Compend. *Reſp. Inveni. Verſ. Nihil proficiet. All. Diſpoſui. Offert. Gloria & honore.* In Theod. *Reſponſ.* Inveni, ut in Compend. cætera ut in vulgatis.

b Neque hoc (Offic.) habet Blandin. cod. eſt enim Gallicanum. *Pamel.* Hoc natale eſt in Compend. ſed diverſum Officium; ſcil. *Antip. Statuit. Pſal. Miſericordias. Reſp. Os juſti medit. All. Elegit te Dominus. Offert. Veritas mea. Item Offert. Martinus igitur obitum ſuum longe ante praeſciens; dixitque fratribus diſſolutionem corporis ſui imminere, quia judicabat ſe jam reſolvi. Verſ. 2. O quantus luctus omnium.* Hic deſunt tres lineæ. *Com. Fidelis ſervus.*

c In Compend. Allel. *Adducentur.* In Theod. *Allel. Specie tua.*

d Compend. Ant. *Dicit Dominus, ſermones quos dedi in os tuum, non deficient de ore tuo, adeſt enim nomen tuum, & munera tua accepta erunt ſuper altari meo.*

e Compend. *All. Inveni David.* Conveniunt Theod. cum editis, attamen pro Pſal. *Miſericordias*, aſſignant, *Domine exaudi.*

f Compend. *Reſp. Juſtus non conturbabitur. Verſ. Tota die. All. Inveni David. Offert. Deſiderium. Comm. Qui vult venire.*

g Compend. *Faciam vos piſcatores hominum.*

h Compend. *In vigilia Pontificis.*

i Aliud Offertorium huic jungit Compend. ſcilicet, *Veritas mea.*

l In Comp. *In natali Epiſc. Ant. Elegit te Dom. ſibi Sacerd. mag. & aperiat theſaurum ſuum optimum, & abundare te faciet omnibus bonis ... Allel. Mittat tibi Dominus auxilium.*

m Quæ hic & infra notantur in vulgatis, ex primis verbis, integra reperiuntur in mſ. Compend. Monet quoque Pamelius latius omnia hæc officia videri in Ordine Romano, p. 97. & ſeq. uſque ad p. 107.

n Poſt Miſſas iſtas ſequitur in Compend. Miſſa de nuptiis.

Hebdomada I. poſt Oct. Pentecoſtes.

a *Antiph.* [a] Domine, in tua miſericordia ſperavi,
exultavit cor meum in ſalutari tuo: cantabo Do-
mino qui bona tribuit mihi. *Pſalm.* Uſquequo,
Domine, obliviſceris me in finem? Uſquequo aver-
tis faciem tuam a me? *Reſp.* Ego dixi, Domine,
miſerere mei, ſana animam meam, quoniam pec-
cavi tibi. *Verſ.* Beatus qui intelligit ſuper egenum
& pauperem: in die mala liberavit eum Dominus.
b [b] *Item aliud Reſp.* Miſerere mei, Domine, quo-
niam infirmus ſum: ſana me, Domine. *Verſ.* Con-
turbata ſunt omnia oſſa mea, & anima mea turbata
eſt valde. *All.* Dominus regnavit, decorem indu- B
tus eſt: indutus eſt Dominus fortitudinem, &
præcinxit ſe virtute. *Offert.* Intende voci orationis
meæ. *Verſ. I.* Verba mea auribus percipe, Domi-
ne. *Verſ. II.* Dirige in conſpectu tuo viam meam.
Ad Com. Narrabo omnia mirabilia tua, lætabor &
exultabo in te: pſallam nomini tuo, Altiſſime.
Pſal. ix.

c [c] *Hebdomada ſecunda.*

Antiph. Factus eſt Dominus protector meus, &
eduxit me in latitudine: ſalvum me fecit, quoniam
voluit me. *Pſalm.* Diligam te Domine, fortitudo
mea, Dominus firmamentum meum, & refugium C
meum, & liberator meus. *Pſalm.* Ad Dominum,
dum tribularer, clamavi, & exaudivit me. *Verſ.*
Domine, libera animam meam a labiis iniquis, & a
d lingua doloſa. *Item* [d] *Reſp.* Domine, Dominus no-
ſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa
terra! *Verſ.* Quoniam elevata eſt magnificentia tua
e ſuper cælos. *Allel.* [e] Deus judex juſtus, fortis &
patiens, numquid iraſcitur per ſingulos dies? *Offert.*
Domine, convertere, & eripe animam meam: ſal-
vum me fac propter miſericordiam tuam. *Verſ. I.*
Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore
tuo corripias me. *Verſ. II.* Miſerere mihi, Domine,
quoniam infirmus ſum: ſana me, Domine, quo-
niam conturbata ſunt omnia oſſa mea. *Ad Com.* D
Cantabo Domino qui bona tribuit mihi, & pſallam
nomini Domini Altiſſimi. *Pſal. xij.*

Hebdomada tertia.

Antiph. Reſpice in me, & miſerere mei, Domi-
ne, quoniam unicus & pauper ſum ego: vide hu-
militatem meam, & laborem meum, & dimitte
omnia peccata mea, Deus meus. *Pſalm.* Ad te,
Domine, levavi animam meam: Deus meus, in te
confido, non erubeſcam. *Reſp.* Jacta cogitatum
tuum in Domino, & ipſe te enutriet. *Verſ.* Dum
clamarem ad Dominum, exaudivit vocem meam
f ab his qui appropinquant mihi. *Item* [f] *Reſp.* Adju- E
tor in opportunitatibus in tribulatione, ſperent in
te, qui noverunt te, quoniam non derelinques
quærentes te, Domine. *Verſ.* Quoniam non in fi-
nem oblivio erit pauperis, patientia pauperum non
peribit in æternum: exurge, Domine, non præva-
leat homo. *Allel.* [g] Diligam te, Domine, virtus
g mea, Dominus firmamentum meum, & refugium
meum, & liberator meus. *Off.* Sperent in te omnes,

A qui noverunt nomen tuum, Domine, quoniam
non derelinquis quærentes te. Pſallite Domino qui
habitat in Sion, quoniam non eſt oblitus oratio-
nem pauperum. *Verſ. I.* Sedes ſuper thronum qui
judicas [h] juſtitiam: increpaſti gentes, & periit h
impius: nomen eorum delesti in æternum, & in
ſeculum ſeculi: periit memoria eorum cum ſoni-
tu, & Dominus in æternum permanet. *Verſ. II.*
Cognoſcetur Dominus judicia faciens: in ope-
ribus manuum ſuarum comprehenſus eſt pecca-
tor. *Ad Com.* Ego clamavi, quoniam exaudiſti
me, Deus: inclina aurem tuam, & exaudi ver-
ba mea. *Pſalm.* Exaudi, Domine, juſtitiam
meam.

Hebdomada quarta.

Antiph. Dominus illuminatio mea & ſalus, quem
timebo? Dominus defenſor vitæ meæ, a quo trepi-
dabo? qui tribulant me inimici mei, infirmati ſunt,
& ceciderunt. *Pſal. Ipſe.* Si conſiſtant adverſum
me caſtra, non timebit cor meum. *Reſp.* Propitius
eſto, Domine, peccatis noſtris, ne quando dicant
gentes: Ubi eſt Deus eorum? *Verſ.* Adjuva nos,
Deus ſalutaris noſter, & propter honorem nominis
tui, Domine, libera nos. *Item Reſp.* Exurge, Do-
mine, non prævaleat homo: judicentur gentes in
conſpectu tuo. *Verſ.* In convertendo inimicum
meum retrorſum, infirmabuntur. & peribunt a fa-
cie tua: quoniam feciſti judicium meum & cauſam
meam. [i] *All.* Lauda, anima mea, Dominum: lau- i
dabo Dominum in vita mea, pſallam Deo meo
quamdiu ero. *Off.* Illumina oculos meos, ne um-
quam obdormiam in morte, ne quando dicat ini-
micus meus: Prævalui adverſus eum. *Verſ. II.* Reſ-
pice & exaudi me, Domine Deus meus. *Ad Com.*
Dominus firmamentum meum, & refugium meum,
& liberator meus, Deus meus, adjutor meus.
Pſal. x.

Hebdomada quinta.

Antiph. Exaudi, Domine, vocem meam qua cla-
mavi ad te: adjutor meus eſto, ne derelinquas me,
neque deſpicias me, Deus ſalutaris meus. *Pſal.* Do-
minus illuminatio mea & ſalus mea: quem time-
bo? *Reſp.* Protector noſter aſpice, Deus, & reſpice
ſuper ſervos tuos. *Verſ.* Domine Deus virtutum,
exaudi preces ſervorum tuorum. *Item Reſp.* Ab
occultis meis munda me, Domine, & ab alienis
parce ſervo tuo. *Verſ.* Si mei non fuerint dominati,
tunc immaculatus ero, & emundabor a delicto ma-
ximo. *All.* [l] In te Domine, ſperavi, non confun- l
dar in æternum. *Off.* Benedicam Domino qui tri-
buit mihi intellectum: providebam Deum in con-
ſpectu meo ſemper, quoniam a dextris eſt mihi,
ne commovear. *Verſ. I.* Conſerva me, Domine,
dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bono-
rum meorum non eges. *Verſ. II.* Notas feciſti mi-
hi vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo,
delectationes in dextera tua uſque in finem. *Ad
Com.* Unam petii a Domino, hanc requiram, ut
inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ
meæ. *Pſalm. xxxij.*

Hebdo-

a Monet Pamelius Bernonem meminiſſe hujus Officii lib. de Miſ-
ſa cap. 5. & Micrologum cap. 59.

b Hoc Reſp. & Verſ. ſeq. deſiderantur in Comp. Ibid. *All. Deus
judex fortis & patiens.*

c Melius fortaſſe in mſſ. legitur hic & alibi, *Dominica*, pro *Heb-
domada*. In Theoderic. hic legitur, *Domin.* 3. ac deinceps 4. 5. *&c.*
Quæ enim in aliis libris dicitur prima, eſt ſecunda Theoder.

d Reſp. hoc & Verſus ſequens omittuntur in mſſ.

e In Compend. *Allel. Diligam te, Domine, virtus mea, &c.*

f Hoc Reſp. cum Verſu ſeq. abeſt a mſſ. quod de ceteris Officiis eſt
intelligendum, niſi aliter notetur.

g Compend. *Allel. In te Domine ſperavi, &c.*

h Compend. *æquitatem.* Sunt enim plurimæ diverſæ lectiones quas
omnes obſervare operæ pretium non eſt.

i In Comp. *Allel. Omnes gentes plaudite manibus.*

l Ibid. *Allel. Te decet hymnus, Deus in Sion.*

Hebdomada ſexta.

Antiph. Dominus fortitudo plebis ſuæ, & protector ſalutarium Chriſti ſui eſt. Salvum fac populum tuum, Domine, & benedic hereditati tuæ: & rege eos uſque in ſeculum. *Pſal.* Ad te, Domine, clamabo: Deus meus, ne ſileas a me, ne quando taceas a me; & aſſimilabor deſcendentibus in lacum. *Reſp.* Convertere, Domine, aliquantulum, & deprecare ſuper ſervos tuos. *Verſ.* Domine, refugium factus es nobis a generatione & progenie. *Item Reſp.* Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. *Verſ.* Ut videam voluntatem Domini, & protegar a templo ſancto ejus. [a] *Allel.* Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis. *Offert.* Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, ut non moveantur veſtigia mea: inclina aurem tuam, & exaudi verba mea: mirifica miſericordias tuas, qui ſalvos facis ſperantes in te Domine. *Verſ. I.* Exaudi, Domine, juſtitiam meam, intende deprecationem meam. *Verſ. II.* Cuſtodi me, Domine, ut pupillam oculi, ſub umbra alarum tuarum protege me, a facie impiorum qui me afflixerunt. *Verſ. III.* Ego autem cum juſtitia apparebo conſpectui tuo: ſatiabor cum apparuerit gloria tua. *Ad Com.* Circuibo, & immolabo in tabernaculo ejus hoſtiam jubilationis, cantabo, & pſalmum dicam Domino. *Pſal. xxvj.*

Hebdomada ſeptima.

Iſta Hebdomada non eſt in Antiphon. Rom.

Antiph. [b] Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis. *Pſalm.* [c] Quoniam excelſus, terribilis, Rex magnus ſuper omnem terram. *Reſp.* Venite, filii, audite me: timorem Domini docebo vos. *Verſ.* Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur. *Item Reſp.* Beata gens, cujus eſt Dominus Deus ejus, populus quem elegit Dominus in hereditatem ſibi. *All.* [d] Eripe me de inimicis meis, &c. *Off.* [e] Sicut in holocauſto arietum & taurorum, & ſicut in millibus agrorum pinguium, ſic fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo hodie, ut placeat tibi, quia non eſt confuſio confidentibus in te, Domine. *Verſ.* Et nunc ſequimur in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam, Domine, ne confundas nos; ſed fac nobis juxta manſuetudinem tuam, & ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ: quia non eſt confuſio confidentibus in te, Domine. *Ad Com.* Inclina aurem tuam, accelera ut eruas me. *Pſalm. xxx.*

Hebdomada octava.

Antiph. Suſcepimus, Deus, miſericordiam tuam in medio templi tui: ſecundum nomen tuum, Deus, ita & laus tua in fines terræ: juſtitia plena eſt dextera tua. *Pſalm.* Magnus Dominus & laudabilis nimis in civitate Dei noſtri, in monte ſancto ejus. *Reſp.* [f] Liberaſti nos, Domine, ex affligentibus nos, & eos qui nos oderunt confudiſti. *Verſ.* In Deo laudabimur tota die, & nomini tuo confitebimur in ſecula. *Reſp.* Eſto mihi in Deum protectorem & in locum refugii, ut ſalvum me facias. *Verſ.* Deus, in te ſperavi, Domine, non confundar in æternum. *All.* Te decet hymnus, Deus, in Sion, & tibi reddetur votum in Jeruſalem. *Verſ.* Replebimur in bonis domus tuæ: ſanctum eſt templum tuum, mirabile in æquitate. *Off.* Populum humilem ſalvum facies, Domine, & oculos ſuperborum humiliabis: quoniam quis Deus præter te, Domine? *Verſ. I.* Liberator meus de gentibus iracundis: & ab inſurgentibus in me exaltabis me, a viro iniquo eripies me. *Verſ. II.* Clamor meus. *Ad Com.* Guſtate & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus. Beatus vir qui ſperat in eo. *Pſalm.* Benedicam Domino.

Hebdomada nona.

Antiph. Ecce Deus adjuvat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Averte mala inimicis meis, in veritate tua [g] diſperde illos, protector meus, Domine. *Pſal.* Deus, in nomine tuo ſalvum me fac, & in virtute tua judica me. [h] *Reſp.* Eſto mihi in Deum protectorem, & in locum refugii, ut ſalvum me facias. *Verſ.* Deus, in te ſperavi. *Item Reſp.* Specioſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. *Verſ.* Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi. *All.* Attendite, populus meus, legem meam: inclinate aurem veſtram in verba oris mei. *Off.* Juſtitiæ Domini rectæ lætificantes corda, & dulciora ſuper mel & favum: nam & ſervus tuus cuſtodit ea. *Verſ. I.* Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos; timor Domini ſanctus, permanens in ſeculum ſeculi: judicia Domini vera juſtificata in ſemetipſa. *Verſ. II.* Et erunt ut complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper. *Ad Com.* Primum quærite regnum Dei, & omnia adjicientur vobis, dicit Dominus. *Pſal. ut ſupra.*

Hebdomada decima.

Antiph. Dum clamarem ad Dominum, exaudivit vocem meam ab his qui appropinquant mihi, & humiliavit eos, qui eſt ante ſecula, & manet in æternum. Jacta cogitatum tuum in Domino, & ipſe te enutriet. *Pſal.* Exaudi, Deus, orationem meam, & ne deſpexeris deprecationem meam: intende mihi, & exaudi me. *Reſp.* [i] Domine, Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra! *Verſ.* Quoniam elevata eſt magnificentia tua ſuper cælos. *Item Reſp.* Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui facit mirabilia magna ſolus a ſeculo. *Verſ.* Suſcipiant montes pacem populo tuo, & colles juſtitiam. [l] *All.* Exultate Deo adjutori noſtro, jubilate Deo Jacob, ſumite pſalmum jucundum cum cithara. *Off.* Ad te, Domine, levavi animam meam, Deus meus, in te confido, non erubeſcam: neque irrideant me inimici mei, etenim univerſi qui te expectant, non confundentur. *Ad Com.* Acceptabis ſacrificium juſtitiæ, oblationes & holocauſta ſuper altare tuum, Domine. *Pſal. l.*

a Compend. *Allel. Attendite, populus meus, legem meam.*

b Hæc Dom. notatur in Compend. Val-el. & al. At in Theoderic. Officium hujus Dominicæ eſt pro Dominica octava, & Officium Domin. viij eſt pro Domin. ix. Sicque conſequenter.

c In Compend. *Pſalm. Subjecit pop. nob.*

d Ibid. *Allel. Exultate Deo adj. noſtro, &c.*

e Hujus Offertorii concordiam cum lectione Dominicæ 7. poſt Octavam Pentec. annotat Bernon lib. de Miſſ. Item cum Orat. Deus cujus providentia. Ibid. & Microlog. cap. 61. *Pamel.*

f Compend. *Reſp. Eſto mihi. Verſ. Deus in te ſper. All. Domine Deus ſalut. m.*

g Compend. *Diſperge illos.*

h Compend. *Reſp. Domine, Dominus noſter. Verſ. Quoniam elevata eſt, &c.* Theoder. conſentiunt.

i Theoder. & Compend. *Reſp. Cuſtodi me Domine. Verſ. De vultu tuo.*

l In Comp. *Allel. Venite exultemus Dom.*

Hebdomada undecima.

Antiph. Deus in loco ſancto ſuo, Deus qui inhabitare facit unanimes in domo ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ. *Pſalm.* Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus, & fugiant qui oderunt eum a facie ejus. [a] *Reſp.* Cuſtodi me, Domine, ut pupillam oculi. *Verſ.* De vultu tuo judicium meum prodeat, oculi tui videant æquitates. *Item Reſp.* Sciant gentes, quoniam nomen tibi Deus, tu ſolus Altiſſimus ſuper omnem terram. *Verſ.* Deus meus, pone illos ut rotam & ſicut ſtipulam ante faciem venti. [b] *All.* Domine Deus ſalutis meæ, in die clamavi & nocte coram te. *Off.* Exaltabo, te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, nec delectaſti inimicos meos ſuper me. Domine, clamavi ad te, & ſanaſti me. *Verſ.* Domine, abſtraxiſti ab inferno animam meam: ſalvaſti me a deſcendentibus in lacum. *Ad Com.* Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitus frugum tuarum, ut impleantur horrea tua ſaturitate, & vino torcularia redundabunt. *Pſal. ut ſupra.*

Hebdomada duodecima.

Antiph. Deus, in adjutorium meum intende: Domine, ad adjuvandum me feſtina: confundantur, & revereantur inimici mei, qui quærunt animam meam. *Pſalm.* Avertantur retrorſum & erubeſcant, qui volunt mihi mala. *Reſp.* In Deo ſperavit cor meum, & adjutus ſum: & refloruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor illi. *Verſ.* Ad te, Domine, clamavi: Deus meus, ne ſileas, ne diſcedas a me. *Item Reſp.* Protector noſter. *Verſ.* Domine Deus virtutum. [c] *Offert.* Precatus eſt Moyſes in conſpectu Domini Dei ſui, & dixit: Quare, Domine, iraſceris in populo tuo; parce iræ animi tui. Memento Abraham, Iſaac, Jacob, quibus juraſti dare terram fluentem lac & mel. Et placatus factus eſt Dominus de malignitate, quam dixit facere populo ſuo. *Verſ.* Dixit Dominus ad Moyſen: Inveniſti gratiam in conſpectu meo & ſcio te præ omnibus. Et feſtinans Moyſes, inclinavit ſe in terram, & adoravit, dicens; Scio quia miſericors es in millibus, auferens iniquitatem & peccata. Dixit Moyſes & Aaron ad omnem ſynagogam filiorum Iſrael: Accedite ante Deum; majeſtas Domini apparuit in nube, & exaudivit murmurationem veſtram in tempore. *Ad Com.* De fructu operum tuorum, Domine, ſatiabitur terra, ut educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis: ut exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. *Pſalm. cuj.*

Hebdomada xiij.

Antiph. Reſpice, Domine, in teſtamentum tuum, & animas pauperum tuorum ne derelinquas in finem. Exurge, Domine, & judica cauſam tuam: & ne obliviſcaris voces quærentium te. *Pſalm.* Ut quid, Deus, repuliſti in finem? iratus eſt furor tuus ſuper oves paſcuæ tuæ? *Reſp.* [d] Benedicam Domino in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo. *Verſ.* In Domino laudabitur anima mea: audiant manſueti, & lætentur. *Item Reſp.* Convertere, Domine, aliquantulum, & deprecare ſuper ſervos tuos. *Verſ.* Domine, refugium factus es nobis a generatione & progenie. *All.* [e] Dominus regnavit, decorem, *Offert.* In te ſperavi, Domine, dixi, tu es Deus meus; in manibus tuis tempora mea. *Verſ. I.* Illuſtra faciem tuam ſuper ſervum tuum, & ſalvum fac filium ancillæ tuæ. *Verſ. II.* Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti timentibus te. *Ad Comm.* Panem de cælo dediſti nobis, Domine, habentem omne delectamentum, & omnem ſaporem ſuavitatis. *Pſal. ut ſupra.*

Hebdomada xiv.

Antiph. Protector noſter aſpice, Deus, & reſpice in faciem Chriſti tui: quia melior eſt dies una in atriis tuis ſuper millia. *Pſal.* Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum? concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. *Reſp.* [f] Reſpice, Domine, in teſtamentum tuum, & animas pauperum tuorum ne obliviſcaris in finem. *Verſ.* Exurge, Domine, judica cauſam tuam: memor eſto opprobrii ſervorum tuorum. *Item Reſp.* Domine, exaudi orationem meam. *All.* [g] Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo ſalutari noſtro. *Verſ.* Præoccupemus faciem ejus in confeſſione, & in Pſalmis jubilemus ei. *Off.* Immittet Angelum Dominus in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Guſtate & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus. *Ad Com.* Panis quem ego dedero, caro mea eſt, pro ſeculi vita. *Pſal. ut ſupra.*

Hebdomada xv.

Antiph. Inclina, Domine, aurem tuam ad me & exaudi me: ſalvum fac ſervum tuum, Deus meus, ſperantem in te: miſerere mihi, Domine, quoniam ad te clamavi tota die. *Pſal.* Lætifica animam ſervi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi. *Reſp.* Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo, Altiſſime. *Verſ.* Ad annuntiandum mane miſericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. *Item Reſp.* Timebunt gentes nomen tuum, Domine, & omnes Reges terræ gloriam tuam. *Verſ.* Quoniam ædificavit Dominus Sion, & videbitur in majeſtate ſua. *All.* [h] Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus ſuper omnem terram. *Off.* Expectans expectavi Dominum, & reſpexit me, & exaudivit deprecationem meam: & miſit in os meum canticum novum, hymnum Deo noſtro. *Ad Com.* Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo, dicit Dominus. *Pſalm. ut ſupra.*

Hebdomada xvj.

Antiph. Miſerere mihi, Domine, quoniam ad te clamavi tota die: quia tu, Domine, ſuavis ac mitis es, & copioſus in miſericordia omnibus invocantibus te. *Pſal.* Inclina, Domine, aurem tuam mihi, & exaudi me, quoniam inops & pauper ſum ego.

a In Theod. & Comp. *Reſp. In Deo ſperavit cor meum, & adjut. Verſ. Ad te, Domine, clamabo.*

b Compend. *Allel. Quoniam Deus magnus Dom.* In Compend. & Theod. *Reſp. Benedicam Dom. in omni temp. &c. Verſ. In Domino laud. an. m.* Id convenit cum obſervatione Pamelii ad Offic. hujus Dominicæ: ita enim Bernonem meminiſſe hujus Officii, & citare *Reſp.* Benedicam Domin. &c.

c Cur caret Alleluya hæc Dominica? Certe in Compend. aſſign. *All. Dominus regnavit decorem ind.* & in Theod. *Domine refugium.*

d Compend. & Theod. *Reſponſ. Reſpice, Domine. Verſ. Exurge, Dom. &c. & judica cauſam tuam.*

e Abeſt a Compen. In Theod. Allel. eſt *Venite exultemus Dom.*

f In Com. *Reſp. Bonum eſt confid. in Domino. Verſ. Bonum eſt ſperare.* In Theod. idem eſt Reſp. ſed Verſus eſt: *Ad annuntiandum.*

g In Compend. *All. Confitemini Domino.* In Theod. *All. Quoniam Deus magnus.*

h Compend. *All. Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum; cantabo & pſal. dicam in gl. m.* Theod. *All. Dominus regnavit.*

a ego. *Resp.* [a] Bonum eſt confidere in Domino, quam
confidere in homine. *Verſ.* Bonum eſt ſperare in
Domino, quam ſperare in Principibus. *Item Resp.*
Miſit Dominus verbum ſuum. *Verſ.* Confiteantur
b Domino. [b] *All.* Dominus regnavit, exultet terra.
lætentur inſulæ multæ. *Offert.* Domine, in auxilium
meum reſpice. Confundantur & revereantur, qui
quærunt animam meam ut auferant eam. Domine,
in auxilium meum reſpice. *Verſ.* Avertantur retror-
ſum & erubeſcant, qui volunt mihi mala. *Ad Com.*
Domine, memorabor juſtitiæ tuæ ſolius. Deus, do-
cuiſti me a juventute mea, & uſque in ſenectam
& ſenium; Deus, ne derelinquas me. *Pſal. lxx.*

Hebdomada xvij.

Antiph. Juſtus es, Domine, & rectum judicium
tuum. Fac cum ſervo tuo ſecundum miſericordiam
tuam. *Pſal.* Beati immaculati in via, qui ambu-
c lant in lege Domini. *Resp.* [c] Timebunt gentes.
Verſ. Quoniam ædificavit. *Item Resp.* Bonum eſt
confidere in Domino. *Verſ.* Bonum eſt ſperare.
d *All.* [d] Jubilate Deo, omnis terra, ſervite Domino in
lætitia. *Offert.* Oravi Deum meum ego Daniel,
dicens: Exaudi, Domine, preces ſervi tui, illu-
mina faciem tuam ſuper ſanctuarium tuum, & pro-
pitius intende populum iſtum, ſuper quem invoca-
tum eſt nomen tuum, Deus. *Verſ. I.* Adhuc me
loquente, & orante, & narrante peccata mea, &
delicta populi mei Iſrael, *Verſ. II.* Audivi vocem,
dicentem mihi: Daniel, intellige verba quæ loquor
tibi, quia ego miſſus ſum ad te; nam & Michael
venit in adjutorium meum. *Ad Com.* Vovete & red-
dite Domino Deo veſtro omnes qui in circuitu
ejus affertis munera: terribili & ei qui aufert ſpi-
ritum Principum, terribili apud omnes Reges ter-
ræ. *Pſal.* Notus in Judæa Deus.

Feria quarta menſis ſeptimi. Ad S. Mariam.

e [e] *Antiph.* Exultate Deo adjutori noſtro, jubilate
Deo Jacob: ſumite pſalmum jucundum cum ci-
thara, canite initio menſis tuba, quia præceptum
in Iſrael eſt, & judicium Deo Jacob. *Pſalm.* Teſti-
monium in Joſeph poſuit illud, cum exiret de terra
Ægypti. *Resp.* Quis ſicut Dominus Deus qui in
altis habitat, humilia reſpicit in cælo & in terra?
Verſ. Suſcitans a terra inopem, & de ſtercore eri-
f gens pauperem. *Resp.* [f] Tribulationes. *Offert.* Me-
ditabar in mandatis tuis, quæ dilexi valde: & le-
vabo manus meas ad mandata tua, quæ dilexi.
Verſ. I. Pars mea Dominus. *Verſ. II.* Miſerere mei
ſecundum eloquium tuum. *Ad Comm.* Comedite
pinguia, & bibite muſtum, & mittite partes eis, qui
non præparaverunt ſibi: ſanctus enim dies Domini
eſt: nolite contriſtari, gaudium etenim Domini
eſt fortitudo noſtra. *Pſal. ut ſupra.*

g *Feria ſexta. Statio [g] ad ſanctos xij. Apoſtolos.*

Antiph. Lætetur cor quærentium Dominum, &
confortamini, quærite faciem ejus ſemper. *Pſalm.*

A Confitemini Domino, & invocate nomen ejus, an-
nuntiate inter gentes opera ejus. *Resp.* Convertere,
Domine, aliquantulum, & deprecare ſuper ſervos
tuos. *Verſ.* Domine, refugium factus es nobis a
generatione, & progenie. *Offert.* Benedic, anima
mea, Domino, & noli oblivisci omnes retributiones
ejus, & renovabitur ſicut aquilæ juventus tua. *Verſ.*
Dominus in cælo. *Ad Com.* Auſera me opprobrium
& contemtum, quia mandata tua exquiſivi, Do-
mine: nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt.
Pſal. Beati immaculati in via.

Sabbato in xij. Lectionibus ad S. Petrum.

B *Antiph.* [h] Venite, adoremus Deum, & procida- h
mus ante Dominum, ploremus ante eum qui fecit
nos, quia ipſe eſt Dominus Deus noſter. *Pſal.* Ve-
nite, exultemus Domino, jubilemus Deo ſalutari
noſtro. (*Resp.* Ego dixi: Domine, miſerere mei,
ſana animam meam, quia peccavi tibi. *Verſ.* Bea-
tus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die
mala liberabit eum Dominus. *Resp.* Timebunt
gentes. *Verſ.* Quoniam ædificavit. *Resp.* Bonum
eſt confidere in Domino. *Verſ.* Bonum eſt ſperare in
Domino. *Resp.* Liberaſti nos, Domine. *Verſ.* In Deo
laudabimur. [i] *Hymn.* Benedictus es, Domine. *Tract.* i
Laudate Dominum, omnes gentes.) *Offert.* Domine
Deus ſalutis meæ, in die clamavi & nocte coram
C te: intret oratio mea in conſpectu tuo, Domine.
Ad Com. Menſe ſeptimo feſta celebrabitis, cum in
tabernaculis habitare fecerim filios Iſrael, cum
eduxerim eos de terra Ægypti, ego Dominus Deus
veſter. *Pſal. ut ſupra.*

Hebdomada xviij.

Antiph. Da pacem, Domine, ſuſtinentibus te,
ut Prophetæ tui fideles inveniantur: exaudi preces
ſervi tui, & plebis tuæ Iſrael. *Pſalm.* Dilexi, quo-
niam exaudiet Dominus vocem orationis meæ. *Reſ.*
Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi: In domum
D Domini ibimus. *Verſ.* Fiat pax in virtute tua, &
abundantia in turribus tuis. *All.* [l] Confitemini Do- l
mino, & invocate nomen ejus, annuntiate inter
gentes opera ejus. *Offert.* Sanctificavit Moyſes al-
tare Domino, offerens ſuper illud holocauſta: &
immolans victimas, fecit [m] ſacrificium veſpertinum m
in odorem ſuavitatis Domino Deo, in conſpectu fi-
liorum Iſrael. *Verſ. I.* Locutus eſt Dominus ad
Moyſen, dicens: Aſcende ad me in montem [n] Si- n
na, & ſtabis ſuper cacumen ejus. Surgens Moyſes,
aſcendit in montem ubi conſtituit ei Deus: & deſ-
cendit ad eum Dominus in nube, & aſtitit ante
faciem ejus. Videns Moyſes, procidens adoravit,
dicens: Obſecro, Domine, dimitte peccata populi
E tui, & dixit ad eum Dominus: Faciam ſecundum
verbum tuum. *Verſ. II.* Oravit Moyſes Dominum,
& dixit: Si inveni gratiam in conſpectu tuo, oſtende
mihi teipſum manifeſte ut videam te. Et locutus
eſt ad eum Dominus, dicens: Non enim videbit
me homo, & vivere poteſt, ſed eſto ſuper altitu-

Zz ij dinem

a Compend. & Theod. *Resp. Timebunt gentes. Verſ. Quoniam ædificavit.*
b Compend. *All. Qui timent Dominum, ſperant in eum, adjutor & protector eorum.* Theod. *All. Confitemini Domino.*
c Iuxta Compend. Reſp. eſt: *Vocem periit*, & Verſ. *Ut videam.* At in Theod. Reſp. eſt: *Beata gens*, & Verſ. *Verbo Domini.*
d Compend. & Theod. aſſignant pro Alleluya: *Laudate Dominum omnes gentes.*
e Officiorum horum trium jejunii menſis ſeptimi meminit Micrologus cap. 28. *Pamelius.*
f Hoc Reſponſ. abeſt a mſ. Comp.
g Compend. ſimpliciter, *ad Apoſtolos.*

h Codex Blandin. hic nihil aliud habet, quam Antiphonam, Off. & Com. tamquam ſubindicans eadem Reſponſoria hic legi debere, quæ ſupra habentur in jejunio menſis primi; nempe, *Propitius. Protector, Dirigatur*, & *Salvum fac populum*, quæ hic repetenda cenſet Micrologus cap. 28. Quare Reſponſoria nova quæ notat codex Ultrajectin. tamquam minus authentica lineis incluſimus. *Pamel.*
i Hymnus hic non eſt in Compend. qui tamen cetera exhibet, quæ minus authentica cenſet Pamelius.
l Alleluya in Compend. eſt, *Oratio Domini facit viri.*
m Compend. *fecit ſacrificium matutinum.*
n Compend. *Sinai.*

dinem lapidis, & protegat te dextera mea, donec pertranſeam. Dum pertranſiero, auſer manum meam, & tunc videbis gloriam meam. Facies autem mea non videbitur, quia ego ſum Deus oſtendens mirabilia in terra. *Ad Comm.* Tollite hoſtias, & introite in atria ejus, adorate Dominum in aula ſancta ejus. *Pſal.* 95.

Hebdomada xix.

[a] *Antiph.* Salus populi ego ſum, dicit Dominus. De quacumque tribulatione clamaverint ad me, exaudiam eos, & ero illorum Dominus in perpetuum. *Pſal.* [b] Attendite, populus meus, legem meam, inclinate aurem veſtram in verba oris mei. *Reſp.* [c] Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi: In domum Domini ibimus. *Verſ.* Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. *Item Reſp.* Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, Domine. *Verſ.* Elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. [d] *All.* Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum: cantabo & pſallam tibi in gloria mea. *Offert.* Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me, Domine, & ſuper iram inimicorum meorum extendes manum tuam: & ſalvum me fecit dextera tua. *Verſ. I.* In quacumque die invocavero te, exaudi me, multiplicabis in anima mea virtutem. *Verſ. II.* Adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo. *Ad Com.* Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis: utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas. *Pſal.* 118.

Hebdomada xx.

Antiph. Omnia quæ feciſti nobis, Domine, in vero judicio feciſti: quia peccavimus tibi, & mandatis tuis non obedivimus: ſed da gloriam nomini tuo, & fac nobiſcum ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ. *Pſal.* Beati immaculati in via. *Reſp.* Oculi omnium in te ſperant, Domine, & tu das illis eſcam in tempore opportuno. *Verſ.* Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. *Item Reſp.* Eripe me, Domine, de inimicis meis. *Verſ.* Liberator meus. *Allel.* [e] Redemtionem miſit Dominus populo ſuo, mandavit in æternum teſtamentum ſuum. *Offert.* Super flumina Babylonis illic ſedimus & flevimus, dum recordaremur tui, Sion. *Verſ. I.* Si oblitus fuero tui, Jeruſalem, oblivioni detur dextera mea. *Verſ. II.* Memento, Domine, filiorum Edom in die Jeruſalem. *Ad Com.* Memento verbi tui ſervo tuo, Domine, in quo mihi ſpem dediſti: hæc me conſolata eſt in humilitate mea. *Pſalm.* 118. *ut ſupra.*

Hebdomada xxj.

Antiph. In voluntate tua Domine, univerſa ſunt poſita, & non eſt qui poſſit reſiſtere voluntati tuæ: tu enim feciſti omnia, cælum, & terram, & univerſa quæ cæli ambitu continentur. [f] *Pſal.* Beati immaculati. *Reſp.* Domine, refugium factus es nobis, a generatione & progenie. *Verſ.* Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis, a ſeculo & in ſeculum tu es Deus. [g] *Allel.* Laudate, pueri, Dominum, laudate nomen Domini. *Verſ.* Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & uſque in ſeculum. [h] *Offert.* Vir erat in terra nomine Job, ſimplex & rectus, ac timens Deum, quem Satan petiit ut tentaret, & data eſt ei poteſtas a Domino in facultate & in carne ejus, perdiditque omnem ſubſtantiam ipſius, & filios, carnem quoque ejus gravi ulcere vulneravit. *Verſ. I.* Utinam appenderentur peccata mea, utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, quibus iram merui & calamitas, & calamitas, & calamitas quam patior, hæc gravior appareret. *Verſ. II.* Quæ eſt enim, quæ eſt enim, quæ eſt enim fortitudo mea, ut ſuſtineam? aut quis finis meus, ut patienter agam? *Verſ. III.* Numquid fortitudo lapidum eſt fortitudo mea? aut caro mea ænea eſt? aut caro mea ænea eſt? *Verſ. IV.* Quoniam, quoniam, quoniam non revertetur oculus meus, ut videam bona, ut videam bona, ut videam bona, ut videm bona, ut videam bona, ut videam bona, ut videam bona, ut videam bona, ut videam bona. *Ad Comm.* In ſalutari tuo defecit anima mea, & in verbum tuum ſperavi, quando facies de perſequentibus me judicium? Iniqui perſecuti ſunt me, adjuva me, Domine Deus mus. *Pſal. ut ſupra.*

Hebdomada xxij.

Antiph. Si iniquitates obſervaveris, Domine, Domine, quis ſuſtinebit? quia apud te propitiatio eſt, Deus Iſrael. *Pſalm.* De profundis clamavis ad te, Domine, Domine, exaudi vocem meam. *Reſp.* Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum. *Verſ.* Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. *Verſ.* [i] Mandavit Dominus benedictionem & vitam uſque in ſeculum. [k] *All.* Qui timent Dominum, ſperent in eo: adjutor & protector eorum eſt. *Off.* Recordare mei, Domine, omnipotentia tua dominans: da ſermonem rectum & bene ſonantem in os meum, ut placeant verba mea in conſpectu Principis. *Verſ.* Everte cor ejus in odium repugnantium nobis, & in eos qui conſentiunt eis. Nos autem libera in manu tua, Deus noſter, in æternum. *Ad Comm.* Dico vobis, gaudium eſt Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. *Pſal. ut ſupra.*

Hebdomada xxiij.

Antiph. Dicit Dominus: ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis: invocabitis me, & ego exaudiam vos, & reducam captivitatem veſtram de cunctis locis. *Pſal.* Benedixiſti, Domine, terram tuam, avertiſti captivitatem Jacob. [l] *Reſp.* Timebunt gentes. *Verſ.* Quoniam ædificavit. *Item Reſp.* Liberaſti nos, Domine, ex affligentibus nos, & eos qui nos oderunt, confudiſti. *Verſ.* In Deo laudabimur tota die, & nomini tuo confitebimur in ſecula. [m] *All.* Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ. *Off.* De profundis clamavi ad te,

a Etiam hujus Offi. in concordiam cum lectione Dominicæ xix. & oratione *Omnipotens & miſericors Deus, univerſa*, &c. vide apud Bernon. loco citato. *Pamel.*

b In Compend. Pſ. eſt, *Beati immaculati.*

c Reſponſ. hoc & Verſus ſubſequens non habentur in Compend. & Theod. ſed Reſp. *Dirigatur*, & Verſ. *Elevatio.*

d In Compend. pro Allel. aliud. *Lætatus ſum.* In Theod. *Confitebor.*

e Compend. Allel. *De profundis.* Theod. Allel. *Confitebor tibi.*

f Additur in Comp. *Domine univerſorum rex.*

g In Theod. allel. eſt *Lauda anima.* In Compend. *Confitebor tibi Domine.*

h Pulcherrime hujus Offertorii cum ſuis Verſ. etiam Antip. mentionem faciunt A[illegible]tinus, pag. 70. & Amalar. l. 3. cap. 32. *Pam.*

i Hic Verſus abeſt a Compend.

k In Compend. Allel. *Lauda anima mea Dominum.* In Theod. All. *Qui ſanat contritos.* Concordiam hujus Officii cum lectione & oratione, *Deus refugium*, legi apud Bernon. l. de Off. c. 5. monet Pamelius. Repetendum vero eſſe hoc Off. ſi plures occurrant Dominicæ, tradit Micrologus, c. ult. ita tamen ut ſequens Officium ſemper dicatur proxima ante Adventum Dominica.

l Hoc Reſponſ. & Verſ. ſequens, non ſunt in Theod. & Comp.

m In Comp. All. *Laudabuntur.* In Theod. *Qui poſuit.*

te, Domine: Domine, exaudi vocem meam. *Verſ. I.* Fiant aures tuæ intendentes in orationem ſervi tui. *Verſ. II.* Si iniquitates obſervaveris, Domine, Domine, quis ſuſtinebit? *Ad Com.* Amen dico vobis, quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. *Pſal.* De profundis.

De S. Trinitate.

a *Antiph.* [a] Benedicta ſit ſancta Trinitas, atque indiviſa unitas: confitebimur ei, quia fecit nobiſcum miſericordiam ſuam. *Pſal.* Benedicamus Patrem & Filium cum ſancto Spiritu, laudemus & ſuperexaltemus eum in ſecula. *Reſp.* Benedictus es, Domine, qui intueris abyſſos, & ſedes ſuper Cherubim. *Verſ.* Benedicite Deum cæli. *All.* Benedictus es, Domine Deus patrum noſtrorum, & laudabilis in ſecula. *Off.* Benedictus ſit Deus Pater, unigenituſque Dei Filius, ſanctus quoque Spiritus, quia fecit nobiſcum miſericordiam ſuam. *Verſ.* Benedicamus Patrem & Filium cum ſancto Spiritu, laudemus & ſuperexaltemus eum in ſecula. *Ad Com.* Benedicite Deum cæli, & coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit nobiſcum miſericordiam ſuam. [a]

b

c [c] *Pro iter agentibus.*

Antiph. Benedictus Dominus Deus. *Pſal.* Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus, & fugiant qui oderunt eum, a facie ejus. *Reſp.* Si ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es, Domine. *Verſ.* Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. *Reſp.* Eripe me de inimicis meis, Deus meus, & ab inſurgentibus in me libera me. *Verſ.* Liberator meus de gentibus iracundis. *Off.* Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, ut non moveantur veſtigia mea. *Verſ.* Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, ut non dominetur mei omnis injuſtitia. *Ad Com.* Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis. Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas.

In agenda mortuorum.

Antiph. Requiem æternam dona eis, Domine, & A lux perpetua luceat eis. *Pſal.* Te decet hymnus, Deus, in Sion, & tibi reddetur votum in Jeruſalem: exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet. *Reſp.* Requiem æternam dona eis, Domine, & lux perpetua luceat eis. *Verſ.* Anima ejus in bonis demoretur, & ſemen ejus hereditet terram. *Off.* Erue, Domine, animas eorum ab omni vinculo delictorum, ut in reſurrectionis gloria inter Sanctos tuos reſuſcitari mereantur. *Verſ.* Tuam, Deus piiſſime pater, depoſcimus pietatem, ut eis tribuere digneris placitas & quietas manſiones. *Ad Com.* Audivi vocem de cælo, dicentem mihi: Scribe, beati mortui qui in Domino moriuntur: amodo jam dicit B Spiritus, ut requieſcant a laboribus ſuis. Opera enim illorum ſequuntur illos.

Item alia.

Antiph. Subvenite, Sancti Dei, ſuccurrite Angeli Domini, ſuſcipientes animam ejus, offerentes eam in conſpectu Altiſſimi. *Pſalm.* Anima ejus in bonis demoretur, & ſemen ejus hereditet terram. *Reſp.* Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. *Verſ.* Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, C pedes meos a lapſu. *Off.* Miſerere mihi, Deus, ſecundum. *Verſ. I.* Quoniam iniquitatem meam ego. *Verſ. II.* Tibi ſoli peccavi. *Item Off.* Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me: non moriar, ſed vivam, & narrabo opera Domini. *Verſ. I.* In tribulatione mea invocavi Dominum: & exaudivit me in latitudine Dominus. *Verſ. III.* Impulſus verſatus ſum ut caderem, & Dominus ſuſcepit me. *Item Off.* Convertere, Domine, & eripe animam meam, ſalvum me fac propter miſericordiam tuam. *Verſ. I.* Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. *Verſ. II.* Miſerere mihi, Domine, quoniam infirmus ſum: ſana D me, Domine, quoniam conturbata ſunt omnia oſſa mea. *Ad Comm.* Ego ſum reſurrectio & vita, dicit Dominus. Qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, vivet.

a Hoc Offic. Gregorianum non eſſe, ſed ab Albino & Stephano Leodienſi compoſitum ſatis conſtat ex Microl. cap. 60. Pamel. Extat in Theod. & in Compend. qui videtur eſſe ejuſdem ætatis ac Stephanus Leod.

b In Theodoric. 20. poſt Dominicam ubi fit Offic. de Trinit. notatur adhuc alia Dominica, cui ſuccedunt 5. Dominicæ ante Natale Dom. Poſtea legitur Miſſa *in Dedicatione*.

c Quæ ſubſequuntur, deſunt in mſ. Compend.

Appendix ex Manuſcripto Compendienſi.

Feria ſecunda pro peccatis.

Ant. SI iniquitates, *ut ſup. Pſalm.* De profundis. *Reſp.* Propitius eſto. *Verſ.* Adjuva nos. *All.* Domine, refugium. *Off.* Sicut in holocauſt. *Ad Com.* Amen dico vobis.

Feria tertia de Angelis.

Antiph. Adorate Dominum, omnes Angeli. *Pſal.* Dominus regnavit, exultet. *Reſp.* Benedicite Dominum. *Verſ.* Benedic anima. *All.* Laudate Deum. *Offert.* In conſpectu Angelorum. *Ad Com.* Benedicite omnes Angeli.

Feria quarta de Sapientia.

Antiph. O ſapientia. *Pſalm.* & *Reſp.* Domine [illegible] *Verſ.* Quoniam elevata eſt. *All.* E Quoniam Deus magnus. *Off.* Dominus poſſedit me. *Ad Com.* O ſapientia.

Feria quinta de Caritate.

Antip. Domine Deus Patrum noſtrorum. *Reſp.* Caritas Dei diffuſa eſt. *Verſ.* Caritas non quærit. *Allel.* Caritas Dei. *Off.* Diligamus nos invicem. *Ad Com.* Caritas Dei.

Feria ſexta de S. cruce.

Antiph. Nobis autem gloriari. *Pſalm.* Dominus regnavit, decorem. *Reſp.* Chriſtus factus eſt. *Verſ.* Propter quod. *Allel.* Dominus regnavit a ligno. *Off.* Deus enim firmavit. *Ad Com.* Nos autem.

Feria ſeptima de Virginibus.

Antiph. Vultum tuum deprecabuntur. *Pſalm*

Eructavit. *Reſp.* Diffuſa eſt. *Verſ.* Propter veritatem. *All.* Specie tua. *Off.* Diffuſa eſt. *Ad Com.* Dilexiſti.

Gaude Era unica Columba ſpecioſa.

Sponſa ſuperno regi conſociata. Beata ſemper Dei genitrix pia Virgo Maria.

a [a] Præclara dies nobis inſtat quæ temporum affert orbita revoluta. Hæc ſolemnitas eſt animæ feſtivitas noſtræ merito veneranda. Celebremus eam lingua vociſera. Decantantes laudes Domino debitas voce clara. Gratulemur in ea corde pio, Dominum rogantes mente pura. Ut delicta noſtra tergat manu ſua. Quibus expediti cantica pſallamus in excelſa. Summa pia gratia noſtra conſer- A vando corpora cuſtodita. De gente fera Normanica nos libera, quæ noſtra vaſtat Deus regna. Senum jugulat & juvenum ac virginum puerorum quoque catervam. Repelle precamur cuncta a nobis mala. Converte rogamus Domine, ſupplices nos ad te Rex gloriæ, es qui vera pax ſalus pia, ſpes & firma. Dona nobis pacem atque concordiam. Largire nobis ſpem & integram fidem, ſimul veram caritatem continuam concede nobis & perfectam. Sanctorum precibus nos adjuvemur ad hæc impetranda. De quorum paſſione gratulamur glorioſa. Sit laus pax & gloria Trinitati quam maxima cuncta per ſecula. Amen. [b] b

a Hæc notulis ad cantus modulationem diſpoſitis ſunt inſcripta. Quæ edenda putavimus, quia inde etus poteſt tempus ſcripti codicis, ut diximus in Præfat.

b Poſtea legitur *Incipiunt Alls*, (id eſt Alleluias,) *de circulo anni*, ſunt autem numero 79. Deinde *Ans* (id eſt Antiphonas) *in Letania majore*. *Ans de quacumque tribulatione*. *Ans de ſiccitate*. *Ans de nimia pluvia*. *De mortalitate*. *Ans de Tempore belli*. *Ans. de liberatione*. *De pœnitentibus*: continent gratiarum actiones pro liberatione. *Ans de natalitiis Sanctorum*. *Ans ad reliquias deducendas*. *Ans De paſſione Domini*. *Ans de reſurrectione*.

OBSER.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ

AD COLLECTIONEM

Reſponſoriorum, Antiphonarum, Verſuum, &c.

CUM a paucis prævideamus legendam collectionem hanc, quæ notatu digniora in ea nobis occurrerunt hic indicare non pigebit.

In codice Compendienſi nullum nomen præfert hic liber. Ex Reſponſoris Reſponſalis a * quibuſdam dicitur. Ab Amalario Fortunato Antiphonarius, propter Antiphonas; ut ex ejuſdem libro de ordine Antiphonarii manifeſtum eſt: ob integrum officium Eccleſiaſticum, ſive curſum tam nocturnum quam diurnum in eo deſcriptum, nonnulli codicem hunc Officialem appellavere. Porro etſi libri hujus multi paſſim meminerint: nemo tamen veterum Reſponſ. Antiph. &c. complexionem adhuc publici juris fecit. Eam autem in lucem emittendam duximus, & quidem ex vetuſtiſſimo codice, licet mendorum non experte, ut eſſet omnium Liturgicon veluti complementum. Qui hæc conferre voluerit cum hodiernis Antiphonariis, nihil fere de novo invectum in libros noſtros Eccleſiaſticos obſervare gratiſſimum habebit: cum inter certiſſimas Eccleſiæ Catholicæ notas, ea quæ ab antiquitate petitur, non ultimum aut inferiorem locum obtineat.

*Vide Mabil. de curſu Gal. pag. 398.

Amalar. l. 4 de Eccl. Off. 29. & paſſim.

Ad cujus Eccleſiæ uſum fuerit deſcriptus codex noſter Compendienſis, obſcurum eſt. Certe quamvis officium de S. Benedicto exhibeat, (quod nonnullis fortaſſe argumentum erit, Monachos Benedictinos illo uſos eſſe) in numero tamen & diſtributione Pſalmorum, tam pro nocturnis quam pro diurnis horis, & in multiis aliis a S. Benedicti Regula non raro recedit. Multorum Sanctorum in Gallia præſertim Belgica celebrium officia propria complectitur, ut Sanctorum Remigii, Vedaſti, Medardi, Martyrum Criſpini & Criſpiniani, Quintini, &c. Unde conjicitur ad alicujus in Galliis Eccleſiæ ſacram ſupellectilem primum pertinuiſſe. Aliunde vero quæ leguntur in ordine ad Veſperas die ſanctiſſimo Paſchæ, exſcripta videntur ex Ordine Romano, ut eo loci obſervavimus. His omnibus trutinatis, exiſtimamus veterem officii divini celebrandi ritum in Eccleſia Romana obſervatum, ex priorum ſummorum Pontificum, maxime vero ex S. Gregorii præſcripto, hic exhiberi, Gallicanæ cujuſdam Eccleſiæ uſui accommodatum, accerſitis propriis officiis Sanctorum, quorum præſertim in Galliis celebris eſt memoria.

Hoc in libro, non ſolum majoribus ſolemnitatibus proprii Pſalmi, tum in nocturnis tum in matutinis & veſpertinis horis aſſignantur; ſed etiam ubi officium præſcribitur de Communi ſive Apoſtolorum, ſive Martyrum, aut Confeſſorum, &c. omiſſis Pſalmis de Feria, præſcribuntur alii qui præmiſſis Antiphonis conveniunt, uti etiam nunc in Eccleſia Romana uſitatum.

Quemadmodum in libro Sacramentorum aſſignantur orationes nonnullæ ad crucem, ad fontes; ita etiam hac in collectione indicantur Antiphonæ ad crucem, vel ad fontes, pro octava Theophaniæ: forte quod in Theophania Baptiſmi Chriſti memoria celebraretur, & baptiſmum ſolemniter daretur.

In officio Purificationis, quod integrum eſt de Sanctiſſima Virgine, obſervatione dignum Reſponſorium hoc: Gaude, Maria; cunctas hæreſes ſola interemiſti, quæ Gabrielis, &c.

In Dominica V. Quadrageſimæ de Paſſione, jam tum nuncupata, Verſus iſti: Eripe me ab homine malo. Eripe me de inimicis meis. Erue a framea. De ore leonis, appellantur Verſi declinatorii. Multi alii alibi occurrunt, ut in ſanctiſſimo Paſchæ die, cum eodem titulo. Cur vero ita dicantur, nondum aſſequi potuimus, niſi ex mera conjectura; quam timide proferimus, donec certi aliquid nobis ſuppetat. Hi verſus omnino diſcrepant ab illis qui in Reſponſoriis inſeruntur; idque habent ſingulare quod Pſalmodiam ſeu Pſalmorum cantum claudant. Quando vero canuntur, facies ad altare convertitur, quem ritum obſervat Amalarius. Itaque dici potuerunt hi verſus declinatorii, tum propter inclinationem ſeu converſionem vultus, & totius corporis ad Orientem aut altare; tum propter Pſalmodiæ finem quem indicant: quæ enim vergunt, ea declinare dicuntur.

In Dominica Palmarum Verſus Gloria, laus, & honor, &c. minime leguntur.

In Ordine ad Veſperas diei Paſchæ legitur: Et tunc vadunt ad S. Johannem ad Veſtem; cui loco illuſtrando adhibuimus conjecturam Doctiſſimi Mabill. in notis ad 1. Ordinem

Romanum

Romanum tomo 2. Muſei Ital. pag. 37. Aliam hic accipe. Lib. 3. Epiſt. 3. S. Gregorius jubet ad ſe tranſmitti tunicam S. Johannis, quæ penes quemdam Epiſcopum erat. Eam, ut optaverat, Romam delatam, & ſub altari S. Johannis in baſilica Conſtantiana collocatam narrat Johannes Diaconus lib. 3. Vitæ Sancti Greg. cap. 57. ac ſeq. Quæ quidem veſtes, *inquit Johannes*, uſque hactenus tantis miraculis coruſcare probantur, &c. *Ab hac fortaſſe ſacra tunica, baſilica S. Johannis, in qua aſſervabatur, dicta eſt*, S. Johannes ad Veſtem.

Tom. 1 hiſt. Ec. in Notis. pag. 640. *Non me latet Johannis Diac. teſtimonium a Doctiſſimo Tillemontio reprobari, tamquam ipſi Gregorio contrarium. Verum id minime probat.*

Poſt officium Aſcenſionis & Pentecoſtes legitur: Añs in matutinis de S. Germano. *De Antiſſiodorenſi, an de Pariſienſi, aut de alio quopiam Germano id ſit intelligendum non liquido conſtat. Circa id tempus, nimirum Maii die 28. celebratur natal. S. Germani Pariſienſis Ansiſtisis. De hoc Feſto in codice Compendienſi agi vero propius videtur.*

In officio de S. Petro, Reſponſorium ultimum ſecundi nocturni prætereundum non eſt: Tu es Paſtor ovium, Princeps Apoſtolorum: tibi tradidit Deus omnia regna mundi; & ideo tibi traditæ ſunt claves regni cælorum.

Ampliſſimum eſt, & ex ſolemnioribus officium de S. Hippolyto martyre die 13. Auguſti.

Quæ canuntur in feſto SS. Dionyſii & Sociorum martyrum Antiphonæ & Reſponſoria, omnia deſumuntur ex eorum actis, in quibus S. Dionyſius a S. Clemente Petri Apoſtoli Succeſſore miſſus traditur.

In noſtro codice legitur Officium de S. Andrea ex ejuſdem actis conſarcinatum, quale fere nunc etiam in Breviario Romano habetur.

In feſto S. Thomæ Apoſtoli, ejus prædicationis & martyrii apud Indos fit mentio.

Inter Reſponſoria hic collecta quædam inſcribuntur de auctoritate. *Quid hoc ſignificet explicare conatur Amalarius, lib. de ord. Antiphonarii c. 53. At difficultatem tangit, non tollit, imo vix tantiſper elevat. De re autem ita obſcura ſilere malumus quam temere opinari.*

Multa alia obſervatione non indigna in brevibus notis calci columnarum inſcriptis offendes, quæ ideo hic repetenda & retractanda non credimus.

SAN-

SANCTI GREGORII PAPÆ LIBER RESPONSALIS SIVE ANTIPHONARIUS.

[a]IN NOMINE DOMINI JESU CHRISTI.

Ex codice Compendienſi ante annos ſcripto, cui S. Gregorii Papæ nomen præfigitur.

Incipiunt [b] Reſponſoria, ſive Antiphonæ per anni circulum.

In Vigilia Dominicæ I. de Adventum Domini. Ad Veſperas.

ANTIPH. Ecce nomen Domini venit de longinquo, & claritas ejus replet orbem terrarum.

Ad Invitatorium.

Antiph. Ecce venit Rex, occurramus obviam Salvatori noſtro. *Item Antiph.* Regem venturum Dominum, venite adoremus. *Ant.* Angelus Domini nuntiavit Mariæ, & concepit de Spiritu ſancto, alleluia. *Ant.* Jeruſalem, reſpice ad Orientem, & vide, alleluia.

Feria tertia.

Antiph. Antequam convenirent, inventa eſt Maria habens in utero de Spiritu ſancto, allel. *Ant.* Quærite Dominum dum inveniri poteſt, invocate eum dum prope eſt, alleluia.

Feria quarta.

Antiph. De Sion exivit lex, & Verbum Domini de Jeruſalem. *Ant.* Veniet fortior poſt me, cujus non ſum dignus ſolvere corrigiam calceamentorum ejus.

Feria quinta.

Antiph. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. *Ant.* Expectabo Dominum Salvatorem meum, & præſtolabor eum, dum prope eſt, alleluia.

Feria ſexta.

Antiph. Ecce veniet Deus, & homo de domo David ſedere in throno, allel. *Ant.* Ex Ægypto vocavi filium meum; veniet ut ſalvet populum ſuum.

Sabbato.

Antiph. Sion, noli timere, ecce Deus tuus veniet,

A alleluia. *Ant.* Ecce in nubibus cæli filius hominis veniet, alleluia. *Ant.* Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur; & videbit omnis caro Salutare Dei. *Ant.* Veni, Domine, viſitare nos in pace; ut lætemur coram te corde perfecto. *Ant.* Leva, Jeruſalem, oculos, & vide potentiam Regis. Ecce Salvator venit ſolvere te a vinculo. *Ant.* Gaude & lætare Jeruſalem, quia Rex tuus venit tibi, de quo Prophetæ prædixerunt, Angeli adoraverunt; quem Cherubim & Seraphim Sanctus, Sanctus, Sanctus proclamant.

Reſp. in Dominica ſecunda.

B [c] *Reſp.* Jeruſalem, cito veniet ſalus tua: quare mœrore conſumeris? Numquid conſiliarius non eſt tibi, quia [d] innovabit te dolor. Salvabo te, & liberabo te; noli timere. *Verſ.* Iſrael, ſi me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum: ego enim Dominus. Salvabo te, &c. *Reſp.* Ecce Dominus veniet, & omnes Sancti ejus cum eo; & erit in die illa lux magna. Et exibunt de Jeruſalem, ſicut aqua munda; & regnavit Dominus in æternum ſuper omnes gentes. *Verſ.* A ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari. Et regnavit. *Reſp.* Docebit nos Dominus vias ſuas, & ambulavimus in ſemitis ejus: quia de Sion exivit lex,
C & Verbum Domini de Jeruſalem. *Verſ.* Ex Sion ſpecies decoris ejus; Deus noſter manifeſte veniet. Quia de Sion. *Reſp.* Jeruſalem, ſurge & ſta in excelſo; & dic jocunditatem quæ veniet tibi a Deo tuo. *Verſ.* Leva in circuitu oculos tuos, & vide & contemplare. *Verſ.* Civitas Jeruſalem, noli flere; quoniam doluit Dominus ſuper te, & auferet a te omnem tribulationem. *Verſ.* Ecce dominator Dominus: Et auferet. *Reſp.* Ecce Dominus veniet, protector noſter, Sanctus Iſrael, coronam regni habens in capite ſuo. *Verſ.* Ecce dominator Domi-
D nus. Coronam. *Reſp.* Sicut mater conſolatur filios ſuos, ita conſolabor vos, dicit Dominus: & de Jeruſa-

a Hæc ſcripta ſunt litteris uncialibus aureis in ſerico purpureo, & rubris in ſerico albo.
b Hoc liber Reſponſalis appellatur codex ea continens.
c Sunt Reſponſoria quæ canuntur poſt lectiones nocturnorum.

d Pro innovabit, ſicuti in alio Reſponſ. regnabit pro regnavit, uſurpato ſæpius b pro v & vice verſa. Conſule ſcholia Angeli Roccæ in Librum Sacrament. col. 61.

ruſalem civitatem quam elegi, veniet vobis auxi- A lium; videbitis & gaudebit cor veſtrum. *Verſ.* Deus a Libano veniet, & Sanctus. *Reſp.* Jeruſalem, plantabis vineam in montibus tuis & exaltabis, quia dies Domini veniet. Surge, Sion, convertere a Deo tuo, gaude & lætare, Jacob, quia de medio gentium Salvator tuus veniet. *Verſ.* Deus a Libano veniet, & ſanctus de monte umbroſo & condenſo. Gaude. *Reſp.* Egredietur Dominus de Samaria, a porta quæ reſpicit ad Orientem, & veniet in Bethlehem ambulans ſuper aquas redemtionis Judæ. Tunc ſalvus erit omnis homo, quia ecce veniet. *Verſ.* Deus a Libano veniet. Tunc. *Reſp.* Rex noſter adveniens Chriſtus, quem Johannes prædicavit agnum eſſe venturum. *Verſ.* Ecce agnus Dei, ecce B qui tollit peccata mundi. Quem Johannes.

In Matutinis Laudibus.

Antiph. Ecce in nubibus cæli Dominus veniet cum poteſtate magna, all. *Ant.* Urbs fortitudinis noſtræ Sion, Salvator ponetur in ea murus & antemurale, Aperite portas quia nobiſcum Deus, allel. *Ant.* Ecce apparebit Dominus, & non mentietur. Si moram fecerit, expecta eum, quia veniet & non tardabit, all. *Ant.* Montes & colles cantabunt coram Deo laudem, & omnia ligna ſilvarum plaudent manibus, quoniam veniet Dominus, dominator in regnum æternum, alleluia, alleluia. C

[a] *In Evangelio.*

Antiph. Super ſolium David, & ſuper regnum ejus ſedebit in æternum, alleluia. *Antiph.* Beata es Maria quæ credidiſti: perficientur in te, quæ dicta ſunt tibi a Domino, alleluia.

Feria ſecunda.

Antiph. De cælo veniet dominator Dominus, & in manu ejus honor & imperium. *Ant.* Ecce Rex veniet Dominus terræ, & ipſe auferet jugum captivitatis noſtræ. *Ant.* Ego baptizavi vos aqua; ille baptizabit vos Spiritu ſancto, allel.

Feria tertia.

Antiph. Super te, Jeruſalem, orietur Dominus; & gloria ejus in te videbitur. *Ant.* Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite ſemitas Dei noſtri.

Feria quarta.

Antiph. Ecce mitto Angelum meum, qui præparavit viam tuam ante faciem tuam. *Ant.* Sion, renovaberis & videbis juſtum tuum, qui venturus eſt in te. *Ant.* Rex noſter adveniet Chriſtus, quem Johannes prædicavit agnum eſſe futurum.

Feria quinta.

Antiph. Tu es qui venturus es, Domine, quem expectavimus; ut ſalvum facias populum tuum. *Ant.* Qui poſt me venit, ante me factus eſt; cujus non ſum dignus calceamenta ſolvere. *Ant.* Juxta eſt ſalus mea, ut veniat; & juſtitia mea, ut reveletur, dicit Dominus.

Feria ſexta.

Antiph. Dicite, puſillanimes, confortamini, ecce Dominus Deus noſter veniet. *Ant.* Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ.

Sabbato.

Antiph. Levavit Dominus ſignum in nationibus, & congregavit diſperſos Iſrael. *Ant.* Ante me non eſt formatus Deus, & poſt me non erit: quia mihi curvabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua.

Reſponſoria in Dominica tertia de Adventu.

Reſp. Ecce apparebit Dominus ſuper nubem candidam, & cum eo Sanctorum millia. Et habens in veſtimento, & in femore ſuo ſcriptum: Rex Re- B gum & Dominus dominantium. *Verſ.* Ecce dominator Dominus cum virtute veniet. Et habens. *Reſp.* Bethlehem civitas Dei ſummi, ex te exiet dominator Iſrael, & egreſſus ejus; ſicut a principio dierum æternitatis. Et magnificabitur in medio univerſæ terræ. Et pax erit in terra noſtra dum venerit. *Verſ.* Deus a Libano. Et egreſſus. *Reſp.* Qui venturus eſt veniet & non tardabit. Jam non erit timor in finibus noſtris; quoniam ipſe eſt Salvator noſter. *Verſ.* Ex Sion ſpecies decoris ejus, Deus noſter manifeſte veniet: Quoniam ipſe eſt. *Reſp.* Suſcipe Verbum, Virgo Maria, quod tibi a Domino per Angelum tranſmiſſum eſt. Concipies per aurem Dominum pariter & hominem, ut benedi- C cta dicaris inter omnes mulieres. *Verſ.* Ave, Maria, gratia plena; Dominus tecum. Ut benedicta. *Reſp.* Ægypte, noli flere, quia dominator tuus veniet tibi; ante cujus conſpectum movebuntur abyſſi; liberare populum tuum de manu potentis. *Verſ.* Ecce Dominus. *Reſp.* Prope eſt ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur: miſerebitur Dominus Jacob, & Iſrael ſalvabitur. *Verſ.* Qui venturus eſt veniet & non tardabit. Jam non erit timor in finibus noſtris. *Reſp.* Deſcendit Dominus ſicut pluvia in vellus; orietur in diebus ejus, juſtitia & abundantia pacis. *Verſ.* A ſolis ortu & occaſu. Orietur. *Reſp.* Veni, Domine, & noli tardare; relaxa facinora plebi tuæ, & revoca diſperſos in D terram ſuam. *Verſ.* A ſolis ortu. Et revoca. *Verſ.* Ecce Dominus. *Reſp.* Ecce radix Jeſſe, aſcendit in ſalutem populorum; ipſum gentes deprecabuntur; & erit nomen ejus glorioſum. *Verſ.* Deus a Libano veniet. Et erit. *Reſp.* Docebit vos Dominus vias ſuas, * & amabulavit vos in ſemitis ejus, quia de Sion exivit lex, & Verbum Domini de Jeruſalem. *Verſ.* Ex Sion ſpecies. Et Verbum.

In Matutinis Laudibus.

Antiph. Veniet Dominus, & non tardabit. Et illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit ſe ad omnes gentes, alleluia. *Ant.* Jeruſalem, gau- E de gaudio magno; quia veniet tibi Salvator, alleluia. *Ant.* Dabo in Sion ſalutem, & in Jeruſalem gloria mea, alleluia. *Ant.* Montes & colles humiliabuntur, & erunt prava in directa, & aſpera in vias planas. Veni, Domine, & noli tardare, alleluia. *Ant.* Juſte & pie vivamus, expectantes beatam ſpem & adventum Domini. *In Evangel. Antiph.* Johannes autem cum audiſſet in vinculis opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? *Ant.* Ite, dicite Johanni, cæci vident, ſurdi audiunt, claudi curantur, leproſi mundantur. *Ant.* Tu es qui venturus es, an alium expectamus: Dicite Johanni.

* *Forte & ambulabimus. In multis aliis locis corruptus eſt hic codex, erroſſa forſitan ſcriptoris incuria.*

a Sic deſignantur Antiphonæ quæ dicuntur ante *Benedictus*, quod [illegible] de Ant. b. quæ præmittitur Cantico, *Magnificat*.

tem? Filiæ Jeruſalem, quid admiramini? Divinum myſterium hoc quod cernitis. *Ant.* Orietur ſicut ſol Salvator mundi, & deſcendet in utero Virginis ſicut imber ſuper gramen, alleluia.

Verſi Declinatorii.

Verſ. Ex Sion ſpecies. *Verſ.* Egredietur Dominus. *Verſ.* Egredietur virga. *Verſ.* Conſtantes eſtote. *Verſ.* Oſtende nobis, Domine. *Verſ.* Rorate cæli deſuper. *Verſ.* Emitte Agnum, Domine. *Verſ.* Super te, Jeruſalem. *Verſ.* Excita, Domine. *Verſ.* Hodie ſcietis. *Verſ.* Craſtina die delebitur. *Verſ.* Craſtina erit vobis.

Reſp. de Vigilia ante Natale Domini.

Reſp. Sanctificamini hodie, & eſtote parati quia die craſtina videbitis majeſtatem Dei in vobis. *Verſ.* Hodie ſcietis quia veniet Dominus, & mane videbitis gloriam Dei. Majeſtatem. *Reſp.* Conſtantes eſtote, videbitis auxilium Domini ſuper vos. Judæa & Jeruſalem, nolite timere: cras egrediemini, & Dominus erit vobiſcum. *Verſ.* Vos qui in pulvere eſtis, expergiſcimini & laudate: ecce Dominus veniet cum ſalute. Cras. *Reſp.* Die illa occulta habitationis ſuæ egreſſus eſt filius Dei; deſcendit viſitare & conſolare omnes, qui eum de toto corde deſiderabant. *Verſ.* Ex Sion ſpecies. Deſcendit. *Reſp.* Sanctificamini, filii Iſrael, dicit Dominus, in die enim craſtina deſcendet Dominus, & auferet a vobis omnem languorem. *Verſ.* Ecce Dominus veniet, * & ſalvos nos faciat & illuminat abſcondita tenebrarum. Et auferet.

In Matutinis.

Ant. Judæa & Jeruſalem, nolite timere: cras egrediemini, & Dominus erit vobiſcum, alleluia. *Ant.* Hodie ſcietis quia veniet Dominus, & mane videbitis gloriam ejus. *Ant.* Craſtina die delebitur iniquitas terræ, & regnabit ſuper nos Salvator mundi. *Ant.* Expectetur ſicut pluvia eloquium Domini, & deſcendit ſuper nos ſicut ros, Deus noſter. *Ant.* Craſtina erit vobis ſalus, dicit Dominus exercituum. *Ant.* Magnificatus eſt; cujus vultum deſiderat univerſa terra. *Ant.* Magnificatus eſt Rex pacificus ſuper omnes Reges univerſæ terræ.

In Evangelio.

Antiph. Orietur Sol, *ut ſupra. Ant.* Scitote quia prope eſt regnum Dei: amen dico vobis, quia non tardabit. *Ant.* Levate capita veſtra, ecce appropinquavit redemtio veſtra. *Ant.* Dum ortus fuerit Sol de cælo, videbitis Regem Regum procedentem a Patre tamquam ſponſus de thalamo ſuo.

In Vigilia Natal. Domini ad Veſp.

Verſ. Tamquam ſponſus. *Ant.* Dum ortus, *ut ſupra. Ad Invitator. Ant.* Chriſtus natus eſt nobis. Venite. *Ant.* Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te. *Pſalm.* Quare fremuerunt gentes? Tamquam ſponſus Dominus procedens de thalamo ſuo. *Pſal.* Cæli enarrant gloriam. *Ant.* Diffuſa eſt gratia. *Pſal.* Eructavit. *Verſ.* Tamquam ſponſus.

Reſp. ut ſupra.

Reſp. Hodie nobis cælorum Rex de Virgine naſci dignatus eſt, ut hominem perditum ad regna cæleſtia revocaret. Gaudet exercitus Angelorum, quia ſalus æterna humano generi apparuit. *Verſ.* Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Gaudet. *Reſp.* Hodie nobis de cælo pax vera deſcendit, hodie per totum mundum melliflui facti ſunt cæli. *Verſ.* Gloria in excelſis Deo. Hodie per. *Reſp.* Deſcendit de cælis miſſus ab arce Patris, Introivit per aurem Virginis in regionem noſtram, indutus ſtolam purpuream. Et exivit per auream portam lux & decus univerſæ fabricæ mundi. *Verſ.* Tamquam ſponſus Dominus procedens de thalamo ſuo. Indutus.

In ſecundo Nocturno.

Ant. Suſcepimus, Deus, miſericordiam tuam in medio templi tui. *Pſal.* Magnus Dominus. *Ant.* Orietur in diebus Domini abundantia pacis, & dominabitur. *Pſal.* Deus, judicium tuum Regi da. *Ant.* Veritas de terra orta eſt; & juſtitia de cælo proſpexit. *Pſal.* Benedixiſti, Domine. *Verſ.* Diffuſa eſt gratia.

Reſp. unde ſupra.

Reſp. Quem vidiſtis, paſtores, dicite: Annuntiate nobis in terris quis apparuit? Natum vidimus in choro Angelorum Salvatorem Dominum. *Verſ.* Natus eſt nobis hodie Salvator, qui eſt Chriſtus Dominus in civitate David. Natum. *Reſp.* O magnum myſterium, & admirabile ſacramentum, ut animalia viderent Dominum natum jacentem in præſepio. Beata Virgo, cujus viſcera meruerunt portare Chriſtum Dominum. *Verſ.* Domine, audivi auditum tuum & timui: conſideravi opera tua, & expavi in medio duorum animalium. Jacentem. *Reſp.* Beata Dei genitrix Maria, cujus viſcera intacta permanent. Hodie genuit Salvatorem ſeculi. *Verſ.* Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum. Hodie.

In tertio Nocturno.

Ant. Ipſe invocabit me, alleluia. Pater meus es tu, alleluia, alleluia. *Pſal.* Miſericordias Domini in æternum. *Ant.* Lætentur cæli, & exultet terra ante faciem Domini, quoniam venit. *Pſal.* Cantate Domino. *Ant.* Notum fecit Dominus, alleluia, Salutare ſuum, alleluia, alleluia. *Pſal.* Cantate 2. *Verſ.* Ipſe invocabit me. *Reſp.* Sancta & immaculata virginitas, quibus te laudibus referam neſcio: quia quem cæli capere non poterant, tuo gremio contuliſti. *Verſ.* Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Quia quem. *Reſp.* Beata viſcera Mariæ Virginis, quæ portaverunt æterni Patris Filium, & beata ubera quæ lactaverunt Chriſtum Dominum; quia hodie pro ſalute mundi de Virgine naſci dignatus eſt. *Verſ.* Ave Maria. Quia hodie. *Reſp.* Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, ecce de quo dicebam vobis: qui poſt me venit ante me factus eſt, cujus non ſum dignus corrigiam calceamenti ſolvere. *Verſ.* Hoc eſt teſtimonium quod perhibuit Johannes. *Reſp.* Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus & illuxit nobis, alleluia, alleluia. *Verſ.* Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris, alleluia. *Reſp.* Congratulamini mihi omnes qui diligitis Dominum, quia cum eſſem parvula, placui Altiſſimo,

a Tres tantum Pſalmi pro ſingulis Nocturnis aſſignati probant codicem Compendienſem non fuiſſe ſcriptum ad uſum alicujus Monaſterii, ubi Regula S. Benedicti ſervaretur, cum juxta Regulam [illegible] in ſingulis nocturnis ſex Pſalmi cani debeant. Curſum ſeu officium hic præſcriptum juxta ritum Eccleſiæ Romanæ, [illegible] conformitas cum Ord. Rom. quæ infra probatur in Officio Paſchæ.

& de meis viſceribus genui Deum, & hominem. *Verſ.* Beatam me dicent omnes generationes. Quia. *Verſ.* Caſta parentis viſcera, cæleſtis intrat gratia; venter puellæ bajulat, ſecreta quæ non noverat. *Reſp.* Beata & venerabilis Virgo, quæ ſine tactu pudoris, mater inventa eſt Salvatoris. Jacebat in præſepio & fulgebat in cælo. *Verſ.* Domine, audivi auditum tuum & expavi. Jacebat. *Reſp.* Continet in gremium cælum terramque regentem. Virgo Dei genitrix; procerés comitantur heredem, per quos orbis ovans Chriſto ſub principe pollens. *Verſ.* Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis, in tua ſe clauſit viſcera factus homo. Per quem. *Reſp.* Confirmatum eſt cor Virginis, in quo divina myſteria Angelo narrante concepit, * tunc forma præ filiis hominum caſtis ſuſcepit viſceribus: & benedicta in æternum Deum nobis protulit & hominem. *Verſ.* Domus pudici pectoris templum repente fit Dei, intacta neſciens virum, Virgo concepit Filium. Deum. *Reſp.* Neſciens Mater Virgo virum, peperit ſine dolore. Salvatorem ſeculorum, ipſum Regem Angelorum, ſola Virgo lactabat * ubera de cælo plena. *Verſ.* Ave Maria. *Verſ.* Beata viſcera. *Reſp.* O Regem cæli cui talia famulantur obſequia! Stabulo ponitur qui continet mundum; jacet in præſepio & in cælis regnat. *Verſ.* Domine, audivi auditum tuum, & timui. Conſideravi opera tua, & expavi: in medio duorum animalium. Jacentem. *Reſp.* In Patre manet æternitas, quia non peribit in matre virginitas; & per intactum corpus egreſſus, qui in ſalutem omnium natus eſt, inviſibilis non dedignatus eſt carne naſci. Non dereliquit imperium. *Verſ.* Tamquam ſponſus Dominus. Non. *Reſp.* Te laudant Angeli, ſancta Dei genitrix, quæ virum non cognoviſti, & Dominum in tuo utero bajulaſti. Concepiſti per aurem Dominum noſtrum, ut benedicta dicaris inter omnes mulieres. *Verſ.* Ipſum genuiſti, quem in præſepe poſuiſti, quem adorat multitudo Angelorum. Ut benedicta. *Reſp.* Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis; & vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti a Patre plenum gratiæ & veritatis. *Verſ.* Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Et vidimus. *Reſp.* Hodie Dominus ex utero Virginis naſci dignatus eſt, in quem regnandus egreſſus eſt ut nos redimeret. *Verſ.* Hodie ſeculorum Rex de Virgine natus apparuit. In quem. *Reſp.* Hic eſt dies, in quo ad ſalvanda omnia lux orta eſt mundo, de qua nuntiante Angelo impletum eſt utero Virginis. Natus eſt nobis Salvator omni populo, quem Regis gentium Prophetæ atteſtati ſunt. *Verſ.* Natus eſt nobis, *ut ſupra.* *Reſp.* Hic qui advenit nemo ſcit naturam ejus, niſi ipſe ſolus. Vocatur Verbum Domini, habens veſtem præclaram: & omnis chorus Angelorum in albis ſequuntur eum. *Verſ.* Tamquam ſponſus. Et omnis. *Item Verſ.* Ecce advenit dominator Dominus; & regnum in manu ejus, & poteſtas, & imperium. Habens. *Reſp.* Ecce advenit dominator Dominus ſempiternus, & regnum in manu ejus, & poteſtas, & imperium. *Verſ.* Et factus eſt principatus ſuper humerum ejus. Et regnum.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Quem vidiſtis Paſtores dicite; annuntiate nobis in terris, quis apparuit. Natum vidimus in choro Angelorum Salvatorem Dominum, alleluia, alleluia. *Ant.* Genuit puerpera Regem, cui nomen æternum, & gaudia Matris habens cum virginitate pudoris, nec prima ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem, alleluia. *Ant.* Facta eſt cum Angelo multitudo cæleſtis exercitus laudantium & dicentium: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, alleluia. *Ant.* Angelus ad Paſtores ita: Annuntio vobis gaudium magnum, quia natus eſt nobis hodie Salvator mundi, alleluia. *Ant.* Parvulus filius hodie natus eſt nobis, & vocabitur Deus fortis, alleluia, alleluia. *Verſ.* Benedictus qui venit.

In Evangelio.

Antiph. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, alleluia, alleluia. *Ant.* Ecce advenit dominator Dominus; & regnum in manu ejus, & poteſtas, & imperium, alleluia, alleluia. *Ant.* Dum medium ſilentium tenerent omnia, & nox in ſuo curſu iter ageret, omnipotens ſermo tuus, Domine, a regalibus ſedibus venit, alleluia. *Ant.* Virgo verbo concepit. *Ant.* Neſciens Mater Virgo. *Ant.* Beatus venter qui te portavit, Chriſte; & beata ubera quæ te lactaverunt Dominum & Salvatorem mundi, alleluia. *Ant.* Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis; & vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti a Patre plenum gratiæ & veritatis. Alleluia, alleluia, alleluia. *Ant.* Natus eſt nobis hodie Salvator, qui eſt Chriſtus Dominus in civitate David. *Ant.* Virgo Dei genitrix quem totus non capit orbis, in tua ſe clauſit viſcera factus homo. Vera fide genitus purgavit crimina mundi, & tibi virginitas inviolata manet. *Ant.* Ecce de quo Johannes dixit: Chriſtus natus eſt in Iſrael, & regni ejus non erit finis. *Ant.* Beata mater, & innupta Virgo glorioſa Regina mundi.

Ad Tertiam.

Antiph. Verbum caro factum eſt, alleluia, alleluia. *Verſ.* Et habitavit in nobis, alleluia, alleluia. *Verſ.* Ipſe invocavit me.

Ad Sextam.

Reſp. Notum fecit Dominus, alleluia, alleluia. *Verſ.* Salutare ſuum, alleluia, alleluia. *Verſ.* Verbum caro factum eſt.

Ad Nonam.

Reſp. Revelabitur gloria Domini, alleluia, alleluia. *Verſ.* Et videbit omnis caro Salutare Dei noſtri, alleluia, alleluia. *Verſ.* Notum fecit.

In die ad Veſp.

Antiph. Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus Sanctorum. Ex utero ante luciferum genui te. [a] *Pſalm.* Dixit Dominus. *Ant.* Redemtionem miſit Dominus, * populum ſuum. Mandavit in æternum teſtamentum ſuum. *Pſalm.* Confitebor tibi, Domine. *Ant.* Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde, miſericors & miſerator & juſtus Dominus. *Pſalm.* Beatus vir. *Ant.* Apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemtio. *Pſal.* De profundis. *Ant.* De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. *Pſalm.* Memento. *Verſ.* Verbum caro factum eſt.

In Evang. Antiph.

Antiph. Lux orta eſt ſuper nos, quia hodie natus

Margin notes: * Sp. in uno forma. — * Ubere pleno. — * Ps. 110 Suo.

a Ex illorum Pſalmorum deſignatione conſtat, in majoribus ſaltem feſtivitatibus alios, olim Pſalmos quam feriales diebus cantatos.

ni quæ vidiſtis: ad lumen redeunt cæci, mortui A meret. *Verſ.* Prope eſt ut veniat tempus ejus, & reſurgunt, pauperes evangelizantur, alleluia.

Feria ſecunda.

Antiph. Dicit Dominus, pœnitentiam agite; appropinquavit enim regnum cælorum, alleluia. *Ant.* Beatam me dicent omnes generationes, quia ancillam humilem reſpexit Dominus.

Feria quarta.

Antiph. Conſurge; conſurge, induere fortitudinem brachium Domini. *Ant.* Elevare, elevare, conſurge Jeruſalem; ſolve vincula colli tui, captiva filia Sion.

Feria quinta.

Antiph. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur; & videbit omnis caro Salutare Dei. *Ant.* Ponam in Sion ſalutem, & in Jeruſalem gloria mea, alleluia. *Ant.* Ponent Domino gloriam, & laudem ejus in inſulis nuntiabunt: quia ecce veniet & non tardabit. *Ant.* Conſolamini, conſolamini, popule meus, dicit Deus veſter. *Ant.* Lætamini cum Jeruſalem, & exultate in ea, omnes qui diligitis eam in æternum. *Ant.* Docebit nos de viis ſuis Dominus, & ambulabimus in ſemitis ejus.

Feria ſexta.

Antiph. Dies Domini ſicut fur ita in nocte veniet, & vos eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. *Ant.* Quomodo fiet iſtud, Angelus Dei, quia virum in concipiendo non pertuli?

Sabbato.

Antiph. Audiſti Maria Virgo, Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. *Ant.* Hoc eſt teſtimonium quod perhibuit Johannes: Qui poſt me venit, ante me factus eſt. *Ant.* Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis. *Ant.* Dabit ei Dominus Sedem David. Patris ſui, & regnabit in æternum. *Ant.* Ecce Virgo concipiet & pariet filium: & vocabitur nomen ejus Emmanuel. *Ant* Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete, Dominus enim prope eſt. *Ant.* Venite, aſcendamus ad montem Domini, quia de Sion exivit lex, & verbum Domini de Jeruſalem.

Reſp. in Dominica quarta.

Reſp. Canite tuba in Sion; vocate gentes, annuntiate populis, & dicite: Ecce Deus Salvator noſter adveniet. *Verſ.* A ſolis ortu & occaſu. Salvator. *Reſp.* Octava-decima die decimi menſis jejunabitis, dicit Dominus, & mittam vobis Salvatorem & propugnatorem pro vobis, qui vos præcedat, & introducat in terra quam juravi patribus veſtris. *Verſ.* Ego ſum Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Ægypti. *Reſp.* Non auferetur ſceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. *Verſ.* Pulchriores ſunt oculi ejus vino, & dentes ejus lacte candidiores. Et ipſe. *Reſp.* Me oportet minui, illum autem creſcere: Qui poſt me venit, ante me factus eſt: cujus non ſum dignus corrigiam calciamenti ejus ſolvere. *Verſ.* Hoc eſt teſtimonium quod perhibuit Johannes. Qui. *Reſp.* Ecce jam venit plenitudo * temporum, in quo miſit Deus filium ſuum in terris natum de Virgine, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant rediA meret. *Verſ.* Prope eſt ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur. Ut eos. *Reſp.* Virgo Iſrael revertere in civitatibus tuis, Uſquequo dolens averteris? Generabis Dominum Salvatorem oblationem novam in terra: Ambulabunt homines in ſalvatione. *Verſ.* A ſolis ortu. Ambulabunt. *Reſp.* Juravi, dicit Dominus, * ut ultra jam iraſcar ſuper terram: Montes & colles ſuſcipiant juſtitiam meam. Ecce firmamentum pacis erit in Jeruſalem. *Verſ.* A ſolis ortu. Suſcipiant. *Reſp.* Non diſcedimus a te, vivificabis nos, Domine, & nomen tuum invocabimus. Oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus. *Verſ.* Domine Deus virtutum, converte nos. Oſtende. *Reſp.* Intuemini quantus ſit iſte qui B ingreditur ad ſalvandas gentes: ipſe eſt ſol juſtitiæ, cujus generatio non habet finem. *Verſ.* Ecce * dominabuntur a mari uſque ad mare. Cujus generatio.

Al.
dominabitur.

In Matutinis Laudibus.

Antiph. Canite tuba in Sion, quia prope eſt dies Domini. Ecce veniet ad ſalvandum nos, alleluia, alleluia. *Ant.* Ecce veniet deſideratus cunctis gentibus, & replebitur gloria domus Domini, alleluia. *Antiph.* Erunt prava in directa & aſpera in vias planas. Veni, Domine, & noli tardare, alleluia. *Ant.* Dominus veniet, occurrite illi, dicentes: magnum C principium & regni ejus non erit finis: Deus fortis, dominator, Princeps pacis, alleluia, alleluia. *Ant.* Omnipotens ſermo tuus, Domine, a regalibus ſedibus venit, Alleluia. *Ant.* Exulta ſatis, filia Sion, quia ecce Rex tuus venit tibi juſtus & Salvator, alleluia. *Ant.* Ecce concipies in utero & paries filium, & vocabis nomen ejus Jeſum. Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur.

In Evangelio.

Antiph. Ecce Deus noſter, expectamus eum, & ſalvabit nos, alleluia. *Ant.* Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus alleluia. *Ant.* Ex quo facta eſt vox ſalutationis tuæ D in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo, alleluia. *Ant.* Eſtote parati, ſimiles hominibus expectantibus Dominum, quando revertatur ad nuptias.

Reſponſoria infra eamdem Hebdom.

Reſp. Clama in fortitudine, qui annuntias pacem; dic civitatibus Judæ & habitatoribus Sion: ecce Deus noſter quem expectabamus adveniet. *Verſ.* Ecce dominator Dominus. Quem. *Reſp* Orietur ſtella ex Jacob, & exurget homo de Iſrael; & confringet omnes duces alienigenarum. Et erit omnis terra poſſeſſio ejus. *Verſ.* A ſolis ortu. *Reſp.* E Egredietur Dominus, & præliabitur contra gentes, & ſtabunt pedes ejus ſupra montes olivarum ad Orientem. *Verſ.* Ex Sion ſpecies decoris. Et ſtabunt. *Reſp.* Præcurſor pro nobis ingreditur * agnum ſine macula ſecundum ordinem Melchiſedech, Pontifex factus eſt in æternum, & in ſeculum ſeculi. *Verſ.* Ecce dominator Dominus. Pontifex. *Reſp.* Videbunt gentes juſtum tuum, & cuncti Reges inclytum tuum. Et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit. *Verſ.* Ecce dominator Dominus. Quod os. *Reſp.* Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deſerti, ad montem filiæ Sion. *Verſ.* Ex Sion ſpecies. De petra. *Reſp.* Germinaverunt campi eremi, germen odoris Iſrael; quia ecce Deus noſter cum virtute ve-

Agnum

temporis.

tus eſt Salvator, alleluia. *Ant.* Virgo hodie fidelis, A et ſi verbum genuit incarnatum, Virgo manſit & poſt partum, quem laudantes omnes dicimus: Benedicta tu in mulieribus. *Ant.* Gaudeamus omnes fideles: Salvator noſter natus eſt in mundo: Hodie proceſſit * proli magnifici germinis, et perſeverat pudor virginitatis, alleluia. *Ant.* Hodie Chriſtus natus eſt. *Ant.* Hodie intacta. *Ant.* Magnum nomen Domini.

* Ide eſt, pro-fus.

Ad Tertiam.

Reſp. Puer natus eſt nobis, alleluia, alleluia. *Verſ.* Et filius datus eſt nobis, alleluia, alleluia. *Verſ.* Tecum principium.

Ad Sextam.

Reſp. Verbum caro factum eſt, alleluia, alleluia. *Verſ.* Et habitavit in nobis, alleluia, alleluia. *Verſ.* Verbum caro factum eſt.

Ad Nonam.

Reſp. Notum fecit Dominus, alleluia, alleluia. *Verſ.* Salutare ſuum, alleluia, alleluia. *Verſ.* Ipſe invocavit me.

Ad Veſp.

Reſp. Benedictus qui venit in nomine Domini. *Verſ.* Deus Dominus, et illuxit nobis, alleluia, alleluia. *Verſ.* Verbum caro factum eſt.

In Vigilia Sancti Stephani Mart. ad Invit.

Antiph. Regem martyrum Dominum. *Antiph.* Beatus vir qui in lege Domini meditatur, voluntas ejus permanet die ac nocte, et omnia quæcumque faciet ſemper proſperabuntur. * *Pſal.* Ipſum. *Ant.* Beatus iſte Sanctus, qui confiſus eſt in Domino, prædicavit præceptum Domini, conſtitutus eſt in monte ſancto ejus. *Pſal.* Quare fremuerunt gentes. D *Ant.* Tu es gloria mea, tu es ſuſceptor meus, Domine, tu exaltans caput meum; et exaudiſti me de monte ſancto tuo. *Pſal.* Domine, quis habitabit. *Verſ.* Voce mea.

* Idest, idem Pſalmus, Beatus vir.

Reſp. unde ſupra.

Reſp. Lapidabant Stephanum invocantem et dicentem: Domine Jeſu, accipe ſpiritum meum, et ne ſtatuas illis hoc peccatum. *Verſ.* Poſitis autem genibus Stephanus orabat, dicens: Domine Jeſu. *Reſp.* Videbant omnes Stephanum, qui erant in concilio, et intuebantur vultum ejus, tamquam vultum Angeli ſtantem inter illos. *Verſ.* Stephanus autem plenus gratia et veritatis, faciebat prodigia et ſigna magna in populo. Et intuebantur. *Reſp.* Video cælos apertos, et Jeſum ſtantem a dextris virtutis Dei. Domine Jeſu, accipe ſpiritum meum, et ne ſtatuas illis hoc peccatum, quia neſciunt quid faciunt. *Verſ.* Ejicientes eum extra civitatem lapidabant Stephanum invocantem et dicentem: Domine Jeſu.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Invocantem exaudivit Dominus Sanctum ſuum; Dominus exaudivit eum & conſtituit eum in pace. *Pſal.* Cum invocarem. *Ant.* Lætentur omnes qui ſperant in te, Domine, quoniam tu benedicis juſto. Scuto bonæ voluntatis coronaſti eum. *Pſal.* Verba mea. *Ant.* Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra. Quia gloria et honore coronaſti Sanctum tuum, et conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. *Pſal.* Ipſum. *Verſ.* Gloria et honore.

Reſponſoria.

Reſp. Stephanus plenus gratiæ et veritatis, faciebat prodigia et ſigna magna in populo. *Verſ.* Stephanus vidit cælos apertos, vidit, & introivit. Faciebat. *Reſp.* Stephanus, ſervus Dei quem lapidabant Judæi, vidit cælos apertos, vidit et introivit; beatus homo, cui cæli patebant. *Verſ.* Stephanus autem plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et ſigna magna in populo. Beatus homo cui. *Reſp.* Heſterna die Dominus natus eſt in terris, ut Stephanus naſceretur in cælis; ingreſſus eſt Dominus mundum, ut Stephanus ingrederetur in cælis. *Verſ.* B Stephanus vidit cælos apertos, vidit et introivit. Ingreſſus.

In tertio Nocturno.

Antiph. Domine iſte ſanctus habitabit in tabernaculo tuo, operatus eſt juſtitiam, requieſcet in monte ſancto tuo. *Pſal.* Domine quis. *Ant.* Vitam petiit a te, et tribuiſti ei, Domine; gloriam et magnum decorem impoſuiſti ſuper eum. Poſuiſti in capite ejus coronam de lapide pretioſo. *Pſal.* Domine, in virtute. *Ant.* Hic accipiet benedictionem a Domino, et miſericordiam a Deo Salutari ſuo: quia hæc eſt generatio quærentium Dominum. C *Pſal.* Domini eſt terra. *Verſ.* Poſuiſti, Domine.

Reſp. unde ſupra.

Reſp. Intuens in cælum beatus Stephanus vidit gloriam Dei, et ait: ecce video cælos apertos, et filium hominis ſtantem a dextris virtutis Dei. *Verſ.* Vidit B. Stephanus cælos apertos, vidit et introivit. Ecce video. *Reſp.* Impii ſuper juſtum jacturam fecerunt, ut eum morti traderent; at ille gaudens ſuſcepit lapides, ut mereretur accipere coronam gloriæ. *Verſ.* Stephanus autem plenus gratia et fortitudine faciebat prodigia, et ſigna magna in populo. Ut mereretur. *Reſp.* Stephanus vidit cælos apertos, vidit et introivit, beatus homo cui cæli patebant. *Verſ.* Poſitis autem genibus, Stephanus orabat, dicens: Domine Jeſu Chriſte, accipe Spiritum meum. Beatus homo. *Reſp.* Impetum fecerunt unanimes in eum, ejecerunt eum extra civitatem invocantem et dicentem: Domine, accipe ſpiritum meum. *Verſ.* Poſitis autem genibus Stephanus orabat, dicens: Domine. *Reſp.* Lapides torrentis illi dulces fuerunt: ipſum ſequuntur omnes animæ juſtæ. *Verſ.* Juſtum deduxit Dominus per vias rectas, et oſtendit illi regnum Dei. Ipſum. *Reſp.* Patefactæ ſunt januæ cæli Chriſti martyri beato Stephano, qui in numero Sanctorum inventus eſt primus; et ideo triumphat in cælis coronatus. *Verſ.* Vidit beatus Stephanus cælos apertos, vidit et introivit. Et ideo.

Antiph. in Matutinis.

Antiph. Lapidaverunt Stephanum, et ipſe invocabat Dominum, dicens: ne ſtatuas illis hoc peccatum. *Ant.* Lapides torrentis illi dulces fuerunt: ipſum ſequuntur omnes animæ juſtæ. *Ant.* Adhæſit anima mea poſt te, quia caro mea lapidata eſt pro te, Deus meus. *Ant.* Stephanus vidit cælos apertos, vidit, & introivit; beatus homo cui cæli pate- E bant. *Ant.* Ecce video cælos apertos, & Jeſum ſtantem a dextris Dei.

In Evangelio.

Antiph. Stephanus autem plenus gratia & veritate, faciebat ſigna magna in populo. *Ant.* Poſitis geni-

genibus Stephanus orabat dicens: Domine Jeſu Chriſto, ne ſtatuas illis hoc peccatum. *Ant.* Impii ſuper juſtum jacturam fecerunt, ut eum morti traderent: at ille gaudens ſuſcepit lapides, ut mereretur accipere coronam gloriæ, alleluia. *Ant.* Dicit Dominus, Saule, Saule, quid me perſequeris? Martyrem meum Stephanum ego te faciam ſervo meo. *Ant.* Stephanus ſervus Dei quem lapidabant Judæi, vidit cælos apertos, vidit & introivit, beatus homo cui cæli patebunt. *Ant.* Impetum fecerunt unanimiter in eum, & ejicientes eum extra civitatem lapidabant invocantem & dicentem: Domine, ſuſcipe ſpiritum meum. *Ant.* Sepelierunt Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum ſuper eum. *Ant.* Patefactæ ſunt januæ cæli Chriſti martyri beato Stephano, alleluia.

In Vigilia Sancti Johannis Evangeliſtæ ad Veſp.

Verſ. In omnem terram. *Ant.* Valde honorandus eſt beatus Johannes, qui ſupra pectus Domini in cœna recubuit.

Ad Invitator.

Antiph. In ſanctorum confeſſorum.

In primo Nocturno.

Antiph. In omnem terram. *Pſal.* Cæli enarrant. *Ant.* Clamaverunt. *Pſal.* Benedicam Dominum. *Ant.* Conſtitues eos principes. *Pſalm.* Eructavit. *Veſp.* In omnem terram.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Valde honorandus eſt beatus Joannes, qui ſupra pectus Domini in cœna recubuit: cui Chriſtus in cruce matrem Virginem virgini commendabat. *Verſ.* Mulier, ecce filius tuus: ad diſcipulum autem: ecce mater tua. Cui Chriſtus *Reſp.* In illa die ſuſcipiam te, ſervo meus, & ponam te ſicut ſignaculum in conſpectu meo; quoniam ego elegi te, dicit Dominus. *Verſ.* In tribulatione invocaſti me: exaudivi te, & liberavi te. Quoniam ego. *Reſp.* Qui vicerit, faciam illum columnam in templo meo, dicit Dominus, & ſcribam ſuper eum nomen * tuum, & nomen civitatis novæ Jeruſalem. *Verſ.* In illum diem ſuſcipiam te, * ſervo meo. Et ſcribam.

* meum.
* Servo meus.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham. *Pſalm.* Omnes gentes. *Ant.* Dediſti hereditatem timentibus nomen tuum, Domine. *Pſalm.* Exaudi, Deus, deprecationem. *Ant.* Annuntiaverunt opera Dei, & facta ejus intellexerunt. *Pſal.* Exaudi, Deus, orationem. *Verſ.* Dediſti hereditatem.

Reſponſoria.

Reſp. Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus quia verum eſt teſtimonium ejus. *Verſ.* Valde honorandus eſt beatus Johannes, qui ſupra pectus Domini in cœna recubuit. *Reſp.* Ecce honorandus es in conſpectu meo. Coronavi te, dicit Dominus, noli timere, quia tecum ſum ſemper & adjuvi te. *Verſ.* In tribulatione. *Reſp.* Iſte eſt Johannes, qui ſupra pectus Domini in cœna recubuit. Beatus Apoſtolus, cui revelata ſunt ſecreta cæleſtia. *Verſ.* Iſte eſt Johannes, cui Chriſtus in cruce. *Verſ.* Ecce puer meus electus quem elegi; poſui ſuper eum Spiritum meum. Beatus.

In tertio Nocturno.

Antiph. Exaltabunt cornua juſti, allel. *Pſalm.* Confitebimur. *Ant.* Lux orta eſt juſto, allel. rectis corde, alleluia, alleluia. *Pſalm.* Dominus regnavit, exultet. *Ant.* Cuſtodiebant teſtimonia ejus & præcepta ejus, alleluia. *Pſal.* Dominus regnavit, iraſcantur. *Verſ.* Annuntiaverunt opera ejus.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſponſ. Iſte eſt Joannes, cui Chriſtus in cruce Matrem Virginem virgini commendabat. *Verſ.* Mulier, ecce filius. *Reſp.* In medio Eccleſiæ aperuit os ejus, & implevit eum Dominus Spiritu ſapientiæ & intellectus. *Verſ.* Miſit Dominus manum ſuam, & tetigit os ejus. Et implevit. *Reſp.* Cibavit illum panem vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potavit illum: & * exultavit eum apud proximos ſuos. *Verſ.* In medio Eccleſiæ aperuit os ejus. Et exultavit. *Reſp.* Ecce ego. *Reſp.* Tollite. *Reſp.* Fuerunt.

* Exaltavit.

Antiphona in Matutinis Laudibus.

Antiph. Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibuit: ſcimus quia verum eſt teſtimonium ejus. *Ant.* Hic eſt diſcipulus meus, ſic eum volo manere donec veniam. *Ant.* Ecce puer meus electus quem elegi, poſui ſuper eum ſpiritum meum. *Ant.* Sunt de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis in regno ſuo. *Ant.* Sic eum volo manere donec veniam. *Verſ.* Juſtus ut palma florebit.

In Evangelio.

Antiph. In medio Eccleſiæ. *Ant.* Iſte eſt Johannes, qui ſupra pectus Domini in cœna recubuit: beatus Apoſtolus cui revelata ſunt ſecreta cæleſtia. *Antiph.* Iſte eſt Johannes, qui ſupra pectus Domini in cœna recubuit, quem diligebat Jeſus. *Antiph.* Iſte eſt Johannes, cui Chriſtus in cruce Matrem Virginem commendabat. *Ant.* Virgo eſt electus a Domino, atque inter ceteros magis dilectus, allel. *Ant.* Virgo electus a Domino * virtu ævum permanſit, allel.

* Virgo.

In Vigilia Innocentium ad Veſp.

Verſ. Juſtorum animæ. *Antiph.* Iſtorum eſt enim regnum cælorum, qui contemſerunt vitam mundi, & pervenerunt ad præmia regni, & laverunt ſtolas ſuas in ſanguine agni.

Ad Invitator.

Antiph. Mirabilem Dominum. *Ant.* Regem martyrum.

In primo Nocturno.

Antiph. In lege Domini fuit voluntas ejus die ac nocte. *Pſalm.* Beatus vir. *Ant.* Prædicans præceptum Domini, conſtitutus eſt in monte ſancto ejus. *Pſal.* Quare fremuerunt. *Ant.* Voce mea ad Dominum clamavi, & exaudivit me de monte ſancto ſuo. *Pſal.* Domine, quid multiplicati ſunt. *Verſ.* Voce mea.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Sub altare Dei audivi voces occiſorum: quare non defendis ſanguinem noſtrum? & acceperunt divinum reſponſum: adhuc ſuſtinete modicum, donec impleatur numerus fratrum veſtrorum. *Verſ.* Vidi ſub altare Dei animas Sanctorum, propter verbum Domini quod habebant, & clara

voce

voce dicebant. Quare non. *Reſp.* Effuderunt ſanguinem Sanctorum velut aquam in circuitu Jeruſalem, & non erat qui ſepeliret. *Verſ.* Vindica, Domine, ſanguinem ſervorum tuorum qui effuſus eſt. In circuitu. *Reſp.* Adoraverunt viventem in ſecula ſeculorum, mittentes coronas ſuas ante thronum Domini Dei ſui. *Verſ.* Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. Mittentes.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Filii hominum, ſcitote quia Dominus Sanctum ſuum mirificavit. *Pſal.* Cum invocarem. *Ant.* Scuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti eum, Domine. *Pſal.* Verba mea. *Ant.* In univerſa terra gloria & honore coronaſti eos. *Pſal.* Domine, Dominus noſter. *Verſ.* Gloria & honore.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Iſti ſunt Sancti qui paſſi ſunt propter te, Domine: vindica eos quia clamant ad te tota die. *Verſ.* Vindica, Domine, ſanguinem. *Reſp.* Ecce vidi agnum ſtantem ſupra montem Sion, & cum eo Sanctorum millia. Et habebant nomen ejus, & nomen patris ejus ſcriptum in frontibus ſuis. *Verſ.* In excelſo throno vidi ſedere virum. *Reſp.* Ambulabunt mecum in albis, quoniam digni ſunt: & non delebo nomina eorum de libro vitæ. *Verſ.* Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt. Et non.

In tertio Nocturno.

Antiph. Juſtus Dominus, & juſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus ejus. *Pſal.* In Domino confido. *Ant.* Habitabit in tabernaculo tuo, requieſcet in monte ſancto tuo. *Pſal.* Domine, quis habitabit. *Ant.* Sanctis qui in terris ſunt ejus, mirificavit omnes voluntates in eis. *Pſal.* Conſerva me.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Iſtorum eſt enim regnum cælorum qui contemſerunt vitam mundi, & pervenerunt ad præmia regni, & laverunt ſtolas ſuas in ſanguine agni. *Verſ.* Iſti ſunt qui venerunt ex magna tribulatione, & laverunt. *Reſp.* Centum quadraginta quatuor millia, qui emti ſunt de terris; hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim permanſerunt: ideo regnant cum Deo, & agnus Dei cum illis. *Verſ.* Vidi ſupra montem Sion, agnum ſtantem, & cum eo centum quadraginta quatuor millia. Hi ſunt. *Verſ.* Vidi Angelum Dei volantem. *Reſp.* Viri ſancti. *Reſp.* Tradiderunt corpora. *Reſp.* Verbera carnificum. *Reſp.* Hæc eſt vera fraternitas, *Reſp.* Sancti mei, qui.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Herodes iratus occidit multos pueros in Bethlehem Judæ, civitate David. *Ant.* Angeli eorum ſemper vident faciem Patris. *Ant.* Vox in Rama audita eſt, ploratus & ululatus, Rachel plorans filios ſuos. *Ant.* Sub throno Dei omnes Sancti clamant: vindica ſanguinem noſtrum, Deus noſter. *Ant.* Cantabant Sancti canticum novum, ante ſedem Dei, & reſonabat terra in voces illorum. *Verſ.* Juſti autem.

In Evangelio.

Antiph. Sinite parvulos venire ad me; talium eſt enim regnum cælorum. *Ant.* Laverunt ſtolas ſuas, & candidas eas fecerunt in ſanguine agni. *Ant.* A bimatu & infra, occidit multos pueros Herodes propter Dominum. *Ant.* Ambulabunt mecum in albis, quoniam digni ſunt; & non delebo nomina eorum de libro vitæ. *Ant.* Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt: & ſequuntur agnum quocumque ierit. *Ant.* Innocentes pro Chriſto infantes occiſi ſunt. Ab iniquo Rege lactantes interfecti ſunt, Ipſum laudantes agnum ſine macula, & dicunt ſemper; Gloria tibi, Domine. *Ant.* Hi emti ſunt ex hominibus primitiæ Deo & agno, & in ore ipſorum non eſt inventum mendacium.

In Vigilia Octavas Domini ad Veſp.

Verſ. Tamquam Sponſus. *Ant.* O admirabile commercium! Creator generis humani animatum corpus ſumens, de Virgine naſci dignatus eſt. Et procedens homo ſine ſemine, largitus eſt nobis ſuam deitatem.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem natum Dominum venite adoremus. *Ant.* Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te. *Pſal.* Quare fremuerunt. *Ant.* In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tamquam Sponſus procedens de thalamo ſuo. *Pſal.* Cæli enarrant. *Ant.* Elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. *Pſal.* Domini eſt terra.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Speciosus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis. *Pſal.* Eructavit. *Ant.* Homo natus eſt in ea, ipſe fundavit eam Altiſſimus. *Pſal.* Fundamenta. *Ant.* Exultabunt omnia ligna ſilvarum ante faciem Domini, quoniam venit. *Pſal.* Cantate Domino.

In tertio Nocturno.

Antiph. In principio & ante ſecula, Deus erat verbum; ipſe natus eſt hodie Salvator mundi. *Pſal.* Dominus regnavit. 1. *Ant.* Ante luciferum genitus, & ante ſecula Dominus Salvator noſter, hodie naſci dignatus eſt. *Pſal.* Cantate Domino. 2. *Ant.* Nato Domino Angelorum chorus canebat dicens: Salus Deo noſtro ſedenti ſuper thronum & agno. *Pſal.* Dominus regnavit 2.

Antiph. in Matutinis.

Antiph. O admirabile commercium! *ut ſuprà.* *Antiph.* Quando natus es ineffabiliter ex Virgine, tunc impletæ ſunt ſcripturæ: ſicut pluvia in vellus deſcendiſti, ut ſalvum faceres genus humanum; te laudamus, Deus noſter. *Ant.* Rubum quem viderat Moiſes incombuſtum, conſervatam agnovimus tuam laudabilem virginitatem. Dei genitrix, intercede pro nobis. *Ant.* Germinavit radix Jeſſe, orta eſt ſtella ex Jacob, Virgo peperit Salvatorem, Te laudamus, Dei genitrix. *Ant.* Ecce Maria genuit nobis Salvatorem, quem Johannes vidit & exclamabat dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, alleluia. *Ant.* Mirabile myſterium declaratur hodie: innovantur naturæ, Deus homo factus eſt, * in quo fuit permanſit, & quod non erat aſſumſit, non commixtionem paſſus, neque diviſionem. *Ant.* Magnum hereditatis myſterium: templum Dei factus eſt uterus neſcienti * viro. Non eſt pollutus ex eo carnem aſſumens. Omnes gentes venient dicentes: gloria tibi Domine. *Ant.* Beatus venter. *Ant.* Qui de terra

* id quod fuit.
* utero.

ra eſt, de terra loquitur: qui de cælo venit, ſuper omnes eſt. Et quod vidit & audivit, hoc teſtatur: & teſtimonium ejus nemo accepit; qui autem acceperit ejus teſtimonium ſignatum, quia Deus verax eſt, allel.

In Vigilia Epiphaniæ Domini ad Veſp.

Verſ. Omnes de Saba venient. *Ant.* Venit lumen tuum, Jeruſalem; & gloria Domini ſuper te orta eſt: & ambulabunt gentes in lumine tuo, alleluia.

Antiph. in primo Nocturno.

Antiph. Afferte Domino, Filii Dei, adorate Dominum in aula ſancta ejus. *Pſalm.* Ipſum. *Ant.* Pſallite Deo noſtro, pſallite: pſallite Regi noſtro, pſallite ſapienter. *Pſal.* Omnes gentes. *Ant.* Omnis terra adoret te, & pſallat tibi, pſalmum dicat nomini tuo, Domine. *Pſal.* Jubilate. *Verſ.* Omnis terra adoret te Deus.

Reſponſoria.

Reſponſ. Hodie in Jordane baptizato Domino aperti ſunt cæli: & ſicut columba ſuper eum ſpiritus manſit, & vox Patris intonuit: hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. *Verſ.* Cæli aperti ſunt, & vox Patris audita eſt. Hic eſt filius. *Reſp.* Omnes de Saba venient aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes, alleluia, alleluia, alleluia. *Verſ.* Reges Tharſis & Inſulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent, alleluia. *Reſp.* Stella quam viderant Magi in Oriente antecedebat eos, donec venirent ad locum ubi puer erat. Videntes autem eam gaviſi ſunt gaudio magno. *Verſ.* Et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus, & procidentes adoraverunt eum. Gaviſi ſunt.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Reges Tharſis & Inſulæ munera offerent Regi Domino. *Pſal.* Deus, judicium tuum. *Ant.* Omnes gentes quaſcumque feciſti venient, & adorabunt coram te, Domine. *Pſal.* Inclina, Domine. *Ant.* Venite adoremus eum, quia ipſe eſt Dominus Deus noſter. *Pſal.* Venite exultemus.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Interrogabat Magos Herodes: quod ſignum vidiſtis ſuper natum Regem? Stellam magnam fulgentem, cujus ſplendor illuminat mundum; & nos cognovimus, & venimus adorare Dominum. *Verſ.* Magi veniunt ab Oriente inquirentes faciem Domini, & dicentes. Et nos. *Reſp.* Illuminare, illuminare, Jeruſalem: venit lux tua; & gloria Domini ſuper te orta eſt. *Verſ.* Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui. Et gloria. *Reſp.* Magi veniunt ab Oriente Jeroſolymam quærentes & dicentes: ubi eſt qui natus eſt, cujus ſtellam vidimus, & venimus adorare Dominum. *Verſ.* Magi veniunt ab Oriente inquirentes faciem Domini & dicentes. Ubi eſt.

In tertio Nocturno.

Antiph. Fluminis impetus lætificat, alleluia, civitatem Dei, alleluia. *Pſal.* Deus noſter. *Ant.* Adorate Dominum, allel. in aula ſancta ejus, alleluia, alleluia. *Pſal.* Cantate 1. *Ant.* Adorate Dominum, allel. omnes Angeli ejus, alleluia, alleluia. *Pſal.* Dominus regnavit 1.

Reſponſoria.

Reſp. Tria ſunt munera pretioſa quæ obtulerunt Magi Domino in die iſta; & habent in ſe divina myſteria: in auro ut oſtendatur regis potentia, in thure Sacerdotem magnum conſidera, & in myrrha Dominicam ſepulturam. *Verſ.* Reges Tharſis, *ut ſupra.* *Reſp.* Dies ſanctificatus illuxit nobis: venite, gentes, & adorate Dominum, quia hodie apparuit lux magna in terra. *Verſ.* Venite adoremus eum, quia ipſe eſt Dominus Deus noſter. Quia hodie. *Reſp.* Videntes ſtellam Magi gaviſi ſunt gaudio magno, & intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus: & procidentes adoraverunt eum, & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera aurum, thus, & myrrham. *Verſ.* Reges Tharſis. Aurum. *Reſp.* Hic eſt dies præclarus, in quo Salvator mundo apparuit; quem Prophetæ prædixerunt, Angeli adoraverunt: cujus ſtellam Magi videntes gaviſi ſunt; & munera ei obtulerunt. *Verſ.* Et intrantes domum. Et munera. *Reſp.* De paradiſo vocatus currit cum gaudio, interrogatus ab avis. Quid feſtinas, Jordanis? Ut Chriſtus baptizetur, & Johannes coronetur. *Verſ.* Quid eſt tibi mare quod fugiſti, & tu Jordanis quia converſus es retrorſum? Ut Chriſtus. *Reſp.* Hodie cæli aperti ſunt, & mare dulce factum eſt. Terra exultat, montes & colles lætantur, quia a Johanne in Jordane Chriſtus baptizatus eſt. *Verſ.* Quid eſt tibi mare: *Reſp.* In columbæ ſpecie Spiritus ſanctus viſus eſt, paterna vox audita eſt: hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui: ipſum audite. *Verſ.* Vox Domini ſuper aquas, Deus majeſtatis intonuit, Dominus ſuper aquas multas. Paterna. *Verſ.* Cæli aperti ſunt. *Reſp.* Paſtores præ claritate luminis non intuebantur videre Angelum; magis turbabantur. Et facta eſt vox de cælo dicens: nolite timere; pax vobiſcum. Ego ſum Gabriel Angelus ad Virginem miſſus. *Verſ.* Annuntio vobis gaudium magnum quod erit omni populo. Ego ſum. *Reſp.* Stella fulgens in Oriente, Occurrunt Regi offerentes ei theſaurum magnum, aurum, thus, & myrrham. *Verſ.* Reges Tharſis. *Reſp.* Rex magnus natus eſt in Iſrael, & venerunt Reges terræ adorare eum. Et obtulerunt ei munera aurum, thus, & myrrham. *Verſ.* Et intrantes domum. *ut ſupra.* Et obtulerunt.

Antiphonæ in Matutinis Laudibus.

Antiph. Ante luciferum genitus, & ante ſecula, Dominus Salvator noſter hodie mundo apparuit. *Ant.* Tria ſunt munera quæ obtulerunt Magi Domino, aurum, thus, & myrrham, Filio Dei, Regi magno, alleluia. *Ant.* Apertis theſauris ſuis, obtulerunt Magi Domino, aurum, thus, et myrrham, alleluia. *Ant.* Maria et flumina, benedicite Domino, hymnum dicite, fontes, Domino, alleluia. *Ant.* Magi viderunt ſtellam, dixerunt ad invicem: hoc ſignum magnum Regis eſt; eamus et inquiramus eum, et offeramus ei munera, aurum, thus, et myrrham. *Verſ.* Omnes de Saba venient.

In Evangelio.

Antiph. Hodie cæleſti ſponſo juncta eſt Eccleſia, quoniam in Jordane lavit Chriſtus ejus crimina. Currunt cum muneribus Magi ad regales nuptias, et ex aqua facto vino lætantur convivæ, alleluia. *Ant.* Ordines Angelorum videntes inviſibilem venientem in aquis, timore perterriti cogitabant, quomodo inviſibilis Deus formam ſervi ſuſcepit, et appareſcens mundum illuminavit. Benedictus es, Domine Deus Iſrael. *Ant.* Clamabat

Io-

Johannes ad Dominum: tibi flectunt genu cœleſtium, terreſtrium, quomodo in me flectis verticem? Si enim præcipis Angelis, baptizabunt. *Ant.* Ipſi enim ex pennis cooperient vultus ſuos. Nam ego quomodo auſus? non poſſum, o Domine; formido, miſericors. Et iterum compellit me juſſio tua irreprehenſibilis, Domine, gloria tibi. *Ant.* Videntes ſtellam Magi gaviſi ſunt gaudio magno; & intrantes domum obtulerunt Domino aurum, thus, & myrrham. *Ant.* Stella iſta ſicut flamma coruſcat, & Regem Regum Deum demonſtrat. Magi eam viderunt, & Regi munera obtulerunt. *Ant.* Stella quam viderant Magi, antecedebat eos, donec veniret ſupra ubi erat puer. *Ant.* Ab Oriente venerunt Magi in Bethlehem adorare Dominum; & apertis theſauris ſuis, pretioſa munera obtulerunt, aurum ſicut regi magno; thus ſicut * Dominum verum; myrrha ſepulcura ejus, alleluja. *Ant.* Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, alleluja, alleluja. *Ant.* Omnes nationes venient a longe portantes munera ſua, alleluia. *Ant.* Admoniti Magi in ſomnis ab Angelo, per aliam viam reverſi ſunt in regionem ſuam. *Ant.* Vidimus ſtellam ejus in Oriente, & venimus cum muneribus, adorare Dominum. *Ant.* Magi viderunt ſtellam, obtulerunt Domino aurum, thus & myrrham. * *Ant.* Lux de luce apparuiſti, Chriſte, cui Magi munera offerunt, alleluia, alleluia, alleluia. *Ant.* Venient ad te qui detrahebant tibi, & adorabunt veſtigia pedum tuorum.

* Domino vero.

* Deeſt in antiph. in mſ.

Antipo. in Octavas Theophaniæ ad Matut.

Antiph. Veterem hominem renovans Salvator venit ad baptiſmum, ut naturæ quæ corrupta eſt, per aquam recuperaret * incorruptibili, veſtem circumamictans nobis. *Ant.* Te qui in ſpiritu & igne purificas humana contagia, Deum & Redemtorem omnes glorificamus. *Ant.* Baptiſta contremiſcit & non audet tangere Sanctum tuum, ſed clamat cum tremore: ſanctifica me Salvator. *Ant.* Caput Draconis Salvator contrivit in Jordane flumine; ab ejus poteſtate omnes eripuit. *Ant.* Magnum myſterium declaratur hodie, quia Creator omnium in Jordane expurgat noſtra facinora. *Ant.* Præcurſor Johannes exultat cum in Jordane baptizato Domino facta eſt orbis terrarum exultatio, facta eſt peccatorum noſtrorum remiſſio ſanctificans aquas. Ipſi omnes clamemus, miſerere nobis. *Ant.* Baptizat miles Regem, ſervus Dominum ſuum, Johannes Salvatorem. Aqua Jordanis ſtupuit, columba proteſtata eſt, paterna vox audita eſt, hic eſt filius meus. *Ant.* Cæli aperti ſunt ſuper eum; & vox facta eſt de cælo dicens: hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui. *Ant.* Vox de cælo ſonuit, & vox Patris audita eſt: hic eſt filius meus in quo mihi complacui, ipſum audite.

* Forte incorruptibili...

Antiph. ad Crucem vel ad Fontes.

Antiph. Aqua comburit peccatum hodie, apparens liberator & rorat omnem mundum divinitatis ope. *Ant.* Pater de cælo filium teſtificat, Spiritus ſancti præſentia advenit, unum edocens qui baptizatur Chriſtus. *Ant.* Baptizatur Chriſtus & ſanctificatur omnis mundus, & tribuit nobis remiſſionem peccatorum. Aqua & Spiritu omnes purificamur. *Ant.* Super ripam Jordanis ſtabat beatus Johannes; indutus eſt ſplendore baptizans Salvatorem. Baptiza me, Johannes. Baptizo, benedico te: & tu Jordanis congaudens ſuſcipe me. *Ant.* Peccati * aculeo conteretur hodie, baptizato Domino: & nobis data eſt regeneratio. *Ant.* Fontes aquarum ſanctificati ſunt, Chriſto apparente in gloria orbis terrarum. Haurite aquas de fonte Salvatoris: ſanctificavit enim nunc omnem creaturam Chriſtus Deus noſter. *Ant.* Chriſto datus eſt principatus, & honor regni. Omnis populus, tribus, & linguæ ſervient ei in æternum. *Ant.* Prædicator veritatis timorem ſupplex præceptum Domini ſine peccato baptizare dubitabat, & ad eum reſpondebat: te Redemtorem ſcio; tu me, Salvator, ſanctifica cum * eos, qui in fide ſunt, clamant tibi: Benedictus es, Domine Deus noſter.

* aculeus.

* cit.

Antiph. in Evangelio per Dominicas.

Dominica prima poſt Epiph.

Antiph. Fili, quid feciſti nobis ſic? Ego & Pater tuus dolentes quærebamus te. Quid eſt quod me quærebatis? Neſciebatis quia in his quæ Patris mei ſunt oportet me eſſe. *Ant.* Puer Jeſus proficiebat ætate & ſapientia coram Deo & hominibus.

Dominica ſecunda.

Antiph. Nuptiæ factæ ſunt in Cana Galileæ, & erat ibi Jeſus cum Maria matre ejus. *Ant.* Deficiente vino juſſit Jeſus implere hydrias * aquas, quæ in vino converſæ ſunt, alleluia. *Ant.* Omnis homo primum. *Ant.* Hoc ſignum fecit Jeſus primum coram diſcipulis ſuis. *Ant.* Quid mihi & tibi eſt mulier? Nondum venit hora mea. *Ant.* Exibant autem dæmonia a multis, clamantia & dicentia: quia tu es filius Dei. Et increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.

* aquis.

Dominica tertia.

Antiph. Cum autem deſcendiſſet Jeſus de monte, ecce leproſus veniens adorabat eum dicens: Domine, ſi vis potes me mundare. Et extendens manum tetigit eum dicens: volo, mundare. *Ant.* Domine, ſi tu vis potes me mundare. Et ait illi Jeſus: Volo, mundare. *Ant.* Domine, puer meus jacet paralyticus in domo, & male torquetur. Amen dico tibi, ego veniam & curabo eum. *Ant.* Domine, non ſum dignus ut intres ſub tectum meum; ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus. *Ant.* Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Jacob in regno cælorum.

Dominica quarta.

Antiph. Abeunte Jeſu in navicula, ecce motus magnus factus in mari. Et ſuſcitaverunt eum diſcipuli ejus, dicentes: Domine, ſalva nos, perimus. *Ant.* Domine, ſalva nos; perimus. Impera & fac, Deus, tranquillitatem. *Ant.* Domine, ſalva nos, perimus: Impera & fac, Deus, tranquillitatem. Porro homines cum vidiſſent quod fecerat ſignum, dicebant: qualis eſt hic, quia & ventis imperat, & obediunt ei? *Ant.* Modicæ fidei, quare dubitaſti? Quia ego tecum ſum, dicit Dominus. *Ant.* Surgens Jeſus imperavit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna: & mirati ſunt univerſi. *Ant.* Illi autem homines videntes ſigna quæ faciebat Jeſus, mirabantur, & dicebant ad invicem: Quis eſt hic? * Et mari obediunt ei.

* Ventis & mari imperat, &c.

Dominica quinta.

Antiph. Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Unde ergo habet zizania? Et ait

illis Jeſus: hoc fecit inimicus homo. *Ant.* Si vis imus & colligimus ea. Et ait illis Jeſus: non, ne forte colligentes zizania. * *Ant.* In tempore meſſis dicam meſſoribus: colligite primum zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum. *Reſp.* Vere famulus Dei, in quo dolus non eſt inventus, qui dum eſſet ſummus Pontifex, terrena non metuit, ſed ad cæleſtia deſiderans, ideoque in humilitate poſitus Domini Jeſu Chriſti confeſſor effectus eſt. *Verſ.* Non eſt inventus ſimilis illi qui conſervaret legem excelſi. Ideoque. *Verſ.* Qui dum eſſet ſummus Pontifex, terrena non metuit, ſed ad cæleſtia regna glorioſus migravit.

* *Cætera deſunt in mſ.*

De Purificatione ſanctæ Mariæ. In Vigilia ad Veſp.

Verſ. Reſponſum accepit Simeon. *Ant.* Cum inducerent puerum Jeſum parentes ejus, accepit eum Simeon in ulnas ſuas, & benedixit Deum, dicens: Nunc dimittis, Domine, ſervum tuum in pace.

Incipiunt Antiph. & Reſponſoria de Purificatione Sanctæ Mariæ. Ad Invitatorium.

Antiph. Regem virginum Dominum, venite, adoremus. *Ant.* Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. *Pſal.* Domine Dominus noſter. *Ant.* Sicut myrrha electa odorem dediſti * ſuavitatem, ſancta Dei genitrix. *Pſal.* Cæli enarrant. *Ant.* Ante thorum hujus Virginis, frequentate nobis dulcia cantica drammatis. *Pſalm.* Domini eſt terra. *Verſ.* Specie tua.

* *ſuavitas.*

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Adorna thalamum tuum, Sion, & ſuſcipe Regem Chriſtum, quem Virgo concepit, Virgo peperit, Virgo poſt partum, quem genuit adoravit. *Verſ.* Accipiens Simeon in manibus, gratias agens, benedixit puerum Dominum. Quem Virgo. *Reſp.* Senex puerum portabat, puer autem ſenem regebat; quem Virgo, *ut ſupra.* *Verſ.* Accipiens Simeon. Quem Virgo. *Reſp.* Reſponſum accepit Simeon ab Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi videret Chriſtum Domini. *Verſ.* Nunc dimittis, Domine, ſervum tuum in pace: quia viderunt oculi mei, Salutare tuum.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Specie tua & pulchritudine tua intende, proſpere procede, & regna. *Pſal.* Eructavit. *Ant.* Adjuvabit eam Deus vultu ſuo, Deus in medio ejus non commovebitur. *Pſal.* Deus noſter refugium. *Ant.* Sicut lætantium omnium noſtrum, habitatio eſt in te, ſancta Dei genitrix. *Pſal.* Fundamenta ejus. *Verſ.* Diffuſa eſt gratia.

Reſponſoria.

Reſp. Suſcipiens Jeſum in ulnas ſuas Simeon, exclamavit, & dixit: tu es vere lumen ad illuminationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. *Verſ.* Reſponſum accepit Simeon ab Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi videret Chriſtum Domini. Ad illuminationem. *Reſp.* Reſponſum accepit Simeon ab Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi videret Chriſtum Domini. Et benedixit eum & dixit: Nunc dimittis, Domine, ſervum tuum in pace: quia viderunt oculi mei Salutare tuum, Domine. *Verſ.* Lumen ad revelationem gentium, &

A gloriam plebis tuæ Iſrael. Quia viderunt. *Reſp.* Videte miraculum, matrem Domini. Concepit Virgo * virilem ignorans conſortium. Stans honorata nobili onere Maria, matrem ſe Dei cognoſcit, quæ ſe neſcit uxorem. *Verſ.* Caſta parentis viſcera, cæleſtis intrat gratia: venter puellæ bajulat ſecreta, quæ non noverat. Et matrem.

* *Vi.*

In tertio Nocturno.

Antiph. Hæc eſt quæ neſcivit thorum in delicto; habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum. *Pſalm.* Cantate 1. *Ant.* Specioſa facta es & ſuavis in deliciis tuis, ſancta Dei genitrix.
B *Pſal.* Dominus regnavit. Exultet. *Ant.* Poſt partum Virgo inviolata permanſiſti; ſancta Dei genitrix, intercede pro nobis. *Pſal.* Cantate 2. *Verſ.* Adjuvabit eam. *Verſ.* Elegit eam Dominus.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Beata es, Maria, quæ omnium portaſti Creatorem mundi. Genuiſti qui te fecit, & in æternum permanes Virgo. *Verſ.* Ave, Maria, gratia plena. Genuiſti. *Reſp.* Benedicta & venerabilis, Virgo Maria, cujus viſcera meruerunt portare Dominum Chriſtum. *Verſ.* Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Cujus. *Reſp.* Gaude Maria Virgo, cunctas hæreſes ſola interemiſti, quæ Gabrielis Archangeli dictis credidiſti;
C dum Virgo Deum & hominem genuiſti, & poſt partum Virgo inviolata permanſiſti. *Verſ.* Gabrielem Archangelum credimus, divinitus tibi eſſe affatum. Uterum tuum de Spiritu ſancto credimus impregnatum. Erubeſcat Judæus infelix, qui dicit Chriſtum ex Joſeph ſemine eſſe natum. Dum Virgo. *Reſp.* Simeon juſtus & timoratus expectans redemtionem Iſrael, & Spiritus ſanctus erat in eo. *Verſ.* Accipiens Simeon, *ut ſupra* *Verſ.* Reſponſum acceperat. *ut ſupra.* *Reſp.* Tolle puerum & matrem ejus, & vade in terram Judam: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. *Verſ.* Venit Angelus Domini ad Joſeph in ſomnis, dicens. Defuncti. *Reſp.* Cum eſſem puella in domo patris mei, deſ-
D ponſavit me vir Judæus, & amavit me Chriſtus Deus. *Verſ.* Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Et amavit me. *Reſp.* Accipiens Simeon puerum in manibus, gratias agens benedixit Dominum. *Verſ.* Lumen ad revelationem.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Reſponſum accepit Simeon ab Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi videret Dominum. *Ant.* Accipiens Simeon puerum in manibus, gratias agens benedixit Dominum. *Ant.* Re-
E vertere in terram Judam; mortui ſunt enim qui quærebant animam pueri. *Ant.* Obtulerunt pro eo Domino par turturum, aut duos pullos columbarum. *Ant.* Simeon juſtus & timoratus expectabat redemtionem Iſrael; & Spiritus ſanctus erat in eo. *Verſ.* Reſponſum accepit Simeon.

In Evangelio.

Antiph. Simeon puerum portabat, puer autem ſenem regebat. Quem Virgo peperit, & poſt partum Virgo permanſit. Ipſum quem genuit adoravit. *Ant.* Tolle puerum & matrem ejus, & vade in terram Juda. *Ant.* Nunc dimittis Domine, ſervum tuum in pace. Quia quod paraſti ante faciem omnium populorum. *Ant.* Lumen ad revelationem gen-

gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. *Ant.* Cum A inducerent puerum Jeſum, *ut ſupra.* *Ant.* Puer Jeſus proficiebat ætate & ſapientia, coram Deo & hominibus.

Reſponſoria in Natali ſancti Valentini.

Reſp. Per beatum Valentinum fiunt hic divina myſteria. Per orationes ejus cæci illuminantur, * & natale ejus dæmoni effugantur, & infirmi ſanantur. *Verſ.* Juſtum deduxit Dominus per vias rectas, & oſtendit illi regnum Dei. Et natal. *Reſp.* Beatus Valentinus Aſterio tribuno dixit: tu crede unum eſſe Deum, & ſalva erit filia tuá. *Verſ.* Si dictis factis compenſas, faciam quæ oraveris. Tu crede. B

* in Natali ejus dæmonia.

Antiph. in eodem.

Antiph. Beata progenies unde Chriſtus natus eſt, quam glorioſa eſt Virgo, quæ cæli Regem genuit, *ut ſup.* *Ant.* Sanctus Valentinus Aſterio tribuno dixit: tu crede unum eſſe Deum, & ſalva erit filia tuá. *Ant.* Beatus Valentinus dedit orationem dicens: Deus qui diſperſa congregas, & congregata ſeparas, auge fidem & fiduciam ſervis tuis. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Deſunt quatuor lineæ in mſ.

. . . .

Reſponſoria cum Alleluia in Septuageſ.

Reſp. Alleluia. Dum præſens eſt imitantur illam, & deſiderant eam dum ſe eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat ante Dominum, allel. *Verſ.* Sola namque tenes principatum in conſpectu Domini, propterea revertere in theſauros tuos. Ante. *Reſp.* Multiplicantur a Domino anni tui, alleluia. Per viam ſapientiæ incedas, & per ſemitam juſtitiæ revertaris ad nos, alleluia, allel. *Verſ.* Sola namque, *ut ſupra.* Et per ſemitam. *Reſp.* Allel. Revertere in theſauros D tuos, te benedicent Angeli, allel. allel. *Verſ.* Sola namque, *ut ſupra.* Te benedicent. *Reſp.* Allel. Sola tenes principatum in conſpectu Domini; propterea revertere in theſauros tuos, te benedicent Angeli, quia placuiſti Domino, allel. allel. *Verſ.* Angelus Domini bonus comitetur tecum, & bene diſponat itinere tuo. Quia placuiſti. *Reſp.* Angelus Domini bonus comitetur tecum, allel. & bene diſponat itinere tuo, ut iterum cum gaudio revertaris ad nos, allel. allel. *Verſ.* Sola namque, *ut ſupra.* Ut iterum. *Reſp.* Allel. Delectatio bona in operibus manuum illius, divitiæ multæ, allel. allel. *Verſ.* Specioſa facta eſt & ſuavis in deliciis ſuis. Divitiæ. *Reſp.* Allel. Nomen bonum melius eſt quam divitiæ multæ. Super aurum & argentum gratia bona eſt, allel. allel. E *Verſ.* Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, ſuper mel & favum ori meo. *ut ſup.* *Reſp.* Judica judicium meum & redime me, allel. a calumniantibus me, allel. *Verſ.* Vide humilitatem meam & eripe me. A calumniantibus. *Reſp.* Allel. Mane apud nos hodie, & craſtina proficiſceris, allel. & dum ortus fuerit dies, ambulabis via tua, allel. allel. *Verſ.* Angelus Domini, *ut ſupra.*

Antiph. in Matutinis.

Antiph. Quem vidiſtis, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Puer Jeſus proficiebat, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Omnes ſitientes, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Germinavit radix Jeſſe; allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Benedicat terra Dominum, & omnia naſcentia hymnum dicant, allel. allel. allel. *Ant.* Apertis theſauris ſuis, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* In Domino laudabitur anima mea, alleluia, alleluia, alleluia.

In Evangelio.

Antiph. Allel. Sola tenes principatum in conſpectu Domini, propterea revertere in theſauros tuos, te benedicent Angeli, alleluia, alleluia.

Deſunt quatuor lineæ in mſ.

. . . .

Antiph. in Evangelio infra Hebdom.

Antiph. Simile erit regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam. *Ant.* Ite & vos in vineam meam, & quod juſtum fuerit dabo vobis. *Antiph.* Circa undecimam vero horam exiit paterfamilias foras, & invenit alios in foro otioſos, & dixit illis: ite & vos in vineam meam. *Ant.* Dicit paterfamilias C operariis ſuis: quid hic ſtatis tota die otioſi? At illi reſpondentes dixerunt, quia nemo nos conduxit. Ite & vos in vineam meam, & quod juſtum fuerit dabo vobis. *Ant.* Quid hic ſtatis tota die otioſi? Ite & vos in vineam meam. *Ant.* Quid hic ſtatis tota die otioſi? Reſponderunt & dixerunt: nemo nos conduxit. *Ant.* Cum autem ſero eſſet factum, cœpit paterfamilias ſuis mercedem dare cultoribus, incipiens a noviſſimis uſque ad primos. *Ant.* Voca operarios, & redde illis mercedem ſuam, dicit Dominus. *Ant.* Hi noviſſimi una hora fecerunt, & pares illos nobis feciſti, qui portavimus pondus diei & æſtus. *Ant.* Dicit autem paterfamilias: amice, non facio tibi injuriam: nonne ex denario conveniſti meum? Tolle quod tuum eſt, & vade. *Antiph.* Amice, non facio tibi injuriam, nonne ex denario conveniſti mecum? Tolle quod tuum eſt, & vade. *Ant.* Tolle quod tuum eſt & vade, quia ego bonus ſum, dicit Dominus. *Ant.* Non licet mihi facere quod volo? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum, dicit Dominus? *Antiph.* Sic erunt noviſſimi primi, & primi noviſſimi: multi enim ſunt vocati, pauci vero electi. *Ant.* Erunt primi noviſſimi, & noviſſimi primi: multi enim ſunt vocati, pauci vero electi, dicit Dominus. *Ant.* Multi erunt primi noviſſimi, & noviſſimi primi, dixit Jeſus Diſcipulis ſuis. *Ant.* Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi, dicit Dominus.

Incipiunt Reſponſoria in Sexageſimam.
Ad Invitatorium.

Antiph. Præoccupemus faciem Domini, & in Pſalmis jubilemus ei.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. In principio fecit Dominus cælum & terram, & creavit in ea hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. *Verſ.* Formavit igitur Dominus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ. Ad imaginem. *Reſp.* In principio fecit Deus cælum et terram, et creavit in ea hominem ad imaginem et ſimilitudinem ſuam. *Verſ.* Igitur perfecti ſunt cæli et terræ, et omnis or-

natus eorum. Ad imaginem. *Reſp.* Formavit igitur A Dominus hominem de limo terræ; et inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ: et factus eſt homo in animam viventem. *Verſ.* Plantaverat autem Deus paradiſum voluptatis a principio, in quo poſuit hominem quem formaverat. Et factus eſt. *Reſp.* Tulit ergo Dominus hominem, et poſuit eum in paradiſum voluptatis, ut operaretur et cuſtodiret illum. *Verſ.* Formavit igitur, *ut ſupra.* *Reſp.* Dixit Dominus Deus, non eſt bonum hominem * ſolum. Faciamus ei adjutorium ſimilem ſibi. *Verſ.* Adæ vero non inveniebatur * ſimilem ſibi. Dixit vero Deus, Faciamus. *Reſp.* Immiſit Dominus ſoporem in Adam, et tulit unam de coſtis ejus, et ædificavit coſtam quam tulerat Dominus in mulierem, et adduxit B eam ad Adam ut videret quid vocaret eam. Et vocavit eam virago, quia de viro ſumta eſt. *Verſ.* Hoc nunc os ex oſſibus meis, et caro de carne mea. Et vocavit. *Reſp.* Dixit Dominus ad Adam: de ligno quod eſt in medio paradiſi ne comedas; in qua hora comederis, morte morieris. *Verſ.* Ex omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni et mali ne comedas. In qua hora. *Reſp.* Dum ambularet Dominus in paradiſum, ad auram, poſt meridiem, clamavit, et dixit: Adam ubi es? Audivi, Domine, vocem tuam, et abſcondi me. *Verſ.* Domine, audivi auditum tuum et timui; conſideravi opera tua et expavi. Et abſcondi. *Reſp.* In ſudore vultus tui veſceris panem tuum, dixit Dominus ad C Adam: cum operatus fueris terram, non dabit fructus ſuos ſed ſpinas et tribulos germinabit tibi. *Verſ.* Pro eo quod * obediſti vocem uxoris tuæ pluſquam me, maledicta terra in opere tuo. Non dabit fructus. *Reſp.* Ecce Adam quaſi * ex nobis factus eſt, ſciens bonum et malum. Videte ne forte ſumat de ligno vitæ, et vivat in æternum. *Verſ.* Cherubim et flammeum gladium atque verſatilem, ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Videte. *Reſp.* Ubi eſt Abel frater tuus, dixit Dominus ad Caïn? Neſcio, Domine, numquid cuſtos fratris mei ſum ego? Et dixit ad eum: Quid feciſti? Ecce vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. *Verſ.* Maledicta terra in opere tuo, quæ aperuit os ſuum et ſu- D ſcepit * ſanguinis fratris tui de manu tua. Ecce vox.

* [illegible] ſolum.
* ſimilis.
* obediſti.
* quaſi unus.
* ſanguinem.

In Matutinis.

Antiph. Miſerere mei, Deus, et a delicto meo munda me, quia tibi ſoli peccavi. *Ant.* Confitebor tibi, Domine, quoniam exaudiſti me. *Ant.* Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo: quia factus es adjutor meus. *Ant.* Benedictus es in firmamento cæli, et laudabilis in ſecula, Deus noſter. *Ant.* Laudate Dominum de cælis.

In Evangelio.

Antiph. Semen cecidit in terram bonam, et attulit fructum in patientia. *Ant.* Semen cecidit in terram bonam, et tulit fructum aliud centeſimum, et aliud ſexageſimum. *Ant.* Jeſus hæc dicens clamabat: qui habet aures audiendi, audiat. *Ant.* Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, ceteris autem in parabolis, dixit Jeſus diſcipulis ſuis. *Ant.* Qui verbum Dei retinet, corde perfecto & optimo, fructum afferet in patientia. *Ant.* Si vere, fratres, divites eſſe cupitis, veras divitias amate. *Antiph.* Si culmen veri honoris quæritis, ad illam cæleſtem patriam quantocius properate.

Reſponſoria in Quinquageſimam.

Ad Invitatorium.

Antiph. Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus ſuper omnem terram.

Reſponſoria.

Reſp. Quadraginta dies & noctes aperti ſunt cæli; & ex omni carne * habentem ſpiritum vitæ ingreſſi ſunt in arcam. Et clauſit a foris oſtium Dominus. *Verſ.* Noe vero & uxor ejus & uxores filiorum ejus. Ingreſſi. *Reſp.* Dixit Dominus ad Noe: finis univerſæ carnis venit coram me; repleta eſt terra iniquitate eorum: & ego diſperdam eos cum terra. *Verſ.* Fac tibi arcam de lignis levigatis, manſiunculas in arca facies. Repleta. *Reſp.* Noe vir juſtus atque perfectus cum Deo ambulavit; & fecit omnia quæcumque præcepit ei Deus. *Verſ.* Et fecit ſibi Noe arcam ut ſalvaretur cum univerſo ſemine. *Reſp.* Ponam arcum meum in nubibus cæli, dicit Dominus ad Noe, & recordabor fœderis mei quod pepigi tecum. *Verſ.* Cumque obduxero nubibus cælum, apparebit arcus meus in nubibus. *Reſp.* Per memetipſum juravi, dicit Dominus, non adjiciam ultra aquas diluvii ſuper terram. Pacti mei recordabor, ut non perdam aquis diluvii omnem carnem. *Verſ.* Ponam arcum meum in nubibus cæli, & jurabo per dexteram meam. *Reſp.* Ædificavit Noe altare Domino, offerens ſuper illud holocauſtum: odoratus eſt Dominus odorem ſuavitatis, & benedixit eis: creſcite & multiplicamini & replete terram. *Verſ.* Ecce ego ſtatuam pactum meum vobiſcum, & cum ſemine veſtro poſt vos. Creſcite.

* habentium.

Reſponſoria de Abraham.

Reſp. Locutus eſt Dominus ad Abraham dicens: egredere de terra, & de cognatione tua, & veni in terram quam monſtravero tibi: & faciam te creſcere in gentem magnam. *Verſ.* Benedicens benedicam tibi & multiplicabo te. Et faciam te. *Reſp.* Apparuerunt tres viri Abraham ad * flumen Mamore, & dixit ad eos: Domine ſi inveni gratiam in oculis tuis, tranſite & requieſcite in loco iſto. *Verſ.* Auferam pauxillum aquæ, & laventur pedes veſtri. Et requieſcite. *Reſp.* Dum ſtaret Abraham ad radicem Mambre, vidit tres pueros deſcendentes per viam; tres vidit, & unum adoravit. *Verſ.* Dixit Dominus ad Abraham: ecce Sara uxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Iſaac. Tres vidit. *Reſp.* Tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum: Tolle filium tuum quem diligis Iſaac, & offeres illum ibi holocauſtum ſuper unum montium quem dixero tibi. *Verſ.* Immola Deo ſacrificium E laudis, & redde altiſſimo vota tua. *Reſp.* Angelus Domini vocavit Abraham dicens: Ne extendas manum tuam ſuper puerum, eo quod timeas Dominum. *Verſ.* Et benedicentur in te omnes tribus terræ. Eo quod. *Reſp.* Vocavit Angelus Domini Abraham de cælo dicens: benedicam tibi, & multiplicabo te ſicut ſtellas cæli. *Verſ.* Et benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ; quia obediſti voci meæ. Et multiplicabo. *Reſp.* Deus Domini mei Abraham, dirige viam meam, ut cum ſalute revertar in domum Domini mei. *Verſ.* Angelus qui fuit cum Abraham, ipſe ſiet mecum. *Verſ.* Deus in cujus conſpectu ambulaverunt Patres mei, Domine qui paſcis me a juventute mea. Ut cum ſalute. *Reſp.* Veni hodie ad fontem aquæ, et oravi Dominum, dicens:

dicens: Domine Deus Abraham tu proſperum fe- A
ciſti deſiderium meum. *Verſ.* Igitur puella cui dixero: da mihi aquam de hydria tua ut bibam, et illa dixerit: bibe, Domine, et camelis tuis potum tribuam; ipſa eſt quam præparavit Dominus filio Domini mei. Domine Deus. *Reſp.* Cæcus ſedebat ſecus viam, tranſeunte Domino, et exclamavit ad eum. Ait illi Dominus: quid vis faciam tibi? Rabboni, ut videam lumen. *Verſ.* Et qui præibant increpabant eum ut taceret, at ille magis ac magis clamabat. Rabboni. *Reſp.* Domine, puer meus jacet paralyticus in domo, et male torquetur. Amen dico tibi, ego veniam et curabo eum. *Verſ.* Domine, non ſum dignus ut intres ſub tectum meum; ſed tantum dic verbo, et ſanabitur puer meus. Amen dico.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Secundum multitudinem miſerationum tuarum, Domine, dele iniquitatem meam. *Ant.* Deus meus es tu, et confitebor tibi: Deus meus es tu, et exaltabo te. *Antiph.* Ad te de luce vigilo, Deus, ut videam virtutem tuam. *Ant.* Hymnum dicite, et ſuperexaltate eum in ſecula. Benedicite. *Ant.* Omnes Angeli ejus laudate Dominum de cælis.

In Evangelio.

Ant. Iter faciente Jeſu * deambularet Jerico, cæcus clamabat ad eum, ut lumen recipere mereretur. *Ant.* Tranſeunte Domino, clamabat cæcus ad eum: miſerere mei fili David. *Ant.* Miſerere mei, fili David. Quid vis faciam tibi? Domine, ut videam. *Ant.* Et qui præibant increpabant eum, ut taceret; ipſe autem magis ac magis clamabat: fili David, miſerere mei. Cæcus ſedebat, ſecus viam et clamabat: miſerere mei, fili David. *Ant.* Quid vis faciam tibi? Domine, ut videam. Ait Jeſus: vado, fides tua te ſalvum fecit. *Ant.* Cum audiret quod Jeſus Nazarenus tranſiret, clamabat dicens: Jeſu fili David, miſerere mei.

* *cum deambularet.*

Feria ſecunda.

Ant. Cæcus magis ac magis clamabat, ut eum Dominus illuminaret. *Ant.* Omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

Feria tertia.

Ant. Domine, puer meus jacet paralyticus in domo, et male torquetur. Amen dico tibi, ego veniam et curabo eum. *Ant.* Domine, non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, Sed tantum dic verbo, et ſanabitur puer meus. *Ant.* Domine, ſi tu vis, potes me mundare, et ait Jeſus: volo, mundare.

Feria quarta.

Ant. Cum jejunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. *Ant.* Theſaurizate vobis theſauros in cælo, ubi nec erugo, nec tinea exterminat. *Ant.* Ubi eſt theſaurus tuus ibi eſt et cor tuum.

Feria quinta.

Ant. Me etenim de die in diem quærunt, et ſcire vias meas volunt. *Ant.* Quare jejunavimus et non aſpexiſti, humiliavimus animas noſtras, et neſciſti?

Feria ſexta.

Antiph. Cum facis eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. *Ant.* Neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextra tua. Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum, et clauſo oſtio ora patrem tuum.

Sabbato.

Antiph. Tunc invocabis, et Dominus exaudiet; clamabis, et dicet: ecce adſum. *Ant.* Quis ſcit ſi convertatur et ignoſcat Deus, et relinquat poſt
B ſe benedictionem. *Ant.* Orate pro perſequentibus et calumniantibus vos, ut ſitis filii Patris veſtri qui in cælis eſt, dicit Dominus. *Ant.* Eſtote ergo vos perfecti, ſicut et Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

Reſponſoria de initio Quadrageſ.

Ad Invitatorium.

Antiph. In manu tua, Domine, omnes fines terræ. *Item Ant.* Si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda veſtra.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Commendemus noſmetipſos in multa
C patientia, in jejuniis multis, per arma juſtitiæ virtutis Dei. *Verſ.* In omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, ut non vituperetur miniſterium noſtrum. Per arma. *Reſp.* Paradiſi portas aperuit nobis jejunii tempus. Suſcipiamus illud orantes & deprecantes, ut in die reſurrectionis cum Domino glorientur. *Verſ.* Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis: nemini dantes ullam offenſionem. Ut in die. *Reſp.* Emendemus in melius quæ ignoranter peccavimus, ne ſubito præoccupati die mortis quæramus ſpatium pœnitentiæ, & invenire non poſſimus. Attende, Domine, & miſerere, quia peccavimus tibi. *Verſ.* Peccavimus cum patribus noſtris, injuſte egimus, iniquitatem
D fecimus. Attende. *Reſp.* In jejunio & fletu orabant Sacerdotes, & dicentes: parce, Domine, parce populo tuo, & ne des hereditatem tuam in perditionem. *Verſ.* Inter veſtibulum & altare plorabant Sacerdotes, dicentes. Parce. *Reſp.* In omnibus exhibeamus nos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, ut non vituperetur miniſterium noſtrum. *Verſ.* Ecce nunc tempus. *ut ſupra.* Ut non vituperetur. *Reſp.* Abſcondite eleemoſynam in ſinu pauperis, & ipſa orabit pro vobis ad Dominum: quia ſicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. *Verſ.* Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus. Quia ſicut. *Reſp.* Tribularer ſi neſcirem miſericordias tuas,
E Domine; tu dixiſti: nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat, qui Cananæam & Publicanum vocaſti ad pœnitentiam. *Verſ.* Et Petrum lacrymantem Dominus ſuſcepit, miſericors Dominus. Qui Cananæam. *Reſp.* Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne umquam offendas ad lapidem pedem tuum. *Verſ.* Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. In manibus. *Reſp.* Pater, peccavi in cælum & coram te: jam non ſum dignus vocari filius tuus. Fac me ſicut unum ex mercenariis tuis. *Verſ.* Quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus; ego autem hic fame pereo? Surgam & ibo ad Patrem meum, & dicam ei. Fac me. *Reſp.*

In

In te, Domine, ſperent omnes animæ, dicentes: cito Deus miſerebitur noſtri, quia tu, Domine, locutus es dicens: gaudeo * ſuper unum pœnitentem, quam ſupra nonaginta novem juſtos qui non indigent pœnitentia. *Verſ.* Invoca me in die tribulationis tuæ. Eripiam te & magnificabis me. Peccatori autem dixit Deus. Gaudeo. *Reſp.* Dicam Deo, ſuſceptor meus es, Deus meus, ſperabo in eum: quoniam ipſe liberavit me de laqueo venantium, & a verbo aſpero. *Verſ.* Scuto circumdabit te veritas ejus, non timebis a timore nocturno. Deus meus. *Reſp.* Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis ejus ſperabis. Scuto circumdabit te veritas ejus. *Verſ.* Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris ejus. Scuto.

* magis.

In Matutinis.

Antiph. Cor mundum crea in me, Deus, & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis. *Ant.* O Domine, ſalvum me fac, o Domine, bene proſperare. *Ant.* Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo levabo manus meas. *Ant.* In ſpiritu humilitatis, & in anima contrita ſuſcipiamur, Domine, ad te: & ſic fiat ſacrificium noſtrum, ut ad te ſuſcipiamur hodie, & placeat tibi, Domine Deus. *Ant.* Laudate Deum cæli cælorum & aquæ omnes.

In Evangelio.

Antiph. Ductus eſt Jeſus in deſertum, ut tentaretur a diabolo. Et cum jejunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. *Ant.* Jeſus autem cum jejunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. *Ant.* Et accedens tentator, * ſi Filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant. *Ant.* Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. *Ant.* Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo Dei. *Ant.* Tunc aſſumſit eum diabolus in ſanctam civitatem, & ſtatuit * ei ſuper pinnaculum templi & dixit ei: ſi Filius Dei es, mitte te deorſum. *Ant.* Tentans diabolus Dominum, oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum: hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraveris me. *Ant.* Vade, Sathanas, non tentabis Dominum Deum tuum. *Ant.* Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies. *Ant.* Reliquit eum tentator, & Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

* ait ei. * ei.

Antiphonæ [a] *de Apoſtolis.*

Antiph. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. In his ergo diebus exhibeamus nos ſicut Dei miniſtros in multa patientia, in jejuniis & vigiliis, & in caritate non ficta. *Ant.* Commendemus noſmetipſos in multa patientia, in jejuniis multis, per arma juſtitiæ. *Ant.* Per arma juſtitiæ virtutis Dei commendemus noſmetipſos in multa patientia. *Ant.* Advenerunt nobis dies pœnitentiæ ad redimenda peccata, * ſed ſalvandas animas. *Ant.* Agite pœnitentiam, appropinquavit regnum cælorum.

* ad.

Feria ſecunda.

Antiph. Venite, benedicti Patris mei: percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. *Ant.* Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis, dicit Dominus.

Feria tertia.

Antiph. Scriptum eſt enim, quia domus mea domus orationis eſt cunctis gentibus: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et erat quotidie docens in templo. *Ant.* Domus mea domus orationis vocabitur.

Feria quarta.

Antiph. Hoſanna filio David; benedictus qui venit in nomine Domini. *Ant.* Generatio hæc prava & perverſa ſignum quærit; & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Jonæ Prophetæ. *Ant.* Sicut fuit Jonas in ventre ceti, tribus diebus & tribus noctibus; ita erit filius hominis in corde terræ. *Ant.* Sedere autem mecum, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt a Patre meo.

Feria quinta.

Antiph. Dixit Dominus mulieri Cananeæ: non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus ad manducandum. Utique, Domine, nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Ait illi Jeſus: Mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut petiſti. *Ant.* Mulier, non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. Utique, Domine; nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. *Ant.* O mulier! magna eſt fides tua. Fiat tibi ſicut petiſti. *Ant.* Vade, mulier, ſemel tibi dixi; ſi credideris videbis mirabilia Dei.

Feria ſexta.

Antiph. Angelus Domini deſcendit de cælo: Movebatur aqua, & ſanabatur unus. *Ant.* Domine, non habeo hominem, ut dum mota fuerit aqua, mittat me in piſcinam. *Ant.* Qui me ſalvum fecit, ille mihi præcepit: tolle grabatum tuum, & ambula in pace. *Ant.* Vade, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. *Ant.* Aſſumſit Jeſus diſcipulos ſuos, aſcendit in montem, & transfiguratus eſt ante eos. *Ant.* Domine, bonum eſt nos hic eſſe. Si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moſi unum, & Heliæ unum. *Ant.* Domine, non habeo hominem ut cum mota fuerit aqua, mittat me in piſcinam. *Ant.* Deſcendentibus illis de monte præcepit Jeſus dicens: nemini dixeritis viſionem. *Ant.* Nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis a mortuis reſurgat. *Ant.* Viſionem quam vidiſtis nemini dixeritis, donec a mortuis reſurgat filius hominis.

Reſp. in Hebdom. ſecunda in Quadrageſ.

Ad Invitatorium.

Antiph. Adoremus Deum, quia ipſe fecit nos. *Item Antiph.* Dominum qui fecit nos, venite adoremus.

Reſponſoria.

Reſp. Tolle arma tua, pharetram, & arcum, & affer de venatione tua ut comedam; & benedicat tibi anima mea. *Verſ.* Cumque venatu aliquid attuleris, fac mihi inde pulmentum ut comedam. Et benedicat. *Reſp.* Ecce odor filii mei, ſicut odor agri plen-

a Forte *de Apoſtolo*, quia ſicut ſuperiores Antiphonæ ex Evangelio ſunt collectæ, unde dicuntur *de Evangelio*, ita iſtæ dici poſſint *de Apoſtolo*, quia ex Epiſtola Pauli depromtæ, ſaltem pluримæ.

pleni, quem benedixit Dominus. Creſcere * faciat A Deus meus ſicut arena maris, & donet tibi de rore cæli benedictionem. *Verſ.* Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus. & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Et donet. *Reſp.* Det tibi Deus de rore cæli & de pinguedine terræ, abundantiam. Serviant tibi populi; eſto Dominus fratrum tuorum. *Verſ.* Et incurventur ante te filii matris tuæ. Eſto Dominus. *Reſp.* Dum iret Jacob de Berſabee, & pergeret Aran, locutus eſt ei Deus dicens: Terra in qua dormis, tibi dabo & ſemini tuo. *Verſ.* Ædificavit Jacob ex lapidibus altare Domino, fundens oleum deſuper, & benedixit ei, dicens. *Reſp.* Dum exiret Jacob de terra ſua, vidit gloriam Dei, & dixit: quam terribilis eſt locus iſte! non eſt hic B aliud niſi domus Dei, & porta cæli. *Verſ.* Vere Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam. Quam terribilis. *Reſp.* Si Dominus Deus fuerit mecum in via iſta qua ego ambulo, & cuſtodierit me, & dederit mihi panem ad edendum & veſtimentum quo operiar, & revocaverit me cum ſalute. Erit mihi in refugium & lapis iſte in ſignum. *Verſ.* Vere Dominus eſt. Erit mihi. *Reſp.* Erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei. Et de univerſis quæ dederis mihi, decimas & hoſtias pacificas offeram tibi. *Verſ.* Si Dominus Deus meus fuerit mecum in via iſta qua ego ambulo, & cuſtodierit me. Decimas. *Reſp.* Oravit Jacob & dixit: Domine, qui C dixiſti mihi, revertere in terram nativitatis tuæ, erue me de manu fratris mei, quia valde eum timeo. *Verſ.* Deus, in cujus conſpectu ambulaverunt patres mei, Domine, qui paſcis me a juventute mea. Erue me. *Reſp.* Dixit Angelus ad Jacob: dimitte me, aurora eſt. Reſpondit ei: non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Et benedixit eum in eodem loco. *Verſ.* Benedicens benedicam tibi, & multiplicabo te. Et benedixit. *Reſp.* Vidi Dominum facie ad faciem, & ſalva facta eſt anima mea. *Verſ.* Et dixit, nequaquam vocaberis Jacob, ſed Iſrael erit nomen tuum. Et ſalva facta eſt. *Reſp.* Dum irem de terra mea, oravi Dominum Deum meum, & perduxit me in portum voluntatis ſuæ, gubernavit D me advenam. *Verſ.* Erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei. Et. *Reſp.* Apparuit Deus Jacob, & benedixit eum, & dixit: ego ſum Deus Bethel, ubi unxiſti lapidem, & votum voviſti mihi. Creſcere te faciam, & multiplicabo te. *Verſ.* Ego ſum Dominus omnipotens. Creſcere. *Verſ.* Benedicens benedicam tibi, & multiplicabo te. *Verſ.* Minor ſum cunctis miſerationibus tuis, Domine Abraham. In baculo meo tranſivi Jordanem iſtum; & nunc cum duabus turmis regredior. Libera me, Domine, de manu Eſau, quia valde contremens cor meum illum timet. *Verſ.* Eripe me Domine ab homine malo, a viro iniquo eripe me. Quia. *Verſ.* Ne forte veniens E percutiat matrem cum filiis. Tu locutus es quod mihi benefeceris. Libera.

* es.

In Matutinis Laudibus.

Antiph. Domine, labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. *Ant.* Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me. *Ant.* Factus eſt adjutor meus, Deus meus. *Ant.* Trium puerorum cantemus hymnum, quod cantabant in camino ignis, * benedicebant Dominum. *Ant.* Statuit ea in æternum, et in ſeculum ſeculi; præceptum poſuit, et non præteribit. *Verſ.* Domine, refugium.

* benedicentes.

In Evangelio.

Antiph. Nemini dixeritis. *Ant.* Deſcendentibus illis. *Ant.* Aſſumſit Jeſus.

Feria ſecunda.

Antiph. Ego principium, qui & loquor vobis: *Ant.* Qui me miſit mecum eſt, & non reliquit me ſolum: quia quæ placita ſunt ei facio ſemper.

Feria tertia.

Antiph. Unus eſt enim magiſter veſter, qui in cælis eſt, Chriſtus Dominus. *Ant.* Qui major eſt veſtrum, erit miniſter veſter, quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur, dicit Dominus.

Feria quarta.

Antiph. Ecce aſcendimus Jeruſalem, & filius hominis tradetur ut crucifigatur. *Ant.* Tradetur enim gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum. *Ant.* Sedere autem non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt a Patre meo.

Feria quinta.

Antiph. Factum eſt autem ut moreretur. *Ant.* Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti ſui in aqua, & refrigeret linguam meam. *Ant.* Dives ille guttam aquæ petiit, qui micas panis Lazaro negavit. Fili, recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. *Ant.* Fili, recordare quia recepiſti. *Ant.* Rogo te, Pater, ut mittas.

Feria ſexta.

Antiph. Malos male perdet, & vineam ſuam locabit agricolis. *Ant.* Malos male perdet, & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis. *Ant.* Quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quia ſicut Prophetam eum habebant.

Sabbato.

Antiph. Oportet te, fili, gaudere, quia frater tuus mortuus fuerat & revixit; perierat & inventus eſt in æternum. *Ant.* Vadam ad Patrem meum & dicam ei: Pater, fac me ſicut unum ex mercenariis tuis. *Ant.* Pater, peccavi in cælum & coram te. Jam non ſum dignus vocari filius tuus. *Ant.* Dixit autem pater ad ſervos ſuos: cito proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manu ejus, & calceamenta in pedibus ejus. *Ant.* Dedit pater pœnitenti filio ſtolam primam pariter et annulum: nam et calceamenta ei tribuit. Celebravit magnum convivium. *Ant.* Fili, tu ſemper mecum fuiſti, et omnia mea tua ſunt.

Reſp. de Joſeph, hebdomada tertia in Quadrageſ.

Ad Invitatorium.

Antiph. Dominum qui fecit nos. *Ant.* Populus Domini et oves paſcuæ ejus. *Reſp.* Videntes Joſeph a longe, loquebantur mutuo fratres, dicentes: ecce ſomniator venit, venite occidamus eum, et videamus ſi proſint illi ſomnia ſua. *Verſ.* Cumque vidiſſent Joſeph fratres ſui, quod a patre cunctis fratribus plus amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui, unde et dicebant. Venite. *Reſp.* Dixit Judas fratribus ſuis: Ecce Iſmahelitæ tranſeunt; venite venumdetur, et manus noſtræ non polluantur: caro enim et frater noſter eſt. *Verſ.* Cumque abiiſſet Ruben ad puteum, et non inveniſſet eum, ſciſſis veſtibus, pergenſque ad fratres, ait: puer non comparet, et ego quo ibo? Caro.

Reſponſ. Extrahentes Joſeph de lacu vendiderunt A Iſmaelitis viginti argenteis; reverſuſque Ruben ad puteum, & cum non inveniſſet eum, ſcidit veſtimenta ſua cum fletu, & dixit: puer non comparet, & ego quo ibo? *Verſ.* At illi intincta tunica Joſeph ſanguine, & mittentes qui ferrent eam ad patrem, & dicerent: vide ſi tunica filii tui ſit, an non. Puer non comparet. *Reſp.* Videns Jacob veſtimenta Joſeph, ſcidit veſtimenta ſua cum fletu, & dixit: fera peſſima devoravit filium meum Joſeph. *Verſ.* Vide ſi tunica filii tui ſit, an non: & cum vidiſſet pater, ait: fera peſſima. *Reſp.* Joſeph dum intraret in terram Ægypti, linguam quam non noverat audivit: manus ejus in laboribus ſervierunt, & lingua ejus inter principes loquebatur ſapientiam. *Verſ.* Divertit ab B oneribus dorſum ejus. Manus. *Reſp.* Memento mei dum bene tibi fuerit, ut ſuggeras Pharaoni, ut educat me de iſto carcere, quia furtim ſublatus ſum, & hic innocens in lacum miſſus ſum. *Verſ.* Tres enim adhuc dies ſunt poſt quos recordabitur Pharao miniſterii tui, & revocet te in gradum priſtinum; tunc memento mei. Ut ſuggeras. *Reſp.* Tollite hinc vobiſcum munera, & ite ad Dominum terræ; & dum inveneritis, adorate eum ſuper terram. Deus autem meus faciat vobis eum placabilem, & reducat & hunc fratrem veſtrum vobiſcum, & eum quem tenet in vinculis. *Verſ.* Tollite de fructibus terræ in vaſis veſtris; & ferte viro munera. Deus autem. *Reſp.* Iſte eſt frater veſter mini- C mus de quo dixeratis mihi? Deus miſereatur tibi, fili mi; feſtinavitque in domum & ploravit, quia erumpebant lacrymæ, & non poterat ſe continere. *Verſ.* Attollens autem Joſeph oculos, vidit Benjamin ſtantem. Commota ſunt omnia viſcera ejus ſuper fratrem ſuum. Quia erumpebant. *Reſp.* Dixit Ruben fratribus ſuis: numquid non dixi vobis, nolite peccare in puerum; & non audiſtis me? En ſanguis ejus exquiritur. *Verſ.* Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem noſtrum, videntes anguſtiam animæ ejus, dum deprecaretur nos, & non audivimus. Idcirco venit ſuper nos tribulatio? En ſanguis. *Reſp.* Merito hæc patimur, quia peccavi- D mus in fratrem noſtrum, videntes anguſtias animæ ejus, dum deprecaretur nos; & non audivimus. Idcirco venit ſuper nos tribulatio. *Verſ.* Dixit Ruben fratribus ſuis: numquid non dixi vobis, nolite peccare in puerum, & non audiſtis me? Idcirco. *Reſp.* Dixit Joſeph undecim fratribus: ego ſum Joſeph quem vendidiſtis in Ægyptum. Adhuc vivit pater noſter ſenior, de quo dixeratis mihi? Ite, adducite eum ad me, ut poſſit vivere. *Verſ.* Biennium eſt quod cœpit eſſe fames in terram, adhuc reſtant alii quinque. Ite, adducite. *Reſp.* Ite, dicite patri meo Jacob: Joſeph filius tuus vivit, & ipſe dominatur totam terram Ægypti. Quo audito revixit ſpiritus ejus & dixit: ſufficit mihi, vadam & E videbo eum antequam moriar. *Verſ.* Cumque audiſſet Jacob, quod filius ſuus viveret, quaſi de gravi ſomno evigilans, ait. Sufficit. *Reſp.* Loquens Joſeph fratribus ſuis, ait: Pax vobis, nolite timere: pro ſalute enim veſtra miſit me Dominus ante vos. *Verſ.* Nolite timere, ne durum vobis eſſe videatur, quod vendidiſtis me in his regionibus. Pro ſalute. *Reſp.* Salus noſtra in manu tua eſt, Domine; reſpiciat ſuper nos miſericordia tua, & ſecuri ſerviemus tibi. *Verſ.* Domine Deus virtutum, converte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus. Et ſecuri. *Verſ.* Vivat, Domine, anima tua, ut non videamus mortem neque parvulos noſtros deficientes. Et ſecuri.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Fac benigne in bona voluntate tua, & ædificentur, Domine, muri Jeruſalem. *Ant.* Dominus mihi adjutor eſt, non timebo quid faciat mihi homo. *Ant.* Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis. *Ant.* Vim virtutis ſuæ oblitus eſt ignis, ut pueri tui liberarentur illæſi. *Ant.* Sol & luna laudate Deum, quia exaltatum eſt nomen ejus ſolius.

In Evangelio.

Ant. Dum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia quæ poſſidet. *Ant.* Si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto venit in vos regnum Dei. *Ant.* Et cum ejeciſſet dæmonium, locutus eſt mutus, & admiratæ ſunt turbæ. *Ant.* Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem, & non invenit. *Ant.* Accepit Jeſus panes, & cum gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus.

Feria ſecunda.

Ant. Amen dico vobis, quia nemo Propheta ſuſceptus eſt in patria ſua. *Ant.* Jeſus autem tranſiens per medium eorum ibat. *Ant.* Auferte iſta hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum * generationis. ** negotiationis.*

Feria tertia.

Antiph. Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum ſum, dicit Dominus. *Ant.* Si duo ex vobis conſenſerint de * eorum ** omnibus.* quæcumque petierint, fiet illis a Patre meo, dicit Dominus. *Ant.* Non dico tibi ſepties, ſed uſque ſeptuageſies ſepties. *Ant.* Quamdiu in mundo ſum, lux ſum mundi, dicit Dominus.

Feria quarta.

Antiph. Audite & intelligite traditiones quas Dominus dedit vobis. *Ant.* Non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem. *Ant.* Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum, dicentes: quia Propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia Deus viſitavit plebem ſuam.

Feria quinta.

Antiph. Omnes qui habebant infirmos, ducebant illos ad Jeſum, & ſanabantur. *Ant.* Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de me ipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me pater. *Ant.* Exibant autem dæmonia a multis, clamantia & dicentia: quia tu es filius Dei. Et increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.

Feria ſexta.

Antiph. Qui biberit aquam quam ego do, dicit Dominus Samaritanæ, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. *Ant.* Aqua quam ego dedero, qui biberit ex ea, non ſitiet ultra. *Ant.* Domine, ut video, Propheta es tu. Patres noſtri in monte hoc adoraverunt. *Ant.* Mulier, venient dies quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. *Ant.* Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate. *Ant.* Venite & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci. *Ant.* Meus cibus eſt ut faciam voluntatem Patris mei. *Ant.* Dixit Samaritana mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non ſitiam in æternum. *Ant.* Dicit Dominus: ſi quis biberit aquam quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.

Sab-

Sabbato.

Antiph. Inclinavit ſe Jeſus; ſcribebat in terra: ſi quis ſine peccato eſt, mittat in eam lapidem. *Ant.* Nemo te condemnavit, mulier; nemo te condemnavit. *Ant.* Qui non colligit mecum, diſpergit; & qui non eſt mecum, contra me eſt. *Ant.* Cum immundus ſpiritus exierit ab homine. *ut ſupra.*

Reſponſoria in hebdomada quarta in Quadrageſ.

Ad Invitatorium.

Antiph. Non ſit vobis vanum ſurgere ante lucem, B quia promiſit Dominus coronam vigilantibus. *Ant.* Populus Domini & oves paſcuæ ejus.

Reſponſoria.

Reſp. Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: deſcende in Ægyptum; dic Pharaoni, ut dimittat populum meum. Induratum eſt cor Pharaonis, non vult dimittere populum meum, niſi in manu forti. *Verſ.* Videns vidi afflictionem populi mei, qui eſt in Ægypto; & gemitum eorum audivi, & deſcendi liberare eos. Induratum. *Reſp.* Stetit Moyſes coram Pharaone, & dixit: hæc dicit Dominus, dimitte populum meum, ut ſacrificet mihi in deſertum. *Verſ.* Dominus Deus Hebræorum miſit me ad te, ait tibi. Dimitte. *Reſp.* Cantemus Domino, glorioſe enim honorificatus eſt: equum & aſcenſorem projecit in mare. Adjutor & protector factus eſt mihi Dominus in ſalutem. *Verſ.* Currus Pharaonis & exercitus ejus projecit in mari. Adjutor. *Reſp.* In mari viæ tuæ, & ſemitæ tuæ in aquis multis, Deduxiſti ſicut oves populum tuum in manu Moyſi & Aaron. *Verſ.* Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ; commota eſt & contremuit terra. In manu Moyſi. *Reſ.* Ecce mitto Angelum D meum, qui præcedat & cuſtodiat ſemper. Obſerva & audi vocem ejus, & inimicus ero inimicis tuis, & affligentes te affligam; & præcedet te Angelus meus. *Verſ.* Iſrael, ſi audieris me, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum; ego enim Dominus. Et præcedet. *Reſp.* Qui perſequebantur populum tuum, Domine, demerſiſti eos in profundum, & in columna nubis ductor eorum fuiſti, Domine. *Verſ.* Exclamaverunt filii Iſrael in anguſtia ſua ad te, Domine; & miſiſti eis Salvatorem. Et in columna. *Reſp.* Moyſes famulus Domini jejunavit quadraginta diebus & quadraginta noctibus, ut legem Domini mereretur accipere. *Verſ.* E Aſcendit Moyſes in montem Sinai. Ut legem. *Reſp.* Splendida facta eſt facies Moyſi, dum reſpiceret in eum Dominus. Videntes ſeniores claritatem vultus ejus, admirantes timuerunt valde. *Verſ.* Deſcendit Moyſes de monte portans duas tabulas lapideas in manibus ſuis, ſcriptas utraſque digito Dei. Videntes. *Reſp.* Attendite, popule meus, legem meam: inclinate aurem veſtram in verba oris mei. *Verſ.* Aperiam in parabolis os meum; loquar propoſitiones ab initio ſeculi. Inclinate. *Reſp.* Audi, Iſrael, præcepta Domini, & ea in corde tuo quaſi in libro ſcribe; & dabo tibi terram fluentem lac & mel. *Verſ.* Iſrael, ſi me audieris, non erit in te Deus re- F cens, neque adorabis Deum alienum. Et dabo tibi. *Reſp.* Vos qui tranſituri eſtis Jordanem, ædificate altare Domino de lapidibus quos ferrum non tetigit, & offeret ſuper illud holocauſtum & hoſtias pacificas Deo veſtro. *Verſ.* Cumque intraveritis terram, quam Dominus Deus veſter daturus eſt vo- A bis, ædificate ibi altare Deo veſtro. *Reſp.* Adduxit eos Dominus in fortitudine terræ; cibavit eos naſcentibus * agros, ſuxerunt mel de petra, & oleum de firma petra. *Verſ.* Butyrum boum & lac ovium cum adipe agnorum & filiorum taurorum & hircorum. Suxerunt.

* *in agris.*

Reſponſoria de Joſue.

Reſp. Sicut fuit cum Moyſe; ita ero tecum, dicit Dominus. Confortare & eſto robuſtus: introduces populum meum ad terram lacte & melle manantem. *Verſ.* Ego ſum Dominus Deus veſter, qui edu- B xi vos de terra Ægypti. Confortare. *Verſ.* Quoniam tecum eſt Dominus Deus in omnibus, ad quæcumque perrexeris. Confortare. *Reſp.* Sicut fui cum Moyſe, ita ero tecum, dicit Dominus. Confortare populum meum, neque timeas. Ecce Dominus Deus tuus, & non te derelinquet. *Verſ.* Quoniam tecum eſt, *ut ſupra.* *Reſp.* Popule meus, quid feci, aut quid moleſtus fui tibi? Reſponde mihi. Quoniam ego eduxi vos de terra Ægypti, & de domo ſervitutis. Quadraginta annos manna plui vobis, & obliti eſtis me, dicit Dominus. *Verſ.* Adduxi vos per deſertum quadraginta annos, ego Dominus. Et obliti. *Pſal.* Adduxi vos per deſertum quadraginta C annos, ego Dominus: non ſunt attrita veſtimenta veſtra. Manna de cælo plui vobis, & obliti eſtis me, dicit Dominus. *Verſ.* Popule meus quid feci, aut quid moleſtus fui tibi? Reſponde mihi. Quoniam ego eduxi vos de terra Ægypti. Manna de cælo.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Tunc acceptabis ſacrificium juſtitiæ, ſi averteris faciem tuam a peccatis meis. *Ant.* Bonum eſt ſperare in Domino, quam ſperare in principibus. *Ant.* Benedicat nos Deus, Deus noſter, bene- D dicat nos Deus. *Ant.* Potens es, Domine, eripere nos de manu mortis, liberare nos, Deus noſter. *Ant.* Reges terræ, & omnes principes, laudate Deum.

In Evangelio.

Antiph. Nemo te condemnavit, mulier? Nemo, Domine. Nec ego te condemnabo. Jam amplius noli peccare. *Ant.* Mulier, nemo te condemnavit? Nec ego te condemnabo. Jam amplius noli peccare. *Antiph.* De quinque panibus et duobus piſcibus ſatiavit Dominus quinque millia hominum. *Ant.* Satiavit Dominus quinque millia ho- E minum de quinque panibus, et duobus piſcibus. *Ant.* Cum ſublevaſſet oculos Jeſus, et vidiſſet maximam multitudinem venientem ad ſe, dixit ad Philippum: unde ememus panes ut manducent hi? Ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. *Ant.* Cum vidiſſent turbæ ſignum, quod fecerat Jeſus, dicebant: vere hic eſt Propheta, qui venturus eſt in mundum. *Ant.* Hic eſt vere Propheta qui venturus eſt in mundum.

Feria ſecunda.

Antiph. Omnis qui petit, accipit, et qui quærit F invenit, pulſanti aperietur. *Ant.* Auferte iſta hinc, dicit Dominus; et nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. *Ant.* Dicebat Jeſus Judæis: ſolvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. *Ant.* Solvite templum hoc, dicit Dominus: et poſt triduum excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis ſui.

Feria tertia.

Antiph. Quid me quæritis interficere, hominem qui vera locutus eſt vobis? *Ant.* Unum opus feci & admiramini, quia totum hominem ſalvum feci in Sabbato. *Ant.* Nonne Moyſes dedit vobis legem? & * nonne ex vobis facit legem. Quid me quæritis interficere? *Ant.* Et me ſcitis, & unde ſim ſcitis; & a me ipſo non veni; ſed pater meus miſit me. *Ant.* Nemo in eum miſit manus, quia nondum venerat hora ejus.

* [illegible]

Feria quarta.

Antiph. Rabbi, * quis peccavit, homo iſte quod cæcus natus eſt? Reſpondit Jeſus, & dixit: neque hic peccavit, neque parentes ejus, ſed ut manifeſtentur opera Dei in eo. *Ant.* Interrogatus cæcus: quis te illuminavit? At ille clamabat dicens: Filius Dei. *Ant.* Ille homo qui dicitur Jeſus, lutum fecit ex ſputo, & linivit oculos meos, & modo video. *Ant.* Lutum fecit ex ſputo Dominus, & linivit oculos meos, & abii, & lavi, & credidi Deo. *Ant.* Dixi vobis jam & audiſtis: lutum mihi poſuit ille homo qui dicitur Jeſus. *Ant.* A ſeculo non eſt auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati, niſi Chriſtus filius Dei.

* [illegible]

Feria quinta.

Antiph. Ibat Jeſus in civitatem quæ vocatur Naim. *Ant.* Propheta magnus ſurrexit in nobis, quia Deus viſitavit plebem ſuam. *Ant.* Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum dicentes: quia Propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia Deus viſitavit plebem ſuam. *Antiph.* Diligebat Jeſus Martham & ſororem ejus Mariam, & Lazarum fratrem earum. *Ant.* Lazarus amicus noſter dormit, eamus & a ſomno excitemus eum. *Ant.* Domine, ſi hic fuiſſes, Lazarus non eſſet mortuus. Ecce jam fœtet quatriduanus in monumento. *Ant.* Ad monumentum Lazari clamabat Dominus, dicens: Lazare, veni foras. *Ant.* Qui ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ, dicit Dominus. *Ant.* Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de me ipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me Pater.

Reſponſoria de Paſſione Domini.

Ad Invitatorium.

Antiph. Hodie ſi vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda veſtra. *Reſp.* Iſti ſunt dies quos obſervare debetis temporibus ſuis. Quarta-decima die ad veſperum Paſcha Domini eſt, & in quinta-decima * ſolemnitatis celebrabitis Altiſſimo Domino. *Verſ.* Locutus eſt Dominus ad Moyſen dicens: loquere filiis Iſrael, & dices ad eos. Quarta. *Reſp.* Multiplicati ſunt qui tribulant me, & dicunt: non eſt ſalus illi in Deo ejus. Exurge, Domine, ſalvum me fac, Deus meus. *Verſ.* Ne quando dicat inimicus meus, prævalui adverſus eum. Exurge. *Verſ.* Qui cuſtodiebant animam meam, conſilium fecerunt in unum, dicentes: Deus dereliquit eum; perſequimini & comprehendite eum, quia non eſt qui liberet eum. Deus meus, ne elonges a me; Deus meus in adjutorium meum intende. *Verſ.* Omnes inimici mei adverſum me cogitabant mala mihi: verbum iniquum mandaverunt adverſum me,

* ſolemnitatem.

A dicentes. Perſequimini. *Reſp.* Adjutor & ſuſceptor meus tu es, Domine, & in verbum tuum ſperavi. Declinate a me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. *Verſ.* Eripe me de inimicis meis, Deus meus, & ab inſurgentibus in me libera me. Declinate. *Reſp.* Judica me, Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Ab homine iniquo & doloſo eripe me, quia tu es Deus meus & fortitudo mea. *Verſ.* Emitte lucem tuam, & veritatem tuam. Quia tu es. *Reſp.* Deus meus es tu, ne diſcedas a me: quoniam tribulatio proxima eſt, & non eſt qui adjuvet. *Verſ.* Deus meus, reſpice in me;
B quare me dereliquiſti. Longe a ſalute mea. Quoniam trib. *Reſp.* Deus meus, eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui, quoniam tu es patientia mea. *Verſ.* Eripe me de inimicis meis, *ut ſupra*. Quoniam. *Reſp.* Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam, & cum viris ſanguinum vitam meam: redime me, Domine. *Verſ.* Eripe me, Domine, ab homine malo: a viro iniquo libera me. Redime. *Reſp.* Tota die contriſtatus ingrediebar, Domine, quoniam anima mea completa eſt illuſionibus, & vim faciebant qui quærebant animam meam. *Verſ.* Et qui inquirebant mala mihi locuti
C ſunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. Et vim. *Reſp.* Non avertas faciem tuam a puero tuo, Domine, quoniam tribulor velociter exaudi me. *Verſ.* Eripe me ab homine malo quoniam tribulor. *Reſp.* In proximo eſt tribulatio mea, Domine, & non eſt qui adjuvet; ut fodiant manus meas & pedes meos. Libera me de ore leonis, ut narrem nomen tuum fratribus meis. *Verſ.* Deus, Deus meus, reſpice in me: quare me dereliquiſti? longe a ſalute mea. Libera me. *Reſp.* In te jactatus ſum ex utero, de ventre matris meæ Deus meus es tu; ne diſcedas a me: quoniam tribulatio proxima eſt, &
D non eſt qui adjuvet. *Verſ.* Erue a framea, Deus, animam meam, & de manu canis unicam meam. Quoniam tribulatio. *Reſp.* Vide quia tribulor, velociter exaudi me: intende animæ meæ & libera eam, propter inimicos meos. Eripe me Domine. *Verſ.* Eripe me de inimicis meis, *ut ſupra*. *Reſp.* Pacifice loquebantur mihi inimici mei, & in ira moleſti erant mihi: Vidiſti, Domine, ne ſileas, ne diſcedas a me. *Verſ.* Omnes inimici mei adverſum me. *Reſp.* Fac mecum, Domine, ſignum in bono, ut videant qui me oderunt & confundantur: quoniam tu, Domine, adjuviſti me, & conſolatus es me. *Verſ.* Reſpice in me, & miſerere mei, quia unicus
E & pauper ſum ego. *Reſp.* Doceam iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur. Libera me de ſanguinibus, Deus ſalutis meæ. *Verſ.* Domine, labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. Libera me. *Reſp.* Præcinxiſti me virtute ad bellum, & ſupplantaſti inimicos meos ſubtus me. Et inimicorum meorum dediſti mihi dorſum, & odientes me diſperdidiſti. *Verſ.* Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non convertar donec deficiant. Et inimicorum. *Reſp.* Liberator meus de gentibus iracundis, ab inſurgentibus in me libera me. *Verſ.* Eripe me de inimicis meis. Ab inſurgentibus. *Reſp.* Erue a framea, Deus, animam meam,
F & de manu canis unicam meam; humilitatem meam. *Verſ.* Eripe me, Domine, ab homine. *Reſp.* De ore leonis libera me, Domine, & a cornibus unicornium humilitatem meam. *Verſ.* Erue a framea. *Reſp.* Principes perſecuti ſunt me gratis, & a verbis tuis formidavit cor meum. Lætabor ego ſuper eloquia tua. *Verſ.* Quaſi qui invenit ſpolia multa.

ta. Lætabor. *Reſp.* Uſquequo exaltabitur inimicus meus ſuper me? Reſpice & exaudi me, Domine Deus meus. *Verſ.* Qui tribulant me, exultabunt ſi motus fuero. Ego autem in miſericordia tua ſperavi. Reſpice.

Verſi Declinatorii.

Verſ. Eripe me ab homine malo. *Verſ.* Eripe me de inimicis meis, Deus meus. *Verſ.* Erue a framea. *Verſ.* De ore leonis.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Vide, Domine, afflictionem meam: quoniam erectus eſt inimicus meus. *Ant.* In tribulatione invocavi Dominum, & exaudivit me in latitudine. *Ant.* Judicaſti, Domine, cauſam animæ meæ: defenſor vitæ meæ, Domine, Deus meus. *Ant.* Popule meus, quid feci tibi? Aut quid moleſtus fui? reſponde mihi. *Ant.* Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ.

In Evangelio.

Antiph. Qui eſt ex Deo verba Dei audit, vos non auditis quia ex Deo non eſt. *Ant.* Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico patrem meum, dicit Dominus. *Ant.* Ego gloriam meam non quæro; eſt qui quærat & judicet. *Ant.* Amen, amen dico vobis; ſi quis ſermonem meum ſervaverit, mortem non videbit in æternum. *Ant.* Abraham pater veſter exultavit ut videret diem meum; vidit & gaviſus eſt. *Ant.* Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti? Amen dico vobis, antequam Abraham fieret, Ego ſum. *Ant.* Tulerunt lapides ut jacerent in Jeſum. Jeſus autem abſcondit ſe, & exivit de templo. *Ant.* Libera me, Domine, & pone me juxta te: & cujuſvis manus pugnet contra me. *Ant.* Animæ impiorum fremebant adverſum me; & gravatum eſt cor meum ſuper eos.

Item ad Veſp.

Antiph. Ego ſum Paſtor bonus, qui paſco oves meas, & pro ovibus meis pono animam meam. *Ant.* Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet. *Ant.* Narrabitur quid fecit mulier illa, in generationes ſeculorum. *Ant.* Sicut exaltatus eſt ſerpens in eremo, ita exaltari oportet filium hominis. *Ant.* Pater ſancte, ſerva eos in nomine tuo, * quod dediſti mihi. *Ant.* Rogavi patrem meum, ne deficiat fides tua, Petre. *Ant.* Si mihi non creditis, operibus credite, quæ ego facio in nomine ejus. *Ant.* Paſtor bonus animam ſuam poſuit pro ovibus ſuis. *Ant.* Si oportuerit me mori tecum, non te negabo, Domine Deus meus, & patris mei. *Ant.* Pater, ſi non poteſt hic calix tranſire niſi bibam illum, fiat voluntas tua.

* quos.

Feria ſecunda.

Antiph. In die magno feſtivitatis, ſtabat Jeſus & clamabat dicens: ſi quis ſitit, veniat ad me & bibat. *Ant.* Qui ſitit veniat ad me & bibat, & ventre ejus fluent aquæ vivæ.

Feria tertia.

Antiph. Tempus meum nondum advenit, tempus veſtrum ſemper eſt paratum, dicit Dominus. *Ant.* Vos aſcendite ad diem feſtum hunc. Ego non aſcendam, quia tempus meum nondum advenit. *Ant.* Quidam autem Judæi dicebant, quia bonus eſt, alii autem dicebant, non; ſed ſeducit turbas.

Feria quarta.

Antiph. Circumdantes Judæi Dominum, dixerunt: quouſque animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus, dic nobis palam. *Ant.* Oves meæ vocem meam audiunt; & ego Dominus agnoſco eas. *Ant.* Multa bona opera operatus ſum vobis; propter quod opus vultis me occidere.

Feria quinta.

Antiph. Principes Sacerdotum conſilium fecerunt ut Jeſum occiderent. Dicebant autem: non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo. *Ant.* Quid moleſti eſtis huic mulieri? Opus enim bonum operata eſt in me. *Ant.* Mittens hæc mulier in corpus meum hoc unguentum; ad ſepeliendum me fecit. *Ant.* Ubicumque fuerit prædicatum hoc Evangelium in toto mundo, erit memoria ejus. *Ant.* Magiſter dicit: tempus meum prope eſt; apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis. *Ant.* Si oportuerit, *ut ſupra*. *Ant.* Pater, ſi non poteſt hic calix, *ut ſupra*. *Ant.* Deſiderio deſideravi Paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar. *Ant.* Appropinquabat autem dies feſtus, *ut ſupra*. *Ant.* Principes ſacerdotum, *ut ſupra*.

Sabbato.

Antiph. Clarifica me, Pater, apud temetipſum, claritate quam habui, priuſquam mundus fieret. *Ant.* Chriſtus factus eſt pro nobis obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis.

Reſponſoria in hebdomada majore in Palmis.

Ad Invitatorium.

Antiph. Ipſi vero non cognoverunt vias meas, quibus juravi in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. *Reſp.* In die qua invocavi te, Domine, dixiſti: noli timere. Judicaſti cauſam meam, & liberaſti me, Deus meus. *Verſ.* Deus meus, eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui. Judicaſti. *Reſp.* Fratres mei elongaverunt a me, & noti mei quaſi alieni receſſerunt a me. *Verſ.* Amici mei & proximi appropinquaverunt, & ſteterunt. Quaſi. *Reſp.* Attende, Domine, ad me, et audi voces adverſariorum meorum. Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ. *Verſ.* Homo pacis meæ in quo ſperabam, ampliavit adverſum me ſupplantationem. Numquid. *Reſp.* Concluſit vias meas inimicus, inſidiator factus eſt mihi ſicut leo in abſconditis, replevit & inebriavit me amaritudine. Deduxerunt in lacum mortis vitam meam, & poſuerunt lapidem contra me. Vide, Domine, iniquitates illorum, & judica cauſam animæ meæ, defenſor vitæ meæ. *Verſ.* Omnes inimici mei adverſum me cogitabant mala mihi; verbum iniquum mandaverunt adverſum me. Vide. *Reſp.* Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ uſque ad animam meam. Ne avertas faciem tuam a me: quoniam tribulor exaudi me, Deus meus. *Verſ.* Intende animæ meæ, et libera eam; propter inimicos meos eripe me. Quoniam tribulor. *Reſp.* Noli eſſe mihi, Domine, alienus. Parce mihi, Domine; in die mala: confundantur omnes, qui me perſequuntur, & non confundar ego. *Verſ.* Confundantur omnes inimici mei. Et non confundar. *Reſp.* Ingrediente Domino in ſanctam civitatem, Hebræorum pueri reſurrectionem vitæ pronuntiantes,

cum ramis palmarum, hoſanna clamabant in excelſis. *Verſ.* Ex ore infantium & lactantium perfeciſti laudem. Cum ramis. *Reſp.* Dominus mecum eſt tamquam bellator fortis; propterea perſecuti ſunt me, intelligere non potuerunt! Domine, probans renes & corda, tibi revelavi cauſam meam. *Verſ.* Et vim faciebant qui quærebant animam meam, & qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitates. Et intelligere. *Reſp.* Dixerunt impii apud ſe non recte cogitantes: circumveniamus juſtum, quoniam contrarius eſt operibus noſtris. Promittit ſe ſcientiam Dei habere, filium Dei ſe nominat, & gloriatur Patrem ſe habere Deum. Videamus ſi ſermones illius veri ſint; & ſi eſt verus filius Dei, liberet illum de manibus noſtris: morte turpiſſima condemnemus eum. *Verſ.* Viri impii dixerunt: opprimamus virum juſtum injuſte, & de ſpoliis ejus fortem mittamus. Videamus. *Reſp.* Viri impii dixerunt: opprimamus virum juſtum injuſte, & deglutiamus eum tamquam infernus vivum. Auferamus memoriam illius de terra; & de ſpoliis ejus fortem mittamus inter nos. Ipſi enim homicidæ theſaurizaverunt ſibi malum, inſipientes & maligni oderunt ſapientiam, & rei facti ſunt in cogitationibus ſuis. *Verſ.* Dixerunt impii apud ſe non recte cogitantes: circumveniamus juſtum. Et rei. *Reſp.* Opprobrium factus ſum nimis inimicis meis; viderunt me & moverunt capita ſua: Adjuva me, Domine, Deus meus. *Verſ.* Perſequar inimicos meos & comprehendam illos; & non convertar, donec deficiant. Adjuva me, Domine. *Reſp.* Inſurrexerunt in me viri iniqui abſque miſericordia; quæſierunt me interficere, & non pepercerunt in faciem meam ſpuere. Et lanceis ſuis vulneraverunt me; & concuſſa ſunt omnia oſſa mea. Ego autem æſtimabam me tamquam mortuum ſuper terram. *Verſ.* Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto. Ego autem. *Reſp.* Animæ impiorum fremebant adverſum me, & gravatum eſt cor meum ſuper eos; & conſtituerunt pretium triginta argenteis, quod appretiatus ſum ab eis. *Verſ.* Contumelias & terrores paſſus ſum ab eis qui erant pacifici mei. Et conſtituerunt. *Reſp.* Contumelias & terrores paſſus ſum ab eis, qui erant pacifici mei, & cuſtodientes latus meum, dicentes: decipiamus eum, & prævaleamus illi. Sed tu, Domine, mecum es tamquam bellator fortis. Cadent in opprobrium ſempiternum. Et videam vindictam in eos, quia tibi revelavi cauſam meam. *Verſ.* Omnes inimici mei, *ut ſupra.* Dicentes. *Reſp.* Sicut agnus ductus ſum ut occiderer, & neſciebam[a]; ſuper me autem cogitaverunt conſilium. Tu autem, Domine, liberaſti animam meam. *Verſ.* Omnes inimici mei, *ut ſupra.* *Reſp.* Deus Iſrael, propter te ſuſtinui improperium, operuit reverentia faciem meam: extraneus factus ſum fratribus meis, & hoſpes filiis matris meæ: quoniam zelus domus tuæ comedit me. *Verſ.* Intende animæ meæ, & libera eam: propter inimicos meos eripe me. Quoniam zelus. *Verſ.* Deus Deus meus, reſpice, *ut ſupra.* *Reſp.* Synagogæ populorum circumdederunt me; & non reddidi retribuentibus mihi mala. Conſumetur, Domine, nequitia peccatorum, & diriges juſtum. *Verſ.* Tu autem, Domine, ſuſceptor meus es; gloria mea, & exaltans caput meum. Conſumetur.

Antiph. in Matutinis.

Antiph. Dominus Deus auxiliator meus, & ideo non ſum confuſus. *Ant.* Circumdantes circumdederunt me, & in nomine Domini vindicabo in eis. *Ant.* Judica cauſam meam, defende, quia potens es, Domine. *Ant.* Cum Angelis & pueris fideles[a] inveniantur triumphatores mortis clamantes: hoſanna in excelſis. *Ant.* Confundantur qui me perſequuntur, & non confundar ego, Domine, Deus meus. *Verſ.* Erue a framea.

In Evangelio.

Ant. Turba multa quæ convenerat ad diem feſtum, clamabat[a] Dominum; benedictus qui venit in nomine Domini, hoſanna in excelſis. *Ant.* Hoſanna filio David; benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Iſrael, hoſanna in excelſis. *Ant.* Occurrunt turbæ cum floribus & palmis Redemptori obviam, & victori triumphanti digna dant obſequia. Filium Dei ore gentes prædicant, & in laudem Chriſti voces ſonant per nubila. Hoſanna. *Antiph.* Hodie namque Chriſto cum humana lingua conſervivit arboria. Et quamvis fuerint rigida, miſerunt Regi ſpolia arborum flexus. Hoſanna. *Ant.* Pueri Hebræorum veſtimenta proſternebant in via, & clamabant, dicentes: Hoſanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini. *Ant.* Pueri hebræorum, tollentes ramos olivarum, obviaverunt Domino, clamantes & dicentes: hoſanna in excelſis. *Ant.* Tibi revelavi cauſam meam, defenſor vitæ meæ, Dominus Deus meus. *Ant.* Invocabo nomen tuum, Domine; ne avertas[a] iram tuam a clamore meo. *Ant.* Miſſus ſum ad oves quæ perierant domus Iſrael, dicit Dominus. *Ant.* Omnes collaudant nomen tuum, & dicent: benedictus qui venit in nomine Domini, hoſanna in excelſis. *Ant.* Cœperunt omnes turbæ deſcendentium gaudentes laudare Deum voce magna, ſuper omnibus quæ viderant virtutibus, dicentes: benedictus qui venit Rex in nomine Domini: Pax in cælo, & gloria in excelſis. *Ant.* Rex Iſrael hoſanna in excelſis.

Feria ſecunda in Matutinis.

Antiph. Faciem meam non averti ab increpantibus & conſpuentibus in me. *Ant.* Framea, ſuſcitare adverſus eos qui diſpergunt gregem meum. *Ant.* Appenderunt mercedem meam triginta argenteis, quod appretiatus ſum ab eis. *Ant.* Inundaverunt aquæ ſuper caput meum; dixi: perii, invocabo nomen tuum, Domine Deus meus. *Ant.* Labia inſurgentium & cogitationes eorum vide, Domine. *Verſ.* Erue a framea, Deus, animam meam.

In Evangelio.

Antiph. Appropinquabat autem dies feſtus, & quærebant principes ſacerdotum, quomodo Jeſum interficerent, ſed timebant plebem. *Ant.* Non haberes in me poteſtatem, niſi deſuper tibi datum fuiſſet. *Ant.* Recordare mei, Domine, & erue me ab his qui perſequuntur me. *Ant.* Infirmata eſt virtus mea, in manibus inimicorum meorum. *Ant.* Ante diem feſtum Paſchæ ſciens Jeſus, quia venit hora, cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos.

Feria tertia in Matutinis.

Ant. Vide, Domine, & conſidera: quoniam tribulor, velociter exaudi me. *Ant.* Diſcerne cauſam meam, Domine; ab homine iniquo & doloſo eripe me. *Ant.* Dum tribularer clamavi ad Dominum, de ventre inferi exaudivit me. *Ant.* Domine, vim patior, reſponde pro me, quia neſcio quid dicam inimicis meis. *Ant.* Dixerunt impii; opprimamus virum

[a] inveniamur triumphatoris.
[a] ad
[a] faciem.

virum juſtum, quia contrarius eſt operibus noſtris.

In Evangelio.

Antiph. Principes ſacerdotum, *ut ſupra.* *Ant.* Nemo tollet animam meam, ſed ego pono eam & iterum ſumo eam. *Ant.* Quia ego tecum ſum, de manu peſſimorum liberabo te, dicit Dominus. *Ant.* Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumo eam. *Ant.* Scriptum eſt enim: percutiam Paſtorem & diſpergentur oves gregis. Poſtquam autem ſurrexero, præcedam vos in Galilæam; ibi me videbitis, dicit Dominus. *Ant.* Nunc clarificatus filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. *Ant.* Collegerunt Pontifices & Phariſæi concilium, & dicebant: quid facimus quia hic homo multa ſigna facit? ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum. Ne forte veniant Romani, & tollent noſtrum locum & gentem. *Verſ.* Unus autem ex illis, Caiphas nomine, cum eſſet Pontifex anni illius, prophetavit dicens: expedit nobis ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

Feria quarta in Matutinis.

Antiph. Libera me de ſanguinibus, Deus Deus ſalutis meæ; & exaltabit lingua mea juſtitiam tuam. *Ant.* Contumelias & terrores paſſus ſum ab eis, & Dominus mecum eſt tamquam bellator fortis. *Ant.* Ipſi vero in vanum quæſierunt animam meam. Introibunt in inferiora terræ. *Ant.* Omnes inimici mei audierunt malum meum, Domine. Lætati ſunt quoniam tu feciſti. *Ant.* Alliga, Domine, in vinculis nationes gentium, & reges eorum in compedibus. *Verſ.* Erue a framea.

In Evangelio.

Antiph. Simon, dormis? non potuiſti una hora vigilare mecum. *Ant.* Concilium fecerunt inimici mei, dicentes: conteramus eum de terra viventium. *Ant.* Dominus mecum eſt tamquam bellator fortis, propterea perſecuti ſunt me inimici mei. *Ant.* Tanto tempore vobiſcum eram docens in templo, & non me tenuiſtis; modo flagellatum ducitis ad crucifigendum. *Ant.* Quotidie apud vos eram in templo docens, & non me tenuiſtis. Modo flagellatum ducitis ad crucifigendum. *Ant.* Ancilla dixit Petro: vere & tu ex illis es; nam & loquela tua manifeſtum te facit. *Ant.* Amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me in manus peccatorum quærentium me. Væ autem illi per quem tradar ego. *Ant.* Tradetur enim gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.

Antiph. & Reſponſ. in Cœna Domini ſine invitatorio.

Antiph. Zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me. *Pſal.* Salvum me fac, Deus. *Ant.* Avertantur retrorſum & erubeſcant, qui cogitant mihi mala. *Pſal.* Deus, in adjutorium. *Ant.* Deus meus, eripe me de manu peccatoris. *Pſal.* In te, Domine, a. *Verſ.* Deus meus, eripe me. *Reſp.* In montem oliveti oravi ad Patrem: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte. Spiritus quidem promtus eſt, caro autem infirma: fiat voluntas tua. *Verſ.* Verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis. Fiat. *Reſp.* Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem: ſuſtinete hic, & vigilate mecum: nunc videbitis turbam quæ circumdabit me; vos fugam capietis, & ego vadam immolari pro vobis. *Verſ.* Vigilate & orate, dicit Dominus. Nunc. *Reſp.* Ecce vidimus eum non habentem ſpeciem, neque decorem: aſpectus ejus in eo non eſt. Hic peccata noſtra portavit, & pro nobis dolet: ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, cujus livore ſanati ſumus. *Verſ.* Vere languores noſtros ipſe tulit, & infirmitates noſtras ipſe portavit. Cujus. *Ant.* Liberavit Dominus pauperem a potente, & inopem cui non erat adjutor. *Pſal.* Deus, judicium tuum. *Ant.* Cogitaverunt impii & locuti ſunt nequitiam: iniquitatem in excelſo locuti ſunt. *Pſalm.* Quam bonus. *Ant.* Exurge, Domine, & judica cauſam meam. *Pſalm.* Ut quid Deus. *Verſ.* Exurge, Domine.

Reſponſoria.

Reſp. Amicus meus * oſculum me tradidit ſigno: quem oſculatus fuero ipſe eſt, tenete eum: hoc malum fecit ſignum, qui per oſculum adimplevit homicidium. Infelix prætermiſit pretium ſanguinis, & in finem laqueo ſe ſuſpendit. *Verſ.* Melius illi fuerat ſi natus non fuiſſet. Qui per. *Reſp.* Judas mercator peſſimus, oſculum petit Domino. Ille ut Agnus innocens non negat Judæ oſculum. Denariorum numero Chriſtum Judæis tradidit. *Verſ.* Melius fuerat. *Reſp.* Unus ex diſcipulis meis tradet me hodie. Væ illi per quem tradar ego. Melius illi fuerat ſi natus non fuiſſet. *Verſ.* Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me traditurus eſt in manus peccatorum. Melius fuerat. *Reſp.* Eram quaſi Agnus innocens, ductus ſum ad immolandum, & neſciebam: conſilium fecerunt inimici mei adverſum * dicentes: mittamus lignum in panem ejus, & conteramus eum de terra viventium. *Verſ.* Omnes inimici mei adverſum me cogitabant mala mihi: verbum iniquum mandaverunt adverſum me, dicentes. *Reſp.* Una hora non potuiſtis vigilare mecum, qui exhortabamini mori pro me. Vel Judam non videtis, quomodo non dormit, ſed feſtinat tradere me Judæis. *Verſ.* Dormite jam, & requieſcite, ecce appropinquabit qui me traditurus eſt. Vel Judam.

* al. ulti.

* me.

In tertio Nocturno.

Antiph. Dixi iniquis: nolite loqui adverſus Deum iniquitatem. *Pſal.* Confitebimur. *Ant.* Terra tremuit & quievit, dum reſurgeret in judicium Deus. *Pſal.* Notus in Judæa. *Ant.* In die tribulationis meæ, Deum exquiſivi manibus meis. *Pſal.* Voce mea. *Verſ.* Homo pacis meæ.

Reſponſoria.

Reſp. Seniores populi conſilium fecerunt, ut Jeſum dolo tenerent & occiderent. Cum gladiis & fuſtibus exierunt; tamquam ad latronem. *Verſ.* Congregaverunt iniquitatem ſibi; & egrediebantur foras. Cum gladiis. *Reſp.* Revelabunt cæli iniquitatem Judæ, & terra adverſus eum conſurget, & manifeſtum erit peccatum illius in die furoris Domini, cum eis qui dixerunt Domino Deo: recede a nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus. *Verſ.* Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributiones & in ſcandalum. Cum eis. *Reſp.* Ecce turba, & qui vocabatur Judas, venit; & dum appropinquaret ad Jeſum ut eum oſcularetur, Jeſus dixit ad eum: Juda, oſculo tradis filium hominis ad crucifigendum. *Verſ.* Filius quidem hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de illo: væ homini illi per quem tradar. Ad crucifigendum. *Reſp.* O Judas,

qui

qui dereliquiſti conſilium pacis, & cum Judæis conſiliatus es, triginta argenteis vendidiſti ſanguinem juſtum, & pacis oſculum ferebas, * quæ in pectore non habebas. *Verſ.* Verax datur fallacibus, pium flagellat impius. Et pacis. *Reſp.* Facta eſt lingua iniquorum fraudulenta in ore ipſorum, & loquebantur mendacium. Omnes in ſanguine inſidiati ſunt, virum juſtum venumdati ſunt ad mortem. Ipſe autem pacifica verba loquebatur ad Judæos. *Verſ.* Quid me quæritis interficere, hominem qui vera locutus ſum vobis? Ipſe autem.

* quam.

Antiph. Juſtificeris, Domine, in ſermonibus tuis, & vincas cum judicaris. *Pſal.* Miſerere mei. *Ant.* Dominus tamquam ovis ad victimam ductus eſt, & non aperuit os ſuum. *Pſal.* Domine, refugium. *Ant.* Contritum eſt cor meum in medio mei, contremuerunt omnia oſſa mea. *Pſalm.* Deus, Deus meus. *Ant.* Exhortatus es in virtute tua, & in refectione ſancta tua, Domine. *Pſalm.* Cantemus. *Ant.* ipſe portavit. Oblatus eſt, quia ipſe voluit, & peccata noſtra. *Pſal.* Laudate Dominum de cælis. *Verſ.* Chriſtus factus eſt pro nobis obediens.

In Evangelio.

Antiph. Traditor autem dedit eis ſignum, dicens: quem oſculatus fuero ipſe eſt, tenete eum. *Ant.* In humilitate judicium ejus ſublatum eſt. Generationem ejus quis enarrabit? *Ant.* Ait Pilatus: mundæ ſunt manus meæ a ſanguine hujus juſti, vos videritis. *Ant.* Petrus autem ſequebatur Jeſum a longe ut videret exitum rei.

In Cœna Domini ad Veſp.

Antiph. Calicem Domini accipiam, & nomen Domini invocabo. *Pſal.* Credidi. *Ant.* Cum his qui oderunt pacem eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis. *Pſal.* Ad Dominum cum tribularer. *Ant.* Ab hominibus iniquis libera me, Domine. *Pſal.* Eripe me, Domine. *Ant.* Cuſtodi me a laqueo quem ſtatuerunt mihi, & ab ſcandalis operantium iniquitatem. *Pſal.* Domine, clamavi. *Ant.* Conſiderabam ad dexteram, & videbam; & non erat qui cognoſceret me. *Pſal.* Voce mea. *Ant.* De manu filiorum alienorum libera me, Domine. *Pſal.* Benedictus Dominus Deus meus.

Verſ. Declinatorii.

Verſ. Homo pacis meæ. *Verſ.* Acuerunt linguas ſuas. *Verſ.* Chriſtus factus eſt pro nobis.

In Evangelio.

Antiph. Cœnantibus autem, accepit Jeſus panem: benedixit ac fregit, dedit diſcipulis ſuis. *Ant.* Accepto pane Judas tradidit Dominum, ſicut promiſerat principibus ſacerdotum. *Ant.* Si male locutus ſum, perhibe teſtimonium: ſi autem bene, quid me cædis? *Ant.* Cœna facta eſt, dixit Jeſus Diſcipulis ſuis: Amen, amen dico vobis, unus veſtrum hic, qui me traditurus eſt in hac nocte. *Ant.* Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem ſicut dilexi vos, dicit Dominus. *Ant.* Diligamus nos invicem, quia caritas ex Deo eſt; & qui diligit fratrem ſuum ex Deo natus eſt, & vidit Dominum. *Ant.* Si ego Dominus & Magiſter veſter lavi vobis pedes, quanto magis vos debetis alter alterius lavare pedes? *Ant.* In diebus illis mulier quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod Jeſus accubuit in domo Simonis leproſi, attulit alabaſtrum unguenti; & ſtans retro ſecus pedes Domini Jeſu, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes ejus, & unguento ungebat. *Ant.* Poſtquam ſurrexit Dominus a cœna, miſit aquam in pelvim, cœpit lavare pedes diſcipulorum. Hoc exemplum dedit, * reliquit eis. *Ant.* Ubi fratres in unum glorificant Dominum, ibi dabit Dominus benedictionem. *Ant.* Congregavit nos Chriſtus ad glorificandum ſe ipſum. Reple, Domine, animas noſtras ſancto Spiritu.

* Dele *dedit*.

Antiph. & Reſp. de Paraſceve.

In primo Nocturno.

Antiph. Aſtiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum, adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus. *Pſal.* Quare fremuerunt. *Ant.* Diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. *Pſal.* Deus, Deus meus. *Ant.* Inſurrexerunt in me teſtes iniqui, & mentita eſt iniquitas ſibi. *Pſal.* Dominus, illuminatio. *Verſ.* Diviſerunt ſibi veſtimenta mea.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Omnes amici mei dereliquerunt me, & prævaluerunt inſidiantes mihi. Tradidit me quem diligebam, & terribilibus oculis plaga crudeli percutiens, aceto potabant me. *Verſ.* Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea. *Reſp.* Velum templi ſciſſum eſt, & omnis terra tremuit; latro de cruce clamavit, dicens: memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. *Verſ.* Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo. Latro. *Verſ.* Ait latro ad latronem: nos quidem digna factis recipimus, hic autem quid fecit? Memento. *Reſp.* Vinea mea electa, ego te plantavi: quomodo converſa es in amaritudinem ut me crucifigeres, & Barabbam dimitteres? *Verſ.* Ego quidem plantavi te vinea mea electa, omne ſemen verum. Quomodo.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Vim faciebant qui quærebant animam meam. *Pſal.* Domine, ne in furore. 2. *Ant.* Confundantur & revereantur, qui quærunt animam meam, ut auferant eam. *Pſalm.* Expectans. *Ant.* Alieni inſurrexerunt in me, & fortes quæſierunt animam meam. *Pſal.* Deus, in nomine tuo. *Verſ.* Inſurrexerunt in me.

Reſponſoria in eodem.

Reſp. Tamquam ad latronem exiſtis cum gladiis comprehendere me. Quotidie apud vos eram in templo docens, & non me tenuiſtis. Et ecce flagellatum ducitis ad crucifigendum. *Verſ.* Filius quidem hominis vadit ſicut ſcriptum eſt de illo. Væ homini illi per quem tradetur. Ad crucifigendum. *Reſp.* Tenebræ factæ ſunt dum crucifixiſſent Jeſum Judæi, & circa horam nonam exclamavit Jeſus voce magna: Deus, Deus, ut quid me dereliquiſti? Tunc unus ex militibus lancea latus ejus perforavit, & inclinato capite emiſit ſpiritum. *Verſ.* Et velum templi ſciſſum eſt a ſummo uſque deorſum, & omnis terra tremuit. Tunc unus. *Reſp.* Animam meam dilectam tradidi in manus iniquorum, & facta eſt mihi hereditas mea, ſicut leo in ſilva. Dedit contra me vocem adverſarius, dicens: congregamini & properate ad devorandum illum. Poſuerunt me in deſertum ſolitudinis, & luxit ſuper me omnis terra, quia non eſt inventus, qui me agnoſceret & faceret bene. *Verſ.* Omnes inimici mei adverſus me cogitabant mala mihi, verbum iniquum mandaverunt adverſum me. Quia. *Reſp.*

Barab-

Barabbas latro dimittitur, & innocens Chriſtus occiditur, nam & Judas armidoctus ſceleris, qui per pacem dedicit facere bellum, oſculando tradidit Dominum Jeſum Chriſtum. *Verſ.* Ecce turba, & qui vocabatur Judas venit. Et dum appropinquaret ad Jeſum.

In tertio Nocturno.

Antiph. Ab inſurgentibus in me libera me, Domine; quia occupaverunt animam meam. *Pſalm.* Eripe me, Domine, de inimicis. *Ant.* Longe feciſti notos meos a me: traditus ſum & non egrediebar, *Pſal.* Domine Deus ſalutis. *Ant.* Captabunt in animam juſti, & ſanguinem innocentem condemnabunt. *Pſal.* Deus ultionum. *Verſ.* Captabunt in animam juſti.

Reſp. Tradiderunt me in manus impiorum, & inter iniquos projecerunt me, & non pepercerunt animæ meæ. Congregati ſunt adverſum me fortes, & ſicut gigantes ſteterunt contra me. *Verſ.* Adſtiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum. Et ſicut gigantes. *Reſp.* Illa tradidit impius ſummis Principibus Sacerdotum, & ſenioribus populi: Petrus autem ſequebatur a longe, ut videret finem. *Verſ.* Et ingreſſus Petrus in atrium Principis Sacerdotum. Ut videret, *Reſp.* Caligaverunt oculi mei a fletu meo, quia elongatus eſt a me, qui conſolatur me Videte, omnes populi, ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus. *Verſ.* O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite & videte. Si eſt, *Reſp.* Viderunt in quem transfixerunt, & plangent ſuper eum omnes tribus terræ, dicentes: Vere filius Dei erat iſte. *Verſ.* In humilitate judicium Dei ſublatum eſt; generationem illius quis enarrabit? *Reſp.* Principes Sacerdotum conſilium fecerunt, ut Jeſum dolo tenerent & occiderent: dicebant autem: Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo. *Verſ.* Omnes inimici mei. *ut ſupra.* Ut Jeſum,

Antiphonæ in Matutinis Laudibus.

Antiph. Proprio filio ſuo non pepercit Deus, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. *Pſalm.* Miſerere mei Deus. *Ant.* Anxiatus eſt in me ſpiritus meus, in me turbatum eſt cor meum. *Pſal.* Domine, exaudi. *Ant.* Ait latro ad latronem: nos quidem digna factis recipimus, hic autem quid fecit? Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. *Pſal.* Deus, Deus meus, ad te. *Ant.* Dum conturbata fuerit anima mea, Domine, miſericordiæ memor eris. *Pſal.* Domine audivi. *Ant.* Memento mei, Domine, cum veneris in regnum tuum. *Pſal.* Laudate Dominum. *Verſ.* Chriſtus factus eſt pro nobis,

In Evangelio.

Antiph. Poſuerunt ſuper caput ejus cauſam ipſius ſcriptam: Jeſus Nazarenus Rex Judæorum. *Ant.* Replevit & inebriavit me inimicus meus. *Antiph.* Jeſus clamans voce magna emiſit ſpiritum, & velum ſciſſum eſt. *Ant.* Cum accepiſſet acetum dixit: Conſummatum eſt; & inclinato capite tradidit Spiritum. *Ant.* Eloi, Eloi, Lamaſabactani; Deus, Deus meus, ut quid me dereliquiſti? *Ant.* Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem; ſuſtinete hic & vigilate mecum. *Ant.* Recordatus eſt Petrus verbi Jeſu, quod dixerat ei, & egreſſus foras flevit amare.

Sabbato ſancto in primo Nocturno.

Antiph. In pace in idipſum dormiam & requieſcam. *Pſalm.* Cum invocarem. *Ant.* Habitabit in tabernaculo tuo, requieſcet in monte ſancto tuo. *Pſalm.* Domine, quis habitabit. *Ant.* Caro mea requieſcet in ſpe. *Pſalm.* Conſerva me. *Verſ.* Ne derelinquas me, Domine. *Verſ.* In pace in idipſum.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Sepulto Domino ſignetum eſt monumentum, volventes lapidem ad oſtium monumenti, ponentes milites qui cuſtodirent illud. *Verſ.* Ne forte veniant diſcipuli ejus & furentur eum, & dicant plebi: ſurrexit a mortuis. Ponentes. *Reſp.* Jeruſalem, luge, & exue te veſtibus jucunditatis. Induere cinere cum cilicio, quia in te eſt occiſus Salvator Iſrael. *Verſ.* Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia ſuper vos deſcendat. Quia. *Reſp.* Plange quaſi virgo plebs mea; ululate Paſtores in cinere & cilicio, quia veniet dies Domini magna & amara valde. *Verſ.* Ululate Paſtores, & clamate, aſpergite vos cinere. Quia.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. *Pſal.* Domini eſt terra. *Ant.* Credo videre bona Domini in terra. *Pſal.* Dominus illuminatio. *Ant.* Domine, abſtraxiſti ab inferis animam meam. *Pſal.* Exaltabo te. *Verſ.* Tu autem Domina, miſerere.

Reſponſoria in eodem.

Reſp. Receſſit Paſtor noſter, fons aquæ vivæ, ad cujus tranſitum ſol obſcuratus eſt: nam & ille captus eſt, qui captivum tenebat primum hominem. Hodie portas mortis & ſeras pariter Salvator noſter diſrupit. *Verſ.* Ante cujus conſpectum mors fugit, ad cujus vocem mortui reſurgunt, videntes autem eum portæ mortis conſratæ ſunt. Hodie. *Reſp.* O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite & videte ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus. *Verſ.* Attendite univerſi populi, & videte dolorem meum. Si eſt dolor. *Reſp.* Ecce quomodo moritur juſtus, & nemo pereipit corde. Et viri juſti tolluntur, & nemo conſiderat: *Ant.* A facie iniquitatis oblatus eſt juſtus, & erit in pace memoria ejus. *Verſ.* In pace factus eſt locus ejus, & in Sion habitatio ejus. Et erit.

In tertio Nocturno.

Antiph. Deus adjuvat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. *Pſal.* Deus, in nomine tuo. *Ant.* In pace factus eſt locus ejus, *ut ſupra.* *Pſal.* Notus in Judæa Deus. *Ant.* Factus ſum ſicut homo ſine adjutorio inter mortuos liber. *Pſal.* Domine Deus ſalutis. *Verſ.* Collocavit me in obſcuro.

Reſp. unde ſupra.

Reſp. Æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum. Factus ſum ſicut homo ſine adjutorio, inter mortuos liber. *Verſ.* Et ſicut vulnerati dormientes, projecti in monumentis, quorum non es memor amplius, & ipſi de manu tua repulſi ſunt. Factus ſum. *Reſp.* Agnus Dei Chriſtus immolatus eſt pro ſalute mundi. Nam de parentis protoplaſti fraude factor condolens, quando pomi noxialis morte morſu corruit; ipſe lignum tunc notavit, damna ligni ut ſolveret. *Verſ.* Chriſtus factus eſt pro nobis obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Ipſe lignum. *Reſp.* Domine, poſt paſſionem tuam & poſt diſcipulorum fugam, Petrus plorabat dicens: Latro confeſſus eſt, & ego te negavi: Mulieres te prædicaverunt, & ego te * timui. Puras jam * Forte vos
vocabis me diſcipulum tuum, ut iterum conſtituas me piſcatorem mundi; Sed te pœnitentem ſuſcipe me,

me, Domine, & miſerere mei. *Verſ.* Ego dixi in exceſſu meo: omnis homo mendax. *Reſp.* Scindite veſtimenta veſtra, & induimini faccis, & plangite, quia Princeps Jeruſalem ſuper montes ejus interfectus eſt: flete ſuper eum, filii Iſrael, quia non timuerunt occidere Chriſtum Domini. *Verſ.* Ululate paſtores & clamate. *ut ſupra.* *Reſp.* Sicut ovis ad occiſionem ductus eſt, & dum male tractaretur non aperuit os ſuum. Traditus eſt ad mortem, ut vivificaret populum ſuum. *Verſ.* In pace factus eſt, *ut ſupra.* *Verſ.* Vadis propitiator ad immolandum.

Antiph. in Matutinis.

Antiph. O mors, ero mors tua: morſus tuus ero, inferne. *Pſal.* Miſerere mei *Ant.* Plangent eum quaſi unigenitum, quia innocens Dominus occiſus eſt. *Pſal.* Judica me, Deus. *Ant.* Attendite, univerſi populi, & videte dolorem meum. *Pſal.* Deus Deus meus. *Ant.* A porta inferi erue, Domine, animam meam. *Pſal.* Ego dixi in dimidio. *Ant.* O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite & videte, ſi eſt dolor ſicut dolor meus, *Pſalm.* Laudate Dominum de cælis.

In Evangelio.

Antiph. Mulieres ſedentes ad monumentum, lamentabuntur flentes Dominum. *Ant.* Sepulto Domino ſignatum eſt monumentum, ponentes milites qui cuſtodirent illud. *Ant.* Ululate, Paſtores, & clamate: aſpergite vos cinere; quia completi ſunt dies Domini. *Ant.* Videbunt in quem tranſfixerunt, & plangent ſuper eo omnes tribus terræ. *Ant.* Joſeph ab Arimathia petiit corpus Jeſu, & ſepelivit eum in ſepulcro ſuo. *Verſ.* Chriſtus factus eſt.

Antiph. ad Veſp. de Evangelio. Sabbato ſancto.

Antiph. Veſpere autem ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati, venit Maria Magdalene & altera Maria videre ſepulcrum, alleluia. *Ant.* Et ecce terræ motus factus eſt magnus. Angelus enim Domini deſcendit de cælo, alleluia. *Ant.* Angelus enim Domini deſcendit de cælo, & accedens revolvit lapidem, & ſedebat ſuper eum, alleluia, alleluia. *Ant.* Erat autem aſpectus ejus ſicut fulgur, & veſtimenta ejus ſicut nix, alleluia, alleluia. *Ant.* Præ timore autem ejus exterriti ſunt cuſtodes, & facti ſunt velut mortui, alleluia. *Ant.* Reſpondens autem Angelus dixit mulieribus: nolite timere; ſcio enim quod Jeſum quæritis, alleluia. *Ant.* Scio quod Jeſum quæritis crucifixum; ſurrexit, alleluia. *Ant.* Jeſum quem quæritis non eſt hic, ſed ſurrexit; recordare qualiter locutus ſit vobis, dum adhuc in Galilæa eſſet, alleluia. *Ant.* Venite & videte locum ubi poſitus erat Dominus, alleluia. *Ant.* Cito euntes, dicite diſcipulis, quia ſurrexit Dominus, alleluia, alleluia.

Antiph. cum Reſp. de Vigilia ſanctiſſimæ Paſchæ.

Ad Invitatorium.

Antiph. Alleluia, alleluia, alleluia. Præoccupemus faciem Domini in confeſſione.

Ad Nocturnum.

Antiph. [a] Ego ſum qui ſum, & conſilium meum A non eſt cum impiis, ſed in lege Domini voluntas mea eſt, alleluia. *Pſal.* Beatus vir. *Ant.* Poſtulavi Patrem meum, alleluia. Dedit mihi gentes, alleluia, in hereditatem, alleluia. *Pſal.* Quare fremuerunt. *Ant.* Ego dormivi & ſomnum cepi, & reſurrexit quoniam Dominus ſuſcepit me, alleluia, alleluia. *Verſ.* Reſurrexit Dominus.

Reſponſoria.

Reſp. Angelus Domini deſcendit de cælo, & accedens revolvit lapidem; & ſuper eum ſedit, & dixit mulieribus: nolite timere: ſcio enim quia cru- B cifixum quæritis. Jam ſurrexit. Venite & videte locum, ubi poſitus erat Dominus, alleluia. *Verſ.* Angelus Domini locutus eſt mulieribus dicens, quem quæritis, an Jeſum quæritis? Jam. *Reſp.* Angelus Domini locutus eſt mulieribus dicens: quem quæritis, an Jeſum quæritis? Jam ſurrexit, venite & videte, alleluia, alleluia. *Verſ.* Ecce præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, ſicut dixit vobis, Jam. *Reſp.* Dum tranſiſſet ſabbatum, Maria Magdalene, & Maria Jacobi & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jeſum, alleluia, alleluia. *Verſ.* Et valde mane una ſabbatorum veniunt ad monumentum, orto jam ſole. Ut venientes. *Reſp.* Super lapidem monumenti ſede- C bant Angeli, & pſallebant de reſurrectione Domini: & ante ſepulcrum Jeſu ſtabat Maria dicens: Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dic ubi poſuiſti eum, alleluia. *Verſ.* At illa exiſtimans, quod hortulanus eſſet, dicit ei. Domine, ſi.

Antiphonæ in Matutinis Laudibus.

Antiph. Et valde mane una ſabbatorum veniunt ad monumentum orto jam ſole, alleluia. *Ant.* Et dicebant ad invicem: quis revolvet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Alleluia, alleluia. *Ant.* Et reſpicientes viderunt revolutum lapidem: erat quippe magnus valde, alleluia. *Ant.* D Nolite expaveſcere: Jeſum Nazarenum quæritis crucifixum: non eſt hic: ſurrexit, alleluia. *Ant.* Præcedam vos in Galilæam: ibi me videbitis ſicut dixi vobis, alleluia. *Ant.* Cito euntes, dicite diſcipulis, quia ſurrexit Dominus, alleluia, alleluia. Poſt Paſſionem Domini factus eſt conventus, quia non eſt corpus in monumentum Lapis ſuſtinuit perpetuam vitam, monumentum reddidit cæleſtem margaritam, alleluia. *Ant.* Venerunt ad monumentum Maria Magdalene, & altera Maria videre ſepulcrum, alleluia.

Verſi Declinatorii.

Verſ. Oportebat pati Chriſtum. *Verſ.* In re- E ſurrectione tua, Chriſte. *Verſ.* Quem quæris, mulier. *Verſ.* Cantate Domino. *Verſ.* Surrexit Dominus vere. *Verſ.* Ecce ego vobiſcum ſum. *Verſ.* Jubilate Domino omnis. *Verſ.* Surrexit Dominus de ſepulcro. *Verſ.* Tulerunt Dominum meum. *Verſ.* Noli flere Maria. *Verſ.* Dicite in nationibus. *Verſ.* Gaviſi ſunt diſcipuli. *Verſ.* Cognoverunt Dominum. *Verſ.* Reſurrexit Dominus. *Verſ.* Omnis terra adoret te, Deus.

Incipit Ordo ad Veſp.

[b] *Conveniente ſchola temperius cum Epiſcopis & Dia-*

a Has Antiphonas eſſe Antiphonarii Metenſis, non vero Romani docet Amalarius, l. de Ord. Antiph. c. 41.

b Eadem fere leguntur in Ordine Romano [illegible] quem edidit Mabillonius Muſei Italici tom. 2. *Vide pag. 36. & 38.*

a *Diaconibus in Eccleſiam majorem* [a] *ad locum crucifi-* A *xi incipiunt* Kyrie eleiſon, *& veniant uſque ad* b *altare; & aſcendentibus Diaconibus in* [b] *Pogium, Epiſcopi & Presbyteri ſtatuantur in locis ſuis, & ſchola ante altare. Finita vero* Kyrie eleiſon, *an-* c *nuit Archidiaconus primo* [c] *ſchola, & ille inclinans ſe incipiat,* allel. *cum Pſalmo,* Dixit Dominus Domino meo. *Poſt hunc annuit ſecundo, vel alii cui voluerit, ſed & omnibus incipientibus hoc modo præcipiat. Dicatur iterum,* alleluia, *cum Pſalmo,* Confitebor tibi. *Sequatur poſt hunc primus ſcholæ cum Paraphoniſtis in frontibus,* alleluia. *Et reſpondeant Paraphoniſtæ. Sequantur Subdiaconi cum infantibus.* Alleluia Dominus regnavit decorem: *& ſemper reſpondent Paraphoniſtæ, & annuunt ver-* B *ba infantibus. Verſ.* Parata ſedes tua. *Verſ.* Elevaverunt flumina. *Poſt hos verſus ſalutet primus ſcholæ Archidiaconum, & illo annuente incipiat* alleluia, *cum melodiis infantibus. Qua expleta reſpondeant Paraphoniſtæ primum; & finitur. Poſt hunc incipiat tertius,* alleluia, *cum Pſal.* Beatus vir, *Hunc ſequitur,* Paſcha noſtrum. *Verſ.* Epulemur. *Hac expleta oratione, quo ſupra, incipiat Archidiaconus Ant.* Scio quod Jeſum quæritis crucifixum; ſurrexit, alleluia. *Ant.* Jeſum quem quæritis, non eſt hic; ſed ſurrexit. Recordare qualiter locutus ſit vobis, dum adhuc in Galilæa eſſet, alleluia. *Poſt hoc det Sacerdos orationem, & deſcendant ad fontes cum Antiphon. Ant.* In die reſur- C rectionis meæ, dicit Dominus, alleluia; congregabo gentes, & colligam regna, & effundam ſuper vos aquam mundam, alleluia. *Quam ut finierint dicit primus ſcholæ,* alleluia *cum Pſal.* Laudate pueri Dominum, *ſequitur,* allel. *In Græco:* O Chirius Dynamin. &c. *Finito ordine quo ſupra. Poſtea ſequitur Diaconi ſecundus in Evangelio. Ant.* Venite & videte locum, ubi poſitus erat Dominus, alleluia. *Deinde dicat Sacerdos orationem, &* d *tunc vadunt ad ſanctum Johannem* [d] *ad veſtem, canentes Ant.* Lapidem quem reprobaverunt ædificantes alleluia. Hic factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris, alleluia, alleluia. *Deinde* alleluia, D *cum Pſal.* In exitu Iſrael. *Deinde primus ſcholæ dicit cum pueris,* allel. Venite exultemus Domino. *Verſ. I.* Præoccupemus. *Verſ. II.* Hodie ſi vocem Domini. *Poſt hanc ſequitur Diaconus Ant.* Citò euntes, dicite Diſcipulis, quia ſurrexit Dominus, alleluia, alleluia. *Deinde oret ſemper ſine* Kyrie eleiſon. *Et tunc* e *vadunt ad ſanctum Andream ad crucem, canentes Ant.* Vidi aquam egredientem de templo a latere dextro, alleluia: & omnes ad quos pervenit aqua iſta, ſalvi facti ſunt, alleluia, alleluia. *Poſt hoc dicant,* alleluia. Dilexi quoniam exaudiet Dominus. *Quo finito primus ſcholæ incipit,* alleluia. Venite exultemus, *ut ſupra Ant.* Cito euntes dicite Diſcipulis. *Deinde deſcendunt primates Eccleſiæ ad accubi-* E f *tum, invitante notario Vicedomini, & bibant* [f] *ter de græco vino depaſſiſſi & de procantu. Poſtquam biberint omnes Presbyteri & omnes Diaconi ſeu Subdiaconi vel omnes Acolyti per ſingulos titulos, redeant ad faciendum veſperos, & bibant de dato Presbyteri. Hac ratio per totam hebdomadam ſervabitur uſque in Dominicam in albis.*

Feria ſecunda ſuper Invitatorium per totam hebdomadam. Alleluia.

Pſalm. Cum invocarem. *Pſal.* Verba mea: *Pſal.* Domine, ne in furore. *Verſ.* Surrexit Dominus vere. *Verſ.* In reſurrectione tua, Chriſte. *Reſp.* Maria Magdalene, & altera Maria ibant diliculo ad monumentum. Jeſum quem quæritis non eſt hic; ſurrexit ſicut locutus eſt, præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, alleluia, alleluia. *Verſ.* Cito euntes, dicite diſcipulis ejus & Petro, quia ſurrexit Dominus. Præcedet. *Reſp.* Surgens Jeſus Dominus noſter, & B ſtans in medio diſcipulorum ſuorum dixit: Pax vobis, alleluia. Gaviſi ſunt diſcipuli viſo Domino, alleluia, alleluia. *Verſ.* Surrexit Dominus de ſepulcro, qui pro nobis pependit in ligno. Gaviſi ſunt. *Reſp.* Congratulamini mihi omnes qui diligitis Dominum, quia quem quærebam apparuit mihi, & dum flerem ad monumentum, vidi Dominum meum, alleluia. *Verſ.* Tulerunt Dominum meum, & neſcio ubi poſuerunt eum: ſi ſuſtuliſti eum, dicito mihi. Et dum flerem.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴
∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ *Hic deſunt tres lineæ in mſ.*
∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

C *Antiph.* Qui ſunt hi ſermones quos confertis ad invicem ambulantes, & eſtis triſtes? alleluia, alleluia. Reſpondens autem unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: tu ſolus peregrinus es in Jeruſalem, & non cognoviſti quæ facta ſunt in illa his diebus; alleluia. Quibus ille dixit, quæ? Et dixerunt de Jeſu Nazaræno, qui fuit vir Propheta, potens opere, & ſermone, coram Deo & omni populo, alleluia, alleluia. *Ant.* Et incipiens a Moiſe & omnibus Prophetis interpretabatur illis Scripturas in omnibus quæ de ipſo erant, alleluia. *Ant.* Et coegerunt illum dicentes; mane nobiſcum, Domine, quia adveſperaſcit, alleluia. *Ant.* Et intravit cum D illis, & factum eſt cum recumberet cum illis, accepit panem, benedixit ac fregit, & porrigebat illis, alleluia. *Ant.* Mane nobiſcum, quoniam adveſperaſcit, & inclinata eſt jam dies, alleluia, alleluia.

Iterum ad Lateran. Ordine quo ſupra his all. mutatis poſt Pſalm. cxi.

Alleluia, Domine, refugium. *Verſ.* Priuſquam montes. *Ant.* Nonne ſic oportuit pati Chriſtum, & intrare in gloriam ſuam, alleluia: *Data oratione deſcendant ad fontes cum Antiph.* Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, *& reliq.* E *Deinde poſt Pſal. cxii. ſequitur,* alleluia, [g] Opymenionthon, & *Verſ.* Apolon & Egyptom, &c. *Ant.* Cognoverunt Dominum, alleluia, in fractione panis, alleluia. *Et data oratione cum Antiph. quale voluerit, deſcendant ad ſanctum Andream; dictoque Pſalmo cxiii. ſequitur,* alleluia. In exitu Iſrael. *Verſ I.* Facta eſt Judæa. *Verſ. II.* Mare vidit. g

a Scilicet ubi Chriſti cruci affixi ſtatua poſita erat, ut etiam nunc eſt in inferiori chori parte.

b Seu *Podium*, Intelligit Cangius lectrum, analectrum in Eccleſia, ad quod gradibus aſcenditur, laudatque hunc ipſum locum ex Ordine Rom. ſuprapromtum. Juxta Mabillonium in notis ad Ord. Rom. I. Pogium eſt locus cancellorum, quibus ſanctuarium a choro dirimitur, ſic dictum quod per gradus ſenſim aſſurgeret.

c Eſt cantorum chorus.

d Apud Vulgatum Alcuinum, *ad Fontes ſeu ad veſtem*. Hoc loco forſitan baptizandi veſtem depoſitbant, aut baptizati veſtem albam induebant.

e S. Andreæ baſilica proxima erat Vaticano.

f In Ord. Rom. jam laudato *de Græco de Paſſis*, *de Procoma*. Ad quem locum plurimas variantes lect. affert Mabill. His vocibus ita dicantur loca, ubi hæc vini genera naſcebantur.

g Lege *Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραήλ*, qui Regis Iſrael: & pro Apolon *Ἀμπελον ἐξ Αἰγύπτου* Vineam de Ægypto. Ita legitur in Ord. Rom. de quo jam ſæpe diximus.

In Evangelio.

Antiph. Surrexit Dominus vere, alleluia, & apparuit Simoni, alleluia. *Sequitur oratio.*

Feria tertia.

Pſal. Domine Deus meus. *Pſal.* Dominus Dominus noſter. *Pſal.* In Domino confido. *Verſ.* Surrexit Dominus vere. *Reſp.* Virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Jeſu Chriſti Domini noſtri, alleluia. *Verſ.* In omnem terram exivit ſonus eorum. *Reſp.* Tulerunt Dominum meum, & neſcio ubi poſuerunt eum. Ait ei Angelus: noli flere, Maria. Surrexit ſicut dixit, præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, alleluia, alleluia. *Verſ.* Cito euntes dicite diſcipulis ejus & Petro, quia ſurrexit Dominus. Præcedet. *Reſp.* Expurgate vetus fermentum ut ſitis nova conſperſio; etenim Paſcha B noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Itaque epulemur in Domino, alleluia. *Verſ.* Non in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis. Itaque.

In Evangelio.

Antiph. Obtulerunt Diſcipuli Domino partem piſcis aſſi, & favum mellis, alleluia, alleluia. *Ant.* Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Jam credite, alleluia.

Ad Veſper. iterum ad Lateran.

Poſt pſalmum cxj. alleluia. Paratum cor meum. C *Verſ. I.* Exurge, gloria mea. *Verſ. II.* Ut liberentur.

In Evangelio.

Antiph. Stetit Jeſus in medio Diſcipulorum ſuorum, & dixit eis: Pax vobis, alleluia, alleluia. *Et data orat. deſcendant ad fontes cum Antiph. Poſt Pſal. cxij. ſequitur* a *alleluia.*

In Evangelio.

Antiph. Videte manus meas, & pedes meos, quia ipſe ego ſum, alleluia, alleluia. *Data orat. itur ad S. Andream poſt Pſal. cxiij. dicitur* alleluia. Confitebor tibi Domine. *Verſ. I.* Adorabo ad templum. D *Verſ. II.* Super miſericordiam.

In Evangelio.

Antiph. Iſti ſunt ſermones quos dicebam vobis, cum eſſem vobiſcum, alleluia, alleluia. *Ant.* Oportebat pati Chriſtum, & reſurgere a mortuis.

Feria quarta.

Pſal. Salvum me fac, Domine. *Pſal.* Uſquequo. *Pſal.* Dixit inſipiens. *Verſ.* Surrexit Dominus de ſepulcro. *Reſp.* Ecce vicit leo de tribu Juda, ra- E dix David, aperire librum, & ſolvere ſeptem ſignacula ejus; alleluia, alleluia, alleluia. *Verſ.* Et unus de ſenioribus dixit mihi: ne fleveris, dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere poteſtatem & fortitudinem, alleluia. *Reſp.* Iſti ſunt agni novelli qui annuntiaverunt, alleluia, modo venerunt ad fontes, repleti ſunt claritate, alleluia, alleluia. *Verſ.* Ecce præcedet vos in Galilæam; ibi eum videbitis ſicut dixit vobis. Modo in omnem terram; *ut ſup.* *Reſp.* De ore prudentis procedit mel, A alleluia: dulcedo mellis eſt lingua ejus, alleluia; favus diſtillans labia ejus, alleluia, alleluia. *Verſ.* Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, ſuper mel & favum in ore meo. Favus.

In Evangelio.

Antiph. Et recordatæ ſunt verborum ejus, & regreſſæ a monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, & ceteris omnibus, alleluia.

Ad Veſperas.

Poſt Pſal. cxj. alleluia. Te decet hymnus Deus. *Verſ. I.* Replebimur.

In Evangelio.

Antiph. Mittite in dexteram navigii rete, & invenietis, alleluia, *data orat. itur ad fontes.* *Poſt Pſal. cxij* alleluia. Confitemini Domino. *Verſ. I.* Cantate ei. *Verſ. II.* Laudamini. *Ant.* Dicit diſcipulus quem diligebat Jeſus Petro, Dominus eſt, alleluia.

In Evangelio.

Data orat. itur ad S. Andream. *Poſt Pſal. cxiij.* Inchoantes. *Reſp.* Hæc dies. *Et reſpondent omnes,* quem fecit Dominus. *uſque in finem.* *Ant.* Hoc iam tertio manifeſtatus eſt Jeſus, poſtquam reſurrexit a mortuis, alleluia.

Feria quinta.

Pſal. Domine, quis habitabit. *Pſal.* Conſerva. *Pſal.* Exaudi Domine. *Verſ.* Quem quæris, mulier. *Reſp.* Ego ſum vitis vera, & vos palmites; qui manet in me & ego in eum, hic fert fructum multum, alleluia: alleluia. *Verſ.* Manete in dilectione mea, dicit Dominus. Qui manet. *Reſp.* Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognoviſtis me. Philippe, qui videt me, videt & patrem, alleluia. Jam creditis quia ego in patre, & pater in me eſt, alleluia, alleluia. *Verſ.* Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Non creditis. *Reſp.* Surrexit paſtor bonus qui animam ſuam poſuit pro ovibus ſuis, & pro ſuo grege mori dignatus eſt, alleluia, alleluia, alleluia. *Verſ.* Surrexit Dominus de ſepulcro, qui pro nobis pependit in ligno. Et pro grege.

In Evangelio.

Ant. Maria ſtans ad monumentum plorans, vidit Angelum in albis ſedentem, & ſudarium quod fuerat ſuper caput Ieſu, alleluia.

Ad Veſp.

Per circuitum Pſal. cum all. dicant & reliq. *Reſp.* Hæc dies quam fecit Dominus. *Ant.* Tulerunt Dominum meum, & neſcio ubi poſuerunt eum. Si tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, alleluia, & ego eum tollam, alleluia, alleluia. *Ant.* Venit Maria nuntians Diſcipulis; quia vidi Dominum, alleluia. *Ant.* Ardens eſt cor meum deſidero videre Dominum meum, quæro & non invenio ubi poſuerunt eum, alleluia.

Feria ſexta.

Pſal. Cæli enarrant. *Pſal.* Exaudiat te Dominus. *Pſal.* Domine in virtute tua. *Verſ.* Ecce ego vobiſcum ſum.

Reſp.

a Hoc loco nihil continetur in codice mſ. Legendum ut in Ordine Rom. 1. a Mabillonio. προσέχετε, λαός μου τῷ νόμῳ μου, κλίνατε τὸ οὖς ὑμῶν εἰς τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου. Attendite populus meus legem meum, &c.

Reſp. in Feria ſecunda iſtius Hebdom.

Reſp. Maria Magdalene, *ut ſupra*. *Verſ.* Cito euntes dicite Diſcipulis. *Reſp.* Surgens Dominus noſter. *Verſ.* Surrexit Dominus de ſepulcro. *Reſp.* Congratulamini mihi omnes. *Verſ.* Tulerunt Dominum meum. *Ant.* Ecce ego vobiſcum ſum, alleluia, omnibus diebus, alleluia. *poſt pſal. cxj.* alleluia. Lætatus ſum. *Verſ.* Stantes erant pedes noſtri. *Verſ.* Rogate quæ ad pacem ſunt. *Ant.* Undecim Diſcipuli in Galilæa videntes Dominum adoraverunt, alleluia. *Datu orat. deſcendant cum Antiph.* ...... *Reſp.* Hæc dies quam fecit Dominus. *Ant.* Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo et in terra, alleluia. *In pace poſt orationes deſcendant ad fontes. Poſt. pſal.* B *cxiij.* alleluia. Qui confidunt. *Verſ. I.* Montes in circuitu ejus, *Verſ. II.* Ut non extendant juſti. *Ant.* Euntes in mundum, docete omnes gentes, baptizantes eos, alleluia, in nomine patris, et filii, et ſpiritus ſancti, alleluia. *Ant.* Dixit Jeſus diſcipulis ſuis, afferte de piſcibus quos prendidiſtis nunc: aſcendit autem Simon Petrus, et traxit rete in terram plenum magnis piſcibus, alleluia.

Sabbato.

Pſal. Dominus regit me. *Pſal.* Domini eſt terra. *Pſal* Judica me, Domine, quoniam uniens, alleluia, *ut ſupra*. *Verſ.* Tulerunt Dominum meum, et neſcio ubi poſuerunt eum, alleluia, allel. allel. C

Reſponſoria req. retro ut ſupra in Evangelio.

Ant. Jeſum qui crucifixus eſt quæritis, alleluia. Non eſt, ſurrexit enim ſicut dixit vobis alleluia. *poſt Pſal cxj* All. Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit Dominus. *Verſ.* Notum fecit Dominus ſalutare ſuum, in conſpectu gentium revelavit juſtitiam ſuam.

In Evangelio.

Ant. Gaviſi ſunt Diſcipuli, alleluia, viſo Domino, alleluia. *Datis orat. deſcendant ad fontes. Poſt Pſal. cxij.*

InGreco, alleluia * yorinum degente doxon teupi eſſe detheron authu angelithon ſlercona. *Ant.* Accipe ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, alleluia, *abſque Pſal. cxij.*

Pro verſibus & reſponſis, a Paſcha uſque in octavam, ad tertiam, ſextam, nonamque R. G. Hæc dies, *tantum prima ſine* Kyrie eleiſon.

Dominica Octavæ Paſchæ.

Pſal. Beatus vir, *uſque*, Domine, in virtute tua *ſicut aliis Dominicis noctibus canantur*. *Verſ.* Jubilate Deo, omnis terra. *Verſ.* Cantate Domino. *Verſ.* Noli flere, Maria. *Verſ.* Dicite in nationibus. *Verſ.* Dominus regnavit, decorem. *Iſti ſunt dicendi in omnibus diebus per totam Reſurrectionem.*

Reſponſoria requiruntur a Paſcha, uſque in octav. Ipſos debes canere uſque in tert. hebdom. Ant. Poſt dies octo januis clauſis, ingreſſus Dominus, dixit eis, pax vobis, allel. allel. *Ant.* Pax vobis, ego ſum, nolite timere, alleluia, alleluia.

Ad Veſp. Dominica in Albis.

Poſt Pſalm. cx. Allel. [b] Deutha Galtea ſoutha A heiria alla laxamento theotho ſotori ymon. *Verſ.* Protaſomis propaſome theopropaſon authenſomo logiſigen. *Verſ. II.* Othitheus megaſterrius behebaſyleus megas orypaſon tingis ermenden *Alleluia ſequitur Ant.* Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti: Beati qui non viderunt, & crediderunt, alleluia, alleluia, Beatus vir. *Poſt hanc* Alleluia. Omnes gentes plaudite. *Verſ. I.* Quoniam Dominus ſummus. *Verſ. I.* Aſcendit Deus in jubilatione. *Ant.* Miſi digitos meos in fixuram clavorum, & manus meas in latus ejus, & dixi: Dominus meus, & Deus meus, alleluia.

In Evangelio.

Ant. Mitte manum tuam, & cognoſce loca clavorum, alleluia, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis, alleluia. *Ant.* Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis quia Jeſus eſt Chriſtus Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ipſius, allel. *Data erat. & finita* poſt hanc bibant * ecunacum primo ſcholæ pergant canentes ad Later. *Antiph.* Antepono.

* Forte bibant una cum primo.

Ab octava Paſchæ per totam Reſurrect.

Super Pſal. in Evangelium & verſoria, & in Sanctorum, alleluia, dicendæ ſunt item Antiph. de Reſurrectione Domini, ubicunque volueris. Ant. Exeuntes duo ex Diſcipulis Jeſu, ibant ipſo die in caſtellum nomine Emaus, alleluia. *Ant.* Pax vobis, ego ſum, nolite timere, alleluia. *Ant.* Conturbati vero & conterriti, exiſtimabant ſe ſpiritum videre. Et ait illis: quid turbati eſtis * aſcendunt in corda veſtra, alleluia, alleluia. *Ant.* Spiritus carnem & oſſa non habent ſicut me videtis habere. Jam credite, alleluia. *Ant.* Et dixit ad eos, alleluia, hæc ſunt verba quæ locutus ſum ad vos, alleluia. *Ant.* Manifeſtavit ſe Jeſus ad mare Tiberiadis, alleluia, alleluia, ſtans Jeſus in littore, vocavit diſcipulos ſuos, alleluia. *Ant.* Cum audiſſet Petrus quia Dominus eſt, tunica ſuccinxit ſe, & miſit in mare, & clamavit voce magna dicens: Exi a me, Domine, quia D homo peccator ſum. *Ant.* Dum flerem ad monumentum, vidi Dominum meum, alleluia. *Ant.* Inclinavit ſe Maria, proſpexit in monumentum, vidit duos Angelos in albis ſedentes, alleluia. *Ant.* Tulerunt Dominum meum, & neſcio ubi poſuerunt eum. Noli flere Maria, reſurrexit Dominus ſicut dixit, alleluia. *Ant.* Maria, noli jam flere Dominum Deum quem quæris, ſurrexit a mortuis, alleluia. *Ant.* Videntes eum adoraverunt, alleluia, Et locutus eſt eis, alleluia. *Ant.* Docentes eos ſervare omnia quæcunque mandavi vobis, alleluia. *Ant.* Una autem Sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes quæ paraverant aromata, alleluia, alleluia *Ant.* Currebant duo ſimul, E & ille alius Diſcipulus præcucurrit citius Petro: & venit prior ad monumentum, alleluia. *Ant.* Gaviſi ſunt Diſcipuli, alleluia, viſo Domino, alleluia. *Ant.* Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos, alleluia. *Ant.* Quomodo tradiderunt juſtum ſummi Sacerdotum, & Principes noſtri in damnationem mortis ejus conſenſerunt, & crucifixerunt eum, alleluia. *Ant.* Jeſus junxit ſe Diſcipulis ſuis in via, & ibat cum illis: oculi eorum tenebantur ne eum agnoſcerent, & increpavit eos dicens: O ſtulti & tardi corde ad credendum in his quæ locuti ſunt

* & cogitationes.

a Lege οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα, ut extat in Ordine Rom. a no. bis commemorato: id eſt, *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.*

b Lege, δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ. ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν. προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀλαλάξωμεν αὐτῷ. ὅτι Θεὸς μέγας κύριος, καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν: id eſt *venite exultemus &c uſque & Rex magnus ſuper omnem terram.*

ſunt Prophetæ, alleluia. *Ant.* Ardens erat cor noſtrum, dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis Scripturas, alleluia. *Ant.* Surgens autem mane prima Sabbati, apparuit primo Mariæ Magdaleoæ, de qua ejecerat ſeptem dæmonia, alleluia, alleluia, alleluia. *Ant.* Præcedam vos in Galilæam; ibi me videbitis ſicut dixi vobis, alleluia. *Ant.* Et ingreſſi, non invenerunt corpus Jeſu, alleluia. *Ant.* Quam quæris, mulier, alleluia. Viventem cum mortuis, alleluia. *Ant.* Noli flere Maria, alleluia, reſurrexit Dominus, alleluia, alleluia. *Ant.* Surrexit Chriſtus, & illuxit populo ſuo quem redamit * ſanguinem ſuum, alleluia. *Ant.* Ardens eſt cor meum, deſidero videre Dominum meum; quæro & non invenio ubi poſuerunt eum, alleluia. *Ant.* Crucifixus reſurrexit a mortuis, redemit nos, alleluia. *Ant.* Ego ſum vitis vera, alleluia; vos palmites veri, alleluia. *Ant.* Dixit Jeſus diſcipulis ſuis: afferte de piſcibus quos prendidiſtis nonc. Aſcendit autem Simoo Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piſcibus, alleluia. Tu ſolus peregrinus es; & non audiſti de Jeſu, quomodo tradiderunt eum ad damnationem mortis, alleluia. *Ant.* Et ecce Jeſus occurrit illis, dicens, Aveta. Illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes ejus, allel. *Ant.* Tunc ait illis Jeſus; nolite timere, nuntiate fratribus meis, alleluia, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt, alleluia. *Ant.* Surrexit enim ſicut dixit Dominus, & præcedet vos in Galilæam, alleluia. Ibi eum videbitis, alleluia, alleluia, alleluia. *Ant.* Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam. Ibi me videbunt allel. allel. allel. *Ant.* Mitte manum tuam, & cognoſce loca clavorum, alleluia, & noli eſſe, *ut ſupra. Ant.* Miſi digitos meos, *ut ſupra. Ant.* Videte manus meas, & pedes meos, quia ipſe ego ſum, allel. allel. *Ant.* Chriſtus ſurrexit a mortuis, jam non moritur, alleluia. *Ant.* Euntes in mundum, alleluia, docete omnes gentes, alleluia. *Ant.* Ecce ego vobiſcum ſum, alleluia, omnibus diebus, alleluia. *Ant.* Surrexit Chriſtus, & illuxit populo ſuo, alleluia. *Ant.* Chriſtus via, veritas, & vita, allel. allel. *Ant.* Ego ſum via, veritas, & vita, allel. allel. *Ant.* Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis de Jeſu, quod non tenuimus eum in via, alleluia. *Ant.* In Galilæa Jeſum videbitis, ſicut dixit vobis, alleluia. *Ant.* Surrexit Dominus de ſepolcro, qui pro nobis pependit in ligno, alleluia. *Ant.* Multa quidem & alia ſigna fecit Jeſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, alleluia, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc, alleluia. *Ant.* Cum eſſet ſero die illo, una Sabbatorum, & fores eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati, ſtetit Jeſus in medio, & dixit eis pax vobis. Alleluia.

Deſunt tres ſtrophæ in mſ.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

In Paſcha b *annotina.*

Ant. Rabbi, ſcimus quia a Deo veniſti magiſter. Nemo poteſt hæc ſigna facere niſi fuerit Deus cum eo. *Ant.* Dixit Jeſus Nicodemo: tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? quia dixi vobis, oportet vos naſci denuo, alleluia. *Ant.* Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cælo deſcendit, Filius hominis qui eſt in cælo, alleluia.

Dominica prima poſt octav. Paſcha.

Ant. Ego ſum paſtor ovium; ego ſum via, & veritas, ego ſum paſtor bonus, & cognoſco meas, & cognoſcunt me meæ, allel. allel. *Ant.* Mercenarius eſt.... *cetera deſunt. Ant.* Sicut miſit me pater, & ego agnoſco patrem; & animam meam pono pro ovibus meis, alleluia. *Ant.* Alias oves habeo, quæ non ſunt ex hoc ovili. Et illas oportet me adducere: & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus paſtor.

Dominica ſecunda.

Ant. Modicum & non videbitis me, dicit Dominus, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad patrem allel. allel. *Ant.* Amen dico vobis, plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, Triſtitia veſtra vertetur in gaudium allel. allel. *Ant.* Amen dico vobis, mundus plorabit, & vos gaudebitis, & gaudium veſtrum nemo tollet a vobis, alleluia. *Ant.* Triſtitia implevit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet a vobis, allel. allel. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum: & gaudium veſtrum nemo tollet a vobis, alleluia.

Dominica tertia.

Ant. Vado ad eum qui miſit me: ſed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia implevit cor veſtrum, alleluia. *Ant.* Ego veritatem dico vobis, expedit vobis ut ego vadam. Si enim non abiero, paraclętus non veniet, alleluia. *Ant.* Si enim non abiero.... *Cetera deſunt.*

Dominica quarta.

Ant. Adhuc multa habeo vobis dicere, non poteſtis portare modo. Cum autem venerit Spiritus ille veritatis, docebit vos omnem veritatem, allel. *Ant.* Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem; & quæ ventura ſunt annuntiabit vobis, alleluia. *Ant.* Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis, alleluia. *Ant.* Omnia quæcumque habet pater, mea ſunt, alleluia; propterea dixi quia de meo accipiet & annuntiabit vobis, alleluia.

Dominica quinta.

Ant. Uſque modo non petiſtis quidquam? petite & accipietis, alleluia. *Ant.* Petite & accipietis, ut gaudium veſtrum plenum ſit. Ipſe enim pater amat vos, quia vos me amaſtis & credidiſtis, allel. *Ant.* Hæc in proverbiis locutus ſum vobis; venit hora cum jam non in proverbiis loquar vobis, ſed palam de patre annuntiabo vobis, alleluia. *Ant.* Illo die in nomine meo petetis, & non dico vobis quia rogabo patrem de vobis, alleluia. *Ant.* Rogabo de vobis patrem: ipſe enim pater amat vos, quia vos me amatis, alleluia. *Ant.* Exivi a patre & veni in mundum. Iterum relinquo mundum, & vado ad patrem, allel. allel. *Ant.* Ecce nunc palam loqueris..... *Cetera deſunt. Ant.* Nunc ſcimus, quia ſcis omnia, & non eſt opus tibi ut quis te interroget, in hoc credimus, quia a Deo exiſti, allel.

Dominica ſexta.

Ant. Cum venerit Paraclętus, quem ego mittam vobis Spiritum veritatis, qui a patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me, alleluia. *Ant.* Sed venit hora ut omnis qui interficit vos, allel. arbitretur obſequium ſe præſtare Deo.

b Quid ſit Paſcha annotina, repete ex nota 154. ad Lib. Sacram.

Dominica ſeptima.

Antiph. Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcumque petieritis fiet vobis, alleluia. *Ant.* Hæc locutus ſum vobis, ut gaudium meum in vobis ſit, & gaudium veſtrum impleatur, alleluia.

In Letania Majore.

Antiph. Petite & dabitur vobis, quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis, allel. *Ant.* Omnis enim qui petit accipit; & qui quærit invenit, & pulſanti aperietur, allel. *Ant.* Quis ſcit ſi convertatur. *Ant.* Clementiſſime, exaudi, Domine, populum tuum. *Ant.* Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed ut magis convertatur & vivat. *Ant.* Nos ſumus qui peccavimus, Domine, & inique egimus. Munda nos a peccatis noſtris, quia pius es. *Ant.* Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens a patre luminum, allel. *Ant.* Maneat in nobis ſpes, fides, caritas, tria hæc; major autem his eſt caritas, alleluia.

Reſponſoria de authoritate, in Dominicam tertiam ſive in quartam.

Reſp. Dignus es, Domine, accipere librum & aperire ſignacula ejus: quoniam occiſus es, & redemiſti nos in ſanguine tuo, allel. *Verſ.* Parce, Domine, parce populo tuo, quem redemiſti, Chriſte, in ſanguine tuo. *Reſp.* Ego ſicut vitis, fructificavi ſuavitatem odoris, alleluia. Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me, & a generationibus meis adimplemini, allel. allel. *Verſ.* Ego diligentes me diligo, & qui mane vigilaverint ad me, invenient me. Tranſite. *Reſp.* Audivit vocem in cælo tamquam vocem tonitrui magni, alleluia. Regnavit Dominus noſter in æternum, alleluia, quia facta eſt ſalus, & virtus, & poteſtas Chriſti ejus, allel. allel. *Verſ.* Vidi Angelum Dei volantem per medium cælum voce magna clamantem & dicentem. Regnavit. *Reſp.* Locutus eſt ad me unus ex ſeptem Angelis, dicens: veni, oſtendam tibi novam nuptam ſponſam agni. Et vidi Jeruſalem deſcendentem de cælo ornatam monilibus ſuis, allel. allel. allel. *Verſ.* Ego diligentes me, *ut ſupra.* *Reſp.* Audivi vocem in cælo Angelorum multorum dicentium: timete Dominum, & date gloriam illi, & adorate eum qui fecit cælum & terram, mare & fontes aquarum all. allel. *Verſ.* Vidi Angelum Dei, *ut ſupra.* *Reſp.* Decantabat populus in Iſraël, alleluia, & univerſa multitudo Jacob canebat legitime, & David cum cantoribus citharam percutiebat in domo Domini, & laudem Deo canebat, allel. allel. *Verſ.* Moyſes & Aaron in Sacerdotibus ejus, & Samuel inter eos. Et laudem. *Reſp.* Vidi portam civitatis ad Orientem poſitam, & Apoſtolorum nomina & agni ſuper eam ſcripta; & ſuper muros ejus Angelorum cuſtodia, alleluia. *Verſ.* Vidi ſanctam civitatem Jeruſalem deſcendentem de cælo, ornatam tamquam ſponſam viro ſuo. Et ſuper muros. *Reſp.* Oſtendit mihi Angelus fontem aquæ vivæ, et dixit ad me, alleluia, hic Deum adora, alleluia, alleluia. *Verſ.* Vidi Angelum Dei, *ut ſupra.* *Reſp.* Vidi Jeruſalem deſcendentem cælo ornatam auro mundo, et lapidibus pretioſis intextam, allel. allel. *Verſ.* Ab intus in fimbriis aureis circumamictam varietate et lapidibus. *Reſp.* Specioſa facta es et ſuavis in deliciis tuis, allel. Altitudo tua ſimilis eſt palmæ in ſufficienti, in plenitudine caritatis, allel. allel. allel. *Verſ.* Ego diligentes, *ut ſupra.* *Reſp.* In diademate capitis Aaron lapides pretioſi fulgebant, dum perficeretur opus Dei, allel. allel. allel. *Verſ.* Corona aurea ſuper caput ejus, expreſſa ſigno ſanctitatis. Dum perficeretur. *Reſp.* Plateæ tuæ, Jeruſalem, ſternentur auro mundo, alleluia: et cantabitur in te canticum lætitiæ, alleluia: et per omnes vicos tuos ab uni verſis dicetur, allel. allel. *Verſ.* Quoniam confortavit ſeras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te. Et per omnes. *Reſp.* Veniens a Libano quam pulchra facta eſt, alleluia: et odor veſtimentorum ejus ſuper omnia aromata, allel. allel. *Verſ.* Specioſa facta eſt et ſuavis in deliciis ſuis. Et odor. *Reſp.* Hæc eſt Jeruſalem civitas magna cæleſtis, ornata tamquam ſponſa agni: quoniam tabernaculum facta eſt, allel. *Verſ.* Vidi Jeruſalem deſcendentem, *ut ſupra.* *Reſp.* Docete filios veſtros, alleluia, ut memoriter teneant, alleluia, et ore decantent, alleluia. *Verſ.* Confiteantur Domino miſericordiæ ejus, et mirabilia ejus filiis hominum. Et odor. *Reſp.* Candidi facti ſunt Nazaræi ejus, alleluia, ſplendorem Deo dederunt, alleluia, et ſicut lac coagulati ſunt, allel. allel. *Verſ.* In omnem terram exivit ſonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Et ſicut lac.

Alius eſt ordo Reſponſ. apud Amal. lib. de ord. Antiph. c. 58.

Reſponſoria de Dominica quinta.

Hi ſunt canendi uſque in Aſcenſione Domini.

Reſp. Si oblitus fuero tui, allel. obliviſcatur me dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui, allel. allel. *Verſ.* Super flumina Babylonis illic ſedimus et flevimus, dum recordaremur tui Sion. Adhæreat. *Reſp.* Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ et timuerunt: multitudo ſonitus aquarum, vocem dederunt nubes, allel. allel. allel. *Verſ.* Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ, vidit et commota eſt terra. *Reſp.* In toto corde meo, alleluia, exquiſivi te, alleluia: ne repellas me a mandatis tuis, allel. allel. *Verſ.* Vide humilitatem meam et eripe me, quia legem tuam non ſum oblitus. Ne repellas. *Reſp.* Alleluia. Audivimus *et in effrata, invenimus eam in campis ſilvæ: introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes ejus, allel. *Verſ.* Et requiem temporibus meis, donec inveniam locum. Ubi. *Verſ.* Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca ſanctificationis tuæ. Adorabimus. *Reſp.* Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum, allel. quoniam ipſam volui, alleluia. Inclina cor meum in teſtimonia tua, allel. allel. allel. *Verſ.* Averte oculos ne videant vanitatem: in via vivifica me. Inclina. *Reſp.* Narrabo nomen tuum fratribus meis in medio Eccleſiæ laudabo te, allel. allel. *Verſ.* Qui timetis Dominum laudate eum: univerſum ſemen Jacob magnificate eum. In medio. *Reſp.* In Eccleſiis benedicite Deo Domino, de fontibus Iſraël, all. all. all. *Verſ.* Cantate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra. Domino. *Reſp.* Hymnum novum cantate nobis, alleluia: quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena, allel. allel. *Verſ.* Super flumina, *ut ſupra.* *Reſp.* Deus, canticum novum cantabo tibi, alleluia, in pſalterio decem chordarum pſallam tibi, allel. allel. *Verſ.* Qui dat ſalutem Regibus, qui redemit David ſervum ſuum de gladio maligno. In Pſalterio. *Reſp.* Allel. Judica judicium meum, et redime me, allel. *Ant.* Calumniantibus me, alleluia. *Verſ.* Vide humilitatem meam, *ut ſupra.* Et redime. *Reſp.* Alleluia. De-

*cum in Ephrata.

lectaq

lectatio bona in operibus manuum illius, divi- A
tiæ multæ, allel. all. *Verſ.* Specioſa facta eſt & ſuavis in deliciis ſuis. Divitiæ *Reſp.* Cantate Deo, allel. Pſalmum dicite, allel. *Verſ.* Date gloriam laudi ejus. Pſalmum. *Reſp.* Alleluia. Nomen bonum melius eſt quam divitiæ multæ: ſuper aurum & argentum gratia bona eſt, allel. allel. *Verſ.* Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine! ſuper mel & favum ori meo. Super. *Reſp.* Alleluia. Fac cum ſervo tuo ſecundum mirabilia tua, Domine, allel. allel. allel. *Verſ.* Servus tuus ego ſum, da mihi intellectum ut diſcam mandata tua, alleluia. *Reſp.* Bonum eſt confiteri Domino, allel. & pſallere, allel. allel.
B *Verſ.* Ad annuntiandum mane miſericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. Et pſallero. *Reſp.* Dicant nunc qui redemti ſunt a Domino, allel. *Verſ.* Quos redemit de manu inimici, de regionibus congregavit eos. A Domino.

Deſunt quatuor lineæ in mſ.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Reſponſoria de Sanctis cum Alleluia.

Reſp. Beatus vir qui timet Dominum, alleluia, in mandatis ejus qui cupit nimis, allel. allel. allel. C
Verſ. Potens in terra, *ut ſupra*. In mandatis. *Reſp.* Triſtitia veſtra, alleluia, convertetur in gaudium, allel. allel. *Verſ.* Mundus autem gaudebit, vos autem plorabitis, dicit Dominus, alleluia. *Reſp.* Pretioſa in conſpectu Domini, allel. mors Sanctorum ejus, allel. *Verſ.* In conſpectu omnis populi ejus, in atriis domus Domini, in medio tui, Jeruſalem. *Reſp.* Filiæ Jeruſalem, venite & videte Martyres cum coronis, quibus coronavit eos Dominus, in die ſolemnitatis & lætitiæ, alleluia. *Verſ.* Quoniam confortavit ſeras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te. In die ſolemnitatis. *Reſp.* Lux perpetua lucebit Sanctis tuis, Domine, & æternitas temporum, alleluia; alleluia. *Verſ.* Lux orta eſt juſto, & rectis corde læ- D
titia. Et æternitas. *Reſp.* Juſtorum animæ, *ut ſupra*. *Verſ.* Vidi civitatem ſanctam Jeruſalem ornatam & compoſitam decorationibus Sanctorum; & ibi cantant omnes Sancti canticum novum, allel. allel. *Verſ.* Magnus Dominus & laudabilis nimis in civitate Dei noſtri in monte ſancto ejus.

Deſunt octo lineæ in mſ.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Antiphonæ in Matutinis.

Antiph. Alleluia. Ego ſum vitis vera. *Ant.* Si manſeritis in me. *Ant.* [a] Non turbetur cor veſtrum. *Ant.* Si cognoviſſetis me, & patrem meum utique cognoviſſetis: & amodo cognoſcetis eum & vidiſtis eum, allel. allel. allel. *Ant.* Tanto tempore vobiſcum ſum; alleluia, & non cognoviſtis me, Philippe, alleluia. *Ant.* Non turbetur cor veſtrum neque formidet: creditis in Deum, & in me credite, A
In domo Patris mei manſiones multæ ſunt, alleluia, alleluia. *Ant.* Angelus Domini locutus eſt ad Philippum; ſurge & vade contra meridianum ad viam quæ deſcendit ab Jeruſalem in Gaza, alleluia. *Ant.* Ecce quomodo computati ſunt inter filios, & inter Sanctos ſors illorum eſt, alleluia. *Ant.* Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis, allel. *Ant.* Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognoviſtis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem meum, allel. allel. *Ant.* Philippe, qui videt me, videt & patrem meum, alleluia. *Ant.* Manete in dilectione mea ſicut dilexi vos, alleluia. *Ant.* Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcumque petieritis fiet vobis, allel. allel. allel. *Ant.* Erat au-
B tem Philippus a Betſaida civitate, alleluia. *Ant.* Sancti & juſti in Domino gaudete. *Ant.* In cæleſtibus regnis. *Ant.* In velamento clamabant. *Ant.* Sancti tui, Domine.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ *Deeſt una linea in mſ.*

Reſp. Nomen & glorioſ. [b] Georgius eſt martyr Chriſte, præſtans orationibus ſuis beneficia hominibus, uſque in præſentem diem, allel. allel. *Verſ.* Potens in terra erit ſemen ejus, generatio rectorum benedicetur. Uſque in præſentem diem. b

Deſunt quinque lineæ in mſ.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

C ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

In Vigilia Aſcenſionis Domini ad Veſp.

Verſ. Aſcendens Chriſtus in altum, captivam duxit captivitatem, allel. allel. allel. *Ant.* Pater, manifeſtavi nomen tuum hominibus quos dediſti mihi, nunc autem pro eis rogo non pro mundo, quia ad te vado, alleluia.

Ad Invitatorium, Ant. deeſt in primo Nocturno.

D *Antiph.* Elevata eſt magnificentia tua ſuper cælos, Deus, allel. *Pſal.* Domine Dominus noſter. *Ant.* Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cælo, alleluia. *Pſal.* In Domino confido. *Ant.* A ſummo cælo egreſſio ejus, & occurſus ejus, alleluia. *Pſal.* Cæli enarrant. *Verſ.* Aſcendit Deus. *Reſp.* Poſt paſſionem ſuam per dies quadraginta apparens eis, loquens de regno Dei, alleluia, & videntibus illis elevatus eſt, allel. Et nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum, alleluia. *Verſ.* Et conveſcens præcepit eis ab Jeroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem patris. Et videntibus. *Reſp.* Omnis pulchritudo Domini exaltata eſt ſuper ſydera:
E ſpecies ejus in nubibus cæli, & nomen ejus in æternum permanet, alleluia. *Verſ.* Niſi ego abiero, Paracletus non veniet; dum aſſumtus fuero, mittam vobis eum. Et nomen. *Reſp.* Non turbetur cor veſtrum. Ego vado ad patrem, & dum aſſumtus fuero a vobis, mittam vobis, alleluia, Spiritum veritatis, & gaudebit cor veſtrum, alleluia. *Verſ.* Niſi ego, *ut ſupra*.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Exaltare, Domine, in virtute tua: cantabimus & pſallemus, alleluia. *Pſal.* Domine in virtute

a Hoc officium videtur eſſe de S. Philippo Apoſtolo, Kalendis Maii, quam a Philippo diacono non diſcerni probant quæ ſeq. *Angelus Domini locutus eſt ad Philippum, &c.*

b Ordine præpoſtero videtur hoc loco S. Georgii officium poſitum poſt offic. de S. Philippo; nam feſtum S. Georgii in lib. Sacram. & aliis vet. monumentis notatur 9 ante Kalendas Maii.

tute. Exaltabo te, Domine, quoniam ſuſcepiſti me, allel. *Pſal.* Ipſum. *Ant.* Aſcendit Deus in jubilatione: Dominus in voce tubæ, allel. *Pſal.* Omnes gentes. *Verſ.* A ſummo cælo.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Aſcendens in altum; allel. captivam duxit captivitatem; dedit dona hominibus, allel. allel. *Verſ.* Aſcendit Deus in jubilatione, allel. Dominus in voce tubæ. *Reſp.* Aſcendens Chriſtus in altum, captivam duxit captivitatem. In voce. *Reſp.* Modicum & non videbitis, *ut ſupra*. *Verſ.* Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum. Quia vado. *Reſp.* Pſallam Domino, quia, *ut ſupra*. *Verſ.* Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis: date honorem Deo. Quia. *Ant.* Nimis exaltatus eſt Deus ſuper omnes cælos, allel. *Pſalm.* Dominus regnavit, exultet. *Ant.* Deus in Sion, allel. magnus & excelſus, allel. *Pſal.* Dominus regnavit, iraſcantur. *Ant.* Dominus in cælo, allel. paravit ſedem ſuam, allel. *Pſalm.* Benedic, anima mea. 2. *Verſ.* Nimis exaltatus eſt ſuper omnes Deos; allel. allel. allel.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Ponis nubem aſcenſum tuum, Domine, qui ambulas ſuper pennas ventorum, allel. *Verſ.* Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem urentem. Qui ambulas. *Reſp.* Exaltare, Domine, allel. in virtute tua, allel. *Verſ.* Cantabimus & pſallemus virtutes tuas. In virtute. *Reſp.* Tempus eſt ut revertar ad eum qui miſit me, dicit Dominus: nolite contriſtari, nec turbetur cor veſtrum; rogo pro vobis Patrem, ut ipſe vos cuſtodiat, allel. allel. *Verſ.* Niſi ego abiero, *ut ſupra*. Rogo. *Verſ.* Aſcendo ad Patrem meum, *ut ſupra*. *Reſp.* Non conturbetur cor veſtrum. Ego vado ad Patrem, & mittam vobis Spiritum veritatis, & ipſe vos docebit, quæ ſunt præcepta vitæ, allel. *Verſ.* Niſi ego, *ut ſupra*. *Reſp.* Eduxit Dominus diſcipulos ſuos foras in Bethaniam, & benedixit eis, allel. *Verſ.* Et factum eſt dum benediceret eos, receſſit ab eis, & ferebatur in cælum, allel. *Reſp.* Pacem meam do vobis, *ut ſupra*. *Verſ.* Non vos relinquam orphanos, dicit Dominus. Veniam ad vos iterum. Pacem. *Reſp.* Non vos relinquam orphanos, *ut ſupra*. *Verſ.* Pacem meam do vobis, dicit Dominus, pacem relinquo vobis. Et gaudebit. *Reſp.* Pater, cum eſſem cum eis, *ut ſupra*. *Verſ.* Pater ſancte, ſerva eos in nomine tuo quos dediſti mihi. Non rogo.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Viri Galilæi, quid aſpicitis in cælum? Hic Jeſus qui aſſumtus eſt a vobis in cælum, ſic veniet, allel. *Ant.* Cumque intuerentur in cælum, euntem illum, dixerunt, allel. *Ant.* Elevatis manibus benedixit eis & ferebatur in cælum, allel. *Ant.* Exaltate Regem Regum & hymnum dicite Deo, allel. *Ant.* Videntibus illis elevatus eſt, & nubes ſuſcepit eum, allel.

In Evangelio.

Antiph. Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum, alleluia. *Ant.* Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum, alleluia. *Ant.* Niſi ego abiero, Paraclitus non veniet, dum aſſumtus, *ut ſupra*. *Ant.* Non turbetur cor veſtrum, allel. Ego vado ad Patrem, allel. *Ant.* Rogavi Patrem meum, & alium Paraclitum mittet vobis, allel. *Ant.* Dominus quidem Jeſus, poſtquam locutus eſt, aſcendit in cælum, & ſedet a dextris Dei, allel. *Ant.* Pacem meam do vobis, allel. Pacem, *ut ſupra*. *Ant.* Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Deo cooperante, * ſermonem confirmante ſequentibus ſignis, allel. allel. *Ant.* Vado parare vobis locum, & iterum veniam ad vos, allel. & gaudebit cor veſtrum, allel. allel. *Ant.* Euntes prædicate Evangelium regni. Gratis accepiſtis, gratis date, allel. *Ant.* Pater ſancte, ſerva eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, allel. *Ant.* Etſi mortiferum quid biberint, non eos nocebit, allel. *Ant.* O Rex gloriæ, Domine virtutum, qui triumphator hodie ſuper omnes cælos aſcendiſti, ne derelinquas nos orphanos; ſed mitte promiſſum Patris in nos ſpiritum veritatis, allel. *Ant.* Pater ſancte, hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum. Ego te clarificavi ſuper terram; opus conſummavi * quos dediſti mihi, ut faciant, allel. *Ant.* Pater juſte, mundus te non cognovit. Ego autem te cognovi; & hi cognoverunt, quia tu me miſiſti; & notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, ut dilectio qua dilexiſti me in ipſis ſit, & ego in ipſis. *Ant.* Nunc autem ad te venio.... *Cetera deſunt in mſ.*

* &.

* quod.

∴ *Duæ lineæ deſunt in mſ.*

In Vigilia Pentecoſt. ad Veſp.

Verſ. Spiritus Domini replevit orbem terrarum, allel. allel. allel. *Ant.* Si diligitis me, mandata mea ſervate, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus, allel. Non vos relinquam orphanos, allel. Vado & venio ad vos, allel. Et gaudebit cor veſtrum, alleluia.

Ad Invitatorium.

Ant. Alleluia, ſpiritus Domini replevit orbem terrarum, alleluia.

In primo Nocturno.

Antiph. [a] Factus eſt repente de cælo ſonus advenientis ſpiritus vehementis, allel. *Pſalm.* Magnus Dominus & laudabilis. *Ant.* Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis, a templo ſancto tuo, quod eſt in Jeruſalem, alleluia, allel. *Pſal.* Exurgat Deus. *Ant.* Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ, alleluia, allel. *Pſal.* Benedic, anima mea. 1. *Verſ.* Emitte Spiritum tuum.

Reſponſoria.

Reſp. Dum complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter dicentes, allel. & ſubito factus eſt de cælo ſonus, allel. tamquam ſpiritus torrens replevit totam domum, allel. allel. *Verſ.* Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui. Tamquam Spiritus. *Reſp.* Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis. Et convenit multitudo dicentium, allel. *Verſ.* Loquebantur variis linguis Apoſtoli magnalia Dei. Et convenit. *Reſp.* Jam non dicam vos ſervos ſed amicos meos, quia omnia cognoviſtis, quæ operatus ſum in medio veſtri, allel. Accipite Spiritum ſanctum in vobis Paraclitum; ille

a Tres ſequentes Antiphonas Romanos non canere, ſed ex Antiphonario Metenſi produxiſſe ait Amalar. de Ordine Antiphon. c. 57.

Cur hac die tres tantum Pſalmi canantur, ex eodem Amalario repete, ibid.

ille eſt quem Pater mittet vobis, allel. *Verſ.* Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Accipite. *Reſp.* Ultimo feſtivitatis die dicebat Jeſus: Qui in me credit, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum, allel. allel. *Verſ.* Qui ſitit, veniat & bibat, & de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem. *Reſp.* Diſciplinam & ſapientiam docebit eos Dominus, allel. firmavit in illis gratiam Spiritus ſui, & intellectus implevit corda eorum, allel. allel. *Verſ.* Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia ſcientia. Et intellectus. *Reſp.* Spiritus ſanctus procedens á throno, Apoſtolorum pectora inviſibiliter penetravit, *novum ſanctificationis ſignum, ut in ore eorum B omnium genera naſcerentur linguarum, allel. *Verſ.* Loquebantur variis, *ut ſupra*. Ut in ore. *Reſp.* Dum venerit Paraclitus, *ut ſupra*. *Verſ.* Niſi ego abiero, *ut ſupra*. Ille arguet. *Reſp.* Non vos relinquam orphanos. *Verſ.* Pacem meam. Et gaudebit. *Reſp.* Ite in orbem univerſum, & prædicate dicentes, allel. & qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit, allel. allel. allel. *Verſ.* Signa eos qui in me credunt hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis. Et qui crediderit. *Verſ.* In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Et qui. *Reſp.* Apparuerunt Apoſtolis diſpertitæ linguæ tamquam ignis, alleluia. Seditque ſupra ſingulos eorum Spiritus ſanctus, allel. allel. C *Verſ.* Et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis. Seditque. *Reſp.* Loquebantur variis linguis Apoſtoli magnalia Dei, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis, allel. *Verſ.* Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, *ut ſupra*. *Reſp.* Facta autem hac voce convenit multitudo, & mente confuſa eſt, quia audiebat unuſquiſque lingua ſua, illos loquentes magnalia Dei, alleluia. *Verſ.* Nonne omnes ecce iſti qui loquuntur Galilæi ſunt, & quomodo nos audivimus unuſquiſque linguam noſtram. Illos loquentes. *Reſp.* Advenit ignis divinus non comburens, ſed illuminans, non conſumens, ſed lucens: & invenit corda diſcipulorum receptacula munda, & tribuit eis chariſmatum dona, allel. allel. *Verſ.* Loquebantur variis, *ut ſupra*. D Et tribuit. *Reſp.* In ſervis ſuis, allel. conſolabitur Deus, allel. *Verſ.* Loquebantur, *ut ſupra*.

Antiph. in Matutinis.

Antiph. Dum complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter dicentes, allel. *Ant.* Spiritus Domini replevit orbem terrarum, allel. *Ant.* Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui, allel. *Ant.* Fontes & omnia quæ moventur in aquis, hymnum dicite Deo, allel. *Ant.* Loquebantur variis linguis Apoſtoli magnalia Dei, allel. allel. allel. *Verſ.* Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto. E

In Evangelio.

Antiph. Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, allel. *Ant.* Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit. Et Pater meus, *ut ſupra*. *Ant.* Spiritus Paraclitus, allel. Docebit vos omnia, allel. *Ant.* Verba quæ loquutus ſum vobis, allel. Spiritus & vita ſunt. *Ant.* Spiritus qui á Patre procedit, allel. ille me clarificabit, allel. allel. *Ant.* Et ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit, allel. *Ant.* Spiritus ſanctus docebit vos, allel. quæcumque dixero vobis, allel. *Ant.* Sicut miſit me Pater, allel. & ego mitto vos, A allel. *Ant.* Audiſtis, quia dictum eſt, vado & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis quia ad Patrem vado, quia Pater major me eſt, allel. *Ant.* Hi qui linguis loquuntur novis, Galilæi ſunt. Et ſunt. Et ſerpentes tollent, alleluia.

Feria ſecunda.

Antiph. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret; ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam, allel. *Ant.* Omnis enim qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus, alleluia. *Ant.* Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifeſtentur ejus opera, quia B in Deo ſunt facta, alleluia.

Feria tertia.

Antiph. Amen, amen dico vobis quia ego ſum oſtium ovium. Omnes quotquot venerunt fures ſunt & latrones, ſed non audierunt eos oves, allel. *Ant.* Ego ſum oſtium, dicit Dominus, per me ſi quis introierit ſalvabitur; & paſcua inveniet, alleluia.

Feria quarta.

Ant. Scriptum eſt in Prophetis: & erunt omnes docibiles Dei, allel. *Ant.* Amen, amen dico vobis; qui credit in me, habet vitam æternam, allel.

Feria quinta.

Ant. Ut autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, allel.

Feria ſexta.

Antiph. Turba autem increpabat eos, ut tacerent: at illi magis clamabant dicentes: miſerere noſtri, fili David, alleluia. *Ant.* Stetit Jeſus, & ait: quid vultis ut faciam vobis? Dicunt illi: ut aperiantur oculi noſtri, allel. *Ant.* Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, allel.

Sabbato.

D *Antiph.* Si quis diligit me, *ut ſupra*. *Ant.* Si manſeritis, *ut ſupra*. *Ant.* Si cognoviſſetis me, *ut ſupra*.

Antiph. in Matutinis de ſancto Germano.

Antiph. Beatiſſimi Germani hodie ſolemnitas veneranda recolitur, chriſtianis populis exultatio. *Ant.* Cum Patrem feſta inſtaurator diſcipulorum corda lætificat, veneratio impenſa magiſtri. *Ant.* Cumque beatus Germanus in omnibus Chriſti mandatis ambularet, circumquaque regiones, vel urbes exhortationis gratia perluſtrabat. *Ant.* Ad ſepulcrum beati Germani ægri veniunt & ſanantur: ubi benedicunt Deum dicentes, benedictus es, Do- E mine. *Ant.* Laudemus Dominum in beata Antiſtitis Germani memoria glorioſa, ad ſepulcrum ejus ægri veniunt & ſanantur.

In Evangelio.

Antiph. Viſitavit nos Deus Patrum veſtrorum, allel. Ferte vobiſcum hinc oſſa mea, allel. & collocate me in ſepulcro patrum meorum, alleluia, allel.

Antiph. et Reſp. in Vigilia ſancti ac beatiſſimi Medardi, Quod eſt VI. Id. Jun. ad Veſp.

Ant.

* arvo, &c.

Deſunt [illegible] hoc [illegible]

Antiph. Beatiſſimi Medardi Antiſtitis vita, quæ A per univerſum orbem virtutum propalatur inſignibus, ſilentio nequivimus præterire. *Pſal.* Beatus vir qui non abiit. *Ant.* Creſcat in univerſorum pectoribus pro fidei ardore devotio, dum Sanctorum tuorum panditur magnitudo. *Pſaml.* Quare fremuerunt. *Ant.* Ita ſanctus Medardus, hoc quod prædixerat, quaſi Propheta divino Spiritu jam probavit. *Pſal.* Domine, quid multiplicati ſunt. *Verſ.* Voce mea ad Dominum clamavi.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Beatiſſimi Medardi Antiſtitis vitá, quæ per univerſum orbem virtutum propalatur inſignibus, ſolemnitatis ejus diem veneratione expetere depoſitionis ſuæ commemoratio principalis invitat. *Verſ.* Creſcat in univerſorum pectoribus pro fidei ardore devotio, dum Sanctorum tuorum panditur magnitudo, Solemnitatis. *Reſp.* Sanctus Medardus parvus & innocens, dum adhuc eſſet in ſcholis, dixit ad Eleutherium quemdam comparem ſuum, ipſum eſſe futurum ſummum Dei Pontificem. *Verſ.* Ita ſanctus Medardus, hoc quod prædixerat, quaſi Propheta divino Spiritu jam probavit. Ipſum eſſe futurum. *Reſp.* Cinctus ergo fidei fervore, dum ad templorum oracula diſcurreret, & patientiæ moribus temperaret propriæ voluntatis arbitrium, officium ſacerdotii excepit. *Verſ.* Converſus pariter animo & habitu morum caritate præcellens.

Antiph. in ſecundo Nocturno.

Antiph. Occurrunt ſanctiſſimo viro Medardo, & data oratione diſcordantes quæ tulerant laxari, pergunt itinera. *Pſal.* Cum invocarem. *Ant.* Nec hoc prætereat inter reliqua miranda ſigna: quidam, Taſio nomine, adamantis gravatur oppreſſus inſeſtatione curari meruit; expreſſoque viri Dei ſignaculo, ſurrexit incolumis. *Pſal.* Verba mea. *Ant.* Sed cum jam multimodis virtutum fulgeret ſtudiis, per diverſa orbis ſpatia, gratia creſcente, fama ejus præcelluit. *Pſal.* Domine Dominus noſter. *Verſ.* Gloria & honore.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Confeſtim claruit apud urbis Pontificem, converſatione præcipuus apud cunctos puritate mentis ſincerus. Numquam ſe ubertate lætitiæ plus extulit, numquam acerbitate mœroris turbavit. *Verſ.* Cunctos tamen faciat ejus interceſſio potiores. Numquam. *Reſp.* Beatus Medardus fuit ſemper tolerans in adverſis, mitis in proſperis, cunctos ſibi obedientiæ ſedulitate præferens, egentibus larga miſeratione ſuccurrens. *Verſ.* Ex omnibus calcato vitiorum fomite anguſti callis tramitem ſanctæ converſationis greſſu ſurgente conſcendens. Cunctos ſibi. *Reſp.* Sanctæ converſationis tramitem greſſu ſurgente conſcendens, Beatus Medardus quidquid pretioſum fuit, elegit ut hoſpes cerneretur in ſeculo, & jam poſſeſſor eſſet in cælo. *Verſ.* Eccleſiaſtici moris tenore percurrens Presbyterii officium electus, excepit.

In tertio Nocturno.

Antiph. Defuncto namque Vermandenſium Pontifice, in ejus loco beatus Medardus conſecratur Epiſcopus. *Pſal.* Domine, quis habitabit. *Ant.* Converſatione cæleſti ſanctimonia ejus officii Sacerdos extitit pretioſus. *Pſal.* Domine, in virtute. *Antiph.* Suſtinuit jugiter diabolo præliante calumniam, ſed pervenit victor meritis ad coronam. *Pſal.* Domini eſt terra. *Verſ.* Poſuiſti, Domine.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Sanctiſſimus Medardus Eccleſiaſtici moris tenore percurrens presbyterii officium electus excepit, probatus obtinuit, & ita ſe *** cepit in virtutibus, ut Chriſti merito putaretur alumnus. *Verſ.* Sed cum jam multimodis virtutum fulgeret ſtudiis, per diverſa orbis ſpatia gratia creſcente fama ejus præcelleret. Et ita. *Reſp.* Beatus Medardus converſatione cæleſti, ſanctimonia ipſius officii Sacerdos extitit pretioſus; & niſi quod percuſſor corporis deſuit, nam martyrium confeſſor implevit. *Verſ.* Suſtinuit jugiter diabolo præliante calumniam, pervenit victor meritis ad coronam. Et niſi quod. *Reſp.* Tunc ſanctus Medardus longæ vitæ B deſeſſus, requiem deprecatus, Spiritum * amiſit; & convexa cæli athleta triumphalis aſcendit. *Verſ.* Converſatione cæleſti ſanctimonia ejus Sacerdos extitit pretioſus. *Reſp.* Sanctus Medardus quando accepit tranſitum corporis ipſius * ore momento cæli aperti ſunt, & arte Sancti corpuſculum divina luminaria cunctis videntibus adfuerunt. *Verſ.* Moxque in terra grande luxit diluvium; itaut multum plueret aqua calida de nubilo cæli aperti. *Reſp.* Cumque ad tumulandum ducerentur ſancta membra beati Medardi, quidam obviam factus eſt damnatis aurium auditibus, dum pretioſi tegminis peplum oſculans, mox recipere auditum fide promeruit. *Verſ.* Pſallentiumque illico ſtupens melos audivit.

C Dum. *Reſp.* Prolixum eſt enarrare quantis ſa virtutibus debilium beato Medardo clamor attollat, ſed fuſis precibus, quidquid expetitur incunctanter ejus effectibus, & oratione obtinetur. *Verſ.* Poſtquam igitur devotione fidelium maximo decore præſulta ejus tumuli urna exornata ſurrexit. *Reſp.* Inter Chriſticolas quos actio vexit in aſtris, Pars tibi pro meritis magna Medarde patet. *Verſ.* Exilium tibi mundus erat cænoſa * caventa. *Reſp.* Exilium tibi mundus erat cænoſa caventa, & in dote gaudet cive manente polus. Exutus tenebris, veſtitur tegmine lucis, poſt obitum fruoris liberiore die. *Verſ.* Inter Chriſticolas, *ut ſupra*. *Reſp.* Quid referam mutus verbo, qui verba dediſti, quod D gravat ejiciens, quod juvat omne locans, cuncta nec enumero; tua me præconia vincunt. *Verſ.* Quidam cæcus ad eum venit, rapuit palpando ſalutem: In mediis tenebris fulſit aperta dies. Cuncta.

Antiph. unde ſupra. Ad Nocturn.

Antiph. Sanctus Medardus requiem deprecatus Spiritum * amiſit, & convexá cæli athleta triumphalis aſcendit. *Ant.* Poſtquam igitur devotione fidelium maximo decore præſulta ejus tumuli urna exornata ſurrexit. *Ant.* Fuſis precibus quidquid expetitur, incunctanter ejus effectibus obtinetur. *Ant.* Beatus Medardus Sacerdos extitit pre- E tioſus, martyrium confeſſor implevit, pervenit victor meritis ad coronam.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Inter Chriſticolas quos actio vexit in aſtris, pars tibi pro meritis magna Medarde patet. *Ant.* Quidam cæcus ad eum venit, rapuit palpando ſalutem; in mediis tenebris fulſit aperta dies. *Ant.* Alius quidam veniens dum veherentur membra ſancta; ſubſtratus meruit cæcus habere diem. *Ant.* Ad ſepulcrum ſancti Medardi ægri veniunt & ſanantur, ubi benedicunt Dominum dicentes: benedictus es, Domine. *Ant.* Compedibus validis alter maniciſque ligatus, Mox tetigit peplum, fer-

* Verbum deeſt in mſ.
* emiſit.
* iam.
* caverna.
* emiſit.

rea vincla cadunt. *Ant.* Conferat vinctis pro indulgentia delictorum generale præſidium, qui ſpeciale ſolemnitatis ſuæ hodie mundo præſtitit ornamentum.

In Evangelio,

Antiph. E cælo calida aqua produxit nubilo, in ejus tranſitu magnum fuit myſterium.

* Deeſt linea in mſ. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Antiph. Solemnitatis ejus diem veneratione expetere depoſitionis ſuæ commemoratio principalis innituit. *Ant.* Quando ſanctus Medardus accepit tranſitum corporis ipſius * ore momento cæli prorſus aperti ſunt, & ante Sancti corpuſculum, quaſi per tres horas divina luminaria adſtiterunt; & magnum fuit myſterium. *Ant.* Cujus corporis ſolemne pignus Sueſſionenſium urbs tanti muneris præmio ditata promeruit, ut cum omnium populorum * fidem ſolemni ambitione gratiſſima ſancti Medardi membra tradenda eſſent ſepulturæ amore geſtandi onus leve ſentirent. *Ant.* Cumque ſancta membra beati Medardi tumulo * condirentur, cælum apertum eſt, & duæ columbæ viſæ ſunt deſcendiſſe, quaſi nubes, & de ore ejus egreſſa eſt columba candida ſicut nix. *Ant.* Beatus Medardus per Trinitatis auxilium Regis exercitum ... veſtigium. *Ant.* Sanctus Medardus nobilis natus, cum eſſet adhuc ætate parvus, jam bonitate maturus prædixit. *Ant.* Solemnitatem beati Medardi debita venerationе percolere depoſitionis ejus commemoratio principalis invitat. Creſcat ergo in univerſorum pectoribus pro fidei ardore devotio, dum ſancti confeſſoris Dei panditur magnitudo. *Ant.* Solemne itaque pignus corporis beatiſſimi Medardi Sueſſionenſium urbs tanti muneris præmio ditata promeruit, & cum omnium populorum ſolemni ambitione, gratiſſima membra tradenda ſepulturæ feretro veherentur, unanimi voce vel clamore geſtiendi onus leve ſenſerunt.

* hora.

* Forte fidelium.

* conderentur.

In Vigilia ſancti Johannis Baptiſtæ ad Veſp.

Verſ. Fuit homo miſſus, *ut ſupra*. *Ant.* Ingreſſo Zacharia templum Domini, apparuit ei Gabriel Angelus ſtans a dextris altaris incenſi.

Ad Invitatorium.

Ant. Regem Præcurſoris Dominum venite adoremus.

In primo Nocturno.

Antiph. Priuſquam te formarem in utero, novi te, & antequam progredeſceris ſanctificavi te. *Pſal.* Beatus vir qui non. *Ant.* Ad omnia quæ mittam te, dicit Dominus, ibis, ne timeas & * mandavero tibi loqueris ad eos. *Pſalm.* Quare fremuerunt. *Ant.* Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum ſum, dicit Dominus. *Pſalm.* Domine, quid multiplicati ſunt. *Verſ.* Poſuiſti, Domine.

* quæ.

Reſponſoria.

Verſ. Fuit homo miſſus a Deo, cui nomen Johannes erat. Hic venit ut teſtimonium perhiberet de lumine, & pararet Domino plebem perfectam. *Verſ.* Erat Johannes prædicans in deſerto baptiſmum pœnitentiæ. Et pararet. *Verſ.* Tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis. *Reſp.* Eliſabeth Zachariæ magnum virum genuit, Johannem Baptiſtam Præcurſorem Domini, qui viam Domini præparavit in eremo. *Verſ.* Fuit homo miſſus a Deo, cui nomen Johannes erat. Qui viam. *Reſp.* Priuſquam te formarem in utero, novi te: & antequam exires de ventre ſanctificavi te, & Prophetam in gentibus dedi te. *Verſ.* Ad omnia quæ mittam te ibis, & univerſa quæ mandavero tibi loqueris. Et Prophetam,

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Miſit Dominus manum ſuam, & tetigit os meum, & Prophetam in gentibus fecit * mihi Dominus. *Pſal.* Cum invocarem. *Ant.* Ecce dedi verba mea in ore tuo, & conſtitui te ſuper gentes & regna. *Pſal.* Verba mea auribus. *Ant.* Dominus ab utero vocavit me; de ventre matris meæ recordatus eſt nominis mei. *Pſal.* Domine Dominus noſter.

* me.

Reſponſoria.

Reſp. Tu puer, Propheta Altiſſimi vocaberis; præibis enim ante faciem Domini, parare vias ejus. *Verſ.* Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus, in remiſſionem peccatorum eorum. Parare. *Reſp.* Deſcendit Angelus Domini ad Zachariam dicens: accipe puerum in ſenectute tua, & habebit nomen Johannes Baptiſta. *Verſ.* Iſte puer magnus coram Domino; nam & manus ejus cum ipſo eſt. Et habebit. *Reſp.* Hic Præcurſor directus, & lucerna ardens ante Dominum; ipſe eſt enim Johannes, qui viam Domino præparavit in eremo, ſed & Agnum Dei demonſtravit, & illuminavit mentes hominum. *Verſ.* Ipſe præibit ante illum in Spiritu & virtute Heliæ. Ipſe eſt. *Reſp.* Innuebant Patri ejus, quem vellet vocari eum, Et poſtulans pugillarem ſcripſit, dicens: Johannes eſt nomen ejus. *Verſ.* Apertum eſt os Zachariæ, & prophetavit dicens. Johannes eſt.

In tertio Nocturno.

Antiph. Poſuit os meum Dominus, quaſi gladium acutum; ſub umbra manus ſuæ protexit me. *Pſal.* Domine, quis habitabit. *Ant.* Formans me ex utero ſervum ſibi Dominus in lucem gentium, ut ſim ſalus ejus ab extremis terræ. *Pſal.* Domine, in virtute. *Ant.* Reges videbunt, & conſurgent Principes, & adorabunt Dominum Deum tuum, qui elegit te. *Pſal.* Benedicam Dominum. *Verſ.* Juſtum deduxit Dominus.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Præcurſor Domini venit, de quo ipſe teſtatur: nullus major inter natos mulierum Johanne Baptiſta. *Verſ.* Ipſe præibit ante illum in ſpiritu & virtute Heliæ. Nullus. *Reſp.* Gabriel Angelus apparuit Zachariæ dicens: naſcetur tibi filius, nomen ejus Johannes vocabitur, & multi in nativitate ejus gaudebunt. *Verſ.* Erit enim magnus coram Domino, vinum & ſiceram non bibet. Et multi. *Reſp.* Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes & regna, dicit Dominus, ut evellas & diſſipes, ædifices & plantes in nomine Domini. *Verſ.* Tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis; præibis enim ante faciem Domini, parare vias ejus. Ut evellas. *Reſp.* Inter natos mulierum non ſurrexit major Johanne Baptiſta, qui viam Domini præparavit in eremo. *Verſ.* Fuit homo miſſus a Deo, cui nomen Johannes erat. Qui viam. *Reſp.* Ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Heliæ, ut convertat corda Patrum, in filios & incredulos ad prudentiam. Parare Domino plebem perfectam. *Verſ.* Tu puer Propheta, *ut ſupra*. *Reſp.* Puer qui natus eſt nobis, pluſquam

quam Propheta eſt: hic eſt enim de quo Salvator A ait: inter natos mulierum non ſurrexit major Johanne Baptiſta. *Verſ.* Angelus ad Zachariam locutus eſt, dicens: uxor tua Elizabeth pariet tibi filium & vocabis nomen ejus Johannem.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Eliſabeth Zachariæ magnum virum genuit, Johannem Baptiſtam præcurſorem Domini. *Ant.* Innuebant Patri ejus, quem vellet vocari eum: & ſcripſit dicens: Johannes nomen ejus. *Ant.* Johannes vocabitur nomen ejus; & multi in nativitate ejus gaudebunt. *Ant.* Johannes eſt nomen ejus; vinum & ſiceram non bibet, & multi in nativitate ejus gaudebunt. *Ant.* Iſte puer magnus coram Domino, nam & manus ejus cum ipſo eſt. *Verſ.* Fuit homo. B

In Evangelio.

Antiph. Apertum eſt os Zachariæ, & prophetavit dicens: benedictus Deus Iſrael. *Ant.* Ipſe præibit ante illum in ſpiritu & virtute Heliæ, parare Domino plebem perfectam. *Ant.* Inter natos mulierum non ſurrexit major Johanne Baptiſta. *Ant.* Tu puer, Propheta Altiſſimi vocaberis: præibis ante Dominum parare vias ejus. C *Ant.* Angelus ad Zachariam eſt locutus dicens: uxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Johannem. *Ant.* Nazaræus vocabitur puer iſte, vinum & ſiceram non bibet. Et omne immundum non manducabit ex utero matris ſuæ. *Ant.* Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen Johannes erat. *Ant.* Hic venit Johannes, ut teſtimonium perhiberet de lumine, & pararet Domino plebem perfectam. *Ant.* Ex utero ſenectutis & ſterilis Johannes natus eſt Præcurſor Domini. *Ant.* Pro eo quod non obediſti verbis meis, eris tacens, & non poteris loqui uſque in diem nativitatis ejus. *Ant.* Inter natos mulierum non eſt major Johanne Baptiſta. D *Ant.* Puer qui natus eſt nobis, pluſquam Propheta eſt. Hic eſt enim de quo Salvator ait: inter natos mulierum non ſurrexit major Johanne Baptiſta.

* Deeſt linea mſ. . . . .

Reſponſoria ſive Antiph. in Vigilia Sanctorum Johannis et Pauli.

Reſp. Iſti ſunt duo viri miſericordiæ, qui aſſiſtunt ante Dominum dominatorem univerſæ terræ. *Verſ.* Iſti ſunt duæ olivæ, & duo candelabra lucentia ante Dominum: Dominatorem. *Reſp.* Vidi conjunctos viros habentes ſplendidas veſtes & Angelus Domini locutus eſt ad me dicens: iſti ſunt viri ſancti facti amici Dei. *Verſ.* Vidi Angelum Dei volantem per medium cælum, voce magna clamantem & dicentem. Iſti. *Reſp.* Hæc eſt vera fraternitas, quæ numquam potuit violari certamine; qui effuſo ſanguine ſecuti ſunt Dominum, contemnentes aulas regias pervenerunt ad regna cæleſtia. *Verſ.* Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum. Contemnentes. *Reſp.* Beati martyres Chriſti Johannes & Paulus dixerunt Juliano: nobis autem aliud non eſt, niſi unus Deus Pater & Filius & Spiritus ſanctus. *Verſ.* Una fides, unum baptiſma, unus ſpiritus erat in eis. Pater. *Reſp.* Beati eritis cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adverſum vos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis. *Verſ.* *.

* Deeſt in mſ.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Paulus & Johannes dixerunt ad Julianum: nos unum Deum colimus, qui fecit cælum & terram. *Ant.* Paulus & Johannes dixerunt ad Terentianum: ſi tuus Dominus eſt Julianus, habeto pacem cum illo. Nobis * aliud non eſt niſi unus Dominus Jeſus Chriſtus. *Ant.* Johannes & Paulus cognoſcentes tyrannidem Juliani, facultates ſuas pauperibus erogare cœperunt. *Ant.* Sancti Spiritus & animæ Juſtorum, hymnum dicite Deo in æternum. *Ant.* Johannes & Paulus dixerunt ad Gallicanum: tu crede unum eſſe Deum, & eris victor * melior quàm fuiſti.

* alius.

* melius.

In Evangelio.

Antiph. Aſtiterunt juſti ante Dominum, & ab invicem non ſeparati ſunt: * gloriam Domini viderunt, & amici Dei appellati ſunt.

* calicem Domini biberunt.

In Vigilia S. Petri ad Veſp.

Verſ. In omnem terram. *Ant.* Beatus Petrus Apoſtolus vidit ſibi Chriſtum occurrere. * Adorans eum & dixit: Domine quo vadis? Venio Romam iterum crucifigi.

* Adoravit.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem Apoſtolorum Dominum, venite adoremus. *Ant.* In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Pſalm.* Cæli enarrant. *Ant.* Clamaverunt juſti, & Dominus exaudivit eos. *Pſalm.* Benedicam Dominum. *Ant.* Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram; memores erunt nominis tui, Domine. *Pſalm.* Eructavit. *Verſ.* In omnem terram.

Reſponſoria.

Reſp. Simon Petre, antequam de navi vocarem te, novi te; & ſuper plebem meam principem te conſtitui; & claves Regni cælorum tradidi tibi. *Verſ.* Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis; & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Et claves. *Reſp.* Si diligis me, Simon Petre, paſce oves meas. Domine, tu noſti, quia amo te, & animam meam pono pro te. *Verſ.* Si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Et animam. *Reſp.* Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam: & tibi dabo claves Regni cælorum. *Verſ.* Quodcumque, *ut ſup.* Et tibi.

E

In ſecundo Nocturno.

Ant. Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abram. *Pſal.* Omnes gentes. *Ant.* Dediſti hereditatem timentibus nomen tuum, Domine. *Pſal.* Exaudi, Deus, deprecationem. *Ant.* Annuntiaverunt opera Dei, & facta ejus intellexerunt. *Pſal.* Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor. *Verſ.* Dediſti hereditatem.

Reſponſoria undique ſupra.

Reſp. Domine, ſi tu es, jube me venire ad te ſuper aquas. Et extendens manum apprehendit eum; & dixit ad eum: modicæ fidei, quare dubitaſti? *Verſ.* Cumque vidiſſet ventum validum venientem timuit; & cum cœpiſſet mergi, clamavit dicens: Domine, ſalvum me fac. Et extendens. *Reſp.* Surge, Petre, & indue te veſtimentis tuis: accipe fortitudinem ad ſalvandas gentes, quia ceciderunt catenæ de manibus tuis. *Verſ.* Angelus autem Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo carceris,

percuſſoque latere Petri excitavit eum dicens, ſurge velociter. Quia. *Reſp.* Tu es Paſtor ovium, Princeps Apoſtolorum: tibi tradidit Deus omnia regna mundi; & ideo tibi traditæ ſunt claves regni cælorum. *Verſ.* Quodcumque, *ut ſupra*. Et ideo.

In tertio Nocturno.

Antiph. Exaltabuntur cornua juſti, alleluia. *Pſal.* Confitebimur. *Ant.* Lux orta eſt juſto, alleluia, rectis corde lætitia, allel. *Pſal.* Dominus regnavit, exultet. *Ant.* Cuſtodiebant teſtimonia ejus, & præcepta ejus, alleluia. *Pſal.* Dominns regnavit, iraſcantur. *Verſ.* Cuſtodiebant teſtimonia ejus.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Dixit Jeſus diſcipulis ſuis. Reſpondens Petrus, dixit: Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus; & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. *Verſ.* Beatus es, Simon Petre, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui eſt in cælis. Et ego dico. *Reſp.* Ego pro te rogavi, Petre, * non deficiat fides tua: & tu aliquando converſus confirma fratres tuos. *Verſ.* Caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui eſt in cælis. Et tu aliquando. *Reſp.* Beatus es, Simon Petre, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui eſt in cælis. *Verſ.* Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram C ædificabo Eccleſiam meam. *Reſp.* Petre, amas me? *Reſp.* Simon Johannis, diligis me plus his? Tu ſcis, Domine, quia amo te. Paſce oves meas. Domina, quia amo te. *Verſ.* Etſi oportuerit, *ut ſup.* Quia. *Reſp.* Solve jubente Deo terrarum, Petre catenas, qui facis ut pateant cæleſtia regna beatis. *Verſ.* Quodcumque. *Reſp.* Qui regni claves & curam tradit ovilis: Qui cæli terræque Petro commiſit habenas, ut referet clauſis, & ſolvat vincla ligatis. *Verſ.* Quodcumque. *Verſ.* Ipſa tua, Petre, diſſipare vincula juſſit, qui te mundanos juſſit diſſolvere nexus. Ut referet. *Reſp.* Petrus & Johannes aſcendebant in templum, ad horam orationis nonam. Et quidam vir qui erat claudus ex utero matris ſuæ, quem ponebant quotidie ad portam templi. *Verſ.* D Argentum & aurum non eſt mecum, quod autem habeo hoc tibi dabo. Quem ponebant.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Petrus & Johannes aſcendebant in templum, ad horam orationis nonam. *Ant.* Argentum & aurum non eſt mecum; quod autem habeo, hoc tibi dabo. *Ant.* Dixit Angelus ad Petrum: circumda tibi veſtimentis tuis & ſequere me. *Ant.* Miſit Dominus Angelum ſuum, & liberavit me de manu Herodis, alleluia. *Ant.* Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. *Verſ.* Conſtitues eos principes.

In Evangelio.

Antiph. Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis; & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis, dicit Dominus Simoni Petro. *Ant.* Beatus es, Simon Petre. *Ant.* Significavit Dominus Petro, qua morte clarificaturus eſſet Deum, alleluia. *Ant.* Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando converſus, confirma fratres tuos. *Ant.* Si diligis me, Simon Petre, paſce oves meas. Tu ſcis,

A Domine, quia amo te. *Ant.* Tu es Paſtor ovium, Princeps Apoſtolorum: tibi traditæ ſunt claves Regni cælorum. *Ant.* Tu es Chriſtus Filius Dei vivi; & tu beatus, Simon Barjona. *Ant.* Simon Johannis, diligis me plus his? tu ſcis, Domine, quia amo te. *Ant.* Dixit Dominus Petro: tibi dabo claves Regni cælorum. *Ant.* Beatus Petrus Apoſtolus, *ut ſupra*. *Ant.* Commendo tibi oves, quas tradidiſti mihi, alleluia. *Ant.* Solve jubente Deo terrarum, Petre, catenas, qui facis ut pateant cæleſtia regna Beatis. *Ant.* Super aquas ambulans Dominus, Petro manum porrexit mergenti in pelagus. *Ant.* Cum reſpexiſſet Petrus crucem, * lacrymis fundebat præ gaudio. Non ſum dignus. *Ant.* Petrus & Pau- B lus militantes Romam venerunt. Circumdantes Simonem invenerunt * cum Nerone fidem permanſeruni Salvatorem. *Ant.* Beatus Petrus dum penderet in cruce, alacri vultu Dominum deprecatur: Domine Jeſu Chriſte, commendo tibi oves quas tradidiſti mihi.

In die ad Veſp.

Antiph. Juravit Dominus & non pœnitebit eum: tu es Sacerdos in æternum. *Pſalm.* Dixit Dominus. *Ant.* Collocet eum Dominus cum principibus populi ſui. *Pſal.* Laudate pueri. *Ant.* Dirupiſti, Domine, vincula mea: tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. C *Pſal.* Credidi. *Ant.* Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua. *Pſalm.* In convertendo. *Ant.* Confortatus eſt principatus eorum: & honorati ſunt amici tui, Deus. *Pſal.* Domine, probaſti me. *Ant.* Glorioſi Principes terræ, quomodo in vita ſua dilexerunt ſe, ita & in morte non ſunt ſeparati.

Antiph. & Reſp. in Vigilia S. Pauli Apoſtoli.

In primo Nocturno.

Antiph. Qui operatus eſt Petro in apoſtolatum, operatus eſt & mihi inter gentes: & cognoverunt gratiam, quæ data eſt mihi a Chriſto Domino. *Pſal.* Cæli enarrant. *Verſ.* Qui me ſegregavit ex ute- D ro matris * ſuæ, & vocavit per gratiam ſuam. *Ant.* Scio cui credidi, & certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illa die juſtus judex. *Pſal.* Benedicam Dominum. *Verſ.* De reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ. *Ant.* Mihi vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum: gloriari me oportet in cruce Domini mei Jeſu Chriſti. *Pſal.* Eructavit. *Verſ.* Per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. *Verſ.* In omnem terram.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Qui operatus eſt Petro in apoſtolatum, operatus eſt & mihi inter gentes. Et cognoverunt gratiam Dei, quæ data eſt mihi. *Verſ.* Gratia Dei in me vacua non fuit, ſed gratia ejus ſemper in me manet. Et cognoverunt. *Reſp.* Scio cui credidi, & E certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem. *Verſ.* Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ. Quia. *Reſp.* Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi: ideoque repoſita eſt mihi corona juſtitiæ. *Verſ.* Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſervare. Ideoque. *Reſp.* Damaſci præpoſitus gentis Arethæ Regis, voluit comprehendere. A fratribus per murum ſubmiſſus ſum in ſporta, & ſic evaſi manus ejus in nomine Domini. *Verſ.* Deus & Pater Domini mei Jeſu Chriſti ſcit, quia non mentior. Et ſic evaſi.

In

Marginal notes: * lacrymas. * cruore deſuſe. * mea.

* Hæc ita corrupta ſunt, ut vix ſanari poſſe videantur.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Tu es vas electionis, ſancte Paule Apoſtole, prædicator veritatis in univerſo mundo. *Pſal.* Omnes gentes. *Verſ.* Per quem omnes gentes cognoverunt gratiam Dei. *Ant.* Magnus ſanctus Paulus vas electionis, vere digne eſt glorificatus, qui & meruit thronum duodecimum poſſidere. *Pſalm.* Exaudi, Deus, deprecationem. *Verſ.* In regeneratione, cum ſederit Filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ. *Ant.* Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi. *Pſal.* Exaudi, Deus, orationem meam cum dep. *Verſ.* De cetero repoſita eſt mihi corona juſtitiæ. *Verſ.* Annuntiaverunt opera Dei.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die juſtus Judex. *Verſ.* Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem. Juſtus. *Reſp.* Iſti ſunt duæ olivæ, * candelabra lucentia ante Dominum; habent poteſtatem claudere cælum nubibus, & aperire portas ejus. Quia linguæ eorum claves cæli factæ ſunt. *Verſ.* In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Habent. *Reſp.* Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram, memores erunt nominis tui, Domine, in omni progenie & generatione. *Verſ.* In omnem terram, *ut ſupra.*

In tertio Nocturno.

Antiph. Saulus qui & Paulus magnus prædicator, a Deo confortatus convaleſcebat, & confundebat Judæos. *Pſal.* Confitebimur tibi, Deus. *Verſ.* Oſtendens quia hic eſt Chriſtus Filius Dei vivi. *Ant.* Ne magnitudo revelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus, Angelus Sathanæ qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi, ut auferretur a me: & dixit mihi Dominus: ſufficit tibi, Paule, gratia mea. *Pſal.* Dominus regnavit, exultet. *Verſ.* Nam virtus in infirmitate perficitur. *Ant.* Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die Judex. *Pſal.* Dominus regnavit, iraſcantur. *Verſ.* Cooperante gratia Spiritus ſancti. *Verſ.* Dediſti hereditatem.

Reſp. unde ſupra.

Reſp. Iſti ſunt duo viri miſericordiæ. *Verſ.* Iſti ſunt duæ olivæ. Dominatorem. *Reſp.* Stolam jucunditatis induit eum Dominus, & coronam pulchritudinis poſuit ſuper caput ejus. *Verſ.* Cibavit illum pane vitæ & intellectus; & aqua ſapientiæ ſalutaris potavit eum. Et coronam. *Reſp.* Corona aurea ſuper caput ejus, expreſſa ſigno ſanctitatis, gloriæ, honoris, & opus fortitudinis. *Verſ.* Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis; poſuiſti in capite ejus coronam de lapide pretioſo. Gloriæ. *Reſp.* Poſuit coronam capiti meo, & circumdedit me muro ſalutis, ad expugnandas gentes & omnes inimicos. *Verſ.* Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me; apprehende arma & ſcutum. Ad expugnandas. *Reſp.* Gloria & honore coronaſti eum, Domine: & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum; omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus. *Verſ.* Quoniam prævenisti eum in benedictionibus. *Reſp.* Ecce ego mitto vos. *Reſp.* Tollite jugum. *Reſp.* Dum ſteteritis. *Reſp.* Egregie Dei Paule, doctor gentium, & divinorum propagator præceptorum, ecce nomen tuum in libro vitæ cæleſtis adſcriptum eſt, & memoriale tuum non delebitur in ſæcula. *Verſ.* Magnus ſanctus Paulus vas electionis, vere digne eſt glorificatus.

In Matutinis.

Antiph. Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit, allel. *Verſ.* Unuſquiſque propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem. *Ant.* Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Chriſti. *Verſ.* Quando autem infirmor, tunc fortior ſum. *Ant.* Sancte Paule Apoſtole prædicator veritatis, & doctor gentium, intercede pro nobis ad Dominum, qui te elegit. *Verſ.* Ut digni efficiamur gratia ejus. *Ant.* Gratia Dei in me vacua non fuit, ſed gratia ejus ſemper in me manet. *Verſ.* Gratia Dei ſum id quod ſum. *Ant.* Damaſci præpoſitus gentis Arethæ Regis, voluit me comprehendere. A Fratribus per murum ſubmiſſus ſum in ſporta, & ſic evaſi manus ejus in nomine Domini. *Verſ.* Deus & Pater Domini mei Jeſu Chriſti ſcit quia non mentior. *Verſ.* Conſtitues eos principes.

In Evangelio.

Antiph. Vos qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedem judicantes duodecim tribus Iſrael, alleluia. *Verſ.* Dum venerit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ. *Ant.* Ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium pertuli pro Chriſti nomine. *Ant.* Nocte & die in profundum maris fui. *Ant.* Petrus Apoſtolus, & Paulus prædicator gentium, ipſi nos docuerunt legem tuam, Domine. *Ant.* In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Ant.* Vos qui reliquiſtis omnia, & ſecuti eſtis me, centuplum accipietis, & vitam æternam poſſidebitis. *Ant.* Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere, dicit Dominus.

Antiph. & Reſponſoria in Vigilia [a] Beati Benedicti Abbatis.

In primo Nocturno.

Antiph. Fuit vir vitæ venerabilis gratia Abbas Benedictus. *Pſalm.* Beatus vir. *Ant.* Ab ipſo pueritiæ ſuæ * cor gerens ſenile, ætatem moribus tranſiens, nulli animum dedit voluptati. *Pſalm.* Quare fremuerunt. *Ant.* Dum in hac terra eſſet, quo temporaliter uti potuiſſet, jam quaſi aridum mundum cum flore deſpexit. *Pſalm.* Cum invocarem. *Ant.* Nurſiæ Provincia exortus, Romæ liberalibus litterarum ſtudiis traditus a parentibus fuerat. *Pſalm.* Verba mea. *Ant.* Relicta domo rebuſque patris, ſoli Deo placere *, ſanctæ converſationis habitum quæſivit. *Pſal.* Domine Dominus noſter. *Ant.* Receſſit igitur ſcienter neſcius, & ſapienter indoctus. *Pſal.* In Domino confido.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Fuit vir vitæ venerabilis gratia Benedictus & nomine, ab ipſo pueritiæ tempore cor gerens ſenile, ætatem quippe moribus tranſiens, nulli ani-

* tempor...

* cupiens

a Scilicet menſis Julii die undecima, quæ dicit ejus Tranſlationi celebrandæ aſſignatur. Porro hic & paſſim hoc in codice Vigilia ſignificat officium nocturnum, nec pro pridie ſumi debet.

animum voluptati dedit. *Verſ.* Receſſit igitur ſcienter neſcius, & ſapienter indoctus. Ab ipſo. *Reſp.* Hic itaque cum relictis litterarum ſtudijs petere deſerta decrevíſſet, nutrix, quæ hunc amabat, ſola ſecuta eſt. *Verſ.* Receſſit igitur, *ut ſupra. Reſp.* Igitur beatus Benedictus, cum conſpiceret nutricem ſuam flere, moxque ſe cum lacrymis in orationem dedit; & ei ſanum capiſterium reparavit. *Reſp.* Ipſum quoque capiſterium in Eccleſiæ ingreſſu * ſuſpenſo, quatenus & præſentis & ſecuturi omnes agnoſcerent, Benedictus puer converſationis gratia a quanta perfectione cœpiſſet. Moxque inito conſilio venenum vino miſcuere; quo accepto ſignavit, ſicque confractum eſt, ac ſi pro ſigno lapidem dediſſet. *Verſ.* Intellexit protinus vir Dei, quia potum mortis habuerat, quod non potuit portare ſignum vitæ. Sicque.

* ſuſpenſum.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Hic itaque cum jam relictis litterarum ſtudiis, petere deſerta decrevíſſet, nutrix quæ hunc arctius amabat, ſecuta eſt. *Pſalm.* Domine, quis habitabit. *Ant.* Prædicta nutrix illius, ad purgandum triticum a vicinis mulieribus præſtari ſibi capiſterium petiit; quod caſu * accidere confractum eſt. *Pſal.* Conſerva me. *Ant.* Compaſſus nutrici orationem dedit Benedictus puer cum lacrymis; capiſterium reparavit. *Pſalm.* Domine, in virtute. *Ant.* Benedictus Dei famulus, magnum fecit miraculum: preces fudit ad Dominum, rejunxit capiſterium. *Pſal.* Domini eſt terra. *Ant.* Qui dum eremum peteret, * Romanum Monachum obviavit, cujus cum deſiderium cognoviſſet, & ſecretum tenuit, & adjutorium impendit. *Pſalm.* Beati quorum remiſſæ. *Verſ.* Cumque in ſpem poſitus ſubmitti panem diabolus conſpiceret; jactavit lapidem, & tintinnabulum fregit. *Reſp.* Convocatis diſcipulis beatus Benedictus dixit: miſereatur vobis ſempiternus Deus; numquid non prius dixi vobis, quia meis ac veſtris moribus minime conveniret? *Verſ.* Itaque juxta mores veſtros vobis patrem quærite, quia me habere minime poteſtis. Numquid. *Reſp.* Quidam ruſticus defuncti corpus filij in ulnis ferens, orbitatis luctu æſtuans ad Monaſterium venit. Benedictum Patrem quæſivit. Mox ut aſpexit, clamare cœpit: redde filium meum, redde filium meum. *Verſ.* Vir autem Domini in hac voce ſubſtitit dicens: numquid ego filium tuum abſtuli? cui ille reſpondit: mortuus eſt, veni reſuſcita eum. Redde. *Reſp.* Domine, non reſpicias peccata mea, ſed fidem hujus hominis, qui rogat reſuſcitari filium ſuum; & redde in hoc corpuſculo animam quam tuliſti. Et completa oratione revixit, & ſanum reddidit Patri ſuo. *Verſ.* Et regrediente anima ita corpuſculum omne contremuit, & ſub oculis omnium qui aderant vivus apparuit. Et ſanum. *Reſp.* Pater ſanctus dum intentam oculorum aciem in ſplendore coruſcæ lucis habere videretur, vidit Germani animam Capuani Epiſcopi, in ſphæra ignea ab Angelis in cælum deferri. *Verſ.* Factumque eſt, ut reverendiſſimum Germanum, is qui miſſus fuerat defunctum reperit. *Reſp.* Eodem vero anno * quod de hac vita erat exiturus, quibuſdam diſcipulis ſecum converſantibus, quibuſdam longe manentibus ſanctiſſimi ſui obitus denuntiavit diem. *Verſ.* * Ut audita per ſilentium tegerent, abſentibus indicens, quale eis ſignum fieret, quando ejus anima de corpore exiret. Sanctiſſimi. *Reſp.* Ante ſextum vero ſui exitus diem aperire ſepulturam ſibi jubet; qui mox correptus febribus acri cœpit dolore fatigari uſque ad mortem. *Verſ.* Cumque per ſingulos dies languor ingraveſceret, ſexto die portari ſe in oratorium a diſcipulis fecit. Qui mox. *Reſp.* Sexto namque die portari ſe in oratorium a diſcipulis fecit, ibique exitum ſuum Dominicis Sacramentis munivit; atque inter diſcipulorum * manibus expiravit. *Verſ.* Erectis in cælum manibus * fecit & ultimum ſpiritum inter verba orationis efflavit. Atque. *Reſp.* Hodie ſanctus Benedictus per viam Orientis tramitem videntibus diſcipulis cælum tetendit, & ab Angelis in gloria * ſuſceptus eſt. *Verſ.* Tunc itaque ſancti viri obitum ſicut præſentes diſcipuli viderunt, ita abſentes hoc ſignum quod eis prædictum fuerat agnoverunt. Videntibus. *Reſp.* Factum eſt poſt obitum ſanctiſſimi viri, mulier mente capta venit ad ſpecum ejus, & ingreſſa manſit in eo, & ſana facta eſt ex illa hora. *Verſ.* Et in ea ſanitate quam acceperat, permanſit omnibus diebus vitæ ſuæ. *Verſ.* Via recta Orientis tramite ab ejus cella ad cælum uſque tendebatur, cui venerando habitu vir deſuper clarus aſſiſtens, cui eſſet via quam cernerent diſcipulis inquiſivit: ipſi vero neſcire ſe profeſſi ſunt.

* Dele accidere.
* Romanum [illegible]
* quo.
* Supple [illegible]
* manus
* ſtetit.
* ſuſcepta eſt.

Antiph in Matutinis Laudibus.

Antiph. Intempeſta nocte oravit Benedictus. * Fuſam lucem deſuper cunctas noctis tenebras effugaſſe, tantoque ſplendore clareſcere, ut diem vinceret lux illa. *Ant.* Sicut diſcipulis ipſe referebat, quaſi ſub uno ſolis radio omnis mundus collectus ante ejus oculos momento adductus eſt. *Ant.* Orabat ſanctus Benedictus: Domine, non aſpicias peccata mea, ſed fidem hujus hominis, qui rogat reſuſcitari filium ſuum. Et ſub oculis omnium viventem puerum reddidit patri ſuo. *Ant.* Frater Maure, curre velociter, quia puer Placidus in amne * flumen mergitur. *Ant.* Dumque ſuper undas Placidus traheretur, Maurus occurrit in mediis fluctibus. Emerſo pede puerum liberavit. *Ant.* Intempeſtæ noctis cuncta ſub ſilentio, quaſi ſub ſolis radio omnem mundum conſpexit. *Ant.* Benedictus Dei famulus per Spiritus ſancti indagia præcognoſcens quæ ventura ſunt omnia.

* Adjiciendum forte vidit.
* Redundat flumen.

In Evangelio.

Antiph. Hodie ſanctus Benedictus per viam Orientis * tramitem videntibus diſcipulis cælum tetendit; hodie erectis manibus inter verba orationis migravit. Hodie in gloria ab Angelis ſuſceptus eſt. *Ant.* Sanctimonialis autem femina, cum negantis verba audiſſet, orationem fudit; & inundatio pluviarum erupit.

* recto tramite.

In Vigilia ſancti Laurentii ad Veſp.

Verſ. Juſtum deduxit Dominus. *Ant.* Beatus Laurentius cum in craticula ſupra poſitus ureretur, ad impiiſſimum tyrannum dixit: Aſſatum eſt jam, verſa & manduca: nam facultates Eccleſiæ quas requiris, in cæleſtibus theſauris manus pauperum deportaverunt.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem martyrum Dominum, venite adoremus. *Ant.* Quo progrederis ſine filio, pater? Quo, ſacerdos ſancte, ſine miniſtro properas? *Pſal.* Beatus vir. *Verſ.* Beatus Laurentius dixit. *Ant.* Noli me derelinquere, pater ſancte, quia theſauros tuos jam expendi, quos tradidiſti mihi. *Pſal.* Quare fremue-

fremuerunt. *Verſ.* Quid in me ergo diſplicuit Paternitati tuæ? *Ant.* Non ego deſero, fili, neque derelinquo: ſed majora tibi debentur pro Chriſti fide certamina. *Pſalm.* Domine, quid multip. *Verſ.* Beatus Sixtus dixit. *Verſ.* Gloria & honore.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Levita Laurentius bonum opus operatus eſt, qui per ſignum crucis cæcos illuminavit; & theſauros Eccleſiæ dedit pauperibus. *Verſ.* Diſperſit dedit pauperibus, juſtitia manet in ſeculum ſeculi. Et theſauros. *Reſp.* Puer meus noli timere, quia ego ſum tecum, dicit Dominus: ſi tranſieris per ignem, flamma non nocebit te, & odor ignis non erit in te. *Verſ.* Donec ponam inimicos tuos, *ut ſupra.* *Reſp.* Strinxerunt corporis membra poſita in craticula. Superjectis prunis inſulat levita Chriſti. Beate Laurenti martyr Chriſti, intercede pro nobis. *Verſ.* Hic eſt vir, qui non eſt derelictus a Domino in die certaminis ſui. Beate. *Verſ.* Carnifices vero miniſtrabant carbones ſubter cratem ferream. *Reſp.* Quo progrederis ſine filio, Pater? quo, ſacerdos ſancte, ſine Diacono properas? tu numquam ſine miniſtro ſacrificium offerre conſueveras. *Verſ.* Quid in me ergo diſplicuit paternitati tuæ? Numquid degenerem probaſti? Experire certe utrum * miniſtrum elegeris, cui commiſiſti dominici ſanguinis conſecrationem. Tu numquam.

* idoneum,

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Beatus Laurentius orabat, dicens: Domine Jeſu Chriſte, Deus de Deo, miſerere mihi ſervo tuo. *Pſal.* Cum invocarem. *Verſ.* Quia accuſatus non negavi nomen ſanctum tuum, interrogatus te Chriſtum confeſſus ſum. *Ant.* Dixit Romanus ad Beatum Laurentium: video ante te juvenem pulcherrimum; feſtina me baptizare. *Pſalm.* Verba mea. *Verſ.* Afferens autem urceum cum aqua, miſit ſe ad pedes ejus. *Ant.* Beatus Laurentius dixit: mea nox obſcurum non habet, ſed omnia in luce clareſcunt. *Pſalm.* Domine, Dominus noſter. *Verſ.* Quia ipſe Dominus novit, quia accuſatus non negavi, interrogatus Chriſtum confeſſus ſum. *Verſ.* Poſuiſti Domine ſuper caput ejus.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Noli me derelinquere, Pater ſancte, quia theſauros tuos jam expendi. Non ego te deſero, fili, neque derelinquo: ſed majora tibi debentur pro fide Chriſti certamina. *Verſ.* Nos enim quaſi ſenes levioris pugnæ curſum accipimus: te quaſi juvenem glorioſior de tyranno triumphus expectat. Poſt triduum ſequeris Sacerdotem Levita. Sed majora. *Reſp.* Beatus Laurentius clamavit, & dixit: Deum meum colo, & illi ſoli ſervio; & ideo non timeo tormenta tua. *Verſ.* Mea nox obſcurum non habet, ſed omnia in luce clareſcunt. Et ideo. *Reſp.* In craticula te Deum non negavi, & ad ignem applicatus te Dominum Jeſum confeſſus ſum. *Verſ.* Probaſti, Domine, cor meum, & viſitaſti nocte. Et ignem.

In tertio Nocturno.

Antiph. Strinxerunt corporis membra poſita ſuper craticulam; ſubjectis prunis inſultat Levita Chriſti. *Pſal.* Domine, quis habitabit. *Verſ.* Carnifices vero miniſtrabant carbones ſubtus cratem ferream. *Ant.* Igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas. *Pſal.* Exaudi, Domine. *Verſ.* Probaſti, Domine, cor meum, & viſitaſti nocte. *Ant.* Interrogatus te Dominum confeſſus ſum. Aſſatus gratias ago. *Pſal.* Domine, in virtute. *Verſ.* Gratias tibi ago, Domine, quia januas tuas ingredi merui. *Verſ.* Juſtum deduxit Dominus per vias rectas.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. O Hippolyte, ſi credis in Dominum Jeſum Chriſtum, & theſauros tibi oſtendo, & vitam æternam promitto. *Verſ.* Diſperſit dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſeculum ſeculi. Et theſauros. *Reſp.* Gaudeo plane, quia januas Chriſti ingredi merui, quia accuſatus non negavi, interogatus Chriſtum confeſſus ſum, aſſatus gratias ago. *Verſ.* Probaſti, Domine, cor meum & viſitaſti nocte. Aſſatus. *Reſp.* Voluit eſſe hoſtia Levita Laurentius, qui dum aſſaretur non negavit Dominum, & ideo inventus eſt ſacrificium laudis. *Verſ.* In craticula depoſitus Deum non negavit; & ad ignem applicatus Chriſtum confeſſus. Et ideo. *Reſp.* Hic eſt vir, qui non eſt derelictus a Deo, in die certaminis ſui: & ipſe conculcavit caput ſerpentis antiqui. Modo coronabitur, quia fideliter vicit in mandatis Domini. *Verſ.* Iſte eſt qui contemſit vitam mundi, & pervenit ad cæleſtia regna. Modo. *Reſp.* Beatus Laurentius dixit: ego me obtuli ſacrificium Deo in odorem ſuavitatis. *Verſ.* Quoniam ad te orabo, Domine, mane exaudies vocem meam. *Verſ.* Gratias tibi ago Domine. *Reſp.* Protector tuus ego ſum, noli timere, dicit Dominus: cum tranſieris per ignem, non combureris, & flamma non comburet te: quia tenebo manum tuam. *Verſ.* Liberaſti, Domine, corpus meum a perditione, & a preſſura flammæ, quæ circumdedit me. Et in medio ignis non æſtuatus: quia tenebo. *Reſp.* Beatus vir Laurentius, qui poſt aurum non abiit, nec ſperavit in theſauris pecuniæ. Fecit enim mirabilia in vita ſua. *Verſ.* Hic eſt vere martyr, qui pro Chriſti nomine ſanguinem ſuum fudit. Fecit.

In Matutinis Laudibus.

Antiph. Laurentius ingreſſus eſt martyr, & confeſſus eſt nomen Domini Jeſu Chriſti. *Ant.* Gaudeo plane quia januas Chriſti ingredi merui. *Ant.* Laurentius bonum opus operatus eſt, qui per ſignum crucis cæcos illuminavit. *Ant.* Probaſti, Domine, cor meum, & viſitaſti nocte. *Ant* Adhæſit anima mea poſt te, quia caro mea igne cremata eſt pro te, Deus meus. *Ant.* Miſit Dominus Angelum ſuum, & liberavit me de medio ignis, & non ſum æſtuatus. *Ant.* Beatus Laurentius orabat dicens: gratias tibi ago, Domine, quia januas tuas ingredi merui. *Ant.* Accuſatus non negavi nomen ſanctum tuum. Interrogatus te Dominum confeſſus ſum. *Verſ.* Poſuiſti, Domine.

In Evangelio.

Antiph. In craticula ſanctum Dominum non negavi, & ad ignem applicatus Chriſtum confeſſus ſum. Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte; igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas. *Ant.* Gratias tibi ago, Domine, quia januas tuas ingredi merui. *Ant.* Gratias ago Deo meo, quia hoſtia Chriſti effici merui. Aſſatus non negavi, & interrogatus Chriſtum confeſſus ſum. *Ant.* O Hippolyte, ſi credideris in Dominum Jeſum Chriſtum & theſauros tibi oſtendo, & vitam æternam promitto. *Ant.* Si quis mihi miniſtraverit, honorificabit eum Pater meus qui eſt in cælis, dicit Dominus. *Ant.* Volo, Pater, ut ubi ego ſum, illic ſit & miniſter meus.

In Vigilia ſancti Tiburtii Martyris ad Veſp.

Antiph. Inclytus martyr Tiburtius, cum nudatis plantis ſuper prunas ferventes incéderet, Fabiano præfecto dixit: videtur mihi quod ſuper roſeos flores incedam, in nomine Domini mei Jeſu Chriſti.

De ſancto Hyppolyto ad Veſp.

Verſ. Juſtum deduxit Domiuus. *Ant.* Si quis mihi miniſtraverit, *ut ſupra.*

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem martyrum Dominum, venite adoremus.

In primo Nocturno.

Antiph. Valerianus tradidit beato Hippolyto Laurentium, ut eum cuſtodiret. *Pſal.* Beatus vir qui non abiit. *Ant.* Vidit Hippolytus a Beato Laurentio cæcum illuminatum, ſtatim credidit. *Pſal.* Quare fremuerunt. *Ant.* * Impoſitas manus Hippolytus ſuper oculos cæcorum, & ſanabantur. *Pſal.* Domine, quid multip. *Verſ.* Gloria & honore.

* Forte impoſuit.

Reſponſoria.

Reſp. Beatiſſimus Chriſti martyr Hippolytus, dum baptiſmi gratiam accepiſſet a Beato Laurentio, ponebat manus ſuper oculos cæcorum, & ſanabantur. *Verſ.* Cæco illuminato a Beato Laurentio Hippolytus credidit, & * percipi meruit baptiſmi Sacramentum. Ponebat. *Ant.* Multi cæci & imbecilles venientes ad cuſtodiam Beati Laurentii, orando ſanctus Hippolytus ponebat manus, & curavit eos; propterea a militibus comprehenſus, ducebatur ad Decium. *Verſ.* Juſtinus & Hippolytus rapuerunt corpus Laurentii, & ſepelierunt. Propterea. *Reſp.* Requiſitus a Decio ſanctus Hippolytus de corpore Laurentii, & quid ſepeliſſet, reſpondens Hippolytus dixit: Chriſtianus ego ſum, & Chriſti martyrem diligenter ſepelivi. *Verſ.* Miror mihi valde, præſes, pro quid ore polluto martyrem oominaſti. Reſpondens.

* [illegible]

In ſecundo Nocturno.

Ant. Decius Cæſar vocavit Hippolytum, & interrogavit, corpora Sanctorum pro quid rapuiſſet. *Pſal.* Cum invocarem. *Ant.* Ingreſſus itaque Hippolytus in domum ſuam, dedit pacem omnibus. A militibus comprehenſus ducebatur ad præſidem. *Pſal.* Verba mea. *Ant.* Dum veniſſet Hippolytus in præſentiam Decii, ſubridens Decius dixit: tu magus factus es, qui abſtuliſti corpus Laurentii. *Pſalm.* Domine Dominus noſter. *Verſ.* Poſuiſti, Domine.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Regreſſus itaque Hippolytus poſt diem tertium, venit in domum ſuam, & dedit pacem omnibus ſervis ſuis, & communicavit de ſacrificio altaris Laurentii martyris. *Verſ.* Et poſita menſa prius quam cibum ſumeret, a militibus comprehenſus pervenit ad prætoria. Et commuoicavit. *Reſp.* Dum Hippolytus in domum ſuam * convivia cibus poneret, miſſi a Decio milites tenuerunt eum, & adduxerunt ad Decium: quem videns Cæſar ſubridens dixit: numquid tu magus effectus es, qui corpus Laurentii abſtuliſti. *Verſ.* Decius dixit; fuere mihi licite: eſto noſter amicus. Hippolytus dixit: miles Chriſti ego ſum, & jus præ- A cepta cuſtodire deſidero. Quem videns. *Reſp.* Expoliavit veſtem Hippolytum Decius, qua induebatur in habitu Chriſtiano, & dicit ei: ſacrifica Diis & acquieſce præceptis noſtris, & vive militiæ palmæ. *Verſ.* Gratias ago Deo meo, qui me confortavit io conſpectu principum. Et dicit.

* [illegible]

In tertio Nocturno.

Antiph. Reſpondit Hippolytus ad Decium, dicens: non ſum ego magus, niſi Chriſtianus. *Pſal.* Domine, quis habitabit. *Ant.* Quo audito Decius furore arreptus juſſit Hippolytum lapidibus obtundi. *Pſal.* Exaudi, Domine. *Ant.* Expoliavit Decius
B Hippolyto * qua induebatur io habitu Chriſtiano. *Pſal.* Domine, in virtute.

* *veſtem;*

Reſponſoria.

Reſp. Oravit ſanctus Hippolytus voce magna, & dixit: gratias tibi ago, Domine meus Jeſu Chriſte, quia famulos meos in conſpectu tuo pati video. *Reſp.* Suadens Decius Hippolyto dixit: numquid tu cultor Deorum fuiſti? ſacrifica Diis, frue re palma militiæ. Et reſpondens Hippolytus dixit: Chriſtianus ego ſum & veſtigium ** .... adipiſci cupio. *Verſ.* Tunc Beatus Hippolytus voce clara dicebat: Militia mea fides chriſtiana. *Verſ.*
C Juſſit Decius militibus dicens: exulte Hippolytum veſtem, & fuſtibus cædite. * Ut cum cæderetur, dixit: miles Chriſti ego ſum, & verbera tua non revereſco. *Verſ.* Utere militia priſtina quam ſemper habuiſti: * reſpondens Hippolytus dicens. *Reſp.* Poſtquam in præſentia Hippolyti famuli ſui martyrizati ſunt, dixit Hippolytus: gratias tibi ago, Domine Jeſu Chriſte, quia famulos meos in conſpectu Sanctorum. ** *Verſ.* Miles Chriſti Hippolytus, armatus fide io conſpectu judicum dixit.

Verbum deeſt in mſ.

* *Forte & cum.*

* *reſpondit.*

Verbum deeſt in mſ.

In Matutinis.

Antiph. Dixit Hippolytus ad Decium: non me
D expoliaſti, ſed magis vaſtiſti. *Ant.* Præſes dixit ad Hippolytum: factus es inſipiens ut nuditatem tuam non * erubeſcis. *Ant.* Dixit Cæſar ad Hippolytum: ounc magus factus es. Reſpondens Hyppolytus dixit ad Decium: non ſum ego magus, ſed ſervus Domini mei Jeſu Chriſti. *Ant.* Tunc Valerianus in conſpectu Hippolyti, famulos illius martyrizara præcepit. *Ant.* Exemplum meretur fieri. *Verſ.* Juſtum deduxit Dominus.

* *erubeſceres.*

Cætera deſunt in mſ.

In Evangelio.

Antiph. Oravit ſanctus Hippolytus voce magna, & dixit: gratias tibi ago Domine meus Jeſu
E Chriſte, quia famulos meos in conſpectu tuo pati video. *Ant.* Beatus Hippolytus obtulit ſe in conſpectu Romuli, & voce clara dixit: Ego Chriſtum confiteor. *Ant.* Hippolytus famulus Chriſti Dominum deprecabatur: Domine Jeſu Chriſte, accipe ſpiritum meum. *Ant.* Audita eſt vox infantium & dicentium: Gloria in excelſis Deo, allel. *Ant.* Decius Cæſar vocavit Hippolytum, & ioterrogavit: corpora Sanctorum pro quid rapuiſſet. *Ant.* Ingreſſus itaque Hippolytus in domum ſuam, dedit pacem omnibus. *Ant.* A militibus comprehenſus ducebatur ad Decium. *Ant.* Dum veniſſet Hippolytus in præſentiam Decii, ſubridens Decius dixit: magus factus es, quia abſtuliſti corpus Laurentii.

Reſpon-

Reſponſoria ſive Antiph. de Aſſumtione ſanctæ Mariæ.

Reſp. Vidi ſpecioſam ſicut columbam aſcendentem deſuper rivos aquarum, cujus inæſtimabilis odor erat nimis in veſtimentis ejus. Et ſicut dies verni circumdabant eam flores roſarum, & lilia convallium. *Verſ.* Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris? Et ſicut. *Reſp.* Sicut cedrus exaltata ſum in Libano, & ſicut cypreſſus in monte Sion; quaſi myrrha electa dedi ſuavitatem odoris. Et ſicut cinnamomum & balſamum aromatizans. *Reſp.* Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit te, Deus, in æternum. *Verſ.* Specioſa facta es & ſua vis in deliciis tuis. Propterea. *Verſ.* Myrrha & gutta, & caſia a veſtimentis tuis, a domibus eburneis, ex quibus delectaverunt te filiæ Regum in honore tuo. Propterea. *Reſp.* Veni electa mea, & ponam in te thronum meum, quia concupivit Rex ſpeciem tuam. *Verſ.* Specie tua & pulchritudine tua, intende, proſpere procede, & regna. Quia *Reſp.* Quæ eſt iſta quæ proceſſit ſicut ſol, & formoſa tamquam Jeruralem? Viderunt eam filiæ Sion, & beatam dixerunt, & reginæ laudaverunt eam. *Verſ.* Quæ eſt iſta. *ut ſupra.* *Reſp.* Iſta eſt ſpecioſa inter filias Jeruſalem. Sicut vidiſtis eam plenam * caritatem & dilectionem in cubilibus & in hortis aromatum. *Verſ.* Specie tua. *ut ſupra.* *Reſp.* Beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi Dominus magna qui potens eſt, & ſanctum nomen ejus. *Verſ.* Et miſericordia ejus a progenie in progenies, timentibus eum. *Reſp.* Ornatam in monilibus filiam Sion, Dominus concupivit; & * dicentes eam filiæ Sion, beatiſſimam prædicaverunt dicentes, unguentum effuſum nomen tuum; *Verſ.* Adſtit regina a dextris tuis in veſtitu deaurato circumdata varietate. *Reſp.* Hæc eſt dies præclara hodie, in qua beata Virgo genitrix Chriſti Maria felici curſu migravit ad Chriſtum. Et interroga..... Virginum obtinens principatum. *Verſ.* Hæc eſt beata Virgo Maria ad cujus tranſitum Apoſtoli præſta erunt obſequium. Et interroga. *Reſp.* Gaude Maria, *ut ſupra.* *Verſ.* Gabrielem Archangelum. *Reſp.* Beata es Virgo Maria Dei genitrix, quæ credidiſti Dominum. Perfecta ſunt in te quæ dicta ſunt tibi. Ecce exaltata es ſuper choros Angelorum: intercede pro nobis ad Dominum Deum noſtrum. *Verſ.* Ave Maria gratia plena, Dominus tecum. Intercede. *Reſp.* O quam pulchra & ſpecioſa eſt Maria Virgo Dei, quæ de mundo migravit ad Chriſtum: inter choros Virginum fulget ſicut ſol in virtute cæleſti. *Verſ.* Gaudent Angeli, exultant Archangeli in Maria Virgina. Quæ. *Reſp.* Beata & venerabilis. *Verſ.* Benedicta tu in mulieribus. *Reſp.* Beata es, Maria, quæ non. *Verſ.* Ave Maria. *Reſp.* Iſta eſt Sion quam elegit Dominus in hereditatem ſibi, hæc requies mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo, dicit Dominus.

Reſp. Super ſalutem & omnem pulchritudinem dilecta es a Domino, & regina cælorum vocari digna es. Gaudet chorus Angelorum conſortes & concives noſtri. *Verſ.* Valde eam nobis oportet venerari quæ nunc ſancta ** & intacta Virgo. *Reſp.* Hæc eſt Virgo ſapiens, prudens, & humilis, quæ in aula Regis eunitrist meruit, propter quod & meruit vocari Regina cælorum. *Verſ.* Diffuſa eſt. *ut ſupra.*

Antiph. unde ſupra. In primo Nocturno.

Antiph. Exaltata es, ſancta Dei genitrix, ſuper choros Angelorum ad cæleſtia regna. *Pſal.* Domine Dominus noſter. *Ant.* Paradiſi portæ per te nobis apertæ ſunt, * quas hodie glorioſa cum Angelis triumphas. *Pſal.* Cæli enarrant. *Ant.* Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. *Pſal.* Domini eſt terra. *Verſ.* Specie tua & pulchritudine tua.

* quo.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Specie tua & pulchritudine tua, intende proſpere procede & regna. *Pſal.* Eructavit. *Ant.* Adjuvabit eam Deus vultu ſuo, Deus in medio ejus non commovebitur. *Pſal.* Deus noſter refugium. *Ant.* Sicut lætantium omnium noſtrum habitatio eſt in te, ſancta Dei genitrix. *Pſal.* Fundamenta.

In tertio Nocturno.

Antiph. Gaude Maria Virgo, cunctas hæreſes ſola interemiſti in univerſo mundo. *Pſal.* Cantate 1. *Ant.* Dignare me laudare te Virgo ſacrata, da mihi virtutem contra hoſtes tuos. *Pſal.* Dominus regnavit, exultet. *Ant.* Poſt partum Virgo inviolata permanſiſti: Dei genitrix intercede pro nobis. *Pſal.* Cantate 11. *Verſ.* Elegit eam Dominus.

In Matutinis.

Antiph. Aſſumta eſt Maria in cælos; gaudent Angeli laudantes benedicunt Dominum. *Ant.* Maria Virgo aſſumta eſt ad æthereum thalamum, in quo Rex Regum ſtellato ſedet ſolio. *Ant.* In odore unguentorum tuorum currimus; adoleſcentulæ dilexerunt te nimis. *Ant.* Benedicta filia tu a Domino, quia per te fructum vitæ communicavimus. *Ant.* Pulchra es & decora, filia Jeruſalem, terribilis ut caſtrorum acies ordinata. *Verſ.* Specie tua.

In Evangelio.

Antiph. Quæ eſt iſta quæ aſcendit ſicut aurora conſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata? *Antiph.* Hodie Maria Virgo cælos aſcendit; gaudete quia cum Chriſto regnat in æternum. *Ant.* Maria Virgo ſemper lætare, quæ meruiſti Chriſtum portare cæli & terræ conditorem, quia de tuo utero protuliſti mundi Salvatorem. *Ant.* O quam pulchra & caſta generatio cum claritate. *Ant.* Hæc eſt quæ neſcivit thorum in delicto, habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum. *Ant.* Bonorum enim laborum glorioſus eſt fructus. *Ant.* Specioſa facta es, & ſuavis in deliciis tuis, ſancta Dei genitrix. *Ant.* Revertere, revertere Sunamitis; revertere, revertere, ut intueamur te. *Ant.* Ante thorum hujus Virginis frequentate nobis dulcia * carpita dragmis. *Ant.* Optimam partem elegit ſibi Maria, quæ non auferetur ab ea in æternum. *Ant.* Unguentum effuſum eſt nomen tuum, Dei genitrix; & * recte diligunt te. *Ant.* Oculi tui, ſancta Dei genitrix, ſicut piſcina in Heſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis in æternum. *Ant.* Nigra ſum, ſed formoſa filiæ Jeruſalem: ideo dilexit me Rex, & introduxit me in cubicula ſua. *Ant.* Sicut

* Cantica dom...

* recti.

cut myrra electa odorem dediſti ſuavitatem ſancta Dei genitrix. *Ant.* Hortus concluſus es, ſancta Dei genitrix, hortus concluſus, fons ſignatus. *Ant.* Sub tua protectione confugium, ubi infirmi acceperunt virtutem: & propter hoc tibi pſallimus, Dei genitrix Virgo. *Ant.* Paradiſi porta per Evam cunctis clauſa eſt, & per Mariam Virginem iterum patefacta eſt, alleluia. *Ant.* Beata Mater [a] & innupta Virgo glorioſa regina mundi. *Ant.* In flore mater, in partu Virgo, gaude & lætare Virgo Mater Domini. *Ant.* Sub tuum præſidium confugimus, ſancta Dei genitrix, noſtras deprecationes ne deſpicias in neceſſitatibus, ſed a periculis libera nos ſemper, Virgo benedicta. *Ant.* Surge aquilo, & veni auſter: perfla hortum meum, & fluant aromata illius. *Ant.* Viderunt illam filiæ, & beatiſſimam prædicaverunt: & reginæ & concubinæ, & laudaverunt eam in æternum. *Ant.* Dilecte mi, apprehendam te, & ducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Ibi me docebis precepta Domini. *Ant.* Trahe me poſt te, in odorem curremus unguentorum tuorum. Oleum effuſum nomen tuum. *Ant.* Jam hyems tranſiit, imber abiit & receſſit: ſurge amica mea & veni. *Ant.* Aquæ multæ non potuerunt extinguere caritatem. *Ant.* Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. *Ant.* Adjuro vos, filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum meum, ut annuntietis ei, quia amore langueo. *Ant.* Maria exultavit in ſpiritu, & dixit: benedico te, qui dominaris ſuper omnem benedictionem. Benedico habitaculum gloriæ tuæ, benedico te, cui factum eſt habitaculum in utero meo; & benedico omnia opera manuum tuarum, quæ obediunt tibi in omni ſubjectione. Benedico dilectionem tuam qua nos dilexiſti. Benedico omnia verba quæ exierunt de ore tuo, quæ data ſunt nobis. In veritate enim credam, quia ſicut dixiſti ſic fiet, alleluia.

Antiph. in Matutinis de ſancto Symphoriano.

Antiph. Illuſtrabat enim eum cæleſtis ſapientia, & ſpiritualibus gemmis ornata ſimplicitas. *Ant.* Reſume conſtantiam, fili, timere non poſſumus mortem, quæ ſine dubio perducit ad vitam, allel. *Ant.* Surſum corda ſuſpende, fili, aſpice illum qui regnat in cælis. *Ant.* Symphorianus traditus ad coronam martyris, beata mater ſua votum vovit Deo. *Ant.* Tu vir Symphoriane, mentem & oculos tuos ad aſtra ſuſpende, alleluia, alleluia. *Ant.* In tormenta fortis inventus in infantia meruit coronam de manu Domini. *Ant.* Beata Auguſta de muro ſedulo orabat dicens: Domine Deus, reſpice filium meum, quia Judæi amputaverunt caput ejus.

In Evangelio.

Antiph. Sanctus Symphorianus extra murum ductus & apertus ſe reproſeratus voto habuit. *Ant.* Glorioſa genitrix Symphoriano dixit: ſurſum corda, ſuſpende fili, tibi vita non tollitur, ſed mutatur in melius. *Ant.* Beata Auguſta ſanctum Symphorianum exhortabatur cum lacrymis dicens: fili vade gaudens, hodie accipies coronam regni, allel. *Ant.* Petrus exorciſta dixit ad Artemium: tu crede in Deum vivum Dominum Jeſum Chriſtum. *Ant.* Artemi, ſi credideris in unigenitum Filium

A Dei, ſalvatur filia tua. *Ant.* Tu crede in Chriſtum & videbis opera Domini. *Ant.* Candida dixit ad Artemium: ſi factum fuerit quod mihi aſſeris, quis dubitet verum Deum eſſe Chriſtum. *Ant.* Adeſt homo Dei Petrus exorciſta habens triumphum ſanctæ crucis in manu ſua.

In Evangelio.

Antiph. Exclamavit Artemius: verus Deus unus eſt, per quem dæmonia ejiciuntur. *Ant.* Apparuit Angelus Domini Marcellino presbytero orante nudo, & induit eum veſtimentis ſuis, & dixit ei: ſequere me, ubi Petrus erat exorciſta, alleluia. B

De Martyrio ſancti Johannis.

In Vigilia ad Veſp.

Verſ. Juſtum deduxit Dominus.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem martyrum Dominum.

Reſponſoria.

C *Reſp.* Miſit Herodes Rex manus, ac tenuit Johannem, & vinxit eum in carcerem, quia metuebat eum propter Herodiadem quam tulerat fratri ſuo Philippo uxorem. *Verſ.* Herodes enim tenuit, & ligavit Johannem, & poſuit in carcerem. Quia metuebat. *Reſp.* Dicebat enim illi Johannes, non licet tibi accipere uxorem. Quia. *Reſp.* Johannes Baptiſta arguebat Herodem propter Herodiadem, quam tulerat fratri ſuo Philippo uxorem. *Verſ.* Miſſo Herodes ſpiculatore, præcepit amputari caput Johannis in carcere. Propter. *Reſp.* Puellæ ſaltanti imperavit mater: nihil aliud petas, niſi caput D Johannis Baptiſtæ. Et contriſtatus eſt Rex propter jusjurandum & propter ſimul diſcumbentes. *Verſ.* Quæ cum exiſſet puella dixit matri ſuæ: quid petam? At illa dixit: caput Johannis Baptiſtæ. *Reſp.* Petiit puella caput Johannis in carcere, quo ablato dedit matri ſuæ. *Verſ.* Puellæ ſaltanti imperavit mater: nihil aliud petas, niſi caput Johannis Baptiſtæ. Quo ablato. *Reſp.* Metuebat Herodes Johannem, ſciens eum virum juſtum & ſanctum; & audito eo multa ſigna facientem, & cæcos illuminantem, & dæmones effugantem. *Verſ.* Pro eo, ut me diligerent detrahebant mihi, ego autem E orabam. *Reſp.* Quid petam, mater? Nihil aliud petas, niſi caput Johannis. Quæ cum introiſſet cum feſtinatione ad Regem, petivit dicens: precor te, Domine Rex, ut des mihi caput Johannis in diſco. *Verſ.* Rex Herodes ait puellæ: pete a me quod vis, & dabo tibi. Caput. *Reſp.* Contriſtatus eſt Rex Herodes propter jusjurandum, & propter ſimul diſcumbentes, noluit eam contriſtari. *Verſ.* Herodes funeſtus præcepit interficere & amputare juſſit Caput. *Reſp.* In medio carceris ſtans Beatus Johannes voce magna clamavit & dixit: Domine Deus meus in manus tuas commendo ſpiritum meum. *Verſ.* Quoniam tu es protector meus Domine. *Reſp.* F Miſit Rex incredulus miniſtros deteſtabiles, & amputari juſſit caput Johannis in carcere. *Verſ.* Ego non prohibeo, ſi Chriſtus te permiſit capiti meo paratus. *Reſp.* Miſſo Herodes ſpiculatore præcepit amputari caput Johannis in carcere; quo audito diſci-

a Hoc eſt *innuptæ*: nam aliquarum verbum *nubere*, ſignificat copulam habere, aut a virginitate excidere. Hinc Tertull. Lib. de carne Chriſti, c. 23. de ſanctiſſima Virgine ait: *Si Virgo concepit, in partu ſuo nupſit*, hoc eſt Virgo eſſe deſiit, quod errans Tertullianus cenſuit.

diſcipuli ejus venerunt & tulerunt corpus ejus, & A poſuerunt illud in monumento. *Verſ.* Accedentes autem diſcipuli ſancti Johannis Baptiſtæ venerunt & tulerunt corpus ejus. Et poſuerunt. *Reſp.* Accedentes diſcipuli ſancti Johannis Baptiſtæ tulerunt corpus ejus, & ſepelierunt illud. *Verſ.* Miſſo Herodes ſpiculatore præcipit amputari caput Johannis in carcere; quo audito diſcipuli ejus venerunt, & tulerunt corpus ejus. Et ſepelierunt.

In Matutinis Laudibus.

Antiph. Interrogatus Johannes ab Herode dicens: ſi licitum eſt fratris conjugem accipere? *Ant.* Dicebat enim Regi Johannes Baptiſta, non licet B tibi habere uxorem fratris tui. *Ant.* Arguebat Herodem Johannes propter Herodiadem, quam tulerat fratri ſuo Philippo uxorem. *Ant.* Herodes enim tenuit & ligavit Johannem, & poſuit in carcerem propter Herodiadem. *Ant.* Petiit puella caput Johannis in diſco; quo accepto dedit matri ſuæ. *Ant.* Da mihi in diſco caput Johannis Baptiſtæ. Et contriſtatus eſt Rex propter juramentum. *Ant.* Domine mi Rex, da mihi in diſco caput Johannis Baptiſtæ. *Ant.* Major Prophetis, & minor Angelis, qui præparavit corda fidelium. *Ant.* In medio carceris ſtans Beatus Johannes, voce magna clamavit & dixit: Domine Deus, in te commendo Spiritum meum. *Ant.* Contriſtatus eſt Rex propter juramen- C tum, & propter ſimul diſcumbentes noluit eam contriſtari; caput Johannis juſſit afferri. *Ant.* Puellæ ſaltanti imperavit mater: nihil aliud petas, niſi caput Johannis. *Ant.* Herodes funeſtus præcepit interficere, & amputari juſſit caput Johannis in carcere. Miſſo Herodes ſpiculatore, præcepit amputari caput Johannis in carcere; quo audito diſcipuli ejus, venerunt & tulerunt corpus ejus, & poſuerunt illud in monumento.

In die ad Veſp.

Antiph. In memoria æterna erit juſtus, ab auditione mala non timebit. *Pſal.* Beatus vir qui timet. D *Ant.* Collocet eum Dominus cum principibus populi ſui. *Pſal.* Laudate pueri. *Ant.* Dirupiſti, Domine, vincula mea. *Pſal.* Credidi propter quod. *Ant.* Paravi lucernam Chriſto meo, Inimicos ejus induam confuſione. *Pſal.* Memento. *Ant.* Educ de carcere animam ad confitendum nomini tuo, Domine. *Pſal.* Voce mea ad Dominum.

In Evangelio.

Diſcipuli. Accedentes ſancti Johannis Baptiſtæ * tulerunt corpus ejus, & ſepelierunt illud. *Ant.* Herodes enim tenuit, *ut ſupra*. *Ant.* Puellæ ſaltanti. *Ant.* Domine mi Rex Iſrael, *Ant.* Arguebat Herodem. *Ant.* Da mihi in diſco. *Verſ.* Poſuiſti Domine. *Ant.* Tenens E ſpiculator gladium in manibus, tertio ictu percuſſit caput Johannis, & amputare non potuit.

Reſponſoria ſive Antiph. de Nativitate ſanctæ Mariæ ad Veſp.

Antiph. Sub tua protectione confugimus, ubi infirmi acceperunt virtutem: & propter hoc tibi pſallimus, Dei genitrix Virgo.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Hodie nata eſt Beata Virgo Maria ex progenie David, per quam ſalus Mundi apparuit, cujus vita glorioſa lucem dedit ſeculo. *Verſ.* Beatiſſimæ Virginis Mariæ nativitatem devotiſſime celebremus. *Reſp.* Beatiſſimæ Virginis Mariæ nativitatem devotiſſime celebremus, ut ipſa pro nobis intercedat ad Dominum Jeſum Chriſtum. *Verſ.* Hodie nata eſt Virgo Maria ex progenie David. *Reſp.* Glorioſæ Virginis Mariæ ortum digniſſimum recolentes, cujus Dominus humilitatem reſpiciens Angelo nuntiante concepit Redemtorem mundi. *Verſ.* Beatiſſimæ Virginis Mariæ. *Reſp.* Nativitas tua, Dei genitrix Virgo, gaudium annuntiavit univerſo mundo. Ex te enim ortus eſt ſol juſtitiæ Chriſtus Deus noſter. Exſolvens maledictionem, dedit benedictionem: & confundens mortem, donavit nobis vitam ſempiternam.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Nativitas Virginis Mariæ orta de tribu Juda, clara ex ſtirpe David. *Ant.* Nativitas eſt hodie ſanctæ Mariæ Virginis, cujus vita inclyta cunctas illuſtrat Eccleſias. *Ant.* Regali ex progenie Maria exorta refulſit, cujus precibus nos adjuvari mente & ſpiritu devotiſſime poſcimus. *Ant.* Corde & animo Chriſto canamus gloriam, in his ſacris ſolemniis præcelſæ genitricis Dei Mariæ. *Ant.* Cum jucunditate nativitatem Beatæ Mariæ celebremus, ut ipſa pro nobis intercedat ad Dominum Deum noſtrum. *Verſ.* Diffuſa eſt.

In Evangelio.

Antiph. Nativitatem hodiernam perpetuæ Virginis genitricis Dei Mariæ ſolemnitatem celebremus, * quam celſitudo throni proceſſit, allel. *Ant.* Nativitas, tua, Dei genitrix Virgo, gaudium annuntiavit univerſo mundo; ex te enim ortus eſt ſol juſtitiæ Chriſtus Deus noſter. Exſolvens maledictionem dedit benedictionem, & confundens mortem donavit nobis vitam ſempiternam.

Reſponſoria ſive Antiph. In Vigiliis ſancti Hermetis.

Reſp. Ego præfecturam non perdidi, ſed mutavi. Nam dignitas terrena aut tollitur, aut mutatur: dignitas vero cœleſtis æterna eſt & perſiſtit. *Verſ.* Domine Deus meus Hermes, reſpice præfecturam tuam, & reſpice patrimonium tuum. Tua domus ornata eſt. Dignitas. *Reſp.* Domine Jeſu Chriſte, qui me in cathedra Apoſtoli tui ſedere feciſti, præſta mihi ut mittas Angelum tuum, qui me hodie veſpertino tempore perducat ad famulum tuum Hermen. *Verſ.* Et iterum matutino hic revocet nemine ſentiente donec aggrediar. Ad famulum.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ Deſunt ſic in mſ.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

In Matutinis Laudibus.

Ego præfecturam non perdidi, ſed mutavi in nomine Domini. *Ant.* Domine Deus meus Hermes præfecturam tuam tuæ domus ornatum. *Ant.* Sanctus Alexander qui tenetur in vinculis, hic me docuit præcepta tua, Domine. *Ant.* Expanſis manibus orabat ad Dominum, ut eum eriperet de inimicis. *Ant.* Dignitas vero cæleſtis æternæ ſublimitatis ſubſiſtit.

In Evangelio.

Antiph. Domine Jeſo Chriſte, qui me in Cathedra Apoſtoli tui ſedere feciſti, præſta mihi ut mittas Angelum tuum, qui me hodie veſpertino tempore perducat ad famulum tuum Hermen.

In Exaltatione ſanctæ Crucis.

Verſ. Hoc ſignum crucis erit in cælo, cum Dominus. *Antiph.* Helena ſancta Conſtantini mater Jeroſolymam petit, alleluia.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem magnum Dominum venite adoremus.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Dulce lignum, dulcem clavum, dulce pondus ſuſtinuit, quæ digna fuit portare pretium hujus ſeculi. *Verſ.* Hoc ſignum crucis erit in cælo, cum Dominus ad judicandum venerit. Quæ digna. *Reſp.* Hoc ſignum crucis erit in cælo, cum Dominus ad judicandum venerit. Tunc manifeſta erunt abſcondita cordis noſtri. *Verſ.* Cum ſederit filios hominis in ſede majeſtatis ſuæ, & cœperit judicare ſeculum per ignem. Tunc. *Reſp.* O Crux benedicta, quæ ſola fuiſti digna portare Regem cælorum & Dominum. *Verſ.* Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti. Quæ ſola. *Reſp.* O Crux glorioſa! o Crux adoranda! o lignum pretioſum, & immutabile ſignum, per quod & diabolus eſt victus & mundus Chriſti ſanguine redemtus. *Verſ.* Dulce lignum, dulcem clavum, dulce pondus ſuſtinuit, quæ digna fuit portare pretium hujus ſeculi. Per quod. *Reſp.* O Crux admirabilis, in cujus ramis pependit theſaurus & redemtio captivorum, Per quem mundus eſt redemtus ſanguine Domini ſui. *Verſ.* O laudabilis Crux, quæ in corpore Chriſti dedicata es. Ex ejus membrorum componens.

In Matutinis.

Antiph. Helena Conſtantini mater, *ut ſupra*. *Ant.* Helena deſiderio plena orabat cum lacrymis dicens: tu, Domine, oſtende lignum, in quo ſalus noſtra fuit ſuſpenſa, allel. allel. *Ant.* Tunc præcepit omnes igne cremari; at illi tenentes tradiderunt Judam. *Ant.* Helena ſancta dixit ad Judam: comple deſiderium meum, & vive ſuper terram, ut oſtendas mihi ſuper terram, qui dicitur Calvariæ locum, ubi abſconditum eſt pretioſum lignum dominicum, alleluia. *Ant.* Mors & vita appoſitæ ſunt tibi, vide, oſtende mihi crucem Chriſti.

In Evangelio.

Antiph. Cumque aſcendiſſet Judas de lacu, perrexit ad locum, ubi jacebat ſancta Crux, alleluia. *Ant.* Orabat Judas, Deus Deus meus, oſtende mihi lignum ſanctæ Crucis, alleluia. *Ant.* Cum oraſſet Judas, commotus eſt lacus ille, in quo ſancta Crux jacebat, alleluia. *Ant.* Ecce Crucem Domini, fugite partes adverſæ. Vicit Leo de tribu Juda, radix David, alleluia.

Deſunt quatuor [illegible] in mſ.

Item Antiph. unde ſupra.

Antiph. O magnum pietatis opus! mors mortua tunc eſt, quando in hoc ligno mortua vita fuit. *Ant.* Salva nos, Chriſte Salvator, per virtutem Crucis, qui ſalvaſti Petrum in mari, miſerere nobis. *Ant.* O Crux admirabilis, evacuatio vulneris, reſtitutio ſanitatis. *Ant.* Nos autem gloriari oportet. *Ant.* Crux benedicta nitet, Dominus qua carne pependit, atque cruore ſuo vulnera noſtra lavit. *Ant.* Crucem tuam adoramus, Domine, et ſanctam reſurrectionem laudamus & glorificamus: quia venit ſalus in univerſo mundo. *Ant.* Nos autem gloriari oportet in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, in quo eſt ſalus, vita, & reſurrectio noſtra, per quem ſalvati & liberati ſumus. *Ant.* Crux fidelis inter omnes, arbor una nobilis, nulla ſylva talem profert fronde, flore, germine: dulce lignum, dulcem clavum, dulce pondus ſuſtinens. *Ant.* Dulce lignum, dulcem clavum, dulce pondus ſuſtinuit; quæ digna fuit portare pretium ſeculi. *Ant.* Per ſignum Crucis, de inimicis noſtris libera nos, Deus Iſrael, allel. *Ant.* Tuam Crucem adoramus, Domine, tuam glorioſam recolimus Paſſionem. Miſerere noſtri, qui paſſus es pro nobis. *Ant.* Lignum vitæ, Crux tua, Domine, manifeſtata eſt: mors enim per ipſam damnata eſt, & mundus omnis per ipſam illuminatus eſt. Omnipotens Domine, gloria tibi. *Ant.* Super omnia ligna cedrorum, tu ſola excelſior, in qua vita mundi pependit, in qua Chriſtus triumphavit, & mors mortem ſuperavit; allel. *Ant.* Crucem tuam adoramus, Domine, & ſanctam reſurrectionem tuam laudamus & glorificamus. Ecce enim propter Crucem venit gaudium in univerſo mundo. *Ant.* Adoramus te, Chriſte, & benedicimus tibi, quia per crucem venit gaudium in univerſo mundo. *Ant.* Adoramus te, Chriſte, & benedicimus tibi, quia per crucem tuam redemiſti mundum. *Ant.* O Crux benedicta, quia in te pependit Salvator mundi, & in te triumphavit Rex Angelorum, alleluia. *Ant.* Ecce lignum Crucis, in quo ſalus mundi pependit: venite adoremus. *Antiph.* Crux Jeſu Chriſti adaperiat nobis januas cæli. Crux, ſolve vinculum mortis; per hoc vitæ lignum, ſignum ſit ſalutis noſtræ. Defende nos, Jeſu Chriſte, hic & in futuro.

De ſancto Mauritio.

Antiphonæ in Matutinis Laudibus.

Antiph. Sanctus Mauritius Legionem ſanctam præmonuit, ut ad cæleſtia regna properarent. Beatus Exuperius miles, Candidus & Victor junctis meritis ſe ſociaverunt. *Ant.* Sancta Legio * Auganenſium martyrum, dum reſiſteret adverſariis, ſacro duce Mauritio interveniente, immortalitatis compendium acquiſierant. *Ant.* Pretioſa ſunt Thebæorum martyrum * vulnerata, ſancti Mauritii cum ſociis ſuis, qui ſub Maximiano mortem decreverunt ſuſcipere. *Ant.* Ecce factus eſt ſacer ille * Auganenſium locus, per ſuffragia Sanctorum ſalus præſentium, præſidium futurorum. *Ant.* Sanctorum corpora ſacri ſanguinis unda perfudit, pretioſorum martyrum ſocietas conſecravit. Quod novit Redonus, in pugnando refugit. *Ant.* Flagrabat in beatiſſimis martyribus glorioſus odor, quia trucidati ferro, collis ſubmiſſis, a Maximiano peremti ſunt, quos multitudo Angelorum cum gaudio ſuſcepit. *Ant.* Triumphant ſancti martyres Chriſti, qui ſub Maximiano mortem decreverunt ſuſcipere, & cum ſancto Mauritio regna cæleſtia acceperunt.

* Agaunenſium.
* valores.
* Agaunenſium.

In.

In Natali Sanctorum Coſmæ & Damiani.

Antiph. Coſmas & Damianus, Artimus, Leontius, Euprepius; hi quinque fratres a Deo coronati ſunt.

Deeſt linea in mſ.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Antiph. & Reſponſoria.

In Vigilia ſancti Michaelis ad Veſp.

Verſ. Stetit Angelus ſuper aram templi. *Ant.* Dum ſacrum myſterium cerneret Johannes, Archangelus Michael tuba cecinit: ignoſce, Domine Deus noſter qui aperis librum, & ſolvis ſignacula ejus, alleluia.

Deeſt linea in mſ.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem Archangelorum Dominum, venite adoremus. *Ant.* Stetit Angelus ſuper aram templi, habens turibulum aureum in manu ſua. *Pſal.* In Domino confido. *Ant.* Aſcendit fumus aromatum in conſpectu Domini, de manu Angeli. *Pſal.* Domine, quis habitabit. *Ant.* Michael Archangelus venit in adjutorium populo Dei. *Pſalm.* Afferte. *Verſ.* Stetit Angelus.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Factum eſt ſilentium in cælo, cum committeret bellum Draco cum Michael Archangelo; & audita eſt voa millia millium dicentium: ſalus, honor, & virtus omnipotenti Deo. *Verſ.* Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei. *Reſp.* Stetit Angelus ſuper aram Templi, habens turibulum aureum in manu ſua. & data ſunt ei incenſa multa & aſcendit fumus aromatum in conſpectu Domini, de manu Angeli. *Verſ.* In conſpectu Angelorum pſallam tibi; adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo. Et aſcendit. *Reſp.* In conſpectu Angelorum nolite metuere: vos enim in cordibus veſtris adorate & timete Dominum; Angelus enim ejus vobiſcum eſt. *Verſ.* Stetit Angelus juxta aram templi, habens turibulum aureum in manu ſua. *Reſp.* In conſpectu Angelorum pſallam tibi, & adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo. *Verſ.* Angelus qui fuit cum Jacob, ipſe ſit mecum in terra peregrinationis meæ. Et benedixit vias meas Deus meus. Et adorabo.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Michael præpoſitus Paradiſi, quem honorificat Angelorum civis. *Pſal.* Magnus Dominus. *Ant.* Glorioſus apparuiſti in conſpectu Domini; propterea decorem induit te Dominus. *Pſal.* Te decet hymnus. *Ant.* Angelus Archangelus Michael Dei nuntius de animabus juſtis, allel. *Pſal.* Quam dilecta. *Verſ.* Aſcendit fumus aromatum.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Hic eſt Michael Archangelus Princeps militiæ Angelorum, cujus honor præſtat beneficia populorum, & oratio perducit ad regna cælorum. *Verſ.* In conſpectu Angelorum, *ut ſupra*. *Verſ.* Angeli, Archangeli, throni, & dominationes, principatus & poteſtates, virtutes cælorum. *Reſp.* Venit Michael Archangelus cum multitudine Angelorum, cui tradidit Deus animas Sanctorum ut perducat eas in Paradiſum exultationis. *Verſ.* Emitte, Domine, ſpiritum tuum de cælis; ſpiritum ſapientiæ & intellectus. Ut perducat, *Reſp.* Locutus eſt ad me unus, *ut ſupra*. *Verſ.* Ego diligentes me diligo, & qui mane vigilaverint.

In tertio Nocturno.

Antiph. Concuſſum eſt mare, & contremuit terra, ubi Archangelus Michael deſcendebat de cælo. *Pſal.* Fundamenta. *Ant.* Laudemus Dominum quem laudant Angeli, quem Cherubim & Seraphim: Sanctus, Sanctus, Sanctus proclamant. *Pſal.* Cantate 1. *Ant.* Data ſunt ei incenſa multa, ut adoleret ea ante altare aureum, quod eſt ante oculos Domini. *Pſal.* Benedic, anima. *Verſ.* Glorioſus apparuiſti in conſpectu Domini.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Audivi vocem in cælo Angelorum, *ut ſupra*. *Verſ.* Vidi Angelum Dei fortem. *Reſp.* Oſtendit mihi Angelus. *Reſp.* Docebat quæ ventura ſunt. Require in Prophetis. *Verſ.* Ego ſum Angelus ille, qui offero orationes veſtras. *Reſp.* Numquid ſcis quare non venerint ad te? Nunc revertar ut prælier adverſus Principem Perſarum contradicentem tuis precibus, & * mea legationis. Verumtamen Michael Archangelus Princeps veſter. Adjutor meus ad Dominum Deum tuum. *Verſ.* Benedicite Dominum omnes Angeli ejus, potentes * virtutes qui facitis verbum ejus. *Reſp.* In tempore illo * conſurgens Michael Princeps veſter, qui ſtat pro filiis veſtris, & veniet tempus quale non fuit, ex eo ea quo gentes eſſe cœperunt, uſque ad tempus illud. *Verſ.* In tempore illo ſalvabitur populus tuus omnis qui inventus fuerit in libro vitæ. Et veniet. *Reſp.* Fidelis ſermo & omni acceptione dignus. Michael Archangelus qui pugnavit cum diabolo; gratia Dei ille victor in cælis extitit, & ille hoſtis antiquus pauit ruinæ magnæ. *Verſ.* Gaudent Angeli, exultant Archangeli, lætantur Sancti, congratulantur martyres. Et ille. *Reſp.* Hic eſt præpoſitus Paradiſi Archangelus Michael. Non dimittat animas, donec aſſignet eas ante tribunal Chriſti. *Verſ.* Vidi Angelum Dei, *ut ſupra*. Non dimittat.

* mea legationi.

* virtute.

* conſurget.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Dum prælıaretur Michael Archangelus cum Dracone antiquo, dedit ei Dominus victoriam ſempiternam. *Ant.* Cum committeret bellum draco cum Michael Archangelo, audita eſt voa millia millium dicentium: ſalus Deo noſtro. *Ant.* Archangele Michael, conſtitui te principem ſuper omnes animas ſuſcipiendas. *Ant.* Angeli Domini, Dominum benedicite in æternum. *Ant.* Angeli, Archangeli, throni, & dominationes, principatus & poteſtates, virtutes cælorum, laudate Dominum de cælis, alleluia.

In Evangelio.

Antiph. Factum eſt ſilentium in cælo, dum draco committeret bellum, & Michael pugnavit cum eo, & fecit victoriam, allel. *Ant.* Michael, Gabriel, Cherubim, & Seraphim, qui non ceſſant clamare quotidie: dignus es, Domine, accipere gloriam, alleluia. *Ant.* Angeli & omnes virtutes laudate Dominum. *Ant.* Hic eſt præpoſitus paradiſi Archangelus Michael. Non dimittit animas, donec aſſignet eas ante tribunal Chriſti.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Deeſt linea in mſ.

Antiph. Juſtus ut palma florebit. Præſulis ſummi ac doctoris egregii.

Deeſt

∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵
∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵
∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵

Deeſt pagina integra in Manuſcripto.

∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵
∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵
∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵ ∵

Doctor eximius Atrebatum, Vedaſtus ſacris præconijs celebretur: ut quos in carne verbis, exemplis inſtruxit, ſedulus pro eis ad Dominum intercedat. Ne lupus inſidians oves Chriſti incurſare præſumat. *Verſ.* Us quos ſpiritali ſtudio informavit, monitis ac miraculis animavit. Sedulus. *Reſp.* Hic eſt Vedaſtus * Auleſcorum ſenſibus ortus, quem fama celebrior verbum prædicaturum [a] Ludovico Regi ſocium itineris aſcivit. *Verſ.* Quatenus per ſingulos itineris ſui greſſus, ſaluberrimis ab eo imbueretur doctrinis. Quem fama. *Reſp.* Vedaſtus igitur feſtinantem ad vitæ fontem deducebat Regem. Remigius Pontifex venientem abluebat. *Verſ.* Ambo pene pari pietate pares, ſed Vedaſtus monita ſalutis dabat. Remigius. *Reſp.* Dum ergo iter caperat cum Rege ſacer Vedaſtus, nec mortale ſonans cæleſtia pertractaret; & occurrenti cæco lumen reſtituit, & cor principis in fide ſolidavit. *Verſ.* Senſit itaque vir Dei virtutem ſibi adeſſe ſupernam, & totum ſe in ſacras effudit preces. Et occurrenti. *Reſp.* Qui de rupe arida ſitienti populo fontem aquæ vivæ produxit, ipſe per beatum Vedaſtum de ſicco vaſe vinum manare conceſsit, ac ſuos poculo mirabili ſatiavit. *Verſ.* Cum pocula vitæ vir Domini, cuidam propinaret amico, qui in Cana Galilææ aquas convertit in vinum. * Prædicator egregius vir Domini Vedaſtus Urbi Atrebatum deſtinatus, in ipſa Urbis porta duos a clade relevavit ægrotos: nam, & claudo greſſum, & cæco lumen reddit oculorum. *Verſ.* Antequam verbis plueret, miraculis coruſcaret, qui caducis carebat, munera eſt ſuperna largitus. Nam & claudo. *Repſ.* Mos ubi quondam fuerat ferarum, ibi Pontifex ſummus Beatus Vedaſtus chorum fecit reſonare pſallentium. Nam & urſi ſpecum in aulam vertit ſacrorum. *Verſ.* Ut ſicut mores beſtiales in uſu mutavit agnorum, ita ex fœdis & turpibus pulchra reddidit & honeſta. Nam & urſi. *Reſp.* Invitatus ad prandium ſanctus Dei Sacerdos, Chriſti exemplum ſecutus, aſſenſum præbere non abnuit, ut verbum vitæ convivarum cordibus * artium infunderet, & dæmonum commenta fugaret. *Verſ.* Extenta namque dextera crucis ſignum vaſis impreſsit, fugans larvam ex liquore fuſo, miraculo coruſcavit. Et Verbum. *Reſp.* O Beatum virum Vedaſtum Pontificem, cujus exitum columna lucis edocuit, ut verus Iſrael ab Ægypti ærumnis ad promiſſa regna percepturus præmia feſtinaret. *Verſ.* Viſa eſt igitur ſpatio duarum horarum columna lucis a domo Pontificis uſque ad cælum faſtigium eminere. Ut verus.

* Forte Aulicorum ſentibus.

* ipſe per Beatum.

* Forte altius.

Antiph. & Reſponſoria de ſancto Dionyſio cum ſociis ſuis.

In Vigilia ad Veſp.

Antiph. Sanctus Dionyſius, qui tradente Beato Clemente Petri Apoſtoli ſucceſſore, verbi divini A ſemina gentibus parturienda ſuſceperat. *Pſal.* Beatus vir qui non. *Ant.* Quo amplius gentilitatis fervere cognovit errorem, illuc intrepidus & calore fidei flammatus acceſſit. Ad Pariſios Domino ducente pervenit. *Pſal.* Quare fremuerunt. *Ant.* Non veritus incredulæ gentis experiri feritatem, quia virtutem ſuam præteritarum pœnarum recordatio roborabat. *Pſal.* Domine, quid. *Verſ.* Lætamini in Domino. *Reſp.* Poſt Paſſionem Domini in univerſis gentibus prædicatio profutura ſucceſſit; ita ut fide creſcente multi mererentur fieri confeſſores, quos Catholica poſtmodum gaudet Eccleſia meruiſſe martyres. *Verſ.* Qui cum imminere ſuas cernerent paſſiones, quæ Domino Jeſu Chriſto donante didicerant, repleti ſpiritus ſancti gratia, docuerunt. Poſtmodum. *Verſ.* Beatus Dionyſius divini verbi ſemina gentibus tradente Clemente profutura ſucB ceſſit *Reſp.* Gratias tibi, Domine, qui infeſtantis inimici jacula probationem fidelium tuorum præſtitiſti eſſe, & non vulnera: & talem tuis martyribus tribuis pro labore mercedem, ut nullum tuorum fuiſſe gaudeat hoſtis imbellem. *Verſ.* Juſtorum autem animæ. *Reſp.* Beatiſſimus Dionyſius Chriſti martyr tradente Beato Clemente parturienda gentibus ſemina divina ſuſcepit. Et quo amplius gentilitatis errorem fervere cognovit, illuc intrepidus & virtute fidei armatus advenit. *Verſ.* Et Pariſios Domino ducente pervenit, non veritus incredulæ gentis expetere feritatem. Illic intrepidus.

C

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Tunc memorate civitas & conventu Germanorum & nobilitate pollebat, quia aura ſalubris, aere jucunda, fluminibus fecunda, terris arboribus nemoroſa uberrima. *Pſal.* Cum invocarem. *Ant.* Hunc ergo locum Dei famulus elegit expectando. *Pſal.* Verba mea. *Ant.* Tantas per illum Dominus dignabatur exercere virtutes, ut rebellium corda non minus miraculis quam prædicationibus obtineret. *Pſal.* Domine, Dominus noſter. *Verſ.* Exultate juſti in Domino.

Reſponſoria.

D *Reſp.* Adeſt namque Beati Dionyſii ſacratiſſima dies, in qua triumphans agonem explevit, & coronam victoriæ accipere meruit de manu Domini. *Verſ.* Juſtum deduxit Dominus per vias rectas, & oſtendit illi regnum Dei. Et coronam. *Reſp* In hoc ergo loco experiuntur infirmi, quantum Dei famulos conveniat honorari; ubi recipit cæcitas viſum, debilitas greſſum, & obſtructæ aures recipere merentur auditum. *Verſ.* Hunc ergo locum Dei famulus elegit expectando. Ubi recipit. *Reſp.* Per Beatum Dionyſium fiunt hic divina myſteria. Per orationes ejus cæci illuminantur, & natale ejus E dæmones effugantur, & infirmi ſanantur. *Verſ.* Juſtorum autem animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum malitiæ.

In tertio Nocturno.

Antiph. Eccleſia illis necdum in locis erat. Populus ille novam conſtruxit, in qua officia ſervientium Clericorum ex more conſtituit, probataſque perſonas honore ſecundi ordinis ampliavit. *Pſal.* In Domino confido. *Ant.* Miroque modo inermi

a Ludovicus is eſt Clodovæus primus Regum Francorum, qui Chriſto credidit.

inermi virō nōn valebat plebs ermata reſiſtere. A *Pſal.* Domine, quis habitabit. *Ant.* Cinctus ergo fide, & miſericordiam anteponens, paulatim ſociabat Deo, quos diabolo ſubtrahebat. *Pſal.* Domine, in virtute. *Verſ.* Poſuiſti, Domine.

Reſponſoria.

Reſp. Tantas per illum Dominus dignabatur exercere virtutes, ut rebellium corda non minus miraculis quam prædicationibus obtineret. *Verſ.* Miroque modo inermi viro non valebat plebs armata reſiſtere. Quam prædicationibus. *Reſp.* Iſti ſunt viri ſancti. ᵃ *Require in Apoſtolor.* *Reſp.* Beatus Dionyſius, Ruſticus & Eleutherius, in hac ergo B fidei pertinacia permanentes, reddentes terræ corpora, animas cælo cum gaudio intulerunt. *Verſ.* Tali namque ad Dominum meruerunt profeſſione migrare, ut amputatis capitibus adhuc putaretur lingua palpitans Dominum confiteri.

In Matutinis Laudibus.

Antiph. Hi ſancti viri a Beati Dionyſii numquam ſuſtinuerunt abeſſe præſentia, quos in unum interrogatio percuſſoris invenit. *Ant.* Tali namque ad Dominum meruerunt profeſſione migrare, ut amputatis capitibus adhuc putaretur lingua palpitans Dominum confiteri. *Ant.* In hac ergo fidei con- C ſtantia permanentes, reddentes terræ corpora, beatas cælo animas intulerunt. *Ant.* Beata nimium & Deo grata ſocietas, inter quos nec primus alter potuit eſſe nec tertius; ſed Trinitatem confitentes, trium meruerunt decorare martyrio. *Ant.* Eligunt ** Sequanæ profundiſque gurgitibus martyrum corpora perdenda committere. *Ant.* In hoc ergo loco experiuntur infirmi quantum Dei famulos conveniat honorari, ubi recipiet cæcitas viſum, debilitas greſſum, & obſtructæ aures recipere merentur auditum. *Verſ.* Juſtorum animæ.

In Evangelio.

Antiph. Adeſt namque Beati Dionyſii ſacratiſ- D ſima dies, in qua triumphans agonem explevit, & coronam victoriæ accipere meruit de manu Domini. *Ant.* O Beate Dionyſi, magna eſt fides tua. Intercede pro nobis ad Dominum Deum noſtrum. *Ant.* Metuentes igitur percuſſores, ne converſi populi Chriſtiani Sanctorum corpora ſibi ad patrocinium tumularent. *Ant.* Tunc matrona quædam, quæ licet paganorum implicata teneretur errore, converſione ſe deſiderare ſacera aliquid cogitans Domino placitura. *Ant.* Uſa ſubtilitate conſilii ad convivium poſtulabat percuſſores, & dum copiam ablata humanitatis extendit a memoria eorum quæ ſuſceperunt agenda diſcurrit. *Ant.* San- E ctum Dionyſium cum ſociis ſuis contra incredulos dimicantem Pariſiis repererunt. *Ant.* Deus omnipotens, qui electis tuis in agone certantibus gloriæ coronam largiris, & fortiis præmium regni cæleſtis tradidiſti, inter quos athleta tuus Dionyſius atque beatiſſimus Eleutherius ſeu Ruſticus in tua confeſſione palma martyrii conſecraſti: præſta, Redemptor mundi, ut ſi meritis non valemus, per eorum ſuffragia veniam conſequamur.

Antiph. & Reſp. in Vigiliis Sanctorum martyrum Criſpini et Criſpiniani.

Antiph. Oriundi ſunt Romæ ſancti Dei Criſpi-

Tom. III.

a Hoc eſt, *Require hoc reſponſorium in officio de Apoſtolis.*

nus & Criſpinianus. In Galliam devoti venerunt, & ſub Maximiano crudeli examinatione certaverunt. *Pſal.* Beatus vir qui non. *Ant.* Sancti martyres in oratione dixerunt: potens es, Domine, ab impiis liberare tormentis, & ab hoc igne illæſos educere. *Pſal.* Quare fremuerunt. *Ant.* Martyres ſancti inter acerrimos dolores ſpe gaudentes in tribulatione, orabant Dominum, & dicebant: judica, Domine, judicium noſtrum, & libera nos ab homine iniquo & doloſo. *Pſal.* Domine, quid.

Reſponſoria.

Reſp. Oriundi ſunt Romæ ſancti Dei Criſpinus & Criſpinianus; in Galliam devoti venerunt: & ſub Maximiano crudeli examinatione certaverunt. *Verſ.* ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ *Deeſt in mſ.* *Reſp.* Iſti ſunt duo viri pretioſi martyres, qui Roma pro Chriſti nomine ad prædicandum venerunt, & ſub Maximiano crudeli Principe mortem glorioſam decreverunt ſuſcipere. *Verſ.* Romæ nobili ortu progeniti, in Gallia autem pro Chriſti amore venerunt. *Reſp.* Beatiſſimi martyres reſpondentes Maximiano: honores quos polliceris nobis dare, tuis dona. Nobis vivere Chriſtus eſt & mori lucrum. *Verſ.* Pecunia vero & honores quos polliceris nobis dare, tuis dona. Iſta olim pro Chriſti amore nos gaudemus reliquiſſe. Nobis.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Quibus hæc orantibus, exiliens gutta plumbi ferventis in oculum Rictiovari, gravi illum dolore crucians excæcavit afflictum. *Pſalm.* Cum invocarem. *Ant.* Mox oratione finita reduxit eos pariter Angelus Domini ſine dolore ab igne. *Pſal.* Verba mea. *Ant.* O mirum divinæ æquitatis judicium, ut qui multos martyres per ignem peremit ad cæleſtia properantes, ipſe in igne vitam finivit, & ad ignem æternum cruciatus pervenit. *Pſal.* Domine Dominus noſter.

Reſponſoria.

Reſp. Cum eſſent in tormentis martyres Chriſti Criſpinus & Criſpinianus, cæleſtia contemplantes dicebant: adjuva nos, Domine, ut perficiamur opus tuum ſine macula. *Verſ.* Reſpice in ſervos tuos, & in opera tua, Domine, & adjuva nos. Ut perficiamur. *Reſp.* Judica, Domine, judicium noſtrum, & libera nos ab homine iniquo. Tunc illis orantibus exilierunt ſudes de ungulis eorum, & miniſtros percutientes interfecerunt illos. *Verſ.* Martyres inter acerrimos dolores ſpe gaudentes, in tribulatione patientes. Tunc. *Reſp.* Sancti Martyres in oratione dixerunt: potens es, Domine, ab impiis liberare tormentis, & ab hoc igne illæſos educere. *Verſ.* Mox oratione finita eduxit eos Angelus Domini ſine dolore ab igne. Et ab hoc.

Antiph. in tertio Nocturno.

Antiph. Impius Maximianus juſſit eos ambos capite truncari. *Pſal.* Exaudi, Domine, juſtitiam. *Ant.** Qui juxta regis amputata ſunt capita, amborum pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum. *Pſal.* Domine, in virtute. *Ant.* Relicta ſancta corpora Criſpini & Criſpiniani, quæ Chriſto cuſtodiente permanſerunt intacta. *Pſal.* Benedicam Dominum.

* *Forte quibus juſſu.*

Reſponſoria.

Reſp. O mirum divinæ æquitatis judicium, ut qui multos martyres per ignem peremit, ad cæleſtia properantes, ipſe in igne vitam finivit, & eos de colluctatione ſui certaminis ad ſe venire jubet propitius. Ipſe. *Reſp.* Relicta ſancta corpora Criſpini & Criſpiniani, quæ Chriſto cuſtodiente a morſu * orum permanſerunt intacta. *Verſ.* Quorum animæ cælis ab Angelis tranſlatæ, corpora vero a carnificibus beſtiis ſunt relictæ. Quæ. *Reſp.* Angelica admonitione ſepelierunt corpora Sanctorum cum gaudio, ubi populus hodie adorat majeſtatem Dei. *Verſ.* In quo luco Chriſtiani poſtea magnam ædificaverunt baſilicam. Ubi.

* Forte ferarum.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Sancti vero martyres Criſpinus & Criſpinianus audacter Regi impio reſponderunt, dicentes: pro Chriſti amore nos veniſſe fatemur, qui eſt verus Deus in Trinitate unus, cui ſervimus in fide ac dilectione devoti. *Ant.* Beatiſſimi martyres reſponderunt Maximiano, dicentes: honores quos polliceris nobis dare, tuis dona: nobis vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum. *Ant.* Cum eſſent in tormentis martyres Chriſti, cæleſtia contemplantes dicebant: adjuva nos, Domine, ut perficiamus opus tuum ſine macula. *Ant.* Beata & glorioſa mors Sanctorum, qui deambulabant in flammarum incendia, decantabant hymnum dicentes: adjuva nos, Deus ſalutaris noſter. *Ant.* Orabant ſancti martyres dicentes: gratias tibi agimus, Domine, qui nos de hoc ſeculo eripiens ad te venire præcipis.

In Evangelio.

Antiph. Sancti Dei Criſpinus & Criſpinianus ſubmiſſa colla percuſſoribus tradiderunt, animas ſanctas Creatori Domino reddiderunt. Et ideo coronantur & accipiunt palmam, & vivunt in æternum. *Ant.* Iſti ſunt ſancti Dei Criſpinus & Criſpinianus nobili progenie rebuſque ditati. Egreſſi ſunt Roma propter amorem Chriſti. Reliquerunt omnia, ſecuti ſunt Dominum, & pervenerunt ad præmia regni, quæ promiſit Dominus diligentibus ſe. *Ant.* Angelica admonitione ſepelierunt corpora Sanctorum cum gaudio, ubi populus hodie adorat majeſtatem Dei. *Ant.* Ad locum properat ſenex, ubi ſancti martyres decollati jacebant. *Ant.* Oblatus eſt a parentibus puer variis infirmitatibus cæcus, ſurdus, mutus, & claudus: quæ largiente Chriſto martyrum precibus recipit.

In Vigilia ſancti Quintini.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Sanctus vir Quintinus cum Beato Locio ab urbe Roma, ſe in hanc tranſtulerunt regionem. *Ant.* Cumque perveniſſent ad loca municipii, quæ Auguſta Veremandorum nuncupatur. *Ant.* Tunc Rictiovarus furore plenus, juſſit eum tendi & quaternionibus cædi. *Ant.* Beatus Quintinus orabat dicens: Domine Deus, miſerere mei ſervi tui. *Ant.* Et cum vidiſſet, cervices ſuas percuſſoribus obtulit, dicens: facite nunc quod vobis præceptum eſt.

In Evangelio.

Antiph. Et vox de cælo dicens: Quintine famule meus, veni, accipe coronam quam tibi præpara-

A vi. *Ant.* Beatus Quintinus ad Rictiovarum dixit: Chriſtianus ſum, & Chriſtum confiteor. Et tamen ſi certiſſime ſcire vis nomen meum, Quintinus vocor.

Antiph. et Reſp. in Vigilia omnium Sanctorum.

Ad Invitatorium.

Antiph. Præoccupemus faciem Domini in confeſſione Sanctorum.

In primo Nocturno.

Antiph. Ave Maria. *Pſal.* Eructavit. *Ant.* Laudemus Dominum. *Pſal.* Domine Dominus noſter.
B *Ant.* Cuſtodiebant. *Pſalm.* Dominus regnavit, iraſcantur. *Verſ.* Juſtorum animæ.

Reſponſoria.

Reſp. Beata es Virgo Maria. *Verſ.* Ave Maria. *Reſp.* Audivi vocem. *Verſ.* Vidi Angelum. *Reſp.* Sancti tui, Domine. *Verſ.* Quoniam percuſſit.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. In omnem terram. *Pſal.* Cæli enarrant. *Ant.* Clamaverunt. *Pſal.* Benedicam Dominum. *Ant.* Exultabunt ſancti. *Pſal.* Exultate juſti. *Verſ.*
C Juſti autem.

Reſponſoria.

Reſp. Fuerunt ſine querela. *Verſ.* Tradiderunt corpora. *Reſp.* O veneranda martyrum. *Verſ.* Iſti ſunt qui venerunt. Iſti ſunt viri ſancti. *Verſ.* Sancti per fidem.

In tertio Nocturno.

Antiph. In odore. *Pſal.* Deus noſter. *Ant.* Lætamini in Domino. *Pſal.* Beati quorum. *Ant.* Cantabant ſancti. *Pſal.* Dominus regnavit, exultet. *Verſ.* Mirabilis Deus.

D

Reſponſoria.

Reſp. Quinque prudentes. *Verſ.* Tunc ſurrexerunt. *Reſp.* Sancti mei. *Verſ.* Venite, benedicti. *Reſp.* Beati eſtis. *Verſ.* Gaudete, & exultate.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Poſt partum Virgo. *Ant.* Juſti autem. *Ant.* Vos qui ſecuti eſtis. *Ant.* Spiritus & animæ. *Ant.* Angeli, Archangeli. *Capit.* Benedictio & claritas. *Verſ.* Lætamini in Domino.

In Evangelio.

E

Antiph. Laudem dicite Deo noſtro. *Ant.* Fulgebunt juſti. *Ant.* Adoremus Dominum, qui in ſanctis glorioſus eſt. *Ant.* Te trina deitas unaque poſcimus, ut culpas abluas, noxia ſubtrahas: des pacem famulis, nos quoque gloria per cuncta tibi ſecula. *Pſal.* Domine Dominus noſter. *Ant.* Laudemus Dominum. *Pſal.* Domine, quis habitabit. *Ant.* Exaltata eſt ſancta Dei. *Pſal.* Cæli enarrant. *Verſ.* Lætamini in Domino.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. In patre manes. *Verſ.* Tamquam ſponſus. *Reſp.* In conſpectu Angelorum. *Verſ.* Angelus qui fuit. *Reſp.* Beata es, Virgo. *Verſ.* Ave, Maria. *Reſp.* Inter natos. *Verſ.* Fuit homo.

In

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Ioter natos. *Pſal.* Domine, in virtute. *Ant.* Vos amici mei. *Pſalm.* Eructavit. *Ant.* Dabo ſanctis. *Pſal.* Omnes gentes. *Verſ.* Exultent juſti.

Reſponſoria.

Reſp. Inter natos. *Verſ.* Fuit. *Reſp.* Cives Apoſtolorum. *Verſ.* In omnem terram. *Reſp.* O veneranda. *Verſ.* Iſti ſunt qui venerunt.

In tertio Nocturno.

Ant. Sint lumbi veſtri. *Pſal.* Fundamenta. *Ant.* Tunc ſurrexerunt. *Pſalm.* Cantate 1. *Ant.* Omnes ſancti. *Pſal.* Dominus regnavit, exultet. *Verſ.* Juſti autem.

Reſponſoria.

Reſp. Sacerdotes ejus. *Verſ.* Illuc producam: *Reſp.* Audivi vocem. *Verſ.* Media autem. *Reſp.* Omnes ſancti. *Verſ.* Effugerunt.

In Matutinis.

Angeli, Archangeli. *Ant.* Vos qui ſecuti eſtis: *Ant.* Sacerdotes Dei. *Ant.* Prudentes Virgines, *Ant.* Fulgebunt juſti.

In Evangelio.

Antiph. Iſtorum eſt enim regnum. *Ant.* Aſtiterunt juſti ante Dominum. *Ant.* Veſtri capilli capitis. *Ant.* Sancti per fidem vicerunt regna.

Antiph. et Reſponſoria in Vigilia ſancti Martini ad Veſp.

Verſ. Juſtum deduxit Dominus. *Ant.* Ora pro nobis, beate Martine, ut digni efficiamur promiſſione Chriſti.

Ad Invitatorium.

Ant. Regem confeſſorum Dominum, venite adoremus.

In primo Nocturno.

Antiph. Martinus adhuc cathecumenus hac me veſte contexit. *Pſal.* Beatus vir. *Ant.* Sanctæ Trinitatis fidem Martinus confeſſus eſt, baptiſmi gratiam percepit. *Pſal.* Quare fremuerunt. *Ant.* Ego ſigno crucis non clypeo protectus aut galea, hoſtium cuneos penetrabo ſecurus. *Pſalm.* Domine, quid multiplicati ſunt. *Verſ.* Voce mea.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Hic eſt Martinus electus Dei Pontifex, cui Dominus poſt Apoſtolos tantam gratiam conferre dignatus eſt, ut in virtute Trinitatis Deificæ mereretur fieri trium mortuorum ſuſcitator magnificus. *Verſ.* Sanctæ Trinitatis fidem Martinus confeſſus eſt. Ut trium. *Verſ.* Iſte homo ab adoleſcentia ſua partim meruit infirmos curare, dedit illi Dominus gratiam. Ut *Reſp.* Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo ſubire propter eos labores. Fiat voluntas tua. *Verſ.* Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi. Fiat. *Verſ.* Oculis ac manibus in cælum ſemper intentus, invictum ab oratione ſpiritum non relaxabat. Fiat. *Reſp.* O Beatum virum Martinum antiſtitem, qui nec mori timuit, nec vivere recuſavit. *Verſ.* Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem; fiat voluntas tua. Qui nec.

In ſecundo Nocturno.

Confido in Domino, quod filia mea precibus tuis reddenda ſit ſanitati. *Pſal.* Cum invocarem. *Ant.* Tetradius, cognita Dei virtute, ad baptiſmi gratiam pervenit. *Pſal.* Verba mea. *Ant.* O ineffabilem virum, per quem nobis tanta miracula coruſcant. *Pſal.* Domine Dominus noſter. *Verſ.* Gloria & honore.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Oculis ac manibus in cælum ſemper intentus, invictum ab oratione ſpiritum non relaxabat. *Verſ.* O virum ineffabilem, nec labore victum nec morte vincendum: qui nec mori timuit, nec vivere recuſavit. Invictum. *Verſ.* Dum Sacramenta offerret beatus Martinus, globus igneus apparuit ſuper caput ejus. Spiritum. *Reſp.* Dum Sacramenta offerret beatus Martinus, globus igneus apparuit ſuper caput ejus. *Verſ.* Orante ſancto Martino, apparuit et Angelus Domini. *Verſ.* Oculis ac manibus, *ut ſupra*. *Reſp.* Beatus Martinus obitum ſuum longe ante præſcivit, dixitque fratribus diſſolutionem ſui corporis imminere, quia judicabat ſe jam reſolvi. *Verſ.* Dixerunt Diſcipuli. *Verſ.* Viribus corporis cœpit repente deſtitui, convocatiſque diſcipulis in unum, dixit. Diſſolutionem. *Reſp.* Dixerunt diſcipuli ad Beatum Martinum: cur nos, Pater, deſeris, aut cui nos deſolatos relinquis? Invadent enim gregem tuum lupi rapaces. *Verſ.* Domine, ſi adhuc populo tuo. *Verſ.* Scimus quidem deſiderare te Chriſtum, ſed ſalva tibi ſunt tua præmia, nec dilata minuentur; noſtri potius miſerere quos deſeris. Invadent.

In tertio Nocturno.

Antiph. Dominus Jeſus Chriſtus non ſe inquit purpuratum, nec diademate renitentem ſe venturum eſſe prædixit. *Pſal.* In Domino confido. *Ant.* Sacerdos Dei Martine Paſtor egregie, ora pro nobis Dominum. *Pſal.* Domine, quis. *Ant.* Sacerdos Dei Martine, aperti ſunt tibi cæli, & regnum Patris mei. *Pſal.* Domine, in virtute tua. Juſtum deduxit Dominus. *Verſ.* Poſuiſti, Domine.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. O beatum virum, in cujus tranſitu Sanctorum canit numerus, Angelorum exultat chorus, omniumque cæleſtium virtutum occurrit pſallentium exercitus. *Verſ.* Eccleſia Domini virtutum roboratur, Sacerdotes revelatione glorificant, quem Michael aſſumſit cum Angelis. Virtutum. *Reſp.* Martinus Abrahæ ſinu lætus excipitur. Martinus hic pauper & modicus, cælum dives ingreditur; hymnis cæleſtibus honoratur. *Verſ.* Oculis ac manibus, *ut ſupra*. *Verſ.* Martinus Epiſcopus migravit a ſeculo, vivit in Chriſto gemma Sacerdotum. Hymnis. *Reſp.* Ora pro nobis, beate Martine, ut digni efficiamur promiſſione Chriſti. *Verſ.* Tu autem confeſſor ſancte beate Martine, ora pro nobis Dominum. Ut digni. *Verſ.* Dum Sacramenta. *ut ſupra*. Ut digni. *Reſp.* O quantus erat luctus omnium, quanta præcipue mœrentium lamenta Monachorum! quia & pium eſt gaudere Martino, & pium eſt flere Martinum. *Verſ.* Beati viri corpus uſque ad locum ſepulcri, hymnis canora cæleſtibus turba proſequitur. Quia. *Verſ.* Tanta erat de ſancti illius meritis exultatio, quam pia de morte confuſio. * Ignoſceris flentibus, gratulare gaudentibus. Quia. *Reſp.* Cum videret beatus Martinus diſcipulos ſuos flentes, motus his fletibus, converſus ad Dominum, dixit: Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem.

* Ignoſce.

Antiph. in Matutinis Laudibus:

Cetera in ... ſunt in m.

Antiph. Dixerunt diſcipuli ad beatum Martinum:

num: cur nos Pater deſeris? aut cui nos deſolatos relinquis? Invadent enim gregem tuum lupi rapaces. *Ant.* Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem, fiat voluntas tua. *Ant.* O virum ineffabilem! nec labore victum, nec morte vincendum; qui nec mori timuit, nec vivere recuſavit. *Ant.* Oculis ac manibus in cælum ſemper intentus, invictus ab oratione ſpiritum non relaxabat, alleluia, alleluia. *Ant.* Martinus Abrahæ ſinu lætus excipitur; Martinus hic pauper & modicus, cælum dives ingreditur, hymnis cæleſtibus honoratur. *Verſ.* Ecce ſacerdos magnus.

In Evangelio.

Antiph. O quantus luctus omnium! quanta præcipue lamenta Monachorum & Virginum * chorus. Quia & pium eſt gaudere Martino, & pium eſt flere Martinum. *Ant.* O ſanctiſſima anima! quam ſi gladius perſecutoris non abſtulit, tamen palmam martyrii non amiſit. *Ant.* Dum eſſet ſummus Pontifex, terrena non metuit, ſed ad cæleſtia regna glorioſus migravit. *Ant.* Beatus Martinus dixit Juliano, Chriſti enim ſum miles: pugnare mihi non licet. *Ant.* Martine, audit nos Dominus tibi auxilium ferre, & ruſticam multitudinem effugaſſe. *Ant.* Dum Sacramenta offerret beatus Martinus, globus igneus apparuit ſuper caput ejus. *Ant.* Sa- C cerdotes Dei, benedicite Dominum, ſervi Domini hymnum dicite Deo, alleluia. *Ant.* Impoſita manu puero beatus Martinus, immundum ſpiritum ab eo ejecit. *Ant.* Arborius ſtupens ad miraculum, gratias referebat Deo. *Verſ.* Ecce Sacerdos. *Ant.* O beatum virum! cujus anima paradiſum poſſidet, unde exultant Angeli, lætantur Archangeli, chorus Sanctorum proclamat, turba Virginum invitat: mane nobiſcum in æternum. *Ant.* Orante beato Martino, apparuit ei Angelus Domini. *Ant.* Tu crede in Chriſto, & videbis opera Domini. *Ant.* Unus eſt Dominus Deus inviſibilis per quem dæmones ejiciuntur.

* Dele chorus, aut lege choris.

De ſancto Bricio Antiph.

In Matutinis Laudibus.

Ant. Poſt exceſſum Beatiſſimi Martini Epiſcopi, Beatus Briccius Cathedram Epiſcopalem ſuſcepit. *Ant.* Trigeſimo ordinationis ſuæ anno oritur contra eum lamentabile crimen. Nam quædam mulier quæ cubiculariis veſtimenta abluebat, concepit & peperit & * omne crimen Epiſcopo objiciunt. *Ant.* Illo quoque negante, juſſit afferri infantem. Cumque oblatus fuiſſet triginta ab ortu dies habens, ait ad eum Briccius: adjuro te per Deum, & ſi ego te generavi coram cunctis edi- E cas. *Ant.* Reſpondens autem infans coram omni populo, beato viro dixit: non es tu, inquit, Pater meus. *Ant.* Sanctus Briccius ſatisfaciens populo prunas ardentes ab urbe in birro ſuo deferens, & ante ſepulcrum beati Martini coram populo projiciens, veſtimentum ejus inuſtum non apparuit. *Verſ.* Ecce Sacerdos magnus.

* Forte & omnes.

In Evangelio.

Antiph. Populis autem non credentibus, & ab Epiſcopatu eum ejicientibus, Romam petit, flens A & ejulans, atque dicens: merito hæc patior, quia peccavi in Sanctum Dei.

Antiph. & Reſp. in Vigilia ſancti Andreæ Apoſtoli ad Veſp.

Verſ. In omnem terram. *Ant.* Venite poſt me, dicit Dominus, faciam vos fieri piſcatores hominum.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Dum perambularet Dominus ſupra mare, ſecus littus Galilææ, vidit Petrum & Andream retia mittentes in mare, & vocavit eos dicens: venite poſt me, faciam vos piſcatores hominum. *Verſ.* B Exaudi, Deus, deprecationem meam, intende orationi meæ. A finibus terræ. Vocavit. *Reſp.* Venite poſt me, faciam vos piſcatores hominum. At illi relictis retibus & navi, ſecuti ſunt Dominum. *Verſ.* Dum perambularet Dominus ſupra mare ſecus littus Galilææ, vidit duos fratres Petrum & Andream, & vocavit eos. At illi. *Reſp.* Mox ut vocem Domini prædicantis audivit Beatus Andreas, relictis retibus, quorum uſu actuque vivebat, æternæ vitæ ſecutus eſt largitorem. *Verſ.* Ad unius juſſionis vocem Petrus & Andreas relictis retibus ſecuti ſunt Redemtorem. Præmia. *Reſp.* [a] Oravit ſanctus Andreas, dum reſpiceret cælum; voce magna clamavit, & dixit: Tu es Deus meus quem vidi: ne me C patiaris ab impio judice deponi, quia virtutem ſanctæ crucis agnovi. *Verſ.* Tu es magiſter meus, Chriſte, quem dilexi, quem cognovi, quem confeſſus ſum; tantummodo in iſta voce exaudi me. Ne me permittas. *Reſp.* Homo Dei ducebatur ut cruciſigerent eum. Populus autem clamabat voce magna, dicens: Innocens ejus ſanguis ſine cauſa damnatur. *Verſ.* Filii alieni mentiti ſunt mihi, filii alieni inveteraverunt & claudicaverunt a ſemitis ſuis, vivit Dominus. Innocens. *Reſp.* O bona crux! quæ decorem & pulchritudinem de membris Domini ſuſcepiſti. Accipe me ab hominibus, & redde me magiſtro meo; ut per te me recipiat, qui per te me redemit. *Verſ.* Salve crux, quæ in corpore Chriſti dedicata es, & ex membris ejus tamquam D margaritis ornata. *Reſp.* Doctor bonus & amicus Dei Andreas ducitur ad crucem, aſpiciens a longe vidit crucem: Salve crux, ſuſcipe diſcipulum ejus, qui pependit in te, magiſter meus Chriſtus. *Verſ.* Salve crux, *ut ſupra*. Qui pependit. *Reſp.* Expandi manus meas tota die in cruce, ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi, qui ambulat vias non bonas, ſed poſt peccata ſua. *Verſ.* Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit. Exaltare qui judicas terram, redde retributionem ſuperbis. *Reſp.* Vir iſte in populo ſuo mitiſſimus apparuit, ſanctitate autem & gratia plenus. Iſte eſt qui aſſidue orat pro populo, & pro civitate E iſta. *Verſ.* Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi; ego autem orabam. Pro populo. *Reſp.* Dilexit Andream Dominus in odorem ſuavitatis. Dum penderet in cruce, dignum ſibi computavit martyrem, quem vocavit Apoſtolum, dum eſſet in mari, & ideo amicus Dei appellatus eſt. *Verſ.* Tu es magiſter meus, Chriſte, *ut ſupra*. Et ideo. *Reſp.* Beatus Andreas de cruce clamabat, dicens: Domine Jeſu Chriſte, non jubeas me deponi de iſta cruce, niſi prius accipias ſpiritum meum. *Verſ.* Domine, exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. *Reſp.* Beatus Andreas vidit crucem. Exclamavit ad eam: ſuſcipe diſcipulum ejus qui pepen-

a Hæc & ſequentia deſumuntur ex actis ſancti Andreæ, de quorum antiquitate & ſinceritate dubitatur. Ea totis viribus propugnat Andreas du Sauſſay.

pependit in te, quem vidi, quem amavi, quem ſecutus ſum mundo corde: quapropter lætus pergo ad te, quia ſecretum agnovi, quâ de cauſa fixa es. *Verſ.* Vidit crucem Andreas, exclamavit & dixit: ſuſcipe, beata crux, humilem propter Dominum, ſuſcipe diſcipulum ejus. Qui pependit. *Reſp.* Cum videret Beatus Andreas crucem, exclamavit & dixit: ſalve crux, quamdiu fatigaris, expectans me ſicut expectaſti Dominum & magiſtrum meum. *Verſ.* Suſcipe, beata crux, humilem propter Dominum; ſuſcipe diſcipulum ejus qui pependit in te. *Reſp.* Salve crux, quæ in corpore Chriſti dedicata es, & ex membris ejus tamquam margaritis ornata es, ſuſcipe diſcipulum ejus qui pependit in te. *Verſ.* Quoniam tu es protector. *ut ſupra.* *Verſ.* B Salve crux pretioſa; ſuſcipe diſcipulum ejus, qui pependit in te magiſter meus Chriſtus. Suſcipe. *Reſp.* Dum penderet beatus Andreas in cruce, non ceſſavit prædicare verbum Dei die ac nocte. Et populus irruebat ad impium judicem dicentes: ſolve hominem juſtum, & mitte hominem innocentem. *Verſ.* Ut & nos mereamur patria, & omnis patria habet pacem, miſſus ſum prædicare in omnibus * ut cognoſcat recti corde ſecreta crucis Domini mei. *Verſ.* Videns crucem Andreas, exclamavit dicens: O crux admirabilis! o crux, quæ per totum mundum fulgida es, ſuſcipe diſcipulum Chriſti, non me dimittas errare ſicut ovem non habentem Paſtorem. *Verſ.* Vivens pendebat C in cruce pro Chriſti nomine beatus Andreas, & docebat populum. *Verſ.* Salve crux, *ut ſupra.* Non me dimittas.

* *Forte ut cognoſcant recti.*

Deeſt linea in mſ. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Salve crux pretioſa, ſuſcipe diſcipulum ejus; qui pependit in te magiſter meus Chriſtus. *Ant.* Beatus Andreas orabat, dicens: Domine Rex æternæ gloriæ, ſuſcipe me pendentem in patibulo. *Ant.* Andreas Chriſti famulus, dignus Deo Apoſtolus, germanus Petri & in paſſione ſocius. *Ant.* D Maximilla Chriſto amabilis, tulit corpus Apoſtoli; optimo loco cum aromatibus ſepelivit. *Ant.* Qui perſequebantur juſtum, demerſiſti eos, Domine, in infernum, & in ligno crucis dux juſti fuiſti. *Verſ.* Conſtitues eos principes.

In Evangelio.

Antiph. Unus ex duobus qui ſecuti ſunt Dominum, erat Andreas frater Simonis Petri, alleluia. *Ant.* Chriſtus me miſit ad iſtam Provinciam, ubi non parvum populum acquiſivi. *Ant.* Non me permittas, Domine, famulum tuum a te ſeparari: tempus eſt ut commendes terræ corpus meum. *Ant.* E Biduo vivens pendebat in cruce pro Chriſti nomine beatus Andreas, & docebat populum. *Ant.* Dignum ſibi Dominus computavit martyrem, quem vocavit Apoſtolum, dum eſſet in mari, alleluia. *Ant.* Sancte Andreas Apoſtole Chriſti, deprecare pro nobis ad Dominum Jeſum. Intercede pro nobis. *Ant.* Andreas Apoſtolus Domini, magnum operatus eſt miraculum: templum Dei prædicando jugiter, convertit populum Mirmydonem. *Ant.* Dixit Andreas Simoni fratri ſuo: Invenies Meſſiam, qui dicitur Chriſtus. *Ant.* Videns Andreas crucem cum gaudio dicebat: quia amator tuus ſemper fui, & deſideravi. *Ant.* Continuo relictis retibus & patre, ſecuti ſunt Salvatorem. *Ant.* A Vidit Dominus Petrum & Andream, & vocavit eos. *Ant.* Relictis retibus ſuis, ſecuti ſunt Dominum Jeſum Chriſtum. *Ant.* Dilexit Andream Dominus in odorem ſuavitatis, allel. *Ant.* Salve crux quæ in corpore Chriſti dedicata es, & ex membris ejus tamquam margaritis ornata. *Ant.* Recipe me ab hominibus, & redde me magiſtro meo; ut per te me recipiat, qui per te me redemit, allel. *Ant.* Tu es Deus meus, in quo complacui & dilexi, quia virtutem ſanctæ crucis agnovi, alleluia. *Ant.* Dum perambularet Dominus ſupra mare, ſecus littus Galileæ. *Ant.* Venite poſt me, dicit Dominus, faciam vos fieri piſcatores hominum.

In die ad Veſp.

Antiph. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es Sacerdos in æternum. *Pſal.* Dixit Dominus. *Ant.* Potens in terra erit ſemen ejus, generatio rectorum benedicetur. *Pſal.* Beatus vir qui timet. *Ant.* Collocet eum Dominus cum principibus populi ſui. *Pſal.* Laudate, pueri. *Ant.* Dirupiſti, Domine, vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. *Pſal.* Credidi propter. *Ant.* Conſortatus eſt principatus eorum, & honorati ſunt amici tui, Deus. *Pſal.* Domine, probaſti me. *Ant.* Nimis honorati ſunt amici tui, Deus, nimis conſortatus eſt principatus eorum.

In Evangelio.

Antiph. Concede nobis hominem juſtum, redde nobis hominem ſanctum; ne interficias hominem Deo carum, juſtum, manſuetum & pium.

Antiph. et Reſp. in Vigilia ſanctæ Cæciliæ Virginis ad Veſp.

Antiph. Virgo glorioſa ſemper Evangelium Chriſti gerebat in pectore ſuo, non diebus neque noctibus a colloquiis divinis, & oratione vacabat.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem Virginum Dominum venite adoremus.

In primo Nocturno.

Antiph. Cæcilia Virgo Almachium exſuperabat, Tiburtium & Valerianum ad coronas vocabat. *Pſal.* Beatus vir. *Ant.* Expanſis manibus orabat ad Dominum, ut eam eriperet de inimicis. *Pſalm.* Quare fremuerunt. *Ant.* Cilicio Cæcilia membra domabat, Deum gemitibus exorabat. *Pſalm.* Domine, quid multiplicati ſunt. *Verſ.* Specie tua & pulchritudine.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Cantantibus organis Cæcilia Virgo in corde ſuo ſoli Domino decantabat, dicens: fiat Domine, cor meum, & corpus meum immaculatum, ut non confundar. *Verſ.* Biduanis ac triduanis jejuniis orans ſuam Domino pudicitiam commendabat. Fiat. *Reſp.* O beata Cæcilia, quæ duos fratres convertiſti, Almachium judicem ſuperaſti, Urbanum Epiſcopum in vultu angelico demonſtraſti. *Verſ.* Cæcilia me miſit ad vos, ut oſtendatis mihi Urbanum. *Reſp.* Virgo glorioſa ſemper Evangelium Chriſti gerebat in pectore; & non diebus, neque noctibus vacabat a colloquiis divinis & oratione. *Verſ.* Eſt ſecretum, Valeriane, quod tibi volo di-

lo dicere: Angelum Dei habeo amatorem, qui nimio zelo cuſtodit corpus meum. Et non diebus. *Verſ.* Fiat, Domine, cor meum & corpus meum immaculatum, ut non confundar.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Domine Jeſu Chriſte, ſeminator caſti conſilii, ſuſcipe ſeminum fructus, quos in Cæcilia ſeminaſti. *Pſal.* Cum invocarem. *Ant.* Beata Cæcilia dixit ad Tiburtium: hodie te fateor eſſe meum cognatum, quia amor Dei te fecit eſſe * me contemtum. *Pſal.* Verba mea. *Ant.* Fiat, Domine, cor meum & corpus meum immaculatum, ut non confundar. *Pſal.* Domine Dominus noſter. *Verſ.* Adjuvabit eam.

* Forte ſicut me contemtum. Vulgo legitur: te fecit contemtorem idolorum, quod etiam infra habet codex.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Cilicio Cæcilia membra domabat, Deum gemitibus exorabat, Almachium exſuperabat, Tiburtium & Valerianum ad coronas vocabat. *Verſ.* Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum. Tiburtium. *Reſp.* Cæciliam intra cubiculum orantem invenit, & juxta eam Angelum Domini, quem videns Valerianus nimio terrore correptus eſt. *Verſ.* Angelus Domini deſcendit de cælo, & lumen refulſit in habitaculo. Quem videns. *Reſp.* Domine Jeſu Chriſte, Paſtor bone, ſeminator caſti conſilii, ſuſcipe ſeminum fructus, quos in Cæciliam ſeminaſti. Cæcilia famula tua, quaſi * ovis tibi argumentoſa deſervit. *Verſ.* Nam ſponſum quem quaſi leonem accepit, tibi quaſi agnum manſuetiſſimum ſociavit. Cæcilia famula.

* apta.

In tertio Nocturno.

Antiph. Credimus Chriſtum Filium Dei verum Deum eſſe, qui te talem accepit famulam. *Pſal.* In Domino. *Ant.* Nos ſcientes ſanctum nomen omnino negare non poſſumus. *Pſal.* Domine, quis habitabit. *Ant.* Tunc Valerianus perrexit ad Antiſtitem, & * ſignum quod acceperat invenit ſanctum Urbanum. *Pſal.* Eructavit. *Verſ.* Elegit eam Dominus.

* ad.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Beata Cæcilia dixit ad Tiburtium: hodie fateor te eſſe meum cognatum, quia amor Dei te fecit eſſe contemtorem Idolorum. *Verſ.* Suſcipe, Domine, ſeminum fructus, quos in Cæcilia ſeminaſti. Quia amor. *Reſp.* Cæcilia me miſit ad vos, ut oſtendatis mihi ſanctum Urbanum, quia ad ipſum habeo ſecreta quæ perferam. *Verſ.* Oſtende nobis, Domine, miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis. Quia. *Verſ.* Tunc Valerianus perrexit ad antiſtitem, & * ſignum quod acceperat invenit ſanctum Urbanum. Quia. *Reſp.* Dum aurora finem daret, Cæcilia dixit: Eia milites Chriſti, abjicite opera tenebrarum, & induamini arma lucis. *Verſ.* Cæcilia valde dicens fratribus, & exhortans eos ait: Eja.

* ad.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Cantantibus organis Cæcilia Domino decantabat dicens: fiat cor meum immaculatum, ut non confundar. *Ant.* Eſt ſecretum, Valeriane, quod tibi volo dicere: Angelum Dei habeo amatorem, qui nimio zelo cuſtodit corpus meum. *Ant.* Valerianus in cubiculo Cæciliam cum Angelo orantem venit. *Ant.* Benedico te, Pater Domini mei Jeſu Chriſti, quia per filium tuum ignis extinctus eſt a latere meo. *Ant.* Cæcilia famula tua, Domine, quaſi ovis tibi argumentoſa deſervit. *Verſ.* Diffuſa eſt.

In Evangelio.

Antiph. Dum aurora finem daret Cæcilia ſancta dixit: Eia milites Chriſti abjicite opera tenebrarum, & induimini arma lucis. *Ant.* Triduanas a Domino popoſci inducias, ut domum meam Eccleſiam conſecrarem. *Ant.* Cæcilia me miſit ad vos, ut oſtendatis mihi ſanctum Urbanum, quia ad ipſum habeo ſecreta quæ perferam. *Ant.* Suſcipe, Domine, ſeminum fructus, quos in Cæciliam ſeminaſti. *Ant.* Cæciliam intra cubiculum orantem invenit.

In Vigilia ſancti Clementis ad Veſp.

Verſ. Juſtum deduxit Dominus. *Ant.* Dum iter maris cœpiſſet populus, voce magna clamabat: Domine, ſalva eum. Et Clemens cum lacrymis dicebat: accipe, Pater, ſpiritum meum.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Orante ſancto Clemente, apparuit ei agnus Dei, de ſub cujus pede fons vivus emanat: fluminis impetus lætificat civitatem Dei. *Verſ.* Vidi ſupra montem Sion agnum ſtantem. De ſub cujus. *Reſp.* Ora pro nobis, beate Clemens, ut digni efficiamur promiſſione Chriſti. *Verſ.* Sperate in eo omnis conventus plebis, effundite coram illo corda veſtra. Ut digni. *Reſp.* Dediſti, Domine, habitaculum martyri tuo Clementi in mari, in modum templi marmorei angelicis manibus præparatum; iter præbens populo terræ, ut enarrent mirabilia Dei. *Verſ.* Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. Iter præbens. *Reſp.* Fœbus & Cornelius diſcipuli beati Clementis dixerunt ad populum: oremus omnes ad Dominum, ut oſtendat nobis martyris ſui corpus.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Orante ſancto Clemente apparuit ei Agnus Dei. *Ant.* Non meis meritis ad vos me miſit Dominus, ad veſtras coronas participem fieri. *Ant.* Vidi ſupra montem agnum ſtantem, de ſub cujus pede fons vivus emanat. *Ant.* De ſub cujus pede fons vivus emanat: fluminis impetus lætificat civitatem Dei. *Ant.* Omnes gentes per gyrum crediderunt Chriſtum Domini.

In Evangelio.

Antiph. Oremus omnes ad Dominum Jeſum Chriſtum, ut confeſſoribus ſuis fontis venas aperiat. *Ant.* Invenerunt in modum templi marmorei habitaculum a Deo paratum. *Ant.* Oremus ad Dominum, ut oſtendat nobis martyris ſui corpus. *Ant.* Dediſti, Domine, habitaculum martyri tuo Clementi in mari in modum templi marmorei angelicis manibus præparatum; iter præbens populo terræ, ut enarrent mirabilia Dei.

* *In Vigilia ſancti Andreæ ad Veſp.*

Verſ. In omnem terram. *Ant.* Dum perambularet Dominus ſupra mare ſecus littus Galilææ, alleluia.

Ad

* Cur hic decurrat idem fere officium de S. Andrea, ac paulo ſuperius, non liquet. Forſaſſe, quod ant olim dies S. Andreæ memoriæ dicati, unus ob martyrium, alter propter corporis tranſlationem.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem Apoſtolorum Dominum, venite, adoremus,

In primo Nocturno.

Antiph. Vidit Dominus Petrum & Andream, & vocavit eos. *Pſal.* Cæli enarrant. *Ant.* Venite poſt me, dicit Dominus, faciam vos piſcatores hominum. *Pſal.* Benedicam Dominum. *Ant.* Relictis retibus ſuis ſecuti ſunt Dominum Jeſum Chriſtum. *Pſal.* Eructavit. *Verſ.* In omnem terram.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Dum perambularet Dominus, *ut ſupra.* *Verſ.* Exaudi, Deus. *Reſp.* Venite poſt me, *ut ſupra.* *Verſ.* Dum perambularet. *Reſp.* Mox ut vocem, *ut ſupra.* *Verſ.* Ad unius juſſionis. *Reſp.* Oravit ſanctus Andreas, *ut ſupra.* *Verſ.* Tu es magiſter meus.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Dilexit Andream Dominus, in odorem ſuavitatis. *Pſalm.* Omnes gentes. *Ant.* Dignum ſibi Dominus computavit martyrem, quem vocavit Apoſtolum dum eſſet in mari, allel. *Pſal.* Exaudi, Deus, deprecat. *Ant.* Salve crux, quæ in corpore Chriſti dedicata es, & ex membris ejus tamquam margaritis ornata. *Pſal.* Exaudi, Deus, orat. cum dep. *Verſ.* Dediſti hereditatem.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Homo Dei ducebatur, *ut ſupra.* *Verſ.* Filii alieni. *Reſp.* O bona crux, *ut ſupra.* *Verſ.* Salve crux. *Reſp.* Doctor bonus, *ut ſupra.* *Verſ.* Salve crux. *Verſ.* Cum perveniſſet ad locum, ubi crux parata erat, videns eam a longe, exclamavit voce magna, dicens: Salve crux.

In tertio Nocturno.

Antiph. Accipe me ab hominibus, & redde me magiſtro meo; per te me recipiat, qui per te me redemit, alleluia. *Pſal.* Confitebimur. *Ant.* Tu es Deus meus in quo complacui, & dilexi, quia virtutem ſanctæ crucis agnovi. *Pſal.* Fundamenta. *Ant.* Non me permittas, Domine, famulum tuum a te ſeparari. Tempus eſt ut commendes terræ corpus meum. *Pſal.* Dominus regnavit, iraſcantur. *Verſ.* Annuntiaverunt opera Dei.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Expandi manus meas, *ut ſupra.* *Verſ.* Deus ultionum Dominus. *Reſp.* Salve crux, quæ in corpore, *ut ſupra.* *Verſ.* Quoniam tu es protector meus. *Reſp.* Dilexit Andream Dominus. *Verſ.* Tu es magiſter meus. *Reſp.* Vir iſte in populo ſuo, *ut ſupra.* *Verſ.* Pro eo ut me diligerent. *Reſp.* Cum vidiſſet Beatus Andreas, *ut ſupra.* *Verſ.* Suſcipe, beata crux. *Reſp.* Dum penderet Beatus Andreas, *ut ſupra.* *Verſ.* Ut & nos mereamur. *Reſp.* Videns crucem Andreas, *ut ſupra.* *Verſ.* Vivens pendebat. *Verſ.* Salve, crux, *ut ſupra.*

Antiph. in Matutinis Laudibus.

In Evangelio.

Antiph. Unus ex duobus, *ut ſupra.* *Ant.* Videns Andreas crucem, cum gaudio dicebat: quia amator tuus ſemper fui & deſideravi. Amplector te, o bona crux. *Ant.* Ego ſi patibulum crucis expaveſcerem, crucis gloriam non prædicarem. *Ant.* Non me permittas, *ut ſupra.* *Ant.* Chriſtus me miſit.

A

In die ad Veſp.

Antiph. Juravit, *cum reliquis*, *ut ſupra.*

In Evangelio.

Antiph. Concede nobis, *ut ſupra.* *Ant.* Biduo vivens pendebat in cruce, *ut ſupra.* *Ant.* Andreas Apoſtolus Domini magnum operatus eſt miraculum in templo Dei. * Prædicandum jugiter convertit populum Mirmidonium.

* *Forte prædicando.*

In Vigilia ſanctæ Luciæ Virginis. Ad Veſp.

Antiph. Orante ſancta Lucia apparuit ei beata

B Agathes, & conſolabatur ancillam Chriſti.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Lucia Virgo, quid a me petis, quod ipſa poteris præſtare continuo? Nam & matri tuæ fides tua ſubveniat, & ecce ſalva eſt, quia jucundum Domini in tua virginitate habitaculum præparaſti. *Verſ.* Sicut per me civitas Cathanenſium ſublimatur a Chriſto, ita per te civitas Syracuſana decorabitur. Quia jucundum. *Reſp.* Rogavi Dominum meum Jeſum Chriſtum, ut ignis iſte non dominetur mihi. Et impetravi a Domino inducias martyrii mei. *Verſ.* Pro eo ut me diligerent detrahebant mihi, ego autem orabam. *Reſp.* Grata facta eſt a Domino in certamina, quia apud Deum, & apud homines

C glorificata eſt. In conſpectu principum loquebatur ſappientiam, & Dominus omnium dilexit illam. *Verſ.* Erecta namque in * virtutis tormenta deriſit. Et Dominus. *Verſ.* Adjuvabit eam.

* *virtute.*

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Orante ſancta Lucia, *ut ſupra.* *Ant.* Lucia Virgo, quid a me petis, quod ipſa poteris præſtare continuo matri tuæ? *Ant.* Per te, Lucia Virgo, civitas Syracuſana decorabitur a Domino Jeſu Chriſto. *Ant.* Soror mea Lucia, Virgo Deo devota, quid a me petis quod ipſa poteris preſtare continuo matri tuæ? *Ant.* Benedico te, Pater Domini, *ut*

D *ſupra.* *Ant.* Ego rogavi Dominum meum Jeſum Chriſtum, ut ignis iſte non dominetur mihi, ſed credentibus in Domino timorem auferam paſſionum. *Ant.* Tanto pondere eam fixit Spiritus ſanctus, ut Virgo Domini immobilis permaneret. *Verſ.* Diffuſa eſt gratia.

In Evangelio.

Antiph. Columna es immobilis, Lucia martyr Chriſti, quia omnis plebs te expectat, ut accipias coronam regni, allel. *Ant.* In tua patientia poſſediſti animam tuam, Lucia Martyr Chriſti. Odiſti quæ in mundo ſunt, & coruſcas cum Angelis. Sanguinem proprium inimicis fudiſti. *Ant.* Ego cogno-

E vi virtutem Domini mei Jeſu Chriſti, ſecure contemno minas tuas.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ *Deeſt linea in mſ.*

De ſancto Thoma in Matutinis Laudibus.

Antiph. Apparuit Thomæ Dominus in viſu nocte dicens ei, ne timeas deſcendere in India, quia ego non te derelinquo. *Ant.* Rex autem rogabat Apoſtolum: peto tibi, vir Dei, ut eas, atque benedicas puero cum filia mea. *Ant.* Thomas orabat ad Dominum: deprecor te, Domine, ut benedicas hos innocentes, & ſpira eis quæ agi oporteat. *Ant.* Vos autem eſtote fortes & cuſtodite, quæ

a me

a me accepiſtis; quia non videbitis ultra faciem meam. *Ant.* Circumdet hodie famulum tuum gloria tua, Domine Jeſu Chriſte.

In Evangelio.

Antiph. Orabat ſanctus Thomas ad Dominum: reſpice in me, Domine, eepectantem ac revertentem a nuptiis. *Ant.* Adeſto, Domine, ſervo tuo, & cum pace dirigas me ad ſedem tuam, alleluia, alleluia. *Ant.* Advenientes milites qui percuſſerunt eum lanceis; & ille gaudens migravit ad Dominum.

Antiph. et Reſp. in Vigilia Apoſtolorum ad Veſp.

Verſ. In omnem terram. *Ant.* Tradent enim vos in conciliis, & in Synagogis ſuis flagellabunt vos; & ante Reges & Præſides ducemini propter me, in teſtimonium illis & gentibus. *Ant.* Eſtote fortes in bello, & pugnate cum antiquo ſerpente, & accipietis regnum æternum, alleluia.

Ad Invitatorium.

Ant. Regem Apoſtolorum Dominum, venite adoremus.

In primo Nocturno.

Antiph. In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Pſal.* Cæli enarrant. *Ant.* Clamaverunt juſti, & Dominus exaudivit eos. *Pſal.* Benedicam Dominum. *Ant.* Conſtitues eos principes ſuper omnem terram, memores erunt nominis tui, Domine. *Pſal.* Eructavit. *Verſ.* In omnem terram.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum, dicit Dominus: eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. *Verſ.* Dum lucem habetis, credite in lucem ut filii lucis ſitis, dicit Dominus. Eſtote. *Reſp.* Tollite jugum meum ſuper vos, dicit Dominus, & diſcite quia mitis ſum & humilis corde. Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve. *Verſ.* Et invenietis requiem animabus veſtris. Jugum enim. *Reſp.* Dum ſteteritis ante Reges & Præſides, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. *Verſ.* Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. Dabitur.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham. *Pſal.* Omnes gentes. *Ant.* Dediſti hereditatem timentibus nomen tuum, Domine. *Pſal.* Exaudi, Deus, deprecationem. *Ant.* Annuntiaverunt opera Dei, & facta ejus intellexerunt. *Pſal.* Exaudi, Deus, orat. meam cum dep. *Verſ.* Dediſti hereditatem.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Vidi conjunctos viros habentes ſplendidas veſtes, & Angelus Domini locutus eſt ad me, dicens: Iſti ſunt viri ſancti facti amici Dei. *Verſ.* Vidi Angelum Dei volantem per medium cælum, voce magna clamantem, & dicentem: Iſti ſunt. *Reſp.* Iſti ſunt triumphatores & amici Dei, qui contemnentes juſſa Principum meruerunt præmia æterna. Modo coronantur & accipiunt palmam. *Verſ.* Iſti ſunt qui venerunt ex magna tribulatione, & laverunt ſtolas ſuas in ſanguine agni. Modo. *Reſp.* Iſti ſunt qui viventes in carne, plantaverunt Ec-

A cleſiam ſanguine ſuo: non ſunt de terris corpora eorum ſeparata, quorum merito ſunt in cælis animæ Sanctorum coæquales. *Verſ.* In omnem terram exivit ſonus eorum, *ut ſupra.*

In tertio Nocturno.

Antiph. Exaltabuntur cornua juſti, allel. *Pſal.* Confitebimur. *Ant.* Lux orta eſt juſto, allel. rectis corde lætitia, allel. *Pſalm.* Dominus regnavit exultet. *Ant.* Cuſtodiebant teſtimonia ejus, & præcepta ejus, allel. *Pſal.* Dominus regnavit, iraſcantur. *Verſ.* Annuntiaverunt.

Reſponſoria.

B *Reſp.* Iſti ſunt viri, quos elegit Dominus in caritate non ficta, & dedit illis gloriam ſempiternam, quorum doctrina fulget Eccleſia, ut ſol & luna. *Verſ.* Sancti per fidem vicerunt regna, operati juſtitiam. Quorum. *Reſp.* Fuerunt ſine querela ante Dominum, & ab invicem non ſunt ſeparari. Calicem Domini biberunt, & amici Dei facti ſunt. *Verſ.* Tradiderunt corpora ſua ad ſupplicia, ideo coronantur & accipiunt palmam. *Reſp.* In omnem terram exivit ſonus eorum. Et in fines orbis terræ verba eorum. *Verſ.* Non ſunt loquelæ, neque ſermones quorum non audiantur voces eorum. Et in fines. *Reſp.* Conſtitues eos principes ſuper omnem terram, memores erunt nominis tui, Domi-

C ne, in omni progenie & generatione. *Verſ.* In omnem terram, *ut ſupra.* *Reſp.* Cives Apoſtolorum & domeſtici Dei advenerunt hodie, portantes pacem, illuminantes patrias; dare pacem gentibus, & liberare populum Domini. *Verſ.* In omnem terram. *Reſp.* Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. *Verſ.* Non enim vos eſtis qui loquimini, *ut ſupra.* Et fructus veſter.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ *Deſunt duo lineæ in mſ.*
∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Antiph. in Matutinis Laudibus.

D *Ant.* Hoc eſt præceptum meum ut diligatis invicem ſicut dilexi vos. *Ant.* Majorem caritatem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. *Ant.* Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præcipio vobis, allel. *Ant.* Beati mundo corde, quoniam Deum videbunt. *Ant.* In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. *Verſ.* Conſtitues eos principes.

In Evangelio.

Antiph. Vos qui reliquiſtis omnia, & ſecuti eſtis me, centuplum accipietis, & vitam æternam poſſidebitis. *Ant.* Vos qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes judicantes duodecim tribus Iſrael, allel.

E

Item Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Ego vos elegi de mundo, ut eatis & fructum plurimum afferatis. *Ant.* Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, allel. *Ant.* Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. *Ant.* Beati pacifici, beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. *Ant.* Jam non dicam vos ſervos, ſed amicos meos; quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.

In Evangelio.

Antiph. Vos eſtis lux hujus mundi. In patientia poſſi-

poſſidebitis animas veſtras. *Ant.* Veſtri capilli capitis omnes numerati ſunt; nolite timere, multis paſſeribus meliores eſtis vos. *Ant.* Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis, dicit Dominus. *Ant.* Quodcumque petieris Patrem in nomine meo, dabitur vobis a Patre meo, dicit Dominus. A

Item Antiphs. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Ego vos elegi de mundo, quia mundus odio vos habuit. *Ant.* Manete in dilectione mea, ſicut dilexi vos, dicit Dominus. *Ant.* Tollite jugum meum ſuper vos, quia mitis ſum & humilis corde. *Ant.* Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve. *Ant.* Beati qui B perſecutionem patiuntur propter juſtitiam. *Ant.* Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem occidere non poſſunt, dicit Dominus.

In Evangelio.

Antiph. Amen dico vobis, mundus plorabit, & vos gaudebitis, & gaudium veſtrum nemo tollet a vobis. *Ant.* Ego ſum via, veritas, & vita; nemo vadit ad Patrem niſi per me, allel. *Ant.* Venite, benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. *Verſ.* Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. Ego autem in medio veſtri ſum ſicut qui miniſtrat, alleluia. C

Deeſt linea in mſ.

. . . .

Antiph. & Reſp. in Vigilia plurimorum Martyrum ad Veſp.

Antiph. Ecce adeſt tempus, venite ad me omnes Sancti, quia paravi vobis regnum, ut maneatis mecum in æternum. *Ant.* Adſtiterunt juſti ante Dominum, & ab invicem non ſunt ſeparati, gloriam Domini viderunt, & amici Dei appellati ſunt.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem martyrum Dominum, venite adoremus. D

In primo Nocturno.

Antiph. Secus decurſus aquarum. *Pſal.* Beatus vir. *Ant.* Prædicans. *Pſalm.* Quare fremuerunt. *Ant.* Filii hominum, ſcitote quia. *Pſal.* Cum invocarem. *Verſ.* Lætamini in Domino.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis Sanctorum; & jam non erit amplius neque luctus, neque clamor; ſed nec ullus dolor: quoniam priora tranſierunt. *Verſ.* Juſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum malitiæ. Quoniam priora. *Reſp.* Viri E ſancti glorioſum ſanguinem fuderunt pro Domino, amaverunt Chriſtum in vita ſua, imitati ſunt eum in morte ſua; & ideo coronas triumphales meruerunt. *Verſ.* Unus ſpiritus & una fides erat in eis. Et ideo. *Reſp.* Tradiderunt corpora ſua propter Deum ad ſupplicia, & meruerunt habere coronas perpetuas. *Verſ.* Iſti ſunt qui venerunt ex magna tribulatione, & laverunt ſtolas ſuas in ſanguine agni. Et meruerunt.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Filii hominum. *Pſal.* Cum invocarem. *Ant.* Scuto bonæ. *Pſal.* Verba mea. *Ant.* In univerſa terra. *Pſalm.* Domine Dominus noſter.

Reſp. unde ſupra.

Reſp. Sancti tui, Domine, mirabile conſecuti ſunt iter, ſervientes præceptis tuis, ut invenirentur illæſi in aquis validis. Terra apparuit arida, & in mari rubro via ſine impedimento. *Verſ.* Quoniam percuſſit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundaverunt. Terra. *Reſp.* Verbera carnificum non timuerunt Sancti Dei, morientes pro Chriſti nomine, ut heredes fierent in domo Domini. *Verſ.* Magnus Dominus & laudabilis valde, in civitate Dei noſtri, in monte ſancto ejus. Ut heredes. *Reſp.* Hæc eſt vera fraternitas, quæ numquam potuit violari certamine; qui effuſo ſanguine ſecuti ſunt Dominum, contemnentes aulam regiam pervenerunt ad regna cæleſtia. *Verſ.* Ecce quam bonum & quam jucundum, *ut ſupra.*

In tertio Nocturno.

Antiph. Sancti qui in terra ſunt. *Pſal.* Conſerva me, Domine. *Ant.* Hæc eſt generatio. *Pſalm.* Domini eſt terra. *Ant.* Lætamini in Domino. *Pſal.* Beati quorum. *Verſ.* Juſti autem.

Reſp. unde ſupra.

Reſp. Propter Teſtamentum Domini & leges paternas; ideoque ſteterunt in amore fraternitatis; quia unus fuit ſemper ſpiritus in eis & una fides. *Verſ.* Ecce quam bonum, *ut ſupra.* Quia unus. *Reſp.* Sancti mei qui in iſto ſeculo certamen habuiſtis, mercedem laborum ego reddam vobis. *Verſ.* Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. *Reſp.* Sancti Dei, dedit vobis Dominus locum iſtum ut faciatis in eo mirabilia. *Verſ.* Sancti & juſti, in Domino gaudete, vos elegit Dominus in iſto loco. Ut faciatis. *Reſp.* In circuitu tuo, Domine, lumen eſt quod numquam deficiet, ubi conſtituiſti lucidiſſimas manſiones, ubi requieſcunt Sanctorum animæ. *Verſ.* Magnus Dominus, *ut ſupra.* *Verſ.* Lux perpetua lucebit Sanctis tuis, Domine, & æternitas temporum. *Reſp.* Certamen magnum habuerunt Sancti, tranſierunt per ignem & aquam, & coronas acceperunt a Domino Deo. *Verſ.* Iſti ſunt Sancti, qui pro Teſtamento Dei ſua corpora tradiderunt. Et coronas. *Reſp.* Coronavit eos Dominus corona juſtitiæ, quia paſſi ſunt pro Domino. *Verſ.* Et adjuvavit eos Dominus, & liberavit eos, & eripuit eos. Quia. *Reſp.* O veneranda martyrum glorioſa certamina, qui in ſuis corporibus pro Chriſto immania pertulerunt tormenta, & ideo percipere meruerunt immarceſſibilem æternæ gloriæ coronam. *Verſ.* Iſti ſunt qui venerunt. *Reſp.* Iſti ſunt Sancti, qui pro teſtamento Dei corpora ſua tradiderunt, & in ſanguine agni laverunt ſtolas ſuas. *Verſ.* Juſti in perpetuo vivent, & apud Dominum eſt merces Sanctorum. Et in ſanguine. *Reſp.* Omnes Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt promiſſiones, obturaverunt ora leonum, & fortes facti ſunt in bello. *Verſ.* Effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate. Et fortes. *Reſp.* Qui pro Chriſti amore minas hominum contemnentes, Chriſti amici facti ſunt in regno cælorum. *Verſ.* Sancti per fidem, *ut ſupra.* *Reſp.* Beati eſtis Sancti Dei omnes, qui meruiſtis conſortes fieri cæleſtium virtutum, & perfrui æternæ claritatis gloria; ideoque precamur ut memores noſtri intercedere dignemini pro nobis ad Dominum Deum noſtrum. *Verſ.* Gaudete & exultate, quia merces veſtra multa eſt in cælo.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Omnes Sancti quanta paſſi ſunt tormenta, ut ſecuri pervenirent ad palmam martyrii. *Ant.* De palma ad regna pervenerunt Sancti; coronas decoris meruerunt de manu Dei. *Ant.* Corpora Sanctorum in pace ſepulta ſunt; & vivunt nomina eorum. *Ant.* Martyres Domini, Domino benedicite in æternum. *Ant.* Martyrum Chorus, laudate Dominum, alleluia.

In Evangelio.

Antiph. Dabo Sanctis meis locum nominatum in regno Patris mei. *Ant.* Hi ſunt qui venerunt ex B magna tribulatione, & laverunt ſtolas ſuas in ſanguine agni. *Ant.* Hi ſunt qui pro lege Dei ſui morti ſe tradere non dubitaverunt. Ab iniquis interfecti ſunt; & in æternum vivunt cum Chriſto. Agnum ſecuti ſunt, & acceperunt palmam. *Ant.* Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt promiſſiones.

Item Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Juſtorum autem animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum malitiæ. *Ant.* Si coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes electorum eſt immortalis in æternum. *Ant.* C Tradiderunt corpora ſua ad ſupplicia, ideo coronantur, & accipiunt palmam. *Ant.* Tamquam aurum in fornace probavit electos Dominus, & quaſi holocauſta accepit illos in æternum. *Ant.* Spiritus & animæ Juſtorum, hymnum dicite Deo noſtro, allel. allel. *Ant.* Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis.

In Evangelio.

Antiph. Fulgebunt juſti, & tamquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Judicabunt nationes, & regnabunt in æternum. *Ant.* Iſti D ſunt Sancti, qui pro Dei amore minas hominum contempſerunt. Chriſti martyres in regnum cælorum exultant cum Angelis. O quam pretioſa eſt mors Sanctorum, qui aſſidue aſſiſtunt ante Dominum, & ab invicem non ſunt ſeparati. *Ant.* Nomen ſempiternum dabo Sanctis meis, dicit Dominus, gaudium & lætitiam obtinebunt in æternum.

Item Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. In cæleſtibus regnis Sanctorum habitatio, & in æternum requies eorum. *Ant.* Dabo Sanctis meis, *ut ſupra.* *Ant.* Via juſtorum E recta facta eſt. Sanctorum iter præparatum eſt in æternum. *Ant.* Sancti ſpiritus & animæ Juſtorum, hymnum dicite Deo in æternum. *Ant.* Juſti autem in perpetuum vivent, & apud Dominum eſt merces eorum. *Ant.* Sancti qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ut aquilæ; volabunt & non deficient.

In Evangelio.

Antiph. Ecce merces Sanctorum copioſa eſt apud Deum; ipſi vero mortui ſunt pro Chriſto, & vivunt in æternum. *Ant.* Iſti ſunt San- F cti, qui pro teſtamento Dei ſua corpora tradiderunt, & in ſanguine Agni laverunt ſtolas ſuas. *Ant.* Hæc eſt vera fraternitas, quæ numquam potuit violari certamine. Qui effuſo ſanguine ſecuti ſunt Dominum, contemnentes aulam regiam, pervenerunt ad regna cæleſtia.

A *Ant.* Propter teſtamentum Domini, *ut ſupra.*

Item Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Super nivem dealbabuntur Sancti tui, Domine. *Ant.* Sanctis eſtis, dicit Dominus: multiplicabo numerum veſtrum, ut oretis pro populo meo in loco iſto. *Ant.* Sic in ſancto apparuit tibi ut viderent virtutem tuam, Domine. *Ant.* In velamento Sancti tui, Domine, clamabunt dicentes: Deus Deus meus, allel. allel. *Ant.* Sancti Domini, Domino benedicite in æternum. *Ant.* Hymnus omnibus Sanctis ejus. *Ant.* In Sanctis & in firmamento virtu- B tis ejus laudate Dominum omnes Angeli ejus.

In Evangelio.

Antiph. O quam glorioſum eſt regnum, in quo cum Chriſto gaudent omnes Sancti! Amicti ſtolis albis, ſequuntur agnum quocumque ierit. *Ant.* In tabernaculis Juſtorum vox lætitiæ, allel. *Ant.* Sanctorum ſicut aquilæ juventus renovabitur. Florebunt ſicut lilia in civitate Domini. *Ant.* Sanguis Sanctorum martyrum pro Chriſto effuſus eſt in terris, ideo adepti ſunt præmia ſempiterna. *Ant.* Iſtorum eſt enim regnum cælorum, *ut ſupra.* *Ant.* Bea- C ti eſtis, Sancti Dei omnes, qui meruiſtis conſortes fieri cæleſtium virtutum, & perfrui claritatis gloriæ: ideoque precamur, ut memores noſtri intercedere dignemini pro nobis ad Dominum Deum noſtrum. *Ant.* Gaudent in cælis animæ Sanctorum, qui Chriſti veſtigia ſunt ſecuti. Et quia pro ejus amore ſanguinem ſuum fuderunt, ideoque cum Chriſto exultant ſine fine. *Ant.* O viri miſericordiæ, quorum non acceperunt oblivionem juſtitiæ, & ſemen eorum & filii propter eos uſque in æternum cum gloria permanent. Corpora eorum in pace ſepulta, non derelinquentur virtutibus plena; vi- D vunt nomina eorum in ſecula. *Ant.* O veneranda martyrum certamina, qui in ſuis corporibus pro Chriſto immania pertulerunt tormenta. Ideo percipere meruerunt immarceſſibilem æternæ gloriæ coronam, allel. *Ant.* Juſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis. In pace ſunt ea quæ poſſident, allel. *Ant.* Beati eritis cum vos, oderint homines, & cum ſeparaverint vos & exprobraverint, & ejecerint nomen veſtrum tamquam malum, propter filium hominis. Gaudete & exultate, ecce enim merces veſtra multa eſt in E cælo. *Ant.* Sancti mei qui in iſto ſeculo certamen habuiſtis, mercedem laborum ego reddam vobis. *Ant.* Sancti tui, Domine, florebunt ſicut lilia, & ſicut odor balſami erunt ante te, allel.

Antiph. & Reſp. in Vigilia unius Martyris ad Veſp.

Verſ. Juſtus ut palma florebit. *Ant.* Hic eſt vere martyr, qui pro Chriſti nomine ſanguinem ſuum fudit: qui minas judicum non timuit, nec terrenæ dignitatis gloriam quæſivit; F ſed ad cæleſtia regna feliciter pervenit.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem martyrum Dominum.

In primo Nocturno.

Antiph. In lege Domini. *Pſal.* Beatus vir. *Ant.* Præ-

Prædicans. *Pſal.* Quare fremuerunt. *Ant.* Voce A mea. *Pſal.* Domine, quid multiplicati ſunt. *Verſ.* Voce mea.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Iſte Sanctus pro lege Dei ſui certavit uſque ad mortem, & a verbis impiorum non timuit; fundatus enim erat ſupra firmam petram. *Verſ.* Iſte eſt qui contemſit vitam mundi, & pervenit ad cæleſtia regna. Fundatus. *Reſp.* Domine, prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis: poſuiſti in capite ejus coronam de lapide pretioſo. *Verſ.* Vitam petiit a te, & tribuiſti ei longitudinem dierum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi. *Reſp.* Juſtus germinabit ſicut lilium, & florebit in æternum ante Dominum. *Verſ.* Plantatus in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri. B Et florebit. *Reſp.* Iſte cognovit juſtitiam, & vidit mirabilia magna, & exoravit Altiſſimum, & inventus eſt in numero Sanctorum. *Verſ.* Iſte eſt qui contemſit, *ut ſupra*. Et inventus.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Filii hominum. *Pſal.* Cum invocarem. *Ant.* Scuto bonæ voluntatis. *Pſalm.* Verba mea. *Ant.* In univerſa terra. *Pſal.* Domine Dominus noſter. *Verſ.* Gloria & honore.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Stolam jucunditatis induit eum Dominus, & coronam pulchritudinis poſuit ſuper caput ejus. *Verſ.* Cibavit illum pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potavit eum. C Et coronam. *Reſp.* Corona aurea ſuper caput ejus, expreſſa ſigno ſanctitatis, gloriæ, honoris, & opus fortitudinis. *Verſ.* Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis, poſuiſti in capite ejus coronam de lapide pretioſo. Expreſſa. *Reſp.* Hic eſt vere martyr, qui pro Chriſti nomine ſanguinem ſuum fudit, qui minas judicum non timuit, nec terrenæ dignitatis gloriam quæſivit, ſed ad cœleſtia regna pervenit. *Verſ.* Juſtum deduxit Dominus per vias rectas, & oſtendit illi regnum Dei. Qui minas.

In tertio Nocturno.

Antiph. Juſtus Dominus. *Pſal.* In Domino confido. *Ant.* Habitabit. *Pſal.* Domine, quis habitabit. *Ant.* Poſuiſti, Domine. *Pſal.* Domine, in virtute. *Verſ.* Poſuiſti, Domine.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Poſuit coronam capiti meo, & circumdedit me veſtimento ſalutis, ad expugnandas gentes & omnes inimicos. *Verſ.* Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me. Apprehende arma & ſcutum, & exurge in adjutorium mihi. Ad expugnandas. *Reſp.* Hic eſt vir, qui non eſt derelictus a Deo in die certaminis ſui. Et ipſe conculcavit caput ſerpentis antiqui. Modo coronabitur, quia fideliter vicit in mandatis Domini. *Verſ.* Armis divinis percutiens ſævitiam perſequentium ſupervicit. Modo. *Verſ.* Iſte eſt qui contemſit. *Reſp.* Deſiderium animæ ejus tribuiſti ei, Domine, & voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum. *Verſ.* Vitam petiit. *Reſp.* Gloria & honore coronaſti eum, Domine, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum, omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus. *Verſ.* Quoniam elevata eſt magnificentia tua ſuper cælos, Deus. Omnia. *Verſ.* Quoniam prævenisti eum. *Reſp.* Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, dicit Dominus, & ego confitebor eum coram Patre meo qui in cælis eſt. *Verſ.* Qui mihi miniſtrat, me ſequatur: & ubi ego A ſum, illic & miniſter meus erit.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo. *Ant.* Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris ſed habebit lumen vitæ, dicit Dominus. *Ant.* Si quis mihi miniſtraverit honorificabit eum Pater meus, qui eſt in cælis, dicit Dominus. *Ant.* Qui mihi miniſtrat, me ſequatur; & ubi ego ſum, illic erit & miniſter meus. *Ant.* Volo, Pater, ut ubi ego ſum, illic ſit & miniſter meus. *Verſ.* Juſtus ut palma.

In Evangelio.

Antiph. Si quis per me introierit, ſalvabitur, & paſcua inveniet, dicit Dominus. *Ant.* Qui vult venire poſt me, dicit Dominus, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. *Ant.* Amavit eum. *Ant.* Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. *Ant.* Iſte Sanctus pro lege Dei ſui certavit uſque ad mortem, & a verbis impiorum non timuit; fundatus enim erat ſupra firmam petram. *Ant.* Iſte eſt qui contemſit vitam mundi, & pervenit ad cæleſtia regna. *Ant.* Niſi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. *Ant.* Beatus vir qui ſuffert tentationem, quia cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. *Ant.* Hic vir deſpiciens mundum & terrena triumphans, divitias cælo condidit ore, manu.

. . . . Duæ lineæ deſunt in ms.

. . . .

In Vigilia unius Confeſſoris. Ad Veſp.

Verſ. Ecce Sacerdos magnus. *Ant.* Similabo eum viro ſapienti, qui ædificavit domum ſuam ſuper petram. *Ant.* Amavit eum Dominus, & ornavit eum, ſtolam gloriæ induit eum, & ad D portas paradiſi coronavit eum.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem Confeſſorum Dominum.

In primo Nocturno.

Antiph. Beatus vir qui in lege Domini meditatur, voluntas ejus permanet die ac nocte, & omnia quæcumque faciet, ſemper proſperabuntur. *Pſalm.* Beatus vir. *Antiph.* Beatus iſte Sanctus, qui confiſus eſt in Domino, prædicavit præceptum Domini, conſtitutus eſt in monte ſancto ejus. *Pſalm.* Quare fremuerunt. *Ant.* Tu es gloria mea, tu es ſuſceptor meus, Do- E mine. Tu exaltans caput meum, & exaudiſti me de monte ſancto tuo. *Pſalm.* Domine, quid multiplicati ſunt. *Verſ.* Voce mea.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Euge ſerve bone & fidelis: quia in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam: intra in gaudium Domini tui. *Verſ.* Domine, quinque talenta tradidiſti mihi: ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. Intra. *Reſp.* Ecce Sacerdos magnus, qui in diebus ſuis placuit Deo. Ideo jurejurando fecit illum Dominus creſcere in plebem ſuam. *Verſ.* Benedictionem omnium gentium dedit illi, et Teſtamentum ſuum confirmavit ſuper caput ejus. *Reſp.* Juravit Dominus, et non pœnitebit eum, tu.

tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. *Verſ.* Dixit Dominus Domino meo. ſede à dextris meis. Secundum.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Invocantem exaudivit Dominus Sanctum ſuum: Dominus exaudivit eum & conſtituit eum in pace. *Pſalm.* Cum invocarem. *Ant.* Lætentur omnes qui ſperant in te, Domine; quoniam tu benedixiſti Juſto. Scuto bonæ voluntatis coronaſti eum. *Pſalm.* Verba mea. *Ant.* Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra! Quia gloria & honore coronaſti Sanctum tuum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. *Pſal.* Ipſum. *Verſ.* Gloria & honore.

Reſponſoria.

Reſp. Poſui adjutorium ſuper potentem, & exaltavi electum de plebe mea: manus enim mea auxillabitur ei. *Verſ.* Inveni David ſervum meum, oleo ſancto meo unxi eum. Manus enim. *Reſp.* Iſte eſt qui ante Deum magnas virtutes operatus eſt, & omnis terra doctrina ejus repleta eſt; Ipſe intercedat pro peccatis omnium populorum. *Verſ.* Iſte eſt qui contempſit. *Reſp.* Iſte homo ab adoleſcentia ſua partim meruit infirmos curare. Dedit illi Dominus claritatem magnam: cæcos illuminare & dæmones effugare. *Verſ.* Ecce homo ſine querela, verus Dei cultor, abſtinens ſe ab omni opere malo, & permanens in innocentia ſua. Dedit.

In tertio Nocturno.

Antiph. Domino, iſte Sanctus habitabit in tabernaculo tuo: operatus eſt juſtitiam, requieſcet in monte ſancto tuo. *Pſalm.* Qui ingreditur ſine macula. *Ant.* Vitam petiit a te, tribuiſti ei gloriam, & magnum decorem impoſuiſti ſuper eum. Poſuiſti in capite ejus coronam de lapide pretioſo. *Pſalm.* Domine in virtute. *Ant.* Hic accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam a Deo ſalutari ſuo: quia hæc eſt generatio quærentium Dominum. *Pſal.* Domini eſt terra. *Verſ.* Poſuiſti, Domine.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Amavit eum Dominus & ornavit, ſtolam gloriæ induit eum: & ad portas paradiſi coronavit eum. *Verſ.* Induit eum Dominus loricam fidei, & coronavit eum. Et ad portas. *Reſp.* Iſte homo perfecit omnia quæ locutus eſt ei Deus, & dixit ad eum: ingredere in requiem meam, quia vidi te juſtum coram me ex omnibus gentibus. *Verſ.* Iſte eſt qui contempſit vitam mundi. *Reſp.* Cibavit illum pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potavit eum. *Verſ.* Cuſtodivit eum ab inimicis, & a ſeductoribus tutavit eum. *Verſ.* Juſtum deduxit Dominus. *Reſp.* Juſtum deduxit Dominus per vias rectas, & oſtendit illi regnum Dei, & dedit ſcientiam Sanctorum, honeſtavit illum in laboribus ſuis. *Verſ.* Cibavit illum. *Verſ.* Magnificavit eum in conſpectu Regum, & dedit illi coronam gloriæ. Honeſtavit. *Reſp.* Sacerdotes ejus induant juſtitiam, & Sancti ejus exultatione exultabunt. *Verſ.* Illuc producam cornu David. Parevi lucernam Chriſto meo. Et Sancti.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Antiph. Ecce Sacerdos magnus, qui in die-
A bus ſuis placuit Deo & inventus eſt juſtus. *Ant.* Beatus ille ſervus quem cum venerit Dominus ejus, & pulſaverit januam invenerit vigilantem. *Ant.* Fidelis ſervus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam. *Ant.* Sacerdotes Dei, benedicite Domino. Servi Domini, hymnum dicite Deo in æternum. *Ant.* Serve bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui. *Verſ.* Juſtum deduxit Dominus.

In Evangelio.

Antiph. Euge, ſerve bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam; dicit Dominus. *Ant.* Euge, ſerve bone,
B in modico fidelis; intra in gaudium Domini tui. *Ant.* Domine, quinque talenta tradidiſti; ecce alia quinque ſuperlucratus ſum.

Item in Matutinis.

Antiph. Euge, ſerve bone, in modico fidelis. *Ant.* Non eſt inventus ſimilis illi, qui conſervaret legem Excelſi. *Ant.* Ideo jurejurando fecit illum Dominus creſcere in plebem ſuam. *Ant.* Magnificavit illum in conſpectu regum, & dedit illi coronam gloriæ. *Ant.* Servi Domini, Dominum benedicite in æternum. *Ant.* Et Teſtamentum ſuum confirmavit ſuper caput ejus, & invenit gratiem coram oculis Domini. *Ant.*
C Statuit illi teſtamentum ſempiternum, & dedit illi ſacerdotium magnum.

In Evangelio.

Antiph. Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris. *Ant.* Iſte eſt qui ante Deum magnas virtutes operatus eſt, & omnis terra doctrina ejus repleta eſt, Ipſe intercedat pro peccatis omnium populorum. *Ant.* Sacerdotes tui induant juſtitiam, & ſancti tui exultent, Domine. *Ant.* Vigilate itaque, quia neſcitis diem neque horam, quando Dominus veſter venturus ſit. *Ant.* Hoc autem ſcitote, quia ſi ſciret Pater familias qua hora fur veniret, vigilaret
D utique & non ſineret perfodi domum ſuam.

Antiph. de ſuſceptione Regum.

Antiph. Exaudita eſt oratio tua, dicit Dominus, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in conſpectu Domini Dei tui. *Ant.* Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitus frugum tuarum da pauperibus. In conſpectu. *Ant.* Famulo meo ego præſtiti honorem magnum, dicit Dominus, & omnes inimicos ejus humiliavi, & coronam vitæ dedi ei. *Ant.* Inimicos ejus induam confuſione, ſuper ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea. *Ant.* Erit Dominus adjutor tuus contra omnes inimicos tuos. Et ſicut argentum igne probatum mundum faciet
E te: Tunc orando habebis fiduciam, & dum oraveris ad eum, exaudiet te. *Ant.* Multitudinem dierum & annos vitæ apponet tibi Dominus, miſericordia & veritas non te deſerent, quia Dominus erit in latere tuo, & cuſtodiet te. Et dum. *Verſ.* Erit Dominus adjutor tuus contra inimicos tuos. *Reſp.* Inveni David ſervum meum, oleo ſancto meo unxi eum; manus enim mea auxiliabitur ei. *Verſ.* Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non nocebit eum. *Reſp.* Sicut fui cum Moiſe, ita ero tecum, dicit Dominus. Conforta populum meum, neque timeas. Ecce Dominus Deus tuus ante te eſt; non te derelinquetet *Verſ.* Quoniam tecum eſt Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris. Et non te. *Reſp.* Dominus qui ele-

elegit me, ipſe me confortavit corona juſtitiæ. Via enim mea recta eſt coram te, Domine. *Verſ.* Via juſtorum, *ut ſupra*. Elegiſti, Domine, principem & judicem populo tuo, ut ædificarem templum nomini tuo in civitate habitationis tuæ. *Reſp.* Doctrinam ſapientiæ dedi in corde tuo, dicit Dominus, & exaudivi te. Et protegam civitatem iſtam. Et ſit pax in diebus tuis. *Verſ.* Inquiſivi ſapientem, & Sacerdotem ſimilem ſibi non inveni. Ut video, Spiritum Dei habes in te; ideo magnus es in domo Domini: & de ore tuo audiet omnis populus, qui tibi commiſſus eſt. *Verſ.* Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt, beatus populus. Qui tibi. *Reſp.* Elegit te Dominus Sacerdotem ſibi, ad ſacrificandum ei hoſtiam laudis. *Verſ.* Tunc acceptabis ſacrificium juſtitiæ, oblationes, & holocauſta. Ad ſacrificandum. *Verſ.* Immola Deo ſacrificium laudis, & redde Altiſſimo vota tua. *Reſp.* Ego te tuli. *Reſp.* Da mihi, Domine. *Reſp.* Poſui adjutor.

Deeſt linea in mſ.

Antiph. Ecce virum prudentem qui ædificavit ſupra petram. Et in ore ejus non eſt inventus dolus, quia Deus elegit eum Sacerdotem ſibi. *Ant.* Ecce vere Iſraelita, *ut ſupra*. *Ant.* Juſtus florebit ſicut roſa plantata juxta rivos. Et ſicut lilium dans ſuavitatem odoris. *Ant.* Plantatus in domo Domini, in atriis Dei noſtri florebit. *Ant.* Iſte eſt fidelis & prudens diſpenſator, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, ut daret illis in tempore tritici menſuram. *Ant.* Diſperſit, dedit pauperibus; juſtitia ejus manet in ſeculum ſeculi. *Ant.* Erit Dominus adjutor tuus contra omnes inimicos tuos. Mundum te faciet, & dum oraveris ad eum, exaudiet te. *Ant.* Elegiſti, Domine, principem judicem populo tuo in civitate tua. *Ant.* Doctrinam ſapientiæ dedi in corde tuo, dicit Dominus, & exaudivi te ut protegas gregem iſtum, & ſit pax in diebus tuis. *Ant.* Benedictus tu in civitate. Benedictus in agro. Benedictus ſermo oris tui. *Ant.* Multitudinem dierum, & annos apponat tibi Dominus; miſericordia & veritas non te deſerant. *Ant.* Statuit illi teſtamentum ſempiternum, & dedit illi ſacerdotium magnum. *Verſ.* Juſtum deduxit Dominus. *Ant.* Qui me dignatus es de ſtercore erigere, miſerere mihi ſervo tuo; & concede mihi gratiam ad regendam plebem tuam. *Ant.* Luce ſplendida fulgebis, & omnes fines terræ adorabunt te: nomen magnum invocabunt te.

In die ad Veſp.

Antiph. Virgam virtutis tuæ. *Pſalm.* Dixit Dominus. *Ant.* In concilio juſtorum. *Pſal.* Confitebor. *Ant.* Potens in terra erit ſemen. *Pſal.* Beatus vir. *Ant.* Pretioſa in conſpectu. *Pſalm.* Credidi. *Ant.* Juſti confitebuntur. *Pſal.* Eripe me, Domine. *Verſ.* Ecce Sacerdos magnus.

In Evangelio.

Antiph. Hodie huic domui ſalus a Deo facta eſt, atque ſupra firmam petram ædificata eſt Eccleſia Dei. *Ant.* Architectus fundavit domum iſtam, & ſanctificavit eam, alleluia, quia Sancta Sanctorum manebunt in ea, alleluia.

In Vigilia unius Virginis ad Veſp.

Verſ. Specie tua. *Ant.* Simile eſt regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas: inventa una pretioſa, dedit omnia ſua, & comparavit eam.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem Virginum Dominum, venite adoremus.

In primo Nocturno.

Antiph. Ante thorum. *Pſal.* Domine Dominus noſter. *Ant.* Hæc eſt quæ neſcivit. *Pſal.* Cæli enarrant. *Ant.* O quam pulchra eſt. *Pſal.* Domini eſt terra. *Verſ.* Specie tua.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Diffuſa eſt gratia. *Verſ.* Myrrha & gutta. *Reſp.* Veni, electa mea. *Verſ.* Specie tua. *Reſp.* Pulchra facie, ſed pulchrior. *Verſ.* Specie tua & pulchritudine.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Specie tua & pulchritudine. *Pſal.* Eructavit. *Ant.* Adjuvabit eam. *Pſal.* Deus noſter refugium. *Ant.* Dignare me laudare. *Pſal.* Fundamenta. *Verſ.* Adjuvabit eam.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Virgo glorioſa ſemper. *Verſ.* Fiat, Domine, cor meum. *Reſp.* Hæc eſt Virgo ſapiens, quam Dominus vigilantem invenit: quæ, acceptis lampadibus, ſumſit ſecum oleum, & veniente Domino introivit cum eo ad nuptias. *Verſ.* Media autem nocte clamor factus eſt; ecce Sponſus venit, exite obviam ei. Et veniente. *Reſp.* Induit me Dominus veſtimento. *Verſ.* Induit me Dominus cycladem in gyro textam, & immenſis monilibus ornavit me. Et tamquam.

In tertio Nocturno.

Antiph. Revertere, revertere. *Pſal.* Cantate Domino. *Ant.* Hæc eſt Virgo ſapiens. *Pſal.* Dominus regnavit, exultet. *Ant.* Tunc ſurrexerunt omnes. *Pſal.* Dominus regnavit, iraſc. *Verſ.* Elegit eam Dominus.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Veni, ſponſa Chriſti, accipe coronam quam tibi Dominus præparavit; pro cujus amore ſanguinem tuum fudiſti, & cum Angelis in paradiſum introibis. *Verſ.* Veni, electa mea, & ponam in te thronum meum, quia concupivit Rex ſpeciem tuam. Et cum Angelis. *Verſ.* Propter veritatem, *ut ſupra*. *Reſp.* Quinque prudentes Virgines. *Verſ.* Tunc ſurrexerunt. *Reſp.* Iſta eſt ſpecioſa. *Verſ.* Iſta eſt quæ aſcendit. *Reſp.* Hæc eſt Virgo ſapiens & una. *Verſ.* Media autem nocte. *Reſp.* Specie tua & pulchritudine tua, intende, proſpere procede, & regna. Dilexiſti juſtitiam & odiſti iniquitatem.

In Matutinis Laudibus.

Antiph. Hæc eſt Virgo ſapiens, & una de numero prudentum. *Ant.* Hæc eſt Virgo ſapiens, quam Dominus invenit vigilantem. *Ant.* Veni, ſponſa Chriſti, accipe coronam quam tibi Dominus præparavit in æternum. *Ant.* Media nocte clamor factus eſt: ecce ſponſus venit, exite obviam ei. *Ant.* Benedico te Pater, *ut ſupra*. *Ant.* Inventa una pretioſa margarita, dedit omnia ſua, & comparavit eam. *Verſ.* Diffuſa eſt.

In Evangelio.

Antiph. Veniente Sponſo, Virgo prudens præ-

parata, introivit cum eo ad nuptias. *Ant.* Et quæ A paratæ erant intraverunt cum eo ad nuptias. *Ant.* Et clauſa eſt janua. *Ant.* Prudentes Virgines, aptate veſtras lampades: ecce Sponſus venit; exite obviam ei. *Ant.* Quinque prudentes.

In Dedicatione Eccleſiæ in Vigilia ad Veſp.

Verſ. Domum tuam, Domine. *Ant.* Fundamenta templi hujus ſapientia ſua fundavit Deus, in quo Dominum cæli collaudant Angeli. Si irruant venti, & fluant flumina, non poterunt illud movere umquam. Fundatum enim eſt ſupra petram. *Ant.* Lapides pretioſi. *Ant.* Vere locus iſte ſanctus eſt, B & porta cæli.

Ad Invitatorium.

Antiph. Regem magnum Dominum.

In primo Nocturno.

Antiph. Tollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales. *Pſal.* Domini eſt terra. *Ant.* Erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte vocabitur domus Dei. *Pſal.* Deus noſter refugium. *Ant.* Ædificavit Moiſes altare Domino Deo. *Pſal.* Magnus Dominus. *Verſ.* Domum tuam, Domine. C

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. In dedicatione templi decantabat populus laudem, & in ore eorum dulcis reſonabat ſonus. *Verſ.* In hymnis & confeſſionibus benedicebant Dominum. Et in ore. *Reſp.* Fundata eſt domus Domini ſuper verticem montium, & exaltata eſt ſuper colles; & venient ad eam omnes gentes, & dicent: gloria tibi, Domine. *Pſal.* Benedic, Domine, domum iſtam, quam ædificavi nomini tuo. Et venient. *Verſ.* Venientes autem, *ut ſupra.* *Reſp.* Si Dominus meus fuerit. *Verſ.* Vere Dominus eſt in loco. *Verſ.* Surgens ergo mane Jacob tulit lapidem quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, fun- D dens oleum deſuper, dixit: Erit mihi.

In ſecundo Nocturno.

Antiph. Non eſt hic aliud, niſi domus Dei, et porta cæli. *Pſal.* Quam dilecta. *Ant.* Vidit Jacob ſcalam, ſummitas ejus cælos tangebat, et deſcendentes Angelos, et dixit: vere locus iſte ſanctus eſt. *Pſal.* Fundamenta. *Ant.* Erexit Jacob lapidem in titulum, fundens oleum deſuper. *Pſal.* Domine Deus ſalutis. *Verſ.* Domus mea.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Erit mihi Dominus in Deum. *Verſ.* Si Dominus Deus. *Verſ.* Si reverſus fuero. *Reſp.* Exaudiſti, Domine, orationem meam. *Verſ.* Qui regis. *Verſ.* Domine, qui cuſtodis pactum. *Reſp.* Domine, ſi E converſus. *Verſ.* Qui regis. *Verſ.* Si peccaverit in te populus.

In tertio Nocturno.

Antiph. Qui habitat in adjutorio Altiſſimi, in protectione Dei cæli commorabitur. *Pſal.* Ipſum. *Ant.* Templum Domini ſanctum eſt, Dei cultura eſt, Dei ædificatio eſt. *Pſal.* Cantate. 1. *Ant.* Benedicta gloria Domini de loco ſuo. *Pſal.* Dominus regnavit, exultet. *Verſ.* Hæc eſt domus Domini.

Reſponſoria unde ſupra.

Reſp. Tu, Domine univerſorum. *Verſ.* Qui regis. *Reſp.* Audi, Domine, hymnum. *Verſ.* Reſpice de Sanctuario. *Reſp.* Reſpice, Domine, domum iſtam, quam ædificavi nomini tuo. Venientium in loco iſto exaudi. Domine, preces in excelſo ſolio gloriæ tuæ. *Verſ.* Audi, Domine, preces quas fundit famulus tuus coram te, ut aperias oculos tuos ſuper domum iſtam. Quam ædificavi. *Verſ.* Beati qui habitant in domo tua, Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Exaudi. *Reſp.* Adduxiſti Sanctos tuos in præparationem, quam præparaverunt manus tuæ, Domine. *Verſ.* Hæc eſt domus Domini, & porta cæli. *Reſp.* Fundata eſt domus Domini ſuper verticem montis Sion, & ſuper cacumen ejus mater exultet Eccleſia & veniens ad eam omnes gentes &, lætabuntur, quia in ea decantet vox lætitiæ. *Verſ.* Mater Sion dicet: Homo, & homo natus eſt in ea. Et ipſe fundavit eam Altiſſimus. *Reſp.* Lapides pretioſi omnes muri tui, & turres gemmis ædificabuntur, & propugnacula ejus auro mundo. *Verſ.* Duodecim portæ, duodecim margaritæ ſunt, & ipſæ duodecim margharitæ lapides pretioſi. *Verſ.* Hæc eſt domus Domini, & porta cœli. Et vocabitur aula Dei. *Reſp.* In montem Dei Oreb vidit tabernaculum Dei magnum lucem fulgentem, in quo canentes Angeli, dicentes: Vere domus Dei hic, eſt habitatio Sanctorum. *Verſ.* Magnus Dominus.

Antiph. in Matutinis Laudibus.

Ant. Domum tuam, Domine, decet ſanctitudo in longitudine dierum. *Ant.* Domus mea, domus orationis vocabitur. *Ant.* Hæc eſt domus Domini firmiter ædificata: bene fundata eſt ſupra firmam petram. *Ant.* Bene fundata eſt domus Domini ſupra firmam petram. *Ant.* Lapides pretioſi omnes muri tui, & turres Jeruſalem gemmis ædificabuntur. *Verſ.* Fundata eſt domus.

In Evangelio.

Ant. O quam metuendus eſt locus iſte! vere non eſt hic aliud niſi domus Dei, & porta cæli. *Ant.* Zachæe, feſtinans deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere. At ille feſtinans deſcendit, & ſuſcepit illum gaudens in domo ſua. Hodie huic domui ſalus a Deo facta eſt, alleluia. *Ant.* Mane ſurgens Jacob, erigebat lapidem in titulum, fundens oleum deſuper, votum vovit Deo. Vere locus iſte ſanctus eſt, & ego neſciebam. *Ant.* Sanctificavit Dominus tabernaculum ſuum, quia hæc eſt domus Dei, in qua invocetur nomen ejus de quo ſcriptum eſt: & erit ibi nomen meum, dicit Dominus. *Ant.* Aſperges me, Domine, hyſſopo, & mundabor, lavabis me, & ſuper nivem dealbabor. *Pſal.* Miſerere mei, Deus. Ecce odor filii mei ſicut odor agri quem benedixit Dominus. *Ant.* Sanctificavit Dominus tabernaculum ſuum: Deus in medio ejus non commovebitur. *Pſalm.* Deus noſter.

** Antiph. de Hymno trium puerorum.*

Antiph. Tres in fornace ignis deambulabant, & collaudabant Dominum regem, canentes ex uno ore hymnum dicebant: Benedictus es Deus, alleluia. *Ant.* Video virum ſimilem Filio Dei confortantem pueros in camino ignis, alleluia. *Ant.* Tres ex uno ore canebant regi magno: gloria in excelſis Deo, allel. *Ant.* Tres ex uno ore clamabant in camino ignis, & pſallebant: Benedictus Deus. *Ant.* Laudemus viros glorioſos, qui vicerunt regna mundi; alleluja. *Ant.* Tres video viros ambulantes per medium ignis, & aſpectus quarti ſimilitudo eſt Filii Dei, alleluia. *Ant.* Hymnum dicamus

* De his Antiphonis & Reſponſoriis conſ. Amalar. lib. de Ord. Antiphonarii cap. 70. & ſeq.

mus, alleluia, Domino Deo noſtro, alleluia. *Ant.* Benedictus es, Domine, qui intueris abyſſos, & ſedes ſuper Cherubim, allel. *Ant.* Benedictus Dominus Sidrac, Miſac, & Abdenago, qui eruit ſervos ſuos de camino igni ardentis, allel. *Ant.* Ambulabant in camino ignis pueri tres, & in medio eorum Filius Dei, & hymnum Deo dicebant, allel. *Ant.* Sidrac, Miſac, & Abdenago, quaſi ex uno ore hymnum canebant Regi magno, allel. *Ant.* In camino ignis pueri tres uno ore collaudabant Deum, allel. *Ant.* Ambulabant in camino ignis pueri tres, & inter illos Deus erat Rex; & dicebant: Deum Regem habemus. *Ant.* Non ceſſabant miniſtri regis ſuccendentes flammam, ut ſanctos Dei pueros comburerent. De cælo venit tamquam ſpiritus roris flantis; refrigerium præſtabat Sanctis. *Ant.* Tres pueri in camino Trinitatem figurantes, & ignis minas conculcantes, hæc laudantes cantabant: Benedictus es Patrum noſtrorum, alleluia. *Ant.* Tres pueri juſſu regis in caminum miſſi ſunt; non timentes flammam ignis, dicebant: Benedictus Deus. *Ant.* Anania, Azaria, Miſael, Dominum benedicite in æternum. *Ant.* Sidrac, Miſac, Abdenago magni ſervi Dei excelſi. *Ant.* Hymnum dicite, & ſuperexaltate eum in ſecula, & benedicite. *Ant.* Laudate, & ſuperexaltate Dominum in ſecula, & benedicite. *Ant.* Benedictus es in firmamento cæli, & laudabilis & glorioſus & ſuperexaltatus in omnia ſecula. *Ant.* In camino ignis ardentis pueri tres, & in medio eorum Deus erat Rex. Una voce dicebant: benedictus es, Deus. *Ant.* Eſt Deus in cælis * cujus nos ſervimus. Potens eſt eripere nos de camino ignis, & de manibus tuis, o Rex, liberare nos.

* *cui.*

Deſunt quinque lineæ in mſ.

a *Reſponſoria de Libro Regum.*

Reſp. Deus omnium exauditor eſt, ipſe miſit Angelum ſuum, & tulit me de ovibus patris mei, & unxit me unctione miſericordiæ ſuæ. *Verſ.* Dominus qui eripuit me de ore leonis, & de manu beſtiæ liberavit me. Et unxit. *Reſp.* Dominus qui eripuit me de ore leonis, & de manu beſtiæ liberavit me; ipſe me eripiet de manibus inimicorum meorum. *Verſ.* Miſit Deus miſericordiam ſuam & veritatem ſuam, animam meam eripuit de medio catulorum leonum. Ipſe. *Reſp.* Prævaluit David in Philiſtæo, in funda & lapide, in nomine Domini agminum Dei Iſrael. *Verſ.* Ut ſciat omnis terra, quia eſt Deus in Iſrael, quia non in gladio, nec in haſta ſalvat Dominus. Agminum. *Reſp.* Ego te tuli de domo patris tui, dicit Dominus, & poſui te * facere gregem populi mei, & fui tecum in omnibus ubicumque ambulaſti, firmans regnum tuum in æternum. *Verſ.* Qui regis Iſrael, intende, qui deducis velut ovem Joſeph. Et fui tecum. *Reſp.* Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniat ſuper vos, ubi ceciderunt fortes Iſrael. *Verſ.* Omnes montes, qui in circuitu ejus ſunt, viſitet Dominus, a Gelboe tranſeat: ubi ceciderunt. *Reſp.* Peccavi ſuper numerum are-

* *paſcere.*

A næ maris, & multiplicata ſunt peccata mea; & non ſum dignus videre altitudinem cæli, præ multitudine iniquitatis meæ: quoniam irritavi iram tuam, & malum coram te feci. *Verſ.* Quoniam iniquitatem meam ego agnoſco, & delictum meum coram me eſt ſemper: tibi ſoli peccavi. *Reſp.* Recordare, Domine, Teſtamenti tui, & dic Angelo percutienti: ceſſet jam manus tua, ut non deſoletur terra, & ne perdas omnem animam vivam. *Verſ.* Quieſcat, Domine, ira tua a populo tuo, & a civitate ſancta tua. Ut non. *Reſp.* Exaudiſti, Domine, orationem ſervi tui, ut ædificarem templum nomini tuo. Benedic & ſanctifica domum iſtam in

B ſempiternum, Deus Iſrael. *Verſ.* Qui regis, *ut ſupra.* *Reſp.* Domine, ſi converſus fuerit populus tuus, & oraverit ad Sanctuarium tuum, tu exaudies in cælo, Domine; & libera eos manibus inimicorum eorum. *Verſ.* Si peccaverit in te populus tuus, & converſus egerit pœnitentiam; veniens que oraverit in loco iſto. Tu exaudies. *Reſp.* Audi, Domine, hymnum & orationem, quam ſervus tuus orat coram te hodie, ut ſint oculi tui aperti, & aures tuæ intentæ ſuper domum iſtam die ac nocte. *Verſ.* Qui regis, b *uſque* appare. *Reſp.* Præparate corda veſtra Domino, & ſervite illi:

C & liberabit vos de manibus inimicorum veſtrorum. *Verſ.* Auferte deos alienos de medio veſtri. Et liberabit. *Reſp.* Factum eſt dum tolleret Dominus Heliam per turbinem in cælum, Heliſeus clamabat dicens: Pater mi, Pater mi, currus Iſrael & auriga ejus. *Verſ.* Oro, Domine, ut fiat duplex ſpiritus tuus in me. Attile, ſi videris, quando tollar a te, erit quod petiſti. Heliſeus.

Antiph. in eodem.

Antiph. Loquere, Domine, quia audivit ſervus

D tuus. *Ant.* Cognoverunt omnes a Dan uſque Berſabee, quod fidelis Samuel Propheta eſſet Domini. *Ant.* Prævaluit David in Philiſtæo in funda & lapide, in nomine Domini. *Ant.* Nonne iſte eſt David, de quo canebant in choro dicentes: Saul percuſſit mille, & David decem millia in millibus ſuis. *Ant.* Iratus Saul dixit: mihi mille dederunt, & filio Iſai dederunt decem millia. *Ant.* Quis enim in omnibus * ſicud David fidelis inventus eſt in regno tuo, egrediens & regrediens, & pergens ad imperium regis. *Ant.* Dixitque univerſus populus ad Samuel: ora pro nobis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur univerſi pro

E peccatis noſtris. *Ant.* Dixitque David ad Dominum, cum vidiſſet Angelum cædentem populum: ego ſum qui peccavi, ego inique egi; iſti qui oves ſunt quid fecerunt? Avertatur, obſecro, Domine, ira tua a populo tuo, allel. *Ant.* Rex autem David cooperto capite incedens lugebat filium, dicens: Abſalon fili mi, fili mi Abſalon, quis mihi det ut ego moriar pro te fili mi Abſalon.

* *ſicut. In mſ. ſæpe uſurpatur ſi pro c, & vice verſa.*

c *Reſponſoria de Sapientia Salomonis.*

Reſp. Emitte, Domine, ſapientiam de ſede magnitudinis tuæ: ut mecum ſit, & mecum laboret:

F ut ſciam quid acceptum ſit coram te omni tempore. *Verſ.* Da mihi, Domine, ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam. Ut. *Reſp.* Domine Pater, & Deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu maligno.

Ex-

a Capiebantur a Dominica 2. poſt Pentecoſten, uſque ad menſem Aug. Vide Amalarium de Ord. Antiphonarii in Prolog.

b Hoc eſt, uſque ad *appare coram Ephraim*, &c. in eodem Pſal. *Qui regis*.

c Pro Dominicis menſis Aug ex eodem Amal. loco citato, excepta tamen priori Dominica.

Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi & * deſiderio maligno averte a me, Domine. Aufer a me concupiſcentiam, & animo irreverenti & infrunito ne tradas me, Domine. *Verſ.* Da mihi Domine, *ut ſupra*. Et animo. *Reſp.* Da mihi, Domine, ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam; & noli me reprobare a pueris tuis: quoniam ſervus tuus ſum ego, & filius ancillæ tuæ. *Verſ.* Domine Pater, & Deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu maligno. *Reſp.* Gyrum cæli circuivi ſola, & in fluctibus maris ambulavi. In omni gente & in omni populo primatum tenui, ſuperborum & ſublimium colla propria virtute calcavi. *Verſ.* Ego in altiſſimis inhabitavi, & thronus meus in columna nubis. Superborum. *Reſp.* Initium ſapientiæ timor Domini; intellectus bonus facientibus eam: laudatio ejus manet in ſeculum ſeculi. *Verſ.* Diſperſit, dedit pauperibus. Laudatio. *Reſp.* Verbum iniquum doloſum longe fac a me, Domine; divitias & paupertates ne dederis mihi, ſed tantum victui meo tribue neceſſaria. *Verſ.* Ne forte ſatiatus evomam illud, & perjurem nomen Dei mei. Sed. *Reſp.* Ne derelinquas me, Domine Pater, & dominator vitæ meæ, ut non corruam in conſpectu adverſariorum meorum, ne gaudeat de me inimicus meus. *Verſ.* Apprehende arma & ſcutum, *ut ſupra*. Ne gaudeat. *Reſp.* Magna enim ſunt judicia tua, Domine, & inenarrabilia verba tua: magnificaſti populum, & honoraſti. *Verſ.* Deduxiſti ſicut oves populum tuum, in manu Moiſi & Aaron. Magnificaſti. *Reſp.* Super ſalutem & omnem pulchritudinem dilexi ſapientiam, & propoſui pro luce habere illam. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. *Verſ.* Dixi ſapientiæ: ſoror mea es, & prudentiam vocavi, anima mea. Venerunt. *Reſp.* Quæ ſunt in corde hominum oculi tui vident, Domine, & in libro tuo omnia ſcribentur. Homo videt in facie, Deus autem in corde. *Verſ.* Imperfectum meum viderunt oculi tui. Et in. *Reſp.* Præbe, fili, cor tuum mihi; & oculi tui vias meas cuſtodiant, ut addatur gratia capiti tuo. *Verſ.* Attende, fili mi, ſapientiam meam, & ad eloquium meum inclina aurem tuam. Ut addatur. *Reſp.* In principio Deus antequam terram faceret, priuſquam abyſſos conſtitueret, priuſquam produceret fontes aquarum, antequam montes collocarentur, ante omnes colles generavit me Dominus. *Verſ.* Ego in altiſſimis habito. Ante omnes colles.

Antiph. in eodem.

Antiph. Salomon fili ſcito Deum Patris tui, & ſervi ei corde perfecto, & animo humiliato. *Ant.* Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit columnas ſeptem. Subdidit ſibi gentes, ſuperborum que & ſublimium colla propria virtute calcavit. *Ant.* Ego in altiſſimis inhabitavi, & thronus meus in columna nubis. *Ant.* Sapientia clamitat in plateis: ſi quis diligit ſapientiam, ad me declinet, & eam inveniet: & cum eam inveneris, beatus eſt ſi tenuerit illam. *Ant.* Dominus poſſedit me initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret a principio: necdum erant abyſſi, et ego parturiebar; quando præparabat cælos, aderam, cum eo componens omni tempore. *Ant.* Omnis ſapientia a Domino Deo eſt, et cum illo fuit ſemper, et eſt ante ævum.

a Reſponſoria de Beato Job.

Reſp. Si bona ſuſcipimus de manu Domini, mala autem quare non ſuſtineamus? Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt. Sit nomen Domini benedictum. *Verſ.* In omnibus his non peccavit Job labiis ſuis, neque ſtultum quid contra Deum locutus eſt. *Reſp.* Antequam comedam ſuſpiro, et tamquam inundantes aquæ ſic rugitus meus: quia timor quem timebam evenit mihi, et quod verebar accidit. Nonne diſſimulavi, nonne ſilui, et jam quievi, et venit ſuper me miſericordia tua, Domine. *Verſ.* Nolo multa fortitudine contendat mecum; nec magnitudinis ſuæ mole me premat: æquitatem proponat contra me. *Reſp.* Utinam appenderentur peccata mea quibus iram merui, & calamitas quam patior, in ſtatera. *Verſ.* Quaſi arena maris hæc gravior appareret; unde & verba mea dolore ſunt plena. Et calamitas. *Reſp.* Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis? ad increpandum verba componitis, & ſubvertere nitimini amicum veſtrum. Verumtamen quæ cogitaſtis explete. *Verſ.* Militia eſt vita hominis ſuper terram, & ſicut dies mercenarii dies ejus. Verumtamen. *Reſp.* Induta eſt caro mea putredine, & ſordibus pulveris cutis mea aruit & contracta eſt. Memento mei, Domine, quia ventus eſt vita mea. *Verſ.* Dies mei ſicut umbra declinaverunt, & ego ſicut fenum arui. Memento. *Reſp.* Memento mei, Deus, quia ventus eſt vita mea; nec aſpiciat me viſus hominis. *Verſ.* De profundis clamavi ad te, Domine, Domine, exaudi vocem meam. Nec aſpiciat. *Reſp.* Paucitas dierum meorum finitur brevi. Dimitte me, Domine; ſine, plangam paululum dolorem meum, antequam vadam ad terram tenebroſam & opertam mortis caligine. *Verſ.* Ecce in pulvere ſedeo, & in pulvere dormio; & ſi mane me quæſieris, non ſubſiſtam. Antequam. *Reſp.* Ne abſcondas me, Domine, a facie tua. Manum tuam longe fac a me, & formido tua non me terreat. *Verſ.* Voca me, & reſpondebo tibi; aut certe loquar, & tu reſponde mihi. Manum. *Reſp.* Quis mihi tribuat ut in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus, Domine; niſi tu qui ſolus es Deus; ut conſtituas tempus in quo recorderis mei. *Verſ.* Numquid ſicut dies hominis dies tui, ut quæras iniquitatem meam, cum ſit nemo qui de manu tua poſſit eruere. Niſi. *Reſp.* Numquid Dominus ſupplantat judicium; aut omnipotens ſubvertit quod juſtum eſt? Libera me, Domine, & pone me juxta te, & cujuſvis manus pugnet contra me. *Verſ.* Apprehende arma & ſcutum, & exurge in adjutorium mihi. Libera. *Reſp.* Nocte os meum perforatur doloribus, & qui me comedunt non dormiunt. A multitudine eorum conſumitur veſtimentum. Comparatus ſum luto, & aſſimilatus ſum favillæ & cineri. *Verſ.* O cuſtos hominum! quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi gravis? Parce mihi, Domine, nihil enim ſunt dies mei. Comparatus. *Reſp.* Scio, Domine, quia morti me traditurus es, ubi conſtituta eſt omnis domus viventium: ſpero in te, Domine, quia non ad conſumtionem meam emittis manum tuam, & ſi in profundo inferni demerſus

* Videorum.

a Pro Dominica 4. & 5. Septembris, ex laudato [illegible]

ſus fuero, inde me liberabis. *Verſ.* Si aſcendero in cælum, tu illic es, ſi deſcendero in infernum. Inde me.

Antiph. in eodem.

Antiph. Cum audiſſet Job nuntiorum verba, ſuſtinuit patienter & ait: Si bona ſuſcepimus de manu Domini, mala autem quare non ſuſtineamus? In omnibus his non peccavit Job labiis ſuis, neque aliqnid ſtultum contra Deum locutus eſt. *Ant.* In omnibus his non peccavit Job labiis ſuis, neque ſtultum quid contra Deum locutus eſt. *Ant.* Quantas habeo iniquitates & peccata, oſtende mihi. Cur faciem tuam abſcondis, & arbitraris me inimicum tibi?

Deſunt lineæ in mſ.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

a Reſponſoria de Tobia.

Reſp. Peto, Domine, ut de vinculo improperii hujus abſolvas me, aut certe deſuper terram eripias me. Ne reminiſcaris delicta mea, vel parentum meorum: neque vindictam ſumas de peccatis meis, quia eruis ſuſtinentes te, Domine. *Verſ.* Qui regis Iſrael intende, qui deducis velut ovem Joſeph. Ne reminiſcaris. *Reſp.* Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo ut vias tuas dirigat: & omni tempore conſilia tua in ipſo permaneant. *Verſ.* Memor eſto, fili, quoniam pauperem vitam gerimus. Habebis multa bona ſi timueris Deum. Et omni. *Reſp.* Memor eſto, fili, quoniam pauperem vitam gerimus. Habebis multa bona ſi timueris Deum. *Verſ.* Fiducia magna eſt coram ſummo Deo eleemoſyna omnibus qui faciunt eam. Habebis. *Reſp.* Sufficiebat nobis paupertas noſtra, ut divitiæ computarentur. Numquam fuiſſet pecunia illa pro qua emiſiſti filium noſtrum baculum ſenectutis noſtræ. *Verſ.* Heu me, fili mi: ut quid te miſimus peregrinari lumen oculorum noſtrorum. Baculum. *Reſp.* Benedicite Deum cæli, & coram omnibus viventibus confitebimur ei: quia fecit nobiſcum miſericordiam ſuam. *Verſ.* Tempus eſt ut revertar ad eum qui me miſit: vos autem benedicite Deum, & enarrate omnia mirabilia ejus. *Verſ.* Benedicite Deum cæli, & coram omnibus viventibus confitemini ei. Et enarrate.

Antiph. in eodem.

Antiph. Ne reminiſcaris, Domine, delicta mea, vel parentum meorum, neque vindictam ſumas de peccatis meis. *Ant.* Memor eſto, fili, quoniam pauperem vitam gerimus. Habebis multa bona ſi timueris Deum. *Ant.* Omni tempore benedic Deum.

b Reſponſoria de Judith.

Reſp. Adonai, Domine Deus magne & mirabilis, qui dediſti ſalutem in manu feminæ, exaudi preces ſervorum tuorum. *Verſ.* Qui regis, *ut ſupra*. *Reſp.* Tribulationes civitatum audivimus, quas paſſæ ſunt, & defecimus. Timor & hebetudo mentis cecidit ſuper nos, & ſuper liberos noſtros. Ipſi montes nolunt recipere fugam noſtram. Domine miſerere. *Verſ.* Qui regis, *ut ſupra*. *Verſ.* Peccavimus cum patribus noſtris, injuſte egimus, iniquitatem fecimus. Domine, miſerere. *Reſp.* Benedixit te Dominus in virtute ſua, qui per te ad nihilum redegit inimicos noſtros, ut non deficiat laus tua de ore hominum. *Verſ.* Benedicta es tu a Domino Deo excelſo, præ omnibus mulieribus. Ut non deficiat. *Reſp.* Nos alium Deum neſcimus præter Dominum in quo ſperamus, qui non deſpicit nos, nec amovet ſalutem a genere noſtro. *Verſ.* Quoniam omnes Dii gentium, dæmonia: Dominus autem cælos fecit. Qui non. *Reſp.* Dominator Domine cælorum & terræ, Creator aquarum, Rex univerſæ creaturæ tuæ, exaudi orationem ſervorum tuorum. *Verſ.* Qui regis. *Verſ.* Tu, Domine, cui humilium ſemper & manſuetorum placuit deprecatio. Exaudi. *Reſp.* Domine Deus qui conteris bella ab initio, eleva brachium tuum ſuper gentes, quæ cogitant ſervis tuis mala: & dextera tua glorificetur in nobis. *Verſ.* Qui regis. *Verſ.* Allide virtutem eorum in virtute tua, cadat virtus eorum in iracundia tua. Et dextera. *Reſp.* Vos qui in turribus eſtis, aperite portas. Dominus omnipotens fecit virtutem, & victoriam dedit de inimicis noſtris. *Verſ.* Laudate Dominum Deum noſtrum, qui non deſeruit ſperantes in ſe: & in me adimplevit miſericordiam ſuam, quam promiſit domui Iſrael. *Verſ.* Laudate Dominum, omnes gentes, & collaudate eum omnes populi.

Antiph. in eodem.

Antiph. Adonai Domine Deus magne & mirabilis, qui dediſti ſalutem in manus feminæ, exaudi preces ſervorum tuorum.

Reſponſoria de Heſter.

Reſp. Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta ſunt poſita, & non eſt qui poſſit reſiſtere voluntati tuæ. Libera nos propter nomen ruum *Verſ.* Qui regis. *Verſ.* Exaudi orationem noſtram, & converte luctum noſtrum in gaudium. Propter. *Reſp.* Conforta me, Rex Sanctorum, principatum tenens, & da ſermonem rectum in ore meo. *Verſ.* Da nobis, Domine, locum pœnitentiæ, & ne claudas ora canentium te, Domine. Et da. *Reſp.* Miſerere, Domine, populo tuo: quia volunt nos inimici noſtri perdere, & hereditatem tuam delere, ne deſpicias partem tuam, quam redemiſti ex Ægypto. Sed converte luctum noſtrum in gaudium, ut viventes laudemus te, Domine. *Verſ.* Qui regis. *Verſ.* Exaudi deprecationem noſtram, & propitius eſto forti & funiculo hereditatis tuæ. Sed converte. *Reſp.* Da nobis, Domine, locum pœnitentiæ, & ne claudas ora canentium te, Domine. *Verſ.* Ne tradas, Domine, ſceptrum tuum his qui non ſunt: ne redeant ad ruinam noſtram. Et ne claudas. *Reſp.* Recordare mei, Domine, *ut ſupra*. *Verſ.* Qui regis. *Reſp.* Spem in alium numquam habui præter te, Deus Iſrael, qui iraſceris, & propitius eris; & omnia peccata hominum in tribulatione dimittis. *Verſ.* Qui regis. *Verſ.* Domine Deus cæli & terræ, reſpice ad humilitatem noſtram.

Antiph. in eodem.

Antiph. Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta ſunt poſita, & non eſt qui poſſit tuæ reſiſtere voluutati.

Reſponſoria de Eſdra.

Reſp. Memento mei, Deus, in bono, & ne deleas

a Aſſignantur Dominicæ ultimæ Septembris apud Amal. loco jam laudato.

b Ibidem Reſponſoria ex Judith & Eſther notantur pro duabus prioribus Dominicis Octobris.

leas miſerationeſ meas, quas feci in domo Dei mei, & in ceremoniis ejus. *Verſ.* Memento verbi tui ſervo tuo, Domine, in quo mihi ſpem dediſti. In. *Verſ.* Recordare mei, Domine Deus meus. Et ne deleas.

Antiph. in eodem.

Antiph. Memento, Domine, & oſtende nobis in tempore tribulationis.

[a] *Reſponſoria de Libro Machabæorum.*

Reſp. Adaperiat Dominus cor veſtrum in lege ſua, & in præceptis ſuis; & faciat pacem in diebus noſtris. Concedat vobis ſalutem, & redimat vos a malis. *Verſ.* Exaudiat Dominus orationes veſtras, & reconcilietur vobis. Concedat. *Reſp.* Tua eſt potentia, tuum regnum, Domine. Tu es ſuper omnes gentes. Da pacem, Domine, in diebus noſtris. *Verſ.* Qui regis. Tu es. *Verſ.* Creator omnium Deus, terribilis & fortis, juſtus & miſericors. Da pacem. *Reſp.* Refulſit ſol in clypeis aureis, & reſplenduerunt montes ab eis, & fortitudo gentium diſſipata eſt. *Verſ.* Dirumpam vincula populi mei, dicit Dominus, & diſperdam omnia mala quæ induxi ſuper eum. Et fortitudo. *Reſp.* Impetum inimicorum ne timueritis. Memores eſtote, quomodo ſalvi facti ſunt patres noſtri. Et nunc clamemus in cælum, & miſerebitur noſtri Deus noſter. *Verſ.* Mementote mirabilium ejus quæ fecit Pharaoni & exercitui ejus * projecit in mari. Et nunc. *Reſp.* Ornaverunt faciem templi coronis aureis, & dedicaverunt altare Domino; & facta eſt lætitia magna in populo. *Verſ.* In hymnis & confeſſionibus benedicebant Deum. Et facta eſt. *Reſp.* In hymnis & confeſſionibus benedicebant Dominum, quia magna fecit in Iſrael, & victoriam dedit illis Dominus omnipotens. *Verſ.* Ornaverunt faciem templi coronis aureis, & dedicaverunt altare Domino. Qui magna. *Reſp.* Congregati ſunt inimici noſtri, & gloriantur in virtute ſua. Contere fortitudinem illorum, Domine, & diſperge illos, ut cognoſcant quia non eſt alius qui pugnat pro nobis, niſi tu Deus noſter. *Verſ.* Diſperde illos in virtute tua, & deſtrue eos, protector noſter, Domine. Ut cognoſcant. *Reſp.* Dixit Judas fratribus ſuis: elige tibi viros, & vade, libera fratres tuos in Galilæam. Ego autem & Jonathas frater meus ibimus in Galaaditim. Sicut fuerit voluntas in cælo, ſic fiat. *Verſ.* Et nunc clamemus in cælum, & miſerebitur noſtri. Sicut fuerit. *Reſp.* Hic eſt fratrum amator, et populi Iſrael; hic eſt qui multum orat pro populo, et univerſa ſancta civitate Jeruſalem. *Verſ.* Ecce, quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Et univerſa. *Reſp.* Exaudiat Dominus orationes veſtras, et reconcilietur vobis; nec vos deſerat in tempore malo Dominus Deus veſter. *Verſ.* Adaperiat Dominus cor veſtrum in lege ſua, et in præceptis ſuis; et faciat pacem Dominus. *Reſp.* Congregatæ ſunt gentes in multitudine, ut dimicent contra nos, et ignoramus quid agere debeamus. Domine Deus, ad te ſunt oculi noſtri, ne pereamus. *Verſ.* Qui regis. *Verſ.* Tu ſcis quæ cogitant in nos, quomodo poterimus ſubſiſtere ante faciem illorum, niſi tu adjuves nos, Domine Deus. *Reſp.* Tu, Domine univerſorum, qui nullam habes indigentiam, voluiſti templum tuum fieri in nobis. Conſerva domum iſtam immaculatam in æternum, Domine. *Verſ.* Qui regis. Conſerva.

* quos.

Antiph. in eodem.

Antiph. Lugebat autem Judam Iſrael planctum magnum et dicebat, quomodo cecidit potens, qui ſalvum * populum Domini. *Ant.* Adaperiat Dominus cor veſtrum in lege ſua, et in præceptis ſuis, et faciat pacem. *Ant.* Tua eſt potentia, tuum regnum, Domine. Tu es ſuper omnes gentes. Da pacem, Domine, in diebus noſtris. *Ant.* Diſrumpam vincula populi mei, dicit Dominus, et diſperdam omnia mala quæ induxi ſuper eum.

* faciebat.

[b] *Reſponſoria de Prophetis * minoribus.*

* duo de majoribus.

Reſp. Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum et elevatum. Et plena erat omnis terra majeſtate ejus; et ea quæ ſub ipſo erant replebant templum. *Verſ.* Seraphim quoque ſtabant juxta illud, ſex alæ uni, et ſex alæ alteri. Et plena. *Reſp.* Aſpice, Domine, de ſede ſancta tua, et cogita de nobis. Inclina, Deus meus, aurem tuam et audi, aperi oculos tuos, et vide tribulationem noſtram. *Verſ.* Qui regis Iſrael, intende, qui deducis velut ovem Joſeph, qui ſedes ſuper Cherubim. Aperi. *Reſp.* Aſpice, Domine, quia facta eſt deſolata civitas plena divitiis. Sedet in triſtitia domina gentium, Non eſt qui conſoletur eam niſi tu Deus. *Verſ.* Qui dicunt, exinanite, exinanite, quoadusque fundamentum in ea, filia Babylonis miſera. *Reſp.* Super muros tuos, Jeruſalem conſtitui cuſtodes, tota die & nocte non tacebunt laudare nomen Domini. *Verſ.* Qui reminiſcimini Domini ne taceatis, & ne detis ſilentium ei. Tota die. *Reſp.* Muro tuo inexpugnabili circumcinge nos, Domine, & armis tuæ potentiæ protege nos ſemper. Libera, Domine Deus Iſrael, clamantes ad te. *Verſ.* Qui regis. *Verſ.* Erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo. Et armis. *Reſp.* Suſtinuimus pacem & non venit. Quæſivimus bona & ecce turbatio. Cognovimus, Domine, peccata noſtra; non in perpetuum obliviſcaris nos. *Verſ.* Peccavimus cum patribus noſtris, injuſte egimus, iniquitatem fecimus. Non in perpetuum. *Reſp.* Oravi Deum meum ego Daniel, dicens: exaudi, Domine, preces ſervi tui; illumina faciem tuam ſuper ſanctuarium tuum, & propitius intende populum iſtum, ſuper quem invocatum eſt nomen tuum, Deus. *Verſ.* Qui regis. *Reſp.* Miſit Dominus Angelum ſuum, & concluſit ora leonum; & non contaminaverunt: quia coram eo juſtitia inventa eſt in me. *Verſ.* Miſit Deus miſericordiam ſuam. *ut ſupra*. *Reſp.* Anguſtiæ mihi undique, & quid eligam ignoro. Melius eſt mihi incidere in manus hominum, quam derelinquere legem Dei mei. *Verſ.* Si enim hoc egero mors mihi eſt, ſi autem non egero non effugiam manus veſtras. *Reſp.* Laudabilis populus, quem Dominus exercituum benedixit dicens: opus manuum mearum tu es, hereditas mea, Iſrael. *Verſ.* Qui regis. Opus. *Verſ.* Beata gens cujus Dominus Deus ejus, populus electus in hereditate. Opus. *Reſp.* Redemit Dominus populum ſuum; & venient, & exultabunt in monte Sion, & gaudebunt de donis Domini, ſuper frumentum, vinum, & oleum; & ultra non eſurient. *Verſ.* A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati ſunt. Et ultra. *Reſp.* A facie furoris tui, Deus, conturbata eſt omnis terra: ſed tu, Domine, miſerere. Et ne facias conſummationem. *Verſ.* Qui regis. *Verſ.* Converte nos, Deus ſalutaris noſter, & averte iram tuam a nobis. Et ne.

Ant.

a Pro duabus ultimis Dominicis Octobris, ex eodem Amalario.

b Pro Dominicis Novembris, teſte Amalario, ibid.

Deſunt tres lineæ in mſ.

Antiph. in eodem.

Antiph. Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum; & plena erat omnis terra majeſtate ejus. Et ea quæ ſub ipſo erant, replebant templum. *Ant.* Aſpice, Domine, de ſede ſancta tua, & cogita de nobis. Inclina, Deus meus, aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos & vide tribulationem noſtram. *Ant.* Muro tuo inexpugnabili circumcinge nos, Domine, & armis tuæ potentiæ protege nos ſemper. Libera, Domine Deus Iſraël, clamantes ad te. *Ant.* Qui cælorum contines thronos, & abyſſos intueris, Domine Rex Regum; montes ponderas, terram palmo concludis. Exaudi nos, Domine, in gemitibus noſtris.

Antiphon. quotidianis diebus.

Ad Invitatorium.

Feria ſecunda.

Antiph. Venite, exultemus Domino.

Feria tertia.

Antiph. Jubilemus Deo Salutari noſtro.

Feria quarta.

Antiph. In manu tua, Domine, omnes fines terræ.

Feria quinta.

Antiph. Adoremus Dominum, quoniam ipſe fecit nos.

Feria ſexta.

Antiph. Dominum qui fecit nos, venite, adoremus.

Feria ſeptima.

Antiph. Dominum Deum noſtrum, venite adoremus.

Deſunt duæ Notæ in mſ.

Antiph. ad Invitatorium de cunctis feſtivitatibus Sanctorum, & diebus Dominicis.

Antiph. Regem venturum Dominum, venite adoremus. *Ant.* Chriſtus natus eſt nobis, venite adoremus. *Ant.* Regem magnum Dominum, venite adoremus. *Ant.* Præoccupemus * Domini, & in Pſalmis. *Ant.* In manu tua, Domine, omnes fines terræ. *Ant.* Venite adoremus, & procidamus ante Deum. *Ant.* Dominum qui fecit nos, venite adoremus. *Ant.* Hodie ſi vocem Domini audieritis, nolite. *Ant.* Ipſi vero non cognoverunt vias meas. *Ant.* Ecce venit Rex, occurramus obviam Salvatori noſtro. *Ant.* Chriſtus apparuit nobis, venite adoremus. *Ant.* Præoccupemus faciem Domini, A venite adoremus eum. *Ant.* Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus ſuper omnes. *Ant.* Venite adoremus Dominum, qui in Sanctis glorioſus. *Ant.* Adoremus Deum, quia ipſe fecit nos. *Ant.* Populus Domini & oves paſcuæ ejus, venite adoremus. *Ant.* Non ſit vobis vanum mane ſurgere ante lucem.

* *faciem.*

In ſanctiſſima nocte Paſchæ ad Invitatorium.

Antiph. Alleluia, * depræoccupemus, allel. *Ant.* Surrexit Dominus vere, allel. *Ant.* Chriſtum aſcendentem in cælum. *Ant.* Alleluia, Spiritus Domini B replevit orbem terrarum. *Ant.* Regem Apoſtolorum Dominum, venite, adoremus. *Ant.* Regem martyrum Dominum, venite, adoremus. *Ant.* Regem Confeſſorum Dominum, venite, adoremus. *Ant.* Regem Virginum Dominum, venite, adoremus. *Ant.* Regem Archangelorum Dominum, venite, adoremus. *Ant.* Regem præcurſoris Dominum, venite, adoremus. *Ant.* Mirabilem Dominum in Sanctis ſuis, venite, adoremus.

* *Deum.*

Antiph. in Evangelio de [a] *Prophetia Zachariæ.*

Antiph. Benedictus Deus Iſraël. *Ant.* Benedi- C ctus Dominus, quia viſitavit nos, & ab inimicis noſtris liberavit nos. *Ant.* Benedictus Dominus, quia viſitavit plebem ſuam; & benedictus Deus meus, qui liberavit eam de tenebris, & umbra mortis, allel. *Ant.* Benedictus Dominus Deus Iſraël; & benedictum nomen Domini Jeſu de die in diem. Benedictus Deus. *Ant.* Viſitavit & fecit redemptionem Dominus plebis ſuæ. *Ant.* Viſita, & libera plebem tuam, Domine. *Ant.* Viſita, Domine, plebem tuam: & libera eam a tenebris, & umbra mortis, ſicut locutus es. *Ant.* Viſitavit nos Dominus, & illuminavit nos, & liberavit nos ab inimicis noſtris. *Ant.* Erexit Dominus nobis cornu ſalutis, in domo David pueri ſui. *Ant.* Erexit nobis D Dominus cornu, allel. in domo David pueri ſui; allel. Sicut locutus eſt, allel. allel. *Ant.* In domo David pueri ſui fecit redemptionem Dominus plebis ſuæ. *Ant.* Sicut locutus es per os Sanctorum, Domine, recordare Teſtamenti tui. *Ant.* Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui nos oderunt, libera nos, Domine. *Ant.* Liberati ab inimicis noſtris, ſerviamus Domino in ſanctitate. *Ant.* Liberavit nos Dominus ab inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. *Ant.* De manu omnium qui nos oderunt, libera nos, Domine. *Ant.* Ad faciendam nobis, Domine, miſericordiam, liberati ſerviamus Domino. *Ant.* Liberati ſerviamus Domino in ſanctitate. *Ant.* Memorare, Domine, E Teſtamenti ſancti tui; & fac nobiſcum redemptionem. *Ant.* Jusjurandum, quod juravit Dominus, daturum ſe nobis. *Ant.* Sine timore & de manibus inimicorum noſtrorum liberati. *Ant.* In ſanctitate ſerviamus Domino; & liberabit nos ab inimicis noſtris. *Ant.* Ad dandam ſcientiam plebi tuæ, Domine, in remiſſionem peccatorum eorum. *Ant.* Da ſcientiam plebi tuæ, Domine, in remiſſionem peccatorum eorum. *Ant.* Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, viſitavit nos Oriens ex alto. *Ant.* Viſitavit nos Oriens ex alto, benedictus Dominus. *Ant.* Oriens ex alto, redemit nos Deus Iſraël, alleluia. *Ant.* Illuminare, Domine, de his qui in tenebris ſedent: & dirige pedes noſtros in viam pacis, alleluia, alleluia. *Ant.* Illumina, Domine, ſeden-

 tes

a Non eſſe intelligendum Zachariam, qui inter minores Prophetas undecimus ponitur: ſed Zachariam Johannis Baptiſtæ patrem ſtgenti, palam fit.

tes in tenebris, & umbra mortis. *Ant.* Sedentes in tenebris, & umbra mortis, illumina Domine, Deus Iſrael. *Ant.* Viſitare & illuminare. *Ant.* Ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis, Deus Iſrael. *Ant.* Dirige pedes noſtros. *Ant.* Dirige pedes noſtros in viam pacis, ſicut locutus es. *Ant.* In viam pacis dirige nos, Domine.

Item Antiph. in Evang. cum all.

Antiph. Benedictus Dominus, qui viſitavit. *Ant.* Viſita, Domine, plebem tuam. *Ant.* Erexit nobis Dominus cornu. *Ant.* Memorare, Domine, allel. alleluia. *Ant.* Oriens ex alto redemit nos. *Ant.* Illuminare, Domine. *Ant.* Dirige, Domine, allel. *Ant.* Allel. Fecit Dominus redemtionem.

Antiph. de hymno ſanctæ Mariæ.

Magnificat anima mea Dominum, & ſanctum nomen ejus. *Ant.* Magnificet te ſemper anima mea, Deus meus. *Ant.* Magnificat anima mea Dominum, quia reſpexit Deus humilitatem meam. *Ant.* Magnificamus te, Domine, quia feciſti nobiſcum magnalia, ſicut locutus es. *Ant.* Magnificemus Chriſtum Regem Dominum, qui ſuperbos humiliat, & exaltat humiles. *Ant.* Exultavit ſpiritus meus, in Deo ſalutari meo. *Ant.* Exultat ſpiritus meus, in Domino Deo ſalutari meo. *Ant.* In Deo C ſalutari meo exultavit ſpiritus meus. *Ant.* Reſpexiſti humilitatem meam, Domine Deus meus. *Ant.* Reſpice humilitatem meam, Domine. *Ant.* Reſpexit Dominus humilitatem meam, & fecit in me magna, qui potens eſt. *Ant.* Quia reſpexit Deus humilitatem meam, beatam me dicent omnes generationes. *Ant.* Quia fecit mihi Dominus magna quia potens eſt, & ſanctum nomen ejus. *Ant.* Qui fecit in me magna, potens eſt; recordatus Dominus miſericordiæ ſuæ. *Ant.* Recordatus mei Deus, fecit in me magna quia potens eſt. *Ant.* Fecit in me Deus meus magna quia potens eſt, & ſanctum nomen ejus. *Ant.* Fac nobiſcum Domine magna, quia potens es, ſicut locutus es. *Ant.* Sanctum eſt D nomen tuum, Domine, a progenie in progenies. *Ant.* Miſericordia Dei & ſanctum nomen ejus, ſuper timentibus eum. *Ant.* Miſericordia Domini a progenie in progenies, timentibus eum. *Ant.* A progenie in progenies miſericordia tua, Domine. *Ant.* Super timentes Dominum miſericordia ejus. *Ant.* Fecit potentiam Dominus in brachio ſuo, & exaltavit humiles. *Ant.* Depoſuit potentes Sanctos perſequentes, & exaltavit humiles Chriſtum confitentes. *Ant.* Depoſuit Dominus potentes de ſede, & exaltavit humiles. *Ant.* Exalta, Domine, humiles, ſicut locutus es. *Ant.* Eſurientes, Domine, reple bonis, ſicut locutus es patribus noſtris. *Ant.* E Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus Dominus miſericordiæ ſuæ. *Ant.* Suſcepit Iſrael puerum ſuum, ſicut juravit Abraham & ſemini ejus. Exaltavit humiles uſque in ſeculum. *Ant.* Sicut locutus es ad patres noſtros, Domine, memorare miſericordiæ tuæ. *Ant.* Ad patres noſtros Dominus locutus eſt, a progenie in progenies. *Ant.* Abraham & ſemen ejus uſque in ſeculum magnificans Dominum.

Antiph. In omnem terram, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Clamaverunt juſti, allel. allel. A allel. allel. *Ant.* Conſtitues eos, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Dediſti hereditatem, allel. allel. allel. allel. *Ant.* Annuntiaverunt, allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Exaltabuntur cornua juſti, allel. allel. allel. *Ant.* Dominus Jeſus poſtquam locutus, allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Dives ille, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Sursum corda ſuſpendi, fili, allel. allel. allel. allel. *Ant.* Petrus & Johannes, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Ego pro te rogavi, Petre, allel. allel. allel. allel. allel. all. *Ant.* Et recordatæ ſunt, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Significavit Dominus Petro, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Ite, dicite Johanni, alleluia, B allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Simon Johannis, diligis me plus his, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Glorioſa genitrix, alleluia, alleluia, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Argentum & aurum, allel. allel. allel. *Ant.* Eſtote fortes in bello, allel. allel. allel. all. all. *Ant.* Juravit Dominus, all. allel. allel. *Ant.* Benedictus Dominus, quia viſitavit, allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* In velamento clamabant, allel. allel. allel. allel. allel. all. *Ant.* Unus ex duobus, allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Hymnum dicamus, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Dum venerit filius hominis, allel. allel. allel. allel. *Ant.* Inter natos mulierum, allel. allel. allel. allel. *Ant.* Potens in terra erit ſemen C ejus, allel. allel. allel. allel. *Ant.* Ante thorum hujus Virginis, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Media nocte clamor, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Secus decurſus aquarum, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Volo, Pater, allel. allel. allel. allel. *Ant.* Quem vidiſtis, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. all. *Ant.* Puer Jeſus, allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Germinavit radix Jeſſe, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Apertis theſauris ſuis, allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Non in ſolo pane vivit homo, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Poſuerunt ſuper caput ejus, allel. allel. allel. allel. *Ant.* Data eſt mihi omnis poteſtas, allel. allel. allel. D allel. *Ant.* Juſjurandum quod juravit, allel. allel. allel. allel. *Ant.* Nato Domino Angelorum, allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Poſt Paſſionem Domini, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Miſi digitos meos, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Venientes venient, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Tulit ergo lectum ſuum, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Ecce vir Iſraelita, allel. allel. allel. allel. *Ant.* O ſapientia, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Beatus vent. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Ecce veniet Deus & homo, allel. allel. allel. E allel. allel. allel. *Ant.* Neſciens Mater Virgo virum, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Dabit ei Dominus ſedem David, allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Paſtor bonus, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Illuminare, Domine, allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Memorare, Domine, allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Magnum hereditatis, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Et reſpicientes, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Iſti ſunt ſermones, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Modicum & non videbitis, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel. *Ant.* Qui ſequitur me, allel. allel. allel. allel. allel. allel. allel.

Inci-

Deeſt linea in mſ. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ A

Incipiunt Antiph. per Dominicas ab Octava Pentecoſten uſque ad Adventum Domini.

Dominica j.

Antiph. Homo quidam erat dives & induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus. Factum eſt autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in ſinu Abrahæ. *Ant.* Factum eſt autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in ſinu Abrahæ. *Ant.* Pater Abraham, *ut ſupra*. *Ant.* Dives ille. *Ant.* Fili, recordare. B

Deſunt duæ lineæ in mſ. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴
∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Dominica ij.

Antiph. Quidam homo fecit cœnam magnam, & vocavit multos; & miſit ſervum ſuum hora cœnæ dicere invitatis ut venirent, quia omnia parata ſunt, dicit Dominus. *Ant.* Exi cito in plateas, & vicos civitatis; & pauperes ac debiles, cæcos & claudos compelle intrare, ut impleatur domus mea, alleluia. *Ant.* Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum guſtabit cœnam meam.

Dominica iij.

Antiph. Quis ex vobis homo qui habet centum oves, & ſi perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deſerto, & vadit ad illam quæ perierat donec inveniet eam. *Ant.* Congratulamini mihi, quia invenio ovem meam quæ perierat, dicit Dominus. *Ant.* Quæ mulier habens drachmas decem, & ſi perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam & everrit domum, & quærit diligenter donec inveniat. *Ant.* Dico vobis, gaudium eſt Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente.

Dominica iv.

Antiph. Eſtote ergo miſericordes ſicut & Pater veſter miſericors eſt, dicit Dominus. *Ant.* Nolite judicare, ut non judicemini: in quo enim judicio judicaveritis, judicabimini, dicit Dominus. *Ant.* Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam & ſuperfluentem dabunt in ſinu veſtro.

Dominica v.

Antiph. Cum turbæ irruerent ut audirent Verbum Domini, & ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Geneſar. Piſcatores autem deſcenderant & laxabant retia in capturam. *Ant.* Aſcendens Jeſus in navem, & ſedens, docebat turbas, allel. *Ant.* Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. *Ant.* Cum audiſſet Simon Petrus, quia Dominus eſt, tunica ſuccinxit ſe, & miſit ſe in mare, & clamavit voce magna dicens: exi a me, quia homo peccator ſum, Domine. *Ant.* Dixit autem Dominus Simoni: noli timere, ex hoc enim homines eris capiens. *Ant.* Ambulabat Petrus ſuper undas maris: venit ventus validus, turbata eſt aqua; præ timore clamans: Domine, jube me venire ad te: ait illi Jeſus: veni modicæ fidei, quare dubitaſti?

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴
∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ *Deſunt duæ lineæ in mſ.*

Dominica vj.

Antiph. Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. *Ant.* Audiſtis quia dictum eſt antiquis: non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio. *Ant.* Si offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adverſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo. Et tunc veniens offeres munus tuum, alleluia.

Dominica vij.

Antiph. Miſereor ſuper turbam, quia jam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent; & ſi dimiſero eos jejunos, deficient in via, allel. *Ant.* Et accipiens Jeſus ſeptem panes, gratias agens fregit, & dabat diſcipulis ſuis ut apponerent; & appoſuerunt turbæ, allel. *Ant.* Erant autem qui manducaverunt quaſi quatuor millia; & dimiſit eos, alleluia, allel.

Dominica viij.

Antiph. Attendite a falſis Prophetis, qui veC niunt ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoſcetis eos. *Ant.* Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. *Ant.* Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in Regnum cælorum, allel. *Ant.* Si quis fecerit voluntatem Patris mei.

Dominica ix.

Antiph. Dixit Dominus villico: quid hoc audio de te, redde rationem villicationis tuæ, allel. *Ant.* Laudavit Dominus villicum iniquitatis, eo D quod prudenter feciſſet. *Ant.* Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

Dominica x.

Antiph. Videns Dominus civitatem Jeruſalem, flevit ſuper illam, dicens: quia ſi cognoviſſes & tu quæ ad pacem tibi ſunt, nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis. *Ant.* Scriptum eſt enim, quia domus mea domus orationis eſt cunctis gentibus, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et erat quotidie docens in templo. *Ant.* Domus mea domus orationis vocabitur, dicit Dominus. E

Dominica xj.

Antiph. Stans a longe Publicanus, nolebat oculos ad cælum levare, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. *Ant.* Deus, propitius eſto mihi peccatori. *Ant.* Deſcendit hic juſtificatus in domum ſuam ab illo, quia omnis qui ſe humiliat exaltabitur. *Ant.* Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Dominica xij.

Antiph. Dum tranſiret Dominus per medios fines Tyri, ſurdos fecit audire, & mutos loqui. *Ant.*

Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos A loqui. *Ant.* Quanto eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, & eo amplius admirabantur dicentes: ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

Dominica xiij.

Antiph. Beati oculi qui vident quæ vos videtis... *Cetera deſunt.* *Ant.* Magiſter bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam, allel. *Ant.* Homo quidam deſcendebat ab Jeruſalem in Jerico; & incidit in latrones, qui etiam deſpoliaverunt eum, & plagis impoſitis abierunt ſemivivo relicto. *Ant.* Accidit autem ut deſcenderet quidam Sacerdos eadem via, & viſo illo præterivit. *Ant.* Quis tibi vide- B tur proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones? & ait illi: qui fecit miſericordiam in illum. Vade, & tu fac ſimiliter, allel.

Dominica xiv.

Antiph. Dum tranſiſſet Jeſus quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt a longe, levaverunt vocem dicentes: Jeſu præceptor, miſerere noſtri. *Ant.* Decem viri leproſi ſteterunt a longe, levaverunt vocem, dicentes: Jeſu præceptor, miſerere noſtri. *Ant.* Unus autem ex illis ut vidit quia mundatus eſt, regreſſus eſt cum magna voce magnificans Deum, allel. *Ant.* Nonne decem mundati ſunt, & novem ubi ſunt: non C eſt inventus qui rediret & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena. Vade, quia fides tua te ſalvum fecit, alleluia.

Dominica xv.

Antiph. Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt neque metunt, ſed Pater veſter cæleſtis paſcit illa, allel. *Ant.* Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt. Non laborant neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut unum ex iſtis. *Ant.* Ideo dico vobis, ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini. *Ant.* Nolite ſolliciti eſſe dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus. Scit enim Pater veſter cæleſtis, D quid vobis neceſſe ſit, alleluia. *Ant.* Quærite ergo primum regnum Dei & juſtitiam ejus; & hæc omnia adjicientur vobis.

Dominica xvj.

Antiph. Acceſſit autem Jeſus, & tetigit loculum. Hi autem qui portabant, ſteterunt. Et ait: adoleſcens tibi dico, ſurge. Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, allel. *Ant.* Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum dicentes: quia Propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia Deus viſitavit plebem ſuam.

Dominica xvij.

Antiph. Cum intraſſet Jeſus in domum principis Phariſæorum Sabbato manducare panem, & ipſi obſervabant eum. *Ant.* Cum invitatus fueris ad nuptias, recumbe in noviſſimo loco, ut dicat tibi qui te invitavit: amice, aſcende ſuperius. Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus, allel. *Ant.* Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur; & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Dominica xviij.

Antiph. Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Jeſus: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, allel. *Ant.* Quid vobis videtur de Chriſto? cujus filius eſt? dicunt omnes: David. Reſpondens Jeſus dixit: quomodo David in Spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis? *Ant.* Omnes enim vos fratres eſtis: & Patrem nolite vocare vobis ſuper terram; unus eſt enim Pater veſter, qui in cælis eſt. Nec vocemini magiſtri, quia magiſter veſter unus eſt Chriſtus. *Ant.* Unus eſt enim magiſter veſter qui in cælis eſt Chriſtus Dominus. *Ant.* Qui major eſt veſtrum erit miniſter veſter, quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, dicit Dominus.

Dominica xix.

Antiph. Dixit Dominus paralytico: confide, fili, remittuntur tibi peccata tua, allel. *Ant.* Dixit Dominus Jeſus: quid eſt facilius dicere, dimittuntur tibi peccata tua, an dicere; ſurge & ambula? *Ant.* Ut autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, allel. *Ant.* Dicit ei Jeſus: fili, remittuntur tibi peccata tua; ſurge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. *Ant.* Tulit ergo paralyticus lectum ſuum in quo jacebat, magnificans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo. *Ant.* Videntes autem turbæ timuerunt & glorificaverunt Deum, qui dedit poteſtatem talem hominibus.

Dominica xx.

Antiph. Dixit autem Dominus ad cultorem vineæ: ecce tres anni ſunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea & non invenio. *Ant.* Dicite invitatis: ecce prandium paravi, venite ad nuptias, allel. *Ant.* Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui invitati ſunt, non fuerunt digni. *Ant.* Ite ergo ad exitus viarum, & quoſcumque inveneritis, vocate ad nuptias, allel. *Ant.* Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? at ille obmutuit. Rex autem dixit: ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium, allel. *Ant.* Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi, dicit Dominus.

Dominica xxj.

Antiph. Erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audiſſet, quia Jeſus veniret in Galilæa, rogabat eum ut ſanaret filium ejus. Domine, deſcende, ut ſanes filium meum priuſquam moriatur. Et dixit ei Jeſus: vade, filius tuus vivit, allel. *Ant.* Cognovit autem Pater, quia illa hora erat in qua dixit Jeſus: filius tuus vivit. Et credidit ipſe & domus ejus tota.

Dominica xxij.

E *Antiph.* Dixit autem Dominus ſervo: redde quod debes. Procidens autem ſervus ille, orabat eum dicens: patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. *Ant.* Serve nequam, omne debitum dimiſi tibi, nonne ergo oportuit, & te miſereri conſervi tui, ſicut & ego tui miſertus ſum? *Ant.* Miſertus autem Dominus ſervo, dimiſit eum, & debitum dimiſit ei.

Dominica xxiij.

Antiph. Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, allel. *Ant.* Interrogatus a Phariſæis Dominus, ſi licet cenſum dari Cæſari, an non? quibus ille reſpondit: reddite ergo quæ ſunt

ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo, al- A
lel. *Ant.* Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo, allel.

Dominica xxiv.

Antiph. Domine, filia mea modo defuncta eſt; ſed veni, impone manum tuam ſuper eam, & vivet. *Ant.* Dicebat enim intra ſe: ſi tetigero fimbriam veſtimenti ejus tantum, ſalva ero. *Ant.* Si tetigero fimbriam veſtimenti ejus, ſalva eſſe potero ab infirmitate mea. *Ant.* At Jeſus converſus, videns eam, dixit: confide filia, fides tua te ſalvam fecit, alleluia.

Dominica xxv.

Antiph. Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? unde ergo zizania? Ait illis Jeſus: inimicus homo hoc fecit. *Ant.* Si vis imus & colligimus ea: & ait illis Jeſus: non, ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticum.

Dominica xxvj.

Antiph. Cum ſublevaſſet oculos Jeſus, & vidiſſet maximam multitudinem venientem ad ſe, dicit ad Philippum: unde ememus panes ut manducent hi? Ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. C
Ant. Cum vidiſſent turbæ ſignum quod fecerat Jeſus, dicebant: vere hic eſt Propheta, qui venturus eſt in mundum.

Deeſt linea in mſ. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Perfecti eſtote; pacem habete: & Deus dilectionis & pacis erit vobiſcum, alleluia. Confortamini in gratia Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro, alleluia. Exiſtimo enim quod non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Vigilate & orate, viriliter agite; & omnia veſtra in caritate fiant. Sit vobis cor unum in Deum, & anima una. Scitis quoniam cum gentes eſſetis, ad ſimulacra muta, prout ducebamini euntes. Ideo notum vobis facio, quod nemo in ſpiritu Dei loquens dicit anathema Jeſu. Et nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto, allel. Maneat in nobis ſpes, fides, caritas tria hæc; major autem his eſt caritas, allel. Pax Domini quæ præcellit omnem intellectum, cuſtodit corda veſtra & intelligentias veſtras in Chriſto Jeſu Domino noſtro. Conſepulti enim ſumus cum Chriſto per baptiſmum in morte: ut quomodo ipſe ſurrexit a mortuis, ita & nos in novitate vitæ ambulemus, allel. Deus caritas eſt, & qui manet in caritate in Deo manet, & Deus in eo. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei, alleluia. Stipendia enim peccati mors: gratia autem Dei vita æterna, alleluia.

Deeſt linea in mſ. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

In Natali Domini. [a] *Ad Tertiam.*

Reſp. Verbum caro factum eſt, allel. allel. *Verſ.* Et habitavit in nobis, allel. allel. *Verſ.* Ipſe invocabit.

Ad Sextam.

Reſp. Notum fecit Dominus, allel. allel. *Verſ.* Salutare ſuum, allel. allel.

Ad Nonam.

Reſp. Ipſe invocabit me, allel. allel. *Verſ.* Pater meus es tu, allel. allel. *Reſp.* Revelabitur gloria Domini, allel. allel. *Verſ.* Et videbit omnia caro ſalutare Dei noſtri, allel. allel. *Verſ.* Viderunt omnes fines terræ.

Ad Veſp.

B *Reſp.* Benedictus qui venit in nomine Domini, allel. allel. *Verſ.* Deus Dominus & illuxit nobis, allel. allel. *Verſ.* Verbum caro factum eſt.

Reſponſoria de Epiphania. Ad Tertiam.

Reſp. Adorate Dominum, allel. allel. *Verſ.* In aula ſancta ejus, allel. allel. *Verſ.* Omnis terra adoret te Deus.

Ad Sextam.

Reſp. Fluminis impetus lætificat, allel. allel. *Verſ.* Civitatem Dei, allel. allel. *Verſ.* Adorate Dominum.

Ad Nonam.

Reſp. Adorate Dominum, allel. allel. *Verſ.* Omnes Angeli ejus, alleluia, allel. *Verſ.* Omnes gentes quaſcumque fecit.

Ad Reſp.

Reſp. Omnis terra adoret te, Deus, & pſallat tibi, allel. allel. *Verſ.* Pſalmum dicat nomini tuo, allel. allel. *Verſ.* Omnes de Saba venient.

Reſponſoria de Aſcenſione Domini. Ad Tertiam.

Reſp. Aſcendit Deus in jubilatione, allel. al-
D lel. *Verſ.* Dominus in voce tubæ, allel. allel. *Verſ.* Aſcendens Chriſtus in altum.

Ad Sextam.

Reſp. Elevata eſt magnificentia tua, allel. allel. *Verſ.* Super cælos Deus, allel. allel. *Verſ.* Dominus in Templo ſancto ſuo.

Ad Nonam.

Reſp. Aſcendens Chriſtus in altum, allel. allel. *Verſ.* Captivam duxit captivitatem, allel. allel. *Verſ.* Aſcendit Deus in jubilatione.

Reſponſoria de Pentecoſte. Ad Tertiam.

E *Reſp.* Loquebantur variis linguis Apoſtoli, allel. allel. *Verſ.* Magnalia Dei, al. al. *Verſ.* Repleti ſunt.

Ad Sextam.

Reſp. Spiritus Domini replevit orbem terrarum, allel. allel. *Verſ.* Et hoc quod continet omnia. *Verſ.* Emitte Spiritum.

Ad Nonam.

Reſp. Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, allel. allel. *Verſ.* Et cœperunt loqui, allel. allel. *Verſ.* Spiritus ſanctus docebit vos.

Ad

a Hic nulla mentio Primæ aut Completorii, quamvis has horas eo tempore ad curſum ſeu officium eccleſiaſticum pertinuiſſe conſtet ex Amalario paſſim. Verum ad Primam & ad Completorium eadem ſemper recurrunt Reſponſoria, iidem Verſus; hoc autem loco aſſignantur diverſa pro diverſitate feſtivitatum, ad Tertiam, Sextam, &c.

Ad Veſp.

Reſp. Spiritus ſanḋus docebit vos, allel. allel. *Verſ.* Quæcumque dixero vobis, allel. allel. *Verſ.* Loquebantur variis linguis Apoſtoli. *Verſ.* Spiritus Domini. *Verſ.* Repleti ſunt omnes Spiritu ſanḋo. *Verſ.* Emitte Spiritum tuum. *Verſ.* Confirma hoc Deus. *Verſ.* Spiritus paraclitus.

Deeſt linea in mſ. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Reſp. quotidianis diebus poſt Oḋav. Pentecoſt. uſque ad Advent. Domini, & ab Oḋava Epiphaniæ uſque initium Quadrageſimæ.

Ad Tertiam.

Reſp. Sana animam meam, quia peccavi tibi. *Verſ.* Ego dixi, Domine, miſerere mei. Adjutor meus eſto.

Ad Sextam.

Reſp. Benedicam Dominum in omni tempore. *Verſ.* Semper laus ejus. *Verſ.* Dominus regit me.

Ad Nonam.

Reſp. Redime me, Domine, & miſerere mei. *Verſ.* Pes enim meus ſtetit in via reḋa, in Eccleſiis benedicam Dominum. Et miſerere. *Verſ.* C Ab occultis meis.

Ad Reſp.

Reſp. Adjutorium noſtrum in nomine Domini. *Verſ.* Qui fecit cælum & terram. In nomine Domini. *Verſ.* Qui fecit cælum & terram.

Deeſt linea in mſ. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Reſp. Uſque ad Veſperum, quam magnificata ſunt opera tua, Domine. *Verſ.* Omnia in ſapientia feciſti, repleta eſt terra. Opera. *Verſ.* D Veſpertina oratio. Aſcendat ad te, Domine.

Deſunt tres lineæ in mſ. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴
∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴
∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Die Dominico ad Tertiam.

Reſp. Inclina cor meum, Deus, in teſtimonia tua. *Verſ.* Averte oculos meos, ne videant vanitatem: in via tua vivifica me. In teſtimonia. *Verſ.* Ego dixi, Domine.

E

Ad Sextam.

Reſp. In æternum, Domine, permanet varbum tuum. *Verſ.* In cælo, & in ſeculum ſeculi veritas tua. Permanet. *Verſ.* Cantate Domino canticum novum. Cantate.

Ad Nonam.

Reſp. Clamavi in toto corde meo, exaudi me, Domine. *Verſ.* Juſtificationes tuas requiram. Exaudi me. *Verſ.* Jubilate Deo, omnis terra.

Ad Reſp.

Reſp. Magnus Dominus noſter, magnaque virtus F ejus: & ſapientiæ ejus non eſt numerus. *Verſ.* Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocans. Et ſapientiæ. *Verſ.* Suſcipiens manſuetos Dominus, humilians autem peccatores uſque ad terram. Et ſapientiæ. *Reſp.* Quam magnificata ſunt opera tua, Domine. *Verſ.* Omnia in ſa-

A pientia feciſti: repleta eſt terra. Opera. *Verſ.* dirigatur, Domine.

In Natali unius Martyris. Ad Tertiam.

Reſp. Juſtum deduxit Dominus per vias reḋas. *Verſ.* Et oſtendit illi regnum Dei. *Verſ.* Voce mea.

Ad Sextam.

Reſp. Gloria & honore coronaſti eum. *Verſ.* Et conſtituiſti eum ſuper opera manuum. *Verſ.* Juſtus ut palma.

B

Ad Nonam.

Reſp. Amavit eum Dominus, & ornavit eum. *Verſ.* Stolam gloriæ induit eum. Et ornavit. *Verſ.* Poſuiſti, Domine.

Ad Reſp.

Reſp. Poſuiſti, Domine, ſuper caput ejus. *Verſ.* Coronam de lapide pretioſo. Super. *Verſ.* Amavit eum Dominus.

In Natali Apoſtolorum. Ad Tertiam.

Reſp. In omnem terram exivit ſonus eorum. *Verſ.* Et in fines orbis terræ verba eorum. *Verſ.* C Dediſti hereditatem.

Ad Sextam.

Reſp. Conſtitues eos principes ſuper omnem terram. *Verſ* Memores erunt nominis tui, Domine. *Verſ.* In omnem terram.

Ad Nonam.

Reſp. Nimis honorati ſunt amici tui, Deus. *Verſ.* Nimis conſortatus eſt principatus eorum. *Verſ.* Annuntiaverunt opera Dei.

In Natali Virginum. Ad Tertiam.

D *Reſp.* Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. *Verſ.* Propterea benedixit te Deus in æternum. *Verſ.* Specie tua.

Ad Sextam.

Reſp. Specie tua & pulchritudine tua. *Verſ.* Intende, proſpere procede, & regna. *Verſ.* Adjuvabit.

Ad Nonam.

Reſp. Adjuvabit eam Deus vultu ſuo. *Verſ.* Deus in medio ejus non commovebitur. *Verſ.* Diffuſa.

E *In Natali Confeſſorum. Ad Tertiam.*

Reſp. Sanḋi tui lætentur propter David ſervum tuum. *Verſ.* Sacerdotes tui. induantur juſtitiam, & Sanḋi tui exultent. *Verſ.* Juſti autem.

Ad Sextam.

Reſp. Sanḋi tui, Domine, benedicent te. *Verſ.* Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. Benedicent. *Verſ.* Gloria & honore.

Ad Nonam.

Reſp. Sanḋi tui, Domine, ſicut palma flore- F bunt. *Verſ.* Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri. *Verſ.* Juſtus Dominus.

De pluribus Martyribus. Ad Tertiam.

Reſp. Lætamini in Domino, & exultate juſti. *Verſ.* Et gloriamini omnes reḋi corde. *Verſ.* Juſtorum animæ.

Ad

Ad Sextam.

Reſp. Exultent juſti in conſpectu Dei. *Verſ.* Delectentur in lætitia. *Verſ.* Lætamini in Domino.

Ad Nonam.

Reſp. Juſti autem in perpetuum vivent. *Verſ.* Et apud Dominum eſt merces eorum. *Verſ.* Exultent juſti.

Deeſt linea in mſ. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Verſ. Juſtorum animæ. *Verſ.* Juſti autem. *Verſ.* Ecce Sacerdos magnus. *Verſ.* Juſtum deduxit Dominus. *Verſ.* Adoremus Dominum. *Verſ.* Domus mea. *Verſ.* Omnis terra adoret te, Deus. *Verſ.* In conſpectu Angelorum.

In Natali Virginum. Ad Tertiam.

Reſp. Specie tua & pulchritudine tua. *Verſ.* Intende, proſpere procede, & regna. *Verſ.* Elegit eam Dominus.

Ad Sextam.

Reſp. Adjuvabit eam Deus vultu ſuo. *Verſ.* Deus in medio ejus non commovebitur. *Verſ.* Specie tua.

Ad Nonam.

Reſp. Elegit eam Dominus, & prælegit eam. *Verſ.* In tabernaculo ſuo habitare fecit eam. *Verſ.* Adjuvabit eam.

Deeſt linea in mſ. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

In Cœna Domini ad Mandatum.

Antiph. Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem ſicut dilexi vos, dicit Dominus. *Pſal.* Beati immaculati. *Ant.* Poſtquam ſurrexit Dominus a cœna, miſit aquam in pelvim; cœpit lavare pedes diſcipulorum. Hoc exemplum reliquit eis. *Pſal.* Deus miſereatur noſtri. *Ant.* Dominus Jeſus Chriſtus poſtquam cœnavit cum diſcipulis ſuis. *ut ſupra.* *Pſal.* Laudate Dominum quoniam bonus. *Ant.* Cum ſurrexiſſet Dominus Jeſus Chriſtus a cœna, poſuit veſtimenta ſua. Cœpit lavare pedes diſcipulorum ſuorum, & tergere linteo quo erat

A præcinctus. Imitemur ergo eum ut habeamus pacem in regno ſuo. *Pſalm.* Benedicam Dominum. *Ant.* In diebus illis mulier quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod Jeſus accubuit in domo Simonis leproſi, attulit alabaſtrum unguenti. Et ſtans retro ſecus pedes Domini Jeſu, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes ejus, & unguento ungebat. *Pſal.* Miſerere mei, Deus, ſecundum. *Ant.* Diligamus nos invicem, quia caritas ex Deo eſt, & qui diligit fratrem ſuum ex Deo natus eſt. Et * vide Deum. *Pſal.* Ecce quam bonum. *Ant.* Si ego Dominus & magiſter lavi vobis pedes, quanto magis vos debetis alter alterius lavare pedes. *Pſal.* Quam dilecta. *Ant.* In hoc cognoſcent omnes, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis in invicem. *Pſal.* * videt.

B Confitemini Domino, & invocate. *Ant.* Loquutus eſt omnipotens diſcipulis ſuis dicens: venite & videte pacem fallacem quam protulit proditor; fingit amare me labiis, & odium cordis protulit mortem. Anathema * Aramachamatale diſcipulum. *Ant.* Diſcumbens Dominus accepit panem, & dedit diſcipulis ſuis, dicens: accipite & manducate hunc panem; & ſciatis quia hoc eſt corpus meum. Et hunc calicem, & bibite ex illo. & ſciatis quia hic eſt ſanguis meus novi Teſtamenti; effunditur pro univerſis * remiſſionem peccatorum. *Ant.* Locutus eſt Dominus diſcipulis ſuis: exemplum enim dedi vobis, ut alter alterius pedes veſtros lavetis, quia in hoc cognoſcent omnes homines, quod mei eſtis diſcipuli, ſi vos invicem dilexeritis. *Ant.* Ubi eſt caritas & dilectio, ibi ſancta eſt congregatio, ibi nec ira eſt nec indignatio, ſed firma caritas in per- * Maranatha. * in.

C petuum. Chriſtus deſcendit mundum redimere, ut liberaret a morte hominem. Exemplum præbuit ſuis diſcipulis, ut ſibi invicem pedes ablucrent. *Ant.* Domine, tu mihi lavas pedes. Reſpondit Jeſus, & dixit ei: ſi non lavero tibi pedes, non habebis partem mecum. *Ant.* Domine, non tantum pedes, ſed & manus & caput. *Ant.* Vos vocatis me, Magiſter & Domine. *Ant.* Mulier quæ erat in civitate peccatrix. *Ant.* Maria autem unxit pedes Jeſu. *Ant.* Congregavit nos Chriſtus ad glorificandum ſeipſum. Reple, Domine, & animas noſtras ſancto Spiritu, alleluia.

HYMNI

A BEATO GREGORIO PAPA CONSCRIPTI.

DIE DOMINICO.

AD NOCTURNUM.

1. PRIMO dierum omnium
Quo mundus extat conditus,
Vel quo reſurgens Conditor
Nos, morte victa, liberat.

2. Pulſis procul torporibus,
Surgamus omnes ocyus,
Et nocte quæramus pium,
Sicut Prophetam novimus.

3. Noſtras preces ut audiat,
Suamque dextram porrigat,
Et expiatos ſordibus
Reddat polorum ſedibus.

4. Ut quique ſacratiſſimo
Hujus diei tempore
Horis quietis pſallimus,
Donis beatis muneret.

5. Jam nunc paterna claritas,
Te poſtulamus affatim,
Abſit libido ſordidans,
Omniſque actus noxius.

6. Ne fœda ſit vel lubrica
Compago noſtri corporis,
Per quod averni ignibus
Ipſi crememur acrius.

7. Ob hoc Redemtor, quæſumus,
Ut probra noſtra diluas,
Vitæ perennis commoda
Nobis benigne conferas.

8. Quo carnis actu exules,
Effecti ipſi cælibes
Ut præſtolamur cernui,
Melos canamus gloriæ.

9. Præſta Pater piiſſime,
Patrique compar unice

Cum Spiritn paraclito
Regnans per omna ſeculum.

ALIUS.

1. Nocte ſurgẽtes, vigilemus omnes
Sẽper in Pſalmis meditemur, atq;
Niſibus totis Domino canamus
Dulciter hymnos.

2. Ut pio Regi pariter eanentes,
Cum ſuis Sanctis mereamur aulam
Ingredi cæli, ſimul & beatam
Ducere vitam.

3. Præſtet hoc nobis Deitas beata
Patris, ac Nati, páriterque ſancti
Spiritus, cujus reboat in omni
Gloria mundo. Amen.

AD LAUDES.

1. Ecce jam noctis tenuatur umbra
Lucis aurora rutilans coruſcat:
Niſibus totis rogitemus omnes
Cunctipotentem.

2. Ut Deus noſter miſeratus omnẽ
Pellat languorem, tribuat ſalutem,
Donet & nobis pietate Patris
Regna polorum.

3. Præſtet hoc nobis Deitas beata, *ut ſupra*.

AD VESPERAS.

1. Lucis Creator optime
Lucem dierum proferens,
Primordis lucis novæ
Mundi parans originem.

2. Qui manc junctum veſperi
Diem vocari præcipis,
Tetrum chaos illabitur,
Audi preces eum fletibus.

3. Ne mens gravata crimine
Vitæ ſit exul munere,
Dum nil perenne cogitat,
Seſeque culpis illigat.

4. Cælorum pulſet intimum,
Vitale tollat præmium,
Vitemus omne noxium,
Purgemus omne peſſimum.

IN QUADRAGESIMA.
AD NOCTURNUM.

1. Clarum decus jejunii.
Monſtratur orbi cælitus,
Quod Chriſtus Auctor omnium
Cibis dicavit abſtinens.

2. Hoc, Moyſes earus Deo,
Legiſque lator factus eſt,
Hoc Heliâm per aera
Curru levavit igneo.

3. Hinc Daniel myſteria
Victor leonum viderat,
Per hoc amicus intimus
Sponſi Johannes elaruit.

4. Hæc nos ſequi dona, Deus,
Exempla parſimoniæ:
Tu robur auge mentium,
Dans ſpiritale gaudium. Amen.

AD VESPERAS.

1. Audi, benigne Conditor,
Noſtras preces cum fletibus
In hoc ſacro jejunio
Fuſas quadragenario.

2. Scrutator alme cordium,
Infirma tu ſcis virium;
Ad te reverſis exhibe
Remiſſionis gratiam.

3. Multum quidem peccavimus:
Sed parce confitentibus:
Ad nominis laudem tui
Confer medelam languidis.

4. Sic corpus extra conteri
Dona per abſtinentiam,
Jejunet ut mens ſobria
A labe prorſus criminum.

5. Præſta, beata Trinitas;
Concede, ſimplex Unitas,
Ut fructuoſa ſint tuis
Jejuniorum munera. Amen.

IN DOMINICA.
PALMARUM.

1. Magno ſalutis gaudio
Lætetur omne ſeculum,
Jeſus Redemtor omnium
Sanavit orbem languidum.

2. Sex ante Paſchæ ferias
Advenit in Bethaniam,
Ubi pie poſt triduum
Reſuſcitavit Lazarum.

3. Nardi Maria piſtici
Sumſit libram mox optimi,
Unxit beatos Domini
Pedes rigando lacrymis.

4. Poſt hæc jugalis aſinæ
Jeſus ſupernus arbiter
Pullo ſedebat; inclytam
Pergebat Jeroſolymam.

5. O quam ſtupenda pietas,
Mira Dei clementia!
Seſſor aſelli fieri
Dignatur Auctor ſeculi.

6. Ramos virentes ſumſerat
Palma reciſos tenera;
Turba proceſſit obviam
Regi perenni plurima.

7. Honor, virtus, imperium
Sit Trinitati unicæ,
Patri, Nato, Paraclito
Per infinita ſecula. Amen.

IN PASSIONE.
DOMINI.

1. Rex Chriſte factor omnium
Redemtor & credentium,
Placare votis ſupplicum,
Te laudibus colentium.

2. Cujus benigna gratia
Crucis per alma vulnera,
Virtute ſolvit ardua
Primi parentis vincula.

3. Qui es Creator ſiderum,
Tegmen ſubiſti carneum,
Dignatus hanc viliſſimam
Pati doloris formulam.

4. Ligatus es ut ſolveres
Mundi ruentis complices,
Per probra tergens crimina,
Quæ mundus auxit plurima.

5. Cruci, Redemtor, figeris,
Terram ſed omnem concutis,
Tradis potentem ſpiritum,
Nigreſcit atque ſeculum.

6. Mox in paternæ gloriæ
Victor reſplendens culmine;
Cum Spiritus munimine
Defende nos Rex optime;
Amen.

INDEX OFFICIORUM.

Quæ in Antiphonario S. Gregorii Papæ continentur.

Dominica I. Adventus Domini. 653.
Dominica II. de Adventu. ibid.
In Natali S. Luciæ. 654.
Dominica III. Adventus. 654.
Feria IV. 655.
Feria VI. ibid.
Sabbato in XII. *Lect.* 656.
Dominica vacat. 657.
Vigilia Nativitatis Domini. ibid.
In media nocte Nat. Dom. ibid.
In die Natalis Domini. 658.
In die S. Stephani. ibid.
In die S. Johan. in prima Miſſa. 659.
In ſecunda. ibid.
In Natali Innocentium. ibid.
Natale S. Silveſtri. 660.
De S. Maria in Oct. Dom. ibid.
Dominica poſt Nat. Domini. ibid.
Vigilia Epiphaniæ. ibid.
Epiphania Domini. 661.
Dominica poſt Epiphaniam. ibid.
Octava Epiphaniæ, ut in die. ibid.
Natale S. Felicis in Pincis. ibid.
Dominica II. poſt Epiphan. 662.
Natale S. Marcelli. ibid.
Natale S. Priſcæ. ibid.
Nat. SS. Mart. Fabiani & Sebaſtiani. 663.
Natale S. Agnetis. ibid.
Dom. III. poſt Epiphan. ibid.
Natale S. Vincentii. ibid.
S. Agnetis ſecundo. 664.
Purificatio S. Mariæ. Ad Proceſſionem & introitum. ibid.
Natale S. Agathæ. 665.
Natale S. Valentini. ibid.
Cathedra S. Petri. ibid.
Annuntiatio S. Mariæ. ibid.
Dominica in Septuageſima. 666.
Dominica in Sexageſima. 666.
Dominica in Quinquageſima. 667.
Caput Jejunii ad Benedictionem cinerum & ad Miſſam. ibid.
Feria V. 668.
Feria VI. ibid.
Dominica I. Quadrageſimæ. ibid.
Feria II. 669.
Feria III. 670.
Feria IV. ibid.
Feria V. ibid.
Feria VI. 671.
Sabbato in XII. *Lect.* ibid.
Dominica II. Quadrag. 672.
Feria II. ibid.
Feria III. ibid.
Feria IV. 673.
Feria V. ibid.
Feria VI. ibid.
Sabbato. 674.
Dominica III. Quadrag. ibid.
Feria II. ibid.
Feria III. 675.
Feria IV. ibid.
Feria V. ibid.
Feria VI. 676.
Sabbato. ibid.
Dominica IV. Quadrag. ibid.
Feria II. 677.
Feria III. ibid.
Feria IV. ibid.
Feria V. 678.
Feria VI. ibid.
Sabbato. ibid.
Dominica V. Quadrag. 679.
Feria II. ibid.
Feria III. 680.
Feria V. ibid.
Feria VI. 681.
Sabbatum vacat.
Dom. in Palmis. ibid.
Feria II. 682.
Feria III. ibid.
Feria IV. 683.
Feria V. in Cœna Domini. ibid.
Feria VI. Paraſceves. ibid.
Antiph. ad Crucem adorandam. 684.
Cantica in Sabbato Sancto. 685.
Dominica Paſchæ. ibid.
Feria II. 686.
Feria III. ibid.
Feria IV. 687.
Feria V. ibid.
Feria VI. ibid.
Sabbat. ibid.
Dominica Octavæ Paſchæ. 688.
Dominica I. poſt Oct. Paſchæ. ibid.
Dominica II. poſt Oct. Paſchæ. ibid.
Dominica III. poſt Oct. Paſchæ. 689.
Dominica IV. ibid.
Nat. SS. Mart. Tiburtii & Valeriani. ibid.
Natale S. Georgii. ibid.
In Litania majore. ibid.
Natale S. Vitalis. 693.
Nat. SS. Apoſt. Philippi & Jacobi. ibid.
Inventio S. Crucis. ibid.
Eodem die Nat. SS. Juvenalis, &c. 694.
Nat. SS. Gordiani & Epimachi. ibid.
Nat. SS. Nerei & Achillei. ibid.
Dedicatio S. Mariæ. ibid.
Nat. S. Potentianæ. 695.
Ad Miſſam in Litania maj. & in Rogat. ibid.
Vigilia Aſcenſionis Domini. ibid.
Die ſancta Aſcenſionis. 696.
Dom. poſt Aſcenſionem. ib.
Nat. S. Urbani. ibid.
Sabbato in Vigilia Pentecoſtes. ibid.
Dominica Pentecoſtes. 697.
Feria II. ibid.
Feria III. ibid.
Feria IV. 698.
Feria V. vacat.
Feria VI. ibid.
Sabbato in XII. *Lect.* ibid.
Nat. SS. Mart. Marcellini & Petri. 699.
Nat. SS. Mart. Primi & Feliciani. ibid.
Nat. S. Baſilidis Mart. ibid.
Nat. SS. Cyrini, Naboris, & Nazarii. 700.
Nat. SS. Mart. Marci & Marcelliani. ibid.
Nat. SS. Gervaſii & Protaſii. ibid.
Vigilia S. Johannis Baptiſtæ. 701.
In I. Miſſa de nocte. ibid.
In Natali unde ſupra 5. Kal. Julii. ibid.
In Nat. SS. Mart. Johannis & Pauli. ibid.
Vigilia S. Petri. 702.
Nat. S. Petri 3. Kal. Julii. ibid.
Pridie Kal. Jul. Nat. S. Pauli. ibid.
Nat. SS. Proceſſi & Martiniani. 703.
Oct. BB. Apoſt. Petri & Pauli. ibid.
Sanctorum ſeptem Fratrum. ibid.
Nat. S. Benedicti. ibid.
Nat. S. Praxedis. 704.
Nat. S. Appollinaris. ibid.
Nat. S. Felicis. ibid.
Nat. SS. Simplicii; &c. ibid.
Nat. SS. Abdon & Sennen. ibid.
S. Petri ad vincula. 705.
Nat. S. Stephani Papæ. ibid.
Alia. ibid.
Nat. S. Xyſti Papæ. ibid.
Nat. SS. Feliciſſimi & Agapiti. ibid.
Natale S. Cyriaci. ibid.
Vigilia S. Laurentii. 706.
Natale S. Laurentii. ibid.
Natale S. Tiburtii. ibid.
Nat. S. Hyppolyti & ſociorum. ibid.
Natale S. Euſebii. 707.
Aſſumtio S. Mariæ Virginis. ibid.
Octava S. Laurentii. ibid.
Natale S. Agapiti. ibid.
Nat. SS. Timothei & Symphoriani. 708.
Natale S. Geneſii. ibid.
Natale S. Auguſtini. ibid.
Natale S. Hermetis. ibid.
Decollatio S. Johannis Baptiſtæ. ibid.
Natale S. Sabinæ. ibid.
Nat. SS. Felicis & Adaucti. 709.
Nativitas S. Mariæ Virginis. ibid.
Natale S. Adriani Mart. ibid.
Natale S. Gorgonii. ibid.
Nat. SS. Proti & Hyacinthi. ibid.
Exaltatio S. Crucis. ibid.
Nat. SS. Cornelii & Cypriani. 710.
Natale S. Nicomedis. ibid.
Natale S. Euphemiæ Mart. &c. ibid.
Vigilia S. Matthæi Apoſt. ibid.
Natale S. Matthæi Apoſt. ibid.
Natale S. Mauricii. ibid.
Dedicatio baſilicæ S. Michaelis. 711.
Natale S. Marci Papæ. ibid.
Vigilia SS. Dionyſii & Soc. ibid.
Nat. S. Dionyſii. ibid.
Natale S. Calixti Papæ. ibid.
Vigilia Apoſtolorum Simonis & Judæ. ibid.
Ad Miſſam. 712.
Natale S. Cæſarii Mart. ibid.
Vigilia omnium Sanctorum. ibid.
In die ad Miſſam. ibid.
Natale SS. 4. Coronatorum. ibid.
Natale S. Theodori Mart. ibid.
Natale S. Menæ Mart. 713.
Natale S. Martini Confeſſ. ibid.
Natale S. Cæciliæ. ibid.
Natale S. Clementis. ibid.
Natale S. Chryſogoni Mart. ibid.
Vigilia S. Andreæ. ibid.
In Natali ejuſdem. ibid.
In ordinatione Pontificis. 714.

In ordinatione Epiſcopi ibid.
Item alia. ibid.
Item alia. ibid.
In ordinatione plurimorum Epiſcoporum. ibid.
Hebdomada I. poſt Oct. Pentec. 715.
Hebdomada II. ibid.
Hebdomada III. ibid.
Hebdomada IV. 716.
Hebdomada V. ibid.
Hebdomada VI. 717.
Hebdomada VII. ibid.
Hebdomada VIII. ibid.
Hebdomada IX. 718.
Hebdomada X. ibid.
Hebdomada XI. 719.
Hebdomada XII. ibid.
Hebdomada XIII. ibid.
Hebdomada XIV. 720.
Hebdomada XV. ibid.
Hebdomada XVI. ibid.
Hebdomada XVII. 721.
Feria IV. menſis ſeptimi. ibid.
Feria VI. ibid.
Sabbato in duodecim lect. 722.
Hebdomada XVIII. ibid.
Hebdomada XIX. 723.
Hebdomada XX. ibid.
Hebdomada XXI. ibid.
Hebdomada XXII. 724.
Hebdomada XXIII. ibid.
De ſancta Trinitate. 725.
Pro iter agentibus: ibid.
In agenda mortuorum. ibid.
Item alia. 726.

APPENDIX EX MS. COMPENDIENSI.

Dies anni, in quibus aſſignantur officia, juxta mſ. cod. Compendienſem.

Dominica I. Adventus. 733.
Singulæ feriæ ſuas habent antiphonas. ibid.
Dominica II. Adventus. 734.
Singulæ feriæ habent antiphonas, 735. & 736.
Dominica III. Adventus. 737.
Omnes feriæ, excepta tertia, ſingulas habeat antiph. 737.
Dominica IV. ibid.
Reſponſoria infra eamdem Hebd. 738.
Feria II. cum reliquis, excepto ſabbato, ſua habent officia. 739. & 740.
Antiph. majores, O ſapientia, &c. 740.
Vigilia ante Nativit. Domini. 741.
In Nativitate Domini. ibid. & ſeq.
S. Stephani Martyris. 745.
S. Johannis Evangeliſtæ. 727.
SS. Innocentium. 748.
Octava Nativitatis Domini. 750.
Epiphania Domini. 751.
Octava Theophaniæ. 753.
Dom. I. poſt Epiph. 2. 3. 4. 5. 754.
Purificatio B. Mariæ Virg. 755.
Nat. S. Valentini. 757.
Septuageſima. ibid.
Sexageſima. 758.
Quinquageſima. 759.
Singulis feriis hujus Hebdomadæ aſſignantur plures antiphonæ, 761. & 762.
Initium Quadrageſimæ ſeu Dom. I. 762.
Omnes feriæ, excepto Sabbato, ſuas habent antiphonas. 763. & 764.
Hebdomada II. Quadrag. 764.
Antiphonæ pro ſingulis diebus hujus Hebdom. 766.
Hebdomada III. in Quadrag. ibid.
Antiphonæ pro ſingulis feriis, 768. & 769.
Hebdom. IV. in Quadrag. 769.
Feria II. & ſequentes, exceptis feria 6. & Sabbato, ſuas habent antiph. 770. & 771.
Dom. in Paſſione Domini. ibid.
Antiph. pro ſingulis feriis excepta ſexta. 773. & 774.
Hebdom. major in Palmis. ibid.
Feria II. 776.
Feria III. ibid.
Feria IV. 777.
In Cœna Domini. ibid.
Paraſceve. 780.
Sabbato Sancto. 781.
Sanctiſſima Paſcha. 783.
Feria II. 786.
Feria III. 787.
Feria IV. ibid.
Feria V. 788.
Feria VI. ibid.
Sabbato. 789.
Dom. Oct. Paſchæ. ibid.
Dom. in Albis. ibid.
Pro tempore Paſchali, 790.
Paſcha annotina. 791.
Dom. 3. poſt octavam Paſchæ. ibid.
Dom. II. III. IV. V. VI. 792.
Dom. VII. 793.
In Litania maj. ibid.
Reſponſoria pro Dom. 793. & 794.
Reſponſoria de Sanctis cum Alleluya. 795.
Fragmenta officii S. Philippi. 795. & 796. & *S. Georgii.* ibid.
Aſcenſio Domini. ibid.
Pentecoſtes. 798.
Fer. II. III. IV. V. & Sabbato. 800.
S. Germani. ibid.
S. Medardi. ibid.
S. Johannis Baptiſtæ. 803.
SS. Johannis & Pauli. 805.
S. Petri. 806.
S. Pauli. 808.
S. Benedicti Abb. 810.
S. Laurentii. 812.
S. Tiburtii Martyris. 815.
S. Hippolyti. ibid.
Aſſumtio S. Mariæ. 817.
S. Symphoriani. 819.
De Martyrio S. Johannis. 820.
Nativitas S. Mariæ. 821.
S. Hermetis. 822.
Exaltatio S. Crucis. 823.
S. Mauricii. 824.
SS. Coſmæ & Damiani. 825.
S. Michaelis. ibid.
S. Vedaſti. 827.
SS. Dionyſii & ſociorum. ibid.
SS. Criſpini & Criſpiniani. 829.
S. Quintini. 831.
Omnium Sanctorum. 832.
S. Martini. 833.
S. Bricii. 835.
S. Andreæ Apoſt. 836.
S. Cæciliæ Virg. 838.
S. Clementis. 840.
S. Andreæ, ibid.
S. Luciæ Virg. 842.
S. Thomæ. ibid.
De SS. Apoſtolis: 843.
De plurimis Martyribus: 845.
De uno Martyre. 848.
De uno Confeſſore. 850.
Antiph. de Suſceptione Regum. 852.
Nat. unius Virginis. 853.
In Dedicatione eccleſiæ. 855.
Variæ Antiph. & Reſponſ. 856. & ſeq.
Antiphonæ per Dominicas ab Oct. Pentecoſtes ad Adventum. 869. & ſeq.

INDEX

INDEX
RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,
QUÆ IN LIBRO SACRAMENTORUM, &c.
ET IN NOTIS CONTINENTUR.

A

ABACUS dicitur marmor, *id eſt* menſa marmorea, *d.* Sumitur Abacus pro menſa marmorea calices continente, *ibid.*

ABBATIS & Abbatiſſæ ordinandorum ritus, 443. *b.* 526. *b.* In Eccleſia Græca Abbas per impoſitionem manus Epiſcopalis creatur, 528. *b.* Ibi etiam licet Abbati lectorem facere per manus impoſitionem in proprio monaſterio, ſi ipſe ſit presbyter, *ibid.* In Eccleſia Latina non adhibetur manus impoſitio in benedictione Abbatis, ſed ſimplex oratio, *ib. d.*

A. B. C. hæ tres duntaxat litteræ in dedicatione baſilicæ, olim depingebantur ab Epiſcopo, 425. *a.* Nunc Epiſcopus ſua cambuta duo alphabeta integra depingit, alterum Græcum, alterum Latinum, *ibid.*

ABCTURIUM, quid ſit, 425. *a*

S. ABDON Martyr 116. *d.* 704.

ABLUTIO ſcelerum dicitur in poſtcommunione, tempore Quadrageſimæ: in Miſſa ſancti Auguſtini legitur, ablutio ſcelerum, 609. *d*

Ablutio corporis defuncti, juxta antiquam Chriſtianorum conſuetudinem, 482. *d.* Cur abluantur corpora defunctorum, *ibid.* Tabitæ Joppenſis defunctæ corpus ablutum, *ibid.* Hujus lotionis ceterorumque pietatis officiorum erga corpora defunctorum traditio aſſeritur, *ibid.* Mortuorum lota corpora olim ungi conſueta, 483. *a.* Cur corpore ſacer ipſas exequias uncta, *ibid. b*

ABRENUNTIARE poni ſolet pro eo quod eſt ſpernere, rejicere, contradicere, 387. *b.* Baptizandus abrenuntiare ſe fatetur Satanæ, & omnibus pompis ejus, *ibid.* 383. *a.* Cur abrenuntiationem hanc confeſſio ſanctæ Trinitatis ſequatur, *ib.* Satanas a fidelibus abrenuntiatur, ut Domino liberius ſerviatur, *ibid. e.* Dicantur baptizati renuntiaſſe diabolo & Angelis ejus: vel renuntiaſſe ſeculo, 383. *a.* Renuntiaſſe diabolo, pompis, ſpectaculis, & operibus ejus, *ibid.* Vulgo terna ſit abrenuntiatio: additur quarta a ſancto Cyrillo, *ibid. b.* In Eccleſiis Ambroſianis duæ tantum abrenuntiationes fieri ſolebant, *ibid. e.* Renuntians convertebatur ad occidentem, *ibid.* Cur facta abrenuntiatione convertebatur ad orientem, manibus ſurſum elevatis, *ibid. d.*

ABSOLUTIONIS forma, qua pœnitentes reconciliabantur Eccleſiæ feria quinta, in cœna Domini, 458. *a. b.* Qua parte Miſſæ abſolutio dabatur olim pœnitentibus, *ibid. e.* Pœnitentium reconciliationi orationes tantum adhibentur, 459. *a.* Abſolutionis formula, in ſepulcro reperta, notatu digna. *Ibid. b.* Controverſia inter S. Thomam, & alium Doctorem, de forma abſolutionis deprecatoria, vel enuntiativa, *ibid. d.* Utramque indifferentes admittit Alenſis, *ibid. e.* Abſolutionis formæ variæ, *ib. e.* 460. *a. b.* Hæc valet: ego dimitto tibi peccata tua, *ibid. a.* Græci in abſolutione a peccatis utuntur multis formis deprecatoriis, *ibid. b.* quibus addunt: habeo te veniis donatum, *ibid. e.* Olim non ſolebat dari abſolutio, ſive ab excommunicatione, ſive a peccatis, ante peractam integram ſatisfactionem, niſi in mortis articulo, *ibid.* Aliquando ad preces martyrum, vel confeſſorum, Epiſcopi aliquam ejus partem remittebant, *ibid. d.* Hic erat uſus Eccleſiæ Romanæ & Occidentalium, 461. *a.* Pœnitentes abſolutionem conſequebantur in fine quarti gradus pœnitentiæ, qui conſiſtentiæ dicebatur, *ibid. b.* Abſolutio infirmi confeſſi, 547. *c.* Abſolutio a fratribus, 549. *e*

ACCIPE poteſtatem offerre ſacrificium Deo, &c. non extat in veteribus ſacramentariis, 508. *d.* Accipe Spiritum ſanctum, &c. quam formam Epiſcopus pronuntiando, imponit manus ſuper capita ſingulorum presbyterorum, 509. *a.* Hic quoque ritus cum ſua forma abeſt a veteribus ſacramentariis, & antiquis auctoribus, *ibid.*

ACCLAMATIO: Vivat Rex, fieri ſolita in coronatione Regis, 594. *e*

ACERRA eſt ara quæ ante mortuum poni ſolebat, in qua odores incendebantur, 418. *a.* Sumitur etiam pro thuribulo, *ibid.* 438. *d*

S. ACHILLEUS Martyr, 87. *e.* 398. *e. e* 696. *e*

Ἀκόλουθος, Acolythus, *id eſt* qui retro ites ſacri, ſeu pediſequus, 493. *c.* In uſu Eccleſiæ Acolythi græce, ceroferarii latine dicuntur, a deportandis cereis, *ibid. d.* Vetus Acolythorum mentio in Eccleſia, *ibid.* Quo Miſſæ loco ordinentur Acolythi, 487. *b.* Ordinatio Acolythi, 881. *b.* Ipſorum eſt luminaria accendere & deportare, *ibid. e.* Suggerere vinum & aquam in Euchariſtiam corporis Chriſti, 494. *b.* Ipſi ſoggeſta pro Euchariſtia Subdiaconis miniſtrant, *ibid.*

ACTIO in canone eſt ipſa conſecratio, ſicut agenda eſt Miſſa, in Libris Liturgicis, 482. *e*

ADALARDUS Abbas Corbeienſis cum Bernhario Epiſcopo miſſus a Carolo Magno Imperatore, ad Leonem III. Papam, 379. *a.* Sacra unctione delibutus, ſacro Viatico paſtus eſt, 536 *d.*

S. ADALHEIS agens in extremis, ſacri olei unctione peracta, Viaticum humiliter & devote ſuſcepit, 536. *d*

S. ADAUCTUS Martyr, 127. *b.* 709. *a.*

AD complendum oratio dicitur ultima Miſſæ quod ſit complementum & concluſio totius Miſſæ, 295. *a.* nunc dicitur poſtcommunio *ibid.*

ADOPTIVUS Dei filius non eſt Chriſtus; ſed naturalis, 365. *b.* 378. *d.* Elipandus Epiſcopus Toletanus, cum Felice Urgelitano Chriſtum eſſe Filium Dei adoptivum aſſeruit, *ibid.*

ADORATIO crucis ſit ad veſperam, feria ſexta in Paraſceve, 69. *d.* Mos antiquus adorandi crucem die magnæ Paraſceve, 341. *a. V.* Crucis adoratio.

ADRIANUS Imperator Diis omnibus commune Templum Athenis ædificavit, 393. *a.*

ADVENTUS Domini hebdomadæ, ſeu Dominicæ quinque numerantur 136. *d.* 445. *b.* Alibi numerantur quatuor, 186. *e.* 445. *e.* In miſſis Ambroſianis ſex ſunt Dominicæ de adventu, 445. *e.* Ibi Dominica prima adventus proxime ſequitur feſtum ſancti Martini, *ibid.* Jejunium adventus Domini olim quadraginta dierum, 445. *d.* Varium fuit adventus jejunium pro diverſitate locorum, & temporum, *ibid.* Monachi in Gallia de Decembri, uſque ad natale Domini, omni die jejunant, 446. *e.* Romani, olim exordium adventus & jejunii, a Dominica poſt feſtum ſanctæ Catharinæ virginis, ducebant *ibid.*

ADULTERIUM qua pœna canonica mulctandum. 465. *d.*

ADUNARE, in canone rogatur ut omnium credentium ſit cor unum, 184. *a*

ÆDES ſacræ ad orientem converſæ, 389. *e.*

ÆGROTO valde debili ſanguis Chriſti ſolus in viaticum datus, 554. *e.* Sacrificium mixtum datum, *ibid.* 570. *a.*

ÆGYPTIÆ virgines tonſæ, 443. *a.* Ægyptii olim, in qua domo cujus mortuus fuerat omnes domeſtici toto corpore raſo, afficiebantur magno luctu, 477. *b.* Ægyptiorum ratio in obſervanda Quadrageſima, 315. *d.*

ÆTAS virginis conſecrandæ, 441. *e.*

ÆTHELDRYTÆ & Gertrudis nomina poſt Anaſtaſiam recitantur in canone, 5. *e.* 190. *e.*

ÆTHIOPES, quando ſublevant corpus Chriſti in Miſſa, 566. *b.* Æthiopum ritus in benedictione fontium baptiſmalium, 350. *e.* In unctione chriſmatis, 361. *b*

AFRORUM additio in canone, 283. *d*

S. AGAPETUS Papa, 310. *a.*

S. AGAPITUS Martyr, 118. *d. e.* Quindecimo Kal. Septemb. S. Agapiti martyris, 183. *e.* 705. *d.* 707. *d*

S. AGATHE, ſecundum flexionem græcam, 190. *b.* 308. *d.* 665 *b.* nomen ejus in canone, 4. *e.* 25. *b*

AGENDA, eſt officium divinum, 482. *a.* Dicitur agenda mortuorum, *ibid. e.* Agenda in libris liturgicis, idem eſt ac Miſſa, *ibid.*

Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, *id eſt* Sancta Sanctis, 566. *d.*

Ἀγνή, 341. *e*

S. AGNE, Agnes, græcæ declinationis forma retenta, 603 *e.* Agna, Agnes, Agnetis, 4. *e.* 21. *b. e.* 304. *d.* Nomen ejus in canone, 210. *e.* Depoſitio reliquiarum ejus, 304. *d.* Natale S. Agnetis *de* nativitate, vel ſecundo quinto Kalend. Februarii, 23. *d.* 664. *a.*

AGNI cerei olim in Sabbato ſancto, ſloco cerei Paſchalis, Romæ ab Archidiacono benedicebantur, populo diſtribuendi, 346. *e.* 565. *a* Quando hic ritus cœperit, quando deſierit, 347. *a*

AGNUS Dei &c. Sergius Papa primus in Miſſa cantari juſſit a clero & populo, 292. *b.* In Miſſa Sabbati ſancti non cantatur Agnus Dei, 388. *e*

AGRIPPA Vipſanius Pantheon Romæ ædificavit, 392. *d.* Cur iſtud Templum Pantheon appellatum, *ibid.* Hoc Templum Bonifacius IV. Papa convertit in Eccleſiam ſanctæ Mariæ, *ibid.*

AIDANUS Rex Hiberniæ, in ſua coronatione manus impoſitionem accepit, 595. *b*

Ἀκρόασις, *id eſt* auditio, ſecundus pœnitentium gradus, 461. *a*

ALBIS aducti e fonte baptiſmali induebantur veſtibus, 356. *a.* Quid ſignificent albæ veſtes Renatorum, & Angelorum Chriſti reſurrectionem nuntiantium, 369. *e.* Dominica in albis depoſitis, 390. *a*

ALBA talaris eſt veſtimentum lineum, quod poderis nomine appellatur, 556. *d.*

Index rerum & verborum memorabilium.

ALBANENSIS Epiſcopus adeſt Oſtienſi in ritu conſecrationis Papæ, 517. e. In conſecratione Imperatoris, funduntur tres a tribus Epiſcopis orationes, quarum primam Epiſcopus Albanenſis fundit, 586 b

ALBION eſt Britannia major, 259. a. 586. e. Quis Regum Francorum ante annum 966. unctus fuerit in Regem Anglorum, 587. a. Videtur fuiſſe Ludovicus IV. cognomento Ultramarinus, ibid. c.

ALCUINUS Philoſophus, Abbas ſancti Martini, anno 904. obiit, 119. b. Alcuinus de trina Hiſpanorum in baptiſmo merſione refutatus, 353. c

S. ALEXANDER, Papa primus, nominatur in canone, 4. c. 290. b

S. ALEXANDER Epiſcopus Alexandrinus, cum pueros a puero Athanaſio baptizatos iterum audiſſet, Chriſti ſignaculo conſummavit, 359. a

SS. ALEXANDER, Eventius & Theodulus, 693. a. SS. Juvenalis, Alexander & Eventius, 694. a

ALEXANDER Severus Imperator querebatur, non inquiri de Rectoribus provinciarum conſtituendis, cum id fiat apud Chriſtianos de ordinandis Sacerdotibus, 497. b

ALLELUIA non dicitur quando Litania agitur, 1. a. Cur olim hæc vox lætitiæ in officio defunctorum non fuerit prætermiſſa, 480. a. Hæc etiam vox lætitiæ a Græcis canitur in Liturgia de his qui dormierunt, finita epiſtolæ lectione, ibid.

ALLOCUTIO Epiſcoporum ad populum in Eccleſia in coronatione Regum, 584. a. Conſenſus expreſſio, Deo agunt gratias, 257. r. 585. a. Hæc allocutio facta eſt in coronatione Caroli Calvi, & Hermintrudis conjugis ejus, & Henrici II. & Henrici IV. Franciæ Regum, ibid.

ALPHABETA duo, alterum Græcum, Latinum alterum, ub Epiſcopo depinguntur integra in pavimento, cum cambuta in dedicatione Eccleſiæ, 425. a. Quidam olim adjiciebant Hebraicum, ibid. Alphabeta ex tranſverſo quadrangula ratione deſcribit Epiſcopus, ibid. b

ALTARIUM nudatio olim fiebat feria ſexta Paraſceves, 342. d. Olim etiam in quibuſdam locis nudabantur in cœna Domini, ibid. Olim altaria, parietes & pavimenta Templi, & vaſa ſacra lotione purificabantur, 343. a. Cum hyſſopo aſpergit Epiſcopus ipſum altare ex eadem aqua ſeptem vicibus, 427. a. Eccleſiæ dedicationem ſequitur altaris conſecratio, 428. r. Olim altaria cum ſigno crucis conſecrari ſolebant, 429. b. Unctionis altarium uſus eſt antiquus, ibid. r. Altare chriſmate perungitur juxta veterem Eccleſiæ conſuetudinem, ibid. a. Prius oleo, deinde chriſmate ungitur, 430. a. Altaria per invocationem nominis Dei conſecrantur & ſanctificantur, ibid. c. Altaria lignea olim fuere in uſu in Africa; in quibuſdam Galliæ Eccleſiis, & in Oriente, tempore S. Athanaſii, 431. a. Ornatur altare Evangelio dicto, id eſt ſternitur linteaminibus & palliis, 249. a. 574. c. V. Reliquiæ. Confeſſio.

AMALARIUS erroneus de ordinatione Diaconi refutatus, 498. b. Habet ſuæ opinioni faventes aliquot codices antiquos, qui & Epiſcopi, & adſtantium ſacerdotum manus Diacono ſtatuunt imponendas, ibid. e

S. AMANDI nomen recitatur in canone Miſſæ, 285. r. a

S. AMANTII natale quarto idus Februarii, 310. e

Ἀμβῶν. Ambones dicuntur montani & excelſi loci, 347. b. Ambo eſt Eccleſiæ pulpitum ſive ſuggeſtum, id eſt locus in eccleſia excelſus, de quo lectores legebant, & pſaltæ canebant, ibid.

AMBROSIANA forma Extremæ Unctionis, 534. c. Ambroſianus adventus habet ſex ſeptimanas, 445. e. Incipit Dominica poſt feſtum S. Martini, ib.

S. AMBROSIUS pœnitentes ſibi peccata confitentes, ſuis lacrymis flere compellebat, 470. d. Hanc orationem: Ante conſpectum, &c. S. Ambroſius ſolebat recitare ante Miſſam, id eſt ante offertorium, 526. d. Qua corona, vel mitra S. Ambroſius fuerit uſus 557. d. S. Epiſcopi divinam virtutem commendabant eloquentiam, ibid. S. Ambroſii locus in officio S. Laurentii reſtitutus, 501. a. e.

AMEN olim reſponſum ad conſecrationis verba, 577. e. Accipiendo communionem, 580. b Ad ſingulas Trinitatis perſonas in baptiſmatis forma, 354. a.

AMMITTERE, id eſt amovere, amandare, ablegare, 531. e

AMMONITIO Archiepiſcopi, 510. b

Ἀμφιδρόμια dicitur a quibuſdam factis circa focum gyris ſuperſtitioſis, 350. e. Amphidromia fiebat die ſeptima a natali, dum nomina infantibus imponebantur, ibid.

Ἀμφίθυρον ſignificat velum ad cancellos ſacrarii, ſeu chori appenſum, 435. e

AMPULLA eſt vas in quo oleum reconditur, 325. d. In ampullis reconditur oleum, ſeu Chriſma juxta morem antiquum ibid. Ampulla ſacro oleo plena e cœlo miſſa, quo oleo, ſeu Chriſmate Francorum Reges ungi ſolent, 588. b

Ἀνάδοχοι, id eſt Suſceptores & Patrini dicuntur, qui baptizatos de ſacro fonte ſuſcipiunt, 357. a

Ἀνάφωνις eſt veluti quædam prædicatio ex nomine, 525. d

S. ANASTASIÆ nomen recitatur in canone, 4. r. 290. Miſſa in mane prima Natali Domini ad S. Anaſtaſiam, 7. a. 298. a

ANATOLII Patriarchæ Conſtantinop. ſuffragium in actione undecima Concilii Chalcedonenſis de Epiſcopo Epheſi ordinando, 512. a.

S. ANDREÆ Apoſtoli fit mentio in Canone, 3. b 4. e. Feſtum ejus fit cum vigilia & jejunio, 143. d. 713. d. Ejus paſſionis actus probantur, 143. e. 423. b. Ejus officium, 836. a. Aliud ejuſdem officium, forte tranſlationis corporis ejus, 840. a. S. Andreæ Baſilica Vaticanæ erat proxima, 785 a

ANGELORUM omniumque ſpirituum cæleſtium, mos unuſquiſque, fit mentio in præfatione Miſſæ, 280. d. Angeli alternis cantibus Deum laudent, 651. Hunc alternandi morem ab Angelis accepit S. Martyr Ignatius, ibid.

ANGUSTICLAVIA dicuntur veſtimenta quorum anguſti clavi, 325. b V. Clavi.

ANIMA incorporea, 372. b Anima in Chriſto perfecta, ibid.

ANIMAL. Coitus cum animalibus pœnæ canonicæ, graves & prolixæ, 467. a. 474. d. Hic habetur ratio ætatis; & ſi uxorem habeat, vel non ibid.

ANNIVERSARIUM dedicationis Baſilicæ, 154. c. 43x. b. Nuptiarum, 596. b. Ordinationis Papæ & Epiſcopi, 520 d

ANNOTINUM Paſchæ dicitur anniverſarium a Baptiſmo, quo die baptizandi celebrant ſui baptiſmi memoriam, 390. d. Hoc Paſcha celebratum poſt Dominicam in albis fuiſſe videtur, ibid. 791. e

ANNULUS diſcretionis benedictus datur Epiſcopo in digito, 510 e. Immittitur annulus in digitum Reginæ in ſua coronatione, 557. a. 595. a. Annulus a ſponſo ſponſæ traditus, quid ſignificet, 398. d. Hic ritus in Eccleſia antiquiſſimus, ibid.

ANNUNTIATIO Archiepiſcopi, 510. b.

Annuntiatio Angeli ad Mariam, 31. Annuntiatio ſanctæ Mariæ, 665. a. Sancta annuntiationis dies. Dei matris annuntiatio, 313. c. Hoc feſtum octavo die ante Chriſti nativitatem celebrari jubetur 31. c. 621. a

Annuntiatio ad orationem, 321. e.

Annuntiatio feſtorum, 439. a

Ἀνοίξις, ἀνοίξιον id eſt apertio, ſeu ritus aperiendæ Eccleſiæ, in ſua dedicatione, uſitatus apud Græcos, ſicut apud Latinos, 424. e

ANTELUCANI cœtus Chriſtianorum in Eccleſia primitive, ad ſacra myſteria celebranda, 323. e. Inde calumniæ Paganorum in Chriſtianos, ibid. d

ANTIOCHIÆ Baſilica Occidenti obverſa, 329. c

ANTIPHONA interpretatur contra ſonans, 651. Apud Eccleſiaſticos ſignificat alternis vicibus canere, ibid. Gregorii Nazian. ætate jam hic frequentabatur in Monaſteriis canendi modus, 652. Semper pſalmus ſequitur Antiphonam, 275. r Unde dicta Antiphona, 1. 649. Antiphona quæ in Miſſa præcinitur, dicitur Antiphona ad introitum, 275. b. Duplex in quibuſdam Miſſis, 554. Antiphona in Evangelio, id eſt quæ præmittitur Canticis Magnificat, vel Benedictus, ex Evangelio deſumtis, 735. r. Antiphonæ de Apoſtolis, id eſt ex Epiſtolis Pauli deſumtis, 763. e

ANTIPHONARIUS Liber ab Antiphona dictus, 649. Dicitur quoque Officialis ab officio, ibid. Antiphonarius a S. Gregorio non inſtitutus, ſed ornatus, 652. S. Ambroſius, inter Latinos Antiphonarum auctor qui dicitur, ibid.

S. ANTONII confeſſoris depoſitio 16. Kal. Febru. notatur, 304. a

Antonius Epiſcopus Olbiatis, electus communi omnium, populi & Cleri, ſuffragio, manuum impoſitionem a Theophilo Alexandrino requirit, 508. b. 512. b

Ἀπερίγραπτον id eſt incircumſcriptum, incomprehenſibilem: loco vocis, Aſcriptam, in canone, 286. b

APERTIO Baſilicæ in dedicatione, 424. e. Apertio aurium, Catechumenis fieri ſolita, quid ſignificet, 366. d. Quorſum fieri debeat, ibid. 391. b. Benedictio in aurium apertione dici conſueta, 630. b. V. Aures.

Apum prolixæ laudes in benedictione cerei Paſchalis, 344. a. c. Apum induſtria & virginitas, 345. d

Ἀποτάσσεσθαι, id eſt renuntiare, abrenuntiare. 393. e.

S. APOLLINARIS Natale 10. Kal. Auguſti, 407. d. 116. a. 794. b

Apollinaris hæreſis in quo conſiſtebat, 380. e

APOLOGIA eſt excuſatio & purgatio qua ſacerdos excuſat ſe quod indignus ad tremenda myſteria accedat, 526. c. 615. e. Apologia, purgatio, ſatisfactio, id eſt excuſatio, ibid. Sacerdos quibus Miſſæ locis apologias dicebat, ibid. Apologia juſſu Urbani VIII. Papæ edita, 530. b

Ἀπολογοῦμαι, id eſt excuſo me, 526. d

Ἀπόλυσις dicitur a Græcis dies octava ſolemnitatis, id eſt diſceſſio: quod finem feſtum accipiat, 300.

Ἀποστάτης, id eſt refuga & deſertor, 332. a. ἀποστάτας legit S. Auguſtinus, non vero ἀποστασία, id eſt diſceſſio, in cap. 2. Epiſt. 2. ad Theſſal. ibid.

APOSTOLUS dicitur pro Epiſtola S. Pauli, vel Apoſtolorum, 1. a. 278. d. 491. a. 600. e

S. APULEIUS Martyr Non. Oct. 418. e.

AQUA in Epiphaniæ feſto ſolemniter, ſancta cruce in aquam merſa, benedicitur ad baptiſmum, & uſus varios chriſtianorum, 302. b. Aqua benedicta a populo hauſta, 418. a. Aqua baptiſmalis, ex veteri Eccleſiæ conſuetudine, ſolemni ritu benedicenda ab Epiſcopo, 348. a. Hæc conſuetudo inter Apoſtolicas traditiones recenſetur, ibid. Antiqua eſt Eccleſiæ conſuetudo, ut aqua baptiſmalis per ſignum crucis benedicatur, 349. b. Per invocationem Dei id eſt formam baptiſmi aqua ſanctificatur, & vim accipit ſanctificandi, 384. d. In quodam Lyciæ oppido aqua baptiſterii miraculoſa, in Epiphania, 299. a. In baptiſterio quoque Ebreduni aqua divinitus oriebatur in natali & in cœna Domini, ibid. e. Aqua de hoc baptiſterio aliud lavacrum, cauſa baptiſmi, ſolebat deferri, ibid. Olim in Meltino Siciliæ oppido fons baptiſterii quotannis in die Paſchæ divinitus implebatur aqua ibid. d

Aquæ benedictæ inſtitutio ad Alexandrum Papam primum, vel etiam ad S. Matthæum Apoſtolum refertur, 348. c. Antiquus mos eſt ſtatuere in Eccleſiæ veſtibulo vas aquæ Benedictæ ad populi ingredientis purificationem, ibid. Eſt antiquus Eccleſiæ mos, ut aqua ſigno crucis adhibito benedicatur, 533. b. Aquæ benedictæ aſperſio in domo infirmi, 532. a.

Aquæ benedicendæ ritus in dedicatione Eccleſiæ, 146. a. 425. c. Eſt antiqua conſuetudo in Eccleſia aquæ benedictæ aſperſione ſanctificare, 425. d. In hac benedictione aqua ſale, cinere, vino, hyſſopoque conſpergitur, 148. a. 426. b.

Aquæ luſtralis conficiendæ ratio apud Ethnicos, 348. d. χέρνιβον, eſt vas aquæ luſtralis, ibid.

Aquæ pauxillum caſu in os influens non impedit communionem, 405. b. Per ſanguinem & aquam, quæ de Chriſti latere fluxerunt, quid ſignificetur, 384. d. Cur aqua miſceatur vino in calice, 373. e. 582. c. 551. r. Quid ſignificet aqua vino mixta, 374. a. De aqua vino miſcenda in calice ſanctificando ſcripſit S. Cyprianus, 387. b. Cur Græci inſtante communione in ſacrum ſanguinem aquam ferventem infundant, 575. d.

AQUAMANILE eſt vas abluendis manibus aptum, 495. b

ARBITRIO voluntatis noſtræ libero ſtante,

Deus

Deus nos terrore cogit & amore perducit, 173. a. 444. b.

ARCHIEPISCOPI monitio ſuper electum Epiſcopum, b. Ejuſdem admonitio, *ibid.* Monitio poſt promotionem, *ibid.* d. Quomodo Archiepiſcopus Pallium recipiat 520 c

AREÆ crematio qua pœna per canones plectatur, 474 c

ARIANORUM proceſſiones, 414 a.

ARIOLUS, qui divinus vocari ſolet, quibus plectendus ſit pœnis, ſecundum canones; 467. a

ARMA dicuntur ornamenta, veſtimenta, 241. b. 556. e

ARVENI ſolo vino in ſanguinis Chriſti myſteriis uſi ſunt, 387 b

ARMUS victimæ Regibus datus, 589. a. Poni juſſus a Samuele ante Saul, *ibid.* Cur armus ſeu humerus victimæ apud Ethnicos viſa ſit pars honoratior, *ibid.*

Armi unctio in Regibus, 589. b.

AROMATIBUS corpora defunctorum condita, 483. a. V. Defuncti. Exequiæ.

AROSONIS Martyris Natale 3. Kal. Decemb. Romæ, 432 c.

ARUSPISCES quibus, ſecundum canones, plectendi pœnis, 467. a

ARX. Epiſcopum locari in arce, *id eſt* in ſede ſeu throno Epiſcopali in Eccleſia; 520. b.

ASCENSA Domini ad S. Petrum. Dominica poſt aſcenſa, 88. a. Aſcenſa, *id eſt* aſcenſio Domini, 397. e Aſſenſa, vel aſſenſio, a verbo aſſendo; vel addendo, 619. b. In vigilia Aſcenſionis olim jejunare ſolitum, 695. a.

ASCLAS Martyr, 395. b. Ejus paſſio 10. Kal. Febr. memoratur, *ibid.*

ASCODRYTÆ erant olim Hæretici, qui defunctos ſuos vana quadam ſuperſtitione ungebant, 483. b. Unctos veſtibus induebant pretioſis, pro qualitate perſonæ, *ibid.*

ASCRIPTAM in canone, *id eſt* in numerum beneplacitorum tuorum receptam, 280.

Tò Ἀσπασμὸς, eſt ſalutatio quæ cum amplexu, amicitiæ cauſa, fiet. 526 a.

ASSUMTIO B. Mariæ, 122. e. Vigilia aſſumtionis S. Mariæ, *ibid.* Die 15. menſis Auguſti ſolemnis de pauſatione S. Mariæ, *ibid.* a. Dormitio ſanctiſſimæ Deiparæ, 411. b. Glorioſiſſimæ ſanctæ Dei matris emigratio, *ibid.* Hoc feſtum olim celebratum 18. Januarii, 411. e. Officium de aſſumtione S. Mariæ, 817. a

ATHANASIUS puer pueros baptizavit, 359. a. His S. Alexander Pontifex confirmationis Sacramentum contulit, *ibid.*

ATHENAIS dicta conjux Theodoſii junioris Imperatoris. Nomen Eudociæ in baptiſmo Atticus Epiſcopus ei impoſuit, 352. a.

ATHENIS Pantheon, *id. eſt* commune Diis omnibus templum Adrianus Imperator ædificari juſſit, 393. a.

Te AUDI nos, olim non dici ſolitum ad illud, te rogamus: niſi ad Filii Dei, & peccatores, 397 a

AUDITIO erat ſecundus pœnitentiæ gradus, 461. b. Pœnitentes hujus gradus intra portam in narthece Eccleſiæ divinas Scripturas audiebant, *ibid.*

AUDIENS, auditor, dicitur Catechumenus, 363. d. 374. e. Alii dicuntur audientes in ſecundo pœnitentium gradu, *ibid.* d.

S. AUDOENUS Rotomagenſis Epiſcopus 6. Kal. Septemb. 124. a.

S. AUDOMARUS Tervanenſis Epiſcopus, cum S. Autberto Cameracenſi Epiſcopo tranſtulit corpus S. Vedaſti ad Nobiliacum monaſterium, 418. e

S. AUGUSTINI nomen recitatur in canone Miſſæ, 3. b. 285. e. Deſcribit ſuum Catechumenatum, auditu, ſigno crucis, & ſalis ſuſceptione, 377. d. 5. Kal. Sept. Natalis Sancti Auguſtini, 125. a. 418. d. 708. b. Miſſa Sancti Auguſtini pro vivis & defunctis, 486. d.

S. AUGUSTINI Junioris, Epiſcopi Cantuarienſis Natalis 7. Kal. Junii, 104. e. 393. e. Angli per Auguſtinum S. Gregorii M. diſcipulum fidem receperunt, 485. a. Ab Auguſtino didicerunt morem Romanum, quo Euchariſtia ſuper pectus Epiſcopi defuncti in ſepulcro collocaretur, *ibid.*

AVORSUS voluntarie factus capitali pœna plectitur, 474. b. Per canones, hujus criminis reus tres annos pœniteat, unum in pane & aqua 467. a

AURA levatitia dicitur tempeſtas a Magis immiſſa, 472. d.

AURIUM unctio in confirmatione apud Græcos, 361. a. Aures Catechumenorum ſputo tanguntur, & per vocem, Epheta, aperiri dicuntur, 360. c. Juxta antiquum Eccleſiæ Romanæ ritum, apertio hæc aurium fit in ſcrutinio, 381. b. c. Pronunciatur benedictio in apertione aurium, 630. b. Aures intus, & foris in ſummitate, crucis ſigno unguntur in extrema unctione, 549. a. Aures ambæ ſub duabus formis diſtinctis unguntur, 555. a.

S. AUTBERTUS Cameracenſis Epiſcopus, 418. e. V. S. Audomarus.

B

S. BACHUS Martyr, Nonis Octob. 418. d.

BACULUS ſacri regiminis, ſeu Paſtoralis officii datur Epiſcopo, 521. a.

BALSAMUM Chriſmati admixtum, 326. a. 330. d.

BALTHEUS proprie eſt cingulum militare, 242. c. 556. a. Dicitur baltheum pudicitiæ, 242. c.

BAPTISMUS per diluvium mundi figuratur, 330. d. Et per aquam ex latere Chriſti in cruce dormientis fluentem, 309. b. 384. b. Virtus & effectus Baptiſmi, *ibid.* b. Fons Baptiſmi ſimilitudinem gerit ſepulcri, 369. b. Cur Baptiſmus non iteretur *ibid.*

Baptiſmi forma, 352. d. 353 a. b. Ter repetita aliquando apud Græcos, 354. b Apud eoſdem non eſt deprecatoria, *ibid.* d. Baptiſmi myſterium perfici non poteſt niſi ſub invocatione ſanctiſſimæ Trinitatis, 368. d. Per formam Baptiſmi, quæ Dei invocatio dicitur, aqua ſanctificatur, & vim accipit ſanctificandi, 384. d

In Baptiſmo fit trina merſio, juxta priſcum Eccleſiæ morem, 352 c. Quandoque unica, *ib.* Ritus trinæ merſionis refertur inter Apoſtolicas traditiones, 353. a. Quid ſignificet trina merſio, & emerſio, *ib.* b. Unicæ merſionis qui fuerint auctores, *ib.* Unica merſione baptizati jubentur iterum baptizari, *ib.* Unica merſione & forma legitima baptiſmus collatus, eſt validus, *ib.* c. Merſio ita fiebat, ut totum corpus & caput ipſum mergeretur, 384. a.

Baptizabant raro Presbyteri & Diaconi olim, frequentiſſime Epiſcopi, 385. d. Epiſcopus baptizato ſtatim conferebat confirmationis Sacramentum in fronte ungendo Neophytum, *ib.* Tunc Neophytum non ungebant in vertice, *ib.* a. Utrum validus ſit Baptiſmus, ſi uno formam proferente, alter mergat, aut aquam infundat, 534. e

Baptiſmus conferebatur in vigiliis Paſchæ & Pentecoſtes, juxta vetus Eccleſiæ inſtitutum, 398. a. In ipſo ſolis occaſu ſolemnitates iſtæ olim incipiebant, *id eſt* veſpere Sabbati, 400. b. Ipſa nocte baptizabantur, & baptiſma ipſo Sabbato celebrari dicebatur, 398. d. Quidam baptizaverunt in martyrum ſolemnitatibus, quod tandem prohibitum eſt, *ib.* Alii baptizaverunt in Epiphania, *ib.* e. 730. Hæc conſuetudo diutius viguit in Africa *ib.* In quibuſdam Galliæ partibus Baptiſmi celebritas videtur uſitata in Natali Domini, 399. b Miraculum circa baptiſterium a S. Marcellino Ebroduni ædificatum quotannis in Natali & Cœna Domini contingere olim ſolebat, *ib.* Si mortis periculum accidiſſet, quolibet die baptizabantur ægroti, *ib.* d. Exceptus erat a lege baptizandi in Paſchate & Pentecoſte infantium Baptiſmus, 400. a. Hi quocumque die a ſuo natali baptizabantur, *ib.*

BAPTISTERIUM eſt Baptiſmi conferendi locus, 623. b. Item baptiſterium dicitur aqua baptiſmalis, 73. a. 349. d. Item baptiſterium eſt ædificium juxta Eccleſiam in quo olim fideles baptizabantur, *ib.* 437. b. Item baptiſterium eſt fons baptiſmalis, 385. a. Gradus ſeptem baptiſterii, quid ſignificent, 385. a. Conſecratio baptiſterii, 437. b. Forma baptiſterii, 385. a. Artificioſum baptiſterium in Eccleſia S. Stephani. *ibid.* d. Ex conſuetudine Eccleſiæ, initio Quadrageſimæ, oſtia baptiſterii manu & annulo Pontificali claudebantur, 437. b. Miracula quotannis in baptiſteriis fieri conſueta, 399. a. c. d.

BAPTIZANDUS apud Latinos ungitur in pectore, ſcapulis & inter ſcapulas, 331. c. Apud Græcos toto corpore ungitur *ibid.* d. Si ab Epiſcopo baptizandus, ungebatur ab eo, trino ſignaculo, non toto corpore a ſacerdotibus ungendus, 331. b. Baptizandi docebantur ab Apoſtolicæ arcana Baptiſmatis, & ceteras fidei regulas, 363 e. Cur baptizandi ſalem in ſacramenta accipiant, 364. b. Baptizandi cur tangantur de ſputo in nares & aures, dicendo Ephpheta, 366. b. Baptizandis pœnitentia ante Baptiſmum facienda, 329. d. e. Quæ & quanta fuerit illis indicta, *ibid.* Apud Græcos tum quadraginta dierum, 380. a. Hi dies videntur initium duxiſſe paulo ante jejunium Quadrageſimale, *ibid.* e. Non fuit una ubique hujus pœnitentiæ conſuetudo, 381. a. Per hos dies Competentes omnia retro actæ vitæ peccata confitebantur, *ibid.* Hæc confeſſio, ſicut & pœnitentia non erant ſacramentales, *ib.* Baptizandorum nomina deſcripta, 351. e. Interrogationes illis factæ, 378. a. Eorum ante fontem ſitus & recitatio, 382. a.

BAPTIZATI ſtatim Chriſmate ungebantur in vertice a Presbytero, juxta veterem conſuetudinem, 355. b. Quid hæc unctio ſignificet. *ib.* Baptizati lavacro nudi ſurgentes, juxta antiquam conſuetudinem, a ſuſceptore linteo involvebantur *ibid.* Baptizati in lecto erant irregulares, 189. e. V. Clinici. Educti a fonte baptiſmali induebantur albis veſtimentis, 350. a Quid ſignificent hæ albæ veſtes, *ib.* v. Baptizati, etiam infantes, ſtatim poſt Baptiſmum, ſacramentum Euchariſtiæ ſumebant, 73. d. 980. d. Cavebatur ne ullum cibum, ne quidem lac infantes ſumerent ante ſacram communionem, *ib.* d Infantes non jejuni communicaſſe videntur; ubi officium Sabbati magni incipiebat hora poſt meridiem ſecunda, *ib.*

BARBA. In prima juvenilis barbæ tonſione oratio ſpecialis olim dicebatur, 235. a. 537. d.

S. BARBARÆ nomen recitatur in canone, 190 e

BARBARIS ducatum qui præbuerit contra Criſtianos iis canonicis plectitur pœnis, 468. b. 475. b

BARBAS Arianus, 354. d

S. BARNABÆ fit mentio in canone Miſſæ, 4. c. Natalis S. Barnabæ 3. Idus Junii, 104. e.

S. BARTHOLOMÆI fit memoria in canone Miſſæ, 3. b. Natalis S. Bartholomæi Apoſtoli, & Miſſa, 124. d. 414. b. S. Bartholomæi feſtum & translatio, 415. b.

S. BASILIDES Martyr, 105. b. 699. d.

S. BASILIUS Cæſarienſis Epiſcopus monſtrans panem conſecratum in tres partes diviſit, quarum unam ſervavit conſepeliendam ſibi, 485. a.

BASILICÆ benedicendæ ritus, 147. c. 423. b. Eſt antiqua conſuetudo, ut Eccleſia aquæ exorciſatæ, ſeu benedictæ aſperſione ſanctificetur, 425. d. Multi pſalmi in Baſilicæ dedicatione, ex antiqua conſuetudine, cantantur, 427. c. Olim baſilicas ſigno crucis adhibito dedicatas certum eſt, 428. a Antiquum eſt inſtitutum Eccleſiæ, Baſilicas Reliquiarum ſanctarum illatione &, appoſitione dedicari, 434. a. Olim in baſilicis ſepeliri vetitum, 486. a. Poſtea liberum fuit chriſtianis infra ſepta Eccleſiarum ſepeliri, *ib.* b. V. Dedicatio. Sepultura.

BASSIANUS Epiſcopus Epheſiorum, contra canones ordinatus, in Concilio Calchedon. depoſitus fuit, 512. a

S. BAVO pridie kal. Octob. 41. 7. a

S. BEATRICIS Natalis 4. Kal. Auguſti, 408. e. 704. d.

BENEDICERE idem quod conſecrare, 286. b. Benedicta in canone, idem quod conſecrata *ib.*

S. BENEDICTI nomen recitatur in canone Miſſæ, 3. b. 285. e. Etiam in vetuſtiſſimis Eccleſiarum cathedralium Miſſalibus, 546. e. Natale S. Benedicti colitur 12. kal Aprilis, 313 b. 703. d. Feſtum ejus celebratur cum vigiliis ſolemnis, *ibid.* e. 665. a. Sexto Idus Julii vigilia ſancti Benedicti Abbatis, 407 a. Quinto Idus Julii Natale ſancti Benedicti, *ibid.* b. 810. d. In die translationis reliquiarum dies depoſitionis olim celebratus nulla translationis facta mentione, *ibid.* e. Inde non infirmetur opinio translationis corporis S. Benedicti in Floriacenſe Monaſterium, *ib.* Octava S. Benedicti, *ib.* d. Officium hujus Feſti refertur, 215. a. 830. d. S. Benedictus corpus Domini tradidit ponendum ſuper pectus monachi ſepulti, 475. e. S. Benedicti baſilica

Index rerum & verborum memorabilium,

ſita Pariſiis, olim ſitu diſſidebat ab aliis ejuſdam urbis Eccleſiis, 319. d

BENEDICTO Papæ VIII. Henricus II. Imperator perſuaſit ut in Eccleſia Rom. ſymbolum juberet decantari in Miſſa, 562. b

BENEDICTIO ſuper candelas, 307 b 408. c. Benedictio cerei Paſchalis, 344. a. V. Cereus. Benedictio cinerum, 449. c. Benedictio annali, 510. a. Bataliſ 511. a. Fabæ, frumenti & uvæ, 409. d. 410. a. Benedictio in ſacris Ordinationibus, 489. c. Benedictio carnis, caſei & ovorum, 565. a

Benedictio Epiſcopalis, quid ſit? quo ritu, quibus verbis, & qua parte Miſſæ fieri ſolebat ab Epiſcopo, 295. c. 296. a. &c. Formulæ harum benedictionum, cur manuum impoſitiones dicantur, 296. c. Hæ benedictiones conſtant tribus capitulis & concluſione Miſſæ, ib. c. Utrum hæc benedictio diſtinguatur ab oratione ad complendam. 297. c. Hac a ſacerdote data benedictione, Diaconus dicebat: Ite Miſſa eſt, 298. a. Diaconi eſt monere populum ante communionem, ut ſe inclinet ad Epiſcopalem benedictionem, 567 b Uſus benedictionum Epiſcopalium adhuc viget in quibuſdam Eccleſiis, ibid.

Benedictiones ſuper infirmum, vel ab ipſo Epiſcopo, vel ſi abfuerit, à ſingulis Presbyteris dicendæ, 531. b

Benedictio nuptiarum fit in Miſſa poſt orationem Dominicam, 596. b. Mos iſte vetus in Eccleſia nuptias benedicendi, ib. Judith filia Caroli Calvi Edelulpho nubens, ante prælationem benedicte, ibid.

BERNARDUS Rex Italiæ, 319 b

BERNHARIUS Epiſcopus, a Carolo Magno Romam miſſus, de proceſſione Spiritus ſancti Leonem Papam III. interrogaturus, 379. a

BETA eſt ſecunda alphabeti Græci litera, 612. c. Quidam opinantur pronuntiandum eſſe Vita, ib. Ratio hujus controverſiæ eſt mutua veterum uſurpatio B pro V, & T pro B, ib. 734 d. Græci, cur exprimant V conſonantem Latine, per τὸ, ib. d. B, Græcum habet eamdem vim & pronuntiationem, ac B Latinum, & Beth Hebraicum, ib. a. Recta pronuntiatio, ſecundæ literæ Græcæ aſſeritur, 613. a.

BIÆOTHANATI, ſive Biothanati, ſive Biothanati, ſunt qui violenta occubuerunt morte, 611. a. b. &c.

BIBENTIS prope ſanum pœna canonica, 467. b

BIBLIOTHECA cubiculi erat ſacrorum librorum. bibliotheca in cubiculo, ſeu cella juxta Eccleſiam ſancti Petri poſita, 274. a. Eamdem Nolæ S. Paulinus baſilicæ appoſuit, 275. a

S. BIRINUS Epiſcopus Dorceſtrenſis, 484. c. 545. a. 58. b. Inventa ſunt in ejus ſepulcro annulus, crux plumbea, calix plumbea, &c. 484

BLACHERNARUM templum, 410. a.

[illegible], id eſt Textile aureum vel Textile purpureum, 592. a

BLATTA ſeu Blata, eſt purpureus color, ſeu genus exquiſitiſſimæ purpuræ, 592. b. Blattifer ſenatus, ibid.

S. BONIFACIUS Papa IV. converſo Romano Pantheo in Eccleſiam ſanctæ Mariæ & omnium Martyrum, inſtituit feſtum ſanctæ Mariæ ad Martyres, 392. d

BRACHII unctio in Regum coronatione, 589. d

BREVIS in quo continentur miniſteria Eccleſiarum, argentum uſuale, & quidquid aliud conſcribitur, 433. a

S. BRICCII Officium, 835. d

C

S. CÆCILIÆ nomen recitatur in canone Miſſæ, 4. c. 10 kal. Decemb. Natalis S. Cæciliæ cum vigilia. 140. c. 713 b. Officium S. Cæciliæ, 838. c.

S. CÆSARIUS Martyr, natione Afer, dignitate Diaconus, Tarracinæ paſſus, 419. c. Kal. Novemb. Natalis S. Cæſarii Mar. 138. b. 419. b. 712. b. Quo ſub Imperatore fuerit paſſus, ibid. c.

Καὶ τῷ πνεύματί σου, id eſt ſpiritui tuo, pro: Et cum ſpiritu tuo, habetur in liturgiis Apoſtolorum, 387. c

CALANDIO Epiſcopus Antiochenus, in Triſagio, poſt [illegible], addidit: [illegible], 282. b

CALIX offerendus, & admixtione Euchariſtiæ, eſt conſecrandus. 508. d. Forma ad calicem benedicendum, 151. c. Ad calicis benedictionem, ſeu conſecrationem unctio Chriſmatis adhibetur in ordine Rom. alibi, non, 432. b. Fit crux de Chriſmate ſuper ipſum calicem, per latera, ibid. a

Calix levatur à Sacerdote & Diacono, cum hoſtia in patena, calici ſuperpoſita, poſt hæc verba. Per ipſum, &c. 582. d. Quid hæc ceremonia ſignificet, 256. b. 582. d. 583. a Levatio calicis in Miſſa, ex more antiquo, 565. a. Quando & quomodo olim facta, ib. Ritus modernus levandi poſt conſecrationem non eſt antiquus, ibid.

S. CALIXTUS Papa uterque, primus & ſecundus, 532. d. Pridie idus Octob. Natalis ſancti Caliſti Papæ, 135. d

CAMBUTA, vel Cambutta, eſt virga paſtoralis Epiſcopi, 424. a. eſt baculus flexus & ſuſtentamen pedum, vel quo ſuſtentantur claudi & debiles, ibid.

CAMINATA ſumitur a Gallis pro camino 613. c

CAMPANA, ſignum, nola, ſeu clocca, 438. c. Ordo in benedictione campanæ, ibid. Campanæ ſonentur ipſo die cœnæ Domini ad Miſſam, & ad cæteras horas, ſicut mos eſt diebus feſtis, 336. c. Dum cantatur Gloria in excelſis, ſonat totum claſſicum, ibid. d. Campanæ non pulſandæ e cœna Domini, uſque ad Sabbatum ſanctum, ibid. c.

CANDELABRUM dicitur ceroferarium, & ceroferale, 493. d. Dicitur etiam geſtatorium luminis, 221. b.

CANDELÆ duodecim intra Eccleſiam dedicandam ſignificant duodecim Apoſtolos; 423. c. Candelarum benedictio, 307. b. 308. a

S. CANDIDUS Martyr. S. Mauricius, 416. d.

CANON Miſſæ eſt regula ad venerabilis Euchariſtiæ conſecrationem ordinata, 609. cur dicatur ſecretum, ibid. dicitur quoque ſacrificium, ibid. cur actio appelletur, 283. a. 609. b. Intra actionem, potius quam intra actionem dicendam, 608. Canon eſt oratio quæ incipit: Te igitur, &c. e quodam ſcholaſtico compoſita, 282. d. cur Canon vocetur, 283. a. Canon Miſſæ, ab Illirico editæ, in multis diſcrepat a communi, 256. a. Canon vocatur textus canonicæ precis, 572. b. Canon in quinque partes e quibuſdam, ab aliis in quindecim, dividitur, 609. a. Incipit à: Te igitur, &c. & terminatur ad Libera nos, &c. ibid.

CANONICI cantores, qui dicantur, 323. b. Olim non omnes Clerici in Eccleſia cantabant, ibid.

CANTORES ſeu Pſaltes locum habent inter gradus clericales, 323. b. habent ſuam aſſignatam benedictionem, ibid. c. Diſtincti ſunt cantores a lectoribus, ibid. habent libertatem uxorem ducendi ibid. ut prohibetur, ſicut hypodiaconis & lectoribus, vacare aleis & ebrietati, ibid. Lector vel cantor, qui ſanctam Quadrageſimam, aut Feriam quartam, aut Paraſceven, non jejunaverit, deponatur, ibid. Aſſumebantur ex Subdiaconis, & aliis minoribus ordinibus, qui cantorum ſcholam componunt, ibid. Quædam olim ab aliis clericis, atque etiam a laicis cantari ſolita, ut Kyrie eleiſon, ibid. d. Ritus ordinandi cantorem apud Græcos, 531. a. Cantor in Miſſis nihil incipit cantare, niſi ab Epiſcopo juſſus, 559. d.

CANTUS Eccleſiaſtici in Eccleſia antiquitas, 649. Duplex canendi modus, vicibus alternis, & choris adunatis, ibid. Inſtitutum a ſancto Gregorio Magno cantandi methodum, per Occidentem propagatum ejus alumni, 649. maximè apud Anglos, ibid. 650. a. Methodus cantandi Gallicana Romanæ conformatur, curante Carolo Magno, ibid. Antiphonarii Metenſis ad Romanam methodum revocati fama, ad tempora ſancti Bernardi viguit, ibid. Cura Ciſtercienſium Patrum erga cantum divini Officii authenticum, ibid.

CAPILLI puerorum dum primum tondebantur, oratio, 234. c. 533. c. Capillorum tonſura in funeribus Ethnicorum, 476. d. Capilli pœnitentium aliquando prolixi, aliquando tonſi, 450. a. 451. a

CAPITELLA ſunt quidam verſiculi, 480. b. Sumitur etiam capitellum pro collecta, ſeu oratione, ib. c.

CAPUT jejunii Quadrageſimalis, id eſt Feria quarta Quinquageſimæ, cœpit in Eccleſia poſt ætatem ſancti Gregorii Magni, 315. c. Hac feria olim cineres pœnitentibus imponebantur, 316. b

Capitis unctio in ordinatione Presbyteri, 504. a. In coronatione Regum Francorum, 589. b. Infirmi, in extrema unctione, quomodo intelligenda capitis unctio, 553. a

Capite operto nullus clericus in Eccleſia ſtat, niſi habeat infirmitatem, 38. c. 315. c. Aperto capite orant Chriſtiani, et antiquo more. Pagani vero orabant operto & velato capite, 317. a

CARDINALES dicuntur Romæ Diaconi & Presbyteri, a titulis ſeu Eccleſiis, ad quas ordinantur, atque incardinantur, 496. d

CARNES animalium qui manducaverit, quorum mortem neſcit, cur canonicis plectatur pœnis, 468. b. Carnis benedictio, 562. a

CAROLUM Magnum Leo Papa III. unxit a vertice uſque ad pedes, 589. c. Coronam ei impoſuit, veſte regia eum induit, 591. d. Oleo ſancto inunctus ab Epiſcopis, & viatico ſumpto, obiit in pace; 530. b. Quali veſte, ornamentis & armis qualibus indutus fuerit & ſepultus, 484. a

CAROLUS Calvus Imperator Metis ſecundo coronatus ab Hincmaro Remenſi nono Septembris, 556. b. In Miſſa celebrata in ejus coronatione, prima Collecta: Quæſumus, pro Rege; ſecunda, de ſancto Gorgonio martyre, ib. De Chriſmate unctus eſt, 588. a. Unctus fuit ad dexteram auriculam, & in fronte uſque ad ſiniſtram, & in capite, 589. b. Appellatur Rex Chriſtianiſſimus, 591. b. Corona capiti ejus ab Epiſcopis impoſita eſt, 590. b. Hymnus Te Deum, eſt in gratiarum ſua coronatione, non ei tradita virga, ſed palma cum ſceptro, 591. c. Carolus Calvus jam primo fuerat ſacro Chriſmate unctus in Regem, Aureliæ a Wenilone Senonenſi Archiepiſcopo, 587. a

S. CARPOPHORUS Martyr, 139. a. 412. d. 420. c. V. Quatuor Coronati.

CARTHAGINENSIS Epiſcopus, juxta Eccleſiæ Catholicæ conſuetudinem, ordinabatur ab Epiſcopis vicinioribus, 518. b

CASEI benedictio, 565. a

S. CASSIANUS Martyr Fori Sempronii, 410. d

S. CASTORIUS Martyr, 139. b. 421. d.

S. CASTORIUS Martyr, 139. b. 421. d. 008. c

CASULA, ſeu Planeta, eſt veſtis ſacerdotalis, qua induitur Sacerdos in ſua ordinatione, 503. b. quid ſignificet, 557 b

[illegible] id eſt ordinatio, ſeu conſtitutio Epiſcopi, plebis ſuffragiis jam electi, 521. c

CATHARINÆ Medicææ, Francorum Regis Henrici ſecundi conjugis, coronatio, 595. a. Unctum eſt caput ejus oleo, ib.

CATECHUMENUS interpretatur audiens, ſeu auditor, ſeu inſtructus, 363. d 374. c. Catechumenorum duplex olim fuit gradus, 1. incipientium, 2. competentium, 374. d. Catechumenorum oratio peragitur poſt ſermonem Epiſcopi, & dimittuntur, 278. b. Fiebant Catechumeni per ſignum crucis, quo in frontibus ſignabantur, 375. c. 527. a. Et in pectore cum certa verborum forma, 376. a. Et manus eis imponebantur, eum ſufflarentur in faciem, ib. b. Sal in os Catechumeni immittebatur, ib. b. Tum inſufflabatur ſatanas converſo Catechumeno ad occidentalem plagam, ib. Duplex erat exſufflationis modus alter a Catechumeno, alter fiebat a Sacerdote, vel Clerico ib. c. Apud Græcos Sacerdos, ter in Catechumeni faciem inſufflat, 376. d. Poſt tertium exorciſmum, idem Sacerdos inſufflat in os, frontem & pectus Catechumeni, ib. item poſt abrenuntiationem, jubetur Catechumenus inſufflare & conſpuere ſatanam, ib. Primum ſcrutinium Catechumenorum feria quarta hebdomadæ mediæ in Quadrageſima celebratur, 48. a. Catechumeni incipientes, ſeu imperfecti de quibus erudiebantur, 174. d. de quibus perfecti, ſeu competentes erudiebantur, 375. c. 527. a. Competentes dicebantur, quod Baptiſmum peterent, ib. c. Unicum eſt Catechumenorum ſacramentum, nempe ſal, 377. Catechu-

Digitized by Google

techumenus accedens ad ſanctum regenerationis lavacrum ungitur, 331. b. Apud Latenos ungitur baptizandus in pectore, ſcapulis & inter ſcapulas. ib. Græci totum corpus ungunt, ib. d. Cur ungantur Catechumeni, 359. e. 366. e. 367. a. Catechumenus inſtructus per exſufflationem, & exorcizationem, a maligno ſpiritu eruitus, ſale accepto habere incipit guſtum divini verbi, 364. Catechumeni ante oblationem a Miſſa abire jubebantur, 606. b. Catechumenorum pœnitentia quadraginta dierum, 380. a. Non fuit una ubique hujus pœnitentiæ conſuetudo, 381. a. V. Baptizandi.

CATHEDRA ſancti Petri, 13. Kalend. Martii, 29. a. 669. d. Ibi non additur Romæ, neque Antiochiæ, ib. e. 311. b. De Cathedra ſancti Petri apud veteres agitur, quæ menſe Februario celebratur, 311. e. 604. d. Olim die 22. Februarii ſolemnitas utriuſque Cathedræ celebratur; poſtea ſolius Antiochenæ cultus remanſit, 312. a. Cathedræ ſancti Petri Romæ feſtum videtur recentius, 29. e. 312. a. Inſtitutum a Paulo IV. Cathedræ hujus officium, 604. e. In Gallia & Hiſpania, ante Pauli IV. decretum, Romanæ Cathedræ feſtivitas celebatur, 605. a. Olim Cathedra, ſeu Epiſcopatus ſancti Petri, menſe Januario in Galliis, & Februario Romæ celebrari conſuevit, 663. e. Hinc orta occaſio duplicem Cathedræ ſancti Petri ſolemnitatem celebrandi, ib. Paulus IV. non tam inſtituit, quam reſtituit feſtum 18. Jan. Cathedræ Romanæ, ibid.

CENTESIMUS fructus, quid ſignificet, 314. d. Numerus centeſimus, quo computetur ſigno, ibid.

CEREI ardentes impoſiti crucibus, 435. a. Cerei ardentes geſtati in proceſſione Purificationis, 306. d. Cerei miſſi in aquam baptiſmalem, 349. d. Cerei ardentes prælati Epiſcopis, 347. e

Cerei Paſchalis benedictio extat ante lectiones Sabbati ſancti, 344. a. Ritus cerei hujus benedicendi ſive a Zozimo Papa, ſive ab alio ſit, antiquus eſt, ib. e. Myſticæ cerei paſchalis ſignificationes. ibid. d. Deſcriptio varia ritus cerei hujus benedicendi, 345. a. Particulis ceræ paſchalis domi ſervatis Chriſtiani ſe adverſus diabolicos, incurſus tuebantur, 346. d. Conſuetudo cerei paſchalis benedicendi Romæ interrupta, a Theodoro Papa videtur inſtaurata, 347. a. b

CEREMONIA ſunt ſacrificia, 283 a

CEREOSTATA ſunt candelabra, quorum uſus eſt in altaribus, 326. b. 517. a. Cereoſtata, id eſt Ceroferarii, 71. a. 347. e

CEROFERARII dicuntur Acolythi, à cereis deportandis, 493. d. Antiquus mos fuit Eccleſiæ, ut cerei ardentes præferantur Epiſcopis, 347. a. Ceroferarium in neutro dicitur Candelabrum, 493. d

CERNUUS dicitur propriè inclinatus, quaſi quod terram cernat, 315. e

CERVULUS. In Cervulo ducere, aut in Vetula (Vitola, aut Vitola, aut Vegula) vadere dicuntur, qui ferarum, aut pecudum formis aſſumtis petulantius diſcurſarent, 472. e. 473. a. Hoc autem fieri ſolebat, Kal. Januarii, ibid. Quibus afficiantur pœnis canonicis, qui ſcelus iſtud perpetraverint, 467. a

CETTURÆ ex filiis orti Magi adoratores Chriſti infantis, 302. d

CHARAXATUM, charaxatus, charactus, 615. a. Characo, id eſt Scribo dictum, a voce character, ibid.

CHARIBERTUS Rex & Guntramnus Clodovei Nepotes, ab Epiſcopis ſuarum provinciarum ſacrati fuerunt, 584. e

CHARTOPHYLAX eſt qui tabulas habet chartaceas ad jura Eccleſiaſtica pertinentes, 515. b. Judex eſt omnium cauſarum Eccleſiaſticarum, ibid. Defenſor eſt in cetaris Clericorum cauſis, ibid. Eſt veluti manus dextera ſummi Sacerdotis, ibid.

CHILPERICI Regis filius Clotarius II. in ipſo baptiſmate cur nomen acceperit, 350. d

Χειρόμακτρον, Chiromactron appellatur mancila lineum humeris impoſitum, quo manus tergebant, 495. b

Χειροτονία apud veteres dicitur electio: Χειροτονεῖν, id eſt aliquem eligere in magiſtratum 507. e. Χειροτονεῖν, Act. 14. eſt conſtituere Epiſcopum ſolemni ritu, impoſitione manuum, 508. a. Χειροτονία in Patribus, & de rebus Eccleſiaſticis, ſignificat, non electionem, ſed ordinationem, ibid. b

Χέρνιβον propriè eſt vas aquæ luſtralis, 348. d.
Χέρνιψ, ſignificat aquam luſtralem, ibid.
Χερνιβόξεστον, eſt malluvium politum, 348. d

CHORUS ſignificat aliquando univerſum cœtum, ſeu Eccleſiaſticum, ſeu Laicum, 277. a

CHRISMATIS benedictio, & olei fit inter Miſſarum ſolemnia in cœna Domini, 324. d 325. a. Olim liberum fuit Epiſcopis facrum Chriſma omni die conficere, 315. d. Poſtea mos invaluit, ut duntaxat in cœna Domini conficeretur, ibid. 316. a. Chriſma non eſt ſimplex oleum, ſed ei balſamum admiſcetur, 330. a. Chriſmatis compoſitio apud Græcos, quædam eſt collectio fragrantium materiarum, ibid. b. Sex & triginta ſpecies aromatum, per vinum & oleum miſcent in Chriſmate, ibid. Antiquus eſt Eccleſiæ mos ſanctum Chriſma benedicere & conſecrare 330. e Hic ritus ad tempora Apoſtolorum refertur, ibid. Ritus ſolemnis conſecrandi Chriſmatis, & olei Catechumenorum, 338. b. Duodecim Presbyteri teſtes & adjutores ejuſdem myſterii, ibid. d. Ampulla cum Chriſmate, qui ſignificet corpus Domini ſumtum de Virgine, 339. a. In fontem baptiſmalem infundi Chriſma mos eſt antiquus, 350. a. Populum haurire aquam benedictam jam Chriſmate ſacro perfuſam prohibitum eſt, ibid. Chriſma infunditur in aquam baptiſmalem in modum crucis, ex more antiquo, ibid. b. Id faciunt tribus vicibus Græci Orientales atque Æthiopes, ibid. e. Chriſmate ſinuntur Chriſtiani quia per baptiſmum Reges & Sacerdotes fiunt, 370. b. Chriſmatis unctio quæ fit a Presbytero in vertice, non eſt confundenda cum ea quæ fit in fronte ab Epiſcopo, 385. b. Illa non eſt ſacramentum, 355. b. 386. a. Patres qui ante ſanctum Silveſtrum Papam de Chriſmatis unctione ſcripſerunt, de ea quæ in fronte ſunt intelligendi, 385. b. Patres Græci de eadem ſunt etiam intelligendi, ibid. e. Carent Græci unctione quæ fit in vertice, ibid. Patres Latini loquuntur modo de unctione quæ fit in vertice, modo de ea qua reconciliantur hæretici, ibid. d. Qui intelligantur de qua harum trium loquantur unctione, ibid. Chriſmatis unctio perfectiva, 360. a. fit in modum crucis, ibid. e

CHRISMAL, vel chriſmale, eſt vas in quo Chriſti corpus ſervatur, 432. d. 468. e. Sumitur etiam pro corporali, ſeu palla corporali, ibid. Chriſmale dicitur etiam miniſterium, ibid. a. Dicitur quoque chriſmalis Miſſa, 327. b

CHRISMATIO in fronte, 358. d. Diſtincta a manus impoſitione, 359. a. ab Apoſtolis tradita, ibid. b

CHRISTE eleiſon toties dicebatur olim in Miſſa, quoties Kyrie eleiſon, 277. a. A Græcis non dicitur Chriſte eleiſon, ibid.

CHRISTUS qui creverit ſapientia, ætate & gratia, 17. d. 303. a. Chriſtus demon ſtat virginalis uteri, 27. a. Qui fuſus eſt ex utero Virginis, 308. e. In B. M. Virginis utero carnem Chriſtus ſuſcepit, 31. b. In alvo B. Virginis Deum Verbum humanæ naturæ coadunavit, 313. d. Quæ ſint Chriſti arma; quæ militia, 367. e. Septem principales virtutes, opera Chriſti ſalutaria. Satanæ operibus contraria. ib. Super Chriſtum requievit ſpiritus Domini, ſecundum omnem divinitatis plenitudinem, 371. d In Chriſto effectæ ſunt ſeptem donorum Spiritus ſancti, 373. a. Chriſtus victima Sacerdotii ſui, & Sacerdos ſuæ victimæ fuit, 389. e. Chriſtus gratias agens oculos in cælum ſublevare ſolitus, 288. a. Chriſtus non eſt filius Dei adoptivus. 365. b. 378. d. Ejus morte mors noſtra deſtructa, 388. e

Chriſtus maniſter voluit effici legis, 34. e. Chriſtus, ſingularis humilitatis exemplo ſe legi ſubjecit, 308. d. Chriſti nos humanitas colligit, humilitas erigit, traditio abſolvit, &c. 61. d. 320. e. In divina Chriſti perſona naturarum eſt compoſitio, ſed non commutatio, 382. a

CHRISTIANI a Chriſto; Chriſtus a Chriſmate appellatur, 38. a. Maxima fuit olim Chriſtianis cura viſitandi infirmos, 532. e. Chriſtianiſſimi appellatio Regum Francorum eſt propria & antiquiſſima 591. a

S. CHRISTOPHORI Martyris Natalis, 407. d

CHRODEGANGUS Metenſis Epiſcopus floruit temporibus Caroli majoris & Pipini Regis, 488. e. Hic conferebat ordines diebus Sabbatorum quatuor temporibus anni, juxta morem Romanæ Eccleſiæ, ibid.

SS. CHRYSANTI & Dariæ Martyrum Natalis Romæ, tertio Kal. Decemb. 422. e.

S. CHRYSANTI Martyris fit mentio in canone, 3. b. octo Kaland. Decemb. Natalis ſancti Chryſogoni Martyris, 141. b. 713. e

CILICIUM veſtis eſt pœnitentium, 450. d. Cilicium ex pilis hædorum & caprarum contextum, quid ſignificet, ibid. In ſummo ungendo imponitur cilicium, 537. e. 539. d. Excommunicationibus, & tuliſimo ante Communionem reconciliatio, auferitur cilicium, 550. a

CINGULI meminit Alcuino e, quo Epiſcopus cingitur ſuper albam, 556. e

CINERES imponendi capitibus Chriſtianorum ritus feria quarta in capite jejunii unde ortus ſit, 450. d. Antiquitus collecta populi Romæ fiebat ad ſanctam Anaſtaſiam, unde procedebatur ad ſtationem, apud ſanctam Sabinam, 604. e. 667. e. e. Cineres benedicti capitibus pœnitentium impoſiti, 449. d

CIRCUMCISIONIS feſtum concurrit cum octava die Natalis Domini, 300. e. Antiqua Circumciſionis celebritas, ibid. Officium Circumciſionis magna ex parte ad B. Virginem pertinet, 14. e. Circumciſio octavo die facta, quid præſignet, 300. e. 301. e

CLAUDIÆ Reginæ conjugis prioris Franciſci primi coronatio, 594. e. Uncta eſt oleo in capite, ibid.

CLAUDIANUS Mamerti Vienneuſis Epiſcopi frater, 572. a

S. CLAUDII Martyris Natalis ſext. Idus Novemb 139. b. 421. d. 608. e

CLAUDIUS Nero-matricida, & Claudius alter Imperatores, 479. e

CLAVES Eccleſiæ, qui ſervare debeant, 489. a

CLAVUS eſt purpura veſti aſſuta, ſeu intexta, 315. a. Clavi nihil ſunt plagulæ, quædam ex purpura togis olim Senatorum aſſutæ, ibid.

S. CLEMENTIS Epiſcopi & Martyris Natalis, non. Kalend. Decemb. 141. e. 703. e. 840 b S. Clementis Papæ fit mentio in canone Miſſæ, 3. b

CLERI & populi conſenſus in coronatione Regis. 585. a

CLERICUS nullus in Eccleſia ſtet aperto capite, niſi habeat coronam, 38. e. 316. e. Clericus olim nullus vagus, ſed eſt ad certam Eccleſiam, ſeu titulum non deſtinatus 491. a

CLERICALIS dignitas perſonæ tonſuram tribuitur: ex more vetuſto Romanæ Eccleſiæ, at 3. d. 448. b. Idque fit ante alienam ordinum ſuſceptionem, ibid. Apud Græcos in Lectoris ordinatione tonſura Clericalis datur, ibid. e V. Tonſura.

S. CLETI fit mentio in canone Miſſæ, 3. b

CLINICI ſunt, qui morbi gravitate coacti, baptiſmum accipiebant in lecto decumbentes, 377. b. 399. d. Hi erant irregulares, nec ad clerum adſcribi poterant; ibid. a

CLOCCA eſt ſignum, nola ſive campana, 438. e

CLODOALDI nomen recitatur in oratione, quæ poſt Dominicam in Miſſa dicitur, & incipit: Libera nos, &c. 4. a

CLODOMERIS & Ingomeris infantes, filii Clodovei Regis, in ipſo baptiſmate, cur nomina acceperint, 350. d

CLODOVEUS, primus Francorum Rex Chriſtianus baptizatus eſt in ipſo Natali Domini, 399. b. Et a ſancto Remigio inunctus & coronatus, 484. a. Oleo è cælo delapſo unctus, 588. b. Hic dicitur Ludovicus in Officio ſancti Vedaſti, 817. b

CLOTHARIUS ſecundus filius Chilperici Regis in ipſo baptiſmate nomen accepit, 350. d

COENA Domini: Feria quinta majoris hebdomadæ, cur hora Miſſæ celebrandæ anticipetur, 324. d. Jejunium tamen non relaxatur, ibid. Olim multi non jejunabant in cœna Domini, ſecundum Eccleſiæ ſuæ ritum, ibid. e. Hac die fit benedictio olei & chriſmatis, Pœnitentium reconciliatio, & lotio pedum, ibid. d. 325. a. In cœna Domini celebrantur tres Miſſæ: prima Pœnitentium: ſecunda, Chriſmatis: tertia, Serotina; 327. d. Tria in cœna Domini ab Epiſcopo ſanctificabantur, 332. e. Ritus qui olim in cœna Domini apud Eccleſiam Rotomagenſem, ſeu Remenſem ſervari ſolebant, 336. e.

Altaria olim, ſicut & nunc; nudabantur in cœna Domini, 70. e. 342. d. Altaria, parietes & pavimenta Templi, & vaſa ſacra, eadem feria quinta, vel ſexta paraſceves lotione purificabantur, 341. e. 343. a. Vetus olim fuit Eccleſiæ Romanæ conſuetudo reconciliandi pœnitentes, 457. b. Hæc reconciliatio ſolebat fieri in Miſſa proxime poſt Evangelium, 458. e. Priſtis temporibus abſolvebantur pœnitentes proxime ante orationem Dominicam; ibid. Ad mandatum Antiphonæ & Reſponſoria, 877. e

COGERE nos terrore, quomodo Deus dicatur, abſque præjudicio liberi noſtræ voluntatis arbitrii, 475. e. 444. b

COGITATIO bona in homine nulla eſt, abſque Dei auxilio, 174. d. 443. e. Quamobrem bene ſpiritum cogitandi quæ recta ſunt, petit Eccleſia, ibid.

COLLECTA ſignificat collectionem eleemoſynarum, 308. a. Collecta ſignificat etiam conventum & ſynaxim, ad divinum Officium peragendum, ibid. b. 316. b 397. e. Oratio ad proceſſionem, ſeu collectam, 411. e. 413 d. Latini non ſolent dicere collectam in Miſſa inter Evangelium & Offertorium Græci vero plures dicunt, 562. d. De collectarum in Miſſa dicendarum numero & ordine nec Latini cum Græcis, nec Græci inter ſe conveniebant, 178. a. b. &c. Collecta de ſancto Leone explicatur 404. a. Collectæ pſalmis interpoſitæ, 486. a. Collecta unde dicatur, 604. b. Collectæ & ſtationes, qui olim fieri ſolitæ, ibid. e. 464. e

COLLYRIUM, quo ſenſu dicatur, ex commixtione duarum ſubſtantiarum in una Filii Dei perſona factum, 382. d.

COLUMBA appenſa baptiſterii tholo, 385. b. Columba emiſſa ex arca, quid ſignificet, 330. b.

COMMENDATIO eſt oratio pro Defunctis, 482. e. Dicitur etiam commendatio, Officium pro eiſdem Defunctis, ibid.

COMMERCIA veneranda ſacrificii, quo ſenſu dicantur, 182. e. 445. e

COMMIXTIO corporis & ſanguinis Domini in calice, qui dicatur Conſecratio, 566. d.

COMMUNICANTES, &c. dicuntur quia militans Eccleſia cum triumphante communicat, 185. a. Communicabat olim populus in triduo Paſchæ, 333. a. 342. a. Antiqua conſuetudo, quæ celebrans in ſancta Paraſceve, ſub una tan panis ſpecie communicat, 341. e. In regula magiſtri monachos eadem die Paraſceves olim communicaſſe patet, 342. a. In Hiſpania, nec Miſſa, nec Communio eadem die celebrabatur, ibid. b. Communio olim in Eccleſia extra Miſſarum ſolemnia non ſumebatur, ibid. e. Olim Euchariſtiæ ſacramentum, cum ipſo baptiſmo, ſumebatur, 556. e. Fideles, & Clerici, & Laici in Miſſa communicaturi, ſinguli panem & vinum in ſuam communionem offerebant, 174. a. 443. e. 509. e. 563. e Communicare ſine oblatione, eſt aſſiſtere Miſſæ integræ cum fidelibus, ſed ſine ſumtione Euchariſtiæ, 474. e. Epiſcopus porrigit communionem juxta morem antiquum, 569. e Hæc conſuetudo non fuit univerſalis, ibid. Diaconi aliquando fidelibus communionem porrigebant, ibid. Communio diebus Dominicis fieri conſueta, 605. e Communio quotidiana, 606. a. Oratio ſuper Populum loco communionis. ibid. Soli communicantes divinis Myſteriis antiquitus intereſſe ſolebant, 606. b. Catechumeni & Pœnitentes, non communicaturi, ante oblationem exire jubebantur, ibid.

Communio infirmi, poſt Extremam unctionem, 539. b. 542. b. 550. a. 553. a. 554. a Communio in ſuis ædibus Euchariſtiæ in Eccleſia receptæ, 578. e. Communionis dandæ variæ formulæ, 579. e. Communio data ſicco ſacrificio, quid ſit, 247. a. 569. b. Communio data mixto ſacrificio, id eſt corpore Chriſti ſanguini ejus immiſſo, ibid. Multis decretis prohibetur, ne corpus Chriſti in ſacro ſanguine intinctum detur, ibid. e. Corpus Domini & ſanguis ſingulatim accipiantur, ib. d. 558. e. Species commixtæ ſimul dari poſſunt, ſi interveniat aliqua neceſſitas; aut cautela, ibid. 583. b. Corpus Domini in ſacro ſanguine tinctum infirmo aut infanti debili in cochleari porrigitur, 570. a. Tempore communionis olim cantabatur Pſalmus, ib. b.

Epiſcopus dat corpus Domini Presbyteris & Diaconis communicaturis in manus, juxta morem Eccleſiæ antiquum, 578. e. Subdiaconi ore accipiunt, ibid. Priſcis Eccleſiæ temporibus omnes fideles corpus Chriſti acceptum manu, ori inferebant, ibid. Compoſitio manuum ad corpus Domini accipiendum, ibid. d. Viri manu nuda, mulieres ſuppoſito linteo accipiebant, ibid. Corpus Chriſti, aut ſtatim ori inferebant, aut domum, ibi communicaturi, deferebant, ib. e. Quando, ubi, & quamdiu hic usus viguerit in Eccleſia, 579 a. Carpuntur communicantes domi ipſo die poſt coitum nocturnum, etiam licitum, ibid. Vetus formula apud patres aſſerta hæc: Porrigens Euchariſtiam dicebat: Corpus Chriſti. Accipiens reſpondebat: Amen, 580. b.

COMPETENTES ſunt Catechumeni ſecundi gradus, 574. d. Competentibus ſymbolum tradebatur Dominica palmarum, 378. e. Traditio ſymboli eſt myſteriorum, quæ in eo continentur, expoſitio, ibid. d. Competentes eadem Dominica nomen ſuum dabant, & ſcrutinium ſubire tenebantur, 379 b Quibus ritibus, indictiſque laborioſis Officiis fieri ſolaret examen iſtud, ibid. b. e. Quid ſit competentes creari Dominica Palmarum, 380. a Competentes pœnitentiam agebant, alii per dies quadraginta, alii per triginta, ibid. Per hos dies competentes omnia retroactæ vitæ peccata confitebantur, 381. a. V. Catechumeni. Baptizandi. Confeſſio.

COMPUTUM cum cyclo ſcire debet Presbyter ordinandus, 273. b. Ratio computandi per digitos, 314. d

COMPAGES membrorum omnes unctæ in extrema unctione, 541. e.

CONCLUSIO orationis fit per Filium, quia Mediator eſt Dei & hominum &c. 495. e.

CONFESSA appellatur S. Virgo, quæ non ſit Martyr, 4 0. e

CONFESSIO ſignificat locum altaris cavatum, in quo ab Epiſcopo Reliquiæ ſanctorum reconduntur, 435. e. Confeſſio in ritu Papæ conſecrandi, eſt tabernaculum variis opere exornatum, in quo corpora SS. Apoſtolorum quieſcunt, 518. a.

CONFESSIO a competentibus facta ſuorum peccatorum, non erat ſacramentalis, 381. a. Variæ pœnitentium confeſſiones multa complectentes peccata, quæ vix in uno homine reperiri queant, 452. b. Formula confeſſionis auctore S. Fulgentio, ſive Aſtigirano, ſive Ruſpenſi, ibid. d. 454. a. In hanc formulam obſervationes, 451. e. Formula confeſſionis monachorum, 454. e. Has confeſſiones peccatorum in ſpecie ſolabat præcedere alia, ſecundum numerum & debitas peccatorum circumſtantias, 455 d. 553. e Viguit olim in Eccleſiis conſuetudo confitendi peccata ſua ſingillatim & non confuſum, 450. e. 544. b. 553. e. Confeſſio dicitur celer, id eſt prompta, pura, devota, 461. e. Non inducatur pœnitens in neceſſitatem iterum eadem peccata confitendi, 493. b. Confeſſio præmiſſa extremæ unctioni, 540. b. 547 b

Confeſſiones audire non debent, niſi Epiſcopi & Presbyteri, ſicut nec ſacrificium offerre, 493. b. Si neceſſitas evenerit, & Presbyter defuerit, ſuſcipiat Diaconus pœnitentem ad ſanctam communionem, ibid. Sacerdos confeſſionem auditurus pœnitentis, præmittat orationem, ibid. a

CONFESSORES dicuntur, qui tormentis pro Chriſti fide ſuperatis, ſuperſtites tranquillam mortem obeunt, 303. e. 431. a Vocat etiam Eccleſia confeſſores viros pietate, ſanctitate, & miraculis inſignes, tranquilla morte in Chriſto defunctos, 439. d Hoc nomen, confeſſor, etiam ſanctis mulieribus verbi gratia S. Leocadiæ, fuit tributum, 440. b. Confeſſores dicuntur Cantores & Pſalmiſtæ, 388. e. Confiteri eſt Dei laudes decantare, ibid

CONFIRMATIO a Pontifice dabatur olim ſtatim poſt baptiſmum, 357. d. 385. d Ritus de ſui confirmationem, 73. e. 357. d Pontifex non dat Spiritum ſanctum, ſed orat ut in eos veniat, quibus manus imponit, 358. a. Hujus ſacramenti duplex ritus, manus impoſitio & unctio Chriſmatis in fronte, 359. a. 507. e. Aliquando manus impoſitio unctioni fuit poſtpoſita, ibid, e Hujus ſacramenti miniſter eſt Epiſcopus 358. e. 359. e Presbyteris licet ungere baptizatos Chriſmate ab Epiſcopo conſecrato; non tamen ex eodem frontem ſignare, 358. e. 361. e. 371 b. Chriſmatis unctione, & manus impoſitione Apoſtoli uſi ſunt ad confirmandos baptizatos, 359. e. Hic Chriſmationis & ſignationis ritus appellatur ſacramentum, ſicut & ipſe Baptiſmus, 360. b. Unctio Chriſmatis fit in fronte in modum crucis; ex antiqua Eccleſiæ conſuetudine, ibid. e. Græci olim non ſolum frontem ungebant, ſed etiam aures, nares & pectus, 361. e. Omnia eorum membra, frontem vero tribus vicibus, ibid. b. Æthiopes omnia membra confirmando ungunt, ibid. Hodie Græci ungunt frontem, oculos, nares, os, aures, pectus, manus & pedes, ibid. c. Quæ ſit hujus ſacramenti forma, vel ritus aliqua olim fuerit, 361. e. 362. a Quæ ſit hæc forma apud Græcos, ibid. b Presbyteris licet baptizatos Chriſmate ungere. Spiritum autem ſanctum per manus impoſitionem tradere non licet, 370. d. 371. b Hic mos Eccleſiæ traditus ab Apoſtolis, ibid Presbyter non ungebat in vertice baptizatum ab Epiſcopo & confirmatum, 385. d. Sacramentum confirmationis eſt hominis Chriſtiani perfectivum, 380. c. Quanta hujus ſacramenti dignitas, utilitas & neceſſitas, ibid. d Graviter peccant, qui hoc ſacramentum, cum poſſunt, accipere negligunt, ibid. e. Et graviùs Epiſcopi qui omnem diligentiam non adhibent, ut ſibi commiſſi hoc ſacramentum percipiant, ibid. Diſcrimen inter unctionem quæ fit in fronte, & eam quæ fit in vertice, 389. a. Forma hujus ſacramenti: confirmo & conſigno te ſigno crucis, in nomine Patris, &c. 646. e. Cujus frontem ſacroſancto Chriſmate delinivimus, & ſigno crucis confirmavimus, &c. ibid. d

CONON monachus, provinciam baptizandi obiens, a gravi tentatione, quam patiebatur, divinitus eſt liberatus, 332 b

CONSECRATIONIS forma calicis eſt antiqua & optima, 3. e 188. e. Verba conſecrationis olim in quibuſdam locis alte & clare voce proferebantur, & ad ea chorus & populus reſpondebat: Amen, 577. e. Conſecratio dicitur commixtio corporis & ſanguinis Domini in calice, 568. d. Officium conſecrationis ſumitur pro officio Liturgiæ, quod perficitur per confractionem, commixtionem & communionem, 496. c. 583. a. Qui dicenda ſit Diacono commiſſa corporis & ſanguinis conſecratio, 500. a. c. An conſecratio, vel diſpenſatio apud S. Ambroſium ſit legenda, ibid

CONSILIUM prohibet eſſe præcipitem, & ratione animum replet, 372. d. Conſilium utile eſt, cui robur fortitudinis deeſt, ibid

CONSISTENTIA eſt quartus pœnitentium gradus, qui orationis cum fidelibus, ſed non Euchariſtiæ erant participes, 403. e.

CONSTANTINOPOLIS, cantato Triſagio, calamitatibus liberata eſt, 283. a. Conſtantinopoli olim qualis fuerit Quadrageſimæ obſervatio, 380. b

CONSTANTINUS Magnus baptizatus eſt die Pentecoſtes, 398. d. Ædificavit Templum Hieroſolymæ, 432. e. In hujus Templi dedicatione Epiſcopi omnia munera a fidelibus oblata in ejus uſum congerunt, ibid Dies hujus dedicationis anniverſaria quotannis per octo dies ſplendide celebrari ſolita, 418. c. Conſtantini M. corpus mortuum purpurea veſte, & diademate ornatum, in aurea capſa incluſum, ſepultum eſt, 483. d

CONSTANTINI Porphyrogenetæ lex in quadrigamos, 470. e

CONSTANTIUS Imperator Arianus Felicem ſecundum Papam, ob fidem catholicam a ſede dejectum, obtruncare juſſit, 408. d

CONSTITUTIONIBUS apoſtolicis multa addita fuere, 577. e

CONTACIUM ſignificat tomum ſeu volumen in quo ordinationes continentur, 524. a. Eſt etiam contacium quoddam cantici genus, ibid. Quidam contacium volunt eſſe Liturgiam quam recitat recens ordinatus Presbyter, 522. e 524 a

CONTACTUS calicis & patenæ in Presbyteri ordinatione, ſine hoſtiæ contactu, ſufficit, 508. d. Aliquis accepiat, contactu vaſorum, ea quæ in vaſis continentur, ibid. e Contactus aurium & narium, 380. b. 381. e

CONTESTADA dicitur Præfatio quæ canoni præmittitur, 294. b. 417. d. Dicitur etiam

etiam conteſtatio, & aliquando immolatio, ibid. a
CONTRARATIO ſanctorum dicuntur ſortes, ſeu falſæ ſanctorum, ſortium ſpecies, quæ fit per ſacros codices, 473. a. c. Quibus pœnis canonicis plectantur hujus rei ſcelera, 467. a
SS. CORNELII & Cypriani fit mentio in canone Miſſæ, 3. b Ipſo die Exaltationis S. Crucis, Natalis SS. Cornelii & Cypriani Pontificum & Martyrum, qui dies eſt eorum paſſionis, 129. e. 415. c. 710. a. Poſtea tranſlatum eſt eorum feſtum in 16. Kal. Octob. 416. a. Sex hebdomadæ, quæ S. Cypriani feſtum ſequuntur, ab illo nomen accipiunt, 129. e. Miſſa S. Cypriani propria, 416. b
CORONA Clericalis, 448. c. V. Clericalis dignitas. Tonſura Cleric.
CORONARI voluerunt ſolemni ritu in Eccleſia Imperatores & Reges Chriſtiani a ſacris Pontificibus, 583. d. Quo ritu coronetur Imperator Conſtantinopolitanus, 591. d. Hic Imperator olim coronam ab Epiſcopo benedictam imponebat capiti Imperatricis 595. d In Occidente ab Epiſcopo Reginæ capiti corona imponitur, ibid.
CORONATI Apoſtoli, Evangeliſtæ & Epiſcopi uſque ad Tertulliani ætatem, 558. c. Sacerdotes paganorum coronati in ſacris, ibid. b.
CORONATORUM quatuor Natalis ſexto Idus Novemb. 139. b 712. d. Erat in urbe Eccleſia SS. quatuor Coronatorum, 608. d. Hanc Honorius Papa erexit, Leo IV. reſtituit, ibid. e. Nomina quatuor Coronatorum hæc: Severus, Severianus, Victorinus & Carpophorus, ibid. a. 420. c. d. 421. a. 608. c. nomina ipſorum diu ignorata, ibid. Alii quinque cum ipſis coluntur Martyres, ibid.
CORPUS Chriſti, quomodo efficimur, 310. c. Converſio panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti fit vi verborum utriuſque formulæ, 287. a. Chriſtum in veritate noſtri corporis natum de Matre virgine, confitetur Eccleſia, 299. b. Corpus Chriſti, ſancti Spiritus inſufione perficitur, 27. d. Spiritui ſancto veteres attribuunt corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia productionem, 309. b. Singuli accipiunt totum corpus Chriſti per communionem, 27. d. 310 a. In ſingulis hoſtiæ portionibus totus eſt Chriſtus, ibid. Qui ſumendo communionem unum Chriſti corpus efficimur, 27. d. 310. c. Corpus Chriſti non conſecratur in Paraſceva majoris hebdomadæ, 333. a. Mos eſt Eccleſiæ Rom. ut Preſbyteri cum Pontifice celebrante ſimul verbis & manibus conficiant corpus & ſanguinem Domini, 137. d. Corpus Chriſti Preſbyteris & Diaconis in manus datum, 578. b. & omnibus Chriſtianis, ibid. c. Corpus Chriſti ſacrum, quod Euchariſtiam ſeu oblatam vocant, aliquando ſuper Epiſcopi pectus in ſepulcro poni conſueverant, 484. d. Non hunc morem damnarunt Concilia, 485. b. Vetuerunt Concilia ne Euchariſtia in os defunctorum, gratia communionis inſereretur, ibid. S. Benedictus corpus Domini juſſit poni ſuper pectus monachi defuncti gratia reconciliationis, ibid. c. Corpus Chriſti dicitur a Sacerdote tradendo communionem, 580. b
CORPORA chriſtianorum mortua aromatibus condita, 483. a. Elata in ſepulcrum cum cantu, 485. c
CORPORALIA, 431. d. V. Chriſmal.
COSMÆ & Damiani Natalis 5. Kal. Octob. 134. b. 711. a 825. a. Eorum fit mentio in canone Miſſæ, 3. b
COSROES Rex Perſarum, inter donaria quæ miſit Eccleſiæ S. Sergii Martyris, aureum thuribulum dedit, ob prolem ajunt interceſſione ſuſceptam, 429. b. Dedit & Hanicum velum, ornatum auro, 435. d
CREATURÆ univerſæ in præfatione Miſſæ ad Dei laudem provocantur, 280. c
S. CRESCENTIA 402. d
SS. CRISPINI & Criſpiniani officium cum tribus nocturnis, 829. c
CRUSTULA rotunda ad Euchariſtiam prohibita, 564 b
CRUX Chriſti vera miraculis cognita, 391. c. S. Crucis ut elatio, elevatio, adoratio, 415. b. Die magnæ Paraſceves Epiſcopus crucem Chriſti veram populo adorandam exhibebat, 341. a. Semel in anno, cum Paſcha Domini agitur, crux Chriſti vera revelatur, ibid. Dominicam crucem prodit reſurrectio, 391. c.
Non potuit obliterari Chriſti triumphus, id eſt crux Chriſti, ib. d. Crucis explicantur quatuor dimenſiones, ib. e. Crucis in aquam immerſio, 302. b
Cruces & cerei in ſolemni proceſſione dicuntur radiantes, 435. a. Excogitavit S. Johannes Chryſoſtomus cruces argenteas, quibus lucernæ cereæ imponebantur, ib. Crux plumbea in ſepulcro reperta, 459. b. Crux ex cinere & aqua ſuper pectus infirmi, 539. d. 544. a. 553. b. Cruces ex Chriſmate in templi parietibus, 430. b. Cruces in conſecratione altaris, ib.
S. CRUCIS Exaltatio, 128. c. 709. c. Feſtum Exaltationis S. Crucis initium habuit poſt illius Inventionem, Imperante Conſtantino M. 415. b. V. Inventio ſanctæ Crucis.
S. CRUCIS adoratio fit ad veſperum, poſt orationes, 69. d. Subſtrato tapete oblongo, inſtar oratii, crucem adoraturis, 340. c. Mos antiquus fuit adorandi crucem die magnæ Paraſceves. 341. a. Ritus crucis adorandæ, ib. c. Olim ipſo Exaltationis S. Crucis die, ſub finem Miſſæ a Pontifice crux extollebatur, ut a populo adoraretur, 415. d. Sub finem Miſſæ extat oratio ad crucem ſalutandam, ib. Crucis latitudo, &c. 392. a
Crucis ſigno benedicuntur oblata, ex veteri Eccleſiæ conſuetudine, 287. b. Baſilicæ dedicantur & altaria, ib. 428. a. 429. b. Qui fieri debeat benedicendo ſignum crucis, ib. d. Antiqua eſt Eccleſiæ conſuetudo, ut aqua baptiſmalis per ſignum crucis benedicatur, 349. b. Extrema unctio, faciendo crucem, miniſtratur, 548. c. Signum crucis cum hoſtia quid ſignificet, 582. d. Crucis ſignum adhibitum ad ordinationes, 515. a. Crucis ſigno aqua benedicitur, 533. b
CUBICULUM, quid ſit, 274. d
CUBICULARII dicti ſunt cuſtodes corporum SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, 274. d
S. CUCUFAS martyrium paſſus eſt Barcinone in Hiſpania. Cujus feſtum fit 8. Kal. Auguſt. 407. d. Ex prima oratione Miſſæ patet Sanctum Martyrem flammarum incendio fuiſſe excruciatum, 408. a. Hiſtoria martyrii ejus, ib. Ejus corpus poſtea tranſlatum in monaſterium S. Dionyſii juxta Lutetiam, ib. b
CUM quo tibi honor, &c. adjectum orationi Dominicæ, 291. d
S. CUTBERTUS Epiſcopus Lindisfarnenſis, 545. a. In ejus Miſſa dicitur martyr, 313. a. Ejus mors & exequiæ, 484. c. Ejus corpus e ſepulcro levatum fuit, Oblata, id eſt, Euchariſtia ſuper ſanctum ejus pectus inventa, ib. e. Veſtimento ſacerdotali indutum erat, &c. ib.
S. CYPRIANI Epiſcopi & Martyris Natalis, 129. c. 415. d. 710. a. Ejus mentio fit in canone Miſſæ, 3. b. V. Cornelius.
CYRIACUS Martyr, 4. c. 118. c. 765. c.
S. CYRILLUS Martyr, 392. b. c
S. CYRINUS Martyr, 205. b. 700. a
KYRIE eleiſon canitur in Miſſis & in ceteris divinis officiis, ex veteri more Eccleſiæ Romanæ, 276. d. Et in officiis defunctorum, 485. c. Toties dicebatur olim Chriſte eleiſon, quoties Kyrie, 277. a. Kyrie eleiſon, apud Græcos ſimul omnes canunt, & Chriſte non canitur, ib.
Κύριε δεηθῶμεν Oremus Dominum, a Diacono dicitur, 321. c

D

DACIUS Epiſcopus Mediolanenſis nullum ſcripſit chronicon. 586. a. Hic floruit tempore Juſtiniani Imperatoris, ib.
DADUCHI corona myrtea, 558. c. Daduchus, id eſt lampadem geſtans, ib.
DÆMONES ex humanis corporibus quanta Exorciſtarum vi expellantur, 492. c. Pagani quibuſdam incantamentis illuſoriis viſi ſunt aliquando dæmones abigere ex humanis corporibus, ib. d
DALMATICA eſt veſtis ſacerdotalis candida ex clavis purpureis, 325. a. Dalmaticæ deſcriptio, ib. b. Oratio Sacerdotis Dalmaticam induentis, ib. Fuit Dalmatica indumentum Epiſcoporum & Diaconorum, ib. c.
S. DAMIANUS. V. Coſmas.
DAPES cumulis appoſitæ, 311. c
S. DARIA. V. Chryſantus, 422. c
DECIMATIO anni jejunio Quadrageſimali offerri Deo dicebatur, 315. d
DECIMO die nomen impoſitum pueris apud Græcos, 350. c
DEDICATIO Baſilicæ S. Mariæ ad Martyres, 694. d. Romæ dedicatio primæ Eccleſiæ a B. Petro Apoſtolo conſtructæ & conſecratæ, 409. b Ordo ad dedicandam Eccleſiam, 145 c. 423. b. Officium nocturnum feſti Dedicationis, 145. c. Circuitur triplex Eccleſiæ dedicandæ, cum aſperſione aquæ benedictæ, 424. c. Pontifex imprimit pollice duodecim cruces in interiori circuitu Eccleſiæ, quas Chriſmate perungit, 430. c. Miſſæ dedicationis, 152. c. 436. c. Omnes Baſilicæ cum Miſſa dedicandæ, 437. a. Olim per octo dies dedicationis feſtum fuit celebratum, 438. a 153. a. Anniverſarius dies dedicationis Baſilicæ, ex veteri conſuetudine, per octo dies celebratur, 154. c. 438. b. Antiquum eſt Eccleſiæ inſtitutum, Baſilicas Reliquiarum ſanctarum illatione & appoſitione dedicari, 434. a. Qui templum ſine ſanctis Reliquiis conſecraverit Epiſcopus, deponatur, ib. d
DEFUNCTORUM corpora lavari ſolebant, ex antiquo more chriſtianorum, 482. d. Et ungebantur 483. a. Et linteo candido involvebantur, 484. c. Epiſcopi defuncti veſtibus induebantur ſacerdotalibus, ſeu pontificalibus, ib. Elatio cadaveris cum cantu, 485. c V. Unctio, Ungendus.
Defunctorum officium, 478. c. Oratio pro fidelibus defunctis in Liturgico Miſſæ officio Eccleſiæ ſemper curæ fuit, 289. c. c. 577. a. Qui dicantur animæ fidelium defunctorum dormire in ſomno pacis, ib. d. Cur in canone memoriæ fidelium defunctorum addatur: & omnibus in Chriſto quieſcentibus, &c. 292. a. Miſſæ pro defunctis, & pro eorum quiete orationes, & exequiæ, atque eleemoſynæ ad eorum refrigerium, 215. c. 478. c. Ante Caroli Magni ætatem Miſſæ pro defunctis erant in uſu, 572. d. e. V. Miſſa. Exequiæ.
DEGRADATI Clerici gradum amittunt duntaxat quoad ſæcularem miniſtrandi in tali ordine & quoad communionem clericalem, 501. c. Reſtituuntur in ſuos gradus, recipiendo ea quæ acceperant in ordinatione, ibid. Epiſcopi Catholici a Donatiſtis degradati, & honore dejecti, radendo capita eorum, 515. d
DELICTA externa, id eſt aliena, propriis cujuſque oppoſita, 45 a. 317. b
DEMENTARE hominem, eſt vim ejus imaginativam ita turbare, ut ſe putet eſſe brutum, 473. b. Qui per invocationem dæmonum hominis mentem tulerit, qua pœna canonica plectendus, 467. b
DEVOTÆ ſunt virgines Deo dicatæ & conſecratæ, 441. c
DEVOTIO, id eſt propoſitum & firma Deo perpetuo ſerviendi voluntas, 441. a
DEUS Olim in concluſione collectarum τὸ Deus immediate ſubjungebatur verbo Regnat, 293. d. Et Trina Deitas dicitur in officio omnium ſanctorum, 832. a
DIABOLUS, qui Adam in fragili carne vicerat, a Deo carne devictus eſt aſſumta, 27. a. Diabolus a fidelibus abrenuntiatur, ut Domino libertius ſerviatur 367. c. Cur a baptizandis diaboli operibus abrenuntietur, ibid. Quæ ſint diaboli arma, quæ militia, ibid. Septem principalia vitia quibus diabolus homines infeſtat, dicuntur opera ſatanæ, ibid. 364. c. Cultus diaboli, cui renuntiatur in baptiſmo, quis ſit, 383. c
DIACON in rectis, ex quo Diaconum, id eſt Diaconorum. Diaconibus, &c. 564. d
DIACONATUS honor quantus: & hujus ordinis dignitas quanta, 499. c. Sacerdotalis ex 3. gradu, 519. a. b. Ejus munera, 500. a
DIACONUS quo Miſſæ loco ordinetur; 487. c. Diacono, cum ordinatur, cur ſolus Epiſcopus manus imponat, 221. a. 498. b. 500. b. Veterum aliquot codices præſcribunt ordinando Diacono ab Epiſcopo & a ſtantibus Preſbyteris manus eſſe imponendas, ibid. c. Diaconi ordinatio juxta Græcos, 521. c. Qui dicatur Dominici corporis & ſanguinis conſecratio commiſſa Diacono, 500. a. Olim in ordinatione non porrigebatur liber Evangeliorum Diacono, ibid. d. Ex veteri conſuetudine, Diaconi Evangelium legant in Miſſa, 501. a. Hic mos non ſemper nec ubique viguit in Eccleſia, ibid. Diaconus injuſte degradatus, amiſſum gradum recipit per orarium &

albam

Digitized by Google

albam, *ibid. c.* Olim in Gallia non inolevarat ut manus Diaconi in ordinatione ungerentur Chriſmate, 501. *e.* Diaconus dicitur Sacerdos tertii ordinis, 519. *b.* Orarium ei imponitur circa humerum ſiniſtrum in ſua ordinatione, 581. *c.* Formula quam tunc pronuntiat Epiſcopus, 583. *c.* Flabellum Diacono porrigitur, *ibid.* 583. *e.* Ætate S. Juſtini Diaconi ſacram communionem porrigebant fidelibus, 569. *a.* Diaconos Presbyteris communionem porrigere, abſurdum judicavit Nicænum concilium, *ibid. b.* Prohibetur Diacono Euchariſtiam populo erogare præſente Presbytero, niſi urgente neceſſitate, *ibid.* Diaconus non debet in neceſſitate, & in abſentia Presbyteri pœnitentem ſuſcipere ad confeſſionem peccatorum; ſed ad ſanctam communionem, 463. *e.* 470. *b.* 630. *e.* Diaconi apud Græcos in ſacris monent populum de oratione, 381. *e.* Diaconus olim clamabat: Levate, 321. *c.* Diaconi eſt monere populum ad humiliationem, 567. *b*

DIACONICA ſunt verſus quidam, quos preces vocamus, quæ a Diaconis decantantur, 583 *d.* In ordinatione Epiſcopi, Diaconica dicuntur ab Epiſcopis, *ibid. e*

DIADEMA olim dicebatur, nunc ſtemma appellatur, 592. *a.* Quid ſit diadema, *ibid.* ſtemma non omnino eſt quod diadema, *ibid.*

DIES quibus virgines velantur, 440. e. Dies in quo reconciliantur peccatores, 457. *b*

DIGAMI notati ab Eccleſia. 476. *c*

DIGNUM & juſtum eſt. His ex verbis S. Auguſtinus infert quod omnia Deo referre debeamus accepta, 180. *b*

Tò DIGNUS, quo ritu a Græcis canatur in ordinatione Diaconi, & Presbyteri, 581. *e.* 582. *b.* Hæc vox etiam proclamatur in coronatione Imperatoris, *ibid.* 591. *e*

DIMITTO tibi peccata tua: Vetus forma abſolutionis, 459. *c*

SS. DIONYSII, Ruſtici & Eleutherii nomina recitantur in canone Miſſæ, 185. *c.* Et in oratione quæ Dominicam ſequitur, & incipit: libera nos, &c. 4. *e* Septimo Idus Octob. Vigilia SS Dionyſii &c. 711. *c. d.* 887. *a.* Et Natalis eorumdem, *ibid.* 8. Kal. Novemb. Octava eorumdem, 419. *a*

S. DIONYSII Martyris Natale quarto Idus Februarii, 310. *d*

DIPLOMA dicitur litteræ a principe emiſſæ & complicatæ, 603. *a.* Bullæ Pontificiæ, & Patentes literæ, quia duplicatæ, diplomata dicuntur & diptycha, *ibid*

DIPTYCHÆ tabulæ ſunt, quæ duas habent plicas, 189. *b.* 601. *e* Diptycha ſacra ſunt tabellæ in quibus ſcripta erant vivorum & mortuorum nomina in Miſſa recitanda, *ibid.* Mos diptychorum in Eccleſia perantiquus, 601. *d.* Harum tabularum meminerunt antiqui Patres, 601. *d.* Item Liturgiæ veteres & concilia, 602. *a*

Diptycha, vel diptychium, erant tabulæ ex quavis materia confectæ, in quibus imagines Patrum in ſuo catalogo ponebant, 602. *e.* Diptychum interpretatur duplicatum, *ibid.* Teſtæ duplices oſtreorum eleganter dicuntur diptychum, 603. *a.* Apud veteres erant pentaptycha, triptycha, &c. pugillaria, *ibid. b.* Duæ Moyſis tabulæ lapideæ, diptychium lapideum appellatæ, *ibid*

DISTRAHERE interdum vendere ſignificat, 327. *d*

DIVINATIONEM qui fecerit, quia dæmoniacum eſt, quinque annos pœniteat, tres in pane & aqua, 467. *a*

DOMINUS vobiſcum, 387. *a*

S. DOMITILLA, 392. *c.* 8

DOMI olim ſumta communio, 578. *e.* Domus crematio quæ pœna per canones animadverſa, 467. *d.* 474. *e*

DOMINICA ſecunda in Quadrageſima cur vacare dicatur, 43. *e.* Cur hujus Dominicæ non legatur officium, aſſignentur tamen collecta & aliæ orationes ad Miſſam pertinentes, 672. *e.* Dominicæ 27 poſt Pentecoſten, 186. *a.* Alibi 24. poſt Pentecoſten. Alibi 25. poſt octavas Pentec. &c. 185. *e* Dies Dominica dicitur quandoque dies reſurrectionis Dominicæ, 487. *e* 488. *b* Dominicam 28. poſt Pent. ſequuntur 5. ante Nativitatem Domini, 636 *b* Dominica 1. ante Nativit. Domini dicitur quæ immediate præcedit Nativit. Domini, 637. *b* Dominica in albis, 590. *a* Dominica palmarum, 60. *d* 318. *c.* Dominicarum ante adventum ordo, 186. *d.*

445. *c*

DONA. Hæc dona initio canonis Miſſæ, qui diſtinguantur a muneribus & ſacrificiis, 283. *b.* Dona Spiritus ſancti, *id eſt* Spiritus ſanctus, 398. *a* Spiritus ſancti dona per Sacramentum confirmationis ſpeciali & excellenti modo conferuntur, 386. *e*

S. DONATI Epiſcopi Miſſa, 410. *b*

Donatus pſeudo Martyr & Marculus a Donatiſtis colebantur, 285 *b*

DONATISTÆ ſacrilegas manus immittebant capitibus Epiſcoporum, radendo ea, ut auferrent Chriſma, 515. *d*

DONUM omne optimum a Deo eſt, 443. *e*

DORMIRE in ſomno pacis animas fidelium defunctorum. quid ſit, 289. *d*

DORMITIO S. Mariæ Virginis, 411. *b* 707. *e* V. Aſſumtio.

DRUIDES ſacris arcebant prophanos, 452. *a*

S. DUNSTANI Natalis. 104. *c* 393. *c*

DURANDI ſententia de porrectione libri Evangeliorum in ordinatione Diaconi, 500 *e*

DUODENARIUS numerus cur dicatur ſacratus, 312. *e*

Δωδεκαήμερον eſt ſpatium duodecim dierum inter Natale Domini & ejus Epiphaniam, 302. *a* Hi dies olim jejunio vacabant, *ibid.*

DUX. Forma juramenti a duce, dum conſtituitur, pronuntianda, 594. *a*

E

EBBO Remenſis Archiepiſcopus reſtitutus ſignis reboantibus, dum hymnus *Te Deum.* decantaretur, 585. *e*

EBREDUNI miraculum circa baptiſterium in Natali Domini, & in Cœna Dominica, quotannis fieri ſolitum, 399. *e*

EBRIETAS ſive in laicis, ſive in votum ſanctitatis habentibus contigerit, canonica plectitur pœna, 468. *a*

ECCLESIA, quæ dicatur in Patriarchis fundata, 312. *b.* 605. *b.* Dicitur etiam in Prophetis præparata, & in Apoſtolis condita, 19. *e.* 605 *b.* Per arcam Noe figuram, 330. *d.* Baptiſmi lavacro Eccleſia vegetatur, 368. *b.* Ex latere Chriſti in cruce dormientis Eccleſia formata, *ibid.* 384 *d.* Decet Eccleſiam, quæ Chriſti corpus eſt, regnum eſſe & ſacerdotium, 870. *e.* Filios quoque Eccleſiæ, in ea regeneratos, Reges eſſe & Sacerdotes, *ibid.* Quæ ſint officia Regum & Sacerdotum, ex quibus conſtat Eccleſia, *ibid. e* Datum eſt a Deo Eccleſiæ, ut viti ſimilis, inter adverſa creſceret, 177. *c.* 444. *e.* Arcentur impii & ſcelerati Eccleſia, templo, ſacris, & communi hominum ſocietate, juxta priſcum Eccleſiæ morem, 451. *e.* Eccleſia aquæ benedictæ aſperſione ſanctificata, 425. *d.* Fuit hæc Romanorum conſuetudo, ut nocturno concubitu, etiam licito, polluti, die ſequenti Eccleſiam non adirent, 579. *b.* Eccleſiæ orienti obverſæ, 329. *c.* Eccleſiæ Protopapa, 524. *d*

EDELULPHO Anglorum Regi nupſit Judith filia Caroli Calvi, 590. *b*

Εἰρήνη πᾶσιν, *id eſt* pax omnibus, 326. *d*

Εἰρηνικά, *id eſt* pacifica, quæ etiam dicuntur Diaconica, ſunt quidam verſus qui a Diaconis decantantur, 523. *d*

Εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων, *id eſt* in ſecula ſeculorum, 194. *a*

ELECTIO Epiſcoporum diſtinguitur ab eorum ordinatione, 507. *e.* Electio a clero & populo olim fieri ſolita, ordinatio a tribus Epiſcopis, 508. *a.* Electiones Siderii, Antonii & Nilammonis Epiſcoporum ab ordinationibus diſtinctæ, *ibid.* Act. 6. eligere & manus imponere differunt, *ibid. e.* Electiones Epiſcoporum olim in Gallia ſuffragiis cleri & populi fiebant, 511. *e.* Auctoritas Regis requiſita, tunc electiones ſæpe infirmabat, *ibid.* Electiones per concordata ſublatæ. *ibid.* Nominationes Epiſcoporum penes Regem, confirmationes per concordata penes ſummum Pontificem, *ibid.* Electiones Epiſcoporum in aliis Eccleſiæ occidentalis Regnis, ſucceſſu temporis, fere eædem quæ in Gallia, factæ ſunt, 511. *d.* Apud Græcos perſeverant electiones ab Epiſcopis comprovincialibus faciendæ, excluſis cleri & populi ſuffragiis, *ibid.* Hæc diſciplina non eſt a Concilio Nicæno primo conſtituta, *ibid.* Plura exempla electionum per clerum & plebem poſt illud Concilium referuntur, 512. *b.* Concilium Laodicenum ab electionibus excluſit ſolum infimæ plebis ſuffragia, *ibid.*

ELEEMOSYNAM dat Dominus Papa Sabbato ante Ramos Palmarum, quod ideo vacat, 59. *e.* Sabbato datur fermentum in Conſiſtorio Lateranenſi, *ibid.*

ELEONORIS Reginæ, conjugis ſecundæ Franciſci primi, coronatio, 595. *a.* Uncta eſt oleo capita, *ibid.*

ELIÆ cujuſdam baptiſma, & abſolutio reperta in ſepulcro ejus, 459. *b. c*

S. ELIGII fit mentio in canone Miſſæ, 4. *e.* 185. *e.* S. Eligii liber Sacramentorum. *b.* Præf.

ELIPANDUS Epiſcopus Toletanus, & Felix Urgelitanus, Chriſtum eſſe filium Dei adoptivum, defenderunt contra fidem, 378. *d.*

S. ELIZABETH uxor Ludovici Lantgravii Turingiæ, perceſta Unctione Extr. Viaticum corporis Domini ab Epiſcopis percepit, 536. *e*

ELPIDOFORUS fidei deſertor, 355. *d*

EMBOLIS eſt id quod intercjicitur, ſeu interponitur, 337. *d*

S. EMERENTIANA S. Agnetis collactanea, 88. *a.* Ejus Natale decimo kal. Febr. recenſetur, 305. *b*

ENERGUMENI, pro quibus apud Græcos in Miſſa prima oratio fiebat, 278. *e.* *b.* Exorciſtæ.

ENHERBER, *id eſt* veneno aliquem necare, 478. *a*

ENIM, aliquando ſumitur pro vocibus, vero, ſeu autem, 837. *c.* 537. *e*

S. EORMENIHILDÆ Natale quarto Idus Febr. 310. *a*

EPHESTRIS eſt veſtis exterior, quæ a Græcis φαινόλης, ſeu Phenolium dicitur, 583. *b*

EPHETA dictum ad contactum aurium, 366. *e*

S. EPIMACHUS, 694. *b*

Ἐπινίκιος ὕμνος, *id eſt* hymnus Victorialis dicitur: Sanctus, Sanctus, &c. 281. *b*

EPIPHANIA Heraclii Imperatoris filia a Sergio Patriarcha Conſtantinopolitano, in oratorio palatii coronata, 584. *b*

Epiphaniæ feſtum celebratur menſe Januario ex antiquo ritu, 302. *a.* 661. *a.* Epiphania eſt Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti Incarnatio, ſeu œconomia, *ibid. b.* Ad fontem ſolemnis aquæ, per crucis immerſionem, benedictio, *ibid.* Conſuetudo olim viguit in pluribus locis baptizandi in Epiphania, 398. *e. b.* Theophania.

EPISCOPATUS dicitur ſummum Sacerdotium, 225. *d.* 514. *d.* Epiſcopatus honor, 499. *d*

Ἐπίσκοπος interpretatur Inſpector, Superinſpector, Speculator, Cuſtor, 509. *d.* Quamobrem in ſolio editiore ſedet in Eccleſia, 254. *d.* 340. *c.* 581. *e.* Epiſcoporum quorumdam faſtus damnatur, more Regum in Eccleſia ſedentium, 340. *d.* Antiquus Eccleſiæ mos fuit, ut cerei ardentes præferantur Epiſcopis, 347. *c.* Solebat olim Epiſcopus baptizare, & baptizatis ſtatim Confirmationis ſacramentum conferre, 385. *d.* Epiſcopi vocantur ſummi Pontifices, 508. *d.* Epiſcopi in ſua ordinatione utriuſque genu flexio, 515 *a* Epiſcopi ordinatio juxta Græcos, 582. *d.* Epiſcopus Dalmatica induitur, 385. *c.* Epiſcopi eſt porrigere Euchariſtiam, 569. *a.* Conſecrare Virgines, 167. *c.* 440. *b.* Sacrarum Virginum dicitur cuſtos, 509. *d.*

Ἐπίσκοπος eſt qui pani ceteriſque rebus venalibus præeſt, 509. *d.* Præfectus & cuſtos urbis alicujus vocabatur Epiſcopus, *ibid.* Apud Chriſtianos Epiſcopus eſt qui in unaquaque civitate rebus divinis & ſacris præeſt, *ibid.* Forma libelli ſupplicis a clero & populo ad Regem & Archiepiſcopum pro Epiſcopo electo, 509. *e.* Forma promiſſionis ab electo Epiſcopo faciendæ, 510. e. Epiſcopus baculum accipiens monetur, ut in ira judicium fine ira teneat, 511. *a.* Ritus ordinandi Epiſcopi, *ibid. b.* Ritus imponendi libri Evangeliorum ſuper caput Epiſcopi, cum ordinatur, eſt antiquiſſimus, 512. *d.* quid ſignificet hic ritus, *ibid. c.* 513. *b.* Liber Evangeliorum ab Epiſcopis imponitur *ibid.* Quot Epiſcopi debeant convenire ad unius ordinationem, 513. *e.* Ordinatio Epiſcopi cenſetur invalida, quæ a tribus Epiſcopis non fuerit facta, *ibid.* Utrum Epiſcopi præſentes manibus ſuis caput debeant tangere Epiſcopi ordinandi

nandi, *ibid.* Unctio capitis in ordinatione Epiſcopi, fit ex more veteri, 515. *b. c.* Aliæ unctione Epiſcopi, manuum, pollicis dexteræ, & iterata capitis unctio, juxta codicem diverſos, 516. c. Ordinatio Epiſcopi fieri debet die Dominica, 517. *d.* Epiſcopus eſt Sacerdos primi ordinis, 519. *a.* Epiſcopus ordinans dat ordinato oblationem integram, *id eſt* conſecratam hoſtiam, de qua communicat ſuper altari, 518. *d.* De hac reſervat ad ſe communicandum per quadraginta dies ſequentes, *ibid.* Quid ſignificet hæc hoſtiæ particula ſumenda ab Epiſcopo ordinato, 519. *d.* Fuit olim in uſu, ut, conſecratione perfecta, Epiſcopus in ſede Epiſcopali ſolemniter collocaretur, 520. *d*

EPISCOPALES Benedictiones, 625

EPISTOLÆ lectioni, lectio prophetica olim præmiſſa, 560. *a.* Antiqua conſuetudo eſt legendi Epiſtolas Apoſtolorum, præſertim ſancti Pauli, in Miſſa, poſt orationem, 278. *d.* Epiſtola olim non legebatur, ſicut nec Evangelium nunc legitur, niſi ad nutum Epiſcopi, vel Presbyteri celebrantis, 561. c. Epiſtola olim in Miſſa a lectoribus legebatur, 491. *a*

Epiſtolarum liber olim non tradebatur Subdiacono in ſua ordinatione, 496. *c.* neque ad ejus munus pertinebat legere Epiſtolam ad Miſſam, *ibid.*

Επιτραχήλιον eſt orarium, *id eſt* ſtola quæ datur Presbyteræ in ſua ordinatione, 523. *b.* Επιτραχήλιον dicitur, quia circum collum componitur, *ibid.* Sine ſtola a collo dependente prohibetur Presbyter Miſſam celebrare, aut communicare, *ibid. a*

ERRANTEM a via ſua reducendum eſſe, ſub pœna excommunicationis, 469. *c.* 476. *b.*

ET, conjunctio præpoſita formæ baptiſmi, 352. *d.*

Et cum Spiritu tuo; vox eſt populi, ex antiquo ritu Eccleſiæ, Pontifici ſibi bene precanti, viciſſim reſpondentis bene precando, 387. *c.*

ETEOCLES & Polynices, cum ſacrificarent, Oedippo patri ſuo armum victimæ, tanquam Regi, mittere ſolebant, 589. *e*

EVA dicitur antiqua virgo, quia paradiſus, terrenus omni libidinis contagione caruit 188. *c.* 447. *c*

EVAGRIUS Paulino Antiochiæ Epiſcopo, populi ſuffragiis, ſubrogatur, 512. *a*

EVANGELIUM ex antiquo ritu legitur in Miſſa 1. *a.* 279. *a.* A quo Evangelium ſit legendum, in Miſſa, non una fuit olim omnium Eccleſiarum conſuetudo. 491. *a.* 500. *d.* 501. *a. b.* Evangelium a lectoribus in Miſſa lectum, 491. *a.* Ex more antiquo Evangelium non legitur, niſi ad nutum Epiſcopi, vel Presbyteri celebrantis, 561. *c.* Ex veteri Eccleſiæ inſtituto accenduntur luminaria ad lectionem Evangelii in Miſſa, 582. *a.* Evangelium olim de Reſurrectione lectum per octavas Paſchæ, 561. *d.* Evangelium de Reſurrectione ſecundum Matthæum olim lectum in die Paſchæ, *ibid.*

Evangeliorum liber olim non porrigebatur Diacono in ſua ordinatione 500. *d.* Liber Evangeliorum ab Epiſcopis imponitur capiti Epiſcopi in ordinatione ſua, 512. *d.* Capiti Papæ conſecrandi a Diaconis imponitur, 518. *a.* Lecto Evangelio, librum oſculatur Epiſcopus, & omnes clerici poſt illum, 561. *e*

Εὐαγγελισμός, *id eſt* Annuntiatio, 213. *e*

Εὐαποδήλωτος, *id eſt* aſtutabilis, 286. *d*

EUCHARISTIÆ conſecratio, fit vi verborum utriuſque formulæ, 287. *a.* Paſchale ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti cur dicatur remedium æternum, 317. *e.* Olim Euchariſtiæ ſacramentum, cum ipſo baptiſmo ſumebatur, 73. *d.* 356. *e.* 384. *d.* Hæc duo ſacramenta ſignificantur per ſanguinem & aquam, quæ de Chriſti latere fluxerunt, 384. *d.* Euchariſtia olim data infirmo poſt Extremam Unctionem, 536. *a. b.* 554. *a.* Euchariſtiæ conſecratio a Pontifice & Presbyteris ſimul facta, 337. *d.* Euchariſtia in manus olim porrecta, 578. *d. e.* Pœnitentes in quarto pœnitentiæ gradu, ad Euchariſtiæ participationem non admittebantur, 401. *b.* Expleto hoc gradu, Euchariſtiæ participationi reſtituebantur, *ibid.* Si per negligentiam ſacrificium terra tenus ceciderit, ſuperpoſitio ſit, 468. *b. V.* Superpoſitio. Si ex eadem negligentia perdat illud, & ab aliquo devoretur, quadrag. diebus pœniteat, *ibid.*

Εὐχή, *id eſt* votum, ſeu oratio quam facimus ad votum, 284. *e*

S. EUDOCUS invocatur in Litaniis ad ungendum infirmum, 545. *e*

Eudocia Imperatrix nomen in baptiſmo accepit, antea dicta Athenais, 352. *a*

S. EVENTIUS, 693. *e.* 694. *a*

S. EUGENIA, 290. *a*

S. EUGENIUS Martyr cum Macario relegatus a Juliano Apoſtata: deinde uterque ſecuri percuſſus, 305. *e*

S. EUGENIUS Carthaginenſis Epiſcopus, 348. *c*

S. EULALIA Martyr, tertio Kal. Decemb. 422. *a*

EULOGIÆ offerebantur ad altare, Chriſtianis per diverſas parœcias mittendæ in communionis ſignum, 563. *a*

EUNOMIUS inveait unam in baptiſmo immerſionem, quod ſanctam Trinitatem non crederet, 353. *b.* Ab Eunomianis baptizatos unica merſione Concilium Conſtantinopolitan primum jubet iterum baptizari, *ibid.*

S. EUPHEMIÆ fit mentio in canone Miſſæ, 290. *e.* Idibus Aprilis Natalis ſanctæ Euphemiæ, 390. *b.* Hæc non eſt Virgo & Mart. celebris Chalcedonenſis, *ibid.* Ejus feſtum annotatur 11. Junii in Menologio Græcorum, quo die paſſa eſt, & in Martyrolog. Roman. 16. Septemb. *ibid. e.* 130. *b.* 710. *e*

S. EUPLUS, 121. *a*

S. EUSEBII Presbyteri & Confeſſoris Natale, 19. kal. Septemb. 411. *a.* 121. *a.* 707. *e.* Hic multa paſſus pro fide orthodoxa, ſuperſtes in pace quievit, *ibid.*

S. EUSTACHIUS, ſeu Euſtochius, 134. *e.*

EUTYCHIANUS Papa inſtituit uvam maturam, fabaſque in altari benedicendas, 410. *a*

EUTYCHIUS Patriarcha Conſtantinopolitanus Juſtinum minorem Imperatorem coronavit, 585. *d*

EUTYCHIUS hæreticus Eunomii Sectator unicæ in baptiſmo merſionis auctor, 353. *b*

EXALTATIO ſanctæ Crucis, 128. *e.* 790. *e.* Officium Exaltationis ſanctæ Crucis, 823. *a.* *V.* Crucis Exaltat.

EXAMEN baptizandorum, de eorum vita & intentione diligentior inquiſitio, 379. *a*

EXCARPSATUM, quid ſignificet, 214. *d.*

EXCEPTORES ſunt notarii, dicti a notarum excipiendis compendiis, 343. *b*

EXCOMMUNICATIS ab Eccleſia, qui ignorans communicaverit, diebus quadraginta pœniteat, 468. *b.* Qui reconciliatur Eccleſiæ excommunicatus, morte præoccupatus, antea jam confeſſus, 469. *a.* Arcentur impii, & ſcelerati Eccleſia, templo, ſacris, & communi hominum ſocietate, juxta priſcum Eccleſiæ morem, 451. *e.*

EXEQUIARUM officium, 478. *a.* Olim Alleluia, vox lætitiæ, in defunctorum officio, cur prætermiſſa non fuerit, 480. *a.* Aliud officium exequiarum, *ibid. d.* Elatio cadaveris cum cantu, 485. *e.* Corpore in Eccleſiam delato, antequam terræ mandetur, celebratum Miſſæ ſacrificium, juxta antiquum morem, *ibid. d.* Kyrie eleiſon in exequiis canitur juxta veterem morem, 485. *a.* Ad finem cujuſque Pſalmi, qui ante ſepulturam canitur, oratio ſeu collecta interponitur, pro more antiquo, *ibid. e. V.* Defuncti.

EXHORTATIO Sacerdotis, quæ alias dicitur Præfatio ad circumſtantes infirmo ungendo adſtantes, 547. *d.* 553. *e*

EXORCISMUS Græce, Latina conjuratio, ſeu ſermo increpationis eſt adverſus diabolum ut diſcedat, 339. *b.* 364. *a.* 376. *a.* Exorcizatur maligne ſpiritus ut exeat ab eo plaſmate, quod per peccatum primi hominis jamdudum poſſidebat, 364. *a.* Exorciſmi ante baptiſma, 363. *b.* 376. *b.* 377. *a.* Exorcizandi dæmonis vetus forma, 425. *e*

EXORCISTÆ fuiſſe leguntur in Actibus Apoſtolorum, 364. *a.* Sancta Eccleſia inter gradus Eccleſiaſticos Exorciſtarum etiam miniſterium habet, *ibid. b.* Exorciſtæ diabolum multis increpationibus laceſſunt, 376. *e.* Quo Miſſæ loco ſiat Exorciſtarum ordinatio, 487. *b.* Creationem lectoris ſequitur ordinatio Exorciſtæ, juxta antiquum morem, 492. *a.* Apud veteres Patres Exorciſtarum mentio in Eccleſia, *ibid. b.* etiam apud Gentiles, *ibid. e.* Proprium munus Exorciſtarum eſt Energumenis manus imponere, 493. *a.* Dicitur Exorciſta gratiam accipere ſanitatum, 221, *a.* 493. *b*

EXORCIZANDUS eſt qui baptiſmo & ſaluti fidelium, & omnibus virtutibus ejus contrarius eſt, 364. *b.* Qui exorcizabantur, velata facie audiebant Exorciſmos, 377. *b.* Stabant diſcincti, ablata veſte, ſola tunica induti & nudis pedibus, *ibid.* ad Occidentem reſpicientes, *ibid. b.* in pedes erigebantur, *ibid.*

EXPULSIO pœnitentis ab Eccleſia, 451. *e.*

EXSUFFLATIO fit in facie baptizandi a Sacerdote per ſignum crucis, ut diabolus fugetur, & Chriſto via præparetur, 363. *a.*

EXTREMÆ-UNCTIONIS adminiſtrandæ ritus tres referuntur, 235. *b.* 236. *a.* 532. *c.* 534. *a.* 537. *a.* Plures Sacerdotes adminiſtrabant hoc Sacramentum, 237. *c.* 534. *a.* vel aderant adminiſtranti, 543. *d.* 553. *e.* Imponebant manus ſuper infirmum, *ibid.* 548. *a.* Ab unico Sacerdote hoc Sacramentum conferri poteſt, *ibid. b.* 534. *a.* Unus aliquando infirmum ungebat, alter vero formam proferebat, 236. *d.* 534. *c.* Olim forma hujus Sacramenti fuit indicativa, *ibid.* 538. *d.* 539. *a.* 540. *c.* 549. *a.* Sententiæ veterum & recentiorum ſcholæ Pariſienſis hac de re Theologorum, 534. *d.* 535. *a. b.* Formula, per iſtam unctionem, &c. dici ſolita in unctione Sacerdotis, 554. *a.* Olim ungebatur infirmus antequam ſumeret Viaticum corporis & ſanguinis Domini, 237. *b.* 536. *a. b.* 554. *a.* Olim tria Sacramenta, pœnitentiæ, Extremæ-Unctionis & Euchariſtiæ ſimul infirmo conferebantur, 536. *e.* Non conferebatur Extrema-unctio Pœnitentibus, quibus nullum dabatur Sacramentum, 536. *c.* Septem diebus continuis, ſi neceſſitas fuerit, infirmi Extremam-Unctionem, & Viaticum olim recipiebant, 237. *b.* 537. *a.* 540. *b.* 551. *a.* 554. *a.* Hoc Sacramentum poſſet ſæpius repeti in eodem morbo, niſi uſus generalem Eccleſiæ obſtaret, *ibid.* Infirmi in quinque ſenſibus ungebantur, nullo facta mentione vulgaris formæ, 237. *c.* 537. *a. d.* Sacerdos uncturus infirmum facit ſignum crucis ex cinere cum aqua ſuper ejus pectus, cum cilicii impoſitione, 537. *a.* 539. *d.* 544. *a.* Sacerdos audiat confeſſionem infirmi, aut ſcripto, aut verbis, *ibid.* Fidei profeſſio quam æger facere debet ante unctionem, 553. *d.* Dum unctio capitis præcipitur, tempora tantum ſunt ungenda, non vero frons, nec vertex, 540. *d.* 553. *d.* Unctio pectoris fieri præcipitur in pluribus codicibus, in aliis prohibetur, a Græcis fieri ſolet, 555. *a.* Unctionemque inter ſcapulas fieri, ab illis non liber habebat, *ibid.* Nullus fit mentio in veteribus codicibus unctionis renum prout eſt in uſu apud Græcos, 554. *c.* Quidam addunt unctiones pectoris, renum & umbilici, *ibid. d.* Græci ungunt frontem, mentum, utraſque genas, pectus, manus ex utraque parte, & pedes, *ibid.* Unica unctio in urgenti mortis periculo ſufficit, 554. *b.* Unctionum concluſio, 549. *d.* Ratio ungendi infirmi cum ingravari cœperit, 552. *c.* Reconciliatio eſt brevior ratio unctionis conferendæ infirmo qui eſt proximus morti, 550. *b.* 554. *b.* Ratio ungendi infirmi ſecundum veterem uſum Eccleſiæ Sueſſionenſis, 554. *a.* In qua forma indicativa, & ſola auris ſiniſtra, pectus & ſcapulæ, cum aliis partibus ungi ſolitis, unguntur, 555. *a.* Coram ægroto poſt Extremam Unctionem, Officium divinum recitabatur, 542. *d.* 554. *a.* In Miſſa pro infirmo graviter ægrotante, & pro eo qui eſt morti proximus, introitus, gradale, offertorium, &c. ſunt duplicia, *ibid. b. V.* Viſitatio. Unctio.

S. EXUPERIUS Martyr, 416. *d.* Et Sanctus Mauritius.

F

FABÆ ſeu Favæ maturæ benedicuntur in altari, ex inſtitutione Eutychiani Papæ, 334. *c.* 410. *a*

S. FABIANI Martyris Natale, 20. *e.* 663. *a.* SS. Fabiani & Sebaſtiani Miſſa unica, cum diverſis orationibus, S. Sebaſtiani oratione præcedente, 304. *c*

FACIE velata Exorcizati, 377. *a*

FATIGARE idem ac percutere; fatigari; *id eſt* percuti, 397. *c.* Noſtris fatigamur offenſis, *id eſt* ob delicta noſtra corripimur, & percutimur, *ibid. d*

S. FAUSTINI Natale, quarto Kal. Auguſti, 408. *a.* 704. *d*

Index rerum & verborum memorabilium,

FEBRES typicæ, febres erraticæ, 616. *a.* Typus quartanus & quotidianus ſignificat formam, ſeu regulam, qua febris, quaſi ſibi præfixa, hominem corripit, *ibid.*

FEBRUARIO menſe Romani in honorem Februi Dei cum cereis ardentibus, luſtrabant urbem, 306. *d.* Unde hic menſis ſit denominatus, 307. *d. e.* 308. *a.* Februarius a dolore videtur dici, *ibid.*

FEBRUS Romanis dolor dicitur, 308. *a.* Februare idem eſt ac purgare, *ibid.*

FEBRULIS, ſeu februata Juno dicitur a Romanis, 308. *a*

FEBRUUS Deus dicebatur Pluto, 306. *e.* Lingua Etruſca Februus dicitur is qui eſt apud inferos, 308. *a*

S. FELICIANI Martyris Natale, 699. *c.*

S. FELICISSIMI Martyris Natale, 118. *d. e.* 703. *d*

S. FELICITATIS Martyris Natale, nono Kal. Decemb. 141. *e. V.* S. Perpetuam.

S. FELICULÆ Natale, decimo ſexto Kal. Martii, 28. *e.* 310. *d*

S. FELICIS Nolæ Presbyteri & Confeſſoris Natale, decimo nono Kal. Februar. & Miſſa, 18. *c.* 303. *b.* 601. *e.* S. Felix in Pincis, hic locus eſt Romæ in quo S. Felicis Eccleſia eſt ædificata, *ibid.*

S. FELIX Papa II. Liberio exulanti ſubrogatus, deinde a Conſtantio Imperatore Ariano, & ipſe ob fidem Catholicam ſede pulſus, & obtruncatus, 408. *d.* Quarto Kal. Aug. Natalis S. Felicis, 119. *b.* 704. *a*

SS. FELIX & Adauctus Martyres, tertio Kal. Septemb. 127. *b.* 709. *a*

FELIX Epiſcopus Urgelitanus cum Elipando Toletano Epiſcopo tuebatur hæreſim, nimirum Chriſtum eſſe Filium Dei adoptivum, 378. *d*

FŒMINÆ ſeparatæ a maſculis erant in exorciſmis, 382. *a.* Mares in parte dextera, fœminæ in ſiniſtra collocabantur, *ibid.*

FERALES dies, qui dicantur, 307. *d.* Feralia olim incipiebant die vigeſimo Februarii, & durabant fere uſque ad finem ejuſdem menſis, 312. *a.* In feralibus manes placabantur, eorum tumulis cibo, quo veſcerentur, appoſito, *ibid.*

FERIA quarta poſt Dominicam Quinquageſimæ, non erant caput Quadrageſimæ ætate S. Gregorii Magni, 315. *e.* Feria quarta in capite jejunii pœnitentiæ dandæ & accipiendæ dies, 449. *e*

Feria quarta majoris hebdomadæ, dicuntur orationes ſolemnes ſicut in Feria ſexta, ex more antiquo, 62. *d.* 321. *a.*

Feria quinta in cœna Domini pœnitentium fit reconciliatio, 457. *b*

Feria quintæ officia per totam Quadrageſimam, dicuntur fuiſſe inſtituta a Gregorio juniore, *id eſt* a Gregorio II. Papa, & maxime ex aliis diebus Dominicis collecta, 30. *a.* 609. *e.* Feria quinta in octavis Pentecoſtes deeſt Officium & Miſſa, & ideo cantatur de Dominica Pentecoſtes, 400. *d*

Feria ſexta majoris hebdomadæ, crucis adoratio, 69. *d.* Ieiunia non conſecrantur, 387. *d.*

FESTI cujuſlibet annuntiandi formula antiqua, antequam Martyrologia publice in Eccleſia legerentur, 439. *d.* Feſta quomodo ſolemni celebrari ab Eccleſia præcipiantur, *ibid.* Feſta per anni curſum occurrentia celebrandi vetus Eccleſiæ Latinæ & Græcæ conſuetudo, 571. *b. e.* 572. *e.* Varietas fuit olim, ſicut nunc eſt, in horis canonicis pro diverſitate ſolemnitatum, & feſtorum, *ibid. b*

FIDEI profeſſionem Rex facit in ſua coronatione atque & Imperator Conſtantinopolitanus, 584. *d.* Infirmus ante Extremam unctionem facit profeſſionem fidei, 553. *d*

FIDICULÆ ſunt ungulæ ferreæ, quæ dicuntur fidiculæ, quia eis in eculeo rei torquentur, ut fides inveniatur, 477. *a.* Fidiculæ tamen dicuntur a verbo findo, fidi, &c. *ibid. d*

FIRMUS in Africa victus, inter cetera munuſcula, Theodoſio Imperatori coronam ſacerdotalem reſtituit, 558. *b*

FISCANENSES Monachi S. Mauritium receperunt in fratrem, 581. *b.*

FLABELLA ex plumis conficiuntur, & a Diaconis mota, dum myſteria celebrantur, quid ſignificent, 523. *a.* 524. *a.* Flabella dicuntur muſcaria, 570. *b.* Flabellum Diacono in ſua ordinatione porrigitur; cujus eſt illud movere ſuper ſacras myſteriis, *ibid.* Cur ſuper myſteria tremenda propoſita moveantur flabella, 523. *a.* Uſus flabelli aliquando fuit Romæ, 524. *b*

FLAMINEATUS Pontifex, *id eſt* ſacris veſtibus indutus, 558. *a*

FLECTAMUS genua, clamare eſt Diaconi ex veteri Eccleſiaſtica conſuetudine, 321. *d.* Olim poſtquam Diaconus clamaverat: Flectamus, &c. populus orabat ſub ſilentio, *ibid. e*

FLETUS eſt primus pœnitentium gradus, qui extra portam Eccleſiæ ſtantes in luctu pœnitentiæ manebant, 461. *a*

FONTIUM baptiſmalium Dedicatio, 437. *a.* Fontis baptiſmalis ſeptem gradus, 385. *a.* Vetus eſt conſuetudo, ut aqua fontis baptiſmalis ſolemni ritu ab Epiſcopo benedicatur, 348. *a.* Hæc benedictio inter traditiones apoſtolicas recenſetur, *ibid.* Hujus benedictionis ritus, 72. *a.* 348. *b.* Super ipſum fontem baptiſmalem columba aurea, vel argentea Spiritum ſanctum repræſentans, 385. *b.* Fons miraculoſus in baptiſterio Ebredunenſi, 599. *c.* Ad fontes, ſeu ad veſtem, *id eſt* ad locum ubi baptizandi veſtes deponebant, aut albam veſtem induebant, 785. *a. V.* Baptiſterium. Baptiſmus.

FORES ſacræ ſunt fores cancellorum ſacrarii, 523. *d.* Has cuſtodire eſt Subdiaconorum, *ibid.* Apud Græcos olim erat Diaconorum, *ibid.*

FORMA baptiſmi: Ego te baptizo, &c. utrum ad baptiſmi valorem ſit neceſſaria, 354. *c.* Utrum merſio cum his verbis: In nomine Patris & Filii, & Spiritus ſancti, ſufficiat, *ibid.* Forma, qua utuntur Græci eſt indicativa, & valet, *ibid. d.* Græci veteres non addiderunt ſuæ formæ: ſervus Dei, *ibid. e.* Ad nominationem cujuſque perſonæ S. Trinitatis Græci ex veteri conſuetudine addunt: Amen, 356. *a. V.* Baptiſmus.

Forma Chriſmationis & reconciliationis hæreticorum apud Græcos, 362. *b*

Formæ Confirmationis variæ, 361. *e.* 362. *a. V.* Confirmatio.

Forma Conſecrationis calicis non eſt in ſcriptura, 288. *c. V.* Euchariſtia.

Forma Extremæ unctionis eſt indicativa, 534. *e.* 538. *d.* 539. *a.* 540. *a.* 549. *a.* Forma Ambroſiana, 534. *c. V.* Extrema-unctio.

FORMATA eſt diploma ſeu litteræ Archiepiſcopi, quibus teſtatur Epiſcopum a ſe ordinatum eſſe ſuæ Eccleſiæ, 518. *d.* Exemplar formatæ, *ibid.*

FORMULA exorcizandi dæmonis, 425. *e.* Forma coronationis Reginæ, 595. *d.* Formulæ variæ dandæ communionis, 979. *d*

FORNICATIONIS pœna canonica pro cujuſque conditione & circumſtantiis criminis, 465. *d.* Epiſcopus faciens fornicationem degradetur, & ſexdecim annos pœniteat, 468. *a.* 474. *e.* Presbyter, aut Diaconus, fornicationem naturalem faciens, nullo voto monachatus obnoxius, pœnis plectitur canonicis, *ibid.*

FORTITUDO adverſa non metuit, & trepidanti menti fiduciam præbet, 372. *d.* Fortitudo deſtruitur, niſi per conſilium fulciatur, *ibid.*

FORTUNATI locus amendatus, 514. *a*

FRANCI qua die infantibus nomina imponebant, 351. *a.* Ritus olim obſervatos in unctione Regum Francorum, 257. *b.* Primus eorum Clodoveus a S. Remigio inauguratus eſt, & coronatus, 584. *c.* In ſua coronatione faciunt fidei profeſſionem, *ibid. d.* Unde jus antiquum Regibus Francorum in regnum Angliæ, 587. *a.* Chriſmate uncti inaugurantur, 587. *d.* Sacro oleo a cœlo miſſo delibuti, 588. *b.* In formula coronationis Regum Francorum aſſeritur eos jus in Saxones, Marcios, & Nordanimbros, 587. *b.* Sacrum oleum e cœlo miſſum, quo unguntur, Chriſma appellatur, 588. *b.* Regum Francorum unguntur vertex, pectus, ſcapulæ, inter ſcapulas, brachiorum internodia, & manus, 589. *b.* Chriſtianiſſimus appellatio Regum Francorum eſt propria & antiquiſſima, 591. *a.* In orationibus ſolemnibus feriæ quartæ & ſextæ majoris hebdomadæ: Reſpice ad Romanorum atque Francorum benignus Imperium, 63. *d.* 321. *d. a*

FRANCISCUM primum Francorum Regem inter & Leonem Papam decimum concordatis ſublatæ ſunt a clero & populo Epiſcoporum electiones, 531. *a*

FRATRUM ſeptem Martyrum Natale, 115. *a. e.* 407. *a.* 703. *a*

FRIGIUM. *V.* Phrygium.

FRONTIS unctio in modum crucis, 360. *d.* Tribus vicibus, 361. *b.* Frons infirmis cur non ungatur, 553. *d.* Frontem ungere Chriſmate Presbyteris non licet, 358. *a.* 361. *c.* 371. *b. V.* Confirmatio.

FRUMENTI benedictio fit in altari, ex inſtitutione Eutychiani Papæ, 410. *a*

FULBERTUS Carnotenſis Epiſcopus claruit Roberto Francorum Rege, 427. *b*

S. FULGENTII confeſſio, 451. *d.* Cujus Fulgentii, Ruſpenſis, vel Aſtigitani, 454. *a.* S. Fulgentius Aſtigitanus Epiſcopus in Hiſpania frater SS. Leandri & Iſidori, *ibid.*

S. FULGENTIUS ex monacho Epiſcopus Ruſpenſis in Africa, 300. *b.* 454. *a.* Feſtum ejus cum S. Silveſtri Papæ feſto concurrit, 13. *b.*

FUNERIS officium, 478. *e.* 479. &c. *V.* Exequiæ. Defuncti.

FURES quibus pœnis canonicis plectandi, 466. *d.* 472. *a.* Furis miniſterii Eccleſiæ pœna, 467. *d*

FURTUM cibariorum, ac veſtium in neceſſitate indulgetur. Canonice tamen jejunetur, 469. *b.* Si reddiderit, non obligetur ad jejunandum, *ibid.*

G

GABRIELIS Archangeli nomen in oblatione inceoſi, 576. *a*

S. GALLUS Alvernæ Epiſcopus, poſt mortem ablutus & veſtitus, in Eccleſiam delatus eſt, 484. *d*

GALLI celebritatis Rogationum autores, 395. *b.*

GALLINA, ſi in puteo mortua fuerit, &c. 469. *a*

S. GAUDENTIUS Brixienſis Epiſcopus, Eccleſiam dedicavit, quam Concilium ſanctorum appellari juſſit, ob multas in eam invectas Sanctorum Reliquias, 434. *a*

GAZETUM eſt vinum excellens, 563. *d*

S. GEBHARDUS Epiſcopus Conſtantienſis, 484. *d.* Poſt mortem lotus, & ſacerdotalibus, ut mos eſt, veſtibus indutus & feretro impoſitus eſt, *ibid.*

S. GELASINUS Martyr, qui in theatro per jocum baptizatur, ad Chriſtum ſerio converſus noluit deinceps mimum agere, 356. *a*

GELASIUS Papa auctor libri Sacram. Præf. III.

GEMETIC. Codex. Præfat. V.

S. GEMINIANUS. *V.* Lucia, 130. *e.* 710. *c.*

GENARUM laniatio in funeribus paganorum, 476. *d*

S. GENESII Natalis, 708. *b*

GENUFLEXIO non fit in oratione pro perfidis Judæis, 322. *b.* Genuflexio Exorcizatorum, 377. *b.* In ordinatione Diaconi, 523. *d*

GENUS humanum prævaricatione ſua, in ipſius originis radice damnatum, 27. *a. V.* Peccatum originale.

S. GEORGII in canone Miſſæ fit memoria, 285. *a.* S. Georgii Natale & Miſſa, 9. Kalen. Maii, 84. *a.* 689. *d*

S. GERMANI Antiſſiodorenſis Epiſcopi Natale, 2. Kal. Auguſti, 409. *b.* Ejus in altaris conſecratione miraculum, 429. *b*

S. GERMANUS Pariſienſis a Fortunato vocatur Pontifex ſummus, 502. *e.* 514. *b.* Ejus feſtum 28. die Maii, 731.

S. GERMANUS pridie Kal. Octob. 427. *a.*

GERMANORUM lex, 452. *a*

S. GERONTI Natale 14. Kal. Feb. 304. *b.*

S. GERTRUDIS Natal. 4. *e.* 290. *a*

SS. GERVASII & Protaſii nomina in canone Miſſæ, 292. *a.* Eorum feſtivitas 13. Kal. Julii, cum vigilia celebratur, 108. *a.* 700. *d.*

GLADII accinctio in coronatione Regis, 590. *d*

GLORIA in excelſis. A quo hic hymnus fuerit compoſitus, 277. *b.* Teleſphorus Papa vulgo fertur ſtatuiſſe ut in Miſſa caneretur, *ibid.* Olim hic hymnus in laudibus matutinis canebatur, *ibid. d.* In Litania ab hoc hymno abſtinetur, 1. *a.* 2. *b.* Non dicebatur Presbyteris, niſi in Paſcha; ab Epiſcopo die Dominica, & diebus feſtis, 1. *a.* 600. *e.* Olim loco hymni Te Deum, in gratiarum actionibus canebatur Gloria in excelſis, 585. *e.* Ex antiquo more, hymnus Gloria in excelſis incipitur a Pontifice, 560. *e.* Canatur in Miſſa cœnæ Domini, toto claſſico ſonante, 336. *d.* Et in Miſſa Sabbati ſancti, 387. *b.* Incipitur ab Epiſcopo & Presbyteris, eodem toto ſonante claſſico, 336. *d*

GLO-

GLORIA laus, &c. A quo hic hymnus fuerit compoſitus, 319. a. 320. c. Auctor ejus Theodulpho Aurelianenſi, & Reinaldo Lingonenſi antiquior eſt, ſed ignoratur, ibid. Alcuinus, qui obiit anno 804. hujus hymni & proceſſionis meminerat, 319. a

SS. GORDIANI & Epimachi Natale & Miſſa, 87. d. 392. b. c. 694 b

S. GORGONII Martyris Natale quinto Idus Septemb. 415. a. 128. c. 709 c

GOTHI ad decorum & majeſtatem, ex more gentis, prominulis gaudebant crinibus, 451. a. Concilium Agathenſe ſtatuit ut Gothi jejunantes numerum crinium ornatum a ſe amoverent, ibid. b. Gothi ſabbato non jejunabant, 314. c

GRABATARII dicebantur vel Clinici, qui in lecto, ſeu grabato, per aſperſionem aut perfuſionem aquæ, ob mortis periculum baptizabantur, 399. d

GRADALE idem eſt quod graduale, 88. 279. a. 649. Olim graduale erat pſalmus integer, 981 a. Dicebatur reſponſorium, 649. Antiphonarium graduale, ibid.

GRADUS ſeptem erant in baptiſterio, tres in deſcenſu, & tres in aſcenſu, 385. a. Quid ſignificabant hi gradus, ibid. Cur ſeptimus diceretur ſtabilimentum pedum, & fundamentum aquæ, ibid.

Gradd. pœnitentium quinque, 461. a

Gradus Eccleſiaſticos qui fugiunt, ſacris ſunt altaribus admovendi, & qui ambiunt, repellendi, 222. d

GRÆCI non celebrant Miſſas conſecrando, diebus quibus jejunant, 333. b. Præſanctificatis utuntur per totam Quadrageſimam, ibid. Dominicis, Sabbatis, & feſto Annuntiationis ex more antiquo in Quadrageſima non jejunant, & celebrant, ibid. Ad hos dies Natalitia Martyrum tranſtulerunt, ſi quæ in Quadrageſima occurrant, ibid. c. Græcorum ordinationes Presbyterorum, quæ fiunt ſine inſtrumentorum porrectione, Eccleſia Romana nunquam improbavit, 504. c. Græci non conferunt ordines minores alios, quam Lectoris, & Pſalmiſtæ, 931 a. Ritus conferendi ordines apud Græcos ſolitus, ibid. Græci non cantant Chriſte eleiſon, 277. a. Non habent utique Miſſæ rationem, 572. c. Unctione verticis carent in baptiſmo, 383. a. Quas partes ungunt in extrema unctione, 554. d. Eorum virginum tonſæ 443. b. Eorum forma baptiſmi indicativa, 354. d. Eorum forma abſolutionis, 462. b

Græci pagani habebant templa Occidenti obverſa, 330. b

GRATIA dicitur metonymica redemtio æterna, 317. b. Dicitur noſtræ redemtionis effectus, ibid. c. Gratia præveniens eſt gratia excitans, 318. a. Aliquando complectitur omnes gratias, excitantem, adjuvantem, habitualem, prout per eas juſti reddimur, ibid. 59. d. Gratia neceſſaria eſt, ut Deo ſupplicemus, 444. d

Gratia ſubſequens dicitur gratia adjuvans, 318. a. Aliquando etiam omnes per ſubſequentem intelliguntur gratiæ, prout accepta juſtitia per eas roboratur, augetur, & ad finem uſque conſervatur, ibid. 59. d.

GRATIAS agamus Domino, &c. Hæc Præfationis verba moſt notoria ſancto Auguſtino familiaria. S. Johannes Chryſoſtomus Euchariſtiam, id eſt gratiarum actionem appellat 279. c. Hæc gratiarum actio fit pro omnibus beneficiis a Deo acceptis, 286. c. 295. a.

Gratiarum actio dicitur oratio poſt communionem, ſeu Poſtcommunio, 295. a.

GRAVEDO eſt dolor capitis, moleſtia, 426. b.

S. GREGORIUS M. a Græcis ſtultus repreſentatus, 276. d. Ei liber Sacramentorum adſeritur, 273. i. V. Præfat. Ejus nomen recitatur in canone Miſſæ, 3. b. 4. c. 295. a. Ejus Natalis quarto Idus Martii celebratur, 30 d. 665. a. Cur S. Gregorius Anglorum Apoſtolus appellatur, 593. c. Qui ſint hymni a S. Gregorio compoſiti, 616. c. 878. a. Nec Sacramentarii, nec Antiphonarii auctor, ſed compilator S. Gregorius, 649. Epiſtola ejus ad S. Leandrum vindicata, 853. c

Gregorius Papa III. inſtituit feſtum omnium Sanctorum, 420. a. Hoc feſtum celebrari cœpit in Gallia ſub Ludovico Pio, monente Gregorio Papa IV. ibid. Gregorii Papæ VII. conſtitutio de jejunio quatuor temporum, 404. c

S. GREGORII Nazianzeni cidaris capiti impoſita, quæ fuerit, 558. a.

S. GREGORIUS Lingonum Epiſcopus, in ſepulchro inventus, cujus integrum erat veſtimentum, in quo fuerat ſepultus, 484. d.

GUILLELMUS Remenſis Archiepiſcopus Philippum Auguſtum Francorum Regem ſacravit, & coronavit, 528

GUNTRAMNUS Rex Clodovei nepos a provinciarum ſuarum Epiſcopis ſacratus fuit, 584. c

H

HUjus hujus aſpirationis apud veteres qualis, 615. b.

HABEMUS ad Dominum. Hæc Præfationis verba ſunt in antiquis Liturgiis, & ab antiquis Patribus commendantur, 499. c.

HÆRETICUS improprie ſumitur pro ethnico ſicut pſeudomonachi appellantur hæretici, 303. a. Hæretici nonnullis Eccleſiæ ſeſtitutis ungebantur, 302. b.

HALITGARIUS Cameracenſis Epiſcopus vixit temporibus Ludovici Pii, 402. c. A Carolo Calvo miſſus eſt Conſtantinopolim ad Michaelem Imperatorem, ibid. Multas Sanctorum Reliquias inde attulit, quibus Eccleſiam ſuam ditavit ibid. Halitgarii liber pœnitentialis ſextus, ubi pœnitentialis Romanus ibid. c

S. HELENÆ Reginæ tranſlatio, 28. c

HELIZÆUS in ſummiſſione ſterilitatem aquæ curans, quid ſignificet, 369. c.

HENRICUS ſecundus Francorum Rex, conſecratus eſt liquore cœleſti ab Angelo quondam dato, mixto Chriſmate ſacro, 589. a. Annulum accepit, & gladio accinctus eſt ab Epiſcopo, 590. d. ibid.

HENRICUS IV. Francorum Rex, cognomento magnus, a Nicolao Thuano Carnotenſi Epiſcopo, Carnoti in Regem unctus eſt & coronatus, 584. c. Populum ante de conſenſu allocutus eſt præfatus Epiſcopus, ibid. c. Liquore cœleſti S. Martino olim cœlitus delato unctus eſt, 589. a. Cur non a Senonenſi, neque a Bituricenſi unctus & coronatus fuerit Henricus IV. 592. c. Antiquitus jus Regum Franciæ in regnum Angliæ notatum in coronatione Henrici IV. 587. a. Annulum accepit, & gladio accinctus eſt ab Epiſcopo, 590. d. Ei non corona impoſita eſt ab eodem Carnotenſi, 592. b. Remis occupantibus factioſis, Rex Carnoti eſt conſecratus ibid.

HENRICUS Imperator II. perſuaſit Benedicto Papæ octavo, ut in Eccleſia Romana ſymbolum juberet cantari in Miſſa, 561. b.

S. HENRICUS Lubecenſis Epiſcopus in extremis poſitus, poſt acceptam extremam unctionem, Viaticum Dominici corporis ſumſit, 536 c

HERACLIUS Imperator coronatus eſt a Sergio Patriarcha Conſtantinopolitano, & ab eodem uxor ejus Auguſta coronata, 584. b. Heraclium juniorem, qui & Conſtantinus dicem eſt, idem Patriarcha coronavit, anno Imperii ſui patris tertio, ibid.

HERBARIUS eſt veneficus, ob herbas maleficas, & herbarum venena appellatus, 578. a. Herbarii infantium interfectores, in extremo vitæ pœnitentiam, ſi cum luctu quæſierint, conſequuntur, 469. d

S. HERMETIS Martyris Natale, 125. d. 415. c. b. 708. c. 822. d

HERMINTRUDIS Caroli Calvi conjux coronatur, 585. a. In ea coronatione Epiſcopi allocuti ſunt populum in Eccleſia, loquentes de conſenſu, ibid. Benedictio Nuptialis Hermintrudis Reginæ 596. d

HERO ſenex Anachoreta, a dæmone deceptus, inter Biothanatos reputatus eſt, 611. a.

S. HIACYNTI Natale quarto Idus Februarii, 916. c

S. HIERONYMI memoria fit in canone Miſſæ, 3. b. 285. c. 2. Kal. Octob. Natale S. Hieronymi, 417. b. Videtur olim repetita S. Hieronymi feſtivitas, aut ejus octava nonis Octobris celebrata, ibid. c

HIEROPHANTES & Hierophantides myrtea corona in ſacris Cereris olim cingebantur, 558. c

S. HILARII memoria fit in canone Miſſæ, 3 b. 285. c. Concurrentia octavæ Epiphaniæ, & feſti S. Hilarii, 303. a. Miſſa de S. Hilario cum commemoratione & benedictione de octava ibid. Hilario tribuitur a quibuſdam hymnus Angelicus, 277. c

HINCMARUS Remenſis Archiepiſcopus fecit ſecundam ſacri corporis S. Remigii tranſlationem, 418. b. Carolum Calvum Metis coronavit Imperatorem, 556 b

S. HIPPOLYTI Martyris Natale undecimo Kal. Septemb. 123. c. 415. a. 708 a.

HISPANORUM unica merſio in baptiſmo, 357. d. Quando olim apud eos dabatur Epiſcopalis benedictio in Miſſa, 296. b. In qua parte Miſſæ oſculum dabant, 568. c. Sanctæ Paraſceves die nec communicabant, nec celebrabant, 342. b

HIULCUS mucro. V. Ungulæ. Fidiculæ.

HOMICIDÆ quanta, & quot annorum injungatur pœnitentia, habita ratione circumſtantiarum, 465. a. 468. c. Qui defendendo ſe, aut parentes ſuos, aut domeſticas ſuas, occidiſſet aliquem, non erat reus, nec tenebatur jejunare, quia coactus hoc fecit, 468. c.

HOMO ſumitur pro humanitate, quando Patres dicunt Verbum aſſumſiſſe perfectum hominem, 382. c. Perfectum dicunt contra hæreſim Apollinarianam ibid.

HONOR dicitur de tribus excellentioribus ordinibus, Diaconatu, Presbyteratu & Epiſcopatu, 499. a. 502. d. 514. a

HORA octava, id eſt ſecunda poſt meridiem, vel mediam noctem, 70 d. Veteres obſervabant horas ad ſyderum curſus, 489. b. Etiam ad umbram corporis humani, ibid. Hora nona, 5. a. Olim in ſerm. jejunii Miſſæ celebrabatur hora nona, 393. a

HORARUM canonicarum varietas pro diverſitate feſtorum olim, ſicut hodie, fuit in Eccleſia, 572. b. Horæ canonicæ cœptæ infirmo recitatæ, 551. a. 542. d.

HOROLOGIUM ad umbram corporis humani, 489. c. Series horarum ſumitur in eo ab ortu ſolis, ibid.

HOSTIA non ſimplex panis & vinum, ſed Chriſtus, qui ſub ſpeciebus eſt immolandus, 26. a. 308. c. Quia opus noſtræ redemtionis exercetur, quoties hujus hoſtiæ commemoratio celebratur, 175. a. 441. b. Quomodo hoſtia & calix inter ſe debeant in altari ordinari, 259. c. 582. c. Hoſtiæ, ſeu panis contactus in ordinatione, non eſt neceſſarius, 508. c. Hoſtiæ forma rotunda, 504. c. Hoſtiæ paratæ Viaticum repoſitæ, 583. b. Hoſtia & Sacerdos Chriſtus 389. b. Hoſtia in patena calici ſuperpoſita a Sacerdote cum Diacono levatur poſt hæc verba: Per ipſum, &c. 582. d.

HOSTIS ſeu oſtis, gallice Oſt, ſignificat exercitum, 426. b

HUGONIS Comitis filia Irmengardis nupſit Lothario Ludovici Pii Imperatoris filio, 230. a

S. HUGO abbas Cluniacenſis a S. Godefredo Epiſcopo Ambianenſi unctus oleo ſancto Viaticum Dominici corporis & ſanguinis percepit, 936. d

HUGO Menardus. Præfat. VI. VII.

HUMERALE non eſt ſimile Græcorum Omophorio, 556. d

HUMERI unguntur, id eſt ſcapulæ, non in pectore, neque inter ſcapulas, in extrema unctione, 549. b.

HUMILIATIO populi ad benedictionem, 569 b

HUMILITAS Chriſti ſeipſum legi ſubjicientis, 308. d. Se inclinantis ad jacentem hominem, eique manum porrigentis, 328. c. Humilitas pedum, quid ſit, 377. b

S. HYACINTHUS, 128. d. 709.

HYDRIA vas eſt ad aquam aptum, ſeu aquarium, 347. c. Non ſolum aquæ, ſed etiam vini vas hydria erat. ibid. d

HYDROPARASTATÆ ſunt, qui aqua ſine vino myſterium ſanguinis Chriſti peragebant, 387. b

HYMNI a S. Gregorio M. conſcripti, 878. a.

S. HYPPOLITI officium, cum tribus nocturnis, 815. a

HYSSOPUS adhibita aquæ benedictæ, qua altare conſecratum aſpergitur, 407. a

J

JACOBI utriuſque Apoſtoli memoria in canone Miſſæ, 3. b. Jacobi fratris Domini, & Philippi Apoſtolorum Natalis cum Miſſa & vigilia, 85. c. 691. c. Jacobi fratris Johannis Apoſtoli feſtum 8. kal. Auguſti, 115. c

JANUARII Kalendis olim homines ſuperſtitionibus paganorum obnoxii, 300. d. Hac die Miſſa aſſignatur ad prohibendum ab idolis, ibid. Tribus Kal. Januarii fiebant Litaniæ ad calcandam Gentilium conſuetudinem, 302. e. Homines pagani ſartis ferarum & pecudum formis petulantius diſcurrebant, 472. d. Hoc dicebatur in cervulo ducere: aut in vetula vadere, ibid.

JEJUNARE tetradas, ſive Paraſcevas, id eſt tertiam hebdomadæ, hoc quintam, ſive ſextam, 463. e. 470. a. Chriſtiani præter ritus orientales, ex antiquo more, ſolent jejunare feria quarta & ſexta cujuſque hebdomadæ, 470. e. Cum jejunant homines, ſpirituali cibo ſunt recreandi, 188. a. 314. b. 441. a. Non verum jejunandi a Paſchate ad Pentecoſten, 395. a. Jejunare non valenti, quæ pœnitentia imponenda, 464. a

JEJUNIUM Quadrageſimale dicitur Paſchale, & Paſchalis obſervantia, 315. b. Jejunium Quadrageſimæ olim ſacrum, ibid. d. 316. a. b. Ut a ſpiritu de pœnis corpora, ſic jejuniis & virtutibus animæ ſaginantur, 39. b. V. Quadrageſima.

Jejunium primum quatuor temporum olim non ſemper incipiebant prima hebdomada Quadrageſimæ, 312. a. Nec ejuſdem quarti menſis olim cadebat ſemper in hebdomadam Pentecoſtes, 400. a. Denuntiatio jejuniorum primi, quarti, ſeptimi & decimi menſis, 395. e. 402. d. Denuntiatio illa jejuniorum olim fiebat in Miſſa poſt illa verba: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, 402. d. Jejunium primi menſis olim cadebat in hebdomadam primam menſis Martii, 403. b. Jejunium menſis quarti in hebdomadam ſecundam menſis Junii, ibid. Feria quarta, ſexta & ſabbato jejunetur uſque ad horam nonam, ibid. Gregorius VII. & Urbanus II. reſtituerunt hæc jejunia in hebdomadam primam Quadrageſimæ, & in hebdomadam Pentecoſtes, ibid. e. Jejunium adventus olim varium, 445. d. Jejunium indictum in triduo Rogationum, 395. a Dives pœnitens jejunium ſeptem hebdomadarum, ſi jejunare non poſſit, redimat viginti ſolidis in eleemoſynis, 464. a. Si non poteſt tantum, tunc det decem: ſi autem multum pauper, det ſolidos tres, ibid. Jejunium olim a quibuſdam non obſervatum in cœna Domini, 327. e

S. IGNATII Epiſcopi & Martyris fit mentio in canone Miſſæ poſt conſecrationem, 4. c.

IGNORANTES, id eſt peccatores, 47. e. 317. b.

ILL. nota, cum linea tranſverſa loco nominis proprii, ſolebat poni in codicibus ante annum ſalutis milleſimum ſ... 978. e. Poſtea litera N. ſerius conſuevit, ibid. 622. c

ILLIANTE nomine Elæ monachus anno 1072. deceſſit, & baptiſmatis ſui & abſolutionis formulam ſecum in tumulum ſepeliri voluit, 439. b

ILLIBATA, id eſt integra, non contaminata, 283. e

IMMACULATA hoſtia, id eſt immaculata Dei dona, 289. a

IMMOLATA diis comedentis pœna canonica, 467. c

IMPERATOR Conſtantinopolitanus feria quinta in cœna Domini duodecim pauperibus ſolebat lavare pedes, 335. e. Quo ritu, 336. a. Cuique pauperum, abſoluta pedum lotione, tres aureæ numiſmata dabantur, ibid. b. Antiquo more Imperator Conſtantinopolitanus ſacro Chriſmate conſecrabatur, 589. a. Cui ſolus licet coronam imponere, 591. d. Ungebatur in capite in modum crucis, 589. b. Ejus Protopapa, 524. d

Imperator Romanus cum ordinatur, tres orationes dicuntur, 586. b. Albanenſis Epiſcopus primam recitat orationem, ſecundam Portuenſis, tertiam Oſtienſis, cum et ungit brachium ſiniſtrum, ibid. Hodie Imperator Romanus oleo exorcizato, Rex vero oleo Catechumenorum inungentur, 589. a. Imperator Romanus ungitur in brachio dextro, & inter ſcapulas duntaxat, ibid. d. Unctio fit in modum crucis, 590. b.

IMPERATRICI Conſtantinopolitanæ a quo imponatur corona, 591. c

IMPOSITIO manus in Confirmatione diſtinguitur a Chriſmatione, 359. a. 386. b. Quid ſit impoſitio manus, 506. e. Non eſt mera electio, 507. e. Confirmatio. Chriſmatio, Dignitatio, Electio.

INCENDIARII quibus pœnis canonicis plectantur, 467. d. 474. c

INCENSUM offertur a Pontifice in Miſſæ offertorio, ſecundum morem antiquum, 245. a. 564. c. Epiſcopus offerat dedicando ſuper altare incenſum, 430. d

INDEMNES, id eſt nulli reatui peccatorum obnoxii, 52. b. 180. c. 317. d. 445. a

INDULGENTIARUM uſus antiquus, 404. e

INFANTES quomodo efficiuntur Catechumeni, 363. c. Infantibus quo die nomina impoſita, 350. e. Eorum communio ſtatim ſuſcepto baptiſmo, 357. b. Baptizati ante ſacram communionem non lactentur, 356. d. Ubi Sabbato ſancti officium incipiebat hora poſt meridiem ſecunda, non jejuni communicabant, ibid. Infantes baptizati Confirmationem & Euchariſtiam ſtatim recipiebant, 357. b. Infantes, cum ad ætatem intelligibilem pervenerint, docendi ea quæ veraciter credant, & cura diligenti cuſtodiant, 365. c. Pro iis confitentur & loquuntur ſuſceptores, 366. a. Dignum eſt ut qui aliorum peccatis obnoxii ſunt, aliorum confeſſione, per baptiſmum peccati originalis remiſſionem percipiant, ibid. V. Peccatum originale. Baptiſmus. Infantes extra præſcriptos Paſchæ & Pentecoſtes dies baptizari ſolebant, 400. a. Quolibet o ſuo Natali die, ibid. Infantes, ſeu infantuli aliquando dicuntur etiam ii qui ad pueritiam pervenerunt, 490. b

INFERIÆ menſe Februario a paganis celebratæ, 307. d. e

INFIDELIUM converſionis cura in genere ſpectat ad Reginam in regno, 595. c

INFIRMORUM confeſſio ante extremam unctionem, 540. b. 547. b Infirmorum abſolutio, ibid. c. Infirmorum viſitatio, 532. b. Infirmorum unctio ſacramentum, ibid. c. Infirmitati ſ... ... ante unctionem, 537. e. 550. d. 551. a. 552. d. Extrema unctio. Viſitatio. Miſſa pro infirmo, 552. d. 554. b. Miſſa pro infirmo qui proximus eſt morti, 552. b. 554. b. Coram infirmo horæ canonicæ recitandæ, 542. d. 551. a. Oratio ad infirmum ungendum, 235. a.

INGENUORUM venumdatio prohibita, 474. b

INGOMERIS & Clodomeris filii Clodovei Regis nomina acceperunt in ipſo baptiſmo, 350. d.

S. INNOCENS, ſive Innocentius b. S. Mauritius.

SS. INNOCENTUM Martyrum Natale quinto Kal. Januarii & Miſſa, 32. b. 659. d. Quare præ triſtitia dies illis dedicatur, ibid.

INSTRUMENTORUM porrectio ungendi non debet cum manuum impoſitione, 507. b. d. Inſtrumentum aliquando pro libro uſurpatur, 390. d. Inſtrumenta dicuntur res quæ in ordinationibus porrigi ſolent ordinandis, 504. b. De inſtrumentorum porrectione in Presbyteri ordinatione, non fit mentio in antiquis Patrum, qui illorum aut ſcripturæ libris, ibid. Eccleſia Græca hanc ignorat hoc uſque inſtrumentorum porrectionem, ibid. e. Chriſtus non ordinavit Apoſtolos in Presbyteros per inſtrumenti porrectionem, ibid. Veteris credulitatis inſtrumenta, id eſt veteræ fidei ſcripturis libris, id eſt doctrinis, per metonymiam, 397. d

INSUFFLATIONE in faciem ſiebat Catechumenis, 376. a. Ter inſufflabant Satanam a Catechumenis ad Occidentalem plagam converſo, ibid. Duplex inſufflationis modus, ibid. e. Qui & quot fiant a Græcis inſufflationes, ibid. d. V. Catechumenus.

INTELLECTUS eſt inutilis, ſi ex ſapientia non ſubſiſtat, 372. d

INTELLIGERE aliud eſt, aliud ſapere, 372. e

INTERROGATIONES in baptiſmo fieri ſolita ſunt, juxta priſcum Eccleſiæ morem, 352. a. Interrogationes Sacerdotis ad infirmum ungendum, & reſponſiones infirmi ad Sacerdotem, 537. e. 539. d. 544. a.

INTROITUS eſt Antiphona quæ cantatur dum Sacerdos introit ad altare, 475. b. Introitus ex quibus conſtet partibus, ibid. c

INVASORES rerum alienarum, malo ordine, canonicis pœnis ſubjacent, 467. d.

INVENTIO ſanctæ Crucis, 5. nonas Maii, 86. c. 683. d. Hoc feſto Græci carent, 391. e.

INVISIBILIUM amore rapiamur, pro: In inviſibilium amorem rapiamur, 298. e

INVOCATIO ſuper Regem, ſunt orationes Epiſcoporum, ſeu benedictiones in coronatione Regis, ſuper eum fuſæ, 586. b.

S. JOHANNES Baptiſta videtur intelligendus in poſteriori canonis parte, cum Johanne, Stephano, 250. b. Ejus feſtivitas cum vigilia & jejunio celebratur, 108. e. Tres Miſſæ cantantur; prima de vigilia, poſt ſolis occubitum, ſecunda de nocte, tertia in die, 404. b. 701. b. Quare hæ tres Miſſæ huic feſto aſſignentur, ibid. Laus S. Johannis Baptiſtæ, 404. b. Ejuſdem ſenior gratia quam natura, ibid. c. S. Johannes Bapt. a Chriſto baptizatus dicitur, 126. d. 423. b. Natalis S. Johannis Baptiſtæ, octavo Kal. Jul. 107. e. 109. e. 701. a. 803. d

SS. Johannis & Pauli fit mentio in canone Miſſæ, 3. b. Natalis eorum & Miſſa, 110. d. 701. a. 805. d

S. Johannis Evangeliſtæ fit mentio in canone Miſſæ, 3. b. Nativitas S. Johannis, ſexto Kal. Januarii, & Miſſa, 30. d. Nativitas ejuſdem ante Portam Latinam, 87. b. 390. b. e. Hujus Apoſtoli feſto duæ Miſſæ aſſignantur: prima, primo mane; ſecunda, in die, 299. d. 619. a. b. Dominus in cruce vicarium ſuæ Mariæ filium Johannem ſubrogavit, 11. a. 299. c. Johannes ſeptem ſcribens Eccleſiis, univerſæ creditur ſcripſiſſe Eccleſiæ, 371. d.

S. Johannes Chryſoſtomus excogitavit cruces argenteas, quibus lucernæ cereæ imponebantur, 435. a. Communibus cleri & populi votis, aſſentiente Imperatore, Johannes Chryſoſtomus electus eſt Epiſcopus Conſtantinopolitanus, 512. c. Sacro Chriſmate unctus in ſua ordinatione, 516. a. In excelſiori loco poſitus, ibid. Sacerdos unctus eſt appellatus, ibid.

Johannes Abrincenſis Epiſcopus, & poſtea Rotomagenſis, quando obierit, 581. c. Ejus vitæ acta compendiario relata, ibid.

Johannes Arelatenſis, cui Theodulphus Aurelianenſis Epiſcopus libellum de ordine baptiſmi dedicavit, 374. b. Hic vixit ſub Carolo Magno, & Ludovico Pio Imperatoribus, ibid. Hi duo Epiſcopi a Ludovico Pio mittuntur obviam Stephano Papæ IV. Romam appropinquanti, ibid.

Johanni Chozebitæ Abbati, deinde Epiſcopo Cæſareæ in Paleſtina Spiritus ſancti præſentia viſibili ſigno apparere ſolebat divina myſteria celebranti, 309. d

Johannes Conſtantinopolitanus Patriarcha coronavit Mauricium Imperatorem, & uxorem ejus Auguſtam, 584. b

Johannis Monachi Hieroſolymitani hæreſis circa proceſſionem Spiritus ſancti, 379. a

JOSEPH ab Arimathia per Diaconum ſignificatur, 285. e

S. IRENÆI Natale, quarto Idus Februarii, 320. c

IRMINGARDIS Imperatricis mors, 319. e.

IRMINGARDIS, filiæ comitis Hugonis, & Ecthardi filii Ludovici Pii Imperatoris nuptiæ, 320. a

ITE Miſſa eſt apud Latinos pronuntiatur a Diacono. Apud Græcos: Ite in pace, vel, Procedamus in pace, 590. c.

JUBE Domine benedicere, id eſt benedicere velis, & jubere aliquando eſt velle, 551. c.

JUBILÆUS annus, in quo plenaria requies ſignatur, 321. c. Septem hebdomadibus, & una die conficitur, ibid. & 386. b

S. JUDAS Apoſtolus, 137. b. 712. a. V. S. Simon.

JUDÆ proditori corporis & ſanguinis ſui ſacramentum in ultima cœna Chriſtus porrexit, 328. a. Judas Euchariſtiam inter Diſcipulos indigne accipiens, non polluit innocentes, ibid.

JUDÆI adorabant ad Occidentem converſi, 320. a Cur non dicitur, Flectamus genua, dum pro perfidis Judæis oratio ſolemnis dicitur, 312. c

JUDITH filia Caroli Calvi nupſit Edilpho Anglorum Regi, 580. b. & coronata fuit, ibid. Benedictio nuptialis Judith Reginæ, 576. d.

S. JULIANÆ nomen recitatur in canone Miſſæ, 296. c. Quartodecimo Kal. Martii Natalis S. Julianæ Virginis & Martyris, 311. a. Nicomediæ paſſa eſt, & paulo poſt in Campaniam tranſlata, ibid.

S. JULIANUS Presbyter & Martyr, 419. e.

JULIANUS Apoſtata, in feſto Epiphaniæ, progreſſus in Eccleſiam, ſolemniter Numine adorato diſceſſit, 302. & Juliani ſacris Magi-

Digitized by Google

cit operam Judicis ſacel les Chriſtiani ſua præſentia dæmones fugivit, 361. a

JUNO Februa, ſeu februlis, ſeu februalis a Romanis dicta, 308. a. Ejus feriæ Lupercalia vocabantur, ibid.

IVO Carnotenſis, de quo ſanctus Petrus Damiani et æqualis, ſcripſit ſermonem de ſacramentis Dedicationis, 427. a. Non vero Hubertus Carnotenſis Epiſcopus, ibid.

JUSTINI minoris Imperatoris exequiæ, & elatio cadaveris ejus cum cantu & pompa, 485. et Coronatus fuerat ab Euthychio Patriarcha Conſtantinop. 583. d

JUSTINIANUS Imperator quali veſte ornatus, ſepultus fuerit, 483. d. Juſtiniani Imperatoris menſa ex omnibus pretioſis facta. 228. e

S. JUVENALIS, 694. a

K

KALENDARIUM Rom. &c. in notis, illud edidit Johannes Fronto, Præfat. IV.

KYRIE eleiſon, juxta uſum veterem, in exequiis defunctorum canitur, 485. e.

L

LABIA, in Extrema-unctione unguntur, & exterius crucem ſuper mentum & guttur faciendo, 545. b d

LAC benedictum & mel in Miſſa Sabbati Sancti, propter recens baptizatos, 328. a. Cur baptizati lac & mel guſtare juberentur poſt ſacrum lavacrum, ibid.

LACTARI infantes recens baptizatos permiſſum ante ſumptionem Euchariſtiæ: alibi fuit prohibitum, 356. d

LAMINÆ aureæ quas in fronte geſtabant SS. Johannes & Jacobus, quæ ſignent, 458. a

Λαμπαδηφόρος, id eſt geſtator lampadis ante Pontificem, 348. a

LARDARIUM, quid ſit, 613. e

S. LARGUS Martyr, 410. b.

LATICLAVIUM, ſeu latus clavus, 325. b. Veſtis ſenatoria dicitur laticlavium, ibid.

LAUDANT Angeli, &c. Mos fuit Eccleſiæ antiquus, in Miſſæ Præfatione mentionem facere eorum, qui ſine intermiſſione Deum laudant in cælis, 280. d

LAUDES matutinæ & veſpertinæ, infirmis debent decantari per ſingulos dies, & noctes, 546. d. 553. a.

S. LAURENTII fit mentio in canone Miſſæ, 3. b. Ejus feſtum celebratur cum vigiliis, 119. e. Duæ Miſſæ celebrantur; prima de nocte, id eſt primo mane; ſecunda, de die, ibid. 410. b. 707. b. Officium ſancti Laurentii Martyris, 312. a. Octava ſancti Laurentii, 411. e. 707. b. Depoſitio reliquiarum ſancti Laurentii, 324. d

LAURENTIUS Presbyter ſepulcri cuſtos, 472. b.

LECTIONES duodecim in jejuniis quatuor temporum, 42. e. Sex eædem bis dicuntur, id eſt ſemel Græce & ſemel Latine, ib. Lectio Propheticæ præmiſſa lectioni Epiſtolæ, 560. e. Lecturi Epiſtolam veniam petebant, 561. c.

LECTORES locum habent inter gradus clericales, 323. b. Lectores diſtincti ſunt a cantoribus, ibid. c. Datur lectoribus libertas uxorem ducendi, ibid. Lectores prohibentur vacare aleis, & ebrietati, ibid. Lectores qui Quadrageſimam, Feriam quartam, vel Paraſceven non jejunaverint, deponantur, ibid. Lectores aliquando Pſaltarum funguntur Officio, ibid. d. Apud Græcos lectoratus ex numero ordinibus non confertur, 438. e. Ordinatio lectorum apud Græcos, ibid. Quo Miſſæ loco fiat lectorum ordinatio, 487. b. Lectorum prima mentio in Eccleſia 490. a. Lectores olim non ſolum maturioris ætatis, ſed etiam puerilis fuere, cum viſum fuit Eccleſiæ, ibid. Priſcis Eccleſiæ temporibus lectores in Miſſa legebant Evangelium & Epiſtolam, 491. a. 563. a. Munus fuit lectorum ſacros codices ſervare, 491. d. Lectores apud Græcos ordinantur per manus impoſitionem, juxta conſtitutiones apoſtolicas, 521. a. 523. In Synodus ſeptima improbat pueros tonſuratos in Eccleſia legentes, qui manuum impoſitionem ab Epiſcopo nondum acceperant, ibid. e

LEGITIMUM dicitur id quod in ipſis ſacris ſancitum eſt faciendum, 326. c

LEONIS Papæ X. & Franciſci I. Francorum Regis concordata, 511. e His electiones Epiſcoporum ſublatæ ſunt a clero & populo, ibid.

S. LEO Papa I. conſtituit, ut intra actionem ſacrificii diceretur: Sanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam, 3. e Ejuſdem decretum de Miſſæ unius celebratione in die, 405. b. Tertio idus Aprilis Natale S. Leonis Papæ I. 390. d.

S. LEONIS Papæ II. natale 4. kal. Julii, 221. b. 404 d. Translatio ſancti Leonis Papæ, 312. e. Collecta ejus explicatur, 404. d

LEO III. Papa coronam imponit Carolo Magno, cum Imperator creatus eſt, 591. d.

LEO Philoſophus Imperator, quod quadrigamus eſſet, Eccleſia ejectus, 476. e

S. LEOCADIA, quæ non tormentis, ſed carceris ſqualore & fame obiit, Confeſſor appellatur, 303. e. 440 b

S. LEODEGARII Epiſcopi natale, 6. non. Octobris, 43. e

LESSUS eſt carmen funebre, quod alias Nænia dicitur, 477. a.

LEVATE olim clamabat Diaconus, oratione completa, 322. a. Hodie, Levate dicitur a Subdiacono, ibid. Secundum Ordinem Rom. levate dicitur a Diacono in fine orationis, ante Per Dominum, &c. ibid. b

Ἀμπουλλα eſt ampulla, ſeu vas in quo oleum reconditur, 329. d.

LIBER officialis eſt Antiphonarius, 387. a. Libri Pœnitentiales diverſi, 462. c. Libri Pontificales, 505. a. Liber Sacramentorum quid ſit, Præfat. III. 273. b. cur ſic dicatur, 274. b. Liber Sacramentorum diſtinguitur a Sacramentario, ib. d. & 340. b. V. Præfat. Libri ſacri Romæ ſervabantur in Bibliotheca cubiculi, 274 d

LIBIDO, poſtquam Chriſtus Virgo de Maria Virgine prodiit, Virginis partu ſiſta eſt, 439. e

LIGATURAS qui fecerit, quod deteſtabile eſt, tres annos pœniteat, unum in pane & aqua, 467. b

LINTEIS involuti a ſuſceptoribus recens baptizati, 355. d

LINTEAMINUM altaris antiquus eſt in Eccleſia uſus, 430. e Lintea altaris ab Epiſcopo benedicuntur cum aqua ſancta, & incenſo, ibid.

S. LINI fit mentio in canone Miſſæ, 3. b

LITANIA ad luctum pertinet, 2. b. Litania ſeptena, id eſt quæ fit a ſeptem choris Sabbato Sancto ad fontes cantatur, 71. e. 347. d. Litania major. Miſſa in Litania dicenda, 391. a. 689. e. 693. b. Litania major eſt Rogationum, quæ triduo ante Aſcenſionem celebrandæ ſunt, 393. b. Earum auctor eſt S. Mamertus Viennenſis Epiſcopus, ibid. Quæ fuerit cauſa has Rogationes inſtituendi, ibid. e. Ante S. Mamertum fuere Litaniæ, Rogationes, Proceſſiones, ſed non certo die ſtabiles, 394. d. Quo ritu celebrandæ erant Rogationes a S. Mamerto quotannis inſtitutæ, ibid. d. Vetus Litaniæ majoris formula, 395. e. Quædam Litania falſo adſcripta S. Gregorio Magno, 397. b. Litania unctionis infirmorum, 544. b. Litaniarum, quæ ante Extremam unctionem dicuntur, poſt ſeptem Pſalmos recitatos ſuper infirmum, antiquitas, 553. b. Litania a clero dicenda in Dedicatione Eccleſiæ, proſtratis Sacerdotibus & Levitis cum Pontifice ante altare. 149. d. Litania brevior in ordinatione clericorum dicenda, 497. d. Litaniæ non ſemper ſumuntur pro publicis, quæ procedendo fiunt, Rogationibus, ſed aliquando pro precibus, quales ſunt in capite nono Regulæ ſancti Benedicti, 414. e

LITARE eſt ſacrificare, 443. d. Ἀιτεῖν, id eſt Orario, ibid. Litatio abſtinentiæ dicitur, 634. d.

LOTHARII filii Ludovici Pii, & Irmingardis filiæ Hugonis Comitis, nuptiæ, 320. a.

LOTIO pedum in cœna Domini fieri ſolita, 335. d. In lotione pedum preces decantandæ, 534. b. 177. e. Quo ritu, & quo hora pedum lotio ſoleret fieri, 535. d. Conſtantinopoli Imperator duodecim pauperibus hac feria ſolebat lavare pedes, ibid. e

LOTIO defunctorum ab Apoſtolis ad nos manavit, 482. d

LAVAT manus Pontifex, oblatione facta, divina facturus myſteria, ex more antiquo, 563. a Lavant quoque aſſiſtentes et Presbyteri apud Græcos, ibid. b. Quid illa lotio manuum ſignificet, ibid.

S. LUCÆ Evangeliſtæ natalis 15. Kal. Nov. 235. e

SS. LUCIÆ & Geminiani Martyrum natale, 16. Kal. Octob. 130. e. 710. e

S. LUCIÆ Virginis & Martyris nomen recitatur in canone Miſſæ, 4. c. 590. b. Natalis ſanctæ Luciæ idibus Decemb. 144. e. 654. b. 655. e. Officium ſanctæ Luciæ Virginis & Martyris, 842. b

LUDOVICUS Pius Imperator conjuratos cum Bernardo Italiæ Rege, nepote ſuo, diverſis pœnis affecit, 319. b. Omnibus deinde reis injuriam condonavit, 320. a. In Britanniam minorem, ut compeſceret Normannos, profectus eſt, 319. d. Inter Miſſarum celebrationem ſeptem Archiepiſcopi orationes ſeptem reconciliationis Eccleſiaſticæ ſuper eum recitarunt, 458. d. In Eccleſia ſancti Dionyſii ab Epiſcopis voluit reconciliari, & per manus Epiſcoporum armis accingi, 590. e

LUDOVICI II. Francorum Regis coronatio habetur inter Capitula Caroli Calvi, 584. e. Sacro oleo fuit in ſua coronatione unctus, 587. e

LUDOVICUS IV. cognomento Ultramarinus videtur fuiſſe in Regem Angliæ & Franciæ unctus, 587. e. Artholdus Archiepiſcopus Remenſis, Ludovicum & Gerbergam conjugem ejus ſacro Chriſmate unxit, 588. a.

LUMINARIA in Eccleſia, cur accendantur dum ſol lucet, 493. c. 582. a. Lumina accenſa ad Evangelium, 582. a. Luminaria prælata ſanctis Reliquiis, 434. e. & Epiſcopis, 347. e. V. Cerei.

S. LUPICINUS, celebratis Miſſis, cum ſummo honore gaudioque ſepultus eſt, 485. d

LUPERCALIA fiebant menſe Februario, 307. d. Lupercalia a Gelaſio Papa ſublata, ibid. e Februarius nomen accepit a februis Lupercorum, 308. a. Feriæ Junonis februatæ ſunt lupercalia, ibid. Mulieres februabantur a lupercis, amiculo Junonis, id eſt pelle caprina, ibid.

LUSTRICI dies a luſtrandis pueris appellabantur, 350. d. Sunt dies luſtrici a nativitate marium nonus, fœminarum octavus, ibid.

M

SS. MACARIUS & Emmerentiana martyres, 22. e

SS. MACARIUS & Eugenius martyres, a Juliano Apoſtata in Oaſim relegati, & ſecuri inde in percuſſi, 301. b

SS. MACHABÆORUM natale Kalend. Auguſti, 409. b. Hac ipſa die Miſſæ duæ; prior S. Petri, altera SS. Machabæorum, ibid.

MAGI apud Perſas ſunt ſapientiæ ſtudioſi, & Dei amatores, 302. d. Magus dicitur Theologus, ibid. Magi non dicuntur ea filii Ceturæ, quibus Abraham dedit munera, ib. A Chaldæis de ſtella Salvatorem natum in carne nuntiatura, edocti fuerunt Magi, ibid.

MAGODIA Arabiæ regio, 302. d. Magodia Magorum patria, ibid.

S. MAGNI Epiſcopi & martyris natalis, 14. Kalend. Septemb. qui ſub perſecutione Decii necatus eſt, 411. d

S. MAGNI, ſeu Andreæ martyris, natale cum ſociis ſuis, 411. d

MALEFICIUM, quibus pœnis canonicis plectatur pro circumſtantiis vel perſonæ, vel criminis, 466. e. Quis dicatur pro amore maleficus, 471. c

S. MALLOSI martyris inventio, & in Baſilicam tranſlatio, 585. d

MALTHA eſt calx aqua ſubacta, cum pice liquida & axungia, Gallice ciment, 426. d. vel eſt pix cum cera mixta, ibid.

S. MAMERCUS, ſeu Mamertus Viennenſis Epiſcopus, non inſtaurator, ſed auctor Rogationum, 393. b

MANES placari cibo eorum tumulis appoſito, 311. e

MANICÆ, id eſt chirothecæ Epiſcopi celebrantis, 557. a. 563. a

MANICHÆI hæreſis Chriſto corpus phantaſticum tribuentis, proſcribitur, 299. b

Mmm iij MA-

MANIPULUS, alias Mappula & Phanon, 517.
MANUS impoſitio ad faciendum catechumenum, 376. d. Impoſitio manuum fit baptizando, dum ſymbolum reddit: vel poſt autem profeſſionem, id eſt ſymboli recitationem, 384. c. V. Catechumenus. Pœnitentibus ſubſtrata manuum Pontifice imponebantur, 461. d. Hæc impoſitio manuum non erat abſolutio, ſed quædam precatio & benedictio, ibid. Cur oratio dicatur impoſitionis manuum in pœnitentiali libro, 471. b. Sine impoſitione manuum & ciliçio ſuper caput, pœnitentia non dabatur, ibid. V. pœnitentia. Manus impoſitio ſola eſt materia eſſentialis Diaconatus, Presbyteratus & Epiſcopatus; 504. d. 506. a. Manus impoſitio eſt poſitio manus ſuper caput alicujus, 506. a. Inſtrumentorum porrectio non habet rationem impoſitio, 507. b. Chriſtus lunaticum Marc. 7. contractu linguæ, & aurium, non manuum impoſitione curavit, ibid. d. Impoſitio manuum ab electione realiter diſtinguitur, 508. a. Electio a clero & populo, ordinatio per manuum impoſitionem ab Epiſcopis fieri ſolita, ibid. Lectores & Subdiaconi apud Græcos ordinantur per manus impoſitionem, 521. a. 523. c. V. Ordinatio. In Abbatis ordinatione apud Græcos impoſitio manus epiſcopalis adhibetur, 526. b. Benedictio epiſcopalis ſebat olim per manuum impoſitionem, 296. b. In confirmatione manus impoſitio adhibetur, 359. a. Diſtincta eſt a chriſmatione ibid. 507. c. In coronatione Regis & Reginæ fit impoſitio manuum, 595. a
MANUS unctæ Diaconis in ordinatione, 501. c. Presbyteris, 503. c. Epiſcopis, 516. c. Manus ſuper & infra unguntur in Extrema-unctione, 549. c. Si Presbyter fuerit, ejus manus non unguntur infra, ibid.
MANUS juſtitiæ eſt virga, cui palma manus præfixa eſt, quæ traditur Regi in ſua coronatione, 592. d Id ſignificat, quod per formulam traditioni adjunctam, exprimitur, ibid.
MANUTERGIUM eſt mantile tergendis manibus idoneum, 495. b.
MAPPULA eſt manipulus quem immittit Epiſcopus in brachium ſiniſtrum cuilibet Subdiacono, 496. b. Geſtabatur olim mappula ad oculorum & narium pituitam detergendam, ibid.
S. MARCELLIANUS martyr, 105. d. 700 c
S. MARCELLINUS Papa, 4. c. S. Marcellini martyris natale 4. non. Julii, 104. b. 699. b
S. MARCELLINI Ebredunenſis Epiſcopi baptiſterium anniverſario miraculo percelebre, 399. c
S. MARCELLI martyris natale 5. non. Oct. 418. c
S. MARCELLI Papæ & martyris feſtum, 17. Kal. Februarii aſſignatur, 19. d. 661. c 662. c
S. MARCELLUS Pariſienſis Epiſcopus, cum eſſet Subdiaconus S. Prudentio Miſſam celebranti miniſtravit, 563. a. Hauſta ab ipſo aqua e fluvio Sequanæ in vinum eſt converſa, ibid. Hoc vinum S. Prudentius juſſit in calicem ſacrum fundi, ex quo Miſſa celebrata, omnes communicaverunt, ibid.
S. MARCI Evangeliſtæ natalis, 7. Kal. Maii, 84. c. d. 390. a. S. Marcus pro Chriſti nomine glorioſo martyrio coronatus, 84. d. 391. b
S. MARCUS, ad quem ſtatio feriæ ſecundæ in hebdomada tertia Quadrageſimæ, eſt ſummus Pontifex, qui die ſeptimo Octobris colitur, 48. c. 711. c. Natalis S. Marci nonis Octobr. 135. b. 418. d
S. MARCI martyris natale, 14. Kal. Julii, 105. d. 700. c
MARCI Aurelii Imperatoris dictum: Omnia deſtructam, 443. d
MARCULUS & Donatus pſeudomartyres apud Donatiſtas, 285. b horum nomina Donatiſtæ recitabant in ſuis ſacrificiis, ibid.
S. MARIÆ Virginis nativitas, 6. idus Sept. 817. b. 709. b. 821. a. Dicitur B. Virgo innupta, id eſt intacta, 819. a. S. Mariæ Aſſumtio, 611. b. 707. a. S. Mariæ Virginitate libido victa eſt, 439. a. S. Mariæ in octava Domini, 660. b. Maria interpretatur Domina, ſive Luminatrix, 366. b
S. MARIÆ ad Martyres dedicatio, 392. d. hoc feſtum olim inſtituit Bonifacius IV. Papa, converſo Romano Pantheo in Eccleſiam S. Mariæ, & omnium Martyrum, 392. d.
SS. MARIÆ & Marthæ ſororum Lazari feſtum aſſignatur 14. kal. Februarii, 303. d.
SS. MARII & Marthæ conjugum & martyrum natale, 13. Kal. Februarii, 304. a
S. MARTINI Turonenſis Epiſcopi nomen recitatur in canone Miſſæ, 3. b. 4. a. 285. c ejus humilitas commendatur, ſedentis in humili ſella in Eccleſia, 340. d. Quarto nonas Julii Tranſlatio S. Martini, & ordinatio, & dedicatio Baſilicæ ipſius, 406. b. Eccleſia hæc eſt quam Perpetuus Epiſcopus ædificavit ſuper ſepulcrum S. Martini, ibid. c. Tranſlationem corporis ſancti Martini fecit idem Perpetuus ex ejus ſepulcro in abſidem majoris Eccleſiæ, ibid. d. Tertio idus Novemb. natalis ſancti Martini, cum vigilia, 140. b. 428. a. 713. a. a. Officium ſancti Martini, 833. b. Sanctus Martinus oleo cæleſti ſanatus, 589. a. Dividit chlamydem pauperi, 432. a. Flagellatur ab Angelis, ibid. b
S. MARTINIANUS, 114. 703. a
MARTYRES unctis & Confirmationis ſacramento roborati divinitus ad patiendum, 351. b. Vigeſimo ſecundo menſis Junii natale Sanctorum 1480. Martyrum, quorum vigilia, cum ſilentio & jejunio celebranda, 404. c
MARTYROLOGII lectio ante ætatem Ludovici Pii vix fuit in uſu, 439. b. Jubentur legi in Capitulo Martyrologium, Regula, aut Homilia, ibid. Antiqua formula feſti alicujus annuntiandi, antequam Martyrologia publice legerentur in Eccleſia, ibid.
MASCULI ſeparati a feminis in exorciſmis, 358. a. Maſculi erant in parte dexteriu collocati, ibid.
MATHEMATICUS dicitur Magus, qui hora nativitatis inſpecta, cujuſque ventura perſcrutatur, 473. b. Dicitur Genethliacus, ib. Mathematicus qui per invocationem dæmonum aliquem dementes verit, ejus pœna juxta canones plectendus, 407. b
MATRIMONIUM qui inierit cum vidua ſui patris, aut ſui fratris, ſeparentur prius, deinde judicentur, 468. a. Caſus quidam circa impedimenta matrimonii, 469. b. c. & circa indiſſolubile vinculum ejuſdem, ib. c. Lex nova ad perfectiorem ſtatum vincula matrimonii adduxit, 997. b
MATRINÆ & Patrini dicuntur ſponſores & ſuſceptores, 359. d.
MATTATHIAS interpretatur Donatus a Domino, vel Donum Domini, 601. a. Matthias idem ac Mattathias, ſyllaba per ſyncopen detracta, ibid. b
MATTHÆUS interpretatur Donatus, 601, b. S. Matthæi Apoſtoli & Evangeliſtæ feſtum undecimo kalend. Octobr. cum vigilia, 131. b. 710. a. d. Nomen ſancti Matthæi recitatur in canone Miſſæ, 3. b
S. MATTHIÆ Apoſtoli nomen recitatur in canone Miſſæ poſt conſecrationem, 4. a. Sexto Kal. Martii natalis S. Matthiæ, 139. b.
MATTHIAS Illyricus, Lutheranæ ſectæ vir, Miſſam antiquam ex bibliotheca Palatina edidit, 570. d. hujus Miſſæ antiquitas, & momenta expenduntur, 571. a. b.
MAURICIUS, Epiſcopus Pariſienſis interrogatus ab Epiſcopo Claromontano, de forma quadam baptiſmi, 354. c. Ejus reſponſum ſententia Stephani Fornacenſis de eadem forma, contrarium, ibid.
S. MAURICII & ſociorum ejus martyrum natale decimo Kal. Octobr. 416. d. Socii ejus ſunt Exuperius, Candidus, Victor, Innocens, Vitalis & alii, ibid. S. Mauricii natale, 710. c. ejus & ſociorum officium, 824. d.
MAURICIUS Imperator & uxor ejus Auguſta a Johanne Patriarcha Conſtantinopolitano coronati die nuptiarum, 584. b. A Mauricio Johannes idem rogatus, ejus benedixit nuptias in palatio, 596. d.
MAURILIUS Rotomagenſis Archiepiſcopus, quo anno obierit, 581. b. Acta vitæ ejus compendioſa, ibid.
S. MAURI Abbatis natale decimo octavo Kal. Februar. aſſignatur, 304. b
SS. MAURUS, & alii ſeptuaginta duo Martyres tertio Kal. Decemb. 422. c.
S. MAXIMI martyris natale & Miſſa, 83. c. a.
S. MEDARDI nomen recitatur in canone Miſſæ, 4. b. 185. c. S. Medardi feſtum & officium, ſexto idus Junii, 800. a.
MEL & lac, quæ benedicta a recens baptizatis guſtantur, quid ſignificent, 388. a. b.
MELTINUS eſt poſſeſſio in Sicilia, in qua fons baptiſmi miraculo celebris, 399. d.
MEMBRORUM omnium unctio in confirmatione, 303. b. Membrum ſibi truncantis pœna canonica, 467 c. Per membra corporis in ſacro eloquio, plerumque animæ virtutes intelliguntur, 366. d. 381. b
MEMORIA habetur Sanctorum in Liturgiis omnibus juxta antiquum morem, 285. a. Sacrificium non poteſt offerri niſi cum commemoratione Sanctorum, quorum memoriæ communicamus, ibid. Poſt conſecrationem fit memoria viventium & mortuorum ſimul in Græcorum Liturgiis, 567 a
MENAS Patriarcha Conſtantinopolitanus, quibus tribus exemplis orationis celebraverit, 434. c.
S. MENNÆ martyris natale, 140. a. 713. a
MENSA Juſtiniani Imperatoris ex omnibus pretioſis fabricata, 288. a.
MERCII ſunt Angliæ populi, 587. b
MERITI æſtimatio id eſt demeritis, ſeu peccati, 189. a. 190. c. 444. c
S. MEROLILANUS Scotus, Epiſcopus Regionarius, id eſt ſine titulo conſecratus, 484. c. Corpus ejus integrum, Sacerdotalibus inſulis redimitum, viſum ſepulcro inventum, ibid.
MERSIO trina in baptiſmo fit, juxta priſcum Eccleſiæ morem, 352. c. Quandoque unica, ib. d. Rationem trinæ merſionis reſtituranter apoſtolicas traditiones, 353. a Quid ſignificet trina merſio & emerſio, ibid. b. Unicæ merſionis qui fuerint auctores, ibid. Unica merſione baptizari jubentur interdum baptizari, quia forma illegitima baptizati, ibid. Unica merſione, & tamen legitima baptiſmus collatus eſt validus, ibid. c. Sub trina merſione forma ſemel proferebatur, ibid. e. Apud Græcos aliquando fuit in uſu ut ter ipſa forma cum trina merſione pronuntiaretur, 354. b. Merſio ita fiebat, ut totum corpus & caput ipſum mergeretur, 384. a
MESSIS, id eſt participatio, quintus pœnitentium gradus, qui expleta pœnitentia, Euchariſtiæ participes erant, 461. b
METROPOLITANI eſt imponere coronam Regi 591. c. Cur Metropolitanus Henricum IV. Francorum Regem non coronaverit, 596. c
S. MICHAELIS Archangeli Eccleſiæ Dedicatio, tertio kal. Octob. 134. c. a. Miſſa in honore S. Michaelis, ibid. 711 a. Officium S. Michaelis, 825. a
MICROLOGUS fruſtra dixit hæc verba, & benedicite hoſtiis hodiernis, non eſſe de canone Miſſæ, 284. b
MINISTER dicitur aliquis minoribus ordinibus initiatus, 241. c. 556. d.
MINISTERIUM ſumitur pro vaſe, 432. c. Sacri pompa miniſterii, id eſt vaſa aurea & argentea Eccleſiæ, 433. a. 462. d. 474. d. Miniſterium dicitur abacus, id eſt menſa marmorea calices continens, ibid. Uſurpatur etiam miniſterium pro tapetibus, pallis & ſimilibus Eccleſiæ ornamentis, ibid. Qui fraudaverint, aut neglexerint de miniſterio Eccleſiæ, canonicis plectuntur pœnis, 467. d. 474 d.
MINUTÆ cauſæ, quæ ſint, 461, b.
MIRACULA de Euchariſtia, 563. d. 579. a.
MISSARUM celebratio, ſacramentorum nomine appellata, 274. a. Miſſa in ſingulari pro ſacrificio corporis & ſanguinis Chriſti Liturgico, uſurpata a S. Ambroſio, 275. a. Hoc vocabulum ſæpe in plurali a ſanctis Patribus ſcriptum, ibid. Miſſa olim dicebat initium a Pſalmodia, præmiſſa altaris & chori ſuffitione, ibid. c. ante Cæleſtinum Papam, Miſſa incipiebat a lectionibus, 276 a. Non nulla ſunt omnium Eccleſiarum, de ſacrificio Miſſæ uſus, ibid. c. Antiqua Eccleſiæ conſuetudo orandi pro fidelibus defunctis in Liturgico Miſſæ ſacrificio, 189. c. Olim Miſſæ celebrabantur hora nona in ſemijejuniis, 293. c. In jejuniis hora veſpertina, 324. d. Aliis diebus hora tertia, ibid. c. Primitivæ Eccleſiæ temporibus, Miſſarum ſolemnia de nocte celebrabantur, ibid. Pontifex aliquando duas Miſſas, aliquando etiam pro devotione faciebat, 335. a. Olim uni Sacerdoti plures Miſſas canere licebant, ibid. b. Papa in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli duas Miſſas faciebat,

Digitized by Google

hac, alteram apud S. Petrum, alteram apud S. Paulum, *ibid.* S. Leo Miſſarum celebrationem eodem die iterari ab eodem prohibuit, *ibid.* Si tamen ob anguſtiam Eccleſiæ omnis populus ſacrificio intereſſe non poſſit, permittitur iterari *ibid.* Quando Apoſtolicus duas Miſſas celebrat una die, inter eas non lavat os, niſi poſt ablutionem, 111. *d.* 405 *b.* Miſſæ tres in feſto S. Johannis Baptiſtæ, qui intelligantur celebrandæ, 404. *b.* Miſſa antea olim in una Eccleſia per diem celebranda, 405. *b.* Miſſa S. Auguſtini pro vivis vel defunctis, 486. *d.* Miſſa, ad prohibendum ab idolis, 300. *d.* Quæ fuerit hujus inſtituendæ Miſſæ ratio, *ibid.* Miſſa Criſmalis in feria quinta cœnæ Domini, 327. *b.* Miſſa unica ſimul a Pontifice & Presbyteris dicta, 336. *e.* 337. *a. d.* Miſſæ tres in cœna Domini, 327. *e.* Aliquando Miſſæ duntaxat duæ, *ibid. d.* Miſſa præſanctificatorum apud Græcos, 333. *b.* Miſſa offerri pro malis rebus vetatur, 468. *b.*

Miſſæ defectus, vel circa Euchariſtiam accidentes, quibus pœnis canonicis plectantur, 408. *e.* Miſſa propriè incipit ab offertorio, 526. *a.* In miſſa pro infirmo, introitus, gradale, offertorium & communio ſunt duplicia, 554. *b.* Oratio in Miſſa dicitur ante præfationem, ex more antiquo, 564. *d.* Oratio ante offerendam a Græcis recitatur, non a Latinis, 565. *d.* Oratio myſtica ante conſecrationem olim clara voce recitata, 577. *b.* Oratio olim nulla in Miſſa ante Evangelium, 278. *a.* Quinque orationes apud Græcos ante pacem, *ibid.* Tres ſecundum S. Johannem Chryſoſtomum, *ibid.* e. Oratio ad complendum non eſt benedictio, 297. *e.* Oratio pro Regibus & Imperatoribus in canone Miſſæ, 284. *a.* Miſſa Mozarabum habet duplicem hoſtiæ elevationem: primam ſtatim poſt conſecrationem, 565. *e.* Juxta antiquorum morem Archidiaconus, dictis a Pontifice: Per ipſum, & cum ipſo levabat calicem, & tenebat per anſas elevatum coram Pontifice, *ibid. a.* Hoſtiæ & calicis elevatio ſtatim poſt conſecrationem, non eſt ritus antiquus *ibid. b.* Græci attollunt corpus Chriſti poſt orationem Dominicam, immediatè ante communionem, *ibid. d.* Pontifex attollens ſanctum Panem, dicebat: Sancta ſanctis: & fiebat communio, 566. *e.* Sacerdos cum hoſtia elevata ter faciebat ſignum crucis, 567. *a.* Quid ſignificet hoſtiæ elevatio cum triplici crucis ſigno, *ibid.* Commixtio corporis & ſanguinis Domini qui dicatur conſecratio, 568. *d.* Miſſas olim fuiſſe de ſanctis, & feſtis, contra errorem Illyrici aſſeritur, 570. *e.* 571 *a.* Ordo Precum dicitur ratio celebrandæ Miſſæ, 572. *b.* Canon appellatur textus canonicæ precis, *ibid.* Totum ferè Miſſæ ſacrum eſt gratiarum actio, 609. *b.* Miſſa pro defunctis deſiderantibus pœnitentiam, & minime conſequentibus, qui debeat intelligi, 610 *a.*

Miſſa de ſancto Cypriano, 416. *a. b.* De dedicatione Eccleſiæ, 437. *a.* per octo dies celebrata, 438. *a.* Miſſa de defunctis, 481. *b.* 578. *d.* de S. Hieronymo, 417. *b.* de ſancto Martino, 406. *d.* de S. Mauricio & ſociis ejus, 416. *d.* de S. Remigio, 417. *e.* de S. Vedaſto, 418. *c. d.* Miſſa pro Infirmo, 551. *d.* Pro infirmo, qui morti eſt proximus, 552. *e.* Pro Regibus, 556. *b.* Miſſa ab Illyrico edita, 570. *d.* Miſſæ celebrandæ non fuit olim unica ratio, *ibid. e*

MITHRA, *id eſt* diabolus, divinorum ſimia myſteriorum, ſignat in frontibus milites ſuos 361. *a*

MITRA erat ex lana, auro & purpura contexta, 441. *e.* Prætextatæ velum ſolebant mitra ſeu mitrella virgines ornare caput, *ibid.* ut repudiatis ſeculi vitiis ſe Chriſto nupſiſſe indicarent, 442. *a.* Mitra eſt pileum phrygium caput protegens, *ibid. e.* Antiquorum mitræ erant coronæ ex faſciis & orariis compactæ, 558. *d.* Mitræ uſus antiquis Epiſcopis ignotus, 557 *d.* Quando ejus uſus in Eccleſia cœpit, *ibid.* Per abuſionem omnis corona appellatur mitra, 558. *d.* Mitræ hodiernæ Pontificum a veteribus diſpares *ibid.*

MIXTO ſacrificio communicare, quid ſit, 569. *b.* olim prohibitum *ibid.* e. quo in caſu permiſſum, *ibid.* Sicco ſacrificio communicare, *id eſt* Corpore Chriſti ſeparatim a ſanguine, dato, *ibid.*

S. MODESTUS, 402. *d.*

MONACHI communicantes in ſanctæ Paraſceves ſolemnitate, 342. *a.* Monachi non debent comedere extra horam regula præſtitutam, 455. *e.* Nihil debent accipere ſine licentia, *ibid.*

MONOPHYSITARUM ab hæreſi Theodulphus Aurelianenſis Epiſcopus longe diſcedit, 382. *d*

MORMANUS Brito a Ludovico Pio Imperatore rebellis compeſcitur 319. *d.*

MORS noſtra Chriſti morte deſtructa, 388. *e.* Si moribundus, petita pœnitentia, ſtatim privetur uſu linguæ & rationis, Sacerdos adveniens, quid facere debeat, 609 *e*

MORTICINUM & ſuffocatum qui comederit, pœnis canonicis ſubditur, 469 *d.* 478. *a*

MULIER prægnans jejunare, ſi velit, poteſt, 469 *d.*

Tà MUNERA in canone Miſſæ, qui diſtinguatur a τῶ dona & ſacrificia, 283. *b.* Munera ſeu donaria a fidelibus in Eccleſiæ dedicatione oblata, in uſum ejus ab Epiſcopis conſecrabantur, 432. *a.*

MUSÆO Maſſilienſi Presbytero quidam tribuunt orationem canonis Te igitur, 283. *a.* Muſæus compoſuit ſacramentorum volumen egregium, 571. *e*

MUTILATIO ſui ipſius, quibus pœnis canonicis prohibita, 467. *e.* 474. *b.*

MYRTEA corona ſacrificulæ cereris cingebantur in ſacris, 558. *e.*

N

N. Littera, quæ vulgo ponitur loco nominis proprii, quando cœperit. 572. *e.* Antea poni ſolebat nota ill. cum tranſverſa linea *ibid.*

S. NABORIS Martyris Natale, 105. *b.* 700. *a*

NARES ſputo illitæ in ſcrutinio Catechumenorum, 381. *b.* Narium unctio in confirmatione apud Græcos, 361. *a.* In extrema unctione nares unguntur, 538. *d.* 541. *a.* 549. *b.* 553. *b.* Nares in ſummitate, & ſubtus unguntur, crucis modo, 549. *a.*

NATALE alicujus Sancti, in die tranſlationis ejus, ſæpius celebratum, 407. *e.* 418. *b. d.*

S. NAZARII Martyris Natale, 105. *b.* 700. *a*

Νεφελάτωρ Latine tempeſtarii, *id eſt* tempeſtatum immiſſores, 472. *d.* Quibus pœnis canonicis ſint plectendi, *ibid.* Canonibus plectuntur aſſerentes magos poſſe immittere tempeſtates *ibid. d*

SS. NEREI, Achillei & Pancratii Martyrum Natale, 87. *e.* 392. *a. e.* 694. *e*

S. NICASII nomen recitatur in canone Miſſæ, 4. *e.* 116. *a.* 185. *a*

NICÆNUM Concilium non ſuſtulit canone quarto electiones Epiſcoporum; per clerum & populum fieri ſolitas, 511. *d*

NICOLAUS Thuanus Carnotenſis Epiſcopus conſecravit Carnoti Henricum IV Francorum Regem, 591. *b.* Compoſuit librum de coronatione Henrici IV. 584. *e.* Unxit Regem liquore cæleſti, quem olim Angelus S. Martino attulerat, 589. *a.*

S. NICOMEDIS Natale 17. Kal. Octobris, 129. *e.* 710. *b.* Kalendis Junii Romæ dedicatio Baſilicæ S. Nicomedis Presbyteri & Martyris, 104. *e.* 402. *a.* 699. *e*

S. NICOSTRATI Natalis ſexto Idus Novembris, 139. *b.* 411 *d.* 698. *e*

NIGRÆ Virginum veſtes, 440. *d*

NILAMMON in Epiſcopum electus eſt a civibus urbis Geræ, 508. *e.* 512. *b.* ſuæ electioni non acquieſcentem Theophilus Alexandrinus hortatur ut ordinationem a ſe requirat *ibid.*

NOBILIACUM monaſterium Atrebatenſe, in quod facta eſt S. Vedaſti tranſlatio, 418. *e*

NOBIS quoque peccatoribus, ſæpius in Miſſe olim repetitum, 577. *a*

NOMINA non in ipſo baptiſmo, ſed ante illum olim infantibus & pueris in ſignum fuerunt impoſita, 350. *e.* Infantibus qui octavo, vel prius, ſui natalis die baptizabantur, in ipſo baptiſmo nomina videntur fuiſſe impoſita, *ibid.* Olim apud Romanos, nono ab ipſo natali die maribus, & octavo ſeminis nomina imponebantur, *ibid. d.* Græci nomina infantibus decimo a natali die imponebant, *ibid. e.* Franci nono die nomina imponebant, 351. *a.* Nomina jam impoſita aliquando in baptiſmo mutabantur, 352. *a.* Nomina viventium in Miſſa poſt conſecrationem recitata, 567. *a.* Nominum deſcriptio fiebat baptizandorum 351. *e.* Nominis Dei invocatione altaria dedicata, 430. *e*

NONA *v.* Hora.

NORDANIMBRI ſunt Angliæ populi 587. *b*

NOS tibi ſemper, &c. Ab his Verbis Præfationis, incipit gratiarum actio pro omnibus acceptis a Deo beneficiis, 280. *b*

NOTA ill. cum linea tranſverſa, loco nominis proprii, in Codicibus ſcribi ſolita, 572. *e.* Notæ ſunt ſigna, ſeu compendia verborum a veloce ſcriba linguæ celeritatem præcedente, 343. *d.* Antiqua ſcribendi notis conſuetudo, 613. *d*

NOTARII ſunt ſcribæ Epiſcopi, qui ex lectorum collegio, ut plurimum, aſſumebantur, 70. *d.* 343. *b.* Exceptores dicuntur notarii ab excipiendis notarum compendiis, *ibid. e.* Notarum, *id eſt* ſignorum compendio ſcriptor, ſeu ſcriba velox, notarius appellatur *ibid. d.* 613. *d*

NOVATUS Hæreticus cum ſuis Euchariſtiam porrigens, ab eis exigebat per ſacramentum, quod nunquam ad partes Cornelii tranſirent, 580. *b*

NUBENTES, cur poſt benedictionem vittæ vinculo copulentur, 598. *a.* Quid vitta colore candido & purpureo mixta, ſignificet, *ibid.*

NUDI in ſola tunicella exorcizati, 377. *a.*

NUMERUS ſenarius, quid deſignet, 301. *d.* Quid ſeptenarius, *ibid. a. d.* 371. *b.* 385. *a.* quid octavus, 300. *d.* 301. *a. c.* duodenarius, 312. *e.* ſexagenarius, 314. *d.* Ratio numerandi *ibid.*

NUNDINA Romanorum dea, a nono die naſcentium nuncupata, 350. *b*

Νυν ὑπὲρ ἡμῶν, quando cœptum eſt pſalli a populo apud Græcos, 333. *d*

NUPTIARUM celebritas ex more veteri fit inter Miſſarum ſolemnia, 595. *a.* Veteres triceſimum, & anniverſarium diem nuptiarum devote celebrabant, 596 *b.* in quo hanc celebritatem ponebant, *ibid.* Nuptiæ & nubere a nubibus dicuntur, 598. *b.* Obnubere eſt caput operire, & Nuptiæ dicuntur a capitis opertione, *ibid. e.* Hic mos e gentilibus a Romanis ad Chriſtianos traductus, *ibid.* Benedictio nuptiarum fit in Miſſa poſt orationem Dominicam, 596. *b.* Mos iſte nuptias benedicendi vetus in Eccleſia, *ibid.* Nuptiarum conditio, 597. *a.* neceſſitas, *ibid. b*

O

OBLATA modica in altari conſecranda, ſecundum Eccleſiaſticam conſuetudinem, 564. *b.* rotunda & formæ circularis *ibid.* Panis rotulæ, quæ oblatæ dicuntur, *ibid. e.* Oblata crucis ſigno benedicta, 327. *a.*

OBLATIONEM ſuam, *id eſt* panem & vinum, olim fideles, tum clerici, tum laici in Miſſa communicaturi, ad altare ad ſui communionem offerebant, 174. *a.* 443. *e.* 509. *e.* 563. *e.* Sine oblatione communicare, eſt communicare in oratione & precibus, aſſiſtendo Miſſæ integræ cum fidelibus, ſine Euchariſtiæ ſumptione, 474. *a.* Epiſcopus ordinans tradit ordinato Epiſcopo oblationem integram, *id eſt* hoſtiam conſecratam, de qua communicat, 528. *d.* Idem facit Epiſcopus Presbitero a ſe ordinato, 529. *e.* Oblationes erant duplicis generis; aliæ in corpus Domini conſecrandæ, aliæ ad uſus pauperum benedicendæ, 564. *a.* Oblatio in altari conſecranda, debet eſſe panis integer, & nitidus, ſtudioque præparatus. *ibid. b.* Orationes dicendæ ab offerentibus ſuas oblationes, & a miniſtris eas accipientibus, 574. *d.* Rex in Miſſa coronatus, offert panem & vinum ad ſe communicandum, 594. *a*

OBNUBERE idem eſt quod aperire, 598. *b.*

OCTAVA deſignat ſupremum reſurrectionis diem, & felicitatem æternam 300. *d.* Unus dicitur idem octavus dies 301. *b.* Octava dicitur a Græcis ἀπόλυσις, *id eſt* diſceſſio, 300. *e.* Octavas, pro octava, indeclinabilis juxta uſum veterem, 389. *e.* 401. *a.* Octava Nativitatis Chriſti, 300. *e.* S. Benedicti, 407. *d.* Pentecoſtes, 401. *a.* Concurrit cum feſto SS. Trinitatis, *ibid.* Controverſia de utraque celebrando facta *ibid. b.*

S. OCTAVII Natalis Theſſalonicæ, Kal. Junii 101. c.

OCULI ſeptem in uno lapide apud Zachariam Prophetam, quid ſignificent, 472. c. Oculi in Extrema-unctione in ſuperciliis & ſubciliis juxta angulos ungendi, 549. a.

OEDIPPUS diras filiis ſuis cur fuerit imprecatus, 590. a

OFFERTORIUM ſeu offerenda eſt Antiphona, 582. b. Sic dicta, quia dum caneretur, populus ſua dona in altari offerebat, 279. b. Cur non canitur offertorium in miſſa Sabbati ſancti, 388. a. In Africa, tempore S. Auguſtini, canebatur pſalmus ante offertorium, 562. s.

OFFICIUM in cœna Domini, qua hora olim inceptum, 224. c. Officium feriæ quintæ in cœna Domini, 336. c. Ea, ex quibus divinum conſtat officium, ex antiquo uſu inſtituta, & hactenus retenta, 730. Officium divinum devote ac humiliter perſolvendum, 489. c. Recitari ſolebat coram ægroto poſt unctionem extremam 554. a. Codex continens officium divinum dicitur officialis, 730. Officium divinum dicitur curſus, ibid.

OLEUM infirmorum conſecratur proxime ante illa verba canonis: Per quem hæc omnia, &c. 348. c. 337. d. Oleum ad ungendos tam infirmos, quam Energumenos, benedicendum ab Epiſcopo, & omnibus Presbiteris, ex traditione Apoſtolica, 337. c. d. Conſecratur in ipſo officio conſecrationis corporis & ſanguinis Domini ibid. Oleum Catechumenorum benedicitur juxta antiquum morem, 331. c. Ritus conſecrandi olei Catechumenorum, 339. b. Oleum a patribus ſæpe ſumitur pro unguento, ſeu Chriſmate, 385. c. Oleum ſanctificationis eſt oleum ſanctificatum, 587. a. Oleo ſacro unguntur Reges, 589. a. Oleo ſacro e cœlo miſſo uncti Francorum Reges, 588. b. Oleum e cœlo miſſum Criſmati mixtum, ibid. e

OLIVÆ ramus cum quo reverſa columba ad arcam eſt, quid ſignificet, 330. d. 331. a.

OMITTERE idem ſignificat quod dimittere 589. b. 531. c

Ὁμολογία, id eſt profeſſio Virginum, 441. d

Ὠμοφόριον a Græcis dicitur Pallium, 520. e. Non eadem plane eſt Omophorii forma & Pallii, ibid. Omophorium ſeu humerale eſt commune omnibus Epiſcopis ornamentum, cujuſvis gradus ſint, oblongis ſudariis ſimile, 525. b. Quid ſignificet in Patriarchis, & Archiepiſcopis; ibid. Quid in Epiſcopis ibid. c. Quid ſignificent cruces quas habet omophorium ibid. c. Epiſcopi humerale ex lana, non ex lino, ſignificat pellem ovis erraticæ, quam Dominus humeris ſuis ſuſtulit, ibid.

OPTIMUM ſignificat bonum, ſecundum phraſim græcam, 443. c. Omne bonum in quocumque gradu Dei eſt, & a Deo ibid.

ORANTES Chriſtiani capite nudo, 318. a. Pagani operto; ibid. Orantes ad Orientem converſi, 318. d. Oraria ſunt textilia quædam oblonga, 598. d. Orarium eſt oblongus capas inſtar orarii, qui ſubſternitur crucem adoraturis, 340. c. 607. d. Orarium eſt quod vulgo ſtolam dicimus, 503. a. 607. d. Non licet Sacerdoti abſque orario ab utroque humero dependenti Miſſam celebrare, nec ad communionem accedere, ibid. Orarium imponitur Diacono circa humerum ſiniſtrum in ſuaordinatione, 521. e

ORATIO Dominica recitatur ſuper Chriſti corpus, ex veteri & apoſtolica conſuetudine, 291. a. Ex antiquo more poſt commemorationem defunctorum in omnibus Liturgiis, ſequitur oratio Dominica, ibid. s. Quæ olim Sacerdos orationi Dominicæ ſubjungebat, ibid. In oratione Dominica precum continetur integritas, 365. a. & quidquid ad præſentis & futuræ vitæ pertinet diſpenſationem, ibid. Cur oratio Dominica dicitur periculoſa, 468. et 476. a. Quanta reverentia olim a Sacerdotibus recitabatur oratio Dominica in Miſſa, ibid.

ORATIONES ſolemnes feriæ quartæ & ſextæ majoris hebdomadæ ſolebant olim dici aliquo intervallo ante Miſſam; 323. a. 606. Hora octava, id eſt poſt meridiem ſecunda, ingrediuntur ad Miſſam, 64. d. 323. n. In oratione ſolemni Epiſcopus nominat Apoſtolicum: Presbyteri Epiſcopum ſuum, 69. d. Supplicandi ſeu orandi affectus a Deo tribuitur, 179. a. 444. d. Sine Dei gratia ſupplicare poteſt nemo, ibid. Oratio dicitur in Miſſa ante Præfationem, ex more antiquo, 564. d

ORATIO Miſſalis ea eſt quæ hymnum Angelicum in Miſſa ſequitur, 571. a. Ordo precum eſt ratio celebrandæ Miſſæ 572. b. Oratio ante offerendam a Græcis recitatur, a Latinis non, 562. d. Oratio myſtica ante conſecrationem olim clara voce recitata 577. b. Oratio impoſitionis manus, 464. s. Oratio Sacerdotis antequam ſuſcipiat pœnitentem, 463. c. Oratio olim antica in Miſſa ante Evangelium, 578. a Orationes quinque apud Græcos ante pacem, ibid. Tres ſecundum S. Johannem Chryſoſtomum, ibid. c. Oratio ad complendum non eſt benedictio, 297. c. Oratio pro Regibus & Imperatoribus in canone, 284. a Oratio pro Romanorum & Francorum Imperio, 322. e. Orationes ad dandam pœnitentiam, 464. c. Orationes ſeptem reconciliationis pœnitentium, 458. a. Orationis concluſio, 295. a. Oratio dicenda antequam detur Extrema-unctio, 548. d. Oratio inter ipſas unctiones media, 555. b. Orationes completis unctionibus dicendæ, 556. n. Oratio in conſummationem, poſt Viaticum datum dicenda, 551. n

ORDO ad ſacros ordines benedicendos, 219. b. Qui ordinentur miniſtri Eccleſiæ apud Latinos, Græcos, Maronitas &c. ibid. Cur omnes ordines, tam minores, quam majores vocentur ſacri, 487. n. Uſus diaturnus obtinuit, ut alii ſacri dicantur ordines, alii non ſacri, ibid. Majores gradus ante Evangelium, minores poſt communionem olim dabantur, 219. a. Hodie minores priori loco dantur, poſteriori majores, 487. b. Minores olim Dominicis diebus dari poterant, ſed hic mos jam pridem antiquatus, ibid. c. Majores in Sabbatis quatuor temporum, id eſt ineunte veſpera Sabbati, quo dies Dominicus incipit, juxta veterem Eccleſiæ conſuetudinem, ibid. d. ac etiam Dominico die mane, continuato Sabbati jejunio, ibid. c. Jejunis a jejunantibus ſacra ordinatio confertur ibid. d. Cur Dominica mane, continuato jejunio Sabbati, ſint conferendi ordines ſacri, 488. b. Uſus hodiernus, quo ordines majores & minores ſimul in Sabbatis quatuor temporum conferuntur, eſt antiquus ibid. c. Ordinum conferendorum ritus juxta Græcos, 531. a.

Ordines ſacri non iterantur, cum degradati recipiunt inſtrumentorum reſtitutionem, 501. c Materia eſſentialis ſacrorum ordinum Diaconatus, Presbyteratus & Epiſcopatus eſt ſola manuum impoſitio, 504. c. 505. c. Inſtrumentorum porrectio eſt acceſſoria, 506. a. b. hæc eſt tandem Pariſienſis ſcholæ communis ſententia, ibid. huic non repugnat Eugenii IV. Papæ in decreto ad Armenos ſententia ibid. d. Romana Eccleſia ſacras Græcorum ordinationes, quæ per ſolam fiunt manuum impoſitionem, numquam improbavit, 509. a. Irritantur ordinationes quædam, in quibus Epiſcopus impoſuerat manus, Presbyter benedictionem, id eſt formam pronuntiaverat, 505. a. Sacris miniſteria ordinandis ſignum crucis a conſecrante Pontifice imprimitur, 525. n

Ordinandorum mores diligenter olim examinabantur, 497. a. De ingenio & capacitate eorum inquirebatur, ibid coram populo ordinantur, ibid. s. non ſine titulo ordinabantur 496. s. Ordinis primi Sacerdos eſt Epiſcopus; ſecundi Presbyter: tertii Diaconus, 519. a

Ordo Romanus, qui nunc extat, eſt antiquus, 436. d. In eo tamen quædam detracta, quædam ſuere immutata & addita, ibid.

Ordo precum, 571. a

OREMUS Dominum, apud Græcos dici ſolet, 321. s. A Diacono, non a Sacerdote cantatur, ibid. Feriis quarta & ſexta majoris hebdomadæ Sacerdos non ſolum Oremus dicit, ſed etiam pro quibus orandum ſit, monet, ibid.

ORIENTALIUM, ratio in obſervanda Quadrageſima, 315. a. 316. n. Antiquus mos Eccleſiæ ob Apoſtolis deductus, ut orantes Chriſtiani faciem haberent ad Orientem converſam, 318. d. Cur ad Orientem converſi orent Chriſtiani 309. n. Sacræ Ædes ut plurimum, Orientem ſpectant, ibid. c

ORTHOGRAPHIA antiqua Latinorum quorumdam nominum, Græcam linguam imitantium, & aliorum, 612. a. b. 613. a. 614. a. b. 615. a. b. d. 616. b

OSANNA in excelſis, 2. b. 582. d,

OSCULUM, aliud ſimplex, aliud illecebroſum; aliud ſine inquinamento, aliud cum inquinamento, 468. b. Pœna oſculi illecebroſi canonica, quæ ſit, ibid. Non licet Euchariſtiam nec oſculum mortuis tradere, 465. b. Pontifex ſtatim communicaturus dat pacis oſculum, juxta ritum Eccleſiæ Latinæ, 567. d. Græci dant oſculum pacis ante Præfationem, ibid. s. Olim quo loco Miſſæ Hiſpani oſculum pacis dederint, ibid. Regem unctum oſculatur Metropolitanus, 594. b Henricus IV. oſculatus eſt Pontificem & Pares Franciæ, ibid. Pontifex oſculatur omnes, vel ſaltem Presbyteros, & Diaconos ſibi circumdatos in introitu Miſſæ, 560. d. Presbyteri & Diaconi oſculantur manus Pontificis, ibid.

OSTIARII, quo Miſſæ loco ordinentur. 487 b Ritus ordinandi oſtiarii, 219. b. Oſtiariorum mentio in Patribus antiquis, 488. d. Officia oſtiarii. 489. a.

OSTIENSIS Epiſcopus ex more antiquo conſecrat ſummum Pontificem, 517. c. ut propinquior Romanæ ſedi, juxta conſuetudinem, ibid. b. Tertiam fundit orationem Oſtienſis Epiſcopus in conſecratione Imperatoris, 586. b. ungit ſiniſtrum ejus brachium & inter ſcapulas, ibid.

Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, &c. adjectum orationi Dominicæ, 291. d.

OTTO Bambergenſis Archiepiſcopus in extremis poſitus, ita hoc ordine ſuſcepit ſacramenta, pœnitentiam, extremam-unctionem, & poſtremo Viaticum corporis Domini, 536. b.

OVORUM benedictio, 565. a.

P

PACIFICARE: In canone Miſſæ. Deprecamur Deum pro communi Eccleſiarum pace, 283. e

PACTIONES quæ cum Deo fiunt in baptiſmo, tam a baptizatis, quam a baptizandis piæ oculis ſemper habendæ, 368. a. qui fiant irritæ, ibid. Pactiones illæ ſunt duæ, ibid. quomodo cuſtodiantur, ibid. b

PALLÆ corporales, ſeu corporalia, erant olim tam amplæ, ut involverent Chriſti corpus & calicem ipſum, 401. c. V. Chriſmalis. Pallæ quæ ſunt in ſubſtratorio, ſunt mappæ, ſeu pallæ altaris, 495. d. Pallæ aliæ ſunt corporales, aliæ altaris. ibid. Subſtratorium ſunt groſſiores telæ in altari, quæ pallis altaris ſubſternuntur, ibid Pallæ corporales a quibus & quo in vaſe ſint abluendæ, 222. a. 495. c. Ubi pallæ corporales lavatæ fuerint, nullum aliud linteamen abluatur, ibid.

Pallii deſcriptio, 520. s. dicitur a Græcis ὠμοφόριον, ibid. Non plana eadem eſt forma pallii & omophorii, ibid. Olim in pallio non inerant cruces, ibid.

PALMARUM feſtum, 318. c. Dominica in ramis palmarum, 60. d. Antiquiſſime eſt ſolemnitas palmarum, in qua fit proceſſio cum ramis arborum benedictis, 318. s. Palma arbor eſt ſymbolum victoriæ, 593. a. Palma manus, quid ſignificat, 592. c

PAMELIUS edidit lib. Sacrament. Præfat. III. & Liturgica, ibid. & IV.

S. PANCRATII Martyris Miſſa, 87. c. 392. a. a. 694. b.

PANIS benedictio, 234. c. 533. c. Panis in calice tinctus, datus populo in communionem, 593. b. Panis & calicis ſublevatio in Miſſa, 565. n. b. in modum crucis, 567. a. Panis ad Euchariſtiam, qualis eſſe debeat, 564. b.

S. PANTALEON, 116. e

PANTHEON Romæ a Bonifacio Papa IV. converſum in Eccleſiam S. Mariæ & omnium Martyrum, 391. d. Hoc Pantheon ædificatum fuerat a Marco Vipſanio Agrippa, ibid. Cur hoc nomine appellatum, ibid. Olim in pago Bethelia prope Gazam Paleſtinæ, fuit templum hoc quoque nomine nuncupatum, 393. n Fuit olim Athenis templum ab Adriano Imperatore diis omnibus commune, ibid.

PAPÆ ordinandi ritus, 517. d. Ab Epiſcopo Oſtienſi, ut propinquiore, juxta Eccleſiæ Romanæ conſuetudinem, ordinatur Papa, 518. b. Phrygium eſt Tiara Papæ, 442. d. Papa eſt Primus omnium, qui in orbe terrarum ſunt, Sacerdotum, 226. a. 518. b. Natalis Papæ eſt dies, quo in Pontificatum

eſt

eſt profeſtit, 580. d. Hunc diem ſummi Pontifices & Epiſcopi quotannis ſolemniter celebrare ſolebant, ibid. Nomen Papæ recitari jubetur & ſolet in canone Miſſæ, 577. b. Quando Papa duas una die celebret Miſſas, 425. a.
PAPYRUS ad lucernas adhiberi ſolita; quid, 345. e. 346. et Papyrus in cereis, ibid.
PARADISUS terreſtris in Oriente, 329. a.
PARASCEVE eſt Feria ſexta cujuſque hebdomadæ, 470. e.
PARIETUM Templi lotio, 342. e.
S. PARMENAS Diaconus, 305. b.
PARTHENONIS Calenus codex, Præfat. IV.
PARTICIPES dicuntur Apoſtoli, 398. a.
PASCHA annotinum, id eſt anniverſarium dicitur, quo die anni ſequentis a baptiſmo, cum obliviosum baptiſmi memoria ſolemniter celebratur, 390. d. Hoc Paſcha poſt Dominicam in albis celebratum fuiſſe videtur, ibid.
PASCHALIS obſervatio eſt jejunium Quadrageſimale, 315. b. Jejunia, cur dicantur Paſchalia, ibid. 316. e. Jejunare Paſcha, id eſt Quadrageſimam, ibid. Paſchale ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti, dicitur remedium æternum, 317. e. Qui Paſchale myſterium poſſimus habere perpetuum, 91. a. 393. b. In ipſo ſolis occubitu ſolemnitas Paſchatis olim incipiebat, ad eſt veſpere ſabbati, 398. d.
PASSIONIS legendæ in Eccleſia, in majore hebdomada, uſus eſt antiquus, 344. a.
PATENÆ conſecrationis formula, 151. a. Signo crucis de oleo ſancto, vel chriſmate, Patena conſecratur, ibid. b.
PATRINI ad interrogationes reſpondent pro infantibus, uſum rationis nondum adeptis, 352. e. Adulti baptizati pedem ponunt ſuper pedem patrini ſui, 357. e. Patrini ſunt qui offerunt baptizandos, eoſque baptizatos de ſacro fonte ſuſcipiunt, ibid. dicuntur ſuſceptores & ſponſores, ibid. ad quid teneantur erga filiolos, ibid. d.
S. PAULI Apoſtoli nomen recitetur in canone Miſſæ, 3. b. 4. e. Ejus converſio & Miſſa, 22. b. Mutatum dicitur S. Paulo nomen, die Converſionis ſuæ, 306. a. S. Paulus univerſum mundum ſua prædicatione docuit, 305. d. in vincula ſepties conjectus... patiantiæ premium reportavit, ibid. fulgur illud ab Jeruſalem ... uſque ad terminos terræ luxit, ibid. Pridie Kaland. Julii natalis S. Pauli, 133. d. 702. e. 808. e. Cum utroque olim ſolemnitas Petri & Pauli Apoſtolorum ſimul ageretur, S. Gregorius Pauli dicitur feciſſe Translationem, 405. d.
S. PAULUS martyr. v. Johannes.
S. PAULUS Conſtantinopolitanus Patriarcha, prius Lector & Notarius fuit ejuſdem Eccleſiæ, 343. b.
PAULUS Samoſatenus, quod excelſum thronum ſibi in Eccleſia ſtatuiſſet, ab Epiſcopis eſt vanitatis reprehenſus, 243. d.
PAX vobis. Formula eſt qua utitur Pontifex ad ſalutandum, mentem in ſacris, 326. e. Aliquando Pax vobiſcum, aliquando Pax omnibus, quæ formula dicitur legitima, ibid. d. Illæ Latinorum formulæ, hæc ultima Græcorum eſt, 327. a. Hiſpani hac formula ſalutabant Dominus ſit vobiſcum, olim utebantur, ibid. Pax vobiſcum Epiſcopus dicit tantum diebus feſtis, ibid. b. Epiſcopo ſalutanti: Pax vobis, Populus reſpondet: Et ſpiritui tuo, 327. d.
PACIS oſculum dat Pontifex ſtatim communicaturus, juxta ritum Eccleſiæ Latinæ, 567. d. Græci dant oſculum pacis ante Præfationem, preces myſticas & conſecrationem, ibid. 568. a. b. Antiqua Hiſpaniæ Eccleſia ſecuta eſt ritum Græcorum, 568. e. Per oſculum pacis deſignatur noſtræ utilitas fidei, 258. a.
PECCARE, aliud eſt deſidioſe, aliud malitioſe, aliud ſcienter, aliud ignoranter, aliud negligenter, aliud arroganter, 367. e.
PECCATUM omne, cur ſuperbia dici poſſit, 367. e. Qui poſt peccatum pœnitere contemnit, in magnum ſuperbiæ baratrum ſe immergit, ibid. Qui delectantur peccata poſt baptiſmum commiſſa, 369. b.
Peccatum originale dicitur culpa tradux, id eſt quæ a Protoparente manavit ad poſteros, 426. e.
PECATORIS tuoſis ſolita fieri, audito verbo: Confiteor, 559. d. Pectoris unctio in Catechumenis, 331. e. in Extrema-unctione 553. e in Confirmatione apud Græcos, 361. a.
PEDES ſuper & ſub plantis unguntur in extrema-unctione, ſignum crucis faciendo, 519. e.
PELAGIANI ex Libro Sacramentorum, refutati, Præfat. VI.
PELAGII II. decretum de Præfat. 294. d.
PENTECOSTES dicitur feſtum in Quinquageſimo, 400. e. juxta vetus inſtitutum Eccleſiæ, baptiſmus conferebatur in vigiliis Paſchæ & Pentecoſtes, 398. a. dies Pentecoſtes ſicut & Paſchæ incipiebat olim celebrari poſt veſperam ſabbati, 400. b. De die octava Pentecoſtes celebranda, olim fuit controverſia in Gallia, 401. b. In vigilia Pentecoſtes Litania, Deinde. R. Confitemini, &c. 696. a.
PER omnia ſecula ſæculorum. Antiqua hæc orationis formula apud Chriſtianos, 194. a.
PERCUSSORIS pœnæ variæ, pro perſonæ circumſtantiis, 467. d. 474. e. Qui per iram, aut manum percuſſerit, ictu debilem, vel deformem fecerit hominem, præter damna & impenſas medici, canonica pœnæ ſubjaceat, ibid.
PERDONARI, id eſt concedi, 257. b. 584. e.
PERENNARE active idem ac perpetuare, id eſt efficere ut aliquid perpetuum duret, 531. d. alias ſumitur intranſitive, ibid.
PERIPSEMA, ſeu periphima, id eſt limatura metalli purgamenta pomi, quiſquiliæ domus, & reſura cujuſque rei, ſeu quod omnium pedibus conculcetur, 527. b. 615. d.
PERISTERIA, femina clariſſima Alexandrina, pecunias in ſubſidium pauperum, & incenſum quod Deo offerretur, dedit, 429. a.
PERJURIS pœna canonibus indicta, 466. e.
PERMITTERE, id eſt emittere, 148. e. 426. e.
SS. PERPETUÆ & Felicitatis fit memoria in canone Miſſæ poſt conſecrationem, 4. e. Nonis Martii natalis earumdem, 310. e. 312. e.
S. PERPETUUS Turonenſis Epiſcopus ædificavit Eccleſiam ſuper ſepulcrum ſancti Martini, 406. e.
PERTINERE, id eſt pertingere, 274. e. 444. a.
PETRÆ, erant agrorum termini, quos ſub nomine Dei termini olim colebant, 331. d. arguuntur ii, qui ad neſcio quas petras agunt, quæ ad eccleſiam non pertinent, ib.
Πέτρος apud Græcos Petram ſignificat, 405. e. τὸ Petrus Latinum recte a Græco deflexum, ibid.
S. PETRI nomen recitatur in canone Miſſæ, 3. b. 4. e. In vigilia SS. Petri & Pauli duæ Miſſæ aſſignantur, una de ſancto Leone, altera de vigilia, 405. b. 702. b. In feſto ipſo Papa duas etiam Miſſas faciebat, alteram apud ſanctum Petrum, alteram apud ſanctum Paulum, ibid. Officium feſti Apoſtolorum Petri & Pauli, 380. b. Kal. Auguſti ad ſanctum Petrum ad vincula, 705. a. & catenæ ejus oſculantur ipſo die, 409. b. Cathedra ſancti Petri, 29. a. 665. d. V. Cathedra Corona ſancti Petri, 449. b. Petro Deus principatum in Romano nomine arce tribuit, 605. e. Animas ligandi atque ſolvendi Pontificium Deus Petro tradidit, ibid. Petrus inter ipſos fidei Principes ſortitus Principatum, 637. d. Sancti Petri ad vincula Eccleſiæ dedicatio, 409. b.
PETRUS Alexandrinus in locum ſancti Athanaſii a clero & populo eligitur Epiſcopus, 512. b.
S. PETRI martyris natale, 104. b. 669. b.
PETRUS Cleromontanus Epiſcopus de validitate cujuſdam formæ baptiſmi conſuluit Mauricinum Pariſienſem, & Stephanum Tornacenſem Epiſcopos, 354. e.
PETRUS Knapheus hæreticus Triſagio adjecit: Qui crucifixus eſt pro nobis, 282. b. Quartam in SS. Triadis myſterio inducebat perſonam, vel Trinitatem pro nobis crucifixam, ibid. vel etiam Spiritum ſanctum fuiſſe crucifixum, cum Manichæis aſſerebat, ibid. e.
Φαιλόνης, ſeu φελόνης, Phænopolium genus pallii, Penula ſeu veſtis exterior, quæ Stichario, id eſt tunicæ ſtrictæ ſuperinduitur 523. b. Phænolium Patriarchæ album erat, & multis crucibus ſparſum, unde & Πολυστάυριον dicebatur ibid. e.
PHYLACTERIA, ſeu amuleta & ligaturæ, quæ in brachiis, cruribus, & collo geſtantur, 473. d.
PHILIPPI Apoſtoli nomen recitatur in canone Miſſæ, 3. b. Officium ſancti Philippi, in quo hic Apoſtolus cum Philippo Diacono videtur confundi, 795. e.
PHILIPPUS Auguſtus Francorum Rex a Guillelmo Remorum Archiepiſcopo Chriſmate ſacratus, 591. e. Regis capiti coronam auream Metropolitanus hic impoſuit, ibid.
PHILO Epiſcopus Cyrenenſis non legitime ordinavit Siderium Epiſcopum Palæbiſcæ, 508. b.
PHILTRA ſunt incantationes, quibus trahitur amor mulierum ac puerorum, 472. e.
PHRYGIUM appellatur Mitra, ſeu Tiara ſummi Pontificis, 422. d. Dicitur Phrygium ornamentum imperiale, inſtar galeæ, circo aureo circumcinctum, ibid.
PIETAS miſericordiæ operibus eum, quem eapleverit, exuberare concedit, 372. d. Inutilis eſt pietas, ſi ſcientiæ diſcretione caruerit, ibid. a.
PIPPINUS Francorum rex coronatus, & ſacra unctione perfuſus a ſancto Bonifacio Epiſcopo & martyre, 587. d. Pippinus appellatur Chriſtianiſſimus, 591. a. Pippinus & duo filii ejus a Stephano Papa III. Reges ſunt Francorum, ibid.
PISCEM mortuum in flumine inventum, comedere olim nefas, 478. e.
Πισσέλαιον eſt reſina ceræ mixta, 426. d.
PLANETA. v. Caſula.
PLATO rerum Hebraicarum non ignarus, 301. b.
PLENITUDO ſacri muneris eſt gratia quam Euchariſtia plane & abundanter confert, 33. e. 314. e.
PLUTO Februus deus appellatus, 306. e.
PODIUM, ſeu Pogium eſt lectrum, analectrum in Eccleſia, ad quod gradibus aſcenditur, 785. e.
POGIUM eſt locus mancellorum, quibus ſanctuarium e choro dirimitur, ibid. Pogium dicitur quo per gradus ſanſim aſſurgeret, ib. e.
POENITENTES qualiter ſuſcipi debeant ab Epiſcopis & Presbyteris, 462. e. Pœnitentium fit ordo, dimiſſis Catechumenis, poſt Evangelium, manuum impoſitione accepta, & ipſi recedunt, 278. b. Cineres immittit in capita pœnitentium, eoſque aqua benedicta luſtrari, ſic ea more antiquo, 450. b. Pœnitentes cilicio induuntur ibid. d. Cilicium pœnitentium veſtis, ibid. Pœnitentes capillos & barbam permittebant, ibid. e. Apud Gothos, cur contrarius ritus pœnitentibus in Concilio fuerit indictus, 415. a. Eliminantur Eccleſia pœnitentes, canentibus Clericis reſponſorium: In ſudore, &c. juxta conſuetudinem antiquam, ibid. e.
Pœnitentes, quo ritu feria quinta in cœna Domini reconcilientur, 457. d. In qua parte, Miſſæ abſolutio pœnitentibus olim dabatur, 458. e. Epiſcopi vel Presbyteri pœnitentibus lacrymantibus, collacrimari ſolebant, 463. e. 470. d. Jejunia pœnitentibus, imponenda in ſatisfactionem, 483. e. Ipſi indictæ ſibi alia debent addere jejunia, ſive tetradas, ſive paraſceve, id eſt feriam quartam, vel ſextam, ibid. Pœnitentes tota hebdomada jejunantes, non jejunant Dominica Romæ, neque Sabbato apud Græcos, 464. a. 471. a. Qui non pœnitet, & in ægritudine velit communicare, detur ei ſancta communio, & mandetur ei, ut ſi recuperet ſanitatem, omnia confeſſus, ſit pœnitens, 469. a. Pœnitentes a Clero excluduntur, 491. e. Si neceſſitas coegerit, inter oſtiarios vel lectores, ita ut nec Apoſtolum legant, nec Evangelium, admittentur, ibid. Extrema-unctio olim non conferebatur pœnitentibus, quibus nullum dabatur ſacramentum, 532. e. hic uſus poſtea mutatus eſt, ibid. Epiſcopi & Presbyteri, quibus claves Regni cæleſtis traditæ ſunt, judices pœnitentium debent ſoli ſuſcipere, 629. e. Si neceſſitas evenerit, abſente Presbytero, Diaconus ſuſcipiat pœnitentem ad ſanctam Communionem, 633. e.
POENITENTIÆ dandæ ratio, 464. e. Pœnitentiæ ordo, 463. d. Pœnitentia qualis fuerit, & quanti competentibus Catechumenis indicta, 369. e. Apud Græcos fuit quadraginta dierum, 380. a. hi lites videntur initium duxiſſe paulo ante jejunium Quadrageſimale, ibid. per hos dies competentes omnia retro actæ vitæ peccata confitebantur, 381. a. Confeſſio hæc non erat ſacramentalis, ibid.

ibid. Alia erat Catechumenorum pœnitentia, ſi forte tempore catechumenatus capitale crimen admiſiſſent, *ibid. b.* Ratio aſſumendæ pœnitentiæ publicæ, 449. *c.* Hæc aſſumtio pœnitentiæ fit per manuum impoſitionem feria quarta mane in capite Quadrageſimæ, *ibid. c.* Plures ordines ad dandam pœnitentiam & pœnitentes reconciliandos, 214. *c.* Quatuor pœnitentiæ celebres gradus, fletus, auditio, ſubſtratio, conſiſtentia, 461. *a.* Cujuſque eorum officia graduum, *ibid.* Unctio infirmorum publicæ pœnitentiæ ſacramentum erat ætate Ivonis Carnotenſis, 532. *d.* Venia pœnitentiæ per veram contritionem impetranda 610. *a.* hanc neque Eſau, neque Antiochus ſunt conſecuti, *ibid. b*

POENITENTIALIS Halitgarii, 462. *e.* Magna fuit olim librorum pœnitentialium copia, 213. *c.* his confeſſionis & abſolutionis ſacerdotalis ritus docebatur, *ibid.* Pœnitentiales Romani duo erant, 462. *d.* Theodori Anglorum Epiſcopi & Bedæ pœnitentiales libri, *ibid.* Ab Epiſcopo docetur, inter multos pœnitentiales libros, quis ſit ſequendus, *ibid.*

POLLICIS unctio fit in Epiſcopi conſecr. 517. *b*

Πολυσταύριον dicitur veſtis crucibus multis ſparſa, quale erat Phænolium Patriarchæ, 523. *b.*

POLYGAMIA permittitur, Polygami tamen irregularitate notantur, 476. *c.* Illis imponuntur jejunia in pœnitentiam, 469. *d.* 476. *e.* Romæ vir ſuperſtes viginti uxoribus, duxit uxorem ſuperſtitem viginti duobus maritis, eique vir ſupervixit, *ibid.*

POLYNICES & Eteoles ab Oedippo patre, cur diris devoti, 590. *a*

POMPIS ſatanæ abrenuntiat baptizandus, 367. *d.* Qui Pompæ diaboli ab ejus operibus diſtinguantur, *ib.* Pompæ diaboli ſunt ambitio, arrogantia, &c. quæ de ſuperbia procedunt vitiis, *ibid.* 384. *c.* Pompæ diaboli interpretantur ſpectacula, *id eſt* theatri laſcivia, amphitheatri crudelitas, clamores & inſania circi, 383. *b*

PONS Milvius nomine Pontis Olbi, ſeu Molbi intelligi debet, 391. *c*

PONTIFICIUM eſt poteſtas, ſeu auctoritas, 312. *b.* 405. *d*

PONTIFEX pro ſe non orat in orationibus ſolemnibus feria quarta & ſexta majoris hebdomadæ, 328. *a. b.* Ornamenta Pontificis, quæ, & quot ſint, 573. *d.* Dum paratur Pontifex ſuis ornamentis, Clerici circumſtantes, vel etiam ipſe, Pſalmos: Quam dilecta, &c. canunt, *ibid. b.* Pontifices ſummi olim appellabantur Epiſcopi, 502. *d*

POPULUS aliquando ſumitur pro univerſo cœtu, ſive Eccleſiaſtico, ſive Laico, 277. *a.* Populus orabat olim dicto: Flectamus genua, 321. *e.* Populi jus in electione Epiſcoporum, 511. *e.* Populi communio, qualis, 583. *b.* Populi e Miſſa diſceſſio non ante benedictionem, 297. *a*

PORTUENSIS Epiſcopus in conſecratione ſummi Pontificis dat orationem ſecundam, 517. *c.* Et in coronatione Imperatoris ſecundam quoque fundit orationem, 586. *b*

POSTCOMMUNIO, ſeu Poſtcommunionem, ſeu etiam oratio ad complendum, & ad collectam dicitur, 604. *a.* 606. *a.* eſt inſtar orationis quæ ſuper populum dicitur, *ibid.* Hæc oratio dicitur Poſtcommunio, quia pro ſolis communicantibus dici ſolet, 606. *a*

S. POTENTIANÆ virginis natale, 88. *c.* 695. *b*

PRÆCEPTIS ſalutaribus moniti, &c. hujus formulæ ad orationem Dominicam præambulæ antiquitas, 290. *d*

PRÆDICATORES ſancti dicuntur Cœli, qui enarrant gloriam Dei, 372. *b*

PRÆFATIO eſt oratio ſeu gratiarum actio, quæ Canoni præmittitur, 294. *b.* Dicitur etiam conteſtatio, & conteſtada, & immolatio, *ibid. b. c.* Pelagius Papa II. ex multis Præfationibus, novem recepit, quibus poſtea duæ acceſſerunt, *ibid. d.* Præfatio bifariam uſurpatur; prima, quæ canoni Miſſæ præmitti ſolet; ſecunda, pro invitatione ad orandum, a Presbytero pronuntiata, 408. *b.* Præfatio de ſancta Trinitate, 401. *d.* de ſancto Auguſtino, 412. *d*

PRÆFICÆ mulieres dicebantur olim, quæ funeri adhiberi ſolebant, ut flerent, &c. 476. *d.* Præficæ principes planctus, *ibid.* hæc inſania Romanis legibus prohibita, 477. *a.*

S. PRÆJECTUS Epiſcopus Arvernæ trucidatus, cum Abbate Amarino a loci proceribus, 306. *b.* Feſtum ejus & Miſſa concurrunt cum Converſione & Miſſa ſancti Pauli, 23. *b.* Feſtum ejus duplex in Gallia, *ibid.*

PRÆSANCTIFICATIS Sacerdos utitur in Paraſceve majoris hebdomadæ, tum pro ſe, tum pro omni populo communicando, 333. *a.* Græci per totam Quadrageſimam, exceptis Dominicis, Sabbatis, & feſto Annuntiationis, præſanctificatis utuntur, *ibid. b.* Natalitia Martyrum in Quadrageſima occurrentia ad dies iſtos transferre ſolent, *ib. c.* Inter Liturgias Græcorum extat Liturgia Præſanctificatorum, *ibid.* Quo ritu Præſanctificata dona deferantur ad altare, *ibid. e*

PRÆSIDIUM dicitur ſubſtantia, quam quis in bonis mobilibus poſſidet, 466. *d.* 472. *a.* Præſidium utriuſque ſexus, *id eſt* ſervi & ancillæ, 472. *b*

S. PRAXEDIS natale, 12. Kal. Auguſti, 116. *c.* 407. *d.* 704. *a.* in prima Miſſæ oratione Martyr appellatur, 407. *d*

PRESBYTER, quæ ſcire teneatur, antequam ordinetur, 273. *b.* Presbyteri ſollicitudo & caritas erga peccatores pœnitentes, 463. *a.* Audita pœnitentis confeſſione, injungat ſtatim ei pœnitentiam, 463. *b.* Ordinatio Presbyterorum fit immediate ante Epiſtolam, 487. *e.* Nulli olim Presbyteri vagi, *id eſt* ad certam Eccleſiam non deſtinati, ordinabantur, 496. *e.* Ritus Presbyteri ordinandi, 214. *b.* 502. *b.* Sine ſtola a collo dependente, prohibetur Presbyter Miſſam celebrare aut communicare, 503. *a.* hanc ſtolam, quæ orarium dicitur, accipit in ſua ordinatione, *ibid. b.* Induitur planeta, ſeu caſula, in ſua ordinatione, 503. *b.* Presbyteri in ſua ordinatione unguntur manus Chriſmate ſancto, *ib. c.* Hæc unctio olim fiebat in modum crucis, *ibid. e.* in quibuſdam locis ungebatur & caput Presbyteri, 504. *a.* Ordinatur Presbyter per manus impoſitionem, *ibid. d.* 522 *a.* In aliquibus codicibus traditio patenæ cum hoſtia ſuperpoſita, & calicis cum vino & aqua, cum hac forma: Accipe, &c. fieri jubetur, *ibid. b.* de hac inſtrumentorum porrectione nulla mentio in SS. Patribus, Conciliis, Scripturis & veteribus Codicibus, *ibid.* Eccleſia Orientalis uſque nunc ignorat inſtrumentorum porrectionem, *ibid. c* Presbyteri conſummantur oratione, 509 *b.* Ordo in Presbyteri ordinatione apud Græcos, 521. *e*

Presbyter, olim quomodo annuntiabat orationem, 321. *c.* Presbytero, quomodo pedes & manus unguntur in Extrema-unctione, 549. *c.* Presbyteratus honor, 499. *a.* Plures Presbyteri adhibiti in conferendo Extremæ-unctionis ſacramento, 540. *c. d*

SS. PRIMI & Feliciani martyrum natale, 5. idus Junii, 104. *c.* 699. *c*

PRINCEPS ungitur in brachio dextro, & inter ſcapulas, 589. *d*

S. PRISCÆ virginis natale, 15. Kal. Feb. 20. *b.* 661. *d*

S. PRISCI martyris natale, Kal. Septembris, 413. *c.* Hic ſanctus Priſcus martyr, unus fuit e 72. diſcipulis Chriſti, qui paſſus eſt Capuæ, via Aquaria, *ibid.*

τὸ PRO quibus tibi offerimus, non eſt de antiquo Canone, 284. *d.* Uſus obtinuit, ut in Miſſalibus legatur: Pro quibus. ... vel qui tibi offerunt, *ibid*

PROBABILIS, idem eſt ac bonus, 493. *b*

PROCEDERE eſt ad Eccleſiam convenire juxta antiquam loquendi formulam, 414. *a.* Procedendi cauſæ apud veteres Chriſtianos, *ibid. e*

PROCESSIO eſt cœtus clericorum ipſum Pontificem ad altare concomitantium, uſque adſiſtentium, 559. *c.* 563. *a. c.* Proceſſio idem ſignificat ac collecta, *id eſt* procedentium cœtus, cum ad Eccleſiam pervenerint, 308. *c.* 345. *c.* Ad proceſſionem, *id eſt* ad collectam, ſynaxim, cœtum, 413. *d.* Proceſſiones, ſeu ſolemnes deambulationes, luſtrationes, vulgo ſupplicationes. Rogationes, non erant in uſu primis Eccleſiæ ſeculis, 414. *c.* cœperunt Conſtantinopoli, tempore S. Chryſoſtomi, *ibid. e.* Proceſſio cum palmis, 318. *c*

S. PROCESSUS, 114. *b.* 703. *a*

PROCLUS Patriarcha Conſtantinopolitanus, non fuit auctor, ut Hymnus victorialis: Sanctus, Sanctus, &c. in ſacra Liturgia caneretur, 281. *e.* Idem Proclus coronavit Theodoſium Juniorem Imperatorem 583. *d*

PROFESSIO virginis, quæ Græce *ὁμολογία* dicitur, quo ætatis anno olim fiebat, 441. *d.* Suſceptio veli a profeſſione diſtincta, *ibid.*

PROFUTURUS Bracinonenſis Epiſcopus, V. Præfat.

S. PROJECTUS. *V.* Præjectus.

PROMISSIO Epiſcopi, 510. *b*

PRONUNTIATIO quorumdam nominum Latinorum, Græcam linguam imitantium, & aliorum, 612. *a. b.* 613. *a.* 614 *a. b.*

PROPHETICA lectio, præmiſſa lectioni Epiſtolæ, 561. *a*

PROPHETARUM unctionis fit mentio in Scriptura ſacra, 331. *b*

Προφώνησις, *id eſt* Præfatio, ſeu Conteſtada, 294. *d*

Προσκλαυσις, *id eſt* fletus, primus pœnitentium gradus, 461. *a*

PROTASII & Gervaſii feſtivitas, 13. Kal. Julii celebratur, 108. *a.* 404. *d.* 700. *d.* Protaſii nomen Gervaſii nomini aliquando præpoſitum, 403. *a*

PROTOPAPA quas agit partes, dum Imperator Conſtantinopolitanus lavat pedes pauperibus duodecim in cœna Domini, 336. *a.* Protopapa eſt defenſor, & primus altaris, & ſecundas a ſummo Sacerdote obtinens, 524. *d.* Imperator ſuum etiam habebat protopapam, *ibid.* Interdum unus Protopapa utrique clero præſidebat, *ibid.*

SS. PROTI & Hyacinthi natale, 3. idus Septemb. 128. *d.* 415. *a.* 709. *d*

S. PRUDENTIO Epiſcopo Miſſam celebrante, facta eſt divinitus aquæ in vinum converſio, 563. *a*

PSALMISTÆ ordinatio juxta Græcos, 528. *a*

PSALMODIA olim Miſſam inchoabat, 275. *c.* Pſalmus integer olim in introitu Miſſæ cantatus, *ibid.* Pſalmorum uſus ante oblationem, Carthagine quando inceperit, 276. *b.*

PSALMI multi in Eccleſiæ Dedicatione cantantur, ex antiqua conſuetudine, 417. *c.* Officium nocturnum Dedicationis conſtat duodecim Pſalmis, cum ſingulis Antiphonis, ex præſcripto Regulæ Sancti Benedicti, 145. *c.* Hi Pſalmi non ſunt de feria, ſed ex diverſis feriis delecti, *ibid.* Ex quo patet ſenſus capitis 14. ejuſdem Regulæ: Excepto quod Pſalmi, &c. *ibid.* 744. *e.* In fine cujuſque Pſalmi, qui canitur ante ſepulcrum in exequiis, oratio ſeu collecta interponitur, juxta priſcam conſuetudinem, 485. *c.* Pſalmus cantatus pro graduali, 561. *b.* Cantatus ante oblationem, 562. *a.* Cantatus tempore communionis, 570. *b*

S. PUDENTIANÆ virginis natale, 88. *a.*

PUER raptus in Cœlum detulit Triſagium, 282. *a.* Pueri ſoli ſermocinantes de fornicatione cinædica, & tranſgredientes inſtituta ſeniorum, tribus ſuperpoſitionibus emendantur, 468. *b.* 475. *c.* Bonæ indolis pueri jugo Eccleſiaſtico per tonſuram ſubdentur, 490. *a.*

PUGILLARIA, ſeu pugillares ſunt tabellæ ceraæ, vel ligneæ, in quibus ſtilo ſcribitur, 602. *b.* Aliæ dicuntur quintuplices, vel pentatycha: aliæ triplices vel triptycha, &c. *ibid.* Pugillar bipatens diptychum dicitur, *ibid.*

PULPITUM Eccleſiæ, ſive ſuggeſtum, locus excelſus, de quo legebant lectores, & pſaltæ canebant, 347. *b*

PURA hoſtia in canone Miſſæ, 289. *a*

PURIFICATIO B. Mariæ Virginis, quæ a Græcis *ὑπαπαντή*, ſeu *ὑπαντή id eſt* occurſus appellatur, 24. *b.* 306. *c.* 664. *b.* Dicitur etiam feſtum Simeonis, *ibid. d.* Ex antiquo more, cur fiant in hoc feſto cum cereis ardentibus Rogationes ſeu proceſſiones, *ibid. d* 307. *c.* Quando Purificatio cœperit celebrari Bizantii, *ibid. b.* Quando in Eccleſia fuerat inſtituta, *ibid.* Hoc feſtum non ex occaſione lupercalium natum eſt, *ibid. a.* Inſtitutum eſt

cx

ex occaſione luſtrationis urbis, quæ Romæ agebatur, *ibid.* In hoc feſto ex uſu veteri cantatur. R. Gaude Maria, &c. 730.
PURPURA regia induitur Rex a Pontifice, 339. *b.* Leo Papa III. Carolum Magnum induit purpura, *ibid.*

Q

QUADRAGESIMÆ jejunium integrum jubetur, 314. *b.* Quidam jejunium Sabbati in Quadrageſima non ſervabant, *ibid.* Hi in ſupplementum Sabbatorum, & Dominicarum a ſexageſima jejunia inchoabant, *ibid.* Quadrageſima conſtabat triginta denariat & ſex diebus jejunii ſervandi, ætate S. Gregorii magni, 315. *c.* Quatuor dies poſtea ab Eccleſia fuere additi jejunio quadrageſimali, *ibid. d.* Quadrageſimam tamen jejunare ſemper in Eccleſia dicti ſunt Chriſtiani, *ibid.* Apud Orientales, qui Dominicis & Sabbatis non jejunabant, ſeptem hebdomadas obſervabant, & Quadrageſimam jejunare dicebantur, *ibid. a.* Qui apud Græcos quadraginta dies integros jejunabant, per octo hebdomadas Quadrageſimam protrahebant, 316. *a.* Non una fuit olim jejunii Quadrageſimalis ratio apud Catholicos, nec apud hæreticos, *ibid.* Quomodo Conſtantinopoli Quadrageſima jejunabatur, tempore S. Chryſoſtomi, *ibid. b.* Jejunium Quadrageſimæ dicitur obſervantia Paſchalis, & jejunare Paſcha, *id eſt* Quadrageſimam, 315. *b.* 316. *c.* Quadrageſima ante Natale Domini, 454. *d.* Quadrageſima Catechumenorum, 380. *a.* Tres Quadrageſimæ quæ dicentur tria legitima jejunia, an anno indicta, 445. *d.* Græci recentiores admiſerunt Quadrageſimam ante Nativitatem Domini, 446. *b.* *V.* Adventus.
QUADRIFIDA peccatorum moles ſunt quatuor præcipua peccata, 55. *e.* 317. *d.*
QUADRIGAMI canonibus notati, ab omni cœtu Eccleſiaſtico & templi ingreſſu arcentur, 476. *c.*
SS. QUATUOR coronati ſunt Severus, Severianus, Victorinus, & Carpophorus, 139. *a.* 420. *e.* 421. *a.*
QUINQUAGESIMÆ diebus exceptis, *id eſt* a Paſchate ad Pentecoſten, ſuperpoſitionem facere licet, *id eſt* jejunio jejunium addere, 475. *a.* Cur prohibeantur Preſbyteri indicere ſexageſimam, & quinquageſimam, 314. *b.*
QUINQUAGENARIUS numerus myſticus, 386. *e.*
S. QUINTI. Pauli natalis 14. Kal. Februarii, 304. *b.*
S. QUINTINUS, 4. *e.* 831. *c.*

R

RADULPHUS comes Bajocenſium, cujus filius fuit Johannes Arbrincatenſis Epiſcopus, 581. *c.* Radulphus frater uterinus Richardi ſenioris Normanorum Ducis, *ibid.*
Tò RATAM in canone Miſſæ, *id eſt* immobili firmitate perpetuam, 286. *c.*
RATIONALE eſt ornamentum quoddam pectorale Epiſcopi, ſimile illi quo utebantur olim legales Sacerdotes, 557. *c.*
Tò RATIONABILEM in canone Miſſæ, *id eſt* plenam rationis & myſterii, 287. *a.*
RECONCILIATIO pœnitentium fit feria quinta in cœna Domini, 324. *d.* 525. *c.* Reconciliatio eſt brevior ratio Extremæunctionis conferendæ infirmo, qui proximus eſt morti, 550. *c.* 554. *b.* Orationes quæ ſunt de reconciliatione pœnitentis ad mortem a pluribus Sacerdotibus dicendæ, 548. *b.* Reconciliatio infirmi, poſt Extremam-unctionem, ante communionem, 550. *a.*
RECTUM eſt rectitudo regat, 548. *d.*
REDEMPTIONIS noſtræ opus toties exercetur, quoties hoſtiæ divinæ commemoratio in Miſſa celebratur, 175. *c.* 444. *b.*
REDEMPTUS S. Iſidori Hiſpalenſis Epiſcopi clericus ſuam confeſſionem litteris conſignavit, quam morte impendente, palam fecit,

nihil particularem exprimentem, 458. *e.*
REFORMARE idem ſignificat quod reſtituere, 457. *a.*
REFUGÆ virtutes ſunt apoſtatæ angeli, ſeu dæmones, 332. *e.*
REGES unctione conſtituebantur apud Iſraelitas, 331. *a.* Vulgo Reges non Chriſmate, ſed ſacro oleo inunguntur, 589. *a.* Unguntur in vertice, *ibid.* Reges coronari a Metropolitanis, 594. *e.* Reges Francorum unguntur Chriſmate & liquore cæleſti, 588. *b.* Oratio pro Regibus, Imperatoribus & Principibus extat in omnibus Liturgiis juxta morem antiquum, 284. *a.* De ſuſceptione Regum Antiphonæ & Reſponſoria, 852. *d.* Regis auctoritas in electionibus Epiſcoporum, 511. *e.*
REGNI cæleſtis argumentum, *id eſt* honoris & cultus Dei, per quæ Deus in anima fideli regnat, 416. *c.*
REGIA ſignificat Januam, 304. *e.*
REGINÆ Sueciæ codex libri Sacram. Præfat. III. & IV.
REGINÆ caput non ungitur in coronatione, ſed brachium dextrum, 595. *a.* Claudiæ, Eleonoris & Catharinæ Medicæ Reginæ in capite fuerunt unctæ, *ibid.* Quæ ſint partes Reginæ in regno, 595. *c.* Regina a quo debeat coronari, *ibid. c.*
REGINALDUS de Beaune Archiepiſcopus Biterrcenſis, & ad Senonenſem Sedem a Rege nominatus, cur ceſſerit Epiſcopo Carnotenſi jus ſacrandi Henricum IV. 592. *e.*
S. REGULUS Epiſcopus, 83. *e.*
REINALDUS Epiſcopus Lingonenſis non eſt auctor hymni, Gloria, laus, &c. 320. *e.*
RELIQUIARUM inferendarum in novam Baſilicam ritus, 434. *a.* Epiſcopus cum Clericis agit vigilias in Eccleſia veteri coram Reliquiis in dedicanda collocandis, 423. *d.* Reliquiæ ſolemni proceſſione in novam transferuntur, *ibid.* 152. *a.* 434. *d.* Antiquum eſt Eccleſiæ inſtitutum Baſilicas, Reliquiarum ſanctarum illatione & appoſitione dedicare, 434. *a.* Reliquiarum præſentia Baſilica ſanctificatur, *ibid.* Qui templum ſine ſanctis Reliquiis conſecravit, deponatur Epiſcopus tanquam traditionum Eccleſiaſticarum tranſgreſſor, *ibid. d.* Reliquias ſanctorum in ipſo altari recondere, mos eſt antiquus, 435. *d.* Locus in quo reconduntur confeſſio vocatur, *ibid. e.* Hic locus intus ex Chriſmate cruce ſignatur in quatuor angulis, 436. *a.* Græci ſacras Reliquias ſacro perfundunt Chriſmate, eas recondentes, cum tribus portionibus corporis Domini, & tribus de incenſo, *ibid.*
REMENSIS Eccleſiæ hiſtoria auctore Flodoardo, Præfat. V.
S. REMIGII Remenſis Archiepiſcopi nomen recitatur in canone Miſſæ, 285. *e.* Ejus vigilia pridie Kal. Octob. 417. *c.* Remegius, Remigius, & Remedius dicitur, *ibid. d.* Kalen. Octob. natalis S. Remigii, *ibid.* 817. *e.* Hic dies non eſt natalis, ſeu obitus, ſed tranſlationis, 418. *b.* Kal. Octob. S. Remigius bis tranſlatus eſt, ſed non eodem anno, *ibid.* Obitus ejus die idibus Januarii celebratur, 818. *b.*
RENUM unctio in Extrema-unctione, 554 *e.* *V.* Extrema-unctio.
RENUNTIATIO diabolo facienda a Catechumeno, 382. *e.* 383. *a.* &c. *V.* Catechumenus.
RESPONSALIS codex dicitur, in quo continentur reſponſoria, per anni circulum, in officio divino dicenda, 733. *d.* *V.* Præfat. VI.
RESURRECTIO Dominica ſecundum omnes Evangeliſtas, per ſeptem dies octavarum Paſchæ, legitur in Eccleſia, 324. *b.* 561. *d.* Ipſa die Paſchæ Evangelium reſurrectionis ſecundum Matthæum olim legebatur in Africa, 561. *d.* Altera Evangelium ſecundum Marcum, die tertia ſecundum Lucam, &c. *ibid.*
S. REVOCATUS nonis Martii colitur, 322. *d.*
RICHARDUS ſenior dux Normanorum, frater uterinus Radulphi comitis Bajocenſium, 581. *c.*
RICULPHUS Sueſſionenſis Epiſcopus ſtatuit infirmos poſt confeſſionem ungendos, ac deinde communicandos, 536. *d.* *V.* Extrema-unctio.

ROBERTI Galliæ Regis ætate, quæ fuerit formula donæ communionis, 580. *a.*
ROBERTUS Cenomanenſis Epiſcopus morti proximus, confeſſionem ſuam, nullum ſpeciale crimen exprimentem, miſit per epiſtolam ad Epiſcopos abſentes, 452. *c.*
ANGELUS Rocca. *V.* Ejus ſcholia in lib. Sacram. 599. Ipſum edidit Præf. III.
RODRACUS Presbyter. *V.* Præf.
ROTALDUS Abbas Corbeienſis, *V.* Præf.
ROGATIONES fuerunt inſtitutæ a S. Mamerto Vienneſi Epiſcopo, 393. *b.* Quæ fuerit cauſa & neceſſitas inſtituendi has cum Litania Rogationes, *ibid. c.* Tres Miſſæ pro triduo Rogationum, alibi unica, inſtituta, *ibid. d.* Hoc eodem Rogationum triduo indictum jejunium, contra veterem morem non jejunandi à Paſchate ad Pentecoſten, 395. *a.* *b.* Rogationes non fuerunt in Eccleſia ætate SS. Ambroſii & Auguſtini, 394. *a.* 395. *a.* *V.* Litania.
ROGERIUS Epiſcopus Elloronenſis ædificavit altare ligneum, argento obductum cum inſcriptione inſigni, 309. *d.*
ROMÆ luſtratio menſe Februario, veteri ſuperſtitione, fieri ſolita, 306. *e.* 307. *c.* Romæ dedicatio primæ Eccleſiæ a B. Petro Apoſtolo conſtructæ & conſecratæ, 409. *b.*
ROMANI acceperunt uſum Rogationum a Gallis, 395. *b.* Romanæ Eccleſiæ mos Euchariſtiæ conſecrandæ in cœna Domini, a Preſbyteris ſimul & Pontifice, 337. *d.* Romanæ virgines capillatæ, 442. *d.* Romani quo die polluti fuerant, non intrabant Eccleſiam, 579. *b.* Romani Pontificis Phrygium ſeu Tiara, 442. *d.* Romanus Pontificalis liber 462. *a.* *c.*
S. RUFI Martyris apud Capuam natalis, ſexto Kal. Septemb. 154. *c.* 412. *b.* Hic fuit diſcipulus S. Apollinaris diſcipuli S. Petri Apoſtoli, *ibid.*
SS. RUFINA & Secunda ſorores addantur filiis S. Felicitatis, 407. *a.*
RUTH Moabitidi, cum nuberet Booz, bene precatum a ſenioribus, 597. *c.*

S

SABANUM eſt linteum villoſum, 355. *a.*
SABBATINI jejunii in Quadrageſima, cur præceptum renovetur, 314. *b.* *c.* Sabbato ſancto ante Gallicinium Dominicæ, jejunium ſolvere apud Orientales nefas erat, 315. *e.* Solemnitas Sabbati ſancti deſcribitur, 70. *d.* Hæc incipit hora octava, *id eſt* ſecunda poſt meridiem, *ibid. d.* Officium Sabbati ſancti ad noctem Dominicæ reſurrectionis reſpicit, 387. *d.* In Paraſceve & Sabbato ſancto non celebratur corporis & ſanguinis Chriſti ſacramentum, *ibid.* Sabbatum ſanctum non habet veſperas, 388. *e.* Poſt benedictionem Epiſcopalem, dum populus communicat, inchoat cantor: Alleluya. Laudate, &c. *ibid. d.* Sabbati veſpere Ordines collati, 487. *d.* Sabbatum quatuor temporum, cur diceretur 12. Lectionum, licet ſex tantum Lectiones tunc legerentur, 606. *c.*
S. SABINÆ Virginis & Martyris natale, 126. *a.* 708. *d.*
SACERDOTES veteris legis unctione conſecrabantur, 331. *a.* Sacerdos primi ordinis eſt Epiſcopus; ſecundi, Preſbyter; tertii, Diaconus, 519. *a.* *b.* Sacerdotes plures olim ungebant infirmum, 237. *c.* 534. *a.* 543. *d.* 553. *a.* Sacerdotis oratio antequam audiat confeſſionem, 463. *c.* *V.* Preſbyter.
Sacerdotes paganorum coronati, 558. *b.*
SACRAMENTA dicuntur multis modis, 1. *b.* 273. *a.* 274. *b.* *e.* 425. *e.* Sacramentum aliquando dicitur ſolemne feſtum, quo aliquod Chriſti myſterium repræſentatur, 62. *a.* 298. *c.* 316. *b.* 320. *a.* Sacramentum dicitur gratia ſacramentalis metonymice 316. *a.* 317. *e.* 389. *b.* Sacramentum dicitur myſterium arcanum, ſub cujus involucro aliquid myſticum latet, 316. *d.* Duo præcipua ſancta Eccleſiæ ſacramenta, ſanguine & aqua ſignata, fluxere ex latere Chriſti in cruce dormientis, 368. *c.* 384. *d.* Sacramentum vocatur ſal, dari ſolitum Catechumenis, 377. *c.* Sacramentum iſtud ſumitur pro eo quod myſticum eſt, 378. *b.* Sacramenta olim

vocabantur non ſolum ſeptem ſacramenta a Chriſto inſtituta, ſed omnis ritus quomodocumque ſpectans ad ſanctificationem, 425. *d*. Sacramenta, *id eſt* Miſſarum ſolemnia, 431. *b*. & Orationes Miſſarum, 599. *a*. Sacramenta tria infirmis olim ſimul data, 536. *e*. Nullum pœnitentibus olim dabatur ſacramentum, 532. *e*.

SACRAMENTALIA ſunt ritus, aut res ad aliquam ſanctificationem ſpectantes, 425. *e*.

SACRAMENTARII & libri ſacramentorum diſtinctio, 274. *a*. 340. *b*. *V*. Præfat. Liber ſacramentorum, ſacramentarium, & ſacramentarius liber ſunt omnia ſynonima, 599. *a*. Codex S. Gregorii rectius ſacramentarius inſcribitur, *ibid*. A Gelaſio Papa primum editus, a S. Gregorio magno reformatus & auctus, 601, *a*. *V*. Præfat. Librum ſacramentorum S. Gregorii Adrianus Papa miſit Carolo magno, 617. Codices vet. libri ſacramentorum. *V*. Præf. IV. V. Libri ſacramentorum utilitas contra hæreſes, Præf. V. VI.

SACRIFICIA, *id eſt* ſacra facta, qui diſtinguantur e donis & muneribus, quæ in eadem canonis Miſſæ oratione præcedunt, 283. *b*. Sacrificium non poteſt offerri, niſi in communione ſanctorum, quorum memoriæ communicamus, 285. *a*. Sacrificium pro fidelibus defunctis offerendum, ex traditione aſſeritur, 289. *e*. Sacrificium ſalutare figuratum per Melchiſedech, qui in typo corporis & ſanguinis Domini obtulit, 373. *d*. Hanc figuram Chriſtus adimplevit, *ibid*. Hoc idem ſuis diſcipulis in ſui commemorationem fieri præcepit, *ibid*. Sacrificia veteris legis ſuam dignitatem accipiunt ab Euchariſtico novæ legis ſacrificio, 174. *a*. 443. *d*. varii circa ſacrificium defectus, quibus emendentur pœnis canonicis, 468. *e*. Sacrificium offerre non debent, niſi Epiſcopi & Presbyteri, 629. *e*. Sacrificio utroque communicare, quid ſit, 569. *e*. olim prohibitum. In quo caſu permiſſum, *ibid*. *d*. *e*.

SACRILEGIUM intelligitur genus variorum cum dæmone commerciorum, 467. *a*. 473. *d*. Quibus pœnis canonicis afficiantur pro diverſis hujus ſacrilegii ſpeciebus, *ibid*.

SAGIENSIS Eccleſiæ ſeu Salarienſis in Normania codex libri ſacram. *V*. Præf.

SALEM ſapientiæ, baptizandi cur accipiant, 364. *b*. Sal vocatur ſacramentum Catechumenorum, 377. *e*. Salis exorciſmus ad aquam benedicendam pro dedicatione Eccleſiæ, 547. *d*. Salis benedictio, *ibid*. *e*. Exorciſatus ſal, ut aquæ benedictæ immiſceatur, 533. *a*.

SALOMONIS Templum occidenti obverſum, 329. *b*.

SALUTATIO Chriſmatis recens confecti, 338. *e*. & olei Catechumenorum, 359. *e*. Salutationis crebra mentio fit in ritu ordinandi apud Græcos, 526. *a*. Hæc ſalutatio eſt, quæ cum amplexu, & amicitiæ gratia fit, *ibid*. Ejuſmodi ſalutatione ſignificatur ſacra communio, amabiliſque lætitia mentium inter ſe bene convenientium, *ibid*.

SANCIRE, *id eſt* ſanctificare, 174. *a*. 443. *d*.

SANCTA ſanctis a Sacerdote dicitur poſt orationem Dominicam, panem conſecratum attollente, 566. *e*.

SANCTIFICARE, *id eſt* ex terrena ſubſtantia ſanctam facere, 290. *d*.

SANCTORUM omnium feſtum cum vigilia præcedente, 138. *e*. 712. *e*. Kal. Novemb. Feſtum omnium ſanctorum, 138. *e*. 831. *a* Hoc feſtum a Gregorio IV. Papa inſtitutum, 410. *a*. In Gallia ſub Ludovico Pio celebratum, *ibid*. Sub Carolo Magno in aliquibus Galliæ locis jam celebratum, *ibid*. *e*. Sanctorum memoria in canone Miſſæ, 785. *a*. Et ſancti cujus feſtivitas celebratur, *ibid*. e. Et aliorum qui toto orbe celebrantur, *ibid*. Injuriam facit ſanctis qui pro eis orat, 607. *e*. Qui intelligenda oratio, quæ petitur ut proſit oblatio tali ſancto ad gloriam, *ibid*. *d*. 608. *a*. Omnium ſanctorum ornatus Spiritus ſancti inſpiratione ſubſtat, 371. *b*. Sanctos quoſvis nominare poſt τὸ Andrea in oratione quæ in Miſſa orationem Dominicam ſequitur, fuit olim licitum, 292. *a*.

SANCTUS, ſanctus, &c. dicitur hymnus victorialis 281. *a*. Antiquus hujus hymni uſus in ſacris myſteriis poſt præfationem, 281. *a*. Dicitur ſeraphica Theologia, *ibid*. *b*. Hic hymnus a Triſagio diſtinctus, *ibid*. Qui appellatur Triſagium a ſancto Damaſceno, & in Liturgia Ambroſiana, *ibid*. *d*.

SANDALIORUM meminit Alcuinus & Leo Oſtienſis, 556. *d*.

SANGUIS Chriſti ſolus datus ægroto valde debili, 554. *e*. Sanguis Chriſti olim a Diaconis miniſtratus, 500. *a*. 569. *a*. Sanguis Chriſti, poculum ſalutis: antiqua formula communionis, 580. *e*. Cui reſpondetur Amen, a communicante, *ibid*. Per ſanguinem & aquam, quæ de Chriſti latere fluxerunt, quid ſignificetur, 384. *d*.

Sanguinis comeſtio cujuſcumque animalis prohibita fuit aliquando in Eccleſia occidentali, pro more orientalis, 494. *a*. Hic mos non fuit univerſalis in occidente, *ibid*. Quidam Act. 15. locum interpretantur de homicidio, & humani ſanguinis effuſione, *ibid*. *b*.

SAPERE eſt aliud, quam intelligere, 372. *e*.

SAPIENTIA minor eſt, ſi intellectu careat, 372. *d*.

SATISFACTIO ſumitur pro excuſatione & purgatione, 536. *e*. Hæ uno nomine Apologia dicuntur, *ibid*. Pœnitens, qui ſatisfactionem ſibi a Sacerdote indictam ob ægritudinem adimplere nequit, quid faciat, 469. *a*. Sacerdos ſuſcipiat eum ad ſanctam communionem, cum onere ſatisfaciendi, ſi receperit ſanitatem, *ibid*.

S. SATURNINI martyris memoria colitur nonis Martii, 312. *d*. Saturninus alter, martyr Romæ paſſus tertio kalend. Decemb. 422. *e*. Tertio Kal. Decemb. Toloſæ natalis S. Saturn. Epiſcopi & martyris, 142. *d*. 423. *a*.

SAXONES Angliæ populi, 588. *b*.

SCAPULARUM unctio in Catechumenis, 331. *e*. In Principibus unctio fit inter ſcapulas, 589. *d*. & in extrema-unctione, 553. *e*.

SCELERATI & impii, juxta priſcum Eccleſiæ morem, arcentur Eccleſia, templo, ſacris, & communi hominum ſocietate, 451. *e*. id quoque apud Ethnicos in uſu fuit poſitum, *ibid*. Hic etiam mos viguit apud Gallos ex Druidum inſtitutione, 452. *a*. hæc erat apud eos pœna graviſſima, *ibid*. viguit quoque in Germania, *ibid*.

SCEPTRUM dicitur Regiæ Majeſtatis inſigne, 261. *a*. Traditio virgæ a Sceptri porrectione diſtinguitur, *ibid*. *b*. 592. *d*. Sceptri traditio, 595. *e*.

S. SCHOLASTICA virgo, 4. idus Februarii, 28. *e*.

SCHOLA eſt collegium Cantorum, 323. *a*. & Cantorum chorus, 785. *a*. *e*.

SCIENTIA fugat ignorantiam, & lumine ſuo eum, quem repleverit, illuſtrat, 372. *d*. Scientia nulla eſt, ſi utilitatem pietatis non habet, *ibid*. *e*.

SCRIPTURÆ ſacræ olim ſervatæ a lectoribus, 491. *d*.

SCRUTINII primi Electorum, ſive Catechumenorum denuntiatio fiebat feria ſecunda in hebdomada tertia Quadrageſimæ, 48. *e*. Catechumeni ætatis intelligibilis, de quibus fiat ſcrutandi, 306. *a*. 379. *a* Hunc morem ſcrutandi in Paſchate baptizandos, Eccleſia cur ſervaverit, *ibid*. *b*. Competentes Dominica Palmarum nomen ſuum dabant, & ſcrutinium ſubibant, 379. *b*. Scrutinium fieri ſolebat, tangendo ſaliva nares & aures competentium, 781. *b*. vel ſine ſaliva, juxta alium uſum, *ibid*. *e*. hunc ritum Græci non obſervabant, *ibid*. *d*. Præter hunc ritum, inſufflatio, exorciſatio, abrenuntiatio, & unctio ſcapularum & pectoris erant ſcrutinii ritus, *ibid*. Erant ſeptem ſcrutinia, *ibid*. quo ordine fieri ſolebant, *ibid*. In ipſis ſcrutiniis ſeparabantur mares a feminis, 382 *a*.

S. SEBASTIANI martyris Miſſa, diſtincta a Miſſa ſancti Fabiani, 20. *d*. *V*. S. Fabianus.

SECRETA oratio in Miſſa, unde dicatur ſecreta, 293. *e*. Dicitur etiam oratio ſuper oblata, *ibid*. 294. *a*. Secreta quoque vocatur oratio myſtica: Te igitur, &c. 252. *a*. 577. *b*. Secreta Miſſæ perſequuntur Pontifex & Presbyteri ſimul, 337. *e*.

SECRETARIUM, *id eſt* Sacrarium, 241. *b*. 556. *b*. *e*.

S. SECUNDA & S. Rufina ſorores, 407. *a*.

S. SECUNDOLI memoria colitur nonis Martii, hic in carcere quievit, 312. *d*.

SEDES Epiſcopi in Eccleſia aliis excelſior, 540. *b*. Fuit olim in uſu ut Epiſcopus, conſecratione perfecta, in ſede Epiſcopali ſolemniter collocaretur, 520. *b*. S. Martini in humili ſella ſedentis, in Eccleſia humilitas commendatur, 340. *d*. Vanitas Pauli Samoſateni in excelſo throno ſedentis in Eccleſia, ab Epiſcopis arguitur, *ibid*.

SEMI-JEJUNIA, 293. *e*. Olim in ſemi-jejuniis Miſſæ tenebantur hora nona, *ibid*.

S. SENNES in nominandi caſu, ſeu nomen pro cujuſque arbitrio, vel declinabile, vel indeclinabile, 409. *b*. ejus feſtum 3. kal. Auguſti celebratur, 116. *d*. 409. *b* 704. *d*.

SENSIBUS noſtris, *id eſt* noſtris opinionibus plerumque fallacibus ne relinquamur, in oratione petimus, 177. *d*. 444. *d*. Et ut noſter ſenſus in nobis, *id eſt* nos non præveniat, ſeu non ducamur noſtris cupiditatibus, *ibid*. *e*.

SEPTEM Fratrum, Martyrum, filiorum ſanctæ Felicitatis, natale ſexto idus Julii, 115. *a*. 407. *a*.

SEPTIMA dies, quid ſignificet, 301. *d*. Septenarius numerus ſacer & myſticus, *ibid*. *a*. *d*. 371. *b*. 385. *a*. 386. *b*. in eo ſumma perfectio intelligitur, 371. *b*. Vel univerſitas, vel ſeptiformis gratiæ Spiritus Septenario numero in Scriptura ſacra ſignatur, *ibid*. *d*. Septimo die a nativitate nomen impoſitum infantibus apud Græcos, ſecundum Ariſtotelem, 350. *e*.

SEPELIRI in Baſilicis olim vetitum, 486. *a*. poſtea permiſſum, *ibid*. *b*.

SEPTUAGESIMA olim erat initium jejunii hominum Eccleſiaſticorum, 314. *a*.

SEPULCRORUM violatores, quibus pœnis leges & civiles & canonicæ afficiant, 472. *b*. Mos erat olim theſauros mortuis conſepeliendi, *ibid*. 484. *b*. Cur tot leges in ſepulcrum violatores, *ibid*.

SEPULTURÆ Officium, 489. *d*. Officium vetus ſepulturæ, 478. *e*. *V*. Exequiæ. Quibus perſonis datum fuerit olim ſepeliri, intra Eccleſiam, 486. *b*. Ætate ſancti Auguſtini liberum fuit Chriſtianis infra ſepta Eccleſiarum ſepeliri, *ibid*.

SERAPION ſenex, ab Eccleſia ejectus, & pœnitens, in mortis articulo, per Euchariſtiæ particulam ſibi a Presbytero miſſam, reconciliatus, in pace obiit, 470. *e*.

S. SERGII martyris natale, nonis Octobris, 418. *d*.

SERMO Epiſcopi ad Pœnitentes, lecto Evangelio: Ante diem feſtum Paſchæ, 557. *e*.

SERVI alieni & ingenui hominis venumdatio, pœnis canonicis plectitur, 417. *d*. 474. *b*.

SS. SEVERUS & Severianus, *V*. Quatuor Coronati.

SEXAGESIMAM indicere, cur Presbyteri prohibebantur, 314. *b*.

SEXAGESIMUS numerus ſacer, 314. *d*. Sexageſimus fructus, quid ſignificet, *ibid*.

Σημεια ſunt plagulæ quædam ex purpura, togis Senatorum olim aſſutæ, 325. *b*.

SIDERIUS Epiſcopus Palebiſcæ, non legitime creatus e Philone Cyrenenſi Epiſcopo, 508. *b*. 514. *e*. quia nec Alexandriæ, nec a tribus Epiſcopis ordinatus, *ibid*.

S. SIGISMUNDUS martyr, & Burgundiæ Rex, cujus interceſſio invocatur pro febricitantibus, 615. *d*.

SIGNACULUM Domini dicitur Confirmationis ſacramentum, 359. *e*.

SIGNATIO oblatæ & calicis, 292. *b*. Oblatæ ſolius, *ibid*. *e*. Calicis ſolius, *ibid*.

SIGNI, ſeu campanæ benedictio, 438. *e*.

S. SILVESTRI Papæ natalis, & Miſſa, 13. *b*. 660. *a*. *V*. Sylveſter.

S. SIMEONIS natalis, 664. *e*. Purificationis feſtum appellatur S. Simeonis, 306. *d*.

SIMEO-

Digitized by Google

SIMEONIS Theſſalonicenſis, de miniſtro Extremæ-unctionis, repudiata ſententia, 534. *b.*
SS. SIMONIS & Judæ Apoſtolorum vigilia, ſexto Kal. Nov. 137. *b.* & quinto Kal. Feſtum eorumdem, *ibid.* 711. *a.* 712. *a.* Fit eorum memoria in canone Miſſæ, 3. *b.*
S. SIMPLICII natale, quarto Kal. Aug. 408. *a.* 704. *d.* Alter ſanctus Simplicius martyr, 139. *b.* 481. *d.* 608. *a.*
SINDONE munda corpora defunctorum involuta, 484. *c.*
S. SISINNIUS Diaconus martyr, Romæ paſſus ſub Maximiano Imperatore, 483. *a.*
S. SIXTI Papæ nomen recitatur in canone Miſſæ, 3. *b.* 8. idus Auguſti S. Sixti, vel Xiſti Papæ natale, 117. *c.* 409. *c.* 705. *c.*
Non fuit hic Xyſtus Pythagoricus homo & ethnicus, 409. *c.*
S. SMARAGDUS, 410. *b.*
Σωλέας, vel τὸ σωλεῖον, vel ὁ σωλὴν, eſt pavimentum Eccleſiæ, quod eſt ante fores ſacrarii, inter chorum & ſacrarium, in quo eſt altare, 524. *a.*
SOLIDUS apud veteres Romanos eſt nummus aureus, ſex millia denariorum, 471. *a.* Solidus Francicus olim quadraginta denariorum erat, *ibid.* ad valorem duodecim denariorum tandem reductus eſt, *ibid.* Octo denarii, qui faciunt ſolidos ducentos, 472. *b.*
SOLIUM Regis 593 *a.* Dum Rex in ſolio collocatur, quæ formula pronuntietur, *ibid.*
S. SOTHERIS virginis natale, quarto idus Februarii, 310. *a.*
SPECIES faciem ſignificat, 400. *c.* A ſpe ad ſpeciem, *id eſt* ad fruitionem, ſeu claram Dei viſionem pervenire, *ibid.*
SPIRITUS ſanctus omnino quod attigerit, hoc ſanctificatur, & transformatur, 309. *b.* Panis & vinum transformatur in corpus & ſanguinem Chriſti per illapſum Spiritus ſancti, *ibid.* *c.* Sicut Verbum Dei per ejuſdem Spiritus ſancti infuſionem incarnatum eſt, *ibid.* Spiritus ſancti præſentia, ſub viſibili ſigno apparere dignatus eſt ſanctis viris ſacra myſteria conficientibus, *ibid.* *d.* Presbyter in Cilicia non prius Miſſam inchoabat, quam videret Spiritum ſanctum altari obumbrantem, *ibid.* *a.* Spiritus Sanctus cum Patre & Filio unius ſubſtantiæ, 370. *d.* Spiritus ſanctus a Patre & Filio procedit, utrique conſubſtantialis, 365. *d.* 372. *b.* 379. *a.* Unus atque idem Spiritus cunctarum eſt fons virtutum, atque principium, *ibid.*
SPIRITUUM cæleſtium mentio fit in Miſſæ præfatione, 280. *d.*
SPONSÆ velatæ, 598. *b.* *V.* Nuptiæ. Velatio.
SPONSORES in baptiſmo, 357. *c.* *V.* Patrini.
SPUTUM in ſcrutiniis adhibitum, 366. *a.* *V.* Aures. Catechumenus. Baptizandus. Scrutinium.
STATIO, quid fuerit apud Veteres, 33. *a.* Collectæ & ſtationes, quæ olim fieri ſolitæ, 604. *a.* 664. *a.*
Σταυροφάνεια, *id eſt* crucis manifeſtatio, 415. *b.*
STELLA Magis viſa, non una fuit e multis vel certa curſum præter cæterarum conſuetudinem tenuit, 308. *c.*
STEMMA nunc dicitur quod olim diadema dicebatur, 598. *a.* Quid ſit Diadema, *ibid.* Stemma non eſt omnino quod Diadema, *ibid.*
S. STEPHANUS, cur S. Matthiæ præponatur in poſteriori parte canonis Miſſæ, 4. *a.* 290. *b.* S. Stephanus additur S. Andreæ in oratione, Libera nos, &c. quæ ſequitur orationem Dominicam in Miſſa, 4. *a.* Nativitas S. Stephani, & Miſſa ejus, 9. *a.* 391. *b.* Depoſitio Reliquiarum S. Stephani, 304. *d.*
S. STEPHANI Epiſcopi & martyris natale, 4. nonas Auguſti, 117. *d.* 705. *a.* duæ Miſſæ aſſignantur, 705. *a.*
STEPHANUS Papa Remis a Ludovico Pio Imperatoratore receptus, variis Eccleſiæ ordinibus, *Te Deum* canentibus, 385. *b.*
STEPHANI Tornacenſis Epiſcopi reſponſum, & opinio de forma baptiſmi, 354. *c.*
STICARIUM eſt ſtricta tunica, 511. *b.*
STOLA dicitur orarium, quo Sacerdos ordinatur, Miſſam celebrat, ad communionem accedit, 503. *a.* Stolæ reductio in humerum dextrum Presbyteri, 502. *a.*
STRABO. Ejus ſententia de auctore libri ſacramentor. Præfat. III.
STRAMENTA ſunt tapetes qui ſubſternuntur, 324. *d.* Cap. 55. Reg. ſancti Benedicti, ſtramenta dicuntur lectorum, *ibid.*
SUBDIACONI, quo Miſſæ loco ordinentur, 487. *b.* Diſtinctus olim Subdiaconi habitus a Diaconis, 385. *c.* Subdiaconus induitur tunica, Diaconus dalmatica, *ibid.* Subdiaconus bigamus rejicitur inter Oſtiarios, aut Lectores, ita ut Apoſtolum, aut Evangelium non legat, 491. *c.* Vetus mentio Subdiaconorum in Eccleſia, 494. *c.* Ὑπηρέται, *id eſt* Miniſtri dicuntur Subdiaconi, *ibid.* Subdiaconatus habebat olim locum inter minores ordines, *ibid.* Subdiaconatus non erat ordo ſacer, *ibid.* Prohibebantur Subdiaconi tangere vaſa ſacra, *ibid.* Subdiaconus non ordinatur per impoſitionem manuum, 121. *d.* 505. *d.* Ordinatur per porrectionem calicis vacui, & vacuæ patenæ, *ibid.* Olim non tradebatur Subdiacono in ſua ordinatione liber Epiſtolarum, 496. *a.* Non pertinebat ad eum legere in Miſſa, *ibid.* Subdiaconus injuſte degradatus reſtituitur in gradum ſuum per patenam & calicem, 501. *c.* Subdiaconi apud Græcos ordinantur per manus impoſitionem, juxta Conſtitutiones Apoſtolicas, 521. *b.* 523. *a.* eſt Subdiaconi ſacras fores, *id eſt* fores cancellorum ſacrarii cuſtodire, 523. *c.*
SUBJACERE biennio, ſignificat eſſe in tertio pœnitentium gradu, in quo ſubſternunt ſe Epiſcopis manus ſibi imponentibus, 473. *d.*
SUBLEVATIO Imperatoris in clypeo, 583. *c.*
SUBRIPERE, *id eſt* ſubrepere, & ſurripere pro ſubrepere, 72. *d.* 175. *a.* 349. *c.* 444. *a.*
SUBSEQUENS gratia dicitur gratia adjuvans, 318. *a.* *V.* Gratia.
SUBSTRATORIUM eſt id quod alicui ſubſternitur, 495. *d.* Telæ groſſiores quæ ſubſternuntur pallis altaris, dicuntur ſubſtratorium, ſeu ſubſtratoria, *ibid.*
SUBSTRATIO eſt tertius gradus pœnitentium, qui ſubſternebant ſe, & capita ſupponebant Epiſcoporum manibus, 461. *b.*
SUESSIONENSIS Eccleſiæ ratio ungendi infirmi, 554. *c.* Sueſſionenſis Monaſterii B. Mariæ codex. Præfat. V.
SUFFLATIO ad faciendum Catechumenum, 376. *b.* Triplex ſufflatio Epiſcopi, ſeu Sacerdotis in benedictione aquæ baptiſmalis, quid ſignificet, 349. *d.*
Σύναξις, *id eſt* Collecta, Cœtus, Proceſſio, Conventus, ſunt voces ſynonimæ, 413. *d.* *a.*
SUPERBIA hominis duplex contra Deum, 368. *a.*
SUPERHUMERALE Græci dicunt ὠμοφόριον, 556. *d.* Sed hoc ſuperhumerale, ut ex rationali quod ei infra annectitur, non eſt ſimile omophorio, *ibid.* *V.* Omophorion.
SUPER oblata, cur dicatur oratio, & ſecreta, 291. *a.*
SUPERPOSITIO eſt abſtinentia a cibo, die integra, 475. *a.* *V.* Ypertheſis.
SUPERSTITIO paganica in mortuorum ſepultura, ubi crines ſibi incidebant, genas laniabant, aut mulieres, quæ iſta facerent, mercede conducebant, 469. *d.* 476. *d.*
SURSUM corda: hæc verba Præfationis Miſſæ ſunt antiquæ inſtitutionis, & apud Patres celeberrima, 279. *b.*
S. SUSANNA, 121. *a.* 410. *c.*
SUSCIPERE, *id eſt* colere, venerari, 416. *b.*
Σύστασις, *id eſt* conſiſtentia, quartus pœnitentium gradus, 461. *b.*
SUXURIUM, *id eſt* ſextarium; 51. *a.* 69. *a.*
S. SYLVESTER Papa inſtituit, ut Presbyter liniat Chriſmate levatum de aqua, 385. *a.* Patres, qui ante Sylveſtrum locuti ſunt de unctione Chriſmatis, de ea, quæ fit in fronte ab Epiſcopo, ſunt intelligendi, *ibid.* *V.* Silveſter.
SYMBOLUM interpretatur indicium, vel ſignum, vel collatio, 364. *c.* Symbolum eſt veræ fidei integra & inconvulſa confeſſio, *ibid.* Quando & cur ſymbolum traditur Catechumeno, *ibid.* Apoſtoli ſinguli proprias ſententias conferentes, ſymbolum, *id eſt* totius fidei collationem cur ediderint, *ibid.* In duodecim verbis duodecim Apoſtolorum, doctrina continetur, 365. *a.* Enarratio ſymboli, *ibid.* Symbolum explicatum, & a baptizandis tenendum & intelligendum, *ibid.* Symbolum dabatur in Dominica palmarum Catechumenis competentibus, 378. *b.* Traditio ſymboli, eſt myſteriorum, quæ in eo continentur, expoſitio, *ibid.* *d.* Symbolum dicitur ab Apoſtolis compoſitum, *ibid.* Factis abrenuntiationibus baptizandus recitat ſymbolum, ſecundum antiquam conſuetudinem, 384. *a.* Dicitur ſymbolum profeſſio ſanctæ Trinitatis, *ibid.* *b.* recitatur ſymbolum ante unctionem infirmi, 548. *d.* Symbolum Nicænum in Eccleſia Romana, ante annum 1014. non cantabatur in Miſſa, 526. *a.* Fuit uſus contrarius in Eccleſiis Græcorum veterum, *ibid.* quæ fuerit hujus rauſa diverſitatis, *ibid.* *b.* Hiſpani illud cantare cœperunt Recaredo regnante, *ibid.* *d.* In Miſſis Illyrici ſymbolum Nicænum, ſeu Conſtantinopolitanum cantatur poſt incenſum offertorii, 574. *b.*
S. SYMPHORIANUS, (ſeu Symphonianus, Symphronianos, Sympronianos) Martyr, 139. *b.* 421. *c.* 608. *c.* Ejus officium, 819. *d.* *V.* S. Timotheus.
SYNAXIS. *V.* Σύναξις.
Συντάσσεσθαι, *id eſt* profiteri ſe Chriſto ſerviturum & adhæſurum, 383. *a.*
SYRIÆ virgines tonſæ erant, 443. *a.*

T

TADDÆI, ſeu Tatdæi, ſeu Tatthæi Apoſt. fit mentio in canone Miſſæ, 3. *b.* 285. *c.* Thathæus per aphæreſim, quaſi Matthæus, vel Mattathias formatur, 601. *b.* Taddæus latine interpretatur laudans, ſeu confitens, *ibid.*
Ταχυγράφος, *id eſt* velociter ſcribens, ſeu notarum compendiis ſcribens, 343. *d.*
TARVANÆ urbis Epiſcopus S. Audomarus, & S. Autbertus Cameracenſis, S. Vedaſti corpus tranſtulerunt, 418. *c.*
TE Deum laudamus, ex antiquo more cantatur in publicis gratiarum actionibus, 565. *b.* Illius mentio nulla ante S. Benedictum & Teridium S. Cæſarii Arul. diſcipulum, 386. *b.*
TE igitur, &c. hæc oratio myſtica vocatur & ſecreta, 252. *a.* 577. *b.* Hæc oratio, cum verbis conſecratoriis, olim in quibuſdam locis, alte & clara voce proferebatur, 577. *c.*
TELESPHORUS Papa vulgo fertur inſtituiſſe ut Gloria in excelſis in Miſſa caneretur, 277. *b.*
TEMPESTATUM immiſſores, qua pœna canonica mulctentur, 407. *a.* Hi a Latinis dicuntur tempeſtarii, & a Græcis Nephodioctæ, 472. *d.*
TEMPLA orientem ut plurimum ſpectant, 329. *a.* Judæi ad occidentis regionem converſi, orant, 330. *b.* Templa paganorum ad occidentem ut plurimum, erant orienti obverſa, 329. *a.* Priſcorum Græcorum templa ad occidentem vergebant, 330. *b.* Templum Chriſmate perunctum in dedicatione, 430. *b.* *V.* Dedicatio. Eccleſia. Baſilica.
TEMPORA unguntur in extrema unctione, 553. *d.*
TEMPORUM quatuor Jejunium primum olim non ſemper occurrebat prima hebdomada Quadrageſimæ, 317. *a.* nec jejunium quarti menſis cadebat ſemper in hebdomadam Pentecoſtes, 400. *a.* Denuntiatio jejuniorum quatuor temporum, 105. *a.* 402. *d.* Jejunium primi menſis olim cadebat

In hebdomadam primam menſis Martii, 403. *b.* Jejunium quoque menſis quarti cadebat in hebdomadam ſecundam menſis Junii, *ibid.* A Gregorio VII. & Urbano II. hæc jejunia quatuor temporum fuerunt, ut nunc ſunt, fixa, *ibid.* Feria quarta, ſexta & Sabbato jejunetur uſque ad horam nonam, *ibid.* *V.* Jejunium.

TERMINALIA pagani olim vocabant feſtum Petræ, *id eſt* agrorum termini. Sub nomine Dei, Termini colebantur, 311. *d.*

TERRÆ motibus ineunte anno 1703. Roma & Italiæ pars maxima afflicta eſt, 311. *a.* Orationes e ſanctiſſimo D.N. Clemente Papa XI. compoſitæ contra iſtos terræ motus, *ibid.*

TERRENARUM rerum fit mentio in canone Miſſæ, 281. *a.*

TETRAS, *id eſt* quarta feria cujuſque hebdomadæ, 470. *c.*

THEODORICENSES codices, Præfat. IV.

THEODORICI Regis edictum, in violatores ſepulcrorum, 472. *b.*

S. THEODORI Martyris natale, 139. *d.* 712. *a.*

TEODORUS Papa reſtituit conſuetudinem rerum Paſchalis benedicendi, 347. *a.*

THEODORUS Judæus primo arena baptizatus deinde aqua, circa annum ſexcenteſimum, 355. *a.*

THEODOSIUS junior primus Imperatorum Conſtantinopolitanorum, ſolemni ritu a Proclo Patriarcha coronatus eſt, 583. *d.*

THEODULPHUS Aurelianenſis Epiſcopus non compoſuit hymnum, Gloria laus, &c. 819. *a.* Conjurationis in Ludovicum Pium Imperatorem accuſatus & condemnatus fuit, *ibid. d.* hunc & ceteris ejuſdem criminis reis apud Theodonis Villam Imperator pepercit, 320. *a.* Theodulphi ejuſdem libellus de ordine baptiſmi, 326. *d.* Theodulphus longe abeſt ab hæreſi Monophyſitarum, 382. *d.*

S. THEODULPHUS, 693 *c.*

THEOPHANIA, *id eſt* Dei apparitio, 301. *a.* Theophaniorum ſacri dies, *ibid.* Vigilia Theophaniæ jejunio caret, 302. *a.* *V.* Epiphania.

THEOPHILUS Alexandrinus Patriarcha ſtatuit de moribus & capacitate Clericorum ordinandorum diligenter inquirendum eſſe, 497. *a.* ejus facultas requiritur ad ordinationem Sidetii Palebiſcæ Epiſcopi, 508. *b.* Ejus manus impoſitio neceſſaria ad ordinationem Epiſcopi Olbiatis, *ibid.*

THEOPHRONIUS Cappadox ſectator Eunomii, 353. *b.* Auctor ipſe, cum Eutychio, unicæ in baptiſmo merſionis, *ibid.*

THESAURI olim mortuis conſepeliebantur, 472. *d.* *V.* Sepulcrorum violatores.

THESSALORUM ſeverior diſciplina circa tempus baptiſmi, improbata, 399. *a.*

THOMASIUS Gelaſianum codicem publicavit, Præfat. III.

S. THOMAS Apoſtolus, 144. *c.* Ejus fit memoria in canone Miſſæ 3. *b.* Officium ejus 841. *a.*

THURIFICATIONIS uſus in Eccleſia eſt antiquus, 428. *d.*

THYMIAMA ad ingreſſum domus infirmi incenſum, 543. *d.*

TIBERIUS Imperator fuit coronatus ab Eutychio Patriarcha Conſtantinopolitano, 584. *a.*

S. TIBURTII natalis 18. Kal. Maii, 83. *c.* 689. *c.*

S. TIBURTII Martyris natale, 3. Idus Auguſti, 121. *a.* 706. *d.* 815. *a.*

Johannes TILIUS & Tiliana Bibliotheca, *V.* Præfat.

Τιμὴ Epiſcoperus, &c. *id eſt* honor, quo nomine Græci nuncupant tres præcipuos ordines, Diaconatum, &c. 499. *d.*

TIMOR dum premit mentem, ne de præſentibus ſuperbiat, de futuris illam ſpei refectione confortat, 372. *d.* Timor ſolus, ſine aliis virtutibus, ad bonam actionem inutilis, *ibid. c.*

TIMOTHEUS Ælurus Alexandriæ Epiſcopus, in exilium pulſus, 522. *a.*

TIMOTHEUS alter, civium Alexandrinorum calculis, in locum Æluri ſuſficitur, 522. *a.*

S. TIMOTHEI natalis, cujus feſti duæ ſunt Miſſæ, prior S. Timothei, altera S. Symphoriani, 412. *a.* 708. *a.*

TINNIBULUM eſt vaſculum ad invitandos filios Eccleſiæ præparatum, 146. *c.*

TINTINNABULA in tunica Pontificis, ad ſimilitudinem Sacerdotis Aaronici, 557. *a.*

TITULI dicuntur Eccleſiæ ad quas ordinantur Clerici, 396. *b.* Dicuntur tituli Cardinales Romæ, ad quos Diaconi & Presbyteri ordinantur, & quaſi incardinantur, *id eſt* fixi ſtatuuntur, *ibid. d.* Mos olim inoleverat, ut nulli Clerici ordinarentur, niſi ad certam Eccleſiam, Martyrium, vel monaſterium, *ibid. c.*

TONSURA Clericalis datur apud Græcos in ordinatione lectoris, 448. *c.* Mos eſt vetus Eccleſiæ Romanæ, ut Clericalis dignitas per comæ tonſuram tribuatur, *ibid. b.* Idque ante ullam ordinum ſuſceptionem, *ibid.* Mos ille Græcorum non fuit univerſalis, quia pueri allecti ſunt in Clerum, qui lectores non erant, *ibid. d.* Tonſuræ Eccleſiaſticæ auctor fuit S. Petrus Apoſtolus, *ibid.* Quid ſignificet tonſura Clericalis, *ibid. a.* Hæc non eſt duplex, ſed unica tonſura, 449. *a.* Antiqua S. Petri & priſcorum Clericorum corona repræſentat coronam Chriſti ſpineam, *ibid. b.* *V.* Clericalis dignitas. Corona Cleric.

TONSURA comæ in morte parentum prohibetur, 469. *d.* hæc erat paganorum, inter alias in funeribus ſuperſtitiones, fieri ſolita, 476. *d.* in lege duodecim tabularum hæc inſania prohibetur, 477. *a.* Hæc capillorum raſura, luctus cauſa etiam apud Græcos fuit in uſu, *ibid.* *V.* Ægyptii. Ad capillaturam puerorum primo tondendam, oratio ſpecialis olim dicebatur, 234. *a.* 533. *c.*

TONDEBANTUR virgines lapſæ pœnitentiam acturæ, 443. *a.* Virgo Romæ profeſſa, cum veniſſet Bethlehem, ut morem gentis ſervaret, tonſa eſt, *ibid.* Si mulier, ob vitam monachicam tondeat comam, excommunicetur, *ibid.* In partibus Ægypti & Syriæ ſanctimoniales tondebantur, *ibid.*

TORRE ex ara rapto, in aquam immerſo, pagani luſtralem eam faciebant, 348. *d.*

TRANSLATIONIS ſanctorum die, non ipſa tranſlatio, ſed dies depoſitionis olim celebrata eſt, 407. *c.* 418. *b. d.*

TRIGAMI notati ab Eccleſia, & pœnis canonicis ſubditi, 476. *c.*

TRIGESIMUS fructus, quid ſignificet, 314. *d.* Nuptiarum dies trigeſimus, a veteribus devote celebrabatur, 596. *b.* Numerus trigeſimus facet, 314. *d.*

Τὸ TRIGINTA refertur ad nuptias, ſicut ſexaginta ad viduas, 314. *d.*

S. TRINITATIS profeſſio dicitur ſymbolum quod reddunt, *id eſt* recitant baptizandi, 384. *b.* De feſto S. Trinitatis celebrando olim fuit controverſia, 401. *c.* Trinitatis præfatio, *ibid.* Dominici dies honori ſanctiſſimæ Trinitatis deputati ſunt, *ibid.* Cur cenſuerit olim Romana ſedes nullum diem ſpecialiter adſcribendum ſolemnitati ſanctæ Trinitatis, nec ſanctæ Unitatis, *ibid.* Officium S. Trinitatis ab Albino & Stephano Leodinenſi compoſitum, 725. *d.* A ſede Apoſtolica fuit repudiatum, 401. *c.* Feſtum S. Trinitatis olim celebratum poſtea intermiſſum, ac tandem a Romanis Pontificibus inſtauratum, *ibid.*

TRINAM baptizandus facit profeſſionem, *id eſt* recitat ſymbolum, 384. *a.* Trina immerſio in baptiſmo, 392. *a.* In trino vocabulo unicam credimus majeſtatem; Ubi perſonæ non excluduntur, 6. *b.* 295. *c.*

TRISAGIUM, quid ſit; & qui diſtinguatur ab hymno Victoriali & Seraphico, 281. *c.* Triſagium non primum a Proclo Conſtantinopolitano inſtitutum ut in ſacra Liturgia caneretur, *ibid. a.* Puer ſub omnium conſpectu in cœlum raptus, audivit ab Angelis in Cœlo hunc hymnum cantari, 282. *a.* Huic hymno Petrus Knapheus adjecit; Qui crucifixus eſt pro nobis: quartam inducens in Trinitate perſonam, *ibid. b.* Quædam Triſagio Catholico addita verba a Calandione Antiocheno, *ibid. c.* Quædam a multis Europæ Provinciis, *ibid.*

TRIUMPHUS Chriſti crucem ſignificat, 391. *d.*

Τροπάριον, *id eſt* verſiculus, 570. *b.* Quando hunc Græci pſallant: Impleatur os meum laude, *ibid.*

TUNICA induuntur Subdiaconi a Pontifice dicente: Stola jucunditatis, &c. 496. *b.* Tunica quam alii Dalmaticam appellant, induitur Pontifex, 557. *a.* Hæc tunica gyrit in tintinnabulis refecta, 243. *a.*

TUNSIO pectoris fieri ſolita ad vocem, Confiteor, 559. *a.* Tundere pectus eſt arguere quod latet pectore, *ibid.* Qui tundit pectus & non corrigitur, ſolidat peccata, non tollit, 560. *c.*

TURRIS uſus erat ad ſacrum miniſterium deferendum, 151. *a.* Ipſum Chriſti corpus in turre geſtari olim erat ſolitum, 152. *a.*

TUDNARE, *id eſt* titubare, 476. *c.*

TYPUS quartanus & quotidianus ſignificat formam ſeu regulam, qua febris quaſi ſibi præfica hominem corripit, 616. *a.* Febres typicæ, febres erraticæ, *ibid.*

V.

VALENTINIANI hæreſis, qui cœleſte corpus Chriſto tribuebat, proſcribitur, 299. *b.*

S. VALENTINI Martyris natale, 16. kal. Martii, 18. *a.* 31. *d.* 605. *c.*

S. VALERIÆ natalis concurrit cum S. Vitali, & Miſſa de pluribus Martyribus, 319. *b.*

S. VALERIANI Martyris natale & Miſſa, 83. *c.* 619. *c.*

VASA Eccleſiæ non licet, niſi pro redemtione captivorum frangere, 433. *a.* Vaſa altaris ſervari ſolent in ſacrario, ſeu ſecretario, *ibid. c.* in alio vaſe debent lavari pallæ altaris, in alio pallæ corporales, ſeu corporalia, 222. *a.* 495. *a.* Vas aquæ benedictæ ad fores Eccleſiæ, 348. *c.* Vaſorum contactus in ordinationibus eſt neceſſarius, 509. *a.* Utrum & qualia eſſe debeat, *ibid.*

S. VEDASTI natale, Kal. Octobris Atrebate, 418. *b.* Hic dies eſt tranſlationis ejus, *b.* Hæc tranſlatio facta eſt ex æde S. Mariæ ad Nobiliacum monaſterium, *ibid. d.* In Miſſa, non tranſlationis, ſed dies natalis celebratus, *ibid.* S. Vedaſti natale 8. Idus Februarii, 309. *c.* Miſſa habetur de S. Vedaſto, 8. Idus Februa. 418. *c.* Officium S. Vedaſti, 827. *a.* Tranſlatio S. Vedaſti facta a S. Autberto Cameraci Epiſcopo, & S. Audomaro Tervanenſi Epiſcopo, 418. *b.*

VEL, particula disjunctiva ſæpe ſumitur pro copulativa, &c. 284. *d.* 342. *d.* 427. *d.* 486. *d.*

VELAMEN, quo tenorum capita teguntur, quid ſignificet, 370. *c.* 380. *a.*

VELATA facie exorcizati, 377. *a.*

VELATIO virginum ſolemnis, 441. *b.* Quid ſignificet velatio virginis, *ibid.* Qua ſint virginis ætate, *ibid.* Qui velatio differat a virginis profeſſione, *ibid. d.* Cur ſponſæ in nuptiis velentur, 598. *b.* *V.* Nuptiæ.

VELUM olim ad cancellos chori, in quo ſtabant Clerici, erat appenſum, 435. *c.* Velum myſticum, 436. *d.*

VERBUM abbreviatum per Iſaiam Prophetatum in ſymbolo & oratione Dominica plerique intelligi volunt, 365. *a.* Verbo divino aſſumente humanitatem, non eſt facta naturarum confuſio in tertia, 382. *d.* Verbum aſſumſiſſe hominem, qui intelligatur, *ibid.*

VERSUS τοῦ κατανυκτικοῦ, quando a Græcis cantari ſolitus, 570. *b.* Verſus poſt offerendam, quare dicantur, 582. *b.* Verſus declinatorii, qui ſint, 730. Cur ita vocentur, *ibid.*

VER-

VERTEX; cur non ungatur infirmis, 553. In vertice Presbyter baptizatum ungebat Chriſmate, 358. e. 361. b. 371. b. Hæc unctio omittebatur, cum Epiſcopus baptizaverat, 385. e. Unctio in vertice inſtituta erat ob defectum Epiſcopi, qui ſtatim ungebat in fronte neophytum, quem baptizaverat, ibid. e.

VESPERÆ feriæ quintæ in cœna Domini, quales, 533. e. In ipſo choro genibus flexis omnes Clerici, vel Monachi privatim ſub ſilentio veſperas recitant, 343. b. Sabbatum ſanctum non habet veſperas, 388. e. In codice Ratoldi, tales ſunt hujus diei veſperæ, quales nunc in Breviario Romano, 339. d. Veſpertina ſynaxis incluſa in Miſſa in cœna Domini & in Sabbato ſancto, 334. a.

VESTIS honor non commendat Pontificalem gloriam, 524. b. Veſtis virginum nigra, 167. d. 440. d. Veſtes apud Romanos ſunt indumenta, 581. d. Baſilica S. Johannis Romæ, cur dicatur S. Johannes ad veſtem, 730. 531. Veſtibus pretioſis induta corpora defunctorum, 483. e. Veſtes ſacræ, 341. b. 556. e. Ad veſtem, id eſt ad locum in quo baptizandi veſtem deponebant, aut baptizati veſtem albam induebant, 785. e.

VESTIARIUM eſt locus veſtimentis recondendis idoneus, 581. e. Sed proprie in quo cuſtodiuntur Regis, vel Imperatoris veſtimenta, ibid. Veſtiarium Eccleſiæ eſt ſacrarium, ſeu ſecretarium, in quo vaſa ſacra, & ſacræ Eccleſiæ veſtes reconduntur, ibid. d.

VETULA aut cervolo facere non licet, Kal. Januarii, 478. d. in vetula vadere, quid ſit. V. Cervulus.

VIATICUM olim dabatur infirmis poſt Extremam-unctionem, 273. b. 536. a. Tria ſacramenta, Pœnitentiæ, extremæ-unctionis & Euchariſtiæ infirmis ſimul conferebantur, 536. e. Præter formulam confeſſionis ab infirmo dicendam, præmittebat infirmus ſecretam omnium, & cum circumſtantiis in particulari peccatorum, 533. e. Ob imminens periculum mortis corpus ſanguini intinctum ægroto porrigebatur, 554. e. Qui corpus Chriſti deglutire non valebant, ſolo ſanguinis hauſtu, communicabant, ibid. Tertia pars hoſtiæ conſecratæ reſervatur ad Viaticum pro ægrotis periclitantibus, 583. b.

S. VICTOR, 416. d. V. S. Mauricius.

S. VICTORINUS Martyr, 139. a. 420. e. V. Quatuor Coronati.

VIDUÆ, pro quibus ſolemniter oratur in Paraſceve, ſunt viduitatem ſolemni ritu profeſſæ, 63. e. 322. d. Ritus profeſſionis viduæ, & induendi eam, 440. b.

VIENNÆ calamitates, propter quas S. Mamertus Rogationes inſtituit, 393. e.

VIGILIA alia dicitur ad annam, id eſt pervigilium; alia vigilia nocturna, 295. b. Vigilia duplex in feſto ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, prima in initio noctis, ſecunda in maturitate, id eſt media nocte, 405. a. Vigilia feſti ſanctorum Gervaſii & Protaſii, 108. a. 700. d. Vigilia ſancti Remigii, 417. e. Vigiliæ nocturnæ in veteri Baſilica ante novæ dedicationem, 423. e.

S. VINCENTII martyris natale, & Miſſa, 11. kal. Februarii, 21. e. 663. e.

VINCENTIUS Victor arguitur, quod membra corporea aſſerendo tropice de Deo, animæ hominis proprie tribuebat, corpoream eam aſſerendo, 382. b.

VINUM in calice non conſecratum, qui Sanctificetur per ſpecies panis conſecrati, admixtas. 341. d. Vinum de Græco, de Pactis, de Procantu, de Procoma, quid ſit, 786. e.

VIR ſuperſtes viginti uxoribus, ducit uxorem mulierem viginti duo viris ſuperſtitem, 476. e.

VIRGÆ traditio a ſceptri porrectione diſtinguitur in coronatione Regum Francorum, 592. d. Virga eſt quæ dicitur manus juſtitiæ, ibid. V. Manus juſtitiæ.

VIRGINES, pro quibus ſolemniter oratur in Paraſceve, ſunt devotæ Deo, ſeu profeſſæ virginitatem, 63. e. 322. d. Poſtquam Virgo Chriſtus de Maria Virgine prodiit, tum virgineo partu victa eſt libido, 439. e. Virgines Deo ſacrari, antiquus mos eſt Chriſtianorum, 440. b. Epiſcopi eſt Virgines conſecrare, ibid. 167. e. Presbyter, inconſulto Epiſcopo, Virgines non conſecret, ibid. e. Quibus diebus Virgines conſecrari jubeantur, ibid. Olim Virgines Deo ſacratæ pulla veſte induebantur, ibid. d. 167. d. Velatio Virginis, qua ætate fiat, 441. b. Profeſſio Virginitatis, quo fiat anno ætatis, ibid. d. Olim Virgines Deo ſacræ ſolemni ritu velabantur, ibid. b. 168. d. Velatio Virginis eſt conſecratio ejus, & ſtrictiſſima cum Chriſto ſponſo conjunctio, ibid. Votum virginitatis & Veli ſusceptio diſtinguuntur, ibid. d. Mitram quaſi coronam virginalis gloriæ præferat in vertice, 442. b. Mitra eſt pileum phrygium caput protegens, quale eſt ornamentum capitis devotarum, ibid. e. Virginum crines ſparſi, ſoluti erant inſtar ſponſarum, ibid. d. Virgini lapſæ injungitur in pœnitentiam crinium tonſio, juxta priſcum morem, 443. a. Virgo Romæ profeſſa, cum veniſſet Bethlehem, tonſa eſt, ut morem gentis ſervaret, ibid. In partibus Ægypti & Syriæ olim ſanctimoniales, ſeu virgines, ſeu viduæ tondebantur, ibid. Poſtea apud Latinos & Græcos tonſio ſanctimonialium venit in uſum, ibid. b.

VISITATIO ſeu unctio infirmorum, quæ Extrema unctio dicitur, eſt ultimum Chriſtianæ legis ſacramentum, 532. b. Ejus effectus, ibid. Maxima fuit olim Chriſtianorum cura viſitandi infirmos, ibid. e. Ritus viſitationis infirmorum, 232. e. 532. e. Orationes dici olim ſolitæ in viſitatione infirmorum, 235. b. 533. e. Quantam olim Sacerdotes curam gererent circa infirmos, 536. e. 537. b. V. Infirmi. Extrema-unctio.

S. VITALIS martyris natale, 4. Kal. Martii, 285. a. 391. b. 693. b. Decimo ſexto Kal. Martii natalis ſancti Vitalis, 28. a. 310. d.

S. VITALIS unus ex ſociis ſancti Mauricii, 416. d. 417. a. V. Sanctus Mauricius.

VITTA nubentium, quid ſignificet, 598. e.

S. VITI natalis 17. Kal. Julii, 402. d.

VIVAT Rex; hæc acclamatio fieri ſolet in coronatione Regis, 594. e. in ſublimatione Salomonis in regnum Judæorum facta eſt, ibid. in coronatione Juſtini minoris, Philippi Auguſti, & aliorum legitur facta, ibid. d.

Tò VIVIFICAS in canone, id eſt panem inanimatum convertis in corpus Chriſti vivum, 290. d.

UMBILICI unctio in Extrema-unctione, 554. d.

UNCTIO Sacerdotum, Regum, & Prophetarum in veteri Teſtamento, 331. b. 515. b. Martyres uncti confirmationis ſacramento roborati, 331. a. Fuit vetus conſuetudo, ut baptizati ſtatim chriſmate ungerentur in vertice a Presbytero, 335. b. Quid hæc unctio ſignificet, ibid. Unctio chriſmatis in vertice non eſt confundenda cum unctione chriſmatis in fronte, ab Epiſcopo facienda, 385. b. Prima dicitur a Sylveſtro Papa inſtituta, ibid. Patres omnes qui ante Sylveſtri Papæ ætatem de unctione chriſmatis ſcripſerunt, de ea quæ fit in fronte ſunt intelligendi, ibid. e. Patres Græci unctione quæ fit in vertice carentes, de ea quæ fit in fronte ſemper debent intelligi, ibid. Latini Patres aliquando de ea quæ fit in fronte, aliquando de ea quæ fit in vertice, aliquando etiam loquuntur de ea, qua hæretici quidam reconciliantur, 385. d. Unctio in vertice non fiebat a Presbytero, quando chriſmatio in fronte præceſſerat, ibid. e. Hoc fiebat ita quoties Epiſcopus ipſe baptizabat, quod frequentiſſime accidebat, ibid. Diſcrimen inter duas illas unctiones, frontis & verticis, 386. e. Hæc eſt ceremonia baptiſmi, illa eſt ſacramentum a baptiſmo diſtinctum, 429. e.

Unctio duplex capitis in ordinatione Epiſcopi, 516. e. Unctio quoque pollicis, ibid. Unguntur manus Epiſcoporum in ordinatione, 515. b. 516. e. Unguntur manus Presbyteri in ordinatione, 503. e. Ungitur etiam caput ejuſdem Presbyteri, ibid. e. Manus Diaconorum olim in Gallia chriſmate ungebantur in ordinatione, 501. e. In ordinationibus Epiſcopi & Presbyteri unctione carent Græci, 526. a. In his ordinationibus ſanctus Dionyſius nullam unctionis fecit mentionem, ibid. Unctio tamen in uſu fuiſſe olim apud Græcos videtur, ibid.

Unctio Regum, 598. a. Reginarum, 595. a. Principum, ibid. d. Unctio altaris, 429. e. Unctione chriſmatis cruces perfunduntur in Dedicatione Eccleſiæ, 430. e. Unctio Reliquiarum, quæ reconduntur in altari, apud Græcos, 436. a. Confeſſio etiam, id eſt locus in quo Reliquiæ reconduntur, ex chriſmate cruce ſignatur in quatuor angulis, ibid. Unctio extrema. V. Extrema-unctio. Unctionis extremæ ritus ex codice Ratoldi, 537. e. Ex codice Tiliano, 540. b. Ex codice monaſterii ſancti Remigii Remenſis, 543. d. Ex codice Eccleſiæ Sueſſionenſis, 554. d.

UNGENDA defunctorum corpora, more apud multos olim uſitato, 482. a. Fuit alia defunctorum unctio inter ipſas exequias, cum divinis hymnis decantatis, ibid. b. Cur hæc ſecunda unctio fieret, ibid. V. Defuncti. Exequiæ.

UNGUENTI alabaſtrum, quid ſignificet, 366. b. Unguentum Græcorum ad continuationem, 326. b.

UNGUERE, ſeu ungere pedes Jeſu, quid ſit, 366. b.

UNGULÆ ſunt inſtrumenta ferrea prætcurva & acuta in modum unguis lacerandæ carni idonea, 477. b. Ungues, ſeu ungulæ, quarum eſt uſus in torturis, ſeu quæſtionibus, ibid. e. His martyres torquebantur a carnificibus, ibid. Dicuntur fidiculæ, quod findant, ibid. d. Erant biſulcæ, ſeu bifidæ, id eſt duos mucrones habebant incurvus, ibid.

VOCONIUM Caſtellani Mauritaniæ oppidi Epiſcopum quidam faciunt auctorem orationis a qua canon Miſſæ incipit: Te igitur, &c. 283. a.

VOTIVA dona dicuntur, ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti, 12. e. 300. b. 317. a. Votiva martyria, id eſt devota, Deo oblata & conſecrata, 410. e. Devotus, id eſt promtus, & alacris ad Dei cultum, dicitur votivus, 439. e.

VOTA tua, quid in canone ſignificent, 284. e. Vota ſunt ſacræ preces, etiam apud Ethnicos, 285. a. Votum, id eſt deſiderium & voluntas, 167. e. 441. a. Votum, oratio, ſacra & divina, 231. e. 532. e.

URBANI Papæ VIII. juſſu Apologia edita, 530. b. V. Apologia.

URCEOLI vacui porrectione ordinantur Acolythi, 494. a.

USURARII quibus pœnis canonicis plectantur, 167. d. 474. b.

VVALAFRIDUS Strabo. V. Strabo.

UVÆ maturæ benedicuntur, ex inſtitutione Eutychiani Papæ, 234. e. 410. a. Conſtantinopoli offeruntur uvæ in altari Eccleſiæ Blachernarum a Patriarcha in die dormitionis Sanctæ Mariæ, ibid. b.

X

XISTUS Pythagoricus. V. Sixtus.

Index rerum & verborum memorabilium,

Y

ΥΠαπαντὴ; ſeu Ὑπαντὴ, *id eſt* occurſus; quo nomine appellatur Purificatio B. Mariæ Virginis, 306. *c.*

Ὑπηρέται, *id eſt* Miniſtri, qui dicuntur Subdiaconi, 494.

Ὑπέρθεσις, *id eſt* ſuperpoſitio, eſt abſtinentia a cibo die ſolido & integro, 475. *a.* Eſt etiam ſuperpoſitio jejunii, ſuperadditio, & dilatatio, *ibid.*

Ὑπερτιθέναι, *id eſt* ſuperponere, & jejunium jejunio ſuperaddere, 475. *a.*

Ὑπόπτωσις, *id eſt* ſubſtratio, tertius pœnitentium gradus, 461. *b.*

Z

S. ZENONIS natale; 18. Kal. Martii; 18. *e.* 310. *d.*

ZOSIMO Papæ tribuitur præconium Paſchale in benedictione cerei ſolitum cantari, 344. *e.* 347. *a.*

S. ZOTICI natale; quarto Idus Februarii, 330. *c.*

F I N I S.

SANCTI
GREGORII
PAPÆ I.
COGNOMENTO MAGNI
OPERA OMNIA.

Ad manuſcriptos codices Romanos, Gallicanos, Anglicanos emendata, aucta, & illuſtrata notis.

TOMI TERTII SECUNDA PARS.

Digitized by Google

In ſecunda parte Tomi Tertii continentur,

Variæ Expoſitiones in Librum I. Regum, lib. VI. pag. 1.

Expoſitio ſuper Cantica canticorum. 398.

Expoſitio in ſeptem Pſalmos Pœnitentiales. 467.

Concordia quorumdam teſtimoniorum ſacræ Scripturæ. 562.

Digitized by Google

DE
COMMENTARIO S. GREGORII MAGNI
IN LIBRUM PRIMUM REGUM
PRÆFATIO.

Cum inſigne hoc opus abjudicandum ſanctiſſimo Doctori cenſuerit Petrus Guſſanvillæus, idemque viſum ſit nonnullis viris eruditis, noſtram de eo ſententiam promere debemus, antequam denuo in lucem edatur.

De auctore hujus Commentarii. Prima ſententia eorum qui ipſum Gregorio tribuunt.

I. De auctore Commentarii hujus tres omnino ſunt ſententiæ. Prima eſt, Gregorium magnum pro vero indubitatoque ipſius parente habendum eſſe. Hanc ſecuti ſunt quotquot in edendis Doctoris eximii operibus a centum & quinquaginta fere annis, excepto dumtaxat uno Guſſanvillæo omnium noviſſimo, deſudarunt. A prioribus enim editoribus hic Commentarius in Gregorianorum ſcriptorum cenſum relatus eſt tamquam genuinus tanti Patris fetus. Eorum judicio adſtipulantur eruditi fere omnes non ſolum ex noſtris, ſed etiam ex heterodoxis, qui operum ſancti Doctoris indicem texuerunt; ex quibus potiſſimum commemorandus venit Gulielmus Cave in hiſtoria litteraria Scriptorum Eccleſiaſticorum non ita pridem in lucem emiſſa.

Secunda eorum qui abjudicant.

II. Secunda ſententia, huic omni ex parte contraria, eſt Petri Guſſanvillæi, Commentarium hunc ex Gregorianorum operum cenſu prorſus expungentis, licet ipſius nomen in Guſſanvillæana editione, quod hic non diſſimulandum, adhuc retinueris. Fatetur tamen vir æquiſſimus digniſſimam eſſe Gregorio commentationem hanc in librum I. Regum, quod ſatis innuit his verbis, quibus ejus Judicium *cenſoriumque decretum abſolvitur:* utinam tam pium, tam ſanctum opus ſancto Gregorio vindicare poſſemus, ſalva veritate.

Tertia ſententia media explicatur & probatur.

III. Tertia ſententia inter utramque fere media, eſt laudatum Commentarium ex homiliis a ſancto Gregorio habitis de libro I. Regum, collectum & conſarcinatum eſſe a Claudio ejus diſcipulo, poſtea monaſterii Claſſenſis Abbate. In hanc ſententiam propendent plerique viri docti, maxime Thomaſſinus diſciplina Eccl. parte 2. l. 2. c. 28. n. 2. & Ludovicus Ellies du Pin, Biblioth. novæ Script. Eccleſ. tomo IV. ſeu ſeculo VI. in Gregorio magno. Hac media via tutiſſimi ibimus, duce præſertim ipſomet Gregorio, qui ſcilicet lib. XII. indict. V. Ep. 24. hæc Johanni Subdiacono ſcribit: Præterea quia idem cariſſimus quondam filius meus Claudius aliqua me loquente de Proverbiis, de Canticis canticorum, de Prophetis, de libris quoque Regum, & de Heptateucho audierat, quæ ego ſcripto tradere præ infirmitate non potui, ipſe ea ſuo ſenſu dictavit, ne oblivione deperirent, ut apto tempore hæc eadem mihi inferret, & emendatius dictarentur. (Quæ cum mihi legiſſet, inveni dictorum meorum ſenſum valde inutilius fuiſſe permutatum.) Unde neceſſe eſt ut tua Experientia, omni excuſatione atque mora ceſſante, ad ejus monaſterium accedat, convenire fratres faciat, & ſub omni veritate quantaſcumque de diverſis ſcripturis chartulas detulit, ad medium deducant: quas tu ſuſcipe, & mihi celerrime tranſmitte. *Ex his liquet ſanctum Gregorium aliqua ex libris Regum non ſcripto, ſed viva voce expoſuiſſe; Claudium hæc tum excepiſſe, tum digeſſiſſe, ſed non ubique Magiſtri ſui Gregorii ſenſum aſſecutum eſſe, imo nec ſtylum; & ſanctum Doctorem hæc, ne in publicam lucem prodirent, quantum potuit obſtitiſſe, ac omnia exemplaria ad ſe deferri, ut in otio emendarentur præcepiſſe; quod utrum præſtiterit ſuo loco aperiemus.*

Quæ notæ conveniant collectioni a Claudio ex Gregorii Homiliis factæ.

IV. Ex his facile intelligitur qui characteres, quæve notæ Claudianæ collectioni conveniant, ex quibus eam dignoſcere, & a quavis alia lucubratione diſcernere operoſum non ſit: nempe cum ex ipſis Gregorii verbis ac ſententiis contexta ſit, ejus ſtilum redolere debet, ejus doctrinam & ſacræ Scripturæ interpretandæ modum, atque ad morales allegoricoſque ſenſus inflectendæ repræſentare: ita tamen ut quandoque, labente forte memoria, Claudius de ſuo quædam ſupplere coactus ſit; quod ſatis fuit noſtro Gregorio ut fetum hunc pene repudiaret.

Fingamus celeberrimum aliquem divini verbi præconem, elegantem de pœnitentia orationem habuiſſe, quam a notario curſim excerptam audit poſtea typis mandatam & publica luce donatam. Hanc legit, & cum autographo confert. Obſervat quidem orationis idem eſſe argumentum, eamdem in varia membra partitionem, eaſdem ſive ex ſacris Litteris,

ſive ex ratione depromtas probationes, tranſitiones non diſſimiles; eadem pene ubique verba, idem fere dicendi genus: nonnullis tamen in locis obſervat luxatam eſſe orationem, & minus cohærentem. Hic occurrit vox obſoleta, hic offendis in Scripturæ ſacræ locum perperam explicatum; hic unus ex ſanctis Patribus pro alio laudatur; hic obſcurioribus coloribus rudiorique penicillo delineata virtus. Quæ ſane ſufficiunt huic Oratori talem ut reprobet fetum tamquam ſuppoſitum, palamque corruptam & adulteratam fuiſſe queratur orationem a ſe elucubratam. Eodem pene modo Gregorius de ſuis in librum primum Regum aliaſque Scripturæ divinæ partes Homiliis minus accurate exceptis loquitur. Nunc vero perſpiciamus utrum Commentarius in Librum I. Regum de quo hic agitur, notas & ſigna quæ in Claudii collectione deprehendenda diximus præ ſe ferat.

Omnes in commentario reperiuntur.

V. Certe ſtilum ſermonemque Gregorii redolere hoc opus non inficiabitur, qui ipſum non oſcitanter legerit, & cum libris Moralium potiſſimum contulerit; quod quia negat Guſſanvillæus, nunc demonſtrandum.

Modus exponendi Scripturam Gregoriano ſimilis.

Familiare eſt Gregorio Scripturæ ſacræ quam exponit ſententias mira varietate enucleare, & modo litteralem ſenſum, modo typicum, allegoricum, moralem exhibere; quod qui non obſervabit hoc in commentario, cæcutire dicendus eſt. In eo ſane ut in ceteris Gregorii tractatibus exegeticis, eadem prorſus methodo ſinguli verſus libri ſacri exponendi ſic torquentur, retorquentur, & premuntur, ut quidquid ſucci continent ac ſaporis omnino exprimatur.

Item ſtilus tum in orationis conſtructione,

VI. Ad ipſam dictionem aut orationis conſtructionem quod ſpectat, delectatur Gregorius quodam præpoſtero vocabulorum contextu, frequentibus tranſpoſitionibus ac veluti hyperbatis, quorum exempla plurima exhibuimus in Præfatione ad libros Moralium, ex quibus pauca ſelegimus huc adducenda. Lib. 31. Moral. num. 4. Scimus enim rhinoceros ille, terrenus videlicet princeps, quanta prius contra Dominum crudelitate ſævierit. *Pro*, ſcimus enim quanta prius crudelitate rhinoceros ille, *&c. Hom. VIII. in Ezechielem, num.* 27. In quo verbo beati Jacob mens oſtenditur quomodo Jeſu deſiderio ardebat. *Pro*: in quo verbo quomodo beati Jacob mens Jeſu deſiderio ardebat, oſtenditur. *Homilia XXXI. in Evang.* Dum enim cælorum regnum conſtat quia reproborum, *&c. Pro*, dum enim conſtat quia, *&c. Lib. Dialog. c.* 2. Quatenus....agnoſcerent Benedictus puer converſationis gratiam a quanta perfectione cœpiſſet. *Pro*, a quanta perfectione Benedictus puer, *&c. Quis autem neget his exemplis omnino ſimilia eſſe quæ legimus lib. 1. Comment. c. 2. n.* 10. Videamus jam ſancta Eccleſia quibus fecunditatis ſuæ laudibus in Annæ voce glorietur. *Ubi alius diceret*; Videamus jam quibus fecunditatis ſuæ laudibus ſancta Eccleſia, *&c. Et num.* 12. Sed ubi eos robur induit, libet intueri quam fortes fecit. *Cum dicendum videretur*: Sed libet intueri quam fortes eos fecit, ubi, *&c. Vide etiam lib. 5. c. 2. num.* 18. Colligite omnipotentem Deum, quam terribiliter metuere, & quam devote ei ſemper ſervire debeatis. *Pluribus referendis ſuperſedemus.*

Tum in periodis bimembribus.

Gregorius fere ſemper graditur periodis bimembribus & quaſi bipedibus ſimiliter cadentibus, quod etiam in noſtro libri I. Regum Commentatore obſervare licet, ejus lucubrationem vel a primo limine ſalutanti.

Tum præſertim in uſurpatione nonnullorum verborum & vocum.

VII. Gregorius non raro verba deponentia, ut loquuntur Grammatici, in ſignificatione paſſiva uſurpat, maxime verbum, venerari, *quod abunde in præfatione generali demonſtratum. Idem vero in Commentario deprehendimus, uti lib. 4. c. 4. num.* 35. Quo tardius aſpicitur (*Paſtor in publico*) devotius veneratur, *hoc eſt colitur & honoratur. Et num.* 51. Verbo itaque ſapientiæ aut prophetiæ ſpiritu ſe pollere aſſerunt, non ut venerentur, ſed ut audiantur.

Sanctus Doctor per verbum innoteſcere *paſſim ſignificat notum facere, ut homil. 1. in Evangelia num.* 1. Appropinquantem ejus (*mundi*) terminum quantæ percuſſiones præveniant, innoteſcit, *hoc eſt oſtendit; quod eodem ſenſu legitur centies in Dialogis & ſæpius in Epiſtolis. At hoc ſenſu quoque non raro adhibetur a Commentarii ſcriptore, v. g. lib. 1. cap. 2. num.* 16. Quod etiam conceptum parit, quando proximis.....innoteſcit. *Et cap. 3. num.* 8. Hoc namque inſigne fortitudinis nec Moyſes, nec Helias habere potuit, ut dum incomparabilia ſigna innoteſcerent, *&c. Vide quoque lib. 2. c. 2. num.* 11. Tamen tunc ſuis benedixiſſe ſic innotuit.

Gregorius modo ſibi fere peculiari utitur verbo debere, *quod exemplis quibuſdam palam fiet. Lib. XJ. Ep. 33. ſcribit Mariniano*: Et ideo videtur mihi.....ut tua Fraternitas ad me ante æſtivum tempus debeat venire; *id eſt, veniat. Ibidem*: Et ego qui me proximum morti video,....inter tuas manus tranſire debeam; *hoc eſt, tranſeam. Ep. 34. ejuſdem libri*: Id eſt, quadringenti ſolidi ſeorſim fieri debuiſſent, *ac paulo poſt*: Volumus ut....Fraternitas veſtra debeat erogare; *pro*, eroget. *Hom. XVIJ. in Evangelia*: Ut ex eadem

ſalis

ſalis petra lambere debeant. *In eadem ſignificatione accipiendum eſt verbum* debere *lib.* 1. *Commentarii c.* 3. *num.* 14. Quia omnes Scripturas acceperant, ut in eis Sacramenta divinæ Incarnationis invenire debuiſſent: *hoc eſt, invenirent. Et lib.* 1. *c.* 2. *num.* 20. Ut ipſi punire neminem deberent; quod idem eſt *ac punirent.*

Adverſitatem ſæpe Gregorius accipit non in paſſivo ſed in activo ſenſu, ſeu pro adverſantium nobis actione; qua de re conſule lib. 2. *Moral. n.* 51. *& notam ad hunc locum, ubi multis teſtimoniis id confirmamus. Addi potuiſſet quod legimus Libro Reg. paſtor. part.* 3. *admon.* 16. *ſeu cap.* 15. Quid per nubes quæ moventur a vento, niſi adverſitates pravorum hominum deſignantur? *Hoc eſt, pravorum nobis adverſantium impugnationes & impetus. Nec diſſimili ſenſu occurrit lib.* 5. *Commentarii c.* 1. *num.* 15. Quia ſancti Prædicatores noſtri majori victoria coronantur, cum adverſa proximorum, (*id eſt adverſa a proximis illata*) tolerant.

Qui Gregoriano ſtilo aſſueverunt, non ignorant quam frequenter de Chriſto loquens, utatur antitheſi adverbiorum ſuper *&* inter; *ut l.* 15. *moral. num.* 20. Summi Patris unigenitus cum ſit Deus ſuper omnia, homo eſt factus inter omnia. *Similia extant lib.* 16. *num.* 37. *Homil.* 7. *in Ezech. num.* 19. *Homil.* 23. *in Evang. & paſſim. Eademque ratione auctor Commentarii lib.* 1. *c.* 1. *num.* 4. Quia, *inquit*, qui inter omnes natus eſt, ſupra omnes enituit. *Ab aliis exemplis proferendis abſtineo. Qui in Gregorianis operibus evolvendis & legendis non ſunt peregrini, norunt ibi frequenter verbum,* reformare, *ſignificatum habere aliis pene ſcriptoribus incognitum, aut ſaltem a paucis uſurpatum. Lib.* 22. *Moral. capite & num.* 1. ne....in deſperationem mens corruat, hanc per virtutum ſuarum memoriam ad ſpem reformat. *Et num.* 9. *ejuſdem libri:* Et quam amiſerat intelligentiam reformat. *Bis eodem ſenſu occurrit pene in ipſo Moralium limine, & lib.* 2. *in Ezech. Hom.* 7. *num. ultimo:* ad ſpem animum reformat. *In Commentario vero non procul ab initio, ſcilicet lib.* 1. *c.* 1. *num.* 20. Surrexit namque, quia ad prædicationis inſtantiam animum reformavit.

In Gregorianis ſcriptis, maxime in Dialogis, ad nauſeam uſque legitur: ſanctæ converſationis habitus. *Id que familiare habet qui Commentarium ſcripſit. Lege præſertim l.* 4. *c.* 4. *n.* 18.

VIII. Solet Gregorius auctorem libri Eccleſiaſtici deſignare nomine cujuſdam ſapientis: *ut lib.* 27. *Moral. num.* 53 Per quendam ſapientem dicitur: ſicut glacies in ſereno, *&c. Et lib.* 33. *num.* 23. Hinc enim per quemdam ſapientem dicitur: ne dixeris miſerationes Domini multæ ſunt: *Vide quoque lib.* 7. *num.* 45. *& lib.* 20. *num.* 51. *Eodemque prorſus modo libri primi Regum Commentator & Interpres lib.* 5. *c.* 4. *num.* 2. *laudans Eccleſiaſtici c.* 2. *ait:* Unde bene per quemdam ſapientem dicitur: Fili, accedens ad ſervitutem. — Alia convenientia in modo laudandi librum Eccleſiaſtici.

Denique S. Gregorius ex Regula S. Benedicti verba & ſententias integras proferre ſolet, ut demonſtravimus lib. 1. *ejus vitæ c.* 3. *num.* 6. *quod etiam convenire auctori Commentarii ſtatim oſtendemus.* — Et ſancti Benedicti Regulam.

IX. Quod ſpectat ad doctrinam, eadem pene eſt ac ipſius Gregorii. a *Chriſti divinitas egregie aſſeritur lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 4. 5. *&c. Incarnationis myſterium optime explicatur lib.* 1. *c.* 1. *num.* 3. *De reali Corporis & Sanguinis Chriſti præſentia in Euchariſtia, de incruento novæ Legis Sacrificio, & de Chriſtianæ Religionis Sacerdotio lege lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 14. *& lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 31. *De viſione Dei ſolis cæli civibus conceſſa (quod ſæpe probat ſanctus Gregorius) vide lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 4. *De Pœnitentia, Confeſſione peccatorum, Satisfactione, atque Abſolutione Sacerdotali conſule lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 13. *&* 14. — a Eadem pene eſt in Commentario doctrina, ac in ceteris ſancti Gregorii operibus.

More Gregorii ex tribus ſanctis feminis unicam Mariam Magdalenam conflat lib. 4. *cap.* 4. *num.* 13. *Quod Gregorius aſſerit de ſolo Chriſto inter homines a diaboli ſervitute libero, docet hic Scriptor lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 9. Quæ eſt igitur manus Philiſthiim, niſi poteſtas illa dæmonum, quæ mortuas in peccato animas ad æterna tormenta perducunt? Ab iſta Philiſthiim manu ſolus liber fuerat qui dicebat: venit Princeps mundi hujus, & in me, *&c.*

Hæc ſane pene demonſtrare videntur, non alium Commentarii de quo diſſerimus, parentem eſſe, quam ipſum-met Gregorium. Attamen occurrunt quædam ſive in dicendi genere, ſive in doctrina quæ Gregorium minime ſapiunt & indicant.

X. 1. *Commentarii proœmium a Gregoriana ſimplicitate deviat; figuris enim turgere videtur ac ſupramodum luxuriare.* — Quædam tum in dictione, tum in doctrina diſcrepantia.

2. *Commentarius ipſe quibuſdam vocibus inſpergitur, quæ nullibi leguntur in genuinis ſancti Doctoris operibus;* ut terrenitas *lib.* 2. *c. n.* 27. ſonoritas *prædicationis lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 27. carnalitas *lib.* 4. *cap* 5. *num.* 40. *& lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 14. horribilitas *lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 9. vaneglorius *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 8. granditudo *lib.* 6. *cap.* 2. *num.* 25.

3. *Quod*

a Hæc omnia doctrinæ capita in Gregorianis operibus adſtrui demonſtravit præfatio generalis.

3. *Quod præcipue obſervandum, a doctrina Gregorii aliquando exorbitare videtur qui Commentarium contexuit, maxime de libero arbitrio, cui nimis tribuit. Quaſi enim a Deo ſola eſſent initia fidei & ſanctitatis, & a nobis cetera; ait lib. 3. cap. 5. num. 20.* Quia bona deſideria nobis per divinam gratiam miniſtrantur; ſed nos dona gratiæ per conatum liberi arbitrii ad virtutum victorias promovemus. *At ſibi non conſtat: nam lib. 4. cap. 2. num. 9. in aliud extremum declinans docet aliquando peccatores, etiam quando volunt, a peccato ſurgere non poſſe*: Quia, *inquit*, per imitationem Paſtoris, reprobi in peccati ſervitutem incidunt, etiam ab ejus jugo quando volunt, ſolvi non poſſunt. *Quod adhuc paulo infra confirmat num.* 10. In notitiam pravæ imitationis ejus paulatim defluitis: ſed pravitatis ejus exempla, quibus vos ſponte ſubmittitis, relinquere ſponte minime poteſtis. Omnis enim qui facit peccatum, ſervus eſt peccati. (*Johan. 8. 35.*) Quibus ergo peccata dominantur per ſe, ab eorum jugo liberari nequeunt. Nam ſæpe ad Dominum cum precibus veniunt; liberari petunt, ſed exaudiri non poſſunt. Divino ſiquidem judicio cum eis agitur, ut qui noluerunt mala vitare, cum poſſent, non poſſint vitare, cum volunt: & qui ſponte incurrunt mala præcognita, fugere non poſſunt experta. *Non minus dure loquitur l. 6. cap. 2. n. 5. quamquam diffiteri non poſſimus eadem legi Paſtoralis part. 3. cap. 15. ſive admonit. 16. Et quidem poſſunt optimo ſenſu explicari de peccatoribus, qui prava conſuetudine vincti, vix ejus vincula diſrumpere poſſunt, etſi velle profiteantur.*

Præterea lib. 2. cap. 1. num. 6. videtur tantum concedere Sanctis poſt mortem, requiem & ſecuritatem, non gloriam; quod pugnat adverſus Gregorium, maxime l. 4. Dialog. c. 25.

Inter Commentarii hujus nævos notare licet quod docet lib. 5. cap. 2. num. 15. & alibi, olim, hoc eſt in antiqua lege, non ſolum licitum fuiſſe odiſſe inimicos, ſed etiam præceptum. Id enim non de populis quibuſdam quos Deus internecione delere ob idololatriam aliaque ſcelera præceperat, intelligit, ſed de quibuslibet inimicis, male interpretatus iſta Chriſti verba: (*Matt. 5. 27.*) Dictum eſt antiquis, Diliges, &c. & odio habebis inimicum tuum; *quod non de præcepto legis veteris intelligit, ſed de falſa legis interpretatione a Judæorum doctoribus qui verbum Dei adulterabantur, excogitata.*

Unde efficitur illud opus a Claudio fuiſſe tantiſper interpolatum. Lib. xii. Ep.

Igitur etſi fatendum videatur Commentarium de quo agimus, Gregorii opus eſſe, minime tamen eſt negandum hoc a Claudio ejus diſcipulo interpolatum eſſe, & aliqua ex parte vitiatum, nec a ſancto Doctore poſtea emendatum, qui videlicet nævos iſtos non relicturus fuiſſet. Certe poſt ſcriptam ſupra laudatam Epiſtolam, Gregorio tot morbis afflicto, tot diſtracto & cruciato curis, vix integrum fuit opus hoc tantæ molis recognoſcere, & ad incudem revocare. Hinc ejus conſilium fuit illud perpetuis tenebris opprimere. Neque vero ea de cauſa contemnendum videatur: ſi enim a paucis quas indicamus maculis expurgetur, cum optimis tanti magiſtri lucubrationibus de præſtantia certare poterit.

Cur a ſancto Gregorio reprobatum ſit.

XI. Cur ergo, inquies, illud reprobare cogitavit primus ejus parens, & ne publicam in lucem prodiret, quantum potuit obſtitit?

Reſpondemus, ſufficientem ut repudiaretur cauſam fuiſſe ipſius interpolationem. Præcipua tamen ratio petenda eſt a ſumma Gregorii modeſtia & animi demiſſione, quæ ſane tanta erat, ut ægre ferret opera ſua, quæcumque forent, legi & publicari. Qua de re legenda ex integro Epiſtola mox laudata. Certe in vita P. Virgilii Maronis auctore Tib. Donato, legimus Poetam hunc, cum gravari morbo ſe ſentiret, ſcrinia ſæpe & magna inſtantia petiiſſe, crematurum Æneida: quibus negatis, teſtamento comburi juſſiſſe ut rem inemendatam & infectam. *Quis ideo de Æneide adeo male ſentiat, ut flammis addicendam judicet? Idem porro de noſtro Commentario dicendum. De iſto igitur opere hoc eſto judicium.*

De hoc opere cenſorium judicium.

Illud cenſemus ex Homiliis a ſancto Gregorio habitis in l. 1. Regum a Claudio ejus diſcipulo collectis coaluiſſe, & cum nonnullis mendis memoriæ lapſui præſertim adſcribendis prodiiſſe. Jam vero quibus machinis opinionem hanc evertere conetur P. Guſſanvillæus optima fide referendum.

Objectio prima Guſſan. ex ſancto Gregorio & aliorum ſilentio exploditur.

XII. Primo Gregorius qui genuina ſua opera paſſim indicat, de hoc ubique ſilet. 2. Alterum de illo ſilentium apud ſcriptores omnes aut æquales aut ſuppares, aut etiam ævi longe inferioris.

Immo vero Gregorius, de Homiliis a ſe habitis & a Claudio exceptis, poſtcaque in Commentarii modum digeſtis clare loquitur loco jam indicato. Nec mirum ſi quis ex Gregorianis ſententiis faſciculos quodammodo contexuerunt, Paterius, Tajus, Alulfus, aut qui ſancti Doctoris opera recenſuerunt, hujus Commentarii non meminerint. Primo enim rariſſima ſemper fuerunt ejus exemplaria, proindeque minus nota. Fatetur ipſe Guſſanvillæus omnem a ſe, ſed fruſtra, adhibitam diligentiam, ut aliquod nanciſceretur in Gallia, Belgio, Anglia, Romæ, Venetiis, ubi tamen primo excuſum eſſe putat an. 1537. & Argentorati, ubi teſte Geſnero in Bibliotheca prodiit cum Paſtorali an. 1496. Secundo etiamſi nonnulli ex commemoratis Scriptoribus copiam alicujus exemplaris habuerint, Grego-

rio

Digitized by Google

rio illud minime probanti morem gerentes, ex ipſo nihil decerpendum duxerunt, prætereundumque in Gregorianorum operum indice cenſuerunt.

Attamen Ratherius Monachus Lobienſis, & poſtea Veronenſis Epiſcopus, qui circa an. 928. floruit; ſcribens de contemtu Canonum part. 1. paulo ante finem, aliquid ex hoc Commentario laudat his verbis: Gregorium audiat: cauſa, inquit, ruinæ populi, Sacerdotes mali; *quæ leguntur lib. 2. cap. 2. ad verſum:* Et ait ad eos: quare facitis rem hujuſcemodi? *Diſſimulare quidem non debemus eadem fere occurrere lib. Regulæ Paſtor. part. 1. cap. 2. At pro* cauſa ruinæ, *&c. legitur in Paſtorali,* laqueus ruinæ; *unde liquet Ratherium ad priorem locum potius attendiſſe quam ad poſteriorem. Nec dubium quin ſi bibliothecarum omnium foruloſ diligenter explorare liceret, ac libros ineditos legere, multa alia de hoc Commentario teſtimonia nobis adeſſent. Sane Expoſitionem in Cantica canticorum quæ Gregorio adſcribitur, ab omnibus quoque ſcriptoribus, & præſertim a Paterio ſilentio prætermiſſam contendit Guſſanvillæus. In germano tamen & ſincero Paterio quem edituri ſumus invenitur inſignis locus hujus Expoſitionis; ut in admonitione ſumus aliquando demonſtraturi. Sed in Guſſanvillæi objectis diluendis pergamus.*

Spicileg. Acherian. Tom. IV.

Tom. IV. parte 2.

XIII. *Contendit vir doctus Commentarii auctorem Vulgata ſacræ Scripturæ verſione uti, Gregorium vero Italica & Hieronymiana, quod ad utriuſque Scriptoris diſcrimen probandum ſufficere credit. Infeliciter ceſſit viro alioquin erudito id probationis genus: nam quatuor dumtaxat vicibus ait prolatum a ſancto Doctore teſtimonium iſtud lib. 1. Reg. cap. 15.* Nonne cum parvulus eſſes, *&c. At in nullo ex aſſignatis a Guſſanvillæo locis legitur. Præterea ſolis oculis opus eſt ut intelligatur non ſemper uſum eſſe Vulgata verſione Scriptorem noſtrum; imo ſæpiſſime ab illa recedit. Ipſo in limine legitur;* fuit vir unus de Ramatha. *In vulgata,* de Ramathaim. *In Commentario,* filius Hieroboam; *in Vulgata,* filius Jeroam. *In Commentario,* filii Thau; *in Vulgata,* filii Tohu. *In Commentario verſu 4.* deditque Phenennæ & filiis & filiabus ejus; *in Vulgata,* deditque Phenennæ uxori ſuæ & cunctis filiis ejus & filiabus partes. *Cetera proſequi ſuperfluum videtur. Ex Habacuc cap. 3. hæc laudantur in Commentario lib. 1. cap. 3. num. 4.* Domine Deus virtus mea, conſtitue pedes meos in conſummatione, & ſuper excelſa ſtatue me; ut vincam in claritate ipſius; *quæ omnino a Vulgata verſione diſcrepant. Infra ex Pſ. 97. multa proferuntur prorſus aliter, quam legantur in Vulgata. Lib. 1. c. 1. n. 10. legitur ex Pſ. 85.* Et adorabunt coram te, Domine, & honorificabunt nomen tuum, *Vulgata habente,* & glorificabunt. *Cap. 2. num. 47.* pro, & calix meus inebrians, *quod habet Vulgata Pſ. 22. extat,* & poculum meum inebrians. *Verum in re tam clara fruſtra tempus tereremus. Neque tamen inficior aliqua ex ſacris Litteris, aliter hic legi quam in aliis Gregorianis. Nimirum Claudius hæc curſim excipiens non potuit tanta fide reddere, ut in repræſentandis Scripturæ teſtimoniis ne unam quidem ſyllabam peccaret. Contra vero multa obſervavimus in hoc Commentario prolata ſecus ac legi debeant; quod fortaſſe movit ſanctum Gregorium ut hoc opus tamquam adulterinum reſpueret. De iis autem hoc loco monere operæ pretium eſt, ne errandi occaſionem præbeant.*

Reſpondetur altera objectioni ex diverſo modo citandi ſacram Scripturam petitæ.

Multa ſacræ Scripturæ teſtimonia hoc in Commentario ſecus proferuntur ac legi debeant.

In fine libri 1. cap. 1. verſ. 28. capitis 1. lib. 1. Regum ita legitur: Commendavi eum Domino; *& legendum,* commodavi. *Lib. 2. cap. 4. hic verſus 3. cap. 3.* Oculi ejus [Heli] caligaverant, nec poterat videre. Lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel, *&c. Ita effertur corrupte:* nec poterat videre lucernam Dei antequam extingueretur; *cui lectioni nullæ ſuffragantur verſiones. Ita tamen legerunt Beda, Rabanus, Maurus, Angelomus, falſus Eucherius; auctoritate forte Gregorii, cujus nomen huic præfixum commentario legerant, abrepti. Et hoc ſane validiſſimum eſt argumentum, laudatis ſcriptoribus notum fuiſſe hoc opus: a quo enim antiquiori ſcriptore hanc Scripturæ lectionem vitioſam deſumſiſſent? Lib. 5. col. 306. A. legitur:* apparuit itaque ſtationi; *ubi legi debet ut in Vulgata,* Apparuit uterque ſtationi. *Verum vitium librariorum eſt, non auctoris; nam in explicatione hujus verſus ait:* Quidnam eſt quod apparere Jonathas Philiſthæis cum armigero dicitur? *Ergo legit:* Apparuit uterque. *Infra etiam legitur:* apparuit itaque uterque, *&c. Reliquas Guſſanvillæi objectiones proſequamur.*

XIV. Neque vero, *inquit,* ſtilus ipſe Gregorianum ſapit, licet in quibuſdam eum imitari conatus ſit auctor; quod fortaſſe erroris occaſionem præbuit. Verum quantum ſtilo Gregorii ſit diſſimilis ſola Homiliarum in Ezechielem lectio comprobabit. *Brevis quidem probatio, ſed imbellis, cum ſolius adverſarii teſtimonio nullis exemplis roborato nitatur; maxime ſi quæ in contrarium protulimus relegantur.*

Expenduntur aliæ objectiones.

Sed quid plura, *inquit Guſſanvillæus?* Si auctoris verba expendantur, luce meridiana clarius apparebit fuiſſe Monachum aliquem: qui frequenter de Monachis monaſteriorumque regimine ac diſciplina ſermonem habet; *quod pluribus probat.*

Ratio

Conceſſit Guſſanvillæus Commentarium Gregorio [illegible] tamen contendit.

Rationum ponderi non inviti cedimus. At quid ex his contra ſententiam quam tuemur, militat? Negatne Guſſanvillæus Gregorium fuiſſe Monachum, & Monachorum Abbatem, cui proinde incumbebat frequenter de diſciplina monaſtica ſermonem habere? Si vero quæ de monaſtica vita dicit hic Scriptor, cum Regula ſancti Benedicti conferantur, vix ſuberit dubitandi locus, quin ejuſdem Regulæ obſervationi fuerit addictus. Etenim col. 78. legimus, fervore novitio; *quod invenitur S. Benedicti Regulæ cap. 1. Sub initium col. 93. occurrit,* in malo inobedientiæ mors prævaluit; *quibus verbis alluditur ad hæc Regulæ S. Benedicti cap. 2.* tunc demum inobedientibus pœna ſit eis prævalens ipſa mors. *Col. 95. de obedientia diſſerens auctor, ob oculos habere videtur quæ de eadem virtute docet ſanctus Benedictus tum cap. 5. Reg. cum c. 7. Lib. 4. cap. 4. n. 17. legitur:* Qui arctiſſimam converſationis viam noviter accedentibus facile non impendant; *quæ fere ad verbum ex Regula S. Bened. cap. 58. eruuntur. Imo S. Benedictum laudare minime dubitandum eſt, quando ait:* Quare & ejuſdem arctiſſimæ vitæ magiſter optimus ſummæ veritatis diſcipulus eruditus præcipit, dicens: Probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint. *Et item:* Nuntientur ei dura & aſpera, per quæ itur ad Deum, ut ſciat ad quod intrat; *quæ capite 58. Reg. totidem fere verbis extant.*

Quo tempore elucubratus.

Ex his non levis ſuborietur conjectura, Gregorium non ad populum, ut gratis fingit Guſſanvillæus, Homilias de lib. Regum habuiſſe, ſed ad Monachos ſibi ſubditos, eo duntaxat tempore, quo poſt reditum ab urbe regia, majori otio in monaſterio fruebatur: quas ejus filius, *ſeu alumnus & diſcipulus Claudius excipere curavit.*

Quædam de opere obſervanda.

XVI. Compoſita quæ de Commentarii auctore erat controverſia, de ipſo opere quædam, etſi pauca, ſuperſunt obſervanda. Mutilum illud eſſe, aliqua licet minima ex parte liquet, quod lib. 1. cap. 2. num. 3. meminerit ſcriptor explicationis nominis Helcanæ ſupra allatæ, quæ nullibi tamen legitur. Lacunam ſuſpicamur eſſe inter num. 4. & 8. c. 1. lib. 1. ubi ab explicatione verborum illorum: De Ramatha Sophim, de monte Ephraim, *tranſitur ad iſta:* Qui habebat duas uxores; *omiſſis illis* & nomen ejus Helcana filii Hieroboam, filii Heliu, filii Thau, filii Sup. *de quibus ne minimum quid in Commentario delibatur.*

Multa occurrunt de nominibus Hebr. quæ notis illuſtrari potuiſſent. At vero quæ de iis dicenda ſeſe offerebant intra metas his in notis nobis præſcriptas, contineri vix potuiſſent. Præterea qui de his erudiri volent, numquam Commentarium hunc lecturi ſunt, ſed potius conſulent Origenem & Hieronymum, præſertim in libris de nominibus Hebraicis & de ſitu ac nominibus locorum Hebr. Ceterum, loquendo de Hieronymo in nota b. ad prooemium col. 2. incaute nobis excidit quod diximus de libro Samuelis ab ipſo expoſito; nam qui ex noſtris edendo huic ſancto Doctori ſtrenuam navant operam, Expoſitionem libri Samuelis Hieronymo abjudicant. At hæc nondum vulgata erant quando ad novam Gregorianorum operum editionem ſchedas noſtras diſpoſuimus.

XVII. Quid vero noſtræ operæ hac in editione collocatum ſit nunc breviter aperiendum. Cum alicujus codicis manuſcripti, in quo contineretur hic Commentarius, copiam habere nobis non fuerit integrum, quavis licet adhibita diligentia: illum tantum recenſuimus ad meliores editiones, Gilotianam præſertim & Vaticanam, quarum ope non paucos errores expunximus, omiſſaque nonnulla reſtituimus. Aliquando quoque ubi editi omnes vitioſi ſunt, non dubitavimus eos emendare. Sic lib. 1. c. 1. n. 1. legebatur prius: hunc ... per manus ini-

Act. 2.

quorum affligentes; *ubi proculdubio legendum,* affigentes, *quam lectionem amplexi ſumus. Libro quoque 2. c. 1. num. 2. prius legebatur,* ejus ſe oculis inhæſiſſe; *at ſeries ſermonis oſtendit legendum,* oſculis *pro,* oculis; *ut etiam nunc legitur. Quando vero ſolis conjecturis aſſecuti ſumus qua ratione medendum corruptæ orationi foret, lectionem quæ nobis viſa fuerit melior, inſcribere margini ſatis habuimus.*

Noſtro quoque more capita, utpote longiora, plures in articulos appoſitis notis numeralibus diſtinximus, adhibitis in margine brevibus notis, quibus articulorum ſummaria comprehenduntur. Similibus etiam notis quidquid obſervatione dignum occurrit indicavimus. At aliis in notulis paginæ ſubjectis, vel varias lectiones exhibuimus, vel quædam Commentarii loca illuſtravimus. Utinam laboris noſtri ſane improbi optimos & jucundos fructus lector carpere poſſit & deguſtare.

Lib. 12. Ep. ultima.

De expoſitione in Cantica canticorum quæ excipiet hunc Commentarium, & de aliis operibus ſubſequentibus hic dicere nihil attinet, cum ſingulis præfationes, aut admonitiones præfixerimus. At in præfat. ad Expoſitionem Cantici non debuit omitti teſtimonium ſancti Columbani, qui inter ſancti Gregorii Opera eam recenſet cum Libro Regulæ Paſtor. & Homiliis in Ezechielem, ut videre eſt in ejuſdem Columbani Epiſtola inter Gregorianas.

SAN-

SANCTI GREGORII PAPÆ IN LIBRUM PRIMUM REGUM, QUI ET SAMUELIS DICITUR, VARIARUM EXPOSITIONUM LIBRI SEX.

PROOEMIUM.

Liber primus Regum quotus ſit in SS. Script. Canone.

I. POST Móyſi, & Jeſu Nave libros, & Judicum, [a] octavus ſive nonus in canone ſanctarum Scripturarum, primus liber Regum oſtenditur. Qui profecto liber, ſicut & pleraque volumina ſacri eloquii, quod a [b] ſanctæ Eccleſiæ Doctoribus nondum ſit expoſitus, nonnulli ſimpliciores hunc non eſſe myſticum arbitrantur, & eo ſublimiora per ſpiritum nulla dicere, quo planiora per litteram videtur enarrare. Sed ſi ea, quæ in aliis explanationum libris doctores ſancti locuti ſunt, legerent, hujus quoque hiſtoriæ quam ſit immenſa profunditas, invenirent. Nam plerumque in illorum expoſitionibus, quod hic planum per litteram dicitur, valde eſſe arduum per ſpiritalem intelligentiam declaratur: & aperte inſinuant, quia longe ſublimius de ſacra hiſtoria intelliguntur, quam in ejus ſuperficie foris leguntur. Planum namque eſt, quod Helcana vir Ephrathæus, uxores duas habuiſſe deſcribitur: quod Heli ſacerdos, dum a cenſura correptionis filiorum affectione diſſolvitur, de ſella cadit, & fracta cervice interit: quod rex Saul obedire Deo in Amalechitarum demolitione noluit, ſed non multo poſt & vitam & regnum amiſit. Sed hæc nimirum plana, ſicut placet ſimplicioribus, Doctores ſancti, ut digna ſublimitate perciperent, eorum intellectum non in ſimplicitate quæſierunt litteræ, ſed in volatu allegoriæ. Hinc eſt enim, quod cum ſanctus * Auguſtinus duas Helcanæ uxores per hiſtoriam legeret, in planitie lectionis ſpiritalem altitudinem intuens, ſynagogæ typum una, altera vero, quia figuram ſanctæ Eccleſiæ haberet, expoſuit. Sanctus quoque * Hieronymus Heli ſacerdotis & Saul mortem, non ad hoc ſolum in ſacra hiſtoria poſitam, ut inobedientes præpoſitos eorum terreret pœna, ſed etiam ut dum veterum & tranſgreſſorum rectorum repulſio legitur, antiquæ Legis & ſacerdotii interitus deſignetur. Sacra igitur Regum hiſtoria non idcirco ſpiritalibus ſacramentis vacua credenda eſt, quia a venerabilibus patribus ſeriatim non eſt expoſita: ſed eo altior & profundior, quo velut immenſi vaſtitas fluminis, ex parte quavis exigua hauriri exponendo potuit, & repletis eorum vaſculis, ſuæ plenitudinis impetu quotidie implendis aliis decurrit. Dum ergo quædam hujus ſacræ hiſtoriæ ad robur ſuorum operum tollerent, plenitudinem vero illius in ſuæ ſublimitatis ſecreto indiſcuſſam præterirent, quid aliud agere viſi ſunt, quam de immenſo amne aliquid capere, quod ſitientibus fidelium mentibus propinarent?

Hujus hiſtoriæ immenſa profunditas.

1. Reg. 1. v. 1. 2. *Ibid. 4. 18.* *1. Reg. 15. 9.* *1. Reg. 31. 5.*

* *L. 17. de Civit. Dei. c. 4.*

* *Adverſ. Pelag. lib. 1. c. 8. & contra Jovin. lib. 1. c. 10.*

Hæc Scripturæ pars immenſo flumini ſimilis.

[a] Liber primus Regum ſive Samuelis, ſi liber Ruth a Judicum libro diſtinguatur, eſt nonus in Canone. Si vero hiſtoria Ruth pro appendice libri Judicum habeatur, eſt octavus.

[b] Si Quæſt. in Libros Regum quæ inter opera S. Hieronymi hactenus vulgatæ ſunt, vere eſſent Hieronymi, mirum eſſet id excidiſſe huic Script. ſed has quæſtiones S. Doctori etiam abjudicat editio recentior.

Auctoris hæc in expoſitione [illegible]

2. Quorum profectò morem nos quoque in præſenti opere ſequimur, qui ad ingentem hanc hiſtoriam gratia aperiendæ intelligentiæ ejus accedimus, cujus tamen univerſitatem exponendam ſuſcipere non audemus: hoc videlicet a præfatis venerabilibus patribus diſtantes, quia non ſparſim, & de diverſis locis eligimus quod expoſituri ſumus, cum illi non ex ordine aliquam ſacræ hujus hiſtoriæ partem, ſed ſparſim teſtimonia quædam ſuſciperent, quæ ad eruditionem fidelium exponere [a] habuiſſent. Dei ergo omnipotentis adjutorio confiſi; a principio voluminis uſque ad David regis unctionem explanare proponimus: ut brevi iſto, quod cernitur, experiri poſſimus, ſi ultra progredi exponendo debeamus. Plerique etenim dum immoderata proponunt, executores propoſiti ſui fieri numquam poſſunt: maxime cum tractator ſacri eloquii morem gerat viri in alta ſpecula conſiſtentis, Scriptura vero ſacra ſilvæ vaſtioris ſimilitudinem. Qui profecto vir in alto ſitus, etſi acuta viſione nemoris vaſtitatem conſiderat, tamen dum ſumma montium, dum extrema collium, dum arborum celſa, in quadam æqualitate ſibi convenientia reſpicit, quam magnæ valles, quam diſtentæ planities in medio lateant, non attendit. Sed ſi perambulare, quod ei breve videtur, cœperit, repente cognoſcit, quia qui ſe totum vidiſſe putaverat, valde plura remanſerant, quæ non viderat. Unde & ſæpe immoderatus viator decipitur, ut tanto periculoſius iter expleat, quanto & eum in via, expleto die, noctis error intercipit, qui velut in parvi itineris ſpatio nec diei partem ſe explere cogitavit. Sic ſic nimirum, dum ſacræ hiſtoriæ intellectum in quadam ſenſuum ejus ſummitate conſideramus, omnipotentis Dei gratia, velut altos opacioris ſilvæ vertices de quadam ſublimitate attendimus. Sed quia, dum iidem ſenſus ſubtilius conſiderari & proferri cœperint, alios ſe multipliciores gignunt, velut in ſuperficie, ut videtur, totius inſpecti nemoris; at vallium concava, & diſtenti [b] Matini latent ſpatia, quæ non videntur. Diutius ergo gradimur, ſi ſic metimur ea quæ cernimus, ut etiam ea quæ procedendo viſuri ſumus, percurrenda eſſe cogitemus. Itaque dum ingentis hiſtoriæ parvam partem explanare proponimus, pro modulo imbecillitatis noſtræ curſum itineris in vicinio terminamus, tam videlicet ingenii tenuitate diffiſi, quam ſacri voluminis profunditate perterriti.

Scriptura ſacra ex menſura tractatorum non æſtimanda.

3. Sed & primum non tam inſtituere, quam obſecrare lectorem cenſui, ut inanitate expoſitionis meæ pondus ſacræ hiſtoriæ nequaquam penſet: quia divina eloquia ex menſura tractatorum numquam æſtimanda ſunt. Nam nec idcirco ſunt vilipendenda, quia non ſubtiliter conſiderantur: nec celſa & venerabilia ideo, quia facunde & ſubtiliter exponuntur. Alia quippe virtus eſt, quæ apud ſeculi ſapientes tanta habetur, quantum eam extollere poſſunt præclara ingenia. Sacra vero Scriptura, quia divinitus inſpirata eſt; tanto ſublimius etiam præclara hominum ingenia ſuperat, quanto ipſi præclari homines Deo inferiores ſunt, & nihil in illa ſpiritali ſublimitate conſpiciunt, niſi quod eis ipſius divinæ dignationis bonitate revelatur. Nemo igitur in ejus ſcientia ita perfectus eſt,

In ejus ſcientia nemo ita perfectus, ut ultra proficere nequeat. Pſ. 103. 3.

A ut proficere ultra non poſſit: quia inferior eſt omnis profectus hominis, divinitatis altitudine eam inſpirantis. Unde & per Pſalmiſtam de Domino dicitur: *Qui tegit in aquis ſuperiora ejus*. Si enim aquarum appellatione illæ ſupernæ deſignantur profundæ intelligentiæ Angelorum: dum ſacri eloquii altitudinem Deus in aquis tegere dicitur; conſtat nimirum, quia homo ſemper illa ſit inferior, cui ſolum ejus inferiora revelantur. Hinc etiam per Moyſen præcipitur, ut agni reſiduum igne comburatur: quia videlicet Scripturæ ſacræ, quæ ad cognoſcendum Redemtorem ſunt editæ, pro ſublimitatis ſuæ dignitate B venerandæ tunc etiam ſunt, cum non intelliguntur. Itaque etſi nihil penſatur, quod a me dicitur; nihilominus penſandum eſt, quia hæc ſacra Scriptura, quæ a me indigne exponitur, ea, cui omnipotens Deus ſecreta aperire voluerit, bona & ſublimia multa dicit. Scriptura etenim ſacra tam mirabiliter ab omnipotente Deo condita eſt, ut etſi multipliciter videatur expoſita, non deſunt tamen ei ſecreta, quibus ſervet occulta; quia fere numquam ſic exponitur, ut ei non plura remaneant, quæ quotidie exponantur. Qua profecto ejus incomprehenſibilitate omniC potens Deus humanæ mutabilitati magna diſpenſatione conſuluit: nam, ut vileſcere nota non poſſit, ſic mire diſpoſita eſt, ut cognita neſciatur: & eo legatur gratius, quo quotidie diſcitur: ac dum ſemper recentia intimat, ſuavius oblectet.

Exod. 12. 10

Veneratione digna eſt, etiam cum non intelligitur.

Eo gratius legitur, quo quotidie diſcitur.

4. Hiſtoria ergo Regum, quia eo ſpiritu condita, quo & cetera Scripturæ ſanctæ volumina cognoſcuntur, non debet credi, eis eſſe minor ſacramentis, quibus non eſt inferior titulo auctoritatis. Nam omnes ſcriptores ejus Prophetæ fuiſſe referuntur: qui cum hiſtorica narrant, ſpiritualia ſignant; exteriora loquuntur, & intima innuunt: terrena promunt, ut cæleſtia exeD quantur. Unde & hic liber primus & ſecundus ejuſdem hiſtoriæ, ad hoc Prophetæ Samueli adſcribitur; ut ex auctoris titulo ſentiatur hiſtoria, quam ſcribit, non tam hiſtoria, quam prophetia; ſimplex veraque littera, ſed alta nimis, & multiplicitate occultorum ſenſuum profunda. Nos autem de tanto ejus pondere pro modo puſillitatis noſtræ aſſumimus ferenda, quæ poſſumus. Nam cum ſuavis ſit in ſuperficie litteræ, altior in typis allegoriæ, moribus inſtruendis utilis, lucida in exemplis exhibendis, in locis tamen ſingulis & hiſtorica aſſerere, & typica E proferre, & conferre moralia, & proponere exempla refugio: quamquam alia ſub uno intellectu, adjuvante Domino, ſim expoſiturus, alia vero ſub pluribus. Maxime cum his temporibus ſcribendi operam dare cenſuerim, in quibus dum cordibus quorumdam Eccleſiaſticorum virorum vetus ſollicitudo mundanæ intentionis immergitur, nova ſcribendi ſtudia, eo eſſe ſuperflua judicant, quo & doctorum venerabilium abundare vetera non ignorant. Qui nimirum ratione convincendi eſſent, niſi ſignum calumniæ, expoſita fronte, prætenderent. Nam qui nova velut nova contemnunt; illa quæ probant vetera, curarum F ſecularium ſaturitate faſtidiunt. Quos ſane plures ſub unius denotatione Scriptura exponit, dicens: *Anima ſaturata calcabit favum*. Favus quippe mel novum continens. Quaſi ergo dicat: Dum terrenarum rerum cura immoderatius paſcitur, in

Regum hiſtoria cæteris Scripturis nec ſacramentis minor, nec auctoritate inferior.

Libri Reg. primus & ſecundus Samueli adſcribuntur.

Uterque prophetia eſt potius quam hiſtoria.

Prov. 27. 7.

a Giloe debui Tene.
b Matinus mons eſt Calabriæ. Horat. Epod. 16.
——— unde
Padus Matina laverit cacumina.

ea quæ valde placere ſolet, recenti Scripturarum dulcendine non lætatur. Sed quia hujus ſacræ hiſtoriæ commenta veterum nulla reperiunt, rectius agunt, ſi opus noſtri laboris ea caritate, qua ad utilitatem parvulorum ſanctæ Eccleſiæ impenditur, amplectantur; & pro reprehenſionum moleſtia, nobis in tanta Scripturæ profunditate velut altiſſimo pelago laborantibus, præſidia orationum ferant. Hinc nimirum noſtri ſudoris fructum ſuum faciunt: quia dum ex benignitate diligunt, ad æternæ remunerationis ſibi cumulum vertunt; & quod tantis temporibus tam clauſa & inexpoſita Scriptura ad communem intelligentiam ducitur, & quod parvuli ſanctæ Eccleſiæ dum in veteris Scripturæ tegminibus novæ religionis ſplandorem ſuſcipiunt, in profectu ſuæ devotionis adjuvantur.

Qua free & ipſe . . . Patres ſit ſecutus. 5. Sed quia in diverſis ſanctorum Patrum operibus, diverſa hujus hiſtoriæ teſtimonia inveniuntur expoſita, notare lector debet: quia aliquando eorum ſenſus tractando ſubſequor, aliquando autem enodare hiſtoriam aliter inſudo: ut & opus, quod ſpe divinæ inſpirationis aggredior, & antiquorum patrum auctoritate ſit validum, & lectori nequaquam faſtidioſum: dum inter ea, quæ novit vetera, ea etiam ei quæ non novit, nova repræſentat. Ad quam profectò ſententiarum pronuntiationem aliquando ex neceſſitate ducor: quia & patres venerabiles ſi ſeriatim cuncta exponerent quæ ex parte tetigerunt, eam ſeriem locutionis, quam tenere viſi ſunt, obſervare nequaquam potuiſſent. Dum igitur ſanctorum patrum intellectus prætereo, neceſſitate aliquando, aliquando commoditate utor: quia & faſtidium lectori amoveo, & dum totum ſeriatim diſcutio, multa ex mediis contra me veniunt, quæ illorum ſequi ſententias non permittunt. *Hoc in opere non quærenda oratorum eloquentia.* In quo ſane opere lectorem flagito, ut non verba ex eloquentium oratorum ſanctæ Eccleſiæ comparatione conſideret, ſed ſententiarum intellectus ex Eccleſiaſticæ diſciplinæ rationibus penſet: quia etſi juxte Dei *Deut. 16.21.* prohibitionem in ejus domo nemus plantare neſcio: regulam tamen, qua ſancta Scriptura fideliter exponitur, in nullo derelinquo. Sed & ubi A minus placet; quod peritus lector invenerit, conſideret quod dum ſpiritalem hiſtoriam & altis ſenſibus profundam, velut magni pelagi procellas nauta peregrinus aggredior, reprehenſibile valde non eſt, ſi gubernaculum dicendi pulchre non ducitur, cum ſpumantes undarum vertices irruunt, qui peritiſſimum regimen ſæpe ſolvere clavium cogunt. Sic ſic nimirum, nec ſilvoſa colere devotus arator ingrediens, rectas ſulcorum diſponit lineas, ſi ea prius reducto vomere ſæpius non reſcindat: quia artem facilitas nulla ſequitur, ſi eamdem arandi peritiam conſuetudo culturæ præire nulla videatur. Verum nec planitiem hiſtoriæ quis hac æſtimatio- B ne conſideret: quia plerumque tanto difficilius ad ſpiritalium ſenſuum ſecreta pertingimus, quanto in litera planiori ſecretorum aditum ſitum longius videmus: & ei ejus tangere ſumma non poſſumus, quo gradus eſt inferior, unde tangere ſumma cogitamus. Quid enim eſt intellectus divinitatis, niſi ineffabilis quædam ſumma celſitudinis? Et quia omnipotens Deus per Scripturas agnoſcitur, quid eſt eadem ſacra Scriptura, niſi gradus quidam, qui conſcenditur ut illa ſublimitas contingatur? *Sc ipſura ſacra gradus eſt ad Deum.* Quoties ergo hiſtoria planior eſt, ſed altior intellectus, quid eſt aliud, niſi quia talem gradum illa ſublimitas habet, à quo facile contingi non C poteſt? Si ergo aliquid indecens etiam in planioris hiſtoriæ explanatione lector inſpexerit, tanto benignius dare veniam poterit, quanto rationabilius agnoſcit, quia dum a plano quod cernitur, ad illa ſublimia ultra non tendimus, facile vacillamus. Priora igitur voluminis, quia tam ſanctæ Eccleſiæ ſacramenta continent, quam mores electi hominis demonſtrant, poſiti in ſtudio bonæ converſationis, ſub utroque intellectu ſigillatim ediſſero: ut cum in actibus veterum, novæ fidei rationes agnoſcimus, in eis etiam converſationis noſtræ ædificationem capiamus. Sed & quia in ſalute fidelium fides operibus prior eſt, typicam ſignifi- D cationem, velut ſolidum fundamentum, præmittimus, cui totius ſuſcepti operis fabrica in morali, vel hiſtorica expoſitione imponatur, vel ſubſequatur. *Typ . . . [illegible]*

EXPOSITIONUM
IN LIBRUM PRIMUM REGUM,
LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Lib. 1. Reg. Cap. 1. v. 1. *Fuit vir unus de Ramatha Sophim, de monte Ephraim, & nomen ejus Helcana, filius Hieroboam, filii Heliu, filii Thau, filii Suph, Ephrathæus.*

Alleg. ſenſus. 1. QUem ergo vir iſte nobis inſinuat, niſi Dominum ac Redemtorem noſtrum, qui & in *His verbis Chriſtus deſignatur.* infirmitate noſtræ carnis apparuit, & tamen eamdem ſuſceptæ naturæ infirmitatem vitæ remiſſioris blanditiis non ſubegit? Vir quippe a virtute *Vir a virtute dictus.* nominatur: Homo autem in Paradiſo conditus, bellum cum apoſtata Angelo habuit, cui tamen per conditionalem virtutem reſiſtere non curavit. E Fortis ergo conditus, ſed hoſti enerviter ſubjugatus, vir non fuit ex congreſſione, qui fuit ex munere. Sic itaque factus eſt fortis, ut damnata humana natura, victori hoſti prævalere non poſſet, ſi hanc ille non aſſumeret, qui ſupra homines extitiſſet. Factus eſt itaque prœliator noſter, Conditor noſter. Sed utrum vir fuerit, noſcitur, ſi ex oſtenſa virtute conſideretur. Aſſumſit noſtram naturam, quæ dum in ipſo vinceret, nobilitatem conditam repararet, & fieret in Redemtore infirma valida, quæ in Adam facta fuerat fortis infirma. Cui nimirum, dum jejunaret, in eremo tentator adfuit, antiquæ victoriæ ſuæ tela reparavit, *[illegible] Antiqua diaboli tela . . . la & elatio.*

gulæ, elationis, ac ſuperbiæ jacula intorſit: ſed cum ſibi per omnia reſiſtentem reperit. Vir ergo claruit per victoriam, qui fortem jam victorem apoſtatam Angelum ſuperans, non ei potentiam ſuæ divinitatis exhibuit, ſed infirmitatem humanitatis. Hunc virum Propheta Jeremias

Jerem. 31. 22. conſiderans, ait: *Femina circumdabit virum*. Hunc

Zach. 6. 12. Zacharias monſtrat, dicens: *Ecce vir, Oriens nomen ejus*. Hunc beatus Petrus Apoſtolus Judæis

Act. 2. v. 22. & 23. prædicans, dicit: *Jeſum Nazarenum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & ſignis: hunc præfinito conſilio, & præſcientia Dei traditum per manus iniquorum affigentes, interemiſtis*. Hunc eidem Redemtori in via colloquens Cleophas, ait: *De Jeſu Nazareno, qui*

Luc. 24. 19. *fuit Propheta, potens in opere & ſermone*. Vir etenim fuit, qui & in hoc mundo ab Eccleſia expulit antiquum hoſtem & in inferno, moriens, alligavit. Et quia qui moriens inferni vires comminuit, reſurgens nobis aditum reſeravit æternitatis, magnitudinem virtutis ſuæ non ſolum vivendo monſtravit nobis, ſed etiam moriendo & reſurgendo. Quia ergo Redemtor noſter per humanitatem, quam aſſumſit, magnæ virtutis opera egiſſe cognoſcitur, recte is, qui eum typo ſignificat, vir fuiſſe perhibetur.

Cur Chriſtus, vir unus.

2. Sed quærendum eſt, cur dicatur *vir unus*. Nam ſi unitas hæc refertur ad numerum, ſuperfluum videtur; unuſquiſque enim unus, & non duo, eſt. Et ſanctus Samuel, a quo iſta ſcribuntur, contra morem ſcriptorum ſanctæ Eccleſiæ fruſtra inchoaſſe nullatenus credendus eſt. Nam ſcriptor illius voluminis, cum beati Job vitam ad exemplum fidelium duceret, ſic exorſus eſt: *Vir erat in terra Hus, nomine Job*. Evan-

Job 1. 1. geliſta etiam Lucas, cum in principio ſui Evangelii juſta ſacerdotis præconia diceret, ait: *Fuit*

Luc. 1. 5. *in diebus Herodis regis ſacerdos nomine Zacharias*. Nam nec ille ait: Vir unus; nec Evangeliſta: Fuit ſacerdos unus. Quid eſt ergo quod electus Propheta contra uſum ſcriptorum, ſcribendi tale cœpit exordium? Sed quia non ſolum ſcriptor erat, ſed etiam Propheta, noverat de quo hiſtoria diceret: & qui per hiſtoriam dicebatur, noverat quem ſignaret. Quod ergo de hiſtoria præter uſum narrat hiſtoriæ, hoc ad uſum catholicæ fidei, in intellectu loquitur allegoriæ. Unde & hac nova conſuetudine, ſimul tota confitetur Eccleſia, [a] quia, *Deus & homo unus eſt Chriſtus*. Dicit ergo; *Fuit vir unus*: quia de Deo homine loquebatur, ut deitatem, & humanitatem ejus aſſereret, & non aliam ſuſcipientis verbi, & ſuſcepti hominis perſonam, ſed Dei & hominis unam, eamdemque eſſe apertius demonſtraret: quæ tamen unitas, ad excellentiam dignitatis ejus referri convenienter poteſt. Nam etſi Redemtorem alium ſancta Eccleſia non habuit, ex virtutis oſtenſione viros nonnullos habuit. Dum ergo unus dicitur, incomparabilis demonſtratur.

In Chriſto non alia ſuſcipientis verbi, alia ſuſcepti hominis perſona.

Chriſti præcellentia.

3. Nam æqualem non habuit, qui dum humano generi excellenti vita, & verbo conſuluit, ſingulari munere dare potuit donum Redemtionis. Unde & Paulus ait: *Abundantiam gratiæ, & do-*

Rom. 5. 17. *nationis, & juſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jeſum Chriſtum*. Hanc excellentiæ ſuæ dignitatem per ſemetipſum Judæis improperans, ait: *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fe-*

Joh. 15. 24. *cit, peccatum non haberent*. Excellentiam quoque pulchritudinis ejus Pſalmiſta conſiderans dixit: *Speciosus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia*

Pſ. 44. 3. *in labiis tuis*. Singulare bonum Redemtionis Iſaias in eo teſtificans, ait: *Vere languores noſtros ipſe tu-*

Iſa. 53. 4. *lit, & iniquitates noſtras ipſe portavit*. Singularem quoque dignitatem ejus, æternus genitor oſtendens, a magnifica gloria clamavit dicens: *Hic eſt*

Matt. 3. 17. & 17. 5. et 2. Pet. 1. 17. *filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. Unus vir erat, quem Petrus confitens, ait: *Non*

Act. 4. 12. *eſt aliud nomen datum ſub cælo, in quo oporteat nos ſalvos fieri*. Hanc excellentiæ ejus magnitudinem Paulus aſſerit, dicens: *Dominus exaltavit illum,*

Philip. 2. 9. *& dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*. Et quia excellentia virtutis ejus non ſolum electos homines, ſed etiam cunctos beatos Angelos ſuperat, Hebræis hunc prædicans Paulus, dicit: *Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ejus,*

Hebr. 1. v. 3. & 5. *portanſque omnia verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram majeſtatis in excelſis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie*

Pſ. 2. 7. *genui te? Et rurſum: Ego ero illi in patrem,*

2. Reg. 7. 14. *& ipſe erit mihi in filium*. Recte ergo vir unus dicitur, cui nemo comparatur. Sed quem tantum agnovimus, audiamus jam unde eſſet.

4. *De Ramatha Sophim, de monte Ephraim*. Ramatha, Sophim, & Ephraim, Hebraica nomina ſunt, quorum primum in lingua noſtra ſonat, Viſio conſummata: ſecundum vero, Specula: tertium denique, Frugifer, ſive fructificans, interpretatur. Quæ autem eſt viſio conſummata, niſi Dei omnipotentis cognitio perfecta? Hanc profecto conſummatam viſionem doctor Gentium inſinuat, dicens: *Videmus nunc*

Viſio conſummata eſt perfecta Dei cognitio.

1. Cor. 13. 12. *per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum*. Et quid ſpecula, niſi illa Angelorum ſublimitas intelligitur? Specula quippe in ſublimi, ad clariorem viſionem eligitur. Ramatha autem Sophim recte dicitur: quia illa Conditoris noſtri perfecta cognitio, a ſolis illis beatis civibus haberi poteſt, qui in ſuperna illa ſublimitate conſiſtunt. Jubar quippe æterni luminis in ſui plenitudine, non in imo præſentis exilii, ſed de ſtatu reſpicitur æternæ ſublimitatis.

A ſolis cæli civibus obtineri poteſt.

Unde bene Ramatha Sophim in monte Ephraim ſita perhibetur. Quis eſt enim mons Ephraim, niſi cælum? Mons quippe eſt frugifer, qui æternæ pulchritudinis flores, & fructus indeficientis gaudii, ſemper profert. Bene autem, & Ramatha, & Sophim in Ephraim monte ſita perhibetur, quia illa omnipotentis Dei æterna viſio, & altitudo illa civium beatorum, non in terra habetur, ſed in cælo. De Ramatha namque ſe eſſe inſinuans, ait: *Sicut novit me Pater, & ego agno-*

Johan. 10. 15. Matth. 11. v. 27. &c. Luc. 10. 22. *ſco Patrem*. Hinc iterum dicit: *Nemo novit Filium niſi Pater, & Patrem nemo novit niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare*. De ſpecula, hoc eſt ſublimi ſuit, aqui & Judæos increpans, dicit: *Vos de deorſum eſtis, ego autem de ſupernis ſum:*

Johan. 8. 23. *vos de hoc mundo eſtis, ego autem non ſum de hoc mundo*. De monte Ephraim fuit, qui dicit: *Ego*

Jo. n. 6. 51. *ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi*. De monte Ephraim eum fuiſſe Johannes Baptiſta affirmans, ait: *Qui de cælo venit, ſuper omnes eſt*.

Johan. 3. 31. Pſ. 18. 7. Hinc Pſalmiſta ait: *A ſummo cælo egreſſio ejus*. Hinc Gentium doctor ait: *Secundus homo de*

1. Cor. 15. 47. *cælo cæleſtis*. Vir ergo, qui unus fuiſſe aſſeritur, de Ramatha Sophim de monte Ephraim extitiſ.

a Indicare videtur confeſſionem ſeu ſymbolum fidei ſub Athanaſii nomine editum, quod in Eccleſia decantatur.

titiſſe perhibetur, quia qui inter omnes natus ſupra omnes enituit, inde tantus in terra apparuit, quia de cælo venit. De Ramatha quippe Sophim fuit, quia etſi incomparabilis hic refulſit, magnitudo tamen excellentiæ ejus non capitur, niſi ubi ejus perfecta cognitio æternis civibus exhibetur. Nam hic eum in excellentia virtutis aſpexerat,

1 Joan. 1. 1.

qui dicebat: *Quod vidimus, & audivimus, & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ.* Sed quia magnitudinem excellentiæ ejus non viderat,

1 Joan. 3. 2.

in Ramatha eam nobis repromittit, dicens: *Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt.*

Mons fuit Maria, quæ Angelis omnibus excelluit.

5. Poteſt autem hujus montis nomine, beatiſſima ſemper virgo Maria Dei genitrix deſignari: mons quippe fuit, quæ omnem electæ creaturæ altitudinem electionis ſuæ dignitate tranſcendit. An non mons ſublimis Maria, quæ ut ad conceptionem æterni Verbi pertingeret, meritorum verticem ſupra omnes Angelorum choros, uſque ad ſolium deitatis erexit? Hujus enim montis præcellentiſſimam dignitatem Iſaias

Iſa. 2. 2.

vaticinans, ait: *Erit in noviſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium.* Mons quippe in vertice montium fuit, quia altitudo Mariæ ſupra omnes Sanctos refulſit. Nam ſicut mons altitudinem, ita domus deſignat habitationem. Mons quippe & domus apte dicitur, quæ dum incomparabilibus eſt illuſtrata meritis, Dei unigenito, in quo recumberet, ſacrum præparavit uterum. Nam mons in vertice montium Maria non fieret, ſi ſupra Angelorum altitudinem, hanc divina fecunditas non levaret. Et domus Domini non fieret, ſi in ejus ventre, per aſſumtam humanitatem, verbi divinitas non jaceret. Sed recte mons frugifer dicitur, de qua optimus fructus, id eſt novus homo generatur, quam certe in fecunditatis ſuæ gloria pulchram,

Iſa. 11. 1.

ornatamque Propheta reſpiciens, ait: *Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet.* De hujus namque montis fructu, David

Pſ. 66. 6.

Deo exultans, ait: *Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum ſuum.* Terra quippe fructum ſuum dedit, quia quem

Luc. 1. 31.

Virgo peperit, non concepit materiali opere, ſed ſancti Spiritus obumbratione. Hinc eidem regi, & Prophetæ a Domino dicitur: *De fructu*

Pſ. 131. 11.
Iſa. 4. 2.

ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Hinc Iſaias ait: *Erit fructus terræ ſublimis.* Nam quem Virgo genuit, non ſolum homo ſanctus fuit, ſed etiam potens Deus. De hoc fructu ad eamdem beatam

Luc. 1. 42.

Virginem, Eliſabeth ſalutante, dicitur: *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* Recte igitur mons Ephraim dicitur, quæ dum ineffabili dignitate divinæ generationis attollitur, in ejus fructu, arida humanæ conditionis germina reviréſcunt. Vir igitur de Ramatha Sophim factus eſt de monte Ephraim: quia qui per divinitatis ſuæ potentiam Angelos condidit, de carne præcelſæ Virginis, formam ſuſcepit humanitatis. Et quia per humanitatem, quam aſſumſit, non ex infidelibus, ſed ex fidelibus naſci voluit, ſequitur: *Filius Hieroboam, filii Helin, filii Thau, filii Suph.*

In Chriſto quatuor virtutum cardinalium præſtantia.

6. Quatuor quippe patrum nomina aſſignantur: quia dum ex fideli populo Dominus carnem ſumſit, eos per humanitatem patres habuit, quos totidem principalium virtutum gloria illuſtravit. Unde & non ad infidelem aliquem, ſed ad fidelem

Gen. 22. 18

Abraham divina promiſſione dicitur: *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ.* Hinc Evangeliſta

A Matthæus generationis ejus ordinem texens, ait:

Matth. 1. 1.

Liber generationis Jeſu Chriſti, filii David, filii Abraham. Hinc per ſemetipſum Samaritanæ mulieri loquitur, dicens: *Salus ex Judæis eſt.* Hinc Paulus ait:

Joan. 4. 22.
Rom. 9. 4. & 5.

Quorum adoptio eſt filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium, & promiſſa: quorum patres, ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Quibus profecto, quia & prudentia adfuit in cognitione rerum: juſtitia, qua cognita diſponere recta cuperent: fortitudo, qua exequi quæ vellent, bona potuiſſent: temperantia, per quam diſcrete cuncta perficerent, apte quaternario numero deſignantur.

Chriſtus arbor, cujus poma ſunt electi.

B 7. Sequitur: *Ephrathæus.* Qui autem de Ephraim monte aſſeritur, cur Ephrathæus eſſe perhibetur? Sed hoc ad litteram patet, quia videlicet de Ephraim monte eſſe aliquis potuit, qui de tribu Ephraim natus non fuit. Dicitur ergo Ephrathæus, ut qui ex loco oſtenditur, de ſtirpe etiam propaginis agnoſcatur. Quia vero Ephrathæus fructificans dicitur, recte hoc perſonæ Redemtoris adſcribitur, qui Prophetæ vaticinio

Pſ. 1. 4.

prædicatur: *Erit tamquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo.* Nam in præfinita apparens plenitudine temporum, cæleſtis doctrinæ flores, in poma vertit electorum; & quotquot ſibi conC junxit ex humano genere, quaſi tot fructus protulit ad æternitatem: quo in loco dum Redemtoris vita deſcribitur, latenter etiam diaboli perditio demonſtratur. Nam de monte Ephraim fuit, & tamen Ephrathæus non fuit: quia de cælo quidem cecidit, ſed arbor peſſima bonum fructum non dedit.

Verſ. 2.

Qui habebat duas uxores, nomen uni Anna, & nomen ſecundæ Phenenna: fueruntque Phenennæ filii, Annæ vero non erant liberi.

In duabus Helcanæ uxoribus, adumbratæ Synagoga & Eccleſia.

8. Quid per Phenennam, niſi Synagoga exprimitur? Et quid per Annam, niſi ſancta Eccleſia figuratur? Phenennæ quippe filii fuiſſe referuntur: quia cum Redemtor noſter in carne appaD ruit, per Legem, quam dederat, per Prophetas, quos miſerat, editos in fide Synagogæ filios invenit. Annæ autem non erant liberi, quia novitia tunc, & cæleſti ſponſo nuper conjuncta ſancta Eccleſia, prædicando adhuc nequaquam pariebat. Unde & ei ejuſdem ſponſi voce in

Cant. 8. 8.

Cantico dicitur: *Soror noſtra parvula eſt, & ubera non habet.* Vel certe non pro inæqualitate ætatis filios non habuiſſe dicitur, ſed per infecunditatem ſterilitatis. Quæ eſt ergo ſterilitas Annæ, niſi obduratio Judææ? Quæ enim dura corda Judæorum ad Redemtoris fidem convertere non potuit, nimirum ſterilis fuit. Sed notandum, quia Phenenna, quæ prius parere dicitur, uxor E ſecunda nominatur. Prius quippe ſynagoga in fide filios edidit, ſed tamen dignitate ſanctæ Eccleſiæ minor fuit. Secunda igitur uxor extitit, non tempore conjugalis copulæ, ſed inæqualitate prærogativæ. Sequitur:

Verſ. 3.

Et aſcendebat vir ille ſtatutis diebus de civitate ſua, ut adoraret, & immolaret Domino Deo exercituum in Silo.

Sancta Scriptura tot arma nobis miniſtrat, quot præcepta, & conſilia.

9. Quæ enim ſpiritalis civitas Redemtoris, niſi Scriptura ſacra extitit? Hæc nimirum civitas ſuis civibus tot defenſionum munimina contulit, quot præcepta: tot arma eis præbuit, quot conſilia ſalutis. Quid autem fuit Redemtori noſtro aſcendere, niſi in humanitatis forma, divinitatis ſuæ alta revelare? Et quia in ſacra Scriptura cognoſcitur,

de civitate ſua recte aſcendere perhibetur. Statuti vero dies ſunt promiſſiones de ſe, in ſanctis Scripturis poſitæ. Dies quippe ſunt, quia ad cognoſcendum eum, electis lucent. Statuti quoque dies ſunt, quia ab antiquis Patribus in eodem ſacro eloquio eos eſſe poſitos non ignoramus. Diem namque aſcenſus ejus præfigebat Moyſes,

(Deut. 18. 15.) eum dicebat: *Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus de filiis veſtris, tamquam me ipſum audietis.* Diem

(Gen. 49. 10.) quoque ſtatuebat, qui dicebat: *Non deficiet ſceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium.* Diem hujus aſcenſus ſtatuens, ait Michæas:

(Mich. 5. 2.) *Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda: ex te enim exiet*

(Iſai. 7. 14.) *dux, qui regat populum meum Iſrael.* Hinc Iſaias ait: *Ecce virgo in utero concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Quotquot enim de illo Legis, & Prophetarum promiſſiones ſunt, tot ſtatutos dies ad ejus aſcenſum intuemur. Nam velut in ſtatutis diebus aſcendebat, cum Judæis

(Joan. 5. 39.) dicebat: *Scrutamini Scripturas, in quibus vos putatis æternam habere vitam, quia ipſæ ſunt, quæ*

(Ibid. v. 46.) *teſtimonium perhibent de me.* Hinc iterum dicit: *Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit.* Statutis ergo diebus aſcendit, quia promiſſionum inſignia, quæ in ſanctis Scripturis poſuit, apparendo monſtravit. Poſſunt autem ſtatuti dies intelligi promiſſi in adventu ejus ſplendores miraculorum. Quos nimirum dies Propheta Iſaias ſtatutos intuens, ait: *Dicite*

(Iſai. 35. v. 4. 5. 6.) *puſillanimis: confortamini, & nolite timere; Ecce Deus noſter ultionem adducet retributionis: Deus ipſe veniet, & ſalvabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient: tunc ſaliet, ſicut cervus, claudus: & aperta erit lingua mutorum.* Sed qui dies ſtatutos ad aſcenſum Redemtoris agnovimus, utrum in eis aſcenderit, videamus. Requiſitus namque a Johanne, ſi ipſum, an alium expectarent, reſpondit miſſis diſcipulis, &

(Luc. 7. 19. & 22.) ait: *Ite & dicite Johanni, quæ vidiſtis & audiſtis: cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, pauperes evangelizantur: & beatus homo, qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Statutis ergo diebus aſcendit, qui ut ab electorum ſuorum cordibus vetuſti erroris caliginem pelleret, tot promiſſorum miraculorum ſplendoribus radiavit. Sed aſcendit, ut adoraret, & immolaret, quia ad hoc cognoſci voluit, ut moriendo redimeret, quos vivendo

(Quid adorare, & immolare in homine ſit, & obedientia.) docuiſſet. Adoravit quippe, quia in exemplum electorum ſe Deo Patri totum humilem, & abjectum per obedientiam præbuit. Immolavit autem, quia qui nobis exempla humilitatis vivendo dedit, ſe Deo Patri in ara crucis oblationem, & hoſtiam tradidit, & quos vivendo docuit, moriendo redemit. Utrumque enim nobis valde neceſſarium novit, & ideo alterum ſine altero non impendit. Nam

(Matth. 2. 13.) cum natus eſſet in Bethlehem Judæ, eum fraude Herodes ad interficiendum quæſivit; ſed ſi tunc Redemtor moreretur, immolaret utique, & non

(Cur Chriſtus Herodis gladium evaſit.) adoraret: quia victima moriendo fieret, ſed quos morte debebat liberare, nequaquam vivendo docuiſſet. Et ſi vivendo nos docens, mori contemneret, profecto adoraret, & non immolaret. Ut ergo adoraret, perſequentem ſe regem in Ægyptum fugit, & ut immolaret, diſſuadenti Petro exprobravit, dicens: *Vade retro ſatana, non enim ſapis ea*

(Matth. 16. 23.) *quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum.* Adorare namque

(Joan. 6. 38. Ibidem, 8. 29.) ſe inſinuans, ait: *Non veni facere voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me.* Hinc item dicit: *Quæ ei ſunt*

A *placita, facio ſemper.* Immolare etiam ſe inſinuans, ait: *Propterea me diligit Pater; quia ego pono animam meam, et iterum ſumam eam: nemo tollit eam a me, ſed ego pono eam a meipſo. Poteſtatem habeo ponendi eam, & iterum ſumendi eam.* Et paulo ante: *Ego ſum Paſtor bonus, qui pono animam meam pro ovibus meis.* Immolare etiam Paulus intuens ait: *Tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis.* Aſcendit ergo, ut adoraret, & immolaret: quia ad hoc ſe tot miraculis oſtendit, ut nos verbis & exemplis inſtrueret, & mortem noſtram moriendo ſuperaret. (Joan. 10. 17. 18.) (Ibid. v. 11.) (Epheſ. 5. 2.)

10. Sed notandum, quia cum ad immolandum

B Ephrathæus aſcendere dicitur, Deus omnipotens, cui immolat, Deus exercituum nominatur. Cur hoc fieri cognoſcitur, niſi quia Redemtoris morte non unus Judaicus populus, ſed omnes Gentes redimebantur? Quid enim ſunt fideles multitudines nationum, niſi Dei omnipotentis exercitus? Hos nimirum exercitus ad regis ſui triumphum Pſalmiſta exultare cohortans, ait: *Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis.* Hos convenire item intuens, dixit: *Omnes quaſcumque feciſti, venient, & adorabunt coram te Domine, et honorificabunt nomen*

(Chriſtus non Judæorum tantum Redemtor, ſed omnium etiam Gentium.) (Pſal. 46.) (Pſalm. 85. 9.)

C *tuum.* Dicitur ergo Dominus exercituum, quia profecto per mortem Dominicam non ſolum electa Judæa colligitur, ſed omnes gentes ad Dei omnipotentis ſervitium perducuntur: quæ dum contra occultos hoſtes fideles acies virtutum armis robuſtas ducunt, per gloriam triumphi ad ſuperna regna perveniunt.

11. Locus etiam immolationis declaratur, quia dicitur: *In Silo.* Silo enim miſſus, ſive miſſio interpretatur. Quid namque per hanc miſſionem, niſi ſummi Patris injunctum unigenito præceptum obedientiæ deſignatur? quid eſt etiam quod in Silo immolare dicitur, niſi quia

(Chriſto injunctum a Patre moriendi præceptum.)

D non aliter ſe morti dedit, quam a Patre mandatum habuit? Non quippe immolaret in Silo, ſi aliter moreretur, quam præceptum a Patre habuiſſet. Unde & per ſemetipſum dixit: *Sicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio.* Hinc Paulus ait: *Factus obediens Patri uſque ad mortem crucis.* In Silo igitur & adoravit, & immolavit: quia tam vivendo, quam moriendo, Patris ſui voluntatem fecit. Sequitur:

(Johan. 14. 31. Philip. 2. 8.)

Erant ibi duo Filii Heli, Ophni, et Phinees, ſacerdotes Domini. (Ibid.)

12. De quibus, recte quæritur, cur dicantur ſacerdotes Domini, qui non valde inferius Belial filii eſſe [a] referantur? Sed ſi ad litteram ſimpliciter iſtud de Heli filiis quæritur, facile reſpondetur: quia eo tempore ſacerdotes Domini dicti

(Ophni & Phinees, etſi pravi, ſacerdotes tamen Domini erant.)

E ſunt, quando ſimulacrorum ſacerdotes ex deorum falſorum nominibus cenſebantur. Cum ergo dicuntur ſacerdotes Domini, per inſignia fidei, a ſimulacrorum cultoribus diſcernuntur. His enim verbis eorum fides, & non vita prædicatur: quia & pravitatem exercebant operis, ſed non errabant in fide Conditoris. Quod tamen &, tempore divinæ incarnationis Judææ prælatis convenienter adſcribitur. Qui nimirum ſacerdotes duo eſſe referuntur, & hoc ipſum non refertur ad virtutis laudem, ſed ad calliditatis reprehenſionem. Unde & per ſemetipſum Dominus eis comminatur, dicens: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ qui ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis, quia a foris videntur pulchra, intus ſunt plena oſſibus mortuorum.* (Matt. 23. 27.)

Sed

[a] Al. referuntur.

Sacerdotes Judæorum, in Chriſtum ſæviendo Dei conſilium impleverunt.

13. Sed quid eſt, quod ibi eſſe referuntur? Si enim Silo, id eſt miſſio illam ſummi Patris præceptionem ſignificat, quomodo prælati Judææ ibi fuerunt, qui eum, cui injuncta ſunt, non recipiendo venerati ſunt, ſed expellendo peremerunt? Ibi tamen fuerunt, quia etſi crudeliter ſævierunt in mortem Domini, ex illa tamen crudelitate non ſunt conſecuti, quod ſæviendo ſtatuerunt; ſed æterni Patris conſilium in ejus unigeniti morte complebant. Conſilium namque eorum fuit, ut eum ideo morti traderent, ne in ipſum populus credere potuiſſet: ſed qui perſecutores ſuos injunctæ ſibi paternæ præceptionis adjutores habebat, mortuus reſurrexit, & omnis mundus in eum credidit. B Ibi enim erant filii Heli, Ophni, & Phinees, id eſt in miſſione: quia Redemtor noſter ad implendam Patris ſui voluntatem, Judæorum prælatos fautores habuit; quamquam ipſi ſe ei nequaquam favere crederent, quem occidere non paviſſent. Unde & ſequitur:

Verſ. 4.

Venit ergo dies, & immolavit Helcana, deditque Phenennæ, & filiis, & filiabus ejus partes.

Helcana ſacrificans Chriſti paſſio ſignificata.

Iſai. 53. 7.

14. Quem diem illum eſſe credimus, niſi quem Scripturæ ſacræ teſtimonio Iſaias ſtatuit, dicens: *Tamquam ovis ad occiſionem ducetur, & ſicut agnus coram ſe tondente* [a] *obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.* C Venit quippe dies, cum claritas promiſſi facultas tempus oſtendit Dominicæ paſſionis. Tunc immolavit Helcana, quia ſe Redemtor noſter æterno Patri in ſacrificio noſtræ abſolutionis per mortem crucis obtulit. Tunc Phenennæ, & filiis, & filiabus ejus dedit partes, quia nimirum electos Judææ, quos apud inferos reperit, ad Paradiſi gaudia reportavit. Partes quippe eorum, ſunt dona gaudiorum perennium. Unde & Pſalmiſta fortis ſuæ ſitum eligens, ait: *Portio mea Domine ſit in terra viventium.* Bene autem ſeorſum Phenenna, & filii & filiæ ſeorſum in accipiendis partibus nominantur. Phenenna quippe doctores Judææ ſignificat, filii vero validiores auditores ejus, filiæ autem infirmiores, ipſius ſubditos deſignant. D Seorſum ergo mater, & filii, & filiæ memorantur: quia propter diſparia electorum veterum merita, æqualia eorum præmia non fuerunt. Sequitur:

Pſ. 142. 6.

Annæ autem dedit partem unam triſtis: quia Annam diligebat.

Verſ. 5.

Unica ſponſæ Chriſti pars eſt temporalis afflictio.

15. Quid eſt, quod cum partes Phenennæ, & filiis, & filiabus dedit, triſtis nequaquam fuit: cum vero partem unam Annæ tribuit, triſtis fuiſſe perhibetur? Sed quid eſt una pars Annæ, niſi temporalis afflictio ſanctæ Eccleſiæ? Hanc namque ei partem dabat, cum dicebat: *Amen amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos vero contriſtabimini.* E Hanc partem ei dabat, cum Ananiæ Paulum commendaret, dicens: *Vade, quia vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Iſrael: ego enim oſtendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati.* Unde in ejus acceptione idem doctor Gentium gloriatur, dicens: *Adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in corpore meo.* Hinc iterum dicit: *Ego ſtigmata Jeſu in corpore meo porto.* Hinc ait: *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Unam quippe partem is ſponſo ſuſceperat, qui gloriari in ſola cruce diſponebat: Cum ergo partes Phenennæ tribuit, Helcana triſtis non fuit; quia Redemtor noſter electos Synagogæ, poſt mortis triumphum, paradiſi gaudiis jam lætus reddidit. Annæ autem partem triſtis tribuit, quia non compati ei non poterat, quem mortis conjugem relinquebat, & crucis heredem. Unde & patiente Stephano, apertis cælis, Jeſus ſtare perhibetur. Stare enim ejus compati eſt.

Joh. 16. 20.

Act. 9. v. 15. & 16.

Col. 1. 24.

Gal. 6. 17. Eadem v. 14.

Eccleſia mortis conjux & crucis heres.

Act. 7. 55.

16. Quod autem ſubditur, *quia Annam diligebat*, utriuſque rei cauſa intelligi convenienter poteſt. Nam ſive hunc ideo triſtem eſſe quis accipiat, quia Annam diligebat, ſive idcirco ei partem unam tribuiſſe, a bono intellectu non vacat. Si enim non diligeret, compati ejus paſſionibus nequaquam vellet. Nam cur illa de Ægypto educitur, niſi quia ad paſſionem invitatur? Sed ei lacte, & melle emanantia loca promittuntur. Bene igitur cum ei partem unam dare dicitur, diligere eam perhibetur: quia nimirum Redemtor noſter ſanctæ Eccleſiæ, etſi crucis ſuæ laborem credidit, excellentiora ei valde in cælo conſtituit dona retributionis. Cujus nimirum paſſionis incrementa ediſſerens ſubdit, atque ait:

Crucem patientibus quam a retribuant ut.

Dominus autem concluſerat vulvam ejus. Affligebat quoque eam æmula ejus, & vehementer angebat in tantum, ut exprobraret ei, quia concluſiſſet Dominus vulvam ejus.

Verſ. 6. & 7.

17. Vulvam quippe ſanctæ Eccleſiæ Dominus clauſit, quia ſummo ejus judicio repulſum Judæorum populum in Redemtoris noſtri fide generare non potuit. Quam nimirum ejus æmula afflixit, quia contra eam Synagoga minis, atque exprobrationibus ſævit. Sed ei, quam nec minæ, neque contumeliæ fregerant, etiam tormento pœnas inferebat. Bene itaque eam non ſolum affligere, ſed vehementer angere perhibetur: quia repulſa Judæa; contra electam Eccleſiam orum terrorem minarum, movit, & plagis cædit. Unde & de perſequente tunc Saulo, in Apoſtolorum Actibus dicitur: *Saulus adhuc ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domini, acceſſit ad Principem ſacerdotum, & petiit ab eo epiſtolas in Damaſcum, ut ſi quos inveniret hujus viæ viros, vinctos perduceret in Jeruſalem.* Qui enim minas, & cedes ſpirabat, nimirum eam, quam non bene æmulabatur, Eccleſiam non ſolum affligebat, ſed etiam angebat. Nam ejus æmulum ſe fuiſſe fatetur, dicens: *Audiſtis enim aliquando converſationem meam in Judaiſmo, quoniam ſupra modum perſequebar Eccleſiam Dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Judaiſmo ſupra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum.* Et quia in tantæ damnationis profundum Judæa cecidit, ut inde læteretur; quod æterna Dei animadverſione projicitur, ſubjunctum eſt: *In tantum, ut exprobraret ei, quod Dominus concluſiſſet vulvam ejus.* Adhuc quippe pro magno habebat, quod converti ad fidem non prævalebit. Quaſi ergo magnitudinem cæcitatis ejus Propheta admirans, ait: Tanta caligine erroris deprimitur, ut inde bonis inſultet, quod ipſa bona fieri ultra non poteſt. Cui profecto percunti quia ſancta Eccleſia condoluit, ſequitur:

Æmula Eccleſiæ Synagoga.

Contra eam ſævit.

Act. 9. v. 1.

Gal. 1. v. 13. 14.

Porro Anna flebat.

Verſ. 7.

18. Nam & doloris ſui lamenta protulit, dicens: *Triſtitia eſt mihi magna, & continuus dolor cordi meo: optabam quidem & ipſe anathema fieri pro fratribus meis a Chriſto, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem.* Et quia de eorum converſione gaudium non recepit, ſubditur:

Rom. 9. 2. 3.

a Al. *Tondente ſine voce non aperiet os ſuum?*

Et

Ibid.

Deus etiam remunerat quod ſine profectu reprobis impenditur.

Et cibum non capiebat. [a]

Cibum denique caperet, ſi de Judææ integra converſione lætitiæ refectionem habuiſſet. Quæ ergo flevit, cibum non accepit, quia quæ de pereunte Judæa doluit, de ejus ſalute gaudium non recepit. Sed cibus lætitiæ, quæ de Judæorum converſione non datur ſanctæ Eccleſiæ, per ſponſi cohortationem porrigitur. Nam verba prædicationis ejus, etſi auditores non recipiunt reprobi, non tamen vacant a mercede retributionis. Omnipotens enim Deus, & hoc remunerat, quod ſine reproborum profectu reprobis impenditur: & quod electis prædicatoribus adverſitatis ingerunt, per libram æqui examinis in lucro eis penſat retributionis. Unde apte ſubinfertur;

Verſ. 8.

Dixit ergo ei Helcana vir ſuus: Anna cur fles? Et quare non comedis? Et quamobrem affligitur cor tuum? Numquid non ego melior ſum tibi, quam decem filii?

Quia etiam inimicis præſtanda caritatis officia.

19. Quaſi ergo per internæ inſpirationis ſolatium menti doctoris Redemtor dicat: Fruſtra de amiſſo lucro prædicationis quereris, quæ eo abundantiorem fructum recipis, quo affectum caritatis etiam inimicis impendis. Inde igitur doles, unde gaudere debuiſſes. Et quia ipſe eſt electorum præmium, interrogat dicens: *Numquid non ego melior ſum tibi, quam decem filii?* Decem namque filios Anna pareret, ſi primitiva Eccleſia Judæorum populum ſub decalogo Legis poſitum in fide genuiſſet. Et quia nonnulli prædicando proſunt aliis, qui per multa diſplicent Conditori, ratione oſtenditur, quia melior vir ſuus Annæ, quam decem filii ſunt. Poteſt autem & per hoc quod cur fleat, inquiritur, ipſius Judææ perditio deſignari. Quaſi dicat: Otioſe plangitur, cui juſtorum prece nequaquam indulgetur. Cum ergo ſubſequenter interrogat: *Quare non comedis?* Profecto ei gaudium de converſione gentilitatis intimatur. Quaſi ergo dicat: Cum orbem univerſum parere debeas, fruſtra non gaudes, quod ea, quæ projecta eſt, erroris tenebras non relinquat. Sequitur.

De Judæorum reprobatione conſolatur Eccleſiam, Gentilium converſio.

Verſ. 9 & 10.

Surrexit ergo Anna, poſtquam comederat, & biberat in Silo, Heli ſacerdote ſedente ſuper ſella ante poſtes templi Domini: & cum eſſet amaro animo oravit ad Dominum flens largiter.

Inter adverſa, internæ conſolationis ſuavitate reficitur.

20. Quid enim fuit tunc ſanctæ Eccleſiæ manducare, niſi cibum ſolatii divina cohortatione ſuſcipere? Et bibere ei quid extitit, niſi de infuſa ſibi internæ conſolationis ſuavitate gaudere. Nam ſi cibus confortat, potus exhilarat; cibum ergo ſumimus, quando viſis æternis præmiis, inter adverſa roboramur. Et quaſi poſt cibum bibimus: quia ubi ſe mens electi in æternorum bonorum [a] cogitatione roborat, eo copioſius gaudet inter magna adverſa quæ ſuſtinet, quo magnis laboribus ampliores repoſitas in cælo retributiones videt. Audax quippe ſuperna refectione tunc reddita, vires renovat, ut tanto fortius terrena deſpiciat, quanto eam ſupernorum amor exaltat. Bene itaque poſtquam manducavit & bibit, ſurgere Anna memoratur. Surrexit namque, quia ad prædicationis inſtantiam animum reformavit.

Quale fuerit Judaicum ſacerdotium, & magiſterium.

21. Et quia Judaicus populus adhuc ſacrificiorum ritus, adhuc & honorem legalis magiſterii, & ſublimitatem pontificalis dignitatis habebat, ſuper ſellam Heli ſacerdos ſedere perhibetur. Quod tamen Legis magiſterium, quia non ſpiritaliter, ſed carnaliter exhibere poterat, non intra templum, ſed ante poſtes templi ſedebat. Quid eſt enim templum Domini, niſi ſpiritalis Intelligentia ſanctarum Scripturarum? Poſtes autem templi ſunt Lex & Prophetia. Unde & in monte Dominus in medio Moyſi & Heliæ transfiguratus apparuit: quia tunc divinitatis ejus ſplendor aſpicitur, cum non in occidente littera, ſed in ſpiritalis Legis & prophetiæ ſignificatione, ejus ſacramenta requiruntur. Heli ergo ſedebat ante poſtes templi, id eſt foris, quia doctores ſynagogæ a ſpiritali Scripturarum intelligentia expulſi erant, & tamen in ſubverſione ſubjecti populi auctoritatem habebant magiſterii, & dignitatem prælationis. Anna autem amaro animo fleviſſe ſcribitur.

Matth. 17. 1. Luc. 9. 30. 2. Petr. 1.

Eccleſiæ gaudium & luctus.

22. Et quia potum Annæ ad lætitiam retulimus ſanctæ Eccleſiæ, quæ lætari oſtenditur, amaro animo fleviſſe quomodo narratur? Sed rationabiliter intelligi poteſt, quia ad lætandum hanc contemplatio ſupernæ retributionis extulerat, & compaſſio repulſæ Judææ in amaritudinem animi afficiendo concitavit. Inter turbines quippe magnæ perſecutionis deprehenſa, revelatis ſibi ſupernis præmiis, exultavit, ſed in amaritudinem incidit, quia electum prius populum perire conſpicit. Unde & orans largiter flere deſcribitur, ut tantæ affectionis munere, populi ſui ſalutem a Domino impetrare potuiſſet. Poteſt & hoc totum aliter intelligi. Nam in Silo, id eſt in miniſterio, quo miſſa eſt, manducavit; quia etſi omnem Judæorum populum lucrifacere non potuit, plures tamen ex eo ad Redemtoris fidem prædicando convertit. Unde & prædicante Petro, una die quinque millia hominum, altera vero, tria millia crediderunt. [b] Et quia quod bibimus, facilius glutire poſſumus, quam quod manducamus, manducavit Anna & bibit, quia difficile alios, alios vero facile prædicando convertit. Nam & ad prædictam Petri prædicationem plura millia uno momento crediderunt, ſed Paulus non ante credidit, quam ipſis prædicatoribus per minas, & cædes vehementer obſtitit. Poſtquam autem manducavit, & bibit in Silo Anna, ſurrexit: quia ut eos, qui erant prædeſtinati ad æternam vitam, de Judæa abſtulit, ſeſe ad prædicationem Gentium præparavit. Sed qualem gignere appetebat, oſtenditur per hoc, quod additum eſt:

Plurimos ex Judæis lucrifecit.

Act. 4. 4. Act. 2. 41.

Verſ. 11.

Et votum vovit, dicens: Domine exercituum, ſi reſpiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederiſque ſervæ tuæ ſexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ſuæ, & novacula non aſcendet ſuper caput ejus.

Quos pariat Eccleſia, fortes eſſe cupit.

23. Quid eſt, quod Anna virilem ſexum a Domino poſtulat, niſi quia eos, quos ſancta Eccleſia parere prædicando appetit, Evangelica perfectione fortes eſſe concupiſcit? In comparatione quippe Evangelicæ perfectionis, opera illa Legis, quæ videbantur fortia, non fuerunt fortia, ſed infirma. Ibi enim mandatum eſt: *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* In Evangelio autem Dominus præcipit, dicens: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos.* Ibi [c] immunditia fornicationis a corpore reciditur, ut fortitudo converſationis, quaſi virili ſexu præcellat, etiam

Levit. 19. 18.

Matth. 5. 44.

a Gilot. *fructu roborat.*

b Eadem dicit Bernardus in Tract. de diligendo Deo, cap. 11. col. 597. & 598. novæ editionis.

c Quædam hic deficere videntur. Legendum fortaſſe: *Ibi immunditia fornicationis a corpore reciditur: hic, ut fortitudo, &c.* ut ſcilicet oſtendatur Legis Evangelicæ ac Moſaicæ diſcrimen.

Matt. 5. 28. Evangelica lex Moſaica longe perfectior.

a corde immunda cogitatio reſecatur, *Qui viderit*, inquit, *mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo*. Sinagoga igitur, quæ infirmitate præceptorum Judaicum populum genuit, non peperit ſexum virilem, ſed potius muliebrem. Anna itaque dum virilem ſexum ſibi dari a Domino poſtulat, quid aliud exoptare cernitur, niſi tales per Evangelium gignere, qui fortes appareant, & exteriori munditia corporis, & interna caritate?

Quos genuit prædicator Deo dat, qui de eorum generatione nihil ſibi tribuit.

24. Et quia de converſione Gentilium humanam gloriam prædicatorum ordo non appetit, ſubjectum eſt: *Dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ſuæ*. Domino namque filium dat, qui de eo, quem prædicando gignit, aliquid ſuis laudibus non uſurpat. Omnibus quoque diebus vitæ ſuæ hunc Domino tribuit, qui de virtutibus, in quibus ſubditus meliorando proficit, propriis favoribus nihil adſcribit. Dies namque vitæ electi ſubditi ſanctæ virtutes ſunt, quæ ejus animam coruſcando illuminant, ne in via cæleſtis patriæ vitiorum nocte tenebreſcat.

Subditorum bona temporalia non ambiat.

25. Sed perfectus ordo prædicatoris, dum favores de lucro prædicationis habere deſpicit, ſubditorum temporalia bona ambiendo, non tollit. Unde bene quoque illic ſubditur: *Et novacula non aſcendet ſuper caput ejus.* Novacula cum ſuper caput aſcendit, capillos radit. Quid enim per capillos, qui corpori ſuperfluunt, niſi abundans terrenæ ſubſtantiæ copia deſignatur? Et quid per novaculam, niſi malorum Paſtorum cupiditas exprimitur? Qua novacula nati filii caput raditur, cum bona ſubditorum per prędicatorum cupiditatem rapiuntur. Hinc namque & delinquenti Judææ per Prophetam dicitur: *Paſtores tui lupi veſperæ non relinquentes in mane*. Veſpere namque paſtores lupi fiunt: quia intenebreſcente, atque decreſcente in fine iſto ſeculo, rapere ſubditorum dona non metuunt. Qui in mane non relinquunt, quia dum temporalibus inhiant, inalbeſcente adventu futuri judicii, danda ſibi præmia non reſervant. Quos nimirum Michæas denotat, dicens: *Prophetæ, qui ſeducunt populum meum, qui mordent dentibus ſuis, & prædicant pacem: & ſi quis non dederit in ore eorum quippiam, ſanctificant ſuper eum prælium*. Prophetæ quippe populum Domini ſeducunt, cum pręedicatores reprobi auditorum ſuorum judicia confundunt. Et mordentes dentibus pacem nuntiant: quia in appetitu ſuę rapacitatis, dum terrena flagitioſorum dona ſuſcipiunt, eis divinę indulgentię ſecuritatem pollicentur. Super ipſos autem prelium ſanctificant, qui in ore eorum aliquid non dant: quia juſtos etiam diſtrictis ſententiis terrent, qui eis pro voto terrena non exhibent. Qui nimirum ſuper caput filii novaculam ponunt, dum prętextu caritatis cęleſtia prędicant, ut eis terrena per cupiditatem tollant. Hanc certe novaculam, quod ſancta Eccleſia in prędam ſubditorum non habeat, doctor egregius in ſemetipſo oſtendit, dicens: *Non quæro datum, ſed quæro fructum*. Hinc item dicit: *Qui Evangelium annuntiat, de Evangelio vivat. Ego autem non ſum uſus hac poteſtate*. Qui enim neceſſaria non curat a ſubditis alimenta percipere, oſtendit plane, qua mundani contemtus ſublimitate, lucra turpia, & illicita dona conſutaret. Anna igitur dum novaculam non aſcenſuram ſuper caput filii vovet, aperte mores ſanctę Eccleſię inſinuat, quę ad ęternam vitam electos loquendo parturit, ſed temporalia bona eorum per avaritiam numquam tollit. Sed quia hoc de Anna adhuc vovente, & non pariente dicitur, apte ſubinſertur:

Soph. 3. 3.

Mich. 3. 5.

Flagitioſorum dona non ſuſcipienda.

Philip. 4. 17.

1. Cor. 9. v. 14 & 15.

Verſ. 12. *Factum eſt autem, dum illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli obſervaret os ejus.*

Aſſiduæ Eccleſiæ preces pro infideli ante illa Synagoga.

26. Quid fuit ſanctę Eccleſię pro pariendi deſiderio preces coram Domino multiplicare, niſi aſſiduis orationibus pro convertenda Synagoga inſiſtere? Et quid Judaico ſacerdotio os ejus obſervare, niſi prædicationi ſanctæ Eccleſiæ inſidiari? Os namque ejus obſervavit, quia rectam prędicationem fidei reprehendere vehementer ſtuduit. Bene autem tunc os ejus obſervaſſe dicitur, cum illa preces multiplicaret: quia tanto callidius ei nocere ſtuduit, quanto majora ejus deſideria in prędicationis inſtantia recognovit. Denique os ejus non obſervaret, ſed attenderet, ſi prædicationem fidei noſtrę ad ſalutis ſuæ fructum audire voluiſſet. Sequitur:

Verſ. 13. *Porro Anna loquebatur in corde ſuo, tantumque labia ejus movebantur, & vox penitus non audiebatur.*

Quid ſit cor Eccleſiæ.

27. Quid eſt aliud cor ſanctæ Eccleſię, niſi ea quę intra ſe eſt, devota, & erudita beatitudo fidelium? In corde autem ſuo Anna locuta eſt: quia ſanctę Eccleſię prędicatio eis tantum profuit, qui vero lumine illuſtrandi erant ex divina prædeſtinatione. Quid vero eſt motus labiorum, niſi ſignorum promotio in ſanctis prędicatoribus? Qui profecto, etſi velut foris loquentia labia, & in imo ſtare videbantur; dum cęcis viſum, auditum ſurdis, vitam mortuis dabant, magnos utique meritorum motus exhibebant. Unde & illud ingens labium ſanctę Eccleſiæ, dum loquens velut in imo ſtare videretur, quia non ſolum verbo, & converſatione humilis erat, ſed & ſignorum poteſtate ſublimis, ut motus ſui, uſque ad cęlum ſe extulit, dicens: *Noſtra converſatio in cœlis eſt*. Heli itaque tantum Annę labia mota conſpexit, & vocem penitus non audivit: quia [a] Judaicum ſacerdotium opera Apoſtolorum miratum eſt, ſed ex eorum prędicatione non eſt promotum in ſalutem. Vox itaque Annę non audiebatur, quia etſi ſignorum oſtenſione ſancta Eccleſia mirabilis erat, dum prędicationis verba protulit, ad amorem Redemtoris extraneos accendit. Sed quid de ea ſentiat Heli, quam non intelligit? Sequitur:

Philip. 3. 20. Judaici ſacerdotes, Apoſtolorum opera mirati ſunt; nec tamen converſi.

Ibidem. *Æſtimavit eam igitur Heli temulentam.*

Spiritualis Eccleſiæ ebrietas, qua mutatur cor, mens alienatur.

Act. 2. 4.

28. Hoc nimirum etiam juxta hiſtoriam Actuum Apoſtolorum agnovimus, quia diebus Pentecoſtes ſancti Apoſtoli ebrii crediti ſunt, cum accepta ſancti Spiritus plenitudine, Chriſti magnalia omni lingua loquerentur. Spiritualiter autem ſancta Eccleſia ebria creditur, quam Judæa non ęſtimat vera aſſerere, ſed hæretica, & falſa prędicare. Ebria tamen erat, non potatione erroris, ſed repletione Spiritus ſancti. Etenim mutare cor, mentem alienare conſuevit ebrietas. Mutato autem corde pergebat, qui nuper domos intrans, fideles quoſque minis terrens, cędibus lanians, jam eum, quem perſecutus Jeſum fuerat, verum eſſe omnipotentis Dei filium prędicabat. Unde & ſuperioris ſenſus inſaniam ſeſe perdidiſſe glorians, dicit: *Qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus: ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci*. Aliud cor ſe accepiſſe teſtificans, ait: *Nos autem ſenſum Chriſti habemus*. Unde & tanto attentius prędicabat, quanto in ſenſu Chriſti vim majoris dilectio-

Act. 9. v. 5. & 29.

1. Tim. 1. 13.

1. Cor. 2. 16.

a In editis, *Judaicum ſacerdotium opera Apoſtolorum miratus eſt, ſed, eorum prædicatione non eſt promotus*, &c. quod retinere non potuimus:

nis acceperat. Sed illum ardenter ſancta Eccleſia A diligeret, dum fiducialiter ea, quæ diligebat prædicaret, Judæorum ſacerdotium ejus verba in onere impatientiæ, non in ſuavitate devotionis habuit. Quare & ſequitur:

Verſ. 14. Ibidem.

Dixitquè ei: Uſquequo ebria eris?

Et quia ei ſilentium indicere tentavit, adjunxit:

Digere pauliſper vinum, quo mades.

29. Vinum quo madebat Anna, digereret, ſi a fervore prædicationis ſancta Eccleſia Judæorum minis victa, tenuiſſet. Et quia ultro prædicationis ſenſum ei ſubtrahere nitebantur, vinum Anna pauliſper digerere jubetur. An non B digerere Annam Heli tunc juſſit, cum Judæorum principes, cæſis Apoſtolis denuntiaverunt, dicentes, ne ultra loquerentur in nomine Jeſu? [a] Sed quia illud, quo madebant, digerere vinum noluerunt, reſpondentes, dixerunt: *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus.* Et iterum: *Non poſſumus quæ vidimus, & audivimus non loqui.* Sed quia ſancta Eccleſia inter verba libertatis, virtutem manſuetudinis cuſtodivit, ſequitur:

Act. 5. 29. Ibid. 4. 20.

Verſ. 15. Manſuetudini conjuncta.

Nequaquam, Domine mi.

30. Dominum namque vocavit, cui miniſterium prædicationis exhibuit, ſed Dominum vo- C cans, ebriam ſe eſſe abnegat, ut ſuperiori ordini ex humilitate ſe ſubderet, & falſæ objectioni ex veritate contrairet. Dominum namque eum vocans, honoravit: & ebriam ſe eſſe abnegans, quod non erat, ſatis humiliter oſtendit. Poteſt autem ebrietatis objectio erga ſanctam Eccleſiam aliter accipi. Nam dum miniſterio Evangelicæ prædicationis inſiſteret, dum ex lucro credentium, in magnam populorum gloriam veniret, etiam ſacerdotes Judæorum non putabant æternorum bonorum culmen appetere, ſed terrenæ ſublimitatis gloriam deſiderare. Dum ergo ebria vocatur, everſo ſtatu mentis, cæleſtia poſtponere, & appetere terrena reprehenditur. D

31. Sed quæ labentia bona ſeculi [b] deſpexit, dicit: *Nequaquam domine mi. Nam mulier infelix nimis ego ſum.* Quaſi dicat: Tu me labentis mundi felicitatem appetere cogitas, ſed ego tanto infeliciorem me video, quanto felicitatis meæ gaudia hinc longius recognoſco; Quia vero illic me futuram felicem credo, hic eo valde me infelicem arbitror, quo ad gloriam nullam concupiſco. Mulier quippe ſancta Eccleſia dicitur pro fecunditate, infelix nimis pro fortitudine: quia & orbem verbo paritura erat, & orbis gloriam non poſſet perfecte deſpicere, ſi non eam ſupernus amor, mira fortitudine roboraret: vel nimis infelix fuit, quia de perditione E populi ſui non parum doluit. Quam profecto ſapiens Salomon vehementer admirans, ait: *Mulierem fortem quis inveniet?* Quo in loco etiam notandum eſt, quia non dicit mulier infelix, ſed nimis ego ſum. Nimis namque infelix fuit, cui nullum de ſeculo blandimentum placuit. Vel certe nimis infelicem ſe aſſerit, quæ ſe ab æternæ vitæ gaudiis expulſam, per primæ culpæ meritum meminit, ad quæ redire non prævalet, niſi per multas vitæ hujus tribulationes. Non enim nimis infelix exiſteret, ſi ad perdita paradiſi gaudia ſine præſenti tribulatione reverti potuiſſet. Hinc namque Paulus, nimiæ hujus infelicitatis ærumnam inevitabilem oſtendens, di-

Ei terrenorum contemtus.

Prov. 31. 10.

Act. 14. 21.

a Gilot. *Sed qui.*
b Gilot. *deſpexerat.*

A cit: *Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.* Ac ſi ergo detrahenti ſibi Judaico ſacerdotio, ſancta Eccleſia reſpondens, dicat: Tu mihi regnum adſcribis in felicitate temporis, ſed meum illud eſt, ad quod non pertingitur, niſi ex afflictione multæ tribulationis. Sequitur:

Vinum, & omne, quod inebriare poteſt, non bibi. *Ibidem. Eccleſiæ innocentia.*

32. Vinum namque non bibit, quia de prædicationis officio temporalia lucra non petit. Aliud quod inebriare poteſt, non bibit, quam in lapſum vitiorum, carnis concupiſcentia non evertit. Juxta ſuperiorem vero ſententiam vinum non bibit, quæ aliquid pravitatis hære- B ticæ non habuit in refectione. Aliud quod inebriare poteſt, biberet, ſi de verbi facundia decepta tumuiſſet. Quia vero recta intentione vera docuit, ſubdens, ait:

Sed effundi animam meam in conſpectu Domini. *Ibidem.*

Quid ſit animam in conſpectu Domini effundere.

33. In conſpectu namque Domini animam effundere, eſt conceptam in mente verbi Dei ſcientiam, pro ſolo Conditoris amore prædicare. Anima quippe effunditur, cum innatus verbi Dei intellectus, ad utilitatem audientium divulgatur. Quiſquis enim pro humanis favoribus, quiſquis pro terreno commodo, verbum Dei prædicat, quia res alia de prædicatione at- C tenditur, in conſpectu Domini verbum illud animæ non profertur. Quare & doctor Gentium aſſerit, dicens: *Non ſumus, ſicut plurimi adulterantes verbum Dei, ſed ſicut ex ſinceritate, ſed ſicut ex Deo, coram Deo in Chriſto loquimur.* Anna ergo in conſpectu Domini animam ſuam effudit; quia ſancta Eccleſia in virtutum omnium culmine perfecta, in eruditione fidelium magna facundiæ verba protulit; ſed ex vitæ verbis ſoli Deo placere deſideravit. Cujus prædicationis etiam miniſterium commendat, dicens:

2 Cor. 2. 17.

Ne putes ancillam tuam quaſi unam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris & mæroris mei locuta ſum uſque in præſens. *Verſ. 16.*

D 34. Quaſi dicat: Quæ tibi æternæ vitæ bona loquitur, velut [c] idololatra deſpici non meretur. Ancillam quoque ſuam ſe eſſe aſſerit, ut cognoſcat ex nomine miniſterii, quis ad æterna ei appetit lucra famulari. Sequitur: *Quia ex multitudine mæroris & doloris locuta ſum uſque in præſens.* Quaſi apertius loquatur, & dicat: Hinc agnoſce, quod nihil a malo ſpiritu habeam, quia ex multa pœna perſecutionis, ad loquendum venio; & prædicationis inſtantiam, nullis pœnis victa derelinquo. Poteſt etiam dolor Annæ ad affectionem ſanctæ Eccleſiæ, mœror ejus referri ad paſſionem. Ex multitudine quidem [d] doloris locuta E eſt, quæ pereunti Judaico populo, verbum prædicationis protulit ex affectu compaſſionis. Quod Paulus inſinuat, dicens: *Veritatem dico in Chriſto Jeſu, non mentior, teſtimonium perhibente mihi conſcientia mea in Spiritu ſancto, quoniam triſtitia eſt mihi magna, & continuus dolor cordi meo: optabam ego ipſe anathema eſſe pro fratribus meis a Chriſto, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ.* Sed qui ſe ex multitudine doloris loqui inſinuat, an ex multitudine loquatur, dicat: *A Judæis quinquies quadragenas, una minus accepi, ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum.* Sancta vero Eccleſia patienter adverſa tolerans, humiliter innocentiæ, & veritatis ſuæ virtutem manifeſtans, quibuſdam Judææ ſacerdotibus bonum prædicationis ſuæ loquendo perſuaſit. Quare & ſubditur:

Unde Eccleſiæ dolor.

Rom. 9. v. 1. 2. &c.

2 Cor. 11. 24.

Tunc

c Gilot. & Vatic. *idolatra.*
d Deeſt *doloris*, in editis. Requiri tamen ex ſola lectione liquet.

[Verſ. 17.]

Tunc ait Heli: Vale in pace, det tibi Deus Iſrael petitionem quam rogaſti eum.

[Pars Jud. ſacerdotum obtivit fidei, alius impugnantibus.]

35. Prius quippe Heli oranti Annæ prolatis contumeliis contradixit, poſtea vero in ejus ſibi devotione complacuit. Quid eſt hoc, niſi quod Judaicum ſacerdotium, & per alios ſui officii miniſtros prædicanti Eccleſiæ obſtitit: & per alios cognitæ demum fidei noſtræ veritati conſenſit? Nam de obſiſtentibus dicitur, qui cæſis denuntiaverunt Apoſtolis, dicentes, ne ultra loquerentur in nomine Jeſu. De conſentientibus autem, idem Lucas meminit, dicens: *Plurima turba ſacerdotum obediebat fidei*. Tunc ergo Heli pro voto fecunditatis Annæ precatus eſt, cum ſacerdotum plurima illa turba fidei obediens, per prædicationem ſanctæ Eccleſiæ electorum numerum multiplicari deſideravit. Quam certe in pace ire optavit: quia fructum prædicationis eam deſideravit conſequi, ſine dolore paſſionis. Et quia in eorum voto ſancta Eccleſia ſibi complacuit, ſequitur:

[Act. 5. 40. Ibid. 6. 7.]

[Verſ. 18]

Utinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis.

Quaſi dicat: Juxta intuitum deſiderii tui, opus miniſterii mei ſubſequatur gratia divinæ diſpenſationis. Sequitur:

[Ibidem.]

Et abiit mulier in viam ſuam, & comedit, & bibit: vultuſque ejus non ſunt amplius in diverſa mutati.

[Multos fructus tulit apud Gentes, Evangelii prædicatio.]

36. In viam ſuam mulier abiit: quia ſancta Eccleſia verbum fidei Gentibus prædicavit. Quod & Apoſtoli Judæis comminantes, dicunt: *Quia indignos [a] vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes*. Quæ bene mulier tunc dicitur, cum recedit, quia per prædicationem Redemtoris, exhibitura erat in Gentibus fructum magnæ fecunditatis. Comedit autem, & bibit, & tamen vultus ejus non ſunt amplius in diverſa mutati, quia magna lucra de converſione Gentium habuit, ſed perſecutionem quam in Judæa paſſa fuerat, etiam in Gentibus invenit. Sed ordine quo abierit ediſſerens, ait:

[Act. 13. 46. a]

[Verſ. 19.]

Et ſurrexerunt mane, & adoraverunt coram Domino: reverſique ſunt, & venerunt in domum ſuam, in Ramatha.

[Chriſtus electos ſuos per ſpiritalem præſentiam nunquam deſerit.]

37. Quid eſt autem quod ſupra de ſola Anna ſingulariter dicitur: *Abiit mulier in viam ſuam*: nunc vero pluraliter: *Surrexerunt mane*, niſi ut cum viro deſcendere cognoſcatur? Et quia vir ſanctæ Eccleſiæ Redemtor humani generis eſt, qui jam ad cælos aſcenderat, cum ipſam Judæam incredulitatis ſuæ caligine obrutam relinquebat, quomodo de Anna, & de viro ſuo Helcana intelligi in Chriſti & Eccleſiæ typo nunc poteſt, quod ſimul mane ſurgerent, & in civitatem ſuam pariter redirent? Sed quia civitatem Ramatha, cæleſtem patriam deſignare jam diximus, quomodo hoc ſacræ Eccleſiæ convenit, quæ ſtatim ut a Judæorum prædicatione ceſſavit, ad cæleſtem patriam [b] non aſcendit? Verum quia reſurgens a mortuis Dominus, miſſis in prædicatione doctoribus loquitur, dicens: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſeculi*; abſurdum non eſt, ut cum eo ſancta Eccleſia ſurgere, & reverti ſentiatur. Qui enim electos ſuos per ſpiritalem præſentiam nunquam deſerit, & cum ſtantibus permanet, & cum abeuntibus recedit. Ramatha vero cæleſtem patriam deſignare diximus, ſed quod nihil aliud ſignificare poſſit, non diximus. Quid ergo aliud hoc

[b]

[Matth. 28. 20.]

A in loco ſignificat, niſi adimpletionem prophetiæ in Gentium vocatione? Ramatha quippe viſio conſummata dicitur, ut jam diximus. Quid vero eſt Gentium jam impleta vocatio, niſi prophetarum viſio conſummata? Nam viſione aſſerebat, ſed non conſummatam, qui de futuro adhuc, quod viderat, pronuntiabat, dicens: *Omnes Gentes, quaſcumque feciſti venient, & adorabunt coram te, Domine*. Hinc item repromittit dicens: *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes Gentes ſervient ei*. Viſio igitur conſummata recte Prophetarum promiſſio dicitur, quia nimirum, auctore Deo, juxta eorum oracula, in Redemtorem humani generis omnes Gentes crediderunt. Mane autem cum viro ſuo Anna ſurgere dicitur: quia ſancta Eccleſia in B exortu interni luminis ad Gentes tranſiit cum verbo prædicationis. Vel mane ſurgit, quod Judæam in nocte infidelitatis deſeruit. Mane etiam ſurgit, quia proſperum iter in converſione Gentium invanit. Et coram Domino adoravit, quia in repulſione Synagogæ incomprenſibile judicium venerata eſt omnipotentis Dei. Adoravit quippe, & receſſit: quia cum a gentis ſuæ prædicatione pro ſola Dei omnipotentis ordinatione recederet, divino judicio per obedientiam obſecuta eſt, quod penetrare intelligendo non potuit. Adorans autem reverſa eſt, quia miniſterium prædicationis in vocatione Gentium adimplere propoſuit; ſed tantum ejuſdem prædicationis modum in ſuperna contemplatione quæſivit. Reverti enim prædicatoribus, C eſt ad divinæ contemplationis lumen recurrere. Inde quippe lucem hauriunt, qua & ad venerationem fidelium luceant, & quam loquendo, auditorum ſuorum mentibus infundat. Hinc namque eſt, quod prædicator egregius ante ad tertii cæli ſecreta ſuſtolitur, & ſic terrena diſponere perhibetur, & paradiſi ſecreta ingrediens verba percipit, quæ non licet homini loqui, ut diſcernere, & loqui utiliter foris poſſit. Anna ergo reverſa memoratur: quia ſancta Eccleſia dum terrena diſpoſuit, qualiter ſint eadem terrena diſponenda, in ea, ad quam ſæpe revertitur, Dei contemplatione inſtruitur. Et tunc demum in domum ſuam venit: quia in auditorum devotione collocare ſe potuit, cum accedendi ad D eos modum, ſurſum revertendo cognovit. Domum namque ſanctæ primitivæ Eccleſiæ Gentium devotio extruxit, quam, dum ſibi in eis condidit, cuſtodiæ ſolicitudine inhabitavit. Quæ videlicet domus poſita in viſione conſummata deſcribitur: quia non ante condi potuit, quam vocationis ejus prædictum a Prophetis tempus advenit. Sequitur:

[In Gentium vocatione prophetiæ implentur.]

[Pſ. 85. 9.]

[Pſ. 71. 11.]

[Revertuntur prædicatores, cum ad divinæ contemplationis lumen recurrunt. 2. Cor. 12. 2.]

Cognovit autem Helcana Annam conjugem ſuam, & recordatus eſt [c] ejus Dominus. Et factum eſt poſt circulum dierum, concepit Anna & peperit filium.

[Ibid. & Verſ. 20. c]

38. Helcana Annam conjugem ſuam tunc cognovit, cum Redemtor noſter præfinitum tempus vocandæ gentilitatis aſpexit, quo dum novæ ſponſæ, ſanctæ videlicet Eccleſiæ gremio gratiam ſu- E perni amoris infunderet, novam ex ea prolem fidelium generaret. Nam velut nondum cognoſcebat eam, cum volentes tranſire in Aſiam prædicatores, a Spiritu ſancto prohibiti ſunt. Hinc eſt, quod cum ad prædicationem Judææ diſcipulos ſuos mitteret, per ſemetipſam veritas prohibet, dicens: *In viam Gentium non abieritis, & in civitates Samaritanorum non intraveritis*. Quando autem cogno-

[Eccleſiæ fecunditas ex superni amoris gratia.]

[Act. 16. 6.]

[Matth. 10. 5]

a Gilot. vos ſcripſit.
b Gilot. & Vatic. non aſcenditur.
c Deeſt ejus in Gilot. & Vatic. Omittitur quoque, Et factum eſt, &c. qui verſus infra explicatur, unde eum attexendum eſſe judicavimus.

Digitized by Google

vit Annam conjugem ſuam Helcana, tunc recordatus eſt ejus Dominus, quia gentilitas tunc veniſſe in Dei memoriam viſa eſt, cum ſancta Eccleſia verbo Dei per amoris gratiam conjuncta, in ſalute viſitatur. Quid eſt hoc loco circulus dierum, niſi innumeris ſancti Spiritus oſtenſa radiis manifeſtatio divinæ voluntatis? Quæ profecto, dum prædicatorum ſuorum mentibus, in contemplatione ſuſpenſis, claritates ſupernæ diſpoſitionis innumeras exhibet, nimirum veluti plures dies, temporum circulus clauſas tenet. Circulus quippe dierum Annæ conceptum prævenit, quia ſanctæ Eccleſiæ verbum Dei ad docendum non ante infunditur, quam ab ea ſupernæ diſpoſitionis radii plenius agnoſcantur. Quæ concipiens filium, peperit, quia ii, quos in fide Redemtoris parit, nova converſatione robuſti ſunt.

Ibidem.

Et vocavit nomen ejus Samuel, eo quod a Domino poſtulaſſet eum.

Samuelis nomine intelligendus prædicatorum ordo.

39. Samuel interpretatur, nomen ejus Deus. Quem ergo nobis Samuel convenientius inſinuat, quam prædicatorum ordinem, qui ad fidem vocatus eſt ex gentilitate? Quia enim fortis converſatione eſt, poteſtate ſublimis; & dum in eo ſpeciale ſignum gratiæ divinæ conſpicitur, ad venerationem prædicationis ejus, devote auditorum turbæ deducuntur: recte nomen ejus nuncupatione declaratur. Hinc eſt, quod ad Moyſen a Domino dicitur: *Poſui te in deum Pharaonis*. Hinc item in Lege prohibens, ait: *Diis non detrahes*. Et notandum, quia cujus nomen Deus dicitur, filius, non filia fuit: quia certe paſtoralis dignitas, cum infirma converſatione deprimitur, ſplendore tam celſi nominis non ornatur. Quia igitur ordo doctorum ad evangelizandi miniſterium ex gentilitate promotus, excellentiæ dignitatis ſuæ, meritorum gratia impar non fuit, recte nunc dicitur: *Vocavit nomen ejus Samuel, eo quod a Domino poſtulaſſet eum*. Et notandum, quia hoc loco poſtulare dicitur, quod poſtulando promeruit. Apertis ergo verbis oſtenditur, cur Annæ primogenitus tanto nomine cenſeatur. Quod tale eſt, ac ſi dicat: Idcirco ei tantum nomen impoſuit; quia is, qui ſuperno munere naſcitur, meritorum gratia magnus fuit. Sed ut oſtendatur, quo ſtudio eum provida mater foveat, ſequitur:

Exod. 7. 1. Exod. 22. 28

Verſ. 21. & 22.

Aſcendit autem vir ejus Helcana, & omnis domus, ut immolaret hoſtiam ſolemnem, & votum ſuum; & Anna non aſcendit: Dixit enim viro ſuo: Non vadam, donec ablactetur [a] *infans.*

Chriſtus electos Synagogæ ad cæleſtia vexit.

40. Quæ eſt autem immolatio ſolemnis hoſtiæ, niſi illa ſanctæ Eccleſiæ amoris oblatio, qua conditori conjungitur in æterna contemplatione? Ad hanc autem Helcana tunc aſcendit, cum Redemtor noſter jam de morte triumphans, jam poſſibilitatis noſtræ tenebras ſuperans, carnem, quam pro noſtra ſalute ſuſcepit, ad cæleſtia ſublimavit. Cum quo & omnis domus ejus aſcendit, quia priores electos Synagogæ in altitudinem immortalitatis extulit. Tunc immolavit ſolemnem hoſtiam, cum ſe æterno Patri per glorificatæ carnis materiam in cælo exhibuit, & Angelorum naturam, ſicut de redemtione noſtra, itam etiam de eorum reparatione lætificavit. Ad hanc ſolemnem hoſtiam Anna invitatur; quia ſancta Eccleſia ſuperni ſponſi ſpirituali cohortatione ad æternam contemplationem divinæ claritatis per quotidiana deſideria

A amoris accenditur. Quæ tamen ab aſcenſu ſuo abſtinet, ut filium lactet: quia ut proſit hic Chriſti parvulis, dilationem ſuæ gloriæ patienter ſuſtinet. An non ad immolationem hujus ſolemnis hoſtiæ mater illa invitata fuerat, quæ dicebat: *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto?* Sed quæ per amoris deſideria ad ſponſi ſpeciem trahitur, an amet lactare filium, dicat: *In carne mihi manere neceſſarium eſt propter vos*. Quo etiam cibo ſe Corinthios aluiſſe, inſinuat, dicens: *Lac vobis potum dedi, non eſcam*. Lactare quippe parvulos ſanctæ Eccleſiæ eſt paſtoribus, infirmorum ſive ſimplicium auditorum corda planioris Scripturæ pabulo enutrire. Quibus profecto idem doctor egregius dicit: *Nihil judicavi me ſcire inter vos, niſi Chriſtum, & hunc crucifixum*.

Ut parvulis proſit, gloriæ dilationem libenter patitur Eccleſia.

Phil. 1. 23.

Ibid. v. 24.

1. Cor. 3. 2.

1. Cor. 2. 2.

B 41. Ablactantur autem infantes, cum parvuli ſanctæ Eccleſiæ tam ſpiritualis eruditionis, quam bonæ converſationis incrementa ſuſcipiunt; & jam non planiora ſacri eloquii, ſed alta ejus ſacramenta requirunt. Et ablactatus infans ante conſpectum Domini, ut appareat, ducitur, cum per adhortationem prædicatorum quiſquis ſubjectus bene proficiens, bonis operibus adornatur. Qui enim ad hoc ducitur, ut appareat, non tantum ut videat, defertur, ſed etiam ut videatur. Quia enim in fine a Domino multi audituri ſunt: *Neſcio vos*, apparere in conſpectu Domini Samuel dicitur: quia electus, & humilis ſubditus, dum perfecte præſentia deſpicit, adveniente extremo judice, nequaquam reprobatur. Quos C autem ſeculum in ſui amore defixos retinet, in honore rerum tranſeuntium videri elatiores appetunt; hoc profecto ſuperbiendo agunt, ut ab eo, quo ſolo videri debent honorabiles, numquam videantur. Unde & rex electus, & in rerum culmine poſitus, ne in flore ſeculi deciperetur, obſecrat, dicens: *Ne projicias me Domine a facie tua*. Anna ergo & ablactare filium repromittit, & ante conſpectum Domini, ut appareat, ducere: quia ſancta Eccleſia electos ſubditos, quos erudit, præſentia perfecte deſpicere docet, & bona agere, & ad æterna bona per humilitatem feſtinare. Et notandum, quia ab ablactationis loco ductus aſſeritur, qui apparere debere in conſpectu Domini perhibetur: quia videlicet, non D parum intereſt ſpiritualis itineris, cum ab eo, quod de cæleſti magiſterio diſcimus, in uſum perfectæ tendimus operationis. Quia vero a ſtudio ejuſdem boni operis numquam ceſſandum eſt, ſequitur:

Parvulorum Eccleſiæ ablactatio quæ ſit.

Matt. 25. 12

Pſal. 50. 13.

Et appareat ibi jugiter.

Verſ. 22. Ablactati jugiter eo conſpectui Dei ſiſtantur.

42. Jugiter namque ibi apparemus, unde numquam diſcedimus. Jugiter ergo in conſpectu Domini apparere, eſt decorem bonæ converſationis nullis vitæ tenebris obſcurare: quia qui ad illicita nulla defluit, a ſecreto divini intuitus numquam exit, & quaſi in luce poſitum, hunc divina bonitas reſpicit: quia eas, quas damnavit peccatorum tenebras, electione ſui examinis non attendit. Donec igitur ablactetur infans, ad immolandam ſolemnem hoſtiam ſe non aſcenſuram Anna denun- E tiat: quia ſancta Eccleſia tamdiu cuſtodire filios proponit, quamdiu de eorum perfectione ſecura fieri valeat, quia ipſi ab accepta bonitate ulterius non recedant. Poteſt tamen aſcenſus ſolemnis hoſtiæ ad altitudinem ſanctæ prædicationis referri. Nam de aſcenſu viri ejus per Prophetam ſcriptum eſt: *Aſcendit ſuper Cherubim, & volavit ſuper pennas ventorum*. Super Cherubim quippe Dominus aſcen-

Pſal 17. 11.

a Abeſt *infans*, a Gilot. & Vatic.

aſcendit, quia in ſublimibus prædicatorum ſuorum mentibus aſcendit, & ſcientiæ ſuæ altitudinem ponit. Et ſuper pennas ventorum volat: quia coram ſpiritualibus eorum oculis in altitudinem miræ intelligentiæ ſe ſancti Spiritus flatibus elevat. Et tenebras latibulum ſuum ponit: quia majeſtatis ſuæ ſublimitatem reprobis abſcondit. Sed in circuitu ejus tabernaculum ſuum: quia quos per ſublimia dona elevat, eis ſuæ majeſtatis etiam gloriam manifeſtat.

Ibid v. 12.

Ibidem.

Ad contemplationis altitudinem evecti domeſtici Dei & familiares.

43. Bene autem cum Helcanæ aſcenſus aſſeritur, omnis domus ejus aſcendiſſe perhibetur: quia illos, quorum mentibus eminet, in altitudine ſuæ contemplationis velut domeſticos, & familiares tenet. Quæ eſt autem Helcanæ, id eſt B Redemtoris noſtri hoſtia ſolemnis, niſi Sanctorum ſuorum cordibus ineffabilis illius internæ amor eruditionis? Nam eorum quiſque ſibi ineffabiliter complacet in eo, quod ſe oſtenſa Redemtoris ſublimitas, tam ſublimiter docet. Anna ergo ſe cum viro ſuo aſcendere abnegat, donec filium lactat: quia ſancta Eccleſia tam diu vitavit alta prædicando contingere; quamdiu cognovit rudes auditores ſuos velut parvulos, alta capere nequaquam poſſe. Hinc namque in ipſis ſanctæ Eccleſiæ primordiis factum eſt, ut velut parvulo adhuc Annæ filio, per trium Evangeliſtarum ſcripta, Matthæi ſcilicet, Lucæ, & Marci lac propinaretur, qui humanitatis Domi C nicæ hiſtoriam ſcribentes, pauca de ejus divinitate tractaverunt: ſed cum parvulus Eccleſiæ populus creſceret, & in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti proficeret, cui lactis potus non ſuffecerat, paſci cibo ſolido perquirebat. Compulſa itaque mater Eccleſia aſcendere eſt, ut ipſa quoque Cherubim fieret, volantique ſuper ſe Redemtori appropinquaret, pennas aſſumeret, ambulantem ſuper eas in ſacramentorum altitudine teneret, atque ex ejus majeſtate caperet, quod poſcenti unico alimentum daret. Unde factum eſt, ut rogatus a fratribus Evangeliſta Johannes, non ſolum humana ſed etiam angelica ſuperans, condita cuncta tranſcenderet, & quem videre meruit, unigenitum in ſinu Patris prædi- D caret, dicens: *In principio erat Verbum; & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*. Tunc ergo Anna aſcendit, cum ſancta Eccleſia ſe in celſitudinem divinæ prædicationis tam ſublimiter extulit. Tunc etiam immolavit ſolemnem hoſtiam, quia de cognitione divinitatis in auditorum ſuorum cordibus flammam miræ devotionis accendit. Solemnis quippe hoſtia fuit, de incomparabili eloquio, ſingularis oblatio devotionis. Tunc in conſpectu Domini filium adduxit, cum auditorum ſuorum cordibus perfectam cognitionem ſummæ divinitatis intimavit. Quæ profecto Dei cognitio, quia non ſolum fide tenenda eſt, ſed con- E feſſione: & quod credimus, & confitemur, nec ignorare ulterius, nec ſilere permittimur, puer ablactatus, qui ad domum Domini adducitur, jugiter in conſpectu Domini manere declaratur. Sequitur:

Aſcendere non præ manat parvuli.

Epheſ 4. 13.

Johan. 1. 1.

Verſ. 23.

Et dixit ei Helcana vir ſuus: fac quod tibi bonum videtur; mane, donec ablactes eum.

Eccleſiæ propoſitum non ex humano, ſed ex divino judicio.

44. Quid eſt, quod Annæ conſilium viri ſui auctoritate roboratur, niſi quia propoſitum ſanctæ Eccleſiæ non ex humano præſumitur judicio, ſed ex divino? Nam quidquid ſancta Eccleſia in ſubjectis ſibi nationibus diſponere voluit, tunc demum id ratum habuit, cum ex æternæ veritatis judicio, quid diſponendum eſſet, agnovit. Et A quia advocatum habemus apud patrem, qui interpellat pro nobis, ſubjungit, atque ait:

I. Johan. 2. 1.

Precorque ut impleat Dominus verbum ſuum.

Ibidem.

Pro nobis precatur Chriſtus, in humana carne ſe Patri exhibendo.

45. Quod eſt verbum, quod implendum aſſeritur niſi prædeſtinata converſio gentilitatis? Et quia per ejus ſanguinem reconciliamur Deo, ipſe pro implendo verbo precatur, cujus obtentu ſalus noſtra perficitur. Precari etiam ei, eſt ſe in humanitate aſſumta, pro ſalute noſtra æterno Patri continue exhibere: quod dum ſic ſe offerre non deſinit, receptioni noſtræ aditum ad vitam facit. Quia vero diſpoſitionis ſuæ conſilium exquirendo perfecit, apte ſubinfertur: *Manſit ergo mulier, & lactavit filium ſuum donec amoveret eum a lacte*. B Deinde ſequitur:

Verſ. 24.

Et adduxit eum, poſtquam ablactaverat, in vitulis tribus, & tribus modiis farinæ, & amphora vini; & adduxit eum in domum Domini in Silo.

Ad perfectionem contendendum.

46. Quid namque per vitulum hoc loco ſignificatur, niſi propoſitum imitandæ vitæ perfectorum. Sed vitulus eſt, cum in corde exoritur proficientis: bos autem, cum per robur virtutis ad affectum, perducitur magnæ converſationis. Quo in loco valde quærendum eſt, cur non unus vitulus, ſed tres ad tabernaculum adducti perhibentur. Sed in tribus vitulis infans delatus oſtenditur, ut eorum formam inſinuet, qui ad prædicationis miniſterium inſtruuntur. Perfectus C enim doctor, & peccatoribus convertendis, & cuſtodiendis juſtis invigilat. Quaſi enim colonos ſummi patrisfamilias utrumque bovem aratris inſerit: ut non ſolum vigilare ſtantibus, ne corruant, ſed etiam lapſos poſſit erigere, ut ſubſiſtant. Sed qui duos boves habet in ſubjectorum ſollicitudine, ut eſſe perfectus valeat, bovem tertium jungat in divina contemplatione: ut & corda proximorum integro jugo, loquendo, velut arando aperiat, & ſemetipſum per ſingularem amoris fortitudinem; ad Conditoris ſui ſpeciem ſemper extendat. Samuel ergo in vitulis tribus ad domum Domini ducitur, cum bene quiſque proficiens, proponit, ut ex labore prædicationis prodeſſe valeat proximis, & ex ſecre- D to quietis, inhærere intimæ viſioni Conditoris. Et quia id bene exhibere animus imperiti nunquam poterit, in tribus etiam farinæ modiis offertur. Ex farina quippe cum panes fiunt, præparatio refectionis perficitur. Quod vero non in panibus, ſed in farinæ modiis offertur, bonam devotionem, doctrinam proponere oſtenditur; non ipſius doctrinæ commodum exhibere. Modius ergo farinæ, ſanctæ prædicationis præparationem ſignificat. Sed in tribus modiis farinæ infans adducitur: quia dum prædicare proponimus, verbum ſcientiæ, præparamus peccatoribus ad converſio- E nem, juſtis ad ſtatum perſeverantiæ; & nobis ad ſupernam contemplationem: vel certe unus modius eſt, ut diximus, pro converſione peccatoris, alius pro diſciplina conjugati, tertius vero pro excellenti puritate continentis. Et modii quidem dicuntur pro menſura diſcretionis. Unde & beatus Paulus perhibet, dicens: *Non plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem*.

Duplex doctoris munus, peccatores convertere, & cuſtodire juſtos.

Ita proſit proximis, ut Deo tamen adhæreat.

Peccatoribus converſionem, juſtis perſeverantiam, & ſibi contemplationem quærat.

Rom. 12. 3.

Hæc ex caritate prærogata.

47. Quod profecto, quia prædicatorum ordo * electus exigentibus, non ex levitate vanitatis habuit, ſed ex virtute bonæ intentionis, ſequitur: *Et amphora vini*. Virtus vero bonæ intentionis eſt caritas Dei, quæ in electorum cordibus diffunditur, per donum Spiritus ſancti. Quod nimirum caritatis donum, recte vini appellatione figuratur,

* *Forte electus ex Gentibus.*

quia mentem occupat, & a terrenis affectibus alienat, ut intentionem ad ſeculum non habeat, quam ad appetenda ſola cæleſtia inflammat. Verum, ut hujus quoque virtutis non perfectio, ſed initium deſignetur, amphora vini, & non poculum fuiſſe oſtenditur. In amphoram quippe reponimus, quod quandoque per poculum propinemus. Hinc eſt enim, quod is, qui ſupernæ caritatis perfectionem guſtaverat, Deo omnipotenti confitebatur, dicens: *Impinguaſti in oleo caput meum, & poculum meum inebrians, quam præclarum eſt?* In amphora ergo vini Samuel oblatus oſtenditur: quia electus quiſque, cum ad Evangelicæ prædicationis miniſterium præparatur, ipſius prædicationis bonum proponit, non pro vana hujus ſeculi ambitione, ſed pro ſola caritate impendere. In vitulis ergo adducitur, pro propoſito fortitudinis; & in farinæ modiis, pro doctrina verbi; in amphora vini, pro intentione caritatis.

Pſal. 22. 5.

48. Quæ profecto virtutum initia, ubi ſint perficienda, edocet, cum ſubjungit: *Et adduxit eum in domum Domini in Silo.* Domus Domini ſancta Eccleſia recte intelligitur, quæ nimirum in Silo ſita eſſe perhibetur. Silo autem locus eſt, in quo arca Dei manſiſſe perhibetur. Quid ergo aliud Silo iſto in loco ſignificat, quam veteris Legis traditionem? Nam velut arcam Dei continet, dum carnalem litteram foris exhibet, quæ in ſuis ſecretis ſpiritalem ſcientiam clauſam tenet. Quid eſt ergo, quod domus Domini in Silo ſita eſſe perhibetur, niſi quia ſancta Eccleſia in ſacramento Scripturarum, velut in loco fundata cognoſcitur? Illuc Samuel adductus aſſeritur, illic oblatus: quia præter ſanctam Eccleſiam locus non eſt, ubi merita virtutum creſcant, & ad culmen perfectionis veniant. Sed cum ipſe, qui adductus eſt, aſſeratur, ejus quoque dilationis cauſa memoratur, cum ſubditur:

In Scripturis ſanctis Eccleſia fundatur.

Puer autem adhuc erat infantulus.

Ibidem.

Nam ſi infantulus tunc non eſſet, dum per ſe poſſet accedere, duci hunc ab alio non oporteret. Sequitur:

Et immolaverunt vitulum, & obtulerunt puerum Heli.

Verſ. 25.

49. Superius de ſola Anna dicebatur: *Et adduxit eum ſecum, poſtquam ablactaverat.* Nunc autem de Helcana pariter, & de Anna ſubjungitur: *Et immolaverunt vitulum, & obtulerunt puerum Heli.* Tunc immolatus eſt vitulus, cum adductus eſt Samuel, & oblatus. Si ergo ibi erat tunc Helcana, & cum ducebatur, & cum offerebatur, quare non dictum eſt, adduxerunt eum ſecum, ſicut dictum eſt, immolaverunt, & obtulerunt? Sed quia hæc ad Eccleſiam, & ad Chriſtum retulimus, illi lactare, illi adducere pertinet; offerre, & immolare ſibi, & Chriſto. Ipſa quippe inſtituit verbo prædicationis, ſed quibus doctrinam inſinuat, virtutem adimplendæ operationis nequaquam ſubminiſtrat. Litteram quippe Scripturæ loquendo exhibet, ſed ipſum bonum ſe petentibus, nonniſi cum ſponſo dare poteſt. Immolatur ergo vitulus, cum divina gratia cordi bona petentis infunditur, ut bona, quæ deſtinando deliberat, ſtudio boni operis hilariter impendat. Vitulus enim tunc immolatur, quia victima boni operis propoſiti, ab omnipotenti Deo devotæ mentis oblatione ſuſcipitur; ſi id, quod ei vovendo mens exhibet, totum Deo mactatur per hilaritatem. De hac immolatione vituli Dominus in Evangelio ait: *Si vos, cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis* A *Pater meus cæleſtis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?* Hinc Paulus ait: *Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet, unuſquiſque prout deſtinavit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus.* Quid namque eſt deſtinare in corde, niſi proponere ex deliberatione? Dum ergo deſtinavit, dixit, quaſi vitulum adductum aſſeruit. Sed dum addidit, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate, quia hilarem datorem diligit Deus, adductum vitulum, qualiter immoletur, expoſuit. Adducuntur ergo vituli, cum ad agenda fortia bene proponenda præparamur: ſed vitulus immolatur, cum deliberatio boni propoſiti Deo impenditur, in oblatione magnæ B devotionis. Uterque autem, id eſt vir & uxor, vitulum immolaſſe perhibentur: quia eadem hilaritas fidelibus ſubditis prædicatoris voce oſtenditur, atque in eorum cordibus divina gratia propagatur. Pariter ergo vitulum immolant, cum in corde bene proficientis ſubditi, divina convenit cum humana prædicatione. Tres autem vituli adducuntur, quia cum auxilium lapſis, & ſtantibus ferre, & nobis ipſis opem cuſtodiæ proponimus, dum una bona intentione hæc attendimus, tria quidem ſunt reſpectu operis, ſed unum in munere oblationis. Tria quidem ſunt, quia erga nos, & proximos noſtros diverſo reſpectu, & diverſis temporibus C exhibentur: ſed unus ſunt vitulus, quia ſimul proponuntur, & pari devotione oblationis Deo impenduntur, & una in eis hilaritas, & alia non habetur.

Oblatio monſtratur ex devotione hil.

Matth. 7. 11. & Luc. 11. 13.

2. Cor. 9. 6. 7.

50. Sequitur: *Et obtulerunt puerum Heli.* In Heli non ſolum perſonæ doctorum veterum, ſed etiam doctrinæ figurantur. Quid eſt ergo, quod puer Samuel Heli oblatus aſſeritur, niſi hoc, quod aperte cognoſcitur, quia quiſquis prædicando aliis prodeſſe nititur, non ſolum nova ſcribere debet, ſed etiam vetera? Unde & Dominus in Evangelio per parabolam dicit: *Ideo omnis ſcriba doctus in regno cælorum, ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo nova & vetera.* Sa- D muel ergo Heli tunc offertur, cum mens bene proficientis ſubditi Legis & Prophetarum ſcientia eruditur, ut in libris antiquorum occidentem litteram legat, ſed etiam ſecundum ſpiritum vivificantem intelligat, & ſic quod foris ſonat, accipiat, ut præter elementorum ſonum, quod intus inſonet ſpiritus, recognoſcat: & ad fidem nova habeas, ſed quoties neceſſe fuerit, ad novi Teſtamenti confirmationem Scripturas veteres adducas. Tunc quippe defendere nova poterit, cum eorum rationem ex veteribus agnoſcit. Aperte igitur Samuel Heli oblatus aſſeritur, quia ſolum ſufficienter nova prædicat, qui eam rationem, qua intelligenda ſunt vetera, non ignorat. E Et quia eaſdem Scripturas veteres intelligere ſine præceptore non poſſumus, & doctor nihil in nobis docendo proficit, ſi quod ipſe foris loquitur, in cordibus noſtris per divinam gratiam non infundatur, mater non ſola puerum obtulit, ſed cum viro. Ei autem, cui filium tradit, ſe cum verbo præconii Anna inſinuavit, dicens:

Veteris & novæ Legis ſcientia neceſſaria.

Matth. 13. 52.

Obſecro, mi Domine, vivit anima tua, ego ſum illa mulier, quæ ſtetit coram te hic.

Verſ. 26.

51. Coram Heli Anna ſtetit, quia ſancta Eccleſia doctorum Synagogæ nullis perſecutionibus corruit. Quod tale eſt, ac ſi dicat Eccleſia glorians Synagogæ præpoſitis: Idcirco orbem parere per Evangelium Deo potui, quia adverſa, quæ mihi intuliſtis, invicta toleravi. Nam ſi pœnis victa vetuſta-

In gravioribus perſecutionibus ſemper ſtat Eccleſia.

ti

ti me ſubderem, novam Redemtori tot natio num ſobolem nequaquam genuiſſem. Et quia humiliter loquitur, obſecrando Dominum vocat. Quia vero ei vitæ æternæ pignus in fide Redemtoris dari appetit, dicit: *Vivit anima tua*. Sed quæ ſe ſtetiſſe gloriata eſt, magna de ſe protulit. Et quia eadem magna humiliter, non ſuperbe dixerat, ea protinus ad laudem omnipotentis Dei retulit, dicens:

Verſ. 27. *Oravi, & dedit mihi Dominus petitionem, quam rogavi eum, idcirco & ego commendavi eum Domino.*

Paſtoris officium. 32. Divina gratia ad hoc ſanctæ Eccleſiæ filios tribuit, ut eos doctrina veritatis inſtituat, bonis moribus exornet, pia ſuper eos cuſtodia vigilet, a malo declinare perfecte faciat, & ad æternam patriam ſufficientem honorum operum copiam præparare. *Quod nemo ſuis viribus implere poſſe confidat.* Hæc profecto miniſterii paſtoralis ſunt: ſed electus prædicator ea ſuis viribus implere poſſe diffidit. Quia ergo nec ſua virtute aliquos per Evangelium potoſt gignere, nec quos generat cuſtodire: recte per Annam in Eccleſiæ typo nunc dicitur: *Oravi, & dedit mihi Dominus petitionem, quam rogavi eum. Idcirco & ego commendavi eum Domino, cunctis diebus, quibus fuerit commendatus Domino.* Nam ut gignere poſſit, obſecrat: & ut hi, quos orando obtinet, in ſancta converſatione permaneant, eos item omnipotenti Deo precibus commendat. Et quia ab eiſdem precibus numquam deſinit, cunctis diebus ſe commendare filium Deo dicit. Cunctis namque diebus Domino filium commendare, eſt ei pro eorum ſalute, quos generat, omni hujus vitæ tempore ſupplicare. Dies namque, quibus Domino commendamur, tempora præſentis vitæ ſignificant. *At id continuæ preces neceſſariæ.* In quibus profecto diebus tanto validioribus divinæ protectionis auxiliis indigemus, quanto gravioribus ſpirituum malignorum tentamentis impetimur. Quia vero in pleriſque codicibus non *commendatus*, ſed *commodatus* legitur, a bono intellectu non vacat. A matre quippe Eccleſia in hac vita filii commodantur. Quidquid vero commodamus, id reddi nobis in fide excipientis expectamus. Dies vero virtutum ſpiritalium, claritates ſunt. Quibus profecto diebus Annæ filius Domino commodatur: quia ei ſancta Eccleſia electos offert in claritate virtutum, ut eos poſtmodum ad augmentum ſui æterni gaudii ſibi omnipotens Deus exhibeat in ſplendoribus præmiorum. Et notandum, quia omnibus diebus commendatus aſſeritur, ut ei de eo, quod habendum eſt de ſpirituali converſatione, nihil deſit, quem prædicator electus in æterna vita recipere tenebroſum ex aliqua parte non poterit. Sequitur:

Et adoraverunt ibi Dominum.

Verſ. 28. Et nos membra ſanctæ Eccleſiæ, cum per Scripturas teſtamenti veteris, veneratione, & præcepto Conditoris [a] ſubmittimur, ibi profecto Dominum adoramus: quia Patrum veterum fidem tenemus, & eamdem fidem per dilectionem in bono opere exercemus.

CAPUT II.

Senſus moralis. HÆC de principio typica expoſitione protulimus: nunc in ejuſdem verbis hiſtoriæ, eruditionem noſtram poſt moralem ſignificationem requiramus.

1. Reg. Cap. 1. v. 1. *Fuit vir unus*, inquit, *de Ramatha Sophim.*

1. In hoc viro uno, quid rectius, quam unuſquiſque novus ſeculi contemtor deſignatur? *Perfecti viri eſt uni Deo vacare.* Vir namque dicitur, quia propoſito fortis eſt: unus vero, quia amore ſingularis: vir namque eſt, quia ex magna virtute cuncta præſentia deſpicit: ſed unus, quia ſola omnipotenti Dei ſpecie frui concupiſcit. Quiſquis enim perfecte terrena deſpicit, vir eſt ex fortitudine, ſed ſi Conditorem ſuum ardenter videre non cupiat, non eſt unus ex intentione. Perfectio igitur viri, in præconio ponitur unitatis, ut qui ſeculum potenter deſpicit, mentem non dividat, ſolis ſupernis inhiet, ad ea tantum, quæ de viſione Conditoris ſunt, æterna gaudia ſuſpiret. Talis profecto erat, qui Deo confitens, ait: *Quid mihi reſtat in cælo, & a te quid volui ſuper terram?* *Pſal. 72. 25.* Hinc item dicit: *Vultum tuum Domine requiram.* *Pſal. 26. 8.* Qui enim in terra nihil voluit, profecto vir fuit: ſed qui neque in cælo, neque in terra aliquid præter ipſum voluit, qui, ſpretis omnibus, ſolum ejus vultum quæſivit, non ſolum vir, ſed etiam unus extitit. De hac unitate Dominus in Evangelio, Marthæ loquitur, dicens: *Martha, Martha, ſollicita es, & turbaris erga plurima: porro unum eſt neceſſarium.* *Luc. 10. v. 41. & 42.* Hinc Lucas de perfecto credentium numero loquens, ait: *Erat eis cor unum, & anima una.* *Act. 4. 32.* Unum quippe eis cor erat, quia per intentionem rationis, ſolum Conditorem aſpexerant: unam animam habebant, quia per affectionem amoris, ſolum ejus faciem videre deſiderabant. Hinc eſt, quod diligens Propheta ſecum reputat, dicens: *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* *Pſal. 41. 3.* Pro hac unitate obtinenda, Veritas docens, ait: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* *Luc. 14. 33.*

Unde Monachi dicti. 2. Quæ etiam noſtra ſunt: quia hi, qui abrenuntiantes ſeculo, remotioris vitæ ſecretum petivimus, Monachi vocamur. *Monos* quidem Græce, Latine autem unus dicitur. Hoc quippe titulo appellationis inſcribimur, ut vox nominis noſtri nobis inſinuet altitudinem dignitatis, & animus noſter tantum ardentius ad Conditoris viſionem ſe erigat, quanto ſublimitatem claritatis, in qua ſemper debet conſiſtere, quaſi in fronte prælatam portat. Sed divini amoris ſublimitas in ſola Catholica Eccleſia veris electis impenditur. Bene ergo vir, qui unus dicitur, de Ramatha Sophim, de monte Ephraim fuiſſe perhibetur. Ramatha quippe, ut jam dixi, Hebræum nomen eſt, ſed Latina locutione, dicitur Viſio conſummata. Quæ profecto appellatio ſanctæ Eccleſiæ convenit, quæ antiquitus a Prophetis præviſa eſt; ſed in finem ſeculorum in Redemtoris fide diſpoſita. Conſummata ergo viſio ſancta Eccleſia dicitur: quia per Redemtorem humani generis erecta eſt in religionis culmine, quæ olim tantum præviſa erat ſpiritu prophetiæ. * Hæc autem Sophim eſſe deſcribitur in monte Ephraim ædificata: quia contemplatione Dei celſiſſima eſt, & ſpiritualibus virtutibus fecunda. ** Supra initio expoſitionis allegoriæ.* Sophim quippe ſpecula dicitur, Ephraim fructificans. Quæ profecto vocabula ſitum ſanctæ Eccleſiæ recte inſinuant, quæ non ſolum intentione viſionis alta eſt, ſed excellentia converſationis. Quibus etiam vocabulis, & hæreticorum dementia, & ceterorum improborum ſterilitas reprobatur. Illi quidem, dum a rectitudine fidei deviant, ſpeculationem ſublimitatis non habent: iſti vero, quia recta vident quæ agant, & ea facere ſemper diſſimulant, ſpeculam quidem habent, ſed virtutum

mon-

a in Coll. & Vatic. *ſubmittitur*.

montem excellenti vita non obtinent. Sancta vero Eccleſia quia in Sophim, id eſt in ſpeculatione ſublimis eſt, gloriatur, dicens: *Noſtra converſatio in cælis eſt*. Quia etiam in virtutum monte per boni operis fructum conſtituta eſt, eliſam reproborum fidem reprobans, ait: *Fides ſine operibus mortua eſt*. Hinc item prædicans, dicit: *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei*. Vir ergo, qui unus dicitur, de monte Ephraim eſſe memoratur: quia & terrena deſpicere, & ſuperna deſiderare, ei ſolum prodeſt, qui per fidem catholicam intra ſanctam Eccleſiam ſeſe continet. Sequitur:

Phil. 3. 20.

Jacob. 2. 20. & 26.
Galat. 6. 10

Bonum operari ſolis Eccleſiæ filiis prodeſt.

Et nomen ejus Helcana, filius Jeroboam, filii Heliu, filii Thau, filii Suph.

Ibidem.

3. Hoc etiam nomen *ſuperius oſtendimus, quia ab Hebræa lingua in noſtram, Dei fervor, verteretur. Quod profectò nomen viri bene congruit ordini ſpiritalis expoſitionis. Qui enim vir unus dicitur, neceſſe eſt ut ex Dei fervore cenſeatur. Quis enim aut temporalia deſpicere, aut amare cæleſtia, ſine divina gratia poſſit? Neceſſe quippe eſt, ut hunc gratia divina præveniat: quatenus Spiritus ſancti igne ſuccenſus, quanto ardentius ſumma diligit, tanto fortius ima contemnat. Cui etiam in genealogiæ ordine quatuor patrum nomina perſcribuntur: quia in fide Redemtoris, eorum prædicatione genitus eſt, qui in eumdem humani generis Redemtorem, per quatuor Evangeliſtarum ſcripta, de omni mundi parte credidere. Qui etiam Ephrathæus dicitur. De monte Ephraim, & Ephrathæus eſt, qui in ſterili terra ſterilis non eſt. Nam plerique intra ſanctam Eccleſiam nomine cenſentur fidei, cujus nullos proferunt fructus actionis. Qui nimirum dum de Eccleſia prodeunt, velut de monte fructifero eſſe ſentiuntur: ſed quia ipſi bonorum operum non habent fructum, non ſunt Ephrathæi. De monte ergo Ephraim eſt, & Ephrathæus non eſt, qui fidem catholicam in Eccleſia didicit, ſed opera digna fidei non impendit. Talibus profectò veritas in Evangelio comminatur, dicens: *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum ejus*. Hinc ſub ſiculneæ ſpecie, colono ſanctæ Eccleſiæ repulſionem infructuoſæ animæ imperans, ait: *Succide eam, ut quid terram occupat?* Hinc Johannes Baptiſta comminans, ait: *Jam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur*. De monte quoque Ephraim eos eſſe oſtenderat, ſed non Ephrathæos, de quibus Veritas in Evangelio per parabolam dicit: *Malos male perdet, & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis*. Vir ergo de monte Ephraim, dicitur Ephrathæus: quia quicumque intra ſanctam Eccleſiam fidem catholicam tenemus, dum per ardorem affectionis terrena abjicimus, cæleſtia amamus, oportet & ut a terrenis, quæ deſpicimus, per boni operis laborem ſeparemur, & ad ea, quæ diligimus, cæleſtia præparemur. Eſſe ergo in Eccleſia, & opera bona non facere, quia ad acquirendæ æternæ ſalutis bonum non prodeſt: vir qui de monte Ephraim aſſeritur, etiam Ephrathæus fuiſſe memoratur.

* Superius nulla occurrit explicatio hujus nominis.

Præcique in Eccleſia non ſterilem eſſe fructuoſum.

Pei adverſus eos ... *Matt. 21. 43.*

Luc. 13. 7.

Matt. 3. 10.
Luc. 3. 9.

Matt. 21. 41.

4. Unde & duas uxores habere deſcribitur: quia activæ vitæ per fecunditatem boni operis, & contemplativæ vitæ conjungitur per amorem internæ delectationis. Quamobrem Phenennæ filii fuiſſe dicuntur, Annæ autem filii non fuiſſe. Quid enim ſunt activæ vitæ filii, niſi bonorum operum

Activæ ſimul & contemplativæ vitæ incumbendum.

A fructus? Et quid eſt, quod Anna filios non habet, niſi quia rudis contemplatio, ea, quæ jam amare cœpit, internæ contemplationis gaudia cito non obtinet? Filii quidem ſunt contemplativæ vitæ gaudia internæ viſionis. Sed mens, quæ contemplari æterna inchoat, ad eorum gaudia excipienda, tanto difficilius pervenit, quanto etiam illorum pulchritudinem non attendit. Quis ergo in gloria ejus pulchritudinis gaudere prævalet, quam non videt? Mens autem, quæ in
B æternorum bonorum contemplatione ſe noviter elevat, ad ea tanto tardius aſſurgit, quanto humanitatis ſuæ familiares tenebras velociter non deponit: quia dum a ſe abjicere mundanas curas non prævalet, velut in oculis geſtat pulverem, quo id quod cupit, videre non poteſt. Prius ergo abjiciendus eſt pulvis ex oculo, deinde oculus refovendus. Pulvis quippe abjicitur, cum ab intentione mentis cuncta rerum corporearum phantaſmata removentur; & oculus refovetur, cum uſu continuæ meditationis, eadem mentis intentio ad æterna ſuſtollitur. Quæ profectò cum diu-
C turna conſuetudine in ſupernis morari didicerit, eadem diuturnitate conſuetudinis, puritatem obtinet: quia dum clarius æterna reſpicit, in eorum gloria exultare plenius poſſit. Anna ergo non habuiſſe filios dicitur, ut non ſolum inchoantis imperfectio deſignetur, ſed etiam vitæ contemplativæ celſitudo. Magno enim meritorum ſita eſt culmine, quæ in fecunditatis ſuæ gaudio facile haberi non poteſt. Hinc eſt enim, quod Jacob Rachelem conjugem habere deſiderat, ſed tamen ei prius Lia ſuſternitur, ut pro obtinenda illius ſpecie, ſeptenarius annorum numerus in ſoceri ſervitio geminetur: quia amator
D vitæ contemplativæ, hanc in ubertate æterni gaudii cito adipiſci deſiderat, ſed tamen eſt omnium donorum largitor Spiritus cito non tribuit, ne habitam quaſi vilem deſpiciat, ſi facilitas ei hanc pro voto repræſentat: ſed tanto ea fruatur dulcius, ſollicitiuſque cuſtodiat, quanto hanc difficilius promeretur. Quare & ſequitur:

Hæc nonniſi gravi labore comparatur.

Gen. 29. 18. & ſeq.

Nec facilius habita vilis eſt.

Et aſcendebat vir ille ſtatutis diebus, ut adoraret, & immolaret Domino exercituum in Silo.

Verſ. 3.

5. Statutis quidem diebus aſcendit: quia in ſplendoribus æternæ viſionis paulatim proficit. Quid enim ſunt illæ manifeſtationes interni luminis, niſi dies electæ mentis? & ſtatuti namque dies ſunt: quia in profectu ſpiritalis vitæ poſi-
E tis, divina ordinatione diſponuntur, ſtatuti etiam dies ſunt, quia in eorum claritate non poſſumus admitti, cum volumus, ſed cum divina dignatione ſublevamur. Aliquando namque nos in contemplatione internæ lucis excipit, quandoque labi uſque ad præferendas humanitatis tenebras relinquit. Quaſi enim ſtatutis diebus elevat, quibus amœnitatem internæ lucis non jugiter aperit, ſed per tempora ſuæ diſpoſitionis oſtendit. Dies ergo noſtri ſunt, quia in magnis ſplendoribus excipimur, cum internæ gloriæ nobis pulchritudo revelatur. Statuti vero dies idcirco nomi-
F nantur: quia ut intima luce fruamur, non eſt noſtri conaminis, ſed divinæ dignationis. Sæpe namque diuturno ſilentio, inſtantibus ſupplicationibus, crebris gemitibus, illam nobis internæ lucis gloriam aperiri flagitamus, & in ejus amœnitate recipi non meremur. Sæpe nil tale pro ejus deſiderio agimus, ſed ſubito nos divina gratia prævenit, ab imo noſtræ infirmitatis erigit, in ſuperna rapit, inſperantibuſque nobis gloriam ſuæ lucis oſtendit. Diebus ergo ſtatutis aſcendimus, quia in contem-

In æternæ viſionis ſplendoribus paulatim proficiendum.

Quod divinæ dignationis eſt & gratiæ, non humanæ virtutis.

templationem cæleſtium ſublimari non poſſumus nostro conamine, ſed divina diſpoſitione. Aſcenſus quoque dies ſunt: quia quando illa ſublimi luce non fruimur, in imo ſumus: & cum in illius alta viſione aſſumimur, quam in imo jacuiſſemus ante aſſumtionis noſtræ horam, cognoſcimus. Diſplicemus nos tunc nobis, in quo fuimus, placemus autem, in quo ſumus: quia abſorpta jam mens amore cæleſtium, dum lætatur luce, qua fruitur, cuncta terrena horrore nimio dedignatur. Unde & beatus Petrus, dum in montem aſſumitur, dum nube lucida obumbratur, dum ei transfigurati gloria Salvatoris oſtenditur dicit: *Bonum eſt nos hic eſſe, Domine.* Nam quia jam Dei omnipotentis munere meretur [a] intereſſe ſublimibus, incomparabile illic bonum ineffabiliter diligit, ex cujus pulchritudine, cuncta quæ tranſeunt, velut fœda reprehendit.

Inde terrenorum deſpectus.

Matt. 17. 4.

6. Sed quid eſt, quod idem vir de civitate ſua aſcendere dicitur? Quid vero eſt aliud civitas, niſi cohabitantium munimentum? Quæ autem eſt hæc civitas, niſi muniti cordis perfecta cuſtodia circumſpectionis? Hæc nimirum velut cohabitantes cives altis mœnibus protegit: quia dum cuſtodiendis virtutibus ſolerter invigilat, internam eorum pacem hoſtis callidus non conturbat. In hac certe civitate nos conſiſtere ſapiens ille præcepit, qui ait: *Omni cuſtodia ſerva cor tuum, quoniam ex ipſo vita procedit.* Hinc etiam Dominus diſcipulis præcipit, dicens: *Vos autem ſedete in civitate, donec induamini virtute ex alto.* In civitate quippe ſedemus, cum per quotidianam ſollicitudinem in internæ cuſtodiæ defenſione requieſcimus. In qua ſedentes, virtute induimur ex alto: quia præparati jam in habitaculum ſancti Spiritus per ejus gratiam, in ſupernæ gloriæ contemplationem ſublevamur. In hoc igitur, quod vir Ephrathæus de civitate ſua aſcendere dicitur, quid aliud, quam negligentiæ noſtræ culpa indicatur? Nam per contemplationem rimari cæleſtia volumus, qui non ſolum cordis, ſed etiam corporis cuſtodiam non habemus. Et quidem ſæpe indecenter aſpicimus, otioſa audimus, ſuperflua loquimur, ſomnum, cibum non ad refectionem corporis habemus, ſed ad uſum delectationis. Itaque cum diſcutere ambigua volumus, ſuperna conſpicere, tenebras noſtras deſerere, internæ dulcedinis ſaporem guſtare, ab illius ſecreto tanto dignius repellimur, quanto munitionis noſtræ fortitudines negligentius diſſipamus: jamque nobis tanto eſt aſcendere difficilius, quanto ad noſmetipſos relapſi, in altitudinem cuſtodiæ erigere non curavimus cordis munitiones. Aſcendat ergo vir de civitate ſua, uti per internam contemplationem appetit proficere, exteriores ſenſus ordinet, mentem regat, & quaſi in altis receptus munitionibus expectet, ubi eum ſuperna illuſtratio viſitet. Ad ſtatutorum quippe dierum aſcenſum jam qui paratus invigilat, dignus cuſtodia puritatis efficitur, ut ſæpius divina dignatione viſitetur. Sed dum aſcendere dicitur, aſcenſionis etiam cauſa memoratur, cum ſubditur: *Ut adoraret, & immolaret Domino exercituum in Silo.*

Cor perfectæ circumſpectionis cuſtodia munitur.

Prov. 4. 23.

Luc. 24. 49.

7. Quiſquis divinæ contemplationis arce ſuſtollitur, in illa cuncta, illuminante luce, reſpicit & quod ſe admirabiliter terreat, & quod ineffabiliter delectet. Nam illa ſumma viſio, ut electæ menti ſe aperit, & imperſcrutabilem abyſſum judiciorum Dei, & bonitatis ejus abundantiam miſericorditer oſtendit: ut videntem magno pavore dejiciat: & ingenti gaudio ſuſtollat, & terrore quidem dejicitur, ut ſtatum mundanæ affectionis deſerat: & mulcetur gaudio, ut quod prægustare de Conditoris bonitate inchoat, ardentius concupiſcat. Tunc quippe adorat, cum conſiderata illa immenſitate omnipotentiæ ſic Conditori ſubmittitur, ut contra ſpiritualem converſationem carnalis concupiſcentiæ impulſibus non levetur. Adorans autem immolat: quia quo humilius divina veneratione proſternitur, ſummæ claritatis illius blandimento ſuavius refovetur. Adorare igitur aſcendenti, eſt divinæ omnipotentiæ magna caſti amoris veneratione ſubmitti: immolare vero, divinæ lucis ſuavitatem ineffabiliter delectari. Electa enim mens, velut ſpirituali immolatione Deo ſe conſecrat, dum in illa ineffabili elevationis ſuæ lætitia, eam ignis divinæ caritatis ardentius inflammat. Dum ergo electi cujuſque ſtudium ſub Ephrathæo viro oſtenditur, & adorare dicitur, & immolare: quia ſic mens electa appetit ſuperna conſpicere, ut ſpirituali viſione proficiens, & omnem ſtatum conterat carnalis vitæ, & plenitudinem capiat æternæ lætitiæ. Nam etſi ad hanc ſummæ contemplationis altitudinem carnalis aliquis non aſſumitur, quantum tamen ad illam ſpiritualem converſationem, in quam illo aſcenſu contemplationis proficit, antequam proficiat, quodam modo carnalis eſt. Hoc enim ipſum quaſi carnale eſt, per altitudinem viſionis a corporearum rerum intentione ſeparari non poſſe.

In Deo per contemplationem videmus & quod terreat, & quod delectet.

8. Sed, ut temeritas humanæ audaciæ comprimatur, prius adorare dicitur, poſtea immolare. Ordinatus quippe contemplantis aſcenſus eſt, ſi a timore incipiat. Timor autem ipſe, quid eſt aliud, quam electæ mentis ad divinam gloriam ſpeculandam tranſeuntis præordinata purgatio? Eo enim purius divinæ lucis radios intueri [b] merebatur, quo validiori timore dejecta, viſioni majeſtatis intimæ purgatior exhibetur. Sic ergo Ephrathæi hujus converſatio foris nobis oſtenditur, ut ad perfectionem tendentibus, quid intus agendum ſit, rationabiliter demonſtretur. Igitur dum ſummæ gloriæ reſpergi claritate appetimus, præſumtionis noſtræ auſum in hoc timoris tranſitu præfigamus: ut quo venerabilius omnipotentem Dominum metuimus, eo perſpicacius benignitatis ejus gloriam videamus. Cujus etiam timoris magnitudo, electæ menti aliquando poſt oſtenſionem lætæ viſionis incutitur. Quod profecto dum fit, non fit ut mentem ad gloriæ viſionem purificet, ſed ut cuſtodiat ab elatione. Unde & Petrus, & Jacobus, & Johannes prius transformati Domini gloriam viderunt, deinde incuſſo eis timore ceciderunt, ne elati perderent, quod humiliter aſſumti videre meruiſſent. Aliquando ergo adoratio immolationem præcedit: aliquando immolatio adorationem: ſed nimirum divina diſpoſitione, non noſtro conamine. Vir quippe Ephrathæus, ut prius adoraret, & poſtea immolaret, aſcendiſſe deſcribitur: quia profecto ordo ita perfectus eſt, ut a veneratione, quæ ex pavore divinæ diſtrictionis naſcitur, ad ſpeculationem lætæ majeſtatis efferamur. Divina tamen clementia electas mentes aliquando ſic ſuæ dulcedinis infuſione exhilarat, ut eas in timoris magnitudinem non inducat. Unde & ſubditur:

Ordinatus contemplationis aſcenſus, ut a timore incipere.

Aliquando tamen contemplationem ſequitur timor.

Matt. 17. v. 2. &c.

Venit ergo dies, & immolavit Helcana.

9. Quid eſt quod dicit: Venit dies, & immolavit: & non dixit: Adoravit, & immolavit: niſi quia,

Aliquando etiam nec antecedit timor, nec ſubſequitur.

a Gilot. *ineſſe.*

b Gilot. *merebitur.*

quia, ut ſuperius dixi, ſic ſæpe divina dignatione ad videndum gloriam divinæ claritatis extollimur, ut nulla tunc judiciorum immixta conſideratione turbemur. Et quamquam ſine magna veneratione omnipotenti Deo electa anima numquam aſſiſtat, tamen velut immolat, & non adorat, dum ſic illa ſummi gaudii felicitate fruitur, ut dejectione timoris nulla quatiatur. In hunc quippe affectum venerat, quæ dicebat: *Oſculetur me oſculo oris ſui.* Quem timoris affectum prætendit, quæ oſculari appetit? Hinc etiam de Moyſe ſcriptum eſt: *quia Deo loquebatur, ſicut ſolet loqui vir* [a] *ad amicum ſuum.* Nam velut veniente die, hunc Scriptura ſacra ſic immolare oſtendit, ut cum adoratio timoris nulla proſtraviſſet. Quo in loco hoc notandum video, quod ut adoraret, & immolaret, aſcendere dicitur: non tamen adoraſſe & immolaſſe, veniente die, ſed immolaſſe ſolum. Alii ergo ſunt dies, quibus aſcendimus, ut adoremus, & immolemus; alius ille dies, qui dum venerit, immolamus. Dum enim noſtro conamine in divinarum rerum meditatione ſuſpendimur, quaſi ſtatuti aſcenſus noſtri dies ſunt: quia quoſdam ſpiritualis luminis radios intuemur, quoſdam nos ipſi nobis ordinamus, ab imo noſtræ humanitatis quadam altitudine ſublevamur. Sed quia his meditationibus ſine divina gratia nihil agitur, & quia nec timorem nobis prævalemus incutere, nec divinæ dulcedinis ſuavitatem exhibere, aſcenſus quidem dies ſunt, in quibus adorare, & immolare ſtatuimus, ſed tamen in eis nec adoramus, nec immolamus. Dies autem alius venit, & immolamus: quia ſubita luce gratiæ divinæ reſpergimur, & de gloria majeſtatis ejus ineffabilem percipimus abundantiam dilectionis. Hic ergo dies non eſt illorum aliquis, ſed illos ſequitur: quia nimirum ſi noſtra diſpoſitione hanc divinæ gratiæ largitatem accipere non valeamus, tamen eam numquam promeremur, niſi omnino curemus, ut & meditando, & quotidie legendo, & orando, & in iis, quæ poſſumus, ſpiritualibus claritatibus immoremur. Veniſſe autem dies dicitur, ut ſuperna dignatio deſignetur: quia cum electas animas viſitat, non eſt facultatis noſtræ, ſed bonitatis ſuæ. Sequitur:

Cant. 1. 1.
Exod. 33. 11.

Deditque Phenennæ, & filiis & filiabus partes. Annæ autem dedit partem unam triſtis: quia Annam diligebat.

Ibid. & verſ. 5.

10. Filii namque Phenennæ ſunt mentis ſacræ conſilia, quæ per ſtudium pietatis activæ vitæ ſubcreſcunt. Qui nimirum filii cum matre partes accipiunt, cum conſilia pietatis ad ſplendorem ſupernæ gratiæ, in operum bonorum pingueſcunt devotione. Pia etenim mens, quo ſublimius tollitur in divina contemplatione, eo devotius ſe extendit in ſancta operatione. Partes namque matris hujus, & filiorum, præparationes ſanctorum operum ſunt. Unam vero partem Anna triſtis exhibet: quia per contemplationem, qua ſuperna deſiderat, quamdiu in hac ærumna temporis impedita, ſuperna, quæ amat, non obtinet; in ſolis fletibus paſtum refectionis habet. Jejunam quippe ſe tenet, quoties ſe projectam ab æternis gaudiis memorans, flere non poteſt. Partem igitur unam a triſti accipit: quia numquam pro voto reficitur, niſi cum flendo ſatiatur. Quam ei vir Ephrathæus triſtis tribuit, qui cum partem Phenennæ tribueret, triſtis non fuit: quia videlicet lętatur in pręparatione bonorum operum, quia ſupernis, quę amat, quamdiu differtur, gaudiis non lętatur. Hanc certe partem Annę tribuerat, quia ęternis ſe intuens expulſum bonis loquebatur, dicens: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: ubi eſt Deus tuus?* Sed inchoantis adhuc imperfectio deſignatur, dum Ephrathæi conjux altera, alteram affligere, & vehementer angere perhibetur. Perfecto enim cuique eo nequaquam pugna committitur uxorum, quo firma jam experientia novit, diſcrete diſponere indigentiam operis, & intentionem contemplationis. Nam velut in pace utramque uxorem poſſidet, qui nec tempora operis contemplationi deputat, nec contemplationis otia per intentionem operis inquietat.

Bonis operibus eo magis ſtudendum, quo altius in contemplatione aſcenditur.

Lacrymis pia anima reficitur.

Pſal. 41. 4.

Affligebat quoque eam æmula ejus, & vehementer angebat: in tantum, ut exprobraret ei, quod concluſiſſet Dominus vulvam ejus.

Verſ. 6.

11. Ab æmula Anna affligitur, cum immoderata intentio boni operis turbat quietem internæ viſionis. Affligitur, cum ei illa præponitur, quæ eſſe nobilior comprobatur, & vehementer angitur, quia electæ mentis contemplatio anguſtatur, dum is, qui in contemplatione ſublimium eſſe deſiderat, ſeſe in activæ vitæ operibus immoderatius dilatat. Angere quippe, ſtringere eſt. Mentis quippe viſio ſtringitur, cum impedita occupationibus operum, in illa internæ lucis immenſitate nequaquam dilatatur. Et quia hanc vehementer angere dicitur, notandum eſt, quia etiam boni operis immoderata ſollicitudo contemplationi non nocet. Phenenna quippe Annam vehementer angit: quia mens dum activæ vitæ immoderate impenditur, valde difficile eſt, ut cum ad diſponenda terrena ſe occupat, in viſione cęleſtium potenter ſurgat. Cui etiam velut ſterili Phenenna exprobrat: quia dum ex activa vita bonorum operum fructus cito proferimus, & ad internę contemplationis gaudia facile pertingere non valemus, ſterilis iſta cernitur, dum rudes de ejus fecunditate ſuperamus. Dum ergo fecunditate Phenennam diligimus, Anna affligitur, angitur, & ſterilitatis opprobrio notatur, quia dum bonarum actionum ſollicitudinem non ea qua debemus diſcrictione reſtringimus, puritatem contemplationis, tanto nobis difficiliorem reddimus, quanto nobiliorem vitam excellenti ſtudio nequaquam retinemus. Sed quia ad altiora inchoavit aſcendere, ſi fortis eſt in ſuo propoſito, hujuſmodi tentamenta tolerans, non deſperat. Nam ad ea, quę cœpit, alta contemplationis innititur: & de actionis cibo conſolari deſpicit, qui in ſola Conditoris ſpecie delectari concupivit. Apte itaque ſubditur.

Duarum uxorum, id eſt vitæ activæ & contemplativæ rixæ in non, dum perfectis.

Contemplativæ ſterilitas exprobratur.

Porro Anna flebat, & non capiebat cibum.

Verſ. 7.

12. In fletu quippe ardens deſiderum divinę contemplationis oſtenditur: in dedignatione vero cibi, [b] deſpectus lætitiæ tranſeuntis. Mens enim, quem ferventibus deſideriis interna deſiderat, dum terrenæ letitiæ blandimentum reſpuit, dum inſtantibus gemitibus infundi ſibi ſupernæ lucis amęnitatem expetit, flevitque, & cibum non capit. Hunc namque cibum faſtidiebat, qui dicebat: *Renuit conſolari anima mea.* Sed qui cibum ſolatii capere de oblectamento rerum conditarum dedignatus eſt, epulas deliciarum ſuarum, quia in ſolo Conditore invenerit, dicit: *Memor fui Dei, & delectatus ſum.* Ad has profecto epulas flentem conjugem hortabatur, cum diceret: *Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam*

[b] Ex terrenæ lætitiæ deſpectu, quales deliciæ degustentur.

Pſal. 76. 1.
Ibid. v. 4.
Pſal. 41. 5.

a Gliot. *cum amico ſuo.*

b Alii editi, *deſpectum.*

niam adhuc confitebor illi : ſalutare vultus mei : & Deus meus. Quæ nimirum exhortatio hic quoque cognoſcitur, quia a viro ſuo cur fleat, & quare non comedat, & afflictum cor habeat, interrogatur. Quaſi dicat : Cur de non habita contemplationis perfectione contriſtaris, quam ſi ſtudis non obtines, proficiens obtinebis? Unde & quæ afflicta ab æmula comedere noluit, a viro cohortata manducavit : quia quæ [a] ſaniori conſilio ima deſpicit, perfectionem contemplationis habet in ſpe, quam nondum habet in virtute experientiæ. Fere enim deficienti, & collapſæ contemplationi ſpei renovatæ gaudium cibus eſt. Ad viri ergo ſui vocem Anna reficitur, cum contemplationis intentio concuſſa per tentationem, ab eo, qui ſe amare cœperat, ad ſpem ſui profectus exercitatur. Unde ſumto cibo ſurrexit, omnipotenti Deo preces fudit, atque ei ſexum virilem, ſi hunc ab eo acciperet mereretur, vovit.

Gaudium contemplationis ad fructum mentis expetendum, non ad vanam gloriam.

13. Natum filium omnipotenti Deo vovet, qui gaudium contemplationis ad fructum mentis expetit, non ad favorem vanitatis. Sed bene petentibus, in contemplationis deſiderio carnales præpoſiti obſiſtere vehementer ſolent : eo quippe ineptius agere ſecretiorem vitam appetentes cogitant, quo ipſi vim internæ dulcedinis ignorant. Qui ſi aliquando in ſpirituales ſubditos voce aſperæ invectionis ſæviunt, ab eis humillima ratione ſedandi ſunt. Nam ſi ſe irrationabiliter contra recte agentes erigunt, reverentia ſuperioris ordinis exigit, ut tunc honorentur, cum modum rationis excedunt. Quos ſane utroſque & carnales ſcilicet prælatos, & ſpiritales ſubditos, bene Heli, & Anna inſinuant : nam cum ille ante poſtes templi Domini ſederet, & Anna oraret, os ejus Heli obſervavit ; & eam ebriam vocavit. Sed hæc, quæ injurias patienter ſuſtinuit, humilitatem reſponſi exhibuit cum veritate rationis. Ancillam ſe ejus aſſeruit ex multo dolore & mœrore loqui, & fruentem in ſe animum non ſolum ſedavit, ſed etiam pro conſequendo fructu ſui deſiderii, ad orationem convertit.

Carnales prælati, etiam cum modum rationis excedunt honorandi.

14. Sed quia hæc ultima ad hiſtoriam diximus, non ab re agimus, ſi in his ſacræ hiſtoriæ verbis eruditionem noſtram paulo ſubtilius requiramus. Si ergo rerum ordo requiritur, prius manducavit, & bibit, dehinc amarum animum habuit, oravit Dominum flens largiter, poſtea votum vovit, & preces multiplicavit. Quid multiplicatio precum Annæ, niſi illam electorum perfectionem ſignificat, ad quam nos Doctor egregius hortatur, dicens : *Sine intermiſſione orate ?* Sine intermiſſione namque orare, niſi perfectus vir poteſt : orare enim ſine intermiſſione, eſt per affectum ſupplicationis Conditori ſemper aſſiſtere. Qui autem imperfectionis adhuc infirmitate deprimitur, eo ſine intermiſſione Dominum non obſecrat, quo in ipſo etiam orationis tempore a conſpectu ejus mentis elabitur vagatione. Bene autem ante precum multiplicationem, votum voviſſe ſancta mulier dicitur : quia niſi quis ſe totum cælitem per propoſiti rigorem exhibeat, eo ſæpius ab affectu ſupplicationis educitur, quo mobilitate mentis in gyrum mundanæ intentionis vertitur, & in conſpectu Domini per fortem cuſtodiam non tenetur. Sed ſpirituali propoſito ſeſe vovere electi mens cæleſtibus gaudiis poterit, ſi largiter flere jam novit, ſi fletuum largitate ſupernæ dulcedinis ſaporem guſtare jam didicit : atque in illius internæ refectionis ſuæ gaudio occupata, reſpicere terrena faſtidit. Aperte igitur ante votum ſuum fleviſſe largiter Anna deſcribitur : quia totum ſeſe quis exhibere ſic cælitem, terrena obliviſcendo, non poterit, niſi magnis accenſus fletibus ; in mortuæ jam mundo mentis ſolatio, delectationis intimæ recipere ſuavitatem novit. Et quia in gaudio animæ hoc lacrymarum ſolatium non recipitur, ſi ſe prius non afficit per amaritudinem compunctionis : & quidquid in ſe de labenti vivit lætitia, ſalubris triſtitiæ pugione transfigit, Anna amaro animo ante fleviſſe relata eſt, & ſic largiter flere potuiſſe. Quod bene Salomon inſinuat, dicens : *Cor, quod novit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio ejus non miſcetur extraneus.* Extraneus quippe eſt, qui adhuc de bonis exterioribus intentionem delectationis habet. Qui certe in gaudio amaricati cordis non recipitur : quia non poteſt experiri, quæ ſit interna lætitia, niſi qui perfecte contemnere exteriorem curat. Sed notandum adhuc, quia ante iſta omnia ſurrexiſſe relata eſt : & antequam ſurgeret, comediſſe, & bibiſſe. Quis eſt cibus electæ animæ, niſi juxta veritatis vocem : *Omne verbum, quod procedit de ore Dei ?* & quid eſt ei ſurgere, niſi ſe ad ſtatum ſuperhæ intentionis erigere? Ante ergo ſurrexiſſe, quam amaro animo fuiſſe dicitur, & antequam ſurgeret, manducaſſe, & bibiſſe : quia electa anima de ærumna vitæ præſentis dolere non poterit, ſi ſeſe ad illa, quæ in cæleſtibus perdidit, non extendit : & ſe ad illa ſumma non elevat, ſi a Scripturæ ſacræ pabulo jejunat. Ut ſurgamus ergo, manducamus, & bibimus : quia tum ad altitudinem ſuperni amoris erigimur, cum Scripturæ ſacræ profundis, & planioribus ſenſibus roboramur. Dehinc ſi ſurgamus, amaritudinem cordis acquirimus : quia dum in ſuperna per amorem ferimur, quæ in imo ſunt, non nobis præbent blandimenta gaudii, ſed aſperitatem afflictionis. Sed jam ab amaro animo ad fletuum fluenta conſcendimus : quia cum jugi, validaque compunctione transfigimur, ea mala, quæ in hac valle lacrymarum incurrimus, & futura, quæ timemus, & æterna bona, quæ amiſimus, flere copioſius valemus. Hinc vero ad vovendorum votorum ſecreta procedimus : quia dum ab omni, quod foris libet, fletuum nos largitas ſepelit, velut totos effectos cæleſtes, ſupernis obtutibus oſtendit, & vota vovemus, quibus ſic æterna bona placent, ut mens noſtra per nulla terrena, atque carnalia ſe inquinet. Dehinc profectus noſtros precum multiplicatio ſequitur : quia eo jam libentius, ſæpius, & inſtantius æterna orando quærimus, quo in ſolo futurorum bonorum ſolatio reſpiramus. Mane autem adorant, & in civitatem ſuam revertuntur.

Interiorem lætitiam experiri non queunt, qui non bene exteriora contemnunt.

Prov. 14. 10.

Matth. 4. 4.

Fletu et compunctione.

Sine intermiſſione orare quid ſit. 1. Theſſ. 5. 17.

Ad id quid præſtandum.

15. Poſt multiplicationem precum cum Anna conjuge mane adorare, eſt inter magna virtutum dona, humilitatis virtutem cuſtodire : & quia in illa ſublimi viſione diutius ſtare non poteſt anima, quæ adhuc iſta corruptionis ſarcina prægravatur, apte in civitatem ſuam reverſi referuntur. Electa anima, cum infirmitate prægravante, a Dei contemplatione repellitur, ut redire in eamdem viſionis altitudinem valeat, debet habere conſtructa ædificia munitionis, quatenus ad ſemetipſam relapſa, in alto ſe teneat, unde iterum ad eamdem intimæ caritatis altitudinem conſurgat. Quod & ſub typo Jeruſalem, electæ animæ per Prophetam dicitur : *Sta in excelſo, & vide jucunditatem, quæ veniet*

Inter magna virtutum dona, cuſtodienda humilitas.

Etſi in excelſo ſtandum ſit.

Baruc. 4. 36. & 5. 5.

[a] Alii editi, *ſanioris conſilio ima deſpicit.*

niet tibi a Deo tuo. Quaſi dicat, etſi manere jugiter A in Dei contemplatione non potes, ne uſque ad ima deponaris: ut ab altis cuſtodiæ tuæ turribus, ad eum contemplandum, ſine difficultate conſcendere, quem deſideras, poſſis. In Ramatha quidem civitatem ſuam revertitur, ſi cum a divinæ majeſtatis viſione repellitur, in ſanctorum Angelorum contemplatione retinetur. Sed cum de iſta ſubtiliori natura, id eſt angelica, cogitare non prævalet, ſi ad beatos martyres, vel electos alios, qui jam æternitate recepti ſunt, meditando recurrit, quia de perfecta eorum gloria cogitat, nimirum tunc in ſua civitate recipitur, qui morari in ſublimibus prohibetur. Bene autem eadem Ramatha civitas ſua dicitur: quia quam familiariter diligit, ſuam eſſe indubitanter credit: ſuam namque hanc B civitatem eſſe cognoverat, qui dicebat: *Scimus* (a Cor. 5. 1.) *quia ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, quia ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, ſed æternam in cælis*. Hinc iterum dicit: (Gal. 4. 26.) *Jeruſalem, quæ ſurſum eſt, mater noſtra eſt*. Sed, (a) qui in illa ſublimi civitate reverti non poteſt, redeat nihilominus in civitatem ſuam Ramatha: & qui ab altiſſima illa deponitur, in iſtius Eccleſiæ adhuc in imo peregrinantis, ſed ſublimis vitæ fulgore radiantis, viſione tenetur. Eo quippe hinc iterum redire ad reviſendum jubar alti verique luminis poterit, quo eum ſenſum, quem carnis ſarcina ab internæ lucis ſecreto retrahit, uſque ad terræ [b] infima non deponit.

(b) In contemplatione divini luminis ad menſuram ſuam diſpenſatur.

16. Quid eſt autem, quod poſt dierum circulum C Anna concipit, & parit: niſi quia gaudium perfectæ devotionis contemplatio ad Conditoris pulchritudinem ſemel elevata non ſuſcepit? Poſt dierum ergo circulum concepiſſe, & peperiſſe dicitur: quia dum ex conſuetudine contemplatio ad ſuperna rapitur, in viſione ſuperni luminis munus accipit deſideratæ fecunditatis. Circulus namque dierum, eſt infuſio divinæ lucis. Quæ profecto in ſuo ambitu diebus pluribus cingitur, dum una ſua claritate mentem irradiat, ſed ſui ſplendoris radios per vices diſpenſativæ manifeſtationis ei inſinuat, quouſque perfectius gaudium de ampliori manifeſtatione comprehendat. Vel certe poſt dierum circulum Anna concipit: quia nimirum quamdiu mentis aciem contemplationis ruditas in gyrum D mutabilitatis concutit, ipſa mens ad percipiendum plenum internæ majeſtatis gaudium non aſſurgit. Velut enim in quodam circulo dies tranſeunt: cum mens inchoantis in contemplationis ſe culmen elevat, ſed vix per reſpecti jubar luminis eam adhuc rotantem, ac diſcurrentem, fixam in ſua luce ſervat. Poſt dierum ergo circulum concipit, quia prius a mutationis ſuæ vertigine in ſtandi robur anima ducitur, & cum ſtare fixa ex uſu in contemplatione didicerit, gaudium perfectæ devotionis in fructu ſuæ fecunditatis apprehendit. Quod etiam conceptum parit, quando proximis ad gloriam ſu- E pernæ majeſtatis innoteſcit.

(De accepto munere agendæ gratiæ.)

17. Natus vero puer in tribus vitulis ad tabernaculum ducitur: quia de largitate ſpiritualis muneris gratias referre debemus ſummæ Trinitati. De quibus vitulis Dominum obſecrans Propheta dicit: (Oſee 14. 3.) *Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum*: Quaſi dicat: Pro largitate munerum reddemus ſacrificia laudis, per obſequium labiorum. In domum vero Domini A puer offerendus adducitur, cum ſacræ mentis profectus, ſanctæ Eccleſiæ doctoribus revelatur, ut dum collatione ſapientium diſcutitur, fraude hoſtis callidi nequaquam maculetur. Poteſt & domus Domini æternam patriam deſignare. De hac quippe Pſalmiſta exultans, dicit: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te*. (Pſ. 83. 5.) In domum Domini puer adducitur, cum electa mens in alta ſuſtollitur, & de omni, quod ſpiritualiter proficit; omnipotenti Deo gratias referre ſatagit, a quo profectus ſui ſibi impenſa munera recognoſcit. Bene autem unus vitulus immolatur, cum res delati referantur: quia etſi perſonarum Trinitas, confeſſione fidelium in divinis laudibus canitur, earumdem perſonarum inſeparabilis unitas prædicatur. Sed qualis, aut B quanta ſit laus, ſi devota non ſit? Apte itaque tribus vitulis, totidem farinæ modii conjunguntur, ut de eo, quod in Dei laudibus ore dicimus, per devotionem ſatiemur. Nam ſine farina vitulum offert, qui in Dei laudibus verba quidem edit, ſed mente vaga ad ea, quæ loquitur, non intendit. Sed ſi verba Dei laudando, vel orando proferentes hilareſcimus, dum intelligentiæ miſcemus gaudium, illius vini, quod lætificat cor hominis, amphoram farinæ ſociamus. Hoc profecto inſinuat, qui exoptans ait: *Benedicat nos Deus, Deus noſter, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ*. (Pſal. 66. v. 7. & 8.) Quaſi tres vitulos ad tabernaculum duxit, qui Deum laudans C divinitatis ejus nomen repetendo, perſonarum proprietates expoſuit. Sed cum *metuant*, non eos, ſed *eum* dixit, profecto qui tres adduxit vitulos, unum immolavit. Et quia farinam vitulis, & farinæ vinum miſcuit, gloriatur, dicens: *Ad ipſum ore meo clamavi, & exultavi ſub lingua mea*. (Pſ. 65. 17.) Dum enim clamavit, quaſi ad immolandum ſacrificii vitulum duxit, ſed ſub lingua ſua exultare non poſſet, ſi altæ precis ſuæ verba non intelligeret. Cum clamavit ergo intellexit quæ clamavit, & cum exultavit in oblatione omnipotentis Dei, non ſolum vitulum habuit, ſed etiam farinæ modii, & amphoram vini. Igitur vitulus, farina, & vinum, laus eſt Dei; intellectus laudis, & lætitia devotæ mentis. Cur autem modius, & amphora in Dei oblatione nominantur, D niſi quia menſuræ ſunt nomina? Hoc etiam quid ſpiritualiter indicet, Paulus exponit, dicens: *Unuſquiſque* [c] *proprium donum habet ex Deo; unus quidem ſic, alius vero ſic*. (1. Cor. 7. 7.) Hinc Veritas dicit: (c) (Luc. 6. 38.) *Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuperfluentem dabunt in ſinum veſtrum*. Hanc nobis menſuram cuſtodire ſacra Scriptura præcepit, dicens: [d] *Supra te onus ne levaveris*. Sed (d) electæ animæ valde cavendum eſt, ut hæc tria omnipotenti Deo ardore piæ devotionis offerat, & ſtudio manifeſtæ veritatis. Unde & ejuſdem Annæ filius ſacerdoti oblatus aſſeritur. Quod E profecto & nos agimus, ſi cum in ſancta converſatione proficimus, cum fecundis jam mentibus ſpiritualium gaudiorum fructum profcrimus, ad prælatorum noſtrorum examen ducimus omne, quod in nobis ex ſuperna contemplatione generatur. Et quia electi viri inter dona ſublimia, humilitatis ſuæ bonum non deſerunt, ſequitur:

(Superiorum judicio profectus noſter ſubjiciatur, a quorum nutu pendere debemus in omnibus.)

Et adoraverunt ibi Dominum. (Verſ. 28.)

18. In domo Domini Dominum adorant, qui & alta

a Abeſt, *ſed æternam in cælis*, in Gilot.
b Vatic. *infima non deponit*.
c In Gilot. deeſt *proprium*.

d Ubi hæc in ſancta Scriptura? Forte Eccleſiaſtici 3. 22. quo loco legimus, *altiora te ne quæſieris*, quod idem ſignificat.

Contemplationem comitatur humilitas.

alta mente in ſupernæ patriæ contemplationem ſe elevant, ſed per humilitatem omnipotenti Deo ſubſternuntur, & omni corde in virtute Spiritus tam ſublimiter elevantur. Hæc non ex ordine, ſed ſummatim ad hiſtoriam, ſive moralem intelligentiam exponendo perſtrinximus, ut verba ſpiritalis cantici quod ſubſequitur, ſecundum moralem, typicamque explanationem paulo latius indagamus.

CAPUT III.

1. Reg. 2. Verſ. 1.

Et oravit Anna, & ait: Exultavit cor meum in Domino.

Eccleſiæ pro converſione Gentilium exultatio.

1. In Annæ perſona ſanctæ Eccleſiæ typum latere jam oſtendimus. Quæ nimirum nato jam puero, in Domino exultare ſe perhibet: quia de eo, quod ad fidem Redemtoris gentilem populum traxit, vane tumuit, ſed in eo lætitiæ ſuæ intentionem tenuit, a quo fœcunditatis ſuæ dona ſuſcepit. Quibus nimirum verbis ſic lætitiæ ſuæ ſitum indicat, ut cauſam pariter exultationis ejuſdem oſtendat. Sterilis quidem flevit, pariens exultavit, ut ſanctæ Eccleſiæ mores protenderet, quæ ſe in hanc vallem lacrymarum à Paradiſi gaudiis projectam dolet, ſed pro lucrandis animabus exilii ſui ærumnas patienter ſuſtinet. In hoc tantum exultare conſuevit, ſi in ærumna temporis, qua premitur, per fœcunditatis ſuæ gloriam, multiplicatis electis, cœleſtis patriæ damna reparentur. Dicit ergo: *Exultavit cor meum in Domino*, quia fructus ſui propoſiti conſecuta eſt. Quo in loco notandum eſt, quia hoc, quod glorians loquitur, oraſſe perhibetur. Nam præmiſſum eſt: *Et oravit Anna, & ait: Exultavit cor meum in Domino*. Quæ autem nihil a Deo petere flagitando cognoſcitur, cur oraſſe perhibetur? Sed quia hoc futurum eſſe per prophetiæ ſpiritum ſancta mulier noverat, & id fieri vehementer optat, & exultando loquitur, & orando. Exultabat quidem certitudine futurorum; vehementer exoptans fieri, quod noverat, revelatione ſacramenti. Sancta quoque Eccleſia inde divina beneficia amando & venerando recolit, prædicat, & orat: quia nimirum id foris loquendo exequitur, quod intus miro deſiderio fieri cupit, & factum magna devotione veneratur. Dicit ergo: *Exultavit cor meum in Domino*: quia munera, quæ ad æternæ lætitiæ fructum accepit, ad temporale gaudium non convertit. Sequitur:

Ibidem.

Et exaltatum eſt cornu meum in Deo meo.

Eccleſiæ poteſtas a Chriſto collata.

2. Quid eſt cornu Annæ, niſi poteſtas ſanctæ Eccleſiæ? Quod profecto cornu tunc mirabiliter ſe extulit, cum Dei Filius per aſſumtam humanitatem naturæ noſtræ participem ſe fecit. In eo igitur cornu ſanctæ Eccleſiæ exaltatum eſt, in quo humana natura jam ſplendet ſupra Angelos elevata. Sed in hoc, quod hunc Deum ſuum & ſalutarem ſancta Eccleſia ſingulariter aſſerit, Synagogæ repulſionem latenter oſtendit. In Deo igitur ſalutari noſtro exaltatum eſt cornu noſtrum: quia ſublimitas Eccleſiaſticæ poteſtatis in humanitate nobis erecta eſt Redemtoris. Unde & de eodem Redemtore per Zachariam dicitur: *Erexit cornu ſalutis nobis, in domo David pueri ſui, ſicut locutus eſt per os ſanctorum Prophetarum ſuorum*: quia exaltatum cornu ſuum refert, latenter indicat, quia ante cornu habuerat, quod exaltatum non erat. Sancta quippe Eccleſia ante Redemptoris adventum cornu habuit: quia in Patriarchis, & Prophetis tam recte

Luc. 1. v. 69. 70.

vivendi ordinem, quam delinquentes corrigendi poteſtatem divinitus accepit. Sed tamen cornu exaltatum non habuit: quia etſi vivere juſte poterat, tamen ad Paradiſi gaudia ſine Redemtoris præſentia redire non poterat. Nunc autem ſanctæ Eccleſiæ cornu exaltatum eſt: quia jam mundi Redemptorem venientem recepimus, per cujus gratiam non ſolum recte poſſumus vivere, ſed & ad Paradiſi gaudia tranſire: quia ille jam pro nobis mortuus reſurrexit, in cujus morte mors obiit, & Paradiſus ſe ejus fidelibus reſeravit. Exaltatum eſt ergo cornu noſtrum in Deo noſtro: quia effuſa jam gratia ſancti Spiritus, in electorum multitudine impreſſam Redemtoris imaginem videmus, dum qui terrena omnia deſpiciunt, carnis voluptates fugiunt, propria derelinquunt, tanto altiori poteſtate radiant, quanto hæc tanta virtutis inſignia, in veterum multitudine ſancta Eccleſia non habebat. Exaltatum eſt cornu noſtrum in Deo ſalutari noſtro: quia quotquot eum recipimus; dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri. Hoc cornu exaltare volebat Salutaris noſter, cum dicebat: *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & omnem virtutem inimici*. Hinc item aſſerens, ait: *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis*. Hinc iterum repromittit, dicens: *Sedebitis ſuper ſedes judicantes duodecim tribus Iſrael*. Dicat ergo Anna: *Exaltatum eſt cornu meum in Deo meo*, ut videlicet ſanctæ Eccleſiæ gloria deſignetur; quæ ſingulare culmen poteſtatis obtinet de præſentia Redemtoris. Et quia jam in toto mundo diſtenditur, quæ quondam intra Judæam perſecutionibus angebatur, ſequitur:

Paradiſus eclauſus ante Chriſtum.

Johan. 1. 12.

Luc. 10. 19.

Matt. 16. 19.

Ibid. 19. 28.

Dilatatum eſt os meum ſuper inimicos meos.

Eccleſia per orbem univerſum diffunditur.

3. Qui enim inimici Eccleſiæ alii, quam Judæi intelligendi ſunt? Supra quos nimirum dilatatum os habet: quia contra eorum perfidiam omnium Gentium jam fidelium linguas movet. Os ergo ſanctæ Eccleſiæ dilatatum eſt, quia per univerſum orbem diffunditur, & dum nationes univerſas prædicatione veritatis erudit, Judæorum ſtultitiam, veluti dilatato ore, reprehendit. Et quia hoc inde potuit, quia venientem in carne mundi Redemtorem gaudenter excepit, cauſam dilatati oris exponit, dicens:

Quia lætata ſum in ſalutari meo.

Ibidem.

Unde Eccleſiæ gaudium.

Iſa. 52. 10

Pſ. 97. 3.

4. Jam quis ſit ſalutaris Dei cognovimus. De quo etiam Iſaias vaticinans,[a] ait: *Videbit omnis caro Salutare Dei: videbunt omnes fines terræ Salutare Dei.* Jeſus autem noſtro eloquio Salutaris dicitur: De quo etiam Habacuc ſibi gaudium repromittit, dicens: *Gaudebo in Deo Jeſu meo.* Ecce veterum Judæorum vocibus Dominus Jeſus Deus aſſeritur. Sed nunc Judæi Salvatorem expectant, quem Deum eſſe nequaquam credunt. Sed fortaſſe hoc Judæi in ore ſuo reprobare contendunt, & dum Jeſum Salvatorem interpretantur; Deum Salvatorem non unigeniti perſonam, ſed Patris, intelligunt: verumtamen in eodem loco ſubditur, unde unigeniti perſona apertius demonſtretur: *Domine Deus*, inquit, *virtus mea, conſtitue pedes meos in conſummatione, & ſuper excelſa ſtatue me, ut vincam in claritate ipſius.* Ecce, Deo loquitur, dicens: *Statue me ſuper excelſa.* Sed quia dicit: *Vincam in claritate ipſius*, alius utique eſt, de quo dicit. Quis ergo eſt, de quo dicit, niſi unigenitus Dei Filius, quem non ſolum verum hominem, ſed etiam Deum credit? Dum ergo Deo loquitur, dicens: *Gaudebo*

Habac. 3. 18.

Ibid. v. 19.

Chriſtus verus Deus.

a Hæc Iſaiæ omittuntur in Vatic. & in Guſſanv.

in Deo Jeſu meo, & vincam in claritate ipſius; non Deum alium, ſed Deus perſonam aliam demonſtrat. Hæ ſunt ſanctæ Eccleſiæ rationes, hæ contra Judæorum perfidiam invincibiles aſſertiones per univerſum orbem diffuſæ. Dilatum ergo os habet ſancta Eccleſia ſuper inimicos ſuos: quia jam, auctore Deo, ubique cognoſcitur, unde & Judæorum perfidia convincatur. Cauſam igitur dilatati oris audiunt, qui Salutare Dei negant, & de gaudio Salutaris noſtri feriantur argumento confuſionis ſuæ. Sed feriri poſſunt, a blaſphemiis vero ſuis ceſſare nolunt. Jam Dei Salutare mundus excepit, omnis caro vidit, Judæus non credit: quia, ut dixi, ſalvatorem expectat, qui Deus non ſit. Audiant ergo maledictionem Prophetæ dicentis: *Maledictus homo, qui confidit in homine, & a Domino recedit cor ejus.* In hominem Judæi confidunt, qui credere in Redemtorem refugiunt, dum Antichriſtum in fine mundi præſtolantur. In quorum confuſionem Pſalmiſta prædicat, dicens: *Viderunt omnes fines terræ Salutare Dei*. Quaſi perfidiam Judæorum confundat, dicens: quid in poſterum viſiones differtis? Quem expectatis, jam venit: quem promiſſum habuiſtis, jam omnibus finibus terræ apparuit, cum clauſiſtis oculos tranſiit: imo ſic ex cæci ſiſtis, quod coram vobis tanta lux ſtetit, & non vidiſtis. Ergo, *jubilate Domino omnis terra, cantate & exultate, & pſallite: pſallite Deo noſtro in cithara & voce pſalmi, in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ. Jubilate in conſpectu regis Domini, moveatur mare, & plenitudo ejus, orbis terrarum, & univerſi qui habitant in eo. Flumina plaudent manu in idipſum, montes* [a] *exultabunt ante faciem Domini, quoniam venit, quoniam venit judicare terram.* Quaſi dicat: Quia tam immenſa cæcitate præmimini, ut nequaquam videre meruiſtis, vos gaudete abundantius, qui vidiſtis. Sed quam mirabiliter, atque ineffabiliter gaudendum ſit, ſingula quidem coacervans, ait: *Jubilate, cantate, & pſallite.* Celebritatem quoque lætitiæ inſinuare geſtiens, inſtrumenta ejus enumerans, dicit: *Pſallite Domino in cithara, & cithara, & voce pſalmi, in tubis ductilibus, et voce tubæ corneæ, jubilate in conſpectu regis Domino.* Quid in conſpectu regis, niſi in cognitione Redemtoris? Sed a quantis hæc gaudiorum ſolemnitas ſit agenda, exponit, dicens: *Moveatur mare, et plenitudo ejus, orbis terrarum, et univerſi qui habitant in eo.* O infelix Judæa, fines terræ viderunt Salutare Dei, omnis terra commota jubilat, gaudet univerſus orbis, flumina plaudunt manibus, montes exultant: ſed impia Judæorum corda non credunt, & in cæcitatis ſuæ tenebris ſi voeis pœna feriuntur. Sed quam blaſphemare non metuunt, ſancta Eccleſia attentius commendat, dicens,

Non eſt ſanctus, ut eſt Dominus.

5. In deſcriptione Redemtoris omnia incomparabilia deſignantur. Inde enim verus Redemtor oſtenditur, quod in omni quod ad ejus gloriam dicitur, ei nomen comparatur. Ille enim omnes redemit, qui omnibus excellit. Quod recte contra Judæam dicitur, quæ eo audacius Redemtorem deſpicit, quo multos ſe habuiſſe viros recolit, qui magnæ claruerunt laude ſanctitatis. Hinc eſt enim, quod illuminato cæco exprobrantes dicunt: *Tu ſis diſcipulus illius, nos autem Moyſi diſcipuli ſumus. Scimus, quia Moyſi locutus eſt Deus, hunc neſcimus unde ſit.* Hinc item glorianturi, & dicunt: *Semen Abrahæ ſumus, et nemini ſervivimus unquam.* Sed homo fuit Moyſes, homo Abraham, homo Chriſtus. Verumtamen illi aſſumti ad locutionem Dei, iſte aſſumtus in divinitatem. Illi aſſumti ad miniſterium, iſte ut unigenitus aſſumtus ad regnum. Unde & loquitur, dicens: *Omnia, quæ habet Pater, mea ſunt.* NON *eſt ſanctus, ut eſt Dominus.* Hoc etiam ſacra Scriptura teſtatur, dicens: *Cui ſe infundit omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* Hinc Johannes, ait: *De plenitudine ejus omnes accepimus.* NON *eſt ſanctus, ut eſt Dominus.* Quia in eo, quod Dominus aſſeritur, ſanctitatis ejus excellentia commendatur. Sed Judæi Chriſtum, quem expectant, purum hominem aſſerunt, & tamen ſuum Dominum futurum, & ſingulariter ſanctum credunt. Sed Pſalmiſta illos reprobans, nos ad fidei gaudium cohortatur, dicens: *Jubilate Deo omnis terra, ſervite Domino in lætitia. Intrate in conſpectu ejus in exultatione, ſcitote quoniam Dominus ipſe eſt Deus.* Illi Dominum vocant, qui Deus non ſit. Nobis ergo jubilandum, nobis in lætitia ſerviendum, qui talem habemus Dominum, qui etiam Deus veraciter credatur, qui majeſtatem divinitatis, quam in ſe aſſeruit, incomparabilibus miraculis comprobavit. Qui ergo inviſibilem ejus divinitatem abnegant, patentibus operibus credant. Sed quam mira ſanctitas illa eſt, quæ peccatores ſanctificat? Unde & de peccatrice muliere dicit: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hanc excellentiam ſanctitatis, illa in fluxu ſanguinis poſita cognoſcens, ait: *Si tetigero vel fimbriam veſtimenti ejus, ſalva ero.* Sed quis fidem ejus aſſereret, ſi effectus fidei non pateret? Nam ut veſtimentum ejus tetigit, ſanguis ſtetit. Non eſt ergo ſanctus, ut eſt Dominus: quia quiſquis potuit ſanctus exiſtere, ejus accepit munere, ut ſanctus eſſe potuiſſet. Hoc namque ſancta Eccleſia ſubſequenti verbo inſinuans, ad eumdem Redemtorem ex nimia caritate convertitur, dicens:

Neque enim eſt alius extra te.

6. Subauditur, ſanctus. Extra eum ſanctus aliquis eſſet, ſi abſque dono unigeniti, ſanctificationis ſpiritum habere potuiſſet. Sed quis hoc aſſerere audeat de hominibus, quod de Angelis nequaquam conſtat? Scriptum quippe eſt: *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Verbum Domini eſt unigenitus Dei. Quem profecto Evangeliſta Johannes inſinuans, ait: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Si ergo etiam Angeli ſanctificati creduntur in Filio, multo magis de hominibus creditur, quia extra eum ſanctificationis gratiam invenire non poſſunt.

7. Poteſt etiam hoc ſine aliqua ſubauditione intelligi. Cum ergo dicit, *Nec eſt alius extra te*, quid aliud in Redemtore, quam divinæ eſſentiæ incommutabilitas deſignatur? Unde & Judæis blaſphemantibus, dicit: *Antequam Abraham fieret, ego ſum.* Idipſum in Geneſi Moyſi inſinuans, ait: *Ego ſum, qui ſum.* Deo enim unigenito eſſe, eſt diſſimiliter numquam eſſe. Qui certe ſtatus tanto longe eſt a cunctis mortalibus, quanto clarius cognoſcitur, quia momentis ſingulis per multa variantur. Poteſt hoc & ad juſtitiæ ſtatum pertinere, quia electorum eſſe, eſt in Deo per juſtitiam manere. Et quia unigenitus Dei Deus eſt, extra eum non eſt aliquis, quia nemo electorum, niſi in ipſo eſt. Quod ſi refertur ad divinitatem ejus, ut nequaquam intellectum humanitatis ejus evacuet: quia juſtus eſſe non

Marginal notes: Judæorum infamia, Salvatorem, qui Deus non ſit, expectantium. — Jerem. 17. 5. — Pſal. 97. 3. — Ibid. v. 4. & 6. — Verſ. 2. — Chriſtus Moyſe & Abrahamo longe major. — Joh. 9. v. 28. & 29. — Joh. 8. 33. — Joh. 16. 15. — Col. 2. 9. — Joh. 1. 16. — Pſal. 99. v. 1. 2. & 3. — Luc. 7. 47. — Matt. 9. 21. — Ibidem. Et ejus munere Sancti omnes ſunt. — Pſal. 32. 6. — Joh. 1. 1. — In Redemtore divinæ eſſentiæ incommutabilitas. — Joh. 8. 58. — Exod. 3. 14.

[a] Gilot. *exaltaverunt ante faciem Domini.*

non poteſt, qui fidem non habet divinæ Incarnationis: Judæi ergo per hæc ſingula verba feriuntur, qui dum Redemtorem contemnunt, Antichriſtum expectant, qui Deus non eſſe liquido comprobatur. Unde & per beatum Job dicitur: *Habitent in tabernaculo ejus ſocii ejus qui non eſt*, Tabernaculum Antichriſti, eſt amor perfidiæ, quo fidei contradicit Redemtoris. In quo nimirum tabernaculo Judæi nunc permanent; quia dum perfidiæ ſuæ ſitum amanter inhabitant, contra Redemtorem pugnant. Qui etiam ejus qui non eſt, ſocii eſſe referuntur: quia in propoſito ſuo diabolum adjuvant, qui dum a ſummæ illius eſſentiæ amore corruit, verum eſſe protinus amiſit. Cui nimirum non eſſe eſt, ad ſummam illam beatam eſſentiam per amoris participationem reverti non poſſe. Et quia Judæorum populus, non ſolum arduam patrum veterum converſationem, ſed etiam miraculorum oſtenſionem, ad augmentum elationis habuit, ſubditur:

Job 18. 15.

Et non eſt fortis ſicut Deus noſter.

Ibidem. Synagogæ gloriatio retunditur.

8. Quaſi inaniter gloriantem Judæam reprimat, dicens: Quos magna feciſſe adtruiſtis, puri homines fuerunt: quem prædico, non ſolum homo ſanctus fuit, ſed etiam potens Deus. Dum ergo fortitudo reſpicitur, excellentia indicatur: quia nimirum omnino infirma eſt omnis fortitudo hominis in comparatione deitatis. Quo tamen in loco aſſertio divinitatis non probat excellentiam operis: ſed incomparabilitas fortitudinis oſtendit veritatem deitatis. Quaſi dicat: In hoc cognoſcitur, quia vera protulit: quia deitatem, quam in ſe aſſeruit, incomparabilibus operibus comprobavit. Unde per ſemetipſum dicit: *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*. Jam vero ipſa opera diſcutienda ſunt. Moyſes mare, Helias flumen diviſit: Dominus noſter Jeſus ſuper mare ambulavit. Quid ergo eſt elegantius, in ſicco profundi alveo viam tranſeunti populo exhibere, an ipſam maris faciem viam facere? Illi quippe, quia humanitatis deprimebantur pondere, in profundi ſolido viam, qua pergerent, requirebant: ſed qui infirma humanæ naturæ in celſitudinem divinitatis aſſumſiſſe cognoſcitur, ſuper aquas virtute propria ferebatur. Moyſes de conſortio ſermonis Domini ſplendorem vultus obtinuit. Joſue orationibus ſolem fixit: ſed quia Deus eſt Jeſus, coram diſcipulis in ſolis virtute reſplenduit. In illius faciem filii Iſrael intendere non poterant: iſtius gloriam qui meruerunt cernere, ceciderunt: ut aperte cognoſceres, quia divinum exiſteret, quo humana tranſiret. Huic, in monte illis aſſiſtentibus, ab æterno Patre dicitur: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite*. Et idcirco etiam Helias, qui, ne plueret, cælum clauſit, & ut plueret, reſeravit, in ejus comparatione quid eſt, qui, apertis cælis, Patrem exhibuit teſtem ſuæ divinæ generationis? *Non eſt ergo fortis ut Dominus*: quia quidquid virtutis Moyſes oſtendere potuit, Dominus, non ipſe fecit. Jeſus autem omnia, quæ mire geſſit, propria virtute exhibuit, quia Dominus etiam Moyſi fuit. Non enim Moyſes populo per deſerta gradienti, ſed Dominus manna pluit. Non Moyſes, ſed Dominus in columna ignis per noctem, & nubis in die populum præceſſit. Non Moyſes, ſed verbum, quod factum eſt ad eum, aquam de rupe produxit. Non Moyſes, ſed Dominus volatilia concupiſcentibus exhibuit. Unde & Dominus Judæos in patrum fortitudine gloriantes, reprimit, dicens: *Non Moyſes, ſed Pater meus dedit vobis panem de cælo*. Hinc Pſalmiſta non Moyſen inaniter efferens, ſed Dominum laudabiliter extollens, dicit: *Fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Thaneos, interrupit mare, & perduxit eos, & ſtatuit aquas quaſi in utre. Eduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis. Eduxit aquam de petra, & deduxit tamquam flumina aquas. Et mandavit nubibus deſuper, & januas cæli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, & pluit ſuper eos ſicut pulverem carnes, & ſicut arenam maris, volatilia pennata*. Dominus autem Jeſus fortis incomparabiliter non in aliena virtute apparuit, ſed in ſua. Unde & ex ſeipſo potens, paraclyto imperans, ait: *Tibi dico ſurge*. Hinc etiam ſcriptum eſt: *Quotquot tangebant eum, ſalvi fiebant a quocumque languore tenebantur*. Et iterum: *Virtus de illo exibat, & ſanabat omnes*. Hoc namque inſigne fortitudinis, nec Moyſes, nec Helias habere potuit: ut, dum incomparabilia ſigna innoteſcerent, adventum unigeniti apertiſſime deſignarent. Recte ergo Synagoga perpetuo ſilentio damnatur, cum ſubditur:

Joh. 15. 24. Exod. 14. 19. 4. Reg. 2. 8. Matt. 14. 24. Exod. 34. 29. Joſue 10. 13. Matt. 17. 5. 3. Reg. 17. 1. Quidquid virtutis Moyſes oſtendit, non Moyſis ſed Dei fuit. Exod. 16. v. 13. &c. Ibid. 14. 19. Ibid. 17. 6. Ibid. 16. 7. Joh. 6. 32. Pſal. 77. v. 12. &c. Matt. 9. 6. Marc. 6. 56. Luc. 6. 19.

Nolite multiplicare loqui ſublimia. Recedant vetera de ore veſtro.

Verſ. 3.

9. Quaſi dicat: Dum incomparabiliter nova cernitis, geſta antiquorum reprehenſibiliter effertis. Quaſi enim umbra, illa præceſſerant. Sed nunc palam veri fideles hæc Redemtoris noſtri opera venerabiliter adorant: quia quod umbrabatur ibi ocultatione ſacramenti, in adventu Redemtoris patuit, expectaſſe corpus revelandæ veritatis. Ergo ſi ad nova referuntur, vetera non ſunt; quia in Spiritu ſancto intellecta, vetuſtatem aliquam non recipiunt. De illo quippe renovante omnia ſpiritu, Pſalmiſta precatur, dicens: *Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ*. Vetera ergo ſunt, ſi Redemtoris operibus conferantur: ſed cum ad confirmanda hæc, ſpiritaliter illa proferimus, eo ſpiritu, quo hæc intelligimus, illa renovantur. Sancta ergo Eccleſia dum Judæos de veterum narratione reprehendit, quid aliud, quam eos acta Patrum ſpiritualia carnaliter intelligere deſignatur? Synagoga etenim contra ſanctam Eccleſiam ſe tanto temerius erigit, quanto Legis, & Prophetarum ſcientia ſuperbius extollitur, quam ſuis patribus divinitus inſpiratam, ſibi autem materialiter exhibitam didicit. Unde ſequitur: *Nolite multiplicare loqui ſublimia, gloriantes*. Et ut tumere deſinant, ſubjungit, dicens: *Recedant vetera de ore veſtro*. Jam quippe ei vetera ſunt, quæ, ut dixi, per renovantem ſpiritum non intelliguntur. Tale eſt igitur, ac ſi dicat: Dignum eſt, ut ab eorum narratione ſileas, quorum novos, & ſplendidos ſenſus ignoras. Quæ nimirum etſi ſubtiliter intelligis, tumorem arrogantiæ tibi præſtare non debent; quia Deus ſcientiarum Dominus eſt. Redemtor quippe humani generis, quia ſummi Patris eſt Verbum, Dominus eſt utique omnium ſcientiarum. Alta quippe, & magna locutus eſt Iſaias, magna locutus eſt Jeremias, ſed profecto nihil dicerent, ſi hoc Verbum ſcientiarum Dominus, non eis, antequam loquerentur, ſcientias indicaret. Unde & frequenter in libris ejuſdem Iſaiæ Prophetæ legitur: *Verbum, quod factum eſt ad Iſaiam Prophetam*. Frequenter & in libro Jeremiæ ſcribitur: *Verbum, quod factum eſt ad Jeremiam Prophetam*. Hoc verbum ſcientiarum Dominum, Johannes in altiſſimo ſummi Patris ſinu aſpiciens, ait: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. Hinc Paulus ſcientiarum Dominum Redemtorem noſtrum

A Chriſto edocti ſunt Prophetæ. Pſal. 103. 30. Joh. 1. 1.

ſtrum inſinuans, dicit: *Quia in ipſo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* Dum ergo dicit: RECEDANT *vetera de ore veſtro, quia Deus ſcientiarum Dominus eſt:* quid eſt aliud dicere, niſi Synagogæ aperta ratione monſtrare, ut tanto ſollicite tacere debeat, quanto non ſolum quod ſint, ſed etiam a quo ſint ea, quæ dicit, ignorat? Quaſi dicat: illam ſcientiam, quam Patrum tuorum fuiſſe adſtruis, tanto tibi dare arrogantiam non debuit, quanto non ipſorum, ſed unigeniti Filii Dei fuit: & ipſam eamdem ſcientiam non intelligis. Dicit ergo: *Recedant vetera de ore veſtro.* Ut Judæi nequaquam depravent, quod intelligere recte non prævalent. Deus ſcientiarum, dicit, Dominus eſt, ut quod veraciter Dei eſſe comprobant, hominibus fallaciter non adſcribant. Sed dum de verbis jactantiæ Judæa reprehenditur, quia nullo timore compungitur, ei etiam de occultis perfidorum cordium motibus tormenta nuntiantur. Nam ſequitur.

Col. 2. 9.

Et ipſi præparantur cogitationes.

Ibidem. Chriſtus non linguæ [illegible] judex, ſed etiam cordis.

10. Quaſi dicat: Quem plaſphemare non metuis, non ſolum linguæ habebis judicem, ſed & cordis. Unde & per Iſaiam comminatur, dicens: *Ego opera, & cogitationes eorum venio ut congregem.* Hinc per Moyſen Dominus comminans, ait: *Nonne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis?* Et quia his verbis ſilentium Synagogæ præcipitur, videamus jam, ſancta Eccleſia quibus ſecunditatis ſuæ laudibus in Annæ voce glorietur. Subdens namque ait:

Iſai. 66. 18. Deut. 32. 34.

Arcus fortium ſuperatus eſt.

Verſ. 4. De Judæorum ſævitia, per reſurrectionem triumphavit.

11. Quiſnam eſt arcus fortium, niſi fraudulenta ſævitia Judæorum? Ex occulto quippe, quaſi ex arcu Redemtori vulnus inflixerant, quem Gentium manibus occidebant. Sed ſuperatus eſt arcus fortium: quia qui eorum vulnere obiit, a mortuis reſurrexit, in cælum aſcendit, promiſſum Spiritum ſanctum diſcipulis miſit. Unde ſubditur:

Et infirmi accincti ſunt robore.

Ibidem. Infirmi [illegible] Spiritus ſancti.

12. Appellatione quidem roboris, virtus oſtenditur Spiritus ſancti. Unde & eumdem Spiritum Dominus diſcipulis repromittens, ait: *Vos autem ſedete in civitate, donec induamini virtute ex alto.* Robur autem, gratia ſancti Spiritus recte dicitur, quam ut electi recipiunt, contra omnia adverſa hujus ſeculi fortes fiunt. Qui vero infirmi hoc loco, niſi Apoſtoli intelligeudi ſunt? Sed infirmi profecto, cum arcus fortium tenditur, non cum virtute ex alto veſtiuntur. Nam in hora Dominicæ comprehenſionis ſcriptum de eis eſt, quia *relicto Domino, omnes fugerunt.* An non valde infirmi tunc Petrus erat, cum interrogantis ancillulæ vocem timuit, & Redemtorem negavit? Jam quippe ſuperatus erat arcus fortium, annihilata ſævitia Judæorum, quia Redemtor morte victa ſurrexerat: & tamen adhuc infirmi Apoſtoli, ſuperatos fortes, clauſis januis, metuebant. Sed ubi eos robur induit, libet intueri quam fortes fecit. Repentino quippe ſonitu ſuper eos Spiritu ſanctus venit, & eorum infirmitatem in miræ caritatis virtutem permutavit. Cœperunt enim Chriſtum jam robore induti prædicare, qui perſecutorum minas non erubeſcebant deliteſcendo fugere: & qui mulierum verba timuerant, auctoritatem principum, libertate frangebant. Vicit robur formidinem, terrores, minas, & cædes ſuperavit: & quos ſuperveniendo induit, in cæleſti militia mirabilis audaciæ inſignibus illuſtravit, ut inter flagella, cædes, & opprobria non metuerent, ſed exultarent. Scriptum quippe de eis, hoc jam robore indutis, eſt: *Ibant Apoſtoli gaudentes a conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati.* Hinc jam prædicantes, dicunt: *Omne gaudium exiſtimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis.* Bene ergo dicitur: *Arcus fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore.* Quia prius a mortuis reſurrexit, & ſic ad cælum Redemtor abiit, & Spiritum ſanctum diſcipulis miſit. Prius namquem ſuperandus erat arcus fortium, & poſt infirmi robore accingendi. Unde & ſcriptum eſt: *Nondum erat Spiritus datus, quia Jeſus nondum fuerat glorificatus.*

Luc. 24. 49. Matth. 26. 56. Ibid. v. 73. 74. Joh. 20. 19. Act. 2. &c. Act. 5. 41. Iacob. 1. 2. Joh. 7. 39.

13. Quo in loco notandum eſt: quia hoc contra Judæam dicitur, quæ miracula Redemtoris tanto ſuperbius deſpicit, quanto inter ſupplicia mortuum recognoſcit. Dicit ergo: *Arcus fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore.* Quaſi mortem Redemtoris calumnianti Synagogæ reſpondeat, dicens: Noli deſpicere, quod mori potuit: ſed mirare potius, quia mortuus reſurrexit, & Gentis tuæ ſævitiem reviviſcendo ſuperavit. Et quia hoc de præterito oſtendit, non ſolum denuntiando ei loquitur, ſed inſultando. Quaſi enim inaniter inſultanti improperet dicens: Quid vobis profuit occidiſſe, quem mortis laqueus non potuit tenere? Vos occidiſtis, ne poſt eum totus mundus iret: ſed idcirco poſt eum totus mundus vadit, quia verum ſe Dei Filium probavit; dum moriendo humanum genus redimeret, & dum reſurgendo viventem ſe monſtraret, & ad cælum conſcenderet, & Spiritum ſanctum promiſſum diſcipulis deſtinaret. Et quia pro incredulitatis ſuæ merito, Synagoga a participatione promiſſæ gratiæ repulſa eſt, id ipſum ſancta Eccleſia improperans ei, ſubdens, ait:

Judæi non deſpiciant Chriſtum, quod mori potuerit, ſed [illegible]entur, quod reſurrexit.

Repleti prius, pro panibus ſe locaverunt, & famelici ſaturati ſunt.

Verſ. 5.

31. Qui fuerunt prius repleti, niſi qui cognitionem Dei, antequam ceteri populi, habuerunt? Qui ergo repleti prius, intelligendi ſunt alii, quam Judæi, qui in fide Conditoris fere ab ipſo fuerant principio mundi eruditi? Ipſi quidem pro panibus ſe locaverunt. Quid enim panes hoc loco ſignificant, niſi myſteria divinæ Incarnationis? Locus autem inveniendorum panum ſacra eſt Scriptura. Unde & panis, qui de cælo deſcendit, ad inveniendum ſe, ignorantibus, dicit: *Scrutamini Scripturas, quia ipſæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me.* Pro panibus ergo ſe locaverunt, quia omnes Scripturas acceperant, ut in eis ſacramenta divinæ Incarnationis invenire debuiſſent: ſed cum panis venit, Synagoga, quæ ſe pro pane locaverat, locum reliquit, in quo invenire panem debuit, quem quæſivit. Scripturas quidem, ut dixi, ad cognoſcendum Redemtorem habuit, ſed qui ſecundum Scripturas venerat, venientem confutavit. Famelici ergo ſaturati ſunt: quia qui crediderunt de Gentibus, dum myſteria divinæ Incarnationis veneranter accipiunt, cæleſtem cibum habent ad internæ delectationis uſum. Famelici quidem dicti ſunt, quia ante adventum Redemtoris infidelitatis fame projecti, ſpiritualis refectionis cibum nullum habuerunt. Vel certe famelici dicuntur, quia ſpiritualis cibi dulcedinem cum magna aviditate ſuſcipiunt. Repleti vero, qui ſe pro pane locaverunt, audiant quem expectabant: *Ego ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi.* Sed quia non merebantur agnoſcere, reſpondebant: *Nonne hic eſt filius Joſeph? quomodo dicit, quia de cælo deſcendi?* Ipſe autem, qui

Judæis Scripturarum cibus ablatus. Joh. 5. 39. Gentilibus oblatus. Joh. 6. 41. 51. &c. Luc. 4. 22. & Joh. 6. 42.

omnia

Matt. 8. v. 11. 12.

omnia noverat, ad delectationis ſuæ recubitum fa- melicos venturos prophetabat, dicens: *Amen dico vobis, quia ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Jacob in regno cælorum, filii autem regni projicientur in tenebras exteriores.* Repleti ergo ſe locaverunt pro panibus, ſed famelici ſaturantur, quia Synagogæ filii in Scripturis ſanctis paſtum fidei de futura Incarnatione Redemtoris habuerunt: ſed nunc projectis illis, dum Gentiles in eum veraciter credunt, divinitatis & humanitatis ejus ſacramenta, in delectationis intimæ refectione ſuſcipiunt.

Judæi manducaverunt, ſed non ſunt ſaturati.
1. Cor. 10. v. 3.

15. Quia vero per egregium Doctorem dicitur: *Omnes eamdem eſcam manducaverunt, & omnes eumdem ſpiritalem potum biberunt: (bibebant de ſpiritali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus:)* poteſt rationabiliter colligi, quia illi manducaverunt, & non ſunt ſaturati, iſti manducaverunt, & ſaturati ſunt. Quod nimirum contra Synagogam a ſancta Eccleſia recte dicitur, ut ii, qui ſunt ſub gratia, mira celſitudine præeminere ſub Lege poſitis deſignentur. Quid enim illis fuit ſe pro panibus locare, niſi ſacramenta venturi Redemtoris in Scriptura ſacra perquirere? Quorum profecto unuſquiſque manducavit, & ſaturatus non eſt: quia futuram ſummi unigeniti Incarnationem credidit, ſed præſentem non vidit. Manducare quidem ei fuit, divinam Incarnationem in mentis deſiderio dulciter retinere: & non ſaturari ei fuit, deſideratam ejus præſentiam non videre. Sed infirmi, qui robore accingendi erant, ſaturitatis ſuæ præconia ab eo, quo ſaturabantur pane audiebant: *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Amen dico vobis, quia multi reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ vos auditis, & non audierunt.* Qui enim videre volebant, jam intimæ delectationis panem per deſiderium manducabant: ſed quia videre non poterant, habebant gaudium deſiderii, ſed non habebant per fruitionem ſaturitatis. Nam etſi Scriptura dicat: *Quia panem omnem ſuavitatem habentem, & omnem dulcedinem, Deus eis dedit.* ſic dicitur ab eis accipi, ſicut noſci, ſicut per fidem notus ab eis, per caritatis deſiderium poterat concupiſci. Synagogæ igitur in primis patribus glorianti, ii accincti robore [a] præferuntur, dum novum culmen electorum conſpicitur præcelſum, nequaquam inaniter ultra glorietur. Et quia a diſcubitu ſanctæ Eccleſiæ cibus vitæ numquam tollitur, tam futura, quam præterita inſinuans, ait:

Matt. 13. v. 16. & 17.

Sap. 16. 20.

Ibidem.

Donec ſterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata eſt.

Eccleſiæ prius ſterili fecunditas collata.

16. Quæ eſt ſterilis, niſi ſancta Eccleſia, ut ſupra latius in Annæ typo jam diximus? Quid eſt ergo famelicos ſaturati, donec ſterilis pariat, niſi uſque in mundi finem panem vitæ poſſidere? Quod & ipſe repromittit, dicens: *Ecce ego vobiſcum ſum uſque in conſummationem ſeculi.* Non enim ſunt niſi famelici, quos ſancta Eccleſia parit. Ergo donec parit, famelici ſaturantur, quia uſque in mundi finem Deo filios generat: qui dum veniſſe in carne Redemtorem credunt, panem vitæ, quem deſiderant, comedunt, & plenitudine replentur. Sed donec ſterilis plurimos parit, ea, quæ multos habebat filios, infirmatur. Infirmari Synagogæ, eſt inſtitutione Legis veteris parere non poſſe. Quæ enim ſidem viri prioris perdidit, diabolo jam, & non Deo parit. Bene autem dicitur: Quæ multos habebat filios: quia dum in veritate Scripturarum ſubje-

Matt. 28. 20.

Synagogæ ſterilitatem patiente.

ctum ſibi populum antiquitus erudiret venturi Redemtoris adventum concupiſcere, de complexu cæleſtis ſponſi filios pariebat. Nunc autem, quæ habebat filios, infirmata eſt, & filios non habet. Scripturas quidem ſuis auditoribus exhibet, ſed quia Redemtorem negat, Deo filios numquam generat. Infirmari ergo dicitur, cui ſpiritualis fecunditas negatur. Et quia tam Synagogæ repulſio, quam electio gentilitatis incomprehenſibili Dei judicio facta eſt, ſequitur:

Verſ. 6. 7. 8.

Dominus mortificat, & vivificat, deducit ad inferos, & reducit: Dominus pauperem facit, & ditat: humiliat, & ſublevat. Suſcitat de pulvere egenum, & de ſtercore erigit pauperem: ut ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat.

Judæorum rejectio, & Gentium electio, myſteria ſunt non diſcutienda.
Rom. 9. v. 20. 21.

17. Quaſi obſtupeſcenti alicui de tam electæ gentis repulſione reſpondeat, dicens: Quid in his rationem quæris, quæ ſumma ratio incomprehenſibiliter facit. Quod etiam genus quærendi, doctor egregius reprehendens, ait: *Homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum factori ſuo: Quid me feciſti ſic? Aut non habet poteſtatem figulus ex eodem luto aliud quidem vas facere in honorem, aliud vero in contumeliam?* Tale eſt ergo, ac ſi dicat: Quia omnium Dominus recte cognoſcitur, opus illius, & in Judææ abjectione, & in Gentium electione venerandum, & non diſcutiendum eſſe ſentiamus. Mortificat quidem Dominus: quia incomprehenſibili judicio quondam electum Judæorum populum a cognitione veritatis ſeparat, & in perpetuum damnat. Vivificat: quia gentilitatem ad agnitionem ſui unigeniti temporaliter per fidem recipit, & ad ejus contemplandam gloriam æternaliter perducit. Ad inferos ducit: quia diſtricto ejus judicio, ultrix gehenna eos puniendos in perpetuum recipit, qui per culpam perfidiæ a veneratione ſe dividunt Redemtoris. Reducit ab inferis: quia gentilem populum ad filii ſui fidem devote accedentem ſuſcipit, cui velut altus abyſſi carcer extitit, immenſa obſcuritas erroris. Pauperem facit, & ditat, quia & pulſam Judæam ſpiritalibus virtutibus ſpoliat: electam gentilitatem, tam pretio fidei, quam bonorum operum fulgoribus exornat. Qui etiam humiliare, & ſublimare dicitur: Etenim Synagoga a Redemtore recedendo, ſublimitatis ſuæ alta depoſuit: & ſancta Eccleſia Redemtorem venerando, ab imo infidelitatis, ubi projecta jacuerat, in altitudinem rectæ fidei, & Chriſtianæ poteſtatis celſitudinem ſurrexit. Quia ergo Dei Filium Judæa contemſit, gentilitas promeruit, recte & illa humiliata, & iſta creditur exaltata. Sequitur: *Suſcitans de pulvere egenum, & de ſtercore erigens pauperem: ut ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat.*

Gentiles de pulvere ſuſcitati, & de ſtercore erecti.

18. Egenus & pauper, gentilis populus intelligitur, qui de pulvere ſuſcitatus, & de ſtercore erectus dicitur: quia enim recipitur in fidem Redemtoris, & ei minima, & graviora peccata remittuntur. Quia enim facile pulvis excutitur, & quem ſtercora inquinant, horribiliter fœdant: pulvis leviora, ſtercus graviora peccata ſignificat. Bene etiam de pulvere ſuſcitatus egenus dicitur, & de ſtercore pauper erectus. In illis ſiquidem dominiebat, a quibus levi tactu gratiæ ſuſcitari poterat. In illis vero jacebat, quia lapſus in gravioribus, magnu magni auxilii indigebat. Sed jam egenus, qui de pulvere ſuſcitatur, & is, qui de ſtercore pauper erigitur, audiamus, quo culmine præferatur.

a Vatic. & Gilet. præferuntur.

19. *Ut ſedeat cum principibus & ſolium gloriæ teneat.* Qui vero principes hoc in loco, niſi ſancti Apoſtoli deſignantur? De quibus nimirum principibus, Deo per Pſalmiſtam dicitur: *Conſtitues eos principes ſuper omnem terram, memores erunt nominis tui Domine.* Quid eſt, quod pauper cum principibus ſedet, niſi quia ordo prædicatorum, de Gentibus electus, in ſancta Eccleſia culmen Apoſtolicæ auctoritatis obtinet. Cum principibus quippe ſedet: quia de throno cæleſtis magiſterii doctrinam ſalutis exhibet. Et ſolium gloriæ tenet: quia bonæ famæ odorem ſpargit, quibus dignitate præeminet. Vel certe ſolium gloriæ tenet, & cum principibus ſedet, quia ſublimitatis honore radiat, & miraculis coruſcat. Sed qui tam ſublimi dignitate ſuſtollitur, qualiter uti ea debeat, indicat, cum ſubjungit:

Ex ipſis quidam prædicatores electi ſunt, & ad apoſtolicæ auctoritatis culmen provecti. Pſ. 44. v. 17.

Verſ. 8.

Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem.

Cardines terræ qui ſint.

20. Cardines terræ ſunt extrema terræ. Nomine autem cardinum, ipſos prædicatores electos de Gentibus voluit deſignari. Extrema quidem terræ dicuntur, quia de vili quodammodo & abjecta gentilitate producuntur. Qui profecto cardines Domini eſſe dicuntur pro mortificatione propriæ voluntatis. Domini quidem ſunt, quia non ſua quærunt, ſed quæ Jeſu Chriſti. Sed dum Domini eſſe dicuntur, ſingularis quæ jam in eis ſanctitas deſignatur. Qui vero Domini ſunt, videant, qui ſuper eos orbis ponitur, non ſibi eis. Quid enim orbis nomine, niſi ſanctæ Eccleſiæ ſubjecta deſignatur plenitudo fidelium? Super cardines quidem terræ Deus orbem poſuit: quia prædicatores ad hoc ſanctæ Eccleſiæ [a] præponuntur, ut eorum infirmitatem relevent, & debiles quoque ad cæleſtem patriam, velut ſuperimpoſitum onus portent. Non igitur ſe ſemper prælatos debent aſpicere, ſed quandoque ſubjectos: ut diſciplina cohibendis vitiis præſint, ſed æſtimatione, & obedientia miniſterii ſæpe ſubſint eis, quibus præeminent cura prælationis. Et quia magna ſunt onera, quæ prædicatores ſuſtinent, ſubdit, atque ait:

Prælati ſe ſubjectos aliquando cogitent.

Verſ. 9. Quomodo Deus pedes Sanctorum ſervet.

Pedes Sanctorum ſuorum ſervabit.

21. Quaſi dicat: Inter onera tam immenſa corruerent, ſi eorum pedes Dominus non ſervaret. Pedes quidem Sanctorum ſuorum ſunt affectus mentium. Qui profecto a Domino ſervantur: quia ab ipſis gratia miræ devotionis infunditur, qua onus tantum gratanter ferunt. Servare quidem pedes Sanctorum Dominus dicitur: quia tanti ponderis molem fugerent, ſi hoc intolerabiliter grave, non eis infuſa deſuper caritas levigaret. Poſſunt etiam & ſtatus fortitudinis pedum appellatione ſignari. Pedes vero Sanctorum ſuorum Dominus ſervat, quando eos mira fortitudine roborat, ut inter tam immenſa onera nequaquam cadant. Et quia non pedem, ſed pedes ſervare dicitur, quid in utroque pede Sanctorum intelligimus, niſi fortitudinem, & humilitatem? Ne enim ruamus, in utroque pede conſiſtimus. Quicumque enim fidelibus gregibus præſunt, in via, qua ad ſupernam patriam tendunt, modo proſpera, modo adverſa inveniunt. Ipſa enim proſpera quia elationem menti excitant, eam ad caſum valde impugnant: verumtamen ne electa mens cadat, hinc ſubſiſtere nititur pede fortitudinis, inde conſiſtit pede humilitatis. Firmum quippe ſtatum inter utramque tentationem retineret, ſi tam ſolida humilitate conſiſteret: ut nulla hanc proſperitas elevaret, adverſitas nulla dejiceret. Quid eſt ergo, quod dicitur: *Pedes Sanctorum ſuorum ſervabit:* niſi quia debilis eſt omnis virtus hominis, ſine auxilio Conditoris? Infirma quippe humilitas noſtra, dum proſperitatis favore mulcetur, ab ineptæ lætitiæ impulſu proſternitur. Infirma fortitudo noſtra, dum adverſitate impingitur, leviter ſuperatur. Sed triſtibus elidimur, lætis enervamur: cum nos nobis omnipotens Deus deſerit, non cum auxilium ſuæ protectionis impendit. Dicit ergo: *Pedes Sanctorum ſuorum ſervabit:* quia omnipotens Deus infirmitatem noſtram in ferendis ſubditorum noſtrorum oneribus adjuvat: ut nos nec adverſa atterant, nec læta ſeducant. Tunc quidem a Domino pedes noſtri ſervantur, cum divino auxilio roborati obviantia mundi læta contemnimus, adverſa nulla formidamus; cum ſtabili patientia gratanter mala ferimus, & inconcuſſa humilitate ſublimem animum a vana delectatione refrenamus.

Sanctorum pedes humilitas & fortitudo.

Debilis eſt omnis hominis virtus ſine Dei auxilio.

22. Poſſunt autem pedes Sanctorum, fides, & amor Redemtoris intelligi. Quibus profecto pedibus gradiuntur, cum eum, quem per fidem fideles credunt, amore conſequantur. Hos profecto pedes ſervari ſibi a Domino poſtulabat, qui precabatur, dicens: * *Super excelſa ſtatue me, ut vincam in claritate ipſius.* Super excelſa ſtatuitur, cui Redemtoris divinitas revelatur. Et in claritate ejus vincit: quia dum ejus [b] claritatis radiis illuſtratur, cuncta maligni ſpiritus tentamenta deſtruuntur. Statutos quidem in monte pedes tenet, qui veritatis contemplatione arduus eſt, & ejus, quem credit ſummi Patris unigenitum, amore ſuccenſus. Super excelſa quidem Petrus ſtatutus erat, qui cum Domino confiteretur, dicens: *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi,* protinus audivit: *Beatus es Simon Barjona, quia caro, & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui eſt in cælis.* Fundatus enim fide, accenſus caritate, eum, quem amabat, etiam prædicabat. Bene ergo de reprobis ſubjunctum eſt:

Sanctorum pedes, fides & amor Chriſti.

** Habac. 3. 19. Ibi quidem legitur in Cant. ... At aliquot legunt ... in ſplendore.*

Matt. 16. v. 16. & 17.

Et impii in tenebris conticeſcent.

Ibidem. Judæorum tenebræ, in quibus jacent.

23. Qui enim impii hoc in loco, niſi Judæi intelliguntur, qui a pietate veræ fidei ſunt extranei, & Redemtoris morte cruenti? De quibus recte dicitur: *In tenebris conticeſcent:* quia Sancti ſuper excelſa ſtatuti, Redemtorem mundi, quem in divinæ majeſtatis claritate conſpiciunt, æternis laudibus confitentur. In tenebris ergo tacent impii; quia Judæi ideo Redemtorem non prædicant, quod ineffabilis eos illa claritas divinitatis non illuſtrat. Scriptum quippe eſt: *Tollatur impius, ne videat gloriam Domini.* His quippe tenebris damnatos eos intuens, Johannes ait: *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Hinc David non optans, ſed prophetans, dicit: *Obſcurentur oculi eorum, ne videant, & dorſum eorum ſemper incurva.* In tenebris ergo tacent impii: quia etſi Judæi divinæ Scripturæ verba in Dei laudibus proferunt, dum Filium negant, Deo Patri nulla vocum obſequia conferant. Deo enim ſilet, qui Patrem laudans, unigeniti laudem tacet. Sed quem crucifixum deſpiciunt, quando judex venerit, expaveſcent. Unde etiam ſubditur:

Iſai. 26. 10. *Joh. 1. 5.* *Pſ. 68. 24.*

Ibidem & Verſ. 10.

Quia non in fortitudine ſua roborabitur vir, Dominum formidabunt adverſarii ejus.

23. Nunc autem durus in infidelitate, fortis in errore eſt; & quem credere Deum contemnit, audacter blaſphemare non metuit. Velut vir ſiquidem nunc vinci non poteſt: ſed tunc ſicut vir nequaquam roborabitur, cum is, qui eorum inſidiis cru-

Eorum formido, quando crucifixi majeſtatem conſpicient.

a Guſſ. *proponuntur.*

b Vatic. & Gilot. *caritatis radiis illuſtratur.*

cruciſixus eſt, in ſua majeſtate conſpicietur. Tunc formidabunt ejus adverſarii, quando cruciſixi virtute omnia moveri conſpexerint, cum ejus judicio univerſa ſummitti, cum per excelſos cęlos tonantia judicia audierint æternæ ſuæ damnationis. Unde & ſubditur:

Ibidem. *Et ſuper ipſos in cælis tonabit.*

Et Apoſtolis judicibus adſtaenat.

25. Qui enim cælorum nomine, hoc loco, niſi ſancti Apoſtoli deſignantur? Quibus profecto cælis ſublimitatis ſuæ gloriam Dominus repromittens, ait: *Sedebitis ſuper ſedes judicantes duodecim tribus Iſrael.* (*Matt. 19. 28*) Horum profecto cælorum tonitrua Judæis Dominus inſinuans, ait: *Ipſi judices veſtri erunt.* (*Luc. 11. 19.*) Super Judæos igitur impios tunc in cælis tonabit: quia a ſanctis Apoſtolis tunc terribilia judicia ſuæ damnationis audient; ut eorum examine ſententiam æternæ mortis accipiant, quos prædicantes humiliter vitæ æternæ bona, perſecutionibus affligebant. Quia vero de extremo judicio iſtą intelligi debeant, ſequitur:

Ibidem. *Dominus judicabit fines terræ.*

Nihil aut impunitum aut irremuneratum Deus relinquit.

26. Qui ſunt fines terræ, niſi ultima hujus mundi? Fines vero terræ Dominus judicat, ut æquitatis ejus ſententia, impunita, aut irremunerata nulla derelinquat: quia dum in judicio extrema concludit, aliqua diſcutienda non deſerit.

Ibidem. *Tunc ſublimabit cornu Chriſti ſui.*

Electis in cæl. gloria collectis, cornu Chriſti extolletur.

27. Quando omnes electos in ęterna contemtemplatione ſui unigeniti recipiet, ut eis æterna illa, & ineffabili majeſtate præſideat, qui dum in præſentis vitæ peregrinatione viverent, ſecum [a] non erant. *Tunc ſublimabit cornu Chriſti ſui:* quando in celſitudine ſua reſpicietur ſublimitas Redemtoris. De hac ſublimitate per Johannem dicitur: *Videbimus eum, ſicuti eſt.* (*1. Ioh. 3. 2.*) Nam poteſtas, ſive regnum Domini noſtri Jeſu Chriſti ſemper æquale eſt: ſed tunc ſublimari dicitur, quando tales erimus, ut ejus ſublimitatem intueri valeamus: quidquid enim nunc de illa ſublimitate humana mens ſibi poteſt fingere, omnino nihil eſt in illius gloriæ comparatione. Nam ſcriptum eſt de illa: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe.* (*Iſai. 64. 4. & 1. Cor. 2. 9.*) Prius ergo Chriſto datur imperium, deinde cornu ejus ſublimabitur: quia tunc ſublimitatis ejus celſitudo reſpicitur, cum noſtra quoque natura a corruptionis ſuæ imo ſublevatur, cum renovationis ſuæ integritatem reſurgendo ſuſcipit, qua præcelſum lumen contemplari valeat Redemtoris.

Et Eccleſia ad æterni gaudii culmen ſublevabitur.

28. Si vero in cornu aliquis vult regnum intelligi, per regnum Chriſti ſancta Eccleſia deſignatur. Quod profecto cornu ſublimabitur, quia ima noſtra ad Angelorum æqualitatem perducentur. Quare & de electis in Evangelio Dominus dicit: *Erunt ſicut Angeli Dei in cælo.* (*Matt. 22. 30*) De iſta cornu ſui ſublimitate iterum dicit: *Fulgebunt juſti, ſicut ſol in regno Patris eorum.* (*Ibid. 13. 43.*) Sublimabitur ergo cornu Chriſti: quia ſancta Eccleſia in ęterna contemplatione ſui Redemtoris extolletur; & quæ nunc in hac valle miſeriæ depoſitionis ſuæ pœna deprimitur, abſorpta tunc morte, renovata æterni gaudii culmine, ſublevabitur. Sed hæc jam typica explanatione protulimus; reſtat, ut in ſequenti volumine moraliter exprimamus.

a Gilot. & Vatic. *non erat.*

LIBER SECUNDUS.

Caput Primum.

Senſus Moralis.

1. SUperiori libro, dum ſacræ hiſtoriæ textum moraliter diſcuteremus, Annæ fecunditatem in ſummæ contemplationis perfectione poſuimus: quia concipere menti, eſt de ſumma Dei omnipotentis contemplatione ineffabiliter gaudere: parere autem, in mente conceptæ caritatis inſignia occultare non poſſe. Nunc autem parienti canticum dicere quid eſt, niſi Conditorem, quem ineffabiliter diligit, veris præconiis prædicare? Dicit ergo:

1. Reg. 2. 1. *Exultavit cor meum in Domino*

Exultat anima, cum contemtis omnibus ſolum Deum amat.

2. Sed ea, quæ manducavit, & bibit, quæ amatum animum habuit, quę flevit largiter, quæ votum vovit: quia illa mens omnipotentem Deum digne laudare poteſt, quæ dignis agonibus ad caritatis ejus ſumma pervenit: hęc quidem diuturno uſu contemnere omnia didicit; & dum cuncta creata ab intentione abjicit, tanto amplius in viſione ęternę majeſtatis gaudet, quanto alicujus creaturę ſpecies in ſui amore hanc retinere non pręvalet. Hęc ergo dicit: *Exultavit cor meum in Domino,* quæ eum, contemtis omnibus, ſolum amat. (*Pſ. 72. 25.*) In hunc profecto affectum venerat, qui dicebat: *Quid mihi reſtat in cælo, & a te quid volui ſuper terram?* (*Pſ. 26. 8.*) Hinc in Deo exultans, dicit: *Vultum tuum, vultum tuum Domine requiram.* (*Cant. 1, 1.*) Hinc ſponſa in Canticis petit, dicens: *Oſculetur me oſculo oris ſui.* Dum ergo dicit: *Exultavit cor meum in Domino,* quid aliud, quam in ejus ſe [a] oſculis inhæſiſſe, quem ardenter diligit, gloriatur? Et idcirco illa ſola hęc dicit, quę experta novit, quę vis amoris ſit in thalamo Sponſi. Cunctis quippe paſſionum victoriis illuſtrata, & pręlata virtutum culmine ad illam ſublimitatem pervenit, ex qua per gaudium mirę devotionis exultationiſque cor ſuum in Deo poſuit. Et quia cor ſuum dicit, quid aliud, quam mentis ſuæ libertatem aſſeruit? Reprobi quidem corda ſua non habent, quia ea diabolus poſſidet. Unde & de proditore dicitur: *Cum diabolus jam miſiſſet in cor, ut traderet eum Judas [b] Simonis Iſcariotes.* (*Ioh. 13. 2.*) Si enim Judas cor ſuum, & non diabolus poſſideret, ipſe potius in eo bonum, quam diabolus malum poneret. Quo contra electus vir loquitur, dicens: *Animam meam porto in manibus meis.* (*Iob. 13. 14.*) Quid enim aliud manus electi eſt, quam poteſtas internæ libertatis? Quid ergo ei eſt, animam in manibus portare, niſi internæ libertatis gloriam in poteſtate retinere? Quotieſcumque ergo graviter delinquimus, cor noſtrum nos non habemus. Quare & Jeremias Judaico populo graviter delinquenti improperans, ait: *Audi popule ſtulte, & qui non habes cor.* (*Ierem. 5. 21.*) Hinc item converſus alter Propheta Deo confitetur, dicens: *Invenit ſervus tuus cor ſuum.* (*2. Reg. 7. 27*) Dicit ergo: *Exultavit cor meum in Domino,* ut libertatem mentis aſſereret, ſine qua Deum digne laudare non poſſet. Sequitur:

Hinc animæ libertas.

Reprobi cor ſuum non poſſident.

Ibidem. *Exaltatum eſt cornu meum in Deo meo.*

a Ita procuidubio legendum, non *oculis*, ut habent alii editi.

b Gilot. & Vatic. *Scariotes.*

Digitized by Google

Ad excelſa erigi u electorum intentio, reprobum, ad ima deprimitur.

3. In cornu electæ mentis intentio deſignatur, quæ mirabiliter extollitur, cum ad eum gaudendo pervenit, qui ſuper univerſa conſiſtit. Unde & cornu ſuum non in alio aliquo exaltatum aſſerit, ſed in Deo. Qui enim tranſeuntia bona diligit, hujus profecto intentio depreſſa, non exaltata eſt: quia in imo figitur, ubi per deſiderium locatur. Hinc eſt, quod in Evangelio Dominus dicit: *Ubi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum*. Exaltare ergo cornu noſtrum volebat Dominus, cum dicebat: *Theſaurizate vobis theſauros in cœlo*. Exaltatum cornu habebant ii, quibus ſe Paulus conſormabat, dicens: *Noſtra converſatio in cœlis eſt* Sed qui cœleſtia tantum diligit, ſi illam intimę dulcedinis ſuavitatem guſtare non novit; quamquam valde exaltatus ſit, ad hujus tamen exaltationis ſublimitatem non pervenit. Ille ergo hac exaltatione ſublimis eſt, qui per incrementa virtutum proficiens, ſublimitatem ſummæ contemplationis obtinuit, non ſolum, ut perfecte cæleſtia diligat, ſed etiam, ut amoris perfectione in ſola omnipotentis Dei contemplatione requieſcat. In Deo exaltum cornu habet, qui interni luminis alta viſione fruitur, in qua familiari quadam ſingularitate gloriatur. Quare non ait: In Deo noſtro, ſed *in Deo meo*. Meum namque de eo dicit, quem familiariter, ac ſingulariter diligit. Ad quam certe divinæ familiaritatis dignitatem pervenerat, qui dicebat: *Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te*. Hinc Iſaias ait incredulos increpans: *Numquid parum eſt vobis moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo?* Quæ ergo exaltatione cornu in Deo ſuſtollitur, Deum ſuum ſingulariter fatetur: quia ſumma illa infuſio divinę dulcedinis, exaltatam mentem, & ſui ſuſceptibilem, & valde familiarem facit. Sequitur:

Matth. 6. 21. & Luc. 12. 34. — Matt. 6. 20. — Philip. 3. 20. — Pſal. 117. 28 — Iſai. 7. 13.

Dilatatum eſt os meum ſuper inimicos meos:

Ibidem. Per ſapientiam & caritatem a Deo collatam, electi hoſtes ſuos ſuperant.

4. Qui ſunt inimici electæ mentis, niſi ſpiritus maligni? Quid ergo eſt dilatatum os ſuper inimicos habere, niſi omnes malignorum ſpirituum ſuaſiones, ampliſſima ſibi infuſæ gratiæ largitate reprobare? Anguſtum quippe os habet, qui cunctis fraudibus malignorum ſpirituum, per conſiderationem rationis, contraire non prævalet. Os quippe mentis ejus, ratio eſt; & loqui, deliberare. Os namque repletur, cum mentis ratio per infuſam ſibi gratiam in contemplationem ſummæ veritatis attollitur. Repleri quidem ei eſt, illuſtratione ſummæ veritatis imbui. Ibi quippe diſcit, & quod æternaliter appetat, & quod temporaliter contemnat. Et quia ſumma veritas amor eſt, ſubtilitate veritatis attollitur electa anima, ejuſque rei caritate, quam didicerit, inflammatur; & tanto ſtrictius ſervat magiſterium, quanto ferventius id ſibi inviſcerat vis amoris. Cui nimirum etſi maligni ſpiritus mala ſuggerunt, dilatatis oris apertione confunduntur: quia veritate ſummę ſapientię inſtructa, & ſummi amoris facibus accenſa, habet jam contra ſuggeſtionem erroris immenſam lucem ſapientiæ habet & contra oblatam mundi hujus pompam, ineffabilem caritatem. In immenſitate lucis videt, quæ reprobet, ſed per vim ſummæ caritatis amat inepta reprobare, quæ novit. Per ſapientiam mala ſuggeſta reprehendit, ſed in virtute caritatis deprehenſa redarguit. Os ergo ſuper inimicos dilatat, quia ex abundantia rationis, contra dæmones multa deliberat: & eo acutius eorum objecta deſtruit, quo id, unde mala ſuggeſta reprobet, in ſublimibus agnoſcit. Unde protinus cauſam inſinuans, ait:

Quia lætata ſum in ſalutari tuo.

Ibidem. Inde in Salutare Dei lætantur.

5. Quod profecto tale eſt, ac ſi dicat: Quia *exaltatum eſt cornu meum in Deo meo*. Hoc certe eſt lætari in Salutare Dei, quod exaltatum cornu habere in Deo ſuo. Quod non de qualibet lætitia ſalutaris accipitur, ſed de illo perfectiſſimo gaudio, quo electa, perfectaque anima more ſponſæ gaudet in ſponſo. De qua nimirum lætitia David obſecrat, dicens: *Redde mihi lætitiam Salutaris tui, & ſpiritu principali confirma me*. Quæ ergo dilatatum os habere ſuper inimicos ſuos ſe gloriatur, in Salutare Dei prius lætata fuiſſe deſcribitur; quia illa beata mens valide reprobare malignorum ſpirituum ſuaſiones poterit, quæ in Redemtoris divinitate per contemplationem ſublimiter aſſumta, ex eo & ſapientiæ accipit magnitudinem, & plenitudinem caritatis. Quem profecto dignis laudibus prædicat, dicens:

Pſal. 50. 14.

Verſ. 2.

Non eſt ſanctus, ut eſt Dominus: neque enim eſt alius extra te, & non eſt fortis, ſicut Deus noſter.

A Deo ſanctificamur, ad requiem ducimur, & glorificamur.

6. His namque Annæ vocibus quęque electa anima hoc redemtori clamat in laude, quod ab ipſo credit in munere. Sed ex hoc piæ confeſſionis ordine, ordo innuitur, quo eadem muneris bona, quæ ſeriatim protulit, conſequamur. Sanctus itaque Dominus & fortis aſſeritur, a quo ſanctificamur, ad requiem ducimur, & glorificamur. Sanctificationem a Domino accipimus in virtute regenerationis; eſſe autem, id eſt quietem ab hujus mutabilitate corruptionis in terminatione exilii, fortitudinem in triumpho reſurrectionis. Primum itaque horum munerum in iſta vita conſequimur, cum electi cujuſque anima in carne eſt, ſed utraque adhuc in agone operis poſita: ſequens autem in ſola anima præter carnem, poſt carnis vitam, & jam de hujus vitæ laboribus aſſumta: ultimum vero, in carne, & anima, ſed utraque jam per gloriam æternitatis innovata. Prius itaque ſanctus dicitur, quia regeneratis per ſalutis lavacrum, caritas Dei cordibus noſtris infunditur, per cujus gratiam ad æternæ patriæ bona præparamur; ut dum hæc vita per decurſionis ſuæ tempus elabitur, ea nos vita ſuſcipiat, cujus gaudio hinc electorum egredientes animæ, ſine mortis pavore potiantur. Deinde eſſe ei adſcribitur, quia ſecuri conſummationis noſtræ diem, videlicet claritatem ultimæ reſurrectionis expectamus, dum in illo munere acceptæ requiei diſcimus, extremi examinis diſcuſſionem non metuere, ſed promiſſę gloriæ lętitiam expectare. Ultimo autem loco fortis aſſeritur: quia in gaudio futurę reſurrectionis infirma noſtra roborantur, cum caro ſurgit de pulvere; ſed idem carnis noſtræ pulvis tranſlatus in perpetuæ incorruptionis gloriam, ad fragilitatis ſuæ miſeriam ultra non redit. Sed & notandum, quia in his tribus ab altero ad alterum ducimur, ſed cum habere non habitum cœperit, qui hoc accipit quod non habuit, quod ante habuerat non amittit. Nam cum de ſanctificatione ad requiem perducimur, & de quiete animæ perducimur ad robur æternæ incorruptionis: & ſanctificatio caritatis augetur nobis in illa requie, & requies, & amor excreſcit valde in reſurrectione. Conditorem namque ſuum, unaquęque anima per amorem conjuncta, in tantis muneribus intuens, Annæ vocibus dicat, quam bene ſapit ſibi donum perfectę regenerationis, & vis amoris. Dicat, *Non eſt ſanctus, ut eſt Dominus*. Dicat, quam melius monus ſibi eſt, promiſſio quietis in hora ſui tranſitus; *Neque eſt alius extra te*. Dicat, quam optimum ſibi

Præcepta nobis poſt mortem requie, ſecuri conſummationis noſtræ diem expectamus.

pla-

Digitized by Google

placens præmium ſit, ultima renovatio ſua, in gaudio perfecti ſpiritus ſui, & glorificatæ carnis. Dicat: *Et non eſt fortis, ſicut Deus noſter.* Et notandum quia hoc in precis cantico Anna loquitur. Electæ etenim menti hæc in cantico poſcere eſt, dona tam grandia cum gaudio geſiderare. Petere quippe ei, deſiderare eſt; & gaudere, cantare. Sed quæ tam gaudenter dignitatis ſuæ munera conſpicit, quam fortiter occultis hoſtibus exprobret, innoteſcit. Sequitur enim, & dicit:

Verſ. 3.

Nolite multiplicare loqui ſublimia gloriantes; recedant vetera de ore veſtro.

Qui ea cogitat, blandimenta ſeculi deſpicit.

7. Sublimia quippe, & vetera ſpiritus maligni loquuntur, cum alta, quæ videntur, hujus ſeculi appetenda, fidelibus ſuggerunt. Qui ergo cornu ſuum in Deo exaltare jam didicit, qui teneri in gaudio majeſtatis novit, quidquid offertur ſibi de blandimento ſeculi labentis, exprobrando deſpicit, dicens: *Nolite multiplicare loqui ſublimia gloriantes: recedant vetera de ore veſtro.* Ac ſi aperte loquatur, & dicat: Eo mihi ea quæ offeruntur diſplicent, quo per deſiderium alia video, quæ valde placent.

Superbe ſapientes tacere jubentur.

8. Quod profecto dicere, quia ei competit, qui jam idoneus ad miniſterium prædicationis agnoſcitur: aptè quoque contra arrogantes ſapientes, & contra negligentes ſanctæ vitæ profeſſores, iſta prolata ſentiuntur. Alta quippe glorians loquitur, qui per ſcientiam, quam accepit, ſe intelligere ſublimiter gloriatur. Vetera vero loquitur, qui poſtpoſitis ſanctæ Scripturæ eloquiis, ſecularibus verbis occupatur. Dicitur itaque arrogantibus: *Nolite loqui ſublimia gloriantes.* Quibus profecto verbis oſtenditur, quia non modum locutionis prohibet, ſed affectum intentionis. Quaſi aperte dicat: ſublimia loquimini, ſed de eo, quod altum dicitur, gloriari refugite. Unde & Paulus pie diſcipulum admonet,

Rom. 11. 20.

dicens: *Noli altum ſapere, ſed time.* Non dixit: *Noli altum loqui*, ſed, *Noli altum ſapere*: ſicut & hic non dicitur, *Nolite loqui ſublimia*: ſed, *Nolite gloriantes loqui*, quia ſacra eloquia altius exquirenda ſunt, ſed quo altius exquirens proficit, ſemetipſum cohibere a vanæ gloriæ faſtu debet per cuſtodiam humilitatis. Dicitur etiam otioſe loquentibus; *Recedant vetera de ore veſtro.* Vetera quippe ſunt verba ſeculi, quia dum in eis loquentis animus per intentionem figitur, devotionis ſuæ decore ſpoliatur. Quare illi ſublimia gloriantes loqui non debent, & cur ab eorum ore vetera debeant recedere, hæc cauſa demonſtrat, quæ ſubjungitur.

Et otioſe loquentes.

Ibidem.

Quia Deus ſcientiarum Dominus eſt.

Qui ſibi de ſapientia blanditur, ſciat quia non eſt ipſius Dominus, ſed Deus.

9. Audiat itaque ſciens & arrogans, quia non ipſe ſcientiarum Dominus eſt, ſed Deus. Nam recte glorians diceret, ſi ejus, qua tumeret ſcientia, non omnipotens Deus, ſed ipſe Dominus extitiſſet. Audiamus & nos, quando loquimur verba ſeculi, quia Deus ſcientiarum Dominus eſt. Jam quippe electorum mentes non ſolum novi, ſed etiam veteris teſtamenti

Iſa. 43. 19.

ſcientia innovat: venit namque qui diceret: *Ecce nova facio omnia.* Cum ergo tot nova habeamus, quæ loqui poſſumus, vetera loqui ſine culpa nullatenus valemus. Recedant igitur de ore noſtro vetera, ut cum damnatæ vetuſtatis culpa etiam a ſermone compeſcitur, in novi hominis pulchritudinem tranſeamus. Quod profecto ſi contemnimus, audiamus:

Ibidem.

Et ipſi præparantur cogitationes.

10. Quaſi a minori culpa, ſubintellecta comparatione, nos terreat, dicens: Hinc otioſa loquentes cogitent, quam metuere culpam locutionis debeant, ſi is, cui loquendo delinquitur, etiam cogitationum exceſſus ad judicii ſui examen ſervat. Audiant item arrogantes, quod ſequitur:

Non ſolum verba, ſed etiam cogitationes a Deo judicantur.

Verſ. 4.

Arcus fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore.

In Angelis lapſis diſcat homo quid timeat.

11. Jam quippe in allegorica expoſitione diximus, quia immundi ſpiritus horum fortium appellatione deſignantur. Qui nimirum quia a cæleſti gloria ſuperbiendo ceciderunt, apte elatis doctoribus ad terrorem proponuntur; ut de ſe tanto jam humiliter ſentiant, quanto etiam Angelos a ſuperna gloria lapſos, per appetitum vanæ gloriæ contemplantur. Quod etiam Redemtorem noſtrum in elatis diſcipulis egiſſe recolimus, qui cum ſe ſubjecta dæmonia habere jactarent, ab eo protinus audiere: *Videbam ſatanam, quaſi fulgur, de cælo cadentem.* Arcus itaque fortium ſuperbia eſt ſpirituum malignorum. Dicuntur autem fortes, vel quia de ſe magna ſenſerunt, vel quod humanum genus magnarum tentationum impetu vincant. Quem profecto arcum dum intentio impia tetendit, jacere malitiæ jacula ſupra ſe in Conditorem ſtuduit. *Ponam*, inquit princeps eorum, *ſedem meam ad Aquilonem, ſimilis ero Altiſſimo.* Sed ſuperatus eſt arcus fortium, quia Deus apoſtatarum ſpirituum ſuperbiæ reſtitit, de cœlo præcipitavit, conditionali gloria virtutis exuit, ut in lapſis Angelis homo diſceret quid timeret. Nam quid de æreo vaſe fiet, ſi Deus nec aureis ſuperbiæ fœtore plenis ignoſcit? Unde & Petrus in epiſtola ſua loquitur, dicens: *Deus peccantibus Angelis non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit in judicium reſervari.* Quaſi ergo electus, & humilis prædicator ſuperbientibus dicat: Ut ceſſetis ab elatione, in conformibus vobis Angelis, videlicet lapſis, damnationis debitæ pœnas aſpicite.

Luc. 10. 18

Iſa. 14. v. 13. & 10.

Si Deus nec vaſis aureis pepercit, de æreo quid fiet.

2. Petr. 2. 4.

Sancti Angeli ſuæ humilitatis conſcii, a Deo ſunt roborati.

12. Et quos imitari debeant, proponens, ait: *Et infirmi accincti ſunt robore.* Si ob præſumptionem æſtimationis mali Angeli fortes vocantur, infirmorum appellatio recte beatis ſpiritibus convenit, qui de ſe nulla præſumentes, virtuti ſui opificis perpetua humilitate ſubjecti ſunt. *Infirmi accincti ſunt robore.* Quia voluntariæ ſubjectionis merito, ſancti Angeli interni amoris vinculo, Conditori ſuo conjuncti ſunt. Quibus apte accinctionis nomen congruit, quia accinctus quilibet, eo, quo cingitur cinctorio, ex omni parte retinetur, quia videlicet beatiſſimi illi ſpiritus ſic ſunt in æternitate ſolidati, ne ab ea cadere umquam poſſint. Hinc eſt, quod ad Danielem in Babylonia prædicantem Angelus mittitur, qui accinctus obrizo perhibetur. Hinc eſt, quod Angelum, cum quo in Apocalypſi Johannes colloquium habuit, aurea zona ad mammillas circumdatum conſpexit. Quia vero iidem beati ſpiritus ab humilitatis merito, in amoris gloriam ſurrexerunt, ſed quia eamdem gloriam in complexu æternitatis habent, & in timore amiſſionis non habent, glorioſi ſiquidem ineffabiliter ſunt, ſed ineffabilem illam gloriam amittere numquam poſſunt. Ut itaque deſinat gloriari, audiat arrogans: *Arcus fortium ſuperatus eſt.* Et ut damnata culpa ſuperbiæ proficiant in humilitate, dicitur ſibi; *Infirmi accincti ſunt robore.* Robur namque infirmis impenditur, cum ſubjectionis merito mitibus infunditur virtus ſupernæ caritatis. Accingimur etiam, cum ad verbi miniſterium præparamur. Bene itaque accincti robore infirmi, in alta locutione

Dan. 10. 5.

Ab humilitatis merito in amoris gloriam ſurrexerunt.

glorantibus præponuntur: quia ſi, qui in miniſterium mittuntur ſpiritus, propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis, priuſquam accingerentur ad miniſterium humiles fuerunt. Ante enim memoratur infirmitas, poſt vero accinctio roboris. Hos profecto nobis accinctos Paulus inſinuat, dicens: *Nonne omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi, propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis?* De quibus & Propheta etiam loquitur, dicens: *Millia millium miniſtrabant ei*. Quaſi ergo dicat: Prius vos agnoſcite, & ſic vos ad aliorum ſalutem præparate: quia bonum prædicationis tunc bene impletur, cum prædicator, qui ſublimis eſt verbo, humilis eſſe ſatagit miniſterio. Sed quia ſuperbos & arrogantes prædicatores loquendo redarguit, ſubdit, dicens:

Ad miniſterium ſacrum accingat humilitas.
Hebr. 1. 14.
Dan. 7. 10.

Repleti prius, pro panibus ſe locaverunt, & famelici ſaturati ſunt.

Verſ. 5.

13. Repleti prius illi ſunt, qui dum tumoris cibos in mentis refectione ſuſcipiunt, delicias ſanctarum virtutum, velut cibo jam pleni, capere non poſſunt. Sed tamen pro panibus ſe locant, quia in Scripturis quas intelligunt, juxta magnitudinem ſapientiæ ſe percipere ſpiritualia munera virtutum putant. Sed ſaturari nequeunt, quia repletioni arrogantiæ dona ſancti Spiritus addere nequaquam poſſunt. Ipſe namque *ſpiritus diſciplinæ effugit fictum, & non habitat in corpore pleno peccatis*. Hinc etiam ſcriptum eſt: *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*. Fruſtra ergo, quæ Dei ſunt, accipere geſtiunt, qui in eo quod ſuperbiunt, largitorem munerum ſibi adverſantem reddunt. Saturari ergo nequeunt, quia munera ſpiritualium gratiarum non adipiſcuntur. Qui vero ſunt famelici, niſi a cibis vitiorum vacui, a tumore jejuni? Famelici ergo ſaturati ſunt, quia ſancti viri humilitatis arce præditi, dum de ſe alta non ſentiunt, alta virtutum dona promerentur. Nam per humilitatis bonum, ſancti Spiritus ſedes fiunt, quem dum in ſe manentem recipiunt, ejus donis plenius replentur. Unde & per Prophetam Dominus dicit: *Super quem requieſcit ſpiritus meus, niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem ſermones meos?* Valde ergo ſaturantur famelici, quia in donorum plenitudine ſuper humiles ſanctus Spiritus requieſcit.

Superbi divino munere repleri nequeunt.
Sap. 1. 5.
1. Pet. 5. 5.
Iſa. 66. 2.

14. Quod tamen contra negligentes ſacri altaris miniſtros, atque audaces Dominici corporis ſuſceptores dici non inconvenienter poteſt. Repleti vero prius ſunt, vitiorumque cibo ſaturati, qui pro pane ſe locant: quia corpus ad ſuſceptionem Euchariſtiæ præparent. Qui nimirum comedunt, & ſaturari non poſſunt: quia etſi ſacramentum ore percipiunt, virtute ſacramenti nequaquam replentur. A virtute ergo illa ſacramenti ideo jejunant, quia prius repleti fuerant. Salutis quippe fructum non percipiunt in comeſtione ſalutaris hoſtiæ, qui ea, quibus ſe repleverant, flagitia portant in mente. Non ſaturantur ergo, niſi famelici: quia a vitiis perfecte jejunantes, divina ſacramenta percipiunt in plenitudine virtutis. Et quia ſine peccato electi etiam viri eſſe non poſſunt, quid reſtat, niſi ut a peccatis, quibus eos humana fragilitas maculare non deſinit, evacuari quotidie conentur? Nam qui quotidie non exhaurit, quod delinquit, etſi minima ſunt peccata, quæ congerit, paulatim anima repletur, atque ei merito auferunt fructum internæ ſaturitatis. Hac repletione nos evacuare Paulus inſinuans, ait: *Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat*. Quid enim eſt hoc loco probare, niſi evacuata peccatorum nequitia, ſe probatum ad Dominicam menſam, & purum exhibere? De repletis etiam ſubdit: *Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium ſibi manducat, & bibit*. Qui ergo quotidie delinquimus, quotidie ad pœnitentiæ lamenta curramus: quia ipſa ſola virtus eſt, quæ evacuat, quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tunc vere famelici ſaturantur; quia quo ſtudioſius mundamur lamento pœnitentiæ, eo uberiorem divinæ gratiæ fructum recipimus in ſpiritali refectione. Quæ nimirum electorum ſaturitas, quia uſque in mundi finem extenditur, ſubdit, atque ait:

Nec ſocordes, aut qui ad Euchariſtiam ſumptionem non ſe probant.
Nec electi quidem ſine peccato eſſe poſſunt.
1. Cor. 11. 28.

Donec ſterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata eſt.

Ibidem.

15. Quæ itaque hujus appellatione ſterilis ſignatur, niſi ea de qua Paulus loquitur, dicens: *Quæ ſurſum eſt Jeruſalem, libera eſt, quæ mater noſtra eſt?* Unde & paulo poſt Iſaiæ vaticinium ei coaptavit, dicens: *Scriptum eſt enim: Lætare ſterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis: quia multi filii deſertæ, magis quam ei, quæ habet virum*. Sed quomodo Jeruſalem ſterilis, beatorum ſcilicet Angelorum ſancta ſocietas intelligitur, cum juxta vocis ſuæ ſignificatum de æterna pacis viſione perenni gaudio ſit fecunda? Sed ſi mater eſt electorum hominum, ſterilis profecto erat, quando humanum genus in Adam perierat. Velut enim parturire non potuit, cum eum, in quo fecunditatis ſuæ extendere ſinum debuit, lapſi ſpiritus ſuaſionibus amiſit. Tamdiu accinguntur infirmi, donec ſterilis pariat: quia Angelorum humilium valido miniſterio euſque indigemus, donec quotquot ad vitam prædeſtinati ſunt de humano genere, uſque in mundi finem colligantur. *Mittet* namque *filius hominis Angelos ſuos, & colligent electos ſuos a quatuor ventis*. Ad eos namque colligendos tunc mittendi ſunt, in quorum ſalute quotidie mittuntur: quia ad regnum non colligent, niſi quibus per robur accinctionis ſuæ nunc adjutorium præbent. Uſque etiam in mundi finem famelici ſaturantur. Sed & bene plurimos hæc ſterilis parere dicitur: quia non omnes homines, ſed electi ſolummodo ad æterna gaudia perducuntur. Apte igitur etiam parere dicitur: quia Angelorum miniſterio docemur ſuperna petere, ut ad eorum valeamus bona pervenire. Sed cum hæc ſterilis parit, ea, quæ multos habebat filios, infirmatur: quia quo pleniora lucra electorum, per Angelorum miniſteria ſuperna regna percipiunt, hujus Babyloniæ filii minuuntur. Velut enim infirma in partu ſuo eſt, quæ inordinato amore rerum tranſeuntium, ut ſolet, filios gignere nequaquam poteſt. Ubique enim jam cæleſtia regna prædicant, quæ profecto dum fidelium mentes audita diligunt, dum ea etiam bonis moribus inquirunt, velut in partu ſuo Babylonia ſtringitur: quia mater noſtra Jeruſalem eos per orbem Deo parturit, quos illa laſſo perditionis utero parere gehennæ conſuevit. Quorum tamen accinctorum robur, non ipſis, ſed ei, a quo accinguntur, adſcribitur. Apte itaque ſubditur:

Jeruſalem. id eſt Eccleſia multiplicatur filiis.
Galat. 4. v. 26. & 27.
Iſa. 54. 1.
Matth. 24. 31.
Marc. 13. 27.
Et filii Babyloniæ imminuti.

Dominus mortificat, & vivificat.

Verſ. 6.

16. In quibus profecto verbis, etiam ordo notandus eſt. Prius quippe mortificare dicitur, deinde vivificare: quia niſi ſeculum amare deſiſtimus, Deo per amorem vivere non valemus, Johanne atteſtante, qui ait: *Qui diligit mundum, non eſt caritas Patris in eo*. Unde & is, qui ſe mortificatum, & vivificatum, qui ſe proſtratum & erectum me-

Non vivificatur niſi qui mundo moritur.
1. Johan. 2. 15.

mine-

Galat. 6. 14. minerat, loquebatur, dicens: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Vivebat, ſed non mundi vita, quia dicebat: *Vivo jam, non ego, vivit vero in me Chriſtus.* *Ibid. 2. 20.* Non ergo accinctorum aliquis, ſed Dominus mortificat, & vivificat. Mortificatum quippe, & vivificatum eſſe, eſt præſentia nulla concupiſcere, & æterna deſiderare. Cui itaque de his muneribus referendæ ſint gratiæ, exponit, dicens: *Dominus mortificat, & vivificat.* Unde & ſæpe jam nominatus Gentium prædicator dicit: *Neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat: ſed qui incrementum dat Deus.* *1 Cor. 3. 7.* Sed quo ordine omnipotens Deus iſta in electis operetur, exponit, dicens:

Ducit ad inferos, & reducit.

Ibidem. Deus ad inferos ducit, æternorum cruciatuum conſideratione terrendo.

17. Ut mortificet quippe, ducit ad inferos; & ut vivificet, reducit ab inferis. Omnipotenti etenim Deo ad inferos ducere, eſt peccatorum corda æternorum cruciatuum conſideratione terrere. Ei quoque ad inferis reducere, eſt territas pœnitentium, atque commiſſa lugentium mentes, ſpe vitæ indeficientis attollere. Tunc quippe peccare deſinemus, cum ſuperna gratia munitis cordibus, futura tormenta formidamus. Et ab inferis reducimur cum interno viſitati ſolatio, ad ſpem veniæ de pœnitentiæ lamento reſpiramus. Apte itaque Dominus ducere ad inferos, & reducere dicitur: quia humana duritia in hominis ſolius prædicatione, nec terrore concutitur, nec amore ſublevatur.

Reducit ab inferis, ſpe veniæ conſolando.

Nam ſi doctorum eſſet mortificare, quotquot eorum prædicatio tangeret, peccare deſinerent: & ſi eorum eſſet vivificare, quicumque ab eis cæleſtia audirent, ad ea nos protinus omni conatu perquirenda, intimi affectus ſui amor accenderet. Nunc autem, cum ſæpe peccatoribus æterna ſupplicia minentur, cum ea, quæ poſſunt eis cæleſtia bona prædicent, & nec ſupplicia metuant, nec læta concupiſcant, clamemus Annæ vocibus in laudibus Dei, & ei etiam illud, quod per eos quidam proficiunt imputantes, dicamus: *Dominus mortificat, & vivificat.* Dominus itaque ducit ad inferos, & reducit: quia illi poſſunt futura tormenta metuere, illi ſuperna gaudia diligere, in quibus per eas voces, quas foris homo loquitur, intus Dei pietas operatur. Eſt autem in quo ſeſe quiſque cognoſcat, ſi jam ad inferos ductus, & reductus ſit, ſi mundo obiit, cælis vivit: nam ſi electus eſt, proficit. De eodem vero profectu ſubdit:

Verſ. 7. *Dominus pauperem facit, & ditat.*

Pauperes facit ſecularium bonorum contemnium inſpirando.

18. Seculi divites idcirco de larga facultate gloriantur, quia alto, & incomprehenſibili judicio Dei cæleſtia eis bona abſcondita ſunt. Dominus itaque facit pauperes, quia dum æterna electis bona inſinuat, eo ſe pauperiores tenent, quo a veris ſeſe divitiis pulſos vident. Unde & rex ille, qui ſeculi poſſeſſione latiſſimus erat, quia ei veras divitias Dominus oſtenderat, clamabat ad eum, dicens: *Reſpice in me, & miſerere mei, quia unicus & pauper ſum ego.* *Pſal. 24. 16.* Hinc Propheta Jeremias, electi cujuſque illuminationem in ſe exprimens, ait: *Ego vir videns paupertatem meam.* *Thr. 3. 1.* Pauperem itaque Domino facere, eſt in contemplatione bonorum perennium, electorum mentes ad contemtum rerum omnium viſibilium excitare. Sed cui ſumma revelat, qui eadem ſumma diutius laboris pretio ſint quærenda, inſinuat, dicat: quia qui pauperes facit, etiam ditat; quia nimirum dum omnipotenti Deo bonorum cæleſtium cognitionem percipimus, ab ipſo etiam virtutem conſequimur, digno pro

Ditat, bona cæleſtia offerendo.

A eis labore certemus. Bene autem ſubditur:

Humiliat, & ſublevat.

Ibidem. Qui humiliet ac ſublevet.

19. Quia in contemplatione cæleſtium, quam abjecti ſunt in terra, conſpiciunt: ſed in eadem abjectione temporalis inopiæ, per Dei gratiam meritorum ſe pennis ſublevant ad gaudia perennis vitæ. Humilitatem ergo percipiunt in æſtimatione exilii, ſublimitatem vero in præparatione ſanctæ operationis. Sequitur:

Verſ. 8. *Suſcitat de pulvere egenum, & de ſtercore erigit pauperem, ut ſedeat cum principibus.*

Pulvis eſt illicita cogitatio ſtercus prava actio.

20. Pulvis namque eſt ſubtilis deliberatio cogitationis illicitæ, quæ eam mentem, cui inſederit, fœdam reddit. B Quid namque in ſtercore, niſi fœda [a] perpetratique flagitii audacia deſignatur? Unde & Propheta vitam carnalium cœno fœdi operis obrutam intuens, ait: *Computruerunt jumenta in ſtercore ſuo.* *Joel. 1. 17.* Apta igitur ſerie dona Dei in flagitioſorum converſione numerantur. Prius namque ſuſcitatur de pulvere egenus, quam pauper de ſtercore: quia a corde ante deliberatio immundæ cogitationis abſcinditur, & poſtmodum ab actione culpa reſecatur. Apte quoque ſuſcitari de pulvere egenus dicitur, pauper de ſtercore erigi: quia intus prava deliberans dormit a contemplatione juſtitiæ, foris illicita perpetrans, in iniquitate per actum jacet. C Et quia jam cum fortibus de malignis ſpiritibus tropha consequitur, ſuſcitatus egenus, & erectus pauper, quid mereatur, exponit, dicens: *Ut ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat.*

Qui vicerunt, cum Chriſto in throno ſeſſuri ſunt. *Apoc. 3. 21.*

21. Sedere quippe triumphantis eſt. Unde & in Apocalypſi Johannis, victoriæ noſtræ dignitatem Dominus oſtendit, dicens: *Qui vicerit, faciam eum ſedere in throno meo, ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno ejus.* Quod & Paulus intuens, ſuſcitationis, atque ſeſſionis noſtræ dona in Dei laudibus numerans, ait: *Conreſuſcitavit, & conſedere nos fecit in cæleſtibus in Chriſto Jeſu.* *Epheſ. 2. 6.* Cum eo itaque principes ſedent; quia qui ejus auxilio malignorum ſpirituum vires reprimunt, in eorum D triumpho dignitatem ſeſſionis habent, quibus ex præſidentis ſibi virtute dominantur. Cum eo item principes ſedent; quia etſi ſtare per corpus in hac vitæ labentis ærumna cernuntur, meritorum tamen ſedem cum Redemptore in ſublimibus habent, a cujus conformitate claritatis, nec in iſta fœditatis valle ſeparantur. Egeni quoque rebus, & pauperes ſunt, qui propter Evangelium ea, quæ in ſeculo habere poterant, cuncta reliquerunt.

Et qui omnia reliquerunt.

Qui certe ut cum principibus poſſint ſedere, de pulvere ſuſcitari debent, & de ſtercore erigi. Quid enim favores linguæ, quid ſunt aliud labentium dignitatum inſulæ, niſi pulvis? E Nam eam, quam blandiendo ſordidant, a veris ſplendoribus mentem excant. Et quid divitiæ pereuntes, & tranſitoriæ facultates, niſi ſtercora, æterna diligentibus ſunt? Stercora quippe ſunt, quæ ſanctæ animæ in contemtu utilitatis habent, non in appetitu deſiderii.

Stercora ſunt divitiæ perituræ.

Unde & Salomon in amiſſione bonorum temporalium contriſtatum ſeculi divitem intuens, ait: *De ſtercore boum lapidandus eſt piger.* *Eccli. 22. 2.* Quaſi dicat: De eo verbera doloris ſuſtinet, quod it, qui pro æterna vita laborare appetit, velut ſtercora contemnit. Hinc Paulus ait: *Omnia detrimentum feci, & arbitror ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam.* *Philip. 3. 8.* De pulvere itaque egenus ſuſcitatur, & de ſtercore pauper erigitur, cum mens ſeculo abrenuntians, quidquid ſibi placere

[a] Goſſ. & Gilot. *perpetratique flagitii audacia deſignantur!*

cere ſolebat de linguæ humanæ favoribus, de honore dignitatum, & de abundatia rerum, calcat, dum ad ſola æterna reſpicit, quæ ſola ardenter amat. Ei namque ſuſcitari, & erigi, eſt ea quæ corpore derelinquit, mentis ſublimitate deſpicere. Et cum principibus ei ſedere eſt, ſupernæ patriæ civibus per gaudium æternæ quietis intereſſe. Qui certe tunc gloriæ ſolium tenet, quia qui tam ſublimiter præſidet, a Conditoris ſui laudibus numquam ſilet. Hanc namque gloriæ ſedem Pſalmiſta admirans Domino loquitur, dicens: *Beati, qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te.* Hanc ſedem gloriæ Iſaias prædicat, dicens: *Gaudium & lætitia invenietur in ea: gratiarum actio, & vox laudis.* Hanc item ſanctus Tobias oſtendens, ait: *Et omni lapide pretioſo & mundo plateæ ejus ſternentur, & per omnes vicos ejus Alleluia cantabitur.* Sed ea, quæ ſequuntur, ereptus pauper aſpiciat: quia ad principum ſeſſionem, ad gloriæ ſolium non ſtatim, ut fuerit erectus, adducitur:

[Beati a Dei laudibus numquam [illegible]. — *Pſal.* 83. 5. — *Iſa.* 51. 3. — *Tob.* 13. 22.]

Domini, inquit, *ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem.* [*Ibidem*]

22. Quia terræ nomine peccatores in ſacro eloquio deſignantur, cardines terræ hi accipi convenienter poſſunt, in quibus per inepta deſideria ſeculum circuit, & de alio ad alium ducit. Cum igitur converſos peccatores aſpicimus, in laudem Creatoris his Annæ verbis erumpamus. Quaſi enim aliis verbis tunc dicimus: Jam Domini eſſe per ejus gratiam cœperunt, qui dum in rota rerum tranſeuntium per mundi concupiſcentiam tenti ſunt. Et cum, jam derelictis vitæ ſecularis blandimentis fortia tentamenta fortiter tolerant, dicamus: *Poſuit ſuper eos orbem.* Orbem quippe ſuper eos poſuit, qui antequam eis imponeretur ſub eis fuit. Nam eum jam in onore tentationum habent, qui eis blandiendo velut ſubjectus ſerviebat, cum in eo delicias, & voluptates ſequendo recumberent. Et quia magnas ex eo tentationes habent, qui magna in illo oblectamenta habuerunt, adjungitur:

[Qui delectantur terrenis, in rota rerum tranſeuntium verſantur. — Cum ſeculi blandimenta deſpiciunt, eis oneri eſt mundus.]

Pedes ſanctorum ſuorum ſervabit. [*Verſ.* 9.]

23. Quibus profecto verbis ſic auxilium divinæ protectionis, propitiationiſque oſtenditur, ut pericula tentationum gravia deſignentur. Quaſi etenim dicat: Tam grandia de eo, cui adhæſerant, ſeculo tentamenta ſuſtinent, ut ſolus ad adjuvandum ille ſufficiat, qui deeſſe fidelibus ſuis in tribulatione non poteſt. Pedes namque Sanctorum ſuorum ſervare, eſt concuſſos in tentatione affectus electorum, ne corruant, per gratiam roborare. Unde & qui ad caſum nutaverat, & tamen a Domino conſervatus erat, Propheta dixit: *Mei autem pene moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei.* Hinc iterum: *Impulſus ſum, & everſus ſum, ut caderem, & Dominus ſuſcepit me. Fortitudo mea, & laudatio mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.* Et de hoſtium infirmitate ſubjunxit, dicens:

[A quo graves tentationes experiamur. — *Pſal.* 72. 2. — *Pſal.* 117. v. 13. 14.]

Et impii in tenebris conticeſcent.

24. Quid eſt autem, quod cum ſervare Sanctorum pedes Dominus dicitur, ſilentium memoratur impiorum, niſi quia ad peccati lapſum nequaquam impellimur, niſi cum perverſa nobis malignorum ſpirituum tentamenta ſuggeruntur? Cum ergo pedes noſtros Dominus ſervat, in tenebris tacent impii: quia dum gratia divina protegimur, vocem, qua nos præcipitent, dare nobis immundi ſpiritus nequaquam poſſunt. In tenebris quippe tacent, quia caliginoſa reproborum corda poſſident, a quorum ad nos progredi obſcuritate non audent. Quare autem Sanctorum pedes ſervet, exponit, dicens:

[Niſi Deus eum ſilere ac quieſcere præcipiat.]

Quia non in fortitudine ſua roborabitur vir. [*Ibidem*]

25. Quaſi dicat: Idcirco tenet, quia ſine ipſo ſtare non poſſent. Nam etſi vir virtutis agnoſcitur, in fortitudine ſua timorem lapſus habet, ſtatum[a] robur non habet, & toties illicita concupiſcendo labitur, quoties interna ejus veſtigia a Domino tenente deſeruntur. An vero non vir erat cui in juvencularum choro cantabatur: *Saul percuſſit mille, & David decem millia?* Qui nimirum cum inter onera fortitudini ſuæ relinquitur, in carnis ſuæ culpam impulſus corruit, atque in ſe expertus eſt, quia vir in ſe non habeat ſtatum roboris, ſed lapſum infirmitatis. Unde & relabi metuens, eum a quo teneri ad ſtatum debeat, expoſcit, dicens: *Non me derelinquas uſquequaque.* Nemo ergo ſe fallat, quaſi in ſe robur ſtandi inveniat; quia etſi magna ſæpe occultorum hoſtium bella ſuperamus, ſi digne eos in ſuis ſuaſionibus reprobando, velut in fugam verſos inſequimur, non nos tunc refugi ſpiritus, ſed eum, quem in nobis aſpiciunt, expaveſcunt. Vel certe ſi nos etiam timent, idcirco profecto timent, quia in divinæ gratiæ robur aſſumtos vident. Apte ergo ſubjungitur:

[Sine Deo ſtare non poſſumus. — 1. *Reg.* 18. 7. — *Pſal.* 118. 8.]

Dominum formidabunt adverſarii ejus, & ſuper ipſos in cælis tonabit. [*Verſ.* 10.]

26. Cæli namque tunc ſumus, cum in altitudinem divinæ gratiæ præſidentis nobis ſublevamur. Et tonitrua contra ejus adverſarios habemus, cum validis ſanctorum deſideriorum vocibus, omne, quod nobis de eorum ſuggeſtione ſpirat, elidimus. Quidquid enim tonitruum ferit, interficit. Tonitrua ergo cælorum, ſunt perfecta deſideria electorum. Nam velut a cælorum altitudine terribiliter ſonando prodeunt, cum ab eo mentis culmine malignos ſpiritus feriunt, cui omnipotens Deus ſic præſidet, ut amore præſidentis facile ſuperet omne, quod ad pugnam moveri poterat, hoſtis audacia mala ſuggerentis. Sed præmonente Redemtore novimus, quia *qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.* Eodem quoque Domino promittente, didicimus: *Quia quacumque hora peccator convertitur, ſalvus erit.* In extremo itaque ſui cantici addat Anna, & dicat unde peccantem terreat: dicat, quo juſtum cautiorem reddat,

[Ejus ope vires adverſariorum elidimus. — *Matt.* 10. 22. — *Ezec.* 18. 21.]

Dominus, inquit, *judicabit fines terræ.* [*Ibidem.*]

27. Non ait terram, ſed fines terræ. Fines quippe terræ ſunt, qui vitæ ſua ultima cum culpæ perpetratione clauſerunt. Nam qui peccat, & corrigit quod delinquit, terra eſt per peccatum, & finis terræ non eſt: quia delinquendo, redemtionis ſuæ alta depoſuit, ſed ab imo depoſitionis ſuæ ante judicium reſurrexit. Flevit namque quod fecit, & venturum judicem eo lætius ſuſtinet, quo in damnatione terrenitatis, per pœnitentiam ipſe in ſe flagella ultionis tenet. Quia ergo fines terræ Dominus judicat, converſus peccator ad Dominum priora, ſive media, non expaveſcat. Quia item fines terræ Dominus judicat, juſtus inchoata juſtitia, non præſumat. Nam ſi hunc ab ea, qua cadere poteſt, adhuc æquitate, labentem ſubita mors intercipit: quia in ſuis extremis culpa clauditur, finium terræ lege judicatur. Sequitur:

[Deus finem vitæ judicat, non initium.]

Et dabit imperium regi ſuo, & ſublimavit cornu Chriſti ſui. [*Ibidem.*]

28. Hoc profecto ſuperius, quia ad Redemtorem retulimus, in hujus quoque explanationis ordine

[Chriſtus pax noſtra.]

a Forte legendum *ſtatum roboris*, ut paulo infra: *non habeat ſtatum roboris, ſed ipſum infirmitatis.*

Digitized by Google

Epheſ. 2. 14. 1. Petr. 2. v. 4. 5. & 6.

dine noo mutamus. Ipſe namque eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum. Ipſe quoque eſt lapis angularis, in quo dum electorum paries uterque copulatur, æternæ civitatis ſtructura diſponitur. Teneat itaque morem ſuum locutio noſtra, ut prolato jam ſacri cantici & morali, & allegorico intellectu, in eo uterque conveniat, quem fide credimus, moribus promereamur.

CAPUT II.

Verſ. 11.

SEquitur enim divinus ſermo, & dicit: *Et abiit Helcana in Ramatha, in domum ſuam.*

**Sup. in alleſia c. 1.* Chriſtus aliquando adeſt Eccleſiæ, aliquando ſe ſubtrahit.

1. Quem profecto virum, humani generis Redemptorem: Annam vero conjugem, ejus Eccleſiam: puerum Samuelem, credentium de Gentibus populum; Ramatha quoque civitatem, cæleſtem patrem deſignare * oſtendimus. Quid ergo eſt, quod poſt conjugis canticum, abiiſſe in Ramatham civitatem ſuam Helcana dicitur: cum poſt natum puerum, Deo canticum Anna dixerit, atque ante ad cælos Redemtor aſcenderit, quam gentilem populum ſancta Eccleſia in fide genuiſſet? Quod profecto ab eis ſolummodo quæritur, qui tantum Domini noſtri corporalem præſentiam ſcire noſcuntur. Numquid enim tunc non eum ſecum Paulus habebat, qui ad Patrem aſcenderat, cum dicebat: *An experimentum quæritis ejus, qui in me habitat Chriſtus?* qui item fatetur dicens: *Sicut ex Deo, coram Deo, & Chriſto loquimur.* Quid eſt ergo, quod ſanctæ Eccleſiæ aliquando adfuit per gratiam muneris, aliquando ei ſe ſubtraxit per diſpenſationem probationis? Adfuit namque, ut in acquiſitione Gentium vitæ verba abundanter effunderet: ſed aliquando ei velut abſens ſe abſcondit, ut verbi munere ſublato, cognoſceret ſine ejus præſentia, qualis eſſet. Poſt finem itaque cantici dicitur: *Abiit Helcana in domum ſuam:* quia ſancta Eccleſia ex ejus præſentia alta prædicat, qui cum mortalibus per diſpenſationem ſe ſubtrahit, æternis ſe civibus jugiter repræſentat. Domus namque ſua illa ſupernorum civium, quam amando, replendo, & ſociando Dominus inhabitat, æterna ſocietas eſt. In eam igitur vadit, cum Annam deſerit: quia qui ſe nobis adhuc proficientibus ſalubriter ſubtrahit, perfectis atque conſummatis æternæ patriæ civibus, eo ſe inceſſanter jungit atque exhibet, quo probari jam probatos ejus abſentia, ulterius non oportet. Apte itaque poſt Annæ canticum, dicitur: *Abiit Helcana in domum ſuam:* quia ſancta Eccleſia, quæ tam ſublimia electos edocet, ſicut pia ſemper Domini diſpenſatione deſeritur, ita & eadem alta quæ doceat, non ſemper habet. Sed plerique verba audiunt, præteritam malitiam deteſtantur, & correctionis vitæ opera proponunt; ſed cum audire deſierint, ac ſi numquam eadem vitæ verba audiſſent, ad iniquitatem redeunt. Auditor ſanctæ Eccleſiæ gentilis populus devotus ad audiendum fuit, & ad operandum promtus. Apte itaque ſubditur:

2. Cor. 13. 3. 2. Cor. 2. 17.

Ut quam infirmi ſimus eo abſente experiamur.

Ibidem.

Puer autem Samuel erat miniſter in conſpectu Domini, ante faciem Heli ſacerdotis.

Gentiles poſt converſionem, & ad audiendum proni, & promti ad operandum.

2. Ac ſi aperte diceretur: Ex eo quod audivit, omnipotenti Deo placere ſtuduit. Qui apte puer dicitur: quia etſi grandia pro defenſione fidei noſtræ agenda ſuſceperat, tamen in eadem fidei generatione adhuc novus erat. Et quia placidum omnipotenti Deo miniſterium prębuit, miniſter in conſpectu Conditoris fuit. In conſpectu etenim Domini eſt, quem in oblatione obſequiorum, divina dignatio libenter aſpicit. A quo nimirum Domini conſpectu expelli valde metuens quis, orat, dicens: *Ne projicias me a facie tua.* In quo item recipi vehementer cupiens, dilationis ſuæ moram ſecum reputat, dicens: *Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Hinc Elias gloriatur, & ait: *Vivit Dominus, in cujus conſpectu ſto.* Miniſter itaque erat Samuel in conſpectu Domini: quia in novæ religionis obſequiis, omnipotenti Deo gentilis populus valde acceptus fuit. Quo nimirum verbo Judææ quoque repulſio latenter innuitur, dum ſolus Samuel, in quo Gentium fidelis populus exprimitur, ante Dominum miniſtrare perhibetur. Solus itaque in ejus conſpectu erat, quia profecto ei Judaicus populus placere deſierat. Quod utrumque per Malachiam Dominus loquitur. Nam Judææ repulſionem inſinuans, ait: *Non eſt mihi voluntas in vobis, & ſacrificium non ſuſcipiam de manu veſtra.* Sed qui a facie ſua Judaicam perfidiam expulit, quem libenter intueatur, ſubjungens, ait: *Ab ortu ſolis uſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda.* Sed ſubtiliter eſt videndum quod dicitur: *Ante faciem Heli Samuel Domino miniſtravit:* quia prædicatorum ſanctæ Eccleſiæ miniſterium, gentilis populi converſionem, amorem, & reverentiam circa Redemtoris obſequium, veterum ordo doctorum longe ante videndo cognovit, & prophetando prædicavit. Hunc namque pronum in Domini miniſterio noverat, qui dicebat: *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes Gentes ſervient ei.* Hinc Aggæus loquitur, dicens: *Veniet deſideratus cunctis Gentibus, & replebitur domus Domini.* Hinc Iſaias dicit: *Erit radix Jeſſe, qui exurget regere Gentes: in ipſum Gentes ſperabunt.* Hinc Pſalmiſta ait: *Laudate omnes Gentes Dominum, & collaudate eum omnes populi.* Hinc Patriarcha Jacob ait: *Ipſe erit expectatio Gentium.* Ante faciem ergo Heli miniſter Domini Samuel puer fuit, quia quod dignum Deo poſtmodum gentilis populus habuit, doctorum ordo veterum per prophetiæ ſpiritum prævidit. Et ſtatim de projectis ſubditur:

Pſ. 50. 13. Pſal. 41. 3. 3. Reg. 17. 1.

Repulſis Judæis ſoli coram Deo miniſtrarunt.

Malach. 1. 10. Ibidem v. 11.

Hæc a Prophetis olim prævíſa. Pſal. 71. 11. Aggæi 2. 8. Iſai. 11. 10. Rom. 15. 12. Pſal. 116. 1. Gen. 49. 10.

Porro filii Heli neſcientes Dominum, & officium ſacerdotis ad populum.

Verſ. 12. & 13.

Judæis de Scripturarum ſcientia glorantibus Chriſtus in Scripturis latens ignotus eſt.

3. Subaudis, *erant.* Qui namque filii Heli ſunt alii, niſi Iſraelitæ ſecundum carnem, qui Scripturam ſacram noverant a patribus editam, & tamen quem Scriptura promiſerat, neſciebant? quos nimirum per ſemetipſam Veritas in Evangelio increpat, dicens: *Abraham exultavit, ut videret diem meum: vidit, & gavíſus eſt.* Et item: *Si crederetis Moyſi, crederetis utique & mihi: de me enim ille ſcripſit.* Neſcierunt ergo Dominum, qui venientem in carne noſtra Redemtorem ſpreverunt. Unde per Iſaiam queritur, dicens: *Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſrael autem me non cognovit.* Quaſi dicat: Et incarnationis meæ vias, ei longe ante per Prophetas aperui, & tamen id quod promiſeram, exhibitum non accepit. Quare & officium ſacerdotum ad populum neſciit. Officium ſacerdotale quippe cognoſceret, ſi ad redemtionem humani generis eum, qui a Lege, & Prophetis fuerat promiſſus, jam veniſſe prædicaret. In quem profecto quia non ſolum non credidit, ſed etiam perſequendo inſanivit, & Dominum neſciit, & ad populum officium ſacerdotum. Cujus tamen malitia minor eſſet, ſi qui prodeſſe minoribus Redemtoris adventum prædicando noluit, nocere timuiſſet. Sequitur ergo, & dicit:

Johan. 8. 56. Ibid. 5. 46. Iſai. 1. 3.

Verſ. 13 & 14.

Sed quicumque immolaſſet victimam, veniebat puer ſacerdotis, dum coquerentur carnes, & habebat fuſcinulam tridentem in manu ſua, & mittebat in lebetem, vel caldarium, aut in ollam, ſive in cacabum, & omne quod levabat fuſcinula, tollebat ſacerdotibus.

Quantum in ipſum erat, de tribus noxiæ qualitatis.

4. Quid enim eſt immolare victimam, niſi veræ fidei omnipotenti Deo offerre confeſſionem? Et quid vaſa in quibus immolando caro coquitur, niſi fidelium mentes ſunt? Quæ dum Mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Jeſum eſſe verum ſummi Patris unigenitum credunt, nimirum in his caro coquitur, quæ Deo per devotionis intimæ obſequium immoletur. Quis puer B ſacerdotis eſt alius, quam perfidis Synagogæ Paſtoribus per obſequium ſubjectus populus? Qui apte puer dicitur, quia dum infirma Legis ad litteram tenere maluit, in virum perfectum creſcere per Evangelium recuſavit. Quid vero eſt, quod ad inferendos ciborum raptus deſtinatur? Quid eſt iterum, quod in illata violentia tenere tridentem ſuſcinulam dicitur? Sed cibus electæ animæ perſona eſt Redemtoris. Qui profecto cibus in ſacris vaſis coquitur, dum per calorem ſancti Spiritus ad ſuavitatem refectionis in electis mentibus præparatur. Caro etenim coquitur, dum per Spiritus ſancti gratiam, humanita C tem Dominicam in divinitatis naturam aſſumtam, & firmiter credimus, & efficaciter confitemur. Unde & per Moyſen agni paſchalis carnes comedendas inſinuat, dicens: *Non comedetis ex eo crudum quid, aut coctum aqua.* Crudum quippe ex eo manducare eſt, præter Spiritus ſancti gratiam, Redemtorem noſtrum purum hominem credere. Aqua vero coquitur, cum Redemtoris eſſentia per humanam ſapientiam ventilatur. Crudum ergo Judæi comedunt, aque coctum hæretici, quia illi ejus divinitatem negant, iſti per humanam ſapientiam & divinitatis & humanitatis ejus ſacramenta evacuant. Puer itaque ſacerdotis ad tollendum fidelium cibos mittitur: quia Judæorum populus a fide Redemtoris expulſus, amorem fidei D ejus a corde fidelium auferre vehementer ſtuduit. Qui apte ſuſcinulam tridentem in manu habuiſſe perhibetur, quibus carnis partem, quam poſſet infigere, eductam coqui prohiberet. Fuſcinula quippe in manu pueri, illata ſanctæ Eccleſiæ Judaici populi perſecutio eſt. Et quia blandimentis, pœnis, atque terroribus nocere fidelibus tentavit, tres utique fuſcinula dentes habuit. Bene autem dicitur, quia quod levabat fuſcinula, tollebat puer ſacerdotibus: quia magna epulatio iniquorum prælatorum erat, ſi eum blandientium, ſive furentium ſatellitum turba ſubverteret, quem in fidei noſtræ ſublimitate ſtare per confeſſionem cognoviſſent. Sequitur:

Exod. 12. 9.

Verſ. 14. & 15.

Sic faciebant univerſo Iſraeli venienti in Silo, etiam antequam adolerent adipem.

Chriſti veritatem evertere putaverunt, antequam Deo per caritatem perfectam ſociarentur.

5. Adeps quidem interna pinguedo eſt, in E qua nimirum illa devotio mentis exprimitur, qua electorum mentes Conditori ſuo in perfectiori caritate copulantur. Qui recte jam cocta carne immolant: quia aſſurgere quis ad ſublimitatem caritatis non poterit, niſi prius quæ credit, amet myſteria incarnatæ divinitatis. Humanitatem quippe Domini Jeſu in divinitatem aſſumtam, per ſanctum Spiritum credere, quæ immoletur Deo, carnem coquere eſt. Ante igitur, quam adoleretur, adeps, puer carnem A præripere ſtuduit in univerſo Iſraele: quia apparitores Synagogæ, novos Chriſti confeſſores putaverunt evertere prius, quam eos omnipotenti Deo caritas perfecta ſociaret. Quod apertius ipſa ſacræ hiſtoriæ verba indicant, quibus dicitur: *Dum coquerentur carnes.* Per quæ nimirum verba non profectio coctionis, ſed apparatus innuitur. Sed ordo nefariæ hujus exactionis oſtenditur per ea quæ ſequuntur.

Verſ. 15.

Veniebat puer ſacerdotis & dicebat immolanti: Da mihi carnem, ut coquam ſacerdoti; non enim accipiam a te carnem coctam, ſed crudam.

Redemtoris divinitatem negare ſuggerebant.

6. Carnem crudam puero daret, qui coram B perſecutoribus humanitatem Chriſti puram aſſereret, & eam puer ſacerdoti coqueret: quia per ignem malitiæ Judaicus populus hoc putaret, quod ejus prælati in mentis ſuæ refectione libenter exciperent. Venit ergo puer ſacerdotis, & crudam carnem petiit, quando Judaicus populus litteræ Legis ſerviens, divinitatem Redemtoris negare fidelibus ſuggeſſit. Veniens ergo dicit: *Non accipiam a te carnem coctam, ſed crudam.* Quia puer purum hominem fidelis compulit confiteri, eſſe Deum nec audire voluit. Cujus profecto populi importunitas oſtenditur, cum verba ſacrilega in nefaria exactione gemi C nantur. Nam ſequitur: *Non enim accipiam a te carnem coctam, ſed crudam.* Quia Jeſum Dominum, ac Redemtorem noſtrum, non Dominum, & hominem, ſed purum tantum hominem audire valde deſideravit. Sed quos quaſi imperfectos in carne tentavit, perfectos reperit. Nam qui divinitatem Redemtoris negare compulſi ſunt, non ſolum Redemtorem noluerunt negare, ſed compulſores curabant ad vitam trahere. Unde & ſequitur:

Verſ. 16.

Dicebatque illi immolans: Incendatur primum juxta morem hodie adeps, & tolle tibi, quantum deſiderat anima tua.

Abnuens Eccleſia.

7. A beſtiali ſiquidem appetitu, cruda poſtulantem avertere nititur, qui ei ad libitum cocta D pollicetur. Quaſi male eſurientibus Judæis ſancta Eccleſia reſponſum præbeat, & pro humanitate ſimplici, quam vorare per deſiderium cupiunt, divinitatis cibus repromittat, dicens: Prius coqui ſinite, quod ad refectionem vitæ habeatis in Spiritu ſancto intellectum. An non tunc puer ſacerdotis crudam carnem petiit, cum illuminatio a [a] Domino, ei qui cæcus fuerat natus, diceretur: *Da gloriam Deo, nos ſcimus quia hic homo peccator eſt?* Quid eſt dicere, *da gloriam Deo*, niſi non huic curationis tuæ laudes tribuas, quia Deus non eſt? [b] & qui peccator aſſeritur, non ſolum Deus eſſe negatur, ſed etiam homo juſtus. Cui profecto crudam, quam petebat carnem, præbere noluit, coctam obtulit: quia quem ſalutis ſuæ auctorem inſtanter aſſeruit, [c] ex oſtenſo tantæ admirationis ſigno, E non ſolum hominem ſanctum, ſed verum Deum eſſe monſtravit. Qui autem ſequi beſtias, amiſſa ratione, populus cœperat, crudam ſibi carnem exhiberi importune poſtulabant. Nam ſequitur:

Johan. 9. 24.

Nunc dabis, alioquin tollam tibi vi.

Ibidem.

Sequitur:

Erat enim peccatum puerorum grande nimis coram Domino.

Verſ. 17.

Et cauſam, qua grande fore hoc peccatum demonſtraretur, adjungit, dicens:

Quia detrahebant [d] homines a ſacrificio Domini.

Ibidem.

8. Gran-

a Gilot & Vat: *Da claro ei qui cæcus fuerat natus.*
b Iidem, & quia.
c Gull. *ex oſtenſo tantæ admirationis.*
d In Vulg. *retrahebant.*

Alios a Dei cultu avertere peccatum eſt quod vix pœnitentia deletur.

Jerem. 17. 1.

8. Grande oimis peccatum eſſe cognoſcitur, quod pœnitentiæ lacrymis non deletur. Hoc namque nimis grande peccatum Synagogæ Propheta intuens, ait: *Peccatum Judæ ſcriptum eſt ſtylo ferreo in ungue adamantino*. Vel certe grande nimis coram Domino peccatum erat: quia ad peccandum alios pertrahebat. Quare & ſubditur: *Quia detrahebant homines a ſacrificio Domini*. Detrahebant quippe a ſacrificio homines: quia ad confeſſionem rectæ fidei progredi infirmorum corda prohibebant. Et notandum, quia qui detrahuntur a ſacrificio, homines dicuntur: quia nimirum ſi in fidei noſtræ vera confeſſione perſiſterent, hos divinus ſermo filiorum Dei appellatione ſignaret. Quibus profecto per Pſalmiſtam Dominus dicit: *Ego dixi dii eſtis, & filii excelſi omnes, vos autem ſicut homines moriemini*. Sequitur autem:

Pſal. 81. 6.7.

Verſ. 18.

Samuel autem erat miniſter in conſpectu Domini, puer accinctus ephod lineo.

Lex vetus, carnalis; ſpiritualis, nova.

9. Subtilior quam lanea veſtis, linea eſſe cognoſcitur. Apte autem Samuel lineo ephod indutus aſſeritur, per quem ſacerdotum ordo electus ex Gentibus deſignatur. Nam in comparatione legalis vitæ, nova Evangelii converſatio lini ſubtilitas eſt. Ibi enim aliquid animale præceptum eſt: ibi omnis maledicitur, a quo ſemina propaginis in Sion nulla relinquuntur. In novo autem Teſtamento, quia ſubtiliora ſunt omnia, quiſquis ejus præceptis utitur, velut delicatiori lini veſte decoratur: ibi quippe connubii abſtinentia damnatur, hic miris laudibus colitur: illic ſacerdotes carnaliter generant, hic fructum ſpiritalis propaginis tanto copioſius afferunt, quanto etiam per conjugale bonum, pudicitiæ detrimenta ſentire non poſſunt. Bene autem dum Samuelis veſtis exponitur, linea fuiſſe perhibetur, ut novi ſacerdotii gloriam aperte oſtenderet, quod novæ pudicitiæ nitoribus ſplenderet. Sed dum in conſpectu Domini eſſe miniſter Samuel dicitur, ephod lineo accinctus memoratur: quia divina obſequia tunc bene exhibentur, cum exhibentis perſona carnalis voluptatis ſordibus non fœdatur: & acceptum Deo tunc eſt munus miniſterii, cum per ſanctæ converſationis munditiam Deo placita eſt perſona miniſtri. Et quia inter primordia novitatis ſuæ proficiebat, adhuc ſequitur:

Hujus Legis ſacerdotum cælibatus.

Verſ. 19.

Et tunicam parvam faciebat ei mater ſua, quam afferebat ei, cum aſcendebat cum viro ſuo, ut immolaret Domino hoſtiam ſolemnem.

Sacrificii ſpecies eſt prædicatio.

10. Sanctæ Eccleſiæ hoſtiam immolare, eſt per eloquia prædicationis auditorum ſuorum corda in amorem Conditoris accendere. Tunc itaque Samueli parva veſtis delata perhibetur; quia dum adhuc per novitatis ſuæ incrementa proficeret, ab Eccleſia apta ſuæ parvitati accepit monumenta juſtitiæ, cujus ſplendore radiaret. Sequitur:

Verſ. 20.

Et benedixit Heli Helcanæ, & uxori ſuæ, dicens: Reddat tibi Dominus ſemen de muliere hac, pro fœnore, quod commendaſti Domino.

Patrum veteris & novi Teſtamenti conſenſus.

11. Quia in perſona Heli ſacerdotis etiam boni doctores populi veteris deſignantur, Helcanæ & uxori ejus benedixiſſe cognoſcitur: quia nimirum eorumdem veterum doctorum ordo, Chriſti & ſanctæ Eccleſiæ ſpiritalem copulam prævidit, & eorum electorum prolem futuram, cælo dignam, cum devotione prædicavit. Quod quamvis longe ante actum fuerit, tamen tunc ſe eis ſic benedixiſſe innotuit, cum revelata jam noſtræ Redemtionis gratia, credere unuſquiſque fidelis poterat: quia tot bona patres noſtri veteres de hac renovatione præcinebant. Et ut ordo, quo fiebat, agnoſcatur, ſubjunctum eſt:

Ibidem.

Et abierunt in locum ſuum.

A vita activa ad contemplationem aliquando confugiendum.

12. In locum ſuum cum viro ſuo ſanctæ Eccleſiæ abire, eſt vitæ activæ moleſtias interdum fugere, & ſupernæ vitæ gaudiis per contemplationem vacare. Puerum quippe ad horam reliquerat mater illa, quæ dicebat: *Cupio diſſolvi, et eſſe cum Chriſto*. Si cum puero erat, quando eumdem egregium doctorem uſque ad tertium cælum vis amoris extulerat? Si tunc erat cum puero, quando in Paradiſo exceptus, verba quæ non licet homini loqui audiebat, & in locum ſuum rapiebatur, quia oſtendit, dicens: *Non habemus hinc manentem civitatem, ſed futuram inquirimus*? Sed quæ cum viro abibat in locum ſuum, reverti hanc materna viſcera cogebant ad filium. Nam loquebatur & dicebat: *In carne manere eſt mihi neceſſarium propter vos*. Sequitur:

Philip. 1. 23.

2. Cor. 12. v. 2. 3. & 4.

Hebr. 13. 14.

Philip. 1. 24.

Verſ. 21.

Viſitavit ergo Dominus Annam, et concepit, et peperit tres filios et duas filias.

In Eccleſia non ſolum perfecti, ſed etiam infirmi ſalutem conſequuntur.

13. In tribus filiis perfectiores quique ſanctæ Eccleſiæ deſignati ſunt, qui pro fide Trinitatis fortia ſemper egiſſe cognoſcuntur. Sed ſi ſolos perfectos ſancta Eccleſia gigneret, noſtra infirmitas ad æternæ vitæ præmia pervenire non poſſet. Robur ergo filiorum duarum filiarum fragilitas ſequitur: quia ſancta Eccleſia etſi contra ſuperbientem hoſtem humani generis fortes protulit, tamen ad æternæ patriæ gaudia etiam infirma ejus membra per duo caritatis præcepta perducuntur. Et quia in inchoationis ſuæ initiis non ſemper manſit quiſquis eo tempore erudiri ad ſacerdotale miniſterium cœperat, ſequitur:

Ibidem.

Et magnificatus eſt puer Samuel in conſpectu Domini.

Amiſſa humilitate, quem non licet exaltari.

14. Quo in loco valde notandum eſt, quod puer Samuel dicitur, & magnificatus. Sed & cum magnificatus aſſeritur, hoc virtutis ſuæ præconium non in conſpectu hominum, ſed in conſpectu Domini habere perhibetur. Cur ergo puer, [a] niſi quia ad perfectionis erat celſitudinem ſublimatus? Puer itaque, & magnificatus in conſpectu Domini Samuel dicitur: quia novus ordo prædicatorum, etſi ad magnæ converſationis celſitudinem pervenit, humilitatis ſuæ virtutem non perdidit. Magnificari quippe ante Deum non prodeſſet, ſi puer eſſe deſiſteret; quia amiſſa humilitate, placere omnipotenti Deo de converſationis altitudine non valeret. Denique magnificati jam fuerant, qui in nomine Jeſu ab obſeſſis dæmonia ejiciebant: ſed quia pueritiæ ſuæ bonum perdiderant, hos veritas arguit, dicens: *Videbam ſatanam, quaſi fulgur de cælo cadentem*. Hinc iterum denuntians, ait: *Niſi converſi eritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum*. Quia ergo novorum prædicatorum vita & ſublimis eſt merito, & plana per humilitatem, Samuel apte magnificatus, & puer aſſeritur. Et quia ex utroque valde accepti Deo ſunt, magnificatus non ſimpliciter, ſed in conſpectu Domini fuiſſe perhibetur. Sequitur:

Luc. 10. 18.

Matth. 18. 3.

Verſ. 22.

Heli autem erat ſenex valde, & audivit omnia, quæ faciebant filii ſui in univerſo Iſrael, & quomodo dormiebant cum mulieribus, quæ obſervabant ad hoſtium tabernaculi.

Senuerat Synagoga, quæ in

15. In perſona Heli non ſolum vetus ſacerdotium, ſed etiam antiquorum patrum doctrinæ figurantur

[a] Forte addendum, *& magnificatus*; quæ enim in explicatione ſubjiciuntur, potius ad hoc membrum pertinent, quam ad aliud, *puer*.

tanta Chriſti luce caligabat.

rantur: quia ex hoc, quod ſpiritali dignitate præfuit, hoc ſuſcepit officii, ut ſalutari prædicatione inſtrueres, pro quibus placabiles hoſtias Domino offerret. Quid eſt ergo, quod Heli ſenex aſſeritur, niſi quia in reproborum Judæorum cordibus vis infirmatur cæleſtium mandatorum? Juvenis quidem fuit Heli, quamdiu ſacra Scriptura in electis Synagogæ vim magnæ auctoritatis obtinuit: quia videlicet promiſſiones venturi Redemtoris acceperat, & eum cum magno deſiderio expectabat. Tunc ergo Heli ſenuit, quando Judæa devotionem obſervandæ promiſſionis amiſit; ut deſideratum a patribus ſuis Redemtorem coram ſe miraculis ſe probantem cerneret, & omnino cæca in tanta ejus luce, de veritatis præſentia dubitaret. Valde etiam fuiſſe ſenex dicitur, ut profecto omnis vis fidei in Synagogæ emarcuiſſe doceatur. Vere autem dicimus, quia ſi valde ſenex erat Heli, omnino debilis vivebat. Quid enim tunc erat ſeni Scripturæ vivere, niſi debilem valde aſpirationem fidei Synagoge miniſtrare? Senex quidem valde eſſe, & vivere poterat, cum Judæorum corda nutabant, ut Dominum Jeſum nec Redemtorem verum eſſe crederent, nec quaſi blaſphemum aperte damnarent. Hujus namque ſenectutis debilitatem Evangeliſta Johannes oſtendit, dicens: *Alii dicebant, quia bonus eſt, alii vero, non, ſed ſeducit turbas.* Hinc Judæi ipſi calliditatis ſuæ verſutiam proferentes, dicunt: *Uſquequo animas noſtras tollis, ſi tu es Chriſtus, dic nobis palam.* Hinc item dicunt: *Magiſter volumus a te ſignum videre.*

Johan. 7. 12.

Ibid. 10. 24.

Matth. 12. 38

56. Sed Heli valde ſenex audivit omnia, quæ faciebant filii ſui univerſo Iſraeli. Audivit certe hæc, quia novit. Quod autem [a] cognovimus, intra aulas memoriæ clauſum tenemus. Conſulta vero ſacra eloquia, intra ſe omnem Judæorum perfidiam ſcriptam foris proferunt, & velut diu ſervatam memoriter oſtendunt. Hujus profecto auditus nuntiam Amos, velut Heli adſcribens, ait: *Non faciet Dominus verbum ſuper terram, quod non revelaverit ſervis ſuis Prophetis:* Hinc Habacuc Deo unigenito confitetur, dicens: *Domine audivi auditum tuum, & timui: conſideravi opera tua et expavi: in medio duorum animalium innoteſceris.* Veteribus quippe Synagogæ doctoribus filiorum [b] ſcelera audire, præcognoſcere eſt. Sed quid præcognoverit, exponit, quia dicit: *Omnia, quæ faciebant filii ſui univerſo Iſraeli, & quomodo dormiebant cum mulieribus, quæ obſervabant ad oſtium tabernaculi.* Cum mulieribus quippe Judæis dormire, eſt variis hæreſibus pollui. Bene autem ipſæ mulieres ad oſtium tabernaculi obſervare referuntur. Quid enim eſt oſtium tabernaculi, niſi littera Legis ſpiritalis? Judæi autem dum ſacram Scripturam juxta litteram ſolam intelligunt, ibi hæreſes ſtatuerunt, unde ad ſecretum veræ fidei intrare potuere. Nam ſicut per oſtium ad interiora tabernaculi, ita per litteram ſacræ Scripturæ ad ſpiritalem intratur cognitionem Redemtoris. Quia ergo per obſervantiam litteræ Judæa decipitur, mulieres ad oſtium, non intra tabernaculum, obſervare referuntur. Et quia in omnibus Scripturis Judæi Redemtori noſtro contradicunt, non una mulier fuiſſe dicitur, ſed plures. Hæc quidem ſibi filii Heli faciunt, quia juxta Prophetæ vocem: *Anima, quæ peccaverit, ipſa morietur:* ſed univerſo Iſraeli ea facere dicuntur: quia dum in erroris ſui nocte prælati intereunt, caliginis ſuæ minoris cæcitate involvuntur. Cum mulieribus ergo filii Heli dormiunt; quia reprobi Judæi hæreſum ſuarum admixtione uſque in mundi finem polluuntur. Dormiunt etiam: quia etſi graviſſima ſunt erroris ſui nocte obruti, per Heliam tamen ſunt in fine mundi ad fidem Redemtoris excitandi. Sequitur:

Filiorum Heli ſcelera Judæorum corruptelas ſignificant.

Amos. 3. 7.

Hab. 3. 2 ex antiq. ſit.

Ezech. 18. v. 4. & 20.

Matt. 17. 11.

Et ait ad eos: Quare facitis res hujuſmodi, quas ego audio res peſſimas ab omni populo? *Verſ. 23.*

57. Ecce ſenex erat Heli, & acuta loquebatur; quia virtus ſacri eloquii, etſi in reproborum corde deficit, tamen coram recte intelligentibus, Judæorum culpas ſubtiliter exquirit. Diſtricte enim diſcutiens, dicit: *Quare facitis res hujuſcemodi, quas ego audio res peſſimas ab omni populo?* Sed qui exquirens interrogat, *Quare facitis?* profecto oſtendit eos impingere noctem hæreſis ſine diſcretione rationis. Ipſe autem feciſſe res peſſimas, quas audiebat, dicit: & ipſas res peſſimas ab omni populo eſſe aſſerit. Quid eſt hoc, niſi quia univerſitas Judaici populi in hæreſum profunda corruerat? ſed ipſius ruinæ cauſa reprobi ſacerdotes erant. Unde & Oſeas prophetans, ait: *Cauſa ruinæ populi ſacerdotes mali.* Nam ideo ſubjectus populus cecidit, quia ruentes prælatos ſtuduit imitari. Cum ergo dicit: *quas ego audio res peſſimas ab omni populo,* ipſe res a populo agi debens, intelligi, non referri. Quod tale eſt, ac ſi dicat: Res peſſimas, quas fieri ab omni populo audio, quare facitis? Unde & ſtatim quid dixerit, apertius inſinuans, ait:

In ruinam populum pertrahunt mali ſacerdotes.

Oſee. 5. 1.

Nolite filii, non eſt bona fama, quam ego audio de vobis, ut tranſgredi faciatis populum Domini. *Verſ. 24.*

58. In quo autem populus Domini mandata tranſgrederetur, ſi ipſi dormirent cum mulieribus? Sed quia hoc in figura contingebat illis, hoc profecto, quod Dominicæ Incarnationis tempore debebat fieri præſignabat. Nam quando ſacerdotes cum mulieribus dormiunt, ſubditi mandata Domini tranſgrediuntur: quia dum prælati hæreſum admixtione maculantur, reproba ſubjectæ Synagogæ multitudo in eiſdem fœtoribus mergitur. Ait ergo: *Quare facitis res hujuſmodi, quas ego audio, res peſſimas ab omni populo?* Quod tale eſt, ac ſi dicat: Tanto gravius delinquitis, quanto fœdius univerſum populum veſtro crimine maculatis. Simile etiam aliquid per Prophetam dicitur: *A Dan,* inquit, *auditus eſt fremitus curruum, & equorum ejus.* In quo nimirum loco, non eſt intelligendum, quod a Dan auditum ſonitum referat, ſed quod ipſe curribus, & equis ſæviens, eumdem ſonitum qui audiatur agat. Quo in loco hoc etiam notandum eſt, quia qui res peſſimas ab omni populo ſe audiſſe retulit, manſuetæ affectionis verba ſubjunxit, dicens: *Nolite filii; non eſt bona fama, quam audio de vobis, ut tranſgredi faciatis populum Domini.* Et acute quidem reprehendit Heli, & manſuete admonuit: quia Scriptura patrum veterum, & errorem Judaici populi denuntians, increpat, & ab ejuſdem erroris ſui nocte, benigno affectu ad veræ fidei diem vocat. Filios quidem eos appellat, ut ſe debere eſſe heredes paternæ promiſſionis agnoſcant: & tanto devotius mundi Salvatorem recipiant, quanto promiſſionem ejus fuiſſe factam patribus non ignorant. Sed & de peccati audacia eos revocare geſtiens, rationem ſubjungit, dicens:

Hinc graviſſime delinquunt.

Jer. 8. 16

Si peccaverit vir in virum, pacari ei poteſt Deus: ſi autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo. *Verſ. 25.*

59. Vir in virum peccare, eſt homo in hominem perverſa agere. Quid eſt ergo quod dicit: *Pacari ei poteſt*

Judæorum peccatum ...

a Al. *cognoſcimus*.

b Omittitur, *ſcelera*, in Guſſ.

poteſt Deus, niſi quia talia peccata levia erant in illorum comparatione, quæ Judæi committere in Dei Filium cogitabant? In Deum quippe peccabant: quia eum, quem moliebantur occidere, Deum ſe eſſe apertiſſima miraculorum luce monſtraverat. Hoc quippe per ſemetipſum Dominus oſtendit, dicens: *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*. Et ut oſtenderet implacabilitatem Dei Patris, ſubjungit dicens: *Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo: quia viderunt & oderunt me, & Patrem meum*. Tale eſt ergo, ac ſi dicat: Cujus prece illud peccatum indulgetur, quod in ipſum indultorem committitur: quis pro eo omnipotentem Patrem obſecrat, qui eo æternum unigenitum in mortem damnat? Nihil enim apertius diceret, ſi fateretur, dicens: Hic, quem velut purum hominem perſequimini, etiam Deus eſt. Rationis ergo lex exigit, ut qui Conditorem perſequitur, venia defraudetur. Sed [a] ducit divina pietas diſtrictionem rationis: legis enim æquitatem oſtendit, ſed prolatæ aſſertionis [a] vigorem in promulgati juris executione non tenuit. Æquitatis enim rigore decretum eſt, ut ad indulgentiæ obtentum nulla prece pertingeret, ſed quibus oratio hominis nulla ſufficeit, pietas Redemtoris non defuit. Omnis homo, qui pro tranſgreſſionibus oret, tollitur: ſed quibus homo ſufficiens erat nullus, ipſe Deus homo factus eſt interceſſor pius. Nam in cruce ſuſpenſus, oravit, dicens: *Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt*. Pacatus eſt ergo Deus iis, qui in Deum peccaverunt, non aliena prece, ſed ſua. Sed pacatus eſt Deus non omnibus, ſed quibuſdam. Quidam namque perſecutores Domini prædicantibus Apoſtolis converſi ſunt, ceteri vero periere. De iſtis enim Lucas meminit, dicens: *Factus eſt numerus eorum quinque millia*. De reprobis vero ſubjungitur:

Joh. 15. 24. — *Ibidem.* — *a Forte legentium devicit, vel vicit. Licet in omnibus editis legatur ducit.* — *Idcirco divina pietas [illegible].* — *Luc. 23. 34.* — *Act. 4. 4.*

Et non audierunt vocem patris ſui: quia voluit Dominus occidere eos.

Ibidem. — *Quos peccatores Deus occidere velit.* — *Ezech. 18. 23. & 33. 11.*

20. Per Prophetam Dominus denuntians, ait: *Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat*. Quomodo ergo ei competit velle occidere peccatorem, & mortem peccatoris nolle? Sed in præfato teſtimonio ſequitur, unde veritas agnoſcatur, ait enim: *Sed ut convertatur & vivat*. Qui enim peccatorem vult vivere, ut convertatur, ſi hunc convertibilem divina præſcientia noſcit, occidit. Vult ergo Dominus occidere, ſed eos, quos prænoſcit converti nolle. Miſericors enim & juſtus aſſeritur dum a Propheta flagitatur: *Domine*, inquit, *libera animam meam, miſericors & juſtus Deus noſter*. Per miſericordiam vero converſionem peccatorum expectat: per juſtitiam non converſos damnat. Per miſericordiam converti vult peccatores & vivere, ſed per juſtitiam eos, qui converti noluerunt, vult punire: miſericorditer non ſalvat, niſi volens: per juſtitiam nolens damnat. Dum ergo occidere velle dicitur, peccatorum impietas maxima, & inemendabilis oſtenditur, quæ voluntarie divinæ juſtitiæ executione puniatur. Sic utique & piiſſimos ſecularium negotiorum judices agere videmus, qui vellent ut nemo delinqueret, ut ipſi punire neminem deberent: ſed dum ab iniquis audacter ſcelera committuntur, voluntarie eos puniunt, quos libentius non commiſiſſe punienda voluerunt. Quo contra illud hoc in loco cernitur, quia non dicit: Quia corrigentis patris vocem audire noluerunt: ſed, Non audiere: quia voluit eos Dominus occidere. Sed qui divini examinis æquitatem recte conſiderat, intereſſe nihil putat, an occidatur aliquis, an illo in ſcelere dimittatur, in quo æterna reprobatione perimatur. Tale eſt, ac ſi dicat: Tanta fuit magnitudo culpæ, ut & converſionis monumenta ſuſciperent, & a mortis ſuæ fovea ſurgere nequaquam poſſent: & qui iræ Dei pelagus biberant, in damnationis ſuæ cumulum haberent non ſolum pœnam commiſſi ſceleris, ſed etiam additam vindictam contemtæ prædicationis. Sed cur hoc de præterito miramur, quod nunc uſque fieri cernimus: Heli videlicet monentem, filios contemnentes, Dominum occidere volentem? Quid enim ſacra Scriptura quotidie Judæis aliud, quam caliginem ſui erroris inſinuat? Non equidem ſic per latentes & ſpiritales intellectus Redemtorem prædicat, ut ejus Incarnationem, Nativitatem, Paſſionem, Reſurrectionem, & ad cælos Aſcenſionem non patenter oſtendat. Nec ipſi tam irrationabiles ſunt, ut tam excellentia bona Redemtori convenire non videant: ſed tamen cæci ſunt, ut promiſſa patribus ſuis ſigna in Redemtorem effulſiſſe audiant, & non credant. Cæci ergo ſunt [b] non modo videndo promiſſa, ſed non credendo exhibita. Cur vocem Scripturæ monentis non audiunt, niſi quia eos Dominus occidere vult? Nec mirum tamen, ſi ejus judicio pereunt, cujus unigenitum occidere. Intimæ enim æquitatis diſtrictione cum Judæorum populo agitur, ut monita vitæ quotidie, Scripturis loquentibus, audiant, & ipſi Scripturis monentibus nequaquam credant. Sed repulſa Judæorum perfidia, quibus ſucceſſibus ſanctorum prædicatorum ordo potiatur in Gentibus, exponit, dicens:

Ad ſcelus a Judæis in Chriſtum commiſſum acceſſit prædicationis contemtus.

Puer autem Samuel proficiebat atque creſcebat, & placebat tam Deo, quam hominibus.

Verſ. 26.

21. Proficiebat quidem lucro prædicationis, creſcebat numero miniſtrorum. Nam de profectu ejus Apoſtolus [c] gloriatur, dicens: *Ab Jeruſalem uſque Illyricum replevi Evangelium Chriſti*. Creſcendi quoque modum Lucas meminit, dicens: *Creſcente numero diſcipulorum, factum eſt murmur Græcorum adverſus Hebræos, eo quod deſpicerentur in miniſterio viduæ eorum*. Et paulo poſt: *Elegerunt*, inquit, *Stephanum plenum fide & Spiritu ſancto, et Prochorum, et reliquos. Hos ſtatuere ante conſpectum Apoſtolorum, et orantes impoſuerunt eis manus*. Item de profectu iſto novorum prædicatorum ſcriptum eſt: *In omnem terram exivit ſonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum*.

Proficiente prædicatione, creſcit numerus miniſtrorum. — *Rom. 15. 19.* — *Act. 6. 11.* — *Ibid. v. 5.* — *Pſ. 18. 5.*

22. Sed ſubtiliter eſt intuendum, quod dicitur: *Placebat tam Deo, quam hominibus*. Hominibus placet doctor, cum ſe ſubditis venerabilem, & bonis moribus ornatum præbet: Deo autem placet, cum de bona converſatione inaniter gloriari refugit, & ſolius Dei laudem promereri concupiſcit. Dicit ergo: *Placebat tam Deo, quam hominibus*: Quia nonnulli prædicatores prætextum ſanctitatis præferunt, quam non habent. Hi ergo, quia etſi hominibus placent, Deo diſplicent, in typo novi, & electi prædicatoris de Samuele nunc dicitur: *Placebat tam Deo, quam hominibus*. Venerabiles quidem ſe exhibent ſubditis, & Deo offerunt puritatem intentionis. Hominibus quidem placere ſtuduerat, qui dicebat: *Chriſti bonus odor ſumus in omni loco*. Et item: *Omnia omnibus factus ſum, ut*

Qui ſacri miniſtri Deo & hominibus placeant. — *2 Cor. 2. 15.* — *1 Cor. 9. 22.*

a Gilot. & Vatic. *vigore in promulgati juris executione non tenuit.*

b Fortaſſe legendum, *non modo non videndo promiſſa.*

c Additur *Paulus*, in Gilot. & Vatic.

1. Cor. 10. v. 32. 33.

omnes facerem ſalvos. Hominibus etiam placere auditores ſuos docebat, dicens: *Sine offenſione eſtote Judæis & Gentibus, ſicut et ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis*. Sed qui ſe hominibus placuiſſe inſinuaverat, puritatem cordis commendat, dicens: *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ*.

2. Cor. 1. 12.

PLACEBAT *tam Deo, quam hominibus*. Qui novus ordo prædicatorum venerabilem ſe ſuis auditoribus ad imitationem foris præbuit, & intus acceptum Deo, per innocentiam voluntatis. Sequitur.

Verſ. 27. Apoſtolici cœtus mira ſanctitas.

Venit vir Dei ad Heli.

23. Quid per hunc virum Dei, niſi ſanctorum B Apoſtolorum ille cœtus venerandus exprimitur? Qui certe vir Dei dicitur, pro excellentia ſanctitatis: quia culmen ordinis, quod in univerſi orbis prælatione conſcenderat, æquali ſublimitate virtutis diſponebat. Qui profecto ad Heli tunc venit, quando ad annuntiandam repulſionem Synagogæ ejus pontificibus acceſſit. Sequitur:

Verſ. 27. 28.

Et ait ad eum: Numquid non aperte revelatus ſum domui patris tui, cum eſſet in Ægypto in domo Pharaonis, et elegi eum ex omnibus tribubus Iſrael mihi ſacerdotem, ut aſcenderet ad altare meum, et adoleret mihi incenſum, et portaret ephod coram me, et dedi domui patris tui cuncta de ſacrificiis C *filiorum Iſrael*.

Judicii adverſus Judæos lata æquitas.

24. Quia divino judicio Judæa repellitur, ipſius judicii diſtrictio, quam mira æquitatis diſpoſitione illata ſit, demonſtratur. Prius enim collata Heli dona numerantur; ut dum tam benignus dator omnipotens Deus oſtenditur, contemtorem ſuum quam juſte feriat, cognoſcatur. Revelatum ſe domui patris ejus aſſeruit: ut ignorantiæ excuſationem habere non poſſit. Eadem vero ſuæ revelationis cognitionem ſe ei in Ægypto exhibuiſſe edocet, ut ſe ei ſuis meritis Heli obtinuiſſe nequaquam putet. Quaſi aperte dicat: Illic me ei cognoſcendum præbui, ubi mei oblivisci poterat, reminiſci neſciebat. Et ne ipſa cognitionis divinæ dona reprobo D parva fortaſſe viderentur, de ceteris tribubus Iſrael ad culmen ſacerdotii aſſumtus aſſeritur. Quaſi dicat: Eis eum prætuli, quibus non ſuperior, ſed æqualis fuit.

Tria quæ ad ſacerdotium pertinent.

25. Notandum vero eſt, quod in officio ipſius ſacerdotii tria denotantur: *Ut aſcenderet*, inquit, *ad altare meum, et adoleret mihi incenſum, et portaret ephod coram me*. Quid vero in hoc altari, niſi ille lapis oſtenditur, quem Patriarcha Jacob in titulum erexit? Et quis lapis iſte alius, niſi ille exprimitur, quem Paulus in laude fidelium prædicat, dicens: *Ædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum, et Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu?* E Pater ergo Heli ideo in ſacerdotium electus a Domino eſt, ut ad altare aſcenderet: quia ordo doctorum veterum ad hoc ſubjecto ſibi populo præfuit, ut humani generis reparationem in Redemtoris adventu futuram prædicaret. Et incenſum adolevit: quia ei, quem futurum Redemtorem prædicat, per deſiderium auditorum corda conjunxit. Ephod quoque portavit: quia deſiderio tantæ expectationis, dignæ converſationis ornatum præbuit. Adoleret utique incenſum, & ephod non portaret, ſi auditorum corda in deſiderium venturi Redemtoris accenderet, a quo ipſe fœdæ converſationis inæqualitate differret. Et quia omnipotens Deus veritatem religionis, & non prætextum quærebat coram ſe, & non coram popu- A lo, ephod ſe ei portare præcepiſſe perhibuit. Coram Domino quid ephod portare, eſt de vitæ innocentia ſolius divinæ bonitatis retributionem quærere. Aperte autem iſta contra Heli per improperium dicuntur. Ad altare quippe non aſcendit: qui ſacerdotium illud, quod manifeſtatæ veritatis tempore Synagogę præfuit, eum, qui tanta ſignorum magnitudine Redemtor humani generis claruit, ſubjectis plebibus nequaquam prædicavit. Et incenſum Deo non adolevit: quia in perſecutionem ejus populum, & non in amorem concitavit. Ephod etiam coram Domino portare contemſit: quia nulla religionis veritate reſplenduit. Nam etſi B nonnulla honeſtatis inſignia pręferebat ornatus ille vitæ, ex prętextu fallaciæ erat, non ex intentione caritatis. Unde & hoc ipſum in eis Dominus reprehendit, dicens: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi: quia ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis, quæ foris videntur hominibus ſpecioſa, intus autem plena ſunt oſſibus mortuorum*. *Matt. 23. 27.* Sed cui tam multa & ſpiritalia præbuit, minus conſuluiſſe videretur, niſi etiam temporalia exhiberet. Unde & ſubditur: *Et dedi domui patris tui cuncta de ſacrificiis filiorum Iſrael*. Quaſi ei aperta objectione * reputes, dicens: In nullo ei defui: ſpiritualis honoris, poteſtatiſque culmina præbui, & ad temporales uſus terrenæ abundantię copiam mi- C niſtravi. Sed qui tam rationabiliter collata dona enumeras, audiamus jam tranſgreſſionis ejus audaciam, qua inſtantia diſcuſſionis exquirat. Nam ſequitur:

** Forte reputat.*

Verſ. 29.

Quare calce abjicitis victimam meam, & munera mea, quæ præcepi ut offerreatur in templo?

Judæi ſacerdotes victimam Dei ac munera repulerunt.

26. *Quare* enim non dicit judex, niſi qui inſtanter diſcutit. Et qui calce repuliſſe victimam Dei, & munera reprehenditur, ei injuriam ſine conſilio rationis feciſſe [a] judicatur. Notandum vero eſt, quia plurali numero dicit: *Quare calce abjeciſtis victimam meam:* ut non tantum ad Heli, ſed ad filios, quod dicitur, pertinere videatur. Fera quippe animalia ſolent ſibi adhærentia calce re- D pellere. Quæ enim fidelibus victimæ aliæ fuerunt, quam Redemtoris ſui laudibus inſiſtere, Chriſtum Jeſum pro ſalute mundi in mortem occubuiſſe prędicare, & reſurgendo, humani generis vitam reparaſſe? Et quæ alia eorum munera erant, niſi pro tantis ſibi collatis beneficiis gratiarum actiones omnipotenti Deo inceſſanter offerre? Quæ profecto Heli filii calce repulerunt: quia in repulſione novę prædicationis, non conſilium rationis per ſacra eloquia ſecuti ſunt, ſed impetum feritatis. Ab irrationabili namque ſævitia ad rationalis conſilii intentionem eos Veritas revocare cupiebat, dicens: *Scrutamini Scripturas: quia vos in ipſis putatis vitam æternam* E *habere, et illæ teſtimonium perhibent de me*. *Joh. 5. 39.* Unde & hic quoque dicitur: *Quæ præcepi, ut offerrentur in templo*. In Lege namque, Pſalmis, & Prophetis ſcriptum de Paſſione, Reſurrectione Domini, & univerſalis Eccleſiæ ſtatu fuerat. Calce ergo Synagogæ præpoſiti victimam & munera Domini in templo Domini offerri juſſa repulerunt: quia profecto prædicationem ſanctæ Eccleſię, non Scripturæ ſanctæ auctoritate diſcutere, ſed ſolo feritatis ſuę impetu reprobare, atque abjicere conati ſunt. Nam ſi pręcepta Dei in ſacro eloquio illuminata mente conſulerent, ſanctos prædicatores, quos ferociter abjecere, quaſi ad ſe miſſos divinitus, recepiſſent. Sed qui Heli filios, id eſt veteres doctores minoris ordinis, de irrationabili feritate

Gen. 28. 18. *Eph. 2. 20.*

a Gilot. & Vatic. *indicatur*.

ritate reprehendit, ipſum etiam patrem de negligentia arguit, dicens:

Ibid. v.

Honoraſti filios magis quam me.

27. Quaſi aperte reprehendens dicat: Illi repulerunt, & tu repulſores honoraſti. Magis quam Deum, filios honoravit: quia dum aperta eorum opera oſtenſa contemneret, lucra temporalia iiſdem providebat. Unde & ſubdit:

Ibidem.

Ut comederetis primitias omnis ſacrificii mei.

Judæorum Doctorum major ordo, lucri gratia, mortem Christo intulit. Joh. 11. v. 47. 48.

28. Quibus nimirum verbis arguere majorem ordinem doctorum videtur, qui idcirco in Redemtoris morte conſenſit, quod oblationum veterum lucra amittere formidavit. Unde & inito conſilio cum Phariſæis, dicebant: *Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & venient Romani & tollent noſtrum locum & gentem.* Et iterum: *Videte, quia nihil proficimus; ecce mundus totus poſt eum vadit.* Ibid. 12. 19. Ideo igitur filios honoravit, ut comederent: quia a prædicationis intentione conticuit; ne dum veritatem novæ oblationis aſſereret, habere ulterius ad voluptatis ſuæ luxuriam vetera non valeret. Quia ergo magnitudinem, qualitatemque reatus expoſuit, videamus jam quanta æquitate examinis modum inſinuet ultionis. Nam ſubdens ait:

Verſ. 30.

Propterea ait Dominus Deus Iſrael: Loquens locutus ſum, ut domus tua, & domus patris tui miniſtraret in conſpectu meo, amodo & uſque in ſempiternum. Nunc autem abſit hoc a me.

Ideo jura primitiarum quæ ſibi conſervare cupiebant, ipſis ablata.

29. Quaſi aperta congruaque ſententia feriens, dicat: Tu filios tuos honoraſti, ut omnis ſacrificii primitias ederetis; ſed ideo vobis primitiarum jura auferentur, quia indigne honorati ſunt. Quid enim eſt dicere: *Abſit a me ut domus tua miniſtret in conſpectu meo,* niſi: ab illo vos dejicio culmine, cui primitiarum jura debebantur? Mira igitur æquitatis executione comprehenſus eſt, qui unde primitiarum eſum inhianter appetiit, inde a primitiarum perceptione jejunavit. Nam Redemtorem mori pertulit, ne ſacerdotalia lucra perderet, ſed ille de triumpho mortis accepit, unde ſacrificii veteris emolumenta deſtruxit. Dicit autem: *Loquens locutus ſum, ut domus tua, & patris tui miniſtraret in conſpectu meo: nunc autem abſit hoc a me.* Quaſi verbis apertioribus dicat: Ut in tanto culmine dignitatis ſtares, te frequenter admonui, ſed modo talis non es qualem eſſe deſideravi. Quod quia in Judaici populi reprobatione dicitur, de ordine novorum prædicatorum ſubjunctum eſt:

Ibidem.

Sed qui glorificaverit me, glorificabo eum.

Qua gloria cumulati qui Christum glorificarunt.

30. Jam quippe glorificantis gloriam cernimus: quia prædicatores ſanctæ Eccleſiæ magno ſplendore vitæ, omnipotentis Dei laudes concinunt, atque in univerſali orbis prælatione gratulantur. Ecce jam ſacerdotum veſtigiis gentilitas univerſa ſubſternitur, & eos, quibus ſe gaudet obediendo ſubjicere, patronos gloriatur in cæleſtibus poſſidere. Glorificantem ſe ergo Dominus glorificat: quia a quibus devotas quotidie laudes accipit, ad univerſi orbis honorem ſuſtollit. An non glorificati gloria eſt, in terra manere, & cælum claudere? Vitam communiter homines vivere, atque ſupernas cælorum ſedes ſubditis auctoritate poteſtatis exhibere? Glorificabat quippe Dominum, qui dicebat: *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi.* Matt. 16. 16. Sed glorificantem ſe Dominus glorificavit, quia ei reſpondit, dicens: *Tibi dabo claves regni cælorum, & quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.* Ibidem. v. 19.

Sed de projectis Judæorum reprobis ſubditur:

Ibid. v.

Qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

Quo affecti dedecore, qui ipſum contemptui habuerunt. Luc. 19. 14.

31. Ipſi quidem contemnunt, qui nequaquam hunc eſſe mundi Redemtorem credunt: de quibus profecto ipſa Veritas in Evangelio queritur, dicens: *Cives autem ejus oderant illum, & miſerunt legationem poſt eum, dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos.* Sed eorum jam [a] ignobilitatem cernimus: quia & genere, & conditione proſcribuntur. Genere quidem ignobiles ſunt, quia ab ipſa Veritate audierunt: *Vos ex patre diabolo eſtis.* Job 8. 44. Conditione etiam ignobiles ſunt: quia amiſſa libertate, & regno, perpetua Gentium ſervitute deprimuntur. Sed pœnarum ordinem clarius oſtendit, dicens:

Verſ. 31.

Ecce dies venit, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, ut non ſit ſenex in domo tua.

Judæis ablata templum, tabernaculum, & ſacerdotium.

32. Jam quidem ſine brachio eſt: quia qui templum & tabernaculum perdidit, manum ad oblationem ſacrificii veteris non extendit. Et quia Heli, id eſt majoribus Synagogæ ſacerdotibus loquebatur, non ſolum brachium ejus, ſed etiam domus ejus ſe præcidere minatur, ut profecto univerſalem ritus veteris deſtructionem inſinuet: & hoc quod novo tempore jam factum cernimus, antiquitus fuiſſe diſpoſitum ſentiamus: Et brachium itaque ejus, & domus ejus Dominus præcidit: quia & ſummos Judææ pontifices, & minores ſacerdotes ab immolatione veteri penitus amovit. Unde & convenienter adjungitur: *Ut non ſit ſenex in domo tua.* Senes quippe intelligendi ſunt ſacerdotes, quorum officium, quia gravitate magnæ honeſtatis impenditur, a religionis pondere nulla puerili levitate vacuatur. Brachium igitur ejus, & domus patris ejus ita præciſum eſt, ut in domo ſua ſenex non ſit: ſic veteris ſacerdotii ritus evanuit, ut omnino nemo remanſerit, qui veteri more immolare jam poſſit. Nam poſtquam Redemtor humani generis pro peccatis noſtris, novo ſacrificii more ſe obtulit, eſſe ſacerdos conſuetudine antiqua ceſſavit. Sed qui amiſſi ſacerdotii damna ſuſtinet, habet tormentum majoris pœnæ de dolore invidiæ. Quare & ſubditur:

Verſ. 32.

Et videbis æmulum tuum in templo, in univerſis proſperis Iſrael.

Qui ad eorum manſiones tranſierunt.

33. Intra templum quippe æmulum ſuum videt: quia ipſe jam foras expulſus eſt. Nam quis æmulus ſacerdotii veteris alius eſt, quam ordo novorum prædicatorum? Qui profecto dum veterum & electorum patrum ſtudia vivendo, atque docendo adæquare nititur, bona Heli nimirum in bono æmulatur. Hinc Paulus admonet, dicens: *Bonum æmulamini in bono omnes:* Gal. 4. 18. Quæ autem Iſrael proſpera, niſi felicitates hujus tranſeuntis temporis intelliguntur, in quibus Iſrael ſecundum carnem valde lætabatur? In univerſis ergo Iſrael proſperis æmulum ſuum videt, qui in ſancta Eccleſia prædicatores veritatis felices aſpicit, & rerum opulentia & celſitudine dignitatis. Hoc etiam, quod in templo videndus aſſeritur, perfectiori intelligentia declaratur. In omnibus quippe proſperis in templo eſt æmulus: quia ordo prædicatorum, omne quod ſibi famulatur de felicitate temporis, in contemplatione diſponit æternitatis. Sequitur:

Verſ. 33.

Verumtamen non auferam penitus ex te virum ab altari meo.

34. Peni-

a Gilot. & Vatic. *nobilitatem cernimus.*

Plurimi tamen ex Jud. ſacerdotibus ab hac reprobatione excepti.

34. Penitus namquem ab altari ſuo virum A auferret, ſi ad fidei noſtræ unitatem nullum admitteret. Penitus ergo non abſtulit: quia etſi reprobos Synagogæ ſacerdotes repulit, plures tamen ex eis ad ſui cognitionem miſericorditer adduxit. Quorum profecto in Apoſtolorum Actibus Lucas meminit, dicens: *Plurima turba ſacerdotum obediebat fidei.* Digni namque tanto & novo miniſterio inventi ſunt, qui remanere cum perditis in vetuſtate noluere. Sed quia non ſolum electos prædicatores de Gentibus, verumetiam illos, qui de Judæa credidere ad tormentum invidiæ Judaicum ſacerdotium habuit, ſequitur:

Act. 6. 7.

Sed ut deficiant oculi tui, & tabeſcat anima tua.

Ibidem.

Plerique tamen, amiſſa Spiritus ſancti gratia, emarcuerunt.

35. Vel idcirco virum penitus ex eo ab altari ſuo non abſtulit, ut Heli oculi deficerent, B & anima ejus tabeſceret: quia videlicet electos de Judæa noluit ad miniſterium novæ prædicationis aſſumere, ut remotis eis, culpa ad pœnam reprobos teneret. Defecerunt namque oculi Heli, cum ſummum ſacertotium, veritatem fidei per ora prædicatorum in auditu habuit, & non cognovit. Anima quoque ejus tabeſcit: quia videlicet per repulſionis ſuæ pœnam emarcuit, dum ſancti Spiritus gratiam amiſit. Sequitur:

Et pars magna domus tuæ morietur, cum ad virilem ætatem pervenerit.

Ibidem.

Ætas quæ Christi Incarnationem precessit, infantia.

Gal 4. v. 4. 5.

36. Ætas virilis tempus eſt Dominicæ Incarnationis: Quod profecto Apoſtolus inſinuat, dicens: *Quando venit plenitudo temporis, miſit Deus* C *Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret, & adoptionem filiorum perciperemus.* Quid igitur præcepta Judææ fuerunt, niſi quædam eruditiones infantiæ? Hujus item pueritiæ tempus idem Apoſtolus inſinuat, dicens: *Cum eſſemus parvuli, ſub elementis mundi hujus eramus ſervientes.* In virili ergo ætate mortua eſt: quia in plenitudine temporis in mundi Redemtorem ſævit, & ſemetipſam infidelitatis mucrone transfixit. Bene autem non tota domus, ſed pars magna domus ejus moritura prædicitur: quia ex eis quidam in Redemtorem crediderunt. Et cauſam majoris doloris adjiciens, ait:

Ibid. 3.

Hoc autem tibi ſignum, quod venturum eſt duobus filiis tuis, Ophni & Phines. In una die morientur ambo.

Verſ. 34.

Geminus fuit ſacerdotum ordo apud Judæos.

37. In duobus filiis Heli, geminum ſacerdotii veteris ordinem ſupra oſtendimus deſignari. Qui certe una die mortui ſunt: quia ſimul in Redemtoris morte convenerunt. Bene autem ſacerdotum mors in ſignum morituræ domus poſita memoratur: quia cum paſtores intereunt, neceſſe eſt, ut ad eumdem interitum grex ſequatur. Et quia ex falſa ratione decepti, in die mori perhibentur. De cujus falſitate lucis beatus Job loquitur, dicens: *Sic in tenebris, ſicut in luce ambulant.* Sed qui vetus expulit, novum ſacerdotium præparavit. Unde & ſubditur:

Job. 24. 17.

Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem.

Verſ. 35.

His repulſis Chriſtus fideles ſibi ſacerdotes inſtituit.

38. Mortuis namque filiis Heli, fidelem ſacerdo- E tem ſibi Dominus ſuſcitavit: quia extinctis in perfidia prælatis veteris populi, electos ad exhibendum redemtionis noſtræ miniſterium adſcivit. Qui nimirum fidelis aſſumtus dicitur: quia vetus, cui ſucceſſit, per infidelitatem fuit reprobatus. Et quia ea fides ejus ſacerdotis laudibus adſcribitur, quæ per dilectionem operatur, ipſa dilectionis opera per ſequentia verba deſignantur. Nam ſequitur:

a Gilot. & Vatic. *fiat*.

Qui juxta cor meum, & animam meam faciat.

Ibidem.

Qui ejus voluntati obtemperarunt.

39. Hoc namque ineffabilis divina ſubſtantia ſignari per partes hominis voluit, quod in ſe juxta litteram intelligi non oportet. Dixit itaque: *Qui juxta cor meum, & animam meam faciat.* Non quod incorporea & incircumſcripta Dei ſubſtantia cor, & animam habeat: ſed ſic loquitur homini, ut homo homini loqui ſolet; ut per hoc, quod ex verbo ſuo audiens homo cognoſcit, aperte ſciat, quid etiam velit Deus. Quod profecto dici ſimplicius potuiſſet: Qui faciat voluntatem meam. Et præmia operis exponit, dicens:

Et ædificabo ei domum fidelem.

Ibidem.

Eccleſiam ædificare ſolus poterat Deus.

Joh. 14. 2.

40. Quæ namque iſta domus alia, niſi æterna patria intelligitur? Quam profecto domum Dominus commendans, ait: *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt.* Sed hæc domus ædificari nunc dicitur: quia ex piæ vitæ actionibus præparatur. Verumtamen ad eam promerendam indignum eſt opus hominis, ſi non hoc agat gratia miſericordis Dei. Bene itaque, cum domus ædificium ponitur, Dominus ei eam ædificare pollicetur: quia nimirum vires humanæ a tanta operatione deficiunt, ſi non divinitus adjuventur. Hinc Paulus ait: *Deus eſt, qui operatur in me velle, & perficere.* Hinc iterum dicit: *Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.* Hanc domum ſe ædificare promittebat, cum diceret: *Vad parare vobis locum, & iterum veniam, & accipiam vos ad meipſum, ut ubi ego ſum, &* C *vos ſitis.* Quia vero vocantem ſe gratiam ex arbitrii libertate devote ſecuturus erat, adjungitur:

Philip. 2. 13.

Rom. 9. 16.

Joh. 14. v. 2. 3.

Et ambulabit coram Chriſto meo cunctis diebus.

Ibidem.

Oportet ſemper ſe in conſpectu Chriſti aſpicere.

41. Unicuique enim electorum coram Chriſto ambulare, eſt ſe ſemper in conſpectu Redemtoris aſpicere, & ea quæ ei accepta cognoſcit operari. Vel certe coram Chriſto ambulat, qui in omni, quod agit, ſemper ad ipſum reſpicit, & vitæ ſuæ rectitudinem in eo dirigit, quem per aſſumtam humanitatem ad componendum electorum ſpeciem veniſſe recognoſcit. Sed in cæcitatis ſuæ tenebris Judæa non ſemper deſerenda eſt, quia per Prophetam dicitur: *Si fuerit numerus filiorum Iſrael, ſicut arena maris, tamen reliquiæ ſalvæ fient.* Hinc Paulus ait: *Cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo Gen-* D *tium introeat, & ſic omnis Iſrael ſalvus* a *fiat.* Hanc ergo Judææ viſitationem ſubſequenter oſtendit, quia dicit:

Iſai. 10. 22.

Rom. 11. 25. 26.

a

Futurum eſt autem, ut quicumque remanſerit in domo tua, veniat, ut oretur pro eo.

Verſ. 36.

Judæi aliquando ad Deum redituri ſunt.

42. Tunc certe Judæa pro ſe orari Dominum poſtulat, quando collectis jam electis de Gentibus, cæcitatis ſuæ tenebras non ignorat, cum per ſacerdotes omnipotentis Dei ei offerri per confeſſionem ſanctæ Trinitatis appetit: quia in vetuſtate priſtina, ſuperna promereri gaudia non præſumit, ſed & fidem Redemtoris, quam converſa recepit, prædicando etiam convertendis aliis impendit. Bene etiam ſubditur:

Ut offerret nummum argenteum.

Ibidem.

Et veram fidem prædicaturi.

Pſal 11. 7.

Argento quippe eloquia divina ſignantur, quia per Prophetam dicitur: *Eloquia Domini igne examinata, argentum igne probatum.* Quod profecto argentum tunc Judæa in Dei laudibus impendit, cum aperte fidem noſtram prædicat, cui in infidelitate poſita ante contradixit. Et quia eumdem Redemtorem, quem amando prædicat, etiam compatiendo imitatur, adjungitur:

Et tortam panis.

Ibidem.

43.

Chriſti quoque paſſio nobis imitanda.

Joh. 6. 51.

Iſai. 53. 4.

Prov. 23. v. 1. & 3. ſec. lxx.

43. Panis namque nomine ille exprimitur, qui de ſemetipſo ait: *Ego ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi.* Torta itaque panis, Redemtoris caro eſt, affecta ſuppliciis. Hunc namque tortum panem Propheta intuens, ait: *Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit.* Et quia per quemdam ſapientem dicitur: *Si ſederis ad menſam potentis, ſapienter attende, quæ apponuntur tibi: quia ſimilia oportet te præparare;* tortam panis, & nummum argenteum Judæa tunc offert, cum Redemtorem noſtrum aperta confeſſione prędicat, & pro ejus amore, quem prædicat, ſuſtinere tormenta a perfidis non recuſat. In qua nimirum imitatione paſſionis, & refectione dulcedinis, quia valde delectatur, ſequitur:

Ibidem.

Dicatque dimitte me, obſecro, ad unam partem ſacerdotalem.

Veris ſacerdotibus ſociari deſiderabunt.

44. Dimitte me ait: Quaſi dicat: Noli me, quaſi infamem, & morte Redemtoris cruentatam repellere. Unam quoque partem ſacerdotalem ſibi concedi obſecrat: quia veris ſacerdotibus ſociari deſiderat, ut eorum valeat admiſceri gaudiis, quorum oblationes appetit, ſeipſam offerens, imitari. Unde & refectionis ſuæ exponens deſiderium, dicit:

Ibidem. Et cæleſti pane veſci.

Ut comedam buccellam panis.

Qua in re notandum eſt, quia tortam panis in devotione oblationis habitura prædicitur, & buccellam in appetitu comeſtionis. Cur ergo ad comedendum non torta panis, ſed buccella concupiſcitur? Et cur non buccella, ſed torta offerenda perhibetur? Sed qnia in rotunditate buccella conficitur, rotunditas autem ipſa quodam modo nec principio, nec fine dignoſcitur, recte per panis buccellam Redemtoris æternitas deſignatur. Torta igitur panis a nobis offerri, & non buccella poteſt: quia qui paſſionem Dominicam imitari moriendo, ſive carnem affligendo poſſumus, æternitatem in nobis, quam præſentemus ejus conſpectui, non habemus. Et buccella nobis in perfectione deſiderii eſſe, non torta panis debet: quia qui humani generis Redemtorem compatiendo temporaliter ſequimur, in ſuperna patria non mortalem jam, nec patientem, ſed æternum atque regnantem poſſidere deſideramus. Eam igitur, quam offerre tortam panis deſiderat, dicit: *Ut comedam buccellam panis*: quia converſi de Judæa, Redemtorem noſtrum in æternitate refectionis poſſidere deſiderant, cujus paſſionem imitati hic ſunt ad ſtrenuitatem militiæ, non ad præmium retributinnis.

CAPUT III.

Senſus Moralis.

1. HÆc de ſacra hiſtoria typica explanatione percurrimus, ut in eiſdem ſacræ hiſtorię verbis moralis intelligentiæ aliquid perquiramus. Itaque puer Samnel in conſpectu Domini miniſter aſſeritur: quod tamen miniſterium non abſolute, ſed ante faciem Heli Domino exhiberi memoratur. His igitur verbis non oſtenditur perfectio miniſterii, ſed humilitatis. Facies namque Heli uniuſcujuſque inſtitutoris ratio eſt arbitrii. Ille namque ante præceptoris ſui faciem Domino miniſtrat, qui in exhibitione miniſterii ſui, proprii arbitrii rationem non ſequitur, qui eo operis itinere graditur, quod ei magiſtri ſui cognitione prævidetur. Nam perfecti quique viri, & docibiles Dei, miniſtri quidem in conſpectu Domini ſunt, ſed ante faciem hominis miniſtri ejus non ſunt: quia ipſa eos intus divinitas erudit, qualiter foris etiam vita & moribus, ac doctrina diſponantur: Unde & præcurſori

Joh. 6. 45. & Iſai. 54. 13
Nonnulli miniſtri ſunt in conſpectu Dei, non hominum.

A Redemtoris paterni oraculi laude promittitur: *Tu quidem puer Propheta Altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus.* Ante faciem quidem Domini præire deſcribitur, qui in miniſterio ſuo non erat ſecuturus arbitrium ſuperioris hominis, ſed inſpirationem divinitatis. Ante faciem ergo Heli Samuel Domino miniſtrare dicitur, ut ſubjecti quique ejus exemplo doceantur, quatenus de miniſterio ſuo ſic placere Cònditori ſtudeant, ut præter prælatorum ſuorum arbitrium, agere aliquid non præſumant. Nam qui ante inſtitutoris ſui faciem Domini miniſter aſſeritur, ſi ejus faciem præire per tumorem deſpicit, miniſter in conſpectu Domini non exiſtit: quia omnipotentem ignorare convincitur, cui per ejus arbitrium B placere deſpicit, cujus ſe imperio, ut ei placeret, ſubjugavit. Unde & Heli, & filii Belial eſſe, & neſcire Dominum dicuntur, & ad populum officium ſacerdotum. Filii namque ſunt, qui ſpiritualibus patribus ad eruditionem ſubiguntur. Qui profecto cum eorumdem patrum ſequi conſilia ſuperbiendo deſpiciunt, Belial filii recte nominantur: quia ejus, qui per ſuperbiam de cælo cecidit, apoſtatæ ſpiritus imitatores fiunt. Qui certe tanto deterius Dominum neſciunt, quanto ejus ſibi cognitionem arrogantius adſcribunt. Eo namque agitur, ut quod ſcire debent, periculoſius neſciant, quod id, quod ſe ſcire exiſtimant, neſcientes diſcere non curant. Et quia inviſibilem Conditorem amare nequeunt, quem ignorant, C in appetitu viſibilium, ipſa, quæ ſibi uſurpant Dei miniſteria, diſſipant. Unde & ii, qui ignorare Dominum ſacerdotes relati ſunt, & ſacerdotum quoque officium ad populum neſcire perhibentur.

Luc. 1. 76.

Præter prælatorum arbitrium nihil præſumendum.

Nulla deterior ſcientia, quam neſcire ne neſcientium.

Tres peccati gulæ ſpecies.

2. Et ut reprehenſionis ejus cauſas aperiat, ad omnem immolantem ignorantis ſacerdotis puer cum tridente fuſcinula venire memoratur, & crudam carnem violenter exigere. Quibus profecto verbis in aviditate ſuæ rapacitatis tres gulæ ſpecies notantur. Nam is, cujus puer, antequam coquerentur carnes, ad inferendam pro eis violentiam veniebat, legitimam refectionis horam ſuſtinere non poterat; & cui carnes quærebantur, ſimplicibus cibis uti neſciebat, & quia coctam renuens, crudam carnem exigebat, communi D præparatione eamdem carnem edere faſtidiebat. Verum cum ſacerdotum voluptati ſervierit perverſitas famulorum, quid eſt quod non ipſorum ſacerdotum, ſed puerorum peccatum grande nimis, etiam coram Domino, fuiſſe memoratur? Sed eiſdem verbis ſacerdotum culpa major oſtenditur: nam qui minorum peccatum grande nimis coram Domino fuiſſe aſſerit, majorum iniquitatem in quem damnationis cumulum excreviſſe cognovit? Quæ tamen magnitudo reatus aſſeritur, non ſolum pro appetitu illicitæ comeſtionis, ſed etiam pro violentia rapacitatis.

Qui Deo miniſtrat, pudicitia ſuccingatur.

3. Sed ad electi pueri narrationem divinus ſermo regreditur, ut in eo, non quod reprobandum, ſed quod imitandum eſt, attentius conſideremus. E Itaque ephod lineo accinctus, & in conſpectu Domini eſſe perhibetur. Quid ergo in ephod lineo, niſi continentiæ candor oſtenditur? quo nimirum ephod accingimur, cum ad nitorem pudicitiæ ex omni parte retinemur; cum animæ, & carnis pars nulla a diſtrictionis lege abſolvitur, per quam ad luxuriæ caliginem diffluamus. Talis itaque miniſter in conſpectu Domini eſt: quia de omnipotenti Dei ſperata viſione non fallitur, cui cum tanto accinctionis ſuæ nitore famulatur. Cui profecto

puero, aſcendens mater cum viro ad immolandum ſolemnem hoſtiam, attuliſſe parvam tunicam dicitur. Mater quidem cum viro aſcendit, quando mens prædicatoris per præſcientiam interni ſponſi ſeſe ad contemplanda ſublimia illa æternitatis gaudia erigit. Tunc quippe immolat ſolemnem hoſtiam: quia, dum per illius amoris ineffabilem ſuavitatem Conditori conjungitur, ſupernis altaribus devotio feſtiva præſentatur. Et tunc quidem parvam tunicam deſert; quia, etſi per magnam internæ viſitationis gratiam, Paſtoris anima ad ſuperna ſuſtollitur, parvulus tamen non ad modum ſubtilitatis ſuæ, ſed pro eorum viribus imponere præcepta converſationis debet. Unde & Moyſes a monte in immenſo vultus ſui ſplendore regrediens, faciem velavit, ut in eum populus intendere viſum potuiſſet. Parvam itaque tunicam ea, quæ ſpiritalis mater eſt, filio deferat, ut parvulis adhuc initia quædam, & plana præcipiat, & non fortitudinis ſuæ onus imponat. Nam ſæpe inter magna opera corruunt, qui per minora vincere hoſtem poſſunt. Unde & David contra Allophylorum fortiſſimum in pugnam progrediens, loricam, clypeum, & militaria quæque inſtrumenta depoſuit; & qui ſe in eorum pondere contra hoſtem exercere non potuit, in uno eum fundæ lapide proſtravit. Ad immolandam ſolemnem hoſtiam mater illa aſcenderat, quæ dicebat: *Scio hujuſmodi hominem, qui raptus eſt in paradiſum.* Sed de tanta magnitudine magnam veſtem parvulis non adduxit, quia dicit: *Audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Item: *Lac vobis potum dedi, non eſcam.* Parvam itaque parvo filio tunicam mater deferat, & pro modo corporis, menſura indumenti tendatur: quatenus dum temperatæ converſationis virtute dimicat, hunc hoſtis inæquali armorum ſareina non ſubſternat.

[Adhuc infirmis, perfectiora non ſunt præcipienda, ſed plana.]
[Exod. 34. 33.]
[Sæpe inter magna corruunt, qui per parva vincere potuiſſent.]
[1. Reg. 17. v. 39. 40. &c.]
[2 Cor. 12. 4.]
[Ibidem.]
[1. Cor. 3. 2.]

4. Et quia ex diſcreto curæ paſtoralis ſtudio, prædicatori Deus converſorum lucra multiplicat, viſitata à Domino Anna perhibetur, atque per gratiam divini muneris in filiis, & filiabus meruiſſe gratiam fecunditatis. Quæ filios quidem parit, cum eos verbo lucratur, per quos prædicationis ſemina alii tribuat. Filias vero parit, cum eas mentes ad omnipotentis Dei ſervitium revocat, quæ etſi ad prædicationem idoneæ non ſint, verbi Dei tamen ſemen diligenter a prædicatoribus acceptum nutriunt: quod velut parturientes poſtmodum filiæ per bona opera in exemplum proximorum gignunt. Sed quia prius Samuel lineo ephod accinctus aſſeritur, dehinc fecunditas matris in pluralitate liberorum, poteſt rationabiliter intelligi hoc, quod fieri quotidie cernimus: quia videlicet ex bona opinione electi diſcipuli, magiſtro ſucereſcunt lucra converſorum. Unde & poſt ortum fratrum & ſororum, magnificatus Samuel apud Dominum fuiſſe perhibetur: quia profecto coram Domino jam magni ſunt, qui per exempla piæ converſationis, proximorum corda ad omnipotentis Dei ſervitium convertunt.

[Paſtoralem curam diſcreta exercenti Deus converſionum lucra multiplicat.]

5. Magnus vero nobis timor incutitur: quia Heli filiorum culpa damnatur, cujus peccata propria nulla referuntur. Nam bonis ſubditis bene vivere ad ſalutem ſufficit: prælatis vero propria vita non ſufficit. Valde etenim ſenex eſt, qui vivere irreprehenſibiliter ſemper ſtudet. Unde etiam ſcriptum eſt: *Senectus enim venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata: cani enim ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata.* Sed quidam bene vivendo præeminent, qui auctoritatem, quam prælatio exigit, nullam habent. Nam etſi ad agenda bona excitare ſubditos ſatagunt, tamen contraire delinquentibus per zelum rectitudinis erubeſcunt. Qui nimirum etſi ad redarguendos eos aliquando exeunt, nocent potius loquendo, quam proſunt: quia eorum obſtinationem non digna ſeveritate confundunt. Nam idem Heli filiorum ſcelera, & quomodo ad tabernaculi oſtium cum mulieribus dormirent, audivit: qui velut ab aſpera invectione auctoritatis incipiens, res peſſimas ab omni populos ſe audiſſe perhibuit. Sed qui inſequi eas, quas expoſuit, culpas debuit, per ſubſequentia verba lævigavit, dicens: *Nolite filii.* In qua nimirum propinquitatis appellatione, quantum a Domini voluntate diſſentiat, liquet: quia illos filios appellavit, quos divinus ſermo ſupra Belial, ideſt ſpiritus nequam filios eſſe perhibuit, dicens: *Porro filii Heli, Belial.* [a] Cum mulieribus quippe dormire, eſt ſecure & ſine metu futuræ vindictæ peccare. Mulieres quippe meretrices ſunt concupiſcentiæ ſeculares. Quæ bene ad tabernaculi oſtium obſervare perhibentur: quia ad introitum regni cæleſtis tendentibus inſidiantur. Qui vero ſic mundi concupiſcentias ſequitur, ut ſæpe divini metus conſideratione terreatur, polluitur quidem cum mulieribus, ſed non dormit: quia etſi tranſgrediendo labitur, in perpetratis tamen facinoribus per ſecuritatem nequaquam requieſcit. Dormiens itaque cum mulieribus nomine propinquitatis honorandus non eſt: quia qui projecto jam Dei timore in ſuis ſceleribus obſtinati ſunt leviori increpatione arguendi non ſunt, ne leve pondus peccati eſſe putent id, in quo corruunt, dum grave eis illud non ſonat, quod ex auctoritate prædicatur. Sed remiſſi Paſtores inter fomenta verborum quædam proferre ſolent argumenta rationis. Unde & Heli voce dicitur:

[Prælatis qui propriis peccatis non tenentur, pro alienis formidandum.]
[Sap. 4. 8.]
[Si molliter ſubditorum peccata redarguant.]
[a]
[Unde leve putent peccati pondus.]

Si peccaverit vir in virum, pacari ei poteſt Deus: ſi autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo? [Verſ. 25.]

6. Vir in virum peccare, eſt de rebus labentibus alterutrum ſibi homines nocere. In Deum vero peccare, eſt ea ei, quæ ad æternitatem condidit, auferre. Quicumque igitur aut ſuam, aut alterius fidelis hominis animam ad peccandum pertrahit, in Deum peccare convincitur: quia ſua ei auferre propria nititur. Quod nimirum tanto gravius peccatum eſſe oſtenditur, quanto & qui pro ejus abſolutione dignus interceſſor exiſtat, rarius invenitur. Nam ſub interrogatione: *Quis orabit pro eo?* non dicitur ut talibus etiam pœnitentiæ remedia denegentur, ſed quia altiora peccatorum vulnera difficilius curantur.

[Quam grave ſcandali peccatum.]

7. Quod tamen idicirco dictum poteſt intelligi, quia ſacerdotes arguuntur. Vir enim in virum peccat, cum ille delinquit, cujus culpa corrigenda ad hominis ſuperioris judicium reſpicit. Quia igitur peccata ſubditi populi, quæ ad ſacerdotes reſpiciunt, ipſorum ſacerdotum precibus delentur, cum ſacerdos in culpa labitur, ſuperior perſona non eſt, cujus precibus expietur. Quod & ipſa Veritas per ſe inſinuat, dicens: *Si ſal evanuerit, in quo ſalietur?* Dicat ergo: *Quis orabit pro eo?* Quaſi dicat, quis ei interceſſor remanet, cum ille ſe tranſgrediendo præcipitat, qui ad intercedendum pro aliis ordinatus eſt? Quo profecto culpæ magnitudo monſtratur: quia plerique eorum a Domino in impœnitentis cordis caliginem projiciuntur, & nulla hominis adhortatione reſipiſcunt. Quare apte ſubjunctum eſt:

[Sacerdotum delicta difficile curantur.]
[Matt. 5. 13.]

Non audierunt vocem patris ſui, quia voluit eos Dominus occidere. [Ibidem.]

8. Puer

a Quædam hic deeſſe videntur; præmitti enim debuit quod legitur V. 22. *quomodo dormiebant, &c.*

Placere Deo & hominibus conſummatæ eſt perfectionis.

8. Puer autem Samuel & proficere & creſcere memoratur, & tam Deo, quam hom nibus placere: ut electi auditoris ſtudium deſignetur, qui rectæ vitæ itinere, ſuos conatus ad ſupernam patriam dirigit, ut ad majora convaleſcat. Unde & per Pſalmiſtam dicitur: *Ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion.* Profectus itaque converſationis eſt, creſcere meritis; placere Deo & hominibus, conſummatæ perfectionis. Et quia ad opera converſatio pertinet, meritumque provenit ex caritate, illi auditores proficiunt, & non creſcunt, qui bona opera pro ſtudio vanitatis exhibent, & caritatem non habent. Proficimus ergo, & creſcimus, B ſi cum ſublimiori converſatione per opera meliora ſuſtollimur, ex eadem ſublimitate operis ad ſola intendimus gaudia æternitatis. Placere autem tam Deo, quam hominibus magnæ virtutis aſt: quia plerumque de bono opere noſtro proximos noſtros offendimus, ſi eadem bona opera non cum magna cautela faciamus. Tam Deo igitur, quam hominibus placet, qui in bono opere, quod omnipotentis Dei obſequiis impendit, cautus eſt; qui ſic Deo placere curat, ut de Dei miniſterio aliquem non offendat.

Pſal. 83. 8.

Pueri Samuelis exemplo cœnobitæ erudiuntur.

9. Et quia de Samuela adhuc puero, & ſub aliena C inſtructione poſito dicitur, communiter viventium per hoc vita eruditur. Nam quidam in ſacris locis communiter viventes fervore novitio ſub colore magnę operationis ſibi vacare appetunt, qui contubernalibus fratribus quo minus ſunt utiles, hoc minus placent. Electus itaqua puer Samuel communiter viventibus forma proponitur, cui imprimantur. Deo itaque, & hominibus quiſque eorum placet, cum fratribus utilis eſt, Deo devotus. Sic ergo agant curam ſui, ut ea quæ ſunt proximi, non omittant: quatenus ea benignitate his placeat, qui ſecum in imo ſunt: ſupernis vero oculis ex devotione, fortitudinis ſuæ robur caute exhibeat, ut infirmorum corda non atterat, dum fortitudinis ſuę impetu ad ſuperna feſtinat. D

Paſtorum culpæ ſeverius judicantur.

10. Vir autem Dei ad Heli veniſſe deſcribitur, qui profecto divinæ ſententiæ ſavaritatem prolaturus, quanta ei dona contulerat, diligenter enumeravit. Et quia tandem vindictæ, quam mererętur, pęnam denuntiat, quid dat intelligi, niſi quia Paſtorum culpæ ſubtilius judicantur? & non ſolum peccata eis pęnam ultionis aggravant, ſed etiam munera conceſſa. Item quia ſigillatim eadem dona replicat, aliquid gravius deſignat: quia ſingula ad tormentum veniunt, quæ male fuiſſe ſervata comprobantur. Male namque in ſe omnipotentis Dei munera cuſtodit, qui nitorem paſtoralis culminis per maculas polluit pravæ actionis. Unde & apte Heli domus munera, & victimas Domini calce abjeciſſe reprehenditur. Calx E quidem ea pars corporis aſt, qua terram tangimus. In hac igitur inferiori parte corporis animæ affectus oſtenditur, quo terrena concupiſcuntur.

Quas victimas & quæ munera Deo offerre debeamus.

11. Et quia, ut quibuſdam viſum eſt, pro conſecuta, vel conſequenda victoria victimæ offerri conſueverant, & munera amicis dari, quid in victimis, & muneribus, niſi proficientium adhuc vota, & perfectorum devotiones in omnipotentis Dei laudibus deſignantur? Qui enim per occultorum hoſtium tentamenta proficimus, cum ad eorum conflictum virtutem pręparamus, profecto victimas in omnipotentis Dei laudibus tenemus. Sed devictis jam iis, quæ ingeruntur nobis, præliis, cum de victoria conſecuta omnipotenti Deo gratias agimus, eidem Domino A mirum victimas immolamus. Qui autem ei familiaris amoris affectum fferunt, quaſi amico munera impendunt. Munera igitur ſunt affectiones caritatis, quibus corda electorum in deſiderium ſui Conditoris inardeſcunt. Et quia eum Rector terrena ſequitur, pleriſque in ſpirituali conflictu poſitis, pleriſqua etiam jam anhelare incipientibus nocet, calce nimirum Dei victimas, & munera abjicit: quia exemplo ſuæ pravitatis, eorumdem utrorumque ſtudia expellit. Abjiciuntur itaqua victimæ: quia ſæpe a rudibus Chriſti militibus pugnæ ſpiritualis labor relinquitur, cum principes Chriſtianæ expeditionis in terrenorum blandimentorum requie ſequi corporis otia videntur. Calce abjiciuntur munera: quia affectiones caritatis a plurimorum jam ſuperna diligentium mente frigeſcunt, dum prælatos ſuos aſpiciunt ſupernam patriam per nulla amoris deſideria quærere, ſed corporis frigore conſtrictos infimis delectationibus jacere. Quorum profecto nonnulli ſunt, qui ipſos ſpiritales honores carnaliter exhibent, & quod meritis debetur, propinquitati tribuunt. Qui profecto præſumtionis ſuæ reatum expeveſcerent, ſi hoc, quod de Heli ſacerdote Dominus queritur, attente penſarent.

Prava Paſtorum exemplo quantum noceant.

Honoraſti, inquit, *filios tuos, magis quam me, ut comederetis primitias omnis ſacrificii populi mei Iſrael.*

Verſ. 29.

Parentum eorum qui propinquos ad Eccleſiaſticas dignitates evehunt.

12. Filios quippe, & propinquos magis, quam Dominum honorat, qui ad ſacros ordines perſonas eligit non ex converſationis honeſtate, ſed amore propinquitatis. Idcirco filii honorati referuntur, ut ſacrificii primitias ederent: quia carnales prælati ſpiritualis honoris culmina carnalibus propinquis ideo tribuunt, ut eccleſiaſticis facultatibus ditentur, & in altitudine ordinis cumulentur abundantia ubertatis. Nec curant, quales ſunt, qui ad ſpirituale miniſterium veniunt: ſed tantum, ut temporali dignitate præferant, quos carnali affectione complectuntur. Queritur ergo honoraſſe filios, ſed ſcelestos, qui & carnali propinquitate proximi habendi non ſunt, ſi eccleſiaſticæ doctrinæ converſatione nequaquam ſulgeſcunt. Sed qui reprobos provehunt, ipſum promotionis ordinem confundere deſignantur, cum idcirco honoratos filios refert, ut ſacrificii primitias ederent. Non enim prædicat ſacerdos, ut comedat, ſed ideo, ut prædicet, manducare debet. Quod & Paulus inſinuat, dicens: *Qui Evangelium annuntiat, de Evangelio vivat.* Hinc iterum dicit: *Bovi trituranti non claudatur os*: ut videlicet prædicator ſanctæ Eccleſiæ ideo comeſtionem ſubminiſtret corpori, ut ferre valeat laborem prædicationis. Rectum itaque promotionis ordinem pervertere comprobantur, qui propinquos provehunt, non ad intentionem miniſterii, ſed ad propoſitum dignitatis. Quod profecto non facerent, ſi ſe, & eos in ſpiritali culmine carnaliter non amarent. Sed ſi Heli repulſionem intelligunt, ſui quoque reatus judicia pertimeſcant. Nam divina voce dicitur: *Honoraſti filios tuos magis quam me, ut comederetis omnes primitias populi mei Iſrael.*

1 Cor. 9. 14. Ibid. v. 9. 1. Tim. 5. 18. Deut. 25. 4.

Propterea ait Dominus Deus Iſrael: Loquens locutus ſum, ut domus tua, & domus patris tui miniſtraret in conſpectu meo uſque in ſempiternum. Nunc autem abſit hoc a me.

Verſ. 30.

13. Ecce Heli celſitudine dignitatis ſententia divina deponitur, qui pro primitiarum eſu ſceleſtus filios honoraſſe convincitur: ut profecto ſanctæ Ec-

Qui Eccleſiaſtica poteſtate abutuntur, ea carere debent.

cleſiæ prædicatores intelligant, quia ſi carnali amore reprobis ſpiritalia miniſteria ſcienter committunt, ab illo, in quo foris ſtare videntur culmine, interni arbitrii, æquitate ceciderunt. Et quia ſub ſequenter adjunxit:

[*Ibidem.*]

Sed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum.

14. Etiam inhonoratum fuiſſe eorum audacia, latenter innuit. Quibus profecto & Paulus idipſum improperans, ait: *Nomen Dei per vos blaſphematur inter Gentes.* Quia enim decorem acceptæ dignitatis per miſeræ famæ ſordes maculant, profecto Dominum inhonorant. Digne enim ab honoris arce repellitur, qui ei facit injuriam, a quo honoratus fuiſſe comprobatur. Quo contra generali promiſſione affirmat, dicens: *Sed qui me glorificaverit, gl⸗rificabo rum.* Deum quippe Paſtor glorificat, qui exemplo bonorum operum ad imitationem fidelium coruſcat, qui de ſublimitate regiminis, ingenti lumine radiat magnæ converſationis, qui ad ſpeculum ſacrorum ordinum, reproborum miniſtrorum perſonas nou accipit: ſed eos ad formam ſubjecti gregis eligit, quos omnis, qui imitationem reſpicit, quia verum in eis lumen ſequitur, non offendit. Quibus nimirum per ſemetipſam Veritas loquitur, dicens: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant veſtra bona opera, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* Glorificantes quidem ſe Dominus glorificat: quia quod electi Paſtores ſanctæ Eccleſiæ exterius portant de gloria culminis, hoc intus accipiunt ex gratia divinæ bonitatis: & honorem, quo ſublimes ſunt in oculis hominum, digno ſtudio in interiori ab internæ majeſtatis largitate promerentur. Quo contra inhonorantium ſe gloriam a ſe non eſſe eis impenſam queritur, dicens: *Ipſi regnaverunt, & non ex me: principes extiterunt, & ego ignoravi.* Ex ſe namque, & non ex electione ſummæ ordinationis regnant, quia ad gloriam eccleſiaſtiei culminis nou vocantur divinitus, ſed per cupiditatem perducuntur. Quos profecto Dominus ignorat: quia eos per internæ æquitatis judicium reprobat. Tale eſt ergo, ac ſi dicat: Etſi meus eſſe videtur honor, quem habent, non illum meruerunt obſequio, ſed per cupiditatem reſpuerunt. Unde & ſubſequenter adjungit.

[Quia Deum de ſecare aſſerunt, quem bonis operibus honorare tenentur. *Rom. 2. 24.*] [*Matt. 5. 16.*] [*Oſee 8. 4.*]

Qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

[Ibidem. His de æterna retributione ſerio cogitandum.]

15. Quaſi aperte loquatur, dicens: Etſi nobilitatem dignitatis præferunt prætextu religionis, ignobiles tamen ſunt: quia excellentiæ ejus, quam habent gloriæ, non concordant per ſublimitatem vitæ. Sed quia hoc totum expreſſione futuri temporis promittitur, poteſt non inconvenienter ad venturæ retributionis meritum referri. De qua nimirum Johannes dicit: *Cum apparuerit, ſimiles ei erimus.* Hinc Evangeliſta Marcus aſſerens, ait: *Tunc videbunt filium hominis cum poteſtate multa, & gloria.* Cum autem glorificantem ſe glorificaturum aſſerit, profecto ei ſuæ ſimilitudinis gloriam repromittit. Glorificantem quippe ſe Dominus glorificat: quia eos æterna ſublimitate remunerat, qui nunc intra ſanctam Eccleſiam per exempla bonorum operum in electorum oculis coruſcant. Contemtores autem erunt ignobiles: quia in electorum gloria recipi non merentur. Nam quia modo per converſationem reprobam lapſi Angcli imaginem veſtiunt, ignobiles cum eo tunc erunt, quando ei in æterna pęna ſociantur. Horum namque glorificationem, atque illorum ignobilitatem Propheta intuens, ait: *Exultabunt Sancti in gloria, Lætabuntur in cubilibus ſuis. Exultationes Dei in faucibus eorum, & gladii ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.* Glorificantem ſe quippe Dominus glorificat: quia humiles electi cum eo in æterna gloria exultant. Qui nimirum, quia glorificationis claritatem ex modo propriæ converſationis accipiunt, in cubilibus ſuis lætari de gloria conſecuta perhibentur. Contemtores autem ejus perpetua ignobilitate feriuntur: quia nationum reges & nobiles ferreis, æternis videlicet vinculis, ad pęnam vinciuntur. Reges autem nationum, & principes, ſunt ſuperbi & glorioſi prælati carnalium. Ignobiles autem tunc erunt, quando ferreis vinculis ligantur: quia qui modo ſe adverſus parvulos temporaliter erigunt, a fulgore honoris, & auſu ſuę tyrannidis æterna pęna cohibentur. Unde & hic quoque ſubditur:

[*1. Joh. 3. 2.*] [*Marc. 13. 26.*] [*Pſal. 149. v. 5. 6. & 7.*]

Ecce dies [a] veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui.

[*Verſ. 30.*]

16. Brachium quippe contemtoris, eſt fortitudo temporalis. Et quia de ſummi patris familia tranſgrediendo exiit, lapſum Angelum a cæleſti gloria habere jam partem cępit. Domus itaque patris ejus eſt ea, quæ ſibi favet in malo ſocietas ſubditorum. De quibus profecto ſuperius dicit: *Honoraſti filios tuos, magis quam me.* Brachium ergo contemtoris, & domus patris ejus præciditur, cum interveniente morte carnis, prælatus & ſubditi violentiam ſuæ tyrannidis pariter amittunt. Tunc quippe ſine brachio eſt, cum in oppreſſione parvulorum exercere violentiam nequaquam poteſt. Unde & æterni judicis æquitate decernitur: *Ligatis*, inquit, *manibus, & pedibus, projicite in tenebras exteriores.* In cujus etiam domo ſenex non erit. Damnati quippe hominis domus, infernus eſt. Senectus autem vera eſt maturies ſapientiæ. In domo itaque ejus ſenex non erit: quia in inferno nulla inveniri poterunt conſilia ſalutis. Unde & ad veræ ſapientiæ opera ſacra Scriptura excitat, dicens: *Quodcumque poteſt manus tua, inſtanter operare: quia nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia eſt apud inferos, quo tu properas.* Hinc Paulus ait: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.* In domo itaque contemtoris ſenex non erit: quia quiſque recte ſapit, non in inferno, ſed in cælo ſibi manſionem paravit. Qui etiam contemtor ad augmentum pęnæ ſuę æmulum ſuum videt in templo in univerſis proſperis Iſrael. Templum etenim Dei, ſuperna patria eſt, de qua etiam per Prophetam dicitur: *Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cælo ſedes ejus.* Iſrael autem, qui videns Deum interpretatur, Angelorum illa felix multitudo ſignatur, de qua Dominus in Evangelio dicit: *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei, qui in cælis eſt.* Iſrael autem proſpera ſunt, beatorum illorum ſpirituum gaudia ſempiterna. In templo igitur ęmulum ſuum contemtor aſpiciet: quia prædicator reprobus jam damnatus ordinem humilium jam gaudere in cęleſtibus recognoſcit. Cui nimirum æmulo univerſa Iſrael proſpera tribuuntur: ſcriptum quippe eſt: *Erit Deus omnia in omnibus.* Cuncta igitur Iſrael proſpera, omnia, quæ Deus eſt, illis beatiſſimis civibus deſignantur. Nam cum æterna illa eſſentia ſummum videlicet & ſimplex bonum in ſemetipſo ſit, tamen quia revelatione majeſtatis ſuę

[Et de morte in qua eorum brachium eſt præcidendum.] [*Matt. 22. 13.*] [In inferno nulla adſunt conſilia ſalutis.] [*Eccle. 9. 10.*] [*2. Cor. 6. 2.*] [Invidia laborans, ſibi pœna eſt.] [*Pſal. 10. 4.*] [*Matth. 18. 10.*] [*1. Cor. 15. 28.*]

a Gilot. & Vatic. venient.

ſuæ omnia illorum beatorum ſpirituum deſiderari ſatiat, hanc eſſe Doctor egregius demonſtrat. Unde & caute non in ſemeptipſo Deus omnia, ſed in omnibus omnia eſſe prædicat: quia qui in natura ſua unum, & ſimplex bonum ineffabiliter exiſtit, tot bona eſt bonis omnibus, quot ipſi omnes de contemplatione gloriæ adimplentur gaudiis. Univerſa igitur Iſrael proſpera æmulo tribuunt: quia ordo humilium electorum inter Angelorum choros excipitur, ut divinæ contemplationis gaudiis æterna perceptione ſatietur. Qui recte æmulus contemtoris eſſe perhibetur: quia electi Dei etiam ſuperborum atque negligentium prædicatorum bonæ admonitionis hortamenta ſuſcipiunt. Unde & Dominus præcipit, dicens: *Quæcunque dixerint vobis facite, ſecundum opera illorum facere nolite.* Hinc Paulus ait: *Bonum æmulamini in bono omnes.* Sed cum Scriptura dicat: *Tollatur impius, ne videat gloriam Domini*, contrarium videtur, ut ii, qui in inferno damnati ſunt, eos, qui in cælo gaudent, videre intelligantur. Sed quia videre etiam ad cognitionem pertinet, in templo æmulum videt: quia etſi inferni pœnis conſtrictus tenetur impius, electos humiles, quos oculis non videt, in cælo non dubitat Angelorum gaudiis intereſſe. Et notandum, quia bis dicitur: *Non erit ſenex in domo tua*: quia nec de pœnarum experientia, quam damnatus habet, nec de ſcientia alienæ felicitatis, nec de pœnarum experientia, quam non habet, ad ſalutem eruditur. Aliquando autem a Paſtoribus reprobis electi per doctrinam filii naſcuntur. Quos nimirum obligatos Paſtorum culpa non retinet: quia bonæ prædicationis ejus hortamenta ſequuntur quæ audiunt, & non perverſa opera, quæ vident. Unde & ſubditur:

Electi, a negligentibus & ſuperbis Doctoribus admoniti, humiliter obſequuntur. — *Matth. 23. 3.* — *Gal. 4. 18.* — *Iſai. 26. 10.*

Verumtamen non auferam penitus ex te virum ab altari meo. (*Verſ. 33.*)

17. Viri namque ſunt, qui ardua rigidæ converſationis arce ſulgeſcunt. Quaſi ergo dicat: Idcirco eos ab altari meo non aufero, quia viri ſunt. Nam pro merito converſationis, ſervatur eis fortitudo, & celſitudo poteſtatis. Unde & per Prophetam Dominus æquitatis edicta promulgat, dicens: *Anima, quæ peccaverit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, nec pater filii.* Ab altari itaque ſuo ex eo virum Dominus juſte auferret, ſi filius patris iniquitatem portaret. Sed ex eo ipſo, quod electus auditor in gloria cernitur, reprobo doctori pœna cumulatur. Quare & ſubditur:

Non eorum exemplis abduci ſe ſinunt. — *Ezech. 18. 20.*

Sed ut deficiant oculi tui, & tabeſcat anima tua. (*Ibidem.*)

18. Oculi namque ejus deficiunt: quia ex ejus vita, qui ſua perficit exhortatione, confunduntur. Anima quoque ejus tabeſcit: quia abundantius dolere compellitur, dum bonum, quod docuit, per gloriam retributionis florere noſcit in ſubditis, & ipſe hoc agere non curavit. In quibus etiam verbis notandum eſt: quia qui penitus ex eo virum ab altari ſuo ſe non ablaturum promittit, ratus invenitur eſſe, quem recipit: quia profecto doctoris reprobi plures auditores ſunt, qui ſequantur prava, quæ agunt, quam recta, quæ docent. Unde & hic quoque magna pars domus ejus in virili ætate moritura perhibetur.

Proficientibus ſubditis, reprobo Paſtori pœna cumulatur.

19. Ætas namque virilis, tempus eſt adminiſtrandi ſacerdotii. Imitator itaque doctoris reprobi ad virilem ætatem ducitur, cum ad ſacri ordinis celſitudinem promovetur. Ad quam profecto ætatem cum pervenerit, moritur: quia ad tantum miniſterium quiſquis indignus acceſſerit, vel in eo indigne vixerit, condemnatur. Unde & Paulus Dominici corporis, & ſanguinis mentionem faciens, ait: *Qui manducat, & bibit indigne, judicium ſibi manducat & bibit.* In virili ergo ætate moriuntur, quia de præſumtione & auſu miniſterii ſublimioris intereunt. Hinc ergo, hinc jam quique præcipites colligant, & tanti miniſterii ſubire onera non ambiant, ſed expaveſcant. Nam qui mori prædicitur quando ad virilem ætatem pervenerit, donec ad eam perveniat, vivit: quia nimirum infirmi quique, & illi tanto miniſterio impares, ſi puſillitatis ſuæ modum conſiderant, habent in ſancta Eccleſia locum, in quo ſe cuſtodientes vivant. Unde & per Moyſen Dominus denuntiat, dicens: *Beſtia, ſi montem tetigerit, lapidetur.* Hinc eſt etiam, quod cum Loth exiret de Sodomis, ab aſcenſu montis abſtinuit, & in Segor parvulam civitatem declinavit: ne dum parvulus adhuc ad altiora nititur, virilem ætatem impingens moriatur. Sodoma quippe eximus, cum ardentis concupiſcentiæ incendia declinamus. Qui ſtatim ad ſublimia non aſcendimus: quia ſuperioris miniſterii ſumma non tangimus, dum infirmitatem propriam metiendo conſideramus: ne ſi infirmæ ætatis noſtræ tenere modum contenimus, qui parvuli viximus, in virili ætate moriamur. In ſignum vero morituræ domus, ambo Heli filii una die mori prædicuntur. Quos nimirum filios illos ſignare diximus, qui ad ſacros ordines a propinquis carnalibus promoverentur, non ad intentionem adminiſtrandi ordinis, ſed ad gloriam mundanæ dignitatis. In una ergo die ambo moriuntur: quia in appetitu mundanæ felicitatis intereunt. Gloria ſecularis, honoris reverentia, poteſtas culminis, claritas dignitatis, frequentia obſequentium, affluentia rerum ſeculariter amata, dies eſt, ſed quæ interficit.

Indigne ad miniſterium ſacerdotale accedentium interitus. — *1. Cor. 11. 29.* — *Exod. 19. 12.* — *Hebr. 12. 20.* — *Gen. 19. v. 30. &c.*

20. Audiant ergo filii Heli: quia in una die ambo moriuntur. Qui enim de accepto paſtorali culmine, labentis vitæ felicitatem diligunt, intentionem quidem habent gaudii, fructum vero lamenti, propoſitum in exultatione vitæ, & perventionem in mortis mœrorem. Ad mortem itaque properant, quoties vane de temporali felicitate gratulantur. Quod & Apoſtolus probat, cum apoſtatantis viduæ meminit, dicens: *Quæ autem in deliciis eſt, vivens mortua eſt.* In die namque hac mori perhibuit, qui cauſam mortis viduæ eſſe delicias oſtendit. Sed mors filiorum minus peſſima eſſet, ſi ipſa cauſa mortis alienæ non fieret. Unde & non ſimpliciter mori, ſed in ſignum morituræ domus mori prædicuntur: quia cum ii, qui de vicino doctorem reprobum imitantur, in eodem præcipitio corruunt, & ſecutores ſequentium in ruina cumulantur. Hoc itaque de officio ſuſcepti culminis, temporalem felicitatem amantes audiant, & reatus ſui magnitudinem pertimeſcant. Tanto denique graviori pœna digni ſunt, quanto aperte conſpiciunt, quia de vanitate, quam diligunt, non ſoli moriuntur; quia dum in prætextu mundanæ lætitiæ mortem ebibunt, potus ſui peſtem ad ſequentium ſe multitudinem tranſmittunt. Quibus tamen verbis, poteſt doctoribus reprobis præſentis vitæ brevitas intimari. In una quippe die moriuntur: quia cum ad terminum hujus vitæ perveniunt, breve eis omnino fuiſſe cernitur, quod vixerunt. Unde per quemdam ſapientem dicitur: *Gaudium hypocritæ ad inſtar puncti.* Hinc iterum de hujus mundi amatoribus beatus Job loquitur, dicens: *Ducunt in bonis*

Audiant qui filios Heli ſunt ſimiles. — *1. Tim. 5. 6.* — *Job. 20. 5.* — *Ibid. 21. 13.*

dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. Sed raptis A ad pœnam reprobis, ad gregis Dominici curam ſapientes & electi Paſtores excitantur. Quare & ſubſequenter adjungit:

Verſ. 35. Non eſt dignus ſacerdotio, niſi qui Dei voluntatem ex Scriptura ſacra didicit.

Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem.

21. Fidelem namque ſacerdotem ſibi Dominus excitat: quia videlicet eum ſummus locus ad ſui curam exigit, qui non ſolum recte intelligat, ſed qui fideliter miniſtret. Miniſtrare autem tunc recte poterit, cum miniſterii ſui modum de ſacro eloquio recognoſcit. Unde & cum fidelis ſacerdos promittitur, juxta cor & animam omnipotentis Dei facturus eſſe perhibetur. Quid enim cor & animam Dei, niſi ſacram ejus Scripturam accipimus? Nam corde cogitamus ad deliberationem, anima vero afficimur ad amorem. Quia ergo in ſacro eloquio B conſilia omnipotentis Dei agnoſcimus, ibique amorem, quo humanum genus dilexit, invenimus: ipſum eloquium cor & anima ejus rationabiliter deſignant. Illum itaque omnipotens Deus ad ſuum miniſterium ſacerdotem eligit, qui juxta cor ejus, & animam facit: quia profecto non alius tanto ordine dignus eſt, niſi qui voluntatem ejus de ſacro eloquio didicit, & hoc, quod didicit, proximorum utilitatibus per ſtudium caritatis impendit. Sed vigilanter eſt adhuc intuendum, quod dicitur:

Ibidem. Et ex caritate implet.

Juxta cor & animam meam.

22. Nam quædam in Scriptura ſacra inveniuntur præcepta, quæ diſpenſatione quidem Dei præcepta ſunt, & non amore Dei. Quæ profecto ſi ſacerdos, qui excitandus promittitur, adimple- C ret, juxta cor quidem Dei, & non juxta animam faceret, dum conſilium divinæ diſpenſationis, & non amoris præceptum operibus reddidiſſet. An non de diſpenſatione Dei illa mandata ejus fuerant, de quibus loquitur, dicens: *Dedi eis mandata non bona?* (*Ezech. 20. 25.*) Et cum Pharisæi, de dando repudii libello, eum ipſa Veritate diſputarent, audierunt: *Ad duritiam veſtram dedit vobis Legem Moyſes*. (*Matt. 19. 8.*) Quia itaque de diſpenſatione conſilii ejus illa fuere, quiſquis eiſdem præceptis uſus eſt, juxta cor quidem Domini, & non juxta animam fecit. Nam cordis & animæ præceptum illud eſt, de quo dicitur: *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos.* (*Joh. 15. 12*) Quia hoc, quod per conſilium præcipit, per am- D plexum caritatis apprehendit. Hinc item dicit: *Diligite inimicos veſtros, benefacite iis, qui oderunt vos.* (*Luc. 6. 27*) Hinc item præcipit, dicens: *Quæ vultis, ut faciant vobis homines, hæc facite eis*. Hæc itaque & hujuſmodi, cordis & animæ Dei præcepta ſunt: quia hoc revelatione oſtenditur ſecreti ejus conſilii, quod in ejus conſpectu ſuſcipitur probatione caritatis. Sacerdos ergo fidelis per hoc indicium noſcitur, ſi videlicet juxta cor & animam ejus operatur: quia profecto tunc vere fidelis eſt, ſi non diſpenſationis ejus licentiam, ſed præcepta ſequatur amoris. Sed quia non fruſtra, ſed ad lucrum ſubjectæ plebis eligitur, ſubdit, atque ait:

Ibidem. Hanc Deus domum fidelem ædificat, ſubditis obedientiam inſpirando.

Et ædificabo ei domum fidelem. E

23. Domus namque ſacerdotis eſt amplitudo, in qua converſantur populi ſubjecti. Quæ profecto domus ei fidelis a Domino ædificatur: quia ad obedientiæ ſtudium divina inſpiratione erigitur. Infidelis namque domus eſt ea ſubditorum ſocietas, quæ boni Rectoris quotidie prædicationem ſuſcipit; cui tamen obedire per ſtudium boni operis non intendit. Infidelis enim domus eſſe cognoſcitur: quia verbi Dei pecunia, quæ ei prædicatoris ſui miniſterio creditur, per negligentiam prodigæ vitæ diſſipatur; & quod ſibi ad negotii lucrum committitur, nequaquam in tempore reddendæ rationis invenitur. Bono itaque prædicatori fidelis a Domino domus conſtruitur, cum ad obediendum voci ejus, ſubjectæ plebis divinitus corda præparantur: ut non ſolum id, quod in ea reconditur, de verbi talento cuſtodiat, ſed lucro multiplici cumulatum, ad menſam æternæ ſuſceptionis ducat. Et notandum, quia fidelis domus a Domino ædificari dicitur, ut de bona converſatione ſubjecti populi prædicator nequaquam inaniter glorietur. Notandum quoque, quia ſacerdotem fidelem ſibi Dominus excitat, ut ſubjectorum corda hoc ipſum, quod optimo Rectore reguntur, tribuere ſuis meritis non præſumant. Notandum etiam, quod ſacerdotem, quem excitat Dominus, dicit fidelem ſibi: domum autem, quam ei ædificat, fidelem ipſi ſacerdoti dicit futuram: quia profecto prædicator Deo obedientiam debet, ſubjectus prælato. Sed ante ſubjectus tunc recte prælatus graditur, ſi ad omnia dirigenda vitæ ſuæ itinera veritas ipſa videatur. Sequitur ergo:

Ibidem. Ut recti ſint greſſus noſtri, intus ad Chriſtum reſpiciamus.

Et ambulabit coram Chriſto meo omnibus diebus.

24. Chriſtus autem Domini Redemtor eſt generis humani. Qui nimirum, quia jam ad cælos aſcendiſſe creditur, a fidelibus ſuis nunc non oculis corporeis, ſed mente videtur. Coram ipſo itaque omnibus diebus ambulat, qui cogitatione ſubdita nihil operatur. Nam ut rectos greſſus foris ponat in opere, intus ad Chriſtum reſpicit, quem per conſiderationem portat in corde. Sed quia adhuc reprobo Paſtori loquitur, ſubjungens, ait:

Verſ. 36. Qui propriis precibus mundari diffidimus, alienas quærimus.

Futurum eſt autem, ut quicumque remanſerit de domo tua, veniat ut oretur pro eo.

25. Remanſurus namque de ejus domo aliquis dicitur: quia magna pars illius moritura perhibetur. De domo namque reprobi Paſtoris remanet, quem conſcientia peccati a ſpe conſequendæ veniæ non extinguit. Remanet ergo: quia pondus conſcientiæ per pœnitentiæ propoſitum lævigatur ſpe conſequendæ vitæ. Qui profecto, ut oretur pro eo, venit, & ad Deum pœnitendo properat, a quo peccando receſſit. Ut oretur itaque pro eo venit: quia qui indignum Deo ſe fecit, dignum interceſſorem exigit, ut alienis precibus expietur, qui propriis mundari non poſſe cognoſcitur. Unde & pie Jacobus admonet, dicens: *Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro invicem, ut ſalvemini.* (*Jacob. 5. 16.*) Hinc iterum: *Multum valet oratio juſti aſſidua*. Sed pro eo oratio valet: qui dum ſe a peccati immunditia cohibet, ad Dei ſe ſimilitudinem redigit, qua ſe peccando ſpoliavit. Unde & hic quoque ſubditur:

Ibidem. Quæ nunc proderunt? cum per pœnitentiam ad Dei ſimilitudinem peccando amiſſam, redierimus. Geneſ. 1. 26.

Ut offerat nummum argenteum.

26. In nummo igitur imago Domini ſculpitur, ut ejus eſſe cognoſcatur, a quo formari præcipitur. Nummus itaque Dei, ſimilitudo ejus accipitur. Unde in Geneſi loquitur, dicens: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*. Et quia de ſacro eloquio Dei imaginem & ſimilitudinem, ad quam redigamur, agnoſcimus: argenteus nummus eſſe perhibetur. Qui ergo a peccati via, ut pro ſe oretur, venit, nummum, argenteum offerre debet: quia nihil ei prodeſt, quod pœnitendo compungitur, nec quod flendo confitetur, ſi inemendata & incorrepta, interius pulchritudine bonæ voluntatis luce Dei imaginis nequaquam radiare cognoſcitur. Imago etenim & ſimilitudo Dei, eſt inclyto odio malum odire, & amore perfecto Deum diligere. Unde & Propheta claritatem divinæ ſimilitudinis ab humano genere periiſſe intuens, ad

eum

A

eum qui cum inclyta reparationis noſtræ luce de cælo venit, reſpicit, dicens: *Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem*. Hinc ſe jam de ejus contemplatione in perfectionis formam renovatum conſiderans, ait: *Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi*. Qui ergo de domo reprobi per confeſſionem venit, qui per humilitatem pro ſe orari Dominum petit, curet omnino neceſſe eſt, ut nummum argenteum offerat, quatenus ſumto ſplendore bonæ voluntatis, perfecte oderit malum, quod fecit, & bonum integro amore diligat, quod neglexerit. Unde & juſti judicis examine, propitiationis edicta promulgantur. *In quacumque die*, vel *hora*, ait, *peccator convertitur, vita vivet, & non morietur*. Converſio autem peccatoris non eſt in humilitate confeſſionis, ſed in renovatione interioris hominis, cum peccatori, jam divina inſpiratione correcto, & malum diſplicet, quod amavit, & bonum placet, quod odit. Nam ſunt nonnulli, qui ſe & de nequitia accuſant criminis, & pravitatem non corrigunt voluntatis. Qui profecto converti ad Dominum non creduntur: quia vera converſio in ore non accipitur, ſed in corde. Converti etenim ſimul verti eſt. Converſio itaque peccatoris vera tunc eſt, cum ad Creatoris noſtri beneplacitum uterque noſter homo reducitur: cum & caro noſtra per iniquitatis odium cohibetur a perpetratione facinoris, & per amorem juſtitiæ mens ſe extendit ad intentionem bonæ operationis. Sed quia nonnulli intra Eccleſiam ſunt, qui tantum in vitæ ſuæ terminum ad pœnitentiæ ſatisfactionem veniunt, & judicio Veritatis dicitur: * *Quacumque hora peccator convertitur, vivit*: a nonnullis valde quæri ſolet, ſi ſtatim vitam poſt carnis mortem inveniant, qui magnæ vitæ tempore peccata perpetrant, & tantum in vitæ exitu ſe nequiter egiſſe accuſant. Ad quod dicendum eſt: Quia ex vi converſionis magnitudo deletur criminis. Vis autem converſionis eſt affectio caritatis, cordi infuſæ, viſitatione ſancti Spiritus. Et ſcriptum eſt de eodem Spiritu: * *Quia ipſe remiſſio peccatorum eſt*. Nam cum electorum corda dignanter viſitat, ab omni peccatorum immunditia potenter purgat: quia ut ſe menti inſuderit, eam protinus in peccatorum, & vitiorum odia, & in virtutum amorem ineffabiliter excitat. Facit eam ſtatim odiſſe, quod amabat, & quod odio habuerat, ardenter diligere, atque in utroque valde ingemiſcere: quia & mala, quæ odit, ſe damnabiliter amaſſe recolit, & bona quæ diligit, odiſſe. Quis enim audeat dicere, licet omnimoda peccatorum ſarcina prægravetur, quod perire poſſit aliquis viſitatus gratia Spiritus ſancti? Quia ergo peccator nulla hora convertitur, niſi qui a ſancto Spiritu illuſtratur, quid reſtat, niſi quia ſicut peccati mortem execrando deſerit,[a] ita vita juſtitiæ, ad quam ſe deſideranter convertit, vivat? Qui ſtatim poſt mortem in vita recipitur, ſi tantum amoris ignem recipit in converſione, qui conſumere in anima poſſit omnem congeſtam peccati rubiginem. Unde & de peccatrice muliere dicitur: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Hinc ab eadem veritate in cruce pendente dicitur: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo*. In vitæ igitur exitu hi ſolummodo ſalubriter reſipiſcunt, qui & per internam viſitationem perfecte bona diligunt, & mala oderunt, quæ amaverant. Qui tamen ſi ſufficienter pro admiſſis iniquitatibus dolere non poſſunt, nihilominus & iſti in hora, qua convertuntur, vivunt. Nam qui perfectionem bonæ voluntatis habuerunt in confeſſione peccati, poſt mortem purgatoria pœna peccati ad vitam tranſeunt, ſi ad delenda peccata ſufficientem vim amoris nequaquam habuerunt. Unde & Paulus dicit: *Sic ſalvi fient, quaſi per ignem*. Sed peccator, qui ibi ſalvari per ignem meruit, hic per afflictionem carnis adimpleat hoc, quod ſibi de vi amoris deeſſe cognoſcit.

Pſal. 44. 8. — Pſal. 118. 113. — Ezech. 33. v. 12. & 27. — Converſio, eſt in exterioris hominis renovatio. — Fit in carne & in mente. — * Iſtorum verborum ſenſus reperitur etiam Ezechiel. 33. 12. — * Nullibi hoc legitur conceptis verbis, in Scriptura ſacra. 1. Johan. 2. 2. legimus: ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Multa laudant ſancti Patres quæ tantum minoriter proferunt. — Luc 7. 47. — Ibid. 23. 43 — Purgatorii pœna, poſt quam ad vitam perveniunt. — 1. Cor. 3. 15.

a Guſſanv. in vita, omiſſo ita.

Et tortam panis. — Ibidem.

27. Panis namque nomine aliquando terrenæ delectationis refectio deſignatur. Quare & Propheta Jeremias in appetitu ſeculari corruptæ Judææ populum memorans, ait: *Omnis populus ejus gemens, & quærens panem*. Panem itaque peccator converſus torquet, cum præteritam delectationem cruciat per afflictionem pœnitentiæ. Panem namque torquere, eſt carnem pro perpetrata delectatione affligere. Qui ergo ſine tormento ignis ad ſalutem tranſire deſiderat, cum nummo argenteo tortam panis offerat: ut qui per bonam voluntatem peccata deſerit, ea nimirum valida carnis afflictione penitus extinguat. Nummum namque argenteum offerebat, qui recepta jam Dei ſimilitudine, confitendo execrabatur quod fecerat, dicens: *Computruerunt cicatrices meæ a facie inſipientiæ meæ*. Et item: *Incurvatus ſum, & humiliatus uſquequaque*. Sed qui nummum argenteum ſibi non ſufficere ad oblationem timuit, panis tortam addere curavit. Nam confitetur, & dicit: *Rugiebam a gemitu cordis mei*. Rugitus enim fletum magni doloris inſinuat in afflictione pœnitentis. Hunc tortum panem argenteo nummo ſocians idem ipſe loquitur, dicens: *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo*. Pro peccato etenim cogitare, eſt delectationi præteritæ dignam carnis afflictionem proponere. Offerendum ergo panem torquebat, qui & flagitia perpetrata pronuntians, qualiter ea delere poſſet, cogitabat. Et quia de auſteritate converſationis pœnitentibus ſubrepere aliquando ſolet cupido laudis, intentio vere converſi peccatoris inſinuatur per hoc, quod ſubditur:

Qui hanc pœnam evadere cupit, per pœnitentiam ſe affligat. — Thren. 1. 11. — Pſal. 37. 6. — Ibid. v. 9. — Ibid. v. 19.

Dicatque: Dimitte me, obſecro, ad unam partem ſacerdotalem. — Ibidem.

28. Pars namque ſacerdotalis uniuſcujuſque, eſt in æterna vita retributio electi. Sacerdotes etenim Dei omnes electi ejus ſunt, quia cui per oblationem miniſterii ſui inceſſanter ſerviunt, ſacra ſemper offerre munera non deſiſtunt. Unde etiam illi in regno tripudiantes, dicunt: *Redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes*. Dicere ergo peccatori converſio: *Dimitte me obſecro ad unam partem ſacerdotalem*, eſt de auſteritate ditæ & pœnitentiæ, ſolam partem æternæ beatitudinis expectare: ut videlicet ſecuritatem delectationis inveniat, quam & perenni perfruitione poſſideat, & poſt ſe tortiones pœnitentiæ numquam trahat. Quare & ſubditur:

Sacerdotes ſunt omnes electi. Quo ſenſu — Apoc 5. 9. 10.

Ut comedam buccellam panis. — Ibidem.

29. Si enim panis in ſacro eloquio pro delectatione accipitur, buccella panis eſt indeficiens delectamentum æternæ vitæ. De quo nimirum oblectamento per Prophetam dicitur: *Gaudium & lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis*. Hinc item jam ad menſam non tortæ panis, ſed buccellæ invitatos convivas intuens, ait: *Lætitia ſempiterna ſuper capita eorum, gaudium & exultationem obtinebunt*. Hinc Pſalmiſta voce correpti pœnitentis pronuntians, dicit: *Notas mihi feciſti vias vitæ, adimple-*

Æternæ vitæ qualis convivium. — Iſai. 51. 10. — Ibid. 35. 10. — Pſal. 15. 10.

Via vitæ eſt pœnitentiæ afflictio

implebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in A *dextera tua uſque in finem.* Viæ etenim vitæ ſunt afflictiones pœnitentiæ. quibus nimirum a damnationis ſuæ barathro peccator ad ſupernam patriam ducitur, dum pro commiſſis iniquitatibus ſponte cruciatur. Unde & cum correptum ſe eſſe

Pſal. 15. 5.

peccatorem inſinuat, præſumit, dicens: *Tu es Domine, qui reſtituiſti hereditatem meam mihi.* Et

Ibid. v. 10

item confidens, ait: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno.* Viæ namque vitæ peccatori notæ fiunt, quando afflictiones penitentiæ ei divinitus inſinuantur, quando videlicet illuminata mente conſiderat, quam vitæ amaritudinem ſingulis præteritæ culpæ delectationibus ap- B ponant. Qui nimirum cum vultu omipotentis

a

Dei jucunda lætitia adimpleri [a] gloriatur: quia de manifeſta divinæ contemplationis ſatietate reficitur: & qui in leva vitæ præſentis ad tempus peniten lo compungitur, in dextra æterne vitæ uſque in finem delectationibus ſatiatur. Qui ergo tortam panis obtulit, ad buccellæ comeſtionem perducitur: quia qui amore ſupernæ vitæ noxias delectationes cruciat, in diſcubitu æterni gaudii ſibi perpetuam refectionem parat. Sequitur:

CAPUT IV.

Cap. 3. Verſ. 1.

PUer autem Samuel miniſtrabat Domino coram Heli.

1. Illud autem hoc in loco repetiiſſe oſtenditur, quod de electo puero ſuperius memoratur, ubi dicit: *Puer autem Samuel erat miniſter in conſpectu Domini ante faciem Heli.* Hoc quidem eſt miniſtrare Domino coram Heli, quod eſſe miniſtrum Domini ante faciem Heli. Et quia ibi iſtud, Domino adjuvante, plenius expoſuimus, in iteranda ejus expoſitione penitus non moramur. Verum quia divinus ſermo eſt, qui hoc in iſto loco, & in illo loquitur, ſine utilitate rationis nequaquam hoc egiſſe monſtratur. Pro faſtidio itaque lectoris explanationem tacemus, repetitionis ve-

Quidam cum rudes ſunt obediunt, qui eruditi ab obedientia reſiliunt.

ro cauſam dicimus ad ejus utilitatem. Quidam D namque prælatorum ſanæ Eccleſiæ magiſterio ſubditi rudes obediunt; ſed cum paulo altius per converſationem proficiunt, in eadem obedientiæ

Gen. 16. 5.

humilitate nequaquam perſiſtunt. Quos bene Agar Saræ ancilla ſpiritaliter deſignat, quæ cum

Quod etiam per Agar probatur.

de Abraham viro ejus concepiſſe ſe vidit, dominam deſpexerit. Agar quippe concipit, quando reproba mens ſubditi, aut per eruditionem ſcientiæ ſe proficere, aut per vite converſationem, credit. Que profecto pregnans dominam ſuam deſpexiſſe dicitur: quia jam præſidenti ſibi prepoſiti ſui voluntati per obedientiam ſubdi dedignatur. Sed quæ dominam deſpicit, ancilla eſſe perhibetur: quia ſuperbi ſubjecti, & infirmi ſunt per elationem, & ad filiorum Dei numerum non pertingunt. Samuelis autem profectus ex-

1. Reg. 2. 18.

ponitur: quia ſuperius dictum eſt: *Puer autem*

b

Samuel proficiebat [b] *& creſcebat, & placebat tam* E *Deo, quam hominibus.* Que profecto tria qua ſublimitate converſationis percurrerit, ſupra expoſitum eſt. Quia ergo etiam nunc coram magiſtro miniſtrare memoratur, quid eſt, niſi quia electis auditoribus formam prebet, ut, quo altiori vita proficiunt, ſervare bonum obedientie

Vere proficiunt, qui meritorum cumulo virtutem humilitatis conjungunt.

numquam obliviſcantur? Nam tunc vere proficiunt, ſi ad altitudinem meritorum & fortitudine conantur operis, & virtute humilitatis.

2. Quo in loco eſt aliud, quod notari debeat: A quia tunc Samuel coram Heli, Domino miniſtrare oſtenditur, quando ipſe de filiorum negligentia a Domino objurgatur. Nonnulli nam-

Nonnulli malunt prælatorum ſuorum judices eſſe quam auditores.

que ſubjecti, dum fortitudinis ſue modum conſiderant, prelatorum ſuorum malunt eſſe ſeveri judices, quam auditores pii. Qui nimirum quia exaggerare & diſcutere eorum vitas conſueverunt, ſi in eorum converſatione vel levioris delicti maculas intuentur, ſubdi eorum præcepto obediendo renuunt. Sed vere fortes exiſterent, ſi majorum, quæ infirma exiſtimant, humiliter ſuſtinerent. Nam ante Deum ille magnus per meritum noſcitur, qui ei in bono præcepto ſubjicitur, qui ex parte aliqua venerabilis non videtur. Ecce enim Heli aperta Dei ſententia de negligentiæ ſuæ perpetrata culpa reprehenditur, ſed puer Domini Samuel coram eo miniſtrare Domino memoratur: ut profecto apud ſe colligat, qualis ſit, qui in leviori culpa ſibi prælatum deſpicit, ſi ei ſe Samuel obediendo ſubdidit, quem omnipotens Deus ſui examinis tanta diſtrictione reprobavit. Sed quia Heli non valde ſupra peccantes ſubditos honoraſſe reprehenditur, ipſæ ſacrorum ordinum dignitates penſandæ ſunt. Nam Rector peccantem ſubditum, n ſi correptum honorare debet: ſubjectus autem nec tunc præ- C latum deſpicere, cum ſe juſtum, & illum agnoverit peccatorem: quia æternus judex ſubdito-

Deus Paſtores ſuo judicio reſervat, non permittit alieno.

rum judicium ſanctæ Eccleſiæ Rectoribus tribuit, ſed eoſdem Rectores diſcutiendos ſuo examini reſervavit. Hoc tamen ipſum Rectoribus valde timendum eſt, quod Dei ſervantur examini: quia tanto ſubtiliores rationes vitæ, & doctrinæ ſuæ

Ideo magis ſe mundare debent.

parare debent, quanto ſapientior eſt judex quem ſuſtinent. Nec tantum ejus futurum judicium in futura vita, quaſi in longinquo poſitum, timeant: ne qui ubique præſens eſt, incautum feriat de vicino. Negligentes namque Paſtores ad evadendam futuræ vindictæ penam, longa vitæ præſentis ſpatia ad pœnam cogitant: ſed judex, qui ubique eſt, de vicino pœnitentiam irrogat: D quia prius eis lumen contemplationis ſubtrahit, deinde ad tormenta per mortem rapit. Unde & de eodem Heli, qui paulo inferius, fracta cervice, moritur, ſubjunctum eſt:

In diebus illis non erat viſio manifeſta. Ibidem.

Obcæcatio eorum qui bonum quod cognoſcunt, implere nolunt.

3. Nam dum Rector agenda, quæ novit, deſpicit, agitur cum eo diſtricto judicio, ut agenda non videat: quia implere noluit, quod videbat. Manifeſta namque viſio negligentis Paſtoris non eſt, ſed amantis. Unde & per ſeipſam Veritas dicit:

Johan. 14. 21.

Qui diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Claritas namque manifeſtæ viſionis, eſt revelatio amatæ veritatis. Quæ profecto veritas ſi merito dilectionis oſtenditur, iis, qui torpent a bono opere, digniſſima occultatur: quia ſignum amoris non eſt in affectione animi, ſed in ſtudio bonæ operationis. Unde & in Evangelio Dominus præmiſit, dicens: E *Qui habet mandata mea, & facit ea, hic eſt, qui me diligit.* Ibidem. Quia ergo de negligentia operis caligo incurritur internæ viſionis, apte nimis dum de contemtu mandatorum ſacerdos arguitur, viſio occultata memoratur. Sequitur.

Et ſermo Domini erat pretioſus.

Ibidem. Pretioſum aliquando rarum in ſacra Scriptura ſignificat.

4. Quantum ad ſacre hiſtoriæ veritatem pertinet, pretioſum pro raro poſuit. Pretioſus itaque ſermo erat: quia dum rarus eſſet, qui ſumma contemplando cerneret, frequens eſſe non poterat, qui bona loquendo prædicaret. Quod nunc quoque in ſancta

a Mendoſe legitur in omnibus noſtris editis, *gloriantur*.

b Omittitur in Guſſanv. *& creſcebat & placebat tam Deo*.

ſancta Eccleſia fieri videmus: quia dum plerique de reverentia culminis, gloriam [affectant] honoris, dum ſacri ordinis miniſteria negligunt, ſumma quæ videre nequeunt, ſubjectis plebibus prædicare non poſſunt, atque in eorum familia pretioſus ſermo eſſe cognoſcitur: quia raro bonæ prædicationis hortamenta audiunt, quorum prælati ex deſiderio non quærunt ſuperna, quæ dicant, ſed terrena, quæ agant. Quos profecto ſacra Scriptura notat, quæ dicit: *Canes muti non valentes latrare.* Non dixit, non volentes: ſed non valentes: quia certe dum mundi gloriam ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente & virtute diligunt, vellent populo ſublimia dicere, ut etiam de ſublimitate verbi poſſent gloriam habere. Canes ergo muti volentes latrare, non poſſunt: quia dum pravo corde terrena meditantur, occulta veritatis, quæ proferant, revelatione nulla comprehendunt. Sed quia quod pretioſum eſt, magna cum diligentia cuſtodiri ſolet, poteſt hoc quod dicitur: *Non erat viſio manifeſta*, ad carnalium prælatorum negligentiam referri.

Iſa. 56. 10.

Terrena intro corde amantibus veritas occultatur.

5. Quod vero additur: *Et ſermo Domini erat pretioſus*, ad bonorum ardens ſtudium ſubditorum, cum fideles ſubjecti eum non habent, qui eis frequenter de theſauro ſacri eloquii ſuperna prædicet, hoc tantum, quod aliquando ſcire potuerunt, mira devotione complectuntur; & velut rem ineffabiliter pretioſam cuſtodiunt, dum per bona opera in cælo collocant, ubi fures, qui id auferre valeant, nequaquam appropinquant. Unde & in Evangelio de emtore bonæ margaritæ dicitur: *Inventa una pretioſa margarita, dedit omnia ſua & comparavit eam.* Cum itaque in occultatæ viſionis tempore pretioſus ſermo eſſe deſcribitur electorum, ſubditorum laudes nuntiantur: quia tanto ſublimiori gloria prædicandi ſunt, quanto id bonum, quod de eminentiori loco periit, perfectione magnæ caritatis in inferioribus remanſit. Quorum profecto bona converſatione plerumque agitur, ut ea quæ occultata fuerat viſio, manifeſtetur, ut qui devote cuſtodiunt minima, ſcire debeant quæ faciant, & majora. Unde & ſubditur:

Verbum Dei quo excipiendum & cuſtodiendum ſtudio.

Matth. 13. 46.

Factum eſt igitur in die quadam, Heli jacebat in loco ſuo, & oculi ejus caligaverant, nec poterat videre lucernam Dei, antequam extingueretur. Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei. Et vocavit Dominus Samuelem.

Verſ. 2. 3. & 4.

6. Samuel quippe puer a Domino vocatur, quoties humilibus ſubjectis divini conſilii arcana revelantur, & humilitatis ſuæ merito lumen contemplationis acquirunt, quod ſuperbiæ ſuæ retributione elati prædicatores perdunt. Sed notandum, quia id quadam die factum oſtenditur, [a] qua videlicet Heli & in loco ſuo jacere, & videre non poſſe perhibetur. In die namque vocatur, qui pro ſua, & aliorum ſalute, ad ſupernæ ſapientiæ ſcienda ſecreta ſuſtollitur. Quo contra, & Salomon ſapientiam in nocte percepit, ut caligo temporis indicaret, quia eamdem ſapientiam non perſeveraturus acciperet. Quod intelligi & aliter poteſt: quia videlicet Heli caligo memoratur. Poſitione itaque diei, ejus oſtenditur magnitudo cæcitatis: quia profecto magnas tenebras habuit, qui in die non vidit. Nunc quoque ſi ad Eccleſiæ ſtatum reſpicimus, generalis gratia luminis eſt. Venit namque, qui veræ claritatis radios ſpargens, diceret: *Ego ſum lux mundi; qui ſequitur me non ambulat in tenebris.* Et quia interni ſplendoris ejus gloria ineffabilis eſt, non dicitur de die iſto, vel illo, ſed die quadam: cujus profecto diei [*] claritas non eſt; claritatis vero magnitudo incognita. Magnas ergo tenebras Paſtor ſuſtinet, ſi is, qui Eccleſiæ oculus eſſe per officium noſcitur, in gratia tantæ lucis viſionem non habet. Quare & ejuſdem oculi tenebras per ſemetipſam veritas magnas oſtendit, dicens: *Ipſæ tenebræ quantæ erunt?* Sed jam, unde ſibi tanta caligo oriatur, inſinuat, quia dicit: *Jacebat in loco ſuo.* Locus namque prædicatoris, ſtandi non jacendi officium habet. Unde & de ſeipſo Dominus formam [b] ejuſdem prædicatoribus præbet, dicens: *Ego autem in medio veſtri ſum, ſicut qui miniſtrat.* Stare enim in medio fratrum, eſt per laborioſam converſationem ſe in exemplum minoribus præbere. Stare itaque ad laborem operis pertinet, & ad pugnæ neceſſitatem. Unde & agonotheta ſpiritualis certaminis præcipit, dicens: *State ergo ſuccincti lumbos in veritate.* Et quia jacere quieſcentis eſt, in loco prælii & laboris, quietis teporem ſequi reprehenditur, qui in loco jacere memoratur. Stare etiam juſti eſt. Unde & Paulus dicit: *Fide enim ſtatis.* Jacere ergo etiam ad remiſſioris vitæ negligentiam pertinet. Tunc itaque Heli jacet in loco ſuo, cum per lapſum pravitatis reprobus prædicator requieſcit in ſede juſti. Jacentis ergo in loco ſuo oculi caligant: quia ſumma videre nequeunt, qui in arce paſtoralis culminis non exequuntur virtutis opera, ſed remiſſioris vitæ blanditiis immerguntur. Qui profecto lucerna Dei jam non veritate laudis, ſed per improperium appellatur deriſionis. Nam qui lucernæ Dei appellatione fungitur, & videre non poſſe perhibetur, deridetur potius tanto nomine, quo cenſetur. Nam in vera juſti laude dicitur: *Ipſe erat lucerna ardens & lucens.* Nam veri luminis jubar, quod amando hauſerat, loquendo fundebat. Prædicator etiam carnalis, dicitur lucerna per officium, cæca per intentionem: quia dignitate fungitur præbendi luminis, ſed mentem figit in tenebris vanitatis.

Quantam eorum cæcitas qui in die non vident, etſi Eccleſiæ ſint oculi.

3. Reg. 3. 9. 5. & 12.

Joh. 8. 12.

[*] Nota melius, claritas eſt claritatis vero, &c.

Matth. 6. 23.

Unde tanta ipſorum caligo.

Luc. 22. 27.

Eph. 6. 14.

2. Cor. 1. 23.

Jacent ubi ſtare deberent.

Johan. 5. 35.

7. Cujus profecto conſummata perverſitas deſignatur: quia non dicitur, non videbat, ſed videre non poterat. Quare & malæ arboris mentionem faciens Dominus, ait: *Non poteſt arbor mala fructus bonos facere.* Lucerna itaque Dei videri non poteſt, cum is, qui paſtorali dignitate præeminet, tanta ſpiſſitate ſecularis amoris premitur, ut ad internæ claritatis intuitum nulla gratiæ inſpiratione ſublevetur: cum jam videlicet juſta Dei indignatione projectus, in caliginis ſuæ cæcitate relinquitur, ut ulterius per infuſionem ſuperni luminis numquam viſitetur. Bene autem dicitur: *Antequam extingueretur.* Non videre enim, pœna peccatoris eſt in hoc tamen adhuc ſeculo viventis: videre autem non poſſe, eſt mortui impii in alio jam ſeculo æterna pœna damnati. Unde & Conditoris judicio in exterioribus tenebris claudi præcipitur, ut videlicet ad lucis intuitum numquam reducatur. Cum ergo antequam extingueretur, videre non poſſe dicitur in iſto adhuc ſeculo vivens prædicator reprobus, damnato jam in perpetuum impio, in cæcitate ſimilatur. Extinguitur autem lucerna, cum Paſtor moritur. Vel certe lucerna extinguitur: quia cum reprobus prædicator per mortem carnis interit, quidquid in eo lucere videbatur, de gloria culminis amittit: & velut ſola lucernæ teſta ſine lumine remanet, cum ad æternum judicium ſervari perſona

Non ſolum non vident, ſed nec videre poſſunt.

Matth. 7. 18.

In eis ſola lucernæ teſta ſine lumine remanet.

a Vatic. *quia videlicet Heli & in loco ſuo jacet.*

b Gilot. *eiſdem.* Tolerari poteſt, *ejuſdem*, ſcilicet *loci*.

na cogitur, quæ omni penitus ſeculi fulgore ſpoliatur. Antequam igitur extinguatur lucerna Dei, videre non poteſt; quia & meritum futuræ damnationis per æternitatem ſuæ cæcitatis poſſidet, & tamen adhuc coram hominibus per ſplendorem acceptæ dignitatis fulget.

Verſ. 3.

Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei.

Aliud eſt dormire, & aliud jacere.

8. Bene autem reprobus prælatus non dormire, ſed jacere dicitur, puer autem ſubditus & electus non jacere, ſed dormire: quia dormire aliquando in bonam partem accipitur, jacere autem fere ſemper in malam. Unde & Sponſa in Cantico canticorum dicit: *Ego dormio, & cor meum vigilat*. In ſomno itaque pueri perfecti, uniuſcujuſque electi ſubditi a pravo opere requies deſignatur. In templo quippe, & ubi eſt arca dormit, qui in cæleſti deſiderio, atque in ſacræ Scripturæ meditatione occupatus, ad ea quæ ad perverſitatem pertinent, non intendit. Quidam namque in templo dormiunt, ſed in loco ubi eſt arca Dei, non dormiunt: quia nonnulli ſimplices in cæleſti contemplatione per amorem requieſcunt, ſed ſacri eloquii occulta meditari neſciunt. Samuel autem, qui non ſolum in templo, ſed coram arca Dei dormire dicitur, eruditos pariter & electos ſubditos deſignat: quia dum amoris ſui flammas de ſacro eloquio frequentius meditando hauriunt, ad ſupernæ patriæ deſiderium altius aſſumuntur, & velut intima templi ad ſomnum eligunt, dum eo longius ſeparantur a publico terreni operis, quo ſecretius per meditationem reconduntur in ſacrario internæ viſionis.

Cant. 5. 2.

Aliud in templo dormire, aliud in loco ubi eſt arca Dei.

Verſ. 4.

Et vocavit Dominus Samuelem.

Vocat Deus cum per vim majoris gratiæ excitat.

9. Vocare etenim Dei, per vim majoris gratiæ excitare eſt. Dormientem namque Dominus vocat: quia a terrena intentione quieſcentes, ad augmentum ſupernæ cognitionis excitat. Nam dum ad ea, quæ foris ſunt, per ſollicitudinem vigilamus, interna & ſpiritualia non ſentimus. Repuſio itaque terrenæ curæ, præparatio eſt noſtra ad perceptionem ſupernæ gratiæ: quia in electis ſit uberior infuſio divini muneris, quo mens fuerit purior per cuſtodiam internæ meditationis. Sequitur:

Verſ. 4. 5. &c. uſque ad Verſ. 9.

Et vocavit, inquit, *Dominus Samuel. Qui reſpondens, ait: Ecce ego, & cucurrit ad Heli, & dixit: Vocaſti enim me, qui dixit:* Non *vocavi te, fili mi; revertere & dormi. Et abiit & dormivit. Et adjecit Dominus vocare rurſum Samuelem. Conſurgenſque abiit ad Heli, & dixit: Ecce ego, quia vocaſti me. Qui reſpondit:* Non *vocavi te, fili, revertere & dormi. Porro Samuel non ſciebat Dominum, neque revelatus ei fuerat ſermo Domini. Et adjecit Dominus, & vocavit Samuelem tertio. Qui conſurgens abiit ad Heli, & dixit. Ecce ego, quia vocaſti me. Intellexit igitur Heli, quia Dominus vocaret puerum, & ait ad Samuelem: Vade & dormi, & ſi deinceps vocaverit te, dices: Loquere Domine: quia audit ſervus tuus.*

In Samuel perfectiſſimæ obedientiæ forma.

10 Quid eſt ergo, quod omnipotens Deus vocationem ſuam tanta arte inſinuat, ut vocati mens teneatur, ne ſe vocantem cognoſcat? Deum audiens, magiſtrum hunc eſſe hominem putet? Vocationem emittat, & cauſam taceat? Ire ad magiſtrum ſinat, toties ad ſomni quietem redire, & tamen dormientem quieſcere non permittat? Numquid enim qui ad ſecreta ſua cognoſcenda vocavit, quem voluit, voce tantum Heli ſimili, & non potuit voce, qua voluit? Et qui quando voluit vocavit, cauſam vocationis ſtatim indicare non potuit: & qui excitare voluit, ut audiret, niſi per magiſtrum eum docere non potuit, quemadmodum audire debuiſſet? Sed hac in re magna omnipotens Deus diſpenſatione utitur, ut profecto electorum corda duplici eruditione doceantur; quatenus & in ſuperficie hiſtoriæ quod ſequantur obedientiæ bonum quique ſubjecti videant, & prælati intueantur occulta myſteria, quæ ad lucem intelligentiæ diſcutiendo perducant. Sed quod primo loco dicendum arbitror, puer qui loquentem Dominum eſſe magiſtrum putavit, vocem corpoream audivit. Non itaque per ſemetipſum Deus, ſed [a] per Evangelicum ſpiritum puero locutus eſt: quia qui non ſtringitur forma corporea, inſtrumento corporis non anguſtatur ad ſonum vocis. Quod nimirum & puerili audientiæ convenit. Nam etſi magna ſunt merita inchoantis ſubditi: quia tamen adhuc non in perfectione eſſe, ſed in profectu converſationis agnoſcitur, ad eam locutionem, qua omnipotens Deus per ſemetipſum loquitur, non pertingit. Per ſe quidem omnipotens Deus, ſummus videlicet & incircumſcriptus ſpiritus magnis viris, & ſpiritualibus ſpiritualiter loquitur, cum ſpirituali locutione eorum mentibus indicat, & agenda quæ agant, & loquenda quæ ſciant. Exteriorem itaque vocem per Evangelicum ſpiritum movit, ſed gratiæ ſuæ præſentia Creator ſpiritus, quæ voluit indicavit. Vocans itaque voce, dum Heli putatus eſt, cognitione latuit, ut ad magiſtrum percurreret, & dum ſe non fuiſſe vocatum audiret, deceptus oſtenderet in quanto culmine virtutis ſtaret. Puer ergo humiliter homini ſubjectus, atque obedientiæ ardua arce ſublimatus, dum vocatus acceſſit, juſſus rediit; quid aliud nobis exemplo præbet, niſi altiſſimæ formam obedientiæ?

Solis perfectis Deus per ſemetipſum loquitur.

11. Vera namque obedientia nec præpoſitorum intentionem diſcutit, nec præcepta diſcernit: quia qui omne vitæ ſuæ judicium majori ſubdidit, in hoc ſolo gaudet, ſi quod ſibi præcipitur, operatur. Neſcit enim judicare quiſquis perfecte didicerit obedire: quia hoc tantum bonum putat, ſi præceptis obediat. Sed in tanta perfectæ converſationis ejus gloria, vita noſtra confunditur. Ecce etenim ad ſupernam patriam ſub ducibus Chriſtiani exercitus proficiſci decrevimus, ſed opera diverſa etiamſi diverſis temporibus jubemur agere, murmuramus. Quis enim ſeſe a murmuratione compeſceret, quis ab ira temperaret, ſi vocatum ſe bis & ter audiret, & tamen ex vocantis reſponſo perciperet, quia vocatus minime fuiſſet? Quam profecto deſidiæ noſtræ caliginem patimur; quia tantæ virtutis bonum, qua præmii ſui claritate reſpondeat, non videmus. Unicum etenim bonum eſt ad recuperationem vitæ, ſi inobedientiæ culpa malum ſufficiens fuit ad perpetrandam mortem. Si ergo in malo inobedientiæ mors prævaluit, toties vitæ reddimur, quoties obedimus. Puer itaque Samuel nec vocatus, nec repulſus offenditur: quia vocantis aut repellentis animum videre noluit, qui in hoc ſolo gaudere noverat, quod obedivit. Et quia ſurgere ad laborem, redire autem ad dormiendum pertinet ad quietem, quid inſinuat, niſi quia utrumque nobis vitam præparet, ſi obedientis animus in eo, quod agit, nonniſi obedientiæ bonum penſat? Præceptum namque in hoc ſolo penſari debet, quod majoris præceptum eſt, & qui obedientiæ bonum exequitur, non injunctum opus debet conſiderare,

Vera obedientia nec præpoſitorum intentionem, nec præcepta diſcernat.

Per ſolam obedientiam vita, quia per ſolam inobedientiam mors.

ſed

[a] Forte legendum *per Angelicum ſpiritum*, & paulo poſt; *Exteriorem itaque vocem per Angelicum ſpiritum movit, ſed &c.*

In obedientia quæritur mortificatio propriæ, & executio alienæ voluntatis.
1. Cor. 7. 19.

ſed fructum: quia ad promerenda æternæ vitæ gaudia non exquiritur qualitas operis, ſed mortificatio propriæ, & executio alienæ voluntatis. Unde & Paulus ait: *Circumciſio nihil prodeſt, & præputium nihil eſt, ſed obſervatio mandatorum Dei.* Jam ergo apud omnipotentem Deum nec ea, quæ ad laborem, neque ea, quæ ad quietem pertinent, parva ſunt, ſi æternam vitam parare obedientibus poſſunt. Quiſquis ergo alieno imperio ſubjectus eſt, hoc ſolum conſideret: quia quod ſibi ſecundum Deum injungitur, valde magnum & excelſum in lucro eſt menti, quod vitam præparet in mercede retributionis. Quo contra inobedientes aſpiciant: quia primus humani generis parens a paradiſi gaudiis nec furto, nec rapina, nec adulterio, nec homicidio, ſed pomi vetiti inobedientia corruit. Unde & apte colligitur: quia ſi parva, quæ videntur, majorum imperia contemta ab internis gaudiis ſeparant, etiam minima, quæ perficiuntur, vitam parant.

Gen. 3. 6.

Cœnobitæ meritum ex obedientia metiendum.

12. Operator itaque ſtrenuus vitæ ſocialis, & communiter ſecum Deo ſervientium pius æmulator, ſi æterni meriti ampliorem retributionem per obedientiæ bonum adipiſci deſideret, in hoc ſolo ſe cognoſcat excellere, ſi præ ceteris arbitrio majoris propriam ſubdiderit voluntatem. Nam nec magna lucra jejunii, nec aſperæ vitæ ſtudia devotis Chriſti militibus in majorum præcepto valde penſanda ſunt. Majoris etenim eſt meriti caritatis injuncta refectio, jejunio propria deliberatione ſuſcepto. Qui enim juſſus carnem reficit, invitus jejunii præmium devotione promeruit: & ampliorem mercedem obedientiæ manducando conquiſivit. Vocavit ergo Deus puerum, ſed voce magiſtro ſimili: ut profecto modum ſuæ locutionis indicaret. Cauſam vocationis tacuit, ut electus puer, qua humilitate obedientiæ eſſet, ſublimis oſtenderet. Ire ad præceptorem pertulit, ut devotionis ſuæ munus offerret. Redire ad ſomni quietem ſinitur, ut profecto nec ea, quæ ſunt minima, contemnamus. Iterato excitat, ut eum, quem in forma electorum ponere volebat, oſtenderet, quia nec imperiorum inſtantia fatigaret. Per eum, qui reprobandus erat, audire quemadmodum debuiſſet, didicit: ut profecto ſciamus, quia majorum imperia tunc etiam veneranda ſunt, cum ipſi laudabilem non habent vitam: quia eorum doctrina, quæ prava operatione poteſt ſuperbis vileſcere, humiles auditores facit ad divinæ familiaritatis celſitudinem pervenire.

Majorum imperia reverenda, etiamsi minus laudabiliter vivant.

13. Sed quia ſequitur: *Porro Samuel nec dum ſciebat Dominum*; & ſuperius miniſtrare Domino perhibetur, valde contrarium videtur eſſe, quod dicitur: quia neſcire non poterat, cui miniſtrabat. Quis enim ei ſerviat, quem ignorat? Sed profecto per id quod ſubjunctum eſt, liquet id, quod ſonat contrarium, qua intelligi convenientia rationis debeat. *Neque revelatus ei fuerat ſermo Domini.* Per quod nimirum datur intelligi: quia quem amore & miniſterio noverat, ſermonis ejus revelatione neſciebat. Nondum enim ſic vocantem audierat, quem ſe cognoviſſe & devotione miniſterii, & virtute teſtabatur amoris. Sed in converſatione fidelium convenienter accipitur: nam plerique ſub aliena inſtitutione bene proficiunt, qui novitatis ſuæ tempore omnipotenti Deo miniſteria perſolvunt; & tamen puritate contemplationis ad internæ pulchritudinis ejus ſpeciem non pertingunt. Qui cum ſubjectionis ſuæ merito etiam donum divinæ contemplationis accipiunt, & experientia internæ viſionis intelligunt, quia ſic nondum ſciebant, cui miniſtrabant. Quod bene Jacob ad accipiendam conjugem proficiſcens, deſignat, qui poſt laborem itineris, per ſoporem quietis Dominum vidit, ſed a ſomno evigilans, ait: *Vere Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam.* Neque enim illic eſſe Dominum, antequam dormiret, dubitare poterat, qui eſſe hunc ubique ſentiebat; ſed quia tunc eum perfectius didicit, ignoraſſe ſe illum perhibuit, cum familiarius non agnovit. Via namque qua ad conjugem pergitur, intentio devotæ obedientiæ eſt, qua fecunditas internæ caritatis conſequi deſideratur. Jacob itaque dormit in via, cum fidelis ſubjectus maligni ſpiritus ſupplantator, per laborem obedientiæ ad quietem ſuſcipitur internæ viſionis. Qui profecto tunc Dominum ſe agnoviſſe fatebitur: quia dum eam, ad quam noviter eſt aſſumtus, internæ lucis miratur ſpeciem, quantum ante neſcierit, experientia revelatæ pulchritudinis agnoſcit. Fide etenim, velut fama, Deum cognoſcimus: amore autem contemplationis is, qui fama innotuit, nobis velut ex oſtenſione præſentiæ revelatur. Bene autem per obedientiam proficiſcens ſubditus, dum ad contemplationis altitudinem ducitur, dudum ignoraſſe Dominum perhibetur: quia is quaſi ex præſentiæ veritate invenitur, qui fama velut incognitus, & non præſentia, velut cognitus ante videbatur.

Deus nonnumquam diligentibus & ſibi miniſtrantibus ſermonem ſuum non revelat.

Gen. 28. 16.

Aliud noſſe Deum per fidem, aliud per amorem.

14. Sed quia ſeparatim dicitur: *Nondum ſciebat Dominum, neque revelatus ei fuerat ſermo Domini*, poteſt ſubtilius intelligi. Nam in una eademque interna Dei contemplatione, & mira caritas contemplanti infunditur de fructu tantæ gloriæ, & ſtupor magnus in ſecreti verbi revelatione. Quidam ergo Dominum ſciunt, & ſermonis ejus revelationem percipiunt: quia & mira dulcedine replentur, ex ea, quam ex conſuetudine hauriunt, infuſione tantæ caritatis, & magna erudiuntur ſapientia revelatione verbi. A nonnullis vero ſcitur Dominus, quibus ſermo Domini nequaquam revelatur: quia ſimplices quique, ſed magna converſatione perfecti viri, de contemplationis divinæ gloria ineffabilem quidem amoris dulcedinem contemplando percipiunt, ſed tamen ad revelati verbi ejus altitudinem non pertingunt: quia ad amantium ordinem aſſumti ſunt, non ad celſitudinem prædicationis. Revelatur quidem ei verbum, ut ametur: & ne prædicetur, abſconditur. Bene autem de eo, qui ad miniſterium prædicationis elevatur, dicitur: *Nondum ſciebat Dominum, neque revelatus ei fuerat ſermo Domini*: ut dum ea, quæ nondum habet rudis, inſinuat: quibus bonis ditari prædicator debeat, patenter oſtendat. Nam qui illam intimi amoris virtutem nondum percepit, profecto omnipotentem Dominum, quem fide velut fama novit, præſentia illius magnæ caritatis neſcit. Et ſi ardenter diligit, & arcana myſteriorum diſcutere per ſpiritum nondum novit, jam quidem Dominum cognoſcit, ſed ad ſermonis ejus revelationem non pervenit. De obediente autem puero ſtatim ſubditur:

Diverſi modi contemplationis explicantur.

Verbum Dei quibuſdam, ut ametur, revelatum; [illegible] ut etiam prædicetur.

Abiit ergo Samuel, & dormivit.

Verſ. 9

15. Jam quippe ad divinæ locutionis notitiam puer inſtructus mittitur, cum electus ſubditus majoris conſilio ad ſpiritalia cognoſcenda præparatur. Et dormire quidem ei eſt in deſiderio æternæ vitæ quieſcere, cum videlicet animæ jam ſola ſuperna ſitienti cuncta præſentia in dedignatione ſunt: ut quo ſtudioſius ab intentione ſua corporeum omne repe-

Ad cognitionem [illegible] per quietem [illegible], ſilentium oris, & ſuperfluarum cogitationum abjectionem præparari debemus.

repellitur, amore inviſibilium abundantius replea- A tur. Et notandum, quia jam quater ad ſomni quietem redire præcipitur: quia dum negligenter utimur iſto ſeculo circa viſibilia, opere, locutione, & cogitatione vigilamus. Ter ergo dormire præcipimur, ut ad cognitionem ſupernorum per quietem operis, oris ſilentium, & cogitationum ſuperfluarum abjectiooem præparemur. Quarto autem loco ad ſomnum mittimur, cum majorum noſtrorum licentia, ab utili etiam miniſterio ceſſare præcipimur: ut dum nulla præpedimur cura ſollicitudinis, totam ſe mens colligat ad intuitum ſupernæ viſioois.

Inſpirationes ... divinæ, ſeniorum judicio ſubjiciendæ.

16. Et notandum, quia quieſcentem puerum, neſciente Heli, Dominus excitat, ſed tamen excitato, niſi eodem Heli præcipiente, vocationis ſuæ cauſain nequaquam manifeſtat: quia electos B ſubditos occulta inſpitatione ad ſupernæ patriæ deſiderium erigit; ſed per quietem vocare eos ad eam, quam diligunt, patriam, ſine majorum licentia non permittit. Quia ergo quoties vocatur peur, toties ire ad magiſtrum ſinitur, quid eſt aliud, niſi quia ipſa divinitus inſpirata ſubjectorum deſideria majorum judicio ſubmittuntur? Opus namque ſubjecti divinitus inſpiratum, tunc Deo gratum eſſe cognoſcitur, ſi majoris imperio aut permiſſione peragatur. Quater ergo vocatur puer a Domino, quater ſomni quies præcipitur a magiſtro: quia ad temperamentum operis, ſilentium oris, abjectionem internæ ſollicitudinis, ceſſationem miniſterii, pro amore ſecretioris vitæ pet divinam inſpirationem ſuccendimur, & tamen amoris noſtri deſideria adimplere ſine majorum noſtrorum permiſſione prohibemur. Vocat itaque Dominus, & vocationis cauſam tacet, ut permittente magiſtro ſemetipſum vocato ſubjecto inſinuet. Nam qui non juſſo audire, poſtquam vocavit ſiluit, ubi doctor homo præcepit, vocans Deus vocationis cauſam indicavit. Sequitur enim:

Verſ. 9. 10. & 11.

Abiit ergo Samuel, & dormivit in loco ſuo. Et venit Dominus, & ſtetit: & vocavit, ſicut vocaverat ſecundo, Samuel. Et ait Samuel: Loquere Domine: quia audit ſervus tuus. Et ait Dominus ad eum.

Quid humana Deo accommodentur, co ... eſt inopiæ.

17. Quibus profecto verbis, quia de incorporea, & inviſibili divina ſubſtantia illud dicitur, quod ad corpus pertinere cognoſcitur, ne- D ceſſe eſt ut rationabiliter intelligatur. Nam quo veniat, qui ubique eſt? Quo pacto ſtare, & loqui dicitur, qui corporea ſubſtantia non formatur? Sed in illa omnia dictante ſubſtantia, ponuntur verba ioopiæ noſtræ, per quæ ſurgere valeamus ad cognoſcenda myſteria operationis ſuæ. Nam venire Domino, eſt præſentia gratiæ ſuæ corda electorum tangere: ſtare ejus, eſt manenti ejuſdem gratiæ ſuæ dono, eas, quas tangit mentes, inconceſſæ gratiæ ſuæ dono retinere. Vocare autem ejus, eſt electam mentem ad augmentum majoris gratiæ excitare. Venit namque Dominus, & oon ſtat, cum corda negligentium tanguntur per gratiam, & tamen in affectu, & amore tangentis gratiæ nequaquam perſeverant. Ve- E lot enim præſcos, eſt veniens; & non ſtans, recedens; cum ex præſenti tactu divinæ gratiæ, repente bona facere proponunt, & ſtatim derelicti, ejuſdem boni propoſiti intentionem deſerunt. Quod ſi ad vim contemplationis refertur, venit, & ſtat Dominus, cum electorum corda & repente per gratiam tangit, & tacta repeote non deſerit, ut veniendo viſitet, ſtando cooſirmet, & qui ad gaudium ſibi dilectæ mentis oſtenditur, non recedat ipſe prios, quam illa videndo ſatietur. Sed quia ſtare dicitur, diſceſſuros quandoque deſignatur: quia etſi aliquando electas animas in ſua revelatione per aliquantulam moram ſatiat, præſeotiæ ſuæ dulcedinem ſubtrahit, ut ſubtractam ardeotius concupiſcant. Venit ergo Domious viſitaos, ſtat ſuaviter ſe demonſtrans, vocat ad amorem oſtenſæ ſuæ gloriæ per ardentiſſimum deſiderium excitans. Unde & toties excitatus puer repetito nomine vocatur; quia vocatio ex nomine deſignat affectum magnæ caritatis & familiaritatis. Unde & Moyſi loquitur, dicens: *Novi te ex nomine*. Vocati igitur nomen iteratur, cum in magnam jam familiaritatem internæ majeſtatis mens videntis excipitur, & ferentibus deſideriis ad amorem ſe vocantis elevatur, ut præter id quod audit, nil habeat, atque in lætitia auditus ſui immorari perpetuo concupiſcat. Unde & hic aperte ſubjuogitur: *Ait ergo Samuel: Loquere Domine, quia audit ſervus tuus*. Qui ergo, *loqueres*, poſuit, ex neceſſitate cooclusit. Quaſi enim verbis apertioribus dicat: Ergo reſpondit, *Loquere*, qui aliter reſpondere non potui. Nam quid aliud deſiderare poteſt mens in illo gaudio loquentis majeſtatis aſſumta? Dicere enim menti Deo, *Loquere*, illam ineffabiliter dulcem locutionem ſemper audire, deſiderare eſt. Dicit ergo: *Loquere*, qui vellet ut numquam taceret. Unde & ſubditur: *quia audit ſervus tuus*. Quaſi dicat: quia hoc quod experientia interni affectus excipio æterna frui perceptione concupiſco. Petit er- C go ut loquatur, qui hunc numquam in internis ſuis affectibus ſilere deſiderat, ne qui tam ſublimi exultatione Domino loquente ſuſtollitur, ad proferendas damnatæ humanitatis anguſtias, eo tacente deponatur. Nam ſi a corruptionis noſtræ tenebris, ipſo loquente, aſſumimur, cum nobis per ſubtractionem gratiæ tacet, eiſdem tenebris ſubjugamur. Merito igitur tanto ſubvectus culmine, Domino dicit: *Loquere*. Quia eo interni auditus gaudio ſibi complacet, quo in exterioribus ſuis nihil placet; & manere cum colloquente ſecum tanto ardentius cuperet, quanto ad infirma ſua libentius numquam deponi voluiſſet.

Cur aliquando ſe ſubducat.

Cui eum anima ſancta familiaritas.

Exod. 33. v. 12. & 17.

Animæ Deum ſe vocantem audientis amor & lætitia.

18. Etiam, auctore Deo, cum Domino dicimus, *loquere*, ipſo donante dicimus, ſed tamen quo affectu id ei perfectiores electi dicant, dicere non valemus: quia quod deſiderii eſt ineffabilis, non exprimitur locutione rationis. Quem profecto affectum bene Petrus inſinuat, qui cum transformato Domino in monte aſſiſteret, refulgentemque faciem ejus, ſicut ſol, cerneret, & ad inſtar nivis albentia veſtimenta ejus conſpexiſſet, ait: *Bonum eſt nos hic eſſe: ſi vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, & Heliæ unum*. Qui enim dicit: *Bonum eſt nos hic eſſe*, ſi poſſet, ab illa viſione tantæ gloriæ numquam deponi voluiſſet. Dum enim dicit Petrus: *Domine, bonum eſt nos hic eſſe*: & Samuel dicit: *Loquere Domine, quia audit ſervus tuus*; voces quidem diverſæ ſunt, affectiones æquales. Hoc enim ſignificat Petrus in monte, transfigurato Domino, quod Samuel a veniente, a ſtante, & ſtante Domino ſecundo vocatur. Sed etſi quaſi neſciens Petrus quid diceret ab Evangeliſta reprehenditur, huic tamen ſenſui contrarium non videtur. Evangeliſta quippe non affectum Petri, ſed rationem reprehendit: quia cum Domino aſſumtus in gloria ſeorſum, ſic eſſe ſemper cupiebat, & pro redemtione communi eum ad ignominiam crucis deſcendere nolebat. Neſciebat ergo quid diceret, ſed ardenter, quod videbat, amabat: quia

Quæ verbis explicari non poſſunt.

Matth. 17. 4. Luc. 9. 33.

pro-

profecto tantum bonum videbat, quod ſic non amari nullatenus poterat. Unde etſi juſte Petrus reprehenditur, ei tamen rationabiliter indulgetur; quia amore tantæ majeſtatis per fruitionem vincebatur. Verumtamen cum de dicendi ignorantia Petrus arguitur, ejuſdem ignorantiæ cauſa memoratur. Nam ſubdens Evangeliſta, ait: *Erant enim timore exterriti*. Illa enim internæ majeſtatis ineffabilis pulchritudo electam mentem, cui ſe delectabiliter oſtendit, aliquando mirabili pavore concutit, ne de viſionis magnitudine ad elationem proſiliat, ſi eam, quam blanda contemplatio ad tam ſumma evehit, provector ſuus ſpirituus timoris moderamine non refrenat. In una quidem, & eadem revelatæ gloriæ viſione, & bonitas Redemtoris aſ- B picitur ineffabiliter blandiens, & æquitas illius ineffabiliter terrens: ut quo videntis animus de reſpectu Dei bonitate dulcius paſcitur, conſideratione æquitatis territus caveat, ne inaniter ſatietur. Unde & Samuel, cum ad divinæ locutionis familiaritatem ſuſtollitur, ei non læta de electorum profectu, ſed de magnorum defectu [a] terribilia nuntiantur. Nam ſubditur:

Divinæ majeſtatis pulchritudo electam mentem aliquando mirabili pavore concutit.

Verſ. 11.

Et ait Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Iſrael, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus.

Ab elatione prædonis acceptis compeſcitur, viſa ſimilium reprobatione.

19. Inter dona quippe ſublimia electa mens eo cautius ab elatione compeſcitur, quo per omnipotentis Dei juſtitiam etiam illos repulſos aſ- C piſcit, qui donis ſublimioribus fulti eſſe videbantur. Quare & de verbo, quod facturum ſe eſſe Dominus minatur, tinnire aures audientium prædicuntur. Aures quippe corporis tinniunt, quando intollerabili ſonitu impetuntur. Nam cum ultra auditus capacitatem ei clamor infunditur, hunc quem officii anguſtia ſonitum rejicit, in tinnitum convertit: quia dum per aurium antra vos ſibilat, quæ infuſa ſimul, ad interiora non intrat. Ad aures vero mentium intolerabilis clamor, eſt alicujus magni repulſio prędicatoris. Clamoris ergo effuſi magnitudo non capitur: quia dum ſublimia dona prædicatori reprobo conceſſa recoluntur, quo divinæ æquita- D tis examine projicitur, ignoratur. In tinnitum ergo aurium effuſæ vocis magnitudo convertitur: quia etſi quo Dei judicio fiat, mentis intentione non capitur, dum diu pe rconſiderationem penſatur, corda conſiderantia timore conſternantur. Velut enim de clauſo magnæ vocis ſonitu aures tinniunt, quando de diu conſiderata magnorum virorum reprobatione, juſtorum corda pertimeſcunt. Sed ambæ aures tinnire referuntur, dextra videlicet, & ſiniſtra. Et quia per dextram æterna vita, per ſiniſtram vero præſens deſignantur; & per aurem ea, quæ dicuntur, audimus: quid per ſiniſtram aurem niſi intentionem piæ opertationis: & quid per aurem dexteram, niſi intentionem ſupernę viſionis accipimus? Ambæ itaque audientis aures tinnient: quia cum ſummorum virorum ruina oſtenditur, electorum intentio utraque turbatur: quia & paventi corde ad contemplanda æterna ſe erigunt, & ſine ingenti formidine temporalia non diſponunt. Hunc namque aurium tinnitum paſſus fuerat, qui Domino loquebatur, dicens: *Juſtitia tua ſicut montes Dei, judicia tua abyſſus multa*. Montes quippe Dei, ſummi & electi viri intelliguntur. Quibus profecto montibus Dei juſtitia æquatur, cum ardua ejus mandata opere perficiunt, ſed tamen divina judicia abyſſus multa ſunt: quia etſi in ſanctorum virorum oculis recta

Pſ. 57. 5. Montes Dei ſunt ſummi viri.

A ſunt ea quę agunt, ante omnipotentis Dei oculos qualia ſunt, ſcire non poſſunt. Unde & bona quę prævalent, inceſſanter agunt, & ſuper ſe tonantem illam judiciorum abyſſum pertimeſcunt: quia de facto Domini verbo, quod audiunt, tinnitu magni terroris eorum corda quatiuntur. Apte autem non niſi audientium aures tinnire prædicuntur. Nam & in Evangelio hoc admonet, dicens: *Qui habet aures audiendi, audiat*. Qui enim tota intentione ad ea, quæ foris ſunt, vigilant, hunc timoris tinnitum neſciunt: quia ſuper ſe divinorum judiciorum altitudinem nequaquam penſant. Sed ecce, qui ſubtilia Dei judicia ſuper ſe penſare noluit, de eo judiciorum ſententiæ quam acutæ replicantur. Nam ſubdens dicit:

Luc. 8. 8.

Verſ. 13 & 14.

Prædixi enim quod judicaturus eſſem domum ejus uſque in æternum propter iniquitatem, eo quod noverat filios ſuos indigne agere, & non corripuit eos. Idcirco juravi domui Heli; quod non expietur iniquitas domus ejus victimis, & muneribus in æternum.

20. Quia enim plerumque juſtæ ſeveritatis ſententia per clementiam temperatur, magnæ diſtrictionis hoc judicium eſt, ubi animadverſionis ſententia replicando aſſeritur. Prædixit enim ſuperius Heli, cum per virum Dei, ſuppreſſo nomine dejectionis ejus ſententiam nuntiavit. Quia vero & nunc idem ſe acturum jurat, profecto damnationis judicium replicat. Qua in re etiam notandum eſt: quia qui inique agentes filios non corripuit, iniquitatem feciſſe reprehenditur: quæ in æternum victimis & muneribus nequaquam expietur. Quæ ergo erit diſtrictio iniquitatis propriæ, ſi irremediabilis culpa eſt negligentia curæ alienæ? Nam ſi ſubditorum peccata incorrepta perenni reatu nos obligant, audacia iniquitatis propriæ, quibus nos pœnis ligat? Merito ergo audientis aures tinniunt: quia nimirum electorum mentes, quæ hoc attente conſiderant, de tanta diſtrictione contremiſcunt. Merito audientis hoc aures tinniunt, quia profecto immenſiratem clamoris, habet, quam electa corda vix ſuſtinent. Et dextera quidem audientis auris tinnit: quia etſi perfectionis ſuæ merito ſe quiſque ad ſuperna contemplanda erigit, tamen de vitæ ſuæ celſitudine non confidit. Siniſtra etiam auris tinnit: quia etſi dono ſcientiæ habet, ut temporalia quis perfecte ordinet, tamen de perfectione miniſterii ſui fiduciam nullam habet. Inter dona quippe ſublimia verbum audiunt, de cujus clamore auris utraque tinnitum patitur, ſub quo donec iſta incertitudinis vita ducitur, pavere non deſinit. Unde & apte ſubjungitur:

Si propter aliena peccata, quanto magis propter propria damnatur.

Dormivit Samuel uſque mane.

Verſ. 15. Quid ſit Sanctorum ſomnus.

21. Uſque mane enim dormit, qui uſque venturi Redemtoris ſplendor appareat, in inceptę E bonæ operationis converſatione requieſcit. Uſque mane dormit, qui totam præſentis vitæ nocte per propoſitum inchoatę juſtitiæ expectat, ut ad gaudium emeritæ retributionis claritas ſibi promiſſi Redemtoris effulgeat. Verbum enim promiſſum in Iſrael audivit, de quo aures ejus tinnire non deſinunt: quia de conſpecta diſtrictione divinæ juſtitiæ timoris ſpiritum hauſit, ſub cujus pondere ad ſeculi amorem evigilare non poterit. Sed fortaſſe uſque mane dormire dicitur, pro tinnitu auris dexteræ. Nam dextera auris tinnit: quia dum perfectus interioris vitæ amator de perfectione contemplationis dubitat, magis ac magis proficere in ea, qua cępit vitæ ſublimitate, appetit. Sed quamdiu in hac

G iij mor-

a Gilot. *terribiliter nuntiantur.*

mortali carne ſumus, maligni ſpiritus ad ſumma tendentibus inſidiantur; & ut eos ab internæ gloriæ viſione retrahant, ineptarum cogitationum figmenta congregant, quæ internis eorum oculis proponant. Bene itaque dicitur: *Dormivit Samuel uſque mane*. Tentatio immundorum ſpirituum nox eſt: qui vero uſque mane dormit, oculos tota nocte non aperit. Dormit ergo in nocte, qui figmenta dæmonum dedignatur aſpicere in tentatione. Tota nocte etiam dormit: quia caligine tentationis non vincitur, ſed viriliter ſuſtinet, donec per adventum gratiæ, claritatis ſupernæ luce viſitetur. Et tunc profecto velut mane evigilat: quia oblectamento refuſi ſibi poſt tenebras luminis hilareſcit. Quaſi evigilans quippe tunc oculos aperit: quia lucem, qua reſpergitur, lætanter aſpicit, qui aſpicere ſibi illatas tenebras non curavit. De tinnitu quidem dexteræ auris obtinet, ut qui ſupernis innititur, videre reproba dedignetur, & certitudinem ſui profectus inſinuat, dum quod pace proficit, per aperta & violenta bella non perdit. Sequitur:

Ibidem.

Et timuit indicare viſionem Heli.

Ad prælatorum reprehenſionem non facile prorumpendum.

22. Illud namque ei indicare timuit, quod ſibi Dominus oſtendit, ut temeritatem humanę audaciæ reſrenaret vigore diſciplinæ. Quidam namque adeo ſunt præcipites, ut ad prælatorum ſuorum reprehenſionem facile proruant, atque eorum erratibus minari futura ſupplicia non paveſcant. Qui nimirum, quia ſanctę Scripturæ morem neſciunt, loquentem ſibi Dominum nequaquam audierunt. Nam quibus omnipotens Deus loquens, prælatorum ſuorum pęnas inſinuat, ea quæ audierunt, eis dicere formidant. Hinc ergo præpoſitorum ſuorum reprehenſores colligant, quanta ſe inconſideratione præcipitent, & lapſus in profunda pertimeſcant. Si enim ii, quibus omnipotens Deus loquitur, prælatis ſuis loqui metuunt, ii quibus nequaquam locutus eſt Deus, recondere ſe ſub linguæ ſuę ſilentio quanto terrore debuerunt? Timor ergo Samuelis non pavorem ſervilem inſinuat, ſed reverentiam debitam culmini paſtorali. Nam etſi negligens prædicator reprehenſionem, & minas ex reatu meretur proprio, timorem reverentia exigit ejus ordinis celſitudo. Sequitur:

Ibidem.

Aperuitque oſtia domus Domini.

Obedientia [illegible]

23. Quidnam eſt, quod is qui loqui timuit, domus Domini oſtia reſeravit, niſi quia obedire non erubuit, qui indicare triſtia expavit? Nam ſuperius dictum eſt: *Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei*. Puer enim, qui in templo Domini dormiſſe, & nunc ejuſdem aperire oſtia dicitur, injunctum miniſterium habuiſſe oſtenditur, ut honoris congruentibus aperiret oſtia, & obſeraret. Qui ergo viſionem indicare expavit, & oſtia domus Domini aperuit, reverentiam magiſtro dupliciter impendit, videlicet cura miniſterii, & cuſtodia locutionis. Quam profecto loquendi cuſtodiam quam diſtricte tenuiſſet, oſtenditur, ſi ea quæ ſequuntur ſubtiliter attendantur. Nam repente ſubinfertur.

Verſ. 16. 17. & 18.

Venit ergo Heli ad Samuelem, & dixit: Samuel fili mi. Qui reſpondit: Præſto ſum. Et interrogavit eum: Quis eſt ſermo quem locutus eſt Dominus ad te: oro, ne celaveris mihi. Hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, ſi abſconderis a me ſermonem ex omnibus, quæ dicta ſunt tibi. Indicavit ergo ei Samuel univerſos ſermones, & non abſcondit ab eo.

24. Qui enim tanta imprecationis inſtantia ad loquendum coactus aſſeritur, magna diſtrictione ſilentii obligatus fuiſſe declaratur. Et quia non tam pro cuſtodia puritatis, quam obſtinatione proterviæ quidam tacere ſubjecti ſolent, Samuel electi ſubditi formam oſtendit, qui reverenter tacuit, ſed tacere loqui juſſus expavit. Itaque gemina luce converſationis emicuit, dum qui filialis timoris virtute ſiluit, loquendi utilitatem loquendo conquiſivit. Sequitur:

Qua lege, ſive ſilendum, ſive loquendum.

Verſ. 18.

Et ille reſpondit: Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat.

Minis a Deo intentatis quomodo utendum.

25. Qui ſimplicius, quam debet, iſtam Heli reſponſionem conſiderat, tam recte hunc reſpondiſſe, quam humiliter putat. Nam ſicut auditur exterius, quid humilius reſpondiſſe potuit? qui reprobationem ſuam audivit, & minanti Deo, immo reprobationis ſuæ ſententiam promulganti, quidquid de ſe facere vellet, obtulit. Sed profecto iſta reſponſionis humilitas ſi ſubtiliter inſpiciatur, vera humilitas non eſt. Vera namque eſſe cognoſcitur, quæ bonum obedientiæ in majoris imperia conſequenda comitatur. Vere itaque eſſet humilis, ſi ſeſe ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur, obtuliſſet. Sed & fortaſſe verius eſſet humilis, ſi reprehenſus nequaquam reſponderet, ſed neglectam correptionem ſceleſtis filiis adhiberet, ſi vel tunc paſtorali zelo inſiſteret, & flagitioſorum ſacerdotum ſcelera digna ultione vindicaret. Dum ergo dicit: *Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat*, electionis ſuæ verbum apertius protuliſſe cognoſcitur, quam reſponſionem humilitatis: quia nimirum potius elegit minarum Dei cauſas incurrere, quam de perpetratis iniquitatibus filios condemnare. O quanti ſunt adhuc imitatores Heli, qui cum minantem ſibi omnipotentem Deum quotidie de ſacro eloquio ſentiant, & tamen hominibus diſplicere trepidant, & divinæ indignationis minas incurrere non formidant: & dum inimicitias hominum, velut implacabiles metuunt, de Dei miſericordia etiam peccando confidunt.

Inordinata de miſericordia Dei fiducia.

26. Sed inordinata fiducia apud omnipotentem Deus vindictæ locum habere poteſt, indulgentiam vero obtinere non poteſt. Incorrepto enim peccatori, & in culpæ ſuæ propoſito perduranti, quid eſt de minanti ſibi Deo dicere: *Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat*, niſi de ordinatiſſima Dei miſericordia inordinate confidere? De omnipotentis etenim Dei miſericordia ordinate confidit, qui hoc quod peccando delinquit, pœnitendo corrigit, flendo tergit. Peccare ergo, & de Dei Creatoris clementia præſumere, pelago juſtitiæ ejus exponi eſt. Sic nimirum peccata perpetrata non tergere pœnitendo, & de Dei miſericordia præſumere, in judicium diſtrictionis ejus offendere eſt. Dum ergo Heli vita in reproborum prædicatorum forma deſcribitur, non ſolum culpa lapſus oſtenditur, ſed etiam culpæ in præcipitatione ſecuritas. Nam qui timore pœnitentiæ, divinæ indignationis magnitudinem placare potuit, dum neglexit quod audivit, incurrit quod meruit.

Iratus Deus & extrema ſupplicia comminans, flectitur.

27. Omnipotens enim Deus, etſi æquitate juſtus eſt, abundantior tamen creditur miſeratione pius. Unde & per Prophetam dicitur: *Miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus*. Hinc eſt id, quod per Jonam Prophetam Ninivitis minas ſubverſionis protulit, & tamen pœnam evertendæ civitatis pœnitentibus indulſit. Hinc eſt enim quod Ezechiæ regi per Prophetæ oraculum mortis pœna promittitur, ſed quia rex mori metuens, coram Domino ſe

Pſal. 144. v. 9. &c. *Johan. 3. v. 1. 2. &c.* *4. Reg. 20. v. 1. &c.* *Iſa. 38. v. 1. &c.*

pœna

pœnitentiæ lacrymis afflixit, mortem, qua moreretur, apud eum, quem timuit, oon invenit. Et ſupra quidem ſe * Dominus locutum fuiſſe aſſeruit, ut domus Heli & patris ejus in conſpectu ſuo uſque in ſempiternum miniſtraret, ſed qui de bono agente, bona locutus fuerat, de domo reproba jam effecta, ſententiam permutavit, dicens: *Nunc autem abſit hoc a me.* Si ergo bona promiſſa revocat omnipotens Deus: quia ii, quibus promiſerat, male permutantur, quanto magis minarum effectus retrahit, cum bene converſos eos aſpicit, quibus pro admiſſis iniquitatibus pœnam animadverſionis intimavit? Quid ergo ad hæc dicimus, qui quotidie delinquimus, atque in reatus noſtri obligatione ſecuri ſumus? Hoc igitur ipſum, quod diſtrictionem divinæ juſtitiæ non tenemus, nobis valde timendum eſt: quia ecce, qui divina indignatione projicitur, pro culpa perpetratæ negligentiæ, nullo timore ſollicitus fuiſſe perhibetur. Sed quia ad timorem reprobi prædicatoris repulſionem novimus, electi profectum audiamus. Nam ſequitur:

1. Reg. 2. 30.

Vers. 19. Caventum ne virtutibus creſcendo, elatione corruamus.

Crevit autem Samuel, & Dominus erat cum eo.

28. Hoc profecto ſi ad hiſtoriam legitur, creviſſe puer Samuel ætate corporis deſignatur: ſi vero ut cetera ſpiritali inveſtigatione iſta perquirimus, cum eo Dominus eſſe deſcribitur, qui creviſſe memoratur. Creſcit autem qui in virum perfectum mentis ætate proficit. Unde & per Prophetam de electis proficientibus dicitur: *Ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion.* Hinc Paulus ait: *Donec occurramus ei in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* Verum nonnulli ſunt, qui dum virtutibus creſcunt, elatione corruunt. Hi nimirum creſcere videntur, ſed tamen cum eis Dominus non eſt: quia a ſe eum, alta ſentiendo de ſe, ejiciunt, quem in profectu virtutum poſiti, per humilitatem ſecum habere potuerunt. Vel ſi per exteriorem dignitatem creviſſe intelligitur, Dominus cum eo eſſe memoratur: quia profecto plerique in humiliori ordine religioſi ſunt; ſed cum ſubito ad culmen dignitatis pervenerint, prima opera cum humilitate derelinquunt. Samuel igitur & proficit, & proficiens Dominum ſecum habuit: ut profecto electorum prędicatorum morem præferret, qui cum dona & dignitates, quibus proſint aliis, aſſequuntur, de ſemetipſis placere Deo non negligunt; & ex eo illa, quę pro aliis acceperunt dona, multiplicant, uude in ſemetipſis oſtendunt bonum, quod in eis loquendo propagare concupiſcunt. Quare & ſubditur:

Psal. 83. 8.

Ephes. 4. 13.

Ibidem. Verbum divinum in terram cadit, cum ex prædicatoris vita vileſcit.

Et non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram.

29. In terra quippe verbum prędicatoris cadit; cum ex reproba prędicatoris converſatione vileſcit. Unde & Veritatis voce dicitur: *Ad nihilum valet ultra, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Et ootandum, quia ex omnibus verbis ejus non cecidiſſe io terram dicitur, ut profecto prędicatori nihil agere liceat, quod licet reprobare. Nam quidquid agi prohibet, is profecto ſi agit, verbum in terram cadit: quia dum a loquente contemnitur, hoc audientes nequaquam venerantur. Verbum namque aliquod in terram cadere prohibebat Dominus, cum negligentibus prędicatoribus negligentię ſuę verbum exponebat, dicens: *Quicumque ſolverit unum ex mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum.* Mandatum namque nec mini-

Matt. 5. 13.

Ibid. 5. 19.

A mum prædicator ſolvit, cujus verbum ex verbis omnibus in terram non cadit. Dum autem ex omnibus verbis Samuelis, verbum in terram non cecidiſſe dicitur, cujus mores inſinuat Samuel, niſi qui merito & prædicationis & operis magni ſunt in regno cælorum? Itaque ex omnibus verbis ejus in terram non cadit: quia omne, quod altum ſanctæ Eccleſiæ perfectus prædicator loquitur, ab eo etiam ſublimi prædicatur converſatione; cum velut in ardua ſpecula poſitus, & ſapientes verbo erudit, & ſimplicibus iter, per quod ad æternam patriam ingredi debeant, operibus oſtendit. Unde & ſubditur:

B *Et cognovit univerſus Iſrael a Dan uſque Berſabee, quod fidelis Samuel Propheta eſſet Domini.* *Vers. 20.*

Simplicibus & ſapientibus, peccatoribus & juſtis probatur prædicatoris vita.

30. Quid enim per Dan, niſi ſimplices, & quid per Berſabee, niſi ſapientes deſignantur? A Dan uſque Berſabee fidelis Samuel Propheta Domini recognoſcitur, quando electi prædicatoris vita ſimplicibus ad ſalutis exemplum proponitur, & ſapientibus per doctrinam ejus ſanctæ Scripturæ arcana revelantur. Qui vero Berſabee puteus ſeptimus interpretatur, poſſunt per Berſabee non ſolum ſapientes, ſed etiam juſti deſignari. Puteus enim ſeptimus quid eſt, niſi gratia Spiritus ſeptiformis? Per Dan peccatorum vita oſtenditur: quia per veterem Prophetam di-
C citur: *Fiant Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens ungulam equi, ut cadat aſcenſor ejus retro.* A Dan itaque uſque Berſabee Samuel Domini Propheta cognoſcitur, dum electi prædicatoris vita, atque doctrina, peccatoribus eſt venerabilis, & juſtis: ut in eo videlicet & lapſi bonum videant, in quo ſe pœnitendo corrigant, & boni mirentur vitæ celſitudinem, ad quam quotidie proficiendo convaleſcant. Sequitur:

Gen. 49. 17.

Et addidit Dominus, ut appareret in Silo. *Vers. 21.*

Hoc Deus … conſilia mandis …

31. Superius de tempore reprobi Paſtoris dicitur: *In diebus illis non erat viſio manifeſta.* Cum itaque ex ſacro eloquio optimus prædicator oſtenditur, apparere iterum Dominus perhibetur: quia nimirum cognitio divini conſilii, quæ ab-
D ſconditur reprobis, puritatis merito revelatur electis. Si enim & hominum conſilia niſi familiaribus non credunt, omnipotens Deus ſecreta ſuæ diſpoſitionis æſtimandus eſt ſuis pateſacere inimicis? Prius ergo juſti doctoris vita prædicatur, deinde addidiſſe, ut appareret Dominus, dicitur: quia profecto divinæ lucis oſtenſio reprobos & fictos fugit, quæ ſe electis, & mundis cordibus aperit. Unde & per ſemetipſam vera lux loquendo, nos illuminat, dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Igitur, *ut appareret Dominus,* addidit: quia mundum prædicatoris ſui oculum vidit. Sed cum addidit: *Ut*
E *appareret in Silo,* in eodem loco illum apparuiſſe vice alia deſignatur. Quia autem dixit, ubi apparuit, ne Heli apparuiſſe crederetur, ſubſequenter & perſonam ejus, cui apparuit, oſtendit dicens:

Matt. 5. 8.

Quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini. *Ibidem.*

Deus poſtquam comminatione juſtitiæ terruit, conſolatur aſſenſione miſericordiæ.

32. Tunc namque ſe ei revelavit, cum ei ſecretum ſui conſilii, de repulſione reprobi prædicatoris aperuit. Quod profecto juxta verbum Domini factum aſſeritur, ut hoc quod non valde ſuperius per virum Dei ad Heli dictum fuerat, etiam ſecundum hiſtoriam impletum eſſe ſentiatur: *Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui juxta cor meum, & animam meam faciat, & ambulabit coram Chriſto meo omnibus diebus.* Et item: *Videbis æmulum tuum*

1. Reg. 2. 35.

Ibid. v. 32.

intem-

a Gilot. & Vatic. ſe dominum locutum fuiſſe aſſeruit.

in templo, in univerſis proſperis Iſrael. Quod ſi juxta ſpiritalem intelligentiam perſcrutamur, modo addit Dominus, ut electis appareat, niſi quia qui electos ſuos de contemplatione juſtitiæ ſuæ mirabiliter terreat, etiam de oſtenſione gloriæ ineffabiliter demulcet. Qui enim apparendo juſtus corda Sanctorum terrore concutit, ut appareat addit; quando cordi territo dulcedo refunditur ſuæ pietatis. Hinc eſt enim, quod Moyſi non ſemper in igne apparuit, ſed in igne aliquando, aliquando in nube. In igne quippe terror judicii eſt. Unde & de ſecundo Redemtoris noſtri adventu per Pſalmiſtam dicitur: *Ignis ante eum præibit, & in circuitu ejus tempeſtas valida*. In nube autem protectio miſerationis exprimitur: quia ejuſdem protectionis ſuæ blandimentum electis ſuis promittens Dominus, ait: *Tunc videbunt Filium hominis venientem in nube*. In igne itaque & nube per deſerta gradientibus Dominus apparet: quia mentes contemplantium ſe in hac exilii peregrinatione, etſi aliquando terret de juſtitia, pavore dejectas erigit blandimento protectionis. Dominus itaque Samueli apparuit, &, ut appareret, addidit: quia qui ab electorum mentibus in igne terroris aſpicitur, in nube etiam dulcedinis exhibetur. Ignis namque viſionem intus viderat, qui nuntiabat foris, dicens: *Sanctum & terribile nomen ejus*. In igne item eum viſum oſtendere cupiens, ait: *Venite & videte opera Domini, terribilis in conſiliis ſuper filios hominum*. Sed qui ei in igne apparuit, ut appareret addidit: quia ſuavitatem gloriæ, & dulcedinis ſuæ, ei etiam de nube propinavit. Quare & exhilaratus, qui territus fuerat, dixit: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te*. Hinc item additam apparitionem admirans, ait: *Quam bonus Iſrael Deus iis, qui recto ſunt corde*.

Pſal. 49. 3.
Matt. 13. 26.
Luc. 21. 27
Pſal. 110. 10
Pſal. 65. 5.
Pſal. 30. 20
Pſal. 72. 1.

Verbum Dei intelligendum, antequam ipſe nobis appareat.

33. Sed attente conſiderandum eſt, quod ſubjungitur: *Juxta verbum Domini*. Verbum ergo Domini cognoſcendum eſt, antequam ad apparitionem Domini pertingere mereamur: ne injuſta & indiſcreta viſio ignis & nubis, non ſolum nobis perfectionem non oſtendat cæleſtis itineris, ſed ad ſubmerſionem erroris nos impellat. Origenes quippe, dum apparentem Dominum, ſine verbo Domini videre voluit, viſionem nubis inordinate conſpexit:[a] quia ignis apparitionem horruit. Nam dum abnegata vel minuta juſtitia Dei, ſuperfluam ejus clementiam prædicaret, aſſeruit quod non ſolum omnibus damnatis hominibus parceret, ſed etiam de æterna pœna reprobus Angelos quandoque liberaret. Novatus autem ignis aſpicere viſionem amplius amavit, qui dum ſeveram omnipotentis Dei juſtitiam implacabilem diceret, ſpe veniæ conſequendæ, & pœnitentiæ omne remedium peccatoribus abſtulit. Nec Novato igitur, nec illi alii Dominus apparuit: quia uterque eorum juxta quod per veritatem ſacri eloquii cernitur, omnipotentem Dominum non conſpexit. Tunc ergo juxta verbum Dominus apparet, cum ea oſtenſione ſe menti revelat, quam ſacræ Scripturæ fides non reprobat. Unde & apte ſubjungitur:

Et venit ſermo Samuelis in univerſo Iſraeli.

Electorum quibus Deus apparet verus ſermo, non hæreticorum.

34. Hereticorum quippe ſermo non venit. Novati enim ſermo fuit: quia juſtus Deus ſemel lapſis fidelibus nequaquam parcit. Origenis ſermo fuit: quia miſericors Dominus nullam creaturam rationalem perire per æternam damnationem ſinit. Sed quia converſi ad Dominum peccatores, nequaquam pereunt, & ſemel lapſi Angeli, & in peccato ſuo mortui peccatores numquam ſalvantur, hæreticorum profecto ſermo non venit. Sermo igitur Samuelis venit in univerſo Iſraeli: quia Catholici viri prædicatio completur, quæ in veritate ſacri eloquii recte cognoſcitur. Et notandum, quia ejus ſermo veniſſe dicitur, cui viſionem ſuam Dominus addidiſſe perhibetur: quia nimirum ejus prædicatio vera eſt, cui ſic divinæ juſtitiæ terror oſtenditur, ut benignitatis ejus abundans gratia non celetur: videlicet ut mentem videntis ſic conſpecta veritas terreat, ut etiam oſtenſa benignitas mentem territam in deſperationem cadere non permittat: ut ſic de benignitate præſumat, quatenus ad prævaricationis auſum non proruat.

Hæc autem in ſecundo libello præſentis operis diſputata ſufficiant: ut dum eo, quæ ſequuntur, novo principio inchoare diſponimus, dicendi etiam ſtudium per devotionem renovetur.

[a] De iſdem Gregorius agit, l. 34. Moral. num. 38 ubi vide notas.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Allegoricus ſenſus.

1. Cum ſacræ hiſtoriæ ſenſum qualiter electorum moribus conveniret ſtudioſe quæreremus, allegoriæ ordinem repetere exponendo diſtulimus. Ut ergo ea, quæ omiſiſſe cernimur, ſuppleamus, quæritur: Quid eſt, quod dum Samuel miniſtrare Domino coram Heli memoratur, pretioſus ſermo Domini eſſe deſcribitur? Sed, ſicut ſuperius eſt dictum, per Samuelem prædicatores ſanctæ Eccleſiæ, per Heli etiam electi Patres Teſtamenti veteris deſignantur. Puer ergo Samuel miniſtrabat Domino coram Heli, cum novus doctorum ordo Redemtoris fidem prædicabat. De quo nimirum miniſterio Paulus loquitur, dicens: *Quamdiu ſum Gentium Apoſtolus, miniſterium meum honorificabo*. Hinc iterum dicit: *Hebræi ſunt, & ego: Iſraelitæ ſunt, & ego: miniſtri Chriſti ſunt, & ego*. Miniſtrare ergo Domino, in laborem prædicationis pergere eſt. Quod profecto miniſterium Samuel coram Heli Domino impendiſſe dicitur: quia quidquid de religione novæ fidei, novus prædicatorum ordo aſſeruit, hoc Patrum veterum auctoritate roboravit. Domino quippe miniſtrabat Samuel, quando novus prædicator aſſerebat, dicens: *Dico enim Chriſtum Jeſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis propter veritatem Dei, Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum*. Qui propheto ut miniſterium, quod Domino exhibebat, coram Heli quoque impenderet, adjunxit dicens: Sicut ſcriptum eſt: *Laudate omnes Gentes Dominum, & collaudate eum omnes populi*. Et ut ſe arctius coram Heli in miniſterio Domini cohiberet, adjunxit: *Iſaias enim dicit: Erit radix Jeſſe, qui exurget regere Gentes, in eum Gentes ſperabunt*. Puer Samuel Domino miniſtrabat, cum Dominicæ Reſurrectionis

Per puerum Samuelem novus prædicatorum ordo deſignatur.
Rom. 11. 13.
2. Cor. 11. 22
Rom. 15. 8.
Pſ. 116. 1.
Rom. 15. 12. ex Iſa. 11. 10

Act. 2. v. 22. nis gloriam Petrus aſſereret, dicens: *Jeſum Nazarenum virum approbatum a Deo in vobis ſignis & prodigiis, traditum per manus impiorum interemiſtis; hunc Deus ſuſcitavit a mortuis, præfinito conſilio tertia die, ſicut impoſſibile erat teneri eum doloribus inferni.*

Movere ſidem veterum Patrum auctoritate confirmant. Act. 2. 27. Pſal. 15. 10.

2. Sed hoc miniſterium, quod Domino exhibuit, etiam coram Heli exhibuit, quia ſubjunxit, dicens: *David enim dicit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Coram Heli itaque Samuel miniſtrare Domino apte dicitur; quia electi ſanctæ Eccleſiæ prædicatores, dum ſtatum novæ fidei prædicando erigerent, quod ratione aſſerere conati ſunt, Patrum veterum auctoritate firmaverunt.

Quale ſit verbi divini pretium.

3. Et tunc quidem ſermo Domini pretioſus fuiſſe perhibetur. Pretioſa quippe res parvo pretio emi non poteſt. Pretium autem, quo ſermo Dei emitur, labor eſt ſanctæ operationis. Velut enim rem, quam habere volumus, pretio emimus, cum per ſermonem prædicationis quem accipimus, laborem operis exhibemus. Tunc autem erat ſermo pretioſus, cum pro qualicumque labore operis non dabatur: cum omnis, qui emtorem ſermonis interficiebat, obſequium Deo ſe præſtare cogitabat. Eo igitur tempore ſermonis emtor multo pretio eguit: quia ſine magno labore verbum fidei ſervare non potuit, qui pro eo, quod credidit, ad tormenta pervenit. Tempus namque tunc erat, quo is, qui emebatur, ſermo non [a] typo figuratæ moralitatis, ſed apertæ locutionis præcepto hortabatur, dicens: *Qui vult venire poſt me, tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me.* Hinc item dicit: *Qui autem amat patrem, aut matrem plus quam me, non eſt me dignus.* Et: *qui non renuntiaverit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Itaque cum miniſterium Samuelis aſſeritur, pretioſus ſermo Domini eſſe perhibetur; quia profecto inter initia fidei, illi qui prædicantibus æternæ vitæ doctoribus crediderunt, pro accepto verbo fidei, magni laboris opera expendiſſe credendi ſunt. Et quia Judaicus populus jam lumen divinæ cognitionis amiſerat; ſequitur:

Matth. 16. 24. Ibid. 10. 37. Luc. 14. 33.

1. Reg. 3. 1. *In diebus illis non erat viſio manifeſta.*

4. Manifeſta namque viſio ejus eſſet, ſi in Redemtorem, quem ad viſitationem ſuam veniſſe audierat, crediſſet. De qua nimirum ejus cæcitate ſubjungitur:

Verſ. 2. *Factum eſt autem, Heli jacebat in loco ſuo, nec poterat videre lucernam Dei, antequam extingueretur.*

Judæorum ſacerdotium litteram Legis habens, cæcitatem incurrit.

Viſio namque Heli manifeſta non eſt, quia Judæorum ſacerdotium in perfidiæ ſuæ cæcitate ſepultum eſt. Heli ergo jacet in loco ſuo, quia & litteram Legis habet, & in Lege & Prophetis non habet ſtatum luminis, ſed lapſum cæcitatis. Locus namque Heli, videlicet Judaici prædicatoris, ſacra Lex eſt. Quia ergo Judaicum ſacerdotium adhuc ſacram Scripturam habet, in loco ſuo eſt. Et quia virtutem ſanctæ Scripturæ neſciens, ad ſtatum fidei non erigitur; nimirum in loco ſuo non ſtare, ſed jacere perhibetur. Quia item uſque ad mundi finem projectus eſt, lucernam Dei videre non poſſe memoratur. Unde & cum quotidie tot a ſancta Eccleſia prædicationis hortamenta ſuſcipiant, cum tot ſacræ fidei aſſertionibus Judæi victi non credant: quid aliud, niſi hoc, quod in ſancta Scriptu-

A ra de eis legimus, & etiam per experimentum tenemus; quia videlicet projecti ſunt, non ſolum ut non videant, ſed etiam ut videre non poſſint? Unde & Apoſtoli ſuperfluum laborem reputantes eorum, qui videre non poterant, in Actibus ſuis dicunt: *Quia indignos vos fecistis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes.* Sed qui videre non poſſe relatus eſt, Dei lucerna vocatur. Synagogæ namque miniſterium Dei lucerna fuit, quando in electis Patribus & per veræ prædicationis lumen, & per venturi Redemtoris promiſſionem luxit. Quæ profecto lucerna, miniſtrante Samuele, videre non potuit: quia tempore novæ prædicationis, Synagogæ magiſterium pœnam perpe-
B tuæ repulſionis incurrit.

Projecti Judæi, ut nec videant, nec videre poſſint.

Act. 13. 46.

5. Et notandum, quia non dicitur, lucere non poterat; quia profecto adhuc lumen ſanctæ Scripturæ pro nobis portat: ſed quod portat, ignorat. Unde & antequam extingueretur, videre non poſſe dicitur. Nondum enim extinguitur, & videre non poteſt, quia certe, ut jam dixi, lumen gerit, quod non attendit: ante enim quam extinguatur, eſt, donec lucet. Et quia ab eo uſque ad mundi finem ſacra Scriptura non tollitur, ſi antequam extinguatur, non videt, cum mundi fine extenditur in cæcitate. Quod ſi accenſio ejus refertur ad zelum perfidiæ, idcirco non poteſt videre, quia non ex-
C tinguitur. Nam ſi ignem perfidiæ de mente extingueret, ablato impietatis zelo, ad placitum veræ fidei lumen, mentis oculos aperiret. Sed dum videre non poſſe dicitur, indigna lucerna perhibetur, & ad videndum, ea, quæ digna eſt, quæritur. Nam ſubdit, dicens:

Lumen ſacræ Scripturæ pro nobis portant, & ignorant.

Verſ. 3. *Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Domini, & vocavit Dominus Samuelem.*

6. Confirmata cæcitate Heli, Samuelem Dominus vocavit: quia damnato Judæorum ſacerdotio ad majorem gratiam novum prædicatorum ordinem aſſumſit. Sed qui expoſuit, quem vocavit, unde etiam vocaret, oſtendit; quia in templo Domini, ubi erat arca, Samuelem dormi-
D re perhibuit. Templum enim Dei eſt locus ubi habitat Deus. Unde & per Pſalmiſtam dicitur: *Dominus in templo ſancto ſuo: Dominus in cælo ſedes ejus.* Quem profecto locum Paulus inſinuat, dicens: *Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.* Templum itaque Dei, uniuſcujuſque eſt anima electi. Templum ubi arca Dei reconditur mens eſt, in qua divini eloquii ſacramenta per intelligentiam reſervantur. Quid ergo eſt aliud dormire in templo, niſi per intentionis cuſtodiam in propria circumſpectione perſiſtere? Samuel itaque dormiebat in templo Dei, quia novæ gratiæ uniuſquiſque prædicator, dum cuncta, quæ mundi ſunt, perfecte contemſit, in electæ
E ſuæ mentis intima circumſpectione requievit. Et quia in ſacramentis divinæ Scripturæ eruditus fuit, in templo dormiebat, ubi erat arca.

Damnato veteri ſacerdotio, ad majorem gloriam novi prædicatores aſſumti.

Pſal. 10. 5.

1. Cor. 3. 17.

7. Et notandum, quia non dicitur, dormivit, ſed dormiebat: quia nimirum eamdem mentis ſuæ circumſpectionem non in tranſitu ſervare ſtuduit, ſed in diuturnitate perſeverantiæ. Somnus itaque Samuelis perfectum mundi contemtum deſignat in mente doctoris. Dormit ergo prædicator in templo, dum repulſa a ſe penitus mundana ſollicitudine, ſeſe per conſiderationem rerum ſpiritalium recondit in mente. Hujus namque ſomni quietem Petrus elegerat, cum dicebat: *Non eſt bonum re-*

Perfectus mundi contemptus in eo, quaſi ſomnus.

Act. 6. 2.

a Vitioſe in Gilbt., & Vat. typo figuratæ moralitatis.

lapiſere verbum Dei & manifeſtare menſis. Hinc Jetro Madianita, Moyſen cognatum ſuum juſte arguit dicens: *Stulto labore conſumeris tu: ſed audi verba mea, & erit Dominus tecum. Eſto tu populo in iis, quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum.* Hinc Paulus ad templi ſomnum Corinthios revocat, dicens: *Jam quidem delictum eſt in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis fraudem patimini?* Dormire quippe in templo Dei non poſſe conſpexerat, quos judiciorum occupatio à ſpiritali meditatione retrahebat. Dormiens ergo in templo vocatus à Domino dicitur; quia ille tunc doctor ad cognoſcenda divina ſecreta aſſumtus eſt, qui per cordis intentionem non in exterioribus, ſed in interioribus morabatur. Sequitur:

Exod. 18. v. 18. & 19.

1. Cor. 6. 7.

Qui reſpondens, ait: Ecce ego. Et cucurrit ad Heli & dixit: Vocaſti enim me. Qui dixit: Non vocavi te, Fili mi, revertere & dormi.

Ver. 4. & 5.

In Scripturis ſacris non Prophetarum & Patriarcharum, ſed Dei vox auditur.

8. Cur is, qui vocantem ſe Dominum audivit, ad Heli cucurrit, niſi quia ſe ab Heli vocatum putavit? Et quia explanationis typicæ ordinem tenemus, quomodo Heli putatur, cum vocato puero Deus loquitur? Sed quæcumque in Scripturis ſanctis Patres noſtri veteres locuti ſunt, ad Heli referuntur locutionem. Qui nimirum, quia a ſemetipſis non ſunt locuti, dum Deus per eos, quæ voluit locutus eſt; ea, quæ in Scripturis ſanctis audiuntur, vox Dei eſſe cognoſcitur, quæ per Heli profertur. Puer autem, quia loquente Deo, ad Heli cucurrit, vocem profecto Deus Heli ſimilem protulit. Quid ergo eſt, quod divinæ locutionis vox ab Heli voce non differt, niſi quia & per patres veteres ipſe locutionem profert? Vox namque Heli Dei eſſe cognoſcitur, quoniam electi Patres quidquid per ſacra eloquia loquuntur, non à ſemetipſis, ſed à Domino acceperunt. Unde & in Prophetis per omnem fere locutionem repetitur: *Hæc dicit Dominus:* ut ea, quæ Prophetæ oraculo vox reſonat, ſentiamus non eſſe loquentis hominis, ſed præcipientis Dei.

Non ſolum per Scripturam, ſed etiam per occultam revelationem Deus loquitur electis.

9. Aliquando autem per Scripturam loquitur Deus, aliquando per occultam inſpirationem. Revelatione autem occulta loquitur, cum electæ menti per Spiritum, aut agenda, aut docenda panduntur. Samuel itaque, cum vocantem ſe Dominum audivit, ad Heli cucurrit: quia electus ordo prædicatorum ſanctæ Eccleſiæ, hoc quod, Deo revelante, cognoverat, quale eſſet in ſacro eloquio perquirebat. Regula quippe rectæ intelligentiæ in Scripturæ ſacræ libris expreſſa eſt, quia divina conſilia ibi per venerabiles Patres noſtros expoſita ſunt, qui Spiritum ſanctum habuerunt. Vocatus ergo [a] tam ſæpius a Domino Samuel, ad Heli cucurrit; quia ordo prædicatorum in omni, quod ſpiritali revelatione didicit, Patrum veterum dicta conſuluit, ne tunc demum a Domino ſibi fuiſſe revelatum crederet, cum ab eo, quod in ſacra Scriptura legebat, nequaquam differre cognoviſſet. Nam facile fallitur, qui hoc, quod occulta contemplatione colligit, in præclara ſanctæ Scripturæ veritate neſcit diſcutere quale ſit. Unde & Apoſtolus denuntiat, dicens: *Transfigurat ſe ſatanas in Angelum lucis.* Quomodo autem falſa in veræ lucis claritate diſcernuntur? Ad Heli ergo currit Samuel, quoties a Domino vocatur: quia ſancti prædicatores, ne falſæ lucis imagine in intima contemplatione fallantur, modum occultæ revelationis in aperta Scripturæ ſanctæ veritate diſcutiunt.

Revelationis veritas ex ſacra Scriptura probatur.

2. Cor. 11. 14.

Deus ſolus mentes gratia excitare poteſt.

10. Qua in re quærendum eſt, quomodo Heli dicere competat: *Non te vocavi fili mi:* Sed Patres noſtri, qui per ſacrum eloquium novis prædicatoribus loquuntur, non eos vocant, ſed qualis ſit interna eorum revelatio indicant. Vocare etenim Dei, electorum ſuorum mentes aſpiratione ſuæ gratiæ excitare eſt. Antiqui vero Patres per Scripturam quidem ſacram loquuntur, ſed tamen aſpiratione divinæ gratiæ corda audientium excitare non poſſunt. Conſulta ergo ſacra eloquia, dum ſe donum ſpiritualis gratiæ dare non poſſe [b] indicant auctoritate Samuelis ſeſe Heli, velut quibuſdam locutionibus excuſant. Sed hoc nimirum, quod dare non poſſunt, inſinuare qualiter acquiri debeat, poſſunt. Unde & Heli voce ad Samuelem dicitur: *Revertere, & dormi.*

Ad gratiam percipiendam prædicatores per mentis quietem ſe parent.

11. Quid eſt, quod vocatum puerum redire Heli ad ſomnum præcipit, niſi quia prædicatoribus oſtendit, ut ad percipiendum donum internæ gratiæ ſe mentis quiete parent? Et notandum, quia dicitur: *Revertere.* Samuel namque revertitur, cum electus prædicator a meditatione ſacri eloquii ad ſecretum redit internæ contemplationis. Reverſus ergo dormivit: quia in internæ contemplationis intentione requievit. Quo in loco etiam hoc notandum eſt; quia Samuel a Domino ter vocatur, ter iterum ab Heli dormire præcipitur.

Tres dilectionis gradus.

Matt. 22. 37.

12. Quid eſt hoc, niſi quia tres gradus dilectionis eſſe, ipſa Veritate docente, didicimus? *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.* Sed quid in corde accipimus, niſi conſilium? Quid autem in mente, niſi voluntatem? Quid vero in virtute, niſi amoris affectio deſignatur? Sed & per conſilium, quid aliud quam veritatis certitudinem inveſtigamus? Et per voluntatem quid diligentes, niſi bona valde concupiſcimus? Per affectionem, quid niſi veri gaudii perfruitionem quærimus? Per gradus namque dilectionis ad ſumma ſuſtollitur, cum cordis noſtri conſilio veritas revelatur, & voluntati mentis bonitas vera conciditur, atque affectioni virtutis noſtræ per infuſionem divinæ gratiæ, ſpiritale & verum gaudium datur.

Trina Samuelis vocatio, quid ſignificet.

13. Ter igitur eſt Samuel vocatus a Domino, quia dum ordo prædicatorum rudis adhuc Eccleſiæ ad ſupernæ ſtudia extendit, & veritatem de ratione conſilii, & bonitatem de electione voluntatis, & verum gaudium appetiit de intentione affectionis. Ter etiam ad Heli vocatus acceſſit: quia de omni appetitu ſuo ſacram Scripturam meditationis feſtinatione conſuluit. Ter item, quia ab eo non vocaretur audivit: quia meditando didicit, quod Patres noſtri ad eruditionem noſtram, ſacra nobis eloquia ſcripta tradiderunt; verumtamen dona nobis ſpiritalia dare minime poſſunt. Quid eſt ergo dicere: *Non te vocavi,* niſi deſiderium donorum ſpiritalium ego non dedi? Nam ſi ſacra Scriptura, aut aliquis ſcriptorum dona ſpiritalia conferret, quotquot ſacra eloquia legerent, quotquot ſanctæ Scripturæ tractatores audirent, donis ſpiritalibus ornarentur. Nunc vero cum multi ſacram Scripturam legant, & tractantes prædicatores audiant, & poſt ſtudium lectionis, & prædicationis adhortationem, alii in priſtino frigore vitiorum ſuorum remaneant, alii per gratiam in amorem ſanctarum virtutum ferveant: aperte liquet, quia

Cur a Deo non ab Heli vocatus.

ordo

a Gilot. *jam ſæpius a Domino Samuel.*

b Guſſ. *judicent.*

ordo Patrum venerabilium dona nobis virtutum per editas Scripturas oſtendit, ſed amorem virtutum, quas inſinuat, ſolus nobis Conditor tribuit. Quare & Jacobus pie admonet, dicens: *Jac. 1. 17.* *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens a patre luminum.* Hinc Paulus ait. *1. Cor. 3. 7.* *Neque qui plantat eſt aliquid, ſed qui incrementum dat, Deus.* Quid eſt ergo aliud dicere: *Non te vocavi*, niſi aperta eruditione oſtendere: quia hoc, quod fidelis anima ad ſuperna deſideria erigitur, ex ſola divinæ gratiæ infuſione generatur? Quia ergo ter vocatur a Domino, ter ad dormiendum a magiſtro reverti præcipitur, tres ille gradus dilectionis inſinuat, qualiter acquirantur. Nam quia cordi conſilium aptavimus, conſilium vero invenire veritatem deſiderat, magnus utique ſopor eſt neceſſarius, ne prius amans evigilet, quam quæſita veritas inveniatur. Revertatur ergo puer, & dormiat: ut qui veritatis lucem invenire deſiderat, per quietem caveat, ut ad ſe errorum tenebras non admittat. Secundo etiam dormiat, ut amoris obſequium omnipotenti Deo ex tota mente impendat, ut bona, quæ amat, pura ſimplicitate, nulloque malorum velamine palliantur. Quod profecto quia non niſi magna diſcretionis ſubtilitate cognoſcitur: vocatus puer a Domino, ab Heli reverti, ut dormiat, jubetur. Nam ſi dormire, pro accendendo iſto amoris gradu negligit, hoc, quod de virtute appetit, non acquirit: quia etſi jam bona, Deo aſpirante, amare poſſumus, niſi magna mentis quiete, qualia ſint ipſa bona, quæ volumus, non dijudicamus. Ter ergo ad dormiendum Samuel mittitur: quia profecto novus prædicatorum ordo, ut ex tota virtute diligat, admonetur. Et quia virtutem ad affectionem retulimus, affectio autem mentis de gaudio ſpiritali perficitur, magnam ſomni quietem Samuel habuit; & dum ſpiritualia per quietem ordo prædicatorum certus didicit, ſub ſpecie veri gaudii gaudium extraneum non recepit. *Ad contemplationem provectis elatio metuenda.* Nam ſicut de virtutibus ceteris, ita & de profectu contemplationis, mens contemplantis plerumque inaniter hilareſcit. *Dormivit ergo iterum Samuel:* quia nimirum ordo doctorum niſi caute ſe in contemplatione circumſpiceret, aliquando vane gaudendo, ſe vero gaudio gaudere exiſtimaret. Primo itaque dormivit: quia dum cognoſcendæ veritati animum intendit; magna conſilii ſubtilitate, erronea cuncta reprobavit. Secundo dormivit: quia cum Conditorem diligere ex tota mente didicit, magna apud ſe quiete diſpoſuit, ut bonis quæ cuperet, aliqua reproba non miſceret. Tertio etiam dormivit, ut dum ſupremum gaudium de divina contemplatione perciperet, vanam lætitiam reprobare conſulta mente potuiſſet. Et quia hoc de Samuele adhuc proficiente dicitur, apte ſubjungitur:

Verſ. 7. *Porro Samuel necdum ſciebat Dominum, nec revelatus ei fuerat ſermo Domini.*

14. Dominum namque [a] tunc ordo prædicatorum neſcit ea perfectione, qua poſtea profecit. Vel fortaſſe idcirco neſcire Dominum dicitur, *Alta & profunda, quæ cautione rudibus abſcondi debeant.* quia alta, & profunda, quæ noverat, infirmis adhuc, & rudibus auditoribus non pandebat. Unde & volentibus diem Dominici adventus agnoſcere, ea, quæ omnia noverat, & indicare nolebat, Veritas dicit: *Marc. 13. 32.* *De die autem illa & hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neque Filius, niſi ſolus Pater.* Quid eſt quod ſciens omnia Filius, judicii diem neſcit, niſi quia inter cuncta, quæ noverat, diem ſciens, neſciebat eum, ut diceret: ſed ejus tempus, & qualitatem ſciebat? Hinc Johannes Baptiſta, qui Dominum perfecte noverat, ad eum quaſi neſciens diſcipulos mittebat, dicens: *Luc. 7. 20.* *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Velut enim Dominum neſciens Samuel prædicabat, cum Evangeliſta Matthæus divinitatem Redemtoris præteriens, a ſola humanitate ejus inchoavit, dicens: *Matt. 1. v. 1. & ſeq.* *Liber generationis Jeſu Chriſti filii David, filii Abraham.* Sed ſciebat profecto Dominum, & revelatus erat ei ſermo Domini, cum Johannes divinitatem ejus alta exponendo ſuſpiciens, ait: *Joh. 1. 1.* *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Neſciebat Dominum, cum Paulus loqueretur, dicens: *1. Cor. 9. 22.* *Factus ſum omnia omnibus, ut omnes facerem ſalvos.* Qui enim infirmis infirmus, & parvulis fiebat parvulus, & omnibus omnia, nimirum cum ignorantibus etiam ignorabat. Nam ut ejuſdem ignorantiæ verbo uteretur, Corinthiis loquens, ait: *Ibid. 2. 2.* *Nihil judicavi me ſcire inter vos, niſi Chriſtum Jeſum, & hunc crucifixum.* Nam cum ſapientibus & Dominum noverat, & ſermonem ejus revelatum habebat. Unde & dicit: *2. Cor. 3. 18.* *Nos autem revelata facie Domini gloriam ſpeculantes, in eamdem imaginem transformamur, tamquam a Domini ſpiritu.* Hinc item loquitur, dicens: *1. Cor. 2. 6.* *Sapientiam loquimur inter perfectos, non ſapientiam hujus mundi, neque principum hujus ſeculi, loquimur Dei ſapientiam, quæ in myſterio abſcondita eſt.* Hinc item eum, quem noverat Dominum, prædicat, dicens: *Hebr. 1. v. 3. 4. & 5.* *Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ejus, portanſque omnia verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram majeſtatis in excelſis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit. Cui enim dixit Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Neſcire ergo Dominum dicitur, non ignorantia cognitionis, ſed prætextu ſimplicitatis. Sequitur:

Verſ. 9. *Intellexit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum.*

15. Nam ſi non intelligeret, per ſacra eloquia ei ſalutis conſilia nequaquam miniſtraſſet. *Deus futuram Eccleſiæ conſtructionem Prophetis revelavit.* Intellexit namque, quia prævidit. Quidquid enim omnipotens Deus in conſtructione futuræ Eccleſiæ agere diſpoſuit, hoc veteribus Patribus per ſanctum prophetiæ ſpiritum revelavit. Nam per Amos Prophetam dicitur: *Amos 3. 7.* *Non faciet Dominus Deus verbum, quod non revelaverit ſervis ſuis Prophetis.* Quid enim aliud, quam novorum prædicatorum vocationem intellexerat, qui dicebat: *Pſal. 44. 17.* *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii, conſtitues eos principes ſuper omnem terram.* Sed ei, quem vocandum intellexit, etiam conſilium ſubminiſtravit, dicens:

Ibidem. *Vade & dormi, & ſi deinceps vocaverit te, dicito: Loquere Domine, quia audit ſervus tuus.*

16. Jam quidem de ſomno Samuelis ſatis, ut arbitror, quia internæ meditationis quietem deſignet, oſtenſum eſt. *Perfecte cognoſcenti, non examinanti & probanti, docere licet.* Qui profecto ſomnus ab Heli Samueli præcipitur: quia ad contemplanda interna myſteria vacare doctor per ſacrum eloquium docetur. Sed quid eſt, quod Samuel quoties vocatur, toties ad dormiendum remittitur, & tamen ei adhuc nequaquam jubetur, ut dicat Deo: *Loquere Domine, quia audit ſervus tuus?* Ibi enim dormire jubetur, non tamen loqui: hic autem etiam cum obedientia ſomni, etiam licentia in-

[a] Gilot. *tunc ordo prædicatorum neſcit ea perfectione.*

jungitur locutionis. Ibi etiam ad dormiendum miſſo, non dicitur: *Vade*, ſed, *Revertere*; hic quoque nequaquam dicitur: *Revertere*, ſed *Vade*. Quid enim ſibi vult tanta præcipiendi varietas? Quam nimirum varietatem clarius agnoſcimus, ſi illud quod hoc in loco Samuelis ſomnus ſignificat, attendamus. Et quia ſuperiores ſomni modos, ad probationem donorum ſanctæ dilectionis retulimus, quid eſt hoc loco Samueli, ideſt novo prædicatori dormire, niſi probata jam, & cognita eadem dona cum ſecuritatis quiete poſſidere? Merito igitur ei prius non dicebatur: *Vade*, ſed *Revertere*; nunc autem non, *Revertere*, ſed *Vade*. Qui enim adhuc examinabat, reverti jubebatur, ut mentis tranquillitate aliud donum diſcuteret, qui aliud jam eadem mentis quiete cognoviſſet. Ei autem quia jam cuncta examinando probaverat, *Vade*, dicitur: quia ad poſſidenda cognita, ſecura jam intentione mittebatur. Cur ergo prius ſomnus ſine locutione præcipitur, nunc autem ſomnus cum locutione, niſi quia non licebat dicere: *Loquere*, niſi ei, qui vera cognitione certus exiſteret, quia is, qui loqueretur mentis ſuæ affectibus, Deus eſſet? Examinanti ergo non dicitur: quia niſi loquentem intus perfecte dijudicet, locutionem ſpiritalem ſibi adhuc incertam non debet cupere, & excipere quaſi certam. Dicere enim menti Deo, *Loquere*, eſt internam ejus aſpirationem ſecure excipere. Igitur perfecte cognoſcenti hoc competit, non probanti: quia ante judicium interni examinis, ſicut divina locutio non probatur, ita quod de Deo nobis eſt incognitum pro certo & cognito non excipitur. Dictum namque eſt Samueli: *Vade, & dormi*, quia cum ordo ſanctorum prædicatorum dona ſpiritalia per ſacri eloquii probationem didicit; ejuſdem ſanctæ Scripturæ eruditione cognovit, ut in ejuſdem donis eo ſecurius per amorem requieſceret, quo eorum virtutem apertiori ratione cognoviſſet. Præceptum quoque eſt ei, ut vocanti Deo diceret: *Loquere Domine*. Quia ſacræ locutionis ſtudio doctus eſt, non ſolum per internæ viſitationis gratiam loquentem Dominum devote audire, ſed ſilentem etiam, ut loqui dignaretur, magnis deſideriis implorare.

Ibidem.

Abiit ergo Samuel, & dormivit in loco ſuo.

Varii proficiendi gradus.

Job. 31. 37.

Jer. 2. 8.

17. Tot habet loca prædicator ſanctæ Eccleſiæ, quot profectus vitæ. Unde & profectus ſui loca divinis laudibus conſecrans, beatus Job dicit: *Per ſingulos gradus meos pronuntiabo eum*. Non enim jam in loco examinis ſed certæ cognitionis ſiſtitur, cum ad altiora ſublevatur. Locus namque prædicatoris, rerum cognoſcendarum certa cognitio eſt. Nam de reprobis prædicatoribus Dominus dicit: *Tenentes Legem meam, neſcierunt me*. In loco igitur ſuo Samuel dormivit, cum ordo doctorum, ſpiritalium rerum cognitionem, cum certitudine veritatis retinuit. Sed in quem gradum proficiat, oſtenditur, quia repente ſubinſertur.

Verſ. 10.

Deus ad Synagogam veniens, non ſtetit.

Venit ergo Dominus & ſtetit.

Matt. 15. 24.

Ibid. 23. 38.

Ibid. 21. 43.

18. Quia non redire, ſed venire Dominus dicitur, Judææ deſtitutio, & ſanctæ Eccleſiæ viſitatio deſignantur. Unde non ſolum venire, ſed ſtare perhibetur. Ad Judææ [a] viſitationem ſe veniſſe inſinuat, dicens: *Non ſum miſſus niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael*. Sed veniens non ſtetit, quia ſalutis ſuæ bonum contemnentem deſeruit. Unde & Synagogæ principibus minatur, dicens: *Relinquetur vobis domus veſtra deſerta*. Hine item denuntians, ait: *Amen dico vobis, quia auferetur a vobis regnum, & dabitur genti facienti fructus ejus*.

In Eccleſia uſque in finem mundi permanſurus eſt.

Marc. 16. v. 15. &c.

Matt. 28. 20.

Ad Samuelem itaque venit, & ſtetit: quia prædicatores ſanctæ Eccleſiæ ſemel aſſumſit, a quibus per cuſtodiam ſuæ gratiæ ulterius non recedit. Nam ad Samuelem venerat, cum novos præſerens orbi prædicatores, dicebat: *Ite in orbem univerſum, & prædicate Evangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur*. Sed ſi ſtare debeat qui venit Dominus, dicat: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi*. Venerat ergo Dominus, non ut recederet, ſed ut ſtaret; quia novos fidei miniſtros elegit, quos uſque in mundi finem per ſanctarum virtutum ſibi patrimonium ſuccedentes protegit. Sed qui venit, per gratiam viſitans; qui ſtat, per electionis ſuæ immutabilitatem perſeverans, quid adjungat, audiamus.

Ibidem.

Et vocavit, ſicut vocaverat ſecundo, Samuel, Samuel.

Duplex miniſtrorum Eccleſiæ officium.

19. Secundo quippe vocavit, quia ei in miniſterio prædicationis officium duplex præbuit: ut videlicet Synagogæ ſuperbiam repellendo contereret, & humilitatem gentilitatis ad fidem vocando ſublevaret. Vel certe ſecundo vocatur: quia in deſtructionem veteris hominis, atque in novi ædificationem excitatur. Vocatus eſt ergo ſemel, cum per ſpiritum inſtruebatur, qualiter peccata & vitia in peccatorum cordibus delere potuiſſet: ſecundo vocatus, cum interni magiſterii eum Deus documento inſtruxit: ut deſtructa in mente converſorum impietatis ædificatione, novam ſanctarum virtutum fabricam erigere deberet. Quod profecto magiſterium, quia ordo ſanctorum prædicatorum & libenter didicit, atque ad obediendum devote ſe obtulit, ſubditur:

Ibidem.

Ait ergo Samuel: Loquere Domine, quia audit ſervus tuus.

Audire Deum quid ſit.

Johan. 8. 47.

20. Audita loquentem Deum, præcepta ejus operibus adimplere eſt. Quod contra in Evangelio reprobis per ſemetipſam Veritas dicit: *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis*. Sed audienti quod inſinuare appetit, ſubdit: namque ſequitur:

Verſ. 11.

Et ait Dominus ad Samuelem: Ecce facio verbum in Iſrael, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus.

Et idem verbum aperiens, ait:

Verſ. 13. & 14.

Prædixi enim ei, quod judicaturus eſſem domum ejus uſque in æternum propter iniquitatem, eo quod noverat indigne agere filios ſuos, & non corripuit eos. Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas domus ejus victimis, & muneribus in æternum.

Judæorum repulſio, ejuſque cauſa.

21. Quid enim his verbis aliud, quam toties jam explicata Judæorum repulſio deſignatur? Domus namque prædicatoris, eſt multitudo populi ſubjecti, quam velut poſſidendo inhabitat, dum per ſuæ ſollicitudinis curam ſervat. Domus ergo Heli, ideſt ſacerdotii veteris Judæa fuit, quam dum per converſationem reprobam coluit, pravitatis ſuæ maculis immundam fecit. Qui profecto filios ſuos indigne agere conſpexit, quia ſummum ſacerdotium minoris ordinis ſacerdotes in Redemptorem ſævientes vidit, & eos non corripuit, nec ab effuſione tanti ſanguinis ulla eos auctoritate revocavit. Idcirco ea divina comminatione promittitur, quod domus ejus in æternum judicetur. Judicare etenim Dei, damnare eſt. In æternum ergo judi-

a Oxon. viſitationem ſe veniſſe inſinuat.

judicatur, quia perire æterna pena decernitur. Et quia hoc æterna Dei animadverſione fit, jurejurando ſe affirmaſſe perhibuit, quod iniquitas domus Heli in æternum precibus & muneribus non expietur. Quod profecto aperta veritate impleri conſpicimus: quia Judaicus populus in ſue perfidie obſtinatione perſeverat. Quid enim eſt præſens duritia, & cæcitas quondam tam electi populi, niſi jusjurandum divinæ animadverſionis? Nam digno ſupplicio ſe ſub æterna morte cohibuit, qui ad mortem temporis, æternam vitam cogere non expavit. Sed hoc, quod jurejurando aſſerit, prædixiſſe ſe dicit: quia nimirum ſanctæ Eccleſiæ doctoribus ſubſequentibus de Judeæ repulſione illud innotuit, quod eorum prædeceſſoribus ante manifeſtavit: quia hoc per Samuelem ad Heli nunc dicitur, quod ei per virum Dei ſuperius dicebatur. Sequitur:

Verſ. 15.

Dormivit Samuel uſque mane.

Samuelis diverſi ſomni quid ſignificent.

22. Quid eſt, quod per ſacrum eloquium Samuelis ſomnus tam attente deſcribitur? Et quia jam quater repetiſſe ſomnum, dicitur, multum deſipit, qui a Dei Spiritu hoc non ſpiritualiter dictum credit. Nam etſi dormiſſe toties recte intelligitur pro veritate hiſtoriæ, ad hoc ſcribitur, ut in veritate litteræ intellectus proferantur allegoriæ. Quid ergo deſignat Samuelis hæc quinta dormitio? Sed quia primum ſomnum retulimus ad exquiſitionem veritatis, ſecundum ad probationem veri operis, tertium ad explorationem veri gaudii, quartum ad perfruitionem inventæ & probatæ, cognitæque perfectionis: quinta ſomni ſpecies refertur ad ſtudium diſponendæ locutionis. Samuel igitur quinta repetitione dormivit: quia ordo prædicatorum, etſi per cordis conſilium veritatem didicit, per voluntatem mentis bona elegit, per affectionem virtutis verum gaudium recepit, per certitudinem inventæ & cognitæ beatitudinis in virtutum ſublimium ſecuritate requievit: hoc tamen, quod in ſemetipſo cognovit, ſine magni diſpenſatione conſilii ſubditis prædicare non potuit. Plerumque etenim doctor & quæ prædicet, apud ſemetipſum habet, ſed tamen ea, quæ habet, prout debet, predicare ea non poteſt: quia ſi ea quæ dicat, jam Domino revelante, didicit; modum, quo ad populum ſunt proferenda, non novit. Dormivit ergo Samuel iterum, quia ordo prædicatorum apud ſe magna quietis intentione diſpoſuit, ne prædicando, verbi Dei ſemen inutiliter ſpargeret, quod utili contemplatione collegiſſet. Nam dum predicator conſiderare compellitur quid & quantum, ſive quando loquitur, quæ dicat ſimul omnibus, qualiter moneat aliquos ſcorſum, quia magna ſanctæ meditationis quiete utitur, apte nimis in typo novi prædicatoris Samuel iterum dormire perhibetur. Dormire quippe ei tunc, eſt dicendi modum tranquilla mente diſponere. Et evigilare ei, eſt a quiete meditationis ad loquendum exire. Et quia rationabiliter non evigilat, antequam dicenda diſponat, ſequitur: *Uſque mane.* Mane etenim perfecta pronuntiandi verbi cognitio in mente doctoris eſt. Unde & præcipites doctores Propheta arguit, dicens:

Aliud eſt noſſe quæ prædicentur, aliud modum prædicandi.

Pſal. 126. 2. *Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere.* Ante lucem quippe ſurgunt, qui uſque mane non dormiunt: ſed in vanum evigilant, quia inutiliter verbum proferunt, quod qualiter proferri debeat, meditatione nulla didicere. Unde & conſilium eis oſtendit, dicens: *Surgite poſtquam ſederitis*; ut videlicet per quietem meditando, verbum colligant, quod per laborem locutionis non in vanum, ſed in audientium lucrum ſpargant. Sequitur:

Et timuit indicare viſionem Heli.

Ibidem.

Aliud etiam ſerie quando prædicandum.

23. Quidnam eſt, quod timebat, niſi quia hoc dormiendo didicerat? Nam qui meditando verbum ordinat, ratione ſtatuit, quando etiam verbum dicat. Viſionem quippe Samuel vidit, & Heli indicare timuit, quia doctorum ordo ſanctę Eccleſiæ, & Judææ repulſionem debitam conſpexit, atque ei eam objicere ante repulſionis ſuæ tempora formidavit. Unde & ad pœnitentiæ remedium eam potius cohortatur, dicens: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum.* Quare & ſubditur:

Act. 2. 38.

Aperuit oſtia domus Domini.

Ibidem.

Domus Dei ſcilicet ſanctæ Eccleſiæ quæ oſtia.

24. Quænam eſt alia domus Domini, quam ſancta Eccleſia? [a] Et quę ſunt hujus domus oſtia, niſi ſpirituales virtutes? Oſtia namque domus Domini Samuel aperuit, quando concurrentibus ad unitatem veræ fidei predicatorum ordo virtutum ſpiritalium dona patefecit. Velut enim clauſa erant domus oſtia, cum ſanctæ Eccleſiæ virtutes ignorabantur. Bene autem, cum viſionem Heli indicare Samuel timuit, domus Domini oſtia aperuiſſe memoratur: quia prius quam apertam Judææ repulſionem prædicatorum ordo indicaret, dum ad pœnitentiam monuit, electis ad fidem currentibus, virtutum ſpiritalium occulta reſeravit. Nam qui miſericordiæ tempore dicere viſa timuit, tempore exquirendæ juſtitiæ viſionem juſtitiæ indicavit: dicens: *Quia indignos vos feciſtis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes.* Ex qua profecto ratione quæſtio oritur; quia videlicet viſionem Samuelis prece magis, & imprecatione Heli indicatam fuiſſe perhibetur. Nam ſubditur:

Act. 13. 46.

Venit ergo Heli ad Samuelem, & dixit: Samuel fili mi. Qui reſpondit: Præſto ſum. Et interrogavit eum: Quis eſt ſermo, quem locutus eſt Dominus ad te? oro, ne celaveris mihi. Hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, ſi abſconderis a me ſermonem ex omnibus, quæ dicta ſunt tibi. Indicavit igitur ei Samuel univerſos ſermones, & non abſcondit ab eo.

Verſ. 16. 17. & 18.

In typica ſignificatione non tam accurata quæſtenda convenientia.

25. Quomodo enim ab executore divinæ ſententiæ viſionem ſuæ repulſionis didicit, qui hoc non tam a comminante, quam ab eo, qui magis precibus cogebatur, audivit? Sed, qui iſtud quærunt, primo intelligant, quia non ad litteram, ſed ad ſpiritalem & typicam ſignificationem iſta diſcutimus. Hoc enim loco venire Heli, neque ad motum corporis Judaici ſacerdotii refertur, neque ad affectum mentis; ſed tamen venire ei fuit, hoc ipſum, quod rationalis Dei creatura eſt, prædicatoribus apparere. Venit itaque, cum in humana natura viſus eſt, doctorumque corda ſibi ad [b] miſerandum movit. Venire ergo Heli non eſt in veteri populo acceſſus mentis, aut corporis, ſed oſtenſio humanæ conditionis. Vel fortaſſe venire ei fuit ex eo, quod ex omnibus populis ad Dei cultum electus fuit. Eum quoque filium appellavit, qui ab illo reſpicitur, qui in electis Patribus inſtitutor ſanctæ Eccleſiæ fuiſſe memoratur. Vocat ergo filium non affectu appellationis, ſed oſtenſione amiſſæ dignitatis. Et quia in caligine cæcitatis aſpicitur, indicari ſibi viſionem poſtulaſſe perhibetur. Obſecrare etenim ei eſt reſpectu communis naturæ, prædicatorum mentes ad miſericordiam provocare. Qui etiam impre-

 catio-

a Gilot. *& quæ ſunt hujus domus Domini Samuel aperuit, quando concurrentibus ad unitatem veræ fidei prædicatorum, &c.*

b Al. *miſerandum movit.*

cationem precibus addidit: quia ordo prædicantium, dum in tanta miſeria poſitum Judæorum ſacerdotium attenderet, iraſci ſibi omnipotentem Dominum timuit, ſi non ei verbo ſubveniret. Unde & apte ſubjungitur: *Indicavit ei Samuel univerſos ſermones, & non abſcondit ab eo.* Omnia quippe ei viſa indicavit: ut audito quod meruit, magnitudo formidinis ad ſollicitudinem eum converteret impetrandæ divinæ miſerationis. Univerſos ei Domini ſermones indicavit: ut dum in vetuſtate ſua ſe projectum cognoſceret, per pœnitentiæ lacrymas ad veræ fidei renovationem feſtinaret. Qui profecto reſpondit, dicens:

Terret eos, ut ſollicitos reddat, terrore.

Verſ. 18. *Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat.*

26. Quibus nimirum verbis, quid aliud, quam Judaici populi perfidia clarius agnoſcitur? Nam qui omnipotentem Deum Dominum vocat, adhuc ei ſervire ſe exiſtimat. Cum igitur Judaico populo repulſio ſua a ſanctæ Eccleſiæ doctoribus inſinuatur, dicit: *Dominus eſt, quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat.* Quia dum Deo ſe placere per veterem inſtitutionem credit, ſanctæ Eccleſiæ nequaquam minas expaveſcit. Quaſi enim apertiori voce Judaica perfidia aſſerat, & comminantibus ſibi ſanctæ Eccleſiæ prædicatoribus dicat: Eo nobis minis veſtris terrorem nullum incutitis, quo circa fidem ei nos miniſtrare credimus, a cujus gratia nos decidiſſe prædicatis. Cum ergo adjungit: *Faciat quod bonum eſt in oculis ſuis:* ſanctæ Eccleſiæ doctores ſubſannat potius, quam ſe divinæ ſententiæ offerat. Quaſi alia intentione loquatur, & dicat: Eo nobis tale aliquid non facit, quo noſter eſt Dominus ille, quem nobis ad vindictam proponitis. Sequitur:

Judæorum Eccleſiæ minas non timentium perfidia.

Verſ. 19. *Crevit autem Samuel, & Dominus erat cum eo.*

Ecclesiæ incrementa.

27. Quid eſt, quod poſtquam Heli viſionem expoſuit, creviſſe Samuel dicitur, niſi quia doctorum noſtrorum ordo, poſtquam verbo Synagogæ filios repulit, majoris reverentiæ gloriam apud gentilitatem invenit? Crevit ergo, quia qui per verbi miniſterium ſe prius in una gente cohibuit, poſtmodum ſanctitatis, atque doctrinæ famam in univerſo mundo dilatavit. Unde & per Pſalmiſtam dicitur: *In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Hinc iterum ſanctæ Eccleſiæ loquens, ait: *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii, conſtitues eos principes ſuper omnem terram.* Crevit itaque, cum in univerſo mundo radiavit. Cum quo etiam Dominus eſſe perhibetur: quia omne, quod de fama ſanctitatis redoluit, omne quod elatum per verbum luxit, de præſentia Redemtoris accepit, quem ſecum habuit. Nam etſi verbo Paulus non ſolum infirma & terrena, ſed etiam ſumma & cæleſtia penetrat; ex eo hanc dicendi virtutem obtinet, quem ſecum eſſe affirmat; dicens: *An experimentum ejus quæritis,* [a] *qui in me habitat Chriſtus?* Qui enim in ſe loquebatur, ſecum erat. Redolet omni mundo per vitam, ſed ex eo vitæ odorem trahit, quem oſtendit, dicens: *Chriſti bonus odor ſumus in omni loco.* Omnes eſſe de præſentia Redemtoris Johannes inſinuat, quia dicit: *De plenitudine ejus omnes accepimus.* Samuel ergo cum creviſſe dicitur, cum eo Dominus eſſe memoratur: quia doctorum ordo tum magnæ ſanctitatis, atque doctrinæ gratia omni mundo reſplenduit, ea eo tam magnus apparere potuit, qui cum in mundo poſitum non reliquit. Sequitur:

Pſal. 18, 5.
Pſ. 44. 17.
Ut creſceret, ex Chriſti præſentia accepit.
2. Cor. 13. 3.
Ibid. 2. 15.
Joban. 1. 16.

Verſ. 20. *Et cognovit univerſus Iſrael a Dan uſque Berſabee, quod fidelis Samuel Propheta eſſet Domini.*

28. Quibus profecto terræ nominibus, Judææ univerſitas deſignatur. Quid ergo in univerſa Judæa, niſi omnis deſignatur Eccleſia? Univerſitas itaque Iſrael, quia Samuel Propheta eſt Domini, recognoſcit: quia profecto omnis, qui fidelis eſt, credit, quod ſanctorum prædicatorum ordo vera de futuris dicit. Prophetæ namque officium eſt, & futura prædicere, & occulta revelare. Prædicatores autem ſanctæ Eccleſiæ dum latentia quæque vitia in mente deprehendunt, dum ſpiritalium virtutum ſecreta aperiunt, dum ſanctarum Scripturarum latentes intellectus ad communem notitiam proferunt, dum futura cæleſtis patriæ gaudia electis fidelibus repromittunt, Prophetæ miniſterio utuntur. Ab univerſo igitur Iſraele Propheta Domini fidelis Samuel eſſe cognoſcitur, quia omnipotentem Dominum fide videre non poteſt, qui ſanctæ Eccleſiæ doctoribus fidem non adhibet. Et quia eadem divinæ cognitionis gloria in ſancta Eccleſia remanſit, quæ ſe doctoribus primis aperuit, ſubditur:

Prædicatorum ordini credendum.
Prophetarum miniſterio funguntur.

Verſ. 21. *Et addidit Dominus, ut appareret in Silo.*

Ipſi Deus clarius manifeſtatur.

29. Silo quippe miſſus interpretatur. Et quia uſque in mundi finem in prædicationis miniſterium mittit, in Silo Dominus apparet: quia ſe eis clarius oſtendit, per quos lucis ſuæ gloriam aliis aperit. Bene autem dicitur: *Addidit, ut appareret:* quia inceſſanter eliguntur, quibus claritas divinæ lucis infunditur. Unde & cauſam cur auditam viſionem aſſerat, ſubdit, dicens:

Ibidem. *Quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli.*

Deus Eccleſiæ ſuam præſentiam non ſubtrahit.

30. Idcirco enim ut appareat addit, quoniam qui revelatus fuerat Dominus, ſe iterum atque iterum revelat, & ſuæ oſtenſionis donum a ſancta Eccleſia nequaquam ſubtrahit, quam ei exhibere ex ejus exordio non ceſſavit. Sed qui Samueli revelatus aſſeritur, quoties apparere addiderit, non refertur: quia nimirum uſque in mundi finem ſancta Eccleſia ducitur, cui prædicatores præſunt, qui ex eo in infimis alta æternitatis gaudia prædicent, quo ſumma quæ prædicant, in alta Dei manifeſtatione vident. Quam profecto apparitionem juxta verbum Domini factam perhibetur. Quid eſt autem verbum Domini, niſi promiſſio Redemtoris? Addidit ergo, ut appareret juxta verbum Domini, quia promiſſionis ſuæ veritatem exhibere non deſinit. Verbum namque Domini in additione apparitionis eſt: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſeculi.* Sequitur:

Matth. 28. 20.

Ibidem. *Et venit ſermo Samuelis in univerſo Iſraeli.*

Sermonis Dei veritas.

31. Sermo etenim venire cognoſcitur, cum prædicatorum noſtrorum promiſſio adimpletur. Promiſſio enim verbi eſt gaudium ſine fine manſurum. Univerſo igitur Iſraeli ſermo Samuelis venit; quia omnis multitudo ſanctæ Eccleſiæ ad gaudium æternæ beatitudinis pervenit: & quod nunc in fide ſermonis a ſanctis ejus prædicatoribus repromittitur, per rei veritatem eidem in regnis cæleſtibus exhibetur. Verbum namque doctorum in repromiſſione fidelium eſt: *Omnis, qui credit in ipſum, non perit, ſed habebit vitam æternam.* Vel certe ſermo doctorum in repromiſſione munerum eſt: *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe.* Sermo itaque Samuelis in univerſo Iſraeli venit:

Promiſſa ejus certa & indubitata.
Johan. 3. 15.
Iſa. 64. 4.
1. Cor. 2. 9.

a Forte legendum, *qui in me loquitur*, ut extat in Græco fonte & in Verſionibus. Hinc Gregorius explicans hunc locum ſubdit: *Qui enim in ſe loquebatur, ſecum erat.*

venit: quia quiſquis ſanctis prædicatoribus, & vitæ præſentis religioſam converſationem ſuadentibus, & æterna gaudia juſtis promittentibus credit; ad ea, quæ pie vivendo expectavit, gaudia æterna, carne moriendo tranſivit. Unde & is, in cujus fide promiſerat, affirmat, dicens: *Amen dico vobis, cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* Vel certe ſermo Samuelis in univerſo Iſraeli jam venit: quia per effectum divinæ animadverſionis, generalis impleta cognoſcitur repulſio Judæorum. Unde & ordinem, quo idem ſermo in univerſo Iſraeli venerit, latius exponens, ait:

Marc. 13. 31.

CAPUT II.

1. Reg. 4. Verſ. 1. 2. & 3.

Egreſſus namque eſt Iſrael obviam Philiſthiim in prælium, & caſtrametatus eſt juxta Lapidem Adjutorii. Porro Philiſthiim venerunt in Aphec, & inſtruxerunt aciem contra Iſrael. Inito autem certamine, terga vertit Iſrael: & cæſa ſunt in illo certamine paſſim per agros quatuor millia virorum. Et reverſus eſt Iſrael in caſtra.

Spiritalia Chriſtianorum certamina.

1. Eſſe ſpiritalia prælia beatus Apoſtolus oſtendit, dum ſanctæ Eccleſiæ caſtra ad victoriam cohortatur, dicens: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus principes, & poteſtates, & contra ſpiritales nequitias in cæleſtibus:* De quibus profecto præliis etiam conſequendæ victoriæ conſilium præbens, ait: *Et ſcutum fidei; in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite; & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.* Hinc Petrus exhortans, dicit: *Sollicití eſtote, & vigilate in orationibus, quia adverſarius veſter diabolus circuit, quærens quem devoret: cui reſiſtite fortes in fide.* Dum ergo Iſraelitis prælia per litteram referuntur, interna & ſpiritalia deſignantur. Philiſthiim namque cadentes poculo interpretantur: quo nimirum nomine reprobi Angeli exprimuntur; quia per abundantiorem potum ſuperbiæ, ſtatum perdiderunt æternæ vitæ. Eis quippe velut poculo cadere fuit, potum ſuperbiæ ſine omni mora retractionis aſſumere. Nam quod potatur, facile ſumitur. De quorum profecto cadentium principe velut de potante Dominus dicit: *Quia in veritate non ſtetit.* Velut enim potu corruit, qui ſuperbiæ ſuæ velocitate ebrius, in ea, qua fuerat conditus, veritate, nec ad momentum ſtetit.

Eph. 6. 12.
Ibidem v. 16. & 17.
1 Petr. 4. 7. & 5. 8.
Philiſthiim quid ſignificent.
Johan. 8. 44.

Contra diabolum pugnare ſe fa ſe putarunt Judæi.

2. Sed valde quærendum eſt, quomodo Iſrael ſecundum carnem egredi in prælium contra iſtos cadentes poculo intelligatur. Nemo enim pugnat cum eo, qui ſibi ſubjicitur. Judaicus ergo populus, qui malignis ſpiritibus per infidelitatem ſubjectus, contra eos in prælium quomodo egredi dicitur? Pugnare tamen aſſeritur non veritate fortitudinis, ſed fallacia æſtimationis. Veritate quippe fortitudinis a malignis ſpiritibus victus eſt, ſed tamen dum Patrum veterum traditiones ſervat, cum malignis ſpiritibus ſe certamen habere exiſtimat. Unde & ſub captivitatis ſuæ vinculis tanto ſtrictius ligatur, quanto ipſa libertatis, quam non habet, fiducia ab eorum ſibi calliditate ſuggeritur. Verſuti namque adverſarii occultis ſuggeſtionibus ei falſæ libertatis fortitudinem prædicant, ut eam, qua premitur, caliginem non attendant: & eo ſecurius jam eum deceptum poſſideant, quo ab eis, quibus tenetur, infidelitatis vinculis ſolvi, in Redemtorem noſtrum credendo non curat. Et notandum, quia de repulſo populo dicitur: A *Egreſſus eſt Iſrael.* Tunc recte exiit, cum ſacræ fidei monumenta dereliquit. Unde & de iis, qui a Scripturæ ſanctæ myſteriis errando deviaverant, Johannes dicit: *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis.* Exire igitur Iſraeli ſecundum carnem eſt, rectæ fidei terminos errando præterire. Sed quia alium Chriſtum expectare non deſinunt, juxta Adjutorii Lapidem caſtra ponunt. Merito igitur terga vertiſſe Iſrael dicitur, quia & egreſſus fuiſſe perhibetur. Nam ſi intus maneret, vinci nequaquam potuiſſet, quia ſi ſe intra munitiones ſervaret fidei, armatos ſpiritus debellaret erroris. Et quia fraude ſuperatur, Philiſthiim in Aphec aciem inſtruxiſſe perhibentur. Malignis namque ſpiritibus aciem inſtruere, eſt incautis Ju- B dæorum cordibus argumenta deceptionis ordinare. Sed inito certamine, terga vertit Iſrael, quia dum mori metuit, malignis ſpiritibus non reſiſtit. Ideo quippe pugnæ profugi terga hoſtibus vertunt, ne reſiſtentes moriantur. Quia vero, ſi in Redemtorem Judæi credant, mori trepidant; idcirco non reſiſtunt, ut vivant, quia in Redemtorem non credunt, ut in veteri circumciſione ſalventur. Reſiſterent quippe malignis ſpiritibus, ſi arma ſuæ fortitudinis, in Redemtoris noſtri fide tenuiſſent. Sed ideo, ne moriantur fugiunt, & ideo quia fugiunt, moriuntur. Hoſtis namque inſequens eo facilius fugientem interficit, quo is, qui fugiendo percutitur, imminentis victoris ſui gladio non reſiſtit. Unde & in eodem certamine quatuor Judæorum C millia cæſa memorantur. Quæ enim ſunt hæc quatuor millia, niſi qui recipere quatuor Evangeliorum veritatem noluerunt? Quare & in agris mori perhibentur, quia in errorum ſuorum latitudine immorantur. Et quia erroris ſui latibula adhuc nequaquam derelinquunt, Iſrael in caſtra reverſus aſſeritur. Nam, ut jam dixi; cum malignis ſpiritibus adhuc habere certamen ſe æſtimat, cum eorum voluntati potius obediat, quam repugnet.

Statim ac in Chriſtum credere noluerunt. 1. Johan. 2. 19.
Vana futuri Chriſti expectatione deluduntur.

In prædicatores Chriſtianos ad prælium egrediuntur. Pſal. 22. 5.

3. Quia vero etiam in bona ſignificatione poculum accipitur, cadentes poculo, intelligi ſanctæ Eccleſiæ prædicatores poſſunt. De quo nimirum poculo Propheta gloriatur, dicens: *Impinguaſti in oleo caput meum, & poculum meum inebrians, quam præclarum eſt.* Poculum namque ine- D brians, abundans eſt gratia Spiritus ſancti: quæ apte poculum dicitur, quia ejus plenitudine electorum corda in momento inebriantur. Unde & de primis ſanctæ Eccleſiæ Paſtoribus dicitur: *Factus eſt repente de cælo ſonus, tamquam advenientis ſpiritus vehementis, & replevit totam domum, ubi erant ſedentes.* Quo nimirum poculo prædicatores cadunt: quia dum ſancti Spiritus gratiam abundanter excipiunt, ſtatum vitæ carnalis ex toto derelinquunt. Quotidie namque per hoc poculum, velut nimie potantes cadunt, quia etſi eos aliquando carnales motus ad perpetrandas culpas erigunt, virtute tamen potati ſpiritus in ſta- E tu peccati non inveniuntur. Cum quibus profecto, quia Judaicus populus certamen habet fidei contra Philiſthæos iſtos, carnalis Iſrael quotidie egreditur ad campum belli.

Act. 2. 2.

Eccleſiæ prædicatores Philiſthæis comparantur.

4. Poſſunt autem Philiſthinorum appellatione idcirco ſanctæ Eccleſiæ prædicatores intelligi, quia de errore Gentilium ad gratiam fidei per Dei miſericordiam ſunt perducti. Cum quibus nimirum Iſrael prælians terga vertit, quia loquenti per ora prædicatorum ſpiritui non reſiſtit. In prælium namque Iſrael contra Philiſthiim exierat, cum prædicanti Stephano Judæi obſiſterent, & de fidei noſtræ ratione diſputarent. Sed prælians terga vertit, quia

reſi-

reſiſtere diſputando non potuit. Nam de teren- A tur. Quid eſt item, quod dicunt: *Et ſalvet nos de*

Act. 6. 10.

vertentibus in Apoſtolorum Actibus dicitur: *Non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui, qui loquebatur.* Cædi autem Iſraelitas eſt, ab infidelitatis vita ſeparari. Bene quoque in agris mori perhibentur: agri enim certaminis, ſunt ſacri eloquii virentes intellectus. In agris igitur cæſa pugnatorum Iſraelitarum millia aſſignantur: quia, qui ſanctorum prædicatorum miniſterio de Judæa converſi ſunt, in Redemtorem humani generis per ſanctarum Scripturarum documenta crediderunt. Quatuor vero millia cæſorum fuiſſe memorantur: quia eamdem ſacri eloquii auctoritatem de Lege, Prophetis, Pſalmis, atque de Evangelio noverunt. Sed & cæſis aliis, alii in caſtra revertuntur: quia de Judæa nonnulli prædicatorum B miniſterio ad cognitionem Redemtoris perducti ſunt, ſed ejuſdem Gentis plenitudo ſanctæ Eccleſiæ aſſertionibus tanto audacius adverſatur, quanto in infidelitatis ſuæ tenebris profundius ejecta, ad veritatis lumen non ducitur. In caſtra quippe ei reverti eſt, adverſari non deſiſtere. Et quia eos, qui crediderant, velut ſtultos, & nulla ſufficienti ratione ſuperatos arguunt, ſequitur:

Verſ. 3.

Dixeruntque majores natu Iſrael: Quare percuſſit nos hodie Dominus coram Philiſthiim?

Ab eis debellati Judæi obſtupeſcunt.

5. *Quare* enim hoc loco non eſt inquiſitionis interrogatio, ſed querela admirationis. Sub admiratione ergo de percuſſione interrogant: quia ad eam rationem, qua religionis ſuæ homines fidem Redemtoris excepiſſe conſpexerant, pertingere non valebant. Et notandum, quia qui C admirantes interrogant, majores natu de Iſrael fuiſſe memorantur: quia profecto ſuperbi quique in ſua ſapientia gloriantes, ad divinorum myſteriorum cognitionem pertingere nequaquam potuerunt. Unde & in Evangelio Dominus ad Patrem loquitur, dicens: *Confiteor tibi Pater, rex cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc a prudentibus & ſapientibus, & revelaſti ea parvulis.* Qui profecto ſe percuſſos fuiſſe conqueruntur: quia dum per eos qui crediderunt, veterem Legis conſuetudinem ſolvi conſpicerent, quædam percuſſionis vulnera incomprehenſibili judicio Dei inflicta ſibi arbitrati ſunt, quæ communi dolore declamarent. Sed qui cecidiſſe alios conqueruntur, quo ſe conſilio ad reſiſtendum præparent, ſubdunt: D

Negare non majores natu.

Matth. 11. 25.

Ibidem.

Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medio noſtri, [a] & ſalvet nos de manu inimicorum noſtrorum.

Et de affectu ejuſdem conſilii protinus ſubinfertur:

Verſ. 4.

Miſit ergo populus in Silo, & tulit inde arcam fœderis Domini exercituum ſedentis ſuper Cherubim.

b

6. Hoc eſt certe conſilium, hoc opus [b] Iſraelis contra certamen cadentium poculo, ſed profecto conſilium, & opus inauditum: quia non eſt Iſraelis ſecundum ſpiritum, ſed Iſraelis ſecundum carnem: videlicet non [c] Deum videre videntis, ſed Deum, quem deſpicit, ſe videre arbitrantis. Quid eſt enim ad Silo mittere, niſi ad Legem Moyſi recurrere, cui a Domino dicitur: *Veni mittam te ad Pharaonem?* Quid eſt afferre arcam Domini, niſi veteris Legis ſacramenta, ad reprobandam novæ fidei veritatem recolendo adducere? Et quia eamdem Legis ſcientiam ſuorum neminem ignorare patiuntur, in medium eorum arca adduci præcipi-

Varia Judæorum conſilia Legem antiquam nobis opponentium.

c

Exod. 3. 10.

manu inimicorum noſtrorum: niſi quia dum pertinaciter defendunt vetera, repellunt nova, & hoc habent in fiducia ſalutis, ſi ad veræ fidei rationem bonorum prædicatorum ſtudio trahi non poſſunt? Quia igitur veritatem divinæ cognitionis per veterem Legem habere ſe jactant, eamdem arcam, quam ad ſalvationem ſuam deferri præcipiunt, Domini exercituum eſſe confirmant. Et quia incomparabili ſcientia ejuſdem Legis ſe pollere arbitrantur, dum arca deferri dicitur, Domini exercituum ſedentis ſuper Cherubim eſſe perhibetur.

Cumque arca veniſſet, omnis Iſrael grandi clamore vociferatus eſt. Verſ. 5.

7. Quia profecto de eo, quod carnaliter ſcientiam Legis accipiunt, in ſanctæ Eccleſiæ exprobratione garriunt, ſine oſtenſione rationis. Qui enim clamaſſe, & nihil dicuntur dixiſſe, hoc profecto exprimunt, quod agunt: quia dum loqui ſpiritualia carnaliter ſatagunt, clamorem quidem in garrulitate habent, ſed rationem veritatis non habent. Voce quidem multa dicunt, ſed ſine ratione loquentes, ſanctæ Eccleſiæ electis in nullo obſunt, & in ſemetipſa Synagoga loquens, inani devotione concutitur, quia ejus verbis ſancta Eccleſia non movetur. Unde apte nimis terra tantum ſonuiſſe relata eſt. Terra quippe Judæa nunc dicitur, non quia Deo fructificet, ſed propter carnalitatem; quia nimirum, dum Redemtoris fidem recipere noluit, cæleſtem converſationem penitus amiſit. Sed dum vociferatione ſua concutitur, ex exiſtimatione, qua ſemetipſam conſiderat, eſſe ſe terribilem ſanctæ Eccleſiæ prædicatoribus exultat.

Contra Chriſtianos inaniter garriunt.

Et audierunt Philiſthiim vocem clamoris, dixeruntque: Quænam eſt hæc vociferatio in caſtris Hebræorum. Verſ. 6.

8. Terræ quippe ſonitum, & caſtrorum vociferationem Philiſthiim audiunt: quia ii, qui in ſancta Eccleſia poculo ſancti Spiritus refecti ſunt, Judææ quidem & garrulitatem, & vanam perfidiæ devotionem cognoſcunt. Et quia eorum æſtimationem in contemtu deriſionis habent, ſubditur:

Eorum garrulitas & inanis conatus irridentur.

Et cognoverunt, quod arca Domini veniſſet in caſtra; timueruntque Philiſthiim dicentes: Venit Deus in caſtra; & ingemuerunt. Ibid. et Verſ. 7.

Arca in caſtra Hebræorum veniſſe, & cadentes poculo timuiſſe, atque ingemuiſſe per ironiam dicitur: quia ad conflictum ſanctæ Eccleſiæ, ſacramenta Legis vetera a Synagogæ carnalibus defenſoribus carnaliter exponuntur. De eo namque diſputant, quod ſi ſecundum Dei ſpiritum ſaperent, hoſtibus ſuis, ſi quos haberent, in veritate terribiles eſſe potuiſſent. Dum ergo pertimuiſſe & ingemuiſſe cadentes poculo dicuntur, non paſſiones mentium in ſanctis prædicatoribus Scriptura oſtendit, ſed ſubſannationem Judaicæ diſputationis; quæ tanto contemtibilior, & riſu dignior noſcitur, quanto ad ſpiritalem converſationem Judaicus populus Legem a Domino ſpiritalem accepit, & hoc quod ſpiritu donante acce- E perat, in ſpiritu non attendit. Quare & ejuſdem Judaicæ deriſionis verba addentes dicunt:

Væ nobis, non fuit tanta exultatio heri, & nudiuſtertius. Verſ. 8.

Et quia abundantius deridendi ſunt, ſubdentes dicunt:

Quis nos liberabit de manu deorum iſtorum ſublimium? Ibidem.

9. Et

a. Vatic. & ſalvet nos de manu inimicorum noſtrorum.
b. Guſſanv. Iſraelitis.

c. Forſan legendum, Deum videre volentis, aut potius, non Deum vere videntis, ſed... ſe videre arbitrantis.

De veteribus Patribus, a quorum fide receſſerunt, fruſtra glo-riantur.

9. Et notandum, quia deorum appellatione deridentur, qui a fide veterum Patrum recedentes, ſe in veritate fidei exiſtere, atque in filiorum Dei numero confidunt. In ſe quidem illa divinæ laudationis præconia prolata aſſerunt, quæ per Prophetam Dominus pronuntiat, dicens: *Ego dixi, dii eſtis, & filii excelſi omnes.* (*Pſal. 81. 6.*) Si itaque mendaci exiſtimatione omnes Iſraelitæ ſecundum carnem nuncupative dii ſunt, ſublimes dii ejuſdem Judaicæ exiſtimationis mendacio ſunt ſapientes Judæorum. Et quia periti Synagogæ ad ſanctæ Eccleſiæ conflictum veniunt, ipſi ſanctorum prædicatorum voce deridentur, qui de ea, quam non habent, doctrinæ virtute gloriantur. Et quia de antiqua Patrum veterum converſatione ſuperbiunt, verba ſubſannationum ſupponuntur.

Hi ſunt dii, qui percuſſerunt Ægyptum omni plaga in deſerto. (*Ibidem.*)

Amiſſa paternarum virtutum ſucceſſione; ſunt ignobiles.

50. Ipſi namque eſſent, ſi nobilitatem, quam trahunt ex carnis origine, rectæ fidei virtutibus illuſtrarent. Nunc autem quia per carnis propaginem eorum ſunt filii, quorum virtutes non habent, de amiſſa earumdem virtutum ſucceſſione, per contraria verba deridentur: *Hi ſunt,* inquiunt, *dii.* Quaſi aperta deriſione Judæorum ſapientes, doctorum noſtrorum ordo reprobet, dicens: Carne quidem magnorum virorum ſe filios eſſe gloriantur, ſed eorum, de quorum generatione ſuperbiunt, nobilitatem fidei non conſequuntur. Ipſi ergo ſunt dii ſubſecutione generis, ſed quia ipſi non ſunt imitatione virtutis, cum ipſi eſſe dicuntur, qui virtute claruerunt, deridentur potius, quam laudantur. Et quia eorum aſſertiones ſanctæ Eccleſiæ doctores pro nihilo ducunt, ſequitur:

Confortamini, & eſtote viri, Philiſthiim, ne ſerviatis Hebræis, ſicut ipſi ſervierunt vobis. (*Verſ. 9.*)

Ab Eccleſiæ doctoribus quam contemti.

51. Contra Judæorum quippe vanas aſſertiones, ſanctæ Eccleſiæ doctores eo nihil fortius noviter præparant, quo quidquid a Judæis de Redemtoris contemtu falſo aſſeritur, pro nullo penſant. Contra eorum quippe congreſſionem confortarentur, & quaſi virili fortitudine decertarent, ſi velut a ſapientioribus, & rationabiliter diſputantibus aſſertionis ſuæ munimenta infringi timuiſſent. Quaſi enim dicat: Contra eorum objectiones eo robuſta & acuta aliqua nobis exquirenda non ſunt, quo ipſi nequaquam ſubtilia & timenda, ſed debilia & contemnenda objiciunt. Sed, ut dixi, prædicatores ſanctæ Eccleſiæ etſi contra Judæorum vaniloquia noviter nulla præparant, plana tamen, & humili veræ fidei noſtræ ratione, quocumque modo defenſorum Synagogæ impetum debellant. Unde & ſubdit:

Pugnavit ergo Philiſthiim, & averſus eſt Iſrael, unuſquiſque in tabernaculum ſuum, & facta eſt plaga magna nimis, & arca Dei capta eſt. Duo quoque filii Heli mortui ſunt, Ophni & Phinees. (*Verſ. 10. & 11.*)

Abiit devicti, & in fugam verſi.

52. Philiſthiim, id eſt poculo cadentes, pugnant, cum doctores ſanctæ Eccleſiæ cum catholicæ fidei vexillo Judæis impugnantibus obviant. Iſrael autem avertitur; quia in omni diſputatione, Judæorum verſutia ſuperatur. Averti enim ei, eſt ex pari virtute adverſari non poſſe. Qui autem prælando avertitur, in prælio quidem eſt, ſed fugiens, etſi virtute deficiens, nocendi tamen deſiderium non amittens. Sic namque eſt omnis repulſus Iſrael. Fugit quippe, quia doctoribus ſanctæ Eccleſiæ reſpondere non ſufficit: ſed fugiens vellet reſiſtere, quia victus & confuſus cuperet ſibi ſuppetere, unde veritati, qua vincitur, refragari potuiſſet. Bene itaque cum averſus Iſrael dicitur, caute ſubjunctum eſt: *Unuſquiſque in tabernaculum ſuum.* Tabernaculum quippe uniuſcujuſque Iſraelitæ, eſt cor perfidiæ concluſione circumſeptum. Quia igitur victi a ſanctæ Eccleſiæ prædicatoribus, erroris ſui latibula repetunt, ſinguli fugientes de prælio, in ſuum tabernaculum revertuntur. Et quia hoc totum de adimpletione verbi Samuelis, videlicet de Eccleſiæ primitivæ comminatione dicitur, plaga magna nimis facta fuiſſe perhibetur: quæ profecto plaga, pro lectoris arbitrio, & ſecundum ſpiritalem percuſſionem, & ſecundum materialem accipi convenienter poteſt.

Erroris ſui latibula repetentium cor perfidia circumſeptum.

Spiritalis eorum plaga.

53. Nam de ſpiritali eorum plaga, ad diſcipulos in prædicatione deſtinatos Dominus dicit: *Quicumque non receperint vos, exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus veſtris. Amen dico vobis: tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati.* (*Matth. 10. 14.*) Hinc iterum dicit: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* (*Marc. 16. 16.*) Secundum materialem quoque percuſſionem plagam magnam inſinuat, cum ad Jeruſalem loquitur, dicens: *Venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & coanguſtabunt te undique & filios tuos, & ad terram proſternent te, & non relinquetur in te lapis ſuper lapidem.* (*Luc. 19. v. 43. & 44.*) Hinc compatientibus ſibi atque lugentibus mulieribus, ad paſſionis ſuæ dignationem proficiſcens loquitur, dicens: *Filiæ Jeruſalem, nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete, & ſuper filios veſtros: quoniam ecce venient in te dies, in quibus dicent: Beatæ ſteriles, & ventres qui non genuerunt, et ubera, quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus: Cadite ſuper nos; et collibus: Operite nos. Quia ſi in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* (*Luc. 23. v. 28. &c.*) Quibus profecto verbis ea, quæ Judæorum populo a Romanis principibus Veſpaſiano & Tito illata eſt, & mors, & captivitas deſignatur. Tunc quippe plaga magna facta fuit, quando cum internecione populi Judæorum civitas & capta extitit & everſa; quando pro ultione divini ſanguinis, & hoſtili gladio populus corruit, & qui evadere ferrum potuit, pœnam ſuſtinuit æternæ captivitatis. Quæ profecto plagæ immenſitas, averſo jam Iſraele perhibetur: quia Judaicus populus ante fuit a ſanctæ Eccleſiæ doctoribus & victus & reprobatus, quam a Romano exercitu expugnatus, peremtus, & in captivitatem ductus. Nam inde expugnari, occidi, & in captivitatem duci temporaliter potuit; quia æternæ libertatis ſecuritatem oblatam ſibi a ſanctæ Eccleſiæ doctoribus non recepit. Sed & eadem plaga in Iſraelem veterem alta divinæ bonitatis diſpenſatione decernitur; ut arca Dei a Gentilibus caperetur, & divinorum ſacramentorum intellectus, ſanctæ Eccleſiæ fideles tanto ſecurius ſub ſpiritali explanatione perciperent, quanto in Judæa nihil remanere cernerent, quod carnaliter exhiberet. Volente namque Deo, civitatem, templum, arcam fœderis vetus populus perdidit; ut nova plebs ſanctæ Eccleſiæ eo plenius veri & novi ſacrificii myſterium recognoſcat, quo apud Judæos novis apparentibus, vetera penitus defeciſſe conſiderat. Arca itaque Dei a Philiſtheis capta aſſeritur: quia deſtructo more veteris Scripturæ ſacramenta a Gentilibus ſecundum veritatem ſpiritus fideliter accipiuntur. Capit quippe arcam Dei, qui divinæ cognitionis myſteria in ſacro eloquio per verita-

tem intelligentiæ, mentis devotione comprehendit. Sed capta arca, duo protinus Heli filii moriuntur: quia profecto & majores ordinis ſacerdotes, atque minoris, in officio immolationis veteris nuſquam vivunt. Mori namque perhibentur, qui offerre ſacra omnino deſiere. Sequitur:

Verſ. 12. & 13.

Currens autem vir unus de Beniamin ex acie, venit in Silo in die illo, ſciſſa veſte, & conſperſus pulvere caput. Cumque ille veniſſet, Heli ſedebat ſuper ſella, ſpectans contra viam. Vir autem ille, poſtquam ingreſſus eſt, nuntiavit urbi, & ululavit omnis civitas.

Fo non perfi de ... deſerentes, ad Chriſtum confugiunt.

14. Quid per virum iſtum exprimitur, qui de acie fugit, niſi ea pars Judaici populi, quæ ad Redemtoris cognitionem veniendo, Judaicam perfidiam dereliquit? Currere namque ei fuit, a pravitate erroris ſui, devotionis velocitate deſiſtere. Quia vero fortia agere in Redemtoris profeſſione diſpoſuit, vir fuit. Qui nimirum eodie, quo victus eſt, de prælio currit: quia ea fidei illuminatione, qua perfidiæ tenebras deſeruit, ad prædicandum veritatem, quam noverat, acceſſit. Unde & in Silo veniſſe perhibetur, [a] quia ad prædicationem mittitur. Qui veſtem ſcidit, quia veterem ſe hominem exuit: caput pulvere conſperſit, quia de ſplendore novi hominis, quo ſe induit, nequaquam ſuperbivit. Sciſſa namque veſtis ad decorem ſanctæ converſationis pertinet: conſperſio pulveris, ad æſtimationem humilitatis. Quia ergo ſanctis prædicatoribus, nec vitæ munditia ſine humilitate, nec humilitas ſufficit ſine ſancta converſatione: vir, qui in doctorum typo ad annuntiandum Iſraelis interitum venit, & veſtem ſcidit, & caput pulvere conſperſit. Hoc namque pulvere caput conſperſum portabat, qui Domino loquens, ait: *Loquar ad Dominum meum, cum ſim pulvis & cinis?* Conſperſo item capite loquebatur Propheta, cum ſupplicaret, dicens: *Memento Domine, quia pulvis ſumus.* Veſtem quoque ſciderat, qui confitens, dixit: *Conſcidiſti ſaccum meum, præcinxiſti me lætitia.*

a Sciſſa veſte & capite pulvere conſperſo.

Prædicatoribus alter cum ... humilitate.

Gen. 18. 27.

Pſal. 102. 15.

Pſal. 29. 12.

Judaicorum Doctorum ſuperbia.

15. Sed cum eccleſiaſtici prædicatoris humilitas commendatur, pariter & ſuperbia Judaici doctoris exprimitur: quia videlicet Heli ſuper ſella ſedere perhibetur. In iſto quippe loco Heli non Pontifices, ſed Legiſperitos Synagogæ inſinuat. Quid eſt autem, quod ſedet ſuper ſella, niſi quia ſuperbe extollitur de doctrina? Et quid eſt, quod ſpectat contra viam, niſi quia dum ſuperbe Scripturas accipit, ei, per quem ire ad æternam patriam debuit, contradicit? Via quippe ſalutis illa eſt, quæ ſemetipſam aſſerit, dicens: *Ego ſum Via, Veritas, & Vita.* Non itaque viam, ſed contra viam reſpicit: quia Redemtorem non cognoſcit, cui contradicit. Et bene mortuis filiis, pater ſuper ſella ſedere dicitur: quia qui veteri more ſacrificent, Synagoga non habet, & tamen qui veteri more doceant, adhuc habet. E quia per ſapientes doctores ad miniſterium erudiebantur, dum ceſſavit qui ſacrificaret, & adhuc qui doceat remaneret, apte filii referuntur mortui, & pater ſuper ſella ſedere: ſed de ea, quam audivit, annuntiatione Redemtoris, multitudo Synagogæ non gaudium, ſed mœrorem habuit. Unde & poſtquam vir de prælio venit, & captionem arcæ annuntiavit, ululaſſe omnis civitas dicitur. Quæ nimirum triſtitia, quia uſque ad doctores pervenit, ſequitur:

Johan. 14. 6.

Verſ. 14.

Et audivit Heli ſonitum clamoris, dixitque: Quis eſt hic ſonitus tumultus hujus?

16. Tumultus eſt vociferatio populi, ſed confuſa, cum videlicet ſine diſciplina audiendi, multis ſimul loquentibus, magnitudo fit murmuris ſine oſtenſione rationis. Heli ergo cum ululatum civitatis audivit, dixit: *Quis eſt ſonitus tumultus hujus?* Quia videlicet magiſterium Synagogæ, ſubjectis ſibi perfidis, de prædicatione Jeſu Chriſti dolentibus, dum cauſam doloris audire voluit, non percepit reſponſionem rationabilem, ſed confuſionem querelæ. Ut autem excuſationem ignorantiæ habere non poſſet, qui de circumciſione ad miniſterium Eccleſiaſticæ prædicationis acceſſerat, ei rei veritatem aperuit. Unde & ſubditur:

Eorum tumultus & vociferatio.

At ille feſtinavit, & venit, & nuntiavit Heli. Ibidem.

Sed quia idem Heli ſtatim mortuus, annuntiationem ſuſcepit viri venientis, qualis ſit ipſe audiens, ſubſequenter innoteſcit:

Heli autem erat nonaginta et octo annorum, et oculi ejus caligaverant, et videre non poterat. Verſ. 15.

17. Perfectæ namque ſenectutis eſſet, ſi centenarium numerum annorum vivendo peregiſſet. Cui profecto numero, quia duo anni deeſſe conſpiciuntur: quid eſt aliud, niſi quia perfectæ maturitatis exiſteret, ſi ſacramentum geminum in Redemtoris noſtri incarnatione cognoviſſet: videlicet veram divinitatem in humanitate ejus, & veram humanitatem in divinitate? Nunc autem, quia multa de Lege veteri, plurima de mandatis cæleſtibus recte intelligit, nonaginta & octo annorum eſt. Et dum Deum credit, & ex virgine naſci potuiſſe per carnem, & humanitatis ejus naturam ſuſcipi abnegat in divinitate, centum annorum non eſt. Unde & audita viri relatione, juſte moritur: quia ſine fide Redemtoris ei bona quæ cognoſcit, & alia nequaquam proſunt. Et quia alto & incomprehenſibili judicio Dei cæcitas ignorantiæ ejus menti incutitur, caligaſſe, & videre non potuiſſe memoratur. Sequitur:

Quid ipſis ad veram fidem deeſſit.

Judæorum cæcitas.

Et dixit ad Heli: Ego ſum qui veni de prælio: ego qui de acie fugi hodie. Verſ. 16.

18. Quaſi in prælio ſe fuiſſe memorabat ille, qui dicebat: *Audiſtis converſationem meam aliquando in Judaiſmo: quoniam ſupra modum perſequebar Eccleſiam Dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Judaiſmo ſupra multos coætaneos meos, in genere meo, abundantius æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum.* Sed de prælio venit, qui dicit: *Qui prius fui blaſphemus & perſecutor: ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci.* Fugere ergo de acie Judæo quid eſt aliud, quam a perfidorum errore ſeparari? & de prælio venire, quid eſt, niſi rectæ fidei bonum aliis nuntiare? Fugere namque metuentis eſt; venire, volentis. Quo in loco, quia prius dicitur venire de prælio, quam ex acie fugere: cum prius deſeratur perfidia, quam veritas prædicetur, mirum non eſt. Nam hoc, quod de acie ſe fugiſſe poſterius dicit, non ad ordinem, quo factum eſt, dicitur, ſed ad certitudinem verbi, quod præmiſit. Quod etiam ſecundum hiſtoriæ ordinem demonſtratur: quia niſi prius de acie fugiſſet, venire de prælio nequaquam potuiſſet.

Prius deſerenda perfidia, quam prædicetur vera fides. Gal. 1. v. 13. & 14.

1. Tim. 1. 13.

19. Nos autem, qui ſecundum ſpiritum ſpiritalia, etiam in rebus Judæorum carnaliter geſtis inquirimus, illum virum, quem loquentem paulo ſuperius introduximus, attendamus. Nam auditum eſt ab Eccleſia, quia is, qui quondam perſequebatur, evangelizaret, ſicut ſcriptum de eo jam evangelizante eſt: *Cum autem veniſſet Jeruſalem, tentabat*

Quod ex hiſtoria converſionis Pauli demonſtratur.

Act. 9. 26.

a Aliter, qui.

bat ſe jungere diſcipulis, & omnes timebant eum, non credentes, quia eſſet diſcipulus. Hinc item ad Ananiam diſcipulum Dominus Damaſci apparens, ait: *Surgens vade in vicum, qui vocatur Rectus: & quære in domo Judæ Saulum nomine Tarſeeſem, & impone ſibi manum, ut viſum recipiat.* Qui nimirum confeſtim Domino reſpondit; dicens: *Domine audivi a multis, quanta mala ſanctis tuis fecerit in Jeruſalem, & poteſtatem habet a principibus ſacerdotum, alligandi omnes qui invocant nomen tuum.* Cum ergo illum Judæis prædicabat, quem impugnare minis ſolebat & cædibus, nimirum de prælio veniebat. Sed dum ei prædicanti diſcipuli omnes ſe jungere timerent, de acie eum fugiſſe dubitabant. De prælio quippe veniebat, cum a vocante Domino in terram proſtrato dictum fuerat: *Surge, & ingredere civitatem, & dicetur tibi quid te oporteat facere.* Sed fugiſſe eum de acie, Ananias non credidit, qui ea mala, quæ ſanctis in Jeruſalem fecerat, & poteſtatem, quam acceperat, Domino præcipienti intimavit. Ut ergo eum veniſſe de prælio, & fugiſſe de acie veraciter demonſtraret; eidem Ananiæ Dominus præcipit, dicens: *Vade, quia vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram Gentibus, & Regibus, & filiis Iſrael.* Et notandum, quia eo die, quo hæc nuntiabat, ſe veniſſe de prælio; & fugiſſe de acie aſſerebat. In die quippe fugiunt: quia atteſtante Veritate: *Qui in tenebris eſt, neſcit quo vadat.* Hinc etiam ſcriptum eſt: *Qui dormiunt, in nocte dormiunt: & qui ebrii ſunt, in nocte ebrii ſunt.* Et quia in exemplo beati Apoſtoli Pauli, virum de acie fugientem videre cœpimus, hoc quod in die fugiat, attendamus. Nam nox erat quando aciem contra ſanctam Eccleſiam conſtruebat, quando acceptis epiſtolis a principibus ſacerdotum ad Damaſcum, minarum & cædis ſpirans in diſcipulos, feſtinabat. Sed qui in nocte bellum paravit, in die fugit: quia in itinere lux de cælo eum ſubito circumfulſit, in terramque proſtravit, ineffabili pavore terruit, ut tenebras immenſi erroris agnoſceret, & pro ea, quam expugnabat nocte Eccleſia, in diei lumine dimicaret. In die igitur fugit, quem ut perfidiæ noctem deſereret, de cælo oſtenſa Redemtoris claritas circumfulſit. Quid eſt ergo quod eo die ſe fateur veniſſe de prælio, quo de acie fugerit, niſi quia rectæ prædicationis intentio deſignatur? Quidam namque eo die de acie fugiunt, ſed alio veniunt de prælio: quia errores priſtinos amore æternæ vitæ derelinquunt: ſed cum ad prædicationis miniſterium aſſumuntur, de ſua prædicationis facundia, temporales retributiones appetunt. Alio igitur die, quam eo quo fugerant, veniunt: quia nimirum recti ſunt converſatione, ſed prædicationis intentione perverſi. Sancti ergo prædicatores, qui per Redemtoris noſtri gratiam de circumciſione crediderunt, non alio die, ſed eo, quo de acie fugerant, de prælio venerunt: quia profecto utrumque donum in ſuperni amoris ſplendore conſecuti ſunt, veritatem ſcilicet converſationis, cum prædicatione verbi. Et quia Judaicum magiſterium, etſi non intentione cognoſcendæ veritatis; curioſitatis tamen ſollicitudine ſanctorum prædicatorum aſſertiones audire voluit, ſequitur:

Ibidem. Jud. doctores non cognoſcendæ veritatis ſtudio, ſed curioſitate tenebantur.

Cui ille ait: Quid actum eſt, fili mi?

20. Sub unius quippe deſcriptione, omnibus loquitur, quia Gentis ſuæ homines vidit, quos aliquando doctrina Legis inſtruxit. Vel fortaſſe filium vocavit, non affectu amoris, ſed adulationis calliditatis: ut eo hunc facilius per deceptionem caperet; quo ſe eum paterno affectu diligere demonſtraret. Eum itaque filium vocat, a quo quid actum fuerit, ſcire appetit: ut profecto ille pro impenſo honore adulationis, ſeriem perverteret veritatis. Honor igitur appellationis non ad amorem refertur, ſed ad calliditatem. Sed qui prælatæ laudis favorem reſpuit, conſtanter vera pateſecit. Unde & ſubditur:

Verſ. 17. *Reſpondens autem qui nuntiabat: Fugit, inquit, Iſrael coram Philiſthiim, & ruina magna facta eſt in populo. Inſuper & duo filii tui mortui ſunt, Ophni, & Phinees. Et arca Dei capta eſt.*

Quid ipſos docuerit Paulus.

21. Hoc namque vir fugiens nuntiavit, quod experientia didicit. Quid eſt igitur, quod fugiſſe Iſraelem aſſerit, niſi quia conſtanter affirmat, quod dum Judaicus populus Legis ſenſum carnaliter retinet, ſpiritalibus ſanctæ Eccleſiæ doctoribus reſiſtere diſputando non poteſt? Et quid eſt, quod magnam ruinam factam fuiſſe in populo prædicat, niſi quia omnes, qui de Judaico populo verbum fidei repulerunt, æterna morte periiſſe confirmat? Et quid eſt quod duo Heli filii mortui referuntur, niſi quia uterque ordo veteris ſacerdotii defeciſſe aſſeritur? Et quid eſt, quod arcam Dei captam fuiſſe dicit, niſi quia cognitionem divinorum ſacramentorum a Judæis ablatam, atque a Gentibus fideliter apprehenſam aſſerit? quia a Gentibus jam, Dei gratia vocante, fidelibus divina myſteria cognoſcuntur. Sequitur:

Verſ. 18. *Cumque ille nominaſſet arcam Dei, cecidit Heli de ſella retrorſum juxta oſtium, & fractis cervicibus, mortuus eſt.*

Apprehenſa a Chriſtianis Jud. ſacramentorum ſcientia, ſeipſis iſtud Ecc. tuam.

22. Quid eſt, quod Heli audita Iſraelis fuga, relata ſibi ruina populi, intimata filiorum morte, de ſella nequaquam cadit: cognita autem arcæ captione, & de ſella cadit, & vitam perdit? Sed quia in Heli ſapientes Judæorum, & legiſperitos deſignari diximus, audita Iſraelis fuga, de ſella non cecidit: quia quod ſimplices Synagogæ filii, a ſanctæ Eccleſiæ doctoribus in prædicatione ſuperentur, pro parvo ducit. Non cadit relata ſibi ruina populi: quia dum perire audit eos, qui in Judaiſmo moriuntur, nequaquam expaveſcit. Intimata filiorum morte non cadit: quia & objecta ſibi ſacerdotii utriuſque ceſſatione, ſuperbire non deſinit. Illata autem ſibi arcæ captione cadit: quia dum ſacramenta Scripturæ ſuæ profunde & ſpiritualiter ſciri a ſanctæ Eccleſiæ prædicatoribus & fidelibus videt, de ea, quam carnaliter tantum intelligit, ſacri eloquii eruditione ſuperbire non audet. De ſella igitur cadit: quia ſpiritali cognito, ſuperbire de carnali magiſterio non præſumit. Sed quia vera prædicari ſublimiter audit, & nequaquam credit, dum confunditur, & non ſalvatur, cadit & moritur. Cadit quippe de ſella, quia extolli deſinit de doctrina. Sed cadens moritur, quia ſi ratione vincitur, ejuſdem tamen rationis judicio, pervenire ad æterna gaudia non meretur.

Corruentes in Chriſtum impingunt.

23. Qua in re notandum eſt, quia qui cadens moritur, juxta oſtium cadit. Quid eſt enim quod cadit juxta oſtium, niſi quia dum cæcus errat, impingit in Redemtorem? Qui nimirum de ſemetipſo aſſerit, dicens: *Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem vero ceciderit, conteret eum.* Ipſe quoque de ſemetipſo ait: *Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſalvabitur, & egredietur, et ingredietur, et paſcua inveniet.* Juxta oſtium ergo mortuus eſt Heli, quia Synagogæ magiſterium id- circa

Marginal references: 1 Ibid. v. 11. & 12. — Ibid. v. 13. & 14. — Ibid. v. 6. — Ibid. v. 15. — Johan. 12. 35. — 1. Theſſ. 5. 7. — Act. 9. v. 1. & 2. — Matt. 21. 44. — Johan. 10. 9.

circo periit, quia in Redemtorem offendit. Ibi enim cecidit, ubi deliquit. Qui etiam cadens, cervices fregit. In cervice tumor temporalis potentiæ deſignatur. Fracta ergo cervice moritur, qui præſidiæ magnitudine, amiſſa regni potentia, condemnatur.

Sacræ Scripturæ littera [illegible].

24. Poteſt quoque per oſtium, ſacræ Scripturæ littera deſignari. Nam velut per oſtium ad æterni templi atria ducimur, dum per ſacri eloquii litteram, ad allegoricam & ſpiritualem intelligentiam ſublevamur. Intus quoque rex cernitur: quia promiſſus Redemtor humani generis, in ſpirituali ſacræ Scripturæ intelligentia invenitur. Heli ergo juxta oſtium mortuus cecidit: quia profecto Synagogæ magiſterium idcirco interiit, quia per ſpiritalem Scripturam eum qui in ſpiritu promiſſus fuerat Redemtorem humani generis, non ſpiritaliter ſed carnaliter quæſivit. Juxta oſtium namque mortuus eſt: quia de eo interiit, quod ſpiritalem Redemtoris promiſſionem, non ſecundum intelligentiam ſpiritalem, ſed ſecundum ſimplicem locutionem hiſtoriæ intellexit. Et quia per doctrinæ ſuæ ſtudium multo tempore, Judex, non amore bona operanti, ſed timore a malo declinanti, præfuit, ſequitur:

Verſ. 18.

Senex enim erat, & grandævus: & ipſe judicavit Iſrael quadraginta annis.

Lex vetus, timoris non amoris.

25. Senex etenim fuit, & grandævus diuturnitate temporum. Quadraginta vero annis præfuit, per timorem legalium mandatorum. Quadragenarius quippe numerus ad peccatores pertinet. Unde & Quadrageſimæ tempus in ſancta Eccleſia eodem dierum numero conſecratum eſt, ut videlicet ea, quæ committimus, peccata tergere pœnitendo ſtudeamus. Quadragenarius quippe numerus ex denario & quaternario conſummatur. Et quia peccando, Decalogum divinæ Legis tranſgredimur, ipſam vero peccandi facultatem ex ea, qua conſiſtimus, quatuor elementorum compactione contrahimus; ſub numero quadragenario, quamdiu in peccato exiſtimus, continemur. Heli ergo quadraginta annis Iſraelem judicavit; quia Synagogæ magiſterium, & auſteram Legis diſciplinam ad timorem ſubjectæ plebis exhibuit: ut materiam humanæ conditionis per concupiſcentiam fragilem, in ſtatu juſtitiæ per timorem retineret. Sed jam mortuus eſt Heli, jam fractis cervicibus juxta oſtium jacet, ſed tamen pravæ doctrinæ ejus virus in ſemine remanet. Jam quippe, qui non erecht de Judæorum ſapientibus, judicatus eſt: ſed quia in ejus inſtructione pravitatis ſemina mentes concipiunt; qui ejus doctrina ſibi naſcuntur, perfidiæ ejus inſaniam non relinquunt. Quare & ſubditur:

Verſ. 19. & 20.

Nurus autem ejus uxor Phinees prægnans erat, vicinaque partui: quæ, audito nuntio, quia capta eſſet arca, & mortuus ſocer ſuus, & vir ſuus, incurvavit ſe, & peperit. Irruerunt enim in eam dolores ſubiti. In ipſo autem momento mortis ejus dixerunt ei, quæ ſtabant juxta eam: Ne timeas, quia filium peperiſti. Quæ non reſpondit, neque animadvertit.

Synagoga [illegible].

26. Quæ autem fuit nurus Heli, niſi plebs Judæorum, reprobis ſacerdotibus ſubjecta? Quæ quia, per eorum prædicationem ſemina perfidiæ in mente ſuſceperat, prægnans erat. Et quia conceptam malitiam ipſa quoque cogitabat effundere, non ſolum prægnans fuiſſe dicitur, ſed etiam partui vicina. Quid eſt autem, quod audita arcæ captione, & ſoceri atque viri ſui morte, peperiſſe dicitur, niſi quia Judaicæ plebis reſiduum, dum ſpiritalia ſacramenta Scripturarum, ad Gentium eruditionem tranſiſſe cognoſcit, dum ſapientes Synagogæ eum utroque ſacerdotio interiſſe jam conſpicit, ea quæ concepit, hæreſis ſuæ ſemina, loquendo effundere non deſiſtit? Parere autem ei, eſt conceptam pravitatem loquendo aliis aperire. Et quia reproba prædicat, dum parere aſſeritur, incurvata memoratur. Velut enim non ſe curvantes pariunt, qui cæleſtia loquuntur: quia in ſtatu fidei auditorum ſuorum corda ad ſtudium erigunt bonæ operationis. Quæ igitur prava aſſerit, incurvata parit: quia profecto hoc ſibi loquendo agitur, ut quo attentius loquitur, in damnationis ſuæ barathro profundius deponatur. Recte igitur dum ad partum incurvatur, mori dicitur. Pariens namque moritur, quia in blaſphemiæ ſuæ merito condemnatur. Et quia mortis ſuæ tormenta non prævidet, ſubiti dolores in eam irruere dicuntur. Subiti namque dolores ſunt repentinæ afflictiones mortis ſine præviſione venientis. Subito enim dolores irruunt, cum Judaicæ plebi ſuppliciorum perennium retributiones obviant: quæ nunc in contemtu veritatis poſita, non formidat. Quia enim pro paternarum traditionum obſervatione, ad æternam vitam moriendo ſe tranſire æſtimat, inſubito dolores, tunc corruit, cum ſuſtinere tormenta inchoat, quæ non ſperavit. Et notandum, quia de moriente dicitur: *Irruerunt in eam dolores ſubiti*: quia videlicet dum per carnis moleſtias ad exitum vitæ cogitur, tunc flagella dolorum irruere in eam temporaliter incipiunt, quibus ejus impietas æterna vindicta puniatur; & quia vicino exitu reprobæ Judæorum mentes ſe alterutrum ad perfidiam cohortantur. In ipſo autem momento mortis ejus, dixerunt ei, quæ ſtabant juxta eam: *Ne timeas, quia filium peperiſti.* Filium quippe peperit: quia durum in nequitia, & inſuperabilem populum erudivit. Quæ autem mulieres juxta ſtant, niſi mentes æquali ordine impietatis adſtrictæ? Stant quippe non veritate & rectitudine fidei, ſed præſumtione & jactantia religionis. Idcirco eam, ne timeat, cohortantur, quia filium peperit: ut videlicet tanto ſecurius in veteri traditione mori non timeat, quanto illos etiam in ea obduratos & inconvertibiles aſpicit, quos ſuo magiſterio eruditos cognoſcit. Sed dum in ſe abundantius dolore compellitur, pro nihilo ducit, quidquid alii ſua eruditione profecerunt, unde & ſubditur: *Quæ non reſpondit, neque animadvertit.* Nam dum æterni doloris experiri amaritudinem inchoat, hoc, quod temporaliter aliis præfuit, non delectat. Vel certe idcirco de nato puero non lætatur; quia is, qui gignitur ſua inſtitutione, in captivitate conſpicitur. Unde & ſubditur:

Ad partum incurvata doloribus enecatur.

Et vocavit puerum Ichabeth, dicens: Tranſlata eſt gloria Domini, quia capta eſt arca Dei.

Verſ. 21. & 22.

Iſrael gloria non periit, ſed ad Eccleſiam tranſlata eſt.

27. Arca quidem capitur: quia jam, auctore Deo, a veris fidelibus, ſanctæ Scripturæ ſacramenta, veræ intelligentiæ capacitate retinentur. Et gloria Iſrael tranſlata eſt: quia poſtquam a vera religione cecidit, redolere per bonæ famæ opinionem ceſſavit. Bene autem non perire Iſrael gloria dicitur, ſed transferri: quia religionis fama, quam perdidit, ad Gentilitatem tranſivit. Tranſlata quippe eſt gloria: quia in ſancta Eccleſia veræ religionis fragrantia redolet, quæ in fide Redemtoris poſita, pro æterni ſplendoris certitudine, quem exſpectat, donum ſancti Spiritus pignus tenet. Idcirco de nato filio lætari refugit: quia profecto dum

ad

ad Gentes tranſiſſe prætetitam gloriam conſpicit, ad captivitatem ſe patere ingemiſcit. A tranſlatione etiam gloriæ filium nominat: quia profecto impietatem, in qua permanet, quaſi prælato nomine perpetuo repreſentat. Poteſt autem per hoc, quod a matre ei nomen imponitur, aperte intelligi quod videmus. Ex ea enim nomen ſuſcepit, a qua ei meritum impietatis venit. Sequitur:

CAPUT III.

1. Reg. 5. Verſ. 1. 2. & 3.

Philiſtiim autem tulerunt arcam, & aſportaverunt a Lapide Adjutorii in Azotum. Tuleruntque Philiſthiim arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & ſurrexerunt Azotii altera die, & invenerunt Dagon jacentem ante arcam, pronum in terra.

Arca Dei templis idolorum illata, quando fides Gentilium mentibus inferta eſt.

1. Quid eſt, quod arca a Lapide Adjutorii aſportatur, niſi quia præcones veritatis ab eo, quem Judæi falſa opinione expectant, Chriſto myſteria Scripturarum auferunt? Dum enim ad veri Redemtoris cognitionem, ſanctæ Scripturæ teſtimonia convertunt, ab eo nimirum, in quem ſui auxilii ſpem Judæi poſuerant, arcam tollunt. Et quia Gentibus fidei myſteria creduntur, arca Dei in Azotum perducitur. Quæ profecto arca in templum infertur. Quid ergo fuit templum Dagon, niſi unaquæque anima infidelis, quondam idololatriæ ſuperſtitione polluta? Quid ſimulacrum Dagon, niſi totius idololatriæ ſuperſtitionem deſignat? Quid igitur erat aliud, myſteria fidei cordibus Gentilium intimare, quam arcam Dei in templum Dagon inferri.

Prædicationis & fidei progreſſus in eorum cordibus.

Velut enim juxta Dagon ſtatuebatur arca, dum prædicatores ſanctæ Eccleſiæ Gentiles admonerent, ut ad probandam fidei veritatem & prædicationem, quam audiebant, & idololatriæ, quam tenebant, errores diſcuterent. Bene itaque die alia Dagon pronum in terra ante arcam jacentem Azotii repererunt. Unam quippe diem Azotus habuit, in audita prædicatione veritatis, alteram in cognitionem fidei. Primo namque die arca Dei juxta Dagon ſtatuitur, quia in audita prædicatione Redemtoris, erroris vetuſti tenebras deprehendunt. Altera vero die ſurgentes, pronum in terra ante arcam jacentem Dagon invenerunt: quia & in cognitione veritatis ſtatum idololatria perdidit. Unde & bene cum lapſus Dagon aſſeritur, jacere pronus in terra memoratur. Ante arcam quidem cadit, quia ex myſteriorum divinorum ſcientia inoteſcit. Sed pronus in terra jacet, quia, auctore jam Deo, ad aſpectum fidelium ſimulatæ rationis imaginem non habet. Qui enim pronus in terra jacet, faciem in terra deprimit. Per faciem vero ſimulacri, ſimulatio exprimitur rationis. Pronum itaque in terra jacere, eſt jam vera cognoſcentibus, ſimulationis ſuæ fraudibus illudere nequaquam poſſe. Sed tamen, ut certius Gentiles vera cognoſcerent, eamdem fidei noſtræ auditam rationem, & ſuperſtitionis ſuæ vetuſtam conſuetudinem magis ac magis diſcutere conati ſunt. Apte itaque ſequitur:

Verſ. 3.

Tulerunt Dagon, & reſtituerunt eum in locum ſuum.

Præcedit probatio, cognitio ſuccedit; ſequitur certitudo & fidei profeſſio.

2. Ideſt, in templo, ubi arca Dei poſita fuerat. Quid eſt ergo Dagon in locum ſuum reſtituere, niſi juxta jam cognitam ſpiritualium ſacramentorum veritatem, idololatriæ ſtatum ſubtili conſideratione perquirere? Et quia quo ſubtilius idololatriæ error aſpicitur, verius condemnatur, ſubjunctum eſt:

Verſ. 4.

Rurſuſque diluculo ſurgentes, invenerunt Dagon jacentem ſuper faciem ſuam coram arca Domini.

Diluculo iterum ſurgunt: quia ad amorem auditæ bonitatis jam certitudine deliberationis ſe erigunt. Primus itaque dies probationis eſt, ſequens cognitionis, tertius vero deliberatæ jam certitudinis, & oblatæ profeſſionis. Qui profecto dies, quia illuminatis converſorum mentibus, in ſplendore perfectæ & conſummatæ fidei illuxit, ſequitur:

Ibidem.

Caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum ejus abſciſſæ erant ſuper limen. Porro Dagon truncus remanſerat in loco ſuo.

Hinc idololatriæ caput & brachia conteruntur.

3. Quid enim Dagon, ideſt idololatriæ caput, eſt aliud, niſi ipſum initium omnis iniquitatis diabolus? Et quæ ſunt palmæ manuum ejus, niſi univerſa opera idololatriæ? Caput itaque Dagon amiſit: quia per idolorum culturam regnare maligni ſpiritus in corde Gentilium deſiount. Palmæ etiam manuum ejus abſciſſæ ſunt, quia idolis vanis ſacrificia nuſquam offeruntur. Et quia a cunctis fidelibus ejus deformitas ubique conſpicitur, truncus Dagon in loco ſuo remanſiſſe memoratur. Caput vero & manus abſciſſæ, & ſuper limen poſitæ memorantur: quia profecto quiſquis ad veram fidem ingreditur, principia diabolicæ ſuaſionis repellere, atque univerſis ejuſdem ſatanæ operibus renuntiare præcipitur. Poſita ergo hæc ſunt in limine, ut ab introeuntibus conculcentur: quia vere fidelis eſſe non poterit, qui & pravis maligni ſpiritus conſiliis adverſari, atque iniquis operibus non proponit. Nam qui Dagon caput atterere, & manus vitat, etſi fidelium numero contineri videtur, idololatra quodam modo eſſe convincitur. In oblectatione etenim dæmonum non ſolum exteriora ſacrificia, ſed etiam iniqua deſideria ab eorum cultoribus offeruntur. Qui ergo in veræ fidei cognitione receptus eſt, & ab immundis deſideriis & pravis operibus non removetur, quia Dagon collidere caput & manus deſpicit, maligno ſpiritui, quem in oblatione cæremoniarum deſpicit, per internæ concupiſcentiæ, & exterioris vitæ immunditiam, oblationem facit. Quare & ſubditur:

Verſ. 5.

Propter hoc non calcant ſacerdotes Dagon ſuper limen uſque in hodiernum diem.

Illa calcare, quod ſacerdotes Dagon relinquunt, docentur Chriſtiani.

4. Sacerdotes quippe Dagon ſe eſſe inſinuant, qui ſuper limen non calcant. Quibus in verbis caute inſpiciendum eſt, quia non dixit, limen, ſed ſuper limen, ut caput & manus Dagon calcanda eſſe doceantur, quæ ſuper limen abſciſſa eſſe referuntur. Idcirco autem Sacerdotes ſuper limen non calcant, quia abſciſſas ejus manus & caput pede conterere vitant. Sacerdotes namque Dagon uſque in hodiernum diem remanent: quia qui per immunda deſideria antiquo hoſti ſacrificant, adhuc ſunt. Qui profecto ſuper templi limen calcare refugiunt: quia nec immundis ſuggeſtionibus, nec malis operibus reſiſtunt. Dagon itaque ſacerdotes ſunt, quia etſi manufactis ſe idolis non humiliant, concupiſcentiarum tamen ſimulacris per nefaria opera ſe incurvant. Sequitur:

Verſ. 6.

Aggravata eſt manus Domini ſuper Azotios.

Aggravata Dei manus ſuper Gentiles, eorum converſionem operata eſt.

5. Manus Domini eſt virtus divinæ poteſtatis. Et quia in Azotiis primordia gentilitatis deſignata ſunt, quid eſt quod manus Domini ſuper Azotios aggravata perhibetur? Sed manum ſuper Azotum aggravavit, cum Gentilium corda virtute ſuæ potentiæ ad converſionem movit. Nam dum per internam aſpirationem eis vim æternæ mortis innotuit, de perpetratis iniquitatibus, Gentium mentes mirabili terrore percuſſit. Quia ergo dum manus Domini agravata dicitur, interfici Azotii perhi-

bantur, gravedo hęc manus accipitur in multiplicatione converſorum. Nam mori Gentilibus fuit, ab infidelitate ſeparari. Manu quoque Domini occidi, eſt eamdem veræ fidei cognitionem non miniſterio hominum, ſed divina virtute promereri. Levis itaque erat manus Domini ſuper Azotum, cum adhuc per paucos miniſtros fidei pauci errorem deſererent gentilitatis. Unde & quaſi de aggravatione manus orare verbi miniſtros Dominus admonet, dicens: *Meſſis quidem multa eſt, operarii autem pauci: rogate Dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam.* Quaſi aliter dicat: Qui per paucos miniſtros, velut levi manu paucos ab infidelitate ſeparat, rogate ut miniſtros multiplicet, ut quaſi in converſorum multitudine manum gravet. Sed & modus interfectionis exponitur; quia quiſquis mori hac interfectione dicitur, dum ad purgandum ventrem exiret, in ſecretiori parte natium morderi a muribus perhibetur. Ad litteram una percuſſio hic oſtenditur, ſed in typica expoſitione geminatur. Nam per litteræ ſignificationem, & gravationem manus Domini, & murium morſus ad ejuſdem mortis effectum pertinet: quia ad hoc dicitur manus Domini ſuper Azotios aggravari, quod per murium morſus interfici.

Matth. 9. 37.

6. Quia vero per ſpiritalem ſignificationem duas mortes agnovimus, unam videlicet, qua peccatores juſtitiæ peccando moriuntur; alteram, qua juſti a peccatis, in quibus vixerunt, pœnitendo ſe erigunt: unam, quæ ad humana corda, diabolo ſuadente, ingreditur; alteram, quam omnipotentis Dei virtus operatur; neceſſe eſt ergo, ut utramque mortem in hoc loco ſpiritualiter attendamus. Mors quidem, qua peccatores a peccatis pœnitendo reſurgunt, deſignatur, quia dicit: *Aggravata eſt ſuper Azotios manus Domini*: illa autem mors, qua Gentiles ſe immunditiæ & iniquitati ſervos exhibuerunt, deſignatur, cum morderi a muribus, & interfici dicuntur. Mus quippe immundum eſt animal, & per Legem edi prohibitum. Quid ergo per mures, niſi dæmonia deſignantur? Et quid eſt morderi a muribus, niſi peccati pœna lacerari? Sed mordebantur a muribus, cum ad purgandum ventrem egrediebantur. Quid eſt ergo purgare ventrem, niſi expletione peccati, miſeræ famæ fœtorem proferre? Qui ergo ad purgandum ventrem egreditur, murium morſu perimitur: quia qui peccando ad aliorum notitiam per exemplum pravitatis extenditur, ad æternam quoque mortem gravi dæmonum obligatione retinetur. In ſecretiori enim parte natium percuſſi perhibentur: quia peccator quiſque ex ea parte vulnus accipit animæ, quam incurvat ad peccati delectationem. Cum ergo manus Domini ſuper Azotum aggravatur, a muribus percuſſus aſſeritur: quia prædicantibus æternæ vitæ doctoribus dum ab infidelitate Gentiles converſi ſunt, qua peccatorum morte, ſuaſione dæmonum, obligati eſſent, cognoverunt. Morderi igitur Azotus poſt aggravatam manum Domini, eſt poſt veræ fidei cognitionem, dæmonibus non ſubjici, ſed quibus ſe peccati fœtoribus pœnæ mortis obtulerant, per fidei illuminationem intueri. Quaſi enim tunc morſi ſunt, quando peccatorum ſuorum morſus agnoverunt. Sequitur:

Duplex mors, una qua juſtitiæ per peccatum mori; altera qua peccato per pœnitentiam.

Levit. 11. 29.

Conſcii fit peccati, & cognitione illuminati fidei.

Verſ. 7.

Videntes autem viri Azotii hujuſcemodi plagam, dixerunt: Non maneat arca Dei apud nos, quoniam dura eſt manus ejus ſuper nos, & ſuper Dagon deum noſtrum.

7. Nam cum cernerent templa deſtrui, ſacrificia ceſſare, uxores a viris & viros ab uxoribus dividi, a genitoribus filios & patres a filiis ſeparari; quid aliud, quam & ſuper ſe, & ſuper ſuperſtitionem ſuam, manum Domini duram eſſe putaverunt? Sed quid deinde factum fuerit, ſequitur:

Prædicationis Evangelii ſtupendi effectus.

Verſ. 8.

Et mittentes congregaverunt omnes Satrapas Philiſthinorum, reſponderuntque Gethæi: Circumducatur arca Dei.

8. Quia Satrapas Philiſthinorum congregaverunt, dicitur; quare autem congregaverunt, non dicitur. Sed quia reſpondiſſe Satrapæ dicuntur, & circumducendæ arcæ conſilium tribuiſſe; quia ad tribuendum pro eadem arca conſilium vocati eſſent, aperte cognoſcitur. Qui ergo ſunt Satrapæ Philiſthinorum, niſi electi prædicatores Gentilium? Satrapæ quidem principes dicuntur. De quibus profecto principibus per Pſalmiſtam dicitur: *Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham.* Populorum namque appellatione Gentes deſignantur. Qui ergo populorum nomen & principum poſuit, nimirum eos, de quibus loquitur, Philiſthinorum Satrapas deſignavit. Qui certe populorum principes cum Abraham Deo convenerunt, quando ad ſalutem convertendarum Gentium, hoc prædicatores ſonuerunt verbo, quod omnipotens Deus interno eis aſpirabat deſiderio. Quaſi enim in auditorum Gentilium cordibus mira erat convenientia Dei & principum; cum ſimul & a ſanctis prædicatoribus rationem rectæ prædicationis acciperent, atque a Domino fructum bonæ voluntatis. Et quia adverſarii eſſe cognoſcuntur, qui dixerant: *Non maneat arca Dei apud nos*: quomodo principes mittentes congregant? Sed mittere, & principes congregare, eſt ſanctorum prædicatorum mentes ad prædicationis inſtantiam provocare: quia illic erat attentius prædicandum, ubi Gentilium corda in errore profundius mergebantur. Hinc eſt quod egregius doctor nobiliorem de indomitis hoſtibus ſe elegiſſe victoriam gloriatur, dicens: *Ab Jeruſalem uſque Illyricum per circuitum replevi Evangelium Chriſti: ſic autem hoc prædicavi Evangelium, non ubi de eo annuntiatum fuerat, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem.* Provocati ergo ſunt principes non deſiderio, ſed errore infidelium, cum inde Deo lucrum majus facere arbitrati ſunt, unde caligo errorum per flatum ſuperbię ſublimius ferebatur. Quare & ſanctę prædicationis inſtantia deſignatur, cum ſubditur: *Reſponderuntque Gethæi: Circumducatur arca Dei.* Illi dicunt: *Non maneat arca Dei apud nos*: & iſti dicunt: *Circumducatur.* Quid eſt enim arcam Dei circumducere, niſi veræ fidei myſteria publice prædicare? Manet enim arca apud eos, qui veræ fidei ſacramenta, quæ audiunt, per amorem amplectuntur. Qui autem, *Non maneat apud nos arca*, dicunt, prædicationem fidei a ſe averti concupiſcunt. Satrapæ ergo e contrario dicunt: *Circumducatur arca Dei*: quia illis attentius divina prædicabant, quos ad odium veritatis gravis error accenderat. Et quia per ſanctorum prædicatorum miniſteria etiam talium magna lucra regnis cæleſtibus illata ſunt, ſequitur:

Arca apud Philiſthæos circumducta Evangelii apud Gentiles prædicandum & circumferendum ſignabat.

Pſal. 46. 10

Rom. 15. 19. 20.

Illis autem circumducentibus eam fiebat manus Domini per ſingulas civitates interfectionis magnæ nimis, & percutiebat uniuſcujuſque urbis a parvo, uſque ad majorem, & computreſcebant prominentes extales eorum.

Verſ. 9.

9. Arca quippe circumducitur, cum myſteria fidei palam & ſine timore prædicantur. Et quia interiori iniqua fidei innumeri convertebantur, interfectio

Gentilium converſio, eorum interfectio & percuſſio fuit.

ctio magna nimis per civitates ſingulas facta perhibetur. Item quia non ſolum ſimplices, ſed ſapientes converſi ſunt: eadem interfectio a parvo uſque ad majorem facta aſſeritur. Sed per eamdem percuſſionem computreſcere extales referuntur. Extales quippe putreſcere, eſt peccati meatus ab effuſione conſueti fœtoris penitus interire. Bene namque percuſſus eſt, cujus prominentes extales computreſcunt: quia nimirum nonnulli ſunt,[a] qui poſt munditiam converſionis, priſtina involvuntur ſorde flagitii. Horum profecto prominentes extales minime computreſcunt, quia ad conſuetum peccatorum fluxum per iniqua opera recurvantur. Hos nimirum ab imperfecta percuſſione male ſanos ille redarguit, qui ad fœtores priſtinos devolutos inſinuat, *Canis reverſus ad vomitum, & ſus lota in volutabro luti.* Quaſi enim ad computreſcendum extales percutiebat ille, qui verbi gladium ingerens, ait: *Non regenet peccatum in veſtro mortali corpore, ut obediatis concupiſcentiis ejus.*

Prov. 26. 11. & 2 Pet. 2. 22. — Rom. 6. 12.

Eorum qui verbum fidei audierunt & non crediderunt perverſitas & reprobatio.

10. Poteſt autem per hoc, quod Azotii dicunt: *Non maneat arca apud nos*, eorum, qui de eiſdem Gentibus & verbum fidei audierunt, & ad æternam vitam minime prædeſtinati credere noluerunt, perverſitas deſignari. Circumducere ergo arcam Dei Satrapis fuit, ſanctis prædicatoribus ejus verbum veritatis ſubtrahere, atque illis, qui digni erant, myſteria fidei revelare. Circumducta ergo eſt arca: quia fidei noſtræ ſacramenta ab aliorum notitia ſublata ſunt, atque aliis revelata. Unde & cum circumduceretur, interfectio magna nimis per ſingulas civitates fieri perhibetur: quia ubicumque verbum ducebant fidei, gratia multiplicabatur converſionis. Et quia ubicumque prædicabant, inter eos, qui credebant, erant qui prædeſtinati ad æternam vitam non erant, ſequitur:

Verſ. 10. & 11.

Miſerunt arcam Dei in Accaron. Cum veniſſet arca Dei in Accaron, exclamaverunt Accaronitæ, dicentes: Miſerunt ad nos arcam Dei, ut interficiat nos, & populum noſtrum. Miſerunt ergo & congregaverunt omnes Satrapas Philiſthinorum; qui dixerunt: Dimitte arcam Domini in locum ſuum.

His credere nolentibus, alii fidem receperunt.

11. Satrapæ, ut diximus, ſancti prædicatores intelliguntur: Accaronitæ, qui interpretantur ſteriles, Gentiles deſignant inconvertibiles. Qui nimirum prædicatores dimittendæ arcæ conſilium tribuerunt; ut ſi ſalutem ſuam de divina prædicatione recuſarent, fidelibus ad æternam patriam cum ſacramentis fidei tendentibus, non obſiſterent. Locus namque arcæ divinorum videlicet ſacramentorum ibi eſſe cognoſcitur, ubi quidquid de omnipotente Deo nunc per Scripturarum myſterium dicitur, aperta poſtmodum nobis cognitione revelatur. Proprium quippe arcæ locum cognoverat, qui dicebat: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognoſco ex parte, tunc cognoſcam, ſicut & cognitus ſum.* Conſilium itaque Satraparum fuit, in locum ſuum reverti arcam Dei permitterent: ut videlicet, qui de verbi prædicatione nullum fidei fructum ferebant, eam ſaltem illis dimitterent, qui ex ea fructum ſibi in æternitate præpararent. Bene igitur, qui remittendæ arcæ conſilium accipiunt, Accaronitę nominantur. Accaronitæ quippe interpretantur ſteriles. Quia enim de audita fidei veritate, nullum credulitatis, aut boni operis fructum dederant, ſteriles erant. Tullendæ ergo arcæ principi conſilium

1. Cor. 13. 12.

præbuerunt, ſed a ſterilibus; ut videlicet verbi Dei ſemen, quod in peſſima terra germinare non poterat, terræ optimæ ſervaretur, quæ de hoc labore hyemis, in perenni vita fructum centeſimum proferret æſtatis. Et cauſam protinus relaxandæ arcæ oſtendunt, cum prędicatores ſubdunt:

Ne interficiat nos, cum populo noſtro.

Verſ. 12. Sterili terræ ſemen verbi non manifeſtandum, ſed ſeri, ac optimæ.

12. Accaronitæ clamaverunt: *Miſerunt arcam Dei ad nos, ut interficiat nos, et populum noſtrum.* Satrapæ conſilium tribuunt, dicentes: *Dimittite arcam Dei Iſrael, ut non interficiat nos cum populo noſtro.* Quis eſt populus, de quo Satrapæ, ideſt principes, dicunt: *Et non interficiat nos cum populo noſtro?* Quis eſt populus, niſi populus Chriſtianus? Dicunt ergo principes, *Dimitte arcam Dei Iſrael, ut revertatur in locum ſuum.* Quaſi dicat hoc: Unde vos mori pertimeſcitis, nobis ad æternæ vitæ meritum exercere non prohibeatis. Sed quod addunt: *Ut non interficiat nos cum populo noſtro*, Gentilium quidem reproborum corda in errore ſuo per hanc reſponſionem confunduntur, dum inde ſe iſti affirmarent mortem evadere, unde illi trepidarent mori. Arcam quoque Dei ſancti prædicatores auferunt: quia dum contemtoribus ſpiritalia panduntur, ad damnationem indiſcreti prædicatoris agitur, ſi eadem divina myſteria, non imitanda perfidis, ſed irridenda, & conculcanda[b] deſerantur. Nam quaſi transferendæ arcæ non tam Satrapæ, quam Satraparum Dominus præceptum ponebat, dicens: *Nolite ſanctum dare canibus, neque ponatis margaritas ante porcos, ne converſi conculcent eas pedibus ſuis.* Hinc iterum dicit: *Si perſecuti vos fuerint in una civitate, fugite in aliam.* Arcam itaque, ne moriantur, auferunt: quia contemtoribus idcirco ſpiritualia abſcondunt, ne de eorum contemtu ii qui temere ea proferunt, ex indiſcretione puniantur. Sed quia Accaronitis arca pręcipitur dimitti, hoc profecto inſinuat, quod premiſi: quia tempore perſecutionis ſanctorum prędicatorum exhortatio facta eſt, ut ipſi crederent; aliquando autem, ut ſi ipſi vitę verbum non reciperent, illud recipientibus non obſtarent: & ſi ipſi tormentorum metu, ſalutis viam non arriperent, eis impedimento non eſſent, qui ad regna cęleſtia feſtinare nec minis, nec pœnis deſtitiſſent. Sequitur:

Matt. 7. 6. — Ibid. 10. 23.

Fiebat enim timor mortis in ſingulis urbibus, et graviſſima valde manus Domini.

Verſ. 12.

Hoc quidem de exteriore perſecutione qualiter accipiatur, ſupra expoſitum eſt. Sequitur:

Ibidem.

Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in ſecretiori parte natium: et aſcendebat ululatus uniuſcujuſque civitatis in cælum.

13. De natium quidem percuſſione, quia ſuperius diximus, dicendum hic non eſſet, ſi hic aliud, quam ibi nequaquam diceretur. Quid eſt ergo, quod dicit: *Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur?* Numquid vero ii, qui mortui fuerant, morderi iterum pro arcæ pœna debuerunt? Sed & cum percuſſorum clamor in cęlum aſcendiſſe dicitur, ſatis oſtendi poterat, quia de vivis, & non de mortuis diceretur. Neque enim in cęlum aſcendere clamor poterat virorum mortuorum. Sed quia percuſſionem natium ſuperius retulimus ad cognitionem peccatorum, ſunt profecto viri, qui non ſunt mortui. Viri quippe ſunt, qui pro ęterna vita quam appetunt, agere fortia decreverunt. Sed viri adhuc non ſunt mortui, qui agere magna de-

Aliqui ad cognitionem ſuorum peccatorum percutiuntur tantum, non ſanatur.

libe-

a Fortaſſe legendum, conculcanda. Sane, concludenda, nihil hic ſignificat, Optimus autem eſt ſenſus legendo conculcanda. P.Z.

b ... ſe ea quod hic eſt ſcriptum, confirmat hoc Matth. teſtimonio *Nolite ſanctum, &c. converſi conculcent eas.*

liberant, & tamen ad dolorem compunctionis ma- A la præterita nequaquam penſant. Mordentur ergo a muribus, ut moriaotur; qoia in quibus nequiter ceciderunt, recolunt, & pro præteritis actibus ſe promereri æternæ vitæ amiſſionem credunt. Quia ergo viri ſunt, de Dei miſericordia non deſperant: & quia mordentur, ut moriantur, de eo quod magni eſſe incipiunt, ſe non exaltant.

Converſorum gemitus Deus clementer accipit.

14. Quorum profecto clamor in cęlum aſcendit; quia omnipotens Deus converſorum gemitus clementer accipit. Et quia in tempore converſionis Gentium magnus erat ad fidem concurſus, non ab aliqua una, ſed a pluribus civitatibus clamor aſcendiſſe perhibetur. Unde & in perſona univerſalis Eccleſiæ Propheta deprecatur dicens: *Intende orationi meæ; a finibus terræ ad te clamavi*. Et in B cęlum aſcendiſſe clamorem a finibus terræ clamantis oſtendit, ait: *Exaudivit de templo ſancto ſuo vocem meum, & clamor meus in conſpectu ejus introivit in aures ejus*. Cum ergo unaquæque civitas in cęlum clamaſſe dicitur, univerſalis pœnitentia converſionis commendatur. Quod ſi percuſſio ad converſionem, clamor autem refertur ad divinæ laudis devotionem; hoc profecto in myſteriis Scripturarum legimus, quod videmus. In Dei namque omnipotentis laudibus unaquæque civitas clamat; quia Redemtoris præconia orbis univerſus nequaquam tacet; quem non abſconſe prędicat, ſed ineffabili lætitię jubilatione collaudat. Quid enim aliud, quam univerſas civitates ad clamorem cohortabatur, qui dicebat: *Omnes Gentes plaudite ma-* C *nibus, jubilate Deo in voce exultationis, quoniam Deus ſummus & terribilis, & rex magnus ſuper omnes deos*. Hinc iterum admonens, ait: *Jubilate Deo omnis terra, ſervite Domino in lætitia*. Hinc rurſum, tam plagam mordentium murium, quam clamorem civitatum exprimit, dicens: *Commoveatur a facie ejus univerſa terra, dicite in Gentibus, quia Dominus regnavit*. Præmiſerat enim: *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra*. Commotio quippe terræ pertinet ad dolorem pœnitentiæ; cantare Domino, ſive anountiare in Gentibus, quia Dominus regnavit, ad ſtudium prędicationis, & ad devotionem divinæ laudis. Uniuſcujoſque civitatis clamor in cęlum aſcendit: quia in univerſo orbe D tam prædicationis veritas, quam devotionum laudes a fidelibus ſanctæ Eccleſiæ declamantur, quæ ad superni auditus celſitudinem per ſuſceptionem divinæ dignationis aſſumuntur.

Pſ. 60. v. 2. 3

Pſal. 17. 7

Dei laudes converſio orbis univerſus canit.

Pſ. 46. v. 2. 3

Pſal. 99. 2.

Pſal. 95. v. 9. & 10.

Ibid. v. 1.

CAPUT IV.

1. Reg. 6. Verſ. 1.

1. Gentilium ſalute, non improborum voluntas impleta, ſed Dei diſpenſatio.

Fuit ergo arca Domini in regione Philiſthinorum ſeptem menſibus.

1. Quid ſeptem menſes iſti, niſi totam vitę præſentis prolixitatem deſignant? Quamquam Azotii, & Accaronitæ clamarent, *Circumducatur arca Dei Iſrael, & non maneat arca Dei apud nos*: veritate tamen ſanctæ hiſtoriæ dicitur, quod in typo ſanctæ Eccleſiæ cognoſcamus, quia in regione Philiſthinorum arca Dei ſeptem menſibus fuit. Non ergo malorum & impiorum hominum voluntas, ſed Dei diſpenſatio in ſalute Gentilium adimpleta eſt. Jam quidem de gentilitate ſublati ſunt impii, jam mortui ſunt, qui Chriſti confeſſores perſequebantur, & tamen arca Dei a Philiſthinorum regione non tollitur: quia divina ſacramenta apud Gentes, ſancti Spiritus poculo debriatas, per ſtudioſam ſollicitudinem reſervantur. Bene autem dicitur ſeptem menſibus, quia ſanctarum Scripturarum myſteria uſque in mundi finem cum Chriſti fidelibus perdurabunt. Sed quiſquis ejuſdem ſanctæ Scripturæ myſteria per gratiam intimæ caritatis apprehendit, non de loco, io quo temporaliter arca dimittitur ſed de eo, in quo æternaliter ſiſtitur, ſollicitus fuit. Quare & ſubditur:

Verſ. 2.

Et vocaverant Philiſthæi ſacerdotes, & divinos dicentes: Quid faciemus de arca Dei? Indicate nobis. Et quomodo remittamus eam in locum ſuum.

Paſtori adſint ſanctitas vitæ & eruditio ſapientiæ.

2. Qui ſunt, qui ſacerdotes & divinos conſulunt, niſi fideles ſanctæ Eccleſiæ, qui æternæ ſalutis viam ſine errore tenere concupiſcunt? Et qui ſacerdotes, & divini, niſi ſanctæ Eccleſię prædicatores intelliguntur? Sacerdotes quippe ſunt ob oblationem ſacramenti; divini vero, miniſterio prædicationis. Nam duo iſta in Paſtoris perſona conveniunt, ſi ei adſit & ſanctitas vitæ, & eruditio ſapientiæ; quia ad purganda peccata ſubditorum conſtitutus eſt, & ad errorum caliginem prędicationis luce depellendam. Paſtor ergo ſanctæ Eccleſiæ, qui vitæ ſanctitatem habet, & divinę prędicationis virtutem non habet, ſacerdos quidem, & non divinus eſt. Item ſi verbi facundiam retinet, ſine vitæ ſanctitate, etſi divinus eſſe cernitur, ſacerdotii honore nequaquam decoratur: quia quod ſublimiter prædicat, terrena actione conculcat. Qui autem de arcæ loco, & de remittenda arca Dei interrogant, & ſacerdotes & divinos vocant: quia nimirum ii, qui de cognitione divinę prędicationis, venturę vitę gaudia diligunt, ad ſalutis conſilium, nec carnales ſapientes, nec multum ſimplices religioſos Paſtores quęrunt. Sacerdotes itaque & divinos vocant; quia eis ſe committunt, qui & ſuperni rectitudinem itineris demonſtrant ſublimitate ſcientiæ, & pro ſubditis omnipotenti Deo idonei intercesſores ſunt, per puritatem vitæ. De remittenda igitur in locum ſuum arca interrogant: quia de iſta cognitione Scripturarum, quam in miſteriis verborum accipiunt, tranſire ad perfectam Dei cognitionem in ęternitate concupiſcunt. Velut enim arca remittitur, cum parva iſta cognitio per vitę preſentis tranſitum adimpletur. Et in loco ſuo oſtenſę arcę Dei gloriam cernimus, quando ab altis figuratam tegminibus ſpeciem divinę majeſtatis revelata facie contuemur. De iſta quippe in loco ſuo arcę relatione per Prophetam dicitur: *Et non docebit vir ultra proximum ſuum, dicens: Cognoſce Dominum: a minimo uſque ad maximum cognoſcent me*. Hinc Johannes repromittit, dicens: *Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicut eſt*. Sed jam remittendę quod conſilium ſacerdotes & divini quęrentibus tribuant, attendamus. Nam ſequitur:

Iis regendos facile ſe credunt fideles

Eoſque libenter conſulunt.

Jer. 31. 34.

1. Joh. 3. 2.

Verſ. 3.

Qui dixerunt: Si dimiſeritis arcam Dei Iſrael, nolite dimittere eam vacuam, ſed quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini, & ſcietis quare non recedat manus ejus a vobis.

Ad Dei cognitionem mens virtutis operibus vacua non pervenit.

3. Quidnam eſt arca vacua, niſi divina ſcientia, ſine bona operatione? E Vacuam namque arcam remittere, eſt de cognitione ſpiritualium ſacramentorum, fructum boni operis nullum ferre. Vacua ergo arca remittitur, cum mens ad fidem venientis, ad ęternam Dei contemplationem jam tranſire deſiderat, & tamen in hac vita bonis operibus inſudare nequaquam curat. Prędicatorum ergo voce precipitur, ut arca cum dimittitur, vacua non relaxetur, ut, ſi bona opera, quiſquis fidelis eſt, non multiplicat, ad ęternam Dei omnipotentis cognitionem, quod tranſiturus ſit, confidere non preſumat.

Digitized by Google

mat. Vacua autem arca non dimittitur, ſi illud ei pro peccato redditur, quod debetur. Quid eſt quod pro peccato debetur arcæ, niſi afflictio devotæ pœnitentiæ? Quo in loco notandum eſt, quia eis loquitur, qui a muribus morſi ſunt. Qui enim ſunt morſi a muribus, niſi qui in fidei catholicæ illuminatione poſiti, ante ejuſdem fidei cognitionem, ſive poſt, prava egiſſe ſe recolunt? Nam qui ante gratiam regnerationis nulla crimina admiſit, & regenerationis donum dignæ converſatione retinuit, arcæ quidem debet, ſed ei pro peccato non debet. Cognitione quidem divini eloquii, boni operis redere fructum cogitur, ſed ad pœnitentiæ ſatisfactionem ex ſcelerum, quæ reſpuit, debito non urgetur. Qui ergo mordentur adhuc, debitum arcæ pro peccato redant; ut pro criminum memoria, humilem pœnitentiæ oblationem omnipotenti Deo reſtituant. Et tunc quidem curantur; quia tum conſcientiæ vulnus obducitur, cum afflicta mens per pœnitentiam ad ſperandæ veniæ ſecuritatem relevatur. Tunc etiam ſciunt, quare manus Domini non recedat ab eis; quia tunc utilitatem compunctionis, ſeu afflictæ carnis bonum intelligunt; cum de fiducia divinæ indulgentiæ ineffabiliter lætantur. Quid eſt enim dolor pœnitentiæ, niſi plagæ moleſtia ex dæmonum percuſſione? Nam quaſi in dolore plagæ adhuc acriter pungentis ſuſpirabat converſus ille, cum diceret: *Converſus ſum in ærumna mea, dum configitur ſpina.* Quid enim ærumna, niſi afflictionem inſinuat pœnitentiæ? Sed in eadem ærumna converſum ſe aſſerit, dum ſpinæ confixoram ſentit. Quaſi dicat: dum recordatione flagitii mordeor, arcæ debitum reddere non deſiſto. Spina quippe configitur, dum per omnipotentis Dei diſpenſationem, ad lacrimas converſorum anima criminum recordatione inflammatur. Et arcæ debitum ſolvitur, quando jam pro qualitate criminis, menſura extenditur lamentationis: cum poſt diuturnas lacrymas afflictæ diu menti, interni ſolatii lux infunditur, atque a percuſſionis intimæ pondere divino dono levigatur: cum jam purgatæ menti per gratiam ſuæ inſpirationis omnipotens Deus appropiat, atque ex fiducia conſecutæ indulgentiæ eam exhilarat, quam ei ex præſentiæ ſuæ gratia ſumminiſtrat. Quaſi enim de percuſſione tunc ſanatur, cum per refuſæ indulgentiæ gratiam magnitudo doloris de pœnitentis afflicta mente removetur.

Pœnitentiæ dolor humiliter Deo pro peccatis offerendus.

Pſal. 31. 4.

4. Unde & is, qui in ærumna convertebatur, dum configeretur ſpina, in eodem Pſalmo omnipotentem Deum curationis ſuæ auctorem lætanter alloquitur, dicens: *Tu es mihi refugium a preſſura, quæ circumdedit me, exultatio mea.* Preſſuram quippe vocat graviſſimam valde manum Domini. De qua percuſſione graviſſime manus etiam Paulus loquitur, dicens: *Ipſe enim ſpiritus pro nobis poſtulat gemitibus inenarrabilibus.* Qui ergo a preſſura inveniſſe Domini refugium, & exultationem inſinuat, ab interni doloris percuſſione, gaudio divinæ indulgentiæ curatum ſe eſſe manifeſtat. Hinc item dolens adhuc confitetur, dicens: *Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci.* Sed quia de curatione præſumit, inſinuans, ait: *Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata.* Debitum ergo arcæ redditur pro peccato, cum peccatores ex Scripturæ ſacræ cognitione affliguntur, & cruciatu tergere culpas ſatagunt, quas carnis delectatione traxerunt. Curantur autem, quando jam expleta menſura afflitionis, ad fiduciam divinæ indulgentiæ per auxilium relevantur interni ſolatii. Unde & Pſalmiſta loquitur, dicens: *Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in menſura.* Lacrymarum quippe potus ad menſuram datur, quia profecto peccator, etſi ex interna Dei aſpiratione pro culpa compungitur, ex eadem compunctionis afflictione eodem conſolante relevatur. Unde & per Moyſen Dominus dicit: *Ego occidam, & ego vivere faciam: percutiam, & ego ſanabo.* Percutit namque, & ſanat: quia quos per compunctionem ſauciat, per indulgentiæ ſecuritatem curat. Bene itaque curatis jam dicitur: *Et ſcietis, quare manus ejus non recedat a vobis.* Nam antequam curet, quare manus Domini ab eis non recedat, ſcire non poſſunt; quia tunc pœnitentiæ bonum intelligunt, cum in purificato jam corde ſancti Spiritus gratiam recognoſcunt, & divinæ indulgentiæ dona concupiſcunt, de quibus ineffabili exultatione gratulantur. Nam curantis jam manus Domini cauſam, qua ab afflictione non receſſerat, eos ſciſſe conſpexerat, qui percuſſorum exultationes exprimit, Deo loquens & dicens: *Repleti ſumus mane miſericordia tua, & exultavimus & delectati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti, annis quibus vidimus mala.* Velut enim in nocte pœnitentiæ luctum exceperant, qui mane, videlicet divinæ dignationis apparente claritate, ſe repletos miſericordia congaudebant, qui ſe delectatos pro diebus, in quibus humiliati fuerant, aſſerunt: per donum curationis, gravitatem manus Domini, quare ab eis non receſſerat, ſcire demonſtrantur. Sed quia a principibus adhuc per conſilium dicitur, ut quod debetur pro peccato arcæ reddatur; & quid ſit illud quod debetur, non exponitur, adjunctum eſt:

Pœnitentiæ laborem excipit lætitia pro recuperata ſalute.

Ibid. v. 7.

Rom. 8. 26.

Pſal. 50. 6.

Ibid. v. 7.

Pſal. 79. 6.

Deut. 32. 39.

Pſal. 89. v. 14. & 15.

Qui reſpondentes dixerunt: Quid eſt, quod pro delicto reddere debeamus? Reſponderunt illi: Juxta numerum provinciarum Philiſthiim quinque anos aureos facietis, & quinque mures: quia plaga una fuit vobis & Satrapis veſtris. Facietiſque ſimilitudines anorum veſtrorum, & ſimilitudines murium, qui demoliti ſunt terram, & dabitis Deo Iſrael gloriam, ſi forte relevet manum ſuam a vobis, & a diis veſtris, & a terra veſtra.

Verſ. 4. & 5.

5. Quid eſt, quod quinque anorum ſimilitudines, & totidem ſimilitudines murium, juxta provinciarum numerum, fieri jubentur, & ſic arcæ debitum ſolvitur? Hæc profecto, ſi more Judaico ſecundum litteræ vilitatem penſantur, non ſolum deſpicienda ſunt, ſed nec auditu digna. Quæ profecto digne accipit, qui quo viliora per litteræ ſonum audit, eo ea per ſpiritalem ſignificationem utiliora eſſe intelligit. Nam ſanctus Spiritus, quo inſpirante, tota hæc ſacra hiſtoria ſcribitur, numquam tam vilia promeret, ſi in hujus vilitatis arcano magna quædam, & pretioſa valde myſteria non ſignaret. Unde doctor egregius fatetur, dicens: *Omnia in figura contingebant illis; ſcripta ſunt autem propter nos, in quos fines ſeculorum devenerunt.* Eo igitur per ſpiritum altius requirenda ſunt, quo in expoſita velut carne litteræ vile cernitur, quod loquuntur. Quæ ergo ſunt anorum ſimilitudines, quæ murium imagines? Et quia hæc tam ad tentantia dæmonia, quam ad membra peccatorum ſectoribus expoſita, ſuperius retulimus, ſimilitudines anorum & murium, qua ſignificatione deaurantur? Sed profecto tunc arcæ debitum pro peccato bene ſolvitur, ſi anorum & murium ſimilitudines ex auro fabricentur. In ani quippe ſimilitudine oſtentendi

Peccatum, ut ad pœnitentiam accurratur, diligenter recogitandum.

1. Cor. 10. 11.

tenui fœtoris membrum cernitur; & tamen, quia ſimilitudo, non veritas eſt, fœtore jam nullo maculatur. Et quia de auro efficitur, hoc profecto inſinuat: quia ex ſplendore pulchritudinis ſpecies commutatur deformitatis. Peccator ergo converſus ani ſimilitudinem facit, cum quibus peccati fœtoribus membra ſuæ depoſuerat, ad memoriam ducit. Ani ergo ſimilitudinem fabricare, eſt membrorum ſuorum nuper peccantium turpidinem pœnitenti corde recolere. Non itaque anum, ſed ani ſimilitudinem fabricat, qui & a peccati fœtoribus membra abluit, & eadem membra, quibus peccatis ſubdiderit, recolere non omittit. Et quidem ex auro fieri ani ſimilitudo cernitur, quia ad pretium æternæ ſalutis peccatorum turpitudines afferunt. Vel fortaſſe memorando ſimilitudines anorum fiunt, flendo deaurantur: quia & recolendo, quæ fecimus, fingimus: & dum commiſſa attentius lugemus, in juſtitiæ ſplendorem membra deauramus. Anorum ergo ſimilitudo, non veritas cernitur, quia tunc peccator ſuæ deformitatis ignominiam reſpicit, cum prava opera non ſolum committendo non exercet, ſed etiam in præterito ſe commiſiſſe vehementer dolet. Quinque autem ani fieri jubentur, quia univerſalis omnium Gentilium ſatisfactio imperatur. Unde & caute notatum eſt: *Juxta numerum provinciarum Philiſthiim*. Quare enim quinque ſunt Philiſthinorum provinciæ, niſi quia carnalis vita Gentilium deſignatur? Quia enim quinque ſenſus corporis non ad laudem Creatoris; ſed ad carnalem vitam contulit, per quinarium numerum Philiſthinorum provinciæ exprimuntur.

In omnibus ſenſibus quibus peccavimus, compungantur.

Quinque anos aureos præcipiuntur ut faciant, ut de omnibus compungantur ſenſibus: & quia omnes peccaverunt, ideo ad ſupernæ vitæ claritatem membra omnia redigant, quæ per oblectamenta carnis omnimoda polluerunt ſorde flagitii. In auro quippe ſupernæ converſationis fulgor oſtenditur, quia per Johannem de ſuperna civitate dicitur: *Ipſa vero civitas aurum mundum, ſimilis vitro mundo*. Membra igitur deaurantur, cum corporis terrena & cœnoſa concupiſcentiarum fœditate deſerunt, in ſplendorem commutatur æternæ vitæ: cum videlicet per ſanctæ converſationis pulchritudinem radiat, quod in appetitu mundanæ delectationis peccatorum fœtori ſordebat. Ad iſtam namque deaurationem beatus Paulus auditores ſuos admonebat, dicens: *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſervire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeatis membra veſtra ſervire juſtitiæ in ſanctificationem*. Et quaſi ad anorum ſimilitudines eos reſpicere compellens, intulit, dicens: *Quem ergo fructum habuiſtis in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors*. Anorum ergo ſimilitudines ad ruborem fiunt: quia profecto fœditatis noſtræ maculas ad memoriam ducimus, ut de eiſdem maculis confundantur. Sed deaurantur ad ſecuritatem: quia profecto dum deformitatem ſupernæ vitæ claritate obducimus, divini examinis diſcuſſionem quadam ſecuritate præſtolamur.

Apoc. 21. 18.

... ſunt ſi... ... quæ ... arma ... fuerunt ... ... talis.

Rom. 6. 19.

6. Mures etiam, qui terram demoliti ſunt, de auro fieri jubentur: quia & immundi ſpiritus, qui carni noſtræ corruptiones oblectamenta ſuggerunt, ad juſtificationem noſtram memorantur. Quid eſt enim ſimilitudines murium facere, niſi eas, quas de nobis maligni ſpiritus habuerunt victorias, memorari? Sed murium quoque ſimilitudines deaurantur, cum nos eorum eliſos viribus ſuſpiramus. Nam dum ipſorum nos fraudibus victos plangimus, ſimilitudines profecto murium aureas tenemus, dum præterita conſilia damnatum non habemus in blandimento operis, ſed in contemptu reprobationis. Ex auro itaque ſimilitudines murium ſunt: quia præteritæ fraudes dæmonum ad fulgorem nobis bonæ vitæ proficiunt. Tanto enim humiliores jam ſumus, quanto membra noſtra per ſupernæ converſationis fulgorem radiant; & ipſi qui jam Dei omnipotentis auxilio fortia agimus, immundorum ſpirituum proſtratos fuiſſe fraudibus noſmetipſos videmus. Quod profecto conſilium, quia pluribus tribuunt, ejuſdem quoque rationem oſtendunt, quia dicunt: *Quia plaga una fuit vobis & Satrapis veſtris*. Quaſi aperte dicant: Quia omnes peccato ſubditi fuiſtis, neceſſe eſt, ut ad melioris vitæ ſtudium corda pariter præparetis: Unde & Paulus dicit: *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei, juſtificati gratis per gratiam ipſius*.

Quidem inſ... ... ... poſſimus.

Maxime ad humilitatem.

Rom. 3. 23.

7. Et ut attentius meliorandæ vitæ propoſitum commendent, inculcando repetunt, dicentes: *Facietis ſimilitudines anorum veſtrorum, & murium, qui demoliti ſunt terram, & dabitis Deo Iſrael gloriam, ſi forte relevet manum ſuam a vobis, a diis veſtris, & terra veſtra*. Eis, quæ prædictæ ſunt, ſimilitudinibus factis, Deo gloriam dare, eſt de ſtudio boni operis, & de æſtimatione humilitatis, in ſemetipſo inaniter non gloriari; ſed Dei omnipotentis laudibus omne, quod agitur, impendere. Et quia dicunt: *Si forte relevet manum ſuam a vobis*: quid aliud in hoc verbo dubitationis accipitur, niſi quia difficilis oſtenditur reconciliatio criminoſorum? Unde & per Jonam dicitur: *Quis ſcit, ſi convertatur, & ignoſcat Deus?* Quia ergo, ſi forte relevet manum, dicitur, commoveri ad pœnitentiæ lacrimas cum magna fortitudine debemus: quia etſi hi qui pœnitentiam auſteram faciunt, vix fiduciam ſalutis inveniunt, negligentes ſalvi fieri quando poſſunt? Quæ profecto reconciliationis difficultas ſi in pœnitentium æſtimatione tenetur apud omnipotentem Deum nequaquam invenitur: quia & dum Ninivitæ velut pro difficili reconciliatione gravi pœnitentia ſe dejicerunt, omnipotentis Dei miſericordiam facile meruerunt. Et cum Prophetæ Joelis voce acri ſe Deo populus lamento proſtraret, egit profecto, ut qui videbatur ad placandum difficilis ejus iram levigaret. Nam ſtatim in eo ſcriptum eſt: *Zelatus eſt Dominus terram ſuam; & pepercit populo ſuo*. Manus itaque relevatur, cum mens in pœnitentia valide compuncta ad conſecutæ miſericordiæ donum, divina aſpiratione ſuſtollitur. Et quia, ut dixi, ab initio naſcentis Eccleſiæ, ſicut generalis peccatorum converſio, ita & generalis erat reconciliatio converſorum: manus Dei, quæ relevanda aſſeritur, & ab auditoribus; & a diis eorum, & a terra relevanda perhibetur. Per deos namque, ſublimes & ſapientes viri deſignantur. Nam & ad Moyſen Dominus dicit: *Poſui te in deum Pharaonis*. Et in Legis etiam mandato præcipitur: *Diis non detrahes*. Per terram vero, ſimplicium vita exprimitur: quia dum prædicatione ſuperiorum, velut cœli pluviam in ſe cadentem, recipiunt, de irrigatione verbi fructum proferunt bonæ operationis. A diis ergo, & a terra manus Domini relevatur, cum tam ſapientes, quam ſimplices ad certitudinem divinæ indulgentiæ aut occulto & ſpiritali ſolatio, aut prædicatorum judicio reducuntur. Unde & is, qui paulo ſuperius deaurari membra monuerat, dicens: *Exhibete membra veſtra ſervire juſtitiæ in ſanctificationem*, quaſi relevatæ manus

De ſtudio boni operis & humilitate, non in nobis, ſed in Domino gloriandum.

1. Reg. 6. 5.

Jonæ 3. 9.

Reconciliationis a Deo conſequendæ facilitas & difficultas.

Joel 2. 18.

Exod. 7. 1.

Ibid. 22. 28.

Rom. 6. 19.

Domi-

Ibid. v. 22. Domini judicium proſerens, ait: *Nunc autem liberati a peccato, ſervi autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam.* Hinc iterum converſis a nequioris vitæ deformitate, integrum auri fulgorem mirabatur, dicens: *Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* *Eph. 5. 8.* Hinc idem ſuos collaudans, ait: *In medio nationis pravæ & perverſæ, in quibus lucetis, quaſi luminaria in mundo.* *Phil. 2. 15.* Factis igitur ex auro ſimilitudinibus anorum & murium, & data Deo gloria, manus Domini relevatur: quia poſt pœnitentiæ luctum, poſt meliorationem vitæ, & æſtimationis humilitatem, ad plenam omnipotentis Dei miſericordiam peccatores reducuntur. Et quia iſta omnia adhuc per conſilium præcipiuntur; prædicatorum vero conſilium alii devote perficiunt, alii vero contemnunt, qui de bonæ vitæ ſplendore bonos laudibus efferunt, contra ſuperbos per invectionem increpationis accenduntur. Nam ſequitur:

Per pœnitentiæ luctum, & humilitatem, ad Dei miſericordiam pervenitur.

Verſ. 6. *Quare aggravatis corda veſtra, ſicut Ægyptus, & Pharao?*

8. Cor namque, ut Ægyptus & Pharao, aggravat, qui jam cognitione ſacri eloquii, vulnera peccatorum ſuorum intelligis, & tamen per meliorationem vitæ, per amaritudinem pœnitentiæ, ad vera futuræ vitæ gaudia animum non intendit. Bene ergo Ægyptus in gravitate cordis ſimilatur. Ægyptus quippe tenebræ dicitur. Quid ergo Ægypti nomine accipitur, niſi a cælorum ſedibus Angelorum lapſa multitudo? Et quid in Pharaone Ægypti rege, niſi ipſe tenebrarum auctor diabolus deſignatur? Bene ergo diſſimulatores pœnitentiæ, Ægypto & Pharaoni in cordis aggravatione ſimilantur. Reprobi quippe Angeli ſemel a cæleſtibus lapſi, ſicut amorem amiſſæ beatitudinis non recipiunt, ita & pœnitentiam agere de perpetrata ſuperbia numquam poſſunt. Dum ergo ſancti prædicatores contra impudentes peccatores per acutam increpationem ſe inveniunt, Ægypti, & Pharaonis ſimilitudinem ad medium ducunt; ut auditores eorum tanto facilius ad ſatisfactionem proruant, quanto per id, quod pœnitentiam nolunt agere, damnatis Angelis ſe eſſe ſimiles non ignorant. Unde & inſtanter ad ſtudium adimplendi conſilii eos cogunt, dum ſubinferentes dicunt:

Qui converſi renuunt, Ægypto & Pharaoni ſimiles.

Verſ. 7. 8. & 9. *Accipite ergo, & facite plauſtrum novum unum, & duas vaccas fœtas, quibus non eſt impoſitum jugum, jungite ad plauſtrum, & claudite vitulos earum domi: tolletiſque arcam Domini, & ponetis eam in plauſtrum, & vaſa aurea, quæ exſolviſtis ei pro delicto, ponetis in capſella ad latus ejus, & dimittite eam, ut vadat. Et aſpicietis: & ſi quidem per viam finium ſuorum aſcenderit contra Bethſames, ipſe fecit vobis grande malum hoc. Si autem minime, ſcietis, quia nequaquam manus ejus tetigit nos, ſed caſu accidit.*

9. Quid enim plauſtri nomine, niſi aut univerſa ſimul ſancta Eccleſia, aut unaquæque cujuſque fidelis anima deſignatur? Cujus profecto plauſtri rotæ ſunt utrumque Teſtamentum. Nam dum ſancta Eccleſia, vel electa quælibet mens per vetus & novum Teſtamentum inſtructa, ad æternam vitam innititur, quaſi ſublimibus prælatis rotis, ad propoſitum locum per altum fertur. Sed plauſtrum fieri novum præcipitur, ut videlicet, qui ad æterna gaudia pervenire deſiderat, per præceptum dilectionis novi hominis ſplendore veſtiatur. Hoc quippe plauſtrum innovari præcipiebat Dominus, A dicens: *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos.* *Johan. 15. 12.* Hinc Paulus præcipit, dicens: *Renovamini ſpiritu mentis veſtræ, & induimini novum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt.* *Epheſ. 4. 23.* Hinc Romanos alloquens, ait: *Non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in contentione & æmulatione, non in cubilibus & impudicitiis, ſed induimini Dominum Jeſum Chriſtum.* *Rom. 13. 13.* Plauſtrum igitur novum facit, qui & utrumque Teſtamentum recte intelligit, & ſplendore ſanctæ converſationis indutus, ad ſuperna ſeſe deſideria extendit.

Duo ſunt rotæ, ſunt vetus novumque Teſtamentum.

10. Poſſunt quoque rotæ, quibus hoc plauſtrum graditur, electi cujuſque geminum deſiderium deſignare: quia quiſquis jam, opitulante B Deo, præſentem vitam in ærumnam peregrinationis tenet, ad futuram beatitudinem idcirco pervenire deſiderat; ut impaſſibilis & immortalis fiat: ut videlicet per unum, eam quam horret, miſeriam deferat; per aliud, eam, quam promeretur, beatitudinem numquam perdat. Vaccæ autem ſunt ſancti prædicatores. Qui quia & gemino præcepto caritatis inſignes ſunt, & in nova converſatione converſorum animas gignunt, recte ſam binario numero, quam feminino genere deſignantur. Vituli autem ſunt deſideria terrena. Cum ergo vaccæ plauſtrum trahunt, domi vitulos claudunt: quia dum electis fidelibus ad ſupernam patriam ducatum præbent, ea deſideria C quæ eis reprobam vitam ſuggerunt, prodire ad effectum prohibent. Claudunt quippe vitulos, cum jam ſuperba deſideria in ipſo ſuggeſtionis initio, intra conſcientiam conterunt, & proficere ea ad effectum operis non permittunt. Unde & vaccæ, quibus non eſt jugum impoſitum, ad trahendum plauſtrum exquiri perhibentur: quia prædicatores electis fidelibus providendi ſunt, qui per nulla onera criminis ſubjecti ſint imperio diabolico poteſtatis. De quo profecto jugo per Prophetam dicitur: *Computreſcet jugum a facie olei.* *Iſa. 10. 27.* Bene autem proceſſus ſenſuum ordini concordat verborum: quia etſi adverſa dominatione ſunt liberi, neceſſe eſt ut ſemper ſint de ſuura converſatione ſuſpecti. D Vaccæ ergo & ſine jugo ſunt, & tamen earum vituli domi clauduntur: quia ſancti prædicatores adverſariis ſpiritibus ex virtute dominantur: ſed ab edomandis pravis deſideriis, eo intentionem non auferunt, quo de ſanctitate, qua ſe ornatos aſpiciunt, ſecuritatem in hac vita perpetuam habere non poſſunt. Et quia talibus divinæ cognitionis gratia latius aperitur, apte arca Domini tolli, & ſuper plauſtrum poni præcipitur. Quod autem imponi arca auditoribus ſuper plauſtrum jubetur, hoc profecto inſinuat, videlicet, quod in ſancta Eccleſia plures ordines præſulum invenimus; quia dum prærogativa alii aliis digniores ſunt, etiam auctoritatem præcipiendi ſortiuntur [a] E in culmine ordinis altioris. Cum ergo arca Domini reduci præcipitur, ſuper plauſtrum novum poni perhibetur: quia profecto ad æternam patriam cum cognitione ſacramentorum ſpiritualium recte graditur, qui hoc, quod de ſancta Scriptura didicit, per novæ converſationis pulchritudinem non relinquit.

Duplex electorum motus: unus quo averſantur temporalia, & alter, quo ad æterna convertuntur.

Premenda ſunt & concludenda ne prodeant prava deſideria.

Prædicatores eligantur, qui criminis puri ſint.

Neque tamen de ſanctitate ſibi blandiantur, aut ſecuri ſint.

In Eccleſia plures præſulum ordines.

11. Ad latus autem ejuſdem arcæ vaſa aurea, quæ ei pro delicto ſunt reddita, poni præcipiuntur. Vaſa quippe aurea vocat, quæ ſuperius memorat, dicens: *Facietis ſimilitudines anorum veſtrorum et murium.* In quibus profecto vaſis peccatorum atque tentationum memoria deſignari diximus. Quid eſt ergo, quod ſuperius anorum, & murium

Peccata lacrymis terſa deformitatem amittunt.

a Al. *ex culmine ordinis altioris.*

murium ſimilitudines eſſe perhibuit, nunc vaſa A aurea appellavit? Sed ibi de eo, quod arcæ pro peccato exſolvi debebat, tractabatur, hic autem de arcæ remiſſione. Quid ergo eſt, quod res iſtæ eædem honeſtiori nomine exprimuntur, niſi quia peccata, quæ pœnitentiæ fletibus terſa non ſunt, in deformitate ſua attentius videnda atque lugenda ſunt: ea vero, quæ jam ſunt diluta magnis fletibus, & non attentius, neque in deformitate ſua reſpicienda, ſed æſtimatione humilitatis aliquando cogitanda? Quaſi enim in mente pœnitentis, & acriter dolentis ani ſimilitudo, & murium eſt: quando ut attentius lugeat eam, quam ante mentis ſuæ oculos congerit, peccati maſſam coadunatam videt. Sed cum jam magnis & diuturnis fletibus quodammodo de peccatorum ſuorum remiſſione ſecurus ad ſupernam patriam feſtinare curſu magnæ converſationis cœperit, quaſi aurea jam vaſa conſpicit: quia peccata videt, non quibus ſe obligatum viderat, ſed quæ omnipotentis Dei laudibus impendas. Bene autem in capſella ad latus arcæ eadem vaſa reponuntur. Nam ſi arca divinæ cognitionis ſecretum inſinuat, ad latus vaſa dependuntur: quia dum altitudo divinæ cognitionis mentem elevat, ad virtutem humilitatis infima noſtra præterita ad memoriam reducenda ſunt. Non igitur ponenda ſunt ante arcam; ne, dum immoderatius infirma reſpicimus, attolli ad ſuperna nequeamus. Conſtat itaque, quia ex latere dependantur: ut & ſuperna videamus libere, &, cum expedit, ad noſtra infirma mentis oculos revocemus.

Sic ad memoriam revocanda, ut a cælestibus conſiderandis non impediant.

12. Quid eſt autem, quod præcipiuntur: *Et dimittite eam, ut vadat?* Sed arca dimittitur, quando eruditæ mentes ſubditorum a ſuis Rectoribus libere vivere permittuntur; ut videlicet ad æternam patriam properent, non jam majoris imperio, ſed propriæ arbitrio rationis. Ponenda eſt igitur, ut plauſtro imponatur; impoſita quoque dimittitur: [a] quia nimirum electis ſubditis diſponendæ vitæ ſuæ licentia a prælatis ante danda non eſt, quam doctrinæ ſpiritualis eruditionem percipiant, & firmam conſuetudinem bonæ operationis. Nam nec ſimplicibus ſubjectis & bene viventibus, nec eruditis & infirmis vivendi libertas recte conceditur. Illi quippe a callido adverſario decipi tanto facilius poterunt, quanto & deprehendere ejus inſidias per ſpiritalem eruditionem nequaquam didicerunt; iſti vero eo difficilius ſervant bonum eruditionis, quo tentatoris laqueos eruditi conſpiciunt, & eorum vincula devitare eruditi non poſſunt. Tunc ergo competenter arca dimittitur, cum id, cui imponi debeat, plauſtrum ante fabricatur, cum ei vaſa aurea, quæ debentur pro peccato, ex latere dependuntur: quia profecto tunc ſecura eſſe poterit vita libere viventis ſubditi, cum renovationem interioris hominis cuſtodire longo uſu didicerit; cum ex vitæ puritate celſitudinem divinæ eruditionis apprehendit, atque inter dona ſublimia, ea quæ aliquando prave egiſſe memorat, recolere ad humilitatem non negligit. Quæ profecto vivendi libertas, quia ad ſolum ſtudium ſuperni amoris bonis ſubjectis impenditur, apte & cauſam, qua eadem arca dimittatur, adjungit; *ut vadat, inquit*. Quaſi enim & aliis verbis dicat: Ad hoc ſolum liberius vivere permittendi ſunt, ut ad cæleſtem patriam celerius proficiſcantur. Sed quia nonnulli ſubditi tam converſatione, quam ſcientia humano judicio perfe-

Non niſi perfectis diſcipulis permittendum, ut arbitrio ſuo vivant.

Hæc libertas tantum amoris divini ſtudentium

cti ſunt, non divinos providendum bonorum Rectorum ſtudio eſt, ut eorum curam tunc nec omnino prætereant, cum iidem ſubditis ſe de eorum cura dimiſſos putant, ſed pia calliditate explorent jam liberi qualiter vivant, quorum ſubditionis bona plenius noverant. Quare & ſubjungitur: *Et aſpicietis, & ſi quidem per viam finium ſuorum aſcenderit contra Bethſames, ipſe fecit nobis hoc malum grande. Sin autem minime, ſciemus, quia nequaquam manus ejus tetigit nos, ſed caſu accidit.*

13. Bethſames, ut jam diximus, interpretatur domus ſolis. Dimiſſam autem arcam prædicatores aſpiciunt, utrum recto itinere contra B Bethſames gradiatur; quia & cum proprio arbitrio dimittuntur ſubditi, explorare prælati debent, an bonum libertatis ad profectum convertant cæleſtis itineris. Sed & caute notandum eſt: quia tunc recte contra Bethſames arca aſcendit, cum confinium viam gradiendo non deſerit. Confines etenim noſtri ſunt electi priores: confines quippe ſunt, qui juxta ſe poſſeſſiones diſpoſitas habent. Confines igitur electorum ſunt æterni regni perpetui coheredes. Nam velut juxta ſe diſpoſitis poſſeſſionibus habitant, qui in eamdem æternæ patriæ ſocietatem vocati, de una & eadem Conditoris majeſtate ſortiti ſunt jura æternæ hereditatis. Vel idcirco dicuntur confi- C nes; quia cum de bona converſatione ad perennis vitæ gaudia electi perveniant, qui recte vivunt in hoc mundo, cæleſtibus civibus vicini ſunt. Quæ eſt ergo via confinium, niſi afflictio temporalis? Hanc viam Bethſamis per ſemetipſum Dominus demonſtrat, dicens: *Arcta eſt via, quæ ducit ad vitam.* Hanc item commendat, cum diſcipulos increpans, ait: *O ſtulti, & tardi corde ad credendum, nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Hinc Paulus ait: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Contra Bethſames ergo tunc arca dirigitur, cum per viam confinium aſcendere videtur: quia in ſuperna converſatione illa verius proficit, quæ ad æterna gaudia pervenire non per mundanas D delectationes, ſed per carnis afflictiones, & mundi adverſitates quæris. Sed quia non ire, ſed aſcendere dimiſſa arca dicitur, altior via dimiſſis in libertate ſubditis indicatur: quia per viam Bethſamis non recte gradiuntur, ſi non quotidie de bonis ad meliora proficiunt. Aſcendere enim meritis virtutum, quotidie ad meliora proficere eſt. Sed cum recte contra Bethſames arca ducitur, malum grande, quod perpeſſi fuerant, omnipotentis Dei operibus adſcribunt. Malum namque grande eam percuſſionem vocant, de qua ſuperius legitur: *Fiebat manus Domini ſuper ſingulas civitates interfectionis magnæ ni-* E *mis.* Et quia eamdem interfectionem tam ad converſionem Gentilium, quam ad fidelium delinquentium ſalubrem compunctionem retulimus, cum arca recte contra Bethſames graditur, malum illud grande quod acciderat, a Deo eſſe indicatur: quia profecto electorum ſingulorum finis indicat, qualiter prædicatoris animus eorum prima opera recognoſcat.

Exploranda debent magiſtri, ut cum diſcipuli ſibi dimiſſi ea vivendi libertate ad majorem profectum utantur.

Et arcta via pergant. Matth. 7. 14. Luc. 24. 25. Act. 14. 21.

Non eundum tantum, ſed aſcendendum.

14. Nam ſi in fine deficiunt, aperte cognoſcitur, quia bona eorum principia a Domino non fuerunt. Unde & ſubditur: *Sin autem minime, ſciemus quia nequaquam manus ejus tetigit nos, ſed caſu accidit.* Manus Domini quid eſt, niſi unigenitus Patris æterni? Manu namque Domini non tanguntur, qui

Qui in fine deficiunt, non auctore Deo ſeceſſum fecerunt.

non

a Hic attendere videtur ad Regulam Sancti P. Benedicti c. 3 ubi eadem compendioſe legimus.

non inſpiratione divini verbi, ſed ſubita delibera tione cordis ſui a priſtina converſatione ſeparantur. Qui certe tanto celerius ab incœpta bonitate deficiunt, quanto quod per arctam viam ingredi ad æternam patriam propoſuerant, qua fortitudine exequendum eſſet, præcogitare neſcierunt. Quare apte dictum eſt: *Caſu accidit*. Quod enim caſu accidit, ſubito & ſine conſilio & provisione contingit. Cum ergo hi quia mundi amore, ſive qui ab infidelitate diceſſiſſe videbantur converſi, ad prioris vitæ nequitiam reviviſcunt, aperte cognoſcitur, quia non manu Domini, ut videbantur interfecti, ſed accidente caſu a priſtina ſint converſatione ſeparati. Sequitur:

Verſ. 10. & 11.

Fecerunt illi hoc modo, & tollentes duas vaccas junxerunt ad plauſtrum, vituloſque earum clauſerunt domi, & poſuerunt arcam Dei ſuper plauſtrum, & capſellam, quæ habebat mures aureos, & ſimilitudines anorum.

Quia hæc ſupra latius expoſita ſunt, quid jam in ſe de ſpiritali eruditione contineat ipſa profectio arcæ, videamus. Nam ſequitur.

Verſ. 12.

Ibant autem in directum vaccæ per viam, quæ ducit Bethſames, & itinere uno gradiebantur, pergentes, & mugientes: & non declinabant neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram

Recta via incedendum, diſcretione duce.

15. In directum per viam, quæ ducit Bethſames ire, eſt in ſtudio cæleſtis perfectionis, afflictionem carnis tenere per virtutem diſcretionis. Nam in directum vaccæ nequaquam gradiuntur, ſi in afflictione carnis diſcretio non ſervatur. Denique dum ultra modum caro affligitur, conferre opem ſpiritui eadem caro omnino defecta non ſufficit. Et ſi digne non affligitur, dum ſuperbit, velut libera ſervire menti indomita dedignatur. Bene igitur, dum per viam Bethſamis in directum vaccæ ire referuntur, ſubjunctum eſt: *Quia non declinabant neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram*. Ad dexteram quippe declinare, eſt virtuti abſtinentiæ immoderate inſiſtere: quia per bonum, quod videtur, viam deſerimus, dum ſic neceſſariam abſtinentiæ virtutem ſequimur, ut alia nobis auxilia de carne ſubtrahamus. Ad ſiniſtram quoque declinare, eſt carni abundantius indulgere. Nam per apertæ remiſſionis vitium a Bethſamis via deflectimur, dum carnem per delicias deducimus, quia paradiſi viam in afflictione diſpoſitam noveramus.

Nec declinandum ad dexteram, carni neceſſaria denegando.

Nec ad ſiniſtram, carni nimis indulgendo.

Pura ſit & ſimplex intentio.

16. Et quia nulla eſt vitæ parcioris ſinceritas, ſi munditiæ boni operis ſimplicitas non concordat intentionis, caute expreſſum eſt: *Et itinere uno gradiebantur*. Uno quippe itinere graditur, qui virtutem quam prætendit in bono opere, in recta ſervat intentione. Quo contra de unoquoque reprobo dicitur: *Væ peccatori ingredienti terram duabus viis*. Duabus quippe viis peccator terram ingreditur, cum Dei videtur eſſe quod agit, ſed ex omni quod religioſum foris exhibet, intus ſeculi intentionem tenet. Uno autem itinere gradi electos ſuos Dominus inſinuat, dicens: *Si oculus tuus fuerit ſimplex totum corpus tuum lucidum erit*. Hinc Paulus ait: *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ*. Hinc David: *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus*. Uno igitur itinere contra Bethſames vaccæ gradiuntur: quia electi ad æternam patriam feſtinantes, bona foris agunt, ſed ex eiſdem bonis operibus ſeculi præmia non requirunt.

Eccli. 2. 14.

Matth. 6. 22.

2. Cor. 1. 12.

Pſal. 44. 14.

Pergendum ſemper & perſeverandum carnalia quæ obſiſtant deſideria expugnando.

17. Quid eſt autem, quod de eiſdem vaccis dicitur: quia *gradiebantur pergentes & mugientes*. Sed pergere dicuntur: quia ſancti viri bona neceſ-

A ſſanter faciunt: mugiunt vero, quia carnalia deſideria in ſemetipſis extinguere, ſine magna quotidie tribulatione non poſſunt. Mugire namque, ad laborem edomandæ carnis pertinet: pergere autem, ad perſeverantiam bonæ voluntatis: Nam dum contra naturam caro carnales motus comprimere cogitur, velut mugit dum graditur: quia propria deſideria adimplere prohibetur. Bene quippe duo hæc in Sanctorum profectione deſcribuntur, videlicet pergere & mugire. Quia etſi eis ad ſupernam patriam feſtinantibus, magna eſt inſtantia deſiderii, eſt nihilominus invincibilis patientia laboris. Nam de his vaccis pergentibus per Ezechielem dicitur: *Non revertebantur, cum incederent*. Vaccarum quoque mugitum, & cauſam exprimit Paulus, dicens: *Video aliam legem contradicentem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Mugiunt ergo vaccæ, ſed pergunt: quia ſancti viri, etſi magna ſunt tentamenta, quæ perferunt, viam tamen ſupernæ patriæ non relinquunt. Pergunt item, ſed mugiunt: quia etſi magnis deſideriis ad ſuperna properant, profectum tamen ſuperni itineris non de quiete pacis obtinent, ſed ex triumpho tentationis. Sequitur:

Ezech. 1. 12.

Rom. 7. 23. & 24.

Verſ. 12.

Sed et Satrapæ Philiſthinorum ſequebantur uſque ad terminos Bethſamis.

Per bonorum operum viam, ad contemplationem aſcendendum.

18. Quinam ſunt termini, ad quos ſequi proficiſcentem arcam Dei prælatis neceſſarium eſt,
C & quos in arcæ Dei comitatu progredi congruum non eſt? Quos nimirum terminos ſi accipimus in eruditione ſacri eloquii, & bona operatione, contrarium non videtur. Sed hi profecto termini Bethſamis, ſequentium principum termini ſunt, cum pro modo ſuo quiſque ſuper ſubditis perfectus eſt doctrina ſacri eloquii, & uſu bonæ operationis. Eo enim jam de iſto ſecurus Paſtor efficitur, quo & caute jam ſpiritalia conſpicit, & ea, quæ ratione comperit, fortitudine boni operis apprehendit. Qui profecto termini, Bethſamis eſſe termini dicuntur: quia nimirum dum eruditos Dei operarios dignanter excipiunt, ad contemplationem ſupernæ patriæ introducunt. Termini namque ſunt: quia
D & dignos ad contemplationem ſuſcipiunt, indignos expellunt. Indocti quippe ſi ad contemplanda ſubtilius ſuperna ſe ſuſtollere præſumunt, potius errando deviant, quam lumen veritatis apprehendant. Et niſi quis bona opera præmittat, hoc profecto agit, ut illam quam appetit claritatem internæ viſionis, numquam inveniat. Unde & Dominus in Evangelio, quaſi ad terminos Bethſamis contemplativæ vitæ amatores tranſmittens, ait: *Qui habet verba mea, et facit ea, hic eſt, qui me diligit; qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifeſtabo ei meipſum*. Qui enim ſe manifeſtaturum non niſi diligentibus dicit, ſe autem diligere eos, qui ſervant mandata ejus: aperte docet,
E quia lucem ſuæ occultæ viſionis non tribuit, niſi pro retributione bonæ operationis. Sequitur:

Joban. 14. 21.

Verſ. 13.

Porro Bethſamitæ metebant triticum in valle.

Quæ in contemplatione, mens pura nunc conſpicit, aliquando apprehendit.

19. Qui enim Bethſamitæ rectius poſſunt intelligi, quam hi, qui perfecti jam viri ſunt in ſublimitate contemplationis? Nam velut de domo ſolis ſunt, qui contemtis terrenis omnibus, veri luminis ſplendoribus illuſtrantur. De domo quidem ſolis ſunt, qui jam omni mundo ſepulti, ad videndam Conditoris ſui claritatem flammamiræ dilectionis mardeſcunt. Qui ad civitatem ſuam duo-

bus modis aſcendunt: qui ad ſupernæ patriæ claritatem, & nunc per contemplationem, & in fine per veritatem gloriæ perducuntur, nunc ad domum ſolis contemplando evolant: ſed quod nunc mentis puritate aſpiciunt, tunc per præſentem lætitiam æternæ retributionis veritatem apprehendunt. Bethſames ergo arca Dei perducitur, cum mens electa, aut per contemplationis altitudinem, aut per aſſumtionem retributionis ad æterna gaudia ſublimatur. Qui ergo æternum illum, & inaffabilem arcæ ſitum ſcire non poſſumus, ea, quæ de iſto, quem novimus, dicuntur, audiamus. Quid eſt ergo, quod Betſamitæ metunt triticum in valle, niſi quia contemplativæ vitæ diditi, delicias internæ refectionis colligunt in virtute humilitatis? Vallis quippe in ſacro eloquio æſtimationem deſignat humilium, Pſalmiſta teſtante, qui de Domino loquens, ait: *Qui emittis fontes in convallibus*. Nam infuſionem ſupernæ gratiæ mentibus infundit diſpoſitis per humilitatem. Betſamitæ ergo in valle triticum metunt: quia contemplationi vacantes, dum pro humilitatis merito clarius ſuperna conſpiciunt, ad ſuaviorem refectionem mentium ligant manipulos gaudiorum. Nam triticeus panis, ſicut aſpectu candidior, ita & ſapore delectabilior eſt.

Pretiositas in valle humilitatis præguſtantur cæleſtes deliciæ.

Pſal. 103. 10.

20. Sed fortaſſe in iſta vita adhuc poſiti non ſumimus panem, ſed ſpicas metimus: in illa autem ſuperna vita beatitudinis, non ſpicas, ſed panem manducamus. In iſta etenim vita, cum ad contemplanda æterna ſuſtollimur, ſupernarum rerum ſimilitudines capere de rebus iſtis infimis & viſibilibus nitimur: ut juxta egregii doctoris vocem, *Invisibilia a creatura mundi, per ea quæ viſibilia facta ſunt, cognoſcamus*. Quare & ille verus Bethſamita, & domeſticus ſolis juſtitiæ exultans, ait: *Delectaſti me, Domine, in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Quam magnificata ſunt opera tua Domine, nimis profunda factæ ſunt cogitationes tuæ*. Sed dum in rebus viſibilibus inviſibilium rerum gaudia excipimus, velut intra paleas adhuc triticum tenemus. Tunc autem nobis purum triticum, ſive de tritico panis erit. Nam cum abſorpta jam morte, in æterna vita, revelata facie, clarius Redemtorem cernemus, ad ejus cognitionem thecis ſimilitudinum non egemus. Bene ergo de Bethſamitis dicitur, quod metebant triticum in valle: quia perfecti viri, etſi pro humilitatis merito ſublimitatem ſupernæ contemplationis accipiunt, ad illam omnipotentis Dei puram ſubſtantiam contemplandam eo pertingere nequeunt, quo refectionem ſuæ mentis adhuc velut inter paleas metunt. Cujus profecto humilitatis bonum deſignatur, cum ſubditur:

In hac vita ſpicæ colliguntur, non tamen panis manducatur.

Rom. 1. 20.

Pſal. 91. v. 5. & 6.

Et elevantes oculos viderunt arcam Dei.

Ibidem. Per humilitatem ſpiritualis virtus adauitur.

21. Oculos quippe elevant: quia dum de ſe alta non ſentiunt, æſtimatione ſua velut in plano ſunt. Oculos elevant: quia eos, quos divina gratia dignos aſpiciunt, in alto poſitos meritorum culmine contemplantur. Sed elevantes oculos arcam vident: quia quo ſe humilius per æſtimationem dejiciunt, proximorum bona cognoſcere melius poſſunt. Ea etenim veritas, quæ ſuperborum corda per ſemetipſam deſerit, illa eis etiam dona, quæ confert humilibus, abſcondit; ut velut obcæcati penitus, nec in terra diffuſum jam ſolem videant, qui ejus claritatis radios videre in cælo deſigrunt. Sed quia regreſſionem arcæ Dei ad propoſitum contemplativæ vitæ retulimus, elevatio etiam oculorum ad ſtudium diſcernendorum ſpirituum non inconvenienter referri poteſt. Bethſamitæ quippe oculos levant, cum vitæ ſecretioris propoſito confluentium ad ſe dona, ſubtili inſpectione conſiderant: cum intenta mente diſcutiunt, an vitæ altioris propoſitum, quod accedendo expetunt, recta validaque intentione proſequantur. Levare igitur oculos eis eſt, novitiorum ſpiritum altius conſiderare. Sed levantes oculos arcam Dei reſpiciunt: quia dum ſubtilius ejus converſiones diſcutiunt, qua virtutum ſpiritualium gratia fulgeant, deprehendunt. Et quia per affectum dilectionis, de cognitis eorum bonis hilareſcunt, apte ſubjungitur:

Diſcretio ſpirituum prælatis neceſſaria.

Et gaviſi ſunt, [a] cum vidiſſent.

Ibidem.

Sequitur:

Et venit plauſtrum in agrum Joſue Bethſamitæ, & ſtetit ibi.

Verſ. 14.

22. Si Bethſames interpretatur domus ſolis, domus ſolis civitas eſt cæleſtis. Hic Joſue Bethſamita non tam typo, quam ipſo nomine & dignitate humani generis Redemtorem ſignificat. Joſue quippe, ſalvator noſtro eloquio dicitur. Et de ſemetipſo Dominus dicit: *Venit filius hominis quærere, & ſalvum facere quod perierat*. Hinc eſt etiam, quod Joſeph in ſomnis per Angelum repromittitur: *Ipſe ſalvum faciet populum ſuum a peccatis eorum*. Bethſamitam quoque ſe eſſe per ſemetipſum manifeſtat, dicens: *Ego ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi*. Hinc Johannes Baptiſta ait: *Qui de cælo venit, ſuper omnes eſt*. Quis eſt ergo ager Joſue Bethſamitæ, niſi amœnitas vitæ contemplativæ? Ibi enim & herbarum virores, & odores aromatum, & florum diverſa pulcritudo cernitur; quia nimirum quo ſuperna illa ſocietas clarius aſpicitur, quod incorruptibile floret Angelis, quod immarceſcibile viret Sanctis, quod inviolabile in virginibus redolet, contemplantium oculis gratius exhibetur. Bene autem idem ager Salvatoris eſſe perhibetur: quia contemplativæ vitæ amatores, quo ſecretius converſantur, Redemtori noſtro gratiores & familiariores ſunt. In agrum quoque Joſue Bethſamitæ plauſtrum venit, cum mens electa a ſæculi intentione diviſa, ſolis cæleſtibus intendit, cum cæleſtis jam amœnitate viſionis fruitur: quia terrena reſpicere per amorem dedignatur. Et notandum, quia hoc plauſtrum novum fuiſſe, non valde ſupra relatum eſt: quia profecto mens criminum vetuſtate reſoluta, ad tantam gloriam recipi non meretur.

Vitæ contemplativæ amœnitas.

Luc. 19. 10.

Matth. 1. 21.

Johan. 6. 41.

Ibid. 3. 31.

Chriſti ager eſt.

23. Sed habet vita ſecretior delicias in amœnitate viſionis, habet ingentem laborem in ſtrenuitate certaminis: quia nimirum divina præmia ſicut ex triumpho conſequimur, ita & ſtrenue dimicando cuſtodimus. Bene ergo de veniente in agrum Jeſu plauſtro ſubjungitur: *Et ſtetit ibi*. Stare quippe ad prælii cuſtodiam pertinet, non ad pacis quietem. Stetit quippe plauſtrum in agro: quia etſi mens, amœna jam illius ſupernæ, & ſemper virentis patriæ videndo, atque amando inhabitat; tamen quod amorem viſionis delectabiliter poſſidet, ſine inceſſantis curæ ſollicitudine nequaquam ſervat. Sed nimirum in tanto agone poſita mens humana deficeret, ſi ille, qui humanam infirmitatem in ſua divinitate roboravit, ei præſentiæ ſuæ auxilium non præberet. Quare & cauſam exponens, qua ſtare in agro plauſtrum potuerit, addidit, dicens:

Vitæ contemplativæ, deliciæ ac labores.

Erat enim ibi lapis magnus.

Ibidem.

a *Gilot. cum vidiſſent.*

In iis deficientibus nil Christus auxilium præberet. *Pſ. 117. 22.* *Ephe. 2. 20.* *1. Petri 2. 5.*

24. Lapis quippe magnus Redemtor intelligitur generis humani. De quo lapide per Pſalmiſtam dicitur: *Lapidem* [a] *hic quem reprobaverunt ædificantes, factus eſt in caput anguli*. Hunc doctor egregius collaudans, ait: *Superædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu, in quo & vos tamquam lapides vivi ſuperædificamini*. Et magnus quidem lapis dicitur: quia incomparabili fortitudine prædicatur. Cum ergo veniſſe & ſtetiſſe in agro plauſtrum dicitur, additum eſt: *Erat ibi lapis magnus*: ut latentibus myſteriis deſignaret, quia contemplativæ vitæ dediti, ſervare dona tam ingentia ideo poſſunt: quia juxta eum per gratiam ſunt, à quo eadem dona perceperunt. Sequitur:

Ibidem.

Et conciderunt ligna plauſtri, vaccaſque impoſuerunt ſuper ea in holocauſtum Domino:

Sacræ Scripturæ ſententiis & juſtorum exemplis ad Dei amorem aſcendemus.

25. Quæ ſunt ligna plauſtri arcæ Dei, niſi ſanctæ Scripturæ ſententiæ, & exempla juſtorum? Bethſamitæ quippe ligna concidunt, cum ſecretioris vitæ prępoſiti ſubjectorum ſuorum mentibus Scripturarum ſenſus ſubtilius aperiunt, cum excellentiora exempla Patrum ad eorum imitationem proferunt; ut in eorum cordibus ſuperni amoris flamma tanto ferventius ardeat, quanto fomentum incendii, velut conciſa ligna, citius ſubminiſtrant. Plauſtri quippe ligna ſunt: quia mens per Dei gratiam renovata, ea per memoriam retinet. De quibus profecto lignis ſanctus Legiſlator decernit, dicens: *Ignis in altari meo ſemper debet eſſe: quem nutriat ſacerdos, ſuggerens mane ligna per ſingulos dies*. Quia vero concidi ligna memorantur, apertius indicant, quia contemplativę vitę puritatem quęrentibus, non communia de ſacro eloquio, ſed altiora & excellentia quęque pandenda ſunt; ut eo fortius ſe in alta videndo ſublevent, quo eis nobiliora bona, quę audiunt, magis placent. Unde & bene ſubjungitur: *Quia vaccas impoſuere ſuper ea in holocauſtum Domino*. Holocauſtum namque combuſtum dicitur. Cum ergo ligna conciduntur, holocauſta deſuper impoſitis vaccis fiunt: quia qui eximia de Scripturis devota mente ſuſcipiunt, quo in ſuperna ſe deſideria altius extendunt, eo nil in eis deſeritur, quod non divini amoris flamma comburatur. Et tunc quidem curare doctorem neceſſe eſt, ut religioſi ſubjecti alta conſiderent, & tamen per æſtimationem de ſe alta non teneant: ne, quo celſius ſumma videndo proficiunt, per elationem corruentes, periculoſius elidantur. Unde & hic quoque ſubditur:

Levit. 6. 13.

Sic offerendum holocauſtum.

Verſ. 15.

Levitæ autem depoſuerunt arcam Dei, & capſellam, quæ erat juxta eam, in qua erant vaſa aurea, & poſuerunt ſuper lapidem grandem.

Quæ conſilia perfectionem & contemplationem ambientibus danda.

26. Levitæ interpretantur aſſumti. Qui ergo ſunt Levitæ, niſi qui ſic ſunt divina gratia confirmati, ut a ſancto ſpiritu deſeri numquam poſſint? Arcam quippe Levitæ deponunt, cum perfecti prædicatores ſuos ſubjectos admonent, ut eos ſpiritalis ſcientia nequaquam inflet. Capſellam quoque cum vaſis aureis deponunt, cum eos etiam de vitæ ſplendore conveniunt, ut eo de ſe humilius ſentiant, quo etiam Redemtorem noſtrum ad exaltationis ſuæ præmium, eorum quiſque jam perveniſſe didicit, quia de ſe inaniter alta non ſenſit. Bene itaque depoſita arca, & vaſa aurea ſuper grandem lapidem poſita memorantur: quia inter dona ſublimia de ſe humiliter ſapere illi verius poſſunt, qui Redemtoris magnitudinem & humilitatem recolere ſæpius didicerunt. Nam deponere arcam Dei, & ſuper lapidem grandem volebat ponere, qui dicebat: *Hoc ſentite in vobis, quod in Chriſto Jeſu. Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo: humiliavit ſe factus obediens uſque ad mortem crucis*. Sed qui de ſubditorum cordibus amoris hoſtiam miniſterio prædicationis Deo immolant, de ſuis etiam mentibus excellentiora valde oblationum dona repræſentant. Unde & ſubditur:

Philip. 2. 5. &c.

Viri autem Bethſamitæ obtulerunt holocauſta, & immolaverunt victimas in die illa Domino.

Ibidem.

Holocauſta victimas addere quid ſignificet.

27. In qua die, niſi in illa, in qua holocauſtum Domino vaccas ſuper plauſtri ligna poſuere? Quæ eſt igitur dies illa, niſi illuminatio divinæ prędicationis? Ea namque die Bethſamitæ holocauſta Domino offerunt, ea die victimas immolant, qua ligna concidunt, qua ſuper ea holocauſtum Domino vaccas imponunt: quia ſancti prædicatores ea luce verbi, qua ſubjectis emicant, ſibi quoque ad rectitudinem ſuperni itineris officium viſionis adminiſtrant, & contemtis rebus infimis, per vim dilectionis omnipotenti Deo tanto ſe liberius exhibent, quanto etiam auditores ſuos ei jam magna familiaritate conjunctos vident. Quia vero non ſolum holocauſta obtuliſſe, ſed immolaſſe victimas viri Bethſamitæ relati ſunt, perfectorum virorum ſpiritalis oblatio deſignatur. Nam holocauſta offerunt, cum per contemplationis aſcenſum ſe Deo omnipotenti ineffabili affectione conjungunt. Sed holocauſtis victimas ſociant: quia nimirum tantæ jucunditatis bonum non ſuis meritis, ſed divinæ referunt bonitati. Sine victimis quidem holocauſtum offert, qui jam ſupernis in magna delectatione conjungitur: & inſurgentibus elationis occultæ motibus, per humilitatis virtutem nequaquam dominatur. In oblationibus ergo perfectorum ſimul holocauſta & victimæ conveniſſe deſcribuntur: quia & divina frui dulcedine digni ſunt, & in omni quod totos ſe jam cælites faciunt, elationis ignari.

Verſ. 16.

Et quinque Satrapæ Philiſthinorum viderunt, et reverſi ſunt in Accaron in die illa.

Eruditis diſcipulis quoque curam impendere debeant magiſtri.

28. Satrapæ Philiſthinorum, ut jam ſuperius dixi, electi ſunt prædicatores Gentilium. Qui nimirum quinario numero continentur: quia ad refrenandos quinque ſenſus corporis, aut rudibus adhuc fidelibus, aut carnalibus præſunt. Hi profecto plauſtrum cum Dei arca comitantur: quia ad ſtudium ſpiritalis vitæ tranſeuntes jam eruditos diſcipulos, ſollicitudinis ſuæ cura proſequuntur. Sed applicante in agrum Joſue plauſtro, & vaccis immolatis, in Accaron redeunt; quia cum eorum perfectionem jam conſideraverint, converſationis eorum itinera ulterius non explorant. In Accaron autem redeunt: quia ad convertendos alios ſe convertunt. Accaron quippe noſtro eloquio ſterilis dicitur. Steriles quoque ſunt, qui aut fide carent, aut bona converſatione. Bene autem cum reverſi principes dicuntur, additum eſt: *In die illa*: quia niſi in eis claritatem tantæ perfectionis agnoſcerent, ab eorum ſollicitudine ſecuritatis certitudine non redirent. Sequitur:

Verſ. 17. & 18.

Hi ſunt ani aurei, quos reddiderunt Philiſthiim pro delicto, Azotus unum, Gaza unum, Aſcalon unum, Geth unum, & Accaron unum. Et mures aureos,

a Abeſt his e Gilot.

reos, ſecundum numerum urbium Philiſthiim, quinque provinciarum, ab urbe murata uſque ad villam, quæ erat abſque muro, & uſque ad Abel magnum, ſuper quem poſuerunt arcam Domini, qui erat uſque in die illa in agro Joſue Bethſamitæ.

In peccatum relabi quam cavendum.

29. Quid hæc omnia deſignent, late ſupra expoſitum eſt. Quid eſt autem, quod cum reddi pro peccato debitum arcę præcipitur, quinque ani aurei, & quinque mures ſimul nominantur: cum vero jam redditum, quod debebatur, aſſeritur, urbes ſingulæ ſeparatim unum reddidiſſe referuntur? Sed ſimul ſupra nominantur: quia ſimul omnium membrorum demonſtrabatur ornatus, in commutatione bonorum operum: hic autem cum redditum debitum arcę deſcribitur, caute oſtenditur: quia urbes ſingulæ anos aureos ſingulos, & mures obtulerunt: ut profecto peccatori converſo inſinuetur, ut ſemel peccata deſerat, quæ per ſolitam pravitatem ulterius non requirat. Urbes quippe ſingulæ anos, & mures ſingulos reddunt, cùm converſi peccatores ſemel terſa lacrymis pœnitentiæ peccata non repetunt. Unde & ſacra Scriptura admonet, dicens: *Non iteres verbum in oratione*. Verbum quippe in oratione iterat, qui precibus purgare peccata conatus eſt: ſed tamen committere non omittit alia, pro quibus oret. Qui profecto anum unum, & murem Deo pro delicto non offert: quia etſi pœnitendo compungitur, fœditates multiplicas, quas Deo confitens ei repræſentat. Dum ergo anum unum & murem unum urbes Philiſthum, ſive provinciæ ſingulæ reddidiſſe deſcribuntur, quid aliud deſignat, niſi perfectionem veræ converſionis? Perfecte enim convertitur, qui cum ſemel, quod pravè egerat, plangit, quod rurſum plangat, ultra non repetit. Igitur anum unum & murem unum pro peccato offert, qui ſic ommiſſa luget præterita, ut perfecte caveat futura. Et quia iſta forma converſionis tam ſapientibus quam indoctis, tam fortibus, quam debilibus in ſancta Eccleſia obſervanda eſt, bene ab urbe murata, uſque ad villam ſine muro hæc ſolutio debiti extenſa perhibetur. Nulli enim intra ſanctam Eccleſiam conſtituto liberum eſt peccare, nulli innoxium prava commitere. Quare per Prophetam Dominus comminatur, dicens: *Anima, quæ peccaverit, ipſa morietur*. Muratæ quippe urbes ſunt mentes ſanctarum Scripturarum eruditione circumdatæ. Villæ autem abſque muro ſunt mentes ſimplices. Unum ergo anum aureum non ſolum ſingulæ urbes reddunt, ſed etiam villæ; ut quicumque ad religioſam vitam, Deo auctore, convertitur, ablutis jam fœtoribus, ulterius non fœdetur. Et quia nemo tam ſanctus eſt, qui in ſe non habeat aliquid fœditatis quod plangat, ſolutio hujus debiti uſque ad Abel magnum, ſuper quem poſuerant arcam Dei, pertenditur. Abel quippe interpretatur luctus. Quo nimirum nomine lapis, in quo arcam Dei poſuerant, vocabatur. Sed hoc profecto Redemtori noſtro nomen congruit: quia etſi propria quæ fleret non habuit, noſtra tamen quotidianis precibus & fletibus peccata purgavit. Sunt quoque in ſancta Eccleſia viri perfecti, & illi ſummo lapidi, caritatis conſummatione conjuncti. Hinc namque unitus erat lapidi, qui dicebat: *Nemo me ſeparat a caritate Chriſti*; qui an arcæ debitum ſolvat, audiamus: *Primum*, inquit, *fui blaſphemus, & perſecutor*. Hinc iterum confitens, ait: *Non ſum dignus vocari Apoſtolus: quia perſecutus ſum Eccleſiam Dei*. Notandum etiam, quod uſque ad lapidem excurriſſe arcæ debitum legitur, qui uſque in die illo in agro Joſue manere, & in quo poſita arca Dei memoratur. Qua in re quid aliud tenemus, niſi quod in ſancta Eccleſia cernimus: quia illi etiam Deo pro culpa ſatis faciunt, qui non ſolum a peccatis per Dei gratiam erepti, ſed etiam per magna ſanctarum vitutum culmina, in ejus tabernaculum ſunt aſſumti. Sequitur:

Eccli. 7. 15.

Sic præterita peccata lugeantur, ut caveantur futura.

Ezech. 18. 4.

Nemo tam ſanctus, qui in ſe nihil habeat quod plangat.

Rom. 8. 35.

1. Tim. 1. 13.

1. Cor. 15. 9.

Percuſſit autem Dominus de viris Bethſamitibus, eo quod vidiſſent arcam Domini, & percuſſit de populo ſeptuaginta viros, & quinquaginta millia plebis.

Verſ. 19.

30. Qui ſunt Bethſamitæ percuſſi, niſi falſa contemplatione decepti heretici? Bethſamitæ enim non veritate fuerunt, ſed præſumtione. Dum igitur arcam videre in lapide præſumerent, percuſſi ſunt: quia cum Domini ac Redemtoris noſtri ſacramenta indigni diſcuterent, æternæ damnationis laqueis, per fallaciam proprii ſunt depreſſi erroris. Quid eſt autem, quod de populo ſeptuaginta viri, de plebe autem quinquaginta millia percuſſa ſunt? Sed quia appellatione populi etiam urbium nobiles continentur, plebs autem vulgus eſt reliquum ſine nobilibus, poteſt hoc colligi: quia hæreticorum alii inter alios, quaſi nobiles extiterunt, qui in munditia operum, ſolo errore perierunt; ceteri vero quaſi plebis ruſticitatem ſecuti, cum errore fidei obſcurati ſunt ſorde pravæ operationis. Unde & alii quinquagenario, alii ſeptuagenario numero exprimuntur: quia & illi per quinque ſenſus corporis concepta flagitia perfecerunt; illi dum falſo ſibi dona aſſcriberent ſpiritus ſeptiformis, æterna obruti ſunt caligina cæcitatis. Et quia de eorum percuſſione veri fideles contriſtati ſunt, ſequitur:

Falſa contemplatione decepti heretici, percutiuntur.

Diſcrimen populi & plebis.

Dixeruntque Bethſamitæ: Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti hujus?

Verſ. 20.

Quaſi etenim veri fideles, ſed ſimplices dicant: Si tam ſapientes & philoſophi in ſummæ veritatis cognitione falluntur, indocti & ſimplices quando venire ad ejus notitiam poſſunt? Sed etſi de ſua menſura diffidunt, donum tamen divinæ cognitionis adeſſe Eccleſiæ non diffidunt. Quare & ſubditur:

Et ad quem aſcendet a nobis?

Ibidem.

31. A nobis quippe Dominus aſcendit, quando id quod de ejus cognitione nobis abſconditur, per electorum fidelium vocem prædicatur. Velut aſcendere namque ejus a nobis eſt, quod ſimplicioribus, ſive infirmioribus de æterna contemplatione celaverit, ſublimibus per humilitatem cordibus revelare. Quid eſt ergo dicere: *Ad quem aſcendet a nobis*: niſi dignum doctorem quærere, qui ſic divina prædicet, ut a via veritatis non erret? In quibus etiam verbis, ſi hiſtoricum ſenſum requirimus, aperte cognoſcimus: quia qui ideo mortui ſunt, quia arcam Domini viderunt, intelligimus nempe, quod eadem viſione digni non fuerunt. Merito igitur, qui percuſſos aſpiciunt, dicunt: *Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti hujus!* Nam ſi hi, qui indigni ſunt, videndo moriuntur, contrectantes, quomodo vivunt? Bethſamitæ quidem in ſancta Eccleſia ſunt mortui ſacerdotes, & miniſtri ſacri altaris reprobi: quia de domo quidem ſolis juſtitiæ ſunt dignitate miniſterii, non virtute & gratia ſanctitatis. Bethſamitæ quidem ſunt: quia per ſacræ oblationis officium converſantur in domo Dei; ſed tanto ſunt acriori damnatione percutiendi, quanto non ſolum videre audent ſacra myſteria, ſed contrectare: quanto non jam veteris Teſtamenti arcam reſpiciunt, ſed quod omnia ſuperat,

Videndo ſancta qui indigni ſunt moriuntur, quanto magis contrectando.

Qua poena digni qui corpus & ſanguinem Chriſti tractant indigne.

indigna

...gne ſe corpori & ſanguini ingerunt Redemptoris: quos percuſſos inſinuat Paulus, dicens: *Qui manducat & bibit indigne, judicium ſibi manducat & bibit.* Veri etenim fideles dicunt: *Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti hujus?* Altitudinem quippe tantæ adminiſtrationis conſiderant, & tanti ſacramenti dignitatem formidant. Sed dum tantæ rei ſubire officium metuunt, qui id exhibere valeant, digniores quærunt. Unde & ſequitur: *Et ad quem aſcendet a nobis?* Quaſi ergo ſacra myſteria humiliter fugientes, dicant: Quia [a] nos infirma converſatione percutimus, miniſtri ex altiori vita quærendi ſunt, quos dum in altiſſimam virtutum ſanctificationem converſatio ſublimis erigit, aſſiſtere Deo per officium tantæ oblationis poſſint. Sequitur:

1. Cor. 11. — Veri fideles tanti ſacramenti dignitatem formidant.

Verſ.] *Miſerunt ergo nuntios ad habitatores Cariathiarim, dicentes: Remiſerunt Philiſthiim arcam Domini, deſcendite & reducite eam ad vos.*

32. Cariathiarim dicitur, civitas eorum. Quæ eſt Sanctorum civitas; niſi illa Jeruſalem, quæ ſurſum eſt? Qui ſunt ergo habitatores ejus, niſi perfecti viri ab amore mundi alta converſatione ſeparati? Quorum profecto unus cæteris efficacior ait: *Noſtra converſatio in cælis eſt.* Ad hos quippe nuntii mittendi ſunt, ut Dei arcam ſuſcipiant: quia ad electionem ſacerdotum viri ſancti non ſolum recipiendi ſunt, ſed etiam invitandi. Et notandum, quia viris ſublimioribus per nuntios dicitur: *Deſcendite & reducite eam.* Deſcendunt quippe, quia obediunt: nequaquam enim deſcenderent, ſi id, quod ab eis fraternus amor expetit, impendere ſuperba mente reſiſterent. Tunc quidem vere ſublimes ſunt, cum ſe Chriſto non auferunt; cum id, quod ex fraterno judicio eis imponitur, non repellunt. Unde apte ſubinfertur:

Ad ſacerdotium viri ſancti non recipiendi ſolum, ſed etiam invitandi. — Philip. 3. 20.

CAPUT V.

1. Reg. 7. Verſ. 1.

Venerunt ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt arcam Domini, & intulerunt eam in domum Aminadab in Gabaa. [b] *Eleazarum autem filium ejus ſanctificaverunt, ut cuſtodiret arcam Domini.*

1. Aminadab interpretatur, populus meus ſpontaneus; Gabba, ſublimis. Et nimirum talibus arca Dei committenda eſt. Populus namque ſpontaneus eſt, quem ad exercenda virtutum opera, ſola bona voluntas trahit, quem ad implenda mandata Dei neceſſitas non compellit. Quos nimirum ſub unius deſcriptione beatus Paulus prædicat, dicens: *Hilarem datorem diligit Deus.* Quæ eſt domus ſpontanei populi, niſi munimentum ſanctæ dilectionis? Nam in virtutum miniſterio ſpontaneus eſſe non poſſet, ſi manſionem ſibi dilectionis non conderet. Quæ profecto domus in Gabaa, id eſt in ſublimi ſita cognoſcitur: quia caritatis altitudine ad cæleſtia ſublevamur. Vel certe in ſublimi eſt domus: quia caritas omnibus virtutibus anteffertur. Nam ſublimitatis hujus altitudinem inſinuans Paulus, ait: *Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro. Si linguis hominum loquar, & Angelorum, caritatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens.* Quid eſt autem, quod Eleazarum ſanctificant ad cuſtodiendum arcam Dei? Sed hoc nimirum ex uſu ſanctæ Eccleſiæ novimus: quia electus miniſter prius benedictionem conſecrationis a ſummis viris accipit, quam miniſterium impendat oblationis. Quia vero Eleazarus Dei adjutor dicitur, profecto oſtenditur: quia non ſolum ſanctificari Dei miniſtri debeant, ſed etiam inſpici quales ſint ad ejuſdem conſecrationis ordinem provehendi. Qui enim ſunt Dei adjutorium, niſi qui cum divina gratia miniſtrando conveniunt, & quos omnipotentis Dei dignatio intus viſitat, quam ipſi per exterius miniſterium bene vivendo & docendo confirmant? Unde & cum Paulo non inaniter gloriantes dicunt: *Dei etenim ſumus adjutores.* Qui nimirum converſatione fortiſſimi, ſcientia eruditi, amore fervidi, conſtantia robuſti, non ſolum alieno non egent auxilio, ſed quocumque ſe conferunt, ſubvenire aliis poſſunt. Bene itaque dicitur: *Eleazarum ſanctificaverunt, ut cuſtodiret arcam.* Quia hi, quibus adhuc aliena auxilia neceſſaria ſunt, ad ſubveniendum aliis promovendi non ſunt. Bene item Eleazarus filius Aminadab eſſe dicitur: quia certe, qui ad miniſterium prædicationis eligitur, in imitatione Sanctorum poſitus, auxilium omne, quod exhibet, eſſe debet ex dilectione.

Quibus arca Dei committenda. — 2. Cor. 9. 7. — 1. Cor. 12. 31. & c. 13. 1. — Electorum Eccleſiæ miniſtrorum conſecratio. — Hi Dei ſunt adjutores. — 1. Cor. 3. 9.

2. Quia vero nos ſuperius plauſtrum Scripturam ſacram, arcam vero ſcientiam ejus ſpiritalem eſſe diximus, vaccas quoque electas animas: timor Bethſamitarum, quem ineſſe electis oſtendimus in oblatione ſacramenti, poteſt referri etiam ad onus prælationis. Non enim minor ſanctitas idonea eſt animabus inſtruendis, quam offerendis ſacris myſteriis. Et idcirco Bethſamitæ perhibentur percuſſi: quia plerique vivunt ſubditi, qui moriuntur prælati. Habet enim arca Dei etiam extrinſecus pulchritudinem, quam ſi miniſter infirmus non ad ſpiritalem venerationem, ſed ad concupiſcentiam ſecularem inſpexerit, nequaquam vivit. Bene itaque cauſa percuſſionis eorum declaratur, cum dicitur: *Quia viderunt arcam.* Quid eſt enim, *viderunt*, niſi quia ejus gloriam videndo concupierunt? Nunc autem, auctore Deo, per orbem univerſum ſanctæ Eccleſiæ gloria eſt copioſa. Quæ profecto gloria, quia a reprobis ſacerdotibus ſeculariter appetitur, Bethſamitæ viri arcam Dei exterius videndo moriuntur. Non enim ſpiritalem ejus honorem pro interna virtutum gloria appetunt, ſed ut arcæ Dei ſplendorem rapiant, & eccleſiaſticæ prælationis fulgorem, in flore ſeculi ſuis cultibus ferant. Arca quoque Dei male foris ad percuſſionem reſpicitur, quando flagitioſi præpoſiti ſubditarum perſonarum exteriori ſpecie devicti, ad carnalem concupiſcentiam pertrahuntur. Viri timore ingentem multitudinem concupiſcentiæ tela proſtratam intuentes, dicunt: *Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti hujus?* Stat quippe in conſpectu Dei, quis fortis eſt in ordine divini miniſterii. Stare etenim fortitudinis eſt, miniſtrare obſequii. Stare ergo in conſpectu Dei dicitur, qui ordinem ſuperni officii in altitudine diſponit dignæ converſationis; qui in miniſterio, quo fungitur, nullo appetitu eccleſiaſtici honoris decipitur, nulla carnali concupiſcentia ſuperatur. Quia vero tam idonei miniſtri raro inveniuntur, merito dicunt: *Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti hujus?* Et quia tantum onus parvuli Chriſti viris fortioribus deferunt, ſubdunt: *Et ad quem aſcendet a nobis?* Quomodo autem ad habitatores Cariathiarim miſerint, quomodo arcam Dei in domum Aminadab intulerint, quomodo Eleazarum ſanctificaverint, ſicut ſupra expoſitum eſt, non mutamus.

Onus & periculum prælationis. — Plerique qui vivebant ſubditi, moriuntur prælati. — Quia cupiditate abripiuntur, non caritate ducuntur. — Quam pauci digne Dei miniſtrant.

a Gilot. & Vatic. quos non infirma converſatione percutimur.
b Hæc in cæteris editis omiſſa reſtituenda duximus, quia iſta tamquam jam propoſita exponuntur.

Vers. 2. *Et factum eſt ex qua arca Dei manſit in Cariathiarim, multiplicati ſunt dies?* A

Si ad hiſtoriam reſpicimus, dies manſionis arcæ multiplicati ſunt, quia illic multo tempore fuit. Unde & ſubditur:

Ibidem. *Erat enim annus viceſimus.*

Et ad quid iſtam dierum multiplicationem introduxerit, ſubdens, ait:

Ibidem. *Et requievit omnis Iſrael poſt Dominum.*

Quæ nimirum requies in illo veteri populo non bonorum operum, ſed bonæ devotionis intelligenda eſt. Nam ſequitur:

Vers. 3. *Ait autem Samuel ad univerſam domum Iſrael, dicens: Si in toto corde veſtr. revertimini ad Deum, auferte deos alienos de medio veſtrum, Baalim & Aſtaroth; & præparate corda veſtra Domino, & ſervite ei ſoli, & liberabit vos de manu Philiſthiim.* B

Doctrina ſana bonorum operum ſtudio comes accedat.

5. Qui deos alienos de medio ſui non abſtulerant, niſi bona voluntate, poſt Dominum quomodo requieſcebant? Quæ nimirum omnia ſi ſpiritaliter inquirantur, dies manſionis arcæ multiplicantur, ſed cum manet in Gabaa, cum manet in cuſtodia Eleazari; quia cum animarum cura apud religioſas prædicatores reconditur, perfectio religionis, quæ ſublimi doctrina impenditur, bonorum operum ſtudio adimpletur. Unde & annus viceſimus tunc inſtare relatus eſt. Si enim denarius numerus perfectionem antiquæ Legis deſignat: quid vicenarius, niſi ſplendidiorem novæ vitæ religionem ſignificat? Vicenarius quippe numerus, denarius eſt duplicatus. Qui certe numerus in electorum converſatione perficitur, cum per amorem vitant Legis prohibita, & ſublimia Evangelii mandata complent. C

In contemplatione ſublimes qui manent, perficiant & impleant.

4. Quia vero nos arcæ profectionem ac contemplativæ vitæ perfectionem retulimus, in Cariathiarim manet arca Dei, cum eruditæ mentes contemplantium, ejuſdem eruditionis ſuæ donum, in oblectamento perficiunt revelatæ ſibi ſupernæ claritatis. Viginti quippe annis manet ibi tunc arca Dei? quia electæ animæ ad exaltationis internæ culmen evectæ, habent denarium numerum in perfectione ſcientiæ, vicenarium vero in ſuperna delectatione. Poteſt etiam dierum multiplicatio ad virtutum ſpiritalium incrementa referri. Cum igitur cauſa, qua dies multiplicentur, expreſſius dicitur; annus viceſimus eſſe perhibetur: quia videlicet electæ mentes contemplantium, quod uberius ſuperna contemplatione paſcuntur, eo plenius virtutum ſpiritalium fulgoribus illuſtrantur. D

Contemplatione potius virtutum ſplendore ornatur.

Quieſcere poſt Dominum quid ſit.

5. Quid vero eſt, quod anno viceſimo requieſcere omnis Iſrael poſt Dominum dicitur, niſi quia ſublimitas perfectionis electorum non conſiſtit in fortitudine boni operis, ſed in virtute contemplationis? Quieſcere namque poſt Dominum, Redemptoris noſtri imitationem invicibili caritate retinere eſt. Et quiſquis illa ſupernæ civitatis ineffabilia gaudia contemplando fortiter amare non didicit; quia ſæpius ad mundi amorem poteſt dejici, poſt Dominum nequaquam requieſcit. Cur ergo manet arca in Cariathiarim, & dies multiplicantur, univerſus Iſrael poſt Dominum requieſcit? quia profecto dum electæ mentis ſcientia in experientiam ſupernæ delectationis erigitur; dum luce refuſæ gloriæ, virtutum ſpiritalium ſibi claritates glomerantur, imitationem Dominicam tenere perſeverantius poteſt, quo immenſis illuſtrata claritatibus, eas tenebras, quibus a vero dividatur lumine, ſentire non poteſt. Unde & bene qui poſt E Dominum requieſcere dicitur, Iſrael eſſe perhibetur, videlicet videns Deum: quia quo altius contemplator in divina rapitur, eo ab humanis, quæ potenter cohibet, nequaquam ſuperatur.

Quo ſtudio erga ſubditorum correctionem vigilandum.

16. Verum quia, auctore Deo, arcam ejus proficiſcentem uſque ad ſublimitatis ejus ſitum deduximus; quo ſtudio prædicator erga ſubditorum correctionem invigilet, videamus. Nam ſequitur: *Et ait Samuel ad univerſam domum Iſrael: Si in toto corde veſtro revertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio veſtrum.* Quos autem alienos deos Scriptura ſacra appellare conſuevit, niſi dæmonia, quæ in manufactis ſimulacris habitant? In Samuele novos ſanctæ Eccleſiæ prædicatores deſignari diximus. Recte itaque de medio ſui deos alienos in univerſam Iſrael domum auferre præcepit; quia in accedentibus ad fidem Gentilibus, non ſolum rectæ profectionis veritatem prædicatorum ordo petiit, ſed etiam damnationem antiquæ ſuperſtitionis. Nil enim eis prodeſſet veritatem profitendo colere, vel obſequendo, niſi falſa prius deteſtanda reliquiſſent. Quiſquis etiam nunc intra ſanctam Eccleſiam poſitus eſt per fidem, ſed Deo rebellis per iniquam operationem, admonendus eſt, ut alienos deos de medio ſui auferat. Nam etſi manufacta ſimulacra deteſtatur, dæmonum tamen imperiis prava actione ſubmittitur. De medio autem ſui alienos deos abjicit, qui ſic ad Deum convertitur, ut per mala opera immundos ſpiritus numquam veneretur.

Converſionis ordo & integritas.

Vitæ perfectioris ſtudium & ratio.

7. Poteſt etiam cautioris vitæ ſtudium per hæc exhortationis verba deſignari. Nam in medio noſtri quid eſt, niſi cor noſtrum? Sunt tamen nonnulli operatione mundi, ſed infirmitate cordis, uſu fœdantur pravæ cogitationis. Bona quidem inceſſanter faciunt, ſed cogitare reproba numquam prætermittunt. Quia vero tot in eorum cordibus dæmonia requieſcunt, quot deſideria immunda, auferre de medio ſui alienos deos inſtanter admonentur: quatenus omnipotenti Deo non ſolum rectitudinem impendant operis, ſed & gloriam internæ puritatis. Unde & apte ſubditur: *Et præparate corda veſtra Domino.* Cor quippe Domino præparat, qui mentem non ſolum ab immunda cogitatione ſeparat, ſed etiam cogitationum ſanctarum, ac virtutum fulgoribus illuſtrat; ut velut abjectis & comminutis idolis, ſe Dei templum efficiat; dum illic divinæ gratiæ ſedem erigit, ubi reprobos ſpiritus manere per ſubjecta eis prava deſideria non permiſit. Bene itaque prius auferre alienos deos de medio ſui Iſraelitas admonent, deinde corda Deo præparare; quia rectus ordo inchoatæ religionis eſt, ut prius uniſquiſque prava reprobet, deinde ad omnipotentem Deum ſtudio bonæ intentionis appropinquet. Ad extremum vero neceſſe eſt, ut qui jam Deo bonæ voluntatis propoſitum, & puri cordis munditiam obtulit, id quod intus bene vivendo deliberat, in rectitudine boni operis exponat. Quare & ſubditur: *Et ſervite ſoli Deo.*

Cor Deo præparandum. Ut Deo ſoli ſerviamus, quid præſtandum.

8. Soli quippe Domino ſervit, qui bonis operibus prava non miſcet. Nam qui ſic bona agit, ut mala non deſerat, Deo ſoli nequaquam ſervit: quia malo ſpiritui obſequium exhibet, cujus perficere non metuit voluntatem. Unde agitur, ut etiam bona agens Deo non ſerviat: quia qui totum hominem condidiſſe creditur, habere eum communem cum adverſario non dignatur. Hinc namque eſt, quod ipſa Veritas per ſemetipſam denuntiat, dicens: *Nemo poteſt duobus dominis ſervire.* Hinc Paulus Matth. 6. 24.

exqui-

2. Cor. 6. v. 14. & 5.

exquirens, ait: *Quæ participatio juſtitiæ cum iniquitate, aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli, aut quis conſenſus templo Dei cum idolis.* Soli ergo Domino ſervire præcipimur, ut qui jam aſpirante Deo pro obtinenda peccatorum noſtrorum remiſſione agere bona cœpimus, eiſdem bonis prava nulla miſceamus. A peccatorum namque noſtrorum obligatione tunc ſolvimur, cum bona, quæ pro eorum impendimus abſolutione, malis admixta non ſunt. Devotis namque pœnitentibus loquens prædicator, dicit: *Si in toto corde veſtro revertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio veſtri, & ſervite Deo ſoli.* Quaſi dicat: Tunc a peccatis ſolvi poteritis, cum cordis & operis bona, quæ pro veſtra abſolutione impenditis Deo, ſupervenientibus criminibus aliis non fœdatis. Quare & repromittens, dicit: *Et liberabit vos de manu Philiſthiim.*

A dæmonum poteſtate qui liberentur, aut liberari indigeant.

9. Qui hoc loco alii Philiſthiim, quam maligni ſpiritus deſignantur? Qui nimirum dum ſuperbiæ ſuæ calice in momento debriati ſunt, a ſtatu gloriæ tumeſcendo ceciderunt. Quæ eſt igitur manus Philiſthiim, niſi poteſtas illa dæmonum, quæ mortuas in peccato animas ad æterna tormenta perducunt? Ab iſta Philiſthiim manu ſolus liber fuerat, qui dicebat: *Venit princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam.* Hinc Paulus ait: *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei.* Hinc iterum dicit: *Eramus & nos filii iræ, ſicut & ceteri.* O quam magni muneris eſt iſta promiſſio, qua dicitur: *Liberabit vos de manu Philiſthiim.* Nam ille ſolus liber hujus manus extitit, qui peccatum non fecit. Ab ea utique omnes contra meritum liberamur. Unde & Paulus dicit: *Juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemtionem juſtitiæ ſuæ, propter redemtionem præcedentium delictorum, in ſuſtentatione Dei ad oſtenſionem juſtitiæ ejus in hoc tempore, ut ſit ipſe juſtus, & juſtificans eum, qui eſt ex fide Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Hinc item dicit: *Gratia liberati eſtis.* Tale eſt, ac ſi dicat: Liberabit vos de poteſtate ſpirituum malignorum, ut velut fugatis de itinere crudelibus hoſtibus, dum mora carnis intervenit, ea, quæ cupitis æterna gaudia, ſecurius adeatis. Magna itaque promiſit, qui magna præcipiendo docuit, ut magnitudo muneris ad fortitudinem incitaret laboris. Magnum quippe eſt ſoli Domino ſervire, videlicet inſtanter bona agere, bonis actibus reproba non miſcere. Sed o quam maximum in vitæ hujus tranſitu, poteſtatem cruentorum ſpirituum non incurrere, nullas in via horribilitates cernere, contrarietates objectionum nullas invenire, æternas pœnas evadere, liberatoris noſtri præſidia ſentire, momentaneam ſeculi lucem perdere, ſed repente ineffabilem claritatem æternitatis invenire! Audiant ergo, audiant, qui de manu Philiſthiim liberari deſiderant: *Præparate corda veſtra Domino, & ſervite illi ſoli:* ut hic ſibi quique colligere ſtudeant, unde illic manus tantorum hoſtium non incurrant: & ſecuri ad vitam tranſeant, qui inter ſalutis ſuæ theſauros, quos hic bene vivendo congregant, mortis opera nulla portant. Electorum vero mores inſinuantur, per hoc, quod ſubditur:

Joban. 14. 30.
Rom. 3. 23.
Eph. 2. 3.
Gratis a Chriſto liberamur.
Rom. 3. v. 24. 25. & 26.
Epheſ. 2. 8.

Verſ. 4.

Abſtulerunt ergo filii Iſrael de medio ſui Baalim, & Aſtaroth, & ſervierunt Domino ſoli.

Electi, Dei verbum audiendo, ad opera bona ſolent accendi; ſecus reprobi.

10. Electorum quippe mos eſt, ut cum divinæ prædicationis hortamenta ſuſcipiunt, ad ſtudium auditæ bonæ operationis accendantur. Nam reprobi & frequenter verba Dei audiunt, & eiſdem tamen verbis nulla bona opera proponunt. Pigri in ſuis actionibus remanent: quia a divina luce projecti, omnipotentis Dei gloriam, cujus verba audiunt, interna contemplatione non vident. Recte ergo, qui obediunt, Iſrael filii dicuntur: quia quo majeſtatem apertiori manifeſtatione conſpiciunt, ejus præceptis obedire devotius agnoſcuntur. Sed quia converſis loquitur, quid eis adhuc deeſſe conſpiciat, audiamus. Nam ſequitur:

Verſ. 5. & 6.

Dixit autem Samuel: Congregate univerſum Iſrael in Maſphath, ut orem pro vobis Dominum. Et congregaverunt in Maſphath.

In Deum ſiduciam pœnitentiæ committetur.
1. Cor. 13. 12.

11. Maſphath dicitur ſpeculatio ſeu contemplatio. Quam profecto ſpeculationem beatus Paulus exponit, dicens: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate.* Speculari etenim nobis eſt, de altitudine Scripturarum æterna bona contemplari. Quaſi enim ſpeculamur, quod jam fidei veritate cognoſcimus, & adhuc revelata facie non videmus. Converſis vero peccatoribus in Maſphath convenire, eſt per mentis intentionem de Dei omnipotentis miſeratione confidere. Sed ſic de Dei miſericordia præſumant, ut tamen id, quod ſe nequiter egiſſe recolunt, per pœnitentiam delere non negligant. Unde & illic repente ſubjungitur:

Verſ. 6.

Hauſeruntque aquam, & effuderunt in conſpectu Domini.

Noſtris lacrymis Deo placere ambiamus.

12. Quid enim eſt aquam haurire, niſi de profunda animi pœnitentis confuſione lacrymarum fluenta producere? Velut enim aquam haurimus, dum, quam profunda iniquitate cecidimus conſiderantes, plangimus. Quam profecto aquam in conſpectu Domini effundimus, ſi cum pœnitendo compungimur, de ejuſdem compunctionis fletu, non quærimus favorem ſeculi, ſed ſolum fructum divinæ placationis. Sed & dum mens flendo compungitur, neceſſe eſt, ut etiam caro, quæ delectationibus ſubjacuit, affligatur. Unde & ſubditur:

Ibidem.

Et jejunaverunt in die illa.

Cui ob peccatorum facienda ſit dies.
Ezech. 18. 32. & cap. 33. 11.

13. Dies peccatricis animæ, eſt ſpes conſequendæ indulgentiæ, in divini verbi repromiſſione. Unde & per Prophetam Dominus repromittit, dicens: *Nolo mortem peccatoris: magis autem, ut convertatur, & vivat.* In die igitur illa jejunant, qui idcirco carnem pœnitendo atterunt: quia in luce ſpei pervenire ad indulgentiam ſe indubitanter credunt. Quæ tamen afflictio pœnitentiæ ad delenda peccata tunc demum idonea eſt, cum ſacerdotis fuerit judicio imperata, cum ab eo confitentium actibus diſcuſſis, pro modo criminis, onus eis decernatur afflictionis. Bene itaque ſequitur:

Qui pro modo criminis pœnam imponat.

Ibidem.

Dixeruntque: Tibi peccavimus, Domine. Judicavitque Samuel filios Iſrael in Maſphath.

Quo dotes illi neceſſarias, ut rite liget, & ſolvat.

14. In Maſphath quippe ſacerdos judicat, cum non humanum arbitrium ſequitur, ſed divinum; cum in omni, quod diſponendum eſt, ſe in alta contemplatione ſublevat, & hoc in ſubditorum judicio diſponit, quod æquum eſſe in ſuperna viſione cognoſcit. Hinc namque eſt, quod in omni fere negotio Moyſes in tabernaculo fœderis Dominum conſulit: quia nimirum prædicator ſanctæ Eccleſiæ in intima debet veritatis contemplatione conſpicere, ut ſubditorum vitam foris irreprehenſibiliter valeat ordinare. Tunc enim & tenere peccata, & dimittere verius poteſt, cum in arcano ſpeculationis, Domino loquente audit, quod loquitur. Unde & reſurgens a mortuis Dominus prius in diſcipulorum faciem inſufflavit, & poſtea dimitten-

Exod. 33. 9. 8. &c.
Joban. 20. v. 22. 23.

di retinendique peccata auctoritatem tribuit: ut profecto monſtraret, quia quiſllam mentis ſpeculationem non habet, judex animarum eſſe non debet. In electorum quippe prædicatorum faciem Dominum inſufflare, eſt intimas ſecretaſque vias ſpiritalis examinis eis per Spiritum ſanctum revelare. Hinc Paulus ait: *Spiritalis judicat omnia*. Hinc item divinæ gratiæ largitatem commendans, ait: *Nos ſpiritum hujus mundi non habemus; ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt: ut ſciamus, quæ a Deo donata ſunt nobis*. Qui autem hujus mundi ſpiritum habet, in Maſphath, id eſt in ſpeculatione ſubditos judicare non poteſt: quia dum per ſpiritum interiora non penetrat, in cauſis examinis quas exquirit, mundano ſpiritu foris errat. Bene igitur Samuel filios Iſrael in Maſphath judicaſſe dicitur: quia nimirum prædicatores ſancti, in ſubditorum judiciis aliud extra nequaquam definiunt, niſi quod intus eis divina inſpiratione revelatur. Sed dum boni ſubditi majorum judicio ſemetipſos ſubjiciunt, ſpiritalium hoſtium iras contra ſe validius accendunt. Unde & ſubditur:

1. Cor. 2. 15

Ibid. v. 12

Et aſcenderunt Satrapæ Philiſthinorum ad Iſrael:

Verſ. 7.
Poſt pœnitentiam magis proficientibus, infeſtiores ſunt ſpiritus maligni.

15. Ablatis namque diis alienis, peracto jejunio, exhibita a prædicatore cenſura examinis, ad Iſrael Philiſthinorum principes aſcendunt: quia cum altiori vita proficimus, maligni ſpiritus, qui ſemper bene agentibus invident, nobis infeſtiores ſunt. Et quia de innocentis vitæ ſublimitate nos deponere appetunt, aſcendere dicuntur. Aſcendere quippe malignis ſpiritibus, eſt ſe ad expugnanda alta per cæleſte deſiderium corda ſublevare. Quia etiam contra perfectiores Chriſti milites non quorumlibet malorum ſpirituum, ſed fortiorum dæmonum prælia excitantur; non Philiſthiim contra Iſrael aſcendere, ſed Philiſthinorum Satrapæ perhibentur, Principes quoque pluribus præſunt. Per hoc ergo, quod contra Iſrael Satrapæ aſcendere dicuntur, poteſt rationabiliter colligi: quia ad probandam electorum patientiam, nec unus ſpiritus malus electorum ſingulis, ſed innumeri deputantur: ut de conſecuta eorum victoria, tanto ſit copioſior fidelium gloria, quanto eis irrogata fuerint prælia graviora. Tamen inter eadem prælia nuper converſi vehementer pavere ſolent: repente etenim inveniunt ſe in campo laboris, præter experimentum conſuetudinis. Armata hinc contra ſe aſpiciunt deſideria, quæ ſibi dudum pacata ſerviebant: illinc ſupernus amor invitat, ut cœpta bona non deſerant. Hinc ſpiritus mentem elevat, illinc caro gravat; ac dum finis ſui modum ſcire non poſſunt, de electionis ſuæ incertitudine vehementer expaveſcunt. Unde & hic apte ſubditur:

Earumque principes.

Quod audientes filii Iſrael, timuerunt a facie Philiſthinorum.

Eidem.

16. A facie enim Philiſthinorum timent, ut eorum poſteriora non timeant. Quæ eſt enim malorum ſpirituum facies, niſi concupiſcentia ſecularis? In hac enim ſpecie quicumque componitur, eorum imagini conformatur. Quia vero non Philiſthinorum faciem, ſed ab eorum facie timuiſſe Iſrael dicitur; ſic electorum mentes inſinuat, ut etiam reproborum ſtultitiam latenti ratione reprehendat. Non enim faciem, ſed a facie timuerunt: quia videlicet ſancti viri, aliud eſt quod foris aſpiciunt, aliud quod intus expaveſcunt. Nam etſi aliquando florentem mundum humana ratione conſiderant, repente mentis oculos ad ea mala, quæ mundi gaudia ſequuntur, retractantes levant, & velut a facie trepidant, qui pœnis ſequentibus contingere præſentes delectationes vitant. At contra reprobi, qui hanc Philiſthinorum faciem nequaquam metuunt, ſequentes ferocitatis eorum impetus non evadunt. Dum enim vana mundi gaudia tota virtute ſuſcipiunt, afflictiones perpetuas, dæmonum virtute, capiunt. Quibus nimirum Veritas comminatur, dicens: *Væ vobis divites, quia recepiſtis conſolationem in vita veſtra*. Hinc item denuntians, ait: *Væ vobis qui ridetis, quia flebitis*. Quaſi aliter dicat: Quia a Philiſthinorum facie nequaquam pertimeſcitis, cum ſequentes eorum vires irruunt, ſalutis invenire refugium non poteſtis. Tunc quidem timor adeſt: ſed, qui adjuvet, non adeſt. Vindicta datur flagitii ſine ſpe liberationis: & quam ſint Philiſthinorum horribilia poſteriora ſentiunt, qui faciei eorum blandimenta in mundi amore voluerunt. Bene igitur de Iſraelitis, in electorum typo dicitur: *Timuerunt a facie Philiſthinorum*: quia nimirum dum converſandi modum ſibi ſolerter ordinant, non diſponunt metuere æterna mala, cum veniunt: ſed a temporali concupiſcentia trepidant, cujus merito irrogantur. Et quia non tam ſuis meritis, quam majorum hoc interceſſione poſſe obtinere credunt, ſequitur:

Electorum timor.

Reprobi quomodo non timeant, quam ſunt in futuro metuendum.

Luc. 6. 24.

Ibid. v. 25.

Dixeruntque ad Samuelem: Ne ceſſes clamare pro nobis ad Dominum Deum Iſrael, ut ſalvet nos de manu Philiſthiim.

Verſ. 8.

17. Sed & tentatis ſubditis Paſtores boni non ſolum orationum præſidia conferunt, ſed etiam ſacrificiorum. Unde ſubditur:

Tentatis ſubditis orationum & ſacrificiorum ſubſidia Paſtores ſubminiſtrant.

Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, & obtulit illum holocauſtum integrum Domino, & clamavit Samuel.

Verſ. 9.

Quid eſt clamor Samuelis, niſi in ſupplicatione pontificis magna virtus deſiderii? Unde ad tacentem labiis Moſen, licet populi ſubditi ſalutem ferventi devotione cupientem, a Domino dicitur: *Quid clamas ad me?* Quis vero eſt agnus lactens, ille, quem præcurſor ejus oſtendit, dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi?* Et lactens dicitur: quia in ejus innocentia vera humanitas prædicatur. Sed unus agnus offertur: quia præter ipſum, qui mundi tollat peccata, nequaquam reperitur. Quem profecto agnum integrum obtulit. Integritas quippe agni ad ſoliditatem pertinet catholicæ profeſſionis. Velut enim agnum dividit, qui a canone fidei per gladium ſeparatur erroris. Agnus itaque dicitur pro innocentia, lactens pro aſſumtione naturæ, unus pro ſingularitate potentiæ, integer pro fidei noſtræ firmiſſima ſoliditate.

Exod. 14. 15.

Johan. 1. 29.

18. Quod ſi quis hæc non ad ipſum, ſed ad ejus imitatorem referre voluerit, poteſt. Agnum quippe offerimus, cum per bonum caſtitatis & innocentiæ, Redemtori noſtro conformamur: & cum doctrina innocentium Patrum noſtrorum paſcimur, velut ubera ſugimus, quibus ad æternam vitam nutriamur. Unum quoque agnum offerimus, ſi poſt initia religioſæ converſationis, nulla polluimur inquinatione pravitatis. Unum quippe agnum offert, qui a propoſito innocentiæ, ad pollutæ vitæ maculas nequaquam diffluit, a quibus redeat per iterationem bonæ operationis. Integrum quoque agnum offerre, eſt ad æternam vitam non ſolum carnis continentiam, ſed mentis integritatem præparare. Integrum quoque agnum Domino nequaquam offert, qui carnem Deo per continentiam conſecrat, ſed mentis ſuæ ſecreta ab immundarum

Agnum offerre quot modis explicari poſſit.

cogi-

cogitationum laſcivia non refrenat. Velut enim agni partem ſacrificio ſubripit, qni puritatem cordis, corporis continentiæ non conjungit. Unde & ipſe agnus agnum integrum offerre diſcipulis præcipiens, ait: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis: ego autem dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum, mœchatus eſt in corde ſuo.* Hinc etiam fatuæ virgines in Evangelio notantur, quæ lampades paraverunt, & oleum non paraverunt. Lampades namque paratas habent, qui bonum pudicitiæ ſervant in corpore: oleum quoque habent, qui nitorem puritatis tenent in mentis ſuæ circumſpectione. Dicatur ergo de Samuele: *Obtulit agnum integrum Domino:* quia ut bonum pudicitiæ divinæ placationi ſufficiat, non ſolum in candore corporis ſervari debet, ſed in B ſplendore internæ puritatis. Merito itaque ſubditur:

Matth. 5. v. 27. & 28.

Ibid. 25. 3.

Ibidem. *Et exaudivit eam Dominus.*

A Deo qui exaudiantu.

19. Ille namque exaudiri a Domino pro aliis orans poteſt, qui ex parte aliqua ei, cui ſupplicat, Domino odibilis non eſt. Nam ſi adhuc propria infirmitate deprimitur, pro obtinenda proximorum fortitudine nequaquam exauditur: & eo deſiderium ſuum ad divinæ celſitudinis arcem non ſublevat, quo ipſe de imo, quo per lapſum jacet, conatu ferventioris ſtudii aſcendere nequaquam curat. Sed & modus exauditionis exponitur, cum ſubinfertur:

Verſ. 10. & 11. *Factum eſt, dum Samuel offerret holocauſtum, Philiſthæos inire prælium contra Iſrael. Intonuit autem Dominus fragore magno in die illo ſuper Philiſthiim, & exterruit eos, & cæſi ſunt a filiis Iſrael. Egreſſique filii Iſrael de Maſphath, perſecuti ſunt Philiſthæos, & percuſſerunt eos uſque ad locum, qui erat ſubter Bethchar.*

Quando contra nos hoſtis graviores tentationes moveat.

20. Offerente holocauſtum Samuele, Philiſthiim contra Iſrael prælium ineunt: quia maligni ſpiritus tunc adverſus fideles ſubditos graviores tentationes commovent, cum contra ſe ſtare inſtantius Paſtores vident. Sed ſuper Philiſtæos Dominus intonat: qnia orationibus doctoribus & fidelibus ſubditis, divina gratia robur adminiſtrat. Tonitrua enim fieri per nubila ſolent. Nubes autem ſublimes per cæleſte deſiderium animæ intelliguntur. Unde & Propheta mentes electorum in amore cæleſtium elevatas admirans, dixit: *Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant?* Quæ ſunt autem tonitrua nubium, niſi illa ferventia & ſuperna electorum deſideria, quibus dum per divinam gratiam eorum mens ſuccenditur, omne, quod maligni ſpiritus decipiendo ſuggerunt, ab ea penitus expellunt? Bene ergo dicitur: *Intonuit Dominus ſuper Philiſthæos, & exterruit eos.* Nam dum per gratiam ſuam electis mentibus ſuperna deſideria infudit, quia etiam terrena omnia facit contemnere, eos etiam, qui ea eis appetere ſuggerunt, nequam ſpiritus in fugam vertit. Velut enim tonitruo territi fugiunt, dum in electis mentibus, quas tentando pulſaverant, ingentem ſonitum divinæ virtutis expaveſcunt. Quia vero fragore magno intonuiſſe Dominus dicitur, quid eſt aliud, niſi quia E imperfecta Chriſtianorum deſideria dæmonibus terribilia non ſunt? Fragor enim magnus tonitrui, perfectum eſt uniuſcujuſque deſiderium electi. Cum igitur fragore magno ſuper Philiſthæos Dominus intonat, tunc a filiis Iſrael cæduntur: quia dum electorum mentem perfecta devotio ad ſuperna gaudia erigit, omne, quod adverſæ parti militat, a ſe penitus abſcindit. Bene quoque prius territi Philiſtæi, deinde a filiis Iſrael cædi

Divinæ gratiæ auxilio fiunt uritæ.

Iſa. 60. 8.

Imperfecta Chriſtianorum deſideria dæmones non terrant.

A memorantur: nam terrentur electorum devotione, cæduntur opere. Et quia opere devotio prior eſt, terreri prius, poſtea vero cædi recte perhibentur. Nam prius donum bonæ voluntatis a Domino accipimus, ut conſilia malorum ſpirituum poſtmodum confutare valeamus. Bene etiam Dominus ſuper Philiſthæos intonare, & exterrere eos dicitur, filii autem Iſrael illos cædere perhibentur: quia bona deſideria nobis per divinam gratiam miniſtrantur, ſed nos dona gratiæ per conatum liberi arbitrii ad virtutum victorias promovemus. Ordo igitur cæleſtis militiæ eſt, ut ante tonans fragore magno audiatur Deus, & poſt miles ad cædenda hoſtium agmina progrediatur: ut videlicet in ſe prius dona gratiæ videat, deinde ad certaminis campum validus erumpat, & ſecurus victoriæ proventum ſperet, qui eis, quibus coronetur, viribus ante congreſſionis tempora fultus eſt.

Ordo noſtræ contra hoſtem victoriæ.

21. Bene autem, qui Philiſthæos cædunt, de Maſphath egreſſi perhibentur. In Maſphath etenim, quæ ſpeculatio dicitur, morantur, qui in divinarum rerum contemplatione perſiſtunt. Sed ad cædendos Philiſthæos exeunt, cum ex arcano internæ meditaoonis conſulti veoientes, comprimunt vires adverſæ dominationis. Intus enim latenter ordinant, qualiter foris in apparato opere, hoſtium cuneos irrumpant. Tanto quidem graviores pugnas eis procedentes exhibent, quanto, dum interna cogitant, apud ſe quietiores latent. Et quia maligni ſpiritus ab electis Dei ſemper comprimendi ſunt, uſque ad locum ſubter C Bethchar Philiſthiim percuſſi fuiſſe memorantur. Bethchar quippe, domus agni interpretatur. Hunc agnum nobis Iſaias inſinuans, ait: *Tamquam agnus ad occiſionem ducetur, & tamquam ovis coram tondente ſe, ſine voce.* Quæ igitur fuit domus agni, niſi illa ſublimis, & ſingulariter munita converſatio Redemtoris, quæ dum culpa caruit, cunctis nequam ſpiritibus inacceſſibilis extitit? Ad Bethchar, ideſt domum agni pervenire nemo poteſt: quia quiſquis multum proficit, ſanctitate Redemptoris inferior eſt. Unde & prædicator egregius ejuſdem Redemptoris laudibus inſiſtens, dicit: *Talis decebat, ut nobis eſſet pontifex ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatoribus, & excelſior cælis factus, qui non habet neceſſitatem, ſicut* D *ſacerdotes, prius pro ſuis delictis beſtias offerre.* Quis eſt ergo locus ſubter Bethchar, ad quem uſque Philiſthiim cædere, & perſequi debemus? Sed ſi Bethchar perfectionem ſignat Dominicæ converſationis, locum ſubter Bethchar, communem Sanctorum ſummam exprimit ſanctitatis. Qui & eidem Redemtori ſe obediendo humiliant, & ejus gloriæ per ſtudium vitæ innocentis appropinquant. Locus enim, qui ſubter Bethchar ſitus oſtenditur, eidem loco cui ſubeſt, & inferior eſſe cognoſcitur, & vicinus: quia ſancti viri, qno Deo per vitæ altitudinem vicini ſunt, eo & humiliori cogitatione ſubjecti. Dum ergo novitiorum fidelium triumphus ſub Iſraelitarum geſtis oſtenditur, uſque ad locum ſub domo agni cæſi alienigenæ dicitur: quia profecto per indeſinentem conatum certaminis, contendere debemus ad arcem perfectionis: ubi jam tanto ſimus hoſtibus noſtris terribiliores, quanto Redemptori noſtro viciniores. Ibi enim jam quædam ſecuritas eſt, quæ perturbari hoſtium pavore non poteſt. Talibus namque conceſſæ virtutis dona inſinuans Dominus, ait: *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & omnem virtutem inimici.* Unde & is, qui ad locum domui agni

Internæ meditationi dediti felicius tunc in hoſtem deſærtant.

Quouſque ipſi in inſequi debeamus.

Iſa. 53. 7.

Hebr. 7. v. 26. & 27.

Ad arcem perfectionis tendendum.

Luc. 10. 19.

Rom. 8. 35. vicinum pervenerat, dicit: *Quis nos ſeparabit a caritate Chriſti, tribulatio, an anguſtia, an fames,* an cetera talia? Poteſt etiam domus agni cæleſtem patriam deſignare. Unde & Johannes dicit: *Vidi ſupra montem Sion agnum ſtantem, & cum eo* *Apoc. 14. 1.* *centum quadraginta quatuor millia, habentia nomen ejus, & nomen patris ejus ſcriptum in frontibus ſuis.* Quis eſt igitur locus, qui eſt ſub domo agni, niſi terminus temporalis vitę, ex quo ad supernę patrię gaudia aſſumuntur electi? Qui enim uſque ad ſtatutum nobis terminum ducimur, quem prӕterire vivendo non poſſumus, velut ad locum venimus, unde alio transferamur. Sed terminum vitę electi viri ſub domo agni ſitus oſtenditur quia unde per anguſtias mortalitatis demergitur, inde ad vitæ indeficientis gaudia ſublevatur. Nam & agnus ipſe, qui citharœdorum citharizantium & cantantium domum ſuam lætus inhabitat, antequam ad hujus domus lætitiam duceretur, ſub domo fuit. Hinc namque eſt, quod immolationis ſuæ tempore dicit: *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem.* Electi ergo uniuſcujuſque finis dum loco oſtenditur, ſubter Bethchar, id eſt domo agni eſſe memoratur? quia ſancti viri cum per mortis pœnam temporalia deſerunt, de vicino præeminentem ſibi ſupernam patriam conſcendunt. Nam Paulus, confidenter aſſerens, dicit: *Scimus, quia ſi terreſtis domus noſtra diſſolvatur, habemus habitaculum ex Deo, non manufactu in cælo.* Igitur uſque ad locum, qui eſt ſubter domo agni, Philiſtheos cædimus; ſi quamdiu in hac vita ſumus, de malignis ſpiritibus triumphamus. Sequitur:

Uſque ad temporalis vitæ terminum.

Matt. 26. 38. Marci 14. 34.

2. Cor. 5. 1.

Tulit autem Samuel lapidem unum, & poſuit eum inter Maſphath & Sen: & vocavit nomen ejus Lapis Adjutorii, dixitque: Hucuſque auxiliatus eſt nobis Dominus. *Verſ. 12.*

Chriſtus lapis adjutorii electis, reprobos confringit & conterit.

22\. Lapis in ſacro eloquio Dominum, & Redemtorem noſtrum ſignificat. Lapis vero unus a Samuele tollitur, cum a ſanctæ Eccleſiæ prædicatore Redemtoris fortitudo ſingulariter prædicatur. Qui profecto inter Maſphath, & Sen præfigitur: quia in vitæ exitu electos protegit, reprobos confringit. Sen quippe excuſſio dicitur. Excuſſi autem ſunt reprobi, id eſt a fidelium ſocietate ſeparati. Dum ergo uſque ad locum ſubter Bethchar Philiſthæi cæſi perhibentur, lapis inter Sen; & Maſphath præfixus aſſeritur: quia dum electi Dei victoriæ ſoæ titulum in fine percipiunt, Redemtoris judicio a malorum ſocietate ſeparantur. Modo vero, velut in area frumentum, & palea ſimul ſumus: ſed dum ad vitæ terminum, ducimur, electi a reprobis Dominica virtute dividuntur, & velut inter ſe lapidem habent medium, dum illi pondus Redemtoris in damnationis ſuæ judicium ſuſtinent, & iſti in ejus fortitudine æternę gloriæ palmas tenent. Poſſunt per Sen etiam maligni ſpiritus deſignari. Excuſſi quippe ſunt, quia a cæleſti ſecreto per ſuperbiam projecti. Et quia nunc in hac vita nobiſcum præliantur, bene cum victoriæ noſtræ tempus aſſeritur, lapis inter nos & eos poſitus perhibetur: quia cum militiæ noſtræ donativa percipimus, ultra nobis eorum prælia nequaquam renovatur. Samuel autem hunc lapidem in medium ponit: quia nobis Redemtoris noſtri bonitatem ſanctæ Eccleſiæ doctor oſtendit. Et quia omne, quod a nobis in omni vita noſtra proſperum geritur, divinæ gratiæ adſcribitur: apte ab eo lapis ille, qui in medio ſiſtitur, Lapis Adjutorii vocatur. Ipſe eſt namque Lapis Adjutorii, qui ſi nobis ſubvenire noluerit, vinci poſſumus, vincere nequimus. De quo jam in medium poſito dicitur: *Uſque huc auxiliatus eſt nobis Dominus*: quia ejus præſidia electos ſuos uſque ad æternæ retributionis tempora perſequuntur. Et quia ut diximus, jam tunc a nobis in æterna requie ſuſcepti, a depreſſis hoſtibus prælia nulla commoventur, ſequitur:

Quidquid a nobis geritur bonæ divinæ gratię adſcribendum.

Et humiliati ſunt Philiſthiim, nec appoſuerunt, ut venirent ultra in terminos Iſrael. *Verſ. 13.*

23\. Hæc profecto ſic electorum ſingulorum facta exprimunt, ut ſanctæ catholicæ Eccleſiæ & procinctum innuant belli, & gaudia remunerationis. Hanc namque univerſalis Eccleſię victoriam jam poſt reſurrectionis noſtræ gloriam futuram, beatus Paulus oſtendit; qui quaſi futurę incorruptioni pręſens, morti inſultabat, dicens; *Abſorta eſt mors in victoria? ubi eſt mors victoria tua? ubi eſt mors ſtimulus tuus?* Humiliatos etiam Philiſthæos vidit: quia apoſtatarum Angelorum memorans, ad amorem futurę dignitatis electos accendit, dicens: *An neſcitis, quia Angelos judicabimus?* Tunc quippe Philiſthæi humiliantur, cum in pręparata ſibi ab origine mundi æterni ignis incendia dæmones mittuntur. Et in terminos Iſrael venire ulterius non apponunt: quia ad tentanda electorum corda non exeunt. Qui autem ſunt Iſraelis termini, niſi cęli? Quomodo autem mali ſpiritus in Iſraelis terminos venient, qui ſic in inferni profundo damnati ſunt, ut a ſummerſione pœnarum nunquam reſurgant? Quia ergo ęterna oppreſſione dejiciuntur, apte ſubinfertur:

Sanctorum in cælo requies, nullis hoſtis tentationibus turbabitur.

1. Cor. 15. v. 54. & 55.

1. Cor. 6. 3.

Facta eſt, inquit, manus Domini ſuper Philiſthæos cunctis diebus Samuelis. *Ibidem.*

24\. Qui enim ſunt dies boni doctoris, niſi vernantes illi radii fulgentis ęternitatis? Qui apte Samuelis eſſe referuntur: quia etſi communes ſunt electorum omnium, ſpeciali quadam gratia ad gaudia lucent prædicatorum. Vel certe prędicatorum ſunt, quia ſpecialius eorum mentibus fulgent, quorum prędicatione nunc ſanctæ Eccleſiæ demonſtratur. Manus autem Domini ſuper Philiſthęos cunctis diebus Samuelis facta perhibetur, quia divina poteſtas malos ſpiritus ſemper opprimit, quæ in ęternæ claritatis gloria etiam electos exhilarare numquam deſiſtit. Tunc vero Angelorum damna reparantur, cum quidquid de ordine conditorum ſpirituum eorum ſuperbia ſublatum beatitudini fuerat, de electis hominibus adimpletur. Quare ſequitur:

Prædicatorum ſingularis fulgor in gloria.

Et redditæ ſunt urbes, quas tulerant Philiſthiim Iſraeli. *Verſ. 14.*

25\. Urbes ſublatæ ſunt illæ perditæ multitudines Angelorum. Sed tunc redduntur, quando de electa natura humana aſſumitur, unde quod de Angelis periit, ſuppleatur. Quod etiam in converſione flagitioſorum hominum accipi convenienter poteſt. Urbes namque Philiſthiim tollunt, cum unitas fidelium mentes tentando decipiunt, & ſibi eas peccatis immergendo ſupponunt. Sed ablatæ urbes Iſraeli redduntur: quia ſic in hac vita pœnitentes ſatisfaciunt, ut in perenni gloria ſplendidi ad electorum gaudium exhibeantur. Quia vero non ſolum, qui agere bona negligunt, ſed etiam, qui abundanter iniquitatem faciunt, pœnitendo ſalvantur, ſubditur:

Peccantium reſtitutio per pœnitentiam.

Ab Accaron uſque Geth. *Ibidem.*

26\. Accaron dicitur ſterilis, Geth torcular. Steriles quidem ſunt, qui bona opera non agunt. In torculari autem uva premitur, & vinum [a] promuls

Scilicet tam bona agere negligentium.

a Forte legendum, *promulgetur.*

quam mala perpetrantium.

mulgatur. Quid eſt autem concupiſcentiæ ſecularis, niſi uva reprobæ mentis? Quid vero eſt fervor peccandi, niſi liquor vini, qui peccatoris mentem æternorum bonorum immemorem facit? Dum enim ex concupiſcentia cordis peccatum generatur, quaſi in torculari de uva vinum producitur. Ab Accaron ergo uſque Geth ſublatæ urbes Iſraeli redduntur: quia bona agere negligentium, & mala audacter perpetrantium mentes, quæ pœnitendo ad Dominum modo redeunt, tunc in communi electorum gloria ſplendidæ demonſtrantur. Earum quippe mala in Dei memoria nequaquam veniunt, quæ ipſi pœnitentiæ afflictione delere obliti non ſunt. Sequitur:

Ibidem

Eratque pax inter Iſraelem, & Amorrhæum.

Chriſtus pax noſtra. *Mich. 5. 5. Eph. 2. 14.*

27. Quæ eſt pax, niſi quam Propheta Michæas aſſerit, dicens: *Et erit iſte pax in terra, cum venerit*. Hinc Paulus ait: *Ipſe eſt pax noſtra, qui facit utraque unum*. Quid eſt autem, quod inter Iſraelem, & Amorrhæum pax oſtenditur? Sed, quid per Amorrhæum, niſi pars hominum reproba deſignatur? Qui vero per Iſraelem figurantur,

Matth. 25. 33

niſi electi? Et quia electi in dextera Dei, reprobi vero in ſiniſtra futuri ſunt, dum pax eſſe inter utroſque aſſeritur, Sanctorum beatitudo inclyta demonſtratur; qui juſtitiæ Conditoris tanta æquitate conveniunt, ut de conſpecta reproborum pœna nulla compaſſione moveantur. Dum ergo inter Iſraelem, & Amorrhæum pax eſſe oſtenditur, non demonſtratur bonum, quod commune cum ſanctis habeant reprobi, ſed quo muniantur electi. Unde & ſub Iſraelis ſpecie per Prophetam ſanctæ Eccleſiæ repromittitur: *Qui poſuit fines*

Pſal. 147. 14.

tuos pacem, & adipe frumenti ſatiat te. Pacem quippe Eccleſiæ fines ponit: quia dum Redemtoris potentia eam in intimæ æquitatis celſitudinem erigit, per dolorem compaſſionis, perditorum miſeria non affligit. Sed ad tantam beatitudinem quo Paſtorum ſtudio boni ſubditi promoveantur, exponit, dicens:

Verſ. 15.

Judicavit quoque Samuel Iſraelem omnibus diebus vitæ ſuæ.

Lucem juſtitiæ quam verbis oſtendit prædicator, exemplis proferat.

28. Qui ſunt dies vitæ uniuſcujuſque doctoris, niſi virtutum ſpiritalium claritates? Omnibus namque diebus vitæ ſuæ Iſraelem judicat, qui lucem juſtitiæ, quam loquendo aſſerit, ad ſubditorum fidelium exemplum, perfectione repræſentat bonæ converſationis. Qui autem virtutum ſpiritalium lucem non habet; quia ad docendum aſſumit bona converſationis extraneæ, diebus profecto judicat vitæ alienæ. De quibus profecto per Prophetam

Jerem. 23. 30.

Dominus dicit: *Ecce ego ad Prophetas, qui furantur verba mea, unuſquiſque a proximo ſuo*. Verba quippe furantur, qui bonum, quod docendo prædicant, operando non ſequuntur; quia veluti clam de alieno tollunt, quod dato proprii laboris pretio ſuum nequaquam faciunt. Poſt denuntiatam itaque futuram beatitudinem, qualis interim debeat eſſe fidelium Paſtor, oſtenditur: quia omnibus vitæ ſuæ diebus Samuel Iſraelem judicaſſe perhibetur. Perfectionis etenim viam male inſinuat, ſi lucis iter quis voce volens pandere, actione tenebreſcat. Nam qui cunctos vitæ ſuæ dies ad judicandum Iſraelem contulerat; dicit: *Non audeo*

Rom. 15. 18.

loqui horum aliquid, quæ per me non efficit Deus, in obedientia Gentium verbo & factis. Judicet igitur doctor, ſed quidies vitæ ſuæ inclytos habet: ut videlicet in ſe prius virtutum ſpiritualium radios bene vivendo foveat, quos providendis ſubditorum itineribus loquens adminiſtrat: quia & lucerna tunc iis, qui in domo ſunt, utiliter oſtenditur, ſi ipſa antea eo, quod ſparſura eſt, bene repleatur lumine. Sequitur:

Et circuibat per ſingulos annos Bethel, & Galgal, & Maſphath, & judicabat Iſraelem in ſupradictis locis.

Verſ. 16.

Ex omnium quoque ordinum & conditionum Sanctis exempla mutuetur, [illegible] proponat.

29. Bethel, dicitur domus Dei; Galgal, rota; Meſphath, ut jam ſuperius replicatum eſt, ſpeculatio interpretatur. Quid ergo Bethel, niſi viros officio ſacri altaris deputatos ſignificat; qui dum ſpiritalibus ſtudiis inhærent, velut domeſtici Dei omnipotentis familiares ſunt? Et quid Galgal, quæ rota dicitur, niſi conjugatorum ordinem deſignat? Velut enim in rota circumeunt, dum volubilis mundi curis penitus carere non poſſunt. Et quid per Maſphath, quæ ſpeculatio interpretatur, niſi illi exprimuntur, qui divinæ contemplationi vacantes, ſolis ſupernis gaudiis inardeſcunt? Quid ergo eſt, quod Samuel & Bethel, & Galgal, & Maſphath circuire dicitur, & in eiſdem locis Iſraelem judicare, niſi quia electus prædicator omnium electorum ordinum exempla ſequitur, ut ſubditorum fidelium eſſe valeat cenſor doctus? Non enim eſſe poterit æqui examinis, ſi de exemplis præcedentium electorum dedignatur aſſumere, quod decernit. Sed & per ſingulos annos iſta circumeat, ut doctor providus ordinum ſingulorum perfectionem ſigillatim reſpiciat: ut, quo ſubtilius præcedentium bona viderit, præſentia diſponere decentius poſſit. Ibi ergo, ibi judicet Iſraelem, ut ſubjectos fideles, quos ad Dei viſionem erudit, illorum rectitudine corrigat, quos Deo placuiſſe indubitanter credit. Poteſt etiam per Bethel, quæ domus Dei dicitur, univerſa electorum Eccleſia deſignari: per Galgal, quæ interpretatur rota, Scriptura ſacra. Quidquid vero in ſubditorum profectu doctor exhibet, aut de exemplo electorum accipit, aut magiſterio ſacri eloquii, aut revelatione internæ, ac ſecretæ contemplationis.

In ſacra [illegible] ut [illegible] per contemplationem [illegible] tur.

30. Samuel itaque Bethel circuit, cum prædicator Eccleſiæ auctoritatem diſponendorum operum, de exemplis majorum quærit. Galgal, id eſt, rotam circuit, quando doctrinæ ſuæ auctoritatem de magiſterio ſanctæ Scripturæ comprehendit. Maſphath quoque circuit, cum per ſecretæ contemplationis meditationem, revelationem meretur ſuſcipere veritatis. Ibi enim judicat Iſraelem: quia quidquid ſubditis proponit ad normam rectitudinis, aut de exemplis electorum accipit, aut doctrina ſacri eloquii, aut ex revelatione internæ contemplationis. Quibus profecto verbis oſtenditur, non tantum, quæ doctor perfectus agat, ſed etiam quis perfectus non ſit, ſi agere hæc non poſſit. Nam ſi ſolum bonorum exempla noverit, aut ſi ſacræ Scripturæ etiam quis eruditus ſit, & contemplationis revelatione caruerit, in ordine prædicationis vir perfectus non erit. Contemplatio enim virtus eſt, per quam non ſolum ipſa Scriptura condita recognoſcitur, ſed per quam nondum condita conderetur: & per quam condita ad Dei voluntatem quotidie diſponatur. Bene ergo dicitur: *Et judicavit Iſraelem in ſupradictis locis*. Nam non ſolum in Bethel, & Galgal, ſed etiam in Maſphath: ut qui ad perfectionem prædicationis * innititur, dum per humilitatem exempla majorum ſequitur, dum per ſtudium ſacri eloquii eruditione fulcitur, curet omnino neceſſe eſt, ut puritate mentis, ea quæ diſponenda ſunt, contemplando cognoſcat. Dei namque debet eſſe docibilis, qui ſuſcepto prædi-

* Forte [illegible]

catio-

cationis officio, docere homines cupit. Tamen ſic præſumat de eo, qui ſecretæ contemplationis eruditione inſtruitur, ut nec editas per Spiritum ſanctum Scripturas faſtidiat, nec ſequi electorum exempla dedignetur. Samuel enim Bethel, & Galgal, & Maſphath circuire deſcribitur; ut alterum ab altero per diſcordiam nequaquam dividatur: ut videlicet & exempla recipiat quæ facta Scriptura approbat; & illas ſacras Scripturas, quas electi homines ſcripſerant, recognoſcat: atque eas revelationes contemplationis a Deo ſibi oſtenſas ſentiat, quæ nec ab electorum operibus, nec a ſanctæ Scripturæ auctoritate diſcordant. Sed & omne quod agit, ad rectitudinem redigat ſupernæ intentionis. Unde & ſubditur:

Verſ. 17. *Revertebatur in Ramatha: ibi enim judicabat Iſraelem, & ibi erat Domus ejus.*

Ne labore obruatur, Sanctorum ſocietatem quærit.

31. Ut longe ſupra jam diximus, Ramatha interpretatur viſio conſummata: & ſupernorum civium illam beatam & perfectam ſocietatem ſignificat: ad quam Samuel revertitur, ne laboris ſui onere deprimatur. In Ramatha quippe Samuel revertitur, cum mens prædicatoris per amorem cæleſtium relevatur. Nam inter officii ſui onera tam immenſa corrueret, ſi ad amorem cæleſtium per ſpei ſuæ deſiderium non rediret. Reverti etenim prædicatoribus, eſt intentionem mentis ſuæ ad gaudia patriæ cæleſtis reducere. Et ibi Iſraelem judicant: quia ſupernæ patriæ pulchritudini, quam in mente retinet, fideles ſubditos facere conformes prædicando, ſtudent. Ibi judicant Iſraelem: quia ex illa jam perfecta civitate formam videntes trahunt, quam filiorum mentibus loquentes imprimunt: & quidquid illa pulchritudine indignum conſpiciunt, ab eorum mentibus abſcindere conantur. Et quia in illius beatæ patriæ gloria tota dilectione requieſcunt, ibi ejus domus eſſe perhibetur. Ejus namque domus eſſe cognoſcitur, in qua amando converſatur. Unde & ille egregius prædicator gloriatur, dicens: *Noſtra converſatio in cælis eſt.* Bethel namque circuit, Galgal, & Maſphath, & in earum aliqua non habet domum, in Ramatha autem domum habet: quia doctores ſanctæ Eccleſiæ quidquid nunc accipiunt de exemplis electorum, quidquid de eruditione ſacrorum voluminum, quidquid de altitudine ſupernæ revelationis tranſitorie rimantur, ad adjutorium habent itineris, non ad amorem remunerationis. Illud vero, quod in ſuperna civitate diligunt, non ad profectum itineris, ſed ad ſufficientem, imo ad abundantem largitatem mercedis. Et quia illuc cuncta bona congregantur, ſequitur:

Ædificavit ibi etiam altare Domino.

Ibidem. In cordis altari amoris holocauſtum offerat. Matt. 6. 21

32. Quid eſt enim altare Domini, niſi cor juſti? Veritatis autem judicio dicitur: *Ubi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum.* Qui autem pro amore ſupernæ patriæ bona agit, dum ardenter ad ea, quæ ſurſum congregat, pervenire deſiderat, profecto altare ædificat, ſuper quod quotidiani deſideria hoſtias incendat. Bene autem dicitur: *Ædificavit ibi altare Domino:* quia ex incremento ſtudii cæleſtis, ſicut flamma creſcit in corde boni deſiderii, ita & velut additis lapidibus, altare ſurſum conſtruitur, ubi Deo holocauſta offerantur amoris. Quod etiam ad lucrum animarum referri convenienter poteſt. Doctor namque in Ramatha altare Domino ædificat, cum ſubditorum merita in cælo locat, & dum quotidiano quæ ſtudio electæ animæ ad cæleſtia regna conſcendunt, velut ad ſtructuram superni altaris lapides mittuntur. Dicatur ergo de Samuele, dicatur: *Ædificavit ibi altare Domino:* quia nimirum valde otioſum eſt doctoris ſtudium, ſi per hoc, quod ab illo in terris agitur, cæleſte ædificium non augetur.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Priorum Sanctorum facta ſequentium ſolatia ſunt.

1. SANCTORUM virorum facta præcedentium ſæpe electorum ſequentium ſolatia ſunt. Mira etenim diſpenſatione divini conſilii, & altiſſimæ converſationis arce ſic ſublimati ſunt, ut fortia agerent ſibi, recta ſubditis providerent; ſic ſibi quandoque derelicti, ut ea quæ recta intentione diſponerant, ſecundum Dei providentiam recta non eſſent; quatenus illorum infirmitas, electorum ſequentium firmitas fieret: quia etſi ut homines in diſponendis ſanctæ Eccleſiæ negotiis falli poſſunt, ipſæ tamen eccleſiaſticæ diſpoſitiones deſerendæ non ſunt. Ecce etenim dicitur.

Illorum infirmitas nostra corroborat.

1. Reg. 8. Verſ. 1. & 3. *Factum eſt autem cum ſenuiſſet Samuel poſuit filios ſuos judices Iſrael, fuitque nomen filii ſui primogeniti, Johel, & nomen ſecundi, Abia, judicum in Berſabee. Et non ambulaverunt filii ſui in viis ejus.*

Prophetis ad cuncta diſponenda, non ſemper ſpiritus prophetiæ.

2. Ecce qui prophetiæ ſpiritu plenus fuerat, ut quos judices Iſraeli ponebat, quia poſt avaritiam poſtmodum declinare debebant, & munera accipere, & pervertere judicium, non cognovit. Quid ergo mirum, ſi falli in diſponendis ordinibus poſſunt, qui prophetiæ gratiam non accipiunt: ſi ii qui prophetiæ ſpiritum habent, eumdem ſpiritum ad diſponenda cuncta non habent? Quis autem de tanto viro dubitet, quia ſi futuram perverſitatem filiorum prænoſceret, eos utique forenſibus honoribus non præferret? Qui ergo reprobos ſcienter provehunt, hoc Prophetæ exemplo ſibi blandiri nequaquam poſſunt: quia tunc ſolum innoxie agitur, cum in eis tempore quo promoti ſunt ſubſecutæ iniquitatis ſigna nulla patuerunt. Quare & apte ii, qui judices Iſraeli a Samuele poſiti ſunt, cum ponerentur, ejus filii dicebantur: ut ex eo non ſolum per carnem credantur geniti, ſed etiam converſationis ejus ſplendoribus adornati. Quare & eorum nomina caute aſſignantur: ut ex titulo nominis, illa, quæ tunc eis inerat, cognoſcatur forma virtutis. *Nomen, inquit, uni Johel, alterius Abia judicum in Berſabee.* Sed & de illis, qui poſt acceptam dignitatem declinaſſe ad avaritiam dicuntur, aperte oſtenditur: quia antequam ejuſdem dignitatis culmen attigerent, in eis futuræ pravitatis ſigna nulla videbantur. Sed ecce, dum Paſtorum ſolatia attendimus, gregis Dominici [a] non parva pericula intuemur. Nam ſteterunt ſubditi, ſed in culmine prælationis poſiti Prophetæ filii ceciderunt: ut ſi nobis ſub cura majorum poſitis indeſinens ſanctæ vitæ ſtu-

In eligendis ſacris miniſtris errare quam proauum ſit.

a Prælaturæ Pericula.

a Gemmet. & Vatic. gregis pericula intuebitur.

ſtudium, aut ſecuritas magnæ converſationis arrideat, præeſſe tamen aliis non habeamus in appetitu deſiderii, ſed in magnitudine timoris. Sed carnales quique, dum ſola viſibilia attendunt, ſpiritalem Sanctorum converſationem cognoſcere non merentur. Paſtorum quidem ſanctæ Eccleſiæ culmen aſpiciunt, ſed cogitare neſciunt, quam inviti illi intus decorem tollerent, quem in ſplendore culminis foris tenent, quod ſublimitatam honoris in oppreſſionem magni ſuſtinent oneris, quod magno deſiderio fugiunt, quod exteriori miniſterio proſequuntur. Teſtante etenim egregio doctore didicimus, quod *animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei*. Unde & tanto dementius carnalia ſequentes errant, quanto per diſcretionis virtutem ſpiritalia nulla jam penetrant. Et nonnulli tales in tantum dementiæ malum proficiunt, ut commovere ipſum etiam ſtatum Eccleſiaſtici culminis non vereantur. Unde & ſequitur:

1. Cor. 2. 14

Verſ. 4. & 5.

Congregati ergo univerſi majores natu ex Iſrael venerunt in Ramatha, dixeruntque ei: Ecce tu ſenuiſti, & filii tui non ambulant in viis tuis. Conſtitue ſuper nos regem, ut judicet nos ſicut univerſæ habent nationes.

Spiritalis prælatio, in ſecularem dominationem non transferatur.

3. His autem, qui vivebant ſub ſpiritali regimine, regem petere, quid aliud eſt, quam eamdem ſpiritalem prælationem in ſecularem dominationem transferre geſtire? Sed ſancti viri cum ſe a ſubditis contemni conſpiciunt, non tam eis diſplicet, quod contemnuntur, quam quod contemtores ſui Deo non placent. Eorum quippe contemtu, ſuæ internæ gloriæ dari incrementa conſpiciunt, ſed augeri merita ſua ſubditorum defectibus ingemiſcunt, quos ſic meritis vellent proficere, ut in æterna meritorum retributione, ſecum eos, quibus præſunt, habere potuiſſent. Quare & ſubditur:

Verſ. 6.

Diſplicuit ſermo in oculis Samuelis, eo quod dixiſſent: Da nobis regem, ut judicet nos.

Sancti ſe a in judiciis præcipites non ſunt.

Hoc namque ei diſplicuit, per quod diſplicere Deo, qui loquebantur, exiſtimavit. Quia vero non ſimpliciter dicitur, diſplicuit ſermo Samueli, ſed in oculis Samuelis, & ſtatim ſubditur:

Ibidem.

Et oravit Samuel pro populo Dominum,

Paulo ſubtilius ea nos conſiderare oportet. Sancti viri, qui omnipotenti Deo valde diſplicere metuunt, in ſuis judiciis faciles non ſunt, ſed cuncta prius rationabiliter intus ordinant, ut ea foris in opere irreprehenſibiliter diſponant. Nam electionem accipiunt nullam judicii, ſi non probatur contemplatione rationis. Hos profecto oculos Prophetæ Dominus aperire volebat, cum dicebat: *Vide oculis tuis, & auribus tuis audi*. Hinc in Evangelio diſcipulis dixit: *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis*. Oculi quippe Sanctorum, ſunt intellectus rationis, reſerati per gratiam Spiritus ſancti. Et idcirco Samuelis eſſe dicuntur: quia carnales quique, etſi per humanam ſapientiam rationales eſſe videntur, ab hujus lumine rationis eo cæciores ſunt, quo illis ſolis oculis vident, quos ſerpens aperuit. Nam ſi ſpiritualium virtutum fulgorem aſpicerent, eum profecto in ornatu ſuæ mentis habere deſiderarent. Tantus ſiquidem decor earum eſt, ut viſus numquam non poſſit videntis deſiderio concupiſci. Sapientes ergo ſeculi cum ſe oculos rationis habere arbitrantur, ex hoc cognoſcere poſſunt, quam dementer inſaniant: quia virtutum ſanctarum pulcritudine non illici, earum profecto gloriam non ſolum non cernere, ſed nec ſomniari eſt. Sancti ergo viri, qui jam illuminatione ſancti Spiritus in internorum amore

Ezec. 40. 4.

Luc. 10. 23.

Carnales iis tantum oculis vident, quos ſerpens aperuit.

obligati ſunt, mentis ſuæ oculos ad videndum intimæ claritatis gloriam tanto clariores habent, quanto de mundi caligine in deſiderio nihil habent; & diſcernere carnalia tanto rectius poſſunt, quanto longe a carnalibus aſſumti, in Spiritus ſancti gratia altius profecerunt. Unde & Apoſtolus Paulus de experientia tantæ viſionis ſententiam protulit, dicens: *Spiritalis judicat omnia*. Bene ergo dicitur: *Diſplicuit ſermo in oculis Samuelis*. Quia a viris ſpiritualibus nil ante deſpicitur, quam deſpiciendum eſſe per ſpiritalem mentis intuitum judicetur. Et quia quo abundatiori gratia Spiritus ſancti pleni ſunt, de virtutis ſuæ celſitudine non præſumunt, ſequitur: *Et oravit Samuel Dominum*. Quid enim Dominum oravit, niſi ut ſibi dignaretur oſtendere, ſi tumultuantis populi petitioni aſſenſum dare debuiſſet?

1. Cor. 2. 15.

Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi. Non enim abjecerunt te, ſed me, ne regnem ſuper eos, juxta omnia opera ſua, quæ fecerunt a die, qua eduxi eos de Ægypto uſque ad diem hanc.

Verſ. 7. & 8.

5. Quia oranti Prophetæ dicitur: Conſtitue ſuper eos regem; plane oſtenditur, quia an hoc faciendum eſſet, ſibi revelari poſtulavit. Et quia ſubdens, ait: *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos*, apte oſtenditur, quantum ſibi ſermo diſpliceat, quem in oculis Samuelis diſplicuiſſe perhibetur. Quæ convenientia judicii in Sanctis oritur ex virtute caritatis: quia dum ex tota mente Conditorem diligunt, & ejus voluntati obedire devote conantur, ex præmio ſupernæ retributionis accipiunt, ut ab eadem Dei omnipotentis voluntate aliter ſentiendo non diſcrepent, quam in bonis operibus ſemper tenent. Scriptum quippe eſt: *Qui adhæret Deo, unus ſpiritus eſt*. Domino quippe adhæret, qui præcepta voluntatis ejus facere ſemper ſtudet. Sed unus ſpiritus cum eo fit: quia ex diuturna devotione pii operis in tantam gratiam divinæ cognitionis aſſumitur, ut ab interni ejus æquitate judicii per errorem mundani ſpiritus diſſentire ultra non poſſit. Sed valde difficile reſpondetur, ſi quæritur, cur omnipotens Deus & abjectum ſe in regis petitione conqueratur, & tamen id quod petebatur fieri decernat: rurſumque ſi dignitas regia ordinanda fuerat, cur velut indignata Dei majeſtate fuerit permiſſa; & cum præviſus rex eligi decernatur, cur reprobandus eligitur? Quid ad hæc aliud reſpondere poſſumus, niſi id quod Apoſtolus Paulus ineffabilem abyſſum judiciorum Dei perſcrutari audentibus reſpondebat: *Homo*, inquit, *tu quis es, qui reſpondeat Deo?* Sed ſi hoc efficaciter definire non poſſumus, tangere inquirendo poſſumus. An fortaſſe abjectum ſe in regis petitione conqueritur? Pro reproba voluntate male petentis populi, petitus rex conceditur pro vindicta. Quod ſi rationabiliter dicitur, dum utrumque poſuit, & culpam & ultionem pariter oſtendit. Ex reproba quippe voluntate injuſta poſtulaſſe convincitur, qui abjeciſſe Conditorem petendo monſtratur. Culpam ergo malæ petitionis inſecuta eſt pœna diſtrictæ æquitatis. Magna etenim vindicta eſt, quæ ex diſtrictione procedit interni examinis, quando reproba mens ſic projicitur, ut quod male deliberat, agere permittatur. Qui ergo in petendo rege Dominum abjeciſſe convicti ſunt, dum id eis permitteretur agere, per quod a ſe Dominum abjicerent, gravior pœna non erat, qua hic plecti debuiſſent.

Sanctorum judicia cum divinis judiciis conveniunt, ex virtute caritatis.

1. Cor. 6. 17.

Dei judicia cur nobis inperſcrutanda.

Rom. 9. 20.

In peccati pœnam, reprobi quod cupiunt gerere permittuntur.

[illegible] aſcribitur injuriæ, quidquid contra Paſtores optimos fit.

6. Quo in loco notandum eſt, quia abjectionem Prophetæ Dominus ſuam facit. Non enim ſimpliciter dicit: *Abjecerunt me, ne regnem ſuper eos*: ſed *non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos*. Ut profecto oſtendat, quia in perſona electi præſulis ipſe ſuis ſubjectis præemineat; & cum ad ſpiritale culmen electorum carnalis Rector aſſumitur, ipſe abjici videtur, cujus præcepta diſſipantur. Ergo quam reverendi ſunt optimi Paſtores ſanctæ Eccleſiæ liquet. Ecce enim dum fideliter Deo ſerviunt, tanto ei amoris vinculo conjunguntur, ut quidquid eis ingeritur, divinæ injuriæ adſcribatur. Unde & in Evangelio primis Eccleſiæ Paſtoribus dicit: *Qui vos ſpernit, me ſpernit*. Ubi etiam aliquid gravius cernitur: quia cum abjectum Paſtorem conqueritur, abjicientium peccata omnia, & parentum etiam mala memorantur. *Juxta omnia*, inquit, *opera ſua, quæ fecerunt a die, qua eduxi eos de terra Ægypti*. Summum namque crimen agnoſcitur, ad cujus diſcuſſionem in Dei memoria præterita cuncta peccata reducuntur. Et abjectum ergo ſe Dominus conqueritur, & tamen ordinare, in quo abjicitur, concedit: quia cum diſtrictæ æquitatis ſuæ virtutem exequitur, ab eo carnalium deſideria impleri per ejus miſericordiam nequaquam prohibentur. Sed & quæ concedi dignitas pro vindicta potuit, non tranquilla majeſtate divinitatis concedi debuit, ſed velut indignata. Indignatam vero majeſtatem Dei [a] non in ſeipſam aſſerimus, quæ paſſioni non ſubjacet: ſed quia dum culpas diſcutit, indignationis verba per Scripturas dicit. Item quia in typum carnalium prælatorum aſſumitur, reprobandus rex eligitur, non electus. Vel fortaſſe idcirco reprobus rex eligitur, ut electus ſucceſſor ejus rex David in eo cognoſceret, quid cavere debuiſſet. Sic nimirum & de illa Angelorum curia legimus, quia de apoſtata primo Angelo ſcribitur: *Ipſe eſt principium viarum Dei*: ſed qui ante omnia conditus eſt, per ſuperbiam cecidit, & in ejus ruina ſancti Angeli didicerunt, qua virtute ſtare potuiſſent. Quod nimirum, qui apertis rectæ fidei oculis, intueri poterit, pariter attendit: quia omnipotens Deus etiam tunc magnæ miſericordiæ dona tribuit, cum vindictam irrogat: quia dum reprobos punit, ſanctos erudit: ut unde illi deficiunt, iſti in ſuis profectibus adjuventur.

Luc. 10. 16.

Deus quædam [illegible] concedit irato.

Job. 40. 14.

Aliquando [illegible] punit.

Ex malis quæ fieri permittit, bona providet.

7. Diſtricto ſiquidem judicio permittit mala fieri, ſed miſericorditer providet de his malis, quæ per judicium irrogat, quæ bona facere diſponat. Nam quæ major culpa, quam illa, qua omnes morimur? quæ major bonitas, quam illa, per quam a morte liberamur? Et quidem, niſi Adam peccaret, Redemtorem noſtrum carnem ſuſcipere noſtram non oporteret. *Non enim venit vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam*. Si ergo pro peccatoribus venit, ſi peccata deeſſent, eum venire non oporteret. Si peccata, ad quæ delenda veniſſe creditur, per juſtitiam Dei permiſſa eſſe ſentiuntur: dum pro peccatoribus Deus homo naſciturus erat, ex illo malo, quo morituri erant, bonum, quod malum illud vinceret, omnipotens Deus ſeſe facturum providerat. Cujus profecto boni magnitudo, quis fidelis non videat quam mirabiliter excellat? Magna quippe ſunt mala, quæ per primæ culpæ meritum patimur, ſed quis electus nollet pejora perpeti, quam tantum Redemtorem non habere? Eligatur ergo rex: ſed reprobandus: eligatur velut indignatione, non voluntate Dei: ſubſequatur ergo rex juxta cor Dei, ut ex judicii ejus diſtrictione vindictæ malum procedat in reprobos; & bonum, quod ex malo facturus erat, per largitatem divinæ gratiæ redundet in pios, dum illi in malo, quod cupiunt, cadere permittuntur. Sed unde ſe illi præcipitant, agitur, ut alii nequaquam cadant. Sed quia his verbis judicium divinæ diſtrictionis aſſeritur, videamus jam, quanta diſpenſatione utitur, ne id male deliberantes agant, unde puniatur. Nam ſequitur:

Chriſtus, Adamo non peccante, non veniſſet.

Marc. 2. 17.

Nunc ergo audi vocem eorum: veruntamen conteſtare eos, & prædic eis jus regis, qui regnaturus eſt ſuper eos. Verſ. 9.

8. Quaſi aperta oſtenſione clementiæ dicat: Sic audi voces eorum, ut tamen ipſi prius de jure regis, quem petunt, audiant quod expaveſcant; & velut tunc male cœpta deſerant, cum, quam ſit res onerosa, cognoſcitur, quam petebant. Sequitur:

Mira Deus diſpenſatione a malo avertit, etiam dum fieri ſinit.

Dixit itaque omnia verba Domini ad populum, qui petierat a ſe regem, & ait: Hoc erit jus regis, qui imperaturus eſt vobis. Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietque ſibi equites, [b] & præcurſores quadrigarum ſuarum: & conſtituet ſibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum, & fabros armorum, & curruum ſuorum: filias quoque veſtras faciet ſibi unguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque veſtros, & vineas, & oliveta optima tollet, & dabit ſervis ſuis. Sed et ſegetes veſtras, et vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis et famulis ſuis. Servos etiam veſtros, et ancillas, juvenes optimos, et aſinos auferet, et ponet in opere ſuo. Greges quoque veſtros addecimabit, voſque eritis ei ſervi. Verſ. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 16.

9. Cum a carnalibus ſubjectio quæritur, profecto quidquid præcipitur eis, grave eſt, etſi non ſit difficile: quia enim ex ſuperbiæ tumore habeant, ut propriæ voluntatis arbitrium ſequantur, quidquid eorum deliberationi obviat, graviſſimum penſant. Jam vero cum dura & contraria jubentur, quæ ei eſt moles oneris? qui tumor cordis? Cum ferre etiam blanda & levia vix nolentes poſſent, quæ ſi vellent, facillime pertuliſſent. Videamus ergo ſtultæ audaciæ hominis, quam digne reſpondeat pia diſpenſatio Conditoris. Jura hominum proponuntur contemnentibus jura Dei & his, qui mitia & ſalubria divinitatis conſilia ſpreverant, dura & importabilia humanæ ſervitutis onera prædicuntur: ut ex his ſecum rationem facerent, quam intolerabilia eſſent imperia hominis eis, qui non tam imperantis, quam monentis Dei, ne id peterent, conſiliis obedire noluiſſent. Sed habent corda carnalium temeritatem ex incremento audaciæ, habent duritiam ex ſimulationis ratione. Ex temeritate quidem facile agenda deliberant; ſed quia, quod male proponunt, non intelligunt, meliorum conſiliis adjuvari non poſſunt. Quare & hic quoque ſubditur:

Jura Dei contemnentibus, jura regis imponuntur.

Hæc dura & intolerabilia, illa facilia.

Noluit populus audire vocem Samuelis. Et dixerunt: Nequaquam: Rex enim erit ſuper nos, et erimus nos quoque, ſicut omnes gentes, et judicabit nos rex noſter, et egredietur ante nos, et pugnabit bella noſtra pro nobis. Verſ. 19.

10. Magnæ quidem temeritatis extitit, contra Dei voluntatem regem petere; magnæ duritiæ, conſiliis Prophetæ vinci non poſſe. Magnæ temerita-

Iſraelitis Deo non obtemperantibus [illegible].

a Guſſanv. *non ſeipſam aſſerimus*.

b Hiſpt. & Vatic. *perſecutores*, legendum *præcurſores*, ut liquet ex cap. 2. n. 4. etſi inde quoque diſcamus multis in codicibus olim lectum, *perſecutores*.

ſitatis fuit, ei rationes proponere, quem ſciebant cuncta, quæ acturus erat, revelante Domino, prius ſcire. Magnę duritiæ, illi non acquieſcere, quem noverant ea tantum, quæ Domino revelante didicerat, imperare. Nam quid eſt, quod reſpondentes dicunt: *Nequaquam, ſed rex erit ſuper nos?* Sed qui; *Nequaquam*, dicunt, profecto id negant quod audiunt. Aperte ergo in hoc verbo oſtenditur, quia ad hoc Prophete grave jus regis expoſuit, ut nequaquam peteretur. Jus vero regis audiunt, & id propter quod exponitur, deteſtantur; ut reproborum cordium profectus exprimetur, in quibus mali propoſiti conſummatio eſt, & inconvertibilitas voluntatis. Sed nos antiqua tempora reprehendimus, qui noſtra videre non curamus. Quæ nimirum tempora, quo ſeneſcente mundo, vetuſtiore ſunt, eo & in pluribus per temporis ac negligentię vitium remiſſiora. Tanto etenim audacius nunc mala proponimus, quanto jam cum robuſta juventute ſeculi, robur exeruit humanę conditionis: tanto difficilius quod male eſt propoſitum revocamus, quanto ex lexato vigore ſpiritus, mens noſtra carnalis efficitur. Ita enim ſunt humani lapſus, ut quod in ſpirituali virtute deficit, in carnali vita roboretur: Omnia quidem hæc juxta egregii doctoris vocem: *In figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem propter nos*. Jam quidem aperte cognoſcimus horum Iſraelitarum audaciam, quæ divinæ indignationis judicia ſequuta ſunt: & tamen contra voluntatem Dei, contra prælatorum ſanctæ Eccleſiæ conſilium agenda proponere non timemus. In malo quoque propoſito reprehenſi reſiſtimus, & ſalubria majorum conſilia inſuperabili malo pervicaciæ vincere conamur. Videmus quanti mali incrementum ſit, pereuntes aſpicere, & ſequi ad perditionem eorum veſtigia non timere: pœnales laqueos mortis incurrentes cernere, & eiſdem laqueis irretiri nequaquam metuere. Et illi quidem contra Domini voluntatem regem petierunt: ſed e regia dignitate poſtea actum eſt, ut populus, qui Deum abjecerat, idola coleret, ſimulachra adoraret. Quam reverenda ergo ſint majorum conſilia cernimus, ſi hoc ſollicita conſideramus: quia qui ea deſpicere auſi ſunt, hęc ſi non providerunt agere, unde tam profundo erroris pelago demergi potuiſſent. Merito igitur ſe abjectum Dominus in regis petitione conqueritur, merito regiam dignitatem concedit indignatus. Tanta quidem erat iniquitas poſtulantium, ut cum illud peterent, per quod a Deo recederent, ex Dei judicio permitti poſſet, prohiberi non poſſet. Quia vero hæc juxta litteram diximus, quid etiam ſpiritualiter deſignent ea, quæ continentur in jure regio, videamus.

1\. Cor. 10. 11

Mali quantum incrementum eſt pereuntes aſpicere, ac ſequi.

CAPUT II.

Quid de jure Regis, ut a Samuele proponitur, ſentiendum.

1\. Abjecto etenim Samuele, rex petitur: quando reproba multitudo populi ſpiritualem Paſtorem deſpicit, & preeſſe ſibi carnalem quærit. Cum quibus ſæpe divinæ æquitatis diſtrictione agitur, ut eo ipſo, quod electum prædicatorem deſpiciunt; ſubeſſe reprobo permittantur: ex cujus imitatione tanto deterius pereant, quanto majori ſuperbia id ex quo vivere in æternum poterant, audacius contemnebant. Cum ergo jus regis prædicitur; nimirum in unius carnalis præpoſiti converſatione oſtenditur, quod carnales ceteri ex tyrannide acturi ſunt, non quod electi debeant imitari. Nam in eadem Regum hiſtoria legitur: quia cum rex Achab Naboth vineam abſtulit, iram Dei omnipotentis incurrit. Hic vero cum jus regis prædicitur, agri, vineæ, & optima oliveta tollenda eſſe memorantur. Cum ergo hic prædicitur, quod commiſſum illic punitum eſt: oſtendit, quod divino judicio non jubetur. Quare & electus rex David cum ad ædificandum altare Domino Ornam Jebuſęi aream peteret, regio illo tyrannorum jure non uti voluit: cum eam accipere nullatenus acquieſceret, niſi ante pro ea dignum pretium dediſſet.

Non licere Regibus quidquid in eo continetur, ex hiſtoria Achab probatur. 3. Reg. 21. v. 2. &c. 1 Par. 21. 24. Et Davidis exemplo.

2\. Quia igitur ea, quę in jure regio continentur, vitanda potius, quam imitanda prædicuntur, eo ſubtilius conſideranda ſunt, quo vitari nequeunt, ſi neſciantur. Ait ergo: *Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis*. Filii electorum ii ſunt, qui eorum virtutes imitantur. Currus etiam, carnalium prælatorum ſunt, faſtus mundanæ elationis. Nam dum ceteris ſe ſublimiores eſſe gloriantur, quaſi curribus vecti, per alta graduntur. In curribus ergo fidelium filii ponuntur, quando Paſtores reprobos per appetitum mundanę gloriæ ſequuntur: cum relictis ſpiritualibus ſtudiis, carnalis vitę commoda expetunt: & depoſita illa ſublimi intentione cęleſtium, alta ſeculi aſſequi conantur. Bene itaque non in curru, ſed in curribus ponendi Iſraelitarum filii dicuntur: quia ex omni, quod præcellit in carnalium prælatorum culmine, proficiunt in elatione: & quaſi tot ſublimibus curribus in alta ſe elevant, quot alta conſpiciunt, quibus aliis ſe ſuperiores putant. Bonorum ergo filios rex in curribus ponit, quando carnalis Rector electorum imitatores exemplo ſuæ pravitatis ad elationis vitia pertrahit: ut cæleſtia poſtponant, terrena appetant, & in hoc ſolo gaudeant, ſi ex eo quod temporaliter altum volvitur, ceteris præferantur.

Hoc jus uſurpant carnales prælati.

Qui ſint eorum currus.

3\. Et quia contra minores non ſolum erecti, ſed etiam fortes ſunt, ſequitur: *Et faciet ſibi equites*. Velut enim in equis ſęniunt, qui & ſublimes ſunt dignitate, & potentia truces. Equites quoque ſunt, quia dum feroces cordis ſui motus contra impotentes dirigunt, ad omne, quod per tyrannidem exercere appetunt, veloces ſunt. Anhelant quippe impetu, ſpumant rabie, & quos curſu tyrannidis impetunt, cædunt. Sed dum in Paſtoribus reprobis alii mundanæ elationis faſtus æmulantur, alii eorum exemplo, quos valent, opprimunt: nonnulli etiam ſunt, qui ad exercenda mala, quę per ſeipſos bonis inferre nequeunt, nequiores ſe alios introducunt. Unde & ſequitur: *Et præcurſores quadrigarum ſuarum*.

Qui equites.

4\. Quæ ſunt enim quadrigæ regis, niſi perverſę mentes malorum ſubditorum, in quorum conſiliis prælatus reprobus requieſcit? Quadrigæ etenim ſunt, quæ reges portant: dum per iniqua conſilia pravorum acta Rectorum adjuvantur. In eis quippe, quaſi per ſublime rex ducitur; dum per eos, qui ad temporales honores eis favent, quidquid carnales præpoſiti de altitudine ſeculi in deſiderio volunt, exequuntur. Qui recte quadrigarum nomine deſignantur. Quadriga enim inde ſtat, unde volvitur: quia reproba mens finem ſuę intentionis habet ſeculi volubilitatem. Inde quidem requieſcit, quo per innumeras curas mentis rotantis mundi negotia ventilare non deſinit. Regum ergo quadrigæ ſunt, dum per omne, quod altum volvendo cogitant, in ſe carnalium præpoſitorum juſſa portant. Sed qui locum familiaritatis juxta carnales prælatos habent, habent minores, quibus imperent. Ipſi ergo, velut quadrigæ regis ſunt, illi

Quæ quadrigæ, quive quadrigarum præcurſores.

præcurſores quadrigarum: quia eo modo, quo carnalem præpoſitum ad opprimendos humiles invehunt, ipſi quoque ad nocendum quibus poſſunt, per aliorum miniſterium deducuntur. Quaſi enim quadrigarum præcurſor eſt, qui iniqua mentis ſuæ verſutiæ artem cogitat, per quam illum ad inferenda mala mitibus introducat. Si vero, ut plerique codices habent, non præcurſores, ſed perſecutores quadrigarum legimus, profecto ii ſunt, qui reprobos ad malum currentes imitantur. Quadriga etiam honoris cauſa portari regibus ſolet. Quaſi ergo in quadriga rex ſiſtitur, quando carnalis Rector de magnorum, qui videntur juxta ſe, adulationibus gloriatur. Qui vero iſtos in eorum laudibus præcedit, aut ſequitur, præcurſor ſeu perſecutor eſt quadrigarum: quia adulationes iſti vel poſt vel antea proferunt, quas illi in auribus populi præeundo aut ſubſequendo ſparſere.

Quos tribunos centurionesque conſtituant.

5. Sequitur: *Et conſtituet ſibi tribunos, & centuriones.* Tribuni, & centuriones fiunt, cum in tantum mali profectum veniunt, ut ad exequenda tyranni imperia, impiis ſatellitibus principantur, cum mundanarum virium acies ordinant, quas ad innocentum bella producant. Tribuni quidem ſunt, qui per plures ſibi fautores recte viventibus inſidiantur. Centuriones vero ſunt, qui nulla nocendi genera prætermittunt. Ex eo enim perfectionem iniquitatis obtinent, quo multa, & ingentia mala, quæ poſſunt, inferre ſemper ſtudent. A centenario quippe numero centurio dicitur. Et quia centenarius numerus perfectionem ſignificat, in mala parte perficitur, quando ad ſummam nequitiæ ab impiis pervenitur. Qui nimirum calliditate ſuaves ſunt, terrore violenti. Suaviter quidem blandiuntur aliis, ut eorum auxilio terrere alios ferociter poſſint. Bene itaque ſubditur: *Et aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum.*

Qui ſint ſubditi agros, & quinam aratores & meſſores.

6. Carnalis præpoſiti agri, mentes ſunt ſubditorum: aratores vero horum agrorum ſunt, qui arte ſecularis ingenii, eis ſuadent acta pravitatis. Velut enim agrorum ſoliditatem loquendo aperiunt, qui per reproba conſilia ſimplicium corda corrumpunt. Et ſegetes metunt, quando ſemine pravi conſilii decepta corda minorum fructum reddunt malæ operationis. Quæ profecto opera ſegetum appellatione deſignantur: quia perverſitas reprobi ſubditi, dum a carnalibus Rectoribus gaudenter excipitur, eorum quaſi electus eſt cibus mentis. In qua certe perverſitate, quia paulatim proficiunt, ſequitur: *Et fabros armorum, & curruum ſuorum.* Quæ ſunt arma & currus tyrannorum, niſi illa omnia nocendi inſtrumenta, quæ ad evertenda corda minorum præparantur? Sed quia curru pervenitur, quo armis feriatur, armorum & curruum regis fabri fiunt, quando nequiſſima cordium ſuorum machinatione inveniunt, & mala, quæ agant, & eadem mala inventa qualiter inferant. Arma quippe fabricare, eſt nocendi genera reproba mente colligere. Et currus fabricare, eſt ad eadem mala inferenda artem, qua accedere poſſunt, invenire.

Quos armorum fabros, & curruum.

Horum unguentarias filias intelligens adulatrices.

7. Sequitur: *Filias quoque veſtras faciet unguentarias, & focarias, & panificas.* Filiarum nomine infirmorum mentes intra ſanctam Eccleſiam poſitæ deſignantur. Quæ regis unguentariæ fiunt: quia dum carnales præpoſitos in celſitudine gloriæ tranſeuntis aſpiciunt, eos delinire adulationibus conantur. Horum profecto unguentorum uſum Pſalmiſta reprobans, ait: *Oleum peccatoris non impinguet caput meum.* Filiæ ergo unguentariæ fiunt: quia dum carnalibus præpoſitis infirmi diſplicere metuunt, eorum feritatem, cui timendo ſubjacent, blandimento demulcent. Et notandum, quia filii prius dicuntur a rege tolli, & ſic equites, & centuriones, ſive armorum fabri fieri: filiæ vero non tolli, ſed ſimpliciter unguentariæ, & panificæ fieri. Tolli etenim violentiæ eſt. Filii ergo tolluntur, quia robuſti difficile evertentur. Dum igitur filiæ non tolli, ſed unguentariæ fieri perhibentur, quid eſt aliud, niſi quia qui infirmi in bono ſunt, per exempla pravorum facile diſſipantur? Quæ etiam focariæ, & panificæ regis fiunt: quia qui tyrannis adulando ſerviunt, dum favendo placent, velut cibos exhibent. Focariæ etenim ſunt, quæ focis coquunt quæ reges comedunt. Focariæ ergo ſunt, quæ per obſequia favoris carnali præpoſito accendunt tumorem cordis: ut eo audacius favores excipiant, quo velut delicatiores ſibi cibos igni excitatæ devotionis parant. Quæ etiam panificæ fiunt: quia dum reprobam vitam laudant, carnalem mentem tyranni ad exercendam pravitatem roborant.

Pſal. 140. 5.

Quæ ſuis aſſentationibus ipſos in ſuperbiam impinguant.

8. Sequitur: *Agros quoque veſtros tollet, & vineas, & oliveta, & dabit ſervis ſuis.* Qui ſunt agri bonorum, niſi devotæ mentes ſubditorum? quæ dum eorum verba libenter audiunt, bonorum operum uberem fructum reddunt. Quæ autem vineæ eorum, niſi mentes eorum ita imitatione proficientium, ut etiam aliis verbum vitæ præbeant, & quos loquendo in amorem Conditoris accendunt, velut potando ebrios faciant? Quæ vero oliveta ſunt, niſi corda auditorum, qui honorum exemplo, & exhortatione proficiunt in opus miſericordiæ. Sed dum rex conſtituitur, agri tolluntur: quia dum carnales perveniunt ad culmen regiminis, nonnulli bonorum auditores exempla ſuſcipiunt pravitatis. Tolluntur ergo agri, cum nuper devota corda ſeducuntur, quando ex nequitiæ ſemine fructum reddunt in maligna converſatione. Oliveta & vineæ tolluntur, cum exemplo mali præpoſiti miſericordiæ opera, & ſanctæ prædicationis verba exhibenda & loquenda deſeruntur. Bene autem ſervis regis dari ablati agri, & vineæ, & oliveta memorantur. Servi quippe ſunt, qui dominorum juri ſemper ſubditi, evadere nequeunt juga dominationis. Servi itaque ſunt regis, qui per abundantem iniquitatem ſic ſe tyrannorum voluntatibus obligant, ut ab eis ulterius non recedant. Ablatos ergo agros, & vineas, & oliveta ſervi ſuſcipiunt: quia reprobi fautores prælatorum carnalium, dum decepta corda in propoſitum transferunt pravi operis, velut electorum agris, vineis, & olivetis titulum imponunt tyrannicæ poteſtatis. Sequitur: *Sed & ſegetes veſtras, & vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis & famulis ſuis.* Cum mali præſunt, difficile valde eſt, ut qui eis ſubjicitur, nulla religionis damna patiatur. Aliorum namque mentes omnino pereunt: ſed ii quos pervertere penitus nequeunt, dum inceſſanter & verba & opera eorum prava conſpiciunt, qualicumque ſorde maculantur. Bene ergo dicitur: *Segetes veſtras, & vinearum reditus addecimabit.* Quaſi dicat: Sub Paſtore reprobo electorum etiam bona integra non ſunt. Sed quod bonis demitur, eunuchis, & famulis regis datur. Eunuchi, & famuli carnalium prælatorum, ſunt ejus auditores hypocritæ. Eunuchi quidem ſunt, quia ſecularem voluptatem ſe abjeciſſe oſtendunt; ſed regis ſunt famuli, quia per omne, quod de virtutibus ſe habere ſimulant, in ſe reproborum præpoſitorum jugum portant. Bene autem ſegetum, & vinea-

Car ales prælati quanta ſibi ſubditis damna inferant.

Sub reprobo Paſtore etiam electorum bona integra non ſunt.

vinearum decimæ eunuchorum eſſe referuntur: quia hypocritarum virtus leviter non agnoſcitur. In quo dum ſancti etiam viri poſſunt decipi, quod perdunt, illis adſcribitur, quorum fraude expiuntur. Sequitur: *Servos etiam veſtros & ancillas, & juvenes optimos, & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo.* Servi, & ancillæ Sanctorum ſunt, qui eis temporalia neceſſaria ſubminiſtrant. Servi & ancillæ ſunt, quia dum eis corporum neceſſaria tribuunt, in eodem opere miſericordiæ, alii aliis robuſtiores ſunt. Et optimi juvenes: quia & qui multum, & qui parum poſſunt, dum omne quod prævalent, in opere miſericordiæ expendunt, velut electi juvenes, divina ſervitia valenter operantur. Aſini quoque electorum ſunt, quibus ferenda onera obedientiæ imponuntur, ut eorum fragilitatem adjuvent, dum ea cum eis portant, quæ ſine eis portare, nequaquam poſſont. Quid eſt autem, quod in opere regis ponendi prædicuntur? Sed qui in opere regis ponuntur, diebus conſtitutis debitum perſolvunt angariæ, juri publicæ poteſtatis. Quid eſt ergo, quod in opere regis ſervi & ancillæ, & juvenes optimi ponendi prædicuntur: niſi quia præeminentibus carnalibus, & electorum miniſtri, & devote obedientium corda, plerumque maculantur? Nam dum reproborum eorum vitam indeſinenter aſpiciunt, paulatim ſic decidunt, ut aliquid de eorum factis imitentur. Ex longo quidem uſu electis ſerviunt, ſed dum ſæpe vident eorum excellentiam culminis, ſerviri ſibi ab aliis quandoque appetunt per impulſum elationis. Sua quoque miſericorditer tribuunt, ſed tyrannorum ſæpe exemplo aliena tollunt. Sed quia ſervi Sanctorum ſunt, de jure eorum exire non poſſunt. Ad horam quidem poſſunt deſeri, ſed ab errore, in quem decidunt, per divinam miſericordiam facile ſublevantur. Qui ergo per exempla pravorum corruunt, qui cito reſipiſcunt, velut per angariam ponuntur in regis opere: in quo diu non permanent per continuam ſervitutem.

Virtutes prædæ patent.

9. Sequitur: *Greges quoque veſtros addecimabit, voſque eritis ei ſervi.* Quaſi dicat: Dum Paſtor vobis carnalis præponitur, non ſolum veſtris, ſed etiam vobiſmetipſis virtutum prædæ inferuntur. Greges etenim electorum, ſunt turbæ virtutum ſpiritalium. Quia vero & ipſæ ſpirituales virtutes exemplo pravorum diſſipantur, rex decimas tollit gregis, quando is qui carnaliter præeminet, in Sanctorum cordibus aliquas virtutes perimit. Decimas tollit: quia dum mentis integritatem diſſipat, virtutum numerum imperfectum derelinquit. Denario quippe numero perfectio deſignatur. Unde & cum lapſæ humanitatis noſtræ damna Dominus aperta comparatione oſtenderet, mulierem, quæ de decem drachmis unam perdiderat, in medium ducit; ut per hoc, quod denarius numerus periiſſe oſtenditur, ſuperna illa ſocietas, quæ novenario numero remanſit in Angelis, ſine reparatione conditionis noſtræ imperfecta eſſe doceatur. Et quia decimæ per annos ſingulos exiguntur, apte qui decimas offerre non deſinunt, ſervi eſſe regis perhibentur. Eis quippe per annos ſingulos ſerviunt, quorum exemplo ſæpe pejores fiunt. Poſſunt & per hoc, quod poſt datas decimas ſervitus iſta aſſeritur, mali profectus oſtendi. Nam qui paulatim deficiunt, quotidie agunt, unde ad iniquitatis profunda deducantur. Dicit ergo: *Greges veſtros addecimabit, voſque eritis ei ſervi.* Quaſi dicat: Malorum exemplo paulatim decidetis; ſed cadendo agitis, ut ab eorum imitatione nunquam recedatis.

Luc. 15. v. 4. &c.

A tis. Scriptum quippe eſt: *A quo quis vincitur, ejus ſervus efficitur.* Quia enim per imitationem Paſtoris reprobi in peccati ſervitutem incidunt, etiam ab ejus jugo, quando volunt, ſolvi non poſſunt. Unde & ſubditur: 2. Pet. 2. 19.

Et clamabitis in die illa a facie regis veſtri, quem elegiſtis vobis, & non exaudiet vos Dominus in die illa: quia petiſtis vobis regem. Verſ. 18.

10. Quaſi dicat, in notitiam pravæ imitationis ejus paulatim defluitis: ſed pravitatis ejus exempla, quibus vos ſponte ſubmittitis, relinquere ſponte minime poteſtis. *Omnis enim, qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.* Quibus ergo peccata dominantur, per ſe ab eorum jugo liberari nequeunt. Nam ſæpe ad Dominum cum precibus

Divino judicio fit, ut qui noluit malum cavere cum poſſit; poſtea nec poſſit, etiam ſi velit.

Johan. 8. 34.

B veniunt, liberari petunt, ſed exaudiri non poſſunt. Divino ſiquidem judicio cum eis agitur, ut qui noluerunt mala vitare, cum poſſent, non poſſint vitare, cum volunt: & qui ſponte incurrunt mala præcognita, ſi rege non poſſint amperta. Quare & cauſam inſinuans, qua exaudiri prohibeantur, ait: *Quia petiſtis vobis regem.* Quaſi aperte dicat: Quia illud vobis dari poſtulaſtis, in quo hæc omnia futura, me prædicente, cognoviſtis. Hæc, ut ſuperius diximus, in typo prælatorum carnalium de futura regis converſatione prædicuntur: ut ab ejus petitione quieſcerent, in quo tanta mala cognoviſſent. Sed habent corda reproborum, ut malum cito proponant, & a malo propoſito non celerius reſipiſcant. Quare & ſubditur:

C *Noluit autem populus audire vocem Samuelis, ſed dixerunt: Nequaquam. Rex enim erit ſuper nos, & erimus nos quoque, ſicut omnes Gentes, & judicabit nos rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis.* Verſ. 19. & 20.

11. Quibus profecto verbis mores ſubditorum carnalium aperte deſcribuntur: quia dum exteriora appetunt, interiora damna etiam expoſita non attendunt. Sed qui carnaliter præſunt, ipſa oſtenſione temporalis potentiæ ſubditis ſibi minoribus magnam ſpem dant tutelæ. Dum ergo dicunt: *Rex erit ſuper nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis,* quid aliud, quam reproborum ſubditorum mores inſinuant, qui humiles & ſpiritales prædicatores deſpiciunt, ut temporaliter

Qui exteriora lucra appetunt, interiora quæ patiuntur damna non attendunt.

D a carnalibus adjuventur? Quod certe nullatenus agerent, niſi prius lumen cordis amiſiſſent. Nam ſi ſpiritalium virorum humilitatem foris deſpiciunt, ſed quia poteſtatis ſublimitate intus eminent, cernere non merentur: in illis quoque externam poteſtatis tyrannidem vident, ſed quia infirmitate intus deprimatur, non vident. Illi, quia Deo adhærent, cum volunt, etiam in exterioribus potentes ſunt: illi, qui a Domino recedunt, ſpem, quam promittunt de potentia ſeculari, exhibere non poſſunt fortitudine operationis. Nam, ut de vicino exempla capiamus, Saul ad pugnanda bella regem poſtulantium, fortis & potens eligitur; ita, ut, ſacra hac hiſtoria teſte, ab humero, & ſurſum populo univerſo emineret. A Deo

1. Reg. 9. 2.

E igitur ad regni gubernacula electus, cum bonus exiſteret; & de filiis Iſrael aliquis melior illo non eſſet, tamen, cum tantus ac talis vir carnali fortitudini relinquitur, bella perdidit, quæ pugnaturus acceperat, & vitam pariter amiſit. Samuel autem, qui ſeculi potentia ſublimis non extitit, qui humiliter non ſolum Deo, ſed etiam hominibus miniſtravit, de exterioribus quoque bellis trophæa potenter exhibuit. Nam non valde ſupra de eo dictum eſt: *Tulit Samuel agnum lactentem unum, &*

Carnali fortitudine fretus Saul vincitur, quo Samuel cæteris viſibus effectis.

1. Reg. 3. 1.

1. Reg. 7. 9. 8. & 10.

obtulit illum holocauſtum integrum Domino, & clamavit Samuel ad Dominum pro Iſrael, & exaudivit eum Dominus. Factum eſt autem, cum Samuel offerret holocauſtum Domino, Philiſthiim inire prælium contra Iſrael. Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa ſuper Philiſthiim, & exterruit eos, & cæſi ſunt Philiſthiim a filiis Iſrael. Dicat ergo: *Noluit populus audire vocem Samuelis*, ut in eorum inobedientia ſuperborum corda deſignentur, ſic divinæ æquitatis judicio projecta, ut magna mala immineant, quæ ſecuturi ſunt: ſed tamen ea videre non poſſint. Sequitur:

Et audivit Samuel omnia verba populi.

12. Hoc profecto Samuel audivit, quod populus locutus eſt, ſed ipſum populus non audivit. Populus enim reprobo loqui & non audire, fuit verba contra Dei voluntatem promere: ſed pœnam pravæ locutionis minime prævidere. Samuel autem populi verba audivit: quia ſpirituales viri, dum ſuperbæ locutionis voces audiunt, futurum in eis divinæ ultionis meritum recognoſcunt. Dicat ergo: *Audivit Samuel omnia verba populi*, quia ſancti, ac ſpirituales viri, quidquid carnales ſuperbe foris inſonant, quale ſit in divino judicio intus penſant. Sed quia, dum carnalium ſubditorum damnabilem vitam reperiunt, pro delendis eorum criminibus intercedunt. Sequitur:

Et locutus eſt ea in auribus Domini.

In eorum auribus loquimur, apud quos magnæ familiaritatis gratiam habemus. Sancti autem viri, quia omnipotenti Deo in magno amoris vinculo conjuncti ſunt, ejus auribus loquuntur: quia divinæ propitiationis ejus auditum tanto fiducialius expoſcunt, quanto apud ejus miſericordiam, impetrandi locum ſublimius acceperunt. Peccata vero populi loquuntur pro humilitate confeſſionis, ſed in auribus loquuntur Domini: quia cum magno affectu precis januam pulſant Dominicæ propitiationis. Sed fortaſſe in auribus Domini loqui dicitur: quia dum ſancti viri pro peccatoribus obſecrant, preces quas pro eis Deo offerunt, hominibus non revelant. Unde & in Evangelio Dominus prohibet diſcipulos, dicens: *Cum oratis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum ſtantes orare, ut videantur ab hominibus.* Verba ergo, ſive opera populi loquuntur, cum delicta locutionis & operis orationibus delenda Domino exponunt. Ea vero in auribus Domini loquuntur, ut dum hominum teſtimonia orantes fugiunt, ab eo, qui occulta reſpicit, celerius audiantur. Dum ergo in auribus Domini Samuel loqui perhibetur, modum profecto inſinuat, quo quis auditum mereatur divinæ dignationis. Nam pervenire ad Deum oratio nequaquam poteſt, quæ ex intentione promitur, ut ab hominibus agnoſcatur. Unde & qui in auribus Domini locutus aſſeritur, reſponſa ejus etiam percepiſſe perhibetur. Nam ſequitur:

Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi, & conſtitue ſuper eum regem.

13. Quia in re notandum, quia Samuel verba populi, quibus regem petierat, in auribus Domini locutus eſt: & Dominus ſe abjectum aſſerit in eo, quod populus regem petit. Dum igitur oranti reſpondet, & regem facere orantem jubet, quid aliud inſinuat, niſi quia devota electi viri oratio numquam eſt infructuoſa? Nam ſi populi correctionem non obtinuit, eruditionis ſuæ bonum obtinere, cum abjectum populum, pro cujus petitione agnoſceret, ſed & nihilominus ſciret, quid facere projectus ipſe debuiſſet. Audiri ergo Propheta potuit, & non audiri: quia orando qualis eſſe deberet, novit, ſed a populo reproba poſtulantis, duritiam cordis non abſtulit. Sed hoc obtinere ille potuit, qui in auribus Domini locutus eſt: quia ſancti viri eo ipſo, quo devote pro peccatoribus Dominum obſecrant, divinæ propitiationis auxilio muniuntur, ut eorum criminibus nequaquam polluantur, quorum ſordes delere precibus nequeunt. Quid vero eſt, quod Dominus ait: *Audi voces eorum*, cum ſuperius dictum ſit: *Audivit Samuel omnia verba populi*. Sed verba populi audierat, ut ſciret quæ dicebantur, non ut quæ petebantur, concederet. Dum ergo ei a Domino dicitur: *Audi vocem populi, & conſtitue ſuper eum regem*, favere voluntati populi Prophetam juſſit. Et ecce, ut palam cernitur, Propheta orans non auditur: populus Deum abjiciens, regemque petens, auditus eſt. Quid hoc eſſe dixerimus, niſi quia miro & tremendo divinæ incomprehenſibilitatis judicio ſancti viri pro reprobis orantes exaudiri nequeunt: in adimplendis vero ſuis pravitatibus, audiri ipſi reprobi delinquentes poſſunt: ut illis libera iniquitas æternæ vindictæ meritum augeat, & iſtis ex affectu compaſſionis merces perpetuæ retributionis accreſcat? Et ſtatim eum ordinem, quo ad ejuſdem regis conſtitutionem ventum ſit, oſtendere incipiens, ait:

Et ait Samuel ad univerſos filios Iſrael: Vadat unuſquiſque in civitatem ſuam.

14. Cum ſpiritualia diſcutere volumus, neceſſe eſt ut ab intentione noſtra carnalia removeamus: quia mens interna non penetrat, quam exteriorum actuum pulvis cæcat. Dum igitur Propheta Domini omnem populum abire ad propria loca præcipit, a ſe utique tumultum carnalium repellit: ut eo ſpiritualia, quæ diſponenda ſunt, clarius videat, quo mentis ejus aciem terrenorum actuum intentio non obſcurat. Sed qualis ſit, qui divino judicio prævidetur, inſinuans, ait:

CAPUT III.

Erat vir de Benjamin, nomine Cis, filius Abiel, filii Seor, filii Bechorath, filii viri Gemini, fortis robore. Et erat ei filius nomine Saul, electus & bonus, & non erat vir de filiis Iſrael melior illo: ab humero & ſurſum eminebat ſuper omnem populum.

1. Cum ordinandi regis perſona exponitur, cur patrum ejus nomina deſcribuntur, niſi ut regnum ejus durabile non ſentiatur? Nam de regno, quod futurum præviderat Moyſes, ait: *Non deficiet ſceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus eſt: & ipſe erit exſpectatio Gentium.* Quia ergo tribus Juda ad regni diuturnitatem prævisa extiterat, Cis generatio memoratur: ut regia dignitas, quæ condebatur in filio, aperte ſciretur eſſe diſpenſatoria, non manſura. Sed qui carnalem regem generat, Cis, id eſt durus noſtro eloquio dicitur, & is fortis robore prædicatur. Nunc quoque plerique carnales intra ſanctam Eccleſiam ſunt, qui magna agere videntur: carnales vero ſunt, quia ſancti Spiritus gratiam non habent. Fortes ergo ſunt robore, quia omne, quod magnum videntur agere, corporale eſt. Nam & Cis pater Saul ideo fortis robore dicitur, ut vires corporis magnas habuiſſe ſentiatur. Fortis ergo robore, durus eſt: quia qui magna carnaliter exhibet, cor molle per compaſſionem, in fraterna caritate non habet. Valen-

Pro reprobis tamen orantes exaudiri nequeunt. Sui damno reprobi exaudiuntur.

Ibidem.

Ex ſpiritualibus judicaturi carnalia removeant.

1. Reg. 9. Verſ. 1. & 2.

Fortis regni Saul mala omina.

Gen. 49. 10.

Matth. 6. 5.

lenter agit, quæ non imitari homines foris poſſint, ſed intus conjungi fraternis mentibus neſcit per affectum dilectionis. Fortia agit, quæ Deus reprobat; & affectum caritatis, quem approbat, exibere non curat. Durus ergo eſt, quia dum ſuperbo corde corporalia agit, ejus mentem gratia ſancti Spiritus non emollit. Quo contra ſanctus vir gloriatur, dicens: *Deus mollivit cor meum, & omnipotens turbavit me*. Et ſæpe, qui talium mores imitantur, Dei judicio Rectores fiunt. Unde & apte Saul filius Cis fuiſſe memoratur.

Job 23. 16.

Per Dei juſtitiam mali Paſtores ad Eccleſiæ regimen aſcendere permittuntur.

2. Sed quærendum eſt, cur idem Saul electus & bonus eſſe dicitur, qui duri filius eſſe perhibetur? Sed electus dicitur non ſecundum gratiam, ſed ſecundum judicium. Bonus etiam dicitur, ut divinæ æquitatis diſpoſitio commendetur. Nam & mala, quæ pro peccatis noſtris ſæpe patimur, quia per divinam juſtitiam nobis irrogantur, bona ſunt. Bonum profecto eſt quidquid eſt juſtum. Per juſtitiam quippe Dei Paſtores reprobi ad regimen ſanctæ Eccleſiæ aſcendere permittuntur; ſed qui mali ſunt per iniquitatem, boni ſunt divina diſpoſitione: & occulta nunc ordinatione Dei electi ſunt, qui ultimo erunt univerſali judicio reprobandi. Paſtor ergo reprobus, quia ut ſit, Dei indignatione decernitur, dicatur electus: & quia juſte permittitur, dicatur bonus. Item quia ad exequenda divina judicia ceteris utilior providetur, melior illo eſſe de filiis Iſrael nemo dicitur. Qui etiam ab humero, & ſurſum eminere ſuper omnem populum memoratur: quia qui carnalium mores vivendo ſequitur, valde nititur, ut ea agat; quæ agere alter non valeat. Carnalis etenim Rector ab humero, & ſurſum univerſo populo eminet; cum in exterioribus fortis eſt ſine comparatione.

Vana hominum in conſiliis ſuis prudentia.
1. Reg. 8.

3. Poſſunt & hæc omnia verba laudis intelligi, quibus dum ordinanda regis perſona prædicatur, regem petentium intentio confundatur. Nam dicunt: *Rex erit ſuper nos, & judicabit nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis*. Dicitur electus & bonus, & quia non ſit de filiis Iſrael melior illo, ut bona omnia in petiti regis perſona excellant: ſed dum ad ea non ſufficit, quæ populus propoſuerat, præſumtio humana confundatur, ut victa tabeſcat. Et quidem, ut ſupra dixi, rex, qui populum præiturus eligitur eorum bella pugnaturus, cum a divino auxilio deſeritur, bello depreſſus obiit, & populo, quem ad eadem bella præivit, tunc non ſalutis cauſa, ſed mortis fuit. Quod denique Deo populus adſcriberet, ſi is qui Dei judicio electus rex fuerat, ad agenda quæ volebat populus, non tam idoneus extitiſſet. Poteſt etiam electus & bonus intelligi, dum aſſeritur, non qualis in futuro prævidebatur. Dicitur ergo electus & bonus, ut talis a Domino ſentiatur electus, qui per inobedientiam poſtea fuit reprobatus. Quare & ipſa ratio exigit, ut quæ de electo & bono uſque ad reprobationis tempora dicuntur, & in bona parte ſentiamus.

CAPUT IV.

Evangelici ſacerdotis juventus & ſenectus.

1. SUmmatim ergo cuncta repetentes, quid ædificationis in ſe contineant, ſecundum aliam ſignificationem videamus. Quia in Samuele novum ſacerdotium diximus deſignari, quid eſt quod ſenuit, niſi, quia dum per decurrentium ſpatia temporum ſancta Eccleſia ducitur, in nonnullis ſacerdotibus converſationis pulchritudo veteratur? Senuit autem Samuel, quia vigor auctoritatis emar-A cuit. Quaſi enim juvenis erat Samuel, quando ſacerdotum ordo ſolis cæleſtibus deſideriis inhians, dum nulla terrena quæreret, quo efficacius ſuperna prædicare poterat, eo ad ea nihilominus verbis, & exemplis ſubditorum animos accendebat. Valebat enim robore, & juvenili pulchritudine radiabat, dum vim cæleſtis verbi in ſplendore oſtenderet ſanctæ converſationis: quia quidquid validum loquendo poterat prædicare, nitebatur etiam ſublimiter vivendo oſtendere. Nam & mortuas animas vivificabat verbo; ſed miro flore juventutis emicans, mortua corpora reſuſcitabat imperio. Cum & cæcis viſum, B claudis greſſum, & omnibus ægritudinibus medelam tribueret, & adeo ſanctiſſimæ converſationis pulchritudine radiabat; ut majoris virtutis eſſet, hoc modo poſſe vivere, quam illo aliis ſubvenire. Velut ergo in juventute vigebat Samuel, quando in ordine ſacerdotum pariter refulgebat & mira virtus operis, & tam immenſa pulchritudo ſanctæ converſationis. Sed jam diu eſt, quod Samuel ſenuit. Multa enim tempora elapſa ſunt, ex quibus multi eorum amorem ſeculi ſequuntur, quorum virtute depelli gaudia mundi ab aliorum cordibus debuerunt. Quod tamen non idcirco dicimus, ut ſancta Eccleſia nullos viros religioſos habeat: ſed quod pauci ſunt, qui in prædi-C cationis culmine perfecte noverint mundum contemnere, & ſummis deſideriis inhærere. Quare apte Samuel & ſenex dicitur, & prophetare. Senex quidem eſt, quia rigorem aſperæ converſationis in pluribus perdidit: prophetare tamen non deſinit, quia dum aliquantas vires ſpiritales habet, virtutem providi ſpiritus valentior exhibet. Quod in uno eodemque prædicatore intelligi convenienter poteſt. Senes quidem ſunt, & prophetant, qui ſic per negligentiam reſolvuntur, ut bene doceant, ſed male vivant. Qui filios ſuos judices ponunt, quando illos in ſacerdotii dignitate conſtituunt, qui remiſſioris vitæ eorum tempora contemplantur. A ſenibus tamen juvenes ordinantur: quia, qui promovendi veniunt, fortia promittunt. D Sacerdotalis quippe vitæ fortiſſimam profeſſionem ſpondent, cujus virtutem in futura converſatione non habent. Juvenes igitur promoventur: quia, qui eos ordinant, prius quam ab eis profeſſionem virtutis accipiant, eos ad tanti ordinis celſitudinem non aſſumunt. Prius namque eis inſinuant, & quam ſublimiter vivant, & quam ſubtiliter doceant: quod idcirco debent ſublimiter vivere, ut utiliter valeant prædicare, ut vitæ propoſitum ſemper ad ſuperna dirigant, ut de labore prædicationis temporalia præmia non requirant, ut perſonas in judicio non accipiant, ſed juſta æquitatis lance cuncta E diſponant: quatenus viarum Dei difficultates audiant, & an velint ſubire earum labores, dicant.

Unde conſenuerit.

Reſoluto vigore nihilominus prophetat & recte docet.

v. Has profecto difficiles vias plerique dum ſacros ordines ambiunt, ſe ambulare profitentur: ſed dum ad id quod ambiunt, perveniunt, ſponſionis ſuæ tenere fortitudinem prætermittunt. Unde & Samuelis filii non ambulaſſe in viis ejus, ſed accepiſſe munera, & pervertiſſe judicium apte relati ſunt. Samuelis enim viæ ſunt, quia prædicatoris officio exponuntur. Filii ergo in viis patris ſui non ambulant, quando ii qui ad ſacros ordines ambitioſe perveniunt, ardua religionis itinera a majoribus ſibi oſtenſa deſerunt, & perverſa intentione in appetitu terrenarum rerum altius immerguntur. Unde & poſt avaritiam declinare, munera acci-

Nonnullorum ſacros ordines ambientium hypocriſis.

Avaritia & iniqua judicia.

cipe-

cipere, & judicium pervertere, aperte [a] perhibentur. Qui enim laborare pro cæleſtibus negligunt, neceſſe eſt, ut in appetitu terrenorum arctius inſerantur. Declinare quidem poſt avaritiam, eſt ambitione rerum terrenarum tota intentione defluere. Nam nonnulli ſunt, qui terrena lucra per avaritiam expetunt, ſed tamen poſt avaritiam non declinant: quia & temporalia appetunt, ſed in appetitu eorum incurrere crimen vitant. Declinant ergo poſt avaritiam, qui pro terrenis, quæ ardenter ambiunt, incurrere crimen nequaquam pertimeſcunt. Animam quippe ſuam æſtimant inferiorem omni re quam poſſunt concupiſcere. Hinc namque eſt rapina violenta, hinc fiunt furta latentia; quia eos quibus avari prævalent, violenter opprimunt, & quorum rebus inferre violentiam nequeunt, furta inferre moliuntur. Sæpe & quibus non prævalent furto manuum, inſidiantur falſitate verborum. Unde & filii Samuelis, inordinato proceſſu, in inordinata avaritię confuſione denotantur, cum dicitur:

Rerum temporalium amatores animam ſuam flocci faciunt.

1. Reg. 8. Verſ. 3

Declinaverunt poſt avaritiam, accepere munera, perverterunt judicium.

Ex avaritia, quæ vitia propagentur.

3. Qui enim ut munera acciperent, judicium perverterunt, ad inferendum furtum concupitæ rei, non quæſierunt obſcuritatem noctis, ſed tenebras rationis. Et notandum, quia ardor avaritiæ cauſa eſt accipiendorum munerum, & acceptio munerum cauſa eſt pervertendi judicii: ut Prophetæ narratione hujus vitii pravitas oſtendatur, non ſolum qualiter in reproborum cordibus proficit, ſed a Sanctorum mentibus qualiter extirpari funditus poſſit. Nam ſi perverſitas iſta judicii ex acceptione munerum naſcitur, qui munera non accipit, judicium non pervertit, & oblata munera leviter reſpuit; qui avaritię radicem a corde ſuo penitus extirpavit. Sed iſtam culpam filiorum Samuelis, plenius videndo, quam loquendo, colligimus. Nam ſi ad deſtituta Eccleſiarum loca reſpicimus, ubi pater ſeneſcis, notam avaritiæ ſuſcepti muneris, & perverſi judicii filii incurrunt: quia ubi per lucra turpia Rectoris perſona diſſolvitur, ſubjecti gregis corda facile diſſipantur, ut in ſe nequiter vivant, & aliis exempla pravitatis præbeant. Sed libet in iis valde admirari judicia omnipotentis Dei. Nam filii Samuelis, dum poſt avaritiam declinant, dum cauſa pervertendi judicii munera ſuſcipiunt, populo, cui præſunt, exempla pravitatis impendunt. Ipſe autem populus, dum regem petit, de culmine poteſtatis Prophetæ filios abjicit. Deus vero omnipotens & regem petentium preces ſuſcipit, & iraſcitur, quod petatur. Quibus profecto rebus turbari poſſumus, ſi eorum rationem non ſubtiliter videamus. Quid enim juſtius eſt, quam, ut populi judicio corruat, qui reprobo mentis ſuæ judicio ſic ſtuduit, ut ſe ſequens populus periret? Sed tamen cum ſacerdotes male vivunt, a laicis judicandi non ſunt. Digne ergo indigniorem recipiunt, qui indignum indigne ejicere præſumſerunt. Nam de filiis Samuelis dicitur: *Acceperunt munera, & perverterunt judicia.* De eo autem rege, quem filii Iſraël petunt, terribiles valde minæ proferuntur, quia dicitur. *Agros veſtros tollas & oliveta, & dabit ſervis ſuis.* Et quis ſapiens non attendat, quia nequius ſit publica violentia agros & vineas tollere, quam ut acciperent munera prætextu veritatis judicium permutare? Hæc culpa quadam verecundia tegitur, pudore obumbratur. Culpa vero illa tanto nequior cernitur, quanto manifeſtius, atque atrocius perpetratur. Sed nos nondum ad illa regni tempora diſcutienda pervenimus, in quibus iſta fieri mala etiam ad litteram deſcribuntur, dum ergo juxta propoſitum noſtrum de electo & bono loquimur, utile videtur, ut etiam jus regis, quod prædicitur, qualiter in bona parte poſſit accipi, ſubtiliter videamus. Nam ſi aliquid boni ſpiritualiter non oſtenderet, nequaquam in hac ſacra hiſtoria diceretur:

Sacerdotes mala vivences a laicis non judicandi.

1. Reg. 8. 14.

Locutus eſt Samuel ad populum legem regni, & ſcripſit in libro, & repoſuit coram Domino.

Cap. 10. Verſ. 25.

4. Quid eſt, quod Iſraëlitarum filii ponendi in regis curribus dicuntur? Sed prelatorum ſanctę Eccleſiæ currus eorum devota ſunt deſideria. Nam dum ſuperna gaudia ferventer appetunt, velut in curribus per alta feruntur. Hinc eſt quod Elias in curru igneo in cælum ſublevatus aſſeritur: quia profecto ad ſuperna gaudia ſuſtolli non poterit, qui ea per alta & ferventia deſideria non inquirit. Cum ergo boni auditores per exempla prædicatorum terrena contemnere, & amare æterna incipiunt, Iſraëlitarum profecto filii in regum curribus ponuntur. Et notandum, quia & tolli dicuntur, & in curribus poni: quia prius debent a carnalibus deſideriis abſtrahi, ut bene valeant ſuperni amoris ignibus inflammari. Quæ nimirum terrena deſideria, quia non facile deſeruntur, tolli filii perhibentur. Nam per magnam violentiam fieri oportet, ut terrena deſideria electus auditor penitus deſerat, & in cæleſtibus ſublimiter ſe ſuſtollat. De hac quippe violentia Dominus ait. *Regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud.* De hac Paulus ait: *Nemo coronabitur, niſi qui legitime certaverit.* Quod etiam his verbis latenter oſtenditur, quia filii qui tolluntur, non in ſedibus, ſed in curribus poni perhibentur. Curru quidem antiqui pugnare conſueverunt. Sed & qui curru ducitur, ſublimis ac terribilis contra hoſtem fertur. Electi etenim viri tanto ſublimiores atque terribiliores ſunt oculis hoſtibus, quanto interni amoris celſitudine altius profecerunt. Sublimes quippe ſunt, quia uſque ad eorum intentionem malignorum ſpirituum ſuggeſtio non pertingit. Terribiles etiam ſunt, quia reprobare eorum conſilia tanto facilius poſſunt, quanto per intimi affectus vigorem in superni gaudii contemplatione conſiſtunt. Hoc quidem quoties his dicitur, qui adhuc carnales ſunt, parum minarum illis bonitas exhibetur. Quod tale eſt, ac ſi dicat: Quia virtutis perſonam petitis, ſub ejus diſciplina vacare vitę otio non poteſtis. Quare & equites regis & perſecutores regalium quadrigarum, tribuni & centuriones fieri perhibentur. Omnia quidem hæc militię terrenę ſunt. Dum ergo equites & perſecutores quadrigarum, tribuni, & centuriones fieri prædicuntur, ad omne belli exercitium ſummoventur. Equitas quippe ſunt, quando in virtute ſpiritus carnis ſuę voluptatis fluxa reſtringuntur, & cunctis illecebroſis motibus magna poteſtate dominantur. Velut enim equo ſublimi invehitur, qui per bonum caſtitatis carni ſuæ prępoſitus, liber, & velox, & effugere hoſtem, cum dedignatur, poterit; & invadere, cum dignatur. Per hoc quidem quod bene præſidere didicit, tanta virtutis incrementa accepit, ut velut irruentis equitis impetum ſuſtinere hoſtis non poſſit. Et quia in virtutis ſuæ robore exempla electorum Patrum ſequuntur, perſecutores ſunt regalium quadrigarum.

Sanctiores prelatorum cura, ut ſubditos a terrenis abſtrahant ad cæleſtia evehant.

4. Reg. 2. 1.

Matth. 11. 12.

2. Tim. 2. 5.

Sic erecti ad ſublimes, ac pugnandum vires extrant.

In bello ſpirituali, quiſnam ex curru pugnent.

Qui ſint equites.

Qui regis quadrigas, aut ſubſequantur, aut antecedant.

Qua-

[a] Vatic. & Gilot. prohibetur.

Quadrigæ etenim regis ſunt, bona exempla electi prædicatoris. In eis quippe & pugnans & triumphans oſtenditur: quia dum ſancta opera prædicatoris aſpicimus, hunc profecto ſublimem videmus & in agone certaminis, & in virtute triumphi. Sed carnalibus deſideriis oppreſſi videre hunc in quadrigis ſuis poſſunt, perſequi ejus quadrigas non poſſunt. Velut pedites quippe in plano ſunt pigri ad curſum, debiles ad conflictum. Ut ergo regales quadrigas perſequi valeant, prius equites fiant, terrena deſideria conterant, carni ſuæ præſideant, pudicitiæ armatura candeſcant. Tunc quidem poſt electos Patres in ſpirituali conflictu currere tanto decentius poſſumus, quanto per id quod nobis laudabiliter præſumus, occultorum hoſtium agmina potenter ferimus. Quod ſi, velut plures habent codices, non perſecutores, ſed præcurſores legimus, a bono intellectu non vacat. Regalium quidem quadrigarum præcurſor eſt, qui laudat verbo exempla juſtorum. Qui nimirum eques eſſe debet: quia reprobus laudator eſt, qui altam vitam atque doctrinam Sanctorum prædicat, quam ſublimi propoſito imitari nequaquam curat. Sed qui aliorum vitam, atque doctrinam proponere aliis ad imitationem novit, jam quidem ſpiritalis militiæ eſſe magiſter incipit. Bene ergo ſubjunctum eſt:

Cap. 8. Verſ. 12.

Et conſtituet ſibi tribunos, et centuriones.

Qui tribuni fiunt & centuriones.

5. Tribuni ſunt, cum incipiunt: centuriones, cum in ſpiritali magiſterio perficiuntur. Etenim, ut ſuperius diximus, a centenario numero dicitur centurio. Tribuni etiam intelligi poſſunt ſpirituales viri, ſcientia ſimplices, ſed amore Dei & proximi inflammati. Qui licet alta & ſpiritualia loqui neſciant, tamen per exempla electorum, quæ norunt, ad amorem Conditoris, quos prævalent, accendere conantur. Tribus quidem cognatio, ſive curia dicitur. Si ergo tribuni dicuntur a tribu, qui ad profectum proximorum ſanctorum exempla proferunt, tribuni nominantur. Ad ruſticitatem quidem noſtram deſtruendam, velut curia veniunt, quando nobis illa proponunt, per quæ ſancti viri omnipotenti Deo placuere. Et cum plurimorum Sanctorum proprias virtutes exponunt, quaſi ſpiritualium cognationum nobilitatem nobis aperiunt. Centuriones ergo intelligi viri perfectiores poſſunt, qui prædicatorum magiſterio dum bene proficiunt, [a]torum auditores atque cooperatores fiunt. De quibus profecto in Evangelio Dominus ait: *Omnis ſcriba doctus in regno cælorum, ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo nova et vetera.* Tales quippe non ſolum operatione præcipui ſunt, ſed etiam verbi Dei ſcientia eruditi: unde & ad ſpiritalis militiæ conflictum cohortari proximos tanto utilius poſſunt, quanto & alta, quæ prædicare ſciunt, in opere virtutis oſtendunt. Habent in eruditione verba, habent ad exempla ſimplicium opera: ut alta quæ loquuntur ſapientes, intelligant; & qui verborum ſecreta non vident in intimis, imitentur opera, quæ vident foris. Centuriones ergo conſtituuntur, quando perfectione virtutis, culmen obtinent dignitatis: ut ſublimiter vivant, & quo altius vivunt, utilius doceant.

Matt. 13. 52.

Verbis & operibus prælati doceant.

Pacis tempore qui fructus erendi.

6. Sed qui centuriones ſunt, cum belli tempora ordinent, proficere debent: ut pacis etiam fructus ferre cognoſcantur. Poſt tribunos ergo, & centuriones, agrorum fiunt aratores, & meſſores ſegetum; ut victorum jam corda vomere adhortationis aperiant, ex quibus uberius bonorum operum triticum metant. Velut in pace jam quidem arant, qui ea corda, quæ ſpiritalia impugnamenta devicerant, ad exercenda opera pietatis excitant. Et ſegetes metunt, quando de divini verbi ſemine, quod in auditorum cordibus ſparſerant, electa opera prorupiſſe gratulantur. Velut enim de agro triticum falcibus metunt, quando amplexu caritatis, id de ſuperna converſatione accipiunt, quo interna devotione ſatientur.

Quæ contra hoſtem arma ſabricanda.

7. Sed quandiu in hac vita vivimus, in pace nulla poſſidemus. Antiquus etenim hoſtis, quia ſemper bene agentibus adverſatur, neceſſe eſt ſemper nos ea quæ bene agimus, defendamus. Quare & bene poſt aratores agrorum, & ſegetum meſſores, armorum ſabri, & curruum regis fieri perhibentur. Arma & currus fabricant, ut ipſos agros quos excolunt, eaſque ſegetes quas metunt, defendant. Currum quippe fabricant, ut ad occurſum adverſariorum veloces ſint: arma vero, ut ſint potentes. Currum quidem conſcendunt, ut magno impetu caſtra dæmonum atterant: &, ut extinguant quos impetunt, arma portant. In hac quippe currus ſublimitate ſtabat, qui dicebat: *Noſtra converſatio in cælis eſt.* Unde & ſecurus jam, qui ſuperior cunctis ſuis hoſtibus apparebat, affirmans, ait: *Nulla creatura poterit nos ſeparare a caritate Chriſti.* Sed qui currum conſcenderat, arma tenebat: unde & exponit, dicens: *Ego autem ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aerem verberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo.* Quid ergo in hoc curru rectius exprimitur, quam rectæ intentionis ſublimitas? Currum ergo fabricare, eſt in mentibus auditorum altitudinem rectæ intentionis erigere. Qui enim per exempla meliorum prædicationis miniſterium ſortiuntur, currus poſt aratri & meſſionis ſtudium fabricant, quando bene agentes ſubditos docent, ut ex omnibus operibus bonis, quæ agunt, ſola æterna retributionis præmia præſtolentur. Terrena quidem deſpicere, nulla tranſitoria deſiderare, æterna diligere, atque ad illa magnis deſideriis feſtinare, jam quidem ſublimi curru præſidere eſt. De quibus nimirum curribus per Pſalmiſtam dicitur: *Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, Dominus in illis aſcendit.* Arma vero eorum, ſunt acuta conſilia, quibus tanto validius hoſtes feriunt, quanto celerius eorum aſtutias deprehendunt. Unde & quaſi armatus ille potens loquebatur: *Non ignoramus ejus aſtutias.* Arma etiam fabricabat, cum dicebat: *Et ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.* In illis quidem curribus, & armis poſiti electi, veloces atque potentes ſunt. Veloces quidem: quia dum ſpiritualia cupiunt, nequitias ſpirituales in momento deprehendunt. Potentes vero ſunt: quia dum ardentius ſumma deſiderant, quidquid eis de imo ſeculi amore ſuggeritur, pro nullo penſant: & quaſi currus vecti pondere, in hoſtes magnum impetum habent, qui ſanctis virtutibus, & acutis conſiliis pleni, tentamenta omnia, quæ ingeruntur, in momento deſtruunt. Nec vacat ab iſto ſenſu, quod currus, dum per terram volvitur, & inferiorem partem levat ſurſum, & ſuperiorem deprimit deorſum. Sic nimirum & ſanctorum virorum recta intentio, dum de terrenis, quæ agit, cæleſtia expectat, velut partem, quam per terram trahit, ad ſumma dirigit. Et quia ſe tam de bono opere, quam de expectatione æternæ

Qui para dui currus.

Philip. 3. 20.

Rom. 8. 39.

1 Cor. 9. 26. & 27.

Pſal. 67. 18.

2. Cor. 2. 11. Epheſ. 6. v. 16. & 18.

[a] Gilot. eorum adjutores atque cooperatores fiunt.

Currus ſpiritualis ꝯtra.

ternæ retributionis in conſpectu Conditoris humiliat, velut ad terram mergit partem, quam ſurſum levat. In rotis quippe ſuis currus noſter inceſſanter volvitur, ſi de bono opere ſemper æterna intendimus, & de omni profectus noſtri altitudine humiles eſſe curamus. Quæ profecto arma, & currus tunc ſunt regis, cum a prædicatorum ſanctæ Eccleſiæ forma & doctrina diſcrepare minime videntur. Currus ergo & arma electi prædicatores fabricant, quando autores ſuos ad ſupernam patriam feſtinare docent, & intentionis rectitudine & munitione virtutis. Sed hæc omnia, quæ in profectu unius oſtendimus, nihil obſtat, ſi per ſe in pluribus diſtributa ſentiamus. Electos quidem per virtutum gradus proficiſcentes, oſtendimus prius in curribus poni: deinde equites, & regalium quadrigarum præcurſores ordinari: tribunos, centuriones, aratores, & meſſores conſtitui: ad extremum vero fabros armorum fieri. Sed quia ſancta Eccleſia diverſis electorum miniſteriis utitur, qui vult, poteſt gratiarum dona ſingula ordinibus attribuere ſingulis, ut eorum quæque ſint propria illis, qui eorum affectibus ſtrictius inſeruntur.

Quid per filias Iſrael intelligendum.

8. Quid ergo eſt quod ſubdit: Filias Iſraelitarum unguentarias, & focarias, & panificas eſſe futuras? Sed filiarum appellatione aliquando infirmitas, aliquando fecunditas deſignatur. Quæ ergo Iſraelitarum filiæ, niſi mentes electæ ſunt, ad divini verbi conceptum præparatæ? Quæ regis unguentariæ fiunt: quia dum prædicatoris ſui inſtitutione proficiunt, in ſe abundantem gratiam Spiritus ſancti percipiunt, per quam mederi contritis cordibus ſalubriter poſſunt. Focariæ etiam fiunt: quia dum fervore ſancti Spiritus plenæ ſunt, exemplo ſuo proximorum corda in amorem Conditoris accendunt. Panificæ fiunt, quando electas mentes verbi Dei alimento reficiunt. Unguentariæ ergo fiunt filiæ, quando vulnera peccatorum curant. Focariæ, quando purgata a ſordibus peccatorum corda, ad ſtudium boni operis exemplo ſuæ virtutis inflammant. Panificæ vero ſunt, quando proficientibus per exempla, non jam exempla proponunt, ſed altæ ſcientiæ verba proferunt: ut velut ſolido cibo paſti, tanto fortius agant, quanto jam ſpiritaliter inſtructi, ferventius æterna deſiderant. Sequitur:

Quando Regis unguentariæ fiant.

Focariæ & panificæ.

Verſ. 14.

Agros quoque veſtros, vineas, & oliveta optima tollet, & dabit ſervis ſuis.

Prædicatoris munus eſt delectationi carnis, concupiſcentiæ mentis, & bonorum operum ſimulationi bellum indicere.

9. Quinam ſunt agri, quæ vineæ, quæ oliveta, quæ jure prælatorum nobis auferuntur? Sed prædicatores ſancti, quando ad correptionem peccatorum loquuntur, delectationes carnis, concupiſcentias mentis, ſimulationes bonorum operum reprehendunt. Nam ſi carnis delectationes iniquæ poſſeſſionis agri non eſſent, Apoſtolus nequaquam diceret: *Qui ſeminat in carne, de carne metet corruptionem.* In carne quippe ſeminare, eſt propoſitum mentis obruere in delectationes corporis. Qui profecto corruptionem de carne metunt: quia in electorum reſurrectione renovationem æternæ incorruptionis nequaquam recipiunt. Vinearum quoque appellatione mentis concupiſcentiæ recte figurantur: quia reproborum corda inebriant, & a cognitione veritatis alienant. Hujus vineæ fructus viſuperans Moyſes, ait: *Ex vinea Sodomorum, vinea eorum, & de ſuburbanis Gomorrhæ: uva eorum, uva fellis, & botrus amariſſimus.* Ex Sodomorum quippe vinea vitem, ex Gomorrha ducit propaginem, qui nefandiſſimis concupiſcentiis mentem replet. Quaſi enim vicam facit, qui inde æterna obliviſcitur, unde & per concupiſcentias debriatur; & qui ſe quaſi ſub umbra vineæ, & amœnitate pravæ delectationis refrigerat, æterni ſibi incendii retributionem parat. Unde apte nimis ejuſdem vineæ fructus exponens, uvam fellis, & botrum amaritudinis dixit. Uva quippe in viſu eſt, fel in ſapore: viſum oblectans, guſtum amaricans: quia nimirum reprobæ menti valde placet, quod concupiſcit, ſed in æterna pœna, quod ſibi modo eſt dulce, amareſcit. Rex ergo nobis agros tollit, cum electus prædicator lætos in delectatione motus carnis noſtræ loquendo ſubtrahit. Vineas tollit, cum debriantes concupiſcentias a corde noſtro penitus abſcindit. Oliveta etiam tollit, cum falſæ miſericordiæ opera reprehendit, cum recte exhortando ſuggerit, nullum eſſe meritum operis, niſi prodeat de propoſito bonæ intentionis.

Gal. 6. 8.

Deut. 32. 32.

Concupiſcentia uva eſt viſu, fel ſapore.

10. Sed valde quærendum eſt, cur dari ſervis regis aſſeruntur. Nam ſi hæc nobis jure auferuntur, quinam erunt, quibus non indigne tribuantur? Quod tamen ſi ſubtiliter quærimus, magnos in imperiis ſuis ſanctos prædicatores noſtros invenimus. Qui ſunt ergo ii ſervi, niſi illi, de quorum capite ad beatum Job Dominus dicit: *Numquid accipies eum ſervum ſempiternum?* Maligni namque ſpiritus ſervi ſunt ſanctorum hominum: ſed in hac vita ſervi perpetui, in illa vero ſervi ſempiterni. Quotidie namque hoc ingerunt, unde ſancti viri coronentur. Nam cum ex prælio hujus vitæ, æternæ gloriæ victoria nobis præbeatur, qui contra nos ea bella innovant, quibus ad æternam requiem ducimur, profecto nobis magna ſervitia impendunt. Servi quoque victorum ſunt, teſtante veritate: *A quo quis vincitur, ejus ſervus efficitur.* Nam dum prælia contra eos, qui victuri ſunt, excitant, ferviunt eis, qui inde coronantur, unde ad tempus eorum prælia potenter excipiunt. Sed quia quod ad Sanctorum gloriam proficit, malignis ſpiritibus creſcit in damnationis augmentum, ablati agri, & vineæ, & oliveta ſervis tribuuntur. De omni quidem malitia ſua dæmones in æterna pœna punientur. In congreſſione quidem occulti certaminis, quando electi vincunt, mala quæ repellunt, ſuis hoſtibus tribuunt: quia iſti, tamquam aurum in fornace, probantur, illi pro reproba ſuggeſtione puniuntur. Agros ergo, vineas, & oliveta ſervi ſuſcipiunt: quia cum peccatores ad vitam, prædicantibus doctoribus, redeunt, hoc etiam ad damnationis cumulum dæmonibus proficit, quod pœnitentes in culpa præterita tamdiu eorum fraude retenti ſunt. Dantur etiam hæc ſervis, quando officio prædicatoris converſi peccatores ad Dominum; agnoſcunt quod in amore præteritorum criminum fraude dæmonum tenebantur.

Electorum profectus, damna omnis diaboli incrementum eſt ac cumulus.

Job 40. 23

2 Petr. 2. 19.

Sap. 3. 6

11. Quid vero eſt, quod ſegetes, & vinearum reditus addecimari, & eunuchis famulis regis dari ea perhibentur? Sed ſegetes electorum addecimantur, quando excellentiora eorum opera colligimus, ut ea, ad exemplum fidelium producamus. Unus denique ſolus fuit, qui in ſe omnium virtutum plenitudinem habuit, cui ſe omnis plenitudo divinitatis corporaliter inſidit. Nos autem, quia de plenitudine ejus omnes accepimus, dona gratiarum per partes diviſas poſſidemus. Hinc Paulus ait: *Alii quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ, alii genera linguarum, alii interpretatio ſermonum, alteri fides in eodem ſpiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii diſcretio ſpirituum.* Denario

Bonorum operum decima quo pacto colligenda.

Coloſſ. 2. 19

1. Cor. 12. v. 8 &c.

rio vero numero, quia perfectus eſt, virtutes ad decimamus, cum ſingulorum dona electorum colligimus, quæ minores imitentur. Nam de Moyſe ſcriptum eſt: *Quia erat mitiſſimus ſuper omnes homines terræ.* De Abraham quoque dicitur: *Credidit Abraham Deo, et reputatum eſt ei ad juſtitiam.* Cum ergo manſuetudinem cum fide imitari volumus, neceſſe eſt ut de exemplo Moyſi & Abrahæ ad refectionem mentis noſtræ, velut electarum ſegetum, eibi decimentur. Sic ſic nimirum caſtitatem Joſeph, ſic Job patientiam, ſic zelum Phinees ad exemplum noſtrum prædicatores proferunt: quia dum perfectorum virtutes oſtendunt, velut electarum meſſium decimas congregant, quas bene proficientibus apponant. Unde & bene eunuchis & famulis eædem fructuum decimæ dari prædicuntur. Eunuchi quippe ſunt, qui animi virtute, omnia in ſe libidinis fomenta contriverunt. De quibus nimirum in Evangelio Dominus dicit: *Sunt eunuchi, qui caſtraverunt ſe propter regnum cælorum.* Famuli ſunt, qui adhuc ſtudiis vitæ activæ ſub aliena cura inſerviunt, & ad altitudinem caritatis liberi adhuc exire non poſſunt. Qui & apud Moyſen ſex annis ſervire dominis ſuis debere inveniuntur, ut ſeptimo liberi egrediantur: quia nimirum prius debent perfecti eſſe in opere, ut ordinate in ſumma contemplatione exire valeant. Eunuchis ergo famulis doctor meſſium decimas tribuit, quando ii, qui in candore caſtitatis obediunt ſibi, opera majorum electa ſequuntur. Vinearum etiam decimas tribuit, cum eis, quam mira caritate Patres noſtri Deum & proximum dilexerunt, oſtendit; ut & ipſi etiam ejuſdem caritatis abundantia repleri ſtudeant, ac velut ebrii, præteritorumque obliti, ſola futura diligant, atque ad illa ferventer currere non omittant.

Num. 12. 3. Gen. 15. 6. Gen. 39. v. 8. &c. Job. 1. 21. Num. 25. 7. Matth. 19. 12. Exod. 21. 2.

12. Poſt iſta vero omnia ſervi Iſraelitarum, & ancillæ, juvenes optimi tollendi prædicuntur, atque in regis opere ponendi. Qui ſunt ſervi carnalium, niſi qui, malorum exemplo, diuturna conſuetudine ſic depravati ſunt, ut colla mentis ſub jugo nequiſſimæ imitationis perpetuo ſubdidiſſe videantur? Servi ergo illorum tolluntur, quando electorum prædicatorum ſtudio illi etiam peccata deſerunt, qui reprobæ imitationi carnalium vehementer ſubdi videbantur. Qui etiam juvenes optimi dicuntur. Juvenes quidem ſunt, quia in malo fortes: optimi etiam dicuntur, quia ceteris peccatoribus neqniores ſunt. Quibus nimirum per Prophetam dicitur: *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miſcendam ebrietatem.* Vinum denique bibunt, qui deliberatione mentis, fervorem concupiſcentiæ præcipitanter excipiunt, & ebrietatem miſcent: quia dum concupiſcentiarum ardoribus inflammantur, ad vias rectitudinis perdita ratione, redire neſciunt. Potentes vero & fortes tam ad bibendum, quam ad miſcendam ebrietatem ſunt, ut pro ferventi propoſito mali velut optimi ſervi eſſe doceantur. Hos optimos juvenes item divinus ſermo demonſtrat, cum diaboli aviditatem exponit, dicens: *Eſca ejus electa.* Nam antiquus hoſtis in eorum nequitia valde reficitur, qui nequiſſimis nequiores ſunt.

Optimorum prædicatorum ſtudio, qui carni ſerviunt Deo mancipantur.

Iſai. 5. 22. Habac. 1. 16.

13. Ancillarum vero nomine illa nequiſſima peccatorum conditio deſignatur, qui per iniquitatem valde ſunt peſſimi, & aliis præbent exempla pravitatis. Velut enim ancillæ ſervos pariunt, dum magnæ iniquitatis non ſunt ſolum operariæ, ſed etiam matres. Quia vero Sanctorum prædicatione A tales etiam convertuntur, qui magna poſtmodum omnipotenti Deo ſervitia impendunt, apte ſervi & ancillæ dicuntur auferri, & in opere regis poni. Annon tunc ancillam rex regum tulit, quando de illa magna peccatrice dixit: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum?* Et hanc in opere ſuo poſuit, quando in caſtellum intravit, & eum illa in domo ſua recepit. Hanc etiam in opere ſuo poſuit: quia reſurgens a mortuis, ei prædicationem ſuæ reſurrectionis injunxit. Servum quoque tulit, quando a telonei lucro Matthæum ad ſe ſequendum vocavit. In opere ſuo hunc etiam poſuit, quia ei in domo ſua convivium præbuit, & Ethiopiæ prædicatorem, converſi orbis Evangeliſtam fecit. Quia ergo prædicatorum miniſterio hi etiam ad B Dominum redeunt, de quorum ſalute humana cogitatio deſperare poterat, bene ſervi & ancillæ & optimi juvenes in regis opere ponendi deſcribuntur.

Peccatorum nequiſſimi ſunt qui aliis dant exempla peccandi.

Mulier peccatrix Chriſtum hoſpitio excepit, & ei ejus reſurrectionem nuntiavit. Luc. 7. 47. Ibidem 10. v. 38. &c. Marc. 16. 7. Matth. 9. v. 9. &c. Marc. 2. v. 14. &c. Luc. 5. v. 27. Matthæus Æthiopiæ Apoſtolus, & prædicator.

14. Poſſunt ſervorum & ancillarum nomine, motus cordis & affectiones intelligi. Nam quando nobis reproba ſuggerunt, ſervi ſunt: quando affectiones mentis pravorum motuum ſuggeſtionibus ſubſterni appetunt, ancillæ. Tunc quidem neceſſe eſt, ut per rigorem propoſiti utriſque dominemur. Servos noſtros & ancillas prædicatores tollunt, cum motus cordium noſtrorum, & affectiones inſtruunt, qualiter ad Dei ſervitium dirigantur. In opere regis ponunt, quando jam idem Dei omnipotentis ſervitium; quod C eorum magiſterio didicimus, exercemus. Quare & in aſinis quid aptius, quam laſcivi motus animæ figurantur? In opere autem regis ponuntur, quando illa mens, quæ pravis cogitationibus moveri ad laſciviam ſolebat, prædicatione doctoris proficit, & affectus ſuos in appetitu imitandæ caſtitatis ponit. Poſſunt ſervorum & ancillarum & aſinorum nomine deſignari, qui ſecularibus hominibus corporalia obſequia fortiter impendunt. Sed in opere regis ponuntur: quia converſi ad Dei omnipotentis ſervitium, ſpiritualia tanto devotius pro æterna retributione tolerant, quanto clarius agnoſcunt, quia magna ſine fructu tolerabant. Greges etiam rex addecimare dicitur: quia quiſquis omnipotenti Deo D placere appetit, oportet, ut mundus ſit per innocentiam, & ſtudio boni operis intentus. Per illud quidem arbor eſt bona, per iſtud etiam fructus facit. Quia vero multis utimur, ut ſervare innocentiam, bona opera exhibere valeamus, ipſæ cogitationum innocentium turbæ greges noſtri ſunt. Quid ergo eſt, quod addecimantur, niſi quia cogitationum ſubtilitas facile non videtur? Nam ſæpe bona nos cogitare putamus, quæ ſubtiliter diſcuſſa, bona non ſunt. Addecimari ergo greges debent, ut illud ſolum regis juris ſit, quod denario numero continetur. Quod tunc nobis tunc bene agitur, cum prædicatorum noſtrorum magiſterio diſcimus, perfecti eſſe non ſolum exhibitione operis, ſed etiam in exqui- E ſitione cogitationis. Ad extremum vero dicitur: *Voſque eritis ei ſervi.*

Cordis motus quomodo ſibi Chriſto dabrant.

Et mentis cogitationes.

15. Ut videlicet ſic ejus juri ſe ſubditos ſciant, ut ejus mandata præterire non audeant. Hanc profecto regiam dominationem volebat Dominus ſtatuere, cum dicebat: *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum in cælis: et quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum in cælis.* Hanc etiam poteſtatem exigebat a ſubditis, qui dicebat: *Si quis evangelizaverit vobis aliud, quam ego evangelizavi vobis, anathema ſit.* Hinc item Dominus diſcipulos mit-

Verſ. 17. Præter prælatorum auctoritatem nihil agendum. Matth. 16. 19. Gal. 1. 8.

Luc. 10. 16. mittens in prædicationem, dicit: *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Hinc de Judææ prædicatoribus eiſdem diſcipulis Dominus dicit: *Matth. 23. 3.* *Quæcumque dixerint vobis, facite.* Servi ergo regum noſtrorum ſumus, quando ſic prælatorum noſtrorum imperio ſubdimur, ut præter eorum auctoritatem agere nulla præſumamus. Quia ergo eis præſunt, qui in virtute obedientiæ ſuas virtutes roborant, in fine regii juris dicitur: *Vosque eritis ei ſervi*: ut fideles ſubditi, tunc etiam ſe ſubditos prædicatorum præcepto debere eſſe cognoſcant, quando per virtutum profectum, ad perfectionis culmina perducuntur. Quod etiam eiſdem verbis *Luc. 17. 10.* ipſa Veritas diſcipulos edocens, ait: *Cum feceritis hæc omnia, dicite: Servi inutiles ſumus.* Verumtamen, quia carnalibus iſta loquebatur, adjunxit, dicens:

Verſ. 18. *Et clamabitis in die illa a facie regis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petiſtis vobis regem.*

Obedientiæ jugum excutere non ſinuntur. 16. Qui regem petierant, a facie regis clamant, quando ii, qui agere ſpiritualem vitam ſub bono Rectore voverant, ejuſdem vitæ relinquere labores tentant. Facie quidam omnes agnoſcuntur. Facies ergo regis eſt cognita converſatio, & eruditio boni prædicatoris. Qui nimirum, quia dura & aſpera pro æterna vita agunt, & dura præcipiunt, eorum vitam atque doctrinam carnales ſubditi non imitari, ſed fugere conantur. Faciem quippe regis tunc vident qui regem petierant, cujus aſpectum ignorabant: quia in prælato ſuo cæleſtis itineris diſtrictio, quam ſit laborioſa, conſiderant, quam velut rem facilem antequam cognoſcerent, appetebant. Tunc a facie regis clamant, qui regem petierunt: quia dum carnalis vitæ deſerere [a] morem nolunt, ejus quem ſibi præeſſe voluerunt, optimi Paſtoris ſui laudabilem imitationem effugere nituntur. Et quia cæco corde lucem videre non poſſunt, ad Dominum clamant, id eſt ut evadere ſpirituale jugum Dei poſſint, Dominum obſecrant. Sed non exaudit eos Dominus in die illa. Quæ eſt dies illa, qua reprobi ſubjecti Dominum obſecrant, niſi intentio vanæ proſperitatis? Non exaudiuntur: quia profecto per divinam gratiam numquam fit, ut bonis Rectoribus ſemel promiſſa ſubjectio, libera egredi ad mundi delectationes poſſit. Quare & cauſam ſubjunxit, dicens:

Verſ. 18. *Quia petiſtis vobis regem.*

Ad converſionem ſeſtinantes non facile recipiendi. 17. Quaſi dicat: Paſtoribus ſpiritalibus promiſſa ſubjectio indiſſolubilis eſt. Facile quidem vobis regem petitis: ſed quia dignitas regia gravis eſt, eorum poteſtatem effugere facile non poteſtis. Hoc quia ad hiſtoriam dicimus, notandum eſſe cenſemus, quia omnipotens Deus, dum jus regis prædicit, religioſis præpoſitis formam inſtitutionis impendit. Quare? Ut qui arctiſſimam converſationis viam imperant, [b] noviter accedentibus facile aditum non impendant. *S. Bened. Reg. Cap. 58.* Quare & ejuſdem arctiſſimæ vitæ magiſter optimus, ſummæ veritatis diſcipulus eruditus præcipit, dicens: *1. Joban. 4. 1. Reg. S. Bened. Ibidem.* *Probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint.* Et item: *Nuntientur ei dura & aſpera, per quæ itur ad Deum, ut ſciat ad quod intrat.* Prædicat ergo Dominus jus regis, dicat omnia, quales carnales futuri ſunt in ejus obſervatione: & ut ad vitam virtutis debiles facile non accedant, fortes præpoſiti facile debiles nequaquam accipiant. Celeritas quidem converſionis plerumque oritur ex præcipitatione conſilii, non ex incremento devotionis. Nam cum infirmi fortia promittunt, non eſt apertum robur animi, ſed confuſio diſcretionis. Quos omnes ſub unius denotatione ſapiens admonet, qui dicit: [c] *Super te onus ne levaveris.* Qui ergo in regularis vitæ forti propoſito aliis præſunt, tanto diſcretius debent ad eamdem vitam converſos recipere, quanto & utilius prænoſcendum eſt, accedentium petitio ex virtute ſit animi, an ex præcipitatione voluntatis. Nam qui in ſuis actibus faciles ſunt, ſolent inſtanter vitæ ſpiritalis aſperitatem appetere, ut videantur magna animi virtute, quod expetunt, deſiderare.

Nolait autem populus audire vocem Samuelis, & dixerunt: Nequaquam, ſed rex erit ſuper nos, et erimus nos quoque ſicut omnes Gentes, et judicabit nos rex noſter, et egredietur ante nos, et pugnabit bella noſtra pro nobis. *Verſ. 19. & 20.*

Hoc quia ſuperius late expoſitum eſt, in eorum exquiſitione otioſe retinemur. Sequitur:

Et audivit Samuel omnia verba populi, et locutus eſt ea in auribus Domini. *Verſ. 21.*

18. Audire vocem populi, eſt quæ ſanctæ converſationis habitum petentes exterius dicant, agnoſcere. Nam velut ſolam accedentium vocem audimus, cum ſcimus, quæ exterius aſſerunt: ſed quales inter ſponſionis aſſertiones futuri ſint, non videmus. Loqui ergo ea in auribus Domini debemus, ut ipſe ſponſionis verba ſuſcipiat: qui dum verba audit, corda diſcutit, & ex texta profeſſionis, uſuras exquirit robuſti operis. Hoc namque novitiorum noſtrorum mentes audiant, & expaveſcant: quia videlicet quod nobis dicunt, in auribus Domini loquimur. Nam quod coram nobis promittunt, Deo offerimus, ut ipſe jam de manibus noſtris teneat, quod exquirat. Quæ profecto libertas Rectoris, eſt obligatio ſubditi: quia tanto diſtrictiori ſententiæ ſubditur, quanto apertius ſcire peteſt: quia de eo, quod reſpondet, omnipotenti Deo reddere rationem debet. *Eorum ſponſio & chirographum dum recipiuntur.* Cum ergo ea quæ novitii promittunt, Deo offerimus, quaſi chirographum, quod nobis faciunt, illi damus. Et quia latenter hoc agitur; in auribus Domini Samuel ea, quæ populus dixerat, locutus fuiſſe perhibetur. In auribus quippe amicorum loquimur, quando ea quæ dicimus, extraneis celamus. Sequitur:

Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, & conſtitue ſuper eos regem. *Ibidem.*

19. Superius Propheta futura proſpiciens, ait: *Clamabitis ad Dominum, & non exaudiet, quia petiſtis vobis regem.* Nunc vero Dominus dicit: *Audi vocem eorum, & conſtitue ſuper eos regem.* Quid per hoc nobis oſtenditur, niſi quod ſæpe bonis Rectoribus ſanctæ Eccleſiæ divinitus inſpiratur, ut cæleſtis vitæ ſtudiis eos ſubdant, qui ſub diſciplina ejuſdem profeſſionis poſtea devoti non ſunt? Qui profecto poſtea a facie regis clamaturi ſunt, & tamen divino præcepto regem recipiunt: quia divinitus inſpirantur ad ſervitutem Dei devote accedere, quos in augmento mercedis æternæ Paſtorum ſollicitudo magni laboris, ſub ejuſdem ſervitutis *Qui in Monaſterio tepidi ſunt, non abjiciendi ut mortui, ſed medendi ut ægri. 1. Reg. 8. 18.*

a In Vat. & Guſſ. vetat, quod inaptum a Gregorio ſenſum avertit.

b Hæc ex Regula S. P. Benedicti cap. 58. deprompta ſunt non ſolum quoad ſenſum, ſed etiam quoad verba: *Noviter quis veniens ad converſionem, non ei facilis tribuatur ingreſſus. Sed ſicut ait Apoſtolus, probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt,* &c. Multa alia ex eadem Regula deſumpta obſervavimus in Præfatione.

c Fortaſſe Eccleſ. cap. 3. 22. ubi legitur *altiora te*, vel *difficiliora te ne quæſieres.* Et in Verſ. Arabica, *ne quæras quod vires tuas ſuperat.* Vide ſupra lib. 1. cap. 2. num. 17.

tutis vinculo debeat cohibere. Ad Dominum nempe clamare dicuntur, a facie regis ſui: ſed quid a Domino miſſus Propheta reſpondeat, ipſi reges audiant, ut quid agere debeant, inter ipſos clamores ſciant. *Non*, *inquit*, *exaudiet vos*. Ergo nec ipſi exaudire debent. Qui enim in ſanctis monaſteriis ſunt tepidi, medendi ſunt, quaſi ægri; non ſunt ejiciendi, ut mortui. Nam ſi a Domino miſſi ſunt, inter ſpiritualium unguentorum fomenta reſipiſcent. Dicat ergo Dominus: *Conſtitue ſuper eos regem*: quia profecto nonnulli ad ſervitutem Dei veniunt devoti, qui & refrigeſcere permittuntur: ſed Paſtorum ſtudio, quorum ſe præcepto ſubdiderant divina inſpiratione, ad amorem cæleſtis patriæ recaleſcunt. Sed jam qualis Paſtor ad hæc ſit idoneus, exponit, dicens:

Cap. 9. Paral. 1. & 2. [a]

Erat vir de Benjamin, nomine Cis, filius Abiel, [a] filii Seror, filii Bechorath, filii Aphia, filii viri Jemini fortis robore. Et erat illi filius vocabulo Saul, electus & bonus, & non erat vir de Iſrael melior illo, ab humero & ſurſum eminebat ſuper omnem populum.

Qualis Paſtor ipſi conſtituendus.

20. Quid eſt, quod cum rex conſtituendus oſtenditur, patrum nomina prædicantur: niſi quia indigne aſſumitur ad principatum ſanctæ Eccleſiæ, qui ſanctorum Patrum in moribus nobilitatem non tenet? Sex autem patrum nomina aſſignantur, ut ſanctæ converſationis eorum in bona actione perfectio deſignetur. Sex enim diebus mundus conditus eſt, ſex ætatibus conſummatur. Sex ergo ſunt patres, qui in genealogiæ ordine electorum Paſtorum ſanctæ Eccleſiæ nominantur: quia nimirum illorum ſunt per imitationem filii, qui in forma ſequentium culmen obtinent perfectionis. Pater vero regis, Cis, id eſt durus dicitur: quia profecto ii, quorum ſancti prædicatores imitatores ſunt, vita & zelo remiſſi non ſunt. Duri namque ſunt, quia peccatoribus mollia non loquuntur: duri etiam ſunt, quia ut alios bene corrigant, dura quæ illis præcipiunt, in ſua converſatione demonſtrant. Durus namque videbatur, qui Judæos arguebat: dicens: *Genimina viperarum, quis oſtendit vobis effugere a ventura ira? Facite dignos fructus pœnitentiæ*. Sed qui aliis durus erat, ſibi remiſſus non erat. Nam ut pœnitentiæ duritiam, quam prædicabat, Evangeliſta eum tenere oſtenderet, ait: *Habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zona pellicea cinctus lumbis: eſca autem ejus locuſtæ & mel ſylveſtre*. Ab Ezechiele quoque dicitur: *Ecce dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum, ut adamantem & ſilicem dedi faciem tuam*. Sed qui tam durus contra duros in malo veniebat, ut dura, quæ ventura erant locuturus oſtenderet, diebus ſeptem in medio eorum, antequam loqueretur, flebat. Sic enim dicit: *Et ſedi ubi illi ſedebant, & manſi ſeptem dies mœrens in medio eorum*. Quia ergo ſancti prædicatores, obſtinatis peccatoribus, lenes & manſueti non ſunt, & quod aſperum prædicant operantur, duri filius Saul recte perhibetur. Illos enim imitari electus prædicator debet, qui & acuta prædicant, & quæ loquuntur, obſervant. Unde & de eodem regis patre ſubjungitur: *Fortis robore*. Sunt nonnulli intra ſanctam Eccleſiam, qui elatione ſunt, & arrogantia fortes. Nam magna agunt; ſed cum laudare homines ea, quæ agunt, deſinunt, eadem magna ipſi agere permittunt. Fortis ergo robore eſt, qui virtutem, quam monſtrat in opere bono, habet a Spiritu ſancto. De quo nimirum robore ſuperius Anna in cantico vaticinata eſt dicens: *Infirmi accincti ſunt robore*.

Durus ſit, ut mollia peccatoribus non loquatur.

Matt. 3. 7.

Marc. 1. 6.

Ezec. 3. 8.

Fortis ſit virtute Spiritus ſancti, non elatione & arrogantia.

Supra ad c. 9.

Hinc hoc Dominus diſcipulis repromittit, dicens: *Sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto*. In hoc robore fortiter gradiebatur ille de quo ſcriptum eſt: *Regreſſus eſt Jeſus in virtute ſpiritus in Galilæam*. Qui ergo durus dicitur, fortis robore perhibetur: quia electi viri, dum ſumma prædicant, ingentia demonſtrant; & omne quod altum præcipiunt, omneque quod magnum agunt, in virtute ſancti Spiritus operantur. De quo digne ſubjungitur: *Et erat ei filius Saul nomine, electus & bonus*. Nam qui talium imitator eſt, utilis non ſolum eſt ad laborem miniſterii, ſed aptus ad fructum hereditatis. Electus quippe etiam Judas ad miniſterium fuit: ſed quia bonus non fuit, jus amiſit ſucceſſionis. Qui ergo in Saul adhuc electo & bono ſignificantur, niſi ſanctorum Patrum electi imitatores, qui per doctrinam aliis utiles ſunt & per converſationem ſibi; qui ſic alios poſſunt regere, ut ſibimetipſis nequaquam deſinant providere? Electi namque & boni ſunt, quia ſic lucra aliorum expetunt, ut ſui nulla damna patiantur. Pleni quippe in ſeipſis ſunt, effluentes aliis, & de abundantia ſui ſic aliis tribuunt, ut ſuæ plenitudinis aliquid non amittant. Habent quæ aliis præbeant, ſed habentes quæ ſibi poſſint ſufficere, nulla præbent. Sic aliis præbere oleum nituntur, ut a ſe fomenta luminis non tollantur: & cum illuminant alios, ſe non extinguant. Bene ergo electus & bonus dicitur: quia certe, quia ſanctæ Eccleſiæ regimen ſuſcipit, dives eſſe debet, & ornatus donorum ſpiritalium & plenitudine meritorum. Et quia de communi ordine, qui præcellant, eligendi ſunt, ſequitur: *Et non erat de filiis Iſrael melior illo*. Cujus profecto excellentia commendatur, cum ſubditur: *Ab humero, & ſurſum eminebat ſuper omnem populum*. Hac quippe ſpecie corporis in perſona ordinandi antiſtitis, præſignantur acta virtutis. Quid enim in humero niſi fortitudo deſignatur? Sed qui ab humero, & ſurſum ſuper omnem populum eminebat, tam ſublimis ſtaturæ erat, ut qui altior eſſet in populo, capite uſque ad humerum regis pertingeret: futurus vero rex collo & capite altitudinem omnium ſuperaret. Capita vero quæ ſunt, niſi ſubjectæ plebis mentes? Quæ cum valde tenduntur, uſque ad humerum ordinandi regis pertingunt; quia is qui ad regendum culmen ſanctæ Eccleſiæ quæritur, tantæ debet eſſe perfectionis, ut quidquid populus de bono opere ſibi vult proponere, in ſua converſatione debeat demonſtrare. Quaſi enim regis humerum capita plebis tangunt, quando eorum corda, quidquid virtutis in ſuo Paſtore quærunt, inveniunt. Sed rex præcellit collo, præcellit & capite. Quid enim in collo, niſi locutio: quid in capite, niſi mentis contemplatio deſignatur? Capite ergo & collo ſubditorum omnium caput excellit, ſi contemplationis altitudine mirabilis eſt, & ſublimitate doctrinæ. Quaſi enim capite ſublimis eſt, cum illa de ſecretis cæleſtibus contemplatur, quæ alii contemplari non poſſunt. Collum quoque ſuper alios habet, qui altitudine locutionis ſuæ mirabilis, æquandus ab aliis non eſt. Quaſi enim caput in ſublime extulerat, qui dicebat: *Veniam ad [b] viſiones & revelationes Domini. Scio hujuſmodi hominem ſive in corpore, ſive extra corpus, neſcio, Deus ſcit*. Sed velut electus & bonus rex, ut collum etiam ſuper capita omnia ſe tenere oſtenderet, ait: *Audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*. Quid vero quaſi eminens collum ejus miratur in

Luc. 24. 49.

Ibid. 4. 14.

Sic aliorum lucra quærat ut nulla ſui damna patiatur.

Ceteris præcellat.

[b] 2. Cor. 12. v. 1. & 2.

Ibid. v. 4.

N iij iis

a Hæc in Gilot. & Vatic. omittuntur.

b Alii editi corrupti *ad diviſiones gratiarum & revel.*

ius, quæ tacuit? Adtingimus eum, ſi poſſumus, A in iis quæ dixit. De collo Apoſtoli Pauli proceſſerunt epiſtolę ejus, & cum ab illo tempore cœperint eas viri ſapientes exponere, adhuc conantur ea quæ dixit melius ſcire. Cumque quotidie in ejus eruditione proficiunt, quaſi ad ſummitatem colli innitentes, pertingere nequaquam poſſunt. Emineat ergo rex collo, emineat capite, ſit humero ſublimis; ut converſatione perfectus ſit, eloquio mirabilis, prę ceteris arduus in arcę contemplationis. Sed, qui converſatione magnus eſt, eloquio pręcipuus, præ omnibus contemplatione ſuſpenſus, priuſquam perveniat ad culmen regiminis, ſigna exterius habere debet fraternę caritatis: ut videlicet ſic proximorum ſollicitudinem habeat, ut ad æternam vitam lucra animarum quærat. Bene ergo in eorum typo ſubjungitur.

Præſect. vita, verbo, contemplatione.

Vers. 3. & 4.

Perierant autem aſinæ Cis, patris Saul: & dixit Cis ad Saul filium ſuum: Tolle tecum unum de pueris, & ſurgens vade, & quære aſinas. Qui cum tranſiſſent per montem Ephraim, et per terram Saliſa, et non inveniſſent, tranſierunt etiam per terram Salim, et non erant, et per terram Jemini, et minime reperere.

21. Cis, qui durus dicitur, non ſolum electos ejus, ſed ipſum etiam Redemtorem ſignificat. Nemo enim ſibi eo durior extitit. Hujus namque duritię aſperitatem Propheta inſinuans, ait: *Vere languores noſtros ipſe tulit, et dolores noſtros ipſe portavit.* Mori enim mortalibus non eſt pati, C paſſibiles damnatæ naturæ. Ille ergo ſibi durus vehementer extitit, qui in ſe unde pateretur, non habuit: ſed ut nos patiendo liberaret, in quo ſibi durus eſſet, & pati poſſet dignanter aſſumſit. Aſinæ Cis ſunt animæ peccatrices. Qui etiam in fide Redemtoris regneratæ ſunt, duræ eſſe dicuntur: perditæ autem aſinæ, quia per immunditiam ab ejus ſunt ſervitio ſeparatæ. Hinc eſt enim, quod ad paſſionem tendens, abſolutæ aſinę, & pullo inſedit; ut patenter oſtenderet, quia ad hoc pati venerat, ut peccatoribus ſubveniret. Pereuntes namque aſinas ſe quęrere fatebatur, cum dicebat: *Venit filius hominis quærere, et ſalvum facere quod perierat.* D Has aſinas & per ſemetipſum quæſivit, & adhuc prædicatores ad quærendum mittit. Dicit ergo Cis filio ſuo, ut aſinas quærat, quando electorum cordibus ſpirituali inſpiratione Redemtor imperat, ut in prędicationis miniſterium pergant. In prædicationis autem officio pergentes, quia ſolum ſpiritalem ſenſum ſecum debent ducere, unum de pueris tollere [a] jubentur. Unum namque puerum tollit, qui dum ad præbendum aliis formam vivendi pergit, in omne quod agit ſpiritualis eſt. Unum namque de pueris tulit, de quo prædictum eſt: *Ipſe præcedet ante illum in ſpiritu et virtute Eliæ.* Unum puerum ſecum tulerat, qui ait: *Non habemus ſpiritum hujus mundi, ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt.* E Hinc iterum dicit: *Nos ſenſum Chriſti habemus.* Hinc per Ezechielem de ſanctis animalibus dicitur: *Ubi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur.* Quærens ergo aſinas, unum de pueris tollit: quando is, qui novaret animarum lucra quærere incipit, quæ agere putat, omnia ſpiritaliter agere diſponit. Invenire autem aſinas, eſt peccatores in luce ſanctitatis converſos aſpicere. Nam velut perditæ aſinę non inveniuntur, quando in peccatorum tenebris, reproba corda ſe obruunt.

Chriſtum ſibi durior gen nullus da ... ſibi.

Iſa. 53. 4.

1. Reg. 10

Matt. 21. 7

Lu. 19. 10

Ab ipſo ſunt ... iatur.

Luc. 1. 17

1. Cor. 2. 12

Ibid. v. 16.

Ezec. 1. 2.

22. Et quia per quinque ſenſus corporis ad eaſdem peccatorum tenebras decidunt, quinque

Per peccatum homo perditus.

a Gilot. & Vatic. jubetur.

regionibus non inveniendæ perquiruntur, videlicet monte Ephraim, terra Saliſa, & Salim, & viri Gemini, & Zuph. Unuſquiſque etenim ubi per peccatum projicitur, ibi occultatur, & quaſi perditus, ubi ſit neſcitur, quando juſtitię lucem, in qua eum Deus poſuit, derelinquit. Hinc eſt, quod in paradiſo poſt peccatum, primum hominem quærit, dicens: *Adam ubi es?* Quaſi dicat: Quia te in luce qua poſui non invenio, demonſtra te ubi poſuiſti. Hinc de mortuo Lazaro exquirit, dicens: *Ubi poſuiſtis eum?* Sed quem quaſi perditum quęrebat, ut inveniret progredi imperabat, dicens: *Lazare veni foras.* Perditur ergo homo, cum peccat: invenitur, B cum peccatum adverſum ſe, jam pœnitendo pronuntiat. Quia enim per ſacra eloquia peccatori pręcipitur: *Dic tu prior iniquitates tuas, ut juſtificeris:* Dum ille, qui peccavit, confitendo juſtificari incipit, in luce jam cernitur, ubi jam poſitus invenitur. Saul autem, qui aſinas quærens, non invenit, eruditi quidem prædicatoris perſonam deſignat, ſed noviter incipientis. Quem profecto omnipotens Deus prędicationis fructum afferre non patitur, ne vilem peccatorum converſionem ęſtimet, dum leviter convertere eos ad Dominum poteſt. Differtur ergo converſio, ut converſi diligantur: & eos prædicator tanto amplius amet, quanto clarius videt, quia eos lucrari cito non prævalet. Sed dum ſancti viri de prædicatione ſua alios convertere non poſſunt, de ſe vehementer timere incipiunt: ne inde omnipotenti Deo diſpliceant, unde ſe ei vehementer placere cogitabant: & plerumque agitur, ut ſic novorum prædicatorum corda terreantur, ut jam proponant ejuſdem prædicationis officium deſerere, & Deo per ſilentium vacare. Quare & ſubditur:

Geneſ. 3. 9

Joh. 11. 34

Cum confitetur peccatum invenitur.

Iſa. 43. 26 ſec. LXX.

Cum autem veniſſet in terram Zuph, et non inveniſſet, dixit Saul ad puerum ſuum: Veni, revertamur, ne forte dimiſerit pater meus aſinas, et ſollicitus ſit pro nobis.

Vers. 5

23. Ad patrem reverti deliberat, qui, poſtpoſita intentione prędicationis, Deo vacare appetit in ſecreto ſilentii. Reverti quidem dicitur, qui miſſus ante perhibetur. Quaſi enim coram patre ſunt filii, quando electi viri immorantur in ſecreta contemplatione Redemtoris. Revertuntur itaque, quando a publico ſanctæ prædicationis veniunt ad rimanda gaudia æternæ claritatis. Sed quia ſancti viri nihil agunt inconſulti, Saul de reverſione ad patrem puerum conſuluit. Tunc namque puerum conſulimus, quando intenta mente providemus, ut quod tentamus diſponere, a ſpirituali ſenſu non debeat differre. Ad patrem quippe reverti diſpoſuerat, qui dicebat: *Dixi, cuſtodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea: Poſui ori meo cuſtodiam, cum conſiſteret peccator contra me.* Adverſus prędicatores peccator conſiſtit, quando ad prædicationem eorum, ſtatum ſuę iniquitatis non deſerit. Et quia tunc prædicator et ſilere, & Deo vacare proponit, ut ad patrem redeat, obmuteſcit. Sed quia per ſilentium voluntatem Dei melius didicit, cor ejus concaluit, & exardeſcente igne internę meditationis, locutus eſt. Quod in hoc etiam loco oſtenditur, quia conſultus puer, conſulenti ſe conſilium impendit, dicens:

A prædicatione ad contemplationem redeundum.

Sancti nihil agunt inconſulte.

Pſal. 38. v. 1 & 2

Per ſilentium Dei voluntas melius diſcitur.

Ecce eſt vir Dei in civitate hac, vir nobilis, omne quod loquitur abſque ambiguitate venit: nunc ergo eamus illuc, ſi forte indicet nobis de via noſtra, propter quam venimus.

Vers. 6

14. Vi-

Quo altius in contemplatione ſuſpendimur, eo & obſervatiores, & proximo utiliores invenimur.

24. Virum Dei Samuelem dicit, in quo prædicatores ſanctæ Eccleſię deſignari jam diximus. Qui vir quidem dicitur, pro reverentia ſanctæ converſationis, & omne quod loquitur, abſque ambiguitate venire perhibetur: quia quidquid minatur de ęternis ſuppliciis, quidquid de ęterna lætitia promittit juſtis, ita ut denuntiat, & impii abibunt ad pœnam, & electi ad gloriam. Qui etiam in civitate eſſe perhibetur: quia electus Paſtor in communi ſubjectæ plebis cuſtodia, ſemper vigilare cognoſcitur. In civitate eſt Paſtor, quia cum cuſtodit alios, in ſe munitus eſt. Unde & per Prophetam in omnium virorum Dei laudibus, ſub unius deſcriptione dicitur. *In excelſis habitat, munimenta ſaxorum ſublimitas ejus*. Nam quo altius in æternorum civium viſione ſuſpenditur, eo & ſibi fortior, & proximis utilior invenitur.

Iſa. 33. 16.

Non ſortior ol ſequentium nobilitas.

25. Nobilis etiam dicitur: quia ſuperna converſatione conſpicuus eſt, & de mundanæ vitæ ruſticitate nihil habet. Inde enim nobilis cernitur, unde civis. Secularium quippe hominum, quia nulla eſt morum compoſitio, quaſi in exterioribus locis nutriti, ruſtici ſunt. Ex conſueta namque animi inhoneſtate, turpes proferunt motus corporis; & velut valde degeneres, urbanæ conſuetudinis geſtum neſciunt, dum per omne quod agunt, vitæ ſuæ ſpeciem vilitate terrenæ obſcuritatis operiunt. Quo contra viri Dei nobiles ſunt, qui dum fortiter ea, quæ divina ſunt, agunt, in omni ſuo opere, ſuperna luce reſplendent: & nihil degeneroſitatis habent, qui in magna luce omnis ſuæ converſationis radios proferunt cæleſtis originis. Ad hoc ergo a puero Saul dicitur, ut inſtruatur; quia qui in arce prælationis ponendi ſunt, ſpirituali ſenſui perfectorum prædicatorum magiſterio ſubjici monentur. Ab hoc puero nos duci admonet, qui dicit: *Si ſpiritu ducimini, non eſt ſub lege*. Quærendum vero eſt, cur dubitative dicatur: *Si forte indicet nobis de via noſtra, propter quam venimus*. Sed quia ſpiritualia diſcere appetit, quia ingentia dona geſtit accipere: utrum eiſdem donis ſit dignus, ſcire non poteſt. Dubitare ergo incipit, qui tam magna promereri ſe ſuis meritis non præſumit. Quæ nimirum dubitatio electis oritur ex virtute humilitatis. Quare & comitantis pueri voce Sauli dicitur: *Si forte indicet nobis de via noſtra*. Quia nimirum ſpiritualis ſenſus non alta nobis ſapere ſuggerit, non audacter de omnipotenti Deo præſumere, ſed ejus dona cum ſumma ſancti timoris reverentia poſtulare. Merito ergo puer dicitur, qui humilia ſemper docere prædicatur. Dum ergo dicit: *Eamus illuc*, & repente ſubjungit: *Si forte indicet de via noſtra*, aperte indicat, quia in ſenſu electorum Dei ſpiritus operetur, dum ad ſpiritualia dona expetenda, & devote eos facit accedere, & de largitoris omnipotentia magna cum reverentia formidare. Unde & qui a ſpiritu ducitur, inopiam meritorum ſuorum reſpicere perhibetur, cum ſubditur:

Gal. 5. 18

Dei dona cum timore poſtulanda.

Dixitque Saul ad puerum ſuum: Ecce ibimus, quid feremus ad virum? Panis defecit in ſitarciis noſtris, & ſportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud.

Verſ. 7

Qui ad regendam Eccleſiam idonei ſunt, et ſi per virtutem magni ſint, per humilitatem ſunt parvi.

26. Habent proprium mentes humilium, ut ſpiritualia dona habeant, ſed in iis quę habent, ſe non attendant. Quia enim a Spiritu ſancto virtutum dona percipiunt, ideo ſanctus ſpiritus, qui dona tribuit, ea eis ab æſtimatione tollit, ut in virtute converſationis hęc habeant, in tumore elationis non habeant. Bene ergo de Saule dicitur: *Ab humero & ſurſum eminebat ſuper omnem populum*. ET DIXIT *ad puerum ſuum: Panis defecit in ſitarcis noſtris, & ſportulam non habemus*: quia electi viri, & ad diſponendum ſanctæ Eccleſiæ culmen idonei, in eo etiam ſe per humilitatem parvos aſpiciunt, in quo per virtutem magni ſunt. Et panem quidem ad refectionem fidelium animarum habent in ſapientia verbi, ſportulam vero in memoria internæ meditationis. Cum enim ea quę in ſecreta meditatione colligunt, ſervant in memoria ad eruditionem fidelium, velut panem in ſportula reponunt. De his enim ſportis in Evangelio dicitur: *impleverunt ſeptem ſportas de fragmentis*. Cum in menſa Domini panes abundant, ſportę impleri præcipiuntur: quia cum electi anima in ſuperna Redemtoris contemplatione reficitur, in eadem contemplatione veritatis eruditur, ut verbi alimonia, quæ in ſe excreſcere cernitur, in memoria ad eruditionem fidelium reponatur. Aliud etiam præter panem & ſportulam abundanter habent, qui cum virtute contemplationis, & doctrina verbi, abundant copia ſanctę operationis. Ut ergo humilitas Sanctorum in ordinandi regis locutione reſonet, dicit: *Panis defecit in ſitarciis noſtris, & ſportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud*: quia ſanctus ſpiritus eos, quia ad eccleſiaſticę culminis regimen præparantur, magnos facit in virtute interni muneris, ſed omnino parvos in reſpectu propriæ æſtimationis.

Marc. 8. 8.

Dicat ergo puer: *Eamus illuc, ſi forte indicet nobis de via noſtra*. Saul autem vacuum ſe inſpiciat: quia Spiritus ſanctus dum ſenſus honeſte viventium inſtruit, audaces modo, modo timidos reddit. Audaces quidem, ut pręſumant: timidos, ne ſuperbiant. Impellit, ut neceſſaria poſtulent: retrahit, ne nimis præſumendo, vitium incurrant temeritatis. Et quia quos pavidos facit, per robur fiduciæ ad præſumendum erigit, repente ſubinſertur: Rurſus itaque puer Sauli reſpondit, & ait:

Ecce inventa eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti, demus homini Dei, & indicet nobis de via noſtra.

Verſ. 8.

27. Quaſi puer bona loquitur ſenſus electi hominis, quando ad loquendum impellitur nutu Spiritu ſancti. Quid eſt ergo, quod dicit: *Inventa eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti?* Quę eſt iſta pars ſtateris argenti? Sed quia argenti nomine divina eloquia deſignantur, argentum in manu pueri, eſt ſermo divinus in virtute ſciendi. Sermonem quidem aliud eſt poſſe dicere, aliud eſt poſſe ſentire. Nam divina eloquia etiam reprobi eloquuntur, ſentire autem niſi electi [a] non poſſunt. Sentitur etenim ea res, cujus virtus agnoſcitur. Nam & ægri piſces comedunt, ſed vis ægritudinis tollit eis experimentum ſaporis: ut quod videntur comedere, prohibeantur & ſentire. Sic ſic nimirum carnales quique dum cæleſtia loquuntur, quæ non diligunt, velut ægri rebus utuntur, quas ſentire prohibentur. In manu ergo pueri argentum invenitur, quando per humilitatis meritum ſancti viri, cæleſtia quæ loquuntur, in magno affectu caritatis excipiunt: ut valde dulce ſit eis ſuperna dicere, eo quod dulciter, ac valde dulcius per amorem ſaturantur. Unde etiam ſcriptum eſt: *Edent pauperes & ſaturabuntur*. Quia enim cibus animæ eſt ſermo Dei: pauperes edunt & ſaturantur, divites ſaturari non poſſunt: quia nimirum electi viri,

Aliud eſt Dei Verbum eloqui, aliud ſentire.

[a] Quod ſolorum Electorum.

Pſal. 21. 27.

qui

a Deeſt negatio in Gilot. & Vatic.

qui ſuperna diligant, quoties hæc audiunt, ad hæc ferventius inardeſcunt; reprobi ſuperna loquuntur, & audiunt, quæ in nulla dulcedine, ad mentis ſuæ refectionem ſuſcipiunt. Quarta vero pars ſtateris argenti dicitur, pro qualitate temporis. Nam ut alias partes hujus ſtateris videamus, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres intuendi ſunt. Quia enim pro qualitate temporis, ſingulis ordinibus diſtributa eſt ſonoritas prædicationis, velut ſinguli quartam partem ſtateris habuere. Quartam ergo partem ſtateris illi exhibuerunt, cum Synagogæ adventum Redemtoris promitterent. Apoſtoli partem ſuam dederunt, cum Judæis eum, qui promiſſus fuerat, jam veniſſe prædicarent. Martyres etiam partem ſuam tribuerunt, cum infideles ad fidem Redemtoris adducerent. Quarta erggo pars ſtateris remanſiſſe cognoſcitur: quia per epiſcopos & doctores ſanctæ Eccleſiæ, varbum fidei uſque ad mundi finem electis fidelibus exhibetur. Sed ab his verbum fidei prædicatur, quibus per manus pueri ſubminiſtratur, quia nimirum illi debent ſoperna prædicare, qui in mentis ſuę dulcedine meruerunt eorum ſuavitatem cognoſcere. Hæc namque pars ſtateris datur, ut viam quis rectę prædicationis plenius mereatur agnoſcere: quia ſummi doctores ſanctæ Eccleſię auctoritatem prędicationis aliis non committunt, niſi eis, quos ſciunt cæleſtia diligere, quæ loquuntur.

Verbum fidei electis uſque ad mundi finem prædicandum.

Quibus verbis ſimpliciores ad literam admonendi ſunt, ut in viro Dei pravitatem avaritię ſuſpicari non audeant, per hoc quod dicitur: *Ut demus homini Dei, et indicet nobis de via noſtra.* Nam ſi Propheta venalem ſermonem haberet, homo Dei non eſſet, & ipſius prophetiæ ſpiritum habere nequaquam poſſet. Hoc ergo cum dicitur, non exponuntur mores hominis Dei, ſed devotio accedentis: quia in magna eum Saul habebat veneratione, in cujus conſpectu apparere vacuus erubeſcebat. Et quia ad ejuſdem viri Dei venerationem eos fama celebris invitabat, adjungit:

Qui venalem ſermonem doctrinæ habet, homo Dei non eſt.

Verſ. 9. *Vocabitur enim Videns.*

Sancti exterius circumſpecti ſunt, ac interius providi.

28. Vocari etenim, eſt publica relatione dici. Videns autem eſt qui interna etiam reſpicit, quæ mens carnalium non attendit. Unde & de ſanctis animalibus dicitur: *In circuitu & intus plena erant oculis.* Qui in exterioribus circumſpecti, & intrinſecus providi ſunt. Quo contra carnalium doctorum præſumtionem in Evangelio Dominus arguens, ait, *Si cæcus cæco ducatum præſtat, ambo in foveam cadunt.* Videns etiam dicitur, cui remota & abſentia, præſentia ſunt. Quod ſanctis prędicatoribus bene convenit, qui per cognitionem tanto ſunt præſentes ſpiritalibus, quanto in exterioribus intentionem figere dedignantur. Velut enim occulta patientia, & remota præſentia habent, qui ea, quæ carnales ſcire nequeunt, ſemper intelligunt. Talis namque eſſe Paſtor ſanctæ Eccleſiæ debet: quia in via cæleſtia patriæ ad prębendum lumen ſubditis conſtitutus eſt. Semper ergo ſpargat radios lucis, ut fideles ſubjecti ex illuminationis ſuæ experientia, alios ad illuminationem trahant. Sequitur, & dicit:

Ezech. 1. 18

Matth. 15. 14

Verſ. 9. *Olim ſic loquebatur in Iſrael unuſquiſque vadens conſulere Deum: Venite, eamus ad Videntem.*

Flos priſtinæ ſanctitatis, quantum emarcuit.

29. Dominum itaque conſulere, quando ad eruditos prædicatores pergimus, ut ſalutis noſtrę conſilium inveniamus. Sed quia modo tam perfectorum virorum raritas eſt, dum antiquorum temporum florem religionis attendimus, defectum ejus in præſenti tempore deſſicamus. De miſeria præſentis temporis & calamitate compuncti, florem elapſi temporis cum pulchritudine ſanctitatis emarcuiſſe ſuſpiremus. Dum ergo Paſtores Eccleſiarum cernimus terrenis inhærere, labentia quærere, nulla ſpiritalis vitæ inſignia proferre, dum nulla nobis prælatorum noſtrorum lux infunditur, ad laborem compunctionis illa, quæ præierunt, memorantes, dicamus: *Olim ſic loquebatur in Iſrael unuſquiſque vadens conſulere Dominum: Venite, eamus ad Videntem.* Iſrael dicitur videns Deum, ſive in quo eſt Deus. Quod certe nomen ſanctę Eccleſiæ convenienter aptatur, cujus populus dicitur. Nam & in Evangelio dicitur: *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi.* Quæ nimirum, quia in priori tempore Paſtores habuit ſpiritali converſatione floridos, magna ſcientia eruditos, qui magno deſpectu terrena vilipenderent, cæleſtia cogitarent: ad lumen, quod in eis videbat populus, ſe invicem exhortari poterant, dicentes: *Eamus ad Videntem.* Si ergo eundum eſt ad videntes, pariter eſt divertendum a cęcis: quia reproborum prelatorum exempla non debemus imitari, ſed fugere: ab eis autem qui converſationis merito ſpiritualia cognoſcunt, ſemper ædificationis noſtræ eruditionem poſtulare. Et quia hoc non niſi viri ſpiritales faciunt, ſequitur:

Matt. 28. 20

Verſ. 10. *Et dixit Saul ad puerum ſuum: Optimus ſermo tuus; veni, eamus.*

Quis optimus ſermo ſit.

30. Optimus ſermo eſt, quo melior audiri nequaquam poteſt. Quoties nobis ergo ſalutis noſtrę conſilia ſpiritaliter ſuggeruntur, intus nobis ſermo fit, quo melior inveniri non poſſit. Pueri ergo ſermonem laudamus, quoties nobis in ſpiritualis ſenſus noſtri propoſito complacemus. Et cum eo ire promittimus, quando ſpiritualibus cogitationibus conſentimus. Sed quia tunc fructuoſa eſt bona cogitatio, quando in operatione perficitur, ſequitur:

Ibid. & Verſ. 11. *Et venerunt in civitatem, in qua erat vir Dei: Cumque aſcenderent clivum civitatis, invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, & dixerunt ad eas: Numquid hic eſt Videns?*

Vita & doctrina prælatorum in perfectis diſcipulis exploranda.

31. Qui virum Dei quærunt, in civitatem veniunt: quia plerumque fit, ut vita atque doctrina prælati in ſubditorum converſatione requiratur. Sic nimirum & arbores ſæpe requiruntur, quarum ſpecies non in foliis, ſed in fructu inveniuntur. Plerumque autem ſuborta fructeta magnis arboribus admiſcentur, & fructus ſuos earum arborum, quibus ſunt mixtæ, eſſe mentiuntur. Qui ergo fructum diſcernere vult, prius diſcernat & ramos: ut ex qua arbore fructus procedat, agnoſcat. Sic ſic nimirum eſt in converſatione fidelium: quia in electa plebe boni prædicatoris, dum plures mali admixti ſunt, velut intra bonas arbores ſpinæ oriuntur. Converſatio itaque electi prædicatoris non eſt exploranda in omnibus ſubditis, ſed in ſolis electis: Tunc quidem velut ramos bonæ arboris cum diſcretione ſecernimus, quando in plebe Rectores illos valut electa poma imitamur, qui magiſtri ſui exemplo proficiunt: & illos velut vepres fugimus, qui antiqui hoſtis fraude reprobantur. Bene ergo de Saul, & ejus puero dicitur: quia venerunt in civitatem, & clivum ejuſdem civitatis aſcenderunt; quia nimirum perfectio ſanctorum virorum cum in ſubditis quæritur, non imperfecta membra, ſed electa atque perfecta requirenda ſunt. Nam & artifices opera ſua prius inchoant, deinde comunt.

Pi-

Pictor etiam cum pulchros colores, aut aurum ſuperducere appetit, prius viliorem colorem ſternit. Qui ergo judicare de peritia artificum vult, non inchoate eorum opera, ſed perfecta reſpiciat. Clivum ergo civitatis aſcendat, ut qui invenire appetit Videntem, reperiet. Clivus enim infimus & depoſſus locus eſt. In qua nimirum parte civitatis illi ſignantur, qui adhuc in altiorem converſationem minime profecere. Clivum ergo aſcendimus, cum planitiem infirmorum auditorum ad exemplum nobis proponere vitamus...

Electorum mentes integræ per innocentiam, decoræ per virtutum ſplendorem.

32. Et tunc quidem puellas egredientes ad hauriendam aquam invenimus: quia pulchritudinem ſanctarum mentium in perfectiori converſatione reſpicimus. Puellæ quidem ſunt mentes electorum integræ per innocentiam, decoræ per virtutum claritatem. Et quia in ſecretiori vitæ pulchritudinem ſuam conſervant, videri nequeunt, niſi cum ad hauriendam aquam egrediuntur. Puellæ aquam hauriunt, quando electæ animæ ex profundo dolore præſentis exilii fluenta lacrymarum fundunt. Haurire quidem aquam dicuntur: quia

Electorum hoc in exilio gemitus & lacrymæ.

dum ſe projectas in hac valle lacrymarum lugentes memorant, quaſi ad profundum, funem cogitationis mittunt, a quo cum labore aquas lacrymarum trahunt. Tunc etiam egreſſæ videntur: quia quæ quales ſunt intus latent, apparent tamen in oculis; & quantum diligant Conditorem, indicant, quæ tanto dolore præſentis ſeculi vitam ſuſtinent. Ab iſtis ergo quærendum eſt: *Ubi eſt Videns?* Quia locus perfectorum tunc bene cognoſcitur, cum ab eis nobis oſtenditur, qui per profectum vitæ eorum converſationi vicini ſunt.

In altiſſima contemplatione ſuſpenſi prædicatores, ad docendum ſubditos deſcendant.

Sed habent prædicatores loca diverſa. Alium quippe locum habent pro ſe, alium pro ſubditis: quia nimirum in ſeipſis in altiſſima contemplatione morentur, pro ſubditis ad doctrinæ montem deſcendunt. Per contemplationem velut in cælo ſunt, & quia alta ſunt quæ docent, & deſcendunt cum docent, & ſublimia loquentes in alto ſe retinent. Perfectiores igitur auditores vicini ſuo Rectori ſunt, non cum in ſumma contemplatione eſt, ſed in inferiori monte doctrinæ. Quare & puellæ reſpondentes dicunt:

Verſ. 12

Hic eſt, ecce ante te: hodie enim venit in civitatem.

Relinquant propria, ut communia diſponant.

33. Quaſi dicant: Ideo locum ejus indicare poſſumus, quia illuc venit, ubi eum videre ſolebamus. Nam ſi in ſuæ ſublimitatis arce reſideret, eum tibi nemo oſtenderet. In civitate etenim doctor eſt, quando per miniſterium prædicationis moratur in eruditione populi ſubjecti. In civitate eſt doctor, quando relinquit propria, ut communia diſponat. Quia enim boni prædicatoris plebes [a] per ejus exhortationem munitæ ac fortes ſunt, quando in eorum miniſterio moratur, in civitate eſſe cognoſcitur. Item quia in ſubjectæ plebis multitudine alii ſimplices, alii ſapientes ſunt, puellæ ſubjungunt:

Ibid. & verſ. 13

Feſtina nunc, hodie venit in civitatem: quia ſacrificium eſt populi in excelſo. Ingredientes autem ſtatim invenietis eum, antequam aſcendat in excelſum, ad veſcendum: Neque enim comeſturus eſt populus, donec ille veniat: quia ipſe benedicet hoſtiæ, & deinde comedent, qui vocati ſunt.

Pro ſuorum auditorum captu, modo plana, modo alta doceant.

34. Cum in civitatem venit Samuel, in excelſum aſcendit: quia electus prædicator in eruditione ſubditorum, modo plana verba, modo alte pronuntiat. Quando igitur plana & intelligibilia præcipit, in civitate eſt; quando ſublimia, & quæ vix intelliguntur, in excelſo. In civitate eſt, quando ſimplicibus proponit exempla: in excelſo autem, quando perfectis verborum ſpiritualium alta pronuntiat. Quaſi enim in civitate erat, qui dicebat: *Nihil judicavi me ſcire inter vos, niſi Chriſtum, & hunc crucifixum.* Item in civitate erat, quando infirmis remedia demonſtrabat, dicens: *Propter fornicationem vir ſuam uxorem habeat, & uxor ſuum virum habeat.* Sed in excelſum aſcendit, quia non multo poſt ſubdit: *De virginibus autem præceptum non habeo, conſilium autem do. Vellem omnes homines eſſe ſicut meipſum.* In excelſum etiam verborum ſe ſæpe aſcendere fatetur, quia dicit: *Sapientiam loquimur inter perfectos.*

1. Cor. 2. 2.

Ibid. 7. 2.

Ibid. 2. 6.

Raro ſint in publico.

35. Quid eſt ergo, quod dicunt Puellæ: *Feſtina nunc, hodie venit in civitatem*, niſi quia raro videbatur in civitate, videlicet tarde veniens, cito recedens? Quo nimirum magiſterio ſanctæ Eccleſiæ doctor inſtruitur, ut videlicet raro ſit in publico, frequens in ſecreto: ut quo tardius aſpicitur, devotius veneretur. Tunc quidem quaſi cæleſtis excipitur: quia quo amplius in ſecreto contemplationis latuit, verbi Dei theſauros ad eos, qui ſe expectant, ditiores trahit. Hic enim poteſt multa bona in infimis dicere, cui per ſecretum mentis intuitum conceditur ſumma videre. Et quia dulcius videntur illa quæ dicuntur, puellæ dicunt: *Feſtina.* Quaſi dicant: ſi id, pro quo in civitate venit, expleverit, videre in ſecreto ſuo repoſitum non poteſtis.

In ſecreto contemplationis, theſauris cæleſtibus ditentur.

36. Quod profecto verbum [b] jam litteram non ad verbum, ſed exemplum religioſorum eſt. Nam ſanctus vir tantæ erat diſtrictionis, ut ſtatutas dies & horas haberet, in quibus eum, qui cuperet, videre potuiſſet. Dicunt ergo: *Feſtina.* Ac ſi dicant: Si ſtatutum tempus tranſierit, in horis ſuæ quietis, verbis, aut actionibus non intendit. Qui ergo remotæ vitæ ordinem ſumſimus, hoc obſervare attentius debemus. Statuendæ ſunt nobis horæ miniſterii, ut breviter perſiſtamus in opere, feſtinanter redire valeamus ad contemplationis arcem. Ipſæ autem ſecreti ſilentii noſtri moræ, tanta lege diſtrictionis cuſtodiendæ ſunt, ut ipſi etiam, qui accedere ſolent, ſciant, quia contra propoſitum noſtrum ad nos acceſſum non habeant.

Alias miniſterii, alias ſit contemplationis horæ.

Quod monachis a Moſe, atis obſervandum.

Simpliciores quomodo erudiendi.

37. Quia vero hæc ſpiritualiter explanare cœpimus, contra ſimplices hoc dici convenienter intelligi poteſt. In civitate quippe is, qui videtur extraneus, Samuelem alloqui poſſe putatur, in excelſo autem non putatur: quia quos ſimplices eſſe credimus, plana, non alta eruditione eos indigere exiſtimamus. Tunc ergo prædicatores ſanctos audire debent, quando plana ſimplicibus loquuntur, quæ intelligant: non quando dicunt alta, quæ intelligere nequaquam poſſunt. Dicunt ergo: *Feſtina nunc, hodie venit in civitatem: quia ſacrificium eſt populi in excelſo.* Quod tale eſt, ac ſi dicant: Quia multi ſunt, qui ſumma audire deſiderant, nunc tu debes feſtinare, quando ille ſimiles tui ſimplices videtur inſtruere. Sacrificium quidem populi eſt devotio electæ plebis. Quæ nimirum devotio, quia verbo prædicationis in electorum cordibus excitatur, quaſi a Samuele perficitur. In excelſo eſt autem ſacrificium populi, quando corda fidelium ſubditorum alta verba ſanctæ prædicationis devote audire concupiſcunt. Unde & apte dicitur: *Quia populus non comedit, niſi prius Samuel hoſtiæ benedixerit*

Et qui ad ſummam perfectionem contendunt.

a Gilot. & Vatic. *per eorum.*

b Forte leg. *jam ad litteram non verbum, &c.*

xerit: quia perfectiores auditores, dum ad ſummam virtutum perfectionem pervenire deſiderant, verbum ſcientiæ, per quod ad deſiderata perveniant, in magno deſiderio expectant. Quo in loco notandum eſt, quia oblatum ſacrificium nondum erat, & tamen dicit: *Sacrificium eſt populi in excelſo.* Si enim ſacrificium antequam offerri incipiat, non eſt, quomodo erat ſacrificium, quod non erat? Sed quia nos ſpiritalia ſequimur, nondum erat ſacrificium, & erat: quia cum electi fideles altius erudiri appetunt, jam quidem magnam devotionem audiendi habent, quam, poſt auditam prædicationem, valde majorem habent. Non eſt ergo adhuc oblatum ſacrificium: quia illa magnitudo devotionis, quæ naſcitur in corde electi de verbo prædicationis, ante prædicatoris verbum in corde non eſt. Et eſt quidem in excelſo ſacrificium: quia de expectatione verbi, magna jam eſt in corde audire volentis vis devotionis. Quare & bene dicitur: *Quia populus non comedit, donec ille hoſtiæ benedicat.* Quia enim ſumma inhianter diligunt, donec eadem ſumma percipiunt, non quieſcunt. Si enim hoſtia mentis, ejus devotio eſt: hoſtiæ benedicitur, quando ad vocem prædicationis ſanctificatur, ut quo purior efficitur, divina ſuſceptione acceptior habeatur. Quod enim in Dei ſacrificio benedicitur, mundum quidem eſt cum offertur, & materiale: oblatum vero tanto eſt mundius, quanto non ſolum materiale, ſed ſpirituale; quanto non ſolum mundum, ſed etiam mundans eſt. Hoſtiarum quippe oblationibus mundari peccata quis dubitet? Sic namque, ſic eſt mentis devotio: nam cum bona audire geſtit, munda eſt; ſed cum ſanctæ prædicationis accepta & benedicta manibus fuerit, tanto ardentior & ſacratior redditur, quanto clarius didicit, quem amare dulcius notum poſſit. Munda quidem ante, velut præparatio ſacrificii fuerat, quæ bonum noſſe cupiebat, & tamen materialis erat apparatus: quia nondum novit, quæ diſcere appetit, ſed munda valde & ſpiritalis, cum jam doctrinæ ſanctificata vocibus, non jam appetit audire, quod ſciat, ſed audita delectatur experiri, quæ amat. Tunc etiam non ſolum munda eſt hoſtia, ſed mundans: quia quo ferventiori cœleſtium amore ſuccenditur, ab ea negligentiæ carnalis tenebræ potentius effugantur. Scriptum quippe eſt: *Quia caritas operit multitudinem peccatorum:* quia nimirum carnalia noſtra deſtruimus, cum ardenti devotione ad cœleſtia ſublevamur. [1 Pet. 4. 8.]

[Devotionis affectus mentis cibus eſt.] 38. Et quia ſubditur: *Et tunc comedent, qui vocati ſunt.* Quid aliud deſignat, niſi quia devotionis affectus mentis eſt cibus? Tunc namque comedimus, cum hoſtiæ benedicitur: quia dum ad prædicatorum vocem devotio noſtra in amorem Conditoris extollitur, anima, quæ ad dulcedinem Conditoris pervenit, habet jam cibum ſuum. Tunc ergo comedunt, qui ante benedictionem hoſtiæ comedere noluerunt. Nam qui ſumma intentionis expectatione ad divinæ dulcedinis perceptionem ſe præparant, dum mala deſideria per appetitum nulla recipiunt, velut jejuni, refectione devotionis avidius replentur. Velut enim benedictionem hoſtiæ ad refectionem expectant, qui cuncta illicita deſideria fugiunt, ut de viſione internæ gloriæ per devotionem ſatientur. Scriptum quippe eſt: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* [Matt. 5. 8.] Qui enim in corde inepta non recipit, dum ſuperna deſiderat, mundus corde eſt: & dum per bonum prædicationis ad divinæ contemplationis dulcedinem ducitur, quaſi benedictionem hoſtiæ habet in animæ ſaturitate. Dicit ergo: *Deinde comedent, qui vocati ſunt.* Jejuni quippe vocantur ad comeſtionem, dum prædicator foris loquitur, qui a pravis deſideriis mentem cuſtodiunt, & per gratiam Spiritus ſancti ad internæ dulcedinis experientiam trahuntur. Vocati enim tunc erant invitati, qui venerant. Vocati ergo jejuni tunc comedunt, quando hi ſpiritualis gratiæ devotione paſcuntur, qui ad eam percipiendam ſe magna mentis ſuæ cuſtodia paraverunt. Quid vero eſt quod dicitur,

Aſcendite, quia hodie reperietis eum? [Verſ. 13.]

39. Sed dum electi bona prædicatorum laudant, auditorum corda magna luce irradiant. [Prædicatoris vita non minor quam fama.] Cœleſtis namque illa converſatio boni doctoris, quam prædicant, dies eſt. Dicant ergo: *Hodie reperietis eum.* Eo namque die prædicator invenitur, quando non eſt minor vitæ, quam famæ: quando electorum voce laudatur, ſed qui laudes audiunt, omne quod audiunt, in ejus laudabili converſatione inveniunt, atque cognoſcunt: Quo contra Phariſæos increpans Dominus, ait: *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi, qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ videntur hominibus pulchra, intus autem plena ſunt oſſibus mortuorum.* [Matt. 23. 27] Hinc iterum vane glorioſos infidelibus comparat, dicens: *Quomodo poteſtis credere, gloriam ab hominibus accipientes?* [Joh. 5. 44.] In die quidem laudantur, qui ejuſmodi ſunt, ſed eo die non reperiuntur: quia qui eorum laudes audiunt, quaſi candorem ſepulcri a foris aſpiciunt; ſed cum laudatas virtutes quærunt, intus peccatorum noctem quaſi triſtia atque putentia mortuorum oſſa inveniunt. Dicant ergo, pro ſignificanda vera gloria juſti: *Hodie reperietis eum:* quia cum juſti laudantur, in veritate converſationis habent, quidquid lucidum emicat de eis voce laudis. Et quia tanti viri feſtiva devotione quærendi ſunt, ſequitur:

Et aſcenderunt in Civitatem. Cumque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel, egrediens obviam eis, ut aſcenderet in excelſum. [Verſ. 14.]

[Proprius prædicatorum locus, contemplatio.] 40. Cum ſanctorum virorum præconia audimus, in civitate aſcendimus: quia illic eos quærimus, ubi deſcendunt, non ubi ſunt. Sed, ut ſuperius dixi, prædicatorum locus, quem pro ſe habent, ſecreta divinitatis contemplatio eſt: locus autem pro ſubditis, prædicatio. Aliquando vero plana, aliquando alta loquuntur. Habent ergo communem locum pro omnibus, habent ſublimem ſpecialemque pro quibuſdam, habent ſecretum pro ſe. Hæc nimirum tria ſpiritualia loca ſignantur: quia Samuel egredi dicitur, & apparere in medio urbis, & aſcendere in excelſum. Nam qui, ut appareret, egreſſus eſt, erat ubi, antequam appareret, latuiſſet. Egrediuntur ergo ſacerdotes, quando a ſecreto meditationis ad prædicandum veniunt. [A ſecreto meditationis, ad prædicandum egrediantur.] In civitate apparent, quando planiora, id eſt ad agendum, vel ad intelligendum dicunt. In excelſum aſcendunt, quando ſapientibus aut fortia præcipiunt operis, aut revelant alta myſterii. Ordinatus ergo aſcenſus noſter oſtenditur, per hoc, quod Saul in civitate aſcendere perhibetur. Nam nobis Paſtorum noſtrorum loca, in quibus orare, aut ſecreti eſſe conſueverunt, veneranda, non adeunda ſunt. Quod non ſolum exemplo, ſed etiam divina cohortatione cognoſcere poſſumus. In Cantico quidem canticorum ſponſus denuntiat, dicens: *Obſecro vos, filiæ Jeruſalem, ne evigilare faciatis dilectam, quouſque ipſa velit.* [Cant. 3. 5. Mentes perfectorum ſponſæ ſunt.] Mentes enim perfectorum ſponſæ ſunt: quia dum ſecreto divini amoris ſe velut in-

in thalamo collocant, ibi per viſionem inveniunt, cui ineffabili amore junguntur. Cum ergo ſponſa dormit in thalamo, conjungitur ſponſo: quia dum electa prædicatoris anima in ſecreta contemplatione reconditur, quaſi in ſponſi thalamo collocatur. Qui ergo hanc ſuſcitat, ſponſo tollit: quia nimirum requies electæ animæ non ſolum ſua, ſed etiam delectatio ſponſi eſt: Unde & per Prophetam dicitur: *Gaudebit ſponſus ſuper ſponſam*. Merito ergo Jeruſalem filias ſponſus adjurat, ut ab eis ſponſa, quamdiu dormire voluerit, non excitetur ne, dum illa ſurgit a quiete thalami, ipſe perfruitionem perdat amoris. Egreſſus ergo Samuelis expectetur: quia viri ſancti in ſecreto ſui ſilentii venerandi ſunt, inquietandi non ſunt. In civitate igitur aſcendendum eſt: quia electus doctor in communi loco doctrinæ tanto lucro ſuis videtur, quanto ut proſit, exire cognoſcitur. Quo in loco notandum, quia de Samuele non dicitur: Hodie aſcendit in civitate, ſed, *hodie venit in civitatem*: de Saule autem, & puero: non venerunt, ſed *aſcenderunt*, dicitur. Ille enim velut per planum venit, iſte velut in alta conſcendit. Quid aliud per hoc nobis oſtenditur, niſi quia plana, quę loquuntur prædicatores, nobis plana non ſunt? In civitate ergo non venimus, ſed aſcendimus, quando aut plana prędicationis difficulter aſpicimus, aut parva, quæ præcipimur, cum labore portamus. Sed quia ſtare in civitate, munitum eſſe eſt, idcirco aſcendimus: quia cum nos ſummi viri parva bona agere docent, malignorum ſpirituum conſiliis acquieſcere vehementer prohibent. Et quia valde laborioſum eſt, omnia tentamenta vincere, ad verba doctorum, quę hoc nobis præcipiunt, quaſi per aſcenſus laborem conamur pervenire. Sed quia ſcriptum eſt: Quod unuſquiſque mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem (quod nimirum non ſolum de ęterna retributione accipitur, ſed etiam de præſenti) omnipotens Deus pro merito operis, electis ſuis tribuit augmenta virtutis. Nam & Abrahæ filio non parcenti dicitur: *Per memetipſum juravi: quia feciſti rem hanc, & non pepercisti filio propter me: benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum*. Plerumque enim, qui fideliter laborant, in faciendis iis quæ ſciunt, per divinam gratiam majora, quę agant, cognoſcere merentur. In quorum typo bene Saul in civitate prius aſcendere dicitur, in excelſum poſtea a Samuele ductus perhibetur. Verum obviam venire, eſt per eamdem viam venienti occurrere. Cum ergo a ſanctis prædicatoribus ſalutis viam diſcere volumus, nobis quidem obviam veniunt, quando cum verbo ſalutis, quod quęrimus, occurrunt. Quaſi enim eadem via veniunt, cum id nos docere feſtinant, quod nos propoſuimus diſcere. Hoc profecto morale eſt omnium: ſi enim ea, quę ſpiritualiter quibuſdam competunt, indagamus, obviam venit: quia ordinandum regem ad ſe venire pręcognoſcit. Unde autem cognoſcat, adjungitur:

Iſai. 62. 5. — *In ſilentii ſui quiete non turbantur.* — *Cor. 3. 8.* — *Deus pro merito operis, electis tribuit virtutum incrementa.* — *Gen. 22. 16.*

Verſ. 15. & 16. *Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis antè unam diem, quam veniret Saul, dicens: Hac ipſa, quæ nunc eſt, hora, cras mittam ad virum de terra Benjamin, & unges eum ducem ſuper populum meum Iſrael, & ſalvabit populum meum de manu Philiſthiim.*

41. Exiit ergo ei obviam, ut in excelſum ducat: quia is, qui ad ſanctæ Eccleſię regimen quæritur, & divino munere demonſtrandus eſt, & ad ſublimem converſationem vocandus. Auricula Samuelis, quia diminutivę dicitur, quid deſignat, niſi humilem intelligentiam doctoris ſpiritalis? Auricula ergo revelatur a Domino, quando humilis intelligentia prædicatoris a Spiritu ſancto inſtruitur: ut quę facturus eſt, audiat, & audita diſponat. Sed ſubtiliter eſt intuendum quod dicitur: *Ante unam diem*. Dies enim vita juſti, Paulo atteſtante, qui ait: *Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Quando autem vita electi oſtenditur, dies latens revelatur. Nam homo videt prætextum boni operis, Deus autem lucem cordis. Quia ergo electi, & reprobi intentione cordis abſconditi ſunt, ante unam diem Dominus venientem regem inſinuat: quando per ejus gratiam ſancti prædicatores agnoſcunt in eis qui promovendi ſunt, teſtimonium boni operis, pręcedere puritatem intentionis. Nulla enim eſt lux operis, quam non præcedit rectitudo intentionis. Recte ergo ante unam diem rex ordinandus agnoſcitur. Sed ſubſequentem quidem diem non aſpiciunt, niſi ex pręcedente naſcatur: ut diem ante diem, intentionem ante operationem conſiderent, & a Deo miſſum in luce ſanctæ operationis aſpiciant, quem lucere per propoſitum cordis divina gratia demonſtrat. Et quia eadem hora, qua promittitur, exhibetur: quid dat intelligi niſi quia perfectus debet eſſe, qui eligitur, non ſolum corpore, ſed mente? Nam quando Deus loquitur ſanctis viris, plena lux diei eſt. Habet namque originem dies, habet & finem. Juxta finem peccatorum arguit, dicens: *Adam ubi es?* Et quia nec qui bona incipiunt, nec qui a bono opere torpeſcunt, promovendi ſunt, hora perfectę locutionis prędicator mittitur, quando talis exhibetur, qui plena fulgeat luce boni operis, & pleno reſplendeat fulgore veritatis. Qui etiam vir de terram Benjamin venire deſcribitur. Vir quidem dicitur, pro operis fortitudine: de terra Benjamin, pro recta fidei confeſſione. Benjamin quidem dicitur filius dexterę. Quis ergo hic filius dexterę dicitur, quam ille, de quo ſcriptum eſt: *Aſcendit in cælum, ſedet ad dexteram Patris?* Terra ergo Benjamin ſancta Eccleſia eſt. Quia ergo hæretici ab hac terra expulſi ſunt, de terra Benjamin venit rex, quando non aliqua hæreſi pollutus, ſed fide catholicus ſanctæ Eccleſiæ primatum ſuſcipit. Qui viri præconio fruitur, ſi fide firmus eſt, operatione fortis. Hic nimirum ſuper populum Domini dux ungi pręcipitur: quia exteriora ſacramenta ſacerdotibus illis proſunt, qui eorumdem ſacramentorum donis indigni non ſunt. Vel ſacerdotes unguntur, quando per ordinantium ſe miniſterium, gratiarum ſpiritualium incrementa percipiunt. Unde & ſequitur: *Salvabit populum meum de manu Philiſthiim*. Velut uncti ſalvare alios poſſunt: quia ſpiritales gratias abundantius perceperunt. Nam qui populum ſalvant ſuper populum uncti ſunt: quia qui a Domino ad regendos alios ordinantur, ſpiritualia chriſmatum dona, quibus eis prodeſſe poſſunt, accipiunt: & eis, quos ordine præcedunt, meritis etiam ſuperiores ſunt. Et quia plerumque bonus Paſtor merito bonæ plebis eligitur, bene ſubjunctum eſt:

Ad regendam Eccleſiam aſſumtus, a Spiritu ſancto dirigatur. — *Epheſ. 5. 8.* — *Ex recta intentione lux operis.* — *Perfectus eſſe debet, qui Eccleſiæ præponitur.* — *Gen. 3. 9.* — *Fidei ac bonorum operum luce refulgeat.* — *Marc. ult. 19.* — *Spiritualiter unctus ſalvare potes.* — *Bonus Paſtor ſæpe merito bonæ plebis eligitur.*

Quia reſpexi populum meum. *Ibidem.*

Item quia magnis precibus a Domino bonus Paſtor quærendus eſt, ſubditur:

Venit clamor eorum ad me. *Ibidem.*

42. Sed fortaſſe nonnulli moventur, quia contrarium videtur, quod hic dicitur, & quod ſuperius dicebatur. Ibi enim ait: *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos, juxta omnia opera ſua, quæ fecerunt a die, qua eduxi eos de terra Ægypti, uſque*

Multi Paſtores habent unde & ipſi cadant & alios erigant. — *1. Reg. 8. 7.*

in diem hanc. Nunc vero dicit: *Unges eum ducem ſuper populum meum Iſrael, & ſalvabit populum meum de manu Philiſthiim: quia reſpexi populum meum: venit enim clamor eorum ad me*. Superius quaſi ab irato rex ordinari permittitur, nunc quaſi a pio & benigno ordinatur. Hujus etiam benignitatis verba quis non videat, quantum a ſententia illa diſſentiant, quæ eadem a Samuele illata fuit? *Quia*, inquit, *projeciſti ſermonem Domini, projecit te Dominus, ne ſis rex*. Quod profecto celeriter ſolvimus, ſi ipſam verborum vim ſubtiliter intueamur. Nam omnia hęc divinę benignitatis verba populi meritis adſcribuntur: *Salvabit populum meum*: &, *reſpexi populum meum*: &, *clamor eorum venit ad me*. Pro illis ergo rex ordinari decernitur, quorum clamor exauditur. Nam etſi pro futura nequitia repellendus a regno erat Saul, tamen habebat in ſe, donec regnaret, unde populo ſibi ſubdito prodeſſe potuiſſet. Futurus certe erat bello ſtrenuus, mente elatus. Habiturus erat unde ſibi caderet, & unde aliis ſtaret. Illud ergo unde prodeſſe ſubditis poterat, Dominus providens dicit: *Salvabit populum meum de manu Philiſthiim*. ET, *venit clamor eorum ad me*. Adhuc tamen valde contrarium videtur, ut ejus populi clamorem exaudire credatur, qui eum abjeciſſe reprehenditur. Ad quod reſpondendum eſt: quia erant in illo populo & reprobi & electi. Ibi ergo abjeciſſe Dominum reprobi arguuntur, hic electorum deſideria ad omnipotentis Dei aures perveniunt. Qua ex re quid colligendum eſt, niſi quia ſępe electis bonum eſt, quod mali Rectores ordinantur? Non ergo mirum eſt, ſi Deus quaſi de abjectione ſua iraſcitur, & regem ordinat: quia ipſa dignitas futuri regis & mala erat, & bona. Mala denique, quia ſuperba: bona vero, quia in defenſione ſubjectorum ſtrenua. Quod totum, & in ſancta Eccleſia nunc fieri cernimus: quia plerumque ille ejus primatum ſuſcipit, qui verbo utilis eſt aliis, mente tumidus ſibi. Prædicando virtutes, velut ſtando vitia deſtruit, ſed alta de ſe ſentiendo, cadit. Hic itaque prædicando populum Dei ſalvat, ſed ſemetipſum tumendo præcipitat. Quaſi rex potens verbo populi Dei occultos adverſarios atterit, ſed elatione a regni ſublimitate cadit. Non ergo pro ſe, ſed ſolum pro populo rex conſtituitur: quando ille in ſancta Eccleſia pręeſſe permittitur, qui bona quæ prædicat, ſuperbiendo, aut nequiter vivendo, conculcat.

Aliquando Paſtor ordinatur pro ſe & pro populo.

43. Quo in loco notandum eſt, quia cum in ſancta Eccleſia Paſtor eligitur, aliquando ordinatur pro ſe, & populo: aliquando nec pro populo, nec pro ſe: aliquando pro ſe, non pro populo: aliquando vero pro populo, non pro ſe. Pro ſe & populo, quando electus prædicator ęlectis ſubditis datur: quia unde ſubjectorum multitudo ad æternam patriam ducitur, bono Paſtori meritorum dona cumulantur. Nec pro ſe, nec pro populo Paſtor datur: quando reproba plebs reprobum Paſtorem habere permittitur, cum ſic ille præeſt, ſic illi obediunt, ut ad æterna bona, nec ille qui docet, nec illi qui docentur, pervenire mereantur. De quibus per Oſeam Dominus dicit: *Dabo eis reges in furore meo*. In furore etenim Dei rex datur, quando malis pejor præeſſe decernitur. Talis quippe Paſtor tunc datur, cum talis populus regendus ſuſcipitur, qui pariter æterna pœna damnetur. Pro ſe, non pro populo Paſtor datur, quando bonus malis præponitur: ſicut ad Ezechielem Dominus dicit: *Mitto ego te ad filios Iſrael, ad gentem apoſtatricem, quæ receſſit a me*. Pro ſe quidem, non pro populo tunc Paſtor datur, quando etſi auditores ſuos electus prædicator convertere ad Deum non poterit, ipſe tamen laboris ſui æterna lucra non perdit. Pro populo autem, non pro ſe: quando bonis ſubditis Paſtor tribuitur, qui dona habeat, per quæ illis proſit, & ſibi non proſit. Tales quidem erant, de quibus Dominus diſcipulis præcipit, dicens: *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite*. Quaſi dicat: Quod utile pro vobis acceperunt, ab eis quaſi veſtrum tollite: & in eis quaſi ſuum dimittite, quod non habent ad lucrum veſtrum, ſed ad interitum ſuum. Saul ergo, abjecto Domino, eligitur, & tamen populum Domini de manu Philiſthinorum liberaturum perhibetur, quia omnipotens Deus ſæpe ſuis bonis fidelibus per illos prælatos prodeſt, qui de officio ejuſdem prælationis ſibi non placent. Sequitur:

Aliquando nec pro ſe, nec pro populo.

Oſee 13. 11.

Aliquando pro ſe, & non pro populo.

Ezech. 3. 3

Aliquando pro populo, non pro ſe.

Matth. 23. 3.

Cumque reſpexiſſet Samuel Saul, Dominus ait: Ecce vir, quem dixeram tibi, iſte dominabitur populo meo.

Verſ. 17.

44. Hoc namque in ſequenti die actum eſt, quod præcedenti Dominus repromiſit, dicens: *Cras hac eadem hora mittam ad te virum de terra Benjamin, & unges eum ſuper populum meum Iſrael*. Aſpicitur ergo in ſecundo die, qui primo promittitur: quia prædicatores ſanctæ Eccleſiæ virtutes electorum in ſecreta eorum vita perquirunt. Hi enim qui promovendi ſunt, dum bona proſcrupt, aliquid magnum ex ſe repromittunt. Primo igitur die rex promittitur: quia magna electorum opera prædicatores aſpiciunt, &, quaſi Domino loquente, intus agnoſcunt, quos ordinare ſanctæ Eccleſiæ Rectores volunt. Aſpicit ergo Samuel in ſequenti die, quando prędicator eum, qui promovendus eſt, in magna luce converſationis videt. Et tunc quidem, quaſi indicante Domino, ordinandum regem cognoſcit: quia eum, qui in alta arce ſanctitatis præeminet, præferre aliis dignum videt. Et quia, qui magni ſunt meritis, parvi ſunt per humilitatem, ſequitur:

Ad Eccleſiæ regimen promovendorum vita exploretur.

Acceſſit Saul ad Samuelem in medio portæ. Indica, oro, mihi, inquiens, ubi eſt domus Videntis.

Verſ. 18.

43. Si in civitate tunc eſt prædicator, cum plana & communia loquitur, quæ intelliguntur, porta civitatis hujus quæ eſt, niſi humilitas? Nam divini verbi cognitio ſuperbis abſconditur, humilibus revelatur. Unde & in Evangelio Patri loquitur, dicens: *Confiteor tibi Pater rex cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis*. Sapientes quidem ſuperbos & alta de ſe ſentientes, parvulos vero dixit humiles. Quorum certe alia Scriptura meminit, dicens: *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam*. Reſiſtit namque ſuperbis, ne æterna bona intelligant, ſed parvulis gratiam dat, ut eadem bona ęterna, ipſo revelante, cognoſcant. Electi ergo, quia ad ſpiritalem ſententiam per humilitatem veniunt, ad audiendos prędicatores, quaſi per portam vadunt. Electus etiam prædicator, quia ſpiritualia humiliter dicit, Samuel Sauli in eadem porta occurrit. Quaſi enim ambo in porta ſunt, quando ea, quę electus prædicator loquitur, ab electo alio humiliter audiuntur.

Per humilitatis portam ingrediuntur.

Matth. 11 26

1. Petr. 5. 5.

46. Sed qui noviter venerat, quem quærebat, invenerat, & ignorabat. Quare & idem Saul ad Samuelem dicit: *Indica mihi, oro, ubi eſt domus Videntis*. Hoc namque proprium magnorum virorum eſt, ut a minimis difficile cognoſcantur. Carne

Sancti viri plerique manent ignoti.

re quidem deſpecti ſunt, ſed mente ſublimes. Foris contemtibiles apparere appetunt, ſed agere venerabilia non deſiſtunt. Quia ergo valde proficere per eorum exempla appetunt, eos non ſolum in exterioribus, ſed in intimis admirantur. Vident ergo in eis exterius, quod poſſit a carnalibus deſpici, ſed & pariter attendunt, quod intus ſpirituales viri magna admiratione debeant venerari. Quos dum fama ſublimes audiunt, in altitudine ſuę converſationis agnoſcere concupiſcunt. Secundum hiſtoriam ergo Saul Samuelem videbat, & non cognoſcebat: ut quod in figura contingebat illis, nobis ſpiritualia deſignaret. Nam cum parvuli ſumus, quaſi videmus perfectos viros, dum eorum virtutes a referentibus audimus: ſed quos videmus, non cognoſcimus, quia per experientiam ſcire non poſſumus, quia hoc, quod auditu percipimus, in cordis oculis tenemus. Quando igitur ab eis converſationis ejus ſecreta ad imitandum requirimus, eos nimirum quaſi de propria domo interrogamus. Domus namque eorum converſatio eſt. Hanc domum ſcire volebat diſcipulus Johannis, quando

Johan. 1. 38. Dominum interrogavit, dicens: *Magiſter ubi habitas?* Qui nimirum, quia ad familiaritatem illius, quaſi domeſticus perducendus erat, audivit: *Veni, & vide.* Hanc domum viſam Philippus non co-

Ibid. 14. 9. gnoſcebat, cui dicit: *Tanto tempore vobiſcum ſum & non cognoviſtis me: Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum.* De Domino etiam ſcriptum eſt, quia loquebatur Moyſi ſicut cum amico ſuo: ſed idem Moyſes videns, & non cognoſcens,

Exod. 33, 13. interrogabat, dicens: *Si inveni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam.* Spiritualis autem converſatio Sanctorum, quia non niſi devotis, ac ſupplicibus panditur, domum Samuelis Saul indicari ſibi ſimiliter deprecatur. Sancti etiam prædicatores cum de ſe magna audiunt, per humilitatem ſe dejiciunt, non inflant. Sciunt ſe petentibus magna, quę imitentur, oſtendere: ſciunt inter magna, quæ oſtendunt, magni per jactantiam non apparere. Quæris & ſubditur:

Verſ. 19. *Et reſpondit Samuel Sauli dicens: Ego ſum Videns. Sed aſcende ante me in excelſum hodie, ut comedas mecum, & dimittam te mane.*

Samuelis, eam dum ſe Videntem dicit, humilitas.

47. Quid eſt dicere: *Ego ſum Videns*: niſi ſe, ſicut in oculis videbatur, humilem demonſtrare? Quaſi dicat: Tu in ęſtimatione tua magnum habes, quem quæris, ſed parvus eſt ille, quem vides. Hoc namque in verbo, *Videns*, non prædicatur, ſed ego. Quaſi dicat: Videns ille, eſt, ego: non quod æſtimas, ſed quod cernis. Sed qui humiliare ſe novit, novit dare dona non humilis, ſed ſublimis. Quare & in excelſum ante ſe aſcendere eum, ut ſecum comedat, præcipit. In excelſum aſcendit, qui ad ſcienda altiora mentem erigit. In excel-

Matth. 17. 1. ſum quidem aſcendere, eſt cor ad altiora intelligenda pręparare. Unde & Petrus in monte aſſumitur, ut gloriam transformati Redemtoris videre mereatur. In illo etenim aſcenſu montis, ſublimis præparatio mentis exprimitur: quia alta videre non poterit, qui per intentionem animum in ſublimibus non ponit. Quia ergo ſublimia pręparati melius intelligimus, ante Samuelem Saul in excelſum aſcendere jubetur. Quaſi enim ante prędicatorem in excelſum aſcendimus, quando nos prius ad alta ſcienda animum intendimus, & ipſi nobis ea, ad quæ intendimus, poſtmodum loquuntur. Quid vero eſt, quod ait: *Ut comedas mecum hodie?* Sed quan-

Ad altiora contemplanda, quam neceſſaria ſit mentis præparatio.

do prędicatores ſancti cæleſtia loquuntur, electorum ſuorum auditorum corda reficiunt: teſtante

Verbum Dei eſt animæ cibus.

etenim veritate, quia cibus animæ eſt verbum Dei;

Matth. 4. 4. *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Panis namque alimentum corporis eſt, verbum mentis. Qui vero corpus ſine mente reficiunt, mente mortui ſunt, carne vivi. Quare & de delicata vidua Paulus ait: *Vivens mortua eſt.* Nam per ciborum delicias non moreretur *1. Tim. 5. 6.*

vidua, ſi animam verbi Dei cibo ſatiaret, cum ipſe Paulus dicat: Nihil eſſe immundum, quod cum *Ibid. 4. 4.*

gratiarum actione percipitur. Sed vivens vidua moritur, quando cibo corpus nutrit, animam fame interficit. In ſolo ergo pane homo non vivit: quia cum ex anima & corpore conſtet homo, ſicut alter per corpus vivit, ita & neceſſe eſt ut alimentis diverſis ſingula nutriantur. Ut comedamus itaque, cum Propheta aſcendimus, quando ad alta divini verbi mentem erigimus, ut ejus cęleſti ſapore per devotionem ſatiemur. *Matth. 4.*

Qua ratione paſcere debeant prædicatores, & paſci.

48. Et quia ipſi prędicatores valde amant cęleſtia, quę loquuntur, quaſi ſimul comedimus, cum devote illi loquendo proferunt, quod nos devote audiendo, in ventre animæ locamus. Simul enim comedimus: quia verbum Dei pariter audimus. Prædicatoribus namque Veritas dicit: *Matth. 10. 20.*

Non vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. Quod & Paulus probat, cum ſuos auditores interrogat, dicens: *An experimentum quæritis ejus, qui in me habitat Chriſtus?* Quia ergo in ſanctis prędicatoribus Chri- *2. Cor. 13. 3.*

ſtus, & ejus ſpiritus loquitur, ipſi prędicatores tanto clarius loquentem audiunt, [a] quanto ei viciniores ſunt, cujus ſedes eſſe merentur. Tanto ergo plenius de verbi alimento poterunt refici, quanto jam intra ſe habent cellam refectionis. Amici etenim ſponſi ſunt, & ſtant, & gaudio gaudent propter vocem ſponſi. Cum ergo divina loquuntur ſancti prędicatores, audiunt: ſed quia certa experientia norunt, quando in eis loquitur ſpiritus, audiunt ſe ſed non in ſe, quia & ipſi loquuntur, ſed in ſe locuti, loquentem alium venerantur. In eo igitur, quod audiunt & loquuntur, & reficiunt, & reficiuntur. Reficiunt quidem auditores, dum verbum proferunt voce ſua: reficiuntur ipſi, dum verbum, quod proferunt, profertur eis revelatione divina. Ipſi tamen devotius ſaturantur, qui in locutione ſpiritus, mentis delicias experti ſunt. Annon experientia loquentis ſpiritus eſt, inconſultos & impræmeditatos ſe cernere, ſubitoque conſultos, & paratos eſſe? Scire, quæ neſcierant: habere, quę non habuerant: torporem mentis amittere, repente mira devotione fervere: plenitudine ſcientię ſtatim & in momento mirabiliter repleri, mira verbi facundia intellecta proferre? Habent ergo electi prædicatores experientiam ſpiritus in ſe loquentis, in repentina revelatione veritatis: habent ſubito ardorem caritatis, habent in plenitudine ſcientiæ, habent in facundiſſima verbi prędicatione. Nam & ſubito inſtruuntur, & repente ferveſcunt, & in momento replentur, & mirabili eloquii poteſtate ditantur. De illa namque repentina experientia Dominus dicit: *Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini.* De illo autem ſubitaneo fervore caritatis Cleophas dicit: *Nonne cor noſtrum ardens erat in via, dum loqueretur, & aperiret nobis Scripturas?* De repletionis quoque & facundiæ experientia Lucas meminit, dicens: *Factus eſt repente de cælo ſonus tamquam advenientis*

Ac mentis delicias experiri.

Fit ſit repentina veritatis revelatio.

Matth. 10. 19.

Luc. 24. 32.

Act. 2. 2.

[a] Vatic. & Gilot. *quanto eis.* Infra Gilot. habet, *meruerunt*, pro *merentur*.

venientis ſpiritus vehementis, & replevit totam domum, ubi erant ſedentes. In eodem quippe ſpiritu repleti & locuti ſunt, ut hoc, quod aſſerimus, deſignarent: quia videlicet loquendo, alios paſcunt, qui de eo, quod dicunt, audiendo paſcuntur. Et quia ſonum vehementis ſpiritus ardorem, ſive locutionem, aut repletionem cognoſcunt, tanto dulcius in donis ſpiritualibus epulantur, quanto ad ejus recubitum dignius aſſumti ſunt. Dicit ergo: *Aſcende, ut comedas mecum hodie*; quia bonus doctor, dum dulciter, quæ dicit, in devotionem mentis accipit, ſe & eos, qui audiunt, ſimul paſcit.

Qui ea quæ prædicant non amant, alios paſcendo, jejunant.

49. Quo contra doctores reprobi, quia quæ dicunt, non amant, cum alios verbo paſcunt, jejunant. Nam cum animæ refectionem verbum Dei eſſe Dominus dixerit, verbum vero Dei ipſi mente plena ſit eruditio, plena devotio; verbo Dei non paſcuntur, qui devote, quod loquuntur, non audiunt. Apoſtolus quidem, quaſi jam illa verbi dulcedine repletus, ait: *De plenitudine ejus omnes accepimus*. Alia quidem eſt plenitudo verbi, alia libri. De plenitudine quidem verbi accipere nonniſi electi poſſunt, de plenitudine vero Scripturæ poſſunt & reprobi. Liber namque beati Johannis Apoſtoli, & liber beati Pauli Apoſtoli plenitudines quidem ſunt, quæ de eis habentur. Eorum nimirum verba Paulus ſive Johannes ſcripſit, ſed quod quiſque ſcripſit, loquens in eis verbum inſpiravit. Qui ergo verbum Scripturæ accipit, non in amore, ſed in ſcientia, de plenitudine accipit, non verbi, ſed libri. Et quia rem mortuam accipit, in ejus ipſe acceptione non vivit. Sed quid dico Scripturam mortuam? Non eſt mortua tantum, ſed interficiens. Nam ſcriptum eſt: *Littera occidit, ſpiritus autem vivificat*. Hoc quidem facit omnis divina littera. Nam littera corpus eſt, hujus vero corporis vita ſpiritus. Vivificatum quippe, & vivificans corpus accipit, qui litteram legit, & in amorem intelligentiæ mentem reficit. Reprobi ergo, qui Scripturas rimantur, quas non amant, qui audacter foris loquuntur, cujus ſaporem intus non intelligunt: dum refectionem Scripturarum, quas exponunt, alii devota mente percipiunt, quaſi de eo, quod ipſi dant, alii ſaturantur, non ipſi. Dicat ergo Samuel: *Aſcende, ut comedas mecum hodie*: quia ex eo, quod ſubditis de verbo electi doctores tribuunt, & pariter audiunt, & pariter ſaturantur. Ecce enim in eodem ipſo verbo, quod dicimus, demonſtratur. Nam quis dubitat, quod hanc Scripturam, quam exponimus, Samuel ſcripſerit? Et tamen ipſe, qui ſcripſit, hæc dicit: *Reſpondit Samuel*; ut profecto oſtenderet, quia quod ipſe ſcribebat, alius impartiebatur. Quia ergo Spiritus ſanctus, qui per eum loquitur, per eum de eo dicit: Reſpondit Samuel Sauli: *Aſcende ante me in excelſum, ut comedas mecum hodie*. Hoc dicit, quod audit: & ſimul audit, & dicit. Dum ergo magna veneratione amoris audit, & loquitur prædicator electus; magna devotione auditores boni, quæ dicuntur, excipiunt: Saul & Samuel pariter in excelſo comedere dicuntur. Item quia prædicatores auditoribus in ejuſdem verbi refectione digniores atque ferventiores ſunt: non Samuel cum Saule, ſed Saul cum Samuele comeſturus aſſeritur. Sed & quia tam ſplendida mentis eruditio, in magna luce ſpiritualis vitæ eſt, non dicit: Ut comedas mecum hac nocte: ſed *hodie*. Quem etiam mane dimittit. Mane dicit initium diei ſequentis. Sequens vero dies, eſt ſerena lux ſanctæ converſationis. Dixit ergo:

Johan. 1. 16.

2. Cor. 3. 6.

Samuel libri primi Regum ſcriptor, cur ſe in tertia perſona loquatur.

Dimittam te mane.

Ad majorem ſcientiam accedat luce boni operis.

50. Mane quidem ab excelſo dimittitur, qui cum ad altioris ſcientiæ lumen proficit, in magna luce boni operis ſe proponit immorari. Vel mane dimittitur, qui verbum magnæ ſcientiæ, quod prædicatoris ore didicit, prædicare aliis intendit. Quando enim bona proponimus, quaſi mane in initio diei ſumus: quia boni claritatem jam aſpicere cœpimus, quam ſequamur. Sed hoc mane in plenum diem creſcit, quando is, qui magna bona agere, aut alta æternitatis gaudia prædicare propoſuit, id quod propoſuit, in magna exhibet luce virtutis. Mane ergo Saul ab excelſo dimittitur: quia auditores prædicatorum bonorum, quod ab eis ſublime audiunt, exercere ſublimiter non morantur. Sed electi viri, bona quæ habent, & abſcondere, & manifeſtare ſciunt. Abſcondunt quippe, ne per elationem pereant, ſed ne infructuoſa remaneant, manifeſtant. Dum abſconderunt, tunc cuſtodiunt: ſed dum manifeſtant, proferunt fructum. Nam ſequitur:

Et omnia, quæ ſunt in animo tuo indicabo tibi; & de aſinis, quas perdidiſti nudiuſtertius, ne ſollicitus ſis, quia inventæ ſunt.

Ibidem & Verſ. 20.

51. Celare ſe quidem prædicatores qualiter ſtudeant, ſuperius in verbo Samuelis oſtenditur, ubi dicitur: *Ego ſum Videns*. Nunc autem quia dicit: *Omnia, quæ ſunt in animo tuo, indicabo tibi*: quid aliud tenemus, niſi quia ſæpe viri ſancti, virtutes, quas habent, & abſcondunt & proferunt? Sed, ut dixi, abſcondunt, ne in magnis virtutibus magni videantur: proferunt eas, ut electi imitentur. Verbo itaque ſapientiæ, aut prophetiæ ſpiritus ſe pollere aſſerunt, non ut venerentur; ſed ut audiantur. Quare & Pſalmiſta verbi gratiam ſe habere inſinuans, ait: *Super omnes docentes me intellexi*. Certus ergo de perito ſpiritus, confidenter nos invitat, dicens: *Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos*. Propheta namque ſe affirmabat Michæas, cum diceret: *Utinam non eſſem vir habens ſpiritum; & mendacium potius loquerer*. Hinc Heliſæus de Naaman Syro dicit: *Veniat ad me, & ſciat Prophetam eſſe in Iſrael*. Hinc Paulus ait: *Hebræi ſunt, & ego: ſemen Abrahæ ſunt, & ego: miniſtri Chriſti ſunt, & ego: ut minus ſapiens dico, plus ego*. E contra autem Amos dicit: *Non ſum Propheta, ſed armentarius vellicans ſycomoros*. Hinc etiam Paulus cum ſe vult abſcondere ad cuſtodiam, dicit: *Non ſum dignus vocari Apoſtolus, quia perſecutus ſum Eccleſiam Dei*. Hinc interrogatus Johannes Baptiſta ait: *Non ſum Propheta*. Non erat quippe ad elationem, ſed erat Propheta & pluſquam Propheta ad miniſterium. Samuel ergo, ut ſe cuſtodiat, ait: *Ego ſum Videns*: & ut ſe ad lucrum exhibeat, dicit: *Omnia indicabo tibi*. Quod ſi aliquis vult, eodem modo intelligere poteſt: quia cum dicit: *Ego ſum Videns*, ſi videntem ſe aſſerit, ad hoc dicit ut bonum, quod habet, cum electis communicet. Utergo quod aſſerit, probet, ſubſequenter adjungit: *Omnia indicabo tibi*. Quod ſanctæ Eccleſiæ doctores agunt: quia dum virtutes mentium intuentur, & vitia; & mederi vitiis, & promovere virtutes evidenter ſciunt. Omnia ergo, quæ ſunt in corde, indicat, quando virtutis viam, quam bonus auditor cupit tenere, ipſe documento manifeſtæ eruditionis dignatur exponere. Quod ſi magnus eſt, & bona non ſolum agere, ſed etiam prædicare diſpoſuit. Omnia, quæ ſunt in ejus corde prædicatores indicant: quando eorum mentibus aperiunt, quid-

Sancti qua diſcretione virtutes ſuas & abſcondant, & manifeſtent.

Pſal. 118. 99.

Pſal. 33. 12.

Mich. 2. 11.

4. Reg. 5. 8.

2. Cor. 11. 22. & 23.

Amos. 7. 14.

1. Cor. 15. 9.

Johan. 1. 21.

quidquid cupiunt de doctrina. Quia vero ei, cui loquitur, eum ſignificat, qui ad lucra prædicationis innititur, ſubdit, atque ait: *Et de aſinis, quas perdidiſti nudiuſtertius, ne ſollicitus ſis, quia inventæ ſunt.*

Rudem & eruditorum prædicatorum diſcrimen.

52. Hoc ſuperius in perſona Saul, qualiter rudibus prædicatoribus conveniat, expoſitum eſt. Aſinas quippe perdidit, qui peccatores, quibus verbum vitæ præbuit, ad pœnitentiam nequaquam traxit. Inveniret quidem, ſi ii qui ſe in nocte pravitatis abſconderant, ad lucem juſtitiæ rediſſent, in qua viri inveniri potuiſſent. Cur ergo dicit: *Inventæ ſunt*, niſi quia ſæpe in eis ſummi viri ſalutis bonum facile inveniri poſſe conſiderant, de quorum vita inerudit deſperant? Nam & periti medici corporum, illos ſæpe curare præſumunt, de quorum ſalute imperiti præſumere non poſſunt. Sic nimirum & ab eruditis doctoribus ſæpe [a] ad pœnitentiam, & ſatisfactionem peccatores trahuntur, qui trahi ab ineruditis rudibus nequiverunt. Quia igitur tam prædicatione quam exemplo perfectorum illi ad Dominum pœnitendo redeunt, qui converti per aliorum miniſterium nequiverunt; bene Samuel inventas aſinas dicit, quas Saul invenire non potuit. Poteſt etiam hoc dictum pro profectu ordinandi Rectoris intelligi. Quaſi dicat: Dum eruditione & vita proficis, illos etiam lucrari Domino poteris, quos nondum potuiſti. Tam certa quidem virtus profectionis eſt, ut fructus ejus, qui nondum conſtant in re, conſtent in ſpe certitudine. Et quia his verbis ad perferendos labores ſanctæ prædicationis invitatur, quæ mercedis lucra expectare debeat, exponit, dicens:

Ibidem.

Et cui erunt quæque optima Iſrael, nonne tibi, & omni domus patris tui?

Optimorum prædicatorum ſumma merces.

53. Iſrael, qui dicitur, videns Deum, quem rectius hoc loco ſignificat, quam æternorum civium illam beatam ſocietatem, qui ex labore vitæ hujus, ad æternam omnipotentis Dei viſionem pervenerunt? Quæ ergo ſunt Iſrael optima, niſi æternæ retributionis dona? Paulus quidem dicit: *Unuſquiſque mercedem accipiet ſecundum laborem ſuum.* Hinc item dicit: *Alia eſt gloria ſolis, alia lunæ, & ſtellarum. Stella enim differt a ſtella in claritate.* Omnium ergo fidelium retributiones, & præmia, bona ſunt Iſrael. Quia vero electorum prædicatorum merces ſumma eſt, eorum ſunt optima Iſrael. De his quippe Iſraelis optimis Dominus fideli ſervo ſuo repromittit, dicens: *Amen dico vobis, ſuper omnia bona ſua conſtituet eum.* Qui enim non in omnibus, ſed ſuper omnia conſtituitur, non tantum bona Iſrael, ſed etiam optima habere declaratur. Dicat ergo Samuel: *Cui erunt quæque optima Iſrael, nonne tibi & omni domui patris tui?* Quaſi dicat: Et ſi magnus eſt labor prædicationis, tanto devotius ferri debet, quanto majora lucra mercedis habet. Sollicita ergo mente doctor ſanctæ Eccleſiæ penſare debet: quia Iſrael non bona tantum, ſed etiam optima ejus ſunt, ut majora & excellentiora agat ſemper, qui tam ſumma, & optima expectat. Eadem quippe ſumma, non ſummo ordini debentur, ſed ſummo labori. Nam & doctor egregius non dixit: *Unuſquiſque mercedem accipiet juxta ſuam dignitatem*, ſed, *juxta laborem*. Cum ergo prædicatorum æternæ vitæ optima referuntur, magnus eis in hac vita labor injungitur: quia nimirum meliora cæteris habere non prævalet, qui melior eſſe non ſtudet. Et quia hoc omnium prædicatorum ſanctæ Eccleſiæ commune eſt, non ſolum Saul, ſed omni domui patris ſui Iſrael optima eſſe referuntur. Quaſi enim ex patre filii naſcuntur, quando in ordinem prædicatorum noviter alii aliis, eadem nobilitate ſanctitatis ſplendidi ſubrogantur. Domus quoque prædicatoris eſt ſpiritualis ejus converſatio. Omni ergo domui patris ejus Iſrael optima ſunt: quia ubicumque ſacerdotalis converſatio eſt, illa nimirum eſt, & tam ſumma eſt, ut ex celſitudine meriti, in æterna vita ſua ſint optima retributionis. In hoc ergo ſe ſubtiliter prædicatores aſpiciant: quia non ſolum ſibi, ſed omni domui ejus optima erunt Iſrael; quia ſi de domo exeunt, optima non habebunt. Nam ſi ſolam prædicationis ſublimitatem tenent, optima non habebunt: quia altitudinem vitæ non tenent. Sed electus quiſque, dum de ſe magna audit, infirma ſua ad memoriam ducit, ut ſe ab elatione cuſtodiat, ne bona, quæ habet, amittat. Unde & ſubditur:

Non ſummo ordini præmium rependitur, ſed ſummo labori.

Magnum ad laborem incitamentum.

V. 21.

Reſpondens Saul, ait: Numquid non filius Gemini ego ſum de minima tribu Iſrael, & cognatio mea noviſſima inter omnes familias de tribu Benjamin? Quare ergo locutus es mihi ſermonem iſtum?

Magna ſibi adſcribentes, infirmitatis ſuæ recordentur.

54. Quaſi dicat: Quare mihi tam magna adſcribis, cum ſim nihil? Gemini quippe filius eſt, qui negligentes imitatur in cura ſui, & in exemplo proximi. Geminus quippe eſt, quia dum curam ſui negligit, exempla boni operis aliis non impendit. Qui ergo tales imitatur, filius Gemini dicitur. Qui de minima tribu Iſrael eſſe dicitur: quia ultimus ordo ſanctæ Eccleſiæ converſorum peccatorum eſt. Merito igitur, qui peccatorem ſe eſſe fatetur, de minima tribu Iſrael eſſe dicitur. Cujus etiam cognatio noviſſima inter alias eſſe perhibetur: quia juxta Veritatis vocem: *Qui minimum mandatum ſolvit, minimus eſt in regno cælorum.* Benjamin quippe dicitur filius dexteræ. Qua profecto appellatione ſanctæ Eccleſiæ populus deſignatur: qui dum in fide Redemptoris naſcitur, per bona opera ad cæleſtis patriæ bona præparatur. Dextera quidem Dei illa æternæ vitæ fortitudo eſt. Cognationes tribus Benjamin, ſunt diverſæ converſationes electorum. Nam velut ab uno generationis principio diverſæ cognationes veniunt: quando ab una origine orthodoxæ fidei, converſationes fidelium plures oriuntur. Sancti ergo viri, cum ſe per humilitatem dejiciunt, quia peccatores ſe eſſe fatentur, & tamen recte in Deum credere, quaſi ſe & Gemini filios aſſerunt, & de noviſſima Iſrael cognatione. Sed quia quanto plus ſe humiliant, juxta Veritatis vocem, amplius exaltantur, ſequitur:

Ultimus Eccleſiæ ordo, pœnitentes.

Matt. 5. 19.

Luc. 14. v. 10. & 11.

V. 22.

Aſſumens itaque Samuel Saul & puerum ejus, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum qui fuerant invitati.

Quibus alta ſint aperienda.

55. Samuel Saul aſſumit, quando prædicator ſanctæ Eccleſiæ electo auditori ſuæ alta prædicationis aperit. Aſſumitur quippe ſubditus, quando per verbum doctoris in cognitionem cæleſtium elevatur. Et quia non carnali intentione ſpiritualia ſcire appetit, non ſolum ipſum Saul, ſed etiam ejus aſſumſit puerum. Quaſi enim ſine puero in imis remanſerat, qui dicebat: *Cor meum dereliquit me.* Cor quippe noſtrum nos derelinquit, quando ſic a concupiſcentiis carnalibus vincimur, ut intentionem cordis in terrenis, & carnalibus, atque corporeis, & non in cæleſtibus, & ſpiritualibus ponimus. Hunc puerum perditum invenerat, qui dicebat: *Invenit ſervus tuus cor ſuum.* Cor quippe noſtrum inve-

Pſal. 39. 13.

2. Reg. 7. 27.

1. Cor. 3. 8. — Ibid. 15. 41. — Matt. 24. 47. — 1. Cor. 3. 8.

[a] Aliter, *ad pœnitentiæ ſatisfactionem*, ut obſervat Guſſanv.

invenimus; quando per intentionem cordis ſpiritalia quærimus; quando hanc a terrenis avellimus, ut ad cæleſtia dirigamus. Electus ergo prædicator iis, qui adhuc carnales ſunt, nec fortia imperat, nec ſpiritalia manifeſtat. Nam & Paulus Corinthiis dicit: *Non potui vobis loqui tanquam ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, tanquam parvulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam.* Quaſi his verbis dicat: Idcirco vos ad excelſum non duxi, quia ſpiritualem ſenſum vobiſcum, velut Saul puerum, non habebatis. Quare & cauſam inſinuans, ait: *Adhuc enim eſtis carnales.* Bene ergo Samuel Saul, & puerum aſſumſiſſe dicitur: quia doctores ſanctæ Eccleſiæ illis fortia imperant, illis alta manifeſtant, quos ſpirituales eſſe conſiderant. Qui etiam in triclinium introducuntur: quia eis caritatis latitudo monſtratur. Velut enim in triclinio ponitur, qui per id, quod altum didicit, moratur in latitudine caritatis. Vel certe introitus noſter ad triclinium, amor eſt: triclinium pulchritudo eſt ſpiritalis vitæ. Unde Johannes dicit: *Qui non diligit, manet in morte.* Si enim, qui non diligit, manet in morte, ille qui diligit, in vita manet. In triclinium ergo introducimur, quando in affectum ſupernæ converſationis ſurgimus per affectum caritatis. In hac nimirum manſionis latitudine ſuperiorem locum ſancti prædicatores obtinent, quia beatus Johannes Evangeliſta dicit: *Et in circuitu ſedis ſedilia viginti quatuor, & ſuper ſedes viginti quatuor ſeniores.* Seniores quippe ſancti ſunt prædicatores maturi ſenſu, moribus graves, qui thronum Dei juxta poſitis ſedibus ambiunt: quia qui præ ceteris Conditorem diligunt, per altiſſimam converſationem ei vicinius requieſcunt. Bene itaque Saul cum puero ſuo locum in capita eorum, qui invitati fuerant, ſortitur: quia in eis eligendorum Paſtorum typus oſtenditur. In capite quidem Rector ſtatuitur, quando per vim magni amoris ſupernæ vitæ ſingulare propoſitum accipit: cum fidem catholicam cum ceteris communem tenet, ſed præ ceteris virtutem ſublimem. Unde & ſequitur:

1. Cor. 3. 2.

Qui ad caritatis convivium admittendi.

1. Joh. 3. 14.

Apoc. 4. 4.

Erant enim quaſi triginta viri.

Ibidem. Paſtores decet ſumma perfectio.

56. Ter decem triginta fiunt. Ternarius vero numerus fidem ſanctæ & individuæ Trinitatis inſinuat. Denarius vero per decem præcepta Legis, boni operis perfectionem deſignat. Tricenarius ergo numerus eos deſignat, qui eam fidem tenent, quæ per dilectionem operatur. In horum capite Saul ponitur, quando per divinam gratiam is, qui futurus eſt Paſtor Eccleſiæ, ſublimior fit merito, quibus debet eſſe ſuperior dignitate. Hunc ſublimem locum Samuel tribuit: quia qui tantam vitæ meretur celſitudinem, ad eam majorum proficit inſtitutione. Cui nimirum quia jam magna, quæ agat, & non minima demonſtrantur, ſubditur:

Vers. 23. & 24.

Dixit Samuel coquo: Da partem, quam dedi tibi, & præcepi, ut reponeres ſeorſum apud te. Tulit ergo coquus armum, & poſuit ante Saul. Dixitque Samuel: Ecce quod remanſit, pone ante te, & comede: quia de induſtria ſervatum eſt tibi, quando populum vocavi: & comedit Saul cum Samuele in die illa.

Et in bonis operibus fortitudo.

57. Quid in armo pectoris, niſi fortitudo ſignatur actionis? Quæ a Samuele coquo tribuitur, quando a ſummis prædicatoribus minoribus demonſtratur. Coqui etenim ſacerdotes ſunt: quia dum electis fidelibus in fervore ſpiritus loquuntur, cibos mentis, velut per ignem, coquunt. Sed pars, quæ datur, poſita ſeorſum dicitur: quia fortitudo boni operis in prædicatore debet eſſe ſingularis. Quam ante Saul ponit, quando ordinandum Paſtorem ſanctæ Eccleſiæ, quantæ fortitudinis eſſe debet, conſiderare præcipit. Sed & de eo, quod coquus appoſuit, Samuel Saul dicit: *Ecce quod remanſit, pone ante te.* Remanſit quidem, quia non omnia noſtra Chriſtus explevit, per crucem quidem ſuam omnes redemit, ſed remanſit, ut qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profecto reſiduum viderat, qui dicebat: *Si compatimur, & conregnabimus.* Quaſi dicat: Quod explevit Chriſtus, non valet, niſi ei, qui id, quod remanſit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apoſtolus dicit: *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus.* Hinc Paulus ait: *Adimpleo ea, quæ deſunt paſſioni Chriſti, in corpore meo.*

Ut regnent, crucifigentur.

2. Tim. 2. 12.

1. Pet. 2. 21.

Col. 1. 24.

58. Sed notandum quia armum ante Saul coquus poſuit, & tamen Samuel Saul præcipit, ut ante ſe eum ponere debeat. Quid eſt hoc? Sed ponere ante diſcumbentes dapifer in menſa ferculum ſolet: quod dum is, qui diſcumbit, trahit ad ſe, illud ponit ante ſe vicinius, quod paulo longius erat ante ſe. Coquus ergo ponit armum ante Saul, Samuel Saul præcipit, ut ponat ante ſe; quia hoc quod novo prædicatori injungitur de fortitudine boni operis, velut ad ſe propius debet trahere per ſtudium conſiderationis. Quod etiam poſtquam ad ſe traxerit, comedit: quia diu conſideratum agere diſponit. Armum quippe manducare, eſt quod exterius de forti actione præcipitur, per propoſitum in mente recondere. Quaſi enim armum ante ſe ponere & manducare electo cuique ſuadebat, qui dicebat: *Si ſederis ad menſam potentis, ſapienter attende, quæ apponuntur tibi: quia ſimilia oportet te præparare.* In menſa quippe potentis virtutem armi deſignavit. Et dum dixit: *Sapienter attende, quæ apponuntur tibi;* armum ante ſe eum, cui dixit, ponere docuit. Sed manducare eum debere inſinuavit, quia dixit: *Similia oportet te præparare.* Similia enim præparando manducamus: quia dum fortia, quæ audimus, proponimus agere, velut comedentes, in cordis ventre reponimus cibos vitæ. Sed ipſis ſummis doctoribus vas electionis ſub unius diſcipuli eruditione imperat, dicens: *Manum cito nemini impoſuas.* Quia enim magna retractatione conſilii eligendi ſunt, qui in culmine ſublimentur, apte ſubjectum eſt: *Quia de induſtria ſervatum eſt tibi, quando populum vocavi.* Quaſi dicat: Pone ante te, quod antequam apponeretur, ego poſui ante me: conſidera quod ego conſideravi. De induſtria quippe pars armi ſervatur: quia fortiſſima prædicatoris actio illi bene committitur, qui a ſummis viris magna conſideratione dignus tanto miniſterio judicatur. Iſta vero pars tunc ſervata eſt de induſtria, quando populus vocatur: quia cum ad ſuſcipiendum prædicationis miniſterium ſubditi fideles veniunt, bonis prædicatoribus non infirmis infirma, ſed fortibus fortia injunguntur. Sed qui bene proficiunt, in ſublimi ſua converſatione ante omnia tenere ſtudent bonum obedientiæ. Bene itaque ſubjunctum eſt: *Et comedit Saul cum Samuele in die illa.* Ut jam dixi, promovendo doctori comedere, eſt hoc quod ſibi de virtute præcipitur, ſe ad faciendum præparare. Bene autem cum Samuele comediſſe dicitur: quia cum ii, qui noviter veniunt, magna agere proponunt, in virtute boni operis ſummis viris ferventiores fiunt. Poteſt etiam in iſta comeſtione illa ſignari, de qua ſuperius repromiſit, dicens: *Aſcende ante me, ut comedas mecum hodie.* Saul ergo cum Samuele comedit: quia

Matura conſideratione agenda diſponant.

Prov. 23. 1.

1. Tim. 5. 22

cum

cum intus prædicator cæleſtem verbi Dei ſuavitatem audit, quod, loquente ipſo, ſubditi foris audiunt, de divina refectione [a] utique ſatiantur. Sequitur.

Verſ. 25.

Et deſcenderunt de excelſo in oppidum, & locutus eſt Samuel cum Saul in ſolario. Stravitque Saul in ſolario, & dormivit.

Propriæ perfectionis amore ducti aſcendunt, alienæ infirmitatis compaſſione deſcendant.

59. Quicumque ad celſitudinem curę paſtoralis aſſumitur, in eadem ordinis ſui ſublimitate habere debet & vitę proprię altitudinem, & alienę infirmitatis compaſſionem. Aſcendat ergo Saul cum Samuele, deſcendat in oppidum. Sciat Rector, quę agat alta: ſciat quæ diſponat, communia. Dicat cum Paulo: *Noſtra converſatio in cælis eſt*: dicat nobiſcum: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? video aliam legem contradicentem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati*. In excelſo eſt Rector, cum ſapientiam loquitur inter perfectos. Carnalia quando diſponit, deſcendit in oppidum, dicens: *Propter fornicationem unuſquiſque uxorem habeat, & unaquæque virum: uxori vir debitum reddat, uxor viro ſimiliter*. In excelſo eſt, quando dicit: *Nulla creatura poterit nos ſeparare a caritate Chriſti*. In oppidum vero deſcendit: quia loquens, ait: *Factus ſum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifaciam: omnia omnibus factus ſum, ut omnes facerem ſalvos*. Samuel ergo Saul ad excelſum tulit, & in oppidum depoſuit: quia ſummi viri cum ſanctę Eccleſię culmen ordinant, illos quos in eodem culmine ponunt docent ſublimiter vivere, plana prędicare, ſibi eſſe rigidos, ſed ſubditis temperatos: ſic attendere proprię ſaluti, ut cum infirmis poſſint infirmari: infirmari dixerim per affectum mentis, non per languorem internæ ægritudinis. Nam ſi per mentis languorem doctor jacet, curare ęgros, & jacentes erigere non poteſt. Bene ergo cum Samuele Saul in oppidum deſcendiſſe, & in ſolario locuti eſſe referuntur. Oppidum quippe in plano eſt, ſolarium vero in alto. Ad excelſum quoque ſolarium planum eſt, ad oppidum non planum, ſed altum. Sic nimirum electi prędicatores, quando minoribus membris compatiuntur, quaſi excelſum deſerunt: ſed in oppidum deſcendentes, in ſolario ſunt; quia ab alto quidem veniunt, ſed infirmitatem ſubditorum miſerando & conſulendo, non agendo & infirmando aſſumunt. Infirmis namque compatientes, uxorem ducere pręcipiunt, nec tamen ipſi infirmando uxorem ducunt. In oppidum ergo deſcendentes, in ſolario ſunt: quia etſi plana jubent, in ſe ipſi infirma non retinent. Quia vero non eſſe in ſolario, ſed loqui cum Saul Samuel dicitur, hoc profecto ſignificat, quia futurus doctor doceri debet ſic infirmis ſubditis compati, ut ipſe tamen teneat alta converſationis.

Ut de cęleſtibus ſollicitus ſit Paſtor, ſecularia non curet.

60. Et quia ad hęc agenda multa conſideratione novus prędicator indiget, ſtraviſſe ſibi Saul, & dormiſſe perhibetur. Dormire in ſolario novo prędicatori, eſt in ſublimi ſua conſideratione diſponere, qualiter ſubditorum onera debeat portare. Nam ſi ad ſeculi intentionem vigilat, hoc profecto agit, ut tantæ diſcretionis bonum in intimis non requirat. Dormire igitur debet, ut ſecularia nulla cogitet: quia ſpiritualia diſponere oppreſſus ſecularibus numquam poteſt. Sed & dormire non poterit, qui ſibi non ſternit: quia nimirum ſi bonorum exempla, ſive dicta non cogitat, impoſſibile eſt, ut ab exterioribus requieſcat. Velut mollia quidem nobis ſubjicimus, quando electorum doctrinam, aut vitam cogitamus. In eiſdem quoque ſtramentis dormimus: quia quieſcere tunc bene conſiderationе poſſumus, quando in rebus ſpiritualibus occupamur. Dicat ergo: *Quia ſtravit ſibi Saul, & dormivit*, ut electæ menti inſinuet: quia ſi negligenter ad exteriora ſe occupat, intimæ quietis gratiam non acquirat. Sed qui ſpiritualia bene vult conſiderando diſponere, donec ea intus perfecte ordinet, ad ea quæ foris ſunt, evigilare non debet. Apte ergo ſubjungitur:

In rebus ſpiritualibus quieſcat.

Verſ. 26.

Cumque mane ſurrexiſſent, & jam diluceſceret, vocavit Samuel Saul in ſolario, dicens: Surge, & dimittam te.

Tam hi qui ordinant ..., quam qui ordinandi ... ſurgendum.

61. Mane quidem luceſcit, quando quietæ menti veritatis ſplendor ſe aperit. Humana etenim mens per ignorantiam tenebroſa, & per illuſtrationem veritatis lucida fit. Ignorans ergo, in nocte eſt; cum illuſtratur, in die. Mane autem ſurgit qui dormit nocte: quando ad agenda ſe erigit ea, quæ per conſiderationem ordinavit. Et quia ordinandi regis negotium tractabatur, ambo ſurrexiſſe perhibentur. Surgit quidem ſummus prædicator, ut auditorem ſuum ad miniſterium ejuſdem prædicationis ordinet. Surgit qui ordinandus eſt, ut tam ſublimem ordinem imo cordis affectu recipiendum eſſe non ſperet. Pariter quidem ſurgunt: quia ſublime officium datur, ſublime recipitur. Quo in loco eſt aliud notandum: quia ambo prius ſurrexerunt, deinde Samuel Saul vocavit, dicens: *Surge, & dimittam te*. Sed ad hiſtoriam ſi ambo ſurrexerunt, a ſomno Saul, quia conſurgere pręcipitur, ad opus præparari admonetur. Quia vero tam ſummi ſacerdotes, quam ille, qui ad ordinem prædicationis aſſumitur, tanti miniſterii onus attente conſiderant, quaſi pariter dormiunt, pariter ſurgunt. Sed qui noviter ordinandus eſt, ſurgens a ſomno, ad opus item ſurgere jubetur: quia ad altitudinem ordinis quamquam penſare meditando ſtuduit, pertingere debet tamen per meritum converſationis. Surgens ergo ſurgere jubetur, ut ſublimem ordinem, quem ſubire deliberat, æquare meritis proponat. Unde & in ſolario vocatur: quia ad alta conari pręcipitur. Qui etiam dicit: *Et dimittam te*. Surgit quippe ut dimittatur: quia ille liber eſſe in miniſterio prędicationis poterit, qui in altitudine magnæ converſationis excrevit. Surrexit quidem qui ſurrexerat: quia qui conſiderando dicit altitudinem dignitatis, in eadem dignitatis altitudine erigere ſe curavit per ſublimitatem vitæ. Unde & ſubditur:

Et ſurrexit Saul. Ibidem.

Deinde ſubditur:

Egreſſique ſunt ambo; ipſe videlicet & Samuel. Ibidem.

Paſtor egreditur, cum a ſecreto meditationis, ad publicum operis venit.

62. Paſtor egreditur, quando a ſecreto meditationis venit ad publicum operis. Quando enim diſponit, quæ vult agere, intus eſt: quando autem ea agit foris, quæ cogitavit, quaſi exit. Exiit etiam Saul, quia in exteriori dignitate, is qui promovetur, illud ſuſcipit quod, an eſſet ſuſcipiendum, diutius cogitavit. Ambo igitur dicuntur egreſſi, quia ambo fuerunt intus: dum ille ſollicita mente prævideret, quid aut cui daret: ille item attentius cogitaret, qualis eſſet, qui tam ſumma pręciperet. Quia ergo miniſterium ſanctæ prędicationis cum ſumma diſcretione tribuendum atque recipiendum eſt, dum rex Iſraelis ungitur, & rex, & Propheta uncturus eum, egreſſi perhibentur. Plerique autem co-

a Gilot. utrique ſatiantur.

códices habent: *Cumque mane ſurrexiſſent, antequam diluceſceret:* quod nimirum intelligi convenienter poteſt. Mane eſt quidem, antequam diluceſcat, quando quodammodo aſpirare dies incipit, & tamen plena lux diei non eſt. Prædicatores autem ſanctæ Eccleſię, dum eorum bonam converſationem conſiderant quos ordinare diſponunt, quaſi mane eſt. Sed quia eorum futura ſcire non poſſunt, mane eſt, ſed antequam diluceſcat. Quod bene in ejus ordinatione dicitur, qui omnipotenti Deo poſtea diſplicuiſſe memoratur. Quaſi enim mane, antequam diluceſceret, Propheta vidit hunc, qui ei in luce bonæ converſationis apparuit. Sed plena diei claritas nondum erat, quia in eo futuras tenebras per præſentem cognitionis lucem videre non poterat. Quod nimirum toties ſanctæ Eccleſię agitur, quoties boni ſunt, qui eliguntur in præſenti, ſed in eodem bono perſeveraturi non ſunt. Quaſi enim mane, & ante lucem egreditur, qui lucem boni operis pręſentem monſtrat, caliginem vitę futuram celat. Sed quid inde actum ſit, ſequitur:

Antequam diluceſcat, futura non pr[o]ſpicit.

Cumque deſcenderent in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero ut antecedat nos, & tranſeat: tu autem ſubſiſte paulisper, ut indicem tibi verbum Domini. Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput ejus, & oſculatus eſt eum.

Prop. 27 & Cap. 10. verſ. 1.

63. Quid eſt enim, quod in extrema parte civitatis rex ducitur, & ungitur? Sed extrema pars civitatis eſt ultima pars populi ſubjecti. Qui ergo ultimum locum tenent in ſancta Eccleſia, velut in extrema parte civitatis ſunt. Ipſius autem Eccleſiæ in ultima parte, converſi peccatores eſſe videntur. Nam juſti quique in ſuperiori vel prima ſunt parte. Aut fortaſſe primum locum virginitas tenet, ſecundum continentia, tertium conjugalis vita, ultimum converſio peccatorum. In extrema igitur civitatis parte rex ungitur: quia ſanctæ Eccleſiæ Rector ordinatur, pro peccatoribus, non pro juſtis. Hinc enim per ſemetipſum Veritas dicit: *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.* Hinc iterum dicit: *Non opus habent ſani medico, ſed male habentes.*

Ordo ſalvandorum.

Paſtores pro peccatoribus potius ordinantur quam pro juſtis. Matth. 9. 13. Ibid. v. 12.

64. Sed puerum Saulis ſpiritualem ſenſum deſignare diximus. Quid eſt ergo, quod pręcedere & tranſire a Samuele imperatur? Sed pręcedit puer, quando hoc agitur, quod a ſpirituali ſenſu nobis ſuggeritur, non quod a motu carnali imperatur. Sed quoſdam præcedit & tranſit; quoſdam pręcedit & non tranſit. Non tranſit quidem pręcedens puer arrogantes, tranſit humiles: nam dum arrogantes magna & ſpiritualia agunt, in oculis ſuis magni ſunt. Quaſi enim ſecum habent puerum, quem ſequuntur, qui in ſpiritualibus, quæ agunt, ſpirituales ſe eſſe gloriantur. Quibus profecto Propheta exprobrat, dicens: *Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes.* Electi ergo in omnibus quę agunt, eſſe quidem ſpirituales curant, & tenere ſe ſpirituales vitant. Magni quidem ſunt merito, humiles æſtimatione: quia ſemper magna agunt, ſed in eiſdem magnis ſe magnos numquam aſpiciunt. Quaſi ergo puerum, quem pręmittunt, tranſire efficiunt, cum ſpiritualem ſenſum pręſentem habent in opere, ſed longe ab æſtimatione. Quid vero eſt, quod paulisper ſubſiſtere pręcipitur, ut ei verbum Domini indicetur? Sed paulisper ſubſiſtit, premiſſo puero, qui ad horam ſe proprio arbitrio ſubtrahit, & alienam voluntatem facit. Tranſire ergo facit puerum, & paulisper ſubſiſtit, qui ad præceptum majoris illa etiam, quę putat ſpiritualia, deſerit: deſerit, ut ea, quæ ſibi injunguntur, efficere convenienter poſſit. Quod certe ordinando prędicatori convenit: nam dum pondus paſtoralis curæ conſiderat & infirmitatem ſuam, hoc ſibi ſe præcedens ſpiritus dicit: quia tantum onus tam infirmus indigne ſuſcipit. Pretermittat ergo non ſolum, ſed tranſire faciat puerum: ut non arbitrium ſuum ſequatur, ſed illud ſuſcipiat, quod ei melioris proviſione decernitur. Et de ſubſiſtente protinus additur.

Proprio ſenſui non credat Paſtor, nec ſuum ſequatur arbitrium.

Iſa. 5. 21.

CAPUT V.

Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput ejus.

1. Reg. 10. Verſ. 1.

1. Hoc profecto hac unctione exprimitur, quod in ſancta Eccleſia nunc etiam materialiter exhibetur: quia qui in culmine ponitur, ſacramenta ſuſcipit unctionis. Quia vero ipſa unctio ſacramentum eſt; is qui promovetur, bene foris ungitur, ſi intus virtute ſacramenti coboretur. Ipſas ergo olei virtutes prius videamus attentius. Oleum quippe liquoribus aliis ſuperfertur, oleum ignem fovet, oleum vulnera curare conſuevit. Per illud ergo miſericordiæ bonum ſignificat, quia ſcriptum de Domino eſt: *Miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus.* Quia ignem fovet, prędicationis gratiam deſignat, quæ electorum mentes illuminat. Quia vero vulnera per oleum curantur, hoc profecto inſinuat, quod detergenda ſunt vulnera peccatorum. Ungatur ergo caput regis, quia ſpirituali gratia mens eſt replenda doctoris. Habeat in unctione ſua oleum, habeat miſericordiam abundantem, quæ ſibi virtutibus aliis præferatur. Habeat oleum, ut dum ardorem ſancti Spiritus in ſe nutrit, lucere vehementer aliis per verbum poſſit. Habeat nihilominus oleum medicinæ, ut ſapienter diſponat, qualiter peccatorum fœtores tergat, & ægras mentes ſaluti reſtituat. Sed lenticula Saul ungitur, non pro præſignanda doctrina, ſed ad exprimenda futura. Lenticula quidem parvum eſt vas: quid ergo eſt, quod lenticula olei Saul ungitur, niſi quia in fine reprobatur? Nam quia obedire Deo poſtea noluit, a Samuele audivit: *Quia projeciſti ſermonem Domini, projecit te Dominus, ne ſis rex.* Velut enim lenticula olei parum habuit, qui ſpiritualem gratiam projiciendus accepit. Quod in Rectoribus quoque ſanctæ Eccleſiæ convenienter accipitur. Plerumque enim culmen prælationis accipiunt, qui in caritate Dei & proximi perfecti non ſunt. Quemdam namque affectum caritatis habent, ſed plenitudinem ejus non habent. Illa ergo rudis & imperfecta mentis affectio, quid eſt niſi lenticula olei? Nam dum ungit caput, & non replet: tota quidem effunditur, ſed parum exhibet. E contra autem cum electus rex ungi præcipitur, eidem Prophetę Dominus ait: *Imple cornu tuum oleo, & veni mittam te ad Iſai Bethlehemitem; providi enim in filiis ejus mihi regem.* Hinc eſt, quod idem electus rex plenitudinem unctionis ſuę Dei laudibus imputans, ait: *Impinguaſti in oleo caput meum, & poculum meum inebrians quam præclarum eſt.* Qui ergo gratiam unctionis non perſeveraturus accepit, diſpenſante Deo, per illius vaſis liquorem ungitur, quo uncti defectio ſignaretur. Sequitur:

Unctionis ſacramenta in Eccleſia.

Olei virtus explicatur.

Pſal. 144. 9.

Lenticula vas parvum.

1. Reg. 15. 26.

Prælatorum qui in caritate perfecti non ſunt, periculum.

1. Reg. 16. 1.

Pſal. 22. 5.

Et oſculatus eſt eum, & ait: Ecce unxit te Deus ſuper hereditatem ſuam in principem; & liberabis populum ejus de manu inimicorum ejus, qui in circuitu ejus ſunt.

Ibidem.

Ad

Paſtor mediator ſit Dei inter & homines.

2. Ad culmen ſanctæ Eccleſię Rector ducitur, ut hoc officium habeat, quo inter Deum & homines pacem ponat. Peccando etenim, inimicitias Creatoris incurrimus. Dum ergo ad peccatorum correptionem Rector ponitur, illud de medio tollit, quod Dei nos inimicos fecit. Bene ergo Samuel Saul caput oſculatus fuiſſe perhibetur. Prophetę namque oſculum defixum ille portat in capite, qui reconciliationis noſtrę ſuffragium portat in mente: cum videlicet in ſe nulla gerit fomenta divinæ diſcordiæ, qui in mente paci reddere diſcordes ſtudet. Oſculato ergo principe, dicitur: *Unxit te Deus in principem ſuper hereditatem ſuam*. Quaſi rebus eum admoneat, dicens: Qui te ad hoc poſitum noſti, ut peccati inimicitias debeas ſolvere, quod in aliis deſtruis, in te non debes retinere. Nonnulli etenim & unguntur, & oſculum non accipiunt: liberare populum Domini ſatagunt, ſed ſe inimicorum jugo ſubjicere non paveſcunt. Nam qui aliis bona prædicat, quæ non agit, quaſi oſculum dat, quod non accipit. Amicos etenim Dei alios facere quærit, & ipſe inimicus eſſe non deſinit. Inimicitias peccati in ſe ædificat, quis in aliis deſtruere per verbum tentat. Quia ergo ille ſolum præeminet utiliter, qui per affectum magnæ caritatis Dei amicus eſt, Samuel caput regis oſculatus fuiſſe dicitur. Hinc ipſa Veritas prius oſculatur, quos ordinat: deinde ad liberandos alios mittit. *Vos*, ait, *amici mei eſtis*, deinde addidit, dicens: *Poſui vos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat*. Hinc item reſurgens a mortuis dicit: *Pax vobis*, deinde ſubdit: *Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt*. Ut velut oſculum pacis in eorum mente figeret, quos peccati odia ſolvere præcepiſſet. Oſculatus ergo rex ſuper hereditate Domini conſtituitur, quia electus doctor eligitur, ut fidelibus ſubditis dignitate præemineat, ſed de prælatione ſua non ſuum, ſed Domini lucrum quærat. Quare ad hoc conſtitutus aſſeritur, ut qui ſub eo ſunt, de inimicorum manibus liberentur. Hereditas Domini multitudo fidelium eſt. Omnis ergo ſecularis intentio removetur, cum rex ſuper hereditate Domini unctus aſſeritur. Unctionis ergo fructus eſt, cultus divinæ hereditatis. Ille ergo officium unctionis exequitur, qui ſola quærit lucra animarum. Super hereditate quippe Domini in principem ſe unctum meminit, qui hoc ſolum de terrena dignitate quærit, quod per ſuum miniſterium Chriſtus quæſivit. Hoc igitur verbo negligentium Rectorum intentio reprobatur.

Paſtores, Dei populum liberando, caveant ne hoſtis jugo ſubjiciantur.

Johan. 15. 15.

Ibid. 20. 23.

Unctionis ſacræ fructus.

Quæ ſit hereditas Domini, quam quærere tenentur.

3. Audiunt namque, quia ſuper hereditate Domini uncti ſunt: quia de terra Dominus nonniſi electos quærit, norunt, quod non terræ latitudinem, non auri copiam, non divitiarum affluentiam, ſed fideles ſuos hereditatem ſuam dicit, & tamen terrenum quærere, & quod perit congregare non deſinunt. Ad id quod Dominus non quærit, tota ſollicitudine intendunt; & quod ſolum quærit, quærere negligunt. Dicitur ergo, in quo ſe negligentes aſpiciant; dicitur, in quo boni meliores fiant: *Unxit te*, inquit, *Deus in hereditate ſua in principem*. Quaſi dicat: Hereditatem ſuam tuam fecit, vide ut tu in ea aliter non regnes. Liberabis ergo populum de manu inimicorum, qui in circuitu ejus ſunt. Grandis labor prædicatori præcipitur per hoc, quod inimici in circuitu eſſe referuntur. Satis enim grave prælium eſſet, ſi in una parte malignorum ſpirituum ſævitiam tolerarent. Hinc per Prophetam de-

Ab hoſtibus circumſtantibus quid formidare debeant.

A nuntians, dicit: *In circuitu impii ambulant*. Hinc beatus Petrus exhortans, ait: *Adverſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret, cui reſiſtite fortes in fide*. Inimici igitur noſtri in circuitu noſtro ſunt, quia immundi ſpiritus cogitationi noſtræ, verbo, & operationi ſemper inſidiantur. Nam dum prava nobis ſuggerere appetunt, ab una parte ſunt: cum ad mala pertrahunt, eorum prælio ab alia parte pulſamur: cum ad mala opera invitant, ex parte reliqua bellum excitant. In circuitu ergo hoſtes habemus, qui in omni, quod cogitamus, loquimur & operamur, malignorum ſpirituum bella patimur. Sed quia non a bello, ſed de manibus inimicorum liberare populum dicitur, magna virtutis inſignia

B prædicatoribus adſcribuntur: quia non ſolum liberos, ne capiantur, debent protegere, ſed etiam captos de eorum ſervitute liberare. Hoc autem tunc a regibus noſtris agitur, quando illi per eorum prædicationem reſipiſcunt, qui per audaciam tranſgreſſionis ſubjecti ſunt jugo diabolicæ poteſtatis. Quod profecto agere illi ſolummodo prædicatores poſſunt, qui ad culmen regiminis divina ordinatione perveniunt. Nam quos omnipotens Deus ordinat, ad toleranda prælia antiqui hoſtis mittit, ſed eos inter ipſa bella non deſerit, quia milites ſuos protegit, & victores facit. Sed cum ſancti viri ad primatum ſanctæ Eccleſiæ ſuſtolluntur, vehementer expaveſcunt, ne onus ſancti ordinis ſibi judicio hominum ſit

C impoſitum, non ordinatione Conditoris. Ad robur ergo humilium dantur ſigna, quibus ſe a Deo, non ab hominibus, electos ſciant. Quare & Samuel ſubjungens, ait:

Iſa. 12. 9.

1. Pet. 5. 8.

Magna virtutis inſignia prædicatoribus tribuuntur.

Reges ſunt, qui a ſervitute diaboli liberant.

Quos omnipotens ordinavit roborat.

Et hoc tibi ſignum, quia unxit te Deus in principem. Cum abieris a me hodie, invenies duos viros juxta ſepulcrum Rachel, in finibus Benjamin, in meridie ſalientes magnas foveas, dicentque tibi: Inventa ſunt aſinæ, ad quas ieras perquirendas, & intermiſſis, pater tuus, aſinis, ſollicitus eſt pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo?

Verſ. 2.

4. Quaſi enim humili Paſtori, & de tanto miniſterio trepidanti dicat: Tu idcirco trepidas, quia an ſit ex Deo hoc, quod de te actum eſt, neſcis: ſed quia hoc ſcire potes, trepidare non debes. Hoc igitur tibi ſignum, quia te non homo,

D ſed Deus in principem unxerit: duo videlicet viri illi tibi dicent: *Inventæ ſunt aſinæ, ad quas ieras perquirendas*. Quaſi dicat: Si illos duos viros inveneris, & hoc tibi dixerint, ſcito, quia te Deus principem, non ego conſtitui. Quid ergo duo viri iſti nobis, niſi perfectos quoſque ſanctæ Eccleſiæ prædicatores deſignant? Duo quidem ſunt; quia perfecti in utroque præcepto caritatis; viri, quia in ſancta converſatione robuſti. Qui juxta ſepulcrum Rachel inveniri perhibentur, quia per contemplativæ vitę ſtudium diviſi ſunt ab intentione ſeculi: & dum animarum lucra quærunt, non ſunt ſepulti. Per Rachel quippe contemplativę vitę ſpecioſitatem ſignari, venerabilium patrum indubitata ſententia eſt. Juxta

E ſepulcrum ergo Rachel ſtant viri, quia ſic ſupernę contemplationi perfecti doctores vacant, ut ſanctę Eccleſię ſollicitudinem gerant. Juxta ſepulcrum Rachel ſtant, quia ſtatum boni operis dirigunt per virtutem contemplationis: & quia nihil gerunt in opere, niſi quod contemplando diſponunt: Et quia in ipſa altitudine ſupernæ contemplationis non præſumptionem ſuam, ſed rationem ſanctę Eccleſię tenore ſtudent; ſepulcrum Rachel in finibus Benjamin eſſe deſcribitur. Ut jam dixi,

Paſtor humilis & de ſuſcepto miniſterio trepidans, quæ ſigna divinæ vocationis habeat.

Ita contemplationi ſic addicti ſint, ut Eccleſiæ ſollicitudinem gerant.

Contemplationis modi & termini. *Prov. 22. 28.*

in Benjamin, qui filius dexeræ dicitur, Redemtor humani generis deſignatur. Fines ergo Benjamin regulæ ſanctarum Scripturarum ſunt: de quibus profecto finibus ſcriptum eſt: *Ne transgrediaris terminos, quos poſuerunt patres tui.* Quia ergo ſancti prædicatores, cum ſumma contemplando vident, a fidei regula non diſcordant; ſepulcrum, juxta quod ſtant, eſſe in finibus Benjamin recte dicitur. Qui profecto viri in meridie magnas foveas ſaliunt, quia per fervorem perfectæ caritatis, in qua aſſumti ſunt, cuncta; quæ videntur, ſeculi alta deſpiciunt. Quidquid enim in hoc ſeculo altum cernitur, non eſt vera altitudo, ſed fovea, quæ omnes, quos in ſua ambitione recipit, ad inferna deponit. Alta ergo ſeculi viris ſpiritualibus vitanda, non appetenda ſunt: quia ex occulto ſe aperiunt, & quos abſorbendo recipiunt, ad inferna perducunt. Viri ergo ſpirituales foveas ſaliunt: quia dum ſe per cæleſte deſiderium erigunt, terrena contemnunt. Velut enim viſis foveis ſaltum dant, quando ut terrena contemnant, ad æterna bona concupiſcenda ſe elevant. In meridie ergo foveas ſaliunt: quia ſeculum non poſſunt contemnere, niſi qui plenam lucem & ardorem ſupernæ caritatis habent. Tunc ergo Saul unctum a Domino in principem ſe intelligat, quando iſti ſibi dicent: *Inventæ ſunt aſinæ, quas quærebas.* Inventas quippe aſinas Saul dicunt, quando ad colligenda animarum lucra idoneum cernunt. Quaſi aliter dicat: Electum te a Deo in miniſterium prædicationis non ab hominibus credas, ſi illi hoc de te indicant, qui dum Dei ſpiritu pleni ſunt, quæ dicunt non humana, ſed divina eſſe ſentiuntur. Quia ergo de nobis non nobis, ſed nobis melioribus credendum eſt, apte Saul a viris in meridie magnas foveas ſalientibus, ſe a Domino unctum in principem recognoſcit. Sed alius eſt a quo ungitur, alii qui ipſam unctionem a Domino eſſe atteſtantur: quia omne negotium ſanctæ Eccleſiæ, ſicut collatione ſanctorum patrum magis probatur, ita & magis robuſtum eſt.

In fervore caritatis.

De nobis non nobis eſt credendum.

Vocationis ſuæ quæ ſigna exhiberet Paulus. *Gal. 1. 12.* *Gal. 2. 2.*

5. Quaſi enim ſignum ſuæ unctionis beatus Paulus tunc quæſivit, quando videre Petrum Jeroſolymam venit, & cum eo, & ceteris Apoſtolis Evangelium contulit: Non enim ab homine neque per hominem, ſed a cælo, vocante Domino Jeſu, Apoſtolatum ſuſceperat: & tamen miniſterium unctionis ſuæ per coapoſtolorum ſuorum collationem probabat. Nam de ſeipſo ait: *Contuli cum illis Evangelium, ne in vacuum currerem, aut cucurriſſem.* Præcurſor etiam Redemtoris diſcipulos unxerat, ſed ut ſigna ſuæ unctionis agnoſcerent, quaſi ad ſalientem magnas foveas mittebat, dicens: *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Sciebat enim Johannes, quem prædicaverat, quem baptizaverat: ſed diſcipulos mittebat, ut viſis ſignis, quo firmius crederent, electionis ſuæ indicia ſecurius tenuiſſent. Qui ergo ad prædicationis ordinem idonei providentur, in ſignum ſuæ electionis inventas eſſe peccatorum, quas quærunt, animas recognoſcunt. Et quia omnipotens Deus non ſolum prædicatione; ſed etiam converſatione electi doctoris gaudet, ſubdit, atque ait: *Et intermiſſis, pater tuus, aſinis, ſollicitus eſt pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo?* Patrem Saul Cis, qui durus noſtro eloquio dicitur, eos deſignare diximus, qui verbo & exemplo docent terrena deſpicere, & ad cæleſtem patriam per duram & aſperam converſationem feſtinare. Hanc quoque cæleſtis vitæ duritiam tam in verbo, quam in vita noſtri Redemtoris agnoſcimus.

Quo Johannes diſcipuli. *Matth. 11. 3.*

Quæ exploranda debeat prædicator quisbet.

A Si ergo ad ſummam noſtræ eruditionis aſpicimus, filii Redemtoris ſumus. Pater ergo noſter, dimiſſis aſinis, ſollicitus eſt pro nobis: quia Redemtor noſter ſic vult nos quærere ſalutem alienam, ut non negligamus noſtram. Vult, ut vocentur peccatores ad pœnitentiam, ſed non vult ut pereant ii, qui ipſos peccatores vocant. Vult, ut converſus peccator juſtitiam, quam non habuit, habeat: ſed non vult, ut juſtus eam quam habet, juſtitiæ palmam perdat. Intermiſſis ergo aſinis pro filio ſollicitus eſt, quia prædicatores ſuos vult ad horam ab aliorum ſollicita intentione quieſcere, ut ſibi ipſis per quietem valeant melius providere. Et quia ipſa ſollicitudo ſanctæ Eccleſiæ a bono Rectore reſumenda eſt, intermittitur B quies noſtra: quia prævenit hanc ſollicitudo prior, comitatur poſterior. Electus ergo prædicator vacet utilitati ſubditorum, vacet ſuæ: ſed ſic ſuæ curam habeat, ut ſtatim ad eam, quam deſerit, alienam recurrat: quia tunc Conditor noſter nos, quaſi filios diligit, cum & ſubditos noſtros, tamquam fratres diligimus, & ipſum quaſi patrem amamus, dum per affectum ſollicitudinis iſtis jungimur, & ad illum per quietem noſtram, quam diligit, quaſi ad patrem feſtinamus. Hæc namque dilectio quietis noſtræ exprimitur in hoc, quod dicitur: *Quid faciam de filio meo?* Hoc profecto pater dicit, qui tenere filium diligit. Hoc igitur non dicitur de præſente filio, ſed abſente. Sed quia perditas aſinas patris quærit, ei valde C dilectus eſt: quia qui peccatorum animas convertere prædicando nititur, Redemtori noſtro jam in magna caritate copulatur. Qui certe per aliorum ſollicitudinem ab eo quaſi longe eſt, per quietem contemplationis, & affectum orationis prope. Quia ergo nos ſibi vicinos eſſe & per contemplationem, & orationem appetit, quaſi diligens pater dicit. *Quid faciam de filio meo?* Quaſi dicat: Quomodo abſentem illum, mihi præſentem exhibebo? Quia vero prædicationis noſtræ ſollicitudinem magni ſanctæ Eccleſiæ viri laudant, ſed ſollicitudinis nimietatem vituperant, illi qui inventas patris aſinas dicunt, ſollicitum patrem pro filio aſſerunt. Signum ergo ſuæ unctionis cognoſcere electi poſſunt: quia nimirum tunc a D Deo ad ſanctæ Eccleſiæ culmen perducuntur, cum per verba & exempla idonei ſunt ad ſalutem alienam, & per quietem ſtudioſi ad ſuam: & cum peccatores ad cælum quærunt, ſemetipſos ad ſeculum non relinquunt. Sequitur:

Alternis vicibus laboret, ac a labore quieſcat, ut ſibi vacet.

Signum electionis habet, cum & alienæ ſimul & propriæ ſaluti ſtudet.

Vers. 3. & 4.

Cum inde abieris, & ultra tranſieris, & veneris ad quercum Thabor, invenient te tres ibi viri, aſcendentes ad Dominum in Bethel, unus portans tres hædos, & alius tres tortas panis, & alius lagenam vini. Cumque te ſalutaverint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum.

Proficere volens, Sanctorum exempla ſibi ob oculos ponat.

6. Cum bene proficere in ſancta converſatione volumus, neceſſarium nobis eſt, ut electorum plurimorum nobis exempla colligamus: nam & apes componere mella nequeunt, ſi ea in floribus variis nequaquam legunt. Bene ergo Saul a viris aliis ad alios pervenit: quia exempla Sanctorum, quo copioſius cernimus, melius edocemur. Flores quippe æternorum fructuum, ſunt opera Sanctorum, quæ dum ſuperni amoris rore perfunduntur, ex eis carpimus, unde ad noſtram doctrinam, & ad aliorum utilitatem repleamur. Inde etenim abit, & ultra tranſit Saul: quando rudis prædicator per electorum exempla proficit, & a conſpecta virtute unius, ad explorandam alterius converſationem E vadit. Quem ſæpe delectat in aliis mirari laborem

Digitized by Google

rem prędicationis, ſæpe in aliis fortitudinem boni operis: illos loquentes veneratur, iſtos operantes imitari nititur. Illos aſpicit, qua pulchritudine foris fulgeant, iſtorum ſplendorem non in exteriori converſatione, ſed in intima perſcrutatur. Unde & bene cum tranſit, ad quercum Thabor venire perhibetur. Quercus enim umbroſa eſt arbor, & fortis. In qua profecto arbore ſecretior converſatio ſanctorum exprimitur. Hujus namque converſationis viri, dum ad exteriora opera activæ vitæ non exeunt, quaſi in umbra ſunt: quia incendia tentationum ſentire non poſſunt. Quia enim in cæleſti deſiderio requieſcunt, quo longius amoti ſunt ab amore mundi, eo & quietiores manent in umbra refrigerii. Sed umbra hæc fortis eſt arboris, quia converſatio Sanctorum tanto validius terrena deſpicit, quanto prius in amorem cæleſtium ſurgit. Fortis eſt etiam, quia ſeculi adverſa potenter tolerant, qui ſola cæleſtia, quæ vident, amant. Et quia in magno lumine interni ſplendoris ſunt, qui terrena reſpicere per amorem dedignantur, quercus ipſa Thabor eſſe dicitur. Thabor quippe veniens lumen interpretatur. Lumen etenim venit, quando electæ menti ſe interna Conditoris claritas aperit. Quercus ergo Thabor dicitur: quia ſecreta converſatio, terrena deſpiciendo agit, quo intimam Conditoris lucem clarius aſpiciat. Secreti namque ſumus, quando ſenſus noſtros in Dei timore cuſtodimus. Et tunc quidem veniens lumen cernimus, quia cum bene reguntur membra corporis, menti noſtrę refunditur gratia Conditoris. Et notandum, quia ad quercum Thabor venire dicitur, qui a ſalientibus foveas ſollicitum pro ſe patrem eſſe ſciebat. Nam prædicatores ſanctæ Eccleſiæ plerumque virtutes laudant, quibus ipſi vacare non poſſunt. Contemplativæ quidem vitæ ſecretum prędicant; ſed dum ſolliciti ſunt pro ſubditorum cuſtodia, illius vitæ adhærere ſecretis vitant. Quaſi ergo Samuel dicat: Viri illi tibi contemplationis ſtudium laudant; ſed quia quod laudant, tenere non poſſunt, in aliis quærendum eſt. Inde ergo ad quercum Thabor tranſimus, quando a ſanctis prædicatoribus contemplativæ vitæ ſtudium laudabile noſcimus: ſed perfectionem ejus in illis quærimus, qui ad eam ſpiritualiter intendunt. Tres ergo viri, qui unctum regem ad quercum Thabor inveniunt, illos deſignant, qui in contemplativæ vitę ſtudio perfecti ſunt. Qui bene non inveniri a rege, ſed regem illic invenire perhibentur. Non enim inveniuntur: quia abſconditi ſunt. Ipſi vero nos inveniunt: qui lucem ſuę ſecretæ converſationis nobis aperiunt, cum dignantur. Non inveniuntur: quia vitam ſuam ab omni hominum teſtimonio auferunt. Sed nos inveniunt: quia per affectum caritatis nobis ad imitandum aliquid ſuę lucis oſtendunt. Qui item imitandas virtutes ſuas non proferunt, niſi iis, qui magno deſiderio eas obtinere, & exercere concupiſcunt. Prius ergo nos oportet ad quercum Thabor venire, ut a viris illis tribus valeamus inveniri. Nam velut jam in umbra venientis luminis ſumus, quando [a] magnis ſummę contemplationis deſideriis inflammamur.

In vita ſecretioris umbra refrigerium quærit.

9. Tunc ergo nobis tres viri apparent: quia qui ſe nobis deſiderantibus dignantur oſtendere, in cuſtodia locutionis, cogitationis, & operis, fortes ſunt. Nam ſecretioris vitæ eſſe non poſſunt, ſi oculorum, cordis, & oris oſtia aperta tenuiſſent. Quia ergo cor ab inepta cogitatione, os ab otioſo ſermone, totum corpus a prava operatione cuſtodiunt, tres ſunt: viri autem, quia eumdem cuſtodiam fortiſſime obſervant. Tres ergo viri nobis apparent: quia cum tale cernimus, in eis robur virtutis intuemur. Qui certe in umbra venientis ſunt luminis: quia videre internam lucem Conditoris tanto clarius poſſunt, quanto ſtudioſius mundum cor a mundi inquinatione cuſtodiunt. Talis quidem a mortuis reſurgens apparuit Dominus, tales replevit Spiritus ſanctus. De illo etenim ſecreto dicitur: *Cum ſero eſſet una ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli propter metum Judæorum.* Et rurſum: *Poſt dies octo iterum erant diſcipuli ejus intus, & Thomas cum eis, venit Jeſus januis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit eis: Pax vobis.* De alio item ſecreto ſcriptum eſt: *Dum complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes diſcipuli pariter in eodem loco, & factus eſt repente de cælo ſonus ad venientis ſpiritus vehementis, & replevit totam domum, ubi erant ſedentes. Et apparuere illis diſpertitæ linguæ, tamquam ignis, ſeditque ſuper ſingulos eorum, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto.* Clauſas quidem januas habent, qui contra humani lapſus negligentiam officia corporis ſub forti cuſtodia ſtricta retineat. Intus etiam ſunt; quia in interna dilectione ſupernę vitę requieſcunt. Quibus profecto reſurgens Dominus apparet, quia ejus gloriam tanto clarius aſpiciunt, quanto per mundi contemtum paſſionis ejus myſterium ſtrictius ſequuntur. Hi etiam repleri Spiritu ſancto, quaſi in domo poſſunt: quia illi percipiunt abundanter gratiarum ejus dona, qui ad ea percipienda ſeſe, viſibilia contemnendo, paraverunt.

Ad illam vitam qui oculorum, cordis, & oris oſtia non claudunt, minus ſunt apti.

In ſecreto viventibus Deus manifeſtatur.

Joh. 20. 19.

Act. 2. 1.

8. Qui bene ad Dominum in Bethel aſcendere dicuntur. Bethel quippe dicitur domus Dei. Domus vero Dei quę eſt, niſi domus illa, quam inhabitat lux inacceſſibilis? Lux etiam inacceſſibilis eſt, revelatio divinitatis ejus. Lux quippe eſt: quia a mundis cordibus qualitercumque videri poteſt. Pleniſſima quidem in ſemetipſa replet omnia, ſed abundanter replens univerſa, non capitur. Capitur quidem, ut repleat, ſed replens non capitur, quæ repletis omnibus, non expletur. Revelatio itaque Conditoris, quia tanta immenſitas lucis eſt, ut illuminet omnia, & anguſtetur in nullo: dum videtur & non comprehenditur, lux eſt inacceſſibilis. Viri ergo hi tres ad Dominum aſcendunt: quia qui ſe in ſecretiori vita cuſtodiunt, in divinæ lucis contemplatione ſublimantur. Sed quia ad ipſam Dei omnipotentis ſpeciem adhuc pertingere non poſſunt, in Bethel aſcendere dicuntur. Quidquid enim de omnipotente Deo humana mens poteſt cogitare, Deus non eſt. Sed dum cogitando cuncta tranſcendit, dum quidquid poteſt intimę lucis, quidquid internę ſuavitatis & dulcedinis, quidquid ſpiritualis delectationis ſibi fingere, minus illa eſſe creditur, ad quamdam lucem tamen pervenit, quę non eſt Deus, ſed quam inhabitat Deus. Et quia tunc electi anima mirabiliter inflammatur, mirabiliter reficitur, ineffabiliter delectatione fruitur, cogitare compellitur quam ineffabilis lux, dulcedo, & delectatio ſit, quæ ipſe eſt, ſi tam immenſa lux eſt illa, quam inhabitat, & non eſt ipſe. Ad Dominum quippe in Bethel Moyſes aſcenderat, quando cum eo in monte loquebatur. Sed qui ad lucem pervenerat, quam inhabitat Deus, lucem, quę ipſe Deus erat, quærebat, dicens: *Oſtende mihi faciem tuam.* De quo etiam ſcriptum eſt, quia, *Loquebatur Moyſi Domi-*

A ſecretiori vita, ad Deum aſcenditur.

Non tamen ad ipſam Dei viſionem, hic pervenitur.

Neque ad lucem quæ Deus eſt, ſed ad eam quam inhabitat.

Exod. 33. 13.

Ibidem.

P iij

[a] Guſſanv. & Vatic. *magni ſummæ*, &c.

Moyſes, dum viveret, non vidit Deum in eſſentia.

Dominus facie ad faciem. Quid eſt, quod facie ad faciem Moyſes cum Domino loquitur, & tamen Dominum obſecrat, ut faciem ſuam Dominus oſtendat? Sed facies Dei cognitio ejus eſt. Cognoſcitur autem Deus per ſpeculum, cognoſcitur per ſeipſum. Per ſpeculum hic, per ſemetipſum in cęlo. Speculum vero eſt illa lux, quam habitat Deus: ipſe autem lux illa, quæ ipſe eſt. Moyſes autem qui facie ad faciem Deum videre dicitur, & ejus faciem ad videndum poſtulare, quid, rectius deſignat, quam perfectionem electorum, qui jam ſpeculum illius ſummę lucis intuentur, ſed tamen ad ipſam lucis veritatem pertingere vehementer cupiunt? Iſta quidem cognitio lucis, electorum deſideria ſatiare non B novit, ſed excitare: illa vero & ſatiare & excitare. Nam tam jucunda res eſt, ut ineffabiliter concupiſcatur: & tam plena, ut qui jam ſemper hanc in magno deſiderio viderunt, ſemper ineffabili plenitudine ſatientur. Viri ergo, qui ad Dominum aſcendunt, In Bethel aſcendere dicuntur; quia cum multum in iſta vita proficimus, videre ipſam lucem Conditoris per ſpeculum poſſumus, in ſeipſam autem minime valemus.

1. Cor. 13. 12. Exod. 33. 13. Num. 12. 8.

Deum hic per ſpeculum intueri, ſolis humilibus datur.

9. Et quia ad hanc ſublimem viſionem nonniſi humiles exaltantur, bene de eiſdem viris dicitur: *Quia unus tres hædos, alius tres tortas panis ferebat*. Tres denique hœdos portat, qui ore, corde, & opere ſe deliquiſſe pœnitendo conſi- C derat. Quia enim per hœdos, peccatores ſignificantur, ii qui in extremo examine ad ſiniſtram æterni judicis ſtatuendi ſunt, hœdorum nomine exprimuntur. Tres ergo hœdos ad Dominum portat, qui peccata operis, verbi, & cogitationis pœnitendo conſiderare non deſinit. Et vir quidem eſt, & tamen hœdos portat: quia peccare fortiter cavet, ſed quaſi peccator non deſinit ſatisfacere. Nam vir erat, & hœdos portabat, qui dicebat: *In multis offendimus omnes*. Et quia peccata, quæ confitentur, delere pœnitendo ſatagunt: unus tres hœdos, alius vero tres tortas panis portat. Tortas quippe panis ſuperius ad afflictionem pœnitentię retulimus: quia ſi panis aliquando dele- D ctationem præſentis vitæ ſignificat, panis torquetur, cum pro præterita carnis delectatione cruciamur. Unde & rex Ezechias cum pœnitendo compungitur, delectationes regias ſe torturum promittit, dicens: *Recogitabo omnes dies meos in amaritudine animæ meæ*. Quando etenim carnalis mens in culpæ delectationes reſolvitur, quaſi diem habet: quia hoc quod agit, lætanter videt. Dies ergo mentis reprobæ ſunt delectationes malę. Omnes ergo dies ſuos peccator recogitat: quia cum per divinam gratiam reſipiſcit, ſatisfacere pro univerſis malis non deſinit. Prius enim dicitur unus portare tres hœdos, deinde alius tres tortas panis: ut electi cujuſque virtus appareat, qui fortis eſt in bono ope- E re, humilis per æſtimationem, afflictus per contritionem pœnitentiæ. Et quia tantæ perfectionis eſſe nequeunt, niſi qui amore ęternorum bonorum, temporalium obliti ſunt, tertius lagenam vini portare dicitur. Lagenam quippe vini portat, qui mentem replevit calore Spiritus ſancti, quo & anteriora fortiter currendo appetat, & ea quę retro ſunt, velus in magna ebrietatis oblivione derelinquat. Nam hœdos portabat, qui dicebat: *Venit Chriſtus vocare peccatores, quorum primus ego ſum*. Et quia etiam tortam panis portabat, dicit: *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo*. Sed quaſi amphorę vino ebrius, dicit: *Quæ retro ſunt obliviſcens, ad ea vero, quæ ſunt priora, extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor bravium ſupernæ vocationis Dei, in Chriſto Jeſu*. Viri ergo tres ad Dominum aſcendunt, & tres hœdos, & tres panis tortas, & vini lagenam deferunt: quia remotioris vitæ ſtudiis dediti, ad contemplationem veri luminis ſurgunt ex merito humilitatis. Sed quales ſunt in ſe, quales vero ſint aliis exponit, dicens: *Cumque te ſalutaverint, dabunt tibi tres tortas panis, & accipies de manu eorum*. Salutant nos viri ſancti, quando nobis bona ęternæ ſalutis annuntiant. Qui vero nos per corpus ſalutant, caput inclinant, ut reverentiam ſalutatis exhibeant. Viris autem ſpiritualibus caput inclinare, eſt mentem a ſumma contemplatione deponere. Nam ſi caput non B inclinant, ſalutare non poſſunt: quia nos ſalutari eruditione non inſtruunt, ſi mentem a ſumma contemplatione cœleſtium non deponunt. Tunc enim nobis magnam reverentiam exhibent: quia eos, pro quibus ab alto ſuo culmine deſcendere dignantur, parvos eſſe non tenent.

Per hœdos, peccatores ſignantur.

Jac. 3. 2.

Iſai. 38. 15.

1. Tim. 1. 15.

1. Cor. 9. 27.

Phil. 3. 13.

Ex merito humilitatis, ad verum lumen contemplandum aſſurgitur.

A ſublimiori contemplatione deſcendant qui alios erudiunt.

10. Sed dum futurus rex ſalutatur, duo ei panes tribuuntur. Duo enim panes ordinando prædicatori dantur, quando flere docetur peccata non ſolum ſua, ſed aliena. Habet ergo panem unum tortum, quando pro peccatis ſuis affligitur, habet alium, quando ſubditorum peccata plangere conatur. Sed & hunc panem Pſalmiſta clarius inſinuans, ait: *Surgite, poſtquam ſederitis, qui manducatis pa-* C *nem doloris*. Hinc Domino confitetur, dicens: *Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis cum menſura*. Panis ergo torta, panis eſt doloris, & panis lacrymarum. Et fortaſſe idcirco ille vir unus tres panis tortas portabat: quia tres erant, qui ſimul pergebant, ut eum inter ſe eos dividerent, ſinguli ſingulos panes haberent. Quod etiam de hœdis intelligi convenienter poteſt. Quo in re quid notandum eſt, niſi quia remotioris vitæ viri dum ſingularem converſationem tenent, ſollicitudinem aliorum non habent? Unum ergo hœdum, & unum panem habent, qui pro ſolis ſuis peccatis compunguntur, & alienis per paſtorale officium non D gravantur. Et quia, qui ejuſdem perfectæ converſationis ſunt, in ſeipſis afflictionem carnis ęmulantur: bene tres panes unus, & alius tres hœdos, & tertius vini lagenam portat. Velut enim unus portat, quod oblaturi, aut comeſturi ſunt omnes: & omnes manducant vel offerunt, quod portat unus, quando pia æmulatione eorum quiſque ſuccenſos, in ſe habet bona exempla pro aliis, & bona, quæ habent alii, non negligit imitari. Et quia feminino genere dicuntur tortæ panis, hoc profecto inſinuat: quia qui ex conſuetudine compungitur, ei nimirum ex lacrymis aliis alię plures oriuntur. Quaſi enim in femineo ſexu fœcunda eſt pœnitentis afflictio: quia quo ſæpius quiſque compun- E gitur, eo & largiora ei lacrymarum fluenta miniſtrantur. Saul ergo non unus panis, ſed duo dantur, quia flere prędicatori pro ſe ſolum non ſufficit. Accipiat ergo de virorum manibus duos panes; ut videlicet flere exemplo perfectorum diſcat, ſed fletum neceſſarium ſibi, & pro ſe ſubditis recognoſcat. Et quia in manu aliquando poteſtas accipitur, viri tres panes habent in manu: quia qui provecti ſunt in arcem contemplationis, fletum habent in virtute poteſtatis. Quia enim nolunt vana lætitia diſſolvi cum poſſunt, poſſunt merito flere cum volunt. Nos quippe infirmi & cuſtodiam mentis noſtrę negligentes, etiam cum compungi & flere pro peccatis noſtris volumus, non valemus. Quia enim ex magno fervore ſpiritus, ſpirituales lacry-

Paſtor docetur flere peccata, non ſolum ſua, ſed aliena.

Pſal. 126. 2.

Pſal. 79. 6.

Ex magn

Fervore ſpiritus, ſpirituales oriuntur lacrymæ.

lacrymæ producuntur, qui negligentiæ noſtræ frigore conſtringimur, incaleſcere cito ad lacrymas prohibemur. Bene ergo panes in manibus habere dicuntur, qui ad quercum Thabor futuro regi apparere perhibentur: quia qui in contemplatione vitæ privatæ perfecti ſunt, lucrum habent ſubditorum pro obſervatione virtutum.

Honorem prælationis innumeri ambiunt; labores, pauci.

11. Et notandum, quia uncto regi Samuel præcipit, dicens: *Et accipies de manu eorum*. Cujus verbi, quæ melior ratio colligi poteſt, quam ea quæ palam cernitur: quia videlicet in ſanctis viris afflictionem non libenter æmulamur? Nam qui honorem prælationis, & dignitatem ambiant, innumeri ſunt: qui vero laborem miniſterii, & afflictionem carnis de eadem prælatione appetant, pauci. Libenter quidem volumus ſuper alios ſublimari, ſed eorum plangere peccata vitamus. Tunc enim panes nobis oblatos videmus, ſed de manibus offerentium recipere nolumus: quia in electis viris afflictionem cernimus, quam non imitamur. Præcipiat ergo Propheta, dicens: *Accipies de manu eorum*. Ut qui idoneus eſſe appetit Rector Eccleſiæ, quod dictum eſt, aſſumere nequaquam vitet. Bene quoque Saül prius ad viros ſalientes magnas foveas ducitur, deinde ad eos, qui panes, hœdos, & vinum portant: ut rudis prædicator in aliis diſcat, ſeculi alta deſpicere, & in aliis carnis afflictionem, & lacrymarum hoſtias pro ſe, & ſubditis omnipotenti Deo offerre. Sed & adhuc profectus ejus ſummam inſinuans Propheta, ſubjungit, dicens:

Verſ. 5. & 6.

Poſt hæc venies ad collem Domini, ubi eſt ſtatio Philiſthinorum, & cum ingreſſus fueris urbem, obvium habebis gregem Prophetarum, deſcendentem de excelſo, & ante eos pſalterium, & tympanum, & tibiam, & citharam; ipſoſque prophetantes. Et inſiliet in te ſpiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.

Sacra Scriptura colli ſimilis.

12. Collis, altitudo eſt montis. Quid vero in colle hoc rectius accipitur, quam ſancta intentio Scripturarum? Altitudo quidem montis eſt: quia non jacet in plano litteræ, ſed nimis erecta eſt in ſpiritualium ſenſuum ſublimitate. Recto igitur virtutum itineri rudis innititur prædicator, ſi poſtquam publicos prædicatores & remotos anachoretas viderit, Scripturæ altitudinem videat & agnoſcat. Qua in re notandum eſt, quia Saul in eo quod ab humero & ſurſum ſupra omnem populum eminet, eruditum, & magnæ converſationis virum ſignare diximus. Cur ergo ad collem Domini aſcendit, ut ad Scripturarum altitudinem veniat, quam cognoſcit? Sed ſimili modo ab quæri potuit, quod ad videndos viros ſalientes magnas foveas ierit, qui magnæ converſationis eſſe dicebatur. Ad quod dicendum: quia magnos viros deſignare oſtenſus eſt in converſatione, ſed miniſterio prædicationis rudes. Qui ergo per exempla meliorum proficere, & in contemplationis puritate & officio prædicationis poteſt, tendere ad altitudinem Scripturarum debet; quia quo altiori vita proficit, ſublimitatem ſacri eloquii valde ſubtilius attendit. Dicat ergo Propheta: *Poſt hæc venies ad collem Domini*. Quaſi dicat: Cum perfectionem ſanctorum virorum perfecta imitatione comprehendis, in tantam Scripturæ ſacræ intelligentiam proficies, ut planum jam eſſe videas, quod in ea te ſublimiter videre cogitabas.

Judæi & hæretici errant in Scriptura.

13. Ibi eſt ſtatio Philiſthinorum; quia qui ſuperbię potu de cælo ceciderunt, Judæis atque hæreticis per Scripturas illudunt. Stant ergo in colle; quia eorum corda, quæ poſſident, in Scripturis decipiunt intelligentiæ falſitate. Quoties ergo Judæi ad collem Domini aſcendere præſumunt, a Philiſthæis ibi ſtantibus captivantur. Dum enim Scripturæ ſenſum ſe ſublimiter intelligere æſtimant, eis in aſcenſu ſuo dæmones obviant, & decipientes necant. Merito ergo Saul non ſtatim, ſed prius, viſis ſalientibus foveas, & panes & vinum portantibus, ad collem Domini ire præcipitur: quia viri fideles, magna & doctrinæ meliorum & exemplorum tutela muniuntur. Unde & eidem Saul dicitur: *Obviam habebis gregem Prophetarum venientium de excelſo*. Quaſi dicat: Philiſthinorum ſtationem timere tanto minus poteris, quanto ad ſecuritatem obvios Prophetas habebis. Et quia grex Prophetarum dicitur, magna defenſorum noſtrorum multitudo ſignatur. Timeat ergo Judæus; quia dum ſolus aſcendit, interit. Quid enim iidem prophetæ nobis obviam venientes dicunt? *Væ ſoli; quia ſi ceciderit, non eſt qui erigat eum*. Solus namque eſt, qui a Deo relinquitur. Hunc certe cadentem nullus erigit, quia relictum a Deo Sanctorum aliquis non aſſumit. Electus ergo quiſque ſecurus aſcendit; quia ſolus non eſt. Qui enim per nos loquitur, nobiſcum eſt. Nam & repromittit, dicens: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſeculi*. Solus quippe non erat, qui dicebat: *Solus non ſum, ſed qui miſit me, mecum eſt*. Solus item non erat, qui exquirebat, dicens: *An experimentum ejus quæritis, qui in me loquitur Chriſtus?* Quod non ſolum de Domini ſpiritali præſentia, ſed & materiali electorum doctrina intelligi convenienter poteſt. Sancti quidem prædicatores in collem Domini, ubi eſt ſtatio Philiſthinorum, aſcendunt; ſed quia Prophetarum gregem habent obvium, ipſos Philiſthæos nequaquam metuunt. Qui vero ſunt hi Prophetæ, niſi magni prædicatores ſanctæ Eccleſiæ? Prophetæ namque miniſterium eſt occulta revelare, & futura prædicere. Doctores autem ſanctæ Eccleſiæ dum occultos Scripturarum ſenſus ad communem ſcientiam trahunt, ſecreta, quæ neſciuntur, aperiunt; & dum æterna gaudia prædicant, futura revelant. Prophetæ ergo nobis obviam veniunt: quia doctores ſanctæ Eccleſiæ, Scripturæ ſanctæ veritatem nobis oſtendunt. Dum enim ea, quæ de ſacro eloquio ſcire volumus, nobis dicunt, per viam, qua ad collem Domini pergitur, euntibus occurrunt. Ibi ergo per occurſum Prophetarum ſecuri ſumus, ubi Philiſthæi ſunt; quia per auctoritatem ſanctorum prædicatorum Scripturæ intellectum agnoſcimus, in qua Judæi, & hæretici errorum ſuorum gladio a dæmonibus perimuntur. Ecce enim ſi ad Legem Moyſi recurrimus, collem profecto Domini invenimus. Ibi certe de tabernaculo; ibi de magno Pontifice; ibi de hircorum & vitulorum ſimul, & Agni paſchalis ſanguine legimus. Judæi hoc ſuo ſpiritu juxta litteram intelligunt, in quo quia nullum Prophetarum ſecum habent, moriuntur. Ego ſi ad hunc montem aſcendere volo, ante deſcendentes Prophetas video, & ſecurus aſcendo. Et ut hovos interim deſeram, Iſaias aſcendenti prius occurrit, dicens: *Quaſi ovis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe, non aperiet os ſuum*. Hinc Paulus ait: *Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manu factum, id eſt non hujus creationis, neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introivit ſemel in ſancta, æterna redem-*

Intelligentia decipiuntur.

Dum ſoli aſcendunt, intereunt.

Eccl. 4. 10.

Matth. 28. 20.

Joan. 8. 29.

2. Cor. 13. 3.

Sancti ſcilicet prædicatores quia Eccleſiæ doctores obvios habent.

Et vere aſ Prophetas.

Iſai. 53. 7.

Hebr. 9. v. 11. & 12.

Quibus prædicatores Evangelicæ Legis conſentiunt.

demtione inventa. Sed ſi plures habere volumus in iſto colle, omnes Prophetas requirentes invenimus: quia quod veteres doctores promiſerant, hoc in Redemtore noſtro novi prædicatores impletum eſſe demonſtrant.

Chriſtus colli nomine deſignatus. *Iſai. 2. 2. Luc. 2.*

14. Quare & collis nomine Redemtor humani generis convenienter deſignari poteſt. Unde Iſaias vaticinans, dicit: *Erit in noviſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium*. Collis quidem dicitur pro ſublimitate ſanctitatis: Domini vero, quia ſummi eſt filius Genitoris. In quo nimirum colle ſtatio Philiſthinorum eſſe dicitur: quia & in ſignum natus eſt, cui contradicatur. Statio quidem Philiſthinorum eſt contrarietas hæreticorum. Velut enim in colle ſtantes, ad collem aſcendentibus inſidiantur: & dum Scripturas ſacras male exponendo pervertunt, ad cognoſcendum Redemtorem negligenter aſcendentes perimunt. Electus ergo ne trepidet, gregem Prophetarum aſcendens obvium habet: quia & ipſum Redemtorem annuntiant omnes prędicatores Teſtamenti veteris & novi. Qui nimirum de excelſo veniunt: quia quæ in terra prædicant, in cælo vident. Unde & Johanni quaſi vero ex electo grege Prophetarum a cælo dicitur: *Aſcende huc, & oſtendam tibi quod oporteat fieri poſt hæc*. Qui cum aſcendiſſet, agnum quem Moyſes occidendum figuraverat, & ipſe in cruce oblatum viderat, jam regnantem conſpexit & agnovit: & quantas gratias agerent ei ii pro quibus occiſus fuerat, didicit. De excelſo igitur prædicatores veniunt: quia quod minoribus prędicant, in cæleſti contemplatione didicerunt.

In ſignum poſitus eſt, cui contradicitur, maxime ab hæreticis.

Non autem a Sanctis utriuſque Teſtamenti Doctoribus cælitus illuſtratis.

Apoc. 4. 1.

Ut a nobis intelligantur, & videntur ipſi, ſunt deſcenſuri.

15. Bene etiam grex Prophetarum Saul occurſus in ingreſſu urbis aſſeritur: quia ſummos prædicatores ſanctæ Eccleſiæ illic videre poſſumus, ubi deſcendunt, non ubi ſublimantur. Ea enim, quæ nobis parvulis dicunt, audimus: ſed ea quæ vident in cæleſtibus, quomodo videant, aut dulciter ament, non videmus. Paulus namque Apoſtolus raptus eſt in paradiſum, & aſſumtus eſt ad tertium cælum, audivit etiam arcana verba, quæ non licet homini loqui. Quis ergo invenire tantum prædicatorem poſſit in paradiſum raptum, aut ad tertium cælum aſſumtum? Sed iſta de ſe coactus beatus Paulus dixit. Unde & in fine expoſitæ ſublimitatis ſe humilians, ait: *Factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis*. Quanta ergo fuerunt illa, quæ dicere noluit, ſi ad hæc manifeſtanda coactus venit? Nam & qui audivit & quæ homini non licet loqui, vidit quæ homini non licet ſcire. Dicas fortaſſe: ſi vellet, humana tamen quomodo dicere poſſet locutione, illius tertii cæli pulchritudinem, intimæ illius claritatis lucem referre, Angelorum fulgorem inenarrabilem, & inacceſſibilem claritatem, quam dulciter de plenitudine illius electi & beati illi æterni cives omnes accipiant, quam deſideranter ſumant, quam pleniter repleantur, quam ſuaviter divinę bonitatis dulcedinem guſtent, quam delectabili plenitudine ſatientur: qui ſplendores ſunt ſingulis de una ineffabili illa luce Conditoris, quę ſimul omnium de una illa gloria pulchritudo: qua excellentia dignitatis alii pręemineant aliis, qua ſunt boni melioribus ineffabilis juſtitię jucunditate ſubjecti?

2. Cor. 12. 4.

2. Cor. 12. 11

Quam alta de futura beatitudine Paulus doceat.

16. Ad hoc ergo excelſum Paulum ſequi non poſſumus, ſed urbem ingredimur, in qua velut ab alto deſcendens, nobis obviam venit. Nam qui cernere non poſſumus alta quæ prædicatores vident, venerabiliter audire debemus plana, quæ docent.

Quomodo audienda, quæ plana dicuntur.

Sed cum deſcendunt, ante ſe pſalterium, tympanum, tibiam, & citharam deferunt. Pſalterium quippe habent, quia regnum cælorum annuntiant: tympanum habent, quia prędicant mortificationem carnis: tibiam habent, quia flere ſubditos jubent pro acquiſitione ęternæ lętitię: citharam quoque habent, quia gaudere pios pro certitudine æternorum bonorum edocent. Pſalterium quidem, qui a ſuperiori parte reſonat, etiam æternorum gaudiorum prædicationem deſignat: quia dum ſuperna amare ſuggerit, quaſi a ſuperiori parte ſuę dulcedinis ſonum mittit. Tympanum vero, quia de mortui animalis corio tenditur, in eo non inconvenienter carnis noſtræ mortificatio figuratur. Tibiam autem quia in mortuorum hominum exequiis haberi ſoleat, de Evangelio didicimus: quia dum Dominus Archiſynagogi filiam reſuſcitare vellet, de domo illius tibicines ejecit, & turbam tumultuantem expulit. Quid ergo in tibia, niſi Sanctorum luctus exprimitur? Nam dum ſe ab illa vita æterna, quam appetunt, projectos aſpiciunt, ſemetipſos quaſi mortuos plangunt. Cithara autem valde lætum muſicum eſt inſtrumentum. Quo nimirum inſtrumento verbum ſolatii electorum apte figuratur: quia velut ad ſonum citharæ hilareſcimus, quando nos electi prędicatores inter ærumnas præſentis exilii conſolantur. Pſalterium ergo primum in promiſſione prædicatorum ponitur: quia ante omnia cęleſtis regni gloria prædicanda eſt; ut dum bonum agnoſcimus quod amemus, laborare pro eodem bono adipiſcendo cupiamus. Hinc eſt quod cum in Evangelio Matthæus principia Dominicæ Incarnationis aſſereret, dixit: *Cœpit Johannes prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cælorum*. Sed quia cum cæleſtia noſcimus, ſi ad ea pervenire volumus, neceſſe eſt, ut paſſiones carnis mortificemus, prædicatores ſanctæ Eccleſiæ velut poſt pſalterium, ſonum tympani faciunt. Ipſa autem mortificatio corporis quid eſt aliud, quam preparatio æternæ beatitudinis? Cæleſtia ergo preparari diligimus, & ardentiſſimis fletibus ea poſtulare jubemur. Quaſi enim tibia mortuos plangimus, quando vehementer dolemus, quia adhuc in illa æterna vita non vivimus. Poſt tympanum ergo, prædicatores noſtri tibiam habent, quando & membra noſtra nos docent mortificare, & pro amore æternæ vitæ ingemiſcere. Citharam quoque poſt tibiam ducunt: quia præcipiunt ſic deflere ęrumnas pręſentis exilii, ut gaudeamus de promiſſione ęternæ hereditatis. Nam pſalterium inſonabat Propheta magnus, cum dicebat: *Oves meæ vocem meam audiunt, & vitam æternam do eis*. Pſalterium item percutient, ait: *Exaltari oportet & filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*. Tympanum ſonabat, qui dicebat: *Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam*. Tibiam ſonabat; qui dicebat: *Miſeri eſtote, lugete, riſus veſter vertatur in luctum, & gaudium in mærorem*. Tympanum ſonabat, qui dicebat: *Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus, ſicut oves occiſionis*. Tibiam vero ante ſe habet, qui item Deo loquitur, dicens: *Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in menſura*. Tibiam ante ſe habebat Dominus, cum dicebat: *Amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos vero contriſtabimini*. Sed velut citharæ ſonum ſubjungens, ait: *Triſtitia veſtra vertetur in gaudium*. Quaſi citharam nobis ſonabat, qui dicebat: *Gaudete*

in

De carnis mortificatione.

Matt. 9. 23

Matt. 3. 1

Et de promiſſione æternæ hereditatis.

Joh. 10. 27.

Ibid. 3. 14.

Coloſſ. 3. 5.

Jac. 4. 9.

Pſal. 43. 22

Pſal. 79. 6.

Joh. 16. 20.

Ibidem.

Philip. 4. 4.

in Domino ſemper, iterum dico, gaudete: modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus; Dominus prope eſt. Citharam nobis ſonat, qui civitatis noſtræ
Iſaiæ 51. 3 bona annuntians, ait: *Gaudium & lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis*. Quia ergo prædicatores ſanctæ Eccleſiæ cœleſte regnum annuntiant, & pro eodem regno adipiſcendo, mortificare carnem, flere captivitatem, in ſpe futuræ beatitudinis nos exultare præcipiunt: Prophetæ ab excelſo deſcendentes, ante ſe pſalterium, tympanum, tibiam, & citharam habere perhibentur. Et grex quidem Prophetarum dicitur, quia multi ſunt Paſtores ſanctæ Eccleſiæ, & Paſtorem unum habent Dominum Jeſum Chriſtum.

Reprobi poſt ſe habent quæ prædicant: ante ſe, ſancti Doctores.

17. Et notandum quia pſalterium, tympanum, tibiam, & citharam ante ſe habere Prophetæ perhibentur, ut electorum prædicatorum forma videatur. Reprobi namque poſt ſe, quæ prædicant, habent, quia dicunt & non faciunt, negligunt bona agere, quæ cognoſcunt. Unde & adhuc regi Saul,
1. Reg. 15. 23 jam Domini mandata contemnenti, dicitur: *Quia projeciſti ſermonem Domini, projecit te Dominus, ne ſis rex*. Hinc per Prophetam de Judæis Dominus
3. Reg. 14. 9 queritur, dicens: *Projecerunt me poſt corpus ſuum*. Sancti ergo doctores, quia iter ſupernæ converſationis, quod prædicant, continuo inceſſu boni operis ſervant, in eorum typo dicitur, quia Prophetæ pſalterium, tympanum, tibiam, & citharam ante ſe deſcendentes habuerunt. Poſſunt enim hæc inſtrumenta ad prædicationem Redemtoris referri. Et quia non valde ſuperius, collem Domini ipſum
Quæ de Chriſto ſint prædicanda. eſſe Redemtorem diximus, organorum convenientiam inſpiciamus. Qui regni æterni eum regem nominat, nobis profecto pſalterium ſonat. Et qui diſciplinam mortificationis noſtræ in eo aſſerit, velut tympanum ferit. Tibiam ſonat, qui mortuum Redemtorem pro ſalute mundi denuntiat. Citharam percutit, qui eum a mortuis ſurrexiſſe, & ad
Quæ Prophetæ prænuntiaverint. cœlos aſcendiſſe dicit. Sed ad tantorum organorum jucunditatem hilareſcimus, ſi ipſum Prophetarum gregem inſonantem audiamus. David nam-
Pſal. 18. 7. que dicit: *A ſummo cælo egreſſio ejus; & occurſus*
Pſal. 71. 11 *uſque ad ſummum*. Hinc item dicit: *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſervient ei*.

Velut enim pſalterium in laudem Redemtoris tenuit, qui ſuperiorem partem laudis obtinuit, & Redemtoris adventum a ſummo cælo prædicavit. Tympanum mortificationis ejus Iſa-
Iſaiæ 53. 3. ias tetigit, dicens: *Et vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſideravimus eum, deſpectum, & noviſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem: & quaſi abſconditus vultus ejus & deſpectus; unde nec reputavimus eum*. Tibiam mortis ejus item ſonans, ait: *Tamquam ovis ad oc-*
Ibidem v. 7. *ciſionem ducetur, & quaſi agnus obmuteſcet*. Citharam reſurrectionis David increpitans, ait: *Commoveatur a facie ejus univerſa terra, dicite in Gen-*
Pſal. 95. 10 *tibus, quia Dominus regnavit a ligno: etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur*. Citharam aſcenſionis etiam tangens, dixit: *Regna ter-*
Pſal. 67 v. 33. & 34. *ræ cantate Deo, qui aſcendit ſuper cælos cælorum ad orientem*. Prophetæ ergo de excelſo deſcendunt, quando ſancti prædicatores illa ſacramenta nobis annuntiant, quæ alta contemplatione didicere. Et pſalterium, tympanum, tibiam, & citharam dicunt: Quia Redemtorem noſtrum æterni regni Dominum aſſerunt, & per humanam conditionem humiliatum, & morte ſua mundum redimere, & reſurgendo cœleſtia reparare. Quæ nimirum laudis inſtrumenta ante ſe habent:
quia ea, quæ dicunt, intelligunt. E contra ve- Joh. 11.
ro Caiphas prophetare dicitur, & ea quæ dixit, ignorare; cum tibiam Dominicæ mortis, quam tetigit, & non ut electus Propheta haberet ante ſe, ſed poſt ſe. Bene ergo de electis Prophetis ſubjungitur: *Ipſoſque prophetantes*. Quia dum vident quæ dicant, velut ante ſe habent inſtrumenta, quæ tangant; & dum prædicant, illud proferunt, quod prævidendo cognoverunt. Saul ergo ad collem Domini venit, quando electus & rudis prædicator ſpirituali ſcientia proficit, & Redemtorem humani generis non in plano humanitatis, ſed in alta divinitatis ejus majeſtate cognoſcit. Tunc quidem Prophetarum choros concinentes audit: quia omnes Scripturas, quæ de ipſo ſunt, perfecte intelligit. Qui igitur viros magnas foveas ſalientes vidit, qui hœdos, & tortas panis, & amphoram vini portantes aſpexit, ad Domini pervenit; quando is, qui per electorum exempla profeciſſe cognoſcitur, ad culmen ſcientiæ ſublimatur, & Redemtorem ſublimiter ſciens, ineffabiliter diligit, a quo quod item ſcire de eo appetit, quaſi familiaris amicus poſſit.

18. Bene [a] ſubditur: *Et inſiliet in te ſpiritus Domini, & prophetabis cum eis*. Inſilire ſpiritus Domini dicitur, quia electorum corda donis ejus ſubito replentur. Qui ſtatim prophetare incipiunt: quia qui divino ſpiritu pleni ſunt, Dei magnalia tacere non poſſunt. Vel prophetaturus aſſeritur, cui Samuel divini verbi gratiam pollicetur. Quod tale eſt, ac ſi dicat: qui modo in illa abundantia in te ſupervenientis ſpiritus loqui non potes, quando illa ſe tibi plenitudo infuderit, loquendi copia abundabis. Hunc quippe inſilientem ſpiritum diſcipulis promittens Dominus, ait: *Cum venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & quæ ventura ſunt, annuntiabit vobis*. In eos quidem ſuperveniens ſpiritus inſiliit, quorum corda repente veniens, illuſtravit. Et illuſtrati prophetavere, quia Redemtorem humani generis omni lingua prædicaverunt. Quod certe in ſancta Eccleſia etiam nunc fieri cernimus: quia ſæpe qui divina loqui appetunt, ab eodem ſpiritu ſubito docentur, & loqui optime ea etiam poſſunt, quæ præmeditatione nulla didicere. Pro cuſtodia quippe mandatorum Dei, percipiunt gratiam verbi in ſublimi revelatione Redemtoris. Quid enim mirum, ſi lucem ſcientiæ percipere ſubito poſſunt, qui per vitæ puritatem ſedes ſancti Spiritus ſemper ſunt? Sed quale eſſet ſancti Spiritus donum, ſi ſcientiam daret, & affectum magnæ caritatis non daret? Qui enim illo ſpiritu replentur, cæleſtia prædicant, ſed quæ loquuntur, amant. Apte ergo ſubjungit: *Et mutaberis in virum alium*. Amor electæ mentis quid eſt aliud, quam immutatio vetuſtatis? Natura enim noſtra per lapſum primi hominis ſic damnata eſt, ut quotidie labendo deficiat, & deficiendo veteraſcat. Sed qui in nobiſmetipſis deficimus, cum in nos ille ſpiritus inſilit, renovamur: quia ſtatim quod non eramus, efficimur. Tepidus erat quis, ſed repente viſitatus a ſpiritu, fervens efficitur. Incipit ardere per devotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus eſt: quia eſſe cœpit, quod ante inſilientem ſpiritum in ſe, eſſe non potuit. Jam bonæ converſationis eſt aliquis, cæleſtia amat, terrena deſpicit: ſed pro iis, quæ ſurſum diligit, & pro iis, quæ odit in infimis, flere non prævalet. Sæpe vero flere appetit & non poteſt

a Electorum corda ſancti Spiritus donis replentur.

Joh. 16. 13.

Act. 2. v. 4. &c. Spiritus ſanctus in Cœnaculo diſcipulis effuſus, in Eccleſia perſeverat.

Scientiam ſimul & caritatem infundit.

Fiat compunctionis lacrymas inſtillat.

a Vatic. & Gilol. *bene itaque*.

poteſt qui plura, quæ flere debeat, commiſiſſe recolit; ſed cum ſubito ille ſpiritus inſilit, in lacrymarum fontes erumpit. In virum ergo alium mutatur, qui compunctionis gratiam per advenientem ſpiritum ſuſcipit, quam ante adventum ejuſdem ſpiritus non habebat.

Cor mundum creat. Puritatem cordis quis obtinere appetit, cæleſtia cogitare, nullis curarum ſecularium occurſionibus impediri; ſed ad id, quod per devotionem appetit, aſſurgere nequit per affectum puritatis. Repente autem raptus in virtute ſupervenientis ſpiritus eſſe carnalis deſinis, potenter ſeculi curas abjicit, & in eternorum contemplationem mira puritate conſurgit. Miratur ſe tunc eſſe, quod non erat; miratur ſe tunc non fuiſſe, quod eſt. Nam cum in ſpiritualibus talem ſe vidit, miratur qui talis eſt, quod

Sic carnalem ſpiritus mutat in virum alterum. talis fuiſſe non potuit. In virum ergo alium mutatur, qui illud, quod non fuit, ſe videt eſſe, & illud, quod fuerat, non eſſe. Bene ergo de Saul; *Mutaberis in virum alium*. Quia prædicatores ſanctæ Eccleſiæ cum gratiam divinæ prædicationis accipiunt, non accipiunt ſolam ſcientiam verbi, ſed virtutem amoris; ut per verbum aliis prodeſſe valeant, & per verbi amorem ipſi meliores fiant. Quando etenim loquuntur, mutantur in virum alium; quia cum per eos ſpiritus loquitur, ipſi mira caritate eidem ſpiritui conjunguntur, & ab ejus voluntate jam nec verbo nec operatione diſſentiunt. Talem namque virum ſacra Scriptura collaudans, dicit: *Qui adhæret Deo, unus*

1 Cor. 6. 17. *ſpiritus eſt*. Deo namque adhæremus, quando Spiritus ſancti gratiam abundanter accipimus; & unus ſpiritus cum eo efficimur, quando divinæ voluntati mente, ore, & opere concordamus. Bene ergo Propheta Samuel ſubjunxit, dicens:

Verſ. 7. *Quando enim venerint tibi omnia ſigna hæc, fac quodcumque invenit manus tua: quia Dominus tecum eſt.*

Prædicator quæ docet, opere impleat. 19. Hæc quidem ſigna ſunt in quibus ſe prædicator agnoſcat, & tunc omne, quod diſponit agere, audeat, cum certa experientia noverit; quia in magna caritatis abundantia virtutem ſuſcipit Spiritus ſancti. Sed docere ea debet prædicator, quæ agit, ſicut de Domino Lucas dicit:

Act. 1. v. 1. & 2. *Quia cœpit Jeſus facere & docere, uſque in diem qua præcipiens Apoſtolis per Spiritum ſanctum, quos*

Rom. 15. 18. *elegit, aſſumptus eſt*. Hinc Paulus ait: *Non audeo loqui ea, quæ per me non effecit Deus, in obedientia Gentium verbo & factis*. Samuel itaque uncto regi præcipit, dicens: *Fac quodcumque invenit manus tua*. Quaſi dicat: Cum te divina gratia plenum videris, doce alios quidquid facis; quia ex præſidente tibi eadem divina gratia habes & optime vivere, & utiliter prædicare. Sed tamen quid ante hæc omnia obſervare debeat ſubjungit, dicens:

Verſ. 8. *Et deſcendes ante me in Galgala. Ego quippe deſcendam ad te, ut offeras oblationem, & immoles victimas pacificas. Septem diebus expectabis me, donec veniam & oſtendam tibi quæ facias.*

Indicia advenientis Spiritus ſancti, ſunt humilitatis dona. 20. Quid eſt, quod prius dicit: *Fac quodcumque invenit manus tua*, deinde ſubdit: *Septem diebus expectabis me, donec veniam, & oſtendam tibi, quæ facias*. Sed qui ſigna perceperat, quibus ſe unctum regem a Domino ſciret, probandus erat ut ipſa ſigna cognoſceret. Quod quidem magis ſpirituali, quam hiſtoricæ explanationi convenit. Nam venire in collem Domini, ad perfectam cognitionem & amorem Redemtoris pertinere diximus: prophetiæ dono repleri, ad virtutem Spiritus ſancti. Dicit ergo; *Quando tibi omnia hæc ſigna venerint,*

A *fac quodcumque manus tua invenit*. Quia quiſquis certus eſt de intima inſpiratione ſancti Spiritus, præſumere poteſt tam de propoſito boni operis, quam de diſpoſitione prædicationis. Dixit item: *Septem diebus exſpectabis me, donec veniam; & oſtendam tibi, quæ facias*. Quia ſummi Paſtores ſanctæ Eccleſiæ dum de minorum profectione dubitant, ſolliciti valde ſunt, ut hanc in eis certis indiciis recognoſcant. Quæ autem ſunt indicia ſpiritus, niſi excellentia dona humilitatis? Sanctus enim Spiritus, quo majori luce virtutum electorum corda irradiat, eo & abundantiori dono humilitatis ditat. Quo enim celſiores ſunt meritis, planiores ſunt per virtutem humilitatis. Qui ergo ante Prophetam in Galgala deſcendere & expe-
B ctare jubetur, ei nimirum pro cognoſcenda humilitate, obedientiæ onus injungitur. Rectus quoque ordo electæ converſationis eſt, ut obedientiam non injungas aliis, quam ipſe aliis impendere non curavit. Expectare ergo præcipitur, ut, an ſit vere humilis, agnoſcatur. Si ergo ſignum perfecti prædicatoris eſt repletio ſancti Spiritus, & virtus humilitatis ſignum illius plenitudinis, quid in laude humilitatis dicitur, niſi quia ejus dona ſunt ſigna ſignorum?

21. Sed quia immolaturus rex per Prophetam præire jubetur, ea, quæ dicuntur, melius cernimus, ſi ex ordine videantur. Galgala quidem interpretatur rota. Quid vero rota in iſto loco ſignificat, niſi vitam obedientium? Rota quidem vol- Humilitatis argumentum ſit obedientia majoribus exhibita.
C vendo graditur, & modo alta petit, modo inferiora. Sic nimirum vita obedientium, quia inferius agit quod ſurſum pertrahit, & ſurſum videt quod inferius exhibet, quaſi ad alta ſublevatur, & ad ima deponitur. Nam quod obedientes inferius agunt, ſurſum tollunt; quia quando prælatorum juſſis obediunt, terrena ſunt quæ operantur; ſed de terrenis, quæ faciunt, ſuperna præmia præſtolantur. Item quod ſurſum habent, ad terram flectunt; quia ut bene terrena agant, cæleſtia contemplantur, & illud ſolummodo operantur, quod ſummæ illi felicitati convenire conſpiciunt. Hanc profecto rotam flectere Moyſi Dominus præcipiens, ait: *Omnia fac ſicut oſtenſum eſt tibi in monte*. Exod. 25. 40.
Qui enim in ſummis vidit, quod fecit in infimis;
D nimirum ſuperiorem rotæ partem ad terram flexit. Inferiorem quoque partem ad ſuperiora extulerat, qui dicebat: *Vivit Dominus, in cujus conſpectu ſto*. 3. Reg. 17. 1.
In imo quidem ſtabat per humilitatem obedientiæ, dum regi perfido exprobraret; ſed planitiem operis in ſublimitate extulit divinæ contemplationis, ut velut currentem rotam optime volveret, dum in terreno opere, quid cæleſte mereretur, aſpiceret. Hæc profecto forma eſt electæ obedientiæ; ut in omni, quod foris agimus, ad potentiam Conditoris ubique præſentem reſpicia- Perfectæ obedientiæ forma.
E mus. Sic nimirum in ſubditione obedientiæ noſtræ habere poſſumus & rectitudinem operis, & incrementa devotionis. Recti quidem tunc ſumus opere; quia pro eo, quem cernimus, nos in labore obedientiæ exercemus. Devoti etiam ſumus; quia ei nos placere credimus, quem inſpectorem noſtrorum laborum attendimus, & largitorem æternæ retributionis. Et quia majorum imperia perfecta humilitate obſervanda ſunt, bene Saul dicitur: *Septem diebus expectabis*. Septenarius quippe numerus propter dona ſeptiformis Spiritus eſt. Septem diebus doctores Eccleſiæ expectamus, quando per virtutem ſeptiformis Spiritus, tantam intimæ devotionis claritatem ſuſcipimus, ut eorum præcepta nullatenus negligamus.

Quo

Quo in loco notandum eſt, quia non dixit: Septem diebus eris in Galgala, ſed: *Septem diebus expectabis me, poſtquam deſcenderis ante me.* Ante prædicatorem deſcendimus, quando hoc agimus, quod ejus nobis judicio imperatur. Tunc quidem deſcendere dicimur: quia mentes noſtras eorum imperio ſubjugamus. Septem vero diebus expectare, eſt bonum obedientiæ omni luce cordis implere. Quod tunc certe agimus, quando majorum mandata nec dura nec levia præterimus. Nullam quippe dierum ab hac luce vacantem Dominus eſſe volebat, quando dicebat: *Qui ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum.* Et quia perfecta obedientia, quam hominibus exhibemus, munus eſt Creatoris: qui ſeptem diebus expectat, oblationem offerre dicitur, & pacificas victimas immolare. Oblatio quidem Domini eſt, quia hominibus pro Deo offertur, ſed oblata hominibus a Deo ſuſcipitur. Victimę ſunt obſequia obedientium, quia cum hominibus pro Deo ſubjicimur, ſuperbos ſpiritus ſuperamus. Ceteris quidem virtutibus dæmones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergo ſunt, qui obediunt: quia dum voluntatem ſuam aliis perfecte ſubjiciunt, ipſi lapſis per obedientiam Angelis dominantur.

Matt. 5. 19

Inſignis obedientium victoria.

22. Sed notandum eſt, quia Samuel ante ſe Saul in Galgala deſcendere pręcipit, ſine ſe autem eum offerre oblationem & victimas noluit. Nam dixit: *Ego quidem deſcendam ad te ut offeras oblationem, & immoles victimas pacificas. Septem diebus expectabis me, donec veniam ad te, & oſtendam tibi, quæ facias.* Quid eſt hoc, niſi quia ipſa bona noſtra & ignorare ſapienter, & ſcire aliquando utiliter debemus? Ignoranda quidem ſunt, ne infirmis nobis elationem prębeant; ſed a perfectioribus ſcienda ſunt, ut per devotionem creſcant. Unde & bene in Evangelio de Eliſabeth pręgnante dicitur: *Et occultabat ſe menſibus quinque.* Qui enim ſpirituales ac fortes eſſe nequeunt adhuc, per quinarium numerum deſignantur. Quę autem noviter concipit, quinque ſe menſibus celat: quia per ſenſus corporis bona agit: ſed quia ſpiritualis ac fortis in hoc bono opere nondum eſt, ea, quæ agit, ſapienter abſcondit. Ille vero victimas Deo, ille oblationem offert, qui ſeptem diebus expectans, venientem Prophetam recipit: quia tunc Deo dignum eſt quod impendit, cum impendens juſtus eſt virtute obedientiæ, & divinæ immenſitatis conſideratione timoratus; cum ſe aliud eſſe non credit, niſi quod majorum probatione cognoſcit. Quaſi enim, pręſente Propheta, offerimus, quando illa ſolummodo opera noſtra digna eſſe divina ſuſceptione credimus, quæ ſanctorum prędicatorum judicio comprobantur. Et quia coram Propheta immolare dicitur, hoc profecto ſignat: quia * operibus noſtris ſapientibus atque ſpiritualibus viris credere debemus. Quia item ſeptem diebus expectat Saul, prędicator ſanctæ Eccleſię virtutem ſubjecti diſponere ſapienter debet; ut coram eo bona ejus non laudet, niſi quando laudis ſuæ contemnere favorem poteſt. Unde & eadem oblatio & victimæ Deo a offerri a Saul prædicuntur, & non ſibi. Deo quippe victimas offert, qui de virtute, quam habet, inaniter non extollitur, ſed omne, quod perficit, gratiæ tribuit Conditoris. Hoc etiam, quia doctorum magiſterio diſcimus, bene Samuel ſermonem concludens, ait: *& oſtendam tibi quæ facias.* Expe-

Bona quęnam ignoremus quando ignorare debemus.

Luc. 1. 24

Nulla Deus ſuſcipit, niſi quæ a ſanctis doctoribus comprobantur.

* Forte in operibus.

Qua cautione laudandi ſint.

a Gild. offerri ... prædicetur.

ctanti quidem quę faciat, indicat: quando is, qui perfecte obedire cognoſcitur, qualiter imperare aliis debeat, edocetur. Sed illud Saul adhuc non exhibetur, ſed promittitur. Non enim mittitur ad immolandum, ſed ad expectandum. Et quia Sanctorum collocutione proficimus, apte illatum eſt:

Itaque, cum avertiſſet humerum ſuum, ut abiret a Samuele, immutavit ei Deus cor aliud. Verſ. 9

23. Cor enim aliud immutatur, quando ad appetenda meliora dirigitur: cor enim immutatur, quando ad malum deſeritur. In Saul autem, qui prius bonus, poſtea malus fuit, quomodo potius intelligi ad litteram debeat, non valde clarum eſt. Sed ſi pro profectu ejus dicitur, cor immutatum habebat: quia qui aſinas quęſierat, jam de regni diſpoſitione cogitabat. Si vero malum cor tunc recepiſſe cognoſcitur, coram Propheta humilis fuit, ſed ut cœpit diſcedere, pariter cœpit & ſuperbire. In mente ſua jam non eſſe parvulum, ſed regem cogitabat. Adhuc non erat ſublimis ordine, ſed erat ſublimis ęſtimatione. Sed quia per hanc ſacram hiſtoriam adhuc de ejus ſuperbia aperte nihil dicitur, rectius nos quoque agimus, ſi interim, quod de eo ſiniſtrum videri poteſt, reticemus. Quod vero adhuc manenti ejus innocentię ſuffragari poteſt, in ſequentibus dicitur: *Quia filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet, et duobus annis regnavit ſuper Iſrael.* Si enim duobus annis humilis rex fuit, immutatum ei cor aſſeritur, pro vigore propoſiti, non pro novitate tumoris. In eo ergo, quod immutatum cor Saul habere dicitur, novis prędicatoribus ſanctę Eccleſię ſimilatur, qui cum ordinem prędicationis accipiunt, per divinam gratiam meliores fiunt. Samuel quippe Saul in principem unxit, Deus autem ei cor aliud immutavit: quia ſacrorum ordinum ſacramenta ab Eccleſię doctoribus foris accipimus, ſed ſacramentorum virtute ab omnipotente Deo interius roboramur. Virtus vero ſacramenti gratia eſt Spiritus ſeptiformis. Quam certe gratiam, qui accipiunt, quaſi alio accepto corde immutantur: quia quos gratia ſua ſanctus Spiritus roborat, eſſe eos facit protinus, quod non erant. Sic nimirum & Redemtoris diſcipuli ante metuebant; ſed ubi per adventum ſancti Spiritus cor aliud eis immutatum eſt, verbum Dei cum fiducia prędicabant. Aliud quippe Deus cor eis immutavit, quibus linguarum omnium peritiam tribuit. Aliud quippe cor eis immutavit, quos mira caritate induit, & virtutum omnium ſplendoribus illuſtravit. Et notandum, quia tunc ei Deus cor aliud immutavit, quando, ut abiret a Propheta, humerum avertit. Quaſi enim ut abeat, humerum avertit, quando is, qui prędicationis ordinem ſuſcipit, id quod ſibi de paſtorali officio præcipitur, agere diſponit. Diſponit quidem, ſed non prævalet, ſi Deus ei cor aliud non immutet: quia ſummus locus bene non regitur, niſi Rectoris mens divini muneris ſumma gratia repleatur. Hæc autem, quia ei in futuro promittitur, ſubjunctum eſt.

Diverſæ cordis immutationes.

1. Reg. 13. 1

Ordinati ab Eccleſiæ miniſtris, intus a Deo ſacramentorum virtute roborantur.

Act. 4. 31

Act. 2. 4

Summus locus non niſi ſumma diſſit gratia, non regitur.

Et venerunt ei omnia ſigna hæc in die illa. Verſ. 10

24. Doctrina etenim electi prędicatoris, quid eſt aliud, quam dies eruditi diſcipuli? Nam qui in die ambulat, videt & plana quę ambulet, & pręcipitia quę declinet. Sic nimirum, dum ſanctorum prędicatorum doctrinis illuminamur, quod agendum & quod vitandum eſt patenter aſpicimus. In illa ergo die qua Propheta prædicat, bonus auditor ſuæ electionis ſigna percipit, qui in ſe ea virtu-

Utrum qui ordinatur, a Deo ſit unctus, quibus ſignis explorari poſſit.

tum dona conſpicit, quæ ante ei affutura ſinus prædicator oſtendit. Signa quidem ſunt: quia per hæc ſe a Deo electos intelligunt, qui ad prædicationis ordinem promoventur. Unctum ergo ſe aliquis ad Eccleſiæ principatum non teneat, qui dicti illius ſigna adeſſe non viderit in virtute perfectionis. Primum ergo ſignum prius attente conſpiciat; videlicet ſi exemplo virorum ſalire jam magnas foveas ſciat. Sequens etiam ſignum cognoſcat; ſi ad quercum Thabor tres viros obvios habuit; quos hædos & panis tortas portare in Bethel ad domum Domini vidit; ſi panes duos de eorum manibus accepit. Tertium nihilominus videat, ſi ad collem Domini venit; ſi prophetantes cuneos aſpexit; ſi in eum ſpiritus Domini inſilivit, & in eorum medio prophetare jam poſſit. Et viros quidem ſalientes foveas vidit, ſi perfectorum exemplo omnia ſeculi confutare jam didicit. Ad quercum Thabor venit, ſi contemplativæ vitæ fortitudinem atque amœnitatem experiri jam novit. In qua & hædos, & panis tortas, & vinum ad Dominum portantes aſpexit: quia ab amatoribus vitę contemplativę jam didicit, & peccatorem ſe indeſinenter agnoſcere, & pro eiſdem peccatis carnem affligere, & afflictionis ſuæ dolorem omnipotenti Deo gratanter offerre. Ad collem Domini venit, ſi ad revelatam intimam Redemtoris gloriam, ait Scripturarum ſublimem intellectum proficiendo conſcendit. Obvium gregem prophetarum habuit, ſi prædicatorum ſanctæ Eccleſiæ concordem ſcientiam intellexit. In quorum medio inſilientem in ſe ſpiritum Domini ſenſit, [a] in illa ineffabili ſuavitate internæ experientiæ in ſe donum ſupervenientis divinitatis agnovit, & notæ gratiæ abundantiam loquendo effudit. Hæc quoties ſancti prędicatores imperfectis nobis oſtendunt, per doctrinam, qua nos illuminant, quaſi clariſſimum diem produnt. Et iſta quidem omnia jam promoti prædicatores, exponentibus ordinatoribus, ſciunt.

Qui ea in ſe ſigna non agnoſcunt, erga eſcant.

25. Quia ergo diem ſignorum habent, ſalubriter attendant, ſi promiſſa ſigna jam videant. Nam qui mundi gloriam contemnere nondum didicit, primum ſignum audire promiſſum potuit, ſed non vidit oſtenſum. Si contemplativæ vitæ robur, & dulcedinem neſcit, ſequentis ſigni bonum videre non meruit. Si altitudinem Scripturarum per intimæ eruditionis notitiam non conſcendit, ad collem Domini nondum venit. Si ſupervenientis in ſe Spiritus ſancti virtutem nondum habet, prophetare non poteſt. Sine illo etenim ſpiritu Paſtor carnalis eſt, & quod loquitur, non ad dignitatem prędicationis referri poteſt, ſed ad auſum temeritatis. Qua ergo fortitudine nos miſeri terreri poſſumus? Ecce enim aliorum ducatum ſuſcepimus, qui virtutem ſuſcepti regiminis non habemus. Signa ſpiritualis prælationis audivimus, quæ in nobis per lucem experientiæ non videmus. Terrena concupiſcimus, curis exterioribus occupamur, & tanto longius a cæleſti contemplatione repellimur, quanto terrenorum actuum ſollicitudine prægravamur. Hac quoque terrenæ vitæ mole depreſſi, quando illum ſplendorem intimæ gloriæ Redemtoris attingere, quando ad altiſſimos ſanctarum Scripturarum ſenſus poſſumus pervenire? Sed & cęleſtia, quæ neſcimus, loqui quaſi nota non poſſumus. Et qui per quietem amori internæ vitæ vacare nolumus, inſilientem in nos ſpiritum Domini non ſentimus. Nos ergo & non habita ſigna nos terreant: ut cum pro negligentiæ noſtræ immenſitate compungimur, virtutem ſuſcepti ordinis per fletus & lamenta requiramus. Hinc Pſalmiſta voce infirmorum deplorat, dicens: *Signa noſtra non vidimus, jam non eſt Propheta.* Nam Propheta eſt, cum jam dicta hæc prophetiæ ſigna ei adeſſe prævidentur. Si ergo ad culmen prælationis aſſumitur, non ſe teneat, quod eſt altitudine ordinis, ſed quod eſt virtute perfectionis. Dicat ergo: *Signa noſtra non vidimus, jam non eſt Propheta.* Quaſi dicat: Eſſe nunc Prophetam dicerem, ſi dona ſpiritus cernerem, quibus Prophetæ perſona fulgere debet. Qui ergo ſuſcepti ordinis paſtoralis perfectionem audivit quam in ſe obtinere vivendo non meruit, idoneus ſanctæ Eccleſię doctor non eſt. In primo igitur rege, Paſtorum omnium ſanctæ Eccleſiæ profectus oſtenditur, dum dicitur: *Venerunt et omnia ſigna hæc in die illa.* Et quia idem profectus electorum prædicatorum mirabilis eſt, ſequitur:

Pſal. 73. 9.

Non de culmine prælationis extollantur.

Videntes autem eum, qui noverant eum heri & nudiuſtertius, quod eſſet cum Prophetis, & prophetaret, dixerunt ad invicem: Quænam res eſt, quæ accidit filio Cis? Num Saul inter Prophetas?

Verſ. 11.

26. Quid eſt, quod dicunt: *Quæ res eſt, quæ accidit*, niſi valde admirari, quod ab eis non poterat comprehendi? Hominem hominis filium noverant, Prophetis ſociatum videbant: carnalem noverant, ſpiritualem videbant: ſimplicem noverant, Prophetam videbant. Dicunt ergo: *Quænam res accidit filio Cis?* Qui noſſe quod fuerat, poterant: quod erat, qualiter eſſe poſſet, ignorabant. Hinc denique profectus ſpiritualis prædicatoris eſt, ut qui in communi vita aliquando notus eſt, in ſuperiori ordine habeat, quod ignoretur. Tres quidem gradus perfectionis oſtenſi ſunt, quia dicit: *Heri, & nudiuſtertius.* In duobus quidem diebus prædicator agnoſcitur, in tertio habet quod etiam ii, qui noverant, non cognoſcant. Primus namque dies auditoribus pertinet, ſecundus ſodalibus, tertius eſt prædicationis. Primum namque diem Paſtor habuit, quando prælatis ſuis [b] diſcipulus obedivit. Quaſi enim in magna luce cernitur, qui in virtute obedientię devotus eſt. Secundum diem habuit, quando meliorum coadjutor eſſe jam cœpit. Iſta quippe claritas magnę converſationis, in electorum exempla maximum diem facit. Hanc diem Dominus inſinuans, ait: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant veſtra bona opera, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* Tertius vero dies inſilientis ſpiritus eſt, & prophetiæ. In tertio quippe die Paſtor aſpicitur, quando ſublimitatem dignitatis ſuę adæquat ſplendore converſationis, quando cæleſti virtute indutus, ea vita eaque doctrina ſubditis lucet, ut videri ab eis poſſit, diſcuti, & judicari non poſſit. Talis quidem erat Moyſes, quando luciſſimo vultu a monte deſcendit, cujus ſubditi fulgorem videbant, ſed in fulgentem claritatem intendere viſum non poterant. Talis erat, qui gloriabatur, dicens: *Nos autem revelata facie gloriam Dei ſpeculantes, in eamdem imaginem transformamur, tanquam a Domini ſpiritu.* Tales utique erant, quos Spiritus ſanctus repleverat. Unde & qui in Jeruſalem convenerant, admirantes dicunt: *Nonne iſti, qui loquuntur, Galilæi ſunt?* Interrogabant quippe, ut ſcirent quod audiebant, & ſcire non poterant. Qui autem noverant Saul, de re quæ ei accidit, admirantes interrogant: quia eos aliquando in humiliori ordine ſanctę Eccleſię humiles & deſpectos cernimus, quos

Eos virtute ſancti Spiritus immutatos ceteri admirantur.

Matt. 5. 16.

Exod. 34. 35. & 2. Cor. 3. 7.

2. Cor. 3. 18.

Act. 2. 7.

a Vatic. & Gilot. *ſi illa ineffabili ſuavitate, &c.*

b In aliis editis legitur, *diſcipulis*; quod emendandum judicavimus.

quos dum ſanctus Spiritus ad ordinem prædicationis aſſumit, gratiarum ſuarum ſplendoribus induit, & in eiſdem ſplendoribus mirabiles oſtendit. Sed bene Sanctorum virtutes admiramur, cum eas bonitati Conditoris adſcribimus. Quare & Moyſes Domino confitens, ait: *Quis ſimilis tibi in diis, Domine, quis ſimilis tibi glorioſus in Sanctis, mirabilis in majeſtate, faciens prodigia?* Hinc Pſalmiſta dicit: *Mirabilis Deus in Sanctis ſuis, ipſe dabit virtutem, & fortitudinem plebi ſuæ.* Bene ſubjungitur:

Exod. 15. 11

Pſal. 67. 36

Reſpondit alter ad alterum, dicens: Et quis pater eorum? Verſ. 12

In ſe quod a Deo ſint geniti, comprobatur.

27. Quid eſt, quod hucuſque de ſolo Saul dicebatur: *Quænam res accidit filio Cis?* Et nunc, quaſi de multis reſpondetur: *Et quis pater eorum?* Sed ſi ad hiſtoriam intelligatur, ſtare nullo modo poteſt. Reſtat ergo, ut ſenſus qui litteræ demitur, in ſpirituali ſignificatione requiratur. Cum ergo dicitur: *Quis pater eorum?* Non ſolum Saul prophetans attenditur, ſed omnis ille cuneus Prophetarum. Qui nimirum Prophetæ omnes, quia valde ſpirituales erant, non ex carnali progenie, ſed ex cæleſti origine cenſebantur. Pater quidem Prophetarum ille eſt, qui per Malachiam exquirit, dicens: *Si Dominus ſum, ubi eſt timor meus? Et ſi pater ſum, ubi eſt amor meus?* Quia enim omnipotenti Deo in magna caritate conjuncti ſunt, eius, quem quaſi patrem diligunt, filii nominantur. Quod novæ Eccleſiæ prædicatoribus tanto decentius convenit, quanto ille eos in cæleſtem nobilitatem altius extulit, qui eis claritatem tanti generis in forma detexit orationis. *Sic*, inquit, *orabitis: Pater noſter qui es in cælis.* Quod tale eſt, ac ſi dicat: Mirandi eſſent ſancti prædicatores, ſi mira quæ agunt, ſua virtute perficerent: nunc mirum non eſt quod cernitur; quia per eos ille hoc agit, cui aliquid difficile non videtur. Dicat ergo alter ad alterum: *Et quis pater eorum?* Quaſi dicat: Quid mirum eſt, ſi mirabiliter doceant, cum non ipſi ſint, qui loquuntur: ſed ſpiritus patris eorum, qui loquitur in eis? Non ergo dicitur: *Quis pater ejus?* Ne, quod pluribus convenit filiis, unico conferatur. Solus etenim ille, qui natura filius eſt, dicere audet: *Pater meus uſque modo operatur.* Et item: *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Nam ut utriuſque dignitatis differentiam promeret, Mariæ Magdalenæ loquitur, dicens: *Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum; Deum meum, & Deum veſtrum.* Quoties ergo unus prædicator mirabili vita aut prædicatione clarus aſpicitur, in ſuperna generatione non ſolus, ſed cum aliis innumeris videtur: quia omnipotens Deus, qui mirabilis in uno oſtenditur, mirabiliorem valde hominum admirationem facit, cum innumerabiles attenduntur, qui id, quod in uno mirantur, habuerunt. Quod tamen ad detractionem carnalium referri convenienter poteſt: nam cum ſpiritualium virorum famam minuere tentant, eorum carnalia explorant quæ ad derogationem proferant. Et plerumque in ſancta Eccleſia miram ſanctitatis famam habent, qui ſecularem altitudinem nullam habent. Cum ergo carnales quique aut carnis originem aut paupertatem in eis reprehendunt, qui divina generatione jam magni & divites ſunt, quaſi ſubſannando de Prophetarum patre ſciſcitantur: Et quis pro re valde nova habent, quod parvi homines ſeculi tam magni videri poſſunt, ſubjungitur:

Malach. 1. 6

Matt. 6. 9

Johan. 6. 42

Joh. 5. 17

Pſal. 2. 7

Longe perfectiori modo Chriſtus Patrem habet Deum.

Joh. 20. 17

Propterea verſum eſt in proverbium. Num Saul inter Prophetas? Ibid. 12.

Ad virtutum culmen Spiritus ſanctus, [illegible] pauperes humiles & ſimplices.

28. Quod nimirum ſi oculis cordis [a] inſpicerent, pro nova re non haberent. More etenim ſuo agit Spiritus ſanctus, cum ad virtutum culmen pauperes, humiles, atque ſimplices erigit. Nam de eo ſcriptum eſt: *Qui ponit humiles in ſublime, & mærentes erigit ſoſpitate.* Hinc omnipotens Pater de eodem omnipotente ſuo Spiritu per Prophetam dicit: *Super quem requieſcit ſpiritus meus, niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem ſermones meos?* Hinc Paulus ait: *Non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi nobiles; ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & ignobilia mundi elegit Deus, ut ea, quæ ſunt, deſtrueret; ut non glorietur omnis caro in conſpectu ejus.* Quod certe proverbium etiam electis adſcribi poteſt. Non enim minor admiratio habita eſt de beato Paulo Apoſtolo, quando auditum eſt ab Eccleſia: quia ille evangelizaret, qui Eccleſiam minando & cædendo expugnare ſolebat, nunc prædicando defenderet. Tunc quidem ii, qui audiebant, dicere poterant: Num Saulus inter Apoſtolos? Numquid ille Jeſum prædicat, qui Jeſum perſequi ſolebat? Sed hoc jam in electorum proverbium verſum eſt. Proverbium quidem eſt, quando in eo, quod dicitur, aliud occultatur. Converſio autem beati Pauli Apoſtoli, facta eſt proverbium peccatoris. Audiat ergo unuſquiſque peccator beati Pauli converſionem, & non deſperet de criminum multitudine. Saulus enim ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini, ubique electos affligebat, lapidantium protomartyrem Stephanum veſtimenta ſervabat; & velut omnium manibus lapidabat, qui expeditos ad lapidandum omnes reddebat. Sed qui talis extitit Chriſtum perſequens, ad Chriſtum converſus, caput effectus eſt Nationum: quia obtinuit totius Eccleſiæ principatum. Dum ergo tam magnum peccatorem converſum, tam ſublimi dignitate a Domino honoratum conſpicimus, peccatorum noſtrorum invenire nos poſſe remiſſionem præſumimus. Proverbium ergo noſtrum id eſt, quod ad evangelizandum perſecutor aſſumitur, quod hoc myſterium continet: quia converſus peccator non ſolum ſperat a Domino veniam, ſed quod, viriliter certando, pertingere valeat ad coronam. Sed hoc diſtare inter carnales & ſpirituales prædicatores ſolet: quia carnales poſt alta verba prædicationis, ad ima deſcendunt pravi operis: ſpirituales vero poſt ſublimia, quæ loquuntur, in altiora valde cæleſtis patriæ deſideria ſe ſuſtollunt. Unde & ſubditur:

Job. 5. 11

Iſa. 66. 2

1. Cor. 1. 26. &c.

Converſio Pauli quantum miraculum.

Act. 9. 1. &c.

Ceſſavit autem prophetare, & venit ad excelſum. Verſ. 13

Prædicatori [illegible] aſcendendum, non deſcendum.

29. Ad excelſum poſt prophetiæ miniſterium venit, qui ad cæleſtia gaudia, quæ prædicat, mentem erigit: & ad ea amando ſe ſublevat, quæ loquendo monſtrat. Doctores quidem cum minoribus plana prædicant, cum eis quos docent, [b] quaſi in plano ſunt. Et quia poſt verba prædicationis ad promerenda ea, quæ prædicant, ſe bonis operibus præparant, ad excelſum venire perhibentur. Qui certe ſublimes verbo & opere ſunt, cogitatione elationis non ſunt. Magna quidem ſemper agunt, ſed magni videri numquam appetunt. Bene ergo ſubjungitur:

Dixit autem patruus Saul ad eum, et ad puerum ejus: Quo abiſtis? Qui reſponderunt: Quærere aſinas; quas cum non reperiſſemus, venimus ad Samuelem. Et dixit ei patruus ſuus: Indica mihi, quid dixerit Verſ. 14. 15. & 16.

a Giloſ. recte inſpicerent.

b Hæc deſunt in Codd. [illegible]

Samuel. E ait Saul ad patruum ſuum: Indicavit nobis, quia inventæ ſunt aſinæ. Sermonem autem regni non indicavit ei, quem locutus ei Samuel fuerat.

Plura exemplo docent, quam verbo.

30. Sermo regni eſt honorabilis dignitas paſtoralis. Ipſa enim repræſentatione ſua loquitur: quia patruus non eſt, qui tanto ordine ſublimatur. Verbum ergo regni rex non indicat: quia Paſtor Eccleſiæ magno divinitatis ſplendore loquitur, ſed elatione non loquitur. Qui vero verbum non indicat, illud celat quod loquitur. Verbum enim ſemper loquitur, cui verbum eſt, alioquin verbum non eſt. Verbum ergo regni habet, qui a converſatione fulget, quæ exempla celeſtis itineris aliis quaſi loquendo præbet. Verbum ergo non indicat, qui magnitudinem ſanctitatis per vanam gloriam non revelat. Habet quidem quod indicet, ſed quod per ſeipſum oſtenditur, indicare non vult. Nam qui magna dignitate, magnaque ſanctitate radiat, multa vivendo oſtendit, quæ loquendo non dicit. Hoc profecto regni verbum habere Dominus prædicatorem voluit, quando in veſte Pontificis tintinnabula poni mandavit. Veſtis quidem Pontificis eſt oſtenſio bonæ converſationis. Quæ quaſi tintinnabulis multis inſeritur, quando opera bona multiplicat, quæ ad minorum exemplum clamant. Sed indicare rex regni verbum non audet: quia præceptum eſt ſacerdotibus, ut coram Domino veſtis decorem portent. Coram Domino quidem veſtis decorem portat & qui bona oſtendit, & de oſtenſione bonorum non hominibus per vanitatem foris, ſed Deo intus per amorem placere appetit. Tunc certe ſacerdos tacet, ſed dum incedit, quod portat clamat: quia electus prædicator ſe jactando non indicat, ſed bene vivendo loqui nequaquam ceſſat. Dicatur ergo de Saul, quia patruo ſuo ſermonem regni non indicavit: quia electi viri, cum ſplendorem dignitatis, aut bonæ vitæ incrementa percipiunt, per exempla ſe proferunt, ſed ſilentio occultant. Et quia aliis electis ſe eſſe meritis minores credunt, ille cui ſermonem non indicat, ejus patruus eſſe dicitur. Patruus quippe dicitur frater patris. Redemtor autem generis humani quotquot fidei ſuæ & doctrinæ ſacramentis inſtituit, ad immarceſcibilem æternæ hereditatis gloriam tot filios facit. Qui enim inſtituuntur in Eccleſia, quaſi parvuli adhuc filii ſunt. Sed, qui magnis meritis ei jam in virum perfectum occurrit, frater eſt Redemtoris. Tales nimirum beatus Paulus Apoſtolus collaudans, ait: *Heredes Dei, coheredes Chriſti*: Quia ergo perfecti prædicatores electos alios perfectos tenent, & ſe imperfectos, patruus Saul dicitur, qui de regni ſermone eum interrogaſſe perhibetur. Eumdem vero regni ſermonem Saul Samuel dixerat: quia electi viri ſpiritualem converſationem, quam habent, majorum locutione didicerunt. Sed rex qui initiatus per unctionem fuerat, a populo adhuc electus non erat. Unde & ſequitur:

Exod. 28. 33. — Rom. 8. 17.

Verſ. 17. *Vocavit Samuel populum ad Dominum in Maſphath.*

Electorum Paſtorum ſpeculum eſt ſacra Scriptura.

31. Maſphath, ut dixi, ſpeculatio interpretatur. In ordinatione autem regis populus in Maſphath vocatur: quia qui ad ordinandum ſanctæ Eccleſiæ Paſtorem conveniunt, ejus ſpiritualia, non carnalia attendere docentur. Speculari quidem eſt, per formam ſacræ Scripturæ ordinandum prædicatorem cognoſcere. Nam electorum ſpeculum ſacra Scriptura eſt. Quaſi enim per ſpeculum noſcitur Paſtor, quando moribus talis oſtenditur, qualis in ſacro eloquio prædicatur. Bene igitur Samuel populum in Maſphath convocat, ut electio boni antiſtitis non ſit humano judicio, ſed divino talis eligitur, qualis hominum arbitrio decerni poteſt, ſed qualis in ſacro eloquio declaratur. Quod quia divini muneris eſt, oportet ut populus, qui a Deo tam magna expectare cognoſcitur, a reatu ſuo per pœnitentiæ ſatisfactionem purgetur. Ipſa autem cognitio peccati, eſt præparatio divini muneris: quia ſæpe cum nos divino munere indignos credimus, id per humilitatem promeremur. Unde & Samuel eos, qui ad excipiendum regem convenerant, prius ad peccatorum ſuorum conſiderationem convertere ſatagit, quia ſubjunctum eſt:

Verſ. 18. & 19. *Et ait Samuel ad filios Iſrael: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ego eduxi Iſrael de Ægypto, & erui vos de manu omnium regum, qui affligebant vos. Vos autem hodie projeciſtis Dominum Deum veſtrum, qui ſolus ſalvavit vos de univerſis malis & tribulationibus veſtris, & dixit: Nequaquam, ſed rex erit ſuper vos.*

Peccatoribus oſtendenda tum accepta a Deo bona, tum mala in eum perpetrata.

32. Attenta quidem oſtendit eis & bona, quæ eis impendit Dominus, & mala, quæ Domino fecerunt ipſi: ut tanto gravius ſe deliquiſſe cognoſcerent, quanto illum peccando offendere auſi ſunt, a quo tanta bona perceperant. Quid vero ſit abjicere Dominum, & qualiter ſecundum litteram & ſecundum ſpiritualem ſenſum intelligi debeat, ſuperius late expoſitum eſt, ubi ad Samuelem Dominus ait: *Non te abjecerunt, ſed me, juxta omnia opera ſua, quæ fecerunt a die, qua eduxi eos de terra Ægypti*. Sed quia ſancti prædicatores eos, quos arguendo compungunt, docendo inſtruunt, ſubintulit, dicens:

Supra in expoſit. Verſ. 7. Cap. 8.

Verſ. 19. *Nunc ergo ſtate coram Domino per tribus, & familias veſtras.*

Coram Deo ſtare quid ſit.

33. Coram Domino quidem ſtare præcipimur, quando majorum præcepto corda noſtra ad ferenda ejus mandata præparamus. Vel coram Domino ſtant electi, quando a ſummis viris in ſpiritualibus virtutibus conſiderantur; ut qui melior in eis aſpicitur, per paſtoralem curam ceteris præferatur. Et quia plures ſunt fidelium ordines, per tribus & familias ſtare coram Domino jubentur. Quod profecto latius exequens, ſubdit, dicens:

Verſ. 20. & 21. *Et applicuit Samuel omnes tribus Iſrael, et cecidit ſors ſuper tribum Benjamin, et applicuit tribum Benjamin et cognationes ejus, et cecidit cognatio Metri, et pervenit uſque ad filium Cis.*

Quam maturo conſilio eligendi ſunt Eccleſiæ principes.

34. Stare omnes per tribus, & familias fecit; ut omnes conſideraret, & conſideratis omnibus utiliorem eligeret. Sed quia ipſe jam, Domino revelante, regem cognoverat; eumque ipſo præcipiente, in principem unxerat; quid eſt, quod adhuc * eligendum per tribus & familias quærit? ſed inventus rex a ſolo Propheta erat. Inventus ergo quæritur; ut non inventus a populo, inveniatur. Sorte etiam quæritur; ut eum, quem Propheta eligeret, diſpenſatione divina a proviſum populus non poſſet dubitare. Quid ergo in hoc facto ſignatur, niſi quia ſancti principes multa conſideratione eligendi ſunt? Summi etenim prædicatores, ex interna gratia ſancti Spiritus, quam habent, magno providentiæ lumine pleni ſunt. Et quia valde ſunt humiles, de internæ illuminationis ſuæ magnitudine non præſumunt. Quare & ea, quæ apud ſe bene ordinant, coram aliis probant. Solus enim Propheta

* Forte, eligendus.

a Vatic. & Gilot. proviſus populus non eſſe dubitare.

pheta regem futurum noſcit, quando ſummus ſanctæ Eccleſiæ Rector perſonam ordinandi Rectoris, & merita conſpicit. Quem etiam in principem ungit, quando eum donis ſpiritualibus plenum aſſerit. Tamen adhuc populum convocat, per tribus & cognationes dividit, ſortes ponit, & eum, quem novit, quaſi per artem invenit. Tribus quidem & familiæ quaſi diviſæ ſtant, quando in ſtatu virtutum diverſi ſanctæ Eccleſiæ ordines attenduntur. Nam cum perfectiones electorum plures intuemur, cum candorem virginum, cum robur continentium, cum honeſta miniſteria clericorum, cum monachorum ſollicitudinem videmus, velut ſtantes tribus attendimus. Et quia in Dei ſervitio horum multa varietas eſt, dum ea quæ ſunt in ſingulis ordinibus, item varietates aſpicimus, quaſi ſtantes non ſolum tribus, ſed etiam cognationes videmus. Et ſors ſuper tribum cadit: quia meliores viri ſæpe in uno ordine, quam in alio inveniuntur. Nam velut ſortem tribus accipit, quando ii, qui perfectiores ſunt aliis, convenire videntur miniſterio prædicationis. Sed non ſuper perſonam adhuc, ſed ſuper tribum ſors cadit, quando plures ſunt, in quibus perſona digna reconditur. Adhuc itaque ſummis viris remanet, quod inquirant. Bene ergo ſors ſuper tribum Benjamin cecidiſſe dicitur; Samuel autem ipſam tribum & ejus cognationes applicuiſſe, & ad Cis filium perveniſſe: quia electi & ſummi viri ſanctæ Eccleſiæ conſiderare virtutes ſingulorum non deſinunt, donec ad eum veniant, qui miniſterii paſtoralis ſorte dignus inveniatur. Sed qui digni ſunt, onus tanti ordinis ſuſcipere vehementer expaveſcunt. Unde & ſequitur:

Verſ. 21. & 22. *Quæſierunt ergo eum, & non invenerunt: & conſuluerunt pro eo Dominum, utrumnam venturus eſſet illuc. Reſponditque Dominus: Ecce abſconditus eſt domi.*

Etiam Deo auctore electi dignitatem hanc fugiunt.

35. Abſcondunt quippe ſe, ne inveniantur: quia ſubire dignitatem refugiunt, cujus oneri ſe eſſe impares arbitrantur. Habet quippe ſpiritualis prælatio exteriorem gloriam dignitatis, habet & interioris magnitudinem operis. Nam Rector & honoratur a ſubditis, & portat eos a quibus honoratur. Cum honoris ergo principio cauſa naſcitur oneris: quia unde honor a Rectore excipitur, inde illud ſuſcipit quo gravetur. Quamquam ipſe honor dignitatis per ſeipſum magnum ſit onus mentis: quia contemni debet, & placet. Contemni quidem debet, ne mentem per ſuperbiam elevet: & ſuſcipi debet, ut cæleſtia, quæ doctor loquitur, ſubjecti venerentur. Gravius ergo onus de honore naſcitur: quia electus Paſtor magna animi virtute ferre poteſt, ut deſpiciat illud in ſe, quod pro Deo recipit in ſe: ut videlicet talis pro Deo ſit, ſed ſibi talis non ſit, & ſemetipſum abneget, & non abneget: ut ſit quod eſt pro Deo, & quod eſt pro ſemetipſo, non ſit. Honor itaque oblatus a ſubjecto ſuſcipitur, ut prædicatio commendetur. Honorem quoque oblatum prædicator deſpicit: quia non extolitur, quod honoratur; ſed gaudet, quod verbi Dei miniſterium commendatur. Hoc autem quam difficile agatur, cogitando melius, quam loquendo comprehenditur. Nam infirmis mentibus impoſſibile eſt onus aliorum fortiter ferre, & oblati honoris reverentiam mentis virtute diſponere; ut inter ejuſdem honoris obſequia, de profectu ſubditorum gaudere ſciat, & pro reverentia ſua tumere neſciat. Quia ergo electi viri diſplicere Deo nolunt, prælationis offi-

Ex honore onus.

A cium ſuſcipere vocati refugiunt. Sed & eamdem fugam miniſterii ad virtutem humilitatis habent, non ad jactantiam dignitatis. Nam quantum poſſunt, fugiunt: ſed ſi a Domino proviſi ſunt, deliteſcere nequaquam poſſunt. Quare & idem Saul domi abſconditur, ſed Domino pandente, monſtratur: quia electi viri exterioribus ſe ſanctæ Eccleſiæ miniſteriis ſubtrahunt, ſed tamen ad exteriora miniſteria diſponenda, Domino diſpenſante, producuntur. Quia vero nunc in ſancta Eccleſia, qui ſe ſubtrahant tantis honoribus, pauci ſunt; qui ſe ingerant, multi; notare, qui ſe ingerunt, debent: quia is, qui a Propheta domi abſconditus dicitur, non ad ſpiritualem Eccleſiæ dignitatem, ſed ad ſecularem B regni gloriam quærebatur. Non enim in pontificem hunc quærebant, ſed regem facere volebant. Videat ergo ſacerdos, qua mente fugiendum ſit culmen ſanctæ Eccleſiæ, ſi culmen ſeculi conſcendere, tam caute reges fugere. Sed quia ſancti viri, quo inſtantius ſuſcipere ordinem prælationis refugiunt, a devotis plebibus devotius requiruntur, ſequitur:

Concurrerunt, & tulerunt eum inde. Verſ. 23

Poſt hæc etiam ſubditur:

Stetitque in medio populi. Ibidem

36. In medio populi ſtat prælatus, quando ab univerſis ſubditis ejus fortitudo conſpicitur. Stare namque virtutis eſt. Qui ergo bona operatur, inſtanter ſtat. Et quia eadem bona opera exemplum minoribus præſtant, in medio populi ſtare C non in ſolitudine cernitur. Quod etiam pro rectitudine intentionis dictum eſſe, convenienter accipitur. Qui enim ſtat rectitudine corporis, caput in ſublime tollit. Qui vero bona publice agit, non ſtat fortitudine operis, ſi rectitudinem non habet intentionis. In medio ergo populi ſtare rex dicitur, ut Prælatorum ſanctæ Eccleſiæ forma monſtretur: quia ad exemplum ſubditorum bona opera debent oſtendere; ſed de eodem bono opere ſuſcipere mundi gloriam devitare. Sed & quantus apparere debeat, ſubdit, atque ait:

Prælati fortitudo univerſis ſubditis nota ſit.

Et altior erat omni populo ab humero & ſurſum. Ibidem.

37. Late ſupra * oſtendimus, quod excellens magnitudo corporis in ſanctis prædicatoribus deſignet augmentum perfectionis. In medio ergo D populi ſublimis aſpicitur, qui in virtutum culmine poſitus, a ſubditis non neſcitur. Rectus quidem ordo electi prædicatoris eſt, ut ante ſublimitatem eccleſiaſtici culminis, culmen conſcendat virtutis, pro honore Dei culmen obtineat gloriæ, ſed majori ſublimitate fulgeat, [a] revelata virtutum perfectione. Talis quidem Paſtor a perfectis viris valde prædicandus eſt, a minoribus cupiendus atque diligendus. Bene ergo ſubjunctum eſt: *Et ait ad omnem populum: Certe videtis, quem elegit Dominus, quod non ſit ei ſimilis in omni populo.*

* Lib. 4. c. 4. num. 60.

Virtute cunctis antecellat.

Et clamavit cunctus populus: Vivat rex. Verſ. 24.

Sequitur:

Locutus eſt Samuel ad populum legem regni, & E ſcripſit in libro, & poſuit coram Domino. Verſ. 25.

38. De jure * regio, quia late ſuperius diximus, hoc tantum de illo memoramus: quia ad hiſtoriam non præcipitur, ſed oſtenditur, quid acturi ſint reges reprobi, quid vitaturi ſint boni. A regibus quidem defendendi ſunt ſubditi, non bonis propriis ſpoliandi. Auxilium præſtare ſubjectis debent, agros, vineas, & oliveta auferre non debent. Quod ſi non vitanda, ſed agenda ſcripta hæc contendere

Per jus regium a Samuele promulgatum quid ſignificetur.

* Lib. 4. c. 4. n. 4. & ſeq.

quis

a Vatic. & Gilot. addunt in.

quis voluerit, tyrannorum jus pro eo rege ſcribitur, qui, abjecto Domino, poſtulatur. Crudelis ergo lex regni, ultio eſt Dominum abjicientis populi. Non enim injuſtum erat, ut agros, & vineas perderet, qui regnantem ſuper ſe Dominum ſponte perdebat. Cuncta ergo, quę contra æquitatem in hoc jure regio continentur, æqua eſſe cernimus: ſi in petendo rege quidquid populus deliquerat, conſideramus. Nam quod magnum in divinę ęquitatis examine onus legis eſt, ſi filios & filias in regis opere inviti ponerent, quos a Dei libertate ſponte tuliſſent? Et quid inconveniens eſſe cernitur, ſi quod ad ultimum ponitur, ipſi fierent ſervi hominum, qui abjiciebant ſuper ſe regnantem Deum? Dum ergo regni lex ſcribitur, perpetuæ memoriæ pęna B traditur, qua audaces puniantur: quæ quia per Domini juſtitiam lata fuerat, coram Domino reponi perhibetur. Sed fortaſſe jus illud aliud fuit, quam lex iſta, quę ſcribitur. Quod ſi verum eſt, hanc Samuel coram rege ad populum loquitur, ut rex ſciat a populo quid exquirat: ſciat populus quid exhibere ſuis regibus debeat. Quæ lex in libro ſcribitur, ut pro futurorum memoria reſervetur. Coram Domino ponitur, ut venerabilis habeatur. Nos autem reges Eccleſiarum eſſe ſanctos prædicatores diximus, quibus aperte omnia convenire oſtendimus, quæ jure regio continentur. Hanc ergo legem Samuel ad populum loquitur, quando electus doctor fideles C ſanctæ Eccleſię inſtruit, qua humilitate ſuis prępoſitis debeant ſubjugari. In libro etiam ſcribitur, quando in eorum mente hęc firmiter inſerit. Nam qui ſic loquitur, ut audita auditores ejus obliviſcantur, ad populum legem dicit, ſed hanc in libro non ſcribit. Verba ergo, quę doctor loquitur, in libro ſcribere, eſt auditorum ſuorum mentibus attente commendare. Quaſi ſcribere volebat Dominus, quę dixerat, quando dicebat:

Joan. 15. 20. *Memento ſermonis mei, quem ego dixi vobis. Non eſt ſervus major Domino ſuo.* Hinc Paulus locutam regni legem in libro deſcribens, ait:

Heb. 13. 7. *Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei, quorum intuentes exitum converſationis, imitamini fidem.* Si vero & hic aliam legem quis eſſe prędignatam accipere voluerit, illam aſpiciat, quam D beatus Paulus oſtendit, dicens:

1. Cor. 9. 14. *Qui evangelium annuntiat, de evangelio vivat: & qui altario ſervit, de altario vivat.* Hanc quippe legem regni Dominus loquebatur ad populum, quando dicebat:

Matth. 10. 41. *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit juſtum in nomine juſti, mercedem juſti accipiet.* Et ut arctius hanc in libro deſcriberet, a minori verbum roborans, ait:

Marc. 9. 40. *Qui dederit uni ex minimis meis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine diſcipuli, non perdet mercedem ſuam.* Sequitur:

Verſ. 25. 26. & 27. *Dimiſit Samuel omnem populum, ſingulos in domum ſuam. Sed Saul abiit in domum ſuam in Gabaa, & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigit Deus corda. Filii vero Belial dixerunt: Numquid ſalvare nos poterit iſte? Et deſpexerunt eum.*

Paſtores libere ad ſubditos exeant, & ad mentis ſecretum redeant.

39. Si ſimplex hiſtoria quæritur, quid umquam planius dici potuit? Sed ſi vim verborum ſingulorum attendimus, magna ſunt quæ in hac ſimplicitate verborum clauduntur. Nam populus in domum ſuam dimiſſus aſſeritur, rex autem in domum non eſſe dimiſſus, ſed abiiſſe perhibetur. Separatim quoque de domibus populi, & de domo regis dicitur: quia populus refertur dimiſſus in domum ſuam, & rex abiiſſe in ſuam. Prius tamen populus A dimiſſus eſt, quam abiret rex. De abeunte etiam populo caute ſignatur, & non ſimul, ſed ſinguli abiiſſe in domum ſuam referuntur. De his vero, qui regem ſecuti ſunt, non dicitur: Abiit pars exercitus, ſinguli poſt regem; ſed: *Abiit cum eo pars exercitus.* Ad extremum vero qui regem ſequuntur, eorum corda a Deo tacta referuntur: qui regem ſpernunt, Belial filii nominantur. Hic profecto modus dicendi non ſimplex, ſed valde ei ſubtilis eſt, qui conſiderare novit, non quod ſimpliciter foris ſonat, ſed quod ſapienter intus inſinuat. Quid eſt ergo, quod rex in domum ſuam abire, populus vero dimitti dicitur? Sed regem, Eccleſiæ Paſtorem; populos, ſubjectos deſignare oſtendimus. Ire autem, B liberi eſt: dimitti, ejus qui retineri poteſt. Rex ergo abire dicitur, ut in perſona prædicatoris libertas animi prędicetur. Abire quippe doctores poſſunt, cum volunt, & redire: quia fortes ſunt in bono opere, ſapientes in interna diſpoſitione. Veniunt quippe, quando ad ſubditos exeunt, aut exemplo boni operis, aut verbo prædicationis. Abeunt autem, quando ad mentis ſecretum redeunt, & quod foris acturi ſunt, intus diſponunt. In qua nimirum conſideratione, quia quotidie permanent, quaſi intra domum latent. Abire ergo in domum ſuam rex dicitur: quia prædicator æternæ vitæ operatione probatus, ſapientiæ doctrina ſecurus, liber ad opera poteſt egredi, & ad conſilia mentis intrare.

Nihil citra Paſtorum ju[illegible] agere licet.

40. Populus autem in domum ſuam dimittitur: C quia fideles ſubjecti non ſunt liberi ad diſponenda quæ volunt, ſed ad ea quæ jubentur. Quaſi teneri quidem dimittuntur, dum juſſa præcipiuntur agere: prǽſumere non juſſa, devitare. Et quia ad opera diverſa mittuntur, in ſuam domum eorum unuſquiſque dimittitur. Ut enim ea, quæ nobis pręcipiunt, bene perficiamus, priuſquam appareamus in opere, intus recondimur in interna conſideratione. Reges ergo noſtri nos ſingulos in domum noſtram dimittunt: quia ad ea quę nobis injungunt, nos per ſecretam mentis diſpoſitionem ire pręcipiunt. Bene quidem ipſi præcipiunt, ſed ſi operationi noſtræ modum negligimus prævidere, quæ bene præcepta ſunt, inconſulta mente diſſipamus. Singuli ergo in domum ſuam redeunt, quando unuſquiſque D fidelis ſubditus opus obedientiæ, quod proponit, conſilio mentis diſponendo prævenit. Quia vero, electo rege, in domum ſuam ante populus dimiſſus, quam rex abiiſſe aſſeritur, poteſt in hoc aliud deſignari. Qui enim regem excipiunt, in domum ſuam vadunt, quando ſe unuſquiſque ſubjectus conſiderando præparat, ut ei, quem præeſſe ſibi petiit, fidelem obedientiam impendat. In hoc ergo loco non eſt imperata conſiderare, ſed imperandis infima ſe diſpoſitione ſubſternere. Regi quoque in domum ſuam abire, eſt, ut diſcrete paratis imperet, conſiderare. Alia ergo eſt domus regis, alia populi ſubjecti: quia alta illi mente ſubditorum itinera diſponenda conſiderant, iſti prælatorum imperia exequi per intimi propoſiti robur parant. Unde & E domus regis in Gabaa ſita perhibetur. Gabaa quippe ſublimis dicitur. Domus ergo regis in Gabaa eſſe oſtenditur: quia electus doctor non ima & terrena cogitando incolere, ſed alta & cæleſtia meditari ſtudent. Unde & bene pars exercitus cum eo ire in Gabaa dicitur: quia hi, qui contra diabolum fortes ſunt, electum Paſtorem ſuum ad virtutum alta proſequuntur. Pars ergo exercitus ire cum rege dicitur: quia in ſancta Eccleſia plerique fideles ſunt, qui prælatis ſuis humiliter obedire ſciunt, alta

Quæ imperantur, intima mente conſideranda.

cogi-

Plurimi ſciunt imperata perficere, non autem aliis imperanda prævidere. cogitare neſciunt. Sciunt quidem imperata perficere, neſciunt aliis imperanda prævidere. Quaſi enim hujus partis milites commemorabat Paulus, cum Coloſſenſibus ſcriberet, dicens: *Salutat vos Ariſtarcus concaptivus meus, & Marcus conſobrinus Barnabæ, & Johannes qui dicitur Juſtus, qui ſunt ex circumciſione; hi ſoli ſunt adjutores mei in regno Dei.* (*Coloſ. 4. 10.*) Item Romanos alloquens, ait: *Salutate Priſcam & Aquilam adjutores meos.* (*Rom. 16. 3.*) Et poſt pauca: *Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucas, & Jaſon.* (*Ibidem v. 21.*) Adjutores quippe ſuos diſcipulos vocavit, quia ordine minores erant, ſed laboris participes; obedientiæ humilitate Apoſtolo ſubjecti erant; ſed dum cum eo æterni regni gloriam prædicarent, cum eo pariter veritatem defenderent, infidelibus obſiſterent, illatas perſecutiones fortiter ſuſtinerent, quaſi in bello Dei milites regis erant. (*Hi tamen Paſtorum adjutores ſunt.*) Cum rege in Gabaa pars exercitus ire dicitur; quia perfecti diſcipuli in alta diſpoſitione ſanctæ Eccleſiæ magiſtrorum ſuorum coadjutores ſunt; auxilia, quæ poſſunt, per altitudinem virtutis ferunt; ſed eis, quos adjuvant, per humilitatem ſerviunt.

Qui Chriſti milites ſunt. 14. Et quia hoc nonniſi illi poſſunt, qui Spiritus ſancti gratia præventi ſunt, cum pars exercitus ire cum rege dicitur, ſubjungitur: *Quorum Deus tetigit corda.* Quia enim digito tangere ſolemus, Deus corda Sanctorum tangit, quando eis Spiritus ſancti gratiam tribuit. Et ejus tactum ſentiunt; quia, recepto internæ virtutis munere, a carnalitatis ſuæ debilitate commoventur. Qui protinus cæleſtis exercitus milites ſunt; quia per virtutem ſancti Spiritus infirma deſerunt, & ad agenda fortia in Chriſti bello præparantur. *Qui prælatos deſpiciunt, filii ſunt Belial.* Quia vero intra ſanctam Eccleſiam quidam prælatos ſuos deſpicere non verentur, audiant; quia qui regem deſpiciunt, Belial filii dicuntur. Per ſuperbiæ quidem vitium in illius imitatione generantur, de quo ſcriptum eſt: *Omne ſublime videt, & ipſe eſt caput ſuper omnes filios ſuperbiæ.* (*Job. 41. 25.*) Qui apte ſuperborum mores inſinuant, quia dicunt: *Numquid iſte ſalvare nos poterit?* Sancti etenim viri, quia præſentia deſpiciunt; æterna inquirunt; contemtum mundi, quem in mente retinent, proferunt etiam in exteriori converſatione; intus venerabiles ſunt, foris deſpicabiles videntur. Superbi ergo, quia illud ſolum, quod in Sanctis foris deſpici poteſt, aſpiciunt; illud vero, quod valde venerandum eſt, cernere non merentur; dicunt: *Numquid iſte ſalvare nos poterit?* Quaſi deſpiciendo interrogent; A tam parvo tam grandia ſperanda ſunt? Iſte tam parvus, nos tam magnos; tam debilis, tam fortes ſalvare poſſe credendus eſt? Nam quid eſt aliud, quod dicunt: *Iſte & nos;* niſi quod ſuperbi & arrogantes inſpicientes alios, ſemper parvos & debiles eſſe credunt; ſe autem magnos, fortes, atque ſapientes? Merito igitur Belial filii dicuntur, quia dum ſuperbiendo ſe extollunt, illi ſe conformant, qui eodem modo cecidiſſe de cælo dicitur. De quibus etiam regem deſpicientibus dicitur:

Et non attulere ei munera. (*Ibidem.*)

Quæ munera Prælatis noſtris offerenda. 42. Si ad litteram iſta diſcutimus, hoc profecto inſinuant: quia & terrarum domini, & ſpirituales ſanctæ Eccleſiæ prælati exterioribus officiis honorandi ſunt. Unde & beatus Paulus Apoſtolus elatos Romanos alloquitur, dicens: *Reddite omnibus debita; cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.* (*Rom. 13. 7.*) Hinc Apoſtolorum princeps exhortans, ait: *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive regi tanquam præcellenti, ſive ducibus tanquam ab eo miſſis.* (*1. Petr. 2. 13.*) Spiritualia vero munera Rectoribus noſtris tribuimus quando debitam eis honoris reverentiam offerimus, & ea, quæ precipiunt, cum magna devotione ſervamus. Magna enim munera ſunt reverentia honoris, & humilitas ſubjectionis; quia dum Rectoribus noſtris & intus per humilitatem ſubdimur, & per exteriora obſequia foris honoris reverentiam exhibemus, munus eis unum prebemus a corpore, aliud a corde. Ut ergo ſuperborum typum inſinuet Propheta, non dicit: *Non attulere ei manus;* ſed, *non attulere ei munera;* quia dum electos predicatores deſpiciunt, eis utique honorem a corpore offerre dedignantur, & humilitatem a corde. Sed cum electi predicatores ſubditorum culpam agnoſcunt; aliquando eam ſtatim corrigere increpando geſtiunt, aliquando hanc ſe noſſe diſſimulant; ut ad eam delendam congruum tempus quærant. Unde & de eodem deſpecto rege protinus ſubditur:

Ille vero diſſimulabat ſe audire. (*Ibidem.*)

Eccleſiaſtica cenſura diſcretio. 43. Subditorum quidem pravitatem audit, qui noſcit; ſed audit, & non reſpondet, immo ſe audire diſſimulat; quia plerumque, cauſa exigente, nota ſubditorum ſuperbia incorrepta deſeritur, ut opportuniori tempore, quaſi cognita, feriatur. Quam profecto Eccleſiaſticæ cenſuræ diſcretionem bene in hoc ipſo Iſraelis rege agnoſcimus, ſi regni tempora, & acta diverſa videamus. Nam rudis adhuc, & noviter ordinatus diſſimulare ſe audire deſpicientium verba dicitur, ſed confirmato regno ſuper Iſrael ad dexteram & ſiniſtram pugnare, & quocumque ſe vertebat, ſuperare perhibetur. Culpa ergo, quæ feriri digna ſeveritate non poteſt, diſſimulanda non exponenda eſt; quia audacius a ſubjectis delinquitur, ſi prælatorum infirmitas agnoſcatur. Hæc in quarto hujus operis libro diſputata ſufficiant, ut per loquendi principium ad exponenda, quæ reſtant, ſtudium renovemus.

LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

Plana proferendo Prophetæ, alta ſignificant. 1. Cum ſacræ hujus hiſtoriæ profunditatem aſſerere in iſtius operis Præfatione voluiſſem, in eo potiſſimum videri poſſe aſſerui, quod ſcripta fuerit a Prophetis. Ipſi quidem myſtica dicere, non ſolum verbis, ſed etiam rebus conſueverant: plana proferre, ſed alta ſignare. Quia enim per eos Spiritus ſanctus loquebatur, & planum erat, quod ipſi, velut homines dicebant; ſed profundum, & myſticum; quia locutionem hominibus ſummus & incircumſcriptus Spiritus ſuggerebat. Quia ergo Prophetam Samuelem loquentem exponimus, tanto majori ſtudio indigemus, quanto ipſe in Spiritus ſancti gratia ſublimiter aſſumtus, exteriora dixit, ſed interiora vidit. Carnalia plerumque aſſeruit: ſed intima & ſpiritualia ſignavit. Sed quia humano ſtudio ad divina pervenire impoſſibile eſt, non eſt

nobis confidendum de viribus propriis, ſed de dignatione Spiritus ſancti qui a Redemtore miſſus, (Sap. 1. 7.) *Replevit orbem terrarum; & hoc, quod continet omnia, in omnibus jam ſcientiam habet vocis*. Quid ergo ſint idem Propheta de inceptis Iſraelitarum geſtis exequatur, audiamus.

(Lib. 1. Reg. Cap. 11. Verſ. 1. & 2.) *Et factum eſt* (inquit) *quaſi poſt menſem, aſcendit Naas Ammonites, et pugnare cœpit adverſus Jabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Jabes ad Naas: Habeto nos fœderatos, et ſerviemus tibi. Et reſpondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiſcum fœdus, ut eruam omnium veſtrum oculos dextros; ponamque vos opprobrium in univerſo Iſrael.*

(Maxime per [illegible] humani generis hoſte. 1. Cor. 10. 11.) 2. Si hiſtoria quæritur, nihil planius dici, nihil facilius poteſt intelligi. Si vero ſpiritum ſequi volumus, Paulum prius loquentem audiamus, qui vetera intuens, ait: *Omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem propter nos, in quos fines ſeculorum devenerunt*. Eſſe etiam ſpiritualia bella inſinuat, dicens: (Eph. 6. 12.) *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem, et ſanguinem: ſed adverſus principes, et poteſtates, adverſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus*. Cum ergo Naas aſcendere, & pugnare contra Jabes Galaad dicitur, interiora vitiorum prælia deſignantur. Quibus nimirum verbis ſacræ hiſtoriæ proceſſus oſtenditur, ut novo regi nova bella moverentur: quæ dum bene conficeret, ſtrenuitatis ſuæ gloriam demonſtraret. Quis eſt ergo iſte Naas Ammonites? quæ eſt Jabes Galaad? Sed Naas interpretatur, ſerpens; Jabes exſiccata. De ſerpente autem in Geneſi dicitur: (Gen. 3. 1.) *Quia callidior erat cunctis animantibus*. Cujus profecto ſerpentis ſimilitudo ſi in vitiis quæritur, quid ſimilius, quam violentum gaſtrimargiæ, id eſt gulæ motum invenimus? (A vitiis [illegible]) Luxuriæ quidem motus, furti crimen, turpis lucri appetitus; iræ impetus, amaritudo ſecularis triſtitiæ, deſidia acediæ, appetitus vanæ gloriæ, tumor ſuperbiæ aperte deteſtabilis eſt: gulæ vero vitium tanto eſt fraudulentius, quanto & occultius: quia & quaſi neceſſarium ſuggerit cibum corpori, ſed dum abundanter carnem reficit, luxuriæ gladium in mentem mergit. Suadet quod peccatum non eſt, ſed unde comeſtio quaſi non peccatum recipitur, inde peccato luxuriæ anima ſubjugatur. Unde & in paradiſo ad mulierem (Gen. 3.) gulæ vitio decipiendam, ſerpens veniſſe oſtenditur, qui aliud ſuggereret, aliud obtineret; ut, dum comedenda oſtenderet, improviſam mortem propinaret. (Juſtæ neceſſitatis [illegible]) Serpens ergo iſte gulæ deſignat aviditatem: quia & reſpectu juſtæ neceſſitatis repit, & virus impiæ delectationis ſpargit. Bene etiam Ammonites dicitur, qui populus mœroris, interpretatur: quia lætum videtur quod ſuadet, ſed valde luctuoſum erit in æterna damnatione. Populus autem dicitur: quia guloſi quique pro ſollicitudine ventris innumerabilium curarum frequentia deprimuntur. Qui ad Jabes Galaad aſcendit: quia in alta abſtinentiæ virtute poſita juſtorum corpora ad ciborum concupiſcentiam præcipitare appetit. Exſiccata quidem recte caro dicitur, quæ humore pinguedinis non gravatur. Ad eos quidem Naas aſcendit, quos exſiccatos videt: quia illis graviora bella gulæ ſpiritus ingerit, quos attenuatos jejuniis agnoſcit. Bene autem pugnare cœpiſſe Naas dicitur: quia ſancti viri gulæ ſuggeſtionem non habent in fœdere amicitiæ, ſed in pugnæ contrarietatem. Abſtinentes enim, quaſi cum ſerpente pugnant, quando gulæ appetitum magna virtute deprimunt, ut veneno luxuriæ non inficiantur. Pugnare quidem gulæ, eſt eſurientia abſtinentium corpora ad

A inordinatam ventris repletionem provocare.

(A perfectis viris quam alienum ſit gulæ vitium.) 3. Sed perfectos viros gulæ appetitus tentare poteſt, ſuperare non poteſt. Bene ergo pugnare cœpiſſe contra exſiccatam dicitur, non viciſſe: quia electi viri deſideriorum carnalium impetum ſentiunt, ſed eiſdem deſideriis ſciunt virtute mentis obſiſtere; ſciunt neceſſaria per diſcretionem providere. Sciunt quidem gulæ impetum ferociter inſurgentem deprimere, ſciunt neceſſitati corporis alimenta juſta præſtare. Hinc namque Doctor egregius dicit: (Phil. 4. 12.) *Scio manducare, & eſurire*. Manducare quidem & eſurire novit, qui & corpus moderate reficit, & ad immoderatam ciborum perceptionem ſuggerenti gulæ vitio non conſentit. B Quare & ad Naas reſpondentes, dicunt: *Habeto nos fœderatos, & ſerviemus tibi*. Fœdus quippe a gula petunt, qui vellent carnem pro voto reficere, ſi in carne nulla poſſent incitamenta ſentire luxuriæ. Quaſi dicant: Nos dabimus quod tibi juſtum eſt, ut tu nobis non inferas quod juſtum non eſt. Juſtum quidem eſt ut reficiatur corpus: ſed iniquum valde eſt ut refecta caro per ardorem libidinis ad contumeliam ſpiritus excitetur. Fœdus ergo expetimus, cum ſic favere carni ad ciborum perceptionem volumus, ut de carne nulla luxuriæ mala ſentiamus. Sed hoc profecto velle poſſumus, obtinere non poſſumus: quia nimirum C hoc juſtam refectionem quaſi tributum carni offerimus, ſed a carne nobis nulla pacis bona promittuntur. Nam cum auditum mentis ad vitiorum reſponſa bene dirigimus, hoc profecto in gulæ voce cognoſcimus: quia ſi carnem impinguemus, per excreſcentem concupiſcentiam, cordis cæcitate percutimur. Quare & idem Naas dicit: *In hoc feriam vobiſcum fœdus, ut eruam omnium veſtrum oculos dextros*. (Hoc vitio, dexter oculus [illegible] eruitur.) Dexter oculus noſter eſt intuitus æternæ claritatis; ſiniſter vero oculus, eſt concupiſcentia carnalis. Dexter ergo oculus eruitur, quando mens ea cæcitate percutitur, ut ultra ad videnda cœleſtia non aperiatur. Eruitur quidem oculus, quando a mente reproba ſic lumen evellitur, ut radix ei nulla re- D maneat, de qua redivivum lumen erumpat. Naas ergo dextros oculos fœderatorum ſuorum eruit, quando gula ſic devictis abſtinentibus prævalet, ut carnalia ſola cupiant, & ultra, quæ ſolebant amare, non attendant. Et quia quiſquis in hac vita projicitur, in futura coram Angelis & electis hominibus condemnatur, ſubjungitur: (Reproborum opprobrium.) *Ponamque vos opprobrium in univerſo Iſrael*. Tunc quippe reprobi in univerſo Iſrael opprobrium ponuntur, quando in extremo examine, coram electis omnibus de perpetratis iniquitatibus erubeſcunt. Vel in opprobrium in hac vita ponuntur: quia, dum ipſi obcæcato corde mala audacter perpetrant, E ſancti viri pro eorum culpis erubeſcunt. Sed qui turpes videri, avulſis dextris oculis, dedignantur, attendant quod ſequitur:

(Verſ. 3.) *Et dixerunt ad eum habitatores Jabes: Concede nobis ſeptem dies, ut mittamus nuncios ad terminos Iſrael: & ſi non fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te.*

(Eorum qui longo abſtinentiæ uſu carnem caſtigarunt, ſtatus.) 4. Qui ſunt habitatores Jabes, id eſt exſiccatæ, niſi qui caſtigationem extenuatæ carnis in longo habent uſu virtutis? Nam plerique reſiſtere gulæ incipiunt, ſed dum fatigari abſtinentiæ labore inchoant, ad uſum ſe conſuetæ guloſitatis inclinant. Velut enim urbem Jabes ingredi, & effici ejus cives appetunt: ſed dum exſiccatæ, & eſurientis carnis cruciatum non perferunt, fieri ejus habitatores nequaquam poſſunt. Jabes ergo inhabitant, qui at-

te-

tenuationem corporis per vigorem mentis in jus habent poſſeſſionis: & velut exſiccatæ muris ambiuntur, dum per id, quod corpus extenuant, ab ignitis luxuriç jaculis proteguntur. Qui cum validiſſimis inſurgentibus gulç ſtimulis fatigantur, ſeptem diebus inducias expetunt: in quibus ſi auxilia deſunt, ad Naas egrediantur. Sed hoc Ammonitarum bellum melius exponimus, ſi in eo deprehenſæ carnis infirmitatem intueamur, & ſagacitatem eruditæ mentis. Hanc quoque clarius videmus, ſi quod contrarium eſt, in ſtultis infirmis ſubtilius attendamus. Nam quidam intra ſanctam Eccleſiam devoti per deſiderium ſunt, ſed conſueta vitiorum debilitate remiſſi. Poſſunt quidem bona proponere; ſed quia exequi quod proponunt nequeunt, & a præſenti concupiſcentia ſuperantur, & bonum, quod in præſenti deſerunt, in vicino tempore ſe recuperare poſſe confidunt. Sæpe quidem jejunare diſponunt, ſed cum conſueta gula vincuntur, eo die manducandum judicant, in futuros jejunandum. Cumque gulæ ſeritas ſemper eis præſens ſit, præſens & deſiderium futuræ bonitatis, hoc ſerpentis fraude agitur, ut bonum, quod proponitur, non inveniatur. Cras enim, quod ſemper promittitur, numquam reperitur. Sed quia hoc ab illis agitur, quorum mens debilis eſt, caro fortis; videamus qualiter ſerpenti illudant illi, quorum mens fortis eſt, caro autem infirma. Nam de eodem ſerpente Pſalmiſta ad Dominum dicit: *Draco iſte, quem formaſti, ad illudendum ei*. Numquam enim convenientius vincitur, quam cum ejus verſutia pia fraude ſuperatur. Unde & ſapientiç ſuç aſtutiam beato Job Redemtor improperans, ait: *In oculis, quaſi hamo, capies eum*. In oculis quippe, quaſi hamo ſerpentem cepit, qui ei carnem exhibuit, divinitatem celavit: & dum cepit ille quod appetiit, eo [a] tentus, & peremtus eſt, quod non vidit.

Et eorum qui infirmi ſunt, hic virtuti ſtudent.

Cras ſemper promittitur, reperitur numquam.

Pſal. 103. 27

Job. 40. 23.

Quomodo carni illudendum, commoda quædam futura pollicendo.

5. Sancti ergo viri, ut hoſti illudant, rigorem converſationis in prçſenti virtute habent; pro illuſione infirmitatis, carni commodum quoddam in futuro promittunt. Nam ſçpe ingentia ſunt, quç agunt, ſed pro infirmitate carnis ſemper agere dura, & aſpera promittere non prçſumunt. Tanto quidem facilius eadem dura ſuſtinens, quanto eorum onera ſibi ineſſe in perpetua promiſſione non vident. Sed dum optime vivunt, & quotidie proficere & non deficere conantur, illud carnis licitum blandimentum, de quo deſperare non poſſunt, ſemper carni in futura çſtimatione promittunt; ſed ei cœptæ afflictionis dolorem infligere nequaquam deſinunt. Per id ergo, quod in appetitu ſuo ſpes carni relinquitur, quaſi ad futurum bonum ejuſdam carnis, ſui adventus prçſentiam ſpiritus pollicetur. Sed quia ſolitum continentiæ rigorem deficiendo non deſerit, promiſſum voluptatis caro habet in futuro, & electa mens virtutis robur in prçſenti. Quo in loco notandum eſt, quia ad Naas egredi ſub conditione promittunt, ſed urbis mœnibus ſine conditione muniuntur; quia abſtinentes eo etiam, quod ſecundum carnem infirmi ſunt, roborari per divinam miſericordiam confidunt. Et quia gulæ vitium decipiendo ſupplantare ſe geſtiunt, dicunt: *Concede nobis ſeptem dies*. Quaſi enim a gula tempus conceditur, quando eo reſpectu comprimitur, ut ejus deſideriis quandoque ſerviatur. Quo nimirum dierum ſpatio Naas egreſſum ad ſe obſeſſorum civium, cives vero Jabes auxilia præſtolantur: quia nimirum gulç appetitus de infirma carne refici appetit, ſed electa mens in abſtinentiç virtute roborari. In ſeptem vero diebus auxilia quçruntur, quando contra tentamentorum tenebras omni luce cordis erigimur, quando adverſus pravæ conſilia quidquid poſſumus, invenimus rationes noſtras & lucis radios, quos in nobis non cernimus, de eruditione munimur aliena. Dum enim ad robur noſtrç virtutis, perfectorum converſationes aſpicimus, quaſi per ſeptem dies auxilia defenſionis invenimus. Inducias quidem petimus: quia cum Naas, id eſt ſerpente, pugnamus: cujus quo latentia ſunt venena, eo nobis ſubtiliora ſunt quærenda conſilia. Unde & in univerſos terminos Iſrael mittere nuntios ſe promittunt: quia electi viri ad ædificationis ſuç commodum, omnium videntium Deum exemplis adjuvantur. Sed quod dicitur: *Si non eſt qui defendat, egrediemur ad vos*: in electorum voce, non auxiliorum dubitatio, ſed certitudo monſtratur. Quaſi aſtutis verbis ſuadenti adverſario illudentes, verba proferunt, quibus illi ſpem tribuant, & ſibi fiduciam nequaquam tollant. Qui enim dicunt: *Si non fuerit qui defendat, egrediemur ad vos*: quamdam exeundi ſpem tribuunt. Sed quia illi hoc dicunt, qui de auxilio certi ſunt, hoſtes ſuos promittendo decipiunt. Sed ubi jam eadem auxilia inveniantur, exponit dicens:

Venerunt ergo nuntii in Gabaa Saul, & locuti ſunt verba hæc, audiente populo, & levavit omnis populus vocem ſuam, & flevit. Et ecce Saul veniebat mane ſequens boves de agro, & vidit plorantem populum, & ait: Quid habet populus, quod plorat?

Verſ. 4. & 5.

Ad Paſtorum conſilia confugiendum in tentationibus.

6. Gabaa, ut ſupra jam diximus, ſublimis interpretatur. Et quia omnium electorum non eſt çqualis altitudo meritorum, in Gabaa Saul nuntii veniſſe perhibentur: ut ſpirituali ſignificatione doceamur, ut cum validis tentamentis impellimur, ad prçdicatorum noſtrorum conſilia recurramus. Sed & flentis populi afflictione inſtruimur; ut fraternis neceſſitatibus intima mentis compaſſione jungamur. Saul autem flentem populum vidit; ob quam cauſam fleret, interrogavit: quia electus doctor ſubditorum neceſſitatem compatiendo ſuam facit, & hanc relevare appetit. De agro quidem venit: quia a ſecreto ſui fertilis cordis exit. Mane vero de agro venit: quia in oriente ſibi ſplendore veri luminis ſubditorum cauſas inquirit. Et boves ſequitur: quia eum validi affectus caritatis antecedunt. Quaſi enim duos boves ante ſe habet, qui & proximis per amorem jungitur, & divina caritate inflammatur, & inde proximum ordinate diligit, quia hunc amor Dei fortiter accendit. Quare & per Moyſen Dominus ait: *Non arabis in bove & aſino*. Aſinus quippe eſt amor carnalis: quia quæ portat quos amat, quaſi forte eſt animal; & quia inordinate idem non pro Deo diligit, laſcivum. In bove ergo & aſino arari non poteſt: quia fructu çternç mercedis anima non excolitur, ſi puritas amoris, quo Deo conjungitur, inordinato proximi amore polluitur. Saul ergo de agro veniens, boves ſequitur: quia electus doctor utrumque affectum caritatis in frugifero corde integrum retinet, ex quibus præparare ſibi æternæ retributionis uberes fructus poteſt. Et mane venit: quia cum ad ſubditos exit, diem ſuæ virtutis aperit. Sed jam cognitis neceſſitatibus populi, quid egerit audiamus. Nam ſequitur:

Paſtores tentatis compatiantur.

Deut. 22. 10.

Et narraverunt ei verba virorum Jabes. Et inſiluit ſpiritus Domini in Saul, cum audiſſet verba hæc, & iratus

Ibid. & Verſ. 6. & 7.

a Gilot. omitus.

iratus eſt furor ejus nimis. Et aſſumens utrumque bovem, cecidit in fruſta, miſitque in omnes terminos Iſrael per manus nuntiorum, dicens: Quicumque non exierit, ſecutuſque fuerit Saul & Samuelem, ſic fiet bobus ejus.

Magnum ira quam expavenda.

7. Quid in his verbis dicimus, niſi quia Sanctorum infirma, & quæ videntur carnalia, non ſunt infirma & carnalia, ſed ſpiritualia & robuſta? Iræ quippe nimietatem in religioſis viris reprehendere ſolemus: ſed ecce Saul, ut iraſci nimis potuerit, prius in eum ſpiritus Domini inſilut. Quam metuenda ſit ergo Sanctorum ira, cernimus, ſi inſilientem in eos Domini ſpiritum cogitamus, ſi dum illos foris iraſcentes aſpicimus, commoventem ſpiritum intus pariter attendamus. Quoties ergo majorum zelo corrigimur, ſub eorum indignatione vehementer poſſumus pavere: ſi eorum impetum motum ſancti Spiritus credimus. Et quia Saul utrumque bovem in fruſta concidit, in omnes terminos Iſrael miſit, minas protulit, ſic omnium bobus fieret, qui ſe & Samuelem ſequi noluiſſent: quid aliud inſinuat, niſi quia pigriores quique ad auxilia prębenda proximis, non ſolum invitandi, ſed cogendi ſunt? Unde & ſtatim ſubjunctum eſt:

Verſ. 7. *Invaſit ergo timor Domini populum, & egreſſi ſunt quaſi vir unus.*

Ad bona opera pigri timore cogantur.

8. Quia enim proximos ſicut noſipſos diligere jubemur, recto ordine eis auxilia prębemus, quando ad hæc exhibenda non timore cogimur, ſed amore provocamur. Cum vero nos effectum hujus debiti amoris perdimus, ad prædicatorum noſtrorum zelum pertinet, ut in fratrum auxilia ex timore conſurgamus. Bene ergo dicitur: *Invaſit timor Domini populum, & egreſſi ſunt quaſi vir unus;* quia plerumque ſumus in amore proximorum tepidi; ſed prelatorum noſtrorum minis erigimur ad ſtatum devotionis; & ex timore bonum opus aggredimur, ſed ex initio timoris, ad vinculum perducimur magnæ caritatis. Unde & bene timor invaſiſſe populum dicitur, ſed quaſi vir unus omnes egreſſi perhibentur. Quaſi vir quippe unus plures non poſſunt egredi, niſi qui ad parem conſcendunt unitatem dilectionis. Hinc namque & de perfectis diſcipulis Redemtoris dicitur: *Erat illis cor unum & anima una.* Sequitur:

Ad caritatem perfectam pollens per timorem.

Act. 4. 32.

Verſ. 8. *Et recenſuit eos in Bezech; fueruntque filiorum Iſrael trecenta millia, virorum autem Juda triginta millia.*

Ad ſpiritalem pugnam educentis, prius a duce probantur.

9. Prius dicuntur filii Iſrael egreſſi, deinde a Saul recenſiti: quia electus prædicator, cum contra occultos hoſtes movere ſubjectorum ſuorum militiam tentat, prius eorum forte propoſitum aſpicit, deinde eos in numero bellatorum ponit. Quaſi enim intus ſumus, & recenſeri non poſſumus, quandiu virtus noſtræ mentis noſtris Paſtoribus occultatur. Et cum egredimur, recenſemur: quia cum mentium noſtrarum eis fortitudinem pandimus, nos jam habere ſocios in ſpirituali pugna confidunt. Sed cum infirmas mentes ad propoſitum boni operis erigere appetunt, non ſolum majorum doctrinis nos erudire conantur, ſed etiam minorum electorum exemplis accendere. Bene ergo filiorum Iſrael trecenta millia, virorum autem Juda triginta millia, recenſita fuiſſe perhibentur. Tricenarius quippe numerus ad rectitudinem fidei, & ſtudium pertinet bonæ operationis; quia nulla ſunt præcepta legis, ſi ad contemplationem non tendunt ſummæ Trinitatis. Apte ergo viri Juda dicuntur, qui triginta millibus continentur: quia confeſſionem habent rectæ fidei, & robur bonæ operationis. Patres autem noſtri ejuſdem fidei atque operationis fuere; ſed in contemplatione divinitatis, quo longe altius, quam nos, profecerant, eo & opera fidei fortiora exhibebant. Quare etiam filiorum Iſrael trecenta millia recenſentur. Triginta quidem a tribus, & decem in triginta veniunt; ſed in tricenario numero tam denarius, quam ternarius ſimplex eſt; ſed ut uſque ad trecentos numeremus, & denarium triceſies, tricenarium decies multiplicamus: quia & ſi magna eſt contemplatio, magna ſunt opera ſubjectæ plebis, illa tamen, quæ præceſſerunt in patribus noſtris, incomparabilia fuerunt. Velut enim denarius noſter numerus decies in illorum perfectione glomeratur, dum eorum perfectioni valde noſtra ſubmittuntur. Triginta ergo millia virorum Juda, & trecenta filiorum Iſrael nobiſcum recenſita, ad pugnandum contra Naas prædicatores dicuntur; ſi cum adjuvare tentatos abſtinentes ſubditos volunt, & fortiſſimorum patrum eis eximia facta proponunt & minorum. Iſrael quidem dicitur Videns Deum, ſive, in quo eſt Deus. Quod profecto nomen infirmo adhuc, aut imperito non convenit. Quotquot perfectos viros in afflictione carnis, & contemplatione mentis proferimus, ſerpentem Naas tot armatis elidimus. Sed jam obſeſſos, quibus verbis regis exercitus confortet, audiamus.

Et dixerunt iis, qui venerant: Sic dicetis viris, qui ſunt Jabes Galaad: Cras erit vobis ſalus, cum incaluerit ſol. Verſ. 9.

Urgente tentatione locum non deſerendum.

10. Tale fortaſſe eſt illud, quod nobis ſapientis illius conſilio dicitur: *Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum cito non deſeras.* Locus uniuſcujuſque electi eſt ſitus bonæ converſationis. Quando autem permittitur, impugnans ſpiritus poteſtatem habere poteſt; quia impugnare electorum corda nullatenus poſſet, niſi hoc diſpenſatio divina permitteret. Præcipit ergo, ut locum noſtrum non deſeramus; quia ſi inter tentationum breves tenebras fortes ſumus, cito divina lux aderit, in cujus adventu tenebrarum virtus evaneſcit. Bene ergo dicitur: *Cras enim, cum incaluerit ſol, erit vobis ſalus.* Sanctorum prædicatorum exhortatio dies eſt; quia dum tentata minorum corda tangit, ad ſpem victoriæ erigit. Sed hanc nox ſequitur; quia etſi divina auxilia ſeparantur, adhuc tamen irruentes deſideriorum carnalium tenebræ non diſcedunt. Quis eſt ergo dies craſtinus, niſi divinæ viſitationis adventus? Craſtinus enim dies dicitur: quia tentatis electis divini auxilii ſplendor valde vicinus eſt. Unde & per Prophetam Dominus dicit: *Ego Deus de vicino, & non Deus de longe.* Hinc Pſalmiſta dicit: *Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum in veritate.* Hinc item ipſe Dominus repromittit, dicens: *Antequam me invocetis, dicam: Ecce, adſum.* Dies ergo primus, lux prædicationis, craſtinus divinæ gratiæ eſt. Sed notandum, quia dixit: *Cum incaluerit ſol;* ut diei claritas obſcuritatem ſenſus illuminet, & calor ſolis accendat amorem cordis; ut mens bonum, quod cupiat, per lucem videat; & quod videt, per calorem mentis concupiſcat. Geminum quippe hoc mentis remedium contra duplum diaboli bellum exhibentur. Nam malignus ſpiritus, ut mentes electorum tentando ſuperet, prius tenebras cogitationum malarum objicit, deinde concupiſcentiarum flammas accendit; quia niſi prius mentem cæcaverit, ad pravitatem concupiſcentiæ non impellit. Electa vero

Eccl. 10. 4.

Fortiter pugnantibus lux adeſt.

Jerem. 23. 23.

Pſal. 144. 18.

Iſai. 58. 9.

Et ſol, ut ad amorem accendat, incaleſcit.

Digitized by Google

vero mens dum tentari permittitur, ejus ſtatus in utroque turbatur: quia in tantum concupiſcentiarum moleſtias ſentire poteſt, in quantum, permittente Deo, cogitationum tenebras abjicere a ſe non poteſt. Sed quia a Deo tentari permittitur, in adventu ejus gratiæ, ab utroque malo relevatur: dum contra tenebras lucem accipit, & per calorem advenientis ſpiritus, abjicit frigus mentis. Incipit enim videre cæleſtia, qui levare mentem a carnalibus non valebat, & quæ amanter aſpexit, ardenter cupit. Bene ergo dicitur: *Cras erit vobis ſalus, cum incaluerit ſol*: quia ſi validas antiqui hoſtis impugnationes viriliter ferimus, divinæ gratiæ celeritate ſublevamur ad lucem cordis, & virtutem magnę caritatis. Et quia hoc ſanctorum prædicatorum conſilium electa ſubditorum corda gratanter excipiunt, ſequitur:

Ibidem. *Venerunt ergo nuntii & annuntiaverunt viris Jabes. Qui lætati ſunt.*

Sed etiam promiſſo ſibi auxilio, quid Ammonitis reſpondeant audiamus. Nam ſequitur:

Verſ. 10. *Et dixerunt: Mane exibimus ad vos, & facietis nobis omne quod placuerit vobis.*

Gula qua arte debellanda.

11. Hoc profecto, quia illi dicunt, qui jam de vicino auxilio ſecuri ſunt, quamdam ſpem hoſtibus tribuunt, quos promittendo illudunt. Voce quidem debilitatem ſimulant, ſed fortitudinem promiſſi auxilii intus ſervant. Aliud ergo promittunt, aliud credunt. Qui enim dicebant: *Cras exibimus ad vos, & facietis nobis omne quod placuerit vobis*, hoc dabant hoſtibus credere, quod ſic in eorum manibus traderent, ut facere de eis poſſent quęcumque voluiſſent. Sed qui in diem ſequentem venturum regem in ſuum auxilium noverant, exire cum eo non ad hoſtium manus, ſed ad interfectionem cogitabant. Secundum ſpiritualem vero ſenſum ſerpenti Naas, id eſt gulæ concupiſcentię in ſuo noſtrum exitum promittimus, ſed nos in die noſtro ejus acies debellamus. Dies quidem ejus eſt delectatio corporeæ ſaturitatis. Qui enim proponit ventrem pro voto replere, quaſi diem primum concupiſcentiæ dedicat, & tamen adhuc intus eſt; quia quamdam lucem delectationis propoſuit, quam operando non vidit. Cras ergo exiit, qui hoc lætum, quod carni promiſit, & operando & delectando exhibuit. Sed ſancti viri, ut ſuperius dixi, gulæ illudunt: quia cum ab ejus appetitu deſperare in perpetuum nequeunt, illud quod promittunt & non ſumunt, quaſi in future luce delectationis repromittunt. Coacti quidem ſunt foris nimia fragilitate carnis, & intus induti robore magnæ caritatis. Per illud quidem, qui appetitibus renuntiare nequeunt, quaſi exteriori voce promittunt, quod in intentione non habent. Per illud vero, quia de divino ſecuri ſunt, aliud proponunt agere, quam loquuntur infirmitatis voce. In die igitur ſuo ad Naas exeunt: quia ad oppugnandum gulæ concupiſcentiam per lucem ſuperni auxilii progrediuntur, & viſitati ſuperna gratia, jam contra omnem carnis impetum fortes ſunt, qui derelicti ad modicum, ejus impugnamenta timuere. Qui profecto divinæ gratiæ ſplendor, quia per ora prædicatorum aliquando minoribus ſanctæ Eccleſiæ membris infunditur, ſequitur:

Verſ. 11. *Et factum eſt, cum veniſſet dies craſtinus, conſtituit Saul populum in tres partes, & ingreſſus eſt media caſtra in vigilia matutina, & percuſſit Ammon uſque dum incaleſceret ſol.*

12. In partes quidem dividitur populus, ut ſerpentem Naas non una acie feriamus. Et quidem in tres partes dividitur, ut ſacrę abſtinentiæ fructus & dignitas oſtendatur: quia ad eam, quam manducando perdimus, ſanctę Trinitatis contemplationem jejunando revocamur. Hinc eſt enim, quod Legis, & Prophetiæ, & Evangelii jejunia commendantur. Nam Moyſes ut Legem percipere mereretur, bis quadraginta dierum numero jejunavit. Elias ut Jeſabel manus evaderet, quadraginta diebus in unius cibi fortitudine ad Oreb Dei montem pervenit. Dominus ac Redemtor noſter Jeſus Chriſtus per quadraginta dies in eremo jejunans, nullum omnimodo cibum ſumſit. In tres ergo partes Saul populum dividit: quia in exemplum abſtinentium, Legis, & Prophetarum, atque Evangelii jejunia producuntur. Et veniente die craſtino, media caſtra doctor ingreditur: quia cum divina gratia, quæ ad docendum corda prædicatorum illuminat, auditorum etiam mentes irradiat, & ad ſpem victoriæ potenter levat. In die igitur craſtino doctor triumphaturus caſtra inimicorum ingreditur, & aperit, in eiſque concupiſcentiarum acies potenter ferit. Et quia ipſorum ſubditorum mentes audiendo proficiunt, in vigilia matutina rex dicitur caſtra Ammonitarum ingredi, & uſque dum dies incaleſceret, in eorum cædibus immorari. Vigilia quidem matutina in Dei aſpiratione, eſt fervor ſolis in ejus plenitudine. Velut enim matutina nobis lux oritur, quando tenebris tentationum depreſſi, lucem virtutis ab ore prædicatorum videre incipimus, quam ſequamur. Et ſol nobis incaleſcit, cum per eorum verba mens noſtra ſuccenditur, & quaſi ferventis ſolis calore decoacta, deſideriis inflammatur. Tunc quippe Ammon vehementer cæditur: quia vitiorum populus de noſtris ſenſibus effugatur. Rector igitur, qui in vigilia matutina Ammonitarum caſtra ingreditur, uſque dum incaleſcat dies, ab interfectione gladium non recondat; quia tamdiu debet ſubditorum ſuorum eruditione inſiſtere, quamdiu illos aſpiciat magnis internis caloribus inflammari. Quo in loco notandum eſt; quia Naas, id eſt ſerpens Ammonitarum rex eſſe dicitur; ipſe autem Ammon populus mœroris interpretatur. Et quia in hoc ſerpente gulæ vitium deſignari diximus, cum Naas percutitur, mœroris populus debellatur: quia ex uno gulę vitio, innumera vitiorum agmina ad conflictum animæ producuntur. Et cum idem gulæ vitium reciditur, alia multa nobis vitia ſubjugamus. Unum quidem gulę vitium eſt, ſed aculei libidinis innumeri ſunt, qui pręcedentem illum, quaſi regem ſequuntur. Qui læta quidem ſuggerunt, ſed ad æterni fletus lamenta perducunt. Cum Naas ergo pugnatur, ſed mœroris populus cæditur: quia cum gulam domamus, libidinum incitamenta perimuntur. Unde bene non ipſe Naas, ſed Ammon ſubjectus ſibi, id eſt populus interfectus aſſeritur: quia appetitus comeſtionis reſtringendus, non extinguendus eſt. Sed bene numquam reſtringitur, ſi ſubſequens mœroris populus id eſt turpes motus libidinum non necantur. Contra Naas ergo nobis principale certamen eſt: quia cum iſte ſuperatur, Ammon interficitur: quia libido tunc bene cæditur, ſi ejus principale initium ſubjugatur. Sed profectus pudicitiæ quouſque procedat, latenter oſtenditur per ea quæ ſubſequuntur. Nam dicit:

Quibus exemplis jejunium commendatur. *Exod. 34. 27. 3. Reg. 19. 8.* *Matt. 4. 2.* *Ex uno gulæ vitio innumera vitia producuntur.*

Ibidem. *Reliqui vero diſperſi ſunt, ita ut nec relinquerentur duo pariter.*

13. Probatio vere abſtinentiæ non eſt in attenuatione corporis, ſed in perfectione caſtitatis. Nam bene

Probatio abſtinentiæ, caſtitas perfecta.

bene ſerpens arteritur, ſi ſic gula reſtringitur ut libidinoſi motus corporis omnis violentia minuatur.

A carne tolli non poſſunt illiciti motus.

Nam motus illicitus carni, quamdiu ipſa caro eſt, tolli non poteſt, violentia movendi tolli poteſt. Non quidem tolli non poteſt carni, quod lex carnis membra non moveat: ſed tamen tolli poteſt carni violentia motionis, ut relinquatur ei motus; ſed eidem motui omnis delectationis obſcœnitas auferatur, & ſimplex motus ille ſit, in quo [a] reliqua libidinis turpido non ſit. Bene ergo alii in fugam verſi perhibentur, quia cum abſtinentes quoſque divina gratia perfecte remunerat, a corporalibus eorum motibus omnium obſcœnitatum aculeos tollit: ſed eis ipſos motus naturales deſerit, ut tentari ſemper poſſint, vinci numquam poſſint: dum id deſerit, quod eis valde diſplicet, ſed ſic debilitat quod deſerit, ut prævalere victoribus non permittat.

De his dolendum.

Ammonitas quippe percuſſerat, qui dicebat:

1. Cor. 9. 27

Caſtigo corpus meum, & ſervituti ſubjicio, ne aliis prædicans, reprobus efficiar. Interfectis etiam aliis, fugitivos interficere non poterat: quia deplorat, dicens:

Rom. 7. 23

Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Item quia debilitatos videbat, qui remanſerant, dicit:

Ibid. 8. 39.

Nulla creatura poterit nos ſeparare a caritate Chriſti. Quid eſt ergo, quod deplorat legem ineſſe membris legi mentis repugnantem, ſi extinctis aliis, alii in fugam verſi ſunt? niſi quia perfecti viri hoc ipſum, quod ſimplices motus carnis contra voluntatem ſuſtinent, vehementer dolent? Vellent quippe ſic manere in carne, ut contra mentis voluntatem de carne nulla ſuſtinerent. Quod quidem, quia impoſſibile eſt, præmiſit dicens:

Ibid. 7. v. 18 & 19

Velle adjacet mihi, poſſe autem non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc ago; ſed quod odi malum, illud facio. Quaſi dicat: Vellem eſſe in carne, non ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus eſt, ſed ſicut Angeli Dei in cælo.

Jejuniis mitigari debent.

Sed hoc poſſe non invenio, quia quamdiu mors peccati abſorpta in futura reſurrectione non fuerit, illud, quod in me peccatum inhabitat, movet me contra me. Sed quod extingui peccatum non poteſt, effugari poteſt. Motus quippe carnis quaſi in fugam vertitur, dum ipſa bene jejunando caſtigatur. Tanto enim rarius ac difficilius ſe contra ſpiritum erigit, quanto ſibi eam præſidens ſpiritus per extenuationem ſubdit, cum ſic eam domat, ut tarde ſuperbiat, cito conquieſcat.

Ut vincantur, numquam ſimul ſuperari ſinamus cogitationem immundam, & naturalem carnis motum.

14. Sed ſubtiliter eſt intuendum, quod dicitur: *Ut non relinquerentur duo pariter.* Duo quidem remanent, ſed pariter non remanent. Duo quidem ſunt, cogitatio immunda, & naturalis motus carnis. Ad Sanctorum quidem conflictum aliquando immunda cogitatio prævenit, aliquando inſurgentem ſibi ſentiunt legem carnis contra legem mentis: ſed qui victores jam ſunt, hoſtes in fugam verſos non timent, ſi iterum ad pugnam redeunt: quia cum eis pariter pugnare non poſſunt. Nam cum prava cogitatio obviat, prius eam abjiciunt, quam de ejus ſuggeſtione caro moveatur. Et cum carnis lex membra commovet, lex mentis turpem motum, turpia cogitando nequaquam fovet; & dum alterum abjicit, alterius pugnam nequaquam ſentit. Bene ergo de electorum perfecta victoria dicitur, quia: *Diſperſi ſunt alii, ut duo pariter ex eis non ſint relicti:* quia per macerationem corporis in tantum proficiunt culmen perfectionis, ut ab eis quidquid a carne, quidquid a mente ingeritur, leviter ſuperetur, dum convenire in pugnam non ſinitur.

Et hæc quidem victoria de omnibus ſenſibus corporis electi percipiunt, qui obſidentem Naas ſibi ſubjicere per abſtinentiæ virtutem poſſunt. Nam refecta caro & impinguata, ad lapſum linguæ, oculorum, auditus, olfactus, & tactus facilis eſt. Dum ergo illiciti corporalium ſenſuum motus a gulæ vitio, ad mentis pugnam deducuntur, quaſi Ammon populus Naas regem ad Iſraelitarum obſidionem comitatur. Sed dum Naas perfecte vincitur, Ammon & extinguitur ex parte, & ex parte ſic in fugam vertitur, ut ex eo duo pariter non inveniantur: quia dum per abſtinentiam corpus atterimus, innumeros noſtrorum ſenſuum illicitos motus enervamus; & quos omnino eradicare non poſſumus, quaſi debiles effugamus. Ex quibus duo pariter nobis in pugnam non remanent: quia in oblectatione alicujus ſenſus corporei, non conjungimus ſenſum mentis. Nam ſæpe oculis aſpicimus, ſæpe audimus auribus, ſæpe tactu, ſæpe olfactu percipimus, quæ carnalem animum trahere ad illicitum amorem poſſunt, ſed noſtram perfecte carnem macerando victores ſumus: quia duos pariter de victis adverſariis non videmus. Concupiſcenda quidem tunc cernimus, ſed oculorum motibus appetitum animæ conjungere devitamus. Sæpe etiam cordi cogitatio illicita obviat, ſed victor ſerpentis, fugitivum motum ſuum, quem attendit, ſolum invenit. Ad ea enim, quæ corde accidenter cogitat, aliquem de ſenſibus corporis per motum illicitum nequaquam levat. Tales quippe ſunt, quos Propheta miratur, dicens:

Iſa. 60. 8.

Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? Quaſi enim columbæ ad feneſtras ſuas ſunt, qui concupiſcenda recipiunt, ſed ſimplicitatem mundi cordis concupiſcendo non perdunt: quia vident quæ appetant, ſed illicite appetere quod cernunt, vitant.

Ad vitia ſuperanda Paſtorum noſtrorum exhortatione roboramur.

Ad hanc profecto victoriam, quia prædicatorum noſtrorum exhortatione proficimus, bene per Saul Ammonitarum populus devictus & cæſus eſſe memoratur. Quorum profecto bella non uniformia, ſed diverſa ſunt. Nam aliquando occultos adverſarios potenter opprimunt, aliquando falſos fratres ſapienter ferunt. Illos intus magna virtute domant, iſtos foris mira patientia tolerant. Intus per immenſa certamina magnorum triumphorum gloria inſignes ſunt, ſed foris incomparabilibus tantæ manſuetudinis ſuæ titulis adornantur. Qui ergo internæ victoriæ narrationem cognovimus, qualiter etiam foris vincant, audiamus. Nam ſequitur:

Et ait populus ad Samuelem: Quis eſt, qui dixit: Saul num regnabit ſuper nos? Date viros, & interficiemus eos. Et ait Saul: Non occidetur quiſquam in die hac: quia fecit Dominus ſalutem in Iſrael.

Patientia fortitudine præſtantior.
Sup. 8. 7
Sup. 10. 27.

15. Ad Samuelem quippe Dominus ſuperius dixerat: *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* De Saul autem paulo ante dictum eſt: *Quia deſpexerunt eum, & non attulerunt ei munera.* Sed ille abjectus, iſte deſpectus, cæſis jam hoſtibus conſecuta victoria, vociferantem populum audivit: *Date nobis viros, & interficiemus eos.* Poſſet quidem uterque, non interficiendo ſed conſentiendo, de inimicis vindicari, ſed etiam quia abjectus fuerat Propheta loquitur, rex deſpectus favet dicenti: *Non occidetur quiſquam:* quia ſancti prædicatores noſtri majori victoria coronantur, cum [b] adverſa proximorum tolerant, quam cum foris hoſtes expugnant. Unde & vera ſapientia in Salomone loquitur.

[a] Aliter, *aliqua libidinis turpiſudo non ſit.*
[b] Hoc eſt, adverſa a proximis illata. Eodem ſenſu vox ad verſitas ſumitur lib. 12. Moral. num. 38. lib. 26. num. 45. & alibi.

a Prov. 16. 32.

tur, dicens: *Melior eſt* [a] *patiens viro forti*. Sed quandum, quod dicitur: *Judæ hic*. In die quidem victoriæ ſuæ occidere appetit, qui eos, quos claritate virtutum ad amorem Dei pertrahit, ad nocendum alius accendit. Vel in die victoriæ occidit: quia ea luce claritatis, qua in venerationem prædicatoris adducitur, ad odia eidem doctori detrahentium excitatur; *Qui enim odit fratrem ſuum, homicida eſt*. Quia enim de doctrina boni Paſtoris ſic adjuvandi ſunt boni, ut tolerentur mali; cauſa, qua nemo occidendus ſit, bene ſubjungitur: *Quia*, inquit, *hodie fecit Dominus ſalutem in Iſrael*. Sequitur:

1. Johan 3. 15.

Dixit autem Samuel ad populum: Venite, eamus in Galgala, & innovemus ibi regnum. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecere ibi regem Saul coram Domino.

Qui ad regendam Eccleſiam eliguntur, ſerio examinandi.

16. Si ergo omnia eo modo, quo ſuperius in ordinando regem, fiunt, ad ſanctæ Eccleſiæ mores deducimus, magna ſubtilitate ejus Rectores ordinantur. Prius quippe Prophetæ rex eligendus oſtenſus eſt, deinde quæſitus quaſi incognitus: poſtea etiam ſorte inventus, domi abſconditus, revelatus a Domino, a populo ſublatus, & in regiam dignitatem ab omnibus receptus eſt. Quid eſt ergo, quod adhuc in Galgala tenditur, ut illic regnum innovatur? Sed magna diſcretione rex quæritur & invenitur, quia altiſſima ſunt Eccleſiarum negotia, quæ ſi infirmi & imperiti ſuſcipiunt, ipſa rerum magnitudine deprimuntur. Attente ergo & ſubtiliſſima inveſtigatione perquiritur, qui tanto culmini præferatur. Qui profecto valde prædicandus eſt, non cum quærentium judicio conſtituitur, ſed quando in ipſa diſpoſitione ſummi miniſterii ſtrenuus invenitur. Bene ergo jam triumphante conſtituto rege dicitur: *Perrexerunt in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino*: quia cum prædicatoris fortitudo cognoſcitur, in auditorum ſuorum mentibus honoratur. In Galgala quidem, id eſt rotam, imus, quando per ſacrum eloquium doctoris noſtri operationem diſcutimus, & eum illic coram Domino regem facimus: quia, quem probabilem cernimus, dignum eſſe tanto culmine judicamus. Prius ergo dicitur Saul a populo electus, ad extremum rex in Galgala conſtitutus coram Domino: quia licet multa conſilii gravitate in ſancta Eccleſia Paſtor eligatur, utrum ſit merito, quod eſt ordine, non cognoſcitur, niſi cum operum fortitudine declaratur. Dicatur ergo non de alio, ſed de eo * alio, qui magna victoria claruit: *Perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino*, ut dignitas ſummi pontificis non conſtet in ambitione culminis, ſed in ſumma virtutis. Et in Galgala quidem itur, ut judicare de ſummo loco non audeat, cui Scripturæ ſacræ abſcondita ſunt præcepta. Et coram Domino rex conſtituitur: quia tunc doctor ſubjectorum ſuorum devotione colitur, cum ipſi acceptam ejus vitam omnipotenti Domino recognoſcunt. De ipſa autem cognitione vitæ, & doctrinæ Paſtoris ſui: quia ſæpe non ſibi, ſed melioribus creditur, bene dicitur populus in Galgala regem coram Domino conſtituiſſe: ſed idem populus in Galgala, monente Samuele perrexiſſe. *Eamus*, inquit, *in Galgala, et innovemus ibi regnum*. Regnum quippe innovatur: quia dum electus prædicator in magna virtute conſpicitur, ei nova & recenti devotione auditorum corda ſubmittuntur. Unde quaſi oſtenſa regis victoria regnum innovatur, quando cognita magna converſatione doctoris, ipſa ſubditorum corda ſplen-

** Forte alio ſuperfluit.*

Doctrina & virtutibus polleant.

dorem novæ devotionis accipiunt, & per ejus exemplum ad propoſitum magnæ virtutis excitantur. Sed jam qui in uno internorum prælio triumphos aſpeximus, in altero jam pacis tempora mirabili æquitate decurſa videamus.

C A P U T II.

1. R. 12. a. Verſ. 1. 2. 3.

Dixit autem Samuel ad univerſum Iſrael: Ecce audivi vocem veſtram juxta omnia, quæ locuti eſtis ad me, et conſtitui ſuper vos regem: et nunc rex graditur ante vos. Ego autem ſenui, et incanui. Porro filii mei vobiſcum ſunt. Itaque ego, verſatus coram vobis ab adoleſcentia mea uſque ad diem hanc, ecce præſto ſum. Loquimini de me coram Domino, et coram Chriſto ejus, utrum bovem cujuſquam tulerim, aut aſinum. Si quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cujuſquam munus accepi, contemnam illud hodie, reſtituamque vobis.

Malorum Paſtorum rapina ac avaritia.

1. Cum reprobi Paſtores præſunt, principale eis propoſitum eſt in rapina ſubditorum. Quia enim æternorum bonorum abundantiam aſpicere neſciunt, quo præſentia ardentius concupiſcunt, eo avidius oblata recipiunt, non oblata violenter tollunt. Innocentibus inſidiantur, debiles opprimunt, munera accipiunt, juraque pervertunt. De his Paſtoribus per Prophetam Dominus Judææ improperat, dicens: *Paſtores tui lupi veſperæ, non relinquentes in mane*. Calumniatores innocentium pariter & oppreſſores debilium item percutit, dicens: *Si quis non dederit in ore eorum quippiam, ſanctificant ſuper illum bellum. Quapropter nox eis pro viſione erit, & tenebræ pro divinatione*. Nam dum iniquitatem cognoſcunt quam faciunt, per audaciam nequiſſimi operis, cadunt in cæcitatem cordis, ut per amorem, lucem veritatis ultra non videant, per quam a pravitate reſipiſcant. Item munerum acceptionem reprehendit Iſaias, dicens: *Omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones*. Sanctus ergo vir, dum innocentiæ ſuæ ſimplicitatem oſtendit, qua meritorum altitudine fuerit, ſublimis apparuit. Quod quidem virtutis præconium in eo uno oſtenditur, ut omnibus electis doctoribus eadem bonitatis conformitas oſtendatur.

Soph. 3. 3.

Mich. 3. v. 5. 6.

Iſai. 1. 23.

Prælationis culmen ... ad ...

2. Vitæ quidem innocentiam pro nobis habemus, ſed prælationis culmen pro aliis, non pro nobis aſcendimus. Per innocentiæ bonum ad æternam patriam tendimus, per altitudinem prælationis in aliorum cuſtodia vigilamus. In illa virtute ſecuri ſumus, iſtam vero celſitudinem cum magno metu poſſidemus: quia qui noſtrorum operum rationem reddere vehementer expaveſcimus, de eo quod aliis præſumus, Deo reddere rationem debemus. Si ergo electi viri, volente Deo, etiam prælationis culmen inviti conſcendunt, volente Deo, idem culmen devotionis deſerunt. Sanctus ergo vir dicit: *Ecce audivi vocem veſtram, & conſtitui ſuper vos regem: & nunc rex* [b] *graditur ante vos. Ego autem ſenui, & incanui. Porro filii mei vobiſcum ſunt*. Quaſi aliis vocibus dicat: Quia non pro me, ſed pro vobis præſui, dignitatem quam tenui, libenter alii dedi. In eadem dignitate jam ſenui; & tamen longus uſus præeminendi, quem ſenui, obligatum me in ſui ambitione non tenuit. Quid ergo eſt quod ait: *Filii mei vobiſcum ſunt*, niſi quia in ſanctis viris magna vis ſpiritualis amoris eſt, qua filiis ad culmen naſcentibus, jus auferunt ſucceſſionis? Sed qui ſummam ordinis tam quietus deſerit, qualis in eodem

Invite conſcendendum, libenter deſerendum.

a Vulgata in Vatic. Gilot. & Guſſanv. *ſapiens*.

b Vatic. *graditur ante vos*.

eodem culmine manſerit, oſtendit. Quia enim A rapinę violentiam non exercuit, dicit: *Loquimini de me coram Domino et coram Chriſto ejus, utrum bovem cujuſquam tulerim, aut aſinum.* Item quia nulli nocendi occaſionem quæſivit, ſubjunxit, dicens: *Si quempiam calumniatus ſum.* Item quia debilibus gravis non fuit, dicit: *Si oppreſſi aliquem.* Item quia de prælatione ſua non terrena, ſed cæleſtia quæſivit, dicit: *Si de manu cujuſquam munus accepi, et contemnam illud hodie, reſtituamque vobis.* Quia vero in tanto contemtu rerum ab omnibus notus extiterat, ſequitur:

Verſ. 4. 5 & 6.

Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppreſſiſti, neque tuliſti de manu alicujus quippiam. Dixitque ad eos: Teſtis mihi Dominus adverſus vos, et teſtis Chriſtus ejus in die hac, quia non inveneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt: Teſtis. Ipſe vero adhuc ſubdit, dicens: Dominus, qui fecit Moyſen et Aaron, et eduxit patres noſtros de terra Ægypti, ipſe teſtis eſt.

Quomodo ſua Paſtor famæ ſuæ conſulere debeat.

3. Quo in loco notandum eſt, quia bona quę fecit vir ſanctus, non dixit: mala vero, quæ non fecit, expoſuit; ut ſilendo ad æterna lucra bona ſervarent, & loquendo odorem bonæ opinionis non perderet. Paulus vero loquitur, dicens: *Chriſti bonus odor ſumus in omni loco.* Ipſe etiam quoſdam redarguens, ait: *Nomen Dei per vos blaſphematur inter gentes.* Hinc item diſcipulum admonet, dicens: *Oportet etiam Epiſcopum bonum teſtimonium habere ab iis qui foris ſunt.* Dum ergo mala ſe tam caute vitaſſe aſſeruit, & ingentia bona, quæ fecit, ſiluit: aperte vir beatus oſtendit, in quanto culmine virtutum ſtetit, dum mala reprobando, ad electorum exemplum odorem ſervavit bonę opinionis; & occultando virtutum opera, præmia cuſtodivit æternæ retributionis. Sed notandum, quia cum Dominum teſtem ſuæ innocentię aſſereret, ipſum Dominum feciſſe Moyſen & Aaron dixit. Quid eſt hoc aliud, niſi quia & virtutis ſuę culmen oſtendit, ſed in tanto culmine ſolus apparere noluit? Quaſi latentibus ſenſibus dicat: In tanta animi virtute mirandus non ſum; quia in ea ſolus non ſum. Contemtum rerum in munere virtutis habeo, ſed hunc in intentione vanæ laudis non habeo: in quo valde meliores atque ſublimiores cerno. D Et quia ipſum Moyſen & Aaron Dominum feciſſe aſſeruit, tale eſt item ac ſi dicat: Quod mala tam fortiter cavere potui, illius debet gratię adſcribi, qui Moyſen & Aaron tales fecit. Sed ad quid ſanctus vir iſta præmiſerit, oſtendit: quia ſubintulit, dicens:

2. Cor. 2. 15.
Rom. 2. 24.
1. Tim. 3. 7.

Verſ. 7.

Nunc ergo ſtate, & judicio contendam adverſus vos coram Domino de omnibus miſericordiis quas fecit vobiſcum & cum patribus veſtris.

Mala, ut in aliis reprehendere libere poſſis, caveas.

4. Ordo ſummæ rationis eſt, ut qui bona agere non curat, mala in aliis nequaquam reprehendat. Sanctus ergo vir prius mala ſe vitaſſe caute aſſeruit, deinde ad reprehenſionem aliorum proſiliit; ut electi prædicatoris mores inſinuet, qui prædicationis fructum bene ferre non prævalet, niſi cum id quod de æternitate lucidum prædicat, ſplendida etiam converſatione demonſtrat. E Dicit ergo: *Nunc ſtate, & judicio contendam adverſus vos de omnibus miſericordiis Domini.* Stare quidem auditoribus, eſt intentionem mentis ad verbum prædicatoris erigere. Merito ergo ſtare præcipiuntur; quia doctor nihil exhortando proficit, ſi auditor mentem ad ea, quæ loquitur, non intendit. Eaſdem miſericordias enumerans, ait:

Verſ. 8. 9. 10. & 11.

Quomodo ingreſſus eſt Jacob in Ægyptum, & clamaverunt patres noſtri ad Dominum, & miſit Dominus Moyſen, & Aaron: & eduxit patres noſtros ex Egypto, & collocavit eos in loco hoc. Et quia obliti ſunt Domini Dei ſui, tradidit eos in manu Siſaræ magiſtri militiæ Aſſu, & in manus Philiſthinorum, & regis Moab: & pugnaverunt adverſus vos. Poſtea clamavere ad Dominum, & dixere: Peccavimus, quia dereliquimus Dominum, & ſervivimus Baalim, & Aſtaroth: nunc ergo erue nos de manu Philiſthinorum, et ſerviemus tibi. Et dimiſit Dominus Jerobaal, et Barach, et Jepte et Samuel; et eruit vos de manu inimicorum veſtrorum per circuitum, et habitaſtis confidenter.

Quo fructu divina nobis collata beneficia commemoranda.

5. Has quidem miſericordias factas ſecundum B hiſtoriam idcirco commemorat, ut in eo, quod regem petiit, reum ſe coram Domino populus agnoſcat. Nam qui ad omnia pericula ſubmovenda Dominum preſentem habuit, hominem ſuper ſe regem neceſſarium non habuit. Ipſam autem preſentiam Domini per impenſas miſericordias oſtendit, dum de manu Ægyptiorum per Moyſen & Aaron, & de manu Siſaræ & Philiſthinorum, & de manu regis Moab per Jerobaal, Barach, & Jepte, & a Samuele eos liberatos aſſeruit. Quo in loco valde quęrendum eſt, cur petitio, qua rex petitur, tam diſtricte & reprehenditur, & ipſa divinę miſericordiæ auxilia populo Dei per prælatos homines impenſa eſſe doceantur. Qua in re quid reſ- C pondendum eſt, niſi quia valde diverſa eſt prælatio regum a prælatione judicum? Iſti quidem ut pares præſunt, illi vero in poteſtate præeminendi arrogantiam exhibent dominationis. Iſti innocentiæ ſuæ teſtimonium coram Domino & omni populo commendant: quia nec aliquem opprimunt, nec alienum aliquid in ſuis uſibus tollunt: illi vero non ſolum propria ſubditis auferunt, ſed etiam ipſas ſubditorum perſonas onere ſervitutis premunt. Subdens ergo ait:

Prælati ſpirituales ut pares præſint.

Verſ. 12.

Videntes autem, quod Naas aſcenderet, et pugnaret adverſus vos: Nequaquam, dixiſtis: ſed rex erit ſuper nos; cum Dominus regnaret in vobis.

Ipſorum eſt ab Ægypti ſervitute nos liberare.

6. Quaſi dicat: Ad hoc vobis hominem elegiſtis, ad quod Deum habere ſolebatis. Quem nimirum locum ſi ſpiritualiter diſcutere volumus, hoc ex eo colligitur: quia qui carnalem ſibi præeſſe expetunt, divinam gratiam a ſe repellunt. Nam dum humilium doctorum exemplo vivunt, velut ab Ægypto liberantur: quia caliginem mundani amoris toto deſiderio fugiunt. Quia etiam omnium vitiorum tyrannidem eorum doctrina evadunt, velut de manu Siſaræ, Philiſthinorum, & regis Moab, miſſis ducibus, liberantur. In quibus Deus jam ſolus omnipotens regnat: quia dum humiles Paſtores foris imitantur, regnantis inter ſe divinitatis amorem grataniter excipiunt. Dicat ergo Propheta: *Dixiſtis mihi: Nequaquam, ſed rex erit ſuper nos; cum Dominus regnaret in vobis;* ut oſtendat, quia qui carnalibus ſe imitando ſubjiciunt, divinæ gratiæ dignitatem perdunt. Notandum etiam, quia Propheta Samuel per virtutem humilitatis ubique ſe electis oſtendit in norma rectitudinis. Nam cum Iſraeliticæ plebis liberationem aſſereret, non ait: Miſit Dominus Jepte & me; ſed: *Jepte & Samuel, et eruit vos de manu inimicorum veſtrorum.* Se quidem quaſi alium nominavit, ut virtus liberationis non adſcriberetur perſonæ miſſi, ſed gratię mittentis Dei. *Miſit*, inquit, *Dominus Samuel, et eruit vos.* Quaſi dicat: Quem voluit, miſit; & per quem voluit,

Gratia tamen liberationis, Deo adſcribenda.

voluit, fecit. Et fortaſſe de ſe quaſi de alio loquitur: quia non ipſe eſt, qui per ſeipſum loquitur: ſed ſpiritus ſanctus. Et quia permiſſione Dei, jam rege conſtituto, vir Domini iſta loquebatur; ad hoc profecto loquebatur; ut regem & populum ad Dei cultum dirigeret, non ut ipſam dignitatem regiam evacuaret. Unde & ſubjungens, ait:

Verſ. 13. 14. & 15.

Nunc præſto eſt rex veſter, quem elegiſtis, & petiſtis. Ecce dedit Deus veſter vobis regem. Si timueritis Deum, & ſervieritis ei, & audieritis vocem ejus, & non exaſperaveritis os Domini, eritis & vos, et rex veſter qui imperat vobis, ſequentes Dominum Deum veſtrum. Si autem non exaudieritis vocem Domini, ſed exaſperaveritis ſermones ejus, erit manus Domini ſuper vos, et ſuper patres veſtros.

*Timere Deum, niſi ei ſerviatur, non ſufficit. * Forte legendum, dicuntur.*

7. Hæc profecto non myſtica, ſed hiſtorica ſunt in omnibus. Nam ubi prælati & ſubditi reprobam vitam ducunt, divinæ ultionis pœnam pariter ſubeunt. Sed quia ſeparatim * ducuntur bona, ſeparatim mala; illa, pro quibus manus Domini ſuper eos futura prædicitur, ſubtilius conſideranda ſunt. Quid eſt ergo, quod ait: *Si timueritis Dominum, et ſervieritis ei:* niſi quia plerique divinæ diſtrictionis judicia metuunt, & tamen prava agere non deſiſtunt? Paventi quidem corde futura judicia cogitant, ſed præſenti voluptate devicti, mala committere nequaquam vitant. Bene ergo poſt timorem Domini ejus ſervitia memorantur: quia ille ſolus timor probabilis eſt, qui dum mentem concutit, ad boni operis ſtudium trahit. Item quia nonnulli ſunt, qui per timorem Domini quædam mala reſpuunt, aliqua bona agunt; & tamen nec mala plene deſerunt, nec bona ſufficienter operantur, adjungitur: *Et audieritis vocem ejus.* Qui vocem Domini audit, & bona plene agit, & mala penitus deſerit. Eadem vero bona opera in delectatione ſuavitatis habenda ſunt, non in æſtimatione aſperitatis. Nam quibus ſemper dura & aſpera videntur quæ a Domino præcipiuntur, paulatim decidunt & deficiunt. Hinc enim per ſemetipſam Veritas dicit: *Jugum enim meum ſuave eſt, et onus meum leve.* Hinc Johannes ait: *Mandata ejus gravia non ſunt.* Gravia quippe non ſunt electis quia dum æternæ vitæ gloriam magno deſiderio appetunt, præcepta Evangelica gratanter ferunt. Poteſt & os Domini prædicatio perfectæ caritatis intelligi. Quaſi enim oris ſui blandimenta volebat oſtendere, cum dicebat: *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem ſicut dilexi vos.* Hoc quippe præceptum Domini, hoc jugum eſt divinæ ſuavitatis. Quid enim levius, aut umquam gratius, quam amor fertur? Quid præterea grave non leviter tolerat, qui amat? Quidquid enim diligitur, cum magna devotione portatur. Quia ergo vinculum perfectionis eſt caritas Dei & proximi, bene in ultimo loco Propheta denuntiat, dicens: *Si non exaſperaveritis os Domini, eritis & vos, & rex qui imperat vobis, ſequentes Dominum Deum veſtrum.* Quaſi dicat: Tunc bene divinam voluntatem perficitis, ſi & contemtum pravitatis, & boni operis ſtudium in divina caritate ſolidatis. Tunc ad ſummam æternæ vitæ beatitudinem bene poſt Redemtorem curritis, ſi ea quæ carnalibus aſpera ſunt præcepta caritatis, uſque ad vitæ finem cum jucunditate deducitis.

Bona et gratia delectationis facienda.

Matt. 11. 30. 1. Joh. 5. 3.

Joh. 15. 12.

Infirmi & carnales timore pungendi.

8. Sed quia infirmis & carnalibus loquebatur, ſubſequenter denuntians, ait: *Si non audieritis vocem Domini, ſed exaſperaveritis ſermonem ejus, erit manus Domini ſuper vos, & ſuper patres veſtros.* Manus Domini divinæ eſt ſeveritas ultio-

A nis. Quæ profecto manus ſuper filios & patres extenditur, cum divinus contemtus merito, & reprobi prælati & ſubditi puniuntur. Eadem quoque manus ad ulteriorem extenditur, cum vox Domini non auditur; cum ejus ſermones exaſperantur: quia ii, qui divina mandata quaſi dura & importabilia reſpuunt, intolerabili pœnæ onere in futuro deprimuntur. Stulta quippe audacia hominis, unde ad modicum ſubire ea, quæ ſibi videntur aſpera, refugit; inde ſe aſperioribus in æternum ſubdit. Nam ſi ſapienter ſaperet, hoc ſibi quod diſplicet, ſuaderet: ut per dura & aſpera hujus breviſſimi temporis, dura & aſpera evaderet futuræ damnatio-

B nis. Hæc profecto dura corda carnalium velociter audiunt, ſed per ſalubre conſilium facile molliri non poſſunt. Bene ergo ſubjungitur:

Verſ. 16. & 17.

Sed & nunc ſtate, & videte rem iſtam grandem, quam facturus eſt Dominus in conſpectu veſtro. Numquid non meſſis tritici eſt hodie? Invocabo Dominum, & dabit voces & pluvias; & ſcietis & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conſpectu Domini, petentes ſuper vos regem.

Quot peccatis obnoxii ſint, qui carnalibus Eccleſiæ gubernacula credunt.

9. Quia tam attente, & toties iſta petitio regis reprehenditur, hoc electis inſinuat: quia qui ad culmen ſanctæ Eccleſiæ carnales provehunt, graviſſima peccati obligatione retinentur. Nam peccata reliqua ſingularis pœnæ meritum obti-

C nent: qui vero carnalem præpoſitum conſtituit, tot incurrit pœnarum merita, quot ille fidelibus ſubditis præbet pravitatis exempla. Sed grave pondus criminis deponi non poteſt, niſi auſteritate magnæ compunctionis. Compunctionis autem gratia menti non infunditur, niſi prius ipſi ei peccati magnitudo monſtretur. Propheta ergo Domini, ut ad congruæ pœnitentiæ fructum peccantem populum provocaret, per mirabilem motum aeris, ei inſinuat magnum peccatum tranſgreſſionis. In meſſe autem tritici, pluviæ & tonitrua in illa regione non fiunt. Bene autem ſubſequenter adjunctum eſt:

Verſ. 18. & 19.

Clamavit Samuel ad Dominum, & dedit Domi-

D *nus voces, & pluvias in die illa: & timuit omnis populus nimis Dominum, & Samuelem. Dixitque univerſus populus ad Samuelem: Ora pro ſervis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur. Addidimus enim univerſis malis noſtris, ut peteremus nobis regem.*

Magnis clamoribus fidelium ſalutem Prædicatores poſtulent.

10. Quod ſane, ſi ad noſtra tempora deducimus, ut populus ad cognitionem peccatorum veniat, prædicatores pro eis ad Deum clamant: quia fidelium ſalutem magnis deſideriis flagitant. Clamare quidem prædicatoribus, eſt electorum ſalutem magna devotione poſtulare. Ad quorum clamorem Dominus vocem dat: quia peccatorum corda excitat, ut pravitatis ſuæ ne-

Quo fructu.

E quitiam recognoſcant. Dat pluvias: quia excitata corda per infuſionem ſupernæ gratiæ adjuvat: ut non ſolum deſerat mala quiſquis quæ fecit, ſed etiam bona fortiter agat, quæ appetit. Sed hoc in die meſſis tritici fieri dicitur, ut virtus miraculi deſignetur. Non eſt quidem minus miraculum immutatio cordis, quam perturbatio aeris. Non minus miraculum eſt arentia corda reviviſcere, quam æſtivis ardoribus inuſitato more pluvias inundare. Majus quippe miraculum eſt, intimo ſonitu inſenſibilem mentem concutere, quam, colliſis per ventum nubibus, tonitruum inſonare. Sed rectus ordo converſionis oſtenditur in ordinata poſitione verborum. Nam dicit: *Dedit Dominus voces & pluvias: & timuit omnis populus nimis Do-*

minum & Samuelem. Ordinatiſſima quippe converſione, cum malum deſeritur, bonum in mente propagatur: cum conversi mens quaſi per pluviam bonum ſemen nutrit, & ſe Deo & hominibus per obedientiæ virtutem ſubdit. Bene ergo dicitur: *Timuit omnis populus Dominum et Samuelem*; quia qui ſummi Spiritus adventum ſuſcipit, & mala deſerit, & bona apprehendit; & ſic Deo ſubditur, ut pro Deo etiam hominibus ſubſternatur. Et quia præſumtionem in ipſa obedientiæ virtute non habent, dicunt: *Ora pro ſervis tuis ad Dominum, ut non moriamur.* Cum ſpiritus vitæ ſe menti infundit, protinus eam ad mortis pavorem erigit: quia magiſterium ejuſdem ſpiritus eſt, ut timendo mens agat, ne quod timet inveniat: ſed ſancti viri pro eis orantes exaudiri poſſunt, qui & occulta peccata cordis per humilitatem revelant confeſſionis. Unde & ſubditur: *Addidimus enim univerſis malis noſtris, ut peteremus nobis regem.* Quia vero hæc ſatis jam exponendo ventilata ſunt; ſequentia videamus:

Oratio humilis peccatorum confeſſio.

Vers. 20.

Dixit autem Samuel: Nolite timere. Vos feciſtis univerſum malum hoc. Veruntamen nolite recedere a tergo Domini.

Pœnitentes ſi a divina metuant judicia, ſpem veniæ non amittant.

11. Pœnitentis mens tunc bene dirigitur, ſi divina judicia metuat, & de Dei omnipotentis miſeratione confidat. Timor quidem ſine ſpe in deſperationem præcipitat, ſed cum ſpei conjungitur, ſalutem mentis operatur. Quare & ſummo ſtudio invigilare optimus doctor debet, ut peccantem terreat, & territum ad veniæ ſpem reducat: quatenus per metum peccare deſinat, & per ſpem impetrandæ indulgentiæ, divinæ miſericordiæ portum quærat. Territos ergo ſubditos ad ſpei virtutem Samuel erigens, dicit: *Vos feciſtis univerſum malum hoc, veruntamen nolite recedere a tergo Domini.* Quaſi dicat: Si peccare deſinitis, ad obtinendam commiſſorum veniam pervenire citius poteſtis. *Nolite ergo recedere a tergo Domini.* De juſti laude promittitur: *Præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus.* Hinc Elias ait: *Vivit Dominus, in cujus conſpectu ſto.* Hinc Pſalmiſta dicit: *Exultent juſti in conſpectu Dei.* In conſpectu quidem Domini, vel ante Dominum ſtare, eſt teſtimonio bonæ conſcientiæ de amore Conditoris præſumere. Stant quidem in conſpectu ejus, qui ex merito magnæ actionis, de ſuperna Conditoris ſui gratia ſecuri ſunt. Peccatores autem cum mala committunt, a facie Domini fugiunt, ſed cum redire pœnitendo deliberant; quaſi poſt tergum Domini ſunt: quia & diſcedere longius nolunt, & tamen præſumere de Deo quaſi amici non poſſunt. Hinc eſt, quod peccatrix mulier retro ſtetiſſe dicitur, ut pedes Domini deoſculari mereretur. Retro etiam illa ſtetit, quæ fimbrias ejus tetigit, & a fluxu ſanguinis ſui curari meruit. Retro quidem ſtat pro verecundia peccati, ſed tangit per virtutem ſpei. Quia ergo pro commiſſis iniquitatibus ſemper erubeſcere debemus, & in quibus confundimur devitare, Samuel peccatoribus imperat, ut a tergo Domini non recedant. Sed quia non ſufficit [a] converſio peccatori, ut peccata non agat, ſubſequenter adjunxit:

Luc. 1. *3. Reg. 17.* *Pſal. 67.*

Non ſunt a facie Domini, qui retro ſtant.

Luc. 7. 38.

Matth. 9. 20.

Ibidem.

Et ſervite Domino in omni corde veſtro.

Deo in omni corde ſervire quid ſit.

12. Tunc namque promereri veniam poſſumus, ſi peccare deſinimus, & bonis operibus inhæremus. In omni etenim corde Domino ſervire, eſt peccandi nullam in corde intentionem retinere. Omne quidem cor ad ſervitium Conditoris inſtituitur, quando ſic bona agimus, ut mala per propoſitum nulla teneamus. Quod & Propheta Domini Samuel aperte inſinuat, cum ſubjungit:

Vers. 21.

Et nolite declinare poſt vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos: quia vana ſunt.

Quid per vana, intelligendum ad litteram. *Eccle. 1. 2.* Quid moraliter.

13. Ad litteram vana, ſimulacra dæmonum appellat. Nobis autem vana illa hic accipienda ſunt, quæ concionator oſtendit, dicens: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* In comparatione etenim æternorum bonorum, vana ſunt omnia, etiam bona temporalia. Quidquid enim in hoc ſeculo lætum, delectabile, ſublime, aut proſperum cernitur, vanum profecto eſt: quia difficile habetur, & cito amittitur. Repente quidem alta ſeculi corruunt, pulchra tranſeunt, læta & proſpera evaneſcunt. Nam cum ſtare in his floribus ſuis mundus blandiens cernitur, repentina fortuna turbatur, aut feſtina, & omnia deturbante morte, concluditur. Vana ergo ſunt gaudia ſeculi, quæ quaſi manentia blandiuntur: ſed amatores ſuos, cito tranſeundo, decipiunt. Dicat ergo Propheta Samuel: *Nolite declinare poſt vana, quæ non proderunt vobis.* Quaſi dicat: Stulte appetuntur bona ſeculi, quæ ab appetitoribus ſuis non poterunt diutius teneri. Et notandum, quia de futuro dicitur: *Non proderunt vobis*: quia nimirum nunc prodeſſe cernuntur: ſed cum in futuro pro eis puniri cœperint, nequaquam proſunt. Unde & apte ſubditur: *Neque eruent vos, quia vana ſunt.* Quaſi dicat: Idcirco vos tunc non adjuvant, quia cum mundo deficiunt, & poſt ſeculum non habentur. Multum quidem ſeculi bona durant, ſi cum amatore uſque ad extremum vitæ perveniunt. Poſt ſeculum ergo non proſunt, quæ finem vitæ tranſire non poſſunt. In hac quidem vita ſuos amatores peccatis obligant: ſed tunc non eruunt, ubi quidem per meritum ſunt, ſed per auxilium non ſunt. Qua in re caute notandum eſt: quia eis temporalia bona non proderunt, qui poſt hæc declinare perhibentur. Poſt bona etenim temporis declinare, eſt in eorum appetitum defluere, amorem illorum divino amori præferre. Merito ergo his vana non proderunt: quia ea eo ordine, quo condita ſunt, habere noluere. Sed quo fructu vana deſpiciantur, inſinuatur, dum ſubditur:

Vers. 22.

Et non derelinquet Dominus populum ſuum propter nomen ſuum magnum: quia juravit Dominus facere ſibi populum.

His qui poſt vana non declinant, quanta bona repromiſſa.

14. Magnum malum hæc vana poſt ſe declinantibus ingerunt: quia dum inordinate terrena appetunt, a ſummo & omnipotenti Deo ad ſuſtinenda futura tormenta deſeruntur. His ergo, qui declinare poſt vana prohibentur, merito Propheta repromittit, dicens: *Non derelinquet Dominus populum ſuum propter nomen ſuum magnum.* Quia qui pro ejus amore vana deſpiciunt, a veris malis eruuntur, & ex fide promiſſionis, mercedem accipiunt æternæ hereditatis. Populum quippe ſuum Dominus facit, quem ad æternæ beatitudinis gaudia ſuſtollit. Ibi quippe revelata majeſtatis ſuæ gloria illi præſidet, quem in mundo ab amore vanitatis per occultam gratiam aſſumtum tenet. Jurare quidem Domino, repromittere eſt, eumque populum ſuum facere, Dominus jurat, qui non declinat poſt vana: quia terrena deſpicienda ſunt, ut æternæ hereditatis adipiſci bona mereamur. Nec tamen ad ea poſſe his meritis ſe perduci aliquis credat; quia hic diſtricte expreſſum eſt: *Propter nomen ſuum magnum.* Non enim bonitate noſtra, ſed Dei fit, ut

homo

[a] *Al. converſio peccatori.*

homo terrenus bonis cæleſtibus perfruatur. Donum quippe Dei eſt, non ex nobis. Sequitur:

Verſ. 23

Abſit autem a me hoc peccatum in Domino, ut ceſſem orare pro vobis.

Evangelicam perfectionem Samuel aſſecutus eſt ſub Lege poſitus.

Supr. 8. 7

15. Ille iſta loquitur, cui ſuperius de iis, quibus loquitur, Dominus ait: *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Ecce abjicitur Propheta, & abjicientibus ſe loquitur dicens: *Abſit a me hoc peccatum in Domino, ut ceſſem orare pro vobis.* Equidem ſi ſecundum Legis præceptum hoc diſcutitur, peccatum non eſſet, ſi pro abjicientibus ſe non oraret. Nam Lex Moyſi præcipit, dicens: *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Sed & qui Prophetam abjiciebant, non amici, ſed inimici extiterant. Quid eſt ergo, quod dicit: *Abſit a me hoc peccatum*: niſi quia vir ſanctus ad caritatis verticem ſublimatus, non ſolum diligebat amicos, ſed ipſos etiam amplectebatur inimicos? Legis quidem veteris mandato inſtructus, ſed novæ gratiæ fulgoribus illuſtratus, licentiam vetuſtatis Evangelica perfectione reprehendit. Quo nimirum in facto, nos nobiſcum facere rationes cogimur. Hinc enim per Evangelium jubetur. *Diligite inimicos veſtros, benefacite iis, qui oderunt vos.* Quantum ergo nunc inimici diligendi ſunt, cum * præcipimur, ſi tunc amari potuere cum odio haberi jubebantur? Et quia non ſolum orare pro eis, ſed eos erudire conabatur, ſubjungens, ait:

Levit. 19. 18 — Matt. 5. 44 — * conſule præfat. num. VI

Ibidem.

Et docebo vos viam bonam, & rectam.

Qui omnis via bona, non ſit recta.

16. Cur enim viam divini obſequii bonam dicit, & rectam: cum bona non ſit, ſi non ſit recta; nec recta, ſi non ſit bona? Sed bona fuit via, quia populus ab Ægypto ad terram promiſſionis aſcendit, & tamen dum per eremum circuivit, recta non fuit. Bona ergo via eſt, qua ad ſupernam patriam tenditur: recta, qua facile pervenitur. Via ergo bona & recta eſt, cum ad religioſam vitam convertimur, divina obſequia cum inſtanti fervore magnæ devotionis exercemus. Unde & bene eamdem viam Samuel exponit, dicens:

Verſ. 24.

Igitur [a] *timete Dominum, & ſervite ei in veritate, & ex toto corde veſtro.*

Deum timendo, mala cavemus; ei ſerviendo, bonum agimus.

17. Hæc quidem via bona & recta eſt: quia ad æternam vitam tendit, & velociter pervenit. Per timorem quippe Domini devitantur mala; ſerviendo ei, ejus mandata complentur. Cui nimirum in veritate ſervimus, quando ejus præcepta pro ſola ſuperna retributione perficimus. Nam qui de bono opere temporalem mercedem expetit, Deo in veritate non ſervit, quem falſo propoſito in ſua operatione non diligit. Qui autem in veritate Deo ſervire cupiunt, totum cor in divinis obſequiis ponere jubentur, ut ſic quæ Dei ſunt agant, ut in mente aliquid quod contra Deum ſit, non retineant. Hæc profecto via non ſolum bona, ſed recta eſt: quia ad ſalutem tendit, & viatorem ſuum ad perfectionem velociter deducit. Velut enim altera via terræ repromiſſionis oſtenditur bona, quæ perducat; recta, quæ diverticulum caveat. Per hanc quippe unuſquiſque tanto melius ad culmen virtutum pervenit, quanto per negligentiarum circuitus non divertit. Hæc quidem via recta in illa exprimitur, per quam Dominus filios Iſrael ducere ad terram promiſſionis voluiſſe perhibetur. Voluit quippe illis labores deſerti committere, ut nobis poſt unigeniti ſui veſtigia gradientibus curſum tanti itineris levigaret. Non enim adhuc audi-

Matt. 19. 21

re poterant: *Si vis perfectus eſſe, vade quæ habes, et da pauperibus, et ſequere me; et habebis theſaurum in cælo.* Dum enim licentia rerum temporalium vetus populus per diverſa diſcurreret, quaſi per circuitum laboris ad terram promiſſionis cito duci non potuit. Ut ergo nobis novæ vitæ viam Propheta inſinuet, viam bonam & rectam eſſe dicit, & Deum metuere, & ei in veritate, & ex toto corde ſervire: quia ad ſublimitatem divinæ gratiæ cito perveniunt, qui omnipotentem Deum & bono opere, & ferventibus deſideriis inquirere non deſiſtunt. Et quia eumdem populum ad audienda prædicationis verba per miraculum attentum fecerat, ſubdit:

Vidiſtis enim magnifica, quæ in vobis geſſerit Dominus. Ibidem.

Id implere tenentur maxime Chriſtiani.

18. Quaſi dicat: Ex iis, quæ vidiſti, colligite omnipotentem Deum quam terribiliter metuere, & quam devote ei ſemper ſervire debeatis. Quæ profecto verba, ſi ad nos trahere volumus, tanto nobis eſt & venerabilius metuendum, & devotius Deo ſerviendum, quanto in Redemtore noſtro mirabiliora perſpeximus. Sed quia quod boni audiunt, audacter mali contemnunt, ſubjunxit, dicens: *Quod ſi perſeveraveritis in malitia, et vos et rex veſter pariter peribitis.*

CAPUT III.

1. Reg. 13. Verſ. 1

Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet; duobus autem annis regnavit ſuper Iſrael.

Regnum Saul quam breve, licet multis annis regnavit.

1. Superius cum ordinandi regis negotium tractaretur, de eo, qui divino judicio præferendus erat ceteris, dictum eſt, *Quia erat electus, et bonus.* Item de eo jam electo in regnum, & in medio populi ſtatuto Samuel ait: *Certe videtis, quem elegit Dominus, quoniam non eſt ei ſimilis in omni populo.* Supr. 9. 24 De eodem item rege nunc dicitur: *Filius unius anni erat Saul;* ut dum attente laudatur, a Domino bonus electus fuiſſe ſentiatur. Cur ergo unius anni eſſe dicitur, cum regnare cœpiſſet, niſi ut ejus innocentia prædicetur? Nam ad litteram, unius anni quomodo eſſe filius potuit, qui univerſo populo ab humero & ſurſum eminebat? Quod ergo ſecundum litteram intelligi non poteſt, intelligi per internæ intelligentiæ rationem debet. Unius itaque anni rex eſſe deſcribitur, ut donum pueritiæ in perſona regis innocentiæ bonum ſignet. Unde & æterni regni filiis jubetur: *Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia parvuli eſtote.* 1. Cor. 14. 20 Quod certe & Eccleſiarum Paſtoribus ipſa Veritas comminatur, dicens: *Niſi converſi fueritis et efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Matt. 18. 3 De rege ergo, qui prius bonus, poſtea malus extitit, dicitur; quia unius anni fuit, cum cœpit regnare, & duobus annis regnavit. Licet enim multis annis regnaverit, illis ſolis regnare dicitur, in quibus innocens & humilis fuiſſe perhibetur. Nam poſtea ſuperbus & inobediens audivit: *Quia projeciſti ſermonem Domini, projecit te Dominus, ne ſis rex.* Infra 15. 26. Se quidem a regno projectum cognovit, & tamen projectus regnare non timuit. Quanta poſtea fortiter egit! Sed ecce omnia illa tempora ad regnum ei deputata non ſunt. Illo ergo ſolum tempore nos vixiſſe gaudeamus, quo innocenter & humiliter viximus. Nam illa tempora, quæ in ſeculi vanitate, & fluxa carnis vita conſumſimus, quaſi perdita minime memorantur. Sunt adhuc quoque, qui ad rapiendum culmen ſanctæ Eccleſiæ ingeruntur: de quibus per Prophetam

Non vivunt, qui innocentiæ ac humilitatis jacturam fecerunt.

[a] Ordine præpoſtero in aliis edit. legitur: *Servite Domino & timete eum.* In Hebr. textu & in omnibus Verſionibus, timor præmittitur. Sic etiam legiſſe Gregorium, liquet; cum ea verba exponendo, prius dicat: *per timorem*, &c. poſtea: *ſerviendo ei*, &c.

Oſee 2. 4 Dominus queritur, dicens: *Regnaverunt, & non ex me: principes extiterunt, & ego ignoravi.* Qui nimirum dum quædam fortiter agunt, rapinam invaſi culminis a Deo oblivioni traditam arbitrantur. Secum ſua opera numerant, & quod præter Deum agunt, a Deo remunerandum putant. Qui certe, ut rectius ea, quæ agunt, enumerent, Saul abjecti tot ſortia facta numerent, quę divinus numerus nequaquam tenęt. Dicąt ergo Saul: *Duobus annis regnavit ſuper Iſrael*, ut de omnibus ſentiatur: quia quod nobis vivimus, mercede vacuatur; & nequiter præeſſe, non eſt veritas pręeminendi, ſed temeritas puniendę pręſumtionis. Sed jam quid unius anni rex ſecerit, audiamus.

Verſ. 2. *Et elegit Saul tria millia de Iſrael, et erant cum Saul duo millia in Magmas, et in monte Bethel: mille autem cum Jonatha in Gabaa Benjamin.*

Ad Eccleſiæ defenſionem infirmi non aſſumantur. 2. Millenarius numerus, qui a centenario decies collecto perficitur, ſummam perfectionis inſinuat. Qui profecto cum ter repetitur, in eo electorum perfectiones variæ deſignantur. Saul ergo tria millia virorum de Iſrael elegit: quia prędicator veritatis ad defenſionem ſanctæ Eccleſię non infirmos & debiles, ſed robuſtos & validos bellatores ducit. Tria quippe millia eſſe perhibentur: quia in ſumma perfectionis facie, virgines proferunt: juxta quos & continentes, & veritatis defenſores ponunt. Dum enim exemplo virginum ad ſummam incorruptionis alios accendunt, dum continentium vita alios a ſeculi corruptionibus auferunt, dum humilium debilitatem per auxilia potentium defendunt, contra hoſtes ſanctæ Eccleſiæ boni doctores quaſi cum tribus electorum virorum millibus veniunt. Viri autem dicuntur pro fortitudine, de Iſrael eſſe referuntur pro divina contemplatione. In ſummo enim defectionis numero contineri non poteſt, qui aut virtute caret magni operis, aut notitia internæ viſionis. Quid eſt quod alii cum Saul, alii cum Jonatha ex electis viris eſſe perhibentur? Sed & ipſa locorum nomina, in quibus eſſe dicuntur, myſteriis vacua credenda non ſunt. Jonathas, qui filius regis eſſe deſcribitur, & partem bellatorum habet, eos profecto inſinuat, qui in prædicationis miniſterio doctorum adjutores ſunt. Filii quippe eorum ſunt: quia ve- D hementer eos diligunt, quorum miniſterio Deo generantur. Sed parti bellatorum pręſunt: quia ſanctę Eccleſiæ curam gerunt, & exemplo alios, alios vero exhortationibus ad amorem virtutum provehunt. Quaſi enim magnus rex filium in axercitum miſerat, qui Corinthus loquebatur, dicens. *Ideo miſi ad vos Timotheum, qui eſt filius meus cariſſimus, et fidelis, in Domino: qui vos commonefaciat vias meas, quæ ſunt in Chriſto Jeſu, ſicut in omnibus Eccleſiis Sanctorum doceo.* (*1. Cor. 4. 17.*) Hinc item dicit: *Cum venerit Timotheus, videte ut ſine timore ſit apud vos: opus enim Domini operatur, ſicut ego.* (*Ibid. 16. 10*)

Alii ſublimioris vitæ exemplis fideles adjuvant. 3. Jonathas vero cum mille viris in Gabaa Benjamin eſſe dicitur, Saul autem cum duobus milli- E bus in Magmas, & in monte Bethel. Gabaa, ut ſæpe jam diximus, ſublimis interpretatur: Magmas, humilitas: Bethel, domus Dei; Saul, petitio; Jonathas, columbæ donum dicitur. Tria vero millia virorum electorum de Iſrael, ad virgines, & continentes, & veritatis defenſores retulimus. Dum ergo columbæ donum Jonathas dicitur, & in Gabaa, ideſt ſublimi, mille cum eo eſſe viri perhibentur: quid aliud, quam illos inſinuat, qui lucidiſſi- A mo virginitatis exemplo, aliis prębent ejuſdem normam pudoris? Bene autem columbę donum, inſtitutor virginum dicitur: quia incomparabili gratia Spiritus ſancti efficitur, ut a manentibus in carne carnis corruptio neſciatur. Bene & in ſublimi eſſe virgines dicuntur: quia quod naturam humanam ſupergreditur, in altiſſimo virtutum culmine ſitum eſt. Unde & Virgo ille dilectus Jeſum locum virginum inſinuans, ait: *Vidi ſupra montem Sion agnum ſtantem, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentia nomen ejus, & nomen patris ejus ſcriptum in frontibus ſuis.* (*Apoc 14. 1*) Quos etiam ex luce proprię converſa- B tionis inſinuat, dicens: *Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt, et ſequuntur agnum quocumque ierit.* (*Ibid. v. 4.*) In monte quidem eſſe cum agno dicuntur: quia per meritum incorruptionis, quo a terrenis & carnalibus delectationibus ſe dividunt, in ſuperna Redemtoris gloria ſublimantur. Cum Saul vero duo millia eſſe dicuntur in Magmas, & in monte Bethel. Magmas quę humilitas interpretatur, quid aliud, quam continentium ruborem ſignificat? Nam dum pręterita carnis oblectamenta recolunt, erubeſcunt. Sed quia viri fortes ſunt, cum Saul eſſe referuntur: & dum experta ſeculi blandimenta deſpiciunt, exemplo ſuę virtutis innumeros alios ad ejuſdem ſeculi contemtum trahunt. (*Alii humilitate, ac terrenorum contemtu*) Sed tamen Magmas inhabitant: quia dum recolunt, quales fuerunt in ſeculo, ſuperbire C non poſſunt de eo, quod magnos ſe vident eſſe in Deo. Qui bene cum Saul eſſe referuntur, qui petitio dicitur. Prędicator etenim veritatis tantę caritatis eſſe debet, ut inſtanti deſiderio non petitor, ſed petitio eſſe ſentiatur. Salutem quippe fidelium tam inſtantius debet appetere, ut ex uſu interni guſtus, omnem motum cordis in affectum ducat ſupplicationis. Cum quo mille viri ſunt: quia perfectiores auditores cum electis doctoribus in caritate conveniunt, & pro ſalute fidelium omnipotentem Dominum communiter deprecantur. In Magmas ergo cum rege ſunt: quia humilitatem pro ſe incolunt: ut exaudiri pro aliis mereantur. Sed dum electus doctor omnibus ſubditis utiliter pręeſt, omnium virtutes ad D victorię coronas promovet. Nam cum humilibus ſupplicat, cum fortibus pugnat, cum remotis viris, orationibus inſiſtit, cum expoſitis Eccleſiæ defenſoribus, debiles & infirmos protegit. Bene ergo non ſolum in Magmas, ſed in monte Bethel eſſe cum Saul in bellatorum millibus dicuntur: quia prędicator Eccleſię ſicut diverſis ordinibus electorum præeminet, ita eorum eſſe cooperator debet. Bethel quippe, ideſt Dei domum cuſtodiunt, qui verbi auctoritate ſanctam defendunt Eccleſiam. Cum quibuſque tyrannis voce liberę auctoritatis obviant, cum contra hujus seculi potentes ſe erigunt, cum pro defenſione humilium, ſeculi hujus poteſtatibus contradicunt, Bethel domum Dei quaſi regis [a] bellatores cuſtodiunt. Qui certe cum Saul E eſſe referuntur: quia in defenſione Eccleſiæ magnorum doctorum coadjutores ſunt. Bene autem de reliquis dicitur:

Porro ceterum populum remiſit unumquemque in tabernacula ſua. (*Ibidem.*)

Altiora ſe non præſumant infirmi. 4. Ceterum populum dicit, quem millenarius numerus non concludit. In tabernacula quiſque ſua remittitur, quia ad ſumma & ſortia opera infirmi, & imperfecti producendi non ſunt. Nam nec continentes, nec virgines, nec martyres fieri debiles

a Gilol. & Vatic. *bellatoris*.

les poſſunt. Illis quidem, ut ad eos præterita carnis oblectamenta non redeant: iſtis, ut inexperta carnis blandimenta contemnant; illis, ut adverſa mundi non metuant, maxima fortitudo neceſſaria eſt. In tabernacula ergo ſua cetera plebs remittitur, ne de altioris vitæ temeritate damnetur, & velut debilis & infirma in bello pereat, dum altæ converſationis fidem ſpondet, quæ altæ virtutis robur non habet. Quaſi enim unumquemque in tabernacula ſua dimittebat beatus Paulus Apoſtolus, cum dicebat: *Propter fornicationem unuſquiſque uxorem ſuam habeat, & unaquæque ſuum virum.* Velut enim peritus magiſter internæ militiæ, & coronas victoriæ, & pugnæ conſiderans pravitatem, militum vires in belli pondere librabat, optimum judicans infirmis, ut in urbibus viverent, ne acerbo marte perirent. Quare & item eos a caſtris fortium ſegregans, ait: *Revertimini in idipſum, ne tentet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram.* Sed remotis debilibus, quid in fortiſſima virginum acie agatur, exponitur, cum ſubjungitur: *Et percuſſit Jonathas ſtationem Philiſthinorum, quæ erat in Gabaa.*

1. Cor. 7. 2.

Militum vires in bello ſpirituali ſunt librandæ.

Ibid. v. 5.

Verſ. 3.

Primi victoriæ tituli Virginibus debita.

5. Sicut excellit ordine ſponſi acies, ita & victoriæ titulos prima ſuſcepit. Jonathas quippe ſtationem Philiſtinorum percutit: quia electa virginitas de carne, continentiæ arce ſublimata, motus turpes extinguit. Bene autem ſtatio Philiſthinorum dicitur: quia in corpore virginali carnales motus non habent requiem delectationis, ſed ſtatum certaminis. Stant quippe: quia impugnant, ſed requieſcere non poſſunt: quia mentem ſanctam minime oblectant. Statio ergo Philiſthinorum in Gabaa percutitur, quando ab electis virginibus carnis deſideria penitus enervantur, & pacem triumphi obtinent, dum ſolita bella non habent. Ad quam profecto victoriam, quia majorum exhortatione ſæpe proficiunt, mille viri in Gabaa cum Jonatha ſunt; ſed Jonathas percutere Philiſthinorum caſtra perhibetur. Et quia exemplo aliorum, ſæpe alii ad æmulationem virtutis excitantur, ſequitur:

Et percuſſit Jonathas ſtationem Philiſthinorum, quæ erat in Gabaa.

Ibidem & Verſ. 4.

Quod cum audiſſent Philiſthæi, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebræi. Et univerſus Iſrael audivit hujuſcemodi famam. Percuſſit Saul ſtationem Philiſthinorum, & erexit ſe Iſrael adverſus Philiſthæos. Clamavit ergo populus poſt Saul in Galgala.

Sanctorum exemplo fideles ad virtutem adhortandi.

6. Percuſſa quippe Philiſtinorum ſtatione, Saul buccina canit, & poſt Saul populus clamat; quia auditas electorum virtutes ſancti prædicatores prædicant, & ſubditorum corda ad exemplum boni operis inflammant. Buccina quidem canere, eſt & victoriam nuntiare, & exemplo victorum aliorum mentes ad ſpiritualis belli propoſitum excitare. Populo etiam poſt Saul clamare, eſt de audita prædicatione magnæ devotionis auſum ſuſcipere. Quo in loco notandum eſt, quia Jonathas ſtationem Philiſthinorum percuſſit: ſed Saul tuba canens, ſe percuſſiſſe eamdem ſtationem perhibuit. Quia nimirum electorum prędicatorum triumphis adſcribitur, quod a ſubditis occulti adverſarii ſuperentur. Sed quoties alios hoſtes vincimus, neceſſe eſt ut ad aliorum devincenda certamina præparemur. Omnipotens enim Deus, quia electos ſuos copioſius remunerat, eos ſemper vult in pugna conſiſtere; ut ipſi ſemper poſſint ſibi æterni muneris bona pręparare. Quare & cum populus clamaſſe poſt Saul dicitur, ſubjunctum eſt:

Et Philiſthæi congregati ſunt ad prœliandum contra Iſrael, triginta millia curruum, & ſex millia equitum, & reliquum vulgus ſicut arena, quæ eſt in littore maris plurima. Verſ. 5.

Hoſtium noſtrorum multitudo & feritas.

7. Superius rex Saul tria millia virorum ſibi elegiſſe deſcribitur. Si ergo partes utriuſque exercitus conferre volumus, contra unumquemque virum Saul, decem currus Philiſthinorum, & duo equites deputantur. Decies enim tria millia, triginta millia ſunt. In ſenario quoque numero ternarius geminatur. Quo nimirum bello occultorum hoſtium tam multitudo, quam feritas deſignatur. In curribus quidem & equis contra nos veniunt; quia modo malas cogitationes electorum cordibus, modo eorum corporeis ſenſibus rerum viſibilium blandimenta noxia offerre moliuntur. Equi namque ad curſum celeres ſunt, ad impetum fortes, Quibus nimirum cogitationes malæ apte comparantur, quæ ad cor velociter veniunt, & fortiter pungunt. Equites contra nos in prælium veniunt, quando maligni ſpiritus nobis malas cogitationes & celeriter excitant, & nos per eas fortiter impugnant. Sed contra unumquemque fidelium duo equites veniunt; quia ſi occultas reproborum ſpirituum inſidias in conſiderationis ſummam colligimus, illud eorum ſpeciale propoſitum eſt; ut videlicet nobis principalem virtutem feriant, & caritatem Dei & proximi penitus extinguant. Equus vero unus ſævire cernitur, quando reproba cogitatione nobis malignus ſpiritus ſuggerit, ut proximus odio habeatur. Sed equus, qui ſolus cernitur, ſolus non eſt; quia Deum nemo diligit, qui fratrem odit. Quia item divina caritas cum nullo principali vitio in mente convenit, quoties ſpirituale vitium nobis dæmonum fraude ſuggeritur, equitum ſævientium cavere debemus velocitatem nimiam & ferocitatem violentam. In comparatione quidem equitis, ſagittarii aut peditis ictus omnimodo debilis eſt. Impetus vero equitis, equi viribus violentus eſt; quia nimirum virtus maligni ſpiritus nulla eſt in electorum certamine, ſi ipſe reſidere non permittitur in mala cogitatione. Quia ergo valde fortes in bello hoſtes noſtri ſunt, quando inſidere internis cogitationibus permittuntur, in Philiſthinorum axercitu equitum turba numeratur. Currus vero decem unicuique electo in prælium deputantur. Quinque enim nobis ſunt ſenſus corporis, quibus experimentum accipimus delectationis. Sed ſpiritus maligni, quando per blandimenta carnis mentem decipere geſtiunt, corporeis ſenſibus rerum ſpecies oſtendunt quas caro appetat, & per earumdem rerum ſpecies ſuggerit, ut mens oblata concupiſcat. Quaſi enim in rotis ſuis currum adverſarius erigit, dum hinc rerum blandimenta offert, inde cogitationes retinet; iſta porrigit, illas immittit, & quaſi volvendo ſe ſublimem ad animam invehit, dum contra electos ſe malignus ſpiritus erigit, & per blandimenta rerum & per artem ſuggeſtionum. Decem ergo currus ſunt; quia contra ſingulos ſenſus corporis noſtri habent ſpecies blandimentorum viſibilium, habent contra totidem ſenſus animæ, & deceptorias artes ſuaſionum.

1. Joh. 4. 20.

Quot malis nos impugnent.

Sub diabolo duce militat innumera vitiorum turba.

8. Quid eſt autem quod reliquum vulgus ſicut arena, quæ eſt in littore maris, eſſe plurima memoratur, niſi quia adductum malorum ſpirituum, innumerabilis ſævit contra nos turba vitiorum? Velut enim ſubjectum vulgus, currus & equites ſequitur, quando dæmonum inſidiæ mentem impugnando præveniunt; ut a ſubſequentibus vitiis, quaſi ab

irrationabilis vulgi multitudine, devaſtetur. Bene autem prius currus & equites, deinde vulgi numeroſitas in ſpirituali Sanctorum pugna deſcribitur: quia nimirum nulla eſt numeroſitas, nulla fortitudo vitiorum, ſi excitando & immittendo non præcedat hanc malignorum turba ſpirituum. Quibus etiam verbis innuitur, quam cauta & circumſpecta ſemper eſſe debeat vita Sanctorum. Nam ſi vulgus reliquum arenæ maris plurimę comparatur, innumerabilis & fere inevitabilis eſt multitudo jaculorum. Quamvis enim peritis fidelibus omnia nota ſint vitia, quantis tamen cor motibus pulſent, quibus modis, aut quibus cauſis ſemper ad cor veniant, omnino ſcire non poſſunt. Apertas quidem tentationum tenebras potenter abjiciunt; ſed ſæpe caliginem ignorantiæ in rebus levioribus quaſi arenæ minutias non evadunt. Semper fortitudinem oſtendunt boni operis; ſed qui magnos exercitus equitum magna virtute ſuperant, linguam penitus ab omni ſuperflua locutione non refrenant. Continuo uſu corpus in Dei omnipotentis ſervitio dirigunt; ſed eorum mens, quæ foris membra perfecte ordinat, cogitationes ſuperfluas aliquando nequaquam vitat. Quid enim aliud tunc, quam vulgi importunam multitudinem ſentiunt, qui currus & equites magna virtute proſtraverunt?

Contra eorum jacula quam cauti & circumſpecti debeant eſſe Sancti.

Rom. 8. 28.

Cur poſt relatam in magnis tentationibus victoriam, levioribus ſuccumbere ſinantur.

9. Sed doctor egregius dicit: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Permittit quidem Deus electos ſuos magnis tentationibus impeti, ut magnificentiſſime in cæleſti regno debeant coronari: ſed magna prælia permittit, quæ vincant; levia excitat, in quibus cadant: ut victoria fortium magna ſit, caſus innoxius; ut cadentes ſe facile erigant, & eos fortia, in quibus victores ſteterant, non extollant. Nam ſi currus, & equites vincimus, extolli de victoria non debemus: quia innumerabilia ſunt, quę cogitando, loquendo, videndo, guſtando, & audiendo, & operando committimus. Hujus namque vulgi innumerabilis tela, etiam ille vitare non poterat, qui dicebat: *In multis offendimus omnes*. Hinc item dilectus Jeſu loquitur, dicens: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, et veritas in nobis non eſt*. Quis ergo jam quaſi victor extolli audeat, ſi tanti viri peccatorum tela ſe omnino evadere non poſſe manifeſtant? Sed quia hæc in ſpirituali bello deſcribuntur, non debemus nunc æſtimare, quid patimur, ſed qualiter hoſtium noſtrorum impetum infirmare valeamus. Vulgus Philiſthinorum arenæ comparatur, quæ eſt in littore maris plurima: quia omnis virtus vitiorum & numerus ex ſeculi perturbationibus augetur. Mare quippe hoc ſeculum deſignat: quia dum magna rerum & temporum varietate impellitur, quaſi ventis furentibus perturbatur. In littore autem, quando impulſa maris aqua refunditur, innumerabiles arenæ minutiæ glomerantur. Quid eſt ergo litus maris, niſi cor uniuſcujuſque in ſpirituali converſatione negligentis? Per ordinem quippe religionis, quaſi in ſolido ſtare cernitur; ſed dum ſeculares cogitationes non reprimit, quaſi frangentes in ſe maris fluctus excipit, & cumulos arenarum: & inde quidem impelli fluctibus, & obrui arena poteſt, unde mari appropinquare non timet: quia ſi ſeculi cogitationes ſpiritualium rerum contemplatione reprimeret, vitia mentis & corporis, quæ ſeculi occupatio velut arenas & fluctus invehit, non ſentiret. Cur ergo vulgus hoſtium arenæ ſimile eſſe dicitur, niſi quia maligni ſpiritus eiſdem vitiis electos Chriſti athletas impugnant, quibus negligentes ſuperant? Cum turba quidem ſecularis ſtrepitus contra eos veniunt, qui ſeculum in ſuis delectationibus ſpernere tota mente didicerunt. Pompas rerum viſibilium formant, contemtum jam ſeculi amorem fingendo renovant: ut corda ſuperno amore flammantia, ad noxias delectationes trahant. Sed ſancti viri, quia innumerabilem hanc nequam cogitationum turbam de ſeculi pelago prodire conſiderant, ſeculum tota mente fugiendo, fieri littora maris vitant, & tantum vulgus hoſtium jam non timent: quia dum in intima contemplatione ſe retinent, vitiorum turba ad eos acceſſum habere non poteſt. Sequitur:

Jac. 3. 2.

1. Joan. 1. 8.

Et aſcendentes, caſtrametati ſunt in Magmas ad orientem Bethaven. Ibidem.

10. Malignis ſpiritibus aſcendere, eſt ad decipienda Sanctorum corda, per cæleſte deſiderium alta conari. Bene autem dicitur: *Caſtrametati ſunt in Magmas*. quia in illis cordibus reſident, quæ in alto amore cæleſtium ſublimata non vident. Magmas quippe humilitas intepretatur. Humiliari vero in ſacro eloquio pro defectu ſæpe virtutis accipitur. Unde & in hac eadem Regum hiſtoria Thamar David regis filia, quam violaſſe Amnon frater ejus legitur, humiliata perhibetur. Corrupta quidem humiliata eſt: quia ſublimis ſteterat virgo, & dum altum honoris virginei culmen perdidit, velut de ſublimi ad planum & humilem locum venit. De futura etiam ſuperborum depreſſione dicitur: *Omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur*: quia in examine ſuperni judicis corruunt, qui vane de hujus ſeculi ſublimitate gloriantur. Bene ergo in Magmas caſtra ponere Philiſthæi perhibentur: quia per iniqua conſilia in eis dæmonia [a] habitant, qui alta virtutum culmina tenere non curant. Nam dum terrena quærunt, velut plana & humilia incolunt, ubi inviſibiles hoſtes caſtra ponere leviter poſſunt. De quibus nimirum hoſtibus per Prophetam dicitur: *Qui dicunt animæ tuæ: incurvare, ut tranſeamus*. Erecta quidem ſublimis eſt anima, incurvata humilis: quia per virtutum celſitudinem, & per cæleſte deſiderium in alta ſuſtollitur: ſed quando ad vitia, vel ad ſeculi amorem defluit, illuc quidem cadit, ubi hanc hoſtis irruens leviter atterit. Dicunt ergo animæ tuæ: incurvare, ut tranſeamus; quia ſi hanc ad agenda, vel cogitanda terrena non humiliant, nec malignis perſuaſionibus penetrant, nec vitiorum bello perturbant.

In cordibus amore cæleſtium non ſublimis, caſtrametantur ſpiritus mali.

2. Reg. 13.

Luc. 14. 11.

Iſai. 51. 23.

11. Hinc ergo colligere poſſumus, quantum a ſeculo actu, verbo, & cogitatione longe fieri debeamus. Verba quippe noſtra, cogitationes, & opera plana & humilia ſunt, quando ſecularia. Per hæc quidem ibi ſumus, ubi occultorum hoſtium caſtra libere ponuntur, ubi tanto facilius capi poſſumus, quanto nulla munitionis arce ſublevamur. Quis enim jam fidelis neſciat, quia culpas verborum, cogitationum, & operum noſtrorum colligant, & ad accuſationem noſtram in adventu venturi judicis ſervent? Unde & hunc humilem atque deſpectum locum Magmas fugiendum nobis eſſe Dominus inſinuans, dicit: *Omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die judicii*. Locus ergo hoſtium humilis dicitur; ut profecto nobis inſinuet, quia verbo, cogitatione, & opere ſemper ſublimes eſſe debeamus. Et quia dum in humili remiſſioris vitæ ſuæ loco reprobi capiuntur, exempla pravitatis oſtendunt, quæ aliis imitanda proponantur: ab oriente Bethaven Magmas eſſe dicitur

Culpas vel leviores cogitationum & verborum, in judicio nobis objecturi ſunt.

Matth. 12. 36.

a Gemet. & Vatic. habent.

tur. Ab oriente quidem ſolis lucem oriri cernimus. Reproborum autem vita, quamquam veritatem obſcuritatis habeat, qui hanc tamen pro vana ſeculi delectatione ſemper appetunt, nimirum velut falſæ lucis ſplendore falluntur. Unde & per beatum Job dicitur: *Auferetur ab impiis lux ſua.* Modo quidem velut lucidum eis placet blandimentum ſeculi: ſed dum de ſeculo exeunt, perpetuas ſubibunt tenebras, quas lucem eſſe crediderunt. Tunc videbunt quia lux non fuit, quando in adverſitatem proſperitas, lux in tenebras, riſus in mœrorem, dulcedo in vermem, decor in deformitatem, honor in dedecus, blandimenta in pœnas & æterna tormenta commutantur. Hæc profecto, quia nunc impiorum corda non ſentiunt, bonorum mores imitari refugiunt; & exemplo perditorum, quidquid de ſeculo eis placet, ſumere nequaquam timent: quia illos imitantur, qui per vitam reprobam habitacula dæmonum facti ſunt. Unde & merito domus inutiles dicuntur: quia ſæpe Sanctorum prædicationem ſuſcipiunt, ſed verbum quod ab eorum ore audiunt, in ſe habitare per amorem nequaquam patiuntur. Inutiles ergo domus ſunt: quia aptam in ſe Deo habitationem non faciunt. Hanc inutilem domum per ſemetipſam Veritas in Evangelio deſignat, dicens: *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput ſuum reclinet.* Hinc rurſum ſcriptum eſt: *Spiritus ſanctus diſciplinæ effugit fictum, & non habitat in corpore ſubdito peccatis.* Bene ergo inutilis domus habere in orientis parte Machmas dicitur; quia & qui Sanctorum prædicationem ſpernunt, in reproborum exemplo ima & terrena quærentium, velut in magnæ lucis exortu gratulantur. Sed dum, loquentibus ſacræ hiſtoriæ myſteriis, malorum converſatio demonſtratur, quam ſit cauta Sanctorum vita, ſubſequenter oſtenditur. Nam ſequitur:

Job. 18. 5. — *In extremis omnia in contraria commutabuntur.* — *Matth. 8. 20.* — *Sap. 1. 5.*

Vers. 6. *Quod cum vidiſſent viri Iſrael, ſe in arcto ſitos, (afflictus eſt enim populus), & abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & ciſternis.*

Ab immundorum ſpirituum tentationibus intus, & a pravorum exemplis foris hic coarctamur.

12. In arcto quidem ſumus, quando ab immundis ſpiritibus intus tentamur, & foris malorum hominum exempla conſpicimus. Contra internam ergo malorum ſpirituum tentationem bene dictum eſt: *Afflictus eſt populus*, & contra exteriora exempla impiorum hominum, *Abſconderunt ſe.* Quia blanda & læta nobis appetenda callidus adverſarius ſuggerit, qui numquam melius vincitur quam ſi tentati ad devotæ orationis lamenta curramus. Et exempla pravorum vitare citius poſſumus, ſi ea etiam reſpicienda non eſſe judicemus. Abſcondi ergo Sanctorum, eſt reproba videre dedignari. Et quia quinque ſenſus corporis a reproborum imitatione cuſtodiunt, quinque etiam latibulorum genera deſcribuntur: ſpeluncæ ſcilicet, abdita, petræ, antra, & ciſternæ. Speluncæ vero montium occultæ ſunt: Quia vero alta in cæleſti deſiderio ſunt corda Sanctorum, & malignis ſpiritibus clauſa & inacceſſibilia ſunt. Speluncas ergo ingredimur, quando ad mentium ſecreta recurrimus, ne vagantibus oculis foris concupiſcenda videamus. In abditis abſcondimur, quando clauſi oris ſilentia occulta ſervamus. Petras aſcendimus, quando actum corporis in robuſta operatione locamus. Unde & de his abſconditis per Prophetam dicitur ſub unius aſſignatione: *Qui claudit oculos ſuos, ne videat malum, & obturat aures ſuas, ne audiat ſanguinem, & excutit manus ab omni munere: in excelſis habitabit, munimenta ſaxorum ſublimitas ejus.* Antra & ciſternas intramus, quando & olfactum ab obſcœnitatibus mundi, & aures ab audiendis vaniloquiis cuſtodiamus. Ciſternæ namque aquarum ſanctarum Scripturarum verba ſunt. In ciſternis ergo abſcondimur, quando ad ſacri eloquii aquas ingredimur, ut per aurium officium mentium prata rigemus. Bene autem in electorum typo Iſraelis latibula memorantur: quia qui ſenſus corporis a delectationum carnalium inquinamento non protegit, occultorum hoſtium gladium non evadit. Dicat ergo oculata illius congreſſionis victoriam, dicat: *Afflictus eſt populus.* Dicat aperte objecti extra certaminis triumphos: *Abſconderunt ſe.* Afflictio quippe electæ mentis, omnis diabolicæ tentationis percuſſoris mucro eſt. Nam dum profunde compungitur, in ſuperni gaudii amorem ſublevatur; & tanto jam fortius oblata mundi oblectamenta reſpuit, quanto jam cæleſtia ferventius diligit, ad quæ flendo conſcendit. Doctor namque egregius dicit: *Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.* Qui certe regni cæleſtis introitus ſic ſperatur in fine temporum, ut in quotidiana Sanctorum vita ſentiatur. Tribulatio igitur noſtra ſuperni gaudii introitus eſt. Merito ergo quoties electa mens in afflictionis ſuæ lamento compungitur, ſe tribulando, hoc obtinet, ut intret in contemplationem illius superni regni, in quo ineffabiliter gratuletur. Et dum ſancti viri amatores mundi in flore tranſeuntis lætitiæ videre refugiunt, dum corporeos ſenſus ſuos ab eorum imitatione abſcondunt, eorum, quæ cernitur non eſt fuga, ſed glorioſa victoria. Actus quidem terrenos fugiunt, ſed cæleſtes aſſequuntur: mundo deheſcere videntur, ſed cæleſti gloriæ revelantur. Fugiendo igitur noxia, hoſtes ſuos validius inſequuntur, & valde nobilius triumphant, cum ſic ad cæleſtia properant, ut eos adverſariorum* pullula ſævitia non contingant. Sequitur:

Per Præd. ...

Act. 14. 21. — *Tribulatio cæleſtis gaudii introitus.* — **horum objectorum. Forte legendum pollulantia vitia non contingant, ut compunctio ... adverſariorum ...*

Vers. 7. *Hebræi autem tranſierunt Jordanem in terram Gad & Galaad.*

Bonorum vita tuta, cauta. — *Infra. 14. 21.*

13. Hoc profecto ſi prius juxta litteram ſcire volumus, Hebræi iſti timore perterriti, & ad hoſtes ſuos confugiſſe ſentiuntur. Nam non multo poſt in aperta Jonathæ victoria ſcribitur: *Hebræi, qui fuerant cum Philiſthiim heri & nudiuſtertius aſcenderuntque cum eis in caſtra, reverſi ſunt ut eſſent cum Iſrael, qui erant cum Saul et Jonatha.* Quid vero in hoc facto ſignatur, niſi quod quotidie in ſancta Eccleſia fieri cernimus, bonorum eſſe tutam & cautiſſimam vitam, negligentium præcipitem impatientiam? Infirmi quidem & audaces ſunt curioſi ad actiones ſeculi, debiles ad tolerandum bellum tentationis. Et ſi in his noſtra diſcutimus, in monaſteriis plerique tales inveniuntur. Intra portus quidem tranquilla inhabitant, ſed aperti pelagi procellas, & tempeſtatum turbines nequaquam penſant. Cumque foris quaſi fortes agere ſe magna æſtimant, ad graviſſima tentationum prælia faciles exeunt: ad fortes adverſarios, impotentes. Ratione quidem improvidi, robore infirmi, ſicut aſtutæ tentationis fraudes non intelligunt, ita & apertas blandimentorum decipulas non evadunt. Jordanem ergo tranſeunt, quia ad perpetranda carnis flagitia incurvantur. Jordanis quidem, deſcenſus eorum interpretatur. Qui ergo juſtitiam deſerunt, ab alto monte virtutum cadunt. Quia ergo infirmi quique libenter appetunt mundi blandimenta quæ cernunt, in eorum typo Hebræi non trans Jordanem perlati, ſed Jordanem tranſire perhibentur.

Negligentes præcipites ſunt, curioſi, & militiæ ſpiritualis impatientes. — *Tales quamplurimi viſuntur in monaſteriis.*

Tran-

Tranſire quidem volentis eſt. Jordanem itaque A tranſeunt, qui ad carnales delectationes voluntaria & feſtina deliberatione flectuntur. Poſſunt autem intelligi Jordanem tranſire, qui noviter peccare incipiunt, ſed aliorum peccatorum hominum nequitias peccando tranſcendunt. Ad deſcenſum quippe eorum detinendo, non tranſeundo pertingerent, ſi aliis æqualia mala facerent, & non ea audendo ſuperarent. Et quia in nequiori etiam vita pares ſuos inveniunt, bene ad terram Gad & Galaad, trans Jordanem perveniſſe memorantur. Velut enim trans Jordanem habitant, qui per peccandi uſum malis pejores fiunt. Ab hoc deſcenſu culpæ erigere peccatores venerat ille, de quo ſcriptum eſt:

Luc. 3. 3.

Venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptiſ- B *mum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* Qui de omnibus culpis prædicare pœnitentiam venerat, in omnes utique deſcenſus regiones veniſſe prædicatur. Sequitur:

Ibid. & Verſ. 8. et 9.

Cumque adhuc eſſet Saul in Galgala, univerſus populus perterritus eſt, qui ſequebatur eum. Expectavit autem ſeptem diebus juxta placitum Samuelis, & non venit Samuel in Galgala, dilapſuſque eſt populus ab eo. Ait ergo Saul: Afferte mihi holocauſtum & pacifica: & obtulit holocauſtum.

Nihil ſtudioſius vitandum, quam ſuperbia & inobedientia.

14. Hucuſque quia de Saul, ut ſuperius dictum eſt, electo & bono divinus ſermo locutus eſt; rationabile viſum eſt, ut quæ de eo dicebantur, tam per hiſtoriam quam per moralitatem, in bonam partem acciperemus. Nunc vero, C quia ad locum tranſgreſſionis ejus pervenimus, nimirum neceſſe eſt, ut in eo etiam, quæ ſunt vitanda, videamus. Sed quid umquam ſtudioſius vitandum electis omnibus, quam ſuperbiæ & inobedientiæ malum videri debuit? Hæc quippe primi Angeli ſublimitatem depoſuit, hæc perditorum ſpirituum gloriam ſtravit. Hæc primo homini felicitatem abſtulit; hæc captivitatis humanæ perpetuas ærumnas invexit. Et ecce primo Angelo, primo homini, electi populi per inobedientiam rex primus adjungitur, ut dum magna provenit, minima erigantur. Bene quippe erigimur, ſi & illorum lapſus aſpicimus, & vitamus. Ubi ergo Saul ceciderit, attente conſiderandum eſt. Superius

Suprà 10. 8.

namque ei dixerat Samuel: *Deſcendes ante me in* D *Galgala. Ego quidem deſcendam ad te, ut offeras holocauſtum, & oblationem, & immoles victimas pacificas. Septem diebus expectabis me, donec veniam ad te: & oſtendam tibi, quæ facias.* Idcirco igitur per inobedientiam cecidit, quia integris ſeptem diebus, ſicut juſſus fuerat, non expectavit. Nam in eodem loco repente ſubjungitur:

Verſ. 10.

Cumque compleſſet offerens holocauſtum, ecce Samuel veniebat.

Repulſus ob levem inobedientiam Saul, nos terreat.

15. Quo in loco trementi corde conſiderandum eſt, quam breviſſimi temporis expectatione neglecta, repulſus ſit. *Cum compleſſet*, inquit, *holocauſtum, ecce Samuel veniebat.* Si ergo eum ſolo temporis breviſſimo intervallo expectaret, quo obtulit holocauſtum, ſecurus jam regni ſui robur obtinere potuiſſet. Itaque ſi tanta pœna eſt, quando Propheta E deſpicitur: quid putamus de pelago illo divinæ animadverſionis incurratur, cum ipſa divina præcepta diſſipantur? Et quia in momento tranſit carnis delectatio, & omnis peccatorum commiſſio, & brevis quidem eſt hora tranſgreſſionis, non tamen brevis pœna flagitii: quia dum ad momentum in nobis regnum peccati erigimus, illa regna perdimus omnium ſeculorum. Statim enim poſt peccatum ſermo propheticus venit, ut increpet: qui adeſſet, ſi A non peccaremus, ut in bono roboraret. Polluta quidem conſcientia habet jam divinum eloquium contra ſe; quæ ſi pollui vitaret, ab eo adjuta, & relevata proprio vigore ſubſiſteret. Quid enim nobis aliud ſpiritualiter deſignat, quod dicitur: *Cumque compleſſet offerens holocauſtum, ecce Samuel veniebat?* Et ſi non obtuliſſet holocauſtum, nihilominus & Samuel veniſſet. Sic nimirum & cum tentamur, divina gratia juxta eſt, quæ ſuſtinentes adjuvet: juxta & divina juſtitia, quæ deficientes damnet. Unde ſacra Scriptura nos expectare cohortans, ait: *Si ſpiritus poteſtatem habens aſcenderit ſuper te, locum tuum cito non deſeras.* Hinc Propheta teſtificans, ait: *Dominus auxiliator meus, & ideo non ſum confuſus.* Hinc Pſalmiſta vicina eadem auxilia reſpiciens, ait: *Providebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam a dextris eſt mihi, ne commovear.* Sed jam Propheta quid non expectanti dicat; quid is, qui expectare noluit, reſpondeat, audiamus:

Cum tentamur, juxta eſt gratia, ut adjuvet.

Eccle. 10. 4.

Iſai. 50. 7.

Pſal. 15. 8.

Locutuſque eſt ad eum Samuel: Quid feciſti?

Verſ. 11.

Deo non obtemperare quarn grave ſcelus ſit, ob oculos ponere Adam.

Gen. 3. 9.

16. Sciebat quidem Propheta quid fecerat, ſed interrogando, inobedientiæ factum reprobabat. Unde & ad peccantem Adam in Paradiſo a Domino dicitur: *Adam ubi es?* Poteſt etiam per hanc interrogationem magnitudo reatus intimari. Ac ſi aperte dicat: Parum tibi videtur, quod inobediendo deliqueris, ſed a ſublimi gloriæ tuæ culmine delinquendo cecidiſti. Nunc ergo plerique intra ſanctam Eccleſiam ſe flagitiis obruunt, & quaſi qui nulla aut minima per- C dant, ſecuri ſunt. Dicatur ergo lapſo, dicatur: *Quid feciſti?* Parum tibi videtur, quod te peccati ſorde pollueris, quia quam æternitatis gloriam perdideris, quam gehennæ pœnam merueris, non attendis. Interrogatur quidem peccator quid fecerit, ut ad cor per lamenta perducatur, ut magna ſe incurriſſe ſciat, & parum non doleat. Sed quia ex radice ſuperbiæ ipſa culpa inobedientiæ naſcitur, ſolent inobedientes reatus ſui magnitudinem objurgantibus doctoribus audire, ſed non humiliter confitendo ſatisfacere. Nam cum ſublimes videri appetunt, lapſus ſuos oſtendere dedignantur: & ideo excuſationes proferunt, juſtitiam prætendunt: quia apparere peccatores erubeſcunt. Bene ergo ſubjungitur:

Ibidem & Verſ. 12.

D *Reſpondit Saul: Quia vidi, quod dilaberetur a me populus, & tu non veneras juxta placitos dies. Porro Philiſthiim congregati fuerant in Machmas. Dixique: Nunc deſcendent Philiſthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placavi. Neceſſitate compulſus obtuli holocauſtum.*

Vanæ imperium detrectantis excuſationes.

17. Ecce qui de magnæ tranſgreſſionis temeritate arguitur, magnas cauſas juſtitiæ aſſerere non veretur. *Vidi*, inquit, *quod dilaberetur populus a me.* Ecce hic aſſeritur deſtitutus a populo: *Porro non veneras juxta placitos dies.* Hic ſe oſtendit Prophetæ promiſſione fruſtratum. *Porro Philiſthiim congregati fuerant in Machmas.* Hic pariter objicit imminens periculum congreſſionis. Quare ex actione ſua verbum ſubinferens, E ait: *Neceſſitate compulſus obtuli holocauſtum.* Quaſi dicat: Tu me de magno reatu arguis, cum reatus tanto ſit levior, quanto non temeritate conſtat, ſed neceſſitate. Sed qualem eum cognoſcat Propheta, qui ſe cognoſcere noluit, ſubjungens, ait:

Verſ. 13.

Stulte egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui.

Dum homines deſpiciunt, Deum ipſum contemnunt.

18. Superbi quique, quia per tumorem ſupra homines ſe eſſe arbitrantur, competenter arguuntur, cum eis divina voluntas objicitur, quam offendunt.

duut. Saul ergo ſuperborum more arguitur, qui Domini Dei ſui mandata contemſiſſe perhibetur. Quod tale eſt, ac ſi ſuperbientem & contemnentem terreat, dicens: Et ſi homines deſpicis, nunc non conſilium hominum, ſed Domini Dei tui mandata diſſipaſti. Recte ergo tuum reatum penſas, ſi illum, quem contemnis, trementi corde conſideras. Et notandum, quia non ait: Non cuſtodiſti mandata Dei tui, aut, mandata Domini tui, ſed: *Non cuſtodiſti mandata Domini Dei tui*. Ac ſi aperte dicat: Auſus magnæ tranſgreſſionis eſſet, ſi ille, cujus mandata deſpicis, tantum Dominus tuus, non etiam Deus exiſteret. Quantum ergo eſt quod committitur, cum Dei & Domini mandata negliguntur? Quia item non dixit: Domini Dei mei, aut Domini Dei noſtri, divinæ familiaritatis gratiam eum offendiſſe redarguit. Quaſi dicat: Ejus præcepta contemſiſti, qui dum te de imo extulit, dum ſuper alios te conſtituit, dum regem fecit, per impoſitionem tantorum munerum, velut ſpecialiter tuus fuit. Adhuc quoque ſubjungitur, unde tranſgreſſionis ejus audacia major eſſe doceatur:

Ibidem.

Quæ, inquit, *præcepit tibi*.

Propria præcepta violare gravius eſt, quam communia.

19. Quædam denique Dei præcepta ſunt communia omnium, non ſpecialia aliquorum. Ut ergo audacem reum temeritatis ſuæ patenti objectione convincat, non eum præcepta communia, ſed propria & ſingularia contemſiſſe demonſtrat. *Quæ*, ait, *præcepit tibi*. Ac ſi dicat: Illa Dei & Domini tui mandata contemſiſti, quæ non velut communia omnibus, ſed velut propria, & ſoli tibi ſingulariter credita obſervare debuiſti. Sed quid mereatur, exponit, dicens:

Ibid. & Verſ. 14.

Quod ſi non feciſſes, jam præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael uſque in ſempiternum, ſed nequaquam ultra conſurget.

Qui bona inchoant, nec conſummant, quanta perdant. Eccli. 2. 16.

20. Ecce quam magna perdidit, qui, ut putabat, nulla contemſit. Ecce ſeptem diebus Prophetam ſuſtinuit; ſed dum præſtolari eum in fine diei deſiit, gloriam tantæ dignitatis amiſit. Unde & per Prophetam dicitur: *Væ iis qui perdiderunt ſuſtinentiam*. Suſtinentiam quidem perdunt, qui bona, quæ inchoant, non conſummant. Quibus nimirum væ eſſe dicitur: quia non ſolum incœpti laboris mercedem perdunt, ſed etiam apoſtatatus ſui pœna feriuntur. Pœna autem ſuperbi & inobedientis regis declaratur, cum dicitur: *Quod ſi non feciſſes, præparaſſet jam Dominus regnum tuum ſuper Iſrael amodo & uſque in ſempiternum; ſed non conſurget*. Amodo & uſque in ſempiternum electum regnum paratur: quia qui temporalia bene ordinant, æternæ gloriæ ſibi ſublimitatem parant. Modo quidem electorum regnum paratur, cum per divinam gratiam recte eorum miniſteria diſpenſantur. Quod amodo & uſque in ſempiternum proficit: quia de ſublimi actione hujus temporis, ſublimiorem illam æternitatis gloriam promerentur in cælis. In finem itaque reprobo regi dicitur: *Regnum tuum nequaquam ultra conſurget*. Quaſi dicat: Dum a temporali rectitudine deficit, ad æternitatis celſitudinem non pertingit. Vel idcirco ad litteram non conſurgere dicitur: quia cum ipſo corruit, & poſt ipſum in ejus filiis non remanſit. Sed, ut livoris pœna feriatur, non ſolum repulſionem ſuam, ſed etiam electionem alienam audire compellitur. Nam ſubjungens Propheta ait:

Quo ſenſu regnum ſempiternum, Sauli ſpromittebatur.

Verſ. 14.

Quæſivit ſibi Dominus virum juxta cor ſuum, & præcepit ei, ut eſſet dux ſuper populum ſuum Iſrael.

21. Per omnia verba hæc ſuperbus eliditur; *Quæſivit*, inquit, *virum juxta cor ſuum*. Quaſi dicat: Ideo eum quæſivit, quia tu juxta cor ſuum eſſe noluiſti. Quaſi dicat: Talem virum populi ſui ducem conſtituit, qui præceptum divini conſilii exequatur virtute devotionis. Quia enim corde ea quæ agere volumus, deliberare ſolemus: dum uſu noſtræ locutionis cor Dei in ſacro eloquio ponitur, per cum voluntas ejus intima deſignatur, quæ a nobis tunc foris agnoſcitur, quando inobedientiæ præcepta revelantur. Juxte eam vero ſumus, quando hanc, & per intellectum agnoſcimus, & per amorem cuſtodimus. Bene ergo de Domino Propheta Samuel dicit: *Quæſivit ſibi virum juxta cor ſuum, & præcepit, ut eſſet dux ſuper populum ſuum*. Quia ille aliis utiliter præcipit, qui obedire Deo perfecte jam novit; qui ſolum hoc præcipit, quod ex conſilio procedit intimæ veritatis.

Recte aliis imperat, qui Deo perfecte obedit.

Cor pro voluntate ſumitur.

Deo prædeſtinare, facere eſt.

22. Sed quid eſt, quod quaſi de præterito dicitur: *Quæſivit ſibi Dominus virum, & præcepit ei, ut eſſet dux*, cum non fuerit quæſitus, nec ei, ut populo ſuo præeſſet, injunctum? Nam poſtquam Saul percuſſit Amalech, eidem Prophetæ Dominus ait: *Imple cornu tuum oleo, & veni, mittam te ad Iſai Bethlehemitem*. Sed hæc quæſtio facile ſolvitur, ſi omnipotentis Dei præſcientia, & prædeſtinatio videatur. Ei quidem prædeſtinare, facere eſt: & apud ipſum jam facta ſunt, quæ ab ipſo fieri præordinata ſunt. Unde & de eo ſcriptum eſt: *Fecit, quæ futura ſunt*. Sed quæſiſſe virum Deus dicitur, ut eligendorum antiſtitum forma hominibus præbeatur. Quærere enim ſolemus, quæ aut præſentia non cognoſcimus, aut abſentia non videmus. Deus autem, cui nihil eſt abſens, nihil latens, non dicitur quæſiſſe virum, ut abſentem, aut abſconditum: ſed quæſiſſe dicitur, ut omnis, qui ad ſanctæ Eccleſiæ culmen eligitur, diſcutiendus ab hominibus eſſe doceatur. Sed quæri debet ſecundum cor Dei; ut videlicet non ſolum divinam voluntatem intelligat, ſed bonis operibus oſtendat. Quia item electi viri ad honorem primatus non ex ambitione veniunt, ſed coacti perducuntur, bene dictum eſt: *Et præcepit ei, ut eſſet dux*: Quaſi dicat: In honorem prælationis non per ambitionem ſubiit, ſed coactus aſcendit. Poteſt etiam intelligi vir pro fortitudine; ſecundum cor Dei, pro interna caritate. Quando igitur neceſſitas exigit, ad curam ſanctæ Eccleſiæ quæratur vir, ut ſit converſatione fortis; quæratur ſecundum cor Dei, ut per effectum magni amoris, quaſi unitus ſit divinæ voluntati: præcipiatur ei, ut ſit dux; quatenus ſublimitatis ordinem conſcendere ex cupiditate non ambiat, ſed ex humilitate pertimeſcat: ſicque ſibi humilis metuat, ut ſubdi præcepto Dei devotius agnoſcat. Sed quia his verbis Propheta lapſi regis vitam reprehenderat, ſequitur:

Infr. 16. 1.

Iſai. 45. 11. Sec. lxx.

Forma eligendorum antiſtitum.

Verſ. 15.

Surrexit autem Samuel, & aſcendit de Galgalis in Gabaa Benjamin.

23 Quaſi ab alto ad planum ſanctæ Eccleſiæ doctor venit, quando peccatorum culpas redarguit, & ſtatus ſui ſublimitatem curvat, cum ad diſcutienda malorum crimina ſe per affectum caritatis humiliat. Bene ergo de eo, qui peccatorem arguerat, dicitur: *Surrexit, & aſcendit*. Surgit quippe electus prædicator, quando ad altitudinem ſuæ ſpiritualis converſationis ſe per intentionem erigit: aſcendit autem, quando ad arduam ejuſdem vitæ ſuæ celſitudinem per conſuetum opus venit. Cœleſtia quidem deſideria, ſpirituales virtutes, bona opera in ſublimi ſunt: affectus terreni, concupiſcentiæ ſeculares, vitia & peccata in infimis: Doctor

Paſtores, pravorum animi motuum quibus medentur, ſint expertes.

vero, ut lapſos bene corrigat, prius culpas diſcutiendo invenit, deinde inventas ferit. Ut ergo, quæ feriat, perſpicue & aperte videat, mentis oculos ad videnda ima peccatorum vulnera curvat. Sed perſpecta non ferit, ſi ad tangenda ea in infimis, non deſcendit. Surgere ergo, & aſcendere Propheta dicitur, quia electi doctores ſic ad ima noſtra videnda & emendanda plerumque veniunt, ut redire ſtatim ad alta converſationis ſuæ numquam obliviſcantur. Quibus etiam verbis ſacerdotalis animi libertas aſſeritur. Nam plerique alios increpant, qui ſemetipſos validiſſimo iræ bello perturbant. Poſt increpatas vero culpas ſurgere & aſcendere nequeunt: quia in ſemetipſis turbidi, ad alta intimæ quietis progredi nequaquam permittuntur. Quidam coercendas aliorum turpitudines audiunt; ſed eum ad cogitanda ima deſcenderint, noxia eorum delectatione ſordidantur. Infirmi quidem & tanti miniſterii impares, dum ſolvere inferius aliorum [a] nodos geſtiunt, illos non liberant, ſed ſemetipſos ligant. Quid ergo ſignificat, quod de Samuele dicitur: *Surrexit, & aſcendit*, niſi quod in perfectioribus viris aſpicimus, qui ſic noſtra inquinamenta reſpiciunt, ut ab eis nequaquam ſordidentur: ſic nobis iraſcuntur, ut quietis intus ſecreti ſua alta conſcendere velociter poſſint? Fortes namque & potentes ſunt, & qui magna & fortia ſua leviter ferunt, noſtris infirmitatibus non gravantur. Et quia in correctione noſtra ſanctæ Scripturæ teſtimonia proferunt, a Galgalis ſurgere, & aſceodere perhibentur. Galgala quidem, ut plerumque jam dixi, rota nominatur. Teſtimonia vero Scripturarum, quia per diverſos ſenſus in noſtra eruditione volvuntur, velut rotæ ſunt. Et quia cum ſancti prædicatores ſubditorum ſollicitudinem deſerunt, in æternæ vitæ contemplatione ſublimantur, in Gabaa Benjamin Samuel aſcendere dicitur. Gabaa denique Benjamin, collis filii dextræ interpretatur. Quis ergo eſt filius dextræ, niſi quem ſancta Evangelia confitentur ad cælos aſcendere, & ad dextram Dei Patris ſedere? Collis igitur filii dextræ, æterna eſt celſitudo Redemtoris. Quando enim ima noſtra ſancti prædicatores deſerunt, in alta illa divina Redemtoris per intentionem ſurgunt, & per viſionem conſcendunt.

Sic aliorum inquinamenta reſpiciant ut non ſordidentur.

24. Poteſt & ſecundum hiſtoricum ſenſum ſimplicius intelligi hoc, quod dicitur: *Surrexit, & aſcendit*: quia videlicet in rege, quem arguerat, humilitatem pœnitentiæ, qua manere cogeretur, minime cognovit. Idem tamen rex in miniſterio relinquitur, ut ipſa Prophetæ ſeparatione corrigatur: quia plerumque quos prædicatoris verba non corrigunt, dividi a prædicatorum familiaritate, vel a ſanctæ Eccleſiæ unitate pertimeſcunt. Juxta prædicatores duri ſunt, ſed ſeparati reſipiſcunt: & qui inobediendo peccaverunt, obedire Deo, jam humiliter parant. Unde & rex Saul non multo poſt demoliri Amalechitas præcipitur: ut, ſi mandatum Domini ejuſdem cæde gentis perficeret, prioris inobedientiæ nexus enodaret. Separatus quidem a Propheta, ea agere viſus eſt, ut ad agenda alia juberetur. Quare & ſubditur:

Paſtores ab inobedientium conſortio ſe ſubducant.

Infr. 15.

Ibidem.

Et reliqui populi aſcenderunt poſt Saul obviam populo, qui expugnabat illos: venientes ex Galgala in Gabaa Benjamin.

25. Nonnulli ſic in peccato corruunt, ut in nullo bono opere teneantur: nonnulli vero dum mala ſe perpetraſſe recolunt, agere bona inſtanter conantur. Agendo quippe bona, mala quæ relinquunt, operiunt: ne ab æterno judice detecta judicentur. Hoc nimirum ſi factum Saul in bonam partem deducimus, hoc invenimus: quia qui prius in ſacrificio, metuens Prophetæ mandata contemſit, poſtea vero ad eos, quos metuerat, conterendos populi Dei adverſarios feſtinavit. Quo in loco etiam hoc notandum eſt, quia quem Propheta deſeruit, ad experienda bella hoſtium de Galgalis aſcendit. Pleroſque etenim peccatores juſta prædicatorum ſeveritas projicit, quos tamen divina memoria non relinquit. Solatia & adhortationes Rectorum propter culpas amittunt: ſed ſacras Scripturas conſulunt, propoſitum reſumunt; & qui inobedientiæ malo velut lapſi jacuerant, erecti per obedientiæ ſervorem ad occultorum hoſtium bella procedunt. Bene ergo de Galgalis, ideſt de rotis venire memorantur: quia de ſanctis Scripturis accipiunt, unde adverſæ partis militiam comprimere fortiter poſſint. Quia vero perditæ converſationis altitudinem recuperare vincendo ſatagunt, in Gabaa Benjamin aſcendere dicuntur. Quia item alii in latibulis ſe clauſerant, alii ad hoſtes confugerant, reliqui populi vocantur, qui nullo ſunt timore perterriti, ſed cum rege ſuo ad locum feſtinant congreſſionis. Quod etiam nunc in Eccleſia videmus; quia videlicet plerique quaſi parvuli proficere per privatæ vitæ ſtudium proponunt, plerique fortes in expoſitis quoque maligni hoſtis certaminibus audaces ſunt: ut aperte videant ſeculi blandimenta, quæ appetant, ſed appetere viſa contemnunt. Hi quidem non in latibulis, ſed in aperti certaminis campo conſiſtunt, expoſiti ad prælium, fortes ad triumphum, qui pugnare poſſunt, & nequeunt ſuperari. Unde & per perfectum numerum deſignantur, cum ſubditur:

Juſta pii que Paſtorum ſeveritate rejecti, quid agere debeant.

Et recenſuit Saul populum qui inventus fuerat cum eo, quaſi ſexcentos viros. Ibidem

26. Septem quippe diebus hebdomada impletur, ſed unus eorum ad operandum prohibitus eſt, ſex vero in boni operis ſtudio conceduntur. Centenarius autem numerus ſummam continet numerorum. In ſexcentis ergo viris, qui alii deſignantur, niſi qui opere, & cordis deliberatione robuſti ſunt? Nam quidam fortia proponunt, ſed quia quod proponunt, non faciunt, ad ſexcentorum virorum numerum non pertingunt. In ſexcentis ergo viris, fortes operarii ſanctæ Eccleſiæ deſignantur, quia magna proponunt, & rigorem propoſiti, fortitudine complent bonæ operationis. Qui bene cum rege inventi perhibentur, quia cum Paſtoribus ſanctæ Eccleſiæ in bona voluntate, & pia actione conveniunt. Cum eis namque ſunt, a quibus nec voluntate diſcrepant, nec operatione diſcordant. Qui ſic convenire dicuntur, ut excellere prædicatorum dignitas ſentiatur: quia etſi idem bonum ſubditi, quod prædicatores volunt, faciunt, illi tamen in eodem bono præcipui ſunt, quorum, ut ordo eſt celſior, ita & ardentior virtus animi, & robuſtior nixus operationis. Quare & ſeparatim de rege, & ejus filio dicitur:

Qui ſint in Eccleſia fortes operarii.

Et Saul, & Jonathas. Verſ. 16.

Ut quid enim ſeparatim rex, & ejus filius nominatur, niſi quia actio boni præſulis claret eſſe ſingularis? Et quia omnium fidelium ſubditorum non eſt uniformis æqualitas, ſequitur:

Et populus, qui inventus in Gaaba Benjamin. Ibidem.

27. Satis replicatum eſt, quod Gabaa collis inter-

a In Oclos. & Vatic. *modos*, quod minime recipiendum.

Digitized by Google

Fidelium ſubditorum ſtatus, Paſtorum celſitudini non comparandus.

terpretatur. Collis vero non ſummitas, ſed montium eſt altitudo ſummitati vicina. Quid vero in illo colle, niſi alta & perfecta vita intelligitur fidelium ſubditorum? Hæc nimirum quamvis prædicatorum celſitudini æqua non ſit, tamen ab aliorum meritis valde cernitur eſſe ſublimis. Unde & de quibuſdam præcipuis electis in Apocalypſi legitur: *Nemo poterat dicere canticum, niſi illa centum quadraginta quatuor millia.* (*Apoc. 14. 3.*) Quos & clarius demonſtrans, ait: *Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt, & ſequuntur agnum, quocumque ierit.* Dum ergo ſpiritualia prælia deſcribuntur, populus inventus in Gabaa Benjamin ſpecialiter recenſetur, quia virginum chorus contra immundorum ſpirituum ferocitatem tanto violentior eſt, quanto nullo eorum vulnere ſaucius, nulla eorum ſuggeſtionis ſorde pollutus.

Virginum chorus in hoſtem fortiſſimus.

B Liber quippe & integer, expeditus eſt ad occurſum, fortis ad ictum. An non in colle filii dextræ ſunt, quos integritatis ſuæ merito dilectus Jeſu reſpicit, dicens: *Vidi ſupra montem Sion agnum ſtantem, & cum eo centum quadraginta quatuor millia?* (*Ibid. 14. 1.*) Sed & niſi valde fortes eſſent, ad tantam celſitudinem fatigati aſcendere nequaquam poſſent. Item niſi omnium cogitationum liberi eſſent, poſt agnum ubique currere non valerent. Quia ergo in occulti certaminis triumpho virgo quiſque mirabilis eſt, dum ordo congreſſionis deſcribitur, ſub typo populi Gabaa, virginitatis ſpecialis dignitas memoratur. Sequitur:

C *Porro Philiſtiim conſcenderant in Magmas. Et egreſſi ſunt ad prœliandum de caſtris Philiſthiim tres cunei: unus cuneus pergebat contra viam Ephraim, ad terram Saul; porro alius ingrediebatur per viam Bethoron; tertius autem vertit ſe ad viam termini in terra Sabaa, imminenti valli Seboim, contra deſertum.* (*Ibid. & Verſ. 17. & 18*)

Hoſtes noſtri tripartito agmine nos aggrediuntur.

28. Quid eſt, quod Philiſthæi tres cuneos faciunt, niſi quia maligni ſpiritus cordi noſtro, linguæ, & operi inſerere perverſa moliuntur? Quia enim cogitando, vel loquendo, ſive faciendo omne peccatum committitur, tres ſunt Philiſthinorum cunei: quia maligni ſpiritus impellere ad peccandum animas ſatagunt, negligentia cordis, effrenatione oris, audacia perverſi operis.

D Unde & primus cuneus contra viam Ephraim pergere dicitur, quia expugnare innocentiam a corde incipiunt.

Cogitationibus inſidiando.

Via quippe Ephraim, ideſt fructiferi cordis, bona eſt cogitatio. Contra viam ergo Ephraim primus Philiſthinorum cuneus pergit: quia occulti adverſarii, ſi prius uſum bonæ cogitationis a mente non auferunt, ad eradicandos virtutum ejus fructus pervenire non poſſunt. Contra Ephraim igitur viam veniunt, quando bonæ cogitationi inſidiantur, quia via ad terram Saul tendere dicitur. Quid enim eſt aliud mens electi diſcipuli, niſi fructifera valde terra doctoris? Unde & Dominus in Evangelio parabolam ſeminum exponens, ait: *Quod cecidit in terram bonam hi ſunt, qui in corde bono & optimo verbum excipiunt, & fructum afferunt in patientia.* (*Luc. 8. 15.*)

E Dicitur ergo de primo cuneo Philiſthinorum: *Pergebant contra viam Ephraim:* ut dum litteræ ſenſum ſpiritualem percipimus, cogitationis aditum malignis ſpiritibus obſtruamus.

Linguam ad verba iræ ſolvendo.

Sed dum cor munimus, linguam pariter a ſuperfluis locutionibus refrenare compellimur. Unde & ſecundus cuneus per viam Bethoron ingredi dicitur; Bethoron quippe, domus iræ interpretatur. Domus vero iræ, eſt mens uſui ſerviens linguæ litigioſę. Quam certe domum ſa-

A piens ille inſinuat, qui ait: *Ira requieſcit in ſinu ſtulti.* (*Eccl. 7. 11*) Per hanc quidem ad cor ſtulti hoſtes ingrediuntur, quia maligni ſpiritus, dum ad effrenata verba linguam ſolvunt, iras accendunt, & mutuam fidelium caritatem feriunt. Qui ergo cavere cogitationes noxias didicit, ſi oris cuſtodiam tenere non novit, unius cunei impetum vicit, alterius non evaſit. Tertius vero cuneus vertit ſe ad iter termini.

Boni operis conſummationem impediendo.

Quis eſt terminus cogitationis & verbi, niſi conſummatio boni operis? Nam idcirco bona cogitamus & loquimur, ut ea ad finem boni operis perducamus. Sed cum antiquus hoſtis verbis & cogitationibus nocere non prævalet, in finem laqueos tendit, & bonum opus fidelium evacuare, vel impedire appetit.

B Quod vero eſt iter termini, niſi ſtudium bonæ operationis? Quia ergo multis inſidiis maligni ſpiritus nituntur, ut ſtudium boni operis deſeratur, ad iter termini tertius cuneus verti dicitur. Poteſt etiam in hoc termino, vitæ noſtræ finis intelligi. Ad iter vero termini cuneus vertitur, quia interrumpere hoſtis opus bonum nititur, ne uſque ad vitæ finem perducatur. Unde & Pſalmiſta lapſorum fletus in ſe exprimens, ait: *Funes extenderunt in laqueum pedibus meis; juxta iter ſcandalum poſuerunt mihi.* (*Pſal. 139. 6.*) Juxta iter quidem ſcandalum ponitur, ut bona electorum opera ante hujus vitę conſummationem deſerantur.

Humanæ naturæ in hac vita captivitas.

29. Quid eſt autem quod ait: *In terra Sabaa, imminenti valli Seboim contra deſertum?*

C Sed hæc nomina locorum ad deſignandum ſitum termini, quem dixerat, poſita ſunt. Sabaa vero in lingua noſtra, captiva dicitur: Seboim, capræ nuncupantur. Quæ eſt autem iſta captiva, niſi humana natura, quæ in paradiſo fuit poſita, & nunc ad perferendas hujus mortalitatis ærumnas in hoc ſeculum eſt ligata? Quæ eſt autem terra captivæ hujus, niſi peregrinatio vitæ temporalis? Bene igitur, dum verti cuneus dicitur, terra captivæ memoratur: quia maligni ſpiritus in hac terra peregrinationis noſtrę prælia contra nos movere poſſunt; in illa vero vita noſtra non poſſunt. Sed electorum præſens converſatio quamvis in hoc captivitati exilio poſita ſit, ſi iter termini perfecte cuſtodit, poſt termini hujus anguſtias, ad altitudinem immortalitatis pervenit.

D Unde & termini hujus terræ valli Seboim, ideſt caprearum imminere perhibentur. Vallis quippe caprearum eſt mors pretioſa Sanctorum: quia unde moriendo deponuntur, inde ad gaudia æterna ſublevantur. Capreas quidem velocia animalia eſſe, & magnos ſaltus dare quis neſciat? Recte ergo ſanctarum animarum dignitatem capreæ deſignant, quę in morte corpora deſerunt, ſed quod magnos ſaltus dantes, per ingentia merita ad ſuperna regna conſcendunt. Dicat ergo, quia terminus terrę captivę imminet valli Seboim: quia etſi damnata eſt humana conditio, ſic tamen eſt in Dei filio exaltata, ut cum ad vitę temporalis terminum ducitur, in morte datur, ut in æternæ vitę celſitudinem ſublevetur. Dicat ergo: *Quia tertius cuneus ad iter ſe*

E *vertit termini in terra captiva, quæ imminet valli caprearum:* ut malignos ſpiritus ad hoc electorum extrema bona pervertere conari aſſerat, ut ad ſuperna gaudia non conſcendant. Quæ etiam vallis ſita contra deſertum dicitur. Quid deſerti nomine hoc loco niſi infernum accipitur. Deſertum quidem recte intelligitur, ubi electorum nullus invenitur. Deſertum etiam dicitur, in quo ærumnatum ſolatia nulla ſentiuntur. Vallis ergo caprearum contra deſertum ſita perhibetur: quia Sanctorum mors

diverſum omne ab inferni meritis habet, & conveniens aliquid, & dignum inferni pœnis non habet. Sequitur:

Verſ. 20. & 21.

Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Iſrael. Caverant enim Philiſtum, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam. Deſcendebat ergo omnis Iſrael ad Philiſtum, ut exacueret unuſquiſque vomerem, aut ligonem & ſecurim, & ſarculum.

Arma nobis ſuppeditant non humaniores, ſed divinæ litteræ.

30. Hæc profecto omnia deſcribuntur, ut modus ſubſecuturæ victoriæ inſinuetur. Armati quippe ab inermibus victi ſunt, ut totum, quod vincitur, omnipotentis Dei laudibus tribuatur. Nos autem ſi more noſtro ſpiritualiter iſta proſequimur, myſteriis vacua non invenіemus. Quid eſt ergo, quod dicitur: *Faber ferrarius non inveniebatur in Iſrael*: niſi quia ad ſpiritualia bella non per ſeculares litteras, ſed per divinas inſtruimur. Faber quippe ferrarius in Iſrael non invenitur, quia fideles Domini videntes, arte ſecularis ſcientiæ contra malignos ſpiritus nequaquam præliantur. Fabri namque arte adjuti vincerent, ſi ſecularis eloquentiæ jaculis, occultis hoſtibus prævalerent.

Proſunt tamen ad ſacræ Scripturæ intelligentiam.

Quæ profecto ſecularium librorum eruditio, & ſi per ſemetipſam ad ſpiritualem Sanctorum conflictum non prodeſt, ſi divinæ Scripturæ conjungitur, ejuſdem Scripturæ ſcientia ſubtilius eruditur. Ad hoc quidem tantum liberales artes diſcendæ ſunt, ut per inſtroctionem illarum divina eloquia ſubtilius intelligantur. A nonnullorum cordibus diſcendi deſiderium maligni ſpiritus tollunt: ut & ſecularia neſciant, & ad ſublimitatem ſpiritalium non pertingant.

Ut ſecularia neſciamus, diabolus eſt auctor.

Bene ergo dicitur: *Caverant Philiſthum ne forte facerent Hebræi gladium, & lanceam.* Aperte quidem dæmones ſciunt, quia dum ſecularibus litteris inſtruimur, in ſpiritalibus adjuvamur. Cum ergo nos ea diſcere diſſuadent, quid aliud, quam ne lanceam aut gladium faciamus præcavent? Dicat ergo hiſtorica, & ſtudium electorum Propheta inſinuet, & exponat: *Deſcendebat Iſrael ad Philiſthum, ut exacueret unuſquiſque vomerem ſuum, aut ligonem.* Ad Philiſthæos deſcendimus, quando ad diſcendos ſeculares libros animum inclinamus. Et deſcenſus dicitur, quia Chriſtiana ſimplicitas in alto eſt. Sed quid eſt, quod ſeculares litteræ dicuntur in plano eſſe, modus vero [a] docendi ſublimis? Quia cum cæleſtia nulla narrent, & miro dicendi ordine, quæ proponuntur, explicant, & narrando ſublimantur, & [b] carnalia dicendo deponuntur. Quem profecto dicendi, ſive intelligendi modum qui ſcire appetit, deſcendat ad Philiſthiim, vomerem & ligonem acuat, ut ad ſecularium etiam carnalia audienda deponatur, qui eorum eloquentia inſtrui penitus nititur. Hanc quippe ſecularem ſcientiam omnipotens Deus in plano antepoſuit, ut nobis aſcendendi gradum faceret, qui nos ad divinæ Scripturæ altitudinem levare debuiſſet.

Humaniorum literarum utilitas exemplo Moſis & Iſaiæ probatur.

Idcirco eam præmittere voluit, ut in ipſa nos inſtrueret ad ſpiritualia tranſire. Unde & Moyſes, qui nobis divinorum eloquiorum principia edidit, non prius divina didicit, ſed ut capere, vel exprimere divina poſſet, in omni Ægyptiorum ſcientia rudem animum informavit. Iſaias etiam Prophetis aliis eloquentior extitit: quia nec, ut Jeremias Anathotites, nec, ut Amos armentarius, ſed nobiliter inſtructus atque urbanus fuit.

Ipſarum forte ſubſidio Paulus per doctrinam aliis Apoſtolis antecelluit. Act. 22.

Paulus quoque vas electionis ante ad Gamalielis pedes inſtruitur, quam rapiatur in paradiſum, vel ad cæli tertii altitudinem ſubleveiur. Et ideo fortaſſe per doctrinam aliis Apoſtolis excellit: quia futurus in cæleſtibus, terrena prius ſtudioſus didicit.

Non ſolum prædicatoribus, ſed etiam privatam vitam agentibus utiles ſunt.

31. Sed jam, ut arbitror, turalium inſtrumentorum proprietates ſpiritualiter exquirendæ ſunt. Quid ergo in vomere, qui præeuntibus bobus trahitur, niſi affectus geminæ caritatis inſinuatur? Et quid in ligone, quo ſolus quiſque in agri cultura exercetur, niſi privatæ vitæ ſtudium oſtenditur? Quidam namque & dites & fortes ruricolæ in bobus arant: quia & Dominum fortiter diligunt, & per fraternum amorem animarum lucris diligentius intendunt. Vomerem igitur apud Philiſthinorum fabros acuunt: quia ſanctæ prædicationis ſtudium de ſeculari eruditione componunt. Nonnulli vero, ut pauperes, ligone utuntur: quia qui ad lucrandas aliorum animas ſe non poſſe ſufficere arbitrantur, ſibi ſolis non deſinunt præparare de æternitate quod poſſunt. Velut ligone quiſque eorum utitur: quia agrum ſuæ mentis divino cultui præparare non deſinunt. Et quia in hoc etiam privatæ vitæ ſtudio valde ſibi ſecularis eruditio prodeſt, ligonem, dum docetur exacuit: quia in propriæ vitæ ſtudio eruditus quæque ſubtilius intendit. Securi autem non terram fodimus, ſed ramos arborum detruncamus. Quid ergo aliud ſignat ſecuris, niſi zelum bonæ æmulationis? Nam quando ad imitanda meliorum exempla ſuccendimur, velut ramos nobis incidimus, quibus ignem depellendis negligentiæ noſtræ frigoribus nutriamus. Hanc ſecurem nos tenere Paulus Apoſtolus præcipit, dicens: *Bonum æmulamini in bono omnes.* Quæ nimirum ſecuris acuitur: quia eruditi fideles, ſicut melius agnoſcunt exempla fidelium, ita & ferventius imitari concupiſcunt. Sarculum ſive tridens ſubtilius terram fodit; ita ut non tam fodere, quam ſcalpere, & glebas confringere cognoſcatur. Quid per hoc tridens ſarculum, niſi virtus diſcretionis exprimitur? Per quam certe dum acta, vel agenda ſubtili conſideratione diſcutimus, velut ſerendæ terræ noſtræ glebas in tenuem pulverem complanamus. Quod profecto ſarculum tridens aſſeritur, quia vis diſcretionis non ſolum agenda, ſed etiam cogitanda, & loquenda componit. A manu quidem, corde, & lingua cuncta noxia reſerat; ut ſemen, quod terræ mentis noſtræ committimus, uberem fructum ferat. Apte itaque dicitur: *Deſcendebat omnis Iſrael ad Philiſthum, ut exacueret unuſquiſque vomerem ſuum, ligonem, ſecurem, & ſarculum*: quia affectum geminæ caritatis, privatæ vitæ ſtudium, alienæ perfectionis exempla in ſacro eloquio legimus: ſed ejuſdem ſacri eloquii profunditatem penetrare ignari ſecularis ſcientiæ non valemus.

Sacri verbi profunda perſpicere ſine ſeculari ſcientia non poſſumus.

Unde & rationabiliter ſubinferens, ait;

Verſ. 21.

Retuſæ itaque erant acies vomerum, & ligonum, & ſecurium, & tridentium, uſque ad ſtimulum corrigendum.

Hæc retuſam ingenii aciem acuit.

32. Non dicuntur acies replicatæ, aut attritæ: ſed retuſæ. Nam ſi replicatæ eſſent, vel attritæ, omnino nihil inciderent. Retuſa vero acies, & ſi celeriter non incidit omnia, quædam objecta in mora laboris ſecat. Sic nimirum ſunt corda ſimplicium, quæ ſi ſubtiliter ſpiritualia non intelligunt, [c] dum tamen tarde quædam intelligunt, acuitatem ingenii non acutam habent, ſed retuſam. Sæpe enim diſcutere obſcura volunt; ſed dum vix diu cogitando ad ea etiam, quæ ſunt aperta, perveniunt, velut retuſa acie morando incidunt. Quod certe non

ſo-

a Gilot. *docendi ſublimis.*
b Gilot. & Vatic. *& toto ita docendi deponuntur.*
c Vatic. & Gilot *dum tam tarde.*

ſolum in occultis ſacramentis Scripturarum oſtenditur, ſed etiam in latentibus ſuggeſtionibus dæmonum. Depellere quippe a ſe hoſtem nequeunt, quem cognoſcere cito non poſſunt. Dum ergo magna mora cogitationis, inſidias malæ ſuggeſtionis expellunt, velut retuſa acie ſecant, quod per acuitatam ingenii abſcindere velocius poterant.

Eccl. 12. 11. Quid eſt autem, quod dicitur: *Uſque ad ſtimulum corrigendum?* Stimulus dicitur increpatio prælatorum. Unde & ſcriptum eſt: *Verba ſapientum ſunt quaſi ſtimuli.* Stimulus quidem increpatio dicitur, quia dum culpas arguit, mentem pungit. Sed retuſus eſt ſtimulus, quando prælati languet intellectus: ut ſubditorum culpas, nec cognoſcendo reperiat, nec inveniendo reprehendat. Bene ergo increpatio Rectoris ſtimulus aſſeritur: quia tumores vitiorum pungere non prævalet, ſi ejus mens erudita per ſcientiam, pungenda non videt. Unde & in typo eruditorum prælatorum bene ſubjungitur:

Verſ. 22. *Cumque veniſſet dies prælii, non eſt inventus enſis, & lancea in manu totius populi qui erat cum Saul & Jonatha, excepto Saul & Jonatha filio ejus.*

Quanta debeat eſſe Paſtorum providentia, ut futura peccata caveant & avertant.

§3. Quid per lanceam, niſi Sanctorum prædicatorum acuta providentia accipitur? Et quid per enſem, niſi eorum intelligentiæ ſubtilitas demonſtratur? Per lanceam quippe longe nobis ante objecta perfodimus. Per enſem vero vicini, & fere conjuncti nobis hoſtes trucidantur. Bene ergo in lancea, providentia electorum oſtenditur, per quam occultos hoſtes percutiunt, antequam vicinum eorum impetum patiantur. Dum enim futuras dæmonum inſidias cavendo præveniunt, velut a longe lancea feriunt, quorum vicinos excipere ictus nolunt. Unde & beatus Paulus Apoſtolus dum a longe armatos fornicationis ſpiritus cerneret, conjugalem caſtimoniam quaſi lanceam tenuit, & eos accedere propius non permiſit, dicens: *Propter fornicationem unuſquiſque uxorem ſuam*

1. Cor. 7. 2. *habeat, & unaquæque virum. Uxori vir debitum reddat, ſimiliter autem uxor viro.* Et iterum: *Revertimini in idipſum, ne tenet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram.*

Ibid. 5. Hinc etiam de ſemetipſo ait: *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, ne prædicans aliis, reprobus efficiar.*

1. Cor. 9. 27. Qui enim ne reprobus fieret, corpus caſtigaverat, nimirum lancea hoſtes ſuos longiuſcule poſitos ante ſe perfodiebat. Providentia ergo abſtinentiæ pro edomanda carnis libidine quaſi lancea accipitur, per quam venturi hoſtes feriuntur. Bene etiam per enſem intellectus exprimitur: quia qui pravas maligni ſpiritus ſuggeſtiones in præſenti tempore cognoſcit & abjicit, velut vicinum, & juxta ſe poſitum hoſtem ferit. Qui etiam velut enſe utraque parte acuto incidit: quia tam falſa bona, quam vera mala reprehendit. Quid vero eſt, quod in manu Saul & Jonathæ enſis eſſe perhibetur? Sed in manu non ſunt eorum, qui acute vicina & præſentia intelligunt, & futura prævident, & ad extinguenda ea fortia non exercent.

Maxima pars hominum in fornicationem præcipitatur.

Aperte ſciunt, quia antiquus hoſtis maximam partem humani generis per robur carnis in fornicationem præcipitat, qui tamen carnem per abſtinentiam caſtigare non curant. Sic etiam nonnulli præſentia mala aperte conſpiciunt, ſed hæc vitare minime conantur. Hi nimirum enſem & lanceam habent, ſed in manu non habent. Bene ergo in die prælii in manu Saul & Jonathæ enſis & lancea invenitur: quia ſolum electi viri ſunt, qui & præſentia & futura mala intelligant, & ea cordis intentione vincere ardentius concupiſcant. Quod tamen hoc loco ideo dicitur, ut

A populus nihil in manu tenuiſſe doceatur, qui vomeres, ligones, ſecures, & ſarculos tenere oſtenditur. His enim verbis non electi diſtinguuntur a reprobis, ſed habetes a peritis. Sed quia jam armatos viros oſtendimus, modum certaminis explicemus. Sequitur.

CAPUT IV.

EGreſſa eſt ſtatio Philiſthinorum, ut aſcenderet in Magmas, & accidit quadam die, ut diceret Jonathas filius Saul ad adoleſcentem armigerum ſuum: Veni, & tranſeamus ad ſtationem Philiſthinorum, quæ eſt trans locum illum. Verſ. 23 & 1. Reg. 14. 1.

Tentatio ſubditis Paſtores auxilium ferre non moratur.

1. Philiſthinorum ſtatio egreditur, quando malorum ſpirituum turba electis mentibus per ſuggeſtiones noxias demonſtratur. Quæ nimirum B ideirco ſtatio dicitur, quia electorum bella deſcribuntur. Stare quippe malignis ſpiritibus, eſt in electorum pugna magnas vires exarcere. Nam ſtando validius unuſquiſque, quam ſedendo conari ad aliquid faciendum poteſt. Philiſthinorum igitur ſtatio egreſſa dicitur, ut dæmonum conatus in bello noſtro aperte colligatur. Et quia velut ſe inferiores, atque minores opprimere fideles cogitant, in Magmas aſcendere egredientes parant. Vel in Magmas aſcendere geſtiunt, quando parvulorum corda decipere tentando moliuntur. Sed electi prædicatores, dum tentata corda ſubditorum intallegunt, ferre auxilia non morantur. Hos velut in tuto reponunt, illos ſecum ad ſuſtentanda pericula bellorum ducunt.

Alios in tuto reponant, alios ſecum ad bellum educant.

C Quid eſt, quod ad bella armiger ducitur, niſi quia per ſcientiam eruditi ſubditi ad internorum certaminum victoriam promovendi ſunt? Quidam namque artem phyſicam ſciunt, qui medendi experientiam neſciunt: ſic nimirum in ſancta Eccleſia quidam ſunt, qui artem interioris pugnæ didicerunt, ſed ad diſtrictas neceſſitates certaminum adhuc perducti non ſunt. Magnos viros pugnantes audiunt, ſed prælia, quæ magni magnifice tolerant, audiu ſciunt, virtute neſciunt. Tales quippe ſunt, qui ad imitanda veſtigia Redemtoris invitantur. *Qui vult,* inquit, *venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Matth. 16. 24.

Arma vero Jonathæ ſunt hortamenta doctoris. Armiger vero arma portat, cum quibus non D ipſe, ſed alius pugnat. Sic nimirum ſunt, qui in ſancta Eccleſia noviter inſtruuntur. Dum enim virtutes a doctoribus audiunt; quibus ipſi doctores contra malorum ſpirituum verſutiam pugnant, illud nimirum habent in ore; quod nondum habent in virtutis exhibitione. *Dixit ergo Jonathas ad armigerum ſuum: Veni, tranſeamus ad ſtationem Philiſthinorum:* quia electi doctores, ſubditos ſuos docent non ſolum artem, qua dimicent, ſed etiam ad bella pertrahunt, quo triumphent.

Dum eos ad prælium provocant, ipſi priores pugnant.

2. Et quia remiſſi Paſtores bella, quæ inſinuant, ſuſcipere nequaquam curant, non dicit: Vade, & tranſi ad ſtationem Philiſthinorum: ſed: *Veni, tranſeamus.* Alios quidem ad certamen provocant, ſed E eadem certamina ipſi priores tentant. Quid vero eſt, quod dicit: *Quæ eſt trans locum illum?* Sed quidam locus in ſancta Eccleſia eſt, qui magnis prælis clauſus, non expoſitus eſt.

Quot eis ineunda certamina.

Poſſidere quidem bona ſeculi, uxorem ducere, filios procreare, blandimenta de omnibus rebus licitis corporibus exhibere, eo munitum ab hoſte manere eſt, quo aliquid impoſitum in eo ordine poſitis oneroſum non eſt. Sed hunc locum ſi quis melioris vitæ deſiderio accenſus tranſire nititur, neceſſe eſt ut ad graviſſima bella

præparetur. Divitias namque contemnentes, paupertatem Chriſti amplectentes, ſpernentes conjugia, amorem pudicitiæ ſemper amplecti debent. Habent continuo iſti inſurgentia graviſſima prælia carnis, illi impugnationem cordis: quia nec paupertas leviter fertur, nec ſine magnis agonibus pudicitiæ corpora ſubjugantur. Unde bene per quemdam ſapientem dicitur: *Fili, accedens ad ſervitutem Dei, ſta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Quaſi dicat: Quia egredi voluiſti de loco muniminis, neceſſe eſt, ut jam patenti bello contra fortiſſima hoſtium caſtra muniaris. Dum ergo *trans locum illum*, non *iſtum* dicit, doctorum Jonathas virtutem inſinuat, qui per ſingulare propoſitum religionis, ſemper ſunt in aperto campo certaminis. Et quia de omni, quod ſtrenue dimicant, de omni quod nobilitet triumphant, jactantiæ & elationis vitium fugiunt, ſequitur:

Eccli. 2. 1.

Patri autem ſuo hoc ipſum non indicavit.

Ibidem. Qua diſcretione bona quæ agimus modo tacenda, modo revelanda.

3. Tacendæ quidem ſunt electorum virtutes, ne per jactantiam dicantur: ſed aliquando ad Dei gloriam eas manifeſtare culpa non eſt. Quia vero nos in Saul magnos prædicatores expreſſimus, hoc profecto, quod patrem Jonathas pugnæ initium celat, illud inſinuat: quia magna, quæ agimus, quandoque propter humilitatem laudabiliter celamus. Tales quidem jam facti per corruptionem ſumus, ut boni videri etiam ab illis, qui præſunt nobis, ſine elatione numquam valemus. Cum ergo de manifeſto latens malum naſcitur, ſapienter bonum abſconditur, ne malo ſuperveniente maculetur. Sed inter hæc ſciendum eſt: quia illi virtutes celare prælatis ſuis iſta neceſſitate poſſunt, qui bene cognoſcere bonum, quod agunt, ſciunt. Si enim nimis ſunt ſimplices, ſæpe non eſt bonum, quod eſſe bonum arbitrantur: & dum vitium quaſi virtutem non indicant, in ſe abſconditum hoſtem portant. Unde & Jonathas, qui patri belli propoſitum texit, tantus aſſeritur: ut ſub ejus ducatu pars exercitus producta referatur. *Erant*, inquit, *duo millia virorum cum Saul in Magmas, & in monte Bethel, mille autem cum Jonatha in Gabaa Benjamin.* Dicatur ergo de Jonatha: *Patri autem ſuo hoc ipſum non indicavit*: quia eruditi viri, dum elationis vitium incurrere de magnis operibus ſuis metuunt, ea nimirum ipſis abſcondunt, a quibus adjuvari potuerunt. Quæ nimirum prædicatoris auxilia melius diſcimus, ſi ipſos in loco ſuæ perfectionis videamus. Nam ſequitur:

Sup. 13. 2.

Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa [a] *ſub malo granato, quæ erat in Magron.*

Verſ. 2.

Prædicatores tum in opere, tum in contemplatione præſtant.

4. Gabaa, ut diximus, collis interpretatur; Magron, de fauce dicitur. Prædicatores autem ſancti ſublimes valde ſunt, non ſolum opere, ſed etiam contemplatione. Extrema ergo pars iſta, ſublimitas eſt operis: intima vero illa, contemplationis. Per hanc quidem extremam partem ſuæ celſitudinis, ad exemplum a nobis conſpiciuntur; per illam vero intimam, in magno amore Conditori conjuncti ſunt. Hos quidem nobis extrema parte ſublimitatis ſuæ Propheta mirandos oſtendit, quando ait: *Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas?* Volant quippe ut nubes: quia a gravedine culpæ ſunt leves, & gratia ſancti Spiritus in bono opere veloces. Quaſi columbæ vero ſunt ad feneſtras: quia ad exemplum per bona opera ſe nobis, quaſi per foramina porrigunt, ſed de oſtenſa vitæ munditia, laudis appetitu nequaquam capiuntur. Sed & ſub malo granato rex reſidet: quia in umbra Redemtoris prædicator requiem habet. Magno quidem labore fatigatur, ſed verborum Domini conſolatione reficitur. Unde & eadem malus arbor in eo loco, qui de fauce dicitur, morari perhibetur. Quid enim hoc loco iſtud de fauce dicitur aptius, quam ſancti Evangelii dulcedo deſignatur? Sic enim nunc morari in umbra Redemtoris poſſumus, ſi videlicet verba ejus ad conſolationem de Evangeliorum meditatione capiamus. Sed in hoc reſidere quietius prædicatores poſſunt, qui quo altius, & propius illud divinæ faucis verbum ſuſcipiunt, dulcius ſaginantur. Hæc etiam cauſa eſt, qua rex Saul non ſtare, neque ſedere, ſed morari ſub malo granato in Magron dicitur: quia perfectus doctor Dei docibilis eſt: & dum paſcere cibo alios nititur, ipſe multiformium deliciarum ſpiritualium dulcedine ſatiatur. Nam dum Redemtoris amœna ſingulariter aſpicit, in miram contemplationem virtutum ſurgit: & quaſi de uno cortice plurima grana colligit, dum per ea omnia, quæ in Redemtorem recolit, delicioſam mentem gratanter ducit. In hac quidem Redemtoris amœnitate Sponſa ſe requievisſe gloriatur, quæ dicit: *Sub umbra ejus, quem deſideraveram, ſedit.* In umbra quippe ejus ſedere, eſt in ejus contemplatione requieſcere. Ejus certe contemplatio umbra eſt: quia in ejus viſione protegimur, ne diabolica tentatione velut ſolis ardore denigremur. Quia ergo tam ſublimiter requieſcunt, ferre ſe conſulentibus auxilia utiliter poſſunt. Sed tamen nonnulli electi ſubditi dum infirmitatem propriam metuunt; dum ſolum Deum agonis ſui teſtem requirunt, tantorum hominum judicia fugiunt, ut a ſolo Deo in bona ſua actione videantur. Bene ergo & Saul in extrema parte Gabaa ſub malo granato morari dicitur, & Jonathas belli propoſitum ei non indicaſſe: quia dum perfecte cavere elationem non poſſumus, bonum, de quo naſci poteſt, omnibus abſcondi debet. Sequitur:

Cæleſti cibo paſcant, & paſcantur.

Cant. 2. 3.

Erat populus cum eo quaſi ſexcentorum virorum.

Ibidem.

5. Hoc numero fortes viros in bono opere ſuperius deſignari diximus, qui cum rege eſſe referuntur: quia per ſtudium boni operis, concordes ſunt vitæ doctoris ſui. Sed habent prædicatores Eccleſiæ ſub ſe, non ſolum qui magna agant, ſed & verbi comminiſtros, qui ſumma doceant. Habent duces, qui ad bella ferventes roborent, habent qui audacter currant, habent qui potenter protegant. Bene ergo ſubjungitur:

Verbi comminiſtros quales habeant.

Achias filius Achitob fratris Ichabot, filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli ſacerdote Domini in Silo. Qui portabat Ephod.

Verſ. 3.

6. Achias namque umbraculum noſtro ſermone dicitur. Quid vero per umbraculum hoc in loco, niſi protectio deſignatur? Qui ergo in ſancta Eccleſia minores quoſlibet ab occultis adverſariis protegunt, per umbraculum recte deſignantur. Qui autem umbraculo reſidet, ardorem ſolis ſentire non poteſt. Cur vero in ſacro eloquio umbracula prædicantur, niſi quia etiam ſolem reprobum oſtendunt, quo vitor mentis exuritur? De quo nimirum ſola Veritas in diviſione ſeminum dicit: *Orto ſole, aruerunt.* Fervens quippe ardor concupiſcentiæ ſol eſt, qui velut luce candeat, ſed qui mentem, cui lucet, exurat. Dum ergo majorum exhortationibus omnium concupiſcentiarum blandimenta reſpuimus, quo alibi, quam in umbraculo amœno ſubſter-

Umbraculum nobis ſunt, qui ab æſtu concupiſcentiæ nos adhortationibus protegunt.

Matth. 13. 6.

[a] Male hic & infra in aliis editis legitur: *malo granato* & *malus granato*.

ſternimur, ubi tentationum incendia declinemus? Sed diminutive umbraculum Eccleſiæ miniſter dicitur, ut Redemtori nemo comparetur. De illius namque protectione Sponſa in Canticis gloriatur, dicens: *Sub umbra illius, quem deſideraveram, ſedi.* Et Pſalmiſta deprecans, ait: *Sub umbra alarum tuarum protege me.* Sed unde tantus Achias iſte procedit, exponitur, quia filius Achitob eſſe memoratur. Achitob, frater meus bonus dicitur. Quis igitur iſte frater bonus intelligitur, niſi Redemtor noſter? Frater quippe, quia naturę noſtræ particeps: ſed bonus, quia naturam noſtram, quam ſuſcepit, ab æterna morte liberavit. Vel bonus, quia omnes nos mali ſumus, dicente ipſo: *Si vos mali cum ſitis, noſtis bona data dare filiis veſtris.* Achias ergo filius Achitob dicitur: ut qui in Eccleſia potentes ſunt, eorum potentia ex ſola Redemtoris imitatione eis ineſſe ſentiatur. Idem vero Achitob frater Ichabot aſſeritur, quia a translatione gloriæ nuncupatur. Nam Redemtor noſter ſecundum carnem de Judæorum gente eſt natus. A quo nimirum populo, quia omnis ornatus templi, omnes ſacrificiorum ritus, omnia Scripturarum myſteria ad gentilem populum tranſierunt, translatio gloriæ in Achitob fratre recte memoratur. Ipſe quoque Achitob Phinees fuiſſe filius dicitur: quia Judaicus populus in erroris ſui perfidia, qua ſe merſit, ejuſdem gentis ſuæ doctores ſe valde nequiores habuit. Unde & idem Phinees, os mutum, ſive, ori parcens interpretatur. Os quippe dicitur, quia per eumdem populum Dominus locutus eſt. Sed mutum os nunc eſſe cognoſcitur: quia dum Redemtorem repulit, loquentem in ſe olim Spiritum pariter amiſit. Qui etiam ori parcens recte dicitur: quia ſic ſemel in reatu tanti ſanguinis cecidit, ut per pœnitentiam, & confeſſionem ad eum converti nequaquam poſſit. Ori igitur parcens dicitur, quia confitendo pie erubeſcere dedignatur. Quo contra beatus Job ex perſona converſorum promittit, dicens: *Non parcam ori meo, loquar in tribulatione ſpiritus mei.* Sed quia item religionis dignitatem in Patriarchis & Prophetis habuit, idem Phinees ex Heli ſacerdote Domini natus aſſeritur. Heli quippe, Deus meus; Silo, miſſus interpretatur. Dii vero aliquando in ſancta Scriptura electi prædicatores intelliguntur. Unde & ad Moyſen a Domino dicitur: *Poſui te Deum Pharaonis.* Et in Lege præcepit, dicens: *Diis non detrahes.* Pater ergo Phinees, Deus meus dicitur: quia nimirum Judaicus populus eorum, ſecundum litteram, Scripturas imitatur, qui verbum Dei, & revelata mente meruerunt cernere, & theca litterę, ne videretur, occultare. Hos nimirum per ſemetipſam Veritas oſtendit, cum verba Pſalmiſtæ expoſuit, dicens: *Illos dixit Deos, ad quos factus eſt ſermo Dei.* In Silo autem natus aſſeritur: quia Judaicus populus, licet carnaliter, adhuc tamen in Scripturis ſpiritualibus eruditur. Quia ergo electus quiſque & ſapiens in ſancta Eccleſia natum Dominum ex Judaico populo per doctrinam ſequitur, Achias, qui umbraculum dicitur, filius Achitob fratris Ichabot, filii Phinees, filii Heli eſſe perhibetur. Qui etiam ephod portare deſcribitur; ut aperte monſtretur, quia protegere alios nequaquam poteſt, qui pulchritudine bonę converſationis, luceque non fulget. Sequitur:

Cant. 2. 3.
Pſal. 16. 9.
Matt. 7. 11
Potentia Paſtorum ab imitatione Chriſti derivatur.
Job 7. 11.
Exod. 7. 1.
Exod. 22. 28
Joh. 10. 35.

Sed & populus ignorabat quo iſſet Jonathas.

Ibidem.
Bona opera celanda.

7. Quid eſt, quod populus, quo eat Jonathas, neſcit: niſi quia electus doctor ea, quę intendit agere, ſtudet per humilitatem celare? Unde & in Evangelio Dominus dicit: *Neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua.* Si enim per dexteram æterna, per ſiniſtram vero præſens vita figuratur: homines in ſiniſtra, Angelos ad dexteram habemus. Quando autem per bona opera ad conſortium ſupernorum civium tendimus, dextera manus noſtra operari perhibetur. Siniſtra vero manus noſtra opera neſcit dexteræ, ſi cooperatores noſtros, fideles videlicet ſanctæ Eccleſiæ, adjutores habemus in opere, & laudatores habere nolumus ad elationem. Bene ergo dicitur: *Populus ignorabat, quo iſſet Jonathas:* quia tunc ſolum bene agere magna nitimur, cum ea, quæ agimus, pandere ad oſtenſionem vitamus. Sed quia exemplum electorum iſta proferimus, non ſolum quo eat, ſed etiam qua eat, explorare attentius debemus, Sequitur:

Matt. 6. 3.

Erant inter aſcenſus per quos nitebatur Jonathas tranſire ad ſtationem Philiſthim, eminentes petræ ex utraque parte, quaſi in modum dentium, ſcopuli hinc inde prærupti: [a] *nomen uni Bores, nomen alteri* [b] *Sene.*

Verſ. 4.

8. Cum electorum vita alta ſit meritis, ima vero conditio malignorum ſpirituum, quid eſt quod aſcenſus eſſe dicitur, unde ad Philiſthinorum ſtationem Jonathas tendere conatur? Nam de eiſdem Philiſthæis in typo dæmonum non longe ſuperius dictum eſt: *Aſcendentes caſtrametati ſunt in Machmas.* Sed ſuper nos eſſe dicuntur, quo minores fortitudine videamur. Super nos etiam eſſe cognoſcitur, quod penetrare per intelligentiam non valemus. Quoties ergo cum ſpiritibus reprobis certare proponimus, robur parare debemus ad aſcenſum, quia homines cum Angelis pugnare contendimus. Unde & ille athleta ſtrenuus confortans vehementer commilitones ſuos, ait: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus principes & poteſtates, adverſus ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus.* Quia enim contra principatuum & poteſtatum ſpirituales nequitias ſe pugnaturum prænoverat, nimirum robur mentis ad altitudinis aſcenſum parabat. Peccatorum corda dum nequam ſpiritus ſibi ſubjiciunt, eis utique per multiformia vitia dominantur. Si ergo illuc quoque eos expugnare contendimus, valde nos oportet aſcendere, ut eorum poſſimus agmina potenter ferire. Aliter enim lubrici, aliter ſalvandi ſunt acedioſi: aliter vanegloriì, aliter ſuperbi. Ut vero ad hæc omnia electus doctor poſſit ſufficere, quia per aſſiduæ meditationis acuta conſilia mentem levat, quaſi ad aſcenſum Philiſthinorum ſe roborat.

U. [illegible] quantum nobis aſcendendum ſit, & [illegible]endum.
Supr. 13. 5.
Eph. 6. 12.

9. Bene autem non unus aſſeritur, ſed plures dicti ſunt aſcenſus: quia innumeris hoſtibus multis itineribus occurendum eſt. Quod tunc bene agitur, quando vitiis ſingulis congruentes, & proprię curationes adhibentur. Nam, ut aliqua ex eis breviter perſtringamus, fornicationis ſpiritus continentię virtute depellitur: ſed tamen levius ſuperatur, ſi caro impetum ſuum per abſtinentiam minuat, ne ſe mundanę concupiſcentię victa ſubſternat. Gula per abſtinentiam frangitur: ſed abſtinentiam ciborum corporalium habere non poteſt, qui men-

Singulis vitiis propriæ curationes adhibendæ.

a In textu Hebr. & in Verſionibus omnibus legitur *Boſes*, per duplicem *Tſade*. Gregorium tamen legiſſe *Bores*, conſtat ex ſignificatione quam huic voci affingit infra num. 9 *Bores autem, in primatu dicitur*, deducta nimirum a ראש *ros*, vel ראשית *rejith*, quæ ſignificant *principium*, *caput* & ſimilia.

b Cum hæc vox, ut infra docet Gregorius num. 9. ſignificet ſolem vel auditionem, legendum hic potius videt *Seme*. Nam *Semes* Hebr. eſt ſol, *Seme* vel *Sama* auditio.

mentem ſpiritualibus eibis non replet. Potenter enim corpus extenuat, qui amore cæleſtium cor inflammat: quia dum ſpiritualia fortiter diligit, deſideria carnis valenter premit. Avaritiæ quoqua vitio bonum paupertatis voluntariæ contrarium eſt: ſed pauper ſpiritu eſſe non poterit, qui amare adhuc æternos theſauros neſcit. Sic nimirum ira vincitur, ſi amore cæleſtium perfecte terrena omnia deſpiciantur: quia unde iraſcatur, jam non habet, qui damnum temporale non timet. Sic quoque acediæ vitium, id eſt tædium cordis depellitur, ſi ſemper bona cęleſtia cogitentur. Tędere quidem mens nullatenus poteſt, quæ tam jucunda bona lætanter videt. Triſtitię [a] etiam anguſtioſum malum ſpiritualis lętitię campo devoratur: ſed tamen ipſa ſpiritualis lætitia ſe menti non infundit, quæ temporalis vitę anguſtias tranſgredi contemplando non novit. Bene quidem triſtitia vincitur, ſi temporalium laborum præmia videantur: quia unde electa mens temporalitar ſe affligi conſiderat, inde gaudere in cęleſti patria æternaliter ſperat. Quia ergo magna diverſitate conſilii ad diverſos animarum morbos curandos prædicator utitur, quia idem conſilium alta mentis conſideratione comprehenditur, bene unde Jonathas tranſire ad ſtationem Philiſthinorum appetit, aſcenſus eſſe perhibentur. Et quia ad expungnandos malignos ſpiritus a peccatorum cordibus plures difficultates obviant, petræ inter aſcenſus eſſe memorantur. Quid enim per iſtas duas petras, videlicet Bores & Sene, niſi concupiſcentia & peccatum deſignatur? Bores quippe in primatu dicitur; Sene, ſol ſive auditio. Bene autem concupiſcentię primatus nomen convenit, quia ipſa prior mentem occupat, quam ſe mens peccato ſubſternat. Solis etiam nomine recte peccati delectatio figuratur: quia a veritatis intuitu mentis oculos claudit, & ad vanitatem aperit. Unde & in primis hominibus a ſeductore ſpiritu per ſerpentem dicitur: *In quacumque die comederitis de ligno, quod eſt in medio paradiſi, aperientur oculi veſtri.* In comeſſatione quidem illa, peccando aperti ſunt oculi tranſgreſſorum, ut falſę lucis radios in experientia delicti perciperent, & a ſupernæ claritatis alta contemplatione caligarent. In hanc quippe lucem aperire oculos Pſalmiſta refugiens, Dominum obſecrat, dicens: *Averte oculos meos, ne videant vanitatem.* Hanc beatus Job alta mente deſpiciens, perfectorum meritis ſe inſeri exoptans, ait: *Nunc enim dormiens ſilerem; & ſomno mea requieſcerem: aut, ſicut abortivum abſconditum, non ſubſiſterem: vel qui concepti non viderunt lucem.* Qui ſunt iſti, niſi qui peccare fortiter caverunt? Unus ergo ſcopulus Bores, alter Sene dicitur: quia ſi concupiſcentia in mente ſibi locum vendicat, ejuſdem mentis oculos ad placidum peccati blandimentum, quaſi ad ſolis lucem videndam levat. Bene item petrę nominantur: quia iniquorum mentibua iſta duo conveniunt, ut jam redire prædicatores ad ſe facile non admittant. Sed & dicuntur ſcopuli: quia hinc inde, videlicet tam mente, quam corpore pręruptum retinent uſum pravitatis. Dum enim nulla morum, nulla operum integritate ſolidantur, in modum ſcopuli, hinc & inde prærupti ſunt. Et quia dicitur in modum dentium, quid dat intelligi, niſi quod ſæpe videmus, quia qui prędicatorum hortamenta deſpiciunt, eorum vitam mordere detractionibus conantur? Sed de eiſdem ſcopulis ſubditur:

Quo ſenſu per peccatum aperiantur oculi.

Geneſ. 2.

Pſal. 118. 37

Job. 3. 13.

Qui prædicatorum monita contemnunt, vitam rodere conantur.

Unus prominens ad Aquilonem, ex adverſo Magmas: & alter ad Meridiem, contra Gabaa. *Verſ. 5.*

10. Ad Aquilonem primus ſcopulua prominent, alter ad meridiem: quia per concupiſcentiam ſervor caritatis extinguitur, & per peccatum ardor concupiſcentię augmentatur. Mens enim reproba, dum concupiſcentiæ ſubditur, caritate ſpoliatur, & dum peccare non metuit, acriora in ſe valde peccandi deſideria accendit. Quaſi enim in ſumma diei ſuæ altitudine, & calore poſita, in fluxu peccati, & immoderate lętatur, & ardenter reſolvitur. Male ergo mederi concupiſcentiæ morbo ſatagit, qui ad hoc explere concupiſcentias peccando cogitat, ne queiſcat. Tanto quidem erit poſt peccatum concupiſcentia major, quanto ipſa ſibi eſſe incipie peccati delectatio gratior. Sed primus ſcopulus ex adverſo Magmas ſitus, alter contra Gabaa prominere perhibetur. Magmas, ut jam ſatis diximus, humilitas, Gabaa collis interpretatur. Ex adverſo utique concupiſcentia humilitatem habet, blandimentum vero peccati cæleſtem converſationem. Omnis enim, qui vetita concupiſcit, dum præceptorem deſpicit ſuperbit. Ex adverſo itaque humilitatem habet, quam in obedientiæ devotionem non retinet. Sed & qui in peccati fervore, velut meridiana claritate reſolvitur, contra Gabaa, id eſt collem prominet: quia dum adverſatur cæleſtibus, pœnis tartareis pręparatur. Sed quia tales etiam ad ęternam vitam Sanctorum prædicatione perducuntur, ipſorum prędicatorum ſtudium in Jonathæ facto videamus. Nam ſequitur:

Qui ſcopuli nobis cavendi.

Veni, tranſeamus ad ſtationem incircumciſorum horum, ſi forte faciat Dominus pro nobis: quia non eſt Domino difficile ſalvare, vel in multitudine, vel in paucis. *Verſ. 6.*

11. Quę eſt ſtatio Philiſthinorum, niſi robur malignorum ſpirituum? Sancti etenim viri, cum ad peccatorum correctionem ſe præparant, aperte ſciunt, quia cum de cęlo lapſis Angelis pugnant. Pugna ergo hęc, quia Angelorum eſt & hominum, pugnatur a fortibus cum infirmis, cum ſimplicibus ab aſtutis. Nam ab his fortibus inſultum acceperat, qui dicebat: *Irruerunt in me fortes, neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine.* Aſtutias lapſi Angeli etiam Paulus intuens, ait: *Non ignoramus ejus aſtutias.* Contra aſtutos igitur via cautæ rationis quærenda eſt, contra fortes varo divina ſunt auxilia petenda. Ut ergo magna cautela prædicatio exhibenda eſſe ſentiatur, Jonathas armigerum ſuum ad ſecum tranſeundum invitaſſe dicitur. Et ne in expellendis hoſtibua de Dei miſeratione præſumatur, loquitur dicens: *Quia non eſt Deo difficile ſalvare, vel in multitudine, vel in paucis:* & quia flagitioſorum converſio facilis non eſt, dicit: *SI forte faciat Deus pro nobis. Si forte.* dicit, quia de plena criminoſorum ſalute adhuc plenius non præſumit. Sed formam electi ſubditi in virtute oſtendit humilitatis, quia ſubdit:

Contra malignos ſpiritus aſtutos & fortes, quibus armis dimicandum.

Pſal. 18. 4.

2. Cor. 2. 11

Dixitque ei armiger ſuus: Fac omnia, quæ placent animo tuo. Perge quo cupis, & ero tecum quocumque volueris. *Verſ. 7.*

12. Nonnulli ſubjecti, dum menſuram ordinis ſui negligunt, eamdem menſuram ſic confundunt, ut prælatorum ſuorum diſpoſitioni communicent, ſed obedire imperiis re-

Perfectæ obedientiæ typus in Jonathæ armigero.

a Vatic. & Gilot. ſol/m.

recuſent. Emendare quidem majorum dicta facile audent; ſed facile implere, quæ præcipiunt, non conantur. Quid ergo in hujus armigeri voce nobis oſtenditur, niſi quia relinquenda eſt prępoſitis diſpoſitio libera, tenenda eſt ſubditis virtus obedientiæ non remiſſa? Ut enim liberam diſponendi auctoritatem prædicatoribus aſſignent, ait: *Fac omnia, quæ placent animo tuo*. Et ut ſubditorum pronam voluntatem ad omnia ſervitia oſtenderet, ſubdit: *Perge quo cupis, & ero tecum quocumque volueris*. Nec ibi quidem dixit: Quædam fac, quę ſunt in animo tuo: quædam non fac, vel aliter fac: nec hic, perge illuc, & ero tecum, & illuc non ero tecum. *Omnia*, inquit, *fac*: quia diſpoſitione prælatorum diſponenda ſunt omnia: *Ero* item, ait, *tecum quocumque volueris*: quia alicui præcepto obedientiæ ſubjectus optimus deeſſe non debet. Sequitur:

Verſ. 8. 9. 10.

Et ait Jonathas, ecce nos tranſibimus ad viros iſtos, cumque apparuerimus eis, ſi taliter locuti fuerint ad nos: Manete donec veniamus ad vos: ſtemus in loco noſtro, nec aſcendamus ad eos. Si autem dixerint: Aſcendite ad nos, aſcendamus: quia tradidit eos Dominus in manibus noſtris.

Prædicatores perpendant quid, quantum, quando, & quibus loquantur.

13. Certa & indubitata ſanctæ Eccleſiæ ſententia eſt: quia electi prædicatores, non ſolum quid, quantum & quando loquantur, conſiderare debent; ſed quibus etiam loquantur. Unde C & Dominus a quorumdam notitia verbum recondens, diſcipulos prohibet, dicens; *Nolite ponere margaritas ante porcos*. Hinc item Scriptura inutiliter effundi verbum vetat, & dicit: *Ubi non eſt auditus, non effundas ſermonem*. Quid ergo, quod Jonathas dicit: *Si dixerint: Manete, donec veniamus ad vos, ſtemus in loco noſtro: Si vero: Aſcendite ad nos, aſcendamus; quia tradidit eos Dominus in manibus noſtris?* Niſi quia electus prædicator attente debet colligere, quibus verbum vitæ debeat proferre. Sed quia hoc oſtendi nunc in ſenſu litteræ videtur, nos ſubtilius exprimamus. Ad peccatores, prædicatores tranſeunt, quando his, quibus verba exhibent, non ſolum verbo, ſed etiam vita placent. Qui ergo ſunt, D qui dicunt: *Aſcendite ad nos*, niſi hi, qui devotionis ſigna proferunt; quia ſalutis verbum & venerabiliter audiant, & retinere fortiter concupiſcant? Ad iſtos itaque aſcendendum eſt, in quibus etſi magnus labor eſt in opere miniſterii, ſunt & magna lucra ſalutis. Econtrario vero ad doctores, peccatores tranſire geſtiunt, quando tam profunda cæcitate merguntur, ut ad imitandæ ſuæ pravitatis exemplum, ipſos etiam prædicatores convertere nitantur. Proni quippe ad malum ſunt, corde impœnitentes, & peccati lepra, quam induunt, maculare alios non expaveſcunt. De quibus ſapiens ille loqui- E tur, dicens: *Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis*. Et item Propheta de his vaticinans, ait: *Prædicaverunt peccatum ſuum ſicut Sodoma*. Quid eſt ergo, quod ait: *Stemus in loco noſtro?* Sed tale eſt, ac ſi dicat: Si illos lucrari non poſſumus, noſmetipſos in bona converſatione ſervemus. Locus enim noſter, bona converſatio eſt, de quo nimirum loco alias ſcriptum eſt: *Si ſpiritus poteſtatem habens aſcenderit ſuper te, locum tuum non deſeras*. Locus quidem iſte non ſolum a ſpiritu, ſed etiam ab homine cavendus eſt: quia ipſe ſpiritus non ſolum per ſe nobis obviat, ſed contra nos etiam per hominem pugnat. Si vero locus noſter Dominus eſt, cum mali ſe nobis objiciunt, in loco noſtro perſiſtamus: quia cum incor-

Matth. 7. 6.

Eccli. 32. 6.

Proverb. 2. 14.

Iſai. 3. 9.

Eccl. 10. 4.

A rigibiles prædicatorum monita non recipiunt, ſolerter debent ipſi circumſpicere, ut ad ſe nulla poſſint eorum exempla pervenire. Sequitur:

Verſ. 11. & 12.

Apparuit itaque ſtationi Philiſthinorum, dixeruntque Philiſthiim: En Hebræi egrediuntur de cavernis, in quibus abſconditi fuerant. Et locuti ſunt viri de ſtatione Philiſthinorum ad Jonatham, & ad armigerum ſuum: Aſcendite ad nos, & oſtendemus vobis rem.

Quod alios docent, ipſi priores exemplis prædicent.

14. Quidnam eſt, quod apparere Jonathas Philiſthæis cum armigero dicitur: niſi quia doctor ipſe prior debet bonum oſtendere, quod alios contendit edocere? Non enim poteſt in B prædicatione venerabiliter recipi, ſi prius in ſe honorem miniſterii non præfert luce bonæ converſationis. Unde & egregius prædicator confidenter aſſerit, dicens: *Quamdiu quidem ſum gentium Apoſtolus, miniſterium meum honorificabo*. Apparet ergo doctor, non tam cum verbo loquitur, quam cum vita & moribus venerabiliter demonſtratur. Propheta igitur cum typis ſacræ hiſtoriæ prædicatorum mores oſtenderet, rationabiliter ſubintulit, dicens: *Apparuit itaque uterque ſtationi Philiſtinorum*. Quaſi dicat: Quia docere propoſuit, prius iis, quibus loqui diſpoſuit, vitam monſtravit. Sed quid eſt, quod Philiſthæi apparentes deſpiciunt, & tamen eis, *Aſ-* C *cendite ad nos*, dicunt; niſi quia plerumque illi etiam prędicatorum optimam vitam deſpiciunt, qui eorum prædicatione ad pœnitentiæ lamenta curſuri ſunt? Et dum eos deſerere vitæ remotioris ſtudium reprehendunt, eos nimirum de cavernis egreſſos aſſeverant. Quaſi dicant: Illi nunc ſub colore prædicationis ad ſeculum exeunt, qui hoc fugiſſe tota intentione videbantur. Sed plerique juſtos prædicatores arguunt, qui mala, quæ eis objiciunt, in eis eſſe ſuſpicantur. Qui nimirum eo ipſo, quo malum damnant, ſpem prædicatoribus tribuunt: quia ad bonum, quod defendunt, exequendum pertrahi facilius poſſunt. Dum ergo bona intentione, falſa juſtorum mala vituperant, inſaniunt quidem voce, D ſed prædicatoribus fructum ſuæ ſalutis, etiam inſaniendo ſpondent. Et quia de aſcenſu ſuperius dictum eſt, reſtat inquirere quid ſit, quod dicunt: *Oſtendemus vobis rem*. Sed hoc, ad litteram, minas ſignificat. Quod tale eſt, ac ſi dicant: Si huc aſcenderitis, quantum valemus patiendo ſentietis. In malorum vero converſione item facile eſt colligere, cum juſtos expellunt, quantum ſoleant nocere. Sed quia, auctore Deo, carnalitatem hiſtoriæ ad ſpiritualem intelligentiam duximus: dum ſancti doctores, erumpentibus quibuſdam ſignis, peccatorum converſionem conſiderant, res etiam ab eis promittitur: quia ad E verum eſſe redire pollicentur. Res quidem aliquid habet eſſe, peccatum vero eſſe nullum habet. Unde & Paulus Corinthiis dicit: *Scimus, quia nihil eſt idolum in mundo*. Peccator autem, quia peccando ad nihilum tendit, cum nihil illud cui inhæſit, deſerit, quaſi ad eſſe redit. Rem ergo in ſe oſtendere, id eſt aliquid, quod eſſe habet, poteſt, quia jam per divinam gratiam opera virtutis tenet. Dicunt ergo: *Aſcendite ad nos, & oſtendemus vobis rem*. Quaſi ſigno quodam peccatores repromittant, & dicant: Si verbo ita in nobis laborare proponitis, ſine magno lucro non erit, quod laboratis. Quare & de aliorum certitudine ſubjunctum eſt:

Rom. 11. 13.

Non leviter prædicandum iis, qui prædicandi gratia e latebris ſuis exiliunt.

1. Cor. 8. 4.

Et ait Jonathas ad armigerum ſuum: Aſcendamus, ſequere me, tradidit eos Dominus in manus Iſrael. *Ibidem.*

Deo, non nobis, adſcribenda victoria.

15. Quiſquis nititur magna agere, hæc bene penſare novit, ſi ſemper ſtuduit divinis laudibus imputare. Bene ergo Jonathas de conſequenda victoria confidens, non in manus ſuas, ſed in manus Iſrael tradendos inimicos aſſeruit: ut triumphum oſtenderet, & qualis eſſe debeat triumphator pariter deſignaret. Iſrael quippe, videns Deum interpretatur. Cui ergo in manus hoſtes tribuuntur, videns Deum dicitur: ut non ei ea quæ in manu data ſunt, doceatur attendere; ſed tenens datum, ad largitorem munerum cor levare. Aliud enim tenet manibus, aliud oculis videt: ut triumphi palmam fortiter teneat, ſed videntem Deum retenta palma victoriæ non extollat. Hęc autem quia confidendo, non poſſidendo loquitur, qualiter ad eadem poſſidenda veniat, audiamus. Sequitur: B

Verſ. 13.

Aſcendit Jonathas reptans manibus, & armiger ejus poſt eum.

Peccatoribus multum compati diſcant paſtores.

16. Quid eſt reptare manibus, niſi corpus omne curvare, nihil in ſe ſublime relinquere, ſuperiora membra ad inferiora officia peragenda inclinare? Quid autem in hoc facto nobis inſinuatur, niſi quia multa prædicatorum compaſſione indiget converſio peccatorum? Quid enim aliud, quam reptare manibus videbatur Redemtor noſter, cum publicanorum amicus fieret, & peccatores reciperet, & cum ipſis manducaret? Manibus quidem reptabat, cum dicebat: *Non habent opus ſani medico, ſed male habentes.* (Matth. 9. 12.) Hinc iterum dicit: *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores.* Hanc etiam incurvationem reptandi, C in ſacro eloquio cameli appellatio deſignat. Quia ad hoc Salvator uſque ad ima noſtra ſe voluit humiliare, ut nos ad alta ſuæ divinitatis extolleret. Hunc namque reptantem manibus, Paulus ſequi ſe inſinuans, ait: *Omnibus omnia factus ſum, ut omnes facerem ſalvos.* (1. Cor. 9. 22.) Sed & quia in manibus opera ſolent ſignificari, reptat manibus paſtor, quando peccatoribus viam, quam tenere converſi debeant, non profert ſapientia verbi, ſed exemplo converſationis. Reptare quidem manibus prędicatores ſuos docebat Dominus cum dicebat: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant veſtra bona opera, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* (Matth. 5. 16.) Bene autem reptans aſcendere ad ſtationem Philiſthinorum dicitur: quia ad deſtruenda peccatorum vitia pervenire ille doctor poteſt, qui ipſos peccatores magna humilitatis oſtenſione, & magna caritatis affectione demulcet. Nam dum convenientiam gratiæ foris porrigit, manum intus ad incidendum mentis languorem mittit. Unde & bene ſubjungitur: D

Iſtis ad converſionem exemplo potius quam verbo prædicant.

Ibidem.

Et cum vidiſſent faciem Jonathæ, alii cadebant ante Jonatham, alios armiger ejus interficiebat.

Caritate maxime eos alliciant.

17. Facies Jonathæ cernitur, quando qui verbum prædicatoris audiunt, caritatem etiam mentis ejus agnoſcunt; cum videlicet hunc audiunt & cæleſtia prędicare, & eos, quibus ipſa pandit cæleſtia, mira caritate diligere. Bene autem ante faciem cadere dicuntur: quia dum bona, quæ ſunt in mente prędicatoris agnoſcunt, ſtatum pravitatis E deſerunt. Sed & dum ad remedium pœnitentiæ plures veniunt, alii in magnorum, alii in minorum exempla confugiunt. Apte igitur dictum eſt: *Alios armiger ejus interficiebat.* A vita quidem reproba privari, interfici eſt: & cujus exemplo, vel monitis malum quis deſerit, ante ejus pedes quaſi interfectus cadit. Generali quippe ſententia, ſingulorum victorias exponens Jacobus, ait: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſalvabit animam ejus a morte, & operiet multitudinem peccatorum.* (Jac. 5. 20.) Sequitur:

Verſ. 14.

Et facta eſt plaga prima, qua percuſſit Jonathas & armiger ejus, quaſi viginti virorum, in media parte jugeri, quam par boum in die arare conſuevit.

Prima peccatorum plaga converſio, ſecunda damnatio.

18. Plaga prima hæc dicitur: quia ſancti percutere noxios etiam poſt, in ultimo judicio deſcribuntur. Unde & Paulus Corinthios excitat, dicens: *An neſcitis, quia Angelos judicabimus?* (1. Cor. 6. 3.) Hinc Pſalmiſta vaticinans, ait: *Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis, exultationes Dei in faucibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.* (Pſal. 149. 5. 6.) Plaga prima iſta converſionis eſt, ſecunda damnationis, quia modo ſancti converti nos ad Dominum rogant, ſed non converſos tunc durius damnant. In qua viginti viri mortui referuntur, ut quinarii numeri myſterium commendetur. Quinquies enim quatuor repetiti, aut quater quinque viginti fiunt. Et quia vigore quinque ſenſuum omne tempus peccati perficitur, & in quatuor Evangeliſtarum libris remedia noſtræ ſalutis invenimus, viginti virorum typo omnes ſalvandi peccatores exprimuntur. Qui in media parte jugeri interfecti perhibentur, quam par boum in die arare conſuevit. Boves ſunt prædicatores Eccleſiæ, qui dum prædicant, arant; qui dum verbis cęleſtibus corda auditorum aperiunt, quaſi in bona terra ſemen ſpargunt. Sed in die arant boves, quia Dominus comminatur, dicens: *Veniet nox, quando nemo poteſt operari.* (Joan. 9. 4.) Item duo boves arant, Jonathas videlicet & armiger ejus. Quibus nimirum bobus, aut ſapientes & ſimplices intelligendi ſunt, aut minores, & altioris ordinis ſacerdotes. Poſſunt autem generaliter in duobus bobus omnes ſanctæ Eccleſiæ prædicatores intelligi: quia & geminæ caritatis gratia pleni ſunt, & ſe privato amore non diligunt. Media ergo pars jugeri iſta, eſt vita præſens. Iſta quidem temperata ad cultum imbribus molleſcit hiemis: illa ad ſterilitatem pigrorum caloribus torretur æſtatis. Iſtam partem jugeri boves arare poſſunt, illa vero non poſſunt: quia in hac vita bona opera ſeminanda ſunt, in illa vero non ſeminanda opera, ſed operum retributio metenda. Bene ergo in media parte jugeri, viginti viri interfecti perhibentur: quia converti peccatores hic ſolum ſalubriter poſſunt, ubi magnitudo criminis purgari creditur per lamenta converſionis. Sed nonnulli in ſubita peccatorum converſione mirantur: quia eis propter uſum curæ exterioris quotidiana tot, quæ agit Deus mira, viluerunt. Unde & ſubditur:

Boves ſunt prædicatores qui Eccleſiæ agrum arant.

Verſ. 15.

Et factum eſt miraculum in caſtris per agros.

Perfecti divinam virtutem & ſapientiam, mirari non deſinunt.

19. Perfecti quique in omnibus, quę facta ſunt, ſive fiunt, omnipotentis Dei virtutem & ſapientiam mirari non deſinunt. Unde & & Pſamiſta divinis laudibus inſiſtens, ait: *Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, Deus Iſrael, ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ, benedictus Deus.* (Pſal. 67. 36.) Hinc Moyſes eidem Domino confitetur, dicens: *Quis ſimilis tui in diis Domine, quis ſimilis tui in ſanctis glorioſus, mirabilis in majeſtate, faciens prodigia?* (Exod. 15. 11.) In ſanctis quidem mirabilis dicitur, quia, quo altius divina conſpiciunt, eo & mirabilius obſtupeſcunt: quia nimirum altiſſima contemplatione vident, quibus ſtupeant, non quæ ratione comprehendant. Quoties ergo præter quotidianum uſum nova quædam accidunt, quæ carnales, ac ſimplices admirentur, miraculum per agros fieri dicitur. In comparatione namque ſanctorum velut agreſtes homines ſunt, qui tot Conditoris antiqua opera, tot diſpoſitiones

Secus carnales ac ſimplices.

tem-

Digitized by Google

temporum, & tot ordines creaturarum mirari neſciunt. Bene igitur in eadem ruſticitatis hebetudine omnes generaliter concluduntur, cum ſubditur:

Ibidem.

Sed & omnis populus ſtationis eorum, qui ierat ad prædandum, obſtupuit.

Converſi peccatores, alios ad converſionem aliquando accendunt.

20. Quam ſtationem nominant, niſi Philiſthinorum? Quid eſt ergo, quod Philiſthæi admirantur, niſi quia aliquando converſionem peccatorum alii peccatores obſtupeſcentes aſpiciunt, & dum bonitatem Dei in illorum viſitatione intelligunt, ad ſimile converſionis propoſitum accenduntur? Ad prædandum quippe ſtationis populus pergit, quando agere perverſa non metuit. Quod enim, prohibente Deo, ſcripturis minantibus, contradicentibus doctoribus, quis audet agere, quaſi per violentiam nititur ſuis B uſibus uſurpare. Si quis per hunc populum dæmonia intelligere voluerit, poteſt: quia ad prædandum pergunt, cum violentas tentationes ingerunt, & captivas animas peccatorum ducunt. Qui certe populus obſtupeſcere dicitur: quia cor pœnitens, quod dæmones habere non poſſunt, qua gratia converſi peccatores recipiant, non intelligunt. Sed dum peccatores reſipiſcunt; tam ſibi, quam aliis proſunt, quia nonnulli eorum exemplo corriguntur. Unde & ſubditur:

Ibidem.

Et conturbata eſt terra.

A timore & conturbatione incipit converſio.

21. Dum populares viri nova mira conſpiciunt, terra turbatur: quia ſæpe contingit, ut dum per exteriora miracula alii convertuntur, aliorum duritia incitamentis quibuſdam ad propoſitum boni C operis moveatur. Male etenim tranquilla eſt terra: quando vita carnalium in mundi jacet delectationibus ſecura: quando peritura, quæ ardenter deſiderat, hanc dulciter oblectant. Terra vero turbatur, quando carnalis mens a mala ſua ſoliditate concutitur, & cogitare fluctuando inchoat, inter mala, quæ reſpuit, & bona quæ amat. Turbari etenim menti tunc eſt, ſerenitatem malæ delectationis propoſito Chriſtianæ religionis obducere. Sed carnalis affectus concutitur, ut ſpiritualis vita reveletur. Unde & ſubditur:

Ibidem.

Et accidit quaſi miraculum a Deo.

In peccatorum converſione quædam per ſe Deus præſtat, quædam per homines.

22. Quando namque mens hominis carnali delectatione deprimitur, ejus utique viſus obtunditur, ut ſpiritualia bona ignorare mereatur. D Sed cum in ſuis carnalibus infirmari incipit, paulatim in ſpiritualibus convaleſcit, ut ſuperna proficiendo videat, infirma obliviſcendo derelinquat, profectus quidem converſæ mentis oſtenditur: quia prius terra turbari dicitur, deinde miraculum quaſi a Deo accidiſſe memoratur. Miraculum vero a Deo eſt, quod ſine homine facit Deus. Quod enim manna in deſerto filiis Iſrael pluerit Dominus, quod concupiſcentibus volatilia præbuerit, miraculum utique ſine homine Deus fecit: ſed dum mare dividere voluit, virga hoc Moyſen tangere præcepit: ut miraculum oſtenderet, quod per hominem populo demonſtraret. Sic nimirum virga petra percutitur, ut aquæ fluenta producantur: quia nimirum miraculum, quod oſtendere voluit, per E hominem, non per ſemetipſum fecit: ut dum hominem venerabilem redderet, huic Iſraeliticus populus humiliter ſubjici, & devote obedire debuiſſet. Quid eſt ergo, quod miraculum quaſi a Deo accidiſſe aſſeritur, poſtquam terra turbatur: niſi quia dum ſanctus Spiritus mentem ad converſionem commovet, commotæ menti electorum exempla inſinuat: quæ & venerabiliter videat, & imitari devote concupiſcat? Hoc quidem miracu-

Exod. 16.
Idem 14.
Num. 20.

A lum juxta hiſtoriam ſic accipitur; quia plures interficiebantur. Nunc vero in ſancta Eccleſia ad religioſam vitam peccatores convertuntur, quos alii ad virtutis exempla ſequuntur. Spiritus quidem ſanctus illos trahit, & quia trahuntur aliis oſtendit: ut tractos trahat, & videntes tractis inſerat; quatenus per largitatem ſuæ gratiæ utroſque comprehendat. Quando enim hoc ſine homine per ſemetipſum operatur in cordibus fidelium, utique miraculum non fit quaſi a Deo, ſed a Deo. Quando autem prædicantibus hoc æternæ vitæ doctoribus agit, quaſi a Deo eſt miraculum: quia mirabiles ſuos miniſtros oſtendit, ut qui eos aſpiciunt, devote valeant imitari. Sed quia ſummos ſacerdotes Saul B ſignare ſuperius diximus, Jonatham vero filium ejus ſubditas prædicatorum perſonas: ſi ſequentia attendimus, ſollicitudinem Apoſtolicam in ſummis pontificibus, quam retinent, invenimus. De quo nimirum beatus Paulus loquitur, dicens: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror? Præter illa, quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſollicitudo omnium Eccleſiarum.* Qui vero omnium Eccleſiarum ſollicitudinem gerebat, non ſolum parvulorum, ſed etiam ad diſcutienda majorum facta vigilabat. Unde & hic ſubjungitur:

2. Cor. 11. 29.

Et reſpexerunt ſpeculatores Saul, qui erant in Gabaa Benjamin, & ecce multitudo proſtrata huc illucque diffugiens. Et ait Saul populo, qui erat C *cum eo: Requirite, & videte quis abierit ex nobis. Et repertum eſt, non adeſſe Jonatham, & armigerum ejus.*

Verſ. 16. & 17.

Summi pontifices non ſolum ſubditorum vitam explorant, ſed etiam doctrinam prælatorum.

23. Pugnam Jonathæ, Saul ſpeculatores aſpiciunt: quia ſummi pontifices, non ſolum ſubditorum facta diſcutiunt, ſed doctrinam prælatorum. Iſtos quidem explorant, ſi bene agant: Illos autem an recte doceant. Sæpe converſationem aliorum audiunt, ſed ne ſint bene eruditi, pertimeſcunt. Quid enim eſt aliud, quod quis abierit, quæritur: niſi quia qui ad prædicandum mittitur talis eſſe debet, ut onus miniſterii ei ſecure imponatur; ut mens mittentis nulla dubitatione fluctuet, quod recte doceat, & doctrinæ verba operibus oſtendat. Et quia innumeri ſunt Eccleſiarum præſules, a ſpeculatoribus Jonathas aſpicitur: quia ſummum cul-D men univerſalis Eccleſiæ, ſic per orbem prædicatores ordinat, ut circa ſe miniſtros habeat, per quos illorum doctrinam diſcutiat, & opera diligenter inquirat. Sed qui ſummi culminis miniſterio & legatione funguntur, in alta vitæ & ſcientiæ ſede ſublimantur. Unde & bene iidem ſpeculatores in Gabaa Benjamin eſſe memorantur. Gabaa quidem Benjamin collis filii dextræ nuncupatur. In colle quidem filii dextræ ſunt, qui jam per ſublimem vitam, & per altam ſcientiam, ad conformationem videntur pertingere Redemtoris. Hi nimirum victorum acta de ſublimi conſpiciunt: quia bonorum vitam probare, & malos diſcutere, ex vitæ merentur celſitudine, & ſummæ ſcientiæ perfecta eruditione. Qui Jonatham non adeſſe reperiunt: quia E lucra prædicationis tunc optima eſſe conſiderant, cum prædicatoris laudabilem perſonam probant. Sequitur:

Per orbem prædicatores ordinant.

Et ait Saul ad Achiam: Applica arcam Dei.

Verſ. 18.

Suis in judiciis non ſint præcipites.

24. Cur Achiam ſacerdotem Saul applicare arcam præcipit, niſi quia modum certaminis a ſpeculatoribus audiunt? Quod quidem a ſummis ſacerdotibus bene ſpiritualiter agitur, cum ea, quæ a relatoribus audiunt, non ante dijudicant, quam eorum rationem in conſilio internæ meditationis

V ij quæ-

quærant. Et, quia ſępe alienæ etiam mentis conſilia ſequuntur, Achias arcam applicare jubetur. Arcam quippe ſacerdos habet, qui ſcientia ſpirituali mentem vacuam non habet. Saul ergo arcam applicare Achiam jubet, quando ſummus doctor conſilium a minoribus ſuis, & eruditis quęrit. Ibi enim ſunt poſtulanda conſilia, ubi ſpiritualis ſcientiæ gratia coruſcat. Unde & ſubditur:

Ibidem.

Erat enim arca Dei in die illa cum filiis Iſrael.

A quibus conſilium quærere debeat.

25. Quaſi dicat: Hoc applicare præcepit, quod eſſe cognovit. Ab irreligioſis quidem religionis conſilium, aut ſapientię a ſtultis petere, non eſt conſilium accipere, ſed pręcipitare. Bene ergo dicitur: *Erat enim ibi arca Dei*: quia in rebus dubiis illos debemus conſulere, quibus aperte ſcimus ſpiritualia dona non deeſſe. Sed quædam ſunt, quæ per conſilium, quędam vero, quæ per auxilium meliorantur. Ubi enim aperta & indubitata neceſſitas eſt, illic non eſt idonea mora conſilii, ſed celeritas ſubventionis. Ambigua quidem, & obſcura melius conſulendo peragimus: ſed aperta & cognita, ſubveniendo, & feſtinando ſublevamus. Unde & ſubditur:

Verſ. 19 & 20

Cumque loqueretur Saul ad ſacerdotem, tumultus magnus exortus eſt in caſtris Philiſthiim: creſcebatque paulatim, & clarius reſonabat. Et ait Saul ad ſacerdotem: Contrahe manum tuam. Conclamavit Saul, & omnis populus, qui cum eo erat, & venerunt uſque ad locum certaminis.

In obſcuris tantum, non in apertis, quæ cum feſtinatione ſunt implenda.

26. Quid enim aliud ſignat, quod prius Saul applicare arcam petiit, deinde ſacerdotem contrahere manum juſſit: niſi quia & obſcura debemus conſulendo diſponere, & quæ clarius innoteſcunt, cum feſtinatione complere? Sed prędicatori tumultum creſcentem paulatim audire, eſt converſorum peccatorum devotionem cognoſcere. Quod paulatim creſcere dicitur: quia dum mentem noſtram ad bona opera ſpiritus dirigit, hanc ad meliora per quotidianos profectus leniter ducit. Quid vero eſt, quod Saul & omnis, qui cum eo eſt, populus clamat: niſi, quia ſe pręliatoribus ſociant? Sed & uſque ad locum certaminis veniunt. Locus certaminis cor eſt verbum Dei audientis. Certaminis vero locus dicitur, quia verbum, quod recipitur, cum præterita converſatione pręliatur. Placent enim ei jam cęleſtia, quę audit: ſed vetus conſuetudo inſurgit, & ut audita contemnat, ſuggerit. Fit pugna item gravior, quia quod prędicator laudat, hoc maligni ſpiritus diſſuadendo vituperant, & quaſi pręliando ſe contra Sanctos erigunt, dum illud bellando deſtruunt, quod iſtorum voce prædicatur. Quid eſt ergo venire uſque ad locum certaminis, niſi per exquiſitionis aditum, pervenire ad ſecreta cordis auditoris, ubi hoſtes celeriter inveniat, & potenter cędat? Nam qui diſcutere interna neſciunt, ad locum certaminis pervenire non poſſunt. Vel locus certaminis eſt, ubi crebra fama magnę religionis eſt. Illuc quippe dum ab innumeris curritur, qui & vitam deponere veterem, & induere novam concupiſcunt, certaminis locus recte nuncupatur: quia quotidie illic ſpiritualium virtutum exercitus pugnat cum numeroſitate vitiorum. Illic quidem quanto graves pugnæ, tanto glorioſæ victoriæ. Illic quo frequentius acceſſus hoſtium, eo & laudabilior numerus triumphorum: ubi non ſolum magnorum alta virtus extollitur, ſed communis omnium ſtrenuitas mira fortitudinis oſtenſione monſtratur.

Converſi peccatores, quibus certaminibus ubnoxii.

Unde & ſequitur:

Verſ. 20.

Et ecce verſus fuerat gladius uniuſcujuſque ad proximum ſuum, & cædes magna nimis.

Divini verbi gladio, qui mutuis nos plagis cædere debeamus.

26. Quis eſt hic gladius, niſi gladius ſpiritus, quod eſt verbum Dei? Qui enim innumerabilibus locis ad omnipotentis Dei ſervitium converſi ſunt, quia verbo Dei inſeparabiliter inhęrent, quaſi juxta ſe quiſquis gladium tenet. Gladius ergo uniuſcujuſque ad proximum vertitur, quando hi, qui in monaſteriis converſi ſunt, & viciſſim ſe verbo Dei perforant, & carnalitatem in ſe penitus necant. Velut enim alterutro vulnere interficiuntur, dum alter alterum verbo Dei percutit, & quidquid in ſe carnaliter vivit, extinguit. Qui, quia nuper converſi, a ſeculari vita ceciderant, Philiſthinorum typo ſignati ſunt. Vel gladius alterius ad proximum vertitur, quando per converſorum exhortationem, nondum converſi peccatores ad Dominum convertuntur: quando non ſolum hi, qui pręſunt, verbo prędicationis alios lucrifaciunt; ſed multitudo ſubditorum quotquot poſſunt verbis & exemplis inſtruere, & pręſentis vitę deſideriis conantur velut interfectos ſubducere, & ęternę vitę vivos exhibere. Hæc quidem lucra peremtorum jam in tota Eccleſia per orbem univerſum diffuſa conſpicimus: quia quicumque per divinam gratiam jam Deo vivunt, alternę caritatis mucrone huic mundo mortui videntur. Gladius quippe uniuſcujuſque ad proximum vertitur: quia omnes electi ſe in ſancta Eccleſia viciſſim roborant, & ad cęleſtem patriam ſtudio alternę prędicationis inflammant. Et quia innumerabilis populus quotidie Deo acquiritur, bene illic ſubditum eſt. *Et cædes magna nimis*. Magnum utique nimis eſt, quod in magnitudine poteſt quomodocumque dignoſci, ſed excellentia non valet comprehendi. Ad hanc quidem magnam nimis cędem oculos extulerat, qui dicebat: *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum; dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur*. Poteſt etiam magna nimis cędes intelligi, non ſolum ut multi, ſed etiam ut bene interfecti videantur. Quod quidem in converſione peccatorum fieri cernitur: cum ſic pręterita deſerunt, ut ad eadem delectamenta numquam reviviſcant. Cędi utique peccatoribus, eſt ad tempus a turpi vita ſeparari. Vehementer ergo, ſive nimis cædi, eſt temporalis vitę illecebras perfecte deſerere, & futurę gaudiis inhiare. Ipſorum vero, qui convertuntur, quia multa diverſitas eſt, ſequitur:

Pſal. 138. 17.

Verſ. 21.

Sed & Hebræi, qui fuerant cum Philiſthiim heri & nudiuſtertius, aſcenderantque cum eis in caſtris, reverſi ſunt, ut eſſent cum Iſrael, & his qui erant cum Saul & Jonatha.

Apoſtatarum eſt difficillima converſio, non eſt tamen impoſſibilis.

Supr. 13. 7.

28. Qui ſunt Hebræi, qui fuerant cum Philiſthæis, niſi peccatores a religioſa converſatione lapſi? De quibus non valde ſupra dictum eſt: *Hebræi tranſierunt Jordanem*. Hebræi quidem ſunt ordine religionis, ſed cum Philiſthæis ſunt, & cum eis aſcendunt, quamdiu per ſuggeſtiones noxias illuduntur, & in prava operatione proficiunt. Cum malignis quidem ſpiritibus ſunt propoſito & voluntate peccati; ſed cum eis aſcendunt, quia ipſis impellentibus, in audaciam ſe extollunt iniquæ operationis. Vel cum eis ſunt, cum peccata ſua operando perficiunt: cum eis vero aſcendunt, cum pravitatis ſuæ exempla aliis imitanda proferre non metuunt. Quid eſt ergo, quod reverti & eſſe cum Iſraele dicuntur, niſi quia tales etiam plerumque reſipiſcunt? Reverti enim, amorem religioſæ vitæ reſumere eſt. Et cum Iſraele eſſe, eſt intra ſanctam Eccleſiam in caritatis unitate perſiſtere. Ad hoc quippe revertendum,

dum, ut cum Iſraele eſſe proponatur: quia nulla eſt converſio peccatoris, ſi converſus perſeverantia careat boni operis, & unitate caritatis. Sequitur:

Verſ. 22.

Omnes quoque Iſraelitæ, qui ſe abſconderant in monte Ephraim, audientes quod fugiſſent Philiſthiim, ſociaverunt ſe cum ſuis in prælio.

Solitariæ vitæ deditos lucrandis animabus inſudare laudabile.

29. Hoc quidem toties fit, quoties remotiori vitæ dediti, ad quærenda animarum lucra intorquere ſtudium dignantur. Cum ſuis namque ſe in prælio ſociant, cum vera æternæ vitæ gaudia cum ſanctæ Eccleſiæ doctoribus prædicant, pariterque a peccatorum cordibus malignos ſpiritus fugant. Sed quęrendum valde eſt, quo modo dicatur: *Audientes quod fugiſſent Philiſthum.* Pręclara quidem victoria non eſt, fugientes inſequi, ſed reſiſtentes effugare. Quid eſt ergo quod dicitur: *Audientes, quod fugiſſent Philiſthum, ſociaverunt ſe cum ſuis in prælio*: niſi quia his verbis ejuſdem remotæ vitæ convenientia lucra ſignantur? Mos namque illorum virorum eſſe ſolet, ut verbum potius conſulentibus ſe, quam ſibi obſiſtentibus proferant: quia niſi devotum cor auditoris agnoſcunt, prædicationem ſuam quaſi in vacuum perituram emittere dedignantur. Prius ergo quam ſe ſuis in prælio ſocient, Philiſthæos fugiſſe audiunt: quia non tam ſceleſtis convertendis invigilant, quam converſis ad perfectioris vitæ faſtigia ſublevandis. Ipſa autem ſublimitas vitæ perfectioris, quia ſuaderi magnæ exhortationis laboribus ſolet, qui fugiſſe Philiſthæos audiunt, pręliari merito dicuntur. Hoſtes itaque fugiunt, ſed nuper abſconditi præliantur: quia remotæ vitę viri non dignantur loqui, niſi devotis auditoribus, ſed loquentes, vitæ, quam ipſi tenent, altitudinem magna verborum atque exemplorum pugna ſuadere vix poſſunt. Et quia magna lucra prædicationis infirmi, & imperfecti colligere non poſſunt, ſequitur:

Modo infirmi & imperfecti non ſint.

Ibidem.

Erant cum Saul quaſi decem millia virorum.

Non ait decem millia, ſed quaſi decem millia. Hujus denique numeri perfecta perfectio in terra non invenitur, ſed in cęlo. Quia enim novem ſunt ordines Angelorum, & ad illorum ſocietatem electorum illa hominum multitudo ſuſtollitur, decem millia virorum illa ſunt, quę in ſanctis Angelis, & electis hominibus in illa ęternę glorię ſede gratulantur. Quaſi ergo decem millia virorum illa ſunt, quæ in iſtius adhuc ſeculi exilio poſita, illius beatæ ſocietatis formam in moribus ſuſceperunt. Quia item illius ſupernę vitę amore peccatorum tenebrę relinquuntur, ſequitur:

Verſ. 23.

Et ſalvavit Dominus in die illa Iſrael.

Celeſtem amorem lux divina præcedit.

Contemplatio quidem internæ lucis ſplendida valde atque clariſſima dies eſt, in qua Dominus Iſraelem ſalvat: quia quorum corda luce intimi ſplendoris irradiat, in celſitudinem perpetuæ ſalutis levat. Salvare quippe in die illa Dominus dicitur, quia ad ęternæ vitę amorem nemo ſuccenditur, cui intimę lucis ſplendor occultatur. Ad hanc ſalutis gratiam non ſolum electa, ſed etiam deſpecta, quę videntur mundi, perveniunt. Unde & ſubditur:

Ibidem.

Pugna autem pervenit uſque Bethaven.

Infirma mundi Deus aliquando ad majora opera elegit. Luc. 14. 23.

30. Bethaven dicitur, domus inutilis. Hanc quippe inutilem Dominus in parabolis oſtendens, regem ſervo in nuptiis [a] præcipientem introducit, dicens: *Exi cito in plateas, & in vicos civitatis, & pauperes ac debiles, cæcos ac claudos introduc huc.*

Pauperes quidem ſunt, qui verbi Dei theſauros in corde ſuo minime recondunt. Debiles vero ſunt, qui laborare ſatis pro æterna vita non poſſunt. Cęci vero, idiotæ ac ſimplices deſignantur: quia dum cæleſtia nequaquam vident, lumine mentis carent. Claudi vero ſunt, qui greſſum boni operis perdiderunt. Sed, *Pugna pervenit uſque Bethaven*, quia ſæpe inutiles perſonæ dum ſermonis Dei bello capiuntur, in ejus redactę ſervitium, utiles fiunt. Pugnatur quidem cum cęcis, ut videant: cum claudis, ut ſubſiſtant: cum pauperibus, ut morum theſauros accipiant: cum debilibus, ut ad robur boni operis convaleſcant. Uſque ergo Bethaven pugna perducitur, quando illi Sanctorum prædicatione capiuntur, qui utilitatem alicui neceſſariam habere nullam videbantur. Unde & ſubditur:

Et omnis vir Iſrael ſociatus eſt ſibi in die illa. Verſ. 24.

Nulla converſionis & ſalutis excipere conditio.

31. Omnis quidem vir prędicatori conjungitur, quando conditio hominum nulla relinquitur, ex qua converſi ad bonam converſationem minime perducantur. Sed qui Saul ſociantur, viri dicti ſunt: quia qualeſcumque in ſeculo ſumus, in Dei omnipotentis ſervitio eſſe fortes admonemur. Niſi viri etenim prędicatoribus nequaquam ſociantur: quia cum eis non conveniunt, niſi fortia ipſi agant, quę illi docendo laudant. Sed jam devictis hoſtibus, jam ſibi fortibus conjunctis, quid rex agat, attente conſiderandum eſt. Sequitur:

Et adjuravit Saul populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit, uſque ad veſperum, donec ulciſcar de inimicis meis: Ibidem.

Prædicatores laudibus pro fortiter geſtis modo non paſcantur.

32. Inimici prędicatorum illi ſunt, de quibus Pſalmiſta obſecrat, dicens: *Eripe me de inimicis meis, Deus meus, & ab inſurgentibus in me libera me.* Inimici quidem Sanctorum recte immundi ſpiritus dicuntur: quia mundi blandimenta, quę illi ſuggerunt, amplecti iſti magno ſtudio deteſtantur. Nam quibus adhuc aliquid de maligni ſpiritus conſiliis placet, ejus utique inimicus non eſt: quia odiſſe nondum novit, cujus blandimenta non reſpuit. Inimici etiam Sanctorum dicuntur: ut ex ſacro eloquio detegantur. Nam per omne quod ſuggerunt, per omne quod blandiuntur, eas animas quibus delectabiliter favent, perdere conantur. Quid eſt ergo, quod populum adjurat, ne uſque ad veſperum comedat, donec de inimicis ſuis ultionem ſumat? Sed notandum, quia jam devictis hoſtibas iſta loquebatur. Quid vero eſt comedere victoribus, niſi de peracto virtutis opere cibos vanę laudis delectanter excipere? *Maledictus*, inquit, *omnis, qui ante veſperum comederit*: quia qui modo vanas laudes gratanter excipit, tunc ęternas Creatoris laudes amittit. Adjuratur ergo populus, ne comedat: quia doctorum pręcepto conſtringitur, ut de bono opere inaniter numquam glorietur. Fortia bene vivendo agat, ſed quamdiu vixerit, appetere de fortitudine laudes caveat: ut laudari poſt mortem ęternaliter non amittat. Qui enim ante veſperum populum manducare prohibuit, ad veſperum utique eſſe comedendum conceſſit. Et quia in veſpere finis diei eſt, in veſperum comedunt, qui abſtinere ante veſperum poſſunt: quia qui laudari modo de magna actione deſpicit, cum ad vitę finem ducitur, ęternis dignus laudibus invenitur. Hoc eſt, quod Dominus ſe daturum electis in Evangelio repromittit, dicens: *Euge ſerve bone & fidelis, quia in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui.* Hinc iterum ad judicium veniens, dicit: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum;*

Pſal. 58. 1.

Ut æterna gloria fruantur aliquando.

Matt. 25. 23.

Ibid. 34.

[a] Guſſanv. cum Vatic. *præcipientem introducit.*

gnum, quod vobis paratum eſt a conſtitutione mundi. Tunc quidem de inimicis noſtris ulciſcimur; quia omnes tunc diabolicæ tentationes evaneſcunt. Quia enim ultra dæmonum inſidię tentando nihil obſunt, cum per carnem morimur, de inimicis noſtris ulciſcimur, quos jam velut interfectos penitus non pavemus. Vel ergo uſque ad veſperum comeſtionem differimus, ſi laudis noſtræ præconia in fine venturo judici reſervemus. Tunc quidem manducandum eſt, quia qui judex tunc venit, modo dux noſtri exercitus commilitonibus repromittit, dicens:

Luc. 12. 37.

Faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis. Tunc quippe victores diſcumbunt: quia internæ quietis alta ſede recepti, perennis vitæ laudibus delectantur, quando ipſis tacentibus, omnium bonorum operum præconia concinunt: & ſimul proferuntur ad gloriam, quæ hic magna virtute ferebantur ad pugnam. Sequitur:

Verſ. 25. & 26.

Omneque terræ vulgus venit in ſaltum, in quo erat mel ſuper faciem agri. Ingreſſus eſt itaque populus ſaltum, & apparuit fluens mel, nulluſque applicuit manuum ſuam ad os ſuum.

Seculo militantium exemplis, aliquando erudiantur religioſi viri.

33. Saltus, ſilvoſus atque clivoſus locus eſt. Quo nimirum nomine apte corda ſecularium deſignantur: quia dum tota intentione curis exterioribus ſerviunt, velut ſilvoſa loca ad fructum boni operis prædicationis vomere non ſunt. Qui vero * vulgus nomine hoc loco ſignantur, niſi religioſi viri & ſimplices? Terræ quidem vulgus dicitur: quia in bono opere magni ſunt, ſed tamen altiſſima contemplatione magni non ſunt. Nobiles quidem actione, ſed vulgus ſummorum virorum comparatione. Quid ergo eſt, quod *vulgus terræ venit in ſaltum*: niſi quia religioſi & ſimplices viri per exempla bonorum operum, ſæpe ad notitiam ſecularium deducuntur? Ubi mel in agro apparet: quia de exemplo boni operis apud ſeculares inveniunt, & devotionis latitudinem, & fructum venerationis. Quid enim eſt ager in ſaltu, niſi devotio in occulto & expurgato corde ſecularium? Et quid mel ſuper faciem agri, niſi dulcedo favoris? Qui merito poſt ingreſſum vulgi apparere dicitur: quia videlicet aſpera ſecularium corda, ſi prius religioſorum exempla non vident, nec latitudine devotionis ſe valent diſtendere, nec alienæ ſanctitatis gloriam prædicare. Ante ingreſſum quidem, tantum ſaltus eſt: nec agrum habet, nec fluens mel. Poſt ingreſſum vero & latitudinem agri habet, & dulcedinem mellis: quia ſępe qui mundum diligunt, Sanctorum exempla ferventi amore recipiunt: ut bonum, quod vident, ſibi non ſolum placeat, ſed etiam prædicare attentius concupiſcant. Ipſa tamen Sanctorum vita laudanda eſt, & laus iſta ab eis quorum eſt, per vanam gloriam nullatenus capienda. Videri tantum debet, excipi non de-bet: ut glorificari Deum quiſque in ſuo opere gaudeat, ſed de Dei gratia extolli contemnat. Unde & caute expreſſum eſt: quia fluens mel ſuper faciem agri apparuit, & tamen manum cum melle ad os nemo applicuit. Mel quidem fluit, quia dulcis fama Sanctorum dulciter velociterque currit. Sed manus ad os nullus ducit, quia de opere bono dulcedinem laudis non accipit. Manum quidem cum melle ad os aapplicare, eſt laudem operis ſui gratanter accipere. Decurrat ergo mel, & nemo ad os manum applicet: ut Sanctorum fama dulciter fluat, & ipſos, a quibus defluit, non extollat. Fluat, ut alios ſatiet: ſed non ſumatur, ne mortem propinet. Unde & ſubditur:

* Forte leg vulgi.

Timebat enim populus juramentum.

Verſ. 26. Luc. 18. 41.

Juramentum regis eſt: *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur.* Item juramentum regis eſt, quod contra hypocritas profert, dicens: *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.* Juramentum ergo populus timet: quia ne æternas amittat, temporales recipere laudes cavet. Sequitur:

Matt. 6. 16.

Verſ. 27.

Porro Jonathas non audierat, cum adjuraret pater ejus populum, extenditque ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in favo mellis, & convertit manum ſuam ad os ſuum, & illuminati ſunt oculi ejus.

Sæpe verbo & opere magni, a vana gloria non ſatis cavent.

34. Quos in hoc loco Jonathas, niſi illos inſinuat, qui verbo & opere magni ſunt, ſed tamen ſtudio circumſpectionis magni non ſunt? Alta quidem prædicant, fortia exercent, ſed in humilitatis circumſpectione ſe non viriliter tenent. Quid eſt enim, quod virgam tenet in manu, niſi quia diſciplina, qua peccare alios prohibet, ſemetipſum non coercet? Virga quidem, qua parvuli ſolent corripi, ſermo correctionis poteſt apte deſignari. Prædicatio ergo & opus bonum, virga & manus eſt. Quid eſt igitur vitam extendere, & manum ad os cum melle revocare, niſi tam de prædicationis verbo, quam de ſtudio boni operis vani favoris guſtum recipere? Sed quia more electorum peccat, non virga, ſed extremitate virgæ mel levare dicitur. Virgam quippe, & manum melle plenam, ad os convertunt, qui juxta veritatis vocem, *Omnia opera ſua faciunt, ut ab hominibus videantur.* Dum enim ſuis laudibus ſaturantur, mel non ad tenuem guſtum habent in ſummitate virgæ, ſed vel in tota virga, vel in manu ad plenam refectionem. Tales utique erant, quibus Dominus in Evangelio exprobrat, dicens: *Quomodo poteſtis credere, gloriam ab invicem recipientes?* Quid ergo eſt hæc virgæ extremitas, niſi quia plerumque & Dominum glorificare in ſuo opere quidem volunt, & apparere ipſi laudabiles non refugiunt? Merito igitur vocem patris, qua populum adjuravit Jonathas non audiſſe dicitur: quia Dei, ſive ejus prædicatoris verba non audit, qui ea implere negligit. Quid vero eſt, quod ex guſtu mellis illuminati ſunt oculi Jonathæ, niſi quia qui vani favoris auram recipiunt, ex eodem ad agenda fortia roborantur? Hoc quidem loco non dicuntur aperti oculi, ut clauſi fuiſſe ſentiantur, ſed ut reparato vigore corporis, ad videndos intelligantur, & ad extinguendos hoſtes reparati. Quod nimirum elatis omnino convenit, qui ex eo majora & fortia agunt, quo laudabilia opera ſua efferri conſpiciunt. Sed ſępe minor zelo caritatis accenditur, qui delinquentes magnos viros ad Scripturarum memoriam reducere conatur. Unde & ſequitur:

Matt. 23. 5.

Joh. 5. 44.

Verſ. 28.

Reſpondenſque unus de populo, ait: Jurejurando conſtrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir qui comederit panem hodie.

Quam caute ac humiliter patres a filiis, ubi neceſſitas cogit, ſint admonendi.

35. Patrem quippe adjuraſſe populum, & maledictum protuliſſe retulit, quia cum minor errantem vult prelatum dirigere, non debet aſpere objurgare, ſed dulciter atque humiliter ad majorum ſtatuta memoranda reducere. Unde dicit: *Jurejurando conſtrinxit pater tuus populum.* Ut enim eum dulciter admoneat, eum qui jurejurando populum conſtrinxit, patrem ejus eſſe aſſeruit. Quaſi enim aliis verbis dicat: Tanto dilectius debes majorum inſtituta conſervare, quanto eorum locum altius videris per ſucceſſionis dignitatem retinere. Conſtrictus etiam populus jurejurando patris aſſeritur; ut non loquentis perſonæ humilitas, ſed oſtenſæ anctoritas attendatur: ut ſi ſuggerentis ordo deſpicitur, illius,

lius, qui monſtratur, celſitudo timeatur. Quem tamen patrem aſſerit: ut præcepta majorum & timori eſſe debeant & amori. Dicat ergo: *Jurejurando conſtrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus qui comederit panem hodie.* Quod tale eſt, ac ſi dicat: Eorum te memorem eſſe volo, quæ tua, non mea ſunt: quia dum culmen majorum obtines, eorum leges quaſi hereditario jure ſervare debes. Panis vero nomine favor adulantium recte exprimitur: quia mentem vanitati intentam & ſatiat, & confortat, dum hanc ad agenda, quæ laudari debeant, valentiorem reddit. Quod quidem arrogantibus valde convenire cernitur, qui ad loquendum, prolatis laudibus, animantur. Et quia arrogans prædicator habet ſimiles ſibi ſubditos laudis cupidos, ſequitur:

Ibidem.

Defecerat autem populus.

Vanus prædicator, cum laudibus non paſcitur, deficit.

36. Quid eſt ad litteram deficere, niſi laſſeſcere? Qui enim laudes tranſitorias de verbi prædicatione requirunt, deficiunt, cum laudantur: quia nullo vigore verba proferunt, quæ non laudari cernunt. Velut enim laſſeſcentes deficiunt dum deſpecti obmuteſcunt. Sed & dum non comedunt, videntur deficere: quia ſi licitum haberent cibum favoris, velut refecti & fortes inſequerentur vitia prædicatione verbi. Unde & arrogantis prædicatoris forma oſtenditur, per id quod ſubjunctum eſt:

Verſ. 29. & 30.

Dixitque Jonathas: Turbavit pater meus terram. Vidiſtis enim ipſi, quia illuminati ſunt oculi mei, eo quod guſtaverim paululum de melle iſto: quanto magis ſi comediſſet populus prædam inimicorum ſuorum, quam reperit, nonne major facta fuiſſet plaga in Philiſthiim?

Optime laudibus utitur, qui talem ſe præbet qualis ab aliis laudatur.

37. Quid eſt enim, quod turbaſſe terram patrem reprehendit, niſi quia majores ſtatuta ſua per imperitiam confudiſſe redarguit? Terræ quidem nomine ſubditorum humilitas deſignatur: quæ nimirum turbari cernitur, quando errante Paſtorum judicio, tranquillæ veritatis ordinem deſerere videtur. Et quia dum favores hominum arrogantes inhianter ambiunt, & hoc licitum eſſe aſſerere conantur, profectus ſuos in teſtimonium perducunt. *Vidiſti enim*, ait, *quia illuminati ſunt oculi mei, eo quod guſtaverim paululum de melle iſto.* Quaſi dicat: Ex laude ſubjectorum crevi, dum non eſſe minor laudibus ſtudui. Nam & electorum prædicatorum mos eſſe ſolet, ut dum ſe laudari conſiderant, hoc, quod de ſe foris audiunt, eſſe viribus contendant. Et idcirco paululum mellis ſe Jonathas comediſſe retulit: quia arrogans linguæ favores ſe excipere licenter putat ad vitæ profectum, non ad intentionem vanitatis. Sed omnino aliud eſt laudis præconia moribus adæquare contendere; aliud laudes appetere, ut in iiſdem laudibus profectum vitæ poſſit invenire. Laudes quippe ſuas moribus exæquare conantur, qui ipſas laudes deſpiciunt, qui laudari ab hominibus numquam volunt. Quantum certe in eis eſt, laudari vehementer refugiunt, ſed quia non poſſunt omnino effugere ne laudentur, conantur eſſe, quod audiunt. Sed quidam, bonis oſtenſis operibus, idcirco laudari volunt, ut laudati majus conſcendant in opus virtutis. Qua profecto præſumtionis ſuæ æſtimatione falluntur: quia qui in minimis laudes appetit, cum majora opera fecerit, ardentius & valde avidius laudes quærit. Et fortaſſe ideo poſt patrem Jonathas non potuit regnare, quia illos ſignabat, qui dum vane ſe extollunt, vere deficiunt. Addidit quoque ratiocinando, & dicit: *Quanto magis ſi comediſſet populus prædam inimicorum ſuorum, nonne major facta fuiſſet plaga in Philiſthiim?* Mellis paululum in virgæ ſummitate guſtare, eſt de doctrinæ facundia qualitercumque gloriari. Prædam vero inimicorum comedere, eſt virtutis opera per memoriam repetere, & recolendo gaudere. Quaſi enim prædam inimicorum facit, dum ea, in quibus occultis hoſtibus quis prævaluit, ad memoriam ducit. Ea quoque ad ſaturitatem comedit: qui quaſi ſua virtute hæc fecerit, ſe inaniter & vehementer extollit. Dicit ergo: *Quanto magis ſi comediſſet populus prædam inimicorum ſuorum, nonne major facta fuiſſet plaga in Philiſthiim?* Quaſi dicat: Cum ex brevi guſtu favoris, tantus profectus ſit, quid electi præliatores facerent, ſi plenas operum laudes licitas ac juſtas haberent? Sequitur:

Percuſſerunt ergo Philiſthæos in die illo a Magmis uſque in Aion. *Verſ. 31.*

Vani prædicatores, ſimulationem lucis accipiunt, non veritatem.

38. Dies mentis eſt ſplendor eruditionis. Sed illi quos arrogantes erudiunt, quia ambitione temporalis gloriæ accenduntur, ſimulationem lucis accipiunt, non veritatem. Dum ergo dies illa dicitur, quid aliud ſignatur, niſi quia ſæpe propoſito temporalis gloriæ fortia fieri viderentur? In die namque illa, id eſt doctrina, vel exemplo ſuperborum percutiunt, quia ad hoc miniſterio prædicationis inſerviunt, ut ſplendorem gloriæ temporalis adipiſcantur. Et quia omnibus innoteſcere cupiunt, dicit: *A Magmis uſque in Aion.* Magmas, ut jam ſatis dictum eſt, humilitas, Aion vero, frater meus mœrens interpretatur. Humiles autem hoc loco, puſilli, ac ſimplices in ſancta Eccleſia deſignantur. Mœrens vero frater quos alios inſinuat, niſi eos, quos Dominus in Evangelio collaudat, dicens: *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur?* *Matth. 5. 5.* Qui enim jam temporalia cuncta novit deſpicere, & ad æterna magnis deſideriis anhelare, dum horret teneri in corpore, & gemit in illa æternæ vitæ lætitia nondum eſſe, frater meus mœrens recte nominatur. Frater quidem, quia Chriſti coheres jam eſſe cœpit, ad cujus beatiſſimam illam atque lætiſſimam hereditatem totis deſideriis ingemiſcit. Mœrens autem dicitur, ut perfectorum luctus inenarrabilis eſſe deſignetur. Mœrere autem non quomodolibet, ſed affectuoſiſſime flere eſt. Quia enim Spiritus ſancti gratia repleti ſunt, ad illam fletuum ubertatem pervenerunt, quam egregius doctor aſſerit, dicens: *Ipſe autem Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* *Rom. 8. 26.* Mœrens etiam frater dicitur, quia Redemtori in magna familiaritate, perfecti quique conjuncti ſunt. Quem enim ſingulariter Redemtor diligit, quem ſingulari dignitate ad perpetuæ hereditatis poſſeſſionem nutrit, cum frater ejus aſſeritur, ſingulari numero declaratur. Unde & ad Moyſen quaſi ſingularem amicum dicit: *Novi te ex nomine.* *Exod. 33. 12.* Hinc eſt quod de Johanne in Evangelio dicitur: *Hic eſt diſcipulus ille, quem diligebat Jeſus.* *Johan. 21. 20.* Qui enim omnes diſcipulos valde diligebat, dum hunc diligere dicitur, frater ſingulari numero demonſtratur. In die illa a Magmis uſque in Aion Philiſthæos arrogantes percutiunt; quia ut lucem gloriæ ſecularis accipiant, non ſolum parvulis parva prædicant, ſed alta, quæ perfectiores agnoſcant. Et quia cum ſibi per intentionis perverſitatem obſunt nonnullis in Chriſto parvulis, pluribus etiam perfectioribus proſunt loquendo, a Magmis uſque in Aion non pugnare, ſed percutere dicuntur. Philiſthæos quidem percutere, eſt dæmonum inſidias, vel vitiorum tyrannidem ab electorum corde perimere. Sed ſæpe elati doctores aliis per verbum proſunt, & ejuſdem verbi laudes nullas accipiunt, quas concupiſcunt. Unde & frequenter accidit, ut dum laudari & efferri ſe

Perfectorum luctus inenarrabilis.

non

non conſiderant, velut fatigati magnis laboribus obmuteſcant. Quare & ſubditur:

Ibidem.

Deſatigatus eſt autem populus nimis.

Mos quoque eſſe elatotum ſolet, ut cum ab eorum laudibus lingua aliena ſilet, æſtimatio ſua non ſileat. Tacentibus quidem aliis clamant: quia æſtimationis ſuæ præconia in corde portant. Bene ergo de eodem populo ſubditur:

Verſ. 32.

Et verſus populus ad prædam, tulit oves, & boves, & vitulos, & mactavere in terra, comeditque populus cum ſanguine.

Qui de bonis operibus aliquid ſibi tribuit, furti reus.

39. Oves quidem tollit, qui innocentiæ ſuæ cauſas multiplices ad elationem recolit. Boves in prædam tollit, quando labores prędicationis ſuæ cogitat, & quidquid aliis loquendo, velut terram excollendo, profecit, memorando coacervat. Vitulos tollit, cum de eo extollitur, quod compreſſi motus laſcivię ad mentem reducuntur. Quia enim duo in magna juſtorum laude pręcepta ſunt, videlicet ſplendor caritatis, cum luce boni operis: dum ęſtimatione ſua quiſque arrogans extollitur, & oves, & vitulos tollere perhiberur. Oves quidem in innocentia bonorum operum, vitulos vero in mortificatione corporalium paſſionum. Quibus nimitum boves inſeruir: quia perfecte non extollitur, qui ſe infirmum & impotentem in parte aliqua contemplatur. Magnus quidem apud ſe jam eſt æſtimatione pudicitiæ, & boni operis: ſed in faſtu emplioris elationis ſe elevat, dum perfectum ſe recolit in labore prædicationis.

Lætitia carnalis de virtutum conſcientia, damnatur.

Sed hęc omnia ad quem finem perducantur, ſubſequenter expoſitum eſt: *Et mactavere in terra.* In terra oves, & boves, & vitulos mactare, eſt de virtutum conſcientia, ima & carnali lætitia exultare. Unde & per Oſeam de elatis & arrogantibus dicitur: *Victimas demergebant in profundum.* In profundum quidem victimas mergunt, qui cæleſtes virtutum hoſtias non in cælum per gratiarum actionem ſublevant, ſed ad terram per appetitum vanę laudis inclinant. Unde & bene ſubditur: *Comeditque populus cum ſanguine.* Mentis cibus, interna ejus lętitia eſt. Quid eſt ergo comedere cum ſanguine, niſi ab interno appetitu mentis, intentionem vani favoris nequaquam removere? Velut enim ſanguinis abjicitur, cum mens a gaudio boni operis intentionem removet vanitatis. Hujuſmodi enim mens lętari in bono opere novit: quia appropinquare cæleſtibus per opera bona gaudet, quę in eiſdem operibus videri ad tempus refugit. Cum ſanguine ergo comedere, eſt gaudium boni operis ſumere permixtum vanitatis intentione. Quod nimirum cum ab aliis offertur, elatis ſimplex cibus eſt: cum vero nullis laudantibus, conſcientia ſuperborum intumeſcit, quaſi per predam violenter tollunt, quod aliquis ſponte non tribuit. Sequitur:

Oſe. 5. 2.

Verſ. 33. & 34.

Nuntiavere autem Saul dicentes, quod populus peccaret Domino, comedens cum ſanguine. Qui ait, prævaricati eſtis. Volvite ad me jam ſaxum grande. Et dixit Saul: diſpergimini in vulgus, & dicite eis, ut adducat unuſquiſque bovem ſuum, & arietem, & occidite ſuper iſtum lapidem, & veſcimini: & non peccabitis Domino cum ſanguine comedentes.

Prædicatorum officium eſt culpas admiſſas arguere, & quomodo futuræ caveantur, docere.

40. Prędicatorum ſanctæ Eccleſiæ proprium eſt, & perpetratas culpas reprehendere, & qualiter reprehenſæ vitari debeant, monſtrare. Reprehenſę quidem innoteſcunt, ſed ſi vitari neſciantur, oſtenſæ repetuntur. Quid in hac ſanguinis comeſtione, niſi latens elationis virus oſtenditur? Latentia autem vitia niſi expoſita non curantur. Ut ergo prædicatorum mores inſinuet: Saul prius prævaricatum fuiſſe populum aſſerit, deinde in lapide occidi, quæ manducent animalia, præcipit. Sed ſaxum, ſive lapidem novimus, quia hunc Paulus oſtendit, dicens: *Petra autem erat Chriſtus.* Lapis vero ad prędicatorem volvitur, cum coram eo Redemtoris exempla memorantur. Devolvi etiam dicitur, ut ex omni parte videatur. Grandis vero dictus eſt: quia per Danielem creſcere perhibetur, & omnem orbis faciem implere. Non ergo quomodolibet, ſed ab utroque latere revolutus aſpicitur: ut ab arrogantibus conſpiciatur Deus, & eorum arrogantia deprimatur. Videat ergo arrogans, quam potens in virtute, quam ſublimis in majeſtate, quam humilis in virtute, Redemtor noſter apparuit. Nam cæcos illuminans, ægros ſanans, pręcipiebat, ut quod potenter egiſſet, nemini diceretur. In monte reſplenduit, Patrem teſtimonium ſuæ divinitatis produxit, & tamen diſcipulis ait: *Nemini dixeritis viſionem hanc, donec filius hominis a mortuis reſurgat.* Et fortaſſe idcirco reſurgente jam Domino, ad monumentum Angelus apparuit, qui ab ejus oſtio lapidem revolvit. Tunc quippe revolvendus erat lapis; quia Chriſtus verus homo, & potens Deus poſt reſurrectionis gloriam erat agnoſcendus. Si ergo unam partem lapidis aſpexit elatus, volvat lapidem, & aliam videat. Non qualitercumque lapidem videat, quia non eſt mortuus Chriſtus: ſed revolutum ab Angelo, qui a mortuis ſurrexit. Aſpiciat ergo facundiam prædicationis hinc, & volvat, & miretur illinc ſplendorem humilitatis. Videat ſignotum potentiam hinc, & inde videat, quia qui virtutis potentia claruit, eamdem virtutem præcepto ſilentii occultavit. Sed dum videt partem humilem, videat & ſublimem. Ecce humilis pars lapidis cernitur, quia dicit: *Humiliavit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem.* Sed ſi iſta pars volvitur, altera revelatur, quia ſubjungitur: *Propter quod Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.* Ad prædicatorem ergo lapidem volvimus, cum coram ipſo Redemtoris noſtri potentiam & humilitatem memoramus; cum & in operibus eum attendimus humilem, & ex humilitate in cęlo ſublimem. In hoc quidem lapide bos, & aries occidatur, ut in omni hominum genere elationis vitium, Chriſti contemplatione mactetur. Ibi quippe omnis ſanguis effunditur: quia qui exemplo Chriſti inſtruitur, magna agit, ſed de illis magnis operibus ſe non extollit. Paſcitur quidem lætitia boni operis, ſed non cruentatur cibus ejus ſanguinæ vanę laudis. Nam lapis ille ſi in verbis revolvitur, dicit: *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, fecit, peccatum non haberent.* Sed quia de verbis non tumuit, volvens ſe, ait, *Ego non quæro gloriam meam.* Bos ergo, & aries in lapide occiditur, quando exemplo Redemtoris omnis cornuta elatio condemnatur: quando electus quilibet, & bene agit, & optime docet, ſed nec vita eum erigit propria, nec eruditio aliena. In ariete quippe robur propriæ innocentiæ exprimitur, in bove autem labor, & fortitudo prędicationis. Qui in petra occiduntur; ut ſic electam mentem gaudendo reficiant, ut ei mixtum in ſe cruorem carnibus non impendant. Hoc quidem electus prędicator non ſolum loquitur, ſed etiam perſuadet. Unde & ſubditur:

1. Cor. 10. 4.

Dan. 2.

Qu antus Chriſtus, & quam humilis.

Matt. 9.

Matt. 17. 9.

Ejus humilitatis exemplum vanæ gloriæ cupidis prædicatoribus proponendum.

Philip. 2. 8.

Joh. 15. 24.

Joh. 8. 50.

Verſ. 34.

Adduxit itaque populus unuſquiſque bovem in manu ſua, uſque ad noctem, & occiderunt ibi.

Pœnitentia ſacrificium

41. Bovem in manu adducere, eſt peccatum elationis, pœnitentiæ afflictione delere. Dum enim

ope-

Uſque ad mortem oſſerendum.

operando delet, quod ſuperbiendo deliquit, mactandum bovem in lapide per manum ducit. Quid eſt autem, quod dicit: *Uſque ad noctem:* niſi quia & peccate non licet, ſed delere peccata uſque ad mortem licet? Uſque ad noctem ergo boves mactandi ſunt, non in nocte: quia dum vivimus, peccata delere pœnitendo poſſumus, poſt mortem fructuoſam agere pœnitentiam non valemus. Bene autem in eodem loco ſubditur:

Verſ. 35.

Ædificavit autem Saul altare Domino.

In nobis altare duplex, duplici eu compunctione ædificandum.

41. Quia dum peccatores convertuntur, quaſi ex lapidibus cæleſte ædificium fabricatur. Et quia pleriqne codices habent: *Tumque primum cœpit Saul ædificare*: poteſt altaris nomine compunctio cordis intelligi. Quando enim per verbum doctoris compunctio cordis erigitur, nimirum altate Domino ædificatur. Et primum ædificatum dicitur, quia eſt compunctio amoris. Unde & in tabernaculo fœderis duo altaria fieri a Domino juſſa ſunt, adolendis ſcilicet thymiamatibus unum, alterum comburendæ carnis. Primum altare foris erat, ſecundum intra Sancta Sanctorum. Altare ergo primum compunctio timoris eſt, altare ſecundum compunctio amoris. Illud quippe peccata lugentium eſt, iſtud vero ad æterna gaudia rotis deſideriis inhiantium: illius lapides, recogitationes peccatotum: hujus lapides, meditationes perennium gaudiorum. Altate ergo primum doctor ædificat, quando culpas exponit, quas dum in ſe peccator aſpicit, ingemiſcit. Merito etiam altare compunctio dicitur, quia incenſat. Sed cum diu pro peccatis ſuis unuſquiſque compungitur, pœnitendo proficit ad uſum ſecuritatis. Nam poſt afflictionis tempora ardere incipit ad æternam vitam: & qui prius lugebat pro pavore ſupplicii, flere jam copioſius incipit pro dilatione mercedis. Quia ergo prima electorum compunctio ex timote naſcitur, dum per rypum regis & populi, prædicatores & nuper converſi ſubditi deſignantur, altare tunc primum Saul ædificaſſe dicitur. Sed ex aliorum profectu ſæpe doctor ad aliotum lucra conſequenda ſuccenditur. Unde & ſubditur:

Exod. 27. & 37.

Verſ. 36.

Et dixit Saul: Irruamus ſuper Philiſthiim nocte, & vaſtemus eum uſquequo illuceſcat mane, & non relinquamus de eis virum.

Nox eſt vita præſens æternæ comparata.

42. Hoc ſupra ſatis expoſitum eſt: ſed quia in nocte, uſquequo illuceſcat dies, percutere Philiſthæos appetit, hoc profecto inſinuat, quia ne in futurum nocete dæmones poſſint, a cordibus peccatorum modo expellendi, & perimendi ſunt. Nox quidem vita hæc dicitur, cum æternæ comparatur. Nam qui illam vitam contemplari digne potuerit, illius comparatione quidquid hic lucidum cernitur, noctis obſcuritas eſſe judicatur. Illuceſcit autem dies illa, quando in fine hujus vitæ, electis animabus ſe aperit. In egreſſu quippe ſuo de corpote electa anima illuceſcentem ſibi æternitatem videt, quia lucem præſentis ſeculi quaſi tenebras non aſpexit.

Omnia crimina vitare poſſumus; ſecus omnia peccata.

43. Quid vero eſt, quod dicitur: *Et non relinquamus ex eis virum?* Sed omnis Philiſthæus vir vaſtari debet, parvulus omnis nequaquam vaſtari poteſt. Nemo enim ſine peccato, niſi ſolus Deus. Viri ergo capitalia erimina, & vitia principalia ſunt. Sed tunc virorum, ideſt fortium nomine deſignantur, eum peccatotum ſibi corda ſubjiciunt. Bene argo dicitur: *Non relinquamus ex eis virum*: quia converſi peccatores ſanctorum prædicatorum conſilio fortia quæque peccata, & vitia deſerunt, ſed nullum peccatum aut vitium habere non poſſu·it. Poſſunt cavere crimina, ſed omnia non poſſunt vitate peccata. Poſſunt vitia extinguere, ſed ne aliquo eorum quomodocumque pulſentur, non prævalent exercere. Dieit ergo: *Non relinquamus ex eis virum*, quia prædicatores ſanctæ Eccleſiæ & vitia nos eradicare præcipiunt: ſed dum fortia & principalia in nobis necant, agete nequeunt, ut quædam eorum per tenuem motum nequaquam vivant. Et de populi obedientia ſubjungens, ait:

Dixit populus: omne, quod bonum eſt in oculis tuis, fac. *Ibidem.*

Popul: erga ſuum P·ſtorem obedientia.

44. Oculi prædicatorum ſunt intuitus rationis. Qui ergo arbitrio doctoris committitur, dicete ei recte perhibetur: *Omne, quod bonum eſt in oculis tuis, fac.* Quaſi dicat: Qui nos de rationis noſtræ illuminatione diffidimus, rationis tuæ luci committimus, quod nobis deeſſe judicamus. Sed hoc, quod dixit Saul: *Irruamus ſuper Philiſthiim*, poteſt intelligi, quia non deliberata protulit: ſed hoc dicendo, an aſſet ſuper Philiſthiim irruendum conſuluit. Quod autem populus cito aſſenſum præbuit, hoc, quod videmus, inſinuat: quia nonnulli intra ſanctam Eccleſiam, antequam verba majotum intelligant, probant. Nam protinus ſubditur:

Et ait Sacerdos: Accedamus huc ad Dominum. Et conſuluit Saul Dominum, dicens: Num perſequar Philiſthiim? Et non reſpondit ei Dominus in die illa. *Ibidem & Verſ. 37.*

Obſcura & magna negotia, Deo inconſulto non aggredienda.

45. Quid eſt quod conſulentis regis verba, quæ populus laudat, ſacerdos ad Dominum eſſe deferenda denuntiat; niſi quia obſcura & magna negotia, quæ ſimplices latent, numquam bene diſponuntur, ſi eorum exitum in ſacrario mentis ſubtili meditatione non quærimus? Ad Dominum quippe accedere, eſt ejus voluntatem ſecreta contemplatione cognoſcere. Et bene acceſſus dicitur; quia ab exterioribus ad interna tendimus, quando operis noſtri exitum in divina voluntate cognoſcere tentamus. Nam qui occulta, & intima quærit, & exteriora non deſerit, ea, quæ neſcit adire, non invenit. Quando ergo a nobis de occultis rebus conſilium quæritur, ad Dominum accedamus: ut tunc demum quod agendum eſt, proponatur, cum in divina voluntate cognoſcitur. Multa enim videntur bona eſſe, & non ſunt. Pleraque etiam facienda ſunt, ſed utilius fiunt, ſi congruo tempori teſerventur. Quædam quoque alii facere debent, alii vero non debent Quæ nimirum ſi electus quilibet in ſecreto meditationis videte negligit, ea utique recto ordine non diſponit. E contra autem qui diſcutere ea, vel agere meditando conſuevir, non ſolum agenda, ſed etiam vitanda cognoſcit. Unde & bene dicitur:

Ut divina voluntas exploretur, aſſidua meditatione opus eſt.

Conſuluit Saul Dominum, & non reſpondit ei Dominus in die illa. *Ibidem.*

Abſque omnis ſimulatio.

46. Dies eſt cogitatio mentis, quæ bona putatur, & non cognoſcitur. Nam dum bonam ſe eſſe ſimulat, quaſi lucem portat. In die ergo illa Dominus conſulenti ſe non reſpondit: quia verbum Dei cum mala deliberatione convenite non poteſt. Per reſponſum quidem verbi patefacere ſolemus ſenſum intimæ voluntatis. In illa igitur die Dominus non reſpondet: quia omnipotens Deus in ſimulata cogitationis luce non cernitur, qui ſemper in claritate veritatis invenitur. Et notandum, quia qui accedendi ad Dominum conſilium tribuit, ſacerdos fuit. Quid enim ſanctius, quam conſilium accedendi ad Deum? Sacerdotes ergo toties ſumus, quoties fratribus bona conſilia miniſtramus. Sacrius enim nihil dari poteſt, quam id, per quod quiſque ire ad Conditorem debet. Nos autem quia ordinem ſpiritualis pugnæ deſcribimus,

A Sacerdotibus optima conſilia.

bimus, continuare priora ſequentibus debemus.

Ut continuo pugnemus, Deus nobis aliquos hoſtes ſuperſtites relinquit.

47. Verbum quidem Saul fuit, ut ſic Philiſthæos vaſtaret, ut ex iis virum non relinqueret. Quod ſic etiam intelligi poteſt; quia ita volebat Philiſthæos perimere, ut eorum nullus ultra movere bella potuiſſet. Magna quidem hæc dies mentis eſt, qua ſic æterna queruntur, ut temporalis hoſtis nullus a cæde relinquatur. Sed quia nulli conceditur ſic temporaliter vincere, ut non debeat omni tempore pugnare, merito dicitur: *Non reſpondit ei Dominus in die illa*. Reſpondere Dei non ſolum intimi verbi ejus eſt, ſed gratiæ & muneris. Quando enim benigne concedit, quod pie petitur, reſpondere perhibetur. Non ergo reſpondet Dominus in die illa, quia permittit quidem electis ut vincant: ſed de hoſtibus quaſi viventes deſerit, ut cum quibus ſemper pugnent, inveniant. Quod tamen ſi ideo dicitur, quia Jonathæ culpa celatur, magnus timor prælatis incutitur. Filius quidem peccat, & patri ejus reſponſionem negat. Unus etiam deliquiſſe cognoſcitur, ſed pro unius culpa inſequi hoſtes ſuos cuncti pertimeſcunt. Quid in hoc facto ſignatur, niſi quia peccata ſubditorum, non ſolum ſibi, ſed etiam prælatis, & ſecum communiter viventibus nocent? Quia vero latens hæc culpa a rege diſcutitur, videamus jam, qua ſublimitate latentia quæque perquirantur. Nam ſequitur:

Verſ. 38. & 39. * Forte leg. retractatione hic & infra.

*Applicate huc univerſos angulos populi & ſcitote, & videte per quem acciderit peccatum hoc hodie. Vivit Dominus Salvator Iſraelis, quia ſi per Jonatham factum eſt abſque * retractione morietur.*

Ordo in judiciis ſervandus.

48. Quibus nimirum verbis ordinatum valde judicii ordinem demonſtravit: quia culpa prius invenienda eſt, deinde pœna irroganda. Nam judicii ordo confunditur, ſi ante inventæ culpę diſcuſſionem proferatur. Ne enim ante diſcuſſionem feriat, dicit: *Applicate huc univerſos angulos populi, & videte & ſcitote per quem acciderit hoc peccatum hodie*. Et quia cognita culpa auſterius ferienda eſt, jurat, dicens: *Vivit Dominus, quia ſi per Jonatham filium meum factum eſt, abſque retractione morietur*. Tractari quidem diutius debet, ut inveniatur culpa: ſed poſtquam inventa eſt, in ea vivus aliquis relinqui non debet. Abſque retractione perimitur, qui vivere in peccato, ſtatim ut innotuerit, prohibetur. Sed iſtud abſque retractione, ſcilicet perimere, abſque retractione non eſt: quia multa conſideratione Paſtor utitur, ut culpa, quam retractando invenit, feriri abſque retractione, & extingui velociter poſſit.

Veterum fervor noſtrum teporem arguit.

49. Quod ſi juxta hiſtoriam hujus paterni juramenti pondus attendimus: & illius temporis fervorem, & hujus teporem pariter contuemur. Antiqui etenim patres, ut Deo placerent, ad mortem filiis etiam non parcebant. Nos autem eos, quos ſecundum carnem diligimus, etiam tenui aſperitate verborum inſequi non audemus. Ecce, qui ad regnum filium nutriebat, dicit, *Quia ſi per eum peccatum factum eſt, abſque retractione morietur*. Nos peccantes cernimus, & objurgare peccantes aut nolumus, aut timemus. Cur ergo hoc facimus, niſi quia Deum, ſicut illi nequaquam diligimus? Nam Moyſes, ut bene peccatum idololatriæ vindicaret, Levitas viginti tria millia virorum juſſit occidere. In cujus

Exod. 32. 26.

nimirum exercitatione cædis dixit: *Si quis eſt Domini, jungatur mihi. Ponat vir gladium ſuper femur ſuum. Ite & redite de porta uſque ad portam, & occidat unuſquiſque fratrem ſuum, & amicum, & proximum*. Quaſi dicat: In hoc oſten-

A det quiſque quia ſit Domini, ſi pro ejus amore fratri, proximo, vel amico non parcit. Dicit ergo Saul de filio, *Quia abſque retractione morietur*: quia nobis jam ſub Redemtoris gratia viventibus, etſi mors non decernitur corporis, peccati non debet vita dilatari. Abſque retractione quippe Rector interficit, cum affectus carnis non aſpicit: ſed cum crimen invenit, velociter ferit. Retractat quidem, qui ne ſceleſtum acriter pungat, obſequia ab eo ſibi impenſa, aut conſanguinitatis affectum cogitat. Qua in re notandum eſt, quod non omnes culpæ acriter feriendæ ſunt. Nam leves pulveris maculæ melius excutiendo, quam levando, aut ignem apponendo, terguntur. Graves etiam culpæ in

B omnibus æqua aſperitate inſequendę non ſunt: quia vulnera corporum pro ipſorum corporum natura, & robore, vigorem exigunt medicinę. Plerumque tamen prelati Eccleſiæ, cum culpas audiunt, plus juſto inferveſcunt: & dum vindictam metiuntur, nec vulnerum qualitatem, nec perſonarum delinquentium vigorem reſpiciunt. Qui nimirum tolerandi ſunt, cum minantur: ſed ab ultione, bonorum conſilio ſedandi ſunt. Unde & hic ſubjungitur:

Quorumdam Prælatorum ſeveritas inconſiderata.

Verſ. 39. Humiliter a ſubditis ferenda.

Ad quod nullus contradixit ei ex omni populo.

Quia enim majorum minæ humiliter ferendę ſunt, dicit: *Nullus contradixit ei*. Et quia eorum nimietas ſalubri piorum conſilio refrenanda eſt, non valde inferius cum eamdem mortem filio inferre rex tentat, omnis populus clamat: *Ergo-ne

C morietur Jonathas, qui fecit ſalutem hanc in Iſrael?* Liberavit ergo populus Jonatham, ne moreretur. Sed quia nondum inventam culpam non ferire, ſed invenire ſatagit latentem, ſequitur:

Verſ. 40.

Et ait ad univerſum Iſrael: Separamini vos in parte una, & ego cum Jonatha filio meo ero in parte altera.

Qui in ſubditos ſtudio juſtitiæ ſæviunt, ſibi ſuiſque non parcant.

50. Quid eſt, quod regis præcepto populus a rege, & ejus filio ſeparatur: niſi quia dum culpa latens,& ſuſpecta quæritur, & ſuperiores & inferiores perſonæ diſcutiendę ſunt? Sępe quidem populus, ſæpe eorum Rector delinquit: & aliquando ipſa ſubditorum culpa prælato adſcribitur, quo negligente impleri perhibetur. Cum ergo oſtenſis ſuperius indiciis, quia lateat in populo culpa cognoſcitur, & in quo ſit abſcondita neſcitur: ſe rex admiſ-

D ceat, ut an ſua ſit culpa, vel populi, Paſtor ſciat. Equidem rex Saul conſcius culpę non erat, quam ipſe nec conſenſu, nec opere perpetraverat; & tamen diſcutiendus miſcetur, ut ſi in ſe etiam latet, inveniatur. Quaſi enim ſe peccati inſcium perquirebat,

1. Cor. 4. 4.

qui dicebat: *Nihil enim mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum: qui autem judicat me, Dominus eſt*. Quaſi dicat: quærere meipſum, & invenire non deſino: quia ſi mihi lateo, cui nuda ſunt omnia, non latebo. Dicat ergo rex peccati illius, quod diſcutiebatur, non conſcius, *Ego cum Jonatha filio meo ero in parte altera*: quia electi doctores, cum in aliis per rectitudinis zelum ſæviunt, ſibimetipſis & ſuis familiaribus nequaquam parcunt. Quaſi enim in una parte populum ſeparant, & ſemetipſos non ſe-

E parant, qui ſubditorum culpas diſcutiunt: & ut ſemetipſos inveniant, inveſtigare non curant. Magnum quippe eſt humanę ignorantię pelagus. Nam ſi noſmetipſos quærere, & quales ſimus invenire vix aut numquam poſſumus, alios quando poſſumus? Quid eſt enim, quod Propheta deplorat, dicens:

Immenſum humanæ ignorantiæ pelagus.

Pſal. 39. 13. Eccl. 9. 1. 2. Reg. 7. 27.

Cor meum dereliquit me. Quid eſt, quod Scriptura ſacra denuntiat: *Ignorat homo, utrum odio, vel amore dignus ſit*. Item quæſtionis ſuæ fructum Propheta denuntiat, dicens: *Invenit ſervus tuus cor ſuum.*

Si

Vix Sancti cor ſuum invenire poſſunt.

Si vix invenire cor Sancti poſſunt, noſmetipſos inquirere, qua temeritate ceſſamus? Sed fortaſſe nec Propheta potuit, quia ſubjunxit: *Ut timeat te*. Inveniret utique cor ſuum, ſi pleniter cognoviſſet, odio an amore dignus exiſteret. Qui ergo non invenit, ut coram Deo ſecurus eſſet; invenit utique, ut timeret. At nos nec iſtud facile poſſumus: quia dum invenire peccata noſtra, & inventa penſare negligimus, quaſi perdito corde ſecuti ſumus. In parte ergo altera hi, illi in altera ſtatuuntur; ut ſingulorum occulta conſiderentur, & inventa culpa digna pœna feriatur. Quod quia laudandum valde non diſſuadendum eſt, ſequitur,

Ibidem.

Reſpondit populus Saul: Quod bonum eſt in oculis tuis, fac.

Quanto minus imperfecti.

51. Quid eſt autem, quod populo Saul, ut ſe in partem unam ſeparet præcepit, & populus facere regem rogat quod præcipit: niſi quia inquirere ſemetipſos ſimplices neſciunt, etiam cum jubentur? Dicit ergo: *Fac quod bonum eſt in oculis tuis.* Quaſi dicat: Tu melius agere noſtra poteris, qui lumen cordis non ſolum tibi, ſed etiam noſtris prævidendis itineribus ſuſcepiſti. Sed Rector de interna illuminatione laudatur, quam per gratiam habet, per æſtimationem non habet. Laudatur quidem, quia cognoſcere ſecreta aliorum poſſit, ſed ipſe ſemetipſum poſſe ſcire diffidit. Quia ergo lumen ſibi tantæ gratiæ non adſcribit, a Deo poſtulare hoc precibus non omittit. Unde & ſequitur:

Verſ. 41.

Et dixit ad Dominum Deum Iſrael: Da indicium. Quid eſt, quod non reſponderis ſervo tuo hodie? Si in me aut in Jonatha filio meo hæc iniquitas eſt, da oſtenſionem: aut ſi eſt in populo tuo hæc iniquitas, da ſanctitatem.

Paſtores dum ſubditorum culpas ſibi revelari, Deum rogant; eaſdem divina operiri miſericordia ſimul poſtulent.

52. Indicium ergo dari petimus, quando nobis abſcondita revelari flagitamus. Sed quærendum eſt, quid ſibi vult tanta verborum diverſitas. Nam in ſe & filio oſtenſionem dari petit; ſi in populo eſt iniquitas, ſanctitatem. Quod tamen dici breviter poteſt: quia electi doctores ſciunt propriam fortitudinem, ſciunt populi ſubjecti infirmitatem. Pro ſe ergo ſolam oſtenſionem culpæ petunt; quia auſteritate pœnitentiæ hanc ſolcant inſequi, ſciunt. Pro populo autem ſanctitatem quærunt: quia culpas ſubditorum ſolum ſcire appetunt; ſed quos inveniunt prava agere, rogant ad veniam per lamenta pervenire. Quid eſt enim dicere: *Da ſanctitatem*: niſi, Santifica, quos demonſtras? Mihi eorum occulta detegis, ſed detegendo nihil agitur, ſi quos oſtendis, gratiam refundendo, non operis. Quia vero ſæpe ſtant ſubditi, & prælati cadunt, ſequitur:

Ibidem:

Et deprehenſus eſt Jonathas & Saul,

Et quia ipſa etiam culpa non facile, a quo ſit perpetrata, cognoſcitur, ſequitur:

Verſ. 42.

Et ait Saul: Mittite ſortem inter me & filium meum. Et captus eſt Jonathas.

Singulorum ſanctitatem aut fortitudinem explorent.

Job 1.

Act. 1.

53. Qui ſortes mittunt, per viſibilium rerum conjecturas latentia ſæpe deprehendunt. Sic nimirum Jonas fugiens noſcitur; ſic Matthias Apoſtolus Apoſtolica celſitudine dignus invenitur. Sortes ergo ſpirituales ponimus, quando per exteriora ſigna operum ad occultorum notitiam pervenimus. Sors enim uniuſcujuſque propria eſt converſatio. Unde in Sapientia reprobi dicunt:

Sap. 2. 8.

Coronemus nos roſis, antequam marceſcant: nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra: ubique relinquamus ſigna lætitiæ: quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors noſtra. Econtra autem Pſalmiſta precatur, dicens: *Portio mea, Domine, ſit*

A *in terra viventium.* Quod etiam Paulus denuntians ait: *Noſtra converſatio in cælis eſt.* Doctor ergo quaſi ſingulorum ſortes tenet, dum uniuſcujuſque converſationem videt. Et dum culpa noſcitur, & rei perſona neſcitur, quaſi ſortes mittit, dum modum facinoris comparat perſonæ negligentis. Sed & forte culpam deprehendit, dum quodam ſigno conjecturæ, pervenit ad evidentem criminis veritatem. Negligenter quidem præeminet, qui commiſſorum ſibi fidelium neſcit & fortitudinem & infirmitatem. Noſſe enim debet fortes ſubditos, quibus ſint virtutibus apti, quibus infirmi ſint vitiis per negligentiam proximi. Noſſe debet, quæ virtutum devotio iſtos

Pſal. 141. 6.

Philip. 3. 20.

B excitet, quæ illorum negligentiam qualitas vitiorum turbet. Quaſi ergo in exterioribus ſortes ſingulorum tenet, dum prævidet quibus illi poſſunt vitiis obrui, quibus iſti virtutibus exaltari. Cauſa igitur cognita, quaſi ſortibus ſigna imprimit, dum patentis culpæ notam illius converſationi aſcribimus, qui per negligentiam pronus, & vicinus ad illud facinus perpetrandum ante fuiſſe videbatur. Sed conjectura hæc habeatur ad indagandam veritatem, non ad rei inventæ certitudinem: quia illic ſtatim ſubditum eſt:

Dixit autem Saul ad Jonatham: Indica mihi quid feceris.

Verſ. 43.

Culpæ nondum ſufficienter detectæ, non ſunt feriendæ.

C 54. Quid eſt enim, quod captus interrogatur, niſi quia culpæ, quæ ſignis aut conjecturis deprehenſæ videntur, feriendæ adhuc non ſunt? Quaſi enim jam vulnus tenetur, ſed adhuc tectum eſt. Diſcooperiatur ergo, ut mederi valeat, & curari. Cogendus quidem aut admonendus eſt, ut culpam, quæ jam velut palam cernitur, confiteatur. Dicit ergo: *Indica mihi quid feceris*: quia crimen, quod apertis quibuſdam indiciis noſcitur, ante judicandum non eſt, quam apertiſſime demonſtretur. Et quia electorum eſt peccare & reſipiſcere; culpas perpetrare, & perpetratas confitendo detegere, ſequitur:

Ibidem.

Et indicavit ei Jonathas, & ait: Guſtans guſtavi in ſummitate virgæ, quæ erat in manu mea,

D *paululum mellis, & ecce morior.*

Perfectiſſimum ſinceræ confeſſionis exemplar.

55. Quid eſt quod ait: *Guſtans guſtavi*? Quare non dixit ſuperius: *Guſtans guſtavi paululum de melle iſto*; cum dixit: *Vidiſtis quia illuminati ſunt oculi mei, eo quod guſtaverim paululum de melle iſto?* Sed quidam dum peccata confitentur, ea nimirum quibuſdam vocibus minuunt, dum ſe non ex toto animo commiſiſſe oſtendunt. Econtra autem electi viri quando ſe de minimis accuſant, ea utique non quaſi parva, ſed quaſi magna pronuntiant. Quid eſt dicere: *Guſtans guſtavi*: niſi quod foris peccatum exercui, magno concupiſcentiæ ardore complevi? Et quid

E eſt poſt peccati confeſſionem dicere, *Morior*, niſi mortem a ſe pœnitendo & confitendo expellere, & expulſam timere? Quod quidem proprie eſt electorum, qui peccata ſua deſerunt: & tamen hæc, quaſi non deſerta, pertimeſcunt. Et quidem puris confeſſionibus, & auſteris pœnitentiæ cruciatibus delent: ſed, quaſi non deleta, vehementer timent. Sed quid eſt, quod ait: *In ſummitate virgæ*? niſi quia dum nos confitendo inſequimur, proferre contra nos mendacium non debemus. Peccatum quidem in confeſſione prodendum eſt, ſed augmentandum mendacio non eſt. Tale quidem debet eſſe in confeſſione, quale fuit in opere. Ut ergo ardor concupiſcentiæ bene prodatur, dicit: *Guſtans guſtavi*: Et ut qualitas ejus appareat, ſubditur: *In*

ſummitate virgæ, quaſi dicat: Audacter inflammatus feci, ſed hoc feci. Et quia filius regis confitetur, dicit: *Quæ erat in manu mea*. Virga Jonathę prædicatoris doctrinam atque diſciplinam ſignat. Quæ in manu tenetur, quando non ſolum docet, ſed quod docet, operando exercet. Quid eſt ergo, quod ait: *Quæ erat*, non, *Quæ eſt in manu mea?* niſi quia æſtimationem electorum inſinuat, qui etiam cum prava committunt, prædicationis miniſterio ſe indignos arbitrantur. Dicit ergo: *In ſummitate virgæ, quæ erat in manu mea*. Quaſi dicat: De illo ſuperbiens peccavi quo peccando me indignum feci. erat ergo in manu mea, & non eſt: quia etſi aliquando feci quod docui; illud quod operando tenui ſuperbiendo amiſi. Nunc igitur timore perterritus dicit: *Ecce morior*: Et quia idem metus aliquando B divina inſpiratione menti incutitur, aliquando comminatione doctorum, ſubditur:

Verſ. 44.

Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat: quia morte morieris, Jonatha.

Sequitur:

Verſ. 45.

Dixitque populus ad Saul: Ergo-ne Jonathas morietur, qui fecit ſalutem magnam in Iſrael? Hoc nefas eſt. Vivit Dominus, ſi ceciderit capillus de capite ejus in terram: quia cum Deo operatus eſt hodie. Liberavit ergo populus Jonatham, ne moreretur.

In culpis puniendis perſonarum merita ſunt penſanda.

56. Quid eſt ergo, quod dicit: *Ergo ne Jonathas moritur*: niſi quia [a] alius de eadem culpa moreretur? Quibus nimirum verbis populi, nobis oſtenditur virtus magnæ diſcretionis: quia in electorum C examine, non ſolum culparum cauſæ penſandæ ſunt, ſed etiam merita perſonarum. Quod aperte his verbis oſtenditur: quia non ideo Jonathas non moriturus aſſeritur, quia erat filius regis, ſed qui in Iſrael magnam ſalutem fecit. Cum ergo magni viri cadunt, communi judicio tradendi non ſunt: quia priora promerentur, ut poſteriorum gravitas levigetur. Ipſa autem culpæ levigatio non acceptione perſonæ decernenda eſt, ſed reſpectu prioris vitæ: quia ad abſolutionem illius ſanctę Eccleſię lucra penſanda ſunt, non carnalis affectio admittenda. Sed quid mirum, ſi ad abſolutionem peccatoris propria merita ſuffragantur, quod in ſacri eloquii auctoritate diſcamus, quia alii pro aliis liberati ſunt? Aliorum quidem bono opere alii ad- D juvantur, ſicut ad peccantem regem Salomonem a Domino dicitur: *Quia non cuſtodiſti præcepta mea, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſervo tuo. Verumtamen in diebus tuis non faciam propter David patrem tuum, ſed de manu filii tui ſcindam illud*. Hinc eſt, quod non ſolum patrum opera filiis proſunt, ſed etiam cives pro civibus liberandos agnovimus. Evertendæ quidem Sodomæ ſe promiſit Dominus parcere, ſi in ea tantum decem juſtos inveniret. Jeruſalem quoque reſpici miſericorditer dicitur: quia aliquanta bona opera in eo inventa ſunt. Hinc eſt quod Heli vita propria juſtus, ſed auctoritate paſtorali remiſſus, a viro Dei audivit: *Pars magna domus tuæ morietur, cum ad virilem ætatem pervenerit: verumtamen non auferam penitus ex* E *te virum ab altari meo*: ut ſacra Scriptura hic aperte monſtraret, & pro diſſolutione percuſſum, & pro præterita converſatione reſpectum. Sed percuti fortaſſe ex parte potuit: quia qualemcumque vitę immunditiam habuit. De Jonatha ergo bene dicitur: *Ergo-ne Jonathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? Hoc nefas eſt: Vivit Dominus, ſi ceciderit capillus de capite ejus in terram, quia cum Deo*

Aliorum bonis operibus adjuvantur.

3. Reg. 11. 11

Gen. 18.

1. Reg. 2. 33.

A *operatus eſt hodie*. Quaſi dicat: Qui magna opera fecit, abſolvi ex toto digne promeruit. Quia igitur in Eccleſiaſtica cenſura, etſi non eſt acceptio perſonarum eſt tamen diſcretio meritorum, apte concluſit ſententiam, dicens: *Liberavit ergo Jonatham populus, ne moreretur*.

Non ſit perſonarum acceptio, ſed diſcretio meritorum.

A juramento quam ſollicite cavendum.

57. Quo in loco notandum eſt, quia rex bis jusjurandum interfectionis Jonathę ſuperius protulit, quem tamen victus populi inſtantia non occidit. Quid eſt, quod juravit, & juramenti aſſertionem nequaquam ſervavit? Sed ex hac re duo nobis documenta proveniunt, ut cauti ſcilicet, & diſcreti eſſe debeamus. Cauti quidem, ne juremus: diſcreti, ſi agere perverſa juramus. Qui enim jurare cavet, perjurare omnino non poteſt. Sed cum male juratur, juſtius jusjurandum dimittitur, quam compleantur crimina, quæ jurantur. Sit ergo unoſquiſque cautus, antequam juret, ut aut ne omnino juret, aut facturum ſe mala non juret. Cautos quidem nos eſſe Dominus inſinuat, dicens: *Sit ſermo veſter: Eſt, eſt, non, non. Nolite jurare per cælum, neque per terram*. Econtra autem reprobi, & incauti quidem ſunt, & diſcreti non ſunt. Nam ſæpe ſe acturos mala repromittunt, & revocare promiſſa, quaſi perjurium incurſuri, non ſatagunt. Hinc eſt, quod Herodes incaute juravit, & nefarium jusjurandum, quod protulit, in pręcurſoris Domini morte complevit. Cauti ergo in noſtris diſpoſitionibus eſſe debemus; ſed ſi cauti eſſe negligimus, prætermittenda ſunt propoſita, non implenda. Sic quippe a propoſito deſiſtere, non eſt vitium levitatis, ſed virtus diſcretionis. Tamen jurare, quę revocanda ſunt & deteſtanda, omnino cavendum eſt, & vehementer horrendum: quia cum tale jusjurandum non impletur, non omnino culpa vitatur, ſed minor eligitur. Sequitur:

Incaute jurata non ſunt implenda.

Matt. 5. 37.

Matt. 6.

Verſ. 46.

Receſſitque Saul, nec perſecutus eſt Philiſthiim.

Propria infirmitate depreſſi Paſtores, aliorum vitia inſequi nequeunt.

58. Cum Jonathę culpa reperitur cum jusjurandum rex non perfeciſſe cognoſcitur, ceſſare Philiſthæos perſequi perhibetur: quia dum propria infirmitate Paſtores deprimuntur, lucra aliorum exquirere fortiter nequeunt. Ceſſare etenim perſequi Philiſthæos, eſt ad tempus vitia aliorum inſequi, prædicando deſiſtere. Prius enim eſſe intendendum judicant ad purificationem ſuam, deinde purgati vigilandum ad ſalutem alienam: quia dum ſilent, ſemetipſos pręparant, ut quaſi per pœnitentiam ſuam ad lucra aliorum fortiter ſurgant. Et quia ſæpe dum doctor ſibi conſcius ſilet, quibusdam ejus ſubditis maligni ſpiritus, impia ſuggerendo, non ſilent. Sequitur:

Ibidem.

Porro Philiſthiim abiere in loca ſua.

Tacentibus Paſtoribus, qui pereant.

Præſcientiæ & prædeſtinationis divinę certitudo.

59. Tacentibus quidem doctores, in loca ſua dæmones abeunt; quia per Paſtorum ſilentium non pereunt, niſi quia ad vitam æternam prædeſtinati non ſunt. Loca etenim dæmonum ſunt: quia divina pręſcientia in habitaculum Dei pręordinati non ſunt. Hinc eſt, quod prædicantibus primis doctoribus, dicitur: *Credebant quotquot prædeſtinati erant ad vitam æternam*. Hinc Paulus ait: *Quos præſcivit, & prædeſtinavit, & quos prædeſtinavit, vocavit*. Hinc eſt, quod volentes Apoſtoli tranſire in Aſiam, a Spiritu ſancto prohibiti ſunt. Qui ergo non prædeſtinati ſunt, ſive audiant doctorum verba, ſive non audiant, vocari in Dei habitaculum nequeunt: quia per nequitiam, in qua ſunt ante conſtitutionem mundi præcogniti, locum in ſe malignis ſpiritibus paraverunt. Bene igitur, dum inſequi Philiſthæos

Act. 13. 48

Rom. 8. 30.

Act. 16.

* ceſ-

a In aliis excuſis legitur, *quia aliud*. Quod retinere non potuimus.

* Forte leg. ceſſari.

* ceſſare dicitur, in loca ſua dæmones abiiſſe reſeruntur: quia aliquando Dei diſpenſatione doctores tacent, ut illis tacentibus hi, qui Domini non ſunt, a malis ſpiritibus recipiantur. Sed, ut dixi, cum poſt culpam Paſtores tacent, ſemetipſos humiliant, ut purgati in miniſterium prædicationis potenter ſurgant. Dum tacent, infirmitatem ſuam penſant, ſed conſiderando ſemetipſos, contra occultos hoſtes ſe validius roborant. Unde & bene ſubjungitur:

Verſ. 47.

At Saul, confirmato regno ſuper Iſrael, pugnabat per circuitum contra inimicos ejus.

Ex Paſtorum culpis quæ damna emergant. Per pœnitentiæ ſatisfactionem ſanctim ad alta eriguntur.

60. Debilitatur quidem regnum, quando Paſtores in aliquibus culpis cadunt. Sed debile confirmatur, cum per ſatisfactionem pœnitentię ad opus magnæ virtutis eriguntur. Et ſuper Iſrael confirmari dicitur: quia dum ad vitę altitudinem proficit, eos, quibus pręeminet ordine, vincit converſatione. Videntibus Deum pręlatus eſt, ſed ſupra Deum videntes extollitur, cum præ ceteris in divina aſſumitur contemplatione. Merito ergo dicitur: *Pugnabat contra omnes inimicos ejus, & quocumque ſe vertebat,* [a] *ſuperabat:* quia qui æterna altius conſpicit, facile conterit quidquid de infimis ſibi ad pugnam venit. Quia enim nulla terrena ſibi jam placent, qui per magnam caritatem ſuper Iſrael, id eſt in cæleſtibus regnat, quocumque ſe vertit, ſuperat. Quid enim huic malignus ſpiritus ſuggerat, qui terrena nulla conſiderat, qui læta ſeculi nulla jam amat? Pugnat doctor, dum prædicat, ſed ſuperat: quia quod prædicando prohibet de mundi delectatione contingere, converſationis virtute perſuadet. Et quia pugnare in circuitu contra inimicos dicitur, magnæ laudis ejus victoria eſſe demonſtratur. Ex omni quidem parte perfectum eſſe doctorem docet, qui ex omni parte fortiſſimos habet inimicos. Dum ergo ubique verti & ſuperare dicitur, quanta ejus gloria prædicatur? Quid eſt ergo, quod in circuitu hoſtes habere dicitur, niſi quia maligni ſpiritus omnibus ſenſibus noſtris inſidiantur? Nam loquendo alios, alios videndo decipiunt. Alios per auditum, alios per guſtum vel olfactum fallunt. Alios etiam per inſidias illecebroſæ delectationis, vel cogitationis pertrahere ad immunditias ſatagunt. Aliis foris obſcœna offerunt, quæ mentis deliberatione ſequantur. Sed ut rectius hunc circuitum demonſtremus, hunc dum ad læta pertrahunt, eis quaſi ad dexteram inſidias ponunt. Illum dum per adverſa dejiciunt, quaſi a læva parte conſtringunt. Nos dum ad præterita oblectamenta invitant, quaſi a retro præcipitant. Illis quaſi ab anteriori parte obviant; quia ſæpe infirmorum mentibus diſtrictæ converſationis, & vitę longitudinem quaſi conſulendo monſtrant. Ab ante enim veniunt, quia proficiſci ad cælum animas non permittunt. In circuitu ergo inimicos habemus, quia ante, retro, in dexteram & ſiniſtram malignorum ſpirituum certamen patimur. Unde & beatus Petrus Apoſtolus nos cohortatur, dicens: *Adverſarius veſter diabolus, tamquam leo rugiens, circuit, quærens quem devoret, cui reſiſtite fortes in fide.*

a Et hoſtes conterant.

Hi omnibus noſtris ſenſibus inſidiantur.

1. Petr 5. 8

Eorum inſidiis qua ratione occurrendum.

16 Sed jam belli eirenitum novimus, qualiter per circuitum reges vincant, videamus. In circuitu quidem vincunt, qui linguam, & os, & oculos, & omnia corporis membra ab illicita actione cuſtodiunt. Dum enim linguam perfecte per ſilentium muniunt, quaſi in una parte victores ſunt: & dum vident oculis, quæ concupiſcere dedignantur, ex alia parte victores fiunt. Sæpe etiam mala audiunt & repellunt, & quia noxia reprobant, & reprobando triumphant. Cunctis ergo ſenſibus victores ſunt, qui per eorum aliquem ſubdi malignis ſpiritibus nolunt. Sed & dum cordi inepta cogitatio offertur, hoſtis, qui reprobatur, eliditur. Qui enim noxia quæque abjicit, hoſtem potenter premit. Et quia item læta contemnit, & adverſa non metuit, quæ reliquit aliquando perverſa non repetit, & ad cæleſtia ferventer currit, hoſtes, quos in circuitu patitur, ſuperare declaratur. In quibus profecto adverſariis, quia inſidiæ oppoſitæ quinque corporalibus ſenſibus deſignantur, apte per quinarium numerum exprimuntur.

Contra Moab, inquit, *& filios Ammon, & Edom, & regem Suba, & Philiſthæos.* Ibidem.

Contra hoſtem Paſtor vita & doctrina dimicet.

62. Qui enim quinque Gentium nomina poſuit, oppoſitas quinque ſenſibus corporis fraudes dæmonum deſignavit. Sed quia doctor non ſolum vivendo, ſed etiam docendo dimicat, cum contra omnia vitia diſputat, cum ea verbi gladio in auditorum ſuorum mentibus necat, nimirum in circuitu & pugnare cernitur, & quocumque ſe vertit ſuperare. Sed quædam ſpecialiter nominantur, quæ ſibi principaliter obſtant: *Contra Moab*, inquit, *& filios Ammon, Edom, & regem Suba, & Philiſthæos.* Moab, ex patre interpretatur; Ammon, populus mœroris; Edom, rufus; Suba, incenſa, ſive, convertens; Philiſthæus, poculo cadens, Quid enim his nominibus niſi gradus [b] peſſimæ vitæ exprimitur? In Moab quippe, qui ex patre dicitur, concupiſcentia deſignatur. In mente quidem reproba, quia a diabolo ponitur, quaſi a patre generatur. Quid vero per Ammon, qui populus mœroris interpretatur, oſtenditur niſi frequentia malorum operum? quia enim multa ſunt, populus dicitur: & quia ad æterni luctus amaritudinem reprobum unumquemque perducunt, mœroris populus recte nominatur. Edom vero, qui rufus dicitur, quid niſi peccandi nimirum fervorem inſinuat? prius enim peccare quiſque conſuevit, deinde per uſum peccandi proficit in augmentum fervoris: ut peccare ſæpius audeat, & hoc, quod audendo ingeminat, ſemper iterare ardentius concupiſcat. Quo nimirum peccandi ardore agitur, ut in mente reproba quidquid virtutis aut boni operis viruit, comburatur. Incenſa ergo poſt Edom in ſpirituali bello deſcribitur: quia ita eſt perditæ mentis caſus, ut cum ferventer mala congregare nititur, bonis omnibus quaſi per combuſtionem perditis & redactis ad nihilum ſpolietur. Suba etiam convertens dicitur: quia & formam Dei de reproba mente fervens peccatum tollit, & hanc ad apoſtatæ Angeli formam redigit. De qua jam per divinam ſententiam dicitur: *Cum venerit impius in profundum malorum, contemnit.* Superba quidem mens jam divina mandata deſpicit, & ſemetipſam carnalibus deſideriis ſubdit. Quis ergo eſt rex Suba, niſi ille, de quo ad beatum Job a Domino dicitur: *Ipſe eſt rex ſuper univerſos filios ſuperbiæ.* Philiſthæi vero, qui poculo cadunt, qui ſunt, niſi qui omnibus ſupradictis malis ebrii ſunt? qui ſic cæleſtia obliviſcuntur, ut ad hæc evigilare aut vix, aut numquam videantur. Per Moab ergo concupiſcentia carnis exprimitur: per Ammon, frequens uſus malæ operationis: per Edom, peccandi ardens deſiderium: per Suba, vaſtatio & combuſtio virtutum: per Philiſthæos, oblivio cæleſtium. Cum ergo electus doctor aliquem educere de tantorum laqueorum medio appetit, quantæ virtutis certamen

b Peſſimæ vitæ gradus.

Prov. 18. 3.

Job. 41. 2.

Ut ſuperentur quanta virtute indigeamus.

X iij

a Deeſt *ſuperabat*, in Gilot. & Vatic.

b Gilot. & Vatic. *peſſima exprimitur.*

men ſumit? Et quia de omni hoc perditionis gradu per doctorum laborem ad pœnitentiam redeunt, quocumque ſe vertit ſuperare perhibetur. Prædicando etenim, aliquando concupiſcentiam in alicujus corde interficit, aliquando uſum pravæ operationis. Modo illos trahit, qui in uſum peccandi tranſierant; modo illos, qui, combuſtis & ad nihilum redactis virtutibus, regi ſuo diabolo quaſi incenſi ſerviebant. Et quia prædicando ſuperna memorat, cadentes poculo, & cæleſtium oblitos ad ſpiritualis vitæ ſtudium excitat, & per amorem ardenter inflammat. Bene ergo dicitur:

Ibidem.

Quocumque ſe vertebat, ſuperabat.

Ad fidem & ad vitam æternam ex omni hominum genere acquirendi homines. Marc. 16. 15.

63. Quia dum de omni genere peccatores ad vitam trahit, triumphare ubique cognoſcitur. Hos nimirum triumphos agere ſuos milites, ſuos principes imperabat Dominus, cum dicebat: *Ite in orbem univerſum, & prædicate Evangelium omni creaturæ.* Omni creaturæ Evangelium prædicare præcipit, qui omnia genera hominum duci ad fidem voluit: ut dum nobiles regum ſuorum triumphos oſtenderet, eos ſuperare ubique monſtraret.

1. Tim. 2. 4.

Unde ſcriptum eſt: *Qui vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Omnes quippe homines vult ſalvos fieri: quia de omni hominum genere eligit, quos ad gaudium æternæ ſalutis trahit. Sed quid ſpeciali fortitudine agat, exponit, quia dicit:

Verſ. 48.

Congregatoque exercitu, percuſſit Amalech, & eruit Iſrael de manu vaſtatorum ejus.

Ad fornicationis ſpiritum debellandum multæ virtutes neceſſariæ.

64. Amalech, populus lambens interpretatur. Quid ergo per Amalech, niſi fornicationis ſpiritus deſignantur? Lambere enim eorum eſt, ad peccandum mentem carnis blandimento delinire. Velut enim linguæ tactu lambere ambiunt, cum levibus ſuggeſtionibus mentem tangunt. Quid eſt quod contra Moab & Ammon, quod contra Edom & regem Suba pugnaſſe & viciſſe dicitur, non tamen exercitum congregaſſe: ſed ut Amalech vinceret, exercitum congregavit? Quid eſt quod exercitum congregavit, niſi quia ad extinguendum fornicationis ſpiritum, virtus

Abſtinentia.

una non ſufficit? Abſtinentia quidem ciborum contra hoc vitium fortiſſima eſt, ſed ſola non prævalet: velut enim miles eſt, & pugnare poteſt, ſuperare non poteſt: quia Amalech non vincitur, niſi exercitus congregetur. Qui ergo fornicationem percutere appetit, addat abſtinentiæ corporis virtutem humilitatis. Nam ſi mens

Humilitas.

Deo ſubdi humiliter deſpicit, carnis ſuæ deſideria dominando ac præeminendo non premit. Sed adhuc neceſſe eſt, ut congreget: quia exer-

Frequens oratio.

citum parvum habet. Virtuti ergo humilitatis & abſtinentiæ corporis addatur frequens numerus orationis. Affectus quidem cordis intenti cæleſtibus, contra carnis bellum fortes milites ſunt. Jam ergo in frequenti aſſiduitate precum aciem habet, ſed exercitus non unam tantum aciem, ſed plures habet. Adhuc itaque exercitum perfectum non habet, & Amalech percutere nequaquam valet. Numquid ei prodeſt, quod jeju-

Mentis contra lubricas cogitationes cuſtodia.

nando ſe atterit, quod ad tempus orando compungitur, ſi mens lubrica cogitet, & phantaſmata laſciviæ in ſemetipſam portet? Sed vitare turpes cogitationes non prævalet, qui honeſtas in ſe non habet. Quia enim ſemper cogitamus,

Caſtarum cogitationum ſubſidium.

exquirenda ſunt nobis bona, ne mala cogitemus. Quid vero ſunt omnes turbæ bonarum cogitationum, niſi innumerabiles mentis acies? Nam dum mentem ambiunt & muniunt, ad eam accedere turpiſſimos inimicos non permittunt. Et

A quia cogitando ad deſiderium magnæ puritatis accendimur, armis potentibus milites noſtri induti ſunt, quibus fornicationis impetus & depellendo in fugam vertunt, & ad nihilum deducendo perimunt. Nam unde ad animam intrare cogitationes poſſint, non habent, quæ quaſi fortiſſimo milite, honeſtate cogitationum bonarum undique ornata eſt. Nunc ergo exercitum anima congreget, quæ Amalech vult perimere, & de manu vaſtatorum ejus videntem ſpiritum liberare. In horum medio reſideat; ut cuncta exemplis electorum fortium, circumdata doctrinis Scripturarum, nullam partem ſui vacuam habeat, unde hoſtis irrumpat. Quia ergo innumerabilia ſunt exempla fidelium, quia multa documenta Scripturarum, exercitus magnus & fortis

B eſt, ſed ad congregandum difficile non eſt. Bene ergo de Iſraelis rege dicitur: *Congregato exercitu, percuſſit Amalech*, quia fornicationis ſpiritus non ante vincitur, quam per abſtinentiam corpus atteratur, & omnis turpitudo obſcœnæ cogitationis, bonis mentem replentibus, effugatur. Tunc quippe eum lambere, id eſt delinire populus lambens delectando non poteſt: quia domita carne jejuniis, humilitatis arce prædita mente, orationis armis accincta, intenta doctrinis cæleſtibus, exemplis munita, impiæ ſuggeſtioni aditum præbere conſentiendo non prævalet. Quæ nimirum exercitus congregatio bene regibus, id eſt Eccleſię doctoribus convenit: quia quiſquis ad extinguendam fornicationis rabiem electos ſubditos inſtruere nititur, hæc plura auxi-

C liorum agmina ei verbo congreganda ſunt.

65. Bene & Iſrael erutus de manu vaſtatorum ejus aſſeritur. Erui quidem evelli dicitur. Et quod evellitur, altas radices in profundiora merſiſſe ſentitur. Manus vero vaſtatorum, poteſtas eſt malorum ſpirituum. Unde etiam ſcriptum eſt: *A quo quis vincitur, ejus ſervus efficitur*, Quid ergo colligitur, niſi quia dum fornicatores deſideriis carnis aſſentiunt, poteſtati malorum ſpirituum ſubiguntur? Quia item altum eſt fornicationis blandimentum; dum in hoc anima per deſiderium mergitur, quaſi in profundum radicibus tenetur. Erui ergo de manu vaſtatorum, eſt a fornicationis abyſſo, qui in poteſtate dæmonum eſt, liberari. Bene etiam vaſtatores fornicationis impetus dicuntur:

Fornicationis ſpiritus cur vaſtatores dicti.

2. Pet. 2. 19.

D quia de vitio luxuriæ per beatum Job dicitur: *Ignis eſt uſque ad perditionem germinans, & omnia eradicans germina.* Vaſtator quippe fornicationis ſpiritus dicitur: quia quem invaſerit, ei nimirum nulla virtutum dona derelinquit. Ad laborem quidem miniſterii; bona quidem aliqua habere poteſt, ſed ad meritum ſalutis ea habere non poteſt. Vaſtari ergo dicitur, cui perdita caſtitate ad vitam bona alia nulla proſunt. Vaſtari etiam horti tenera dicuntur. Qui enim ſunt horti ſuperni ſponſi, niſi corda Sanctorum per cuſtodiam munita, & per caſtitatis odorem florida? Nam dum nullos motus turpes recipiunt, albo pudoris flore decorantur. Unde & ſponſæ in Cantico ſponſi laudibus dicitur: *Quæ habitas in hortis, audire me*

Job: 31. 12.

E *fac vocem tuam.* Et rurſus: *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa.* Hortus quidem, quia virtute eximiæ caſtitatis floridus: concluſus autem, quia per continentiam munitus. Hinc ſponſa quid ſponſum oblectet, axponit, dicens: *Sponſus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia, donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ.* Immundi ergo ſpiritus vaſtatores ſunt: quia ſi pudica corda decipiunt, decepta teneros flores tantæ virtutis perdunt. Qui itaque cum ab immunditiis ad caſtita-

Cant. ult. 13.

Ibid. 4. 12.

Ibid. 2. 16.

tem

tem redeunt, quia diras dæmonum poteſtates effugiunt, & a profundo perditionis aſcendunt, de manu vaſtatorum erui apte memorantur. Sed rex, qui eruere populum dicitur, quales adjutores habeat, videamus. Nam ſequitur:

Verſ. 49. *Fuere autem filii Saul Jonathas, & Jeſui, & Melchiſua: nomina duarum filiarum ejus, nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol.*

Doctorum Eccleſiæ virtutes præcipuæ ſunt, maceratio corporis, circumſpectio mentis, & ſimplicitas intentionis.

66. Filii Saul, qui non ad quamlibet hereditatem, ſed ad regnum naſcuntur, illos inſinuat, de quibus ſanctę Eccleſię per Pſalmiſtam dicitur: *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii, conſtitues eos principes ſuper omnem terram.* Quos tres eſſe agnovimus: quia fidem ſanctæ Trinitatis prædicando defendunt. Sed quia percuſſo Amalech, regis filii nominantur, eorum numerum ad virtutum merita referamus. Maceratio quidem corporis, circumſpectio mentis, ſimplicitas intentionis, tria ſunt. Quia ergo doctores ſanctę Eccleſię ad reprimendam carnis libidinem fortes ſunt, ad cordis cuſtodiam ſapientes, intentionem cordis in cęlum ſublevando ſublimes, tres eſſe Saul filii dicuntur.

Pſal. 44. 17.

Viri ſanctitate, caritate ac ſapientia fulgeant.

Tria etiam ſunt, fortitudo operis, virtus caritatis, affluentiſſima gratia prędicationis. Doctores quippe ſanctę Eccleſię, quia magna converſatione ſublimes ſunt, magna caritate ferventes, magna verbi ſapientia facundi, ternario numero apte ſignati ſunt. Quorum certe virtutibus nomina conveniunt: quia Jonathas, columbæ donum dicitur; Jeſui, planities, ſive deſiderium meum; Melchiſva, rex meus ſalus. Quia enim præcellentia dona Spiritus ſancti doctores habent, columbæ donum recte nominantur. Quia item inter dona ſublimia humiles ſunt, planities dicuntur. Quia pro ſubditis ſibi fidelibus ardenter æterna poſtulant, deſiderium meum eſſe perhibentur. Quæ quidem vox parvulorum ſubditorum eſſe cognoſcitur, virtus vero tanti nominis prelatorum. Qui enim parvuli, & frigidi adhuc in noſtris negligentiis jacemus, ad cæleſtem patriam ardentibus deſideriis non flagramus. Sed quod nos ardenter flagitare non poſſumus, pro nobis poſtulat, [a] qui ad illam, quam nobis adipiſci deſiderant, patriam, magnis deſideriis anhelant. Pro excellentia ergo caritatis non deſiderantes, ſed deſiderium regis filius dicitur, ut in doctoris mente flagrare ignis dilectionis ſpecialiter demonſtretur. Unde & de Domino per Pſalmiſtam dicitur: *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem urentem.* Hinc eſt item quod Daniel vir deſideriorum dicitur: quia proſpera populi ſui magnis precibus poſtulaſſe perhibetur. Melchiſva vero dicitur, rex meus ſalus. Rex quippe prædicator dicitur: quia celſitudinem tenet ordinis, & dignitatem magnæ converſationis. Rex item dicitur: quia ſummam tenet celſitudinis, & vigorem auctoritatis. Salus etiam dicitur, ut ejus integritate ęgritudo populi depelli poſſe ſentiatur: Merito enim vitæ & devota oratione homo agere quotidie debet doctor; ut ſubjectus ſibi quiſque pertingere valeat ad ſalutem.

Pſal. 103. 4.

Dan. 9.

Ita omnium ſint, ut ſingulorum per amorem eſſe videantur.

Sed notare iterum doctor debet, quia cum a ſubditis nominatur, non rex noſter, ſed rex meus dicitur. Qid eſt ergo, quod rex meus dicitur, niſi quia tam familiaris eſſe debet omnibus, ut ſingulorum eſſe per amorem ſentiatur? Sed qui meus dicitur, rex nominatur: quia humilis & affabilis prædicator hoc ipſum, quod præeminet, non videtur eſſe ſuum ſingulariter, ſed ſpeciale ſingulorum: cum tam communis per gratiam eſſe nititur, ut ejus celſitudo propria uniuſcujuſque fore videatur. Onus autem verbi dicitur, quia videlicet ſalus mea dicitur, per quod nimirum diligens prædicatoris ſtudium & ſollicitudo commendetur: quia ſic debet intendere ſimul omnibus, ut quærat, & agat propria ſingulorum. Ab unoquoque etenim ſalus mea dicitur: ſi uniuſcujuſque infirmi curam ſuſcipit, & hunc ad æternæ ſalutis bona perducit.

Activa & contemplativa vita, duæ ſorores. Ambæ fecundæ.

67. Quę vero ſunt Saul filiæ, niſi prædicatori ſubditæ electorum qualitates? Alii quippe activæ vitæ ſtudiis ſerviunt, alii vero contemplativæ remotionibus abſconduntur. Filiæ quidem dicuntur pro fecunditate. Illa quidem parit multitudinem bonorum operum; iſta vero internorum plenitudinem gaudiorum. Merito igitur regis filię nominantur: quia dum concipiunt de verbo Dei, cæleſtes fructus parturiunt. Unde bene Merob, de multitudine dicitur. Activa etenim vita, quia ex multis bonis operibus perficitur, de multitudine recte nominatur. Vel, de multitudine dicitur: quia qui Deo per activam vitam placent, multi ſunt. Quia enim pauciores numero ſunt, qui per contemplativam cæleſtibus gaudiis inhiant, in comparatione illos, qui activæ vitæ inſerviunt, multos vocat. Qui profecto multi ſunt numero, miniſterio diviſi: quia etſi unam cæleſtem patriam bonis operibus quærunt, tamen variis operibus pietatis inſerviunt. Quorum certe nonnulli in tantum amorem Conditoris proficiunt; ut ipſa etiam opera bona deſerant, atque ad contemplativę vitæ dulcedinem tranſire, & in ea Deo vacare concupiſcant. Unde & bene Michol in lingua noſtra, ex omnibus dicitur. Ex omnibus quidem fit: quia nullus eſt perfectus in contemplatione, qui ex labore boni operis non pervenit ad arcem ejuſdem contemplationis. Unde in Evangelio Dominus dicit: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Tunc qui laborat, vocatur, quando bene agendi deſiderium æternitatis infunditur. Et ad vocantem ſe accedunt, quando ad contemplativæ vitę quietem veniunt. In quo nimirum laborantes, reficiuntur: quia amoris gaudia de divina contemplatione abundanter ſumunt. Ipſe quidem accedentes reficit, qui puris mentibus ſemetipſum oſtendit. In cujus revelatione quia contemplationis gaudia multa inveniunt, quaſi omnimoda delectationis dulcedine, non ab alio, ſed ab ipſo ſaturantur. Michol ergo, ex omnibus dicitur: quia contemplativæ vitæ ſecretum nullus expetit, qui in aliqua prius operatione bona non fuit. Minor ergo ſoror dicitur: non quia inferior dignitate, ſed quia poſterior tempore. Si quis autem velit per primogenitam filiam contemplativam vitam, per minorem activam poteſt accipere. Et tunc quidem Merob, de multitudine dicitur, quia multitudinis turbas deſerit, & ad rariorem numerum in contemplatione perfectorum venit. Non ergo multitudo, ſed de multitudine eſſe dicitur; ut non hi cum quibus eſt, ſed unde venerat, agnoſcatur. Michol vero, ex omnibus dicitur; ut in activa vita univerſalis vita ſanctæ Eccleſiæ deſignetur. In activa etenim vita etiam illi ſunt prius, qui poſtea ad contemplativæ ſecretum tranſeunt, ſed in contemplativæ remotione, exterioris vitæ ſollicitudine gravati non ſunt. Illa ergo de multitudine, iſta vero de omnibus dici poteſt: quia activa vita omnes continet, contemplativa omnium conſpectum declinat, ut ſe, conſpectu men-

Contemplationi nonniſi pauci addicuntur.

Ad eam per bonorum operum labores perveniendum.

Matth. 11. 28

Minor ſoror eſt, non dignitate, ſed tempore.

Activa vita omnium eſt Eccleſiæ filiorum.

a Gilot. & Vatic. *quia ad illam.*

Digitized by Google

mentis, cæleſtibus jungat. Quomodo igitur Saul filiæ dicuntur, niſi quia [a]utraque vita ſtudio boni Rectoris oſtenditur? Qui enim nos docent bona agere, æternæ vitæ ſtudiis vacare, ab illo nobis generantur, cujus magiſterio in corde noſtro diſcuntur. Quod quidem quia de activæ vitæ operibus conſtat, mirum de contemplativa videtur, quæ per Mariam Marthæ ſororem, quę ad pedes Domini ſedere, & verbum ejus audire deſcribitur. Sed facile reſpondetur: quia dum ſedet Maria, perfectos in contemplatione ſignat. Filia tamen Saul Merob recte dicitur: quia etſi ſedens ad pedes Domini, quæ vult ab eo audit & diſcit; tamen prius diſcere debet, quomodo ſedere poſſit. Hoc nimirum quia ſapientis & eruditi doctoris eruditione cognoſcitur, Saul eſſe filiam Merob recte memoratur. Quam profecto in conjugium David dare promiſit, ſed ei minorem dedit: quia nonnulli contemplativę vitę pulchritudinem diligunt, ad cujus amplexus accedere nequaquam permittuntur. Quia enim regendis fidelibus gregibus foris neceſſarii ſunt, ſummus rex ſic ordinat, ut Michol minorem accipiant, & Merob majorem numquam comprehendant. Plerique autem poſt minorem, majorem accipiunt; quia poſt devota caritatis opera, ad intimi ſecreti amorem recipiuntur: quod bene Jacob inſinuat, qui Rachelem amavit, ſed prius Liam accepit, & ſic deinde Rachelem in conjugium ſumſit. Quid eſt hoc, quod Jacob utramque ſororem habere licuit, David autem ad majoris thalamum non pervenit, niſi quia David rex fuit, Jacob vero rex non fuit? Qui ergo regimen animarum ſuſcipit, hunc cenſura Eccleſiaſtica ſuſceptum gregem deſerere, & remotæ vitę otiis vacare non ſinit. Sed Merob David promittitur, & numquam datur: Michol ſola datur, quia nonnulli cum curam animarum ſuſcipiunt, putant ſe ſic aliorum ſollicitudinem gerere, ut ſibi ipſis valeant per ſollicitudinem vacare: & tamen quietem, quam in prælatione quærunt, numquam inveniunt: ſitque ut dum impetrare a Domino gratiam tantæ puritatis nequeunt, quaſi iram incurriſſent Domini, pertimeſcunt. Quaſi ergo irato rege promiſſam ſibi primogenitam perdunt: quia eum, quem ſe putabant in prælatione habituros amorem quietis intimæ, amplecti non poſſunt. Hæc autem breviter per exceſſum diximus, nunc ergo ad dimiſſa redeamus.

Per Martham & Mariam ejus ſororem utraque adumbratur. *Luc. 10.*

1. Reg. 18.

Ac per Liam & Rachelem. Gen. 29.

Ad contemplationis amplexus ſæpe prælati admittuntur.

68. Ambæ ergo Saul filiæ dicuntur, ſed nomina diverſa ſortiuntur: quia & differunt & conveniunt. Conveniunt quidem: quia ad ęternam vitam, quam diligunt, per amorem tendunt. Item conveniunt: quia bona opera, quibus hęc indeſinenter extenditur, illa quomodolibet operatur. Quia igitur ambæ amant, quę vident æterna, ambæ ad illa per bonam operationem pervenire deſiderant, quomodocumque conveniunt: differunt autem, quia plus agit una, plus videt altera. Nam & Lia non dicitur fuiſſe cæca, ſed lippa. Et Rachel ſi non tantos peperit, omnino tamen ſterilis non remanſit. Nam ſi altera vita alteram contemplando aut operando ſuperat, nulli autem earum viſionis claritas demitur, nulli fecunditatis gloria denegatur. Videndo tamen & agendo differunt: quia activa vita viſionem habet in tranſitu, opus vero in intentione: contemplativa vero opus in itinere, intentionem in quiete. Unde bene Evangeliſta Marcus, cum ſub illarum trium mulierum ſpecie contemplativę vitę amorem oſtenderet, ait: *Emerunt aromata, ut venientes ungerent Jeſum*. Quaſi dicat: Steterunt in opere, ut currere valerent ad contemplationem. Aromata quidem emere, eſt per laborem boni operis, bonę opinionis odorem circumquaque dilatare. Et Jeſum in ſepulchro ungere, eſt per mortificationem carnis, ad devotionis intimę pinguedinem pervenire. Nam velut in ſepulchro ungitur, quando a conſepultis ad gaudium intimę claritatis ſuę devotiſſime pervenitur. In tranſitu ergo operationem habent: quia etſi aliquando operantur, quaſi currendo hoc deſerunt, qui ad locum dilectę ſolitudinis, magno ſpiritus impetu impelluntur. Nam quia totis deſideriis in ęternorum amore requieſcunt, videre magis, quam miniſtrare appetunt. Rari ergo ſunt in publico operis, aſſidui in ſecreto contemplationis; foris parum, ſatis intus immorantur. Nam & fornicationem eſſe ſolent judicare, vel ad momentum a Chriſti contemplatione diſcedere.

In quibus conveniant aut differunt actio & contemplatio.

Marc. 16. 1.

A quibus in ſepulchro Chriſtus ungatur.

Rari ſunt in publico contemplativi. A Chriſto ad momentum recedere, fornicationem putant.

69. E contra autem activa vita, quę frequens circa miniſterium ſatagit, rara eſt in ſecreto contemplationis. Nam quę æterna ſibi præparare non ſedendo, & audiendo, ſed ſatagendo & miniſtrando propoſuit, non damnum, ſed diſpendium putat, ſi ſibi vacans, & ſua petens, & non quę aliorum, a ſolita obſequiorum oblatione requieſcat. Plus igitur operando laborat, minus obſecrat. Unde & Martha, *quæ circa frequens miniſterium ſatagebat, ſtetit, & locuta eſt*. Quę enim ſtetit, ei nimirum ſedere non licuit: quia ſi ad audiendum ſederet, imparatum fortaſſe miniſterium, & inſufficiens impendiſſet. Et notandum, quia tranſeundo Dominum Martha vidit, non tamen tranſeundo, ſed ſtando loquitur. Nam Evangeliſta caute expreſſit, dicens: *Quæ ſtetit, & ait*. Quo profecto exemplo inſtruimur, ut qui fratribus miniſteria exhibemus, ſi per moram ſedere ad Redemtoris pedes non poſſumus, per aliquantulam morulam Redemtori aſſiſtere debeamus. Sed bene ei aſſiſtimus, ſi tranſeundo, & ſerviendo videamus. Quid eſt autem tranſeundo Dominum cernere, niſi in omni noſtro bono opere, ad ipſum cordis dirigere intentionem? Tranſimus enim, quando huc illuc diſcurrendo in membris ſuis Domino miniſtramus. Sed tranſeundo Dominum cernimus, ſi per omne, quod agimus, pręſentem nobis ipſum, cui placere cupimus, contemplamur. Quo in loco notandum eſt, quia confidenter Martha loquitur, dicens: *Domine, non eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare?* Quod certe perfectis quibuſdam operariis ſanctę Eccleſię convenit; qui omnipotenti Deo preces tanto fiducialius offerunt, quanto laborioſius ei in membris ſuis ſe miniſtraſſe meminerunt. Sed quia in ipſis etiam, quę activę vitę deſerviunt, nimietas ſollicitudinis cohibenda eſt: Martha reprehenditur, quæ tam ſollicita aſſeritur, ut erga plurima turbetur. Actionis quidem fervor tunc recte diſponitur, cum ſic inſiſtimus operi, ut tranquillo corde eum, cui opera noſtra conſecrare nitimur, videamus. Quid eſt ergo nimietas ſollicitudinis, niſi confuſio supernę intentionis? quia dum ſe erga plurima dividit, diviſa jam ad ſupernorum intuitum non aſſurgit. Illud enim ęternum, & ſimplex bonum ęternæ viſionis, anima quia vix unita comprehendit, ſe nimirum ad id diviſa non erigit. Dicit ergo operum noſtrorum diſpoſitor & receptor: *Unum eſt neceſſarium:* ne ſe mens ad multa dividat, ut per tranquillitatem unita, ad ſummi boni intuitum potenter ſurgat.

Activæ vitæ ſervientes non ſedendo, ſed ſtando, vel tranſeundo ſolum orant.

Luc. 10. 40.

Ibidem.

Luc. 10. 40.

Perfecti tamen operarii tanto fiducialius Deum orant, quanto laborioſius ei miniſtrant.

In actione, nimia ſollicitudo cavenda.

Uni neceſſario intendendum.

Duæ

a Gilot. & Vatic. *quia utraque iſta.*

Duæ igitur filiæ Saul, etſi pariter regis ſunt filiæ, nominibus differunt: quia vita activa, & contemplativa nobilitate religionis generoſæ ſunt, ſed non ſunt pares pro diverſitate officii. Sed quia earum patrem oſtendimus, matrem pariter demonſtremus. Sequitur:

Verſ. 50. *Et nomen uxoris Saul Achinoe, filia Achimaas.*

Ex bona voluntate ſeu recta intentione, prædicator filios gignit.

70. Quæ eſt enim prædicatoris uxor, niſi bona voluntas? Qui enim per amorem bonæ voluntati conjungitur, ei utique quaſi ex nobili conjuge filii oriuntur. Nam cum bonorum operum fructus proferre volumus, neceſſe eſt, ut prius eos in bona voluntate ſeminemus. Unde bene Achinoe, fratris requies interpretatur. Frater quippe noſter ille eſt, qui a mortuis reſurgens, Mariæ Magdalenæ locutus eſt, dicens: *Vade, & dic fratribus meis: Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum.* (*Johan. 20. 17.*) Hinc Paulus nobilitatem electorum aſſerens, ait: *Heredes autem Dei, coheredes Chriſti.* (*Rom. 8. 17.*) Quid eſt quod dicitur, fratris requies, niſi quia Redemtor humani generis in bona coheredum ſuorum voluntate requieſcit? Et quia ab ipſo nobis bona voluntas impenditur, a quo inhabitatur, filia Achimaas eſſe perhibetur. Achimaas enim, fratris decor, vel, frater decor interpretatur. Frater quippe & decor Redemtor noſter dicitur: quia humana natura per peccatum primi hominis dignitatis ſuæ vigorem perdidit, ſed in perſona Redemtoris, aucto ſibi ſplendore, radiavit. Decor quippe noſter eſt: quia quicumque in ſancta Eccleſia virtutum claritate fulgeſcunt, de plenitudine lucis illius omnes accipiunt. Hinc Paulus ait: *Et ſe infudit omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* (*Col. 2. 9.*) Dum ergo bonam prædicatorum noſtrorum voluntatem Propheta Samuel reſpicit, typis viſa exprimit, dicens: *Achinoe filia Achimaas*: quia nimirum magna eſt pulchritudo bonæ voluntatis, ſed de infuſione naſcitur Redemtoris. Debet namque amari ut conjux; ſed ſi pater aſpicitur, ex nobilitate amplius amatur.

Ibidem. *Et nomen principis* [a] *ejus Abner, filius Ner, patruelis ejus.*

Ex ſacra Scriptura intelligentiæ lumen, & caritatis oleum.

71. Abner dicitur, pater meus lucerna: Ner etiam, lucerna dicitur. Quid ergo Ner, niſi ſermo Scripturarum accipitur? Littera quidem ſanctæ Scripturæ quaſi hujus lucernæ teſta eſt: intellectus vero, ſpiritualis claritas luminis; oleum vero ejus, devotio amoris. Filius ergo lucernæ eſt, qui verba Scripturarum libenter audit, & ſapienter intelligit; & quæ per intellectum colligit, per affectum caritatis apprehendit. Cur itaque dicitur filius lucernæ, niſi quod de lumine naſcitur, lumen eſt? Quid enim peccatum, niſi tenebræ? Quid item bonum opus, niſi lumen? Sancti enim viri dum ad ducatum Scripturarum greſſus operum dirigunt, quaſi ex lumine lumen accipiunt ſpiritualis eruditionis. Hoc quippe lumen de lumine Johannes exprimens, ait: *Omnis qui natus ex Deo eſt, non peccat: quia generatio cæleſtis ſervat eum.* (*1. Johan. 5. 18.*) Quid eſt naſci de Deo, niſi cognitam in ſanctis Scripturis ejus voluntatem diligere? Et quid eſt non peccare, niſi in luce juſtitiæ ſemper conſiſtere? Quaſi enim de luce nos lucem facere volebat beatus Petrus Apoſtolus, cum dicebat: *Habetis propheticum ſermonem, cui bene facitis attendentes, tamquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec aſpiret dies, & lucifer oriatur in cordibus veſtris.* (*2. Pet. 1. 19.*) Merito igitur Abner, pater meus lucerna dicitur, ipſe quoque pater ejus lucerna nominatur: quia illi in ſancta Eccleſia lucere per exempla aliis poſſunt: qui eruditione Scripturarum, & claritatem acceperunt luminis, & oleum perfectæ caritatis. Sed per Johannem non peccare dicitur, ut prædicatorum robur inſinuet, qui ſic peccatoribus manum porrigunt, ut tamen ipſi peccatorum tenebris non fœdentur. Sed quid eſt, quod patruelis Saul dicitur? Patruelis autem dicitur, qui naſcitur ex fratre patris. Unde & hic quoque ſubjungitur:

Verſ. 51. *Cis fuerat pater Saul, & Ner pater Abner filius Abiæ.*

Legis aſperitas, ipſius & implendæ gratia, ab uno Deo ſunt ortæ. Supr. 9. 1.

72. Et cum eligendus rex peteretur, dictum eſt: *Et erat vir nomine Cis filius Abiæ.* Quia vero iſta ſtirpis regiæ nomina quid ſignificent, plenius expoſuimus, hoc tantummodo exprimamus, quomodo Abner patruelis Saul eſſe referatur. Sed Saul filius Cis, id eſt duri eſſe cognoſcitur: Abner etiam, lucernæ filius perhibetur. Durum hunc, auſteræ omnis converſationis viros oſtendimus deſignare: Ner, lucernam interpretari. Quid eſt igitur, quod lucerna, & durus ejuſdem patris eſſe filii dicuntur: niſi quia a Deo eſt, & quod Scriptura ſancta auſterum præcipit, & virtus exterior duræ converſationis? Frater quippe lucernæ durus eſt; quia gratiam implendæ legis ab eo habet, a quo ipſa lex ortum habet. Unde & Pſalmiſta confidenter repromittit, dicens: *Etenim benedictionem dabit, qui legem dedit.* (*Pſal. 83. 7.*) Legem quippe dare eſt, præcepta vitæ electis proferre: benedictionem etiam dare, eſt gratiam implendæ legis impendere. Quia ergo ab uno ſunt tam lumen Scripturæ, quam aſperitas vitæ noſtræ, Cis & Ner unius patris filii eſſe referuntur. Abner ergo filius Ner, Saul regis patruelis eſſe recte dicitur: quia qui ad curam animarum eligitur, duræ & aſperæ vitæ debere eſſe judicatur.

Curæ animarum præponendus, aſperam vitam ſectetur.

Sed qui prædicatorum adjutores eſſe cupiunt, numquam agunt, quod cupiunt, ſi lumen Scripturæ ſanctæ, in quo per cognitionem concepti ſunt, in bona operatione atque ſancta prædicatione, velut naſcendo, non perficiunt. Cum vero Scripturarum ſanctarum cognitio magis ſummis doctoribus, quam eorum adjutoribus funditus adſcribatur, & exempla converſationis ſequi magis minoribus, quam majoribus convenire videantur: quid eſt, quod duri filius rex dicitur; lucernæ vero filius dicitur princeps regis? Sed his verbis non ſignificat, quod ſummi doctores & eorum adjutores habent; ſed ſuppreſſo quod habent, exponit quod ſingulis agendum eſt. Rex quippe, videlicet ſummus & electus prædicator, quia jam per altiſſimæ eruditionis ſcientiam, Scripturæ lumen habet; non ſic confidat de ſcientia, ut aliorum exempla minime ſequatur. Princeps quoque, id eſt magni doctoris adjutor, quia exemplis ejuſdem ſui præpoſiti ſubditur, ad lumen innitatur: ut qui exempla ſequitur, in doctrinæ altioris eruditionem, quaſi in magna lucernæ luce naſcatur. Qui ergo eruditus ad majorum exempla per humilitatem reducitur, exemplis inſtructus ad Scripturarum ſplendorem diſcendo ſublevatur, bene rex filius duri, & princeps lucernæ filius eſſe perhibetur. Tales viri, quia electis fidelibus utiliter præeminent, quia ſubjectos ad virtutum victorias fortiter provehunt; ſequitur:

Verſ. 52. *Erat autem bellum potens adverſus Philiſthæos omnibus diebus Saul.*

Debiles ad bellum qui ſint.

73. Debile & omnino infirmum bellum illorum doctorum eſt, qui nec lumen habent divinæ cogni-

a Legendum videtur, *principis militiæ*, ut extat in ſacro contextu. Attamen Gregorium legiſſe *principis ejus*, conſtat ex ſerborum illorum expoſitione num. ſequenti: *Lucernæ vero filius, dicitur princeps regis.*

tionis, nec fortitudinem boni operis. Potens ergo bellum dicitur, quando electis plebibus duri filii dominantur: quia ille poteſt aliis utiliter bona dicere, qui conſuevit verba magna operatione præire. Sed & ſubtiliter eſt intuendum, quod implexius dicitur: *Cunctis diebus Saul.* Quid ſunt dies Saul, niſi lucis opera? Quod bellum doctoris eſt aliud, quam quod lingua conficitur? Omnibus itaque diebus pugnat, qui multa alios docet: ſed nil docendo profert, niſi quod ſuo prius fulget opere. In die etenim ſua pugnat, qui verba prædicationis ex propria trahit luce virtutis. In die ergo alieno pugnare vult; qui contraire reprobis ſpiritibus ſatagit, non loquendo, quæ agit, ſed prædicando, quæ novit. Sed omnibus diebus pugnat: quia omnia præcepta Dei oſtendit in luce operis, quæ ſubſequendo vult pandere per curam prædicationis. Merito itaque bellum potens dicitur, in quo cum omnimoda virtutum, vel operum luce pugnatur. Poteſt etiam per hoc, quod omnibus diebus pugnare dicitur, agonis ſpiritualis inſtantia deſignari. Qui enim vitam ducit plenam virtutibus, in diebus vivit. Cunctis ergo diebus bellum potens electi doctoris agnoſcitur: quia is ſemper malos ſpiritus ſuperare cernitur, qui a luce virtutum numquam ſeparatur. Sed habent electi viri virtutem prælilandi, habent & humilitatem timoris. Per virtutem triumphant, ſed per timorem auxilia congregare non ceſſant. Unde tanto fortius præliantur, quanto & vires confligendi congregare non deſinunt. Bene ergo cauſa potentis belli ſubjungitur:

Potenter pugnat, qui nihil alios docet quod opere non impleat.

Virtutem præliandi comitetur humilitas.

Ibidem.

Nam quemcumque videbat Saul virum fortem & aptum ad prælium, ſociabat eum ſibi.

In eligendis Chriſti militibus quæ cautio adhibenda.

74. Quaſi dicat: Idcirco bellare potenter poterat, quia congregare exercitum non ceſſabat. Sed quia non ſolum fortes, ſed etiam aptos ad prælium ſibi ſociaſſe dicitur, cautus doctor in eligendis Chriſti militibus demonſtratur. Fortes autem ad ferenda onera quidam ſunt, non ad prælia exercenda: quia præliari de fortitudine ſua dum neſciunt, nequaquam poſſunt. Viri ergo fortes & ad prælium apti ſunt, qui ſciunt pugnare, & volunt. Per voluntatem quippe fortes ſunt, & per ſcientiam apti ad

A prœliandum. Quorumdam ergo temeritas a Chriſti bello repellitur, cum apti & fortes electi memorantur. Nam quidam ſciunt cum diabolo pugnare, & nolunt. Sapientes quidem ſunt, ut faciant mala: bona autem facere neſciunt. Hi antiquo hoſti ſervire volunt, reſiſtere nolunt. Quid enim faciat doctor, ſi aptos iſtos ad prælium ſibi ſociet. Magis tales poſſunt alios per exempla deſtruere, quam ipſe per verbum ędificare. Nam & ſępe tales docere audent, & docendi virtutem operando non tenent. Cum loquuntur nobiſcum, in hoſtes irruunt; ſed per opera ſubito in viſcera noſtra torquentur. Velut proditores quidam B exercitus, arma Chriſtianę doctrinę induunt, & per exempla ſubito parvulos Chriſti feriunt, quos velle proterve loquendo putabamus. Non apti ergo viri fortes repellendi, non ſociandi nobis ſunt; quia per ſapientes reprobos robur noſtrum deſtruitur, non augetur. Qui ergo ſunt fortes & non apti, niſi quos videmus onera ſeculi fortiter ferre, & fortitudinem ſuam in ſervitium Conditoris transferre neſcire? Nam jugum hominum, & magnos ſeculi labores fortiter ferunt, ſed ad ſervitutem Dei accedere velut infirmi pertimeſcunt. Quid ergo iſti, niſi fortes & non apti ſunt, qui ſeculi magna faciunt, & Chriſti agere levia C & blanda non poſſunt? Sæpe etiam in monaſteriis convertuntur, & qui ſeculi onera fortiter tolerant in parvis, quæ agunt, quaſi inter magnos labores ſudant. Quid ergo his verbis oſtenditur, niſi ut viros ad Chriſti militiam cum magna nobis diſcretione ſociemus; nec accedentibus ante prębeamus ingreſſum, quam eos & aptos per ſcientiam, & fortes per bonam voluntatem eſſe ſciamus? Poſſunt autem idcirco viri fortes & apti ad pręlium dici, qui Amalech, id eſt libidinum bella ſubſequuntur. Nam viri fortes non ſunt, qui carnales concupiſcentias extinguere nequeunt. Et apti ad pręlium non videntur, qui D pro pudicitia apti ad prœliandum non ſunt. Eligat ergo doctor milites Chriſti, eligat fortes; ut dum carnem fortiter domant, immundos ſpiritus potenter vindicent. Eligat ergo aptos ad prælium: ut dum inter dona fortitudinis non ſuperbiunt, triumphi gloria in cæleſtibus ſublimentur.

Jerem. 4. 22.

Exercitus Chriſti proditores ſunt, qui cum recte doceant, male operantur.

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

Cap. 15. 1. Regum verſ. 1. 2. & 3.

Et dixit Samuel ad Saul: Me miſit Dominus ut ungere te in regem ſuper populum ejus Iſrael. Nunc ergo audi vocem Domini. Hæc dicit Dominus exercituum: Recenſui quæcumque fecit Amalech Iſraeli, quomodo reſtitit ei in via, cum aſcenderet de Ægypto. Nunc ergo vade, & percute Amalech, & demolire univerſa ejus.

Luxuriæ vitium non ſolum percutiendum ſed penitus eradicandum.

1. Superius Amalech luxuriæ vitium deſignare diximus, quæ velut lambit, dum voluptatem blandiendo ſuggerit. Profectus ergo converſationis oſtenditur, eo quod ſuperius a Saul percuſſus aſſeritur; & nunc ſimpliciter jubetur percuti, ſed omnia ejus demoliri. Primo quidem hunc doctor percutit, quando per ejus verbum agitur, ut pudicitia in converſorum cordibus & corporibus teneatur. Quaſi enim percuſſa eſt libido, quando caro armis pudicitiæ qualitercumque ſubacta eſt, & perfecte ſubacta non eſt. Nam qui luxuriæ jam inquinamenta deſerit, ſed adhuc motus turpes ex ſe contra ſe inſurgentes ſentit, jam opus nefarium non exercet, ſed tamen abigere hoc a cogitatione non poteſt. Sæpe invitus, & incautus ad E immundas cogitationes trahitur: ſed ea quę negligendo intus cogitat, carnem foris excitant, ut ad turpes motus voluptatis ſurgat. Quid ergo eſt quod percuſſus Amalech, iterum percuti, & demoliri præcipitur: niſi quia prædicator eos, quos ad pudicam vitam erudit, promovere debet ad perfectionem virtutis? Iterum ergo jubetur Amalech percuti: quia adhuc non bene interfectus vivit. Iterum Amalech percutitur, cum verbis doctoris illi etiam motus, qui carnem pulſant, eliduntur: cum ob hoc coronari ſubditos doctor docet, ut ſic corpus domare debeant, ut ad illecebroſos motus nequaquam ſurgat. Sed quia numquam ſic caro reſtringitur, ſi mens ad immunda cogitando labitur, poſt percuſſionem, Amalech demoliri præcipitur. Percutitur ergo in corpore, demolitur in corde, dum caro digne per

abſti-

abſtinentiam teritur, & mens a cunctis immundis cogitationibus refrenatur. Quo in loco priora etiam conſideranda ſunt, quæ ex perſona Domini Samuel loquitur, dicens: *Recenſui quæcumque fecit Amalech Iſraeli, quomodo reſtitit ei in via, cum aſcenderet de Ægypto.*

Ex eo de præſertim eſt avellendum.

Grave Dei odium in luxuriam.

2. Quid eſt quod Amalechitarum opera recenſentur, niſi quia luxuriæ inquinamenta Deo valde odibilia ſunt? Unde beatus Paulus Apoſtolus dicit: *Omne peccatum extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.* Item dicit: *Fornicatores & adulteros judicabit Deus.* Hinc etiam acrius increpans, & a regno Dei eos ſegregans, ait: *Neque immundi regnum Dei poſſidebunt.* Cur luxuria recenſetur, niſi quia juſtitia Dei peccator projicitur, quando ad perpetranda ejus inquinamenta curvatur? Qui ergo recenſetur, ut cadat; aliquando recenſetur ut pereat; aliquando recenſetur ut ſurgat. Et quia poſt tanta temporum ſpatia recenſita, Amalech facta memorantur, utcumque nobis inſinuatur, quia tales aliquando poſt longa tempora reſipiſcant. Ipſa autem ejus opera exprimuntur, cum dicitur: *Quomodo reſtitit ei in via, cum aſcenderet de Ægypto.* Iſrael, videns Deum dicitur. Qui quia de Ægypto perhibetur aſcendere, noviter converſos inſinuat, qui peccatorum tenebras, & ima deſerunt, & ad lumen veritatis accedunt, & montem boni operis aſcendunt.

1. Cor. 6. 19.
Hebr. 13. 4.
Epheſ. 5. 5.

Ad perfectionem feſtinantibus quantum obſiſtat.

3. In via autem Amalech Iſrael reſtitit: quia libido ad perfectionis ſummam tendentibus arma voluptatis objicit, & corda quæ poteſt, gladio immundæ ſuggeſtionis ferit. Et quia valde fortis, & violenta eſt pugna fornicationis, non quomodolibet obviaſſe Iſraeli, ſed reſtitiſſe perhibetur. Reſiſtere quidem forti oppugnationi inſtare eſt. Hos nimirum reſiſtentes Amalechitas videbat Iſraelita ille aſcendens, eum dicebat: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Unde & ad auxiliatorem reſpiciens, ait: *Infelix ego, quis me liberabit de corpore mortis hujus? gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Reſiſtere ergo Amalech dicitur: quia dum in carne ſumus, libidinis fortia bella ſuſtinemus. Sed quid de Ægypto aſcendentibus reſiſtere dicitur? Ecce qui ad tertii cæli ſe ſecreta ſuſtulerat, reſiſtentes motus carnis habebat. Merito igitur non ſolum novitios, ſed etiam magna virtute præditos, Iſrael de Ægypto aſcendens inſinuat. Ægypti quidem nomine hujus mundi tenebræ deſignantur. Iſrael autem de Ægypto aſcendit: quia electi omnes dum ſancte vivendo proficiunt, ad ſupernam patriam pertingere conantur. Et quia quamdiu in carne ſunt, carnis legem legi mentis contrariam habent, ſibi utique per validos motus Amalech reſiſtentem vident. Hujus namque violentia paſſionis oſtenditur, cum eadem, quæ recenſentur, Amalech bella deſcribuntur. Nam pugnante Iſraele, cum elevabat manus Moyſes, vincebatur Amalech: & vincebat ille, cum iſte manus deponeret. Quid eſt autem, quod contra alios ſolis armis pugnabat Moyſes; contra Amalech vero non ſolis armis, ſed etiam virtute orationis? Quæ autem virtus & inſtantia ſupplicationis erat tunc neceſſaria, ubi ſi manus deponeret, Amalech victoriæ honorem daret? Sed profecto magnum certamen fornicationis oſtenditur, quod tanta virtute, tanta difficultate ſuperatur. Arma igitur exercitus, oratio intentiſſima neceſſaria eſt. Arma quidem neceſſaria ſunt: quia qui contra fornicationem pugnare volunt, vincere nequeunt, ſi non ceteris virtutibus muniuntur. Exercitus, ut ſupra oſtendimus, exempla Patrum & Scripturarum præcepta ſunt: quæ quidem quilibet etiam conſiderare debet, ac illis ſic mentem occupare, ut laſciviæ inquinamenta non ſpectet. Sed exemplis atque doctrinis inſtructus, de ſe confidere nequaquam poteſt. Levet ergo manus ſuas, levet mentem, ut opere bono & devotione reſplendeat, qui abſcindere perfecte a ſe libidinis bellum tentat.

Rom. 7. 23.

Non novitiis tantum, ſed etiam viris magna virtute præditis.

Exod. 17.

Hic hoſtis vix ſuperatur.

Proſtratus rurſum erigitur, ſi remiſſius agamus.

4. Quid item eſt, quod depoſitis manibus vincitur, niſi quia ſæpe per audaciam pravi operis, ipſa etiam tollitur pulchritudo caſtitatis? Sæpe ex toto non [a] tollitur, ſed cum infirmantibus operibus infirmatur. Inter opera quidem, & labores ſpirituales, contra ſtimulos carnis fortes ſumus: ſed ſi quaſi feſſi, a ſolitæ converſationis rigore torpeſcimus, vel molleſcimus; dum paulatim negligimus, aculei carnis inſurgunt, qui quaſi depoſitis Moyſi manibus Iſraelem vincunt. Ne ergo manus laſſeſcant, Aaron & Hur lapidem ſupponant, & graves Moyſi manus deponi nequaquam ſinant. Aaron quidem, mons fortitudinis; Hur, ignis vocatur. Quando enim laſſeſcimus, conſideratis cæleſtibus roboramur. Mons ergo fortitudinis quid eſt, niſi altitudo ſupernæ contemplationis? Quæ profecto, quia in electo corde ſine magna caritate non eſt, mons fortitudinis Moyſi adſtare recte perhibetur. Qui nimirum lapidem ſupponunt, & manus ſuſtinent: quia qui ſumma cælorum præmia ardenter aſpicit, fortitudinem magnam ſumit, & bene operari, & Conditorem exorare non deſinit. Quia ergo valida ſunt, & omnino violenta bella carnis, aſcendenti Iſraeli Amalech reſtitiſſe apte perhibetur. Regi igitur Propheta præcipit, dicens: *Audi vocem Domini. Recenſui quæcumque fecit Amalech Iſraeli.*

Exod. 17.

Contra impudicitiæ fraudes ac dolos continuo vigilandum.

5. Quid eſt, quod dicit: *Audi vocem Domini*: niſi quia caſte vivere volentibus, contra fraudes fornicationis ſpiritus ſubtiliter vigilandum eſt? Quaſi dicat: Conſiderare non deſinas, quantis inſidiis ſibi ſubdere electos parat. Et idcirco non dixit: Recenſui, quod reſtitit Iſraeli; ſed: *Audi vocem Domini. Recenſui quomodo reſtitit Iſraeli.* Quaſi dicat: Si modum inſidiarum cognoſcis, hoſtem ſuperare facilius valebis. Merito igitur ſubintulit, dicens: *Nunc ergo vade, & percute Amalech, & demolire univerſa ejus.* Quaſi dicat: Quia noſti quemadmodum ire debeas: *Vade, & demolire univerſa ejus*; & ſic eum deleas, ut aliquid de eo ultra non vivat. Sed quis ita ſibi ſubjicere carnem, quis umquam ſibi reſtringere mentem potuit, quis ſic manere in carne, ut de carne turpes motus nullos ſuſtineret? Quis ita refrenare cogitationem potuit, ut ad eam immunditiarum obſcuritas per cogitationem nulla perveniret? Sed ſi de carne non tollitur turpitudo motionis, tamen turpitudinis robur enervatur, cum motus quidem ſimplex in carne eſt, ſed in motu pruritus libidinis nullus eſt. Hic quidem motus Amalechita non eſt, quia menti non lambit, quam oblectare non poterit. Non poteſt tolli menti, quod aliquo modo immunda non videat; ſed in mirabilem uſum puritatis deducitur, ut immunda videns, nulla delectationis labe maculetur. Quiſquis ergo ſic præeſt carni, quiſquis ſic mentem regit; ideo præeſt, ideo regit, quia Amalech cuncta demoliri fortiter potuit. Sed jam quæ ſunt ejus univerſa, ſubſequenter exponit, dicens:

[a] Gilot. extollitur.

Verſ. 3.

Non parcas ei, & non concupiſces ipſius aliquid; ſed interfice a viro uſque ad mulierem, & parvulum, & lactentem, & bovem, & aſinum, & ovem, & camelum.

Ejus reliquiis nullatenus parcendum.

6. Quis eſt hic, qui parcit Amalech, niſi qui aut in cogitatione, aut in ore, aut in carne laſciviæ aliquid retinet? Nam plerique turpidinis opera non exercent, ſed linguam a turpi locutione non cohibent. Plerique per opus luxuriam vitant, per cogitationem non vitant. Quidam nihil turpe agunt, ſed quod actu refugiunt corde concupiſcunt. Parcit ergo Amalech, qui blandimenta laſciviæ, aut in locutione, aut per intentionem, aut per cogitationem tenet. Dicit itaque: *Non parcas ei*: quia de tam nequiſſimo vitio nihil accendi debet in mente, nihil permitti ardere in opere. Dicat ergo: *Non parcas ei*: ut omnes libidinoſi motus, omnes obſcenæ locutiones prorſus perimantur in corpore. Dicit ergo: *Non concupiſces ipſius aliquid*: ut penitus eradicetur a cogitatione. Quid enim eſt libido, niſi ignis? Et quid de carne, & mente exortæ virtutes, niſi flores? Quid item turpes cogitationes, niſi paleę? Quis etiam neſciat, quia ſi in paleis ignis negligenter extinguitur, ex parva ſcintilla, quę remanet, omnes paleę accenduntur? Qui ergo virtutum flores in mente non vult exurere, ita debet libidinis ignem extinguere, ut per tenuem ſcintillam numquam poſſit ardere. Carnalium etiam cogitationum ſtipulas auferat, ne dum is, qui extingui non poteſt, calor naturalis accenditur, virores virtutum, qui per ſe accendi nequeunt, quaſi per admixtas paleas exurantur.

Ut perfecte dometur in carne & radicitus extirpetur a mente quid prætendum.

7. Quid eſt ergo: *Non parcas ei, & non concupiſces ipſius aliquid*, niſi quia luxuria omnis in carne perfecte domanda eſt, & a mente radicitus extirpanda? Poſt etiam intelligi: *Non parcas ei, & non concupiſces ex eo aliquid*: quia & viri, & mulieres, parvuli, & lactentes interfici præcipiuntur. Nam mulieres concupiſci poterant, parvuli & lactentes ad miſericordiam provocare. Qui ergo ſunt viri interficiendi, quæ mulieres, qui parvuli, qui boves, quæ oves, qui cameli, qui aſini, ſubtiliter conſiderandum eſt. Qui enim ſunt Amalechitæ viri, niſi ſuadentes motus turpitudinis? Viri etenim ſunt: quia violenter ſuggerunt, & corruptis mentibus ſemina pravitatis infundunt. Mulieres ſunt mentis concupiſcentiæ, quæ prędictis motibus ad fœtus impios ſubſternuntur. Sed & parvuli, & lactentes qui ſunt, niſi qui de Amalechitarum virorum & mulierum commixtione generantur? Nam ſi motus malæ ſuggeſtionis, quaſi adulter in mente recipitur, concupiſcentia quaſi meretrix impregnatur. Ipſa ergo concupiſcentia, ſi nefarium effundere partum ſinitur, libidinum motus jam non ſolum mente, ſed etiam in carne generantur. Qui dum naſcuntur, parvuli ſunt: quia adhuc carni violentiam movendo non inferunt. Lactentes vero ſunt, cum tenui & negligenti cogitatione nutriuntur. Qui enim jam libera cogitatione motus turpes in carne reficit, non jam lac parvulis, ſed cibum adultis impendit. Lac ergo parvulorum Amalechitarum, tenuis eſt cogitatio immunditiæ: quia ſi motus turpis per cogitationem non paſcitur, quaſi negato ſibi lacte, parvuli necantur. Quod profecto lac meretrix mater porrigit: quia dum ardor concupiſcentiæ mentem prævenit, quaſi ex peſſima cordis ubertate agitatur, ut pejores motuum ſoboles in carne nutriantur. Quid vero in bove, niſi conſilium fraudulentum accipitur, quod exemplo veterum carnis voluptatem ſuggerit, qui inter carnis opera omnipotenti Deo placuere? Nam quaſi diſcretionis vomere ſcindere terram cernitur; ſed ſi ex deliberatione ſuſcipitur, jugo turpitudinis colla miſeræ mentis illaqueat, quem per ſimulationem geſtat.

Futilia, quibus ſe tuentur, argumenta. Johan. 10. 27.

8. Ovis autem nomine innocentium vita ſignatur. Unde electi omnes Redemtoris noſtri voce oves nominantur, cum dicit: *Oves meæ vocem meam audiunt*. Quæ eſt ergo ovis Amalech, niſi ſimulatio innocentiæ? Nam quidam dum & ipſam formam humani corporis, & proprietates ſexus utriuſque, dum inſitam libidinem membris conſiderant, quaſi naturali bono ſe hoc poſſe uti licenter putant. Quaſi ergo ovis Amalechita eſt, quando continentibus illud quaſi bonum ſuggeritur, quod vere bonum non eſſe liquido comprobatur. Quid etiam in camelo ſignatur? Sed camelus ruminat, & ungulam nequaquam findit. Quid ergo in camelo ſignatur, niſi cogitatio quædam luxuriæ, quæ quaſi a ratione incipit, ſed per diſcretionem non finitur? Nam dum cogitat, quaſi intus camelus ruminat: ſed dum quod cogitat, per veritatem non diſponitur, ejus ungula dividi non videtur. Nonnulli etenim continentiam profeſſi, dum a carnis concupiſcentia ſuperantur, in conjugali vita ſalvari poſſe confidunt. Quidam & dum Apoſtoli licentiam audiunt: *Unuſquiſque ſuam uxorem habeat & unaquæque ſuum virum*: ſine diſcretione perſonarum omnes in hoc præcepto concludi, & ſacrorum ordinum viros conjugali copula uti poſſe fatentur. Hujuſmodi enim ſenſus Amalechita camelus eſt: quia quaſi ex ratione incipit, ſed ad irrationabilem vitam trahit. Qui ergo aſinus, niſi aperta nequitia fornicationis accipitur? Quoſdam enim diabolus in apertum chaos fornicationis invehit, quibuſdam per fraudes illudit. Aſinus etiam aliena onera portare conſuevit. Doctor vero gentium dum virum ſui corporis poteſtatem non habere, ſed mulierem docuit: item *nec mulierem ſui corporis habere poteſtatem, ſed virum*: quid aliud, quam aliena onera eos portare juſſit? Aſini ergo nomine robur conjugalis copulæ deſignatur: quia electi conjuges invicem onera ſua fortiter portant, [a] ne per carnis infirmitatem in fornicationis baratrum remiſſius corruant. Aſinus ergo interficiendus eſt, ſed Amalechita: quia copula conjugalis in honeſtate thalami roboranda eſt, ſed a turpitudine interficienda. Debent quidem conjuges debitum ſibi invicem reddere, ſed turpiter convenire non debent. Aſinus ergo Amalech interficitur, cum in bonis conjugibus caritas tenetur honeſtæ copulæ, ſed omnis obſcenitas vitatur in turpi conjunctione. Omnia igitur Amalech demoliri jubentur: quia qui caſte proponunt vivere, de blandimento carnis in ſe aliquid retinere non debent. In carne quidem eſſe debent, ut bona per carnem agant: ſed ſic debent a carnis voluptate per mentis ſublimitatem diſcedere, ut contumelias de carne non tolerent. Tales quidem eos eſſe volebat, quibus Apoſtolus loquebatur, dicens: *Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu*. Sed qui Amalech delere præcipitur, quibus adjutoribus ad hæc ſufficiat attendamus. Nam ſequitur:

1. Cor. 7. 2.

Ibid. v. 4.

Ab omni obſcenitate caveant conjuges.

Rom. 8. 9.

Verſ. 4.

Præcepit Saul populo, & recenſuit eos quaſi agnos.

Ad impudicitiam expugnandam, producenda Sanctorum exempla.

9. Agnorum nomine ſolent viri magnæ prudentiæ deſignari. Unde per Johannem dicitur: *Vidi ſupra montem Sion agnum ſtantem, & cum eo centum quadraginta quatuor millia habentia nomen ejus, &*

Apoc. 14. 1.

nomen

a Gilot. & Vatic. ne.

nomen Patris ejus ſcriptum in frontibus ſuis. Qui enim nomen agni aſſumſerant, agni dicebantur. Ipſos etiam exponens, ait: *Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt.* Quid eſt ergo, quod cum Amalech deleri præcipitur, quaſi agni regis milites recenſetur: niſi quia cum fornicationis ſpiritum delere prædicando volumus, perfectorum exempla producere debemus? Quotquot enim pudicitiæ gloria inſignes ſecularibus convertendis oſtendimus, velut tot milites quaſi agnos recenſitos ad Amalech bella portamus. Poſſunt autem horum recenſitorum nomine ipſi miniſtri divinæ prædicationis intelligi. Quaſi agni ergo ſunt: quia per gloriam perfectę pudicitię, jam illis virginibus cum Chriſto in regno gaudentibus ſimilantur.

Prædicationis miniſterium non ſuſcipiant, niſi qui caſtitate ſunt inſignes.

Quibus profecto verbis oſtenditur, quia qui prædicationis miniſterium ſumunt, pręcipuo caſtitatis fulgore ante decorandi ſunt: quia ſi per incontinentiam defluunt, continentes alios facere nequaquam poſſunt, & ad tantæ lucis bonum provocare non prævalent, qui ejus radios in propriæ converſationis fulgore non habent. Bene ergo dicitur: *Recenſuit eos quaſi agnos:* quia pudicos valde eſſe eos oportet, qui fornicationis effugare ſpiritum per accepti ordinis poteſtatem debent. Unde in Evangelio eis Dominus dicit: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris:* ut verbum prædicationis ſubditi audiant, ſed eos ad bonum caſtitatis, quod audiunt, exempla lucidiſſimæ converſationis trahant. Unde bene perfecto numero deſignantur, cum ſubditur:

Luc. 12. 35.

Ducenta millia peditum, & decem millia virorum Juda.

Ibidem.

Contra impudicitiam qui ſint expediti milites.

10. Peditum nomine electi figurantur, non cum alta prædicant, ſed cum per bona exempla cæleſtis itineris rectitudinem aliis demonſtrant. Pedites quidem greſſibus currunt, quo producere arma volunt. Quid vero ſunt exempla caſtitatis, niſi cæleſtium militum terris impreſſa veſtigia? Nam ut vitia libidinum in lubricis feriant, ad cordium eorum tenebras, cum bonorum exemplorum luce feſtinant, & quaſi greſſu pervenientes, hoſtes perimunt, qui poſtquam per opera cognoſcuntur corda peccatorum ad pudicitiæ bonum trahunt. Cum ergo per exempla caſtitatis in peccatorum cordibus tenebras immunditiarum deſtruunt, pedites recte nominantur. Et quia non ſolum prætextu corporalis munditiæ ſplendidi ſunt, ſed etiam luce cordis, ducenta millia eſſe perhibentur. In centenario quippe, & millenario numero, omnis decalogi ſumma concluditur. Perfecti ergo viri in ducentis millibus continentur: quia per divinam gratiam tam corporis continentia, quam integritate mentis ad ſummam pudicitiæ arcem pervenere. Tam enim in corpore, quam in mente habent perfectionem intentionis. Vel quia non remiſſe, aut negligenter Deo per pudicitiam ſerviunt, centenarium habent operis: & quia ei ſervire non deſinunt, habent millenarium multiplicationis. Sed fortes & aſſidui ſunt ad continentiam corporis, perfecti & inſtantes ad circumſpectionem cordis perfectione virtutis. Talem quidem etiam viduam Apoſtolus eſſe pręcipiens, ait: *Ut ſit ſancta carne & ſpiritu.* Sancta quippe carne & ſpiritu eſt, ſi perfectione caſtitatis, qua fulget in corpore, fulgeat etiam in mente. Quod ſi viduæ tales ſunt, quales eſſe juſſæ ſunt virgines? De illis namque pluribus, ſub unius deſcriptione dictum eſt; *Aſtitit regina a dextris tuis in veſtitu deaurato.*

Non minus curent de cuſtodia cordis, quam de corporis continentia.

1. Cor. 7. 34.

Maxime Virgines.

Pſal. 44. 10.

In eodem quoque Pſalmo laudatur eadem regina, cum dicitur: *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.* Quid eſt enim veſtitus aureus, niſi decor, & honor corporis virginalis? Veſtitus quidem dicitur; quia foris fulget in corpore: aureus autem, quia præcellit dignitate. Omnis autem metalli ſpecies auro inferior eſt. Sic nimirum omnis pudicitia alia, decori virgineo comparari non poteſt. Quid eſt ergo quod dicitur: *Omnis gloria filiæ regum ab intus:* ſi foris eſſe gloria veſtitus aurei prędicatur? Si enim foris eſt aliqua magna aurei veſtitus gloria, intus omnis gloria videri non poteſt. Quid eſt ergo, quod omnis gloria intus eſſe perhibetur, niſi quia & illa, quæ foris eſt, gloria, cum aliis innumeris intus eſſe cognoſcitur? Aurea enim virginitas non eſt, ſi foris eſt, & intus non eſt. Quia ergo intus, & foris eſt, quia eadem ſplendet in corpore, eadem fulget in mente: omnis gloria filię regum intus eſſe ſentiri convenienter poteſt. Omnis gloria intus eſt: quia foris ſola, intus ſola non eſt. Quia enim multæ ſunt virtutum claritates in mente virginis, ſic virgineus ſplendor aſſeritur, ut intus omnis gloria prędicetur. Hoc nimirum eſt, quod ſubſequitur: *In fimbriis aureis circumamicta varietatibus.* Fimbrię enim aureæ ſunt claritates a mente numquam deficientes. Fimbriæ quidem finales veſtimenti partes ſunt. Quæ idcirco in ſponſæ Chriſti decore laudantur: quia nulla eſt virtutum gloria, ſi lucere ante vitę conſummationem deſiſtat. Regina ergo [a] amore dicitur, in veſtituto aureo virginitas prędicatur. Sed omnis gloria intus, & in fimbriis aureis, & varietate circumamicta aſſeritur: ut innumeris virtutibus adjuncta integritas, uſque in finem deduci ſentiatur. Bene itaque, contra Amalech ducenta peditum millia recenſentur, quia illi ad debellandos immundos ſpiritus idonei ſunt per exempla caſtitatis, quia eam tenere didicerunt & in luce operis, & in ſplendore circumſpectionis.

Pſal. 25.

Per fimbrias aureas, perſeverantia in virtute deſignatur.

11. Quia item eruditi, ac perfecti ſunt verbo Dei, decem millium virorum Juda numero demonſtratur. Viri etenim ſunt fortitudine, Juda autem prædicatione. Juda etenim, confitens interpretatur. Sed denario numero deſignatur: quia perfectionem doctrinę per gratiam Spiritus ſancti conſecuti ſunt. Unde & Moyſi decem Legis præcepta tribuuntur, quę Dei digito ſcripta ſunt. Quid eſt enim digitus Dei, niſi Spiritus ſanctus? Qui cum legem ſcripſit, hanc utique in decem præceptis edidit: quia etſi in ea carnale aliquid foris protulit, intus hanc ſpiritualis intelligentię perfectionem ſignavit. Decem millia igitur virorum Juda contra Amalech producenda ſunt, ut fornicationis ſpiritus aptis viribus ſuperetur. Lambit quippe ſuggeſtione, quia levia, & blanda conſulit; ſed res quas lambendo conſulit, per cogitationum phantaſias oſtendit. Ergo ut mens obſcena ſibi a dæmonibus oſtenſa, non videat: electorum exempla revelanda ſunt. Et ut eam ſuggeſtionibus turpibus immundus ſpiritus delinire non poſſit, lingua prædicatorum debet per pudicitię laudem tangi. Lingat hanc prædicator, ut malignus ſpiritus lingere nequaquam poſſit. Et hanc verbis oblectet: ne cui cęleſtia deſunt, hanc diabolus per ſuggeſtionum oblectamenta dilaniet. Contra duplex ergo bellum cordis, quia duplex eſt neceſſarium bonum auxilii, bene contra Amalech & pedites, & viri Juda parari perhibentur. Si quis autem alios per pedites, alios per

Fortitudine doctrinaque præſtent, qui vitiis carnis bellum indicunt.

Exod. 31.

a Guſſanv. & Vatic. *amor dicitur.*

viros Juda vult intelligi, ſenſus aperte veritatis A patet: quia ſummi doctores habent, qui docere neſciunt prædicatione, prodeſſe autem valeant opere. Sed jam recenſiti ad tanta prælia audiamus, qua arte ſubſequenter dimicent. Sequitur.

Verſ. 5.

Cumque veniſſet Saul [a] *uſque ad civitatem Amalech, tetendit inſidias ad torrentem.*

a

Pia prædicatorum ſtratagemata.

Pſal. 109. 7.

12. Quis hic torrens eſt, niſi ille, de quo per Pſalmiſtam dicitur: *De torrente in via bibit*? Torrens quippe decurſum noſtræ mortalitatis deſignat. Saul ergo in torrente inſidias tendit, quando prædicator Eccleſiæ æternis prǫmiis conſiderationem noſtræ mortalitatis inſerit. Ut enim lubricas animas quaſi per fraudem capiat, modo cæleſtia loqui inchoat, ſed repente ad exponendam ǫternarum pœnarum acerbitatem convertitur, ut ſecurǫ in B carnis delectatione mentes terreantur. Quaſi enim per fraudem educit, per inſidias percutit, dum lǫta loquens, ad audiendum provocat, & mortis [b] triſtia inſerit, ut audiant lubrici quod expaveſcant. Saul ergo ad Amalec civitatem venit, cum doctor munita per illicitum amorem corda peccatorum dulcedine æternǫ jucunditatis attrahit. Sed inſidias ei in torrente abſcondit, quia mortis conſiderationem inducit: ut quaſi ex inſidiis erumpentem contra ſe militem peccator videat; & dum ſe velociter moriturum conſiderat, moram peccati tendere ultra pertimeſcat. Sequitur:

b

Verſ. 6.

Dixit Saul Cyneo: Diſcede ab Amalech, ne forte involvam te cum eo. Tu enim feciſti miſericordiam cum omnibus filiis Iſrael, cum [c] *aſcenderent* C *de Ægypto.*

c

Meretricius copulæ uſus conjugibus interdicitur.

1. Cor. 7. 3.

13. Quis eſt Cyneus, qui cum Amalech habitare cognoſcitur, qui & diſcedere cogitur, ne cum eo pariter involvatur? Sed fortaſſe hic ille eſt, de quo dicit Apoſtolus: *Uxori vir debitum reddat, ſimiliter & uxor viro.* Cui etiam nomen convenit: quia Cyneus, poſſidens dicitur. Qui profecto conjugati, quia conjugio obligati ſunt, relinquere omnia non coguntur. Quid eſt ergo, quod Cyneo dicitur: *Diſcede ab Amalech*: niſi quia his verbis in conjugibus omnis obſcenitatis turpitudo damnatur? Cum Amalech quidem conjuncti ſunt, qui meretricio more junguntur. Quos diſcedere ab Amalec doctor prǫcipit, cum ad honeſtatem conjugalem eos revocare contendit. Quaſi dicat: Si con- D tinere ab invicem non poteſtis, honorabile connubium vobis ſit, & thorus immaculatus. Ab Amalech itaque diſcedere, eſt conjuges ſeipſis uti, non ad turpidinem meretriciæ obſcenitatis, ſed ad temperantiam honeſtatis, & ad fructum propaginis. Unde & idem Doctor egregius de vidua, quæ juxta ejus conſilium ſic permanere non poteſt, dicit: *Quod ſi ſe non continet, nubat, tantum in Domino.* Nec in Amalech, ſed in Domino; ut quǫ a nuptiis abſtinere non prævalet, obſcenos geſtus in fœdere nuptiarum vitet. Cui etiam comminatur, dicens: *Ne involvam te cum eo.* Involvi peccatoribus, eſt æterna pœna damnari. Unde & de nequam ſervo in Evangelio Dominus dicit: *Ligatis pedibus & manibus, projicite* E *in tenebras exteriores.* Modo ergo prædicatores auditores reprobos non involvunt: quia etſi verbum contemnunt, redire tamen ad pœnitentiam donec vivunt, cum volunt, poſſunt. Inſtanter ergo conjugibus conjugalis honeſtas imperanda eſt: quia valida mulctatione dicitur: *Abite, recedite abſque leſione. Diſcede ab Amalech, ne involvam te cum eo.* Abſque læſione quidem nunc, non tunc receditur: quia qui per omnia turpibus ſimilantur, eorum læſionis expertes non erunt. Qui etiam feciſſe cum filiis Iſrael de Ægypto aſcendentibus miſericordiam dicitur: quia infirmi ſanctæ Eccleſiǫ filii, dum perpetuæ continentiæ bonum ſervare nequeunt, conjugii miſeratione ſuſcipiuntur. Ab Ægypto quidem aſcendunt: quia luxuriæ & fornicationis tenebras deſerunt. Et miſericordiam a Cyneo ſuſcipiunt, quia conjugii indulgentiam promerentur. Unde & doctor gentium dicit: *Hoc dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium.* Et quia ſancta Eccleſia electis ſubditis bona, quæ loquendo exhibet, perſuadet, ſequitur.

Ibid. 9.

Conjugalem honeſtatem prætergredientibus Deus æternam pœnam comminatur.

Matt. 22. 13

1. Cor. 7. 6.

Et receſſit de medio Amalec.

Ibidem.

Voluptatis tamen affectum vitare nequeunt.

14. De medio quidem Amalech diſcedit conjunx; de parte, non poteſt: quia etſi geſtus vitat turpidinis, vitare non poteſt affectum voluptatis. Ignem quippe temperare per honeſtatem conjuges poſſunt. De medio igitur Amalech exeunt: quia etſi carnalibus deſideriis omnino carere nequeunt, ipſum tamen carnis imperium, ſub præcepto honeſtatis vinculo moderantur. Sequitur:

Verſ. 7.

Percuſſitque Saul Amalech ad Evilat, donec veniret Sur, quæ eſt e regione Ægypti.

Concupiſcentiæ fructus peccatum, anguſtia, tenebræ.

Pſal. 68. 16.

15. Eviliat, parturiens, interpretatur; Sur, anguſtiǫ; Ægyptus, tenebræ. Concupiſcentia autem peccatum parit. Merito igitur parturientis nomine concupiſcentia deſignatur. Propheta etiam impœ- C nitentis cordis anguſtias incurrere metuens, obſecrat, dicens: *Ne abſorbeat me profundum, neque urgeat ſuper me puteus os ſuum.* Doctor ergo ab Evilat uſque Sur Amalech percutit, cum in auditorum ſuorum cordibus vitia conceptǫ delectationis comprimit, & finem deliberationis. Sur etiam percutit, cum eas mentes videtur ad pudicitiæ amorem trahere, quæ in luxuriǫ fœtore propoſuerant vitam finire. In anguſtia enim ſunt, qui capti jam malæ conſuetudinis laqueo conſtringuntur. Et notandum, quia Sur e regione Ægypti eſſe oſtenditur: quia qui in luxuria vitam finire deliberat, modo in interioribus tenebris clauditur, a quibus ad exteriores perducatur. Sed etiam liber [d] iſte claudatur, ut ad conſequentis conſiderationem per ſilentium ve- D niamus.

d

Caput II.

Ex hiſtoria Saulis, qui bene cœpit, & non perſeveravit, quid colligere debeamus.

REx Saul, qui principia bona habuit, ſed in bonis, quæ cœperat, nequaquam perſeveravit, per ſacræ hiſtoriæ textum oſtenditur, ut in eo imitanda, & cavenda videamus. Sic nimirum & male cultas ſegetes carpimus, quæ ad meſſionem ſpinis admixtæ conſurgunt. Bene quidem eas legere novit, qui ſic curat ſpicas carpere, ut ſpinas ſtudeat evitare. Sic dum horti cura negligitur, cum olere, quod reficit, naſcitur vicia quǫ pungit. Quaſi enim male cultos agros ingredi caute diſcipulis præcipiebat Dominus, cum dicebat: *Super cathe-* E *dram Moyſi ſederunt principes, & Phariſæi. Quæcumque dixerint vobis, facite; quæ autem faciunt, facere nolite.* Quaſi dicat: Quia mixta ſunt acta, & verba reproborum, ſic utendi ſunt, ut in eis ſumatur quod vivificat, vitetur quod necat. Hinc iterum prǫnuntians, dicit: *Venient ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.* Huc-uſque

Matt. 23. 2.

Ibid. 7.

a Deeſt, *uſque* in Gilot.
b Gilot. & Vatic. *mortis triſtitia.*
c Gilot. *aſcenderet de Ægypto.*
d Forte hic liber quintus abſolvitur, & ſextus inchoatur; adeoque caput præcedens libro quinto debetur. A communi tamen editorum omnium diviſione recedere non licet, nullis Ubi nobis prælucentibus.

uſque ergo regem Saul ſtrenue regni curam gerentem, libenter attendimus: contemtorem jam Dominicæ juſſionis, in quo vitari & abjici debeat ſubtiliter videamus. Nam ſequitur:

Verſ. 8. & 9. *Apprehendit Agag regem Amalech vivum, omne autem vulgus interfecit in ore gladii. Et pepercit Saul & populus Agag, & optimis gregibus ovium, & armentorum: & veſtibus, & arietibus, & univerſis, quæ pulchra erant, nec voluerunt diſperdere ea. Quidquid vero vile fuit, & reprobum, hoc demoliti ſunt.*

2. Verbum Domini fuit: *Nunc vade, & percute Amalech, & demolire univerſa ejus. Non* [a] *parcas ei, & non concupiſces ex eis aliquid.* Aperte ergo tranſgreſſor per inobedientiam extitit, quia implere præceptum Domini per ſuperbiam recuſavit. Dominus quidem Prophetæ præcepit, dicens: *Ne* B *parcas ei, & non concupiſces ex rebus ipſius aliquid.* Hic vero & pepercitle, & omnia electa ejus concupiſſe oſtenditur: ut dum tranſgreſſionis modus oſtenditur, quam ſit deteſtabilis inobedientiæ culpa, monſtretur.

[a] Deteſtabilis inobedientiæ culpa.

In Paſtoribus lapſus carnis maximi. *Matth. 5. 13.*

3. Quod ſi carnis bella deſcribimus, magnos eſſe lapſus regios invenimus. Unde & Dominus in Evangelio dicit: *Si ſal evanuerit, in quo ſalietur?* Reges vero Eccleſiæ, ejus ſunt prædicatores, ſicut ſupra jam oſtenſum eſt. Quis ergo eſt Agag rex Amalech, niſi ſenſus carnalis? Nam cum ex anima retionalitatem, ac ſenſualitatem habeamus, rationalitas menti, ſenſualitas carni adſcribitur: & per illam cum Angelis, per iſtam cum brutis animalibus convenimus. In illa quo altius extollimur, ſupernis civibus appropinquamus. Per iſtam vero quo ad carnis blandimenta dilabimur, carnaliores, ut ita dixerim, invenimur. Unde & viſis & concupitis jam filiabus hominum, jam impletis in luxuria voluptatibus, de his qui puritatis merito filii Dei vocabantur, in Geneſi Dominus minatur, dicens: *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, eo quod caro ſit.* (*Geneſ. 6. 3.*) Caro quippe homo efficitur, quando ſenſui carnis retio ſubjugatur. Rex ergo Amalech vigor eſt ſenſus carnalis, qui motibus turpibus imperat, ut captivam retionem ad illecebras obſcenitatis trahat. Bene autem carnali ſenſui nomen congruit Amalechitæ regis. Agag quippe, meditans, ſive loquens interpretatur. Meditari quippe ei eſt, phantaſmata laſciviæ interna meditatione colligere. Et loqui ei eſt, carnem motibus turpibus ad libidinem excitare. Quaſi enim magnum clamorem locutionis habet, quia carnem pulſando ardentius commovet. Nam & meditando colligit, quod loquendo exponat: quia unuſquiſque carnali ſenſui ſubditus, quo liberius laſciviæ ſimulacra intus conſpicit, eo validiores motus turpitudinis foris ſentit. Meditatur ergo per internam viſionem turpitudinis, loquitur autem per exteriorem motum delectationis. Rex ergo Amalech loquens, & meditans dicitur; quia illis labentia blandimenta carnis excitare poteſt, quibus per turpes cogitationes illudit, & quos per experientiam blandæ motionis erudit. Sed notandum, quia quo liberius meditatur, eo & liberius loquitur: quia carnem eo fortius commovet, quo cauſas ſuæ commotionis intus impreſſas per cogitationem tenet. More etenim ignis quo attentius inſufflatur, eo magis accenditur: quia ſi flatus immundæ cogitationis deeſt, ardor libidinoſæ commotionis adeſſe non poteſt. Rex ergo Iſrael contra Amalech regem pugnat, cum doctor Eccleſiæ contra fornicationem diſputat. Quem vi- A ctum capit, quando ad veniam converſos peccatores non ſolum pœnitentes, ſed etiam confitentes accipit. Quaſi ergo Amalech regem jam vinctum tenet, qui carnalem ſenſum, in converſis peccatoribus per amorem pudicitiæ, jam rationi ſubjectum videt. Sed quid eſt, quod vinctus vivit: niſi quia nonnulli ſunt, qui propriis paſſionibus non moventur, ſed auditis alienis obſcenitatibus, moventur? Pugnantes fortes ſunt, ſed victores cadunt. Qui enim expugnatum regem vivum ſervavit, liquet quia in ejuſdem belli triumpho capti ſibi regis perſona placuit.

Periculum eſt ne peccatorum confeſſionem excipientes, ad obſcena, quæ audiunt, inardeſcant.

4. Quid vero aliud faciunt, qui ab aliis peccatorum confeſſionem recipiunt? Nam dum cogitant, quæ confitentes fecerunt, ad ſcelera, quæ audiunt, inardeſcunt. Nam ſæpe dum audiunt, quibus ſe alii blandimentis obruerant, amare ipſi incipiunt, quæ jam eorum exhortatione morientes illi confitentur. Jam ergo in urbe ſua victus, & captus eſt Agag, ſed a victore ſervatur, cum quod deteſtatur a ſubditis, diligitur a prælatis: quia carnalis ſenſus in eis vigere incipit, qui in illis vigorem iniquæ dominationis amiſit. Et quia dum Paſtores currunt ad præcipitium, ſubjecti comitantur; rex vivum Agag cepiſſe dicitur, ſed idem rex, & populus eidem regi, & quibuſque Amalech optimis pepercitle memorantur. Parcere enim, affectæ mentis eſt, amore ejus cui parcit. Quod certe libidinis vitio convenit: quia ut placere incipit, mentem in ſui amorem trahit. Quia etiam vehemens eſt vir- C tus illius, ſtatum habere non novit: quia nimirum cito perficit, ſi a ſe hanc cito evigilans animus non expellit. Nam dum mentem invadit, ſe per innumeras turpitudinum cogitationes ſpargit. Unde & bene optimis gregibus & armentis, & Saul & populus pepercitle memorentur. Cogitationes quidem libidinum greges, & armenta dicuntur: quia & innumeræ ſunt, & de contemplatione immunditiæ in reprobo corde paſcuntur. Optimi etiam ſunt, non probatione bonitatis, ſed appetitu eligentis. In corde etenim reprobo, quia nihil diligitur carius, optimi greges dicuntur, quibus alia nulla comparantur. Sed optimi dicuntur pro cæcitate cordis, armenta vero pro reatu tranſgreſſionis. Reprobis quippe mentibus magnum non eſt, immunda cogitare: ſed coram Deo [b] parvum non eſt, in D templo Dei, hoc eſt in regenerato ſpiritu immunda reponere. Parcit ergo non ſolum ovibus, ſed armentis: quia qui per amorem libidinis, quaſi parvas immunditiæ culpas aſpicit, quaſi parvis modo parcit, ſed merita pœnarum parva non invenit. Poſſunt autem ovium nomine leviores luxuriæ cogitationes intelligi, armenta vero fortiores, & moleſtiores. Quibus utique rex & populus parcit, cum reprobus doctor, & ſubditi, tam levibus, quam fortibus immundæ cogitationis vexationibus ſubſternuntur. Quid vero eſt parcere veſtibus, niſi damnatæ jam menti immunda deliberare? Si enim aurea veſtitus ſponſæ virginalis gloria eſt, quæ ſunt veſtes Amalech, niſi fœda inquinamenta luxuriæ? Sed veſtimenta dicuntur: quia eorum velamine E tam anima, quam corpus inficitur. Quia enim animam fœdat & corpus perpetratio luxuriæ, non veſtis, ſed veſtes nominantur. Sed, ut dixi, parcere deliberare, per affectum mentis immunda diligere eſt. Infelix vero anima ſic capta, ſic illaqueata, quia miris impulſionibus ad deliberatam pravitatem perpetrandam cogitur, bene poſt oves, armenta, & veſtes, arietibus pepercitle memoratur.

Libidinis vitium quam ſubtiliter ſerpat & mentem inficiat.

[b] Immundis cogitationibus templum Dei profanatur.

Quaſi

a Gilot. & Vatic. *non parcas eis.*

b Vatic. & Gilot. *peccatum parvum.*

Quaſi enim arietum cornua ſibi in ſenes libidinum ictus placent: qui hoc in ſe unum retinere nititur, unde ad immunditię mortem perforetur. Arietibus ergo parcit, qui præcipitationis ſuæ ictus gratanter recipit. Pungitur quippe, ut carnis ſuæ deſideriis ſerviat: ſed quod ſe fortiter pungit, leviter oblectat. Quia item per innumeros modos obſcenitatis mentem libido [a] illicit, non ſolum his nominatis rebus, ſed omnibus, quæ pulchra erant, pepercifſe memorantur. Omnia, quę ſibi immunda anima de luxuriæ voluptate [b] gratanter fingere cernitur, Amalech pulchra nominantur. Appetere hęc quippe nullatenus poſſet, ſi vehementer ſibi eorum ſpecies non placeret.

Per innumeros obſcenitatis modos libido mentem illicit.

5. Sed quia caſus victorum aſſeritur, dicitur: *Nec voluerunt diſperdere ea*. Quaſi dicat: Potuiſſent diſperdere, ſi voluiſſent. Nam nil facilius, quam libido vincitur, ſi omnis immunda cogitatio devitetur. Tanto igitur facilius diſperdi poteſt, quanto unuſquiſque cogitare alia, quam carnis oblectamenta poteſt. Quia enim duas ſimul res imaginari non poſſumus, dum quidquid eſt, aliud cogitamus, cogitare immunda non poſſumus. Celer ergo, & facilis victoria libidinis, eſt circumſpectio cogitationis: ſi quoties carnalia obviant, ad aliquid omnium recurramus, quod libidinis non ſit blandimentum. Hoc quidem facile ſtantibus, non lapſis facile dixerim: quia qui perpetratione peccati immundi ſpiritus ſervus efficitur, nec carnis cogitationes libere poteſt vitare, nec ad alias cito recurrere. De victoribus ergo dicitur: Noluerunt ea diſperdere, qui potuerunt, quia ante eaſum a liberis facile peccata vitantur: ſed ſi nolunt vitare, cum poſſunt, poſtea non poſſunt, ſi volunt, quia perfecte velle non poſſunt. Quibus utique per ſe Veritas dicit: *Si vos filius liberaverit, vere liberi eritis*. Quaſi dicat: Quia ſponte liberi eſſe deſiiſtis, poteſtatem adipiſcendæ libertatis in vobis jam non habetis. Quid vero eſt, quod dicitur: *Quidquid vero fuit vile, & reprobum, hoc demoliti ſunt*: niſi quia nonnulli majorum delectationum uſu, minores faſtidiunt? Reprobum quidem & vile eis eſt, quod electione eorum, quæ magis placent, vilipendunt. Quia enim delicatiora peccata expetunt, quędam reprobant: & quia pretioſiora peccata approbant, vilia minora putant. Bene ergo dicitur: *Quidquid vile fuit, & reprobum, hoc demoliti ſunt*. Quia delicatiora peccata eligunt, & quæ minus placent, quaſi inepta reprobant, & velut vilia contemnunt.

Si pravis cogitationibus occurramus, facile libido ſuperatur.

Qui peccata non cavent cum poſſunt, poſtea nec poſſunt, etiamſi velle videantur. Joh. 8. 36.

6. Iſta vero omnia moraliter intellecta, libidinum pugnas atque victorias; ſed ad hiſtoriam, ſuperborum, & inobedientium tumorem deſignant. Nam præceptum a Domino Saul fuerat, ut Amalech ſic deleret, ut alicui eorum non parceret, nihilque concupiſceret. Qui ergo & Regi Amalech pepercifſe, & optimis quibuſque rebus aſſeritur, ſuperbus & inobediens aperte monſtratur. Sed fortaſſe præceptum contemſit: quia hoc a Propheta, non a Domino audivit. Qui certe ſic prophetam audire debuit, ut auctoritatem attenderet, quam premiſit. Nam pręcepturus Propheta, ut Amalech regem percuteret, pręmiſit dicens: *Hæc dicit Dominus*: ut pręceptum, quod per hominem audiſſet, quaſi hominis deſpicere non auderet. Ne iterum miniſterium ejus rex elatus vilipenderet, item præmiſit, dicens: *Me miſit Dominus ungere te in regem*. Quaſi dicat: per illum tibi Dominus regale miniſterium præcipit, per quem te in dignitatem regiam ſublimavit. Tanto igitur humilius obedire debuit, quanto hunc eſſe a Deo miſſum apertius agnovit. Sed dum miſſum Prophetam ſprevit, mittentem pariter Dominum contemſit. Unde ſubdit:

In Saule Samuelem non audiente, ſuperbi & inobedientes arguuntur.

Factum eſt verbum Domini ad Samuelem, dicens: Pœnitet me, quod conſtituerim regem Saul: quia dereliquit me, & verba mea opere non implevit.

Verſ. 10. & 11

7. Ille Prophetę verba ſe non audire credidit, ſed Dominus ſe derelictum conqueritur, dum verba ſua opera non impleta oſtendit. Nunc Eccleſiæ Dominus loquitur, dicens: *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit*. Qui ergo per inobedientiam a prædicatorum verbo diſcedunt, Dominum derelinquunt: quia ab illis recedunt, per quorum miniſterium divinæ voluntati præſentes ſunt. Verba Domini tunc opera non implent: quia foris homines loquuntur, intus vero in hominibus Deus loquitur. *Non ergo ipſi ſunt qui loquuntur, ſed Spiritus ſanctus*. In prædicatoribus ergo contemnenda non eſt foris vilitas carnis, quorum mentes tam dignanter incolit ſublimitas deitatis. Quid eſt ergo, quod pœnitere Dominus dicitur, cum mutari affectibus non credatur? Sed quia cum mutabilibus ſumma immutabilitas loquitur, more eorum, quibuſcum loquitur, dum pœnitere dicitur, diſplicere ſibi ſuperborum temeritas deſignatur. Pœnitere enim ſolemus, cum mala nobis illi retribuunt, quibus nos honores aut dona impendiſſe meminimus. Quia ergo more noſtro omnipotens Deus de ſuperbi regis ingratitudine queritur, dignitatem regiam contuliſſe ſe illi, pœnitere perhibetur. Quod profecto ad cumulum magnæ damnationis de ſuperbis dicitur: quia quod ſunt, jam non ad meritum, ſed ad pœnam ſunt, quia in voluntate Dei non ſunt. Pęnitere ergo Dei, eſt voluntatem in reprobis non habere, cum a ſe honores impenſos meminit, ſed eos, quibus bona contulit, male uti bonis, quæ contulit, agnoſcit. Hanc quippe pœnitentiam ſuam Deus verbis aliis per Malachiam Prophetam Judęis inſinuat, dicens: *Non eſt mihi voluntas in vobis, & ſacrificium non ſuſcipiam de manu veſtra*. Quantum ergo cavenda ſit inobedientię culpa cernimus, ſi his verbis Domini, quam diſtricte percutimur, attendamus.

Cum Paſtori non obtemperatur, Deus deſpicitur. Luc. 10. 16.

Matt. 10. 20.

Deum pœnitere quomodo intelligendum ſit.

Malach. 1. 10.

8. Nos autem in bello Amalech fornicationis pugnam deſcripſimus, qui nobis omnino deleri per ſacra eloquia jubetur. Merito igitur de lapſis in carnis bello doctoribus intelligi poteſt, hoc quod Dominus queritur, dicens: *Pœnitet me, quod conſtituerim regem Saul: quia dereliquit me, & verba mea opere non implevit*. Verbum quippe ejus præceptum prædicatoribus eſt: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris*. Qui ergo verbum in prædicatione habet, & in præcinctu caſtitatis non habet: loquendo, Dei eſſe cernitur, ſed operando, Deum derelinquere probatur. Foris divina exequitur, ſed occulte, dum in carnis voluptate reſolvitur, verba Domini opere non implere declaratur. Dominum quippe dereliquit, mala proponendo: verba ejus non implet, prohibita præſumendo. Bene ergo dicitur: *Pœnitet me, quod conſtituerim regem Saul*. Quaſi dicat: Quem præeſſe aliis tunc volui, modo nolo: quia quem humilem prętuli, nunc ſuperbientem, & elatum tranſgreſſorem cerno. Quod nimirum de quibuſlibet lapſis non dicitur: ſed de his, quorum lapſus oſtenditur, & pœnitentia nequaquam prævidetur. Nam de juſtorum caſu ſcriptum eſt: *Septies in die cadit juſtus, &*

Conſtituiſſe Paſtores, qui poſtea lapſi ſint, ipſum præſertim pœnitet.

Luc. 12. 35.

Prov. 24. 16

a Vitioſe in Vatic. & Guſſ. *illicite*.

b Corrupte in Guſſ. & Vatic. *gratantem*.

& reſurgit. Eorum certe caſus, quodam modo ſtatus eorum eſt: quia aliquando permittuntur cadere, ut ſemper valeant fortius ſtare. Permittuntur, ut in malis corruant, ne ſummas virtutum dona per elationem perdant. Hi profecto, etſi verba Domini quandoque non implent, a Domino non recedunt: quia ad tempus relinquuntur, ut æternaliter teneantur; & in modico deſipiunt, ſed poſt modicum reſipiſcunt. Dum ergo Saul non ſolum verba Domini opere non implesſe reprehenditur, ſed ipſum Dominum reliquiſſe, quos melius, quam lapſos, & impœnitentes ſignificat? De quibus profecto per Prophetam dicitur: *Percuſſerunt fœdus cum morte, & inferno*. Cum morte quidem fœdus percutere, eſt mala audacter perpetrare, & ea ſemper agenda promittere. Mala quippe indeſinenter faciunt, ſed diligendo quod faciunt, quaſi a mortis amicitia ſe numquam recedere pollicentur. Hi quippe in mortis fœdere quanto inſenſibiliores ſiunt, viſcera matris Eccleſię tanto acrius miſerando quatiuntur. Unde bene ſubjungitur.

Iſa. 28. 15.

Ibidem.

Contriſtatuſque eſt Samuel, & clamavit ad Dominum tota nocte.

De ſubditorum caſu Paſtores affligantur.

9. Samuel quidem contriſtatur, quia de perditione ſubditi ſummus prędicator affligitur. Et tota nocte ad Dominum clamat, quia pro reſtitutione lapſi divinam miſericordiam devotis precibus obſecrat. Clamare quippe doctori, eſt pro peccatis ſubditorum magnis deſideriis omnipotentis Dei miſericordiam poſtulare. Qui tota nocte clamat, cum per affectum totam illius peccati caliginem ſuſcipit, & pro ea, quaſi pro proprio crimine, Deo pœnitens ſatisfacit. Tota ergo nocte prædicatori clamare, eſt totam ſubditi cauſam ſuſcipere, & omnem caliginem peccati illius, devotæ compunctionis affectu deſtruere conari. Sed quid eſt, quod clamaſſe dicitur, & Dominum non reſpondiſſe; niſi quia ea, quam dixi, cordis impœnitentis caligo, in illa, pro qua clamat, Saul culpa ſignatur? Reſponderet quidem Dominus, ſi vocem clamantis exaudiret. Sequitur:

Verſ. 12.

Cumque de nocte ſurrexiſſet Samuel, ut iret ad Saul mane, nuntiatum eſt Samueli, quod veniſſet Saul in Carmelum, & erexiſſet ſibi fornicem triumphalem.

Eos occulta compaſſione plangant, & aperta increpatione percutiant.

Epheſ. 5. 8.

10. Quidnam eſt peccatoris vita, niſi nox? Et quid juſti lux aliud, quam dies? Unde & per Paulum converſis peccatoribus dicitur: *Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. De nocte autem prædicatori ſurgere, eſt ab alienæ culpæ ſuſceptione affectum mentis erigere. Quaſi enim in nocte jacet doctor quando alieni peccati tenebras luget, quia ab alta innocentię ſuę ſecuritate deponitur, ut in imo alienæ conſiderationis peccatorum caligo deſtruatur. De nocte ergo ſurgit, cum ab afflictione ſe erigit; & mane ad reum venire diſponit, quia occulte per compaſſionem plangit, & aperta increpatione per zelum percutit. Nocte etiam luget doctor, ſed mane ad arguendum venit: quia intus peccantem ſubditum diligit, ſed palam errantem arguere nequaquam erubeſcit. Quaſi enim mane luceſcit, cum doctor aperire crimen, quod latet, incipit. Quid ergo eſt, quod in Carmelum veniſſe, & fornicem ſibi triumphalem erexiſſe is, ad quem venit, aſſeritur; niſi quia profectus mali liquido prædicatur? Poſt inobedientiæ quidem culpam, triumphalem arcum, vel fabricam erigere, eſt mala agere, & de eorumdem malorum perpetratione ſuperbire. Quaſi enim triumphalia ſigna erigunt, quando cum quadam oſtentatione ea proferunt, quibus aliis ſe excellere arbitrantur. Quod certe tam arrogantibus, quam ſtultis doctoribus convenit. Illi quidem, dum magna dicunt, ſe in ſublime æſtimationis erigunt; & quales ſe intus aſpiciunt, per jactantiam & oſtentationem foris innoteſcunt. Cumque & illud, quod per ſe alii proficiunt, ad favorem propriæ laudis trahunt, quid aliud videntur agere, niſi altum victorię ſignum inſigni titulo demonſtrare? Nonnulli vero & cum turpiter vivunt, & honeſtiſſime loquuntur, conſiderant verborum honeſtatem, non tamen reputant proprię vitæ turpitudinem. Cum ergo non rebus operum, ſed ſplendore verborum apparere geſtiunt; nimirum triumphalem arcum fabricant, in quo ſe quaſi victores extollant. Et quia turpium verbo, turpes plerique alii reſipiſcunt, poſt expugnatum Amalech, eis in Carmelum venire eſt, & fornicem triumphalem erigere, de extincta in ſubjectis libidine, inaniter coram ſimplicibus gloriari. Carmelus quidem, mollis, ſive tener interpretatur. Qui enim teneri hujus nomine, niſi in ſancta converſatione rudes intelliguntur? Qui etiam molles vocantur, niſi qui adhuc per uſum virtutis non ſunt in inchoata bonitate ſolidati? In Carmelo igitur ſignum victoriæ erigunt: quia rudibus & debilibus ſe oſtendunt, ne a peritis fortibus, quales in veritate ſunt, inveniantur.

Quorumdam doctorum jactantia & oſtentatio.

Non in verbis, ſed in operibus victoriam quærant.

11. Hi enim non in verbis, ſed in operibus fulgorem victorię quærunt: quia arbores non in decore foliorum judicant, ſed in ſapore pomorum probant. Unde & Dominus docens, ait: *A fructibus eorum cognoſcetis eos*. Quia ergo laudari inaniter appetunt, quia probatiſſimorum virorum judicia fugiunt, & rudibus, ac debilibus aliud, quam ſunt, ſe eſſe mentiuntur, Saul in Carmelum veniſſe, & fornicem ſibi triumphalem erexiſſe dicitur. Quid vero eſt, quod in Galgala tranſit, niſi quia eo modo, quo ſe ſimplicibus & religioſis oſtendit, in religioſis & doctis innoteſcere appetit? Galgala quippe, ut jam multoties dixi, rota nominatur. Quidam vero intra ſanctam Eccleſiam & eruditi in ſacra Scriptura ſunt, & religioſi non ſunt: quia virtutem Scripturæ, videlicet caritatem, non habent. Qui dum loquentes facundos viros & carnales audiunt, verba, quę ſciunt, admirantur. Sed diſcutere non poſſunt eorum occulta, quæ neſciunt. Bene igitur Saul in Galgala tranſire dicitur: quia qui favorem de facunda locutione quærunt, id quod cupiunt, non apud eruditos religioſos, ſed apud ſimplices & rudes, aut apud irreligioſos ſapientes inveniunt. Sed ſummi viri cum reprobi bona docent, electis ſubditis magis timent: ne quos lingua ædificant, manu, id eſt operatione pervertant. Quia ergo diu in miniſterio prædicationis lubrici doctores dimittendi non ſunt, apte illatum eſt:

Ibidem.

Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocauſtum Domino, initia prædarum, quæ attulerat de Amalech.

A venia quorumdam doctores, qui cum male vivunt, de ſubditorum profectu ſibi blandiuntur.

12. Venit quippe ad Saul, ut ſuperbum deponat, quem humilem ad regni culmen extulerat. Quem qualis erat, invenit: non qualem ſe ſuperbiæ ſignis oſtenderat. Quid eſt ergo, quod holocauſtum Domino Amalech primitias offert, niſi quia nonnulli & prave vivunt, & placere ſe ideo per aliorum profectum arbitrantur? Et quia non parum placere credunt Deo, quod offerunt; non ſacrificium aut victimam, ſed holocauſtum offerre perhibentur. Initia vero prædarum dicuntur, ut in Samuele ſum-

mi, & electi antiſtitis vigilans ſtudium deſignetur, a quo malorum principia velociter comprimuntur. Quaſi dicat: Valde feſtinus occurrit, quo abſcute nec initium holocauſtorum habere liberum potuit. Poſſunt initia prædarum intelligi electa quæque de prædis. Quæ aperto ore lubrici, ſed occulta cæcitate percuſſi offerunt, quando inde ſe placere Deo credunt, quod in auditoribus ſuis ea perimunt, quæ in ſe vivere permittunt. Quaſi enim indiſcrete offerentem apertius reprehendens dicat: Illud vivum offerebat, quod melius offerret extinctum. Nam ſi juxta verba Domini prædam omnem in Amalech extingueret, holocauſtum omnino acceptabile omnipotenti Deo obtuliſſet. Sic nimirum & doctor lubricus, ſi cuncta blandimenta carnis, quæ loquendo reprobat, volendo reprobaret; holocauſtum combureret, quod reprobari non poſſet. Quid eſt ergo, quod dicitur, quia, *Offerebat prædarum initia, quæ attulerat de Amalech*: niſi quia cæci cordis caligo damnatur, quod ſic de eo reputat, quod prodeſt aliis, ut videre negligat, quod obeſt ſibi? Quaſi dicat: De illo quaſi victor gaudebat victor in aliis, quod in ſe vivum & invictum portabat. Et quia plerumque tam dementer inſaniunt, ut etiam ipſis electis & ſummis prædicatoribus prætextum virtutis offerre conentur; ſequitur:

Verſ. 13. *Et dum veniſſet Samuel ad Saul, dixit Saul: Benedictus tu a Domino, implevi verbum Domini.*

Turpitudines ſua flagitia latere ſtudioſe cupiunt.

13. Verbum Domini fuit, ut Amalech delere debuiſſet. Quid eſt autem, quod dicit: *Implevi verbum Domini*: niſi quia culpa fornicationis quo fœdior cernitur, eo a reprobis ſtudioſius occultatur? Quia ergo ii, qui eidem fornicationis vitio ſubjecti ſunt, ſemper latere appetunt, in eorum typo & Amalech Saul demoliri deſpexit, & ad Samuelem dixit: *Implevi verbum Domini*. Quaſi dicat: Et in aliis libidinem domui, & in meipſo ejus blandimenta peremi. Et quia blanda adulatione ſummi viri flectere mentem nititur, præmiſis, dicens: *Benedictus tu a Domino*. Quaſi dicat: Hoc quidem ego egi, ſed agere non meis viribus, ſed tuis meritis, & interceſſionibus potui. Sed perfecti viri audire laudes ſuas poſſunt, a rigore autem juſtitiæ flecti nequeunt. Quare & ſubditur:

Verſ. 14. *Dixitque Samuel: Et quæ eſt hæc vox gregum, quæ reſonat in auribus meis, & armentorum, quam ego audio?*

Fama voce publicantur.

14. Vox gregum & armentorum Amalech, fama turpitudinum eſt. Quando de minoribus luxuriæ culpis quilibet diffamatur, vox gregum reſonare dicitur. Quando item de criminoſioribus & obſcœnioribus accuſatur, vox armentorum. Quaſi ſub falſæ virtutis ſuæ ſimulatione reconditum denudet, dicens: Tu te proprio ore juſtificas; ſed immunditiarum tuarum turbæ per omnium ora clamant. Sed jam qui excuſationes prætendere cœpit; quibus defenſionibus objectæ infamiæ crimen evadat, videamus. Sequitur:

Verſ. 15. *De Amalech adduxerunt ea. Pepercit populus melioribus ovibus & armentis, ut immolarent Domino Deo tuo: reliqua occidimus.*

Peccata ſua o diſſimulantium vana ſtrategia.

15. Quid eſt quod ait: *De Amalech adduxerunt ea*: & non dixit, Adduximus? Sed quando reprobi arguuntur, culpas aliquando negando tegunt, aliquando in alios transferunt. Tegunt quidem negando, cum latere poſſunt: ſed dum quaſi in aperto deprehenſi tenentur, quod negare nequeunt, aliis adſcribunt. Horum ſiquidem mores Saul inſinuans, ait: *De Amalech adduxerunt ea. Pepercit populus melioribus ovibus & armentis*. Quaſi dicat: Malum, quod auditur, ex populi fragilitate penſandum eſt, non ex virtute Paſtoris. Peccata quidem ſubditorum in prælatorum comparatione deſpicienda ſunt. Dicit ergo: *De Amalech adduxerunt ea*. Quaſi dicat: Hoc, quod de turpi vita reſonat, verum eſt, ſed tamen eadem turpitudo in parvulis viguit; non in magnis. Adhuc item eamdem culpam levigans, ait: *Pepercit populus melioribus ovibus & armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo*. Quaſi dicat: Vere peccavit populus, ſed non ad mortem; quia peccata operis, jam, me exhortante, delere nititur humilitate confeſſionis. Greges quippe Amalech, & armenta Domino immolantur, quando lubrici & incontinentes ad confeſſionem veniunt, & quod nequiter egerunt, pœnitendo delere ſatagunt. Dicit ergo: *Pepercit populus*: id eſt peccato indulſit. *Sed adduxerunt ea, ut immolarentur*; quia in quibus ſe cecidiſſe populus recolit, jam ſe confitendo & pœnitendo compungit. Meliores vero greges & armenta, ut ſupra, electiora peccata luxuriæ deſignantur. Quaſi dicat: Et ſi graviter deliquit populus, arguendi non ſumus; quia pro magnitudine criminis habet lamenta compunctionis. Quid eſt, quod ait: *Ut immolarentur Domino Deo tuo*? Sed fallacium per hoc conſuetudo oſtenditur, qui dum ſummis viris latere appetunt, adulantur. Quid enim eſt, quod Deum ſuum ſingulariter aſſerit, niſi quia eum familiarem Dei amicum oſtendit? *Domino*, inquit, *Deo tuo*. Non meo, ſed *tuo*: quia ego peccator, tu ſingulariter ſanctus es. Sed mirabili uſu fraudis fallaces ſic ſe tegunt, ut proferant: & juſtificant, ut accuſent. Accuſationis quoque modum ſic temperant, ut accuſando juſti appareant, ne excuſando innoteſcant. Dum enim ſuum Deum dicit, illum quidem extollit, ſe minuit. Sed dum adducta ab Amalech aſſerit, quæ Domino immolentur; tacite profert non unde reprehendi debeat, ſed laudari. Et adhuc addens, dicit: *Reliqua vero occidimus*. Occiduntur quidem peccata, quæ dimittuntur. Viva quidem peccata ſunt, quæ aut in mente adhuc per concupiſcentiam regnant, aut quæ per converſionem contemta, ſed per pœnitentiam adhuc non ſunt deleta. Illa quidem vivunt adhuc ad voluptatem, iſta vivunt ad pœnam: quia etſi jam peccare deſeruimus, niſi commiſſa plangamus, commiſſorum obligatione retinemur. Sed majora minoribus, leviora majoribus tribuit. Nam quid eſt, quod dicit: *Reliqua occidimus*; niſi quia ſunt parviſſima peccata majoribus, quæ ſola confeſſione lavantur? Quæ doctores occidunt, quando humiliter confitentibus apoſtolica auctoritate dimittunt. His enim verbis omnibus, quia ſe fallaces tegere nituntur, non prodere, qua electorum prædicatorum auctoritate reprobentur, adjungitur:

Incontinentiæ remedium, confeſſio.

Vivunt peccata, quamdiu per pœnitentiam non delentur.

Occiduntur, cum confitentibus apoſtolica auctoritate dimittuntur.

Dixit enim Samuel ad Saul: Sine me, indicabo tibi, quæ locutus ſit Dominus ad me nocte. *Verſ. 16.*

Peccatores Paſtorum conſtantiam adulationibus frangere conantur.

16. Quid eſt, quod ait: *Sine me, & indicabo tibi*: niſi quia dum fallaces verboſitati inſiſtunt, examinantibus prælatis loquendi locum non tribuunt? Quaſi dicat: Dum a verboſitate non deſinis, ea quæ audire debes, loqui me non permittis. Poteſt etiam hoc verbo adulatoris intentio derideri: qui dum blandimento laudis placere ſe credit, eos quos laudat, ſe quaſi tenere eiſdem laudibus arbitratur. Tale eſt ergo ac ſi laudatorem ſuum electus præſul honeſta gravitate derideat, dicens: Qui me laudas,

das, loqui tibi dura non poſſum. Sine ergo, id eſt permitte me loqui, & ea quæ ſum locuturus, intellige. Et quia ut dixi, placere ſe laudando adulatores credunt, audire ab eis dura, quos laudant, nequaquam putant. Quaſi ergo jam læta & proſpera auditurus, ſubſequitur Saul dicens: *Loquere*. Sed electi viri, cum laudes ſuas audiunt, inter ſomenta laudis a rigore juſtitiæ non molleſcunt. Nam qui reproborum acta deſpiciunt, excipere verba nequaquam poſſunt. Quia ergo flecti laudibus nequeunt, laudatores improbos & ſubtili ratione diſcutiunt, & diſtrictis ſententiis inſequuntur. Unde ſequitur:

Quibus non cedendum.

Verſ. 17. 18. 19.

Et ait Samuel: Nonne cum parvulus eſſes in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es? Unxitque te Dominus in regem ſuper Iſrael; miſitque te Dominus in viam, & ait: Vade, interfice peccatores Amalech, & pugnabis contra eos uſque ad internecionem eorum. Quare ergo non audiſti vocem Domini, ſed verſus ad prædam es, & feciſti malum in oculis Domini?

Sic arguendi ſunt, ut nullus relinquatur effugiendi locus.

17. His quippe verbis ſuperbi regis inobedientia ſubtiliter examinatur: quia ei prius dona collata objicit, deinde audaciam tranſgreſſionis per ejuſdem culpæ exquiſitionem ferit. Subtilis namque examinatio eſt, quando ſic verſutus quiſque peccator diſcutitur, ut ei culpæ excuſatio nulla relinquatur; ut hunc ad mortem flagitii quaſi vinctum Dei ſententia teneat, cui peccati confugium nullum reſtat. Ut ergo omnia via fugiendi fallacibus ſuperbis obſtruatur, memorantur ei & ſublimitas dignitatis & modus miniſterii, cum dicit: *Nonne cum parvulus eſſes in occulis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es: & ait tibi Dominus: interfice peccatores Amalech?* Et ut circumdatum jam & obſeſſum ratiocinationibus capiat, manum culpæ injicit, dicens: *Quare ergo non audiſti vocem Domini, ſed verſus ad prædam es, & feciſti malum coram oculis Domini?* Quaſi dicat: Ecce quid eras, quid factus es, quid debuiſti facere, ecce quid feciſti: ecce quantum ab eo, quod debuiſti exercere, receſſeris. Dum ergo intulit, dicens: *Quare feciſti malum in oculis Domini?* quaſi fallacem reum circumdando comprehendit.

Sæpe qui creſcunt dignitate, elatione decreſcunt.

18. Sed in hoc loco notandum eſt: quia dum rex ſuperbus arguitur, electionis ejus tempora memorantur: ut tumor cordis ſentiatur, non adfuiſſe eligendo, ſed ex culmine creviſſe prælato. A Domino quidem bonus electus eſt, ſed dum crevit ex culmine decrevit elatione. Dicit ergo. *Dum eſſes parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es: modo verſus ad prædam, feciſti malum in oculis Domini.* Quaſi dicat: Per veritatem humilitatis regnum promeruiſti, ſed nunc prætextu humilis, veritate tumidus regnum perdis. Quid enim ſunt oculi cordis, niſi aſpectus rationis? Nam qui integros viſus rationis habet, perfecte illuminatus eſt. In oculis ergo ſuis eſt humilis, qui ſe perfecte reſpicit, & humilem perfecta viſione cognoſcit. His ergo verbis lapſi regis non ſolum præterita humilitas, ſed etiam rationis acuitas commendatur: quia videlicet tantus erat ratione, ut ſe perfecte cognoſceret; & tantus virtute, ut ſe ſubtiliter intuens, vere humilem videret. Quia igitur cum arguitur, ejus præterita memorantur, quid aliud, quam his, quæ habebat, carere deſcribitur? Nam ſuperbire nequeunt, niſi qui prius oculos cordis perdunt. De libidinoſis vero valde clarius conſtat: quia in fornicationis baratro ſe numquam obruerent, ſi a luce intimæ gloriæ non ante caligarent. Qui quia alta pudicitiæ præcepta contemnunt, etiam tumoris arguuntur. Qui ergo deponere præpoſitum regem venerat, dicit: *Cum eſſes parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es: nunc feciſti malum in oculis Domini.* Quaſi dicat: Superbus modo, & cæcus juſte deponeris, qui prius videns & humilis regnum ſortiri meruiſti. Nam & ſuperbi Phariſæi ab ipſa veritate cæci nominantur, quæ ad diſcipulos ait: *Sinite eos; cæci ſunt, & duces cæcorum.* Quæ utique cæcitas ſpecialiter libidinoſis adſcribitur: quia nulla ſunt vitia, quæ ſpiſſiores tenebras menti ingerant, quam libido. At nunc pleroſque videas ſtetiſſe Clericos, Sacerdotes corruiſſe. Quibus certe per Samuelis imperium dicitur; *Cum eſſes parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es.* Quaſi dicat: Cum in minori ordine illuminato corde pudicitiæ præcepta ſervaveris; nunc, amiſſis oculis, in fornicationis baratrum corruiſti. *Ad prædam verſus es*, quia divina præcepta violenta præſumtione rupiſti. Quia enim prohibente, & quaſi minis armato & obſtante Deo, ad violandum ſacrarium caſtitatis irrumpunt: quaſi per rapinam prædæ, Amalech electa ad Domini terram ducunt. Et quia quantum poſſunt, lubrici prædicatoribus abſconduntur, in conſpectu Domini malum Saul feciſſe reprehenditur. Quaſi enim minans & terrens prædicator in carnis voluptate lapſo dicat: Crimen immunditiæ hominibus quidem abſconditur, ſed videnti omnia non celatur. Hæc quidem & his ſimilia cum impœnitentes audiunt, terreri nequaquam poſſunt. Unde etſi jam ratiocinatione capti ſunt, velut angues per lubricum dilabi a tenentis ſe manibus ſatagunt. Caudam proferunt, caput abſcondunt: quia videntur jam extrema operum, ſed earumdem tegitur qualitas actionum. Unde & ſequitur:

Superborum & libidinoſorum obcæcatio.

Matt. 15. 14.

Nulla vitia ſpiſſiores tenebras obſtucunt, quam libido.

Plurimi ſacerdotes pudicitiam, quam clerici coluerunt, amittunt.

Et ait Saul ad Samuelem: Immo audivi vocem Domini, & ambulavi per viam, qua miſit me Dominus: & adduxi Agag regem Amalech & Amalech interfeci.

Verſ. 20.

19. Quaſi enim occulta tegens, aliorum diſcooperta proferens, ſed lubricus doctor de profectu prædicationis commendat, dicens: de ſubditorum culpa reprehendi non debeo, ſed laudari, quam in delinquentibus prædicando delevi. Amalech percuſſi: quia fornicationis ſpiritus in auditorum meorum cordibus linguæ meæ gladio corruit. Rex etſi vivit, adductus eſt: quia etſi ſenſus carnis quamdiu ſumus in carne, omnino perdi non poteſt, captus eſt, ut capi potuit: quia prævalere rationi non poteſt. Ipſos ſubditos correptos, & peccata confitentes oſtendere geſtiens, ſubjunxit, dicens:

Eorum artes, ut ſua peccata tegant.

Tulit autem populus de præda oves & boves, primitias eorum, quæ cæſa ſunt, ut immolaret Domino Deo ſuo in Galgalis.

Verſ. 21.

20. Quando armatorum violentia alicujus aliquid proprium tollitur, præda nominatur. Vitia autem carnis & animæ, quia diabolo ſuggerente propagantur, ejus velut proprium ſunt. Quiſquis ergo in ſe nuper remiſſus, nunc autem violentus vitia deſtruit, prædam facit: quia quæ aliena ſunt, potenter rapit. Et notandum, quia *cæſæ & prædæ* dicitur, ut alia mortua relicta, alia viva delata eſſe doceatur. Cæduntur quidem oblectamenta libidinis, quando virtute ſupernæ intentionis depelluntur a corde, & contritione ſpiritus reciduntur a corpore. Sed viva ad immolandum deducuntur: quia et converſione peccatoris, carnis aut mentis delectamentum deſeritur, pœna præteritæ delectationis penitus non deletur. Cæduntur ergo vi-

Qui peccata deſerunt, nec tamen plangunt, arguuntur.

tia, primitiæ vivæ ad immolandum nullatenus ſervenrur: ut qui vim peccati in contemtum oblectationum potenter perimit, vivere ſibi ad immolandum timeat pœnam delectationis. Primitię ergo cæſorum quid ſunt, niſi delectationes peccaminum? Has quidem offerre dicitur, qui coram Deo ſacerdotibus confitetur. Et oblata immolantur, quando eorum pœna pœnitendo deſtruitur. Quaſi enim in primitiis cæſa offeruntur, & per poſteriora vivunt: quando aliquis peccata confitetur, & immolare, hoc eſt coram Deo mactare pœnitendo non nititur. Dum ergo cæſorum primitiæ reſervari ad immolandum dicuntur, quorumdam error confunditur, qui peccata deſerunt, nec tamen plangunt. Quia ergo non ſolum confitenda ſunt peccata, ſed etiam pœnitentię auſteritate delenda, dum boni doctoris Saul typum ſimulat, ſubjectos ſuos cęſorum primitias immolandas tuliſſe aſſeverat. Qua etiam ratione Scripturarum modus pœnitentiæ decernendus eſt, in Galgalis primitię immolandæ deducuntur. Boves autem non ſolum, ſed & oves ad immolandum ſervantur: ut qui circa ſalutem ſuam ſolliciti ſunt, ſic delere pœnitendo magna ſtudeant; ut minora plangere non omittant. De ſuperbis autem manifeſtum eſt: quia cum ſemper magni videri appetant, notari peccatores erubeſcunt. Deprehenſi etiam reſiſtunt, & in his etiam juſti apparere cupiunt, quę agunt. Quid eſt ergo, quod ait: *Immo audivi vocem Domini?* Samuel autem dicit: *Sine me, & indicabo tibi, quid locutus ſit mihi Dominus nocte*. Et poſt pauca: *Quare verſus ad prædam es, & feciſti malum coram oculis Domini?* Patet ergo, quam mirabiliter tumeat, qui tunc ſe juſtificare appetit, quando Dominum ſe reprehendere de peccato recognoſcit?

Coram Deo confeſſio ſacerdotibus fit.

Ex Scripturarum ratione modus pœnitentiæ decernendus.

Non ſolum majora, ſed minora etiam peccata lugenda.

21. Si vero idcirco ſic reſpondiſſe creditur, quia verba Prophetę, non Domini eſſe crediderit, ſed Prophetæ: videmus adhuc imitatores Saul, qui dum in propria eruditione confidunt, majorum juſſa quæ audiunt, & per rumorem deſpiciunt, & meliorare permutando credunt. Quid eſt ergo, quod dicit: *Immo audivi vocem Domini, & adduxi Agag regem Amalech?* Sed tale eſt, ac ſi dicat: Et quod præceptum fuit, implere ſtudui, & quod minus erat ſupplevi. Agendum fuit, ut Amalech percuteretur: ſed quia, Deo auxiliante, vincitur, ſupplendum erat, ut quæ in ejus immolarentur ſacrificio, ſervarentur. Quod aperte in ſuperbis apparet: quia cum apertas culpas celare non poſſunt, permutare aut minuere conantur. Quaſi dicat: Et ſi judicas apertas culpas operis, attendenda eſt occulta ſimplicitas intentionis. Culpa quidem eſſet de Amalech aliquid afferre, niſi allata Deo deberent immolari. Hoc quidem ſæpe in monaſteriis accidit, cum quiſque nimis religioſus ſubditus ſpiritualium prelatorum imperiis adjicere pręſumit; cum regularem communem vitam deſpicit, & proprię ſequitur arbitrium voluntatis. Dum enim meliorare vitam eligendo, quam obediendo nititur, quid aliud quam apertam inobedientiam intentione virtutis colorare monſtratur? Quem profecto locum non ſolum ſubditi, ſed etiam prelati intueri ſubtiliter debent. Subjecti quidem notare ſubtiliter debent: quia ex eo Saul Deo diſplicuit, quod Deo immolare pręter Prophetæ præceptum tentavit. Subtiliter notent prelati: quia demoliendi Amalech Propheta regi pręceptum dedit. Sic enim debet doctor laudare communia, ut ſingulorum propria non contemnat. Illa quidem communis vita laudatur, quæ caritate conjungitur, vitiis mediantibus non ſuſcatur. Apoſtoli quidem ſententia eſt: *Quia unuſquiſque proprium donum habet a Deo, unus quidem ſic, alius vero ſic*. Quorum ergo cibi & menſa communes ſunt, debent attendere non ſolum commune bonum refectionis, ſed proprietatem paſſionis: ut pariter comedant, ſed contra fornicationis ſtimulos certare per abſtinentiam pariter non contendant. Ejus vero caro amplius domanda eſt, cui carnis ſtimulus magis infeſtus eſt. Jam ergo non excitare communis eſt vita, ubi communitas refectionis attenditur, ſed contra ſingularem pugnam pugnare ſingulariter perhibetur. Nec doctor bene pręcipit, ſi non præcipit, unde Amalech percutitur, ſed unde vivit. Præcipiat ergo doctor, ſed ut fornicationis ſpiritus ſuperetur. Non obedire ſubjecti refugiant, ſed ubi ſuperbiæ crimen incurritur, non unde baratrum mortis devitatur. Inobedientes autem dum tumenti corde majorum juſſa non faciunt, cum meliorare quod eis injungitur, conantur, ſua opera Deo offerre dum cupiunt, ſemetipſos tollunt. Nam per alias virtutes noſtra ei impendimus, per obedientiam noſmetipſos exhibemus. Samuel ergo ſubjungens, ait:

Id ſæpe in monaſteriis accidit.

1. Cor. 7. 7.

Per obedientiam noſmetipſos, per alias virtutes noſtra Deo conſecramus.

Numquid vult Deus holocauſta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini?

Verſ. 22.

22. Quid enim ſunt bona electorum hominum opera, niſi victimæ & holocauſta? Cum ergo holocauſta & victimas per legem offerri Dominus præcepiſſet, quid eſt, quod Dominus holocauſta, & victimas nolle dicitur, velle autem ut ei obediatur, pollicetur: niſi quia quæ preter obedientiam fiunt, holocauſta & victimæ non ſunt? Quaſi dicat: Tunc bona opera, quando a præpoſitorum conſcientia non diſcordant. Si vero hoc ideo dicitur, ut virtus obedientiæ commendetur; liquet, quam ſublime bonum ſit, quod victimis & ſacrificiis excellit. Quod eſt ergo, quod dicitur: *Vult ut obediatur voci Domini*: niſi quia omnia bona opera poſtponenda ſunt his bonis, quæ jubentur? Nam cum bene pręlati jubent, bona quę ex arbitrio ſubjecti eligunt, prælatorum imperiis poſtponuntur. Ipſa vero opera illis poſtpoſita, holocauſta & victimæ nominantur, ut non ſolum ſentiantur non eſſe conferenda majorum imperiis, minorum parva, ſed maxima holocauſta quidem eorum ſunt; qui ſe omnino ſubtrahere volunt a publico opere, ut Deo ſe totos per amorem combuſtos offerant in ſecreto contemplationis. Victimę ſunt eorum, qui ſe a communi publico nequaquam ſeparant, ſed ſingulari virtute agunt, ut virtutes aliorum diſtrictius vivendo tranſcendant. Hæc quidem, & hujuſmodi cum bonorum Rectorum permiſſione aguntur, victimę & holocauſta ſunt, quæ Deus probat: cum vero ſic fiunt, ut per ea majorum præcepta negligantur, audiant qui offerunt, quid a Domino miſſus ad inobedientem regem Propheta loquitur: *Numquid vult Deus holocauſta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini?* Quaſi juſſa patrum velut minora deſpicientes, & ſua quaſi majora exhibentes terreat, dicens: Hoc quia magnum agere putatis, parvum, & abjectum deſpicitis; ſed ſi aperte cernitis, per hoc Domino non placetis. Bene autem, dum ſuperborum opus diſcutitur, Propheta acute exquirit, dicens: *Numquid vult Deus holocauſta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini?* Exquirit ſiquidem, ut ſuperbiæ tumor paſtorali auctoritate feriatur. Dicit: *Numquid vult Deus holocauſta & victimas?* Quia qui ſequi propriam voluntatem

Quæ citra præpoſitorum conſcientiam fiunt, a Deo reprobantur.

Holocauſtis & victimis præſtantior obedientia.

Propriam voluntatem majorum juſſis præponentes feriuntur.

tatem eligunt, Deo placere ſe putant: ſed Deus eorum opera, cum magna & ingentia ſunt, nequaquam probat. Sed jam quibus laudibus obedientia prædicanda ſit ſubjunxit, atque ait:

Ibidem.

Melior eſt enim obedientia, quam victimæ, & auſcultare magis, quam offerre adipem arietum.

Magnis jejuniis & compunctioni præponitur obedientia.

23. Quia enim ſuperius ait. *Numquid vult Deus holocauſta & victimas?* Numquid utrumque obedientiæ laudibus ſubjiciens, dum victimas & arietum adipem poſuit, in adipe holocauſtum intellexit? Quidquid melius eſt, bono utique melius eſt. Illa autem holocauſta & victimæ, quas non vult Deus, bona minime ſunt. Quid eſt ergo, quod in obedientiæ laudes dicitur: *Melior eſt obedientia, quam victima, & auſcultare, quam offerre adipem arietum:* niſi quia tunc obedientia melior eſt, cum holocauſtum & victima mala non eſt? Quaſi ergo ſuperbientes, inobedienteſque ad tanti boni conſiderationem reducat, dicens: Et ſi nil a vobis per præſumtionem fieret, obedientiæ virtus operibus, quæ eligitis, melior eſſet. Liquet ergo, quo ſita ſit culmine, quam divinis oblationibus Propheta vidit altiorem. Quod ſi, ut ſupra, ſpiritualem ſenſum ſequimur, victimæ ad magnæ converſationis auſteritatem, holocauſta ad compunctionem vitæ ſecretioris referenda ſunt. *Melior eſt enim obedientia, quam victima, & auſcultare magis, quam offerre arietum adipem.* Quia longe altioris meriti eſt propriam voluntatem alienæ ſemper voluntati ſubjicere, quam magnis jejuniis corpus atterere, aut per compunctionem ſe in ſecretiori ſacrificio mactare. Quid eſt enim adeps arietum, niſi pinguis & interna devotio electoris? Adipem ergo arietum offert, qui in ſtudio ſecretæ converſationis devotæ orationis affectum habet. *Melior eſt tamen obedientia, quam victimæ, & quam offerre adipem arietum.* Quia qui perfecte voluntatem præceptoris ſui implere didicit, in cæleſti regno, & abſtinentibus & flentibus excellit. Hoc certe, quia contra ſuperbientem, atque aperte Domini mandata contemnentem dicit, non confert bonum, quod fecit, bono quod contemſit: ſed boni ſimulationem deſtruit, melioris boni oſtenſa veritate. Quaſi dicat: Et ſi pro excellentiori virtutum gloria excellens bonum quærebas, bonum obedientiæ, quod excellentibus etiam excellit, eligere potius debuiſti. Sic profecto loquens ſimulationem boni argumentando deſtruit; ſed ſubjungendo, parens inobedientiæ malum aperte confundit, dicens:

Ibid. 23.

Quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare; & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere.

Ariolis & idololatris cur inobedientes ſimiles ſint.

24. Quidnam eſt, quod ariolis & idololatris, repugnantes, & acquieſcere nolentes a Propheta [a] ſimilantur, niſi quia arioli divina cognoſcere atque abſconſa divinare nitebantur: idololatræ autem figmentis ſe venerando ſubdidere? Qui autem repugnant prælatorum imperiis, ideo utique repugnant, quia divinam voluntatem ſe ſcire melius æſtimant. Quaſi ergo peccatum ariolandi eſt, repugnare: quia velut contemto divino altari, ad aras dæmonum reſponſa percipiunt, dum cordis ſui præſtigioſis ac ſuperbis adinventionibus credunt, & ſalubribus prælatorum conſiliis contraria ſentiendo refragantur. Nolle autem acquieſcere, idololatriæ ſceleri ſimile dicitur: quia nimirum in inobedientiæ ſuæ obſtinatione nemo perſiſteret, ſi propoſiti ſui figmentum in corde, quaſi idolum non geſtaret. Dum enim agenda in corda concipit, quaſi idolum facit, & dum conceptum ...s propoſitum ſe acturum deliberat, quaſ adorandum ſimulacrum ſe inclinat. Quaſi ergo ſcelus idololatriæ eſt, nolle acquieſcere: quia quiſquis in propria deliberatione obſtinatus eſt, idcirco foris in majorum contemtum erigitur, quia intus eis, quæ fingendo ſtatuit propoſiti ſui ſimulacris, incurvatur. Sed quærendum valde eſt, cur repugnare ariolandi peccato, & nolle acquieſcere ſceleri idololatriæ comparatur. Scelus quippe nonniſi magnum peccatum dicitur: peccatum vero etiam, quod leve eſt, nominatur: ſed ſi ab ara dicebantur arioli, eo quod reſponſa percipere B conſulendo conſueverant, idololatriæ peccatum in ejus comparatione ſcelus erat: quia dementius erat lapides adorare, quam ſub ſpecie divinorum falſa bene vivendi reſponſa percipere. Cur ergo repugnare peccatum per ſimilitudinem eſſe dicitur, acquieſcere autem nolle ſcelus? Sed repugnare, eſt ab imperantis voluntate diſſidere. Plerique autem ad horam repugnare videntur, dum ſtatim præpoſitorum imperia non recipiunt, qui tamen eiſdem imperiis poſt modicum acquieſcunt. Nolle autem acquieſcere, quid eſt niſi & injunctæ obedientiæ repugnare, & in ejuſdem repugnationis obſtinatione perſiſtere? Non enim acquieſcunt, qui in cordis ſui propoſito invincibiles ſunt, & C quæ decernunt agere nullius auctoritate prætermittunt. Merito igitur in comparatione repugnandi ſcelus nolle acquieſcere dicitur, quod majus valde, atque horribilius peccatori eſſe videatur. Quia ergo qui hujuſmodi ſunt, rationibus non vincuntur, qua pœna cohibeantur, Propheta intulit, dicens:

Scelus magnum peccatum ſignificat.

Arioli unde dicti.

Pro eo quod abjeciſti ſermonem Domini, abjecit te Dominus, ne ſis rex.

Ibidem.

25. Quid eſt enim, quod Saul abjicitur, niſi quia incorrigibilis judicatur? Quaſi ergo dicat: Quia cuncta ſalutis conſilia reſpuis, pro culpa pervicaciæ non debes verbis ulterius corrigi, ſed abjectionis pœna damnari. Quantum itaque timeri debeat inobedientiæ culpa oſtenditur, ſi hoc atD tente conſideretur: quia propter hanc etiam reges deponuntur. Quid eſt, quod ait: *Quia projeciſti ſermonem Domini, projecit te Dominus?* Sed ſermo projicitur, quando in ſui ſublimitate venerabiliter non ſervatur: projicere enim, eſt de manu aliquando labi in terram aut negligenter ſinere, aut violenter jactare. Sermo autem Domini, quia ſalubria loquitur, cæleſtis aut ſublimis eſt: qui in terram negligenter projicitur, quando per deſidiam non impletur. Per contemtum vero projicitur, quando hunc ſuperbi & inobedientes tumenti corde repellunt, & manu operationis obſervare dedignantur. Quia vero non projicere, E ſed abjicere ſermonem reprehenditur, hoc ſignat: quia dum ſuperbi proprium arbitrium ſequuntur, a Domino longe ſiunt. Abjicere enim, eſt aliquid longe repellere. Qui enim aliorum ducatum digne ſuſcipiunt, non ſolum per obedientiam Deo vicini ſunt, ſed etiam illos ei vicinos faciunt, qui per vitia & ſcelera ab eo longe ſunt. Tale eſt igitur, ac ſi dicat: Longe ab ordine dignitatis expelleris, quia dignitatis ejuſdem merito præſens eſſe noluiſti. Meritum quippe dignitatis eſt, obſervatio divini. Quod cum abjicitur, quia meritum dignitatis amittitur, ipſa quoque dignitas amovetur. Libet ergo intueri, quanta per inobedientiam ſuperbis pereant, humiles quanta lucrentur. Illi dum implere propriæ voluntatis arbitrium

Inobediens verbum Dei abjicit.

Idem abjicere ipſa projicitur.

Superborum damna, humilium lucra.

Z iij gau-

[a] Corrupte in aliis editis *ſimulantur*.

Digitized by Google

gaudent, Deo magnos operum labores exhibent, & laborum præmia nulla habent: iſti dum ſe deſerunt, dum alienæ voluntatis arbitrium ſequuntur, æternæ ſublimitatis gloriam promerentur: unde & per beatiſſimam Mariam Domini Redemtoris noſtri genitricem, dicitur: *Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles*. Potentes quidem de ſede Dominus deponit, cum inobedientes ſuperbos abjicit, & humiles exaltat: quia æterna gloria obedientes glorificat, ſuperbos autem verba non corrigunt, ſed tantum, dum amittere honores trepidant, humilitatem, quam non habent, ſimulant, ne gloriæ culmen perdant; unde & ſubditur:

Luc. 1. 52.

Verſ. 24.

Dixitque Saul ad Samuelem: Peccavi, quia prævaricatus ſum ſermones Domini, & verba tua.

Simulata ſuperborum humilitas & pœnitentia.

26. Quid eſt, quod Saul a Propheta vocem Domini non audiſſe, & malum in oculis ejus feciſſe reprehenditur, & ſe peccaſſe minime fatetur: ſed cum ſe abjici de regno conſpicit, ſe peccaſſe & prævaricaſſe Domini ſermonem, & ejus verba fatetur? niſi quia ſuperbi ad contemnenda verba humilium audaces ſunt, ſed electorum more honores, quos ambiunt, contemnere non poſſunt. Audaces quidem ſunt, ut majorum contemnant imperia, ſed parati non ſunt, ut alta relinquant. Econtra autem humiles ad majorum imperia promti ſunt, & ad alta perdenda ſecuri. Quia enim non terrena, ſed cæleſtia appetunt, terrenæ ſublimitatis alta deſpiciunt, laborare pro cæleſtibus conantur: ſubdi libenter volunt, præferri refugiunt. Saul ergo obedire Deo refugiens, perdere regnum timens, quid aliud nobis, quam ſuperborum mores inſinuat, qui cum prævalent, videri parvi, aut peccatores vitant; cum coguntur, humilitatis virtutem ſimulant. Sed cum compulſi confitentur, peccatum, quod accuſant, loquendo minuunt. Quia etſi peccaſſe ſermonem Domini prævaricando perhibuit, eamdem prævaricationem diſpenſatione potius, quam voluntate ſe incurriſſe memoravit, dicens: *Timens populum, & obediens voci eorum*. Quaſi dicat: Peccatum quod feciſſe reprehendor, tanto leviori pœna feriri debet, quanto commiſſum non conſtat per malitiam, ſed per infirmitatem. Studio autem & voluntate peccare magna prævaricatio eſt: infirmitate vero peccare, tanto tolerabilius eſt, quanto is, qui peccato ſubjacet, ejuſdem peccati viribus impar eſt. Et quia eadem cordis ſui verſutia ſe prævalere ſimplicium doctorum humilitati æſtimant, quaſi jam ſuaſim ſubjunxit, dicens:

Verſ. 25.

Sed nunc porta, quæſo, peccatum meum, & revertere mecum, ut adorem Dominum.

Sacerdotes orationibus & oblationibus peccata delent, ſed non omnia.

27. Corrigibilia equidem peccata portantur, quia poſtquam a delinquentis voluntate diſcedunt, purgari ſatisfactione ſalubriter poſſunt. Non autem portantur peccata eorum, in quorum mentibus per impœnitudinem inviſcerata ſunt. Unde & Johannes ait: *Eſt peccatum ad mortem, ne pro illo oret quis*. Peccatum quippe ad mortem eſt, quod ab eo committitur, qui reſipiſcere numquam poteſt. Quod nimirum peccatum a præpoſitis non portatur, quia ſacerdotum orationibus aut oblationibus non deletur. Saul autem per omnia ſuperbos obſtinatoſque deſignans, & tumere non ceſſat, & peccatum ſuum portari obſecrat; importabile onus congerit, & quaſi leve portari petit. Hoc quidem toties in Eccleſia agitur, quoties hi, qui magna ſcelera libenter committunt, eorum magnitudinem non attendunt. Importabilia congregant, & hæc levia, atque nullius eſſe ponderis penſant. Peccata ſua ſuis præpoſitis abſcondunt, & ut vix inveniri poſſint & argui, quantum poſſunt, eadem peccata levigant, ne qui eis præſunt, eorum granditudinem attendant. Ad peccatum etiam fortes ſunt, ad flenda peccata debiles: volunt quidem peccati delectationibus reſolvi, ſed pœnitentiæ nolunt acerbitate purgari. Quid eſt ergo, quod dicit: *Porta peccatum meum*: niſi quia & peccatorum dulcedinem in ſeipſis excipiunt; ſed onerare prælatos onere eorumdem peccatorum volunt? Quidam etiam ſponte ad confitendum veniunt, ſed pro quibus ſe accuſant, non ipſi lugent, ſed pœnitere alios obſecrant, fide ſola ſalvari æſtimant, per pœnitentiam revertere abjecti non curant. Unde & Saul ſubdit, dicens:

1. Joh. 5. 16.

Pœnitentiæ & confeſſionis vitia.

Et revertere mecum ut adorem Dominum. Quaſi enim recedens eſt prædicator, cum impudentes abjicit: dicit ergo: *Revertere mecum ut adorem Dominum*. Cum eo tantum a communione electorum non dividi putat, quod fidem communem ſervat: vel certe Dominum adorare eſt ſubdi religioni fidei, & cuſtodiæ bonæ operationis. Quia vero fictos hypocritas Saul inſinuat, ſequitur:

Verſ. 26.

Ait Samuel ad Saul: Non revertar tecum, quia projeciſti ſermonem Domini, & projecit te Dominus, ne ſis rex.

Sacerdotum qui alienis ſe peccatis, etſi debiles onerant, temeritas.

28. Quid eſt ergo, quod Propheta portare peccatum pœnitentis regis renuit, niſi quia hunc non vere pœnitentem vidit? Cui ea quæ prius abjectionis verba reſpondit, quia eum immutandum [a] minime cognovit. Qua nimirum Prophetæ conſtantia quidam nimis clementes hujus temporis ſacerdotes arguuntur, qui converſatione infirmi ſunt, temeritates fortes. Se ſe vix ſuſtinent, & portanda ſuſcipere aliorum onera audent: levia ſua non ferunt, & importabilibus ſe ſubjiciunt. Ecce fortis Propheta refugit ſuſcipere onus regalis peccati, ut ſacerdos Eccleſiæ timeat, & peccatorum importabilium pondera ſubire pertimeſcat. Plerumque autem ſic aliena peccata ſuſcipiat, ut tamen ea quæ expianda ſuſcipit, flere eum, a quo ſunt commiſſa, permittat. Unde & Samuel portare peccatum regis minime promiſit, & tamen eum, quem retulit, abjectum planxit. Nam de eo poſt pauca ſcriptum eſt: *Lugebat Samuel Saul, quoniam Dominum pœnitebat, quod conſtituiſſet eum regem ſuper Iſrael*. Non quidem promiſit ei portare peccatum regis, ut rex illud flere ſtuderet. Sed tamen quem retulerat flebat, ut Dominum ei propitium faceret. Ad litteram vero, dum ſententiam Propheta ingeminat, irrevocabilem divinæ æquitatis ſententiam monſtrat, quia ſic peccator projicitur, ut redire ad divinæ miſericordiæ manum numquam permittatur. Poteſt & aliter intelligi, quod reverti ſecum Prophetam, ut adoret Dominum, rogat. Nam ſancti viri, qui Dominum peccando non deſerunt, ad eum neceſſe non habent ut pœnitendo revertantur. Reverti enim abeuntis eſt. Quod nimirum peccatoribus per peccatum a Domino recedentibus convenit, juſtis permanentibus non convenit. Quid eſt ergo, quod reverti cum peccante Saul juſtus Samuel petitur, niſi quia electi prædicatores pro lapſis ſubditis velut pœnitentes affliguntur, & quaſi recedentes veniunt; dum lapſos ſubditos paterna afflictione comitantur? Cum eis ergo revertuntur, cum peccata ſubditorum & ipſi ſubditi, qui peccaverunt, & prælati qui ſteterunt, pariter plangunt. Tale eſt igitur, ac ſi dicat: Jam te paternis viſceribus adhærere

Subditorum peccata flens ſacerdos, eos a pœnitentiæ luctu non eximit.

[a] Vatic. & Guſſ. *nomine cognovit*. Error eſt, quem ex Gilot. emendavimus.

rere per increpationem prædicationis mihi agnovi, quem nec loogius peccare reliquiſti. Quia ergo, te objurgante, reſipui, mecum redire te rogo: quia propriis viribus ad tantæ pravitatis magnitudinem delendam nequaquam ſufficio. Sed tanti affectus preces recipiendæ eſſent, ſi ex cordis veritate procederent: apte ergo hypocritæ reſponſum eſt: *Non revertar tecum*. Quaſi dicat: Pro te ſacrificare Deo neſcio, quem veritate humilitatis Deo ſubditum non attendo: & quæ priora ingeminans, ait: *Quia projeciſti ſermonem Domini, projecit te Dominus, ne ſis rex*: & quia verſuti & abjiciendi, & deſerendi ſunt, ſequitur:

Hypocritæ abjiciendi & deſerendi.

Verſ. 27.

Et converſus eſt Samuel, ut abiret.

In qua profecto majorum deceſſione magis hypocritæ amiſſionem temporalis honoris timent, quam æternæ hæreditatis. Unde & quieſcere etiam derelicti non poſſunt, ſed ea quæ agere per ſe non audent, impetrare aliis intervenientibus ſtudent. Bene ergo ſubjungitur:

Ibidem.

Ille autem apprehendit ſummitatem pallii ejus, quæ ſciſſa eſt.

Superborum artes, ut honoris culmen aſſequantur.

29. Quæ ſunt veſtimenta doctoris, niſi docere ſibi adhærentium ſubditorum qualitates? De quibus profecto veſtibus magno Paſtori per Prophetam repromittitur: *Vivit Dominus, quia his omnibus velut veſtimento veſtiris*. Et per Pſalmiſtam canitur: *Dominus regnavit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem*. Induit quippe decorem, qui ad ſeipſum ſplendidas fidelium mentes, quaſi veſtimenta conjunxit. Saul ergo Samuelis pallium apprehendit, cum ſuperbus & abjectus honorem culminis ſibi deferri a ſummis viris per cohærentes ſibi dilectos & familiares quærit: & quia pro reprobo perfectorum nullus obſecrat, non pallium, ſed pallii ſummitatem, ideſt extremitatem apprehendiſſe perhibetur: ſed ea extremitas ſcinditur, quia qui inutilia ſuggerit, reprobatur. Cum enim minor indiſcrete rogans repellitur, velut veſtimenti ſummitas ſcindi perhibetur. Velut enim pars pallii ſummi Prophetæ ſciſſa eſt, quando male ſuggerenti Petro reſpondit, dicens: *Vade retro me Satana, non enim ſapis ea, quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum*. Hinc item præcipit, dicens: *Si manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum, & projice abs te*: item, *ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & projice abs te*. Quibus nimirum verbis non ſolum ſummitas pallii, ſed etiam media abſcindenda deſignantur: quia cum male ſuggerunt, perfecti etiam auditores contemnendi ſunt. Hinc namque eſt, quod Zebedæi filii ſimul cum matre unus ad dexteram, alter vero ad ſiniſtram Redemtoris ſedere petunt: ſed quaſi bonæ petitionis ignari, repelluntur. Velut enim partem chlamydis Dominus ſcidit, cum ea membra, quæ movebant ſcandalum, increpando confutavit. Et notandum, quia non totum pallium, ſed pars pallii ſcinditur: quia dum bonus mala ſuggerit, in eo, quod male ſuggerit, repelli debet; & in eo, quod aliter bonus eſt, ex dilectione retineri.

Iſa. 49. 18.
Pſal. 92. 1.
Matth. 16. 23.
Matth. 5. 30.
Matth. 20.

Prave rogantes, etſi boni, non debent audiri.

30. Per veſtimentum etiam Rectoris converſatio deſignatur, Pſalmiſta atteſtante, qui ait: *Sacerdotes tui induantur juſtitiam*. Summitas ergo pallii apprehenditur, quando doctor de magna ſanctitate laudatur, cum illud in ejus laudem dicitur, quod decorum foris oſtendit. Sed quia juſtorum plura ſunt bona, quæ latent, pallii tantum ſummitas apprehendi poteſt: quia parum eſt, quod de electi doctoris juſtitia cernitur, multum vero, quod occultatur. Ipſum vero parum, quod ſcitur, cum apprehenditur, ſcinditur: quia juſti ſuis laudibus non tenentur. Quia enim eas in momento contemnunt, quaſi ſciſſura pallii teneri nequeunt. Tenetur quidem pars ſciſſa veſtimenti, Propheta non tenetur: quia verum eſt, quod de juſti laude dicitur, & tamen juſti, dum contemnunt, quod audiunt, quaſi ſciſſuram in tenentis manibus relinquunt. Majorum ergo quia quædam ſciri poſſunt, quaſi pars apprehenditur. Cum vero totum ſcitur a parvulis quod agetur, ſi laudatur, nihilominus abjiciendum eſt: quia aliquid bonorum operum per vanitatem tenendum non eſt. Hinc namque eſt, quod dum Johannes adhuc adoleſcens comprehenſum jam Dominum ſequitur, & per pallium tenetur, & relicto pallio nudus fugiſſe deſcribitur. Per veſtimentum namque adoleſcens capitur, quando de bonæ converſationis initio collaudatur: ſed relicta ſindone nudus profugit, qui laudes quas audit, vilipendit. Nudum namque fugere, eſt laudabilem vitam habere, ſed electæ vitæ laudem deſpicere. Quaſi enim nudus fugit, qui de ornatu virtutum ſibi per vanam gloriam nihil adſcribit. Poteſt etiam idcirco nudus fugiſſe intelligi, qui per partes ſindonis captus aſſeritur, reliquiſſe ſindonem perhibetur: quia plerumque in electorum conſcientia agitur, ut per hoc, quod ex parte laudatur, non pars meritorum, ſed omne bonæ vitæ meritum perdidiſſe ſuſpicentur. Samuelis ergo pallium ſcinditur, quia laudes ſuas electi doctores vilipendunt. Et quia laudibus non flectuntur, ſeveritatem prioris ſententiæ replicat, dicens:

Juſti laudibus ſuis teneri & capi timerant.
Pſal. 131. 9.

Marc. 14.

Verſ. 28.

Scindit Dominus regnum Iſraël de manu tua hodie.

Ideoque a rigore juſtitiæ abduci non patiuntur.

31. Perfecti etenim viri, quia a rigore juſtitiæ nulla laude molleſcunt, tales ante, quales poſt laudis ſuæ teſtimonium ſunt, & quæ prius dixerant, eadem poſt repetendo confirmant. Sed quærendum eſt, quid ſignificet hoc, quod dicitur: *Hodie*. Si enim reproborum vita nox eſt, quid eſt quod in die Saul regnum ſcinditur? Sed ſi nox eſt vita Paſtoris reprobi, cum ejus regnum ſcinditur, diem facit. Dies quippe non fit, niſi cum nox recedit: Dicit ergo, *Hodie*: quia caligo inobedientis damnari perhibetur. Unde & exeunte Juda Dominus dicit: *Nunc clarificatus eſt filius hominis*: quia noctem vitæ illius diſcedere, & puram lucem juſtitiæ in aliis diſcipulis permanere. Dicitur etiam: *Hodie*: Quia amoto ſuperbo, regi humili regnum tradebatur. Unde & ſubditur:

Johan. 13. 31.

Ibidem.

Et tradidit illud proximo tuo meliori te.

Cum ergo dies dicitur, non abjecti regis lucidum aliquid cernitur, ſed ſubſtituti gloria prædicatur, qui de regni culmine magnæ virtutis debebat ſplendore radiare. Et divinæ ſententiæ incommutabilitatem aſſerens ſubdit, dicens:

Verſ. 29.

Porro triumphator in Iſraël non parcet, & pœnitudine non flectetur.

Dei judicia mutari non poſſunt.

32. Quis enim hujus triumphatoris nomine, niſi Conditor humani generis intelligendus eſt? Nam occultos adverſarios quicumque ſuperat, ejus virtute vincit, qui ei gratiam ſuperandæ tentationis impendit. Quid eſt quod triumphator non parcere dicitur, cum Samuel rogatur? quia cum prædicatores peccantibus ſubditis iraſcuntur, cum ſuperbos aut lubricos divina ſententia feriunt, non impetu furoris ſui, ſed divinæ voluntatis judicium exequuntur. Quaſi certe dicat: Ego quidem non meam, ſed illius ſententiam protuli, qui quod decernendo profert, revocari non poteſt. Non ergo

par-

parcit, & pœnitudine non flectitur; ſed eis, qui nec a peccatis ſuis deſinere, nec peccatorum poſſunt, quæ diligunt, pœnitere; & cauſam ſubjiciens, ait:

Ibidem.

Neque enim homo eſt, ut agat pœnitentiam.

Quaſi dicat: Et iterum eſſe ei eſt, cui mutabilitas nulla eſt. Poteſt etiam triumphatoris nomine ſubſtituti regis perfectio deſignari, qui & multorum triumphorum gloriam habiturus erat, & contra voluntatem Conditoris parcere alicui non auderet. Unde & in hoc ipſo eodem libro, de eo ſcriptum eſt: *Et percutiebat David omnem terram, nec relinquebat viventem virum, & mulierem.* De eo etiam dicitur: *Neque enim homo eſt, ut agat pœnitentiam.* Quid enim hoc loco homo, niſi carnalibus paſſionibus ſubditus deſignatur? Quaſi adhuc ſuperbum mordeat, dicens: Te modo peccatorum pœnitet, cum audaciæ tuæ ſententiam percipis: ſed ille pœnitentiam non aget, qui, ut homo, & inobedientiæ, & tumori non ſubjacet. Et ille adhuc in ore ſuo confitetur, dicens:

Infr. 27. 9.

Peccavi.

Verſ. 30.

Ipſius autem confeſſionis qualitatem oſtendit, quia ſubjunxit, dicens:

Sed nunc honora me coram ſenioribus populi mei, & coram Iſrael.

Ibidem.

33. Liquet, quam pœnitudinem gerat, qui adhuc honorari deſiderat. Nam ſi ſui peccati hunc veraciter pœniteret, inhonorari potius, quam honorari concupiviſſet. Admirari igitur libet projecti cordis duritiam. Ut vir Dei mandatum Conditoris exequens, dicit: *Projecit te Dominus, ne ſis rex:* econtra vero qui abjectionis ſententiam ſuſcipit, per appetitum elationis, honores quærit. Quid eſt ergo, quod dicit: *Peccavi?* Confeſſionem quidem peccati non honor aut gloria, ſed utilitas, & contemtus ſequi debet. Quid enim prodeſt confiteri flagitia, ſi confeſſionis vocem non ſequitur afflictio pœnitentiæ? Tria quippe in unoquoque conſideranda ſunt veraciter pœnitente, videlicet, converſio mentis, confeſſio oris, & vindicta peccati. Nam, qui corde non convertitur, quid prodeſt ei, ſi peccata confiteatur? Peccatum, quod diligitur, confitendo minime deletur. Nonnulli quidem ſunt qui peccata confitendo aperiunt, ſed non convertendo, nequaquam deteſtantur. Hi profecto confitendo nihil agunt, quia quod loquendo ejiciunt, amando introducunt. Unde & ſalubriter confiteri volentibus Scriptura inſinuat, dicens: *Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Quid eſt corde credere ad juſtitiam, niſi voluntatem dirigere ad fidem, per dilectionem operantem? Cum ergo quis cordis intentionem ad juſtitiam per amorem dirigit, per initium bonæ voluntatis, fructum habet bonæ converſionis. Hic certe jam ad ſalutem confitetur: quia plus loquendo de vulnere ejicit, quam converſione compunxit. Tertia ergo ſpecies, id eſt vindicta, quaſi medicina neceſſaria eſt; ut apoſtema reatus, quod converſione compungitur, confitendo purgetur, afflictioniſque medicina ſanetur. Ergo qui corde ad juſtitiam non credit, confeſſionem ad ſalutem nequaquam facit: quia velut malæ arboris folia oſtendit, cujus altas radices figit in corde. Signum ergo veræ confeſſionis non eſt in oris confeſſione, ſed in afflictione pœnitentiæ. Tunc namque bene converſum peccatorem cernimus, cum digna afflictionis auſteritate delere nititur, quod loquendo confitetur. Unde Joannes Baptiſta male converſos Judæos ad ſe confluentes increpans, ait: *Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ.* In fructu ergo, non in foliis aut ramis pœnitentia cognoſcenda eſt. Quaſi arbor quippe bona voluntas eſt. Confeſſionis ergo verba quid ſunt aliud, niſi folia? Non ergo nobis folia propter ſeipſa, ſed propter fructum expetenda ſunt: quia idcirco omnis confeſſio peccatorum recipitur, ut fructus pœnitentiæ ſubſequatur. Unde & Dominus arborem foliis decoram, fructu ſterilem maledixit: quia confeſſionis ornatum non recipit, ſine fructu afflictionis. Saul ergo, qui confitetur, & honorari vult, non affligi & humiliari, quid deſignat, niſi eos qui confeſſionem ſterilem habent, & fructum non habent: qui decorem confeſſionis verbis humilibus præferunt, ſed verborum vigorem, non humilitate pœnitentiæ, ſequuntur?

Honorari velle quemquam a se a juste entia ... alienum.

Tribus constat vera pœnitentia.

Converſione cordis.

Rom. 10. 10.

Confeſſione oris.

Et vindicta ſeu ſatiſfactione.

Matth. 3. 7.

Ex fructu, non ex foliis aut ramis cognoſcitur.

Marc. 11.

34. Sed quid antiquos attendimus, cum nunc tantam lapſorum regum multitudinem videamus? Catervatim namque nunc in flagitia corruunt, non ſolum ſubjecti debiles, ſed etiam prælati & ſacerdotes negligentes. Lubrica peccando agunt, qui ordine miniſterii ſacramentis cœleſtibus deputati ſunt. Sed plerique illorum dum quodammodo ad cor redeunt, ſe erraſſe confitentur. Qui tamen ſic volunt contra ſe peccata proferre, ut velint adhuc de officio ſacri ordinis honorari: turpes in ſecreto ſe proferunt, ſed foris præter ordinis celſitudinem videri humiles erubeſcunt. Quid ergo iſti niſi abjectos ſe vident, & tamen velle honorari audent? Sæpe autem non a ſeipſis veniunt, ſed inviti capiuntur: abjectionis ſuæ mandata percipiunt, & tamen rogant, ut honorentur. Volunt quippe immunda agere, ſed audent ſacris altaribus inhærere. Ecce quot Saules attendimus, quot reges lapſos a ſanctæ Eccleſiæ culmine contemplamur. Quorum profecto ſingulis dicendum eſt: *quia projeciſti ſermonem Domini, projecit te Dominus, ne ſis rex:* ut miniſterium cæleſte non agant, quos terrena flagitia inquinare non ceſſant. Sed hoc profecto dicere poſſumus, lubricis tamen miniſtris ſuadere non poſſumus. Nam Saul & abjectum ſe audivit & regnavit: quia immundi ſacerdotes ſe ſacerdotali culmine dejectos per luxuriæ inquinamenta cognoſcunt; & tamen contra Dei voluntatem ſacra myſteria tractare non deſinunt. Sed rex contra Domini voluntatem regnans, non eſt rex, ſed tyrannus ſuit: quia ſacerdos indignus, qui merito ſuæ inquinationis abjicitur, cum miniſtrare præſumit, ad tantæ gloriæ culmen [a] damnandus aſcendit. Unde & tyrannos terrere volens cæli ille magnus Senator: *Qui manducat panem, inquit, & bibit ſanguinem Domini indigne, judicium ſibi manducat, & bibit.* Plerumque autem inſtanti confeſſione agitur, ut confitentibus de cordis etiam converſione credatur. Aliquando reproborum falſam humilitatem electi prædicatores accipiunt, ut exemplo eorum alii ad ſalutem perducantur. Duo quippe in hypocritis agnoſcunt, unum intus, alterum foris. Intus quidem purum malum, foris bonum ſimulatum. Utrumque deteſtantur, ſed ſæpe prætextum boni in eis ſimulant: ut qui bonum foris cernunt, malum interius neſciunt; boni, quod aſpiciunt, exempla ſequantur. Bene ergo ſubjunctum eſt:

Prælatorum ſacerdotumque flagitia, & imperfecta pœnitentia.

A ſacro miniſterio qui terrenis flagitiis inquinantur, abſtineant.

1. Cor. 11. 27.

Reverſus ergo Samuel ſecutus eſt Saul, & adoravit Saul Dominum.

Verſ. 31.

35. Per malum quippe, quod interius latebat, audire

Regum & op-

a Gilgt. Damnatus aſcendit.

timarum peccata Quandoque toleranda.

audire meruit: *Projecit te Dominus, ne ſis rex*. Sed ut prætextu boni ad ejuſdem boni veritatem alios traheret, Samuel Saul ſequi voluit, & eum adorare Dominum vidit. Quandoque etiam mala regum, & terræ magnorum toleranda ſunt, ne exaſperati ad pejora dilabantur. Deos quippe gentium filii Iſrael ſepe coluerunt. Unde & de converſis a Samuelo ſuperius dictum eſt: *Abſtulerunt filii Iſraël de medio ſui Baalim & Aſtaroth.* Et fortaſſe ſi abjectus rex ſecum ad adorandum Dominum revertentem Prophetam non cerneret, dæmonum ſimulacra adoraret. Et projecit ergo eum, & cum eo revertitur: quia in potentibus hujus ſeculi ſic eſt damnanda iniquitas, ut bonum, quod habent, exaſperati non perdant. Sæpe enim mali ſunt in occulto; & bonum, quod cernitur, alii devotius imitantur. Mala certe potentum ſeculi, magnatis mala ſunt: ſed bona, quę proferunt, ad exemplum fidelium, magis quam bona aliorum proſunt. Bene ergo Samuel cum abjecto rege revertitur: quia electi prædicatores, ſeculi potentes & pro iniquitate percutiunt, & pro exemplo bona agere quædam ſinunt. Unde & ſequitur:

1. Reg 7. 4.

Verſ. 32.

Dixitque Samuel: Adducite Agag regem Amalech. Et oblatus eſt ei Agag pinguiſſimus tremens.

Hypocritarum ſimulata pœnitentia, aliorum converſioni quantum proſit.

36. Reges Dominum adorant, quando ſuperbi & contemptores ſe ad Domini mandata facienda humiliant. Adorant lubrici, quando Deo ſubjiciuntur per obedientiam caſtitatis. Aliquando autem adorare ſe ſimulant: quia nonnulli prætextum humilitatis aut caſtitatis habent; ſed dum habere in veritate bonum creduntur, alii per bonum, quod credunt, mali operis uſum perdunt. Agag ergo regem Samueli tradunt: quia ſenſualitatis ſuæ vigorem confitendo proferunt. Quando enim confitentur peccata luxuriæ, quæ per vigorem carnis commiſerunt, quid aliud, quam Amalech regem interficiendum Prophetis offerunt? Sed quid eſt, quod pinguiſſimus Agag dicitur; ſed ſenſualitatis vigor in aliis pinguis, in aliis macer eſt? Quid eſt ergo, quod pinguis offertur, niſi quia a ſubditis regis reprobi ducebatur? Nam ſæpe negligentes ſunt ſubditi: ſed dum electi Paſtoris ſui exempla conſpiciunt, inter mala, quę faciunt, ingemiſcunt. Per fragilitatem carnis ad immunditias cadunt: ſed perculſi exemplis majorum, omnino gaudere inter immunditias oblectamenta non poſſunt. In quibus ergo pinguiſſimus eſt Agag, niſi in illis de quibus dicitur: *Lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis*? Subjecti namque laſcivi doctoris tanto audacius peccant, quanto majorum ſuorum nulla coram poſita habent exempla, quę videant. Sed valde dementius ſe pręcipitant, cum in Paſtoribus ſui bonum, quod ſequantur, non vident: & cujus exemplo pereant, malum vident. In his quippe Agag pingueſcit: quia gaudenter, ſecure & libere vigor carnis in luxuriæ voluptates diſtenditur, qui uſu illecebræ, nulla re obviante, fraudatur. Pinguiſſimus ergo interficiendus offertur, quando illi convertuntur, qui in voluptate luxuriæ valde lætati ſunt: quaſi enim traditur rex, quando is, qui menti imperabat, carnalis ſenſus, Chriſti ſacerdotibus per confeſſionem revelatur. Nutrire etiam ignem pinguedo ſolet. Bene ergo Amalechitę regi adſcribitur: quia dum mentem fornicationis ſpiritus obtinet, quo dulcius ac ſępius illic per turpes cogitationis paſcitur, ad [a] augendum ignem concupiſcentię uberiora ſibi fomenta tribuuntur. Tremens vero dicitur, quia carnalis ſenſus, quando ſpiritualibus viris per confeſſionem traditur, infirmatur. Signum ergo dat tremens, quia membrorum robur non habet. Dum ergo infirmari vigor ſenſualitatis incipit, quid aliud, quam rex Amalechitarum tremit? Vel tremere dicitur, quia rigorem pœnitentię plerique, dum converti incipiunt, expaveſcunt. Et quia carnales quique relinquere oblectamenta carnis ſolita ſine mœrore non poſſunt, ſequitur:

Prov. 2. 14.
Doctoribus ad malum prœeuntibus, ſubditi deteriorius in præcepis ruunt.

Confeſſio ſacerdotibus facienda.

Dixitque: Siccine ſeparat amara mors?

Ibidem.
Magna amaritudinis tela nuper converſi patiuntur.

37. Hoc quippe dicere carnali ſenſui, eſt mentem, pro amiſſione voluptatis ſolitæ, triſtitiæ converſione pulſare. Quia enim magna amaritudinis tela nuper converſi patiuntur, quaſi rex, cui ſervierant, de morte queritur: quia in eis carnalitas ſine magna tribulatione minime necatur. Interrogare ergo de ſeparatione mortis, carnali ſenſui, eſt triſtem adhuc converſi mentem de præteritæ delectationis amiſſione pulſare. Sed & modus ſeparationis exquiritur, cum dicit: *Siccine?* Quaſi enim viſis auſteritatibus, quibus ſubdenda eſt, dicat menti ſenſualitas ſua: Læta pro tam triſtibus ſpernis? Hanc certe vocem Samuel audit: quia tentatum cor ſubditi, quibuſdam indiciis electus prædicator agnoſcit. Sed quid prodeſt agnoſcere, ſi contra id, quod intus in corde ſubjecti infremit, aliquid ipſe non dicit? Sequitur ergo:

Verſ. 33.

Et ait Samuel: Sicut fecit mulieres abſque liberis gladius tuus, ſic abſque liberis erit inter mulieres mater tua.

Status hominis ante originalem culpam.

38. Quæ eſt mater carnalis ſenſus, niſi originalis culpa? Quia enim ante peccatum primi hominis nulla membris libido inerat, rex Amalechita non erat: Erat quippe ſenſus carnis, ſed turpis ac libidinoſus non erat; ſed ſtatim ut ad culpam cecidit, pruritum membrorum ſenſit, quia obedientem motum carnis habere non potuit, quando ipſe Deo inobediens fuit. Culpa ergo originalis mater contumelioſi ſenſus carnis recte intelligitur, quia ex illa naſcendo prodit, qui eſſe ab illa cœpit. Unde & Apoſtolus quaſi ſeveriſſimi tyranni legem carnalis ſenſus exhorrens, non ſolum ipſum regem, ſed matrem oſtendit, dicens: *Itaque jam non ego operor illud, ſed quod inhabitat in me peccatum.* Peccatum namque, quod ſe non operari perhibuit, motum carnis intellexit: peccatum autem in ſe inhabitans, originalem culpam. Quia ergo ex originali culpa fit peccatum motionis carnis, dum regem carnalem ſenſum attendimus, matrem ejus eſſe primam culpam recte nominamus. Liberi autem hujus matris ſunt omnes concupiſcentiæ, peccata, & vitia. Abſque liberis utique fit mater, quando omnis a carne, omnis a mente jam culpa remanere videtur. Sine liberis namque tunc eſt, quia etſi a carne nulla jam turpitudo eſt, ſi nulla jam regnat concupiſcentia in mente, manens tamen in nobis illa culpa, nunc doctoris virtute perdi non poteſt. Quid eſt enim, quod ait Apoſtolus: *Jam non ego operor illud, ſed quod inhabitat in me peccatum*? Ex illa quidem culpa, quam ex vitioſa naturæ noſtrę radice contrahimus, habemus ut corrumpi vitiorum paſſionibus valeamus. Lex ergo inordinata membrorum quando præter voluntatem noſtram membra movet, nos non hoc operamur, ſed quod inhabitat in nos peccatum. Velle quidem nobis tunc adjacet, ſed adhuc poſſe non invenimus; ſiquidem vellemus, ut nobis invitis, aliquid in nobis moveri non poſſet. Et hi fortaſſe

Ex illa contumelioſi carnis ſenſus.

Rom. 7. 20.

Concupiſcentiæ, peccata, vitia.

[a] Male in Vatic. & Gul. *ad agendum*.

taſſe peſſimæ matris conceptus, quibus culpa illa impræguatur, ſi in turpes actus & obſcenos ſinuntur effundi, quaſi naſci perhibentur. Filii ergo ſunt motus, qui non ſolum naturaliter intus ſunt, ſed qui in turpibus & obſcenis operibus manifeſtantur. Mater ergo Agag ſine liberis fit, quando originalis culpa ſic reſtringitur, ut nullos actus aut motus edere permittatur. Vel fortaſſe ſine liberis fit, quia liberos habuit. Quando ergo peccatores converſi, eſſe turpes tam actu, quàm geſtibus luxuriæ deſinunt, quaſi mater habitans in eis culpa filiis orbatur.

Cuncta bona opera libido interficit.

39. Et notandum, quia ſine filiis fieri dicitur mater per comparationem. *Sicut*, inquit, *ſine liberos fecit mulieres gladius tuus, ſic erit ſine liberis mater tua.* Virtutes mentis, ex quibus bona opera procedunt, matres ſunt; gladius vero Agag luxuriæ telum dicitur: qui nimirum mulieres abſque liberis facit, quia cuncta bona opera libido interficit. Vel certe mulieres fidelium mentes intelliguntur, filii vero ſanctarum mentium bonæ cogitationes, virtutes & bona opera ſunt. Agag vero gladius matres abſque liberis fecit: quia delectatio luxuriæ, ſi evaginari quaſi gladius ſinitur, ab eis nimirum omnes bonæ cogitationes, omnes virtutes, & bona opera necantur. Acuta quippe peſtis hujus delectationis, ſi a mente recipitur, dum libet attentius immundum cernere, mundum & ſanctum cogitare nihil poteſt: & dum ardenter ad nefarii operis expletionem pertrahit, virtutis aliquid agere nihil permittit. Et quia per ejus combuſtionem omnia pereunt, non ſolum Agag filii, ſed omnes mulierum filii trucidantur. Abſque liberis ergo matres facit: quia delectatio luxuriæ ad inſtar gladii dum fructus mentium percutit, virtutis cogitationes aut operis bonum vivere nequaquam ſinit. Sicut ergo abſque liberis fecit matres, ita & mater ejus fit abſque liberis, cum ſic peccator convertitur, ut præter culpam nobis inſitam naturalem, nil converſis de obſcenis operibus, aut motibus remanere videatur. Unde & apte ſubjungitur:

Omnes bonas cogitationes & virtutes necat.

Et in fruſta concidit Agag Samuel coram Domino in Galgalis.

Libidinis ignis quo extinguendus ſit.

40. Quod in fruſta conciditur, per pravas particulas mortuus ſecatur. Agag quippe interficitur, quando carnis vigor abſtinentiis, vigiliis, ac ſpiritualibus meditationibus ſic eliditur, ut nihil laſcivum, nihil libidinoſum movere ſentiatur. Interfici quippe ejus, eſt carnem turpiter movere non poſſe. Sed interfecti cadaver integrum eſt, quando ejus motus remanet. Libido non remanet, quando ſolo pondere mentem grevat: cum videlicet membris ſimplex ac naturalis inſidet motus carnis, ſed libidinoſi nil habet ardoris. Hoc ipſum autem, quia electorum mentes graviter tolerant, quaſi regis mortui integrum cadaver portant. Quid vero eſt, quod in fruſta conciditur, niſi quia nec ipſi naturali motui relinquere vigorem volunt? In fruſta ergo conciditur, quia quoties pulſat, necatur. Dum ergo vices motuum convenire non ſinuntur, quaſi cadaver Agag in fruſta conciditur. Vel fortaſſe talis eſt Agag iſte, ut niſi conciſus in fruſta mori non poſſit. Ut enim ſuperius dixi, more ignis libido ſuccenditur: &, ſi negligenter extinguitur, adjacens ſtipula velociter inflammatur. Magnus quoque ignis diſperſus ſæpe extingui melius poteſt. Nam cum in unum multi carbones conveniunt, ingentem maſſam prunarum faciunt. Ne ergo extinguentis comburatur, prunarum maſſa ante ſapienter diſpergitur, ut per ſingulorum carbonum fruſta velociter extinguatur. Quid enim cogitationes luxuriæ, quid ſunt libidinoſi corporis motus, niſi carbones ignis? Qui nimirum ſi in corde aut in carne conveniunt, comburere cito poſſunt, extingui facile nunquam poſſunt. Diſpergatur ergo ignis, in fruſta concidatur Agag, & cuſtodiatur mens, ut immundas cogitationes diſpergat, ne unam alteri adhærere permittat. Quia enim agere non poteſt, ut innoxia numquam cogitet, agat quod poteſt, ut ſtatim cogitationem ejiciat, quæ negligenter ad mentem intrat. Sic nimirum quaſi ignem maximum in carbones ſingulos & velociter dividit, & celeriter extinguit, ſi omnes flammas cogitationum ſic ſeparat, ut conjungi in mente neque per negligentiam, neque per deſiderium ſinat. Sic nimirum & motus corporis vigorem mentis reprimit, cum ad invicem convenire minime permittit. Motus quippe illecebroſus carnis, ſi per cogitationem minime paſcitur, convenire cum altero non videtur. Glutinum quippe illecebroſorum motuum, immunda cogitatio eſt; quia qui libenter immunda videt, ſtatim carnem ad amata concupiſcendo violenter movet; quo libentius ac moroſius cogitat, quaſi carbones carbonibus, turpes turpioribus motus ligat. Teneat ergo fortem cuſtodiam animi, qui potenter vult diſpergere motus carnis. Intus quippe ante Agag dividitur, ut foris pariter in fruſta dividatur: quia qui cogitationes malas convenire non patitur, ei nimirum turpes motus carnis, quaſi in fruſta dividuntur. Sic nimirum Agag pinguiſſimus occiditur, ſi in fruſta dividatur: quia ſenſum carnis cum immundis motibus, cum in corpore, tum in anima tunc potenter extinguimus, ſi ad ejus ſingulas inſidias ſingulari intentione vigilemus. Unde & Sapiens ille diligenter admonet, dicens: *Omni cuſtodia ſerva cor tuum: quia ex ipſo vita procedit, & de neglecto mors exit.* Vita namque procedit, cum cor ſervatur; quia dum immunditia omnis repellitur, ad virtutes converſorum ſpiritus animatur. In fruſta ergo Agag a Propheta conciditur, quando per doctorum conſilium ſingulæ immunditiarum particulæ, & in corpore auditorum, & in mente perimuntur. Bene autem & coram Domino & in Galgalis concidi perhibetur: quia illi minutias illecebroſarum cogitationum, & turpium motuum dividere potenter poſſunt, qui & de omnipotente Deo, & de ſanctis Scripturis cogitare ſapienter ſciunt. Sed, ut dixi, ſimulata bona malorum, ſæpe doctores non pro ipſis, ſed pro aliis ſuſtinent: quia quod ſimulate agunt non ſimulatoribus, ſed videntibus prodeſt. Sæpe quidem electi ſimulata bona malorum vident; ſed quia corda neſciunt, bonum, quod fulgere videtur exterius, imitantur. Saul Samuelem ut ſecum ad adorandum Dominum reverteretur, rogavit; ſed ille reverſus Agag in fruſta concidit: quia electi doctores per opera, quæ reprobi faciunt, electos ad bene vivendi ſtudia convertunt. Sed quia idipſum diſpenſative, id eſt propter aliud faciunt, cum diſpenſationis neceſſitas tranſit, ipſos reprobos, quos quaſi ad bona opera ſequuntur, ad reprobi cordis impœnitudinem lapſos deſerunt. Bene itaque ſubditur:

Cogitationes quibus ſuccenditur, ſtatim ejicienda.

Contra ſingulas libidinis inſidias, ſingularis adhibenda vigilantia.

Proverb. 4. 23

Doctorum conſilium adhibeatur.

Abiit autem Samuel in Ramatha, Saul vero aſcendit in domum ſuam in Gabaa, & non vidit Samuel ultra uſque ad diem mortis ſuæ.

Verſ. 34. & 35

41. Quæ eſt domus tranſgreſſoris, niſi conſuetudo pravi operis? Quiſquis enim in perverſa conſuetudine clauditur, quaſi in domo converſatur. In do-

Domus in qua quieſcit peccator, prava eſt conſuetudo.

domum ergo ſuam Saul aſcendit, quando reprobus quiſque poſt increpationem doctorum ad mali operis uſum redit. Quaſi enim ad plana deſcendit, quando humilitatem ſimulat, ut præſulum mandata cognoſcat. Quid eſt vero, quod prius Samuel abire, quam Saul in domum ſuam aſcendere dicitur? Sed, ut dixi, cum neceſſitas aliorum non eſt, manere cum verſuto electus prædicator non poteſt: & quia in abſentia doctoris ſimulator proficit, Saul in domum non abiit, ſed aſcendit. Aſcendere quippe reprobis, aſt de malo ad pejus proficere. Cum item deſcendere ſuperbus dicitur, aſcendere perhibetur. Aſcendere quippe in domum ſuam ſuperbo, eſt ſuperbiendo uſque ad menſuram, [a] qua damnandus eſt, ſe extollere. Domus namque ſuperbi, eſt nequitiæ B ſuæ menſura. Dum enim per proſpera ſeculi agere tyrannidem, turbare terram, premere bonos, innocentes affligere permittuntur, quid aliud, quam aſcendere ſuperbi videntur? Sed quia præfinitum eſt a Deo quantum noceant, quantum ſæviant, quantum per tyrannidem ſe extollant, uſque ad domum ſuam aſcendere permittuntur.

A Deo præ definitum eſt malis quantum noceant.

Domus namque eorum, menſura nequitiæ eſt, in qua ſemper erunt: quia ubi ad plena flagitia venerint, rapiuntur per mortem, & per æterna tormenta puniuntur. Quaſi enim in domo manet, qui a converſationis ſuæ pœnis egredi numquam poteſt. Quod non ſolum de ſuperbis, ſed & de luxurioſis, & omnibus reprobis convenienter intelligi poteſt. In aſcenſu quippe, & non in C domo adhuc erant, de quibus dicitur: *Nondum impleta ſunt peccata Amorrhæorum*. Hinc item beatus Paulus Apoſtolus dicit: *Ut impleant peccata ſua*. Ergo ad domum aſcendunt, quando profectu mali ad opera nequiora proficiunt, pro quibus æterna tormenta ſuſtinebunt.

Impleta menſura, ad æternas pœnas rapiuntur.

Geneſ. 15, 16. 1. Theſſ. 2. 16.

42. Samuel autem in Ramatha abire dicitur. A reprobis quippe diviſi doctores non eunt, ſed abeunt. Vadunt quippe, quando corrigendos deſerunt: quia quos velut irati dimittunt, ab eis poſtmodum bona emendatione invitati redeunt. Abire ergo doctoris, eſt impœnitentes impios perpetua animadverſione deſerere. Sic enim peccata ad mortem per impœnitudinem operantes deſerunt, ut ad eos redire ulterius non D cogantur. Bene ergo dixit: *Non vidit Saul Samuelem ultra uſque ad diem mortis ſuæ*. Et quia hoc eſſe agendum in ſummæ veritatis contemplatione percipiunt, in Ramatha abire memoratur. Conſummata namque viſio, eſt intimæ veritatis ratio perfecta. Ne ergo prædicatorum diſtrictio nimia eſſe carnalibus judicetur, cum ab Eccleſiæ communione reprobos in perpetuum ſeparant, audiant: quia poſtquam Samuel in Ramatha venit, Saul ultra non vidit: quia illum doctor æternaliter dividit, quem pertinere ad electorum numerum non cognoſcit. Sed hoc fiducialiter creditur, ſi in forma Samuelis prædicatorum ſanctæ Eccleſiæ caritatis affectus diſtrictius videatur. Diſtrictionis quippe zelus oſtenditur, quia non vidiſſe Saul uſque ad E diem mortis ſuæ memoratur. De affectu vero caritatis ſubjunctum eſt:

Juſte contra impœnitentes excommunicationis pœna decernitur.

Verſ. 35.

Veruntamen lugebat Samuel Saul, quoniam Dominum pœnitebat, quod conſtituiſſet regem Saul ſuper Iſrael.

43. Quid enim eſt, quod luget, quem cernere dedignatur: niſi quia & cum zelo rectitudinis ſancti doctores habent affectum magnæ caritatis, ipſa autem caritatis magnitudo oſtenditur, quia projectum regem plangere perhibetur? Quo ergo affectu electorum ſubditorum peccata plangunt, qui pro projectis reprobis plangere tam affectuoſe didicerunt? Inſtantia namque luctus oſtenditur; quia ſubjunctum eſt:

Ita rejectos lugere debent Paſtores.

CAPUT III.

1. Reg. 16. Verſ. 1.

Dixit Dominus ad Samuelem: Uſquequo tu luges Saul, cum ego projecerim eum, ne regnet ſuper Iſrael?

1. Cui enim dicitur: *Uſquequo tu luges?* inſtanter lugere declaratur. Magnus ergo eſt affectus Sanctorum, etiam cum auſteritatem vindictæ exterius proferunt. Nam foris ſæviunt, ſed intus per amorem liqueſcunt. More matrum parvulos verberant, ſed affectu gemunt cum parvulis, quos caſtigant. Sed quid eſt, quod Dominus ait: *Uſquequo tu luges Saul?* An poteſt mater filium morientem cernere, & per ſciſſionem viſcerum nequaquam flere? Mortuum ſine luctu tolerat, quæ moritur, ſed infirmatur. Quid eſt, quod dicit: *Uſquequo tu luges Saul?* Niſi quia perditi nimis lugendi non ſunt? Nam ſæpe doctor de perditione ſubditi vehementer affligitur, ſed reſpectu ſummæ juſtitiæ conſolatur. Hoc ergo dicere Dei ad Prophetam quid eſt, niſi prædicatoris mentem per internum ſolatium ab afflictione relevare? Et quia lapſis prælatis electi per divinam miſericordiam ſubrogantur, ſubjungens Dominus ait:

Sancti foris ſæviunt, intus dolent.

Ibidem.

Imple cornu tuum oleo, & veni: mittam te ad Iſai Bethlehemitem. Providi enim in filiis ejus mihi regem.

2. Quaſi enim lugentem conſolans, ait: Cur projecti perſona plangitur, cum melior ſubrogatur? Unde & Saul non proviſus, David autem proviſus oſtenditur. Quantus ergo, & qualis fuerit, citata conſideratione penſetur, qui judicio & electione Dei omnipotentis decernitur. Quid eſt autem, quod Deus providet, & Propheta ad ungendum mittitur; niſi quia ſanctæ Eccleſiæ ſpirituales mores deſcribuntur, quæ præligere & præordinare Deum contemplatur? conſtituere nulla cernitur, niſi quæ *Veni*, inquit, *mittam te ad Iſai Bethlehemitem. Providi enim in filiis ejus regem*: Quaſi dicat: A te nihil præſumas, ſed illum, quem prævidi, ordinando ſubſequeris. Unde & paulo poſt ſubdit, dicens: *Et unges quem monſtravero tibi*. Quid eſt hoc, niſi quia Prophetæ eſſe debent, qui in culmine Eccleſiæ alios volunt ordinare? Præviſum namque a Deo cognoſcere poſſunt, ſi ad inveniendum perſonam eligendi pontificis ſacras conſulunt Scripturas. Quaſi enim loquente Deo oſtenditur, cum talis Paſtor eligitur, qualis per ſacrum eloquium commendatur. Ad litteram vero Samueli venire a Domino dicitur, ut a reprobi & abjecti regis compaſſione revocetur. Si vero luctu aſſiduo lapſi reſtitutionem poſcebat, ei venire fuit, a tali intentione quieſcere. Et cornu ſuum oleo implevit, quia paſtoralem ſublimitatem in ungendo rege laudis titore temperavit. Cornu quippe aſpero Saul impetiit, quia peccantem velut magno impetu proſtravit, dicens: *Quia projeciſti ſermonem Domini, projecit te Dominus, ne ſis rex*. Quid eſt ergo, quod cornu impleri oleo præcipitur, niſi quia ungendi regis juſtitia commendatur? Quaſi dicat: Rex, qui modo ungitur, non erit increpatione feriendus, ſed miræ laudis favore prædicandus: non eget impeti, ſed foveri. Ad Iſai Bethlehemitem mittitur, ut rex, qui eligitur, per-

Nulla conſtituit Eccleſia, niſi quæ a Deo præordinata novit.

In culmine Eccleſiæ poſiti Prophetæ eſſe debent.

Supr. 15. 23.

a Gilot. quâ damnata eſt.

manſurus eſſe doceretur. Per Patriarcham quippe Jacob longe ante regni manſuri ſtatus oſtenſus eſt, quia dixit: *Non deficiet ſceptrum de Juda, & dux de femoribus ejus, donec veniat, qui mittendus eſt.* In filiis ergo Iſai rex prævisus aſſeritur, ut rex, qui ungi præcipitur, non ut Saul receſſurus, ſed durabilis doceatur. Quaſi Prophetam in abjecti anguſtia tabeſcentem excitet, dicens: Cur abjectus pro culpa plangitur, cum laudandus ſubrogetur?

Gen. 49. 10.

Qui & quales ad paſtoralem curam eligendi.

3. Hæc autem ad litteram tetigimus: nunc ſub litteræ narratione prælatorum noſtrorum electionem videamus. Quid eſt, quod cornu oleo implere præcipitur, niſi quia talis in ſancta Eccleſia Paſtor eligendus eſt, qui non argui velut B tranſgreſſor debeat, ſed ad exemplum aliorum miris laudibus commendari? Cornu namque telum animalium eſt. Auctoritas autem & increpatio ſummi antiſtitis quid ſunt aliud, niſi tela? Cornu quippe feriunt, quando peccatoribus per increpationem acumina conjunguntur. Ferire etenim cornu, eſt peccatores acute redarguere.

Quid cornu unctione deſignetur.

Cornu oleo impletur, quando prædicatoris ſublimitas non habet aſperitatem minarum, ſed blandimenta favorum. Vel cornu oleo impletur, quando electo Paſtori ſimul datur & ſublimatus culminis, & virtus unctionis: quando & ſublimis gradus aſcenditur, ſed qui ad alta ſuſtollitur, meritorum ubertate repletur. Cornu ergo pleno ſa-C cerdotes unguntur, qui ad ſummum gradum perveniunt cum plenitudine gratiarum. Quia vero oleo ignis accenditur, oleum doctoris amor eſt cordis. In quo ignis accenditur; quia in pinguedine oris virtus & gratia ardet Spiritus ſancti. Quia ergo pinguedinem magnæ caritatis habere doctor debet: rex, qui ungi præcipitur, pleno cornu ungi perhibetur. Dicitur etiam plenitudo cornu pro perſeverantia gratiarum: nam qui ante finem deficiunt, ungi cornu plenitudine non merentur. Adhuc quoque dicendum de cornu hujus plenitudine eſt: quia idcirco præcipitur, quia magna unctione indiget, qui de ſua plenitudine replere alios debet. Unde & Moyſes tam plenus extitiſſe dicitur, ut de ſpiritu ejus Dominus tuliſ-D ſe & aliis dediſſe doceatur. Vel cornu Prophetæ impletur, cum pontificalis ſublimitas ad perfectiora docenda præparatur. Quando enim Eccleſiæ principes ordinantur, eis, quæ agere debeant, ſemiplena prædicanda non ſunt. Cornu ergo pontifices implent, quando plenas atque perfectas virtutes proferunt, quas electi Eccleſiæ principes imitentur. Quia vero ipſi, qui ungunt, eſſe ſpiritales debent, cornu jubentur implere. Cornu quidem de carne eſt, ſed clauſum in carne non eſt. Cornu ergo ſpiritualis converſatio doctoris eſt. Cornu vero oleum effundit, cum ille alta prædicat, qui hæc alta converſatione demonſtrat. Cornu er-E go oleo implere, eſt prædicationem magnarum virtutum in alta converſatione ſuſcipere. Et in capite effundit, quando in mente illius imprimit, qui ad ſummum ordinem novus venit. Quando ergo electi promoventur, pleno cornu unguntur, quia ad altitudinem ordinis proficiunt virtute perfectionis.

Amore flagrent.

Gratiarum plenitudine gaudeant, ex qua ceteri accipiant
Num. 11.

Ex congregatione, in qua religio vigeat, aſſumantur.

4. Sed Propheta ad Iſai Bethlehemitem mittitur, rex in ejus filiis providetur: quia ille Paſtor eligitur, qui eccleſiaſtica religione eruditus eſt. Bethlehem igitur, quæ domus panis dicitur, quid aliud, quam unamquamque deſignat domum religionis? Panis namque nomine doctrina perfectionis oſtenditur, Paulo atteſtante, qui ad converſionem debiles excitans, ait: *Lac vobis potum dedi, non eſcam. Nondum enim poteratis, ſed necdum poteſtis.*

1. Cor. 3. 2.

A Si enim lac parvulorum eſt, panis non eſt niſi perfectorum. Unde & de perfecti viri robore dictum eſt: *In excelſis habitabit, munimenta ſaxorum ſublimitas ejus, panis ei datus eſt.* In domo ergo panis rex ad ungendum quæritur, quia utiliter promoventur, qui in perfectæ converſationis ordine nutriuntur. Ille etenim facere fortes alios poteſt, qui remiſſa & negligenti converſatione nutritus non eſt. In domo igitur quæritur panis: quia in promovendo antiſtite, quærendum eſt robur converſationis. De congregatione quidem debili fere numquam accipitur perſona virtutis. Unde bene in Iſai filiis quæritur, qui ſalus B Domini, aut certe ſalus abſolute nominatur. Salus quidem recte prælatus dicitur. Quid enim ſunt peccata & vitia, niſi languores animarum? Electus autem prædicator per integritatem ſanæ doctrinæ, per ſoliditatem innocentiæ, per ſplendorem electæ vitæ, ſalus Domini recte nominatur. Alii quidem ſunt doctores, quorum ſermo ſerpit, ſicut cancer. De horum quippe familia rex non aſſumitur, quia ægras mentes ad ſalutem non ducit, ſed interficit. Et notandum, quia Iſai alio nomine Jeſſe dicitur. Duplex quidem nomen habet, quia bonus doctor non ſemper in pace eſt. In pacis quidem tempore ſalus Domini dicitur, ut bellorum munera, quaſi in-C tra domus ſecura veſtibula ſanare doceatur. In bello autem Jeſſe nomen habet: quia & ſeipſum fortiter munit, & alios valenter protegit. Jeſſe quippe inſulæ levamen dicitur. Quid autem inſulæ nomine, niſi mentes tentationum fluctibus vallatæ intelliguntur? Inſulæ quidem ſunt: quia etſi magnos conflictus ſuſtinent, non moventur. Unde & electorum victoriam Pſalmiſta prædicans, ait: *Dominus regnavit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ.* Dominus quidem regnat, quando ejus ſedem, electas videlicet mentes, turbo hoſtium nullus inquietat: ſed lætatur terra, quia ſolida corda doctorum gratulantur. Lætantur inſulæ, quia cum ejus gratiam tentamenta ſuperant, majorum auditores hilareſcunt. Terra quidem eſt D mens fortis, & firma lingua doctoris. Inſula vero dicitur, cor forte ſubjecti, quod adhuc tentamentis impetitur, nec tamen movetur. Quid eſt ergo, quod eſſe levamen inſulæ dicitur, niſi quia per robur doctorum minorum corda ſublevantur? Nam inter tot fluctus tentamentorum corruerunt, ſi non majorum robore ad altæ vitæ deſiderium eorum corda levarentur. In Iſai ergo, & Jeſſe filiis rex latere deſcribitur: quia illi utiliter ad Eccleſiæ culmen veniunt, qui electorum magiſterio & pacem cuſtodire & diſponere, ſive conficere ſpiritualia bella didicere. Bene ergo dicitur: *Providi enim in filiis ejus mihi regem.* In his quippe, non in E aliis rex providetur: quia ad culmen Eccleſiæ per divinam gratiam nulli perveniunt, qui electorum magiſterium per omnes temporum ordines non ſequuntur. Sequitur.

Iſai. 33. 16.

Salus populi eſſe debent.

Fluctuantes corroborent ac confirment.

Pſal. 96. 1.

Et ait Samuel: Quomodo vadam? Audiet enim Saul, & interficiet me. Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices: Ad immolandum Domino veni. Et vocabis Iſai ad victimam, & ego oſtendam tibi quid facias.

Verſ. 2. & 3

5. Quid his verbis oſtenditur, niſi quia tyrannorum verſutia atque ſævitia quandoque eſt pia fraude deludenda? Præcepto namque Domini de armento vitulus tollitur, immolatio ſimulatur, & ad regiam unctionem pervenitur: quia dum nocere tyranni cupiunt, objicienda ſunt eis quædam, quæ credant, ut nocendi aditum non inveniant. Sic ty-

Mali citra mendacii periculum, aliquando pia fraude ſunt deludendi.

tyranni deludendi ſunt, ut caveatur culpa mendacii. Quod tunc bene perficitur, cum illud fit, quod aſſeritur, ſed quod fit ſic dicitur, ut celetur: quia ex parte dicitur, & ex parte reticetur. Prophetæ namque Samueli præcipitur, ut ad ungendum regem vadat, & ſe immolaturum Domino, non regem uncturum aſſerat: ut immolans verum dicat, & unctionem celans, tyranni ſævitiam, vera dicens, deludat. Quia enim immolaturus abiit, paulo poſt manifeſte exponit, ubi dicit: *Sanctificavit ergo Iſai, & filios ejus, & vocavit eos ad victimam.*

Qui dicit & non facit, oris proprii gladio jugulatur.

6. Sed jam melius agitur, ſi quid ſpiritualiter deſignent iſta, videamus. Quid eſt ergo, quod vitulum in manu Propheta tollit, & ſic ad ungendum regem pervenit? Sed vitulus quid eſt, niſi ſplendor imaginis Redemtoris? Quia enim eum, quem eligit, conformem facere Redemtori ſtudet, quando formam ipſam Redemtoris prędicat, quaſi vitulum in manu portat. Et quia ſplendorem Dominicę converſationis, quem prędicat, in virtute operis monſtrat; vitulum quem de armento ſuſcipit, per manum ducit. Vitulum namque in manu tollere, eſt prędicationem Dominicæ converſationis ſervare in virtute operis. Sic nimirum vadens non occiditur, aliter occideretur: quia qui dicit, & non facit, oris propeii gladio condemnatur. Quid eſt, quod dicere jubetur: *Ad immolandum Domino veni?* Quid eſt item, quia facit, quod dicit, dum venit & immolat: niſi quia tantæ debet eſſe efficaciæ qui alios promovet, ut bona non ſolum dicat, ſed perſuadeat? Immolationis quidem victima, quę in Prophetæ manu videtur, in altari cognoſcitur. Quid eſt enim cor electi auditoris, niſi altare Dei? Quando enim bona doctor loquitur ore, & oſtendit opere, vitulus in manu eſt. Quando autem & quod dicit, & agit, auditoribus perſuadet, victima in altari eſt. Tunc ergo immolat, quando electa corda per amorem ſuſcipiunt, hoc quod in verbo & exemplo doctoris radiat, de imitatione Redemtoris. Sequitur: *Et vocabis Iſai ad victimam.* Fortaſſe hoc, locus iſte inſinuat, quod præter prælatorum conſcientiam ſubditi promovendi non ſunt. Iſai prius ad victimam vocatur, ut bonum quod ſubire ſubjectus cernitur, in magiſtri ſui mente fundetur. Bene ſubjungitur: *Et oſtendam tibi quid facias.* Idipſum quoque exprimens, ait:

Paſtor faciendo quod dicit, efficaciter perſuadet.

Verſ. 3.

Et unges, quem monſtravero tibi.

In eligendis Paſtoribus conſulendus Deus.

7. Niſi enim Iſai prius vocetur, ei, quæ facienda ſunt, non pandentur: quia ſine magiſtri voluntate aliquid de ſubjecti perſona faciendum non eſt. Illo ergo vocato, quod eſt faciendum, oſtenditur, quia cum voluntate religioſi doctoris, ſubjecti humilitas ad arcem ſuſtollitur prælationis. Quid eſt autem, quod dicitur: *Unges quem monſtravero tibi*, niſi quia electi Paſtoris æquales diſcipuli omnes non ſunt? Sunt namque ex illis, alii utiles ad obediendum: alii & humiliter obediunt, & jubere diſcrete didicerunt. Dicit ergo: *Unges quem monſtravero tibi*, ut, cum culmen ſacerdotii perſona quæritur, cum magna ſubtilitate requiratur. Quibus nimirum verbis ordinatoribus Eccleſiarum in electione aliorum nihil ſuum relinquitur. *Quem*, ait, *monſtravero tibi, illum unges.* Qui ſunt qui ungunt, quos non monſtrat Deus, niſi qui carnali affectu ad Eccleſiarum culmen ordinandos ducunt, qui non merita diſcernunt, ſed perſonas accipiunt? Iſti quidem reges ungunt, ſed non qui a Deo monſtrantur. Quod ſuum eſt, faciunt: quod Dei eſt, tollunt. Dei quidem, perſonam monſtrare eſt; ordinatoris

Non carnalis affectus.

A præbere unctionem. Dum ergo ipſi ſibi monſtrant quos ungant, habere Deum cooperatorem nolunt. Unde & per Prophetam Oſeam de talibus electis Dominus queritur, dicens: *Ipſi regnaverunt, non ex me: principes extiterunt, & ego ignoravi.* Dicitur ergo electis, quod audire non poſſunt reprobi: *Unges quem monſtravero tibi:* ut nullus promoveatur, niſi qui dignus tanto ordine, Scripturarum ſanctarum laude decernitur. In eis quidem Dominus loquitur, ibi qualis & quantus eſſe debeat magiſter Eccleſiæ, memoratur. Ille ergo monſtratus a Domino eligitur, qui per ſacrum eloquium commendatur. Hęc quidem mali Rectores contemnunt, boni faciunt. De bonorum ergo obedientia recte ſubjungitur:

Oſee 8. 4.

Verſ. 4.

B *Fecit ergo Samuel, quod locutus eſt ei Dominus, Venit in Bethlehem, & admirati ſunt ſeniores civitatis, occurrentes ei.*

Paſtor in publico, raro videatur.

8. Ad hiſtoriam ſeniores admirantur, quia illuc venire Propheta non erat ſolitus. Quo in loco fortaſſe ſignatur: quia electi doctores vix aliquando videri in publico debent, eſſe frequentes in ſecreto, negotiis civilibus vacui, ſpiritualibus pleni. Miraculum ergo fit populi, in publico viſa perſona Paſtoris. Mirantur quod exeat, quem ſecreti cultorem ſciebant. Qui quia in magna populi veneratione ſuſtollitur, ſeniores civitatis & admirati, & ei occurriſſe referuntur. Quia vero non populus, ſed ſeniores admirantur, perfecta doctorum virtus oſtendi- C tur, quæ non a parvulis & ſimplicibus, ſed a magnis & eruditis prædicatur. Qui etiam de pacifico ingreſſu Prophetę ſciſcitantur. Quaſi ergo ingreſſum non pacificum minabatur, qui dicebat: *Quid vultis, in virga veniam ad vos, an in ſpiritu manſuetudinis?* Quid eſt ergo, quod dicitur:

Non rudibus tantum, ſed etiam perfectis magnam movent admirationem.

1. Cor. 4. 21.

Pacificus eſt ingreſſus tuus?

Ibidem.

Ex ipſo divina voluntas requirenda.

9. Niſi quia electi fideles dum bene ſpiritualium doctorum acta conſiderant, in eis utique divinam voluntatem penſant. Quia enim eſſe Samuelem Prophetam ſciębant, utique quia divinæ diſpenſationis ſecreta cognoverat. Dum ergo de pacifico ingreſſu interrogant, quid aliud interrogando faciunt, quam divini conſilii noſſe velle ſecretum? Utinam & nos quoties ſanctos D viros cernimus, inquirere de pacis noſtrę ſecuritate ſtuderemus, & diligenter ab eis ſcire, quales a Deo cernamur, qui cognitionis noſtræ oculos non habemus. Pacificus ergo ingreſſus doctorum eſt, cum ad eos veniunt, qui non ſunt pro culpa feriendi, ſed pro juſtitia prædicandi. Qui ergo promotum juſtum venerat, reſpondit, dicens:

Verſ. 5.

Pacificus, ad immolandum Domino veni. Sanctificamini, & venite mecum, ut immolemus.

Sacrificio intereſſe non debent, niſi ſanctificati.

10. Cum doctoribus, ut immolent, vadunt, qui intentionem ad ſuperna dirigunt. Et coram euntibus Propheta immolat, quando id doctor, quod verbo pronuntiat, in aſſiſtentium cordibus per amorem ligat. Sed ut hiſtoriam paululum attendamus, vigilanter eſt diſcutiendum, quod dicitur: *Sanctificamini & venite mecum.* E Si enim intereſſe ſacrificiis non audent, niſi ſanctificati, quid de ſacrificantibus cenſendum? Sanctificare enim purgare eſt, Quantum ergo duros decet eſſe pontifices, ubi invitatæ ad ſacrificium nonniſi ſanctificatæ admittendæ ſunt plebes? Sanctificatio quippe corporis pudicitia eſt, ſanctificatio mentis caritas & humilitas. Sanctificetur ergo ad ſacrificium invitatus, ſed magis ille cogitur, a quo invitatur. Notent ſacerdotes, quæ invitatis dicant: *Venite mecum.* Secum

Quanta ergo ſacrificium offerentes, decet ſanctitas.

quippe ſanctificati veniunt, ſi cum mundis plebibus ad Dei obſequia mundi ſacerdotes accedunt. Secum quippe ire, eſt mundos cum mundis accedere. Nam ſi mundę ſunt plebes, non mundi ſacerdotes, ſecum non veniunt: quia æquali puritatis ordine non accedunt. Audiant hujuſmodi quid alter Propheta admoneat, dicens: *Mundamini, qui fertis vaſa Domini*. Audiant item, quod dicit: *Lavamini, mundi eſtote*. Quia ergo mundanæ ſunt plebes, dicit: *Sanctificamini*. Quia item ſummi viri in continuo munditiæ ſuæ ſtatu ſemper debent permanere, & ad formam ſuæ puritatis alios trahere, ſubdit: *Et venite mecum*. Sed quia ſeniores ad victimam invitantur, quid per typum demonſtrant, niſi quia ad eligendum antiſtitem, ſive ad ungendum & conſecrandum, plures ſapientes atque religioſi viri vocandi ſunt? Qui nimirum ſanctificantur & veniunt, ſi proponunt, ut in electione illa carnale aliquid non ſequantur. Sanctificari quidem eis eſt, ad præbenda dona ſancti Spiritus ſpiritualem & ſanctam intentionem adducere. Bene autem in typo electorum & de Iſai, & ejus filiis dicitur:

Iſai. 52. 11. Iſai. 1. 16

Sanctificavit ergo Iſai, & filios ejus, & vocavit eos ad ſacrificium.

Ibidem.

11. Et quia per ſacra eloquia Dominum eligendos antiſtites monſtrare docuimus, jam quales monſtret, qualeſque reprobet ſubſequenter, loquentibus ſacræ hujus hiſtoriæ myſteriis, videamus. Sequitur:

Quales eligendos antiſtites monſtret, aut quales reprobet Scriptura ſacra.

Verſ. 6. & 7.

Cumque ingreſſi eſſent, vidit Eliab, & ait: Num coram Domino eſt Chriſtus ejus? Et dixit Dominus ad Samuelem: Ne reſpicias vultum ejus, neque altitudinem ſtaturæ ejus, quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominum judico. [a] *Homo enim videt ea, quæ apparent, Dominus autem intuebitur cor.*

Quid enim eſt ſapientibus ingredi, niſi ad ſubtile diſcretionis ſacrarium intrare? Sed ingreſſum Eliab vidit: quia illum eſſe dignum prælatione ſanctæ Eccleſiæ Paſtor agnoſcit, qui & fortitudinem habet boni operis, & ſcientiam veritatis. Quid eſt autem, quod ei Dominus nec ſtaturam ejus, nec vultum aſpicere præcipit, niſi quia in ſancta Eccleſia nec opus, nec ſcientia ſine humilitate prędicatur? Quid eſt enim vultus alicujus, niſi exterior converſatio, per quam noſcitur? Et quid eſt ſtatura ejus, niſi altitudo ſcientiæ, per quam ad ſuperiora ſublimatur? Quos ergo Eliab rectius, quam bona agentes, & eruditos ſignificat, ſed arrogantes? Unde & Eliab, Deus meus pater, interpretatur. Hoc quippe ejus nomen, quod audent præſumere. Quid namque eſt, quod Deus meus pater dicitur: niſi quia dum fortiter bona agunt, ſpiritualia ſapienter intelligunt, ſe per ſingulare meritum in filiorum Dei numerum tranſiſſe gloriantur? Nam pater non meus, ſed noſter omnipotenti Domino dicerent, ſi per humilitatem ſe cum electis ceteris in ſupernę generationis ordine communiter viderent. Merito ergo repellitur, quia in ſpirituali culmine nonniſi humiles præferuntur. Subtiliter ergo Propheta de ungendi perſona exquirit, dicens: *Num coram Domino eſt Chriſtus ejus?* Modo hoc fit, quando ſummus doctor, & vitam & intelligentiam eligendi cognoſcit, ſed adhuc de humilitatis virtute perquirit. Sed vultum & ſtaturam ejus abjectam videt, quando ei, quidquid pulchrum habet in opere, quidquid altum in eruditione ineſt ei, abſque humilitatis virtute cognoſcit.

In eorum electione nec ſcientiæ, nec boni operis, abſque humilitate habenda eſt ratio.

Merito igitur Dominus dicit: *Projeci eum, nec juxta intuitum hominis judico: quia homo videt in facie, Deus autem intuebitur cor.* Quaſi dicat: Homines ſolent magna opera, & ſcientiæ verba laudare: ego autem nec verba, nec opera laudo, quæ in humilitate vera fundata non video. Indignitatis quippe ſuæ repulſam, qui ejuſmodi ſunt, expaveſcerent, ſi attente audire vellent, quod ad Prophetam Dominus dicit: *Ne reſpicias vultum ejus, neque altitudinem ſtaturæ ejus, quia projeci eum*. Pro magno namque habent, quod arrogantes faciunt: ſed ecce tam vile eſſe a Domino dicitur, ut nec reſpiciendum eſſe judicetur. Sed iſto amoto, quid ſequatur oſtenditur:

Et vocavit Iſai Aminadab, & adduxit eum coram Samuele. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus.

Verſ. 8.

12. Aminadab interpretatur, urbanus. Merito igitur, Domino conſulto, repellitur: quia ſancta Eccleſia ad regimen animarum non eligit negotiis ſecularibus ſtrenuum, ſed ſpirituali converſatione decorum. Urbani quidem ſunt, qui poſtpoſita intentione cęleſtium, exterioribus ſtudiis ſe oſtendere ſtrenuos conantur. Nec hunc ergo elegit Dominus: quia pii Paſtoris ſtudio cæleſtia, non terrena, provideri fidelium gregibus debent, non infirma & labentia, ſed ſublimia & æterna.

Non ſunt, propter negotiorum ſecularium peritiam eligendi.

Adduxit autem Sama, de quo & ait: Etiam hunc non elegit Dominus.

Verſ. 9.

13. Sama, audiens interpretatur. Quid ergo Sama deſignat, niſi obedientes & ſimplices? Audire quidem eis, eſt ea quæ a majoribus jubentur, obediendo perficere. Unde & de obedientia gentilis populi per Pſalmiſtam dicitur: *Populus, quem non cognovi, ſervivit mihi, in auditu auris obedivit mihi*. Quid eſt autem, quod non eligi a Domino dicuntur: niſi quia in Eccleſię culmine non ponuntur imperiti humiles, ſed humiles ſapientes, qui & facere juſſa ſciant, & quæ facienda ſunt, ſapienter jubeant? Facere quidem eum oportet, & docere. Faciat ergo humiliter, doceat ſapienter. Quia ergo qui facere per humilitatem ſciunt, & jubere per eruditionem neſciunt, in dignitatem regiam aſſumendi non ſunt, Sama ad regnum a Domino non eligi perhibetur. Hinc ergo, hinc ſimplices & inobedientes colligant, quam pœnaliter ad prę-eminendum ſe ingerunt, ſi omnipotens Deus nec illum ad regimen ſuſcipit, qui per humilitatem obedientiæ audiens vocatur. Et quia plures ſancta Eccleſia hujuſmodi tam ſimplices & bene viventes, quam humiles ſapientes habet, ſequitur:

Imperiti humiles rejiciendi.

Pſal. 17. 45.

Adduxit itaque Iſai omnes filios ſuos coram Samuele. Et ait Samuel: Non elegit Dominus ex iſtis.

Verſ. 10.

14. Quia in ſeptenario numero ſoleat perfectio deſignari, teſtatur Iſaias Propheta, qui dona ſancti Spiritus in Redemtore noſtro manentia aſſerens, ait: *Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini*. Quid eſt ergo, quod hi, qui a prædicationis officio repelluntur, ſeptenario numero deſignantur, cum idem numerus perfectionem deſignet, quam alius niſi de ſancti Spiritus infuſione non habet? Sed convenienter hoc aſſeritur: quia pluribus gratia Spiritus ſancti ad bene vivendum datur, ad docendum non datur. Qui quia plures ſunt, & in bona operatione perfecti, apte ſeptenario numero continentur. Item quia robuſta faciunt, & ſubtilia non intelligunt, a regni gubernatione repel-

Pluribus gratia Spiritus ſancti ad bene vivendum datur, non ad docendum.

Iſa. 11. 2.

a Gilot. & Vatic. non enim video.

repelluntur. Et ſeptem ergo ſunt filii, & eorum aliquis ad animarum regimen non aſſumitur: quia etſi bene vivendo regere fortiter ſemetipſos ſciunt, tueri alios fortiter per doctrinam nequaquam poſſunt. Numquam ſe tam in ordinando præcipitet ordinator Eccleſiæ: quia etſi plures habet, qui ad ſuſcipiendam animarum curam non ſunt idonei, qui tamen præeſſe poſſint; et deeſſe non poſſunt. Quærat ergo doctor inſtanter, non deficiat quærere, donec latentes poſſit invenire. Magnę quidem electorum virtutes quaſi theſauri omnipotentis Dei fere ſemper in occulto ſunt. More etenim timoratorum divitum omnipotens Deus facit: quia ne virtutum theſauros perdat, hos & in electis mentibus collocat, & ipſas mentes per ſecretum celat. Quærat ergo, qui ordinare, immo ornare Eccleſię caput cupit, occultos theſauros. Chriſti ſponſam ornare geſtit; ſed non poteſt, niſi occultos ſponſi theſauros ad ejus ornatum producat, & non deſiſtat, donec latentes inveniat. Sed quid hortor Paſtores quærere, cum niſi Deus * oculos proferat, nequeant inveniri? Quid eſt enim aliud: *Unges quem monſtravero tibi*? Tamen quærendi ſunt: quia niſi quæſiti diu, minime monſtrantur. Nam & Dominus ſe monſtraturum promittit, & tamen Propheta quęrere nititur, ut invenire mereatur. Unde & Dominus quærendi inſtantiam imperat, dicens: *Quærite & invenietis, petite & accipietis, pulſate & aperietur vobis*. Quærens ergo Propheta & tot jam repulſis, quærere perſeverans, quid nobis inſinuat, niſi ut nulla diſpenſatione indigni ad culmen religionis venire * permittamur? Nam cum in pleriſque ſanctæ Eccleſiæ negotiis ſalubris ſit diſpenſatio; lethalis profecto & mortifera eſt, ubi aut cæci per ignorantiam, aut irreligioſi ſapientes, aut ad ſecularia negotia projecti ad aliorum primatum venire permittuntur. Hi enim ignorando, illi ſciendo, & non faciendo, ſubditorum animas perimunt: illi item negligendo ſpiritualia, ſequendo carnalia & terrena. Illi quidem totis viribus laborant, ut laudentur, quę dicunt: iſti quæ dicunt, neſciunt: illi ad hoc omni intentione conantur, ut inter ſummos ſeculi abundantius honorentur: qui profecto tanto pejores prioribus ſunt, quanto illi in ſpiritualibus, iſti in carnalibus & ſecularibus apparere ſublimes volunt. Horum finis deſiderium eſt, fulciri divitiis, honoribus extolli, potentum hujus ſeculi familiaritatibus ſublimari. De quibus omnibus reprobæ mentis affectibus oriri poteſt negligentia animarum ſubditorum, contemtus Chriſti, & Eccleſiæ dilapidatio facultatum. Quærat itaque doctor, ut nulla diſpenſatione indignos pręferat: quia quod lethiferum eſt, numquam permitti debet. Unde & ſubditur:

Indefeſſo labore quærendi qui ad animarum curam idonei ſint.

Deus theſauros ſuos, ſc. Sanctos abſcondit.

* Legendum videtur, ostenderit.

Matt. 7. 7.

* Forte permittantur. Lethale malum Eccleſię, indignus Paſtoris ordinatio.

Dixitque Samuel ad Iſai: Numquid completi ſunt filii?

Quid eſt, quod alium quærit, niſi quia non debet ante quærens quieſcere, quam mereatur invenire? Et quia ſæpe abjecta foris & vilia, intus excelſa ſunt, ſequitur:

Verſ. 11.

Qui reſpondit: Adhuc reliquus eſt, & qui paſcit oves.

Qui ad Paſtorale officium proponendi.

15. Quid eſt reliquus, niſi abjectus? Abjectum dico a ſe, non a Deo: quia a Deo per ſuperbiam quis abjicitur; a ſe abjectus eſt, qui vilis & humilis ęſtimatur. Vel reliquus dicitur, qui in aliorum comparatione eſſe aliquid non videtur. Abjectus ergo humilis dicitur: quia contemni ſe videt, & tolerat, oſtendi nequaquam curat, ſed oves paſcit: quia cogitationes ſimplices in contemplatione æternæ hereditatis nutrit. De his certe paſcuis electorum a Domino dicitur, *Ingredientur & egredientur, & paſcua invenient*. Intus quippe habens paſcua contemplationis, foris paſcua boni operis. Intus mentem devotionibus impinguant, foris ſe piis operibus ſatiant. Merito parvulus iſte dicitur oves paſcere, quia electus quiſque humilis eſt, & ſterilis non eſt, qui quotidie magna agit, ſed de ſe magna non ſentit. Merito ergo non ſolum parvulus, ſed paſtor aſſeritur: quia qui vere humiles ſunt, foris ſe dejiciunt, ſed per internam ſocietatem in ſummis, & æternis paſcuis immorantur. Nam ſcriptum eſt: *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*. Quæ autem gratia? Niſi ut ſumma videant & cognoſcant & diligant, atque ad ipſa delicta quaſi pingues & fortes currant. Hic itaque, quia valde idoneus eſt, inſtanter exhiberi jubetur. Nam ſequitur:

Joh. 10. 9.

1. Pet. 5. 5.

Et ait Samuel ad Iſai: Mittite, & adducite eum. Neque enim diſcumbemus, priuſquam ille veniat.

Ibidem.

16. Quid eſt autem, *Non diſcumbemus, priuſquam veniat*? Quem requirit: niſi quia in obſervatione jejunii celebranda ſunt ſacramenta unctionis? Nobis autem non ſolum ipſa ſacramenta, ſed vis ſacramentorum attendenda eſt. Nam quidam cibi ſunt, qui ſi non caventur, ungere bene reges nequaquam ſinunt. Exteriora quidem Eccleſiæ negotia quidam cibi animæ ſunt, qui ab electis devote adminiſtrantur. Sed ſi negotiorum multitudine anima ſaturetur, ad ſuſcipienda ſpiritualia intrare perfecte non ſinitur. Cum ergo ſpiritalia inſtant, exteriora differantur: quia cum magna mentis quiete diſponenda ſunt. Sequitur:

Cum negotia ſpiritualia urgent, ab aliis feriandum.

Miſſit ergo, & adduxit eum.

Verſ. 12.

Rex futurus adducitur, quando ab occultationis ſuæ latibulis humiles producuntur. Latent quidem, ſed in paſcuis: quia etſi hominibus intra carnis vilia & infirma ſe tegunt, magna eſt ſupernæ contemplationis latitudo, in qua morantur. Sed qualis jam prælatus appareat, videamus. Sequitur enim, & dicit:

Erat autem rufus, & pulcher aſpectu, decoraque facie.

Ibidem.

17. Quid eſt, quod tanta pulchritudo regis aſſeritur: niſi quia magnis virtutum fulgoribus ornari debet perſona doctoris? Nam de Redemtore dictum eſt: [b] *Spiritus ejus ornavit cælos*. Cęli namque ſunt ſublimes prædicatores. Qui profecto cęli a ſpiritu ornati ſunt: quia virtutes, quibus emicant, a Spiritu ſancto percipiunt. Quid eſt ergo, quod rufus aſſeritur, niſi quia in rubra ſæpe materia caritatis fervor deſignatur? unde & in veſte Pontificis coccus ponitur bis tinctus, ut duplici veſtiatur caritate. Rufus ergo dicitur per ardorem caritatis: quia dum ardentia præcepta caritatis exhibet, quaſi per calorem rubet. Quid item eſt pulcher aſpectu, niſi interna contemplatione conſpicuus? Quaſi enim pulchrum aſpectum habet, qui decore viſionis radiat in interna contemplatione. Quid ergo facies deſignat, niſi exteriorem gloriam honeſtatis? Nam quia per faciem quiſque cognoſcitur, decor faciei eſt præclara honeſtas converſationis. Quaſi enim per faciei decorem cernitur, qui in omni geſtu corporis ſplendidus invenitur. Rufus ergo amore eſt pulcher aſpectu propter ſcientiam, decora facie, ſplendidus honeſtate. Quia vero ca-

Quibus virtutum fulgoribus doctor debeat ornari.

b Job. 26. 13.

ſita-

b. Corrupte in aliis excuſis, *Spiritu ejus ornavit cælos*.

ritatis fervor per ſancta opera demonſtratur, poteſt per ruborem ipſe labor operis deſignari. Qui enim nimis laborat, faciei ruborem repræſentat: quia dum intus incaleſcit, foris in vultu ruborem trahit. Sic namque eſt omnis ſpiritualis labor. Quia enim unuſquiſque quanto amplius pro æterna vita laborare conatur, tanto ferventius ad laborandum ſancti Spiritus ardore ſuccenditur, velut in ferveſcendo ruborem excitat, quem foris portat. Rufus eſt ergo doctor labore pii operis, pulcher aſpectu in fulgore contemplationis. Decor vero faciei ipſa eſt pulchritudo caritatis. Per alias quippe virtutes formam ſanctitatis accipimus; per ipſam caritatem, ipſam formam nobis quaſi mirabili decore veſtimus. Illæ aliæ virtutes corpus juſtitiæ ſunt, caritas vero hujus corporis facies recte intelligitur. Per faciem quippe, non per corpus unuſquiſque cognoſcitur. Nam ſi corpus videas, & faciem non videas, eum, cujus ſolum corpus aſpicis, non agnoſcis. Quid vero eſt aliud, quod fatuis virginibus reſpondetur a ſponſo: *Neſcio vos*: Ecce per magnos labores virginitas conſervatur, ipſa quoque virginitas magna & incomparabilis virtus agnoſcitur. Quid eſt ergo, quod fatuæ virgines a ſponſo non cognoſcuntur, niſi quia corpus habent, quo ſubſiſtant, decorem vero non habent faciei, quem ſponſus agnoſcat? Habent quidem laborem in conſervando corpore, non habent decorem vultus in perfecta caritate. Hæc namque tria eo, quo ponuntur, ordine, in electi converſatione proficiunt. Nam pulchros contemplationis aſpectus habere non prævalet, niſi qui prius ſe in labore pii operis vehementer exercet. Æternæ quidem lucis gaudia illius ſummi luminis immenſitas, æternus ille vigor ſplendoris ineffabilis, quo laborioſius quæritur, ſe quærentibus laxius aperitur. Qui ergo jam talis eſt, idoneus quidem ad docendum cernitur: ſed niſi decora facie fulgeat, niſi mentem caritatis perfectæ radiis illuſtratam gerat, dignus tanta celſitudine non probatur. Sit ergo rufus Paſtor, & non ſit remiſſus in opere: ſit pulcher aſpectu, videlicet ſublimis in eo contemplatio: ſit decora facie, ut totum robur operis, & altitudo contemplationis, ſupernæ majeſtatis oculis notum, ſit per ineffabilem pulchritudinem caritatis. Hæc quippe tria immenſi decoris inſignia, quia ſanctæ Eccleſiæ doctor habere debet, pro omnibus Petrus aſſumitur, & an amet Redemtorem tertio interrogatur. Primo namque ei dicitur: *Petre amas me?* Ut per amorem agere fortia ſtudeat: ſecundo, ut in contemplando alta cognoſcat: tertio, ut perfectæ caritatis effectu, & erga proximum ferveat, & ad ſpeciem Conditoris ferventius inardeſcat. Talis ergo ac tantus tam pulcher, tam decorus puer, quo teſtimonio proferatur, audiamus. Nam ſequitur:

Matt. 25. 12 Nonniſi per magnos labores virginitas conſervatur.

Trina interrogatio Petri facta quid ſignificet. Joh. 21. 16.

Surge, & unge eum, ipſe enim eſt.

Ibidem.

Humilium celſitudo quanta ſit.

18. Quid eſt, *Surge, & unge eum?* An tantus erat parvulus, ut ſedendo ungi non poſſet? Sedendo quippe, tangere alta non poſſumus. Magna ergo eſt virtus, magna celſitudo humilium, ſi ad eorum ſumma nec Prophetæ pertingunt. Surgit ergo Propheta, cum ſe Pontifex in miram electi prædicatoris venerationem erigit. Nam foris humilem quaſi videndo conſpicit; ſed interius ejus meritum, niſi ſe in interna contemplatione erigat, non agnoſcit. Surgere ergo doctor præcipitur: quia cui tanta vult ſacramenta impendere, ejus ante cognoſcere meritorum ſublimitatem debet. Quid eſt ergo, quod dicitur: *Surge, & unge eum, quia ipſe eſt:* niſi ſublimi ſublimia ſacramente ſublimiter præbe? Nam ſæpe indiſcreti Paſtores negligentem & reprobam accedentium vitam ſciunt, & eos promovere non metuunt. Hi profecto ungunt, & non ſurgunt: quia quibus ſacramenta unctionis tribuunt, in alto ſitos meritorum loco non cernunt. Quando igitur doctor ſublimis oſtenditur, ejus ordinator ſurgere monetur: quia per miniſterium tunc digne tribuuntur ſacramenta unctionis, cum ungendus in alta conſpicitur ſublimitate virtutis. De quo nimirum, *Quia ipſe eſt*, dicitur: Si ergo ipſe eſt, alius non eſt: quia niſi his virtutibus fulgeat, neceſſe eſt, ut ordinem tantæ celſitudinis non attingat. Quem ergo monſtraturum ſe Dominus promiſit, rufum & pulchrum aſpectu, & decora facie oſtendit, dicens: *Ipſe eſt enim.* Quia nullus debet ſubire culmen regiminis, qui robur non habet magni operis, ſcilicet contemplationis ſcientiam, & fervorem caritatis. Bene ergo ſubjungitur:

Inconſulta Paſtorum ordinatio notatur.

In ordinato conveniant contemplatio & caritas.

Tulit igitur Samuel cornu olei, & unxit eum in medio fratrum ſuorum.

Verſ. 13.

19. Cornu olei tollitur, ut tota vita pontificis ſpiritualis eſſe doceatur. Cornu olei tollitur, ut in excellenti liquore magiſter Eccleſiæ vir eſſe ſtudeat magnæ miſericordiæ. Oleo ungitur caput regis, quia lucere ſuper candelabrum debet per flammam verbi. Cornu oleum recipit, ut increpando purget, & miſerando per blandimentum trahat. Cornu etiam recipit in ſublimitate ordinis, oleum ad fomenta virtutis. Sed pleno cornu ungitur, ut virtus pontificis plena doceatur. Cornu namque plenum in unctione ſua habet, ſi tam in virtute miſericordiæ, quam caritatis & verbi perfectus eſt. Plenum etiam cornu in unctione ſua habere cognoſcitur, cujus omnis poteſtas per miſericordiam diſpenſatur. Ipſa quippe auctoritas ſanctæ Eccleſiæ, cum ſine miſericordia eſt, nulla eſt: quia tunc ſpiritualis eſt rigor diſciplinæ, cum a linimento non vacat miſericordiæ. Cornu ergo & oleum ſimul oſtenditur, ut diſciplina ſemper cum miſericordia teneatur. Cornu namque oleo plenum dicitur: ut ubicumque cornu acumen exhibet, exhibeat refuſæ gratiæ unctionem. Sed dum ad ungendum regem unctio ducitur, cornu foris cernitur, intus plenitudo olei occultatur. Portet igitur Propheta cornu foris, intus oleo repleat: foris textum inſinuet, intus ſacramenta declaret. Sciat ergo Propheta quod tribuat: ſciat rex unctus exhibita recipiendo, quid agat. Quid eſt ergo, quod foris eſt cornu, intus oleum: niſi quia plerumque ſubditorum duritia meretur, ut Paſtoris increpationem ſentiat, ſed miſericordiæ ejus aliquid non attendat? Rector ergo cornu exhibet, in quo oleum latet: quia cum quis acriter ex caritate corrigitur, pœna ſentitur, caritas non videtur. Sævus enim Rector aſpicitur, qui ſic increpat, quaſi qui non amat; quaſi qui vehementer odit, ſic objurgat. Quid tunc a compunctis cernitur, niſi cornu acumen, quo acrius feriantur? Sed quia valde intus prius Paſtor diligit, quem foris arguendo ferit: quid aliud, quam cornu increpando monſtrat, oleum diligendo celat? Plenum ergo cornu in unctione regis aſſeritur, ut in electo prædicatore perfectum utrumque eſſe doceatur. Nam acutus ad arguendum eſſe debet, mollis ad miſerandum. Perfecte feriet, ut omnem viam morbi perfecte confodiat: perfecte per miſericordiam ungat, ut plagas, quas pungit, ad ſanitatem reducat. Si enim minus violenter, quam debet, ferit; pus quod latet, non ejicit. Et ſi violenter ferit, & abunde

Unctionis ſacerdotalis myſterium.

Auctoritas Eccleſiæ, ſine miſericordia, evaneſcit.

Sub increpationis aſperitate caritas lateat.

Paſtor ſit acer ad arguendum, & mollis ad miſerandum.

Digitized by Google

abunde non ungit, percuſſum per auſteritatem interficit, & ſaluti non reddit. Sit ergo integrum cornu, integra olei plenitudo, ut auſtere per cornu feriantur vulnera, & per oleum foveantur.

Virtutis exempla circumquaque ſpargere jubetur.

20. Sed quid eſt, quod in medio fratrum ungitur: niſi quia virtutis exempla circumquaque ſpargere jubetur? In medio fratrum ungitur, ut tantæ unctionis fieri participes omnes poſſint. Qui enim in medio ponitur, ab omni parte videtur. Oleo quippe in medio aliorum ungitur: quia qui in aliorum exemplum poſitus eſt, nullam ſui partem habere obſcuram debet, ut hunc omnes aſpiciant, & ab eo lucis exemplum ſumant. Unde & ſancta animalia in circuitu oculos habere deſcribuntur: quia electus doctor dum ardorem caritatis, dum virtutem miſericordiæ, dum zelum rectitudinis ex dono ſancti Spiritus recipit, quaſi globum habitat luminis, qui eum ex omni parte circumſtantibus fulgentem reddit. Vel in medio fratrum ungitur, ut unctum & medium ſe eſſe ſemper arbitretur. Agnoſcat ergo dignitatem ſuam, & vim dignitatis exerceat: quia unctus eſt. Videat ſe medium, & communis conditionis hominem, ut pares ſibi eſſe eos, quibus eminet, recognoſcat. In medio ergo fratrum ungitur, ut ſit humilis, & ſublimis. Sublimis ordine, humilis æſtimatione. In medio item ungitur, ut ſe privato amore non diligat, ſed ex omni, quod præeminet, lucra aliorum quærat. Unde & Saul ſolus in extrema parte civitatis unctus fuiſſe perhibetur. Quid eſt enim, quod ſolus a ſolo inungitur, niſi quia de culminis poteſtate per amorem privatum debeat intumeſcere? Dum enim de accepta dignitate ſe ſingulariter amare voluit, velut fomentum luminis ſolus tulit. Unde & puer, qui comitabatur, præmittitur: quia electorum nullus ejus exempla ſequitur, qui divina auctoritate reprobatur. David ergo in medio fratrum ungitur: quia electus doctor de eo, quod ſingulari ſublimitate ſuſtollitur, ſingulari amore nequaquam gloriatur. Et quia per miniſtarium hominum ſpiritualia in electis Rectoribus dona cumulantur, adjunctum eſt:

Ezech. 1.

Non ſibi, ſed ſuis vivat.

1. Reg. 9.

Saul, quia ſibi ſoli victurus erat, ſolus a ſolo unctus.

David cunctis profuturus, in medio fratrum ungitur.

Ibidem.

Et directus eſt ſpiritus Domini in David a die illa, & in reliquum.

Unctionem quæ Spiritus ſancti gratia comitetur.

21. Spiritus quippe Domini poſt unctionem dirigitur: quia foris ſacramenta percipimus, ut intus ſancti Spiritus gratia repleamur. Foris namque homo, intus Deus operatur, & non homo. Foris namque homo ſurgit, intus ſe ſpiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, ſed in eum, cui ordo datur, ſpiritus dirigitur: ut foris ſublimitatem ſuſcipiat ordinis, & intus robur ſancti Spiritus. Foris ordo committitur, ut quæ Dei ſunt, agere debeat: intus dirigitur ſpiritus, ut quod injungitur, potenter agat. Magnum quippe eſt onus ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tantum quia debili committitur, dirigitur ſpiritus: ut debilis roboretur, & magnum onus [a] tanto gratius ferat, quanto ipſum omnipotens ſpiritus fortius ad ferendum juvet. Sed dirigi ſpiritus dicitur, ut converſus a rege ſuperbo ſentiatur. Se ergo ſpiritus in alterum dirigit, quando ejuſdem ſpiritus gratia ſuperbos ac fictos fugit. Unde & ſcriptum eſt: *Spiritus Domini diſciplinæ effugiet fictum.* Hinc & per ſemetipſum in Evangelio ait: *Spiritus ubi vult ſpirat, & vocem ejus audis, & neſcis unde veniat, aut quo vadat.* Spiritus quidem venit & vadit: quia reprobos deſerit, electos aſſumit. Et quia judicium omnipotentis Dei imperſcrutabile eſt, unde veniat & quo vadat, ho-

Hos ſuperbos & fictos fugit.

Sap. 1. 5.

Johan. 3. 8.

a Guſſanv. tanto gravius ferat.

A mo neſcit: quia ſciri non poteſt, an quis in gratia, quam recipit, perſeverare in perpetuum debeat. Ab eo igitur, qui deficit, venire ſpiritus dicitur: ire ad eum, qui perſeveraturus eſt: quia alios in tempore deſerit, alios aſſumit, nec tamen deſerit. Unde & in typo electorum de David dicitur: *Directus eſt ſpiritus Domini in David a die illa in reliquum.* In die quidem unctionis dirigitur, quando ſic foris Chriſti ſacramenta percipimus, ut intus ſanctis Spiritus gratia repleamur. Et in reliquum dirigitur ſpiritus, quia gratia, quam percipit, numquam recedit. Hanc quippe gratiam directi ſpiritus ſic prædicatoribus adſcri- B bimus, ut omnibus ordinibus ſanctæ Eccleſiæ tribuamus. Quiſquis enim Redemtoris noſtri fidem ſuſcipit, per redemtionis noſtræ baptiſmum renaſcitur, & Spiritus ſanctis gratia ab omni peccato redimitur. Unde & electis redemtis ejuſdem Spiritus ſancti donum inſinuans Paulus Apoſtolus, ait: *In quo ſignati eſtis in die redemtionis.* Si ergo conſideremus populum dudum in circumciſione ſuperbum, Spiritum ſanctum amittere, videmus pariter in baptizatos ejuſdem ſpiritus directionem. In quo nos quidem dirigimur, quia per ſuperbiam illi ſancti Spiritus gratiam perdiderunt. Quid eſt ergo, quod dicitur: *A die illa & in reliquum:* niſi quia ſancti Spiritus gratia ſic recipitur, ut C in ea electi uſque in finem perſeverare doceantur? Multi quidem poſt remiſſionem peccatorum peccata ad mortem faciunt, in quibus nimirum ſpiritus in reliquum dirigi non videtur. Dirigitur ergo ſpiritus in electis tantum in die illa in reliquum: quia reprobis in exortu fidei per Spiritum ſanctum peccata dimittuntur, ſed Spiritus ſancti gratiam poſtmodum per iniquitatem perdunt. Dirigitur namque in reliquum, ſed in David: quia manu fortis interpretatur. Manu quidem fortis aſt quid diabolo prævalet, & bonum, quod accipit, per perſeverantiam uſque in finem tenet. De quibus certe Dominus ait *Qui perſeveraverit uſque in finem, ſalvus erit.* Quod ſi univerſalis Eccleſiæ ſtatus conſpicitur, ſpiritum D Domini in David in reliquum directum videmus: quia electos ſancta Eccleſiæ ab ejuſdem Eccleſiæ primordiis Spiritus ſancti gratia replere cœpit, quos uſque ad mundi finem cuſtodire non deſinit.

Qui in accepta gratia perſeveraturi ſint, ignoramus.

Epheſ. 4. 30.

Electorum perſeverantia.

Matt. 10. 22.

22. Jam quippe juxta propoſitum noſtrum claudi liber ad fidem debet: ſed ad memoriam redit, quia principia voluminis ad converſationem retulimus Redemtoris. Et quia per Johannem initium, & finis idem Redemtor noſter aſſeritur, optime liber fine clauditur, ſi in Redemtoris noſtri narratione [b] conſummetur. David ergo manu fortis ipſum Re- demtorem humani generis inſinuat, qui antiquo E hoſti prævaluit, & de ejus poteſtate electos tulit. Qui Bethlehemitæ Iſai filius dicitur: quia de eo populo naſci voluit, quem Scripturarum ſanctarum ſcientia quaſi ex pane ſaturavit. Domus quippe panis Judæa fuit, quæ ſolidum Scripturarum cibum in ſpirituali intelligentia, quaſi ex pane habuit. Quid vero Samuel, niſi, ut jam ſæpe diximus, novorum prædicatorum ordinem ſignat? Quid vero David, niſi Redemtorem inſinuat? Ad eum ergo ungendum Samuel mittitur. Ungere quippe eum, eſt ejus incomparabilem ſanctificationem ignorantibus prædicare. Nam quaſi ungitur, quando neſcientibus opinionis ejus odor aperitur. Hunc namque ungebat, qui dicebat: *Quia ei ſe infundit omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* Sed quid tan-

In David Chriſtus adumbratus.

Apoc. 1. 8.

Coloſ. 2. 9.

b Vatic. & Gilot. conſummetur.

tum novos prædicatores ad ejus unctionem recipimus, cum etiam veteres tam venerabiliter unxiſſe valeamus? Quid enim melius, ac ſuavius redolet, quam illud, quod in eo Propheta Iſaias effudit, dicens:

Iſai. 11. 2.

Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis: & replebit eum ſpiritus timoris Domini? [a] Hinc item, qui tenetur in manibus, David ei loquens, ait:

a Pſal. 44. 3.

Speciosus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Et poſt pauca: *Unxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* Hunc autem Daniel unxit, & omnis unctionis ſacramentum Judæis præbuit, dicens:

Dan. 9.

Cum venerit Sanctus Sanctorum, ceſſabit unctio veſtra. Ad ungendum ergo Propheta mittitur: quia ejus odor a parvulis numquam capitur, niſi per prædicatorum ora pandatur.

Marc. 16.

Unde & tres illæ mulieres aromata præparant, & in ſepulcro Redemtorem ungunt. In ſepulcro quidem Jeſus ungitur, cum reſurrectionis ejus gloria prædicatur. Unde & cum veniunt, Jeſus non invenitur; quia cum bene de Dominica morte diſputant, mortuum jam reſurgentem monſtrant, & quaſi veniendo non inveniunt: quia ubi bene mortis cauſam cognoſcunt, vitam eſſe redditam per illius mortem inveniunt.

In eo non aſpera ſibi legis, ſed ſingularis eminuit miſericordia.

23. Sed quid eſt, quod implere cornu oleo jubetur? Quid namque fuit auſteritas legis, niſi cornu acuitas? Quaſi enim cornu percuſſit, dum peccata non per miſericordiam indulſit, ſed pœnam infligendo vindicavit. Cornu ergo oleo impletur: quia talis Rex ungitur, qui peccata C hominum miſericorditer dimittat, non per legis auſteritatem puniat. Nam Moyſi cornu præferebant, qui de ea, quæ in adulterio deprehenſa

Johan. 8. 05.

fuerat, Domino dicebant: *Moyſes jubet hujuſmodi lapidare; tu quid dicis de ea?* Sed qui pleno cornu unctus fuerat, dicit: *Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in eam lapidem mittat.* Quaſi cornu feriendi ille aſſumſerat, qui dicebat:

Luc. 7. 39.

Hic ſi eſſet Propheta, ſciret quæ & qualis eſt hæc mulier, quæ tangit eum: quia peccatrix eſt. Sed qui ex plenitudine cornu unctus Jeſus fuerat, totum remittebat, dicens: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hinc de peccatorum aſſumtione murmurantibus dicit:

Matth. 9. 13.

Non veni vocare juſtos, ſed peccatores. Cornu ergo pleno ad ungendum D David Propheta mittitur, quia illum modo doctores prædicant, qui duritiam legis ſolvit, & omne, quod rigidum prætulit, per gratiæ ſuæ fomenta reparavit. An non ungebat eum ille, ad eum ungendum miſſus, de quo dicitur:

Johan. 1. 6.

Fuit homo miſſus a Deo, cui nomen erat Johannes: hic venit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine? Sed audivimus quomodo miſſus fuerat, audiamus quomodo ungat:

Ibid. 29.

Ecce, inquit, *Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

Eccleſiæ regia dignitas nec auſtera, nec ſuperba

24. Poteſt per cornu, regni ejus videlicet, ſanctæ Eccleſiæ ſublimitas deſignari, quæ magna eſt; ſed auſtera, & ſuperba non eſt. De quo nimirum cornu ſuperius per Annam Samuelis matrem dicitur:

Supra 2. 10. Luc. 1. 69.

Sublimabit cornu Chriſti ſui. Hinc E namque per Zachariam dicitur: *Erexit cornu ſalutis nobis, in domo David pueri ſui.* Cornu quidem ſalutis quid eſt, niſi ſublimitas eccleſiaſticæ poteſtatis? Nam quod antiquis numquam dicitur, modo univerſali Eccleſiæ dicitur:

Matth. 16. 19.

Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Quod profecto, cornu erectum, & oleo plenum dicitur: quia ſancta Ec-A cleſia cum ſublimitate poteſtatis, extendit viſcera miſerationis. Et quia per damnatæ humanitatis vitium, facilius in auctoritatem poteſtatis extolli poſſumus, quam flecti ad mollitiem pietatis: bene non cornu, ſed præparare oleum jubetur. Qui enim, *imple cornu tuum oleo,* dicit, cornu ſine oleo eſſe ſignavit. Quid eſt hoc, niſi quia iraſci, & arguere etiam inconſulti poſſumus: ſed flecti ad miſericordiam, niſi ex magna meditatione non poſſumus? Quaſi dicat: Zelum, quem naturaliter habes, imple oleo, quod ſi non habes ex te, habere potes ex virtute. Quod certe ei dicitur, qui ungere Redemtorem mittitur: ut qui in officio prædicationis ponitur, dives eſſe miſericordia ſemper conetur.

b Chriſtum prædicanti quid a diſcendum.

25. [b] Poteſt hoc cornu mentis affectus oſtendi. B Quod certe cornu impleri præcipitur: quia perfecte debet Redemtoris noſtri unctio, id eſt ſanctificatio ante ſciri, quam ſufficienter valeat prædicari. Cornu ergo impletur, quando bene ſanctitas Redemtoris agnoſcitur. Et pleno cornu ungitur, quando optime prædicatur. Nam Johannes quia prædicando ungere venerat, quaſi cornu implevit ſciendo: ut eum ungere bene loquendo potuiſſet. Si autem bene ſcire impletionem volumus, audiamus quod in Evangelio dicitur:

Luc. 3. 2.

Factum eſt verbum ſuper Johannem Zachariæ filium in deſerto. Cornu ergo pleno eum unxit, qui perfecte prius a verbo doctus eſt, quam verbi divinitatem, & aſſumtam hominis naturam loqui potuiſſet. Sed veniens, in manu

Quid faciendum.

C vitulum habuit: quia ut dignus præco Redemtoris fieret, carnem ſuam Deo per abſtinentiam mactavit. Poteſt etiam vituli appellatione ipſe Dominus deſignari. Quid ergo eſt, quod Propheta in manu vitulum tulit, niſi quia, qui Jeſum vult prædicando oſtendere, per mortificationem carnis debet ejus, quem prædicat, paſſiones imitari? Vitulum quippe in manu tenere, eſt ſimilitudinem paſſionis Chriſti in virtute operationis oſtendere. Aliter enim, qui ad ungendum regem venit, occiditur: quia nimirum in ſalutis ſuæ periculum prædicator veritatis efficitur, qui verbum, quod ore prædicat, prava operatione conculcat.

Male operantis periculum.

Samuel itaque ad ungendum regem veniens, in manu vitulum tulit: quia præcurſor Domini ſe prius mirabilem per ſupernæ converſationis fulgorem præbuit, & ſic bonum D tantæ gratiæ neſcientibus indicavit.

Ubi & quomodo quærendus Chriſtus.

26. Sed quid eſt, quod quæri inter filios Iſai jubetur: niſi quia & de veteri populo naſciturus erat, & æqualem nullum habiturus? Quæri itaque præcipitur, ut ei rationabiliter credamus. Et quia per ſemetipſum dicit:

Johan. 6. 44.

Nemo venit ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum: bene Samueli a patre dicitur: *Unges quem monſtravero tibi.* Quaſi enim monſtratum unxerat prius, qui ab eo, quem unxerat, audiebat:

Matt. 16. 17.

Beatus es Simon Bar-jona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui eſt in cælis. In Bethlehem ergo mittitur, quia eum ſecundum carnem quæritur Chriſtus, natus ex Judæorum populo invenitur. Venit etiam in Bethlehem: E quia ordo prædicatorum ante Judæam convertere ſtuduit, & poſtea gentibus Redemtoris * finem prædicavit.

* Legendum videtur, fidem.

Quid eſt autem, quod ſeniores civitatis mirantur, niſi quia, qui ad maturitatis ſenſum pervenerant, in tantæ novitatis prædicatione ſtupebant? Sed admirantes ei occurrunt, quia prædicationem veritatis libenter audiunt. Occurrere quidem prædicatoribus, eſt verbum fidei, quod prædicant, deſiderantes audire. Quid de pacifico ingreſſu ejus in-

a Gilot. & Vatic. dicitum.

b Vatic. & Guſſanv. poſt hoc cornu, ubi omnino deficit ſenſus.

interrogant? Quid eſt ingreſſus pacificus, niſi cum præſentia pacis venerit? Hanc item pacem oſtendit, qui ait: *Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum*. Quid eſt ergo quod de pacifico ingreſſu interrogant: niſi quia patrum promiſſionem electorum Judæorum corda deſiderantes expectabant? Quaſi nutantes, qui expectabant; dicant: Numquidnam venit pax, quæ ſe venturam, tanto temporum ſpatio præcurrente, prædixit? Et quia novi doctores, quod antiqui patres promiſerant, exhibitum narrant, dicunt: *Pacificus*. Quaſi dicat: Nos, non futura promittimus, ſed præſentia pacis dona monſtramus. In ingreſſu noſtro præſens eſt, in verbo noſtro futura non eſt. Jam juſtus Simeon vidit, jam tenuit & adoravit, dicens: *Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum in pace*. Jam Paſtoribus apparuit, jam miſſa de celis diu expectata pace, Angelorum multitudo cantavit: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Et quia non ſolum predicare pacem venerat, ſed etiam perſuadere, ſubdit, dicens: *Ad immolandum veni*.

Eph. 2. 14.
Luc. 2. 29.
Luc. 2. 14.

Chriſtum ſcire, niſi ametur, inutile.

27. Quid eſt ſacerdoti immolare, niſi Redemtori noſtro corda electorum per amorem conjungere? Quaſi dicat: Vos, an venerit, ſcire vultis, ſed non prodeſt ſciri niſi proſit amari. *Ad immolandum ergo Domino veni*. Hinc eſt, quod Paulus eos, in quibus immolare non poterat, expellit, dicens: *Qui non amat Dominum Jeſum, anathema ſit*. Sed invitatis ad victimam dicitur: *Sanctificamini, & venite*. Judæi idcirco nobiſcum ad fidei ſacrificium venire nequeunt, quia Dominum Jeſum ex Scripturis judicare nolunt, ſed ſolo odio audire ejus prædicationem refugiunt. Unde per ſemetipſum Dominus queritur, dicens: *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent, quia viderunt & oderunt me, & Patrem meum*. Quid eſt ergo, quod dicitur: *Sanctificamini, & venite?* Sed ſanctificari auditoribus, eſt audiendum puræ mentis ſecretum præparare. Sanctificari quippe eis, eſt odium de corde projicere, & ad audiendum verbum prædicationis, intentionis puritatem parare. Sanctificatis ergo venire precipitur: quia venire nihil prodeſt, qui intentionem puritatis audiendo non habent. Et quia per doctores ſanctos ſanctus loquitur Spiritus, dicit: *Venite mecum*. Quaſi dicat: Sic loquentem attendite, ut vobiſcum credatis audientem: quia ſic loquor, ut audiam, dum ipſe ſum, qui loquor, & locutionem adminiſtro. Et quia in initio naſcentis Eccleſiæ multi ex Judæis, & devote audierunt, & fideliter crediderunt, bene dicitur, quia Iſai & ejus filii ſanctificati a Samuele ſunt, & ad victimam invitati.

1. Cor. 16. 22.
Joh. 15. 24.

Quantum ceteris Sanctis antecellat.

28. Sed in ſeptem Iſai filiis rex non invenitur. Quid enim ſeptem Iſai filii, niſi omnes ſunt Synagogæ perfecti? Qui ad Prophetam veniunt, ſed eorum nullus eligitur: quia electus prædicator, & perfectos Synagogæ filios aſpicit, & ex eis Redemtorem humani generis nullum credit. Adducit ergo omnes priores filios, ut cum perfectos omnes aſpicimus, Redemtoris excellentiam cogitemus. In quibus profecto niſi parvulus adducitur, rex eſſe a Domino non monſtratur: quia nimirum eum Redemtori noſtro magnos viros conferimus, quantum excellat ejus dignitas, videtur. Non invenitur ergo in aliis, quia pari homines ſunt. Queritur ergo in paſcuis puer, qui paſcit oves: quia uſque ad mortem patri obediendo ſe ſubdit: *generationem tamen ejus quis enarrabit?* Parvulus quippe dicitur, quia humilitatis ejus gratia commendatur. Parvulus ergo dicitur, qui minoratus ab Angelis per Pſalmiſtam perhibetur. Sed parvulus oves paſcit, quia per humilitatem eſt humilis, & per majeſtatem ſublimis. Hic laborat & eſurit, ſed ibi de gloria majeſtatis ſuæ Angelos paſcit. Dum enim de plenitudine gloriæ ejus omnes accipiunt, quaſi in illis beatiſſimis paſcuis per puerum ſaturantur. Parvulus etiam paſtor aſſeritur: quia de carnis ejus aſſumtione, ſuperni cives ineffabiliter gaudent. Gaudium quippe illud ineffabile beatorum civium, quaſi ovium cibus eſt. Hic ergo adduci inſtanter precipitur, hic donec veniat, diſcubitus neceſſe eſt differatur. Diſcumberet quippe, antequam veniret, ſi plebs in alium crediſſet. Expectari ergo debuit, qui beatarum animarum ſingularis & unicus cibus fuit. Unde & per ſemetipſum dicit: *Ego ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi*. Sed quia *qui aſcendit, ipſe eſt, qui deſcendit*, illuc mittitur, ut adducatur. Mittere namque ad paſcua, eſt mentem ſupra Angelos uſque ad equalitatem eterni patris extendere. Et invenire eum, eſt ſummo patri eum per omnia equalem credere. Adducit autem eum, qui etiam ad Redemtionem humani generis per aſſumtam humanitatem veniſſe jam aſſerit. Miſerat namque, & adduxerat eum hic, ad quem in ejus typo mittitur, cum dicebat: *Qui de cælo venit, ſuper omnes eſt*. Parvum paſcentem oves adducebat Iſaias, cum dicebat: *Parvulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & vocabitur nomen ejus admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis*. Sed quia doctoris fides ad ſalutem ſibi tantum, non etiam auditoribus proficit; mitti & adduci præcipitur, ut unuſquiſque fidem ejus habeat, per quam ſalvari mereatur. Ire etenim ſinguli, & adducere eum debent, quia firmiter debent eum credere per divinitatem æterno Patri equalem, & per humanitatem naturæ noſtræ participem.

Iſai 53. 8.
Pſal. 8.
Joh. 1.
Joh. 6. 51.
Eph. 4. 10.

Eum non inveniunt, niſi qui patri & qualem credunt

Joh. 3. 31.
Iſai. 9. 6.

Chriſti decor & pulchritudo.

29. De cujus etiam deſcriptione dicitur: *Qui erat rufus, & pulcher aſpectu, & decora facie*. Rufus quippe, qui lancea vulneratus: rufus, quia ex paſſione rubicundus. Unde & per Prophetam ei dicitur: *Quare rubrum eſt indumentum tuum?* Rufus quippe extitit, qui candorem tantæ innocentiæ pretioſi ſanguinis rubore coloravit. Pulcher etiam aſpectu fuit, quia & reſurgendo immortalitatis pulchritudinem induit, & mortales nos ex magna caritate reſpexit. Quaſi enim aſpectus ſui pulchritudinem repromittens diſcipulis, ait: *Iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum*. Hinc item repromittens, ait: *Vado parare vobis locum, & veniam, & accipiam vos ad meipſum, ut, ubi ego ſum, & vos ſitis*. Quis eſt decor faciei, niſi ejus gloria majeſtatis? Facies namque ejus perfecta cognitio eſt. Hanc etiam Paulus commemorans, ait: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte, tunc cognoſcam, ſicut & cognitus ſum*. Decor ergo faciei quid eſt, niſi ſplendor æternæ divinitatis? Qui nimirum decor modo creditur, non videtur: tunc non creditur, ſed videtur, quia Apoſtolus ait: *Cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt*. Unde & Moyſi quærenti eum dem faciei decorem, reſpondit: *Poſteriora mea videbis*. Quidquid de illius divinitate contemplari nunc poſſumus, non eſt ipſe decor, ſed velamentum decoris. Poſteriora quidem cernimus, ut ſequamur; ſed dum ſequendo pervenimus ad eum, anteriora, id eſt faciei decorem cernimus.

Iſai. 63. 2.
Joh. 16. 22.
1. Cor. 13. 12.
1. Joh. 3. 2.
Exod. 33. 23.

Rufus ergo in ſeculo fuit pulcher in paradiſo, decora facie perennis in cælo. Poteſt & omnis hæc trina pulchritudo in hac præſentis vitæ ejus converſatione cognoſci. Rufus quippe extitit: quia ferventer amavit eos, pro quibus animam poſuit. Pulcher aſpectu fuit: quia omnia novit. Decora facia: quia bona omnia fecit. Sed quæ illa aſpectus pulchritudo? *Nemo novit patrem niſi filius.* Hunc item Petrus admirans, ait: *Nunc ſcimus, quia ſcis omnia, & non eſt opus, ut quis te interroget.* Decorem faciei turbæ intuentium proteſtantur, quæ dicunt: *Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.* Hunc item alii admirantes, dicunt: *Qualis eſt hic, quia venti & mare obediunt ei?* Decor ergo faciei quid eſt, niſi pulchritudo ſanctitatis? Quid item eſt decor faciei, niſi ſplendor converſationis ejus incomparabilis? quia per omne, quod egit, incomparabili luce gratiæ reſplenduit: Hunc namque faciei decorem Pſalmiſta admirans, ait: *Speciosus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis.* Hanc Paulus prædicans, ait: *Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ejus, portanſque omnia verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dextram majeſtatis in excelſis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te?* De hoc igitur recte Prophetæ præcipitur: *Surge, & unge eum, ipſe eſt enim.*

[Matt. 11. 27. Joan. 16. 30. — Marc. 7. 37. Matt. 8. 27. — Pſal. 44. 3. — Hebr. 1. 3.]

30. Petrus quoque Apoſtolus non ſolum Propheta, ſed ſummus Patriarcha, vidit inenarrabilem lucem fuſam deſuper, nubem obumbrantem, clamantem patrem: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Ibi dicitur: *Ipſe eſt enim.* Hic dicitur: *Hic eſt filius meus dilectus.* Ibi quia in typis oſtendebatur, quaſi abſentior cernitur, dum dicitur: *Ipſe eſt.* Hic autem, quia jam revelata claritas ejus erat, præſentior cernitur, quia dicit: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Hic ergo ungendus eſt, hic laudandus, & perpetuis favoribus demulcendus. Sed quis digne laudare ſufficiat, cum non ſufficiat gloriam videre, quam laudat? Quid eſt, quod Petrus cadit, cum vocem audit inſonantem tanti verba præconii? Sed parvulus erat, adhuc videbat, quod videre non ſufficiebat. Videbat, & quia videndo cadebat, ſignificat, quod ad id non poterat attingere quod merebatur videre. *Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto.* Quia ergo Petrus nondum illam plenitudinem ſpiritus acceperat, prædicare Jeſum quaſi parvulus non valebat: ergo ſurgere jubetur prius & viſionem nemini dicere, donec a mortuis reſurrexiſſet. Poſt reſurrectionem quippe accepturus erat Spiritum ſanctum. Unde ſcriptum eſt: *Nondum erat ſpiritus datus, quia Jeſus nondum fuerat glorificatus.* Nondum debebat ergo Petrus ante reſurrectionem viſionem dicere, quoniam quidem bene vidit, ſed antequam ſpiritum haberet, non intellexit.

[Petrus non ſolum Propheta, ſed ſummus Patriarcha, ejus gloriam tantum imperfecte vidit. — Matt. 17. 5. Marc. 9. 13. Luc. 9. 28. 2 Petr. 1. 17. — 1. Cor. 12. 3. — Joh. 7. 39.]

31. Quid eſt ergo, quod ad Samuelem Dominus ait: *Surge, & unge eum?* Quid eſt, quod ſurgere jubetur, ut ungat: niſi quia multum oportet eum erigi ad ſuperna, qui ſublimitatem Domini geſſit prædicare? Sed quantum erectus erat Petrus, qui ad videnda ſuſtollebatur? Sed ſi ille adhuc altiorem ſtatum perfectionis expectat, quis tantæ prædicationis officium ſubire non metuat? Si Prophetam Dominus ſurgere admonet, prædicare Dominum audet, qui per lapſum pravitatis jacet? Hinc eſt enim, quod unicuique prædicatori per Iſaiam præcipitur: *Super montem excelſum aſcende tu, qui evangelizas Sion.* Mons excelſus, perfectio doctrinæ, & operis eſt. Surgat ergo qui ungere regem præcipitur, in ſublimia ſe extendat. Surgat in alto opere, ſurgat in alta contemplatione, ſurgat in ſapientia verbi, ſurgat in virtute caritatis. Ille quidem, qui prædicando ungitur, tantus eſt, ut vix ad eum a ſublimibus perveniatur. Et fortaſſe Paulus hunc ideo ungere poterat, quia dicit: *Noſtra converſatio in cælis eſt.* Ideo hunc ungere poterat, quia ad tertii cæli ſecreta ſe erexerat, & in paradiſo arcana verba audiebat. Quia ergo Dominus Jeſus ſublimiter a ſublimibus prædicari debet, ſurgere Propheta præcipitur: quia eum, per quem ipſe ſignatur, ungere jubetur. Alta quidem, immo altiſſima hæc perfectæ converſationis virtus eſt, ſed a multis perfecte perficitur. Magna quidem ſublimitas hæc eſt, ſed tamen ſublimes Eccleſia ſancta multos habet. Nam ex quo Synagogam repulit, in innumerabilem celſitudinem virtutis ſanctam Eccleſiam ſublimavit. Bene ergo dicitur: *Et directus eſt ſpiritus Domini in David a die illa in reliquum.* Dies quidem eſt fides Redemtoris: in qua nimirum & ſancta Eccleſia illuminatur, & repulſa Synagoga mira cæcitate deprimitur. In die ergo illa Spiritus ſanctus in David dirigitur: quia ejus gratia Synagogæ tollitur, & ſanctæ Eccleſiæ electis datur. Dirigitur enim, qua illos deſerit, iſtos aſſumit. Sed in die dirigitur, quia qui in fide Redemtoris illuminatus non eſt, in ſe ſe dirigentem ſpiritum habere non poteſt. Spiritus ergo in die dirigitur, quia fidei lumen habentibus datur. Dirigitur autem in David, quia hunc ſola ſancta Eccleſia ſuſcipit, quæ corpus eſt Redemtoris. Sed quia, auctore Deo, ea, quæ propoſuimus, de libro Regum tractanda complevimus, orandus eſt ſummus atque omnipotens Spiritus, ut, qui verba per quem voluit, protulit, tam ſcribenti, quam legenti tribuat affectum virtutis. Amen.

[Illam prædicare non audeat, niſi qui ad cæleſtia erigitur. — Iſai. 40. 9. — Philip. 3. 20.]

ADMO-

ADMONITIO
IN SUBSEQUENTEM
CANTICORUM EXPOSITIONEM.

I. CUM *ex omnibus ſacræ ſcripturæ Canticis, illud præſtantiſſimum ſit, quod ideo* Canticum Canticorum *tam ab Hebræis, quam a Græcis & a Latinis dicitur: mirum videri non debet in ipſo interpretando & exponendo, non ſolum ex Chriſtianis, ſed etiam ex Judæis tot virorum eruditorum ingenia deſudaſſe. Inter Hebræorum doctores celeberrimi recenſentur Rabbi Salomon, Aben Ezra, David Kimbi. At ex Chriſtianis, ut a Græcis incipiamus, inſigniores Eccleſiæ Græcæ Patres ac magiſtri, in inveſtigandis & rimandis hujus divini Cantici myſteriis ſuam exercuerunt induſtriam; præſertim Origenes, Gregorius Nyſſenus, Theodoritus. Inter Latinos autem, omiſſis etiam recentioribus interpretibus, Nicolao Lyrano, Hugone Cardinali, Dionyſio Carthuſiano, & ſexcentis aliis; quotquot fere ſeculis ſuperioribus pietatis ac doctrinæ laude floruerunt, in hujus ſacri Cantici reconditis ſenſibus, unde ſe alioſque ad divinum amorem inflammarent, ſollicite ſcrutati ſunt. In his Thomas Aquinas, Honorius Auguſtodunenſis, Ricardus a S. Victore, Bernardus Claræ-vallenſis, Rupertus Tuitienſis Abbas, Robertus de Tumbalenia, cujus Commentarii meminit Odericus Vitalis lib. 8. ad an.* 1087. *Angelomus Luxovienſis, Alcuinus, Venerabilis Beda, Aponius, Caſſiodorus, aut quivis alius auctor Commentarii Caſſiodoro adſcripti, & Juſtus Urgelitanus. Julianum Celanenſem, vel potius Eclanenſem, in Campania Epiſcopum, quem in Cantica ſcripſiſſe teſtatur Venerabilis Beda, præterimus, utpote gratiæ hoſtem, quæ in hoc libro ſacro copioſiſſime effunditur.*

Canticum Canticorum qui expoſuerint, & ſint interpretati.
Ex Judæis.
Ex Græcis.
Ex Latinis.
Lib. 1. in

II. *Attamen ante noſtrum Gregorium, ex quatuor ſanctis Doctoribus, quos potiſſimum colit & obſervat Eccleſia Latina, nemo data opera librum Cantici Canticorum explanare aggreſſus fuerat.*

Ex quatuor primariis Latinorum doctoribus, ſolus Gregorius.

Itaque non ſatis fuit ſanctiſſimo Patri ſparſim ſuis ſcriptis excerptos ex Cantico Canticorum flores interſerere, & adjectis juxta multiplices Scripturæ ſacræ ſenſus, variis interpretationibus, velut totidem vittis coccineis & aureis innectere (ex quibus tamen floſculis, eorum odore delectatus Venerabilis Beda, integrum librum ſeptimum in Cantica contexuit; quo in ſcribendi genere Paterium ſibi præluſiſſe libenter fatetur:) verum ſuaviſſima divinorum myſteriorum in illo ſacro libro reconditorum contemplatione inebriatus, in Commentario quem hic edendum aggredimur, quod aſſidua meditatione biberat, eructavit.

III. *Egregiam quidem hanc expoſitionem Gregorio noſtro abjudicare conatus eſt, qui ipſius operibus evulgandis ultimus inſudavit Petrus Guſſanvillæus; quem errantem olim ſecuti ſumus in vita ſancti Gregorii gallice ſcripta: cum nondum incidiſſemus in tot libros manu exaratos, tum expoſitionis hujus, in quibus hucuſque magna ex parte latitarat, tum genuinæ collectionis Paterianæ, ex qua invictum eruitur argumentum, ad hoc opus Gregorio adſcribendum. Verum rationes omnes, quibus opinionem ſuam adſtruit, exſufflare operoſum non eſt, ex tot veteribus monumentis in lucem a nobis erutis.*

Expoſitio in Cantica ipſi abjudicatur a Guſſanvillæo.

IV. *Sane inficiari nemo poteſt Gregorium de Canticis Canticorum diſſeruiſſe, & Homilias habuiſſe, quæ ab ejus diſcipulo Claudio poſtea Abbate deſcriptæ ſunt: id enim docet ipſe epiſt.* 24. *libri* 12. *Indict.* 5. *Johanni Subdiacono, jam laudata in Præfatione ad Commentarium in librum primum Regum.*

Tractaſſe ipſum ſacrum hunc librum, ex ipſius teſtimonio.

Præterea non negat ipſe Guſſanvillæo Ildefonſum Toletanum Epiſcopum, opus morale in Cantica Canticorum Gregorio noſtro tribuere. Neque vero tanti viri auctoritatem elevare abſque negotio eſt, ut putat Guſſanvillæus. Sexaginta ſolum annis Gregorio junior fuit Ildefonſus; floruitque Hiſpanica in Eccleſia, quæ prima fere libris eximii hujus Pontificis potita eſt, nempe miſſis ad S. Leandrum Hiſpalenſem Epiſcopum ejus amiciſſimum.

Ex ſancti Ildefonſi.

Libenter tamen aſſentimur Guſſanvillæus reſpondenti, unius Paterii hac in cauſa auctoritatem, multis præponderare. *At pro nobis militat ipſe Paterius, non quidem ſpurius, qualem Guſſanvillæus edidit, alios prius errantes ſecutus; ſed genuinus & ſincerus, quem ex plurimis indubitatæ fidei mſſ. mox in lucem ſumus emiſſuri. Nimirum in explanatione Evangelii ſecundum Lucam cap.* 17. *ad illa verba:* Et erat pernoctans in oratione Dei. *legitur in Paterio noſtro.* Item de eodem, in expoſitione Cantici Canticorum lib. 1. Compunctio quæ per caritatem fit, quæ ex deſiderio accenditur, quaſi quoddam oſculum eſt. Toties enim

Præſertimque Paterii.

anima

anima oſculatur Deum, quoties in amore ejus compungitur, *&c. ut leges lib.* 1 *num.* 5. *pene integro; ſcilicet uſque ad hæc verba*: nulla neceſſitas eſt (*vel* nequaquam neceſſe eſt) ut ſolemnem diem Domino de noſtra lamentatione faciamus. *Hæc in omnibus veri Paterii codicibus, quos conſulere nobis licuit, extant; nimirum in Vaticano, in Belvacenſi S. Petri, in Beccenſi, in Val-cl. & in Michaelino; quæ diu caſſo labore in expoſitione Cantici Canticorum Gregorii nomine in vulgatis munita inquiſivimus. At in omnibus mſſ. quos mox recenſebimus, loco jam indicato, totidem verbis leguntur. Ergo Paterius Gregorii diſcipulus & Notarius pro legitimo ſancti Patris fœtu habuit expoſitionem in Cantica Canticorum, pro qua hic decertamus. Si cui vero ſcrupulus ſupereſſet de noſtri Paterii ſinceritate, legat quæ ad eum præfati ſumus: ubi non ſolum indubitatis teſtimoniis, Paterio reſtituimus ipſius Collectanea e tenebris eruta, verum etiam Alulfo longe ſequioris ævi Monacho vindicamus excerptiones, quæ pro Paterianis hucuſque venditata ſunt. Nunc vero mſſ. codicum Expoſitionis in Cantica fides ſtatuenda eſt ac ſinceritas; ex qua dirimendæ hujus controverſiæ ratio aliqua ex parte pendet.*

Idem ex mſſ. fide confirmatur. Divionenſis. V. *In primis magnam antiquitatem redolet codex Divionenſis S. Benigni, ubi legitur*: In nomine Domini, &c. Incipit Expoſitio in Cantica Canticorum Beati Gregorii Papæ urbis Romæ. Poſtquam a Paradiſi gaudiis, &c. *In homilia prima continetur inſignis locus a Paterio prolatus. In his verbis deſinit Homilia prior*, tunc enim poſt currimus, quando & amando & timendo divina judicia non prævenimus. *Poſt hæc verba quæ legeſis lib.* 1. *n.* 11. *in fine, ſequitur*. Explicit Hom. 1. Incipit .2 INTRODUXIT me rex &c. Eccleſia Dei quaſi quædam domus regis eſt. Et iſta domus, &c.

Mirum non videbitur hic in homilias diſtribui hoc Gregorii opus; cum in ejuſdem Epiſtola ſuperius in teſtimonium adducta conſtet Expoſitiones in lib. Regum, in Cantica, &c. ex Homiliis exceptas & collectas fuiſſe: Quia, *inquit*, cariſſimus quondam filius meus Claudius aliqua me loquente de Proverbiis, de Canticis Canticorum... de libris quoque Regum..... quæ ego ſcripto tradere præ infirmitate non potui, ipſe ea ſuo ſenſu & ſtylo dictavit, &c. *Ad primam igitur ac rudiorem hujus operis delineationem ſpectando, potuit in Homilias dividi. Tempore tamen Paterii partitionem in Libros jam receptam fuiſſe liquet, cum inſignem locum pro compunctione decerptum laudet ex libro primo Expoſitionis S. Gregorii in Cant.*

Turonenſis. *Hæc varios in Libros diviſio perſeverare videtur in codice optimæ notæ S. Martini Turon. pluſquam* 500. *annorum. Nam initio præmittitur:* Incipit liber I. Beati Gregorii Papæ urbis Romæ ſuper Cantica: POSTQUAM a paradiſi. *Qui uſque ad Verſum* 3. *capitis* 1. *Cant.* Introduxit me rex, *continuatur: hic enim, quaſi alterius libri exordium ſit, linea incipit a maxima littera. Ibi etiam abſolvitur prima Homilia in codice Divionenſi, & in Val-cl. ſimilis diviſionis extant ſigna. Secundus hic liber pervenit uſque ad partem verſus noni cap.* 2. En ipſe ſtat poſt parietem, &c. *quæ verba præmiſſa littera quadrata maxima inchoant lineam, & novum veluti librum, ſcilicet tertium. Deſinit hic in expoſitione verſus* 5. *capitis* 4. *poſt quam ſequitur, adhibita maxima littera initio lineæ*: Vadam mihi ad montem myrrhæ, *qui Verſus eſt ejuſdem capitis ſextus. Quartus liber hinc incipiens protrahitur uſque ad verſum* 3. *capitis* 6. Pulchra es, amica mea, *quæ eodem modo ſcribuntur ac aliorum librorum initia; unde conjicimus hic libri* 5. *eſſe exordium, cujus finis, ſimulque ſexti libri & ultimi principium, ſignari videntur ad hæc verba verſus noni capitis* 6. Quæ eſt iſta quæ progreditur, &c. *ut ex grandiori littera initio obſervata deprehendimus. Libro primo occurrit prolatus a Paterio de compunctione contextus, uti in aliis mſſ. infra enumerandis.*

Vallis-claræ. *Horum præſtantior eſt, qui in monaſterio Vallis-Claræ aſſervatur, imo ceteris a nobis adhibitis ob antiquitatem elegantiamque videtur anteponendus; ideoque accuratius hic deſcribendus. Codex hic primo loco continet librum Regulæ Paſtoralis, in cujus calce legitur litteris rubris.* Explicit liber Paſtoralis beati Gregorii Papæ urbis Romæ. *Deinde eadem manu, iiſdemque characteribus minio ſplendentibus*: Incipit Prologus beati Gregorii Papæ ſuper Cantica. POSTQUAM a paradiſi &c. *Abſoluto Prologo, minio ſcriptum legitur*: Explicit Prologus. Incipit Explanatio in Canticis Canticorum. OSCULETUR ME. *Nulla eſt hoc in codice ſive librorum, ſive capitum diſtinctio. Ultima verba ſunt, uti in editis & in noſtris mſſ.* Cui pro nobis tradito in mortem; & reſurgenti in immortalitatem, nos ipſos & ſpiritum & corpus debemus. Qui vivit, &c. *Mox ſubditur*. Explicit Expoſitio beati Gregorii Papæ ſuper Cantica Canticorum.

Eadem manu codex videtur exaratus ac priores chartæ ad monaſterii fundationem dotationemque pertinentes: illius autem Cœnobii exordium aſſignatur ann. 1134. *Lectum olim fuiſſe codicem hunc in conventu Fratrum ante Completorium, ut apud Ciſtercienſes & alios ſub S. Benedicti regula militantes Monachos moris eſt, manifeſtum fit ex interpunctione ac notulis vocem modo attollendam, modo deprimendam ſignantibus. Unde non leve argumentum ſuppetit,*

tis, ſcriptum fuiſſe & ad quotidianas lectiones publicas adhibitum fuiſſe, antequam eximium S. Bernardi opus ſuper Cantica elucubratum foret, aut ſaltem vulgatum. Neque enim par eſt credere Ciſtercienſes, poſt hanc Canticorum explanationem ceteris longe præſtantiſſimam, in lucem emiſſam a tanto Ciſtercienſis familiæ alumno, imo patre, aliam legendam in collatione ante Completorium adhibere voluiſſe.

Ex codicis hujus antiquitate facile conficitur Prologum in eo deſcriptum: Poſtquam a paradiſi, *Richardo Victorio immerito attributum; qui nimirum de ſcribendo ſuper Cantica necdum fortaſſe cogitaverat, quando laudatus codex eſt exaratus. Quid igitur reſponderent Richardi operum editores, ſi ipſis exhiberentur codices Richardo longe antiquiores, qualis eſt codex Divionenſis, de quo jam dictum, ſeculo* 10. *vel ſaltem* 11. *deſcriptus?*

Ad hanc ætatem accedit Uticenſis ſeu Monaſterii S. Ebrulphi codex. Hic quidem (ne Uticenſis Codex.
quidquam diſſimulare videamur quod cauſæ noſtræ officiat) S. Gregorii, vel alterius auctoris nomen non habet, aut in exordio, aut in fine; ſed ſimpliciter legitur: Incipit Prologus, &c. *Verum cum in ipſo, ſicut in ceteris mſſ. legatur inſignis ſententia de Compunctione, quam Paterius Collectioni ſuæ inſerendam judicavit, dubitare non licet, quin aſſutus Expoſitioni Gregorianæ Prologus, his verbis continuo & conſequenter ſcriptis:* Explicit Prologus. Incipit Expoſitio ſuper Cantica Canticorum, *pro Gregoriano tunc habitus ſit. Verum qui codicem hunc deſcripſerunt, & in eo multa ex diverſis Patribus opuſcula complexi ſunt, non ſolent ipſis auctorum nomina præfigere. Liber hic accuratiſſime eſt exaratus, ita ut in ipſo vix unum mendum notaverimus. Non dividitur in Libros, aut in Homilias; imo nec in capitula: ſed eadem ſerie ſcriptura decurrit abſque ulla linearum interruptione, etiam ubi abſoluta unius verſus explicatione, alius profertur explanandus; ſi ſeptem dumtaxat verſus excipias, qui lineam incipiunt, ſcilicet:* Filii matris meæ pugnaverunt adverſus me. Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis. Egredimini filiæ Sion. Duo ubera tua ſicut duo hinnuli. Revertere, revertere Sunamitis. Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto deliciis affluens? Vinea fuit pacifico. *Alii tamen verſus plurimi littera grandiori rubra inchoantur, at non interrumpitur idcirco ſcripturæ ſeries.*

Ultimo loco commemorandi veniunt duo alii codices, unus ex Bibliotheca Remigiana apud Remenſis & Theodericenſis.
Remos, alter ex Theodericenſi Monaſterio, non longe ab eadem urbe. Uterque codex 400. *annorum ætatem non ſuperat, ſed Theodericenſis ex longe antiquioris ejuſdem Monaſterii, qui nunc deſideratur, deſcriptus eſt.*

VI. *Tot mſſ. inſpectione, teſtimonioque præſertim Paterii confirmati, non dubitavimus quin* Magiſtri ſent. & S. Thomæ hac de re ſententia.
Gregorio lucubratio hæc, tanto ſane doctore digna, reſtituenda foret. Acceſſit Magiſtri ſententiarum auctoritas, lib. 1. *diſt.* 37. *num.* 1. *ubi legitur:* Beatus Gregorius ſuper Cantica Cantic. inquit, LICET Deus communi modo omnibus rebus inſit, præſentia, potentia, ſubſtantia, &c. *quem locum laudat etiam S. Thomas. Etſi vero uterque in hac ſententia laudanda, videatur hallucinatus (abeſt enim ab expoſitione in Cantica) inde tamen probatur Petri Lombardi temporibus, qui floruit duodecimo ſeculo, Richardique Victorini coævus fuit, ac poſtea, dubium non fuiſſe S. Gregorium expoſuiſſe Cantica; cujus opus tunc in omnium manibus verſabatur.*

VII. *Neque vero quis ſuſpicetur, pro Gregoriano potius opere habendum, quod jam typis* De breviori Expoſitione ejuſque Prologo ſub nomine S. Gregorii vulgatis, quid ſentiendum.
mandatum eſt, cujus Prologus ita incipit: Quia ſi cæco, ſi longe a Deo poſito. *Extant ſane nonnulli codices mſſ. in quibus ita legitur Prologus, quem ſequitur Expoſitio ab his verbis incipiens:* Os ſponſi inſpiratio Chriſti, &c. *ut in vulgatis. Tres invenimus Pariſiis in Bibliotheca Victorina, in quibus auctoris nomen tacetur, niſi quod in uno recentior manus S. Gregorium inſcripſit, cum alterius nominis eraſi ſuperſint veſtigia. His aut ſimilibus codicibus uſi ſunt, qui priorem expoſitionis Gregorii in Cantica editionem curarunt Pariſiis apud Rembolдum ann.* 1498. *quam videre nobis non licuit; at uſi ſumus alia Pariſienſi anni* 1518. *Giliotiana* 1571. *Vaticana, &c. Et facile deprehendimus Prologum hunc nihil aliud eſſe quam noſtri compendium, quod cuilibet legenti & conferenti ſtatim patebit.*

Quod ſpectat ad Expoſitionem jam vulgatam, quæ a noſtra diſcrepat, uſque ad illa verba: Pulchræ ſunt genæ tuæ, *verſ.* 9. *cap.* 1. *poſt indubitatum Paterii teſtimonium pro noſtra prolatum, hanc alteri anteponendam eſſe quis neges?*

Noverat hoc opus Johannes Tritbemius, qui in indice voluminum a S. Gregorio Papa ſcriptorum, quem ipſe Guſſanvillæus exhibet, illa deſignans per priora verba a quibus incipiunt, iſtud commemorat: Scripſit, *inquit,* plura neceſſaria volumina, in quibus feruntur ſubjecta: In lib. Job: *inter multos ſæpe quæritur* . . . . In Cantica Cantic. *Poſtquam a paradiſi gaudiis, &c.*

VIII. *Itaque tot in mſſ. latitans inſigne opus e tenebris eruendum & publica luce donandum*

Quid hac in editione præſtitimus.

dum cenſuimus. At de ipſius diviſione & partitione, in qua codices non conveniunt, diu ancipites deliberavimus. Tandem potior illa viſa eſt, quam afferre videtur liber ipſe ſacer hic expoſitus. Ut enim octo in capita ſecatur; ita in totidem dividendam duximus ipſius explanationem. At capita varios in articulos numeris deſignatos pro more noſtro diſtribuimus. In ceteris quoque eamdem ſecuti ſumus methodum, quod breves adnotationes, tum marginibus inſcribendas, tum columnis ſubjiciendas, quam in aliis S. Gregorii operibus edendis adhibuimus, & a viris doctis novimus approbari.

Objectioni ex ſtyli diverſitate petitæ fit ſatis.

IX. *Supereſt ut objectioni, quæ ex ſtyli diverſitate fieri poteſt, occurramus; aliquam enim hic deprehendi non inficiamur. Stylum tantiſper mutare fortaſſe coegit argumenti propoſiti & pertractati quædam inſolentia; nimirum Canticorum liber explanandus, in quo aliud omnino ſcribendi genus obſervatum, quam in ceteris ſacræ Scripturæ libris. Præterea cum hanc expoſitionem a Claudio exceptam legamus, ut de Commentariis in lib. Regum jam dictum eſt, audiamuſque Gregorium de immutato ſuo ſtylo conquerentem in Epſtola jam ſuperius laudata; ex hac ſtyli diſcrepantia, quæ in Procemio potiſſimum obſervatur, hac magis noſtra confirmatur ſententia. Nimirum hoc opus ita Gregorio vindicamus, ut Claudio, qui illud excepit ac digeſſit, nonnullaque ob memoriæ lapſum ſupplere coactus eſt, tantilla ex parte quoque tribuatur. Aliunde vero ſtyli Gregoriani multa ſuperſunt veſtigia, ut diligens lector haud difficile obſervabit, maxime uſque ad verſum 9. capitis primi, ubi iidem verſus in varios ſenſus, typicos, allegoricos, morales, inflectuntur & vertuntur, methodo ſancto Doctori familiari, & in libris Moralium notiſſima. Hæc eruditi lectoris diligentiam non fugient. Præcipua tamen cura legentis ſit, in hoc evolvendo libro, cujus quot verba, tot ſcintillæ ſunt divini amoris, his ſacris flammis cum Gregorio aduri, per quem* Deus ignem miſit in terram; & quid vul miſi ut accendatur?

SANCTI GREGORII PAPÆ SUPER CANTICA CANTICORUM EXPOSITIO.

[a] PROOEMIUM.

Hominis cæcitas post lapſum.

1. POSTQUAM a paradiſi gaudiis expulſum eſt genus humanum, in iſtam peregrinationem vitę preſentis veniens, cęcum cor a ſpirituali intellectu habet. Cui cæco cordi ſi diceretur voce humana, ſequere Deum, vel dilige Deum, ſicut ei in Lege dictum eſt: ſemel foris miſſum & per torporem infidelitatis frigidum, non caperet quod audiret. Idcirco per quædam ænigmata ſervo divinus animæ torpenti & frigidæ loquitur, & de rebus quas novit, latenter inſinuat ei amorem quem non novit.

Et torpor. Cæco & frigido loquitur Deus per ænigmata.

Allegoria, tamquam machina, a terra ſublevamur.

2. Allegoria enim animæ longe a Deo poſitæ quaſi quamdam machinam facit, ut per illam levetur ad Deum. Interpoſitis quippe ænigmatibus dum quoddam in verbis cognoſcit quod ſuum eſt, in ſenſu verborum intelligit quod non ſuum eſt; & per terrena ſeparatur a terra. Per hoc enim quod non abhorret cognitum, intelligit quoddam incognitum. Rebus enim nobis notis, per quas allegoriæ conficiuntur, ſententiæ divinæ veſtiuntur; & dum re cognoſcimus exteriora verba, pervenimus ad interiorem intelligentiam.

Hinc Canticum canticorum allegorice ſcriptum.

3. Hinc eſt enim quod in hoc libro, qui in Canticis canticorum conſcriptus eſt, amoris quaſi corporei verba ponuntur, ut a torpore ſuo anima per ſermones ſuæ conſuetudinis refricata recaleſcat; & per verba amoris qui infra eſt, excitatur ad amorem qui ſupra eſt. Nominantur enim in hoc libro oſcula, nominantur ubera, nominantur genæ, nominantur femora; in quibus verbis non irridenda eſt [b] ſacra deſcriptio, ſed major Dei miſericordia conſideranda eſt: quia dum membra corporis nominat, & ſic ad amorem vocat, notandum eſt quam mirabiliter nobiſcum & miſericorditer operatur. Qui ut cor noſtrum [c] ad inſtigationem ſacri amoris accenderet, uſque ad turpis amoris noſtri [d] ſe verba diſtendit. Sed unde ſe loquendo humiliat, inde nos intellectu exaltat: quia ex ſermonibus hujus amoris diſcimus qua virtute in divinitatis amore ferveamus.

Verba carnalis amoris in eo uſurpata, qui intelligenda.

4. Hoc autem nobis ſolerter intuendum eſt, ne cum verba exterioris amoris audimus, ad exteriora ſentienda remaneamus; & machina, quæ ponitur ut levet, ipſa magis opprimat, ne levemur. Debemus ergo in verbis iſtis corporeis, in verbis exterioribus quidquid interius eſt quærere, & loquentes de corpore, quaſi extra corpus fieri [e] debemus. Ad has nuptias ſponſi & ſponſæ cum intellectu intimæ caritatis, id eſt cum veſte venire nuptiali neceſſe eſt: ne ſi veſte nuptiali, id eſt digna caritatis intelligentia non induimur, ab hoc nuptiarum convivio in exteriores tenebras, id eſt in ignorantiæ cæcitatem repellamur. Debemus per hæc verba paſſionis tranſire ad virtutem impaſſibilitatis. Sic eſt enim Scriptura ſacra in verbis & ſenſibus, ſicut pictura in coloribus & rebus: & nimis ſtultus eſt qui ſic picturæ coloribus inhæret, ut res quæ pictæ ſunt ignoret. Nos enim ſi verba quæ exterius dicuntur, amplectimur, & ſenſus ignoramus; quaſi ignorantes res quæ depictæ ſunt, ſolos colores tenemus. *Littera occidit*, ſicut ſcriptum eſt, *ſpiritus autem vivificat*: ſi enim littera cooperit ſpi-

Scriptura ſacra picturæ ſimilis.

2. Cor. 3. 6.

a In Cod. Rot. *Prologus*, ut in edit. Richard, a S. Victore.
b Rich. *Sacra Scriptura*.
c Rem. & Theod. *ad inveſtigationem*. Sequimur Rotom. Valcl. & edit. Rich.
d Abeſt *ſe* a Theod. & Rem. In Rotom. & Rich. legitur, *ad turpis amoris noſtri verba deſcendit*.
e Hoc verſiculum in Valcl. & in Rich. incipit ſequentem periodum, in qua minime legitur, *neceſſe per*.

Digitized by Google

Littera, quaſi palea qua frumentum tegitur, velut in mentem eſt, non hominum, ratione utentium.

ſpiritum, ſicut palee tegit ſrumentum; ſed jumentorum eſt, paleis veſci; hominum, ſrumentis. Qui argo humana ratione utitur, jumentorum paleas abjiciat, & frumenta ſpiritus edere feſtinet: ad hoc quippe utilis eſt, ut myſteria litteræ involuta tegantur. Hinc enim ſcriptum aſt: *Sapientes abſcondunt intelligentiam*. Quia nimirum ſub tegmine litteræ ſpiritalis intelligentia cooperitur. Hine rurſum in eodem libro ſcriptum eſt: *Gloria Dei celare verbum*: Menti enim Deum quærenti tanto Deus glorioſius apparet, quanto ſubtilius atqne interius inveſtigatur, ne appareat: ſed onmquid quod in myſteriis Deus celat, nos requirere non debemus? Debemus utique, nam ſequitur: *Et gloria regum inveſtigare ſermonem*. Qui anim jam corpora ſua vel motus carnis regere & inveſtigare noverunt, reges ſunt. Regum ergo gloria inveſtigare ſermonem, quia bene viventium laus aſt perſcrutari ſecreta mandatorum Dei. Humanæ argo converſationis verba audientes, quaſi axtra homines eſſe debemus: ne ſi humanitus quæ dicuntur audimus, nihil divinitatis de his quæ audire debemus, ſentire poſſimus. Quaſi jam non homines deſirabat aſſa Paulus diſcipulos ſuos, quibus dicebat: *Cum enim ſit inter vos zelus & contentio, nonne homines eſtis?* Quaſi jam non æſtimabat homines diſcipulos ſuos Dominus, cum dicebat: *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* Cui cum verba hominum reſpondiſſent, illico adjunxit: *Vos autem quem me eſſe dicitis?* Cum enim ſupra dicit, *homines*, ac deinde ſubjungit: *Vos autem*; inter homines & diſcipulos quamdam diſtantiam facit, quia videlicet divina ais inſinuans, eſſa eos ſuper homines faciebat: ut ait Apoſtolus: *Si qua igitur in Chriſto nova creatura, vetera tranſierunt*. Et ſcimus quia in reſurrectione noſtra ita corpus ſpiritui adnectitur, ut omne quod fuerat paſſionis in virtute ſpiritus aſſumatur. Is ergo qui Deum ſequitur, imitari debet quotidia reſurrectionem ſuam; ut ſicut tunc nihil paſſibile habebit in corpore, ita nunc nihil paſſibile habeat in corde: ut ſecundum interiorem hominem jam nova creatura ſit, jam quidquid vetuſtum fuarit calcet, & in verbis veteribus ſolam vim novitatis inquirat.

Prov. 10, 24. — Prov. 25. 2. — Ibidem. — 1. Cor. 3. 3. — Matt, 16. 13. — 2. Cor. 5. 17.

Scriptura ſacra mons umbroſus. — Habac. 3. 3. — Ad quem non accedunt carnalibus dediti. — Hebr. 12. 20. — * Forte leg. voluntatis. — Scriptura ſacra ignis. — Pſ. 118. 140. — Luc. 24. 32. — Deuter. 33. 2.

5. Scriptura enim ſacra mons quidam aſt, de quo in noſtris cordibus ad intelligendum Dominus venit: de quo monte per Prophetam dicitur: *Deus a Libano veniet, & Sanctus de monte umbroſo & condenſo*. Iſte mons & condenſus eſt per ſententias, & umbroſus per allegorias. Sed ſciendum eſt quia eum vox Domini in monte ſonat, veſtimenta lavare præcipimur, & ab omni carnis inquinatione mundari, ſi ad montem accedere feſtinamus. Scriptum namque eſt, quia, *Si beſtia tetigerit montem, lapidabitur*. Beſtia enim tangit montem, quando irrationabilibus motibus dediti, Scripturæ ſacræ celſitudini propinquant, & non eam ſecundum quod debent, intelligunt, ſed irrationabiliter ad ſuæ * voluptatis intelligentiam flectunt. Omnis enim abſurdus, vel ſeoſu piger, ſi circa hunc montem viſus fuerit, atrociſſimis ſententiis veluti lapidibus necatur. Ardet enim mons iſte, quia Scriptura ſacra videlicet, quem ſpiritaliter replet, amoris igne ſuccendit. Unda ſcriptum aſt: *Ignitum eloquium tuum*. Unde cum verba Dei audirent quidam in via ambulantes, dixerunt: *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis Scripturas?* Unde per Moyſen dicitur: *In dextera ejus ignea lex*. Siniſtra Dei iniqui accipiuntur, qui in dextera parte non

A tranſeunt; dextera Dei alecti ſunt, qui a ſiniſtris ſeparantur. In dextera ergo Dei lex ignea eſt: quia in alectorum cordibus, qui ad dexteram ponendi ſunt, flagrant divina præcepta, & caritatis ardore ſuccenſi ſunt. Iſte ergo ignis, quidquid in nobis eſt axterius rubiginis & vetuſtatis, exurat, ut mentem noſtram valut holocauſtum in Dei contemplationa offerat.

Unde hic liber Canticum canticorum dictus.

6. Nec vacue attendendum eſt qnod liber iſte non Canticum, ſed Canticum canticorum vocatur: ſicut enim in veteri Teſtamanto aliæ ſunt Sancta, & alia Sancta Sanctorum, alia Sabbata, & alia Sabbata Sabbatorum: ita in Scriptura ſacra, alia ſunt Caotica, & alia Cantica canticorum. Sancta erant quæ in Tabernaculo, & quæ B exterius agebantur: Sabbata erant quę & ſingulis hebdomadibus celebrabantur; ſed Sancta Sanctorum ſecretiori quadam veneratione ſuſcipiebantur, & Sabbata Sabbatorum nonniſi in ſuis feſtivitatibus colebantur. Ita Cantica canticorum ſecretum & ſolemne quoddam interius eſt, quod ſecretum in occultis intelligentiis penetratur. Nam ſi exterioribus verbis attenditur, ſecretum non aſt.

Variæ Canticorum ſpecies in ſacra Scriptura.

7. Sciendum eſt etiam, quia in Scriptura ſacra alia ſunt Cantica victoriæ, alia Cantica exhortationis & conteſtationis, alia Cantica exultationis, alia Cantica adjutorii, alia Cantica conjunctionis cum Deo. Canticum victoriæ eſt, quod Maria tranſacto mari rubro cecinit, dicens: *Cantemus Domino; glorioſe enim honorificatus eſt: equum & aſcenſorem projecit in mare*. C Canticum exhortationis & conteſtationis aſt, quod Moyſes Iſraelitis ad terram promiſſionis propinquantibus dixit: *Attende cælum quæ loquar, audiat terra verba ex ore meo*. Canticum exultationis eſt, quod Anna perſpecta fecunditate Eccleſiæ in ſemetipſa, cecinit dicens: *Exultavit cor meum in Domino*. Ubi per ſemetipſam figuratam fecunditatem prolis Eccleſiaſticæ expreſſit, cum dicit: *Sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios infirmata eſt*. Canticum adjutorii David quod poſt prælium cecinit, dicens: *Diligam te Domine virtus mea*. Canticum varo conjunctionis cum Deo, hoc eſt quod in nuptiis ſponſi & ſponſę canitur, id eſt Canticum canticorum: quod tanto aſt omnibus Canticis ſublimius, quanto & in nuptiis ſolemnitas D ſublimioris offertur. Per illa enim Cantica vitia devitantur, per iſta vero unuſquiſque virtutibus locupletatur: per illa cavetur hoſtis, per hæc Dominus familiari amore complectitur.

Exod. 15. 1. — Deuter. 32. 1. — 1. Reg. 2. 1. — Ibid. v. 5. — Pſal. 17. 2. — Canticum canticorum ceteris præſtantius.

Cur Deus aliquando Dominum, modo patrem aut ſponſum ſe dicat.

8. Et notandum, quia aliquando ſe Dominus in Scriptura ſacra Dominum vocat, aliquando patrem, aliquando ſponſum. Quando enim ſe vult timeri, Dominum ſe nominat; quando vult honorari, patrem; quando vult amari, ſponſum. Ipſe per Prophetam dicit: *Si Dominus ego ſum, ubi eſt timor meus? Si pater ego ſum, ubi eſt honor meus?* Et rurſum dicit: *Deſponſavi te mihi in juſtitia & fide*. Vel certe: *Recordatus ſum diei deſponſationis tuæ in deſerto*. Et quidem apud Deum quando & quando non eſt, ſed quia E prius timeri ſe vult ut honoretur, & prius honorari ut ad eum perveniatur; & Dominum ſe propter timorem nominat, & patrem propter honorem, & ſponſum propter amorem. Per timorem veniatur ad honorem, per honorem vero ejus perveniatur ad amorem. Quanto ergo dignius honor quam timor, tanto plus gaudet Deus pater quam Dominus dici: & quanto carius eſt amor quam honor, tanto plus gaudet Deus ſponſus dici quam pater. In hoc ergo libro

Malach. 1. 6. — Oſee 2. 20. — Jerem. 2. 2.

Do-

Dominus & Eccleſia, non Dominus & ancilla, ſed ſponſus nominatur, & ſponſa: ut non ſoli timori, non ſoli reverentiæ, ſed etiam amori deſerviatur, & in his verbis exterioribus incitetur affectus interior. Cum ſe Dominum nominat, indicat quod creati ſumus; cum ſe patrem nominat, indicat quod adoptati; cum ſponſum ſe nominat, indicat quod conjuncti. Plus eſt autem conjunctos eſſe D:o, quam creatos & adoptatos. In hoc ergo libro ubi ſponſus dicitur, aliquid ſublimius inſinuatur, dum in eo fœdus conjunctionis oſtenditur. Quæ nomina in Teſtamento novo (quia jam peracta conjunctio Verbi & carnis Chriſti & Eccleſiæ celebrata eſt) frequenti iteratione memorantur. Unde Johannes dicit,
Johan. 3. 29. Domino veniente: *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt.*
Mat. 9. 15. Unde idem Dominus dicit: *Non jejunabunt filii ſponſi, quamdiu cum illis eſt ſponſus.* Unde Eccle-
2. Cor. 11. 2. ſiæ dicitur: *Deſponſavi vos uni viro virginem caſtam*
Epheſ. 5. 27. *exhibere Chriſto.* Rurſum: *Ut exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam.* Et
Apoc. 19. 9. rurſum in Apocalypſi Johannis: *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt.* Et rurſum ibi-
Ibid. 21. 2. dem: *Et vidi ſponſam quaſi novam nuptam deſcendentem de cœlo.*

Quid per tres Salomonis libros adumbretur.

9. Nec hoc a magno myſterio abhorret, quod liber iſte Salomonis tertius in opuſculis ejus ponitur. Veteres enim tres vitæ ordines eſſe dixerunt, moralem, naturalem, & contemplativam; quas Græci vitas, ethicam; phyſicam, theoricam nominaverunt. In Proverbiis quoque moralis vita exprimitur, ubi dicitur:
Proverb. 1. 8. *Audi, fili mi, ſapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam.* In Eccleſiaſte vero naturalis: ibi quippe quod omnia ad finem tendunt,
Eccleſ. 1. 2. conſideratur, cum dicitur: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* In Canticis canticorum contemplativa vita exprimitur, dum in eis ipſius Domini adventus & aſpectus deſideratur; cum ſponſi
Cant. 4. 8. voce dicitur: *Veni de Libano, veni.* Vel etiam ordines trium Patriarcharum & vitas ſignificavit, Abraham videlicet, Iſaac, & Jacob. Moralitatem quippe Abraham per obedientiam tenuit; Iſaac vero naturalem vitam puteos fodiendo figuravit. In imo enim puteos fodere, eſt per conſiderationem naturalem omnia quæ infra ſunt, perſcrutando rimari. Jacob vero contemplativam vitam tenuit, qui aſcendentes & deſcendentes Angelos vidit. Sed quia naturalis conſideratio ad perfectionem non perducitur, niſi prius moralitas teneatur; recte poſt Proverbia, Eccleſiaſtes ponitur. Et quia ſuperna contemplatio non conſpicitur, niſi prius hæc infra labentia deſpiciantur, recte poſt Eccleſiaſten Cantica canticorum ponuntur. Prius quippe eſt mores componere; poſtmodum omnia quæ adſunt, tamquam non adſint conſiderare; tertio vero loco mundæ cordis acie ſuperna & interna conſpicere. His itaque librorum gradibus quaſi quamdam ad contemplationem ſcalam fecit, ut dum primum in ſeculo bene geruntur, poſtmodum & honeſta ſeculi deſpiciantur: ad extremum etiam Dei intima conſpiciantur. Sic autem generaliter ex voce Eccleſiæ adventus Domini in hoc opere præſtolatur, ut etiam ſpecialiter unaquæque anima ingreſſum Dei ad cor ſuum, tamquam aditum ſponſi in thalamum conſpiciat.

In Canticis quatuor perſonæ loquentes introducuntur.

10. Et ſciendum eſt, quia in hoc libro quatuor perſonæ loquentes introducuntur; ſponſus videlicet & ſponſa; adoleſcentulæ vero cum ſponſa, & greges ſodalium cum ſponſo. Sponſa enim ipſa perfecta Eccleſia eſt: ſponſus, Dominus: adoleſcentulæ vero cum ſponſa, ſunt inchoantes animæ, & per novum ſtudium pubeſcentes: ſodales vero ſponſi, ſunt ſive Angeli, qui ſæpe hominibus ab ipſo venientes apparuerunt, ſeu certe perfecti quique viri in Eccleſia, qui veritatem hominibus nuntiare noverunt. Sed hi qui ſingillatim adoleſcentulæ vel ſodales ſunt, toti ſimul ſponſa ſunt, quia toti ſimul Eccleſia ſunt. Quamvis & juxta unumquemque tota hæc tria nomina accipi poſſunt. Nam qui Deum perfecte amat, ſponſa eſt; qui ſponſum prædicat, ſodalis eſt; qui adhuc novellus viam bonorum ſequitur, adoleſcentula eſt. [a] Invitamur ergo ut ſimus ſponſa: ſi hoc necdum prævalemus, ſimus ſodales: ſi neque hoc adepti ſumus, ſaltem ad hunc thalamum adoleſcentulæ conveniamus. Quia igitur ſponſum & ſponſam, Dominum & Eccleſiam diximus, velut adoleſcentulæ vel ſodales audiamus verba ſponſi, audiamus verba ſponſæ; & in eorum ſermonibus fervorem diſcamus amoris. Itaque ſancta Eccleſia diu præſtolans adventum Domini, diu ſitiens fontem vitæ, quomodo optet videre præſentiam ſponſi ſui, quomodo deſideret, edicat.

CAPUT PRIMUM.

Cant. 1. Ver. 1.

Osculetur me oſculo oris ſui.

Pia Eccleſiæ ſponſi Chriſti adventum exſpectantis deſideria.

1. Angelos ad eam Dominus, Patriarchas ad illam & Prophetas miſerat, ſpiritualia dona deferentes: ſed ipſa munera non per ſervos ſponſi, ſed per ipſum ſponſum percipere quærebat. Ponamus ante oculos omne genus humanum ab exordio mundi uſque ad finem mundi, totam videlicet Eccleſiam, unam eſſe ſponſam quæ arrhas ſpirituali dono per Legem perceperat; ſed tamen ſponſi ſui præſentiam quærebat, quæ dicit: *Oſculetur me oſculo oris ſui.* Suſpirans enim ſancta Eccleſia pro adventu Mediatoris Dei & hominum, pro adventu Redemtoris ſui, ad patrem orationem facit, ut filium dirigat, & ſua illam præſentia illuſtret; ut eidem Eccleſiæ non jam per Prophetarum, ſed ſuo ore allocutionem faciat. Unde & de eodem ſponſo in Evangelio ſcriptum eſt, cum ſederet in monte, & ſublimium præceptorum verba faceret: *Aperiens autem os ſuum dixit:* ac ſi
Matt. 5. 2. aperte dicatur: Tunc os ſuum aperuit, qui prius ad exhortationem Eccleſiæ aperuerat ora Prophetarum. Sed ecce cum ſuſpirat, cum quaſi abſentem quærit, ſubito intuetur præſentem. Habet hoc gratia Creatoris noſtri, ut cum de illo quærentes, eum loquimur, ejus præſentia perſruamur. Unde in Evangelio ſcriptum eſt, quia dum Cleophas & alius de illo in itinere verba facerent, præſentem eum videre meruerunt. Dum ergo ſancta Eccleſia incarnandum ſponſum adhuc abſentem deſiderat, ſubito intuetur præſentem, atque ſubjungit:

Ibid. & c. 4. Verſ. 10.

Quia meliora ſunt ubera tua vino. Et odor unguentorum ſuper omnia aromata.

Per vinum, Lex, per ubera, evangelica prædicatio ſignificata.

2. Vinum fuit ſcientia Legis, ſcientia Prophetarum. Sed veniens Dominus, quia ſapientiam per carnem [b] voluit prædicare; quaſi fecit eam in carnis ubera lacteſcere: quam [c] enim in divinitate ſua capere minime poteramus, in incarnatione ejus agnoſceremus. Unde non immerito ejus ubera laudantur, quia prædicationis ejus condeſcenſio hoc egit

a Ita omnes codices mſſ. & editi Richardi. Legitur: *Invitamur*.
b In Cod. Theod. *ubi voluit*, cæteris diſſentientibus.
c Hic aliqua deſiderari videntur. Senſus pateret ſi legeretur: *ut quam in divinitate*, &c. Sed quia in hac lectione conveniunt mſſ. omnes, ab illa recedere non audemus.

egit in cordibus noſtris, quod doctrina Legis minime valuit: [a] prius enim nos nutrivit incarnationis prædicatio, quam Legis doctrina. Dicat ergo: *Meliora ſunt ubera tua ſuper vinum.* Quod adhuc confirmans ſubjungit ac dicit: *Et odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Unguenta Domini virtutes ſunt: ungenta Domini Spiritus ſanctus fuit, de quo per Prophetam dicitur: *Unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* Hoc oleo tunc unctus eſt, cum incarnatus: non enim prius homo extitit, & poſtmodum Spiritum ſanctum accepit; ſed quia Spiritu ſancto mediante incarnatus eſt, eodem [b] hoc oleo tunc unctus aſt, cum homo creatus. Odor ergo unguenti ejus, eſt flagrantia Spiritus ſancti, qui ex illo procedens, in illo permanſit: odor unguentorum ejus, eſt flagrantia virtutum quas operatus eſt. [c] Habuit autem Eccleſia aromata, quia habuit multa Spiritus ſancti dona, quæ in domo Dei, idest in congregatione Sanctorum, odorem bonæ opinionis redderent, & ſuavitatem futuri Mediatoris nutiarent. Sed *odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* quia flagrantia virtutum ſponſi, quæ per incarnationem ejus facta eſt, vicit prædicamenta Legis, quæ in arrhis a ſponſo fuerant prærogata. Tanto quippe amplius ad intellectum crevit Eccleſia, quanto & amplioris viſionis gratia meruit illuſtrari. Illa Legis aromata per Angelos adminiſtrata ſunt: iſtud unguentum per præſentiam datum eſt. Sed quia claritate ejus præſentiæ ſuperata ſunt bona Legis, quæ ſublimia eſſe credebantur, dicatur recte: *Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.*

Ordo unguentorum Chriſti, tragantia Spiritus ſancti. *Pſal.* 44. 8.

Quantum Evangelium Legi præſtet.

3. Hoc autem quod generaliter de cuncta Eccleſia diximus, nunc ſpecialiter de unaquaque anima ſentiamus. Ponamus ante oculos eſſe animam quamdam donorum ſtudiis inhærentem, intellectum ex aliena prædicatione percipientem, quæ per divinam gratiam etiam ipſa illuſtrari deſiderat; ut aliquando etiam per ſe intelligat, quæ nihil ſe intelligere, niſi per verba prædicatorum conſiderat, & dicit: *Oſculetur me oſculo oris ſui.* Ipſe me tangat intus, ut cognoſcam intelligentia; & non jam prædicatorum vocibus, ſed internæ gratiæ [d] ex tactu perfruar. Quaſi oſculo oris ſui oſculabatur Moyſen, cum ei per fiduciam familiaris gratiæ intellectum porrigeret. Unde ſcriptum eſt: *Si fuerit Propheta, in ſomnio loquar ad eum; & non ſicut famulo meo Moyſi: os enim ad os loquor ei.* Os quippe ad os loqui, quaſi oſculari eſt, & internam intelligentiam mente tangere. Sequitur:

De unaquaque anima, idem explicari poſſunt quæ de tota Eccleſia.

Num. 12. 6.

Quia meliora ſunt ubera tua vino.

4. Ubera Dei ſunt, ſicut prius diximus, humillimæ incarnationis ejus condeſcenſio. Sapientia autem ſeculi quaſi quoddam vinum eſt: debriat enim mentem, quia ab intellectu humilitatis alienam reddit. Quaſi quodam vino debriantur Philoſophi, dum per ſecularem vulgi amorem tranſeunt. Quam ſapientiam Eccleſia deſpiciat, humillimam dominicæ incarnationis prædicationem appetat: plus ei ſapiat quod per infirmitatem carnis ejus nutritur, quam quod mundus hic per elationem falſæ prudentiæ extollitur: & dicat: *Quia meliora ſunt ubera tua vino:* idest humillima incarnationis tuæ prædicatio, velatam mundi ſapientiam ſuperat. Unde ſcriptum aſt: *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt quam hominis: & quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt quam hominis.* Sed quia ipſi hujus ſeculi ſapientes nonnumquam videantur quibuſdam virtutibus ſtudere (videas enim pleroſque habere caritatem, ſervare manſuetudinem, honeſtatem exteriorem in omnibus exercere; quas virtutes, non ut Deo, ſed ut hominibus placeant, exhibent: quæ idcirco virtutes, virtutes non ſunt, quia placere Deo non appetunt: olet tamen in humanis naribus, dum humano judicio bonam opinionem reddunt) ſed comparentur hæc vero odori Redemtoris noſtri, comparentur veris virtutibus, & dicatur: *Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Idest, flagrantia virtutum tuarum, omnem ſpeciem virtutum ſapientium mundi ſuperat, quia videlicet fictas imagines eorum ex veritate tranſcendit. Quia ſecundo loco ſentiri hoc, quod dictum eſt, de unaquaque anima diximus; adhuc eumdem ſenſum, ſi poſſumus, adjuvante Domino, ſubtilius exequamur.

Ibid. v. 1. In incarnatione admota nobis Dei ubera.

Incarnationis prædicatio, ſecularis mundi ſapientia longe præſtantior.

1. *Cor.* 1. 25.

5. Omnis anima quæ timet Deum, jam ſub jugo ejus eſt, ſed adhuc longe, quia timet: nam tantum quiſque ad Deum proficit, quantum pœnam timoris amittit, & gratiam de illo caritatis percipit. Ponamus ante oculos animam cujuslibet electi, quæ continuo deſiderio in amorem viſionis ſponſi accenditur, quia quod in hac vita perfecte percipere non valet, contemplatur ejus celſitudinem, & ex ipſo amore compungitur; [e] ipſa enim compunctio quæ per caritatem fit, quæ & deſiderio accenditur, quaſi quoddam oſculum eſt: toties enim anima oſculatur Deum, quoties in ejus amore compungitur. Sunt enim multi, qui jam quidem Dominum metuunt, jam bonam operationem recipiunt; ſed necdum oſculantur, quia amore ejus minime compunguntur. Quod bene in convivio Phariſæi ſignatum eſt, qui cum Dominum recepiſſet, cumque oſculanti mulieri pedes ejus, in corde ſuo derogaret, audivit: *Intranti in domum tuam, oſculum mihi non dediſti: hæc autem ex quo ingreſſa eſt, non ceſſavit oſculari pedes meos.* Omnis qui jam eleemoſynas facit, qui jam bonis operibus ſtudet, quaſi Chriſtum in convivium recipit: Chriſtum paſcit, qui cum in membris ſuis ſuſtentare non deſinit: ſed ſi nondum per amorem compungitur, adhuc ejus veſtigia non oſculatur. Præponitur ergo Paſtori mulier quæ oſculatur, quia [f] præponitur exteriora ſua danti, is qui interno mentis ardore in deſiderio Domini compungitur. Bene autem dictum eſt: *Non ceſſavit oſculari pedes meos.* Non enim ſufficit in amorem Dei ſemel compungi & quieſcere, ſed compunctio eſſe debet & crebreſcere: unde mulier ideo laudatur, quia oſculari non deſtitit, idest compungi minime ceſſavit. Unde per Prophetam dicitur: *Conſtituite diem ſolemnem in frequentationibus, uſque ad cornu altaris.* Dies ſolemnis Domino, eſt compunctio cordis noſtri: ſed tunc in frequentatione dies ſolemnis conſtituitur, cum ad lacrymas pro amore ejus aſſidue movetur. Cui velut ſi diceremus: Quamdiu iſta acturi ſumus? Quamdiu tribulationibus afficiemur? Illico terminum quouſque fieri debeat ſubjunxit, dicens: *Uſque ad cornu altaris.* Cornu quippe altaris, eſt exaltatio ſacrificii interioris, ubi

Compunctio ex amore deſcribitur.

Per eam anima Deum oſculatur.

Luc. 7. 44.

Aliud eſt Chriſtum paſcere, aliud oſculari.

Oſculari ſemel non ſufficit.

Pſal. 117. 27.

a Valcl. & Romag. *plus enim.*
b Rem. ac Theod. *hoc loco.*
c Ita Valcl. aliis contradicentibus ubi legitur, *haurlat autem.*
d Sic habet Rotom. in tribus aliis, *ex auct.* Priorem lectionem pluris habendam ſuaſerunt quæ paulo poſt leguntur: *Os quippe ad os loqui, quaſi oſculari eſt, & internam intelligentiam mente tangere.*

e Hic locus in ſecunda Paterii collectione, quam daturi ſumus, laudatur tamquam a Gregorio prolatus in Canticorum expoſitione, quod obſervatione dignum. Ne vero fraudi oriatur ſuſpicio, admoneo ſententiam hanc ex integro reperiri in omnibus mſſ. noſtris, ſcilicet Turonenſ. S. Martini, Divionenſ. S. Benigni, Valcl. Theod. Rem. ac Rotomag.
f In Theod. Rem. ſolum legitur, *præponitur danti.*

ubi cum pervenerimus, jam nequaquam neceſſe eſt, ut ſolemnem diem Domino de noſtra lamentatione faciamus. Anima ergo quæ jam per amorem compungi deſiderat, quæ jam contemplari viſionem ſponſi ſui appetit, dicat: *Oſculetur me oſculo oris ſui*.

Per oſculum ſponſi perfectio pacis internæ poteſt etiam intelligi.

6. Vel certe oſculum ejus oris, eſt ipſa perfectio pacis internæ, ad quam cum pervenerimus, nihil remanebit amplius quod quæramus. Unde & apte ſubjungitur. *Quia meliora ſunt ubera ejus vino*. Vinum enim eſt ſcientia Dei, quam in iſta vita poſiti accepimus: ubera autem ſponſi tunc amplectimur, cum cum jam in æterna patria per amplexum præſentiæ contemplamur. Dicat ergo: *Meliora ſunt ubera tua vino*. Ac ſi dicat; magna eſt quidem ſcientia, quam de te mihi in hac vita contuliſti: magnum eſt vinum notitiæ tuæ, quo me debrias; ſed ubera tua ſunt vino meliora, quia tunc per ſpeciem & per ſublimitatem contemplationis tranſcenditur quidquid de te modo per fidem ſcitur. *Et odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata*: dum virtute ſcientiæ, virtute caſtitatis, virtute miſericordiæ, virtute humilitatis, virtute caritatis pollet. Si Sanctorum vita odorem aromatum ex virtutibus non haberet, Paulus non diceret: *Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco*. Sed longe excellentior eſt illa unctio Dei, ad quam quandoque ducendi ſumus: longe excellentior eſt odor unguentorum Dei aromatibus virtutum noſtrarum: Et ſi jam magna ſunt quæ accepimus, valde tamen potiora ſunt quę de contemplatione Creatoris noſtri accepturi ſumus. Unde anhelet anima & dicat: *odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata*: ideſt, bona illa quę per contemplationem præparas, iſta omnia virtutum munera quæ in hac vita tribuiſti, tranſcendunt. Dicamus huic Eccleſię, dicamus huic animæ, ſic amanti, ſic æſtuanti in amorem ſponſi ſui, unde tantum deſiderium perceperit? Unde notitiam divinitatis ejus apprehenderit? Sed ecce unde exprimeret, dicit:

Per aromata virtutum fragrans odor.

2. Cor. 2, 15.

Unguentum effuſum nomen tuum.

Verſ. 2. Unguentum effuſum, eſt divinitas incarnata.

7. Unguentum effuſum, eſt divinitas incarnata. Si enim ſit unguentum in vaſculo, olet minus, ſi vero effunditur, odor effuſi unguenti dilatatur. Nomen ergo Dei, unguentum effuſum eſt, quia ab immenſitate divinitatis ſuę ad naturam noſtram ſe exterius fudit, & ab eo quod eſt inviſibilis, ſe viſibilem reddidit: ſi enim non ſe effunderet, nequaquam nobis innoteſceret. Effudit ſe unguentum, cum ſe Deum ſervavit, & hominem exhibuit. De qua effuſione Paulus dicit: *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens*. Quod Paulus dixit, *exinanivit*; hoc Salomon dixit, *effudit*. Quia ergo humano generi Dominus per humilitatem incarnationis innotuit, dicatur ei: *Unguentum effuſum nomen tuum*. Sequitur:

Philip. 2. 7.

Ideo adoleſcentulæ dilexerunt te.

Ibidem. Cur per adoleſcentulas electorum animæ ſint intelligendæ.

8. Quid hoc loco adoleſcentulas, niſi electorum animas per baptiſmum renovatas accipimus? Vita quippe peccati ad veterem hominem pertinet; vita juſtitię ad novum. Quia ergo unguentum foras effudit, in amore ſuo adoleſcentulas ardentes fecit: quia renovatas animas deſiderio ſuo fragrantes exhibuit. Puerilis ætas amori necdum congruit: ſenilis ab amore deſinit. Puer eſt, qui vitæ ardentis ſtudium necdum cepit: ſenex eſt, qui ceperat quidem, ſed deſiit. Quia ergo neque hi flagrant in Domino, qui necdum ceperunt, neque hi qui jam ceperant, ſed friguerunt; poſtpoſita puerili vel ſenili ætate, adoleſcentulæ currere dicuntur, ideſt illæ animæ quæ in ipſo fervoris amore ſunt.

9. Quod tamen intelligere aliter poſſumus. Poteſt enim adoleſcentia ad infirmitatem referri. Iuveniles quippe ætates ſunt ordo Angelorum, qui nulla debilitate victi ſunt, nulla infirmitate ſuperati. Dicatur ergo: *Unguentum effuſum eſt nomen tuum, ideo adoleſcentulæ dilexerunt te*: Ideſt, quia per incarnationem tuam, notitiam tuam exterius effudiſti, idcirco infirmę animæ naturam humanam diligere prævalent. Illę quippe Virtutes ſummę quaſi ætatis juvenilis, etiam ibi te diligunt, ubi fuſus non es, quia & ibi te vident, ubi in ſtatu divinitatis te contines. Qui ergo ab illis ſummis Ordinibus, quaſi a juvenilibus ętatibus etiam non fuſus videris, exterius propter homines funderis: ut etiam ab adoleſcentulis, ideſt ab infirmis mentibus diligaris. Sequitur:

Quam infirmæ, Angelis comparatæ, videantur.

Trahe me.

Verſ. 3. Ob infirmitatem trahe vim vult, etſi non invitæ.

10. Omnis qui trahitur, aut non valens, aut non volens, invitus trahitur. Sed qui dicit: *trahe me*, habet aliquid quod vult, habet aliquid quod non * vult. Natura humana ſequi Deum vult, ſed infirmitatis conſuetudine ſuperata, ſicut debet ſequi non prevalet. Videt ergo aliud in ſe eſſe quo tendit, aliud in ſe eſſe quo non valet, & recte dicit: *trahe me*. Quaſi volentem, nec valentem ſe viderat Paulus, cum diceret: *Mentem ſervire legi Dei, carnem autem legi peccati*: Et *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*. Quia ergo aliud eſt in nobis quod nos incitat, aliud quod gravat, dicamus: *Trahe me poſt te; curremus in odorem unguentorum tuorum*. In odorem unguentorum Dei currimus, cum donis ejus ſpiritualibus afflati, in amorem viſionis ejus inhiamus.

** Forte ſequendum non valet.*

Rom. 7. 25. Ibid. v. 23.

11. Sciendum vero eſt, quia in eo quod homines Deum ſequuntur, aliquando ambulant, aliquando currunt, aliquando fortiter currunt. Quaſi poſt Deum ambulat, qui tepide ſequitur; currit, qui frequenter ſequitur; perfecte currit, qui perſeveranter ſequitur. Immobile enim erat cor ad ſequendum Deum, & poſt eum ambulare nolebat, cum adventus Domini in mundo apparuit, & ab inſenſibili ſua ſtatione humanas mentes movit. Unde ſcriptum eſt: *Pedes* [b] *ejus ſteterunt, & mota eſt terra*. Hic autem non motus, ſed curſus dicitur, quia non ſufficit ut ſequamur, niſi etiam deſiderando curramus. Quia vero neque currere ſufficit, niſi etiam perfecte curratur, Paulus dicit; *Sic currite ut comprehendatis*. Et nonnulli dum nimis currunt, in indeſcriptionem dilabuntur; plus enim quam neceſſe eſt ſapiunt, & ſe jam ei quem ſequebantur præferunt, dum ſuas virtutes eligunt, & ejus quem ſequebantur judicia poſtponunt. Unde bene cum diceretur, *curremus*: præmiſſum eſt, *poſt te*. Poſt Deum enim currunt, qui ejus judicia conſiderant, ejus voluntatem ſibi pręferunt; & pervenire ad eum ſub digna operatione, diſcretione contendunt. Hinc Propheta voluntatem Dei conſiderans ait: *Adhæſit anima mea poſt te*. Hinc Petro conſilium danti dicitur: *Redi poſt me, Satanas; non enim ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum*. Quia ergo perfectæ animę ſumma cautela Dei judicia contuentur, & neque per torporem, neque per indiſcretum fervorem prævenire præſumunt, bene dicitur: *Poſt te curremus in odorem unguentorum tuorum*. Tunc enim

Deum ſequentium varii gradus.

Habac. 3. 5. juxta.

1. Cor. 9. 24. Currendum poſt ipſum, non ante.

Torpor & fervor indiſcretus, pariter cavendi.

Pſal. 62. 9.

Matt. 16. 23. & Marc. 8. 33.

a Valet non poteſt.

b Apud Lxx. int. legitur: *ad pedes ejus ſtetit & commota eſt terra.*

poſt te currimus, quando & amando ſequimur, & timendo divina judicia non prævenimus.

Verſ 3.

Introduxit me rex in cubiculum ſuum: exultabimus, & lætabimur in te.

Eccleſia domus regia.

12. Eccleſia Dei, quaſi quædam domus regis eſt; & iſta domus habet portam, habet aſcenſum, habet triclinium, habet cubicula. Et omnis [b] qui intra Eccleſiam fidem habet, jam portam iſtius ingreſſus eſt: quia ſicut porta reliqua domus aperit, ita fides reliquarum virtutum oſtium aperit. [c] Omnis qui intra Eccleſiam ſpem habet, jam ad aſcenſum domus venit: ſpes enim elevat cor, ut ſublimia appetat, & ima deſerat. Omnis qui in iſta domo poſitus, caritatem habet, quaſi in triclinium deambulat: lata enim eſt caritas, quæ uſque ad inimicorum dilectionem tenditur. Omnis qui in Eccleſia poſitus, jam ſublimia rimatur, jam occulta judicia conſiderat, quaſi in cubiculum intravit. De porta domus iſtius dicebat quidam: *Aperite mihi portas juſtitiæ, & ingreſſus in eas confitebor Domino.* De aſcenſu ſpei dicebat: *Aſcenſus in ejus corde diſpoſuit.* De tricliniis latis domus iſtius dicitur: *Latum mandatum tuum nimis.* In mandato lato ſpecialiter caritas deſignatur. De cubiculo regis loquebatur, qui dicebat: *Secretum meum mihi.* Et alias: *Audivi arcana verba, quæ non licet hominibus loqui.* Primus ergo aditus domus iſtius, porta fidei: ſecundus provectus, aſcenſus ſpei: tertius, latitudo caritatis: quartus, jam perfectio caritatis ad cognitionem ſecretorum Dei. Quia Eccleſia ſancta in membris ſuis perfectis, in ſanctis ergo doctoribus, in eis qui jam pleni & radicati ſunt in myſteriis Dei, quaſi ad ſublimia ſecreta pervenit, & adhuc in iſta voce poſita, jam illa penetrat. *Introduxit me rex in cubiculum ſuum*, ait: per Prophetas enim, per Apoſtolos, per doctores, qui in iſta vita poſiti jam ſublimia ſecreta illius vitæ penetrabant, Eccleſia in cubiculum regis illius ingreſſa fuerat.

Cujus porta, fides. Spes, aſcenſus. Caritas, triclinium. Cubiculum eſt contemplatio.

Pſal. 117. 19. Pſal. 83. 6. Pſal. 118. 96. Iſa. 24. 16. 2. Cor. 12. 4.

13. Et caute intuendum eſt, quia non dicit *in cubiculum ſponſi*, ſed *in cubiculum regis*. Nominando enim regem, reverentiam ſecretorum vult oſtendere: quia quanto potens eſt cubiculum, tanto major eſt reverentia exhibenda in his ad quæ intratur. Ne ergo dum cognoſcit ſecreta Dei unuſquiſque, dum occulta judicia rimatur, dum ad ſublimia contemplationis attollitur, extollatur & in ſuperbiam dilabatur, regis dicitur cubiculum intrare: id eſt, cui tanto major reverentia exhibenda eſt, quanto magis anima ad cognoſcenda ejus ſecreta ducitur. Ut unuſquiſque proficiat, qui jam exaltatus per gratiam ad ſublimia ſecreta pervenit, ſeipſum attendat, & ex ipſo profectu amplius humilietur. Unde & Ezechiel, quoties ad ſublimia contemplanda ducitur, filius hominis vocatur, ac ſi ei dicatur: Attende quid es, & non extollaris de his ad quæ attolleris. Sed paucorum eſt in Eccleſia, iſta ſublimia & occulta judicia Dei rimari & comprehendere. Tamen dum videmus fortes viros poſſe ad tantam ſapientiam pervenire, ut contemplentur ſecreta Dei in cordibus ſuis, & nos parvuli habeamus fiduciam: quia quandoque ad veniam, quandoque ad ejus gratiam veniamus. Unde & ex verbis adoleſcentularum ſubditur:

Ex ſanctorum contemplatione in humilitate proficiendum. Paucorum eſt ad perfectam contemplationem aſcendere.

Ibidem.

Exultabimus & lætabimur in te.

Ex eorum conſideratione infirmi in

14. Dum Eccleſia in his qui perfecti ſunt, ingreditur cubiculum regis, adoleſcentulæ ſpem ſibi exultationis promittunt: quia dum fortes ad ſublimia contemplanda perveniunt, infirmi ſpem de venia peccatorum ſumunt.

ſpem miſericordiæ arrigunt ſe.

Ibidem.

Introduxit me rex in cubiculum ſuum, exultabimus & lætabimur in te, memores uberum tuorum ſuper vinum. Recti diligunt te.

15. Habet iſte ſponſus ubera, qui etiam rex propter reverentiam vocatur. Habet ubera, ſanctos viros corde adhærentes ſibi. Ubera [d] in arca pectoris fixa ſunt, & interno nutrimento trahunt ad eos quos fortes nutriunt. Sancti ergo viri ubera ſponſi ſunt: quia ex intimis trahunt, & exterius nutriunt. Ubera illius ſunt Apoſtoli, ubera illius ſunt omnes prædicatores Eccleſiæ. Vinum, ſicut ſuperius diximus, fuit in Prophetis, vinum fuit in Lege: ſed quia ampliora ſunt data per Apoſtolos mandata, quam data fuerant per Prophetas, recte nunc dicitur: *Memores uberum tuorum ſuper vinum*: Quia qui iſta poſſunt implere quæ in novo Teſtamento mandata ſunt, illam ſcientiam Legis ſine dubio tranſcendunt.

Qui ſponſi ſunt ubera.

16. Quod tamen & aliter intelligere poſſumus: *Memores uberum tuorum ſuper vinum.* Sunt multi qui vinum quidem ſapientiæ habent, ſed cognitionem humilitatis non habent. Iſtos ſcientia inflat, quia caritas non ædificat. Sunt vero multi qui ſic vinum ſcientiæ habent, ut ſciant conſiderare dona doctrinæ, dona ſpiritualis gratiæ: dona enim ſpiritualis gratiæ, quaſi quædam mamillæ ſunt in pectore; quæ ſubtiliter occultis mentibus ſpiritualibus miniſtrant, & nutriunt. *Memores* ergo *uberum tuorum ſuper vinum*: quia hi qui ſectari ſciunt dona gratiæ tuæ, ut ſibi non tribuant quod ſapiunt, ſed de eadem ſapientia, quam acceperunt, non extolluntur; ſuper illos qui de ſapientia ſua extolluntur, efferuntur. Plus eſt enim humiliter ſapere, quam ſapere: neque enim vere ſapere eſt, humiliter non ſapere. *Memores* ergo *uberum tuorum ſuper vinum*: quia ſcientes dona ſpiritualis gratiæ conſiderare, tranſcendunt eos qui ſcientiam quidem habent, ſed cognitionem in memoriam donorum non habent. Aperte ergo dicere eſt: *Memores uberum tuorum ſuper vinum*: quia fortior eſt humilitas quam ſcientia. Vinum enim, eſt ſcientia quæ inebriat, memoria uberum quæ debriat, quæ ad cognitionem donorum revocat. *Memores uberum tuorum ſuper vinum*: quia vincit humilitas abundantiam ſcientiæ.

Melior eſt humilitas ſcientiæ. Dona ſpiritualis gratiæ quaſi mamillæ ſunt.

17. *Recti diligunt te*: Ac ſi diceret; non recti adhuc timent. *Recti diligunt te*: omnis enim qui bona opera agit pro timore, etſi in opere rectus eſt, in deſiderio rectus non eſt: vellet enim non eſſe quod timeret, & bona opera non faceret. Qui vero bona opera pro amore agit, & in opere & in deſiderio rectus eſt, [e] ſed dulcedo amoris timentibus abſconditur. Unde ſcriptum eſt: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti timentibus te, & perfeciſti eis qui ſperant in te!* Dulcedo enim Dei, timentibus Deum incognita eſt, amantibus fit nota. Qui ergo per amorem ſtuduerit rectus eſſe, perfecta dilectio illius eſt, ut judicem venientem non timeat, ut quidquid de æternis ſuppliciis audierit, non

Qui timent nec diligunt recti non ſunt. Pſal. 30. 20. Perfecta dilectio, timoris expers.

a In Divion. abſolvitur hic Homilia prima. In Val-cl. quoque, veluti finito primo Libro, ſcribitur, *Introduxit*, majori littera variis coloribus ornata & depicta.

b Ita Divion. & Val-cl. In Rotom legitur, *qui intrat Eccleſiam*, conſentientibus Rem. & Theod.

c Hic ſequitur adhuc Divion. & Val-cl. cum in aliis legatur, *omnis qui intrat Eccleſiam*.

d Val-cl. *in arcana pectoris fixa ſunt.*

e Deſunt hæc in codd. Val cl. Theod. ac Rem. Sola ſunt et Rotomag.

non formidet. Unde & Paulus dum adventum judicis expectaret, dum præmia vitæ æternæ quæreret, dicit: *Quæ præparavit Deus non ſolum mihi, ſed & omnibus qui diligunt adventum ejus.* Præmia enim diligentibus a judice præparantur æterna, quia omnis qui ſe mala opera agere ſcit, judicem venientem timet: qui vero de operibus ſuis præſumit, judicis adventum quærit. Parantur ergo præmia exſpectantibus adventum Dei, & diligentibus adventum ejus: quia non diligunt adventum judicis, niſi de cauſa ſua præſumentes. Omnis autem certitudo, [a] rectitudo certitudinis in dilectione eſt; & ideo recte dicitur: *Recti diligunt te.*

2\. Tim. 4. 8.

Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Jeruſalem, ſicut tabernacula Cedar, [b] *ſicut pellis Salomonis. Nolite me conſiderare quod fuſca ſum, quia decoloravit me ſol.*

Verſ. 4. & 5.

Cur nigra ſimul & formoſa dicta Eccleſia.

18\. Scimus quia in primordiis Eccleſiæ, dum prædicata fuiſſet gratia Redemtoris noſtri, alii crediderunt, alii non crediderunt; ſed hi qui crediderunt, ab infidelibus deſpecti ſunt, & quaſi perſecutionem paſſi, quaſi in viam Gentium diſceſſiſſe judicati ſunt. Unde Eccleſia in eiſdem clamat adverſus eos qui converſi non ſunt: *Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Jeruſalem.* Nigra ſum quidem veſtro judicio, ſed formoſa per illuſtrationem gratiæ. Quomodo nigra? *Sicut tabernacula Cedar.* Cedar interpretatur tenebræ: Cedar enim ſecundus fuit de genere Iſmahel, & Cedar tabernacula Eſau fuerunt. Quomodo ergo nigra ſicut tabernacula Cedar? quia in conſpectu veſtro ad ſimilitudinem Gentium judicata ſum, ideſt ad ſimilitudinem peccatorum. Quomodo formoſa ſicut pellis Salomonis? Fertur Salomon quando templum ædificavit, omnia illa vaſa templi factis pellibus cooperuiſſe. Sed nimirum pelles Salomonis decoræ eſſe potuerunt in obſequium regis. Sed quia Salomon interpretatur pacificus, nos ipſum verum Salomonem intelligamus: quia omnes animæ adhærentes Deo, pelles Salomonis ſunt; macerantes ſeipſas in obſequium regis pacis redeuntes. Sum vero in judicio ſicut tabernacula Cedar, quæ quaſi in viam Gentium diſceſſiſſe judicor: ſed juxta veritatem ſicut pellis Salomonis ſum, quia in obſequium regis adhæreo.

Cedar quid ſignificet.

Quid Salomonis pelles.

Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, quia decoloravit me ſol.

Ibidem.

19\. Peccatricem attendebat, illam partem quæ Chriſto crediderat. Sed dicat iſta: *Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, quia decoloravit me ſol.* Sol ipſe Dominus, ipſe veniens decoloravit me. Præceptis ſuis oſtendit, quia pulchra non fui in præceptis Legis. Sol quem arctius tangit, ipſum decolorat: ita & Dominus veniens, quem per gratiam ſuam diſtrictius tetigit, decoloravit; quia dum plus appropinquamus ad gratiam, plus nos eſſe peccatores agnoſcimus. Videamus Paulum ex Judæa venientem decoloratum: *Quod ſi volentes in Chriſto juſtificari, inventi ſumus & ipſi peccatores.* Qui ſe in Chriſto peccatorem invenit, in ſole ſe decoloratum invenit. Sed ecce pars iſta quæ ex Judæa credidit, perſecutionem ab infidelibus Judæis paſſa eſt, afflicta multis tribulationibus. Unde ſequitur:

Quo propius ad nos accedit Chriſtus, eo magis fœditatem noſtram nobis oſtendit.

Act. 2. 17.

Filii matris meæ pugnaverunt adverſum me.

Verſ. 5. Converſi ex Judæis, quantas ab aliis perſecutiones paſſi.

20\. Quia filii Synagogæ qui in infidelitate permanſerunt, bellum perſecutionis contra Synagogæ fideles geſſerunt: ſed dum perſecutionem patitur ea pars, quæ ex Judæis venit ad fidem; diſceſſit ad A prædicationem Gentium. Unde & ſequitur:

Poſuerunt me cuſtodem in vineis; vineam meam non cuſtodivi.

Ibidem.

21\. Quia dum me perſequuntur hi qui in Judæa ſunt, [c] in Eccleſiis me cuſtodem fecerunt. Vineam meam non cuſtodivi, quia Judæam deſerui. Unde & Paulus dicit, unde & Apoſtoli: *Vobis miſſum fuerat verbum Dei: ſed quia indignos vos judicaſtis, ecce imus ad Gentes.* Ac ſi dicat: Nos vineam noſtram cuſtodire volumus, ſed quia nos ipſi reſpuiſtis, ad alienarum cuſtodiam nos tranſmittitis. Itaque quæ diximus de Synagoga ad fidem converſa, dicamus modo de Eccleſia ad fidem vocata: *Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Jeruſalem.* Eccleſia ex Gentibus veniens conſiderat fidelium animas, quas invenit, quas & filias Jeruſalem vocat. Jeruſalem quippe viſio pacis dicitur: conſiderat quid fecit, quid facta eſt: & confitetur præteritas culpas, ne ſuperba ſit: confitetur præſentem vitam, ne ingrata ſit, & dicit: *Nigra ſum, ſed formoſa.* Nigra per meritum, formoſa per gratiam; nigra per vitam præteritam, formoſa per converſationem ſequentem. Quomodo nigra ſicut tabernacula Cedar? Cedar, tabernacula Gentium fuerunt, tabernacula tenebrarum fuerunt. Et Gentibus dictum eſt: *Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Quomodo formoſa ſicut pellis Salomonis? Macerati enim ſumus per pænitentiam. Mortificata caro per pœnitentiam, quaſi pellis in obſequium regis allicitur. Omnes per pœnitentiam ſeipſos affligentes, membra Chriſti ſe faciunt. Membra ergo Chriſti per pœnitentiam afflicta, pelles Salomonis ſunt, quia mortificata caro fiunt.

Eos, ut ad gentes tranſirent, deſeruerunt.

Act. 13. 46.

Eccleſia per meritum nigra, formoſa per gratiam.

Epheſ. 5. 8.

Per pœnitentiæ aſperitatem, ſimilis eſt pellibus Salomonis.

22\. Sed ecce erant in Judæa fideles, qui dedignabantur ad fidem venire Gentiles: unde & Petrum redarguunt, quod Cornelium ſuſceperat. Unde in Eccleſia Gentium ſubjungitur: *Nolite me conſiderare quod fuſca ſim.* Nolite deſpicere Gentilitatem meæ infidelitatis, nolite deſpicere peccata priora, nolite attendere quid fui. Quare? quia decoloravit me ſol. Sol in eo decolorat, in quo arctius & diſtrictius ſe imprimit. Deus quando diſtrictum judicium tenet, quaſi diſtrictionem ſuam amplius exhibet; & decolorat dum amplius fulget, quia dum diſtrictionem ſubtilius exercet, diſtricte adjudicat. Quaſi enim radios ſuos ſuſpendit ſol, quando clementer opera noſtra conſiderat: quaſi diſtricte virtutem ſuam exhibet, quando diſtricte opera noſtra penſat. Dicat ergo Eccleſia: inde ſum fuſca, unde peccatrix, quia me ſol decoloravit: quia Creator meus dum me deſerit, ego in errore lapſa ſum.

Eccleſia ex Gentibus congregata, olim quoque a fidelibus deſpecta.

23\. Sed o tu ſic afflicta, ſic deſtituta, quid meruiſti? quid ex dono conſecuta es? *Filii matris meæ pugnaverunt adverſum me.* Filii matris ſunt Apoſtoli: mater enim omnium Jeruſalem ſuperna eſt. Ipſi pugnaverunt contra Eccleſiam, dum ab infidelitate ad fidem prædicationibus ſuis, quaſi quibuſdam lanceis confoderunt. Unde & Paulus quaſi quidam pugnator dicit: *Cogitationum conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei.* Qui altitudinem deſtruit, utique pugnator eſt. Iſti ergo pugnatores, iſti filii matris Jeruſalem debellaverunt Eccleſiam ab errore ſuo, ut illam fundarent ad juſtitiam. *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Et quid fecerunt pugnantes? *Poſuerunt me cuſtodem in vineis.* Vineæ Eccleſiæ, ſunt virtutes quæ fructificant: quia dum depugnant in me vitia, quaſi de mala mea me expugnant fructificatione,

Apoſtolorum in eos, quos ad fidem vocabant, certamina.

2\. Cor. 10. 5.

Vineæ Eccleſiæ, virtutes.

a Ita Rotom. Theod. &c. In Val-cl. legitur: *Omnis autem certitudo rectitudinis in dilectione.*

b Rotom. *ſicut pelles*, ut infra cum cæteris habet, *ſicut pellis.*
c Val-cl. *in Eccleſia.*

tione, & virtutum ſtudia mihi dederunt: in vineis me cuſtodem fecerunt, ut fructificationem afferrent. Poſt expugnationem ſpecialiter dicat: *Vineam meam non cuſtodivi*. Vinea Eccleſiæ, antiqua conſuetudo erroris eſt, quæ dum cuſtos ad virtutes ponitur, deſeruit antiquam conſuetudinem erroris ſui.

Attendi non debet, quid fuerint Eccleſiæ prædicatores, ſed quid ſint facti.

24. Diximus de Synagoga ad fidem veniente: diximus de Gentilitate converſa: dicamus ergo generaliter de tota ſimul Eccleſia, & ſpecialiter quid de unaquaque anima ſentiendum eſt. Solent pravi auditores, doctores ſuos non conſiderare quod ſunt, ſed quod fuerunt. Sani ergo doctores ei confitentur quod fuerunt, & proferunt quod ſunt: ut nec peccatores ſe abſcondant, nec iterum dona velut ingrati denegent. Dicat ergo in iſtis Eccleſia: *Nigra ſum, ſed formoſa*. Nigra per me, formoſa per donum: nigra ſum de præterito, formoſa ex eo quod facta ſum in futuris. Quomodo nigra, quomodo formoſa? Nigra ſicut tabernacula Cedar, formoſa ſicut pellis Salomonis. Et non eſt juſtum ut aliquis ex præterita vita penſetur, [a] & non magis attendatur quod fuit, ſed quod eſt. Unde ſubjungit: *Nolite me conſiderare quod fuſca ſim: quia decoloravit me ſol*. Aliquando in Scriptura ſacra, ſol ponitur nimius æſtus terrenorum deſideriorum. Unde ergo fuſca? *Quia decoloravit me ſol*, & ardore amoris terreni apud ſponſum decolorata ſum, ideſt indecora apud regem facta.

Terrenis deſideriis denigramur.

Ibidem.

Filii matris meæ pugnaverunt adverſum me.

Lapſorum Angelorum prælia, ut hominem ad terrena deſideria pertrahant.

25. In omni creatura duæ creaturæ rationales ſunt conditæ, humana & angelica: cecidit Angelus; perſuaſit homini [b]. Mater enim omnis creaturæ, benignitas & potentia Dei. Nos ergo & Angeli, ex eo quod rationales conditi ſumus, quaſi quamdam ſocietatem fraternitatis habemus. Sed quia Angeli ab eadem potentia conditi ſunt, a qua & nos: qui tamen cadentes Angeli contra nos quotidie bellum gerunt; dicat: *Filii matris Eccleſiæ pugnaverunt contra me*. Ecce dum pugnant iſti ſpiritus rationales, iſti ſpiritus filii matris dum pugnant contra animam, faciunt eam rebus terrenis incumbere, actionibus ſecularibus vacare; res tranſitorias quærere. Unde & ſubjungit: *Poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodivi*. Vineæ enim ſunt actiones terrenæ. Ac ſi dicat: In actibus terrenis cuſtodem me poſuerunt, [c] & quæ vineam meam, ideſt animam meam non cuſtodivi, vitam meam, mentem meam cuſtodire neglexi: quia dum exterius in rerum terrenarum actione involuta ſum, ab interna cuſtodia elapſa ſum. Plerique ex eo ſe conſiderant quod juxta ipſos eſt, non ex eo quod ſunt. Juxta ipſos ſunt dignitates, juxta ipſos ſunt exteriora miniſteria; & dum cuſtodiunt quod juxta ſe habent, ſeipſos cuſtodire negligunt. Dicat ergo; *Poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodivi*: ideſt, dum exteriori cuſtodiæ in actibus ſeculi deſervio, interioris cuſtodiæ ſollicitudinem amiſi. Sed ecce reducta anima ad gratiam Creatoris ſui, jam amet, jam requirat ubi Redemtorem ſuum inveniat.

Animam vero cuſtodire neglexerunt.

Verſ. 6.

Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie.

In corde Sanctorum, fervente caritate, recumbit Chriſtus.

26. In meridie ſol ferventior eſt. Omnis qui in fide fervet, in amore deſiderii fervet. Iſte ſponſus qui ſubter hinnulus vocatur, in corde ipſorum paſcit virtutum viriditatem, in corde ipſorum recumbit in meridie, in fervore caritatis. *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie*. Quare ſic quærat ubi paſcat, ubi cubet, reddit cauſam inquiſitionis ſuæ.

Ibidem.

Ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum.

Ab hyrocritis & a falſis doctoribus quam cavendum.

27. Sodales Dei, ſunt amici familiares, ſicut omnes qui bene vivunt: ſed multi apparent ſodales eſſe, & ſodales non ſunt. Multi enim doctores dum perverſam doctrinam ſuaderent, ſodales quidem videbantur, ſed inimici extiterunt. Dum adhuc doctor eſſet Arius, Sabellius, Montanus, quaſi ſodales videbantur: ſed dum diſtricte diſſuſi ſunt, inimici apparuerunt. Et plerumque fideles animæ, dum inhærent verbo Dei, dum amant in doctoribus unde proficiant, cavere neſciunt perverſorum verba doctorum, & ex ipſorum ore deficiunt. Quam multæ enim plebes iſtæ, quæ de ſodalibus crediderunt, & dum eas perſequuntur, per greges ſodalium erraverunt? Dicat ergo: *Indica mihi ubi paſcas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum*. Indica in quorum corda veraciter requieſcas, ne incipiam vagari poſt greges eorum, qui ſodales tibi videntur, ideſt qui familiares tui creduntur, & non ſunt. Omnes ſacerdotes, omnes doctores ſodales Dei ſunt, quantum ad ſpeciem; quantum vero ad vitam, multi non ſodales, ſed adverſarii ſunt. Sed hæc ipſa quæ diximus de hæreticis magiſtris, poſſumus de Catholicis non bene agentibus dicere. Multi enim parvuli intra Eccleſiam fideles, appetunt bene vivere, volunt vitam rectitudinis tenere, conſiderant vitam ſacerdotum qui eis præpoſiti ſunt: & dum ſacerdotes ipſi non bene vivunt, dum hi qui præſunt, non recte vivunt, hi qui ſubſequuntur in errorem dilabuntur. Unde & Eccleſia quaſi in eis parvulis & fidelibus dicit: *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie*. Vitam mihi, veraciter ferventium tibi, indica, ut ſciam ubi paſcas; viriditatem virtutum, ut ſciam ubi cubes in meridie, ideſt ubi quieſcas in fervore caritatis: ne dum greges ſodalium tuorum aſpicio, ipſa vagari incipiam, neſciens cujus verbis me & doctrinis committam. Caute enim debet omnis auditor, omnis infirmus, conſiderare cujus verbis ſe credere debeas, cujus magiſterio uti debeat, cujus exempla ſequi debeat. Et ecce verba ſponſi redduntur ad ſponſam.

Ad Deum, ut qui cavendi ſunt indicet, aſſidue convertamur.

Quam maturo conſilio moruum (?) paſtorum moderatorem eligere debeamus.

Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum, & paſce hædos tuos juxta tabernacula Paſtorum.

Præcipuum hominis ſtudium ſit, ſeipſum ſcire.

28. Omnis anima nihil debet amplius curare, quam ut ſeipſam ſciat. Qui enim ſeipſum ſcit, cognoſcit quia ad imaginem Dei factus eſt, non debet ſimilitudinem jumentorum ſequi, ſive in luxuria, ſive in appetitu præſenti diſſolvi. De qua ignorantia alibi dicitur: *Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*. Veſtigia gregum, ſunt actiones populorum, quæ quanto multæ ſunt, tanto impeditæ, tanto perverſæ. Dicatur ergo Eccleſiæ: *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum, & paſce hædos tuos, juxta tabernacula Paſtorum*. O tu quæ fœda per ignorantiam, per fidem pulchra facta es inter aliorum animas. Quod evidenter dicitur ad Eccleſiam electorum: ſi ignoras te, ideſt hoc ipſum, quod ad imaginem meam facta ignoras; egredere, ideſt foras. Si vero non cognoſcis [d] a quo facta es, egredere & abi: vade poſt veſtigia gregum; ſequere, non exempla mea, ſed

Pſal. 48. 13.

Qui ſe neſciunt, paſcũ...

a Hic non magis, idem ſignificare videtur, ac, minime.
b Supple ut caderet, Angeli lapſi ſuperbiam ſequendo.
c Forte legendum, atque.
d Val. cl. ad garð, a quo facta es.

Via hœdiſ, hoc eſt carnalibus motibus addicuntur.

ſed exempla populorum, & paſce hœdos tuos A juxta tabernacula Paſtorum. Hœdi noſtri ſunt motus carnales, hœdi noſtri ſunt tentationes illicitæ. Abi poſt veſtigia gregum, ideſt deſcende poſt veſtigia populorum, & paſce hœdos tuos, ideſt nutri motus carnales, non jam ſenſus ſpirituales, ſed motus carnales. Abi juxta tabernacula Paſtorum, ſi agnos paſcis in tabernaculo Paſtorum, paſceris, ideſt in doctrinis Magiſtrorum, in doctrinis Apoſtolorum, in doctrinis Prophetarum. Si vero hœdos paſcis, juxta tabernacula Paſtorum paſce, ut fide voceris chriſtiana, & non operibus; quia intra videris eſſe per fidem, & non intra per opera. Quia ecce increpaſti, ecce redarguiſti (quid enim non dicis) quid tu benigne ea jam operatus es? B Dic plane: Nam ſequitur:

Verſ. 8.

Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te, amica mea.

Qui ſint equi Pharaonis; qui Dei.

29. Omnes qui luxuriæ, qui ſuperbiæ, qui avaritiæ, qui invidiæ, qui fallaciæ deſerviunt, adhuc ſub curru Pharaonis ſunt, ideſt ſub regimine diaboli: omnis vero qui in humilitate, in caſtitate, in doctrina, in caritate fervet, jam equus effectus eſt Creatoris noſtri, jam in curru Dei poſitus eſt, jam ſeſſorem Deum habet. Unde cuidam cui Dominus præſidebat,

Act. 9. 5.

dicitur: *Durum eſt tibi adverſus ſtimulum calcitrare.* Ac ſi diceret: Meus equus es, jam contra me calcitrare non potes, jam tibi ego præſideo. De

Habac. 3. 15.

iſtis equis alibi dicitur: *Miſiſti in mari equos tuos turbantes aquas multas.* Habet ergo currus Deus, C quia animabus ſanctis præſidet, & per animas ſanctas circumquaque percurrit. Unde ſcriptum

Pſal. 67. 18.

eſt: *Currus Dei decem milia, multiplex millia lætantium Dominus.* Habet currus Pharao, qui tamen currus in mari rubro ſubmerſi ſunt, quia multi perverſi in baptiſmate mutati ſunt. Dicat ergo Sponſus: *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te, amica mea;* ideſt, dum adhuc tu eſſes in curribus Pharaonis, dum adhuc operibus dæmonicis deſervires: ego te equitatui meo aſſimulavi, quia attendi quid prædeſtinatione in te fecerim, & equis meis te comparavi. Videt enim Deus adhuc multos luxuriæ, adhuc avaritiæ ſervientes, & tamen attendit in ſecreto judicio quid jam de ſeipſis operatus eſt, quia habet equos Deus: ſed multos videt adhuc D equos eſſe Pharaonis. Et quia conſiderat occulto

Occulta de iis Dei judicia.

judicio, occulta prędeſtinatione ad bonum commutandos, ſimiles illos attendit jam equis ſuis, quia videt [a] illos ad currum ſuum ducturus, qui prius in

a

curru Pharaonis deſerviebant. Ubi conſideranda ſunt occulta judicia, quia multi videntur per prædicationem, per ſapientiam, per caſtitatem, per largitatem, per longanimitatem equi Dei eſſe; & tamen occulto judicio Dei, equis Pharaonis aſſimilantur: & multi videntur per avaritiam, per ſuperbiam, per invidiam, per luxuriam equi Pharaonis eſſe; & tamen occulto Dei judicio equis Dei aſſimilantur. Quia & illos videt de bonis ad mala verti, & iſtos videt de malis ad bona reduci. Sicut ergo

b

[b] per diſcretionem multi qui equi videntur Dei, E equi ſunt Pharaonis per reprobam vitam quæ illos ſequitur: ita per pietatem multi qui equi Pharaonis videntur, ejus electi per ſanctam vitam quam in fine ſuo ſervaturi ſunt, equis Dei aſſimilantur. Unde blanditur Sponſus & dicit: *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te, amica.* Ideſt, ut adhuc in curribus Pharaonis ſubdita deſerviebas, ſub vitiis currebas, ſed ego attendi quid de te per prædeſtinationem feci. *Equitatui meo aſſimilavi te,* ideſt electis meis ſimilem te [c] attendi.

c

Verſ. 9.

Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis: collum tuum ſicut monilia.

Via animæ turturis amorem & gemitum debet imitari.

30. Turtur poſtquam parem ſuum perdiderit ſemel, numquam alteri ſe jungit, ſed ſemper ſolitarie habitans in gemitu perſeverat; quia quem diligebat non inveniens quærit. Sic ſancta quæque anima dum a Sponſo ſuo abſens eſt, ab ejus amore non recedit, ſed in ejus deſiderium ſemper anhelat & gemit: & dum illum quem B valde diligit, non invenit, quia ab omni alieno amore ſe retrahit, quaſi in genarum verecundia caſtitatem cordis ipſo habitu & actu exteriori oſtendit. Sequitur: *Collum tuum ſicut monilia.* Per collum ſponſæ, prædicatores ſanctæ Eccleſiæ deſignantur. [d] In monilibus gemmæ in auro ponuntur. Per aurum quippe ſapientia, per lapides opera exprimuntur. Collum ergo ſponſæ ſicut monilia exiſtit; quia quilibet rectus Eccleſiæ prędicator & ſapientia interius ſe induit, & opera exterius exercet, quæ in ſapientia videt. Cui & adhuc dicitur:

d

Verſ. 10.

Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.

Prædicatores ſapientia & religione fulgeant.

e

31. [e] Murenulis monilia collo ligantur; quia & ſapientia & religio a Scripturis ſanctis C prædicatoribus adjungitur: per murenulas enim ſancta Scriptura intelligitur. Quæ bene aureæ & argento vermiculatæ dicuntur; quia & ſapientia ſancta Scriptura fulget, & ſonora prædicatione per mundum auditur. Sicut enim per aurum ſapientia, ſic per argentum ſancta prædicatio demonſtratur. His verbis Sponſi ſponſa reſpondet, & per corporeas rerum ſpecies amorem intimat, quo ſpiritualiter intus ardet, dicens:

Verſ. 11.

Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum.

Ex Chriſti Aſcenſione quantum Eccleſia profecerit.

f

Act. 2.

32. [f] Accubitum ſuum rex tunc intravit, quando Dominus noſter Jeſus Chriſtus corporaliter cæli interiora penetravit. Quo ibi requieſ- D cente, nardus ſponſæ odorem ſuum dedit; quia virtus ſanctæ Eccleſiæ ſuavem famam bonitatis longe lateque ſparſit. Ad cælos enim Dominus aſcendit, & ſpiritum ſanctum ſuum ſuper diſcipulos miſit: quo impleti verba ſalutis mundo prædicarent, & per ſancta opera boni odoris famam circumquaque diffunderent. Hunc quippe ſpiritum in Baptiſmo unaquæque fidelis anima recipit; ut per eum ſibi ex virtutum confectione unguenta componat, & proximos exempli exhibitione quaſi unguenti odore reficiat. Sequitur:

Verſ. 12.

Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.

Corpora noſtra ne vermium eſca fiant, mortificationis myrrha condienda.

33. Mortuorum corpora myrrha condiri ſolent, E ne putreſcant. Myrrham quippe corporibus ne putreſcant adhibemus, dum membra noſtra in Chriſti exemplum, per eorumdem mortificationem a putredine luxuriæ reſtringimus; ne dum ea ſine condimento dimiſerimus, diſſoluta putredine e-

a Val-cl. *illos currum ſuum ducturos.*
b Val cl. *per indiſcretionem*, Rotomag. *per prædeſtinationem.*
c Hic abſolvitur Homilia ſecunda in codice Divionenſi.
d In vulgatis additur, *monilibus prædicatores comparantur, vel quia Eccleſiæ ſunt ornamentum, vel quia Eccleſiam muniunt, ut pectus monile vel a rotunditate, ideſt perfectione.* In mss. Quæ nulli ex mſſ. codicibus noſtris exhibent.
e In nullis mſſ. invenimus, quæ in editis hæc antecedunt, ſcilicet: *Murena piſcis eſt, qui captus vertit ſe in circulum, ad cujus exemplar fit ornatus quæ murenula dicitur; quæ deſignatur prædicatio, quæ auribus inhæret, & cor penetrat. Murenulis.*
f Præmittitur in excuſis: *Nardus eſt herba humilis, quæ guſtata frigus expellit, & calefacit membra;* quæ mſſ. neſciunt.

ſcam vermibus æternis noſtra corpora faciamus. Sed quid eſt quod dilectum ſuum ſponſa non myrrham, ſed faſciculum myrrhæ nominat, niſi quod dum ſancta mens Chriſti vitam ex omni parte conſiderat, contra omnia vitia ex ejus imitatione repugnantes virtutes congregat: ex quibus ſibi faſciculum aptat, quo carnis ſuę putredinem ſempiternam abſtergat? Qui bene inter ubera commorari dicitur, quia in dilectione Dei & proximi habitatio Chriſti ſancta ædificatur. Sancta quippe anima dum Deum ſic diligit, ut proximum non contemnat, & proximi amorem ſic exequitur, ut divinum non minuat, proculdubio ubera in pectore ſibi locat, quibus Chriſtum amplectens ipſum nutriat. Quaſi enim uberibus Chriſtus nutritus roboratur, dum hac gemina dilectione, ut fortius inhęreat, delectatur. De quo & adhuc dicitur.

Verſ. 13. *Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.*

Quale vinum gignat Eccleſia.

34. Cyprus inſula eſt, in qua uberiores vineæ quam alibi naſcuntur. Per Cyprum ergo Eccleſia univerſalis deſignatur, quę multas vineas nutrit, dum in multas Eccleſias diviſa, vinum quod lætificat cor hominis, gignit. [a] Engaddi interpretatur fons hœdi. Hœdus autem antiquitus pro peccatis immolabatur. Quid ergo per fontem hœdi niſi baptiſmus Chriſti figuratur? In quo dum corpus intinguitur, anima abluitur; & per illius fidem qui pro peccatoribus mortem pertulit, anima humana a peccatis omnibus mundari ſe credit. Cui mox C dilectus reſpondet:

Quali aqua nos abluat.

Verſ. 14. *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum.*

Unde gemina Eccleſiæ pulchritudo.

35. Bis pulchram Sponſus ſponſam ſuam vocat; quia cui dilectionem Dei & proximi donat, geminam pulchritudinem ei inſerit, qua delectatur, & quam laudat. Cujus oculi bene columbarum eſſe perhibentur: quia dum in temporalibus gemit, & ad ęterna [b] deſiderio rapitur, in ſimplicitate ſenſus ſuos cuſtodit, & carnales concupiſcentias deteſtatur. Columba quippe in amore pro cantu gemit. Et bene ſancta anima columbæ comparatur: quia dum reprobi quique in amore mundi garriunt & lętantur, mens electa in cæleſti deſiderio atteritur: quia timet ne amittat quod diligit, dum differtur. Poſſunt etiam per oculos columbarum, Eccleſiarum prædicatores intelligi: qui ſimplicitatem D quam prædicant, ſervant, & viſibilia contemnentes, ad æterna cum magnis gemitibus anhelant. Sequitur vox ſponſæ dicentis:

Verſ. 15. & 16 *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, & decorus: lectulus noſter floridus, tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia cypreſſina.*

Unde Sponſi decor.

36. Pulcher & decorus dilectus dicitur, quia in divinitate & humanitate ab omni amanti ſe mente ſine macula reprehenſionis aſpicitur. Quem dum ſponſa pleno deſiderio ſequitur, omnium mundi perturbationum obliviſcitur: & dum in ejus pace quieſcit, magis ac magis decoratur. Unde ſequitur: *Lectulus noſter floridus.* Quid lectulum ſponſæ, niſi otii quietem intelligimus? Mens enim quæ ſponſum ſuum Chriſtum ſin- E gulariter amat, inquantum poteſt, ab omnibus ſollicitudinibus mundi vacat, virtutes quibus Sponſo ſuo placeat, intus accumulat. Quæ dum A omnia quæ temporalia ſunt contemnit, lectulum ſibi cum ſponſo in pace victoriæ facit, ubi quo quietius pauſat, eo amplius flores invenit quibus ſe decoram Sponſo oſtendat. Sequitur: *Tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cypreſſina.* [c] Per domus, plures Eccleſias intelligimus, [d] per tigna cedrina prædicatores deſignamus, per laquearia cypreſſina ipſos populos figuramus. Tigna enim tectum ſuſtentant, laquearia vero domum implent & ornant. Sic in ſancta Eccleſia prædicatores boni Scripturam divinam in corde & ore portant, quam fidelibus [e] expandentes prædicant; ut dum Eccleſia prædicatione cæleſti inſtruitur, munimen accipiat, quo ab imbribus tentationum protegatur. Cedrus autem & cypreſſus imputribilia B ligna eſſe perhibentur. Quibus bene omnes electi figurantur: quia dum temporalia nullo deſiderio ſectantur, æterni fiunt, eo quod mente in æterna figuntur. Reſpondet Sponſus & dicit:

Quid tigna cedrina, & laquearia cypreſſina. c d e

CAPUT II.

Cap. 2. Verſ. 1. *Ego flos campi, & lilium convallium.*

Cur flos dictus Chriſtus.

1. Bene florem Chriſtus ſe nominat, qui dum ſpinas peccatorum exterminat, mentem ſponſæ & pulchritudine ſuæ juſtitiæ exornat, & naribus cordis dum cæleſte deſiderium applicat, interiora animæ quaſi odore refocillat. Qui ſequitur adhuc & dicit:

Verſ. 2. C *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.*

Lilii candorem & odorem quo imitetur anima.

2. Bene ſicut lilium inter ſpinas, ſponſa inter filias eſſe perhibetur: quia cum multi ſint in Eccleſia qui ſolis verbis Chriſtum confitentur, operibus vero nihil niſi humanas ſollicitudines ſectantur, dum ſola illa anima in lilii dignitate computatur, quæ a mortalitatis radice ad cæleſtem pulchritudinem aſſurgit, & munditiæ candorem corde & corpore ſibiipſi cuſtodit, & proximos quoſque bonæ opinionis odore reficit. Sed quia Sponſus ſponſam ſuam tanta laude dignam habuit, ipſa jam ex debito laudat, a quo laudari perſpicit, & dicit:

Verſ. 3. *Sicut malus inter ligna ſylvarum, ſic dilectus meus inter filios.*

In ſolo Chriſto cibum ſalutis invenimus.

3. Ligna ſylveſtria eſui hominum habiles fructus non gignunt: malus vero quod gignit, congrue & ſalubriter homines edunt. Merito ergo D per malum Chriſtus, per ſylveſtria vero ligna ceteri homines figurantur: quia in ſolo Chriſto cibum ſalutis quoties quærimus invenimus; in ejus verbis & exemplis animas noſtras fructu ſuavi & ſalubri reficimus. Ipſe eſt quippe lignum vitæ, [f] quod nobis tribuit. Ipſa eſt qui dum nobis ſemetipſum inſpiret, animam paſcit. In ceteris vero ſi quid refocillationis invenimus, non quod illorum, ſed quod Chriſti eſt, ab illis ſumimus: quia quidquid in eis præter Deum eſt, mortiferum nobis proculdubio invenimus. f

Ibidem. *Sub umbra illius quem deſiderabam, ſedi: & fructus ejus dulcis gutturi meo.*

Umbra Spiritus ſancti recreamur.

4. Umbra Chriſti, protectio eſt Spiritus ſancti. Spiritus quippe ſanctus mentem quam replet, obumbrat: E quia omnem tentationum fervorem temperat; & dum aura ſuæ inſpirationis ſuaviter mentem tangit, quidquid noxii caloris ſuſtinebat expellit; & quam jam forſitan nimius vitiorum ęſtus mar-

a Hic inſeritur in aliis excuſis: *In Engaddi balſamum gignitur, quod cum oleo, pontificali benedictione chriſma efficitur, quo dona Sancti Spiritus exprimuntur. Engaddi, &c.* Quæ utpote mſſ. ignota expunximus. Deſumta videntur ex Beda lib. 2. in Cant. ad eumdem verſ. *Botrus.*

b Editi, *ad æterna deſideria.*

c Hoc loco octo linearum aſſumentum reſecuimus, mſſ. omnium conſenſu rejiciendum.

d Hæc omiſſa ex mſſ. revocavimus.

e In vulgatis, contra mſſ. fidem, *quaſi tectum expandentes.*

f Excuſi, *quam nobis tribuit.*

Digitized by Google

marcidam fecerat, umbra ſancti Spiritus protegens recreat: ut dum in ejus inſpiratione ſedens pauſat, vires colligat quibus ad æternam vitam robuſtius currat. Sequitur: *Et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Arbor quippe fructifera ipſe Chriſtus in corde plantatus conſiſtit: quam ſi mens noſtra digne diligit, & inſtanter excolit, fructus nimirum interius pulchros & utiles gignit, Quos dum mens capiens avide comedit, omnes mundi voluptates pre ejus dulcedine poſtponit. Dulce enim eſt valde ſibi cæleſtia cogitare, in æternitate oculum intimum figere, ut aliquando in fletibus etiam mens accenſa compungatur, & inter lacrymas ſublevata, Angelorum cibo, ipſa videlicet ſapientia, quanto dulcius, tanto avidius paſcatur. Inde eſt quod ſubditur:

Chriſtus arbor fructifera noſtris in cordibus excolenda.

Verſ. 4.

Introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinavit in me caritatem.

Cella vinaria contemplatio vocatur.

5. Quid enim per cellam vinariam congruentius, quam ipſam arcanam æternitatis contemplationem accipimus? In hac æternitate Angeli ſancti vino ſapientię inebriantur, dum ipſum Deum facie ad faciem videntes, omni voluptate ſpiritali ſatiantur. Hanc ſancta mens (poſtpoſitis omnibus temporalibus) ſi a Sponſo introducatur, intrat; in qua ex illis angelicis deliciis quantum ſibi conceditur, guſtat. Et quia adhuc in corpore corruptibili detinetur, ſe perfecte non ſatiat: tamen ex illo minimo quod curſim ſumit, conſiderat quantum debeat amare quod amat. Poteſt tamen per cellam vinariam Scriptura divina figurari. Per hanc quippe in ſponſa caritas ordinatur, quia in ejus doctrina manifeſte diſcitur, qualiter Deus & proximus ordinate diligantur. Hac caritate percuſſa ſequitur & dicit:

Verſ. 5.

Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.

Quibus floribus & fructibus Eccleſia fulciri petat.

6. Per flores, teneri quique & incipientes; per mala vero, perfecti fideles deſignantur. Sponſa quippe quia amore languet, fulciri ſe floribus & ſtipari malis appetit: qui dum ſe æternitatis deſiderio afficit, dum qualiter illuc perveniat, tota anxietate perquirit, [a] ſed perventionem dum in carne vivit, omnino non invenit, fatigata in deſiderio ſuo requieſcit; & in hoc ſolo gaudet, ſi circa ſe proſpicit vel quibus ipſa, vel in quorum perfectione conſolationem de languore ſuo perſpicere poſſit. Quibus de Sponſo ſuo ſubſequenter hæc dicit:

Verſ. 6.

Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

Temporalia ex neceſſitate tolerans, ad æterna contendit.

7. Per lævam Sponſi vita præſens, per dexteram vero vita æterna deſignatur. Per caput autem ſponſæ, mens quæ animæ dominatur, aſſumitur. Sed læva Sponſi ſub capite ſponſæ eſſe dicitur, & dextera ejus amplexatur eam: quia vitam temporalem ſub mente ſua ſemper ponit, vitam vero æternam ut omni modo amplexetur concupiſcit. Hęc quippe quæ videt, magnanimiter mente ſublimi conculcat, officiis cęleſtibus ſe occupat. Hæc ex neceſſitate tolerat, ad illa ſummo deſiderio quaſi brachio dextero ſponſi aſtricta ſuſpirat. In quæ cum aliquantulum intrat, delectabiliter quieſcit, eujus quietis dilectione mundanos tumultus omnino faſtidit. Sic quieſcentem utique Sponſus amplius diligit, & ab ejus excitatione improbos quoſque repellit, dicens:

Verſ. 7.

Adjuro vos filiæ Jeruſalem, per capreas, cervoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam, [b] donec ipſa velit.

In ſinu ſponſi dormientem animam excitare carnales prohibentur.

8. Cervi & capreæ munda animalia in Lege eſſe perhibentur. Quid ergo per cervos & capreas, niſi fidem, ſpem, & caritatem accipimus? Quas dum nobis mundas ſervamus, per eaſdem altos montes contemplationis aſcendimus. Sancta autem anima ſponſa Chriſti a cunctis mundi perturbationibus quieſcere appetit in ſinu Sponſi ſopitis terrenis cupiditatibus dormire ſancto otio concupiſcit: ita ut etiam neceſſaria colloquia aliquando faſtidiat, ſoliuſque Sponſi collocutione quanto quietius, tanto ſerenius hilareſcat. Sed hanc dormientem carnales qui ſunt in Eccleſia, nonnumquam importune excitant, negotiis mundi eam implicare deſiderant: quia ejus vitam inutilem exiſtimant, dum ab eorum curis eam ſe abſtinentem conſiderant. Hi tales ſatis congrue non filii, ſed filiæ nominantur: quia dum effeminatos mores nutriunt, virili dignitate amiſſa, quales interius habentur, exterius nomine femineo deſignantur. Hi dilectam ſuſcitare ſub adjurationis pondere prohibentur: ne videlicet mentem quæ ad vocandum Deo ſe accingit, & ſolis ſpiritalibus ſtudiis inhęrere concupiſcit, importunis ſollicitationibus inquietent, & tenebris curarum terrenarum oculum cordis ejus obnubilent. Et tamen non eis omnis cura proximi interdicitur, ſed quando ſuſcitari debeat, ejus voluntati relinquitur: quia profecto omni perfectę animæ diſcernendum eſt, & quando cęleſti contemplationi ſtudeat, & quando proximorum utilitatibus inſerviat. Hanc vacandi Deo licentiam libentiſſime ſponſa ſuſcipit: ſtatimque verbum Sponſi amplectitur & dicit:

Sic tamen contemplationis quieti vacandum, ut caritatis opera non mittantur.

Verſ. 8.

Vox dilecti mei: Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.

Vacandi Deo licentiam libentiſſime ſponſa ſuſcipit.

9. Ac ſi diceret: Hanc vocem dilecti mei Sponſi eſſe recognoſco, hanc ab ejus ore ſemper audire deſidero: quia in hoc video quantum me diligat, cum me ab amplexibus ejus deſiderabilibus impediri prohibeat. Ad hos amplexus qualiter pervenerit, ſubito narrat, dicens: *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.* Ad amplexus ſponſæ ſuæ Chriſtus venire diſponens, humanitatem noſtram dignanter aſſumſit. Ad quod myſterium peragendum, quaſi ſaliens in montibus venit: quia quędam opera inter homines oſtendit, quę valde ſublimia & ſuper homines eſſe perſpiciens humanum genus admirari potuit, attingere non potuit. Quod enim de virgine natus eſt, quod ad vagientem adorandum ire Paſtores Angelus admonuit, Magos ſtella perduxit: quod pendens in cruce qua hora voluit ſpiritum emiſit: quod mortuus tertia die ſeipſum ſuſcitavit: quod cælum ingreſſus Spiritum ſanctum quibus ſibi placuit donavit: quod fidei ſuæ per piſcatores & idiotas mundum ſubjugavit: hæc faciens quaſi in montibus ambulavit, quo eum nulla creatura aſſequi valuit. In his nimirum operibus colles tranſilivit: quia Sanctos omnes, quantumcumque excreverint, potentia ſuę operationis tranſcendit. De quo & ſequitur:

In amplexus ſponſæ ruens Chriſtus, quos montes & colles tranſilierit.

Luc. 2. Matt. 2.

Verſ. 9.

Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque cervorum.

Similis caprę bene eſſe dicitur; quia ex Synagoga carnem traxit, quę per capream oſtenditur.

a Sic legitur in omnibus mſſ. Quam lectionem etſi obſcuriorem præferendam duximus editorum alteri; *perquirit, et quasi perfectionem, dum in carne vivit ... requieſcit. Et in hoc ſolo gaudet ſi circa ſe reſpicit, vel in quibus ipſa proficiat, vel in quorum profectione conſolationem de languore ſuo recipere poſſit.*

b In Rotomag. & Val-cl. *quoadoſque ipſa velit.*

Et quia ex antiquorum Sanctorum ſtirpe progenitus eſt, quaſi hinnulus cervorum recte eſſe perhibetur. Sequitur:

Ibidem.

En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, aſpiciens per feneſtras, [a] proſpiciens per cancellos.

In carne abſcondens Deus, velut poſt parietem latuit.

10. Quaſi poſt parietem noſtrum Chriſtus incarnatus ſtetit; quia in humanitate aſſumta divinitas latuit. Et quia ejus immenſitatem ſi oſtenderet, infirmitas humana ferre non poſſet, carnis obſtaculum objecit; & quidquid magni inter homines operatus eſt, quaſi poſt parietem latitans fecit. Per feneſtras autem & cancellos qui aſpicit, partim videtur, partim vero ſe abſcondit. Sic & Dominus Jeſus Chriſtus dum & miracula per divinitatis potentiam fecit, & abjecta per carnis infirmitatem pertulit, quaſi per feneſtram & cancellos proſpexit: quia in alio latens, in alio quis eſſet apparuit. Incarnatus itaque Eccleſiæ ſuæ, vel unicuique perfectæ animę loquitur, & ad ęternam exhortatur patriam, dicens:

At per feneſtras & cancello quandoque proſpexit.

Verſ. 10.

Surge, propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni.

Anima per fidem amica fit, per ſimplicitatem columba, formoſa per operationem.

11. Propter fidem Chriſtus ſponſam ſuam amicam vocat, columbam propter ſimplicitatem, formoſam propter operationem. Quia enim ſine fide Deo placere non poſſumus, bene per fidem amici vocamur; quia dum fide cæleſtia appetimus, abjectis terreais Deo adhęremus. Columba vero bene anima propter ſimplicitatem dicitur; quia dum ſimplicem Deum cordis ſimplicitate perſcrutatur, nequaquam mundi ineptam lætitiam diſſoluta ſectatur, ſed ſemper ad æterna feſtinans, columbæ gemitum diligendo imitatur. Propter operationem, anima formoſa recte appellatur: quia dum præteritæ vitæ peccata per bona opera redimit, quaſi antiquam turpitudinem aſſumta forma meliori ante ſponſi oculos abſcondit. Hanc itaque hortatur Sponſus ut ſurgat & veniat; quia dignum eſt ut quicumque ad amorem Chriſti properat, carnis torporem quantum poteſt abjiciat, & ſe ad æterna conſequenda celeriter accingat. Sed quia ut ad cęleſtia feſtinemus, per exhibitionem novi Teſtamenti a Deo accepimus, ideo recte ſequitur:

Ut [illegible] ſurgat & properet.

Verſ. 11.

Jam enim hyems tranſiit, imber abiit & receſſit.

Hyems adventu Chriſti fugatâ.

12. Quid per hyemem, niſi Legis auſteritas intelligendum eſt? Quæ dum in carnalibus ſacrificiis populum antiquum detinuit, ad appetenda ſpiritalia & cęleſtia obſervatores ſuos non adjuvit. Poſſumus etiam per hyemem vitam præſentem intelligere, quę dum nos aſſiduis tentationibus impetit, quaſi imbribus importunis ad ſequendum Chriſtum torpore compellit. Sed jam ſponſa ſurgat, quia hyems tranſiit: quoniam quanto magis dies ultimus inſtat, præſens vita recedit; & quo amplius tempus ad terminum ducitur, eo citius currendum eſt, ne electa anima oblatis ſibi muneribus ęternis privetur. *Tranſiit* enim dicitur, quia in proximo tranſitura eſſe non dubitatur. Sequitur:

Inſtantique accrescit felicitatis æſtate.

Verſ. 12.

Flores apparuerunt in terra; tempus putationis advenit.

Sanctæ animæ a corpore ſolutæ cælo fruuntur.

13. Flores apparuiſſe in terra dicuntur; quia ſanctæ animę cum a corporibus recedunt, in cęlo recipiuntur. Et quia in hac vita quamvis hyems fuerit, a bono opere non torpuerunt, mox ut receſſerunt, in terra viventium glorioſe floruerunt. Bene ergo ſequitur quod dicit: *Tempus putationis advenit*: quia quo amplius in cælo electorum numerus congregatur, eo celerius reprobi ab Eccleſia tamquam ſarmenta inutilia amputantur, ut mundus citius finiatur. Sequitur:

Ibid. & Verſ. 13.

Vox turturis audita eſt in terra noſtra: ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes dederunt odorem ſuum.

Eccleſiæ gemitus exaudiuntur.

14. Quid per turturem, niſi Eccleſia; quid per terram Sponſi, niſi vita illa beata deſignatur? Sed vox turturis in terra Sponſi audita eſſe dicitur: quia dum pro deſiderio ſuo ſancta Eccleſia deprecatur, a Chriſto in cęlo elementiſſime exauditur. De qua recte ſubditur: *Ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes dederunt odorem ſuum.* Ficus quippe groſſos ſuos protulit; quia ſancta Eccleſia Martyres ſuos ad æternam patriam pręmiſit. Poſt quos vineę florentes odorem ſuum dederunt; quia per univerſum mundum exempla bonorum operum excreverunt. Vineæ utique flores producunt, cum ſingulæ Eccleſię animas prius infideles ad fidei novitatem per Baptiſmum educunt. Sed flores ipſi odorem proferunt, cum credentes animæ exempla bona per ſuavem opinionem ſibi invicem & aliis aſpergunt. Sed quia Chriſtus utroque modo exhortationis nos trahit, ut videlicet & præceptis nos admoneat, & exemplis Sanctorum nos erigat, ideirco ſponſę ſuæ prius ut ſurgeret admonendo præcepit, & deinde exempla Sanctorum ad cognitionem adduxit, & poſt exemplorum exhibitionem iterum ſe ad præcepti commonitionem convertit, dicens:

Ad æternam patriam martyres præmiſit.

Vineæ Eccleſiæ odor, bona ſunt exempla.

Ibid. & Verſ. 14.

Surge amica mea, ſoror mea, & veni, columba mea in foraminibus petræ, in caverna maceriæ.

Prius a peccata ſurgendum, deinde ad cæleſtia properandum.

15. Surgit anima, cum a peccati perpetratione ſe erigit: venit, cum per bona opera deſiderii ſancti paſſibus ſanctis ad cęleſtia tendit. Sancta etenim mens cum pręteritæ vitę turpitudinem conſpicit, cum peccata ſua enumerat quę fecit, mox ſecum in conſcientia erubeſcit, & quæcumque in mundo dilexerat, ad odium ſibi transferens fletibus ſe punit; & ipſa pœnitentia facta robuſtior, ab omni inquinatione etiam [b] exilit, & ab omni torpore negligentię ſe excutit; ut jam non infimis cogitationibus non jaceat, ſed ad appetenda inviſibilia per ſancta deſideria ſe extendat. Hæc itaque mens ſurgit & venit: quia & a torporis infirmitate per compunctionem ſe erigit, & in ſanctis ſtudiis ſe exercens, ad æterna pedibus amoris currit. Per foramina autem petræ, vulnera manuum & pedum Chriſti in cruce pendentis libenter intellexerim. Cavernam vero maceriæ, vulnus lateris quod lancea factum eſt, eodem ſenſu dixerim. Et bene columba in foraminibus petræ & in caverna maceriæ eſſe dicitur: quia dum in crucis recordatione patientiam Chriſti imitatur, dum ipſa vulnera propter exemplum ad memoriam reducit, quaſi columba in foraminibus, ſic ſimplex anima in vulneribus nutrimentum quo convaleſcat, invenit. Poſſunt tamen per foramina petrę, incarnationis Chriſti ſacramenta fingari, & per cavernam macerię, ipſa protectio angelicę cuſtodię figurari. In qua cuſtodia cum anima ponitur, ei a Sponſo dicitur:

Foramina petræ ſunt Chriſti vulnera.

Et ejus incarnationis myſteria.

Ibidem.

Oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

Ita prædicanda fides, ut per bona opere comprobetur.

16. Quid enim per faciem, niſi fidem qua a Deo cognoſcimur, accipimus? Et quid per vocem, niſi prædicationem intelligimus? Sed præcipit Sponſus ut ei ſponſa faciem ſuam oſtendat: quia quicumque ſe fidem dicit habere, neceſſe eſt ut in bonis ope-

a Val-el *per feneſtras & per cancellos.* Rot. *per feneſtras & cancellos.*

b In excuſis, *etiam cogitationis exilit.*

operibus ſe exerceat; ut in operibus exterioribus fides interior innoteſcat. Sed & opera neceſſe eſt ut vox prædicationis ſequatur: quia quicumque in ſanctis operibus ſe dilatat, conſequens eſt ut ad eadem facienda proximos quoſque exhortetur. Ideo ſequitur: *Vox enim tua dulcis, & facies tua decora.* Tunc enim & vox placet, & facies decoratur, quando & opera prædicatio ſequitur, & rurſum prædicationem bona opera comitantur. Hujuſmodi prædicatoribus conſequenter dicitur:

a
Verſ. 15.

Capite nobis [a] *vulpeculas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea noſtra floruit.*

Vulpeculæ hæretici, maxime qui humilitatem ſimulant.

17. Per vulpes hæretici, per vineas ſingulæ Eccleſiæ deſignantur. Sed vulpes vineas demoliuntur; quia per hæreticos Eccleſiæ a rectæ fidei viriditate exſiccantur. Quæ bene parvulæ dicuntur; quia quamvis contra veritatem intus ſuperbiant, exterius tamen in verbis humilitatem per ſimulationem ſectantur. Quæ tunc a ſanctis prædicatoribus capiuntur, quando inſtante altercatione, ſententiis veritatis convincuntur. Prædicatores quippe ſancti aliquando canes per ſimilitudinem dicuntur: quia prædicationibus aſſiduis, quaſi latratibus importunis, adverſarios quoſque a grege ovium arcere nituntur. Iſti canes vulpes Chriſto capiunt; quia ducem ſuum dum fideliter diligunt, pro ejus amore laborantes, tergiverſantes hæreticos ab involutionibus quæſtionum, quaſi a tenebroſis caveis ad lucem veritatis educunt. Quare vero vulpium demolitio timeatur, manifeſtatur cum dicitur: *Nam vinea noſtra floruit.* Vinea quippe floruit; quia ſancta Eccleſia per Baptiſmum filios ad fidei novam converſationem perduxit. Quibus timendum eſt, ne ab hæreticis depraventur; quia dum quique credentes in novitatem Chriſti regenerantur, quo quiſque tenerior eſt, eo citius ad pravitatem ſeducitur. Floribus omnino timendum eſt, ne pereant: quia dum adhuc quiſque ad perfectionem per exercitium diuturnum non convaluit, facile ſi a dente venenoſo mordetur, ad hoc quod nactus fuerat, evaneſcit. Perfecta enim quæque anima in quo ſe jam diu exercuit, facile non amittit: quia quo frequentius palato intimo quam dulcis ſit Dominus guſtavit, eo conſtantius Sponſi rectitudinem tenet, & diſtorta faſtidit. Quæ proſequitur convenienter, & dicit:

A prædicatoribus, tamquam canibus, e latebris ſuis ſunt exagitandi.

Ab his quantum intimis periculi immineat.

Verſ. 16. & 17.

Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia, donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ.

Perfecti vero ex eorum aſſiduo non ita periclitantur.

18. Ac ſi diceret: Dilecti mei amicitiam conſtanter teneo; quia ejus conſtantem benevolentiam erga me ſentio. Quia dum ejus familiaritatem benignam habeo, durum mihi eſt quidquid ei adverſum inimicos latrantes audio. Et dum in ejus aſſiduitate qualis ſit video, ſi quid erroris proferunt adverſarii, a veritate quam in ejus viſione cognovi, non recedo. De quo bene ſequitur: *Qui paſcitur inter lilia, donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ.* Quid per lilia, [b] niſi animæ deſignantur? Quæ dum caſtitatis candorem retinent, per bonæ famæ opinionem proximis quibuſque ſuaviter olent. Inter lilia Sponſus ergo paſcitur; quia procul dubio animarum caſtitate delectatur, quæ & in ſe munditiam carnis conſervant, & per nitidas cogitationes coram eo placent, & exempla proximis quaſi odoris ſuavitatem donant. Dies vero tunc aſpirabit, & umbræ inclinabuntur, quando vita æterna apparebit, & præſens vita finietur. Quippe dies erit, hic vero [c] nox: quia hic in viſione caligamus, ibi dies ipſa tota veritas mentibus elucebit. Ad hanc diem prorſus animæ enituntur ut perveniant: propter hanc, juſtitiam illibatam in quantum poſſunt conſervant: & quia ſine Chriſto nihil poſſunt, ejus auxilium invocant, ejus familiaritatem deſiderant. Quarum dum mentem conſiderat, prope eſt benignus & adjuvat; & quo amplius proficiunt, eo familiarius ſemper amat, donec finitis tenebris mundi, ad vitæ æternæ lucem perfectas educat. Quam lucem quia valde deſiderant, eamque cum Dominus ad judicium venerit, videndam eſſe putant, idcirco cum ſummo deſiderio dicunt:

b

Animæ caſtæ, lilia quibus Chriſtus delectatur.

Et quorum odore mulcetur Eccleſia.

c

Nunc nox eſt, Quando dies erit?

Ibidem.

Revertere, ſimilis eſto, dilecte mi, capreæ hinnuloque cervorum ſuper montes Bethel.

Quando & qualis Chriſtus, qui per Aſcenſionem abeſt, ad nos reverſurus ſit.

19. A nobis dilectus corporaliter tunc abiit, quando poſt reſurrectionem in cælum aſcendit. Tunc autem revertetur, quando in fine mundi reſuſcitatis corporibus hominum, omnibus in judicio manifeſtabitur. Qui vere ſimilis capreæ & hinnulo cervorum apparebit: quia in carne noſtra veniens ad judicium, omnibus ſe monſtrabit. Per capream enim, quæ mundum eſt animal, Eccleſia deſignatur; quæ dum in cæleſtibus mente habitat, quaſi in montibus paſcitur. Per cervos autem quid aliud quam Patres antiqui deſignantur, ex quorum carne Chriſtus natus, quaſi hinnulus cervorum mundo eſt præſentatus? Bethel autem domus Dei interpretatur. Quæ bene Eccleſia Dei dicitur; quia in ea Dominus habitat, dum per fidem corda noſtra mundantur. Super montes ergo Bethel ſimilis capreæ hinnuloque cervorum apparebit; quia in ea humanitatis forma ad judicium veniet, quam ab Eccleſia ſumſit, quando in hoc mundo ex patrum progenie quaſi hinnulus ex cervis humilis natus fuit. Qui vere & ſimilis capreæ, & ſuper montes Bethel apparebit: quia ex humanitatis forma ſimilis Eccleſiæ erit & tamen ſuper ipſos ſummos, qui quaſi montes excellunt, in Eccleſia ſublimior eminebit. Qui dum venire moratur, quia eum ſemper ſancta anima perquirere nititur, ideo ſequitur:

CAPUT III.

Cant. 3. Verſ. 1.

IN *lectulo meo per noctes quæſivi quem diligit anima mea: quæſivi illum, & non inveni.*

Animæ lectulus, omnium perturbationum fuga, & ſecretum.

1. Lectulum ſibi ſancta anima per noctes facit, dum omnes perturbationes mundi fugiens, ſecretum comparat, in quo requieſcit. In hoc lectulo quem diligit quærit; quia dum ab omnibus ſollicitudinibus mundi vacat, in ejus inquiſitione quomodo ad illum perveniat, non quieſcit. Notandum eſt autem quia per noctes quærit, qui modo in hoc mundo vivit, & perfecte tenebras temporalitatis [d] a ſe excutit. Quas quo graviores patitur, eo ferventius quærit eum; quo invento, tenebras amplius non patietur. Sed quia quem quærit, numquam perfecte in hoc mundo invenit, ideo ſubjungit: *Quæſivi illum & non inveni.* Quia vero maximo deſiderio æſtuat, & quidquid tenet, ei non ſufficit, donec dilectum inveniat, ideo conſtantiam inquiſitionis ſubjungit, dicens:

d

 Sur-

a Sic legimus in omnibus mſſ. ubi editi habent, *vulpes parvulas*, forte quia poſtea legitur: *parvulæ &c.*

b Addit in vulgari, *niſi mundæ animæ*, ſilentibus mſſ.

c Ita legitur in omnibus mſſ. At in excuſis: *hic quippe nox eſt, ibi vero dies erit: quia hic in viſione veritatis caligamus, ibi Deus ipſa tota veritas mentibus elucebit.*

d Vulgati, reluctantibus omnibus mſſ. *a ſe non excutit.* Lectio noſtra, etſi prima fronte, veritate carere videatur, eſt tamen verior, juxta S. Gregorii mentem: anima enim *quæ omnes mundi perturbationes fugiens lectulum ſibi facit*, tenebras temporalitatis perfecte, quantum in ipſa eſt, a ſe excutit.

Verſ. 2.

Surgam, circuibo civitatem: per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea: quæſivi illum, & non inveni.

Dilectus per [illegible] quærendus. *Matt. 7.*

2. Quid per civitatem in hoc loco, niſi Eccleſiam: quid per vicos civitatis, niſi ſpiritales quoſque accipimus? Qui dum [a] ad Eccleſiam toto corde gradiuntur, anguſtam viam tenent, qua ad vitam perducantur. Per plateas autem, ſeculares deſignantur, qui dum voluptates ſuas multas ſequuntur, latas vias gradiuntur. Surgit ergo ſponſa & civitatem circuit, quia perfecta anima quæ viſibilia faſtidit, omnes Sanctos qui ſunt vel fuerunt in Eccleſia, mente conſpicit, ſi quid forte in eorum actibus reperit quod imitando, ad Sponſi inventionem aliquando pervenire poſſit. Per vicos autem & per plateas quærit: quia dum per bonorum imitationem ad dilecti familiares amplexus pervenire ſatagit, non ſolum in ſpiritalibus, ſed & in ipſis etiam carnalibus aliquando invenit quod imitari digne poſſit. Sed poſtquam laborem geminatum inſinuavit, iterum difficultatem inventionis ſubdit, dicens: *Quæſivi illum, & non inveni.* Sed dum quærit & non invenit, ipſa etiam quæritur & invenitur, & ideo ſubditur:

Verſ. 3.

Invenerunt me vigiles qui cuſtodiunt civitatem: Num quem diligit anima mea vidiſtis?

Vigiles ſunt Eccleſiæ doctores.

3. Quid per vigiles, niſi doctores Eccleſiæ deſignantur? Qui dum lucrandis animabus & ſcriptis & dictis invigilant, ubi deſiderii aliquantulum ſentiunt, augmentare ad melius numquam ceſſant. Hi ſponſam quærentem inveniunt; quia piam animam Chriſtum invenire ſatagentem excipiunt, & ut citius inveniat, præceptis inſtruunt, exemplis accendunt. Quos illa interrogans, dicit: *Num quem diligit anima mea vidiſtis?* Bene eos ſponſa interrogare dicitur; quia dum eorum ſcripta vel verba vigilanti animo perſcrutatur, tamquam præſentibus etiam abſentibus animi intentione loquens, quid de Chriſto ſenſerint, ſciſcitatur. Quia vero dum in eos intendit, numquam ſponſum invenit; conſequenter ſubjungit:

Verſ. 4.

Paululum cum pertranſiſſem eos, inveni quem diligit anima mea.

Ut ad Chriſtum perveniatur, omnes homines pertranſeundi.

4. Paululum vigiles tranſit, & dilectum invenit; quia dum eos puros homines eſſe cogitat, ad divinitatem mentem erigit, ibique Sponſum ſuum ſupra homines Patri æqualem cognoſcit. Quem tunc inveniſſe ſe dicit, cum ſanctis laboribus adjuta, in ejus divinitatis claritatem oculum fidei tamquam per ſpeculum contemplando aliquantulum figit. Quod tantillum quanta aviditate mentis ſuſcipiat, oſtendit, dicens:

Ibidem.

Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.

Synagogæ futura converſio.

5. Mater Eccleſiæ Synagoga extitit: quia ex ipſa ſanctos prædicatores habuit, a quibus verbum veritatis ſuſcepit, per quod in fide regenerata fuit. Tenet ergo Sponſum Eccleſia donec in domum matris eum introducat: quia uſque in finem mundi ab ejus fide & amore non recedit, donec ad fidem Judæos adducat. Non quod poſtea recedat: quippe quem in exilio diligit, in patria videns amplius amabit. Sed de illo tempore dici debuit, de quo a quibuslibet propter obſiſtentes tentationes dubitari potuit. In domum ergo matris dilectum introducet, quando in fine mundi Eccleſia per prædicationem in plebem Judaicam Chriſtiana ſacramenta immittet. In cubiculum autem quaſi in ſecretiorem partem domus eum introducet: quia ex eadem plebe ita plurimos convertet, ut omnes mundi ſarcinas abjiciant, & in intimis cogitationibus ſoli Deo placere concupiſcant. Hujuſcemodi homines cubiculum facient Sponſo: quia dum a ſe omnes ſordes cupiditatis abjicient, quaſi ſecretum locum in mente in quo delectetur, component. A quorum inquietatione in eis delectabiliter pauſans Sponſus, improbos prohibet, dicens:

Verſ. 5.

Adjuro vos, filiæ Jeruſalem, per capreas cervoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit.

Et quorumdam ejus filiorum perfectus ſtatus.

6. In hoc utique oſtendit, quia ejuſdem perfectionis quoſdam de Synagoga poſt converſionem inveniet, cujus de Eccleſia quam plurimos, dum in eorum quiete ſimiliter delectatur, ab eis [b] inquietatorem prohibet, ſicut ab Eccleſia prohibuit. Introducta ergo ad fidem Synagoga, Eccleſiæ mentem per opera quæ videt, conſpicit, & ſublimitatem ejus valde admirans, dicit:

Verſ. 6.

Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & univerſi pulveris pigmentarii?

Hic exulans Eccleſia quaſi in deſerto, ſpretis omnibus ad cæleſtem patriam anhelat.

7. In deſerto itaque, in hoc mundo Eccleſia, ſive ſancta quæque anima vivit, dum a regno exul inter beſtias, dæmones videlicet, degit. Hic enim etſi non omnino a Sponſo deſeritur, tamen dum in carne eſt, nondum ad certam ejus viſionem admittitur, dum ab eo per exilia & tentationes peregrinatur: quia dum adhuc cum eo non regnat, deſeri ab eo ſibi videtur. Ob hoc ſemper laborat ut aſcendat, ut quem valde diligit, magis ac magis ſentiat; quatenus quoniam perfecte eum in deſerto non tenet, vel in ipſo ejus deſiderio ſe reficiat; ut ſic in via roborata, quandoque ad hoc quod diu concupivit, perveniat. Sunt quippe nonnulli, qui dum omnia viſibilia faſtidiunt, mentem in cæleſtia erigunt: & quia in infimis nihil quod eis dulceſcat, conſpiciunt, totum cor ad ſuperna convertunt. Hi ab omnibus malis moribus ſe exuunt, cenſum mundi cum cupiditatibus contemnunt, ſpe ad inviſibilia tendunt; & quo ampliori deſiderio illis inhærent, eo magis ac magis moleſte corruptionem ferunt quam habent. Hi nimirum per deſertum aſcendunt: quia dum in hoc mundo inter tentationes vivunt, quo amplius dum hic morantur deſeri metuunt, eo quidem fortius iſta deſerunt, & ferventius ad illa gradiuntur, in quibus cum fuerint, nihil amplius quod eos amoveat, jam timebunt.

Cur fumo ex aromatibus exhalato comparata.

8. Bene autem ſicut virgula fumi aſcendere dicuntur: quia & odorem bonæ famæ, & ſubtilitatem mentis habere dicuntur. Non autem quarumlibet rerum fumus iſte eſſe dicitur, ſed ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & univerſi pulveris pigmentarii exiſtere declaratur. Myrrha quippe mortuorum corpora condiuntur ne putreſcant: thura vero accenduntur, ut redoleant. Per myrrham ergo, carnis mortificatio deſignatur; per thus vero, orationum munditia intelligitur. Sancta igitur anima dum carnem ſuam a putredine vitiorum mortificat, dum omnes mundi voluptates per continentiam abnegat, quaſi myrrham morituro corpori adhibet; ut poſt judicium a corruptione æterna ſanum permaneat. Cum vero ſe ad cæleſtia majori deſi-

a Duacenſ. *qui dum ad cæleſtia.*

b Rotomag. *inquietationem*. Lectio priorum editorum paululum eſt diverſa.

deſiderio accendit, & a cordis cubiculo omnes ſuperfluas cogitationes ferventer abjicit, quaſi thuribulum cor ſuum coram Deo facit. In quo dum per dilectionem virtutes congregat, quaſi carbones in thuribulo coaptat, in quo ſeipſam mens in conſpectu Dei igne caritatis accendat. Dumque ferventes & mundas orationes ad Deum emittit, quaſi fumum aromatum ex thuribulo educit; ut coram dilecto ſuave redoleat, & proximos quoque ad ejus amorem per bona exempla concitare non deſinat. Sed notandum, quod non ait, univerſi pigmenti, ſed univerſi pulveris pigmentarii. Pigmenta quippe facimus, quando virtutes congregamus in corde. Quando vero ipſas noſtras virtutes per ſingula quæque opera diligentius retractamus, ne quid in operibus noſtris incultum remaneat, ne inter virtutes vitium lateat, tunc proculdubio unguenta virtutum quaſi in pulverem tundimus; ut eo mundiora ſint opera noſtra, quo ſubtilius ea ab omni ſubreptione vitiorum diſcernere non ceſſamus. Hujuſcemodi mentes dilecto ſuo delectabiles ſe per ejus gratiam faciunt, & dum ab omni mundano ſtrepitu ſe dividunt, locum in quo Sponſus requieſcat, in ſeipſis componunt. De qua requie ſubditur:

Verſ. 6. & 7.

En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael: omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi: uniuſcujuſque enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos.

Lectulus Christi, mens a mundi ſollicitudinibus libera. Epheſ. 2. 14.

9. Salomon quippe pacificus interpretatur. Quid ergo per Salomonem, niſi Chriſtus intelligitur, de quo ſcriptum eſt: *Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum?* Salomoni ergo lectulum facimus, quando a mundi ſollicitudinibus omnino ceſſamus, dum in ſolo deſiderio Chriſti libenter pauſamus, eique ut nobiſcum pauſet, cor ab omni terrena cupiditate mundamus. Denarius autem numerus ſi per ſenarium multiplicetur, nimirum ſexaginta complentur. Per denarium itaque Decalogum Legis accipimus: per ſenarium autem totum hoc tempus intelligimus, quod ſex diebus operatoriis volvi videmus. Per ſexaginta igitur fortes, omnes perfectos qui fuerunt ante nos in Eccleſia, intelligimus: qui dum decem præcepta Legis quo ſpiritalius, eo fortius in ſex diebus compleverunt, quaſi ſexagenarium numerum perfecerunt.

Huic lectulo qui excubitores & cuſtodes adhibendi.

Hi lectulum Salomonis ambiunt; quia mentem ſanctam in qua Chriſtus pauſat, verbis & exemplis muniunt, quibus ab aditu mentis venientes hoſtes repellunt, dum ipſam mentem exemplis ſuſtinent, ſcriptis erudiunt. Hi tenent gladios, & ad bella doctiſſimi exiſtunt: quia dum verbum Dei opere complent, quod corde ſciunt, magis ac magis ſemper docti hoſtem ſuum, dæmonem ſcilicet, ſapientia & fortitudine vincunt. Per gladium enim, verbum Dei deſignatur: per manus autem quibus gladios tenent, ipſa opera figurantur. De quibus bene ſubditur: *Uniuſcujuſque enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos.* Quid per enſem, niſi rigorem converſationis; & quid per femur, niſi carnis appetitum accipimus? Electi ergo quique, qui jam ad perfectionem vitæ provecti ſunt, ſemper enſem ſuper femur ſuum ferunt; quia rigore converſationis appetitum carnis aſſidue frangunt, ne hoſtis quem in nocte hujus mundi timent, repente veniens, mollem aditum inveniat, & per voluptatis mollitiem eo fa- A cilius, quo voluptuoſiores invenerit, ad graviora peccata perducat. De laude itaque Salomonis adhuc ſubditur:

Verſ. 9. & 10.

Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas argenteas, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum: media caritate conſtravit, propter filias Jeruſalem.

Chriſti ferculum electorum Eccleſia.

10. Ligna Libani imputribilia eſſe aſſeruntur. Ferculum ergo fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani; quia ſecundum [a] præſcientiæ ſuæ gratiam, Chriſtus ſanctam Eccleſiam de Sanctis in æternum permanſuris conſtruxit.

Cujus columnæ, prædicatores.

Columnas ejus fecit argenteas; quia eidem Eccleſiæ prædicatores dedit, qui & ut eam exemplis ſuſtentarent, magna juſtitiæ rectitudine roboravit, & ut prædica- B tionibus erudirent, nitore eloquii, quaſi ſplendore argenti, decoravit.

Reclinatorium aureum vita æterna, ad quam aſcenſu purpureo pervenitur.

Reclinatorium aureum fecit, quia dum in cordibus perfectorum reſplenduit, eis divinitatis ſuæ potentiam per contemplationem oſtendit. In qua contemplatione dum eis pulchritudinem cæleſtium gaudiorum monſtravit, quaſi reclinatorium ex auro compoſuit; quia locum in quo ſe refocillantes requieſcant, appoſuit. Quod reclinatorium bene aureum eſſe dicitur: *quia melior eſt ſapientia cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur [b] huic non valent comparari.* Ad hoc reclinatorium multis laboribus pervenitur, multis tribulationibus aſcenditur, ita ut ſi neceſſe C fuerit, etiam ſanguis effundi permittatur. Ideo aſcenſus recte purpureus eſſe dicitur. Dum enim ſancti quique Martyres propter vitam æternam corpora ſua ad ſupplicia tradiderunt, dum flagella, [c] equuleos, ignes, gladios, & alia innumerabilia tormenta patienter pertulerunt, nonne ad reclinatorium iſtud, ad beatam ſcilicet vitam, per aſcenſum purpureum aſcenderunt? Sed nos miſeri quid agimus, qui in hoc ferculo columnæ argenteæ non ſumus; quia ſanctam Eccleſiam nec exemplis ſuſtentamus, nec prædicatione docemus? In ea reclinatorium aureum non habemus; quia terrenis cogitationibus involuti, ad ſplendorem ſapientiæ per contemplationem non aſſurgimus. Aſcenſum purpureum nec etiam D cognoſcimus; quia voluptatibus vacantes, labores & perſecutiones pro æterna beatitudine ferre recuſamus. Conſolatur nos aliquantulum quod de hoc ferculo ſubditur: *Media caritate conſtravit, propter filias Jeruſalem.*

Prov. 8. 11.

Aut per communem omnibus electis caritatem via ſternitur.

Quid enim per filias Jeruſalem, cum non filios ſed filias dixerit, intelligimus, niſi nos debiles, qui in Eccleſia non viri, ſed feminæ ſumus; quia contra vitia fortiter non reluctamur, viriliter non reſiſtimus, muliebriter ſubjacemus? Jeruſalem enim viſio pacis interpretatur, per quam Eccleſia, quæ eſt mater noſtra, deſignatur, eo quod aſſidue pacem perpetuam contemplatur. Si ergo nos in ferculo Regis columnæ argenteæ non ſumus, reclinatorium aureum non habemus, per aſcenſum purpureum aſcendere non valemus; ſaltem caritatem, quæ E communis omnibus electis quaſi in medio poſita eſt, teneamus. Per hanc quippe rex Salomon nos in ferculo ſuo eſſe cognoſcit; quia in eo cum columnis argenteis, cum reclinatorio aureo, cum aſcenſu purpureo, propter filias Jeruſalem etiam media caritate conſtravit: quia cum Eccleſiæ membris ad eamdem Sponſi beatitudinem pervenimus, ſi caritatem indefeſſam obſervamus. Sequitur:

Egre

a Val. cl. *præſentiæ ſuæ gratiam*, quod minime probamus. Contradicunt quoque alii mſſ.
b Excuſi, *ei non poſſunt comparari*.

c Ita omnes mſſ. & edit. Pariſ. 1505. Alii habent, *oculeos*. Erroris occaſio fuit modus ſcribendi veterum amanuenſium, *eculeos*.

Verſ. 11.

Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.

Quo diademate Chriſtus a matre ſedimitus. Matth. 1.

11. Mater Chriſti beata Maria eſſe creditur, quæ coronavit eum diademate, quia humanitatem noſtram ex ea ipſe aſſumſit, ſicut in Evangelio recitatur. Et hoc in die deſponſationis ejus & in die lætitiæ cordis ejus factum eſſe dicitur: quia quando unigenitus Filius Dei divinitatem ſuam humanitati noſtræ copulare voluit, quando per bonam voluntatem ſuam tempore opportuno Eccleſiam [a] ſuam ſibi aſſumere placuit, tunc cum caritatis exultatione carnem noſtram ex matre virgine ſuſcipere voluit. In qua cum doloribus pro tempore vivens, de redemtione noſtra vehementer exultavit. Sed cum diadema pro gloria aſſumatur, in humanitatis autem ſuſceptione non gloria Verbi Dei, ſed humilitas eſſe cognoſcatur; quomodo humanitate noſtra quaſi diademate coronatus fuiſſe dicitur? Sed cum ipſa ejus incarnatio vere gloria noſtra fuerit: quia membra ejus ſumus propter communionem corporis, diadema membrorum bene capitis Scriptura prædixit. Hic itaque quia a ſponſa laudatur, & ipſe viciſſim ſponſam laudare dignatur, dicens:

CAPUT IV.

Cant. 4. Verſ. 1.

Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es & decora! Oculi tui columbarum, abſque eo quod intrinſecus latet.

Sup. cap. 1. num. 35. Quæ ſit potior ſponſæ pulchritudo.

1. Quia hæc ſuperius expoſuimus, ut potuimus, nunc eadem repetere propter brevitatem ſervandam devitamus. Sed quia adjunctum eſt, *Abſque eo quod intrinſecus latet*, breviter videndum eſt quomodo ſuperioribus conjungatur. Pulchra eſt ergo ſponſa, & oculi ejus columbarum, abſque eo quod intrinſecus latet, quia valde honeſtum eſt quidquid in exterioribus operatur, quod ſimpliciter inter homines converſatur, quod ea quæ videt, temporaliter concupiſcere dedignatur, & ſi quid tamen in hoc mundo placet, poſt concupiſcentias ſuas ire deteſtatur. Sed vehementer pulchrius & honeſtius eſt, quod cordis deſiderium illibatum retinere conatur, quod æternæ beatitudinis claritatem in mente retinet, erecta contemplatur, quod in his quæ interius videt, ſuaviter requieſcit, & mundatur. Sequitur:

Ibidem.

Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad.

Per oculos ſponſæ, prædicatores, per capillos populi deſignantur.

2. Si per oculos, prædicatores Eccleſiæ deſignantur, quia ceteris viam oſtendit, bene per capillos populi ſignificantur, quia eidem Eccleſiæ ornatum tribuunt. Capilli ergo ſponſæ ſicut grex caprarum eſſe dicuntur: quia populi Eccleſiæ dum præcepta legis ruminantes, cæleſtia fide contemplantur, munda ſunt animalia, & in altis paſcuntur. Galaad autem acervus teſtimonii interpretatur. Quid autem per acervum teſtimonii, niſi multitudinem Martyrum intelligimus? Qui dum fidem Chriſti inſuperabiliter tenuerunt, eos teſtimonium veritati etiam per mortem ſuam perhibuiſſe ſcimus. Grex itaque iſte caprarum de monte Galaad aſcendit: quia populus Eccleſiæ eo magis fide ſe ad æterna ſuſpendit, quo fortius ſanctos Martyres eidem fidei teſtimonium perhibuiſſe ſcivit. Sequitur:

Multitudo Martyrum, acervus teſtimonii.

Verſ. 2.

Dentes tui ſicut [b] greges tonſarum, quæ aſcendunt de lavacro: omnes gemellis fetibus, & ſterilis non eſt inter illas.

Eccleſiæ dentes ſunt, qui & infideles comminuunt, & parvulis fidelibus cibum parant.

3. Sicut per oculos prædicatores intelliguntur, quia per eos Eccleſia illuminatur: ſimiliter & dentes ejuſdem poſſunt dici, quia per eos infideles conſumuntur, & parvuli nutriuntur. Dentes quippe bene ſancti prædicatores vocantur; quia dum ſanctam Scripturam exponendo minoribus fratribus elucidant, quaſi panem parvulis, tamquam matres filiis commaſticant, quo infirmi ad fortiora convaleſcant. Hi nimirum bene ſicut grex tonſarum, quæ aſcenderunt de lavacro, eſſe dicuntur; quia dum ſe a peccatis omnibus in Baptiſmo ablutos eſſe recordantur, libenter onera mundi deponunt, ut ad cæleſtia conſequenda & prædicanda quo liberius, eo facilius gradiantur. De quibus ſubditur: *Omnes gemellis fetibus, & ſterilis non eſt inter illas*. Gemellos fetus omnes ſancti prædicatores habent; quia dum in duobus præceptis caritatis ceteros homines ſupereminent, geminam dilectionem prædicant, & in ea duos populos, Judaicum & Gentilem gignere non ceſſant. Inter quos nullus eſt ſterilis: quia profecto prædicator non eſt dicendus, ſi filios ſpiritales gignere contemnit. De quibus adhuc ſubditur:

Verſ. 3.

Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce.

Labia ſponſæ, qui vitæ præcepta prædicant.

4. Iidem prædicatores labia Eccleſiæ dicuntur: quia nimirum per eos populis præcepta vitæ loquitur. Qui bene ſicut vitta dicuntur: quia dum fluxas cogitationes in cordibus hominum ſuis prædicationibus reſtringunt, quaſi ſparſos crines ne immoderate diffluant, reprimunt. Sed quid eſt quod non tantum vittæ, ſed coccineæ comparantur, niſi quia per coccum flamma caritatis intelligitur, qua illi ardent, & per eos alii accenduntur? Per quos eloquium ſanctæ Eccleſiæ dulcoratur: quia dum quæ dicunt faciunt, prædicationes ſuas hominibus quaſi ſapidas eſcas apponunt. Sequitur:

Ibidem.

Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, abſque eo quod intrinſecus latet.

Eccleſia malo punico eſt ſimilis.

5. Quid per genas Eccleſiæ, niſi eoſdem ipſos prædicatores intelligimus, qui dum in populis ut eis proficiant eminent, quaſi in facie Eccleſiæ manifeſti apparent? Per malum autem punicum ipſa Eccleſia deſignatur: quia dum multos populos in unitate fidei nutrit, quaſi multa grana ſub uno cortice ſtringit. Fragmen ergo mali punici ſancti prædicatores exiſtunt: quia dum ſe ut grana in divino ſervitio ceteris fortius affligunt, dum omnia mundana contemnunt, dum [c] voluptates ſuas abnegant, & vitia ſua omnino mortificant, [d] & ceteros extollunt, & dum per exempla ſua ceteros nutriunt, quaſi fracti & aperti ſe cibos offerunt. Sed quamvis magna ſint quæ extrinſecus apparent, majora tamen in occulto retinent, quæ divini oculi ſoli vident. Ideo ſubjunctum eſt; *Abſque eo quod intrinſecus latet*. Sequitur:

In ſanctis prædicatoribus, quæ patent, magna ſunt, quæ latent, majora.

Verſ. 4.

Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.

Sancti prædicatoris vigilantia & fortitudo.

5. Collum quippe extendimus, quando longius proſpicere volumus. Propter aliud ergo ſancti prædicatores oculi, propter aliud dentes, propter aliud autem genæ, & collum propter aliud convenienter vocantur. Bene igitur ſicut turris David, collum

ſanctæ

a Placuit recentioribus edit. explicationis gratia inſerere *Sponſam ſuam*. Lectio noſtra eſt mſſ. & edit. vet. Pariſ.

b Rotom. & Remenſ. *grex tonſarum*.

c Editi, *voluntates ſuas abnegant*.

d Ibid. poſt, *mortificant*, additur, *dum ſeipſos humiliant*. Quæ abſunt a mſſ.

ſanctæ Eccleſiæ dicitur; quia ſancti prædicatores, procul venientes hoſtes ſanctæ Eccleſiæ ſpeculantur, & fortiter reſiſtunt, ſi quid in Eccleſia lædere conantur, & libere terrena deſpicientes, cæleſtia contemplantur. Collum ergo propter hoſtium ſpeculationem, turris vero dicuntur propter fortitudinem, & propter excelſam cæleſtium gaudiorum contemplationem. Quæ turris recte David eſſe dicitur; quia David manu fortis interpretatur; per quod Chriſtus ſignificatur, cujus eſt quidquid forte & excelſum operatur. De qua ſubditur: *Quæ ædificata eſt cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Cum propugnaculis turris David ædificata dicitur; quia ſancti prædicatores contra adverſarios homines, ſi neceſſe ſit, miraculis armantur. Contra vitia autem ſe clypeis muniunt; quia ne ſpiritalibus hoſtibus ſuccumbant, virtutibus ſe defendunt. In quibus omnis armatura fortium pendet; quia quiſquis hoſtium cuneis fortiter reſiſtere vult, in eis exempla videt, quibus a armatos hoſtes ſtrenue valet ſuperare. Mille autem hic pro perfectione ponitur; quia in millenario numero omnes numeri perfecti complentur. Sequitur:

Quibus ar- mis utatur & muniatur.

Verſ. 5 & 6.

Duo ubera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in liliis donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ.

Duo prædicatorum ordines.

7. Per duo ubera, duo prædicatorum ordines, unus in circumciſione, alius in præputio deſignantur. Qui bene ſicut duo hinnuli capreæ dicuntur; quia & filii Synagogæ exiſtunt, & in montibus contemplationum paſcuntur. Gemelli vero ideo dicti ſunt; quia concorditer prædicant, & concorditer ſapiunt. In liliis vero paſcuntur donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ; quia munditiam infatigabiliter ſectantur, donec in die judicii præmia recipiant, quæ in laboribus noctis aſſiduis contemplantur. Sequitur Sponſus, dicens:

Verſ. 6.

Vadam b ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.

Quibus virtutibus ſponſa Chriſti mundetur, & placeat.

8. Quid per montem myrrhæ, niſi ſortem altitudinem mortificationis in opere, & quid per collem thuris intelligimus, niſi altam humilitatem in oratione? Ad montem ergo myrrhæ & ad collem thuris Sponſus vadit; quia eos familiariter viſitat, quos per mortificationem vitiorum ad alta proficere, & per mundas & humiles orationes ſuaviter redolere perſpicit. His quippe virtutibus ſancta Eccleſia, vel unaquæque anima munda efficitur; quia dum per voluptatum mortificationem vitiis reluctatur, & per ſanctas orationes frequenter lacrymis abluitur, ſordes lavat ut Sponſo placeat, cui pulchra apparere conatur. Cujus conatum ad effectum Sponſus per gratiam ſuam ducit, opuſque ſuum in ſponſa benigne laudat & dicit:

Verſ. 7.

Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.

Qui tota pulchra ſit & maculæ expers. Job. 14. 4. ſec. ſeptuag. Job 25. 5. Jacob 3. 2. 1 Johan 1. 8. Ibid. 6.

9. Cum ſcriptum ſit: *Nemo mundus eſt a peccato, nec infans cujus eſt unius diei vita ſuper terram*; quid eſt quod ſponſa tota pulchra eſſe dicitur, in qua macula non habetur? Alibi quoque ſcriptum eſt: *Stellæ non ſunt mundæ in conſpectu ejus.* Et alibi: *In multis offendimus omnes.* Et Johannes Apoſtolus ait: *Si dixerimus c quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Et iterum: *Si dixerimus quia non peccavimus, mentimur, & ve-*

a Excuſi, quibus armantur.
b Rotom. Torn. Rom. & Theod. *Vadam mihi ad montem myrrhæ.* De hoc loquendi more jam dictum cap. 3. lib. 2. Dial. col. 173. nota e.
c Excuſi, *quia peccatum non habemus.*

ritatem non facimus. Sed dum ſancta anima a peccatis quotidianis ſe per pœnitentiam mundat, dum quotidie peccata minuta cum lacrymis abluit, & a majoribus ſe obſervat, quamvis frequenter peccet, per aſſiduam tamen pœnitentiam munditiam ſuam aſſidue ſervat. Hinc enim alibi præcipitur: *Semper ſint veſtimenta tua candida.* Et illud: *Juſtus autem ex fide vivit.* Quamvis enim mox ut peccat, a juſtitia deviet, tamen dum ſemper credit in eum qui juſtificat impium, & aſſidue ſub ejus fide peccata ſua deflet, per aſſiduas ablutiones juſtitiam ſuam retinet. Sic igitur ſe mundanti ſponſæ conſequenter dicitur:

Eccl. 9. 8. Rom. 1. 17.

Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano; veni, coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.

Verſ. 8.

10. Libanus quippe dealbatio interpretatur. Quid ergo per Libanum niſi Baptiſma intelligitur, in quo ſancta Eccleſia aqua abluitur, & a peccatorum nigredine per Spiritum ſanctum quem recipit, & per Chriſti fidem dealbatur? Unde ſcriptum eſt: *Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor.* De Libano ergo ſancta Eccleſia ad coronam venit, quia in Chriſti baptiſmo fidem percepit, ſub qua cum Chriſti gratia meretur, ut præmium recipere poſſit. Sed quid eſt quod ter dicitur, *Veni*, niſi quia in fide & in ſpe & in caritate quidquid operatur, ſubſiſtit, ut his tribus munita virtutibus vigorem habeat, per quod in via non laſſeſcat? De fide enim dicitur: *Fide mundans corda eorum.* Et iterum: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* De ſpe autem dicitur: *Non confundentur omnes qui ſperant in te, Domine. Quis enim in te ſperavit, & derelictus eſt?* De caritate autem dicitur: *Caritas operit multitudinem peccatorum.* Et iterum: *Si diſtribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, & ſi tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil ſum.* Et Johannes Apoſtolus: *Deus caritas eſt.* Poteſt tamen & aliter intelligi quod ter dicitur, *Veni.* Venit enim ſponſa ſancta ad Chriſtum, dum in hoc mundo vivens, bona quæ poteſt operatur. Venit quando in hora mortis anima, ipſa videlicet ſponſa, a carne exuitur. Venit tertio quando in die judicii ultimi carnem reſumit, & cum Chriſto thalamum cæleſtem ingreditur. Ibi quippe omnium laborum ſuorum præmia conſequitur; ibi jam omnino proſtratis & excluſis hoſtibus, glorioſe coronatur. Ideo & hic per promiſſionem ei dicitur: *Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

Pſ. 50. 9.

Baptiſmi aquis abluitur.

Ex tribus virtutibus præcipue munitur. Act. 15. 9. Hebr. 11. 6. Eccli. 2. 11. Ibidem. 1 Petr. 4. 8. 1 Cor. 13. 3. 1 Johan. 4. 16. Ter venit ad Chriſtum.

11. Quid per Amana, Sanir, & Hermon, nomina videlicet montium, niſi potentes hujus ſeculi intelliguntur? Qui quanto ditiores, tanto excelſiores & ſectantes mundi honores eſſe videntur. Sed de his montibus ſancta Eccleſia coronatur; quia dum regnum prædicat æternum, dum exemplo ſuo omnia quæ mundi ſunt, vilia eſſe demonſtrat, ipſos etiam potentes ad pœnitentiam inclinat, & ſibi ipſi pro eorum d inquiſitione coronam in cæleſtibus parat. Sic quippe ſicut humiles ſuperbos proſternit, & e infimos excelſos inclinant. Ideo ſcriptum eſt: *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur.* Sed quid eſt quod non ſolum de montibus, ſed etiam de capitibus montium coronanda

Corona ejus ex ſeculi potentibus converſis contexta.

Iſai. 40. 4.

eſſe

d Mirantur editores veterum hanc in... cum ſidere, quæ ſane convenire magis videtur. Prior tamen eſt in omnibus noſtris MSS.
e MSS. & vet. ed. Pariſ. ita habent; at in aliis excuſis legitur, *infimo*.

eſſe dicitur, niſi quod impletum videmus; quia jam ipſæ excelſiores perſonæ in Chriſtum credunt, & ejus præceptis per Eccleſiæ prædicationem obediunt? Reges enim & Imperatores Chriſto ſerviunt, coronas deponunt, & per pœnitentiam in Eccleſia veniam petunt. Si itaque per capita montium ſummas perſonas intelligimus, bene per cubilia leonum, & montes pardorum, principeſquique & miniſtri deſignantur, qui crudelitati inſerviunt, & doloſitatibus ſuis, quos vi non poſſunt lædere, decipiunt. Pardi quippe maculas in cute ſemper portant. Per quos, qui aliquam hypocritæ, vel diſcordes ſignificantur? In illis quippe qui crudelitatem ſectantur, dæmones tamquam leones cubant. In illis vero quaſi pardi montes ædificant, quos dum vitiis ſuis aliquas virtutes admiſcere conſentiunt, pro omnibus bonis ſuis laudis gloriam affectare compellunt. Hi itaque vere pardorum varietatem imitantur; quia dum cum virtutibus etiam vitia ſectantur, quaſi in vario corio coloris diſſimilitudine dividuntur. Sed de cubilibus leonum, & de montibus pardorum Eccleſia coronatur; quia dum per ejus prædicationem & crudeles ad pietatem, & hypocritæ ad vitæ humilis unitatem convertuntur, pro his omnibus præmium percipiet quod meretur. Cui iterum dicitur:

Reges & Imperatores Chriſto ſe parent coronas ſubmiſſi.

Leones & pardus dæmones.

Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, vulneraſti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.

Verſ. 9.

12. Per oculos ſponſæ, ſanctæ Eccleſiæ prædicatores, ſicut dictum eſt, deſignantur. Per crines vero, populi multitudo figuratur. Per collum autem, ſancti capitis & corporis conjunctio demonſtratur, quæ fides Eccleſiæ intelligitur. Per hanc enim caput & corpus conjungitur, dum Chriſto quiſque eo tenacius inhæret, quo fidelior in bona converſatione habetur. In uno ergo oculorum & in uno crine colli ſponſæ Sponſus vulneratur; quia profecto uſque ad mortem crucis afficitur, ut unitas prædicatorum & plebis in Eccleſia confirmetur. De cujus dilectione erga ſponſam iterum ſubdit Sponſus:

Sup. ad cap. 1. ad verſ. 2. & 4. Chriſtus, ad unitatem cathedr. & membra ſponſæ uniendum, mortem paſſus.

Quam pulchræ ſunt mammæ tuæ, ſoror mea ſponſa!

Verſ. 10. Dilectio Dei & proximi, ſponſæ mammæ, quibus Chriſtus delectatur.

13. Quid per mammas convenientius in hoc loco, quam ipſa dilectio Dei & proximi, de quibus ſuperius diximus, intelligitur? Per quas mens ſancta omnes ſenſus ſuos in dilectione nutrit, dum Deo ſuo caritatis tenacitate conglutinatur, & proximis ſi quid utilitatis habet, quando licet, libenter impendit. Has mammas ſponſæ quantum Sponſus diligat, in repetitione laudis aperte manifeſtat, dicens:

Pulchriora ſunt ubera tua vino, & odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.

Ibidem.

14. Quod ſuperius de Sponſi uberibus diximus, hoc & hic cum de ſponſa loquitur, intelligi poſſe æſtimamus. *Et odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Per unguenta quippe ipſæ virtutes quæ ex caritate oriuntur, intelliguntur. Habent quippe etiam reprobi aliquando aromata quibus redolent: quia virtutes quaſdam poſſident, & bona opera perpetrant; ſed quia ſine caritate vivunt, in conſpectu Dei nulla quæ faciunt placent. Unde in judicio cum dicent: *Domine nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Reſpondebitur eis: *Nunquam novi vos, diſcedite a me omnes operarii iniquitatis.* Bene ergo unguenta Eccleſiæ ſuper omnia aromata redolere di-

Bona verum opera, quæ ex dilectione ſunt, fragrantia.

Matth. 7. 22.

A citur; quia etſi opera reproborum aliquando hominibus placent, hæc quæ ſancta Eccleſia ex caritate conficit, in divinis naribus ſine ceſſatione redolent. Sequitur:

Favus diſtillans labia tua ſponſa: mel & lac ſub lingua tua: & odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris.

Verſ. 11.

15. Prædicatores Eccleſiæ bene labia ſponſæ eſſe dicuntur, quia per eos populis loquitur, & per eos ad fidem parvuli quique erudiuntur, dum per eos occulta divinæ Scripturæ quaſi cordis latentia manifeſtantur. In favo autem mel latet, & cera videtur. Recte ergo labia ſponſæ favus vocantur; quia dum in carnis fragilitate ſapientia magna habetur, quaſi mel in cera abſconditur. Quando vero electus quiſque prædicat, quando cæleſtia gaudia neſcientibus revelat, tunc favus diſtillat: quia quanta dulcedo ſapientiæ in corde lateat, per oris fragilitatem audientibus manifeſtat. Unde ſcriptum eſt: *Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus.* Ideo ſubditur: *Mel & lac ſub lingua tua.* Nimirum falſi prædicatores mel in lingua portant, quod ſub lingua non habent; quia cæleſtia gaudia aliquando prædicant tamquam veri ſint, cum ipſa terreſtria bona totis deſideriis appetant. Sancta vero mens mel in lingua prætendit; quia ſapientiæ dulcedinem loquendo oſtendit, quam veraciter prædicans, audientes tamquam mellis dulcedine reficit. Lac gerit, quia congruenti ſibi doctrina parvulos, quoſque in Eccleſia nutrit. Sub lingua autem hæc omnia ſibi ipſi reſervat; quia internam dulcedinem aſſidue ſecum portat. Dum enim terrena abjicit, dum vitiorum amaritudinem reſpuit, in interioribus ſenſibus ſapientiæ dulcedine ſe paſcit, qua robur colligit, ut ad æterna gradiens, in labore viæ laſſeſcere non poſſit.

Cur ſanctus prædicator favo comparatus.

2. Cor. 4. 7. Mel & lac ita aliis propinant, ut etiam ſibi ſervent.

16. Cui bene dicitur: *Et odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris.* Quid per veſtimenta hæc, niſi ſancta opera deſignantur, quibus præcedentium malorum turpitudo operitur, ne videatur? Hinc enim ſcriptum eſt: *Beatus qui vigilat, & cuſtodit veſtimenta ſua ne nudus ambulet, & videatur turpitudo ejus.* Thus vero per ſignificationem pro oratione ponitur, ſicut ſcriptum eſt: *Aſcendat oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo.* Sancta itaque anima in hoc mundo, quanta poteſt, bona opera operatur, & bene operans deſiderio & intentione ſancta ad æterna ſe extendit; nihilque boni agit, niſi ea intentione, ut ad cæleſtia quæ diligit, quandoque pervenire poſſit. Bene igitur odor veſtimentorum ejus ſicut thuris eſſe perhibetur: quia in omnibus operibus ſuis orat, dum perveniendi intentione, ea quæ poteſt bona operatur. Sequitur:

Bona opera comitetur oratio.

Apoc. 16. 15.

Pſal. 140. 2.

Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus.

Verſ. 12.

17. Hortus ſancta Eccleſia exiſtit; quia dum populos multos in fide gignit, quaſi flores pulchros bona terra emittit. Qui hortus concluſus bene eſſe dicitur; quia caritatis vallo circumquaque munitur, ne intra numerum electorum reprobus aliquis ingrediatur. Unaquæque anima ſancta etiam hortus concluſus eſſe intelligitur; † quia dum bona ſua, intentione vitæ æternæ abſcondit, dum humanas laudes omnino contemnit, ipſa bona intentione ſe circumſepit, ne ad interiora rapienda hoſtis antiquus irrumpere poſſit. Fons etiam dicitur; quia dum cæleſtia aſſidue cogitat, dum ſcientiam Scriptura-

Hortus concluſus Eccleſia & anima pia.

† In recent. ed. inſeritur: *quia dum virtutum nutrix, flores gignit, & dum virtutum oblectamentis ſe reficit, fructus quos generat eadem cuſtodit. Concluſus enim hortus eſſe dicitur; quia dum bona.* Hujus additamenti nulla extant veſtigia in mſſ. aut in vet. ed. Pariſ.

Cur etiam ſignatus fonti dicens ſancta ſimilis.

turarum ſemper in ventrem memoriæ congregat, quaſi aquas viventes ſancta mens in ſe gignere non ceſſat, quas ſitientibus proximis præbere ut reficiantur valeat. Unde ſcriptum eſt dicente Domino: *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* (Joban. 4. 13) Et alibi: *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus.* (Joban. 7. 38) Sed cur dicitur fons ille ſignatus, niſi quia ſenſus ſpiritalis mentibus indignis abſconditur? Infideli enim homini a Domino dicitur: *Spiritus ubi vult ſpirat, & vocem ejus audis & neſcis unde veniat, aut quo vadat.* (Joban. 3. 8) Et iterum ſcriptum eſt: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* (Pſal. 4. 7) Quod enim ibi lumen ſignatum, hoc hic proculdubio fons ſignatus eſſe perhibetur: Sanctus enim Spiritus mentem quam replet, & illuminans irrorat, & irrorans illuminat: ut & de luce ejus videat quid appetat, & de rore ejus ſe refrigeret, ne laſſeſcat. Sequitur:

Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus. (Verſ. 13.)

Fructus Eccleſiæ, ejus filii, præſertim Martyres.

18. Quid emittit ſancta Eccleſia, niſi cum ſanctis operibus ſancta verba, quibus filios gignit & nutrit? Quorum dum alios uſque ad martyrium perducit, alios in ſancta converſatione erudit: hos ſanguine martyrii rubentes ad æternam patriam tranſmittit, illos vero in ſanctis operibus viventes, proximis in exemplum ſanctitatis tradit, quid aliud quam mala punica & pomorum fructus emittit? Mala enim punica ſub rubeo cortice multitudinem granorum continent: fructus vero pomorum in ſe refectionis dulcedinem habent. Sic ſic Martyres dum ſub igne tribulationis laborant, dum pro Chriſto ſanguinem exterius fundere non dubitant, multitudinem virtutum interius ſibi congregant in mente. Sancti etiam quique qui in pace Eccleſiæ vivunt, fructus pomorum gerunt: quia dum ſancta opera faciunt, proximis exempla tribuunt, quorum exhibitione ſe qui volunt reficiunt. Quotquot enim ſunt in Eccleſia Sancti, ſive igne paſſionis ardeant, ſive in pace Eccleſiæ quieſcentes ſuccreſcant, ſanctarum virtutum odorem tamquam paradiſum ſuavitatis & deliciarum conſtruere in ſe, dum vivunt, non ceſſant. Cujus paradiſi ubertatem Scriptura demonſtrat, dum ſub voce Sponſi per arbuſtorum nomina, quaſque virtutes deſignat, dicens:

Cypri cum nardo, nardus & crocus, fiſtula & cinnamomum cum univerſis lignis Libani, myrrha & aloe cum omnibus primis unguentis. (Verſ. 14.)

Ejus aromata, virtutum odor & profectus.

19. Quid enim per has diverſas aromatum ſpecies deſignatur, niſi ſanctarum virtutum [a] odor & profectus, qui in Sanctis habetur? Ex his quippe ſpeciebus regalia unguenta conficiuntur, ex his corporum ſanitates inveniuntur. Bene igitur virtutes animarum deſignant, quibus congregatis & confectis, & bonus odor opinionis egreditur, & ægris animabus competens ſanitas reparatur. Sed adhuc laus Eccleſiæ a Sponſo repetitur, cum ſubditur:

Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano. (Verſ. 15.)

Cur ſacra Scriptura fons ſimul & puteus dicatur.

20. Recte in emiſſionibus, fons hortorum & puteus aquarum viventium deſcribitur. Quid enim per fontem & puteum, niſi ſancta Scriptura deſignatur? quæ ſic aquam ſapientiæ generat, ut & potantes ſemper reficiat, & tamen manare non deſiſtat. Quæ bene hortorum eſſe perhibetur; quia illorum ſpecialiter eſt ſancta Scriptura, in quorum mentibus virtutum ſemina oriuntur. Sed quærendum nobis eſt, quare fons & puteus utrumque ſimul Scriptura dicatur, cum fons in ſuperficie appareat, puteus vero in imis latens, omnes ſe quærentes majori labore exerceat. Sed ſciendum eſt, quod divina Scriptura in quibuſdam manifeſta exiſtens, in quibuſdam vero locis obſcuram ſe præbens, & aliquando leviter ſicut invenitur, tamquam fons potatur, & aliquando magna inquiſitione [b] eget, ut inventa ſumatur. Quod vero ſanctæ Scripturæ intellectus per quam deſignetur, oſtenditur alibi cum divina voce de reprobis dicitur: *Mittam eis ſitim aquæ, & famem panis.* (Amos 8. 11.) Et per Iſaiam dicitur: *Auferet Dominus ab Jeruſalem & Juda omne robur panis, & omne robur aquæ.* (Iſai 3. 1.) Ubi notandum, quod robur panis prius, & poſtea robur aquæ auſertur. Dum enim gravia dicta Scripturæ non perquiruntur ut mandantur, paulatim a ſcientia decidit mens, ut aliquando levia etiam intellectu non capiantur. Sed aquæ iſtæ bene de Libano fluere cum impetu dicuntur: Libanus enim, ut dictum eſt, dealbatio interpretatur. In Baptiſmo quippe dealbamur, dum amiſſa nigredine peccatorum, ad munditiam novæ vitæ reformamur. De Libano ergo aquæ [c] putei cum impetu fluunt; quia in Baptiſmo electi quique donum Spiritus ſancti accipiunt, quo illuminati Scripturæ ſacræ ſenſum intelligunt. Quæ Scripturæ ſanctæ ſcientia tanto fluit impetu, ut electos dum tangit, ab hujus vitæ amore ſubmoveat, & ad æterna gaudia vi impetus ſui quoſque adhærentes trajiciat. Hinc eſt enim quod in Pſalmo ſcriptum eſt: *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei.* (Pſal. 45. 5.) Impetus enim fluminis civitatem Dei lætificat, cum per donum ſancti Spiritus fortiter inundans Scripturæ ſapientia ſanctam Eccleſiam, vel cujuslibet capientis mentem, infuſione ſua exhilarat. Ad cujus Spiritus adventum malignus ſpiritus increpatur, cum hic in ſubſequentibus dicitur:

Ejus aquæ quanto impetu fluant.

Surge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, [d] & fluent aromata illius. (Verſ. 16.)

Ut ſponſi hortus floreat fructus ferat, flatu Spiritus ſancti indiget.

21. Quid enim per Aquilonem qui in frigore conſtringit, & torpens facit, niſi immundus ſpiritus deſignatur, qui reprobos omnes dum poſſidet, a bono opere torpere facit? Per Auſtrum vero, calidum ſcilicet ventum, Spiritus ſanctus figuravit: qui dum mentes electorum tangit, ab omni torpore relaxat, & ferventes facit, [e] ut bona quæque deſideranter operentur. Hinc enim dicitur: *Converte Domine captivitatem noſtram, ſicut torrens in Auſtro.* (Pſal. 125. 4.) Surgat ergo Aquilo, & veniat Auſter, & perflet hortum Sponſi, & fluant aromata illius; ut videlicet ſpiritus malignus ab Eccleſia vel ab unaquaque anima diſcedat, & Spiritus ſanctus adveniat. Qui veniens caritatis ignem cogitationibus infundat, & a torpore negligentiæ dum ſe inſuderit, ſolvat. Quod dum agit, aromata fluunt; quia dum adveniente ſancto Spiritu, cor quod prius torpuerat, ad opera ſe excitat, mox ſanctæ operationis opiniones per proximos quoſque ſuaviter diſcurrunt, ut quique audientes ad eadem ſe accendant, & Auſtro flante, ideſt Spiritu ſancto ſe infundente,

a Val-cl. & Rotom. honor.
b In excuſis, ſi excipias vet. ed. Pariſ. additur, *tamquam puteus*, poſt eget. Gloſſema eſt quo carent mſſ.
c In vulgatis omiſſum, *cum impetu*.
d In Rotom & Val-cl. *& fluant aromata*, quod etiam in Vulgata legitur, habeturque paulo infra: *ſurgat ergo Aquilo ... & fluant* &c.
e Sic reſtituimus ex mſſ. In editis legitur, *ut bona quæ deſiderant operentur*.

virtutum odores emittant, ut ubique ſanctus hortus floreat, & poſt florem fructus redolentes & reficientes producat. In quem hortum ſponſa dilectum invitat, cum ſubdit:

CAPUT V.

Cap. 5. Verſ. 1.

Veniat dilectus meus in hortum ſuum, [a] ut comedat fructum pomorum ſuorum.

Chriſtus bonis operibus paſcitur.

1. In hortum dilectus venit & fructum comedit, quando Chriſtus mentes viſitat, & bonorum operum delectatione ſe ſatiat. Unde & idem ſubjiciens dicit:

Ibidem.

Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa, meſſui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.

Myrrham metit Sanctis mortificatione confirmatis cœlum aſcendit.

2. Myrrham dilectus cum aromatibus metit, quando Chriſtus mortificatione vitæ ad perfectionem perducta, electum ſuum ab hac vita ſuccidens, ad cæleſte horreum cum ſancta opinione inducit. Favum cum melle comedit, quando deſiderium ſanctum in ſanctis operibus latens perficit, & ad Sanctorum convivium ſanctam animam ſua delectatione impinguandam tranſigit. Vinum vero ſuum cum lacte bibit, quando & perfectione quorumdam ſe reficit, & innocentiam aliorum cum pietate diligens, utroſque ad æternum convivium ingerit. Ad quorum exemplum quoſque remanentes invitat, cum ſubjungit:

Cœlestis convivia, & deliciæ.

Ibidem.

Comedite amici mei, bibite & inebriamini cariſſimi.

In convivio Chriſti alii ſolummodo comedunt.

3. Notandum in primis eſt, quia qui comedunt, amici; qui vero bibunt & inebriantur, cariſſimi eſſe perhibentur. In quibus verbis intelligi datur, quia in hoc loco comedere bonum eſt; ſed bibere & inebriari amplius bonum eſt. Sunt nimirum quidam in ſancta Eccleſia, qui ſic præcepta divina audiunt, ut cæleſtia plusquam terrena amare diſcant, pro eorum deſiderio multa pauperibus tribuant, a parvis operibus ſe cuſtodiant, nulla alicui violenter rapiant, Eccleſiæ prædicationem libenter audiant, in fide ſe inſtruant, quam & operibus ſanctis exerceant: & tamen uxores habeant, pignora nutriant, res ſuas diligant, quamvis his omnibus Chriſtum præponant. Hi profecto comedunt, & amici ſunt: quia ſanctam Scripturam audientes, talem ſibi refectionem aſſumunt; ut etſi ad ſummam perfectionis adhuc non aſſurgunt, tamen ſecundum modum ſuum perfecti in præceptis divinis ſine crimine vivunt. Quod dum beati Johannis parentes, Zacharias videlicet & Elizabeth; conſervare ſtuduerunt, per revelationem angelicam in ſenectute ſua filium accipere meruerunt, quo major inter natos mulierum non ſurrexit, & ipſum Salvatorem mundi digito oſtendere & baptizare meruit. De cujus parentibus dicitur: *Erant autem juſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini ſine querela.* Sunt vero alii qui tanta aviditate divinam Scripturam audiunt vel legunt, ut protinus cunctis terrenis operibus abdicatis ſola cæleſtia ambiant, parentes, uxores, domos, filios etiam & omnia tranſitoria abjiciant: ſolummodo Chriſtum ſequi & amplecti concupiſcant. Ejus deſiderio ſe affligunt jejuniis, afficiunt lacrymis, exercent meditationibus divinis, ſola quæ ſunt æterna cogitant, contemplationibus vacant, ad hoc laborantes, ut ea quæ retro ſunt obliviſcentes, in anteriora magis ac magis ſe extendant. Quid profecto iſti, quid aliud agunt, niſi bibentes inebriantur: ut dum omnium terrenorum per deſiderium obliviſcuntur, jure a Sponſo cæleſti non tantum amici, ſed & cariſſimi vocari merentur? De quibus idem ſponſus ſequitur & dicit:

Luc. 1.

Matt. 11.

Luc. 1. 6.

Alii inebriantur.

Philip. 3.

Verſ. 2.

Ego dormio, & cor meum vigilat.

Qui cor Sponſi dici poſſunt.

4. Hujuſmodi quippe electi cor Sponſi bene vocati poſſunt, qui quo amplius exteriora quæ ſunt in mundo, fugiunt, eo ſecretius ea quæ ſunt interiora ſponſi cognoſcunt. De quibus proculdubio idem ſponſus alibi dicit: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.* Dormit ergo ſponſus, & cor ejus vigilat: quia dum Chriſtus jam glorificatus, in beatitudine quieſcit, quicumque eum perfecte diligit, ut ad ipſum perveniat allaborat. De qua vigilantia ſponſa ſuperius dixit: *Cum eſſet Rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum.* Quod enim illud quieſcere dormire dicatur, id manifeſtat quod alibi legitur: *In pace in idipſum dormiam & requieſcam.* Quod tamen ipſum & ipſa ſponſa de ſe dicere poteſt. Dicat ergo: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Ac ſi aperte mens ſancta loqueretur, dicens: Dum a mundanis tumultibus exterius dormio, interiori cogitatione quæ ſunt cæleſtia vigilans penſo. Sancti etenim viri dum terrena omnia deſpiciunt, dum tumultus mundi omnino fugiunt, dum otium in via Dei aſſumunt, nequaquam ut torpori vacent, ea dimittunt: ſed interius laborantes, quæ ſint illa ad quæ facti ſunt, in corde aſpicere contendunt. Neque enim ut torpeant dormiunt, ſed ut liberius æterna contemplentur, a tranſitoriis rebus quieſcunt. Quos tamen aliquando ſponſus ad profectum proximorum excitat: & ut eis cum quibus vivunt proficiant, ab otio quod diligunt, revocat. Cujus vocem audiens, etiam cum dormit, ſponſa dicit:

Johan. 14. 21. Eorum ſomnus vigilantiæ conjunctus.

Cant. 1. 11.

Pſal. 4. 9.

Non ut torpeant, ſed ut cæleſtia contemplentur, dormiunt.

Ibidem.

Vox dilecti mei pulſantis.

Quid etiam pulſans dicat, ſubjungit:

Ibidem.

Aperi mihi [b] ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.

Cauſam etiam clamoris annectit, dicens:

Ibidem.

Quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium.

A ſomno eos aliquando Chriſtus excitat, ut aliorum ſaluti incumbant.

5. Dum ſponſa dormit, dilectus ut aperiatur ei pulſat: quia dum ſancta mens ſibiipſi per otium intendit, Chriſtus multa peccatorum opera in hoc mundo tolerat: quæ niſi ſpiritales viri ad doctrinam ſe accingant, numquam per ſeipſos carnales vel agnoſcunt, vel corrigere curant. Vult ergo ſponſus ut aliquando otium dimittatur, & ad ædificationem proximorum ſpiritales quique ſollicitentur: quia dum perfecti viri ſibi ſolis per interiorem quietem intendunt, dolet ſponſus quod ſeculares ad pejora magis ac magis corruunt, dum eum propter ſilentium ſpiritualium ſemper minus ac minus cognoſcunt: quod ipſe manifeſtat cum dicit: *Quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium.* Quid per caput ſponſi, niſi Deus, & quid per rorem in hoc loco, ubi lamentando dicitur, niſi frigus mentium accipitur? Scriptum eſt enim: *Caput Chriſti Deus.* Et de frigore cujuslibet carnalis mentis iterum ſcriptum eſt: *Sicut frigidam facit ciſterna aquam, ſic frigidam fecit malitiam ſuam.* Caput ergo Chriſti plenum eſt rore: quia multi in Eccleſia poſiti & Deum eum credunt, & tamen frigidi perſiſtentes, ad ardorem caritatis non accenduntur. [c] Per cin-

1. Cor. 11. 3.

Jerem. 6. 7.

a In excuſis, & comedat.
b In edit. ſponſa mea, quod mſſ. & ſacro textui contrarium.

c Vet. ed. Pariſ. cui favent omnes mſſ. noſtri, per cincinnos autem eoſdem populos. Alia tamen lectio potior videtur.

cincinnos autem ejuſdem, populos intelligimus, quos in fide divinitatis, quaſi in capite Chriſti pendentes & opprimentes ſcimus. Sed cincinni pleni eſſe dicuntur guttis noctium; quia dum [a] in tempore hujus ſenebroſæ temporalitatis ſe ſuſpendunt, magis ac magis ſtillationibus iniquitatum fluuns. Ad hos accendendos ſponſa excitatur, dum ſpiritalis quilibet pro ædificatione plurimorum, ab otio ad prælationem Eccleſiæ vocatur. Sed quoniam metuis ne ſi ad prælationem venerit, ſollicitudinibus mundi occupari neceſſe ſis: ſicque dum per occaſionem ædificationis plurimorum; temporalibus ſe inclinaverit, quietem amittat, [b] etiamque ſordibus peccatorum inficias, ideo clamanti ſponſo reſpondet, dicens:

Verſ. 3.

Exſpoliavi me tunica mea, quomodo iterum induar illa? Lavi pedes meos, quomodo iterum inquinabo illos?

Exteriorem abdicatione verbum Dei acquirendum.

6. Tunica ſua ſponſa ſe exſpoliavis, quia omnia exteriora, [c] quibus onerabatur, abjecit. De qua tunica dicitur: *Nunc autem qui habet tunicam, vendat eam, & emat gladium.* Gladium quippe vendita tunica emis, qui pro æternis temporalia abdicat: & in ſancta converſatione vivens, verbum prædicationis acquirit. De quo dicitur: *Et gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.* Pedes autem ſuos ſponſa lavit; quia dum in ſancto otio ſancta anima vivit, opera ſua ſtudioſe ad memoriam reducis: & quidquid in eis ſordidum examinando deprehendit, lacrymis quotidianis & gemitibus plangit. Pedes itaque lavis, quia præterita opera, quibus per hunc mundum diſſolute ambulaverat, planxit. Pedes lavit, quia peccata abluens lacrymis, munda in conſpectu dilecti ſui apparere concupivis. Hos pedes iterum inquinare metuis; quia valde ſollicita eſt, ne ſi in prælatione ponantur, per terrena ambulans, iterum ſuſcipiat quod dimiſit. Idcirco ab otio invita recedit; quia dum a maris fluctibus aliena eſt, quaſi in littore poſita ſecurius vivit. Sed dilectus non leviter mortem proximorum tolerat. Ideoque propius accedens, per ſeipſum eam excitare non dubitat, dum dicitur:

Luc. 22. 36.

Epheſ. 5. 17

Qui ſuos pedes laverunt, prælationem metuunt, & invitum ſuſcipiunt.

Verſ. 4.

Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum illius.

Divina lamen inſpiratione tacti ſurgunt ad prædicationis laborem.

7. Manum dilectus ad ſponſam mittit per foramen ut ſurgat, quando per ſubtilem intellectum quanta ſit operationis divinæ virtus, ei inſpirando manifeſtas: quod videlicet & inter pericula ſalvare poſſit; quod etiam in pace niſi per eum ſalvus ſit nemo; quod in tumultu certaminis ſperantes in ſe non derelinquit. Ad cujus tactum venter ſponſæ intremiſcit: quia ſancta anima quo amplius divinam potentiam per interiorem viſitationem præſentialiter ſentis, eo diſtrictius judicat quidquid in ſe carnale deprehendit. Quo enim majori caritate in eum ardet, quem mente concupiſcit, eo timidius ſe ei ſubjicit, & amplius caveat ne ſponſus in ea aliquid inveniat, propter quod eam a ſe dimittere velit. Idcirco ſponſo obediens ad laborem ſe præparat; ut ſicut in quiete familiaris ſponſo, ſic & in labore devote ſerviens appareat. Ideo ſubdit, dicens:

Verſ. 5.

Surrexit ut aperirem dilecto meo.

Verbo & exemplo in mentibus locum ſponſo parant.

8. Tacta ſurgit ut aperiat: quia dum ſpiritum dilectionis amplius ſolito accipit, mox de ædificatione proximi cogitat; & prædicando agit, ut apertis cordibus Sponſus ad inhabitandos proximos veniens aditum intrandi inveniat. Quæ etiam cum prædicatione exempla operum auditoribus demonſtrat, dicens:

Ibidem.

Manus meæ ſtillaverunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima.

Carnis mortificatio nunquam deſerenda.

9. Quid per manus, niſi operationes: quid per myrrham, niſi mortificatio carnis accipitur? [d] Manus ergo ſponſæ prædicantis myrrham ſtillans; quia quicumque aliis prædicans, neceſſe eſt ſi multis proficere velint, ut in omni opere ſuo carnalem vitam mortificare contendans. Sed ut hoc cum magna diſcretione fiat, manifeſtat cum ſubjungis, dicens: *Digiti mei pleni ſunt myrrha probatiſſima.* Sicut enim ab una manu plures digiti dividuntur: ſic in una ſancta converſatione per diſcretionem diverſæ virtutes inveniuntur. Alia enim eſt virtus largitatis, alia virtus parcitatis. Aliud opus humilitatis, aliud liberæ increpationis. Aliud vero agimus quando nos ſub ſilentio continemus propter ædificationem propriam; aliud quando proximis loquimur propter utilitatem ſuam. Sed digiti myrrha probatiſſima pleni eſſe perhibentur; quia in omni quod agitur, ſemper neceſſe eſt ut mortificatio carnalitatis teneatur. Quæ tunc probatiſſima eſſe jure dicitur, quando in omni ſuggeſtione quæ ab hoſte ingeritur, ſine ceſſatione voluptas carnalis cavetur ne ſuſcipiatur. Quod quando fit, omnis duritia mentis diſſolvitur, & ut Sponſus intret ad cor, aditus præparatur. Hinc eſt quod ſequitur:

Verſ. 6.

Peſſulum oſtii mei aperui dilecto meo: at ille declinaverat atque tranſierat.

Quomodo cor noſtrum aperire Chriſto debeamus.

10. Peſſulum oſtio facimus, quando per voluptates carnis, aditum cordis contra ſponſum obſcuramus. Peſſulum vero aperimus, quando remotis voluptatibus fluxis, cor noſtrum in amorem Chriſti, quod prius durum fuerat, ſolvimus, & Sponſo pulſanti ad oſtium; introitum liberum facimus. Quod cum in hac carne vivimus, quia repente fieri non poteſt, reſtat ut magis ac magis quotidie faciamus. Nemo enim, ſicut ſcriptum eſt, repente fit ſummus. Aliquando enim dum in hac corruptione poſiti Dominum noſtrum quærimus, magis nobis elongari quam appropiare videtur. Ideoque ſequitur: *At ille declinaverat, atque tranſierat.* Modo Sponſus dilectam tangis, modo declinat; quia quando nos torpentes conſpicis, ad amorem incitat: quando vero laborantibus nobis poſſe apprehendi videtur; tunc ne apprehendatur tranſit & declinas. Quod maxima in nobis ejus gratia agitur, ut videlicet nec in torpore noſtro jacentes, omnino eum amittamus, nec de plena ejus, ut nobis videtur, apprehenſione ſuperbiamus. Qui mox tamen ut receſſerit, redit: & ne diutius anima ſancta a dilecto ſuo alienetur, verbo inſpirationis ſuæ deſideranti animæ ſe infundit, & eam liquefacit. Unde exultas ſponſa, dicens:

Cur modo pulſat, modo declinat.

Ibidem.

Anima mea liquefacta eſt, ut dilectus locutus eſt.

Ad verbum ſponſi mentes colliqueſcunt.

11. Ad verbum Sponſi liquefactam ſe dicit; quia dum Chriſtus ſe per ſpiritum ſuum animæ deſideranti infundit, omnem duritiam cordis mox diſſolvit: & aliquando mentem in tantas lacrymas liquefacit, ut vix capere poſſit hoc quod ſe capere intra ſe exultat: & intus miretur quid fuerit, & quid ſa-

a Eadem vet. ed. Pariſ. cum omnibus mſſ. ita habet. ubi in aliis excuſis legitur *in torpore*. Paulo poſt Rotomag. pro, *ſtillationibus* habet, *ſimilſociationis*.
b In vulgatis præter vet ed. Pariſ. eamque.
c Vulgati omnes, *quibus honorabatur & onerabatur*.
d Ita cum omnibus mſſ. vet ed. Pariſ. Recentiores ed. mutarunt *prædicantis*, in *prædicationis*.

factam ſubito ſcipſam videat. Quem liquorem dum ſentit, perfectius apprehendere concupiſcit: & aliquando dum hoc ipſam cogitat, hoc quod modo ſentiebat, jam non ſentit. Unde ſollicitatur ad querendum, ut hoc idem inveniat: ſed aliquando cum etiam fatigetur, non invenit, quod modo tam præſens tenebat. Ideo ſequitur:

Ibidem.

Quæſivi, & non inveni illum: vocavi, & non reſpondit mihi.

Ne hac ſuavitate diu perfruatur, quid obſtet.

12. Querit ſponſa dilectum, ſed non invenit: quia a Deo inſpirata mens aſſidue ſuavitate illa intima perfrui concupiſcit, ſed corruptio prohibet, quam in hac vita gerit. Vocat ergo & non reſpondetur ei: quia & orationibus & operationibus ſuis dulcedine illius præſentiæ ſatiari appetit, ſed ad votum ſuum hoc quod invocat, non occurrit. Reſtat ergo ut in ſe revertens ſe cognoſcat, & per Scripturas ſanctas dilectum ſuum magis illo guſtu adjuta perquirat. Et hoc eſt quod ſequitur:

Verſ. 6.

Invenerunt me cuſtodes, qui cuſtodiunt civitatem, percuſſerunt me, & vulneraverunt me: tulerunt pallium meum cuſtodes murorum.

Sponſum quærens cuſtodes adeat.

13. Dum inquiſitione dilecti ſponſa ſollicitatur, in cuſtodes civitatis incidit: quia dum ſancta mens deſiderio ſponſi ſui Chriſti ſe affligit, predicatorum verba in Scripturis divinis ſuſcipit, & eis quamdiu a Chriſto [a] exultat, ejuſdem quem quærebat [b] amori intendit. In quibus quid exercitationis inveniat, ſubjungit: *Percuſſerunt me, & vulneraverunt me: tulerunt pallium meum cuſtodes murorum.* Cuſtodes percutiunt ſponſam & vulnerant: quia predicatores ſancti dum cæleſtia loquuntur, amantem animam afficiunt, & majori amore ſagittant. Pallium tollunt; quia ſi quid pompæ ſecularis reſiduum erat in corde, exhortationibus ſuis ab animo auferunt. Pallium tollunt; quia aliquando ante verba prædicatorum nos non cognoſcebamus, ipſique omne quod interius latebat dum loquuntur, detegunt. Quod dum fit, amplius diligendi ſunt: & ut pro nobis dilecto loquantur, devotius exorandi. Quod agit ſponſa dum ſubjungit:

A quibus ſauciatur, vulnerabitur & ſpoliabitur.

Verſ. 8.

Adjuro vos, filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei quia amore langueo.

Sancti quæruntur interceſſores, & amoris apud Deum internuntii.

14. Dum enim ſanctis viris cogitationes noſtras referamus, dum eis ſive viventibus nobiſcum, ſive jam vitam æternam ingreſſis deſiderium noſtrum expandimus, & per Deum oramus, ut Domino Chriſto pro nobis orando offerant deſiderium quo afficimur, quid aliud agimus, quam filias Jeruſalem adjuramus, ut dilecto, cui nobis proximiores ſunt, nuntient quia amore languemus? Sed & ipſi Sancti, ſi adhuc nobiſcum ſunt, & oratores ſuos orant, & qui ut nuntient, orantur, præ humilitate tamquam ignari interrogant, dicentes:

Verſ. 9.

Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum?

Sed quia quo ardentius diligunt, eo dulcius verba de eo repetunt, idem ipſum iterum dicunt:

Ibidem.

Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto: quia ſic adjuraſti nos?

Dilectus ex dilecto Sponſus dicitur: ut videlicet per repetitionem dilectionis, maximus amor loquentis oſtendatur. Vel dilectus ex dilecto bene Chriſtus vocatur: quia ſi Filium diligimus, & Patrem ex quo eſt, conſequenter amamus. Reſpondet ſponſa ſubſequendo, dicens:

Verſ. 10.

Dilectus meus candidus eſt & rubicundus, electus ex millibus.

Cur Chriſtus dicatur candidus & rubicundus.

15. Candidus & rubicundus Chriſtus eſſe perhibetur: quia nullum omnino peccatum faciens, juſtitiæ pulchritudinem ex integro tenuit, & tamen tamquam peccator eſſet, ad mortis paſſionem acceſſit. Cui per Prophetam dicitur: *Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum?* Electus vero eſt ex millibus, quia ex totius generis humani maſſa, nullus ſine peccato reperitur: ipſe vero non ſolum ſine peccato fuit, ſed etiam peccatores ſua juſtitia & ſanguine redemit. Sequitur:

Iſai. 63. 2.

Utrum ſolus peccati fuerit expers.

Verſ. 11.

Caput ejus aurum optimum: comæ ejus ſicut elatæ palmarum, nigræ ſicut corvus.

Caput Chriſti Deus.

16. Caput Chriſti Deus. Quod caput bene aurum dicitur: quia ad comparationem Creatoris omnis creatura res viliſſima perpenditur. *Comæ ejus ſicut elatæ palmarum, nigræ ſicut corvus.* Quid per comas Chriſti, niſi fideles quoſque intelligimus? Qui dum fidem Trinitatis in mente cuſtodiunt, & Deo adhærentes, quod credunt faciunt, quaſi in capite pendentes honorem portanti conferunt. Palma autem in altum aſcendendo valde proficit, & victoriam ſignificatione ſua prætendit. Comæ ergo ſicut elatæ palmarum ſunt: quia electi quique dum ſemper ad alta virtutum ſe efferunt, per Dei gratiam quandoque ad victoriam ſe perducunt. Nigræ autem ſicut corvus exiſtunt: quia quamvis virtutibus ſe erigant, ſemper tamen peccatores ſe eſſe cognoſcunt. Sequitur:

1. Cor. 11.

Comæ ejus, fideles omnes.

Verſ. 12.

Oculi ejus ſicut columbæ ſuper rivulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident juxta fluenta pleniſſima.

Ipſius oculi, prædicatores.

17. [c] Oculi ſponſi ſicut columbæ ſunt; quia prædicatores Chriſti quia viam nobis oſtendunt, ſimplicitate vivunt. Super rivulos autem aquarum eſſe perhibentur, quia ſemper in refectione divinarum Scripturarum converſantur. Lacte vero ſunt lotæ: quia gratia creatricis ſapientiæ tamquam lacta matris, a peccatis per Baptiſmum ſunt mundatæ. Quid autem per fluenta pleniſſima, juxta quæ reſident, intelligimus, niſi ſacræ Scripturæ profunda & arcana dicta, quæ diſcerpimus, quibus nos reficimus, dum ea legendo vel audiendo haurimus? Ad hoc etiam columbæ juxta fluenta reſidere ſolent, ut volantium avium umbram in aqua videant, ſuper quam ſe projicientes, ungues rapientium ſic effugiant. Sic ſancti viri in Scriptura ſancta fraudes dæmonum perſpiciunt, & ex deſcriptione quam vident, quaſi ex umbra hoſtem cognoſcunt. Dumque ſe conſiliis Scripturæ ex toto addicunt, ut videlicet nihil agant niſi quod ex reſponſo Scripturarum audiunt, quaſi in aquam ſe projicientes, hoſti illudunt. Quæ fluenta pleniſſima dicuntur: quia de quibuſcumque ſcrupulis in Scripturis conſilium quæritur, ſine minoratione de omnibus ad plenum invenitur.

Sancti in Scriptura ſacra fraudes dæmonum perſpiciunt.

Verſ. 13.

Genæ illius ſicut areola aromatum, conſita a pigmentariis.

Genæ Chriſti, Martyres.

18. Si per oculos prædicatores deſignantur, bene per genas ipſi in Eccleſia figurantur, qui in Eccleſia martyrio vitam finiſſe perhibentur. Dum enim pro fide Chriſti ſanguinem ſuum fundere non dubitant, quaſi genæ in facie Sponſi rubent. Per eos quippe pulchritudo fidei Chriſtianæ publicatur: quia ad quantum fidei premium tendant, oſtendunt, dum pro ea moriuntur. [d] Quæ bene ſicut areo-

a Rotomag. quem ſequitur edit. Gilot. *exultat*.
b Nonnulli ed. *amore incendit*; ceteri *amore intendit*.
c In nonnullis mſſ. & omnibus excuſis, *oculi ſponſæ*; errore manifeſto.
d In Val-cl. Rem. & Theod. *qui* (ſcilicet Martyres) *bene ſicut*.

areolæ aromatum eſſe dicuntur: quia dum in conſtantia fidei, martyrio electi exercentur, per cultum virtutum ſanctæ opinionis fama, [a] quaſi odorem aromatum dilatantur. Sed areolæ aromatum a pigmentariis conſtruuntur; quia Martyres ſancti & a præcedentibus prædicatoribus ad confeſſionem roborantur, & a ſubſequentibus ad imitationis exemplum populis adducuntur. Ab illis qui præceſſerunt, pigmenta virtutum coluntur: ab his vero qui ſequuntur, pigmenta exemplorum ſumuntur. Unde & ſequitur:

Labia ejus lilia ſtillantia myrrham primam.

Ibidem. Qui Martyres laudant, labia ſunt myrrham primam ſtillantia.

19. Quid enim per labia Sponſi, niſi ipſos quos diximus prædicatores Chriſti, intelligimus? Qui dum mortes Martyrum populis prædicant, quaſi myrrham mortificandis carnibus ad condimentum diſtillant. Quæ myrrha bene prima eſſe dicitur: quia nullus ſic mortificatur, quomodo ille qui pro Chriſto martyrio finitur. Primam enim dixit non pro tempore, ſed pro dignitate. Quid eſt quod labia Sponſi lilia eſſe dicuntur, niſi quod illi per quos Chriſtus loquitur, neceſſe eſt ut mundi ſint, & per eos bonus odor aſpergatur? De quibus erat Apoſtolus Paulus, qui dicebat: *Bonus odor ſumus Deo in omni loco, & in his qui pereunt, & in his qui ſalvi fiunt.* Sed notandum eſt, quoniam quidquid in Eccleſia juſtitiæ & fortitudinis habetur, ab ipſo Chriſto per exempla operum illius trahitur. Ideo ſequitur:

2. Cor. 2. 15.

Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis.

Verſ. 14. Manuum Chriſti deſcriptio. Forte Joan. 12. 26. 1. Johan. 2. 6.

20. Quid enim per manus Chriſti deſignatur, niſi opera ſancta quæ in mundo geſſit, & quæ nobis imitanda proponuntur? Ipſe enim ait: *Qui me diligit, me ſequatur.* Et Apoſtolus: *Qui dicit ſe in Chriſto manere, ſicut ille ambulavit, & ipſe ambulare debet.* Manus vero tornatiles eſſe perhibentur; quia ſancta opera ejus ſine impoſitione iniquitatis ex omni parte in juſtitia gradiebantur. Quod enim tornatur, in rotunditate ſui ſine obſtaculo volvitur. Sic Chriſti opera in rectitudinis rotunditate volvebantur: quia nulla culpæ ei adhærebat: quia manus juſtitiæ ejus in rotundum duceretur. Aureæ etiam manus eſſe dicuntur: quia quidquid exterius inter homines operabatur, interius in divinitatis pulchritudine diſponebatur. [b] Manus quoque Sponſi plenæ hyacinthis eſſe dicuntur: quia quicumque illius opera pio corde imitantur, felicitatis æternæ muneribus in retributione ditantur. Unde & idem Redemtor ait: *Qui mihi miniſtrat, me ſequatur: & ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit.* Sequitur:

Johan. 12. 26.

Venter ejus eburneus, diſtinctus ſapphiris.

Ibidem. Chriſti mortalitas immortalitati juncta, & ejus ornatu ornata.

21. Quid per ventrem, niſi mortalitas? Et quid per ebur, niſi incorruptio deſignatur? Ebur quippe valde durabile os habetur, & in ornamenta Regum aſſumitur. Venter ergo Chriſti recte eburneus eſſe dicitur: quia mortalitas Chriſti ad immortalitatem perducitur, dum per reſurrectionem ad gloriam Patris ſui, Regis videlicet æterni, in vita æterna collocatur. De quo dicitur: *Chriſtus reſurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Qui vere in ornamento Regum aſſumitur: quia quiſquis carnis ſuæ rex & dominus eſſe probatur, ipſius Chriſti mortalitate & reſurrectione, amore cognitionis & ſpe immortalitatis ornatur. Unde alibi dicitur: *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Sed venter diſtinctus ſapphiris eſſe perhibetur: quia in noſtra corruptione quam portavit, cæleſtia opera per miracula quæ faciebat, paſſionibus noſtris inſeruit. Sapphirus etiam qui aereum colorem portat, bene cæleſtia facta quæ in miraculis oſtendebantur, deſignat. Venter vero Chriſti ſapphiris diſtinguitur: quia dum inter paſſiones carnis divina miracula operabatur, quaſi incorruptione corruptio variabatur. Qua diſpenſatione Apoſtoli in fide eruditi ſunt, & ad paſſiones tolerandas robuſti extiterunt. Ideo ſequitur:

Rom. 6. 9.

2. Cor. 1. 31.

Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas.

Verſ. 15.

22. Per crura enim Apoſtolos intelligimus, per quos univerſum mundum circuivit, & fidem eis prædicantibus, populis audientibus ſparſit. Quibus ipſe in Evangelio ait: *Ite in orbem univerſum, & prædicate Evangelium omni creaturæ.* Sed crura columnæ marmoreæ eſſe perhibentur: quia Eccleſiam inflexibiliter ſuſtinent, dum contra omnes adverſarios eorum prædicationibus & exemplis roboratur. Super baſes autem aureas columnæ fundatæ ſunt; quia a Prophetarum dictis, ut fortes exiſterent, fidem integram acceperunt. Unde ipſe primus Apoſtolorum ait: *Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis attendentes tamquam lucernæ ardenti in caliginoſo loco.* Ideo enim aureæ dicuntur, quia luce ſapientiæ reſplendere ſciuntur. Sequitur:

His ad fidem eruditi, & ad patientiam confirmati a Apoſtoli. Marc. 16. 15.

Hi ſunt columnæ Eccleſiæ quibus baſibus innixæ. 2. Pet. 1. 19.

Species ejus ut Libani, electus ut cedri.

Ibidem. Per Chriſtum dealbamur, & ſublimes efficimur. 1. Cor. 1. 30.

23. Libanus quippe mons eſt in quo ſublimes valde & odoriferæ arbores habentur. Interpretatur autem Libanus dealbatio ſive candidatio. Et de Chriſto dicit Apoſtolus Paulus: *Ipſe factus eſt nobis a Deo ſapientia & ſanctificatio & juſtitia.* Bene ergo ſpecies ejus ut Libani extitit; quia per eum credentes dealbamur: et ſi adhæremus radicitus, ſublimes efficimur. A cujus gratia etiam bonæ opinionis odorem, ſi quem habemus, accipimus. Electus etiam ut cedri eſſe dicitur; quia de eo Pater loquitur: *Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus complacuit ſibi in illo anima mea.* Cedrus autem excelſa eſt valde arbor & odora & imputribilis. Chriſtus autem excelſior cedris extitit; quia quamvis homo ſit, tamen Deus eſſe non deſiſtit. De quo per Iſaiam dicitur: *Et ſublimis erit valde.* Odorus etiam ſuper omnes eſt Chriſtus, quia ipſe de ſeipſo ait: *Ego flos campi, & lilium convallium.* Et per ſponſam ei dicitur: *Curremus in odorem unguentorum tuorum.* De quo hic bene ſequitur:

Iſai. 42. 1.

Iſai. 52. 13. Cant. 2. 1. Cap. 1. 3.

Guttur illius ſuaviſſimum, & totus deſiderabilis.

Verſ. 16. Verborum Chriſti ſuavitas ſuma.

24. Per guttur quippe voces transferuntur, & ſapores in ventrem hauriuntur. Quid ergo per guttur Sponſi, niſi Teſtamentum Chriſti intelligitur, per quod Chriſtus nobis loquitur, & in quo quam ſuavis ſit Dominus a fidelibus guſtatur? Totus ergo deſiderabilis eſſe dicitur: quia per hoc quod de eo bona omnia anima ſancta audit, magis ac magis ſemper eum videre concupiſcit. Cujus tot bonis enarratis conſequenter concludit, & dicit:

Talis eſt dilectus meus, & ipſe eſt amicus meus, filiæ Jeruſalem.

Ibidem.

25. Sed enumeratis tot laudibus, oſtenſis tot muneribus, quis audiens non concupiſcit, quis intendens non inardeſcit? Fidelis quippe anima quæque, quo dulciora & ampliora de Redemtore ſuo audit,

Mutuo de Chriſto colloquia amoris incentivum.

eo

a Vat. al. quaſi odor.
b In aliis edit. excepto ven. Pariſ. poſt diſponebatur, additur: *quid vero per hyacinthum, qui valde pretioſus lapis eſt, niſi munera retributionis æternæ deſignantur? Manus ergo Sponſi, &c. Hæc autem in mſſ. abſunt.*

eo ardentius inhiat, & manifeſtiora de eo cognoſcere appetit, dicens:

Cant. 5. 17.

Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum? Quo declinavit dilectus tuus, & quæremus eum tecum?

Cum enim proximus proximo de Chriſto loquitur, cum alter ab altero qualiter inveniatur ſciſcitatur, quid aliud quam quomodo quæri debeat perſcrutatur? Quamvis hoc de Synagoga intelligi valeat, ut aliquando converſa Eccleſiam interroget, cui protinus Eccleſia reſpondet:

CAPUT VI.

Cap. 6. Verſ. 1. a

Dilectus meus [a] deſcendit in hortum ſuum ad areolam aromatum, ut paſcatur in hortis, & lilia colligat.

Quanto emolumento Chriſtus viſitet Eccleſiam.

1. Dilectus in hortum ſuum ad areolam aromatum deſcendit: quia Eccleſiam viſitans, ad eos majori gratia venit, quos ſanctis operibus & virtutum exemplis bonæ famæ odorem ex ſe proximis emittere cognoſcit. In hortis paſcitur, cum multarum animarum virtutibus delectatur. Lilia colligit, quando perfectos quoſque ab hac vita ſuccidit. Sed quia ſancta Eccleſia in filiis ſuis fide Chriſto ita conjungitur, ſpe ſuſpenditur, caritate conglutinatur, ut nihil extra Chriſtum diligat, & eum ſibi familiariter fide & amore inſeparabilem tenet, ideo ſubjungit:

Verſ. 2. b

Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui paſcitur [b] in liliis.

Synagogæ ad Chriſtum futura converſio.

2. Notandum quippe, quod Synagoga per prædicationem Eccleſiæ ad fidem quandoque convertetur, ita ut ſe abnegans, Chriſtum ſolum ſequatur, & eodem deſiderio diligat Chriſtum, quo eum Eccleſia diligit, quæ in ceteris poſtpoſitis ſolum amat. Quam jam amicam factam, jam ſponſam ſibi conjunctam Sponſus alloquitur, congratulans & dicens:

Verſ. 3.

Pulchra es amica mea, ſuavis & decora ſicut Jeruſalem, terribilis ut caſtrorum acies ordinata.

Unde pulchritudinem trahat.

3. Pulchra & amica, ſuavis & decora ſicut Jeruſalem, Synagoga eſſe perhibetur: quia ſancta quatuor Evangelia, aliquando converſa ſicut Eccleſia ſectabitur. Jeruſalem quippe viſio pacis interpretatur. Per quam bene ſancta Eccleſia figuratur: quia dum in mundo ſemper preſſuram patitur, viam faſtidiens, quæ ſit pax patriæ cæleſtis currendo contemplatur, confidens in eo qui diſcipulis ſuis dicebat: *In mundo quidem preſſuram habebitis: ſed confidite, ego vici mundum.* Digne autem Synagoga converſa, ſicut Jeruſalem pulchra & amica & ſuavis & decora dicitur: quia dum ſanctam Eccleſiam imitatur, quatuor Evangeliorum præcepta operatur, a quibus pulchritudinem morum accipit ut placeat, exercitium ſanctæ operationis colligit ut in amicitia hæreat, ſuavitatem manſuetudinis diſcit ut permaneat, ſpeciem decoræ converſationis oſtendit, ut per exemplum trahat. De qua conſequenter dicitur: *Terribilis ut caſtrorum acies ordinata.* Notum expertis eſt, quod milites cum in procinctu contra hoſtes vadunt, ſi ſtrictim & concorditer gradiuntur, ab hoſtibus contra venientibus timentur: quia dum in eis aditum per ſciſſuram non aſpiciunt, qualiter eos penetrent, haſitantes non inveniunt. Illiſque hoc impenetrabile munimen efficitur, quod concorditer ordinati ſeipſis ſemetipſos tuentur. Dum enim de ſeipſis ſibi vallum efficiunt, intrandi ad ſe aditum hoſtibus non relinquunt; & ut occidantur appetiti, ipſi facilius occidunt. Sic in multitudine fidelium contingit, quæ dum contra malignos ſpiritus pugnare non deſinit, neceſſe eſt ut pacis caritatis conſtringatur, [c] quo ſalva ſit. Si enim pacem tenet, terribilis hoſtibus apparet. Si per diſcordiam ſcinditur, undique ab hoſtibus leviter penetratur. Pace ſe itaque muniat, unitate ſe vinciat, caritate ſe ornet: ut dum in ſeipſa per ſciſſuram damnum non patitur, ducem ſuum ſemper exultans ſine confuſione ſequatur. In pace quippe oculus mentis mundatur, ut in ipſam beatitudinis viſionem intendatur. Quam nemo ſicut eſt, in hac vita conſpicit: quia impoſſibile eſt patriam tenere, dum in exilio unuſquiſque noſtrum gemit. Ideo ſanctæ animæ inardeſcenti, inhianti, propinquanti Sponſus reſpondet, dicens:

Johan. 16. 33.

Eccleſia, ut ſit hoſtibus terribilis, pace ſe muniat, unitate ſe vinciat.

c

Verſ. 4.

Averte oculos tuos a me, quia ipſi me avolare fecerunt.

Chriſtus quo magis videtur, eo magis inviſibilis cognoſcitur.

4. Oculos ad Sponſum tendimus, dum intuitum mentis ad videndam Chriſti beatitudinem aliquantulum aperimus. Sed oculos avertere præcipimur, ne videlicet aſpicere eum ſicuti eſt, quantumcumque videamus, arbitremur. Ipſi enim oculi eum avolare fecerunt: quia quo amplius videtur, eo magis inviſibilis eſſe cognoſcitur. Et a nobis avolat: quia quantulumcumque ictu mentis apprehenſus, incomprehenſibiliter ſuper omnem conatum noſtrum ſe exaltatum eſſe manifeſtat. Oculi quippe mentis quaſi hoc efficiunt ut avolet: quia per hoc tantillum quod videtur, valde longinquus & avolans a nobis, ſicut dictum eſt, apparet. Sequitur:

Ibid. & Verſ. 4. & Verſ. 6. d e f g

Capilli tui ſicut greges caprarum, [d] qui aſcenderunt de monte Galaad. Dentes tui ſicut greges [e] tonſarum ovium, quæ aſcenderunt de lavacro: omnes gemellis fetibus, & ſterilis non eſt [f] inter eas. Sicut cortex mali punici, ſic genæ tuæ, [g] abſque occultis.

Martyres ſub Antichriſto paſſuri.

5. Hæc omnia dicta de Eccleſia ſuperius, ut potuimus, expoſuimus: ideo nunc de Synagoga eadem replicare devitamus. Unum eſt tamen quod non ſimiliter repetitur: quia ibi ſicut fragmenta mali punici, hic autem ſicut cortex mali punici dicitur. Quo nihil aliud deſignari puto, niſi ſanguinem Martyrum, qui ſub Antichriſto morientur: & unitatem fidei, ſub qua multi Judæorum ſtringentur. In cujus conſtantia dum ſanguinis effuſionem patientur, fidei tribulatione quaſi corticis rubore decorabuntur. Sequitur:

Verſ. 7.

Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ: & adoleſcentularum non eſt numerus.

Quæ prudenter corpora regunt animæ, reginæ ſunt.

6. Quid per reginas, niſi Sanctorum animæ deſignantur: quæ dum corpora ſua prudenter regunt, & aliis proſunt, regnum ſibi æternum acquirunt? Sunt enim nonnulli in ſancta Eccleſia qui carnem ſuam maccrant, & propter Deum affligunt, vitia vincunt, dæmones velut tyrannos ſibi ſubjiciunt, omnes motus ſuos ut ordinate currant, ſapienter regunt, aliis prædicant hoc quod ipſi faciunt, multos a faucibus dæmonum gladio verbi pugnantes ab-

a Val.cl. Rom. Theod. aſcendit.
b Ed. veteris inter lilia.
c Val-cl. & Rom. quæ ſubito ſu.
d Rotomag. quæ aſcenderunt. Vulgat. quæ apparuerunt.
e Omittitur tonſarum, in excuſis.

f Omnes mſſ. noſtri ſine eo, ſcilicet gregis: editi ut in Vulgata.
g Hic etiam ſequimur nonnullos mſſ. quoſcumque, in editis legitur, abſque eo quod intrinſecus latet.

abſtrahunt. Quid hujuſmodi animæ niſi reginæ exiſtunt, quæ dum Regem Chriſtum ſponſum ſuum valde diligunt, amoris commixtione & libidinis execratione, regios filios, id eſt fideles populos gignunt? Quibus omnibus beatus Petrus Apoſtolus dicebat: *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis*. Sed reginæ ſexaginta eſſe perhibentur. Denarius quippe numerus per ſenarium multiplicatus in ſexaginta completur. Et quid per denarium, niſi decem præcepta Legis: & quid per ſenarium, niſi labor hujus vitæ ſignatur? Sex enim diebus quod neceſſarium eſt operamur, & in ſeptimo quieſcere per Legem jubemur. Bene ergo ſexaginta reginæ eſſe dicuntur: quia dum decem præcepta in hoc ſeculo operantur, ſeculum autem hoc ſex diebus operatoriis evolvitur, in eis quaſi per ſenarium numerum, denarius replicatur. Prædicant enim quique decem præcepta Legis, in quorum operatione ſe exercent in temporalitate hujus corruptionis. Sex igitur decies, vel decem ſexies multiplicant: quia univerſale hoc tempus in explenda decem præcepta Legis ſpiritaliter eſſe tranſigendum, operibus ſuis manifeſtant, & verbo prædicant. Quorum laudem in hoc mundo aliquando reprobi aſpiciunt: & ut ſimiliter laudentur, vel ut aliquod commodum in hac vita quomodocumque adipiſcantur, etiam ipſi per ſemetipſos prædicatores fiunt. De quibus bene ſubditur: *& octoginta concubinæ*.

1. Pet. 2. 9. — *Exod. 23 & 31*

Concubinis ſimiles mali prædicatores.

7. Concubinæ quippe non vere, ſed ficte dominos diligunt, & ab eis non poſteritatem filiorum, [a] ſed præſentiam expetunt, nec continentia ſe exercent, ſed libidinem explere concupiſcunt. Sic falſi prædicatores in Eccleſia exiſtunt: quia dum non Chriſtum, ſed lucrum vel laudem diligunt, non ſpiritaliter & caſte, ſed carnaliter & libidinoſe Chriſto ſe conjungunt. Bene ergo concubinæ vocantur: quia Chriſtum quem prædicant, non in ſpiritu, ſed carne ſectantur. De quibus Apoſtolus Paulus dicebat: [b] *Multi quidem ſecundum carnem ambulant, ſed non ſecundum Chriſtum*. De quibus idem ipſe ait: *Quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus, quorum deus venter eſt*. De quibus ipſe idem ait: *Hujuſmodi non ſerviunt Domino Jeſu, ſed ſuo ventri*. Quæ tamen concubinæ bene octoginta eſſe dicuntur: quia etſi toto corde terrena diligunt, cæleſtia tamen loquuntur. Octonarium quippe numerum per denarium ducimus, & ad octoginta venimus. Per decem autem Decalogus, ſicut dictum eſt, ſignificatur: per octo vero reſurrectio, quia octavo die Redemtor noſter reſurrexiſſe probatur. Prædicatores vero etſi falſi ſunt, per deſiderium tamen, & Scripturam divinam, & reſurrectionem quam credimus, manifeſtant per verbum. Si enim aliud prædicarent prædicatores, inter Chriſtianos non eſſent; de quibus in Evangelio Veritas ait: *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite*.

Phil. 3. 18. — *Rom. 16. 18* — *Etſi recte prædicent.* — *Matth. 23. 2*

Cum electis multi intrant, qui ad eorum ſortem non pertinent. — *Eccle. 11. 10 ex Hebr.*

8. Sed quia & falſorum & verorum prædicatorum prædicatione plurimi ad fidem veniunt, & cum electis multi intrant, qui ad ſortem electorum non pertingunt, ideo ſubditur: *Et adoleſcentularum non eſt numerus*. Cum enim ſcriptum ſit: *Adoleſcentia & juventus vana ſunt*: quid per adoleſcentulas has, [c] niſi animas intelligimus, quæ dum vana hujus mundi ſectantur quæ diligunt, numerum electorum excedunt? De quibus per Pſalmiſtam dicitur: *Annuntiavi & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum*. Quod enim electorum numerus apud Deum ſit conſtitutus, manifeſtat Apoſtolus Paulus qui ait: *Novit Dominus qui ſunt ejus*. Et per ſemetipſum Dominus ait: *Ego ſcio quos elegerim*. Quos quia non imperfecte ſcit, ſed perfecte novit, proculdubio & numerum in quo eliguntur, cognoſcit. De quibus per Paulum dicitur: *Quos enim præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui*. Bene ergo adoleſcentularum non eſt numerus: quia dum per vanitatem quam diligunt, in numerum electorum non currunt, extra remanentes quaſi in cognitionem divinam non veniunt. Quibus ipſa Veritas in futuro judicio dictura eſt: *Neſcio vos*: &: *Diſcedite a me omnes qui operamini iniquitatem*. Sed dum reprobi mundana quærunt, & per multiplices cupiditates animum dividunt, ſancta quælibet anima in numerum electorum ſe ſtringit, multa quæ videt faſtidiens, unum quod non videt, ardenter appetit, quod quamdiu non tenet, in fide ſe nutrit, in caritate ſe unit. Et dum id quod unum & idipſum eſt ſequitur, de hujuſmodi multis una Eccleſia conficitur, de qua per Sponſum dicitur:

Pſal. 39. 6 — *Numerus electorum apud Deum conſtitutus.* — *2. Tim. 2. 19* — *Johan. 13. 18.* — *Rom. 8. 29* — *Matth. 25. 12* — *Pſal. 6. 9*

Una eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ. *Verſ. 8.*

Soli qui in ſimplicitate permanent & in unitate ſunt electi.

9. Mater noſtra eſt regeneratrix gratia, apud quam una columba eligitur, quia illos ſolos eligit, qui in ſimplicitate permanent, & ab unitate non ſcinduntur. Multi quippe fideles dum in idipſum intendunt, dum uno deſiderio Chriſti ſe invicem nutriunt, dum habentes cor unum & animam unam, in caritate ſe vinciunt, ex multis membris corpus efficiunt. Omneſque in unitatis ſimplicitate viventes, una columba exiſtunt. Quæ ſola perfecta & electa genitrici ſuæ dicitur, quia extra hanc quam dicimus Eccleſiam, nemo ad perfectionem, nemo ad vitam, niſi per hanc ſolam gratia fovente nutritur. De qua bene ſubditur.

Viderunt eam filiæ Sion, & beatiſſimam prædicaverunt; reginæ & concubinæ laudaverunt eam. *Ibidem.*

Eccleſiæ felicitas, quæ carne Sponſi ſui paſcitur, ſanguine lavatur, verbo ſaginatur.

10. Sion filiæ, filiæ ſunt Eccleſiæ, quæ dum vitam æternam in hac carne contemplantur, a peregrinante Eccleſia ad regnantem Eccleſiam eriguntur. Vident filiæ Sion columbam, & beatiſſimam prædicant: quia ſanctæ animæ dum virtutes Eccleſiæ ſpectant, in laudem prorumpunt, & ad ejus beatitudinem inhiant. Sancta quippe Eccleſia gratia genitrice nutritur, dum fide eruditur, carne ſui Sponſi paſcitur, ſanguine lavatur, Scriptura divina ſaginatur. Hujuſmodi robuſta nutrimentis dæmones expugnat, vitia ſuffocat, carnem domat, ſpiritum roborat, vitam expectat. Hæc omnia quicumque aſpicit, recte in admirationem protinus aſſurgit, & beatiſſimam pronuntiat, quia videt ad quantam gloriam per tot virtutes exurgat. Cum reginis etiam concubinæ laudant; quia etſi operibus falſi prædicatores contradicunt, ſermonibus tamen eadem quæ & veri populis oſtendunt. De talibus ipſa Veritas dicit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me*. Quod aperte manifeſtat dum iterum dicit: *Dicunt enim, & non fa-*

Matth. 15. 8 ex Iſai. 29 — *Matth. 23. 3*

a Recent. editoribus placuit explicationis gratia interſerere, *commodorum*; ſic enim legendum exhibent: *ſed præſentiam commodorum*; nimirum non intelligentes ad quid referri poſſet, *præſentiam*. At optime refertur ad *dominos*, quorum præſentiam expetunt ut libidinem expleant.

b Multa hic ex mſſ. ſupplevimus, quæ in vulgatis deſunt.

c Ed. *niſi vagas animas?* Fruſtra autem additum *vagas*, reſtituta interpunctione.

faciunt. De quibus & per Apoſtolum Paulum dicitur: *Dictis confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant*. Sancti autem viri dictis & factis Deum confitentur; quia quod credunt faciunt, & ad bona quæ faciunt, etiam alios ſermonibus & exemplis trahunt. Quorum virtutibus adverſarii ad fidem eacitantur, dum in eis & pietatem fidei, & conſtantiam operis admirantur. Unde & Synagoga ad fidem erigitur, cum in Eccleſia quæ ſint merita fidei admirans contemplatur, dicens:

Tit. 1. 16.

Verſ. 9.

Quæ eſt iſta quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrorum aciem ordinata?

Cur Eccleſia auroræ ac ſoli comparata.

11. Eccleſia ſancta quaſi aurora conſurgens in judicio ultimo progreditur, quia relictis tenebris corruptionis, incorruptionis claritate innovatur. Quæ bene ut ſol electa dicitur; quia ad eamdem gloriam perducitur ad quam caput ejus Chriſtus, qui ſol juſtitiæ eſſe perhibetur. Unde eſt quod idem ſol ait: *Volo Pater, ut ubi ego ſum, illic & miniſter meus ſit*. Quod tamen & de membris ejuſdem Eccleſiæ adhuc in hac carne viventibus intelligi poteſt. Sunt enim nonnulli qui magna intentione quæ ſint tormenta reproborum aſpiciunt, et quæ ſunt facta ſua ſine palpitatione examinare contendunt. Dumque ſe peccaſſe cognoſcunt, et per hoc ire ad reproborum tormenta pertimeſcunt, ſubito tenebras iniquitatis derelinquunt, et luce juſtitiæ accendi concupiſcunt. Mox ad ſanctam operationem conſurgunt; et per bona opera quæ faciunt, clarere quibuſque proximis incipiunt. Hi proculdubio velut aurora conſurgentes progrediuntur; quia ſubito noctem peccati evacuantes, ad lucem magis ac magis dilatantur. Sic anima quæ prius erat in tenebris, nunc ſplendens apparet; et quæ etiam in ſe ipſa offuſcabatur, nunc aliis lumine ſanctæ operationis reſplendet. De qua bene ſubditur: *Pulchra ut luna, electa ut ſol*. Luna quippe dum noctem illuminat, caligantibus oculis iter, per quod homo gradiatur, demonſtrat. Sic nimirum quæque anima, quæ tenebras dimittit, et in ſanctam operationem ſe extendit, dum exemplum bene operandi tribuit proximis, quaſi lucem tenebreſcentibus oculis ſpargit. Dum enim peccantes quique bonum opus aſpiciunt, et ad idem faciendum ſe convertunt, quaſi errantes in nocte, per lumen lunæ ad viam redeunt. Hæc itaque ſancta anima dum peccantibus exempla præbet, quaſi luna in nocte lucet. Dum vero magis ac magis creſcit, & de die in diem per conſuetudinem operis lumen juſtitiæ tam perfecte accipit, ut etiam bonis exempla imitationis præbeat, quæ prius ſolis peccatoribus imitando apparebat; profecto jam luna ſol efficitur: quia quæ in nocte errantibus nunc lucebat, modo in die ambulantibus lumen veritatis manifeſtat. Hinc eſt quod ſequitur: *Electa ut ſol*. De qua bene ſubditur: *Terribilis ut caſtrorum acies ordinata*. Hoc quia jam dictum eſt; iterum non neceſſe eſt exponi, ne ſic videatur faſtidium generari. Sequitur ergo Sponſus, & cauſam dicit unde tanta virtus in Eccleſia excreſcere poſſit. Viſitatione quippe renovatur, & quod in ea tenebroſum eſt, reſpectione ejus illuminatur. Et hinc eſt quod ſubdens ait:

Joan. 12. 26. & 17. 24.

In Eccleſia alii fulgent ut aurora,

Alii ut luna.

Verſ. 10.

Deſcendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium: & inſpicerem ſi floruiſſent vineæ, & germinaſſent mala punica.

Chriſtus perfectorum corda viſitat,

12. Quid per nuces, niſi perfectos quoſque intelligimus, qui dum divinam ſapientiam intra corpora ſua retinent, quaſi nucleum in fragili teſta portant? Sunt enim quamplures in Eccleſia, qui aſſidue divinæ Scripturæ intendunt, quam ſuavis ſit Dominus guſtantes, amplius guſtare concupiſcunt, ſancta gaudia in corde ruminant, & ruminantes magis ac magis convaleſcunt; & tamen foris neſcientibus eos, viles apparent; quia ignoratur quam ſuavem in ſuis interioribus cibum portent. Quid iſti, niſi nuces exiſtunt, qui nuclei dulcedinem intus ferunt, exterius vero carnis utilitatem prætendunt? De quibus erat Apoſtolus, qui dicebat: *Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus*. Hortus igitur nucum, corda ſunt Sanctorum, qui dum diligunt, cæleſtem dulcedinem in intimis gerunt. Unde in Pſalmo ſcriptum eſt: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti timentibus te!* Sed quid eſt quod in hortum nucum Sponſus deſcendit, ut poma videat, cum potius nuces videre debeat? Verumtamen ſciendum eſt, quod plerumque corda perfectorum viſitat, eiſque benignitatis ſuæ ſuavitatem manifeſtat; ut per eos ad infirmiores poſtmodum veniat, & quantum in augmentum juſtitiæ profecerint, per illos cognoſcat. Unde ſcriptum eſt: *Dominus de cælo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum*. Dum enim divina bonitas corda perfectorum illuſtrat, eoſque ad curam proximorum per caritatis ſollicitudinem inſtigat, quid hoc eſt aliud, niſi quod ad hortum veniens, poma convallis per illos quibus præſides, proſpectat? Tunc enim Dominus videre, vel cognoſcere dicitur, cum Sanctos ſuos quos illuſtrat, ad videndum exhortatur. Sed quid eſt quod non poma montis, ſed poma convallis, ut videat, deſcendit, niſi quod illis reſpectum ſuæ miſerationis tribuit, quos in humilitate perſiſtere cognoſcit? De quo per Pſalmiſtam dicitur: *Quoniam excelſus Dominus, & humilia reſpicit, & alta a longe cognoſcit*. Et ipſe Dominus per ſemetipſum ex voce Prophetæ dicit: *Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem ſermones meos?* Sequitur autem Sponſus, & dicit: *Et inſpicerem ſi floruiſſent vineæ, & germinaſſent mala punica*. Vineæ florent, quando in Eccleſia filii recenter in fide generantur, & ad ſanctam converſationem, quaſi ad fructus ſoliditatem, præparantur. Mala punica germinant, quando perfecti quique per exempla ſua proximos ædificant, & in novitatem ſanctæ converſationis per prædicationem & bonorum operum oſtenſionem [a] immutant. Illud quippe malum punicum, videlicet Apoſtolus Paulus germinaverat, qui dicebat: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis*. Sic etenim in ſancta Eccleſia agitur, ut per bonos mali convertantur, per perfectos imperfecti nutriantur, donec & ipſi ad perfectionem veniant, & infirmos quoſque ſicut ipſi perducti ſunt, ad meliora perducant. Hoc Chriſtus Eccleſiæ Sponſus [b] viſitando proſpicit, reſpiciendo corpus ſanctum conjungit; qui ideo corpus infirmitatis aſſumſiſſe cognoſcitur, ut in corpus ſuæ claritatis tota ſimul Eccleſia transformetur. Unde beatus Paulus ait: *Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ*. Hæc omnia in fine mundi Synagoga tandem excitata percipiet, & ſe tamdiu hæc ignoraſſe reprehendet, dicens:

ut per eos ad infirmiores veniat.

2. Cor. 4. 7.

Pſal. 30. 20.

Pſal. 13. 2.

Modo in humilitate permaneant.

Pſal. 137. 6.

Iſai. 66. 2.

a

Gal. 4. 19.

b

Philip. 3. 21.

Neſcivi: anima mea conturbavit me, propter quadrigas Aminadab.

Verſ. 11.

13. Ac ſi diceret: Tot virtutes in ſancta Eccleſia

fieri

a Male legerunt edit. *invitant*, pro *immutant*, quod habent mſſ. omnes.

b Excuſ. *viſitando perficit*.

Synagoga de præteritis ſuis tenebris, pœnitentia.

fieri videns, quare in tanto tempore non percepi? Quare incredula perſtiti? Cur tamdiu per infidelitatem meam in tenebris ignorantiæ perſtiti? Sed propter quadrigas Aminadab conturbatur, quia quandoque per Chriſti prædicationem ad fidem ſuſcipiendam excitatur. Aminadab enim ſpontaneus populi mei interpretatur. Et bene proculdubio Chriſtus Jeſus a Patre ſpontaneus populi mei dicitur; quia vere ſpontanea caritate ad populum ſalvandum deſcendit, & ut nos a morte relevaret, pia voluntate & benigna gratia mortem in cruce ſuſcepit. Unde & ipſe ad Patrem ait: *Voluntarie ſacrificabo tibi.* (*Pſal. 53. 8.*) Et unus ex redemtis ad Chriſtum loquens, aiebat: *Exaudi me Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua.* (*Pſal. 68. 17.*) Propter quadrigas ergo Aminadab Synagoga conturbatur: quia quando tandem quatuor Chriſti Evangelia in mundo currentia, in cordibus hominum ferventia per fidem contemplatur, mox de infidelitatis ſuæ tenebris confunditur, & oborta confuſione ſalubri, ad pœnitentiam commovetur. Cui Eccleſia benigne loquitur, dicens:

Verſ. 12. *Revertere revertere, Sunamitis, revertere revertere, ut intueamur te.*

Ad converſionem ab Eccleſia provocatur.

14. Sunamitis quippe captiva interpretatur. Sunamitis ergo ut revertatur vocatur: quia Synagogæ in fine mundi fides ab Eccleſia offertur, ut dignitatem priſtinam recipiat, quæ ſub infidelitatis jugo a dæmonibus captivatur. Et bene quater reverti admonetur; quia in quatuor mundi partes modo Judæi diſperſi ſunt, qui ubicumque fuerint, ut dictum eſt, in fine mundi convertentur, ſicut prædictum eſt per Prophetam: *Si fuerit numerus filiorum Iſrael velut arena maris, reliquiæ ſalvæ fient.* (*Iſai. 10. 22. Rom. 9.*) Revertatur ergo Sunamitis, ut eam intueamur, id eſt Synagoga ad fidem convertatur, & in pœnitentia ſua omnibus oſtendat quantum malum faceret, quando Deum ſuum in cruce configebat. Sed protinus cum Eccleſie fidem Synagogæ intueri appetit, Sponſus congratulando quaſi interrogans reſpondet, & dicit:

CAPUT VII.

Verſ. 1. Cap. 7. *Strenue pro fide pugnatura eſt.*

Quid videbis in Sunamite, niſi choros caſtrorum?

1. Caſtra quippe militantium ſunt. Caſtra ergo in Sunamite videbantur; quia pro fide, quam modo impugnat, tunc robuſte contra perfidos præliabitur. Sed quia hoc per ſanctam Eccleſiam fiet ut Synagoga convertatur, quia ſermonibus & exemplis prædicatorum ad fidem convertetur, ideo recte ad laudem ſponſæ Sponſus ſe convertit, dicens:

Ibidem. *Quam pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis tuis, filia principis?*

Exemplorum Sanctorum utilitas.

2. Filia principis ſancta Eccleſia dicitur, quia prædicatione Chriſti in vitam novam regeneratur, qui per divinitatis potentiam, omni creaturæ quam condidit, principatur. Quid autem ſunt calceamenta Eccleſiæ, niſi exempla præcedentium patrum, quibus in via mundi hujus munitur, ut per omnes tribulationes quæ exurgunt, confidenter calceata gradiatur? Unde alibi prædicatoribus Paulus dicit: *Calceati pedes in præparationem Evangelii pacis:* (*Epheſ. 6. 15*) Calceamenta quippe de mortuis animalibus fiunt. Et nos pedes ſpiritaliter calceamus, quando a patribus ſanctis carne mortuis exempla ſumimus, ut ad eorum ſimilitudinem mundi hujus tentationes expugnemus. Poteſt tamen intelligi quod Eccleſia calceatur, quando in prædicatione ſua ad præferenda inſurgentia mala morte Chriſti munitur. Pulchri ergo ſunt ſponſæ greſſus calceatæ, quæ filia eſt principis; quia coram divinis oculis placet officium cujuslibet electi ſecundum exempla patrum prædicantis. Sequitur:

Ibidem. *Junctura [a] feminum tuorum, ſicut monilia quæ fabricata ſunt manu artificis.*

a Prædicatorum concordia Chriſti opus.

3. Per duo femina ſponſę, duo populi Eccleſiæ: per juncturam feminum, concordia deſignatur prædicatorum, quibus populi uniuntur, dum ad Fidem catholicam circumciſio & præputium per eos erudiuntur. Qui ut monilia exiſtunt; quia dum in ſapientia, qua refulgent, ſancta opera faciunt, quaſi in auro lapides gerunt. De quibus ſequitur: *Quæ fabricata ſunt manu artificis.* Manu artificis monilia fabricantur, quia opere Chriſti prædicatores pulchri & utiles efficiuntur. Sequitur.

Verſ. 2. *Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis.*

Qui aliis propinat prædicator, abundantius ceteris bibat.

4. Umbilicus etiam ſanctorum prædicatorum ordo eſt: qui bene crater eſſe dicitur; quia dum per eos populus eruditur, vino ſpiritali ipſorum officio ebriatur. Qui bene tornatilis nuncupatur; quia juxta mores hominum univerſos neceſſe eſt ut lingua prædicatoris volvatur. Qui poculis non indiget: quia quod aliis propinat, neceſſe eſt ut abundantius ceteris bibat, & plenius quod dat, contineat. Sequitur:

Ibidem. *Venter tuus ſicut acervus tritici, vallatus liliis.*

Exemplis Sanctorum muniendi ſumus.

5. Per ventrem, populi latitudo deſignatur: qui bene ſicut acervus tritici liliis vallatur; quia dum operibus ſanctis intendens, in cęleſte horreum præparatur, exemplis Sanctorum, ut perſeveret, undique munitur; de quibus iterum dicitur:

Verſ. 3. *Duo ubera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli.*

Judæorum & Gentilium in fide genitorum fraterna concordia.

6. Duo ubera, duo populi exiſtunt: quia dum in amore fraterno ſemper vivunt, ſe invicem lacte pietatis in caritate nutriuntur. Qui bene duo hinnuli capreę gemelli nominantur; quia dum per prædicationem Synagogę in fide geniti, in ejus Scripturis nutriuntur, in ſpem æternitatis intendentes, quaſi in montibus concordes paſcuntur De quibus prædicatoribus ſequitur:

Verſ. 4. *Collum tuum ſicut turris eburnea.*

Collum ſponſæ prædicatores. Cur.

7. Collum ſponſæ ſicut turris eburnea dicitur; quia prædicatores Eccleſiæ & alti per contemplationem, & fortes per ſanctorum operum exercitationem, & pretioſi per divinam ſapientiam habentur. De quibus iterum dicitur:

Ibidem. *Oculi tui ſicut piſcinæ in Heſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis.*

Oculi, qui lugent & ſicut.

8. Heſebon cingulum mœroris interpretatur. Oculi ergo ſponſæ ſicut piſcinæ in Heſebon dicuntur; quia dum de peregrinatione ſua contriſtantur, & mœrore corroborati, contra ſpiritales hoſtes accinguntur, lacrymis ſe levant, ut per eos populi convenienter coram Deo mundentur. In porta autem filiæ multitudinis ſunt: quia in fide ſtant, per quam Eccleſiæ multitudinem ad cæleſtia introducunt. Sequitur:

Ibidem. *Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum.*

Per naſum, prędicatorum diſcretio ſignatur.

9. In naſo odoris diſcretio habetur. Per naſum ergo [b] ordo prædicatorum deſignatur: quia per eos nobis virtutum odores, & vitiorum fœtores demonſtrantur. Sed naſus ſicut turris Libani exiſtit: quia dum ſemel prædicatores aqua Baptiſmatis lavan-

Tom. III. pars ſecunda. Ff ij

a ha mſſ. pro *femora*, *femorum* quod habent vulgati.

b Excuſi, *diſcretio prædicatorum*.

vantur, & quotidianis lacrymis a peccatis quæ contra Deum commiſerunt, dealbantur, digni fiunt ut ad altiora magis ac magis per fortitudinem erigantur. Sed turris contra Damaſcum reſpicit: quia peccatoribus ſemper ſanctus quilibet prædicator contradicit. Damaſcus quippe ſanguineus interpretatur, & peccatrici genti dicitur: *Manus tuæ plenæ ſunt ſanguine*. Sed quia de membris dixit, dignum eſt ut de capite loquatur. Ideo ſubditur;

Iſai. 1. 16

Verſ. 5.

Caput tuum ut Carmelus, & coma capitis tui ut purpura Regis juncta canalibus.

10. Caput Eccleſiæ Chriſtus: qui bene ut Carmelus dicitur: quia ipſe per paſſionem quam ſuſtinuit, ad gloriam Patris eſt exaltatus. De quo ſcriptum eſt: *Et erit in noviſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium*. In Carmelo quippe Elias orans pluviam impetravit: & nos in carmelo orantes pluviam impetramus, quando in Chriſtum credentes Chriſtum deſideramus, & a Patre irrigationem gratiæ ſuſcipimus, quam rogamus. Moraliter autem caput ſponſæ mens vocatur: quia ſicut a capite membra, ſic a mente omnes cogitatus noſtri diſponuntur. Carmelus autem ſcientia circumciſionis interpretatur. Caput ergo ſponſæ ut Carmelus eſſe perhibetur; quia quælibet ſancta mens novit qualiter digne circumcidatur: novit quia nihil eſt quidquid in corpore agitur, ſi mens immunda fuerit; quæ templum Chriſti ſi efficitur, ab ipſo inhabitatur. Quod quia Phariſæi non agebant, ideo dicebat beatus Stephanus eis qui eum occidebant: *Dura cervice, & incircumciſi cordibus & auribus, vos ſemper reſtitiſtis Spiritui ſancto*. Comæ autem capitis ejus ut purpura Regis juncta canalibus eſſe memorantur. Purpura quippe per faſciculos in canalibus ligatur, ſuper quos dum aqua projicitur, per canales ad veſtem quæ ſuppoſita eſt, currit, ut veſtis tingatur & inde nomen accipit, ut tincta colore purpureo purpura vocetur: quæ omnia ſanctæ menti congruunt, ſi intelligantur. Comæ quippe capitis ſunt cogitationes mentis, quæ in canalibus ligantur, quia in Scripturis divinis ne inutiliter fluant, ſtringuntur. Super quas aqua projicitur, quæ veſtem regiam tingit: [a] quia in cogitationibus ſanctæ mentis, gratia cæleſtis ſuſcipitur, & totam animam in cæleſte ornamentum componit; ut jam tota anima in vitam æternam inardeſcat, & ad æternum Sponſum etiam per ſanguinem martyrii pergere concupiſcat. De tota quippe Eccleſia Paulus dicit: *Qui exhibeat ſibi Eccleſiam, non habentem maculam & rugam*. Et de ſingulis Eccleſiæ fidelibus dicitur: *His omnibus velut ornamento veſtieris*. Sic tinctæ ergo, ſic pulchræ, ſic purpuræ factæ ſponſæ adgaudens ſponſus loquitur, dicens:

Caput Eccleſiæ Chriſtus.

Iſai. 2. 2.
3. Reg. 18.

Act. 7. 51.

Capitis hujus quæ ſint comæ.

Epheſ. 5. 27.

Iſai. 49. 18.

Verſ. 6.

Quam pulchra es, & quam decora cariſſima in deliciis.

11. Notandum quod cariſſima in deliciis dicitur, quia ad caritatem & familiaritatem Chriſti non pervenit, quiſquis Scripturæ ſanctæ deliciis [b] abundare non contendit. Inde enim dicitur: *Omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo*. His enim deliciis qui abundat, reficitur: his refectus, aſſidue ad majora percipienda præparatur. Unde & huic ſponſæ cariſſimæ dicitur:

Chriſti carus non eſt, niſi qui ſacris Scripturis delectatur.

Mat. 13. 12.

Statura tua aſſimilata eſt palmæ, & ubera tua botris.

Verſ. 7.

12. Palmæ quippe dum creſcit, deorſum ſtringitur, & ſurſum dilatatur. Sic ſancta anima ab imis ad minima incipit, & paulatim ad majora creſcendo, uſque ad amplitudinem perfectæ caritatis pervenit. Nemo enim, ſicut ſcriptum eſt, repente fit ſummus. In Pſalmo autem de juſto homine dicitur: *Juſtus ut palma florebit*. Ubera autem ſponſæ, duo præcepta caritatis exiſtunt; quæ animam poſſident, vino cæleſti inebriant & nutriunt. Poteſt tamen per palmam crux Chriſti intelligi. Palma enim in ſublime valde creſcens, dulciſſimos fructus gignit: & crux Chriſti cæleſtem cibum nobis præparavit. Cui ſtatura ſponſæ aſſimilatur: quia pro Chriſto mori non dubitat, quiſquis Chriſtum valde diligens digne imitatur. De palma ſequitur Sponſus, dicens:

Statura & progreſſus, ca. iſta ex.

Pſal. 91. 13.

Chriſti crux cæleſtem cibum parat.

Verſ. 8.

Dixi, Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus ejus: & erunt ubera tua ſicut botri vineæ: & odor tui ſicut malorum.

13. Dixit vere, & aſcendit: quia ſicut ante ſecula pro morte noſtra mori diſpoſuit, ſic in fine mundi propitius & verax adimplevit. In palmam ergo aſcendit, & fructus ejus apprehendit: quia in cruce ſuſpenſus, fructum invenit, apprehendit, & nobis tribuit. Unde adimpletum eſt quod ſequitur: *Et erunt ubera tua ſicut botri vineæ*. Vere per crucem ubera ſponſæ ſicut botri vineæ exiſtunt; quia in morte Chriſti duo præcepta caritatis ſenſus animæ ſuſceperunt, quibus paſta anima debrietur, debriata poſteriora obliviſcatur, & in anteriora extendatur. His uberibus etiam proximos quoſque nutrit, ac roboratos ſecum ad ea quæ concupiſcit perducit. Unde ſcriptum eſt: *Qui audit, dicat: veni*. Sequitur: *Et odor oris tui ſicut malorum*. Mala punica, de quibus ſuperius tam ſæpe dictum eſt, hic rememorantur, quorum odori odor oris ſponſæ bene ſatis aſſimilatur. Per mala autem punica Martyres deſignari ſuperius diximus. Per os autem ſponſæ hic debere intelligi ejus prædicationem putamus. Quæ dum virtutes Martyrum prædicat, dum ad eorum ſimilitudinem animos audientium inſtigat, dum in unius prædicatione fidei multas virtutes eſſe manifeſtat, quid aliud quam malorum odorem in ore portat? Quia & ruborem corticis in martyrio oſtendit quod prædicat, & in virtutibus multitudinem granorum ſub eadem fide quaſi ſub eodem cortice demonſtrat. De quo & ſubditur:

Hanc quaſi palmam Chriſtus aſcendens, ejus fructus nobis obtulit.

Hinc caritate inebriamur.

Apoc. 22. 17.

Supr. c. 4. ver. fin.

Verſ. 9.

Guttur tuum quaſi vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiiſque & dentibus illius ad ruminandum.

14. In gutture quippe vox eſt. Per guttur ergo ipſa prædicatio iterum deſignatur: quæ quaſi vinum optimum eſſe dicitur, quia mentes hominum inebriat, ut præteritorum, ſicut dictum eſt, obliviſcantur, & in anteriora currentes non laſſentur. De quo ſponſa, verbum de ore Sponſi ſuſcipiens, adjungit: *Dignum dilecto meo ad potandum, labiiſque & dentibus illius ad ruminandum*. Tale eſt ſponſæ vinum, ut dignum ſit dilecto ad potandum: quia dum ſancta Eccleſia fidem veram prædicat, dum auditores ſuos ad ſancta opera excitat, dum ſolum Chriſtum diligere, imitari, amplecti, bonum eſſe, verbis & operibus demonſtrat, quid aliud quam vinum ſuum dignum facit, ut in ore Sponſi ſapiat? Quod bene Chriſtus potare dicitur: quia a corpore ſuo, id eſt a populis fidelibus amabiliter potatur. De quo notandum eſt quod omnes potant, ſed labia ſola & ſoli dentes ruminant: quia dum Eccle-

Quæ prædicatio vinum ſit optimum.

a Hic nonnulla mutavimus, ope cod. mſſ. etſi excuſorum lectio non multum a ſenſu deflecteret.
b Vat. cl. *abundare contendit*.

Eccleſia per Sanctos ſuos prædicat, omnes quidem audiunt, ſed non omnes quanta ſit virtus ſententiarum quæ dicuntur, diſcernunt. Labia vero & dentes ruminant; quia dum perfectiores quique poſt auditum verba ad memoriam revocant, dum audita quæque exercitatione aſſidua cogitant, quaſi ad os revocantes quod ſumſerunt, quanta ſit virtus cibi quem comedunt, ſentiunt. Idcirco in Lege ſcribitur, quia animal quod non ruminat, immundum habetur: quia quiſquis bona quæ audit ſive legit, non recogitat, vacans a ſanctis cogitationibus, neceſſario [a] immundas cogitat. Sequitur ſponſa & dicit:

Levit. 11.

a

Verſ. 10.

Ego dilecto meo, & ad me converſio ejus.

Soli Deo adhærendum.

15. Ac ſi diceret: Quoniam fide ac dilectione ſoli Chriſto adhæreo, ſolum ſequor, ſolum cum Patre & Spiritu ſancto unum Deum videre concupiſco, reſpectionis ejus ſuavitatem, viſitationis benignitatem, [b] converſionis dulcedinem gaudenter experior, experiens proclamo:

b

Verſ. 11, & 12.

Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis: mane ſurgamus ad vineas, videamus ſi floruit vinea, ſi flores fructus parturiunt, ſi floruerunt mala punica: ibi dabo tibi ubera mea.

Chriſti & ejus ſponſæ de proximi ſalute ſollicitudo.

16. Dum ſponſa Sponſi dulcedinem experta ſe reficit, de proximo etiam cogitat, quem ipſius Sponſi præcepto ſicut ſe diligit: & quia ſponſi [c] præcepta intelligit, etiam ut alii intelligant concupiſcit, dicens: *Veni dilecte mi, egrediamur in agrum.* Ager quippe, teſte Veritate, eſt hic mundus. In agrum vero eum ſponſa ſponſus egreditur, [d] quando Verbum Dei carne ſuſcepta, in thalamo Virginis mundo monſtratur. In villis commoratur, quando Gentes per fidem viſitat, quam recipientibus largitur. Mane ad vineas ſurgit; quia poſt reſurrectionem ſuam in gloria Patris ſedens, Eccleſias quas conſtruit, etiam defendit. Si floruit vinea conſpicit; quia omnem profectum Eccleſiæ diſtricto examine perpendit. Videt ſi flores fructus parturiunt; quia perſpicit ad quem profectum teneri quique & imperfecti excreſcunt. Videt etiam ſi floruerunt mala punica; quia perfectos quoſque reſpicit, & quid utilitatis in proximis habeant, quaſi in floribus fructum cognoſcit, de quibus bene ſequitur: *Ibi dabo tibi ubera mea.* In malis punicis dat Sponſo ſponſa ubera; quia in perfectis vivit caritas gemina, ex qua dum infirma membra in Eccleſia nutriunt, quaſi Chriſtum lactant, quem in minimis ſuis eſſe præſentem cognoſcunt. De quibus bene ſubditur:

c

Matth. 13.

d

Mandragoræ dederunt odorem ſuum in portis noſtris.

Verſ. 13.

E perfectorum virtutibus medela & ſuavis odor.

17. Quid per mandragoram, herbam ſcilicet medicinalem & odoriferam, niſi virtus perfectorum intelligitur? Per quam perfecti quique dum imperfectorum infirmitatibus medentur, in fide quam prædicant, id eſt in portis Eccleſiæ veri medici eſſe comprobantur. Qui dum exempla bonorum operum circumquaque per ſanctam famam tribuunt, quaſi odorem quo ægroti ſanentur, aſpergunt. Sequitur:

Ibidem.

Omnia poma, nova & vetera, dilecte mi, ſervavi tibi.

18. Hic per poma, ſenſus Scripturarum ſanctarum intelliguntur, quæ dum ex Patribus ſanctis ad nos uſque perveniunt, & creduntur, quaſi ex arboribus poma exurgunt, quibus animæ delectantur. Omnia ergo poma, nova & vetera dilecto ſuo ſponſa ſervat; quia ſic novum Teſtamentum Eccleſia catholica recipit, ut vetus non abjiciat; ſic vetus veneratur, ut novum ſemper in ipſis ſacrificiis carnalibus per ſpiritum intelligat; in novo ſcilicet Chriſtum veniſſe congaudens, in veteri autem ſemper venturum expectans, & dicens:

Quid ex utroque Teſtamento diſcendum.

CAPUT VIII.

Quis mihi det te fratrem meum ſugentem ubera matris meæ, ut inveniam te ſolum foris, & deoſculer, & jam me nemo deſpiciat?

Cap. 8. Verſ. 1.

e

f

1. In veteri Lege poſita Chriſtum [f] expectabat, & in ſecreto Patris manentem, foras venire per carnem ad humanos oculos non mediocriter cupiebat. Unde & David deſiderans dicebat: *Exurge, & ne repellas in finem.* Et alibi: *Inclina cælos tuos, & deſcende.* Et Iſaias valde cupiens eum videre, dicebat: *Utinam diſrumperes cælos, & deſcenderes.* Vult ergo Sponſum foris ſponſa invenire, & deoſculari: quia concupiſcit ſub Lege poſita ut per carnem appareat; ut ei per amorem ſerviat, cui prius non accepta gratia, plus timore quam amore ſerviebat. Poſt cujus oſculum jam a nemine deſpicitur: quia poſtquam Chriſtus venit, & fidelibus ſuis ſpiritum libertatis infundit, ab ipſis etiam Angelis Eccleſia honoratur. Hinc eſt quod Joſue Angelum adoravit; Johanni vero volenti ſe adorare dixit: *Vide ne feceris, conſervus enim tuus ſum, & [g] fratrum tuorum habentium teſtimonium Jeſu.* Sed quia venientem Eccleſia ſuſcepit, Synagoga repulit, quæ iterum eum in fine mundi ſuſcipiet & amabit, ideo ſubſequitur Eccleſia, & dicit:

Veteris Eccleſiæ Chriſtum expectantis deſideria.

Pſal. 43. 23

Pſal. 143. 5

Iſa. 64. 1.

Joſue. 5.

Apoc. 22. 9.

g

Verſ. 2.

Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Ibi me docebis, & ibi dabo tibi poculum ex vino condito, & muſtum malorum granatorum meorum.

2. Apprehenſum in domum matris ſuæ ducit, quia Synagogæ in fine mundi Chriſtum, in quem credit, prædicabit: dumque per prædicationem Eccleſiæ ſuſceptus fuerit, ibi Eccleſiam docebit: quia ſe doceri gaudebit, quando Synagogam jam idem corpus factam erudiri ſecum videbit. Poculum ex vino conditum Eccleſia dabit, quia ipſi Synagogæ novum Teſtamentum cum veteri prædicabit: & quaſi vino poculum condiet, quia dulcedinem Evangelii teſtimoniis Legis, quæ aſpera eſt, ut robuſtius teneatur, cinget. Muſtum vero malorum granatorum ſuorum tribuet, quia fortium virorum qui unitatem Eccleſiæ etiam in martyrio tenuerunt, exempla apponet, ut ad eorum ſimilitudinem Synagoga inardeſcat, & Antichriſti perſecutionibus, Martyrum præcedentium exemplis roborata non ſuccumbat. Cum enim fortium pugnatorum victorias audierit, ad eorum imitationem pugnam ſubire non dubitabit. Quod aperte manifeſtat cum ſubjungit:

Eccleſia Chriſtum apprehenſum in domum Synagogæ matris ductura eſt.

Cui novi Teſtamenti vinum optimum propinatura eſt.

Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

Verſ. 3.

3. Læva Chriſti vita præſens, dextera vero vita bea-

a Sueſſ. immundas congregat.

b Iidem, converſationis. Optime mſſ. converſionis: cum hæc verba præponantur: & ad me converſio ejus.

c In recent. vulgatis, præcepta vel ſtatuta; quod in mſſ. non legimus.

d Hic non conſentiunt mſſ. In Val-cl. legitur: quando verbum Dei ſuſceptum in thalamo Virginis in mundo monſtratur. In Theod-Rem. & Rotom. quando Verb. Dei ſuſcepta ... carne in mundo monſtratur.

e In Val-cl. Theod. ac Rem. etiam cum me nemo deſpiciat.

f In recent. ad Chriſtum expectabat & expectabat. In vet. Pariſ. tantum, Chriſtum expectabat, & ca. Superfluit tamen, expectabat, cum paulo poſt legatur, cupiebat. Alioquin abeſt ab omnibus mſſ.

g In vulgatis, & unus fratrum.

[margin: … in ſuperbiis … cuncta deſpiciunt.]

beata habetur. Caput autem noſtrum ſpiritualiter mens eſſe perhibetur. Dicit ergo Synagoga prædicationibus Eccleſiæ jam converſa, exemplis roborata, imitatione ſublevata: *Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Ac ſi diceret: Quoniam nunc tandem Chriſti fidem teneo; ejus ineffabilem gratiam experior concupiſcibilem, & quam deſiderare neſciebam dulcedinem ſentio: jam terrena omnia poſtpono, etiam ipſam vitam carnis pro ejus amore contemno, & ad ejus beatitudinem videndam totis deſideriis anhelo. Hoc quippe quod rem aliquam amplectitur, ipſam quam amplectitur rem, ex omni parte intra ſe habere non ignoratur. Læva ergo ſub capite eſt, & dextera amplexatur, quando ſancta anima menti ea quæ videt ſupponit, & ea quæ B non videt, omni conatu & univerſis ſuis cogitationibus appetit. Sunt quippe modo nonnulli, qui tanto deſiderio cæleſtia ſectantur, ut omnia viſibilia pro nihilo reputent; mentem ſuam cæleſtibus ſtudiis ſine intermiſſione occupent; ut nihil aliud agere libeat; quidquid extra ſpiritalem actionem eſt, animus faſtidiat, hanc ſolam diligat, cetera contemnat, niſi forte ea iſti neceſſaria eſſe cognoſcat. Iſti vero ſub capite lævam habent, [a] quia mente erecta ad beatitudinem Chriſti, vitam præſentem ſub ſe vident. Et dextera Chriſti eos amplexatur; quia ex omni parte eos dilectio cæleſtis intra ſe retinens tuetur. Hujuſmodi quippe viri ſancto otio delectantur, in quo vitæ beatæ dilectione concupiſcibiliter per contemplationem perfruuntur. In qua C contemplatione oculum cordis mundant, ut Deum adhuc etiam in hac carne poſiti, quantum humanæ infirmitati datum eſt, videant, cujus viſione ſe illuminent, ſuavitate reficiant. Iſti illam beatitudinem jam aliquantulum experiuntur, de qua in Evangelio Veritatis voce dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Quod enim futurum eſt, jam in eis incipit compleri: quia etſi in hoc mundo adhuc in carne vivunt, jam tamen per hoc quod majus eſt in eis, extra carnem ſunt. Ab his impletur quod per Pſalmiſtam divina voce præcipitur: *Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus.* Hi enim quo ſine mundi ſtrepitu vivunt, eo mentem in Dei viſionem per deſiderium & contemplationem figunt. Et quoniam D tales multi ex Synagoga in fine mundi, ut credimus, per converſionem erunt, bene ad hujuſmodi dictum intelligitur: *Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* De quibus & pro quibus Sponſus loquitur conſequenter:

[margin: Hi beatæ vitæ dulcedinem prægustant.]

[margin: Matth. 5. 8.]

[margin: Pſal. 45. 11.]

[margin: Verſ. 4.]

Adjuro vos, filiæ Jeruſalem, ne ſuſcitetis neque evigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit.

[margin: Ad verſ. 7. cap. 2. &c.]

Sed quia hoc ſuperius expoſuimus, iterum exponere recuſamus. Sed de eadem Synagoga jam facta Eccleſia, filiæ Jeruſalem admirantes interrogant & dicunt:

[margin: Verſ. 5.]

Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto, deliciis affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?

[margin: Ex hoc exilio fidelis anima ad cælos aſcendit ſuper Chriſtum innixa.]

4. Sancta Eccleſia, vel quælibet ſancta anima, E de deſerto aſcendit, quia in exilio hujus peregrinationis poſita, ad cæleſtia gaudia mente & cogitationibus tendit. Unde & Paulus dicebat: *Noſtra converſatio in cælis eſt.* Deliciis affluit, quia ſanctæ Scripturæ meditationibus intendens, cæleſti pabulo aſſidue mentem paſcit. Super dilectum innititur, quia in ſolius Chriſti auxilio confidens, eo largiente, ab exilio ad patriam transfertur. Ipſa quippe Veritas omnibus fidelibus ait: *Sine me nihil po-*

[margin: Philipp. 3. 20.]

[margin: Johan. 15. 5.]

A *teſtis facere.* Unde vero acceperit, ut ab infimis ad ſuperiora, a deſerto ad regnum aſcendere poſſit, manifeſtat dilectus cum ſubdit:

Sub arbore malo ſuſcitavi te: ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua. [margin: Ibidem.]

5. Quid per arborem malum, niſi ſancta crux deſignatur? quæ malum illud ſuſtinuit, de quo eadem ſponſa in ſuperioribus dicit: *Sicut malus inter ligna ſylvarum, ſic dilectus meus inter filios.* Sed ſponſam ſuam Chriſtus ſub arbore malo ſuſcitavit, quia in cruce poſitus, ſubditam ſibi Eccleſiam ad vitam vocavit; ut a ſomno mortis reſurgeret, & cum illo ſe crucifigens, ad novam reſurrectionem properaret. Unde & Apoſtolus cuivis animæ mortuæ dicit: *Surge qui* B *dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus.* Et quibuſdam qui jam ſurrexerant, alibi dicit: *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite.* Sed quia infidelitas Synagogæ Chriſtum crucifixit, ideo ſequitur: *Ibi corrupta eſt mater tua.* Sub arbore malo mater Eccleſiæ corrupta eſſe dicitur, quia quando Salvatorem ſuum in ligno fixit, nefando ſcelere ſe corrupit. Cujus ſceleris magnitudinem inculcat, cum idem replicat, dicens: *Ibi violata eſt genitrix tua.* Sed quoniam ad hoc cæcitas in Iſrael facta eſt, ut plenitudo Gentium intraret, ideo intranti Eccleſiæ dicitur:

[margin: Chriſtus in cruce moriens Eccleſiam ſuſcitavit.]

[margin: Cant. 2. 3.]

[margin: Epheſ. 5. 14.]

[margin: Col. 3. 1.]

[margin: Rom. 11.]

Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum. [margin: Verſ. 6.]

6. In corde ſunt cogitationes, & in brachio opeC rationes. Super cor ergo & ſuper brachium ſponſæ, dilectus ut ſignaculum ponitur: quia in ſancta anima quantum ab ea diligatur, & voluntate & actione deſignatur. Signum quippe ſancta mens interius & exterius Chriſtum portat: quia dum in ejus meditationibus aſſidue laborat, in exteriori actione eum imitari non ceſſat, quo ejus dilecta eſſe dubitari non debeat. De quo ſigno ipſe Sponſus diſcipulis ſuis aiebat: *In hoc cognoſcent omnes quia vere mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem.* De qua dilectione mox ſubditur:

[margin: Chriſti ſignaculum ſuper cor & ſuper brachium ponatur.]

[margin: Johan. 13. 35.]

Quia fortis eſt ut mors dilectio: dura ſicut infernus æmulatio: lampades ejus lampades ignis atque flammarum. [margin: Ibidem.]

7. Bene proculdubio fortis ut mors dilectio D eſſe perhibetur: quia dum per dilectionem a vitiis mortificamur, quod mors agit in ſenſibus corporis, hoc agit dilectio in cupiditatibus mentis. Sunt enim nonnulli qui ſic diligunt Deum, ut omnia viſibilia negligant, & dum mente in æterna tendunt, ad omnia temporalia pene inſenſibiles fiant. In his nimirum ut mors dilectio fortis exiſtit, quia ſicut mors exteriores corporis ſenſus ab omni proprio & naturali appetitu interficit, ſic dilectio in talibus viris omnia terrena deſideria contemnere mentem alias intentam compellit. Hujuſmodi mortuis & vivis dicebat Apoſtolus: *Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.* Hi proculdubio vitam ſuam cum Chriſto abſcondunt; quia dum E omnia quæ videmus, poſtponunt, in his quæ non videmus, in beatitudine ſcilicet Chriſti, veraciter & ſecrete vivunt. Quia enim falſam vitam deſpiciunt, quæ viſibiliter apparet, in vera vita ſe abſcondunt, quæ non niſi inviſibilibus oculis ſe manifeſtam præbet. Poteſt tamen intelligi, ut hoc de ſeipſo Chriſtus dicat, inquiens: *Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum: quia fortis eſt ut mors dilectio.* Ac ſi diceret:

[margin: Cordi imprimenda eſt dilectio, quæ fortis eſt ſicut mors.]

[margin: Col. 3. 3.]

a Iidem, qui mente erecta ad beatitudinem Chriſti currentes.

ceret: Dignum eſt ut in mente & actione ſignum A dilectionis meæ meipſum tecum feras, quia in fortitudine dilectionis tuæ mortem ſubii, ut tu quæ mortua in infidelitate eras, mecum reſurgens, in fidei novitate ſpiritaliter vivas.

Æmulatio in bonum & in malum ſumitur.

8. Sed quia in cruce ſuſpenſus nequaquam fuiſſet, niſi ad magnam invidiam cor Synagogæ exarſiſſet, ideo ſubditur: *Dura ut infernus æmulatio*. Æmulatio quippe & in bonum & in malum accipitur. In bonum enim accipitur, ſicut per Apoſtolum dicitur: *Æmulamini* [a] *chariſmata meliora*. In malum autem aſſumitur, ubi per Samuelem Sauli dicitur: *Auferetur a te regnum, & dabitur æmulo tuo*. Æmulus quippe ejus David dicitur, cui Saul invidere non ignoratur. Dura eſt ergo ut infernus æmulatio; quia dum Synagoga Chriſtum ad inferos poſſe tranſmittere B ſe putavit, ei uſque ad mortem corde immiſericordi invidit. Ut infernus æmulatio dura extitit; quia ſicut infernus ſine miſericordia quos tenet cruciat, ſic Judaica plebs Chriſtum apprehendens ſine reſpectu pietatis ad mortem trahebat. De qua bene ſubditur: *Lampades ejus, lampades ignis atque flammarum*. Sicut enim ignis quæ incendit conſumit, ſic Judæos ab omni fidei virtute invidia ſua deſtruxit: de quibus bene alibi dicitur: *Et nunc ignis adverſarios conſumit*. Ac ſi diceretur: Antequam ad æternum ignem veniant, in præſenti conſumuntur, quia in ſe ipſis ignem invidiæ portant, qui ſine portantis combuſtione non portatur. Hic ignis invidiæ flammas protulit, quando per exempla in quibus accenſus eſt, etiam in Gentilibus uſque ad C Chriſtianorum martyria per mundum univerſum excrevit. Sed quia hinc ignis invidiæ, hinc ignis caritatis ſe extulit, ideo ſubditur:

1. Cor. 13. 12. — 1. Reg. 17. — Dura Judæorum contra Chriſtum invidia, qua ipſi conſumti. — Forte Pſal. 96. 3 ubi legimus: *Ignis ante ipſ. præc. & inflammabit in circ. inimicos ejus*.

Verſ. 7.

Aquæ multæ non potuerunt extinguere caritatem, nec flumina obruent illam.

Per caritatem viceruni Martyres.

9. Caritate quippe Martyres ſancti vivaciter ardebant, quia in Dei & proximi dilectione mirabiliter flagrabant. Hanc caritatem aquæ multæ extinguere non poterant; quia quantæcumque tribulationes eis fierent, ad odium eos tranſmutare non valebant. Hoc nimirum eſſet caritatem extinguere, ſi in tribulationibus quas ingerebant, ad Dei aut proximi odium eos humiliare potuiſſent. Sed cum aquæ dictæ ſint, quid rurſum per flumina, niſi aquarum ipſarum incrementa & vi- D vacitas intelligitur? Flumina quippe vivas aquas ſolere dici cognoſcimus. Flumina ergo maximas tribulationes accipimus; quæ dum per totum orbem ſuper Martyres ebullierunt, ad extinguendum caritatis ignem grandi impetu conflaxerunt. Sed quia inter flumina [b] adeo caritas vivit, ut potius flumina conſumeret, quam ſe ab illis extingui permitteret; ideo multi etiam perſecutorum, ad eamdem caritatem ſe convertebant, ita ut dimitterent quidquid in mundo poſſidebant, & ſeipſos morti darent, quam prius patientibus crudeliter inferebant. Unde & ſubditur:

Ibidem.

Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam.

Pro caritate cuncta deſpicienda.

10. Cum terrenæ ſubſtantiæ cupiditate Deus E non diligitur, quia terrenus amor oculum cordis ſordidat, ne divina claritas videatur. Contra quod in Evangelio dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*. Et Johannes Apoſtolus ait: *Si quis diligit mundum, non eſt caritas Patris in eo*. Nec mirum: quomodo enim eum diligere poteſt, quem neſcit? Aut quomodo eum ſcit, ad quem ſciendum, oculum cordis claudit? Sed homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione tribuit, quando quidquid in mundo poſſidet, pro Chriſto diſtribuit; ut abjiciens quod impedit, Deum diligat, & terſo pulvere ſollicitudinum, oculos aperiat ut videat. Et cum omnem ſubſtantiam dederit, quaſi nihil eam deſpicit: quia poſtquam oculum terſit, & Deum conſpexit, in illius viſione quidquid poſſederat, nihili pendit. Hoc Apoſtoli fecerunt, qui non ſolum poſſeſſa, ſed etiam cupita, ut Chriſtum ſequerentur, dimiſerunt. Quibus ipſe Chriſtus, pro quo omnia dimiſerant, dicebat: *Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Servi inutiles ſumus; quod debuimus facere, fecimus*. Sed quoniam abjecta terrena ſubſtantia non ſtatim ad perfectionem aſcenditur, quia rebus abnegatis, reſtat etiam labor, ut idem ipſe homo a ſemetipſo abnegetur, quatenus gradatim proficiat, & quandoque perfectus non ſolum ſe, ſed & alios ſecum ad vitam trahat, ideo de nova & tenera adhuc Eccleſia, vel unaquaque anima conſequenter dicitur:

Matth. 5. 8. — Johan. 2. 15. — Luc. 17. 10.

Verſ. 8.

Soror noſtra parvula eſt, & ubera non habet.

Juni e Eccleſia in caritate fuit infirma.

11. Sororem Chriſtus Eccleſiam vocat, quia de ipſis Apoſtolis dicebat: *Ite, dicite fratribus meis*. Soror autem parvula, ubera non habebat, quando in ſolis Apoſtolis Eccleſia erat, in quibus ſeipſam, vel alios nutrire lacte prædicationis non poterat. Quid enim Petrus alii prædicaret, cum ſeipſum diſcipulum Chriſti in unius ancillæ voce deteſtando & jurando negaret? Parva ergo Eccleſia ubera non habebat, quia poſt reſurrectionem in una domo incluſa, inter perſecutores ſuos non dico prædicare, ſed & videri timebat. Conſequenter ergo dicitur:

Matt. 28. 10. — Matth. 26. — Johan. 20. 19.

Ibidem.

Quid faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquenda eſt?

Act. 2.

Allocutus eſt Chriſtus ſororem ſuam, quando Spiritum ſanctum ſuper Apoſtolos miſit, & eis in interioribus loquens, illos omnes mundi loquelas multiplici diſtributione docuit. Sed a quibus hoc quærere intelligendus eſt qui omnia novit, niſi a ſanctis patribus, quos ad quærendum Spiritu ſancto inſtigavit? Quibus eodem Spiritu quo in quæſtionem eos induxit, reſpondet protinus convenienter, & ait:

Verſ. 9.

Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea.

Accepto Spiritu ſancto Eccleſia murus effecta.

12. Dato Spiritu ſancto murus ſancta Eccleſia efficitur, quia quæ prius timida erat, inſtruente eodem Spiritu omnipotente, ad reſiſtendum adverſariis impenetrabiliter roboratur. Quod manifeſtat idem Petrus ſub ancilla timidus, mox contra principes rigidus, quibus dicebat: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Et iterum: *Si juſtum eſt vos potius audire quam Deum, judicate: non enim non poſſumus quæ vidimus & audivimus, non loqui*. Et de ceteris diſcipulis ſcriptum eſt: *Ibant diſcipuli gaudentes a conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati*. Ecce qualis murus facta eſt Eccleſia, quæ modo tenerrima, nec pedem cujuslibet gradientis ſine ſui læſione gerit, modo vero accepto mirabili artifice Spiritu ſancto, [c] univerſi exercitus aſſultantis contumelias illæſa contemnit. Super quam propugnacula ædificantur, quia ut non tantummodo ſe defendat, ſed ut & impugnantes reſiſtendo proſternat, miracula ei facere

Act. 5. 29. — Act. 4. 19. — Act. 5. 41.

c Et propugnaculis munita.

a Rem. Theod. Rotom. *chariſmata majora*.
b Editi, *adeo caritatis vigor vivit*.
c Ita omnes mſſ. In vet. ed. Pariſ. legitur: *univerſi exercitus aſſultantis illæſa pedem contemnit*. In recent. *univerſi exercitus aſſultus illæſa contemnit*.

cere conceditur, quæ cum hoſtes viderint, ab ejus A aggreſſione jacula timentes terreantur. Quæ propugnacula bene argentea eſſe perhibentur, quia ipſa miracula cum verbi prædicatione donantur. Et quia argentum valde ſonorum eſt metallum, argentea propugnacula exiſtunt, quia per miracula factum eſt, ut eorum verba per univerſum mundum convaleſcerent, & fidei prædicationem inflexibiliter circumquaque diffunderent: quod manifeſtat Pſalmiſta, dicens: *In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. Sequitur:

Pſal. 18. 3

Si oſtium eſt, compingamus illud tabulis cedrinis.

Ibidem. Cur etiam oſtium dicatur.

53. Oſtium etiam bene eſſe Eccleſiam dicimus, quam ab ipſo Chriſto poteſtatem aperiendi & claudendi accepiſſe ſcimus. Oſtium proculdubio in ſuis B prædicatoribus exiſtit, quia per eos aditus ad vitam ſe nobis aperit. Unde & ipſi primo Paſtori Eccleſiæ dicitur: *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis*. Vel oſtium in ipſo capite ſuo exiſtit, quia ipſe de ſe veraciter dicit: *Ego ſum oſtium*. Oſtium vero tabulis cedrinis compingitur, quia ſancta Eccleſia fidem prædicans, multitudinibus populorum decoratur: & dum populi variis virtutibus aſperguntur, ut videlicet alius de rebus quas poſſidet, indigentibus neceſſaria tribuat: alius omnia abjiciens, etiam a legitimo connubio ſe abſtineat: alius vero tantum proficiat, ut C aliorum etiam prædicator fiat: tamquam pictura multis coloribus, ſic Eccleſia multis [a] ditionibus honeſtatur, quæ ſancto Spiritu convaleſcens hilariter reſpondit, dicens:

Matth. 16. 19 · *Johan 10. 7*

Ego murus, & ubera mea ſicut turris, ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens.

Verſ. 10. Cur ubera ejus, turres.

54. Ubera ſua ſicut turrim habuit, ex quo pacem coram Sponſo reperit; quia poſtquam ſub ipſo ſpiritum pacis accepit, prædicatores contemplatione altos, & robore inflexibiles nutrivit. Sed quid eſt quod non ait pacem, ſed quaſi pacem reperiens: niſi quia dum in hoc mundo ſumus, [b] a peccato omnimodis non deſiſtimus, & quamdiu cum peccato vivimus, pacem perfectam cum illo qui ſine peccato in carne vixit, non habemus? D Sed quoniam tantillam pacem quam habemus, per ipſum Mediatorem Dei & hominum tenemus, ideo ſubditur:

Perfectam pacem hic conſequi non poſſumus.

Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos: tradidit eam cuſtodibus: vir affert pro fructu ejus mille argenteos.

Verſ. 11.

55. Ipſe vero pacificus noſter eſſe dicitur, quia per ipſum Deo omne genus humanum reconciliatur. Huic pacifico vinea fuit; quia in labore præceptorum carnalium Synagogam plantavit, de qua dicitur: *Vinea Domini ſabaoth domus Iſrael eſt*. Quæ vinea in ea quæ habet populos extitit; quia in Lege poſita eſt, quæ multos ſub ſe populos collegit. De quibus populis dicitur: *Populi meditati ſunt inania*. Hanc vineam cuſtodibus tra- E didit; quia Synagogam Moyſi, & ceteris patribus cuſtodiendam ſubjecit. De qua bene ſubditur: *Vir affert pro fructu ejus mille argenteos*. Hæc vinea fructum protulit, quia ex Synagoga botrus ille magnus qui de terra promiſſionis allatus eſt, Chriſtus videlicet Jeſus, per humanitatem proceſſit. De quo fructu Pater ad David ait: *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*. Unde & Apoſtolus ſcribit: *Quorum patres, & ex quibus Chriſtus*. Per argenteos vero in hoc loco omnem terrenam ſubſtantiam intelligimus, de qua Petrus eleemoſynam petenti claudo dicebat: *Argentum & aurum non eſt mihi*. Pro fructu ergo vineæ vir mille argenteos affert; quia quiſquis viriliter in fide quam ſuſcepit, ſe habet, libenti mente & perfecte omnia terrena dimittit, ut Chriſtum veraciter habeat. Millenarius enim perfectus eſt numerus, ideo per eum perfectio rei cujuslibet demonſtratur. Hos ergo argenteos in primitiva Eccleſia illi offerebant, de quibus in Actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt: *Quotquot autem poſſeſſores agrorum aut domorum erant, vendebant, & afferentes ponebant ad pedes Apoſtolorum pretia eorum quæ vendebant*. Iſti congregati aliam vineam, videlicet ſanctam Eccleſiam, ex ſeipſis conſtruxerunt, & ut boni agricolæ, ſanguine ſuo propagaverunt, & prædicationibus uſque ad fines terræ dilataverunt; ut jam mundum pene univerſum impleat, & fructum gratum locata agricolis, ſuis temporibus reddat. Unde in Evangelio dicitur: *Malos male perdet, & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis*. De qua vinea jam bonis locata ipſe Pacificus dicit:

Chriſti ſolius veri pacifici, quæ ſit vinea. · *Iſai 5. 7.* · *Pſal. 2. 1.* · Quibus periculis locata. · *Pſal. 131. 11* · *Rom. 9. 5* · *Act. 3* · *Act. 3. 6* · *Act. 4. 34* · Ab Apoſtolis præſertim culta. · *Matth. 21. 41*

Vinea mea coram me eſt.

Verſ. 12.

Coram ipſo vinea ſua exiſtit, quia perditis malis agricolis, ſanctam Eccleſiam bonis doctoribus reſpectu benigno erudit. Cui dicit;

Mille tui pacifici, & ducenti iis qui cuſtodiunt fructus ejus.

Ibidem.

56. Qui ſunt iſti pacifici qui mille dicuntur eſſe & ducenti, niſi illi ſuperiores argentei, quos dum perfecte dimittimus, pacem per eorum diſtributionem cum Sanctis nobis ipſis acquirimus? Unde & in Evangelio Dominus dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Sed quid per ducentos intelligimus, niſi duplicem retributionem quam acquirimus, dum [c] eos in hoc mundo perfecte pro Chriſto contemnimus? Mille ergo & ducenti Eccleſiæ argentei exiſtunt, quia dum fideles quique omnia quæ poſſident, ex toto relinquunt, & pacem ſibi cum Sanctis faciunt, & præſentis vitæ remunerationem cum cæleſti percipiunt. Et hoc eſt quod Dominus in Evangelio ait: *Amen amen dico vobis, nemo eſt qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me & propter Evangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros, cum perſecutionibus; & in ſeculo futuro vitam æternam*. Sed quibus iſta remuneratio ſic duplicatur, niſi his qui cuſtodiunt fructus ejus? Qui ſunt autem qui fructus vineæ cuſtodiunt, niſi illi qui in ſancto opere quod inceperunt, perſeverantes exiſtunt? Opus enim quod ſancto deſiderio incipitur, ſi conſtantia mentis uſque ad finem non tenetur, ſine fructu habetur: quia immature ab hoc unde proceſſerat, vacuatur. Ideoque Dominus in Evangelio ait: *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit*. Sequitur Sponſus, & dicit:

Fructus ejus perſeveranter cuſtodientium duplex merces. · *Luc. 16. 9* · *Marc. 10. 29 & 30* · *Matth 10. 22*

Quæ habitas in hortis, amici auſcultant: fac me audire vocem tuam.

Verſ. 13.

57. Sponſa in hortis habitat, quia ſancta Eccleſia, vel quælibet ſancta anima in fructificationem vir-

Fructus ſemper ferendus.

[a] Sic reſtituimus ex omnibus mſſ. cum prius legeretur, multis diſtinctionibus.
[b] Edit. maluerunt, a peccatis omnimodis.

[c] Ita legere cogunt omnes mſſ. quod editores ita mutandum putarunt: Dum in hoc mundo perfecte pro Chriſto omnia terrena contemnimus.

virtutum mentem verſat. Cujus vocem ſponſa audire deſiderat, quia hoc ſummopere Chriſto placet, ut perfectus quilibet vir infirmos quoſque verbo ſanctæ prædicationis admoneat. Amici enim auſcultant; quia fideles in Eccleſia, ut amicus ſponſi loquatur, pio deſideţio expectant. Et notandum quod amicus eſt qui auſcultat; quia qui Deum mente integra diligit, prædicantem quod diligit, libenter audit. Unde in Evangelio dicitur: *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit.* Sed quia dum Eccleſia veritatem prædicat, multi non intelligunt, multi quod percipiunt, pravo intellectu ſubvertunt; ideo admonenti ut prædicet, reſpondet ſponſa, & dicit:

Amicus eſt Dei qui vocem ejus audit.

Johan. 8. 47.

Fuge, dilecte mi, & aſſimilare capreæ hinnuloque cervorum ſuper montes aromatum.

Verſ. 14.

18. Dilectus fugit, quia a reprobis cordibus ſe, ne intelligatur, abſcondit. Dum enim reprobæ mentes ad audienda vel legenda verba Dei, perverſa intentione accedunt, digno judicio veritatem non inveniunt, quam digno appetitu non requirunt. Unde & ipſa Dei ſapientia dicit: *Quærent me mali, & non invenient.* Sed fugiens reprobos dilectus, montes aromatum petit: quia perverſos dimittens, ſanctas animas viſitare non deſinit, quæ & per contemplationem excelſæ fiunt, & per confectiones virtutum odora unguenta ferunt. Super hos montes dilectus capreæ & hinnulo cervorum aſſimilatur; quia in cordibus ſanctorum virorum manifeſtatur, quia pia caritate humanitatem pro nobis aſſumſit. Qui dum ex patribus antiquis natus fuit, quaſi ex cervis hinnulus, ſicut dictum eſt ſuperius, venit. Qui dum eſſet dives, pauperem ſe, ut nos ditaremur, fecit; & dum eſſet ſuper omnia excelſus, humilitatem noſtram ineffabili dignatione ſuſcepit. Cui immenſas gratias quoadusque vivimus reddamus; cui pro nobis tradito in mortem, & reſurgenti in immortalitatem, noſipſos, & ſpiritum, & corpus debemus: Qui vivit & regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus ſancti Deus, per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

Qui verbum Dei prava intentione legunt, veritatem non inveniunt.

Johan. 7. 34.

2. Cor. 8.

DE OPERE SUBSEQUENTI CENSURA.

UTRUM S. *Gregorii Papæ primi ſit hic in ſeptem Pſalmos pœnitentiales Commentarius, an alterius, non levis aut facilis eſt quæſtio. Illum quidem ſancto Doctori tribuit, qui primus e tenebris eruit, & publica luce donavit an.* 1512. *& iterum an.* 1518. *Berth. Remboldus; cujus ſententiam ſecuti ſunt quotquot deinceps Gregoriana opera ediderunt, excepto dumtaxat uno Petro Guſſanvillæo. Qua autem potiſſimum ratione adductus ſit vir doctiſſimus, ut tritam ab ceteris viam deſereret, ipſe proponat.*

Argumentum, *inquit*, aliud jam volo adjungere, & quidem quod, ni fallor, eſſe debeat hac in cauſa decretorium. Ducitur autem ex tribus ejuſdem Commentarii locis, in quibus multa ſunt, quæ cum hiſtoria, & cum ſancti Gregorii doctrina pietateque pugnant.

„ Primus eſt Pſalmi 5. verſu 9. ubi Auctor in Simoniæ vitium invehens ita loquitur:
„ Cujus erroris veſania licet ex tunc damnata fuerit, poſtea tamen in Eccleſia germine
„ peſtifero pullulavit. Noſtris vero maxime temporibus malitiæ ſuæ virtus exercuit, & totius
„ Eccleſiæ pacem ſchiſmatica infeſtatione turbavit. Concitavit enim adverſus Eccleſiam
„ Dei non ſolum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, ſi fas eſt
„ dici, poteſtatem. Nulla enim ratio ſinit ut inter Reges habeatur, qui deſtruit potius
„ quam regat imperium, & quoſcumque habere poteſt perverſitatis ſuæ ſocios, eos a con-
„ ſortio Chriſti efficit alienos. Qui turpiſſimi lucri cupiditate illectus, ſponſam Chriſti ca-
„ ptivam cupit abducere, & paſſionis Dominicæ ſacramentum auſu temerario contendit
„ evacuare. Eccleſiam quippe, quam ſui ſanguinis pretio redemtam Salvator noſter vo-
„ luit eſſe liberam, hanc iſte poteſtatis jura tranſcendes, facere conatur ancillam. Quan-
„ to melius foret ſibi dominam ſuam eſſe agnoſcere, eique religioſum principum exem-
„ plo, devotionis obſequium exhibere, nec contra Deum faſtum extendere dominationis
„ a quo ſuæ dominium accepit poteſtatis. Ipſe enim ait: *Per me Reges regnant.* Sed im-
„ menſæ cæcatus cupiditatis caligine, & divino, ut patet, ingratus beneficio, & contra
„ Deum faſtuoſus, terminos quos poſuerunt Patres noſtri, contemto divino timore, tranſ-
„ greditur, & contra catholicam veritatem ſuæ furore tyrannidis efferatur. In tantum au-
„ tem ſuæ temeritatem extendit veſaniæ, ut caput omnium Eccleſiarum Romanam Ec-
„ cleſiam ſibi vindicet, & in domina gentium terrenæ jus poteſtatis uſurpet, *&c.*

Secundus in eodem Pſalmo verſ. 26. in quo imperatoris impietatem ſic exaggerat:
„ Sunt etiam portæ inferi quædam poteſtates hujus mundi. Quid enim Nero, quid Dio-
„ cletianus, quid denique iſte qui hoc tempore Eccleſiam perſequitur? *&c.*

Tertius in Procemio Pſalmi 7. ubi in imperatorem tunc regnantem ita invehit: Perſe-
„ quitur etiam hoc tempore ſchiſmaticus corpus Chriſti; impugnat hæreticus Eccleſiam:
„ unitatem infidelis perturbat.

Quis porro imperator tempore Gregorii Magni Eccleſiam perſequebatur? Quis contra catholicam veritatem efferebatur? Quis Eccleſiæ unitatem turbabat? Certe tempore S. Gregorii duo tantum principes Romanum imperium adminiſtrarunt, Mauricius & Phocas. De Mauricio hæc dici non poſſunt, quem hiſtorici omnes catholicum imperatorem, religioſiſſimum, liberaliſſimum, & in pauperes effuſiſſimum appellant. Gregorius ipſemet piiſſimum & clementiſſimum paſſim nuncupat, & ut ipſe diu imperium pro Dei gloria & Eccleſiæ utilitate adminiſtret, litteras ad quoſvis dirigit. Legantur epiſtolæ 62. lib. 2. ind. 10. epiſt. 48. lib. 2. ind. 11. ep. 40. lib. 9. & plures aliæ, in quibus de pietate & bonitate Mauricii multa congerit.

Sed neque tria illa loca, quæ retulimus, ad Phocam pertinere videntur, qui uno tantum anno Gregorii tempore imperavit. Quomodo autem inveheretur in Phocam, cui de
„ adepto imperio ita gratulatus eſt: *Gloria in excelſis Deo, &c.* De qua exultationis a-
„ bundantia roborati nos citius credimus, qui benignitatem veſtræ pietatis ad imperiale
„ faſtigium perveniſſe gaudemus? Tota epiſtola ſimiliter in laudes pietatis & benignitatis
„ Phocæ excurrit, ſicut & epiſt. 45. ejuſdem libri, quam ita concludit: In omnipotente
„ Domino confidimus, qui quæ cœpit conſolationis ſuæ nobis bona perficiet: & qui ſuſ-
„ citavit in Republica pios Dominos, etiam extinguet crudeles inimicos.

Ex his liquido apparet relata Commentarii loca nec Mauricium nec Phocam attingere. Si quem vero imperatorum ſpectant, revera Henricum IV. Gregorio VII. æqualem, immo & ipſi infenſiſſimum, utpote qui cum eo graves inimicitias exercuit, ut videre eſt apud ſcriptores hujus temporis. Unde & non abs re Gregorio VII. Commentarium iſtum quidam adjudicant.

In tribus his locis id ſolum negotium faceſſit, quod agatur hic de quodam imperatore, qui Eccleſiæ fuit infenſiſſimus, & Simoniæ ubique graſſanti patrocinatus eſt; quod Gregorium noſtrum dixiſſe vel de Mauricio piiſſimo principe, vel de Phoca quem ultra modum laudavit, ſuſpicari non licet. Reſponderi poteſt primo aſperas illas neſcio cujus principis inſectationes, aſſutas fuiſſe Gregoriano Commentario: ut ſane plurima ſunt hujuſmodi aſſumenta, quæ ex quibuslibet fere S. Gregorii operibus, manuſcriptorum codicum ope revulſimus. At deſunt hic nobis veteres ſcripti codices.

Secundo quid vetat hic dicta, intelligere de Langobardorum regibus Arianis Eccleſiæ Romanæ hoſtibus atrociſſimis, Eccleſiarum omnium depopulatoribus, & Simoniæ Patronis; qualis fuit nefandiſſimus *Autharis; ſic enim appellatur ab ipſo Gregorio epiſt. 17. libri primi? De rege aliquo ſane non minus quam de imperatore, interpretari licet:* Concitavit adverſus Eccleſiam Dei non ſolum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, ſi fas eſt dici, poteſtatem. Nulla enim ratio ſinit ut inter reges habeatur, qui deſtruit potius quam regat imperium. *In his tamen verbis unicus eſt difficultatis nodus.*

Tertio non omnino abſurdum nobis videtur iſta de Mauricio imperatore accipere, cujus temporibus paſſim in Eccleſiis illi ſubditis invaluerat Simonia, ut ex multis Gregorii epiſtolis liquet. Videſis lib. 5. epiſtolam 57. Johanni Corinthiorum Epiſcopo, & 58. univerſis Epiſcopis per Helladiam provinciam conſtitutis. In utraque videlicet epiſtola hæc leguntur: Pervenit ad nos quod in illis partibus, nullus ad ſacrum ordinem, ſine commodi datione perveniat. *Conſule quoque lib. 4. ep. 27. lib. 11. ep. 46 lib. 12. ep. 28. lib. 13. ep. 41. Præterea qui Gregorii vitam ſcripſit Johannes Diaconus, Mauritium appellat* avariſſimum & rapaciſſimum, *lib. 3. cap. 50. ubi de* funeſtiſſima *lege ab eo lata loquitur. De ejuſdem* tyrannide *in Gregorium pergit agere Johannes lib. 4. capp. 16. & 17.*

De eodem imperatore Gregorius ipſe licet modeſtius ita ſcribit, lib. 13. ep. 31. Cum injuſtorum multorum peccata ferienda ſunt, *unus imperitus* erigitur, per cujus duritiam tribulationis jugo ſubjectorum colla deprimantur. Quod in noſtra diutius afflictione probavimus. *Et exponens, quomodo ſub Mauricio Reſpublica prædæ patuiſſet, ſubdit:* Ceſſent teſtamentorum inſidiæ, donationum gratiæ violenter exactæ. Redeat cunctis, in rebus propriis ſecura poſſeſſio. *Et ep. 38. pergit conqueri* de jugo triſtitiæ aſperiſque temporibus, *quæ regnante Mauricio perpeſſus fuerat. Denique ep. 39. eaſdem iterat querelas, gratulatuſque,* tam dura longi temporis pondera cervicibus *tandem* amota eſſe. *Quis igitur adeo miretur Gregorium toties a Mauricio pulſatum, imo graviter vexatum, illa de ipſo ſcripſiſſe aut dixiſſe, quæ ex ſeptem Pſalmorum Commentario excerpſit Guſſanvillæus: non eo tamen animo ut vivente Imperatore publica luce Commentarius hic donaretur.*

At qua ratione, inquies, *Mauricius fidei catholicæ addictiſſimus, & hoc nomine laudatus a ſancto Pontifice, potuit ab eodem infamari ut hæreticus, ſchiſmaticus, infidelis? Verum reſpondeo, ea quæ leguntur in Proœmio ſeptimi & ultimi Pſalmi:* Perſequitur etiam hoc tempore ſchiſmaticus, &c. *ad quoslibet ſchiſmaticos, hæreticos, & infideles referri poſſe. Eccleſiam autem multis ſchiſmatibus tempore Gregorii laboraſſe, multaque ab hæreticis, & ab fidei hoſtibus paſſam eſſe, quis neſciat?*

Ultro tamen concedimus a Guſſanvillæo prolata melius convenire Henrico IV. quam Mauricio; quæ conſideratio perſuaſit doctiſſimo viro Commentarium hunc Gregorii Papæ ſeptimi fetum eſſe. At vero lucubrationem hanc laudato Pontifici prorſus abjudicat ſtylus omnino diverſus. Decem epiſtolarum a Gregorio VII. ſcriptarum libros habemus, quæ ſi conferantur cum Commentario in ſeptem Pſalmos, non eumdem eſſe ſcriptorem palam fiet. Contra vero hoc in Commentario phraſis tota eſt Gregoriana; unde ſancto Doctori potius quam alteri cuipiam tribuendus videtur. De hac tamen controverſia judicet prudens lector. Unum tantummodo hic aſſerimus opus hoc dignum eſſe quod ſanctiſſimo Patri vindicetur. Ad tuendam conjecturam noſtram non uſurpavimus quod lib. 12. epiſt. 24. ſcribit ipſe Johanni Subdiacono: Dic ei (*Mariano Ravennæ Epiſcopo*) ut commenta Pſalmorum legi ad vigilias faciat; *Etſi nonnulli hoc utantur teſtimonio, ut probent Gregorium Commentarii in ſeptem Pſalmos pœnitentiales parentem ſe prodidiſſe. Nam quæ ſequuntur:* Neque enim volo dum in hac carne ſum, ſi qua me dixiſſe contigit, ea facile hominibus innoteſci; *ſatis oſtendunt ſanctum doctorem non de ſuo in Pſalmos Commentario locutum eſſe, ſed de alio quopiam ſive Hieronymi, ſive Auguſtini, ſive Ambroſii, &c.*

Verum prætereundum non eſt, quædam videri a Paterio, S. Gregorii diſcipulo, ex hoc Commentario excerpta. Nam quæ ad exponendum verſum primum Pſalmi 31. ille adhibet, partim ſunt deſumta ex primi verſus hujus Pſalmi expoſitione. Id etiam agnoſcit Guſſanvillæus, qui in edendo Paterio, ad hunc locum indicat in margine Commentarium in Pſalmos tanquam fontem ex quo deprompta Paterii ſententia.

Idem obſervare licet ad cap. 68. Paterii in Pſalm. ubi monet Guſſ. locum inveniri in explanatione Pſal. 4. Pœnit. Id ſane probare videtur virum doctum ſibi non conſtitiſſe, & agnoviſſe tandem Commentarium in ſeptem Pſalmos pœnitentiales, Gregorio tribuendum. De Commentario quoque in lib. Regum quem Gregorio abjudicavit, melius poſtea ſenſiſſe credendus eſt. Nam ad cap. 39. Paterii in Pſalm. monet in nota margin. illud haberi lib. 1. in cap. 1. Reg.

Hac in editione omiſſos in aliis omnibus Pſalmorum titulos, Procœmiis præfiximus, quod ad eorum explicationem procœmia hæc præmiſſa fuiſſe obſervaverimus: ita ut niſi prius lectis titulis vix intelligi poſſit mens auctoris qui præfatur. Cetera in aliis Gregorianis operibus edendis obſervata præſtitimus.

SAN-

Digitized by Google

SANCTI GREGORII PAPÆ IN SEPTEM PSALMOS PŒNITENTIALES EXPOSITIO.

PROOEMIUM in primum Pſalmum pœnitentialem.

In finem in Carminibus, Pſalmus David pro octava.

1. Reg. 17. In David fanctæ animæ fortitudo ſignatur. *1. Petr. 5.* *Luc. 11.* *1. Petr. 2.* Pſalterium quale inſtrumentum, quidve ſignificet.

SI ille Rex & Propheta convenienter David, id eſt manu fortis vocatus eſt, quia urſum interfecit, leonem ſuffocavit, Goliath fortiſſimum lapidis unius ictu proſtravit, & Gentes innumeras imperii ſui ditioni ſubegit: non incongrue eodem nomine ſanctam animam accipimus, quę illum, qui quaſi leo rugiens circuit quęrens quem devoret, B in ſe ipſa interfecit. Et ſi quando eam ſicut fortis armatus aperto certamine aggreditur, lapidis, quem reprobaverunt ædificantes, illum ictu proſternit, corporis nihilominus paſſiones ſubigit, atque ad virtutum officia convertit. Pſalterium quoque eamdem animam ſpiritalibus exercitiis aſſuetam non inconvenienter nominamus. Sicut enim muſicum illud inſtrumentum triangulum decem chordarum inferius quidem percutitur, ſuperius vero ſonare videtur: ita anima ſanctæ Trinitatis fide formata, decem Legis præceptis inſtructa, inferius percutitur, & ſuperius auditur: quia cum carnem aliquis perfecte afflixerit, tunc ſuaviſſimum Deo in dulcedine melos reddit. Per Pſalmum ergo, medi- C tationes & laudes & gaudia de Deo in animo concepta accipimus, ſicut cantum illius muſici inſtrumenti Pſalmum vocamus. Pſalmus ergo iſte, id eſt hęc meditatio, David, id eſt fideli animæ virtutibus [a] exercitatæ attribuitur: animæ ſcilicet tendenti in finem, id eſt in Chriſtum, qui eſt initium & finis. Chriſtus finis dicitur, vel quia eſt conſummatio Legis & Prophetarum, ſicut ipſe pendens in cruce teſtatus

[a] Chriſtus cur noſter finis. *Apoc. 22.*

A eſt, cum aceto & felle potatus dixit: *Conſummatum eſt*. Vel quia bonorum omnium perfectio eſt, quia nullum bonum perficitur, niſi quod in ſummo bono ſolidatur. Sicut enim nobis non ſufficit alios bonos quærere niſi ad ejus ſtudeamus agnitionem pervenire: ita eo invento nullus jam melior quæritur, quia omnis creatura eo, ſub cujus pedibus a Patre omnia ſunt ſubjecta, inferior invenitur. Pro [b] octava vero Pſalmus iſte factus aſſeritur, quia pro conſideratione futurę reſurrectionis Domino decantatur. Omne pręſentis vitę tempus ſeptem diebus evolvitur; & ideo æterna dies, quæ expleta horum dierum viciſſitudine futura eſt, octava vocatur. B Et quia pro conſideratione extremi judicii Pſalmus iſte concinitur, recte pro octava intitulatur. Vel quia ſequitur finem carnalis & ſpiritalis generationis, ideo octava dicitur reſurrectionis. Caro enim ex quatuor conſtat elementis, anima tribus vegetatur naturis. Eſt enim rationalis ad diſcernendum, concupiſcibilis ad virtutes appetendum, iraſcibilis ad vitia averſandum. De hac enim ira per eumdem Prophetam dicitur: *Iraſcimini, & nolite peccare*. Quod enim ſe contra ſeipſum erexerit, & zelo rectitudinis inflammatus, contra vitiorum ſe importunitates viriliter commoverit, in conſpectu interni judicis nequaquam deliquit. Vel ſecundum quoſdam octava dicitur, quia ſequitur ſex ætates in C hoc ſeculo viventium, & ſeptimam dormientium juſtorum. Hunc autem Pſalmum in hymnis habendum titulus aſtruit: quia qui tactus dolore cordis intrinſecus peccata ſua confitens, cor in pœnitentia conterit, ſuavem ad aures miſericordis Dei vocem exultationis reddit. Majus eſt enim Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitente gaudium, quam de nonagintanovem perſeverantia juſtorum. Et qui pro indulgentię deſiderio iniquitates ſuas annuntiat, in tabernaculis juſtorum dulciter hymnizat.

Joan. 19. 30. *Pſal. 8.* [b] Octava æternam vitam adumbrat. *Pſal. 4. 5.* Peccatorum pœnitentia quam grata ſit Deo. *Luc. 15.*

a Alludit ad Pſalmi titulum, in quo legitur: *In finem in Carminibus, Pſalmus David, pro octava*.
b Vide ſuperiorem notam.

nizat. Loquitur ergo in hoc Pſalmo fidelis anima, octavam illam, id eſt diem judicii tremendam conſiderans, terroremqua diſtrictionis divinę & reproborum damnationem perpetuam prudentię intuitu contemplans. Et quia de ſuis meritis diffidens, in ſe qualiter in illo tremendo examine iram ultionis divinę effugere poſſit, non invenit; audacter quidem, ſed confidenter ad fontem miſericordiæ, faciem ejus præoccupans accedit, malens in hac vita per pœnitentiam & flagella conteri, quam in futuro horrendis ſuppliciorum cruciatibus affligi. Quid ergo dicat audiamus, & illius exemplo cum fiducia ad thronum gloriæ Dei adeamus.

EXPLANATIO.

PSALMI PRIMI POENITENTIALIS.

Pſal. 6. Verſ. 1.

Anima pœnitens ad Dominum redire feſtinat.

D*omine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.*

1. Vides quam bonum principium, quam affectuoſum, quam gratię plenum. In eo enim quod Dominum eum vocavit, quod ſui jure miſereri deberet oſtendit. Dominorum enim eſt, ſervos alere non negligere: delinquentes corrigere, non necare: fugientes requirere, non abdicare. *Domine, ne in furore tuo*. Solet fieri, ut qui dominorum iram incurrunt, ſi eis reconciliari appetunt, patronos quærant, interventores adhibeant, advocatos adſciſcant. Sed hæc anima illius terribilis judicii terrore perculſa, amoris Dei deſiderio accenſa, moras non patitur, dilationem averſatur; & ſi ad horam Deum convenire diſtulerit, damnationem ſe evadere non poſſe arbitratur. Deſiderium enim non ſuſtinet, & in patientia modum non habet. Vires ergo colligit, de miſericordia Conditoris confidit, & quaſi eum præſentem videat, loqui præſumit. Ac ſi dicat: Scio quidem quia ab oculis tuis, meis excludor meritis: ſed tamen minor ſum cunctis miſerationibus tuis. Tu igitur, Domine, cujus me ſervum eſſe non abnego, cujus imperiis obtemperare deſidero, cujus ſuave jugum ferre nequaquam recuſo, *ne arguas me in furore tuo*. Hic me potius argue: dum tempus eſt miſericordiæ, corripe: dum dies ſalutis eſt, exerce. Quiſquis in hac vita flagellis atteritur, in manſuetudine corripitur; quia correptionibus emendatur. In illo autem tremendo examine iniquus omnis in furore arguitur; quia pœnam interminabilem venia nulla comitatur. Abſit ut in Deo furorem credamus. Non enim eſſet incommutabilis, ſi eum commovere poſſet alicujus neceſſitas paſſionis. Sed quia aliter de Deo, niſi ſecundum humanum morem loqui non poſſumus, infinitæ damnationis ſententiam, furorem vocamus. Non ut in illa juſtitię ſeveritate, aliqua omnino perturbatione Deus moveatur, ſed quia in eos qui duplici ſunt contritione conterendi irremediabiliter vindicatur. *Ne arguas me in furore tuo*: non humano, non tranſitorio. Furor humanus ſicut cito præterit, ita ſuæ vigorem poteſtatis nonniſi in corporibus extendit: divinæ vero ultionis animadverſio, non ſolum pœnas in corpore & anima multiplicat, verumetiam in damnatis immobiliter perſeverat. *Neque in ira tua corripias me*. Sicut major eſt furor quam ira, ita arguere majus eſt quam corripere. Eos corripimus, quos amantes emendamus. Et quia poſt mortem carnis alii æternis deputantur ſuppliciis, & alii ad vitam per ignem tranſeunt purgationis; fidelis anima non ſolum furorem timet, ſed etiam iram abhorret, teſte beato Auguſtino: Hi omnes qui non poſuerunt ſibi fundamentum Chriſtum, in furore arguuntur, quia æterno igne cruciantur. Qui autem eidem fundamento ſuperpoſuerunt lignum, fenum, ſtipulam, in ira corripiuntur: quia igne purgati, ad beatitudinis requiem [a] deducuntur. Dicat ergo fidelis anima, quid fecit conſiderans, & quid ſit receptura contemplans: *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me*. Ac ſi aperte dicat: Hoc ſolum tota cordis intentione efflagito, hoc indeſinenter votis omnibus concupiſco, ne me in illo tremendo examine vel cum reprobis ferias, vel cum purgandis, flammis ultricibus affligas. Et ut hoc fiat:

Deus hic ſemper arguis in miſericordia. In furore reprobos arguet.

Jerem. 37.

Furoris & iræ diſcrimen.

S. Aug. in hunc. verſ.

1. Cor. 3. Ignis purgatorius, ira Dei ſignum.

Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum: ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea. — *Verſ. 2.*

2. In eo quod nomen venerandum repetit, piæ precis affectum ſe habere oſtendit. Quaſi dicat: Tu Domine, quem ſuave videtur mihi ſæpius [b] invocare, miſerere mei dum tempus eſt miſericordiæ. Hic me miſericorditer corripe: hic per flagella contere: hic igne tribulationis exure. Et ne quid in me poſt hujus vitæ terminum vindicandum invenias, oro ut per ignem tui amoris omnem in me vitiorum rubiginem conſumas. Et hoc opus eſt ut facias, *quoniam infirmus ſum*. Ex peccato primi parentis pœnam contraxi magnæ infirmitatis: non enim quod volo, ago; ſed quod odi malum, illud facio. *Infirmus ſum*, quia ad malum pronus ſum. Sed tu, Domine, animarum debilium velox medice, *ſana me*, ſcilicet interius omni vitiorum labe emunda: *quoniam conturbata ſunt omnia oſſa mea*. Id eſt, virtutes animę obſcuratæ ſunt, & extenuatæ virtutes ſimul conturbatæ ſunt. Caritas enim confunditur, humilitas impingitur, fortitudo dejicitur, caſtitas impugnatur. Per oſſa virtutes accipimus, per quas nimirum animam ſuſtentamus. Sicut enim in oſſibus eſt fortitudo corporum, ita in virtutibus robur invenitur animarum. Et plane debilis omnis comprehenditur anima, niſi quę fuerit virtutum fortitudine fulta. Poſtquam enim io ordine culpam incurrit primus humani generis parens, ab illa in qua poſitus fuerat mentis celſitudine decidit, claritatem viſionis divinæ perdidit, ſuaviſſimas verborum Dei epulas, quibus interius reficiebatur, amiſit: oculos carnis ad obſcena & turpia videnda aperuit, qui prius aciem mentis, qua lucis ſummæ fulgor intuebatur, obſcuravit.

Deus hic puniendo miſeretur.

Rom. 7. Ex primi parentis peccato, infirmitatis pœna.

Et anima mea turbata eſt valde: ſed tu Domine uſquequo? — *Verſ. 3.*

3. Et quia me infirmum ſentio, quia oſſa mea conturbata agnoſco, *anima mea*, ſcilicet eo quod mea eſt, quod per me corrupta eſt, quod per me debilis & ægra facta eſt, turbata eſt ad gemitum, commota eſt ad compunctionem & lamenta, valde magna ſcilicet & multimoda turbatione. Turbatur anim, quia peccavit, quia bonum Dominum offendit, [c] quia vitam perdidit, mortem incurrit. *Sed tu Domine uſquequo* turbaris contra me, quia peccavi, quia te ad iracundiam delinquendo provocavi? Vel, *tu Domine*. Dæmones quidem invaſores non domini, naturaliter malunt meam perditionem quam ſalutem: ſed tu, Domine, *qui non vis mortem peccatoris*: ſingulariter *Domine*, non abuſive, ſed proprie: *uſquequo*, id eſt quamdiu differs ſanare? Ecce io conſpectu boni medici & curare va-

Lacrymis & gemitibus provocanda Dei miſericordia.

Ezech. 33.

len-

a Gilot. & Vatic. reducuntur.
b Rembold. Gilot. & Vatic. invocari.

c Omittitur in Guſſ. quia vitam perdidit.

ſentis aſſiſto, vulnera detego, preces emitto, dolores augeo, lacrymas effundo. Cur ergo diſſimulas, cum non ſit tibi minor potentia, quam voluntas? Licet hoc celes in corde tuo, tamen ſcio, quia univerſorum memineris. Omnis curatio quanto difficilius acquiritur, tanto acquiſita cautius cuſtoditur.

Verſ. 4. *Convertere Domine, & eripe animam meam: ſalvum me fac propter miſericordiam tuam.*

Deus impeditos carnalium delectationum vepribus liberat.

4. Ne magis turberis, ſupplico: ne ultra miſereri differas, peto: imo *convertere, Domine*. Sicut anima mea converſa eſt ad te per turbationem pœnitudinis, ita tu converte ad eam per ſerenitatem miſerationis. Et converſus, *eripe animam meam*. Impediunt eam vepres carnalium delectationum, detinent illam ſæcularium illecebræ cupiditatum: ſed tu, qui potens es omnia facere ſuperabundanter quam petimus, aut intelligimus, eam eripe: igne tui amoris, terrenarum dumeta voluptatum, quibus irretitur, adure; extra omnem peccati appetitum illam tuæ manu fortitudinis trahe. *Salvum me fac propter miſericordiam tuam.* Parum eſt ut animam meam a mundi voluptatibus liberes, niſi me ab hoſtium tentationibus virtutis tuæ protectione conſerves. Boni medici officium eſt, non ſolum ſalutem reſtituere, ſed etiam reſtitutam cuſtodiæ ſedulitate ſervare. Sic ergo & tu cum animam meam e carnalibus deſideriis eripueris, da mihi in bono perſeverantiam, ne mihi demiſſos laqueos iterum tentationum incurram. Et hoc *propter miſericordiam tuam*: non de meis meritis confidens, me ut ſalvum facias ſupplico, ſed de ſola miſericordia tua præſumens impetrare; quod non de meis meritis ſperos.

Epheſ. 3.

Contra hoſtis tentationes protegit.

Verſ. 5. *Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?*

Jac. 1.

Quæ animæ conſideranda ut ſe magno timore concutiat.

5. Peccata conſummata generant mortem. Niſi enim converſus fueris, niſi animam meam eripueris, niſi me ſalvum feceris, in peccatorum me caligine, id eſt in morte dimittis: quod ſi in morte fuero, tui procul dubio memoriam perdo. Et inde hoc ſcio, quod in morte penitus tui memor eſſe nequibo: *Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui.* Quomodo namque mihi conceditur, quod omnibus denegatur? *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Sicut de morte ad infernum peccator pervenit, ita de peccatorum multitudine in deſperationis foveam cadit. Unde & ſcriptum eſt: *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Fidelis anima non exaudiri metuens, miſerias quas perlatura eſt ſi non exauditur, enumerat, ut ſe maximo timore concutiat, & Deum citius ad miſericordiam flectat. Ait ergo: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Quaſi dicat: Dico ſi non eripueris me, a in morte futurum me prævideo. Et non ſolum in morte futurum me prævideo, ſed etiam in inferno, id eſt in deſperatione me ſepeliendam cognoſco. Quod ſi in inferno fuero, tibi me confiteri non poſſe perpendo. Nullus enim in inferno confitebitur tibi. Et hoc eſt quod ait ſub ſpecie interrogantis: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Scilicet nullus. Non enim eſt *ſpecioſa laus in ore peccatoris*. Aliter: *Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui*, precor ut animam meam liberes a carnalibus deſideriis, quæ militant adverſus eam. Si enim hoc non feceris, interficient me: quia a te, qui es vita mea, ſeparabunt eam. Cum enim tu ſis illud idem animæ, quod eſt anima corpori: ſi tibi inſeparabiliter non

Prov. 18. 3.

Eccle. 15. 9.

1. Petr. 2.

Deus animæ vita.

A inhæſero, neceſſario mortem incurro. Et ſi in morte fuero, tui memor non ero: *Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui.* Sicut nullius rei meminit caro mortua; ita nec te ſentire prævalet a te Deo anima diviſa. Nulla ſocietas luci ad tenebras. Ubi autem tui ingreditur memoria, ibi eſt lux veritatis immenſa. Quod tamen intelligi & aliter poteſt, quaſi dicat: Immedicabile corpus eſt recidendum enſe, & membri in corpore mortui abſciſſio potius eſt neceſſaria, quam medicina. Sed ego non ſum ut membrum mortuum, cui medicina non proficiat, ſedulitas nihil conferat. Nam ſum memor tui, ſcilicet miſericordiæ. Te enim medicum ſcio, miſericordem non ambigo, longanimem agnoſco: quod non facerem ſi B in morte eſſem. Et hoc apparet a toto, quoniam non eſt in morte.

2. Cor. 6.

Verſ. 6. *Laboravi in gemitu meo: lavabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo.*

Pœnitens non ſolum ſe miſerum agnoſcat, ſed in luctu lavare perſeveret.

6. Dixerat ſuperius, *Salvum me fac*, & tempus eſt ut facias: nam ego *laboravi in gemitu meo*. Adeſt miſeria, adſit & miſericordia. Miſeriam meam ego cognoſco, vulnus non diſſimulo, peccatum non celo. Niſi enim miſerum me agnoſcerem, in gemendo non laborarem. Sed ego laboravi, id eſt ſtudioſe egi, ut eſſem in gemitu, ſcilicet ut quouſque viverem, gemendum mihi putarem. Et *laboravi in gemitu*, id eſt, modo mihi proprio. Nemini enim ſicut mihi ingemiſcendum C eſtimo, quia præ omnibus me peccaſſe perpendo. Et quia non ſufficit bene incipere, niſi ſtudeat quis in bono opere perſeverare, adjungit: *Lavabo per ſingulas noctes*, id eſt per ſingulas tenebroſas cogitationes, *lectum meum*. Per lectum, conſcientiam accipimus: quia ſicut in lecto jacentes quieſcimus; ita in ea vel legi Dei vel legi peccati conſentimus. Et ſicut laboribus preſſi in lecto quieſcentes reficimur; ita dum mundi hujus adverſitatibus premimur, in bona conſcientia interius delectamur, Paulo atteſtante qui ait: *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Lectum ergo per ſingulas noctes lavat, qui conſcientiam a cogitationibus tenebroſis, lacrymis compunctionis emundat. Et non ſolum conſcientiam purificabo, ſed etiam *lacrymis meis ſtratum meum rigabo*. Quia vilis lectus eſt ſtratum, per D ipſam carnem accipimus. Et quoniam ſicut ſtratum facile convertitur, ita caro ab infirmo animo vario verſatur, ſicut per eumdem Prophetam dicitur, *Univerſum ſtratum ejus verſaſti in infirmitate ejus.* Rigat ergo lacrymis ſtratum ſuum, quia continuo fletu & dolore, carnis maculas diluit, & cordis duritiam imbre compunctionis emollit: ut ſicut hortus recepta ſuavi pluvia evidenter germinat, ita caro lacrymarum fluctibus rigata, bonorum operum & juſtitiæ germen emittit. Cur autem laboraverit, cauſam ſubdit, quaſi dicat: Ideo laboravi, ideo ingemui quia.

2. Cor. 1. 12.

Pſal. 41. 4.

Verſ. 7. *Turbatus eſt a furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.*

7. Humana natura ad imaginem primitus & ſimilitudinem Dei condita, E per prævaricationis culpam a contemplationis divinæ claritate expulſa, ſicut immortalitatis æternæ beatitudinem perdidit, ita interiorem oculum animæ, ſcilicet rationabilem, obſcuravit. Et quia poſtea bonum a malo diſcernere non valuit, volens poſtmodum quid ſibi ſequendum, quidve fugiendum eſſet, ſcire nequivit. Et quia illum qui lux eſt, & in quo non ſunt ullæ tenebræ, ... non

Gen. 3.

Ex primi parentis peccato, per malum cæcitas.

1. Joan. 1.

a Hic multa reſtituimus ex aliis editis in Guſſan. edit. omiſſa; unde ſenſus labefactatus.

non tenuit, ſicut in nocte, ſic poſtea in meridie A palpavit. Dicat ergo fidelis anima: *Turbatus eſt a furore oculus meus*: quia diſcernendi recte voluntatem non habui, per furorem, id eſt damnationis ſententiam, ipſam eligendi potentiam amiſi. Vel etiam illius a furore oculus turbatur, qui tremendi diem judicii, damnari metuens, intuetur. Cum enim quod quiſque geſſerit, quis ibi ſit recepturus, conſiderat: mentem quæ hoc prævidet, malorum ſuorum conſciam, ipſe judicii terror perturbat. Et quia ad illud judicium venire non trepidat, niſi quem conſcientia de peccatis accuſat, idcirco adjungit: *Inveteravi inter omnes*

Peccato pejor, peccandi conſuetudo.

inimicos meos. Ac ſi diceret: Ideo ad illud terribile examen deduci metuo, quia per conſuetudinem & perſeverantiam pravorum operum, non B novum, ſed veterem me peccatorem agnoſco. Cum enim ſim inter inimicos meos, ſpiritus videlicet malignos; quia eorum a me ſuggeſtiones non repuli, illis conſentiens in tenebrarum operibus inveteravi, id eſt in veteris hominis inobedientium redii. Factus ſum comparabilis veteri veſti. Sicut enim vetus veſtis nec ornatum adjicit, nec frigus repellit: ita ego nec frigus tentationis expellere valeo, nec proximorum animas per dextræ verbum adorno. Vel, inveteravi habitans inter inimicos meos, inimicos ſcilicet catholicæ Fidei, & Chriſtianæ religionis.

Pſ. 8.

Diſcedite a me omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.

2. Cor. 6. 14. A peccatorum ſocietate recedendum.

8. *Quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ conventio C Chriſti ad Belial? Aut quæ pars fidelis cum infideli?* Sicut enim qui diabolum ſequitur, Sanctorum collegium affectu & opere aſpernatur: ita qui Deo perfecte adhæſerit, impiorum conſortium nequaquam admittit. Quia ergo inveteravi converſatus inter inimicos meos, ne amplius aliquid vetuſtatis in me appareat, ne inimicorum converſatio notam mihi prævaricationis infigat: vos qui operamini iniquitatem, qui culpas veſtras confiteri negligitis, qui in malis operibus impœnitentes perſeveratis, hic a me affectu diſcedite, hic vos a me operum diſſimilitudine elongate: ut quia a Deo receditis hic animo, & in futuro etiam corpore a me diſcedatis. Diſcedite, ut amplius non communicem operibus veſtris iniquis:

Cant. 5.

D *Quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei*. Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Vocem flebilem Dominus exaudivit; quia ab omni inquinamento carnis & ſpiritus me mundavit. Quomodo autem exauditus ſit, oſtendit:

Verſ. 9.

Exaudivit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam ſuſcepit.

Humili precatori, Deus parcit, & dat perſeverantiam.

9. *Exaudivit Dominus deprecationem meam*, peccata dimittendo. *Dominus orationem meam ſuſcepit*, perſeverantiam dando: quaſi diceret: Non ſolum pro peccatis meis ſletu delictorum mihi indulgentiam contulit, ſed etiam ne eadem ulterius committerem, gratiæ ſuæ ubertatem conceſſit. Dixerat ſuperius: *Diſcedite a me omnes qui operamini iniquitatem*. Sed quia caritas non quærit quæ ſua ſunt:

1. Cor. 13.

E & hinc vera eſſe oſtenditur, cum ille diligitur qui adverſatur; ideo ſubjungit:

Verſ. 10.

Erubeſcant & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur & erubeſcant valde velociter.

Summa eorum qui de peccatis non erubeſcunt, impudentia. Luc. 6. 27.

10. Ille veraciter caritatem habet, qui & amicum diligit in Deo, & inimicum diligit propter Deum. Hinc namque per ſemetipſam Veritas dicit: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos*. Ne ergo ſurda aure præcepta tranſeat A Dominica, pro inimicis orat anima exaudita: *Erubeſcant & conturbentur*. Ergo quia propter peccata quæ perpetraverim, erubui: erubeſcens vero ut ea diluerem, in gemitu meo laboravi, exaudita veniam impetravi. Et utinam meo exemplo erubeſcat quicumque quod ad imaginem, & ſimilitudinem Dei ſit factus intelligit, & qualiter illam peccando fœdavit, agnoſcit. Si ſe circumſpiciens, conſideret & decorem quem perdidit, & obſcenitatem, qua ſe velut quodam teterrimo colore perfudit, de operum ſuorum qualitate, niſi ſit lapis, erubeſcit. Nobilis anima ſi quas aliquando peccati notas admiſerit, verecundiam tamen a ſe funditus non repellit. Nam & illud verum eſt apertæ deſperationis indicium, ſi verecundia non ſequitur

Gen. 1.

B peccatum. Unde ſub Judææ ſpecie contemnenti animæ dicitur: *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere*. Qui enim neglecto Dei timore peccata peccatis accumulat, profecto ut meretrix frontem obdurat.

Jerem. 3. 3.

11. Sed quia minus eſt de anteacta vita erubeſcere, niſi quis etiam ſtudeat ea quæ admiſit, pœnitendo corrigere, ſubjungit: *Et conturbentur vehementer*. Quiſquis peccati ſui modum conſiderans, ſibi iratus, contra ſeipſum graviter, quod egit puniendo, invehitur, per compunctionis lacrymas vehementer conturbatur. Quia vero per dolorem pœnitentiæ pervenitur ad converſionem vitæ, propterea additur: *Convertantur*. Ille nimirum ad Deum convertitur, qui tam cogitatus ſuos, quam etiam

Emendanda peccata de quibus erubeſcimus.

C operationes ad Deum ſemper dirigere conatur. Et quoniam tempus breve eſt, & finis peccatorum mors eſt; ne quis putaret in hominis eſſe poteſtate quando vias velit corrigere, repetit: *Erubeſcant*, ſe peccaſſe, erubeſcant converſionem diſtuliſſe. Et hoc faciant *valde velociter*. DIES *enim Domini ſicut fur in nocte ita veniet*. Unde & Salomon: *Ne tardes*, inquit, *converti ad Dominum, neque differas de die in diem*.

2. Petr. 3. 10.

Eccli. 5. 8.

PROOEMIUM

in ſecundum Pſalmum pœnitentialem.

Ipſi David intellectus.

D SIcut ſupra jam diximus, per David, fidelis anima accipitur, cui & nominis interpretatio, & operum magnificentia convenienter aptantur. Fidelis ergo anima, ea quæ in hoc Pſalmo dicuntur, intelligat, & ab iſto numquam intellectu recedat. [a] Intellectus vero David in hoc Pſalmo eſt, ut nemo ſe ante fidem de meritis ſuis, quæ nulla ſunt, efferat: nemo fide per gratiam accepta, de peccati impunitate præſumat: nemo bonum quod facit, ſibi, ſed gratiæ Dei attribuat: nemo per deſidiæ torporem in bona operatione pigreſcat. Videamus nunc quid dicat.

EXPOSITIO

E PSALMI SECUNDI POENITENTIALIS.

BEati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.

Pſal. 31. Verſ. 1.

1. Quaſi dicat: Cum omnes velint eſſe beati, diverſi de beatitudine diverſa ſentiunt: & deſideriorum ſuorum errorem ſectantes, ad beatitudinis portum per devia venire proponunt. Sed quidquid illi æſtiment, iſtud eſt ratum, iſtud eſt catholicum, quod

Peccata tegimus, ea per confeſſionem detegendo.

a Hæc ad titulum Pſalmi referuntur: Ipſi David intellectus.

Digitized by Google

quod illi ſolum ſunt beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates originales per baptiſmum: *& quorum tecta ſunt peccata*, actualia poſt baptiſmum commiſſa. Si tegit infirmus vulnera, qnomodo illi a medico adhibetur medicina? Nonne ſi celare vulnus cœperit, latius extenſum introrſum putreſcit? Sic & peccatum, niſi per confeſſionem detegatur, lethaliter in intimis dilatatur. Et ſicut vulnus non oſtenſum etiam ſanam carnem putredine inficit: ita peccatum niſi confitendo reveletur, etiam ſi qua ibi ſunt bona corrumpit.

Nulla Deo accepta bona quæ malorum admixtione maculantur.

Non enim accepta ſunt Deo bona, quæ malorum admixtione maculantur. Sed aliud eſt quod a peccatore homine per obſtinationem tegitur, aliud quod miſerante Deo per remiſſionem operitur. Tegit medicus vulnus ſanandum medicamine, tegit Deus peccatum ea, quæ multitudinem peccatorum operit, caritate.

1 Petr. 4. 8.

Si quis ergo peccata ſua tecta eſſe deſiderat, Deo ea per vocem confeſſionis oſtendat. Sunt tamen quædam peccata quæ quamdiu in hac vita vivitur, etiam a perfectis viris aut vix, aut nullatenns declinantur. Habent enim ſancti viri aliquid quod in hac vita operire debeant: quia omnino eſt impoſſibile ut in locutione, aut etiam in cogitatione numquam delinquant. Student igitur viri Dei oculorum linguæque colpas tegere meritis vitæ, ſtudent pondere bonorum operum premere immoderata verborum. Verum quomodo in electis eſt poſſibile eorum tranſgreſſiones contegi, cum ab illo, cujus oculis nuda & aperta ſunt omnia, non poſſunt abſcondi?

Hebr. 4. 13.

Sed quia hoc quod tegitur, inferius ponitur, & aliquid aliud ſuperducitur, ut quod aſt ſubterpoſitum, tegatur: tegere peccata dicimus, quæ quaſi ſubter ponentes abdicamus. Quibus nimirum quaſi tegmen ſuperducimus, dum bonorum nos indumento veſtimus. Peccata itaque tegimus, ſi bona facta malis actibus ſuperponamus.

Peccata tegenda ſunt, bona opera ſuperinduendo.

Verſ. 2.

Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec eſt in ſpiritu ejus dolus.

1. Cor. 11. 31.

Peccata noſtra ne nobis imputentur, puniamus.

2. Si noſmetipſos judicaremus, non utique judicaremur. Si nobis peccata noſtra imputaverimus, non ea nobis imputat Deus. Si ea ſatisfaciendo puniremus, nullum qui nos in futuro puniat, inveniremus. Imputare ſibi Adam peccatum ſuum noluit, quando culpam ſuam in Creatorem refudit, dicens: *Mulier, q·am dediſti mihi ſociam, dedit mih de ligno, & comedi.*

Geneſ. 3. 12.

Unde quia ſe confiteri culpabilem renuit, mortiferæ damnationis ſententiam ad poſteros miſit. Judicare autem ſeipſum nemo poterit, niſi qui virilem animum ad vitia perſequendum aſſumit, ſicut per eumdem Prophetam dicitur: *Perſequar inimicos meos, & compr hendam ill s, & non convertar donec deficiant.*

Pſal. 17. 38.
Prov. 18. 9.

Ad hoc fortitudine opus eſt.

Qui enim mollis eſt, & diſſolutus in opere ſuo, frater eſt opera ſua diſſipantis. Ideo dixit: *Beatus vir.* Quaſi dicat: Ad hoc opus nemo aſſurgere prævalet, niſi qui ſanctæ fortitudinis vires habet. Quid enim fortius, quam omnes animi ſui motus rationi ſubigere, omnia carnis deſideria ſpiritus virtute frenare, proprias voluntates abjicere, contemtis viſibilibus ea quæ non videntur amare? Unde & Salomon ait: *Melior eſt patiens, viro forti; & qui d minatur animo ſuo, expugnatore urbium.*

Prov. 16. 32.

NEC *eſt in ſpiritus ejus dolus.*

Ac ſincera humilitate.

Illi quidem peccatum non imputabitur, in cujus ſpiritu dolus mendacii non invenitur: qui ſe juſtum eſſe non ſimulat, qui ea etiam quæ occulte deliquit non celat. In ſpiritu publicani ad templum aſcendentis, dolus non fuit: quia dum illum quem occulta non tranſeunt, placare voluit judicem, confiteri ſe non erubuit peccatorem. Ait namque: *Deus propitius eſto mihi peccatori.*

Luc. 18. 13.

Magis ergo juſtificatus deſcendit, quam qui ſe de meritorum enumeratione jactabat. Denique & juſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui.

Prov. 18. 17.

In Phariſæi vero ſpiritu dolus fuit, qui magis videri, quam eſſe juſtus optavit. Dum ergo ea quæ clamare debuerat, tacuit, miſer quod ſibi tacendum eſſet, clamavit. Et per ſuperbiam, ſi qua in eo fuerant, minuit merita, qui humiliari contemnens, adauxit peccata. Et nos ergo exemplo hujus publicani, præoccupemus faciem hujus judicis in confeſſione, & effundamus coram illo corda noſtra, levantes puras manus ſine ira & [a] diſceptatione, in habitu ordinato, cum verecundia & ſobrietate: ut qui omni tentationi patentes, manum effugere non poſſumus judicis, per confeſſionem mundati, clementiam experiamur miſericordis.

1. Tim. 2. *v.* 8. & 9.

Verſ. 3.

Quoniam tacui, inveteraverunt oſſa mea, dum clamarem tota die.

Per ſuperbiam virtutes atteruntur.

4. Ille, in cujus ſpiritu dolus non eſt, beatus eſt: econtrario ille, in cujus ſpiritu dolus eſt, infelix eſt. Et hoc mihi experto credendum eſt: nam *inveteraverunt oſſa mea, quoniam tacui, dum clamarem.* Per oſſa nimirum virtutes accipimus, quia per eas animam, ſicut corpus per oſſa, ſuſtentamus. Quæ profecto inveterantur, quando a ſtatu ſuæ fortitudinis infirmantur. Sicut enim morborum infeſtationes corporis oſſa debilitant, vitiorum importunæ turbationes animæ virtutes infirmant. Ait ergo: *Inveteraverunt oſſa mea.* Ac ſi dicat: Virtutes & juſtitia, vel ratio & intelligentia, ita in me debilitatæ ſunt, ut nec per me quidem vitiis reſiſtere, nec animam ægram, & ad ima ruentem, virtutum valeam fortitudine ſuſtentare. Et quia per humilitatem confeſſionis ad novum hominem pervenire nolui, per arrogantiæ jactantiam in veteris infirmitate permanſi. Quare autem inveteraverunt, cauſam aperit, cum ait: *Quoniam tacui, dum clamarem tota die.* Cum clamare & tacere inter ſe repugnent, quomodo poteſt fieri ut aliquis taceat, & clamet? Sed ille tacet nimirum, & clamat, qui peccata quidem ſua ſilentio contegit, merita vero per vocem magnificationis extollit.

Qui peccator & taceat, & clamet.

Aut certe ille tacet, & clamat, qui peccata quidem præterita per confeſſionem non annuntiat, & per cor impœnitens alia committere, accepta peccandi libertate, non ceſſat. Nam quod peccatum clamor ſit, teſtatur Scriptura quæ dicit: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum aſcendit ad me.* Et iterum: *Deſcendam videre utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint.*

Gen. 18. 20.
Ibid. 21.

Peccatum quippe cum voce, culpa eſt in actione: peccatum cum clamore, eſt culpa cum libertate. *Dum clamarem tota die.* Tota die clamat, qui pro omni bono opere quod agit, laudari affectat: vel etiam tota die clamat, qui publice peccare non trepidat.

Verſ. 4.

Quoniam die ac nocte gravata eſt ſuper me manus tua: converſus ſum in ærumna mea, dum configitur ſpina.

Manus Dei ſuper ſuperbos gravis.

4. Sicot per noctem opera tenebrarum, ita per diem, bonarum intelligimus lucem actionum. Quis ergo peccare non deſinit, & ceteris ſe præferens, per bona opera ſuperbit, die ac nocte divinæ potentiæ iram incurrit. Vel *die ac nocte*, id eſt in proſperitate & adverſitate. *Gravata eſt ſuper me manus* tua

[a] Remm cum Gilot. & Va.ic. *deceptione*; quod pro errore ab una ed. in alias incaute translato, haberi debet.

tua. Quia enim & in adverſis ſuccubui, & in proſperis me nimis erexi, iram tuæ potentię ſuper me provocavi: *Converſus ſum in ærumna mea, dum configitur ſpina*: quoniam manus tua, quæ ſuperbos humiliat, humiles exaltat, gravata eſt ſuper me. Me enim ſuberbum depreſſit: quia non ſolum peccatum mihi dominari permiſit, ſed etiam de qua nimis gloriabar, juſtitiam mihi difficilem fecit. Ideo *converſus ſum in ærumna mea*. Qui enim de me præſumens, quaſi divitem me prius & nullius egentem credidi; poſtea ad me rediens, quam ſim miſer & infelix agnovi. Et hoc feci, *dum configitur ſpina*. Per ſpinam, omne peccatum ideo accipitur; quia dum confert delectationem, quaſi pungendo lacerat mentem. Tunc autem pœnitentis anima ad lamentum ducitur, cum perpetrata nequitia in memoria fixe retinetur. In translatione non configi, ſed confringi ſpina dicitur: quia nimirum mens ad luctum vertitur, ut peccati compunctio pœnitendo frangatur. Quomodo autem ſit converſus, oſtendit, dum ſubdit:

Verſ. 5.

Delictum meum cognitum tibi feci, & injuſtitiam meam non abſcondi.

Hebr. 4. 13.
Rom. 10. 10.
Ad perfectam confeſſionem narrandæ ſunt omnes peccati circumſtantiæ.

5. Quamvis omnia ſint nuda & aperta oculis tuis, tamen quia ore confeſſio fit ad ſalutem, feci tibi cognitum delictum, dicens illud eſſe meum. Mihi enim, quia deliqui imputo, me ſolum in operum meorum pravitate culpabilem clamo. Plus eſt dilectum cognitum facere, quam delictum manifeſtare. Ille enim delictum cognitum facit, qui non ſolum quod fecit annuntiat, ſed etiam omnem peccati cauſam & originem narrat. Qui non ſuperficie tenus peccatum loquitur, ſed & quando, & ubi, & quomodo: & ſi vel ignorantia, vel caſu, vel ſtudio deliquerit, confitetur. *Et injuſtitiam meam non abſcondi*. Nullum in corde meo doloſitatis ſcrupulum retinui: injuſtum eſſe quidquid a me habeo intimavi. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt. *Delictum meum cognitum tibi feci, & injuſtitiam meam non abſcondi*. Non ſolum quod deliqui, quæ mihi facienda fuerant bona prætereundo aperui; ſed quidquid commiſi, quæ prętereunda fuerant mala faciendo narravi.

Jac. 1. 17.

Verſ. 6.

Dixi, Confitebor adverſum me injuſtitiam meam Domino; & tu remiſiſti impietatem peccati mei.

Non alteri quam ſibi peccatum imputandum.

6. Quod delictum meum cognitum tibi feci, quod injuſtitias meas non abſcondi, non fuit ex neceſſitate, vel alicujus levitatis occaſione, ſed ex pœnitendi & confitendi præmeditatione. Nam *Dixi*, id eſt in corde meo ſtatui. *Confitebor adverſum me injuſtitiam meam Domino*. Adverſum ſe confitetur qui omnino confitetur quod aperit. Qui in peccati confeſſione ſibi non parcit: quidquid peccavit, non Deo imputat, non Deo annotat, non fortunæ attribuit, non diabolo, non conſtellationi adſcribit. In eo autem evaſurum ſe credit, ſi ſibi iratus ſe ſine moderatione accuſat. *Et tu remiſiſti impietatem peccati mei*. Attende quantę ſit indulgentiæ vitalis velocitas, quanta miſericordiæ Dei commendatio, ut confitentis deſiderium comitetur venia, antequam ad cruciatum perveniat pœnitentia; anta remiſſio ad cor perveniat, quam confeſſio in vocem erumpat. *Tu remiſiſti impietatem peccati mei*. Tu qui ſolus parcis, qui ſolus peccata dimittis, quis enim poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? *remiſiſti impietatem peccati mei*: projeciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea.

Indulgentiæ divinæ velocitas.

Luc. 5. 21.
Jai. 38. 17.

A Non ſolum peccatum remiſiſti, ſed etiam ipſam impietatem, pravæ ſcilicet operationis intentionem; ut jam nulla in corde meo malitiæ radix remaneat, ex qua peſtiferę actionis de cetero germen ſuccreſcat.

Iſa. 5.

Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno.

Verſ. 7.

7. Scriptum eſt quia *nemo ſine peccato, neque infans cujus eſt unius diei vita ſuper terram*. Et iterum Job teſtatur, quia *cæli non ſunt mundi in conſpectu ejus, & in Angelis ſuis reperit pravitatem*. Quanto ergo electus quiſque majori ſanctitate præeminet, tanto magis de his, ſine quibus hæc vita non ducitur, venialibus peccatis dolet. B Quis autem ſanctior Paulo, qui cum delectaretur Legi Dei ſecundum interiorem hominem, & aliam Legem in membris ſuis, Legi mentis ſuæ videret repugnantem, miſerum ſe exclamans commemorat, & de ſe diffidens, de corpore mortis illius per Dei gratiam liberari expectat? Idem nihil ſibi conſcius fuerat, ſed nequaquam in hoc ſe juſtificatum credebat. Sancti etenim viri licet magnis jam virtutibus polleant, habent tamen adhuc de culpæ obſcuritate quod feriant. Et licet magna jam vitæ claritate luceant, aliquas tamen peccati nebulas, velut quaſdam noctis reliquias, nolentes trahunt. Quod divinæ profecto pietatis diſpenſatione agitur, ut qui aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit, ad humilitatis celſitudinem ſua melius infirmitate ſublevetur: quatenus unde parva C reprehenſibilia humiliter patitur, inde verius in juſtitię virtute roboretur; & eo ſe in virtutie culmine erectus minimum ſentiat, quo ſuis viribus etiam parva quę eum impediunt, non expugnat. Orat ergo pro remiſſione peccati omnis Sanctus: quia ſine peccati macula ſolus invenitur homo Jeſus Chriſtus. Denique de ipſo ſolo legimus, quod non haberet quotidie neceſſitatem, quemadmodum ſacerdotes, prius pro ſuis delictis hoſtiam offerre, deinde [a] pro populi.

Job. 14. 4. ſec. lxx.
Job. 15. 15.
&c. 4. 18.
Orat pro ſuis Sanctus, quia nullus eſt peccati expers.
Rom. 7.
1. Cor. 4. 4.
Pſal. 83. 6.
Heb. 7. 27.

8. Verum ne aliquid intelligas tranſitorium appeti in oratione Sanctorum, adjungitur, *Ad te*. Electi etenim Dei orantes ut ad Deum perveniant, infirmitatis ſuæ inceſſanter exceſſus deplorant: quia & inde refectionis intimæ dulce- D dinem ſentiunt, unde vim ſuaviſſimi amoris per lacrymas emittunt. *In tempore opportuno*. ECCE *nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis*, dicit Apoſtolus. Tempus opportunum, tempus gratiæ, dies remiſſionis, plenitudo temporis: in quo *propter nimiam caritatem ſuam qua dilexit nos Deus, miſit filium ſuum ex muliere, factum ſub Lege: ut eos qui ſub Lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus*. Sed quid eſt, quod dicit: *In tempore opportuno?* Numquid & ante adventum Chriſti non extiterunt Sancti, qui orarent pro hac ſua & populi ignorantia? Fuerunt plane: ſed quia ipſum in carne venturum expectabant, cumque ſolum Salvatorem ſuum eſſe ſciebant, per ejus nimirum fidem ſalvati ſunt. E Jamque illud tempus opportunum in corde ſuſceperant; quia ad ipſum toto cordis deſiderio nihil hæſitantes ſuſpirabant.

a
Sancti in oratione nihil tranſitorium poſtulant.
2. Cor. 6. 2.
Epheſ. 2. 4.
Gal. 4. 5.
Nunc orandi tempus eſt opportunum.

Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

Verſ. 7.

9. *Aqua profunda, verba ex ore viri*. Et de hæreticorum adinventionibus ſcriptum eſt: *Aquæ furtivæ dulciores ſunt*. Per aquarum ergo diluvium, multiplicitatem intelligimus doctrinarum. A quibus nimirum Paulus nos prohibet, dicens: *Doctri-*

nis

Prov. 18. 4.
Prov. 9. 17.
Illud non inveniunt ſuperbi hæretici.
Hebr. 13. 9.

a In Rembol. Vatic. & Giſot. *pro populo*.

Digitized by Google

nis variis & peregrinis nolite abduci. Quiſquis enim hęreticas & profanas novitates ſuſceperit, longe a veritate abducitur. Et eo ad littus miſericordiæ Dei non approximat, quo inanium garrulitatum fluctibus raptus, in procelloſam ſe diſputationum caliginem omnes recipiens ineptias jactat; Illis ergo tempus opportunum non eſt, qui de ſua ſtulta ſapientia inflati, unde Deum placare debuerant, inde eum magis per vanarum aſſertionum blaſphemiam irritant: Et excuſando excuſationes in peccatis, ut ad Deum veniant non inveniunt remedium, quem per compendium confeſſionis poſſent habere placatum.

Verſ. 9.

Tu es refugium meum a tribulatione quæ circumdedit me: exultatio mea, erue me a circumdantibus me.

Hi ad Deum non accedunt.

10. Quaſi dicat: Illi in diluvio aquarum, id eſt in multiplicitate doctrinarum & excuſationum, ad te non approximabunt: ſed ego, qui delictum meum cognitum tibi feci, qui injuſtitias meas non abſcondi, qui a fidei unitate non exorbito, qui de me diffidens, de multitudine miſerationum tuarum præſumo, ad te per humilitatem confeſſionis approximo. Nam *tu es refugium meum.* MALEDICTUS *homo qui ſpem ſuam ponit in homine:* & benedictus homo qui confidit in Domino. Impugnant me carnis illecebræ, circumveniunt ignominioſæ paſſiones, perturbant inordinati deſideriorum tumultus: ſed eo tutius omnia deſpicio, quo de me vilia ſentiens, in ſolo virtutis tuæ munimine confido. *Exultatio mea, erue me.* In divinæ contemplationis claritate electorum mentes quanto graviores rerum temporalium tumultus tolerant, tanto in meditatione ſecuturę in perpetuum felicitatis ſuavius exultant. Et cum cœperint eis mundanę perverſitatis inęqualitates amareſcere, tunc primum poſſunt internę quietis ſuavitatem ſentire. Et quia nihil de ſeculo, niſi triſtitiæ fructus colligunt, Deum ſolummodo ſuum eſſe gaudium ducunt. Ceterum quoniam ſecundum Apoſtolum, *omnes qui volunt pie vivere in Chriſto, perſecutionem patiuntur:* ideo ſubjungitur: *Erue me a circumdantibus me.* Sancta etenim anima divini amoris ſpiculis vulnerata, cum anhelare in Deum cœperit, cum ad ſupernam ſe patriam per deſiderium extendit, ad tentationem ei vertitur quidquid in hoc ſeculo amicum antea blandumque putabatur: quia qui peccantem amare conſueverant, rectę viventem crudeliter impugnant. Voluptates nihilominus priſtinæ ad memoriam redeunt, & reſiſtentem ſibi gravi aperti certaminis perturbatione affligunt. Orat ergo ut in his omnibus liberationis præſidium a Deo habeat, metuens ne ipſo fatigationis ſuæ tędio devicta ſuccumbat.

Jer. 17. 5.

Sed qui de ſe vilia ſentientes, in Deum fiduciam habent.

2. Tim. 3. 12.

Verſ. 10.

Intellectum tibi dabo, & inſtruam te: in via hac qua gradieris, firmabo ſuper te oculos meos.

Deus non ſolum præterita peccata dimittit, ſed a futuris tuetur.

11. Pendent inferiora ex ſuperioribus. Dixerat enim Propheta ſuperius: *Remiſiſti impietatem peccati mei:* nunc vero ipſius propitiationis divinæ verba interſerit, in quibus ſignificat, non ſolum de præteritis adeptum veniam, ſed etiam de futuris peccatis divinitus ſibi proviſam eſſe cautelam, dicens: *Intellectum tibi dabo, & inſtruam te.* HOMO *cum in honore eſſet, non intellexit; comparatus eſt jumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis.* Qui naturæ rationalis dignitatem contra auctoris noſtri præcepta ſuperbiendo perdidimus, per infuſam cordibus noſtris Spiritus ſancti gratiam, quam in nobis peccatum obſcuraverat, intelligentiæ lucem confeſſionis humiliatione revocamus. Cum enim ad ſecretarium cordis accedimus, & quam diſtrictus judex futurus ſit, qui nunc eſt patiens & longanimis, conſideramus; cum ad intuenda Sanctorum pręmia, & iniquorum damnationem oculos mentis attollimus; cum de futuris incerti, ne labamur metuimus; & ea quæ male egimus, flendo punimus: tunc nimirum ſalutari a Deo intellectu accepto, de cordis noſtri habitaculo ignorantiæ tenebras effugamus. Sed quia minus eſt recte intelligere, niſi ſtudeat quis recte intellecta morum honeſta complere, adjungitur; *Et inſtruam te.* Non te permittam perfunctorie voluntatis meæ arcana cognoſcere; ſed & hoc tibi conferam, ut etiam bonum quod intellexeris, peragas: & qualiter id agendum ſit, cauta conſideratione diſcernas. Sunt namque nonnulli, qui recte quidem offerunt, ſed recte dividere non ſciunt: quia bonum quodlibet recta intentione incipiunt, ſed habera in eodem bono opere diſcretionis virtutem poſtponunt. Hi nimirum quod bene inchoant, malo plerumque fine conſummant: quia inde reatum incurrunt criminis, unde fructum habere potuerunt virtutis.

Pſ. 48. 21.

Intelligentię lumen infundendo.

12. Quia vero nihil eſt bonum quod incipimus, niſi perſeveranti illud fine compleamus, recte ſubditur: *In via hac qua gradieris firmabo ſuper te oculos meos.* Quamdiu hic vivimus, in via ſumus, qua ad patriam tendimus. Maligni autem ſpiritus iter noſtrum quaſi quidam latrunculi cuſtodiunt, & operi noſtro inſidiantes, deceptionis ſuæ ubique laqueos tendunt. Facile ergo inter laqueos ambulantes labimur, niſi ſapientiæ Dei ducatu gubernemur. In hac vero via ille non graditur, qui temporalium rerum vel copiam cupiens, vel inopiam metuens, a rectæ operationis ſtudio revocatur. Sed quoniam is qui ſpiritu Dei operatur, non deſidia corrumpitur, non timore repellitur, non labore laſſatur, non incongrue ſubjungitur: *Qua gradieris;* quid nimirum ſemper de virtute in virtutem graditur, qui a ſanctæ operationis ſtudio nulla antiqui hoſtis calliditate ſuperatur. Super eum ergo qui in hac via graditur, Deus oculos ſuos firmat: quia quicumque boni propoſiti intentione non deficit, reſpectus ab eo divinæ miſericordiæ numquam recedit: quatenus eum ſemper in omnibus adjutorem habeat, ad quem indeficientis amoris deſiderio inceſſanter anhelat. Unde & alibi per eumdem Prophetam ſcriptum eſt: *Oculi Domini ſuper juſtos.*

Et perſeverantiæ donum conferendo.

Pſal. 33. 16.

Verſ. 11.

Nolite fieri ſicut equus & mulus: quibus non eſt intellectus.

13. Sancti viri cum mala ſua ſuperant, cum ad ſuperna intuenda bonorum operum perfectionibus volant, nihil eſſe quod faciunt deputant, niſi etiam alios ab errore compeſcant. Scriptum enim eſt: *Caritas non quærit quæ ſua ſunt.* Sollicitæ ergo diſcretionis inſpectione in ſecretis cordium ipſam matrem virtutum caritatem exquirunt, quam profecto ſe non habere comperiunt, niſi omnibus etiam inimicis eadem velint tribui, quæ ſibi optant impendi. Unde ſancta anima quæ per confeſſionis vocem peccata ſibi dimiſſa non dubitat, & ipſius promiſſionis divinę oraculo roborata, in eo quod ſupereſt vię hoſtium inſidias incurrere non formidat, ad proximos alloquendos convertitur, & ne ipſi ab hac immenſitate pietatis Dei inveniantur exortes, hortatur, dicens: *Nolite fieri ſicut equus & mulus.* Ac ſi dicat: Quoniam quidem ad naturæ veſtræ ſtatum pietas divina vos revocat, & ſimilitudinis ſuæ imaginem quam inobedientia deſtruxerat, be-

Sancti viri non de ſua tantum, ſed etiam de aliena ſalute ſolliciti ſunt.

1. Cor. 13. 5.

nignitas Salvatoris noſtri in vobis reformat: nolite divitias bonitatis Dei contemnere: nolite ſicut equus alienum ſeſſorem indifferenter portare. Equus enim ſicut dominum ſuum ad portandum recipit, ita etiam ſine diſcretione alios, qui volunt aſcendere, ſeſſores admittit. Qui ergo timore Dei poſtpoſito, qui Dominus omnium eſt, diabolicæ ſe poteſtati ſubjecerit, & animam quæ ſedes ſapientiæ eſſe debuerat, fallacis domini ditioni mancipaverit, ſine intellectu proculdubio ſicut equus exiſtit. Mulus vero ſicut onus domini ſuſtinet, ita ſe cuilibet extraneo onerabilem præbet. Quiſquis itaque Domini illius, cujus jugum ſuave, & cujus onus leve, præcepta rejiciens, graviſſimas peccatorum ſarcinas ferre non recuſaverit, irrationabilem ſe profecto ſicut mulum oſtendit.

Alium ſeſſorem non admittat nisi præter Dei.

Matt. 11, 30.

Verſ. 12. *In camo & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te.*

14. Plerumque qui præcepta Dei aure cordis audire renuunt, perſecutionum verberibus admonentur, ut ad virtutis amorem pœnarum dolores pertrahant, quos æternæ vitæ præmia non invitant. De quibus nimirum ſcriptum eſt: *Sola vexatio intellectum dabit auditui*. Sæpe etenim amator præſentis ſeculi ita ab eodem, quem diligit, mundo deſpicitur & impugnatur: ut cum eo nequaquam currere valeat, sed fractus adverſitate torpeſcat. Quod divinæ profecto diſpenſatione miſerationis agitur: [a] quia in hoc mundo deſpectus, tanto celerius trahitur ad Deum, quanto nihil habet in ſeculo ubi delectetur. Orat igitur fidelis anima, ut lubricos peccantium curſus mundana adverſitate virtus divina coerceat: quatenus erroris ſui deſideria ſequi non valeant; & hoc modo ad ſe reverſi, ſaltem ex difficultate & impotentia peccandi reſipiſcant. Poſſumus quoque per camum & frenum verba divinæ Legis accipere: quæ quia peccantibus aliquando graviter minantur de pœna, aliquando ſuaviter blandiuntur de venia, dum in ora fidelium veniunt, vagos eorum greſſus more freni & cami reflectunt. Maxillas conſtringunt, quia vocem jactantiæ comprimunt; dum qui ex vitio ſuperbiæ ſolebant jactare merita, per humilitatis virtutem diſcunt confiteri peccata. Quare autem tantopere pravorum hominum etiam invitam converſionem exoptet, oſtendit cum ſubdit:

Adverſitates peccatoribus proſunt, ut convertantur.

Iſai. 28, 19.

Divinæ Legis freno ſunt cohibendi.

Verſ. 13. *Multa flagella peccatoris: ſperantem autem in Domino miſericordia circumdabit.*

15. Qui enim per ſuperbiam erectus contra Conditorem peccata augere non deſierit, & hic curarum adverſantium flagellis affligitur, & in futuro duplici nihilominus contritione conteretur. Cui ſi ad iniquitatis ſuæ cumulum peccanti contigerit exterius proficere, hoc ipſum ſibi eſt divinæ animadverſionis flagella tolerare; quia modo in conſpectu Dei eo ipſo interius dejicitur, quo falſa gloria in conſpectu hominum exterius elevatur. Et illi ſua in pœnam vertitur culpa: quia hoc ipſum fuit vere intus cadere, quod foras oſtenditur profeciſſe. Hæc quidem prædicta inconfidentes inveniunt: *Sperantem autem in Domino miſericordia circumdabit*. Diligentibus enim Deum, omnia cooperantur in bonum. Qui in amorem cæleſtium fixus, ſeculum perfecte deſpexerit, nulli omnino vanitati ſuccumbit, nulla hunc adverſitas dejicit: nulla proſperitate corrumpitur: flagellis proficit: quippe qui ea aut quæ perpetravit peccata obliterat, aut quæ perpetrare poterat, futura devitat. Et ſibi omnia fore exiſtimat proſpera, quæ a dilectoribus mundi putantur adverſa.

Flagella Dei in contritis. Jerem. 17.

Erga juſtos miſericordia. Rom. 8, 28.

Verſ. 14. *Lætamini in Domino, & exultate juſti: & gloriamini omnes recti corde.*

16. Quaſi diceret: quandoquidem ſperantes in Domino miſericordiæ divinæ clypeo muniuntur: *Lætamini in Domino, & exultate juſti*. Non eſt impii gaudere, dicit Dominus: quia qui terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. Et quanto quis ad temporalia acriore cura exarſerit, tanto magis ab æternis damnabili torpore frigeſcit. Juſtis ergo ſolummodo ut in Domino lætentur dicitur: quia qui Deum toto corde non diligunt, in eo lætari, quamdiu ſecularibus delectantur, non poſſunt. Scriptum eſt enim: *Quicumque amicus hujus ſeculi eſſe voluerit, inimicus Dei conſtituitur*. Neque enim poſſumus hic gaudere cum ſeculo, & illic regnare cum Christo. Sed juſti tantum in Domino exultant; quia ita extra mundum ſunt facti, ut nec proſperari in mundo cupiant, nec adverſa pati nullo tacti præſentium amore pertimeſcant. Et notandum, quia non ſolum *lætamini* dixit, ſed etiam *& exultate* adjecit: ut intelligas, eos non poſſe triſtari in corpore, quibus divinæ claritas miſerationis fulget in mente. *Et gloriamini omnes recti corde*. Illi quidem qui habent cor ad terrena diſtortum, non gloriantur in Domino: quia ſpem ſuam poſuerunt in mundo. Vos autem qui cor veſtrum ſecundum Dei voluntatem dirigitis, in ſpe beatitudinis ęternę gloriari debetis: *ut qui gloriatur, in Domino glorietur*. Illa namque ſine dubio eſt vera gloria, quam nullius mœſtitiæ obtenebrat pœna.

Solis juſtis lætari datur.

Iſai. 48. 22.

Jacob 4, 4.

Et omni triſtitia carere.

2. Cor. 10, 18.

PROOEMIUM

In tertium Pſalmum pœnitentialem.

Pſalmus David in rememorationem de Sabbato.

SAbbatum requies interpretatur. Sabbatum humanum genus in primo parente habuit, qui quamdiu in Conditoris ſui obedientia perſtitit, in ſuaviſſimo contemplationis divinæ lecto requievit. In paradiſo namque primus homo deliciis potius, ſicut nullam in anima poterat ſentire eſuriem, ita etiam omnem quæ ex carne naſcitur, ignorabat paſſionem. At poſtquam divini colloquii peccando familiaritatem perdidit, mortis legibus ſuccumbens, requiem felicitatis æternæ amiſit: & in procelloſos mundanæ inſtabilitatis corruit fluctus, quia ſtatum rectitudinis ſervare contempſit. Fidelis ergo anima requiem in primo homine perditam ad memoriam revocans, & futurum nihilominus vitæ æternę Sabbatum ſpiritus agilitate contemplans, ab omni ſpiritus & carnis optat corruptione eripi, & ad futuram indeficientis beatitudinis requiem, conſummato hujus vitæ termino, orat ſine cunctatione perduci. Ait ergo:

Felix primi hominis ſtatus.

EXPLANATIO.

TERTII PSALMI POENITENTIALIS.

DOmine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. *Pſal. 37. Verſ. 2.*

1. Quaſi dicat: Scio futurum eſſe, ut poſt hujus vitæ exitum alii flammis expientur purgatoriis, alii ſententiam æternæ ſubeant damnationis. Sed quia illum tranſitorium ignem omni tribulatione præſen-

Ignis purgatorii quam formidandus.

[a] Gillot. & Vatic. *quo in hoc*.

Digitized by Google

ſenti æſtimo intolerabiliorem, non ſolum in furore æternæ damnationis opto non argui, ſed etiam in ira tranſeuntis timeo correptionis purgari. Tu ergo, Domine, cui in ſpiritu meo ſervio, quem omnium Salvatorem eſſe cognoſco, ne arguas me in furore damnationis perpetuæ, neque corripias

In Pſal. 8.

me in ira expurgantis vindictæ. De furore & ira, quia ſufficienter in ſuperioribus expoſuimus, iterum tractare ſuperfluum putamus: ne eadem repetentes, legentibus faſtidium generemus. Quare autem non debeat in ira corripi, & in furore damnari, ſubjungit cum ait:

Verſ. 2.

Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi: & confirmaſti ſuper me manum tuam.

Quæ ſagittæ homini peccanti infixæ.

2. Quanto quiſque plus cœperit quod amiſit intelligere, tanto plus incipit corruptionis ſuæ ſententiam, quam ſubivit, lugere. Fidelis ergo anima perpendens quod perdidit, conſiderans quod invenit, videns ſe a paradiſi gaudiis veniſſe ad miſerias vitæ præſentis, a ſocietate Angelorum tranſiſſe ad curas neceſſitatum: penſat quod ſubjacet periculis, quæ peccando gloriam perdidit æternæ incorruptionis. Novit etiam quia mortem nulla poſſit ratione evadere quæ poſſet, ſi non peccaſſet, ſemper vixiſſe. Has ergo ſibi ſagittas infixas eſſe conqueritur: quia jam nobis eſt naturaliter inditum, quod primo homini fuit pro culpæ vindicta illatum. Mortalitas & paſſibilitas; ſunt ſagittæ quæ nimirum nobis infixæ ſunt: quia quamdiu in præſenti ſeculo vivimus, ab eis liberari aliqua ratione nequimus. Dicat ergo fidelis anima: Quandoquidem pro originali commiſſo mortalis effectus, magnam hujus ſeculi miſeriam ſuſtineo, pro me autem pœnitentiam ago; tu qui viſitabis iniquitates in virga, ne impleas amaritudinibus univerſa: ſed cum in hoc ſeculo peccati pœnam lugeam, ſaltem in futuro diſtrictæ animadverſionis terrorem evadam. Quod ut facere debeas, *confirmaſti ſuper me manum tuam*. Sicut ſtudioſus magiſter frequenter verbere puerum corripit, ita a me tuæ vindictæ manus numquam recedit. Per manum Domini, quam ſuper ſe aſſerit confirmatam, miſeriarum frequentiam & aſſiduitatem intellige. Quam ideo memorat, ut tanto facilius in futuro acquiratur venia, quanto major hic fuit irrogata vindicta. Poſſumus etiam per ſagittas verba Dei intelligere, quæ corda quidem noſtra transfodiunt, cum nobis altius infixa, amoris Dei nos vulnere compungunt. Quomodo autem ſit continua hæc pœna quam patitur, oſtendit, dicens:

Verſ. 3.

Non eſt ſanitas in carne mea a facie iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meorum.

Pœnæ quibus humana ſubjacet in corpore.

3. Caro humana, ex quo maledictionis promeruit ſententiam, portare non deſtitit peccati continuam pœnam. Et quia nos ejus inceſſanter infirmitas debilitat, iræ Dei faciem nobis indeſinenter repræſentat. Portamus namque corpus mortale, doloribus obnoxium, indigentiis impeditum: quod nimirum tentationes ſollicitant, ſollicitudines anguſtant, anguſtiæ conterunt, contritiones affligunt; quodque etiam ſi aliquando videatur eſſe validum, ipſa ſua valetudine magis invenitur infirmum. Quid enim infirmius, quam aſſidue fame tabeſcere, difficultate ſomni languere, frigore diſſolvi, æſtu torreri? Quæ autem ſanitas eſſe potuerit, ubi tot malorum multitudo concurrit? Dicat ergo fidelis anima: *Non eſt ſanitas in carne mea*. Ut videlicet corpus infirmum eſſe ſentiat, quod tam facile paſſionum inæqualitas permutat. Ne autem intelligas propter

Et in mente.

peccati pœnam non infirmari in mente, quia dixerat ſibi non eſſe ſanitatem in carne, ſubjungit: *Non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meorum*. Sicut jam dictum eſt, per oſſa virtutes accipimus, quia ſine eis nullum in anima robur habemus. Omnes autem virtutes in conſpectu Dei vicaria ope ſe ſublevant, nec virtutes veræ ſunt; ſi a ſe invicem aliqua diverſitate diſcordant. Una enim virtus ſine altera, aut omnino nulla eſt, aut minima. Si enim aut caſtitatem humilitas deſerat, vel humilitatem caſtitas derelinquat, cum Deus deteſtetur tam ſuperbiam, quam immunditiam, quomodo oculis ejus accepta erit caſtitas elata, vel humilitas immunda? Non enim bona accepta ſunt Deo, quæ malorum admixtione maculantur; quia *modicum fermentum totam maſſam corrumpit*: & qui in uno offendit, multa bona perdit: & qui ſine humilitate virtutes congregat, quaſi in ventum pulverem portat. Quia ergo virtutes animæ aut vitiis impugnantur, aut plerumque elatione deprimuntur, recte nunc dicitur: *Non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meorum*: quotidieque peccatorum pœnam patior, quam in ipſa peccatorum facie contemplor. Et quia ſentio pœnam, recogito culpam. Vel: *Non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meorum*: quia videlicet nullam anima mea poteſt habere requiem, donec aliquam peccati in ſe habeat recordationem.

Pſal. 1. & Pſal. 2.

1. Cor. 5. 6.

Verſ. 4.

Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum: & ſicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me.

Peccati pondus & gravitas.

Zac. 5. 7.

4. Quaſi dicat: Non eſt mirum ſi non eſt pax oſſibus meis: nam iniquitates meæ gravatæ ſunt ſuper me ſicut onus grave. Iniquitas in talento plumbi ſedet. Plerumque anima amoris Dei deſiderio accenditur, adeo ut etiam ad ſumma ambienda ſuſtolli videatur: ſed quia gravi peccatorum pondere premitur, eo citius ad ima labitur, quo admiſſorum conſcientia interius gravatur. Et quidem aſcendere ad Deum ea qua poteſt virtute nititur, ſed ipſo ſuo conamine laſſata, relabi compellitur. Cauſam vero tantæ gravitatis præmiſit, cum ait: *Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum*. Niſi enim iniquitates principale cordis mei ſuperando tranſcenderent, nequaquam tanta me pravorum operum depreſſione gravarent. Sancti namque viri, ſi quando in mente tentationes tolerant, illicitum cordis appetitum magna virtutis dominatione refrenant: ne ſi in aliquo lapſu tentatori conſentiant, non jam cogitationum ſuarum, ſed ſervi crudelium dominorum exiſtant. Cum enim diabolicis anima ſubeſſe ſuaſionibus cœperit, quanto ſe hoſti callido crebrius ſubjicit, tanto eum ſibi intolerabiliorem facit: ut ei jam in nullo reſiſtere valeat, qui in uno ſui oblita aſſenſum præſtat. Solerter itaque vigilandum eſt, ut cum pulſare mentem culpa inchoat, peractam culpam quis finis ſequitur, attendat: ne ſi malæ ſuaſionis blandimenta non perſpiciat, in nequiſſimæ tenebras perpetrationis neſciens ruat.

Hujus gravitatis cauſa.

Verſ. 5.

Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ, a facie inſipientiæ meæ.

In peccatum relabentium inſipientia.

5. Fidelis anima quæ in ſeipſam, ſibi non parcens, vehitur, deteriora adhuc de ſe quam prius dixerat, confitetur, dicens: *Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ*. Super curatum vulnus cicatrix obducitur, dum ſignum præteritæ plagæ in reſarcita cute monſtratur. Quæ nimirum cicatrix neceſſario corrumpitur, ſi caro ſanata iterum vulneratur. Ubi quanto magis extenditur inæqualitas corporis, tanto difficilius oſtenditur efficacia curationis.

Sed quid per vulnus, niſi peccatum exprimitur? A

Quid vero per cicatricem, niſi pœnitentiæ actio deſignatur? Qui enim per pœnitentiæ lamenta peccatum corripit, quaſi cicatricem vulneri ſuperducit. Quod ſi dimiſſæ nequitiæ mentem iterum ad delectationem pertrahunt, ſuperductæ vulneri cicatrices putreſcunt. Cicatrices namque putreſcere, eſt ſanata jam peccatorum vulnera rurſum in tentationem ſerpere, atque de eorum iteratione delectationem ſentire. Cicatrices computreſcere, eſt ex peccatorum ſuggeſtionibus poſt ſuperductam eutem pœnitentiæ, dolorem iterum culpæ in occulto cordis per putridas cogitationes perpeti, & tandem per opus miſerum quaſi effuſo fœtore corrumpi. Quare autem hoc ſibi contigit, oſtendit cum ait: *A facie inſipientiæ meæ.* B Sicut ſumma prudentia eſt aliquem poſt acceptam pœnitentiam ſollicitæ ſibi circumſpectionis ſtudio in poſterum proſpicere, ita miſerabilis inſipientiæ eſt in iſtius vitæ ambiguo quaſi accepta ſecuritate dormire. Per inſipientiam ergo negligentiæ, vulnus jam ſanatum computruit: quia dum per ſtudium vigilantiæ mens ingrata ſibi in poſterum providere noluerit, miſerabilius ea quæ prius abdicaverat, mala committit.

Verſ. 6.

Miſer factus ſum, & curvatus ſum uſque in finem: tota die contriſtatus ingrediebar.

Nemo infelicior, quam qui ſuam infelicitatem non cognoſcit.

6. Tanto unaquæque anima fit pretioſior ante oculos Dei, quanto fuerit deſpectior ante oculos ſuos. Quid autem infelicius, quam infelicitatem ſuam non cognoſcere, & inter ipſa vitæ diſcrimina nullum infirmitatis dolorem ſentire? C Sicut enim phrenetici mentis alienationem tolerant, cum ſe non ſolum nihil pati, ſed etiam incolumes putent: ita qui mortali carne circumdatus, ærumnas præſentis vitæ non ſenſerit, a virtute ſapientiæ alienus exiſtit. Innumerabiles namque humanæ dejectionis miſeriæ, ſicut corda juſtorum gravi triſtitiæ dolore convulnerant, ita iniquorum mentes ipſa ſua importunitate delectant. Cum enim omni vanitati [a] patentes, ſola quæ carnis ſunt cogitant, & lacrymarum cauſas tripudiantes peragunt, mortis ſuæ negotium ridentes exequuntur. De quibus profecto ſcriptum eſt: *Quia lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis.*

Prov. 2. 14.

Verum qui ad Sabbatum quietis æternæ pervenire deſiderat, circumſpecta quas patitur D miſeriarum multitudine, ſeipſum humilians dicat: *Miſer factus ſum, & curvatus ſum uſque in finem.* Uſque in finem curvatur, qui iniquæ voluntatis ſtudium uſque ad effectum pravi operis terrenis inhians, protrahit; & ad cæleſtia ambienda non ſolum non per gradum operis, ſed nec per intentionis volatum aſſurgit.

Sancti blandimenta ſeculi timent, & cum luctu tolerant.

7. Sed quia culpam ſæpe ſequitur pœnitentia, & plerumque qui cadit, adjicit ut reſurgat, ſequitur: *Tota die contriſtatus ingrediebar.* Cum ſollicito ſe timore mens humana circumſpiciens, modo quæ egit mala enumerat: modo quæ agere neglexit bona ad memoriam revocat: modo reprehenſibilia eſſe in quibus verſatur, conſpicit: modo ſibi recta opera adhuc deeſſe perpendit: E quia malorum tantorum in ſe remedium non invenit, triſtitiæ intolerabilis pondere prægravata tabeſcit: & tanto ſe durius in cogitatione dilaniat, quanto terribilius eſſe, quod imminet judicium penſat. Tota autem die contriſtatus ingreditur, qui miſeriam eſſe deputat, ſi quando ei proſperitas ſeculi fallaciter pernicioſeque blanditur, ſicut in Canticis canticorum Sponſus ad ſponſam loquitur, dicens: *Oculi tui columba-*

Cant. 4. 1.

rum. Columba enim pro cantu gemitum habet. Quia ergo ſancti viri ſeculi blandimenta timentes & dolentes cum luctu & gemitu tolerant, in quibus amatores mundi ſecuri & gaudentes exultant, ſancta Eccleſia columbis aſſimilatur: quia inde Sanctus omnis cum dolore ingemiſcit, unde iniquus quiſque cum gaudio hilareſcit. Unde per Salomonem dicitur: *Riſum reputavi errorem, & gaudio dixi, Quid fruſtra deciperis?*

Eccl. 2. 2.

Quare autem contriſtatus, viam præſentis vitæ ingrediatur, oſtendit dicens:

Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus: & non eſt ſanitas in carne mea.

Verſ. 7.

Quot modis diabolus nobis illudat.

8. In lumbis carnalis delectatio continetur, & inde nimirum humana generatio propagatur. B Poſſum ergo per lumbos animam accipere: quia ſicut ex lumbis carnales delectationes prodeunt, ita ex anima omnes cogitationes procedunt. Deinde cum illiciti operis tentatio ſubrepit, per vanarum cogitationum phantaſmata ſpiritus malignus illudit. Sæpe namque ſanctorum etiam virorum mentes, cogitationes illicitæ polluunt: & eas jam ad ſumma tendentes, terrenarum rerum delectationibus tangunt. Sæpe etiam in ipſo orandi tempore importune ſe illis ingerunt; ut hoc ipſum ſacrificium aliquo modo commaculare valeant, quod in odore ſuavitatis Deo acceptum, contrito corde & contribulato ſpiritu mactatur. Quod nobis aperte illud quod de Abraham ſcriptum eſt, innuit: quia circa ſolis occaſum ſacrificium offerens, C inſiſtentes aves pertulit, quas ne oblatum raperent ſacrificium, ſollicite abigere curavit.

Gen. 15. 11.

Nos ergo ſi quando in ara cordis ſacrificium Deo offerimus, a malignis hoc ſpiritibus ſollicite cuſtodiamus; ne tenebroſarum importunitates cogitationum hoc aliquando valeant diripere, quod Deo ſperamus utiliter offerre. Quod autem ſequitur: *Non eſt ſanitas in carne mea;* idem eſt quod ait Apoſtolus: *Non invenio in me, hoc eſt in carne mea, bonum.*

Rom. 7. 18.

Omnia namque corporis membra quæ ad uſum vitæ accipimus, ad erroris materiam inclinamus. Oculos enim ad videndum obſcena & turpia inflectimus: aures libenter ad audiendas detractiones accommodamus: illecebroſos odoratus naribus haurire concupiſcimus: iniquitatem in excelſo D loquimur, & inter fratres diſcordiam ſeminamus: ſalutem etiam corporis redigimus in uſum vitiorum: omnia tandem quibus uti utiliter poſſemus ad Dei ſervitium, in pravi operis convertimus inſtrumenrum. Non eſt in carne noſtra ſanitas: quia nulla pars noſtri corporis intentata remanet, per quam nos peccati deſiderium non titillet. Sequitur:

Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.

Verſ. 8.

Graviſſimo peccati pondere in corpore & in anima obruimur.

9. Qui enim dixerat, *Non eſt ſanitas in carne mea;* ne forte in anima nihil pati putaretur, ſubjecit: *Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis.* Ut intelligas in anima graviſſimo iniquitatis pondere obrutum, quem in carne vides tot miſeriis & paſ- E ſionibus afflictum. Peccatum enim ſicut peccantis mentem retibus delectationum illaqueat, ita etiam implicitam quaſi mole ſuperpoſita gravat; ut ad ſublimia levari jam non valeat, quoniam iniquitatis eam gravitudo coarctat, ſicut per Pſalmiſtam dicitur: *Filii hominum uſquequo gravi corde?*

Pſal. 4. 3.

Plerumque enim & quæ agenda ſunt bona conſpicimus, & ad hæc aſſurgere cordis deſiderio non valemus. Et ſi forte mens aliquando ad bonum anhelare inchoat,

a Rembol. parentes.

choat, gravitas quam ſuſtinet, cogit ut cadat: quia ex pœna peccati eſt, ut a bono quod per rationis judicium clare conſpicitur, per vitæ meritum anima infirma pellatur. Undè fit, ut quia ad ſupernam lucem intuendam non valet aſcendere, peccatis exigentibus delectetur in tenebris jacere: & quam a ſupernis dejecit neceſſitas, eam in infimis illicita teneat voluptas. Nimis ergo humiliatus eſt, qui ex peccati pœna non ſolum cæleſtia non appetit, ſed etiam carnalibus & terrenis cum amore & delectatione intendit. Sed quia plerumque tanto citius ad Deum anima convertitur, quanto longius ſe ab eo ſeparatam intuetur, adjungitur: *Rugiebam a gemitu cordis mei*. Rugitus, gemitus eſt cordis cum magno dolore: quia quanto vehementius pœnitentis animum concutit, tanto velocius ad aures divinæ miſericordiæ conſcendit. Et notandum quod dixit: *A gemitu cordis mei*; quia ſicut dolorem carnis generat amiſſio pecuniæ & pignorum, ita cordis dolorem confert exterminatio virtutum.

Verſ. 9.

Domine, ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus a te non eſt abſconditus.

Ut ante Deum ſit omne deſiderium noſtrum, terrena deſpiciamus, & amemus cæleſtia.

10. Tale eſt deſiderium meum, ut dignum ſit in conſpectu tuo. Quia enim requiem pro qua ſemper eſt orandum, deſidero, eſſe coram te deſiderium meum confido. Sancti viri, quia mundi gloriam contemnentes, ſupernæ claritatis lumine illuſtrari ſolummodo cupiunt, divinæ majeſtatis conſpectui ſemper aſſiſtunt. Cum enim ſola cæleſtia appetunt, uſque ad contemplandum Deum per mentis deſiderium aſcendunt. Et quia quam dulcis eſt Dominus interius ſentiunt, numquam ab eo per pravæ voluntatis ſtudium recedunt. Si enim a Deo Elias Propheta aliquo modo diſceſſiſſet, nequaquam dixiſſet: *Vivit Dominus, ante cujus conſpectum ſto*. Quo contra de reprobis dicitur: *Non apparebit in conſpectu Dei omnis hypocrita*. Hypocrita enim nequaquam cælos penetrat; quia per opus bonum non Deum, ſed humanas laudes, vel tranſitorios quæſtus affectat. Et quia ad Deum deſiderium non dirigit, ſe ab ejus oculis ſub nequitiæ latebris abſcondit. Qui autem per amorem ſpiritus cæleſtia appetit, oculis Dei intentionem ſuam oſtendit. Deſpiciamus ergo terrena, & amemus cæleſtia, ut poſſimus & nos dicere cum Propheta: *Domine, ante te omne deſiderium meum*. Qui Deum amat, ipſum ſolum deſiderat. Qui autem eum deſiderat, ad ipſum cordis voce clamare non ceſſat. Niſi enim de corde deſiderantis, magnus ad aures miſericordis Dei clamor procederet, nequaquam Moyſi diceretur: *Quid clamas ad me?* Sicut ergo frigeſcente caritate cor a bonis ſilet: ita clamorem emittit, cum caritas fervet. Et notandum, quia dicturus *deſiderium*, præmiſit, *omne*; ut intelligas illud Deo non poſſe placere deſiderium, quod pravæ voluntatis commaculat additamentum. *Et gemitus meus a te non eſt abſconditus*. Omne deſiderium in pœnam convertitur, ſi non cito evenerit quod optatur. Deſiderium enim non ſuſtinet, quia ſicut ſcriptum eſt: *Cupiditati ipſa celeritas tarda eſt, & cupienti animo nihil ſatis feſtinatur*. Quiſquis ergo de Deo in corde deſiderium concipit; quia ſtatim quod optat non obtinet, ingemiſcit. Igitur [a] hoc animo cum præmiſiſſet deſiderium, ſtatim adjecit gemitum, dicens: *Et gemitus meus a te non eſt abſconditus*. Quaſi dicat: Quia deſiderium quod de te concipio; per judicium approbas, ideo dolorem quem inde ſuſtineo, non ignoras. Scire enim Dei, approbare eſt: ſed neſcire, eſt reprobare. Moyſi namque dicit: *Novi te ex nomine*. Et reprobis in fine dicturus eſt: *Neſcio vos*. Non ergo a Deo abſconditur gemitus, qui illi ſpiritui qui diſcretor eſt cogitationum, exiſtit acceptus.

3. Reg. 17. 1. Job. 13. 16.

Cordis voce ad Deum clamandum.

Exod. 14. 15.

Exod. 33. 12. Mat. 25. 12.

Verſ. 10.

Cor meum conturbatum eſt in me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum & ipſum non eſt mecum.

A Deo derelictus homo tentationum pulſibus concutitur.

11. Ac ſi dicat: Non eſt mirum ſi doleo, ſi gemo: nam *cor meum conturbatum eſt in me*. Latrones enim timeo, temporalia damna formido, cæli motus & terræ perhorreſco, undique ſollicitudinibus anguſtor, undique anguſtiis premor, undique preſſuris dejicior. Adverſitas me deprimit, ſucceſſus extollit, convicia commovent, adulationes demulcent. Hæc autem omnia ideo patior, *Quia dereliquit me virtus mea*. Humanum cor ad omnem tentationis impulſum facile concutitur, ſi virtute conſtantiæ interius non firmatur. Poſſumus quoque per hanc virtutem, rationalitatem accipere, quæ ita in nobis per peccatum primi parentis hebetata eſt, ut Dei in nobis offuſcantes imaginem, creaturas ſequentes, relinquamus Creatorem. Sequitur: *Lumen oculorum meorum & ipſum non eſt mecum*. Solet plerumque animæ peccanti contingere, ut mox cum in culpam labitur, & a ſui cognitione longius ſeparetur. Peccatum enim ipſum quod peragit, quaſi murum quemdam oculis ſe mentis opponit: adeo ut nec unde ceciderit conſpicere valeat, nec bonum quod ſibi quærendum ſit, cognoſcat. Voluntariis namque tenebris obvoluta, quanto malis tenacius adhæſerit, tanto difficilius intelligit bona perpetua, quæ amiſit. Lux quippe veritatis pravorum culpas ſubtiliter examinans, ſi ab opere repellitur, nequaquam in corde verſatur. Diſtricto enim & occulto agitur judicio, ut a quo inventa negligitur, ab eo poſtmodum nec amiſſa requiratur; & qui illam non ſervat in opere, notitiam illius non habeat in corde. Sed tunc homo lumen quodammodo intelligentiæ habere incipit, cum cæcitatis ſuæ tenebras recognoſcit. Quicumque ergo claritate luminis divini illuſtrari deſiderat, ignorantiæ ſuæ primitus agnoſcens caliginem, dicat: *Lumen oculorum meorum & ipſum non eſt mecum*. Nec vacat quod ait, *Et ipſum*. Ipſum, ſine quo cor humanum in tenebris eſt, ſine quo vivere non valeo, ſine quo bonum a malo diſcernere non queo. Sequitur.

Et tenebris cæcatur.

Verſ. 11.

Amici mei & proximi mei, adverſum me appropinquaverunt & ſteterunt.

Dei Spiritu pleni, aliquando de ipſo loquuntur, tamquam de ſeipſis.

12. Sciendum nobis eſt, quod hi qui ſpiritu prophetiæ replentur, ſicut aliquando verba de ſe quaſi de aliis proferunt, ita nonnumquam de Deo quaſi de ſeipſis loquuntur: ut in hoc quoque quod unum cum Deo ſint innuant, cum Dei opera quaſi ſint ſua narrant. Sic etiam fideles quique, quia in corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, poſiti, membra ſunt Chriſti, de eo quaſi de ſeipſis aliquando loquuntur: ut dum verba capitis ſui, Chriſtum induti, quaſi ſint ſua enuntiant; alium eſſe qui per ipſos profatur, oſtendant. Spiritus enim ſanctus per eos loquitur, ſicut ipſa Veritas Apoſtolis loquens teſtatur. Ait enim: *Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis*. Hinc etiam Paulus ait: *An quæritis experimentum ejus, qui in me loquitur Chriſtus?* Ipſe eſt enim qui dixit: *Aperi os tuum, & ego adimplebo illud*. Ipſe etiam ait: *Ego ipſe qui loquebar, ecce adſum*. Cum itaque non Propha-

Col. 1.

Matth. 10. 20.

2. Cor. 13. 3. Pſal. 80. 11. Iſai. 52. 6.

a Rembol, *hac anima*.

phetas, ſed ſe locutum eſſe denuntiat; profecto quia ipſe in eis loqueretur, affirmat. Non autem admirandum eſt, ſi de ſeipſo aliquando loquitur, qui intus præſidet: quandoquidem ipſe eſt qui os & animam per officium obſequentis adimplet. Sic ergo & in hoc loco, enumeratis aliquibus humanæ infirmitatis miſeriis, paſſionem ſuam commemorat, ut capiti congruere quod convenit membris oſtendat: & fiat nobis magnum conſolationis remedium, ſi illum etiam paſſionis noſtræ fieri participem cognoſcimus, quem laborum quos patimur, futurum remuneratorem ſperamus; ſicut etiam alias loquitur: *Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur.* (Johan. 15. 20) Ait ergo: *Amici mei & proximi mei, adverſum me appropinquaverunt & ſteterunt.* Quaſi dicat: Non ſolum membra mea illis, quibus prædictum eſt, modis conturbantur; ſed etiam ego, ut virtutem in primo parente perditam eis reſtituam, conturbationem auferam, lumen nihilominus amiſſum reddam, ſolus inter mortuos liber, factus ſum obediens Patri uſque ad mortem. (Pſal. 87. 6. Philipp. 2. 8.) In qua morte, *amici mei & proximi mei, adverſum me appropinquaverunt & ſteterunt.* Multi ex Judæis amicos ſe Chriſti dicebant, multi eum miracula facientem ſequebantur: multi eum Dominum, multi vocabant magiſtrum; ſicut legis doctor, qui cum vellet eum capere in ſermone, dicebat: *Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces.* (Judæi ad Chriſtum accedebant, non voluntate ſequendi, ſed intentione nocendi. Matt. 22. 16) Proximos quoque eoſdem appellat Judæos, ſecundum carnis ſibi cognationem propinquos. *Neque enim fratres ejus credebant in eum.* (Johan. 7. 5.) Qui omnes appropinquaverunt Chriſto, non mente, ſed corpore: non paſſibus fidei, ſed proceſſu nequitiæ: non voluntate ſequendi, ſed intentione nocendi. Quod factum eſt, quando congregati in atrio principis ſacerdotum, qui dicebatur Caiphas, conſilium fecerunt, ut eum dolo caperent, & occiderent. (Matth. 26.) Adverſus eum ſteterunt, quando conſtanter accuſabant eum, & quando clamantes dicebant: *Crucifige, crucifige eum.* (Marc. 15. 13. Luc. 23.)

Et qui juxta me erant, de longe ſteterunt: & vim faciebant qui quærebant animam meam.

VI. Scriptum eſt enim: *Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt.* (Matt. 26. 56) Et iterum: *Stabant autem noti ejus de longe.* (Luc. 23. 49) (A ſuis relictus eſt, ab inimicis vim infert patitur.) ET *vim faciebant, qui quærebant animam meam.* Volente Pilato Chriſtum dimittere, Judæi clamabant: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Omnis enim qui ſe regem facit, contradicit Cæſari.* (Joan. 19. 12.) Vim ergo faciebant, qui judicem injuſte judicare minis & clamoribus urgebant. Animam Chriſti Judæi quærebant, non ut in eum crederent, ſed ut illum perderent. Vel aliter: *Vim faciebant*, quia ſuavi & poteſtate Chriſto mortem inferre putabant. Sed ipſe eis dicebat: *Nemo tollit a me animam meam, ſed ego pono eam, & iterum ſumo eam.* (Johan. 10. 18.) Et iterum: *Poteſtatem habeo ponendi animam.* (Ibidem.)

Et qui inquirebant mala mihi, loquuti ſunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. (Verſ. 13.)

14. Mala Chriſto principes ſacerdotum inquirebant, quando falſum teſtimonium contra eum, ſicut Evangelica lectio teſtatur, quærebant. (Forum doli & fictæ criminationes.) Et omnibus inquiſitis, *locuti ſunt vanitates.* Dicit enim Evangeliſta, *quia non erat conveniens teſtimonium ipſorum*, ſicut illorum qui dicebant: *Hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei, & in tribus diebus reædificare illud.* (Marc. 14. 59. Matth. 26. 61) ET *dolos tota die meditabantur.* Non enim caſu aut ignorantia peccaverunt, [a] qui ſcienter mendacia confinxerunt. Graviori ergo pœna plectuntur, quia eorum delicta qui ex præcipitatione corruunt, exquiſita per ſtudium peccata tranſcendunt, ſicut in eadem paſſione ſua Veritas ait: *Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.* (Johan. 19. 11) Et alibi: *Si non veniſſem, & loquutus eis fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* (Johan. 15. 22) Et iterum: *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt & oderunt, & me, & Patrem meum.* (Ibid. 24) Tribus namque modis peccatum admittitur: aut ignorantia incurritur, aut infirmitate committitur, aut ſtudio perpetratur. (Tribus modis peccatur.) Sed ſicut gravius eſt infirmitate, quam ignorantia delinquere, ita pejus eſt ſtudio, quam infirmitate peccare. Ignoranter quidem Paulus peccaverat, qui dicebat: *Qui prius fui blaſphemus & perſecutor, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci.* (1. Tim. 1. 13) Per infirmitatem vero Petrus cecidit, quando mentis ſuæ ædificium, fidei fundamento titubante concuſſit. Et quia ſubire mortem pertimuit, ad oſtiariæ vocem, vitam negavit. Unde poſt fletum amaritudinis a Domino reſpicitur: (Luc. 22. 61) quia electi quique eo citius miſerationis divinæ divitias inveniunt, quo ſe, ſi quando per carnis infirmitatem deliquerunt, durius & amarius affligunt. Ex induſtria autem Judæi peccaverunt, qui eum quem inaudita miracula facientem videbant, execrabilis invidiæ facibus accenſi, ut morti traderent, conſilium quærebant. Unde excuſationem de peccato ſuo non habent: quia etſi malum ſit bona non agere, tamen nequius eſt bonorum acta odiſſe.

Ego autem tamquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum. (Verſ. 14.)

15. Diſce qui maledicta & iriſiones pateris, in omnibus ſervare patientiam, & obtrectantium linguas audire. (A Chriſto patientiam diſcamus.) Diſſimula, ne ſi tu contumeliis convicia retuleris, a doctrina Chriſti extorris inveniaris. Mediator namque Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, (1. Tim. 2. 5) qui ad hoc venerat, ut humilitatis & patientiæ præberet exemplum, non ſolum injurias ſuſtulit, ſed nec conviciantibus reſpondit: nos in hoc inſtruens, ut cum perfidorum injuriis impetimur, etiam ſi vera dicere poſſumus, ad contumelias reddendas non erumpamus, ne miniſterium correptionis in arma vertamus furoris.

Et factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones. (Verſ. 15.)

16. Sicut homo non audiens erat, cui nihil ad objecta reſpondenti, Pilatus dicebat: *Non audis quanta adverſum te dicunt teſtimonia?* (Accuſatus ſiluit. Matth. 27. 13) Qui cogitationes iniquorum noverat, blaſphemantium voces non audiebat. Nulla enim blaſphemia eum movere poterat, qui penitus omnem mutabilitatem ignorat, & qui poſſet eis vera pro falſis reſpondere; ut adimpleretur quod de eo per Prophetam ſcriptum eſt: *Tamquam ovis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum.* (Iſai. 53. 7.) Redargutiones enim in ore ſuo Chriſtus non habebat, qui unde eos reprehenderet, nihil in cordibus, nihil in actibus eorum laudabile videbat. In ore redargutiones non habebat, qui unde eos reprehenderet, in promtu habebat, & in ore ſuo habebat unde poſſet eos redarguere, ex quo nullus umquam potuit mendacium audire.

Quoniam in te Domine ſperavi: tu exaudies me Domine Deus meus. (Verſ. 16.)

17. Quaſi dicat: Ideo omnia patienter ſuſtinui, ideo ad eorum contumelias non reſpondi, *quoniam in te Domine ſperavi.* (In Deo ſolo ſperandum & confidendum.) TIBI *enim Domine revelavi* (Jerem. 20. 12)

causam

a Rembol. *qui conciuator.*

cauſam meam: ſi te Domine ſperavi; non in ſapientia ſeculi, non in divitiis mundi, non in viribus corporis, non in nobilitate carnis, non in juramento principum, non in præſidiis amicorum. Verba ſunt hæc Chriſti ſecundum humanam naturam. Sic ergo & membrum Chriſti, ſi quando perſecutionibus affligitur, ſi flagellis atteritur, ſi conviciis provocatur, illum qui propoſitus eſt nobis forma juſtitiæ, in omnibus imitetur: non deficiat ſi cauſa ſua non auditur apud terrenum judicem, ſciens quoniam conſcium habet in excelſis regem cæleſtem. Speret, quia ſi in hoc ſeculo immerito accipit damnationis ſententiam, a Deo accipiet in cælo coronam. Sciat quia retributionis æternæ gaudium nequaquam in cælo colligitur, niſi prius in terra cum fletu & gemitu & amaritudine ſeminetur, ſicut ſcriptum eſt: *Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos*. Sicut enim carne quieſcente ſpiritus deficit, ita ea laborante convaleſcit. Et quemadmodum carnem mollia nutriunt, ita animam dura ad alta ſuſtollunt. Illa namque delectationibus paſcitur, hæc amaritudinibus vegetatur. Denique illam lenia refovent, iſtam vero aſpera exercent. Et rurſum, ſicut carnem dura convulnerant, ita ſpiritum mollia necant. Et ſicut carnem laborioſa attenuant, ita ſpiritum delectabilia anguſtant. Nos ergo quanto graviora in hoc mundo tentamenta perferimus, tanto ſpei noſtræ anchoram in Deo immobilius figimus; ut dicere veraciter cum capite noſtro poſſimus: *Quoniam in te Domine ſperavi, tu exaudies me Domine Deus meus*.

Job. 16. — Patientia incentiva.

B — Pſal. 125. 6.

C

Verſ. 17. *Quia dixi, Ne quando ſupergaudeant mihi inimici mihi: & dum commoventur pedes mei, ſuper me magna locuti ſunt*.

Chriſti de Judæis victoria. 18. Gaviſi ſunt Judæi occiſo Chriſto; ſed non ſunt ei ſupergaviſi, quia in cauſa mortis ejus ipſo ſunt inferiores inventi. Qui enim ut a morte redimeret hominem, mortis legibus ſubjacuit, tertia mox die victorioſiſſime a mortuis ſurrexit. Hoc eſt quod ante omnia ſecula clementiſſimæ diſpenſationis moderamine ſapientia Dei ſtatuerat: hoc eſt quod caro ſine contagione peccati aſſumta evidenter rogabat, cum diceret: *Pater, clarifica Filium tuum*. Hoc etiam multo ante tempore per Prophetam manifeſtaverat, dicens: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*. *Ipſe enim dixit, & facta ſunt*. Sequitur: *Et dum commoventur pedes mei, ſuper me magna locuti ſunt*. Pedes dicti ſunt Apoſtoli: quia ſicut pedes corpus deferunt; ita Apoſtoli Chriſtum in omnium gentium notitiam detulerunt, juxta quod ſcriptum eſt: *In omnem terram exivit ſonus eorum*. Qui nimirum commoti ſunt, quando eum quem pati viderunt, eſſe filium Dei dubitaverunt: ſicut ille qui dicebat: *Nos ſperabamus quod ipſe eſſet redemturus Iſrael*. Pedibus ergo commotis, ſuper Chriſtum inimici ejus magna locuti ſunt; quia Apoſtolis conturbatis & fugientibus, Judæi illum reum eſſe mortis judicaverunt.

Johan. 17. 1. — D — Pſal. 15. 10. — Pſal. 32. 9. — Ejus pedes, Apoſtoli. — Pſal. 18. 5. — Luc. 24. 21.

E

Fidelis animæ hoſtes interiores & exteriores. 19. Poſſunt quoque hæc verba fideli animæ convenire. Habet namque fidelis anima inimicos ſuos in hac vita: habet qui contra eam interius dimicent: habet etiam qui eam extrinſecus impugnent. Sed ſuper eam inimici gaudere non valent: quia conſilii ſpiritus & fortitudinis repleta, & ſuggeſtiones diabolicas abdicat, & rabiem perſequentium calcat. Cujus affectus, ſi timore aliquo ſenſerint qui perſequuntur arcem intentionis, propoſito promoveri; vel ſi cognoverint inviſibiles hoſtes pravis eam ſuggeſtionibus delectari, tanto graviores tentationes ingerunt, quanto magis de victoria confidentes, quaſi unum ingrediendi aditum invenerunt. Difficile enim inimico reſiſtitur, ſi perſuaſionibus illius anima delectatur. Ideo ut non ſupergaudeant mihi inimici mei, confido.

Verſ. 18. *Quoniam ego in flagella paratus ſum: & dolor meus in conſpectu meo ſemper*.

Perſecutionum quas patimur utilitas. 20. Malo enim occidi, quam vinci. Flagella libenter patior, perſecutiones amplector, viſitationes deſidero, correptiones concupiſco. Sancti viri in hac vita flagellari deſiderant; ut flagellis correcti, & imminentes culpas videant, & commiſſas ante oculos ponant. Sæpe enim delinquentes oculos flagella aperiunt, quos inter vina inſolentiæ & ſecuritatis tenebræ concludunt. Sæpe torpentis animus perſecutionibus tangitur ut excitetur; quatenus qui ſtatum ſuæ rectitudinis per ſecuritatem perdidit, in afflictione conſideret quo pervenit. Sequitur: *Et dolor meus in conſpectu meo ſemper*. Sicut cauſam reddidit quare viſibiles inimicos non timeat, quaſi imputet beneficio quod ipſi inferunt pro tormento: ita etiam quare verſutias diaboli non timeat, ſubdendo manifeſtat: *Et dolor meus in conſpectu meo ſemper*. Scriptum eſt enim: *Cor quod cognoſcit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio illius non miſcebitur extraneus*. Nam qui omnes vitæ præſentis ærumnas frequenter cogitat, quam ſunt tranquilla quæ perdidit, quam confuſa in quibus incidit, penſat: quia qui ſupernæ patriæ deſideriis accenſus, mundo nequam & concupiſcentiis ejus moritur, nullis vanitatis mundanæ delectationibus occupatur.

Prov. 14. 10.

Verſ. 19. *Quoniam iniquitatem meam ego annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo*.

Optimæ confeſſionis ac pœnitentiæ leges. 21. Qui peccatum ſuum confitendo annuntiat, & pro ejuſdem peccati ſatisfactione cogitare non ceſſat: quia nullam in mundo invenit requiem, in conſpectu ſuo ſemper habet dolorem. Unde cum dixiſſet: *Dolor meus in conſpectu meo ſemper*; quaſi quomodo hoc fieri poſſit quæreremus, ſubjecit dicens: *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo*. Hæc ſunt namque veræ humilitatis teſtimonia, & iniquitatem ſuam quemque cognoſcere, & cognitam voce confeſſionis nuntiare, & nuntiatam pœnitentiæ ſatisfactione delere. At contra, omne pravorum hominum vitium eſt, & peccatum labendo committere, & commiſſum negando abſcondere, & vulgatum defendendo multiplicare. Sciendum tamen eſt, quia peccata ſua ſæpe & reprobi confitendo aperiunt: ſed quia novæ vitæ habitum immutare deſpiciunt, ea ipſa quæ confitentur, flere obſtinati contemnunt. Electi vero culpas ſuas non ſolum voce confeſſionis denuntiant, ſed etiam diſtrictæ animadverſionis eas fletibus abolere procurant. Ad pœnitentiæ namque ſe lamenta incitantes, occulta ſe increpatione dilaniant, & futuri judicii timore perculſi, ſi qua in eis adhuc male geſta lateant, diligenter inveſtigant. Sæpe enim quod torpentes latuit, flentibus innoteſcit. Et qui reatum ſuum ſecuri neſciunt, hunc in ſe contra ſe erecti deprehendunt. Cogitemus ergo & nos pro peccato noſtro, & amara illud pœnitentiæ invectione perſequamur: ne dum culpas noſtras penſare negligimus, peccati pondus per negligentiam augeamus. Sequitur:

Verſ. 20. *Inimici autem mei vivunt, & confirmati ſunt ſuper me: & multiplicati ſunt qui oderunt me inique*.

Digitized by Google

Cur Deus iniquos diu vivere ſinat.

22. Occulti diſpenſatione conſilii, Conditor noſter & culpas mortalium inſpicit, & ſpatia vitæ diſponit; ut diuturnæ vitæ tempora quibus juſtus nititur ad bene operandi auxilium, iniquus accipiat ad damnationis augmentum. Si enim accepta quis pœnitentiæ tempora divertit ad culpam, diſtrictus cum venerit judex, indulta miſericordiæ ſpatia convertit ad pœnam. *Et confirmati ſunt ſuper me.* Ad hoc namque omnipotens Deus aliquando perverſos patitur diutius vivere, ut & ipſi male viventes prava quotidie opera augeant, & contemtores ſeculi ex eorum nihilominus perſecutione clareſcant. Qui faſtu ſuperbiæ tumentes, eo ſe gravius adverſus electos erigunt, quo in mundo eis cuncta ad votum ſuccedunt. Nec intelligunt, quod in vita ſua plerumque bona mali recipiant, & ideo eos aut raro, aut numquam adverſa conturbant. Nam & iniquitatum ſuarum fautores perditos quoſque eo citius ii tales inveniunt, quo mundi gloriam quæſtu & muneribus quærunt. Unde & ſubditur: *Et multiplicati ſunt qui oderunt me inique.* Nihil eſt iniquius, quam odium pro dilectione rependere, mala pro bonis retribuere, pro correptione injurias reſpondere. Quod plerumque mali faciunt, cum juſtos qui eorum ſalvationem appetunt, execrabilis nequitiæ percuſſionibus affligunt. Atque ideo ſubjungit:

Verſ. 21. *Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam ſequebar bonitatem.*

Iniquorum adverſus juſtos machinamenta.

23. Qui reddit mala pro malis, bonus non eſt. Qui non reddit bona pro bonis, ingratus eſt. Qui autem reddit mala pro bonis, iniquus eſt. Solent namque perditi homines bene viventibus invidiæ ſe detrahere, aut notam eis excogitati criminis infigere, aut puræ vitæ innocentiam, ſimulationem vocare. Quare autem hoc faciant, oſtendit cum ait: *Quoniam ſequebar bonitatem.* Bonitatem ſequitur qui Chriſtum imitatur. Cujus imitatores tanto in hac vita graviora tentamenta perferunt, quanto longius corde a mundo diſcedunt. Dicit enim Apoſtolus: *Omnes qui pie volunt vivere in Chriſto, perſecutionem patiuntur.* (2. Tim. 3. 12.) Et alibi ſcriptum eſt: *Multæ tribulationes juſtorum.* (Pſal. 33. 20.) Juſti namque qui ea quæ Dei ſunt, tota intentione deſiderant; & ſupra mundum facti, mundana omnia quadam virtute dominationis conculcant, non ſolum in occulto cordis diabolicas infeſtationes tolerant, ſed etiam perverſorum malitiam decore ſuæ converſationis inflammant. Verum quia ad ſuperandum nullus invenitur idoneus, niſi qui fuerit virtutis divinæ fortitudine roboratus: qui perſecutorum flagellis atteritur, qui detrahentium dentibus mordetur; præſentiam & auxilium divinæ majeſtatis expoſtulat, ut ejus fultus præſidio, contra omnia quæ patitur adverſa convaleſcat. Ait ergo:

Verſ. 22. *Ne derelinquas me, Domine Deus meus, ne diſceſſeris a me.*

Ut vincantur Dei auxilio indigemus.

24. Illos proculdubio Dominus relinquit, quibus conſtantiam in tribulatione non tribuit. Neceſſario enim ſequitur, ut omni tentationi ſit ſubditus, quicumque a Deo fuerit derelictus. Qui ergo tentamenta diaboli metuit, qui pati in hoc ſeculo adverſa pertimeſcit, ad Deum tota virtute ſe convertat: clamet ad Deum medullis cordis, & dicat: *Ne derelinquas me, Domine Deus meus.* Quod verbum ſi cum affectu & deſiderio ſæpe replicare ſtuduerit, puto quod quamdam in eo dulcedinem ſentiet, quam ſermo noſter explicare non valet. Sequitur: *Ne diſceſſeris a me.* Sancta anima quæ ſolum Deum perfecte deſiderat, precatur ut nec ad horam Deus ab illa diſcedat. Novit enim quia inter inimicos graditur: novit quia omni tempore diabolus ſibi adverſatur. Quia ergo omni tempore intelligit ſibi imminere pericula, etiam momento temporis non poteſt eſſe ſecura.

Verſ. 23. *Intende in adjutorium meum, Domine Deus ſalutis meæ.*

Quod aſſiduis precibus imperrandum.

25. Quaſi dicat: Tu qui es adjutor in opportunitatibus in tribulatione, noli me velut alienum negligere, noli velut extraneum abdicare: immo *intende in adjutorium meum*, tuque me inter lethifera tentationum jacula protege, tu ab omni inimicorum incurſione defende, tu in corde meo intelligentiæ lucem illumina, [a] tu me auxilio tuæ virtutis circumda. Quod bene debes facere; quia *tu es Dominus Deus meus.* Te enim ſolum habeo Dominum, te ſolum confiteor Deum. Congruum ergo videtur, ut qui es reſtitutor ſalutis in primo parente perditæ, ſis & conſervator ejuſdem in me per gratiam reſtitutæ.

PROOEMIUM

in quartum Pſalmum pœnitentialem.

Cum venit Nathan Propheta ad David, quando intravit ad Bethſabee.

2. Reg. 12. Pœnitentium ſpeculum David.

NOta eſt hiſtoria de qua titulus iſte ſumtus eſt. David enim captus pulchritudine Bethſabee uxoris Uriæ, non ſolum cum ea carnaliter coiit, ſed etiam occiſo viro eam ſibi in conjugem copulavit. Poſtea vero cum veniſſet ad eum Nathan Propheta, eumque ſuo judicio, inducta de ovibus ſimilitudine, condemnaſſet, non ſolum peccatum celare vel defendere noluit, ſed etiam confeſſus quod fecerat, ad dura ſe pœnitentiæ lamenta convertit. (2. Reg. 12.) In Pſalmo tamen nulla fit de hiſtoria mentio, ſed magna cognoſcitur animi dolentis affectio. Admonemur autem in hoc Pſalmo proſpera metuere, & contra omnem ſeculi felicitatem acrius vigilare. Sæpe namque præſentia gaudia ſequuntur perpetua lamenta. Sicut enim per fletus ad gaudia ducimur, ita per gaudia ad fletum pervenitur. Ille nempe qui dixit: *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur;* ipſemet ait: *Væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis.* (Matt. 5. 5. Luc. 6. 25. 1. Reg. 24.) Quis ſanctior David? qui cum Saulis perſecutionibus urgeretur, non ſolum perſequentem occidere non voluit, ſed ipſi perſecutori, cum ipſum occidere poſſet, pepercit. Tanto enim in Dei miſericordia ſpem ſuam fixerat, quanto miſerabilius infirmitatem ſuæ tribulationis ſentiebat. Verum ubi devictis hoſtibus, preſſuris caruit, homicidium adulterio incaute ſecutus adjecit. Admonemur etiam in hoc Pſalmo carnales cupiditates reſtringere, & de Dei miſericordia numquam deſperare. Quiſquis ergo deſperans de venia, agere pœnitentiam dubitat, David pœnitentiam ad animum reducat. (2. Reg. 12.) Audiamus & nos David clamantem, & nos cum eo clamemus: gementem, & congemiſcamus. Audiamus flentem, & collacrymemur: correctum, & colletemur.

EXPOSITIO.

PSALMI QUARTI POENITENTIALIS.

Pſal. 50. Verſ. 1.

MIſerere mei, Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam.

Po-

a Gilot. & Vatic. tuum ab omni malo, auxilio, &c.

Peccator graviter vulnerato ſimilis.

1. Ponamus ante mentis oculos aliquem graviter vulneratum, & vix jam ultimos hujus vitalis auræ trahentem anhelitus, qui & nudus in ſterquilinio jaceat, & vulnus nondum ligatum oſtendat, advenientis medici deſiderio confici, & agnitum ut ſui miſereatur precari. Vulnus enim animæ peccatum eſt: de quo dicitur: *Vulnus, & livor, et plaga tumens, non eſt circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo.* (*Iſa. 1. 6.*) Agnoſce interius, vulnerate, medicum tuum, & ei peccatorum tuorum vulnera detege. Audiat cordis tui gemitum, cui omne patet cogitationis arcanum. Moveant illum lacrymæ tuæ, & quadam illum importunitate quærendi, ſemper ad eum alta de profundo cordis ſuſpiria educito: perveniat ad eum dolor tuus, ut dicatur etiam tibi: *Tranſtulit Dominus peccatum tuum.* (*2. Reg. 12. 13*) Clama cum David; vide quid ipſe dixerit: *Miſerere mei, Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam.* Quaſi diceret: Ingenti vulnere periclitor, quod nullus medicorum curare valeat, niſi medicus ille qui eſt omnipotens, ſuccurat. Omnipotenti enim medico nihil eſt inſanabile: qui ſicut medetur ſine pretio, ita ſalutem reſtituit verbo. Deſperarem ergo de vulnere, ſi non præſumerem de omnipotente. *Miſerere mei, Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam.*

Quanta indigeat miſericordia.

Quærant parvam miſericordiam, qui ignoranter contrahunt culpam. Ego autem ſicut graviter cecidi, ita etiam ſcienter peccavi. Sed tu, omnipotens medice, & contemtores corrigis, & neſcientes inſtruis, & confitentibus ignoſcis. Utinam, Domine Jeſu, ad me miſericordia motus digneris accedere, qui deſcendens ab Jeruſalem in Jericho, proruens ſcilicet de ſummis ad infima, de vitalibus ad infirma, in Angelos tenebrarum incidi, qui non ſolum gratiæ ſpiritalis mihi veſtimentum abſtulerunt, ſed etiam plagis impoſitis ſemivivum reliquerunt. (*Luc. 10.*) Utinam peccatorum meorum vulnera, data mihi recuperandæ ſalutis fiducia, alliges, ne deterius ſæviant ſi ſanari deſperent. Utinam oleum mihi remiſſionis adhibeas, & vinum compunctionis infundas. Quod ſi in jumentum tuum me impoſueris, de terra inopem, pauperem de ſtercore ſuſcitabis. (*Pſal. 112.*) Tu es enim qui peccata noſtra pertuliſti, qui pro nobis quæ non rapueras exſolviſti. (*1. Pet. 2.*) Si in ſtabulum me Eccleſiæ tuæ duxeris, corporis & ſanguinis tui me refectione cibabis. Si curam mei egeris, nec præcepta tua prætereo, nec frementium rabiem beſtiarum incurro. Cuſtodia enim tua indigeo, quamdiu carnem hanc corruptibilem porto. Audi ergo me, Samaritane, ſpoliatum & vulneratum, flentem & gementem, invocantem, & cum David clamantem: *Miſerere mei, Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam.*

Verſ. 2. *Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatem meam.*

Multis morbis laboranti ſubveniat miſerationum multitudo. Miſericordiæ & miſerationis differentia & definitio.

2. Peccata mea magna ſunt & multa, & ideo non ſolum magnam miſericordiam expeto, ſed etiam multitudinem miſerationum tuarum requiro; ne pro aliis quod metuo ſubeam ſupplicium, ſi unum ſolum non deleret peccatum. Per miſericordiam, miſerentis affectum intelligimus; per miſerationem vero, ipſam miſericordiæ exhibitionem ſignamus, juxta quod ſcriptum eſt: *Miſericors & miſerator Dominus.* (*Pſal. 114. 4.*) Superfluum enim eſſet utrumque ponere, niſi eſſet varietas in ſignificatione. Scire debemus quia nemo eſt inſanabilior eo qui ſibi ſanus videtur. Illud enim eſt clarum venturæ ſalutis indicium, ſi incipit homo cognoſcere ſemetipſum. Semetipſum autem David cognoſcebat, cum multitudinem miſerationum quærebat. Dicat & peccator cum eo: *Secundum multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatem meam.* Immenſas & innumerabiles mundo exhibuiſti miſericordias, quando genus humanum de ſervitute diabolicæ tyrannidis eripuiſti, & a peccatis ſuis in ſanguine tuo electos tuos laviſti. (*Apoc. 5.*) Lavet ſanguis iſte peccatorum meorum maculas, qui totius mundi potuit delere offenſas. Non poſtulo a te aurum, non lapides pretioſos, non laboribus & naufragiis exquiſita commercia, non peregrinas merces de remotis terrenarum regionum multo ad nos diſcrimine delatas, quæ etiam fortium ſæpe virorum mentes effeminant, & falſæ pulchritudinis imagine illectas captivant: verum quod omnibus his eſt præſtantius & pretioſius, remiſſionem peccatorum expeto. Quæ tunc vera eſſe probabitur, ſi addito fructu pœnitentiæ, gratiæ tuæ muneribus cumulatur. Quid enim mihi prodeſt malorum quæ feci impunitas, niſi atiam bene operandi ſubſequatur facultas?

Verſ. 3. *Amplius lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me.*

Non ſolum de maximis, ſed de minimis etiam peccatis agenda pœnitentia.

3. Quid iniquius, quam alienam contrectare uxorem? Virum ejus nec ſcientem nec lacrymantem occidere? Et hoc quidem fecerat Propheta de gregibus ovium ſublatus, & de poſt fœtantes ad regni gubernacula aſſumtus, corporis fortitudine præditus, ſpiritalis gratiæ donis illuminatus. Qui tanto gravius ceciderat, quanto celſius & regni gloria & excellentia virtutum ceteris præeminebat. Gloriæ namque præcedentis præconium, ſequentis culpæ adauxit reatum. Tanto enim quiſque gravius corruit, quanto antequam caderet, in conſpectu Dei altius aſcendit. Dicat ergo: *Amplius lava me ab iniquitate mea.* Proſit mihi, Domine, quod cecidi: laventur cum hac macula notæ delictorum, quas hactenus neglexi. Sæpe namque dum quædam male geſta plangimus, ipſa vi amaritudinis ad diſcutiendos nos excitati, alia in nobis plangenda invenimus. Quæ admiſſa eo facilius oblivioni tradimus, quo ea vel nulla vel levia putamus. Sed ſuccreſcens amaritudo pœnitentiæ, non ſolum majora peccata cordi noſtro congerit, ſed etiam minima quæque ad memoriam reducit. Quæ omnia tanto obſtinatius proſequimur, quanto omne malitiæ germen vigilantius exſtirpare de corde conamur. Lavatur ergo amplius, cui non ſolum quod in ſe punit peccatum dimittitur, ſed etiam alia quæ obduxerat oblivio, nihilominus delentur.

Quibus aquis laventur peccata.

Aquæ, quibus diluitur iniquitas, dona ſunt ſancti Spiritus: quæ quaſi torrens de ſupernis venientia, ſicut electorum corda ut germinent irrigant, ita etiam ab omni iniquinamento carnis & ſpiritus emundant. De hoc quippe torrente ſcriptum eſt: *Fulminis impetus lætificat civitatem Dei.* (*Pſal. 45. 5.*) Et *a peccato meo munda me.* Inquinavit me facinorum colluvies, polluit peccati contagium: ſed ad fontem confugio miſericordiarum. Potens es me & ab iniquitate abluere, & a peccato mundare. Inique egi innocentem opprimens; peccatum feci mihi ipſi non parcens. Sciebat enim Propheta, quia quicumque molitur lædere alium, prius proprio jaculo percutit ſemetipſum. Quid crudelius, quam ſemetipſum occidere? Si os mentientis occidit animam, quanto magis gladius ferientis extinguit vitam? Unde ſcriptum eſt: *Miſerere animæ tuæ, placens Deo.* Et iterum: *Qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit?* (*Eccli. 30. 24. Eccli. 14. 5.*)

Verſ. 4. *Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco: & peccatum meum contra me eſt ſemper.*

Ut peccata noſtra impunita ſint, non rogandus Deus.

4. Quaſi diceret: Scio quem invocem. Juſtum invoco, qui & peccata odio habet, & iſta impunita non dimittit. Sicut ejus miſericordiam expeto, ita etiam juſtitiam ipſius attendo. Non ſic poſtulo miſericordiam accipere, ut velim ab eo juſtitiam ſuam auſerre. Nolo ut peccatum meum remaneat impunitum. Sic miſericordia eſt ut peccanti ignoſcat; ſic juſtitia eſt ut peccatum impunitum non tranſeat. Sed quia peccatum meum ego ipſe paveo, ideo ut tu me non punias tam vehementer, exoro. Ideo agnoſco, ut tu ignoſcas. Ergo miſerere mei, lava, munda, *Quoniam iniquitatem meam ego agnoſco: & peccatum meum contra me eſt ſemper*. Non poſui ſuper dorſum quod feci, non intueor alios oblitus mei. Non affecto de oculo fratris feſtucam ejicere, & trabem quæ in oculo meo eſt, non conſiderare. *Peccatum meum contra me eſt ſemper*.

Peccatum non in dorſum rejiciendum, ſed e contra ponendum.

Quicumque miſericordiam Dei invenire deſiderat, neceſſe eſt ut jam graviter peccata agnoſcat, puniat culpas fletibus, faciem Domini in confeſſione præveniat, ponat ante cordis oculos & culpas operis, & ultimæ terrorem animadverſionis: penſet [a] quam diſcretus judex veniat, qui ideo peccatores ſuſtinet, ut eis converſis minus inveniat quod condemnet. Aſcendat tribunal mentis ſuæ, conſtituat ſe ante ſe, videat fœditatem ſuam ut corrigat, ne volens tandem videat & erubeſcat. Sit ſibi judex incorruptus, torqueat eum timor, erumpat confeſſio, ut cum Propheta poſſit dicere Deo: *Iniquitatem meam ego cognoſco*.

Verſ. 5. *Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci: ut juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum judicaris.*

Deus ſolus juſte peccata ulciſcitur.

5. Homo homini non peccat, quia eum aut par aut gravior culpa inquinat. Deus ſolus juſte peccata ulciſcitur, quia ipſe ſolus eſt, in quo non poteſt inveniri quod puniatur. Quia ergo ſolus Deus parcit, ſolus juſte judicat; ipſum ſolum oſtendit qui peccat. Quo enim ſe quiſque peccando diſſimilem Deo facit, eo tremendam ſuperni judicis majeſtatem offendit. Clamet ergo ad Deum peccator, clamet iniquitatum ſuarum conſcius, clamet medullis cordis, & dicat: *Tibi ſoli peccavi*, quia tu ſolus es ſine peccato: *& malum coram te feci*. Ab aliis quidem peccatum meum ignorari potuit, te autem latere nequivit. Penetrabilior enim omni gladio ancipiti, penetras uſque ad diviſionem animæ & ſpiritus, artuum quoque & medullarum, & diſcretor es cogitationum cordis. Nulla creatura in conſpectu tuo eſt inviſibilis: quia omnia nuda & aperta ſunt oculis tuis. *Hebr. 4. 13.* In tantum es ſine peccato, ut etiam *juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum judicaris*. *Rom. 3. 4.* Scribit Apoſtolus, dicens: *Eſt autem Deus verax, omnis autem homo mendax; ſicut ſcriptum eſt: ut juſtificeris in ſermonibus tuis*. Si Deus verax eſt, neceſſario in verbis ſuis juſtus eſt. Nam ſi in ſermonibus ſuis falſa veris insereret, juſtus omnino non eſſet. Sed abſit a fidelium cordibus, ut eſſe in Deo mendacium putemus. *Pſal. 144. 17.* *Fidelis enim eſt in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis*, ſicut ipſe etiam ait: *Matth. 24. 35.* *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt*. Deum ergo veritas juſtificat, hominem vero mendacium condemnat. Sequitur: *Et vincas cum judicaris*.

A Davide prævisa Verbi incarnatio.

6. Prævidebat Propheta Deum in carne venturum, qui humano condemnandus eſſet judicio, ut æternæ mortis homo careret tormento; ideoque ait: *Et vincas cum judicaris*. Quaſi diceret: Omnes qui judicati ſunt, etiam ſi multum fuerint in virtute provecti, non omnino injuſte ſubierunt judicium; quia antequam judicarentur, aliquo modo commiſerunt peccatum: tu vero cum mortis injuſtæ ſententiam acceperis, quia ſolus homo inter homines ab omnibus peccatis es immunis, vincis ergo omnes judicatos, cum judicaris: vel tu Deus Pater in Filio, vel tu Deus Verbum in homine aſſumto. Quod tamen intelligi & aliter poteſt, quaſi dicat: Ideo ut miſerearis precor, ut laves, ut mundes: *ut juſtificeris in ſermonibus tuis*, id eſt verax appareas in promiſſis. Promiſiſti enim juſtis regnum æternum, & virtutum amatoribus vitæ æternæ bravium præparaſti. Sed niſi me & alios juſtifices, non poteris invenire quos non damnes. Juſtifica ergo me, *ut tu juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum judicaris*. Judicant te, qui negant poſt lapſum reparationem fieri, & remiſſionem peccatorum nemini dandam adſtruunt. Quos, ſi mihi peccatum remiſeris, velut fabricatores mendacii & perverſorum dogmatum cultores ſuperabis. Vel juſtifica me, *ut juſtificeris in ſermonibus tuis*. Promiſiſti enim quod de ſtirpe mea carnem ſis aſſumturus: ſed ſi me de tanto non emundes ſcelere, de cujus ſemine carnem aſſumas videor indignus. Tu enim es qui dixiſti: *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*. *Pſal. 131. 11.* Lava me ab iniquitate, ne ſim fraudatus a promiſſione. *Et vincas cum judicaris*. Judicatus Dominus vicit, quia unde in paſſione ſuccubuit, inde majorem ſui gloriam reſurgendo manifeſtavit. Judicatus vicit; quia quorum ad tempus judicium moriendo ſubiit, eos juſto judicio condemnatos æterna morte mulctavit.

Verſ. 6. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.*

Peccatum originale per carnalem concupiſcentiam propagatur.

7. Opus eſt, Domine, ut miſerearis; quia ab ineunte vitæ primordio in peccati foveam incidi, & concupiſcentiæ carnalis ſordibus inquinata nativitatis meæ initia contraxi. Non in me illa, quam noviter admiſi, ſola viget iniquitas: habeo in me etiam ex veteri quod ignoſcas. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum*. Non ideo homines in peccatis concipiuntur, quia peccatum ſit conjugibus commiſceri: hoc enim opus caſtum non habet culpam in conjuge, quia nuptiale fœdus non exorbitat a fide. Deus enim copulam maritalem inſtituit, quando maſculum & feminam in principio creavit. *Gen. 1. 28.* Qui quidem ſine peccato filios ederent, ſi in paradiſo poſiti, in Conditoris obedientia perſtitiſſent: Sed quia a ſtatu rectitudinis primus homo peccando corruit, peccati pœnam ad filios miſit. Carnalis enim delectatio pœna peccati eſt; quæ ex radice peccati ita contrahitur, ut nullus abſque illa in mundo generetur. Sed ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur. *1. Cor. 15.* Confiteatur ergo pœnitens de culpa [b] quod meruit, ut conſequi valeat de venia quod cupit.

Verſ. 7. *Ecce enim veritatem dilexiſti: incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.*

Deus nullum ſine vindicta delictum relinquit.

8. Ideo vias meas a principio arguo, peccata mea ego ipſe condemno, quia veritatem dilexiſti. Veritatem Deus diligit; quia ſine ultione delictum non deſerit. Aut enim hoc homo in ſe puniens perſequitur, aut poſtmodum Deus diſtricto examine ulciſcitur. Sive ergo ſit magna ſive parva iniquitas, niſi puniatur ab homine pœnitente, punietur a Deo judi-

a Suſpicor legendum, *quam diſtrictus*, quod centies apud Gregorium legitur, & huic loco maxime convenit, ubi de ſeveritate ſummi Judicis agitur.

b Remb. *quod meruit*.

judicante; ſicut per quemlam ſapientem dicitur: A *Sciens quia non parceres delinquenti*. Delinquenti non parcitur, quia ſine vindicta peccatum non relaxatur. Veritatem itaque Deus diligit, quia juſtum judicium non pretermittit. *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi*. Qui non eſt ſecurus de munere veniæ, non eſt vehemens in exſecutione vindictæ. Et quidem ante adventum Chriſti incertum fuit, ſi graviter lapſi poſſent habere veniam, & peccatorum remiſſio complures latuit: ſed David qui Redemtorem mundi ut peccata tolleret, futurum præviderat, de peccatorum indulgentia non dubitat. Non ignorabat opus ſapientiæ Dei a ſeculis abſconditum, ante omnia tempora diſpoſitum, exhibitum in fine ſeculorum. B Dei namque ſapientia Filius Dei eſt, de quo ſcriptum aſt: *Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam*. Ipſe eſt *per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil*. Ipſe eſt de quo Propheta dicit: *Omnia in ſapientia feciſti*. Dignum autem fuerat ut per eum fieret remiſſio, per quem facta fuerat creatio: & ipſe eſſet largitor gratiæ, qui fuerat omnibus auctor naturæ. Quam remiſſionem ſicut in tempore gratię confitentibus tribuit, ita ante adventum ſuum eum expectantibus prærogavit. Hæc ſunt incerta & occulta divinæ diſpoſitionis conſilia, omnibus gentibus per Dei ſapientiam ultimis temporibus revelata. Quæ quia David per ſpiritum cognoverat, de Dei confidenter miſericordia præſumebat. An non Ninivitis incerta erant, qui pœnitentiam agentes ſuper prædicatione Jonæ, hæſitando dicebant: *Quis ſcit ſi convertatur & ignoſcat Deus?*

Job. 9. 28.
Ab eo tamen remiſſio peccatorum.
1. Cor. 1. 24.
Johan. 1. 3.
Pſal. 103. 24.
Jonæ 3. 9.
Verſ. 8.

Aſperges me hyſſopo, & mundabor: lavabis me, & ſuper nivem dealbabor.

Chriſti humilitatem & paſſionem imitando, veniam conſequimur.

9. Hyſſopus eſt herba humilis, ſaxo quidem adhærens, & parum utilitatis in ſeipſa ſui facie oſtendens, quæ tamen pulmonis inflationem deprimit, & virtutis ſuę acrimoniam ſi conteratur, oſtendit. Quid ergo per hyſſopum, niſi Chriſti humilitas deſignatur? Ipſa eſt enim quæ omnem in nobis reprimit contumaciam, ſicut herba illa pulmoni inflato adhibet medicinam. Quis etenim jam dedignetur in mundo ſe pro Deo abjicere, cum audiat Dei Filium opprobria & deriſiones ſubiiſſe? Quis ſupplicium pro Deo perpeti D arbitretur dedecus, cum ipſe Rex regum & Dominus dominantium morte turpiſſima propter nos ſit condemnatus? Præſertim cum ipſe ſit nobis poſitus forma juſtitiæ, cujus & audire imperia, & ſequi debeamus exempla; ſicut ipſe in Evangelio ait: *Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde*. Juxta Legis quoque teſtimonium inquinatos mundabat ejuſdem herbæ faſciculus, vaccæ ruſę cruore intinctus. Quid autem per vaccam, niſi ad ſacrificium aſſumta incarnationis Dominicæ infirmitas deſignatur? Sicut enim per maſculinum ſexum ſolet fortitudo intelligi, ſic & per femininum poteſt infirmitas deſignari: & de eo ſcriptum eſt: *Quia etſi mortuus eſt ex infirmitate, ſed vivit ex virtute Dei*: E Ipſe eſt enim ſummus Pontifex noſter, qui in ara crucis pro totius mudi ſanitate, ſui corporis hoſtiam obtulit. Pontifex videlicet futurorum bonorum, qui per proprium ſanguinem in ſancta, æterna redemtione inventa, ſemel intravit. Hæc autem vacca rufa dicitur, ut in ea ſanguinis Chriſti robur evidenter demonſtretur. De quo in Canticis canticorum Sponſa loquitur, dicens: *Dilectus meus candidus, & rubicundus*. Candidus nimirum ex divinitatis ſpecie, rubicundus ex paſſionis cruore. Hac itaque hyſſopo ille ſolum-

Apoc. 19.
Sap. 2.
Matth. 11. 29
Num. 19.
2. Cor. 13. 4.
Hebr. 9.
Cant. 5. 10.

modo aſpergitur, qui vias Dominicæ paſſionis imitatur. Sanctificatur vero aſperſus, ſicut per Paulum dicitur: *Si enim ſanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſerviendum Deo viventi?* Sequitur: *Lavabis me, & ſuper nivem dealbabor*. Quemadmodum corpus aqua lavat a ſqualoribus ſordium, ita gratia ſancti Spiritus animam purgat a maculis peccatorum. Quod vero ait: *Et ſuper nivem dealbabor*; oſtendit quia nulla pulchritudo quæ ineſt corpori, valet decori ſanctæ animæ comparari. Quid namque in corporibus nive candidius? Et tamen qui vias paſſionis Chriſti ſequitur, ſuper nivem dealbatur. De Sanctis etenim ſcriptum eſt: *Juſti fulgebunt ſicut ſol in Regno Patris eorum*. Quis vero ignoret ſolem nive candidiorem? Præterea candor nivis cito præterit, decor autem Sanctorum in æternum manebit.

Hebr. 9. 13.
Matt. 13. 43

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata.

Verſ. 9.

10. Tunc quidem verum & inæſtimabile gaudium habituri ſunt Sancti, cum impiis æterna morte mulctatis, & in horrendam perpetui cruciatus voraginem per extremæ damnationis ſententiam miſſis, audituri ſunt: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi*. C In eo autem quod ait: *Gaudium & lætitiam*; duplicem Sanctorum venerationem intellige; qui viſionis claritate in illa die, quantum cogitare non poſſumus illuſtrati, ſicut animarum perfruentur beatitudine, ita etiam corporis veſtientur incorruptione. De ipſis enim ſcriptum eſt: *In terra ſua duplicia poſſidebunt*. Sancti etenim viri mundi gloriam mentis deſpectu calcantes, omnes in ſe carnales voluptates mortificant, ut in Deo poſtmodum perenniter vivant. Qui quoniam mundi miſerias pro Deo pati minime refugiunt, beatitudinis æternæ retributionem acquirunt. Quæ nimirum beatitudo & animabus eorum ante reſurrectionem tribuitur, & corporibus nihilominus poſt judicium confertur; ſicut in Apocalypſi Johannes Apoſtolus ſcribit, dicens: *Vidi ſub altari Dei animas interfectorum propter verbum Dei, & teſtimonium quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes: Uſquequo, Domine, ſanctus & verus, non vindicas ſanguinem noſtrum, de his qui ſunt in terra? Et datæ ſunt eis ſingulæ ſtolæ albæ, et dictum eſt illis, ut requieſcerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus converſorum & fratrum ipſorum, qui interficiendi ſunt ſicut & illi*. Quid namque eſt ſingulas illis ſtolas albas tribuere, niſi animabus eorum beatitudinis æternæ immortalitatem conferre? Quid vero eſt, donec electorum numerus impleatur requieſcere, niſi futuræ reſurrectionis gloriam expectare? In qua nimirum iterum ſingulas ſtolas albas accipient; quia immortalia & incorruptilia corporum ſuorum veſtimenta reſument. Quia ergo ſancti viri ad ęternæ felicitatis præmia non ſolum anima ſed etiam corpore poſt judicium tranſeunt, recte de eis dicitur, quia in terra ſua duplicia poſſidebunt. Hujus incrementa felicitatis Propheta intuens, ait: *Auditui meo dabis gaudium & lætitiam & exultabunt oſſa humiliata*. Animarum noſtrarum oſſa virtutes ſunt, quæ nimirum in hac vita humiliantur, quia aſſiduis tentationum impugnationibus indeſinenter turbantur. Tentatio enim eſt vita hominis ſu-

Duplex Sanctorum beatitudo, animæ ſcilicet ac corporis.
Matt. 25. 34.
Iſai. 61. 7
Animabus ſanctis beatitudo ante reſurrectionem confertur.
Apoc. 6. 9.
Iſai. 61.
Pſal. 5. 62.
Pſal. 2.
Pſal. 3.
Job. 7.

per terram; in æterna autem vita non ſolum invictæ poteſtatis accipient fortitudinem, ſed etiam nullam vitiorum adverſantium ſentient impugnationem.

Verſ. 10.

Averte faciem tuam a peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Peccata noſtra præ oculis ſemper habeamus, ut ab ipſis Deus oculos avertat.

11. Quia peccata ſua ſemper habet præ oculis, merito rogat ut Deus faciem ſuam avertat ab ipſis. Superius nempe Propheta dixerat: *Peccatum meum contra me eſt ſemper*. Qui ergo peccatum ſuum ſemper videbat, continuum pro eo dolorem in corde geſtabat. Et ideo oculos ab ejus peccato Deus avertit, quia ipſe illud ſine ceſſatione animadvertit. Non enim Deus eorum peccata ulciſcitur, qui in oculto cordis de pravorum operum memoria affliguntur. Qui nimirum ad hoc ſemetipſos judicant, ut terribile omnipotentis judicium evadant, juxta illud Apoſtoli: *Si noſmetipſos dijudicaremus, non utique judicaremur*. [1. Cor. 11. 31.] At contra reprobi, quia ea quæ commiſerunt, nequaquam conſpiciunt, actus ſuos a conſpectu judicis non abſcondunt. Et quanto magis errores ſuos ipſi conſiderare refugiunt, tanto magis eos conſpectui divinæ majeſtatis opponunt. Delinquentium autem mala Deus videt, non ut approbet, ſed ut condemnet: non ut foveat, ſed ut puniat: non ut ſemper patiatur, ſed ut in judicio ulciſcatur. Denique *oculi Domini ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum*. [Pſal. 33. 17.] Gravis ultio, non ſolum de terra mala facientes expellere, ſed etiam omnem penitus memoriam eorum abolere. Conſideremus ergo mala quæ fecimus, & ea ante mentis oculos ſine intermiſſione ponamus: ne cum ante judicis illius conſpectum venerimus, tunc primum quidquid geſſerimus, nolentes videamus. Impœnitenti enim Deus terribiliter minatur, dicens: *Exiſtimaſti inique quod ero tui ſimilis: arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam*. [Pſ. 49. 21.] Similis tui eſſem, ſi peccatum tuum impunitum dimitterem. Tu enim illud non ſolum non vis punire, ſed & poſt tergum projicis, ne poſſis videre. Ego autem qui illud video, quid faciam? Numquid impunitum dimittam? Judex ſum & juſtus, judex ſum & ultor iniquitatum. Quomodo ergo injuſte judicabo? Quomodo veritatem mendacio mutabo? Tacui, numquid ſemper tacebo? Tacui, quia miſericordiam prærogavi. Iniquitatem tuam diſſimulavi, tempus pœnitentiæ indulſi. Sed numquid ſemper tacebo? Immo *arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam*. [Ibid. 21.] Arguam quidem te de mendacio, quando cordium conſilia manifeſtabo. A peccatis tuis avertis oculos tuos, & quamdam tibi vanæ ſpei ſecuritatem promittis. Et quia ipſe te non vides, quod nec ego te videam ſuſpicaris. Putas quod te non videam fornicantem, quem video adulterium cogitantem? Ex hoc itaque te arguam, & ſtatuam contra faciem tuam. Si nos vis hic attendere faciem tuam, faciam ut agnoſcas miſeriam tuam. *Et omnes iniquitates meas dele*. Per Prophetam Dominus dicit: *Ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor eſto, & judicemur*. [Iſai. 43. 25.] Audi qua conditione iniquitatum tuarum ſe eſſe immemorem dicat, videlicet ſi tu memor fueris. Cave ergo ne umquam quod deliquiſti, a memoria tibi excidat, aut aliqua oblivione peccata tua obliteres: ne ſi carnalium voluptatum illecebris captus, iniquitatum tuarum memor non fueris, dicatur tibi in tempore neceſſitatis: *Projeciſti ſermones meos retrorſum*. [Pſal. 49. 18.]

Verſ. 11.

Cor mundum crea in me Deus: & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis.

Matt. 5. 8. Cor quomodo mundandum.

12. In Evangelio ſcriptum eſt: *Beati mundo corde*. Si illum qui ab omni peccato mundus eſt, in cordis noſtri hoſpitio habere volumus, oportet primo ut illud ab omni vitiorum ſorde purgemus. Emundemus ergo interiora mentis noſtræ, & diligenter peccatorum noſtrorum ſecreta ſcrutemur, ne ex affectu noſtro peccati delectatio pullulet; ne turpe deſiderium cor in occulto titillet, ne paſſionum ex eo contentiones prodeant, ne perverſarum cogitationum diſpenſationes aliquando erumpant. Templum enim Dei non poteſt eſſe pollutum, quia ſcriptum eſt: *Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos*. [1. Cor. 3. 17.] Verum *quis gloriabitur mundum ſe habere cor, aut immunem eſſe ſe a peccato?* [Prov. 9. 20. ſec. Septuag.] Si Propheta pollutum labiis ſe eſſe aſſerit, cujus os Seraphim carbone quem ſuſceperat de altari, purgavit: [Iſai. 6.] quid dicturi ſumus nos, quos luxuria inquinat, invidia anguſtat, ambitio præcipitat, ſuperbia exaltat? Non eſt enim virtutis humanæ ita ab illicitis motibus mundare animum, ut perſtrepentium voces non ſentiat cogitationum. Sed quia Deo nihil eſt impoſſibile, clamemus ad Deum tota virtute: *Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis*.

Et Spiritus innovandus.

13. Vide ordinem: primo cor mundum, deinde ſpiritum rectum Propheta a Deo requirit. Prius enim abrenuntiandum eſt tibi omni peccato, & omnis a corde vitiorum fœditas eliminanda, ut omne quod agitur aut dicitur, eo purum in conſpectu Dei ac lucidum appareat, quo ex bonæ intentionis origine quaſi de puro quodammodo fonte manat. Quomodo enim poterit eſſe perſpicuum, quod in ipſa origine fuerit vitiatum? Scriptum eſt enim: *Bonus homo de bono theſauro profert bona, & malus homo de malo theſauro profert mala*. [Matth. 12. 35] Omnibus igitur carnalibus deſideriis a corde excluſis, pete a Deo ut ſpiritum rectum renovet, ne forte ſpiritus ille immundus inveniens domum de qua exivit vacantem, aſſumtis aliis ſeptem nequioribus ſe, eum eis ibi habitet, & fiant noviſſima tua pejora prioribus. [Ibidem.] Hæc eſt autem ſpiritus recti innovatio, ut omnem mundi gloriam mente deſpicias, mentem medullitus in Conditoris tui amore infigas, illatis contumeliis patientiam cuſtodias, & cuſtodita patientia dolorem a corde repellas, omnibus te per humilitatem inferiorem deputes, de morte inimici nullatenus exultes, aliena non ambias, propria egentibus diſtribuas, amicum in Deo, & inimicum propter Deum diligas, in afflictione proximi teipſum per compaſſionem affligas. Hæc quidem eſt illa ſpiritus innovatio, quam perſuadet Apoſtolus, dicens: *Renovamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in juſtitia & ſanctitate veritatis*. [Epheſ. 4. 23.] Et iterum: *Si qua igitur in Chriſto nova creatura, vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt nova*. [2. Cor. 5. 17.] Ad veterem quippe hominem pertinet, mundi hujus gloriam concupiſcere, animum a Deo avertere, patientiam non ſervare, opportunitatem vindictæ exquirere, melioribus quibuſque deſpectis ſuperbire, aliena diripere, propria retinere, nullum propter Deum diligere, de inimici morte gaudere. Hæc autem omnia ille reſpuit, qui Deum induit, quique in novitate vitæ ambulare contendit.

Verſ. 12.

Ne projicias me a facie tua, & Spiritum ſanctum tuum ne auferas a me.

Matth. 12. 32.

14. A facie Dei projicitur, cui ſpes veniæ poſt peccatum negatur. *Qui enim peccaverit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſeculo,*

neque

Digitized by Google

In Spiritum ſanctum peccat, qui de peccati remiſſione deſperat.
Matth. 3. 11. Ibidem.

neque in futuro. Quis eſt autem qui peccat in Spiritum ſanctum, niſi qui non credit remiſſionem peccatorum? Remiſſio enim peccatorum, opus Spiritus ſancti eſt. Nam & de baptiſmo Chriſti, in quo remiſſio peccatorum danda erat, dixit Johannes: *Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne*. Unde etiam ſuper baptizatum Dominum in columbæ ſpecie Spiritus ſanctus deſcendit; ut ex hoc aperte oſtenderet, quia ſpiritalis gratia per lavacrum baptiſmatis credentium corda mundaret. An non in Spiritum ſanctum Cain peccavit, quando dixit: *Major eſt iniquitas mea, quam ut veniam merear?* Et quia de venia deſperavit, ideo dixit: *Ecce ejicis me a facie tua*. De quo & poſtea ſubditur, quod egreſſus ſit a facie Domini. Vides quemadmodum ille qui in deſperationis foveam labitur, a facie Dei projiciatur. *Et ſpiritum ſanctum tuum ne auferas a me*. Attende qualiter poſtulat, ne ſpem veniæ poſt peccatum amittat. Ubi ſpiritus ſancti præſentia eſt, ibi deſperatio eſſe non poteſt. Fides enim in ſpiritu datur, ſicut Apoſtolus ait: Denique *ipſe poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. *Et nemo in ſpiritu Dei loquens, dicit anathema Jeſu*. Nam in eo clamamus: *Abba pater*; quia ſcriptum eſt: *Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate*.

Geneſ. 4. 13.
Rom. 8. 26. 1. Cor. 12. 3. Rom. 8. 15. Johan. 4. 23.

Verſ. 13.

Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.

David ne ſibi propter peccata negaretur promiſſus Chriſtus, timuit. 2. Reg. 12.

15. Lætabatur Propheta de adventu Filii Dei antequam peccaret; & certus quod de ſuo naſciturus erat ſemine, antequam laberetur, gaudebat. Sed poſtquam uxoris Uriæ amore deceptus modum in peccando non habuit, ne ſibi Deus hoc offenſus ſubtraheret, quod antea placatus promiſerat, formidavit. Ideoque ait: *Redde mihi lætitiam ſalutaris tui*. Salutaris quis eſt, niſi Dei hominumque Mediator? De quo iſte idem Propheta in perſona Dei Patris dixerat: *Propter miſeriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Ponam in ſalutari, fiducialiter agam in eo*. Exurgere enim dicitur Deus Pater, cum Filium mittit: qui quaſi jacere viſus eſt, cum ſervos miſit. Illi enim neminem ſalvare potuerunt: ſed *filius hominis venit quærere, & ſalvum facere quod perierat*. Ideoque perfectam & manentem ſalvationem in eo ſe poſiturum adſtruit, & in eo fiducialiter ſe dicit agere, quem conſtat nihil omnino peccati habuiſſe. Qui enim gravium ſibi conſcius eſt delictorum, non poteſt fiducialiter agere: quia poterit eum vel ille quem corripit reprehendere, vel conſcientia propria remordere. Redemtor vero noſter eo libere loqui potuit, quo numquam peccati maculam ex nativitate, vel etiam ex operatione contraxit. Unde turbis Judæorum & principibus ſacerdotum invidentibus & detrahentibus ipſe dicebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Fiducialiter ergo agebat, quem in nullo conſcientia accuſabat. Nam & de eo ſcriptum eſt, quod *erat docens tamquam poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ & Phariſæi*. Hujus ergo ſalutaris ſibi reddi lætitiam David poſtulat, in quo omnis ante adventum ipſius electus ſperabat.

1. Tim. 2. Pſal. 11. 6.
Luc 19. 10.
Johan 8. 46.
Matth. 7. 29.

De accepta venia ſic lætemur, ut de culpa ſemper formidemus.

16. *Et ſpiritu principali confirma me*. Solet quibuſdam contigere, ut dum ſe purgatos per ſatisfactionem reputant, ab internæ mentis cuſtodia animum reſolvant. Qui quidem ipſa ſua elatione depreſſi, eo deterius corruunt, quo ſibi de indulgentia blandientes, vanæ ſpei ſecuritatem promittunt. Inde eſt quod propheta exorat, dicens: *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum*. Non dicit lætetur, ut ſecurum ſit; ſed lætetur, ut timeat. Ac ſi aperte dicat: Ita me correctum facito gaudere de venia, ut tamen numquam deſinam eſſe ſuſpectus de culpa. Sic & in hoc loco, poſtquam ſibi reddi ſalutaris Dei lætitiam petit, ne ſibi dimiſſus ad deteriora prorueret, illico adjunxit: *Et ſpiritu principali confirma me*. Sciebat enim quia infirma eſt omnis anima, niſi ſancti Spiritus fuerit virtute firmata. Nam & de Apoſtolis dictum eſt: *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum*. Quid enim cælorum nomine, niſi ſancti Apoſtoli deſignantur? Qui nimirum verborum imbribus terram cordis noſtri inebriant, venturi judicii minis & terroribus intonant, miraculorum ſignis & operum ſanctitate coruſcant. Denique ipſi ſunt, qui enarrant gloriam Dei. Quibus profecto tunc Spiritus virtutem tribuit, cum in igneis linguis apparens, in cordibus eorum divini flammas amoris accendit. Quod quidem aperte cognoſcere poſſumus, ſi quales ante, quales poſt adventum ſancti Spiritus fuerunt, perpendamus. Qui enim ad paſſionem tendentem magiſtrum fugientes reliquerant, poſtmodum per adjunctam ſancti Spiritus gratiam roborati, conſtanter & publice nomen Chriſti prædicabant. Nam ut reliquos prætermittamus, ipſe Apoſtolorum princeps qui mori metuens vitam negaverat, cum facto conventu, cæſis Apoſtolis, ſacerdotes & Scribæ ne in nomine Chriſti loquerentur, prohiberent, aiebat: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Cælorum igitur virtus de Spiritu ſancto eſt, quia per infuſam ſancti Spiritus gratiam facti ſunt in Chriſti confeſſione fortes Apoſtoli, qui prius fuerant ex fragilitate carnis infirmi. Niſi enim promiſſa chariſmatum dona illi Dominici gregis Paſtores ſuſciperent, eorum corda nullo virtutis decore claruiſſent. Hæc namque virtus Spiritus, ſicut ab omni pœnarum & mortis timore quos repleverit efficis liberos, ita ab omni diabolicæ reddidit tentationis incurſu ſecuros. Merito ergo cui ſalutaris Dei in remiſſionem peccatorum lætitia redditur, poſtulat ut in vera innocentia ſpiritus principalis virtute confirmetur.

Pſal. 85. 11.
Hominis infirmitas, niſi Dei virtute roboretur. Pſal. 32. 6.
Pſal. 18.
Act. 2.
Matth. 26.
Ibidem.
Act. 5. 29.

Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.

Verſ. 14.

Peccatores converſi, alios ad pœnitentiam vocare curent. Act. 9. 15.

17. Illos divina clementia a peccatis per remiſſionem efficit liberos, quos prævidet utilitati Eccleſiæ poſt converſionem profuturos. Unde Ananiæ de Saulo dixit: *Vade, quo niam vas electionis mihi eſt iſte, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Iſrael*. Magno igitur fructu dimiſſa ſunt illi a Deo peccata. Qui enim prius blaſphemus, & perſecutor, ac injurioſus extitit, poſtmodum plus omnibus laboravit. Propheta ergo qui deleri iniquitates ſuas, & Spiritu ſancto confirmari a Domino poſtulat, quod non ſine fructu hoc ſit futurum affirmat, dicens: *Docebo iniquos vias tuas*. UNIVERSÆ *viæ Domini miſericordia et veritas*. Miſericordia eſt, qua ſine ullis præcedentibus meritis, pœnitentibus veniam tribuit: veritas, qua poſt gratiam vocationis & veniæ, peccata impœnitentium punit. Ille ergo cui peccata dimittuntur, vias Dei iniquos docet, cum peccantibus ſi reſipuerint, exemplo ſui ſpem tribuit veniæ, & inconvertibilibus, niſi ad veniam redeant, infert timorem gehennæ. *Et impii ad te convertentur*. O quam utilis eſt peccatorum remiſſio, quæ converſos non ſolum a peccatis liberos efficit, ſed etiam alios a via impietatis & injuſtitiæ retrahit, flamma caritatis accen-

1. Tim. 1.
Pſal. 24. 11.

dit

Digitized by Google

Nullum tam gratum Deo ſacrificium, quam animarum zelus.

dit. Hæc eſt enim caritatis evidens probatio, ut cui per gratiam Dei contigerit a peccatorum vinculis exui, ipſe ex zelo juſtitiæ ſtudeat ad ſpem veniæ delinquentes hortari. Nullum quippe tam gratum Deo eſt ſacrificium, quam zelus animarum. Exerceat ergo ſe in via Dei, cui Deus peccata dimiſit, & exemplo ſuo peccatores quoſque ad pœnitentiæ confugere remedium admoneat. Non ſit arbor infructuoſa, aut otioſus operarius; ſciens quia non ſolum mane venientibus ad vineam merces promittitur, ſed etiam circa undecimam horam vocatis vitæ æternæ denarius præbetur.

Matth. 20.

Verſ. 16. *Libera me de ſanguinibus, Deus Deus ſalutis meæ: & exultabit lingua mea juſtitiam tuam.*

Iis tantum convenit, qui a peccatis ſunt liberati.

18. Niſi primitus me a peccatis liberaveris, non potero aliis eſſe exemplum converſationis. Libera ergo me de ſanguinibus, deſideriis videlicet carnalibus, quæ militant adverſus animam. *Caro enim & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt.* DEUS *Deus ſalutis meæ*: Nota in repetitione nominis magnum affectum cordis, quaſi dicat: Merito te ut me ſalves invoco, quia tu ſolus es auctor ſalutis meæ. Nam *Domini eſt ſalus.* A te ſolo eſt ſalus, quia ab omnibus aliis eſt infirmitas, vanitas vanitatum, & omnia vanitas. *Non ſalvatur rex per multam virtutem, & gigas non ſalvabitur in multitudine virtutis ſuæ.* Denique, *fallax equus ad ſalutem.* Ex quibus verbis colligitur, quod nec ex divitiis temporalibus, nec ex corporali fortitudine ſalus acquiratur. *Et exultabit lingua mea juſtitiam tuam.* Juſtitia Dei, fides eſt, ſicut ſcriptum eſt: *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam*; quia *Juſtus ex fide vivit.* Si ergo juſti vita fides eſt, conſequens eſt eamdem fidem eſſe juſtitiam, ſine qua quiſque eſſe juſtus non poteſt. Hanc itaque Dei juſtitiam ille cum exultatione enuntiat, qui nec mundi hujus copiam cupiens, nec inopiam metuens, omnem hæreticam pravitatem impugnat. Vel juſtitia Dei eſt, quod non vult mortem peccatoris. Homini nempe juſtum videtur, ut ſuam ulciſcatur injuriam: Dei vero juſtitia eſt confitenti relaxare offenſam.

1 Petr. 2. 1. Cor. 15. 5. Pſal. 3. 9. Eccl. 1. 2. Pſal. 32. 16. Gen. 15. 6. Rom. 1. 17.

Verſ. 16. *Domine labia mea aperies; & os meum annuntiabit laudem tuam.*

Sap. 10. Deus labia aperit, docendo quid, quando, ubi, & cui loquendum.

19. Non aliter juſtitiam tuam proferre potero, niſi ut labia mea aperias. Tu es enim, qui ora ſuperborum obſtruis, & linguas infantium diſertas facis. Hactenus os meum ego ipſa aperui, & ideo ex vaniloquio peccatum contraxi. Nunc vero ut tu aperias deſidero, quia nihil niſi quod ſuggeſſeris loqui concupiſco. Illius labia Deus aperit, qui non ſolum quid loquitur, ſed etiam quando, & ubi, & cui loquatur, attendit. Sapientia namque Dei dicit: *Dominus dedit mihi linguam eruditam*, quando ſcilicet oporteat ſermonem dicere. Merito ergo ſapiens eſt, quia accepit a Domino quo tempore ſibi loquendum ſit. Unde non inconvenienter ait Scriptura: *Homo ſapiens tacebit uſque ad tempus.* Hinc rurſum ſcriptum eſt: *Ori tuo fac oſtium & vectem, & in verbis tuis jugum & ſtateram.* Et fortaſſe hoc oſtium ſibi Propheta poſtulabat a Domino, cum dicebat: *Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis.* Debemus enim os noſtrum claudere, & diligentius obſervare, ne quis in iracundiam excitet vocem noſtram, & contumeliam rependamus contumeliæ. Jugum etiam in verbis noſtris eſſe & ſtatera præcipitur, ut omne quod loquimur, & humilitate condiatur, & menſura ponderetur. Proferamus ergo ſermones examinatos libra juſtitiæ, ut ſit gravitas in ſenſu, modus in verbis,

Iſai. 50. 4. Eccl. 20. 7. Eccli. 28. 28. Pſal. 140. 3.

pondus in ſermone. Nec prius loquendo os aperiamus quam expediat; ſed examinemus verba noſtra, ſi tacendum hoc, ſi dicendum adverſus hunc, ſi tempus ſit ſermonis hujus, poſtremo ſi a virtute modeſtiæ non diſſentiat. Nihil indecens, nihil inhoneſtum, nihil invidum ſonans erumpat. Verum quia ad hæc omnia idonei eſſe non poſſumus, niſi hoc a largitore omnis gratiæ percipiamus, exclamandum eſt nobis cum Propheta: *Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.* NON *eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris.* Ideoque Propheta indulgentiam peccatorum primum a Domino expetit, & poſtmodum laudem ſe Dei annuntiaturum eſſe promittit; nobis patenter innuens, quia illi ſoli laudis Dei poſſunt ſentire dulcedinem, qui peccatorum ſuorum meruerint percipere remiſſionem. Unde ſcriptum eſt: *Rectos decet collaudatio.* Quid autem laudabilius in Deo, quam miſericordia? Scriptum namque eſt: *Confiteantur Domino miſericordiæ ejus.* Denique *miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus.* Quamvis enim laudabile ſit quod hominem de limo terræ condidit: laudabilius tamen eſt, quod perditum proprii filii morte redemit. Denique illud poteſtatis eſt, hoc gratiæ. *Et os meum annuntiabit laudem tuam.* Sunt enim plerique qui non ſuo ore laudant Deum. Numquam ſuo laudat ore Deum avarus: numquam ſuo ore laudat luxurioſus. Nonne quaſi alienum os tibi videtur aſſumere, dum ea conatur quæ in corde non ſentit proferre? De quibus profecto ſcriptum eſt: *Cor eorum longe eſt a diſciplina, propterea non exultabunt*: quia nimirum eorum laus ad omnipotentis Dei aures nequaquam extollitur, quorum cor a ſemita juſtitiæ per pravæ intentionis ſtudium elongatur. Tales erant illi, de quibus Dominus dicebat: *Populus hic me honorat, cor autem eorum longe eſt a me.*

Eccli. 15. 9 Pſal. 32. 1. Pſal. 144. 9

Multi ad laudandum Deum alienum os aſſumunt.

Job. 17. 4. Matth. 15. 8.

Verſ. 17. *Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem utique: holocauſtis non delectaberis.*

Verum & acceptabile ſacrificium quale ſit.

20. Sciebat Propheta per ſpiritum, quia illa legalium inſtituta ſacrificiorum, ad inviſibilis eſſent oblationis intelligentiam transferenda: quia illud verum & acceptabile eſt ſacrificium, quod aliquis puro corde laudat Deum. Unde & alio in loco dicit: *In me ſunt, Deus, vota tua quæ reddam, laudationes tibi.* Et iterum: *Immola Deo ſacrificium laudis.* Et rurſum: *Sacrificium laudis honorificabit me.* Cum ergo dixiſſet: *Os meum annuntiabit laudem tuam*, illico ſubjunxit: *Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem utique.* Ac ſi dicat: Laudis tibi offeram ſacrificium, ſciens quia carnalium nolis obſervantiam cæremoniarum. *Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem utique: holocauſtis non delectaberis.* Ideo nolo conſidere in carnalis ritu ſacrificii, quia ſcio te hircorum & arietum occiſione non delectari. Tu es enim qui dixiſti: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.*

Pſal. 55. 12. Pſal. 49. 14. Ibid. 49. 9.

Verſ. 18. *Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.*

Veram pœnitentiam comitetur ſpiritus tribulatio.

21. Nequaquam vere pœnitentiam agit, qui ex peccatorum ſuorum recordatione quamdam ſpiritus tribulationem non ſentit. Quod quidem reprobis familiare eſt; quia etſi aliquando peccata ſua confiteantur, ea tamen diſtrictæ animadverſionis fletibus non perſequuntur. Electi vero etiam ſi minima ſint quæ in ſe punienda inveniunt, zelo rectitudinis contra ſe erecti, ad pœnitentiæ ſe lamenta ſtudioſe ſuccendunt. Qui dum ſanctæ contemplationis pennis ad cæleſtia ſe intuenda erigunt, eo

ſubtilius

ſubtilius ſi quidam ipſis vitioſum latebat inveniunt, quo ad divinæ lucis claritatem vicinius accedunt. Tantoque eis diſplicet quod infirmum ex carne tolerant, quanto eos delectat quod ex incorruptibilis vitæ ſuavitate deguſtant. Unde fit quod gravi in ſeipſos vel pro otioſis verbis, vel pro vanis cogitationibus invectione deſæviunt; & quæ levia ante crediderant, mox ut gravia & mortifera perhorreſcant. Beneficia ſibi divinitus collata conſpiciunt, culpas nihilominus antea ſtas ad memoriam reducunt. Vitæ hujus corruptibilis ærumnoſas neceſſitates enumerant, quanta ſit cæleſtis gloriæ felicitas, in meditatione pertractant. A qua quia per carnis fragilitatem retrahi ſe ſentiunt, validiſſimi ſeipſos interius vulnere doloris tranſfigunt. Dum ergo hæc omnia ante mentis oculos intenta conſideratione recolligunt, vehementiſſimæ tribulationis igne intrinſecus inardeſcunt. Hæc eſt illa ſpiritalis Sanctorum tribulatio, quam in cordibus eorum generat pœnitentiæ & deſiderii dilati amaritudo. Hanc nimirum Job ſentiebat, cum dicebat: *Loquar in tribulatione ſpiritus mei.* Electorum etenim linguas tribulatio ſpiritus commovet, ut reatum pravi operis voce confeſſionis impugnet. *Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.*

Job. 7. 11.

Cor fruſtra contritum, niſi humiliatum ſit.

22. Multi habent cor contritum, qui non habent cor humiliatum. Sunt enim plerique, qui etſi peccata ſua fletibus puniant, pauperes tamen opprimere poteſtatis ſuæ dominatione non ceſſant. Hi nimirum nequaquam purum ſacrificium Deo offerunt; quia deteſtabilis ſuperbiæ illud admixtione corrumpunt. C Vel ſicut beatus Hieronymus hunc locum exponit, illi cor conterunt, ſed non humiliant, qui peccata quidem quæ commiſerunt deflent, ſed tamen eadem committere etiam poſt fletus non timent. Dum enim errorum ſuorum conſideratione revocati, ad ea quæ dimiſerant redeunt, ſe contra Conditorem ſuum per opera pravitatis extollunt. Ex ſuperbiæ namque vitio eſt timorem Dei contemnere, Conditoris præcepta pravæ actionis tranſgreſſione calcare, cæleſtis vitæ gaudia manſura negligere, damnationis perpetuæ infinita ſupplicia non timere. Illorum ergo ſacrificium Deus non accipit, qui lacrymis quidem ſe compunctionis abluunt, ſed eiſdem, a quibus ante mundati eſſe videntur, peccatorum D maculis in idipſum revertentes ſordeſcunt. De talibus ſcriptum eſt: *Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, quid prodeſt lavatio ejus?* Ille quippe lavatur a mortuo, qui per pœnitentiam mundatur a peccato. Quem ſi contigerit eadem quæ punierat, iterando peccata committere, nihil contuliſſe videtur adhibita ſatisfactionis lavatio, quem maculavit inhoneſtius iterata facinoris turpitudo. Quia igitur ſcriptum eſt: *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*; illos qui ſuperbiendo ad peccata redeunt, divina juſtitia reſpuit. Illos vero qui conterendo & humiliando poſt tergum non reſpiciunt, clementia Dei non deſpicit; quia ſcriptum eſt: *Prope eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde, & humiles ſpiritu ſalvabit.*

In hunc Pſal.

Eccl. 34. 30.

1. Pet. 5. 5.

Pſal. 33. 19.

Verſ. 20.

E *Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Jeruſalem.*

Chriſti erga ſponſam Eccleſiam benignitas.

23. Sion ſpeculatio interpretatur, per quam ſancta ſignificatur Eccleſia. Quia in eminentioribus virtutum & ſcientiæ locata veſtigiis, & cæleſtem patriam a longe proſpicit, & irruentes ſpiritalium inimicorum cuneos interiori intuitu deprehendit. Cui Deus tunc benigne fecit, quando filium ſuum in mundum miſit. Veniens autem Fi-

A lius Dei, quam de diabolica poteſtate eripit, ſanctam ſibi Eccleſiam in unitate ſpiritus confœderavit. De quo Johannes ait: *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt.* Quid autem benignius, quam Filium Dei ſervilem formam induere, mortis legibus ſubjacere, proprio ſanguine nos redimere, æternæ vitæ aditum, quem culpa obſtruxerat, aperire; corpore ſuo nos paſcere, & de tenebrarum poteſtate erutos, ad cæleſtem gloriam & ad regnum nos lucis transferre? Quid denique benignius, quam quod Deus tradidit filium, ut redimeret ſervum? Benignitatem nihilominus Dei quotidie ſentit Eccleſia, cum illam Deus claritate ſuæ cognitionis illuminat, inter ſeculi turbines fluctuantem ſpiritus ſui virtute confirmat, ſuavitatis intimæ deliciis reficit, at- B que per eam peccantibus peccata dimittit. Et notandum quod ait: *In bona voluntate tua*, ut intelligat nihil perfectum haberi poſſe ex meritis, ſed tantum conferri gratuito munere divinæ miſerationis. *Ut ædificentur muri Jeruſalem.* Per Jeruſalem, quæ viſio pacis interpretatur, ſancta anima accipitur, quæ futuram Sanctorum pacem mentis intuitu conſpicit, & omnibus in ſe mortificatis hoſtibus, illicitorum motuum impugnationem non ſentit. Cujus muri virtutes ſunt: quos ille nimirum ædificat, qui ex operibus juſtitiæ & pietatis, ſpiritale conſtruere ædificium non ceſſat. Unuſquiſque autem Jeruſalem, aut Babyloniæ civis eſt. Sicut enim per amorem Dei Sanctus quiſque Jeruſalem civis efficitur; ita per amorem C ſeculi, omnis iniquus in Babyloniæ ſtructura operatur.

Joh. 3. 29.

Philip. 2.

Non ex meritis, ſed gratuito.

Omnes aut Jeruſalem, aut Babyloniæ cives ſunt.

24. Ad conſtruendum autem hujus ſpiritalis Babyloniæ ædificium, perverſi quique illius antiquæ Babel imitantur exemplum. Cujus, teſte ſancta Scriptura, civitatis auctores, & pro ſaxis lateres, & pro cæmento bitumen habuiſſe leguntur. Per quod intelligitur quod mundi amatores carnalis vitæ conſtruunt municipium, quod ad vim ventorum, & impetus fluvii, facili impulſu velociter eſt ſubruendum. Notandum vero eſt, quia illi de quibus agitur, de Oriente veniſſe, & in campo Sennaar habitaſſe perhibentur. Cum enim Chriſtus vere ſit Oriens, Propheta atteſtante qui ait: *Ecce vir Oriens nomen ejus;* de Oriente veniunt, qui a Chriſti conſortio male vivendo recedunt. Sennaar D autem interpretatur excuſſio dentium, ſive fœtor eorum. In campo ergo Sennaar habitant, qui poſiti non in celſitudine virtutum, ſed in planitie vitiorum, & detractionum morſibus proximos lacerant, & in otioſæ vitæ volutabro jacentes, infamiæ ſuæ circumquaque fœtorem exhalant. Quorum dentes tunc omnipotens excutit, cum illorum facta ſimul & verba confundit. Unde per Prophetam ſcriptum eſt: *Dentes peccatorum contriviſti.* Et iterum: *Dominus conteret dentes eorum in ore ipſorum; molas leonum confringet Dominus.* Nam de fœtore eorum per alium Prophetam ſcriptum eſt: *Computruerunt jumenta in ſtercore ſuo.* Computreſcere jumenta, eſt carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Et Iſaias ait: *Et erit pro ſuavi odore fœ-* E *tor, pro zona funiculus.* Quia nimirum hi pravi operis fœtorem emittunt, qui abjecto cingulo caſtitatis, funiculum intexunt laſciviæ. De quibus dicitur per Prophetam: *Væ qui trahit peccata ſicut reſtem longam.* Merito ergo qui in Sennaar habitant, de lateribus civitatem ædificant: quia qui terrenis dediti ſunt, voluptatibus carnis inſerviunt, de fragili materia mentis mutationem attollunt.

Babylonem quinam ædificent.

Gen. 11.

Ibidem.

Zach. 6. 12.

Pſal. 3. 8.

Pſal. 57.

Joel. 1. 17.

Iſa. 3. 24.

Iſa. 5. 18.

Qui Jeruſalem.

25. Ceterum qui contemta terrenarum opum

cupi-

cupiditate, & carnalis vitæ abdicatis illecebris, A per opera ſanctitatis virtutum in ſeipſis ſanctificationem accumulant, hi profecto lateres in lapides mutant. Et neque in arena mundanæ confidentiæ ſpiritalem ſtructuram erigunt, ſed in petra fidei, quæ Chriſtus eſt, atria nulli excidio obnoxia, ad ſimilitudinem Evangelicę illius parabolæ conſtituunt. Tales nimirum recte cum Iſaia poſſunt dicere: *Lateres ceciderunt, ſed quadris lapidibus ædificabimus: ſycomoros ſucciderunt, ſed cedros immutabimus*. Lateribus quippe cadentibus, lapidibus quadris ædificat, quicumque carnis laſciviam diſciplinæ ſtrictioris rigore caſtigat; qui membrorum legem, mentis lege ſuperat; qui corporis fortitudinem, ſpiritus virtute commutat. Hinc namque per Prophetam dicitur: *Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem*. Qui dum non dixit, accipient, ſed mutabunt; aperte oſtendit, quia alia eſt fortitudo quę deponitur, & alia quæ noviter inchoatur. Habent enim ſancti viri ſuam in hac carne poſiti fortitudinem, cum vel pro fide certantes, tormenta omnia conſtantiæ virtute deſpiciunt, vel tentationes diabolicas armis ſpiritalibus protecti repelunt. De his namque per Salomonem ſcriptum eſt: *En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſraël*. Lectulum quippe Salomonis fortes ambiunt, quia intimam noſtri Redemtoris requiem, Sancti quique indefeſſa deſiderii ſedulitate contemplantur. Hinc de ſancta Eccleſia electorum dicitur: *Fortitudo & decor indumentum ejus*. Qui enim ita ſe in virtutibus decorum exhibet, ut tamen tentationum impugnationibus non repugnet; hic nimirum decore ad tempus induitur, ſed fortitudine nequaquam veſtitur. Quia vero Sancti Dei & ex operibus juſtitię fulgidi, & ex adverſariorum apparent impugnationibus veſtiti, recte de eis ſub typo Eccleſiæ dicitur: *Fortitudo & decor indumentum ejus*. Quiſquis ergo infirma carnis fortitudine contemta, in virile ſpiritus robur animam excitat, quaſi lateres in ſaxa, quibus moſi Jeruſalem ædificentur, commutat. Poſſumus quoque per Jeruſalem, illam ſanctam civitatem accipere, quę ex vivis lapidibus in cœlis conſtruitur, & ſicut ſponſa ornata viro ſuo a Deo paratur. De iſta namque dicit Apoſtolus: *Illa autem quæ ſurſum eſt Jeruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra*. Quæ merito dicitur libera; quia ab omni corruptionis moleſtia invenitur aliena. Nec D incongrue Jeruſalem dicitur, quæ veram in ſeipſa pacem ſine defectu experitur. Illa eſt enim civitas pacis, in quam nullus hoſtium ingreditur, & ex qua nullus civis egreditur. Civitas, inquam, cujus plateæ auro mundo ſternuntur, & in qua canticum lætitię indeſinenter cantatur. Quæ quidem, ſicut ſcriptum eſt, non eget ſole neque luna: quia cum illam Deus præſentiæ ſuę claritatis illuminet, impoſſibile eſt ut eam aliquis caliginis obumbratio obſcuret. *Deus enim lux eſt*, ſicut ait in epiſtola ſua Johannes Apoſtolus; *& tenebræ in eo non ſunt ullæ*. Quod ſi tanta eſt claritas ſolis, ut totam ortu ſuo terram illuminet; quanta æſtimanda eſt Dei claritas, qui & ipſum ſolem condidit, & eſt ad utilitatem noſtram hanc quam cernimus luminis venuſtatem infundit? Hujus igitur Jeruſalem muri ædificantur, cum fideles ad vitam prędeſtinati, ad perfectionem juſtitiæ deducuntur. Figuram autem hujus civitatis illud Salomonis templum geſtavit, in cujus ædificatione lapidibus extructa, mallei ſonitus auditus non fuit. In ſacris enim ædificiis permanſuri, adhuc foris per flagella tundi-

1. Cor. 10. Matth. 7.
Iſai. 9. 10.
Iſai. 40. 31.
Cant. 3. 7.
Prov. 31. 25.
Apoc. 21.
Gal. 4. 26.
Apoc. 23.
Ibid.
Joh. 1. 5.
3. Reg. 6.
Hujus lapides per flagella tundendi & poliendi.

mur, ut in templo Domini poſtmodum ſine aliqua percuſſione diſciplinæ diſponamur: quatenus quidquid in nobis ſuperfluum, aut diſtortum eſt, modo percuſſio reſecet, & tunc ſola in cœleſti ædificio concordię veritatis liget. Nec mirum ſi templum eadem civitas dicatur, quæ etiam tabernaculum dicitur, ſicut ſcriptum eſt: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus*.

Apoc. 21. 3.

Tunc acceptabis ſacrificium juſtitiæ, oblationes, et holocauſta: tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.

Verſ. 20.

26. Ædificata cœleſti Jeruſalem, ſacrificium duntaxat juſtitiæ acceptum erit Domino; quia ibi non erit opus offerri ſacrificium pro peccato. In hac enim vita qui in multis quotidie delinquimus, oportet ut contriti cordis & contribulati ſpiritus B Deo ſacrificium offeramus. In reſurrectione autem, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, nec ullus Sanctorum peccare poſtmodum poterit, nec quiſquam ad Deum pro peccato orabit. In tantum namque peccatum delebitur, ut etiam pœna peccati omnino deſtruatur, ſicut ſcriptum eſt: *Abſorpta eſt mors in victoria. Ubi eſt mors victoria tua? ubi eſt mors aculeus tuus? Stimulus enim mortis peccatum eſt*. Neceſſario ibi peccatum deeſſe convincitur, ubi mortis aculeus non invenitur. Non igitur oportet ibi offerri pro peccato ſacrificium, ubi nec in cogitatione admittitur delictum. Sacrificium itaque juſtitiæ Sancti in æterna vita Deo offerent; quia in Solo Conditoris amore C intenti, indefeſſas remuneratori ſuo in lætitia cordis laudes dicent. Unde ſcriptum eſt: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te*. Et iterum: *Vox exultationis et ſalutis in tabernaculis juſtorum*. Tunc electorum ſuorum oblationes Deus acceptas habebit; quia ſanctas eorum meditationes nullius pravitatis admixtio commaculabit. Holocauſta nihilominus eorum accipiet; quia totum quod in eis erit, flamma divinæ caritatis accendet. Et *Tunc imponent ſuper altare tuum vitulos*. Altare, Dei Filius eſt, de quo ipſe Dominus ait: *Altare de terra facietis mihi*. Quid eſt enim aliud altare de terra facere, niſi de Dei Filii incarnatione non dubitare? Ipſe eſt namque cui in hac vita cordium noſtrorum ſacrificia imponimus, & in quo cogitationes illicitas ne convaleſcant mactamus. Unde ſcriptum eſt: *Beatus qui tenebit et allidet parvulos ſuos ad petram*. Ad petram D quippe parvulos noſtros allidimus, cum orientes motus illicitos, imitationis Chriſti intentione mortificamus. Scriptum eſt enim: *Petra autem erat Chriſtus*. Ipſe ergo eſt petra, ad quam cogitationes noſtras tenemus: ipſe altare, cujus clementię peccatorum victimas imponere præſumimus. Denique *peccata noſtra ipſe portavit*. Super ipſum ergo vitulos in æterna vita Sancti ſeipſos imponent; quia per gratiam Dei liberati a lege peccati & mortis, quod nulli jugo Legis poſtmodum erunt ſubditi, totum attribuent gratiæ Filii Dei. Nullus enim hominum in cælum aſcenderet, niſi Filius Dei pro ſalute noſtra carnem ſumſiſſet. Vel certe vitulos ſuper altare imponent, cum depoſita primi hominis vetuſtate, & mortalibus exuti exuviis, facti vituli, id eſt innovati & puri in perpetuum vivent. E

Quale ſit Sanctorum ſacrificium in cœlo.
1. Cor. 15.
Ibid. 15. 55.
Pſal. 83. 5.
Pſal. 117. 15.
Eorum altare Dei Filius.
Exod. 24. 20.
Pſal. 136. 8.
1. Cor. 10. 4.
1. Petr. 2. 24.

27. Quid ſi, ut præmiſſum eſt, ſecundum moralem intelligentiam ædificationem Jeruſalem accipere volumus; hunc quoque verſum eidem intellectui hoc modo convenienter aptamus. Dictum eſt David regi a Domino: *Non tu ædificabis mihi domum, quia vir ſanguinum es*. Poſtea vero filius ejus re & nomine pacificus, & ſapientiæ gratiam a

Corpus noſtrum, templum Dei; cor, altare.
1. Paral. 17. 4.
3. Reg. 6.

Do-

Domino ultra mortales obtinuit, & templum A mirifici operis, ſicut liber hiſtoriarum atteſtatur, Deo Iſrael ædificavit. In quo datur intelligi, quia dum cum hoſtilibus vitiorum cuneis, virtutum oppoſitione confligimus, domum ſapientiæ nequaquam ædificare valemus: ubi vero ſuperatis adverſariorum agminibus, & paſſionum depulſa barbarie, pacem in nobis factam, omnibus mentis imperiis carne jam obtemperante ſenſerimus; tunc corpus noſtrum inviolabile templum Domino conſtruimus: in quo & ſacrificium quod ex zelo juſtitiæ veritatem prædicantes offerimus, Deus accipit, & oblationes ſanctarum meditationum, & igne ferventis deſiderii ardentium orationum holocauſta aſſumit. Super altare B quoque cordium noſtrorum ponimus vitulos, cornua producentes & ungulas, ſi hæreticorum ſententias utriuſque Teſtamenti auctoritate noverimus comminuere, & virtutes a vitiis per ſtudium diſcretionis ſeparare. Per ungulas enim vitulorum, quæ finduntur, diſcretionem accipimus; per cornua vero, utriuſque Teſtamenti præcepta notamus. Vel certe cornua producimus, ſi etiam in his quæ carnis ſunt, Deo placere ſtudeamus. Cornu namque cum de carne ſit, carnem ſuperexcedens dureſcit. Quiſquis ergo, carnis infirmitate depoſita, etiam per carnis obſequium opera virtutis effecerit, quaſi cornua de carne producit. *Pſal. 68*

PROOEMIUM

in quintum Pſalmum pœnitentialem.

Oratis pauperis cum anxiatus fuerit, & coram Domino effuderit precem ſuam.

QUis eſt iſte pauper cujus in hoc Pſalmo notatur oratio, niſi ille de quo ait Apoſtolus; *Qui cum eſſet dives pauper pro nobis factus eſt?* Ipſe enim ut nos divitiarum ſuarum efficeret participes, paupertatis noſtræ ſuſcepit neceſſitates: *Exinanivit namque ſemetipſum, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo: humiliavit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis.* Sicut autem pauper pro nobis factus eſt, ita & pro nobis anxiatus eſt. Denique & pro nobis eſt morti traditus, & pro nobis in ligno ſuſpenſus. *Mortuus eſt enim*, ut ait Apoſtolus, *propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram.* Ex humana autem natura habuit ut anxiaretur, ex qua habuit etiam ut moreretur. Orat ergo caput noſtrum in Pſalmo hoc, ut illuc reducamur per gratiam, unde per primi parentis cecidimus culpam. Poteſt etiam hæc oratio convenire unicuique, qui pauperem ſe eſſe intelligit, & ſuarum miſeriam neceſſitatum agnoſcit; qui fallaces eſſe divitias ſeculi iſtius conſiderat, & quam horrendum ſit in manus Dei viventis incidere, penſat. Qui poſt tergum reductis oculis cogitat unde ceciderit, & circumſpectis omnibus quæ imminent, quas invenerit calamitates attendit. Hæc itaque omnia ante mentis oculos omnis pauper congerat, & pauperem Chriſtum pro nobis anxiatum conſiderans, miſeriarum ſuarum multitudinem attendat: quanta gloria in Adam fuerit creatus recolligat; & in his omnibus anxiatus, non in oculis hominum, ſed coram Domino precem ſuam effundat, dicens:

Pſalmus hic oratio Chriſti eſt. 2. Cor. 8. 9. Philip. 2. 7. 1. Cor. 15. 3. Rom. 4. 25. Hebr. 10.

EXPLANATIO

QUINTI PSALMI POENITENTIALIS.

DOmine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. *Pſal. 101. Verſ. 1.*

1. In hac oratione quam expoſituri ſumus, quædam ipſi attribuuntur capiti, quædam noſtræ conveniunt infirmitati. Nec mirandum, ſi ea quæ nobis ſolummodo congruunt, quaſi ſint ſua Chriſtus pronuntiat. Unum quippe corpus eſt tota ſancta univerſalis Eccleſia, ſuo Chriſto Jeſu, ſuo videlicet capite, conſtituta. Unde ait Apoſtolus: *Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis.* Ipſa eſt enim quæ per Prophetam B jucundatur, & dicit: *Nunc exaltavit caput meum ſuper inimicos meos.* Pater enim Filium, qui eſt caput Eccleſiæ, ſuper inimicos ejus exaltavit, cum deſtructo mortis imperio, in ſuæ illum majeſtatis æqualitate conſtituit, cui & dixit: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Chriſtus itaque cum tota ſua Eccleſia, ſive quæ adhuc verſatur in terris, ſive quæ cum eo jam regnat in cælis, una perſona eſt. Et ſicut eſt una anima quæ diverſa corporis membra vivificat, ita totam ſimul Eccleſiam unus Spiritus ſanctus vegetat & illuſtrat. Sicut namque Chriſtus, qui eſt caput Eccleſiæ, de Spiritu ſancto conceptus eſt: ſic ſancta Eccleſia quæ corpus ejus eſt, eodem Spiritu ſancto repletur ut vivat: ejus C virtute firmatur, ut in unius fidei & caritatis compage ſubſiſtat. Unde dicit Apoſtolus: *Ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones ſubminiſtratum & conſtructum creſcit in augmentum Dei.* Iſtud eſt corpus, extra quod non vivificat ſpiritus. Unde dicit beatus Auguſtinus: *Si vis vivere de ſpiritu Chriſti, eſto in corpore Chriſti.* De hoc ſpiritu non vivit ſchiſmaticus, non vivit excommunicatus: non enim ſunt de corpore. Eccleſia autem ſpiritum vivificantem habet, quia capiti ſuo Chriſto inſeparabiliter adhæret. Scriptum eſt enim: *Qui adhæret Domino unus ſpiritus eſt cum eo.* Pro membris itaque orat caput in hoc Pſalmo, ut corporis ſui orationem Deus Pater exaudiat, & ut ejus clamor ad divinæ majeſtatis aures aſcen- D dat. Quotidie enim orat Chriſtus pro Eccleſia, de quo teſtatur Apoſtolus Paulus: Quia *ſedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis.* Denique & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Poteſt autem hæc oratio unicuique convenire fideli, qui a Deo poſtulat in bono perſeverantiam, & tam ſancti deſiderii, quam etiam irremiſſæ operationis emittit clamorem. Clamor autem aliquando in bona, aliquando in mala ſignificatione accipitur. Clamat enim juſtus, cum operatur juſtitiam ex deſiderio: clamat & impius cum peccatum adjungit peccato. Clamabat Moyſes cum populum de Ægyptiaca ſervitute liberatum, ad terram promiſſionis per deſertum deduceret. Clamabat & populus Gomorrhæus, cum E ex frequentiſſima peccati perpetratione Deum ad iracundiam provocaret. Denique & Moyſi tacenti dictum eſt a Domino: *Quid clamas ad me?* Et de illis ait Dominus: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum aſcendit ad me.* Unde quidam nos admonet, dicens: *Auferatur clamor de medio veſtrum.* Hic autem pro irremiſſa operatione clamor accipitur, cum dicitur: *Clamor meus ad te veniat.* Notandum vero eſt quod cum præmiſiſſet: *Exaudi orationem meam*; ſtatim adjecit: *Et clamor meus ad te veniat.* Illi enim a Domino exaudiri me-

Unum ſunt Chriſtus & Eccleſia. Col. 1. 18. Pſal. 26. 6. Pſal. 109. 1. Epheſ. 1. Col. 2. 2. Corpus Eccleſiæ ſancto Spiritu vegetatur. Tract. 26. in Johan. 1 Cor. 6. 17. Orat Chriſtus pro Eccleſia. Rom. 8. 34. 1. Johan. 2. Exod. 14. 15. Gen. 18. 20. Forte Eph. 4. 31. ubi legitur: Omnis amaritudo & clamor.... tollatur a vobis.

rentur, qui divini zelo amoris accenſi, omnia quę poſſunt bona operantur. Nam qui perverſis actionibus aſſuetus, operibus iniquitatis invigilat, nequaquam dignus eſt exauditione cum orat. Hinc namque per ſemetipſam Veritas ait: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.* Si volumus igitur ut ad aures Dei noſtra perveniat oratio, ſtudeamus neceſſe eſt, ut ab omni admixtione pravitatis noſtra mundetur operatio, ut poſſimus Deo cum Propheta dicere: *Clamor meus ad te veniat.*

Matth. 7. 21.

Verſ. 2.

Non avertas faciem tuam a me: in quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

Deus nos etiam a ſe averſos vocantis miſericordia.

2. Ad ſimilitudinem dominorum dictum eſt, qui cum pro alicujus ſuorum culpa graviter offenduntur, ſolent eum a conſpectu ſuo expellere, & a familiarium aſſiſtentium collegio ſeparare, a ſupplicante faciem avertere, roganti veniam denegare. Deus vero, licet cum ſuperbiendo ab eo avertimur, a nobis per juſtitiam avertatur: tamen cum humiliati ad eum convertimur, ad nos per miſericordiam converti non dedignatur. Ipſe aſt enim qui dicit: *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos.* Et iterum: *Si impius egerit pœnitentiam de omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, & fecerit judicium & juſtitiam, vita vivet, & non morietur: omnium iniquitatum ejus, quas operatus eſt, non recordabor: & in juſtitia ſua quam operatus eſt, vivet.* Ecce patet nobis ſinus miſericordiæ Dei. Quare miſericordiam Dei a nobis excludimus? quare vocationem ejus audire diſſimulamus? Non enim ſolum a converſis non avartitur, ſed atiam averſos ut convertantur, hortatur. Hinc aſt enim quod per Prophetam dicit: *Si dimiſerit vir uxorem ſuam, & illa recedens duxerit virum alium; numquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata et cum amatoribus tuis multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus.* Mulieris derelictæ & fornicantis ſimilitudinem adducit, ut ejus cognoſcamus pietatem, & ſciamus eo nos illum gravius offendere, quo non ceſſat nos etiam poſt delictum vocare. Hæc autem vocationis Dei clementia a parte exprimitur, cum homini averſo per alium Prophetam dicitur: *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient vocem poſt tergum monentis.* Ille enim coram poſitus verba Dei percipit, qui antequam peccatum perficiat, voluntatis ejus præcepta cognoſcit. Quaſi enim adhuc ante faciem ejus ſtare, eſt necdum eum peccando contemnere. Ceterum ſi abjecto timore Dei iniquitatem operari cœperit, quaſi tergum in faciem ejus mittit. Sed & poſt tergum ſubſequens Deus abſcedentem admonet, quia etiam nequitia perpetrata ad ſe eum reverti perſuadet. Audiamus ergo vocem poſt tergum monentis, & ad invitantem nos Deum, ſaltem poſt peccata revertamur: ut ſi juſtitiam vindicantis formidare negligimus, ſaltem vocantis & miſerentis pietatem erubeſcamus.

Zach. 1. 3.
Ezech. 18. 21.

Jerem. 3. 1.

Iſa. 30. 20.

Chriſtus in membris ſuis iterum patitur.

3. *In quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.* Ecce jam caput noſtrum ſedet a dextris Dei, & tamen ſe dicit tribulari. Ubi ergo tribulatur, niſi in corpore? Nam quod in corpore tribuletur, manifeſto oſtendit cum Saulo perſecutori dixit: *Saule, Saule, quid me perſequeris?* Et Petro ait: *Venio Romam iterum crucifigi.* Qui enim in ſeipſo jampridem crucifixus fuerat, in Petro iterum ſe crucifigendum dicebat. Quamvis ſit in electorum cordibus etiam alia tribulatio, quam in eis generat continua pœnitentiæ amaritudo. Qui enim mala quæ commiſit, ante mentis oculos congerens, pro ſingulis quibuſcumque compungitur, in arcano cordis magna & amara doloris & metus anxietate contribulatur. Solent namque electi viri, ad ea quorum ſibi ſunt conſcii peccata, mentis intuitum reducere, & modis omnium cauta ſingulatim conſideratione perſpectis, ſingula quæque deflere; ut hoc modo cordis ſui præparent habitaculum, dum per unumquodque erroris ſui deplorant exceſſum. Hinc namque Jeremias ait: *Diviſiones aquarum deduxit oculus meus.* Diviſas quippe aquas ex oculis deducere, eſt diſpertitas lacrymas unicuique peccato tribuere, & iniquitatis gaudia ſatisfactionis doloribus compenſare; quatenus dum nunc hujus, nunc illius delicti memoria mens acrius tangitur, ſimul de omnibus ſingulis commota purgetur. Quod vero ait: *Inclina ad me aurem tuam;* tale aſt, quaſi dicat: Æger ſum; non poſſum erigere ad te, quia non aſt hominis dirigere viam ſuam. Sed tu more fidelis medici, inclina ad me aurem tuam. Inclina aurem, quia ego non erigo cervicem. Scio enim quia ſi me erexero, longius diſcedis: & ſi humiliavero, propius accedis. Sicut enim humiliato appropinquas, ita te ab elato alongas. Ideo ergo tribulor, ut ad me inclines aurem tuam.

Act. 9. 4.
Hegeſip. l. 3. c. 2.

Thren. 3. 48.

Verſ. 3.

In quacumque die invocavero te; velociter exaudi me.

Quid Deum rogare debeamus.

4. Non jam terrenus terrena deſidero, ſed a prima captivitate liberatus, cæleſtia concupiſco. Exaudi ergo me orantem non pro divitiis ſeculi, non pro gloria temporali, non pro fecunditate pignorum, non pro morte inimicorum. Velociter autem exaudi, ut in me adimpleas quod dixiſti: *Adhuc loquente te, dicam: Ecce adſum.* Multi vocant Deum, ſed non invocant; quia labiis tantummodo, non cordis affectu orare procurant. Qui vero Deum toto corde deſiderat, confidenter clamat: *In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me.* In die invocat, qui in mentis puritate Deum exorat. Cujus juſtitia, cum vias ſuas Domino revelaverit, ſicut lumen educitur, *& judicium,* ſicut ait Propheta, *tamquam meridies illuſtratur.* Unde & ſcriptum eſt: *Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum.* Cordis enim ſimplicitas dies eſt, quam fraus non obnubilat, non obtenebrat mendacium, non obſcurat invidia, non obfuſcat dolus: quam lux veritatis illuminat, præſentiæ divinæ claritas illuſtrat. Scriptum aſt enim: *Cum ſimplicibus ſermocinatio ejus.* Deo autem ſermocinari, eſt per ſuæ præſentiæ illuminationem humanis mentibus voluntatis ſuæ arcana revelare. Cum ſimplicibus igitur Deus ſermocinari dicitur, quia illorum mentes de arcanis cæleſtibus ſuæ inſpirationis claritate illuminat, quos nulla caligo duplicitatis obumbrat. Quo contra de non ſimplicibus dicitur: *Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus.* Et Salomon ait: *Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & aufert ſe a cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu.* Conſtat ergo quia iſtos inhabitando illuminat, illos recedendo excæcat.

Iſai. 58. 9.

Pſ. 36. 6.

Sap. 1. 1.
Simplicitatis encomium.

Prov. 3. 32.

Pſal. 5. 7.

Sap. 1. 5.

Verſ. 4.

Quia defecerunt ſicut fumus dies mei, & oſſa mea ſicut cremium aruerunt.

Omnia quæ caducarum rerum deſiderio accenſi agimus, evaneſcunt.

5. Spectat hoc ad id quod dixit: *Velociter exaudi me.* Quaſi diceret: Opus eſt ut velociter me exaudias, quia dies mei defecerunt, videlicet ad defectum velut fumus devenerunt. Per dies ſuos hic vult intelligi omne tempus, quo mandata Dei poſtpoſuit, & funeſtis periturarum rerum accenſus deſideriis, ſibi non Deo militans carnaliter vixit. Habet

Digitized by Google

bet enim in hac vita diem ſuum anima perverſa, A quæ tranſitorio gaudet in tempore, & lethifera carnalis delectationis perfruitur jucunditate. Hinc eſt quod Salvator noſter prævaricatrici Jeruſalem, deſtructionis ſuæ juſtum excidium comminans, Luc. 19. 42. ait: *Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi.* Diem etenim ſuam ille tunc populus habebat; quia in rerum labentium opulentia confidens, quiete & ſucceſſu gaudebat. Quorum nimirum oculos prosperitas clauſerat; ut nec viſitationis ſuæ tempus cognoſcerent, nec imminentium malorum contritionem viderent. Sicut enim cordis oculos flagella aperiunt; ſic mentis aciem aliquoties ſucceſſus proſperi retundunt; adeo ut ſeipſam mens cognoſcere non valeat, quam proſperitatis mundanæ oblectatio captivat. Hinc namque Salomon B Prov. 1. 32. ait: *Averſio parvulorum interficiet eos, & proſperitas ſtultorum perdet eos.* Iſraeliticum ergo populum proſperitas perdidit, cujus in die ſua oculos ne futuri excidii vaſtitatem cognoſcerent, clauſit. Hæc eſt dies, de qua Jeremias ait: *Diem hominis* Jerem. 17. 16. *non deſideravi.* Dicat & fidelis anima: *Defecerunt ſicut fumus dies mei.* Fumus, ſicut eſt omnibus notum, in altum quidem ſe in primis erigit, ſed citò deficiens, quaſi non fuerit evaneſcit. Sic nimirum ſic humana ſuperbia cùm rerum opulentia intumeſcens ſe in altum extulerit, a ſtatu ſuæ celſitudinis corruens, ad ima ruit. Hinc namque per Luc. 14. 11. ſemetipſam Veritas ait: *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur; & qui ſe humiliat, exaltabitur.* Hinc per Pſal. 36. 35. Prophetam ſcriptum eſt: *Vidi impium ſuperexaltatum & elevatum ſicut cedros Libani: & tranſivi, & ecce non erat: quæſivi eum, & non eſt inventus locus ejus.* Qua in re penſandum eſt, perverſorum potentia qualiter deſtruitur, quorum nec locus quidem poſt modicum invenitur. Sequitur: *Et oſſa mea ſicut cremium aruerunt.*

Qui per oſſa Chriſti, qui per carnem ſignificentur.

6 Per oſſa, rationem & intelligentiam poſſumus accipere: quæ quaſi ſicca remanent, dum factorum & virtutum pinguedinem non habent. Pſal. 62. 6. De qua profecto pinguedine dicit Propheta: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Vel per oſſa, fortiores qui ſunt in Eccleſia, accipimus: quia ſicut per oſſa corpus noſtrum vegetatur, ita per illos corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, regitur & ſuſtentatur. Habet enim & corpus Chriſti carnem ſuam, infirmos ſcilicet, virtutum carentes fortitudine, qui perfectorum indigent ſuſtentatione. De hac carne in perſona Chri- Job. 19. 20. ſti recte per Job dicitur: *Pelli mea conſumtis carnibus, adhæſit os meum.* Quod nimirum in paſſione Chriſti impletum eſt, quando diſcipulis fugientibus mulieres ſteterunt, & uſque ad crucem ſe- Luc. 23. cutæ ſunt. Scimus enim quia in corpore hominis pellis exterius eminet, caro vero oſſibus introrſus adhæret. Pelli ergo conſumtis carnibus os Chriſti adhæret, quia fugientibus & dubitantibus Apoſtolis, qui ei familiarius adſtiterant, mulieres quæ quaſi remotiores eſſe videbantur, nec a cruce ſuſpenſi, nec a ſepulti monumento diſcedebant. Quia vero ſancti viri imperfectis delinquentibus condolent, & eorum infirmitati compatiuntur, E recte nunc dicitur: *Oſſa mea ſicut cremium aruerunt.* Quod evidenter oſtendemus, ſi unum exemplum ad medium deducamus. Videamus unum de oſſibus Chriſti quomodo cum infirmantibus infirmetur, cum dolentibus doleat, cum areſcenti- 2. Cor 11. 29. bus areſcat. Ait enim: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non uror?* Vides quomodo omnium in ſe infirmitates transtu-

lerat, omnium caſus velut proprios deflebat. Ideoque ait: *Ut lugeam omnes qui peccaverunt, & non* 2. Cor. 12. 21. *egerunt pœnitentiam.* Denique & omnibus omnia 1. Cor. 9. factus eſt, ut omnes lucrifaceret. Oſſa ergo ſicut cremium conſumto adipe arent, cum perfecti quique carnalium infirmitatibus condolent, & ſe quaſi ſpiritali pinguedine æſtimant vacuos, dum illos aſpiciunt virtutum auxiliis deſtitutos. Cujus infelicitatis cauſam manifeſte aperit, cum ſubjungit:

Percuſſus ſum ut fenum, & aruit cor meum: quia Verſ. 5. *oblitus ſum comedere panem meum.*

7. Scriptum eſt in Iſaia: *Omnis caro fenum, &* Iſa. 40. 6. *omnis gloria ejus quaſi flos agri.* Et rurſum: *Vere* Ibid. 8. *fenum eſt populus.* Homo namque feno comparabilis eſt; quia per nativitatem viret in carne, B per juventutem candeſcit in flore, per mortem aret in pulvere. Ipſe eſt enim, Job atteſtante, *qui quaſi flos egreditur & conteritur.* Hæc autem Job. 14. 2. mors & contritio, quæ ad omnes homines ex juſtæ damnationis ſententia pervenit, ex primi hominis peccato deſcendit. Unde & Apoſtolus ait: *Primum hominem peccatum intravit, & per* Rom. 5. 12. *peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit.* Homo ergo qui ſi in Creatoris obedientia perſtitiſſet, poſſet in æternum vivere, propter inobedientiæ culpam percuſſus eſt mortalitate. De qua nimirum percuſſione in hoc loco dicitur: *Percuſſus ſum ut fenum & aruit cor meum.* Quia ergo primus homo peccando in mortem incidit, propagata generis humani ſucceſſio a C rationis intimæ viriditate conſequenter exaruit. Quare autem cor humanum ab illo aruit virore in quo conditum fuit, ſubdendo manifeſtat, ait enim: *Quia oblitus ſum comedere panem meum.* Panem ſuum in paradiſo primus homo conditus habuit, quamdiu [a] inconcuſſo mentis veſtigio Conditoris ſui præcepta ſervavit. Panis autem ejus fuit viſionis divinæ delectatio, verbi Dei ſatietas, internæ quietis gaudium, lucis inacceſſibilis ſplendor, ſapientiæ refectio, Angelorum ſocietas, amor Dei, jubilum ſpiritus, contemplationis ſuavitas, collocutionis deſiderium, ſecuritas mentis, præſentia Creatoris. Quem panem Gen. 3. tunc profecto perdidit, cum ſerpentis ſuggeſtioni conſenſit. Tangens enim vetitum, oblitus eſt D præceptum. Unde factum eſt ut qui tenebat arcem beatitudinum, in lacum incideret miſeriarum: & qui intimæ reficiebatur ſuavitate dulcedinis, panem poſtmodum manducaret doloris. Quicumque ergo illius portat imaginem, factus de terra terrenus, panem ſuum comedere obliviſcitur; quia terrenæ voluptatis captus illecebris in verbo Dei [b] non delectatur. Panis etenim noſter, verbum Dei eſt. Hinc namque per ſemetipſam Veritas ait: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo* Matt. 4. 4. *quod procedit de ore Dei.* Sequatur ergo oblivionem cummemoratio, & eſuriem refectio comitetur: ut panem illum qui de cælo deſcendit, Johan. 6. manducantes, & pœnam evadamus mortis perpetuæ, & vitæ participemus æternæ, ſicut Dominus ait in Evangelio: *Si quis manducaverit ex* Ibidem 52. E *hoc pane vivet in æternum.*

Panis hominis quis ſit.

A voce gemitus mei adhæſit os meum carni meæ. Verſ. 6.

Hinc panem comedere oblitum, quæ proſequantur mala.

8. Areſcente corde propter panis & vini inopiam & oblivionem, vox gemitus emittitur: quia ubi a deſiderio vitæ æternæ defecerit intentio, conſequenter de corde procedit malarum cogitationum vociferatio: In qua nimirum os adhæret carni, ſi ratio ſubigitur delectationi. Quæ nimirum vox gemitus dicitur, quia per eam ad triſtitiam perve-

a Remb. tacon aſſe mentis veſtigio.

b Remb. non delectatur.

nitur. Aut enim in hac vita generat dolorem pœnitentiæ, aut in futuro cruciatum parit vindictæ. Poſſumus quoque per vocem gemitus, vocem ſerpentis accipere, quia primis hominibus ut de interdicto guſtarent perſuaſit, eoſque deos futuros fraudis ſuæ doloſitate promiſit. Illa eſt enim vox gemitus, per quam omnes peccavimus, per quam mortales & paſſibiles facti ſumus: vox per quam a cæleſtibus gaudiis cecidimus, & in felle lacrymarum exulamus. Per hanc vocem os carni adhæſit, quia Adam Evæ conſenſit. Habet in ſe unuſquiſque Adam & Evam. Sicut enim in illa primæ hominis transgreſſione ſuggeſſit ſerpens, delectata eſt Eva, conſenſit Adam: ſic & quotidie fieri videmus, dum ſuggerit diabolus, delectatur caro, conſentit ſpiritus. Nos quippe cum tentamur, plerumque in delectationem, aut etiam in conſenſum labimur. Sicut autem peccatum illud ſubſecuta eſt mors, ſic & peccato conſentiens moritur anima: quia a vita ſua, quæ Deus eſt, ſeparatur. Mortui enim ſumus, quando implemur oſſibus mortuorum. Mortuus eſt ſermo malus, qui ex ore noſtro procedit. Scriptum namque eſt: *Sepulcrum patens guttur eorum*. Habemus autem portas, per quas mortui efferimur, corporis videlicet ſenſus, de quibus ait Propheta: *Qui exaltas me de portis mortis*. Hæ ſunt enim portæ, per quas mors ingreditur, & per quas mortuus effertur. Nam quod per illas mors ingrediatur, teſtatur alius Propheta, qui ait: *Intravit mors per feneſtras noſtras*. Qui enim vidit mulierem ad concupiſcendum eam, mortem per oculorum feneſtras admiſit. Qui vero ſeminat inter fratres diſcordias, & iniquitatem in excelſo loquitur, per oris portam mortuus effertur. Et quidem mihi hoc ſignificare videtur juvenis extra civitatis portam delatus, quem ſuſcitavit Jeſus. Signat enim hominem delectatione mortuum & per pravi operis judicia jam extra portas perlatum. Obſecro, Domine Jeſu, ut cunctas meæ civitatis portas juſtitiæ facias, ut ingreſſus in eas confitear nomini tuo, tuæque majeſtati, cum juſtis per eas intrantibus, ut mors ibi aditus ingreſſum non habeat, paſſio non dominetur, ſed occupet ſalus muros ejus, & portas illius laudatio.

Gen. 3. Et interdictum de ligno ſcientiæ non comedendo contemnentem.
En nobis Adamum & Evam habemus.
Pſal. 5. 11
Pſal. 9. 13
Jer. 9. 21. Matt. 5.
Luc. 7.

Verſ. 7.

Similis factus ſum pelicano ſolitudinis, & factus ſum ſicut nycticorax in domicilio.

Carnales pelicanus & nycticorax adumbrant.

9. Pelicanus avis eſt amans ſolitudinem, in qua venenatis animalibus veſcitur: & ideo per eam peccator deſignatur, qui in deſerto hujus mundi corde habitans, ærumnoſis iſtius vitæ captus illecebris, veneno delectatur diabolicæ perſuaſionis. Nycticorax, qui alio nomine bubo dicitur, in dirutarum domuum ædibus moratur. Solet autem nocte cantum cantare: per quod notantur hi, qui in tenebroſo tripudiant opere, & in mentium ſuarum exultant deſtructione. Sed quia ſagena Eccleſiæ miſſa in mare præſentis ſeculi, non ſolum malos piſces colligit, ſed etiam bonos trahit, recte nunc dicitur:

Matt. 13.

Verſ. 8.

Vigilavi, & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto.

Solitudinem delectari debemus, & in ipſa nidum ponere ac gemere.
Apoc. 16. 15.

10. Vigilat qui ad aſpectum veri luminis mentis oculos apertos tenet. Vigilat qui ſervat operando quod credit, ſicut ſcriptum eſt: *Beatus qui vigilat & cuſtodit veſtimenta ſua*. Veſtimentum tuum, fides tua eſt: veſtimentum tuum, operatio tua eſt. Cuſtodi ergo, ne diripiant alieni laborem tuum: ne deouderis, & appareat ignominia tua. Eſto ſicut paſſer ſolitarius in tecto. Per paſſerem quæ cauta & querula avis eſt, & in domibus nidificat, recte homo intelligitur, qui in excelſis habitans, & ſolitudinem incolens, pro peccatis ſuis clamare non ceſſat. Prudentis enim & circumſpecti viri eſt, in alto nidum ponere, & pro peccatis plorare, & ſolitudinem inhabitare: quatenus in opere terrena non appetat, & in lamentis veniam acquirat, & in habitatione inanium ſtrepitus cogitanum effugiat, ut poſſit dicere cum Propheta: *Elongavi fugiens, & manſi in ſolitudine*. Vel etiam caput noſtrum, pelicanus fuit ſolitudinis, quando natus eſt in Judæa, quæ erat ſola civitas plena populo, Prophetis videlicet & juſtis orbata, & Spiritus ſancti virtute deſtituta. Nycticorax extitit, quando his qui in tenebris erant, regnum Dei evangelizavit. De illo namque ſcriptum eſt: *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*. SI ENIM *cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*. Per domicilium, Judæos intelligimus, qui ex parte diruti erant, & ex parte ſtare videbantur, pro eo quod circumciſionem tenentes, Legem & Prophetas habebant, ſed in eum quem Prophetæ in carne venturum prædixerant, nequaquam credebant. Stabant quidem in eis parietes carnalis obſervantiæ, ſed corruerat tectum fidei & diſciplinæ. Occiderunt ergo vitam mortui, & lucem tenebræ extinxerunt. Sed quid ultra ſecerit audiamus: *Vigilavi, & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto*. Vigilavit, quia a mortuis reſurrexit, Qui enim dormivit in morte, vigilavit in reſurrectione. Hinc namque ait: *Ego dormivi & ſomnum cepi, & reſurrexi*. Hinc Jacob in benedictione ait: *Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, aſcendiſti: requieſcens accubuiſti ut leo & quaſi leæna: quis ſuſcitabit eum?* Quis eſt iſte catulus leonis, niſi ille de quo in Apocalypſi ad Johannem dicitur: *Vicit leo de tribu Juda?* Qui ad prædam aſcendit; quia fortem armatum fortior ſuperveniens expugnavit. Arma ejus abſtulit, quia jure illo quod in hominibus habere videbatur, eum privavit. Ille enim dum ambit illicita, perdidit acquiſita. Spolia quoque ejus diſtribuit; quia vaſa iræ fecit vaſa miſericordiæ. Hinc ergo leo requieſcens accubuit; quia mortem ſponte ſubivit. Sed nullus eum ſuſcitavit; quia per divinitatis ſuæ potentiam ipſe a mortuis reſurrexit. Et quia poſt reſurrectionem ſuam in cælum aſcendit, recte cum præmiſiſſet, *Vigilavi*; ſubjecit: *& factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto*. Quia ſolus inter mortuos liber, cum Pater regnat in cælo. Unde & ait: *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis qui eſt in cælo*.

Pſal. 54. 8.
Tren. 1.
Johan. 1. 5.
1. Cor. 2. 8.
Chriſtus in morte dormivit, vigilavit in reſurrectione.
Pſal. 3. 6.
Gen. 49. 9.
Apoc. 5. 5
Luc. 11.
Rom. 9.
Joan. 3. 13.

Chriſtus pelicano ſimilis.

11. Ferunt Philoſophi quod pelicanus filios ſuos ſtatim ut nati ſunt, interficit: poſtea vero per triduum multo dolore ſe afficit, eiſque quodammodo naturæ affectum oſtendit. Poſtea vero mater ſeipſam vulnerat, eoſque ſanguine ſuo reſuſcitat. Quis vero pater noſter & mater, niſi Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus? qui occidit in nobis omnem iniquitatem, ut meliorem inveniamus reſurrectionem, ſicut ipſe ait: *Ego occidam, & ego vivere faciam*. Et de eo per Prophetam ſcriptum eſt: *Vivificabit nos poſt duos dies, in tertia ſuſcitabit nos*. Clamat adhuc in ſolitudine caput noſtrum vel membrum ejus, cum eos vocat, qui nondum agnoverunt veritatem, Clamat in domicilio, dum eos ad pœnitentiam qui ceciderunt invitat. Clamat in tecto, cum admonet ut foras mittamus timorem. Unde in Evangelio diſcipulis ait: *Quæ in aure auditis, prædicate ſuper tecta*.

1. Tim. 2.
Deut. 32. 39.
Oſee 6. 3.
Matt. 10. 27.

Verſ. 9.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei: & qui lauda-

laudabant me, adverſum me jurabant.

Luc. 19. Judæorum probra in Chriſtum.

12. Quid iniquius? Venerat Filius hominis quærere & ſalvum facere quod perierat. Venerat inquam, ut auferret gemitum dolentium, ut reconciliaret nos Deo: ſed Judæi, quos iniquitatis ſuæ caligo cæcaverat, pro bonis mala retribuentes, illum quaſi hoſtem oderant, eique maledictionis convicia exprobrantes inferebant, cum dicerent: *Dæmonium habes*, & cetera inſaniæ deliramenta quæ Evangeliorum liber continet. Qui etſi ei aliquando extrinſecus blandirentur, intrinſecus ſæviebant, ſicut hi qui eum capere in ſermone volentes dicebant: *Magiſter ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo.* Magiſtrum eum vocabant, qui venerant non diſcendi intentione, ſed nocendi cupiditate. Nam quod ita ſe res habeat, Veritas manifeſtat, cum tentatores eos & hypocritas vocat. Quaſi ergo adverſum eum juraverant, qui ex conſilio contra eum mendacia configebant. Toto etiam vitæ hujus tempore veritatis inimici Eccleſiæ Dei exprobrant; cum eam hæretica pravitate, aut morum diſſimilitudine impugnant.

Joh. 8. 48.

Matt. 22. 16.

Et hypocritarum ſubdola conſilia.

13. Plerique autem in cauſa Dei ſubdole & fallaciter intendentes, & eſſe ſe in corpore Chriſti ſimulant, & pacem Eccleſiæ Dei occulta machinatione perturbant. De quibus profecto hic dicitur: *Qui laudabant me, adverſum me jurabant.* Hi *ſunt qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium; intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.* Qui in verbis quidem ſocialem videntur habere manſuetudinem, in corde vero hoſtilem geſtant furorem. Talis erat ille Simon Magus ab Apoſtolis baptizatus, ſed poſtea ab Apoſtolorum principe propter nefandæ venalitatis ambitionem reprobatus: Unde & dictum eſt ei: *Non eſt tibi pars in ſermone iſto.* Dum enim Spiritus ſancti gratiam pretio comparare voluit, a doctrina Chriſti miſer ſe alienavit. Ipſe namque præceperat, dicens: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Hæc eſt, inquam, hæreſis, quæ ipſa naſcentis Eccleſiæ rudimenta tentavit, & ante alias hæreſes prima apparuit. Cujus erroris væſania licet ex tunc damnata fuerit, poſtea tamen in Eccleſia germine peſtifero pullulavit. Noſtris vero maxime temporibus malitiæ ſuæ virus exercuit: & totius Eccleſiæ pacem ſchiſmatica infeſtatione turbavit. Concitavit enim adverſus Eccleſiam Dei non ſolum innumerabilem populi multitudinem, verumetiam regiam, ſi fas eſt dicere, poteſtatem. Nulla enim ratio ſinit, ut inter Reges habeatur, qui deſtruit potius quam regit imperium: & quoſcumque habere poteſt perverſitatis ſuæ ſocios, eos a conſortio Chriſti efficit alienos. Qui turpiſſimi lucri cupiditate illectus, ſponſam Chriſti captivam cupit abducere, & paſſionis Dominicæ ſacramentum auſu temerario contendit evacuare. Eccleſiam quippe, quam ſuo Sanguine pretio redemit Salvator noſter voluit eſſe liberam, hanc iſte, poteſtatis regiæ jura tranſcendens, facere conatur ancillam. Quanto melius foret ſibi, dominam ſuam eſſe agnoſcere, eique, religioſorum Principum exemplo, devotionis obſequium exhibere; nec contra Deum faſtum extendere dominationis, a quo ſuæ dominium accepit poteſtatis. Ipſe eſt enim qui ait: *Per me reges regnant.* Sed immenſæ cæcatus cupiditatis caligine, & divino, ut patet, ingratus beneficio, & contra Deum faſtuoſus, terminos quos poſuerunt patres noſtri; contempto divino timore tranſgreditur, & contra catholicam veritatem ſuæ furore tyrannidis efferatur. Intantum autem ſuæ temeritatem extendit væſaniæ, ut caput omnium Eccleſiarum Romanam Eccleſiam ſibi vindicet, & in domina gentium terrenæ jus poteſtatis uſurpet. Quod omnino ille fieri prohibuit, qui hanc beato Petro Apoſtolo ſpecialiter commiſit, dicens: *Tibi dabo Eccleſiam meam.* Obſtruatur ergo os loquentium iniqua, & omnis hæreticorum acies obmuteſcat: quia nullas vires habet mendacium, quod ipſius voce veritatis invenitur deſtructum. Sequitur.

Matth. 7. 15.

Simonis magi hypocriſis.

Act. 8. 21.

Matth. 10. 8.

Ejus hæreſis quantum in Eccleſia pullulaverit.

Regia poteſtas in poteſtate tera.

Prov. 8. 15.

Matt. 16. 18.

Quia cinerem tamquam panem manducabam: & poculum meum cum fletu miſcebam.

Verſ. 10.

Peccatores cineri ſimiles.

14. Ex hoc maxime Scribæ & Phariſæi Redemtorem noſtrum criminabantur, quia publicanos & peccatores non ſolum non reſpuebat, ſed etiam cum illis in cibo & potu communicabat. Unde quidam eorum indigne ferentes dicebant: *Quare cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit magiſter veſter?* Sed ille qui non juſtos, ſed peccatores vocare venerat, quid dicebat? *Non eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus.* O immenſam Dei clementiam! O inæſtimabilem gratiæ caritatem! Illos volebat curare, qui ſalutem nolebant habere, qui adverſus ſalutem ſuam armati, & phreneticorum more medicum accuſantes, volebant potius ex infirmitate mortem incurrere, quam vitam ex ſalute invenire. Sed cineres Redemtor noſter manducabat, quando in corpus ſuum eos trajiciebat. Cineres namque erant; quia dum principem tenebrarum magis quam auctorem ſequerentur luminis, in eorum cordibus quaſi extinctus fuerat divini prorſus ignis amoris. Cineres, inquam, erant, videlicet nullo apti uſui, & ſine caritatis glutino omnino diſſoluti. Quis non has miretur miſericordiæ Dei divitias? Quis jam de remiſſione peccatorum deſperet? Quis non credet ſe, ſi convertatur, veniam conſequi, cum audiat etiam incredulos tanta benignitate admitti? Unde ait Apoſtolus: *Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati ſalvi erimus ab ira per ipſum.* Quia ergo Redemtor noſter in mundum veniens, vaſa iræ fecit vaſa miſericordiæ, & omnibus ad ſe venientibus pietatis ſuæ ſinum aperuit, recte nunc dicit: *Quia cinerem tamquam panem manducabam; & poculum meum cum fletu miſcebam.*

Matth. 9. 11.

Ibidem. 12.

Hunc cinerem quomodo Chriſtus manducaret.

Rom. 5. 10.

Chriſti cibus & potus.

Johan. 4. 34.

Johan. 9. 4.

15. Quæ autem eſuries ejus, vel ſitis fuerit, ipſe evidenter oſtendit, cum ait: *Meus cibus eſt ut faciam voluntatem Patris mei, qui miſit me.* Et iterum: *Me oportet operari opera Patris mei, qui me miſit, donec dies eſt: venit nox quando nemo operari poteſt.* Quæ ſunt hæc Patris opera, quæ in die dicit & non in nocte operanda, niſi ſalutifera agri intellectualis cultura? Ipſe eſt enim homo qui ſeminavit bonum ſemen in agro ſuo: ad cujus culturam poſtea operarios deſtinabat, cum diceret: *Meſſis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam.* Quis ſit ergo iſte ager, ipſe oſtendit, cum agrum mundum, & ſemen dixit eſſe verbum Dei. Seminavit ergo ut meteret, meſſuit ut manducaret. Hujus agri fructum quotidie colligit, & quaſi eo paſcitur, cum electorum profectibus delectatur. Unde Sponſus in Canticis canticorum dicit: *Comedi favum cum melle meo.*

Matt. 13. Matth. 9. Luc. 8. 2.

Cant. 5. 1.

16. Habet iſte homo & vineam, ſanctam videlicet Eccleſiam, ad quam excolendam primo mane operarios miſit, & poſtea ſingulis quibuſque temporibus mittere non ceſſavit. Pater ergo quaſi ſicut agrum

Eſt vinea, Eccleſia. Matth. 20.

agrum excoluit ut comedat, ita vineam plantavit ut bibat. Bona vinea, quæ uvarum decorata coloribus, & dilectionis ac perſeverantiæ palmitibus propagata, Regi omnium ſuavem in fructibus ſuis hauſtum præbet. Bona inquam vinea,

Cant. 8. 11

quæ poteſt dicere: *Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos*. Quæ eſt illa quæ habet populos, niſi ſancta Eccleſia per totum orbem diffuſa? Illa namque habet populos, quia ex omni parte terrarum recte credentes continet. In hac ergo ſolummodo electus quiſque vinea efficitur; quia nullum aliquando fructum ferre poterit, qui ab unitate Eccleſiæ diſcedit. Eo enim Deo poculum ſubtrahit, quo hæreticorum ineptæ garrulitati conſentit. Quid enim ſitit Deus, niſi fidem noſtram?

Johan. 4

Unde & a muliere Samaritana quæſivit bibere, de cujus eum non legimus aqua bibiſſe; ſed ſpiritalem potum ei mulier obtulit, cum mundi eum Salvatorem agnovit.

Johan. 19

In cruce quoque poſitus ſitiebat, & pœnitentiam peccantium, & fidem exoptabat perfidorum. Sed vinea Domini ſabaoth in patribus a Deo plantata, & doctrinæ aratro & verbi ligonibus per manus Prophetarum exculta, noviſſime in amaritudinem verſa, dum ei vinum lætitiæ ferre debuit, feralis invidiæ acetum porrexit. Plerumque etenim bonum vinum corrumpitur, & in acetum mutatur. Quia ergo ille populus & in patribus ſanctus, & in filiis nequam extitit; quaſi primo vinum, poſtmodum vero acetum fuit. Fuerunt tamen aliqui etiam inter illos, qui hunc omnium Salvatorem crediderunt; fuerunt & qui de peccatorum profundo ad miſericordiarum ſe patrem levaverunt. Quis enim pluribus aut majoribus criminibus umquam obligatus extitit, quam mulier illa peccatrix, de qua ſeptem, ut ait Evangeliſta, dæmones ejecit?

Marc. 16. Luc. 19. Luc. 7. Luc. 19.

Nam & Zachæus publicanis & raptoribus publicanus ipſe & raptor præfuit, & tamen ad ipſius hoſpitium Dei Filius divertit. Sed & Simon indigne tulit de admiſſione mulieris; & turba murmuravit de hoſpitio peccatoris. Poculum namque ſuum cum fletu miſcuerat, & ideo ſibi inimicorum protervitas exprobrabat. Quod quotidie in Eccleſia fieri cernimus, cum peccatores pro peccatis ſuis plangentes, Chriſtum indui, & ad ipſius intrare unitatem videmus. Vel certe poculum Deo cum fletu miſcere, eſt alios ab exterioribus introrſus trahere, alios ab interioribus exterius jactare. Scimus enim, quia potus ab exterioribus interius trahitur, fletus ab interiori exterius derivatur. Quia ergo Conditor noſter occulta noſtra examinat, & non ſolum opera, verum etiam intentiones radicitus penſat, occulto ejus judicio fit, ut quoſdam qui in oculis hominum juſti eſſe videntur, reprobet; quoſdam criminibus reos per pœnitentiam correctos ſalvet.

Rom. 9. 16

Et cum juxta Apoſtoli ſententiam, *neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis ſit Dei*, alios qui corruerant, miſericorditer erigit; alios qui ſtare

Ex peccato originali fit ut in juſtitia non ſtemus.

videbantur, cadere juſta permittit. Ex peccato namque primi parentis accepimus, ut nec in ipſa juſtitia ſtabiles eſſe poſſimus, ſed aut contra Deum, nobis bonum quod facimus imputando, erigimur, aut contra proximos in ſuperbiam levamur, unde & ſubditur:

Pſal. 101

A facie iræ & indignationis tuæ, quia elevans alliſiſti me.

Homo in honore poſitus, per peccatum dejectus eſt.

17. Quia enim juſtæ damnationis ſententiam primus homo peccando pertulit, quam poſtmodum nepotum ſucceſſio conſequenter incurrit; ideo Chriſtus Jeſus venit in mundum peccatores ſalvos

A facere, & ab ea qua tenebantur damnatione liberare. Eccleſia vero quæ corpus ejus eſt, cui claves regni cælorum tribuit, & ligandi atque ſolvendi poteſtatem dedit, ideo peccatores quotidie ſuſcipit, quia illam iræ Dei ſententiam agnoſcit. Quia enim per faciem perſonam agnoſcimus hominis, recte per faciem iræ, damnationis intelligimus cognitionem. Nam quod iram indignationis agnoſcat, manifeſte oſtendit cum ſubjungit: *Quia elevans alliſiſti me*. Creatis ceteris animalibus, homo præ cunctis elevatus fuit: quia & libertate extitit arbitrii præditus, & rationis lumine illuſtratus. Cui etiam datum eſt ut non ſicut cetera animantia terram ſemper aſpiceret, ſed ut ipſo ſitu corporis cælos erectus videret: ut ex hoc quoque aperte cognoſceret, quia & intentionem ad ſumma dirigere, & mentem deberet ad Deum levare. B Nam & terror ejus & tremor omnibus animantibus incubuit, quia divina voce eis prælatus fuit. Mortem quoque nequaquam incurreret, ſi divinis præceptis obediens numquam peccaret. Sed Conditoris ſui mandata tranſgrediens, tanto gravius corruit, quanto antequam caderet, altius ſtetit. Cadens igitur alliſus eſt; quia peccare non metuens, & pro ſalute infirmitates pertulit, & pro vita mortem ſuſcepit.

Dies mei ſicut umbra declinaverunt: & ego ſicut fœnum arui. Pſal. 12.

18. Gravis alliſio, per quam lux in tenebras Gravis ejus alliſio.
vertitur, & in ariditatem viror mutatur. Diem namque ſicut umbram primus homo habuit, C quando ſe a facie Conditoris abſcondit. Nam inter opaca nemorum latere voluit, ut ex hoc Geneſ. 3.
quoque patenter oſtenderet quas cæcitatis umbras interius pertuliſſet. Si enim in umbra non eſſet, Deum eſſe localem non crederet, nec ab ejus oculis putaret ſe abſcondi, a quo ſciret etiam cordis occulta videri. Quæſivit ergo umbram corporis, qui prius incurrit umbram mentis. Dies namque ejus inclinata fuerat, & ideo illi lumen ſapientiæ interius non fulgebat. Sol etenim dum inclinat, majores umbras efficit, & caloris ſui magnitudinem paulatim ſubtrahit. Ibidem.
Unde poſt meridiem Adam a Deo vocatus eſſe deſcribitur, ut ab exterioribus agnoſcamus quid interius gereretur. In meridie enim lux eſt purior, D aer limpidior, æſtus ferventior. Quaſi ergo meridies in Adam pectore inerat, dum lumine divinæ contemplationis illuſtratus, amoris ſummi facibus ardebat. Sed hunc miſer meridiem perdidit cum peccavit. Ibi enim amoris refriguit incendium, caligavit claritas, defecit viſio. Veniens autem in mundum lux verax Dei Filius hanc nobis claritatem reddidit, cum cordis noſtri tenebras præſentiæ ſuæ illuminatione fugavit. Unde ſcriptum eſt: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam*. Iſai. 9. 2
Magna lux remiſſio peccatorum, donum gratiæ, intelligentiæ claritas, contemplationis gaudium, collatio virtutum. *Dedit enim nobis*, ut ait Apoſtolus, 2. Cor. 5. 5
pignus ſpiritus; guſtavimus bonum Dei verbum, Hebr. 6.
E virtuteſque ſæculi ſuperventuri. Hi ſunt dies gratiæ, quos nobis contulit excellentia bonitatis Dei. In quibus ſi noctem nequitiæ contemnimus, ad cæleſtis regni hereditatem inoffenſo itinere ambulamus. Hinc etiam Salvator ait: *Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt*. Johan. 11. 9
Sed hi dies in nobis ſicut umbra declinant, cum peccatorum noſtrorum nebulas propitiationi divinæ opponentes, & mentis patimur caliginem, & divinæ extinguimus caritatis ardo-

Digitized by Google

ardorem. Scimus autem quia ſole ad occaſum vergente, umbræ creſcunt donec nox veniat; & lumen omnino diei deficiat. Sic nimirum cum in reproborum cordibus ſol juſtitiæ occidere cœperit, cæcitatis umbra vehementer excreſcit; adeo ut divino non illuminentur lumine, ſed mortifera noctis involvantur obſcuritate. Sequitur:

Tom. 1. 8. Deo recedentis a ſ...tas. 19. *Et ego ſicut fenum arui.* Nemo eſt qui neſciat, quod quantumlibet tenera aut delectabilis herba ſit, ſi appoſita falce ſucciditur, a & coloris venuſtate confeſtim exuitur, & a radicis humore ſiccatur. Sic profecto quicumque per opera pravitatis a Deo receſſit, neceſſario a virtutis intimæ humore areſcit. Hinc etenim Salvator diſcipulis ait: *Sicut palmes non poteſt ferre fructum a ſemetipſo, niſi manſerit in vite; ſic & vos niſi in me manſeritis.* (Joan. 15. 4.) Nam etſi florere in hac vita peccatores plerumque videantur; ariditatem tamen ſuam in fine recognoſcunt, dum ſimul amittunt & ridentis vitæ dulcedinem, & temporalis gloriæ dignitatem. In ſapientiæ quippe ſuæ vanitate confiſi, dum ſperant facile ſibi cuncta ſuppetere; arbitrantur utique ſe religionis virtute non egere. Et dum de inani ſapientia ſe jactant, inſipienter vivere nequaquam formidant. Et quia a veræ ſapientiæ radice præciſi ſunt; in ſtulta ſua ſapientia aruerunt. Qui ſi voluerint in ipſa ſapientiæ vitalis radice reviviſci, ſummopere ſtudeant ad fontem vitæ, mentis proceſſu properare.

Verſ. 13. *Tu autem, Domine, in æternum permanes, & memoriale tuum in generationem & generationem.*

Ut hanc ea... veamus, Chriſto inhærendum. 20. Spectat hoc ad id quod ait: *Ego ſicut fenum arui.* Quaſi dicat: Qui diligens vanitatem, & ſequens mendacium, in æternitate & ſtabilitate perſiſtere noluit, temporalis & inſtabilis factus, mortis ariditatem incurrit. Sed tu, Domine, in æternum permanes. Hæc ergo eſt unica ſpes ſalutis meæ, ut tibi inhæream: ut ſicut per me factus ſum aridus, ita per te fiam æternus: & in te vivens mortem effugiam, a quo diſcedens perdidi vitam. Nos quoque ſcientes (1. Cor. 15.) quia primus homo factus eſt de terra terrenus, ſecundus de cœlo cœleſtis: (Rom. 6.) ſicut terreni imaginem portavimus, ita cæleſtis imaginem portemus, & cum eo unum efficiamur, qui reſurgens a mortuis, jam non moritur, & mors illi ultra non dominabitur. Ipſe eſt enim qui factus eſt in ſpiritum vivificantem: cujus ſi membra fuerimus, quo caput noſtrum præceſſit, pariter aſcendemus. Cujus aſcenſus ſpem ipſe nobis contulit, quia ait: (Joan. 17. 24.) *Pater, volo ut ubi ego ſum, & ipſi ſint mecum.* Quod ſi ab ejus ſeparati fuerimus corpore, velut abſciſſa membra participatione carebimus vitæ, nec cum eo in cælum aſcendemus. Cum eo ergo unum ſimus, quia ſicut ipſe ait: (Joan. 3. 13.) *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo.* Et notandum quia non dixit, vivis, ſed, permanes in æternum. Homo etiamſi multo tempore vivat, non tamen uno die permanet: quia ut ſemper mutetur, ex conditione mortis habet. De quo quidam ſapiens perhibet, dicens: (Job. 14. 2.) *Qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & numquam in eodem ſtatu permanet.* Deus vero qui ſolus vere æternus, vere immortalis eſt, in æternum permanet: quia in eo nihil eſt tranſitorium, nihil mutabile, nihil quod alienum ſit a ſempiterna ejus divinitate. *Memoriale tuum in generationem & generationem.* (Miſericordia Dei quanta.) Quid magis memoriale in Deo, quam miſericordia? De illa namque ſcriptum eſt: (Pſal. 144. 9.) *Miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus.* Et *miſericordia Domini ab æterno & uſque in æternum ſuper timentes eum.* (Pſal. 102. 17.) Licet enim hominem mirabiliter condiderit, mirabilius tamen perditum per Filii ſui mortem redemit. Hæc memorialis Dei miſericordia in generatione & generationem permanet, quæ omnibus per temporum curricula viventibus uſque in finem ſeculi patet.

Verſ. 14. *Tu exurgens miſereberis Sion, quia tempus miſerendi ejus, quia venit tempus.*

In Judæos Gentileſque. 21. Si Sion ad litteram accipimus, Judæorum in hoc loco & Gentium vocationem notare valemus. Et videbitur hoc modo quaſi præcedentis verbi expoſitio; ut cum duas generationes nominat, qualiter in generatione & generationem miſericordia Dei ſit permanſura, oſtendat. Ait ergo: *Tu exurgens miſereberis Sion.* Per Filium Deus Pater exurrexit; quia qui antea non cognoſcebatur, per eum in hominum notitiam venit. Unde & Verbum Patris & ſplendor dicitur; (Heb. 1.) quia per eum & voluntas Dei agnoſcitur, & ipſa divinitatis eſſentia declaratur. Sion vero, id eſt Judaici populi miſertus eſt, quando de eorum progenie naſci voluit, & prius eos ad fidem vocavit. *Tempus miſerendi*, tempus plenitudinis intellige; quia juxta Apoſtoli ſententiam, *ubi venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret.* (Gal. 4. 4.) Quod vero ait: *Quia venit tempus*; tempus nimirum gratiæ vult intelligi, de quo Dominus per Prophetam dicit: *Tempore accepto exaudivi te, et in die ſalutis adjuvi te.* (Iſa. 49. 8.) Quod exponens Apoſtolus, ait: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.* (2. Cor. 6. 2.)

Verſ. 15. *Quoniam placuerunt ſervis tuis lapides ejus, et terræ ejus miſerebuntur.*

Apoſtoli, lapides Eccleſiæ. 22. Per lapides Sion, Apoſtolos intelligere poſſumus, qui de Judaico nati populo, Eccleſiam demum ex ſeipſis ædificaverunt. Qui profecto lapides ſervis Dei placuerunt, cum quales futuri eſſent, Prophetæ per ſpiritum viderunt. Niſi enim Prophetis Apoſtoli placuiſſent, nequaquam de eis Iſaias diceret: (Iſai. 60. 8.) *Qui ſunt iſti qui ut nubes volant, et quaſi columbæ ad feneſtras ſuas?* Et iterum: (Rom. 10. 15. ex Iſai. 52.) *Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona?* Qui ſunt pacem evangelizantes, niſi Apoſtoli Chriſtum prædicantes? *Ipſe eſt enim pax noſtra*, ut ait Apoſtolus, *qui fecit utraque unum.* (Epheſ. 2. 14. Luc. 2.) Unde etiam ipſo nato, hominibus pacem redditam Angeli Paſtoribus nuntiaverunt, quam poſtea Apoſtoli omnibus Gentibus publice prædicaverunt. Per pedes vero evangelizantium, affectus intelligimus Apoſtolorum; qui quidem ſpecioſi erant, quando non ſua commoda, ſed auditorum utilitatem quærebant. Specioſi, inquam, erant, qui terreni lucri inquinamenta ex ipſis operationis ſuæ inceſſu non contrahebant. Tunc namque corporeos pedes habere ſpecioſos dicimur, quando nulla cœnoſæ viæ labe fœdamur. Quia ergo ex prædicationis officio terrenas divitias Apoſtoli non quærebant, recte de eis dicitur, quia pedes eorum ſpecioſi erant. Hinc namque Anna de Deo prophetavit, dicens: (1. Reg. 2. 9.) *Pedes Sanctorum ſuorum ſervabit.* Quia ergo quales futuri eſſent Apoſtoli, per Spiritum ſanctum Prophetæ viderunt, recte nunc dicitur, quia ſervis Dei lapides Sion placuerunt. Qui porro lapides terræ miſerti ſunt; quia pœnitentiam agentes a peccatis abſolverunt. Per terram quippe peccatores accipimus. Unde ſerpenti a Domino dictum eſt: (Gen. 3. 14.) *Terram* co-

a Remb. Vatic. Gilot. ac coloris.

comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Antiquus enim hoſtis terram comedit; quia peccatores quoſque in ventrem ſuæ malitiæ abſcondit: iſque hominum perditionem deſiderans quodammodo reficitur, dum pravis eorum operationibus delectatur. Terræ ergo Sion Apoſtoli miſerti ſunt, quando Judæos ab errore converſos a peccatis abſolverunt. Ecce conſtructus eſt unus paries domus Dei, quæ eſt Eccleſia; paries, inquam, ex circumciſione: veniet paries ex præputio, ut duo parietes in unum juncti lapidem angularem, unam conſtruant civitatem. Videamus ergo quid ſequatur:

Christus Chriſtus teſto, lapis angularis.

Tj. aſ. 2.

Verſ. 16.

Et timebunt Gentes nomen tuum, Domine, & omnes Reges terræ gloriam tuam.

Miſeretur tum Judæorum, tum Gentium.

23. Quaſi dicat: Non ſolum miſereberis Sion, Judæos vocando, ſed etiam Gentium, eas ad fidem convertendo. Quæ quidem non reſiſtent Evangelio, ſed agnita veritate, *timebunt nomen tuum, Domine*. Timebunt, inquam, non timore ſervili, ſed caſto & filiali. Timuerunt Gentes Deum, quando ſpreta idolorum cultura, & antiquæ contemtis ſuperſtitionis erroribus, baptiſmo ſunt mundatæ pœnitentiæ, & Chriſtianæ ſuſceperunt inſtituta doctrinæ. In quibus verbis notandum, quia non ait: Sion timebit nomen tuum, Domine; ſed, *Gentes timebunt nomen tuum*: quia etſi miſſus ſit Chriſtus ad oves quæ perierunt domus Iſrael, tamen illis verbum Dei repellentibus, & indignos ſe æternæ vitæ judicantibus, converſi ſunt ad Gentes Apoſtoli, quæ nomen Chriſti cum gaudio ſuſceperunt. Hinc namque Apoſtolus ait: *Dico Chriſtum Jeſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, propter veritatem Dei, ad confirmandas traditiones patrum. Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum, ſicut ſcriptum eſt: Propterea confitebor tibi in Gentibus, & nomini tuo cantabo.* Hinc rurſus ait: *Quod quærebat Iſrael, non eſt conſecutus, electio autem conſecuta eſt.* ET *omnes Reges terræ gloriam tuam*. Infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia. Ignobiles vocavit, ut nobiles vinceret: piſcatores elegit, ut Reges ſubjugaret. Ecce impletum eſt quod de Chriſto prædictum eſt: *Omnes Reges terræ timebunt gloriam tuam*. Omne enim culmen ſeculi, ad reverentiam Chriſti flectitur: omnis dignitas humanæ conditionis ad obſequium Chriſti inclinatur, ſicut ait Apoſtolus: *Chriſtus factus eſt pro nobis obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen: ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Gloria Chriſti, reſurrectio eſt, per quam a diabolo regnum abſtulit, & mortis deſtruxit imperium. Qui enim in morte viſus eſt infirmus, in reſurrectione apparuit glorioſus. Unde dicit Apoſtolus: *Et ſi mortuus eſt ex infirmitate, ſed vivit ex virtute.*

Matt. 15.

Act. 13.

Rom. 15. 8.

Rom. 11. 7.
1. Cor. 1.

Per piſcatores, Reges ſubjugavit.

Phil. 2. 8.

2. Cor. 13. 4.

Verſ. 17.

Quia ædificavit Dominus Sion, & videbitur in gloria ſua.

Ex utroque populo ædificata eſt Eccleſia.

24. Cauſa eſt quare Gentes & Judæi ad fidem vocentur. Ex utroque enim populo ædificata eſt Sion ſpiritalis, quæ in celſitudine virtutum poſita, terrena deſerit, cæleſtibus intendit, futura prævidet, hoſtium incurſus non timet. Hujus fundamenta in montibus ſanctis ſunt, quia ſicut ait Apoſtolus: *Jam non ſumus hoſpites & advenæ, ſed cives Sanctorum & domeſtici Dei, ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum.* In hac civitate Deus homini conjungitur, ſicut ſcriptum eſt: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis.* Synagogam enim reprobavit, Eccleſiam A elegit. Ideoque ſcriptum eſt: *Diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Jacob.* Illa nempe Deus tabernacula deſeruit, Sion vero, id eſt Eccleſiam, præſentia ſuæ habitationis illuſtravit. Unde & illic nequaquam conſpicitur, hic autem ab his qui mundo ſunt corde, mentis intuitu videtur, nam ſubditur: *Et videbitur in gloria ſua.* In gloria ſua Chriſtus videtur in Eccleſia, qui in infirmitate viſus eſt in Synagoga. In qua infirmitate nequaquam a morte videbitur, qui immortalis & impaſſibilis factus, cum Patre Deus in illa jam cæleſti ſede gloriatur. Unde dicit Apoſtolus: *Etſi novimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed jam non novimus.* Poſſumus quoque per id quod ſuperius dictum eſt: *Tu exurgens miſereberis Sion*, remiſſionem B peccatorum quæ in Eccleſia datur, intelligere, & multiformis dona gratiæ, quæ quotidianis divinitus incrementis conſequitur. Quæ in illis Deus multiplicat, quibus Sion placent lapides, id eſt qui & Apoſtolorum doctrinam recipiunt, & eorum pro poſſe exempla imitantur. Sed jam ad ſequentia revertamur.

Pſal. 86.
Epheſ. 2. 19.

Apoc. 21. 3.

Pſal. 86. 2.

2. Cor. 5. 16.

Verſ. 18.

Reſpexit in orationem humilium, et non ſprevit preces eorum.

Chriſtus juſtorum deſideriis & precibus conceſſus.

25. In humilium Deus orationem reſpexit, quando ad humanam naturam reformandam Filium in mundum miſit. Hoc enim juſtorum requirebat oratio, hoc Prophetarum expectabat deſiderium, ut ille in mundum veniret, qui & a diabolica ſervitute hominem redimeret, & vitæ C aditum, quem culpa obſtruxerat, gratuito pietatis ſuæ munere reſeraret. Hinc namque Iſaias ait: *Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, & mittet eis Salvatorem & propugnatorem, qui liberet eos.* Ex quibus verbis liquido colligitur, quia in eorum reſpexit orationem, quibus in tribulatione clamantibus non ſolum Salvatorem contulit, ſed etiam propugnatorem miſit. Idem vero qui fuit Salvator, fuit & propugnator. Salvator namque Dei Filius eſt, de quo ſcriptum eſt per Prophetam: *Deus ipſe veniet, & ſalvabit nos.* Unde etiam Jeſus priuſquam in utero conciperetur, vocatus eſt ab Angelo. Nam quod propugnator ſit, ipſe oſtendit cum per Prophetam ait: *Ego qui loquor juſtitiam, & propugnator ſum ad ſalvandum.* Ex hoc preces non ſprevit; quia eis D quod deprecabantur indulſit. Si enim preces eorum ſprevîſſet, nequaquam ad eos liberandos Filium miſiſſet. Hinc namque Moyſes ad Dominum ait: *Obſecro, Domine, mitte quem miſſurus es.* Hinc Propheta alius exclamavit, dicens: *Utinam dirumperes cœlos, & deſcenderes.* Hinc etiam David dixit: *Deus judicium tuum Regi da.* Judicium ſuum Regi Deus Pater dedit, quando Dei Filius carnis humanæ ſubſtantiam aſſumſit. Hinc namque ad Filium ipſe Pater ait: *Poſtula a me, et dabo tibi Gentes hereditatem tuam, et poſſeſſionem tuam terminos terræ: reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringes eos.* Patet ergo quia judicium ſuum illi dedit, cui & bonorum regnum, & inconvertibilium tradidit comminutionem. Vas enim figuli poſtquam ſemel confringitur, nullo modo poſtmodum reparatur. Quid ergo per confractionem vaſorum figuli, niſi extrema damnatio deſignatur? Ibi enim per judicii ſeveritatem quicumque confringitur, nequaquam ulterius per pœnitentiæ remedium reparabitur. Quod profecto judicium per Dei & hominum Mediatorem fiet, quia ſcriptum eſt: *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Eilio.* In humilium nihilominus orationem

Iſai. 19. 20.

Iſai. 35. 4.
Luc. 1. & 2.

Iſa. 63. 1.

Exod. 4. 13.
Iſai. 64. 1.

Pſal. 71. 2.

Pſal. 2. 8.

Joban. 5. 22.

Deus

Digitized by Google

Deus reſpicit, cum pro ſe vel aliis exorantes fideles exaudit.

Verſ. 19.

Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur, laudabit Dominum.

Ex fidei unitate colliguntur carnales & ſpirituales.

26. Sicut ex duobus populis primitiva eſt conſtructa Eccleſia; ita gemina eſt generatio in fidei unitate collacta, carnalis ſcilicet, & ſpiritalis. Sive ergo Sion, & ea quæ ſunt ſupradicta, ad litteram intelligamus; ſive per intellectum myſticum ad Eccleſiam cuncta referantur, conveniunt ſuperioribus ſequentia, & prælibatis exponenda concordant. Dictum eſt enim: *Tu exurgens, Domine, miſereberis Sion*. Et iterum: *Quia ædificavit Dominus Sion*. Nunc vero ait: *Scribantur hæc in generatione altera*. Quod enim Judæis fuit promiſſum, hoc in Gentibus videtur impletum. Si vero juxta ſpiritalem intelligentiam per Sion Eccleſiam accipimus; per generationem alteram, ſpiritalem intelligimus, in qua nimirum divinæ ſcriptæ ſunt promiſſiones: quia quidquid de remiſſione peccatorum, quidquid de æternitate felicitatis Scriptura ſacra aſſerit, hoc in cordibus ſuis per amorem ſpiritus ſpiritalis generatio inſcribit.

Spiritualium ſtatus.

Deuter. 6. v. 3 & 7.

Cui & dicitur: *Audi Iſrael præcepta Domini, & ea in corde quaſi in libro ſcribe*. De hac præceptorum Dei inſcriptione per Prophetam Dominus dicit:

Jerem. 31. 33

Hoc eſt teſtamentum quod teſtabor eis: dabo leges meas in cordibus eorum, & in ſenſibus eorum ſcribam eas. Bonus pater, qui filiis non terrenæ hereditatis jura, non luto aut lateribus conſtructas domos, non auri argentive præſcribit acervos, quæ livoris plerumque & invidiæ ſeminarium ſunt, & ſuperbiæ ac luxus exiſtunt fomenta; ſed caritatis & dilectionis gratiam, juſtitiæ & pietatis proponit edicta, & veritatis legem non in lapide, vel membrana, vel ligno, vel cera, ſed in tabulis cordis preſcribit; ut æternæ filii promiſſionis vanie numquam cogitationibus occupentur, ſed ſemper omnipotentis patris teſtamentum quaſi præ oculis habentes, quid timere, quidve ſperare debeant cogitent, & in exequendis mandatis cæleſtibus, votis omnibus elaborent. De his quippe ait Propheta in Pſalmo:

Pſal. 23. 6

Hæc eſt generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob. Quid nobilius generatione divina? Quid ſublimius cæleſti? Quid caſtius conceptione ſpiritali? Voluit immaculatus Dominus ut homo ſine macula naſceretur peccati, & abſque vitio carnalis delectationis humanæ ſobolis propagaretur ſucceſſio. Et ideo talem fecit Adam, ut abſque peccato filios ederet, ſi in Conditoris obedientia perſtitiſſet. Poſſet namque fieri ut ſicut abſque delectatione fructus ſuos terra germinat, ita ſine peccato filium mulier pareret: & ſicut ipſe a Deo Adam pure conditus fuerat, ita homo hominem pure procrearet. Quod homini cur eſſe incredibile videatur, cum apibus etiam hoc ipſum conferatur? Sed quia Domino ſuo obedire humana anima renuit, animæ imperio caro obtemperare contemſit. Nam & rebellis ei ſemper poſtmodum extitit, et adverſus eam cujus ancilla fuerat, ſe in ſuperbiam erexit. Plerumque autem uſque adeo erigitur, ut ipſa dominæ ſuæ verſa vice dominetur. Unde fit, ut in filiorum procreatione per delectationem in peccatum incidat, et bonum opus male operando, delinquat.

Et carnalium.

Hominem carnalem factum, Chriſtus ex Virgine natus reparavit.

27. Sed Dei hominumque Mediator, ſicut nobis quam perdideramus vitam contulit, ita etiam hanc in nobis generationem reparavit. Unde et de Virgine, et ſine peccato naſci voluit: ut ex hoc patenter oſtenderet, quia hoc etiam nobis inter innumera beneficiorum ſuorum dona conferret. Ideoque ait: *Propter hoc dabit Dominus ipſe vobis*

Iſai. 7. 14.

ſignum: Ecce virgo concipiet & pariet filium. Quam Virginis conceptionem nequaquam ſignum eſſe diceret, niſi aliquid nobis in ipſa ſua nativitate quod credere deberemus ſignaret. Unde rurſum ſcriptum eſt: *O radix Jeſſe, qui ſtas in ſignum populorum*. Signum enim fuit populis illa Chriſti ſine virili commixtione nativitas, quod his qui credunt in nomine ejus, daturus erat *poteſtatem filios Dei fieri: his* videlicet *qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt*. Sicut namque beata Maria Chriſtum peperit virgo, et poſt partum incorrupta permanſit: ita et mater Eccleſia filios Deo ſine dolore generat, et virgo ſemper illibata perſeverat. Qui in hoc quoque quod Deum toto corde diligunt, patrem ſe Deum habere evidenter oſtendunt. Filiorum enim eſt diligere, non timere. Porro in hac dilectione nequaquam torpeſcunt otio, aut operibus inſoleſcunt, ſed et in mandatis cæleſtibus voluntatem Dei cuſtodiunt, et ex virtutum operatione nullam ab hominibus laudem quærunt. Unde et ſubditur: *Et populus qui creabitur, laudabit Dominum*. In operibus nempe ſuis Deum laudant, qui bonum quod faciunt, nequaquam ſibi, ſed gratiæ Dei attribuunt. Unde et Paulus cum plus omnibus ſe laboraſſe dixiſſet, ſubjecit atque ait: *Non autem ego, ſed gratia Dei mecum*. Sed quæ in nobis ſunt ſanctitatis opera, ita ſunt ad proximorum ædificationem exterius trahenda, ut in eis non favor aut gratia humana requiratur, ſed ipſe, a quo hæc ſunt hominibus collata, Deus laudetur. Hinc namque per ſemetipſam Veritas Apoſtolis ait: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum qui in cælis eſt*.

Iſai. 11. 10

Joban. 1. 12

Eccleſia Virgo filios Deo generat.

1. Cor 15. 10.

Matth. 5. 16

Verſ. 20.

Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo: Dominus de cælo in terram aſpexit.

Non ſolum in Judæos qui prope erant, ſed etiam in Gentiles qui longe, effuſa Dei miſericordia.

Joban. 3.

28. Nec nova poſt creationem naſceretur, nec Deum perfecte Sanctorum vita laudaret, niſi per eum nos divina miſeratio reſpexiſſet, qui nos in Nicodemo denuo naſci docuit, dum aliter in regnum intrare non poſſe, niſi ex aqua & ſpiritu renaſceremur, monſtravit. Unde dum populum creandum Dominum benedicturum eſſe Propheta dixiſſet, cauſam illico noſtræ redemtionis adjecit, velut qui indubitanter ſciret, aliter novum non poſſe creari populum, niſi Dominus & redemtor noſter novus homo veniret in mundum. Nec poſſe quemquam amplius de vera ſalute ambigere, cum ſciret omnipotentem medicum ad infirmos deſcendiſſe. Dicatur ergo: *Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo*. Proſpicere dicimur, cum a longe intuemur. Quia ergo per Verbi Dei incarnationem non ſolum Judæa, quæ juxta eſſe videbatur, ſed etiam Gentilitas liberanda erat per miſericordiam, recte nunc dicitur: *Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo*, juxta quod ſcriptum eſt: *Pacem iis qui longe, & pacem iis qui prope*. Redemtor noſter non immerito excelſus dicitur; quia divinitatis ejus potentiam nemo mortalium intuetur: denique & ſanctus extitit, & Dei per omnia fuit. Hinc namque ipſe de ſe in Evangelio ait: *Quem Deus ſanctificavit, & miſit in mundum*. Nam quod Dei per omnia fuerit, ipſe teſtatur cum ait: *Non poteſt Filius a ſeipſo facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem*. Idem autem qui excelſus extitit, ipſe etiam cælum fuit: ſed excelſus propter ſublimitatem, cæ-

Epheſ. 2. 17

Joban. 10. 36

Joban. 5. 19

Coloſ. 2. 9. lum vero propter divinam inhabitationem. *In eo* A *enim*, ſicut teſtatur Apoſtolus, *habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. Et per Prophetam Iſai. 66. 1. quoque Dominus ait: *Cælum mihi ſedes eſt*. Quæ autem major ſedes Dei, quam Chriſtus? Cælum igitur Dei Chriſtus eſt, de quo Dominus in terram aſpexit, ut cum peccantibus quibuſque ſpem per eum veniæ tribuit, de cælo in terram aſpexit, ut cælum fieret qui terra fuit. Quod aperte oſtenditur, cum illico ſubjungitur.

Verſ. 21. *Ut audiret gemitus compeditorum, ut ſolveret filios interemptorum*,

Sancti cur compediti dicantur.

29. Sancti viri non incongrue compediti dicuntur; quia ligati vinculis diſciplinæ Dei, nequaquam ad ea quæ exteriora ſunt vagantur, & quaſi greſſum operis immobiliter figunt, dum a Con- B ditoris deſiderio nuſquam diſcedunt. De his namque compedibus ſcriptum eſt: Eccl. 6. 25. *Injice pedes tuos in compedes ejus, & in torques illius collum tuum*. Quia profecto cujus a pravitate greſſus compeſcitur, ejus fides ſanctarum varietate virtutum adornatur. Collum namque fides eſt, per quam Deo fidelis quiſque conjungitur, & quaſi per collum capiti ſuo Chriſto Eccleſia, quæ ejus eſt corpus, unitur. Unde in laudem ſponſæ in Canticis canticorum dicitur: Cant. 1. 10. *Collum tuum ſicut monilia*. Jacob. 2. 26. Quia enim, ſicut Jacobus ait: *Fides ſine operibus mortua eſt*; quaſi collum ſponſæ monilibus circumdatur, dum fides ſanctæ animæ operibus decoratur. Gemunt continue compediti; quia dum exilii ſui tenebras electi conſiderant, ad claritatem C viſionis Dei indeſinenter ſuſpirant. Sed eorum gemitus nequaquam Deus audiret, niſi Mediatorem nobis Filium ſuum dediſſet. Unde dicit Apoſtolus: Epheſ. 2. 18. *Per quem acceſſum habemus ad Patrem, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris*. Conſtat ergo quia nullius audiret gemitum Deus, niſi ille veniſſet, Duplex martyrii genus. Apoc. 7. per quem ad Patrem habemus acceſſum. *Ut ſolveret filios interemptorum*. Filii interemtorum ſunt imitatores Martyrum, eorum ſcilicet, qui vel pro teſtamento Dei ſua corpora tradiderunt, & in ſanguine Agni laverunt ſtolas ſuas: Gal. 5. vel qui membra ſua ſuper terram mortificantes, carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis crucifixerunt. Poſſumus quoque per compeditos, eos accipere, qui mortalitatis & paſſibilitatis vinculis ſe aſtrictos in- D telligunt, & miſeriis humanæ neceſſitatis afflicti indeſinenter gemunt.

Verſ. 22. *Ut annuntient in Sion nomen Domini, & laudem ejus in Jeruſalem*.

Nomen Domini, miſericordia.

30. Soluti a peccatorum vinculis, eo magis in Eccleſia nomen Dei annuntiant, quo eis dimiſſum eſt de peccatorum exceſſibus quod timebant. Quid vero aliud eſt nomen Domini annuntiare, niſi Dei miſericordiam in Eccleſia prædicare? Dominorum enim eſt miſereri. Hinc namque de Chriſto dicitur: Matth. 21. & Pſal. 117. 26. *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Scimus enim quia Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus judex eſt humani generis; juxta quod ſcriptum eſt: Johan. 5. 22. *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio*. Qui ſi in E primo adventu veniſſet in nomine judicis, nemo profecto foret, qui pœnam æternæ evaderet damnationis. Rom. 3. 23. *Omnes enim*, ut ait Apoſtolus, *peccaverunt, & egent gloria Dei*. Venit ergo in nomine Domini, qui venit ut peccata dimitteret, non ut peccatores damnaret. Venit, inquam, in nomine Domini primo, qui in nomine judicis in adventu veniet ſecundo. In Sion ergo nomen Domini annuntiant, qui Dei miſericordiam populis prædicant. Sequitur: *Et laudem ejus in Jeruſalem*. Eccleſia variis nominibus. Unam Eccleſiam propter diverſas cauſas diverſis appellat nominibus: Sion eam nominans, ſicut quæ ad alta ſuſtollitur: Jeruſalem vero, quæ quaſi jam mortificatis hoſtibus, veram in ſe pacem intuetur. Notandum vero quia nomen Domini prius annuntiandum, poſtea vero poſuit eſſe laudandum. Agnitionem enim nominis, laus ſequitur confeſſionis. Quomodo enim credent ei quem non audierunt? Rom. 10. Quæ autem major laus Dei, quam quod mundus in unitate fidei collectus, non ſolum opera ejus annuntiat, ſed etiam vita eum & operibus laudat? Unde & ſubditur:

Verſ. 23. *In conveniendo populos in unum, & Reges ut ſerviant Domino*.

Verſ. 24. *Reſpondit ei in via virtutis ſuæ, paucitatem dierum meorum nuntia mihi*.

Eccleſia ex multis & diverſis una.

31. In unum convenerunt populi in Eccleſia per totum orbem diffuſa, quæ Chriſtum credit eſſe filium Dei. De hac unitate dicit Apoſtolus: Epheſ. 4. 5. *Unus Deus, una fides, unum baptiſma*. Extra hanc nemo laudat Deum, nemo annuntiat. Johan. 5. Hanc deſignabat ille unus qui poſt motionem aquæ in piſcinam deſcendens ſanabatur. Nemo namque eſt qui veræ poſſit invenire ſalutis remedium, niſi ad unitatem fidei veniat, & per ſanctificationem vitæ Chriſtum induens, unum cum eo fiat. Hinc namque per ſemetipſam Veritas ait: Johan. 17. 3. *Hæc eſt vita æterna, ut cogno-* C *ſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*. Per reges, eos intelligas qui animorum ſuorum motus ſecundum Dei voluntatem dirigunt, eiſque regum more dominantur, dum in rationis eminentia quaſi in regali ſolio præſidentes, repugnantia quæque ſervituti ſubjiciunt, & pacatis omnibus, æquitatis leges, innocentiæ jura, in ſeipſis diſponunt: ſive etiam eos, qui populis præfecti, in rerum culmine ſtare videntur, dum divitiis affluunt, honoribus cumulantur, terreni præeminent dominatione imperii, & gloria mundanæ potentiæ extolluntur, non abſurdum videbitur, cum & illi in ipſa cordium ſuorum directione Domino ſerviant, & iſti religionis Chriſtianæ documenta tenentes, orthodoxæ fidei jugo mentis colla ſupponant. D

Deo non verbis, ſed operibus reſpondendum. Joan. 14. 6.

32. In hoc igitur populorum & regum conventu quilibet fidelis reſpondit Deo in [a] via veritatis poſitus, videlicet in Chriſto, qui viam ſe nobis propoſuit dicens: *Ego ſum Via, Veritas, & Vita*. Reſponſio autem hæc non voce æſtimatur, ſed opere. Non enim reſpondent Domino, qui vocati perverſe vivunt, qui poſt illud divinum ſemen in terra rationabili ſuſceptum, Matth. 13. ſpinas perverſitatis, aut tribulos producunt nequitiæ; ſed qui in omni bono ſe aptantes, & de ſua vocatione gratias Deo referunt, & fructum Deo centeſimum, vel ſexageſimum, aut etiam trigeſimum in cordis innocentia ferunt. Notandum vero quod dicit: *In via virtutis*. Joan. 15. Virtus namque Chriſti, eſt gloria reſurrectionis ejus. Licet enim opera fecerit quæ nemo alius fecit, & miraculorum ſigna divinitatis ejus fidem adſtruant, credendi tamen in eum nulla potentior aut condecentior via extitit, quam quod mortuus & ſepultus tertia die reſurrexit. In via ergo virtutis Dei reſpondet Eccleſia, cum de gloria reſurrectionis Chriſti nihil aſſerens ambiguum, nihil ſentiens obſcurum, ſtudet in membris ſuis Chriſto per baptiſ-

a Autumat Guſſanv. legendum, *virtutis*. Secus legitur in editis omnibus, & quidem optime, quia conſequenter pro futuro: *Ego ſum Via Veritas*, &c. In Pſalmo ſane legitur, *in via virtutis*, at nondum his locus explicatur.

Vitæ brevitatem intelligere, donum gratiæ eſt.

ptiſmum & pœnitentiam commori, & per novitatem vitæ Chriſtum induens, eidem convivificari. Cum enim nihil in ſe lucidum, nihil vitale conſpiciat, a ſolo Deo ſe putat poſſe acquirere & luculentarum virtutum plenitudinem, & deſideratam vitæ indeficientis æternitatem. Quæ etiam nonniſi per gratiam Dei poteſt advertere quot ſit obnoxia defectibus, quot infirmitatibus ſubdita, quot miſeriis vallata. Ideoque dicit: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*. Quaſi dicat: Qui ex meis viribus hoc conſequi non valeo, ut quam pauci ſint dies mei intelligam, fac ut per gratiam tuæ inſpirationis, & virtutum defectum, & hujus vitæ brevitatem agnoſcam: quatenus vitæ hujus velocem conſiderans tranſitum, nullum in corde ſentiam de amore illius affectum.

Verſ. 25.

Ne revoces me in dimidio dierum meorum, in generatione & generationem anni tui.

Illorum qui amore vitæ præſentis tenentur, periculoſa mors.

33. Per dimidium dierum, imperfectionem vitæ accipimus, in qua ſe fidelis quiſque non revocari de mundi hujus exorat exilio; ne ſi in die exitus ſui tranſitoriæ adhuc vitæ amore occupatus fuerit, ad illam æternitatis vitam tranſire minus poſſit. In hac vita dimidium tantum dierum accipimus: quia etſi nos aſſidue ſolis hujus materialis ſplendor illuminet, ſequitur tamen nox, quæ aſſidue illuminatos obſcuret. Roget ergo unuſquiſque, ut dum in vitæ hujus curſu mentis amore defigitur, antequam de adipiſcendis æternis ſatagat, a Deo non revocetur. Sancti viri etſi ſunt mortali carne circumdati, nequaquam ſunt in dimidio dierum; quia perfecti deſiderii amore a terrenis ſuſpenſi, illa beatæ vitæ æternitate jam in ſpe perfruuntur. Hinc namque Paulus dicit: *Spe ſalvi facti ſumus*. Hinc rurſus ait: *Noſtra converſatio in cælis eſt*. Sic namque inoffenſo curſu ad æternitatis ſtatum perveniunt: ſic ante hujus vitæ terminum, in æternitatis deſiderio mentem fixerunt. Quod quidem evidenter oſtenditur, cum protinus ſubditur: *In generatione & generationem anni tui*. Nota quod vitam ſuam dierum paucorum appellatione ſignificat, æternam vero annorum in generatione & generatione permanentium: ut per hoc quoque prudens lector intelligat, & infinitam illius futuræ felicitatis longitudinem, & labentem temporalis gloriæ brevitatem. Quis enim neſciat annos diebus multo longiores? Quia vero etiam in annis finis poteſt intelligi, in generatione & generatione eos permanſuros dicit. Sapientia dicit: *Generatio vadit, & generatio venit, terra autem in æternum ſtat*. Hæc eſt namque inſtabilis vitæ iſtius permutatio, ut decedentibus aliis alii ſuccedant, quibus poſtmodum ſimili modo deficientibus, alii non æquali conditione oriantur. Ex quibus tamen omnibus, quæ in ſeculo fuerunt vel futuræ ſunt generationibus, viva illa & divina generatio perficitur, quæ in æternum claritatis Dei conſortio perfruetur. In hac itaque nos, id eſt æternitatem Dei permanſuram dicit Propheta: tunc videlicet, cum generatio quæ præcedit & quæ ſequitur, una facta fuerit, noviſſima utpote morte deſtructa, quæ antequam in victoria abſorbeatur, nihil ſtabile, nihil ſolidum, nihil dimittit illæſum.

Rom. 8. 24. Philip. 3. 20.

Vitæ præſentis & æternæ diſcrimen.

Eccleſ. 1. 4.

1. Cor. 15.

Chriſto pro nobis paſſo, compatiendo reſpondendum.

34. Quæ tamen intelligi & aliter poſſunt, ut ad ſuperiora hoc modo referantur. Dictum namque eſt ſuperius: *Populus qui creabitur, laudabit Dominum*. Quomodo ergo laudet, oſtendit cum ait: *Reſpondit ei in via virtutis ſuæ, & laudem ejus annuntiabunt in Jeruſalem*. Jeruſalem vero non quæ ſervit cum filiis, (illa enim vocata, nequaquam in laude reſpondet) ſed illa cui dictum eſt: *Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis*; vocata reſpondet Domino potius in via virtutis ſuæ. Via virtutis Chriſti, eſt imitatio conſtantiæ ejus. In hac via populus creatus, vel Jeruſalem intelligibilis reſpondet Domino: quia ſicut pro nobis Chriſtus animam poſuit, ita conſtantiam Chriſti ſequens, pro fratribus animam ponere in filiis ſuis non recuſavit. Quid vero reſponderit, oſtendit cum ait: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*. Rogat innovatus populus, vel fecunda filiorum ſpiritalium mater, ut breve ſibi videatur hujus tempus tribulationis, comparatione æternæ felicitatis: ne dum nimis extendi quas patitur perſecutiones autumat, pro dilatione præmiorum quaſi tædio victa, quam imitari propoſuit Chriſti conſtantiam amittat. Tunc nobis Deus quid ſequi debeamus annuntiat, cum voluntatis ſuæ arcana nobis inſpirat. Numquid non paucitatem dierum ſuorum ille Deus annuntiaverat, qui dicebat: *Exiſtimo quod non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis?* Noverat enim quia temporalium preſſura paſſionum veloci fine concluditur, gloriæ vero cæleſtis felicitas nullo termino anguſtatur.

Galat. 4.

Iſa. 54. 1.

Tribulationis tempus breve videtur.

Rom. 8. 18.

Eccleſia uſque ad finem mundi manſura.

35. Poſſumus per paucitatem dierum, etiam aliud intelligere. Fuerunt namque hæretici qui dicerent Eccleſiam non eſſe generalem, ſed in tempore Donati & ante finem ſeculi conſummandam: non attendentes, quod ei Dominus in Apoſtolis promiſit, dicens: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi*. Contra eos nunc dicitur: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*. Conſtat, quia per multiplicitatem dierum, perennis vita accipitur: per paucitatem vero, curſus iſtius ſeculi deſignatur. Scriptum quippe eſt: *Longitudo dierum in dextera ejus*. Quid enim per dexteram, niſi perpetua vita deſignatur? Quia ergo Sanctorum requies nullo clauditur termino, recte in dextera Dei dierum dicitur eſſe longitudo. Nam quod hic dicitur: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*, tale eſt ac ſi dicat Eccleſia: Sunt qui inſipientiæ ſuæ caligine & perfidiæ deteſtabilis induti erroribus aſſerant me in brevi finiendam, & uſque in finem ſeculi inhabitatorem non habituram: ſed tu, de cujus non diffido promiſſionibus, nuntia paucitatem dierum meorum mihi. Futura dierum paucitas, inquam, data eſt Eccleſiæ, quia toto iſtius vitæ tempore debet fides Chriſtiana in mundo vigere. *Ne revoces me in dimidio dierum meorum*. Per dimidium dierum, imperfectionem accipe temporum tranſeuntium, in qua quaſi Deus revocari permitteret, ſi huic ſententiæ hæreticorum faveret. Hoc autem ideo poſtulat, ne ab illis annis qui ſunt in generatione & generatione, alicujus eam erroris perverſitas abducat.

Matt. 28. 20.

Prov. 3. 16.

Verſ. 26.

Initio tu, Domine, terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli.

Apoc. 3.

Quia in Chriſto fundata.

36. Initium Dei Filius eſt, de quo ſcriptum eſt: *Ipſe eſt initium omnis creaturæ*. Quod etiam ipſe evidenter oſtendit, cum ſe principium nominavit. Denique & in Apocalypſi ad Johannem idem ipſe ait: *Ego ſum α & ω, primus & noviſſimus, initium & finis*. In hoc initio fundata eſt terra, quia in ipſo fundata eſt Eccleſia. Hinc namque Apoſtolus dicit: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus*. Hinc ipſe Dei & hominum Mediator, ad Apoſto-

Johan. 8. Apoc. 1. 8 & 22. 13

1. Cor. 3. 11

Digitized by Google

Matt. 16, 18. lorum principem ait: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petra a ædificabo Eccleſiam meam*. Ipſe eſt enim petrà, a qua Petrus nomen accepit, & ſuper quam ſe ædificaturum Eccleſiam dixit. Terra autem dicta eſt Eccleſia, tum quia in meſſe fidelium populorum ſpiritali fecunditate exuberat, tum quia in ſoliditate Fidei perpetua firmitate immobiliter perſeverat. Unde per Salomonem dicitur:
Eccle. 1. 4. *Terra in æternum ſtat*. Terra quippe in æternum ſtare dicitur, quia ſancta Eccleſia in hoc ſeculo a catholica Fide nequaquam deficiet, & in futuro cum Deo ęterna ſtabilitate permanebit. Nam quod in hac vita nullis adverſitatibus frangenda ſit, nullis perſecutionibus ſuperanda, ipſe ſuper quem ædificata eſt, evidenter oſtendit cum ait: *Portæ in-*
Matt. 16. 18. *feri non prævalebunt adverſus eam*. Portę inferi hæreſes ſunt, quæ dum multos in fide infirmos fucata verborum calliditate decipiunt, quaſi infernorum eis aditum pandunt. Sunt etiam portæ inferi quędam poteſtates hujus mundi. Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid denique iſte, qui hoc tempore Eccleſiam perſequitur, numquid non omnes portæ inferi? Quis cogitare ſufficiat quanti promiſſionibus eorum devorati ſunt? Quanti eorum metu perterriti? Quanti afflictionibus eorum ſuperati? Quos omnes perpetuæ mortis profundum abſorbuit, & ad cruciatum damnationis æternæ infernus admiſit. Sed Eccleſia in illius, de qua dictum eſt, petræ ſoliditate fundata, minarum ventis concutitur, nec perſecutionum fluminibus movetur, nec corporalium pœnarum incommodis titubat, nec mortis ipſius timore vacillat. Illi vero qui Inferni aditum ſequacibus ſuis utpote portas aperiunt, eam impugnare & perſequi modis omnibus non deſiſtunt. In quo quid aliud faciunt, niſi quod veritatis verba evacuare contendunt? Non prævalebunt adverſus eam portæ inferi, dicit Dominus; & tamen ut ei prævaleant, conantur. Sed fidelis Dominus in omnibus viis ſuis,
Pſal. 144. 16 & ſanctus in operibus ſuis. *Initio enim terram fundavit, & opera manuum ejus ſunt cæli*. Quid per cælos, niſi prædicatores ſanctos accipimus? Qui terram iſtam, de qua dictum eſt, verborum imbribus prædicantes inebriant, ſubjectis fidelium populis perpetuæ damnationis exitium comminantes intonant, ad aſtruendam verborum fidem miracula facientes coruſcant. Nam quod prædicantis verba pluviæ ſint, teſtatur Dominus, cum per Prophetam dicit: *Quomodo deſcen-*
Iſai. 55. 10. *dit imber & nix de cælo, & illuc non revertitur, ſed inebriat terram & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, panem comeden-*
ti: ſic erit verbum quod egreditur de ore meo. Quid apertius? Ecce ſicut de cælo deſcendunt pluviæ, ita de prædicatoribus verba emanant doctrinæ. Iſti ſunt nimirum qui enarrant gloriam Dei: De quibus etiam hic dicitur, quia opera manuum ejus ſunt cæli. In præcedentibus dicit Propheta: *Videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum*.
Pſal. 8. 4. hic vero ait: *Opera manuum tuarum ſunt cæli*. Quid eſt quod ibi vocantur opera digitorum, hic vero manuum: niſi quod diverſa ibi dona ſancti Spiritus doctorum infundenda cordibus intelliguntur? Hic vero ipſa virtutum opera, ex eiſdem tamen donis in hominum prodeuntia notitiam vocantur. Quia enim per manus omne opus agitur, ipſæ virtutum operationes per manuum opera ſignantur. Primum namque humanis mentibus gratia ſpiritalis infunditur, poſtmodum vero in mente quid ſpiritus egerit, in operibus demonſtratur. Cęli etiam doctores Eccleſię dicti ſunt, quia Dominus in eis præſidet, dum per eos ſua judicia exercet. Quibus
Matth. 18. Joh. 20. namque regni cælorum claves tribuit, eis ligandi atque ſolvendi poteſtatem dedit. Per eos ergo judicat, quia quodcumque ab eis ligatum fuerit, ligat. Scimus autem quia ſedere judicantis eſt, & ipſe Dominus per Prophetam dicit: *Cælum mihi ſedes eſt*. Si ergo ſedes Dei cælum
Iſai. 66. eſt, et in Rectoribus Eccleſię Dominus judicat, cum ſedere judicantis ſit, neceſſario conſequitur quod Eccleſiæ Rectores cæli dicuntur. Qui profecto cæli opera manuum ſunt Dei; quia hoc ipſum quod cæli ſunt, ex gratia virtutis acceperunt,
Pſal. 32. 6. ſicut ſcriptum eſt: *Verbo Dei cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum*.

Verſ. 27. *Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent.*

Cæli ſunt Apoſtoli.

Terra eſt apoſtolicæ prædicationis imbribus fecunditatem conſecuta.

Et Eccleſiæ doctores.

57. Nemo jam ſpem ſuam ponat in homine. Ipſi enim cæli etſi ſint opera manuum Dei, peribunt tamen. Quomodo autem peribunt, niſi ſecundum corpus? Quod ſi ſecundum corpus perituri ſunt, ubi reſurrectio? Quam non ſolum negare ſcelus eſt, ſed etiam de ea dubitare, ſummum nefas eſt. Patet itaque quia non ſic peribunt ut non reſurgant; ſed ut eas quas in hac vita patiuntur, neceſſitates corporis evadant. In ipſa enim corporis eorum reſumtione quodammodo periſſe videbuntur, cum pereunte in eis corruptione, deſtruetur quod animale eſt, ut quod ſpiritale eſt vivat: & jam quaſi non ſint quod fuerant, dum in aliam mutati naturam, in lumine claritatis Dei perenniter exultant. Solus namque Deus vere immortalis eſt, quia ſolus æternus & incommutabilis eſt. Unde dicit beatus Auguſtinus: Vera æternitas & vera immortalitas non eſt niſi in Deitate Trinitatis, cui quod eſt eſſe perfectum eſt: quia natura initio carens, incremento non indigens, ſic nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem etiam illæ quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus eſt, non penitus omnis finis alienæ ſunt, quia non ſunt extra commutationem. Inter hæc ſciendum eſt, quia hi, de quibus agitur, cæli peribunt & non peribunt: quia morietur in eis illa, qua ex carnalis gene-
1. Cor. 13. ratione contraxerunt, corruptio. Et tamen in eis plenior erit, quam in hac vita per ſpeculum & in ænigmate acceperunt, divina inhabitatio. Cæli hoc modo eſſe non deſinent, dum ad recipiendum in ſemetipſis Deum, ſinum cordis amplius laxent. Unde cum eos perituros Propheta dixiſſet, ſubjecit atque ait: *Tu autem permanens*. Ac ſi patenter dicat: Peribit quidem quidquid in eis ex humana habetur corruptione, ſed permanebit in illis quod ex tua acceperunt virtute. Tu enim permanes. Liquet ergo, quia in eis non moritur quidquid de divinitatis participatione in ipſis habetur. Caro tamen in pulverem redigetur, ut poſtmodum per reſurrectionem in melius reformetur. Unde & ſubditur: *Omnes ſicut veſtimentum veteraſcent*. Veſtimenta Sanctorum, ſunt corpora eorum. Unde de quibuſdam ſcriptum eſt: *Iſti ſunt qui non inquinaverunt*
Apoc. 3. 4. & 7. 14. *veſtimenta ſua*. Et iterum: *Laverunt ſtolas ſuas, & dealbaverunt eas in ſanguine Agni*. Quæ profecto veſtimenta tunc veteraſcunt, cum animabus eorum ad cælum tendentibus, ipſa eorum corpora in terræ eſſentiam deducuntur. Quia vero mortalitatem corporis immutatio ſequitur reſurrectionis, conſequenter adjunxit, dicens:

In Sanctis perit quod ex carnali generatione eſt, non quod ex Deo habent.

Eorum veſtimenta, id eſt corpora veteraſcent.

Verſ. 28. *Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu*

au-

Digitized by Google

autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. A

Duplex futura eſt Sanctorum commutatio.

38. Non prætereundum nobis eſt, quod cum dixiſſet eos ſicut opertorium mutandos, ſubjunxit: *Et mutabuntur*. Signavit enim his verbis duplicem illam Sanctorum in futura vita commutationem: in qua non ſolum corpora corruptioni in hoc ſeculo & morti obnoxie perpetuam percipient incorruptionem, ſed etiam animę eorum & corda in æternam tranſibunt ſtabilitatem, ut ſicut mori non poterunt, ita & peccare quidem non poſſint: & appareat in eis multiplicis bonitatis Dei beneficium, cum & mortale induerit immortalitatem, & affectus non ſentiet tentationem. Notandum quod opertorium Dei, Sancti dicuntur. Sicut enim homini nihil eſt vicinius quam veſtis, ita Deo nihil eſt vicinius Sanctis. Sicut enim veſtimentis B ſuis homo circumdatur, ita Sanctis ſuis Deus veſtitur. Hinc namque per Prophetam ſcriptum eſt: *Vivo ego, dicit Dominus, quia in ſublimatione tua omnibus his velut veſtimento veſtieris*. Hinc rurſus Deo per alium Prophetam dicitur: *Myrrha & gutta & caſia a veſtimentis tuis*. Quia enim omnium virtutum odoramenta a Sanctis prodeunt, recte dicitur quia a veſtimentis Dei myrrha & gutta & caſia procedunt. Hinc namque Apoſtolus ait: *Chriſti bonus odor ſumus Deo*. Veſtimenta ergo Dei mutantur; quia Sancti poſt mortem corporis, in felicitatem tranſeunt vitæ cæleſtis. Sequitur:

Sancti cur Dei veſtimenta dicantur.

Iſa. 49. 18. ſec. lxx.

Pſal. 44. 9.

2. Cor. 2. 15.

Dei æternitas explicatur.

39. *Tu autem ipſe es*. Hæc eſt vera Dei ęternitas, & vera ejuſdem immortalitas, quod non ſolum nullius finis limite ſempiterna ejus virtus & di- C vinitas concluditur, ſed quod poteſtas ac voluntas ipſius nullatenus imperfectionis cujuſque, aut inconſtantiæ varietate permutatur. Unde ad Moyſen de ſeipſo ait: *Ego ſum qui ſum*. Et iterum: *Hæc dices filiis Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos*: Ideo hic dicitur: *Tu autem idem ipſe es*. Homo namque etſi ipſe ſit, non tamen idem eſt; quia hoc ex ſuæ mortalitatis corruptione accepit, ut in eodem ſtatu diu permanere non poſſit. Quod de Deo ſentire nimis abſurdum eſt. Sicut enim eſt æternus, ita incommutabilis, non diminutionem ſentiens, nec augmentis excreſcens, non mutans propoſitum, non improbans quod ſemel eſt approbatum. Unde & ſubditur: *Et anni tui non deficient*. Si per annos Dei, æternitatem accipimus, qualiter anni ejus non deficient, aperte videmus. Quod ſi per annos ipſam Sanctorum multitudinem intelligere volumus, anni non de- D ficient, quia cum illo qui numquam deficiet, unum fient. Revolutionem enim quamdam dierum, annum vocamus. Quid autem ſunt Sancti, niſi dies; & quid peccatores, niſi nox? Hinc etenim ſcriptum eſt: *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam*. Anni ergo non deficient; quia Sanctorum chori poſtquam illam incomprehenſibilem ſemel in ſemetipſis acceperint lucem, nullam amplius ſentient ignorantiæ vel tentationis obſcuritatem. Tunc enim dies videtur deficere, cum aut nubium, aut noctis tenebris obſcuratus cœperit non lucere. Quod ab illa vita alienum erit; quia verax lux, quæ obſcurari non poteſt, in Sanctis fulgebit.

Exod. 3. 14. Ibidem.

Pſal. 18. 3.

Verſ. 29.

Filii ſervorum tuorum habitabunt, & ſemen eorum in ſeculum dirigetur. E

Qui ſint in æternitate Dei habitaturi.

40. Qui ſunt filii in annis, id eſt in æternitate Dei habitaturi, niſi Apoſtolorum imitatores, cum Deo in cæleſti regno perenniter manſuri? Omnes enim fideles, Apoſtolorum dicuntur filii: quia ab eis fuerunt in fide generati. Hinc namque ad Galatas Apoſtolus ait: *Filioli mei, quos iterum parturio*. In eo quod dicit filios illic & non ſervos habitaturos, oſtendit, quod ad cœleſte regnum aliquis pervenire non valeat, niſi prius vetuſtate abjecta, per novitatem vitæ filius fiat. Nam & ipſi quos ſervos vocat, Apoſtolorum filii fuerunt, veterem videlicet converſationem abdicantes, & in novitate vitæ per Chriſtum ambulantes. Fuerunt igitur ſervi, fuerunt & filii; ſervi, propter laborem operis, filii propter mutationem novitatis. Hinc eſt quod ex filiis Iſrael, qui ex Ægyptiaca ſervitute liberati ſunt, & mare Rubrum prævio ductore Moyſe tranſierunt, nullus terram promiſſionis, exceptis duobus, intravit: ſed filii eorum poſtea intraverunt, & patribus eorum repromiſſa divinæ largitatis beneficia acceperunt. Significabatur namque per hoc, quod ad promiſſam nobis ęternæ hereditatis terram nemo poteſt aſcendere, niſi qui prius per amorem ſpiritus in novitate vitæ didicerit ambulare. Duo, Caleb videlicet & Joſue, caput deſignant & corpus, Chriſtum ſcilicet & Eccleſiam, qui ſoli ingrediuntur illam viventium terram.

Galat. 4. 19.

Exod. 14.

Joſue 14.

41. Quod vero ait: *Semen eorum in ſeculum dirigetur*; electorum voluit opera intelligi, quæ tunc profecto diriguntur in ſeculum, cum omnia ſpectant ad Deum. Semen quippe ſuum nequaquam dirigit, qui ex operibus ſuis aliquid tranſitorium quærit. Opera autem noſtra idcirco ſemen dicta ſunt; quia ſicut ex ſemine fructum colligimus, ſic ex operibus noſtris mercedem expectamus. Hinc namque Apoſtolus ait: *Quæcumque ſeminaverit homo, hæc & metet*. Qui enim in hac vita ſemen boni ſeminaverit operis, in futura fructum æternæ conſequetur remunerationis. Per ſeculum vero, illius beatę vitæ intelligitur ęternitas, quæ quia per varias temporum mutationes nullatenus dividitur, unius ſeculi appellatione non inconvenienter ſignatur. In illud ergo ſeculum dirigamus ſemen noſtrum, & cibum operemur non qui perit, ſed qui permanet in ęternam vitam. Dum tempus habemus, operemur bonum: ut cum ad indeficientem vitæ illius beatitudinem pervenerimus, perpetuos fructus in cælo colligamus. Ille enim vere perpetuus eſt fructus, per quem perpetuo vivimus, & perenni panis & vini ſatietate gaudemus. Perpetuus, inquam, quia & mandendo non minuitur, & vetuſtate non deterioratur.

Gal. 6. 8.

PROOEMIUM

in ſextum Pſalmum pœnitentialem.

Canticum graduum.

3. Reg. 6.

INter innumeras & rutilantium operum & eminentium ſtructurarum, varietates, quibus templum Salomonicum adornatum fuit, hoc quoque fuiſſe deſcribitur, quod quindecim ad illud gradibus aſcendebatur. Quod quidem non caſu vel ſine cauſa factum credendum eſt. Salomon quippe cęleſtium ſcrutator ſecretorum, & divinæ receptaculum ſapientiæ, ſic templum illud manufactum edidit, ut exinde templum aliud non manufactum ſignaret: quatenus ex corruptibili terrenę domus ædificio, incorrupta cæleſtis templi quodammodo imaginaretur pulchritudo. Ad illud namque templum quod ex vivis in cælo lapidibus conſtruitur, non plana aut ſpatioſa pervenitur via, vel greſſu aſcenditur corporeo, ſed proceſſu fidei & caritatis aſcen-

Plana & ſpatioſa non eſt via ad cælum.

Digitized by Google

Pſal. 83. 6.

aſcenſu. Hinc namque Propheta dicit: *Beatus vir cujus eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit*. Dixit aſcenſiones in corde beati viri diſpoſitas: & unde aſcendere debeamus oſtendit, cum ait: *In valle lacrymarum*. In ea namque exilii noſtri damnationem deplangimus, & innumerabiles corruptionis humanę deflemus moleſtias. Quis enim immunis a moleſtiis? Hinc etenim Job dicit:

Job. 10. 15.

Si impius fuero, væ mihi eſt: ſi autem juſtus, non levabo caput, ſaturatus afflictione & miſeria. Et iterum:

Job. 7. 1.

Tentatio eſt vita hominis ſuper terram: Quia enim in hac vita omnia vidit eſſe plena laqueis & tentationibus, non in ea tentationes eſſe dixit, ſed ipſam eſſe tentationem memoravit.

Temporalis vitę labores.

Laborioſa enim eſt vita temporalis, lævior fabulis, velocior curſore, inſtabilitate fluctuans, imbecillitate nutans: cujus habitatio in luteis domibus, immo ipſa in luto ſubſiſtens, cui nulla eſt fortitudo, nulla propoſiti conſtantia, nulla a turbationibus requies, nulla a laboribus reclinatio. Quis denique eſt quem non excruciet dolor, ſollicitudo non urgeat, non ſubruat timor? Riſus fletum ſequitur, gaudium triſtitia comitatur: eſuriei ſuccedit ſaturitas, ſaturitatem iterum excludit eſuries: in nocte dies optatur, in die nox quæritur: in algore calor, in æſtu refrigerium: ante cibum ſuſpiria, poſt cibum tribulatio: irę, indignationes exagitant, & innumerabiles miſeros homines motus perturbant. Hæc eſt vallis, de qua ſancti viri mentis affectibus indeſinenter exire diſponunt, & ad illud ineffabile bonum, ad

1. Cor. 2.

illud inæſtimabile gaudium aſcendere, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit. Quia etſi corpore quidem inter homines eſſe videantur, animas tamen ſuas ad cæleſtia elevant: & illi puro & ſummo bono atque immortali & perpetuo adhærentes, temporalia & corruptibilia deſerunt, & mundo ſuperiores facti, in ſinu divinæ contemplationis quieſcunt. Ibi in illo cæleſti templo cordis oculis Deum conſpiciunt, immo & in ejuſdem templi ſtructura ipſi quoque lapides fiunt. Per quindecim vero

Quot & quibus gradibus ad cælum aſcendendum.

illius templi gradus, ſpiritalis Sanctorum ſignatur aſcenſus [a]. Numerus enim iſte in ſeptem & octo dividitur; & ideo per eum gemina juſtorum vita ſignatur, activa videlicet, & contemplativa. Activa namque in mundo verſatur, contemplativa vero ad cæleſtia erigitur. Quia vero ſeptenario numero temporalis, octonario vero perpetua vita ſignatur, recte per eoſdem numeros & contemplativa vita exprimitur & activa. Hinc namque prædicti templi auctor Salomon Dominum exorans, ait:

Eccle. 11. 2.

Da mihi, Domine, partes ſeptem, necnon & octo. Optabat enim regiæ dignitatis potentia præditus, ita ſibi ſubditos populos regere, ut tamen contemplationis divinæ non defraudaretur perfectione. Ipſa namque officii adminiſtratoria neceſſitate conſtrictus, cogebatur temporali actioni inſiſtere, ſed ſuavis eum contemplationis divinæ dulcedo reficiebat in mente. Poteſt etiam intelligi quod ille quindecim gradus ad illud divinę illuminationis templum aſcendit, qui ſempiternę virtutis Dei amore correptus, temporalibus, quę per ſeptenarium numerum deſignantur, gradatim contemtis, per ſcalas octo beatitudinum ad ſublimia provehitur, donec Deus deorum in Sion mentis oculis videatur. *Sed*

1. Cor. 13. 12.

videmus nunc, ſicut ait Apoſtolus, *per ſpeculum in ænigmate*. Impoſſibile eſt enim ut quis lutei hujus corporis ergaſtulo incluſus, aut mortalis car-

A

nis circumſpectus volutabro, aſcendentem ſuper Cherubim, & ſuper pennas ventorum volantem

Pſal. 17.

Deum conſpiciat, vel quanta ſit ejus potentia divinitatis agnoſcat. Unde per Johannem dicitur:

1. Joan. 4. 12.

Deum nemo vidit unquam. Et Moyſi Deum videre quęrenti, reſponſum eſt a Domino:

Exod. 33. 20.

Non videbit me homo & vivet. Quod ſi tanta claritas eſt ſolis, ut oculis in eum corporalibus non valeamus intendere; quanta eſt illius claritas qui fecit ſolem, ut eum poſſimus in hac qua ſumus corruptione videre? Ipſum vero per ſpeculum in ænigmate intueri, quod humili adventu Sponſi accepit Eccleſia, illius æternæ viſionis ſignum eſt, & futuræ perfectionis imago, in qua non jam per fidem, ſed per ſpeciem ambulabimus, & revelata

B

facie ipſam divinę majeſtatis gloriam irreverberatis oculis conſpiciemus. Quia ergo hi quindecim Pſalmi quamdam ſpiritalis aſcenſus continent formam, recte ſub eodem titulo omnes prænotati ſunt: ut ſicut ad illud materiale templum per gradus aſcendebatur lapideos, ita cæleſte illud templum hæc nobis cantica præferant, per quę in Deo exultans anima, quaſi per quoſdam gradus aſcendat. Aſcenſuri ergo non corpore ſed ſpiritu, non paſſibus ſed affectibus, hunc Pſalmum decantemus; & in eo ſtudeamus Dei meditationi appropinquare, dicentes cum Propheta:

EXPOSITIO

C

PSALMI SEXTI POENITENTIALIS.

Pſal. 129. Verſ. 1.

De profundis clamavi ad te, Domine: Domine, exaudi vocem meam.

Ut ad Deum oratio perveniat, de humilitatis profundo aſcendat.

1. Attendat unuſquiſque in quo profundo jaceat, & quam longe a Deo perverſe agens effectus ſit. Clamet ad eum totis viribus qui intuetur abyſſos, & ſedet ſuper Cherubim, donec de profundi tenebris erutus, ſuperno illuſtretur lumine, & claritate perfruatur cognitionis divinę. Clamavit Jo-

Jonæ 2.

nas ad Deum de ventre ceti, de altitudine maris, de profundo inobedientiæ, & ad aures Dei oratio illius pervenit: qui eum eruit a fluctibus, eripuit a beſtia, abſolvit a culpa. Clamet & peccator, quem a Deo recedentem cupiditatum tempeſtas contrivit, quem malignus hoſtis abſorbuit, quem præſen-

D

tis ſeculi fluctus involvit; agnoſcat ſe eſſe in profundo, ut ad Deum ſua perveniat oratio. Quia vero Pſalmus iſte [a] ad aſcendentes pertinet, videamus qualiter ad Deum juſtus de profundo clamet. Quomodo enim non profundus eſt, qui aſcenſiones ſuas in corde ſuo diſpoſuit, qui intentionem cordis ad eum dirigit, qui laboris ſtudium ad cælos attollit? Sed ſciendum, quod ſancti viri eo ſe magis infirmos & abjectos ſentiunt, quo per mentis deſiderium erecti, vicinius ad Deum accedunt. Tunc enim primum miſeriam ſuam incipiunt perfecte cognoſcere, cum Dei præſentiam cœperint in corde ſentire. Hinc eſt quod Abraham, qui collocutionis divinæ gratiam meruit, pulverem ſe eſſe & cinerem memorat, dicens:

Gen. 27. 18.
Gen. 32.

Loquar ad Dominum,

E

cum ſim pulvis & cinis. Hinc Jacob poſtquam Dominum vidit, nervo femoris emarceſcente, uno pede claudicavit: quia profecto debiles ſe eſſe & infirmos reputant, qui ſe ad videndum Deum per ſtudium ſanctæ contemplationis levant. Qui dum ſpem ſuam in carne ponere deſinunt, quaſi unius cruris vires amittunt. Eoque aſſueſcunt cæleſti dumtaxat deſiderio inniti, quo ſenſerint ſe a ſpe rerum temporalium debilitari. Et quaſi nervum non

habent

a Quæſt de numero Pſalmorum graduum.

habent in femore, dum non confidunt in carnali generatione. Omnia quæ ſub cælo ſunt, vanitatem æſtimant: & cum præſentis vitę miſeriis plenos ſe eſſe & obſitos circumquaque conſpiciunt, quaſi de profundis ad Deum clamant. Magna profunditas vita mortalis, in qua nihil eſt certum, nihil vitale, nihil tutum, nihil tranquillum. Magna, inquam, profunditas, in qua peccator obruitur, impius immergitur, juſtus turbatur. Ideo namque clamat & dicit: *De profundis clamavi ad te, Domine.*

In oratione perſeverandum.

2. In quo notandum, quia non ait, clamo, ſed clamavi. Habes in hoc perſeverantię documentum, ut ſi primo non exaudiris, ab oratione non deficias, immo precibus & clamori inſiſtas. Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideo ſibi dicit: *Regnum Dei vim patitur & violenti rapiunt illud.* Eſto ergo ſtudioſus in oratione, eſto in precibus importunus, cave ne ab oratione deficias. Si diſſimulat audire quem rogas, eſto raptor, ut regnum cælorum accipias: eſto violentus, ut vim etiam ipſis inferas cælis. Quid hac rapina locupletius? quid hac glorioſius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, ſed placatur: proximus non læditur, ſed juvatur: peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona, inquam, violentia, qua non quæritur lucrum cito periturum, ſed regnum acquiritur ſine fine manſurum. Diſcant qui res alienas, divino poſtpoſito timore, diripiunt, & rapinis pauperum magis peccata cumulare quam lucra augere non ceſſant, aliquid rapere quo & veras ſibi vindicent divitias, & gloriam laudis perpetuæ acquirant: ne in hoc quoque ſtultitiæ arguantur, ſi cum poſſint pretioſa & ęterna diripere, vilia ſolum & tranſitoria videantur auferre. Inferant & ipſis cęlis violentiam, & regnum cælorum quadam orationis vi rapiant. Sint in precibus importuni, ut ex longo clamoris uſu dicere poſſint: *De profundis clamavi ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.* Nominis venerandi repetitio, precandi adauget affectum. Movetur enim deſiderium, ſi nomen quod diligitur, replicatur. Videtur hic qui loquitur quamdam exauditionis cauſam prætendere, cum ſe inſinuat clamaſſe, ut quaſi jure debeat exaudiri, qui dudum inſtitit clamori. Hanc & Apoſtoli cauſam Domino dediſſe leguntur, cum, Chananæa rogante, dixerunt: *Dimitte eam, quia clamat poſt nos.* Ideo namque a Domino exaudiri meruit, quia prima Domini reſponſione repulſa, clamare nequaquam ceſſavit. Fide quippe & dilectione accenſa, a clamore non antea deſtitit, quam optatam filiæ ſalutem acquiſivit.

Matth. 11. 12. — *Matth. 15. 23.*

Verſ. 2. *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.*

Enixe a Deo poſtulandum.

3. Aſcendens iſte majus aliquid rogare aggreditur, & in ipſa etiam ſua oratione aſcendit, cum hoc a Deo expoſtulat, ut quaſi quodammodo aures inclinans orationi ſuæ Deus intendat: ne forte ſit mora in exauditione, ſi longe ſint aures ab oratione. Videtur enim quemdam divinæ miſerationis præcipuum precari affectum, cum rogat eum quodammodo ad audiendum affectari: ut cum vocem velit audire ſupplicantis, opus non differat exercere miſerentis, humanæ in hoc ſequens locutionis modum: quaſi hujuſmodi Deus affectione indigeat, quem non effugit cogitatio, non latet voluntas, dum ei nec intentio ſilet, nec deſiderium tacet. Nam dum potens quilibet ſupplicantem aliquem audire negligit, quaſi primo aditu repulſus, exaudiri qui ſupplicat diffidit. Si vero qui rogatur, primo libenter audire cœperit, & aliis poſtpoſitis negotiis, verbis ſolummodo rogantis intendere, continuo ille qui rogaturus advenit, quamquam concipit impetrandi fiduciam, & ipſa quodammodo ſpe animatus, ſuam liberius proloquitur cauſam. Magnum quippe bonæ voluntatis ſuæ dominus illi dedit indicium, cum loquenti ſe præbuit incunctanter intenſum. Sic & nos cum dari nobis veniam a Deo quærimus, & cæleſtis gratiæ vitalia dona conferri, ſi nobis Deum præſenſem aliquibus ſuavitatis & dulcedinis ſuæ ſenſerimus indiciis, ad ipſius deſiderium ſtudioſius animamur, ſuper his quæ cupimus adipiſcendis aliquatenus certiores effecti, cum ille quem anima noſtra deſiderat, deſiderantibus nobis per miſericordiam appropinquat. Aſcendens igitur iſte, qui ad illius incorruptibilis celſitudinem mentem levare propoſuit, aures Dei deprecationi ſuæ intentas depoſcit: ut quia oratio ſua ad Deum per rectæ ſtudium intentionis dirigitur, circa eum quem rogat, velociter exaudiatur. Aſcendenti autem & provecto viro a Domino per Prophetam dicitur: *Adhuc loquente te dicam: Ecce adſum.* Inter orationem & deprecationem hoc intereſt: quia oratio pro virtute perſeverantiæ, deprecatio vero fit pro peccatorum impunitate. Ideo qui ad celſitudinis arcem aſcendere contendit, dicit: *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.* Deprecatur enim Deum ut peccatorum ſuorum obliviſcatur, ut pater eſſe velit, non judex. Ideoque ſubjungit, dicens:

Iſai. 58. 9.

Quid differat oratio & deprecatio.

Verſ. 3. *Si iniquitates obſervaveris, Domine, Domine, quis ſuſtinebit?*

Confitenda peccata & emendanda.

4. Nomen repetit, ut affectum excitet. Iniquitatem Deus obſervaret, ſi peccatoribus veniam negaret. Si ſolummodo oſtenderet ſeveritatem, non etiam adhiberet pietatem. Quod ſi faceret, nemo æternæ gloriam felicitatis expectaret: nemo ad patiendum juſti examinis pœnam ſufficeret. *Omnes enim peccaverunt*, ut ait Apoſtolus, *& egent gratia Dei.* Verum quia pœnitentibus ex corde ignoſcit, & peccatore converſo omnium iniquitatum ejus obliviſcitur, quis jam de miſericordia dubitet? quis jam de venia deſperet? Hæc etenim per Prophetam Dominus pollicetur, dicens: *Ego ſum, ego ſum, qui deleo ut nebulam iniquitates tuas, ut juſtificeris.* Attende qualiter peccati confeſſio peccata oblitteret, quæ juſtificat iniquum, tollit a Deo memoriam peccatorum. Confiteamur ut deleantur noſtra peccata, nec poſt confeſſionem ad ea revertamur, ſed juxta Apoſtolum, in anteriora nos extendentes, quæ retro ſunt obliviſcamur. Non geſtiamus reverti in Ægyptum, aut ſedere ſuper ollas carnium; nec ſimus concupiſcentes malorum, nec idola mentis veneremur, nec Deum tentemus, nec in deſerto mundi hujus murmuremus. Confiteamur de præteritis peccatis nos accuſantes, confiteamur de peccatorum indulgentia Deum laudantes. Eſt namque confeſſio peccati, & confeſſio laudis. Si enim confeſſio laudis non eſſet, Salvator noſter nequaquam dixiſſet: *Confiteor tibi, Pater Domine cæli & terræ.* Nam quomodo peccatum confiteretur, qui peccatum non fecit? Præcedat itaque confeſſio, ut laudatio ſequatur, ſicut ſcriptum eſt: *Rectos decet collaudatio.* Habemus enim Pontificem, qui poſſit compati infirmitatibus noſtris, de quo & aperte ſequitur:

Rom. 3. 23. — *Ezech. 18.* — *Iſai. 43. 25.* — *Philip. 3.* — *Exod. 16.* — *1. Cor. 10.* — *Matt. 11. 25.* — *1. Petr. 2.* — *Pſal. 32. 1.* — *Hebr. 4.*

Verſ. 4. *Quia apud te propitiatio eſt, & propter legem tuam ſuſtinui te, Domine.*

Hebr. 2.

5. Quis eſt propitiatio niſi Chriſtus Jeſus, qui

Chriſtus propitiatio pro peccatis noſtris. Tit. 2. 1 Johan. 2. 2. Pſal. 109. 1. Rom. 8.

ſe obtulit ſacrificium Deo, ut nos redimeret ab A omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum? Denique Johannes ait: *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris*. Qui eſt apud Deum: quia ſedet ad dexteram Dei, ſicut dicit Propheta: *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*. Apoſtolus quoque perhibet quod ad dexteram Patris ſedens pro nobis interpellet.

Lex Dei miſericordia. Luc. 23. Luc. 6. 27. Quam teneamur obſervare. Gal. 6. 1.

6. *Et propter legem tuam ſuſtinui te, Domine*. Lex Dei, miſericordia eſt, qua peccantibus veniam contulit, revertentibus æternæ vitæ aditum patefecit. Hanc legem pro crucifixoribus ſuis Patrem exorans Chriſtus implevit, hanc nobis tenendam verus magiſter indixit. Ait enim: *Di- B ligite inimicos veſtros, benefacite his qui vos oderunt, et orate pro perſequentibus et calumniantibus vos, ut ſitis filii Patris veſtri qui in cælis eſt*. In quo profecto oſtendit, quia filii Dei aliter eſſe non poſſumus, niſi miſericordiæ legem ſervantes, inimicos diligamus. Hanc etiam nobis Paulus tenendam inſinuat, cum ait: *Fratres, etſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans teipſum, ne et tu tenteris. Alter alterius onera portate, et ſic adimplebitis legem Chriſti*. Quis autem portat alterius onera, niſi qui caritatem habet? Qui enim veraciter diligit, læſus non lædit, contumeliis vicem non reddit, detrahentibus ſibi non detrahit, qui eum oderunt, non odit. Scri- C ptum namque eſt: *Caritas patiens eſt, benigna eſt*. Patiens quidem, ut aliena mala toleret: benigna vero, ut ipſos etiam quos portat, amet. Qui ergo illata mala æquanimiter tolerat, quaſi infirmi fratris onera portat. Hæc lex miſericordiæ, per quam perpetuam evadere damnationem confidimus, per quam etiam Salvatorem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum expectamus. Qui ſi, ut ſupra dictum eſt, iniquitates obſervaret, nemo ſuſtinere ſufficeret. Suſtinemus autem eum propter legem ſuam, qui peccantibus in nos idcirco dimittimus, ut peccatorum noſtrorum ab eo veniam percipiamus. Hinc namque per ſemetipſam Veritas ait: *Dimittite, et dimittetur vobis*.

1. Cor. 13. 4. Filip. 3. Luc. 6. 37. Verſ. 5.

D *Suſtinuit anima mea in verbo ejus, ſperavit anima mea in Domino*.

Manendum in eo ut in. ner inaeternum.

7. Vide perfectæ caritatis ordinem. Aſcendens iſte & in amore divino proficiens, qui fide & dilectione introrſus accenditur, deſiderio ad æterna erigitur, ſpe ad ſumma levatur, proximorum non negligit curam, non poſtponit ſalutem: ad eos inter ipſa divinæ gaudia contemplationis convertitur, & ut gradibus eiſdem ad Deum accedant, hortatur: eis nimirum exemplum ſe proponens, ut ſi infirmitate aliqua impediantur a deſiderio proficientis, jam & pervenientis promoveantur exemplo. Ideoque ait: *Suſtinuit anima mea in verbo ejus*. Nolite diffidere, nolite dubitare, ponite corda veſtra in virtute ejus; quia *ſuſtinuit anima mea in verbo ejus*. Qui manet in verbo, non E fraudatur a regno. Aliter namque fructum facere non poſſumus, niſi in eo maneamus. Ideoque ait: *Manete in me, et ego in vobis*. Ubi enim manendum, niſi in ipſo? Deficient domus, palatia corruent, deſtruentur civitates, ab imis ſedibus turres evellentur: poſtremo, cælum & terra tranſibunt, verbum autem Domini manet in æternum. Non ſequamur vanitatem, deſerentes veritatem: nec contriſtemur ſicut ceteri,

Pſal. 97. Johan. 15. 4. Matth. 25. Iſai. 40. 8.

A qui ſpem non habent, ſed ſuſtineamus eum. Et ſi moram fecerit, expectemus, ne contingat nobis quod per propheta dicitur: *Væ his qui perdiderunt ſubſtinentiam*. Unde & ſubditur: *Speravit anima mea in Domino*. Quicumque mundanæ adverſitatis fractus moleſtiis, diabolicæ tentationis infeſtatione dejectus, a ſpe cæleſtium promiſſionum deciderit, ſuſtinentiæ quam prius habueras, mercedem amittit. Qui vero ſuſtinebit, magnam reportabit remunerationem. *Fidelis enim Dominus in omnibus viis ſuis*. Promiſit in hac vita pœnitentibus veniam. Manifeſtum eſt ergo quia ſicut confitentibus remiſſionem tribuis peccatorum, ita a ſpe non decidentibus dabit regnum cælorum. Ideo qui in verbo ejus B ſuſtinuit, in Domino ſperare ſe dicit. Sicut enim maledictus homo, qui confidit in homine; ita & beatus cujus eſt nomen Domini ſpes ejus, & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas.

1. Theſſ. 4. Eccl. 2. 17. Pſal. 144. 13. Jerem. 17. Pſal. 39.

A cuſtodia matutina uſque ad noctem ſperet Iſrael in Domino. Verſ. 6.

Reſurrectio ſpei noſtræ fundamentum eſt. Rom. 8. 25.

8. Si ad litteram hoc accipiamus, dehortari nos potius quam monere videtur. Quis enim tam puſillanimus, ut una tantum die ſperet in Domino? Ubi jam erit illa Pauli ſententia, qua ait: *Si autem quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus*? Quam parva unius diei patientia, & quam brevis expectatio! Sed ut hunc locum melius intelligamus, ad viceſimi primi Pſalmi titulum C curramus. Intitulatur enim, *Pro aſſumtione matutina*. Quæ eſt aſſumtio matutina, niſi reſurrectio a Deo mane facta? Ibi nempe & cuſtodia facta fuit, ad hoc uſque prorumpente Judaicæ perfidiæ cæcitate, ut quem viderant mortuum, crederent non reſurrecturum: et ne eum diſcipuli nocte raperent, cuſtodibus ſepulcrum munierunt. Alia tranſlatio habet, *A vigilia matutina*: per quod aptius ipſa Domini reſurrectio exprimitur. Qui enim dormivit in morte, vigilavit in reſurrectione. Ideoque dicit: *Ego dormivi, & ſoporatus ſum, & reſurrexi*. Et iterum: *Vigilavi, & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto*. Hæc itaque reſurectio ſpei noſtræ fundamentum eſt: quia illuc nos perventuros ſperamus, quo caput noſtrum præceſſiſſe cognoſcimus. Multos enim ante hanc reſurrectionem legimus D reſuſcitatos, et tamen dicit Apoſtolus: *Quia primitiæ dormientium Chriſtus*. Johannes quoque primogenitum mortuorum eum nominat. Quotquot enim ante eum reſurrexerunt, iterum mortui ſunt: *Chriſtus vero reſurgens a mortuis, jam non moritur*. Chriſti ergo reſurrectio ſpei noſtræ fundamentum eſt: quia in illa vita reſurrecturos nos credimus, in qua nos cum eo victuros ſine fine ſperamus. Nec debet jam homo de reſurrectionis veritate ambigere, cum ſcias verum hominem Chriſtum a mortuis reſurrexiſſe. Ad hoc enim mortuus eſt, ut viveremus; accepit a nobis, ut offerret pro nobis. Moriendo itaque mortem deſtruxit, reſurgendo vitæ aditum nobis patefecit. Hinc eſt quod eidem Eccleſia dicit: *Notas mihi feciſti vias vitæ*. E Ante adventum quippe ejus, vitæ via omnibus ignota fuerat, tendentibus cunctis ad mortem, et ad inferos deſcendentibus etiam electis, donec illa veniret, qui et impios ad juſtificationem, et mortuos vocaret ad vitam; veram fidem adſtruens mortis et reſurrectionis ſuæ indiciis, et doctrinæ novæ nos formans inſtitutis, per quæ nimirum et mortem poſſemus evadere, et in novitate vitæ per adjunctam Spiritus ſancti gratiam ambulare.

Pſal. 21. 1. Matt. 27. Pſal. 3. 6. Pſal. 101. 8. 1. Cor. 15. 20. Apoc. 1. Rom. 6. 9. Pſal. 15. 10.

9. Poſ-

Per baptiſmum, lumen recepimus.

9. Poſſumus quoque per cuſtodiam matutinam ipſa fidei noſtræ rudimenta accipere, ut a tempore accepti baptiſmatis, poſt illuſtrationem gratiæ ſalutaris, intentionem ſuam unuſquiſque ad eum dirigat, & ſpem ſuam in eo ſingulariter ponat. Quaſi enim matutinam lucem recipit anima, cum tenebris infidelitatis expulſis, & vitiorum deterſa caligine, & emundatis peccatorum maculis per lavacrum regenerationis, paulatim incipit Deum agnoſcere, & in lumine jucundari cognitionis divinæ. Eſt enim lumen cognitio Dei, de qua ſcriptum eſt : *Illuminate vobis lumen cognitionis*. Magnum lumen, quod tenebras cordis evacuat, mentis oculos purgat, animos erigit ; corda accendit, edocet ſemitas juſtitiæ, deſiderium virtutis adauget. Magnum lumen, per quod vitamus offendicula, præcipitia præcavemus, evadimus pericula, pertranſimus laqueos, non timemus proſpera, ſuſtinemus adverſa, reſpuimus errorem, ſequimur veritatem. Quis non deſideret hoc illuminari lumine? quis non hoc fulgore illuſtrari exoptet? Hinc eſt quòd Propheta nos admonet, dicens : *Accedite ad eum, & illuminamini*. Qui accedit per fidem, illuminatur per cognitionem. Statim autem poſt illuminationem, gratiæ ſpem ſequi oportet. Hoc enim monet qui dicit : *A cuſtodia matutina uſque ad noctem ſperet Iſrael in Domino*. Quæ eſt hæc cuſtodia? Numquid auri vel argenti? Num monilium, vel lapidum pretioſorum? Num veſtium, vel pecuniarum? Nonne hæc ſunt quæ mergunt hominem in interitum? Sed eſt his multo pretioſius, quod illuminatum cuſtodiri oporteat. Dicit enim Propheta : *Judicia Domini vera, juſtificata in ſemetipſa : deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multum*. Denique de Sapientia dictum eſt, quia eſt pretioſior cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur, huic non valent comparari. Hæ ſunt ergo divitiæ, quas cuſtodire debet qui de nocte ad matutinum pervenit, multo pretioſiores terrenis, & temporalibus veriores, quas nec ignis exurere, nec tinea comedere, nec prædo poteſt auferre. Hæc etiam mihi videtur Propheta ſenſiſſe cum in præcedentibus quæreret : *In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam?* Ne ſi hoc ſine diſcuſſione aſſereret, videretur quod adjunctum eſt, magis præcipitatione prolatum, quam ex judicio definitum. Et ut conſilium eo ſalubrius crederetur, quo propenſiori meditatione examinatum videretur, ſecutus adjunxit : *In cuſtodiendo ſermones tuos*. Converſus autem ad Deum, ad interrogata reſpondet, ut divinæ pietatis remedium crederetur, quod eſſet inventum non præſumtione humana, ſed inſpiratione divina. Hinc Jeremias ait : *Bonum eſt viro cum portaverit jugum ab adoleſcentia ſua. Sedebit ſolitarius, & tacebit*. Jugum eſt verbum Dei, mentis noſtræ collo impoſitum, ut nec alta cervice, aut nutibus procedamus oculorum, nec de accepta qualibet gratia inflemur, nec extollamus in altum cornu noſtrum, nec adverſus Deum iniquitatem loquamur : ſed in omnibus ſicut Dei miniſtros noſmetipſos exhibentes, animas noſtras humiliemus, & juxta Apoſtolum, imitatores Dei ſicut filii cariſſimi exiſtamus.

Oſee 10. 12. Jux. Septuag. — *Pſal. 33. 6.* — *Illud ſequitur ſpes gratiæ.* — *Pſal. 18. 10. Et judiciorum Dei cuſtodia.* — *Prov. 3.* — *Matt. 6.* — *Pſal. 118. 9.* — *Thren. 3. 27* — *Iſa. 3.* — *Pſal. 74.* — *2. Cor. 6.* — *Epheſ. 5.*

Portandum ab adoleſcentia Dei jugum.

10. Portandum autem hoc jugum ab adoleſcentia, ut juventutis annos congrua diſciplinæ correctione unuſquiſque præveniat : ne ſi poſt decurſæ juventutis annos jugum tulerit, ſuorum ſtimuletur rememoratione peccatorum, & erroris uſu & peccandi conſuetudine exagitetur, & novis ſemper inſurgentibus præliis, eos in ſeipſo ſentiat impugnationum tumultus, per quod quotidie aut victor exiſtat, aut victus. Nam ſi ab ipſis adoleſcentiæ primordiis cervicem verbi jugo ſubdiderit, omnibus in ſeipſo rite compoſitis, in pace ſedebit. Sedebit quidem, animæ carnem ſubjiciens, & de tribunali rationis, quaſi de judiciaria ſede omnibus internis motibus velut quibuſdam civibus edicta proponens. Sedebit, inquam, nullum metuens hoſtem, nullam ſentiens impugnationem. Stare namque pugnantis eſt, ſedere vero feriati. Sedebit quoque ſolitarius, id eſt ab omni carnalium deſideriorum tumultu remotus. De hac ſolitudine David dicit : *Elongavi fugiens, & manſi in ſolitudine*. Neque enim rex potentiſſimus qui tot millibus populorum præerat, in ſolitudine habitabat. Habitabat autem in ſolitudine cordis ſui, in qua nullos hoſtium ſpiritalium impetus, nullos perverſarum cogitationum ſtrepitus, nullos pateretur clamoris iniqui tumultus. Qui vero ſolitarius ſedet, tacet : intelligens melius eſſe ſilere, quam loqui incaute. Hinc etenim ſcriptum eſt : *Homo ſapiens tacebit uſque ad tempus*. Prius namque oportet diſcere, quam docere. Ideo dictum eſt : *Audi Iſrael*. Neque enim prius dixit, loquere, ſed audi. Sed Prophetæ dictum eſt a Domino : *Fili hominis, ſta ſuper pedes tuos, & audi quæcumque loquar ad te*. Qui audit, tacet. Tacet ergo qui in lege Dei meditatur die ac nocte, & audit quid loquatur in eo Dominus Deus qui loquitur pacem in eos qui convertuntur ad cor. Reſtat ergo ut dicamus, quid ſit quod uſque ad noctem ſperandum in Domino dicit. Quis dubitat noctem finem eſſe diei? Sic & unicuique homini finis : iſtius vitæ mors ſua eſt. Poteſt quoque per noctem intelligi illa extremi judicii dies, quam Propheta diem nominat tenebrarum & caliginis, in qua ad cæleſtia regnum vocantur electi, ubi jam ſpes eorum terminabitur, receptis omnibus quæ in hac vita ſperaverunt, & ad laudem Dei concinentibus Sanctis : *Sicut audivimus, ſic vidimus in civitate Domini virtutum*. Quod enim videt quis, quid ſperat? Speravimus ergo in hac vita, ut quod hic in ſpe concipimus, ibi in re habeamus.

Pſal. 54. 8 — *Ad iſſolitarii ſedeamus & taceamus.* — *Prov. 11. 12* — *Deuter. 6.* — *Ezec. 2. 1.* — *Pſal. 84.* — *Joel 2.* — *Pſal. 47. 9* — *Rom. 8.*

Quia apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemtio. *Verſ. 7.*

Divinarum promiſſionum certitudo contra diffidentiam munit.

11. Commendat nobis Dei caritatem, ut nos ad ſperandum hortetur. Ex hoc enim uſque ad noctem ſperamus : quia eum miſericordem credimus, longanimem ſcimus. Unde non incongrue per quemdam ſapientem dictum eſt : [a] *Tribularer, ſi non ſcirem miſericordias tuas, Domine*. Tribulationi quippe cordis noſtri remedium miſerationis divinæ occurrit : & contra diffidentiæ malum firmiſſimæ ſpei adhibet conſolationem, promiſſionum divinarum certa nobis proponens exempla, quibus peccantium ſalutem ſe malle aſſerit quam perditionem : quorumdam quoque correctionem ad animum reducens, quos etſi a ſtatu rectitudinis error ſubruit, Conditoris tamen gratia in melius reformavit. Ecce gravium delictorum mole obrutus, & de meritorum qualitate diffiſus aſpicio Zachæum, intueor Mariam, conſidero Petrum, perpendo latronem : in quibus miſerationis divinæ ſplendor apparuit ; atque per eos ſpem veniæ peccantibus dedit. Hæ ſunt inæſtimabilis miſerationis Dei divitiæ, humano quidem generi a ſeculis abſconditæ, noviſſimis vero temporibus per mediatorem Dei & hominum declaratæ. Quæ pro ſui immenſitate adeo incomprehenſibiles ſunt, ut in explanatione eorum manus torpeat, fatiſcant ingenia, eloquentiæ conti-

[a] Inſtituta eſt Reſponſorii 8. in officio noct. Dominicæ 1. Quadrageſimæ. — *Ezec. 33.* — *Miſerationis divinæ miracula.* — *Luc. 19.* — *Luc. 7.* — *Matth. 26.* — *Luc. 23.* — *1. Tim. 2.*

ceſcant. Superant enim ſenſum, ſermonem tranſ- A cendunt, intellectum excedunt. Quis enim digne enarrare ſufficiat quantæ miſericordiæ fuit, unigenitum Dei Filium de ſinu Patris ad publicum noſtrum deſcendere, carnem mortalem aſſumere, irriſiones pro nobis, vincula, flagella, crucem, mortemque tolerare? Quis cogitare valeat quantæ fuerit gratiæ, ovem perditam quærere, quæſitam invenire, inventam in humeris portare? Quis exponere queat, quantæ fuerit miſerationis, ſacratiſſima pretioſi ſanguinis effuſione genus humanum redimere, & ſacroſanctum vivifici corporis & ſanguinis ſui myſterium membris ſuis tribuere? cujus perceptione corpus ſuum, quod eſt Eccleſia, paſcitur & potatur, abluitur, & ſanctificatur? Ideo & plenitudo temporis tempus gratiæ nominatur, in B quo juxta Pauli vocem (Tit. 2. 11), *Apparuit gratia Salvatoris noſtri Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & ſecularia deſideria, ſobrie & juſte & pie vivamus in hoc ſeculo*. Et iterum (Tit. 3. 4): *Apparuit benignitas & humanitas Salvatoris noſtri, non ex operibus juſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit*. Hinc per Zachariam Prophetam dicitur (Zach. 13. 1): *In die illa erit fons patens domus David inhabitantibus Jeruſalem, in ablutione peccatorum & menſtruatæ*. Quis eſt iſte fons, niſi unigenitus Dei Filius? de quo per Prophetam dicitur (Pſal. 35. 10): *Apud te eſt fons vitæ*. Qui nimirum tunc patens extitit, quando in mundo viſibilis apparens, pro liberatione noſtra carnem ſuſcepit. Qui etiam (Rom. 1) domus David dictus eſt; quia ex ſemine David ſe- C cundum carnem natus eſt. Jeruſalem vero viſio pacis interpretatur. Hi ergo Jeruſalem inhabitant, qui ad amorem cœleſtium mentem levant. Peccator vero & menſtruata, eſt vel is qui delinquit in opere, vel mens quæ labitur in prava cogitatione. Menſtruata namque mulier ita in ſeipſa polluitur, ut aliena carne minime tangatur. Quaſi ergo menſtruata illa eſt anima, quæ etſi in pravi operis effectum non ducitur, in immundarum tamen cogitationum delectatione verſatur. Quia igitur jam patet nobis fons miſericordiæ Redemtor noſter, toto hunc pectore hauriamus, ut extinguere ſitim carnalium deſideriorum valeamus. Lavemus in eo maculas criminum, notas diluamus carnalium cogitationum. Et qui fontem miſericordiæ, ſi clau- D ſus eſſet, quærere debuimus, ſaltem apertum & patentem non negligamus. Sperandum namque nobis eſt, quia ibi pœnitentiæ noſtræ locus non deerit, ubi innumerabilium hominum compunctio locum invenit. Ad hoc enim patet ut lavet, ad hoc fluit ut lætificet, ad hoc redundat ut purget. Nam ſubditur:

(Verſ. 8.) *Et ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus ejus*.

(In Deum, mentis acies dirigenda.) 12. Reſtat igitur ut Iſrael efficiamur, & omnem tranſcendentes creaturam, in eum qui omnia creavit, mentis aciem dirigamus. Diſponamus aſcenſiones in corde noſtro, & per eas ad Conditorem Angelorum puro & ſimplici intellectu aſcendamus. Quid enim tam ſuave & tam jucundum, E quam mentis oculis & cordis deſiderio contemplari Deum, atque ejus ſuaviſſimam deguſtare dulcedinem, dulciſſimamque ſentire ſuavitatem? Adeſt nobis gloria Redemtoris noſtri, quæ nos a terrenis ad cæleſtia erigat, oculos cordis noſtri ad videndum ſolem juſtitiæ aperiat, ac per hoc ex omnibus nos iniquitatibus noſtris redimat: Qui vivit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

PROOEMIUM

in ſeptimum Pſalmum pœnitentialem.

Pſalmus David, quando perſequebatur eum Abſalom filius ejus.

De Pſalmi centeſimi quadrageſimi ſecundi titulo, juxta quod pietas divina contulerit, locuturus, prius volo modos aperire prophetiæ: quatenus dum ejus diverſitas oſtenditur, ejus & intelligentia facilius acquiratur. Sciendum (Quot modis fiat prophetia.) namque eſt, quia prophetia tribus modis fit: videlicet verbis, factis, ſomniis. Quicumque enim Propheta futura innotuit, aut verbis, aut factis, aut ſomniis prophetavit. Verbis namque futura prædixit Iſaias, cum ait (Iſai. 7. 14): *Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*. Somniis vero Nabuchodonoſor futura prævidit, quæ Spiritu ſancto Daniel repletus enodavit (Dan. 2). Factis Abraham futura nuntiavit, quando unicum filium ſuum ad ſacrificia obtulit (Gen. 22). Quem nimirum, quem in hoc opere deſignat, niſi eum qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom. 8)? Ipſa enim antiquorum patrum geſta nobis prophetiæ ſunt, qui dum aliud agunt, & aliud innuunt, occulta nobis quaſi per operis linguam produnt. Quod hoc in loco evidenter oſtenditur, cum Abſalom facta ad memoriam reducuntur. Abſalom namque patrem perſequens, ad hoc uſque livore feralis prorupit invidiæ (2. Reg. 18), ut in ſeipſo deſtrueret jura naturæ. Quem enim naturaliter amare debuerat ut patrem, cum inhumane perſequebatur ut hoſtem. Abſalom autem pax patris interpretatur: non quod ei pax ulla cum patre fuerit, ſed quia quantæ pacis & patientiæ extitit, in ejus perverſitate pater oſtendit. Quis autem per Abſalom, niſi Judaicus populus: quis vero per David, ni Redemtor noſter ſignatur? (Abſalom Judaici populi, David Redemtoris figuram gerebat.) Hinc namque per Prophetam Veritas ait (Pſal. 17. 46): *Filii alieni mentiti ſunt mihi, filii alieni inveterati ſunt*. Denique ipſe eſt filius ſenior (Luc. 15), qui adoleſcentioris inventioni invidens & ſaluti, domum renuit intrare Eccleſiæ. Qui profecto canticum non cantat lætitiæ, nec concinentium admiſcetur choris, & annulo carens fidei, nec ſtola immortalitatis induitur, nec vituli ſaginati alimento ſatiatur. Qui etiam hœdum quærit; quia agnum qui tollit peccata mundi, non ſequitur: & ideo inter hœdos in judicio ſtatuitur, nec ad cœnam nuptiarum ejus vocatur. Patrem ergo Abſalom perſecutus eſt; quia Judaicus populus dum monita ſalutis reſpuit, in propria venientem Dei Filium recipere recuſavit (Johan. 1). In tantum autem væſaniæ ſuæ extendere conatus eſt rabiem, ut ſuum occidere præſumeret Creatorem. In quo nimirum facto patientia Chriſti declarata eſt, qui non ſolum eis malum pro malo non reddidit, verumetiam ad mortem ductus pro eis oravit, dicens (Luc. 23. 34): *Pater ignoſce illis: quia neſciunt quid faciunt*. Unde & Apoſtolus admonet, dicens (1. Pet. 2. 21): *Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquens nobis exemplum, ut ſequamur veſtigia ejus, qui peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus; qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur*. Orat autem caput in hoc Pſalmo pro membris, Chriſtus pro Eccleſia, virtus pro infirmitate. Orat quippe ut non ſevere judicentur, ſed miſericorditer exaudiantur. Perſequitur etiam hoc tempore ſchiſmaticus corpus Chriſti, impugnat hæreticus Eccleſiam, unitatem infidelis perturbat.

Sed

Sed clamat ad Deum Eccleſia, capiti ſuo Chriſto in unitate ſpiritus conjuncta. Quæ etſi omni tempore ad Deum clamat, præcipue tamen in tribulatione ſe ad orandum excitat, unde & dicit: *In die tribulationis meæ clamavi ad te*. Sed videamus quid dicat:

Pſal. 85. 7.

EXPOSITIO.

PSALMI QUARTI POENITENTIALIS.

Pſal. 142. Verſ. 1.

Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe obſecrationem meam in veritate tua, exaudi me in tua juſtitia.

Pro juſtorum perſeverantia, & pro peccatorum converſione orant Chriſtus & Eccleſia.

1. Sancta univerſalis Eccleſia ſecundum digniorem partem ſui in ſpe cæleſtium præmiorum roborata, ſicut in electis habet quod conſervari deſideret, ita in infirmis invenit quod ſibi dimitti exoret: ſciens omnes divino egere auxilio, quos infelicis vitæ conditio anguſtat, cum & juſtus inter pericula ſecurus eſſe non valeat, & peccantem nonniſi ſola gratia divinæ miſerationis abſolvat. Utrobique ergo pavida, utrobique ſuſpecta, & pro currentibus orat ut perveniant, & pro regreſſis obſecrat ut currant. Inter orationem autem & obſecrationem hoc intereſt, quod oratio pro perſeverantia virtutum, obſecratio vero fit pro indulgentia peccatorum. Orat ergo caput vel Eccleſia, ut & bene operantes in juſtitia roborentur. In eo vero quod ait: *Auribus percipe obſecrationem meam*, delinquentium deſignat debilitatem, qui ad ſimilitudinem ægrotantium quadam omnipotentis medici indigent condeſcenſione, cum ſe non valeat ad eum peccator levare. Vel auribus percipe, id eſt obſecrationibus intende. Hoc namque per Prophetam pollicetur, dicens: *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*. Unde & ſubditur: *In veritate tua*. In hoc enim vera apparet promiſſio: quia converſo tribuitur remiſſio peccatorum, juxta quod ſcriptum eſt: *Juſtificeris in ſermonibus tuis; & vincas cum judicaris*. EXAUDI *me in tua juſtitia*. Qui gloriatur in ſe, non exauditur. Non exaudiuntur illi qui ignorantes Dei juſtitiam, & ſuam volentes ſtatuere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti. Denique Phariſæus juſtitiam ſuam in templo ſtatuere voluit, & ideo a Domino reprobatus fuit. Gloriemur ergo in juſtitia Dei, ſi exaudiri quærimus, ut nos cum Propheta dicere poſſimus: *Exaudi me in tua juſtitia*. Quis autem gloriatur in juſtitia Dei, niſi qui nihil boni ſuis meritis tribuit, & juſtum eſſe quidquid adverſi tolerat, ſentit? Gloriabatur Paulus in infirmitatibus ſuis, nihil boni non accepti ſe habere teſtabatur, humilitatis nobis exempla proponens, *ut qui glorietur, in Domino glorietur*.

Zac. 1. 3. — Pſal. 50. 6. — Qui gloriatur in ſe, non exauditur. Luc. 18. — 2. Cor. 12. — 1. Cor. 1. 31.

Et non intres in judicium cum ſervo tuo: quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.

Verſ. 2.

2. Qui contra Conditoris flagella murmurat, quaſi cum eo in judicium intrat. Dei namque accuſat judicium, qui ſe æſtimat injuſte percuſſum. Et quaſi cum Deo in judicio contendit, qui inter flagella innocentem ſe oſtendit. Hinc etenim Dominus ad beatum Job loquitur, dicens: *Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquieſcit?* Utique qui arguit Deum, debet & reſpondere illi. Tunc beatus Job quaſi Deum arguit, cum de percuſſione ſua an fuerit juſta dubitavit. Nullius quippe delicti ſibi conſcius, injuſte ſe percuſſum credidit: quia merita ſibi augeri ex percuſſione neſcivit. Sed qui multa de operatione ſua locutus, audita Sanctorum vita tacuit, quaſi cum Deo contendens facile conquievit. Vel certe ille cum Deo in judicium ingreditur, qui cum oraverit, murmurat ſi non exauditur. Quibus dicitur: *An vultis mecum judicio contendere?* Quaſi enim judicio contendebant, qui dicebant: *Quare jejunavimus, & non aſpexiſti? humiliavimus animas noſtras, & neſciſti?* Siquidem ſtultum eſt ab oratione deficere, ſi Deus differat, cum rogatur, exaudire: & iniquum arguere Conditorem, ſi effectus non ſequitur orationem, præſertim cum quid oremus ſicut oportet, neſciamus. Nonnullis quippe impatientibus Dominus quod petebant ſæpe conceſſit iratus: ſicut e contra Apoſtolo negavit propitius. Dedit enim regem petentibus ſecundum deſideria cordis eorum: dedit etiam poſtulanti diabolo, ut Job ſimplicem & rectum & timentem Deum tentaret. Malignos ſpiritus exaudivit, & in porcorum gregem dæmonum conceſſit legionem intrare. Non igitur pro magno quis habeat ſi fuerit exauditus, cum aliquid petat quod non impetrare plus proſit. Quod ſi poſtulata non obtinet, non ſe abjiciat, aut de divina erga ſe miſeratione deſperet, cum forte ea peteret, quibus acceptis vel affligatur atrocius, vel inutilius proſperetur. Scriptum quippe eſt: *Averſio parvulorum interficiet eos, & proſperitas ſtultorum perdet eos*. QUIA *non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens*. Scio multos in conſpectu hominum juſtos videri, & ad ſpem cæleſtium promiſſorum evectos innocenter in mundo vivere: qui etſi non delinquant in opere, labuntur tamen aliquando vana aut perverſa cogitatione. Cujus enim mentem cogitationes vanæ non laniant? cujus cor tentationes non vexant? cujus animum deſideria carnis non turbant? Non ergo in conſpectu Dei juſtificatur qui corde delinquit, quod intuetur Deus.

Cum Deo in judicio contendunt, qui vel ſe flagellatos ab eo conqueruntur, vel non exauditos. — Job. 39. 32. — Jerem. 2. 29 — Iſai. 58. 3 — Rom. 8. — Deus ſæpe poſtulata concedit iratus. — 2. Cor. 9. 2 — 1. Reg. 8. — Job. 1. & 2 — Matth. 8. — Prov. 1. 32. — Nemo in conſpectu Dei perfecte juſtus.

Quia perſecutus eſt inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam.

Verſ. 3.

3. Quis ſit generis humani inimicus, oſtendit qui parabolam zizaniorum exponens, ait: *Inimicus autem diabolus eſt*. Et Apoſtolus Petrus ait: *Inimicus veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret*. Ipſe enim eſt qui animas perſequitur, qui mortem inferre perpetuam molitur. Ipſe eſt, inquam, qui incautos decipit, & in via hujus vitæ gradientibus laqueos tendit. Ideo Propheta ait: *In via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueum mihi*. Rurſum de eo ſcriptum eſt: *Abſcondita eſt in terra pedica ejus, & decipula illius ſuper ſemitas*. Dum enim humanæ ſaluti invidens perdere innocentem appetit, prius ei aliquid quod libeat oſtendit: quod dum appetere incautus nititur, occulto peccati mucrone tranſverberatur. Quaſi ergo in terra pedica abſconditur, dum in terrenis commodis peccatum occultatur. Decipula quoque ab antiquo hoſte ſuper ſemitam ponitur, cum in actione hujus mundi quam mens appetit, peccati laqueus paratur. Ita namque in terra decipula ponitur, ut expoſita eſca ipſa non videatur. Sic nimirum ſic antiquus hoſtis dum ſubruere aliquem cupit, quaſi eſcam in muſcipula, lucrum in culpa ponit. Ad quod dum aviditatis amore viator inhiat, ex improviſo eum peccati laqueus ſuffocat. Quis hujus hoſtis verſutias non metuat, qui tanto eſt pernicioſior, quanto occultior? Non enim quæ extra nos ſunt auferre nititur, ſed diripere theſauros interiores conatur. Nulla ſibi temporalium bonorum cupiditas, nulla divitiarum ambitio, nullum dignitatis deſiderium, ſola interiora appetit, ſolas virtutes diripit, ſolam animam occidit. Quod ſi aliquando ex-

Quibus artibus diabolus nos decipiat. — Matt 13. 39 — Luc. 8. — 1. Petr. 5. 8 — Pſal. 141. 4 — Job. 18. 10.

teriora tetigerit, non ea aufert ut habeat, ſed ut ea auferendo animam evertat. Novimus quomodo multos quotidie fraudibus ſuis occupet, quomodo veſtimentis gratiæ exſpoliet, deceptos virtutum privet ornatu, divitiis opum defraudet, livoribus infuſcet tentationum, vulneribus peccatorum transfigat. Hæc eſt namque perverſitatis ejus intentio, ut omnibus noceat, omnes dejiciat. Denique quos in viis Dei ambulantes viderit, & in propoſito juſtitiæ cognoverit fortiores, eos gravius perſequitur, a ſtatu rectitudinis ſubruere conatur. Ideoque ait: *Perſecutus eſt inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam*. Gravis perſecutio. Qui cœperam amore cæleſtium terrena relinquere, & contemtis divitiis ſecularibus, in cælis converſari, jam impulſione diabolica cogor ſumma & æterna deſpicere, & de mundi hujus providentia incerta cogitare. Terrenarum rerum curis aggravor: carnalium voluptatum captus illecebris, ad ima deducor. *Deprimit* enim *terrena habitatio ſenſum multa cogitantem*. HUMILIAVIT *in terra vitam meam*. Qui contemtis cæleſtibus, ad ima ſolummodo appetenda deducitur, ejus vita in terra humiliatur. Unde fit, ut eo morti fiat proximus, quo a Deo factus eſt per diſſimilitudinem longinquus. Hinc namque Apoſtolus ait: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, quæ mergunt homines in interitum*. Unde & apte ſubditur:

Sap. 9. 15

1 Tim. 6. 9

Collocavit me in obſcuris ſicut mortuos ſeculi, & anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus, in me turbatum eſt cor meum.

Verſ. 4

4 Quid infelicius? Vivebam olim Deo, mortuus ſeculo: nunc e contrario mortuus Deo, mundo vivo. Quid eſt enim peccatum, niſi mors? Hinc etenim ſcriptum eſt: *Non eſt in morte qui memor ſit tui*. Et iterum: *Intravit mors per feneſtras noſtras*. Mors namque eſt quæ animam a Deo ſeparat, ſenſuum internorum intercludit officia, divinam deturpat imaginem, lucis adimit claritatem. Denique qui Chriſto moritur, in ſepulcro conſcientiæ tumulatur, ligatur concupiſcentiarum inſtitis, a conſpectu Dei projicitur, duritie operitur, lapide iniquitatis intus clauditur. De talibus ſcriptum eſt: *Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum*. Hos tamen aliquando reſuſcitat Jeſus, & ſublato impœnitudinis lapide, a tenebris ad lucem revocat. Et cum pro eis Eccleſia interceſſerit, per miniſterium eos ſacerdotum abſolvit. Venit ipſe ad monumentum, ad lacrymas Eccleſiæ commovetur: jubet ut ad juſtitiam reſurgat, qui pridem in iniquitate jacuerat. Tantummodo opus eſt ut per confeſſionem foras veniat, ſentiat cordis dolorem, timeat judicium Dei, ab iniquitate recedat. Habet etiam in hoc Prophetæ documentum. Nam ſubditur: *Anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus, in me turbatum eſt cor meum*. Pœnitentis viri ſpiritus anxiatur, cum ſuperna deſiderans, carnis corruptione deprimitur. Cum enim terrenæ labis pondere prægravatus, ſuſtolli ad altiora nititur, ipſo ſuo conamine fatigatus laſſatur. Sed eo enixius ſuperiora deſiderat, quo verius ſarcinam agnoſcit quam portat. Turbatur vero cor peccatoris in recordatione peccati, cum primum cœperit ſeipſum cognoſcere, & quam longe a Deo receſſerit cogitare. Nec vacat quod addidit, *In me*. Quaſi enim extra ſe fuerat, qui ſpretis ſalubribus & æternis, de noxiis & temporalibus cogitabat: qui ægritudinis ſuæ moleſtias non ſentiebat: qui ſe videre cum cæcus eſſet, putabat. Sed eo in ſe rediit, quo ſeipſum qualis fuerat, recognovit. Scriptum namque eſt: *Redite prævaricatores ad cor*. Sed de filio prodigo narravit Dominus, quia cum diſtractis & profuſis paternis bonis, vitæ cæleſtis alimento egeret, in ſe reverſus ſit. Non enim in ſe reverteretur, niſi a ſe prius exiſſet. Ideoque & pater ejus ait: *Hic filius meus mortuus fuerat, & revixit: perierat, & inventus eſt*. Si ergo a patre, a quo per inobedientiam diſceſſeras, inveniri deſideras, & delicioſe in domo illius epulari, ad teipſum ſtatim revertere, & diſcuſſis actibus tuis, unde excideris recordare: ut eo magis movearis ad pœnitentiam, quo incipies cognoſcere quod amiſeris, & perdere quod inveneris. Sequitur:

In hic peccatoris ſtatus.

Pſal. 6. 6
Jer. 9. 21.

In ſepulcro ligatus & a conſpectu Dei projectus jacet.

Pſal. 72. 7.

Quomodo a Chriſto ad vitam revocetur.

Iſai. 46. 8
Luc. 15.

Ibidem. Luc. 15. 24

Memor fui dierum antiquorum, meditatus ſum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar.

Verſ. 5.

5. Felices antiqui dies, nihil tenebrarum, nihil caliginis præferentes. Quos divinitatis illuſtrabat præſentia, ſecuritatis purgabat ſerenitas, lætitiæ immenſitas decorabat. Dies gaudiorum & luminis, dies virtutum & pacis, dies deliciarum & ſuavitatis: quos non perturbabat mœror, non infeſtabat anguſtia, non obumbrabat infirmitas. Hos dies in paradiſo habuit anima, antequam a ſtatu rectitudinis per culpam caderet prævaricationis: ſed eoſdem tunc infeliciter perdidit, cum præcepta Conditoris ſervare contempſit. Poteſt quoque intelligi per antiquos dies, primorum parentum tranſgreſſio, per quam oculos eorum apertos teſtatur Scriptura. Vel etiam illecebroſa illius mundi proſperitas, fraudulenta quadam amœnitate ſtultis arridens, cui maledicit juſtus, dicens: *Pereat dies in qua natus ſum*. Sancti etenim viri mundi hujus proſpera magis quam adverſa metuentes, in ipſis ſucceſſibus ſuis ſeipſos diſcutiunt, & quam cito tranſeat mundanæ felicitatis fumus, attendunt, revolventes quod ſcriptum eſt: *In die malorum ne immemor ſis bonorum*. Si quem vero in mundo proſperari viderint, & in gloria divitiarum ſuarum exultare, non culmen dignitatis ejus conſiderant, ſed finem illius mente pertractant; ut tanto obnixius vera bona conſiderent, quanto apertius bona non eſſe quæ tranſeunt vident. Hinc namque Job dicit: *Ego vidi ſtultum firma radice, & maledixi pulchritudini ejus ſtatim*. Qui enim in multitudine divitiarum ſuarum confidit, quaſi in terra radicem firmavit. Sed vir ſanctus ejus maledicit pulchritudini, cum illius derogat proſperitati. *Meditatus ſum in omnibus operibus tuis*. Qui mundi hujus divitias fallaces eſſe agnoverit, & amore cæleſtium contemſerit terrena, meditatur in operibus bonis, quæ vita hac tranſeunte permaneant, & æternæ vitæ præmia ferant. Neque enim tempore utiliter vivitur, niſi ad comparandum meritum quo in æternitate vivatur. Sequitur: *Et in factis manuum tuarum meditabar*. Loquitur Propheta ad Deum: *Opera manuum tuarum ſunt cæli*. Et alibi: *Cæli enarrant gloriam Dei*. Illi ſunt cæli, qui enarrant gloriam Dei: qui opus manuum Dei dicuntur, quia divinam in ſe non deformant imaginem, chariſmatum non excludunt dona, animæ ſpeciem non demoliuntur. Qui nihil boni ſibi, ſed totum gratiæ Dei tribuunt, ſcientes ſe nihil habere quod non acceperunt. Hoc enim operatus eſt in eis, qui vaſa miſericordiæ fecit eos, qui illos ante mundi conſtitutionem in ſeipſo elegit, ut in ſe non glorientur, nec altum ſapiant, ſed timeant, nec dicant in abundantia ſua: *Non movebor in æternum*. In his

Quæ anima res volvere pœnitens debeat.

Geneſ. 3.

Job 3. 3
Proſpera magis metuenda, quam adverſa.

Eccli. 27. 12.

Job. 5. 3

Temporali vita utendum ad æternam comparandam.

Pſal. 101. 26

Pſal. 18. 1.
Qui cælorum nomine intelligendi.

1. Cor. 4.

Rom. 9.
Epheſ. 1.

Pſal. 29.

Digitized by Google

his meditabitur, qui de Babylone reverſus, exempla eorum ſibi ad imitandum proponens, ne deceptus converſatione eorum qui terrena ſapiunt, in eadem quæ dimiſerat relabatur, & fiat deterior erroris confuſio, ſi poſt acceptum aratrum cœperit retro aſpicere, aut ad tollendam tunicam in domum remeare. Eorum itaque exemplo ſe ad bene operandum excitat, & enim eis abſens corpore, mente converſatur. Gloriam ergo beatitudinis æternæ quam receperunt, aut recepturi ſunt, attendit; ut eo magis ad opus bonum animetur, quo cœperit agnoſcere quod egerunt, & ſperare quod acceperunt.

Luc. 9. Matt. 25.

Verſ. 6.

Expandi manus meas ad te: anima mea ſicut terra ſine aqua tibi.

Manus ad Deum expandere, eſt pro Deo bene operari. Thren. 3.

6. Non ſufficit bene velle, niſi ſequatur & facere. Ideo qui in operibus bonis meditatum ſe dixerat, & in meditatione laudis Sanctorum immoratum, ſecutus adjunxit: *Expandi manus meas ad te.* Hinc namque Propheta nos admonet, dicens: *Levemus corda noſtra cum manibus ad Deum.* Quid eſt manus ad Deum expandere, niſi operationem ad omnipotentem levare? Denique ille manus ſuas contrahit, qui indigentibus nihil tribuit, qui vocem pauperis non exaudit. Hinc quidam ſapiens admonet, dicens: *Non ſit manus tua ad dandum contracta, et ad accipiendum porrecta.* Docuit ille manus expandere, qui dixit: *Date eleemoſynam, et ecce omnia munda ſunt vobis.* Et Propheta teſtatur, dicens: *In die tribulationis meæ Deum exquiſivi manibus meis.* Quid eſt enim manibus Deum exquirere, niſi operibus ſanctis Salvatorem invocare? Nec otioſe additum eſt, *Ad te*: quia ſunt plerique qui in eo quod bene agunt, laudari ab hominibus appetunt. Hi manus ſuas ad Deum non expandunt, quia per opera ſanctitatis non Deum, ſed mundi gloriam quærunt. De talibus dicit Dominus: *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.* Expandamus ergo manus noſtras ad Deum, ne juſtitiam noſtram faciamus coram hominibus: nec cum fatuis virginibus lampades vacuas accipiamus; ſed in vaſis noſtris oleum ſumentes, venienti ſponſo occurramus, ut dicere cum Apoſtolo poſſimus: *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.*

Eccli. 4. 36. Luc. 11. 41. Pſal. 76. 3. Matt. 6. 2. Ibidem. Matt. 25. 2. Cor. 1. 12.

Ut bene operemur, a Deo eſt.

7. *Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi.* Hoc eſt propter quod magis timoratus quiſque ſe ad bene operandum excitat, ſi ſe non extollat de meritis, ſi in ſe ſuperbiam humanæ præſumtionis extinguat, ſi nihil ſe eſſe reputet, ſi virtutis incrementum a Conditore expectet. Ideoque ait: *Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi.* Quaſi enim terra ſine aqua, eſt anima ſine gratia. Sicut enim terra quæ imbre non perfunditur, non veſtitur herbis, non venuſtatur floribus, non abundat meſſe: ſic anima gratia carens non operitur virtutibus, non cogitat de cæleſtibus, non inſiſtit utilibus. Vitiato namque in primo parente libero arbitrio, jam nec velle quidem bonum poſſumus, niſi illius gratia adjuvemur, apud quem greſſus hominis diriguntur. Scriptum quippe eſt: *Præparatur voluntas a Domino.* Et Dominus diſcipulis ait: *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos.* Et Apoſtolus: *Deus eſt,* inquit, *qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate.* Et iterum: *Gratia Dei ſalvati eſtis, per fidem.* Si ergo fidem ſine gratia Dei nemo habet, quis ſe facere fructum æſtimet ſine adjutorio illius, qui ait: *Poſui vos ut eatis, et fructum afferatis, et fructus veſter maneat?* Quicumque enim plantet aut riget; incaſſum vox correptionis exterius perſtrepit, niſi ille incrementum

Prov. 8. 35. Joh. 15. 16. Philip. 2. 13. Epheſ. 2. 8. Johan. 15. 16. 1. Cor. 3.

dederit, ſine quo nihil poſſumus facere.

Verſ. 7.

Velociter exaudi me, Domine, defecit ſpiritus meus.

Ut orantes exaudiamur, humilitas præſtat.

8. Non incongrue a quodam ſapiente dictum eſt: *Cupiditatis ipſa celeritas tarda eſt.* Partim enim eſt deſideranti juſtificationes Dei ut exaudiatur, niſi etiam velociter exaudiatur. Addit etiam cauſam, quare exaudiri debeat, quaſi inſtantem jam ſpiritum non habeat, qui ſpem ſuam omnino in Deo ponit. Dicendo enim: *Defecit ſpiritus meus*, pauperem ſpiritu ſe eſſe teſtatur, & de ſeipſo non præſumere, ſed ſacrificium Deo ſpiritum contribulatum offerre. Agnoſcit hoc etiam ſe ex gratia Dei habere quod humiliatus eſt, confidens ſe ejus auxilio erigendum, cujus gratia ſe ſentit eliſum. Hinc namque Propheta Dominum exorans, ait: *Auferes ſpiritum eorum, et deficient, et in pulverem ſuum revertentur: emittes ſpiritum tuum, et creabuntur.* Non enim receptaculum ſpiritus Dei quiſquam efficitur, niſi ſpiritu ſuo primitus evacuetur. Nam nec requieſcit ſpiritus Dei niſi ſuper humilem & quietum, & trementem ſermones Dei. Denique qui tremit, deficit. Hinc Propheta ait: *Defecit in ſalutari tuo anima mea.* Niſi enim quis a ſemetipſo deficiat, ad eum qui ſupra ipſum eſt, non appropinquat. Hinc de regina Saba ſcriptum eſt, quod audita ſapientia Salomonis, & viſis miniſtris domus ejus non habebat ultra ſpiritum: quia electorum Eccleſia de Gentibus congregata, cognita Chriſti gratia, & Evangelicæ doctrinæ inventis magiſtris, abjecto ſuperbiæ ſpiritu, omnique elationis faſtu depoſito, didicit de ſeipſa diffidere, & in Regis ſui miſericordia magna ſperare.

Gratiæ Dei adſcribendum quod humiliemur. Pſal. 103. 29. Iſai. 66. Pſal. 118. 81. 3. Reg. 10.

Verſ. 8.

Non avertas faciem tuam a me; et ſimilis ero deſcendentibus in lacum.

Dei erga pœnitentes miſericordia.

9. Solent domini irati ab his quibus offenſi ſunt ſervis oculos avertere, & ſi quando illi pro gratia ſupplicaverint, in partem aliam faciem declinare. Et quia recto eos intuitu conſpicere nequeunt, animorum ſuorum motus in ipſo corporis habitu oſtendunt. Deus quoque idem delinquentibus avertitur: quia turpitudinem eorum ſereno vultu inſpicere dedignatur. Sed qui abjicit delinquentem, convertitur ad pœnitentem, vocat etiam averſos, donat peccata converſis, hortatur pigros, conſolatur afflictos, docet ſtudioſos, adjuvat dimicantes, confirmat laborantes, exaudit corde clamantes. Ipſe namque per Prophetam dicit: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.* Sed quia converti ad eum ſine ipſo non poſſumus, quotidie cum Propheta clamemus: *Ne avertas faciem tuam a me, et ſimilis ero deſcendentibus in lacum.* Avertente Domino faciem, peccator in lacum deſcendit; quia niſi illum Deus miſericorditer reſpexerit, poſt multa perpetrata ſcelera in deſperationis foveam cadit. Nam & Petrus amare non fleviſſet, niſi eum Dominus reſpexiſſet. Eſt enim pœnitentia unum de perfectis donis deſcendentibus a Patre luminum. Niſi ergo benigna Dei miſericordia mentem hominis illuminaverit, impoſſibile eſt ei in novam naturam mutari, cum ſcriptum ſit: *Non poteſt a ſe facere quidquam, niſi datum fuerit deſuper.* Et Apoſtolus: *Fiduciam,* inquit, *talem habemus per Chriſtum ad Deum, non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Si ergo nec cogitare aliquid a nobis ſufficimus, quomodo ſine reſpectu miſericordiæ Dei pœnitentiam agemus? Sunt enim tenebræ ubi Chriſtus non reſpicit, ubi lux illa vera non ingreditur; quæ ſic lucet in tenebris, ut tamen non compre-

Zach. 1. 3.

Niſi Deus miſericorditer nos reſpiciat in deſperationem labimur.

Jac. 1. Johan. 19. 11. 2. Cor. 3. 4. Johan. 1.

hen-

Pſal. 118. 135 hendatur a tenebris. Ideoque Propheta Dominum exorans dicebat: *Faciem tuam illumina ſuper ſervum tuum*. Quid eſt autem facies Dei, niſi quædam claritas cognitionis ejus? Hanc cognitionis ejus claritatem non vident, qui miſericordiam ipſius ignorant, qui de peccatorum ſuorum venia deſperant. Illi denique in lacum deſcendunt, ubi lumen non videant miſericordiæ, intentionem cordis non dirigant ad cælos, carnis ſatisfaciant deſideriis, Deum contemnant, ſi-
Prov. 18. 3 cut ſcriptum eſt: *Peccator cum in profundum venerit, contemnut*. De talibus per Amos Prophe-
Amos 9. 3. tam Dominus intonat, dicens: *Si celaverint ſe ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo ſerpenti, & mordebit eos*. Quid eſt enim celari in profundo maris, niſi in altitudine delitеſcere deſ- B perationis? Celat vero ſe, qui non confitetur peccata ſua. Non confitetur autem, qui deſperat de miſericordia Dei. Vel certe ille ſe ab oculis Dei celat, qui a mandatis ejus avertitur. Oculi enim Domini, ſpiritus Dei, qui legem, id eſt mandata dedit. Qui ergo ſe ab oculis Dei in profundo deſperationis celaverint, poteſtatem accipit diabolus ut eos mordeat, & in ventrem eos ſuæ malitiæ inducat. Ipſe eſt enim ſerpens, cui dictum
Gen. 3. 14. eſt: *Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ*.

Verſ. 9. *Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam: quia in te ſperavi*.

Vita præſens, nox eſt; futura, dies.
10. Quid eſt mane, niſi ſequentis diei initium? Quæ autem dies, niſi illa de qua Propheta dicit:
Pſal. 83. 11 *Melior eſt dies una in atriis tuis ſuper millia*? Et A-
Rom. 13. 12 C poſtolus: *Nox*, inquit, *præceſſit, dies autem appropinquavit, abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis: ſicut in die honeſte ambulemus*. Illa eſt enim dies, quam verus ille ſol illuminat, qui neſcit occaſum, quem non obtenebrat nubes, non obſcurat nebula, non obumbrat turbo. Quæ recte una dicitur, quia nullius finis termino anguſtatur. In hac quippe vita diem non habemus, in qua per fidem, non per ſpeciem ambulamus. In qua cæcitatis noſtræ patimur tenebras, & erroris humani deflemus caliginem. In qua aſſiduis mœroris & anguſtiæ premimur nebulis, & per devia trahimur, quaſi captivi lumen ſapientiæ non habentes, & in cogitationibus noſtris evaneſcentes. Cum autem Chriſtus apparuerit vita
Col. 3. noſtra, & revelata facie Deum videre cœperimus, D tunc omnis effugiet caligo tenebrarum, omnis evaneſcet ignorantiæ fumus, omnis diſſipabitur tentationis nebula: quia & corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc induet im-
1. Cor. 15. mortalitatem. Illa erit claritatis & lucis dies, quam electis omnibus præparavit, qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ. Hujus diei mane eſt futura
Pſal. 5. reſurrectio, juxta quod ſcriptum eſt: *Mane adſtabo tibi & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem*
Pſal. 91. 1 *tu es, neque habitabit juxta te malignus*. Et iterum: *Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo, Altiſſime, ad annuntiandum mane miſericordiam tuam*. In ea quippe juſtorum luceſcet felicitas, apparebit gloria, videbitur exultatio; ubi abſterget E
Apoc. 21. Deus omnem lacrymam ab oculis Sanctorum; ubi
Matt. 13. noviſſima deſtruetur mors; ubi juſti fulgebunt ſicut ſol in regno Patris eorum.

Qui æterna felicitas, quæ ſecundum opera redditur, ex Dei miſericordia tribuatur.
11. In illo autem mane auditam faciet Dominus miſericordiam ſuam, cum ſegregatis juſtis ab impiis, ovibus ſcilicet ab hœdis, dicet his qui a dextris ejus erunt: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi*.
Matt. 25. 34 Ibi nota fiet miſericordia Dei, quam in præſenti

A vita mens humana capere non poteſt. Præpara-
1. Cor. 2. vit enim Dominus diligentibus ſe, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit? Ideo qui per bonam converſationem a gratia Dei venientem, ad deſiderium æternæ vitæ erigitur, dicit: *Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam*, ſcilicet æternam. *Miſericordia enim Domini ab æterno uſque in æternum ſuper ti-*
Pſal. 102. 17 *mentes eum*. Quod ſi illa Sanctorum felicitas miſericordia eſt, & non meritis acquiritur, ubi erit quod ſcriptum eſt: *Et tu reddes unicuique ſecundum*
Pſal. 61. 13. *opera ſua*? Si ſecundum opera redditur, quomodo miſericordia æſtimabitur? Sed aliud eſt ſecundum opera reddere, & aliud propter ipſa opera reddere. In eo enim quod ſecundum opera dicitur, B ipſa operum qualitas intelligitur, ut cujus apparuerint bona opera, ejus ſit & retributio glorioſa. Illi namque beatæ vitæ in quam cum Deo & de Deo vivitur, nullus poteſt æquari labor, nulla opera comparari, præſertim cum Apoſtolus di-
Rom. 8. 18 cat: *Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*. Quamquam & ex hoc quoque miſericordia jure poſſit nominari: quia pro illis operibus datur, quæ ſine præventu miſericordiæ Dei nemo aſſequitur. Unde in Pſalmis dicitur: *Deus meus, miſericordia*
Pſal. 58. 11 Bona opera, gratia prævenit. *ejus præveniet me*. Niſi enim vaſa iræ feciſſet vaſa miſericordiæ, neminem ab illa perditionis maſſa converſatio ſancta diſcerneret, neminem a pœna perpetuæ mortis juſtitia propria liberaret. Con- C ſtat ergo quia quibus miſericorditer tribuit ut in hac vita bene operentur, eis miſericordius largitur ut in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc eſt gratia, quam pro gratia dandam ſanctus Dei Apoſtolus perhibet, ut quibus in hac vita divinitus datur gratia ſanctificationis, eis ex hac quoque in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Quod vero ait: *Quia in te ſperavi*, quaſi cauſa eſt juſtæ petitionis: quia cum ſpem ſuam quis in Deo poſuerit, ad exorandum Deum confidentior erit. Dixerat quoque ſuperius: *Defecit ſpiritus meus*; nunc vero in Deo ſperare ſe dicit. In quo majoribus uſus confidentiæ remediis, ſpei noſtræ ſaluberrimum adhibet documentum, ut diſcamus parum eſſe quod a nobis deficimus, niſi nos D tranſcendentes, in Deo proficiamus.

Verſ. 10. *Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam*.

Ut in Deo proficiamus, a nobis deficiendum.
12. Quis eſt qui pervenire poſſit ad audiendam mane vocem miſericordiæ, niſi ambulaverit in via juſtitiæ? Hinc Propheta Dominum exorans, ait: *Viam juſtificationum tuarum inſtrue me*. Et illud:
Pſal. 118. 27 Pſal. 26. 15 *Dirige me in ſemitam rectam propter inimicos meos*. Et, *Dirige in conſpectu tuo viam meam*. Sciebat enim
Pſal. 5. 9. Prov. 14. viam eſſe quæ recta videtur hominibus, cujus noviſſima ad mortem ducunt. Ideoque ait: *Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam*. Vide ordinem. Primum eſt ut a teipſo deficias, nec ſuper te cauſa jactantiæ rapiaris, ſed omnibus inferiorem te ſentias, & ſic in te ſpiritum ſuperbiæ extinguas. Non te generis nobili- E tas extollat, non erigat honor, non inflet prudentia. Qui enim confidit in homine, maledicto ſubja-
Jerem. 17. cet. Deinde ſequitur ut in Deo ſperes; ut derelictus, (juxta Prophetam,) a patre & matre, aſſu-
Pſal. 26. maris a Domino, & ejus præſidio guberneris inter fluctus mundanæ tentationis. Poſtremo ut animam ipſam leves ad Deum, & omni vanitate expulſa, in cæleſtibus converſeris; ubi deliciarum Dei reficiaris dulcedine, & viſionis ejus perfruaris claritate.

Non

Non tibi ſubrepat terrenarum delectatio cupiditatum, non vanitatum phantaſmata mentem occupent, quæ cum animum in diverſa traxerint, tantam inducunt caliginem negligentiæ, & cæcitatis tenebras opponunt, ut cum appetere cœperit infima, nullatenus erigatur ad ſumma. Si amore cæleſtium accenſus fueris, & per iſtos aſcenderis humilitatis gradus, poteris & tu dicere cum Propheta: *Ad te, Domine, levavi animam meam*. Beatus qui hoc poteſt dicere. Beatus plane quem iniquitas non onerat, non revocat delectatio, non inclinat voluptas, quem non gravat cupiditas, non deprimit opulentia, non trahit ambitio, ſicut ſcriptum eſt: *Beatus vir cujus eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit*.

Pſal. 24. 1

Pſal. 83. 6.

B

Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

Verſ. 12.

In hac via ambulantes quæ circumſtent pericula.

13. Qui in via ambulat, inſidias metuit, hoſtium timet incurſus, prædonum impetus perhorreſcit. Ideo qui viam noſſe ſalutis deſiderat, ut etiam ab inimicis eripiatur exorat. Novit quia inter inimicos graditur, in medio laqueorum, undique pericula imminent, undique ponuntur inſidiæ, undique incauti præcipitantur. *Adverſarius* enim *noſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret*. Occupat incautos, inermes ſauciat, incautos exſpoliat. Alios necat, alios captivat, alios ſuffocat. Aliquando transfigurat ſe in Angelum lucis, & incautæ menti quædam agenda bona proponit: ut dum a propoſito tentatus deciderit, & tentationum ventis velut arundo cœperit agitari, facilius ad delicti inducatur conſenſum. Inſerit inutiles cogitationes, vana adhibet deſideria, virtutum figmenta depingit. Si quem vero invenerit fortiorem, in bono propoſito perſeverantem, eum acrius perſequitur, & gravioribus admotis tentationum aculeis, extinguere conatur. Habet quoque ſecum nequitiæ miniſtros, duces & ſatellites ſuos, cum quibus adverſus humanam fragilitatem congreditur: ut ea tanto facilius ſuperetur, quanto non ab uno, ſed a multis impugnatur. Contra hunc potentem adverſarium ejuſque plurimos apparatus nos inſtruebat Paulus, eum diceret: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus*. Quis tot inimicorum catervas evadere, eorumque inſidias inveſtigare poteſt? Non gravantur carne, nullis occupantur curis, ſed ſunt ad nocendum parati. Quis hominum adverſus eos dimicans illæſus abire poteſt, niſi auxilio divinæ gratiæ vallatus fuerit, & ſcuto bonæ voluntatis ejus coronatus? Etiamſi bonæ operationis ſtudio floreat, ſi lumine polleat virtutum, non poterit inimici rugientis ſuperare nequitiam, nec poteſtatis iniquæ reprimere vires, niſi illius fuerit fretus præſidio, qui ſic manet in nobis, ut etiam pugnet pro nobis.

1. Petr. 5. 8.

2. Cor 11.

In fortiores parantur graviores aculei.

C

D

Epheſ. 6. 12

Ut a tantis periculis eruamur, quid precandum.

14. Reſtat ergo ut in omnibus divinæ gratiæ auxilium poſtulemus, & ad illud inexpugnabile occurramus ſemper refugium, in quo nullius hoſtis timeamus incurſum. Ad illud nempe refugium confugerat qui dicebat: *Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi*. Et alibi: *Domine, refugium factus es nobis*. Notandum vero quia non ait, protege me, ſed eripe me, quaſi dicat: Jam me fraudum ſuarum laqueis implicant, jam deceptionum aſtringunt nodis, jam retibus iniquitatum involvunt. Quis autem ad eripiendum idoneus, niſi ille, cui cum Propheta cantamus: *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus*? Et ne quis ſibi placens de ereptione ſua glorietur, adjunctum eſt: *Adjutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram*. Ambulantes itaque in via hac in qua abſconderunt laqueos nobis, totis ad Deum medullis cordis clamemus: *Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu*. Juſtum eſt ut Deo ſuo omnis homo ſerviat, creatura obediat Creatori, Domini ſui mandata ſervus non transgrediatur. Contendat Chriſtiana anima facere voluntatem Dei ſui, agnoſcat Creatorem ſuum, audiat vocem ejus, dirigat viam ejus, obediat præceptis ejus. Oret ut doceatur, poſtulet ut dirigatur, ſupplicet ut confirmetur. Hoc quippe ſine auxilio divinæ inſpirationis aſſequi nemo poteſt, ſed in omnibus divina nobis eſt exoranda clementia: ut infuſo cordibus noſtris ſpiritu, cujus unctio docet nos de omnibus, diſcamus quæ ſit voluntas Dei bona, beneplacens & perfecta.

Pſal. 59. 1.

A

Pſal. 123. 7

Ibidem 8.

1. Joan 2.
Rom. 12.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate tua.

Verſ. 12.

Cum ſpiritus noſter defecerit, a Dei ſpiritu aſſumti deducemur in viventium terram.

15. Qui a ſpiritu ſuo defecit, a ſpiritu Dei deducitur. Dixerat autem ſuperius, ſuum ſpiritum defeciſſe. Conſtat itaque quia ad malum eum ſuus ſpiritus deduxerat. Et fortaſſe deduxerat eum in regionem longinquam, in qua ſubſtantiam ſuam diſſipaſset, in qua fames eſset verbi Dei, in qua uni civium, videlicet diabolo, qui princeps eſt mundi hujus nuncupatus, adhærens, ad porcos mitteretur paſcendos: ubi porcorum cibis ventrem ſuum cuperet implere, id eſt malignorum ſpirituum ſuggeſtionibus carni ſuæ ſatisfacere. Jam vero malo ſpiritu deficiente, a Dei bono aſſumtus, in terram rectam ſperet introduci: quæ tribulos non germinet & ſpinas, nec deſerta ſit, vel invia, vel inaquoſa; ſed centenis exuberet fructibus, & deliciis abundet æternis. *Qui enim ſpiritu Dei aguntur*, hi, juxta Apoſtoli vocem, *filii Dei ſunt*. Si autem filii, & heredes: & ſi heredes, hereditatem poſſidentes. Quæ eſt autem hereditas, niſi terra viventium? Hinc namque Propheta ait: *Manſueti hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis*. Hinc rurſus ait: *Benedicentes ei, hereditabunt terram*. Et ne quis crederet terram illam quæ tranſitura eſt, benedicentibus & manſuetis hereditatem promitti, ſubjunxit atque ait: *Juſti autem hereditabunt terram, & inhabitabunt in ſeculum ſeculi ſuper eam*. Et: *Novit Dominus dies immaculatorum, & hereditas eorum in æternum erit*. Si ergo hereditas filiorum eſt, & illi ſunt filii Dei, qui aguntur ſpiritu Dei, cum hereditas terra viventium ſit; qui ſpiritu Dei illuminantur, in terram rectam deducentur. Ad quam quicumque deducitur, in multitudine pacis delectatur. Hanc pacis multitudinem Dominus per Prophetam pollicetur, dicens: *Dabo illis ſolatium verum, pacem ſuper pacem*: Super pacem enim quam dilectis ſuis in hac vita tribuit, in æterna felicitate aliam divina miſeratio dabit; ut jam caro non repugnet ſpiritui, nec aliqua ullius tentationis ſubrepat occaſio, omnibus jam compoſitis: ut reformata in melius humana natura, nemo jam cadere, nemo poſſit peccare. Hæc eſt pax Chriſti, quam Apoſtolis ipſe promiſit, dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*. In quo notandum, quia cum bis eis ſiam pacem promiſit,

C

Luc. 15.
Joan. 14.

Rom. 8. 15

D

Pſal. 36. 12
Ibidem v. 22.

Ibidem v. 29.

Ibid. v. 18.

E

His tantum multitudo pacis.
Iſai. 57 v. 18. 19. Joa. ſepius.

Joban. 14. 27

intelligamus Sanctos Dei quamdam in hac vita pacem habere, ſed veram perfectamque pacem ibi ſolummodo inventuros, ubi eos jam nulla vana movebit cogitatio, nulla turbabit illuſio, cum eripuerit Deus animas eorum de morte, oculos eorum a lacrymis, pedes eorum a lapſu. Hanc pacem Chriſtus ſolus habuit, quia ſolus inter mortuos liber, peccati aculeum in corde non ſenſit. Nos vero quamdiu corruptibili carne premimur, & corporis innectimur nodis, integræ illius perfectæque pacis ignari vane conturbamur, irrepentibus nobis terrenarum illecebris cupiditatum, & cogitationibus vanis, quæ frequenter quaſi facto agmine ex improviſo erumpentes, mentem confundunt, atque alio quam propoſuerimus, animum trahunt. Non enim in poteſtate noſtra eſt cor noſtrum: non ad Deum ſecundum voluntatem noſtram erigitur, deducitur ad ima, trahitur ad devia. Si ergo in terram rectam cupimus ingredi, a ſpiritu Dei bono optemus deduci.

Ut vivamus juſtitiæ quod agendum.

56. *Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate tua.* Non vivit juſtitiæ, niſi qui moritur iniquitati. Sicut autem quod ſeminavimus non vivificatur, niſi moriatur prius: ſic qui mundo & concupiſcentiis ejus non moritur, in fructu bonorum operum non multiplicatur. (*Gal. 5.*) Supereſt ergo ut mortificemus membra noſtra quæ ſunt ſuper terram, quatenus vivificet nos auctor vitæ. (*1. Petr. 2.*) Ad hoc enim ipſe mortuus eſt, & reſurrexit, ut nos peccatis mortui, juſtitiæ vivamus. Hinc Propheta dicit: (*Oſee 6. 3*) *Vivificabit nos poſt duos dies, & in die tertia ſuſcitabit nos.* Illa nempe reſurrectio, noſtra vita fuit, per quam a morte animæ liberati ſumus, atque vitæ reſtituti perpetuæ. (*1. Theſ. 4. 13*) *Si enim credimus quod Jeſus mortuus eſt & reſurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Jeſum, adducet cum eo.* Vides quia qui Chriſto commoritur, cum eo convivificatur, ſicut teſtatur Apoſtolus, dicens: (*Rom. 6. 5.*) *Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus.* Plus eſt autem vivificari in æquitate, quam vivificari æquitati. Demque qui in æquitate vivificatur, in ipſam æquitatem introducitur, ut nihil iniquum ſapiat, nihil impium agat. Poteſt etiam per æquitatem ipſe Chriſtus intelligi, in quo vivificatur qui mundo moritur. Denique corpore ſuo & ſanguine paſcimur & vivificamur, alimur & ſaginamur. Nec otioſe additur: *Propter nomen tuum.* Ad omne enim bonum quod agimus, non noſtram, ſed Domini gloriam quærimus. In eo namque opus bonum Deo acceptum efficitur, ſi ex virtute operis, non ſervi, ſed Domini nomen glorificetur.

Aliud vivificari in æquitate, aliud vivificari æquitati.

Verſ. 13. *Educes de tribulatione animam meam: & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos.*

Nulla major afflictio, quam quæ ex conſcientia delictorum.

57. Inter multiplices humanæ animæ tribulationes, & innumerabiles afflictionum moleſtias, nulla eſt major afflictio, quam conſcientia delictorum. Cum enim exterius patitur homo, ad Deum confugit, ad virum fortitudinis recurrit. Singulare namque & ſaluberrimum eſt conſolationis remedium, tribulationes exterius patienti: ut ſi eum contriſtat orbitas, ſi angit paupertas, ſi venit infirmitas, recedat ab eo qui foris eſt ſtrepitu, & ingreſſus in interiora mentis penetralia, ibi Deum invocet, ubi nemo videt. Reſtat quoque ut oſtium cordis contra illatas claudat moleſtias; ut ſævientium exterius non ſentiat impetus, ſed in ſpe cæleſtium promiſſorum exultans poſtponat damna, moleſtias negligat, ſeculi blandimenta contemnat, humiliet ſe in confeſſione peccati, magnificet & laudet Deum corripientem & conſolantem. Quod ſi malæ conſcientiæ tribulationem perferens, in arcano cordis Deum non invenit, quoniam forte receſſit ab hoſpitio cordis pro abundantia iniquitatis, quid facturus eſt homo? ubi conſolationem inveniet? ubi requiem perquiret? Grandis tribulatio, ubi nullus evadendi aditus, ubi nulla libertatis ſpes, ubi nulla ereptionis fiducia. Si ad exteriora recurrit, ſi in tranſitoriis conſolationem quæſierit, ibi animi afflictio urgebit, ſollicitudinum ſtimulabis calamitas, miſeriarum turba vallabit. Quæ enim in temporalibus conſolatio? quale in divitiis gaudium? Numquid nobiſcum permanſuræ ſunt? Nonne illæ ſunt ſpinæ, quæ ſemen verbi ſuffocant? (*Luc. 8.*) Quæ ſicut acquiſitæ lætificant, ſic etiam amiſſæ contriſtant. Supereſt itaque ut in tribulatione poſitus peccator ad eum recurrat in quo ſolo vera eſt conſolatio, & per iſtius vitæ noctes in lectulo cordis Deum quærat. Quem ſi primo non invenit, magis ad quærendum animetur, ſurgat ad amorem cæleſtium, civitatem circumeat exultatione univerſæ terræ fundatam, interroges vigiles qui cuſtodiunt Eccleſiam, nudetur pallio ſecularis ornatus, & caritatis ſagitta interiùs vulneretur. Nec prius a quærendo deſiſtat, quam mœrentium conſolatorem inveniat. Inventum autem ſummopere teneat, donec redemtus ope adjutricis gratiæ, a conſcientiæ eripiatur tribulatione. Si enim naufragus cupiens vitam in undis ſervare, ſemel adeptam tabulam non ante dimittit, quam fractus labore ſævientium procellarum deficiat, aut vehiculi præſidio adjutus, optatum littus attingat: quis in hujus maris magni & ſpatioſi naufragio Dei non amplectatur ſapientiam, cujus gubernetur præſidio, regimine deducatur? De ipſa namque ſcriptum eſt: (*Prov. 3. 18.*) *Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus.* Quæ eſt autem Dei ſapientia, niſi Chriſtus? ſecundum quod Apoſtolus ait: (*1. Cor. 1. 25*) *Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam.* Teneamus ergo lignum ſalutis in pelago procelloſæ tempeſtatis, per quod poſſimus & a periculo horrendæ mortis eripi, & de tribulatione diabolicarum tentationum educi. Dat nobis magnam ereptionis noſtræ fiduciam quod ſubditur: *Et in miſericordia tua diſperdes inimicos meos.* Qui ſint inimici humani generis, & Chriſtianæ animæ impugnatores, ſuperiori ſatis expoſitione declaratum eſt. Quos tunc clementia divina diſperdit, cum eis vires nocendi adimit; cum adverſus jacula tentationis diabolicæ ſcutum opponit ſuæ protectionis. Quaſi enim confuſi abſcedunt, cum ſe ad prævalendum impotentes agnoſcunt.

Quis in arcano cordis Deus conſolator non invenitur.

Ideo omni ſollicitudine quærendus eſt.

Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego ſervus tuus ſum. *Verſ. 14.*

Ut duplex eſt Dei timor, ita duplex ſervitus.

58. Juſtum eſt ut bonus ſervus a bono domino adjuvetur, contra hoſtiles muniatur incurſus, a periculo liberetur. Sed quid eſt quod ſe nominat ſervum, cum ſervus non maneat in domo in æternum? Hinc ipſa Veritas diſcipulis ait: (*Johan. 15. 15*) *Jam non dicam vos ſervos, quia ſervus neſcit quid faciat dominus ejus.* Et Apoſtolus: (*Rom. 8. 15*) *Non accepiſtis,* inquit, *ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.* Sed ſciendum, quoniam ſicut ſunt duo timores, ita etiam ſunt duæ ſervitutes. Eſt enim timor (*1. Johan. 4*) pœnam habens, quem perfecta caritas foras mittit. Eſt & timor Domini ſanctus permanens in ſeculum ſeculi (*Pſal. 18.*); de quo etiam ſcriptum eſt: (*Pſal. 110. 10*) *Initium ſapientiæ timor Domini.* Et iterum: (*Pſal. 33. 10.*) *Timentibus Deum nihil deeſt.* Ille igitur timor qui a caritate excluditur,

tur, ad ſervum non manentem in domo pertinere A
videtur. Timor vero ſanctus ſervo illi convenire
Matth. 25. noſcitur, cui voce Dominica dicitur; *Euge ſerve bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui.*

Sanctorum in æterna vita felicitas.

19. Quod vero ait: *Perdes omnes, qui tribulant animam meam*, ad illam beatæ vitæ felicitatem referendum eſt, in qua nullum habebimus adverſarium, nullum metuemus inimicum, cum
1. Cor. 15. abſorbebitur mors in victoria, cum illa noviſſima inimica deſtruetur mors, cum immutati fuerimus, & æquales Angelis effecti. Modo enim nihil quietis aut ſecuritatis invenire poſſumus, dum adhuc in nobiſipſis ingemiſcimus gravati, B adoptionem expectantes, redemtionem corporis
2. Cor. 5. noſtri. Cum autem mortale hoc induerit im-
1. Cor. 15. mortalitatem, tunc nulla erit diabolicæ fraudis impugnatio, nullum hæreticæ pravitatis dogma, nulla infidelis populi impietas; omnibus ita pacatis & compoſitis, ut in tabernaculis juſtorum
Pſal. 117. ſola audiatur vox exultationis & ſalutis. Ibi Sancti ſine fine laudabunt Deum, & in lumine
Gal. 4. claritatis ejus exultabunt, cives effecti illius civitatis, quæ libera eſt, & æterna in cælis. Quam non obſcurant tenebræ, non obumbrat nox, non conſumit vetuſtas, non in ea rutilat lumen ſolis, aut lunæ ſplendor, aut ſtellarum jubar, C non ibi lucerna quæritur, non lampas accenditur, non lychnus aptatur. Claritas quippe divina eam illuminat, ſol clarificat juſtitiæ, lux vera illuſtrat, lux, inquam, inacceſſibilis, quæ non clauditur loco, non finitur tempore, non obumbratur tenebris, non variatur nocte. Hoc

A immenſo & indeficiente & luciduſſimo lumine illuſtrata Jeruſalem ſancta, quæ eſt mater noſtra, filios abdicat tenebrarum, cives recipit pacificos; filios videlicet lucis & diei, filios adoptionis, conſortes ſupernæ hereditatis. Nullus in eam ingreditur impius, nullus habitat iniquus, nullus intrat immundus. Muri ejus ex la- *Apoc. 21.*
pidibus conſtruuntur vivis, portæ ejus ex optimis adornantur margaritis, plateæ ejus ex auro puriſſimo ſternuntur, & canticum lætitiæ ſine fine in ea cantatur. Ibi eſt lux ſine defectu, gaudium ſine gemitu, deſiderium ſine pœna, amor ſine triſtitia, ſatietas ſine faſtidio, ſoſpitas B ſine vitio, vita ſine morte, ſalus ſine languore. Ibi ſancti & humiles corde, ibi ſpiritus & *Dan. 3.*
animæ juſtorum, ibi cuncti cæleſtis patriæ cives & beatorum ſpirituum ordines Regem in decore ſuo videntes, & in gloria virtutis ejus exultantes. Perfecta viget in omnibus caritas, una omnium lætitia, una jucunditas.

BONE Jeſu, Verbum Patris, ſplendor paternæ gloriæ, in quem deſiderant Angeli proſpicere, doce me facere voluntatem tuam, ut a ſpiritu tuo bono deductus, ad beatam illam per- C veniam civitatem, ubi eſt dies æternus, & unus omnium ſpiritus: ubi eſt certa ſecuritas, & ſecura æternitas; & æterna tranquillitas, & tranquilla felicitas; & felix ſuavitas, & ſuavis jucunditas: ubi tu Deus cum Patre & Spiritu ſancto vivis & regnas per infinita ſeculorum ſecula. Amen.

DE SEQUENTI OPUSCULO
MONITUM.

QUOD hic damus Opuſculum non aſpernandum, S. Gregorii Papæ nomen in codicibus manu ſcriptis præfert; at in pauciſſimis extat. In unico ſane, qui eſt majoris Monaſterii prope Turones, nobis occurrit. In Bibliotheca quoque Vaticana unum dumtaxat repertum eſt Concordiæ hujus exemplar manu exaratum, ut ſuis litteris Romæ datis xvj. Kalend. Aprilis 1699. nobis ſignificavit D. Claudius Eſtiennot; qui ſimul nos admonuit, ſibi dictum a viro Clariſſ. & Doctiſſ. D. L. de Zacagnis Vaticanæ Bibliothecæ Cuſtode, vix aliud in totius Italiæ Bibliothecis inveniri poſſe: Codicem hunc Romam ex Bibliotheca Palatina fuiſſe aſportatum id nobis perſuadet, quod in editione Romana Vaticanis typis juſſu Sixti V. diu ante adornata, quam Bibliotheca Pontificiæ ex Palatina, tanta librorum manu exaratorum ſupellectilis fieret acceſſio, nulla Concordiæ hujus mentio injiciatur. Si enim in hoc Opuſculum nomine S. Gregorii munitum & inſignitum, neque quod ipſi tribuatur indignum, incidiſſent Editores accuratiſſimi, ab eo vel edendo, vel ſaltem commemorando nullatenus abſtinuiſſent.

Inter Clariſſ. viri Jacobi Sirmondi Opuſcula, legitur Epiſtola Alexandri VVilthemii ſocietatis Jeſu, qua diligentiſſimo huic codicum mſſ. inveſtigatori ac exploratori peritiſſimo inventam a ſe in Bibliotheca Collegii Luxemburgici ejuſdem ſocietatis, illam de qua hic agimus Concordiam indicat his verbis: Incidi in Opuſculum D. Gregorii de Concordia teſtimoniorum, quod Pamelius in fine operum Patris illius promiſſum non repræſentat. Titulus in noſtro codice, ſcripto, ut opinor, Othonibus Imperatoribus, hic eſt: *Incipit de Concordia teſtimoniorum S. Gregorii Papæ urbis Romæ.* Quod Opuſculum, cum capita quædam de prædeſtinatione, aut ei diſputationi affinia delibet, judicavi Reverentiæ veſtræ indicandum, ſi forte mitti velit. *Ex epiſtola quam reſcripſit Sirmondus liquet, eum ſibi mitti codicem peroptaſſe; quod utrum conſecutus ſit, aut quale de hoc Opuſculo judicium tulerit vir doctiſſimus, nobis incognitum.*

Quid de illo ſenſerit Johannes Gilotius, vir multarum litterarum, qui cum ceteris S. Gregorii operibus tam genuinis quam ſpuriis illud edidit Pariſ. an. 1571. publico teſtimonio, quod hic exhibendum duximus, declaravit: dum evolveremus codices antiquos, ut ad illorum collationem hujus doctoris ſcripta quæ extant, reſtitueremus, invenimus hunc librum in exemplari quodam pervetuſto Bibliothecæ D. Dionyſii, quem minime dubitamus eſſe D. Gregorii: non tantum quia ejus habebat nomen, ſed etiam quia ſtylus facilis, popularis, ſimplex illius eſt: & quod nos magis movet mens ipſa atque ſententia tota Gregorii. In reſponſione ad primam interrogationem agit de duplici timore iiſdem prope verbis ac certe ſententiis, quibus lib. 34. Moral. * *cap. 15. In quarta interrogatione eodem modo de prædeſtinatione loquitur, atque lib. 1. Reg. cap. 14. Quid diſtet inter crimen & peccatum iiſdem verbis interrogatione 10. & lib. 21. Moral.* * *cap. 9. Quod ſi de auctore dubitaremus, dignum tamen judicaremus, ut in lucem ederetur, quod tam exiguo volumine tam multam doctrinam contineat.*

* Imo potius cap. 17 nunc num. 40

* Nunc num. 19

Certe inficias ire non poſſumus ſtylum ac doctrinam hujus auctoris, quicumque ſit, Gregorium redolere. In interrogatione quarta, eo modo qui ſancto Doctori familiaris eſt & fere ſingularis, laudat libri Sapientiæ ſcriptorem: Quia quidam Sapiens dixit, Raptus eſt, &c. *Verum neque ex hac obſervatione noſtra, neque ex Gilotianis continuo ſequitur, Gregorio vindicandam hanc Concordiam. Quidni enim quiſpiam in illius Operibus evolvendis aſſiduus, potuerit ex ejuſdem tum ſententiis, tum etiam verbis Opuſculum hoc contexere & conſarcinare?*

Vide lib. 19 Moral. num. 26. & lib. 27. n. 47. & 51.

In Bibliotheca veteri Hiſpaniæ, Martino cuidam Preſbytero Legionenſis Eccleſiæ circa finem XII. ſeculi adſcribitur Liber ſic nuncupatus, Concordiæ veteris & novi Teſtamenti. *Quo nomine utrum intelligi debeat noſtra Concordia dubitare licet. In ea enim non ſolum veteris Teſtamenti teſtimonia cum aliis ex novo ſpecietenus pugnantibus conciliantur; verumetiam plerumque ejuſdem novi Teſtamenti loca quæ videntur oppoſita componuntur, & ab omni contradictione ſolvuntur.*

Tom. 2. lib. 7 cap. 9 num. 109.

Editum Johannis Gilotii cura hoc Opuſculum denuo contulimus ad mſ. codicem majoris Monaſterii 800. fere annorum; cujus ope multa in Gilotiana editione corrupta ſanavimus, nec tamen omnia: mendorum enim expers non eſt hic codex, neque alterius mſ. codicis copiam habere potuimus. Noſtris vero conjecturis plus æquo indulgere metuimus, cum inde corruptelam editorum librorum maximam effluxiſſe nobis pene conſtet.

SANCTI GREGORII PAPÆ CONCORDIA QUORUMDAM TESTIMONIORUM SACRÆ SCRIPTURÆ.

Verſ. 6 Ad Rom. 1. *Paulus ſervus Jeſu Chriſti*.
Verſ. 15 Io ſancto Evangelio ſecundum Johannem xv.[b]
b *Non dicam vos ſervos, ſed amicos.*

INTERROGATIO I.

QUid eſt, quod Magiſter Chriſtus in alio loco Apoſtolos non dixit ſervos, ſed amicos: & ejuſdem magiſtri diſcipulus, imo Apoſtolus, in quo Chriſtus loquebatur, nominavit ſe ſervum? Et dum utrumque a Chriſto dictum eſt, quomodo intelligi debeat, ſolerter intuendum eſt, maxime cum idem Dominus ac Salvator noſter ad eoſdem Apoſtolos ſecundum Lucam di-
Luc. 17. 10. Matt. 25. 21 & 23. xerit; *Dicite, ſervi inutiles ſumus, quia quod debuimus facere*, [c] *fecimus*. Et iterum: *Euge ſerve bone*
c *& fidelis*. Et iterum: *Beatus ille ſervus, quem,*
Luc. 19. 17. Matt. 24. 46 Luc. 12. 37 *cum venerit Dominus, invenerit ſic facientem.*

RESPONSIO.

Sine præjudicio alterius ſententiæ melioris ſciendum eſt duo genera eſſe bonæ ſervitutis: unum timoris, aliud dilectionis: unum timentium ancillarum & ſervorum, aliud diligentium & placentium filiorum: timet enim ancilla, ne flagelletur; timet matrona, ne offendat animum viri ſui. Sed
d ſervitutis timor, qui habet pœnam, [d] foras mittit perfectam caritatem. Perfectus autem ſervitutis timor non ſolum non habet pœnam, ſed ad ipſam pervenit lætitiam, Pſalmiſta atteſtante, qui ait:
Pſal. 85. 11. *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum*. Et iterum:
Pſal. 18. 10. *Timor Domini ſanctus permanens in ſeculum ſeculi*. Huncnamque timorem habent & ſancti Angeli, quem profecto habuerunt & ſancti Apoſtoli, per adventum ſcilicet Spiritus ſancti, *per quem* [e] *dif-*
e *funditur caritas in cordibus noſtris*. Idcirco & a Domino non dicti ſunt ſervi, ſed amici, qui tamen & a ſemetipſis, & a Domino dicti ſunt ſervi: nimirum non ex timore, ſed ex amore Deo placendi.

Verſ. 1. Ad Rom. 1. *Segregatus in Evangelium Dei*.
f Et ſecundum Johannem xvij. *Pater ſancte*, [f] *ſerva*
Verſ. 11. *eos quos dediſti mihi, in nomine tuo, ut ſint unum.*

INTERROGATIO II.

ET dum ſe ſanctus Paulus unum effectum cum ſervatis credidit, quid eſt quod ſe ſegregatum A eſſe fatetur? Nam dicitur ſegregatus, [g] qui a grege g
ſeparatus eſt: maxime cum Dominus dixerit: *Et* Johan. 10. 16
erit unus grex, & unus Paſtor. Et ſanctus Spiritus in Actibus Apoſtolorum imperando locutus eſt: *Se-* Act. 13. 2.
gregate mihi Paulum & Barnabam [h] *in opus, ad quod* h
vocavi eos.

RESPONSIO.

Sciendum profecto in primis eſt, quia iſta teſtimonia non ſolum a ſemetipſis non diſcrepant, verumetiam ſibimetipſis in unitate concordant. Nam Paulus & Barnabas a grege non erant ſeparati, ſed gregati, hoc eſt ad opus apoſtolatus fuerant electi. Quibus enim cor unum & anima una cum grege
B erat, nulla ſeparatio uſquam eſſe poterat. Attamen a grege ſeparati fuerant qui ad Apoſtolatum electi erant. Nam & manus ad operandum porriguntur, ſed tamen ab unitate corporis non ſeparantur.

Ad Rom. ix. *Teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in Spiritu ſancto: quoniam triſtitia* Verſ. 1.
eſt mihi magna, & continuus dolor [i] *cordi* i
meo.
In parabolis Salomonis xij. *Non contriſtabit juſtum quidquid ei acciderit.* Verſ. 21.

INTERROGATIO III.

C QUid ergo? numquid Paulus Apoſtolus juſtus non erat, qui non contriſtari juſtum quidquid ei acciderit, noverat: etſi contriſtari, cum juſtus erat, debuerat, ut quid iterando Philippenſibus gaudium commendabat, dicens: *Gaudete in Domino ſemper, iterum dico, gaudete?* Sed & ſanctus Ja-
cobus gaudere in variis tentationibus imperat. Et Philip. 4. 4
ipſe etiam Paulus in ſuis [k] tribulationibus gloria- Jacob. 1. 2 2. Cor. 12. 9.
tur, & ſanctus Matthæus Evangeliſta teſtatur de k
Domino ac Redemtore noſtro, dicens: *Tunc cœ-* Matth. 26. 37
pit contriſtari, & mæſtus eſſe: triſtis eſt anima mea uſ- Marc. 14. 33
que ad mortem.

RESPONSIO.

Sciendum profecto eſt, aliud eſſe contriſtari ſecundum Deum, aliud ſecundum ſeculum, eodem Paulo dicente, qui ait: *Contriſtari ſecundum Deum ſa-* 2. Cor. 7. 10
lutem ſtabilem operatur: ſeculi autem triſtitia mortem ope-

a In Mſ. *Incipit Concordia teſtimoniorum S. Greg. Papæ urbis Romæ.*
b mſ. *non dico* . . . *ſed amicos meos.* c mſ. *non fecimus.*
d mſ. *foras mittit perfectam caritatem.* e mſ. *diffunditur.*
f mſ. *conſerva eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, ut ſint unum.*
g mſ. *quaſi a grege ſeparatus eſt.* h mſ. *in opus quod vocavi eos.*
i mſ. *in corde meo.* k mſ. *infirmitatibus glorietur.*

Digitized by Google

operatur: iſta deſperabilis, illa laudabilis eſt: iſta re- A pletus Judas * Scarioth, laqueo ſe ſuſpendit: illam ſe habuiſſe ſanctus Paulus ad Corinthios ſcripſit, dicens: *Si quis contriſtavit* [a] *me, non me contriſtavit, ſed ex parte*; Ac ſi apertius diceret; Non ego ſolus zelum Dei habeo, ſed me contriſtatum cum veſtra triſtitia ex mea parte cerno. Et niſi iſta triſtitia non vitium ſed virtus eſſet, nequaquam illam Dominus in Evangelio beatificaret, dicens; *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur*; & ſeipſum dixit triſtem ſecundum humanitatem, profecto non ſecundum impaſſibilem divinitatem.

(* Iſcario t. — 2. Cor. 2. 5. — Matt. 5. 5.)

Vers. 11. Ad Rom. ix. De Jacob & Eſau. *Cum nondum nati fuiſſent, aut aliquid egiſſent boni aut mali, ut propoſitum quod per electionem Dei factum eſt, permaneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quia major ſerviet minori.* B

Vers. 11. In Pſal. lxj. *Quia tu reddes unicuique, ſecundum opera ſua.*

INTERROGATIO IV.

CUm non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt; *Quia major ſerviet minori*, quomodo reddet Deus unicuique ſecundum opera ſua? Cur ergo Paulus dixerit; *Non ex operibus?* Nos proculdubio credimus, quia nec utique ex futuris: nec eum quiſquam exiſtimat tantum dixiſſe de præteritis, qui utique non erant, cum ſupradicti diſtincti fuerant. Si enim hominem præſentem futura adhuc C bona juſtificant, & futura adhuc mala ulterius damnant. Sed hoc credere abſit a nobis; quia quidam ſapiens dixit: *Raptus eſt, juſtus, ne malitia mutaret intellectum ejus.* Etenim iſte nec juſtus diceretur, ſi de futura adhuc malitia damnaretur.

(Sap. 4. 11.)

RESPONSIO.

Antequam aliquid de iſta quæſtione dicamus, Prophetam & Apoſtolum eodem ſpiritu locutos fuiſſe credimus. Contrarius enim ſibi ipſi eſſe non poterat idem Spiritus, qui utrumque implebat, & ipſe ſpiritus, qui Deus eſt, per Prophetam locutus eſt: *Jacob dilexi, Eſau autem odio habui.* Electio ergo Dei numquam defuerat, [b] ea quæ in temporibus facta fuerant diſcernebat: quia futura tempora non electionis divinæ, ſed ipſa omnium futurorum naturalium cauſa erat. Hinc Redem- D tor noſter ad Ananiam de Saulo, non adhuc de Paulo dixit: *Noli timere eum, quia vas electionis mihi eſt.* Intuere quod dixit; Eſt, non autem, erit. Nam non ideo electus eſt, quia Apoſtolus eſſet: ſed ideo Apoſtolus erat, quia electus eſt. Deus ergo noſter bonorum omnium Creator eſt, majorum autem juſtiſſimus ordinator. Tanto enim bonus omnibus eſt, [c] ut benefaciat etiam de malis. Nam ſi mali non eſſent, nullæ rei utique prodeſſent. Reddet ergo Deus unicuique ſecundum opera ſua: quia vaſis præparatis in honorem, reddet vitam æternam: & aptis in contumeliam, debitam damnationem. Nam & mali ſi vellent, boni utique eſſe potuiſſent. Boni autem qui ex Adam nati ſunt, contrariam legem E in membris ſuis vident: ut iſti non conſentiendo per miſericordiam ad præmia perveniant: & illi conſentiendo per juſtum judicium ad ſupplicium pertrahantur.

(Malach. 1. 2. — Act. 9. 15. — Rom. 9.)

Vers. 13. Ad Rom. x. *Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.*

Vers. 21. Et ſecundum Matthæum vij. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.*

INTERROGATIO V.

ISta [d] diſſona videntur, ſed ſcire volumus quomodo intelligantur. Nam ibi dixit, Omnis: Hic dixit, Non omnis. Si ergo omnis quicumque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit, quomodo non omnis qui ingeminat nomen Domini, ſalvus erit?

RESPONSIO.

Aliud eſt, invocare nomen Domini, aliud ingeminare. Nam illud ſemper invocant boni, ingeminant autem mali: quia eamdem fidei vocem, quam loquendo [e] proferunt, moribus deſtruunt. Hinc de quibuſdam Paulus ait: *Deum ſe* [f] *confitentur noſſe, factis autem negant.* Bonis nomen Domini invocare, eſt in omnibus illi placere. Idcirco *omnis quicumque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.*

(Tit. 1. 16.)

Vers. 2. Ad Rom. iv. *Si Abraham ex operibus juſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum.*

Vers. 21. In Epiſtola Jacobi ij. *Abraham, pater noſter, nonne ex operibus juſtificatus eſt?*

INTERROGATIO VI.

ETſi Abraham ex operibus juſtificatus eſt, apud quem habet gloriam, ſi non apud Deum, cujus amicus per Jacobum dictus eſt? & ſi nulla vera gloria eſt, niſi apud Deum, & nulla vera juſtificatio, niſi ab illo, quis juſtificatus habet gloriam ſine Deo?

RESPONSIO.

Paulus Apoſtolus contra Saducæos ſcripſit, ſanctus vero Jacobus de juſtitia fidei dixit. Illi ex operibus Legis ſemetipſos juſtificabant, nam Saducæi latino ſermone dicuntur juſtificati. Per [g] juſtitiam autem fidei, qui juſtificantur fide; per caritatem, opera demonſtrantur. Nam ut idem Jacobus ait: *Mortua eſt fides ſine operibus caritatis, non Legis.* Sanctus autem Paulus contra habentem gloriam, ſed non apud Deum: & contra Saducæum ſemetipſum juſtificantem dirigit ſermonem, dicens; *Ubi eſt ergo gloriatio tua? excluſa eſt. Per quam Legem? factorum? non, ſed per Legem fidei: arbitramur enim hominem juſtificari operibus Legis.* Ac ſi aperte diceret: Abraham pater noſter, ante tempora Legis fuerat, ſed tamen apud Dominum juſtificatus erat, quia fidem, quam corde tenebat, operibus demonſtrabat.

(Jacob. 2. 26. — Rom. 3. 27.)

Vers. 29. Ad Rom. xj. *Sine pœnitentia enim ſunt dona, & vocatio Dei.*

Vers. 7. In Geneſ. vj. *Pœnitet me feciſſe hominem.* Et in Samuele. 1. Reg. xv. *Pœnitet me unxiſſe Saul in regem.* Vers. 11.

INTERROGATIO VII.

CUm unus idemque Dominus in patribus & in Apoſtolo locutus eſt, quomodo pœnituiſſe & non pœnituiſſe ab his dictus eſt?

RES-

a Deſi me in mſ. b Mſ. & ea quæ. c Præter hanc lect. mſ. hanc aliam exhibet. ut bonis faciat. d Mſ. diſſonare. e Mſ. adſtrahunt. Fortaſſe quia non ſpontanee, ſed timore cor- cti proferunt. f Mſ. ſe confitentes. g Gilot per juſtitiam ergo fidei qui juſtificabantur fide, per caritatis opera demonſtrantur. Quibus nihil obſcurius.

RESPONSIO.

Solerter intuendum nobis eſt, quia patres locuti ſunt de Deo incommutabili mutabilia faciente. Et Apoſtolus protulit ſermonem de incommutabili prædeſtinatione. Hinc de eodem Domino

Jacob 1.17 ſanctus Jacobus ait: *Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſsitudinis obumbratio*. Sed Deus præter [a] prædeſtinationem mutabilia facit. Per convenientem etenim uſum loquendi, & iratus & pœnitens, & zelans & præſcius Dominus dicitur: ſed ſine ira iratus, ſine pœnitentia pœnitens, ſine zelo zelans, ſine proviſionibus præſcius intelligitur.

Verſ. 1. Ad Rom. xiij. *Non eſt poteſtas niſi a Deo: quæ autem ſunt a Deo ordinata ſunt.*

Verſ. 4. In Propheta de quibuſdam regibus, Oſeæ viij. *Ipſi regnaverunt, & non ex me.*

INTERROGATIO VIII.

SI nulla poteſtas niſi a Deo, quomodo dictum eſt veraciter ab ipſo: *ipſi regnaverunt & non ex me?* Item ſi ipſi reges ex Deo non erant, quomo-

Prov. 8.15 do reges per ſe regnaſse dixerat: *Per me*, inquiens, *reges regnant?*

RESPONSIO.

Ex illo, & non ex illo reges regnant, qui & poteſtatem a Deo datam habent; & tamen ſe ab C eo accepiſſe ſtulte denegant. Hinc per Prophetam

Job 34.30 ſcriptum eſt: *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi*. Propterea ergo iſti reges ex Deo non ſunt, qui non ex bono, ſed propter peccata populi regnare permiſſi ſunt. Item, Omnis poteſtas nonniſi a Deo eſt: quia non per ſe mala, ſed utique bona eſt. Mala autem ſine bonis, [b] & niſi in bonis eſſe non poſſunt, & idcirco nonniſi in rationabilibus creaturis ſiunt. Bonis ergo regibus Spiritus ſanctus comminando loqui dignatur, cum ad eoſdem Pſalmiſtæ voce dicitur:

Pſal. 2.10 *Et nunc reges intelligite, erudimini qui judicatis terram.*

Verſ. 14. Ad Rom. xiv. *Scimus autem quia nihil commune per ipſum.*

D

Verſ. 29. In Actibus Apoſtolorum xv. *Ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum.*

INTERROGATIO IX.

SI nihil rerum per ipſum eſt commune, quid [c] de morticino, & ſanguine, & ſuffocato, & de idolis immolato debemus ſentire? Nam iſta non ſolum in veteri teſtamento immunda eſſe leguntur, ſed & in novo Gentes credentes ab his abſtinere, ab Apoſtolis præcipiuntur. Intellectu igitur ſatis opus eſt, quo pacto iſta diſſonantia ſolvi poſſit.

RESPONSIO.

Dominus ac Redemtor noſter ſecundum Marcum dixit quando de his ſermonem habere voluit:

Marc. 7.15 *Nihil eſt*, inquit, *extra hominem quod poſſit eum coinquinare;* Et hoc non intelligentibus diſcipulis, in-

A crepando ſubintulit dicens: *Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? nondum intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur?* Ergo rudes adhuc Apoſtoli & necdum a Spiritu ſancto illuminati, ſenſu Judaico credebant, quod hominem non prohibitiones, ſed res coinquinarent. Res autem non coinquinant hominem, quæ in ventrem vadunt, & exeunt: ſed prohibitionis tranſgreſſio, & quæ de ipſa procedunt. Nam & primus homo non propter morticinum, aut ſanguinem, aut ſuffocatum, ſed propter poma immundus factus eſt, cum mandatum Dominicum ſuadente ſua conjuge tranſgreſſus eſt. Sed ſancto Petro quod dictum eſt audiamus, ut de his quid ſentire debeamus, intelligamus. *Surge*, inquit, *Petre, macta & man-* Act. 10.13

Ibidem. 18.

B *duca*. Huic dicto Petrus intuendo litteram reſpondit, dicens: *Abſit a me, Domine, quia omne commune & immundum numquam intravit in os meum*. Ibid. v. 14 Cui ſub teſtificatione prohibitionis protinus reſpondetur: *Quod Deus*, inquit, *purificavit, id ne commune aut immundum dixeris*. Ibidem v. 15 Hinc data eſt licentia Chriſtianis, exceptis in novo Teſtamento prohibitis, ut manducent quod velint cum moderatione, & gratiarum actione. Non ergo per ſe morticinum aut ſanguis ex natura immunda ſunt, ſed quia prohibita ſunt, manducata hominem coinquinant. Et pomum nullam immunditiam naturalem habuit, ſed manducare prohibitum, hominem coinquinavit. [d]

1. Ad Corinthios 1. *Qui & confirmabit vos uſque in finem ſine crimine* [e] *in adventu Domini.* Verſ. 8.

In epiſt. 1. Johan. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Verſ. 8.

INTERROGATIO X.

CUm ſeductio ſit, æſtimare ſe eſſe ſine peccato, quomodo confirmamur a Domino ſine crimine in adventu ejus, maxime cum etiam infans unius diei non poſſit eſſe ſine peccato? Numquid ergo & crimen peccatum eſt, ſine quo quis confirmatus a Domino fieri poteſt?

RESPONSIO.

Sciendum profecto nobis eſt, quia non omne peccatum crimen eſt, attamen omne crimen peccatum eſt: ſicut omnis impius peccator eſt, non autem omnis peccator, impius. Minima ergo & levia, peccata dicuntur: crimina autem niſi magna minime leguntur. [f]

1. Ad Corinth. iij. *Dei enim ſumus adjutores, Dei agricultura eſtis.* Verſ. 9.

Et in Job xxvj. *Cujus adjutor es? numquid imbecilli?* Verſ. 2.

INTERROGATIO XI.

E NUmquid ſanctus Paulus approbando juſtificat, quod beatus Job in Eliu damnat. Cujus adjutores? numquid imbecilli? Apoſtolus autem dixit, Dei ſumus adjutores. Si ergo bonum eſt eſſe adjutores Dei, quid Eliu reprehenditur de adjutorio Dei?

RE-

a MS. deſtinationem.

b Ed. & nonniſi in bonis eſſe poſſunt; lectio mſ quam ſequimur obſcuritatem loci hujus ſanat, ipſique favet Auguſtinus.

c Gilot. de mortuo. Legendum, morticino; & ſic habetur in reſponſione: non propter morticinum.

d In mſ. legitur; Explicit epiſtola ad Romanos, incipit epiſtola ad Corinthios.

e MS. in adventum ejus.

f In mſ. additur. Quia nimirum vita humana, Deo confirmante, poteſt eſſe ſine crimine, ſine peccato vero nullatenus poteſt, nec uno die

RESPONSIO.

Nimirum ſcire nos convenit, quia nonnulli defendendo Deum offendunt: & ſunt nonnulli qui quantum in eis eſt, cauſam Dei defendunt. Iſti veraciter predicando Dei adjutores ſunt: illi increpando fallaciter ſpiritus pro Deo ſatagunt, ſed ſatagendo offendunt. Iſti non ignoti ſed cogniti de Deo loquuntur: illi etiam vera loquentes a Deo minime cognoſcuntur, Domino de Eliu dicente: *Quis eſt iſte involvens ſententias ſermonibus imperitis?*
Job. 38. 2 Quid eſt quod Dominus de illo interrogat, dicens: *Quis eſt iſte involvens ſententias:* Et tamen interrogando reprobat ſubjungens, *ſermonibus imperitis?* Ille ergo ſententias veras dicebat, ſed eas ſermonibus imperitis involvebat: quia dicta ſancti Spiritus B de reprobis in Job retorquebat: de quo quia ſine querela erat, Dominus teſtimonium dederat.
Pſal. 61. 9. a Non eodem modo eſſe dicimus, *Deus adjutor noſter in æternum*, [a] quo dicimus: *Dei adjutores ſumus*. Ille enim non eget adjutorio noſtro: nos autem nihil poſſumus ſine illo.

Verſ. 13. b 1. ad Corinth. iij. *Opus uniuſcujuſque, quale ſit, ignis* [b] *probabit:*
Verſ. 28. Secundum Matth. xix. *Cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim judicantes duodecim tribus Iſrael.*

INTERROGATIO XII.

Et dum uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit, numquid & ipſi Apoſtoli per ignem probabuntur, qui non judicandi, ſed etiam judicaturi duodecim tribus Iſrael dicuntur? aut etiam illos ignis probabit, cum quibus ſeipſum numeravit
1. Th. [illegible], 16 ſanctus Paulus dicens: *Nos autem qui relinquimur ſimul cum illis rapiemur in nubibus obviam Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus.*

RESPONSIO.

Si vim dictorum Chriſti penſemus, hanc obſcuritatem, ipſo illuminante, ad lucem perducimus, Nam ipſe dixit: *Ignem veni mittere in terram, &*
Luc. 12. 49. *quid volo niſi ut accendatur?* Spiritus quoque ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendens in ſpecie ignis ap-
Act. 2. c paruit, qui in ſigno [c] apparens in fidelibus, fideles intus ut ignis probavit. Opus ergo uniuſcujuſque quale ſit, ignis probavit: quia quos ignis ſpiritalis in præſenti tempore non examinat, in futuro judicio per ignem probat. *Quicumque ergo ſpiritu Dei*
Rom. 8. 14. *aguntur, hi filii Dei ſunt*, qui licet per ignem probati, examinati ſunt. Nam illum per impoſitionem manuum Epiſcopi accipientes, nullatenus ab eo deviarunt, ſed etſi in aliquo delinquunt, cognoſcendo
d & confitendo corriguntur. [d] Omnis enim, inquit Dominus, per ignem ſalvabitur: aut enim hic per ſpiritalem, aut illic per corporalem ignem probabitur. Nimirum ergo ſicut non omnis in die judicii per ignem probabitur, ita in ipſa eademque die non omnes omnino judicabuntur, Domino teſtante, qui ait: *Qui credit in Filium, non judica-*
Joan. 3. 18. *bitur, qui autem incredulus eſt, jam judicatus eſt.* Quoſne ergo ignis futurus probabit, ſi Deus nec credulos, nec incredulos judicabit? Sed quaſi a nobis interrogaretur: Quod ergo erit judicium? protinus

A ſubjunxit dicens: *Hoc eſt judicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem.* Ibidem. Hi ergo ſoli in die judicii judicabuntur, qui licet lucem ſcirent venire, ſed tamen magis tenebras diligere dicuntur. Nam qui in tenebris manent, jam judicati ſunt: qui autem nihil tenebrarum habent, ſine ullo judicio ad lucem pertinent. Illi vero qui licet baptizati ſunt, in futuro judicandi erunt. De illis ergo ſolis judicium habebitur, ut aut ad lucem, aut ad tenebras plus pertinere debeant, demonſtretur. Reſurgent ergo iſti, [e] ut judicentur, juſti ut judicent, impii ut damnentur: Pſal. 1. 5. quia & illi reſurgent, ſed non in judicio, Pſalmiſta teſtante, qui ait: *Non reſurgunt impii in judicio.*

1. ad Corinth. iv. *Nolite ante tempus judicare.* Verſ. 5.
Ad Philipp. iij. *Multi ambulant, quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus.* Verſ. 18.

INTERROGATIO XIII.

Dum Paulus Apoſtolus ad Corinthios loquens, prohibuit ante tempus judicare, cur ipſe quaſi ante tempus judicando de quibuſdam videtur dicere: Quorum finis interitus?

RESPONSIO.

Chriſtus in Paulo locutus futura jam quaſi præterita agnoſcit, & idcirco, etiam Paulo dicente, nihil
C ante tempus judicavit. Nam & ſanctus Spiritus per Apoſtolum Petrum ad Simonem Magum ait: *Non* Act. 8. 21
eſt tibi pars, neque ſors in hac vita: quia Simonis Magi futura, quaſi præterita, Petro in Spiritu ſancto fuerant revelata: a quibus autem futura ut præterita minime videntur, a Domino ante tempus judicare prohibentur: de quibus & per Prophetam increpando dicitur: *Væ iis, qui prophetant de corde.* De corde Ezech. 13. 17 namque prophetare, eſt ex ſola præſumtione non per Spiritum ſanctum aliquid dicere.

1. ad Corinth. vij. *Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum.* Verſ. 6.
Et ad Timoth. j. cap. v. *Volo autem juniores nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe.* Verſ. 14.
D

INTERROGATIO XIV.

Numquid duas voluntates ſibimetipſis contrarias habuit ſanctus Paulus, qui aliter ad Corinthios, aliter ad Timotheum ſe voluiſſe dixit? Nam de non nubendo videtur dixiſſe ad Corinthios: de nubendo vero ſcripſit ad Timotheum: Ibi de omnibus hominibus, ſicut ille erat, ut eſſent, voluit: hic, adoleſcentioribus ut nubant, ſe voluiſſe ſcribit.

RESPONSIO.

E Nobis ſolerter intuendum eſt, ſanctum Paulum concionatorem Eccleſiæ fuiſſe, & ex multorum perſonis ſermones diverſos jam protuliſſe. Nam ibi ex perſona virginum dixit: Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum. Hic ex perſona volentium nubere ſcripſit: Volo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe. Sicut & Salomon ex multorum

a mſ. *quod dicimus.*
b mſ. *ignis probat.*
c mſ. *apparens infidelibus.*
d Ubi hæc leguntur? fortaſſe Eccleſiaſtici 36. 11. *In ira flammæ devoretur qui ſalvatur.* In mſ. Tur. lego: *per ignem ſalietur*, quod referri poteſt ad Marc. 9. 48. *omnis enim igne ſalietur.*
e Deſeruimus hic Gilot. ut ſequeremur mſ. cod. qui licet nonnihil adhuc habeat obſcuritatis, præferendus eſt tamen edit. Gilot. ex quo nullus ſenſus poteſt exculpi.

torum per'onis in Ecclesiaſte loquitur, qui latino ſermone concionator exprimitur. Nam ibi ex perſona quorumdam dicentium, ſcripſit: Eccle. 2. 4 *Nonne melius eſt manducare & bibere?* Ex perſona autem perfectorum intulit dicens: Ibid. 7. 3 *Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domum convivii; in ipſa enim finis cunctorum admonetur hominum*: in hac enarrabatur etiam virtus fortium. Mira ergo diſpenſatione largitoris agitur ut etiam de conjugat ſelecti præmium virginitatis recipiant, quamquam omnes virgines eſſe non poſſunt. Voluntas namque perfecta faciendi, reputatur pro opere facti. Hinc nato Domino ſancti Angeli dixerunt: Luc. 2. 14 *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Quod ergo unuſquiſque noſtrum in ſemetipſo agit voluntarius, hoc recipiet a Domino, quaſi de omnibus hominibus. Sed & malevolus econtra cogitet, ne quaſi de malis omnium iniquorum damnetur: quia ſicut miſericors, ita & juſtus eſt. Matrimonium igitur & virginitatem Paulus laudavit, ſed virginitatem matrimonio prætulit, dicens: 1. Cor. 7. 38 *Qui matrimonio virginem ſuam jungit, bene facit: qui autem non jungit, melius facit*. Quia ergo utrumque bonum vidit in ſpiritu, utrumque profecto fieri voluit.

Verſ. 10 & 11 1. Ad Corinth. vij. *Ceteris ego dico, non Dominus: Uxorem a viro non diſcedere, ſed etſi diſceſſerit, manere innuptam*.

Verſ. 3. Et 2. ad Corinth. xiij. *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Chriſtus?*

INTERROGATIO XV.

Si continue in Paulo Apoſtolo loqnebatur Chriſtus, quid ergo fatetur ſe aliquid dicere; & non Dominum?

RESPONSIO.

Si duos Phophetas in medium proferamus, hanc nimirum diſſonantiam cito ſolvemus. David quippe quia non continue ſpiritum prophetiæ habuit, interrogando alterum Prophetam demonſtravit. Et Nathan de conſtructione templi, quia & ipſe in illa hora ſpiritum prophetiæ non habuit, hoc dicendo declaravit: 2. Reg. 7. 3 *Omnia, quæ ſunt in corde tuo, fac: Dominus enim tecum eſt in omnibus*. Sed Spiritus ſanctus adveniens, conſtrui templum a ſanguinario, belliſque dedito prohibuit, & hoc a Davide fieri per eumdem Nathan contradixit. Ibidem. Conſilia ergo non continue habentium ſpiritum prophetiæ, aliquando prætermittenda ſunt, a [a] aliquando non ſunt. Nam conſilium Nathan a David debuit prætermitti: conſilium autem Apoſtoli Pauli a Chriſtianis debuit ſemper obſervari. Aliqua namque conſilia infra mandata qui implet, tantum juſtus eſt: qui vero tranſcendit, jam perfectus eſt. Nam conſiliando Dominus ait: Matth. 19. 21 *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me, & habebis theſaurum in cælo*. Et idem Paulus eumdem habens ſpiritum, b [b] conſilium dedit: 1. Cor. 7. 25 *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do*. Iſta conſilia in mandatis utique non ſunt, c [c] ſed ſupra mandata: ideoque majora præmia acquirunt.

a Adjecimus ex mſ. Tur. aliquando non ſunt.
b Gilot. conſilium dedit non Dominus: De Virg.
c Mſ. Sed ſupra mandata majora præm. adquirunt.

A Verſ. 13. 1. Ad Corinth. x. *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis*.

Verſ. 8. Et 2. Corinth. 1. *Nolumus autem ignorare vos, fratres, de preſſura noſtra, quæ nobis facta eſt in Aſia: quoniam ſupra modum, & ſupra virtutem gravati ſumus*.

INTERROGATIO XVI.

Etſi ſupra virtutem gravamur, quomodo gravari nos Deus non patitur? Item, ſi ſupra virtutem non gravamur, quomodo ſupra virtutem gravari dicimur?

RESPONSIO:

B Ut iſtam diſſonantiam celerius diſſolvamus, ad aliud propheticum teſtimonium recurramus, ubi ait: Pſal. 59. v. 13 & 14 *Quia vana ſalus hominis, in Deo faciemus virtutem*. Frequenter ergo gravari dicimur ſupra humanam fragilitatem, quia vana ſalus hominis eſt: ſed numquam gravamur ſupra Dei virtutem, quia ille medicus eſt. Ægrotus ergo ſub manibus medici aliquando plorat: quia quo pacto ad ſalutem perveniat, ignorat; ſed ſapiens medicus plerumque ſecat, ut ægrotum quoque ad ſalutem perducat. Paulus ergo intuendo fragilitatem ſuam, gravari ſe dixit ſupra virtutem; d [d] ſed ulterius ait: C Phil. 4. 13 *Omnia poſſum in eo qui me confortat*.

e Verſ. 16. 2. Ad Corinth. v. [e] *Et ſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam ſecundum carnem non novimus*.

Verſ. 39. Secundum Luc. xxiv. *Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere*.

INTERROGATIO XVII.

Quomodo concordant verba diſcipuli verbis Chriſti magiſtri ſui? Hoc Chriſtum dixiſſe poſt reſurrectionem legimus, & de ipſo eodemque tempore Paulus ait: *ſed nunc jam non novimus*. Quid D ergo? Numquid hoc quod confitetur Chriſtus, hoc noſſe ſe denegat Apoſtolus?

RESPONSIO.

Deum ac Redemtorem noſtrum ſecundum carnem cognovimus vixiſſe, hoc eſt abſque ullo peccato verum hominem ſe in omnibus demonſtraſſe: ſed poſt reſurrectionem idcirco non novimus, quia carnem illius in æternum victuram ſine alimentorum ſuſtentaculis manere credimus. Eſurientem ergo & ſitientem, & ab itinere fatigatum ante paſſionem, & ipſa paſſione minoratum ab Angelis legimus: ſed ſubjectis ſibi Angelis & Poteſtatibus & virtutibus, eum hæc operari nunc jam non novimus. E Confitetur ergo Dominus ſe habere veram carnem poſt reſurrectionem, ſed Paulus nunc jam non novit, ut erat ante paſſionem. Sed hoc teſtimonium idcirco Paulus protulit, veteri homine depoſito, ut renovationis formam nobis inſinuaret, dicens: Rom. 6. 4 *Ut ſicut Chriſtus reſurrexit a mortuis, ita & nos in novitate vitæ ambulemus*.

Verſ. 5. 3. Ad Corinth. xj. *Exiſtimo enim me nihil minus*

d Mſ. Nihilominus ait: Omnia.
e Hic multa reſtituimus ex mſ. quæ in ed. Gilot. deerant.

feciſſe a magnis Apoſtolis.

Verſ. 3. 1. Corinth. xv. *Ego ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus.*

INTERROGATIO XVIII.

DUm minimum Apoſtolorum Paulus ſe eſſe confitetur, quid nihil minus feciſſe a magnis Apoſtolis ſe teſtatur?

RESPONSIO.

Sciendum eſt quod crimina præſentia Paulus non habuit, & idcirco peccata jam dimiſſa humilitatis gratia ad memoriam reduxit: *Ego ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei.* (1. Cor. 15. 9) Habens autem ſermonem de hæreticis & pſeudo-apoſtolis, profitetur ſe nihil minus a magnis Apoſtolis feciſſe. Bene agentium ergo Apoſtolus per humilitatem erat minimus, ſed contra delinquentium pſeudo-apoſtolorum vitia per zelum juſtitiæ erectus.

Verſ. 1. Ad Galat. 1. *Paulus Apoſtolus non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum, & Deum Patrem, qui ſuſcitavit eum a mortuis.*

Verſ. 5. 1. Ad Timoth. ij. *Mediator Dei, & hominum homo Jeſus-Chriſtus.*

INTERROGATIO XIX.

NUmquid [a] non per hominem Jeſum Chriſtum Paulus vocatus eſt in Apoſtolatum, qui ſe non ab hominibus neque per hominem vocat Apoſtolum?

RESPONSIO.

Hoc eſt, non per præſentiam humanitatis ante paſſionem, ſed ex vocante Apoſtolus electus eſt poſt reſurrectionem, Domino ad Ananiam dicente: *Noli timere eum, quia vas electionis eſt mihi.* (Act. 9. 15)

Verſ. 10. Ad Galat. 1. *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.*

Verſ. 11. 1. Corinth. x. *Sicut per omnia omnibus placeo.*

INTERROGATIO XX.

SI Paulus per omnia omnibus placet, quomodo placendo hominibus, Chriſti ſervus [b] non eſſet?

RESPONSIO.

Placet Paulus, & non placet: placet namque in rebus non prohibitis, ſed in prohibitis minime placuit: *factus eſt enim omnia omnibus, ut omnes lucrifaceret.* (1. Cor. 9. 19)

Verſ. 3. Ad Epheſ. ij. *Et eramus natura filii iræ, ſicut & ceteri.*

Verſ. 31. In Geneſ. 1. *Et vidit Deus omnia quæ fecit, & erant valde bona.*

INTERROGATIO XXI.

CUm ſint benedicta & omnia valde bona, quæ Deus creavit, quomodo homines filios iræ ex natura Paulus ſcripſit?

A

RESPONSIO.

Omnipotens Deus omnium naturarum Creator eſt, & omnis natura, in eo quod natura eſt, bona eſt. Mos namque confirmatus longo tempore, vim quodammodo obtinet naturæ. Hinc Paulus ait: Eramus natura filii iræ; ac ſi aperte diceret: Cum eramus ſani, devenimus ægroti, & ex ipſa peſſima conſuetudine, eramus quaſi ex natura filii iræ.

Ad Epheſ. iij. *Mihi minimo omnium Sanctorum data eſt gratia hæc inter Gentes, evangelizare inveſtigabiles divitias Chriſti.* Verſ. 8.

B In Pſalm. 12. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.* Verſ. 1.

INTERROGATIO XXII.

QUid eſt hoc? Numquid omnia mirabilia Dei poterant ab ipſo etiam Propheta narrari, cum Paulus Apoſtolus ſcripſerit inveſtigabiles eſſe divitias Chriſti? Sed & ipſe Paulus quomodo non eſt ſibimetipſi contrarius in eo quod ait, evangelizare inveſtigabiles divitias Chriſti?

RESPONSIO.

Et narrantur ergo omnia mirabilia Domini, & inveſtigabiles ſunt divitiæ Chriſti: quia & narrando omnia, in brevi ſimul complectuntur, & tamen in ænigmate videntibus ex parte cognoſcuntur. Nam cum de Deo aut de præſenti ſeculo, vel de futuro aliquid narratur, omnia in brevi ſimul ſermone complectuntur, & hæc quia ſunt, ab auditoribus audiuntur. Quomodo autem aut qualia ſint, etiam a prædicatoribus non intelliguntur. Hinc prædicator egregius ait: *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quam incrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ illius.* (Rom. 11. 33) Pſalmiſta autem ut omnia ſimul narraret, de Domino ait: *Omnia quæcumque voluit fecit:* (Pſal. 113. 3) non ſolum de Creatore, ſed etiam de ipſis creaturis quales ſunt, narravit.

D Ad Philip. iij. *Unum autem quæ quidem retro ſunt obliviſcens, [c] & in futurum convaleſcens.* Verſ. 13.

2. Ad Timoth. iiij. *Certamen bonum certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi.* Verſ. 7.

INTERROGATIO XXIII.

ET dum iſta præterita Apoſtolus ad memoriam reduxit, quomodo ea quæ retro ſunt obliviſci ſe dixit?

RESPONSIO.

Quo magis temporibus & rationi congruunt, quæ proferuntur, eo celerius ab auditoribus intelliguntur. Nam Paulus Apoſtolus cauſa confirmationis ſuæ iſta enumeravit, quia tempus [d] reſolutionis ſuæ proprius inſtabat. Scriptum quippe eſt: *In die bonorum ne immemor ſis malorum: & in die malorum ne immemor ſis bonorum.* (Eccli. 11. 27) Paulus ergo præterita obliviſcens, non erat immemor malorum, quando dixit: *Non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei.* (1. Cor. 15. 9) Iterum, appropinquante die reſolutionis ſuæ, immemor non erat

a Gil. *Numquid per.* & in reſponſ. *hoc eſt per præſ.* ubi omiſſa in utroque loco negatione, ſenſus mutilus erat.

b Expungenda videtur particula negativa, quæ tamen legitur tam in mſ. quam in edit.

c In Vulgata, *ad ea quæ ſunt priora extendens meipſum* Græco, ἐπεκτεινόμενος, *et ea quæ a fronte ſunt extens*, quibus correſpondent quæ hic legimus: nam futura dicit quæ ſunt a fronte, quæque opponuntur præteritis jam retro poſitis. Et pro *extens*, poſuit quod æquipollet *convaleſcens*.

d Mſ. *reſolutionis ipſius*.

doceant, quatenus cum filiabus ſuis doctrina ſua agant, unde ad æter iam vitam perveniant.

Verſ. 20. 1. Ad Timoth. v. *Peccantes, coram omnibus argue, ut & ceteri videntes, timorem habeant.*

Verſ. 15. Secundum Matth. xviij. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te, & ipſum ſolum.*

INTERROGATIO XXXI.

DUm diſcipulo dictante peccans coram omnibus arguendus eſt, quid ipſe magiſter veritatis inter te & ipſum ſolum locutus eſt?

RESPONSIO.

Hanc quæſtionem celerius abſolvemus, ſi vim dictorum diligentius conſideremus. Ibi dixit, Peccantes, ſed non addidit, io quem: hic dixit, ſi peccaverit in te. Si ergo occulte io te peccaverit frater tuus, & tu vis coram omnibus arguere, non es correctot ſed proditor. Peccantes autem in Deum coram omnibus increpa, ut illud verbum *argue*, ad ſequentem vocem adjungas. Hinc Paulus ait: (Gal. 2. 11.) *Cum veniſſet Petrus Antiochiam, in faciem illis reſtiti, eo quod non recte incederet ad fidem Evangelii.* Et poſt pauca: *Dixit Petro coram omnibus*; ac ſi dixiſſet, eo quod ſimulationem coram omnibus habuiſſet: (Ibid. v. 14.) *Si tu*, inquit, *Judæus cum ſis, gentiliter vivis, & non judaice, quomodo gentes cogis judaizare?* Occulta ergo peccata poſſunt occulte corripi, & publica peccata coram omoibus debent argui, ut & ceteri timorem hæbeant. Quidquid enim mentem movet aliorum, nequaquam reticendum eſt, ſed cum magna humilitate proferendum eſt.

Verſ. 16. 1. Ad Timoth. vj. *Quem vidit nullus hominum, ſed nec videre poteſt.*

Verſ. 2. Et 1. Joan. iij. *Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus; quoniam videbimus eum ſicuti eſt.*

INTERROGATIO XXXII.

CUm Paulus Apoſtolus dixerit quod nullus hominum Deum vidit, ſed nec videre poteſt, quomodo ſanctus Johannes ſcripſit: quoniam videbimus eum ſicuti eſt?

RESPONSIO.

In his duobus teſtimoniis ſancti duo Apoſtoli omnino diſſonant, ſed diſſonando veraciter concordant. Sed inter hoc ſciendum eſt, quia omnipotens Deus antiquis patribus non in ſua propria natura monſtrabatur, ſed etiam per creaturam cum Moyſe, quaſi amicus cum amico loquebatur. (Exod. 33. 20) *Nemo enim*, inquit, *videbit me, & vivet.* Hoc utique congruenter convenit ad illud quod Paulus Apoſtolus ait: *Quem nullus hominum videt.* Quod autem ait: *Sed nec videre poteſt*, ad illud convenit, (1 Joan 3. 2) quod ſanctus Johannes dixit: *Quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* In iſta ergo vita poſteriora ſua Dominus per creaturas monſtravit: quia adhuc peregrinantibus filiis naturæ propriæ veritatem occultat, eodem Johanne atteſtante, qui ait: (Ibidem.) *Cariſſimi, nunc filii Dei ſumus, & nondum apparuit, quid erimus: ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* Ex hoc teſtimonio intuendum eſt quod Paulus ait: *Sed nec videre poteſt*; ac ſi aperte diceret: Tamdiu unuſquiſque filius cæleſtem patrem videre non poteſt, quamdiu in hac vita peregrinus, patri utique diſſimilis eſt. Sed unuſquiſque electus Deum, non per creaturas, ſed ſicuti eſt, videre poterit, cum quid erit, apparuerit, & ſimilis ei fuerit. Vel certe ut idem Johannes Evangeliſta ait: (Johan. 1. 18) *Deum nemo vidit umquam*; quaſi manifeſtius diceret: Sicut eſt, videt in ſe. Nulla enim creatura firme intelligit Deum, quemadmodum Deus intelligit ſemetipſum.

Verſ. 11. 2. ad Timoth. 1. *In quo poſitus ſum ego prædicator, & Apoſtolus & Magiſter Gentium.*

Verſ. 10. Secundum Matth. xxiij. *Vos autem nolite vocari Rabbi, unus eſt enim Magiſter veſter, qui in cælis eſt.*

INTERROGATIO XXXIII.

CUm Dominus Apoſtolis ſuis dixerit: Nolite vocari nomine magiſtrorum, quid Paulus Apoſtolus Chriſti confitetur ſe Magiſtrum fuiſſe Gentium?

RESPONSIO.

[a] Numquid ſermo Domini prohibentis a Paulo Apoſtolo contemnebatur? Sed ab eo omnibus credentibus inſinuabatur ne ſub nomine Apoſtolorum a pſeudo-apoſtolis ſeducerentur: ſed eum Magiſtrum, io quo Chriſtus loquebatur, ſequeretur.

Verſ. 14. 2. Ad Timoth. iiij. *Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit, reddat illi Dominus* [b] *ſecundum opera ſua.*

Verſ. 16. Et poſt pauca: *In prima mea*, inquit, *defenſione, nemo mihi adfuit, ſed omnes me dereliquerunt; non illis imputetur.*

INTERROGATIO XXXIV.

QUid Paulus de Alexandro ſcribens optando dixit, reddat illi Dominus ſecundum opera ſua. Et aliorum miſertus, optando locutus eſt, non illis imputetur?

RESPONSIO.

In uno eodemque ſpiritu Paulus prævidit, qui tam utraque diverſa ad Timotheum ſcripſit, quod Alexander duricors ad Deum numquam converteretur: & aliis gentibus per veram præſentiam antefacta non imputarentur.

a Apud Gilot. mendoſiſſime, numquam ſermo Domini proh.... contemnebatur: ſed ab omnibus. Codex noſter remedium attulit.

b MS. ſecundum opera ejus.

Digitized by Google

I N D E X
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ
quæ in tomi III. ſecunda parte Operum S. Gregorii citantur.

1. 26. *FACIAMUS hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, 92. c
27. *Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam*, 471. a
Maſculum & feminam creavit eos, 497. d
28. *Creſcite & multiplicamini*, 497. d
3. 1. *Serpens erat callidior cunctis animantibus*, 259. c
Qui dixit ad mulierem: Cur præcepit vobis Deus, &c. 259. d
5. *In quacumque die comederitis de ligno, quod eſt in medio paradiſi, aperientur oculi veſtri*, 303. c. 516. a
6. *Et tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro ſuo, qui comedit*, 101. b. 515. d
7. *Et aperti ſunt oculi amborum*, 549. c
8. *Abſcondit ſe Adam & uxor ejus a facie Domini Dei in medio ligni paradiſi*, 521. c
9. *Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei*, 521. d
Adam, ubi es? 204. a. 214. c. 288. b
12. *Mulier quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi*, 474. d
14. *Terram comedes omnibus diebus vitæ ſuæ*, 523. c. 552. b
4. 13. *Major eſt iniquitas mea, quam ut veniam merear*, 502. a
6. 3. *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, eo quod caro ſit*, 349. c
11. 2. *Cumque proficiſcerentur de Oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitaverunt in eo*, 507. c
3. *Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni: habueruntque lateres pro ſaxis, & bitumen pro cæmento*, 507. c
15. 6. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad juſtitiam*, 197. a. 504. c
11. *Deſcenderuntque volucres ſuper cadavera, & abigebat eas Abraham*, 485. c
16. *Nondum impleta ſunt peccata Amorrhæorum*, 373. c
16. 4. *At illa (Agar) concepiſſe ſe videns, deſpexit dominam ſuam*, 95. d
18. 20. *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum aſcendit ad me*, 475. d. 511. c
21. *Deſcendam videre utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint*; 475. d
475. d
27. *Loquar ad Dominum meum, cum ſim pulvis & cinis*, 131. c. 537. e
32. *Quid ſi inventi fuerint ibi decem (juſti,)* 327. d
19. 19. *Nec poſſum in monte ſalvari*, 90. b
20. *Eſt civitas hæc juxta, ad quam poſſum fugere, parva, & ſalvabor in ea*, 90. b
22. 12. *Nunc cognovi quia tu times Deum*, 576. b
16. *Per memetipſum juravi: quia feciſti rem hanc, & non pepercisti filio propter me*. 213. c
Quia non pepercisti filio tuo unigenito, 574. c
17. *Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum*, 213. c. 545. b. 574. c
18. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ*, 9. c
28. 16. *Vere Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam*, 102. a
18. *Surgens Jacob mane tulit lapidem ... & erexit in titulum*, 73. d
29. 18. *Serviam tibi pro Rachel filia tua minore*, 32. c
23. *Et veſpere Liam filiam ſuam introduxit ad eum*, 32. c. 335. b
28. *Et hebdomada tranſacta, Rachel duxit uxorem*, 32. c. 335. b
32. 25. *Tetigit nervum femoris ejus, & ſtatim emarcuit*, 537. e
31. *Ipſe vero claudicabat pede*, 537. c
39. 8. *Qui nequaquam acquieſcens operi nefario, dixit ad eam*, 197. a
49. 9. *Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, aſcendiſti: requieſcens accubaſti ut leo, & quaſi leæna: quis ſuſcitabit eum*, 517. c
10. *Non deficiet ſceptrum de Juda, & dux de femore (femoribus) ejus, donec veniat qui mittendus eſt*, 11. a. 188. c. 375. a
Et ipſe erit expectatio gentium, 11. a. 66. c. 188. c. 375. a
17. *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens ungulas equi, ut cadat aſcenſor ejus retro*, 120. b

Exodi.

3. 10. *VENI, mittam te ad Pharaonem*, 127. e
14. *Ego ſum qui ſum*, 44. e. 534. c
Hæc dices filiis Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos, 534. c
7. 1. *Poſuite in Deum (Dominum) Pharaonis*, 23. c. 148. e. 301. d
12. 9. *Non comedetis ex eo crudum quid, aut coctum aqua*, 67. e
10. *Si quid reſiduum fuerit, igne comburetis*, 4. a
13. 21. *Dominus præcedebat eos ..... per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis*, 43. e
14. 15. *Quid clamas ad me?* 168. d. 486. d. 511. e
21. *Cumque extendiſſet Moyſes manum ſuper mare .... & vertit in ſiccum: diviſaque eſt aqua*, 45. c
22. *Et ingreſſi ſunt filii Iſrael per medium ſicci maris*, 535. a
15. 2. *Cantemus Domino: glorioſe enim honorificatus eſt: equum & aſcenſorem projecit in mare*, 400. c
11. *Quis ſimilis tibi in diis, Domine; quis ſimilis tibi: glorioſus in Sanctitate, mirabilis in majeſtate, faciens prodigia?* 249. a. 308. e
16. 3. *Utinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Ægypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium*. 539. d
13. *Aſcendens coturnix, cooperuit caſtra, mane quoque ros jacuit per circuitum caſtrorum*, 45. c. 309. d
17. 6. *En ego ſtabo ibi coram te ſupra petram Horeb: percutieſque petram, & exibit ex ea aqua*, 45. e
11. *Cumque levaret Moyſes manus, vincebat Iſrael: ſin autem paululum remiſiſſet, ſuperabat Amalech*. 341. e
12. *Manus autem Moyſi erant graves: ſumentes igitur lapidem poſuerunt ſubter eum, in quo ſedit: Aaron autem & Hur ſuſtentabant manus ejus*, 340. b
18. 18. *Stulto labore conſumeris tu*, 115. a
19. *Sed audi verba mea, & erit Dominus tecum. Eſto tu populo in iis quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum*, 115. a
19. 12. *Beſtia, ſi montem tetigerit, lapidetur*, 90. b
21. 2. *Si emeris ſervum Hebræum, ſex annis ſerviet tibi: in ſeptimo egredietur liber gratis*, 157. b
22. 28. *Diis non detrahes*, 23. c. 148. e. 301. d
23. 12. *Sex diebus operaberis: ſeptimo die ceſſabis*, 445. a
24. 20. *Altare de terra facietis mihi*, 509. c
25. 40. *Omnia fac ſicut oſtenſum eſt tibi in monte*, 244. c
27. 1. *Facies & altare de lignis Setim*, 321. b
28. 33. *Deorſum vero, ad pedes ejuſdem tunicæ, per circuitum ..... mixtis in medio tintinnabulis*, 251. b
34. *Ita ut tintinnabulum ſit aureum, & malum punicum*, &c. 251. b
31. 15. *Sex diebus facietis opus, in die ſeptimo ſabbatum eſt*, 445. a
18. *Deditque Dominus Moyſi .... duas tabulas teſtimonii lapideas, ſcriptas digito Dei*, 346. d
32. 26. *Si quis eſt Domini, jungatur mihi*, 323. a
27. *Ponat vir gladium ſuper femur ſuum. Ite & redite de porta uſque ad portam, & occidat unuſquiſque fratrem ſuum, & amicum, & proximum*, 323. c
33. 8. *Cumque egrederetur Moyſes ad tabernaculum, ſurgebat univerſa plebs*, 166. c
9. *Ingreſſo autem illo tabernaculum fœderis, deſcendebat columna nubis*, 166. c
11. *Quia Deo loquebatur ſicut ſolet loqui vir ad amicum ſuum*, 35. a. 166. c. 234. c
12. *Novi te ex nomine*, 104. a. 318. d. 487. a
13. *Si inveni gratiam in conſpectu tuo; oſten-*

Digitized by Google

2. Tim 4. 7 erat bonorum, dicens: *Certamen bonum certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi.* Solent quippe ſancti viri hoc proprium habere [a] & proſpera in adverſis, & in proſperis adverſa commemorari. Hinc beatus Job in proſperis cum erat, ſic timuiſſe ſe dixit: *Semper enim quaſi tumentes* Job 31. 23 *ſuper me fluctus, timui Deum.* Item cum erat in adverſis, bona præterita, quæ egerat, ad memoriam revocavit, dicens: *Oculus fui cæco, &* Job 29. v. 15 & 16 *pes claudo: pater eram pauperum, & cauſam, quam neſciebam, diligentiſſime inveſtigabam.* Sancti ergo viri utrumque alternatim dicunt, quatenus nec extollantur in proſperis, nec deſperatione frangantur in adverſis.

Verſ. 8 & 9 Ad Philip. iv. *Si qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate, quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me.*

Verſ. 2. In Parabolis Salomonis xxvij. *Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua.*

INTERROGATIO XXIV.

SI nulli laudare ſeipſum ore proprio licuit, cur Paulus bona annumerans de ſeipſo dixit: Quæ & vidiſtis in me?

RESPONSIO.

Aliter eſt loqui de corde proprio, aliter in Spiritu ſancto. Nam Paulus in adverſis carceris bona ſe egiſſe in ſpiritu meminit, & idcirco non ore proprio dixit: quia proſpera in adverſis commemorari debent. De ſemetipſo autem loqui laudanti, & propriam gloriam quærenti Veritas ait: *Qui a ſemetipſo loquitur, gloriam* Joh. 7. 18 *propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus, qui miſit eum, hic verax eſt.* Sed idem Paulus: *Non*, inquit, *qui ſemetipſum commendat, ille pro-* 2. Cor. 10. 18 *batus eſt.* Ille ergo nimirum commendatur, qui nec in Spiritu ſancto, nec in adverſis proſpera de ſe narrat.

Verſ. 12. Ad Philip. iv. *Ubique & in omnibus inſtitutus ſum: ſcio & ſaturari & eſurire.*

Verſ. 25. In ſancto Evangelio ſecundum Lucam vj. *Væ vobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis.*

INTERROGATIO XXV.

CUm væ ſaturatis Dominum dixiſſe Evangeliſta narraverit, cur Paulus Apoſtolus ſaturari ſe ſcire dixit? aut quid magni eſt, ſcire ſaturari & eſurire, cum hoc omnium animantium videatur eſſe commune?

RESPONSIO.

Omnipotens & verax [b] Deus væ ſaturatis dixit: quia ſaturari neſcientes, nec gratias agentes, eos intemperatos vidit. Magnæ namque diſcretionis eſt ſaturari ſcire, hoc eſt cum moderatione & gratiarum actione alimenta percipere. *Qui enim*, Rom. 14. 6 inquit Paulus, *manducat, Domino manducat, gratias enim agit Deo.* Ipſi ergo ſaturari neſciunt, qui tunc ſolum manducare deſinunt, quando carne imperante, manducare nolunt. Et iſti econtrario Domino manducant, qui ſemper temperati, largitori gratias agunt.

Verſ. 18. 1. Ad Theſſ. ij. *Ego quidem Paulus & ſemel & iterum volui venire ad vos, ſed impedivit nos ſatanas.*

Verſ. 31. & 32 Secundum Lucam xxij. *Simon, ecce ſatanas expetivit vos ut cribraret ſicut triticum; ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua.*

INTERROGATIO XXVI.

QUomodo iſdem ſatanas cribrare ſanctum Petrum, ſicut voluit, non permittitur: & quaſi per ſe potuiſſe impedire, a Paulo ſcribitur? Et ſi Paulus Apoſtolus Dei voluntati in hoc congruit, [c] cur iterum illum ſatanas impedivit?

RESPONSIO.

Indubitanter nobis ſciendum eſt quod diabolus voluntatem tentandi ſemper habet: quomodo autem, & quantum, & quando faciat, poteſtate caret. In tantum enim eum Creator aliquid in ſeculo agere permittit, quantum ante ſecula ſine termino in prædeſtinatione habuit; & quia Sanctos ſuos Dominus plerumque per ſatanam probat, idcirco quaſi ipſe [d] ſatanas impediat, Paulus indicat. Sed inter hæc ſciendum eſt, quia plerumque omnipotens Deus facit voluntatem conſilii ſui, etiam per malevolam voluntatem [e] ſervi ſui. Aliquando autem boni ſervi ea deſiderare conceduntur, quæ ita, ut deſiderant, a Domino non permittuntur. Abraham quippe præcepto Dei obedire voluit, ſed decollari Iſaac idem Dominus non permiſit, & hanc voluntatem omnino perfectam remuneravit dicendo: *Quia* Gen. 22. 16 *non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum.* Et David de voluntate 2. Reg. 7 conſtruendi templi laudatus fuit, licet ad hoc conſtruendum in ea re pervenerit. Et dum iſta ſpecialiter locuti ſumus, quomodo fiunt generaliter videamus. Plagæ namque generis humani [f] a Juſto judice diſpenſatæ ſunt, ſed electi Dei caritate jam pleni, eas fieri nolunt. Et contra Deum ergo volunt, & ab ipſo non diſcedunt, quia de omnibus plagis gratias agunt. Sed ut manifeſtius ſit quod loquimur, per exempla demonſtrando gradiamur. Verbi gratia: Aliquis filius ſuo miniſtrat patri, quem, quia pius eſt, non vult etiam mori. Sed & cum ægrotos, quos Dominus caſtigat, viſitamus, ut ſani deveniant, ſatis deſideramus. Iſta ergo cum volumus, quaſi diſcordando Dei voluntati diſcordamus. Item, cum Dominus humano generi bona fieri jubet, noſtra voluntas non contraria, ſed congratulans eſſe debet, quatenus eſt perfecta, ſed idcirco pii Domini & juſtitia Judicis laudanda ſit.

Verſ. 15 1. Ad Theſſ. iv. *Et in tuba Dei deſcendet de cælo.*

Verſ. 6 In Apocal. viij. *Et ſeptem Angeli qui habebant ſeptem tubas, præparaverunt ſe, ut tuba canerent.*

INTERROGATIO XXVII.

ET dum in tuba Dei de cælo deſcendet Chriſtus, in qua de iis ſeptem creditur deſcenſurus? Si in ſeptima, quomodo præceſſerunt ceteræ? Si in prima, quomodo ſecuturæ ſunt aliæ?

a Corruptum Gilotianum textum ex mſſ. emendavimus: prius enim legebatur contra mentem auctoris: ut proſpera in adverſis, & in proſperis adverſa pertimeſcant.
b Mſ. Judex.
c Mſ. cur iter illum.
d Mſ. Satanas impedire Paulus ind.
e Mſ. mali ſervi.
f Mſ. juſto judice diſpenſante, ſunt.

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ
quæ in tomi III. ſecunda parte Operum S. Gregorii citantur.

1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, 92. c
27. *Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam*, 471. e
Maſculum & feminam creavit eos, 497. d
28. *Creſcite & multiplicamini*, 497. d
3. 1. *Serpens erat callidior cunctis animantibus*, 259. c
Qui dixit ad mulierem: Cur præcepit vobis Deus, &c. 259. d
5. *In quacunque die comederitis de ligno, quod eſt in medio paradiſi, aperientur oculi veſtri*, 303. c. 516. a
6. *Et tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro ſuo, qui comedit*, 101. b. 515. d
7. *Et aperti ſunt oculi amborum*, 549. c
8. *Abſcondit ſe Adam & uxor ejus a facie Domini Dei in medio ligni paradiſi*, 521. c
9. *Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei*, 521. d
Adam, ubi es? 204. a. 214. c. 288. b
12. *Mulier quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi*, 474. d
14. *Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ*, 523. c. 552. b
4. 13. *Major eſt iniquitas mea, quam ut veniam merear*, 502. a
6. 3. *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, eo quod caro ſit*, 349. c
11. 2. *Cumque proficiſcerentur de Oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitaverunt in eo*, 507. c
3. *Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni: habueruntque lateres pro ſaxis, & bitumen pro cæmento*, 507. c
15. 6. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad juſtitiam*, 197. a. 504. c
11. *Deſcendebantque volucres ſuper cadavera, & abigebat eas Abraham*, 485. c
16. *Nondum impleta ſunt peccata Amorrhæorum*, 373. c
16. 4. *At illa (Agar) concepiſſe ſe videns, deſpexit dominam ſuam*, 95. d
18. 20. *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum aſcendit ad me*, 475. d. 511. e
21. *Deſcendam videre utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint*; 475. d
475. d
27. *Loquar ad Dominum meum, cum ſim pulvis & cinis*, 131. c. 537. e
32. *Quid ſi inventi fuerint ibi decem (juſti,)* 327. d
19. 19. *Nec poſſum in monte ſalvari*, 90. b
20. *Eſt civitas hæc juxta, ad quam poſſum fugere, parva, & ſalvabor in ea*, 90. b
22. 12. *Nunc cognovi quia tu times Deum*, 576. b
16. *Per memetipſum juravi: quia feciſti rem hanc, & non pepercisti filio propter me*, 213. c
Quia non pepercisti filio tuo unigenito, 574. c
17. *Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum*, 213. c. 545. b. 574. c
18. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ*, 9. c
28. 16. *Vere Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam*, 102. a
18. *Surgens Jacob mane tulit lapidem .... & erexit in titulum*, 75. d
29. 18. *Serviam tibi pro Rachel filia tua minore*, 32. c
23. *Et veſpere Liam filiam ſuam introduxit ad eum*, 32. c. 335. b
28. *Et hebdomada tranſacta, Rachel duxit uxorem*, 32. c 335. b
32. 25. *Tetigit nervum femoris ejus, & ſtatim emarcuit*, 537. e
32. *Ipſe vero claudicabat pede*, 537. c
39. 8. *Qui nequaquam acquieſcens operi nefario, dixit ad eam*, 197. a
49. 9. *Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, aſcendiſti: requieſcens accubuiſti ut leo, & quaſi leæna: quis ſuſcitabit eum*, 517. c
10. *Non deficiet ſceptrum de Juda, & dux de femore (femoribus) ejus, donec veniat qui mittendus eſt*, 11. a. 188. e. 375. a
Et ipſe erit expectatio gentium, 11. a. 66. c. 188. e. 375. a
17. *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens ungulam equi, ut cadat aſcenſor ejus retro*, 119. b

Exodi,

3. 10. *Veni, mittam te ad Pharaonem*, 127. c
14. *Ego ſum qui ſum*, 44. e. 534. c
Hæc dices filiis Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos, 534. c
7. 1. *Poſuite in Deum (Dominum) Pharaonis*, 23. c. 148. e. 301. d
12. 9. *Non comedetis ex eo crudum quid, aut coctum aqua*, 67. c
10. *Si quid reſiduum fuerit, igne comburetis*, 4. a
13. 21. *Dominus præcedebat eos ..... per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis*, 43. e
14. 15. *Quid clamas ad me?* 168. d. 486. d. 511. e
21. *Cumque extendiſſet Moyſes manum ſuper mare .... & vertit in ſiccum: diviſaque eſt aqua*, 45. c
22. *Et ingreſſi ſunt filii Iſrael per medium ſicci maris*, 535. a
15. 1. *Cantemus Domino: glorioſe enim honorificatus eſt: equum & aſcenſorem projecit in mare*, 400. c
11. *Quis ſimilis tibi in diis, Domine; quis ſimilis tibi: glorioſus in Sanctis, mirabilis in majeſtate, faciens prodigia?* 249. a. 308. e
16. 3. *Utinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Ægypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium*. 539. d
13. *Aſcendens coturnix, cooperuit caſtra, mane quoque ros jacuit per circuitum caſtrorum*, 45. e. 309. d
17. 6. *En ego ſtabo ibi coram te ſupra petram Horeb: percutieſque petram, & exibit ex ea aqua*, 45. e
11. *Cumque levaret Moyſes manus, vincebat Iſrael: ſin autem paululum remiſiſſet, ſuperabat Amalech*. 341. e
12. *Manus autem Moyſi erant graves: ſumentes igitur lapidem poſuerunt ſubter eum, in quo ſedit: Aaron autem & Hur ſuſtentabant manus ejus*, 342. b
18. 18. *Stulto labore conſumeris tu*, 115. a
19. *Sed audi verba mea, & erit Dominus tecum. Eſto in populo in iis quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum*, 115. a
19. 12. *Beſtia, ſi montem tetigerit, lapidetur*, 90. b
21. 2. *Si emeris ſervum Hebræum, ſex annis ſerviet tibi: in ſeptimo egredietur liber gratis*, 197. b
22. 28. *Diis non detrahes*, 23. c. 148. e. 301. d
23. 12. *Sex diebus operaberis: ſeptimo die ceſſabis*, 445. a
24. 20. *Altare de terra facietis mihi*, 509. c
25. 40. *Omnia fac ſicut oſtenſum eſt tibi in monte*, 244. c
27. 1. *Facies & altare de lignis Setim*, 321. b
28. 33. *Deorſum vero, ad pedes ejuſdem tunicæ, per circuitum ..... mixtis in medio tintinnabulis*, 251. b
34. *Ita ut tintinnabulum ſit aureum, & malum punicum, &c.* 251. b
31. 15. *Sex diebus facietis opus, in die ſeptimo ſabbatum eſt*, 445. a.
18. *Deditque Dominus Moyſi .... duas tabulas teſtimonii lapideas, ſcriptas digito Dei*, 348. d
32. 26. *Si quis eſt Domini, jungatur mihi*, 323. a
27. *Ponat vir gladium ſuper femur ſuum. Ite & redite de porta uſque ad portam, & occidat unuſquiſque fratrem ſuum, & amicum, & proximum*, 323. e
33. 8. *Cumque egrederetur Moyſes ad tabernaculum, ſurgebat univerſa plebs*, 166. e
9. *Ingreſſo autem illo tabernaculum fœderis, deſcendebat columna nubis*, 166. e
11. *Quia Deo loquebatur ſicut ſolet loqui vir ad amicum ſuum*, 35. a. 166. e. 234. e
12. *Novi te ex nomine*, 104. a. 318. d. 487. a
13. *Si inveni gratiam in conſpectu tuo; oſten-*

Digitized by Google

2. Tim. 4. 7 erat bonorum, dicens: *Certamen bonum certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi.* Solent quippe A
a ſancti viri hoc proprium habere [a] & proſpera in adverſis, & in proſperis adverſa commemorari. Hinc beatus Job in proſperis cum erat, ſic timuiſſe ſe dixit: *Semper enim quaſi tumentes*
Job 31. 23 *ſuper me fluctus, timui Deum.* Item cum erat in adverſis, bona præterita, quæ egerat, ad memoriam revocavit, dicens: *Oculus fuit cæco, &*
Job 29. v. 15 & 16 *pes claudo: pater eram pauperum, & cauſam, quam neſciebam, diligentiſsime inveſtigabam.* Sancti ergo viri utrumque alternatim dicunt, quatenus nec extollantur in proſperis, nec deſperatione frangantur in adverſis.

Verſ. 8. & 9 Ad Philip. iv. *Si qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate, quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me.* B

Verſ. 2. In Parabolis Salomonis xxvij. *Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua.*

INTERROGATIO XXIV.

SI nulli laudare ſeipſum ore proprio licuit, cur Paulus bona enumerans de ſeipſo dixit: Quæ & vidiſtis in me?

RESPONSIO.

Aliter eſt loqui de corde proprio, aliter in Spiritu ſancto. Nam Paulus in adverſis carceris bona ſe egiſſe in ſpiritu meminit, & idcirco non ore proprio dixit: quia proſpera in adverſis commemorari debent. De ſemetipſo autem loqui laudanti, & propriam gloriam quærenti Veritas ait: *Qui a ſemetipſo loquitur, gloriam* C
Johan. 7. 18 *propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus, qui miſit eum, hic verax eſt.* Sed idem Paulus: *Non,* inquit, *qui ſemetipſum commendat, ille pro-*
2. Cor. 10. 18 *batus eſt.* Ille ergo nimirum commendatur, qui nec in Spiritu ſancto, nec in adverſis proſpera de ſe narrat.

Verſ. 12. Ad Philip. iv. *Ubique & in omnibus inſtitutus ſum: ſcio & ſaturari & eſurire.*

Verſ. 25. In ſancto Evangelio ſecundum Lucam vj. *Væ vobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis.* D

INTERROGATIO XXV.

CUm væ ſaturatis Dominum dixiſſe Evangeliſta narraverit, cur Paulus Apoſtolus ſaturari ſe ſcire dixit? aut quid magni eſt, ſcire ſaturari & eſurire, cum hoc omnium animantium videatur eſſe commune?

RESPONSIO.

b Omnipotens & verax [b] Deus væ ſaturatis dixit: quia ſaturari neſcientes, nec gratias agentes, eos intemperatos vidit. Magnæ namque diſcretionis eſt ſaturari ſcire, hoc eſt cum moderatione E
Rom. 14. 6 & gratiarum actione alimenta percipere. *Qui enim,* inquit Paulus, *manducat, Domino manducat, gratias enim agit Deo.* Iſti ergo ſaturari noſciunt, qui tunc ſolum manducare deſinunt, quando carne imperante, manducare nolunt. Et iſti econtrario Domino manducant, qui ſemper temperati, largitori gratias agunt.

Verſ. 18. 1. Ad Theſſ. ij. *Ego quidem Paulus & ſemel & iterum volui venire ad vos, ſed impedivit nos ſatanas.*

Verſ. 31. & 32 Secundum Lucam xxij. *Simon, ecce ſatanas expetivit vos ut cribraret ſicut triticum: ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua.*

INTERROGATIO XXVI.

QUomodo iſdem ſatanas cribrare ſanctum Petrum, ſicut voluit, non permittitur: & quaſi per ſe potuiſſe impedire, a Paulo ſcribitur? B Et ſi Paulus Apoſtolus Dei voluntati in hoc congruit, [c] cur iterum illum ſatanas impedivit? c

RESPONSIO.

Indubitanter nobis ſciendum eſt quod diabolus voluntatem tentandi ſemper habet: quomodo autem, & quantum, & quando faciat, poteſtate caret. In tantum enim eum Creator aliquid in ſeculo agere permittit, quantum ante ſecula ſine termino in prædeſtinatione habuit: & quia Sanctos ſuos Dominus plerumque per ſatanam probat, idcirco quaſi ipſe [d] ſatanas impediat, Paulus indicat. Sed d inter hæc ſciendum eſt, quia plerumque omnipotens Deus facit voluntatem conſilii ſui, etiam per C malevolam voluntatem [e] ſervi ſui. Aliquando autem boni ſervi ea deſiderare conceduntur, quæ ita, ut e deſiderant, a Domino non permittuntur. Abraham quippe præcepto Dei obedire voluit, ſed decollari Iſaac idem Dominus non permiſit, & hanc voluntatem omnino perfectam remuneravit dicendo: *Quia non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, &* Gen. 22. 16
multiplicabo ſemen tuum. Et David de voluntate 2. Reg. 7
conſtruendi templi laudatus fuit, licet ad hoc conſtruendum in ea non perveneris. Et dum iſta ſpecialiter locuti ſumus, quomodo fiunt generaliter videamus. Plagæ namque generis humani [f] a Juſto judice diſpenſatæ ſunt, ſed electi Dei caritate jam pleni, eas fieri nolunt. Et contra Deum ergo volunt, & ab ipſo non diſcedunt, quia de omnibus plagis D gratias agunt. Sed ut manifeſtius ſit quod loquimur, per exempla demonſtrando gradiamur. Verbi gratia: Aliquis filius ſuo miniſtrat patri, quem, quia pius eſt, non vult etiam mori. Sed & cum ægrotos, quos Dominus caſtigat, viſitamus, ut ſani deveniant, ſatis deſideramus. Iſta ergo cum volumus, quaſi diſcordando Dei voluntati diſcordamus. Item, cum Dominus humano generi bona fieri jubet, noſtra voluntas non contraria, ſed congratulans eſſe debet, quatenus eſt perfecta, ſed idcirco pii Domini & juſtitia Judicis laudanda ſit.

1. Ad Theſſ. iv. *Et in tuba Dei deſcendet de cælo.* Verſ. 15
In Apocal. viij. *Et ſeptem Angeli qui habebant ſeptem tubas, præparaverunt ſe, ut tuba canerent.* Verſ. 6

INTERROGATIO XXVII.

E ET dum in tuba Dei de cælo deſcendet Chriſtus, in qua de iis ſeptem creditur deſcenſurus? Si in ſeptima, quomodo præceſſerunt ceteræ? Si in prima, quomodo ſecuturæ ſunt aliæ?

a Corruptum Gilotianum textum ex mſ. emendavimus: prius enim legebatur contra mentem auctoris: ut proſpera in adverſis, & in proſperis adverſa pertimeſcant.
b Mſ. Judex.

c Mſ. cur iter illum.
d Mſ. Satanas impedire Paulus ind.
e Mſ. mali ſervi.
f Mſ. juſto judice diſpenſante, ſunt.

RESPONSIO.

Idcirco ſeptiformis Spiritus deſcendit in Apoſtolos, ut quaſi ſeptem tubis acceptis, intonarent in populos, & Chriſtus ad eorum poſteros ſub illorum perſona promiſit quod apud ipſos uſque ad conſummationem ſeculi manſurus ſit, dicens: (Matth. 28. 20) *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi*. Septima ergo prædicatio, quaſi ſeptima tuba ad conſummationem ſeculi pertinet: quia finita ſenaria prædicatione, noviſſima tuba canet. (1. Cor. 15. 52) *Canet enim*, inquit Paulus, *tuba, & mortui reſurgent incorrupti*. Et licet credere per noviſſimam tubam, ſignificari ſeptimam prædicationem, tamen attendimus Evangelicam lectio- B nem, ubi ait de filio hominis: (Matt. 24. 31) *Et mittet Angelos ſuos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos ejus, a quatuor ventis, a ſummis cælorum uſque ad terminos eorum*. Sciendum etenim eſt, quia & vox quaſi tuba audita eſt in monte Sinai, quando populus Iſrael accepit decalogum verborum Dei, quam qui audierunt, [a] excuſaverunt ſe, ne ais iterum fieret. Sed tunc omnino locutus eſt per ſubjectam creaturam, profecto non per propriam naturam, ſicut & ad filium ſuum locutus eſt, poſtquam a Johanne idem filius baptizatus eſt, dicente Patre: (Matth. 3. 17) *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene [b] complacuit*. Qui quod ſignificabatur in voce, omnino paternæ divinitatis eſt; ſyllabæ autem & ſonitus ſyllabarum profecto C creaturarum erat. Cum ergo talem conſuetudinem habeant ſancti Angeli, aeriis corporibus veſtiri, ſicut potuerunt ab aliquantis patribus videri: nihil nimirum obſtat intelligi, [c] quia tali tuba tunc cantaturi ſunt quando noviſſime in die ultimo intonabunt, quando mortuorum dormientium corpora reſuſcitabuntur.

(Verſ. 13.) 1. Ad Timoth. 1. *Sed miſericordiam ſum conſecutus, quia ignorans feci in incredulitate*.

(Verſ. 15.) Ad eumdem ibid. *Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus: quia Chriſtus Jeſus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere, quorum primus ego ſum*.

INTERROGATIO XXVIII.

d Quid te excuſas, ſancte Paule, in uno, & [d] accuſas in altero, dum per ignorantiam erat quidquid commiſiſti, quia cum venia omnium peccatorum primus fuiſti, maxime cum nec tempore, nec magnitudine peccatorum inveneris ita fuiſſe?

RESPONSIO.

Sciendum eſt quod tribus modis peccatum admittitur; aut enim ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio perpetratur: & gravius quidem infirmitate, quam ignorantia: ſimiliter ſtudio gra- E vius, quam infirmitate. Excuſas ergo teipſum, ſancte Paule, per veram rationem, & nihilominus accuſas per humilem confeſſionem. Ut veraciter juſtus, accuſator tui fuiſti in uno, & gratias A agens de Domini miſericordia, Dominum laudaſti in altero.

(Verſ. 4.) 1. Ad Timoth. ij. *Qui omnes homines vult ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*.

(Verſ. 3.) In Pſalm. cxiij. *Deus autem noſter in cælo & in terra, omnia quæcumque voluit fecit*.

INTERROGATIO XXIX.

Cum Deus omnia, quæcumque voluit, fecit, numquid totum genus humanum ad ſalutem perduxit? aut ſi hoc agere noluit, quomodo ſanctus Paulus voluiſſe ſcripſit, dicens: *Qui vult omnes homines ſalvos fieri?*

RESPONSIO.

Indubitanter credendum eſt, quia non alia Deus in temporibus fecit, quam quæ ante tempora præſcivit, & prædeſtinavit. Sed hoc nimirum intelligendum eſt, quia omnipotens Deus aliquid in ſacra Scriptura ſe agere dicit, quod non per propriam naturam, ſed per creaturam profecto agit. Sicut ad patrem Abraham dixerat, cum occidi Iſaac omnino nolebat, dicens: (Gen. 22. 12) *Nunc cognovi quia tu times Deum*: hoc eſt, nunc cognoſcere te feci, quod ſine ullo termino ego cognovi. Et ſicut in Ezechiele de impio ait: (Ezec. 33. 11) *Nolo mortem impii*: hoc eſt, feci nolentem mori, licet hoc ipſe agat C unde ad mortem perveniat, in natura ejus poſui, quod nequaquam velit mori. Vult ergo Dominus omnes homines ſalvos fieri, qui in hoc utique ſunt conditi quod volunt, licet indigni, ſemper eſſe ſalvi. Seu Deus omnes homines vult ſalvos fieri, quia ſalvos fecit ex omni ordine generis humani, ſcilicet, reges ex regibus, duces ex ducibus, & ex viris & ex mulieribus, & ex omnibus omnino hominibus. Hoc ergo genere locutionis loqui poterat Paulus cum diceret: (1. Tim. 2. 4) *Qui vult omnes homines ſalvos fieri*. Quoniam ſecundum * Marcum (* Lucam.) [e] Evangeliſtam locutus eſt etiam ipſe Dominus dicens: (Luc. 11. 42. e) *Væ vobis Scribæ & Phariſæi, qui decimatis mentham, & omne olus*: hoc eſt, omne olerum genus. Unde enim poterant univerſa deci- D mare, qui omnino non valebant cuncta ſimul congregare?

(Verſ. 12.) 1. ad Timoth. ij. *Docere autem mulieri non permitto*.

(Verſ. 3.) Ad Tit. ij. De mulieribus: *Bene docentes, ut prudentiam doceant*.

INTERROGATIO XXX.

Cum Paulus Apoſtolus docere mulieri omnino non permittat, quid de mulieribus ſcribens, bene docentes dixit, ut prudentiam doceant?

RESPONSIO.

E In planioribus non debemus diutius impediri, ut aliquanto latius in obſcurioribus libeat immorari. Bene docentes ergo dictæ ſunt mulieres, non viros, ſed ſuas juniores. Ut prudentiam, inquit, do-

a Mſ. duplicem ſuppeditat lectionem *excuſaverunt* & *exuſaverunt*, quaſi dare voluiſſet etymologiam verbi *excuſare*, quod idem eſt, inquiunt Grammatici, ac ex cauſa detrahere & abſolvere.

b Mſ. *complacui*.

c Mſ. *quia talia tuba tunc cantaturi ſunt, quia noviſſima tuba in die ult. intonabunt*.

d Mendoſe Gilot. & *Chriſtianos accuſas*. Ac infra, *Chriſtianos accuſas per hum. conf.* Quid enim hic de Chriſtianis, ubi de ſolo agitur Paulo?

e Ita legitur in Gil. & in noſtro mſ. licet mendoſe nomen Marci pro *Lucæ* irrepſerit.

oſtende mihi faciem tuam, 217. c. 234. e. 235. a
17. *Invenisti enim gratiam coram me, & teipſum novi ex nomine*, 104. a
20. *Non videbit me homo, & vivet*, 537. a. 577. e
23. *Poſteriora mea videbis*, 390. e
34. 28. *Fuit ibi (Moyſes) cum Domino, quadraginta dies, & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit: & ſcripſit in tabulis verba fœderis decem*, 266. a
29. *Cumque deſcenderet Moyſes de monte Sinai. . . . & ignorabat quod cornuta eſſet facies ſua ex conſortio ſermonis Domini*, 45. d
33. *Poſuit velamen ſuper faciem ſuam*, 83. b
35. *Qui videbant faciem egredientis Moyſi eſſe cornatam, ſed operiebat ille rurſus faciem ſuam, ſiquando loquebatur ad eos*, 248. b
37. 25. *Fecit & altare thymiamatis de lignis Setim*, 321. b

Levitici.

6. 12. IGNIS *in altari meo ſemper debet eſſe: quem nutriat Sacerdos, ſuggerens mane ligna per ſingulos dies*, 157. c
11. 26. *Omne animal quod habet quidem ungulam, ſed non dividit eam, nec ruminat, immundum erit*, 453. a
11. 29. *Hæc quoque inter polluta reputabuntur . . . . muſtella & mus & crocodilus*, 139. c
19. 18. *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum*, 16. e. 277. a

Numerorum.

11. 17. AUFERAM *de ſpiritu tuo, tradamque eis (ſenibus) ut ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graveris*, 375. c
12. 3. *Moyſes erat mitiſſimus ſuper omnes homines terræ*, 197. a
6. *Si fuerit Propheta, in ſomnio loquar ad eum*, 403. d
7. *Et non ſicut famulo meo Moyſi*, 403. d
8. *Os enim ad os loquor ei*, 403. d
14. 30. *Non intrabitis terram ſuper quam levavi manum meam . . . . præter Caleb filium Jephone, & Joſue filium Nun*, 535. b
19. 18. *In quibus cum homo mundus tinxerit hyſſopum, aſperget ex eo . . . & homines hujuſcemodi contagione pollutos*, 498. d
25. 7. *Quod cum vidiſſet Phinees . . . ſurrexit . . . & arrepto pugione*, 197. a
8. *Ingreſſus eſt . . . & perfodit ambos ſimul*, 197. a

Deuteronomii.

6. 3. AUDI, *Iſrael, præcepta Domini, & ea in corde quaſi in libro ſcribe*, 526. b. 543. b
16. 21. *Non plantabis lucum, & omnem arborem juxta altare Domini Dei tui*, 5. d
18. 13. *Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus de filiis veſtris, tamquam me ipſum audietis*, 11. a
22. 10. *Non arabis in bove & aſino*, 262. d
32. 1. *Attende cœlum quæ loquar, audiat terra verba ex ore meo*. 400. c
32. *En vinea Sodomorum, vinea eorum, & de ſuburbanis Gomorrhæ: uva eorum, uva fellis, & botrus amariſſimus*, 195. e
34. *Nonne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis*, 47. b
39. *Ego occidam, & ego vivere faciam: percutiam, & ego ſanabo*, 146. a. 517. e
33. 2. *In dextera ejus ignea lex*, 399. e

Joſue.

5. 15. CECIDIT *Joſue pronus in terram, & adorans, ait*, 454. c
10. 12. *Tunc locutus eſt Joſue Domino . . . . dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne movearis*, 45. d

Regum I.

1. 1. FUIT *vir . . . nomen ejus Helcana . . . Ephrathæus*, 1. b
2. *Et habuit duas uxores*, 1. b
2. 1. *Exultavit cor meum in Domino*, 400. c
5. *Sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios infirmata eſt*, 400. c
7. *Pedes Sanctorum ſuorum ſervabit*, 523. e
18. *Puer autem Samuel proficiebat, & creſcebat, & placebat tam Deo, quam hominibus*, 95. a
30. *Nunc autem abſit hoc a me*, 109. a
32. *Videbis æmulum tuum in templo, in univerſis proſperis Iſrael*, 110. e
Suſcitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum, & animam faciat, & ambulabit coram Chriſto meo omnibus diebus, 110. e
33. *Pars magna domus tuæ morietur, cum ad virilem ætatem pervenerit: verumtamen non auferam penitus ex te virum ab altari meo*, 327. e
35. *Et ſuſcitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum & animam meam faciat, & ambulabit coram chriſto meo omnibus diebus*, 110. e
3. 1. *Puer autem Samuel miniſtrabat Domino coram Heli*, 186. e
4. 18. *Cecidit (Heli) de ſella retrorſum juxta oſtium, & fractis cervicibus mortuus eſt*, 1. q
6. 5. *Si forte relevet manum ſuam a vobis*, 148. c
7. 4. *Abſtulerunt filii Iſrael de medio ſui Baalim & Aſtaroth*, 369. a
9. *Tulit Samuel agnum lactentem unum, & obtulit illum holocauſtum &c.* 186. e
10. *Factum eſt autem cum Samuel offerret . . . & cæſi ſunt Philiſthiim a filiis Iſrael*, 187. a
8. 8. *Juxta omnia opera ſua, quæ fecerunt a die qua eduxi eos de terra Ægypti uſque in diem hanc*, 214. e
14. *Agros veſtros tollet & oliveta, & dabit ſervis ſuis*, 191. e
18. *Clamabitis ad Dominum & non exaudiet, quia petiſtis vobis regem*, 200. e
20. *Rex erit ſuper nos, & judicabit nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis*, 189. c
22. *Audi vocem eorum, & conſtitue ſuper eos regem*, 547. b
9. 1. *Et erat vir nomine Cis, filius Abiel*, 338. a
2. *Et erat ei filius vocabulo Saul, electus & bonus . . . ab humero & ſurſum eminebat ſuper omnem populum*, 186. e. 278. c
3. *Perierant autem aſinæ Cis patris Saul*, 203. c
27. *Cumque deſcenderent in extrema parte civitatis*, 385. c
10. 1. *Ecce unxit te Dominus ſuper hereditatem ſuam in Principem*, 385. c
8. *Deſcendes ante me in Galgala. Ego quidem deſcendam ad te . . . & oſtendam tibi quid facias*, 287. d
24. *Certe videtis quem elegit Dominus, quoniam non eſt ei ſimilis in omni populo*, 278. c
13. 1. *Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet, & duobus annis regnavit*, 246. c
2. *Erant duo millia virorum cum Saul . . mille autem cum Jonatha, &c.* 299. c
5. *Aſcendentes caſtrametati ſunt (Philiſthæi) in Magmas*, 302. c
7. *Hebræi tranſierunt Jordanem*, 312. e
21. *Hebræi qui fuerant cum Philiſthiim heri . . . reverſi ſunt, ut eſſent cum Iſrael*, 286. d
15. 3. *Nunc ergo vade, & percute Amalech, & demolire univerſa ejus*, 291. e
9. *Et pepercit Saul & populus, Agag & optimis gregibus ovium . . . nec voluerunt diſperdere eos*, 1. b
26. *Quia projeciſti ſermonem Domini, projecit te Dominus, ne ſis rex*, 215. a. 228. d. 241. b. 278. e. 374. e
Imple cornu tuum oleo, & veni: mittam te ad Iſai Bethlehemitem: providi enim in filiis ejus mihi regem, 228. e. 292. b
17. 34. *Paſcebat ſervus tuus patris ſui gregem . . & veniebat leo, vel urſus . . .* 466. a
35. *Et perſequebar eos, & percutiebam . . . & ſuffocabam, interficiebamque eos*, 466. a
39. *Accinctus David gladio . . . . non poſſum ſic incedere; quia non uſum habeo, & depoſuit ea*, 83. b
40. *Et elegit ſibi quinque limpidiſſimos lapides . . . & fundam manu tulit: & proceſſit adverſus Philiſthæum*, 83. b
49. *Tulitque unum lapidem, & funda jecit, & circumducens percuſſit Philiſthæum in fronte: & infixus eſt lapis in fronte ejus, & cecidit in faciem ſuam . . .* 466. a
18. 7. *Saul percuſſit mille; & David decem millia*, 64. a
17. *Dixitque Saul ad David: Ecce filia mea major Merob, ipſam dabo tibi uxorem*, 335. b
19. *Cum deberet dari Merob filia Saul David, data eſt Hadrieli*, 335. b
27. *Dedit itaque Saul et Michol filiam ſuam uxorem*, 335. c
24. 11. *Ecce hodie viderunt oculi tui . . . . & cogitavi ut occiderem te: ſed pepercit tibi oculus meus*, 493. d
27. 9. *Et percutiebat David omnem terram, nec relinquebat viventem virum & mulierem*, 367. a
28. 16. *Auferetur a te regnum, & dabitur æmulo tuo*, 457. a
17. *Scindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo*, 457. a
31. 4. *Arripuit itaque Saul gladium, & irruit ſuper eum*, 1. b
6. *Mortuus eſt ergo Saul*, 1. b

Regum II.

7. 3. OMNIA *quæ ſunt in corde tuo fac: Dominus enim tecum eſt in cunctis*, 569. d
5. *Hæc dicit Dominus: Numquid tu ædi-*

Digitized by Google

ædificabis mihi domum ad habitandum? 574. c
13. *Ipſe ædificabit domum nomini meo*, 574. c
14. *Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium*, 8. b
27. *Invenit ſervus tuus cor ſuum*, 54. e 222. c. 324. e
12. 1. *Miſit ergo Dominus Nathan ad David: qui cum veniſſet ad eum, dixit ei: Duo viri erant in civitate una, &c.* 493. c
2. *Dives habebat oves & boves plurimos*, 493. c
5. *Iratus indignatione David ... dixit ad Nathan: Vivit Dominus, quoniam filius mortis eſt vir qui fecit hoc*, 493. c
7. *Dixit autem Nathan ad David: Tu es ille vir*, 493. c
9. *Uriam Hethæum percuſſiſti gladio, & uxorem illius accepiſti in uxorem tibi*, 493. c. 502. c
13. *Et dixit David ad Nathan: Peccavi Domino*, 493. c
Tranſtulit Dominus peccatum tuum, 494. b
13. 14. Sec. lxx. *Et noluit Amnon audire vocem ejus (Thamar): & invaluit ſuper eam; & humiliavit eam...* 234. b
15. 14. *Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugium a facie Abſalom*, 545. c

Regum III.

3. 5. APPARUIT *autem Dominus Salomoni per ſomnium nocte*, 97. e
12. *Ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intelligens*, 97. c
In tantum ut nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit, 510. a
6. 7. *Domus cum ædificaretur, de lapidibus dolatis, atque perfectis ædificata eſt: & malleus & ſecuris & omne ferramentum non ſunt audita ....* 508. e
22. *Nihilque erat in templo quod non auro tegeretur*, 510. e
10. 4. *Videns autem Regina Saba omnem ſapientiam Salomonis ....* 551. b
5. *Et cibos menſæ ejus ... non habebat ultra ſpiritum*, 551. b
11. 11. *Quia non cuſtodiſti præcepta mea, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſervo tuo*, 327. d
12. *Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter David patrem tuum...* 327. d
14. 9. *Projeceruut me poſt corpus ſuum*, 241. b
17. 1. *Vivit Dominus in cujus conſpectu (ante cujus conſpectum) ſto*, 66. a. 244. d. 275. c. 486. c
Si erit annis his ros & pluvia, niſi juxta oris mei verba, 45. d
18. 32. *Elias aſcendit in verticem Carmeli, & pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua*, 451. b
45. *Cumque ſe verteret huc atque illuc, ecce cæli contenebrati ſunt .... & facta eſt pluvia grandis*, 451. b
19. 8. *Qui cum ſurrexiſſet, comedit & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, uſque ad montem Dei Oreb*, 266. a
21. 2. *Locutus eſt Achab ad Naboth, dicens: Da mihi vineam tuam ....* 181. e
19. *Hæc dicit Dominus; Occidiſti inſuper & poſſediſti*, 181. e

Regum IV.

2. 8. TULITQUE *Elias pallium ſuum, & involvit illud, & percuſſit aquas, quæ diviſæ ſunt in utramque partem, & tranſierunt ambo per ſiccum*, 45. c
22. *Cumque pergerent ... ecce currus igneus, & equi ignei diviſerunt utrumque, & aſcendit Elias per turbinem in cælum*, 192. b
5. 9. *Veniat ad me, & ſciat Prophetam eſſe in Iſrael*, 220. d
20. 1. *Ægrotavit Ezechias uſque ad mortem: & venit ad eum Iſaias...Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non vives*, 108. e
2. *Qui convertit faciem ſuam ad parietem, & oravit Dominum*, 109. a
5. *Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: & ecce ſanavi te*, 109. a

Libri primi Paralipomenon.

17. 4. NON *tu ædificabis mihi domum, quia vir ſanguinum es*, 508. e
21. 22. *Dixitque ei (Ornan) David: Da mihi locum areæ tuæ, ut ædificem in ea altare Domino: ita ut quantum valet argenti accipias*, 182. a
24. *Sed argentum dabo quantum valet: neque enim tibi auferre debeo*, 182. a

Tobiæ.

13. 22. ET *omni lapide pretioſo & mundo plateæ ejus ſternentur, & per omnes vicos ejus Alleluja cantabitur*, 63. b

Job.

1. 1. VIR *erat in terra Hus nomine Job*, 7. c
Et erat vir ille ſimplex & rectus, ac timens Deum, 547. b
12. *Ecce univerſa quæ habet in manu tua ſunt*, 547. b
20. *Tunc ſurrexit Job, & ſcidit veſtimenta ſua, & tonſo capite corruens in terram, adoravit*, 197. a
2. 6. *Ecce in manu tua eſt, verumtamen animam illius ſerva*, 547. b
3. 3. *Pereat dies in qua natus ſum*, 549. c
13. *Nunc enim dormiens ſilerem, & ſomno meo requieſcerem*, 303. d
16. *Aut ſicut abortivum abſconditum, non ſubſiſterem, vel qui concepti non viderunt lucem*, 303. d
4. 18. *Et in Angelis ſuis reperit pravitatem*, 477. a
5. 3. *Ego vidi ſtultum firma radice, & maledixi pulchritudini ejus ſtatim*, 549. c
11. *Qui ponit humiles in ſublime, & mœrentes erigit ſoſpitate*, 250. a
7. 1. *Tentatio eſt vita hominis ſuper terram*, 499. e. 536. a
11. *Non parcam ori meo, loquar in tribulatione ſpiritus mei*, 301. c. 506. b
9. 28. *Sciens quia non parceres delinquenti*, 498. a
10. 15. *Si impius fuero, væ mihi eſt: ſi autem juſtus, non levabo caput, ſaturatus afflictione & miſeria*, 536. a
13. 14. *Animam meam porto in manibus meis*, 54. d
16. *Non apparebit in conſpectu Dei omnis hypocrita*, 496. c
14. 2. *Qui quaſi flos egreditur, & conteritur*, 515. b. 522. e
Et fugit velut umbra, & numquam in eodem ſtatu permanet, 522. e
4. Sec. lxx. *Nemo (vivit) ſine peccato, nec infans cujus vita eſt unius diei ſuper terram*, 429. e. 477. a
15. 15. *Cæli non ſunt mundi in conſpectu ejus*, 477. a
17. 4. *Cor eorum longe eſt a diſciplina, propterea non exultabunt*, 505. c
18. 10. *Abſcondita eſt in terra pedica ejus, & decipula illius ſuper ſemitas*, 547. d
15. *Habitent in tabernaculo ejus ſocii ejus qui non eſt*, 45. a
19. 20. *Pelli meæ conſumtis carnibus, adhæſit os meum*, 514. d
20. 4. *Gaudium hypocritæ ad inſtar puncti*, 90. e
21. 13. *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt*, 90. e
23. 16. *Deus mollivit cor meum, & omnipotens turbavit me*, 189. a
24. 17. *Sic in tenebris, ſicut in luce ambulant*, 79. e
25. 5. *Stellæ non ſunt mundæ in conſpectu ejus*, 429. c
26, 13. *Spiritus ejus ornavit cælos*, 382. d
29. 15. *Oculus fui cæco, & pes claudo*, 573. a
16. *Pater eram pauperum, & cauſam quam neſciebam, diligentiſſime inveſtigabam*, 573. a
31. 12. *Ignis eſt uſque ad perditionem germinans, & omnia eradicans germina*, 332. d
23. *Semper enim quaſi tumentes ſuper me fluctus, timui Deum*, 573. a
37. *Per ſingulos gradus meos pronuntiabo eum*, 119. d
34. 30. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi*, 565. c
38. 2. *Quis eſt iſte involvens ſententias ſermonibus imperitis*, 567. a
15. *Auferetur ab impiis lux ſua*, 285. a
39. 32. *Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquieſcit?* 546. e
40. 14. *Ipſe eſt principium viarum Dei*, 179. c
19. *In oculis quaſi hamo, capies eum*, 261. c
23. *Numquid accipies eum ſervum ſempiternum?* 196. b
41. 25. *Omne ſublime videt, & ipſe eſt caput (Rex) ſuper omnes (univerſos) filios ſuperbiæ*, 257. c. 330. e

Pſalmorum.

1. 2. IN *lege ejus meditabitur die ac nocte*, 543. c
4. *Erit tamquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum ...* 10. b
5. *Non reſurgunt impii in judicio*, 568. b
2. 1. *Populi meditati ſunt inania*, 459. e
7. *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te*, 8. b. 249. d
8. *Poſtula a me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam ....* 525. d
9. *Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos*, 525. d
10. *Et nunc, reges, intelligite: erudimini, qui judicatis terram*, 565. c
3. 6. *Ego dormivi & ſoporatus ſum, (& ſomnum cepi) & reſurrexi*, 517. c. 541. d
8. *Dentes peccatorum contriviſti*, 507. d

9. *Do-*

Digitized by Google

9 Domini eſt ſalus, 504. b
4. 3. Filii hominum, uſquequo gravi corde? 485. c
5. Iraſcimini, & nolite peccare, 457. b
7. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine, 433. b
9. In pace in idipſum dormiam, & requieſcam, 436. b
5. 5. Mane aſtabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, 552. d
6. Neque habitabit juxta te malignus, 552. d
8. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus, 513. d
9. Dirige in conſpectu tuo viam meam, 553. d
11. Sepulcrum patens guttur eorum, 516. b
6. 6. Non eſt in morte qui memor ſit tui, 548. c
9. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem, 446. b
8. 4. Videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, 532. c
6. Minuiſti eum paulo minus ab Angelis, 390. a
8. Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus, 467. a
9. 15. Qui exaltas me de portis mortis, 516. b
10. 5. Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cælo ſedes ejus, 88. d. 114. d
Ponam in ſalutari, fiducialiter agam in eo, 502. c
7. Eloquia Domini igne examinata, argentum igne probatum, 80. c
9. In circuitu impii ambulant, 230. a
13. 2. Dominus de cælo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum, 448. b
15. 5. Tu es, Domine, qui reſtitues hereditatem meam mihi, 95. a
8. Providebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam a dextris eſt mihi ne commovear, 288. a
10. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem, 95. a. 113. a. 490. d
11. Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua uſque in finem, 94. c. 541. c
16. 9. Sub umbra alarum tuarum protege me, 301. a
17. 1. Diligam te, Domine, virtus mea, 400. d
7. Exaudivit de templo ſancto ſuo vocem meam, & clamor meus in conſpectu ejus introivit in aures ejus, 143. b
11. Aſcendit ſuper Cherubim, & volavit ſuper pennas ventorum, 24. c. 537. a
12. Et poſuit tenebras latibulum ſuum, in circuitu ejus tabernaculum ejus, 25. d
38. Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non convertar donec deficiant, 474. d
45. Populus, quem non cognovi, ſervivit mihi; in auditu auris obedivit mihi, 380. c
46. Filii alieni mentiti ſunt mihi, filii alieni inveterati ſunt, 545. d
18. 1. Cæli enarrant gloriam Dei, 503. b. 549. c
3. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam, 534. d
5. In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum, 74. d. 123. d. 459. a. 490. d
7. A ſummo cælo egreſſio ejus, & occurſus ejus uſque ad ſummum, 8. c. 241. d
10. Timor Domini ſanctus, permanens in ſæculum ſæculi, 557. c. 561. d
Judicia Domini vera, juſtificata in ſemetipſa, 542. c
11. Deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multum, 542. c
21. 1. Pro aſſumtione matutina, 541. a
15. Et diſperſa ſunt omnia oſſa mea, 483. a. 499. c
27. Edent pauperes, & ſaturabuntur, 206. a
22. 5. Impinguaſti in oleo caput meum, & poculum meum inebrians, quam præclarum eſt, 27. a. 126. d. 228. c
23. 6. Hæc eſt generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob, 526. c
24. 1. Ad te, Domine, levavi animam meam, 554. a
10. Univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas, 503. c
16. Reſpice in me, & miſerere mei: quia unicus & pauper ſum ego, 61. b
26. 6. Nunc exaltavit caput meum ſuper inimicos meos, 511. b
8. Vultum tuum, vultum tuum, Domine, requiram, 30. b. 53. c
10. Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem aſſumſit me, 553. c
11. Legem pone mihi, Domine, in via tua: & dirige me in ſemitam rectam propter inimicos meos, 553. d. c
29. 7. Non movebor in æternum, 549. c
11. Conſcidiſti ſaccum meum, & præcinxiſti me lætitia, 131. c
30. 11. Et oſſa mea conturbata ſunt, 483. a. 499. c
20. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti timentibus te, 111. c. 408. c. 448. b
Et perfeciſti eis qui ſperant in te, 408. a
31. 4. Converſus ſum in ærumna mea, dum configitur ſpina, 245. c
7. Tu es mihi refugium a preſſura, quæ circumdedit me, exultatio mea, 155. d
11. Lætamini, & exultate juſti, 481. a. b
32. 1. Rectos decet collaudatio, 505. a
6. Verbo Domini (Dei) cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum, 44. d. 503. a. 533. b
9. Ipſe enim dixit, & facta ſunt, 490. d
16. Non ſalvatur rex per multam virtutem, & gigas non ſalvabitur in multitudine virtutis ſuæ, 504. b
17. Fallax equus ad ſalutem, 504. b
33. 6. Accedite ad eum & illuminamini, 542. b
10. Timentibus Deum nihil deeſt, 597. c
11. Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos, 220. c
16. Oculi Domini ſuper juſtos, 479. d
17. Oculi Domini ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum, 500. c
19. Prope eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde, & humiles ſpiritu ſalvabit, 506. a
20. Multæ tribulationes juſtorum, 492. d
35. 7. Juſtitia tua ſicut montes Dei, judicia tua abyſſus multa, 105. c
10. Apud te eſt fons vitæ, 544. b
36. 6. Et judicium tuum tamquam meridies illuſtratur, 513. c.
11. Manſueti hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis, 555. d
18. Novit Dominus dies immaculatorum, & hereditas eorum in æternum erit, 555. d
22. Benedicentes ei hereditabunt terram, 555. d
29. Juſti autem hereditabunt terram; & inhabitabunt in ſæculum ſæculi ſuper eam, 557. d
35. Vidi impium ſuperexaltatum & elevatum ſicut cedros Libani, 514. c
36. Et tranſivi, & ecce non erat: quæſivi eum, & non eſt inventus locus ejus, 514. c
37. 6. Computruerunt cicatrices meæ a facie inſipientiæ meæ, 94. b
9. Rugiebam a gemitu cordis mei, 94. c
11. Cor meum dereliquit me, 222. c
19. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo, 94. c
38. 1. Dixi, Cuſtodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea, 204. d
2. Poſui ori meo cuſtodiam, cum conſiſteret peccator contra me, 204. d
39. 5. Beatus vir, cujus eſt nomen Domini ſpes ejus, & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas, 541. b
6. Annuntiavi, & locutus ſum: multiplicati ſunt ſuper numerum, 436. a
13. Cor meum dereliquit me, 324. c
40. 4. Univerſum ſtratum ejus verſaſti in infirmitate ejus, 471. d
41. 3. Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei, 30. c. 66. a
4. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi eſt Deus tuus? 36. a
42. 5. Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me, 36. c
Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei, & Deus meus, 37. a
33. 22. Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oves occiſionis, 240. c
23. Exurge, & ne repellas in finem, 454. b
44. 3. Specioſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis, 8. a. 387. a. 391. b
8. Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem, 93. a
Unxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis, 387. a. 403. a
9. Myrrha & gutta & caſia a veſtimentis tuis, 534. b
10. Aſtitit regina a dextris tuis in veſtitu deaurato, 345. c
14. Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus, 153. c. 346. a
17. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii, conſtitues eos Principes ſuper omnem terram, 51. a. 118. d. 123. d. 333. a
18. Memores erunt nominis tui, Domine, 51. a
45. 5. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei, 434. c. 495. c
11. Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus, 455. d
49. 2. Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis, 12. b. 144. c
3. Quoniam Deus ſummus & terribilis, & rex magnus ſuper omnes deos, 143. c
10. Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham, 140. b
47. 9. Sicut audivimus, ſic vidimus in civitate

vitate Domini virtutum, 543 d
14 *Ponite corda veſtra in virtute ejus*, 540. e
48. 13 *Homo cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*, 412. e. 478. e
49. 3. *Ignis ante eum præibit, & in circuitu ejus tempeſtas valida*, 111. b
9. *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos*, 505. e
14. *Immola Deo ſacrificium laudis*, 505. d
17. *Projeciſti ſermones meos retrorſum*, 500. c
21. *Exiſtimaſti inique quod ero tui ſimilis: arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam*, 500. c. d
50. 6 *Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci*, 145. c
Juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum judicaris, 546. c
9. *Aſperges me, Domine, hyſſopo, & mundabor*, 430. b
10. *Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata*, 145. e. 499. c
13. *Ne projicias me (Domine) a facie tua*, 24. c. 66. a
Redde mihi lætitiam Salutaris tui, & ſpiritu principali confirma me, 56. a
53. 8. *Voluntarie ſacrificabo tibi*, 449. a
54. 8. *Elongavi fugiens, & manſi in ſolitudine*, 517. a. 543. b
55. 12. *In me ſunt, Deus, vota tua, quæ reddam, laudationes tibi*, 505. d
57. 7. *Dominus conteret dentes eorum in ore ipſorum: molas leonum confringet Dominus*, 507. c
58. 2. *Eripe me de inimicis meis, Deus meus, & ab inſurgentibus in me libera me*, 314. c
4. *Irruerunt in me fortes*, 304. d
5. *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum, Domine*, 304. d
11. *Deus meus, miſericordia ejus præveniet me*, 553. b
59. 13. *Quia vana ſalus hominis*, 370. b
14. *In Deo faciemus virtutem*, 570. b
60. 2. *Intende orationi meæ*, 143. b
3. *A finibus terræ ad te clamavi*, 143. b
61. 9. *Deus adjutor noſter in æternum*, 567. b
13. *Et tu reddes unicuique ſecundum opera ſua*, 553. a
62. 6. *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea*, 514. c
4. *Adhæſit anima mea poſt te*, 406. e
65. 5. *Venite & videte opera Domini, terribilis in conſiliis ſuper filios hominum*, 111. c
17. *Ad ipſum ore meo clamavi, & exultavi ſub lingua mea*, 40. c
66. 6. *Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes*, 9. c
7. *Terra dedit fructum ſuum*, 9. c
Benedicat nos Deus, Deus noſter, 40. c
8. *Benedicat nos Deus; & metuant eum omnes fines terræ*, 40. c
67. 4. *Exultent juſti in conſpectu Dei*, 257. c
18. *Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, Dominus in illis aſcendit*, 194. d
Currus Dei decem millia, multiplex millia lætantium Dominus, 413. c
33. *Regna terræ, cantate Deo, cantate Deo*, 241. c
34 *Qui aſcendit ſuper cælos cælorum ad Orientem*, 241. e
Mirabilis Deus in Sanctis ſuis, (Deus Iſrael) ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ: benedictus Deus, 249. a. 308. b
68. 16. *Ne abſorbeat me profundum, neque urgeat ſuper me puteus os ſuum*, 348. c
17. *Exaudi me, Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua*, 449 b
24. *Obſcurentur oculi eorum, ne videant; & dorſum eorum ſemper incurva*, 52. e
32. *Et placebit Deo ſuper vitulum novellum, cornua producentem & ungulas*, 519. b
71. 1. *Deus judicium tuum Regi da*, 525. c
11. *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes Gentes ſervient ei*, 22. a. 66. c 241. d
72. 1. *Quam bonus Iſrael Deus, iis qui recto ſunt corde*, 111. c
2. *Mei autem pene moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei*, 63. d
7. *Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum*, 548. d
25. *Quid mihi reſtat in cælo, & a te quid volui ſuper terram?* 30. a. 53. e
73. 9. *Signa noſtra non vidimus, jam non eſt Propheta*, 248. a
74. 6. *Nolite extollere in altum cornu veſtrum, nolite loqui adverſus Deum iniquitatem*, 542. e
75. 3. *In die tribulationis meæ Deum exquiſivi manibus meis*, 550. c
76. 3. *Renuit conſolari anima mea*, 36. e
4. *Memor fui Dei, & delectatus ſum*, 36. e
77. 12. *Fecit mirabilia in terra Ægypti in campo Taneos*, 46. a
13. *Interrupit mare, & perduxit eos: & ſtatuit aquas quaſi in utre*, 46. a
14. *Eduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis*, 46. a
16. *Eduxit aquam de petra, & deduxit tamquam flumina aquas*, 46. a
23. *Et mandavit nubibus deſuper, & januas cæli aperuit*, 46. a
24. *Et pluit illis manna ad manducandum*, 46. a
27. *Et pluit ſuper eos ſicut pulverem carnes, & ſicut arenam maris*, 46. a
79. 6. *Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis (in lacrymis) in (cum) menſura*, 146. a. 236. c. 240. c
80. 11. *Aperi os tuum, & ego adimplebo illud*, 487. e
81. 6. *Ego dixi, dii eſtis, & filii Excelſi omnes*, 69. b. 129. a
7. *Vos autem ſicut homines moriemini*, 69 b
83. 5. *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te*, 40. a. 63. a. 509. c
6. *Beatus vir cujus eſt auxilium abs te, aſcenſiones (aſcenſus) in corde ſuo (ejus) diſpoſuit, in valle lacrymarum*, 407. b. 477. b. 536. a. 554. b
7. *Etenim benedictionem dabit, qui legem dedit*, 338. b
8. *Ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion*, 85. a. 109. c
11. *Melior eſt dies una in atriis tuis ſuper millia*, 552. c
84. 9. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquetur pacem*, 543. c
In eos qui convertuntur ad cor, 543. c
85. 7. *In die tribulationis meæ clamavi ad te*, 546. a
9. *Omnes gentes, quaſcumque feciſti, venient, & adorabunt coram te, Domine, & honorificabunt nomen tuum*, 12. b. 22. a
11. *Lætetur cor meum ut timeat nomen tuum*, 502. e. 561. d
86. 1. *Fundamenta ejus in montibus ſanctis*, 524. c
2. *Diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Jacob*, 525. a
87. 6. *Inter mortuos liber*, 488. b
89. 1. *Domine, refugium factus es nobis*, 554. e
14. *Repleti ſumus mane miſericordia tua, exultavimus & delectati ſumus*, 146. b
15. *Pro diebus, quibus nos humiliaſti annis quibus vidimus mala*, 146. b
91. 5. *Delectaſti me, Domine, in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo*, 155. c
6. *Quam magnificata ſunt opera tua, Domine; nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ*, 155. c
13. *Juſtus ut palma florebit*, 452. a
92. 1. *Dominus regnavit, decorem induit: induit Dominus fortitudinem*, 365. c
95. 1. *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra*, 143. c
9. *Commoveatur a facie ejus univerſa terra*; 143. c. 241. e
10. *Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit (a ligno,)* 143. c. 241. e
Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur, 241. e
96. 1. *Dominus regnavit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ*, 376. c
3. *Et nunc ignis adverſarios conſumit*, 457. b
97. 3. *Videbunt (viderunt) omnes fines terræ Salutare Dei*; 42. d. 43. b.
4. *Jubilate Domino omnis terra, cantate & exultate & pſallite*, 43. b
5. *Pſallite Deo noſtro in cithara & voce pſalmi*, 43. b
6. *In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ: jubilate in conſpectu regis Domini*, 43. c
7. *Moveatur mare, & plenitudo ejus, orbis terrarum & univerſi qui habitant in eo*, 43. c
8. *Flumina plaudent manu in idipſum, montes exultabunt*, 43. c
9. *Ante faciem Domini quoniam venit, quoniam venit judicare terram*, 43. c
99. 2. *Jubilate Deo omnis terra, ſervite Domino in lætitia*, 44. b. 143. c
2. *Intrate in conſpectu ejus in exultatione*, 44. b
3. *Scitote quoniam Dominus ipſe eſt Deus*, 45. b
101. 8. *Vigilavi & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto*, 541. d
26. *Initio enim terram fundavit, & opera manuum (tuarum) ejus ſunt cæli*, 532. c. 549. e
102. 14. *Memento, Domine, quia pulvis ſumus*, 121. c
17. *Miſericordia Domini ab æterno, & uſque in æternum ſuper timentes eum*, 523. a. 553. a
103. 3. *Qui tegit in aquis ſuperiora ejus*, 4. a
4. *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem urentem*, 333. d
10. *Qui emittis fontes in convallibus*, 155. b
24. *Omnia in ſapientia feciſti*, 498. b
27. *Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei*, 261. b
29. *Auferes ſpiritum eorum, & deficient*,

Digitized by Google

t ent, & in pulverem ſuum revertentur, 551. b
30. *Emitte (emittes) ſpiritum & creabuntur, & renovabis faciem terræ*, 46. c. 551. b
105. 1. *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis*, 511. b. 540. a
Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, 511. b. 540. a
7. *De torrente in via bibit*, 347. a
110. 4. *Miſericors & miſerator Dominus*, 494. e
9. *Sanctum & terribile nomen ejus*, 111. c
10. *Initium ſapientiæ timor Domini*, 557. e
112. 7. *Suſcitans de terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem*, 494. d
113. 3. *Omnia quæcumque voluit fecit*, 573. d
114. 4. *Domine, libera animam meam*, 73. d
5. *Miſericors & juſtus Deus noſter*, 73. d
116. 1. *Laudate omnes Gentes Dominum, & collaudate eum omnes populi*, 66. c. 112. e
117. 13. *Pulſus ſum, & everſus ſum, ut caderem: & Dominus ſuſcepit me*, 63. d
14. *Fortitudo mea & laudatio mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem*, 63. d
15. *Vox exultationis & ſalutis in tabernaculis juſtorum*, 509. c. 558. b
19. *Aperite mihi portas juſtitiæ, & ingreſſus in eas confitebor Domino*, 407. b
22. *Lapidem hic quem reprobaverunt ædificantes, factus eſt in caput anguli*, 157. a
26. *Benedictus qui venit in nomine Domini*, 528. d
27. *Conſtituite diem ſolemnem in frequentationibus, uſque ad cornu altaris*, 404. e
28. *Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te*, 55. e
118. 8. *Non me derelinquas uſquequaque*, 64. b
9. *In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam?* 542. d
27. *Viam juſtificationum tuarum inſtrue me*, 553. d
37. *Averte oculos meos, ne videant vanitatem*, 309. d
81. *Defecit in ſalutari tuo anima mea*, 551. b
96. *Latum mandatum tuum nimis*, 407. b
99. *Super omnes docentes me intellexi*, 220. c
113. *Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi*, 93. a
135. *Faciem tuam illumina ſuper ſervum tuum*, 552. a
140. *Ignitum eloquium tuum*, 399. e
123. 7. *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus*, 555. a
8. *Adjutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram*, 555. a
125. 4. *Converte, Domine, captivitatem noſtram, ſicut torrens in auſtro*, 434. e
6. *Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua:* 490. b
Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos, 490. b
126. 2. *Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere*, 321. e
Surgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris, 236. b
131. 9. *Sacerdotes tui induantur juſtitiam*, 365. e
11. *De fructu ventris tui ponam ſuper Sedem tuam*, 9. d. 459. e. 497. c
136. 9. *Beatus qui tenebit, & allidet parvulos ſuos ad petram*, 509. d
137. 6. *Quoniam excelſus Dominus, & humilia reſpicit, & alta a longe cognoſcit*, 448. c
138. 17. *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus; nimis confortatus eſt principatus eorum*, 312. c
8. *Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur*, 312. c
139. 6. *Funes extenderunt in laqueum pedibus meis, juxta iter ſcandalum poſuerunt mihi*, 294. b
140. 2. *Aſcendat oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo*, 432. d
3. *Pone, Domine, cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis*, 504. e
5. *Oleum peccatoris non impinguet caput meum*, 283. e
141. 4. *In via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueum mihi*, 547. d
6. *Portio mea, Domine, ſit in terra viventium*, 13. c. 326. a
143. 5. *Inclina cœlos tuos, & deſcende*, 454. b
144. 9. *Miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus*, 108. c. 228. b. 505. b. 632. e
13. *Fidelis eſt in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis*, 496. e
17. *Fidelis Dominus in omnibus viis ſuis*, 541. a
18. *Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum in veritate*, 246. d
147. 14. *Qui poſuit fines tuos pacem, & adipe frumenti ſatiat te*, 173. c
149. 4. *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis*, 88. a. 308. a
6. *Exultationes Dei in faucibus eorum, & gladii ancipites in manibus eorum*, 88. a. 308. a
7. *Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis*, 88. a. 308. a
8. *Ad alligandos reges eorum, & nobiles eorum in manicis ferreis*, 88. a

Proverbiorum.

1. 32. AVERSIO *parvulorum interficiet eos, & proſperitas ſtultorum perdet eos*, 414. b. 547. b
2. 14. *Lætantur cum male fecerunt, & exultant in rebus peſſimis*, 305. e. 369. d. 484. d
3. 15. (*Sapientia*) *pretioſior eſt cunctis opibus*, 542. c
16. *Longitudo dierum in dextera ejus*, 531. c
18. *Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eam, beatus*, 557. c
32. *Cum ſimplicibus ſermocinatio ejus*, 513. d
4. 23. *Omni cuſtodia ſerva cor tuum, quoniam ex ipſo vita procedit*, 33. c. 372. c
Et de neglectu mors exit, 372. c
5. 1. *Audi, fili mi, ſapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam*, 401. c
8. 11. *Melior eſt ſapientia cunctis opibus; & omnia quæ deſiderantur, huic non valent comparari*, 426. b
15. *Per me reges regnant*, 518. c. 565. b
35. Sec. lxx. *Præparatur voluntas a Domino*, 550. e
9. 17. *Aquæ furtivæ dulciores ſunt*, 477. e
10. 14. *Sapientes abſcondunt intelligentiam*, 399. a
11. 12. *Homo ſapiens tacebit uſque ad tempus*, 543. b
14. 10. *Cor, quod novit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio ejus non miſcetur (miſcebitur) extraneus*, 38. b. 491. c
12. *Eſt via quæ videtur homini juſta: noviſſima autem ejus deducunt ad mortem*, 553. d
16. 32. *Melior eſt patiens, viro forti: & qui dominatur animo ſuo, expugnatore urbium*, 269. e. 474. e
18. 3. *Peccator cum venerit* (*impius*) *in profundum* (*malorum*) *contemnit*, 330. d. 470. d. 552. a
4. *Aqua profunda, verba ex ore viri*, 477. e
9. *Qui mollis & diſſolutus eſt in opere frater eſt ſua opera diſſipantis*, 474. d
17. *Juſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui*, 475. a
22. 28. *Ne tranſgrediaris terminos quos poſuerunt patres tui*, 231. a
23. 1. Sec. lxx. *Si ſederis ad menſam potentis, ſapienter attende quæ apponuntur tibi:* 81. a. 224. c
2. *Quia ſimilia oportet te præparare*, 81. a. 224. c
24. 16. *Septies in die cadit juſtus, & reſurgit*, 352. e
25. 2. *Gloria Dei celare verbum: & gloria regum inveſtigare ſermonem*, 399. a
26. 11. *Canis reverſus ad vomitum*, 141. b
27. 7. *Anima ſaturata calcabit favum*, 4. e
31. 10. *Mulierem fortem quis inveniet*, 19. d
25. *Fortitudo & decor indumentum ejus*, 508. e

Eccleſiaſtæ.

1. 2. VANITAS *vanitatum & omnia vanitas*, 276. a. 401. c. 504. ſi
4. *Generatio vadit & generatio venit, terra autem in æternum ſtat*, 530. d. 532. a
2. 2. *Riſum reputavi errorem, & gaudio dixi: Quid fruſtra deciperis*, 485. a
4. 10. *Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non eſt qui erigat eum*, 238. b
9. 1. *Ignorat homo utrum odio vel amore dignus ſit*, 324. e
10. *Quodcumque poteſt manus tua, inſtanter operare: quia nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia eſt apud inferos, quo tu properas*, 88. d
10. 4. *Si ſpiritus poteſtatem habentis* (*habens*) *aſcenderit ſuper te, locum tuum* (*cito*) *non deſeras*, 264. c. 288. a. 305. e
11. 2. *Da mihi, Domine, partes ſeptem, necnon & octo*, 536. d
10. Sec. Heb. *Et adoleſcentularum non eſt numerus*, 445. e

Cantici canticorum.

1. 1. OSCULETUR *me oſculo oris ſui*, 37. a. 53. c
3. *Curremus in odorem unguentorum tuorum*, 442. d
10. *Collum tuum ſicut monilia*, 528. b
11. *Cum eſſet Rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum*, 436. b

2. 1. *Ego flos campi, & lilium convallium*, 442. d
3. *Sicut malus inter ligna ſilvarum, ſic dilectus meus inter filios*, 456. a
Sub umbra ejus (illius) quem deſideraveram, ſedi, 300. b. 301. a
16. *Sponſus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia*, 332. e
17. *Donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ*, 332. e
3. 1. *In lectulo meo per noctes quæſivi quem diligit anima mea: quæſivi illum & non inveni*, 557. b
5. *Obſecro vos, filiæ Jeruſalem, ne evigilare faciatis dilectam, quouſque ipſa velit*, 210. e
7. *En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael*, 508. b
4. 1. *Oculi tui columbarum*, 484. e
8. *Veni de libano, veni*, 401. c
12. *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa*, 332. e
5. 2. *Ego dormio & cor meum vigilat*, 99. a
3. *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos*, 472. d
15. *Comedi favum cum melle meo*, 519. e
16. *Dilectus meus candidus, & rubicundus*, 498. e
8. 8. *Soror noſtra parvula eſt, & ubera non habet*, 10. d
11. *Vinea fuit pacifico in ea quæ habet populos*, 520. a
13. *Quæ habitas in hortis, audire me fac vocem tuam*. 332. e

Libri ſapientiæ.

1. 1. SENTITE *de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum*, 513. c
5. *Spiritus (ſanctus) Domini disciplinæ effugit (effugiet) fictum, & non habitat in corpore pleno (ſubdito) peccatis*, 59. c. 285. c. 385. a. 513. e
Effugit fictum, & auferet ſe a cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu, 513. e
7. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, in omnibus jam ſcientiam habet vocis*, 259. a
2. 8. *Coronemus nos roſis antequam marceſcant: nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra*. 325. e
9. *Ubique relinquamus ſigna lætitiæ: quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors noſtra*, 325. e
20. *Morte turpiſſimâ condemnemus eum*, 498. d
3. 6. *Tamquam aurum in fornace probavit illos*, 196. d
4. 8. *Senectus enim venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata*, 83. e
9. *Et ætas ſenectutis vita immaculata*, 83. e
11. *Raptus eſt (juſtus) ne malitia mutaret intellectum ejus*, 563. c
9. 15. *Deprimit terrena habitatio ſenſum multa cogitantem*, 548. b
10. 21. *Linguas infantium fecit diſertas*, 504. d
16. 20. *Panem, omnem ſuavitatem habentem, & omnem dulcedinem, Deus ei dedit*, 49. c

Eccleſiaſtici.

2. 1. FILI, *accedens ad ſervitutem Dei, ſta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem*, 299. a
11. *Nullus ſperavit in Domino & confuſus eſt*, 430. c
12. *Quis enim permanſit in mandatis ejus & derelictus eſt*, 430. c
14. *Væ peccatori ingredienti terram duabus viis*, 153. d
16. *Væ iis qui perdiderunt ſuſtinentiam*, 289. c. 541. a
4. 36. *Non ſit manus tua ad dandum contracta, & ad accipiendum porrecta*, 550. b
5. 8. *Ne tardes converti ad Dominum, atque differas de die in diem*, 473. c
6. 25. *Injice pedes tuos in compedes ejus, & in torques illius collum tuum*, 528. b
7. 11. *Ira requieſcit in ſinu ſtulti*, 294. a
15. *Non iteres verbum in oratione*, 159. b
9. 8. *Semper ſint veſtimenta tua candida*, 430. a
11. 27. *In die bonorum ne immemor ſis malorum: & in die malorum ne immemor ſis bonorum*, 549. c. 572. e
12. 11. *Verba ſapientum ſunt quaſi ſtimuli*, 297. a
14. 5. *Qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit?* 495. c
15. 9. *Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris*, 470. e. 505. a
20. 7. *Homo ſapiens tacebit uſque ad tempus*, 504. a
22. 2. *De ſtercore boum lapidatus eſt piger*, 62. e
28. 28. *Ori tuo fac oſtium & vectem, & in verbis tuis jugum & ſtateram*, 504. e
30. 24. *Miſerere animæ tuæ placens Deo*, 495. e
32. 6. *Ubi non eſt auditus, non effundas ſermonem*, 505 c
34. 30. *Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, quid prodeſt lavatio ejus?* 506. d

Iſaiæ.

1. 3. COGNOVIT *bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſrael autem me non cognovit*, 66. e
6. *Vulnus, & livor, & plaga tumens, non eſt circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo*, 494. a
15. *Manus tuæ plenæ ſunt ſanguine*, 451. a
16. *Lavamini, mundi eſtote*, 379. a
23. *Omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones*, 270. c
2. 2. *Erit in noviſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium*, 9. b. 239. a. 451. b
3. 1. *Auferet Dominus ab Jeruſalem & Juda omne robur panis & omne robur aquæ*, 414. b
9. *Prædicaverunt peccatum ſuum ſicut Sodoma*, 305. e
16. *Et ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant*, 542. e
24. *Et erit pro ſuavi odore fœtor, pro zona funiculus*, 507. a
4. 2. *Erit fructus terræ ſublimis*, 9. d
5. 7. *Vinea Domini Sabaoth domus Iſrael eſt*, 459. e
18. *Væ qui trahit peccata ſicut veſtem longam*, 507. e
21. *Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes*, 227. e
22. *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem*, 197. d
7. 13. *Numquid parum eſt vobis moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo*, 55. e
14. *Propter hoc dabit Dominus ipſe vobis ſignum. Ecce Virgo (in utero) concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*, 11. d. 527. a. 545. b
9. 2. *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam*, 521. e
6. *Parvulus natus eſt nobis & filius datus eſt nobis... Pater futuri ſeculi, Princeps pacis*, 590. c
10. *Lateres ceciderunt, ſed quadris lapidibus ædificabimus: ſycomoros ſucciderunt, ſed cedros immutabimus*, 508. a
10. 22. *Si fuerit numerus filiorum Iſrael, ſicut (velut) arena maris, tamen reliquiæ ſalvæ fiant*, 80. c. 449. c
27. *Computreſcet jugum a facie olei*, 150. e
11. 1. *Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet*, 9. c
2. *Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus.... Et replebit eum ſpiritus timoris Domini*, 380. e. 387. a
10. *Sec. lxx. Erit radix Jeſſe, qui exurget regere Gentes; in ipſum Gentes ſperabunt*, 66. c. 112. e
10. *O radix Jeſſe, qui ſtas in ſignum populorum*, 527. a
14. 13. *Ponam ſedem meam ad aquilonem*, 58. b
14. *Similis ero Altiſſimo*, 58. b
15. 20. *Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, & mittet eis ſalvatorem & propugnatorem qui liberet eos*, 525. e
24. 16. *Secretum meum mihi*, 407. b
25. 12. *In excelſis habitabit: munimenta ſaxorum ſublimitas ejus, panis ei datus eſt*, 376. a
26. 10. *Tollatur impius, ne videat gloriam Domini*, 52. d. 89. b
29. 13. *Appropinquat populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me; cor autem ejus longe eſt a me*; 446. e
30. 20. *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum*, 512. d
21. *Et aures tuæ audient vocem poſt tergum monentis*, 512. d
33. 15. *Qui claudit oculos ſuos ne videat malum, & obturat aures ſuas ne audiat ſanguinem, & excutit manus ſuas ab omni munere*, 285. e
16. *In excelſis habitabit, munimenta ſaxorum ſublimitas ejus*, 205. b. 285. e
17. *Regem in decore ſuo videbunt oculi ejus*, 559. b
35. 4. *Dicite puſillanimis: confortamini, & nolite timere.... Deus ipſe veniet, & ſalvabit nos*, 11. c. 525. c
5. *Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt*, 11. c
6. *Tunc ſaliet ſicut cervus, claudus; et aperta erit lingua mutorum*, 11. c
10. *Lætitia ſempiterna ſuper capita eorum, gaudium et exultationem obtinebunt*, 94. e
38. 1. *Hæc dicit Dominus: Diſpone domui tuæ, quia morieris tu; et non vives*, 108. e
2. *Et convertit Ezechias faciem ſuam ad parietem, et oravit ad Dominum*, 109. a
3. *Et flevit Ezechias fletu magno*, 109. a
5. *Ecce ego adjiciam ſuper dies tuos...*; 109. a
15. *Recogitabo omnes dies meos in amaritudine animæ meæ*, 235. d
17. *Projeciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea*, 476. e
40. 4. *Omnis vallis implebitur, et omnis*

Digitized by Google

nis mons & collis humiliabitur, 430.c
6. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quaſi flos agri*, 515.a
8. *Verbum autem Domini noſtri manet in æternum*, 540.c
9. *Super montem excelſum aſcende tu, qui evangelizas Sion*, 392.b
31. *Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem*, 508.b
42. 1. *Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus, complacuit ſibi in illo anima mea*, 442.c
43. 19. *Ecce novo facio omnia*, 57.e
25. *Ego ſum, ego ſum, qui deleo ut nebulam iniquitates tuas, ut juſtificeris*, 519.d
Ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero, 500.e
26. *Tu autem memor eſto, & judicemur*. 500.e.
26. Sec. lxx. (*Dic tu prior iniquitates tuas, ut juſtificeris*, 204.b.)
45. 11. Sec.lxx.*Facit quæ futura ſunt*, 290.c
46. 8. *Redite prævaricatores ad cor*, 549.a
48. 22. *Non eſt gaudere impiis, dicit Dominus*, 481.a
49. 8. *Tempore accepto exaudivi te, & in die ſalutis adjuvi te*, 523.b
18. *Vivit Dominus quia his omnibus velut veſtimento (ornamento) veſtieris*. 365.b. 451.d.
Sec. lxx. *Vivo ego, dicit Dominus, quia in ſublimatione tua omnibus his velut veſtimento veſtieris*, 534.b
50. 4. *Dominus dedit mihi linguam eruditam*, 504.d
7. *Dominus auxiliator meus, & ideo non ſum confuſus*, 288.b
51. 3. *Gaudium & lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis*, 63.b. 94.e. 241.a.
23. *Qui dicunt animæ tuæ: Incurvare, ut tranſeamus*, 284.c.
52. 6. *Ego ipſe qui loquebar, ecce adſum*, 487.e
7. *Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona*, 523.c
10. *Videbit omnis caro Salutare Dei*, 42.d
11. *Mundamini qui fertis vaſa Domini*, 379.a
14. *Et ſublimis erit valde*, 442.d
53. 2. *Et vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſideravimus eum*, 241.d
3. *Deſpectum & noviſſimum virorum, virum dolorum .... unde nec reputavimus eum*, 241.d
4. *Vere languores noſtros ipſe tulit, & iniquitates noſtras (dolores noſtros) ipſe portavit*, 8.a. 203.c
7. *Tamquam ovis ad occiſionem ducetur, & ſicut agnus coram ſe tondente, (obmuteſcet, &) non aperiet os ſuum*, 13.b. 238.e
(*Tamquam agnus ad occiſionem ducetur, & tamquam ovis coram tondente ſe, ſine voce*, 170.c
Tamquam ovis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus obmutuit, 241.e
Tamquam ovis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, ſine voce, ſic non aperuit os ſuum, 489.e)
8. *Generationem ejus quis enarrabit?* 389.a
54. 1. *Lætare, ſterilis, quæ non paris; erumpe & clama quæ non parturis*, 60.b 531.a
Quia multi filii deſertæ, magis quam ei, quæ habet virum, 60.b
13. *Et erunt omnes docibiles Dei*, 81.e
55. 10. *Quomodo deſcendit imber & nix de cælo, & illuc non revertitur ..... & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti*, 532.d
11. *Sic erit verbum, quod egredietur de ore meo*, 532.d
56. 10. *Canes muti non valentes latrare*, 97.a
57. 18. Sec. lxx. *Dabo illis ſolatium verum*, 555.e
19. Sec. lxx. *Pacem ſuper pacem*, 555.a
58. 9. *Antequam me invocetis (adhuc loquente te) dicam: Ecce, adſum*, 264.e. 513.c. 539.b
3. *Quare jejunavimus, & non aſpexiſti? humiliavimus animas noſtras, & neſciſti?* 547.a
60. 8. *Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant? & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas?* 169.d. 468.c. 299.e. 523.c
61. 7. *In terra ſua duplicia poſſidebunt*, 499.c.e
62. 5. *Gaudebit ſponſus ſuper ſponſam*, 213.a
63. 1. *Ego qui loquor juſtitiam. & propugnator ſum ad ſalvandum*, 525.d.
2. *Quare (ergo) rubrum eſt indumentum tuum?* 390.d. 440.a
64. 1. *Utinam diſrumperes (dirumperes) cælos, & deſcenderes*, 454.b. 525.d
4. *Quod (Quæ) oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe*, 54.a
66. 1. *Cælum mihi ſedes eſt*, 528.a 533.c
2. *Super quem requieſcit (requieſcet) ſpiritus meus, niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem ſermones meos*, 59.d. 290.a. 448.c. 552.b
18. *Ego opera & cogitationes eorum venio ut congregem*, 47.b

Jeremiæ.

2. 1. R*ECORDATUS ſum diei deſponſationis tuæ in deſerto*, 400.e
8. *Tenentes legem meam, neſcierunt me*, 119.d
29. *An vultis mecum judicio contendere?* 547.a
3. 1. *Si dimiſerit vir uxorem ſuam, & illa recedens duxerit virum alium, numquid revertetur ad eam ultra? ... tamen revertere ad me, dicit Dominus*, 512.a
3. *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere*, 473.b
4. 22. *Sapientes ſunt ut faciant mala, bene autem facere neſcierunt*, 340.a
5. 21. *Audi popule ſtulte, & qui non habes cor*, 54.e
6. 7. *Sicut frigidam facit ciſterna aquam, ſic frigidam fecit malitiam ſuam*, 436.e
8. 16. *A Dan auditus eſt fremitus curruum, & equorum ejus*, 72.d
9. 21. *Intravit mors per feneſtras noſtras*, 516.c. 548.c
17. 1. *Peccatum Judæ ſcriptum eſt ſtylo ferreo, in ungue adamantino*, 69.a
5. *Maledictus homo qui confidit (qui ſpem ſuam ponit) in homine, & a Domino recedit cor ejus*, 43.b. 478.b. 541.b. 553.e
16. *Diem hominis non deſideravi*: 514.b
18. *Duplici contritione contere eos*, 468.e. 480.d
20. 12. *Tibi enim, Domine, revelavi cauſam meam*, 489.e
23. 23. *Ego Deus de vicino, & non Deus de longe*, 264.d
30. *Ecce ego ad Prophetas, qui furantur verba mea, unuſquiſque a proximo ſuo*, 173.d
31. 22. *Femina circumdabit virum*, 7.a
33. *Hoc eſt teſtamentum quod teſtabor eis: dabo leges meas in cordibus eorum, et in ſcapulis eorum ſcribam eas*, 526.b
34. *Et non docebit vir ultra proximum ſuum, dicens: Cognoſce Dominum; a minimo uſque ad maximum cognoſcent me*, 244.d

Threni.

1. 1. Q*UOMODO ſedet ſola civitas plena populo*, 517.a
11. *Omnis populus ejus gemens, & quærens panem*, 94.b
3. 1. *Ego vir videns paupertatem meam*. 61.a
48. *Diviſiones aquarum deduxit oculus meus*, 513.a

Baruch.

4. 36. V*IDE jucunditatem quæ veniet tibi a Deo tuo*, 38.e
5. 5. *Sta in excelſo, & circumſpice*, 38.e

Ezechielis.

1. 12. U*BI erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur*, 203.e
9. *Non revertebantur cum incederent*. 154.b
18. *In circuitu & intus plena erant oculis*, 207.d. 385.a
2. 1. *Fili hominis, ſta ſuper pedes tuos, & audi quæcumque loquar ad te*, 543.c
3. *Mitto ego te ad filios Iſrael, ad gentem apoſtatricem, quæ receſſit a me*, 215.e
3. 8. *Ecce dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum*: 201.d
9. *Ut adamantem & ſilicem dedi faciem tuam*, 201.d
13. 17. *Væ iis qui prophetant de corde*, 568.c
18. 4. *Anima quæ peccaverit ipſa morietur*, 71.e. 89.d. 159.d
20. *Filius non portabit iniquitatem patris, nec pater filii*, 89.d
21. *Quacumque hora peccator converſus fuerit, ſalvus erit, (vita vivet, & non morietur,) 64.d. 93.b.
Si impius egerit pœnitentiam de omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt ... vita vivet, & non morietur, 512.b
22. *Omnium iniquitatum ejus, quas operatus eſt, non recordabor; & in juſtitia ſua, quam operatus eſt vivet*, 512.b. 539.c
23. *Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat*, 73.c
27. *Et cum averterit ſe impius ab impietate ſua ... ipſe animam ſuam vivificabit*. 93.b
32. *Nolo mortem peccatoris; magis autem, ut convertatur, & vivat*, 166.d
20. 25. *Dedi eis mandata non bona*, 91.c
33. 11. *Nolo mortem impii, ſed ut convertatur impius a via ſua, & vivat*, 73.c. 166.d. 469.e. 543.e. 576.b
12. *Quacumque hora peccator converſus fuerit, vivit*, 93.c
40. 4. *Vide oculis tuis, & auribus tuis audi*, 177.d

Danielis.

2. 28. S*ED eſt Deus in cælo revelans myſteria.... ſomnium tuum, & viſiones capitis tui in cubili tuo hujuſcemodi ſunt*, 545.b
35. *Lapis qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt*

eſt mons magnus, & implevit univerſam terram, 320.a
3. 86. *Benedicite, ſpiritus & animæ juſtorum, Domino*, 559.b
87. *Benedicite, ſancti & humiles corde Domino*, 559.b
7. 10. *Millia millium miniſtrabant ei*, 59.a
9. 23. *Ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir deſideriorum es*, 333.d
24. *Cum venerit Sanctus Sanctorum, ceſſabit unctio veſtra*, 387.b
10. 5. *Et ecce vir unus veſtitus lineis, & renes ejus accincti auro obrizo*, 58.d

Oſee,

1. 20. DESPONSAVI *te mihi in juſtitia, & fide*, 400.c
5. 1. *Cauſa ruinæ populi Sacerdotes mali*, 72.b
2. *Victimas demergebant in profundum*, 319.c
6. 3. *Vivificabis nos poſt duos dies, (&) in die tertia ſuſcitabit nos*, 517.e. 556.c
8. 4. *Ipſi regnaverunt, & non ex me: principes extiterunt, & ego ignoravi*, 87.c. 279.a. 378.a
10. 12. Sec. lxx. *Illuminate vobis lumen cognitionis*, 542.b
13. 11. *Dabo eis reges in furore meo*, 215.c
14. 3. *Omnem aufer iniquitatem. & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum*, 39.c

Joelis.

1. 17. COMPUTRUERUNT *jumenta in ſtercore ſuo*, 61.b. 507.c
2. 2. *Dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis*, 541.c
18. *Zelatus eſt Dominus terram ſuam; & pepercit populo ſuo*, 148.d

Amos.

3. 7. NON *facies Dominus verbum ſuper terram, quod no revelaverit ſervis ſuis Prophetis*, 71.d 118.d
7. 14. *Non ſum Propheta, ſed armentarius vellicans ſycomoros*, 220.d
8. 11. *Mittam eis ſitim aquæ, & famem panis*, 434.b
9. 3. *Si celaverint ſe ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo ſerpenti, & mordebit vos*, 552.a

Jonæ.

1. 7. ET *miſerunt ſortes: & cecidit ſors ſuper Jonam*, 325.c
2. 2. *Clamavit Jonas ad Deum de ventre ceti*, 537.c
3. 4. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur*, 108.e
5. *Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum: & prædicaverunt jejunium*, 108.e
9. *Quis ſcit ſi convertatur & ignoſcat Deus?* 148.c. 498.c
10. *Et vidit Deus opera eorum, quia converſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus*, 108.e

Michææ.

2. 11. UTINAM *non eſſem vir habens ſpiritum; & mendacium potius loquerer*, 220.c.
3. 5. *Prophetæ qui ſeducunt populum meum, qui mordent dentibus ſuis & prædicant pacem*, 17.d
Et ſi quis non dederit in ore eorum quidpiam, ſanctificant ſuper eum prælium (bellum,) 17.d. 270.c
6. *Quapropter nox eis pro viſione erit, & tenebræ pro divinatione*, 270.c
5. 2. *Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſrael*, 11.a
5. *Et erit iſte pax in terra, cum venerit*, 173.b

Habacuc.

3. 16. ESCA *ejus electa*, 197.e
Domine, audivi auditum tuum, & timui: conſideravi opera tua & expavi, 71.d
2. Sec. lxx. *In medio duorum animalium innoteſceris*, 71.d
3. Sec. lxx. *Deus a Libano veniet, & ſanctus de monte umbroſo & condenſo*, 399.d
4. Sec. lxx. *Pedes ejus ſteterunt, & mota eſt terra.* 406.d
15. Sec. lxx. *Miſiſti in mari equos tuos turbantes aquas multas*, 413.c
18. *Gaudebo in Deo Jeſu meo*, 42.d
19. *Domine Deus virtus mea, conſtitue pedes meos in conſummatione, & ſuper excelſa ſtatuet me, ut vincam in claritate ipſius*, 42.c. 52.b

Sophoniæ.

3. 3. PASTORES *tui lupi veſpere, non relinquentes in mane*, 17.c. 270.c

Aggæi.

2. 8. VENIET *deſideratus cunctis Gentibus, & replebitur gloria domus Domini*, 66.c

Zachariæ.

1. 3. CONVERTIMINI *ad me, & ego convertar ad vos*, 512.b. 546.c. 551.d
7. *Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una ſedens in medio amphoræ*, 483.c
8. *Et dixit: Hæc eſt impietas*, 483.c
5. 7. *Iniquitas in talento plumbi ſedet*, 483.c
6. 12. *Ecce vir, Oriens nomen ejus*, 7.e. 507.d
13. 1. *In die illa erit fons patens domus David inhabitantibus Jeruſalem, in ablutionem peccatorum & menſtruatæ*, 544.b

Malachiæ.

1. 2. JACOB *dilexi, Eſau autem odio habui*, 563.d
6. *Si Dominus (ego) ſum, ubi eſt timor meus? & ſi pater (ego) ſum, ubi eſt amor meus*, 249.b. 400.c
10. *Non eſt mihi voluntas in vobis, & ſacrificium non ſuſcipiam de manu veſtra*, 66.b. 352.d
11. *Ab ortu ſolis uſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda*, 66.b

Matthæi.

1. 1. LIBER *generationis Jeſu Chriſti, filii David, filii Abraham*, 10.a. 118.a
16. *Jacob autem genuit Joſeph, virum Mariæ, de qua natus eſt Jeſus, qui vocatur Chriſtus*, 417.a
21. *Ipſe ſalvum faciet populum ſuum a peccatis eorum*, 156.c
2. 2. *Vidimus ſtellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum*, 418.d
13. *Surge, & accipe puerum & matrem ejus, & fuge in Ægyptum ... futurum eſt enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum*, 11.c
3. 4. *Ipſe autem Johannes habebat veſtimentum de pilis camelorum ... eſca autem ejus locuſtæ & mel ſylveſtre*, 201.d
7. *Genimina viperarum, quis oſtendit vobis effugere a ventura ira?* 201.c. 368.a
8. *Facite dignos fructus pœnitentiæ*, 201.c. 368.a
10. *Jam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt*, 31.d
11. *Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne*, 502.a
16. *Vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe*, 502.a
71. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (complacuit)* 8.a 575.c
4. 1. *Tunc Jeſus ductus eſt in deſertum a ſpiritu, ut tentaretur a diabolo*, 6.e
2. *Et cum jejunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus*, 6.e. 266.a
3. *Et accedens tentator dixit ei*, 6.c
4. *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei*, 38.b. 218.a. 515.d
17. *Cœpit Johannes prædicare & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum cœlorum*, 240.c
5. 2. *Aperiens autem os ſuum, dixit*; 402.d
5. *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur*, 318.c. 493.d. 563.a
8. *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*, 110.d. 211.c. 455.c. 457.c. 501.a
13. *Si ſal evanuerit, in quo ſalietur*, 84.c. 349.b.
Ad nihilum valet ultra, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus, 109.d
16. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant veſtra bona opera, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt*, 87.b. 248.d. 307.d. 527.c
19. *Quicumque ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit ...* 109.e. 212.c. 245.a
27. *Audiſtis quia dictum eſt antiquis: non mœchaberis*, 169.a
28. *Ego autem dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum (eam, Jam) mœchatus eſt (eam) in corde ſuo*, 17.e. 169.a. 516.c
29. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & projice abs te*, 365.d
30. *Si manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum & projice abs te*, 365.d
34. *Nolite jurare per cœlum, neque per terram*, 328.b

Digitized by Google

37. *Sit ſermo veſter: eſt, eſt, non, non,* 328. b
44. *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos,* 16. c. 277. b. 540. b
Benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, 640. b
45. *Ut ſitis filii Patris veſtri qui in cælis eſt,* 640. b
6. 2. *Amen, dico vobis, receperunt mercedem ſuam,* 550. c
3. *Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua,* 302. a
5. *Cum oratis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes, qui amant in ſynagogis & in angulis platearum ſtantes orare, ut videantur ab hominibus,* 187. d
9. *Sic orabitis; Pater noſter qui es in cælis,* 249. c
16. *Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam,* 316. a
20. *Theſaurizate vobis theſauros in cælo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt, nec furantur,* 155. a. 542. d
21. *Ubi eſt theſaurus tuus, ibi (eſt) & cor tuum,* 55. a, 176. b
22. *Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit,* 153. e
23. *Ipſæ tenebræ quantæ erunt,* 98. a
24. *Nemo poteſt duobus dominis ſervire,* 164. e
7. 6. *Nolite ſanctum dare canibus, neque ponatis margaritas ante porcos, ne converſi conculcent eas pedibus ſuis,* 142. c. 305. c
7. *Quærite & invenietis, petite & accipietis, pulſate & aperietur vobis,* 381. b
11. *Si vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis Pater meus cæleſtis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe,* 27. c. 301. b
12. *Quæ vultis ut faciant vobis homines, hæc facite eis,* 91. d
14. *Arcta eſt via quæ ducit ad vitam,* 152. c. 423. a
15. *(Hi ſunt qui veniunt) venient ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces,* 348. c 518. c
18. *Non poteſt arbor mala fructus bonos facere,* 98. d.
20. *A fructibus eorum cognoſcetis eos,* 354. c
21. *Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum,* 512. a
22. *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* 331. e
25. *Fundata enim erat ſupra petram,* 508. a
29. *Erat docens, tamquam poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ & Phariſæi,* 502. e
8. 11. *Amen dico vobis quia ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Jacob in regno cælorum,* 49. a
12. *Filii autem regni projicientur in tenebras exteriores,* 49. a
20. *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput ſuum reclinet,* 285. b
27. *Qualis eſt hic quia venti & mare obediunt ei?* 391. a
32. *Et ait illis: Ite; at illi exeuntes abierunt in porcos,* 547. b
9. 6. *Tibi dico, ſurge,* 46. a
9. *Vidit hominem ſedentem in telonio, Matthæum nomine, & ait illi: ſequere me, & ſurgens ſecutus eſt eum,* 198. a
10. *Et factum eſt diſcumbente eo in domo* ... 198. a
11. *Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magiſter veſter?* 519. b.
12. *Non eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus,* 519. b
13. *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores,* 307. c. 387. d
15. *Non jejunabunt filii Sponſi, quamdiu cum illis eſt Sponſus,* 401 b.
20. *Ecce mulier quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti ejus,* 275. d
21. *Si tetigero vel fimbriam veſtimenti ejus, ſalva ero,* 44. c.
22. *Et ſalva facta eſt mulier ex illa hora,* 275. d
23. *Cum veniſſet Jeſus in domum principis, & vidiſſet tibicines & turbam tumultuantem,* 240. b
25. *Et cum ejecta eſſet turba,* 240. b
30. *Et aperti ſunt oculi amborum: & comminatus eſt illis Jeſus, dicens: Videte ne quis ſciat,* 320. b
37. *Meſſis quidem multa eſt, operarii autem pauci,* 139. a
38. *Rogate Dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam,* 139. a. 519. e
10. 5. *In viam Gentium non abieritis, & in civitates Samaritanorum non intraveritis,* 22. e
8. *Gratis accepiſtis, gratis date,* 518. e
14. *Quicumque non receperint vos, exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus veſtris,* 130. b
15. *Amen dico vobis: tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die judicii quam illi civitati,* 130. b
19. *Dabitur vobis in illa hora quid loquamini,* 218. e
20. *Non vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis,* 218. b. 249. c. 352. b. 487. e
22. *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.* 64. d. 386. c. 460. e
23. *Si perſecuti vos fuerint in una civitate, fugite in aliam,* 142. c
27. *Quæ in aure auditis, prædicate ſuper tecta,* 517. e
37. *Qui autem amat patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus,* 113. c
42. *Qui dederit uni ex minimis meis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine diſcipuli, non perdet mercedem ſuam,* 255. e
11. 3. *Tu es qui venturus es, an alium exſpectamus,* 231. d.
11. *Non ſurrexit inter natos mulierum major Johanne Baptiſta,* 435. d
12. *Regnum cælorum vim patitur, & violenti (diripiunt) rapiunt illud,* 192. c. 536. b
25. *Confiteor tibi, Pater, Rex cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc a prudentibus & ſapientibus, & revelaſti ea parvulis,* 127. c. 216. d. 339. e
27. *Nemo novit Filium, niſi Pater, & Patrem nemo novit, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare,* 8. d. 391. a
28. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos,* 334. c
29. *Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde,* 498. a
30. *Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve,* 480. d
12. 32. *Qui peccaverit in Spiritum ſanctum non remittetur ei neque in hoc ſeculo neque in futuro,* 501. e
35. *Bonus homo de bono theſauro profert bona, & malus homo de malo theſauro profert mala,* 521. c
36. *Omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die judicii.* 284. a
38. *Magiſter, volumus a te ſignum videre.* 71. e
44. *Et veniens invenit eam vacantem, ſcopis mundatam & ornatam,* 501. c
45. *Tunc vadit & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & intrantes habitant ibi: & fiunt noviſſima hominis illius pejora prioribus,* 501. e
13. 6. *Orto ſole, exæſtuaverunt,* 300. e
7. *Alia autem ceciderunt in ſpinas: & creverunt ſpinæ, & ſuffocaverunt ea,* 529. d
8. *Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud triceſimum,* 529. d
16. *Beati oculi qui vident, quæ vos videtis,* 49. c
17. *Amen dico vobis, quia multi Reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis,* 49. c
22. *Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis, hic eſt qui verbum audit ... & ſine fructu efficitur,* 529. d
23. *Qui vero in terram bonam ſeminatus eſt, hic eſt qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centeſimum ...* 529. d
24. *Simile factum eſt regnum cælorum homini qui ſeminavit bonum ſemen in agro ſuo,* 519. e
38. *Ager autem eſt mundus,* 433. c
39. *Inimicus autem diabolus eſt,* 547. c
43. *Fulgebunt juſti, ſicut ſol in regno Patris eorum,* 54. b. 499. b. 552. e
46. *Inventa una pretioſa margarita, dedit omnia ſua; & comparavit eam,* 97. c
47. *Simile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti,* 516. d
48. *Elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt,* 516. d
52. *Ideo omnis Scriba doctus in regno cælorum, ſimilis eſt patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo nova & vetera,* 28. c. 293. d
14. 25. *Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans ſuper mare,* 45. e
15. 8. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me,* 445. c. 505. c.
14. *Sinite eos; cæci ſunt, & duces cæcorum,* 358. a
Si cæcus cæco ducatum præſtat, ambo in foveam cadunt, 107. d
16. *An & vos ſine intellectu eſtis?* 565. e
17. *Nondum intelligitis quia omne quod in os intrat in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur?* 565. e
23. *Dimitte eam, quia clamat poſt nos,* 538. d
24. *Non ſum miſſus niſi ad oves quæ perierunt domus Iſrael,* 119. e. 524. c
37. *Impleverunt ſeptem ſportas de fragmentis,* 206. b
16. 13. *Quem dicunt homines eſſe Filium hominis?*

minis? 399. c
16. *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*, 52. c. 77. a
17. *Beatus es, Simon Barjona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui eſt in cælis*, 25. c. 388. a
18. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, 519. a. 532. a
Et portæ inferi non prævalebunt adverſus eam, 532. b
19. *Tibi dabo claves regni cælorum, & quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis, & quodcumque ſolveris* .... 42. b. 77. e. 198. e. 387. e. 459. b. 553. a
23. *Vade retro (Redi poſt me) ſatana, non enim ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum*, 11. e. 365. d. 406. a
24. *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me*, 298. d
17. 1. *Aſſumſit Jeſus Petrum, & Jacobum, & Johannem*, 217. d
2. *Et transfiguratus eſt ante eos*, 34. d. 217. d
3. *Et ecce apparuerunt illis Moyſes & Elias cum eo loquentes*, 16. a
4. *Bonum eſt nos hic eſſe, Domine*, 33. a. 104. d
Si vis faciamus tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, & Eliæ unum, 104. d
5. *Hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi (bene) complacui, ipſum audite*, 8. a. 45. d. 391. a
6. *Et audientes diſcipuli ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde*, 34. d
9. *Nemini dixeritis viſionem hanc, donec filius hominis reſurgat*. 320. b
11. *Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia*, 72. a
18. 3. *Niſi converſi fueritis (fueritis) & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum*, 70. e. 278. d
10. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei, qui in cælis eſt*, 88. a
18. *Amen dico vobis quæcumque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cælis: & quæcumque ſolveritis* ... 533. a
19. 8. *Ad duritiam veſtram dedit vobis Legem Moyſes* 91. c
12. *Sunt eunuchi qui caſtraverunt ſe propter regnum cælorum*, 197. b
21. *Si vis perfectus eſſe, vende quæ habes, & da pauperibus, & ſequere me: & habebis theſaurum in cælo*, 277. d. 569. a
28. *Sedebitis ſuper ſedes, judicantes duodecim tribus Iſrael*, 42. b. 53. a
20. 1. *Simile eſt regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam*, 519. a
5. *Iterum autem exiit circa ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter*, 519. a
6. *Circa undecimam vero exiit, & invenit alios ſtantes, & illis dixit: quid hic ſtatis tota die otioſi?* 504. a
21. *Dic ut ſedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad ſiniſtram in regno tuo*, 365. d
22. *Neſcitis quid petatis*, 365. d
21. 7. *Et adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt*, 203. c
9. *Benedictus qui venit in nomine Domini*, 528.
41. *Malos male perdet, & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis*, 31. d. 460. b
43. *(Amen dico vobis quia) auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum ejus*, 31. c. 119. a
44. *Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem vero ceciderit, conteret eum*, 134. a
22. 13. *Ligatis manibus & pedibus, projicite in tenebras exteriores*, 88. c. 347. a
16. *Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo*, 488. b. 518. a
30. *Erunt ſicut Angeli Dei in cælo*, 54. b
37. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua*, 116. c.
23. 2. *Super cathedram Moyſi ſederunt Principes (Scribæ) & Phariſæi*, 248. c. 445. c
3. *Quæcumque dixerint vobis (quæ dicunt) facite, quæ autem faciunt (ſecundum opera illorum) facere nolite*, 89. b. 199. a. 216. a. 248. a. 445. c
Dicunt enim & non faciunt, 446. a
5. *Omnia opera ſua faciunt ut ab hominibus videantur*, 316. c
27. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, (quia) qui ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis (quæ foris videntur hominibus ſpecioſa) quæ a foris videntur pulchra, intus ſunt plena oſſibus mortuorum*; 12. c. 76. b. 212. b
38. *Relinquetur vobis domus veſtra deſerta*, 119. e.
24. 18. *Et qui in agro, non revertatur tollere tunicam ſuam*, 550. a
31. *Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent electos ſuos a quatuor ventis*, 60. c
(*Et mittet Angelos ſuos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos ejus, a quatuor ventis, a ſummis cælorum uſque ad terminos eorum*, 575. a.)
35. *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt*, 496. e. 540. a
46. *Beatus ille ſervus, quem cum venerit Dominus, invenerit ſic facientem*, 561. b
47. *Amen dico vobis; ſuper omnia bona ſua conſtituet eum*. 221. d
25. 3. *Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non ſumſerunt oleum ſecum*, 169. a. 550. c
12. *Neſcio vos*, 24. e. 383. b. 446. b 487. a
21. *Euge, ſerve bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis*, 314. e. 558. a. 561. b
29. *Omni habenti dabitur, & abundabit; ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo*, 451. a
33. *Et ſtatuet oves quidem a dextris ſuis, hædos autem a ſiniſtris*, 173. b
34. *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt a conſtitutione (ab origine) mundi*, 314. c. 499. c. 552. a
26. 3. *Tunc congregati ſunt principes Sacerdotum, & Seniores populi in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas*, 488. c
4. *Et conſilium fecerunt ut Jeſum dolo tenerent, & occiderent*, 488. a
37. *Tunc cœpit contriſtari & mœſtus eſſe*, 562. d
38. *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*, 171. b. 562. d
56. *Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt*, 47. d. 488. d. 503. b
61. *Hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei, & in tribus diebus reædificare illud*, 488. a
70. *At ille negavit coram omnibus dicens: Neſcio quid dicis*, 503. c
71. *Exeunte autem illo januam, vidit eum alia ancilla, & ait his qui erant ibi: Et hic erat cum Jeſu Nazareno*, 47. d
72. *Et iterum negavit cum juramento*, 47. d
74. *Tunc cœpit deteſtari & jurare, quia non noviſſet hominem*, 47. d. 458. c
75. *Et recordatus eſt Petrus verbi Jeſu .... Et egreſſus foras, flevit amare*, 543. a
27. 13. *Non audis quanta adverſum te dicunt teſtimonia?* 489. d
66. *Illi autem abeuntes, munierunt ſepulcrum, ſignantes lapidem cum cuſtodibus*, 541. c
28. 10. *Ite, dicite fratribus meis*, 458. b
20. *Ecce ego vobiſcum ſum (omnibus diebus) uſque ad conſummationem ſeculi*, 21. e. 49. c. 220. a. 124. d. 208. b. 238. b. 531. c. 575. a

Marci.

1. 6. *Et erat Johannes veſtitus pilis cameli, & zona pellicea cinctus lumbis*, 201. d
2. 14. *Et cum præteriret vidit Levi Alphæi ſedentem ad telonium, & ait illi: ſequere me, & ſurgens ſecutus eſt eum*, 198. a
17. *Non opus habent ſani medico, ſed male habentes*, 227. d. 307. c
Non enim veni vocare juſtos, ſed peccatores, 307. c
6. 23. *Et juravit illi: quia quidquid petieris dabo tibi*, 328. b
27. *Miſſo ſpiculatore præcepit afferri caput ejus in diſco*, 328. b
56. *Quotquot tangebant eum, ſalvi fiebant a quocumque languore tenebantur*, 46. b
7. 15. *Nihil eſt extra hominem, quod poſſit eum coinquinare*, 565. a
37. *Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui*, 391. b
8. 8. *Et ſuſtulerunt quod ſuperaverat de fragmentis, ſeptem ſportas*, 206. b
33. *Vade retro me, ſatana, quoniam non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum*, 406. a
10. 29. *Amen, amen dico vobis, nemo eſt qui reliquerit domum, aut fratres... propter me & propter Evangelium*, 460. d
30. *Qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos & fratres.... cum perſecutionibus: & in futuro ſeculo vitam æternam*, 460. d
11. 14. *Jam non amplius in æternum ex te fructum quiſquam manducat*, 368. a
13. 26. *Tunc videbunt filium hominis (venientem in nube) cum poteſtate multa & gloria*, 87. a. 111. b
27. *Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent electos ſuos a quatuor ventis*, 60. c
31. *(Amen dico vobis) cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt*, 125. a. 496. e
32. *De die autem illa & hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neque Filius, niſi ſolus Pater*, 117. a
14. 34. *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*, 171. b. 562. d

51. *Ado-*

51. *Adoleſcens autem quidam ſequebatur eum amictus ſindone ſuper nudo: & tenuerunt eum*, 366. b

52. *At ille rejecta ſindone, nudus profugit ab eis*, 366. b

59. *Quia non erat conveniens teſtimonium ipſorum*, 488. a

15. 13. *Crucifige, crucifige eum*, 488. d

16. 1. *Maria Magdalene.... emerunt aromata, ut venientes ungerent Jeſum*, 336. a. 387. b

7. *Sed ite, dicite diſcipulis ejus, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam*, 198. a

9. *Apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat ſeptem dæmonia*, 520. c

15. *Ite in orbem univerſum, & prædicate Evangelium omni creaturæ*, 120. a. 331. b. 442. b

16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur*, 120. a. 130. c

19. *Aſcendit in cælum, ſedet ad dexteram Patris*, 214. c

Lucæ.

1. 5. F*UIT in diebus Herodis regis Sacerdos nomine Zacharias*, 7. c

6. *Erant autem juſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini ſine querela*, 435. e

13. *Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia .... & uxor tua Elizabeth pariet tibi filium*, 215. d

17. *Ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ*, 203. d

24. *Et occultabat ſe menſibus quinque*, 245. c

35. *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi*, 9. c

42. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*, 9. d

52. *Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles*, 363. a

69. *Erexit cornu ſalutis nobis in domo David pueri ſui*, 41. e. 387. a

70. *Sicut locutus eſt per os ſanctorum Prophetarum ſuorum*, 41. e

76. *Tu quidem, puer, Propheta Altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus*, 82. a. 275. c

2. 7. *Et peperit filium ſuum primogenitum*, 418. d

12. *Et hoc vobis ſignum: invenietis infantem pannis involutum*, 418. d

14. *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, 389. b. 523. d. 569. b

29. *Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum in pace*, 389. b

34. *Ecce poſitus eſt hic ... in ſignum, cui contradicetur*, 239. a

3. 2. *Factum eſt verbum (Domini) ſuper Johannem Zachariæ filium in deſerto*, 383. c

3. *Venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum*, 287. b

7. *Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere a ventura ira?* 201. c. 368. a

Facite dignos fructus pœnitentiæ, 201. c. 368. a

9. *Jam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur*, 31. d

22. *Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi*, 391. c

4. 14. *Regreſſus eſt Jeſus in virtute ſpiritus in Galilæam*, 202. e

22. *Nonne hic eſt filius Joſeph?* 48. e

5. 21. *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* 476. c

27. *Vidit publicanum nomine Levi, ſedentem ad telonium, & ait illi: ſequere me*, 198. b

29. *Et fecit ei convivium magnum Levi in domo ſua*, 198. b

32. *Non enim veni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam*, 179. d. 227. d

6. 19. *Virtus de illo exibat, & ſanabat omnes*, 46. b

24. *Væ vobis divitibus, quia recepiſtis conſolationem in vita veſtra*, 168. a

25. *Væ vobis qui ridetis (nunc) quia plorabitis & (quia ſitietis)*, 168. a. 493. d

27. *Diligite inimicos veſtros, benefacite iis qui oderunt vos*, 91. d. 472. e. 540. b

31. *Prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter*, 91. d

37. *Dimittite & dimittetur vobis*, 540. d

38. *Menſuram bonam, & confertam & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum*, 40. d

7. 12. *Ecce defunctus efferebatur filius unicus matris ſuæ*, 516. c

15. *Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui*, 416. c

19. *Tu es qui venturus es, an alium expectamus*, 11. c. 118. a

22. *Ite, & dicite Johanni quæ vidiſtis & audiſtis; cæci vident, claudi ambulant ....* 11. c

23. *Et beatus homo qui non fuerit ſcandalizatus in me*, 11. c

37. *Et ecce mulier quæ erat in civitate peccatrix*, 543. a

38. *Et ſtans retro ſecus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus .... & oſculabatur pedes ejus*, 275. d

39. *Hic ſi eſſet Propheta, ſciret utique quæ & qualis eſt hæc mulier quæ tangit eum, quia peccatrix eſt*, 387. c. 520. c

44. *Intravi in domum tuam, oſculum mihi non dediſti: hæc autem ex quo ingreſſa eſt, non ceſſavit oſculari pedes meos*, 404. d

47. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*, 44. b. 93. e. 198. a. 387. d. 543. a

8. 7. *Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocaverunt illud*, 557. a

8. *Qui habet aures audiendi, audiat*, 106. a

15. *Quod cecidit in terram bonam, hi ſunt qui in corde bono & optimo verbum excipiunt, & fructum afferunt in patientia*, 293. c

9. 23. *Qui vult venire poſt me, tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me*, 113. c

30. *Et ecce duo viri loquebantur cum illo: erant autem Moyſes & Elias*, 16. a

33. *Bonum eſt nos hic eſſe: & faciamus tria tabernacula, unum tibi ....* 104. d

62. *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei*, 550. a

10. 2. *Meſſis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam*, 519. a

16. *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit*, 179. b. 199. a. 352. a

18. *Videbam ſatanam, quaſi fulgur de cælo cadentem*, 58. b. 70. d

19. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & omnem virtutem inimici*, 42. b. 176. a

22. *Et nemo ſcit quis ſit Filius, niſi Pater: & quis ſit Pater, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare*, 8. d

23. *Beati oculi qui vident quæ vos videtis*, 49. c. 177. d

24. *Amen dico vobis, quia multi Reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ vos auditis, & non audierunt*, 49. c

33. *Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ſecus eum: & videns eum, miſericordia motus eſt*, 494. c

38. *Intravit in quoddam caſtellum, & mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum ſuam*, 198. a

39. *Et huic erat ſoror, nomine Maria, quæ etiam ſedens ſecus pedes Domini, audiebat verbum illius*, 198. a. 335. a

40. *Martha autem ſatagebat circa frequens miniſterium, quæ ſtetit & locuta eſt*, 336. c

Domine non eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? 336. d

41. *Martha, Martha, ſollicita es, & turbaris erga plurima*, 30. b

42. *Porro unum eſt neceſſarium*, 30. b

11. 13. *Si ergo vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris: quanto magis Pater meus cæleſtis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?* 27. a

19. *Ipſi judices veſtri erunt*, 58. a

21. *Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum*, 466. b

22. *Si autem fortior eo ſuperveniens vicerit eum, univerſa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & ſpolia ejus diſtribuet*, 517. c

41. *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis*, 550. c

42. *Væ vobis, Scribæ & Phariſæi, qui decimatis mentham, & omne olus*, 576. d

12. 34. *Ubi theſaurus veſter eſt, ibi & cor veſtrum erit*, 55. a

35. *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris*, 345. b. 352. d

37. *Faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis*, 315. a

43. *Beatus ille ſervus, quem cum venerit Dominus, invenerit ſic facientem*, 561. c

49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi ut accendatur?* 567. d

13. 7. *Succide eam, ut quid terram occupat?* 31. d

14. 10. *Cum vocatus fueris, vade, recumbe in noviſſimo loco .... tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus*, 222. d

11. *Quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur*, 222. d. 284. c. 514. c

21. *Exi cito in plateas, & in vicos civitatis, & pauperes ac debiles, cæcos*

eos et claudos introduc huc, 313. e

33. *Qui non renuntiaverit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus*, 30. c. 113. e

15. 7. *Gaudium erit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper nonaginta novem juſtis, qui non indigent pœnitentia*, 467. c

8. *Quæ mulier habens drachmas decem, ſi perdiderit drachmam unam* .... 185. d

13. *Adoleſcentior filius peregre profectus eſt in regionem longinquam*, 555. e

17. *In ſe autem reverſus dixit: Quanti mercenarii .... ego autem hic fame pereo*, 549. a

24. *Hic filius meus mortuus fuerat, & revixit: perierat, & inventus eſt*, 549. a

28. *Indignatus eſt autem (filius ſenior) & nolebat introire*, 545. d

16. 9. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*, 460. c

17. 10. *Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: ſervi inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus*, 299. b. 458. b. 561. b

18. 12. *Jejuno bis in Sabbato: decimas do omnium quæ poſſideo*, 546. d

13. *Deus propitius mihi eſto peccatori*, 475. a

14. *Dico vobis, deſcendit hic juſtificatus ab illo*, 546. d

Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, 316. a

19. 2. *Et ecce vir nomine Zachæus: & hic erat princeps Publicanorum*, 520. c

7. *Et cum viderent omnes murmurabant, dicentes quod ad hominem peccatorem divertiſſet*, 520. c

8. *Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus*, 543. e

9. *Ait Jeſus ad eum: quia hodie ſalus domui huic facta eſt*, 543. e

10. *Venit filius hominis quærere, & ſalvum facere quod perierat*, 156. b 203. c. 502. d. 518. a

14. *Cives autem ejus oderant illum, & miſerunt legationem poſt illum, dicentes: nolumus hunc regnare ſuper nos*, 78. a

17. *Euge, ſerve bone; quia in modico fuiſti fidelis*, 961. b

42. *Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi*, 514. a

43. *Venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo* ..., 130. b

44. *Et ad terram proſternent te, & non relinquetur in te lapis ſuper lapidem*, 130. b

21. 27. *Tunc videbunt filium hominis venientem in nube*, 111. b

22. 27. *Ego autem in medio veſtrûm ſum, ſicut qui miniſtrat*, 98. b

36. *Nunc autem qui habet tunicam, vendat eam, & emat gladium*, 437. b

61. *Et converſus Dominus reſpexit Petrum*, 489. b

62. *Et egreſſus foras Petrus, flevit amare*, 489. b

23. 28. *Filiæ Jeruſalem, nolite flere ſuper me, ſed ſuper voſipſas flete* ....130. c

29. *Quoniam ecce venient dies in te, in quibus dicent: Beatæ ſteriles*...130. c

30. *Tunc incipient dicere montibus: Cadite ſuper nos, & collibus: operite nos*, 130. c

31. *Quia ſi in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* 130. c

34. *Pater dimitte (ignoſce) illis: quia neſciunt quid faciunt*, 73. c. 540. a. 545. e

43. *Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiſo*, 93. e. 541. c

49. *Stabant autem noti ejus de longe*, 488. d

Et mulieres quæ ſecutæ eum erant a Galilæa, hæc videntes, 514. d

24. 19. *De Jeſu Nazareno, qui fuit Propheta, potens in opere & ſermone*, 7. b

21. *Nos ſperabamus quod ipſe eſſet redempturus Iſraël*, 490. e

25. *O ſtulti & tardi corde ad credendum*, 152. c

26. *Nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam*, 152. c

32. *Nonne cor noſtrum ardens erat (in nobis) in via, dum loqueretur, & aperiret nobis Scripturas?* 218. e. 399. e

49. *Vos autem ſedete in civitate, donec induamini virtute ex alto*, 33. c. 47. d. 202. a

Johannis.

1. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*, 25. d. 44. d. 46. e. 118. b

3. *Per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil*, 498. b

5. *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*, 52. d. 517. a. 451. e

6. *Fuit homo miſſus a Deo, cui nomen erat Johannes*, 387. d

7. *Hic venit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine*, 387. d

11. *In propria venit, & ſui eum non receperunt*, 545. d

12. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*, 42. b. 524. a

13. *Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri; ſed ex Deo nati ſunt*, 527. a

16. *De plenitudine ejus omnes accepimus*, 44. a. 123. d. 219. b. 392. a

18. *Deum nemo vidit unquam*, 478. a

21. *Non ſum Propheta*, 220. d

29. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, 468. d. 387. d

38. *Magiſter, ubi habitas?* 217. b

39. *Venite & videte*, 217. b

46. *Veni & vide*, 217. b

3. 3. *Niſi quis renatus fuerit denuo, non poteſt videre regnum Dei*, 427. d

5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire regnum Dei*, 527. d

8. *Spiritus ubi vult ſpirat, & vocem ejus audis, & neſcis unde veniat, aut quo vadat*, 385. e. 433. a

13. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo*, 517. d. 522. d

14. *Exaltari oportet filium hominis*, 240. d

15. *Ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat (non periit, ſed habebit) vitam æternam*, 124. c. 240. d

18. *Qui credit in Filium; non judicabitur; qui autem incredulus eſt, jam judicatus eſt*, 567. e

19. *Hoc eſt judicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem*, 568. a

29. *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt*, 491. b. 507. a

31. *Qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt*, 8. a. 156. c. 390. c

4. 7. *Da mihi bibere*, 520. b

13. *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum*, 433. a

14. *Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*, 433. a

22. *Salus ex Judæis eſt*, 10. a

23. *Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate*, 502. b

34. *Meus cibus eſt ut faciam voluntatem Patris mei, qui miſit me*, 519. d

5. 4. *Movebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat*, 529. b

17. *Pater meus uſque modo operatur*, 249. d

19. *Non poteſt Filius a ſeipſo facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem*, 527. e

22. *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio*, 525. c. 528. e

35. *Ille erat lucerna ardens & lucens*, 98. c

39. *Scrutamini Scripturas, in quibus vos putatis æternam habere vitam, quia ipſæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me*, 11. b. 48. d. 76. d

44. *Quomodo poteſtis credere, gloriam ab hominibus accipientes? (gloriam ab invicem recipientes)*, 212. b. 316. c

46. *Si crederetis Moyſi, crederetis (utique) forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit*, 41. b. 66. d

6. 32. *Non Moyſes, ſed Pater meus dedit vobis panem de cœlo*, 45. e

38. *Non veni facere voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me*, 10. e

41. *Ego ſum panis vivus, qui de cœlo deſcendi*, 48. e. 156. c

42. *Nonne hic eſt filius Joſeph? quomodo dicit, quia de cœlo deſcendi?* 49. e. 249. d

44. *Nemo venit ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum*, 388. d

47. *Et erunt omnes docibiles Dei*, 81. e

51. *Ego ſum panis vivus, qui de cœlo deſcendi*, 8. e. 81. a. 390. b

52. *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*, 551. e

7. 5. *Neque enim fratres ejus credebant in eum*, 488. c

12. *Alii dicebant, quia bonus eſt, alii vero, non, ſed ſeducit turbas*, 71. c

18. *Qui a ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus, qui miſit eum, hic verax eſt*, 573. c

34. *Quæretis me mali & non invenietis*, 462. a

38. *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus*, 435. a

39. *Nondum erat Spiritus datus, quia Jeſus nondum fuerat glorificatus*, 48. a. 392. d

8. 5. *Moyſes jubet hujuſmodi lapidare; tu quid dicis de ea?* 387. c

7. *Qui ſine peccato eſt veſtrûm, primus in eam lapidem mittat*, 987. c

12. *Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me non ambulat in tenebris*, 97. c

16. *Solus non ſum, ſed qui miſit me, mecum eſt*, 238. b

23. *Vos de deorſum eſtis, ego autem de ſupernis ſum: vos de hoc mundo eſtis, ego autem non ſum de hoc mundo*, 8. e

25. *Principium qui & loquor vobis*, 531. c

29. *Et qui me miſit mecum eſt* ... *quia ego quæ placita ſunt ei facio ſemper*, 11. e. 238. b

33. *Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſervivimus unquam*, 43. e

34. *Omnis qui facit peccatum, ſervus eſt*

mcr

Digitized by Google

peccati, 186. a
36. *Si vos filius liberaverit, vere liberi eritis*, 351. c
44. *Vos ex patre diabolo eſtis*, 78. a
Quia in veritate non ſtetit, 125. d
46. *Quis ex vobis arguet me de peccato*, 502. e
47. *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: Propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis*, 120. c. 461. a
48. *Dæmonium habes*, 518. a
50. *Ego quæro gloriam meam*, 320 d.
56. *Abraham exultavit, ut videret diem meum: vidit & gaviſus eſt*, 66. d.
58. *Antequam Abraham fieret, ego ſum*, 44. e
9. 4. *Me oportet operari opera Patris mei, qui me miſit, donec dies eſt: venit (veniet) nox, quando nemo operari poteſt*, 308. c. 519. d
24. *Da gloriam Deo, nos ſcimus quia hic homo peccator eſt*, 68. d
28. *Tu ſis diſcipulus illius, nos autem Moyſi diſcipuli ſumus*, 43. d
29. *Nos ſcimus quia Moyſi locutus eſt Deus, hunc neſcimus unde ſit*, 43. e
10. 7. *Ego ſum oſtium*, 459. b
9. *Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſalvabitur, & egredietur & regredietur, & paſcua inveniet, (ingredientur & egredientur, & paſcua invenient)* 134. a 382. a
11. *Ego ſum Paſtor bonus, qui pono animam meam pro ovibus meis*, 12. a
15. *Sicut novit me Pater, & ego agnoſco Patrem, & animam meam pono pro ovibus meis*, 8. d. 12. a. 488. d
16. *Et erit unus grex, & unus Paſtor*, 562. a
17. *Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam*, 12. a
18. *Nemo tollit eam a me, ſed ego pono eam a meipſo. Poteſtatem habeo ponendi eam, & iterum ſumendi eam*, 12. a. 488. d
24. *Uſquequo animas noſtras tollis, ſi tu es Chriſtus, dic nobis palam*, 72. c
27. *Oves meæ vocem meam audiunt*, 240. d. 344 a
28. *Et vitam æternam do eis*, 240. d
35. *Illos dixit deos, ad quos factus eſt ſermo Dei*, 301. d
36. *Quem Deus ſanctificavit, & miſit in mundum* 527. a
11. 9. *Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt*, 521. a
34. *Ubi poſuiſtis eum?* 204. a
47. *Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit?* 77. b
48. *Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & venient Romani.....* 77. b
51. *Hoc autem a ſemetipſo non dixit (Caiphas): ſed cum eſſet Pontifex anni illius, prophetavit*, 242. a
12. 19. *Videte, quia nihil proficimus; ecce mundus totus poſt eum vadit*, 79. b
26. *Qui mihi miniſtrat (me diligit) me ſequatur: & ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit*, 441. c. d
35. *Qui in tenebris eſt, neſcit quo vadat*, 132. c
13. 2. *Cum diabolus jam miſiſſet in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iſcariotes*, 54. d.
18. *Ego ſcio quos elegerim*, 446. a
31. *Nunc clarificatus eſt filius hominis*, 366. d
35. *In hoc cognoſcent omnes, quia vere mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem*, 456. c
14. 2. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt*, 80. b
Vado parare vobis locum, 80. b. 390. d
3. *Et iterum veniam, & accipiam vos ad meipſum, ut ubi ego ſum, & vos ſitis*, 80. b. 390. d
6. *Ego ſum Via, Veritas, & Vita*, 131. d. 529. d
9. *Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognoviſtis me: Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum*, 217. b
21. *Qui habet mandata mea, (verba mea) & facit ea, hic eſt qui me diligit*, 96. e. 154. a
Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum. & manifeſtabo ei meipſum, 154. d. 436. a
27. *Pacem relinquo vobis, meam do vobis*, 555. e
30. *Venit Princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam*, 165. b. 555. c.
31. *Sicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio*, 12. d
15. 4. *Manete in me, & ego in vobis*, 540. a
Sicut palmes non poteſt facere fructum a ſemetipſo, niſi manſerit in vite: ſic & vos niſi in me manſeritis, 522. b
5. *Sine me nihil poteſtis facere*, 455. e
12. *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos*, 91. d. 150. a. 273. e
14. *Vos amici mei eſtis*, 229. c
15. *Jam non dicam vos ſervos, quia ſervus neſcit quid faciat Dominus ejus*, 557. a
16. *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos*, 550. e
Poſui vos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat, 229. c. 550. e
20. *Mementote ſermonis mei, quem ego dixi vobis: non eſt ſervus major domino ſuo*, 255. d
Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur, 488. b
22. *Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo*, 73. a. 389. c. 489. a
24. *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*, 7. a. 45. c. 73. a. 320. d. 389. c. 489. a. 529. a
Nunc autem & viderunt, & oderunt me & Patrem meum, 73. a. 389. c. 489. a
16. 13. *Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & quæ ventura ſunt annuntiabit vobis*, 242. c
15. *Omnia quæ habet Pater, mea ſunt*, 44. a
20. *Amen, amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos: mundus autem gaudebit, vos vero contriſtabimini*. 13. d. 240. a
Triſtitia veſtra vertetur in gaudium, 240. a
22. *Iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum*, 390. d
30. *Nunc ſcimus, quia ſcis omnia, & non eſt opus ut quis te interroget*, 391. a
33. *In mundo quidem preſſuram habebitis, ſed confidite, ego vici mundum*, 443. d
17. 1. *Pater clarifica filium tuum*, 490. d
3. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*, 529. c
24. *Pater, volo ut ubi ego ſum, & ipſi ſint mecum*; 447. b. 522. d
19. 11. *Non poteſt a ſe facere.... niſi datum fuerit deſuper*, 551. a
Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum, habet, 489. a
12. *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris: omnis enim qui ſe regem facit contradicit Cæſari*, 488. d
28. *Ut conſummaretur Scriptura, dixit Sitio*, 520. b
30. *Conſummatum eſt*, 467. a
20. 17. *Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Aſcendo ad Patrem meum* 198. a. 337. b
Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum; Deum meum, & Deum veſtrum, 249. d
19. *Cum ſero eſſet una Sabbatorum, & fores eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli propter metum Judæorum*, 47. e. 234. a. 458. a
22. *Hæc cum dixiſſet inſufflavit, & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum*, 166. e
23. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt*, 167. a. 229. c. 533. a
26. *Poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis, venit Jeſus januis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit eis: Pax vobis*, 234. a
21. 20. *Hic eſt diſcipulus ille, quem diligebat Jeſus*, 318. d

Actuum Apoſtolorum.

1. 1. QUIA *cœpit Jeſus facere & docere*, 343. d
2. *Uſque in diem qua præcipiens Apoſtolis per Spiritum ſanctum, quos elegit aſſumtus eſt*, 243. d
13. *Et cum introiſſent in cœnaculum, aſcenderunt ubi manebant*, 458. c
26. *Et dederunt ſortes eis, & cecidit ſors ſuper Matthiam*, 325. e
2. 1. *Dum complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes diſcipuli pariter in eodem loco*, 234. b
2. *Et factus eſt repente de cælo ſonus (tamquam) advenientis ſpiritus vehementis....* 47. e. 126. d. 218. c. 234. b. 242. c
3. *Et apparuere illis diſpertitæ linguæ tamquam ignis, ſeditque*, 234. b. 503. b. 567. d
4. *Et repleti ſunt omnes Spiritu ſancto*, 18. d. 234. b. 414. d. 458. c
Et cœperunt loqui variis linguis, 458. c
6. *Quoniam audiebat unuſquiſque lingua ſua illos loquentes*, 246. d
7. *Nonne iſti qui loquuntur, Galilæi ſunt?* 248. e
22. *Jeſum Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis virtutibus, & prodigiis, & ſignis*, 7. a. 47. e. 129. a
23. *Hunc præfinito conſilio, & præſcientia Dei traditum*, 7. a. 113. a
25. *David enim dicit*, 113. a
27. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, 113. a
38. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum*, 122. a
41. *Et appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter tria millia*, 16. c
3. 6. *Argentum & aurum non eſt mihi*, 460. a
4. 4. *Multi autem eorum qui audierant verbum, crediderunt: & factus eſt numerus virorum quinque millia*, 16. c. 73. c
12. *Non eſt aliud nomen datum ſub cælo*,

in quo oportest nos ſalvos fieri, 8. a
19. Si juſtum eſt vos potius audire quam Deum, judicate, 458. d.
20. Non enim non poſſumus quæ vidimus & audivimus non loqui, 19. b. 458 d
31. Et repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia, 246. d
32. Erat eis cor unum, & anima una, 50. b. 263. d
34. Quotquot autem poſſeſſores agrorum, aut domorum erant, vendebant, & afferentes ponebant ad pedes Apoſtolorum pretia eorum quæ vendebant, 460. b
5. 29. Obedire oportet magis Deo, quam hominibus, 19. b. 458. d. 503. c
40. Et convocantes Apoſtolos, cæſis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jeſu, 21. a
41. Ibant Apoſtoli (diſcipuli) gaudentes a conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati, 48. a 458. c
6. 1. Creſcente numero diſcipulorum, factum eſt murmur Græcorum adverſus Hebræos, eo quod deſpicerentur in miniſterio viduæ eorum, 74. c
2. Non eſt bonum nos relinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis, 114. c
5. Elegerunt Stephanum plenum fide & Spiritu ſancto, & Prochorum, & reliquos, 74. d
6. Hos ſtatuere ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus, 74. d
7. Plurima turba Sacerdotum obediebat fidei, 21. a. 72. c
10. Non poterant reſiſtere ſapientiæ et ſpiritus, qui loquebatur, 127. a
7. 51. Dura cervice, & incircumciſi cordibus & auribus, vos ſemper reſtitiſtis Spiritui ſancto, 451. c.
55. Intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem a dextris Dei, 14 a
8. 21. Non eſt tibi pars, neque ſors in hac vita (in ſermone iſto,) 518. c. 568. c
9. 1. Saulus adhuc ſpirans minarum et cædis in diſcipulos Domini ... 14. c. 133. c. 250. c
2. Et petiit ab eo Epiſtolas in Damaſcum, ut ſi quos inveniret hujus viæ viros, vinctos perduceret in Jeruſalem, 14. c. 133. c. 250. c
4. Saule, Saule, quid me perſequeris? 512. e
5. Quis es, Domine? Et ille: Ego ſum Jeſus, quem tu perſequeris? 18. e
Durum eſt tibi adverſus ſtimulum calcitrare, 413. b
7. Surge, & ingredere civitatem, & dicetur tibi quid te oporteat facere, 133. b
11. Surgens vade in vicum, qui vocatur Rectus: & quære in domo Judæ ... 133. a
12. Et imponentem ſibi manum, ut viſum recipiat, 133. a
13. Domine, audivi a multis quanta mala ſanctis tuis fecerit in Jeruſalem, 133. a
14. Et poteſtatem habet a Principibus Sacerdotum, alligandi omnes qui invocant nomen tuum, 133. a
15. Vade (noli timere eum) quia vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram Gentibus & Regibus, & filiis Iſrael, 13. e. 133. b. 503. d. 563. d. 572. e
16. Ego enim oſtendam ei quanta eum oporteat pro nomine meo pati, 13. e
20. Et continuo in Synagogis prædicabat Jeſum, quoniam hic eſt Filius Dei, 18. c
26. Cum autem veniſſet Jeruſalem, tentabat ſe jungere diſcipulis; & omnes timebant eum, non credentes quia eſſet diſcipulus, 132. e
13. 2. Segregate mihi Paulum, & Barnabam in opus ad quod vocavi eos, 502. a
46. Vobis miſſum fuerat verbum Dei: ſed quia indignos vos judicaſtis (judicaſtis (feciſtis) æternæ vitæ ecce imus (convertimur) ad Gentes, 21. c. 114. a. 122. c. 410. a. 524. c
48. Credebant quotquot prædeſtinati erant ad vitam æternam, 328. c
14. 21. Per multas tribulationes oportet nos introire (intrare) in regnum Dei, 19. a. 152. c. 286. b
15. 9. Fide mundans corda eorum, 430. c
16. 6. Tranſeuntes autem Phrygiam ... vetati ſunt a Spiritu ſancto loqui verbum Dei in Aſia, 22. c 328. e
22. 3. Nutritus autem in iſta civitate, ſecus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis, 295. e

Epiſtolæ ad Romanos.

1. 3. DE Filio ſuo qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem, 544. c
17. Juſtus autem ex fide vivit, 430. a. 504. c
20. Inviſibilia a creatura mundi, per ea quæ viſibilia facta ſunt, cognoſcuntur, 155. c
2. 24. Nomen Dei per vos blaſphematur inter Gentes, 87. a. 271. b
3. 4. Eſt autem Deus verax, omnis autem homo mendax, ſicut ſcriptum eſt: ut juſtificeris in ſermonibus tuis, 496. d
23. Omnes enim peccaverunt, & egent gloria (gratia) Dei, 148. b. 165. b 528. c. 539. c
24. Juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemtionem juſtitiæ ſuæ, 148. b. 165. c
25. Propter redemtionem præcedentium delictorum, 165. c
26. In ſuſtentatione Dei ad oſtenſionem juſtitiæ ejus in hoc tempore, ut ſit ipſe juſtus & juſtificans eum, qui eſt ex fide Domini noſtri Jeſu Chriſti, 165. c
27. Ubi ergo gloriatio tua? excluſa eſt. Per quam legem, factorum? non, ſed per legem fidei, 564. d
28. Arbitramur enim hominem juſtificari ſine operibus legis, 564. d
4. 3. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam, 504. c
25. Mortuus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram, 510. d
5. 10. Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati ſalvi erimus ab ira per ipſum, 539. c
12. Per primum hominem peccatum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, 515. b
17. Abundantiam gratiæ & donationis, & juſtitiæ accipientes in vita regnabunt per unum Jeſum Chriſtum, 7. e
6. 4. Ut ſicut Chriſtus reſurrexit a mortuis, ita & nos in novitate vitæ ambulemus, 570. c
5. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus, 556. c
9. Chriſtus reſurgens ex (a) mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, 451 c. 522. d, 541. d
12. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, ut obediatis concupiſcentiis ejus, 141. b.
19. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſervire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeatis membra veſtra ... 147. d. 148. e
21. Quem ergo fructum habuiſtis in illis, in quibus nunc erubeſcitis? nam finis illorum mors eſt, 147. e
22. Nunc autem liberati a peccato, ſervi autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam, 149. a
7. 15. Quod operor, non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago; ſed quod odi malum, illud facio, 469. b
18. Velle adjacet mihi, perficere autem non invenio, 267. c
19. Non enim quod volo bonum, hoc ago, 267. c
20. Itaque jam non ego operor illud, ſed quod inhabitat in me peccatum, 370. d
22. Condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem, 417. b
23. Video autem autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ ... 154. b. 225. b. 267. b. 341. c. 406 c. 477. b
24. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? 154. b. 225. b. 541. c. 477. b
25. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, 341. c. 477. b
Mente ſervio legi Dei, carne autem legi peccati, 406. c
8. 9. Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu, 344. a
14. Quicumque ergo ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei, 567. d
15. Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timorem, ſed accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater, 502. b. 557. a
17. Heredes autem Dei, coheredes Chriſti, 251. d. 337. b
18. Exiſtimo quod non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis, 531. b. 553. b
23. Et ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemtionem corporis noſtri, 558. b
24. Spe ſalvi facti ſumus, 530. c
Quod enim videt quis, quid ſperat? 543. d
25. Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus, 541. b
26. Nam quid oremus, ſicut oportet, neſcimus, 547. a
Ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, 145. c. 318. d. 502. b
28. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, 283. b. 480. c
29. Quos enim præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis Filii ſui, 446. a
30. Quos præſcivit, & prædeſtinavit; & quos prædeſtinavit, vocavit, 328. c
32. Qui etiam proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, 545. b
34. Qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis, 511. d. 540. a
35. Quis nos ſeparabit a caritate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an fames, &c. 159. c. 171. a

Digitized by Google

39. *Nulla creatura poterit nos ſeparare a caritate Chriſti*, 194. b 225. b. 267. b

9. 1. *Veritatem dico in Chriſto Jeſu, non mentior, teſtimonium perhibente mihi conſcientia mea in Spiritu ſancto*, 20. d

2. *Quoniam triſtitia eſt mihi magna, & continuus dolor cordi meo*, 14. e. 20. d

3. *Optabam (quidem & ipſe) ego ipſe anathema eſſe (fieri) pro fratribus meis a Chriſto, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem*, 14. e. 20. d

4 *Qui ſunt Iſraelitæ?* 20. d

Quorum adoptio eſt filiorum, & gloria, & teſtamentum ... & promiſſa, 10. a

5. *Quorum patres, ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula*, 10. a. 460. a

16. *Non eſt volentis, neque currentis ſed miſerentis eſt Dei*, 80. b. 520. d

20. *Homo tu quis es qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum factori ſuo* .... 50. b. 178. d

21. *Aut non habet poteſtatem figulus ex eodem luto aliud quidem vas facere in honorem, aliud vero in contumeliam*, 50. b

22. *Suſtinuit in multa patientia, vaſa iræ apta in interitum*, 517. c. 563. d

23. *Ut oſtenderet divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ*, 517. c. 549. a. 563. d

27. *Si fuerit numerus filiorum Iſrael velut arena maris, reliquiæ ſalvæ fient*, 449. c

10. 3. *Ignorantes juſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti*, 546. d

10. *Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*, 367. d. 476. b

14 *Quomodo credent ei, quem non audierunt?* 529. a

15. *Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* 523. c

11. 7. *Quod quærebat Iſrael, non eſt conſecutus, electio autem conſecuta eſt*, 524. c

13. *Quamdiu (quidem) ſum Gentium Apoſtolus, miniſterium meum honorificabo*, 111. c. 306. b

20. *Noli altum ſapere, ſed time*, 57. e

25. *Cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo Gentium intraret*, 80. d. 456. b

26. *Et ſic omnis Iſrael ſalvus fiat*, 80. d

33. *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam incrutabilia ſunt judicia ejus* .... 572. c

12. 2. *Ut probetis quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta*, 555. b

3. *Non plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem*, 26. e

13. 7. *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal*, 258. a

12. *Nox præceſſit, dies autem appropinquavit; abjiciamus ergo opera tenebrarum* .... 552. c

13. *Sicut in die honeſte ambulemus*, 552. c

Non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in contentione & æmulatione .... 150. a

14. *Sed induimini, Dominum Jeſum Chriſtum*, 150. a

14. 6. *Qui enim manducat, Domino manducat, gratias enim agit Deo*, 573. a

15. 9. *Dico enim Chriſtum Jeſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis propter veritatem Dei*, 112. c. 524. c

9. *Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum, ſicut ſcriptum eſt* .... 112. a. 524. c

12. *Erit radix Jeſſe, qui exurget regere Gentes; in ipſum Gentes ſperabunt*, 66. c. 112. c

18. *Non audeo loqui horum aliquid (ea) quæ per me non efficit (efficeret) Deus, in obedientia Gentium verbo & factis*, 173. a. 243. d

19. *Ab Jeruſalem uſque Illyricum per circuitum replevi Evangelium Chriſti*, 74. c. 140. c

20. *Sic autem hoc prædicavi Evangelium, non ubi de eo annuntiatum fuerat*, 140. c

16. 3. *Salutate Priſcam & Aquilam adjutores meos*, 257. a

18. *Hujuſmodi non ſerviunt Domino Jeſu, ſed ſuo ventri*, 445. d

21. *Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucas, & Jaſon*, 257. a

Ad Corinthios primæ.

1. 24 CHRISTUM *Dei virtutem, & Dei ſapientiam*, 498. a. 557. c

25. *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt quam hominis: & quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt quam hominis*, 424. a

26. *Non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi nobiles*, 250. a

27. *Sed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, ut confundat fortia*, 250. a

28. *Et ignobilia mundi elegit Deus, ut ea quæ ſunt deſtrueret*, 250. b. 524. c

29. *Ut non glorietur omnis caro in conſpectu ejus*, 250. b

30. *Ipſe factus eſt nobis a Deo ſapientia, & ſanctificatio, & juſtitia*, 442. c

31. *Qui gloriatur, in Domino glorietur*, 441. c. 546. d

2. 2. *Nihil judicavi me ſcire inter vos, niſi Chriſtum (Jeſum) & hunc crucifixum*, 24. b. 118. b. 210. a

6. *Sapientiam loquimur inter perfectos, non ſapientiam hujus mundi* .... 118. b. 210. b

7. *Sed loquimur Dei ſapientiam, quæ in myſterio abſcondita eſt*, 118. b

8. *Si enim cognoviſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*, 517. b

9. *Quod (quæ) non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe*, 54. a. 124. a. 536. a. 553. a

12. *Nos ſpiritum hujus mundi non habemus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt: ut ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis*, 167. a. 203. d

14. *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei*, 177. a

15. *Spiritalis judicat omnia*, 167. d. 178. a

16. *Nos autem ſenſum Chriſti habemus*, 18. e. 203. d

3. 1. *Non potui vobis loqui tamquam ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, tamquam parvulis in Chriſto*, 223. a

2. *Lac vobis potum dedi, non eſcam*, 24. a. 83. c. 223. a. 375. a

Nondum enim poteratis, ſed necdum poteſtis, 375. c

3. *Cum enim ſit inter vos zelus & contentio, nonne homines eſtis?* 399. b

Itaque neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat; ſed qui incrementum dat Deus, 61. a. 117. a. 550. b

8. *Unuſquiſque mercedem accipiet ſecundum laborem ſuum*, 213 c. 221 a. c

9. *Dei enim ſumus adjutores*, 162. a

11. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus*, 531. a

12. *Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam*, 469 a

13. *Et uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit*, 469. a

15. *Sic ſalvi fient, quaſi per ignem*, 94. a

17. *Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos*, 114. d. 501. a

4. 4. *Nihil enim mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum: qui autem judicat me Dominus eſt*, 324. d. 477. b

7. *Quis enim te diſcernit? quid autem habes, quod non accepiſti?* 549. c

17. *Ideo miſi ad vos Timotheum, qui eſt filius meus cariſſimus & fidelis in Domino* .... 279 d

21. *Quid vultis, in virga veniam ad vos, an in ſpiritu manſuetudinis?* 378. c

5. 6. *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit*, 483. b

6. 3. *An neſcitis quia Angelos judicabimus?* 172. b. 308. a

7. *Jam quidem delictum eſt in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis fraudem patimini?* 115. a

17. *Qui adhæret Deo, (Domino) unus ſpiritus eſt (cum eo,)* 178. c. 243. c. 511. d

18. *Omne peccatum extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat*, 341. a

7. 2. *Propter fornicationem vir ſuam uxorem habeat, & (unaquæque vero) uxor ſuum virum habeat*, 210. a. 225. b. 281. a. 297. c. 344. c

3. *Uxori vir debitum reddat; uxor viro ſimiliter*, 225. b. 297. c. 347. c

4. *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir*, 344. c

5. *Revertimini in idipſum, ne tentet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram*, 281. b. 297. c

6. *Hoc dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium*, 348. a

7. *Unuſquiſque proprium donum habet ex Deo, unus quidem ſic, alius vero ſic*, 40. d

9. *Quod ſi ſe non continet, nubat, tantum in Domino*, 347. d

19. *Circumciſio nihil prodeſt, & præputium nihil eſt, ſed obſervatio mandatorum Dei*, 101. a

25. *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do*, 569. c

34 *Ut ſit ſancta carne & ſpiritu*, 345. a

38. *Qui matrimonio virginem ſuam jungit, bene facit: qui autem non jungit, melius facit*, 569. b

8. 4. *Scimus, quia nihil eſt idolum in mundo*, 306. a

9. *Qui cum eſſet dives, pauper pro nobis factus eſt*, 510. c

9. 9. *Bovi trituranti non claudatur os*, 86. d

13. *Qui altario ſervit, de altario vivat*, 255. d

14. *Qui Evangelium annuntiat, de Evangelio vivat*, 17. e. 86. d. 255. d

Digitized by Google

15. *Ego autem non ſum uſus hac poteſtate*, 17.e
19. *Omnium me ſervum feci, ut plures lucrifacerem*, 571. d
22. *Factus ſum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifaciam*, 225. b
Omnia omnibus factus ſum, ut omnes facerem ſalvos, 74. e. 118. b. 225. b 307. c. 515. a. 571. d
24. *Sic currite, ut comprehendatis*, 406. d
26. *Ego autem ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aerem verberans*, 194. c
27. *Sed caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo*, 194. c. 235. e
Et ſervituti ſubjicio, ne aliis prædicans, reprobus efficiar, 267. b. 297. d
10. 3. *Omnes eamdem eſcam manducaverunt*, 49. b
4. *Et omnes eumdem potum ſpiritalem biberunt (bibebant de ſpiritali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus.)* 49. b. 320. a. 508. a. 509. d
6. *Non ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierunt*, 539. d
7. *Neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis*, 539. d
9. *Neque tentemus Chriſtum, ſicut quidam eorum tentaverunt*, 539. d
10. *Neque murmuraveritis, ſicut quidam eorum murmuraverunt*, 539. d
11. *Omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem propter nos, in quos fines ſeculorum devenerunt*, 146. e. 181. b. 259. b
32. *Sine offenſione eſtote Judæis, & Gentibus*, 75. a
33. *Sicut & ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis*, 75. a
11. 3. *Caput Chriſti Deus*, 436. e. 440. b
27. *Qui manducat panem, & bibit ſanguinem Domini indigne, judicium ſibi manducat & bibit*, 368. d
28. *Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat*, 59. e
29. *Qui manducat & bibit indigne, judicium ſibi manducat & bibit*, 90. a. 161. a
31. *Si noſmetipſos dijudicaremus, non utique judicaremur*, 474. d. 500. b
12. 3. *Et nemo in ſpiritu Dei loquens, dicit anathema Jeſu*, 502. b
Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto, 391. d
8. *Alii quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ...* 196. e
9. *Alteri fides in eodem ſpiritu*, 196. c
10. *Alii operatio virtutum, alii prophetia, alii diſcretio ſpirituum*, 196. e
31. *Æmulamini charismata meliora*, 457. a
Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro, 161. e
13. 1. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, caritatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens*, 161. e
3. *Si diſtribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, & ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam...* 430. c
4. *Caritas patiens eſt, benigna eſt*, 540. c
5. *Caritas non quærit quæ ſua ſunt*, 472. e. 479. d
12. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum*, 8. c. 141. d. 166. b. 235. a. 390. e. 533. d. 536. e
15. 3. *Mortuus eſt enim propter delicta noſtra*, 510. d
9. *Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei*, 159. e. 220. d. 571. b. 572. e
10. *Non autem ego, ſed gratia Dei mecum*, 527. c
20. *Quia primitiæ dormientium Chriſtus*, 541. d
22. *Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur*, 497. e
26. *Noviſſima autem inimica deſtruetur mors*, 558. a
28. *Erit Deus omnia in omnibus*, 88. e
41. *Alia eſt gloria ſolis, alia lunæ, & ſtellarum. Stella enim differt a ſtella in claritate*, 221. d
47. *Primus homo de terra, terrenus: ſecundus homo de cælo, cæleſtis*, 8. e. 522. c
50. *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt*, 304. d
52. *Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti*, 575. a
53. *Oportet autem corruptibile hoc induere incorruptionem; & mortale hoc induere immortalitatem*, 509. b. 552. d. 558. b
54. *Abſorpta eſt mors (a) in victoria*, 172. b. 530. e. 558. a.
55. *Ubi eſt mors victoria tua? ubi eſt mors ſtimulus (aculeus) tuus?* 172. b. 509. b
56. *Stimulus enim mortis peccatum eſt*, 509. b
16. 10. *Cum venerit Timotheus, videte ut ſine timore ſit apud vos: opus enim Domini operatur; ſicut ego*, 279. d
22. *Qui non amat Dominum Jeſum, anathema ſit*, 389. c

Ad Corinthios ſecundæ.

1. 12. GLORIA *noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ*, 75. a. 153. e. 471. c. 550. d
23. *Fide enim ſtatis*, 98. b
2. 5. *Si quis contriſtavit me, non me contriſtavit, ſed ex parte*, 563. a
11. *Non ignoramus ejus aſtutias*, 194. d 304. d
15. *Chriſti bonus odor ſumus (Deo) in omni loco*, 74. e. 123. c. 271. b. 534. b
17. *Non ſumus ſicut plurimi, adulterantes verbum Dei, ſed ſicut ex ſinceritate, ſed ſicut ex Deo, coram Deo in Chriſto (coram Deo & Chriſto) loquimur*, 20. c. 65. b
3. 4. *Fiduciam talem habemus per Chriſtum ad Deum*, 551. e
5. *Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis..* 551. e
6. *Littera occidit, ſpiritus autem vivificat*, 219. c. 398. c
7. *Quod ſi miniſtratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non poſſent intendere filii Iſrael in faciem Moyſi, propter gloriam vultus ejus...* 248. d
18. *Nos autem revelata facie Domini gloriam ſpeculantes, in eamdem imaginem transformamur, tamquam a Domini ſpiritu*, 128. b. 248. a
4. 7. *Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus*, 432. b. 448. a
5. 1. *Scimus, quia ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, quia ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, ſed æternam in cælis, habemus habitaculum ex Deo, non manufactum in cælo,)* 39. b. 171. d
4. *Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo ingemiſcimus gravati*, 558. b
5. *Dedit enim nobis pignus ſpiritus*, 521. e
16. *Etſi novimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed jam non novimus*, 525. b
17. *Si qua igitur nova creatura, vetera tranſierunt*, 399. c. 501. e
Et ecce facta ſunt nova, 501. e
6. 2. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis*, 88. d. 477. d. 523. c
4. *In omnibus exhibeamus noſmetipſos, ſicut Dei miniſtros*, 542. a
14. *Quæ participatio juſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras?* 165. a. 471. a. 472. c
15. *Quæ autem conventio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* 165. a. 472. c
16. *Quis autem conſenſus templo Dei cum idolis*, 165. a
7. 10. *Contriſtari ſecundum Deum, ſalutem ſtabilem operatur: ſeculi autem triſtitia mortem operatur*, 562. e
8. 9. *Quoniam propter vos egenus factus eſt, cum eſſet dives, ut illius inopia vos divites eſſetis*, 462. b
9. 6. *Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*, 28. a
7. *Unuſquiſque prout deſtinavit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus*, 28. a. 161. d
10. 4. *Cogitationum conſilia deſtruentes*, 410. e
5. *Et omnem altitudinem extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei*, 410. e
17. *Qui gloriatur, in Domino glorietur*, 481. c
18. *Non qui ſemetipſum commendat, ille probatus eſt*, 573. c
11. 2. *Deſponſavi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto*, 401. b
14. *Transfigurat ſe ſatanas in Angelum lucis*, 115. e. 554. c
22. *Hebræi ſunt, & ego: Iſraelitæ ſunt, & ego: ſemen Abrahæ ſunt, & ego*, 111. e. 220. d
23. *Miniſtri Chriſti ſunt, & ego: ut minus ſapiens dico, plus ego*, 220. d
24. *A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi*, 20. e
25. *Ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum*, 20. e
28. *Præter illa quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſollicitudo omnium Eccleſiarum*, 310. b
29. *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non uror?* 310. b. 514. e
12. 1. *Veniam ad viſiones, & revelationes Domini*, 202. e
2. *Scio hujuſmodi hominem, ſive in corpore, ſive extra corpus, neſcio, Deus ſcit, raptum hujuſmodi uſque ad tertium cælum*, 22. c. 70. a. 202. e
4. *Quoniam raptus eſt in paradiſum: & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*, 22. c. 70. a. 83. c. 202. e. 239. c. 407. b
5. *Pro hujuſmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor, niſi in infirmitatibus meis*, 546. d. 562. d
9. *Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*, 547. b
11. *Factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis*, 239. d
21. *Ut lugeam omnes qui peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam*, 515. a
13. 3. *An experimentum quæritis ejus, qui*

Digitized by Google

quis in me habitat (loquitur) Chriſtus? 65. b. 123. d. 218. c. 238. c. 487. e
4. Quia etſi mortuus eſt ex infirmitate ſed vivit ex virtute Dei, 498. c. 524. d

Ad Galatas.

1. 8. Si quis evangelizaverit vobis aliud, quam ego evangelizavi vobis, anathema ſit, 198. e
12. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per revelationem Jeſu Chriſti, 231. d
13. Audiſtis enim aliquando converſationem meam in Judaiſmo .... 14. d. 132. d
14. Et proficiebam in Judaiſmo ſupra multos coætaneos meos in genere meo .... 14. d. 132. d
2. 2. Contuli cum illis Evangelium, ne in vacuum currerem, aut cucurriſſem, 231. d
11. Cum veniſſet Petrus Antiochiam, in faciem illi reſtiti, eo quod non recte incederet ad fidem Evangelii, 577. b
14. Si tu Judæus cum ſis, gentiliter vivis, & non judaice, quomodo Gentes cogis judaizare? 577. b
17. Quod ſi volentes in Chriſto juſtificari, inventi ſumus & ipſi peccatores, 409. e
20. Vivo jam, non ego, vivit vero in me Chriſtus, 61. a
4. 3. Cum eſſemus parvuli, ſub elementis mundi hujus eramus ſervientes, 79. c
4. Quando venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum factum (natum) ex muliere, factum ſub lege, 79. c. 477. c. 523. b
5. Ut eos qui ſub lege erant, redimeret, & adoptionem filiorum perciperemus (reciperemus), 79. c. 477. c. 525. b
18. Bonum æmulamini in bono ſemper, 78. e. 89. b. 296. e
19. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis, 448. d
26. Jeruſalem quæ ſurſum eſt mater noſtra eſt, 39. b. 558. b
(Quæ ſurſum eſt Jeruſalem, libera eſt, quæ mater noſtra eſt, 60. b. 508. d)
27. Scriptum eſt enim: lætare ſterilis, quæ non paris .... quia multi filii deſertæ, magis, quam ei quæ habet virum, 60. b. 531. a
5. 18. Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege, 205. c
24. Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis, 528. d
6. 1. Fratres, etſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis .... 540. b
2. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti, 540. b
8. Quæcumque ſeminaverit homo, hæc & metet, 535. e
Qui ſeminat in carne, de carne metet corruptionem, 195. e
10. Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei, 31. a
14. Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo, 13. e. 61. a
17. Ego ſtigmata Jeſu in corpore meo porto, 13. e

Ad Epheſios.

1. 4. Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, 549. e
2. 3. Eramus & nos filii iræ, ſicut & ceteri, 265. c
4. Propter nimiam caritatem ſuam qua dilexit nos Deus, 477. d
6. Conreſuſcitavit, & conſedere nos fecit in cæleſtibus in Chriſto Jeſu, 62. c
8. Gratia Dei ſalvati (liberati) eſtis per fidem, 265. c. 550. e
14. Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum, 65. a. 178. b. 389. a. 425. c. 523. d. 524. a
17. Pacem iis qui longe, & pacem iis qui prope, 527. e
18. Per quem acceſſum habemus ad Patrem, 428. c
19. Jam non ſumus hoſpites & advenæ, ſed cives Sanctorum & domeſtici Dei, 524. c
20. Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu, 75. d. 157. a. 524. e
3. 20. Qui potens eſt omnia facere ſuperabundanter quam petimus, aut intelligimus, 470. b
4. 5. Unus Deus, una fides, unum baptiſma, 529. b
10. Qui aſcendit, ipſe eſt qui deſcendit, 390. b
13. Donec occurramus ei in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, 25. c. 109. c
23. Renovamini ſpiritu mentis veſtræ, 150. a. 501. d
24. Et induimini (induite) novum hominem qui ſecundum Deum creatus eſt in juſtitia, & ſanctitate veritatis, 150. a. 501. d
30. In quo ſignati eſtis in die redemtionis, 386. b
31. Auferatur clamor de medio veſtrum, 511. e
5. 1. Eſtote ergo imitatores Dei, ſicut filii cariſſimi, 542. e
2. Tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis, 12. a
5. Neque immundi regnum Dei poſſidebunt, 341. b
8. Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, 149. a. 214. a. 355. d. 410. b
14. Surge, qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus, 496. b
23. Chriſtus caput eſt Eccleſiæ, 511. b
27. Ut exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, 401. b
(Qui exhibuit ſibi Eccleſiam, veſtem ſine macula, & ruga), 451. d
6. 12. Non eſt nobis colluctatio adverſus (mundi Rectores tenebrarum harum contra ſpiritalia nequitiæ) principes & poteſtates, & contra ſpiritales nequitias in cæleſtibus, 125. b. 259. b. 302. c. 554. d
14. State ergo ſuccincti lumbos in veritate, 98. b
15. Calceati pedes in præparationem Evangelii pacis, 449. e
16. Et ſcutum fidei in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, 125. c. 194. d
17. Et galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei, 125. c. 194. d. 437. b

Ad Philippenſes.

1. 23. Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, 24. a. 70. a
24. In carne mihi manere neceſſarium eſt propter vos, 24. a. 70. b
2. 5. Hoc ſentite in vobis quod & in Chriſto Jeſu, 158. a
6. Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo, 158. a. 405. d. 507. a. 510. d
7. Sed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum .... 158. a. 405. d. 507. a. 510. c
8. Humiliavit ſe, factus obediens (Patri) uſque ad mortem (uſque ad mortem, mortem autem crucis), 12. d. 158. a. 329. c. 488. b. 510. c
9. Dominus exaltavit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, 8. a
13. Deus eſt qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate, 80. b. 550. e
15. In medio nationis pravæ & perverſæ, in quibus lucetis, quaſi luminaria in mundo, 149. a
3. 8. Omnia detrimentum feci, & arbitror ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam, 62. c
13. Quæ retro ſunt obliviſcens, ad ea vero, quæ ſunt priora, extendens meipſum, 235. e. 435. e. 539. d
14. Ad deſtinatum perſequor bravium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Jeſu, 235. e
18. Multi enim ambulant, quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Chriſti, 445. d
19. Quorum finis interitus, quorum Deus venter eſt, 445. d
20. Noſtra converſatio in cælis eſt, 18. c. 31. a. 55. a. 161. b. 194. b. 225. b. 326. a. 392. b. 455. a. 530. c
Unde etiam Salvatorem expectamus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, 540. c
21. Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ, 448. c
4. 4. Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete, 240. e. 562. d
5. Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus, Dominus prope eſt, 240. e
12. Scio manducare, & eſurire, 260. a
13. Omnia poſſum in eo, qui me confortat, 570. c
17. Non quæro datum, ſed quæro fructum, 17. e

Ad Coloſſenſes.

1. 18. Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, 511. b
19. Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, 196. e
24. Adimpleo ea quæ deſunt (paſſioni) paſſionum Chriſti in corpore meo, 13. e. 224. b. 487. e
2. 9. In ipſo habitat (cui ſe infudit) infundit omnis plenitudo divinitatis corporaliter, 44. a. 47. a. 196. c. 337. c. 386. e. 528. a
19. Ex quo totum corpus per nexus, & conjunctiones ſubminiſtratum, & conſtructum creſcit in augmentum Dei, 521. c
3. 1. Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, 456. b
3. Mor-

Digitized by Google

3. *Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo*, 456. e
4 *Cum Chriſtus apparuerit, vita veſtra: tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria*, 552. d
5. *Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam*, 140. d. 556. b
4. 10. *Salutat vos Ariſtarchus concaptivus meus, & Marcus conſobrinus Barnabæ*, 257. a
11. *Et Johannes, qui dicitur Juſtus: qui ſunt ex circumciſione: hi ſoli ſunt adjutores mei in regno Dei*, 257. a

Ad Theſſalonicenſes primæ.

2. 16. UT *impleant peccata ſua*, 573. c
4. 12. *Nolumus vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contriſtemini ſicut & cæteri qui ſpem non habent*, 540. e
13. *Si enim credimus quod Jeſus mortuus eſt, & reſurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Jeſum, adducet cum eo*, 556. c
16. *Nos autem qui relinquimur, ſimul cum illis rapiemur in nubibus obviam Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus*, 567. c
5. 7. *Qui dormiunt, in nocte dormiunt; & qui ebrii ſunt, in nocte ebrii ſunt*, 139. b
17. *Sine intermiſſione orate*, 37. e

Ad Timotheum primæ.

1. 13. QUI *prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci*, 28. c. 132. d. 259. c. 489. b. 503. d
15. *Venit Chriſtus vocare peccatores, quorum primus ego ſum*, 235. e
2. 4. *Qui vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*, 331. b. 576. c
5. *Unus Deus, unus & Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus*, 489. c. 502. c. 517. c
8. *Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus ſine ira & diſceptatione*, 475. b
9. *Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe*, 475. b
3. 7. *Oportet etiam Epiſcopum bonum teſtimonium habere ab iis, qui foris ſunt*, 271. c
4. 4. *Et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur*, 218. a
5. 6. *Quæ autem in deliciis eſt, vivens mortua eſt*, 90. d. 218. a
18. *Non alligabis os bovi trituranti*, 86. d
22. *Manus cito nemini imponas*, 224. d
6. 9. *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, quæ mergunt homines in interitum*, 548. b

Ad Timotheum ſecundæ.

2. 5. NEMO *coronabitur, niſi qui legitime certaverit*, 192. c
12. *Si compatimur, & conregnabimus*, 224. a
19. *Novit Dominus qui ſunt ejus*, 446. a
3. 12. *Omnes qui volunt pie vivere in Chriſto, perſecutionem patiuntur*, 478. c. 492. c
4. 7. *Certamen bonum certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi*, 573. a
8. *Quæ præparavit Deus, non ſolum mihi, ſed & omnibus qui diligunt adventum ejus*, 409. a

Ad Titum.

1. 16. (DICTIS) *confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant*, 447. a. 564. b
2. 11. *Apparuit gratia Salvatoris noſtri Dei omnibus hominibus erudiens nos*, 544. b
12. *Erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria, ſobrie & juſte & pie vivamus in hoc ſeculo*, 544. b
14. *Qui dedit ſemetipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum*, 540. a
3. 4. *Apparuit benignitas & humanitas Salvatoris noſtri*, 544. b
5. *Non ex operibus juſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit*, 544. b

Ad Hebræos.

1. 3. QUI *cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ejus ... ſedet ad dexteram majeſtatis in excelſis*, 8. b. 118. c. 391. b. 525. b
4. *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit*, 8. b. 118. c. 391. b
5. *Cui enim dixit aliquando Angelorum; Filius meus es tu, ego hodie genui te*, 8. b. 118. c. 391. b
Et rurſum: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium, 8. b
Nonne omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis? 59. a
4. 13. *Et non eſt ulla creatura inviſibilis in conſpectu ejus: omnia autem nuda, & aperta ſunt oculis ejus*, 474. c. 476. b. 496. d
15. *Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris*, 530. e
6. 5. *Guſtaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtuteſque ſeculi venturi*, 521. e
7. 26. *Talis decebat, ut nobis eſſet Pontifex ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatoribus, & excelſior cælis factus*, 170. d
27. *Qui non habet neceſſitatem, ſicut Sacerdotes, prius pro ſuis delictis hoſtiam offerre*, 170. d. 477. c
9. 11. *Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manu factum, id eſt non hujus creationis*, 238. c. 498. c
12. *Neque per ſanguinem hircorum, aut vitulorum .... æterna redemtione inventa*, 238. e. 498. e
13. *Si enim ſanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus...* 499. a
14. *Quanto magis ſanguis Chriſti .... emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſerviendum Deo viventi?* 499. a. 539. e
10. 31. *Horrendum eſt incidere in manus Dei viventis*, 510. e
11. 6. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*, 430. e
12. 20. *Beſtia, ſi montem tetigerit, lapidetur, (lapidabitur,)* 390. b. 399. e
13. 4. *Fornicatores & adulteros judicabit Deus*, 341. a
7. *Mementote Præpoſitorum veſtrorum, quorum intuentes exitum converſationis, imitamini fidem*, 255. d
9. *Doctrinis variis & peregrinis, nolite abduci*, 477. e
14. *Non habemus hic manentem civitatem, ſed futuram inquirimus*, 70. b

Jacobi.

1. 2. OMNE *gaudium exiſtimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis*, 48. a. 562. d
15. *Peccatum cum conſummatum fuerit, generat mortem*, 470. c
17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt deſcendens a Patre luminum*, 317. a
Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio, 565. a
2. 20. *Fides ſine operibus mortua eſt*, 31. a
26. *Sicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt*, 528. b
(*Mortua eſt fides ſine operibus caritatis, non legis*, 564. d)
3. 2. *In multis offendimus omnes*, 235. c. 285. c. 429. e
4. 4. *Quicumque amicus hujus ſeculi eſſe voluerit, inimicus Dei conſtituitur*, 481. b
9. *Miſeri eſtote, lugete, riſus veſter vertatur in luctum, & gaudium in mœrorem*, 240. e
5. 16. *Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro invicem ut ſalvemini: multum enim valet oratio juſti aſſidua*, 92. d
20. *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſalvabit animam ejus a morte, & operiet multitudinem peccatorum*, 307. e

Petri primæ.

2. 4. AD *quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum*, 65. a
5. *Et ipſi tamquam lapides vivi ſuperædificamini, domus ſpiritualis*, 65. a. 157. a
7. *Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem lapis quem reprobaverunt ædificantes*, 466. b
9. *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis*, 445. a
11. *Obſecro vos tamquam advenas, & peregrinos abſtinere vos a carnalibus deſideriis quæ militant adverſus animam*, 470. e. 504. b
13. *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive Regi tamquam præcellenti*. 258. b
14. *Sive ducibus, tamquam ab eo miſſis*, 258. b
21. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus*, 224. a. 545. e
22. *Qui peccatum non fecit*, 539. e
24. *Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum; ut peccatis mortui, juſtitiæ vivamus*, 494. d. 509. d. 556. c
4. 7. *Sollicitiſ eſtote, & vigilate in orationibus*, 125. c

8. *Quia*

quæ in 2. parte III. tomi Operum S. Gregorii citantur.

8. *Quia caritas operit multitudinem peccatorum*, 211. d. 430. c. 474. b

5. 5. *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*, 59. c. 216. e. 382, b. 506. d

8. *Adverſarius veſter* (*inimicus noſter*) *diabolus, tamquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret*, 125. c. 230. a. 329. e. 456. a. 547. d, 554. b

9. *Cui reſiſtite fortes in fide*, 125. c. 230. a. 329. e

Petri ſecundæ.

1. 17. **H**Ic *eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*, 8. a. 391. e

18. *Et hanc vocem nos audivimus de cælo allatam, cum eſſemus cum ipſo in monte ſancto*, 16. a

19. *Habetis propheticum ſermonem* (*habemus firmiorem propheticum*) *cui benefacitis attendentes* (*intendentes* ...) *& lucifer oriatur in cordibus veſtris*, 337. e. 442. b

2. 4. *Deus peccantibus Angelis non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit in judicium reſervari*, 58. c

19. *A quo quis vincitur, ejus ſervus efficitur*, 186. a. 196. c. 332. c

22. *Canis reverſus ad vomitum, & ſus lota in volutabro luti*, 141. b

3. 10. *Dies enim Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet*, 473. c

Johannis primæ.

1. 1. **Q**Uod *vidimus & audivimus, & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ*, 9. a

5. *Quoniam Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ*, 471. e. 508. e

6. *Si dixerimus, quia non peccamus, mentimur, & veritatem non facimus*, 429. e

8. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*, 283. c. 429. e

2. 1. *Sed & ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum juſtum*, 26. a

2. *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris*, 93. d. 511. d. 540. a

6. *Qui dicit ſe in Chriſto manere, ſicut ille ambulavit, & ipſe ambulare debet*, 441. c.

15. *Qui diligit mundum, non eſt caritas Patris in eo*, 60. e. 457. e

19. *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis*, 126. a

27 *Unctio ejus docet vos de omnibus*, 555. b

3. 2. *Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt*, 9. a. 54. a. 87. d. 144. d. 390. e. 577. e

15. *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*, 269. a

4. 1. *Probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt*, 199. c

12. *Deum nemo vidit umquam*, 537. a

16. *Deus caritas eſt*, 430. c

18. *Perfecta caritas foras mittit timorem*, 557. c

20. *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt*, 281. c

5. 3. *Mandata ejus gravia non ſunt*, 275. c

16. *Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis*, 363. e

18. *Omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat; quia generatio cæleſtis ſervat eum*, 337. e

Apocalypſis.

1. 5. **Q**Ui *eſt teſtis fidelis, primogenitus mortuorum* ... *qui dilexit nos, & lavit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo*, 495. a. 541. d

8. *Ego ſum alpha & omega, primus & noviſſimus, initium & finis*, 386. d. 531. e

3. 4. *Iſti ſunt qui non inquinaverunt veſtimenta ſua*, 533. c

21. *Qui vicerit, faciam eum ſedere in throno meo, ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno ejus*, 62. c

4. 1. *Aſcende huc, & oſtendam tibi quid oporteat fieri poſt hæc*, 239. b

4. *Et in circuitu ſedis ſedilia viginti quatuor, & ſuper ſedes viginti quatuor ſeniores*, 223. c

5. 5. *Vicit leo de tribu Juda*, 517. c

9. *Redemiſti nos Deo in ſanguine tuo*, 94. d

10. *Et feciſti nos Deo noſtro regnum & Sacerdotes*, 94. d

6. 9. *Vidi ſub altari Dei animas interfectorum propter verbum Dei, & teſtimonium quod habebant*, 499. d

10. *Et clamabant voce magna, dicentes: Uſquequo, Domine, ſanctus & verus* ... 499. d

11. *Et datæ ſunt eis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictum eſt illis ut requieſcerent tempus adhuc modicum* .... 499. d

7. 14. *Et laverunt ſtolas ſuas, & dealbaverunt eas in ſanguine agni*, 523. c. 533. e

14. 1. *Vidi ſupra montem Sion agnum ſtantem, & cum eo centum quadraginta quatuor millia habentia nomen ejus, & nomen Patris ejus ſcriptum in frontibus ſuis*, 171. a. 280. a. 293. b. 344. e

3. *Nemo poterat dicere canticum, niſi illa centum quadraginta quatuor millia*, 293. a

4. *Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt, & ſequuntur agnum quocumque ierit*, 280. a. 293. a

16. 15. *Beatus qui vigilat, & cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet, & videatur turpitudo ejus*, 412. d. 516. d

19. 9. *Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt*, 401. b

16. *Rex regum, & Dominus dominantium*, 498. d

21. 2. *Et vidi ſponſam quaſi novam nuptam deſcendentem de cælo* (*a Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo*), 401. b. 508. d

3. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis*, 509. a. 524. e

4. *Et abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum*, 552. e

6. *Ego ſum alpha & omega, initium & finis*, 466. c

9. *Veni, & oſtendam tibi ſponſam, uxorem agni*, 531. e

18. *Et erat ſtructura muri ejus ex lapide jaſpide: ipſa vero civitas aurum mundum ſimilis vitro mundo*, 147. c. 508. d. 509. a

21. *Et duodecim portæ, duodecim margaritæ ſunt*, 559. a

22. 9. *Vide ne feceris; conſervus enim tuus ſum, & fratrum tuorum habentium teſtimonium Jeſu*, 454. c

17. *Qui audit, dicat: veni*, 452. e

INDEX
RERUM ET VERBORUM
quæ in ſecunda parte tomi tertii continentur.

A

AARON interpretatur mons fortitudinis, 141. *b.* Mons fortitudinis eſt altitudo ſupernæ contemplationis, *ibid.* Huic adſtat ardens caritas per Hur, id eſt ignem figurata, *ibid. c.*

ABBAS præſtet vita, verbo, contemplatione, 209. *a.* Chriſtum imitetur, quo nullus durior ſibi, *ibid. b.* Ab ipſo mittatur ad animas perditas requirendas, *ibid. d.* Quam in regendis animabus regulam ſervare debeant Abbates, 339. *a.* Sic debet Abbas laudare communia, ut ſingulorum propria non contemnat, *ibid.* Sine magiſtri voluntate aliquid de ſubjecti perſona faciendum non eſt, 277. *d.*

ABBATI ordinando dantur duo panes, 236. *b.* His docetur flere peccata, non ſolum ſua, ſed etiam aliena, *ibid.*

ABDITA In abditis abſcondimur, quando claustralis ſilentia occulta ſervamus, 285. *a.*

ABEL interpretatur luctus, 559. *d.* Lapis in quo Arca Dei poſita fuit, Abel magnus dicebatur, *ibid.* Quo nomine Chriſtus ſignatus, *ibid. e.* Chriſtus noſtra peccata lugendo purgavit, *ibid.*

ABJICERE eſt aliquid longe repellere, 382. *e.* Aliquid abjicitur vel per deſidiam, vel per contemtum, *ibid.* Abjectus, alius a Deo, alius a ſeipſo. Hic humilis dicitur, 382. *a.*

ABLACTATIO parvulorum Eccleſiæ quæ ſit, 49. *b.* Ablactati jugiter conſpectui Dei ſiſtuntur, *ibid. e.*

ABNER interpretatur Pater meus lucerna, 337. *d.*

ABRAHAM moralitatem tenuit per obedientiam, 401. *c.* Abraham cinerem & pulverem ſe dicit collocutione divina dignatus, 337. *a.* Feſtis Abraham futura nuntiavit, 543. *b.* Abraham ante legem fide juſtificatus, 544. *d.*

ABSALOM interpretatur pax patris, 545. *c.* Abſalom Judaici populi, David Redemptoris figuram gerebat, *ibid.* Abſalom perſequens patrem quid ſignificet, *ibid.*

ABSCONDI Sanctos, eſt reprobis videre ipſos dedignari, 285. *d.*

ABSOLVERE peccatores eſt Eccleſiæ per miniſterium Sacerdotum, 557. *d.*

ABSTINENTES quaſi cum ſerpente pugnant, quando gulæ appetitum magna virtute deprimunt, 259. *c.* Abſtinentes ſignantur per habitatores Jabes, 260. *c.* Eorum qui longe abſtinentiæ uſu carnem caſtigarunt, ſtatus, *ibid.* & eorum qui remiſſius huic ſtudent virtuti, 261. *b.* Abſtinentes, eo quod ſecundum carnem infirmi ſunt, roborari per divinam miſericordiam confidunt, *ibid. a.* Abſtinentium victoria de hoſtibus caſtitatis debellatis deſcribitur, 268. *a. b.* Quorum cibi & menſa communes ſunt, debent attendere non ſolum bonum communæ refectionis, ſed etiam propriæ neceſſitatem paſſionis, 380. *a.*

ABSTINENTIÆ probatio, ſaſtitas perfecta, 266. *c.* Vires ſpiritus ſeſe fornicationis abſtinentia minuit, 300. *c.* Abſtinentiam habere non poteſt corporis, qui mentem non replet ſpiritualibus cibis, 331. *a.* Abſtinentia ciborum contra vitium fornicationis fortiſſima eſt, ſed ſola non prævalet, 331. *d.*

Abſtinentiæ ſacræ fructus & dignitas, 267. *a.* Abſtinentiæ & gulæ diſcordia, 260. *a.* Abſtinentia multi carnis motus enervantur, 267. *b.* Abſtinentem fatigari ad gulam ſe inclinent, 261. *a.* Abſtinentem cum humilitate poteſt fornicationem ſuperare, 331. *c.* Abſtinentia dedita corpore, gula præcipitare non ceſſat, 259. *d.*

ACCARONITÆ interpretantur ſteriles, 141. *d.* 138. *a.* 172. *c.* Gentiles deſignant inconvertibiles, 141. *d.* Accaronitæ accipiunt conſilium ut in locum ſuum arca dimittatur, *ibid. a.* Revertuntur in Accaron redeunt, id eſt ad convertendos alios ſe convertunt, 158. *a.*

ACCEDERE ad Deum eſt ejus voluntatem ſecreta contemplatione cognoſcere, 320. *c.* Accedendi ad Deum conſilium ſanctiſſimum, *ibid.*

ACCINCTIONIS nomine quid ſignetur, 38. *d.* Accinctionis vocabulum Angelis congruit, *ibid.* Nulla de ſe præſumentes, robore ſui Conditoris accinguntur, *ibid.* Accingimur cum ad verbi miniſterium properamus, *ibid. c.* Ad miniſterium ſacrum accingat humilitas, 39. *a.* Tamdiu accinguntur infirmi, donec ſterilis mater noſtra Jeruſalem pariat, 60. *c.*

ACCUBITUM ſuum Rex Chriſtus quando intraverit, 414. *d.*

ACEDIÆ vitium, id eſt tædium cordis depellitur, ſi ſemper bona cæleſtia cogitentur, 303. *a.*

ACHAB hiſtoria docet regibus non licere quidquid de jure Regis a Samuele proponitur populo, 182. *a.*

ACHIAS interpretatur umbraculum, 300. *a.* Umbraculum protectionem deſignat, *ibid.*

ACHIMAAS interpretatur fratris decor, 337. *b.* Achimaas figurat Chriſtum, *ibid.*

ACHITOB interpretatur frater meus bonus, 302. *a.* Ichabot frater Achitob, quid ſignificet, *ibid. b.* Achitob, filius Phinees dictus, quid deſignet, *ibid.*

ACHINOE interpretatur fratris requies, 337. *a.* Achinoe filia Achimaas quid figuret, *ibid. c.*

ACIES De acie fugere, quid ſit Judæo, 130. *d.*

ACQUIESCERE nolle aut ſcelus ſit, repugnare vero aut peccatum dicatur, 362. *b.* Nolle acquieſcere eſt perſiſtere in obſtinatione repugnationis, *ibid.*

ACTIONIS nimia ſollicitudo cavenda, 336. *a.*

ADAM homo fortis conditus, ſed hoſti enerviter ſubjugatus, 8. *a.* Adam peccatum ſuum non imputando ſibi, damnationis ſententiam ad poſteros tranſmiſit, 444. *d.* Adamo non peccante, Chriſtus non veniſſet in mundum, 179. *d.* Quanta hominis ante peccatum felicitas, 469. *c.* 471. *a.* 482. *a.* Panis primi hominis in paradiſo quis fuerit, 515. *c.* Hunc panem tunc perdidit, cum ſerpentis ſuggeſtioni conſenſit, *ibid.* Meridiem perdidit cum peccavit, 301. *d.* Felicitas dierum antiquorum quanta, 509. *b.*

Adam a Deo pure conditus, homo hominem pure procreaturus, 526. *d.* Sicut terra fructus ſuos, ſic mulier filios in ſtatu innocentiæ editura fuiſſet, *ibid.* Homo in paradiſo conditus bellum cum apoſtata Angelo habuit, 5. *c.* Vir non fuit ex congreſſione, quæ fuit in minoore, 8. *c.* Adam a paradiſi gaudiis, nec furto, nec adulterio, &c. ſed pomi vetiti inobedientia corruit, 201. *b.* 287. *c.* Homo tangens vetitum, oblitus eſt præceptum, 515. *d.* Natura humana in primo homine amiſit dignitatem; in perſona Chriſti, aucto ſibi ſplendore, radiavit, 317. *a.* Ex primi parentis peccato, infirmitatis pœna, 469. *b.* Et pœnalis cæcitas, 471. *a.* 521. *c.* Pœnæ quibus homo lapſus ſubjacet in mente, 410. *a.* Rationalitas per peccatum primi hominis hebetata, relicto Creatore, ſequitur tremorat, 487. *b.* Pœnæ quibus homo lapſus ſubjacet in corpore, 482. *d.* Animæ in Deum rebelli caro noluit obtemperare, 526. *a.* Ancilla dominæ ſuæ dominatur, *ibid.* Bonum opus in procreatione filiorum male operando, homo deliquit, *ibid.* Adam terreni quicumque portat imaginem, panem ſuum comedere obliviſcitur, 551. *d.* Hunc panem comedere oblitum hominem quæ proſequantur mala, *ibid. e.* Et interdictum de fructu ſcientiæ non comedendo contemnentem, 578. *a.* In nobis Adamum habemus & Evam, *ibid.*

ADIPE mentis devotio exprimitur, 67. *c.* 361. *e.*

ADHÆRET Domino qui præcepta voluntatis ejus facere ſemper ſtudet, 371. *a.* Deo adhæremus quando Spiritus ſancti gratiam abundanter accipimus, 243. *c.* Soli Deo adhærendum, 413. *b.* Adhærentium Deo quanta felicitas, 453. *b.*

ADJUVANTUR alii bono opere aliorum, 327. *d.* Juxta adjutorii lapidem Judæos caſtra ponere quid ſit, 180. *a.* Dei adjutores ſacri Eccleſiæ miniſtri, 182. *a.* Quibus debeant pollere virtutibus hi adjutores Dei, *ibid.* Qui alieno eget adjutorio ad alios adjuvandos non ſunt promovendi, *ibid. d.* Adjutores ſuos Paſtorum, qui imperata ſciunt perficere, ſed imperanda alio nequeunt prævidere, 037. *a.* 079. *d.* Adjutores Paulus vocat diſcipulos, 017. *b.* Hi adjutores, alios exemplo, alios exhortationibus ad amorem virtutum provehunt, *ibid.* 300. *d.* Canticum adjutorii David poſt prælium cecinit, 400. *d.* Deus non indiget adjutorio noſtro; nos nihil poſſumus ſine illo, 187. *b.*

ADOLESCENTULÆ Electorum animas ſignificant, 403. *a.* Quam infirmæ videantur, Angelis comparatæ, 406. *a.* Ob infirmitatem trahendæ ſunt, licet non invitæ, *ibid. b.* Adoleſcentulæ dicuntur animæ, Electorum excedentes numerum, 446. *a.*

ADORARE Dominum quid ſit, 29. *c.* 34. *a.* 40. *a.* 369. *c.* Quid ſit aſcenſo adorare, 34. *a.* Peccatores quomodo Deum adorent, 369. *c.*

ADVENTUM Chriſti Sponſi expectantia pia Eccleſiæ deſideria, 402. *c.* 454. *b.* Adventum Chriſti expectantibus & amantibus primum præparantur æterna, 409. *a.* Chriſtus juſtorum deſideriis & precibus conceſſus, 522. *b.* Adventus Domini effectus, 41. *a.* Chriſti primus adventus in nomine Domini: ſecundus in nomine Judicis, 528. *c.* Si Chriſtus in nomine Judicis primo veniſſet, nullus æternam evaſiſſet damnationem, *ibid.* Venit Dominus ut peccata dimitteret, non ut peccatores damnaret, *ibid.*

ADVERSA ſæculi potenter tolerant, qui ſola cæleſtia amant, 033. *b.* Adverſitatem utilitas ad ſalutem, 480. *b.* *Vide* Tribulatio. Afflictio. Flagella.

ADULANTIUM favor nomine panis exprimitur, 317. *a.* Peccatores Paſtorum conſtantiam adulationibus frangere nonnunt, 350. *c.* Adulatorum conſuetudo, *ibid. c.* Adulatores laudando ſe placere credunt, *ibid. a.*

ÆGRITUDINIS curatio quanto difficilius acquiſitur, tanto acquiſita cautius cuſtodiatur, 470. *a.*

ÆGYPTUS dicitur tenebræ, 140. *a.* 348. *c.* Ægypti nomine ſignatur multitudo Angelorum e ſedibus cæleſtibus lapſa, 149. *c.* Signantur etiam tenebræ, 341. *d.*

ÆMULATIO in bonum & in malum ſumitur; 457. *a.* Dura ſicut infernus æmulatio qui dicatur, *ibidem.*

ÆQUITATIS nomine poteſt intelligi Chriſtus in quo vivificamur, 556. *d.* Plus eſt vivificari in æquitate, quam æquitati, *ibid.*

ÆRUMNA afflictionem indicat pœnitentiæ, 148. *c.* Peccator in radem ærumna converſum ſe aſſerit, dum ſpinæ confixuram ſentit, *ibid.*

ÆTAS quæ Chriſti Incarnationem præceſſit, infantia fuit, 79. *a.* Ætas virilis, tempus eſt Dominicæ Incarnationis, *ibid.* Ætas virilis tempus eſt adminiſtrandi ſacerdotii, 89. *a.* Neque puerilis, neque ſenilis ætas amori congruit, 430. *a.* Ætate virili mori quid ſit, 90. *a.*

ÆTERNITAS per panis buccellam qui deſignetur, 85. *a.* Tranſeuntia viluſcunt menti æterna ſapienti, 53. *a.* Anima tolerans temporalia ex neceſſitate, ad æterna contendit, 417. *d.* Cur æternitas dicatur dies una, 350. *c.* Æternitatis contemplatio dicitur Cella vinaria, 417. *b.*

AFFECTUS cordis intenti cæleſtibus, contra bellum carnis, fortes milites ſunt, 335. *d.*

AFFLICTIO temporalis unica pars Chriſti ſponſæ, 53. *d.* Pœnam torquere, eſt carnem pro perpetrata delectatione affligere, 94. *b.* Via vitæ eſt pœnitentium afflictio, 95. *a.* Caro ultra modum afflicta, ſpiritui opem ferre non ſufficit, 223. *c.* Afflictio electæ mentis, omnis diabolicæ tentationis peremtorius mucro eſt, 286. *b.* Nulla major afflictio, quam quæ ex conſcientia delictorum oritur, 350. *d.* Quia in arcano cordis Deus conſolator non invenitur, 557. *d.* Ideo omni ſollicitudine quærendus eſt, *ibid. b.* *Vide* Adverſitas. Tribulatio.

AGAG, Rex Amalech, interpretatur loquens, ſive meditans, 349. *d.* Significat vigorem ſenſus carnalis, *ibid. c.* Regem Amalech meditari & loqui, quid ſit, *ibid. d.* Agag vinctum vivere, quid ſignificet, 350. *a.* Agag in civitate ſua victus, & a victore ſervatus, quid figuret, *ibid. b.* Agag vivens & adductus quid denotet, 358. *d.*

Digitized by Google

quæ in ſecunda parte tomi tertii continentur.

d. Agag pinguiſſimus quid, 369. d. Samueli Agag oblatus, quid, ibid. Agag tremens ſignificat ſenſum carnalem infirmantem, 370. a. Vel aſtam incipientem converti tigrem pœnitentiæ metuentem, ibid. Mater agag fit ſine liberis, cum culpæ originalis actus, ejuſque motus impedimentis 371. a. Gladius Agag eſt lenimen telum, ibid. b. Agag concidi in fruſta, quid ſit, ibid. a

AGAR, Saræ ancilla, dominam deſpiciens, inobedientes ſubditos deſignat, 95. d. Quæ dominam deſpicit ancilla eſſe perhibetur, ibid.

AGRI bonorum Paſtorum decentes ſunt mentes ſubditorum, 184. b. Qui habeant agros agricultoreſque aratores & meliores Prælati carnales, 183. d. Qui, tega cuſtodito, tollantur agri, 184. e. 195. d. 195. a. Ager in ſeſta ſignat devotionem in inculto ſecularium corde, 315. b. Per agrum ſignificatur hic mundus, 453. e. 519. a. Quid ſit Sponſum cum ſponſa egredi in agrum, ibid. Ager Joſue Bethſamitæ eſt amœnitas vitæ contemplativæ, 150. c.

AGNI reſiduum igni comburi, quid ſignificet, 67. a. Crudum agnum manducari quid ſit, 67. e. Aque agnum coqui quid figuret, ibid. Crudum Judæi comedunt, aqua coctum hæretici, ibid. Quis Agnum integre quot modis dicatur, 168. e. Quis agnum unum & integrum offerre dicendus ſit, ibid. Agnorum nomine ſolent aliquando pœnitentiæ deſignari, 344. e. Qui agnos paſcit, in tabernaculo Paſtorum paſcitur, 413. a. Quid ſit in tabernaculo Paſtorum paſci, ibid.

AGNUS eſt Chriſtus & Chriſti imitatores, 168. d. Agnus lactens Chriſtus eſt, ibid.

AION interpretatur fratres mei mœrens, 318. e. Quos hic fratres meos mœrens in Eccleſia deſignes, ibid. d. e.

ALLEGORIA, tamquam machina, a terra ſublevamur, 307. b

ALTARE Domini eſt cor juſti, 176. b. Quid ſit ad altare aſcendere, 72. d. Qui Doctor in Ramatha altare Domino ædificet, 176. e. In animis altare duplex, duplici ex compunctione ædificandum, 321. a. Duo altaria in tabernaculo fieri juſſa a Domino quid figurent, ibid. b. Altare Dei eſt cor electi auditoris, 377. e. 509. e. Altare Sanctorum in cœlo Filius Dei, 509. e. Altare de terra facere, eſt de Filii Dei Incarnatione non dubitare, ibid. d. Huic altari cordium noſtrorum ſacrificia imponimus, ibid. Quas in eo mactamus hoſtias, ibid. Huic victimas peccatorum imponere præſumimus, ibid. d. Altaris miniſtri familiares domeſtici Dei ſunt, 376. a

ALTITUDO ſeculi favor eſt 431. a Altitudo ſeculi quos in ſua ambitione accipit, ad inferna deponit, ibid.

AMALECH populus lambens interpretatur, 331. e. Per Amalech ſpiritus ſuggeſtionis deſignatur, ibid. Seu vitium luxuriæ, 339. a. Quid ſit Amalech iterum percuti, 340. e. 342. e. Amalech perſuitur in corpore, demolitur in corde, ibid. Amalechitarum opera recenſeri, quid ſit, 341. a. Amalech quis nullomodo parcat, 341. a. Amalechitæ viri, ſunt ſuadentes motus turpitudinis, ibid. d. Mulieres, ſunt mentis concupiſcentiæ, ibid. Parvuli & lactentes Amalechitarum qui ſint, ibid. e. Bos conſilium fraudulentum ſignificat, 344. a. Ovis Amalech eſt ſimulatio innocentiæ, ibid. Camelus ſignat cogitationem luxuriæ, quaſi a ratione inſipientem, & diſcretione non habitam, ibid. Aſinus denotat apertam fornicationis nequitiam, ibid. e. Aſini nomine robus evangelii populus deſignatur, ibid. d. Ab Amalech conjuges diſcedere, quid ſit, 347. d. Quid ſit conjuges de medio Amalech recedere, 348. b. Parcere gregibus & armentis Amalechitarum, quid ſit, 350. d. Parcere veſtibus, eſt damnatam mentem immunda deliberare, ibid. a. Amalech pulchra quæ ſint, 351. a. Vox gregum & armentorum Amalech, fama turpitudinum eſt, 355. d. Greges Amalech & armenta Domino immolari, quid ſit, 356. b

AMARITUDINIS tela magna nuper converſorum, 370. b

AMBULARE in die quid ſit, 246. e. Ambulare coram Chriſto Dei, 80. a. Ambulare coram Deo omnibus diebus, 92. b

AMICUS Dei eſt, qui alios facere amicos ejus ſatagit, 115. b

AMINADAB interpretatur populus meus ſpontaneus, 161. d. 448. a. Et Urbanus, 38 a. b. Chriſtum figurant Aminadab, 449. a

AMMONITES interpretatur populus mœroris, 330. d. 330. b. Amon ſignificat frequentiam malorum operum, ibid. a.

AMORIS Dei ſignum non eſt in affectione animi, ſed in ſtudio bonæ operationis, 46. c. Exultat anima, cum, contemtis omnibus, ſolum Deum amat, 53. d. In virtute, amoris effectu dignatur, 110. e. Sanctæ Scripturæ ſententiis, & Juſtorum exemplis, ad Dei amorem aſcendimus, 157. b. Sit nihilominus holocauſtum, ibid. c. In cordis altari, amoris holocauſtum offeratur, 176.

b. Amor electæ mentis eſt immutatio vetuſtatis, 449. e. Amanti mandata Dei ſunt levia, 473. d. Vide Caritas Dilectio.

AMOR proximi Deus nos quaſi filios diligit, cum & ſubditos noſtros, quaſi fratres diligimus, & ipſum quaſi patrem amamus, 432. b

AMORI non congruit ætas puerilis, neque ſenilis, 405. e. Amor terrenus oculum cordis ſordidat, 457. e.

AMORRHÆUS partem hominum reproborum deſignat, 173. b

AMPHORA ſibi quid ſignificet, 67. a. 40. b. Cor amphora in Dei oblatione nominatur, 40. d.

ANCILLÆ Sanctorum quæ ſint, 185. a. Ancillarum nomine deſignantur peccatorum nequiſſimi, qui aliis dant exempla peccandi, 187. e. Quid ancillæ auferri, & in opere Regis poni, 338. a. Ancillarum nomine poſſunt intelligi animæ affectiones, ibid. b.

ANGELORUM ſublimitas intelligitur nomine ſpeculæ, 8. e. Angeli creduntur in Filio ſanctificati, 44. d. Angeli jam cadere non poſſunt, 58. d. Angeli ſancti ſuæ infirmitatis conſcii, a Deo ſunt roborati, ibid. Ab humilitatis merito in amoris gloriam ſurrexerunt, ibid. e. Angeli ſancti in æternitate beata, ejus ſapientiæ inebriantur, 417. b

Angeli priuſquam ad miniſterium mittantur, humilitate accinguntur, 59. a. Mittendi ſunt ad eos colligendos, in quorum ſalutem quotidie mittuntur, 60. a. Societas fraternitatis inter duas creaturas rationales, 411. e. Per cavernam maceriæ ipſa protectio angelicæ cuſtodiæ figuratur, 420. a. Angeli poſt Incarnationem ab hominibus ſe adorari non patiuntur, 454. e

Angelos cecidiſſe præſumtione propriæ virtutis, 38. b. In Angelis lapſis diſcat anima quid timeat, ibid. a. Angeli reprobi nomine Philiſthiim exprimuntur, 125. e. 163. b. Per ſuperbiam peccatum, æternæ vitæ ſtatum perdiderunt, 125. d. 163. b. 287. e. Cur primus Angelorum per ſuperbiam ceciderit, 179. e.

Angeli reprobi pœnitentiam agere de perpetrata ſuperbia numquam poſſunt, 149. e. Si Deus nec aſtris aureis pepercit, de metro quid fiet? 59. e. Angeli reprobi amorem amiſſæ beatitudinis non recipiunt, 149. e. Damna Angelorum in cœlo per electos homines reparanda, 172. d. e.

ANGERE idem ac ſtringere, 16. b

ANGUSTIA, in qua ſunt, qui capti laqueo malæ conſuetudinis conſtringuntur, 368. e

ANIMA electi eſt templum Dei, 114. d. Animæ Christi ... ſunt animæ peccatrices, 203. e. Perditæ ſunt per immunditiam a Chriſti ſervitio ſeparatæ, ibid. Animæ perfectorum ſunt ſponſæ, 212. e. Animæ inchoantes novam vitæ ſtudium dicuntur adoleſcentulæ, 402. a. Anima ſancta columbæ comparatur, 415. e. Anima per fidem amica, per ſimplicitatem columba, formoſa fit per operationem, 419. b. Animæ caſtæ ſunt lilia quibus Chriſtus delectatur, 421. e. Anima ſancta eſt hortus concluſus, 432. a. Cur fonti ſignato comparetur, 433. a. Cur palmæ, 452. a. Anima ſancta dicitur aurora, luna, ſol, 447. a. Animæ ſanctæ dicuntur Reginæ, 444. a

ANIMA tribus vegetatur naturis, 467. b. Ex anima rationalitas ac ſenſualitas, per illam cum Angelis, per hanc convenimus cum brutis, 340. e. De quacumque anima, eadem explicari poſſunt, quæ de tota Eccleſia, 403. e

ANIMAM in conſpectu Domini effundere quid ſit, 20. b. Status animæ ſublimi luce fruentis, 33. a. Exultatio animæ cum amoris in thalamo Sponſi experitur, 54. d. Anima cuncta paſſionum victoria exultans, cor ſuum, id eſt mentis ſuæ offerat libamen, ibid. Quid ſit in manibus animam ſuam portare, 54. a. Petere animæ, deſiderare eſt, & gaudere, cantare, 57. a. Cur ponderaret ſentiat ſuæ dulcedinem Deus animæ ſubtrahat, 164. a. Dei cum anima ſancta familiaritas, ibid. Animæ Deum ſe cantantem audientis amor & lætitiæ, ibid. b. Ineffabiliter dulcem Dei locutionem ſemper audire, deſiderare eſt, ibid. Corruptionis ſuæ tenebris, Deo loquente, manifeſtitus, ibid. Per ſubtractionem gratiæ, Deo tacente, ſiſtunt tenebris ſubjugatur, ibid. a. Requies electæ animæ, non ſolum ſua, ſed etiam eſt Sponſi delectatio, 413. a. Omnes animæ adhærentes Deo, pelles ſunt Salomonis, 429. e. Pia anima turturis amorem & gemitum debet imitari, 414. a. Anima lectulus, omnium perturbationum fuga & ſecretum, 481. d. Quibus virtutibus anima mundetur, & Chriſto placeat, 449. d. Sancta anima quotidie lacrymis ablatis culpas leviores, & a gravioribus cavendo, tota pulchra dicitur, 410. a. Animæ languentis amore ſuſpiria ad Sanctos interceſſores, 439. d. Ex hoc exilio fidelis anima ad cælos aſcendit ſuper Chriſtum innixa, 455. e. Anima dolore peccati turbata, 469. e. Sicut carnem duo vulnerant, ita animam mollia necans, 490. e.

Fidelis animæ hoſtes interiores & exteriores, 490. a. Sancta anima ſolum Deum perfecte deſiderans, hoc unum precatur ut nec ad horam Deus a ſe diſcedat, 493. a. Electæ animæ quis ſit cibus, 38. b. 67. b. 206. e. 218. a. Anima electa in morte illuceſcentem ſibi æternitatis diem videt, quæ hujus vitæ tenebras non aſpexit, 321. d. Triplex animæ ſtatus, in gratiæ, in requie, in gloria, 98. b. e. Electæ animæ hæc in cantico poſcere, eſt dona tam grandia deſiderare, 57. a. Anima a Deo diviſa, Deum ſentire non valet, 471. a. Mors animæ qualis, & qui ſint ejus effectus, 548. e. Anima mentis ſtatu quæ, 544. e. Animæ Chriſtianæ quid agere debeat, 555. a.

ANIMARUM curam ambientium carnalium cæcitas, 177. a. Avari ærugam ſuam æſtimans inferiorem omni re quam poſſunt concupiſcere, 591. a. Animarum curæ præponendus, aſperare vitam ſeligitur, 338. e. Indefeſſo labore quærendi, qui ad animarum curam idonei ſint, 381. a. Animarum cura apud fideles prædicatores quid efficiat, 161. b. Animarum lucra quærens, omnia ſpiritaliter agit, 203. e. Animarum Paſtorem remotæ vitæ otiis vacare non oportet, 373. e. Vide Paſtor. Rector. Prælatus.

ANIMALIA ſancta cur in circuitu oculos habere deſcribantur, 385. b

ANNA, Helcanæ uxor, figurat Eccleſiam, 10. e. 41. b. 65. b. Annæ ſterilitas quid ſignificet, 12. e. 12. a. b. Decem filii, quibus melior eſt Annæ vir ſuus, quid ſignificent, 13. e. Anna in corde ſuo loquitur quid figuret, 18. e. Motus oris labiorum ejus quid, ibid. Anna mane cum viro ſuo ſurgere cur dicatur, 22. b. Anna non ſola puerum offerens, ſed cum viro ſuo, quid ſignet, 28. e. Anna injuriam ſibi ab Heli factam patienter tulit, & Sacerdotem humilitate reſpondit, placavit, & honoravit, 37. e. Ante votum ſuum cur flevit largiter Anna deſcribatur, 38. a. Anna amaro animo ante flevit, & ſic largiter flere potuit, ibid. b. Annam poſt dierum circulum concepiſſe, quid ſignet, 39. e. Anna ſterilis facta, partem multiplicavit, 41. b. Cornu Annæ eſt poteſtas Eccleſiæ, ibid. d. Parvam parvo filio tunicam mater deferens, quid figuret, 83. a. Filii & filiæ, quos Anna peperit, quid ſignent, ibid. d

ANNA virilem ſexum petens a Domino, quid ſignificet, 16. d. Anna ebria putata, quid denotet, 18. d. Annam affligi, quid ſignificet, 36. b. Anna propheticæ ſpiritum habuit, 42. e

ANTICHRISTI tabernaculum eſt amor perfidiæ, quo fidei contradicit Redemtoris, 45. a. Martyres ſub Antichriſto paſſuri, 444. d

ANTRA & cisternas intramus, cum affectum ab obſcœnitatibus mundi, & aures ab audiendis vaniloquiis cuſtodimus, 286. a

ANI ſimilitudinem fabricare, eſt membrorum ſuorum ſuper peccantium turpitudinem pœnitenti corde recolere, 147. a. Cur ex auro fiat ani ſimilitudo, ibid. b. Memorando has ſimilitudines fiunt, flendo deaurantur, ibid. Quinque ani fieri jubentur, quia univerſalis omnium Gentilium ſatisfactio imperatur, 147. b. Quinque ani fieri præcipiuntur, ut de omnibus ſenſibus compungantur, ibid. e. Anorum ſimilitudines ad ruborem ſuos, ut de meſulis ſeditatis noſtræ confundamur, ibid. e. Deaurantur ad ſecuritatem, ibid. Singulæ civitates Philiſthinorum anos & mures ſingulos reddentes, quid ſignificent, 150. b

APES componentes mella, in floribus variis ea legunt, 232. e. Flores æternorum fructuum, ſunt opera Sanctorum, ibid.

APOSTATARUM etſi difficillima converſio ſit, non eſt tamen impoſſibilis, 312. e. Qui ſiot hi apoſtatæ, ibid.

APOSTOLI, quando infirmi, quando fortes, virtute induti ex alto, 47. d. 303. b. Prius ſuperandus fortium arcus, & poſt infirmi robore accingendi, 48. a. Apoſtoli principes nuncupentur, 52. a. Quis pauper ſedeat cum principibus, ibid. Cælorum nomine Apoſtoli deſignantur, 53. a. 303. a. 336. d. Apoſtolici cœtus mira ſanctitas, 75. b. Populi Apoſtolos a ſpiritu inſiliente mutatos mirabantur, 249. e. Cæleſtia eorum generum ignorabatur, ibid. Apoſtoli ſunt ubera Sponſi, 408. b. Apoſtoli Judæos obſtinatos deſeruerunt, & ad prædicandum Gentibus tranſierunt, 410. a. Apoſtolorum in eos, quos ad fidem vocabant, certamina, ibid. d. Apoſtoli dicuntur filii matris Jeruſalem, ibid. Miraculis Chriſti Apoſtoli in fide eruditi, & ad patiendum roborati, 442. a. Per crura Chriſti ſignificantur Apoſtoli, ibid. b. Columnæ marmoreæ dicuntur, ibid. Illæ columnæ quibus baſibus innixæ, ibid. Cur hæ baſes dicantur aureæ, ibid. Apoſtolis locata vinea, & ab iiſdem culta, 460. b. Apoſtoli dicuntur pedes Chriſti, 490. d. Cælorum virtus de Spiritu ſancto aſſ; ex infirmis fortes facti Apoſtoli, 503. b. Apoſtolis dubitantibus, mulieres ſteterunt in paſſione Chriſti, 514. e. Apoſtoli dicuntur lapides

piſces Eccleſiæ, 523 c. Pacem evangelizantes Apoſtoli, ibid. d. Cur pedes eorum ſpecioſi, ibid. Apoſtoli terræ, id eſt Judæorum miſeriti ſunt, 529. a. Chriſtus per piſcatores ſubjugavit Reges, ibid. a. 529. c. Terra eſt apoſtolicæ prædicationis imbribus fecunditatem conſecuta, 532. d. Qui dicantur Apoſtoli opera manuum Dei, ibid. c. Qui opera digitorum Dei, ibid. Filii Apoſtolorum ſunt omnes fideles, 534. c. Apoſtoli ſervi per laborem operis, filii dicuntur per mutationem novitatis, 535. a

APPARERE jugiter in conſpectu Domini, quid ſit, 24. b. Apparet Dominus variis modis, 121. a. Verbum Dei intelligendum, antequam ipſe nobis appareat, ibid. d. Eorum, quibus Deus apparet, vetus ſermo, non hæreticorum, 212. b. Verbum Domini in additione apparitionis eſt, 124. d

AQUAM haurire quid ſignificet, 166. c. 209. b. Aquæ multæ ſignificant magnas tribulationes, 437. c. Quibus aquis laventur peccata, 295. d. Diviſas aquas ex oculis deducere, eſt ſingulatim peccata deflere, 503. a. Terra ſine aqua eſt anima ſine gratia, 150. d

AQUILONE ſpiritus immundus deſignatur, 434. d

ARATORES agrorum myſtici qui ſint, 189. d. 193. c. In bove & aſino arare quid ſit, 202. c

ARBITRIUM ſuum Paſtor non ſequatur, 227 d. Vitiato, in primo parente, libero arbitrio, valle bonum, niſi gratia adjuti, non poſſumus, 552. c. In victoria tentationum, quid ad donum gratiæ, quid ad liberum pertineat arbitrium, 170. a

ARBOR infructuoſa igni addicta, 31. d. Arbor bona fructus faciens bonos, quæ ſit, 198. d. Arborum radices novis incidimus, imitando meliorum exempla, 298. c. Arbores ſylveſtres ſignificant ceteros homines, malo Chriſtus ſignatur, 415. d

ARCA quid ſiguret, 87. c. Quid ſit dormire in loco, ubi eſt arca Dei, 99. b. Arcam Dei afferre de Silo in caſtra, quid ſit, 127. c. Arcam in caſtra Hebræorum veniſſe, quid ſit, 129. d. Arca Dei a Philiſthæis capta quid ſignet, 130. c. Arcam Dei quis capiat, ibid. Arca capta, duo filii Heli qui moriantur, 131. a. Ad captionem Arcæ ululare civitatem, quid ſit, 132. c. Heli, cognita Arcæ captione, de ſella cadere & mori, quid myſtice ſignificet, 134. c. Arca capitur, id eſt a vitiis fidelibus Scripturæ ſacramenta intelligentiæ rapiuntur, 136. c. Iſrael gloria non perit, ſed ad Eccleſiam tranſlata eſt, ibid. Arca Dei templis idolorum illata, quando fides Gentilium mentibus inſerta eſt, 137 b. Arca juxta Dagon ſtatuta quid ſiguret, ibid c. Arca apud Philiſthæos circumducta, Evangelium apud Gentiles prædicandum & circumferendum ſignificabat, 140. a. Manet Arca Dei apud eos qui verum fidem amore complectuntur, ibid. a. Arca Dei circumducta, fides ſacramento ab aliis ablata, aliis revelata ſigurat, 143. c. Arcæ locus quis ſit proprius, ibid d. Arca remittitur in locum ſuum, cum parva Scripturarum cognitio, per præſentis vitæ tranſitum, adimpletur, 144. d. Quando in loco ſuo oſtenſæ Arcæ Dei gloriam viſuri ſimus, ibid. Arca vacua eſt dicitur ſcientia ſine bona operatione, ibid. c. Vacua Arca remittitur, cum quis ad fidem veniens bonis operibus inſudare non curat, ibid. Vacua Arca non dimittitur, ſi illud ei pro peccato redditur quod debetur, 145. a Afflictio devotæ pœnitentiæ pro peccato debetur Arcæ, ibid. Qui Arcæ debitum ſolvatur, ibid. c. c. Tunc Arcæ debitum pro peccato bene ſolvitur, ſi anorum & murium ſimilitudines ex auro fabricentur, 146. c. Arca reducenda cur ſuper plauſtrum novum poni jubeatur, 150 c. Arcæ tenenda ut plauſtro imponatur, impoſita dimittitur ut vadat, 151. d. Cur Arca dimiſſa, non ire, ſed aſcendere dicatur, 152. d. Betſamitæ, qui arcam videre præſumſerunt, percuſſi, 160. b. Quibus Arca Dei committenda, 201. d. Arca ſignificat ſpiritualem Scripturæ ſacræ ſcientiam, 160. b. Arcam Sacerdos habet, qui ſcientia ſpiritali mentem vacuam non habet, 311. a. Saul Arcam applicare Achiam jubens quid ſignet, ibid. Saul jubens Arcam applicare, ac deinde Sacerdotem contrahere manum, quid denotet, ibid. c.

ARCUS fortium quis ſit, 47. c. 58. b. Qui fortium arcus fuerit ſuperatus, ibid.

ARENA maris ſignificat vulgus hoſtium, id eſt ſpirituum malignorum, 283 a.

AREOLÆ aromatum a pigmentariis conſitæ quid ſigurent, 441. a

ARGENTI nomine divina eloquia deſignantur, 206. d. 426. b. Argentum in manu pueri eſt ſermo divinus in virtute ſciendi, ibid. Argenti nomine ſancta prædicatio ſignatur, 414. c. Per argentum terrena omnis ſubſtantia intelligitur, 460.

ARGUERE majus eſt, quam corripere, 468. c

ARIETE robur propriæ innocentiæ exprimitur, 320. a. Saulem arietibus Amalech pepercisse, quid ſit, 351. a

ARIOLIS cur ſimiles ſint inobedientes, 361. a. Arioli unde dicti, 362. b. Ariolandi peccatum quale, ibid.

ARMA diaboli antiqua, gula & elatio, 6. a. Arma ſunt juſtitiæ, quæ prius fuere arma iniquitatis, 147. d. Armorum labri, & corium Tyrannorum, qui dicantur, 183. d. Arma fabricare, eſt nocendi genera reproba mente colligere, ibid c. Quæ contra hoſtem arma fabricanda, 194 a. Arma nobis ſuppeditant ad bellum ſpiritale, non humaniores, ſed divinæ litteræ, 205. a. Armiger arma portans, cum quibus alios pugnet, quid ſignet, 298. d. Armatum fortium, pendens ex turri David, quid ſignet, 428. b

ARMUM manducare ante ſe poſitum, quid ſit, 224. c. De induſtria pars armi qui ſervetur, ibid. d. In armo pectoris, fortitudo ſignatur actionis, 233. a.

AROMATA emere, quid ſit, 338. c. Aromata ſignant Spiritus ſancti dona, 423. b. Et ſanctas virtutum deſignent, ibid

ARROGANTIUM eſt ſublimia loqui gloriantes, 67. a.

ARTES liberales diſcendæ ſunt, ut divina eloquia ſubtilius intelligantur, 295. c

ARTIFICUM peritiam æſtimaturus, in opem eorum, non inchoata, ſed perfecta reſpiciat, 200. a

ASCENDERE Chriſtum de civitate ſua, quid ſit, 10. a. Aſcendere non præſumant parvuli, 25. b Quomodo ſtatutis diebus aſcendimus, 23 c. Qui aſcenſus dicantur dies, 35. a. Vir Ephrathæus, de civitate ſua aſcendendo, noſtram culpam per negligentiam, ibid. c. ad ſtatutorum dierum aſcenſum qui paratus invigilet, dignos efficitur, qui ſæpius divina dignatione viſitetur, ibid. a. Quinam aſcenſus dies, quibus adorare & immolare ſtatuimus, 35. c. Aſcendere meritis virtutum, quotidie ad meliora proficere eſt, 152. d. A nobis Dominum aſcendere, quid ſit, 160 d. Malignos ſpiritus aſcendere, quid ſit, 267. c. 284. b. In excelſum aſcendere, quid, 217. d. Paſtorem aſcendere quid ſit, 290. c. Aſcendere reprobis eſt de malo ad pejus proficere, 373. a. Aſcendere in domum ſuam, ſuperbo eſt uſque ad menſuram, qua damnandus eſt, attollere, ibid. b. Quot & quibus gradibus ad cælum eſt aſcendendum, 510. d

ASCENSIONES in corde beati viri quæ ſint diſponendæ, 536 a

ASINI electorum ſunt, quibus ferendæ obedientiæ onera imponuntur, 129. b Aſini laſcivus animæ motus ſigment, 198. c. Hi aſini qui ponentur in opere Regis, ibid. Aſinæ Cis ſunt animæ peccatrices, 203. c. Cur Chriſtus ad paſſionem tendens, abſolutæ aſinæ, & pullo inſederit ibid. Aſinæ, quas Samuel Sauli declarat inventas, quid ſignificent. 221. b. Viri Sauli dicentes inventas eſſe aſinas, quid ſigurent, 231. b. Pater noſter Chriſtus, dimiſſis aſinis, ſollicitus eſt pro nobis, 232. a. Aſinus, ſignificat amorem carnalem, 20c. a. 244. c. Vide Amalech.

ASSUMITUR ſubditus quando per verbum doctoris in cognitionem cæleſtium elevatur, 200. c

ASSUMPTIO matutina eſt reſurrectio a Deo mane facta, 541. c

AVARITIA quot criminum radix, 241. b Deſtinare poſt avaritiam, eſt ambitione rerum terrenarum tota intentione defluere, ibid. a. Avaritia paupertate voluntaria expugnetur, 303. a. Avaritiam ſectantes reprehenduntur, 101. b

AUDITORES plerique verba accipientes prædicatione uſque ad fletus compunguntur, & ad iniquitatem cito redeunt, 63. d. Audire Deum, quid ſit, 200. a. 273. c. Prædicator exhortando nihil proficit, ſi auditor mentem, ad ea quæ dicuntur, non intendit, 271. c. Qui prædicatorum monita contemnunt, eorum vitam dente maledico rodere conantur, 323. c. Cur electi auditoris eſt altare Dei, 379. a. Obedientes audire, eſt ea quæ a majoribus jubentur, obediendo perficere, 380. c. Occurrere prædicatori, eſt verbum quod prædicat, libenter audire, 388. a. Sanctificare auditoribus, eſt audiendum puræ mentis ſecretum præparare, 383 c. Amicus eſt Dei, qui vocem ejus audit, 461. a

AVERTI, eſt ex pari virtute adverſari non poſſe, 229. a

AURES corporis tinniunt, quando intolerabili ſonitu impetuntur, 105. c. Ad aures mentium intolerabilis clamor, eſt alicujus magni reprehenſio peccatoris, ibid. In tinnitum aurium effuſæ vocis magnitudo convertitur, ibid. d. Quid ſit ambas aures tinnire, ibid 106. d. Auris dextera æternam vitam, ſiniſtra præſentem ſignificat, ibid. c. Nonniſi audientium aures tinnire, cur prædicantur, 106. a. Arcana revelantur a Domino, quando humilis intelligentia prædicatoris a Spiritu ſancto inſtruitur, 214. a. Non urgentibus cervicem Deus inclinat aurem, 313. b

AURORA. Qui ſint quaſi aurora conſurgentes, 447. b

AURUM optimum cur caput Chriſti dicatur, 440. b. In auro ſupernæ converſationis fulgor oſtenditur, 147. c. Omnis metalli ſpeciei auro inferior eſt, 346. a. 440. b. Per aurum ſapientiæ ſupremitas, 414. b.

AUSTER Spiritum ſanctum deſignat, 434. d

AUXILIO Dei indigemus, ut avertamus iniquorum machinamenta, 402. c. quod aſſiduis precibus impetrandum, 493. a

AZOTII primordia Gentilitatis deſignant, 138. c. Manum Domini ſuper Azotios aggravatam eſſe, quid ſit, ibid. Quando hæc manus accipitur in multiplicatione converſorum, 139. a. Quando levis fuit manus Domini ſuper Azotios. ibid. Manus Domini ſuper Azotios aggravari idem eſt quod per mortem morſus interfici, ibid. b. Cur in ſecretiori parte natium Azotii percutiantur, ibid. d.

AZOTUS unum diem habuit in auditu prædicationis, alteram in fidei cognitione, 137. c Arcam Dei in Azotum perduci, quid ſit, ibid, b.

B

BABYLONIA in partu ſuo eſt infirma, quæ inordinato rerum tranſeuntium amore, ſibiet gignere nequit, 80. d. In parte ſuo Babyloniam ſtruxit, quid ſit, ibid. c. Civis ſit Babyloniæ per amorem ſeculi, 507. c. Babyloniam quinam ædificent, ibid. Quid ſit Babyloniam de lateribus ædificare, ibid. c. Babylon quid ſigurat, ibid.

BAPTISMUS per mare rubrum ſiguratus, 413. a. Qui per baptiſmum renaſcitur, Spiritus ſancti gratia ab omni peccato redimitur, 390. b. A circumciſis in baptizatus Spiritus ſanctus directus eſt, ibid. In baptiſmo unuſquiſque animæ Spiritum ſanctum cur recipiat, 414. d. 430. b. 434. a 502. a. Fons horti baptiſmum ſignificat, 415. b. Dum corpus intingitur, anima ab omnibus peccatis abluitur, ibid. 430. b. 434. a. 440. c. Novites baptizati ſignificantur per vi. ovarum flores, 420. b. 421. c. In baptiſmo ablute, ut greges tonſarum aſcendunt de lavacro, 418. a. Baptiſmus Libano ſiguratur, 432. b. 414 c. Per Chriſtum dealbamur credentes, & ſublimes efficimur, 440. c. Mater noſtra eſt regeneratrix gratia, 446. c. Gratia genitrice matritur Eccleſia, ibid. a. Sine regeneratione neminem in regnum introiturum Nicodemo Dominus revelavit, 507. d. Per baptiſmum lumen recepimus, 541. a

BEATITUDO electorum ſignificatur, cont pax inter eos & reprobos lacipoda ſignatur, 473. b. Hæc pſalterio ſiguratur, 242 a. Hæc primo fidelibus prædicanda, ibid. c. Sanctæ animæ a corpore ſolutæ cælo fruuntur, 418. c. Animabus ſanctis beatitudo ante reſurrectionem confertur, 409 d. 534 b. Et corporibus poſt reſurrectionem, ibid. Beatitudinis æternæ deſcriptio, 358. a. b. 550. a. Vide Felicitas. Vita æterna.

BEATIS civibus Deus eſt omnia in omnibus, 18. a. Beati qui ſint dicendi, 474 a Beatorum commutatio duplex, 534. a. Vide Sancti in cælo.

BELIAL ſilii dicuntur, qui potiſſimis ſpiritalibus ſuperiorem non obtemperant, 82. b. Et qui Prælatos ſuos deſpiciunt, 257. c.

BELLUM potens dicitur quando electis plebibus duxi ſilii dominantur, 330 a. Debiles ad bellum qui ſint, 338. c. Qui ſint ad bella doctiſſimi, 405. b. Vide Certamen

S. BENEDICTUS arctiſſimæ vitæ magiſter optimus, ſummæ veritatis diſcipulus eruditus, 109. c.

BENEFICIA divina nobis collata, quo ordine commemoranda, 472. b. Accipiens a Deo beneficium, aliud teneat manibus, aliud oculis videat. 307. a.

BENJAMIN interpretatur filius dexteræ, 214. a. 222. c. 231. a. Terra Benjamin, ſancta Eccleſia eſt, 274. a Cognationes Tribus Benjamin, ſunt diverſæ converſationes electorum, ibid. d. Fines Benjamin quid ſigurent, 213. a

BERSABEE deſignat ſapientes & juſtos, 200. b. Berſabee interpretatur puteus ſeptimus, ibid.

BESTIA, ſi montem tetigerit, lapidanda, quid ſignet, 92. b. 399. c

BETHAVEN interpretatur domus inutilis, 285. b. 313. c Domum inutilem habere in Orientis parte Magmas, quid ſit, ibid. Pugna uſque ad Bethaven perducta quid ſiguret, 313. a.

BETHCHAR domus Agni interpretatur, 170. c. Ad Bethchar pervenire cur nemo poſſit, ibid. Locus ſubter Bethchar communem ſummam exprimit ſanctitatis, ibid. d.

BETHEL interpretatur Domus Dei, 174. a. 234. c. 279. a. 420. c Bethel cum officio altaris ſacri deputatus ſignificat, ibid. Poteſt & per Bethel univerſa Electorum Eccleſia deſignari, ibid. c. Tres viri in Bethel aſcendentes qui ſint, 234. d.

Digitized by Google

u34 d. Bethel cuſtodiunt qui certi auctoritate defendunt Eccleſiam, 280. d

BETHLEHEM interpretatur domus panis, 375 e Bethlehem deſignat domum quamque religionis, ibid. Cur Samuel in Bethlehem mittitur ad Regem ungendum, 388. a

BETHRON domus iræ interpretatur, 223, a Domus iræ eſt mens uſui ſerviens linguæ litigioſæ, ibid

BETHSAMES interpretatur domus ſolis, 152. e Domus ſolis, civitas eſt cæleſtis, 152 b Contra Bethſames Arca aſcendit, cum confinium viam gradiendo non deſerit, ibid. b Via Bethſamis recta, ibid. c Per apertæ remiſſionis vitium a Bethſamis via deflectimus, 153. d Termini Bethſamis eruditio ſanctæ eloquii, & bona operatio, 154. a. Hi termini ſunt, quia & dignos ad contemplationem ſuſcipiunt, & indignos expellunt, ib. d Qui Bethſames arca Dei perducatur, 155. a

BETHSAMITÆ intelliguntur, qui perfecti jam viri ſunt in contemplationis ſublimitate, 154. a. Qui ſint de domo ſolis, ibid. Bethſamitæ in valle metentes triticum quid ſigurent, 155. b. Bethſamitæ ligna plauſtri concidentes, quid ſignificent, 157 b. Qua die Bethſamitæ holocauſta Domino efferant, & victimas immolent, 158. b Bethſamitæ percuſſi ſignant falſa contemplatione deceptos hæreticos, 162. a. Fidelium, ſed ſimplicium, ex percuſſione errantium Bethſamitarum, metus, ibid. c. Bethſamitæ percuſſi ſignificant etiam Sacerdotes & miniſtres intro altaris ſancta myſteria indigne contrectantes, ibid. a Timor Bethſamitarum ad onus prælationis pertinere poteſt, 122. d Bethſamitæ viri Arcam Dei exterius videndo moriuntur, ibid. d

BONA vana deſpiciens a veris malis eruitur, 276. d. Bona ſeculi vana & fallacia amatores ſuos cito tranſeundo decipiunt, 276. b Poſt hæc bona declinare, eſt amorem illorum divino amori præferre, ibid. c Bona, non omnia, nec ab omnibus, nec quolibet modo vel tempore facienda, 322. d. Bona malis admixta non ſunt Deo grata, 474. a. 483. b Boni valeri ſine electione non valamus, 499. b

BONITATEM ſequitur, qui Chriſtum imitatur, 482. e.

BORES interpretatur in primatu, 303. c.

BOTRUS amaritudinis eſt fructus vineæ Sodomorum, 169. a Botrus de terra promiſſionis allatus Chriſtum ſigurat, 439. b

BOVES in prædam tollere, quid ſit, 310. b In bove labor & fortitudo prædicationis exprimuntur, 310. a. Bovem in monte adducere, eſt peccatorum elationis pœnitentia delere, ibid. Bos factus ex vitulo quid ſignificet, 26. b Boves ſignificant prædicatores qui agrum Eccleſiæ arant, 308. b

BRACHIUM Judæis præciſum quid ſignificet, 78. b. Brachium contemtoris Dei eſt fortitudo temporalis, 83. b Brachium contemtoris, & domus patris ejus, qui præcidendum, ibid. c. Brachii nomine ſignantur operationes, 456. e

BUCCELLA panis quid ſignificet, 80. a Buccella panis eſt indeficiens delectamentum æternæ vitæ, 83. e

BUCCINA canere quid ſit, 281. d

C

CÆCITAS eorum, qui bonum quod cognoſcunt, implere nolunt, 69. d. 417 d Non videre, pœna peccatores eſt, adhuc in ſeculo viventes, 98. a. 114 e Videre non poſſe, uſi impii æterna pœna damnati, ibid.

CÆDES quæ dicatur magna nimis, 312. c. d

CÆLIBATUS Sacerdotum novæ legis, non veteris, 69. c. Cælibatum profeſſi quo decipiantur errore, 344. e Pudicitiam, quam Clerici coluerunt, plures facti Sacerdotes amittunt, 338. b

CÆLORUM nomine Apoſtoli deſignantur, 53. e. 532. d. 349. e Cæli ſumus, cum in altitudinem divinæ gratiæ, præſidentis nobis, ſublevamur, 04 e Tantum amorum ſunt perfecta deſiderii electorum, ibid. Opera manuum Dei quomodo ſint cæli, 332. a. 503 a Quomodo cæli ſint periturі, 333. b Cælum nemini pateret, niſi Filius Dei pro noſtra ſalute carnem ſumſiſſet, 509. a Quibus gradibus in cælum aſcenditur, 536 e

CAIN peccavit in Spiritum ſanctum, deſperando de venia, 502 e

CALCEAMENTA, quæ de mortuis animalibus ſiunt, ſignificant Patrum præcedentium exempla, 449 a Pedes ſpiritaliter calceamus, quando a Patribus defunctis exempla ſumimus, ibid. Qui dicuntur Eccleſiæ calceari, ibid Calceamenta Eccleſiæ quæ ſint, ibid.

CALEB & Joſue ſoli Iſraelitarum ex Ægypto egreſſorum ingreſſi in terram promiſſionis, quid ſignant, 535 b

CAMELUS ſignificat innovationem reptandi, Paſtoris erga peccatores, 306. e. Camelus ruminana, & ungulam non findent, quid ſignificet, 344 b

CAMUS & frenum, quid ſignificent, 480. e

CANES muti, non valentes latrare, qui dicantur, 97. a Cur non poſſint latrare volentes, ibid. b

CANTICUM canticorum unde dicatur, 393. a. 400. a. Cur tertius in ordine librorum Salomonis, 401. b Canticum a Judæis, Græcis & Latinis doctoribus expoſitum, 393. e Cur canticum canticorum allegorice ſcriptum, 397. e Verba carnalis amoris in eo obſervata, qui intelligenda, 398. b Variæ Canticorum ſpecies in ſacra Scriptura, 400. b Canticum canticorum ceteris præſtantius, 393. a. 400. d Hoc Cantico celebratur conjunctio Chriſti cum Eccleſia, 401. b Per Cantica canticorum contemplativa vita deſignatur, ibid. e In hoc Cantico anima ingreſſum Dei ad cor ſuum conſpicit, ibid a In Canticis canticorum quatuor perſonæ loquentes introducuntur, ibid.

CAPILLI abundantiam terrenæ ſubſtantiæ deſignant, 27. e Per capillos ſponſæ populi ſignificantur, 427. d

CAPREARUM vallis eſt mors pretioſa Sanctorum, 394. d Capreæ deſignant ſanctarum dignitatem animarum, ibid Vallis caprearum, ſita contra deſertum, quid ſignet, ibid. a Caprea animal mundum in Lege, 418 a. Caprea Eccleſiam figurat, 412. b Duo hinnuli, capreæ gemelli, quid ſignificent, 430 a

CAPUT pulvere conſperſum quis habeat, 101. e Capita ſignant ſubjectæ plebis mentes, 202. d Caput inclinare, eſt mentem a ſumma contemplatione vires ſpiritales deponere, 236. b

CARDINES terræ qui ſint, 51. b. 63. b

CARIATHIARIM interpretatur civitas ſylvarum 163. b

CARITATIS donum vini appellatione recte figuratur, 26. e Amphora vini initium deſignat caritatis, 27. a Qui ad caritatis convivium admittendi, 223. b Decor faciei, ipſe eſt pulchritudo caritatis, 383. a. Aliæ virtutes corpus ſunt juſtitiæ, caritas hujus corporis facies eſt, ibid. Caritas in mandato lato deſignatur, 407 b Initia & progreſſus caritatis, 451. a Caritas martyrum, nec aquis multis, nec fluminibus obruenda, 457. d. Caritas obruitur cum in odium contra perſecutores vertitur. ibid. Fluminis ab ipſa caritate conſumta, ibid. Pro caritate cuncta deſpicienda, 437. e Caritas virtutum mater, 479. b. Caritatem quis vere habeat, 472 a

Caritatis perfectio dignis agonibus attingitur, 13. d Ex ratione timoris eſt vinculum perditionæ magnæ caritatis, 483. e Caritas uſu diu in cuncta aréata ab intentione docet abjicere, & in viſione æternæ Majeſtatis gaudere, 13 e Caritas nimis vera, qui amicum in Deum & inimicum diligit propter Deum, 472. e. Cum caritas in corde fervet, clamorem emittit, 416. d Caritas eſt benigna, 540. c. Ordinatur caritas per Scripturam ſacram, 417. e. Vide Amor, Dilectio.

CARMELUS interpretatur mollis, ſive tener, 354. b. Teneri nomine ſignatur in ſancta converſatione rudes, ibid. Multos ſignificat eos, qui non ſunt per uſum virtutis ſolidati in bonitate inchoata, ibid. Carmelus interpretatur etiam ſcientia circumciſionis, 431 b In Carmelo ſignum victoriæ erigere, quid ſit, 354 b Cur Chriſtus caput Eccleſiæ Carmelo comparetur, 431. a. In Carmelo orare, quid ſit, ibid.

CARNALIS mens ad contemplationem non aſſurgit, 34. b Carnalis mens eſt rerum corporearum amore affecta, ibid. e Carnalium oculos ſerpens aperit, 177. e Carnalibus ſubjectio omnis graviſſima, ſervis voluntatis propriæ, 180. a. Sæpe in Eccleſia carnales magna agere videntur, 328. e Carnales gratiam ſancti Spiritus non habent, quia cor eorum durum mollitur, ibid. Carnalem hominem ſpiritus inſiliens mutat in virum alterum, 243. b Hanc mutationem, cujus cauſam ignorant homines, admirantur, 248 e Carnales timore pungendi, 273. a. Carnalium eſt & ſimplicium nove, quæ præter communem uſum accidunt, mirari, 308 e. Carnales in Eccleſia mentem in ſinu Sponſi contemplando quieſcentem importune excitant, 418. b Carnales filiarum nomine appellantur, ibid Carnales pellicanus & nycticorax adumbrant, 516. d Carnales dum cæleſtia loquuntur, velut ægri ſebue utuntur, quas ſentire prohibentur, 406. e Carnalium exaltatio cauſa eſt multorum malorum, 184. e In corpore virginali carnales motus non habent ſequiem delectationis, ſed ſiarum naturalis, 18 c. e Carnales ad culmen Eccleſiæ qui provehunt, graviſſime peccant, 279 a

CARO cruda quid ſignificet, 68. b Seminare in carne, eſt propoſitum mentis obruere in delectationes corporis, 255. a In afflictione carnis tenenda diſcretio, 253. b Cum dicitur explicata, quæ humore pinguedinis, per abſtinentiam non gravatur, 219. a Quomodo caro illudendum, commoda quædam futura ei pollicendo, 285. d. 233. b Carnis illiciti motus extingui non poſſunt, ſed jejuniis debent mitigari, 267 e. Sic vincantur, ut duo ſimul non remaneant: cogitatio immunda, & naturalis motus carnis. ibid. d Si de carne non tollitur motus turpis, at turpitudinis robur enervetur. 342. a. Fortitudine, doctrinaque præſtent, qui vitiis carnis bellum indicunt, 365. d. Carnis bellum grave, 349. d. carnis ſuæ rex ſpe immortalitatis oratur, 441. e. 444. e. Carnem quatuor conſtat elementis, 467. b. Caro lacrymis rigata bonorum operum germen emittit, 471. e. Carnem mollia nutriunt, & animam dura roborent, 490. b. Caro ſignificat in Eccleſia infirmos, 514 d

CASTITAS perfecta probatio veræ abſtinentiæ, 266. e. A carne tolli non poſſunt illiciti motus, 267. d. Minui poſſunt, & eorum delectatio auferri, ibid. Hi impugnandi, & de his dolendum, ibid. b Duo non remaneant pariter, cogitatio immunda, & naturalis motus carnis, ibid. d. Caſtarum cogitationum ſerelliticium, 331. e. Exempla caſtitatis ſunt cæleſtium militum impreſſa terris eſtigia, 345. e Caſtitas alata, & humilitas immunda, ambæ diſplicent Deo 483 b. Caſtitas conjugalis, 244 d. 347. c

CASU accidit, quod ſubito, & ſine conſilio & proviſione contingit, 153. a

CAVERNA maceriæ ſignat vulnus lateris Chriſti, 430. d. Et protectionem angelicæ cuſtodiæ, ibid. e.

CEDAR interpretatur tenebræ, 409. b. Cedar ſecundus fuit de de genere Iſmaël, ibid Cedar tabernacula Eſau fuerunt, ibid. Cedar tabernacula Gentium, & tenebrarum, 410. b

CEDRUS excelſa valde arbor, odora & imputribilis, 44e d

CENSURÆ Eccleſiaſticæ diſcretio in culpis ſubditorum, eſt corrigendis, vel diſſimulandis, 258. d. In Eccleſiaſtica cenſura, licet non ſit acceptio perſonarum, eſt tamen diſcretio meritorum, 347 a

CENTENARIUS numerus perfectionem ſignificat, 183. e. Summam continet numerorum. 183 d. In centenario numero omnis Decalogi ſumma concluditur, 145 d

CENTURIO dicitur a centenario numero, 183. e. Centuriones ſunt viri perfectiores, qui in prædicatoribus bene inſtructi, ſunt eorum cooperatores, 183 d. Hi operatione præcipui & verbi Dei ſcientia eruditi. ibid. Conſtituuntur Centuriones, ut ſublimiter vivant, & quo altius eriguntur, alios doceant, ibid e

CERTAMINA Chriſtianorum ſpiritalia, 123 b. 268 d. Cum diabolo certamen habere ſe falſo putarunt Judæi, ibid d. Agri certaminis ſunt loca aloquii vigentes intellectus, 127. a. Eccleſiæ doctores contra Judæos certantes, eorum machinas facile diſſolvunt, & irrident, 149. d. Certamina contra dæmones quanta ſuſtineant ſuper conſiſti, 167. d. Interne meditationi dediti feliciter in hoſtem decertamus, 170. b. Quiſquis eum ſpeciali debeſmus, ibid e. Per indeſinentem conatum certaminis contendere debemus ad ureem perfectionis, ibid. e. Curru antiqui ... conſueverant, 192. e Sic evecti ac ſublimes ad certandum exercitamus. ibid In certamine ſpirituali quinam ex curru pugnent, ibid. d. Qui ſint in hoc certamine equites, ibid. d. Qui tribuni Centurionum, 193. c. Qui regalium quadrigarum perſecutores perhibeantur, ibid. Pedites ſunt in plano, pigri ad curſum, debiles ad conflictum, 193 a. Electi in illis curribus & armis poſiti, exloces ſunt, atque potentes, 194. d. Ad ſpiritualem pugnam educendi, prius a duce probentur, 203. d. Spiritalia Electorum certamina, 268. d. Electos volt Deus ſemper in certamine conſiſtere, 272. e. Melioris vitæ deſiderii acceſſis quot incendet certamina, 288. c. Locus certaminis cur eſt verbum Dei audientis, 311. d. Omnibus diebus pugnare, quid ſit, 339. b. Vide Bellum.

CERVUS animal mundum in lege, 418. a. Per cervos & capreas fides, ſpes & caritas intelliguntur, ibid Per cervus Patres antiqui, ac quibus Chriſtus, tanquam hinnulus deſignatur, 432 b

CHANANÆA mulier exaudiri meruit, quia clamare non ceſſavit, 538. d

CHERUBIM. Quid ſit per Cherubim aſcendere Dominum, 25. e

CHRISTUS vir a femina circumdatus, 7. e. Cur vir dicatur, ibid. 65. e. Cur vir unus nuncupetur, ibid b. Hæc Chriſti unitas, non ſolum eſt perſonæ, ſed etiam excellentiæ, 8 a. Chriſtus arbor, cuius poma ſunt Electi, 10. b. Chriſtus eſt pax noſtra, 64 a. 173 b. 389. e. Chriſtus dicitur lapis angularis, 63. a. 171. d. 524. a. Chriſtus dicitur panis, 81, a. Oſtium, 134. e. 459. b. Lapis magnus, 257. e. Chriſtus lapis adjutoria Electis, reprobos confringit, & conterit, 171. d. Chriſtus agnus lactens, 168. a Cur unus & integer dicatur agnus, ibid. Chriſtus dicitur Filius decorem, 274. e

Chriſti figura eſt Helcana, 3. e. Cur Chriſtus, Helcanæ nomine, dicatur fuiſſe de Ramatha Sophim de Monte Ephraim, 8. d. Quid ſit Chriſtum

Index rerum & verborum,

ſtum de civitate ſua excedere, 52. a. Ex Patutis dictus, 11 d. Jonæ Betzamita, nomine dignatus Chriſtum figurat, 152. b Cis figurat Chriſtum, 209. b. Et Boemann figurat Chriſtum, 214. a. 431. a. Collis nomine Chriſtus deſignatus, 290. c. Collis filii dexteræ, æterna eſt celſitudo redemptoris, 291. e. Mari granati nomine Chriſtus intelligitur, 300 a. Chriſtus nomine Achitob ſignatur, 305. a. Achitob frater Ichabor quid figuret, ibid. b Chriſtus dicitur Lapis grandis, 320. a. Ex revolutus lapis, cuius pars humilem, altera ſublimem exhibet, ibid. 1. ſu hoc lapide bovem & arietem occidi, quid ſig. ibid. d. Chriſtus nomine Achimaas ſignatur, 337. b Chriſtus eſt decor noſter, ibid. c in David Chriſtus figuratus, 356. d. Chriſtus initium & finis, ibid. 353 c. Chriſtus dicitur manu fortis, ibid. 410. a. Chriſtum quaſi unguen, quando accrescentibus operibus eius odor aperitur, ibid. c. Chriſtus pleno cornu unctus, 387. c. Chriſtus variis nomina deſignatus, 188. c. Chriſtus dicitur parvulus, 300. a. & Paſtor, ibid. Chriſtus beatorum animarum & Angelorum cibus, ibid. a. b. Chriſtus quomodo rubus & pulcher aſpectu, ibid. d. 391. a Chriſtus dicitur Sponſus, 402. a. Sol, 406. d. Cur dicatur flos, 316 b. in ſolo Chriſti eiusdem ſalutis inveniuntur, ibid. d. Chriſtus dicitur malus inter ligna ſilveſtria, ibid. Umbra Chriſti, protectio Spiritus Sancti, ibid. c. Chriſtus arbor fructifera, noſtris in cordibus excolenda, 417. a. Chriſtus ſimilis capreæ, 418. c

Chriſtus cur ſimilis hinnulo cervo non præſcitur, 410. a. 413. b. 464. a. Salomon eſt figura Chriſti, 425. c David manu fortis Chriſtum figurat, 429. a. Chriſtus dilectus ex dilecta qui dicatur, 418. c. Chriſtus candidus ab innocentia, ex paſſione rubicundus, 440. a 458. c. Cur electus ex millibus, ibid. Cur electus ut cedat, 452. c. Chriſtus totus deſiderabilis, ibid. c. Dicitur Aminadab, 449. a. Dicitur pacificus, 459. d. Dicitur hortus, ibid. c. Dilectus capreæ aſſimulatus, 462 a. Medicus dicitur omnipotens, cui nullum vulnus inſanabile, 494. b. Chriſtus Pontifex futurorum bonorum, 498 c. Chriſtus vocatus Salutaris, 502. c Oriens, 507. d Petra, 509. d Chriſtus pelicanus ſolitudinis qui factus, 517. a. d Chriſtus fuit nycticorax, quando his, qui in tenebris erant, evangelizavit regnum Dei. ibid. Catulus leonis dicitur Chriſtus, 517. c. Forti armato fortior Chriſtus, ibid. Chriſtus qui paſſer in tecto ſolitarius fuerit, ibid d Chriſtus homo qui ſeminat, 519. c. Salvator & propugnator, 525 c. Excelſus dicitur Chriſtus, 527. a. Sanctus, ibid. Cœlum, ibid. Sedes Dei, Cœlum Dei, 528 a Primus & noviſſimus, 531 a. Propitiatio pro peccatis noſtris eſt Chriſtus, 540. a Chriſtus quomodo primogenitus mortuorum, 541. d. Fons patens domus David eſt Chriſtus, 144 b. Chriſtus Dei ſapientia, 157. c. Chriſtus lignum ſalutis in pelago procelloſæ tempeſtates, ibid.

Chriſtus aſſumpſit noſtram naturam, ut hæc infirma in ipſa roborarentur, 6. c. In Chriſto non alia ſuſcipientis Verbi, alia hominis ſuſcepti perſona, 7. d. Chriſti præcellentia, ibid. Ætas virilis, tempus eſt Dominicæ incarnationis, 10 c. Ætas quæ Verbi incarnationem præceſſit, infantia mundi fuit, ibid Adamo non peccante, Chriſtus non fuiſſet incarnatus, 176 d Oleo lætitiæ Dominus unctus eſt, cum incarnatus, 403. a. Spiritu Sancto mediante Dominus eſt incarnatus, ibid. de Incarnatione admota nobis Dei ubera, ibid. a Incarnationis prædicatio ſecura mundi ſapientia longe præſtantior, ibid. Unguentum effuſum eſt Divinitas incarnata, 401. d. In amplexus ſponſæ ruens Chriſtus, per Incarnationem, quos montes & valles tranſilierit, 413. d. In carne abſconditus Deus, velut poſt parietem latuit, 419 c. Per feneſtras & cancellos, mira operando, dura patiendo, quandoque proſpexit, 420 b. Per foramina petræ Incarnationis ſignantur myſteria, 420. c. Chriſtus per Incarnationem diademate coronatus, 427. a. Dies deſponſationis, dies eſt incarnationis, ibid. A Deo decreta Verbi Incarnatio, 428. c. 429 a. Laudabile, quod Deus de limo terræ condidit, laudabilius quod perditum Filii morte redemit, 505. b. Incarnatio Verbi Dei vere gloria noſtra fuit, 427. b

Chriſtus lux Judæorum populo ſecundum carnem naſciturus erat, 158. c. Chriſti ex Virgine nativitas, in ſignum data ſpiritualis ex Deo ſu ura hominum nativitatis, 157. a Factus eſt præſtator noſter, conditor noſter, 6 c. Chriſtus in ſuis miniſtris loquens, operans, vitæ bonum odorem ſpergens, 129. c. Qui Chriſtus dicat diem judicii a nemine, ne quidem a Filio, ſciri, 258. a Chriſtus naſci noluit de infidelibus, e e

Chriſti miracula ſtatutis diebus ſignata, 11. c. In Chriſto quatuor virtutum cardinalium præſtantia, c. c. Quos vivendo docuit, Chriſtus moriendo redemit, 11. d Diſcrimen inter miracula Chriſti & veterum Legis Patriarcharum, & Prophetarum, 45. c d A Chriſto edocti fuit Propheta, 46 b. Chriſtus jejunavit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, 2ed. a. Chriſtum prædicanti quid dicendum, 388. b. Promiſſiones de Chriſto in Scripturis Sacris poſitæ, cur dicantur dies ſtatuti, 11. a. Quot Legis & Prophetarum promiſſiones de Chriſto, tot ſtatuti dies ad eius adventum, ibid. b. Chriſtus ſolus ſine peccato, 459 d. 477. c. 497. a. 502. d. Chriſti excellens ſanctitas, 44. c. Ex eius munere Sancti omnes ſunt, ibid Angeli ipſi eiusdem ſanctificati in Filio, ibid. d. Pulchritudo ſanctitatis vocatur decor faciei eius, 101. b

Chriſtus tam vivendo, quam moriendo Patris ſui voluntatem fecit, 12 d. Nullus ſibi durior Chriſto, 227. b. A Chriſto patientiam diſcamus, 289. c. Chriſtus ſcrutatus, ſiluit, ibid. d. Chriſtus patientiæ præbuit incentiva, 490. a. Chriſti patientia erga Judæos, Davidis erga filium Abſalonem figurata patientia, 145. c

Chriſtus in exemplum Electorum humilis & obediens, 21. d. Quantus Chriſtus & quam humilis, 320. b Ejus humilitatis exemplum, vanæ gloriæ cupidis prædicatoribus proponendum, ibid. c. Chriſtus pauper, & humilis pro nobis factus, 485. b Chriſtus, noſtrum caput, membrorum infirmitates & paſſiones ſuſcipere dignatus eſt, 428. a. Mediator Dei & hominum ad nos venit, ut humilitatis & patientiæ nobis præberet exemplum, 489. a. Chriſti humilitatem, & paſſionem imitando, veniam conſequimur, 498. c. Chriſtus paupertatis noſtræ ſuſcepit neceſſitates, ut nos efficeret divitiarum ſuarum participes, 510. c.

Chriſtus, per ſuam erga peccatores miſericordiam, manibus reptare videbatur, 307 c. In Chriſto, non aſperitas Legis, ſed ſingularis enituit miſericordia, 387. c. Multis morbis laborantibus ſubvenit miſerationum multitudo, 454. c Miſericordiæ & miſerationis differentia & definitio, ibid. Innumerabili modo Chriſtus cabuliter miſericordiat, homines de ſervitute diabolica eripiens, 495. a. Chriſti erga publicanos & peccatores miſericordia, 519 b 543. c. Immenſa Filii Dei morientis pro peccatorum miſericordia, 544 a

Chriſtus bonis operibus paſcitur, 435. a Quæ ſint eius convivia & deliciæ, ibid. b. In convivio Chriſti, alii ſolum comedunt, alii etiam inebriantur, ibid. c. c. Chriſtus viſitans Sanctos facit in ſuo amore ardentiores, 443. b Chriſti cibus & potus ſunt Electorum profectus, 519. d. & peccatorum converſio, 522. b

Chriſtus pro nobis precatur, in humana carne Patri exhibendo, 28. a. Deus homo factus eſt interceſſor pro iis, quibus homo ſufficiens erat nullus, 73. b. Deus pacatus, non aliena pace, ſed ſua, iis qui in ſe peccaverant, ib. Non omnibus, ſed quibuſdam pacatus, ibid. Orat Chriſtus pro Eccleſia, 510. d. Pro nobis interpellat, 540. a. Orat caput pro membris, Chriſtus pro Eccleſia, 543. c

Chriſti membra, per pœnitentiam afflicta, ſunt pelles Salomonis, 410 c. Qui Chriſto dormiente, cor eius vigilare dicatur, 437 a. Caput Chriſti Deus, ibid a. 440. b Cur caput eius dicatur aurum optimum, ibid. Manuum Chriſti deſcriptio, 441. c. Cur manus eius plenæ hyacinthis, ibid. d. Venter Chriſti cur dicatur eburneus, 441. c Diſtinctus ſapphiris ſignat mortalitatis Chriſti immortalitatem, 430. a Chriſti ſpecies ut Libani cur dicitur, ibid. c. Chriſti membra capitis ſui verba, quaſi ſua, loquuntur, 489. c. Magna membrorum conſolatio, caput noſtrum, paſſiones noſtræ Chriſtum fieri participem, 458. a. Pedes Chriſti, id eſt Apoſtoli in eius paſſione commoti ſunt, 430 d. Qui per oſſa Chriſti, qui per carnem ſignificantur, 514. c. Oſſa corporis Chriſti quomodo ſiant cremium aruerunt, ibid. c. Ut caveamus aridi tatem, Chriſto capiti inhæreamus, 512. c. Chriſtus adhuc tribulatus in ſuo corpore, 512. a

Chriſtus verus Deus, 42. c. Chriſtus ſe Deum incomparabilibus miraculis comprobavit, 44 b. 45. c. 73. a. b In Redemptore divinæ eſſentiæ incomprehenſibilitas, ibid. d Super excelſa ſtruitur, qui Redemptoris divinitas revelatur, 91. c. Humanitas Domini a divinitate aſſumpta, 67. c. Redemptoris divinitatem negare Judæi fidelibus ſuggeſſerunt, 68. b Sed renuit Eccleſia, divinitatis cibum repromittens, ibid. d. Chriſtus, Deus & homo ſignatur per lapidem revolutum, 320. a. b. Splendor æternæ divinitatis dicitur decor faciei, 300. d

Chriſtus Moyſe & Abrahamo longe major, 43. c Illi aſſumpti ad miniſterium, hic vero eſt aſſumptus ad regnum, 44. a. In eo quod Dominus adoratur, ſanctitas eius excellentia commendatur, ibid Quantum ceteris Sanctis Chriſtus antecellat, 389. c. Chriſti decor & pulchritudo, 399. d. Nunc Chriſti poſteriora cernimus, ut ſequamur, anteriora poſtmodum viſuri, ibid. c. Ut ad Chriſtum perveniatur, omnes homines pertranſeundi, 423. d. 468. a

Chriſtus Patris Verbum, & Dominus omnium ſcientiarum, 49. A Chriſto edocti Prophetæ, ib. Chriſtus non linguæ ſolum, ſed etiam Judex cordis 47. b. Pater judicium ſuum Filio Regi dedit, 525. c. Chriſtus ſolus liber a manu Phi-liſtiim, a peccatoribus ſegregatus, 165. c 430. a. 497. a. 502. d

Chriſti cornu extolletur, Electis in cœleſti gloria collectis, 30 c Regnum Domini ſemper æquale, quando ſublimabitur, 34. a. Petrus in monte gloriam Chriſti imperfecte vidit, 101. c. Illam prædicare non audeat, niſi qui ad cœleſtia erigitur, 392. a. Oculos ad Chriſti beatitudinem fixos avertere cur præcipiamur, 444. b. Oculi mentis qui efficiunt ut Chriſtus avolet a nobis, ibid. c

Chriſti Sacerdotium novum exclusit aetus, 78. d. Repulſis ſynagogæ Sacerdotibus, Chriſtus fideles ſibi Sacerdotes inſtituit, 70. c. Hi eius voluntati obtemperantes, 80. a. Per Chriſtum credentes dealbamur & ſublimes efficimur, 442. c. Chriſtus nobis forma juſtitiæ, quam imitemur, propoſitus, 490. a. 398 c. Coram Chriſto ambulat, qui, in omni quod agit, eum exemplum ſibi proponit imitandum, 80. c. Qui Chriſtus vincat, cum judicatur, 497. a. Chriſtus finis & conſummatio Legis & Prophetarum, 486. c. Chriſtus bonorum omnium perfectio eſt, 497. a

Chriſtus a ſuis relictus, inimicis eum interimentibus, 488. d. Qua gloria cumulati, qui Chriſtum glorificaverunt, 77. c. Chriſtum ſcire, niſi amentia, inutile, 380. b. Quo propius ad nos accedit Chriſtus, eo magis fœditatem noſtram nobis oſtendit, 409. d. Qui amici, qui autem Chriſto ſint cariſſimi, 335. c. Hi cur Chriſti dici poſſunt, 436. a. Chriſto carus non eſt, niſi qui Sacris Scripturis delectatur, 551 a

Chriſti benignitas erga ſuam ſponſam, Eccleſiam, quanta, 507. a. Hæc vero eſt omnino gratuita, ibid. b. Chriſti erga peccatores & ingratos benignitas nobis veniæ obtinandæ ſpem facit, 519 c. Maneamus in eo, qui manet in æternum, 540. c. Fructum facere non poſſumus, niſi in eo maneamus, ibid.

Chriſti opera, quæ nobis propoſuit imitanda, per manus eius deſignantur, 341. c. Tornatilia, propter perfectam eorum juſtitiam, ibid. Aurea propter divinitatem, a qua procedebant, ibid. d. Qui contumelias contumelias retulerit, a doctrina Chriſti fit exterris, 519. c. Qui Chriſtus in ſermonibus ſuis juſtificatur, 497. b Chriſtus quid clamet in ſolitudine, in domicilio, in tecto, 517. c

Chriſtus perſecutores ſuos poterat præceptionis ſibi ſubjectæ habere adjutores, 13. b. Judæi Chriſtum occiderunt, ut totus poſt eum mundus abiret, 48. b. Totus poſt eum abiit mundus, quia occiſus reſurrexit, ibid. Arcus fortium ſuperatos Reſurrectione, Aſcenſione, Spiritus Sancti miſſione, ibid. c Chriſti de Judæis victoria, 490. c

Chriſtus quod explevit, non valet, niſi et is qui ad, quod tranſit, adimplet, 224. a. Imitatores Chriſti, non homines, ſed ſupra homines, eſſe oportet, 319 b Qui Chriſtus ſit faſciculus myrrhæ ſuis imitatoribus, 433. a. Imitatores Chriſti æterna manet felicitas, 441. d. Signaculum Chriſti ſuper cor, & ſuper brachium, ponitur, 456. c. Qui vias paſſionis Chriſti ſequitur, ſuper nivem dealbatur, 499. b. Via virtutis Chriſti, eſt imitatio conſtantiæ eius, 511. a.

Chriſtus mortem inferni vires comminuit, 7. b. Ad hoc cognoſci voluit Chriſtus, ut moriendo redimeret, quos vivendo docuiſſet, 11. d. Chriſto injunctum a Patre moriendi præceptum, 14. c. Helcanæ ſacrificio Chriſti paſſio figurata, 11. b. Torta panis, Redemptoris caro eſt affecta ſupplicus, 81. a. Unus agnus lacteus offertur, quia præter Chriſtum, qui peccata tollat, nullus reperitur, 188. d. Chriſtus in quo ſibi darus eſſet, & pati poſſet, pro nobis digne aſſumpſit, 209. c Ad paſſionem Chriſtus tendens, cur abſoluto aſinæ & pullo inſedit, ibid. A quibus Chriſtus in ſepulcro ungitur, 316. a. Mori Chriſto quieſcere eſt, & dormire eſt, 438. b. Chriſtus in cruce moriens Eccleſiam ſuſcitavit, 458. a. Chriſtus ro ſuæ erga nos dilectionis fortitudine paſſus, 457. a. Paſſio Chriſti nobis imitanda, 498. c. Quod Deum hominem condidit de limo terræ, poteſtatis eſt: quod Filii morte, perditum redemit, gratiæ, 505. b. Chriſtus pro nobis anxiatus, morti traditus, a ligno ſuſpenſus, 510. d. Quomodo pelli, conſumptis carnibus, os Chriſti adhæſerit, 514. d. Occiderunt vitam mortui, 517. b Chriſtus Leo requieſcens accumbit, ibid. Chriſto pro nobis paſſo, compatiendo reſpondendum, 530.

Chriſtus reſurgens nobis aditum reſeravit æternitatis, 8. b 541 a Quos Chriſtus apud inferos reperit, ad Paradiſi gaudia reportavit, 33. c. Helcana & omnes domus ejus aſcendens, ut immolaret hoſtiam ſolemnem, ſignificat triumphum aſcenſionis Chriſti, 23. c. Humana natura ſuper Angelos elevata, curno Eccleſiæ exaltatum eſt, 42. d De Judæorum ſævitia per reſurrectionem triumphavit Chriſtus, 47. a. Judæi non deſpiciant Chriſtum, quod mori potuerit, ſed mirentur, quod reſurrexit, 48 b. Chriſtus reſurgens diſcipulis in ſecreto viventibus

Digitized by Google

quæ in ſecunda parte tomi tertii continentur.

bus apparet, 234. a. En Chriſti aſcenſione quantum Eccleſiæ protexerit, 414. d. Quando & quomodo Chriſtus, qui per aſcenſionem abeſt, ad nos reverſus ſit, 432. b. Mortalitas Chriſti, ad immortalitatem reſurgendo tranſivit, 447 c. Chriſtus de Judæis victoriam reſurgendo reportavit, 300. c. 487. c. Chriſtus in morte dormivit, vigilavit in reſurrectione, 517. c. 541. d. Gloria Chriſti, reſurrectio eſt, 524. d. virtus Chriſti eſt gloria reſurrectionis ejus, 504. c. Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, ut peccatis mortui, juſtitiæ vivamus, 556. c. Chriſtus ante mortem gloriam ſuam tegit: poſt mortem cognoſci voluit, 220. b. Chriſtus ad ſe nos trahit, & ſuis præceptis, & Sanctorum exemplis, 420. b

CHRISTIANORUM certamina ſpiritualia, 225. b. Caput & brachia Dagon calcare docentur Chriſtiani, 138. d. Chriſtiani monentur Deum timere, mala cavendo, & ſervire ei in veritate, bona operando, 728. b. Deum ſequentium Chriſtianorum tres ſpecies, 406. d. Chriſtiani fide, non opere, paſcunt hædos juxta tabernacula paſtorum, 413. a. Chriſtiani concupiſcentiis ſervientes ſunt Sacerdotes Dagon, 138. d. Chriſtianus meruit occidi, quam vinci, 419. a

CIBUM ſumere, & poſt cibum ſumere, quid ſignificent, 65. d. Cibo ſæpe, non ad refectionem, ſed ad delectationem utimur, 33. d. Electum animæ cibus, quid ſit, 38. b. 67. b. Nia cibus in fortis ſalis coquitur, ibid. Cibus animæ eſt ſermo Dei, 206. a. Devotionis affectus, mentis cibus eſt, 811. d. Cibus corpori quomodo dandus, 260. a. Cibum operemur permanentem in vitam æternam, 534. c

CICATRICES corruptæ quid ſignificent, 484. a

CINCINNI capitis ſponſi, guttis noctium pleni, quid figurent, 417. c. Per cincinnos Sponſi populi ſunt intelligendi, ibid.

CINERI ſimilis peccator, 519. b. Nunc cinerem quomodo Chriſtus manducet, ibid. c

CIRCUITUS. In circuitu inimicos habemus, qui ex omni parte nobis inſidiantur, 329. d. Eoſdem in circuitu qui vincamus, ibid. c

CIRCULUS dierum quid ſignificet, 83 c. 39. c

CIS generatio memoratur, ut regia dignitas, quæ pendebat in filio, non manſura ſignetur, 188. c. Cis interpretatur durus, ibid. Fortis robore, ſed durus dicitur, ibid. aut. 202. b. Cis electos & ipſum ſignificat Redemptorem, 205 b. 231 c. Et bonos Paſtores, 235. c. Cis & Ner, unius patris filii, quid figurent, 338. c

CITHARA ſignificat verbum ſolatii electorum, 240 b. Cithara poſt tibiam ducitur, ut ſic defleamus æ[?] omnes exilii, ut gaudeamus de præmiſſione æternæ beatitudinis, ibid. d

CIVES cœleſtes qua vie ad Dei viſionem perveniunt, 405. Cives civibus proſunt bene operando, 307. d. Omnes, aut Jeruſalem, aut Babylonis cives ſunt, 507. c

CIVITAS quæ ſit Redemptoris, vn. a. Civitas dicitur cohabitantium munimentum, 33 b. Nos civitas quid ſignificet, ibid. In civitate ſedere, quid ſit, ibid. c. In civitatem ſuam reverti, quid ſit, 38. c. Unuſquiſque civitati in cuſtodiam clamans, quid ſignificet, 243. b Domus ſolis, civitas eſt cœleſtis, 255 b. Civitates muratæ, ſunt auſu et eruditione Scripturarum circumdatæ 159 d. Civitas Sanctorum Jeruſalem; quæ ſurſum eſt, 381. b. In Civitate vir Dei quærendus, 308. d. In civitate eſt doctor, quando per adminiſtrationem prædicationis moratur in eruditione populi fidelis, 209 d. Quando prædicator in civitate eſt, quando in excelſo, 210. c. Porta civitatis hujus eſt humilitas, 026. d. Civitatis Eccleſiæ quatuor partes, 827. c. Extrema pars civitatis eſt ultima pars populi ſubjecti, ibid. In extrema parte civitatis, id eſt Eccleſiæ ſunt pœnitentes, ibid. Per civitatem, Eccleſia: per vicos civitatis, viri ſpirituales intelliguntur, 403. c Per plateas, viri ſæculares, ibid. In Oſalem, quæ ſurſum eſt, civitas primo dicitur, 408 d. 558 b. Hujus deſcriptio civitatis, ibid. 558 b. c. Muri hujus civitatis ex electis lapidibus vivis ædificantur, 508. d Figuram hujus civitatis templum Salomonis geſtavit, ibid a

CLAMOR quorum in cœlum aſcendiſſe dicatur, 243 a Clamor cordis eſt fervens devotio, 168. d. 488. d Clamor Paſtoris eſt devota ſalutis ſubditorum poſtulatio, 034. d. Clamor populi poſt Saul, ad ſonitum buccinæ, quid ſignificet, 180. d. Paſtorem tota nocte clamare, quid ſit, 353. c. Tota die quis dupliciter male clamet, 475. c. Clamor peccatum ſignificat, ibid. Clamor aliquando in bona, aliquando in mala ſignificatione accipitur, 5??. d. Clamor juſti, & clamor impii, ibid. Chriſtus quid clamet in ſolitudine, in domicilio, in tecto, 517. c

CLIVUM aſcendat civitatis ad Videntem accedentis, 209 a. Clivum aſcendimus, cum plebem infirmorum auditorum ad exemplum nobis ipſos proponimus, ibid.

COCCUS bis tinctus in veſte Pontificis ſignificat duplicem caritatem, 312. d. Per coccum flammæ caritatis intelligitur, 428. c

COCI Sacerdotes ſunt, 253. c. Vide Coquus.

COENOSITÆ aruntur pœni Samuelis exemplo, 83. b. Cum ſic meritum ex obedientia metiendum. 101. b

COGITATIONIS illicitæ ſubtilis deliberatio pulveri comparatur, 62. a. Non ſolum verba, ſed etiam cogitationes a Deo judicantur, 38 a. Cogitare pro peccato, quid ſit, 94 c. Ipſæ cogitationum turbæ, greges noſtri ſunt, 198. d. Mentis cogitationes Chriſto ſubdendæ, ibid. Cogitatio ſpiritualis quomodo ſit fructuoſa, 208. a. Vid Ephraim, id eſt frugifera ſurdis, bona eſt cogitatio, 293. d. Hoſtes noſtri hoſtis inſidiantur noſtris cogitationibus, ibid. Mentis, contra laſcivas cogitationes cuſtodia, 331. c. Hæ cogitationes cur palam comparentur, 343. b. Si pravis cogitationibus occurramus, facile libido ſuperatur, 351. b. Cogitationum, cordis nomine, ſignificantur, 456. c. Cogitare aliquid bonum a nobis nos ſufficimus, 331. c. Per cogitationes malas dæmon in corde requieſcit, 564. d. Cogitare duas res ſimul non poſſumus, 351. b

COGNITIO cœleſtium quibus modis acquiratur, 202. c. Præcipuum hominis ſtudium ſit, ſeipſum cognoſcere, 414 c. Clarum eſt venturæ ſalutis indicium, ſi incipit homo cognoſcere ſemetipſum, 414. & 149. a

COINQUINANT hominem, non res, ſed prohibitionis rerum tranſgreſſio. 566. a

COLLI ſimiles eſt Scriptura ſacra, 237. c. Collis nomine Chriſtus deſignatur, 030 d. Collis, non ſummitas, ſed montium eſt altitudo ſummitati vicina, 293. a. Collis ſignificant perfectam ſubditorum fidelium vitam, ibid. Collis in lege Domini reperitur, 035. c

COLLUM ſignificat ſe orientem, 202. d. Collum ſuper alios habet, qui altitudine locutionis ceteris præeminet, ibid c. Collum ſponſæ ſicut monilia, quid deſignet, 474. b. 528. b. Collum ſignificat conjunctionem membrorum hominis cum ſuo capite 431. c. 328. b. Hæc conjunctio fides eſt; ibid. Collum ſponſæ ſignificat prædicatores, 450. d

COLUMBÆ ad feneſtras ſuas quid ſignificent, 298. c. 299. a. Oculi columbarum qui ſint, 435. a. Columba in amore, pro cantu gemit, ibid. 485. a. Columba in foraminibus petræ, ſimplex anima in vulneribus Chriſti roboratur, 400. d. Columbæ ſuper rivulos aquarum, quid ſignent, 440. a. Columbæ lacte lotæ quid figurent, ibid. Una columba dicitur Electorum Eccleſia, 446. c. Columba propter ſimplicitatem figurat animam Chriſti ſponſam, 439 c

COLUMNÆ aureæ ſignificant Apoſtolos, 462 b

COMÆ capitis ſunt cogitationes mentis, 431. a. Per comas Chriſti fideles quoſque intelligimus, 440. b. Quid ſit comas in carnalibus ligari, 451. c

COMEDERE victoribus, eſt de profectu bono operis cibos ſanæ laudis ſuaviter accipere, 314. d. Uſque ad veſperum ab hujuſmodi comeſtione abſtineamus, in fine diei ſecure reficiendi, 313. a. Comedere cum ſanguine, quid ſit. 310. d. c

COMMODARE. Quidquid commodamus, id reddi nobis in ſide excipientis expectamus, 09. d.

COMMOTIO terræ dolorem ſignificat pœnitentiæ, 149. c

COMMUNIO. A virtute Sacramenti ideo jejunent, qui ante Euchariſtiæ ſumptionem non ſe probant, 59. a. Non ſaturantur niſi famelici, ibid. Se probare, eſt evacuare peccatorum nequitia, ad Dominicam menſam ſe purum exhibere, 60 d

COMPEDITI dupliciter intelliguntur, 528. d

COMPUNCTIONIS fletus, 38. d. Utilitas compunctionis intelligitur, cum de fiducia divinæ indulgentiæ ineffabiliter lætamur, 545. b. Quos Deus per compunctionem ſauciat, per indulgentiæ ſecuritatem curat, 546. c. Dum mens fletu compungitur, caro quoque affligatur, 166. a. Pia a ipſo compungimus, non favorem ſæculi, ſed ſolum quæramus divinæ fructum placationis, ibid. Poſt compunctionis lacrymas Spiritus Sanctus inſitiens inſufflat, 842. c. Compunctionis gratia menti non infunditur, niſi prius ei peccati magnitudo monſtretur, 274. a. Altaris nomine compunctio cordis intelligitur, 321. b. In nobis duplex altare, duplici ex compunctione ædificandum, ibid. compunctio ex amore deſcribitur, 404. b Totius animæ latur Deum, quoties in ejus amore compungitur, ibid. c. Præponitur dextri anteriora ſua is, qui interna mentis ardore compungitur, ibid. c. Frequens debet eſſe compunctio, ibid. c. Dies ſolemnis Domini, eſt compunctio cordis noſtri, ibid. Mens amore compuncta Angelorum cibo paſcitur, 417. b

CONCORDIA fraterna Judæorum, & Gentilium in fide genitorum, 450. c

CONCUBINÆ octoginta cur malos ſignent prædicatores, 445. c. d

CONCUPISCENTIÆ ſæculares comparantur meretricibus, 14. b. Concupiſcentia ſæcularis eſt oves reprobæ mentis, 572. a. Concupiſcentia uva eſt viſo, fel ſapore, 296. a. Concupiſcentiæ, quæ ſignatur per Boreæ petram, primatus nomen convenit, 303. c. Concupiſcentiæ male medetur, qui eam explere cogitat, 304. b Concupiſcentiæ humilitatis qui adverſetur, ibid. Moab concupiſcentiam deſignat, 330. c. Concupiſcentiæ fructus, peccatum, anguſtia, tenebræ, 348. c. Concupiſcentiæ motus ſæpe ſuſtinent Sancti, 867. a. Quomodo impugnandi, ibid.

CONFESSIONIS utilitas, 491. c. Sunt aliqui qui ſe, & de nequitia accuſant criminis, & pravitatem non corrigunt voluntatis, 93. b. Perfectiſſimæ ſinceræ confeſſionis exemplum, 306. d. Tale debet eſſe peccatum in confeſſione, qualia fuit in opere, ibid. c. Intelligentia per peccatum perditæ ſumus, confeſſionis humilitate recipimus, 477. c. Confeſſio alia eſt peccati, alia laudis, 559. a. Vera confeſſioni ſigna 367. c. Confeſſio peccatorum quam laudabilis, ibid. c

CONFESSARIO, quæ dotes neceſſariæ, ut ritu liget & ſolvat, 186. c. Periculum eſt ne peccatorum confeſſionem excipiens, ad obſcena, quæ audit, inardeſcat, 35? b. Confeſſio Sacerdotibus facienda, 380. c. 474. a. Confeſſionem, quam ſequi debet emendatio vitæ, 53?. d Vide Pœnitentia.

CONFIDENDUM & ſperandum in Deo ſolo, 48?. s. Qui confidit in homine, maledicto ſubjacet, 553. c. Confidere ordinate vel immoderate de Dei miſericordia, 108. c

CONFINIUM viam gradiendo deſerere, quid ſit, 152. b. Confines noſtri ſunt affectus pravi, ibid. Confines dicuntur qui juxta ſe poſſeſſiones diſpoſitas habent; ibid. Qui recte vivunt in hoc mundo cœleſtibus civibus confines ſunt, ibid. s. Via continuum eſt afflictio temporalis, ibid

CONJUGES ab omni obſcenitate caveant, 544. d. 147. d. Conjugalem honeſtatem prætergredientibus Deus æternam pœnam minatur, 547. c. Conjuges voluptatis affectum ſitire nequeunt, 548. b. Conjugalis copula non eſt peccatum, 497. d

CONSCIENTIA peccati mordeti, quid ſit, 133. a. Quomodo vulnus conſcientiæ obducatur, 145. b. Teſtimonio bonæ conſcientiæ, de amore Dei præſumere, eſt in ejus conſpectu ſtare, 275. c. Propriæ conſcientiæ teſtimonio non eſt ſecurus, a Deo judicandus, 324. d. Per lectum conſcientia ſignatur, 471. c. Conſcientiam ſecreta Deum non latent, 496. c.

CONSECRATIO Electorum Eccleſiæ miniſtrorum, 165. c

CONSILIUM intelligendum eſt in præcepta diligendi ex toto corde, 188. c. Per conſilium veritatis certitudinem inveſtigamus, ibid. Malorum conſilia nobis quantum cavenda, 181. d. In rebus dubiis illos debemus conſulere, quibus aperta ſcimus ſpiritualia dona non deeſſe, 311. b. A Sacerdotibus optima conſilia, 383 c. Conſilia in Sacris Scripturis quærenda: iiſque inventis pleniſſime adhærendum, 440. d. Conſulere Dominum, quid ſit, 507. c

CONSOLATIONIS internæ ſuavitate, inter adverſa, reficitur Eccleſia, 13. d. Poſtquam comminatione juſtitiæ Deus terruit, conſolatione miſericordiæ, 510. s. Saluberrimum conſolationis remedium, tribulationem æterius pœnitenti, 150. c

CONSPERSIO pulveris pertinet ad æſtimationem humilitatis, 131. c

CONSUETUDO peccandi vertitur in neceſſitatem, quæ eſt pœna peccati, 386. a. 318 c. Prava conſuetudo eſt domus in qua quieſcit peccator, 371 c. Peccato pejor, peccandi conſuetudo, 472. a. Conſuetudo bona vera Electi, 313 a

CONSULERE Dominum ſinus, quando ad eruditos prædicatores pergimus, ut ſalutis noſtræ conſilium inveniamus, 207. c

CONTEMNUNT Chriſtum, qui negant eum eſſe mundi Redemptorem, 78 c. Quo affecti decore, qui Deum contemtui habuerunt, ibid. Et quo afficiendi in æterna retributione, 89. c. 89. a. Contemptores Dei perpetua ignobilitate ferientur, 88. b

CONTEMPLATIO frequens eſſe debet Paſtoribus & Prædicatoribus, 22. c. In Dei contemplatione inſtruimur qualiter diſponenda ſint terrena, ibid. Ad contemplationis altitudinem eviſt domeſtici Dei, & familiares, 22. c. Multitudinis occupatus curis in oculis geſtat pulverem, quo id quod cupit videre non poteſt, 30. b. Quomodo pulvis eo oculo abſtergendus, ibid. Vitæ contemplativæ celſitudo nonniſi gravi labore, comparatur, ibid. c. In æternæ viſionis ſplendoribus pauſatim proficiendum, ibid. d. Hoc divinæ dignationis eſt, & gratiæ, non humanæ virtutis, ibid. b. Fruſtra contemplationem appetit, qui non ſolum cordis, ſed etiamdum cuſtodiam habet corporis, 33. c. In Deo per contemplationem videmus, & quod terreat & quod dele-

Digitized by Google

delectet, *ibid.* a. Fructus divinæ contemplationis, 34. a. Ordinatus contemplationis aſcenſus, eſt a timore incipere, *ibid.* c. Aliquando contemplationem ſequitur timor, *ibid.* d. Mens ad contemplationem admiſſa, ab elatione per timorem cuſtoditur, *ibid.* Aliquando nec antecedit timor, nec ſequitur contemplationem, *ibid.* a. Gradus, quibus ad contemplationem aſcenditur, 35. a. Bonis operibus eo magis ſtudendum, quo altius in contemplatione aſcenditur, *ibid.* d. Immoderata boni operis ſollicitudo contemplationi non parum nocet, 36. c. Qui ima deſpicit, perfectionem contemplationis habet in ſpe, quam nondum habet in virtute experientiæ, 37. a. Gaudium contemplationis ad fructum mentis extendendum, non ad vanam gloriam, *ibid.* b. Animus electa a contemplatione ad ſemetipſam relapſa, in altu ſe tenet, unde ad eamdem rectum conſurgat, 38. a. In contemplatione divina lumen ad menſuram diſpenſatur, 39. a. Contemplationem comitatur humilitas, 41. a. Cornu habet exaltatum in Deo ſuo, qui ſublimitatem ſummæ contemplationis obtinuit, 55. b. Os amore repletur, cum ejus ratio per infuſam ſibi gratiam in contemplationem attollitur, *ibid.* d. Replere menti eſt, illuſtrationes ſummæ veritatis tribui, *ibid.* Mens in contemplationem Divinitatis ſui Redemptoris aſſumta, ſapientiæ accipit magnitudinem, & plenitudinem caritatis, 16. b. Humilitatis merito lumen contemplationis acquiritur, 27. d. 236. a. Diverſi modi contemplationis explicantur, 102. a. Ad cœleſtium contemplationem per quietem operis, ſilentium oris, & ſuperfluarum cogitationum abjectionem properamus, *ibid.* a. Samuel in vaſis dormivit, id eſt in interna contemplationis intentione requievit, 116. a. Ad contemplationem provectis, elatio metuenda, 117. c. Per bonorum operum viam ad contemplationem aſcendendum, 134. a. Quæ in contemplatione mens pura nunc conſpicit, aliquando apprehendit, *ibid.* a. Quæ conſilia perfectionem & contemplationem ambientibus danda, 157. d. In contemplatione ſublimes, quæ norunt, perficiant & impleant, 163. c. Contemplatione paſti, virtutum ſplendore ornantur, *ibid.* d. In Maſphath morantes, qui in divinarum rerum contemplatione perſiſtunt, 170. b. Ex arcano contemplationis conſulti contra hoſtes exeunt, eoſque cædimus, *ibid.*

Contemplationis quantum pateat facultas, 174. a. A prædicatione ad contemplationem redeundum, 204. d. Quo altius in contemplatione ſuſpendimur, eo nobis fortiores, & proximo utiliores invenimur, 205. a. In altiſſima contemplatione ſuſpenſi prædicatores ad docendos ſubditos deſcendant, 209. a. 236. b. In ſecreto contemplationis detentus theſaurus cœleſtibus, 210. a. Aliæ miniſterii, aliæ ſunt contemplationis horæ, *ibid.* Proprius Prædicatorum locus, contemplatio, 262. d. Ad altiora contemplanda, quæ excellaria ſit mentis præparatio, 217. a. Contemplationis modi & termini, 231. a. Deus vult nos ſibi eſſe vicinos per contemplationem & orationem, 232. a. A ſublimiori contemplatione deſcendens, qui alios erudiunt, 236. b. In contemplationem provecta fletum habent in ſua poteſtate, *ibid.* a. Sponſi contemplatio umbra eſt, 300. b. Contemplatio interna lucet ſplendida valde dies eſt, 313. a. Contemplationi nonniſi pauci addicuntur, 314. b. 407. d. Ad eam per bonorum operum labores perveniendum, *ibid.* a. In quibus conveniant, aut diſſentiant actio & contemplatio, 331. d. Rari ſunt in publico contemplativi, 336. b. A Chriſto ad momentum ſtatedra fornicationem putans, *ibid.* Holocauſtum maximum Deo offerunt, qui ſe totos contemplationi per amorem addicunt, 360. d. Per Cantica canticorum contemplatio deſignatur, 401. a. Per tres Salomonis libros ſcala ad contemplationem conſtituitur, *ibid.* a. Contemplatio eſt cubiculum domus regiæ, 427. b. In dono contemplationis in humilitate proficiendum, *ibid.* a. Ex peccatorum conſideratione, qui ad contemplationem aſcendunt, infirmi in ſpem miſericordiæ erigantur, 408. a. Celſa animæ, contemplatio vocatur, 417. b. Anima ſancta contemplationis uſum fruens a carnalibus importune excitatur, 418. b. Inutilis contemplantium vita a carnalibus æſtimatur, *ibid.* Sic contemplationis quieti vacandum, ut caritatis opera non omittantur, *ibid.* a. Vacandi Deo licentiam libentiſſime ſponſa ſuſcipit, *ibid.* Per ſpeculum contemplando invenitur Chriſtus, 423. d. Sancti per contemplationem ad cœleſtia elevati, quidquid in ſe vitioſum latebat, inveniunt & emendant, 506. a. *Vide* Vita act. & contemplativa.

CONTENDUNT cum Deo in judicio, qui vel ſe ſingulatim ab eo conqueruntur, vel non exaudiri, 526. a

CONTINENTIÆ ſanctæ Ephod lineo ſignatur, 82. a. Continentiæ corporis adjungatur puritas cordis, 149. a

CONTRA ponendum peccatum, non in dorſum

reiiciendum, 496. b. 500. a. Deus minatur peccatori impœnitenti ſe contra faciem ejus iniquitatem poſiturum, *ibid.* a

CONTRADICTIO. Chriſtus in ſignum poſitus eſt, cui contradicitur; præſertim ob hæreticos, 130. c. At non a ſacris utriuſque Teſtamenti doctoribus cœlitus illuſtratis, *ibid.*

CONTRITIO eſt dolor animæ, de miſericordia Dei confidentis, 480. a. Contritionis cauſa, 469. a. Qui cor conterunt, ſed non humiliant, 506. a. *Vide* Pœnitentia.

CONVERSATIO Evangelii, comparatione legis arcta, licet ſubtilior eſt, 69. b. Converſationis per exempla quam utilitatem habeant, 83. a. Converſationis profectus, qualis, 85. a. Converſatio ad opera pertinet, *ibid.* Converſationis pulchritudo in nonnullis Sacerdotibus veteraſcit, 189. a. Converſatio Sanctorum ſpiritualis, quibus prodeatur, 219. a. Converſatio ſtrenua tentationum incendia non ſentit, 239. a. Converſationis ſtrictus ordo rectus, 244. b. Converſationem ſpiritualem Electi quam habent, amicorum locutione diſſeruat, 251. d. Converſationis exempla ſequi minores debent, 338. d

CONVERSIONI peccatoris quid miniſtri Eccleſiæ, quid Chriſtus conferat, 57. d. 306. d. Paſtoralem curam exercenti diſcreto, Deus converſionum lucra multiplicat, 63. a. Converſio eſt interioris hominis renovatio, 93. b. Converſio in ore non accipitur, ſed in corde, *ibid.* Converſio fit in carne & in mente, *ibid.* Quomodo Spiritus ſancti viſitatione corde convertantur peccatorum, *ibid.* d. Qui converti renuunt, Ægypto & Pharaoni ſimiles, 142. b. Iterare verbum in oratione ſignat imperfectam peccatorum converſionem, 139. b. Perfectio vero converſionis ſignificatur per oblationem uni & auro unius, *ibid.* a. Converſionis ordo & integritas, 164. b. 271. a. Integra flagitioſorum converſio valde difficilis, 304. a. A vita ſpiritali privari, interficere eſt, 307. a. Prima peccatorum plaga, converſio: ſecunda, damnatio, 308. a. A timore & conturbatione incipit converſio, 309. a. In converſione peccatorum quædam Deus per ſe præſtat, quædam per homines, *ibid.* d. Nulla converſionis & ſalutis ſæpius conditio, 314. b. Converſio cordis neceſſaria ad pœnitentiam, 367. d. Magna amaritudinis tela noper converſi patiuntur, 370. b. Prius e peccato ſurgendum, deinde ad cœleſtia properandum, 420. a. Animæ recens ad Deum converſæ, quantis a carnalibus, tentationibuſque preſſuræ & anguſtiæ, 474. d. Paccatores converſi alios ad pœnitentiam vocare curant, 103. d. Converſio cur aliquando a Deo differtur, 204. b. *Vide* Peccatorum converſio. Item S. Pauls.

COPULÆ uſus intempeſtivus conjugibus interdicitur, 147. c. Copula maritalis, ſe divina inſtitutione, bona, 447. d. Carnalis delectatio uſum peccati, *ibid.*

COQUI carnem, quid ſit, 67. b. Credere humanitatem Domini in divinitatem aſſumtam, quæ in miniſtei Deo, carnem coquere eſt, *ibid.* a. Coqui nomine Sacerdos deſignatur, 243. a. *Vide* Cocus.

COR perfectæ circumſpectionis cuſtodia munitur, 33 b. Cor ſuum in Deo, per gaudium mentis devotionis, mens poſuit, 54 d. Cor non habet ſuum reprobus, quod diabolus poſſidet, *ibid.* Cor Deo præparandum, 184. d. Cordis puritas corporis continentiæ adjungatur, 249. a. In cordis altare amoris holocauſtum offeratur, 276. b. Cordis motus quomodo ſubdi Chriſto debeant, 268. b. Mundus corde quis ſit, 265. b. Cor noſtrum nos derelinquere, quid ſit, 322. a. Cor noſtrum invenimus, quando per intentionem cordis, ſpiritalia quærimus, 243. a. Cordis puritatem facit Spiritus ſancti præſentia, 243. a. Diverſæ cordis immutationes, 246. a. Qui ſint, quorum Deus corda tangit, 257 b. Non minus miraculum immutatio cordis, quam permutatio naturæ, 274. a. Cor in otio ſpiritali negligentis comparatur, littori maris, 283. a. In cordibus amore cœleſtium non ſuccenſis caſtrametantur ſpiritus maligni, 284. b. Cor pro voluntate ſumitur, in Scriptura ſacra, 290. a. Vix Sancti invenire poſſunt cor ſuum, 347. a. Quanta mens imperfecti, *ibid.* b. Oculi cordis, aſpectus eſt rationis, 357. a. Qui ſuperbiunt, oculos cordis perdunt, *ibid.* Profectus cordis duo, 367. a. Quid ſit, corde credere ad juſtitiam, *ibid.* d. Cor forte ſubjectis tentationibus, inconcuſſum ſignatur, 376. a. Qui fiat cor thuribulum coram Deo, 425 a. Quomodo cor noſtrum aperire Chriſto debeamus, 438. a. Duritia cordis per Spiritum ſanctum ignem infuſum mitis & ſuaviter diſſolvitur, *ibid.* a. Ne hac ſanctitate diu anima perfruatur, quid obſtet, 439. a. Oculus cordis amore terreno turbatur, 437. a. Cordis voce ad Deum clamandum, 486. d. Cor quomodo mundandum, 501. a. Cor ſtultum contritum, quid ſit, humiliatum, 506. a. Corpus noſtrum templum Dei, cor eſt altare, 509. a. Cordis caſtitatem generat libido, 357. a.

CORAM Chriſto ambulare, quid ſit, 80. a.

CORNELIUM quod ad fidem ſuſceperit, a Judæis fidelibus Petrus arguitur, 410. c

CORNU Annæ eſt poteſtas ſanctæ Eccleſiæ, 41. d. Qui exaltatum ſit cornu noſtrum in Deo noſtro, 42. a. 56. a. Cornu Chriſti ſublimandum, quid ſit, 53. a. Cornu electæ mentis iuſtitiam deſignat, 53. a. In Deo ſita extollitur, in bonis tranſeuntibus deprimitur, *ibid.* In Deo exaltatum cornu habet, qui interno lumine ſe ſublimen fruitur, *ibidem* b. Cornu ferire eſt peccatores acute redarguere, 375. b. Cornu oleo impleri, quid ſit, *ibid.* Cornu ſpiritalis converſatio doctoria eſt, *ibid.* d. Cornu olei tolli, quid ſit, 384. b. Cornu oleo plenum, diſciplinæ acumen & gratiæ unctionem ſignificat, *ibid.* d. Cornu acutus Legis ſignat auſteritatem, 387. a. Cornu Regni Chriſti ſignificat Eccleſiæ ſublimitatem, *ibid.* a. Cornu ſaluteis eſt ſublimitas Eccleſiaſticæ poteſtatis, *ibid.* Qui hoc cornu erectum, & oleo plenum, *ibid.* Mentis affectum cornu deſignat, 386. b. Cornu impletur, quando bene familiaris Chriſti agnoſcitur, *ibid.* Pleno cornu Chriſtus ungitur, quando optime prædicatur, *ibid.* Cornu altaris eſt exaltatio ſacrificii interioris. Per cornua vitulorum utriuſque Teſtamenta præcepta notamus, 510. b. Cornua producimus, ſi in bis, quæ carnis ſunt, Deo placere ſtudeamus, *ibid.* Cornu multiplicata accipitur, 384. b. 388. a

CORPUS ſine mente reficientes, mente mortui ſunt, carne vivi, 218. a. Quantæ & quæ ſint moleſtiæ corporis, et peccatorum, 480. a. Nulla pars corporis noſtri a vitiis intacta remanet, 485. d. Corpus noſtrum templum Dei eſt: cor, altare, 509 a

CORRECTIONIS forma, 357. b. Quo ſtudio erga correctionem ſubditorum vigilandum, 184. a. Quomodo culpæ a Paſtoris ſint corrigendæ, 291 a. Paſtores ad correctionem peccatorum venientes, noverint ſe cum Angelis lapſis pugnam habere, 194. d. arma quærant contra hoſtes aſtutos & fortes, *ibid.*

CORREPTIO nullius, cum ſeveritas obſtinatis eſt neceſſaria, quantum noceat Paſtori, 84. a. Severa correptione, obſtinati peccatoris duritia eſt vincenda, *ibid.* a. Paſtor ab ira perturbatione liber, ita ſuſcipiat ſubditos, ut ſurgere valeat & aſcendere, 292. b. Sic peccatores arguendi ſunt, ut nullus eis relinquatur effugiendi locus, 357. b. Peccatores increpti anguibus ſimiles, 358. a. Sub correptionis aſperitate caritas lateat, 384. d. *Vide*. Increpatio.

CRAS ſemper promittitur, reperitur nunquam, 261. b. Dies craſtinus eſt divinæ viſitationis adventus, 264. d

CREATURÆ natura, benignitas & potentia Dei, 411. a. Juſtum eſt ut creatura obediat Creatori, 135 a

CREDERE corde ad juſtitiam, eſt voluntate diligere ad fidem per dilectionem operantem, 367. d.

CRESCIT, qui in virum perfectum mentis ætate proficit, 120. b. Qui creſcere videantur, cum quibus Dominus non eſt, *ibid.* a

CRIMEN aliud, aliud peccatum, 311. a. 316. d. Illud omne vitare poſſumus; hoc autem omnino delere non valemus, *ibid.*

CRUDUM agnum manducare quid ſignificet, 67. a. Agnum aqua coqui, quid ſit, *ibid.*

CRUX Chriſti cœleſtem cibum parat, 452. a. Per palmam crux Chriſti figuratur, *ibid.* Crucem quaſi palmam Chriſtus aſcendens, ejus fructus nobis abtulit, *ibid.* b. Hanc caritate inebriamur, *ibid.* b. Per arborem malam crux ſignatur, 456. a crucem patientibus quanta tribuantur, 14. a

CUBICULUM eſt pars domus ſecretior, 424. a. Sarcina mundi abjectis, viri ſpirituales cubiculum faciunt Sponſo, *ibid.*

CULMEN Eccleſiæ invadentes, rapinam ſuam culmini a Deo traditam oblivioni, ab aliquo a ſe ſortitas facta, falſo æſtiment, 270. a. Qua via ad culmen Eccleſiæ petat acceſſus, 376. a. Nulla diſpenſatione indiget ab culmen religionis venire permittantur, 381. a

CULPA, quæ ſcire digna ſeveritate non poteſt, diſſimulanda, non exponenda eſt, 258. a. Culpa prius invenienda, deinde pœna eſt irroganda, 323. a. Tractari diutius debet, et revolvitur culpæ, *ibid.* d. Non omnes culpæ eadem ſeveritate feriendæ, 324 a. In gravibus etiam feriendis culpis, delinquentium habenda ratio, *ibid.* b. 327 b. Singulorum infirmitas, aut fortitudo æſtimanda, 325. a. Ex conjecturis non feriantur, ſed indagentur culpæ, 326. b. Culpa aperiat quibuſdam indiciis cognita, ante non eſt judicanda, quam apertiſſime demonſtratur, *ibid.* a. Ponderentur culpæ, non acceptione perſonæ, ſed reſpecto primis ætate, 327. c. Culpæ ſubditorum quandoque Prælatis aſcribuntur, 324. a. Quanto acto culpæ ſubditorum a Prælatis puniendæ, 29c. a. 323. a

CUPI-

quæ in ſecunda parte tomi tertii continentur.

CUPIDITATI ipſa velocitas tarda eſt, 351. *a*

CURÆ terrenæ repulſio, præparatio eſt noſtra ad receptionem ſupernæ gratiæ, 99. e. Spiritualia diſponere oppreſſus ſecularibus curis nunquam poteſt, 125. *e*. Vacandum a curis ſecularibus, ut quæratur Chriſtus, 441. *d*. Mens a curis ſecularibus libera, eſt lectulus Chriſti, 443. *e*

CURATIO difficile acquiſita cautius cuſtoditur, 470. *d*

CORNU antiqui pugnare conſueverunt, 192. e. 192. *b*. Sic evicti & ſublimes Iſmelitarum filii ad pugnandum vires exerant, *ibid*. 194. *b*. In bello ſpirituali, quinam ex curru pugnent, *ibid*. *d*. Qui parandus ad pugnandum currus, 194. *b*. Curru exprimitur rectæ intentionis ſublimitas, *ibid*. e. Sublimi curru præſidere, quid ſit, *ibid*. d. Currus Dei qui ſunt; qui Pharaonis, ideſt diaboli currus, 413. *e*. Currus Pharaonis in mare rubro, ideſt baptiſmate ſubmerſi, quid figurent, *ibid*.

CURRENDUM fortiter poſt Chriſtum, & non motu, 106. d

CURVARI uſque in finem, quid ſit, 484. d

CUSTODIA mentis contra laſcivas cogitationes, 351 *e*. Cuſtodia vinearum quid ſit, 410. *a*. 411. *a*. Qui neglecta ſui ipſorum cura, eorum, quæ juxta ſe ſunt toti incumbunt cuſtodiæ, *ibid*. *d*. Cuſtodia pii Samaritani, quantum in hac vita indigeamus, 494 *d*. Cuſtodiæ matutinæ quid ſignificet, 541. e. 542. *a*. Judicium Dei cuſtodia, 542. *b*. Quæ ſint divitiæ cuſtodiendæ ei qui ad lumen pervenit, *ibid*.

CYNEUS interpretatur poſſidens, 347. *e*. Cyneus conjugatos ſignificat, *ibid*.

CYPRESSUS quid deſignet, 416. *a*

CYPRUS inſula eſt, in qua uberiores vineæ naſcuntur, 415. *b*. Per cyprum Eccleſia univerſalis deſignatur, *ibid*.

D

DÆMONES appellantur fortes, 58. *b*. Dæmones muribus deſignantur, 139. e. Dii alieni nuncupantur, 164. *b*. Imperfecta Chriſtianorum deſideria dæmones non terrent, 196. e. Terrentur Electorum devotione, attenduntur opere, 170. *a* Dæmones in umbris ſerviunt Sanctis viris, 198 *e*. Dæmonibus creſcit in damnationis augmentum, quod ab alectis vincuntur, *ibid*. *Vide* Diabolus. Angeli mali.

DAGON jacens pronus in terra ante arcam quid figuret, 173. *d* Arca juxta Dagon ſtatuta, quid ſignet, *ibid*. e. Qui pronus in terra jacet, faciem in terra deprimit, *ibid*. Facies ſimulacri, ſimulationem exprimit retinens, *ibid*. Dagon in locum ſuum reſtituere, quid ſit, 157. *e*. Dagon, ideſt idolatriæ caput, quid ſit, 158. *a*. Quid palmæ manuum ejus figurent, *ibid*. Caput Dagon & manus abſciſſæ, quid ſignant, *ibid*. *b* Cur ſuper limen poſitæ, *ibid*. Sacerdotes Dagon ſeſe inſinuant, qui ſuper limen non calcant, *ibid*. *d*. Sacerdotes Dagon uſque in hodiernum diem remanent, *ibid*.

DAMASCUS interpretatur ſanguineus, 411. *a*. Turris Libani contra Damaſcum reſpiciens, quid figuret, *ibid*.

DAMNATIONIS æternæ ſupplicia vitantur per dura & aſpera breviſſimi temporis, 174. *a*. Secunda peccatorum plaga eſt damnatio 308. *a*. Damnatorum non miſerentur Beati, 193. *b*. Damnati in æternum videns Beatos in cælo, 89. *b*.

DAN deſignat ſimplices. Item vitam peccatorum, 110. *b*

DANIEL cur vir deſideriorum nuncupatus, 353. *d*

DAVID interpretatur manu fortis, 386. d. 486. *a*. David inſertus eſt, quia vis in ſe non habet ſtatum roboris, ſed lapſum infirmitatis, 114. *b* Contra Goliam pugnaturus, militaria quæque inſtrumenta deponent, quid ſignet, 83. *b* David noluit uti jura regio tyrannorum, accipiendo aream ab Ornam Jebuſæo, pretio digno, 182. *e*. Qui pſalterium in laudem Redemptoris David tenuerit, 241. *d*. Citharam Reſurrectionis & Aſcenſionis tetigit, *ibid*. e. David dicitur vir ſecundum cor Dei, 250. *d*. Davidis bona profuerunt Salomoni, 337. *d*. Michol data David, loco Merob, quid ſigaret, 335. *b*. David dictus triumphator, 367. *a*. Hoc nomine perfectio ejus ſignatur, *ibid*. David eburneus, parvulus & paſtor ovium, 382. *a*. Cur David laudetur rufus, *ibid*. *d*. Pulcher aſpectu, ideſt interna contemplatione conſpicuus, *ibid*. *a*. David cunctis prælatus in medio fratrum ungitur, 385. e. In David Chriſtus adumbratur, 386. *d*. 345. e. Qui Spiritus in David directus, 392. d. In David ſanctæ animæ fortitudo ſignatur, 466. *a*. Pœnitentiæ ſpeculum David, 433. *b*. David in tribulatione ſanctus, in quiete tentatus lapſus, *ibid*. *d*. Quanta Davidis gravitas lapſus, 495. *b*. A Davide præſcita Verbi incarnatio, 456. *a*. David, ne ſibi propter peccata negaretur promiſſus Chriſtus, timuit, 501. e. David cur domum Domino ædificare non potuerit, 509. a. David perſeveraturus ungitur, 586. *e* Ejus in Saulem pietas, 491. *d*

DECALOGI ſumma in millenario & centenario numero concluditur, 343. d

DECIMAS gregis a Rege tolli, quid ſit, 185. *d*. Quid, ſegetes & vinearum reditus addecimari, 184. *a*. 196. e. Decimæ per annos ſingulos eruendæ, quid ſignificent, *ibid*. *e*. Bonorum operum decima, quo pacto colligenda, 196. *e*

DECIPULAM ab antiquo hoſte ſuper ſemitam poni, quid ſit, 147. a

DECLINARE poſt vana, eſt amorem bonorum temporalium divino amori præferre, 276. e. Declinare ad dextram vel ſiniſtram, quid ſit, 151. e

DEFICIAT a ſeipſo, qui ad Deum proficere intendit, 511. *b*

DELECTATIO peccati ſalis nomine ſignatur, 303. *e*. Ex delectatione gratiæ bona opera ſunt facienda, 273. *e*. Delectationi peccati adverſatur memoria cæleſtis converſationis, 303. e. Delectatio libidinis virtutes necat, 371. *b*. Delectatio animæ ad præſentiam Sponſi, 439. *a*. ne hac ſuavitate diu fruatur, quid obſtet, *ibid*. Deus impeditos carnalium delectationum vapribus liberat, 470. *a*

DELICIÆ cæleſtes in valle humilitatis prægustandæ, 155. *b*

DELICTORUM præteritorum recordatio quam utilis, 147. *a*. Delictum cognitum facere, & delictum manifeſtare, qui differunt, 476. e

DENARIUS numerus perfectionem antiquæ legis deſignat, 365. *e*. 185. *d*. 197. *a*. 386. *d*. 441. *a*. Denarius duplicatur in Electorum converſatione perficitur, 163. e. Boni operis perfectionem per decem præcepta Legis deſignat, 163. *d*. 495. *d*. e

DENTES excutere Babyloniam ædificantibus, eſt ſecta ſimul & verba novum confundare, 307. *d*

DEPONUNTUR potentes de ſede, cum inobedientes ſuperbi ubiliauntur, 383. e

DEPRECATIO & oratio qui differant inter ſe, 380. *b*

DESERIT alios in tempore Spiritus; alios aſſumit, nec deſerit, 386. *a*. 592. *d*. Homo a Deo derelictus, tentationum pulſibus concutitur, 478. *a*. 490 *e*. Et tenebris cæcatur, *ibid*. *b*. Hunc Deus deſerit, cui conſtantiam in tribulatione non tribuit, 492. a

DESERTUM ſignificat infernum, 249. e. In quo ærumnarum ſolatia nulla inveniuntur, *ibid*. Vallis caprearum contra deſertum ſita, quid ſignificet, *ibid*. Hic mundus animæ ſanctæ deſertum eſt & exilium, 455 a

DESIDERIA terrena ſignantur vitulis, 150. *b*. Petere animæ, deſiderare eſt & gaudere, ſantare, 57. *a*. Quod deſiderii eſt ineffabilis animæ, non exprimitur locutione rationis, 104. *d*. Premenda ſunt, & concludenda, ne prodeant, mala deſideria, 150. *e*. Tot in cordibus dæmones requieſcunt, quot deſideria immunda, 164. e. Tonitrua nubium ſunt ferventia Electorum deſideria, 369. *d*. Imperfecta Chriſtianorum deſideria dæmonibus terribilia non ſunt, *ibid*. e. Prælatorum Eccleſiæ currus, eorum devota ſunt deſideria, 122. *b*. Terrenis deſideriis denigramur, 411. *b*. Mens æternorum deſiderio languens, quomodo quieſcat, 417. *d*. Veteris Eccleſiæ Chriſtum exſpectantis deſideria, 454. *b*. Ut una Deum ſit omne deſiderium noſtrum, terrena deſpicimus, & amemus cæleſtia, 486. *b*. Deſiderium dilatum in gaudium convertitur, *ibid*. *e*. Deſideriis carnalibus a corde excluſis, Spiritus tectus innovatur, 501. e. De ſanguinibus, ideſt de carnalibus deſideriis Propheta poſtulat liberari, 504 *b*. Chriſtus juſtorum deſideriis & precibus conceſſus, 145. *b*

DESPERANS de peccati remiſſione, in Spiritum Sanctum peccat, 102. *a*. Niſi Deus nos miſericorditer reſpiciat, in deſperationem labimur, 311. *d*

DESTINARE in corde, eſt proponere ex deliberatione, 28. *a*

DEVOTIONIS ſuæ, verbis otioſis, animus decore ſpoliatur, 17. d. Devotione electorum terrentur dæmones, attenduntur opera, 170. *a*. Sacrificium populi eſt devotio electæ plebis, 210. *e*. Magna devotio audiendi verbi eſt ſacrificium, antequam ſit oblatum, 211. *a*. Major devotio ex verbo, dicitur oblatum ſacrificium, *ibid*. *b*. Devotionis affectus mentis cibus eſt, *ibid*. d

DEUS exercituum cur dicatur, 10. *b*. Triumphator nuncupatur Deus, 366. e. Cur Deus aliquando dominum, modo patrem, aut ſponſum ſe dicat, 422. *d*. Carius eſt Deo nomen ſponſi, quam patris, & patris, quam domini, *ibid*. e. Deus norma vitæ, 470. *e*

Dei faciem quid ſit, 235. *a*. Reſpondere Dei quid ſit, 303 *a*. Deus nec cor, nec animam habet, 80. *a*. Deus loquitur homini, ut homo ſolet homini loqui, *ibid*. Deus non per ſeipſum Samuelli, ſed per Evangelicum Spiritum loquutus eſt, 102. *a*. Dii deſignant ſublimes & ſapientes viros, 145. e

Deus non ex partibus conſtat hominis, 80. *a*. Cor & animus ſignificant voluntatem ejus, *ibid*. 290. *a*. Quod humana Deo accommodentur, noſtræ eſt inopiæ, 123. *d* 152. *b* 165. *a*. Manus Domini eſt virtus divinæ poteſtatis, 119 *e*. Et divinæ ſeveritatis, 279. *a*. Manus Domini eſt unigenitus Patris æterni, 152. e. Quid ſit Deo in naribus loqui, 137. e. Cor Dei intimam ejus voluntatem deſignat, 590. *a*. Dextera Dei, vel ſiniſtra, quid ſignificent, 400. *a*

Deum ſuum quis ſingulariter fatetur, 55. *e*. A Deo ſanctificamur, ad requiem ducimur, & glorificamur, 56. *b*. Ut Deo ſoli ſerviamus, quid præſtandum, 124. *e*. Plus eſt nos eſſe Deo conjunctos, quam adoptatos, & plus adoptatos eſſe, quam creatos, 401. *a*. Qui Deum habeant feſſorem, 415. *b*. Ad Deum mentis acies dirigenda, 144. *a*

Dei perfecta cognitio, viſio conſummata, 8. *b*. A ſolis cæli civibus obtineri poteſt, *ibid*. *e*. Jugiter in conſpectu Dei apparere, eſt in bona converſatione ſemper eum præſentem habere, 14. *a*. Dei cognitio, non ſolum fide tenenda, ſed etiam confeſſione, 25. *d*. Dei ignorantia, ſaluti quantum pernicioſa, 82. e. Aliud noſſe Deum per fidem, aliud per amorem, 102. *b* Prima ſamæ comparatur, ſecunda præſentiæ, *ibid*. A quibuſdam ſcitur Dominus quibus ſermo Domini non revelatur, *ibid*. e. Ad Dei cognitionem mens virtutis operibus vacua non pervenit, 149. *e*. Quidquid de Deo humana mens poteſt cogitare, Deus non eſt, 234. a. Paucis Dei cognitio ejus eſt, 255. *a*. Iſta cognitio lucis Electorum deſideria ſatiare non novit, ſed excitare, *ibid*. Illa ipſius lucis varietas & ſatiare & excitare ſolet, *ibid*. Cognitio Dei in hac vita miſera valde imperfecta eſt, 537. *a*. Dei ſublimitas quibus gradibus contingatur, e. *b* Deus cognoſcitur per ſpeculum, & per ſeipſum, 231. *a*. Deus ſui mutatione, & promiſſa revocat, & minas remittit, 108. *a*. Qui indignata dicatur Majeſtas Dei, 179. *e*. Deum pœnitere, quomodo intelligendum ſit, 352. *b* 301. *a*. Deus non ſubjacet mutabilitati, 367. *a*. 322. *e*. 334. *d*. Deus immutabilis mutabilia facit, 505. *a*. Deus ſolus immortalis eſt, 133. e

Deus eſt lux inacceſſibilis, 134. *e*. Ad ipſum Dei viſionem his minime pervenitur, *ibid*. 137. *a*. Neque ad lucem, quæ Deus eſt, ſed ad eam, quam inhabitat, *ibid*. *e*. Moyſes ad lucem in monte pervenerat, & lucem, quæ Deus eſt, quærebat, *ibid*. Moyſes, dum viveret, non vidit Deum intuitive, 135. *d*. 537. *a*

Deus virum quaſi ſortis qui dicatur, 290. e. Deus eſt omnia in omnibus, 68 *e*. Dei imago & ſimilitudo in animo ſculpitur, ut ejus eſſe cognoſcatur, 92. *e*. Imago & ſimilitudo Dei, eſt inclyto odio malum odire; & amore perfecto Deum diligere, *ibid*

Dei æternitas explicatur, 134. *e*. Apud Deum quando eſt, & quando non eſt, 400. e. Vera æternitas non eſt, niſi in Deitate, 333. *e*. Anni Dei qui ſint, & qui non deficient, 334. *d*. Qui ſint in æternitate Dei habitaturi, *ibid*. *e*

Dei ſapientiæ incerta & occulta, Davidi quæ ſint manifeſtata, 498. *b*. Scire Dei approbare eſt, 487. *a*. Omnia nuda & aperta ſunt oculis Dei, 496 *e*. Ab oculis ſe celat, qui a mandatis ejus avertitur, 152. *b*. Hunc Deus occidit, quem divina præſcientia inconvertibilem noſcit, 71 *d*. Apud Deum ſunt facta, quæ ab ipſo ſunt prædinata, 290. *b*. Præſcientiæ divinæ certitudo, 328. *e*. 412. *a*

Dei voluntas antecedens ſalvandi omnes: conſequens, damnandi iniquos, 73. *d*. *e*. Sacerdotes Judæorum, in Chriſtum ſæviendo, Dei conſilium impleverunt, 19. *e*. Juxta voluntatem Dei ſumus, quando hanc agnoſcimus per intellectum, & per amorem ſuſcipimus, 290 *a*. Ut divina voluntas exploretur, aſſidua meditatione opus eſt, 322. *e*. 153. *b* Pœnitere Dei, eſt voluntatem in reprobis non habere, 352. *e*

Deus fortis aſſeritur, qui carnis noſtræ pulverem transfert in perpetuæ gloriam incorruptionis, 56. *d*

Dei Sanctitas nos in via ſanctificans, 56 *e*. Solus Deus Sanctus, 44. *e*. Solus Deus ſine peccato, 501 *e*

Deus non poteſt deeſſe fidelibus ſuis in tribulatione, 61 *d*. A Deo prædefinitum eſt malis quantum noceant, 371 *b*. Nulla conſtituit Eccleſia, niſi quæ a Deo prædinata novit, 372. *e*. Deus oculos ſuos firmat, ſuper gradientes in via ſalutis, 479. *e* Cur Deus permiſerit alegere regem quem ſciebat reprobandum, 179. *e*. Deus de malis bona providet, *ibid*.

Deus iratus, & extrema comminans ſupplicia, ſlectitur, 108. *e*. Deus quædam temporalia concedit iratus, 179. *b*. Intimiæ damnationis ſententia, furor Dei vocatur, 468. d. 470. *a*. 482. *a*. Ira Dei ſignificat tranſeuntem purgatio-

]

in correptionem, 482. a. Furor æternam ſignificat damnationem, ibid.

Dei conſpectui quomodo ſancti viri ſemper aſſiſtant, 487. e. In conſpectu Domini eſſe quid ſit, 65. e. A conſpectu Domini expelli, quid, 65. a. Oportet ſemper ſe in conſpectu Dei aſpicere, 80. e. Nonnulli miniſtri ſunt in conſpectu Dei, non hominum, 81. e. In conſpectu Dei aquam effundere, quid ſit, 168. e. In conſpectu Domini ſtare, quid ſit, 275. e. Nemo in conſpectu Dei perfecte juſtus, 547. e. In ſepulcro ligatus, & a conſpectu Dei projectus, jacet peccator, 548. d

Deus loquitur per ſemetipſum ſolis perfectis, 310. b. Quid ſignificet anima Deo dicens: loquere, Domine, 104. b. Non ſolum per Scripturam, ſed etiam per occultam revelationem Deus loquitur electis, 119. d. Deum audire loquentem, quid ſit, 120. e. Quando Deus ſanctis ejus, plena lux dies eſt, 214. e. Cæco & frigida loquitur Deus per ænigmata, 357. a. Amicus eſt Dei, qui vocem ejus audit, 461. a

Dei opus, Judæam abjicientis & gentilitatem eligentis, venerandum, non diſcutiendum, 50. b. Deo prædeſtinare, facere eſt, 220. b. Prædeſtinationis divinæ certitudo, 328. e. 413. d. Et immutabilitas ejuſdem, 569. a. Vide Reprobatio. Reprobi.

Deus per miſericordiam Gentes civiſimus, & ab inferis reducit, 50. e. 81. a. Electam Gentilitatem ditat, ibid. Iis divinæ pietas ſubvenit, quibus homo ſufficiens erat nullus, 73. b. Inordinata de miſericordia Dei fiducia, 108. d. Per pœnitentiæ luctum & humilitatem ad Dei miſericordiam pervenitur, 149. a. Deus aliquando miſericors punit, 179. d 469. b. Major meritis noſtris miſericordia Dei, 458. e. Deus hic ſemper æquus in miſericordia, ibid. Lacrymis & gemitibus provocanda Dei miſericordia, 46 c. e. Miſericordia Dei erga judæos, 480. e. Electi, ſi ceciderint per infirmitatem, eo citius miſericordiam divinam inveniunt, quo amarius ſe affligunt, 469. b. Dei miſericordia, qua ſine præcedentibus meritis, veniam tribuit pœnitentibus, 503. e. Dei miſericordia, nos etiam everſos vocantis, 514. b. 552. d. Quanta Dei miſericordia, 502. e. In Judæos Gentileſque, 523. a. 527. d. Nomen Domini, miſericordiæ, 528. d. Sine divina miſericordia, nulli ſalus expectanda, 539. e. Lex Dei miſericordia, 540. a Hanc Chriſtus implevit, hanc nobis tenendam magiſter indixit, ibid. b. Infinita Dei, in Filii ſui incarnatione & paſſione, miſericordia, 544. a. Dei erga pœnitentes miſericordia, 551. e

Deus per ſuam juſtitiam Judæos mortificat, & ad inferos deducit, 50. e. 81. b. Pauperem facit Judæam repulſam, ibid. Miſericorditer volens ſalvare, per juſtitiam nolens damnat, 73. e. Diſtinctione divinæ juſtitiæ audita, ambæ tinniunt aures, 106. e. Veritas quæ peccata impœnitentium punit, 503. e Juſtitiæ Dei ſides eſt, 524. e. Quis juſtitiam Dei cum exultatione enuntiet, ibid. Quis glorietur in juſtitia Dei, 546. d

Dei cultus. Perfecti eſt, uni Deo vacare, 30. a. alios a Dei cultu avertere, peccatum eſt, quod vix pœnitentia deletur, 86. e. Abjectis idolis, Deo ſoli ſervire præcipitur, 165. e. Timere Deum, niſi ei ſerviatur, non ſufficit, 573. b. Quomodo quærendus Deus, 557. b. 420. d. e

DEXTERA Dei ſunt Electi qui a ſiniſtris ſeparantur, 400. a. Ad dexteram declinare, quid ſit, 153. e. Per dexteram vita æterna figuratur, 302. a. 417. d. 455. a. 431. e. Quæ ſint opera manus dexteræ, 203. a

DIABOLUS, arbor peſſima, bonum fructum non edit, 10. e. Pharaonis nomine diabolus deſignatur, 142. e. Et nomine Philiſthiim, 163. b. Sex deſignat diabolos, 171. e. Excuſſi ſunt diaboli, quia e cœleſti ſucre'n per ſuperbiam projecti, ibid. Diabolus vocatur fortis armatus, 517. e. Qui Chriſtus arma diaboli abſtulerit, ſpoliaque diſtribuerit, ibid.

Diabolus de cælo cecidit, 20. e. Tunc Philiſtæi humiliantur, cum in præparata ſibi ignis æterni incendia dæmones mittuntur, 172. b. Ex in terminos Iſrael etiam ultimum non apponunt, id eſt ad tentanda Electorum corda non exeunt, ibid. e. Electorum profectus, damnationis diaboli incrementum, & cumulus, 468. b. A Diaboli poteſtate qui liberentur, aut liberari indigeant, 563. b. Dum ambit illicita, perdidit diabolus acquiſita, 717. b. Diabolus nihil poteſt, niſi permiſſus, 665. a. Quibus artibus diabolus nos decipiat, 547. d. 550 a. Graecis diaboli perſecutio, 548. b. 654. e. Diaboli artes quibus artibus ſuperentur, 261 b. 554. e. Perverſe diaboli animas perdere conantis intentio, 548. a

Diabolus Adamum fortem in Paradiſo dejecit, 9. e. A Chriſto in natura noſtra, in eremo victus fuit, ibid. 7. a. Diabolus homo a Redemptore captus eſt, 261. e. Inimici electæ mentis maligni ſunt Spiritus, 55. e. Impii in tenebris ſilent, Deo pedet Sanctorum ſugium ſervente, 63. e. Nos refugi ſpiritus etiam timens, quod in divinæ gratiæ robur aſſumptos vident, 64. b. Eius ope vires adverſariorum eliſimus, ibid. a. Magis proficientibus dæmones ſuas infeſtimet, 267. e. 554. e. Non unus, ſed innumeri ad probandam Electorum patientiam diaboli impugnant, ibid. d. Cum victoriæ noſtræ tempus effertur, lapis inter nos & eos poſitus permittetur, 171. e. Maligni ſpiritus ſervi ſunt Sanctorum hominum, 196. b. Hoſtes noſtri tripartito agmine nos aggrediuntur, 293. d. Ut diabolos expugnemus, quantum nobis aſcendendum, & contendum, 302. e. 330. e. Lapſorum Angelorum prælia, ut hominem ad terrena deſideria pertrahant, 411. e. In fortiores parent graviores tentationum aculeos, 554. e. Quomodo vincendus diabolus, 684. e. d. 693. d. 297. e. Diabolus lumine & igne gratiæ ſuperatur, 665. a

Diaboli ſub regimine qui ſint, 413. b. 554. e. Qui patribus ſpiritualibus non obediunt, apoſtatæ ſpiritus imitatores fiunt, 82 b. Qui hic imaginem lapſi Angeli celunt, ignobiles erunt, et in æterna pœna ſociandi, 78. e. Diabolum hic jam habent patrem, 81. b

DIADEMA quid ſignificet, 517. a. Quo diademate Chriſtus a matre redimitus, ibid.

DIES ſtatuti quid ſignificent, 11. b e. 52. d. e. Dies, quibus Domino commendamur, ſignificant tempora vitæ præſentis, 29 e. Dies virtutum ſpiritualium claritates ſunt, ibid. a Quomodo diebus ſtatutis aſcendimus, 36 e. Qui ſint dies aſcenſus, quibus adorare, & immolare ſtatuimus, ſed in eis nec adoremus, nec immolemus, 35. e. Quis ſit dies ille ejus, quo dia immolamus, ibid. Quæ ſit illa dies, quæ interficit, 90. e. In die a Domino avocari, quid ſit, 97. a. Dies peccatricis animæ, eſt ſpes conſequendæ indulgentiæ, 166. d. Dies boni Doctoris vernantes ſunt radii fulgentis æternitatis, 170. e. Dies vitæ cujuſque Doctoris ſunt virtutum ſpiritualium claritates, 173. d. Cœleſtis converſatio boni Doctoris, dies vocatur, 214. b Dies dicitur vitæ juſti, 214. a. Dies mentis reprobæ ſunt delectationes malæ, 635. d Peccatorum recogitare omnes dies ſuos, quid ſit, ibid. Qui in dies ambulat, videt plana, quæ ambulet, & præcipitia, quæ declinet, 246. e. In duobus diebus prædicatio ſignificatur, in tertio habet quod ab aliis ignoratur, 245. b. Hic eſt ſpiritus inſilientis dies, ibid. d. Paſtorum exhortatio dies dicitur, 264. d. Dies ſtultitiæ eſt divinæ viſitationis adventus, ibid. Dies primus eſt lux prædicationis, ibid. e. Dies ſerpentis gulæ, dies abſtinentis, 265 e. Dies mentis eſt ſplendor eruditionis, 316. b. Dies eſt cognitio mentis, 312. d. Dies Saul dicuntur lumis operæ, 339. a. Pugnare in die ſua, vel aliena, quid ſit, ibid. b. Dies ſolemnis Domino, eſt compunctio cordis noſtri, 404. e Dies ſignificet bonorum lucem actionum, 475. e. Animæ perverſæ dies, quæ ſit, 514 b. Dies peccatricis Jeruſalem, ibid. Dies hominis quæ ſit, ibid. b. Dies hominis ſicut fumus deficiunt, ibid Dies gratiæ qui ſint, 521. e. Hi dies in nobis ſicut umbra declinant, ibid Dimidium dierum, imperfectionem eius ſignificat, 530. b. 531. d. In ea vita dimidium tantum dierum accipimus, ibid. Multiplicitas & paucitas dierum, quid ſignificent, 531. e. Longitudo dierum ſignificet etiam perpetuum, ibid. Dies nomine ſignantur Sancti, 534 d. Qui fuerint dies antiqui, 549 b Dies æternam vitam, nox ſignificet præſentem, 552. e

DIGITUS ſignificat Spiritum ſanctum, 257. e. 396. d. 536 e. Per diverſos manus digitos ſignantur variæ, per diſcretionem diſtinctæ virtutes, 458 a

DIGNITATUM culmina humilitati periculoſa, 109 a. 1162. e. Periculum eorum, qui propinquos ad Eccleſiaſticas dignitates evehunt, 8e. e. Pleriſque in humiliori loco, religioſi ſunt, qui in culmen evecti dignitatis, opera prima deſerunt, 309. e. Meritum dignitatis eſt obſervatio divini verbi, 362. e. Ad Eccleſiaſticas dignitates quomodo accedendum, 253. d. 254. d. 290. a. Eas ambientium miſeria, 679. a. Vide Culmen. Prælatus.

DILECTIONIS tres gradus, 316. e. Quid ſit diligere ex toto corde, tota anima, tota virtute, ibid. Per gradus dilectionis ad ſumma ſuſtollimur, ibid. d Qui acquirantur tres illi gradus dilectionis, 517. b. Perfecta dilectio timoris expers, 408. e. Duplici dilectione, ſeu duobus uberibus Chriſtus nutritur & roboratur, 415. a. Geminæ Eccleſiæ pulchritudo, in bina dilectione Dei & proximi conſiſtit, ibid. e. Chriſtus, inter mammas ſponſæ, id eſt geminata dilectione delectatur, 451. d. Bonorum operum, quæ ex hac dilectione fiunt, fragrantia, ibid. e. Cordi imprimenda eſt dilectio, quæ fortis eſt ut mors, 456. d Vide Amor.

DILUVIUM aquarum eſt multiplicitas doctrinarum, 477. e

DIMITTIT Deus non ſolum præterita peccata ſed a futuris tuetur, 478. e

DIRECTOREM morum noſtrorum maturo conſilio eligere debemus, 414. d

DISCERE oportet priuſquam docere, 543. b

DISCIPLINÆ Eccleſiaſticæ in negotiis diſpoenſari, licet falli poſſint homines, hæc tamen non eſt deſerenda, 175. d

DISCIPULI electi mens eſt fructifera terra doctoris, 693 e Chriſti diſcipulos non homines oportet eſſe, ſed ſupra homines, 399. b

DISCRETIONIS menſuram ſignat modius, 26. e. Diſcretio Paſtoris in oneribus pro ſubditorum infirmitate moderandis, 83. e. Ejuſdem Paſtoris & Prædicatorum diſcretio ad alta & profunda rudibus abſcondenda, 127. e. Indiſcretio Prædicatoris divina myſteria incredulis & contemptoribus prædicantis, 142. b. Recta via incedendum, diſcretione duce, 143. b. Diſcretio ſpirituum Prælatis neceſſaria, 238. a. Sanctorum in ſuis virtutibus, vel abſcondendis, vel manifeſtandis diſcretio quanta, 220. e. 299. b. Eccleſiaſticæ cenſuræ diſcretio, 658. e. Diſcretionis virtus ſeculi tridentis nomine exprimitur, 096. e. Vis diſcretionis agenda, cogitanda, & loquenda componit, ibid. d Indiſcretio currentium, non poſt, ſed ante Chriſtum, 406. a. Torpor & fervor indiſcretus, pariter cavendi, ibid Diſcretio e ſtturibus variis ponit modum, 438. b. Per naſum ſponſæ Prædicatorum diſcretio ſignatur, 450. e. Per ungulas vitulinum ſignatur diſcretio, 500. b

DISCUTERE quomodo oporteat ſpiritualia, 156. d

DISPENSATIO in multis Eccleſiæ negotiis ſalubris, 381. a. In promovando ad primatum indigno diſpenſatio lethalis, ibid.

DIVITIÆ periculoſæ ſunt ſectoris, 6e. e. Deus cito, bona cœleſtia offerendo, 6t. e. Miſera, quæ ex divitiis excipitur, conſcientiæ malæ conſolatio, 137. b. Divitiæ ſunt ſpinæ, ſemen verbi ſuffocantes, ibid.

DIVINITATIS ſplendor quando cernatur, 66. a

DOCTORIS duplex munus, peccatores convertere, & juſtos cuſtodire, 46. e. Doctor nihil in nobis docendo proficit, niſi per divinam gratiam, quod ſonat foris, intus infundatur, 68. e Somnus Samuelis perfectum mundi contemptum deſignat in mente doctoris, 114. e. Ad contemplanda interna myſteria vacare doctor per ſacrum eloquium debet, 118 e Perfecte cognoſcenti, non examinanti & probanti docere licet, 129 b. Doctorum ſingularis fulgor in gloria, 170 e. Doctor ſimplices, dies ejus ſuæ inclyſos habens, 173. e. Docere alios cupiens, Dei docibilis ſit, 174. e. 300 b Doctor ut ſit perfectus quid poſſit agere, ibid. Otioſum eſt doctoris ſtudium, ſi per hoc, quod ab illo in terris agitur, cœleſte ædificium non augetur, 176. e. Doctor ſanctæ Eccleſiæ raro ſit in publicis, frequens in ſecreta, 210 b Doctoris eſt, omnia quæ ſunt in corde fidelium, eis indicare, 550. e. Si per mentis languorem doctor jacet, curare ægros, & jacentes erigere non poteſt, 225. e. Doctores qui ſecreta aperiant, & futura revelent, 238. e. Sacri Doctores utriuſque Teſtamenti cœlitus illuſtrati Chriſtum annuntiant, 639. b. Ut a nobis parvulis intelligerentur, illos deſcendere oportuit, ibid e. Doctores abire, eum colunt, & redire, quid ſit, 256. b. Qui Doctor ad ſtationem Philiſthinorum, manibus reptando, aſcendat, 307. d. Pugnat doctor, dum prædicet; ſuperat, dum operando perſuadet, 329. e. Doctorum Eccleſiæ virtutes præcipuæ, quæ ſint, 333. b. Doctor potenter pugnat, qui nihil aliis docet, quod opere ipſo non compleat, 339. a. Qui recte docens, & male operantur, hi ſunt Chriſti exercitus proditores, 340. a. Errant Doctores, qui cum male vivunt, de diſcipulorum profectu ſibi blandiuntur, 354. a. Doctoribus ad malum præeuntibus, ſubditi dementius in præceps ruunt, 369. d. Coram ſpiritalis converſatio doctoris eſt, 375. d. Doctor bene loquens tre, & oſtendens opere, vitulus in manu eſt, 377. e. Dicens & agens, cum perſuadet, victima in altari eſt, ibid. Quibus virtutum fulgoribus doctor debeat ornari, 382. Qui doctores falſi ſint cavendi, 412. e. Vigiles ſunt Eccleſiæ doctores, 423 b. Sponſam ſatagentem invenire Dilectum, doctores inveniunt & inſtruunt, ibid. e. Quos quomodo ſponſa interroget, ibid. Cœlorum nomine ſignantur Doctores Eccleſiæ, 53e. e. Poteſtas ligandi atque ſolvendi eis conceſſa, 533. a. Sunt opera manuum Dei, ibid. In eis Dominus ſedet, ibid. Doctores præcipites urguntur, 121. d

DOCTRINA verbi farinæ mollis ſignatur, 67. b. b. Doctrina ſana bonorum operum ſtudio comes accedat, 193. a

DOLORES ſubditi ſunt repentinæ afflictiones mortis ſine præviſione venientis, 336. b

DOLUS in ejus ſpiritu eſt, qui magis videri juſtus, quam eſſe, cupit, 475 a. Beatus in cujus ſpiritu non eſt dolus; ſecus, infelix, ibid b

DOMI-

Digitized by Google

DOMICILIUM quid Judæos ſignificet, 317. b
DOMINORUM erga ſervos officia, 468. b. Dominorum eſt miſereri, 328. d. Domini erga ſervum iratï Judicas, 551. e
DOMUS Domini æternam patriam deſignat, 42. a. Dicitur & Domus fidelis, 80. b. Nunc domus hæc ædificatur piis eius actionibus, ibid. Ad hoc ædificium, indignum eſt opus hominis, ſi hoc non agat, gratia miſericordis Dei, ibid. Domus domnum infernus eſt, 87. c. Domus Sacerdotis quæ ſit, 92. c. Domus infidelis quæ dicatur, ibid. Domus Dei, idest Eccleſiæ, quæ ſint oſtia, 102. b. Domus populi ſpontanei, eſt munimentum ſanctæ dilectionis, 160. d. Cur in Gabaa dicatur ſita, ibid. Domus Prædicatoris dicitur, in qua amando converſantur, 176. a. 207. b. 212. a. Alia eſt domus regis, alia populi ſubjecti, 257. c. Domus regis in Gabaa, id eſt in ſublimi, ibid. Impii dicuntur domus ſutilis, 252. b. Domus iræ, mens eſt illius ferventis linguæ litigioſa, 293. c. Domus tranſgreſſoris eſt conſuetudo gravi operis, 372. c. Domus ſuperbi eſt æquitur ſua menſura, 373. b. Quaſi in domo manet reprobus, qui a pœnis egredi nunquam poteſt, ibid. Ad domum aſcendit, qui peccata ſua implet, ibid. c. Domum ædificare ſapientiæ non valet, niſi qui ſubditis ſibi hoſtibus pacem in ſe habet, 500. a
DONEC dicitur de illo tempore, de quo dubitabatur, ut de futuro non negat, vel affirmat, 423. a
DONUM flagitioſi non ſuſcipiendum, 19. d. Dei dona cum timore poſtulanda, 225. d. Dona Dei per peccatorum cognitionem & humilitatem promerentur, 258. a. Dona ſpiritualia gratiæ quædam mamillæ ſunt, 408. c
DORMIRE cum mulieribus, eſt ſine metu futuræ vindictæ peccare, 84. b. Aliud eſt dormire, aliud jacere, 99. a. Dormire aliquando in bonam partem accipitur, ibid. 225. c. Aliud in templo dormire, aliud in loco, ubi eſt arca Dei, 99. b. Dormire eſt in deſiderio æternæ vitæ quieſcere, 102. a. Cur ter dormire principiantur, 103. a. Dormire uſque mane, quid ſit, 106. c. Tota nocte dormire quid ſit, 127. a. Trina Samuelis dormitio quid ſignificet, 217. d. Dormire non poterit, qui ſibi non ſtervit, 205. c
DRACHMA decima perdita ſignat ſocietatem Angelorum, decima parte ſummam, ſine noſtra reparatione eſſe imperfectam, 185. a
DULCEDO Dei, neſcientibus Deum incognita, amantibus fit nota, 408. c

E

EBRIETAS ſpiritualis Eccleſiæ, qua mutatur cor, mens alienatur, 18. d. Ebrietas Eccleſiæ alia ſignificatio, 19. c. Qui dicantur potentes ad bibendum vinum, & fortes ad miſcendam ebrietatem, 297. d
EBUR ſignificat incorruptionem, 441. d
ECCLESIA per Annam Helcanæ uxorem figuratur, 10. c. 42. b. Eccleſia mortis conjunx, & crucis hæres, 24. a. Eccleſia qui dicatur mulier, & ſterilis nimis, 29. d. Eccleſiæ vir, humani generis Redemptor eſt, 21. d. Domus Domini Eccleſia appellatur, 27. b. 222. b. 422. c. Eccleſia ſancta quo vitio conſummata dicatur, 30. d. Orbis nomine ſignatur Eccleſia, 31. c. Regnum Chriſti dicitur Eccleſia, 54. b. Plauſtri nomine ſignificatur, 143. c. Eccleſia dicitur Iſrael, idest in quo eſt Deus, & videns Deum, 208. a. Terra Benjamin Sancta Eccleſia eſt, 214. c. Sponſa dicitur Eccleſia, 402. a. Sponſa Chriſti per Incarnationem copulata, 307. a. Pia Eccleſiæ deſideria, ſponſi Chriſti adventum expectantis, 403. c. Eccleſia, domus regia, 407. a. Cujus poſtes fides, ſpes aſcenſus, Caritas triclinium, ibid. Eccleſia auſtriis nomine ſignata, 409. a. Figuratur per ficum groſſos ſuos proferentem, ibid. Per capream, 422. b. Eccleſia dicitur Jeruſalem 426. d. 441. d. Eccleſia malo punico cur ſimilis, 428. d. Hortus concluſus eſt Eccleſia, 432. a. Paradiſus malorum punicorum vocatur, 431. c. Sibon dicitur, 446. d. Eccleſia cur auroræ & ſoli comparata, 447. b. Filia Principis dicitur Eccleſia, 440. c. Eccleſiam Chriſtus vocat ſororem, 458. b. Accepto Spiritu Sancto Eccleſia murus facta, ibid. d. Et propugnaculis munita, ibid. c. Eccleſia cur oſtium appellata, 459. b. Cur aſſimilarat columbis, 485. a. Stabuli nomine Eccleſia ſignatur, 494. d. Chriſti vinea eſt Eccleſia, 519. a. 520. a. Eccleſiæ varia nomina, 529. a. Cur Eccleſia dicatur terra, 530. a
Eccleſiam ſanctæ vulvam quæ Dominus claudat, 24. c. Quot parit Eccleſia, tanto eſſe cupit, 26. d. Eccleſia in contemplatione Dei diſcit qualiter ſint diſponenda terrena, 22. c. Eccleſiæ fœcunditas ex ſuperni amoris gratia, ibid. a. Eccleſiæ propoſitum non ex humano, ſed ex divino judicio, 25. c. Sine Sponſo Chriſto Eccleſia nihil poteſt, 27. d. A matre Eccleſia in hac vitæ qui commodentur Domino filii, 28. a. Eccleſiæ pro converſione Gentilium exultatio, 41. b. Unde Eccleſiæ gaudium, 42. d. Eccleſia ad æterni gaudii culmen quando ſublevanda, 54. b. Chriſtus ſuam præſentiam corporalem Eccleſiæ ſubtraxit, eidem inviſibiliter præſens uſque in finem, 69. b. 224. c. Aliquando eidem adfuit per gratiam muneris, aliquando ſe ſubtraxit per diſpenſationem probationis, ibid. c. Eccleſiam ædificare ſolus poterat Deus, 80. b. Deus futuram Eccleſiæ conſtructionem Prophetis revelavit, 228. d. In Eccleſia uſque in finem mundi Chriſtus permanſurus eſt, 120. a. De Chriſti capitis plenitudine membra ejus diviſas accipiunt gratiarum partes, 296. c. Spiritus Sanctus in Chriſti diſcipulos effuſus, in Eccleſia perſeverat, 342. d. Cur nigra ſimul & formoſa dicta Eccleſia, 409. b. Eccleſia per meritum nigra, formoſa per gratiam, 410. b. Per pœnitentiæ aſperitatem ſimilis eſt pellibus Salomonis, ibid. c. Eccleſia ex Gentibus congregata: olim quoque a fidelibus deſpecta, ibid. Quale ſignum gignat Eccleſia, 415. b. Quaſi aqua non ablaat, ibid. Unde gemina Eccleſiæ pulchritudo, ibid. c. Quibus floribus & fructibus Eccleſia fulciri petat, 417. a. Eccleſia ex neceſſitate temporalia tolerans, ad æterna contendit, 417. d. Eccleſiæ gemitus exaudiuntur in cælo, 420. a. Mater Eccleſiæ exſtitit Synagoga, 429. d. Eccleſia in baptiſmo a peccatis abluta, Spiritum Sanctum recepit, 430. b. Quo merito Eccleſia de Libano ad coronam veniat, ibid. Tribus præcipue virtutibus munitur Eccleſia, ibid. c. Corona ejus ex ſæculi potentibus converſis contexta, ibid. d. Quanto emolumento Chriſtus viſitet Eccleſiam, 443. b. Eccleſia Chriſto per fidem, ſpem & caritatem copulata, ibid. Eccleſiæ felicitas, quæ verus ſponſi ſui paſcitur, ſanguine lavatur, verbo ſaginatur, 446. d. His facta robuſta nutrimentis Eccleſia, quantis faciat, quanto ſperet, ibid. a. Ad conſortium gloriæ ſui capitis Eccleſia deſtinata, 447. b. In corpore Eccleſiæ infirmi per perfectos roborantur, & mali per bonos convertuntur, 448. d. Judæorum & Gentilium in fide genitorum fraterna concordia, 450. c
Eccleſiæ caput Chriſtus, 451. a. Cur ut Carmelus dicatur Eccleſia, ibid. Capitis hujus quæ ſint comæ, ibid. c. Chriſti & ejus ſponſæ Eccleſiæ de pravium ſalute ſolicitudo, 455. b
Eccleſia Chriſtum Sponſum oſculata, non amplius deſpicitur, 456. c. Eccleſia in fine mundi Chriſtum Synagogæ prædicabit, ibid. d. Cui novi Teſtamenti vinum optimum propinatura eſt, ibid. Eccleſiam ſororem parvulam, quando Chriſtus fuerit allocutus, 458. c. Eccleſia accepto Spiritu Sancto murus effecta, ibid. d. Fideles in corpore Eccleſiæ, membra ſunt Chriſti, 487. d. Una perſona ſunt, Chriſtus & Eccleſia, 511. a. Eccleſia Spiritum vivificantem habet, ibid. d. Chriſtus, caput noſtrum, ſedet a dextris Dei, & adhuc in ſuo corpore tribulatur, 510. c. Ex utroque populo ædificatur Eccleſia, 524. c. 526. a. Deus Synagogam reprobavit, & Eccleſiam elegit, 527. a. Chriſtus in Eccleſia cœlatur in gloria ſua, qui in infirmitate viſus eſt in Synagoga, ibid. Eccleſia Virgo filios Dei generat, 527. b. In virtutis Dei quis reſpondeat Eccleſia, 529. a. In Chriſto fundata eſt terra, idest Eccleſia, 531. a. Terra, idest Eccleſia in æternum ſtat, 532. a. Eccleſia ſuper petram, idest Chriſtum fundata, ibid. Portæ inferi, idest hæreſes & hujus mundi adverſæ poteſtates, adverſus Eccleſiam non prævalebunt, ibid. b. Eccleſia eſt apoſtolicæ prædicationis imbribus fœcunditatem conſecuta, ibid. d. Soli Joſue & Caleb, idest caput & corpus Eccleſiæ, terram repromiſſionis ingreſſuri fuerant, 535. b
Eccleſiæ fundator in Scripturis ſacris, 27. b. Eccleſia per orbem terrarum diffunditur, 62. a. Eccleſiæ prius ſterili collata fœcunditas, 49. d. Chriſtus aliquando adeſt Eccleſiæ, aliquando ſe ſubtrahit, 65. b. Eccleſiæ incrementa, 123. c. 609. c. Ut creſceret, ex Chriſti præſentia recepit, ibid. d. Eccleſiæ juventus & ſenectus, 290. a. Unde conſenuerit, ibid. b. Reſoluto vigore, nihilominus prophetias & recte docet Eccleſia, ibid. c. Junior Eccleſia in caritate fuit infirma, 458. b. Eccleſia uſque ad mundi finem permanſura, 531. c
In Eccleſia plures Præſulum ordines, 130. d. Ordine ſunt in Eccleſia minores miniſtri, majorum laboris participes, 257. b. 279. d. Duobus bobus ſignantur primi & ſecundi ordinis Sacerdotes, 108. c. Signantur quoque Jonathæ, & ejus armigero, ibid. Saul etiam & Jonathæ, 370. b
Eccleſia ad æternam vitam electos prædicatione paſcit ipſos, bona eorum temporalia contemnit, 18. a. Eccleſiæ conſtantia & libertas, 19. a. Manſuetudini conjuncta, ibid. b. Et terrenorum contemptus, ibid. c. Eccleſiæ innocentia, 20. a. Præter Eccleſiam locus non eſt ubi merita virtutum creſcant, 27. c. In ſola Eccleſia catholica amor divinus electis impenditur, 50. d. Eccleſiæ & retentione viſionis, & excellentia converſationis excelſa, ibid. a. Eccleſiæ mores auxilii ſui munimina pro lucrandis animabus patientes ſuſtinentis, 41. b. Sancta Eccleſia, divina beneficia affando, & venerando recolit, prædicat, & orat, ibid. d. In moribus Eccleſiæ cornu ejus exaltatum in Deo ſunt, 42. b. Eccleſiæ aromata ſunt Spiritus ſancti dona, 403. b. Quantum Legis aromatibus præſtet, ibid. Eccleſia præfert humilem Verbi incarnati ſapientiam vanæ ſuperborum Philoſophorum ſapientiæ, ibid. c. Hic exulans Eccleſia, quaſi in deſerto, ſpretis omnibus, ad cœleſtem patriam anhelat, 424. c. Eccleſia cur fumo, ex aromatibus exhalatu, comparata, ibid. d. Ejus aromata, virtutum odor, & profectus, 493. c. Calceamenta Eccleſiæ ſunt exempla præcedentium patrum, 449. c
Eccleſia, ut ſit hoſtibus terribilis, pace ſe muniat, unitate ſe vinciat, 445. c. Chriſtus ad unitatem inter Eccleſiæ mem ra confirmandam, mortem paſſus, 431. c. Judæi converſi ſub Antichriſto, pro fidei unitate paſſuri, 444. d. In omnimoda caritate ſe mutuo ſequentur electi, 446. a. Extra corpus Eccleſiæ non vivificat Spiritus, 511. a. Eccleſia ex multis & diverſis una, 529. b. Extra hanc nemo laudat Deum, nemo annuntiat, ibid.
Eccleſia ſe præparavit ad prædicandum prædeſtinatis ad vitam ex Judæis, & Gentibus ad fidem converſis, 10. d. Quæ dicatur Eccleſia ad prædicandum calcari, 230. a
Eccleſiæ poteſtas a Chriſto collata, 41. d. 318. c. Nulla conſtituit Eccleſia, niſi quæ a Deo præordinata novit, 374. c. Eccleſiæ auctoritas, ſine miſericordia, evaneſcit, 384. c. Eccleſiæ ſequitur dignitas, nec auſtera, nec ſuperba, 387. a. Quibus armis utatur, & munitur Eccleſia, 429. b. Reges & Imperatores Chriſto per pœnitentiam ſubjecit Eccleſia, 431. a. Leones & pardos domuit, ibid. Chriſtus Eccleſiæ dedit poteſtatem ligandi atque ſolvendi, 501. a
Eccleſia cor quid ſit, 26. c. Eccleſia ut proſit parvulis ſuis, gloriæ dilationem libenter patitur, 24. a. Parvulorum Eccleſiæ ablactatio quæ ſit, ibid. b. Bonum operari ſolis Eccleſiæ filiis prodeſt, 31. a. Plerique intra Eccleſiam nullos ferunt fructus, ibid. c. Jeruſalem, idest Eccleſiæ filii multiplicati, 60. b. In Eccleſia non ſolum perfecti, ſed etiam infirmi ſalutem conſequuntur, 70. b. In Eccleſia ſunt viri perfecti, ſummo lapidi Chriſto caritatis conſummatione conjuncti, 155. c. Qui intra Eccleſiam Deo rebellis eſt per iniquam operationem, admonendus eſt ut Deus auferat de medio ſui auferat, 264. b. Ultimus Eccleſiæ ordo, pœnitentium, 282. a. 227. a. Non aſſumuntur infirmi ad Eccleſiæ defenſionem, 279. b. Alii ſublimioris vitæ exemplis fideles adjuvant, ibid. a. Alii humilitate & terrenorum contemptu, 280. b. Qui ſunt in Eccleſia fortes operarii, 290. c. Quidam in Eccleſia eruditi in Scriptura ſacra, in irreligioſi, 374. d. Quando Synagoga in cæcitate relicta, Spiritus Sanctus in electos Eccleſiæ diffunditur, 393. d. Cubiculum regis ingreſſa Eccleſia, 407. c. Oculi Eccleſiæ ſunt Prædicatores, 419. d. 427. d. 428. a. Capilli Eccleſiæ ſunt populi, ibid. Eccleſiæ dentes ſunt ſancti Prædicatores, 428. a. Et Eccleſiæ labia, ibid. b. Ex genis Eccleſiæ, idest prædicatoribus, ibid. c. In ſanctis Prædicatoribus, quæ patent, magna ſunt; quæ latent, majora, ibid. d. Collum Eccleſiæ quomodo ſicut turris David, ibid. a. Præclus Eccleſiæ, ſolii eius præſertim Martyres, 433. b. In membris Eccleſiæ duæ ſunt diverſæ perfectæ viventium, 435. a. d. a. In Eccleſia alii fulgent, ut aurora, 447. b. Alii ut luna, ibid. c. Alii ut ſol, ibid. a. Quidam in Eccleſia nucibus ſimiles, ſub vilitate exteriori interiorem ſapientiam, quaſi nucleum in teſta tegunt, 448. a. Duo femora ſponſæ, duo populi Eccleſiæ, ex circumciſione, & ex præputio collecti, 450. a. Membra Eccleſiæ variis decorare virtutibus, 559. a. Sicut una anima unita membra vivificat, ita Spiritus Sanctus Eccleſiam totam vegetat, 511. b. Chriſtus in membris ſuis iterum patitur, 532. a
Eccleſiæ diſciplina ſemper cum miſericordia tenenda, 384. c
Eccleſiæ ſponſæ Chriſti unica pars eſt temporalis afflictio, 63. d. Æmula Eccleſiæ Synagoga, 64. a. In Eccleſiam ſævit Synagoga, ibid. Inter adverſa interna conſolationis ſuavitate relaxitur Eccleſia, 15. d. Unde Eccleſiæ inter perſecutiones gaudium, & fletus, 16. b. Unde Eccleſiæ dolor, 20. d. In gravioribus perſecutionibus ſemper ſtat Eccleſia, 28. c. De tentationibus eorum, & moribus pardorum Eccleſia coronatur, 431. b. Chriſtiani Reges in Eccleſiam perſecutiones, 318. a. 532. b. Fruſtra conati ſunt perſecutores Eccleſiæ adverſus eam prævalere, 532. a
Eccleſiæ gradus quæ via attingendi, 253. d. 274. d. 290. a
EDOM interpretatur rufus, 530. b. Nimium peccandi fervorem inſinuat Edom. ibid. d
EGENUS quomodo de pulvere ſuſcitatur, & de ſtercore erigatur, 62. a. Et quis ſedeat cum Principibus, 63. a

Digitized by Google

ELATIO & gula, antiqua diaboli tela, 6. e. Ab elatione pro donis acceptis mens compeſcitur, viſa ſimilium reprobatione, 105. c. Cavendum ne virtutibus creſcendo, elatione corruamus, 309. b. Ad contemplationem provectis elatio metuenda, 117. c. Tales jam per corruptionem facti ſumus, ut vix poſſimus ſine elatione boni videri ab ipſis etiam paſtoribus noſtris, 299. c. Dum perfecte cavere elationem non poſſumus, bonum de quo extolli poteſt, omnibus abſcondi debet, 300. c. 310. a. Mos elatorum eſt, ut ſuam ab aliorum laudibus lingua aliena ſilet, æſtimatio ſua non ſileat, 319. a. De bonis operibus ſuis elevari, eſt furti reum fieri, ibid. b. Bonum in mentem adducere, eſt peccatum elationis pœnitentia delere, 320. c. Sæpe qui creſcunt dignitate, elatione decreſcunt, 357. d. Vide Gloria vana.

ELEAZARUS interpretatur Dei adjutor, 161. c. Eleazarus ad cuſtodiendam arcam Dei ſanctificatus, quos ſignificet, ibid. Cur filius Aminadab eſſe dicatur, 162. b

ELECTIONIS divinæ immutabilitas, 120. b. 446. a. 503. d. Signum electionis habet, cum & alienæ ſimul & propriæ ſaluti ſtudet, 232. d. Electionis & reprobationis myſterium abyſſus multa, 500 d. Niſi vaſa iræ feciſſet Deus vaſa miſericordiæ, neminem ab illa perditionis maſſa, vita ſancta diſcerneret, 533. a. Vide Reprobatio.

ELECTORUM merita diſparia, & præmia non æqualia, 13. d. Deus ipſe electorum eſt præmium, 15. b. Chriſtus electos ſuos per ſpiritualem præſentiam numquam deſerit, 51. d. Electi oblectantur, ut Domini conſpectu digni fiant, 53. d. Per ſapientiam & caritatem a Deo collecti, Electi hoſtes ſuos ſuperant, 55. c. Inde in Salutari Dei latantur, 56. a. Ordo humilium electorum inter Angelorum choros exceptus, 89. a. Electorum hoc in exilio gemitus, & lacrymæ 209. b. Sæpe electis bonum eſt, quod mali Rectores ordinantur, 215. c

Electi ſic gratiam recipiunt, ut in ea uſque in finem perſeverent, 386. c. Numerus electorum apud Deum conſtitutus, 440. a. Soli, qui in ſimplicitate permanent, & in unitate, ſunt electi, ibid. e

Electi dicuntur poma arboris Chriſti, 20. b. Nemo electorum niſi in Chriſto eſt, 94. c. Electi omnes qui ſint Sacerdotes, 94. d. Puellæ ſunt mentes electorum, integræ per innocentiam, decoræ per virtutum claritatem, 209. b. Adoleſcentulæ dicuntur electorum animæ, 405. c. Cedro & cypreſſo imputribilibus, Electi figurantur, 416. c. Electæ palmarum dicuntur electi, 440. b. Cur nigri ſicut corvus dicantur, ibid.

Electi, a negligentibus & ſuperbis doctoribus admoniti, humiliter obſequuntur, 10. b. Qui in fine deficiunt, non, auctore Deo, ſeculum petierunt, 152. a. Uno itinere Electi graduntur, 153. c. Filii electorum dicuntur, qui eorum virtutes imitantur, 282. b. Electi bona quæ habent, & abſcondere, & manifeſtare ſciunt, 220. b. Electus quiſque humilis eſt, & ſterilis non eſt, 382. d. Electorum Eccleſia per ignorantiam fœda, per fidem pulchra, 412. a. Cum electis multi intrant in Eccleſiam, qui ad eorum ſortem non pertinent, 441. a. Electorum mores, 446. b.

Electi ipſi ſine peccato eſſe non poſſunt, 90. c. Electus quiſque fortis eſt in bono opere, humilis per æſtimationem, aſſiduus per contritionem pœnitentiæ, 235. d. De ſingulis ſuis peccatis ſingulatim ogunt Electi, ſe cruciando, pœnitentiam, 513. a. Cur Deus quandoque electos ſuos labi permittat, 283. c

Electi dies vitæ ſunt virtutum, 58. b. Manus electi dicitur poteſtas internæ libertatis, 34. d. Electus animam ſuam in manibus portat, ibid. e. Ad prædicationem veritatis proficit Electus, 61. d. Duplex electorum motus, unus quo avertuntur temporalia, alter quo ad æterna convertuntur, 152. a. Electorum ſalutaris, 167. a. Greges Electorum ſunt turbæ virtutum ſpiritualium, 385. d. Electi ſuum ſemper enſem ſuper femur ſuum quid ſignificet, 423. a. Electorum mentes inter amaritudines ſeculi, ſummæ beatitudinis ſuavitatem contemplando deguſtant, 478. c.

Electorum profectus, damnationis diaboli incrementum eſt ac cumulus, 106. b. Electorum corda Sancti Spiritus donis replentur, 142. c

Electorum ad excelſa erigitur intentio, reproborum ad ima deprimitur, 35. a. Non omnes homines, ſed ſoli electi ad æterna gaudia perducuntur, 80. d. Quo plures filii ſteriles Jeruſalem pariuntur, eo Babyloniæ filii minuuntur, ibid. Electi audiendo verbum Dei, ad opera bona accendi ſolent, ſecus reprobi, 166. a. A ſinu Philiſthinorum, ideſt dæmonum timent Electi, ut eorum poſteriora aliquando non timeant, 308. a. Reprobi vero horribilia hæc eorum poſteriora ſentiunt, ibid. Electi per Iſraelem, per Amorrhæum ſignificantur reprobi, 173. b. Pax inter utroſque in extremo judicio qui facienda, ibid. Deus dum reprobos punit, ſanctos erudit, 379. d. Divina eloquia etiam reprobi loquuntur, 206. d. Electi ſoli loquuntur & tacent, ibid. Electi, nomine pauperum, edunt & ſaturantur: divites, ideſt reprobi ſaturari non poſſunt, 207 a. Alia ſunt Dei, alia hominum de electis & reprobis in hac vita judicia, 413. d. r. Electorum in cælo numero creſcente, reprobi ab Eccleſia, ſeu ſarmenta inutilia, amputantur, 400. a. Reprobi ſæpe peccata confitentur, ſi in illa recurrunt: electi quæ flendo confitentur, emendant, 491. c. 505. c

ELEEMOSYNA. Chriſtum paſcit, qui eum in membris ſuis ſuſtentare non deſinit, 404. d. Ille manus ſuas contrahit, qui vocem pauperis non exaudit, 550. b

ELEVATIO oculorum, ſtudium diſcernendarum ſpirituum ſignificat, 156. a

ELIAB interpretatur Deus meus pater, 370. d. ſignat bona opera, & eruditos, ſed arrogantes, ibid. Eliab a prælatione rejectus, quid ſignat, ibid.

ELIAS in curru igneo in cælum ſublevatus, forma Prælati inquirentis æterna gaudia, 102. b. Elias ex Jezabel minas audiens, 15. diebus jejunavit, 226. a. Elias in Carmelo orans, pluviam impetravit, 455. b. Elias e conſpectu Dei non diſcedebat, 486. e

ELIZABETH cur pregnans quinque ſe menſibus celet, 243. e

ELOQUIA divina argenti nomine deſignantur, 206. d

ENGADDI interpretatur fons hædi, 413. b

ENSIS ſignificat Prælatorum intelligentiæ ſubtilitatem, 257. b. Vicinorum hoſtium pravas immittentium ſuggeſtiones enſe intellectus ferit, ibid. d. Per enſem ſignatur rigor converſationis, 025. e.

EPHOD portare coram Deo, quid ſit, 73. a. 76. a. Ephod lineum continentiæ candorem ſignificat, 82. e. Ephod Gentilis populi electum ordinem ſignificat, 49. b

EPHRAIM interpretatur frugifer, ſeu fructificans, 8. c. 30. a. Mons Ephraim ſignificat dubium ibid. d. De monte Ephraim & Ephrateus eſt, qui in ſterili corde non eſt, 31. a. Via Ephraim, ideſt frugiferi cordis bona eſt cogitatio, 253. d

EPISCOPUS fide ac bonorum operum luce refulgeat, 214. c. Perfectus debet eſſe, qui Eccleſiæ præponitur, ibid. d. Sæpe primatum ille ſuſcipit, qui verbo eſt aliis utilis: mente tumidus, ſibi nocet, 215. d. Paſtores ſunt reges, qui a ferocitate non liberant, 230. b. 250. b

Eligens ad ſacros ordines perſonas, non ex converſationis honeſtate, ſed amore propinquitatis, hominem, non Deum, honorat, 86. c. 377. c. In eligendis ſacris miniſtris, errare quam pronum ſit, 170. d. Sanctorum patrum Electi imitatores, per doctrinam aliis utiles, & per converſationem ſibi, 222. b. Ab humero & ſurſum eminent eligendus ſuper omnem populum, ibid. c. Præſtet vita, verbo, & contemplatione, 223. a 225. b. Signa internæ caritatis præ ſe ferat eligendus, ibid. Audaces non facit Spiritus Sanctus ut præſumant, timidos, ne ſuperbiant, 226. c. Bonus Paſtor ſæpe merito bonæ plebis eligitur, 214. c. Ad Eccleſiæ regimen promovendorum vita exploretur, 216. c. 380. a. 381. b. Sublimior ſiat merito, quibus debet eſſe ſuperior dignitate, 229. d. Magna retractatione conſilii eligendi ſunt, qui in culmine ſublimentur, 229. d. Signum electionis habet, cum & alienæ ſimul & propriæ ſaluti ſtudet, 232. d. Electio boni Antiſtitis non ſiat humano, ſed divino judicio, ideſt eloquii ſacro, 352. a. 374. d. Quam maturo conſilio deligendi ſint Eccleſiæ Principes, ibid. d. Samuel in electione Saulis in Regem formam dedit eligendi Eccleſiæ Principem, 353. a. b. Etiam Deo auctore electi dignitatem hanc fugiunt, ibid. c. Fugientes Dominus prodenit, 354. a. Ante ſublimitatem Eccleſiaſticæ culminis, culmen conſcendant virtutis, ibid. d. Ad inveniendam perſonam eligendi Pontificis, ſacras conſulant Scripturas electores Prophetæ, 374. d. Qui & quales ad paſtoralem curam eligendi, 373. a. Quales eligendos Antiſtites monſtret, aut quales reprobet Scriptura ſacra, 631. c. 299. c. 379. b. In eorum electione, nec ſcientiæ nec boni operis, abſque humilitate, habenda eſt ratio, ibid. d. Non ſunt propter negotiorum ſecularium peritiam eligendi, 380. b. Forma eligendorum Antiſtitum, 600. c. Eligendus, qui ſit ſecundum cor Dei, ibid. Ex congregatione, in qua religio vigeat, aſſumendus, 373. c. In eligendis Paſtoribus conſulendus Deus, 377. d. Non carnalis effectus, ibid. Merita diſcernenda, non accipienda perſonæ, ibid. c. Ille monſtratus a Domino eligitur, qui per ſacrum eloquium commendatur, 376. a. Imperiti humiles, a prælatione rejiciendi, 380. c. Indefeſſo labore quærendi qui ad animarum curam idonei ſint, 382. a. Qui ad paſtorale officium præponendi, ibid. c

EPISCOPUS ordinatur vel pro ſe & pro populo: vel non pro ſe, nec pro populo: vel pro ſe & non pro populo, vel pro populo & non pro ſe, 215. a. 216. a. Quibus exteriora Sacramenta proſint Sacerdotibus, 214. d. Sacerdotes unguntur, quando per miniſterium ordinantium ſe, gratiarum incrementa percipiunt, ibid. Qui ad regendos alios ordinantur, charismata, quibus aliis proſint, majora accipiunt, ibid. a. Per humilitatis portam promovendi ingrediantur, 216. c. Ordinandus Paſtor Eccleſiæ, quantæ ſanctitudinis eſſe debeat conſiderare præcipitur, 224. a. Summi viri illos, quos in culmine Eccleſiæ ordinando ponunt, quæ docent, 229. c. Tam his qui ordinant Paſtores, quam qui ordinantur, ſurgendum, 226. b. Pariter ſurgunt, quia ſublime officium datur, ſublime recipitur, ibid. Qui in culmine ponitur, ſacramenta ſuſcipit unctionis, 228. b. Ipſa veritas prius oſculatur quos ordinat, deinde ad liberandos alios mittit, 229. c. Oſculatus ſuper hereditate Domini conſtituitur, ibid. Quos Deus ordinat ad crimen regiminis, ad toleranda prælia antiqui hoſtis mittit, 230. b. A Deo, qui eos ordinavit, roborari tentaus, ibid. Dum primæ ordinando dantur, quibus flere docetur peccata, & ſua & aliena, 236. b. Ordinati ab Eccleſiæ miniſtris, intus a Deo Sacramentorum virtute roborantur, 226. c. Virtus Sacramenti gratia eſt Spiritus ſeptiformis, ibid. Unctum ſe aliquis ad Eccleſiæ principatum exterius tenent ſignum, 047. e. Qui ea in ſe ſigna non agnoſcunt, timeant, ibid. e. Quot peccatis obnoxii ſint qui carnalibus Eccleſiæ gubernacula credunt, 274. d. Electi viri ad honorem primatus, non ex ambitione veniunt, ſed coacti perducuntur, 290. c. Prophetæ eſſe debent, qui in culmine Eccleſiæ alios volunt ordinare, 374. d. Quid Epiſcoporum unctione deſignetur, 371. b. Amore flagrent ad Epiſcopatum vocati, ibid. Gratiarum plenitudine gaudeant, ut qua ceteri accipiant, ibid. e. Plena cornu ungendi Antiſtites, ibid. c. d. Dei eſt monſtrare perſonam ordinandam, ordinatoris eſt præbere unctionem, 377. c. Ad ordinandum Antiſtitem plures ſapientes & religioſi viri vocandi ſunt, 379. b. Numquam ſe in ordinando præcipitet miniſter Eccleſiæ, 381. a. Lethale malum Eccleſiæ indigna Paſtoris ordinatio, ibid. e. Quot & quanta mala ex indigni Prælati ordinatione procedant, ibid. d. Inconſulte Paſtorum ordinatio ontatur, 384. a. In ordinato conveniant contemplatio & caritas, ibid. b. Unctionis Sacerdotalis myſteria, ibid. Cornu plenum in unctione ſua quiſ habeat, ibid. a. Cur in medio fratrum ungatur, 385. a b. Foris homo, intus Deus operatus, & non homo, ibid. d. Magnum eſt onus Ordinis, magna fragilitas carnis, ibid.

Epiſcopi locus ſummus, niſi ſumma adſit gratia, non bene regitur, 206. c. Sermo regni eſt honorabilis dignitas Paſtoris, 272. c Qui ad regendam Eccleſiam eliguntur, ſerio examinandi, 269. b. Dignitas Pontificis non conſiſtet in ambitione culminis, ſed in ſumma virtutis, ibid. c. Agnoſcat Pontifex dignitatem ſuam, & vim exerceat dignitatis, 385. b. Virtute cunctis antecellat, 354. d. Utrum Paſtor ſit merito, quod eſt ordine, non cognoſcitur, niſi cum operum fortitudine declaratur, 296 d. Actio boni Præſulis debet eſſe virtute ſingularis, 296. c

Epiſcopi virtutes olei virtutibus ſignificantur, 228. b. Prælatorum, qui in caritate Dei & proximi perfecti non ſunt, periculum, ibid. d. Epiſcopi doctrina & virtutibus polleant, 260. c

Epiſcopus ita quærat ſalutem alienam, ut non negligat ſuam, 291. a. Cornu ſeriunt Antiſtites, quando increpando acumina peccatoribus conjungunt, 375. b

Epiſcopus ad regendam Eccleſiam aſſumptus, a Spiritu Sancto dirigatur, 213. a. Super hereditate Domini unctus, hanc ſolam quærat, quam quæſivit Chriſtus, 22. d. Ita contemplationi ſit addictus, ut Eccleſiæ ſollicitudinem gerat, 030. a. Altiſſima ſunt Eccleſiarum negotia, infirmos & imperitos oppreſſura, 229. b. Ad Eccleſiæ defenſionem, non infirmi, ſed validi bellatores, aſſumantur, 279. b. Epiſcopi conſiliis minorum & eruditorum miniſtrorum utantur in Eccleſiaſticis negotiis, 310. a. Illos debent conſulere in dubiis, quibus aperte ſciunt ſpiritualia dona non deeſſe, ibid. b. Ambigua conſulendo, aperta exequendo melius peraguntur, ibid. b c. In dubiis & magnis negotiis Deus conſulendus, 352. c. 563. b. In culmine poſiti, Prophetæ eſſe debent, 374. d. Cum ſpiritualia negotia urgent, ab aliis leniandum, 312. b

Epiſcopi bonis Eccleſiaſticis propinquos ditare non debent, 86. c. Ut de emolumentis ſollicitus Paſtor, ſecularia non timeat, 225. c. Ab hoſtibus circumſtantibus quid formidare debeant Epiſco-

Digitized by Google

piſcopi, 149. c. Meos curis ſecularibus ſaturata, ſacram lectionem faſtidis, 4. a. Curie exterioribus occupati a cœleſtium contemplatione repelluntur, 247. c. Prælati ut pares præſint, 272. c. 385. b
EQUITES dicuntur dignitate ſublimes, potentia eminentes, 182. a. Equites duros rectores deſignant, ibid. d. Equites ſunt quando carnis ſuæ voluptates retrahunt, 204. c. Velut eques ſublimis per caſtitatis bonum liber & velox hoſtem vel fugit vel invadit, ibid. Equites contra nos qui veniant in prælium, 282. b. Impetus equitis, qui viribus violentus quid ſignificat, ibid. a
EQUI ad curſum celeres ſunt, ad impetum fortes, 282. b. Malas cogitationes equi ſignant, ibid. Equus unus in ore ſervire ſervatur, ſed ſolutus non eſt, ibid. c. Qui ſint equi Pharaonis, qui Dei, 413. b. De via occulta Dei judicia, ibid. d. e. Illi equo ſimiles, qui præter Deum, alium admittunt feſſores, 480. a
ERRORUM magiſtri qui filios patiant, 530. a. Magiſtros ſuos ad ſecure moriendum in errore, filii cohortantur, ibid. d
EVÆ in Paradiſo tentatio, 419. d
EVANGELII prædicatio apud Gentes multos fructus tulit, 21. c. Stupendi affectus evangelicæ prædicationis, 140. a. Arca apud Philiſthæos circumducta, Evangelium apud Gentiles prædicandum & circumferendum figurabat, ibid. Evangelii prædicatio ab incredulis & ſterilibus auſertur, 104. c. 145. b. Evangelium omni creaturæ prædicari præcipitur, id eſt omnia hominum genera vocantur ad fidem, 331. b. Quatenus Evangelia aliquando a Synagoga, Eccleſiam imitata, devota colenda, 443. d. Hæc operibus ſequendo, fiet ficus Jeruſalem, pulchra, ibid.
EVANGELISTÆ tres pauca de Divinitate Chriſti ſcripſerunt fidelibus, parvulis lac propinantes, 23. c. Johannes de ejuſdem Divinitate ſublimia grandioribus cibum ſolidum tradidit, ibid. d
EUCHARISTIÆ audaces ſuſceptores, prius repleti, pro pœne ſe locant, 59. d. Sacramentum ore impleunt, virtute Sacramenti non replentur, ibid. Quo ſtudioſius mundamus lamenta pœnitentiæ, eo uberius replemur in Sacramenti perceptione, 60. a. Qua pœna digni, qui corpus & ſanguinem Chriſti tractant indigne, 160. a. Veri fideles tanti Sacramenti dignitatem ſuſpendant, 161. a. Vivifici corporis & ſanguinis Chriſti perceptione Eccleſia paſcitur & potatur, abluitur & ſanctificatur, 544. b. Corpore & ſanguine Chriſti paſcimur & ejus amor, alimur & ſaginamur, 556. d. Euchariſtiæ non percipit fructum, niſi a vitiis jejunant, 90. a
EVILAT interpretatur parturiens, 348. a. Significat concupiſcentiam, ibid.
EUNUCHI Regis qui ſint, quibus decimæ dentur, 184. c. 197. b. Eunuchi ſunt, qui omni virtute omnia in ſe libidinis fomenta contriverunt, ibid.
EXAUDITIONIS indicia roganti grata, 539. a. Quo glorietur in ſe, non exauditur, 540. A. Ille cum Deo in auditu intelligitur, qui cum oraverit, murmurat, ſi non exauditur, 547. a. Diabolus exauditur a Deo irato, Apoſtolus non exauditur a Deo propitio, ibid. b. Deus exaudit corde clamantes, 551. d
EXCELSA. In excelſo mentem ſtare, quid ſit, 39. a. Super excelſa ſtatuitur, cui Redemptoris Divinitas revelatur, 52. b
EXCOMMUNICATI peccatores ob inobedientiam, quid agere debeant, 192. a. Juſte contra impœnitentes excommunicationis pœna decernitur, 373. c. Excommunicatus non vivit de Spiritu Chriſti, 521. c
EXCUSATIONES vanæ imperium detrectantis, 038. d. Excuſatio Saulis, ſicut aliorum peccatorum, ſuper inobedientia ſua, ibid.
EXEMPLUM piæ converſationis quantum valeat ad converſionem aliorum, 83. d. prava Paſtorum exempla quantum noceant, 86. a. 340. a. 369. b. Electi ſubditi malis Paſtorum exemplis non ſe ſinunt abduci, 89. c. Qui de vicino doctorem reprobum imitantur, in eodem præcipitio corruunt, 90. d. Qui laudant verba Paſtorum exempla, imitari ea tenentur, 193. b. Electorum dona ſuos cæteris imitanda exempla, 197. a. Peccatorum ſunt nequiſſima qui aliis dant exempla peccandi, ibid. a. Exempla Paſtorum bonorum ſectari, malorum fugere debemus, 208. b. Proficere ſolent Sanctorum exempla ſibi ob oculos ponat, 232. c. Qui communiter vitæ pœnitentiæ addicti ſunt, hujus exemplis ſe invicem excitant, 230. a. Paſtor plures exemplo doceat, quam verbo, 292. c. Bonis fortiſſimorum Paſtorum exemplis tentati a Paſtore adjuvantur, 264. b. Sancto um exemplis fideles ad æternam hortanda, 281. d. A pravorum exemplis foris hic coarctamur, 285. d. Peccator reſipiſcens, tam ſibi, quam aliis, ſuo exemplo prodeſt, 309. b. Exemplum malum Doctorum quantum noceat infirmis, 340. a. Exempla caſtitatis ſunt cœleſtium militum terris impreſſa veſtigia, 365. c. Exempla foris bona hypocritarum ſæpe proficiunt iis qui ignorant intus malum, 369. c. 369. b. c. 372. d. Exempla bona & mala potentum ſæculi quantum proſint, vel noceant populis, 369. b. Virtutis exempla circumquaque ſpargere Paſtor jubetur, 385. a. Odor vinearum Eccleſiæ ſunt bona exempla, 420. b. Chriſtus ad ſe nos trahit & ſuis præceptis & Sanctorum exemplis, ibid. Odor liliorum bona ſignificat exempla, 421. c. Mentem ſanctam verbis & exemplis multium vires fortem, id eſt perfecti, 425. d. Sancta anima dum peccantibus exempla præbet quaſi luna in nocte lucet, 447. d. Exemplorum ſanctorum militum, 449. c. Exemplis Sanctorum muniendi ſumus, 450. c. Exemplis martyrum præcedentium Synagoga roboranda contra Antichriſti perſecutiones, 454. c. Peccatoris converſi exemplum potens ad aliorum curandam converſionem, 504. a. Exemplo Sanctorum ſe ad bene operandum excitare quiſque debet, 530. a
EXERCITUS Dei omnipotentis quis ſit, 12. b. Exercitus Chriſti proditores ſunt, qui, cum recte doceant, male operantur, 340. b. Exercitus nomine exempla Patrum, & Scripturarum præcepta ſignantur, 542. a
EXHORTATIONIS & conteſtationis canticum, 400. c
EXTALES putreſcere, eſt peccati meatus ab effuſione conſueti fœtoris proſtus interire, 241. a
EXTRANEUS quis ſit, 36. b
EXTREMA terræ quid ſignent, 51. b
EXULANS hic Eccleſia, quaſi in deſerto, ſpretis omnibus, ad cœleſtem patriam anhelat, 424. c
EXULTATIONIS canticum Anna cecinit, c
EZECHIAS ſe pœnitentiæ lacrymis affligens mortem ſibi comminatam evaſit, 109. c. Delectationes regias ſe torturum promittit, 235. d
EZECHIEL Propheta durus contra duros in malo veniebat, 201. d. Dura dura prænuntiaturus, ipſa ſibi non erat remiſſus, ibid. Bonus Paſtor Ezechiel malis præpoſitus, 225. a. Cur & quando filius hominis appellatus, 407. d

F

FABRI ferrei nomine eruditio ſæcularis, artesque liberales ſignantur, 205. b
FABRICARE cotrum, quid ſit, 183. c. 194. c. Quæ contra hoſtium arma fabricanda, ibid. a
FACIEM, vel a facie timere, quid ſit, 187. c. Facies omnes agnoſ unus 199. b. Facies regis eſt contra eruditio boni prædicator 21. ibid. Cur a facie regis eligerent, qui regem petierunt, ibid. c. Facies Dei cognitio eorum eſt, 235. a. Moyſes facie ad faciem videre dicitur, qui faciem ſibi oſtendi rogat, ibid. Peccatores, cum mala faciunt, a facie Domini fugiunt, 275. a. Faciem Jonathæ a Philiſthinis videri, quid ſit, 307. d. Qui peccatores ante faciem Paſtoris cadant, ibid. c. Facie deſignat exteriorem gloriam honeſtatis, 382. c. Decor faciei quid ſit, ibid. 390. d. 391. b. Facies Chriſti, perfecta cognitio eſt, 390. d. Facies fidem ſignificat, 420. a. A facie Dei projicitur, cui ſpes venia poſt peccatum negatur, 501. c. Facies iræ comminationem damnationis ſignificat, 428. a. Facies Dei eſt claritas quædam cognitionis ejus, 512. a
FAMELICI qui fuerunt ſaturati, 48. c. 59. c. a. Uſque in finem mundi famelici ſaturentur, 62. d.
FAMULI Regis, quibus decimæ dantur, qui ſint, 184. a. 197. b. Famuli ſunt, qui adhuc ſtudiis etiam activam ſub aliena cura interveniunt, ibid. Quid ſit ſex annis ſervire famulum, et anno ſeptimo liberum egredi, ibid.
FARINA quid ſignificet, 40. d. Sine farina ſimilam offerre, quid ſignet, 40. b. Farinam vitulis & farinæ vinum miſcere quid ſit, ibid. c
FAVUS ab anima ſaturata calcatus quid ſignificet, 4. c. Favo cur comparentur prædicatores, 432. a. Favum cum melle qui Chriſtus comedat, 435. b
FELICITAS ubi ſperanda, ubi juſtis deſideranda, 49. d. Qua æterna felicitas, quæ ſecundum opera redditur, et Dei miſericordia tribuatur, 552. a. Quibus in hac vita datur gratia fructificationis, iiſdem datur in altera gratia æternæ felicitatis, 553. a. Vide Beatitudo. Vita æterna.
FEMINA duo ſponſæ, duo populi Eccleſiæ, 450. a. Per juncturam feminum concordia ſignatur prædicatorum, ibid.
FEMUR ſignificat carnis appetitum, 425. a
FENESTRA. Per feneſtras & cancellos proſpicere quid ſit, 419. b
FENO cur bona comparetur, 525. b
FERCULUM Chriſti eſt Electorum Eccleſia 426. a. Cujus columnæ argenteæ ſignant Prædicatores, ib.
FERVOR veterum ſuperum noſtrorum arguit, 323. d. In fervore fidei & caritatis Chriſtus Sponſus recumbit, 411. a
FICUS juſſa ſuccidi quid ſignificet, 31. d. Ficus groſſos ſuos proferens, quid figuret, 400. a
FIDEM ſine gratia Dei nemo habet, 550. c. Ad fidem omnia hominum genera, & ad vitam æternam vocantur, 331. b. Per fidem in Chriſtum Deum & hominem itur, & a ſingulis fidelibus adduci Chriſtus dicitur, 390. c. Facies ſignificat fidem, qua a Deo cognoſcimur, 420. Veſtimentis nomine fides ſignatur, 516. a. Signatur etiam colli nomine, 431. c. 362. b
Fidem qui audiunt, nec eam recipiunt, perverſi reprobantur, 141. b. His credere nolentibus, alii fidem receperunt, ibid. d. Ficta pœnitentes, fide ſola ſalvari æſtimant, 364. b. Nemo, fide per gratiam accepta, de peccatis impunitate præſumat, 473. d. Mundus in noſtra fide collectus, non ſolum opera Dei annuntiat, ſed etiam vita & operibus eum laudat, 569. b. Prævedis probatio, cognitio ſuccedit, ſequitur certitudo & fidei profeſſio, 139. a
Fides reproborum alia rejicitur, 31. a. Plerique intra Eccleſiam nullos ferunt fructus, ibid. a. Dei adverſus eos minor, ibid. Ita prædicanda fides, ut per bona opera comprobetur, 420. c
FIDELES omnes vocantur greges, 413. a. Fideles liberi quomodo liberi, 256. c. Fideles pacem tenentes, hoſtibus ſunt terribiles, 444. a. Fideles quique dicantur coma Chriſti, 440. b
FIDUCIA inordinata de miſericordia Dei, 108. d. De miſericordia Dei ordinate confidit, qui hoc quod peccando deliquit, pœnitendo corrigit, flendo tergit, ibid. In Deum fiduciam pœnitentia committitur, 166. b. Qui de ſe vilia ſentiunt, in Deum fiduciam habent, 478. a. Fiducialiter Deus Pater agebat in Chriſto, quem in nullo conſcientia accuſabat, 508. a
FILIARUM nomine inſi minorum mentes in Eccleſia deſignantur, 183. c. Quid per filias Jeruſalem intelligendum, 405. b. 420. d
FILII ſunt, qui ſpiritualibus patribus ad eruditionem ſubjunguntur, 82. b. Filii maternorum aliorum per carnem Judæi, quorum nobilitatem fidei & virtutum amiſerunt, 529. b. Filius quis appelletur, non affectu amoris, ſed adulatione calliditatis, 133. c. Filii Belial qui ſint, 82. b. 237. c. Filii Heli Iſraelitas deſignabant, 66. d. De filio prodigo, 549. a
FILII Dei ſunt, qui ei caritate ſunt conjuncti, 249. c. 507. b. Longe perfectiori modo Chriſtus Patrem habet Deum, ibid. d. Filius Dei in cœlo eſt Sanctorum altare, 509. c. Filius Dei, verbum & ſplendor Patris dicitur, 521. b. Filiorum eſt diligere, non timere, 527. b. Filii Dei eſſe non poſſumus, niſi legem Dei, miſericordiam obſervantes, inimicos diligamus, 530. b. Filii Electorum qui dicantur, 182. b
FIMBRIÆ aureæ ſunt elationes a mente pompam deficientium, 346. b. Per fimbrias aureas perſeverantia in virtute deſignatur, ibid. c
FINIS noſter eſt Chriſtus, 466. c. In finem, id eſt in Chriſtum Pſalmi inſcribuntur, ibid.
FLAGELLIS qui emendatur, in manſuetudine arguitur, 468. d. Flagella Dei in reprobos, 480. d. Flagella ſæpe aperiunt delinquentium oculos, quos inſolentia & ſecuritatis tenebræ claudunt, 491. b. Dei accuſat judicium, qui ſe æſtimat injuſte percuſſum, 50. c. Flagella Dei ad quid nobis proficiant, 491. b. Vide afflictio, Tribulatio.
FLETUS in compunctione, 38. b
FLORES æternorum fructuum ſunt opera Sanctorum, 432. c. Flores ſignificant teneros & incipientes, 417. a. 421. a. 440. d. Flores apparuiſſe in terra, 419. a
FLUMINIS impetus lætificans civitatem Dei, quid ſignificet, 434. c. Flumina ſolent dici aquæ altæ, 457. d. Significant maximas tribulationes, ibid.
FOCARIÆ filiæ Præpoſiti carnalis ſunt ſubditi animi, qui tyrannis adulando ſerviunt, 184. b. Focariæ coquunt ſucia, quæ reges comedunt, ibid. Focariæ ſunt, quæ per obſequia favoris carnali Præpoſito accendunt temporem ardia, ibid. Qui filiæ Iſrael ſiant Regis focariæ, 185. c
FOEDUS percutere cum morte, quid ſit, 373. b
FOEDITATEM noſtram eo magis nobis oſtendit Chriſtus, quo propius ad nos accedit, 409. b
FONS ſignatus quid ſignificet, 433. a. Quis ſit fons patens in ablutione peccatorum, 540. a. Fontem miſericordiæ patentem Chriſtum haurimus, & in eo lavemur, ibid. d. Fons & puteus ſacram Scripturam ſignificant, 433. a
FORNICATIONIS ſpiritus continentium virtute depellitur, 302. a. Maxima pars hominum in fornicationem cur præceps ruat, 297. c. Mi lumbum vel enſem habent, ſed non in manu, ibid. Ad fornicationis ſpiritum debellandum multæ virtutes neceſſariæ, 391. a. 94. a. Spiritus fornicationis cur auctor dolii, 332. c. Magnum

cer-

Digitized by Google

ertigamen fornicationis, quod tanta difficultate ſuperatur, 341. a. Eius reliquiis in mente, in ore, in opere, omnino non parcendum, 343. a. b. Diabolus quoſdam in apertam fornicationem impellit, alios per fraudem illudit, 344. b.
FORTITUDINIS propoſitum ſignatur aitolis, 27. b. Fortitudo viri motus animæ ſuæ moderantia, 474. c. Alia eſt fortitudo quæ deponitur, alia quæ noviter inchoatur, 508. b. Sanctorum fortitudo, ibid.
FOVEA eſt, ſeculi altitudo, 271. a. Viri ſpirituales foveas faciunt, quando cæleſti deſiderio terrena contemnunt, ibid. b. Foveas in meridie, id eſt ex fervore caritatis faciunt, ibid.
FRAUDE pia, etiam mendacii periculum, aliquando mali ſunt deludendi, 378. c
FRONTEM obdurat, ut meretrix, qui peccata peccatis accumulat, 473. b
FRUCTUS ſemper ferendus, 460. a
FRUMENTUM & palea in area ſimul ſumus in hac vita, 275. d
FUGERE mutuantis eſt, 232. a. Fugere de acie Judæa, eſt a perfidiæ ſuæ errore ſeparari, 132. d. Sanctorum virorum actus terrenos fugientium, non eſt fuga, ſed glorioſa victoria, 268. c
FUMO ex aromatibus exhalato comparatur Eccleſia, 424. d. Virgula fumi quid ſignet, ibid.
FUNDAMENTUM qui non poſuerint ſibi Chriſtum, in furore arguendi, 469. a. Qui eidem fundamento ſuperpoſuerint lignum, fœnum, ſtipulam, in ira corripiendi, ibid.
FUROR qui attribuatur Deo immutabili, 468. d. Deus in furore reprobos arguet, ibid. Furoris & iræ diſcrimen, ibid. c. 482. a. Furor æternam ſignificat damnationem, 469. a. 482. a.
FURTI reus eſt, qui de bonis operibus aliquid ſibi tribuit, 319. b
FUSCINULA in manu pueri, illata ſanctæ Eccleſiæ a Judaico populo perſecutio eſt, 67. d. Qui ſint tres fuſcinulæ dentes, ibid. Quod levabat fuſcinula, puer tollebat Sacerdotibus, ibid.

G

GABAA interpretatur ſublimis, 291. d. 236. a. 279. c. Domus Regis in Gabaa perhibetur ſita, ibid. Partem exercitus cum Rege in Gabaa ire, quid ſit, ibid. Gabaa Benjamin, collis filii dexteræ interpretatur, 291. c. 292. d. Collis filii dexteræ, æterna eſt celſitudo Redemptoris, ibid.
GALAAD interpretatur acervus teſtimonii, 487. c. Hic acervus teſtimonii multitudinem martyrum ſignat, ibid.
GALGAL interpretatur rota, 174. a. 244. a. 269. c. 291. a. Galgal conjugatorum ordinem deſignat, 174. a. Per Galgal poteſt ſacra Scriptura deſignari, ibid. c. 291. c. In Galgala coram Domino regem conſtituere, quid ſit, 269. c.
GAUDIUM de promiſſione æternæ hereditatis per citharam exprimitur, 240. d. Tribulatio cœleſtis gaudii eſt introitus, 286. d. Gaudere veraciter ſoli juſti poſſunt, 481. a. Per fletum ad gaudia, & per gaudia pervenitur ad fletum, 493. d. Gaudium Sanctorum inæſtimabile futurum in extremo judicio, 499. b
GEMINI ſimiles eſt, qui negligentes imitatur, in cura ſui, & in exemplo proximi, 228. a
GEMITUS pii animæ revocantis præſentiam Sponſi, 439. a. b. Vox gemitus quæ ſit, 316. a. Gemitus compeditorum Deus non audiret, niſi ſiluum Mediatorem nobis dediſſet, 518. a
GEMMÆ, opera ſignificant, 414. b
GENARUM verecundia caſtitatem cordis oſtendit, 414. b
GENERATIO altera, ſpiritalis intelligitur, a carnali Judæorum diſtincta, 326. b. In hac ſpiritali divinæ promiſſiones implentur, ibid. Hæc generatio divina eſt & cœleſtis, ibid. d. Ex generationibus ſibi ſuccedentibus fit præſens vita, 330. d. Ex generationum ſucceſſione, fit una cui non ſuccedit, generatio divina, ibid. a.
GENTIUM fideles multitudines, Dei ſunt exercitus, 22. b. Miſericordia Dei in Judæos Gentileſque quanta ſit, 523. a. 524. b. Gentes timuerunt nomen Dei, quando Chriſtianæ ſuſceperunt inſtituta doctrinæ, 524. b
GENTILIUM converſio Eccleſiam conſolatur de Judæorum reprobatione, 25. c. Multos fructus tulit apud Gentes Evangelii prædicatio, 01. a. Gentium impleta vocatio, eſt Prophetarum conſummata actio, 12. a. Verbum implendum eſt prædeſtinata converſio Gentilitatis, 26. a. Eccleſiæ pro converſione Gentilium exultatio, 41. b. Ineffabilis Gentium lætitia de Redemptore, a Judæis rejecto, & ab Eccleſia recepto, 43. b. Gentiles cur dicti ſint famelici, 48. a. Gentiles de pulvere ſuſcitati, & de ſtercore erecti, 50. c. Fuit Samuel credentium de Gentibus populum figuret, 65. b. Gentilis populus ad audiendam Eccleſiam devotus, & ad operandum fuit promtus, ibid. a. Gentilis populus in fidei generatione puer, ibid. Populus Judæis, ſub Gentiles coram Deo miniſtraverunt, 68. a. Prædicatorum ſanctæ Eccleſiæ miniſterium, & Gentilium converſionem, & erga Chriſtum obſequium Prophetæ olim prævidebant, ibid. c. Arca Dei templis idolorum illata, quando fides Gentilium mentibus inſerta eſt, 137. b. Prædicationis & fidei progreſſus in eorum cordibus, ibid. c. Aggravata Dei manus ſuper Gentiles, eorum converſionem operata eſt, 138. a Mori Gentilibus fuit, ab infidelitate ſeparari, 139. a. Manu Domini Gentiles occidi, quid ſit, ibid. Populorum nomine Gentes deſignantur, 140. b. Gentilium converſio, eorum interfectio & percuſſio fuit, ibid. a. Dei laudes converſus Orbis univerſi canit, 143. b In Gentilium ſalute, non improborum voluntas impletur, ſed Dei diſpenſatio, ibid. a.
GETH interpretatur torcular, 272. a.
GLADIUS alterius ad proximum vertitur, quando converſis hortantibus, peccatores ad Dominum convertuntur, 312. b. Quando Electi ſe in ſancta Eccleſia viciſſim roborant, & ad amorem cœleſtis patriæ inflammant, ibid. a. Gladius ſignificat verbum Dei, 423. a. Manus, quibus tenemur gladii, opera figurant, ibid.
GLORIFICANTEM ſe Dominus glorificat, 77. c. 97. b. a. Quomodo Deus a Paſtoribus glorificetur: & qui ipſi Paſtores glorificet, 87. b. 88. a. De ſtudio boni operis & humilitate, non in nobis, ſed in Domino gloriandum, 148. b. Gloriam Deo dare, quid ſit, 148. b
GLORIAM vanam hic de bonis operibus aſpernatus, æterna fruetur aliquando, 314. a. Sæpe verbo & opere magni a vana gloria non ſatis cavent, 318. a. Omnis gloria foras eſt; quia foris ſola, intus ſola non eſt, 346. b. Qui gloriatur in ſe, non excluditur, 546. d. Mentis Deum non expandit, qui gloriam humanam ex operibus bonis quærit, 550. a
GOLIAS. Contra Goliam pugnaturus David, militaria quæque deponens inſtrumenta, quid figuret, 85. b
GOMORRA. Ex hac quid propaginem ducat, 185. c.
GRADUS quindecim quibus ad templum aſcendebatur, quid figurent, 535. a. 53? d. c. 537. b. Gradus quibus ad Deum aſcenditur, 553. c. 554. a
GRATIA neceſſaria, quo vis ſumma diligat, & ima contemnat, 31. a. Gratia Spiritus ſancti recte dicitur robur, 47. d. Qui fuerint ſub lege, qui ſub gratia, 49. b. Quantum hi præeminant, ibid. Sine Dei auxilio ſtare non poſſumus, 84. a. Timet diabolus Sanctos in divinæ gratiæ robur aſſumtos, ibid. b. Toties labimur, quoties interna noſtra veſtigia a Domino tenente deſeruntur, ibid. Vis in ſe non habet ſtatum roboris, ſed lapſum infirmitatis, ibid. Cæli tunc ſumus, cum in altitudinem divinæ gratiæ ſublevamur, ibid. a. Ejus ope vires adverſariorum elidimus, ibid. Deus aliquando ſe ſubtrahit, ut quam infirmi ſumus eo abſente, experiamur, 65. c. In ædificatione domus Domini vires humanæ deficiunt, ſi non divinitus adjuventur, 90. b. Quidquid a nobis geritur boni, divinæ gratiæ adſcribendum, 171 a. Effectus gratiæ eſt immutatio cordis, 246. d. Quo propius ad gratiam accedimus, plus nos eſſe peccatores agnoſcimus, 409. d. Gratia inebriati cuncta deſpiciunt, 455. a. Anima in ſolius Chriſti auxilio confidens, transfertur ab exilio ad patriam, ibid. a. A Deo eſt gratia & recte intelligendi, & recte intellecta operandi, 470. b. Hominis mentibus infuſa gratia in operibus demonſtratur, 532. a Ut bene operemur, a Deo eſt, 350. d. Terra ſine aqua eſt anima ſine gratia, ibid. Gratiæ prævenientis effectus, 32. a. Divina gratia contemplantem prævenit aliquando, quo ſubito perfunditur ineffabili dilectione, 35. a. Debilis eſt omnis hominis virtus ſine Dei auxilio, 52. a. Deus ſolus mentem gratia excitare poteſt, 216. a. Ad gratiam percipiendam per mentis quietem præparatur, ibid. b. Tentatis gratia præſto eſt, qua adjuventur ſuſtinentes, 258. a. Sicut aqua corpus lavat a ſordibus, ita gratia animam purgat a peccatis, 499. a
S. GREGORII Magni expoſitio in Canticum canticorum aſſeritur, 303. d
GRESSUS noſtri, ut recti ſint, intus ad Chriſtum reſpiciamus, 92. b
GREX Prophetarum ſignificat Paſtores Eccleſiæ, ſub uno ſummo Paſtore, 248. b. Greges adoleſcentium in regno conſtituto, qui ſint, 183. d. 198. d. Greges noſtri, cogitationum innocentium turbæ, ibid. Ex culpa Paſtoris quæ damna gregi imminent. Vide Exemplum. Paſtor. Prælatus.
GULA & elatio antiqua diaboli tela, 6. a. Tres peccati gulæ ſpecies, 80. a. Vitium gulæ per ſerpentem figuratum, 259. c. A vitio gulæ quantum ſit timendum, ibid. Joſiæ neceſſitatis ſumptione iſrapi gula, ibid. a. Guloſi pro ſollicitudine ventris innumerabilibus curis deprimuntur, ibid. A perfectis viris quam alienum ſit gulæ vitium, 260. a. Pœdus a gula petunt qui eſſe ſunt carnem pro veto reficere, ſi heri poſſet, ſine incitamento luxuriæ, ibid. b. Hos oitio detter oculus, qua æterno iovenitur, oruitur a ibid. a. Gula qua arte debellanda, 261. d. 263. b. Re non gula vitio innumera prodeunt, 266. d. Gula per abſtinentiam frangitur, 302. a
GUTTUR Sponſi ſignificat Chriſti Teſtamentum, 442. d. Et Prædicationem, 430 d

H

HÆRESIS prima in Eccleſia fuit ſimonia, 518. d. Hæreſes ſignantur per portas inferi, 538, b
HÆRESIARCHÆ & falſi doctores, Arius, Sabellius, Montanus videbantur ſodales Dei; ſed Jeſu apparuerunt inimici, 418. a
HÆRETICUS non vivit de Spiritu Chriſti, 321. a. Per vulpeculas ſignantur hæretici, 421. b. Hæretici a Prædicatoribus, ſeu canibus, e latebris ſuis ſunt exagitandi, ibid. Ab his, quantum periculi infirmis immineat, ibid. a. Perfecti ex eorum afflatu, non ita periclitantur, ibid. d. Hæreticorum ſermo cur non venire dicatur, 118. c. Qui hæretici demoliuntur vineas, id eſt Eccleſias, 421. b Hi capiuntur a ſanctis prædicatoribus, ibid. Hæreticorum in Eccleſiam exprobatio, 518. b
HÆRETICOS agnum aqua coctum comedere, eſt per humanam ſapientiam incarnationis verbi ſacramenta evacuare, 67. c. Falſa contemplatione decepti hæretici percutiuntur, 260. a Hæretici decipiuntur in intelligentia ſacræ Scripturæ, 239. a. b Hæretici contradicunt Chriſto ſanguini poſito, 430. b. Opportunum tempus orandi non inveniunt ſuperbi hæretici, 477. c. Hi ad Deum non accedunt, 478. a. Hæretici pereunt, alii ſuo errore decepti, alii miam prava operatione perverſi, 560. b
HAMO diabolus captus eſt a Redemtore, qui ei carnem exhibuit, Divinitatem celavit, 281. a
HELCANÆ uxores duæ quid ſignificent, 2. a. 20. a. 31 a. Helcana Chriſtum figurat, 3. a. Helcanæ ſacrificio Chriſti paſſio figuratur, 13. b. Helcana Annam conjugem cuſtodivit, Deus Eccleſiam per amoris gratiam ſibi conjunxit, 23. a. Helcanæ hoſtia ſolemnis quæ ſit, 25. b. Helcana & uxor ejus Anna vitulum immolantes, quid ſignent, 28. b
HELI interpretatur Deus meus, 301. d. Heli Sacerdotis mores, & mortis cauſa quid moraliter, quid allegorice ſignificent, 0. a. Filii ejus duo pravi, ſed tamen Sacerdotes Domini, 12. d. Heli Sacerdos ſuper ſellam ſedens quid figuret, 15. a. Heli æſtimat Annam temulentam, & Apoſtoli crediti ſunt ebrii, 18. a. Heli jubet Annam vinum digerere, quid ſignificet, 19. b Heli non ſolum Doctores, ſed etiam doctrinam figurat, 28. a. 70. a. Filii Heli ſignant Iſraelitas ſecundum carnem, 88. d. In perſona Heli boni doctores populi veteris deſignantur, 89. c. 111. a. Heli juvenis & poſtea ſenex, & ſenex valde, quid figuret, 71. a. Filiorum Heli ſcelera Judæorum corruptelas ſignificant, ibid a. Filii Heli cum mulieribus dormientes quid figurent, ibid. d. Heli acute reprehendens, & manſuete filios admonens quid deſignet, 72. a. Honoravit filios ſuos magis, quam Deum, 77. a. Patres Heli uniuſcuiſque Iniſtrenerit ratio eſt arbitrii, 41. a. Heli filiorum culpa damnatur, cujus peccata propria oculis referuntur, 83. a. Filii Heli ſignant eos, qui a propinquis carnalibus ad ſacros Ordines promoventur, 90. c. Quid ſit ambos Heli filios in una die mori, ibid. A qui filiis Heli ſunt ſimiles, ibid. Heli cæcitas quid figuret, 97. a. Heli jacens in loco ſuo ſignat reprobum Paſtorem quieſcentem in ſede juſti, 99. b. Heli humiliter reſpondentis humilitas ficta, 108. b. Heli imitatorum, divinæ indignationis minas, hominum ſomnitiis poſtponentes, ibid. a. Heli dum neglexit quod audivit, incurrit quod meruit, ibid.. a. Locus Heli, id eſt Judaici prædicatoris, ſacra lex eſt, 113 a. Heli ſuper ſellam ſedens Legiſperitos Synagogæ ſignificat, 131. d Mortuus filius, Pater ſuper ſellam ſedens quid figuret, ibid. a. Duo anni, qui ad perfectam centum annorum ætatem Heli deſunt, quid denotent, 132. b. Heli juxta oſtium cadens, & ipſo caſu mortuus, quid deſignet, 134. a. Heli cadendo cervicem fregiſſe, quid ſit, 135. a. Nurus Heli ſignat plebem Judæorum reprobis Sacerdotibus ſubjectam, ibid. a. Hos nurus prægnans quid figuret, ibid. Pateare Synagogam loquendo aperire aliis concaptam gratiam, 136. a. Heli vita propria juſtus, auctoritate paſtorali remiſſus, 327. a. Pro deſidia-

Digitized by Google

quæ in ſecunda parte tomi tertii continentur.

ſtinæ peroſſar, pro præterita converſatione reſpicitur, *ibid.*

HEREDITAS Domini multitudo fidelium eſt, 219. c. Unctionis ſacræ fructus eſt cultus divinæ hereditatis, *ibid.* d

HERODIS gladium cur Chriſtus evaſerit, 22. a. Herodes incautum juravit, & nefarium jusjurandum complevit, 328. b

HESEBON interpretatur cingulum mœroris, 450. d. Piſcinæ in Heſebon quid ſignent, *ibid.*

HILARITAS neceſſaria in votis Deo exhibendis, 47. c

HOEDI ſignificant peccatores, 435. a. Tres Hœdos portat, qui ore, corde & opere ſe deliquiſſe in pœnitendo conſiderat, *ibid.* Hœdi ſunt noſtri motus carnales, & tentationes illicitæ, 413. a. Hœdos paſcere, quid ſit, *ibid.* Hœdus antiquitus pro peccatis immolabatur, 415. b. Enos hœdi quid ſignificet, *ibid.*

HOLOCAUSTUM dicitur combuſtum, 257. c. Ligna plauſtri conciſa, holocauſta, deſuper impoſitis vaccis, fiunt, *ibid.* Holocauſto victimas addere, quid ſit, 258. b. in oblationibus perfectorum ſimul holocauſta, & victimæ convenire debent, *ibid.* c. Quis holocauſtum ſine victimis offerat, *ibid.* In cordis altari holocauſtum amoris offeratur, 276. b. Electorum holocauſta quare Deo accepta, 509. c. 510. a

HOMO dicitur caro, quando ſenſui carnis ratio ſubjugatur, 349. c. Homo dicitur, carnalibus paſſionibus aliquis ſubditus, 387. b. Homo dicitur arbor, aut infructuoſa, aut fructus humano uſui non aptos ferens, 420. d. Dicitur fœnum, 315. b

Homo lapſus victori hoſti prævalere non poſſet, ſi Chriſtus naturam damnatam non aſſumſiſſet, 6. a. Miniſtri Eccleſiæ vocantur in deſtructionem veteris hominis, & in novi ædificationem, 120. b. Scindere veſtem, & caput pulvere conſpergere, eſt veterem exuere & hominem novum induere, 131. b. Ex vetere fit novus homo per Spiritum inſtillantem, 242. c. Amor fit immutatio vetuſtatis, *ibid.* Vita peccati ad veterem, vita juſtitiæ pertinet ad hominem novum, 405. a. Quid ad novum, quid ad veterem pertineat hominem, 501. d. Imago cœleſtis hominis portanda, ſicut terreni portavimus, 502. c. Hominem carnalem factum Chriſtus ex Virgine natus reparavit, 518. c. Ad cœleſte regnum pervenire non poteſt vetus homo, ſed novus per amorem filius factus, 535. a

Hominis cujuſque virtus debilis ſine Dei auxilio, 52. a. In Angelis lapſis diſcat homo, quid timeat, 58. a. Homo per peccatum perditus, 204. a. Natura noſtra per lapſum primi hominis ſic damnata, ut quotidie deficiendo veteraſcat, 242. c. Status hominis ante originalem culpam, 370. c. Ex illa culpa contumelioſi carnis ſenſus, *ibid.* Hominis inertia & torpor poſt lapſum, 397. a. Ejuſdem infirmitas, 406. b. 503. a. Quidquid in homine eſt, præter Deum, mortiferum eſt, 416. d. Ex quanta felicitate peccando ceciderit primus homo, 481. d. 482. b. 540. b. Graviſſimo peccati pondere in corpore & anima obruimur, 485. c. Morti & corruptioni ex juſtæ damnationis ſententia, obnoxius, 515. b. Homo in honore poſitus, per peccatum dejectus eſt, 520. d. Gravis ejus alliſio, 521. c. Hominis a Deo recedentis gravitas, 522. a. Ut hanc caveamus, Conditori inhærendum, *ibid.* c

Hominis dolor ex quanta felicitate in quantam miſeriam ceciderit, cogitantis, 482. b. Hominis infirmitas, niſi Dei virtute roboretur, 503. a. Per manum Domini ſuper hominem confirmatam, miſeriarum frequentia deſignatur, 485. Homo idem non permanet uno die, continuæ mutabilitati obnoxius, 522. d. 534. c. Mortalitas & paſſibilitas nobis ſunt infixæ ſagittæ, 412. a

Hominis interioris renovatio, quid ſit, 93. b. 242. c. Homo a peccato per ſe liberari non poteſt, 516. b. Homo nactus eſt alio latius, cum creatur, 403. a. Homo præ animalibus cunctis per creationem elevatus, 521. a

HONOR dignitatis per ſeipſum magnum eſt onus mentis, 233. d. Honor a ſubjecto oblatus ſuſcipitur; ut prædicatio commendetur, *ibid.* a. Qui ſe ſubtrahunt honoribus miniſterii Eccleſiæ, pauci ſunt, qui ſe ingerunt, multi, 254. a. Reverentia hominis, & humilitas ſubjectionis, magna ſunt munera Prælatis tribuenda, 258. b. Honorari velle, quantum a vera pœnitentia ſit alienum, 287. c. Honores Eccleſiaſticos cupiditate ſuſcipientes, a Deo reprobati, 87. c

HORTI Sponſi ſunt corda Sanctorum, per cuſtodiam munita, per caſtitatem florida, 332. a. Hortus ſponſæ concluſus virtutem deſignat caſtitatis per continentiam munitæ, *ibid.* Hortus concluſus Eccleſia, & anima pia, 432. a. Ut Sponſi hortus ſemper ſuos fructus ferat, flatu Spiritus ſancti indiget, 434. d. Chriſtus qui paſcatur in hortis, 441. b. Hortus nucum corda ſunt Sanctorum, 448. b. Quid ſit Sponſum in hortum nucum deſcendere, ut videat, non nuces, ſed poma, *ibid.* b

HOSTIÆ ſolemnis immolatio eſt ſanctæ Eccleſiæ amoris oblatio, 25. d. Hoſtiæ ſolemnis alia interpretatio, 25. b. d. Hoſtia mentis eſt devotio ejus, 221. b. Hoſtiæ qui benedicatur, *ibid.* Hoſtiarum oblationibus mundantur peccata, *ibid.* c. Hoſtia munda & mundans, quæ ſit, *ibid.* d. Hoſtiam integram offerre, quid ſit, 268. c

HOSTES habemus in circuitu, quorum, in omni quod cogitamus loquimur & operamur, bella patimur, 258. a. Hoſtium noſtrorum multitudo & feritas, 281. a. Quot modis nos impugnent, *ibid.* Vulgus hoſtium arenæ maris cur comparetur, 283. c. Hoſtes noſtri tripartito agmine nos aggrediuntur, 283. d. Ut ſuperentur, quanta virtute indigeamus, 330. c. Hoſtis proſtratus rurſum erigitur, ſi remiſſius agamus, 242. b

HUMANÆ conditionis dignitas ad obſequium Chriſti inclinatur, 324. d

HUMILIS in ſacro eloquio pro defectu virtutis ſæpe accipitur, 284. b. 318. c. Erecta, ſublimis, innixa, humilis eſt anima, *ibid.* c. Verba noſtra & opera ſunt plana & humilia, quando ſeculatis, *ibid.* d. Cujus vita in terra humilietur, 548. b. Humiliter obſequuntur Electi, a ſuperbis & negligentibus Doctoribus admoniti, 89. a. Humiles vocati, amori fraterna condeſcendentes, ſe Chriſto non auferunt, 161. c. Humiles dicuntur parvuli, 210. c. Humilis magna de ſe audiens, infirmitatis ſuæ recordetur, 222. c. Magni ſunt meritis Electi, humiles æſtimatione, 227. a. Deum hic per ſpeculum intueri, ſolis humilibus datur, 235. b. Celſiores meritis, planiores ſunt per virtutem humilitatis, 244. a. 250. a. Ex dono contemplationis in humilitate proficiendum, 41. a. 407. c. Humiles reſpectu ſuæ miſerationis Deus fovet, 448. c. Humilibus ad Deum patet acceſſus, 478. b. Fiducia in Deum eſt humilium, *ibid.* a. Tanto carior Deo anima, quanto ſibi deſpectior, 484. c. Deus humilium orationes exaudit, 556. a

HUMILITATIS virtutem qui conjungunt aliarum meritorum, hi vere proficiunt, 91. c. Infuſio ſupernæ gratiæ mentibus fit diſpoſitis per humilitatem, 155. b. Per humilitatem ſpiritualis viſus acuitur, *ibid.* c. Ex merito humilitatis ad verum lumen contemplandum aſſurgitur, 238. a. Dona humilitatis ſunt ſigna ſignorum, 244. b. Quantum placeat Deo humilitas, 379. a. Melior eſt humilitas ſcientia, 408. b. Qui virtutes ſine humilitate congregat, quaſi in ventum pulverem portat, 453. b. Ut omnes exaudiantur, humilitas prædat, 551. a. Humilitatis fractas, 362. c. Humilitas cuſtodienda, inter magna virtutum dona, 38. c. Humiliamur in æſtimatione eorum, 62. a. Contemplationem comitetur humilitas, 41. a. Alta loquentibus neceſſaria humilitas, 57. d. Amiſſa humilitate, quam noxium exaltari, 70. c. Ad humilitatem maxime proficit virtæ præteritæ turpitudo recordata, 248. a. Ad tormi . . . vincendam abſtinentiæ addatur humilitas, 331. d. Orationi Dei adſcribendum, quod humilientur, 551. a. Humilitati dona ſunt Spiritus ſancti moventis, 243. c. Humilitatis argumentum fit obedientia majoribus exhibita, 244. c. Electus quiſque humilis eſt, & ſterilis non eſt, 382. a. Veræ humilitatis indicia, 401. d. 550. d

Humilitas Heli ficta, cujus reſponſio videtur humilis, 108. b. Vera eſſet humilis, ſi ſe ſe ad emendationem aulæ, pro qua arguebatur, obtuliſſet, *ibid.* Simulata ſuperborum humilitas, 383. b. Cur laſſant reproborum humilitatem Electi Prædicatores accipiant, 358. c. In electione Prælatorum præcipua ratio humilitatis habenda, 379. c. Humilitas actiones magnas laudabilitas celat, 499. b

HUMILIUM lucra, ſuperborum damna, 362. c. Superbi ad ſummum contentum audaces, honores contemnere non poſſunt, 363. c. Humiles ad majorum imperia prompti, ad alta perdenda ſecuri, *ibid.* Quos Deus humiliet & ſublevet, 80. a. Humiles exaltentur, atque æterna gloria obedientes donantur, 363. a. Quæ gratia detur humilibus, 382. b. Humilium quanta ſit celſitudo, 383. c. Humilis ſilentio ſe occultat, per exempla profert, 250. c

HUR interpretatur ignis, 342. b

HYEMS adventu Chriſti fugata, 419. d. Per hyemem Legis auſteritas figuratur, *ibid.* Et vita præſens, *ibid.*

HYPOCRITARUM virtutes falſæ, 212. c. In hypocritis duo ſunt, intus parum malum, foris bonum ſimulatum, 368. c. Ab hypocritis & falſis doctoribus quam cavendum 412. a. Ad Deum, ut, qui cavendi ſint, indicet, aſſidue convertamur, *ibid.* c. Hypocritarum ſubdola conſilia, 518. b. Hypocritæ abjiciendi & deferendi, 385. a. Hypocritæ pardis comparantur, 431. a

HYSSOPUS herba humilis, 468. c. Quæ ſit ejus virtus, *ibid.* Per hyſſopum Chriſti humilitas deſignatur, *ibid.* Hyſſopi faſciculus vaccæ rufæ ſanguine intinctus mundabat inquinatos, *ibid.* d

I

JABES interpretatur exſiccata, 259. a. Qui ſint habitatores Jabes, 260. c. Cives Jabes per dies ſeptem auxilia præſtolantes, quid ſignificent, 258. c

JACERE quieſcentis eſt, 98. b. Jacere ad remiſſionem vitæ negligentiam pertinet, *ibid.* Jacentis oculi caligant, *ibid.* Aliud dormire, aliud eſt jacere, 99. a. Jacere, in malam partem ferme ſemper accipitur, *ibid.*

JACOB ſervit pro Rachele, ſed Lia ei ſupponitur, 32. c. Cur Rachelem non, niſi duplicato laboris diuturni uſu, conjugem obtinuerit, *ibid.* Qui Jacob neſcierit Deum eſſe in loco, ubi dormierat, 102. a. Via qua ad conjugem perrexit, quid ſignificet, *ibid.* Jacob in via dormire, quid ſit, *ibid.* Jacob vitam contemplativam tenuit, 405. d. Jacob poſtquam Dominum vidit, uno pede claudicavit, 587. c

JACOBUS, frater Domini, ubi vix hœdos portans, 435. a

IDOLOLATRIÆ caput & brachia conteruntur, 138. a. Qui Dagon caput ſciderit, & manus vitat, idololatra quodammodo eſſe convincitur, *ibid.* c. Sacerdotes Dagon ſe eſſe inſinuant, qui ſuper limen non calcant, *ibid.* d. Cur idololatriæ inobedientes ſint ſimiles, 361. d

IDOLA appellantur vana, 278. a

JEJUNIIS attenuatos gulæ ſpiritus acrius impugnat, 150. c. Sæpe quidam jejunare diſponunt, ſed gula victi, eo die manducandum judicant, jejunia in futurum dilata, 262. b. Quibus exemplis jejunium nobis commendetur, 266. a

JERUSALEM fit civis per amorem Dei, 507. c. Qui dicatur ſterilis Jeruſalem mater noſtra, 60. b. Civitas Sanctorum eſt Jeruſalem, quæ ſurſum eſt, 181. b. 508. d. Hujus cives ſunt viri perfecti, ab amore mundi ſeparati, *ibid.* Jeruſalem viſio pacis interpretatur, 410. b. 428. d. 443. d. 507. b. 544. c. Jeruſalem ſanctam animam ſignificat, 507. b. Muri Jeruſalem virtutes ſignant, *ibid.* Qui Jeruſalem ædificent, 507. a. Hujus conſtructio civitatis figurata per ædificationem Templi Salomonis, 508. c. Dicitur civitas, Templum, & Tabernaculum, 509. a. Qui Jeruſalem inhabitent, 544. a

JESSE interpretatur inſulæ levamen, 376. b

JESUI interpretatur planities, ſive Deſiderium meum, 313. b

JESUS eſt Salutaris Dei, Deus, Salvator, 41. d. Judæi Patrem dicant Jeſum, & exſpectant Salvatorem, non Filium, *ibid.* c. In ſepulcro Jeſus ungitur, cum Reſurrectionis ejus gloria prædicatur, 537. b

IGNIS ſpiritualis hic non examinat, in futuro judicio per ignem probat, 267. d. In igne terror judicii exprimitur, 161. a

IGNORANTIA nulla deterior, quam neſcire id, quod ſcire debemus, & falſo nos ſcire æſtimemur, 82. c. Ignorans in nocte eſt, cum illuſtratur, in die, 226. b. De multis, non nobis eſt credendum, ſed melioribus, 231. c. Magnum eſt humanæ ignorantiæ pelagus, 364. c. Qui ſeipſos ignorant, paſcendis hœdis, id eſt carnalibus motibus addicuntur, 413. a. Qui ignorantiæ ſuæ agnoſcit caliginem, lumen incipit habere intelligentiæ, 487. d

ILLUDIT nobis diabolus multis modis, 485. b

IMAGO Dei in quo conſiſtat, 24. c

IMMOLARE victimam quid ſit, 67. a. Quis adorans immolet, 34. a. Electa mens qui Deo ſe confecit, velut ſpiritali immolationi, *ibid.* b. Anima Deo cum ſumma veneratione aſſiſtens, immolat tamen, & non adorat, 35. a

IMMUNDITIÆ etiamen hominibus abſconditur, ſed videnti omnia Deo non celatur, 359. a

IMMUNDUM nihil ex natura ſua: ſed manducare prohibitum, hominem inquinat, 122. b

IMPATIENTIBUS Dominus iratus ſæpe concedit, quod petunt, 547. b

IMPERATORES pagani Nero, Diocletianus, &c. dicuntur portæ inferi, 532.

IMPIETAS eſt pravæ operationis intentio, 477. a.

IMPII in tenebris tacent, 52. d. Impii ſunt domus inutilis, 185. b. Impium proſperari cur Deus permittat, 225. a. Clamat impius cum peccatum adjungit peccato, 511. a. Omnis impius peccator eſt, ſed non e contra, 566. c

IMPOENITENTI quid Deus minetur, 507. c. Juſta contra impœnitentes excommunicationis pœna decernitur, 373. c

IMPUDENTIA eorum ſumma, qui de peccatis non erubeſcunt, 472. c

IMPUDICITIÆ contra fraudes & dolos continue vigilandum, 342. d. Ad impudicitiam expugnandam, producenda Sanctorum exempla, 344. c. Contra impudicitiam qui ſint expediti milites, 345. a. Non minus curent de cuſtodia cordis, quam de corporis continentia, *ibid.* a. Impudicitiæ

Index rerum & verborum,

et in . flagitia latere falſo credunt, 535. c. Pa- me voce publicantur, *ibid.* d
IMPUTANDUM peccatum, non alteri, quam ſibi, 478 d. Peccata noſtra, ne nobis imputentur, puniamus, 474. d
INCENSUM adolere, quid ſit, 75. a
INCONTINENTIÆ remedium, confeſſio, 330. b
INCREMENTUM niſi Deus dederit, fruſtra homo plantat, aut rigat, 152. e
INCREPATIO ſtimuli nomine ſignatur, 497. a. Dum culpas arguit increpatio Prælati, mentem pungit, *ibid.*
INCURVANTES ſe, vel non, qui pariant, 130 a
INDIGNOS promovem, eſt illos magis quam Deum honorare, 80. e. Indigni nulla diſpenſatione ad Eccleſiæ regimen promovendi, 305. c
INDOCTI contemplari ſuperna præſumentes, potius deviam, quam veritatem apprehendant, 154. d
INDULGENTIÆ divinæ mira velocitas erga compunctum peccatorem, 478. e
INFERNUS, domus damnati, 89. c. In inferno nulla aſſunt conſilia ſalutis, *ibid.* d. Deus ad inferos ducit, æternorum cruciatuum conſideratione terrendo, 61. b. Reducit ab inferis, ſpe veniæ conſolando, *ibid.* Ie ad inferos ductus, & ab inde reductus, qui mundo obiit, cælis vivit, *ibid.* d *Vide* Damnatio.
INFIRMO, qui ſanus ſibi videtur, nemo infirmior eſt, 484. e. Infirmitate peccare, eius eſt qui viribus peccati impar eſt, 383. d Hominis infirmitas virtute Spiritus ſancti roboranda, 503. a Paſtor enim infirmis inſtruetur, per affectum mentis, non per languorem internæ ægritudinis, 485. c. Ad Eccleſiæ defenſionem non aſſumuntur infirmi, 278. b. Altiora ſe infirmi non præſumant, 280. e. Infirmi ad conjugii indulgentiam confugiant, 348 a. Ea perfecturum conſideratione, infirmi in ſpem miſericordiæ eriguntur, 408. a
INGENII acrem retuſam oculi ſcientia ſimulatis, 290. a. Acies ingenii retuſa non, niſi tarde & via, ſpiritualium obſcura penetrat, *ibid.*
INGRESSUS pacificus eſt, cum præſentia pacis venerit, 289. a
INIMICI Sanctorum dicuntur maligni ſpiritus, 314. d. Erga inimicos præſtanda caritatis officia, 03 & 277. b. 540 b c. Ille veraciter caritatem habet, qui & amicum diligit in Deo, & inimicum propter Deum, 472. e
INIQUITATEM ſedere in talento plumbi, quid ſit, 483. c. Si iniquitates hominum Deus obſervaret, nemo ſuſtinere ſufficeret, 540. d
INIQUOS diu vivere, cur Deus ſinat, 488. a. Iniquorum adverſus juſtos machinamenta, *ibid.* e. Qui ſint iniquorum mores propoſiti, *ibid.* Ut vincantur iniquorum machinamenta Dei auxilio indigemus, *ibid.* e. *Vide* Impius. Reprobus.
INJURIA Qui moliter lædere alium, prius proprio jaculo perimit ſemetipſum, 495. e
INNOCENTIA Samuelis in regimine, 070. a
INOBEDIENTIÆ crimen unde naſcatur, 287. c. 288. b
INSIDIANTUR diaboli, ceu latrunculi gradientibus in via ſalutis, 479. c. Quid ex inſidiarum diaboli recordatione proficere poſſimus, 147. a
INSPIRATIONES & revelationes divinæ ſuperiorum judicio ſubjiciendæ, 123. b Aliquando per occultam inſpirationem Deus loquitur Electis, 123. d
INSUFFLATIO Domini in faciem diſcipulorum, ante datam illis dimittendi & retinendi peccata poteſtatem, quid ſignet, 187 a
INSULÆ nomine ſignificantur mentes tentationum fluctibus verſatæ, 378. a Qui laterentur inſulæ, *ibid.* Cor forte ſubjecti, quod tentationibus non movetur, inſula dicitur, *ibid.*
INTELLIGENTIÆ per peccatum perditæ lucem, confeſſionis humiliatione, revocamus, 478. e
INTENTIONIS bonæ virtus eſt caritas Dei, 26. e. Intentio ſatietatis amphora vini ſignificatur, 27. b Unus ex intentione quis ſit, 30. a Pura ſit & ſimplex intentio, 153. d. Ex recta intentione oritur lux operis, 214. b. Bona publica agens, non ſtat fortitudine operis, ſi rectitudinem non habet intentionis, 214. e. Deus dat intentionem rectam, & diſcretionem ad operandum neceſſariam, 479 b
INTERPRES Scripturæ ſacræ ſpeculatori ſimilis, 5 b & Viatori, *ibid.* c
INTERROGATIO non ſemper ignorantiam ſupponit, ſed reatus intimat gravitatem, 518 b Interrogatur peccator, ut ad cor per lamenta perducatur, *ibid.*
INVENIRE peccata noſtra, & inventa penſare negligimus, 325 a
INVIDIA laborans, ſibi pœna eſt, 88. d Ignis invidiæ non ſine portanti combuſtione portatur, 457 a
INVITUS trahitur omnis qui aut non valet aut non vacat ſtatutus, 400. a
INVOCARE nomen Domini, aliud eſt, aliud ingeminare, 504. b. Invocant boni, in omnibus illi placendo: Ingeminant mali, moribus quod loquuntur, deſtruendo, *ibid.* Multi Deum vocant, ſed non invocant, id eſt labiis & non cordis affectu orant, 513. e
JOB quaſi Deum arguit, cum de perfectione ſua, an fuerit juſta, dubitavit, 346. e. quaſi cum Deo contendens, audita Sanctorum vita, facile conquievit, *ibid.*
JOELIS voce mei correptus populus, Deo proſtratus, & lamentis compunctus, item ejus lenigavit, 148. d
JOHANNES Baptiſta ante faciem Domini præire eus deſcribatur, 80. a. Cur Johannes ad Chriſtum, quaſi neſciens, diſcipulos miſerit, 118. a. 430. d. Johannes alius durus, ſibi non erat remiſſus, 227. d. Johannes Baptiſta non erat Propheta ad clarimeum, erat & pluſquam Propheta ad miniſterium, 222. d. Johannes ad prædicandum veniens in manu vitulum habuit, id eſt carnem ſuam Deo mactavit, 388. e. Johannis parentes, juſti ante Deum, 415. d
JOHANNES Evangeliſta, adoleſcens, relicta ſindone, nudus aufugit, 360. b. Relicta ſindone, nudum profugere quid ſignificet, *ibid.* Cur Johannes Evangelium ſcripſerit, 23. e
JONAS fugiens forte noſcitur, 325. c. Clamavit ad Deum de ventre ceti, & ad aures Dei oratio ejus pervenit, 337. e
JONATHAS quid inſinuat, qui in prædicationis miniſterio Doctorum adjutores ſunt, 279. d. Jonathas columbæ donum interpretatur, *ibid.* e. 333. b. Mille viri cum Jonatha in Gabaa, quid figurent, 279. c. Arma Jonathæ ſunt bortamenta Doctoris, 298. d. Jonathas & armiger ejus quid figurent, 308. e. Jonathæ oculi ex guſtu mellis illuminati quid figurent, 316. d. Jonathas cur poſt patrem non regnaverit, 317. e
JORDANIS interpretatur deſcenſus eorum, 286. e. Jordanem tranſeunt, qui ad perpetranda carnis flagitia incurvantur, *ibid.* Et qui peccare incipiunt, & nequitias aliorum tranſcendunt, 287. a. Trans Jordanem habitant, qui per peccandi uſum, mali pejores fiunt, *ibid.*
JOSUE Bethſamita, ipſo nomine & dignitate, Redemptorem ſignificat, 150. b Ager Joſue Bethſamitæ eſt amœnitas vitæ contemplativæ, *ibid.* a. In agrum Joſue plauſtrum venit, cum mens electa a ſeculi amore diviſa, ſolis cæleſtibus intendit, *ibid.* d. Stetit plauſtrum in agro, *ibid.* e.
IRA majorum quam expaveſcenda, 283. a. Ira vincitur, amore cæleſtium, & contemptu terrenorum honorum, 303. a
ISAAC naturalem aquam, puteos fodiendo, figuravit, 401. e
ISAI, & ejus filii a Samuele ſanctificati & ad victimam invitati, quid figurent, 389. d. Septem filii, ſunt omnes Synagogæ perfecti, *ibid.* e.
ISAIAS mitigit tympanum mortificationis Chriſti, 391. d Iſaias ceteris Prophetis eloquentior, nobiliter inſtructus, 495. e. Qui ſe labiis pollutum afferat Iſaias, 501 b
ISRAELITÆ ſecundum carnem figurati per filios Heli, 46 d. Neſcierunt Dominum, qui ſpreverunt in carne venientem, *ibid.* Nec interdatula officium ad populum, qui veniſſe Chriſtum non prædicarunt, ſed eum perſequendo, infamiarum, *ibid.* a. Quæ ſint proſpera Iſraelis ſecundum carnem, 78. a. Iſrael interpretatur videns Deum, & in quo eſt Deus, 80 e. 208. a. 264. b. 307. a. Iſrael felicem Angelorum multitudinem ſignat, *ibid.* 225. c. Iſrael proſpera ſunt beatorum Spirituum gaudia ſempiterna, *ibid.* Extra Iſraelis ſecundum carnem, eſt rectæ fidei terminum prætereire, 128 a. Quid ſit Iſraelem juxta adjutorii lapidem caſtra ponere, *ibid.* Cur terga verterit Iſrael, *ibid.* Fugiunt Iſraelitæ, ne moriantur: & quia fugiunt, moriuntur, *ibid.* b. Iſraelitæ carnales contra prædicatores Chriſtianos certamen habent, *ibid.* a. Cur Iſraelitæ dicantur per agros certaminis cæſi, 127. a. Alii cæſi, alios in caſtra reverti, quid ſit, *ibid.* Iſraelitæ, præſertim majores natu a Philiſthæis debellati, cur obſtupeſcant, *ibid.* e. Contra Chriſtianos inaniter garriunt, 128 b. Eorum garrulitas & irriti conatus irridentur, *ibid.* e. Arcam Domini in caſtra veniſſe, & Philiſthæos timuiſſe & ingemuiſſe, quid ſit, *ibid.* d ab Eccleſiæ Doctoribus Iſraelitæ carnales contemnuntur, 129. d. Ab iis devicti & in fugam verſi, *ibid.* e. Arca capta, Iſraelis gloria non periit, ſed ad Emlebam tranſlata eſt, 136. a. Qui poſt Dominum requieſcere dicitur, Iſrael eſſe perhibetur, 164. a. Qui Deo obediunt, filii Iſrael recte nuncupantur, 168. a Iſraelis termini ſunt cæli, 172. e. In hos terminos, mali Spiritus in profundo inferni cumlaſi, venire ulterius non apponent, *ibid* Nomine Iſraelis electi deſignantur, 173 b. Iſraelitis Deo non obtemperantibus, ſumus prædecteres, 180. a. Iſrael opera ſunt æternæ retributionis dona, 251. d. Non Iſraelitæ, qui mare tranſierunt, ſed eorum filii, ad terram promiſſionis introducti, quid figurent, 515. a
ITER. Uno itinere graditur, qui bonum opus, recta intentione operatur, 153. d
JUDÆI. Judæorum corruptelas filiorum Heli ſcelera ſignificant, 71. e. Judæorum peccatum nullis hominum precibus condonari poterit, 72. e. Idcirco divina pietas ſubvenit, 73. b. Ad ſcelus Judæorum in Chriſtum, acceſſit prædicationis contemtus, 74. a. Judaiſi adverſus Judæos loti æquitas, 75. c. Judæis ablatus Scripturarum cibus, 48. a. Gentilibus oblatus, *ibid.* e. Judæorum inſania Salvatorem, qui Deus non ſit, expectantium, 43. Judæi non deſpiciunt Chriſtum, quia mortuus eſt, ſed mirentur quia reſurrexit, 48 b. Quantum in Chriſtum credentibus nocere moliti ſunt, 67. a. Perſecutio Judæorum illata Eccleſiæ ſignatur per Suſcennam tridentem pueri Sacerdotis, *ibid.* d. Chriſti confeſſores evertere putarunt Judæi, antequam Deo per caritatem perfectum ſociarentur, 88. a. Divinitatem Redemptoris negare fidelibus ſuggeſſerunt, *ibid.* b. Judæi Chriſtum occidere ſolentes, in Deum peccabant, 73. a. Judæorum perfidiam aperto ore convincit Eccleſia, 43. a In tabernaculo perfidiæ permanent Judæi contra Redemptorem pugnando, 45. a. Chriſtus de eorum ſævitia reſurgendo triumphavit, 47. c. Chriſtum peccatorem aſſerendo, Deum & juſtum hominem eſſe negaverunt, 68. d. Victimam Dei, id eſt ſanctæ Eccleſiæ prædicationem ſolo ſuæ feritatis impetu reprobarunt, 76. e 123. b. Judæorum perfidiam aliqui deſerentes, ad Chriſtum confugerunt, 131. a. b. Judæorum perfidia ſepulcrum cuſtodibus munientium, 341. e. Judæorum Eccleſiæ minas irridentium perfidia, 123. b. Contra diabolum pugnare ſe ſolos putaverunt, 125. d. Vana futuri Chriſti expectatione deluduntur, 126. a. In prædicatores Chriſtianos ad prælium egrediuntur, 128. e d Ab eis debellati obſtupeſcunt, 127. b. Præſertim majores natu, *ibid.* e. Judæorum legem antiquam nobis opponentium conſilia, 129 d. Contra Chriſtianos inaniter garriunt, 128. b. Eorum garrulitas & irriti conatus irridentur, *ibid.* a. De veteribus patribus, a quorum fide receſſerunt, fruſtra glorientur, 129. a. Amiſſa paternarum virtutum ſucceſſione, fiunt ignobiles, *ibid.* b. Ab Eccleſiæ doctoribus quam contemti, *ibid.* a. Ab iis devicti & in fugam verſi, *ibid.* a. Erroris ſui latibula repetentes, one perfidia circumſeptum habent, 132. a. Spiritualis eorum plaga, *ibid.* b. Judæorum cæcitas, 132. c. Tenebræ in quibus jacent, 32. d. Eorum formido quando crucifixi majeſtatem aſpicient, 52 a. Et Apoſtoli judicibus adſtabunt, 52. a. Judæis de Scripturarum ſcientia gloriantibus Chriſtus in Scripturis latens ignotus, 66. d. Redemtoris divinitatem negare ſuggeſſerunt, 88. a. b. Abnuente Eccleſia, *ibid.* c. Judæi Eccleſiæ inimici, 90. c. 67. a &c. Judæi qui Interemtos ad Chriſtum accedebant, 488. b. Ex Judæis converſi quanta ab aliis paſſi, 489. c. De Judæis Chriſti victoria, 490. c. Illorum probra in Chriſtum, 518. a. In Judæos Dei miſericordia, 523. a. 525. b. 527. c. d. Non Judæorum tantum Redemtor Chriſtus, ſed etiam Gentium omnium, 12. b. Judæis ſumus pejores, 180. c. 181. a. &c. Judæi dum ſoli aſcendunt, internum, 238. b. Qui manducaverunt, ſed non ſunt ſaturati, 49. a. Judaicorum doctorum major ordo inter gratis mortem Chriſto intulit, 77. a. Idem jura promiſſarum, quæ ſibi ſervare cupiebant, ipſis ablata ſunt, *ibid.* e. Ablata quoque templum, tabernaculum, & ſacerdotium, 78. b. Quæ ad eorum æmulos tranſierunt, *ibid.* d. Plurimi tamen ex Judæis Sacerdotibus ab hac reprobatione excepti, 79. a. Pleriſque, amiſſa Spiritus ſancti gratia, emarcuerunt, *ibid.* b. Judaicorum doctorum ſuperbia, 131. d. Eorumdem tumultus & vociferatio, 132. a. Quid ipſis ad veram fidem deeſſet, *ibid.* b. Judæorum doctores non cognoſcendæ veritatis ſtudio, ſed curioſitate tenebantur, 133. a. Quid ipſos docuerit Paulus, 134. b. Apprehenſo a Chriſtianis Judaicorum ſacramentorum ſchemate, dejiciuntur & corruunt, *ibid.* c. Corruentes in Chriſtum impingunt, *ibid.* e. Sacræ Scripturæ littera ipſis eſt offendiculum, 135 a. b Judæorum Sacerdotes in Chriſtum ſæviendo, Dei conſilium compleverunt, 13. a. Apoſtolorum opera imitati ſunt, nec tamen converſi, 58. e. Duplex Judaicorum Sacerdotum ordo, 79. d. Judæorum ſacerdotium & magiſterium quale, 15. e. Judæorum Sacerdotum pars obedivit fidei, aliis eam impugnantibus, 81. a

Judæorum reprobatio. Judæi projecti ut nec videant nec audire poſſint, 114. a. Lumen ſanctæ Scripturæ nobis portant & ignorant, *ibid.* b. Judæorum repulſio, & gentilium electio a Prophetis prævisa, 60. b. c. Judæorum repulſio ejuſque cauſæ, 182 a. De Judæorum reprobatione conſolatur Eccleſiam gentilium converſio, 81. a. Æquitas judicii divini Judæos reprobantis, 75. c. Judæorum rejectio, & Gentilium electio, ſunt myſteria non diſcutienda, 30. a. b. Repul-

ſa

quæ in ſecunda parte tomi tertii continentur.

ſis Judæis ſoli coram Deo miniſtrant Gentiles, 46. a Ex Judæis plurimos Eccleſia lucrifecit, 26. a. Judæi aliquando ad Deum redituri ſunt, & veram fidem prædicaturi, 80. d. e. Chriſti quoque paſſionem imitaturi, 82. e. Veris Sacerdotibus ſociari deſiderabunt & cœleſti pane veſci, ibid. b. e

Judaicus populus ante fuit ab Eccleſiæ doctoribus victus & reprobatus, quam a Romanorum exercitu peremtus, 150. d. Cur, volente Deo, victus populus perdiderit civitatem, templum, & arcam fœderis, ibid. e. Judaicus populus per Phinees, id eſt os mutum ſignificatur, 301. b. Cur populus iſte olim os, nunc os mutum dicatur, ibid. c. Phinees etiam interpretatur oris parcens, quia populus iſte confitendo pie mutuſcere dedignatur, ibid. Judaicus populus, filii ſenioris domum Eccleſiæ intrare renuentis, figura ſignatus, 145. d

JUDEX. Chriſtus Judex non linguæ ſolum, ſed cordis, 47. b. Dominum judicare fines terræ qui dicatur, 64. d

JUDICATURI de ſpiritualibus, carnalia removeant, 182. a

JUDICUM divinum non humanum ſequitur Eccleſia, 21. c. 178. d. Dei judicia curioſius non ſcrutanda, 278. d. Incomprehenſibile Dei judicium in reprobatione Synagogæ venerandum, 82. b. In judicio cum Deo quis contendit, 146. e. Judicia Dei occulta, 613. d. Judiciorum Dei cuſtodia, 542. c. Dei judicio fit ut qui noluit malum cavere cum poſſet, poſtea non poſſit etiamſi cupit, 186. a. Judicia Dei ſic timenda, ut ſpes veniæ non amittatur, 275. a. In judicio, quæ nobis objecturi ſunt dæmones, 284. d. Dei judicia mutari nequeunt, 368. a. Judicio Dei mali Paſtores ad Eccleſiæ regimen aſcendere permittuntur, 189. a. b. In judiciis ſuis Sancti præcipi et non ſunt, 277 b. Voluntatem Dei ſequuntur, 178. b In judicio nihil aut impunitum aut irremuneratum Deus relinquet, 52. b Non ſolum verba ſed etiam cogitationes a Deo judicantur, 18. a. In die judicii quinam judicabuntur, 188. a

JUGUM Dei portandum ab adoleſcentia, 541. a

JUNIOR Eccleſiæ in caritate ſunt infirmæ, 618. b

JURAMENTUM ſollicite cavendum, 328. a

JURATA incaute, non ſunt implenda, 328. a. b

JUS. De jure Regis, ut a Samuele proponitur, quid ſentiendum, 181 d. e Non licere Regibus quidquid in eo continetur, probat hiſtoria Achab, 182. a. Et Davidis exemplum, ibid. Hoc jus uſurpant carnales Prælati, ibid. &c. Quid hoc in jure contineatur, ibid. b. &c. 214. e. 251. &c. Jura Dei contemnentibus jura Regis imponuntur, 180. c. Hæc dura & intolerabilia, illa facilia, ibid. d

JUSTUS nemo in conſpectu Dei, 567. c. Juſti laudibus ſuis teneri & capi timeant, 365. c. Iſque a rigore juſtitiæ abduci non patiuntur, 361. c. Juſtitiæ ſtudio in ſubditos ſæviens, ſibi ſuiſque non parcat, 324. c. Juſtorum deſideriis & precibus conceſſus Chriſtus, 251. b. c Læteis ſolis juſtis datur. 481. a. Juſtos cuſtodire doctorum eſt officium, 26. c. Juſtorum exemplis ad Dei amorem accendimur, 257. b. Sic offerendum holocauſtum, ibid. c.

JUSTITIÆ comminatione quos terruit Deus, oſtenſione miſericordiæ conſolatur, 212. a. Juſtitiæ ſint arma, quæ prius fuerunt arma iniquitatis, 147. d

JUVENES optimi Deo mancipati qui dicantur, 297. d

L

LABIA quomodo Deus aperit, 504. d

LABORI præmium rependitur, non ordini, 249 e

LACRYMÆ Lacrymis pia anima reficitur, 36. e. Lacrymæ ex compunctione, 38. d Lacrymarum potus Deus ad menſuram dat, 186. a. Lacrymæ & gemitus electorum hoc in ſeculo, 209. e. Lacrymæ ſpirituales unde, 237. a

LÆTARI ſolis juſtis datur, 481. a

LÆTITIA carnalis de virtutum conſcientia damnatur, 316. a. Ex lætitia terrenæ deſpectu quales deliciæ, 36. e. Lætitia exterior abjicienda, ut interiorem experiamur, 38. b

LÆVA ſponſi vitæ præſens, 417. d

LAGENA. Vir lagenam aquæ portans quid deſignet, 531 a

LAMPADES paratas qui habeant, 169 a

LAPIS adjutorii, 137 a. Chriſtus lapis adjutorii Electis, reprobos confringit & conterit, 171 e. Lapis magnus Redemtor intelligitur, 157. a. Lapis angularis, Chriſtus, 249. a. Lapides Eccleſiæ Apoſtoli, 523. e

LAQUEARIA cypreſſina populos figurant, 426. e

LAVARE. Qui lavarunt pedes ſuos, prælationem metuunt, & otium amant, 437. c. Lavare ſe in fletu perſeverat pœnitens, 471 b

LAUDARE. Laudant Deum multi ore alieno, 105. b. Laudare ſeipſum quomodo liceat, 173. b c

LAUS. Laudibus optime utitur, qui talem ſe præbet, qualis ab aliis laudatur, 317. a. A laudibus Dei beati numquam ſilent, 63. a

LAZARUS in ſepulcro tumulatus, a Chriſto ſuſcitatus, ſignum eſt peccatoris quem Chriſtus ad vitam revocat, 148 d

LECTULUS ſponſæ mei ſancti quietem ſignificat, 412. c. Lectulus animæ, omnium perturbationum fuga & ſecretum, 412. d Lectulus Chriſti, mens a mundi ſollicitudinibus libera, 421 1. Huic lectulo, qui excubitores & cuſtodes adhibendi, 421. d

LENTICULA vas eſt parvum, 228. e

LEONUM cubilia, 431. a. b

LEVITÆ interpretantur aſſumti, 157. d. Qui ſunt leviti, ibid.

LEX vino ſignificatur, Evangelium uberibus, 402. 412. e Legi Dei contrariam legem in membris ſuis vident tum Electi, tum reprobi, 263. a. Lex Evangelica Moſaica perfectior, 27. a. Legis veteris & novæ ſcientia neceſſaria, 28. e Lex vetus, carnalis; nova, ſpiritualis, 29. b Legis aſperitas, & ipſius implendæ gratia ab uno Deo ſunt ortæ, 338. a

LIBERTAS & conſtantia Eccleſiæ, 19. a. Libertas animæ unde, 14 d. Qui liberentur a dæmonum poteſtate, aut liberari indigeant, 265. b Liberamur gratis a Chriſto, ibid e.

LIBIDO quam mentem illiciat, 321. a. Si pravis cogitationibus occurramus, facile vincitur, ibid. b. Ejus remedium confeſſio, 336 b. Libidinis vitium quam ſubtiliter ſerpat, & mentem inficiat, 350. e. Libidinis motus a carne tolli nequeunt, 266. a. De iis dolendum, ibid. b. Jejuniis mitigari debent, ibid c Ut vincantur, numquam ſimul morari ſinamus cogitationem immundam & naturalem carnis motum, 267 d e Vide Luxuria. Libido interficit cuncta bona opera, 371. b Omnes bonas cogitationes & virtutes animæ, ibid. b. c. Libidinis ignis quæ extinguendus arte, ibid. d e. Cogitationes quibus ſuccenditur, ſtatim rejiciendæ, 372. a. Contra ſingulas libidinis inſidias quæ adhibenda diligentia, ibid e. Doctorum conſilium neceſſarium, ibid. Libidinoſi ſua flagitia latere falſo credunt, 322. c. Famæ voce publicantur, ibid. d Eorum obcæcatio, 317. e

LILIUM. Lilia ſunt animæ caſtæ quibus Chriſtus delectatur, 421. c Lilii candorem & odorem pia æmulatur anima, 418. e

LIQUESCIT mens ad verbum Sponſi. 638. e

LITTERÆ humaniores arma nobis non ſuppeditant, ſed divinæ, 203. a. Proſunt tamen ad ſacræ Scripturæ intelligentiam, ibid. b Ut ſeculares litteras neſciamus diabolus eſt auctor, ibid. e. Earum utilitas exemplo Moſis, Iſaiæ, & Pauli probatur, ibid. c. Non ſolum prædicatoribus, ſed etiam privatam vitam agentibus utiles ſunt, 396. a. Maxime ad ſacri verbi profunda perſpicienda, ibid. d. e. Retuſum ingenii aciem acuunt, ibid.

LOCUS ſummus, niſi ſumma adſit gratia, bene non regitur, 246 e

LOQUI in auribus Dei, quid ſit, 187. a

LUCRA exteriora qui appetunt, interiora damna quæ patiuntur non attendunt, 186. e

LUCTUS Eccleſiæ & gaudium, 16. d. Luctus perfectorum inenarrabilis, 316. e

LUMEN in contemplatione ad menſuram diſpenſatur, 39. e

LUNA. Ut Luna quidam in Eccleſia fulgent, 447. e

LUX quæ Deus eſt, & lux quam Deus inhabitat, 236 e. Lux divina cœleſtem amorum præcedit, 313. e. Lux operis a recta intentione, 514. b. Lux boni operis, ad altiorem ſcientiam accedat, 210. a Lucem matutinam quando accipit anima, 542. e b

LUXURIÆ vitium non ſolum percutiendum, ſed etiam eradicandum, 339. e De corde pœnitentium excellendum, 341 a. Grave Dei odium in luxuriam, ibid. Ad perfectionem teſtinantibus quantum obſiſtat, ibid. e Non novitios tantum, ſed etiam viros magna virtute præditos, ibid. d. Vis luxuriæ ſuperatur, ibid c. proſtratus hic hoſtis rurſus erigitur, ſi remiſſius agamus, 342. a. b Contra ejus dolos continuo vigilandum, ibid. c. Ejus reliquiis non parcendum, 343. a. ut perfecte domitur in omne, & radicitus extirpetur a mente, quid præſtandum, ibid. a d. Futilia quibus ſe tuetur argumenta, 344 a Ad eam expugnandam producenda Sanctorum exempla, ibid. e. Contra eam qui expediti milites, 345. e. Quæ arma, 346. 1

M

MACHINAMENTA iniquorum adverſus juſtos, 492. e

MAGISTRI debent explorare utrum diſcipuli ſibi dimiſſi, ut vivendi libertate ad majorem profectum utantur, 192 a. Quouſque debeant eruditis diſcipulis curam impendere, 928. d

MAGISTERIUM Judaicum quale, 25. a

MAGMAS humilitatem ſignificat, 279. c. 284. b. Et continentium pudorem, 280. b

MAGNI verbo & opere a vana gloria ſæpe non ſatis cavent, 316. e

MAGRON quid ſignificet, 269. a

MAJORUM ira quam expavenda, 253. a

MALUS arbor deſignat Chriſtum in quo cibum ſalutis invenimus, 416. c. d. Mala ſignant perfectos fideles, 437. c. Præſertim Martyres, 437. c. 452. e Malo punico cur Eccleſia ſimilis, 408. e. Mala punica germinare quid ſit, 448. d. In malis puniceis ſponſa Sponſo quomodo det ubera, 612. d Sub malo gravato Rex reſidet, id eſt Prædicator in umbra Redemtoris requiem habet, 300. a

MALUM. Mali quantum incrementum ſit pereuntes aſpicere & ſequi, 182. Ex malis quæ fieri permittit, Deus bona providet, 179. d. A Malo avertit etiam dum fieri ſinit, 180. b. Mali admiſta bona Deo accepta non ſunt, 474. a.

MALUS. Impleta menſura, ad æternas pœnas mali rapiuntur, ibid b. c. Mali citra mendacii periculum, aliquando pia fraude deludendi, 378. e

MANENDUM in eo qui manet in æternum, 340 d e

MANSUETUDO Eccleſiæ, 29. b

MANUS ad Deum expandere eſt pro Deo bene operari, 330. b. Manuum Chriſti deſcriptio, 441 e

MARIA. mons Angelis omnibus excelſior, 2. b

MARTYRES fructus Eccleſiæ, 433. b. Genæ Chriſti, 440 e Sub Antichriſto paſſuri Martyres, 444. d. Martyrum multitudo acervus teſtimonii, 427 d e Martyres laudantium labia myrrham ſtillant, 441. a. b. Martyres per caritatem vicerunt, 457 e

MARTYRII duplex genus, 228. e

MASPHATH dicitur ſpeculatio, 166. a. b

MATINI quid, 3 e. a

MATTHÆUS Æthiopiæ Apoſtolus & prædicator, 198. b

MATTHIAS apoſtolica celſitudine dignus ſorte invenitur, 325 e

MEDELA ex perfectorum virtutibus, 433. d a

MEDITATIONI internæ dediti felicius in hoſtem decertant, 170. b

MEL & lac ita aliis propinant prædicatores ut ſibi ſervent 430. b

MENS. Majeſtatis divinæ pulchritudo electam mentem aliquando mirabili pavore concutit 102. a Mentes electæ dicuntur filiæ Iſrael, 292. b. Quomodo Regis unguentariæ ſiant, focariæ, & paniſicæ, ibid. c. Mentem Deus ſolicitare poteſt, 116. a Mens virtutis operibus vacua, ad Dei cognitionem non pervenit, 144. e. Mentis cogitationes qui ſubdi Chriſto debeant?, 168. d. Mentes Electorum integræ per innocentiam, decoræ per virtutum ſplendorem, 209. b

MENSES ſeptem quibus Arca Dei fuit in regione Philiſtinorum, quid ſignent, 247. d. a

MERETRICIUS copulæ uſus conjugibus interdicitur, 347 e

MERIDIES ſignificat fervorem caritatis, 415. b

MERITORUM diſcretio ſit, non perſonarum acceptio, 318. a

MEROE quid ſignificat, 234. b

MICHOL quid ſignificet, 214. e

MILES Militant ſub diabolo duce innumera vitia, 282. a. Militum vires in bello ſpirituali ſunt librandæ, 283. a. b. Milites Chriſti qui ſunt, 287 b. c

MILLENARIUS numerus quid ſignificet, 279. b

MINISTRORUM numerus quando crevit, 74. e. Qui miniſtri facti Deo & hominibus placeant, ibid. d Nonnulli miniſtri ſunt in conſpectu Dei, non hominum, 80. a Duplex miniſtrorum Eccleſiæ officium, 190. b, Miniſtrorum Eccleſiæ conſecratio, antequam miniſterium impendant oblationis, 561. e. Eorum eligendorum forma, 590. e

MINISTERIUM. Quo ſigno quis ſe a Deo ad miniſterium ſacrum vocatum agnoſcat eſſe aſſumtum, 231. 231. e. Fuga miniſterii ad humilitatis virtutem, non ad jactantiam dignitatis referatur, 254. a. A ſacro miniſterio qui terrenis flagitiis inquinantur, abſtineant, 368. e. Ad miniſterium ſacrum accingat humilitas, 29. a. Succingat pudicitia, 82. e. Hi Dei ſunt adjutores, 162 a.

Indigne ad miniſterium ſacrum accedentium interitus, 89. e. Quam ſerio accedentes examinandi, 269. b. Doctrina & virtutibus pollentes, ibid. e. Qui carnales eligunt, quot peccatis ubnoxii, 274. b
MINISTRARE Domino, eſt in laborem prædicationis pergere, 232. e. Duplex miniſtrorum Eccleſiæ officium, 220. b. Miniſtri ſacri altaris qua pœna digni, corpus & ſanguinem Domini indigne tractantes, 100. e. Qui ſacra miniſteria humiliter fugiunt, officiis tantæ oblationis impares ſe æſtimantes, 161. a. Homines vocati, fraterno amori condeſcendentes Chriſto ſe non auferunt, ibid. b. Electorum Eccleſiæ miniſtrorum conſecratio, ibid. Quam pauci Deo digne miniſtrent, 162. a. Aliæ miniſtrandi, aliæ contemplandi horæ, 210. e. Quod maxime a Monachis obſervandum, ibid. d.
MISERATIONIS divinæ miraculo, 543 e
MISERICORDIA, Leo Dei, quam ſeram tenemus, 340. a. b. Miſericordia, nomen Dei, 520. d. Miſericordia Dei quanta, 322. e. Miſericordia Dei etiam aversos vocamus, 512. b. Miſericordia Dei erga juſtos, 480. e. Erga pœnitentes, 551. e. Miſericordiæ & miſerationis differentia & definitio, 494. e. Ex Dei miſericordia æterna felicitas, quamvis ſecundum opere reddatur, 551. e. 553. Miſericordia ſingularis in David emicuit, non aſperitas Legis, 357. e. Ex miſericordia Deus punit aliquando, 179. a
MOAR interpretatur ex patre, 330. b. Concupiſcentiam deſignat, 330. a. Quid ſit, ibid. d
MODESTIA Paſtorum tenax ſuæ conſulentium, 271. b
MODI & termini contemplationis, 230. a
MONACHUS. Monachi unde dicti, 30. e. Monachorum ſponſio & chirographum, 200. e. Monachorum Paſtor qualis conſtituendus, 201. b. Durus ſit ut mollia peccatoribus non loquatur, ibid. e. Portet virtute Spiritus ſancti, non elationis & arrogantiæ, ibid. a. Sic aliorum lucra quærat ut nulla ſui damno patiatur, 202. a. b. Ceteris præcellat, ibid. e. Qui in monaſteriis tepidi ſunt, non abjiciendi ut mortui, ſed medendi ut ægri, 200 e. Negligentiæ quandoque ſunt obnoxii, unde multa mala, 086. d. e
Monachorum vita. Monachi non tam ſceleſtis convertendis, quam converſis ad vitam perfectiorem invitandis ſtudeat, 315. e. Seculo militantium exemplis aliquando erudiantur religioſi viri, 315. b. Tunc bona ſunt Monachorum opera, quando a propoſitorum conſcientia non diſcordant, 320. e. Ceterorum ſuns poſtpenenda his quæ jubentur opera bona, ibid. Monachi abjectus mundi ſeceſſus qui faciant Sponſo ſubiculum, 324. a. Vitæ monaſticæ ſanctitas & officia, 435. e. Somnus vigilantiæ jungitur, ibid. b. A ſomno eos aliquando Chriſtus excitat ut aliorum ſaluti incumbant, ibid. d
Monachorum zelus. Qui in monaſterio gladius cuiuſque ad proximum aptatur, 312. e. Velut alterutro vulnere interficiuntur, dum alter alterum verbo Dei percutit, & quidquid in ſe carnaliter vivit extinguit, ibid. Et non ſolum Prælati verbo prædicantium, ſed & magiſterio ſubditorum & verbi & exemplis alios lucrifaciunt, ibid. b. Solitariæ vitæ deditos lucrandis animabus inſudare laudabile eſt, 313. a. Modo reſtum & imperfecti unu ſunt, ibid. e. Mm illorum eſſe ſolet ut verbum potius conſulentibus ſe, quam ſibi obſiſtentibus proferant, ibid. b.
MONTES Dei ſunt ſummi viri, 205. e
MORS illorum periculoſa, qui vitæ præſentis amore tenentur, 430. b. Mors duplex, una qua juſtitiæ morimur per peccatum, altera qua peccato per pœnitentiam, 250. b. e. Mortis conjux uſt Eccleſiæ, 14. a. In morte brachium præcidi qui dicatur, 88. b
MORTALITAS Chriſti juncta immortalitati, 041. d. e
MORTIFICATIO carnis numquam differenda, 438. a. Deum mortificare & vivificare, deducere ad inferos, &c. qui intelligendum, 50. a. b. e. 61. e. b
MOTUS duplex electorum, unus quo averſantur temporalia, alter quo ad æterna connectuntur, 250. a. b. Cordis motus quomodo ſubdi Chriſto debeant, 158. b. Motus illiciti a carne tolli nequeunt, 167. a. De iis dolendum, ibid. b
MOYSES Deum non vidit intuitive, 235. e. Perfectorum figura eſt, ibid. Mayſe & Abrahamo longe major Chriſtus, 43. e. Quidquid Moyſes virtutis oſtendit, ipſius non fuit, ſed Dei, 43. a
MULIER. Mulier peccatrix Chriſtum hoſpitio excepit, ejuſque reſurrectionem nuntiavit, 198. a. Mulieres meretrices concupiſcentiæ ſecularem, 84. b. Mulieres Jeſum uncturæ ad ſepulcrum venientes, figurant vitam contemplativam, 330. e. Opus in itinere, intentionem habent in quiete, ibid. Tres mulieres cum aromatibus veniunt Chriſtum in ſepulcro uncturæ, 357. b. Quare non invenerint Jeſum in ſepulcro, ibid.
MULTITUDO & ſeritas hoſtium noſtrorum 282. e. Quot modis nos impugnant, ibid. d.
MULUS. Qui mulo ſimilis, 480. a
MUNDANUM cor, quomodo, 501.
MUNDO moriendum ut vivificemur, 60. a. 61. e
MUNITIONES animæ neceſſariæ ut in excelſo ſtet, 58. e
MUNUS. Quæ munera Præfectis noſtris offerenda, 258. a
MURENULIS monile collo ligantur, 414. e. Murenulæ quid ſignent, ibid. Cur aureæ & argento vermiculatæ dicantur, ibid.
MUS. A muribus morderi quid ſit, 539. e. &c. 143. e. Murium ſimilitudines quid ſignificent, 246. d 247. e
MUSTUM malorum granatorum, quid, 434 d.
MUTATIO Sanctorum duplex futura 28, 534. e.
MYRRHA mortificationis condiendo corpora, 014. Myrrham metit Chriſtus, Sanctos mortificatione conſummatos cœlo inferendo, 435. b

N

NAAS ſerpentem ſignificat, 264. b. 283. e. Et gulæ concupiſcentiam, ibid. & d. e. Quantu debellandus, ibid. & 385. a. &c. Ex hoc ratio innumera prodeunt, 200. d
NARDUS ſponſæ tuae odorem ſuum dedit, quando Chriſtus aſcendit ad cœlos, 214. d
NATURÆ hum. in hac vita captivitas, 294. e
NECESSITATIS ſpecie gulæ vitium irrepit, 252. d
NEGLIGENTES præcipites ſunt, curiosi ac miſeriæ ſpiritualis impatientes, 285. d Tales quandoque reperiuntur in monaſteriis, ibid.
NEGOTIA magna & obſcura Deo inconſulto non aggredienda, 325 b Negotiis ſpiritualibus urgentibus, ob alia feriandum, 385. b
NER lucerna dicitur, 357. d.
NESCIRE. Se neſcientium peſſima ignorantia, 82. b
NOBILITAS Deo fortiter obſequentium, 205. b
NOMEN Domini, miſericordia, 528 d
NOSSE. Aliud noſſe Deum per amorem, aliud per fidem, 102. b
NOVACULA cupiditatem ſignificat, 17. e
NOX eſt vita p æſ ns æternæ comparata, 352. d. Nunc nox eſt, quando dies erit? 402. a
NUMMUM Deo offerre quid ſit, 02. d e
NYCTICORAX carnales adumbrat, 516. d

O

OBCÆCATIO eorum, qui bonum quod cognoſcunt, nolunt implere, 95 d Libidinoſorum & ſuperborum, 557. a. 558 a
OBEDIENS & humilis Chriſtus in exemplum electo ... 11. d
OBEDIENTIA populi erga Paſtorem, 325 a Obedientiæ perfectæ typus in armigero Jonathæ, 304 e. Per ſolam obedientiam itur, quia per ſolam inobedientiam mors, ibid. e Labor & quies nobis vitam præparant, ſi obedientis animus omnino obedientiæ bravio penſet, ibid Præceptum in hoc ſolo penſari debet, quod majoris præceptum eſt, ibid. In obedientia generans mortificatio propriæ, & executio alienæ voluntatis, 201. a. Nulla ſunt parva, quæ æternam vitam parare obedientibus poſſunt, ibid. Majoris eſt meriti caritatis injuncta refectio, jejunio propria deliberatione ſuſcepto, ibid. a. Majorum imperia reverenda, licet minus laudabiliter agant, ibid. d. Obedientia Prælatis dupliciter impendenda, 207. d Cæca inobedientium ſuperborum corda, divino projecta judicio, 187. a. Præter Prælatorum auctoritatem nihil agendum, 198. e. Obedientia exterat roborat virtutes, 199. a. Obedientiæ jugum excutere numquam licet, ibid. b. Qui bene proficiunt, toto animo tenere ſtudent obedientiæ bonum, 244. e. Ordo electæ converſationis eſt, ut obedientiam non injungat aliis, quam ipſe impendere aliis non ſumus, 244 b. Ratu ſignificet vitam obedientium, 244 a. Quod obedientes inferius agunt, ſurſum tollunt, ibid. Quod ſu ſum habent, ad terram flectunt, ibid. Perfectæ obedientiæ forma, ibid. a Perfecta obedientia, quam hominibus exhibemus, munus eſt Creatoris, 245. b. Obedientia oblatio eſt Domini, ſeu oblata hominibus a Deo accipitur, ibid. Victima ſum obſequia obedientium, ibid. Inſignis obedientium victoria, ibid. Nihil ſtudioſius vitandum, quam ſuperbia & inobedientia, 287 b. Quæ imperantur, minime conſideranda, ibid d. e. Facilius eſt obedire quam imperare, 257. a Ut recte aliis imperetur, Deo perfecte obediendum, 290. e
OBEDIUNT quidam dum rudes ſunt, qui eruditi, ab obedientia reſiliunt, 95. e. d. Quod exemplo Agar probatur, ibid. Ob levem culpam contra obedientiam repulſus Saul nos terreat, 017. d. e. Per obedientiam, noſmetipſos, per alias virtutes noſtra Deo conſecramus, 360. b. Conſiliis Præpoſiti cuncta fiant, ibid. a. Holocauſtis & victimis præſtantior obedientia, ibid. a. Propriam voluntatem majorum juſſis præponentes ferruntur, ibid. e. Magnis jejuniis, & compunctioni præponitur obedientia, 361. e. Ariolis & idololatris ſunt inobedientes ſiet ſimiles, 361. d. Ab inobediente verbum Dei abjicitur, 362. e. Ideo ab ipſo Deo projicitur. ibid. a. Homo ſervum ſuum non habuit ſibi obedientem, quia ipſa Deo non obedivit, 370. a Non obedire Deo quam grave ſcelus, 280. b. e Obedire detrectantium vanæ excuſationes, 288. d. e
OBLATIO noſtra ex devotione fiat, 27. a
OBSCENITAS. Ab omni obſcenitate caveant conjuges, 334. d. 347. e. Secus facientibus Deus æternam pœnam comminatur, ibid. a. Obſcena audientes ad ea inardeſcere periclitantur, 352. a. b.
OCTAVA æternam vitam adumbrat, 167. e
OCULOS per peccatum aperiri qui intelligatur, 303. e
ODOR bonus operum quæ ex caritate fiunt, 431. e. Ex perfectorum virtutibus, 423. d. e
OFFERRE agnum quot modis explicari poſſit, 168. e.
OLEI virtutes explicantur, 228. b
ONUS ſuper ſe non levandum, 000. a. Onus ex honore, 233. d
OPERA bona gratia prævenit, 513. b. Operum bonorum via ad contemplationem aſcendendum, 434. b. a. Operibus bonis paſcitur Chriſtus, 415. a. Operibus Deo reſpondendum, 520. d Opera ſint ex recta intentione, 214. b. Opera bona libido interficit, 371. b. Sæpe opere & verbo magni a vana gloria non ſatis cavent, 310. a. Operum bonorum decima qui colligenda, 196. a. Opera bona celanda, 302. e. Aliorum bonis operibus adjuvamur, 327. d. De boni operis ſtudio & humilitate, non in nobis, ſed in Domino gloriandum, 148. b. Operum bonorum ſtudio doctrina ſana comes accedat, 263. b. Ad opera bona ſolent accendi electi, audiendo Dei verbum, ſecus improbi, 165 e. 160. a. Opera bona ſolet Eccleſiæ filiis profuer, 31. a. Qui de bono opere aliquid ſibi tribuit, furti reus, 319. a. b. Operibus bonis eo magis ſtudendum, quo altius in contemplatione aſcenditur, 35. d. Infirmis non perfectiora proponantur, ſed plana, 8e. a Inter magna opera ſæpe corruunt, qui per minora vincere potuiſſent, 83. b
OPERARI. Ut bene operemur, a Deo, 350. d
OPERARII fortes in Eccleſia qui ſint, 192. e
OPHNI etſi pravus, Sacerdos tamen erat Domini, 11. d
OPTIMATUM peccata quandoque toleranda, 309 a
ORARE ſine intermiſſione quid ſit, 37. d. Quid ad id præſtandum, ibid a. Orant Chriſtus & Eccleſia pro juſtorum perſeverantia, & pro converſione peccatorum, 546 b Orant pro ſuis peccatis omnis ſancti, quia nullus peccati expers 477. a. Orandi omne tempus eſt opportunum, 477. d
ORATIO, ut ad Deum perveniat, de humilitatis profundo aſcendat, 537 e. Oratio comitetur opera bona, 432. e. In oratione tranſitorium nihil poſtulant Sancti, 477 e. Orationes Sanctorum numquam ſine fructu, 187. e Pro reprobis tamen orantes exaudiri nequeunt, 188. b. In oratione perſeverandum, 538. a. Oratio & deprecatio qui differant, 539. b
ORATORUM eloquentia in ſacrarum litterarum interpretibus non quærenda, 5. d
ORBIS. Per Orbem univerſum diffunditur Eccleſia, 41. e
ORHB Dei mons, 466 a
ORDO converſionis & integritas, 164. b. Ordo in judiciis ſervandus, 323. a. Ordo virtutum noſtræ contra hoſtem, 270. a. Ordo ſalvandorum, 067. e Non ſummo ordini, ſed ſummo labori præmium rependitur, 228. e. Ordo ultimus Eccleſiæ pœnitentes, 222. e
ORDINES ſacros ambientium hypocriſis, avaritia, & iniqua judicia, 190. a Ordinati ab Eccleſiæ miniſtris intus a Deo ſacramentorum virtute roborantur, 246. a Utrum qui ordinantur, a Deo ſit vocatus, quibus exploretur ſignis, ibid. e. Qui ea ſigna in ſe non agnoſcit, expaveſcat, 247. a. Et non in culmine prælationis extollatur, 248 a. Eum immutatum virtute ſancti Spiritus advenientis ſeiri, 248. b. Inde quod a Deo ſit electus, comprobatur, 249 b. Inconſulta Paſtorum ordinatio notatur, 384. b. In ordinato conveniant contemplatio & ſanctitas, 384. b Vide Paſtor.
ORIGINALE peccatum per carnalem concupiſcentiam propagatur, 427. e. In cauſa eſt cur in juſtitia non ſtamus, 520. e
ORIGINALIS culpæ, 372 e. Ex qua contumelioſi ſatuis ſecſus, ibid. Concupiſcentiæ peccata, vitia, ibid. d. e

OSCU-

quæ in ſecunda parte tomi tertii continentur.

OSCULATUR Chriſtum qui per amorem compungitur, 404. *d*

OSCULUM Chriſti Sponſi eſt perfectio pacis internæ, 425. *a*

OSTENTATIO & jactantia quorumdam doctorum, 354. *a*

OSTIA domus Dei quæ, 422. *b*

P

PALMÆ Dagon abſciſſæ, quid ſignificent, 138. *b.* PALMAM, id eſt crucem, Chriſtus aſcendens, fructus ejus nobis abſtulit, 432. *b*

PANIS hominis quis ſit, 525. *c.* Panem comedere oblivifcentis mala, 525. *a.* Pro panibus ſe locare, eſt ſacramenta venturi Redemtoris in Scripturæ ſacris perquirere, 48. *b*

PARADISUS clauſus ante Chriſtum, 42. *a*

PARCIT Deus flenti pro peccatis, 472. *d*

PARDORUM montes, 418 *a. b*

PARERE mente, & concipere quid ſit, 53. *d*

PARIES. Poſt parietem latuit Deus in carne abſconditus, 414. *a*

PARVULIS ut proſit Eccleſia dilationem ſuæ gloriæ patienter ſuſtinet, 24. *a* Parvulorum Eccleſiæ ablactatio quæ ſit, *ibid. b.* Sic ablactati, jugiter conſpectui Dei ſiſtuntur, *ibid. d. e.* Nimis aſcendere non præſumant, 25. *b*

PASSIO Chriſti in ſacrificio Helcanæ figurata, 13. *b*

PASTORIS officium, 79. *a.* Quod nemo ſuis viribus implere poſſe confidat, *ibid. b.* Ad id continuæ preces neceſſariæ, *ibid. c*

Paſtor præſtat vita, verbo, contemplatione, 203. *a.* Chriſtum imitetur, quo nullus durior ſibi, *ibid. b.* Ab ipſo mittatur, *ibid. d.* Eruditis ſubditis quouſque curam impendere debeant Paſtores, 258. *d.* Quo ſtudio erga ſubditorum correctionem vigilandum, 264. *a.* Tentatis ſubditis ſacramentorum & ſacrificiorum ſubſidia Paſtores ſubminiſtrant, 268. *c.* In altiſſima contemplatione ſuſpenſi Paſtores ad docendos ſubditos deſcendant, 209. *c.* 255. *a.* Alium locum pro ſe habent, alium pro ſubditis, *ibid.* Relinquant propria loca, ut communia diſponant, *ibid. d.* Propriæ perfectionis amore dum aſcendunt, alienæ infirmitatis compaſſione deſcendant, 225. *a.* Paſtores mutatis ſubditis compatiantur, 172. *d.* Eoſque exhortationibus roborent 268. *c.* Magnis clamoribus fidelium ſalutem Paſtores poſtulent, 274. *d.* Ad quorum clamorem Dominus vocem dat, *ibid.* Paſtor debet eſſe tantæ caritatis ut infirmi deſiderio non petitur, ſed petitio eſſe ſentiatur, 260. *a.* Paſtor culpas corrigendo ſubditorum, qui ſurgere debeat & aſcendere, 241. *a.* Tentatis ſubditis Paſtores auxilium ferre non morentur, 298. *b.* Alios in tuto reponant, alios ſecum ad bellum educant, *ibid. c.* Dum eos ad prælium provocant, ipſi priores pugnant, *ibid. c.* Umbraculum ſubditis ſunt, qui ab æſtu concupiſcentiæ adhortationibus eos protegunt, 300. *a.* Umbraculum diminutive dicitur ut Chriſto non comparetur, 301. *a.* Peccatoribus multum compati diſcant Paſtores, 307. *b.* Paſtores judicio divino in ſubditorum culpas inquirentes, eaſdem divinæ miſericordiæ operiri poſtulent, 325. *c.* Singulorum infirmitatem, aut fortitudinem explorent, *ibid. c.* Paſtor ſingulorum ſocius tenet, dum cujuſque ſubditorum converſationem videt, 328. *a.* Singulorum eſſe videatur, 313. *a*

Paſtores decet ſumma perfectio, 223 *a* Et in bonis operibus fortitudo, *ibid.* *a.* Ut ingenui cruciſigantur, 224. *a.* Matura conſideratione agenda diſponant, *ibid. d.* Magna retractatione conſilii ſunt eligendi, *ibid. d.* Propriæ perfectionis amore dum aſcendunt, alienæ infirmitatis compaſſione deſcendant, 225. *a.* 236. *a.* Sibi ſinceri, ſubditis temperati, *ibid. b.* Secularia non curent, ut de cæleſtibus ſolliciti, *ibid. c.* In terrenis quieſcent ſpiritualibus, 226. *a.* Tam hi qui ordinant Paſtores, quam qui ordinantur, ſurgendam, *ibid. b*

PAſtor egreditur, cum a ſecreto meditationis ad publicum operis venit, 226. *c.* Antequam deſideſcat, foras non prodeat, 227. *a.* Potius ordinatur pro peccatoribus, quam pro juſtis, *ibid. c.* Propriæ ſenſui non cedat, nec ſuum ſequatur arbitrium, *ibid. d.* Paſtor mediator eſt Deum inter & hominem, 229. *a.* Dei populum liberando, caveat hoſtis jugum, *ibid. b.* Quæ ſit hæreditas Domini, quam quærere tenetur, *ibid. d.* Ab hoſtibus circumſtantibus quid formidare debeat, *ibid. d.*

Paſtor humilis de ſuſcepti miniſterio trepidant, quæ ſigna divinæ vocationis habeat, 230. *d.* Ita contemplationi ſit addictus, ut Eccleſiæ ſollicitudinem gerat, *ibid. a* Signum electionis habet, cum & alienæ ſimul & propriæ ſaluti ſtudet, 232. *d.* Proficere volens Sanctorum exempla ſibi proponat, 232. *c.* In vitæ ſecretioris umbra refrigerium quærat, 233. *a.* Flere peccata non ſolum ſua, ſed aliena, 236. *b.* Electorum Paſtorum ſpeculum eſt ſacra Scriptura, 251. *a.* Quam maturo conſilio eligi debeant, 232. *d.* Etiam Deo auctore electi fugiunt, 253. *c.* Qui ſint Paſtorum adjutores, 257. *a. b.* Paſtoris providentia futura peccata caveant, 297. *b.* Tentatis auxilium ferre non cunctetur, 297. *b.* Alios in tuto reponat, alios ad bellum educat, *ibid. c.* Ipſe prior pugnet, *ibid. c.*

Paſtori adſint ſanctitas vitæ & eruditio ſapientiæ, 144. *a. b.* Huic facile regendos ſe credunt fideles, eumque libenter conſulunt, *ibid. c. d.* Bonus Paſtor ſæpe merito plebis eligitur, 214. *c.* Multi Paſtores habent unde & ipſi cadant & alios erigant, 214. *c.* 215. *a.* &c. Paſtor aliquando ordinatur pro ſe & pro populo, 215. *c.* Aliquando nec pro ſe nec pro populo, aliquando pro ſe & non pro populo, *ibid.* Aliquando pro populo & non pro ſe, 216. *a.* Quo minus paſcere debeat & paſci, 218. *b.* Ac mentis delitias capere, *ibid. d.* Rudes & eruditi diſcrimen, 221 *a.* Paſtor ſit acer ad arguendum, mollis ad miſerandum, 384. *a.* Virtutis exempla circumquaque ſpargere jubetur, 385. *a.* Non ſibi ſed ſuis vivat, *ibid. b.* Paſtor faciendo quod dicit, efficaciter perſuadet, 377. *c.* Qui dicit & non facit, ore proprio gladio jugulatur, *ibid. a b*

Paſtor in publico raro videatur, 378. *b.* Non rudibus tantum, ſed etiam perfectis magnam moveat admirationem, *ibid. b. c.* Ab ipſo divina voluntas requirenda, *ibid. c.* Ex Paſtorum culpa quæ damna immineant, 309. *b.* Per pœnitentiæ ſatisfactionem ſtatim ad alta erigantur, *ibid.* Et hoſtes conterant, *ibid.* Salus populi eſſe debeat, 376. *b.* Fluctuantes corroborat ac confirmat, *ibid.* Paſtor contra hoſtem vita & doctrina dimicet, 329. *b.* Paſtores de ſubditorum caſu affliguntur, 332. *a.* Eos occulta compaſſione plangant, & aperta increpatione percutiant, *ibid. d.* Quam in regendis animabus regulam ſervent, 324. *c.* Quidam paſtores prave vivunt, & placere Deo per aliorum profectum ſe arbitrantur, 324. *c.* Quam aberrent, 355. *a.* Ad paſtoralem curam qui & quales eligendi, 372. *a.* In eligendis paſtoribus Deus conſulatur, 377. *d.* Non eaconis affectus, *ibid. c.* Quid eorum unctione deſignetur, *ibid. b.* Gratiarum plenitudine gaudeant, ex qua ceteri accipiant, *ibid. c.* Ex congregatione in qua religio vigeat, aſſumantur, *ibid. c.* Quales eligendos aut reprobandos monſtret ſacra Scriptura, 374 *b. c.* In eorum electione nec ſcientiæ nec boni operis abſque humilitate habenda ratio, *ibid. b.* Non ſunt eligendi propter negotiorum ſecularium peritiam, 380 *b.* Imperiti humiles rejiciendi, 380 *a.*

Paſtores libere ad ſubditos exeant, & ad mentis ſecretum redeant, 255 *a.* Propria infirmitate depreſſi aliorum vitia inſequi nequeunt, 328. *a.* Tacentibus paſtoribus qui pereant, *ibid. d.* Ad paſtorum conſilium confugiendum in tentationibus, 262. Paſtores tentatis compatiantur, *ibid. d.* Quidquid contra paſtores optimos fit, divinæ adſcribitur injuriæ, 379. *a.* In paſtoribus Deus deſpicitur, 350 *a.* Qua modeſtia paſtor famæ ſuæ conſulere debeat, 271. *b.* Quæ cavere, & in aliis reprehendere libere poſſit, *ibid. d. e.* Dum ſubditorum culpas ſibi revelari poſtulat, eas divina operiri miſericordia roget, 349. *c.* Singulorum infirmitatem & vires explorat, *ibid. c*

Paſtores tentatis ſubditis quæ ſubſidia ſubminiſtrent, 268. *c.* Magnis clamoribus fidelium ſalutem poſtulent, 274. *d.* Quas pluvias ſic excitent, *ibid.* & *c.* Paſtores Deus judicio ſuo reſervat, 94. *b.* Ideo magis formidare debent, *ibid.* Paſtor eſt oculus Eccleſiæ, 98. *a.* Qui caligat aliquando, *ibid.* Unde caligo hæc, *ibid.* Jacet ubi ſtare deberet, *ibid. b.* Non ſolum non videt, ſed nec videre poteſt, *ibid. d.* In his paſtoribus ſola lucerna teſta ſine lumine remanet, 98 *a*

Paſtorum malorum cupiditas per novaculam ſignata, 17. *c.* Eorum culpæ ſeverius puniuntur 45. *d.* Mali paſtores Dei judicio ad Eccleſiæ regimen aſcendere permittuntur, 189. *a. b.* Malorum paſtorum rapinæ & avaritia, 270. *b.* In Paſtoribus lapſus carnis maximi, 344. *b.* Paſtoris indigni ordinatio lethale eſt Eccleſiæ malum, 381. *a.* Paſtori reprobo pœna cumulatur, pereuntibus ſubditis, 80. *d*

PASTORALEM curam diſcrete exercenti Deus converſionum lucra multiplicat, 83. *a.* Indefeſſo labore quærendi qui ad animarum curam idonei ſunt, 381. *a.* Qui ad paſtorale officium proponendi, *ibid. a*

PATIENTIA fortitudine præſtantior, 266. *a.* Patientia a Chriſto diſcenda, 469. *c.* Patientiæ operativa, 490. *a. b*

PATITUR Chriſtus iterum in membris ſuis, 502. *c*

PATREM habet Deum Chriſtus perfectiori modo 249. *d.* A Patre injunctum Chriſto moriendi præceptum, 11. *a*, Patri ſe exhibens in carne, Chriſtus orat pro nobis, 26. *a*

PATRUM veterum & novi Teſtamenti conſenſus, 69. *a.* Patres veteres quæ lege a novis Scripturæ interpretibus ſequendi, 5. *b.* Patres arctius, ubi neceſſitas cogit, caute ac humiliter admonendi, 326. *a*

PATRIA æterna per domum Domini deſignata, 40. *a*

PAULUS quam alta de futura beatitudine doceat, 203. *d.* Pauli converſio quantum miraculum, 230. Pauli ſcripta. De collo Apoſtoli Pauli procefferunt epiſtolæ ejus, 203. *a* Viri ſapientes, in ejus eruditione quotidie proficientes, ad ſummitatem colli ejus pertingere nequeunt, *ibid.* Litterarum humaniorum ſubſidio Paulus per doctrinam forte alios Apoſtolos antecelluit, 265. *c.* Paulus deplorat legem in ſuis membris legi mentis repugnantem, 267. *a.* Quomodo Paulus erga peccatores manibus ruptaret, 307. *c*

PAUPEREM facere & ditare quæ Deus dicatur, 67. *d. c*

PAX. Qui pacem Eccleſiæ ſuæ Deus ponat, 273. *c* Pacis tempore qui fructus ferendi, 293 *c* &c. Cum antiquo hoſte in hac vita pax nulla, 294 *a.* In patriam intra mentis oculus mundatur, quo in patriam intenditur, 444. *b.* Pacem perfectam hic conſequi non poſſumus, 429. *d.* Quam evangelizaverint pacem Apoſtoli, 523. *d.* multitudo pacis tantum in terra viventium invenitur, 353. *c.* Pax Chriſti quæ ſit, *ibid. c.* Pax noſtra Chriſtus, 64. *a.* Pacis multitudo in cælo, 531. *c.* Pacis internæ perfectio, 405. *a*

PECCANTIUM initiatio per pœnitentiam, 172. *d. Vide* Pœnitentia. Pœnitentia. Quos peccantes Deus occidere velit, 73. *c*

PECCATUM nullum eſſe habet, 306. *d*

Peccati conſcientiæ morderi quid, 139. *b.* Ad cognitionem peccatorum ſuorum aliqui percutiuntur tantum, non moriuntur, 142 *d. c*

Peccatum, ut ad pœnitentiam accendamur, menta recogitandum, 146. *d* In peccatum prolabi quam cavendum, 149. *a* Sic præterita peccata lugeantur, ut caveantur futura, *ibid. c*

Peccati pœna eſt reprobos permitti agere quod cupiunt, 178. *a.* Per peccatum homo perditur, 203. *c.* Invenitur cum illud confitetur, 204 *a.* Peccata in ymis terræ deformitatem amittunt, 150. *c* Sic ad memoriam revocanda, ut a cæleſtibus conſiderandis non impediant, 151. *b.* Peccatorum confeſſio Sacerdoti facienda, 186. *d.* 389. *a.* Qui pro modo criminis pœnam imponat, *ibid.* Quæ dotes illi neceſſariæ, ut rite liget & ſolvat, *ibid. a*

Peccati confeſſio. Peccatum in confeſſione prodendum eſt, non mendacio augendum, 324. *a.* Peccata ſua diſſimulantium cana affugia, 355. *a.* Condonatur peccata, cum confitentibus apoſtolica auctoritate dimittuntur, 356. *d.* Artes quibus peccata ſua tegant peccatores, 158. *d.* Coram Deo confeſſio Sacerdotibus fit, 359. *a.* Peccata non ſolum confitenda ſunt, ſed etiam pœnitentiæ auſteritate delenda, 359. *b.* Pœnitentiæ & confeſſionis vitia, 364. *a* Peccatum quod diligitur, annuendo non deletur, 367. *d.* Confeſſio oris quæ fiat ad ſalutem, *ibid. d.* Signum veræ confeſſionis eſt in afflictione pœnitentiæ, *ibid. a.* Peccata tegimus, ea per confeſſionem detegendo, 474. *a.* Facies judicis humili confeſſione, exemplo Publicani, præoccupanda, 475. *a.* Ad perfectam confeſſionem, narrandæ ſunt omnes peccati circumſtantiæ, 476. *b.* Peccata tam omiſſionis tam commiſſionis in confeſſione declaranda, *ibid. a.* Peccati confeſſio coram Deo Sacerdotibus facienda, 330. *a.* Peccatorum occultorum cordis confeſſio, 275. *b.* Perfectiſſimum confeſſionis peccatorum exemplar, 326. *d.* Peccatorum confeſſionem excipientes, ad obſcena quæ audiunt inardeſcere periclitentur, 350. *a. b.* Per peccatum oculos aperiri qui intelligendum, 303. *c.* Sine peccato eſſe ne quidem electi poſſunt, 39. *c.* 60. *a.* Peccata omnia vitare non poſſumus, etſi omnia crimina, 421. *c.* Qui peccata non caveat, cum poſſunt, poſtea nec poſſunt etſi velle videantur, 351. *c.* Peccata confitenda & emendanda, 539. *d. c.* Peccati pondus, 383 *c.* Hoc pondere obruimur, 485 *a.* Peccata quibus aquis laventur, 495. A peccatis futuris quomodo tueatur Deus, 478. Peccati fuit expers ſolus Chriſtus, 440. *a.* Peccatum originale. *Vide* Originalis culpa

PECCATOR cineri ſimilis, 219. *a.* Peccator qui ſileat, & clamet, 475. *d.* Peccatum gravius vulnerato ſimile, 494. *a.* Peccatoribus adverſitates præcavet ut corrigantur, 480 *b.* Peccatur tribus modis, 489. *a.* Peccatoris infelix ſtatus, 548. *c.* Ad vitam quomodo revocatur, 548. *d.* Peccatoris domus in qua quieſcit: prava conſuetudo, 370. *c* Peccatores impœnitentes juſte excommunicantur, 373. *a.* Ite rejiciens ſugere debent paſtorat, *ibid. c.* Peccatoribus oſtendenda tam accepta a Deo bona, tam mala in eum perpetrata, 232. *b* Peccatores convertere Doctoris eſt officium, 26. *c* Per hæreſes peccatores deſignantur, 135. *c.* Peccatum eorum qui alios a Dei cultu avertunt, vix pœnitentia deletur, 64. *a.* Si propter aliena peccata, quanto magis propter propria damnamur, 106. *b.* Peccatores Paſtorum conſtantiam adulationibus frangere conantur, 356. *a.* Quibus non reddendum, 327. *a.* Sic arguendi, ut nullus relinquatur effugiendi locus, *ibid. b.* Peccati ſummus gradus, de ipſo ſuperbire, 353. *c.* Peccata ſua diſſimulantium vana eſ-

Index rerum & verborum,

na effugit, 355. e Peccata vivunt, quamdiu per pœnitentiam non delemus, 356. d. Occiduntur cum confitentibus apoſtolicæ auctoritate dimittuntur, ibid. Qui peccata deferunt nec plangunt, arguuntur, 358. e. Non majora tantum, ſed etiam minora lugenda, 359. b

Peccatum tribus modis admittitur, 375. a. Peccata quomodo arguenda, 377. b. Peccatorum peſſimi ſunt qui aliis dant exempla peccandi, 297. a. Prima peccatorum plaga converſio, ſecunda damnatio, 308. e. Peccatores converſi alios ad converſionem aliquando accendunt, 309. a. In eorum converſione Deus quædam præſtat per ſe, quædam per homines, ibid. a

PELICA. Pedica quaſi in terra abſcondi quid ſit, 547. d

PEDITUM nomine electi figurantur, 345. e

PELAGUS immenſum humanæ ignorantiæ, 324. e.

PELICANUS carnales adumbret, 386. d. Pelicano ſimilis Chriſtus, 387. d

PERFECTIONIS tres gradus, 448. e

Perfectionem ambientibus quæ conſilia danda, 558. d. Ad perfectionis arcem tendendum, 170. & Uſque ad vitæ terminum, 671. a. b. Summa perfectio paſtores decet, 223. d. Ad perfectionem contendendum, 18. b

PERFECTI viri eſt uni Deo vacare, 30. a. Solis perfectis Deus per ſemetipſum loquitur, 100. b. Non perfecti ſolum, ſed etiam infirmi ſalutem in Eccleſia conſequuntur, 70. b Perfecti quæ erudiendi, 210. c. 215. a. &c. Perfectiora infirmis non ſunt proponenda, ſed plana, 63. a. Perfecti divinam virtutem & ſapientiam mirari non deſinunt, 308. d. Secus carnales ac ſimplices, ibid. e. Perfectorum memor ſponſæ ſuos, 212. e. In ſilentii ſui quiete non turbantur, 223. a. b. Perfectis tantum permittendum ut arbitrio ſuo vivant, 151. e. Hæc libertas majoris amoris divini ſit incentivum, ibid. e. Explorare debent eorum magiſtri, utrum ea vivendi libertate ad majorem profectum utantur, 352. e. b. Et arcta via pergant, ibid. c. Perfectis non caudam tantum, ſed aſcendendum, ibid. d. Qui in fine deficiunt bona principia a Domino non habuerunt, ibid. e.

PERFIDIA prius deferenda, quam prædicetur vera fides, 532. d. Quod ea hiſtoria converſionis Pauli demonſtratur, ibid.

QUÆ PERICULA circumſtent ambulentes in via ſalutis, 554. b. c. Ab iis ut eruamus quid prævandum, 554. e

QUID PERIT in Sanctis? 533. b. c. d. e

IN PERSECUTIONIBUS gravioribus ſemper ſtat Eccleſia, 28. e. Perſecutionum utilitas, 421. a. b

PERSEVERANTIÆ in virtute per fimbrias aureas deſignatur, 348.

Perſeverantiam dat Deus flenti pro peccatis, 472. c. Perſeverantia electorum, 386. b. Qui perſeveraturi ſint in accepta gratia, ignoramus, 386. b Perſeverandum & pergendum ſemper, carnalia deſideria expugnando, 153. e. 154. a

PERSONARUM non ſit acceptio, ſed diſcretio meritorum, 308. a

PERTRANSEUNDI homines ut ad Deum perveniatur, 423. c. d

PETRUS non ſolum Propheta ſed ſummus Patriarcha, 391. c. Vidit Chriſti gloriam imperfecte, ibid. Petro trina interrogatio facta quid ſignificet, 383. d. Petri foramina ſunt vulnera Chriſti, 410. d

PHARAONI ſimiles & Ægypto, qui converti renuunt, 149. b

PHENENNA quæ Heleanæ, 13. b

PHILISTHIM quid ſignificent, 125. a. Quid eorum Satrapæ, 140. e. b. Apud Philiſthæos arca circumducta, Evangelium apud Gentiles prædicandum & circumcidendum ſignificabat, 140. a. b

PHINEES & OPHNI etſi pravi, Sacerdotes tamen Domini erant, 12. d

PIGRI ad bona opera timore coguntur, 283. c. Ad caritatem perfectam poſtea perducantur, 260.

PISCATORES elegit Chriſtus ut Reges ſubjugaret, 124. c

PLACERE Deo & hominibus conſummata perfectio eſt, 15. a. Placere Deo ſoli noluit lacrymis ambiamus, 166. c. Placendum hominibus in rebus non prohibitis, 571. d

PER PLATEAS & vicos Chriſtum quærere, quid, 453. b

PLEBS & populus qui differunt, 180. b

PLUVIAM dare Dominum, quid ſignificet, 274. d. e.

POCULUM inebrians abundans eſt gratia Spiritus ſancti, 226. d. Poculum ex vino conditum, quid, 454. d

POENÆ quibus homo ſubjacet, 482. d. e

POENITENTIA quam grata Deo, 467. e Pœnitentiæ leges, 421. d. e. Pœnitentia etiam de minimis peccatis agenda, 495. b. Pœnitentiæ dolor humilitas Deo pro peccatis offerendus, 145. b. Pœnitentiæ laborem excipit lætitia pro recuperata ſalute, ibid. d. Per pœnitentiæ luctum & humilitatem ad Dei miſericordiam pervenitur, 249. a. Pœnitentiam comitatur fiducia in Deum, 686. b. Poſt pœnitentiam magis proficientibus inteſtinæ ſpiritus maligni, 327. a. Eorumque principes, ibid. Pœnitentiæ modus ex Scripturarum ratione decernendus, 339. b. honorari velle, quorum a vera pœnitentia ſit alienum, 367. b. Tribus conſtat vera pœnitentia, contritione cordis, confeſſione oris, & vindicta ſeu ſatisfactione, ibid. c. d. e. Ex fructu pœnitentiæ ſacrificium uſque ad mortem offerendum, 320. a. 321. a. Pœnitentia ſimulata hypocritarum, aliorum converſioni quantum proſit, 328. e. Pœnitere Deum qui intelligatur, 352. b. Ipſum præſertim pœniteri conſtituiſſe paſtores poſtea lapſos, ibid. d.

POENITENS quid animo revolvere debeat, 149. b. Pœnitentes ita divina metuant judicia, ut ſpem veniæ non amittant, 278. b. Non lugeant a tecta Domini, ſed extra flent, ibid. d. Ipſi comparantur paſtores, 327. b. Et ad converſionem exemplo potius quam verbo prælucéant, ibid. c. Caritate non aliatione, ibid. d. e. Pœnitentium ſpeculum David, 493. c. Pœnitentes ultimus Eccleſiæ ordo, 222. e

POMA qui dicantur Electi, 60. b

PONDUS peccati, 483. e. Hoc pondere obruimur, 485. e

PONTIFICIS forma, 170. a. Quibus virtutibus fulgere debeant, 382. d. Summi Pontifices, etiam Prælatorum vitam explorant, 310. c. Per Orbem prædicatores ordinant, ibid. d. Sunt in judiciis non ſint præcipites, ibid. e. A quibus conſilium quærant, 321. a. In quibus, ibid. e

POPULI & plebis diſcrimen, 160. b. Populus ſpontaneus quis, 663. d

POSTULANDUM enixe a Deo, 538. e. 538. e. b

POTESTAS Eccleſiæ a Chriſto collata, 47. d

PRÆCEPTA alia ſunt communia, alia propria, quæ violare gravius eſt, 283. b

PRÆDARUM initia offerre, quid ſit, 335. b

PRÆDESTINARE Deo facere eſt, 290. b Quod prædeſtinavit Deus, id faciet, 576. b

PRÆDESTINATIONIS & præſcientiæ Dei certitudo, 328. e

PRÆDICATIO Evangelii multos fructus tulit apud gentes, 21. b. e. Hujus prædicationis contemptus ſcelus eſt Judæorum, 74. a. Profectus prædicationis, ibid. c. Aliud noſſe quæ prædicentur, aliud modum prædicandi, aliud quando prædicandum, 121. d. Prædicationis Evangelicæ ſtupendi effectus, 147. a. A prædicatione ad contemplationem redeundum, 204. e

Prædicatio eſt ſacrificii ſpecies, 69. d

PRÆDICATOR quæ docet, opere impleat, 243. e. 308. a. Et modo aſcendendum, modo deſcendendum, 250. a. Plus exemplo doceat quam verbo, 251. a. Quantæ caritatis eſſe debeat, 280. c. Sancti prædicatores, cum aſcendunt, obvios Eccleſiæ prædicatores habent, 238. c. Et veteres Prophetas, ibid. c. Cum quibus conſentiunt, 239. a. c. Habent ante ſe quod prædicant, reprobi poſt ſe, 241. b. Præſtent tum opere tum contemplatione, 239. d. a. Cœleſti cibo paſcant & paſcantur, 300. b. Verbi adminiſtrant quales habeat, ibid. a. Umbraculum ſunt ab æſtu concupiſcentiæ, ibid. e. Qui prædicatorum monita ſpernunt, eorum rodunt vitam, 303. e. Quæ prædicanda de Chriſto, 241. c. Quæ a Prophetis prædicta, ibid. d

Prædicatores boves ſunt qui Eccleſiæ agrum arant, 308. b. Laudibus modo non paſcantur, ut æterna gloria fruantur aliquando, 314. c

Vanus Prædicator, cum laudibus non paſcitur, deficit, 317. b. ſimulationem luxus incepit, non veritatem, 318. b. Ea proponendum Chriſti humilis exemplum, 350 c. Prædicatoris officium eſt culpas admiſſas arguere, & quomodo futuras caveantur, docere, 319 a. Prædicatoribus aliis cum vitæ munditia humilitas, 111. c. Prædicatores quos genuit Deo dat, qui de rerum generatione nihil ſibi tribuit, 27. b. Subditorum bona temporalia non ambiat, ibid. b. c. Prædicator revertatur, ad contemplationem recurrendo, 22. e. Prædicatorum ordo Samuelis nomine intelligendus, 23. b. Eorum vita quibus probata eſſe debeat, 110. b. Prædicatores quidam ex Gentibus electi, & ad Apoſtolicæ auctoritatis culmen provecti, 31. a. Dici poſſunt ſardiones ſarum, ibid. b. Prophetarum miniſterio funguntur, 324. a. Ipſis Deus clarius manifeſtatur, b. Philiſthæis comparantur, 128. c. f. Prædicatorum ſtudio quo carni ſerviunt Deo mancipentur, 597. e. Prædicatores in altiſſima contemplatione ſuſpenſi, ad docendos ſubditos deſcendant, 209. e. Relinquant propria, ut communia diſponant ibid. d Pro auditorum captu modo plana, modo alta doceant, ibid. e. 210. a. Raro ſint in publico, ibid. b. In ſecreto contemplationis theſauris cœleſtibus ditentur, ibid. e

Prædicatoris munus eſt delectationi carnis, concupiſcentiæ mentis, & bonorum operum ſimulationi bellum indicere, 193. d

Prædicatores eligantur qui criminis puri ſint, 150. a. Neque tamen de ſanctitate ſibi blandiantur, aut ſecuri ſint, ibid. d. Prædicatori quo ſtudio vigilandum erga ſubditorum correctionem, 164. a. Prædicatorum ſingularis fulgor in gloria, 672. e. Lucem juſtitiæ quam verbis oſtendunt, exemplis præferant, 173. d. Ex omnium quoque ordinum & conditionum Sanctis exempla mutuentur, quæ imitando, proponant, 674. a. In ſacræ Scripturæ lectione ſic erudiantur, ut intus per contemplationem a Deo doceantur, 674. e. d. Ne laboris obruantur, Sanctorum ſocietatem quærant, 175. b. In cordis altari omnes offerant holocauſtum, 176. b. Optimorum Prædicatorum ſumma merces, 221. e. Magnum ad laborem prædicationis incitamentum, ibid. e. Non ſummo ordini præmium rependitur, ſed ſummo labori, ibid. Magno de ſe audiens Prædicator ſuam recordetur infirmitatem, 152. b. Magna virtutis inſignia prædicatoribus tribuuntur, 230. a. Reges ſunt qui a ſervitute nos liberant, a Deo qui eos ordinavit roborati, ibid. b. Alta ſeculi deſpiciendo tranſiliat Prædicator tanquam ſævens, 231. a. Ex fervore caritatis, ibid. b. Alternis vicibus laboret, in a labore quieſcat, ut ſibi vacet, 232. a. Quod ſignum electionis habeat, ibid. d. Proficere volens, Sanctorum exempla ob oculos ponat, ibid. e

Prædicatorum officium. Prædicatorum eſt officium, culpas admiſſas arguere, & qui futuræ caveantur, docere, 319. a. Pia Prædicatorum ſtratagemata, 374. a. Chriſtum prædicanti quid diſcendum, 388. b. Qui Jeſum vult prædicando oſtendere, debet per mortificationem paſſiones ejus imitari, 368. e. Prædicatoris male operantis periculum, ibid. d. Prædicatorum eſt vulpes, id eſt hæreticos Chriſto capere, 451. b. Prædicatores Scripturam expenendo, panem parvulis ſicut matres maſticent filiis, 428. a. Gemellos habent fœtus in duobus caritatis præceptis, & geminum prædicant dilectionem, ibid. b. Judæorum & Gentilem gignere non eſſent, ibid. Favo diſtillanti prædicando ſimiles, 432. a. Mel & lac tue propinant aliis, ut etiam ſibi ſerventur, ibid. b. Exteriorum abdicatione verbum Dei acquirunt, 437. b. Divina inſpiratione ſurgunt ad prædicationis laborem, ibid. d. Verbo & exemplo in mentibus locum Sponſo parant, ibid. e. Qui animæ cuſtodes, id eſt prædicatoribus ſalubriter vulneratur, ac ſpoliatur, 439. c. Pallium tollunt dum prædicando, quod interius latebat, detegunt, 439. c. Quod aliis propinant prædicatores, abundantius ceteris libant, 450. b. Prædicator perpendat, quod, quantum, quando & quibus loquatur, 301. b. e. Quod docet, prior exequatur, 302 b Non leviter judicandum de his qui prædicandi gratia e ſuis latebris exiliunt, ibid. e.

Prædicatoris vita non ſit minor quam fama, 472. a. b. Proprius prædicatoris locus contemplatio, ibid. c. d. A ſecreto contemplationis ad prædicandum egrediatur, ibid. d. e. Habent aperientem ſpiritus in ſe loquentis, in repentina revelatione veritatis, 138. d. a. Qui ea quæ prædicat non amat, alios paſcendo jejunat, 203 a Prædicatores Eccleſiæ columnæ, 424 a b. Prædicatores Chriſti oculi, 440. c. & labia, 441. a Sancti Prædicatoris vigilantia & fortitudo, 458. a. In illo quæ patent, magna ſunt; quæ latent, majora, 428. d. Prædicatorum duo ordines, 429. c. Prædicatorum armatura, 429 a. b Inſpiratione divina acti, pergant ad prædicationis laborem, 437. d. Verbo & exemplo in mentibus locum Sponſo parant, 437. a

Prædicatorum genera. Lucem juſtitiæ quam verbis oſtendit Prædicator exemplis præferat, 173. d. Prædicatores tam ſint in publico, 210. b. Domus Prædicatoris eſt ſpiritualis ejus converſatio, 217 b. 222. a Carnalium & ſpiritalium Prædicatorum diſcrimen, 230 d Prædicatores cœleſti cibo paſcantur & alios paſcant, 300. b Duobus ſignantur bobus Prædicatores gemina caritatis gratiæ pleni, 308. c. Prædicatores laudibus pro ſanctiſſe geſtis modo non paſcantur, 314. c. Prædicationis miniſterium non ſuſcipiant, niſi qui caſtitate ſint inſignes, 348 b Attendi non debet, quid fuerint Eccleſiæ Prædicatores, ſed quid ſint facti, 411. a. Prædicatores ſapientia & religione fulgeant, 414. c. Cur canes dicti? 421. b. Sponſæ oculi, 427. d. & labia, 428. b. Prædicator ex bona voluntate, ſeu recta intentione filios gignit, 337 a Pia Prædicatorum ſtratagemata, 347. a. Prædicationis miniſterium non ſuſcipiant, niſi qui caritate ſint inſignes, 348. b. Prædicanti Chriſtum quid diſcendum, 388. b. Quid faciendum, ibid. c Chriſti gloriam prædicare non audeat, niſi qui ad cœleſtia erigitur, 391. a

Prædicatorum nomina, 399. b. Vaccæ ſunt Sancti Prædicatores, 250. b. Cur bini & generis feminini, ibid. Nubes dicuntur volantes, & columbæ ad feneſtras, 183. c. 189 e. Dii aliquando in ſacra Scriptura electi Prædicatores intelliguntur, 321. d. Prædicatores dicuntur boves, qui prædicando arant, 328 b. Prædicator cur ras dicatur, 333. d. Cur item ſalus nuncupetur, ibid. Cœli dicuntur ſublimes Prædicatores, 38. d.

Præ-

Digitized by Google

quæ in ſecunda parte tomi terti continentur.

Prædicatores ſunt ubera Sponſi, 408. *b.* Sunt collum Sponſæ, 414. *b.* Cor dicantur oculi columbarum, 315. *d.* 427. *d.* Per tigna domorum Sponſæ cedrina ſignantur, 416. *a.* Dicuntur canet, 421. *b.* Columnæ argenteæ ferculi Salomonis, 426. *a.* Dentes Eccleſiæ, 423. *a.* Labia Eccleſiæ ſunt, 426. *b.* 438. *a.* 441. *b.* & vitta coccinea, *ibid.* *c.* Coccus ſignificat flammam caritatis qua ardent ipſi & alios accendunt, *ibid.* Genæ Eccleſiæ, *ibid.* *a.* Fragmen mali punici dicuntur, *ibid.* *d.* Collum Eccleſiæ, *ibid.* *c.* & turris David 429. *a.* Duo Prædicatorum ordines, per duo ubera ſponſæ figurantur, *ibid.* *c*

Prædicatores mali concubinis ſimiles, 441. *c.* Ita prædicanda fides ut per bona opera comprobetur, 420. *e*

PRÆFECTIS noſtris quæ munera offerenda, 258. *a*

PRÆLATIO ſpiritualis in ſecularem dominationem transfertur, 177. *b.* Prælationis onus & periculum, 182. *b.* 176. *c.* Pleriſque quæ agebant ſubditi, moriuntur Prælati, 182. *b.* Quia cupiditate abripiuntur, non ducuntur caritate, *ibid.* *d.* Honorem prælationis innumeri ambiunt, labores pauci, 327. *a.* Prælationis culmen non niſi per alios adeundum, 270. *d.* Invite concedendum, libenter deferendum, *ibid.* *e.* Alia prælatio regum, alia judicum, 272. *c*

PRÆLATI in culmine Eccleſiæ poſiti Prophetæ eſſe debent, 374. *d.* Prælati negligentes catervatim in flagitia corruunt, 308. Sauli ſunt ſimiles, *ibid.* *e.* Prælatis diſcretio ſpirituum neceſſaria, 156. *a.* Qui Prælatos deſpiciunt, filii ſunt Belial, 257. *c*

Prælatorum cura ut abſtractos e terrenis, ad cæleſtia evehant, 192. *b.* Verbis & operibus doceant, 193. *d.* *e.* Prælati carnales jus regis uſurpant, ut a Samuele proponitur, 182. *a.* Qui ſint eorum currus, *ibid.* *b.* Qui equites, *ibid.* *c.* Quæ quadrigæ, qui quadrigarum præcurſores, *ibid.* *d.* *a.* Quos tribunos centurioneſque conſtituant, 183. *b.* Quos habeant agros agricolaſque aratores & meſſores, *ibid.* *c.* *d.* Quos armorum fabros & curruum, *ibid.* *d.* Eorum unguentariæ ſunt linguæ adulatrices, *ibid.* *e.* Quæ ſuis adulantibus ipſorum ſuperbiam impinguent, 184. *a.* Carnales Prælati quanta ſibi ſubditis male inſeſtant, 184. *b.* Sub reprobo Prælato etiam electorum bona integra non ſunt, *ibid.* *c.* Virtutes prædæ patent, 185. *c.* *d.*

Præter Prælati auctoritatem nihil agendum, 299. *a.* Perfectus eſſe debet, 214. *b.* Fidei ac bonorum operum luce refulgens, *ibid.* *c.* Spirituali gratia unctus alios ſalvare poteſt, *ibid.* *d.* Antequam promoveatur, explorctur ejus vita, 216. *c.* 269. *b.* Per humilitatis portam ingrediatur, *ibid.* *d.* Prælatorum qui in caritate perfecti non ſunt, periculum, 228. *d.* Ad Prælatorum reprehenſiones non facile prorumpendum, 207. *b.* Ipſius inobedientia dupliciter impedienda, *ibid.* *d.* Prælati etiam carnales eum retinent modum exceſſum honorandi, 37. *c.* Quorumdam ſeveritas inconſiderata, 324. *b.* Humiliter tamen ferenda, *ibid.* Præter Prælatorum arbitrium nihil præſumendum, 89. *a.* 328. *e.* Eos judicare non debemus, 96. *a.* *b.* Prælatis, qui propriis peccatis non tenentur, pro alienis formidandum, 83. *e.* Si molliter peccata ſubditorum redarguant, 84. *a.* Prava eorum exempla quantum noceant, 86. *a.* Qui ſua poteſtate abutuntur, ea carere debent, 86. *e.* Deum dedecore afficiunt, 87. *a.* Prælati fortitudo univerſis ſubditis nota ſit, 024. *b.* Virtute cunctis antecellat, *ibid.* *d.* Ejus potentia a Chriſto derivatur, 301. *b*

Prælati præſint et paruit, 272. *c.* Ipſorum eſt ab Ægypti ſervitute nos liberare, 272. *d.* Gratiam tamen liberationis Deo adſcribere debent, *ibid.* *e.* Pravorum animi motuum quibus medentur, experti ſint, 290. *c.* Sic aliorum inquinamenta reſpiciant, ut non ſordidentur, 291. *b.* Ab inobedientium conſortio ſe ſubducant, *ibid.* *d.* Juſte pieque ipſorum ſeveritate reveriti quid agere debeant, *ibid.* *a.* & 292. *a.* Eorum celſitudini non comparandus fidelium ſubditorum ſtatus, 243. *a.*

PRÆLIA noſtra cum antiquo & humani generis hoſte, 239. *a.* *b*

PRÆPARARE cor Domino qui dicantur, 184. *d.* Et ei ſoli ſervire, *ibid.* *e*

PRÆPARATIO mentis neceſſaria ad altiora contemplanda, 217. *e*

PRÆPONENDUS curæ animarum aſperam vitam ſequitur, 338. *e*

PRÆSENTIA ſpiritualis Chriſti nunquam deeſt electis, 21. *c.* Ex ea accepit Eccleſia ut creſceret, 193. *e.* Deus Eccleſiæ ſemper præſens, 124. *c*

PRÆSUMPTIO eorum qui majorum juſſa in melius commutare ſe putant, 538. *c.* Quod ſæpe in monaſteriis accidit, *ibid.* *c.* Pro inobedientia debet haberi, *ibid.*

PRÆSULUM plures ſunt ordines in Eccleſia, 150. *d*

PRECIBUS alienis expiatur, qui propriis non poteſt, 92. *e*

PRINCIPES ſunt Apoſtoli, 51. *a*

PROBATIO veræ abſtinentiæ caſtitas perfecta, 266. *a*

PROFECTUS Electorum damnationis diaboli incrementum eſt ac cumulus, 196. *b*

PROFICIENDI varii gradus, 229. *d.* Ex inſidiarum diaboli recordatione, quo proficere poſſimus, 147. *e.* Maxime ad humilitatem, 148. *a.* Vere proficiunt, qui meritorum cumulo virtutem humilitatis conjungunt, 95. *e.* Ut proficiamus in Deo, a nobis deficiendum, 533. *d.*

PROGRESSUS fidei & prædicationis in Gentilium mentibus, 137. *c.* Præcedit probatio, cognitio ſuccedit, ſequitur certitudo, & fidei profeſſio, *ibid.* *e*

PROMISSIO hereditatis æternæ qui deſignetur, 240. *d.* Promiſſionum divinarum certitudo contra diffidentiam munit, 341. *d*

PROPERANS ad Chriſti amorem carnis ſervorem abjiciat, 419. *e*

PROPHETA. Prophetæ miniſterium eſt occulta revelare, & futura prædicere, 238. *c.* Qui Prophetæ obviam nobis veniant, 238. *d.* Grex Prophetarum omnes ſub uno Paſtore ſummo Eccleſiæ Paſtores ſignificat, 241. *b.* Quæ de Chriſto Prophetæ prænuntiaverint, hæc prædicanda, 241. *d.* Prophetarum electorum ac reproborum, de Chriſto prophetantium diſcrimen, 242. *a.* Propheta non eſt cui non adſunt prophetiæ ſigna, 248. *a.* Prophetæ non ex carnali progenie, ſed ex cæleſti origine cenſentur, 249. *b.* Plana proferendo Prophetæ alta ſignificant, 257. *a.* Prophetæ a Chriſto edocti, 40. *b.* Quæ de ipſo prænuntiaruet, 241. *c.* *d.* Prophetarum & doctorum legis Evangelicæ conſenſus, 238. *c.* 319. *a.* *b.* Ut a nobis intelligerentur, & viderentur, ipſis fuit deſcendendum, *ibid.* *c.* Prophetæ alta ſignificant plane proferendo, 287. *c.* Prophetis ad cuncta diſponenda non ſemper adeſt ſpiritus propheticus, 175. *e*

PROPHETIA quot modis fiat, 545. *a.* *b*

PROPHETARE de corde, quid, 548. *c*

PROPINQUOS ad Eccleſiaſticas dignitates evehentium periculum, 84. *e*

PROSPERA in adverſis, & in proſperis adverſa commemoranda, 573. *a*

PROSPERITAS oculos claudit, 154. *a*

PROSPERA magis metuenda quam adverſa, 344. *c*

PROXIMO utiliores invenimur cum altius in contemplatione ſuſpendimur, 225. *a.* Proximis ita proſit Doctor, ut Deo adhæreat, 28. *d*

PSALTERIUM æternorum gaudiorum prædicationem deſignat, 240. *a.* Pſalterium quale inſtrumentum, quidve ſignificet, 466. *b* Pſalterium quid ſignificet, 240. *a*

PUERI Sacerdotum de Sacrificio rapientium quid ſignificent, 88. *a*

PUGNA. Ad pugnam ſpiritualem educendi prius e duce probentur, 361. *d.* Ad eam qui ſint debiles, 538. *a.* Qui potentes pugnent, 359. *e.* Quibus ad pugnandum opus, 348. *e.* Pugnantibus fortiter lux adeſt, 264. *d.* Et ſol ut ad amorem accendat incaleſcit, *ibid.* *e.* Virtutem præliandi comitetur humilitas, 339. *e.* In eligendis Chriſti militibus cautio adhibenda, *ibid.* *e.* Exercitus Chriſti proditores ſunt, qui cum recta doceant male operantur, 340. *a.* *b*

PUGNARE e curru antiqui conſueverunt, 192. *e.* Pugna ſpiritualis deſcribitur, 192. *e.* &c. In ea quinam ex curru pugnent, *ibid.* *d.* Qui equites, *ibid.* Qui regis quadrigas aut ſubſequantur, aut antecedant, *ibid.* *e.* Qui pedites, 193. *a.* Qui tribuni ſint & centuriones, *ibid.* *e.* Quæ contra hoſtem arma fabricanda, 194. *a.* Qui parandus currus, *ibid.* *b.* Electi hoc modo victores ſiunt & potentes, *ibid.* *d.* Pugnandum continuo, 553. *a.* Unde hoſtes aliquos Deus nobis ſuperſtites ſemper relinquat, *ibid.* *b.*

PULCHRITUDO ſponſæ genuina, unde 415. *a.* Pulchritudo ſponſæ potior quomodo ſit, 427. *a.* Pulchritudo Sponſi unde, 413. *d.* Qui tota pulchra ſit ſponſa & maculæ expers, 429. *e*

PULSAT modo Chriſtus, modo declinat, 538. *d*

PULVIS. De pulvere qui ſuſcitari, & de ſtercore, 30. *d.* 82. *a.* *b.* Pulvis eſt illicita cogitatio, ſtercus prava actio, *ibid.*

PUNIENDO hic miſeretur Deus, 469. *b*

PURGATORIUS ignis igne Dei ſignum, 489. *a.* Purgatorii pœnæ, poſt quam ad vitam perveniatur, 24. *d.* Qui hanc evadere cupit, per pœnitentiam ſe affligat, *ibid.*

PURPUREUS ad vitam æternam aſcenſus, 426. *e*

PUTATIONIS tempus, 419. *e*

Q

QUADRAGENARIUS numerus ad peccatores pertinet, 135. *e*

QUERCUS Tabor quid ſignificet, 247. *b*

QUIES ſanctorum in cælo nullis hoſtis tentationibus turbabitur, 170. *a.* *b.* Quiete mentis Prædicatores ad gratiam percipiendam ſe parant, 167. *b.* Quieſcere poſt Dominum, quid ſit, 183. *d*

QUINQUAGINTA millia de plebe percuſſa, & ſeptuaginta tantum viros de populo, qui intelligendum, 180. *b*

R

RAMATHA quid ſignificet, 8. *b.* Per Ramatha cæleſtis patria intelligenda, 85. *b*

RECLINATORIUM aureum vitæ æternæ, 426. *b*

RECONCILIATIONIS a Deo conſequendæ facilitas & difficultas, 148. *e*

RECTI non ſunt qui timent ſed non diligunt, 205. *d*

RECTOR. Ubi per lucra turpia Rectoris perſona diſſolvitur, gregis ſubjecti corda facile diſſipantur, 191. *d.* Qui ad regendam Eccleſiam idonei ſunt, etſi per virtutem magni ſint, per humilitatem ſunt parvi, 206. *a.* Qui Rector in capite ſtatuatur, 223. *c.* Sciat Rector quæ agat alia, ſciat quæ diſponat, communia, 281. *a.* Rector ponitur ad peccatorum correptionem, ut de medio tollat illud quod Dei nos inimicos facit, 229. *a.* Rector Eccleſiæ non renuat panes ſibi oblatos accipere, 137. *b.* Summus lo us non bene regitur, niſi Rectoris mens ſumma gratia repleatur, 246. *c.* Morum Rector quam maturo conſilio eligendus, 412. *d*

REDEMPTOR generis humani lapis magnus, 137. *a.* In Redemptore divinæ eſſentiæ incommutabilitas, 44. *d.* Redemptorem noſtrum Helcana ſignat, Eccleſiam Anna, 65

REGES Chriſto per pœnitentiam ſubjecti, 438. *a.* Quinam ex Deo non ſunt, 565. *e*

REGINÆ ſunt animæ quæ corpora prudenter regunt, 444. *e*

REGUM liber I. ſive Samuelis, 1. *a.* *b.* Hujus hiſtoriæ immenſa profunditas, *ibid.* Nondum a Sanctis Doctoribus expoſita, *ibid.* Hæc Scripturæ pars immenſo flumini ſimilis, *b.* Regum hiſtoria ceteris Scripturis nec Sacramentis minor, nec auctoritate inferior, 4. *c.* Regum libri primus & ſecundus adſcripti Samueli, 4. *c.* 219. *d.* Uterque prophetia eſt potius quam hiſtoria, 4. *d*

REGIS jus, 180. *c.* *d.* 181. *a.* Regum & optimatum peccata quandoque toleranda, 389. *a*

REGIA dignitas Eccleſiæ nec eſſeta nec ſuperba, 387. *a*

REGNUM Chriſti ſancta Eccleſia, 54. *b.* Regnum Saul quam breve, etſi multis regnavit annis, 478. *e*

REGULÆ ſancti Benedicti meminit ſanctus Gregorius, 331. *c.* *d.* 397. *e*

RELABI in peccatum quam cavendum, 159. *a.* Relabentium in peccatum inſipientia, 483. *a*

RELIGIOSI viri ſeculo militantium exemplis aliquando erudiuntur, 315. *e*

RENOVATIO interioris hominis, 93. *b.* Fiat in carne & in mente, *ibid.* *b*

REPROBATIO eorum, qui verbum fidei audierunt, & non crediderunt, 245. *b.* Aliis fidem recipientibus, *ibid.* *d*

REPROBI habent poſt ſe quod prædicant ? ante ſe ſancti Doctores, 241. *b.* Reproborum opprobrium, 260. *d.* Reprobos permitti agere quod cupiant pœna peccati eſt, 178. *c.* Reprobi cor ſuum non poſſident, 54. *d.* Eorum intentio ad ima deprimitur, 55. *a.* Quod reprobis etiam ſine fructu impenditur, Deus remunerat, 15. *a*

REQUIE nobis procurare poſt mortem, ſecuri conſummationis noſtræ diem expectamus, 56. *d*

RESURRECTIO ſpei noſtræ fundamentum, 346. *d.* Ante Reſurrectionem conſertur animabus ſanctis beatitudo, 499. *d.* Reſurrectionem noſtram quotidie debemus imitari, 390. *b*

DE RETRIBUTIONE æterna ſerio cogitandum, 87. *d*

REVELATIONIS veritas ex ſacra Scriptura exploretur, 115. *a.* Revelationes & inſpirationes ſuperiorum judicio ſubjiciendæ, 103. *b.* Per occultam revelationem Deus loquitur electis, 113. *d*

REVERSURUS Chriſtus, quando 422. *b*

NON ROBORAMUR in noſtra fortitudine, 89. *e.* &c.

ROTÆ currus ſpiritualis, 193. *a.* Rotam ſignificat Galgal, 174. *a.* Rota rerum tranſeuntium in qua vertuntur, qui delectantur terrenis, 83. *b.* Duæ rotæ ſunt, vetus & novum Teſtamentum, 149. *e*

RUDIBUS quæ cautione alta & profunda debeant abſcondi, 117. *e*

S

SASAA quid ſignificet, 496. e
SACERDOTES plurimi pudicitiam amittunt, quam colucrant cum eſſent Clerici, 358. b. Eorum artes ut ſua tegant peccata, ibid. c. Negligentes Sacerdotes catervatim in flagitia ruunt, 360. b. Sauli comparantur, ibid. c. Sacerdotibus Judæorum repulſis, Chriſtus fideles ſibi Sacerdotes inſtituit, 79. a. Qui ejus voluntati obtemperarunt, 80. a. Sacerdotes Judæorum in Chriſtum ſæviendo, Dei conſilium impleverunt, 13. a. Victimam Dei et munera repulerunt, 76. c. Sacerdotium Judaicum quale, 15. a Ejus cæcitas unde, 113. c. Damnato veteri ſacerdotio, major eſt gloria novorum Prædicatorum, 114. a. Tria quæ ad Sacerdotium pertinent, 75. a. Ad Sacerdotium alii ſancti non recipiendi tantum, ſed etiam invitandi, 163. b. Sacerdotii evangelici juventus & ſenectus, 180. e. Unde conſequerit, ibid. b. Reſoluto vigore nihilominus prophetat, & recte docet, ibid. c. Sacerdotio dignus non eſt, niſi qui Dei voluntatem eſt Scriptura didicit, 92. a. & implet, ibid. c Huic Deus domum fidelem ædificat, ſubditis obedientiam inſpirando, ibid. e
A Sacerdotibus optima conſilia, 322. a. Sacerdotes & miniſtri reprobi cur Bethſamitæ, 160. u. Sacerdotes mali vitæ que a laicis non judicandi, 191. e
Sacerdotium novæ legis cœlibatus, 69. a. Sacerdotes mali populum in ruinam pertrahunt, 72. a. b. Hinc graviſſime delinquunt, ibid. c. Sacerdorum delicta difficile curantur, 84. d. e. Sacerdotes ſunt omnes electi quo ſenſu, 94. d
SACRAMENTA corporis & ſanguinis Domini indigne tractantes quo pœna digni, 140. a. Veri fideles Sacroſancti Sacramenti dignitatem formidant, 181. a
SACRAMENTUM Euchariſtiæ qui utiliter percipiendum, 59 d. e
SACRIFICIUM Sanctorum in cœlo quale ſit, 509. c. Sacrificium Helcanæ Chriſti paſſionem ſignabat, 13 b Sacrificio intereſſe non debent niſi ſanctiſſimi, 378. d. e Quanta ergo ſacrificium offerentes decet ſanctitas, ibid. 379. a
SAGITTÆ homini peccanti infixæ, quæ, 480 b
SALOMONIS libri tres quid adumbrent, 401. b c. d. Salomonis pelles quid, 409.
SALTUS quid ſignificet, 315 b
SALUTIS nullo expers conditio, 312. b
DE SALUTE etiam aliena ſolliciti ſunt Sancti viri, 479. d Salutem omnium hominum vult Deus, quo ſenſu, 376. b. c. In ſalutari Dei lætari quid ſit, 56. a
SAMA vel Seme; quid, 302. e
SAMUEL ſub lege poſitus, evangelicam perfectionem aſſecutus eſt, 079. c. Samuelis nomine prædicatorum ordo intelligendus, 83. b. 111. a. Pueri Samuelis exemplo ennobitæ erudiuntur, 85. b. In Samuele perfectæ obedientiæ forma, 99 a Samuel in tribus vitulis ad tabernaculum ductus, quid ſignificet, 39. a. 40 c. &c. Puer Samuel ſignat populum credentium de Gentibus, 65. b. Qui ad audiendum pronus & promptus ad operandum, ibid. c. Qui repulſis Judæis ſolus coram Deo miniſtrat, 68. a. Trina Samuelis vocatio quid ſignificet, 116. d. Samuel qui ejus effectus, 186. a. A populo non audiens, a Deo meruit audiri, 187 a. Samueli tribuuntur libri duo priores Regum, 4. a. Samuelis diverſi ſomni quid ſignificent, 121. b. Ejus dum ſe videntem dicit humilitas, 417. d. Samuel libri I. Regum ſcriptor, 4. c. 419. d. Cur in tertia perſona loquatus, ibid. Samuel aſſumens Saul, quid ſignificet, 202. a
SANCTA videndo moriuntur, qui indigni ſunt, quanto magis contrectando, 160. d e
SANCTITATIS priſtinæ flos quantum emarcuerit, 207. a. Sanctitas apoſtolici eventu, 75. a
SANCTI amore ex Chriſti munera ſunt, 44. c. Sanctorum pedes qui Deus ſervat, 51. d. Hi pedes, humilitatis & fortitudo, ibid. c. Fides & amor, 52. b. Sanctorum ſomnus quid ſit, 100. a. 114. c. Eſt perfectus mundi contemptus, ibid. c. Nemo tam ſanctus, qui in ſe nihil habeat quod plangat, 139. d. A Deo ſanctificamur, ad requiem ducimur, glorificamur, 56 b. Sancti viri pleriſque ſunt ignoti, 216. b. Foris contemptibiles videri appetunt, ſed agere venerabilia non deſiſtunt, 217. u. 258 d. Spiritualis Sanctorum converſatio, non niſi devotis panditur, ibid. e. Sancti qua diſcretione virtutes ſuas & abſcondunt, & manifeſtant, 226. c. Salutant nos viri ſancti, quando nobis æterna bona ſalutis annuntiant, 236. a. Bene virtutes Sanctorum admiramur dum eas Creatoris bonitati adſcribimus, 249. a. Mirandi eſſent viri ſancti, ſi propria virtute, non vero ſi divina, mira facerent aut loquerentur, 149. c. Cur a ſuperbis ſancti viri contemnantur, 257. d. Contra hoſtium jacula quam cauti & circumſpecti debeant eſſe Sancti, 298. u. Cur poſt relatam in magnis tentationibus victoriam Sancti levioribus ſuccumbere ſinantur, ibid. c. Sanctorum animæ captatis ſimiles, in morte corpora deſerentes, magnos in cœlum uſque dant ſaltus, 299. d. Sanctorum inimici ſunt immundi ſpiritus, 304. c. Deus theſauros ſuos, id eſt ſanctos viros abſcondit, 381. c. Sancti viri ſunt ubera Sponſi, 408. a. In corde Sanctorum ſervente caritate, recumbit Chriſtus, 412. c. Sancti hic quaſi in deſerto myrrha, 424 a
Sanctorum civitas Jeruſalem, 161. b. Sanctorumque requies in cœlo, nullis hoſti tentationibus turbabitur, 172 a. b Nihil agunt inconſulto, 290 d. Priorum Sanctorum facta ſequentium ſolatia ſunt, 175. d Illorum etiam infirmitas non corroborat, ibid. Sancti ſunt in judiciis præcipites non ſunt, 177. c. d Illorum judicia cum divinis conveniunt, & virtutis caritatis, 178. b. Sanctorum orationes nunquam ſine fructu, 187. a. Niſi orent pro reprobis, 188. b
Sancti exterius circumſpecti, ut interius providi, 207. d. Qua diſcretione virtutes ſuas aut abſcondant aut manifeſtent, 220. b. Vix cor ſuum invenire poſſunt, 305. a. Quanto minus imperfecti, ibid. b
Sancti viri ſunt Chriſti Sponſi ubera, 408. a. Sancti quærantur interceſſores, & amoris apud Deum internuntii, 419. d. Sanctorum duplex futura eſt commutatio, 534. a. Sancti cur Dei veſtimenta dicantur, 534. b. Sanctorum exempla proficere volentes ob oculos ponant, 012. a. Sanctorum exemplis fideles ad virtutem adhortandi, 281. d Sanctorum corda horti ſunt ſuperni Sponſi, 391. a. Sancti foris ſæviunt, tuter diligunt, 374. a
PER SAPIENTIAM & caritatem a Deo collatas, electi hoſtes ſuos ſuperant, 51. c. &c.
SATURARI quis neſcit, 373. a
SAUL, quia ſibi ſoli aſcitus eſt, ſolus a ſolo unctus, 185. a. Secus David, ibid. Saul Samuelem non audiens, ſuperbos & inobedientes ſignat, 151. a. Saul carnali fortitudine lætus vincatur, qui Samuel carens victus aſſectus, 180. c. Futuri regni Saul mala omina, 188. d. Regnum ejus quam breve, licet multis regnarit annis, 278. c. Quo ſenſu regnum ſempiternum ipſi promiſſum, 298. d. Ex Saulis hiſtoria, quid bene cœpit & non perſeveravit, quid diſcendum, 348. d. Saulis mors inobedientes Præpoſitos terreat, a. e. Repulſus ob levem inobedientiam timore hoc afficiat, 287 d e
SAULUS Eccleſiæ perſecutor, 24. a. Vide Paulus.
SCANDALI peccatum quam grave ſit, 84. d
SCIENTIA veteris & novæ legis neceſſaria, 18. c. Scientiarum quis Dominus, 57. d. e
SCOPULI nobis cavendi, 304 a
SCRIPTURA ſacra, mons umbroſus, 389. d Ad quem non accedunt carnalibus dediti, ibid Picturæ ſimilis, 508. c. Ignis, 389. c. Fons & puteus, 433. c. 434. a. b. Scripturæ littera cooperit ſpiritum ut palea frumentum, 109. a Jumentorum eſt, paleis veſci; hominum frumentis, ibid. In Sacra Scriptura intelligentia lumen, & caritatis oleum, 337. d. Scripturæ ſacræ interpres ſpeculatori ſimilis, 3. a. Et viatori, ibid. b. Cur in ejus intelligentia decipiuntur Judæi et hæretici, 437. a. &c. Scriptura ſacra ex interpretum & tractatorum menſura non æſtimanda, 3. d. Colli ſimilis, 437. a Divinitus eſt inſpirata, 3 c. In ejus ſcientia, nemo ita perfectus, ut ultra proficere nequeat, 4. e Veneratione dignus eſt, etiam cum non intelligitur, ibid. b. Eo gratius legitur, quo quotidie diſcitur, ibid. b Scriptura ſacra gradus eſt ad Deum, c. b. Tot arma nobis miniſtrat, quot præcepta & conſilia, 11. c. Eccleſiæ fundamentum eſt, 07. b. In Scriptura non Prophetarum & Patriarcharum, ſed Dei vox auditur, 115. b. Scripturæ ſacræ ſententiis, ad Dei amorem accendimur, 157. b. Sic offerendum holocauſtum, ibid. c. Sacra Scriptura electorum paſtorum ſpeculum, 231. a. Scriptura ſacra ignis eſt, 388. c. Quid ſignent tres libri Salomonis, 401. c. Eorum ordo quid ſignet, ibid. Per murenulas Scriptura ſacra intelligitur, 414. a. Cur aureæ & argento vermiculatæ, ibid. Per cellam vinariam Scriptura ſacra figuratur, 417. a. Qui caritas ordinetur per Scripturam ſacram, ibid. Cur ſacra Scriptura fons ſimul & puteus dicatur, 433. c. Aquæ ſignificat Scripturæ intelligentiam, 434. a. Cur fons hortorum, ibid. In Scriptura uber panis & robur aquæ quid ſint, ibid. b. Ejus aquæ quanto impetu fluant, 434. a. Duo ordines Scripturam ſanctam utiliter legentium, 435. d. a Scripturæ ſacræ dicuntur rivuli aquarum & fluenta pleniſſima, 440. d. Chriſto carus non eſt, niſi qui Sacris Scripturis delectatur, 451. a. Anima ſacræ Scripturæ meditationibus intenta affluit deliciis, 451. b. Qui verbum Dei prava intentione legunt, veritatem non inveniunt, 461. b. In Scriptura Sacra de tam vilibus & indignis anorum & murium ſimilitudinibus Spiritus Sanctus non ageret, ſi pretioſa valde in iis myſteria non figuraret, 148. d. Scriptura ſacra planctri nomine figurata, 162. b. Per Galgal Scriptura ſacra ſignatur, 174. a. 291. c. In Sacræ Scripturæ lectione ſic erudiatur prædicator, ut intus per contemplationem doceatur a Deo, ibid. d. Qui verbum Scripturæ accipit non in amore, ſed in ſcientia, de plenitudine accipit non verba, ſed libri, 119. a. Johannes, ſive Paulus litteram ſcripſit; ut loquens in eis verbum, eam inſpiravit, ibid. c. Littera Scripturæ, ſine ſpiritu non ſolum mortua, ſed etiam eſt interficiens, ibid. Littera corpus eſt, hujus vero corporis vita, Spiritus, ibid. Samuel libri primi Regum ſcriptor, quo in tertia perſona loquatur, ibid. d. Fines Benjamin regulæ Sanctarum Scripturarum ſunt, 231. a. Prælectionem imitando Sanctorum, proficimus in intelligentia Scripturarum, 037. a. Judæi & hæretici cur in Sacræ Scripturæ intelligentia decipiantur, 438. a. Vetus per novum Teſtamentum eſt intelligendum, 438. c. Scriptura ſacra ſecundum Patres veteres explicanda, ibid. Electorum Paſtorum ſpeculum eſt Scriptura ſacra 031. a. Scripturæ Sacræ profunda perſpicere ſine ſeculari ſcientia non poſſumus, 296. d. Nec ſignificat ſermonem Scripturarum, 337. c. Littera Scripturæ quaſi lucernæ teſta eſt, ibid.
SEBOIN capreas ſignificat, 024 a
SECRETIORIS vitæ umbra quærenda, 233. a. Ad illam vitam qui oculorum, cordis, & oris oſtia non claudunt, minus ſunt apti, ibid c. In ſecreto viventibus Deus manifeſtatur, 234. a. Inde ad Deum aſcenditur, ibid. a. d. e
SECULI blandimenta qui deſpiciant, 57. a. b. Ex omni eſt mundus, a quo graves tentationes experiuntur, niſi Deus eum ſilere et quieſcere jubeat, 03. a. d e
SEGETES electorum addecimari qui dicantur, 496 a. 197. e b
SENSIBUS omnibus hoſtes noſtri inſidiantur, 329. c. In ſenſibus omnibus quibus peccavimus, compungamur, 147. e
SEPTUAGINTA viros de populo percuſſos, quinquaginta vero millia de plebe quid ſignificet, 101 b
SERMO Dei pretioſus, id eſt rarus, 96 a. Sermo optimus quis ſit, 108. c. Sermonem ſuum aliquando Deus non revelat diligentibus, & ſibi miniſtrantibus, 101. c. Sermonis Dei veritas, 124 d. a
SERPENTES & ſcorpiones calcandi poteſtas Chriſti diſcipulis data, 170. a
SERVIRE Deo in toto corde quid ſit, 275. a
SERVITUS duplex, 181. a
SESSOR ullus non admittendus præter Deum, 480 a
SEVERITAS inconſiderata quorumdam Prælatorum, 124. b
SIGNACULUM Chriſti ſuper cor & ſuper brachium, 436 e
SIGNUM electionis Paſtoris eſt, ſi alienæ ſimul & propriæ ſaluti ſtudet, 230. d
SILENDI & loquendi modus, 108. a
PER SILENTIUM Dei voluntas certius diſcitur, 204. c. In ſilentii quiete non turbantur Sancti, 213. b
SIMONIS magi hypocriſis, 318. a. Ejus hæreſis quantum in Eccleſia pullavit, 318. d
SIMPLICITATIS encomium, 313. d
PER SIMILITUDINEM anorum & murium quid intelligendum, 148. a &c. 147. a. &c.
SIMPLICIORES quomodo erudiendi, 210. d
SIMULACRUM Dagon quid ſignificet, 173. b
A SOCIETATE peccatorum recedendum, 472. a
SOCORDES & audaces Corporis Domini ſuſceptores non ſmurentur, 58. d
SOLI cur comparatur Eccleſia, 447. c
SOLITARIÆ vitæ deditos lucrandis animabus inſudare laudabile, 313. a. Modo infirmi & imperfecti non ſint, ibid. e
SOLITARIUS quomodo ſedebat & tacebat David, 303. b
SOLITUDO. Vide Secretior vita. Solitudine delectari debemus, 316. a
SOLLICITUDO Chriſti & ejus ſponſæ de Salute proximi, 453. b
SOMNUS Sanctorum vigilantiæ fructus, 436. b. Non ut turpeant, ſed ut cœleſtia contemplentur, dormiunt, 436. c. A ſomno eos Chriſtus excitat, ut aliorum ſaluti incumbant, 438. d
SOPHIM, Hebraica vox quid ſignificet, 8. b. Sophim cur in monte Ephraim, 30 e
SPECULUM pœnitentiæ David, 493. a
SPERANDUM in ſolo Deo, 485 a
SPES veniæ non amittenda, 275. b
SPICÆ hic in vita colliguntur, poſtmodum panis manducabitur, 153. a

SPI-

Digitized by Google

quæ in ſecunda parte tomi tertii continentur.

SPIRITUALIUM fletus, 320. *b*. Spiritalia Chriſtianorum certamina, 123. *b*

SPIRITUS ſanctus in Chriſti diſcipulos effuſus, in Eccleſia perſeverat, 240. *d*. Scientiam ſimul & caritatem infundit, *ibid*. Lacrymas pias inſtillat, *ibid*. *e*. Cor mundum creat, 243. *a*. Sic hominem carnalem mutat in virum alterum, *ibid*. *b*. Judicia moventis Spiritus Sancti ſunt humilitatis dona, *ibid*. *e*. Spiritus Sancti gratia pluribus datur ad bene vivendum, quam ad docendum, 390. *a*. *c*. A Spiritu Sancto dirigatur qui aſſumitur ad regendam Eccleſiam, 213. *a*. 218. *d* A Spiritu Dei deducitur qui a ſpiritu ſuo deficit, 553. *b*. *c*. Spiritu Dei pleni de ipſo loquuntur ut de ſeipſis, 487. *d*. Spiritu Sancto vegetatur corpus Eccleſiæ, 34. *e*. Spiritus Sancti flatu eget Sponſi hortus, 414. *d*. Spiritus ſancti fragrantia odor unguentorum Chriſti, 403. *a*. Perveniat ad Chriſtum, 2. *e*

Spiritus mali quibus in cordibus exſtimentur, 280. *b*. Culpas vel leviores cogitationum & verborum in judicio nobis objecturi ſunt, *ibid*. *d*. Tripartito agmine nos aggrediuntur, 283. *c*. *d*. Cogitationibus inſidiando, *ibid*. *d*. Linguam ad verba iræ ſolvendo, *ibid*. *e*. Boni operis conſummationem impediendo, 294. *e*. Quantum adverſus eos enitendum, 302. *b* Quibus armis dimicandum, 304. *c*. Senſibus omnibus inſidiantur, 349. *e*. Eorum inſidiis qui occurrendum, *ibid*. *e*

Spiritus fornicationis; a quibus virtutibus debellandi, 331. *b*. *d*. *e*. 332. *a*. &c. Cur vaſtatores dicti, *ibid*. *c*. *d*. *e*

SPONSA. Sponſa per fidem amica, per ſimplicitatem columba, formoſa fit per operationem, 419. *b*. *c*. Ut operetur ſurgat & properet, *ibid*. *d*. Qui ſponſæ vox dulcis & facies decora, 425. *a*. Quæ ſit potior ſponſæ pulchritudo, 427. *c*. Per oculos ſponſæ Prædicatores, per capillos populi deſignantur, 427. *d*. Cur capilli ſponſæ ſicut grex caprarum eſſe dicantur, *ibid*. *d*. Dentes ſponſæ prædicatores, 428. *b*. Labia Sponſæ, iidem prædicatores, *ibid*. *b*. Quibus virtutibus ſponſa Chriſti mundetur & placeat, 429. *e*. Qui tota pulchra ſit & macula expers, *ibid*. *e*. Fide, ſpe, & caritate præcipue munitur, 430. *b*. Mammæ ſponſæ ſignificent dilectionem Dei & proximi, 433. *d*. Labia ſponſæ cur favo comparentur, 434. *a*. Tunica ſua ſe expolians ſponſa quid ſignet, 437. *b*. Sponſa pedes ſuos lavit, peccata lacrymis quotidianis plangendo, *ibid*. *c*. Venter ſponſæ ad tactum Sponſi contremiſcens quid ſignificet, *ibid*. *d*. Sponſum quærens, cuſtodes adeat ſponſa, 439. *b* A quibus ſalubriter vulnerabitur & ſpoliabitur, *ibid*. *e* Qui pulchri ſint ſponſæ calceatæ greſſus, 450. *a* Duo femina ſponſæ duo populi Eccleſiæ, *ibid*. *Vide* Femine. Collum ſponſæ ſicut turris eburnea quid ſignificet, *ibid*. *d*. Oculi ſponſæ ſicut piſcinæ in Heſebon, ob mœrorem & luctum, *ibid*. *e*. Caput ſponſæ cur dicatur ut carmelus, 451. *b*. Cur ſponſa dicatur cariſſima in deliciis, *ibid*. *e*. Ubera ſponſæ cur botris comparata, 452. *a*. Os ſponſæ ſignat prædicationem ejus, *ibid*. *e*. Qui malorum odorem in ore portet, *ibid*. Chriſti erga ſponſam Eccleſiam benignitas, 506. *e*. Genæ ſponſæ, & collum quid ſignent, 414. *b* Cur oculi ejus dicantur columbarum, 415. *e*. Sponſæ lectulus eſt quies mentis a ſollicitudinibus mundi vacantis, *ibid*. *e*. Sponſa inter filias, ſicut lilium inter ſpinas, quid ſignificet, 416. *c*. Sponſæ a Sponſo in cellam vinariam introductæ quantæ deliciæ, 417. *b*. Caput ſponſæ quid ſit, *ibid*. *d*. In amplexus ſponſæ ruens Chriſtus, quos montes & colles tranſilierit, 418. *d*. Sponſæ ſunt perfectorum mentes, 414. *e*. Sponſæ naſus ſicut turris, quid deſignet, 450. *e*. 451. *a*

SPONSI decor unde, 415. *d*. Animæ gemitus præſentiam Sponſi revocantis, 439. *a*. *b*

STARE coram Deo quid ſit, 952. *a*

STATUS hominis ante originalem culpam, 370. *e*. Status primi hominis felicitas, 482. *e*

DE STERCORE qui eriguntur, & de pulvere, 50. *d*. 92. *a*. *b*. Sterilis eſt prava actio, *ibid*. Et paritura divinis, *ibid*. *e*. Sterilem peperiſſe plurimos qui explicandum, 69. *b*. *c*. Sterilem ſignificat Accaron, 172. *a*

STIMULUS dicitur increpatio Prælatorum, 497 *a*

STUDIUM hominis præcipuum, ſeipſum ſcire, 412. *d*

SUBLEVARE & humiliare qui Deus intelligatur, 48. *a*

SUBLIMARI cornu Chriſti quid ſit, 53. *b*

SUBLIMES in contemplatione, qua noctuæ, impleant, 163. *e*. Sublimes per Chriſtum efficimur, 442. *a*

SUBTRAHIT ſe aliquando Chriſtus, 63. *b*. Ut quam infirmi ſimus ipſo abſente experiamur, *ibid*. *c*.

SURGENDUM a peccato, deinde ad cæleſtia properandum, 420. *e*

SUPERBIA virtutes atteruntur, 475. *b*

SUPERBE ſapientes tacere jubentur, 57. *b*. *c*. Ex ſuperbia lapſis Angelis, quid homini timendum, 57. *a*, *b*. Superbia præ ceteris fugienda, 487. *e*

SUPERBI divino repleri munere nequeunt, 59. *b*. Superborum & libidinoſorum obcæcatio, 557. *e*. Superborum artes, quibus honoris culmen aſſequantur, 365. *b*. Pro ipſi rogantes, etſi boni, non debent audiri, *ibid*. *d*. *e*. Super ſuperbos gravis eſt manus Dei, 475. *e*

SUPERIORUM judicio profectus noſter ſubjiciatur, 40. *e*

SUSCITARE dormientem in ſinu Sponſi animam prohibentur carnales, 418. *a*. Suſcitavit Eccleſiam Chriſtus in cruce moriens, 456 *a*

SYNAGOGA æmula Eccleſiæ, 64. *c*. Contra eam ſævit, *ibid*. Non peperit fœtum viſilem, 17. *a*. Pro inſidiante ſibi Synagoga Eccleſiæ preces, 18. *a*. Synagogæ repulſio, 41. *a*. Synagogæ gloriatio retunditur, 54. *b*. Synagogæ electi a Chriſto ad cæleſtia provecti, 43. *d*. *e*. Synagogæ ſterilitas, dum Eccleſia prius ſterilis, fecunditate gaudet, 49. *d*. *e*. Ejuſdem infelix partus, 633. *e*. Ad partum incurvere doloribus enecatur, 138. *b* Synagoga ſenuerat, quæ in tanta Chriſti luce caligabat, 71. *a*. Deus ad Synagogam veniens non ſtetit, 119. *e*. Qui in Eccleſia uſque ad finem mundi eſt permanſurus, 120. *a*. Synagoga Judæorum unde pulchritudinem trahit, 445. *d*. Synagogæ de præteritis ſuis tenebris in fine pœnitentia, 449. *a*. Propter quadrigas Aminadab Synagogam conturbari, quid ſit, *ibid*. *b*. Ad converſionem ab Eccleſia provocatur Synagoga, *ibid*. 454. *d*. Synagoga converſa ſtrenue pro fide pugnatura eſt, *ibid*. *d*. Eccleſia Chriſtum apprehenſum in domum Synagogæ matris ductura eſt, 454. *d*. Quanta erit quorumdam e Synagoga converſa in fine mundi perfectio, 445. *d*. Synagoga Chriſtum figens in ligno, nefando ſcelere ſe corrupit, 455. *b*. Dicitur vinea Pacifici, 435. *d*. 459. *e*

T

TABERNACULA. In tabernacula dimitti quid innuat, 380. *e*

TACERE aut revelare bona quæ agimus diſcretio doceat, 299. *b*

TEGENDA ſunt peccata, bona opera ſuperinducendo, 474. *b*

TELA magna amaritudinis quæ patiuntur converſi, 370. *a*. Tela antiqui diaboli gula & elatio, 6 *a*

TEMPLUM Dei corpus noſtrum, 309. *a*. Templum Dei profanatur immundis cogitationibus, 350. *d*. Templis idolorum arca Dei eſt illata, quando fides Gentilium mentibus eſt inſerta, 637. *b*

TEMPORALIA quædam Deus concedit iratus, 479. *b*. Temporalium rerum amatores animam ſuam ſtulti faciunt, 191. *a*

TENEBRAS ſpiſſiores nullum obducit vitium, quam libido, 158. *a*

TENTARE non ſemper diabolo licet, 174. *b*. Tentationes graviores quando contra nos hoſtis moveat, 169. *e*. Divinæ gratiæ auxilio ſiunt irritæ, *ibid*. *d*. Cur ſuperatis magnis tentationibus, levioribus ſuccumbere permittimur, 283. *e* Nullis tentationibus turbabitur Sanctorum requies in cælo, 127. *a*. *b*. Urgente tentatione non deſerendus locus, 464. *e*. Tentamur intus ab immundis ſpiritibus, foris a pravis hominibus, 285. *d*. Cum tentamur, juvat eſſe gemitu adjuncte, 288. *a*

QUIBUS TENTATIONIBUS obnoxii ſimus poſt converſionem, 311. *d*

TENTATIS ſubſidiis orationum & ſacrificiorum ſubſidia Paſtores ſubminiſtrent, 688. *c*. Tentati quæ latibula quærere debeamus, 283. *d*. *a*. &c. Tentatis Paſtores auxilium ferre non morentur, 499. *a*

TEPOREM noſtrum veterum fervor arguit, 385. *d*

TER venit ad Chriſtum ſponſa, 430. *e*

TERMINUS. In termino, finis vitæ noſtræ intelligitur, 294. *b*. Dæmones conantur impedire, ne bonum opus in terminum vitæ producatur, *ibid* Termini Bethſames quid ſignent, 155. *b*. *e*

TERRA Apoſtolorum prædicatione fecundata, 512. *c*, *d*

TERRENORUM contemptus in Eccleſia, 19. *c*. Qui terrenis delectantur, in rota rerum tranſeuntium vertuntur, 63. *b* *e* Terrena toto corde amantibus veritas inſultatur, 97. *b*. A terrenis abſtrahere & ad cæleſtia evehere, cura eſt Prælatorum, 192 *b*

TERRET Deus ut nos ſollicitos reddat, 243. *a*. Non terrent dæmones imperfecta Chriſtianorum deſideria, 169 *a*

TERRIBILIS hoſtibus Eccleſia, qua ratione, 443. *e*

TESTAMENTA duo duæ ſunt rotæ, 148. *e*. Ex utroque Teſtamento, quid diſcendum, 454. *a*

THABOR. Quercus Thabor quid, 047. *a*

THESAURI. Sancti ſunt theſauri Dei quos abſcondit, 381. *a*

IN THRONO cum Chriſto qui ſeſſuri, 80. *a*

TIBIA quid ſignificet, 240. *a*. *b*. &c.

TIGNA cedrina Prædicatores deſignant, 416. *a*

TIMERE Deum, niſi et ſerviatur, non ſufficit, 973. *b*. Bona ex delectatione gratiæ faciendo, *ibid*. *e*. Qui timent nec diligunt, recti non ſunt, 408. *d* Timendo Deum mala cavemus, et ſerviendo bonum agimus, 477. *d*. Quid timendum homini, Angelis labentibus, 58. *a*. Reprobis qui modo non timent, quantum in futuro metuendum, 198 *a*

TIMOR Dei duplex, 557. *a*. Timoris expers perfecta dilectio, 408. *e* A timore aſcendendum ad contemplationem, 34 *e*. Timor tamen aliquando contemplationem ſequitur, *ibid*. *d*. Quandoque nec antecedit, nec ſequitur, *ibid*. A timore incipit converſio, 309. *b*. *e*. Timor ſalutaris electorum, 167. *e*. Timore pungendi infirmi & carnales, 373. *e*. Cum timore Dei dona poſtulanda, 205. *d*

TINTINNABULA veſtis Pontificis quid ſignificent, 951. *b*

TORCULAR interpretatur Get, 972. *a*

TORPOR hominis poſt lapſum, 397 *a*

TRANSGRESSIO prohibitionis, non res ipſa coinquinat hominem, 386. *b*

TRIBULATIO Spiritus veram pœnitentiam comitatur, 503. *e*. Tribulationis tempus breve videatur, 531. *a*. *b*. Tribulatio cæleſtis gaudii eſt introitus, 286. *b*

TRICENARIUS numerus eos deſignat, qui eam fidem tenent, quæ per dilectionem operatur, 963. *d*. 961. *a*

TRICLINIUM eſt pulchritudo ſpiritalis vitæ, 423. *b*. In triclinium introducuntur, quibus caritatis latitudo monſtratur, *ibid*.

TRISTITIA duplex, 562. *a*

TUBA noviſſima in die judicii, 375. *b*

TUNICA ſe exſpoliat, qui exteriora omnia abjicit, 417. *b*

TURTURIS amorem & gemitum imitatur ſancta anima, 414. *a*. Turturis vox Eccleſiæ gemitus, 420. *a*

TYMPANUM carnis mortificationem ſignificat, 240. *a*

TYPICUM ſenſum cur prætulerit auctor commentarii in lib. 1. Reg. 6. *d* In typica ſignificatione non tam accurata quærenda convenientia, 122. *d*

TYPUS Eccleſiæ in Anna, 41. *d*. & paſſim.

V

VACANDI Deo licentiam libentiſſime ſponſa ſui ipſi, 428. *a*

VACCÆ portantes arcam quæ in directum ibant quid ſignificent, 253. *b* &c.

VALLIS in ſacra Scriptura quid, 155. *b*. In valle humilitatis prægustandæ cæli deliciæ, 155. *a*. *b*

VANA quid ad litteram ſignificent, 276. *a*. Poſt vana non declinantibus quanta repromiſſa, *ibid*. *d*

VASA aurea ſuper lapidem grandem poſita, 157. *d*. Et vaſis aureis Deus non pepercit, de æreis quid fiet, 58. *a*

UBERA. Per ubera Evangelica prædicatio ſignificatur, 402. *e*. Dei ubera in incarnatione nobis admota, 403. *e* Ubera Dei ſunt humillimæ incarnationis ejus condeſcenſio, *ibid*. Quæ ſint ubera Sponſi, 405. *b*. 408. *a*. Qui Chriſtus myrrhæ faſciculus inter ubera ſponſæ commoretur, 415. *a*. Duo ubera ſponſæ, duo populi ſunt, 450. *e*. Duo ubera ſponſæ cur duo hinnuli capreæ gemelli dicantur, 452 *e*. Uberibus ſponſæ deſignatur Evangelium, 492. *e*. Ubera Eccleſiæ cur ſuribus comparata, 450. *a*

Qui venalem ſermonem & doctrinam habet, homo Dei non eſt, 227. *e*

VENIÆ ſpes non amittenda, 275. *b*. De accepta venia ſic lætemur, ut de culpa ſemper formidemus, 312. *e*. Veniam conſequimur, humilitatem & paſſionem Chriſti imitando, 491. *e*

VERBUM fidei uſque ad mundi finem electis prædicandum, 207 *b*. Verbum Dei eſt armamentis, 218. *a*. *b*. Verbi divini gladio qui mutuis nos plagis cædere debeamus, 314 *a*. Verbo & opere magni, ſæpe a vana gloria non ſatis cavent, 319. *b* Verbi incarnatio a Davide præſcita, 496 *a*. Verbum Chriſti quantum ſapim, 442. *d*. Verbi Dei pretium, 113 *b* Aliud eſt verbum Dei eloqui, aliud ſentire, 201 *d*. Verbum Dei quo excipiendum & cuſtodiendum ſtudio, 97. *b*. Verbum Dei quibusdam ut ametur revelatum, aliis ut etiam prædicetur, 112. *d*.

Vo-

Digitized by Google

Verbum divinum in terram cadit, cum ex prædicatoris vita veleſcit, 109. d. Verbum Dei intelligendum, utcunque nobis appareat, 121. c Verbi ſemen Ev utcunque non mandandum, 142 a
VERITAS occultatur terrena diligentibus, 57. b. Veritatem non inveniunt qui verbum Dei prava intentione legunt, 461 b
VETERA de qua recedere quid ſit, b. c. d. Veterum tenor tempore noſtrum arguit, 303. d
VIA ad cœlum tenditur eſt plana & ſpatioſa, 385. a. Via vitæ eſt perquirenda efficiſſe, 95. a. Qui omnis via bona, non ſit recta, 277. c. Via recta incedendum diſcretione duce, 153. b. Non declinandum ad dexteram ca ui neceſſaria denegando, nec ad ſiniſtram indulgendo nimis carni, ibid. c. d. Hæc in via pura ſit, & ſimplex intentio, ibid. Pergendum ſemper & perſeverandum carnalia deſideria expugnando, ibid. e. & 154. a.
PER VICOS & plateas Chriſtum quærere quid, 421. b
VICTIMÆ & munera quæ Deo offerre debemus, 85. a. Victimas holocauſto addere quid ſit, 158. b
VICTORIA Chriſti de Judæis, 400. c. Victoriæ noſtræ ordo, 170. a. Deo non nobis adſcribenda eſt victoria, 307. a. Victoriæ laus poſita non in verbis, ſed in operibus, 354. a
QUI VICERIT, cum Chriſto in throno ſeſſurus eſt, 63. c
VIDERE. Videre in Deo per contemplationem & quod terreat, & quod delectet, 31. a. videre Deum per ſpeculum his ſolis humilibus datur, 235. b. Videre Deum quomodo poteſt homo, 376. d. e. 378. a
VIDENS quid ſignificet, 217. a. d
VIGILANTIÆ ſtudium eſt Sanctorum ſomnus, 416. b
VIGILAVIT Chriſtus in reſurrectione, 319. a
VIGILES ſunt Eccleſiæ doctores, 415. b
SINE VINDICTA nullum peccatum relinquit Deus, 477.
VINEA Chriſti pacifici quid ſit, 456. d. Vinea Chriſti, Eccleſia, 519. c. Vineæ Eccleſiæ odor bone ſunt exempla, 450. b. Vineas electorum addecimant qui intelligunt, 196. d. e. 167 b. e
VINO deſignatur lex vetus, 402. c. Vinum optimum prædicatio, 452. d
VIR a virtute dictus, 9. c. Vir unus cur Chriſtus dicatur, 89. a
VIRILIS ætas tempus eſt adminiſtrandi ſacerdotii, 89 a
VIRGA deſignat correctionis ſermonem, 316 b. Virga in manu Jonathæ quid ſignet, ibid. 317. a. Extremitas virgæ intincta in favum mellis, quid figuret, ibid. Virga Jonathæ prædicationis doctrinam, atque diſciplinam ſignat, 317 a
VIRGINITAS per magnos labores conſervanda, 363 b Virginum exemplum quid præſtet, 379. b. c. Virginibus debitæ primi victoriam tituli, 381, b. c. Virginum chorus in hoſtem ſuriſſimus, 393. a. b 345 c. Non minus curent virgines de cuſtodia cordis, quam de continentia corporis, 365 a
UT VIRGULA fumi quinam aſcendunt, 424. c. d. e
VIRTUTES multæ ad ſpiritum fornicationis debellandum neceſſariæ, 331. c. Vide Abſtinentia, Humilitas. Frequens oratio, ibid. d. Mentis contra laſcivas cogitationes cuſtodia, cæterum cogitationum ſatellitium, ibid. e. Virtutum quatuor cardinalium præſtantia in Chriſto, 9. a. Inter magna virtutum dona cuſtoditur humilitas, 98. a. 209. b. Virtus omnis inſirma, ſine Dei auxilio, 32. a. Virtutum ſplendore ornantur contemplatione paſti, 163. c. Virtutum incrementa pro merito operis, electis tribuuntur, 219. c. Ad virtutum culmen provecti a Spiritu Sancto pauperes, humiles, & ſimplices, 250. a. Ex virtutibus bonus odor, 405. b. Virtutum odor & profectus, Eccleſiæ aromata, 453. d. Virtutes doctorum Eccleſiæ quæ eſſe debeant, 453. b
VISIO conſummata eſt perfecta Dei cognitio, 8. b. A ſolis cœli civibus poteſt obtineri, b c. 234. d. e. An Moyſes viderit Deum intuitive, 235. a. In æternam viſionis ſplendoribus paulatim proficiendum, 30. d. Quod humanæ non eſt virtutis, ibid. e. Inde terrenorum deſpectus, 33. a. In hac viſione tanto amplius mens gaudet, quanto alicujus creaturæ ſpecies in ſui memoria hanc retinens non prævalet, 33. e
VISITAT Eccleſiam Chriſtus, quanto emolumento, 443. b. Quo ordine, 927. a. 448. a. Viſitat ſpiritualis mutuæ per humilitatem, 155. a
VITA præſens, nox eſt; futura, dies, 553. c. Vitæ præſentis & æternæ diſcrimen, 530 c. d. Vita temporali utendum ad æternam comparandam, 549. d. Vitæ æternæ quale convivium, 94. c. In vita præſenti ſpicæ colliguntur, poſtmodum panis manducabitur, 155 c. Vita animæ, Deus, 470. a. Ad vitam æternam & ad ſidem ex omni hominum genere aliqui trahuntur, 331. b. Cum animarum proponendus vitam aſperam ſequatur, 338. c. Vitæ peſſimæ gradus, 350. a. Ut ſuperentur quæ virtutes indigeamus, ibid. a. Vitæ perfectioris ſtudium & ratio, 264. c. Vita ſecretior, Vide Secretior vita. Vita bonorum tuta & cautiſſima, 286. c. d. Vita præſens æternæ comparata nox eſt, 301. d. vitam activam & contemplativam incumbendum, 31. a. Hæc gravi labori comparatur, 32. b. 334. a. Ne faciles habita viliſcat, 31. a. A vita activa ad contemplativam aliquando confugiendum, 90. a. In vita contemplativa metuenda elatio, 217. c Vitæ contemplativæ amœnitas, 156. b. Chriſti ager eſt, ibid. a. Ejuſdem deliciæ & labores, ibid. d. In ea deficere eunt, niſi Chriſtus auxilium præbeat, 157. a. Activa & contemplativa vita dum ſororet: ambæ fecundæ, 334. a. Contemplativæ pauci addicuntur, ibid. b. Ad eam per bonorum operum labores perveniendum, ibid. a. Minor ſoror eſt non dignitate ſed tempore, ibid. d. Activa vita eſt omnium Eccleſiæ filiorum, ibid. c. Per Martham & Mariam utraque adumbratur, 335. a. Et per Liam ac Rachelem, ibi. b. Ad contemplationis amplexus Prælati raro admittuntur, ibid. a. In quibus conveniant aut diſſonent activa & contemplativa vita, ibid. d. A contemplativis Chriſtus in ſepulcro ungitur, 336 a. Hi rari ſunt in publico, ibid. b. A Chriſto ad monumentum eundem fornicationem putant, ibid. Activæ vitæ ſervientes non ſedendo, ſed ſtando vel ſurſeundo ſolum orant. ibid. Qui tamen in ea perfecti ſunt operarii, eo ſiducialius Deum orant, quo laborioſius ei miniſtrant, ibid. d. In activa vita nimia ſollicitudo cavetur, ibid. a Unū neceſſario intendatur, ibid. Vitæ brevitatem intelligere donum gratiæ eſt, 330. a. Tempo alii ejus labores, 385. b. Æternæ felicitas, 558. b
VITIA quæ ex avaritia propagantur, 291. b. Vitiorum innumera multitudo militat ſub diabolo duce, 282. c. Ad vitia ſuperanda quid neceſſarium, 348. c. d. Vitiis certare qui bellum indicunt, fortitudinem præſtant & doctrinæ, 326. c. d. Vitiis ſingulis propriæ curationes adhibendæ, 300. d. e &c.
VIVERE diu iniquos cur ſinat Deus, 490. a. Non vivunt qui innocentiæ & humilitatis jacturam fecerunt, 287. a
VIVIFICARI. Aliud vivificari in æqualitate, aliud civilicari æquitati, 536. c. d. Juſte peccata ulciſcitur ſolus Deus, 496. a
UMBRA Sancti Spiritus recreamur, 417. a
UMBRACULUM nobis ſunt, qui ab æſtu concupiſcentiæ adhortationibus nos protegunt, 300. d. a
UNCTIONIS ſacramenta in Eccleſia, 228. b. Unctionis ſacræ fructus, 229. d. Quid unctione Sacerdotum ſignificatur, 375. b Unctionis ſacerdotalis myſterium, 314. b. Unctionem quam Spiritus Sancti gratia conſtituit, 315 a. Hæc ſuperbos & fictos fugit ibid. e. Non vivificatur eis qui mundo mortuus, 60. a
UNGUENTUM Chriſti Spiritus Sanctus, 402. a
UNITAS Eccleſiæ. Chriſtus ad unitatem inter Eccleſiæ membra confirmandam, mortem paſſus, 431. c. Eccleſia, ut ſit hoſtibus terribilis, pace ſe muniat, unitate ſe vinciat, 443. a. Judæi converſi, ſub Antichriſto pro ſidei unitate paſſuri, 444. d. In unitate ſe mutuo invent electi, 446 c Extra corpus Eccleſiæ non vivificat Spiritus ſanctus, 511 b. Eccleſia ex multis & diverſis una, 529. b. Extra hanc nemo laudat Deum, nemo annuntiat, ibid. Ad unitatem inter Eccleſiæ membra firmandam mortuus eſt Chriſtus, 43 c.
VINUM neceſſarium cui intendendum, 336. a
VOCANT alios ad pœnitentiam peccatores converſi, 303. d. Vocationis divinæ ſigna, 430. c. d. Vocationis quæ ſigna quæ Paulus comſivit, 431. c. d. Quæ Johannis diſcipuli, ibid d. Quæ explorare debeat quilibet prædicator, ibid. a. Vocat Deus cum per vim majoris gratiæ excitat, 69. c. Ter vocatus Samuel quid ſignificet, 116. d Cur a Deo vocatus, non ab Heli, ibid. a
ANIMÆ VOCANTEM ſe Deum audientis amor & lætitia, 104. b. Quæ verbis explicari non poſſunt, ibid. a
VOLUNTATEM propriam majorum juſſis præponentes ſervimus, 360. c. Pro voluntate cor ſumitur, 200 a
VOLUPTATIS, affectum vitare nequeunt conjuges, ſed honeſtatis vinculo cohibent, 348. b.
VULNERA Chriſti ſunt petræ foramina, 420. a
VULNERARI ſponſam a cuſtodibus & ſpoliari, quid, 430. a. Graviter vulneratur ſimilis peccator, 254. a
UVA reprobæ mentis quæ ſit, 170. a. Concupiſcentia eſt uva eſu & ſpecie, lui ſapore, 198. a
VULPECULÆ, hæretici, maxime qui humilitatem ſimulant, 431. a. b. Ex illorum afflatu periclitantur infirmi, 431. c. Non tam perfecti, 432. d
UXORES duæ Helcanæ Synagogam adumbrant & illa Eccleſiam, 25. c. Vitam activam & contemplativam, 35. a. Duarum illarum uxorum vita, 36. b. Dum contemplativæ vitæ ſterilitas exprobratur, ibid. c. Contemplativam comitetur humilitas, 42. a

Z

ZELUS animarum gratiſſimum Deo ſacrificium, 304. a. Quibuſnam conveniat, 304. b

F I N I S.

VA1 15301-64

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google